

Acerca de este libro

Esta es una copia digital de un libro que, durante generaciones, se ha conservado en las estanterías de una biblioteca, hasta que Google ha decidido escanearlo como parte de un proyecto que pretende que sea posible descubrir en línea libros de todo el mundo.

Ha sobrevivido tantos años como para que los derechos de autor hayan expirado y el libro pase a ser de dominio público. El que un libro sea de dominio público significa que nunca ha estado protegido por derechos de autor, o bien que el período legal de estos derechos ya ha expirado. Es posible que una misma obra sea de dominio público en unos países y, sin embargo, no lo sea en otros. Los libros de dominio público son nuestras puertas hacia el pasado, suponen un patrimonio histórico, cultural y de conocimientos que, a menudo, resulta difícil de descubrir.

Todas las anotaciones, marcas y otras señales en los márgenes que estén presentes en el volumen original aparecerán también en este archivo como testimonio del largo viaje que el libro ha recorrido desde el editor hasta la biblioteca y, finalmente, hasta usted.

Normas de uso

Google se enorgullece de poder colaborar con distintas bibliotecas para digitalizar los materiales de dominio público a fin de hacerlos accesibles a todo el mundo. Los libros de dominio público son patrimonio de todos, nosotros somos sus humildes guardianes. No obstante, se trata de un trabajo caro. Por este motivo, y para poder ofrecer este recurso, hemos tomado medidas para evitar que se produzca un abuso por parte de terceros con fines comerciales, y hemos incluido restricciones técnicas sobre las solicitudes automatizadas.

Asimismo, le pedimos que:

- + *Haga un uso exclusivamente no comercial de estos archivos* Hemos diseñado la Búsqueda de libros de Google para el uso de particulares; como tal, le pedimos que utilice estos archivos con fines personales, y no comerciales.
- + *No envíe solicitudes automatizadas* Por favor, no envíe solicitudes automatizadas de ningún tipo al sistema de Google. Si está llevando a cabo una investigación sobre traducción automática, reconocimiento óptico de caracteres u otros campos para los que resulte útil disfrutar de acceso a una gran cantidad de texto, por favor, envíenos un mensaje. Fomentamos el uso de materiales de dominio público con estos propósitos y seguro que podremos ayudarle.
- + *Conserve la atribución* La filigrana de Google que verá en todos los archivos es fundamental para informar a los usuarios sobre este proyecto y ayudarles a encontrar materiales adicionales en la Búsqueda de libros de Google. Por favor, no la elimine.
- + *Manténgase siempre dentro de la legalidad* Sea cual sea el uso que haga de estos materiales, recuerde que es responsable de asegurarse de que todo lo que hace es legal. No dé por sentado que, por el hecho de que una obra se considere de dominio público para los usuarios de los Estados Unidos, lo será también para los usuarios de otros países. La legislación sobre derechos de autor varía de un país a otro, y no podemos facilitar información sobre si está permitido un uso específico de algún libro. Por favor, no suponga que la aparición de un libro en nuestro programa significa que se puede utilizar de igual manera en todo el mundo. La responsabilidad ante la infracción de los derechos de autor puede ser muy grave.

Acerca de la Búsqueda de libros de Google

El objetivo de Google consiste en organizar información procedente de todo el mundo y hacerla accesible y útil de forma universal. El programa de Búsqueda de libros de Google ayuda a los lectores a descubrir los libros de todo el mundo a la vez que ayuda a autores y editores a llegar a nuevas audiencias. Podrá realizar búsquedas en el texto completo de este libro en la web, en la página <http://books.google.com>

A. G. B.

4° 7° 361.

IOHAN. ALTHUSII JC.
DICAEOLOGICÆ
LIBRI TRES,

Totum & universum Jus, quo utimur,
methodicè complectentes:

*Cum parallelis hujus & Judaici Juris, tabulisq; insertis, atq;
Indice triplici; uno, auctorum; altero, capitum singulo-
rum; & tertio, rerum & verborum locu-
pletissimo & accuratissimo.*

Opus tam theoriæ quàm praxeos aliarumque
Facultatum studiosis utilissimum.

Editio secunda priori correctior.

Prostant Francofurti apud Hæredes Christophori Corvini.

ANNO MDLXXIX.

AMPLISSIMIS,
 VIRTUTE, DOCTRINA
 ET DIGNITATE PRÆ-
 STANTISSIMIS, CLARIS-
 SIMIS, PRUDENTIS-
 fimisque viris,
 DOMINIS CONSULIBUS,

Dominis Senatoribus inclytæ civitatis

EMBDANÆ,

Dominis suis plurimum colendis:

S.

EDIDI, viri amplissimi, prudentissimi, clarissimi & consultissi-
 mi, domini observandi, ante annos aliquot Jurisprudentiam
 Romanam. Libellus hic in diversis locis, aliquoties est excu-
 sus & recusatus, etiam me ignorante & invito. Interim sæpè alii
 viri docti & præstantes me monuerunt, ut ad incudem libel-
 lum istum revocarem, & quæ succinctius, brevius & obscurius
 essent tradita, explicarem fusiùs. Bene monentibus parui, & quod à negotiis
 atque occupationibus Reipubl. otium dabatur, in hanc curam & studium con-
 verti. Hæ meæ posteriores curæ pepererunt opus penè novum & à priore in
 multis diversum. Fuit mihi propositum, talento meo, quod Deus mihi dedit,
 Jurisprudentiæ studiosos juvare. Si scopum hunc affecutus sum, est quod Deo,
 qui vires mihi dedit, gratias agam. Quin verò aliis occasionem dederim de re
 eadem accuratiùs cogitandi, non dubito. Materiam Juris in libris Jctorum
 dispersam, ad certa capita & genera revocavi. A sedibus suis ab aliis turbata &
 dimota, in domicilia propria retuli & in ordinem redegi. Collocavi omnia,

);(2

P R Æ F A T I O.

meo iudicio, eo ordine & methodo, ut præcedentia lucem sequentibus inferrent, & sequentia à prioribus lumen acciperent. Vagabantur & peregrinabantur quædam materiæ, incertisq; sedibus oberrabant, quibusdam eas ad possessionem, vel dominium, quibusdam ad conventiones, quibusdam ad delicta, quibusdam ad iudicia eas deposcentibus, quibusdam illis peculiarem & separatam locum assignantibus. Quædam etiam materiæ hucusque ex agro Juridico exterminatæ exulabant, quasi *ἀπόλιδες*, jure civitatis juridicæ indignæ. His possessionem suam, quæ injuriâ illis erat adempta, tribui, easq; ad proprios lares reduxi, soloq; suo natali restitui. In quibus omnibus usus sum libertate iudicii mei, eandem alii libertatem relinquens. Vobis autem, magnifici & amplissimi viri, domini colendi, hos meos labores jure inscribere mihi visus sum. Sunt enim hi nati in territorio vestro, vosq; , quos Deus ad civitatis hujus, quæ totius Friisæ est ocellus, clavum collocavit, meritò agnoscunt patronos, & hoc modo vestra in me collata beneficia, vestrum favorem, benevolentiamq; , quæ me à multis annis, quibus inclytæ Reipubl. vestræ inservio, prosecuti estis, prædicant. Materia insuper, quæ in hoc libro tractatur, vobis magna ex parte familiaris & quotidiana est, talesq; patronos requirere videbatur, hoc est, juridicos & practicos: Vos ipsos, inquam, qui Rempub. hanc populosissimam, temporibus difficilimis, periculosissimis & calamitosissimis, ferventibus bellis Belgicis, magno fortique animo & prudentiâ singulari, Deo præside & ductore, gubernastis, atque navem Reipubl. inter gravissimas & periculosissimas tempestatum procellas, ventorum impetu & fluctuum motu agitatum & jactatam, ad portum tutum, non solùm appulistis, sed etiam eximiis & præclaris privilegiis, quibus cum Imperialibus quibusdam civitatibus certare potest, ornastis & auxistis, eamq; Dei beneficio contra vim, insidias & molitiones hostium inimicorumq; hucusque, frementibus & indignantibus multis, protexistis. Accipite igitur, viri amplissimi, clarissimi & prudentissimi, munus hoc, vestrorum in me beneficiorum, meiq; erga vos animi monumentum & pignus officii, quo Reipub. vestræ sum obstrictus. D E U S in ancipiti hoc regionum quarundam motu, metu & vertigine, Rempubl. Ecclesiamq; vestram & omnes Christum profitentes, florentes, vosq; ipsos, quàm diutissimè incolumes servet, spiritu sapientiæ & fortitudinis regat, omniq; benedictionum genere magis magisque ornet & locupletet. Embdæ Calendis Martii anni 1618.

A. & D.

Vestra

addictissimus

Johannes Althusius, D.

JOHAN.

JOHANNIS ALTHUSII JC.

ELENCHUS AUCTO-
RUM ET LIBRORUM AB
ipso in hisce tribus Dicæologi-
cæ libris allegatorum.

A

A Ccurfius.
Mattheus de Afflictis.
Aimonius Monachus.
Andreas Alciatus.
Alexander ab Alexandria.
AntiMachiavellus.
Joannes Apellus.
Benedictus Arcetius.
Aristoteles.
Joan. Baptista Asinius.
Augustinus.
Antonius Augustinus.
Aurea Bulla Karoli IV. Imp.
Azo.

B

Joan. Franciscus Balbus.
Franciscus Balduinus.
Alexander Baldus.
Egvinarius Baro.
Bartolus à Saxo Ferrato.
Joannes Bellonus.
Joan. Ludovicus Benderus.
Gvilielmus Benedictus.
Jacobus Benius.
Christophorus Befoldus.
Joachim. à Beust.
Theodorus Beza Vezelius.
S. Biblia.

Petrus Binsfeldius.
Bartholomæus Blarerus.
Henricus Bocerus.
Joannes Bodinus.
Nicolaus Boërius.
Joannes Bohemus.
Joannes Borcholten.
Jacobus Bornitius.
Ægidius Bossius.
Brechtæus.
Everardus Bronchorst.
Mattheus Brunus.
Stephan. Jun. Brutus.
Martinus Bucerus.
Gvilielmus Budæus.
Paulus Bufius.

C

Casparus Caballinus.
Ostavianus Cacheranus.
Cælius Rhodiginus.
Bartholomæus Cæpolla.
C. Jul. Cæsar.
Hieronymus de Cævalles.
Hieronymus Cagnolus.
Joannes Calvinus.
Philippus Camerarius.
Joannes Campejus.
Vincentius Carocius.
Paulus de Castro.

Bartholomæus à Chaffanzo.
Renatus Choppinus.
M. Tullius Cicero.
Nicolaus Cifnerus.
Franciscus de Claperiis.
Arnoldus Clapmarius.
Julius Clarus.
Ascanius Clemens.
Matthias Colerus.
Franciscus Connanus.
Constitutiones S. Rom. Imperi.
Antonius Contius.
Joannes Copus.
Joannes Corasius.
Aurelius Corbulus.
Corpus Juris.
Petrus Costalius.
Didacus Covarruvias.
Aymo Cravetta.
Jacobus Cujacius.
Cynus.

D

Jodocus Damhouderus.
Lambertus Danaus.
Tiberius Decianus.
Marc. Anton. DelRio.
Petrus Denaisius.
Hugo Donellus.
Andreas Dornspenger.
Franciscus Duarenus.

E

Georgius Eberlinus.
Thomas Erastus.
Waremund ab Erenberg.
Nicolaus Everardi à Mittelburg.

F

Antonius
Joannes } *Faber.*
Petrus }
Andreas Fachinæus.
Prosper Fatinacius.
Ferrariensis.
Joannes Ferrarius.

Raimund. Pius Fichardus.
Stephanus Forcatulus.
Gvilielmus Fornerius.
Valentin. Gvilielm. Forsterus.
Valentinus Francus.
Marquardus Freherus.
Petrus Friderus Mindanus.

G

Antonius Gabriellus.
Joannes Garfia.
Andreas Geilius.
A Gellius.
Scipio Gentilis.
Hieronymus Gigas.
Ludovicus à Gilhausen.
Petrus Gilkenius.
Joan. Georg. Godelmannus.
Joannes Gœddæus.
Antonius Gomefius.
Dionysius Gothofredus.
Antonius Goveanus.
Ludovicus de Gozadinis.
Carolus de Grassis.
Michaël Grassus.
Petrus Gregorius Tholosanus.
Bernardus Greven.
Paulus Gryllandus.
Antonius Gvibertus.

H

Dionysius Halicarnasseus.
Constantinus Harmenopulus.
Joannes Harprecht.
Hartmannus ab Eppingen.
Petrus Heigius.
Nicolaus Hemmingius.
Franciscus Herculanus.
Antonius Hering.
Herodotus.
Hieronymus de Monte.
Oswaldus Hilliger.
Q. Horatius Flacc.
Franciscus Hotomannus.
Fridericus Husanus.

Nico-

I

Nicolaus Intrigliolus.
Isidorus.

K

Andreas Knichen.
Joannes Koppen.

L

Lactantius Firmianus.
Conradus Lagus.
Conradus } *Lancellotus*.
Robertus }
Levinus Lemnius.
Justus Lipsius.
Titus Livius.
Joannes Longovallius.
Nicolaus Losæus.
Horatius Lucius.
Josephus Ludovicus.

M

Macrobius.
Julianus Magenhorst.
Hieronymus Magonius.
Franciscus Mantica.
Robertus Maranta.
Franciscus Marcus.
Hippolytus de Marfilii.
Petrus Martyr.
Alderanus Mascardus.
Joan. Mauritius Dolanus.
Jacobus Menochius.
Antonius Mercator.
Emanuel Meteranus.
Modestinus.
Joan. Petrus Molignacus.
Carolus Molinæus.
Daniel Moller.
M. Gribald. Mopha Cherianus.
Philippus Mornæus.
Petrus Nicolaus Mozzius.
Gabriel Mudæus.
Hieronymus Muscornius.
Joachim. Mynfinger à Frundeck.

N

Natalis Comes.
Marc. Anton. Natta.
Antonius Negusantius.
Neratius.
Nicephorus.
Nicolaus de Passeribus.
Nonius Marcellus.

O

Georgius Obrechtus.
Joannes Oldendorpius.
Gvilielmus Onciacus.
Oforius.

P

Fulvius Pacianus.
Sanctes Pagninus.
Gabriel Card. Palæotus.
Panormitanus Abbas.
Hieronym. Pantzschmannus.
Guido Papa.
David Pareus.
Paris de Puteo.
Joannes Parladorus.
Julius Paulus.
Tobias Paurmeister.
Petrus Peckius.
Lodovicus à Pegvera.
Heinliche Halsgerichts Ordnung.
M. Anton. Peregrinus.
Gvilielmus Perkinus.
Perfius.
Caspar. Peucerus.
Arius Pinellus.
M. Joannes Piscator, *Argentin.*
Hartmannus Pistoris à Seuselitz.
Modestinus Pistoris.
Franciscus Pithæus.
C. Plinius.
Plutarchus.
Festus Pompejus.
Joan. Baptista Portanus.
Pardulphus Pratejus.
Fridericus Pruckman.

R

Jacobus Rævardus.
Petrus Ramus.
Andreas Rauchbar.
Petrus Rebuffus.
Gvilielmus Rhodingus.
Jacobus Rickius.
Joan. Francisc. à Ripa.
Joannes Robertus.
Rolandus à Valle.
Ludovicus Romanus.
Emericus à Rosbach.
Henricus Rosenthal.
Joannes Rosinus.
Rutgerus Ruland.

S

Thomas Sanchez.
Fridericus Schenck.
Joannes Schneidewin.
Ludolphus Schraderus.
Hieronymus Schurfius.
Christophor. Schwaneman.
Gaspar Wilhelm. Scipio.
Luc. Annaus Seneca.
Jeremias Setser.
Joannes Sichardus.
Carolus Sigonius.
Emanuel Soarez.
Franciscus Sonsbecius.
Matthias Stephani.
Joan-Petrus Surdus.
Suetonius.

T

Cornelius Tacitus.
Carolus Tapia.
Petrus Terminus.
Theophilus JC.

Antonius Thessaurus.
Aegidius Thomatius.
Joan. Tilemannus de Benignis.
Daniel Tilenus.
Andreas Tiraquellus.
Emanuel Tremellius.
Turfanus.

W

Bernardus Walther.
Matthias Wefenbecius.
Joannes Wierus.
Joannes Wigandus.
Nicolaus Winæus.
Bernard. Wurmser à Schafftesheim.

Z

Hieronymus Zanchius.
Joannes Zangerus.
Udalricus Zafius.
Franciscus Zoannetus.

J

Jafon.
Flav. Josephus.
Franciscus Junius.

V

Vaconius à Vacuna.
Alvarus Valascus.
Valerius Maximus.
Sebastianus Vantius.
Varro.
Fernandus Vasquius.
Joannes Vaudus.
Viglius à Zwichem.
Joannes à Villalobos.
Virgilius.
Franciscus Vivius Aquilanus.
Hermannus Vultejus.

F I N I S.

JOHAN.

JOHAN. ALTHUSII JC.

DICÆOLOGICÆ

Index capitum.

LIBRI I.

PARS PRIMA,

Agit de generalibus.

Cap.	Pag.
1. D E rebus mobilibus.	1
2. De fructibus & impensis.	4
3. De rebus incorporalibus.	7
4. De rebus universalibus.	9
5. De hominibus naturâ distinctis.	11
6. De personarum differentiâ ex adventitiâ qualitate.	14
7. De hominibus naturâ conjunctis.	16
8. De hominibus pacto conjunctis.	21
9. De facto voluntario puro.	22
10. De facto conditionali.	26
11. De facto involuntario.	30
12. De facultate & potestate faciens, & speciibus facti.	34
13. De jure communi.	35
14. De jure proprio principali.	38
15. De jure proprio accessorio.	41
16. De naturali interpretatione juris.	46
17. De civili interpretatione juris.	52

PARS ALTERA,

De dominio & possessione, & horum annexis.

18. D E dominio ejusq; speciibus.	54
19. De possessione.	60
20. De rebus divinis.	75
21. De rebus humanis in genere.	78
22. De generalibus adfectionibus servitutum, & primâ earum specie, de serv. rust.	83
23. De servitutibus urbanorum praediorum.	89
24. De servitutibus personarum.	91
25. De libertate.	95
26. De libertatis adjunctis.	100
27. De potestate dominicâ.	103

Cap.

Pag.

28. De potestate patronorum & dominorum in libertos & homines proprios.	105
29. De potestate maritali.	106
30. De patriâ potestate.	109
31. De potestate administratoriâ, correctoriâ & clientulari.	115
32. De potestate publicâ summâ universali.	117
33. De potestate publicâ limitatâ.	119
34. De obligationibus.	124

PARS TERTIA,

De causis acquirendi domini.

35. D E generalibus adfectionibus acquisitionis.	131
36. De occupatione.	138
37. De traditione.	142
38. De fructuum perceptione.	144
39. De conjunctione rerum.	146
40. De impensis in rem alienam factis.	149
41. De requisitis usucapionis, de possessione usucap. ejusq; bonâ fide, & titulo.	151
42. De speciibus usucapionis.	153
43. De partibus successionis.	156
44. De beneficiis successoribus competentibus.	159
45. De factione testamenti activâ.	163
46. De factione testamenti passivâ.	167
47. De heredis institutione.	169
48. De substitutione directâ.	171
49. De substitutione obliquâ.	175
50. De exheredatione & præteritione heredum.	178
51. De legitimâ testium adhibitione in testamento & jure singulari militum.	179
52. De testamento particulari, seu minis solemnibus, non pleno.	182
53. De legato.	185
54. De insulâ testamentariâ.	190
55. De rupto à testatore testamento.	192
56. De irrito testamento.	195
57. De Loge Falcidiâ & Trebellianicâ.	199

);(5

INDEX CAPITUM.

Cap.	Pag.	Cap.	Pag.
58. De successione descendentiæ & ascendentiæ.	203	100. De circumstantiis delicti in pœnis.	374
59. De successione collateralium & reliquorum.	207	101. De crimine læsæ majestatis divinae primi generis.	382
60. De tutela legitima & dativa.	208	102. De dæmonomania, pharmaceutria & incantato- ria.	383
61. De cura jure ab intestato data.	211	103. De dæmonomania speculativa.	388
62. De iis, qui tutores vel curatores esse non possunt.	213	104. De falso.	392
63. De successione prætoria.	215	105. De simulatione & calumnia.	399
<hr/>			
PARS QUARTA,			
De conventionibus.			
64. D E personis & negotio principali conventionis.	219	106. De vi privata & publica.	401
65. De negotio principali conventionis.	223	107. De ademptione juris alieni præter jus civile factâ in generæ.	403
66. De negotio accessorio, seu relato conventionis utriusque contrahentis.	227	108. De speciebus ademptionis juris alieni præter jus fa- ctâ.	406
67. De negotio accessorio alterutrius contrahentis.	233	109. De defraudatione creditoris.	409
68. De mutuo.	236	110. De alienatione invalida.	412
69. De commodato.	240	111. De abusu bonorum propriorum.	414
70. De deposito.	241	112. De abusu potestatis privatae.	417
71. De jure pignoratitio.	243	113. De abusu potestatis publicae.	419
72. De speciebus pignorum.	245	114. De otio.	425
73. De jure prioritatis inter plures creditores.	250	115. De abusu rerum alienarum & profanatione rerum divinarum.	426
74. De emptione & venditione.	252	116. De damno injuriâ dato.	428
75. De obligatione secundaria venditoris & emptoris.	257	117. De delictis, quibus libertas corporis vel animi nostri adimitur, aut minuitur.	430
76. De locatione & conductione.	261	118. De coruptione voluntatis aliena.	432
77. De emphyteusi.	265	119. De licentia & laxatione aliena voluntatis.	436
78. De societate.	269	120. De consilio malo.	438
79. De conjugio.	273	121. De auxilio prohibito.	440
80. De adoptione.	279	122. De deceptione.	442
81. De societate publica.	282	123. De injuriis.	444
82. De donatione.	289	124. De injuriarum speciebus & pœnis.	446
83. De mandato.	293	125. De fornicatione & fornicatione.	449
84. De constituto.	297	126. De adulterio.	452
85. De generalibus adfectionibus stipulationis.	298	127. De rapto & Sodomia.	456
86. De fidejussione.	302	128. De homicidio voluntario.	458
87. De primo genere contractuum innominatorum.	307	129. De homicidio involuntario.	462
88. De altero genere contractuum innominatorum.	312	130. De læsione potestatis privatae.	466
89. De innominatis contractibus longius recedentibus à nominatis.	317	131. De crimine læsæ majestatis.	468
90. De pactis.	322	132. De usurpatione inferioris jurisdictionis.	472
91. De spontanea alieni negotii administratione.	326	133. De turbatione jurisdictionis.	474
92. De officio tutorum & curatorum.	329	134. De læsione jurisdictionis militaris.	478
93. De administratione alieni negotii connexa successio- ni.	335	135. De furtis.	479
94. De administratione communioni incidenti connexâ. 338	338	136. De possessionis aliena occupatione.	484
95. De quasi contractu orto ex possessione rei.	340	137. De turbatione possessionis generalis.	489
96. De primo genere mediatorum contractuum.	344	138. De turbatione specialis.	494
97. De altero genere mediatorum contractuum.	347	139. De vi impediente jus apprehendenda possessionis. 498	498
<hr/>			
PARS QUINTA,			
De delictis.			
98. D E pœnis delictorum.	352	140. De damno nuda proprietati & pleno dominio inju- riâ dato.	500
99. De persona circumstantiis & profopolestia in pœ- nis infligendis.	364	141. De usura illicita, culpa & dolo.	502
		142. De delictis contra matrimonium commissis.	505
		143. De ingratitude.	508
		144. De delictis in officio sibi demandato commissis.	509
		145. De delictis contra contractus innominatos commis- sis.	511
		146. De delictis alienis contra mediatas conventiones commissis.	512

LIBRA

INDEX CAPITUM.

XX

LIBER II.

De amissione Juris.

1.	D E amissione adfectionibus generabilibus.	519
2.	De causis admittendi juris acquisiti in contrarium actus.	523
3.	De pacto debiti non petendi, ubi etiam de remissione & renunciatione juris acquisiti.	527
4.	De transactionibus.	536
5.	De juramento.	538
6.	De prescriptione.	540
7.	De incertis naturali rei, vel persona.	546
8.	De interitu rei civili.	551
9.	De interitu persona civili.	554
10.	De restitutione in integrum, & re judicata.	559
11.	De restricta pignoratitii, tutorii & curatorii juris amissione.	561
12.	De amissione dominii & possessionis.	563
13.	De amissione possessionis.	565
14.	De solutione.	568
15.	De oblatione.	572
16.	De compensatione.	575
17.	De retentione.	576
18.	De cessione bonorum.	579
19.	De novationibus.	581
20.	De acceptilatione.	584
21.	De confusione.	585
22.	De liberatione legata.	587
23.	De venia, indulgentia & gratia in delictis.	589

XX

LIBER III.

De Diczocritica, cujus

PARS PRIMA.

De quaestione agit.

1.	D E judice competente ex jure territorii, vel obligationis.	594
2.	De judice competente ex continentia causa.	598
3.	De competente judice ex privilegio.	603
4.	De variis judicum specibus.	606
5.	De judicii recusatione & ejus ministris.	611
6.	De litigantibus eorumq; ministris.	614
7.	De actionis membris & generalibus illius affectionibus.	616
8.	De rei corporalis singularis vindicatione.	617
9.	De vindicatione rei incorporalis singularis.	619
10.	De vindicatione rerum universalium.	623
11.	De actionibus personalibus ex conventionibus nominatis.	626
12.	De conditionibus contractuum nominatorum.	630
13.	De conditionibus descendensibus ex obligatione quasi contractus & mediatis conventibus.	632
14.	De generalibus affectionibus & requisitis conditionum criminalium.	635

15.	De accusationibus delictorum communium.	640
16.	De conditionibus ex obligatione delictorum ex abusu juris dominici descendensibus.	642
17.	De actionibus descendensibus ex obligatione laesa existimationis, castitatis, incolumitatis, & potestatis aliena.	643
18.	De actionibus descendensibus ex laeso jure possessoris rei interitu.	645
19.	De actionibus delictorum circa conventiones commissorum.	651
20.	De concursu actionum.	652
21.	De exceptionibus dilatoriis.	655
22.	De exceptionibus peremptoriis primi generis.	659
23.	De exceptionibus peremptoriis secundi generis.	661

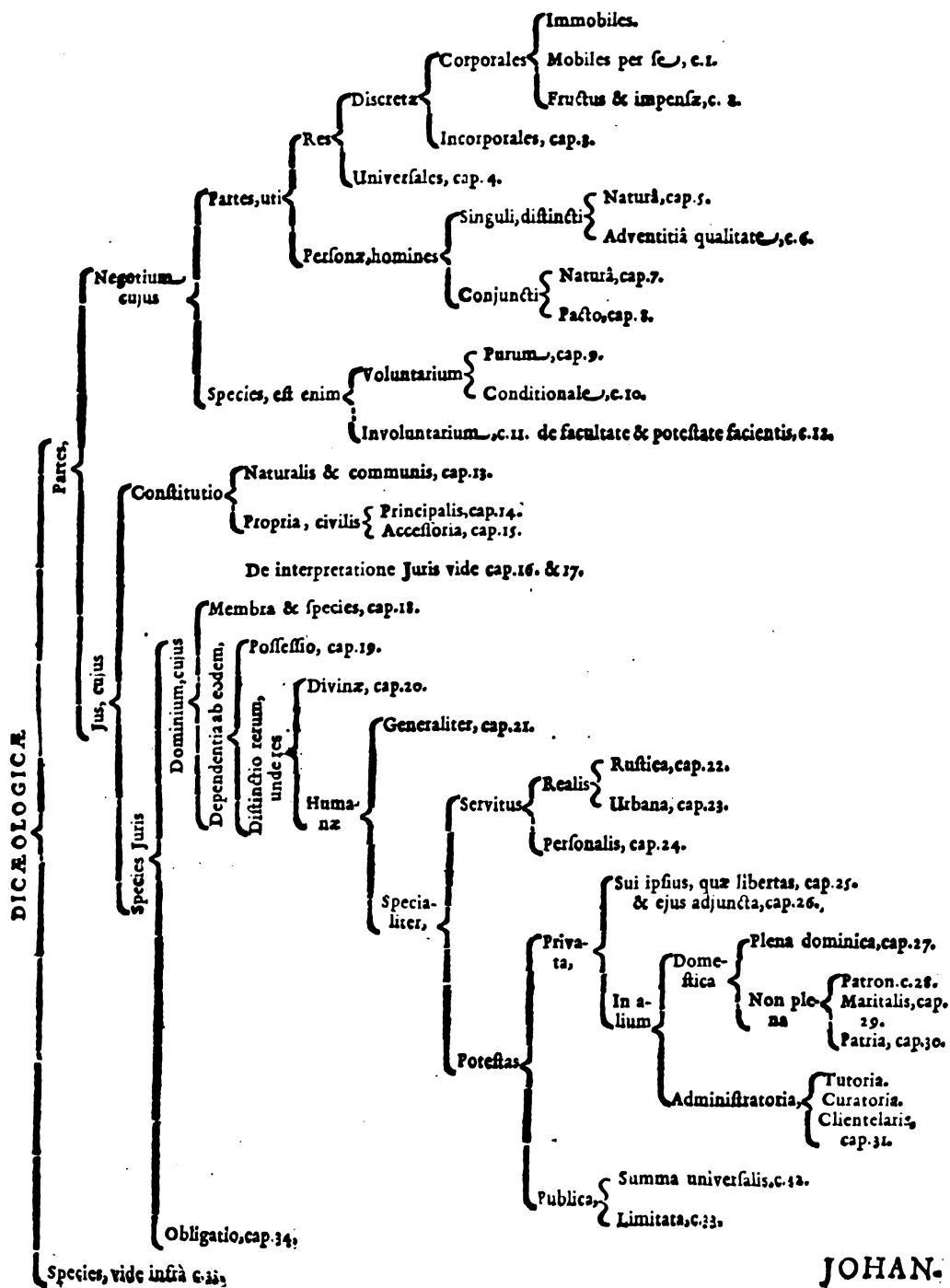
PARS ALTERA,

De processu juris.

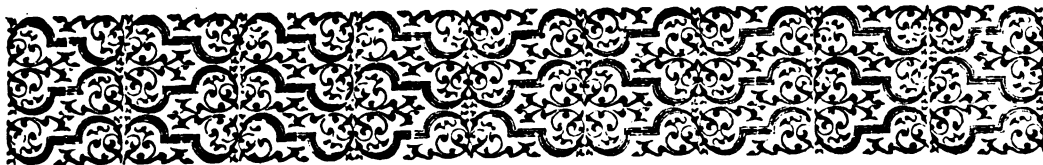
24.	D E propositione actoris.	664
25.	De responsione rei.	670
26.	De litis contestatione.	673
27.	De personis probantibus, & de causis probandis.	675
28.	De praesumptionibus & facti evidentia.	677
29.	De legitima testium productione.	680
30.	De testium repetitione.	688
31.	De sufficientia testis.	690
32.	De testium inhabilitate ex insufficientia & defectu facultatis testandi.	692
33.	De inhabilitate testis ex odio ejusdem.	695
34.	De testis inhabilitate ex favore partium proveniente.	696
35.	De inhabilitate testis ex illegitima depositione ejusdem.	702
36.	De integrandis & salvandis testibus inhabilib.	708
37.	De fama & notorio.	714
38.	De confessione libera.	715
39.	De confessione extorta.	721
40.	De juramento necessario.	726
41.	De instrumentis judicialibus.	730
42.	De instrumentis extrajudicialibus.	733
43.	De privatis instrumentis.	738
44.	De agnitione instrumentorum & eorumdem reprobatatione.	743
45.	De probationum prerogativa.	746
46.	De conclusionibus & examinationibus quaestionis.	748
47.	De sententia.	750
48.	De executione.	754
49.	De citatione.	761
50.	De contumacia.	764
51.	De constitutione procuratoris, de dilatione & aliis incidentibus.	768
52.	De indemnitate praestatione & juramento calumniae.	771
53.	De interlocutione judicis.	775
54.	De processu summario.	776
55.	De interpositione appellationis.	778
56.	De introductione appellationis.	783
57.	De querela nullitatis.	788

FINIS.

LIBER PRIMUS.

JOHAN.

JOHANNIS ALTHUSII, J. C.

D I C Æ O L O G I C Æ

Liber primus.

Cap. I. De rebus mobilibus.

- 1 *Definitio Dicæologica.*
- 2 *Ejus appellationes varia.*
- 3 *Distributio Dicæologica.*
- 4 *Membra Dicæologica.*
- 5 *Factum & jus generales Dicæologica affectiones.*
- 6 *Factum civile quid.*
- 7 *Quare civile dicatur.*
- 8 *Facti cognitio precedit jus.*
- 9 *Facti membra.*
- 10 *Res & persona atq; earum circumstantia, quatenus considerantur in Dicæologica.*
- 11 *Res quid hic sit.*
- 12 *Partitio rei.*
- 13 *Naturalis rei partitio.*
- 14 *Civilis rei partitio.*
- 15 *Divisio rerum.*
- 16 *Diçreta res qua sine.*
- 17 *Corporales res qua sine.*
- 18 *Res immobiles qua.*
- 19 *Mobiles qua.*
- 20 *Res tempore peritura.*
- 21 *Res accessoria & earum species.*
- 22 *Accessoria perpetua.*
- 23 *Accessoria accidentales.*
- 24 *Accessoria solo coherentes.*
- 25 *Fundi accessiones.*
- 26 *Ædium accessiones.*
- 27 *Hominis accessiones.*
- 28 *Castri accessiones.*

DICÆOLOGICA est ars Juris in symbiosi humana bene colendi, l. 1. in pr. & §. 1. de justis. & jur. vel ars negotii symbiotici & juris bene exercendi, argum. Exod. cap. 18. 16. 20. 21. cap. 22. 9. Deut. c. 17. 8. 9. 10. & seqq. 2. Chron. c. 19. 8. 9. 10. 11. 1. Thessal. c. 4. 6. 12. Aliter definitur à Donello lib. 1. com. c. 10. Connan. lib. 1. com. c. 2. c. 3. & aliter

ab aliis. Eodem sensu nomica, dicæonomica, nomologica, nomothetica, dicæopractica vocari potest. Unde homo justitiam hanc externam colens, justus dicitur, Exod. c. 23. 7. Genes. c. 6. 9. c. 7. 1. c. 38. 26. 2. Timoth. cap. 3. 17. 2. Petr. c. 2. 5. Luc. c. 1. 6. 1. Sam. c. 12. 3. c. 24. 18. 1. Reg. c. 2. 32. Job. c. 1. 1. Siracid. c. 44. 17. Tob. c. 1. 3. Aliis in locis vocatur tropicè civilis sapientia, l. 1. §. 5. de var. & extraord. cognition. l. 1. C. de jur. vet. enucl. scientia juris, l. 2. §. juris civilis. de origin. jur. l. 1. l. 10. de just. & jur. jurisprudentia, in princ. Inst. de just. & jur. l. 10. D. d. tit. vitæ regula, l. 2. de legib. Exod. c. 18. 20. & seqq. Proverb. c. 6. 23. jus, d. l. 2. §. 18. 20. de orig. jur. l. 1. de just. & jur. studium, §. 4. Instit. de just. & jur.

Distributio Dicæologicæ est duplex. Una, partitio 3 ejusdem in membra: Altera verò, divisio illius in species.

Membra dicæologicæ sunt duo; negotium symbioticum, & jus. Quorum illud sæpè factum dicitur. De utroque vide text. in tit. de jur. & facti ignorans. l. 130. l. 94. l. 38. de verb. obligat. l. 24. de reg. jur. l. 10. de capit. minus. l. 48. l. 52. §. 2. ad L. Aquil. l. 7. §. 1. de jure codicill. l. 1. §. 3. 4. de acquir. poss. l. 7. §. ult. de curat. furios. l. 48. §. 1. de adq. rer. dom. l. 27. §. pactus. de pact. l. 5. de serv. urba. l. 13. qui pot. in pign. l. 16. de pœn. Exod. c. 18. 15. 16. 17. 1. Cor. c. 6. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Deut. c. 17. 8. 9. 10. 11. De negotio & facto hoc olim cognoscebat judex datus, de jure verò ipse magistratus, l. 9. de offic. presid. l. 1. l. 2. C. de formul. & impetr. sublat. vid. Ruard. lib. 1. c. 4. 5. 6. de prejudic. His duobus membris, facto & jure, tota Dicæologica constat & perficitur, l. 52. §. 2. ad L. Aquil. l. 1. §. 3. ad L. Cornel. de sicar. l. 15. C. de transact. l. 12. §. 4. qui potior. in pign. l. 14. de divers. & tempor. prescript. Apud Judæos quoque ex facto jus dicebatur, 1. Reg. c. 3. 16. 17. & seqq. 3. Samuel. c. 12. 1. 2. 3. 4. & seqq. Deut. c. 17. 2. 3. & seqq. c. 25. Num. c. 27. 1. 2. 3. & seqq. Job. c. 8. 2. 3. 4. 5. 6. Esther. cap. 1. 11. 12. 13. & seqq. Atque hæc duo, factum & jus, tanquam generales & communes affectiones, per omnes Dicæologicæ species sunt diffusa, quibus nulla jurisprudentiæ pars vacare potest.

6 Negotium symbioticum est prima Dicæologicæ pars, utilia, vel necessaria ad vitæ socialis humanæ usum conferens, vel impediens, ob quod jus constituitur. Vel usui vitæ humanæ & sociationi hominum interserviens, aut repugnans, ob quod jus constituitur, l. 3. quod vi aut clam. l. 14. de iur. codicill. l. 52. §. 2. ad L. Aquil. l. 52. de oblig. & act. l. 1. §. 13. 30. deposit. l. 32. de usur. l. 16. de pen. l. 12. §. 4. l. 13. qui prior. in pign.

7 Negotium hoc dicitur civile in l. 2. in fine. de legib. seu actus symbioticus, quia ad usum & consortium, seu communionem humanæ vitæ pertinet. Seu quia ad societatem humanam colendam, conservandam & continuandam est utile, vel necessarium factum, aut contra ad eandem impediendam, vel turbandam tendit, l. 1. pen. de iust. & iur. l. 2. §. 1. de orig. iur. §. 2. ibi, nam usum exigente & humanis necessitatibus. Instis. de iur. nat. gens. & civil. l. 1. h. 2. l. 25. de legib. vid. cap. 13. num. 9. 10. infra. Ecclesiast. c. 4. 4. 5. & seqq. ubi Jun. 1. Corinth. c. 12. 2. & seqq. argum. 1. Corinth. c. 13. 5. Ephos. c. 4. 16. 26. Phil. c. 2. 4. 5. 6. Massh. c. 15. 19. Tit. c. 2. 12. l. 1. §. 2. de iust. & iur. l. pan. d. l. 2. §. 1. de orig. iur. l. 52. §. 3. de obligat. & action. Francisc. Junius in libello de politica Mosi observat. Pet. Gregor. lib. 1. de Republ. c. 1. c. 3. conjung. cap. 13. infra. Argum. Massh. c. 25. 4. 4. Roman. c. 12. 20. 1. Corinth. c. 10. 24. c. 12. 25. 26. Exod. c. 23. 4. 5. Ex sententia Apostoli vocari potest factum, seu negotium ad usum hujus vitæ spectans, 1. Corinth. c. 6. 3. 4. 6. 7. 31. 30. aut negotium, quod est inter homines, Exod. c. 18. 16. 22. 26. cap. 22. 9. Deut. c. 17. 8. 9. 10. 11. & seqq. cap. 25. 1. 2. Chron. c. 19. 8. 9. 20. 11. 1. Thessal. c. 4. 6. Act. c. 19. 38. seu vitæ hujus negotium, 2. Timoth. c. 2. 4. Aliis in locis dicitur tractatus, l. 1. §. 16. de adquir. hered. l. 5. §. 4. de presc. verb. l. 3. pro socio. l. 32. §. de officio. de recept. arb. l. 1. §. 2. de usur. actus, l. 16. ad SC. Maced. l. 77. de reg. jur. l. 19. de verb. sign. negotium, l. 7. de pact. d. l. 19. l. 5. l. 15. §. 1. 10. l. 22. de prescript. verb. sit. de neg. gest. l. 77. de judic. §. 1. Inst. quib. non est permiss. testam. l. 3. l. 4. l. 5. C. de pedan. jud. l. 1. de calumniat. l. in negotiis contrahend. de reg. jur. Exod. c. 18. 26. 1. Corinth. c. 6. 1. 2. 2. Chron. c. 19. 11. Deut. c. 17. 1. Thess. c. 4. 6. Act. c. 19. 38. quaestio, seu disceptatio de facto, l. 34. de neg. gest. l. 52. de oblig. & act. l. 52. d. l. 41. de verb. oblig. l. 14. de mort. caus. donat. vocatur quoque casus, l. 5. §. pen. de presc. verb. l. pen. in fin. quod fals. ius. l. 1. de eo qui pro sua. l. 37. de legib. l. 12. §. 4. ad exhib. l. 28. de nox. act. l. 10. l. 19. de iurid. l. 36. §. 1. ad L. Aquil. l. 1. §. 3. de const. ius. act. facti species, l. 5. §. 3. ad L. Aquil. l. 2. de reb. eor. qui sub ius. l. 39. in fin. l. 5. §. 7. de admin. ius. l. ult. de vans. inspic. l. 122. de verb. sign. sit. C. in quib. casib. ius. vel curat. hab. l. 1. l. 15. l. 19. l. 22. de presc. verb. actus gestus, vel gestio, l. 19. de verb. sign. sit. de neg. gest. l. 58. de verb. sign. l. 1. l. 2. de curat. bon. dand. l. 7. de minor. l. 1. qua in fraud. cred. l. 34. de liberal. caus. l. 56. de admin. ius. Brisson. lib. 7. de verb. sign. negotii quaestio, l. 10. l. 13. de divers. & temp. prescript. causa. sit. ex quib. caus. major. sit. ex quib. caus. in poss. eas. l. 196. l. 68. de reg. jur. civilis quaestio, l. 1. Timoth. c. 4. 12. Coloss. c. 4. 5. 6. Hebr. c. 13. 18. Rom. c. 12. 17. 18. 2. Pet. c. 2. 12.

De hoc facto, vel negotio prius constare debet, 8 quam ad jus veniatur, aut de eo jus dicatur, l. 14. de iure codicill. argum. l. 24. de testam. l. 20. de except. l. 1. §. 2. de dol. mal. & mes. except. & Exod. c. 18. 15. 16. 17. & seqq. 1. Cor. c. 6. 1. 2. 3. 4. 5. Act. c. 19. 38. & seqq. 2. Reg. c. 3. 16. 27. & seqq. Esth. c. 1. 11. & seqq. Num. c. 27. 1. 2. & seqq. Joban. c. 8. 2. 3. 4. 5. 6. Deut. c. 17. 2. 3. & seqq.

In hoc negotio, seu facto dipiciendum nobis est primum de facti membris: deinde de speciebus illius, de quib. c. 12. n. 12.

Membra negotii hujus sunt duo: Res nimirum & persona, l. 14. de iure codicill. l. 52. de legat. 2. l. post legatum §. 1. de his quib. us indign. l. non ignoras. C. qui accus. poss. quas comitantur circumstantiæ, l. 16. de pen. l. 3. 4. §. non semper. de iure iur. l. 72. de judic. l. 1. l. 2. 3. 4. ubi pupill. educ. l. 8. de transact. Rebus hisce, personis, earumque circumstantiis, jus variè temperatur & adcommodatur, l. 34. §. non semper. de iure iur. l. 72. in fin. de judic. l. 15. de neg. gest. l. 16. de pen. l. 3. de reb. eor. qui sub ius. l. 137. §. 2. 3. de verb. oblig. l. 8. de transact. & tunc illis nullum negotium consistere potest, §. pen. & ult. Instis. de iur. nat. gens. & civil. l. 1. l. 2. de stat. hom. Duaren. lib. 1. disput. cap. 55. Apellus in vtyocin. juris & insrudic. Dialect. Anton. Faber jurisprand. tit. 2. princ. 6. in fine. Ideoq; res & personæ atque circumstantiæ illarum, per universam dicæologicam sunt diffusæ. De rebus verò & personis in dicæologica tractatur, quatenus ob illarum qualitatem, affectionem & conditionem variam, jus variam & diversum constituitur. Naturam & affectionem rerum, vel personarum physicam, politicam, ethicam, theologiam, historicam, logicam, aliis artibus relinquimus.

Res, de qua tractatus, seu negotium suscipitur, & de qua agitur, hinc nobis est, quæ a persona in factum, seu negotium deducitur ad illud constituendum. Vel est prima pars negotii, ex qua illud constituitur. Alias rei appellatio est prorsus generalis, l. 23. l. 5. l. 6. de verb. sign. l. 1. in fin. si cor. petat. l. 36. de reg. jur. sit. Instis. de reb. corpor. & incorp. quæ hinc non nihil restringitur, arg. l. 1. de stat. hom. ut sit, quidquid non est persona, l. 3. & seqq. de except. rei jud. & vocatur quandoque pecunia, l. 178. l. 4. l. 5. de verb. sign. l. 22. d. l. 1. l. 11. l. 14. §. 1. l. 29. de constit. pecun. species, aut corpus, l. 6. de rei vind. l. 2. l. 4. de except. rei jud. l. 30. de usucap. sit. de acquir. ver. dom. l. 115. ubi Former. & Gædd. de verb. sign. Gilkenius in pr. Inst. de ver. divif.

Rei hujus duplex distributio est. Prior partitio integri in membra, altera divisio generis in species.

Partitio rei est apud J. C. naturalis, vel civilis, l. 2. §. 1. ubi Dd. de verb. oblig. l. 26. in fin. de legat. 1.

Naturalem vocant, quæ res dividua habet partes integrantes, sub sensu exterioris visum & tactum, cadentes, ut, quando arbor, resve alia, in partes plures secatur, l. 2. §. 1. 2. l. 3. de verb. obligat. l. 2. C. com. divid. Gædd. in l. 25. n. 14. & seqq. de verb. sign. l. 23. §. 2. 3. 4. de rei vind. ubi pars qualibet, quæ vocatur rei totius, d. l. 6. de rei vind. l. 32. de usucap.

Civilem

14 **Civilem** vocant, qua partes rei discernuntur in intellectu & fictione; puta quando res communis est, l. 9. 4. de solus. l. 5. de stir. servor. d. l. 2. §. 1. 2. l. 3. de verb. oblig. Vide Hotom. quæst. i. l. 1. §. 1. de verb. sign. l. 2. 3. 4. l. 7. 2. l. 5. 4. l. 8. 5. §. 2. l. 139. de verb. oblig. Unde res à JC. solatur dividua numero, vel sine numero, l. 29. de solus. Goed. d. loc. Cujac. lib. 15. obs. c. 24. se-juncta, vel continua; divisa, vel indivisa, l. 30. de uscap. l. 21. de furt. l. 25. §. 1. de verb. sign. Dividua, quæ præstati-
onem & divisionem partis corpore, vel intellectu recipit: individua contrà, Dd. in l. 2. de verb. obl. Donell. lib. 15. com. c. 6. §. in d. l. 2. §. 2. §. 1. 7. 2. de V. O. vido inf. c. 85.

15 **Divisio** rerù est, qua universi, seu generis, species, diver-
sæ, inter se invicem statuuntur, l. 54. de V. O. l. 29. de sol. Hac igitur res quædam sunt discretæ, seu singulæ; quædam conjunctæ, coherentes & universales, l. 23. §. 5. de rei vind. l. 1. §. 1. pro dor. l. 23. de usuc. l. 30. d. 1. §. 6. hactenus. Inst. per quas person. cuiusq. adq. l. 19. l. 20. de poss. her. l. 20. l. 89. de legat. 3. l. 1. §. 3. de rei vind. in pr. Inst. de legat.

16 **Discretæ**, singulares & disjunctæ res sunt, quæ per se continentur & considerantur, d. l. 30. de usuc. l. 23. §. 5. de rei vind. l. 158. l. 148. de V. S. d. §. 6. hactenus. Inst. de sing. reb. per fideic. vel. ut quot numero funt res & corpora disjuncta & separata, tot res esse existimentur, d. l. 23. §. 5. de rei vind. l. 29. de verb. oblig. l. 27. de vi. vocantur corpora in unum & continua, d. l. 30. ubi Gothofr. de usucap. d. l. 29. Cujac. lib. 33. obs. c. 15. Fornr. lib. 2. sect. c. 17. Seneca epist. 103. lib. 17.

Res discretæ & singulares sunt corporales, vel incorporales, Inst. tit. de reb. corp. & incorp. l. 1. de rei vind.

17 **Corporales** sunt, quæ naturâ suâ tangi & videri possunt, d. tit. Hotom. quæst. ill. Inst. 18.

Res corporales sunt immobiles, vel mobiles, Inst. tit. de inuicil. stip.

18 **Immobiles** res sunt, quæ loco moveri non possunt, & res soli dicuntur, l. unie. C. de usucap. sransf. in pr. Inst. de inuic. stipul. l. ult. §. tit. C. quand. decros. opus non est. uti ager, seu locus ad culturam aptus in villa, vel ædificio rustico, l. 27. l. 15. de fundo instruat. fundus, prædiù, quod agris, ædificio & prato cõstat, l. 115. l. 198. l. 106. l. 211. l. 60. de verb. sign. Locus sine ædificio in urbe, area; in rure, ager dicitur, l. 31. l. 211. l. 27. de verb. sign. aut pratum, d. l. 31.

19 **Mobiles** res sunt, quæ loco moveri possunt, ut vestis, frumentum, lana & similes, l. 39. de verb. sign. quæ etiam se moventes appellantur, l. 93. ubi Alciac. de verb. sign. l. 21. §. 6. de furt.

20 **Res** mobiles tempore perituræ dicuntur, quæ ser-
vando servari nequeunt, l. 22. in fine. C. de admin. tut. l. 7. l. 48. de admin. tut. hoc est, quæ ultra triennium in sua bonitate naturali non durant, Geil. lib. 1. obs. l. 48. sed ætate, tempore & morâ terentur & viliores fiunt, l. 5. de jure delib. l. 27. de reb. auct. jud. possid. l. 2. §. 9. de collat. l. 7. §. 2. de susp. tut. l. 7. l. 48. de admin. tut. & vetustate mutantur, l. 24. C. de admin. tut. l. 2. C. eod. aut usu consumuntur, §. 2. Inst. de usufr. ut distrabi illas sit utilis, l. 12. §. si locupletior de minor. l. 11. de privil. credul. fin. §. pen. C. de bon. qua lib.

Res mobiles sunt principales, quæ sine accessoris esse nequeunt, l. 33. de ad. edict. l. 178. l. 129. de reg. jur. §. 5. Inst. de fidei. juss. vel accessoris, d. l. 33. l. ult. §. ult. de verb. sign. l. 1. §. 1. l. 23. l. 31. §. 5. de ad. edict. quæ scilicet quavis occasione rei majori, l. 44. de ad. edict. l. 24. de contr. empt. l. 34. eod. naturâ, arte, hominis destinatione, vel consuetudine copulatæ & connexæ adherent, adre-
scunt, aut adjunguntur, ut tamen pars essentialis rei principalis non fiant, l. 36. l. 44. de evictio. l. 23. §. 2. 3. 4. 5. de rei vindic. l. 26. l. 27. de acquir. rer. dom. tit. de usur. & fruct. & omnibus access. l. 41. §. 2. & seqq. de legat. 1. ut est res quævis ex alia nata, illi adherens, vel eam sequens, vel causâ, incrementum & occasio illius, l. 3. l. 19. de usur. l. 9. §. 4. de usufr. Ita lata est accessionis significatio, l. 23. §. 2. 3. 4. 5. de rei vindic. l. 31. §. 6. l. 23. §. 7. l. 1. §. 1. de ad. edict. Gabriel. tit. de verb. sign. conclus. 10. lib. 6. Ferrar. in libell. act. reatib. in verb. cum pertinens. & generaliter accessoris res pertinentes dicuntur, l. 21. l. 18. §. Sabinus. de instr. & instr. legat. l. 20. §. 7. eod. l. 26. de acquir. rer. dom. Gabriel. d. loco. Geil. lib. 1. cap. 6. num. 29. de pac. public. tit. de usur. fruct. & omn. accessio.

Accessoris ejusmodi res sunt perpetuæ, vel accidentales.

Perpetuæ sunt, quæ rem ipsam semper comitantur naturâ suâ, & sequuntur, licet à re principali, salvâ substantiâ, abesse possint, ut ansa in scypho, tabulæ in navis, cæmента parietes quæ in domo, l. domo 21. de pign. act. l. 35. l. 44. de evict. l. 24. l. 26. l. 28. de acquir. rer. dom. inædificatum solo, §. 29. Inst. de rer. divis. l. 2. C. de servit. arbores & alia solo coalita, l. 30. §. 1. de acquir. rer. dom. l. 5. de rei vindic. fructus pendentes, l. 44. de rei vind. arundineta, saliceta, l. 12. §. 11. de instr. & instrum. legat. l. 17. de act. empt.

Accidentales accessoris sunt, quæ principalem rem sequuntur ex destinatione & voluntate hominis, l. que-
simum. §. si quis. l. quod in. §. si quis. de legat. 1. Geil. lib. 1. c. 6. n. 29. de pac. public. ut sunt res deputatæ, colligatæ & connexæ, adherentes principalibus, ut ædibus putealia, salientes fistulæ, canales, scamna, fornaces, fenestæ, quæque perpetui usus gratiæ sunt in ædibus, l. 13. Julianus. §. ut. cum l. seqq. de act. empt. & vend. horri contigui, dolia, navis gubernacula, l. 76. l. 47. 48. de cons. empt. pensiones & redditus castri, tit. C. sine cons. vel reliqui. fund. comp. non poss. servitus fundi, solo inædifi-
cata, vesti intexta, instrumenta fundi, & aliz res complures.

Deinde res accessoris sunt duplices. quælibet res mobilis per se, l. 5. l. 36. de evict. tit. de rit. vin. ol. legat. vel rerum fructus & impensæ, l. 1. l. 43. de evict. §. siem ea. Inst. de rer. divis. de quib. in cap. seq.

Mobiles accessoris per se, vel solo coherent, l. 23. l. 30. l. 39. de usuc. ut molendinum, ædes mobiles, l. 60. de adq. rer. dom. plantæ, arbores, sata & familia. §. 31. & seqq. Inst. de rer. divis. quæ tamen juris intellectu pro immobili-
bus secundùm naturam rerum, quib. accedunt, accipiuntur, l. 3. §. 15. de rei & vi arma. Menoch. de recup. poss. remed. 1.

quasi 2. *Covar. lib. 1. var. resolut. cap. 15.* vel ad jus in corpore pertinent, l. 4. C. in quib. caus. cess. long. temp. praescrip. vel ad fundum, l. 17. de act. empt. tit. de fund. instruct. ad caltrum, ad solum, aliamve rem corporalem mobilem, l. 15. C. de agric. et cens. l. 2. l. 7. eod. §. litera 33. et seqq. §. 20. *Instit. de rer. divis. l. 7. l. 8. de peric. et com. rei vend.*

- 25 Fundi accessiones sunt, quae terra se tenent, l. 17. de act. empt. et vend. ut villa, l. 8. l. 10. quib. mod. ususfr. amittitur. stercunium, stramenta, d. l. 17. §. 2. p. fices stagni, l. 15. de act. empt. arbores praedii, l. 40. d. 1. fructus pendentes, d. l. 40. de const. empt. et fundi instrumenta, *Menoeb. lib. 4. praesumpt. 154.* et superficies, hoc est, quicquid super solum est aedificatum, plantatum, factumve, l. 20. l. 23. de usufructu. vide *infr. cap. 39. num. 20. et cap. 18. num. 24.* et quaecumque ex quacumque occasione et causa rei principalis adquiruntur, l. 31. §. 1. de act. empt. *infr. c. 74.*
- 26 Aedium accessiones sunt, quaecumque propter aedes habentur, l. 13. §. ult. et *l. seqq. de act. empt.* veluti putea- lia, lines, labra, canales, fistulae, l. 15. ubi. *Gothofr. d. 1. affixa et inserta, serae, claves, claustra, d. l. 17. de act. empt. tabulae pictae, rectorio inclusae, d. l. 17. §. 3. crustae marmoreae, d. l. 17. §. 3. quae perpetui usus causa paratae sunt in aedibus, d. l. 17. §. 7. et similia. de quib. *in d. l. 17. l. 18. l. 38. l. 40. de act. empt. Menoeb. lib. 4. praesumpt. 154. nu. 18. et seqq.* Quae fundi accessiones non sunt, vide *in l. 17. l. 18. d. 1. l. 60. §. 2. l. 70. l. 17. §. 6. de const. empt. l. 21. l. 26. de inst. legat. et quae aedium accessiones non sunt, vide *in l. 18. de act. empt. l. 242. §. 2. de verb. signif. l. 6. §. 6. l. 13. §. ult. et l. seqq. l. 27. de act. empt. Menoeb. d. loc.***
- 27 Hominis accessiones sunt vestes viriles, vel mulieres, l. vestis. §. vestimenta de aur. et arg. legat. *Menoeb. lib. 4. praesumpt. 161. et 163.*
- 28 Castrorum accessiones et pertinentia sunt arma bellica, tormenta, annonae ejusdem, molendina, valles pascuae, nemora, praedia, adjacentia, reditus, census, taxae salis et equorum et similia, *Menoeb. lib. 3. praesumpt. 90. et seqq. Gabriel. lib. 2. conclus. 9. tit. de praesumpt.*
- Tituli ad hoc caput pertinentes sunt tit. *Instit. de reb. corpor. et incorp. tit. de rer. divis. tit. de verb. signif.*

Cap. 2. De fructibus et impensis.

- 1 Fructus rei quid.
- 2 Verè fructus quid.
- 3 Fructus pendentes, percepti, extantes.
- 4 Fructus merè naturales quinam.
- 5 Fructus industriales.
- 6 Quasi fructus.
- 7 Quasi fructuum species.
- 8 Usura, quid et res ex qua usura.
- 9 Usurarium quantitas legitima.
- 10 Pensio et eius species.
- 11 Reditus aucupiorum, venationum, piscationum.
- 12 Pensiones et quando inter res immobiles referuntur.
- 13 Merces, salaria.

- 14 Venationes, aucupia.
- 15 Portoria, padagia.
- 16 Opera.
- 17 Obruticines et emolumenta rerum.
- 18 Multarum compendia.
- 19 Locaria.
- 20 Usus rei aliena.
- 21 Impensa quid.
- 22 Impensa necessaria quae.
- 23 Impensa utiles quae.
- 24 Impensa voluptuaria.

Tantum de rebus mobilibus per se, sequitur de re- rum fructibus et impensis, supra cap. 1. num. 13.

Fructus a feriendo, vel fruendo dicti, vide *Gilken. in §. si quis c. 1. Instit. de rer. divis.* sunt omne rei emolumentum et commodum, l. 7. l. 9. l. 59. de usufr. l. 122. de verb. signif. l. 19. l. 20. l. ult. de usufr. l. 72. de reg. jur. aut quicquid ad utrum hominis paratum est, l. pen. de usufr. legat. l. 9. l. 62. de usufr. *Deus c. 20. 19.* secundum rei conditionem, ad quam res sua natura est parata, vel hominis institutione et destinatione, l. 13. §. ult. l. 15. de usufr. *Donell. lib. 10. comm. cap. 8.* jus vel utrum fructum, fructus non dixerunt, l. 43. de vici. *Menoeb. lib. 4. praesumpt. 136.* neque qui de dicitis impensis superant, ut putat *Duaren. per l. 36. §. fin. de pecc. hered. l. sumptus. de res vindicat. vide Covarruv. lib. 1. var. resolut. cap. 3. num. 3. cap. 8. num. 4. Menoeb. de recuper. poss. remed. 15. quasi 40. num. 575.* Vocatur in genere reditus, l. 13. §. 4. §. 7. l. 9. §. 5. de usufr.

Fructus sunt verè et propriè, seu naturales fructus: vel quasi et impropiè, seu praeternaturales fructus, arg. l. 1. l. 26. l. 34. de usur. l. si navis 62. de rei vindic. *Borcholt. de usur. cap. 1. num. 8. Menoeb. lib. 2. arb. cas. 210. num. 29. Pinell. in l. 2. part. 2. c. 4. n. 52. C. de bon. marer. Covarr. lib. 1. var. resolut. cap. 3. num. 6. Copus de fructib. c. 3. lib. 1.*

Verè propriè, seu naturales fructus sunt, qui ex rei corpore veniunt, l. 25. §. 1. de usuris. l. 9. l. 59. §. 1. de usufr. l. 7. solut. *matrim. l. 62. de rei vindic.* et quorum parientorum gratia res natura sua, conditione et usu solito habetur et comparata est, l. 13. l. 15. de usufructu. Generaliter vocantur fructus naturales, *Donell. lib. 10. comm. cap. 8.* vel reditus, quotannis ex terra redeuntes, l. 77. ubi *Gaild. de verb. signif. sive illi in rerum natura sint, sive non sint, vel non extent.*

Extantes fructus sunt pendentes, sive stantes, solo cohaerentes, immaturi, l. 12. §. 5. de usufructu. l. 48. §. 1. eod. l. 27. §. 25. ad L. Aquil. maturi, d. l. 12. §. 5. percepti atque a solo separati, l. 61. §. 8. de usufr. l. 27. l. 12. §. Julianus s. de usufr. l. 7. §. 15. solut. *matrim. l. 13. quib. mod. usufr. amitt.*

Non extantes sunt, qui extiterunt aliquando, vel qui futuri sunt. Illi sunt consumpti, l. 22. C. de rei vind. §. sed nisi. *Instit. de offic. jud. 3. C. de conduct. ex lege, et qui percipi potuerunt, l. 10. §. 20. l. 25. §. 4. 5. quae in fraud. credit.* Futuri sunt, qui nascituri sperantur annis sequentibus, §. en quog. *Instit. de legat. l. 28. l. 61. §. 6. 8. de furt. l. 62. §. fin. de rei vind.*

Verè

Verè & absolute fructus naturales, sunt tales merè, seu in specie: vel industriales, l. 4. l. 5. l. 45. de usur. Coraf. lib. 5. miscel. c. 9. Copus de fructib. lib. 1. tit. 2. c. 3. Covarr. lib. 1. var. resolut. c. 3. n. 6.

- 4 Merè naturales sunt, qui naturâ, sine hominis factio sponte producti, rei principali accedunt, l. 45. l. 31. de verb. sign. Menoch. lib. 2. arb. cas. 210. Coraf. d. c. 9. Covarr. d. c. 3. nu. 6. Lewis. c. 25. s. 6. Et seqq. Marci c. 4. 28. quibus res fructuosior efficitur, l. 7. §. 12. l. 13. 14. solut. matr. l. 9. l. 13. §. 5. de usufr. Cujac. lib. 15. obs. e. 21. & qui renascuntur, d. l. 7. §. 13. solut. matr. l. 9. de usufr. Lewis. c. 25. 7. 12. 15. 16. 21. 22. vid. Gilken. in §. si quis à non c. s. Instit. de rer. divis. ut sunt arborum, fructus arborum, l. 31. l. 23. 6. §. glandis. de verb. sign. l. 45. de usur. l. 13. de usufr. Deut. c. 28. 11. 18. 42. c. 30. g. e. 11. 14. 15. 17. c. 12. 17. arbores, silva cædua, fructus fundorum & gremiales, l. 30. l. 77. de verb. sign. l. 7. §. 12. solut. matr. l. 9. l. 12. l. 106. de usufr. Deut. c. 11. 14. 15. 17. c. 12. 17. c. 7. 13. arundo & silva fundi, l. 40. §. 4. de cont. empt. l. 10. de usufr. seminaria fundi, l. 9. §. 6. de usur. pomum, pirus, ligna, fœtus pecorum, marmor renascens, d. l. 7. §. 13. solut. matr. lapidicinz, cretiferodinz, sulphurariæ, auriferodinz, metalliferodinz, salinz, & c. d. l. 7. §. 13. 14. l. 45. de usur. Gilken. d. loc. n. 24. c. 6. Et cap. 2. l. 9. §. 2. 3. de usufr. fœtus animalium, ut lac, agni, lana, §. 37. in pecudum. Instit. de rer. divis. l. 4. §. 19. de usucap. l. 68. de usufr. insula in fundo nata per alluvionem, d. l. 9. §. 4. pedamenta, pali, d. l. 9. §. ult. fœnum, l. 13. quib. mod. usufr. amitt. redditus venationum, d. l. 9. §. aucupiorum. arundo, oliva, l. 40. §. pen. de contr. empt. & reliqua quæ solemus fructus appellare, Borcholt de usuria, c. 1. n. 8. per l. 77. de verb. sign. l. 45. de usur. Menoch. lib. 2. arb. cas. 210. Vacon. declarat. jur. cap. 85. Copus de fructib. lib. 1. tit. 2. c. 3. Covarr. d. c. 3. Partu hominis excepto, qui in fructu non est, l. 68. de usufr. l. 22. de usur. §. in pecudum 37. de rer. divis. inst. vid. Menoch. lib. 2. arb. cas. 49. Gilken. in §. si quis à non domino, c. 3. de errorum divis. ubi conciliat l. 14. §. 1. de usur. cum l. 24. ad L. Falcid. cum d. l. 68. quamvis in sacris literis partus fructus ventris dicitur, Genes. c. 1. 28. c. 9. l. c. 30. 3. 4. Luc. 1. 7. 37. 42. Genes. c. 30. 3. 4. l. 28. 3. c. 17. 5. 6. Deut. c. 7. 13. 14. 6. 28. 4. 11. 18. c. 30. 9. Psal. 132. 11. 12. Unde non parientes, steriles, Genes. c. 30. 23.

- 5 Industriales fructus sunt elaborati, qui ex labore & industria hominis potissimum proveniunt, l. 45. de usur. Menoch. lib. 2. cas. 210. & cultura indigent, l. 48. de acqu. rer. dom. ut sunt fruges, vinum, oleum, frumentum, legumina, l. 77. de verb. sign. l. 25. l. 45. de usur. Jerem. c. 40. 10. 12. Matth. c. 21. 33. 34. Marci c. 12. 2. 3. l. 78. de rei vind. d. c. loco et cas. 210. n. 21. Et seqq. Menoch. Deut. c. 7. 13. 14. c. 11. 14. 15. 17. c. 12. 17. c. 28. 4. 11. 38. 39. 42. c. 30. 9. c. 26. 2. 12. 10. Jos. c. 5. 12. Jud. c. 6. 4. Gilken. in §. si quis. n. 20. 21. Inst. de rer. divis. Forcatul. in penn. juris, cap. 6. cerevisia, l. si quis vinum. de trit. vin. oleo legat. Hosoman. in com. jur. in voce Zythum. Cujac. lib. 24. obs. c. 39. Menoch. lib. 4. praf. 152.

Frumenta propriè appellantur, quæ arista, sive spica continentur, ut triticum, hordeum, siligo, avena. Legu-

mina sunt fruges, quæ siliqua sine aristis continentur, ut lupinum, cicer, faba, linum, hervilia, d. l. 77. ubi Alciac. de verb. sign. L. triticum. de verb. oblig. Menoch. lib. 4. praf. 151. Sic ergo in fructibus industrialibus, naturæ prævalet labor hominis, qui operationem naturæ immutat, l. 28. l. 25. §. 1. de usur. Menoch. d. cas. 210. nu. 20. Et de recup. poss. remed. 15. quæst. 40. num. 593. ubi arbitrio judicis hoc dijudicandum relinquit: vel, quos natura sine hominis labore non producit per se, Menoch. d. cas. 210. num. 5. 6.

Quasi, seu modo quodam fructus, arg. l. 36. l. 34. l. 19. 6. l. 38. §. 13. de usur. l. 27. l. 29. de pet. hered. sunt, qui non ex corpore rei, sed ejus occasione, usive percipiuntur, l. 121. ubi Gædd. de verb. sign. l. 62. de rei vind. l. 19. l. 36. de usur. vel ex hominis cura, aut provisione proveniunt, d. l. 121. in fine. ubi Gædd. de verb. sign. Menoch. d. recup. poss. remed. 15. quæst. 40. num. 623. Et seqq. ad quos procurandos, res, hominis institutione est parata, Donell. lib. 10. comm. c. 8. Appellantur fructus civiles, l. 7. §. de pensionibus. ubi Duaren. solut. matr. Covarr. d. c. 3. nu. 6. lib. 1. var. res. per l. 1. §. 7. C. de rei ux. act. l. 62. de rei vindicat. contradicit Coraf. Et Menoch. Et Pinell. item loco fructuum esse, l. mercedes. de petit. hered. l. 39. §. 1. de legat. 1. fructuum vicem obtinere, l. 34. de usur. l. 3. C. eod. d. l. 121. de verb. sign. l. 73. ubi Gædd. eod. l. si navis 62. de rei vind. In his fructibus, pro rata temporis fit distributio, quando usufructuarius ante perceptionem eorum decessit, l. 26. de usufr. secus in aliis, l. 44. de rei vind. l. 27. de usufr. vid. Gilken. cap. 6. in §. si quis. n. 6. 7. 8. c. 2. n. 8. 9. Inst. de rer. divis.

Hujus generis sunt usura, pensio, redditus, mercedes, 7 operæ & ministeria, seu officia servorum & commoda usum comitantia, l. 3. de usufr. ear. rer. qua usu conf. & quicquid rei occasione acquisitum est secundum naturam conditionemq; rei, hos fructus recipientis, l. 15. §. et si. l. 13. de usufr. Similiter omnis quæstus, l. 7. l. 8. pro socio. l. 16. de inst. act. l. mercedes. de petit. hered. & merces, l. si navis. 62. de rei vind. l. 19. l. 38. de usur. Unde Gajus scribit, omnium rerum fructum aliquem esse, in l. 19. de usur. per l. 9. de usufr. & alibi ex retributibus, pensionibus & usuris, substantiam nostram augeri, l. 25. l. 27. C. de adm. tut.

Usura est quasi usufructus, l. 34. de usuria. l. 121. de verb. sign. qui ex usu rei fungibilis debetur, l. 46. §. 3. de adm. tut. l. 7. §. 4. 5. 12. d. l. 22. in fine. C. eod. l. 1. C. de vet. numis. potest. in usum alienum versæ à domino, ad modum legitimum, à non pauperè debitor percipitur, l. 3. §. 2. de usur. Breviter est usus, sive interusurii rei fungibilis pretium, l. 58. §. 6. ad SC. Trebell. l. 2. l. 3. C. de usur. l. 60. l. 52. §. 2. pro socio. arg. Exod. c. 21. 19. Vocatur hæc quoque accessio, l. 12. C. de usur. l. 24. C. de adm. tut. impendium, Borch. de usur. c. 1. n. 21. 26. 27. Cujac. lib. 10. obs. c. 36. civilis quæstus, l. ult. §. 2. C. de jur. dos. Cujac. lib. 26. obs. c. 17. redditus, l. ult. l. 24. de praf. verb. l. 3. de usufr. ear. rer. qua usu confusum.

Res, ex qua usura venit, dicitur fors, vel summa, l. 7. in fin. de reb. cor. l. 58. l. 47. §. 4. l. 7. §. 9. 10. de adm. tut.

quæ sterilis dicitur, quando ex ea usura non præstantur, l. 3. §. 4. de contr. sur. act. & vacare, l. 12. §. ult. de adm. sur. contra verò parere, l. 33. de usur. Hæc usura, licet in multis naturam fructuum imitetur, in multis tamen differt, ut ostendit Cujac. lib. 18. observ. c. 3. ex l. 62. de rei vind. Gædd. in d. l. 121. de verb. sign.

9 Modus, seu quantitas, usurarum, alia jure veteri, alia jure novissimo constituta est, l. 7. §. 10. l. 18. de adm. sur. l. 26. C. de usur. Olim legitima usurarum quantitas fuit usura centesima, d. l. 26. Briffon. lib. 3. select. c. 1. Fab. decad. 10. erro. 1. Borch. de usur. c. 4. n. 3. quòd centesima pars sortis esset usura menstrua, vel quòd centesimo mensè sortem æquaret.

Novo jure Codicis, alia fuit usurarum quantitas, de qua in l. 26. eos. C. de usur. alia ex constituto Imperii, ex qua §. in 100. penduntur, Geil. lib. 2. obj. 4. Alii existimant usurarum quantitatem arbitrariam esse, ex judicis arbitrio statuendam, pro benignitate & benedictione divina, quam debitor ex pecunia aliena accepit metiendam, Buserius laïc in dispus. de usur. vide infra c. 137. lib. 1. de usur. illuc.

10 Pensio, est quasi fructus, l. 12. l. 36. de usur. l. 60. pro socio. l. 7. §. 1. de usufr. l. ult. ubi Gothofr. de jur. fisci. Menoch. lib. 3. præf. 107. n. 2. 3. per l. 66. de jure dot. Geil. lib. 2. obj. 20. num. 1. Covarr. lib. 3. var. resol. c. 3. in annuo redditu, ex re aliena, provisione hominis proveniens, l. 18. §. 5. 6. ad SC. Trebell. l. 12. de ann. legat. l. 3. §. 1. s. eod. l. 27. l. 29. de petit. hered. Covarr. d. loc. Levit. c. 25. 7. 12. 15. 16. 19. 20. 22. Paul. Buserius de an. reddit. lib. 1. c. 2. Estque annua, bima triuma, quadrupla, pensio, l. 3. in pr. §. 1. 5. de ann. legat. l. 54. de cond. & demost. l. 3. 4. 6. 11. de ann. legat. Datur & penditur pro usu & commodo rei, qua quis utitur, uti pro habitazione domus, l. si navis de rei vind. l. 27. l. 29. de petit. hered. l. 7. §. 11. solus matr. l. 60. pro soc. prædii, vel alterius rei. Vocatur redditus, obvenio, l. 19. l. 36. de usur. l. 7. l. 9. de usufr. vid. Menoch. lib. 4. præf. 142. & lib. 3. præf. 107. Quidam malunt fructus industriales appellare per l. 9. §. 1. 62. de usufr.

11 Ad ejusmodi pensiones quoque refero redditus aucupiorum, venationum, piscationum, l. 21. Locas. l. 27. §. 1. de usufr. l. 59. §. 1. d. 1. & aliarum rerum, l. 37. de damn. infest. adde Nurm. c. 18. 27. 30. 24. l. 17. l. 25. de usu & usufr.

12 legat. pensiones & mercedes locatorum agrorum, prædiorum, l. 7. §. 2. de us. fr. alimentorum ex re aliqua præstationem, vide Menoch. de recup. poss. remed. 15. quæst. 40. n. 623 & seqq. Afflicium decis. 44. num. 7.

Numerantur pensiones inter res immobiles, quando sunt redditus perpetui, non temporales, neque cessi, qui mobilibus annuerantur, Geil. lib. 2. obj. 10. Gabr. sonclus. 8. tit. de verb. sign. lib. 6. Menoch. lib. 3. præf. 106. & seq. Covarr. lib. 3. var. res. c. 7. Chass. in conf. Burg. rub. 5. §. 1. Menoch. lib. 2. arb. cas. 233. Fichard in com. opin. in lit. A. n. 103. De differentia inter redditus & usuras, vide Borch. de usur. c. 4. n. 29. 30. 31. Geil. lib. 2. obj. c. 5. & 9.

Occasione rei, pro naturâ & conditione ejusdem accedunt & adquiruntur multa commoda, quibus absque rei beneficio quis potiturus aliàs non fuisset, l. 13. §. 13. 14.

l. 31. §. 1. de act. empt. l. 7. l. 9. §. huic. l. 12. l. 13. Lis. de usufr. Unde huc refertur debet merces ex labore & opera ministroium, l. 29. l. 27. de pet. her. l. 13. §. 13. de act. empt. Luc. c. 18. 31. l. ult. de donat. salarium militis, aut alterius officium, l. 52. §. 2. de act. empt. Novell. 53. l. 11. de donat. Copius de fruct. lib. 1. c. 4. tit. vectura navis, atque jumentum, l. 62. de rei vind. l. 7. §. de pensionibus, solus matr. l. 19. l. 36. l. 38. §. 13. de usur. l. 30. §. 1. de leg. 1. Similiter venationes, aucupia, & piscationes, fundi fructus quidam censentur improprie, l. 26. de usur. junctâ l. 9. §. 5. l. 62. de usufr. l. 22. §. si in. de fund. inst. legat. Hotom. de fruct. pag. 741. Idem de prædigijs, portoribus, vectigalibus, tributis dicendum est, Chass. in consuetud. Burg. tit. des retraiçts. §. 1. per l. 66. §. fin. de usufr. Similiter de operis & ministerijs servorum, l. 4. de oper. serv. l. 29. de petit. hered. §. de his. Inst. ex quas person. l. 22. C. de admin. tut. l. 22. & seq. de usufr. & de omni quæstu ex re proveniente, l. 16. de inst. act. l. 8. pro socio d. l. 29. l. 36. §. 2. de usufr. imò de omnibus obventionibus, ex quibusve rebus, vel fructibus percipiuntur, Rosensh. de feud. c. 5. conclus. 64. dissentit Gilken. d. lo. c. 4. nec non de compendijs mûltarum, & bonorum publicatorum, Tiraq. de retraiçt. convenç. §. 5. gl. 4. n. 21. Rosensh. d. loc. dissentit Gilken. Thefaurus fructus fundi non est, l. 7. §. si fundum. solus matr. l. 3. §. Nerviatus. de acquir. poss. ff.

Hujus generis quoque sunt, quæ usum rei comitantur & titulo aliquo ex re haberi possunt, puta ex venditione, locatione, l. 12. §. usufructuarius. de usufr. l. fructus 72. de reg. jur. l. ult. de usur. secundum naturam & conditionem rei fructuariae. Unde fructus etiam est gratuita rei concessio, l. 54. §. 1. de fure. Potestas transferendi fructus alicujus ex re in alium, quæ est fructuum perceptio, non ipsum fructus percipiendi, d. l. 54. l. 12. §. si usufructuarius, & l. 1. §. 1. de usu & habitas. l. 66. de jur. dot. commoditas pignori dandi rem, l. ult. de usur. l. 72. de R. J. l. de ducta. §. ult. ad SC. Trebell. agendi, vehendi, arandive usus in armentis & similib. l. 19. de usuris. l. 2. l. 4. l. 9. si servus vind. & usus alienæ rei, l. 2. §. reddi. l. 4. l. 9. l. 15. l. 18. si servus vind. §. equè. Inst. de actio. Gædd. in l. 77. de verb. sign. Gilken. c. 2. n. 6. in §. si quis. Inst. de ver. div. ff.

Sequitur de impensis: quæ sunt in rem facti sumptus & impendia, l. 15. in fi. l. 13. de impens. l. 40. §. 1. de cond. & demost. l. 45. de usufr. l. 18. comm. Luc. c. 10. 35. c. 8. 43. Vocantur vulgò meliorationes, quando iis res melior est facta, Mascard. consil. 1040. Menoch. de recup. poss. remed. 15. q. 29. per tot. erogatio, l. 3. in fin. de impens. sumptus, l. 48. de rei vind. Nov. 6. c. ult. reputatio, l. 5. de filei. just. & nomin. tut. l. 2. l. 3. ubi sup. educar. l. 1. §. 4. de cont. act. tut. refectionis & reparatio rerum, tit. C. de repus. qua. fiunt in jud.

Impensæ hæc sunt necessariæ, vel minus, l. 1. de impens.

Necessariæ sunt, quæ in se habent necessitatem impendendi, l. 1. §. 1. cod. Luc. c. 10. 35. c. 8. 43. c. 14. 28. quibusque non factis, res peritura, vel deterior futura est, l. 79. de verb. sign. l. 1. l. 14. b. l. 1. l. 5. l. 6. 7. qui pos. in pign. imprimis, quæ ad perpetuam rei utilitatem pertinent, ut domus exultæ ædificatio, l. 3. b. l. 1. 58. de legat. 1. vel

quæ

quæ ad præsentem & temporalem rei utilitatem pertinent, ut sunt refectiones, inſtaurationesq; rerum, ædificiorum, propagationes vitium, l. 79. de verb. ſignif. l. 3. l. 14. de impenſ. Ulpian. tit. 6. aggerum ſtructura, l. 1. §. 3. l. 3. l. 14. l. 2. eod. l. 10. §. 1. de negot. geſt. vel quæ fructuum percipiendorum & euſtodiendorum cauſa, in arando, ſerendo agro, impenſæ ſunt, l. 7. §. 16 ſolus. matr. l. 19. l. 16. h. i. in ſervum ægrum, in tutelam, ſtipendium, tributum, l. 2. l. 12. l. 13. eod.

Non neceſſariæ impenſæ ſunt contrà. quæ ruruſum ſunt utiles, vel voluptuariæ, d. l. 1.

23 Utiles ſunt, quæ utiliter rei impenduntur, quibus non factis, res deterior quidem non fieret, factis autem fructuoſior & melior eſt facta, l. 75. l. 79. §. 1. de verb. ſignif. ubi Dd. l. 39. de petit. hered. l. 7. §. 13. ſolus. matr. ut ſi quis novellum fecerit, l. 6. h. i. paſtinationem aibuſti, d. l. 79. §. 1. ubi Gædd. in domo piſtrinum, vel tabernam, l. 6. h. i. ſervos artes docuerit, d. l. 6. l. 27. de rei vind. vel ſtercorationem fecerit, d. l. 14. §. 1. eod.

Impenſæ, quæ excedunt probabilem modum, vel aggravant, aut ſuperant rei principalis valorem, l. ſi ſervus. de pign. act. l. 8. d. l. 7. §. ſin. ſolus. matr. l. 39. §. ult. de damn. inſ. Monoch. de recup. poſſ. remod. 15. n. 553. & ſeqq. vide inſr. c. 40.

24 Voluptuariæ impenſæ ſunt, quibus omiſſis neq; deterior res fieret, neque factis fructuoſior effecta eſt, id eſt, quæ ornant quidem ſpeciem, fructum autem non augent, l. impenſa. §. 2. de verb. ſignif. l. 7. l. 9. de impenſ. l. 38. de rei vind. l. 5. C. d. r. ut ſunt picturæ, aquæ ſalientes in hortis, vitridaria, inſcrutationes, loricaciones, l. 7. l. 9. §. 2. l. 14. §. ult. h. i. l. 35. §. ſin. de legat. 3. Cujac. ad Ulpian. tit. 6. l. 7. §. pen. & ult. ſolus. matr.

Huius loci tit. de verb. ſignif. tit. de impenſ. in res dotal. tit. de uſur. tit. de uſufr. D. & C. tit. Inſtit. de reb. corp. & incorp. tit. C. de reputat. quæ ſiunt in jud.

Cap. 3. De rebus incorporalibus.

- 1 Res incorporales quæ.
- 2 Natura harum.
- 3 Rerum incorporalium ſpecies.
- 4 Res fungibiles quantum.
- 5 Earum natura & uſus.
- 6 Earum æſtimatio unde petenda.
- 7 Uſus rerum fungibilium, ſine quibus eſſe nequeat.
- 8 Varia æſtimatio earum, unde petenda.
- 9 Rerum fungibilium probatio in quantitate & qualitate.
10. 11. 12. 13 Pondora, numero, vel meſura.
- 14 Pecunia res omnes æſtimari poſſunt, non contrà.
- 15 Probatio rerum fungibilium in qualitate.
16. 17. 18 Quibus modis hac fiat.
- 19 Æſtimatio harum extrinſeca.

Diximus de rebus corporalibus: ſequitur de incorporalibus, ſupr. c. 1. n. 17. 18.

Res incorporales ſunt, quæ ſub tactum, vel viſum non cadunt, (ſicet ipſarum ſubjecta fortè corporalia exiſtant, ſit. Inſtit. de reb. corp. & incorporal.) ſed intellectu tantum comprehenduntur, Monoch. lib. 1. præf. 11. Hoſoman. quaſt. illuſtr. 42. atque juris eſſe dicuntur, hoc eſt, ſub ſenſu externos non cadere, ſit, Inſt. de reb. corp. & incorp. l. 1. in fine, de ver. diſiſ.

Ob hæc cauſam hæ res incorporales, nec tradi, nec 2 dividi propriè & naturaliter poſſunt, l. 43. §. incorporales. de acquir. rer. dom. l. 2. §. harum. de verb. oblig. l. 4. §. ſi viam. de uſucap. l. 14. de ſervis. l. 1. de ſervis. legat. ſed impropiè, l. 2. C. de uſur. l. 2. ubi Zaſ. de verb. obligat. & tum pro immobilibus haberi ſolent, l. 2. C. de ſervis. l. jubemus. C. de ſacroſ. eccl. Hoſoman. quaſt. illuſtr. 18. Pinell. in ſit. C. de bon. mater. num. 24. Gabriel. concluſ. 7. & 6. ſit. de reg. jur. Pinellus tamen putat, hæ res nec mobiles, neque immobiles dici poſſe, d. loco.

Res incorporeales tales ſunt, vel naturâ ſuâ: vel ob 3 accidens quoddam & communem uſum, in quo æſtimatio earundem, non corpora ſpectantur, pro incorporalibus habentur.

Naturâ ſuâ incorporales ſunt, quæ conſiſtunt in faciendi, agendi, committendo, omittendo, ceſſandove, l. 2. ubi Dd. de verb. oblig. l. 9. l. 19. l. 94. l. 54. l. 175. l. 218. de verb. ſignif. de quib. vide inſr. a cap. de factio volums. & invol. c. 9. & ſeqq.

Ob accidens quoddam & communem uſum atque 4 æſtimationem ſuam & valorem, incorporales cenſentur res fungibiles, quæ in genere ſuo functionem accipiunt, hoc eſt, quarum aliz aliarum naturâ & vice in permutatione, uſu, commercio & æſtimatione, l. 2. §. munis. de reb. cred. l. 51. de legat. 1. l. 7. de præſor. ſtipul. Duaren. lib. 2. diſput. c. 14. Geneſ. c. 23. 15. 16. genere ſuo funguntur, l. 94. ſi is cui. de ſolus. l. 87. de legat. 2. l. 2. §. 1. l. 3. §. planè. l. 6. l. 22. de reb. cred. l. 1. de cond. trit. Donell. in d. l. 2. §. 1. Gædd. in l. 4. num. 26. 27. 28. de verb. ſignif. Alciac. lib. 2. cap. 2. parad. Roberts. lib. 3. ſentent. cap. 4. hoc eſt, quarum altera idem, vel tantum præſtat homini in eodem uſu, quantitate, qualitate & materia, quod & quantum altera, l. 6. de reb. cred. l. 37. ad L. Aquil. ut nihil referat, quid æquipollentibus detur, l. 11. de legat. 3. d. l. 6. ita fungi accipitur, quando aliud pro alio, tanquam æquipollens accipitur & eligitur, l. 37. ad L. Aquil. l. de nox. actio. l. 34. de condit. & demonſtr. quaſi ſcilicet altera alteram repræſentat, d. l. 94. §. 1. de ſolus. l. 34. §. ſed ſi. & ſeqq. de legat. 1. l. 94. de verborum oblig. l. 2. de eo quod certi. loc. l. 1. de contr. empt. Cujac. libr. 11. obſervat. cap. 3. & in l. 65. de verb. obligat. Roberts. lib. 3. ſentent. cap. 6. Hoſoman. quaſt. illuſtr. 15. idque propter parem quantitatem & qualitatem ſimilem, l. 1. de cont. empt. & iordunapulo, paritionem, valorem parem, jure publico iis tributum, l. 102. de ſolus. d. l. 1. & poteſtatem certam, l. 3. numis. de in litem jvand. l. 1. l. 2. l. 3. C. de vet. numis. poteſt. lib. 11. varias ſententias videt licet de hac re apud Fachin. lib. 2. c. 48. illuſtr. controverſ. Vocantur res quantitatis, l. 6. de reb. cred. l. 34. de condit. & demonſtr. l. 94. §. 1. 3. de ſolus. l. 24. deſop. Duaren. lib. 2.

disput. c. 6. Pinell. in l. 1. part. 2. n. 44. 45. C. de bon. mater. per l. cum aliter. de compens. l. 13. de reb. cred. l. 3. §. planè. de cont. judic. tutel. vide Menoch. lib. 4. praef. 138.

6 Æstimatio rerum fungibilium fit probatione quantitatis, qualitatis, & generis ejusdem, earundem inter se invicem, eamq; tacitam, vel expressam, l. 74. §. 1. l. 75. de verb. obligat. l. 39. de solus. l. 1. C. de veter. num. potest. lib. 11. uti tritici Africi optimi, modii centum, & vini Campani amphoræ centum: ubi quantitas & qualitas atque genus designantur, l. 74. §. 1. l. 75. de verborum obligat.

7 Sine hac probatione & designatione quantitatis & qualitatis, harum rerum nullus usus, commercium, aut æstimatio inter homines esse potest, l. 115. l. 94. de verb. obligat. l. 4. §. 1. l. 1. l. 8. & seqq. de peric. & commod. rei vend. l. 1. de cons. empt. Genes. c. 23. 15. 16. sed res incertæ dicerentur, quæ omnino declaratione & probatione supradictâ opus haberent, d. l. 115. l. 7. l. 8. l. 1. de peric. & com. rei vend. l. 6. de reb. cred. & quarum rerum usus esse non potest, nisi in abulu & consumptione, l. 5. §. 1. l. 7. l. ult. de usufr. ear. rer. qua usu consum. Unde inter res, quæ servando servari vix possunt, numerantur, l. 22. in fine. C. de administ. tut. Boer. decis. 209 num. 4. ob periculum perditionis & valoris inconstantiam, incrementum & decrementum, l. librorum 51. de legat. 3.

8 Æstimatio verò & valor harum rerum crescit vel decrescit, seu augmentum, vel diminutionem recipit propter materiam, formam, aut voluntatem & decretum magistratus, vide Gabriel. lib. 3. tit. de solus. conclus. 2. 2. 3. 4. 5. 6. vel propter utum necessarium, in hominum commerciis, Genes. cap. 23. 15. 16. ibi, argenti commendantis ad quemvis mercatorem, l. 1. de cons. empt.

9 Est igitur harum rerum fungibilium probatio duplex: Una in quantitate, altera in qualitate, l. 6. de reb. cred. l. 74. l. 75. de verb. oblig.

10 Quantitatis probatio fit earum pondere, mensurâ, vel numero pari, in princ. Instit. quib. mod. re cons. oblig. Siracid. c. 42. 4. 8. Donell. in l. 2. de reb. cred. quibus utum promitticium, æstimationem & certitudinem recipiunt, & mutua vice funguntur, Instit. d. s. l. 1. de contr. empt. l. 6. de reb. cred. Siracid. c. 42. 4. 8. Exod. c. 16. 19. 23. 33. 1. Chron. c. 22. 6. 17. e. 21. 26. c. 28. 14. & seqq.

11 Pondere probatur pecunia, d. l. 6. Genes. d. c. 23. 15. 1. Chron. c. 21. 25. Jerem. c. 32. 9. 11. Matth. c. 26. 15. §. 1. Instit. quib. mod. re contr. oblig. plumbum, æs, aurum, argentum, panis, butyrum, mel, caseus, cera, aromata, & res similes, l. 2. §. ult. junctâ l. 3. de eo quod cert. loc. in princ. Instit. quib. mod. re contrab. oblig. l. 1. C. de veter. numis. potest. lib. 11. 1. Chron. c. 22. 6. 17. c. 21. 25. c. 28. 14. & seqq. Exod. d. c. 16. 19. 23. 33.

12 Mensurâ probatur vinum, cerevisia, acetum, oleum, frumentum, & similes. In princ. Instit. quib. mod. re cons. obl. Donell. in l. 2. de reb. cred.

13 Numero, ut pecunia numerata, numus, Instit. d. loc. l. 2. de reb. cred. l. 2. de eo quod cert. loco. De numi genere & pondere vide Cujac. lib. 7. observ. c. 33. tit. C. de

vet. num. potest. & tit. C. de ponderat. libr. 10. Budantio de asse. Isidor. lib. 16. c. 17.

Pecuniâ, sive numis omnes res, quæ mercis numero habentur, æstimari possunt, non contrâ, l. 42. de fidejuss. l. 7. de usufr. ear. rer. qua usu consum. l. 3. de in litem jur. l. protra rerum. ad L. Falcid. Genes. cap. 47. 16. 17. 19. Levit. c. 25. 2. 3. & seqq. Harmenopol. lib. 3. tit. 6. In hac, omne robur & nervos Reipubl. & patrimoniorum veteres posuerunt, l. 22. in fine. C. de admin. tut. l. 1. §. in causa. de quæstion. Novell. 149. & Novell. 161. cap. 2. eamque firmum necessitatis præsidium vocarunt, l. 79. de legat. 3. cujus defectum morbum & tabem Reipubl. dixerunt, Novell. 52. & 149. cap. 2. & Novell. 161. cap. 2. Cujac. lib. 6. observ. c. 19. Qui numi usus vetustissimus est, Genes. c. 23. 15. cap. 33. 19. Josu. cap. 24. 32. Job. cap. 42. 11. Genes. c. 32. ubi Juminus. Sed tamen numi ad emptionem prædiorum destinati à testatore, pro re immobili corporali habentur, l. 2. C. ut m. licoas in coempt. specier. Donell. in l. 22. de reb. cred. Geil lib. 2. obs. c. 11. Boer. decis. 209. & decis. 19. Gothofr. in l. 48. de furt. Pinell. in l. 1. part. 2. n. 44. C. de bon. mater. disjunctis.

Plures res quantitatis, quam superiores esse, probat Cujac. lib. 11. observ. c. 37. vide Gædd. in l. 4. num. 25. de verb. sign. ubi ad contrarios sexus respondet. Pecuniæ vox aliâs priorius est generalis, d. l. 4. l. 53. l. 78. l. 222. de verb. sign. ut etiam rem immobilem notet: l. 15. de reb. credit. l. 1. l. 11. l. 14. §. 1. l. 29. de cons. pecun. l. 2. C. ord.

In qualitate rerum fungibilium probatio fit, quando rem ejusdem generis, materiæ & naturæ, Instit. quib. mod. re contr. obligat. in princ. & §. 26. 27. 28. Instit. de rer. divis. l. 7. §. 5. 6. 7. 8. de adquir. rer. dom. seu ejusdem bonitatis & præstantiæ intrinsecæ naturalis, illæ repræsentant, l. 19. de aur. legat. l. 1. C. de vet. numis. potest. l. 1. C. de ponderat. libr. 11. Gædd. d. loc. num. 33. in d. l. 4. de verb. sign. Siquidem quædam res fungibiles sunt malæ, quædam bonæ, & bonis meliores inveniuntur, l. 75. l. 74. de verb. oblig. Unde vice mutua funguntur, quando sunt ejusdem generis, materiæ & naturæ, l. 6. de reb. cred. atque in permutationibus & commerciis, & usu hominum accipiuntur & expendantur, Genes. c. 23. 15. 16. Getmani vocant gâng vnd gebe waar/oder gelt/ quæ est æstimatio rei intrinseca sup. num. 5.

Hæc probatio qualitat. s fit sapore, gustu in quibusdam, l. 15. l. 1. de peric. & commod. rei vend. in quit. usdam verò visu, vel tactu. In hosce enim sensus cadit bonitas & qualitas rerum fungibilium.

Gustu & sapore probatur aliud vinum novum, aliud vetus, aliud acidum, aliud mucidum, l. 4. §. 1. l. 6. l. 15. de pericul. & comm. rei vend. aliud Campanum, aliud Rhenanum, l. 74. l. 75. de verb. oblig. aliud vinum, aliud acetum, l. 6. l. 4. l. 15. de pericul. & commod. rei vend. Sic & odores & aromata, olfactu probantur, l. pen. de usufr. ear. rer. qua usu consum.

Visu & tactu probantur alii numi probi, alii reprobi, l. 1. l. 3. C. de veter. numis. potest. lib. 11. l. 24. §. qui reprobos. de pigmor. act. l. 3. §. 1. commod. l. 33. in fine. l. 39. l. 50. de solus. aliud aurum, aliud æs, vel plumbum, l. 9.

§.2. l.19. de contrab. empt. aliud argentum, aliud stannum, aliud aurum detertius, l.10. de contr. empt. alia pecunia bona, alia ærofa, aut edicto publico sublata. l.102. ubi Gothofred. de solus. l.2. l.3. C. de veter. numif. possess. vel in valore & æstimatione diminuta, vel aucta. d. l.1. l.2. l.3. C. de veter. numif. vide Gabriel. libr.3. tit. de solus. conclus.1. & seqq. Sic aliud frumentum Campanum, aliud Africanum, d. l.75. l.74. de verb. obligat. & ita in cæteris rebus fungibilibus. Fieri enim potest, ut quidem in corpus & quantitatem consentiamus, in qualitate verò ejusdem dissentiamus, l.21. §.2. de ars. empt. l.9. l.14. l.21. de cont. empt.

19 Ab intrinseca hac æstimatione differt extrinseca æstimatio, quæ ex hominum judicio & rei ipsius usu atq; commercio pender, nec materiæ bonitatem considerat, l.1. de cont. empt. Fachin. lib.2. cap.10. Covar. de veter. numif. collas.

Titulus huic materiæ inserviens, est tit. de verb. signif. Instit. de reb. corporal. & incorporal.

Cap. 4. De rebus universalibus.

- 1 Universales res quæ.
- 2.3 Earum natura.
- 4 Ha crescunt, vel decrescunt.
- 5 Corpora œconomica quæ sicut & eorum exempla.
- 6 Corpora disjuncta & exempla eorum.
- 7 Horum genus primum & ejus exempla.
- 9 Patrimonium quid.
- 10 Peculium quid.
- 11 Dos quid.
- 12 Alimenta, quid; eorum appellatione continentur.
- 13 Hereditas quid.
- 14.15.16 Hereditatis divisio, & partium nomina.

DE rebus singularibus, continuis & discretis hucusque sequitur de connexis & universalibus. Vide supra cap.1. num.15.

1 Universales res sunt, quando res discretæ, singulares, plures, uni nomini subjunctæ & conjunctæ, l.30. l.23. de usucap. Ulpian. tit.24. §.26. l.5. de condit. instit. l.89. re conjuncti. de legat.3. seu in unum, cumulum & summam, per œconomiam, vel œconomiam, hoc est, unitatem, vel continuitatem coadunatæ, l.23. §.5. l.5. de rei vind. l.7. §.11. l.26. l.27. de adq. rer. dom. universalitatem & corpus unum constituunt. l.208. l.24. l.49. de verb. signif. l.9. de pact. l.22. ad L. Aquil.

2 Hic res discretæ, singulares, non sunt accessoriæ. l.23. §.5. l.2. §.3. l.2. l.3. de rei vind. l.30. de usucap. §.18. si grex. §.20. Instit. de legat. sed pars constituti corporis essentialis, l.49. de cont. empt. l.44. de evict. unitatem faciens cum alia accessoria, l.9. §.2. de damn. infecto. l.26. §.2. de adq. rer. dom.

3 In hoc corpore, non singulæ res per se & in se, sed totum corpus ex rerum multarum comprehensione & collectione constans, consideratur, tanquam res una.

l.7. §. illud. de adq. rer. dom. l.19. l.20. l.9. l.10. de petit. hered. l.23. l.26. l.27. de usucap. l.30. cod. l.6. §.1. de rei divis. l.7. §.1. quod œconomia, univers. nom. l.3. l.23. §.5. de rei vind. argum. §.20. peculium. & §.18. si grex Inst. de legat. Geil. lib.1. cap.6. num.17. & seqq. de pac. publ. l.5. de condit. instit. l.29. de verb. oblig. quæ sæpe unica singulari ejusdem corporis re, non solum repræsentatur, sed etiam conservatur. l.9. & l.10. de petit. hered. l.1. §.3. l.2. l.3. l.5. l.23. §.5. de rei vind. §. si grex. l.18. & seqq. Instit. de legat. l.30. de usucap. arg. l.76. de judic. l.1. §. ult. quod œconomia, univers. nom. & nomine singulari vocatur. l.158. l.143. de verb. signif. aut corporis alicujus universitas. l.7. §.11. l.62. de adq. rer. dom. l.1. de rei vind. l.18. l.19. de petit. heredit.

Connexæ & universales hæ res crescunt & decrescunt, augmentum & diminutionem recipiunt. l.19. l.20. de constit. pecun. l.40. de pecul. l.9. §. pen. & ult. de adm. tut. l.20. l.25. §. ult. & l. seqq. de petit. hered. & propter mutationem, refectionem & substitutionem perpetuæ dicuntur. l.76. de judic. l.10. §.7. l.11. quib. mod. usufr. amitt. l.83. §.5. de verb. obligat. l.98. §. ult. de solus. l.22. l.65. de legat.1.

Res plures conjunctæ, habentes corpora œconomica, sunt duorum generum. Primi generis sunt illæ, quæ corpora habent œconomica, hoc est, cohærentia & connexa, ejusdem generis: Alterius generis sunt, quæ corpora disjuncta, hoc est, distantia, diversæ materiæ, uni nomini subjecta habent. l.30. ubi Gothofred. de usucap. l.29. de verb. obligat. l.23. §.5. de rei vindic.

Corpora œconomica sunt ejusdem generis, habentia quandam unitatem & œconomiam, l.7. §.8. de adq. rer. dom. l.34. de ad. ed. in quibus res singulæ conjunctæ, speciem suam non retinent. l.23. §.5. de rei vind. ut ædificium, navis, armarium, statua, mensa, superficies, scyphus & similia. d. l.30. de usuc. d. l.23. §.5. l.5. de rei vind. l.26. l.27. l.7. §.8. 9. de adq. rer. dom. §.27. & seqq. Instit. de rerum divis. l.83. l.242. l.245. de verb. signif. Edico constant ex solo & superficie. l.23. de usucap. l.38. de ad. ed. l.49. de rei vind. Superficies est omne, quod supra solum est ædificatum, vel plantatum. l.26. l.23. de usucap. Taberna ex tabulis constat, & est omne quod ad habitandum ædificium utile est. l.183. & seqq. de verb. signif. Navis membra sunt puppis, proa, & carina, improprie verò malus, velum, gubernaculum, tabulæ, non artemo. l.44. de evict. l.242. de verborum signif.

Corpora disjuncta sunt, quæ habent œconomiam, quæq; ex distantibus rebus, diversi generis, vel speciei. l.34. de ad. ed. l.81. de legat.3. l.30. de usucap. l.7. l.26. l.27. de adq. rer. dom. & materiæ. l.12. §.1. d. l.7. §.9. d. l.1. quarum singulæ res suam speciem retinent, l.23. §.5. de rei vind. constant. dicit. l.30. Rebus, inquam, vel corporalibus tantum, collectis & in unum corpus redactis, l.29. de verb. obligat. l.23. §.5. de rei vind. vel corporalibus & incorporalibus simul. Instit. de reb. corp. & incorp. l.18. l.19. l.20. l.13. l.25. l.50. de petit. hered. l.178. §.1. l.208. de verb. signif. l.3. de bon. poss. l.9. l.27. de pecul.

A. 1.

- 7 Prioris generis sunt grex, pecudes, armentum, iumentum, equitium, l. 1. §. 3. l. 2. l. 3. l. 5. l. 56. de rei vind. §. 18. si grex. & seqq. Inst. de legat. l. 4. l. 89. ubi Gæd. de verb. sign. l. 23. l. 22. de legat. 1. equi circenses, l. 12. §. 4. de usu & habit. bona plura, l. 1. l. 3. l. 73. profoc. & familia, numerum acervus, l. 29. de verb. obligat. lignorum strues, d. l. 29. biga, triga, quadriga lecticariorum, l. 22. ad L. Aquil. l. 38. §. ult. de ad. edict. fervorum agmen, l. 29. l. 24. l. 44. de cont. empt. l. 195. §. 2. de verb. sign. tragædi, comædi, d. l. 34. l. 38. §. ult. de ad. ed. l. 22. ad L. Aquil. chorus fervorum, l. 79. de legat. 3. mimi, histriones, fratres, l. 14. Cod. de episcop. aud. grex quem 10. oves faciunt, l. 3. de abig. l. 39. l. 38. l. 35. de ad. ed. Quicquid etiam solo continentur, fundus est, l. 115. l. 60. de verb. sign. Penus, quo nomine continentur omnia parata causâ patrisfam. uxoris, liberorum & familiæ, quæ esui, potui sunt, l. 3. de pen. legat. Menoch. lib. 4. præf. 156. Supellex, quo nomine domus mobilia continentur, sit. de supell. leg. Menoch. lib. 4. præf. 150.
- 8 Posterioris generis res universales, corporalibus & incorporalibus rebus simul constantes, nascuntur, crescunt, augmentum recipiunt, l. 9. §. 8. 9. de admin. tut. decrescunt vel minuuntur, l. 4. l. 8. de pecul. l. 20. l. 25. & seqq. de petit. hered. vocantur universitas, l. 1. de rei vind. l. 19. l. 20. de petit. her. §. ult. Instit. per quas personæ nob. adquir. cujuscumque sunt vivorum, vel mortuorum res universales.
- Vivorum res universales, ut patrimonium, peculium, dos, alimentaria mortuorum, uti hæreditas, vid. inf. c. 21. n. 15. & seqq.
- 9 Patrimonium est corpus, res & substantia viventium, §. 1. Inst. de rer. divisi. l. 6. qua in fraud. cred. l. 35. C. de donat. qui sunt suæ potestatis, l. 72. ad L. Falcid. l. 2. §. 2. 3. de ann. legat. l. 195. §. 2. l. 182. de verb. signif. propriè, res à parentibus relictæ, l. 72. l. 73. ad L. Falc. Cujac. ad l. 39. de pecul. generaliter, id quod est in bonis, in princ. Instit. de rer. divisi. l. 38. ad L. Falcid. l. 35. §. pen. & ult. de hered. instit. l. 112. §. 1. de verb. sign. vid. d. c. 21. infra.
- 10 Peculium est substantia, seu res quædam universalis eorum, qui alieno juri sunt subjecti, l. 184. de verb. sign. §. peculium. Inst. de legat. l. 33. §. 1. l. 48. de pecul. l. 49. l. 47. l. 52. d. 1. generaliter acceptum, dicitur patrimonium, l. 39. l. 47. §. fin. de pecul. l. 79. de legat. 3. l. 10. ad Trebell. Quid contineatur peculio, alibi vide in tit. de pecul. legat. Menoch. lib. 4. præf. 155. & instit. 36. m. 5. 6. 7.
- 11 Dos, est res nubentibus data, sit. de jur. dos. cui responder donatio propter nuptias, de quib. vid. inf. c. 88. Dotem esse jus universale, probat Mantica lib. 12. tit. 6. de tacit. & amb. convent. per l. 5. de impens. in res dotal. l. 56. de jur. dos. §. 3.
- 12 Alimentorum appellatione continentur omnia ad victum & amictum necessaria, l. 5. §. 12. de lib. agnos. & alend. l. fin. de alimons. & cibari. legat. latè. Menoch. lib. 4. præf. 157. n. 23. & seqq. l. 254. l. 43. l. 44. l. 234. §. 2. l. 45. de verb. sign. 1. Timoth. c. 6. 8. non solum cibaria, sed etiam potus, l. 15. §. 2. l. 45. de usufr. Roland. à valle consil. 22. num. 2. vol. 1. item vestes, calceamenta, stramenta, sive

lectus, l. verbo victus. l. 234. §. 2. de verb. sign. Menoch. d. præf. 157. num. 14. 18. 19. & lib. 2. arb. cas. 170. n. 30. ligna pro cibis coquendis, & corporis calefactione, & aqua, atque quandoq; equus & habitatio, salaria præceptorum, expensæ studiorum & disciplinæ, sumptus medicis præstiti, impendia valetudinis, vid. Menoch. d. præf. 157. Modus & ratio alimentorum, secundum dignitatem, ordinem, & conditionem personæ alendæ & facultatem alimenta præstantis, & consuetudinem regionis, incunda est, pro arbitrio judicis, Menoch. lib. 2. arb. cas. 169. & seq. reditus ad vitam datus, nomine alimentatationis conunctur, Covar. lib. 3. var. resol. c. 9. Menoch. d. loc.

Hæreditas est universalis rerum & jurium diversorum corpus quoddam, l. 1. de bon. poss. l. 50. de reg. jur. tit. Inst. de reb. corpor. & incorpor. l. 2. de hered. vel act. vend. l. 19. l. 20. de petit. hered. Num. c. 21. 35. 24. 25. c. 27. 4. & seqq. c. 32. 18. 19. 22. 29. 32. c. 33. 53. Deus. c. 1. 8. 21. c. 2. 31. c. 3. 12. 18. 20. c. 4. 1. 4. 14. possessore & domino vacans, quod defunctus habuit, l. nihil aliud. C. de verb. sign. l. 1. pro hered. l. hereditas. de reg. jur. commoda & incommoda continens, l. 1. l. 3. de bon. poss. l. hæres. de adq. hered. vid. Donell. lib. 6. tom. c. 2. Alio respectu hæreditas dicitur familia, l. 195. §. 1. 2. de verb. sign. tit. fam. heres. domina, l. 31. de hered. instit. l. domiq. §. quasitum. quod vi aut clam. l. 1. §. 1. si is qui testam. liber. defuncti personam sustinere & repræsentare, l. 22. l. 15. de usucap. jus defuncto succedens, l. 3. de bon. poss. l. 24. ubi Gæd. l. 119. l. 178. §. 11. 208. de verb. sign. nimirum respectu tituli, l. 208. d. tit. Hæc vocatur etiam res, l. 12. de lib. & postum. l. 8. ubi Gothof. unde liberi. corpus hereditarium, l. 7. §. ult. de except. rei judic. l. 13. §. 13. l. 25. §. 16. de petit. hered. res universalis, l. 18. §. ult. l. 20. de petit. hered. vid. infra. c. 21. n. 13 & seqq.

Hæreditas est dividua, l. 9. §. 12. de hered. instit. §. 6. 14 Inst. d. t. Num. c. 33. c. 26. 55. Hotom. illust. quest. 21. per l. 208. l. 24. de verb. sign. vel individua, l. 1. & tot. tit. si pars hered. pot. ibi, si propriè consideratur, ex fictione, utilitatis causâ, per metonymiam, ut totum integrale, & quoad corpora, quæ in ipsa sunt: hæc verò, ut totum universale, l. 13. §. 13. de petit. hered.

Hæreditas, quando dividua est, dividitur in 12. partes, l. 50. §. ult. l. 23. de hered. instit. & tit. eod. Instit. quæ solemnis & usitata assis distributio dicitur, l. 13. §. 1. de hered. instit. l. 50. §. 2. eod. §. 2. §. 5. Instit. eod. Partium harum nomina, licet eandem analogiam & verbi originem præferant, tamen quædam significant numerum totius assis, quædam numerum unciarum.

Totius assis numerum referunt, sextans assis, quo JC. non sex uncias, sed sextam partem totius assis, hoc est, duas uncias exprimunt, quasi sit sexta pars assis; quadrans assis, quo non significant quatuor uncias, sed quartam partem totius assis, hoc est, tres uncias; triens assis, quo quatuor uncias, tertiam scilicet assis partem denotant, non tres uncias.

Numerum unciarum referunt sequentia, ut quicunx: 17 quod non quintam partem totius assis, sed quinque uncias

uncias significat: semis, sunt sex unciaz, quasi semi as; dimidia pars assis, quod tamen ex totius assis appellatione descendit: septunx, septem uncias, non septem partes assis significat: bes octo uncias, non partes octo assis, quasi bis triens: dodrans, quasi dempto quadrante as, sunt novem unciar: dextrans, quasi dempto sextante as, sunt decem unciar: deunx, quasi as, dempta uncia, sunt undecim unciar. As duodecim uncias continet, & 4. Insti. de hered. insti. ubi Balduin. qui unciam rursum dividit in semiunciam, & hanc in sextulas: una sextilia cum dimidia dicebatur: scelus. Dupondius, duos asses significat, treffis tres asses, & 8. sed est. Insti. de hered. insti. Hotoman. in §. 5. d. 1.

Ad hoc caput referendi tituli D. & C. de verb. sig. tit. de pecul. tit. de alim. & cib. legat. tit. de supell. leg. tit. Insti. de reb. corporal. & incorpor. ut. insti. de hered. insti.

Cap. 5. De hominib. naturâ distinctis.

- 1. Persona quid.
- 2. Hominum divisio.
- 3. 4. 5. Homines singulares & eorum species.
- 6. Masculus & ejus excellentia.
- 7. 8. 9. Ejus prerogativa pro femina.
- 10. Mas perfectus.
- 11. Spado, quis propriè.
- 12. Impub. & spado.
- 13. Hermaphroditus.
- 14. Monstra.
- 15. In utero existentes.
- 16. Minores & eorum infirmitas & species.
- 17. Impubes.
- 18. Infans.
- 19. Proximus infantia.
- 20. Infans major.
- 21. Puberes secunda aetate & species eorum.
- 22. 23. Plena puberes masculi & femina.
- 24. Majores 25. annis qui & eorum species.
- 25. Juvenes qui.
- 26. Hominis aetas.

Hucusq; de prima parte negotii civilis, scilicet de reb. quæ deducuntur in factum & tractatum, vid. sup. c. 1. n. 9. nunc de altera ejusdem parte, nimirum de personis, negotium, factumve tractantibus. vid. Pat. Gregor. lib. 7. syn. c. 1. l. 52. de legat. 2.

- 1. Persona hic nobis est homo, l. 1. l. 4. c. de digno. l. 2. §. 1. C. de epis. & clor. juris communionem habens, l. 45. l. 49. de pecul. l. 20. §. 7. qui test. fac. poss. l. 3. in fin. de cap. min. l. 2. de pen. rem in negotium, seu factum deducens. Hujus causa omne jus est introductum & constitutum, l. 2. de stat. hom. §. ult. Insti. de jur. nat. gens. & civ. l. 28. de usur. & omnia creata, Gen. c. 2. 26. 28. 1. Cor. c. 11. 7. Psal. 8. & Sir. c. 17. 6. 1. Sap. c. 9. 2. 1. Tim. c. 4. Act. c. 10. 13. d. §. ult.
- 2. Homo hic nobis consideratur singulariter per se & disjunctim: vel collectivè conjunctim: h. e. homines sunt singulares, vel collectivi, plures, ut. quod cuiusq; unus var. nom. in prin. & 11. singularium. Insti. de rer. div. l. 2.

l. 2. D. d. 1. l. 30. de usuc. tit. de colleg. l. 1. §. 15. ad SC. Trebell. Hinc summa hominum divisio nobis hic est, quæ alii sunt discreti, alii conjuncti, ἡρώδητοι, vel οὐκ ἡρώδητοι, l. 30. de usuc. l. 19. §. 1. 2. 3. 4. de verb. sign. l. 1. 48. l. 158. d. 1.

Homines singulares, discreti, per se absq; consideratione & respectu aliorum hominum, ad negotium & actum singulor. veniunt, & considerantur ut hic, quot sunt capita, tot quoq; homines dicantur, l. 29. de verb. oblig. l. 79. de legat. 3. l. 19. §. 1. 2. de verb. sign.

Homines singulares rursum in viva οὐκ ἡρώδητοι distincti stinguuntur naturâ vel adventitiâ qualitate. Naturâ, uti sexu, vel ætate.

Sexu, homines sunt masculi, vel feminae, l. 15. de liberal. caus. l. 23. l. 152. de verb. sign. l. 2. §. homines. vi bon. rap. l. 3. §. 1. de lib. hom. exhib. l. 7. §. 1. de jurid. utriusque sexus sunt hermaphroditi, sive androgyni. l. 10. de stat. hom. l. 6. de lib. & postum. l. 15. de testib.

Masculus, qui familiam suam conservat, l. 20. l. 195. 6. l. 196. de verb. sign. Num. c. 27. 3. 4. Deut. c. 25. 5. 6. 7. 10. 2. Sã. c. 1. 4. 8. 9. c. 18. 19. Siracid. c. 30. 4. & c. 40. 19. de stat. hom. l. 24. C. de legis. hered. Nov. 22. & per excellentiam homo 7 dicitur, arg. l. 44. cum in diversis. de relig. & sumpt. fun. Ab hoc mulier est & de carne ejus, Gen. c. 2. 1. Cor. c. 11. 2. 9. Ephes. c. 5. & hic est caput mulieris, 1. Timoth. c. 2. 12. 1. Cor. c. 11. 3. Eph. c. 5. 22. 23. 24. Nam prius Adam formatus, & Eva prius seducta, 1. Tim. c. 2. 12. 13. 14. atq; femina propter virum condita, 1. Cor. c. 11. 9. Sir. c. 36. 27. 28. vid. inf. c. 29. de maritali poss. Unde traditum, majorem 8 dignitatem in sexu masculino, l. r. de senat. Lev. c. 27. 2. 3. 4. Deut. c. 21. 17. 2. Chron. c. 21. 3. Exod. c. 11. 5. Num. c. 3. 6. 18. 15. 16. 1. Tim. c. 2. 12. Sir. c. 42. 15. c. 30. 4. c. 40. 19. c. 36. 23. arg. Gen. c. 48. 3. 6. c. 27. 31. 39. Deut. c. 28. 16. Tiraq. de legib. connub. leg. 1. n. 21. 22. 23. & feminini sexus deteriorem conditionem in multis esse, l. 9. de stat. hom. Accursius in l. 9. & 2. de reg. jur. adde Mascard. concl. 1080. n. 29. & seqq. Tiraq. late leg. 9. n. 15. & seqq. de leg. connub. & n. 71. & seqq. Sir. c. 36. 22. c. 42. 14. 15. c. 25. 1. Cor. c. 12. 13. & seqq. 1. Pet. c. 3. Num. c. 27. 3. 4. 9. quæ ex masculo condita, & ob eundem, 1. Cor. c. 11. 8. 9. 12. Sir. c. 36. 26. 27. c. 42. 14. 15. atq; imbecillioris naturæ, l. ult. & 101. 1. ad SC. Vel. lej. l. 2. §. verba. d. 1. imperialis. C. de nupt. Esa. c. 3. 13. 2. Pet. c. 3. 7. l. cum multa. C. de donat. ante nupt. Tiraq. de legib. connub. leg. 1. n. 74. & seqq. Masc. concl. 1080. & ideo plurib. beneficiis à jure ditata, Masc. d. loc. & Tiraq. leg. 9. d. loc. Gædd. in l. 46. §. 1. de verb. sign. & pronuntiatio sermonis in sexu masculino, etiam in feminam portigitur, l. 81. de legat. 3. l. 195. l. 1. de testat. & servi de verb. sign. l. 7. §. 7. de jurid. late Gabr. concl. 61. de reg. jur. lib. 6. Daniel Moller. lib. 5. semest. differ. 32. Menoch. lib. 4. pref. 83. & consil. 204. n. 1. 43. vol. 3. Psal. 14. 1. 2. 3. Deut. c. 18. 10. 11. 12. Mat. l. 6. 7. 21. c. 25. 34. & seqq. Johan. c. 3. 1. Cor. c. 12. 13. & seqq. 1. Pet. c. 3. Num. c. 27. 3. 4. 9.

Masculus est perfectus, cui nihil quoad naturam I O deest, vel imperfectus, contra, qui est spado. l. 128. ubi Dd. de verb. sign. §. sed & illud. Insti. de adopt. Deut. cap. 23. 1. 2. qui est ἡμίανθρωπος, semivir, seu ἡμιγυνή semifemina: vel, inquam, est, cui aliquid in corpore

deest, quod perfectus alius suâ naturâ habere solet. *Menoch. lib. 6. pref. 12. n. 24. & seqq. & libr. 2. arb. cas. 89. num. 37. 38.*

I 1 Spado propriè talis est, vel impropiè. *l. 6. ubi Cujac. de lib. & postum. l. 14. §. 6. de manumiss. vind.* Ita propriè dictus est castratus, qui omnino generare nequit. *§. sed & illud. Instit. de adop. l. 128. ubi Goshoff. de verb. signif. propter instrumenti virilis necessarii defectum. Massib. cap. 19. 12. dictus à græco αραία, evello. aliàs etiam Eunuchus dicitur, quasi *Κύριος ἰχθυός*, vel *δὸν ἑρῶν δὲν δὲν ἰχθυός*, vel ab *ἄρῃ ἰχθυό*. *Cujac. in d. l. 6. de lib. & postum. de quibus vide Esa. c. 56. 3. 4. 5. Genes. c. 30. c. 40. 1. Reg. c. 8. 6. 9. c. 9. 32. c. 20. 18. c. 23. 11. c. 24. 12. 15. c. 23. 19. Act. c. 8. Pet. Greg. lib. 7. synag. c. 2. item e&omias. Cujac. & Greg. d. loc.**

I 2 Impropiè spado est, qui vitio aliquo corporis impeditus, generare non potest, quo remoto, potest. *l. 2. §. 1. l. 40. de adop. l. 6. ubi Cujac. de lib. & postum. Anson. August. lib. 3. emend. c. 4. & lib. 4. c. 17.* Hujus generis sunt thlasæ, qui ruptos fractosque testiculos habent, & thibiz, qui attritos. *l. 128. de verb. sign. Levit. c. 21. 20. Dent. c. 23. 1. 2. 3. Sapiens. c. 3. 14. vid. Pet. Greg. lib. 7. synag. c. 2. Cujac. d. loc.*

I 3 Hermaphroditus est, qui utrumque sexum habet, cujus fit mentio *in l. 10. de stat. hom. l. 15. de testib. l. 6. de lib. & postum. Pet. Greg. d. c. 2. vocatur androgynus. Hic ejus sexus in jure existimatur, in quo prævalet. d. l. 10.*

I 4 *d. l. 6. vid. Gell. lib. 9. c. 4.* Qui inveniuntur, vel nascuntur, formâ humanâ carentes, ostenta, monstraque non homines vocantur, *l. 14. de stat. hom. l. 12. de lib. & post. l. 38. ubi Gæd. de verb. sign. De conficiis monstris poetarum, vide Nasal. Comit. libr. 9. mytholog. Cameræ. med. histor. c. 70. c. 71. 72. 73. Covar. lib. 4. resol. var. c. 2. De Gigantibus, Genes. c. 6. 4. Num. c. 13. 33. 34. 2. Sam. cap. 21. 17. 18. 19. 20. 21. 22. Dent. c. 2. 10. 11. Josua cap. 11. 21. 22.*

I 5 Homines etiam revera nondum sunt, sed esse sperantur, qui sunt in utero materno. *l. 36. de solus. l. 3. §. 10. de suis & legit. hered. l. 1. §. ex rescripto. de vent. inspic. & portio matris dicuntur. d. l. 1. §. 1. 2. Sam. cap. 19. 12. 13. cap. 21. 5. 6. Genes. c. 29. 14. 15. 2. Sam. cap. 16. 11. 12. Hebr. cap. 7. 10. Rom. c. 5. 12. 1. Reg. c. 18. 19. 20. 2. Chron. c. 6. 9. 10. l. 48. §. 5. de fure. qui sæpe pro naus habentur. l. 7. de stat. hom. Exod. c. 21. l. si quis. §. abortivus. ad L. Cornel. de sicar.*

I 6 Ob ætatem, de qua vide *Mascard. conclus. 665. & seqq. Menoch. cas. 116. & seqq. lib. 2. arb.* homines alii dicuntur minores 25. annis, alii majores. *l. ult. C. si major fact. alienas. tit. de minor. 25. an. Dent. c. 29. 10. 11. cap. 31. 11. 12. 1. Cor. 3. 1. 1. Pet. c. 2. 2. 1. Corinth. c. 13. 11. 12. c. 14. 20. in quibus anni definiti, pro completis usq; ad anni ultimi horam accipiuntur. l. 3. §. minorem. de minor. l. 3. §. minorem. eod. De variis hominum ætatibus vide *Gell. lib. 10. c. 28. Brech. & Alcias. in l. pueri. de verb. sign. Menoch. lib. 2. arb. cas. 116. & seqq. & cas. 57.**

Minores censentur infirmum & fragile judicium habere, infidiis & captionibus expostum. *l. 7. de minor.*

vocantur ætatis imperfectæ. *l. fin. C. in quib. caus. in integ. rest. nondum robustæ. l. 15. §. 6. de adulter.*

Minores sunt inpuberes, vel puberes. *Instit. tit. quib. mod. sus. finit.*

Impubes est, qui nondum annum 14. si masculus **17** est, vel 12. si femina est, excessit. *§. 1. Instit. de nupt. l. 5. de reg. jur. tit. Instit. quib. mod. sus. fin. ille rursus est infans, vel infante major §. pupillus. Instit. de inutil. stipul. vocatur aliàs admodum juvenis. l. 22. §. 6. solus. mas. Cujac. lib. 6. obs. c. 22.*

Infans, quasi fandi impotens. *l. 1. §. 2. de adm. sus. l. 1. 18 de verb. oblig. §. 10. Instit. de inus. stipul. l. 18. C. de jure delib. l. 70. ubi Goshoff. de verb. oblig. Menoch. lib. 2. arb. cas. 59. & 57. num. 9. 10. Farinac. quæst. 92. num. 3. de pæn. temper. com. dicit. est impubes septem annis minor. d. l. 1. §. 2. d. l. 18. Menoch. d. loc. etiam qui adhuc in utero materno est. *Menoch. lib. 2. arb. cas. 353. Luc. c. 1. vel incurabilis, octo dierum. Genes. c. 17. trium mensium. Exod. c. 2. anni linter socorum. de pact. dotal. vel a mammis depulsus, qui trimus dicebatur. l. 9. C. de patr. possess. Ulpian. tit. 16. §. 1. Cujac. libr. 19. obs. ult. Menochius infantie arbitrio judicis relinquat. *Menoch. cas. 59. & 57. vocatur puer parvulus, & in jure non intelligere, quid agat, quidve loquatur. l. 12. §. 2. de judic. d. l. §. impubes. C. de fals. mon. l. 189. de reg. jur. Dent. cap. 1. 39. 1. Cor. cap. 13. 21. 12. c. 14. 20. Ephes. c. 4. 14. Heb. c. 5. 13. 14. 1. Joh. c. 2. 27. 1. Pet. c. 2. 2. Jon. c. 4. 11. l. 9. de acquir. hered. & doli non capax. l. 22. ad L. Cornel. de fals. l. 3. illud. §. 1. de injur. l. 14. de dol. l. 22. ad L. Cornel. de fals. quæ ætas puerilis, seu prima dicitur. l. fin. §. 3. §. 6. C. de bon. qua. lib. l. pen. C. de impub. & alius subit.***

Proximus infantie dicitur, qui lingvæ quidem ex **19** parte gnarus, sed rerum adhuc est ignarus. *l. 10. rem pupill. salu. for. l. 26. de jurejur. l. 18. C. de jure delib. l. 5. de reg. jur. 1. Cor. c. 13. 11. c. 14. 20. Ephes. c. 4. 14. qui septem annos jam est impleturus, aut eodem modo implevit. l. 1. §. 2. de adm. sus. l. si infans. C. de jur. delib. Menoch. lib. 2. arb. cas. 57. num. 17. 18. 19. vel potiùs, qui talis pro arbitrio judicis habetur. d. cas. 57. num. 13. 14. & seqq. quæ dicitur ætas secunda. *Faber ad l. 5. de reg. jur.**

Infante major est, qui infantie ætatem excessit. **20** *l. 3. §. deinde. §. ult. de lib. exhib. & duc. proximus pubertati dicitur infans. §. pupillus. cum seq. ubi Cujac. Baro & Myns. Institus. de inutil. stipul. quando intelligit, quid agat, quidque loquatur. l. 1. §. 3. l. 32. §. 2. de acquir. poss. l. 9. de acquir. hered. 1. Corinth. c. 13. 11. 12. aut ejus ætatis, ut intellectum capiat. l. 3. §. ult. de lib. exhib. & duc. vel qui puberem ætatem nunc ingressus est. l. 13. §. 1. de dol. l. 4. §. 26. de dol. mal. & mes. except. l. 1. §. an in de. possit. l. 117. de reg. jur. Menoch. lib. 2. arb. cas. 57. num. 21. 22. & seqq. seu, est doli capax. l. 13. §. 1. de dol. l. 4. §. de dolo. de dol. mal. & mes. except. quod in masculis fieri dicitur anno 10. cum dimidio. *Farinac. d. quæst. 92. num. 49. & seqq. Menoch. d. loco. per l. non tantum. de excus. sus. in femina anno 9. cum dimidio. Menoch. d. loc. per l. 3. §. pen. de lib. hom. exhib. vel secundum aliorum sententiam, quando sex mensibus & diebus decem, Coras. lib. 6.**

lib. 6. *miscell. c. 23. Menoch. lib. 2. cas. 57. num. 44. 45. Farinac. d. quest. 92. num. 9. de pœn. temp. com. dicit cum Gomez. de delict. cap. 1. num. 57. var. resol. à pubertate distat, d. loc. Cujac. existimat, eum pubertati proximum dici, qui nondum ingressus est pubertatem, sed propè est, ita ut annale tantummodo, vel semestre tempus reliquum sit. Cujac. in §. Et qui infantia. *Instit. de inutil. stipul. & in l. 5. qui testam. fac. poss.* atque inter fœminas & masculos nullam statuit hic differentiam. Farinacius plures easque discrepantes refert opiniones unâ cum Menochio. Judicis arbitrio tempus pubertati proximum relinquendum existimo, *Menoch. d. loc. Puer vocatur ab anno septimo usque ad pubertatem, Menoch. d. cas. 57. num. 2. 10. Farinac. dict. loc. num. 6.**

- 21 Puberes secundæ ætatis, l. fin. §. *sin autem. C. de bon. qua lib. Novell. 72. & 155.* sunt masculi, qui 14. annum ætatis, & fœminæ, qui 12. excellerunt, §. 1. *Instit. quib. mod. tutel. finit. l. ult. C. quand. tut. esse desin. Ulpian. tit. 11. §. ult. l. 5. qui testam. fac. poss. l. 2. de vulg. subst. §. 1. Instit. de nupt. Novell. 119.* Olim ex habitu & aspectu probabantur, *Ulp. d. tit. 11. d. l. ult. & Inst. quib. mod. tutel. fin. Farinac. num. 18. d. quest. 92. Menoch. cas. 117. lib. 2. arb.* Dicitur horum ætas adulta, l. 15. C. de excusat. tutor. in qua constituti adolefcentes, l. 1. §. 3. l. 7. §. 2. l. 11. §. 2. l. 27. l. 32. l. 41. de minor. juvenes, l. 25. §. 1. l. 27. §. 1. de minor. l. 26. de reb. cred. in iuiores, tit. de minorib. l. 20. l. 22. C. de admin. tut. adulti, l. 1. §. 3. l. 32. §. 6. de adm. tut. l. 26. l. ult. §. 4. 5. d. s.

Puberes sunt plene puberes, vel non plene, §. *ult. Instit. quib. ex caus. manumiss. non lic. l. 57. de re jud. l. 1. §. pueritiam. de postul. Novell. 115. 6. 3. Cujac. ad l. 2. de excusat. tut. vid. Novell. Leon. 28. §. minorem. Institus. de adopt.*

- 22 Plene puberes sunt masculi, attingentes annum 18. d. §. *minorem l. 40. §. 1. de adopt. l. 1. §. 3. de postul. l. 2. C. de his qui ven. etat. Farinac. d. quest. 92. num. 10. per allegat. ibid.* Dicebantur prætextati olim, l. deinde. l. fin. de lib. exhib. *Gell. lib. 2. c. 23. exephebi. Cujac. de divers. & temp. presc. c. 27. per l. fin. C. de bon. qua lib. Novell. 72. & 155. minores, tit. de minor. adulti, l. 7. §. 2. l. 27. l. 43. l. 11. de minor. l. 32. §. 6. l. 1. §. 3. de admin. tut.*

Plene puberes fœminæ sunt, quæ annorum 14. sunt, *Novell. 115. cap. 3. l. 57. de re jud. Gothofred. in d. l. ult. C. quand. tut. vel curat.* Quandoque plena pubertas in masculis 20. in fœminis 18. annorum termino concluditur, l. 2. C. de his qui ven. et. impet. *Novell. Leon. 28. Gothofred. d. loc.* Apud Judæos minor ætas in anno 20. ætatis videtur constituta fuisse, *argum. Num. cap. 1. 3. 18. 20. 22. 24. 29. 33. 36. & seqq. c. 26. 2. 4. quamvis etiam ante 30. annos quidam ad functionem ecclesiasticam practicam non admitterentur, Num. c. 4. 3. 4.*

- 23 Respectu horum plene puberum dici possunt non plene puberes masculi, qui annum 14. ætatis impleverunt, fœminæ verò quæ 12. §. 1. *Instit. quib. mod. tutel. fin. l. 5. qui testam. fac. poss. l. ult. C. quand. tut. esse desin. l. Mala. de alim. & cib. legat. §. minorem. Institus. de adopt.*

quomodo ex corporis inspectione hæc ætas cognoscatur, docet *Menoch. libr. 2. cas. 117. Mascard. conclus. 607.* quo tempore viiipotentis fœminæ vocantur, l. 38. §. 3. de pœn. l. 13. de verb. signif. l. 101. de cond. & demonst. vel maturæ, l. 25. de injur. l. 7. C. qui per. tut. vel curat. Ex venia principis, masculus annorum 20. fœmina 18. plene pubes dicitur, l. 2. C. de his qui ven. etat. impet. Lege Mosaicâ annorum 20. homines adhuc iudicii imbecillitate laborare dicuntur, *Deut. c. 1. 39. 40. Num. c. 14. 29. 31. arg. c. 8. 26. d. loco. Esaiâ c. 7. 15. 16. 17.* Et Christus salvator noster factus annorum 12. profecisse sapientiâ & ætate crevisse dicitur, *Luc. c. 2. 42. 52. addo l. 1. ex quib. caus. minor. l. 4. de serv. exportand.*

Majores 25. annis confirmati sunt iudicii & vigoris 24. virilis completi, l. 1. §. 2. de minor. l. 77. §. 14. de legat. 2. *Num. cap. 8. 24. c. 4. 3. 47. c. 8. 26.* qui annos 25. impleverunt, l. 15. §. 16. de adult. vid. *Menoch. cas. 116. & seqq. Mascard. conclus. 665. & seqq.* Horum ætas dicitur robusta, perfecta, l. 15. de adult. l. 9. §. 1. de tut. & ration. dist. l. ult. C. si major fact. alien. rat. hab. l. ult. C. de his qui ven. etat. plena, iusta, l. ult. C. de bon. qua lib. l. 1. de vac. & excusat. mun. legitima, l. 1. l. 41. de fideiussor. l. 2. C. si mater indemnit. promiss. l. 27. de negot. gest. l. 1. de curat. furios. *Briffon. lib. 3. c. 2. select. ætas secunda, d. l. 27. l. 2. C. de his qui ven. etat. Cujac. lib. 6. obs. c. 3. ætas sua, d. l. 27. l. 5. §. item ipse. de auct. tut. l. 50. in fin. de legat. 3. l. 3. C. de testam. tut. in quâ incipiunt exercitati sensus ad discretionem mali & boni, Hebr. c. 5. 13. 24. 1. Job. c. 2. 21. 1. Cor. c. 13. 11. 12. c. 14. 20.*

Majores hi sunt juvenes, vel senes, l. ult. C. qui etat. vel profess. §. 13. item major. *Institus. de excusat. tut. l. 2. C. de alim. pupill. prestand. Siracid. cap. 25. 5. 6. 7. Eccles. cap. 12. 5. 6. 7. Tit. cap. 2. 1. 2. 3. 4. 5. Gellius libr. 10. cap. 7. cap. 8.*

Juvenes appellantur ab anno 25. usque ad 46. *Cujac. cap. 27. c. 29. de divers. & temp. prescript. à quo tempore usque ad mortem senectus dicitur, Menoch. lib. 2. cas. 59.* Aliorum opinionum de hisce refert *Menoch. d. cas. 59.* Quidam voluerunt senes dici ab anno 40 quidam à 45; quidam à 50. usque ad 70. quidam ab anno 70. *Farinac. d. quest. 92. num. 22. de pœn. temp. Menoch. d. loc. quidam ab anno 85, Josue c. 14. 10. collat. facta cum c. 13. 1. c. 23. 1. c. 24. 29. alii ab anno 98. 1. Sam. c. 4. 15. 18. quidam ab 80. 2. Sam. c. 19. 33. 35. 36. Psal. 90. 9. 10. Menoch. rectè totum hoc, quis nimirum senex dicatur, arbitrio iudicis relinquit, *Menoch. d. cas. 59. Mascard. concl. 665. num. 10. & seqq.* Fœminæ annis 50. majores, ob ætatem steriles esse censentur, l. 21. de act. emp. *Ulpian. tit. 16. Menoch. cas. 89. num. 53. & seqq.* quibus nulla concumbendi voluptas esse dicitur, *Genes. c. 18. 12.**

Homini vita durat plerumque 70. annos, vel 80. vel 100. vel 120. *Psal. 90. 10. 2. Sam. c. 19. 32. 34. 35. Siracid. c. 18. 8. Genes. c. 15. 16. Deut. c. 31. 2. l. an usu fructus 56. de usufr. Gabriel. lib. 1. tit. de probat. conclus. 16. Ulpian. tit. 1. Novell. 123. & 137.* Unde tempus humanæ vitæ arbitrium constituitur, *Menoch. lib. 2. arb. cas. 508. & lib. 7. presc. 49.*

Primi seculi homines longissimæ ætatis erant, *Gen. 6.3. c.6.7. Incommoda & onera ætatis atque indicia, vide in Eccl. c.12. s.6. & seqq. Sirac. c.25. s.6.7.8. Proverb. c.9.10.11. Tiraquell. de legib. connub. l.6. nu.25. & seqq. & de iur. primigen. in præfatione. num.90. usq. ad finem. Menoch. lib.6. præf.47. & seqq.*

Devitæ verò hujus brevitæ & vanitate, *Eccl. s.1. Job. c.3.20. c.7.1. c.8.9. c.9.21. c.13.28. s.14.5. Psalm.39.6. Psalm.62.10. Psalm.90.6.9.10. & 102.4.17. & 103.15. & 109.23. & 144.4. Menoch. lib.6. præf.46.*

De hujus capituli materia continet aliquid tit. de verb. signific. D. & C. tit. de minorib. ut. ex quib. caus. major.

Cap.6. De personarum differentia ex adventitiâ qualitate.

1.2.3 Homo agor corpore, vel animo.

4 Mens captus.

5.6 Domans & ejus species varia.

7.8 Stultorum genera.

9.10.11.12 Furiosus variè dicitur.

13 Prodigus quis.

14 Corpore non sanus quis.

15 Morbus fonticus quid.

16 In toto corpore morbus quis.

17 In parte corporis quis.

18 Pauper quis.

19 Miserabilis persona qua dicitur.

20 Vulgaris persona, vel plebeja.

21 Turpis persona & nota nequitia.

22 Egregia persona qua.

23 Nobilis quis.

24.25 Clarissimi qui.

26 Dicitur persona, gravis & honesta.

27 Divus quis dicendus.

ATque hoc modo homines naturâ inter se differunt, *sup. c.5. n.4.*

Adventitiâ qualitate, quidam ob valetudinem vocantur ægri, quibus opponuntur sani, atque corpore & animo integri, *l.27. C. de tranact. Ab. c.3.16. Esa. c.11.16. l.1. de ad. ed. quidam conditione sunt nobiles, ob divitias, virtutes, natales, munera, Tiraq. de nobil. Bodin. lib.3. c. ult. de Repub. quibus opponuntur obscuro, propter artes, quas exercent, vel vitam, quam degunt, aut paupertatem.*

IÆgri sunt, qui defectu, morbo, vitiove aliquo, etiam fontico laborant, *l.1. §.1. §.7.10. l.4. §.1.4. de ad. ed. qui morbus, aut vitium, usum hominis ad id, cujus causâ natura nobis corporis & animi sanitatem dedit, deteriorem facit, l.101. de verb. sign. l.4. ob qua. l.5. l.ult. de ad. ed. l.1. §.7. ubi Gothoff. d.5.*

Morbus fonticus, *d. l.113. de verb. sign. vel vitium, aut defectus ille perpetuus est, vel temporarius, l.6. de ad. ed.*

2Ægri autem sunt mente, vel corpore, vel utroque simul infani & morbofi, *l.1. §.7.9. l.4. §.1. §.4. de ad. ed. l.3. C. qui reflam. fac. poss.*

Non sanus mente seu animo, est mente captus, vel prodigus.

Mente captus est, qui mente caret, seu qui suæ mentis non est, *§. item furiosi. Inst. quib. non est permissio. ff. fac. l.9. §.5. de offic. procons. l.13. de offic. præsid. l.18. §.1. l.2. §.3. de adq. poss. ff.*

Mente captus est demens, vel furiosus, *l.6.7. de curat. furios. l.2. de inoff. testam. l.8. §.1. l.12. §.1. de iur. & curat. d.15. Pet. Greg. lib.13. synag. c.5. per l.6. l.8. de curat. furios. Menoch. lib.6. præsumpt. 15. n.6.7.16.17.*

Demens, quasi mente diminutus, *Menoch. lib.6. præsumpt. 45. n.6.7.16.17.* est, qui non omnino mente caret, vel in quo mens vagatur, *l.4. de ad. ed. l.2. de inoff. test. & judicium deficit, ut est ille, qui πῆξις, commotionem & perturbationem mentis patitur contra naturam, l.5. de ad. ed. sed sine rabie furoris evidenti, Mascard. conclus. 1048. & conclus. 508. & 824. & seqq.*

Ejusmodi demens est indiscretus, phreneticus, fanaticus, lymphaticus, dæmoniacus, per vicos more insanorum deridenda loquens, circa fana debacchans & responsa reddens, ecstasius, lunaticus, non respondens ad rem, vel habens memoriam inordinatam, melancholicus, erro, fugitivus, aleator, vinarius, præter modum timidus, avarus, iracundus, morio, fatuus, insanus, amens, stultus, brutus, judicii & scientiæ expers, fascinarus mente, *ἀβῆξις, cerebrosus, perversus, in sensu animi sui conquirens, prorsus rudis, idiota, ignarus & stultus, de quibus vide Mascard. conclus. 1318. & 828. & conclus. 1048. Menoch. lib.6. præf. 45. Farinac. quæst. 61. n.2.3.4. & seqq. de testibus. l.1. l.43. §.6. l.3. l.4. §.3. l.17. de ad. ed. d. Mare. c.1.23.25.34.6.5.2. Matth. c.4. 23.24.25. cap.9.32. cap.8.28. c.5. c.23.7.18.19. c.14.15.16. 1. Sam. c.16.25. & seqq. c.19.24. c.21.14.15.16. cap.19.24. c.21.14. & seqq. Proverb. c.17.6.9.4.5. & seqq. c.10.1. c.18. 1.2. c.29. ubi Jun. cap.26.12. c.28.11. Psalm. 49. 11.13. 21. Galat. c.3.1.2. cap.6.3.*

Stultorum genera duo ferè sunt: unum eorum, qui simpliciter sunt stulti, sine discretionem judicantes & sine arrogantia, qui insulsi, sine sale, non prudentes, simplices, incauti, improvidi, inepti vocantur, & aliquid adhuc sapiunt, *Menoch. d. lib.6. præf. 42. n.7.8.9. de quib. Proverb. c.18. 1.2. c.29. ubi Jun. 2. Corinth. c.11.6. l.4. de ad. ed. d. Alterum genus est eorum, qui stulti quidem sunt, tamen se sapientes arbitrantur, quorum omnia sunt plena, *Sirac. c.21. Prov. c.12.14. & seqq. cap.26. c.14. c.20. c.27.28. c.17.16. c.18.6. c.28.11. c.3.5.7. c.12.14. Pet. Greg. lib.13. synag. c.5. Tessaur. decis. 92. qui neque se, neque alios cognoscentes, de aliis superbe judicant, & præ se omnes contemnunt, contra Philip. c.2.3. 1. Cor. 4.3. 6. 7. 2. Cor. c.10.12. & seqq. c.12.6.2. Prov. c.11.14.26. Rom. c.12.3.16. Coloss. 3.14. sed tamen quis fatuus & stultus dicatur, & ineptus ad agendum & ad commercia habeatur, judicis arbitrio relinquatur, *Menoch. d. præf. 45. n.8.9. & lib.2. arb. cas. 529. Pet. Gregor. lib.13. synag. c.5. per l.5. de reg. jur.***

Amens dicitur sine mente, pro arbitrio judicis, *Menoch. d. cas. 529. l.8. de his qui sunt sui vel alien. jur. qui compa-*

- comparatur impuberib. ebriisve, l. 9. de adq. hered. l. 24. de offic. presid. Mascard. conclus. 578. & seq. & inter ridiculos numeratur, l. 4. de ad. ed. quamvis mentis compos ex sermone sæpe videatur, tamen contra propriam utilitatem sæpe agit, & rebus suis bene præesse non potest, l. 12. §. 2. de iur. & curat. ab his. l. ult. C. arbir. iustel. Mascard. conclus. 826. & seqq. Menoch. lib. 6. præf. 45.
- 9 Furiosus est omnino mentis non compos, vel non suæ mentis, omniq; intellectu caret, l. 12. de reb. cred. l. 1. l. 4. l. 7. l. 10. l. 11. l. 16. de curat. furios. l. 13. l. 14. de off. presid. l. 9. de offic. proconf. uti laborans mania, cui interior pars cerebri est læsa, l. 1. de ad. ed. De conjecturis & signis talium hominum vide Menoch. lib. 6. præf. 45.
- 10 Furiosus talis est continuè furiosus sine laxamento & intermissione, vel intervalla furoris habens, furoris operantis & cessantis, d. l. 14. de offic. presid. Menoch. lib. 6. præf. 45. n. 66. & seqq. & lib. 2. arb. cas. 528 ubi arbitrium dicit, qui inumbratæ quicuis dicitur, l. 18. §. 1. l. 1. §. 3. de adq. poss.
- 11 Prioris generis furiosus dicitur non habere sensum, l. 22. §. si maritus solus. mas. aut voluntatem, l. 47. de adq. her. l. 4. de reg. iur. & habetur loco absentis, dormientis, ignorantis, §. furiosus. Instis. de iustil. stip. l. 24. de ob. ig. & ad. l. 22. §. 7. solus. mas. vid. Tirag. de poen. temp. caus. 3. n. 2. & seqq. & mente cæcus. De iudiciis furiosis vide Menoch. lib. 6. præf. 45. Mascard. concl. 826. n. 3. 33.
- 12 Posterioris generis furiosus, intervalla furoris habens, quandoq; sanæ mentis dicitur, qualis etiam dicitur correptus cæcasi, furore poetico, vel amatorio, vel prophético, diabolico, vide Mascard. concl. 89. Menoch. lib. 2. arb. cas. 328. Tirag. de poen. temp. caus. 6. n. 8. & de legib. connub. leg. 13. n. 40. 47. & l. 2. n. 1. l. 9. n. 34. & seqq. & ebrius quandoq; Menoch. d. cas. 326. Masc. concl. 579.
- 13 Prodigus est mente non compos, cui lege bonorum suorum administratione est interdictum, l. tres. 55. ibi, aperit prodigo. de adm. iur. l. 18. qui testam. fac. poss. l. 10. l. 12. l. 1. de curat. furios. l. 6. ubi Dd. de verb. oblig. ne re. suâ malè utatur, d. l. 55. l. 2. de his qui sunt sui, vel alien. iur. d. l. 6. Geil. lib. 2. obf. 51. qui bona sua dilacerando & dissipando profundit, & luxuriosè vivit, l. 1. l. 2. l. 15. de curat. furios. l. 12. §. si adolescens. man. ias. neque tempus, neque modum expensarum facit, d. l. 1. qui furioso & pupillo æquiparatur, l. 40. de reg. iur. l. 1. de curat. furios. l. 9. §. 7. de reb. cred. l. 1. l. 15. de iur. & curat. l. 6. de verb. oblig.
- 14 Corpore non sanus dicitur, qui morbo, vel vitio aliquo corporis contra naturam ejusdem laborat, l. 1. §. 7. Es. de ad. ed. l. fin. C. de infant. expos. 2. Sam. c. 3. 29. Sirac. 30. 14. 15. vocatur valetudinarius. quæ verò vitia valetudinarii efficiant, arbitrio iudicis relinquuntur, Menoch. lib. 2. arb. cas. 60.
- 15 Morbus corporis fonticus est, qui hominem ad quodvis negotium inhabilem reddit, l. 113. morbus. de verb. sig. non fonticus contra. Estq; perpetuus, vel temporahs, l. 101. §. 2. ubi Gæd. de verb. sign. vitium naturale, vel temporale, l. 9. de ad. ed. l. 11. C. qui se morbo excus. ant. quamvis vitium perpetuum, corporis detrimentum significet, morbus temporalem imbecillitatem, d. l. 102. §. 2. Gæd. d. h.
- Deinde morbus iste est in toto corpore, vel parte ejusdem, l. 1. §. 7. l. 5. de ad. ed. l. 21. c. 21. & 22.
- In toto corpore, ut febris, d. l. 1. §. 1. 7. 8. lepra, elephantiasis, epilepsia, senectus, Admo. lib. 6. præsumpt. 46. n. 1. 2. 6. Matth. c. 8. 2. 3. senectus, quæ valde gravis, sola inter morbos refertur, Admo. lib. 2. arb. cas. 60. n. 11. 12. & d. præf. 46. n. 8. 9. Ecclesiast. c. ult. ubi Jun. quæ impedit, ut quis non possit superesse negotio, de quo agitur, Admo. d. præf. 46. Ad morbos, totum corpus occupantes, refero quoque dæmoniacos, phthisim, gangrænam, l. 1. §. 7. de ad. ed. ubi Gothof. & alios complures.
- In parte corporis, est cæcitas, privatio, seu læsio auditus, vel linguæ: unde mutus, surdus, balbus, blæsus, atypus, strabo, luscus, cui lingua est abscessa, qui loquitur dæmops, myops, nyctalops, de quib. vid. l. 1. §. 7. l. 3. l. 9. l. 10. §. 5. l. 12. §. 4. de ad. ed. l. ducetis. l. 10. C. qui test. fac. poss. l. 1. C. qui morbo se excus. Lev. c. 20. 18. c. 21. 18. c. 19. 14. Matth. c. 9. 27. 28. 32. c. 21. 5. c. 9. 32. Exod. c. 6. 11. c. 7. 3. In parte corporis læsus quoque, dicitur spado, castratus, thlibias, thlasias, l. spadonum. ubi Gæd. de verb. sign. §. sed & 9. Inst. de adopt. Matth. c. 20. 12. Deut. c. 23. 1. 2. Levit. c. 21. 20. unum habens telluricū, l. 6. §. 2. l. 7. l. 38. §. 7. de ad. ed. ad coeundum impotens ex arbitrio iudicis, Admo. lib. 2. arb. cas. 58. laborans hæmorrhoidè, vel gonorrhœa, 1. Sam. c. 5. 9. 12. 6. Num. c. 5. 2. Levit. c. 15. 19. 20. & seqq. chiragicus, ichthadicus, articulari morbo laborans, l. 13. ubi Cuy. C. de decur. l. 2. C. qui morbo. Similiter gibbosus, curvus, pruriginosus, scabiosus, polyposus, varus, scæva, mancus, hircosus, mulier sterilis, arctiæve, urinarius, scæmina in menie bis menstruosa, non purgans, homo somniculosus, piger, protensus, comelos, podagricus, vespillo, lippus, paralyticus, & complures alii morbofi & valetudinarii, de quib. in l. 3. l. 18. l. 12. l. 50. l. 14. l. 15. l. 53. l. 4. l. 6. de ad. ed. & Medicis latius. & Levit. c. 21. 19. 20. 28.
- Pauper dicitur, qui non tantum habet in bonis, ut se fecundum statū, & dignitatem suam alere possit, Masc. concl. 1154. n. 13. 14. Menoch. lib. 2. arb. cas. 65. n. 8. Geil. lib. 2. obf. 142. & 43. sed rectius arbitrio iudicis id relinquuntur, Menoch. d. cas. 65. & cas. 96. n. 1. 3. Masc. concl. 1144. & 1155. n. 26. Covan. lib. 2. var. res. c. 6. n. 8. Farin. lib. 2. q. 57. n. 90. & seqq. de testib. In lege Mosaica pauper dicitur, qui non potest seipsum alere, sed ex elemosynis sustentandus est, Deus. c. 15. 7. 9. 10. 11. c. 14. 21. c. 18. 6. c. 24. 17. 19. 20. 26. Matth. c. 5. 42. c. 12. 42. 43. Psal. 68. 6. & 49. 3. Eccles. seu Sirac. c. 13. 4. 21. & seqq. c. 32. 3. 4. 5. 6.
- Paupertas dicitur sordes adferre, l. 5. §. 1. C. ad L. Jul. majest. l. 1. C. de cust. reaq. onus & impedimentū honorū, l. nobiliores. C. de commerc. & mercas. Sirac. c. 10. 33. 34. 27. 26. c. 11. 14. 22. c. 13. per tot. c. 32. 3. & seqq. 1. Sam. c. 18. 18. 23. nocere fidei, l. 10. de accus. gravis, miserabilis, l. ult. de in jure voc. l. 5. §. 1. C. ad L. Jul. majest. Sirac. c. 13. c. 31. c. 40. & quoad quædã etiã utilis quandoq; Masc. concl. 1155. 8. C. q. ob pauper. se excus. Lev. c. 19. Tirag. in l. si unquã. verbo bona. n. 2. & seqq. C. de rev. don. Pes. Greg. lib. 3. fyn. c. 28.
- Miserabilis persona quæ sit, arbitrio iudicis relinquitur, Admo. lib. 2. arb. cas. 66. Huic numeratur pupillus, orphanus, vidua injuria inop. ave preffa, Mascard. conclus. 1246. num. 2. 3. Exod. c. 22. 22. 23. 24. Deut. c. 10. 18.

Lev. l. 19. 10. 33. Jerem. c. 22. 3. Psalm. 82. 3. 4. 5. & 68. 6. & 72. 4. 12. 13. Job. cap. 24. 3. c. 31. 16. Matth. c. 23. 14. gravatus xie alieno & calamitatibus, 1. Sam. c. 22. 2. peregrinus. Deut. cap. 10. 18. 19. senex decrepitus, Mascard. d. conc. 1046. num. 5. diuturno morbo fatigatus, & omnis qui ad miserandum propter calamitatem & crucem suam, nos movere potest, Mascard. dicit. loc. ut peregrini, advenæ; publicè poenitentes, infantes expoliti, cæci, leprosi, muti, surdi, membris mutilati, incarcerati, Mascard. d. loc. num. 8. Exod. c. 12. 49. c. 22. 21. 22. Levit. c. 24. 22. De mendicantibus validis, vid. Menoch. lib. 2. arb. cas. 532. & tit. C. de mend. valid. Levit. c. 10. 10. Deus. c. 14. 29. c. 16. 11. c. 24. 19. c. 15. 7. 8. Proverb. c. 3. 11.

20 Vulgaris persona & plebeja, vilis, abjecta, humilis, ignobilis, nullus pretii, aut existimationis, quæ dicitur, arbitrio judicis relinquitur, Menoch. lib. 2. arb. cas. 71. Tiraquell. de nobilit. c. 37. num. 30. & seqq. l. 29. C. de adult. l. 11. de dol. mall. l. 7. §. 13. de minor. 2. Reg. c. 25. 11. 12. cap. 24. 15. Psalm. 49. 3. 21. canis Judæis vocabatur, 2. Sam. c. 9. 8. 9. c. 3. 8. 1. Sam. c. 24. 15. 2. Reg. c. 8. 13. c. 25. 15. Matth. c. 15. 26. c. 7. 6. qualis est ancilla, liberta, scenicus, histrio, agryta, tabernarius, leno, arenarius & horum liberi, l. 7. C. de incest. nupt. d. l. 11. Job. cap. 30. 1. 2. & seqq. ubi Jun.

21 Turpis & notæ nequitæ homo dicitur pro arbitrio judicis, Menoch. lib. 2. arb. cas. 71. Farinac. de testib. quest. 57. n. 54. & seqq. lib. 3. per l. 3. §. 4. de lib. exhib.

22 Vulgari & plebejæ personæ opponitur egregia, è prege communi hominum exempta, qualis pro arbitrio judicis dicitur, Menoch. lib. 2. cas. 70. num. 2. 3. l. ad personas. de jurjur. 2. Reg. c. 24. 14. 15. c. 25. 18. & seqq. Novell. 123. c. 7. & Novell. 124. l. 1. uti erant apud Romanos equites, patritii, senatores, Duaren. lib. 2. disp. c. 1. tit. C. de dignitat. libr. 12. tit. de senat. Marc. c. 15. 43. Esai. c. 3. 3. 4. & seqq. Menoch. d. cas. 70. hodie Cardinales, episcopi, facti palatii auditores, Doctores, presbyteri, nobiles & similes receptæ auctoritatis personæ, Menoch. d. cas. 70. l. 11. §. 1. de dol. dignitate excellentes, illustres, clarissimæ, optimates, primates, seu proceres, l. 1. C. de sus. vel curas. illust. vel clariss. person. l. 8. C. de legib. l. 2. C. de monopol. l. 2. C. quand. mul. sus. offic. Job c. 1. 3. ad c. 13. 50. c. 17. 4. 12. c. 5. 3. 4. Esai. c. 33. 6. c. 2. 9. 10. 11. 1. Cor. c. 1. 27. 28. Marc. c. 15. 43.

23 Nobilis quis dicatur, arbitrio judicis relinquitur, Menoch. lib. 2. arb. cas. 67. Tiraquell. de nobilit. c. 10. n. 10. Pet. Gregor. lib. 4. c. 2. de Repub. agde 1. Corinth. cap. 1. 27. 28. 2. Cor. c. 13. 9. Esai. c. 3. 3. 6. & seqq. c. 2. 9. 11. 12. 17. similiter quis dicatur illustris, Menoch. cas. 68. l. 1. C. de sus. vel curas. illust. In quibusdam hoc expressum reperitur, ut in præfectis urbis, l. viros. C. de palat. sacr. scri. lib. 12. l. pen. C. de offic. præf. prætor. orient. l. quicquid. C. de offic. divers. jud. l. ult. C. ubi senat. vel clariss. in præfecto prætorio, l. præcipimus. Cod. de appellat. in quæstore, Menoch. d. loc.

Nobiles quidam naturâ suâ sunt, veluti virtute suâ tales, Pet. Gregor. lib. 4. c. 2. de Repub. Menoch. d. loc. qui-

dam lege, privilegio, aut natalibus, aut divitiis & dignitate atque officio, Pet. Gregor. d. c. 2. l. sacrilegi. C. de divers. rescript. Esai. c. 6. 11. Tiraquell. de nobil. vide infra cap. 23.

Clarissimi vocantur consules, Duaren. lib. 2. disp. 24. cap. 2. Cujac. in l. 1. C. de dign. lib. 12. l. eos. C. de usur. Menoch. lib. 2. arb. cas. 68. vid. infra c. 23. superillustres, senatores. consiliarii principis, Menoch. d. cas. 68. Duaren. lib. 2. disp. c. 1. per l. 1. l. 5. C. ad L. Jul. majest. ejusdem honorarii, l. pen. C. de consul. lib. 12. l. 1. de senat. Doctores, qui 20 annis docuerunt, Menoch. d. cas. 68. Num. 43. 44. per l. 1. C. de profess. urb. Rom. Comites, Duces, Menoch. dicit. loc. l. pen. cum aurb. seq. Cod. de procurat. l. provincialium. C. de erogat. milit. lib. 12. Comites primarium dispositionum, & similes, Menoch. & Duaren. d. locis.

Ex senatoribus olim erant speciosi, spectabiles, clarissimi, illustres, superillustres, Menoch. cas. 518. Cujac. in l. 1. C. de senator. Apud Judæos ex factis suis & virtutibus celebres quidam erant, Genes. c. 6. 4. Num. c. 16. 2. 1. Chron. cap. 5. 24. 2. Sam. c. 24. 9. Esai. c. 5. 22. Apud Romanos equites mediam dignitatem inter clarissimus & perfectissimus honorem habebant, tit. C. de equest. dign. & tit. seq. Jure antiquo duæ erant dignitates Romanis: una, clarissimorum, quæ senatorum, patriciorum & maximorum magistratuum, dictatoris, consulum, & censorum: altera, perfectissimorum, equitum scilicet, prætorum, curulium ædilitium, §. in summa. Instit. de injur. l. eos. C. de usur. Novell. 23. §. 71. l. 2. C. de domest. & tit. lib. 12. C. l. 1. l. 2. 3. C. ubi senat. vel clariss. Duaren. lib. 2. disp. c. 1. Tiraquell. de nobil. c. 2. per l. 64. C. de decurion. l. 12. C. de excusat. mun. tit. C. ut dignit. ord. servet. tit. C. de perfectiss. dignit. libr. 12. vid. infra c. 25.

Gravis, discreta & honesta persona, pro arbitrio judicis dicitur, Menoch. lib. 2. arb. cas. 69. quæ scilicet auctoritatis, prudentiæ & fidei exploratæ, l. 3. §. 4. de lib. exhib. ex rerum usu & experienciâ prudentiam habens, Siracid. c. 34. 9. 10. 11. 12. vel honestos mores habens & in dignitate constituta, l. stuprum. de rit. nupt. l. ut perfectius. C. de annali. excep. quæ matrona, quæ materfam. vid. in l. 15. §. 15. de injur. Cujac. lib. 3. c. 18. observ.

Dives pro arbitrio judicis, secundum regionis ususque aliasque circumstantias vocatur, Menoch. lib. 2. arb. cas. 65. vid. Jacob. c. 2. 2. 3. & seqq. Luc. c. 12. 21. Proverb. c. 28. 6. c. 22. 7. Psalm. 49. 11. 18. Siracid. c. 5. 9. 10. 11.

Hujus loci est similiter tit. de verb. sign. D. & C. tit. de æd. edict. tit. de senat. tit. C. de dignit. tit. C. ut ord. dignit. servet. tit. de curat. tutor.

Cap. 7. De hominibus naturâ conjunctis.

- 1 Qui plures, vel multi dicantur.
2. 3. 4. 5. 6 Conjunctio hominum in quibus consistat.
7. 8 Conjuncti pro una persona habentur.
- 9 Quos personis consent & conserventur.

- 20 *Naturâ conjuncti qui dicantur.*
 21 *Gens quid.*
 22 *Familia quid.*
 23 *Differentia inter gentem & familiam qua.*
 24 *Cognati qui.*
 25 *Cognati recti.*
 26 *Linea cognationis ejusq; species.*
 27 *Linea ascendens contenti.*
 28. 29 *Linea descendens contenti.*
 30 *A stipite nominati.*
 31 *Tempus partus.*
 32 *Linea obliqua.*
 33 *Collaterales aequales.*
 34. 35 26 *Qui his continentur aequales & inaequales.*
 37 *Qui agnati.*
 38 *Qui cognati proprii.*
 39 *Collaterales inaequales qui.*
 40 *Gradus quid.*
 41 *Numeratio graduum legitima qua.*
 42 *Adfines & eorum causa.*
 43 *Adfines ascendentes.*
 44 *Adfines descendentes.*
 45 *Adfines collaterales & terminus adfinitatis.*
 46 *Graduum numeratio in adfinitate.*
 47 *Adfinitas duplex.*
 48 *Qui specialiter constituunt familiam.*
 49 *Domestici familiares qui.*
 50 *Domesticorum caput.*

Hæc de hominibus discretis, quomodo scilicet homines separatim & sigillatim considerentur: sequitur de conjunctis, consociatis & coherentibus, *sup. c. 5. n. 2. 3.*

1 **Q**ui sunt plures, vel multi, *Coed. in l. 35. de verb. sign. in fine. in unum corpus redacti, & uni nomini subjecti, l. 30. de usufruct. l. 9. de pact. l. 34. §. 1. de jurejur. l. 9. quod mot. cons. l. 89. l. 80. de legat. 3. l. 42. l. 195. §. 2. de verb. sig. l. 29. de verb. oblig. ob communionem quandam alicujus boni & utilitatis coherentes, l. 1. §. 1. quod cuiusq; univ. l. 1. C. de sacros. eccl. l. 1. de colleg. ill. l. quod semel. de decret. ab ord. faciend. l. 195. §. 2. de verb. signif. quod bonum seu jus conjunctim omnes, non separatim singuli, per se habent, l. 8. §. in univ. l. 1. de rer. divis. §. 6. inst. eod. l. 2. quod cuiusq; univ. Gabriel. lib. 6. tit. quod cuiusq; univ. conclus. 1. 1. Corinth. cap. 12. 25. 26. d. l. 195. §. 2. 3. vocatur *coherens* societas, unio, communio, consociatio, corpus hominum plurium, plures homines in unam societatem collecti, l. 1. §. ult. l. 2. l. 6. §. 3. l. 7. §. 1. quod cuiusq; univ. l. 1.*

2 **H**æc hominum conjunctio consistit in ordine, consensione animorum, communicatione consilii & auxilii mutui, & communi participatione, *arg. Gen. c. 34. 9. 10. & seqq. Judic. c. 20. 1. 2. 3. 2. Sam. c. 19. 15. 1. Cor. c. 1. 10. 11. 12. & seqq. All. c. 4. 32. 33. c. 2. 46. Philip. c. 2. 3. 4. Gal. c. 5. vid. infra cap. 31.*

3 **O**rdo est *συμμετρία*, quâ actiones conjunctorum hominum, juxta eorundem conditionem & consensum attemperantur & diriguntur.

Consensio est, quâ conjunctorum anima & eorum 4
 num est, idem agens, volens vel nolens, *Roman. c. 12. 16. 1. Cor. c. 1. 10. & seqq. Galat. c. 5. Nehem. c. 8. 1. Judic. c. 20. 1. Exod. c. 19. 8. c. 35. 21. 1. Sam. c. 11. 7. 2. Sam. c. 5. 1. All. c. 4. 24. 32. ad communem conjunctorum utilitatem, 1. Cor. c. 14. c. 12. 14. 15. & seqq. quæ est mutua conspiratio & confederatio, 1. Cor. c. 1. 10.*

Consilium & auxilium mutuum, tanquam membra 5
 unius corporis, conjuncti sibi invicem præstant, necessitate, vel utilitate eorundem postulantibus, qui est syncretismus eorum, *vid. in Polit. qua diximus cap. 2. & seqq. infra c. 81. n. 1. & seqq.*

Commodi & incommodi communis participatio 6
 & communio inter tales conjunctos fit secundum leges & conditiones atq; formam in conjunctione præscriptas, 1. Cor. c. 12. Psalm. 122. 4. 5. Ephes. c. 4. 16. Genes. c. 34. 15. & seqq. l. 1. l. 6. quod cuiusq; univ. l. 1. 2. 3. 4. & seqq. vid. infra c. 81.

Propter hanc unionem fit, ut non singuli homines 7
 per se & in se, sed totum, ex personarum plurium comprehensione corpus, constans, consideretur tanquam una persona, *l. si municipium. §. si quid. quod cuiusq; univ. nom. l. 9. §. 1. quod met. caus. l. 19. de nox. act. l. 6. §. 1. de rer. divis. l. 29. de verb. obligat. l. 36. & seqq. de ad. ed. l. 195. de verb. sign. Geil. lib. 1. obs. 57. nu. 7. Pet. Frid. lib. 1. cap. 3. de process. Roman. c. 12. 5. Ephes. c. 4. 4. 5. 1. Corinth. c. 12. 13. Genes. 34. 16. Judic. c. 20. 1. 2. Colos. c. 3. 15. 2. Sam. c. 19. 15. Gabriel. lib. 6. conclus. 1. tit. quod cuiusq; univ. l. 1. Genes. c. 34. 16. Judic. c. 20. 1. 2.* Quam ob causam hæc

collectio & conjunctio sæpe unius personæ vice fungitur, seu unius loco habetur, *l. 22. de fidejuss. d. l. 19. l. 25. ad municip. l. 1. §. ult. de adq. poss. l. 9. de pact. tit. si fam. furt. feciss. dicit. l. 9. de jurisd. d. l. 29. de verb. obligat. l. 6. §. 1. de rer. divis. l. 3. de duob. reis. All. c. 4. 32. c. 2. 46. atque singulari appellatione, plura ejusdem generis significamus, *l. 158. l. 148. de verb. sign. & singuli in unum corpus confunduntur, l. 36. de ad. ed. tit. Similiter unâ, duabus, 9
 tribus, aut quatuor personis illud corpus representatur & conservatur, l. 7. §. ult. quod cuiusq; univ. l. 1. 16. de hered. inst. Et propter substitutionem in locum deficientium personarum, *omni p. p. p. perpetui & immortales dicuntur, l. 76. de judic. l. 7. quod cuiusq; univ. l. 220. in fin. de verb. sig. l. 74. C. de legit. hered. Novell. 22. vid. Pet. Fabr. semel. c. 8. 9. 10. atque augmentum & diminutionem patiuntur, d. l. 76. d. l. 7. in fine.***

Constat verò illud corpus hominum plurium personis ad minimum duabus, *l. 12. de testibus. sæpius pluribus, l. ult. C. de testam. l. 1. de ops. legat. Coed. in l. 35. in fine. de verb. sign. quarum inter reliquas una principalis dicitur, directionem communiū negotiorum habens, reliquæ ex ordine locantur, l. 195. ubi Dd. de verb. sig. l. ult. C. de domest. & protecl. lib. 12. l. 1. 2. C. de primicer. & secundocertis lib. 12. vid. qua diximus in Politicis. s. 1. 2. 3. 4.*

Conjuncti homines sunt duorum generum consociati, nimirum & uniti naturâ, vel hominum placito, *l. 3. l. 5. de just. & jur. d. l. 195. §. 2. de verb. sign. Pet. Gregor. lib. 1. l. 5. de Rep. s. 2. lib. 19. c. 1. Politicis. s. 1. 2. & 6. 4.*

- 10 Naturā sociati habent communionem ejusdem gentis & familiarē sæpe immutabilem & perpetuam, d.l. 193. §. 2. l. *jura sanguinis. de reg. jur. l. 34. de paci. Gen. c. 10. per tot. c. 19. 37. 38.* Quam ob causam hi arcuissimo nexu & vinculo inter se sunt conjuncti, arg. l. 12. de lib. & postum. hered. nimirum *ἑρῶν φουαζῆ*, quā omnia animantia etiam se suosq; socius tuerunt, l. 1. §. pen. de just. & juve. Ephes. c. 5. 29. Matth. c. 19. 4. 1. Tim. c. 5. 4. 8. Deinde communi notione, quā ob honestum & utile aliquid ad communionem & societatem feruntur, l. 1. de just. & jur. Matth. c. 7. 9. diximus in Politicis c. 2. 3. 4. 5.
- 11 Gens hic est, quæ continet omnes, qui ab uno & eodem sanguine provenerunt, & vocantur gentiles.
- 12 Familia hic est naturalis illa societas & conjunctio in unius domo, cognomine vel origine consistens, l. 195. §. 2. 3. 4. ubi Gæd. l. 40. §. 3. ubi idem Gæd. de verb. signif. Connau. lib. 1. c. 5. n. 3. 4. 5. Menoch. lib. 4. praf. 88. per l. ult. C. de verb. sign. Gen. c. 10. per tot. c. 19. 37. 38. c. 7. 1. Actior. c. 3. 25. Levit. c. 22. 13. 18. personas comprehendens tres, l. 40. l. Neratius. ubi Gæd. de verb. signif. tit. si fam. furt. fecit. dicat. quamvis una conservetur, Paul. libr. 5. sent. tit. 6. regulariter complectitur quinque personas, d. l. 40. l. 2. §. 5. l. 4. §. rixam. vi bon. xapi. sæpe plures, d. l. 195. §. 2. l. 10. de gradib. & affin. Appellantur hæ personæ ejusdem familiarē, d. l. 195. §. 2. 3. 4. Judic. c. 9. 12. 18. 19. Matth. cap. 23. 9. Aff. c. 17. 26. quod ex eadem domo & familiarē provenirent, vel eadem continentur, d. l. 195. §. 2. 1. Reg. c. 12. 16. 19. Gen. c. 41. 40. 2. Sam. c. 3. 1. 6. 7. 10. 29. c. 12. 11. Dent. c. 24. 1. 2. 3. 6. 25. 9. 10. Num. c. 3. vel quod ab ejusdem ultimi genitoris carne & sanguine proficiscuntur, d. l. 195. §. 4. Aff. c. 17. 26. Gen. c. 37. 27. 28. c. 29. 14. 15. c. 2. 23. 2. Sam. c. 19. 13. & seqq. l. 1. §. quamvis. §. sed etsi. de vent. inspic. vocantur tales sæpe propinqui, domestici, necessarii, proximi, l. pen. de testib. l. 30. l. 34. l. 38. de adulter. quibus opponuntur extranei, l. 6. de vent. in poss. wiston. Roman. c. 9. 3. 4. 5. 6.
- 13 Differentia igitur inter gentem & familiam est, quod illā universæ cognationes contineantur, Gæd. in l. 53. sæpe de verb. sign. Connau. lib. 2. com. c. 11. & gentiles dicantur omnes, qui ex generatione commuionem ejusdem gentis habent, & jura illius usurpant, §. 1. Inst. de legit. agnat. success. d. l. 195. §. 2. 4. Menoch. libr. 4. praf. 88. Aff. c. 3. 25. Josua c. 2. 12. 13. 18. c. 6. 26. Matth. c. 1. 2. & seqq. Familia verò continetur certis finibus circumscripta, Carol. Sigon. lib. de nomin. Roman. in qua tantum sunt personæ, quæ sub unius potestate continentur, d. l. 195. §. 2. 4. l. 10. de grad. & affin. Menoch. libr. 4. praf. 88. quales familiarē in gente plures esse possunt, Num. c. 35. c. 30. c. 34. 2. Chron. c. 23. & seqq. Num. c. 1. c. 2. In utraq; verò gente & familia sunt cognati & affines, l. 53. ubi Gæd. de verb. sign.
- 14 Cognati sunt, qui ex eodem sanguine seu semine sunt nati, seu qui ex communi radice sanguinis innatam habent cognationem, d. l. 195. §. 2. 4. l. 4. §. 1. de grad. & affin. tit. und. cognat. Aff. c. 17. 26. 2. Chron. cap. 6. 9. 10. Exod. c. 1. 5. Dent. c. 29. 22. 2. Sam. c. 16. 17. 12. c. 19. 12. 13. 14. c. 21. 5. 6. Est enim vox cognatio & vox conjunctio

generalis profus, l. si quis filio de injust. rups. 108. l. item prator. de juv. & legit. hered. l. 3. de just. & jur. Menoch. lib. 4. praf. 88. nu. 19. & seqq. Tirrag. de retract. l. 1. g. 9. n. 11. 12. & de retract. con sanguin. §. 1. Menoch. lib. 2. arb. cas. 146. per l. 1. C. ubi pupil. educari. vocantur gentiles, d. l. 195. §. 1. 2. 3. 4. Tirrag. d. loc. gloss. 9. necessarii, l. 2. solus mar. l. 5. §. 11. de reb. cor. qui sub suol. conjuncti, l. 6. de just. eff. t. l. 1. §. 2. de tuc. & ras. de strab. contribules, Lev. c. 15. 1. Thess. c. 2. Tirrag. d. gloss. 9.

Cognati sunt recti, vel obliqui seu collaterales, l. 9. de grad. & affinib. Num. c. 1. Lev. c. 18. 20.

Recti sunt, qui in linea recta consistunt: qui lineis distinguuntur, sive limitibus, l. 1. l. 9. l. 10. de gradib. lineæ verò gradibus, d. l. 1. & 10.

Linea est series sive collectio personarum ab eodem stirpite venientium, d. l. 9. l. 10. Estque recta, vel obliqua, sive transversa.

Linea recta, quæ etiam limes directus dicitur, d. l. 9. & ordo, d. l. 1. est, quæ continet descendentes & ascendentes, hoc est, superiores & inferiores, id est, genitores & genitos, d. l. 9.

In linea ascendenti personæ originem & generationem, seu personam generantem, vel stirpem aut stirpem inquirimus, quæ personæ stirpis appellatione continentur, l. 1. l. ult. de grad. & affinib. Sic itaque in hac linea est 1. pater, mater. 2. avus, avia. 3. proavus, proavia. 4. abavus, abavia. 5. aravus, aravia. 6. tritavus, tritavia; qui omnes parentum nomine continentur, l. infra 201. l. 51. de verb. sign. Lev. c. 18. c. 19. Matth. c. 1. qui supra hos sunt, majores vocantur, l. 10. §. parentes. de gradib. dist. l. 52. quamvis cætera omnes hi majores vocentur, l. 32. l. 36. de bon. libert.

In linea descendente personæ progeniem & generationem, seu personam generatam inquirimus, Horom. lib. 1. de grad. & affin.

Descendentes itaq; appellantur, qui liberorum nomine continentur, d. l. 1. l. 220. §. 1. 2. 3. l. 56. §. 1. ubi Gæd. de verb. signif. tam masculi, quam feminæ legitimo & justo tempore nati, natæve à parentibus, l. septimo. de stat. hom. Menoch. lib. 2. arb. cas. 89. & lib. 4. praf. 91. vocantur inferiores, d. l. 1. l. 9. l. 10. de gradib. uti est 1. filius, filia. 2. nepos, neptis. 3. pronepos, proneptis. 4. abnepos, abnepus. 5. atnepos, atneptis. 6. trinepos, trineptis, d. l. 10. qui infra hos sunt, posterii vocantur, l. quod hu. verbis. de legat. 3. d. l. 220. de verb. signif. c. ἑρῶν φουαζῆ omnes descendentes posterii vocantur, d. l. 10. §. parentes. minores, generati, generatio sequens, filii, liberi, Dent. c. 29. 22. Genes. c. 25. 12. 13. 19. Luc. c. 1. 5. l. 220. l. 148. l. 201. de verb. sig. Quandoq; etiam à primo suo stirpite communi, nomen suum accipiunt posterii, ut ab Israël Israëlitz, à Levi Levitz, à Juda Judæi, à Geison Gersonitz, à Rechab Rechabitæ, à Benjamin Benjaminitz, à Canaan Cananæi, ab Heber Hebræi, à Fabio Fabii, & complures alii.

Tempus legitimum partus & nativitas justum censetur ordinatum, mensis nonus; extraordinarium tempus, aliquando mensis septimus, à tempore conceptionis, aliquando decimus: item tempus modicum, autq;

ante vel post 10. menses, *vide Memorb. lib. 2. arb. cap. 29.*
& exempla in factis, *Luc. 2. 1. 26. 37. Job. 6. 10. 20. Sap. 7. 2. 2. Machab. 17. 27. Blascardus conclus. 1146. Memorb. lib. 6. pref. 52. Et seq.* Alio tempore natus, illegitimus esse censetur, *d. loc.*

22 In linea obliqua de communi aliarum personarum nobiscum origine & generatione inquirimus in stirpe seu persona generante, à qua illarum antecessores & parentes sunt progeniti, *Hotom. d. loc.*

Continet ergo hæc transversa seu obliqua linea collateralis, qui per latus parentum, vel fratrum & sororum nos, attingunt, qui nec genuerunt nos, nec à nobis geniti sunt, sed eandem stirpem & originem nobiscum & commune nascendi principium habent, *d. l. 10.* unde *ov. servus. cognati, quasi unâ communitèrve nati. l. 4. §. 1. l. 10. de grad. Et ad finib.*

Collaterales sunt æquales, vel inæquales.

23 Æquales, qui pari gradu à communi stirpe distant: ut frater, soror, qui consanguinei proprie dicuntur, *§. 1. Inst. de leg. agn. success. §. 4. Inst. de cognat. success. à nepotibus, ab utroque latere tales, quibus opponuntur avunculi seu patruelis, fratres eundem patrem, & diversas matres habentes: avunculi, fratres uterini, eandem matrem, sed diversos patres habentes, Cujac. lib. 6. ob. c. 17. Hotom. lib. 5. ob. 3. d. l. 10.*

24 Deinde ad collaterales æquales pertinent 1. liberi duorum fratrum, patruelis, a. liberi duarum sororum, qui consobrini, quasi consorini, qui cognati: isem fratris & sororis liberi, qui amitini vel amitinæ dicuntur. 2. sobrini, patruelium consobrinatorum liberi, *l. 10. de grad. Et affin.* Sobrinorum & consobrinatorum vocabula sæpe confunduntur, *Cujac. in tit. Inst. de gradib.*

25 Inæquales collaterales sunt, qui inæqualibus gradibus à communi stirpe distant, quales quandoque cognati, quandoque agnati inter se dicuntur, *§. 4. Inst. de cogn. success.*

Inæquales sunt superiores, vel inferiores, *d. l. 10.*

26 Superiores uno gradu, vel pluribus communi stipiti sunt propiores, at inferiores uno, vel pluribus gradibus remotiores, collati ad superiores.

27 Superiores collaterales masculi vocantur agnati, *d. l. 10. l. 4. de grad. Novell. 115. c. 5.* quandoque consanguinei, *l. 4. unde cognat.* ut I. Patris frater, qui mihi patruus; soror, quæ mihi amita. II. Avi frater, qui mihi patruus magnus, & soror illius, mihi amita magna. III. Proavi frater, qui mihi propatruus magnus; soror illius, quæ mihi proamita. IV. Abavi frater, ab patruus, abavi soror, ab amita, *d. l. 10.*

28 Superiores à feminis; cognati in specie vocantur, *sic. Inst. de legis. cognat. d. l. 4. §. cognationis.* quamvis *ὁ πατρὶς* in agnatis etiam cognatos continet, Modestinus dixerit, *l. 5. unde legis. d. l. 4.* Ex illis est I. matris frater, qui mihi avunculus; soror matris, quæ mihi matertera. II. Aviz frater, mihi avunculus magnus, aviz soror, mihi matertera magna. III. Proaviz frater, mihi promatertera. IV. Abaviz frater, mihi abavunculus, abaviz soror, mihi abmatertera, *d. l. 10. de grad. Et affi.*

Collaterales inæquales inferiores à superioribus descendunt: ut I. fratris & sororis filius, nepos, pronepos, abnepos, atnepos &c. ex filia neptis, proneptis, abnepis, atnepis &c. II. Consobrini aut consobrinx, amitini aut amitinæ patruelis filius, filia, neptis &c. III. Patruus magni, vel amitæ magnæ, avunculi magni, vel materteræ magnæ, filius, nepos, filia, neptis &c. *d. l. 10.*

Gradus est de proximo cognato generante, ad proximum generatum transitus: vel generatio aliqua in cognatione, *d. l. 10. §. gradus. §. hætenus. Inst. de grad. Deut. 1. 23. 23. Matth. 23. 27. 28. 1. Chron. 6. 6. per tot.* qui gradus lineis, quas dixi, distinguuntur. Unde gradus superiores, inferiores & transversi dicuntur, *l. 9. l. 10. de grad. ex quibus arbor consanguinitatis, quam vocant, conficitur, d. l. 10. Judic. 6. 5. 14. ubi Jun.*

Graduum plurium numeratio duobus diversis modis fit. Primo modo in linea recta numeratio est incipiendi ab ea persona, de cuius cognatione queritur, *l. ult. de grad. §. hætenus. Inst. eod.* Et quot ab hac sunt generationes ad unum usque, de quo queritur, tot etiam sunt gradus, *d. §. hætenus. h. c.* sunt personæ, dempto stipite, tot quoque gradus numerantur, *l. 10. de grad. l. 4. tit. 6.* Secundo modo paulò aliter numeratio graduu fit in linea transversa: Nam ibi gradatim ascendendum est ad eum usque, qui dicitur generans & origo cognationis, & in quo personæ, de quarum gradu queritur, commune nascendi habent principium, & cõcurrunt: ab hoc deinde relicta lineâ rectâ in transversum, ad ipsum quem querimus, descendendum vel declinandum erit. Verbi gratiâ queritur, quoto gradu frater distet à forore: ascendendum erit ad communem utriusque; fratris & sororis stipitem, patrem scilicet, ut pater genuit fratrem me, quæ est una generatio. Ergo hic unus erit gradus. Idem pater meus genuit meam forem, quæ est secunda generatio, descendens à superiori patre, communi origine ad latus. Ergo mihi soror erit in secundo gradu. Sic si queritur, quoto gradu à me distet patruelis meus; vel duo patruelis, quoto à se invicem gradu distent; ascendendum erit ad communem originem & stipitem utriusque, in quo concurrunt; qui est avus utriusque; patruelis. Pater igitur genuit me filium, quæ est prima generatio. Ergo & hic primus gradus. Patrem meum genuit avus, quæ est secunda generatio: Ergo hic secundus gradus. Avus hic, quia est communis origo & stirps, in qua concurrit mea & patruelis, seu utriusque; patruelis cognatio, indicat, non ulterius ascendendum, sed ad latus declinandum. Avus igitur hic genuit patruum meum, quæ est tertia generatio. Igitur & hic avus in tertio gradu mihi erit. Patruus verò meus genuit filium, qui mihi patruelis: quæ est quarta generatio. Ergo & patruelis meus mihi in gradu quarto erit. Quæ est juris civilis unica & vera graduum computatio tradita in dicto *§. hætenus. Instit. de gradib. l. 10. D. eod. Harmonopolus lib. 4. tit. 6. Duaren. tit. solus. mat. Borchols in tractatu de grad. Et ad fin. Hotoman. in tract. de grad. Et ad fin. Bexa in libello de divors. Et repud.*

In sacris literis quoque posteri per generationes descendendo numerantur, *Matth. c. 1. 18. 19. 1. Chron. c. 6. per tot a. 9. 38. Et seq. & passim alibi.*

- 32 Sequitur de adfinibus, ita dicitur ex adfinitate, quæ est necessitudo inter unum conjugem & alterius conjugis cognatos: seu quæ est consanguinitatis adcretio per conjugem facta, consanguinitatem imitans.

Principium adfinitatis faciunt conjuges, maritus & uxor, qui archissima conjunctione juncti, *l. 28. §. 2. de donat. inter vir. & uxor. Gen. c. 2. 23. 1. Cor. c. 1. 4. Et c. 6. 16. Eph. c. 3. 28. 29. 31. 33. Novell. 22.* & ab utraq; parte suos cognatos, alter alteri devincit & adfines facit, eo gradu, quo à se in cognatione distat, *d. l. 4. §. 3. de grad. & quasi cognatos.* Unde duo rami & rivi inter se coalescentes, communicant ægnationem, ad constitutionem unius radicis inter suos descendentes. Hinc conjugis alterius ascendentes, vicem ascendentium apud alterum conjugem obtinent, *l. 16. solus mar. d. l. 4. §. 7. & descendentes atque collaterales alterius descendendum & collateralium vices gerunt, d. l. 5. 1. & per adfinitatem cognatio quædam conciliari dicitur, d. l. 16. §. adfinitatis. de nupt.*

- 33 Sunt igitur adfines ascendentes superiores, quos stantes vocat Hotomannus; sunt descendentes, inferiores, quos accedentes vocat, & sunt ex latere collaterales, *d. §. adfinitatis. d. l. 4. §. 7. l. 10. de gradib.*

Superiores ascendentes adfines sunt 1. focer, h. e. mariti, vel uxoris pater: focer, mariti, vel uxoris mater: vitricus, novus matris maritus: noverca, nova patris uxor, qui parentum loco suis privignis sunt, suo genere, vel nurui, *d. l. 4. §. 6. 7. Instit. de gradib. Rubr. cap. 1. Exod. c. 1. 8. 6. 1. Sam. c. 24. 12.*

Adfines, quibus præpositio accedit sunt reliqui omnes sequentes, qui focer, vel foceris appellatione continentur, *l. 146. de verb. signif. uti profocer, focer magnus, hoc est, avus mariti: profocer, vel focer magna, hoc est, avia uxoris, d. l. 4. §. 6. Absocer, absocerus. Adfocer, adfocerus. Trifocer, trifocerus. Quatrfocer, quatrfocerus. Atq; tales omnes parentum loco habentur, *d. l. 4. Levit. c. 18. 8. Et seqq. 1. Sam. c. 24. 2. cap. 26. 17. 25. Esth. c. 1. 5. l. 3. §. 2. de postuland.**

- 34 Inferiores descendentes adfines sunt Gener, filiz maritus, nurus filiz uxori, *d. l. 4. §. 6. privignus, privigna: progener, nepis maritus, pronurus, nepotis uxor: & sic deinceps sequentes, qui pronepotum, proneptum eorumque mariti & uxores generi & nurus appellatione continentur, l. 136. generi. de verb. signif. l. 50. d. l. 10. de grad. proprivignus, proprivigna; abprivignus, abprivigna; adprivignus, adprivigna; triprivignus, triprivigna & c. qui liberorum loco habentur.*

- 35 Ex latere adfines collaterales, sunt, levir, mariti frater, *d. l. 4. §. 6. glos. mariti soror, d. l. 4. §. 6. fororius, fororis maritus, fratris, fratris uxor: duorum fratrum uxores, maritricæ, dicuntur, d. l. 4. §. 6.*

Adfines collaterales, ascendentes, sunt foceris frater,

soror: foceris, frater, soror, profoceris frater soror, & deinceps, *d. l. 4. §. 6. Hotom. de gradib. lib. 2.*

Descendentes collaterales sunt horum omnium filii, filiz, nepotes, neptes, *Hotom. d. loc.*

Adfinitas non extenditur ad adfines personæ conjugatæ, nec ad cognatos viri & mulieris inter se, *d. l. 4. §. sed quoniam. Francif. Jun. Lovis. c. 18. in analys. explicat.*

In adfinitate, quod gradibus cognationis, conjugis parentes, cognative ab eodem illo distant, totidem quoque gradibus adfinitatis ab altero conjugè, adfines suo, distabuntur focer ab uxore mea primo cognationis gradu distat. Ergo & à me distabit adfinitatis primo gradu, & sic deinceps. Gradus igitur etiam adfinitatis sunt, *l. 10. l. 4. §. 7. de grad. §. adfinitatis quoq. Instit. de nupt. Harmenop. lib. 4. tit. 6. Hotom. lib. 2. de grad. dissentunt alii, per l. 4. §. 5. de grad. Eadem graduum numeratione utuntur in inferioribus & collateralibus adfinibus, Hotom. lib. 2. de grad.*

Porrò cognatio & adfinitas est duplex: una civilis, altera naturalis, *l. 4. §. 2. l. 10. §. 5. de gradib. Instit. de cognat. servil. de priore hæcenus: de posteriori naturali, est natus ex concubitu quovis, extra matrimonium, tit. C. de nat. lib. §. illud. Instit. de nupt. ut liberi naturales, spurii, vulgò concepti, nothi, §. vulgò conceptos. Instit. de nupt. l. 9. de stat. hom. l. 4. de in jus voc. l. 2. und. cognat. Novell. quib. mod. nat. eff. legit. Menoch. lib. 6. præf. 54. Mascard. conclus. 797. Et seqq. Genes. cap. 25. c. 6. 21. 24. Jud. cap. 9. 7. Et seqq. cap. 18. c. 11. c. 19. vid. infra de fornicatione, capite 125. merc. civilis cognatio est ex cognatione servili, *l. 4. §. 9. l. 10. §. 5. de gradib. & ex adoptione, quæ tamen æguita dicitur & civilis, l. 17. §. 2. de adoption. d. l. 4. §. 7. d. l. 10. §. 5. l. 4. §. 3. l. 6. l. 7. l. 8. l. 10. §. 7. 8. de in jus voc.**

Tales eigo sunt personæ, quæ ἐκ πλάτῃ sub familia comprehenduntur. Specialiter familiam constituunt plures personæ, quæ sub unius imperio, potestate & gubernatione continentur, *l. 195. §. 2. de verbor. signif. 1. Timoth. cap. 3. 5. 12. Genes. cap. 10. c. 19. 37. 38. cap. 34. 19. 30. cap. 35. 2. cap. 36. 6. quales sunt, quæ in unius domo, cognomine vel origine consistunt, d. l. 195. §. 2. 3. 4. l. 40. §. 3. de verb. sign. l. 25. §. 1. de ad. edict. Connan. lib. 1. tom. cap. 5. num. 3. 4. 5. Menoch. libr. 4. præf. 88. ut liberi nostri, *l. adiles 25 §. 2. l. 40. l. 31. §. 15. de ad. edict. l. 195. l. 40. §. 2. de verb. sign. l. 1. §. familia. de vi & vi armat. servi nostri, d. l. 40. §. familia. de ad. edict. l. 1. §. familia. de vi & vi armat. l. 2. §. hac vi bon. rapt. bonâ fide nobis servientes, §. 2. 3. Institus. per quas person. nob. adq. & omnes omnino existentes in nostro servitio, d. l. 25. §. 2. de ad. ed. l. 6. quod cuius univ. domestici, familiares, clientes, liberti, servi, mercenarii & famuli nostri, de quib. l. antep. de furt. l. 11 §. 1. de pœn. tit. C. de ad. effor. & domest. l. 3. de usu & habit. l. 79. de legat. 3. Masc. conclus. 533. n. 3. Gabriel. tit. de testib. concl. 10. n. 2. lib. 1. l. 195. §. 3. de verb. sign. l. ult. C. d. l. Genes. c. 17. 12. 13. 27. c. 16. 15. 16. cap. 17. 23. 27. cap. 24. 2. cap. 39. 11. 14. Levit. cap. 22. 10. capite 25. 65. 39. 47. 53. 2. Reg. cap. 6. 11. 12. capite 5. 17. 2. Sam. cap. 19. 35. 36. 37. 38. cap. 12. 13. omnes qui sunt in ser-**

In servitio nostro, & in nostro contubernio, d. l. 25. §. 2. de ad. edict. l. 1. ad SC. Syllan. l. 3. l. 14. de his qui sunt sui vel alien. jur. l. ult. C. de verb. signif. l. 46. §. 7. l. potestatis. D. eod. & qui ex judicis arbitrio pro domesticis conjunctisve personis reputantur, Meno. lib. 2. arb. cas. 146. Farinac. lib. 2. de testib. quest. 55. n. 4. 5. 6. Mascard. concl. 335. n. 2. conclus. 357. n. 29. & conclus. 756. & seqq.

40 Horum domesticorum princeps & caput familiæ dicitur is, qui omnes simul regit & gubernat, suaq; directione ipsis providet & servitia præscribit, qui vocatur paterfamiliâs, d. l. 195. §. 2. l. 166. l. 40. §. fin. de verb. sign. cujus uxor dicitur materfamiliâs, l. ult. C. de verb. signific. l. 46. §. 1. D. eod. l. 3. l. 4. de his qui sunt sui vel alien. jur.

Tituli huc referendi sunt tit. de verb. signif. tit. de grad. & adfin. tit. Cod. de domest. & protect. facit tit. si fam. furt. fecit. dic. tit. naut. caup. stab.

ne quid habendum, l. 1. §. 1. quod cuiusq; univers. l. 1. C. de sacros. eccl. l. 193. §. 4. de verb. sign. Bodin. lib. 1. cap. de Rep. pub. vid. in Politic. c. 4.

Qui sunt ejusdem collegii, vocantur collegæ, d. l. 173. de verb. sign. collegiati, l. 1. quod cuiusq; univers. tit. C. de collegiis. & cohort. lib. 11. tit. 18. & seqq. socii, d. l. 1. confratres. Collegium verò dicitur societas, sodalitas, confraternitas, & collegæ, socii, fratres, sodales, l. 1. quod cuiusq; univers. Menoch. de recup. poss. remed. 15. quest. 3. conventus, synodus.

Collegium tres ad minimum constituunt, l. 85. ubi 3 Gædd. de verb. sign. pauciores tribus id conservare possunt, l. 7. §. 2. quod cuiusq; univers. nom. Losanus de jure univers. c. 1. n. 32. 33. parv. 1. Matth. Stephan. lib. 2. part. 2. c. 6. de juridic.

Ex collegiis unus est præfectus & princeps collegii, qui jus convocandi collegas haber, uti & proponendi, atque jus colligendi suffragia, vide quæ diximus in Politicis c. 4. Princeps collegii & primicerius dicitur, reliqui ex ordine, secundocentus, tertiocentus, & sic deinceps, tit. C. de primicer. & secundocent. lib. 12. ubi Cujac. Luc. c. 8. 41. 47. Marc. c. 5. 22. 23. Matth. c. 9. 18.

Communio collegii consistit in arca & syndico communi, legibus communibus, bonis ex singulorum collegarum contributione collatis, vel ad commodum collegii spectantibus, & denique ex negotio, vel artificio, aut professione communi inter eosdem collegas, l. 1. §. 1. l. 6. l. 7. quod cuiusq; univers. leg. 1. de colleg. Menoch. lib. 2. arb. cas. 397. vid. qua diximus in Polit. d. c. 4.

Collegia sunt ecclesiastica, vel secularia. Ecclesiastica sunt theologorum & philosophorum collegia. Secularia sunt magistratuorum, vel artificum variorum & diversorum collegia. Senatorii ordinis & collegii viri apud Romanos, jus autoritatis præstant & probandæ rei, quæ à populo jubebatur, habebant, Sigon. lib. 2. c. 1. & seqq. de antiq. jur. civ. Roman.

Senatores erant patini, adscripti, vel allecti, aut pe-darii. Allecti erant adsumpti ex ordine equestri, vel secundum censum & ætatem à censoribus, & postea à principe constituti, Sigon. lib. 2. cap. 2. de antiq. jur. civ. Roman.

Equestris ordo habebat nobiles, equites & patricios, quorum singuli Reipubl. equum alebant, & censum equestrum præstant, Pet. Gregor. lib. 4. cap. 1. de Rep. Sigon. d. loc. c. 3.

Plebeji erant neque senatores, neque nobiles, sed infimæ conditionis & sortis homines, l. 2. §. deinde. de orig. jur. Erantque alii urbani, alii rustici, qui agros inhabitabant. Hi plebeji habebant inter se collegia pistorum, futorum, pecuariorum, architectorum, sartorum, & familia complura.

Universitas est plurium collegiorum, familiarum & corporum, juris communionem lociata multitudo, l. 2. l. 7. §. 1. quod cuiusq; univers. l. 30. de usucap. l. diximus in politicis cap. 3. Bodin. lib. 3. de Republ. cap. 7. Losanus de jure univers. part. 1. cap. 1. & infra c. 81. Hotoman. quest. illust. 42. Deut. cap. 12. 12. 13. 15. Genes. c. 34. 16. 22.

Cap. 8. De hominibus consensu suo conjunctis.

- 1 Qui consensu conjuncti dicantur.
- 2 Collegium quid.
- 3 Quot persona constituant collegium.
- 4 Præfectus collegii & illius collega.
- 5 Communio collegii, in quibus consistat.
- 6 Species collegii.
- 7 Senatores & eorum species.
- 8 Equestris ordinis homines.
- 9 Plebeji homines.
- 10 Universitas quid.
- 11 Civis.
- 12 Civis urbani, vel agrarii.
- 13 Contribules.
- 14 Respublica quid.
- 15 Turba.
- 16 Cætra.
- 17 Circumstantia rerum & personarum.
- 18 Perpetua circumstantia.
- 19 Temporales circumstantia.

DE hominibus, qui naturâ duce conjunguntur, diximus: sequitur de illis, qui consensu & placito suo conjunguntur, l. 195. §. 2. de verb. sign. vid. sup. c. 7. nu. 9.

1 Placito & consensu suo conjunguntur, qui communionem utilitatis, commodorum & incommodorum certorum, auxilii & consilii, unum quasi corpus constituunt, l. 1. §. 1. quod cuiusq; univers. nomine. l. 2. l. 6. de ver. divis. arg. 1. Cor. c. 12. 26. vid. qua diximus in Politicis. cap. 4. 5. argumento l. servus. de servis exportand. l. 3. de just. & jur. & 1. Cor. c. 12. 25. 26. c. 13. 5.

Ejusmodi conjuncti sunt in collegio, vel universitate, vel in Repub.

2 Collegium, quasi collectio, est hominum ejusdem artis, vitæ, studii, & professionis licitæ, confociatio, l. 173. de verb. sign. Prov. c. 1. 19. Gen. c. 37. 25. ad commu-

Exodi c. 11. 2. 3. 4. tit. C. de collegiis. lib. 11. Et tit. de privas. corp. urb. Roma.

- 11 Eiusdem universitatis homines vocantur cives, qui sunt originarii, vel adsumpti, vel honorarii, de quibus diximus in *Polit. c. 5. Et laic. Losaui lib. 1. de iure univers.*
- 12 *c. 1. qui sunt urbani, vel rustici.* Urbani in urbibus, rustici in pagis oppidisve habitantes, *vid. in Polit. cap. 5. Et c. 6. Et infra c. 81.*
- 13 Contribules, oppidani, cives, incolæ, municipes, sunt homines communionis huius participes, *sic, ut null. ex vican. tit. C. non licere hab. metrocom. l. 1. C. ut nemo ad suum patroc.* Apud Iudæos universitatem quandam constituerebat quælibet tribus, quæ suas russum habebat familias, & hæc suos principes, seniores & moderatores suos, *Sigon. lib. 6. cap. 3. de Rep. Hebra. Deus. cap. 16. 18. c. 29. 10. Josu. cap. 23. 2. 6. 24. cap. 19. 47. 48. 2. Chron. cap. 30. 1. 2. 3. vide que diximus in Polit. de c. 5. c. 6.*
- 14 Respublica est corpus plurium oppidorum, civitatum, pagorumque diversorum, sub uno jure completum, *sic. C. de jure Reip. lib. 11. l. Antiochensium. C. de reb. aut. jud. possid. 30. de usucap. l. 76. de judic. Genes. cap. 34. 16. 22. vid. infra cap. 81.* Bodinus definit, ex pluribus familiis, collegiis & universitatibus constata multitudinem, eodem imperio contentam. Vocatur quædoque corpus, *l. 1. §. quib. 1. quod cuius univers. l. 2. §. 26. de orig. jur. Pet. Gregor. de Republ. lib. 1. c. 1. num. 7. Et seqq.* & quandoque civitatem quamlibet significat, *l. 3. l. 4. C. de jur. Reipub. libr. 11. l. 1. 3. Cod. de vend. reb. civis. l. 2. C. de admin. rer. civis. l. 1. l. 2. Cod. de debus. civis. libr. 11. vid. Losaui de jure univers. part. 1. cap. 2. num. 35. Et seqq. Et part. 3. cap. 18.* Quandoque regionem, vel provinciam notat. Unde provinciales, *h. provinciales. Cod. de verborum signif. l. 35. in fine. de jurejur. tit. C. de off. rec. provinc. vid. Polit. c. 9. n. 4. Et cap. 8.*
- 15 Turba est quindecim hominum congregatorum, *l. 4. §. turbam. ubi Bartol. vi bon. rap. l. 7. §. 5. de injur. populus, vel plebs 10 hominib. constat, vel quandoque pro universitate & Repub. sumitur, vid. §. jus autem. §. quod verò. Inst. de jure nat. gent. Et civil. l. omnes. §. 7. de iust. Et jure.*
- 16 Cœtus est quævis alia multitudo, quæ ex juris consensu, aut utilitatis communionem congregata est, *l. 7. §. 5. de injur. Num. cap. 16. 1. 2. 3. 4. Judic. cap. 21. §. 8. 10. 23. 16. l. cœtus 5. de vi publ. l. 4. de vi privas. ut chorus, hominum agmen, l. 79. de legat. 3. l. 81. d. t. l. 34. Et seqq. de ad. euc. l. 29. de verb. obligat. corpus, l. 195. §. 3. de verb. signif. & hominum colluvies. Legio est peditum equitumque manus: modò 3. modò 4. 5. vel plium millium numero apud Romanos constans, *Gorbofred. in l. 40. de verb. signif. Sigon. lib. 2. de antiq. jure civ. Rom. Matth. c. 20. 53.**
- Hactenus de rebus & personis membris facti & negotii civilis: sequitur de earundem circumstantiis.
- 17 Circumstantiæ rerum & personarum sunt, quæ

easdem circumstante & quasi vestiunt, *l. 16. ant. facta. de pœn. l. 52. §. 2. ad L. Aquil. l. 34. §. non semper. de jurejur. l. 15. de negot. gest. vid. Francisc. Jun. in libell. de poluita. Mos. observ. c. 5. Et infra c. 94. Et seqq.*

Sunt verò illæ duplices: perpetuæ, vel temporales.

Perpetuæ circumstantiæ sunt, quæ perpetuâ necessitate res, vel personas comitantur, iisque indefinitè & individue coherent, ut locus & tempus, *dist. l. 16. §. 1. 4. 5. l. 7. §. 8. de injur. quorum conditio varia, sed firma, fixa & perpetua est: quia nihil extra tempus fieri potest, neque extra locum, ut docent Physici.*

Temporales circumstantiæ sunt, quæ perpetuâ successione & vicissitudine ex voluntate humana, vel casu proveniente, res & personas sequuntur. Harum itaque conditio fluxa & mutabilis. Ejusmodi sunt causa, instrumentum, qualitas, quantitas, eventus, atque aded omnia alia adjuncta accidentia, quæ rebus, vel personis extra earundem essentiam accedunt, vel eas comitantur, *de quib. in d. l. 16. §. 1. 2. Et seqq. de pœn. l. 7. §. 8. l. seqq. de injur. l. 34. §. non semper. de jurejur. l. 72. de judic. l. 15. de negot. gest. l. 1. l. 2. l. 3. l. 4. ubi papill. educar. l. 32. de usur. l. 137. §. 2. 3. de verb. obligat. l. 8. de transact. l. 1. usus. quem. cav. l. 1. §. Drum. ad L. Cornel. de sicar. vid. infra cap. 94. 95.*

Huc tit. de verborum significat. tit. quod cujusque univers. nom. tit. de colleg. tit. Cod. de colleg. & cohort. lib. 11. & tit. seqq. tit. C. de decurion. tit. ad municip. tit. C. de jure Reipubl. tit. de senator. & seqq. lib. 11. & 12. Codicis.

Cap. 9. De facto voluntario puro.

- 1 *Factorum varietas & multitudo.*
- 2 *De facto J Cui non respondet.*
- 3 *Factum merum, quod dicitur.*
- 4 *Factum individuum.*
- 5 *Facti requisita necessaria tria.*
- 6 *Hominis facientis voluntas.*
- 7 *Factum voluntarium dupl. x.*
- 8 *Perfectè voluntarium quoddam.*
- 9 *Voluntarium factum variè demonstratur & indicatur.*
- 10 *Voluntas hominis assertiva.*
- 11 *Voluntas hominis enuntiativa.*
- 12 *Factum modo quoddam involuntarium, & ejus exempla.*
- 13 *Voluntas hominis in facto voluntario quodplex.*
- 14 *Voluntas copulata.*
- 15 *Voluntas disjunctiva.*
- 16 *Voluntas pura, quid, & ejus species.*
- 17 *Merè & absolute pura, ejusq. natura.*
- 18 *Modo quoddam pura, ejusq. natura.*

- 19 *Expressus dies.*
 20 *Per vocem circa & indefinidè expressum, quid intelligatur.*
 21 *Tacitus dies, qui inest ipso jure, vel natura negotii.*
 22 *Tempus utile quod.*
 23 *Tempus continuum quod.*
 24 *Tempus finitum quod.*
 25 *Naturalis dies.*
 26 *Civilis dies.*
 27 *Menfis.*
 28 *Annus continuus & utilis.*
 29 *Modicum tempus.*
 30 *Longum tempus.*
 31 *Tempus antiquum.*
 32 *Computatio temporis.*
 33 *Tempus infinitum.*

HActenus de membris negotii, vel facti, rebus scilicet & personis sequitur de requisitis facti, vel negotii, ejusq; speciebus, *vid. supra c. 1. n. 8. 9.*

- 1 Facta, seu negotia varia & infinita sunt, *l. 2. de jur. & fact. ignorat. l. 10. l. 12. de legibus. l. 4. de prescrip. verb. l. 3. §. 2. l. 13. de testib. l. 15. l. 16. Cod. de usufr. neque lege certâ comprehendendi vel decidi possunt, l. 32. de usufr. l. 1. 4. de divers. & temp. prescrip. adde Deus. cap. 17. c. 7. 8. & seqq. Exod. cap. 18. 16. & seqq. quorum interpretatio etiam prudentissimos sæpe fallit, l. 2. de jur. & fact. ignor. l. ult. pro suo. l. 3. & seqq. de legib. Robert. lib. 4. fins. cap. 15. Cujac. libr. 5. observat. cap. 35. Ideo Juri de facto respondere noluerunt, *l. cum 79. §. ult. de judic. l. 3. §. idem. de testib. atque facti questionem in judicantis potestate esse dixerunt, l. 15. §. 1. ad municip. l. 1. §. 3. 4. ad SC. Turpil. l. 135. §. Seja. ubi Donell. num. 7. 8. 9. de verborum obligat. l. 3. in fin. de testib. Menoch. libr. 1. quest. 10. 11. 13. 14. de arb. jud. quest. Duaren. in l. in actionibus. de in lit. jurand. ex facto proponi, l. 5. §. 1. de divers. & temp. prescrip. & secundum id de jure responderi, l. 46. l. ult. de vulg. subst. l. 11. l. 69. de hered. instit. nosq; in facti questione sequi id, quod inter personas actum est, l. 41. de verb. oblig. l. pen. §. 1. si serv. vind. l. ult. de serv. verb. l. 7. §. 2. l. 8. l. 30. l. 66. de jur. dot. Contrâ verò de jure, quod ex facto oritur, dicitur, l. 79. de judic. vide *laciis infra cap. 15. & c. 13.***
- 3 Factum, ex quo nullum jus oritur, vocatur factum merum, *l. 98. §. 6. de solutio.*
- 4 Porro factum, ex quo jus oritur, est dividuum, atque pro parte fieri, vel non fieri potest, *l. ubi autem. §. fin. de verb. oblig. l. 1. §. 2. de acquirend. poss. l. 1. l. 3. de act. emp. l. 18. rem. vas. hab. Zafius intellect. fing. libr. 2. cap. 20. Molm. de individ. Gæd. in l. 25. n. 21. de verb. sign. l. 2. l. 3. l. 4. l. 72. de verb. obligat.*
- 5 Factum hoc, quod diximus, tria requisita essentialia conjunctim habet: nimirum 1. facientis voluntatem. 2. facultatem facientis, *l. 26. C. de jur. dot. l. 9. Cod. de donat. ante nuptias. l. 8. de pecul. l. 18. l. 19. de reb. cred. l. 35.*

l. 36. de acquir. rer. domin. Menoch. consil. 103. nu. 51. lib. 1. utrumque conjungit Apostol. ad Philip. c. 2. 13. Roman. c. 7. 15. 16. & seqq. 2. Cor. c. 3. 5. 6. Hebr. c. 13. 21. 3. habet ipsum actum facientis.

Voluntas, est hominis facientis affectus, *l. 55. de 6 obligat. & act. sensus, animus, consilium, mens, arbitrium, l. 2. l. 3. l. 52. §. 4. de oblig. & act. l. 1. l. 55. de furt. §. 6. Instit. de mand. l. 1. de donat. approbatio, deliberatio, propositum, l. 3. de adm. ius. iur. de auct. & consens. ius. l. 33. C. de inoff. test. l. 1. C. de nups. l. 4. de concub. Unde factum hominis dicitur voluntarium, vel involuntarium, *l. 22. de rit. nups. l. 21. §. ult. C. de eo quod mes. caus. l. 55. de obligat. & act. l. 19. §. 2. de neg. gest.**

Factum voluntarium est perfectè & absolutè voluntarium, vel modo quodam, *l. 19. de negot. gest. arg. l. 169. l. 167. §. 2. de regul. jur. hoc est, in quo est voluntas integra, vel remissa.*

Perfectè & absolutè voluntarium dicitur ex intellectu & voluntate integris facientis: in quo scilicet est libera faciendi, aut omitendi facultas & potestas ex scientiâ & voluntate facientis certa. Unde hic voluntas facientis suâ naturâ libera, mutabilis, absoluta, plena, spontanea, integra, quæ sciens nihil aliud vult, & eligit, *l. 1. §. 3. de trib. act. d. l. 19. §. 2. de negot. gest. l. 21. §. ult. de eo quod mes. caus. l. ejus est. de regul. jur. l. 2. Corinth. cap. 7. 27. 2. Corinth. cap. 9. 5. 7. Philomon. c. 1. 14. Act. cap. 5. 4. in qua ipsa volitio & causa volendi est grata & accepta. Voluntas talis; dicitur spontanea, velle, *l. 3. ubi Decius de reg. jur. l. 4. de acquirend. hered. quâ etiam nolle potest & contradicere, d. l. 3. l. 37. de reg. jur. l. 101. de condit. & demonstr.**

Voluntarium ejusmodi factum intelligitur & demonstratur aliquando verbis, literis, scripturâ, sigillo, subscriptione, *l. 1. de verborum obligat. l. Labeo. §. Idem Tubero. de supell. legat. Menoch. libr. 6. prescrip. tit. Instit. de liter. oblig. l. 2. l. 3. de obligat. & act. l. contractus. Cod. de non num. pecun. l. ult. C. quod cum eo. l. 24. de fidejuss. tit. C. de fam. libell. l. 38. de oblig. & act. l. Publica. deposit. Menoch. libr. 3. presump. 65. & seqq. Mascard. conclus. 1218. 1341. & 1173. Gabriel. conclus. 3. libr. 1. tit. de presump. vel nuntio, l. 33. in fin. de verborum significat. l. 4. l. 9. de divor. l. 2. de obligat. l. 15. l. 152. l. 109. de regul. jur. vel reipsâ, actûve aliquo accommodato ad voluntatem declarandam, *l. 2. de pact. l. 5. rem. vas. hab. l. 4. l. 32. pro socio. Menoch. libr. 6. prescrip. num. 20. & sequenti. nutu, l. 21. de legat. 3. l. 2. l. 52. §. 10. de obligat. l. 2. de pact. l. 1. l. 7. mandat. l. 65. §. 3. ad SC. Trebell. Aliquando etiam declaratur satis, patientiâ hominis, *l. qui passitur. mandat. vide Mascardum conclus. 1218. & silentio, l. qui sacet. de regul. jur. Mascard. dicto loco. permissione, non factâ contradictione, l. 3. l. 4. de noxal. act. l. 16. ad SC. Macadon. l. 12. §. 1. rem. vas. hab. l. 13. §. qui implet. locat. Num. cap. 30. 4. 7. 11. 14. Aliquando destinatione, Anton. Gabriel libr. 1. tit. de probat. conclus. 12. Aliquando ratihabitione, ex actu inducente***

& significante approbationem, *Menoch. lib. 3. pras. 39. Mascard. in voce ratihabitio. Masfil. singul. 184.* vel expressis verbis ratificante, *cap. ratihabitio. de reg. jur. in 6. ratihabitioe scilicet facta ab eo, qui scivit ea, quæ in ratificatione continentur, Mascard. conclus. 1255.* in actu, qui ratificantis contemplatione est gestus, *Decian. in crimin. lib. 9. cap. 38.* Aliquando ex declaratione, quæ non mutat, vel corrigit, aut addit aliquid præcedenti, sed aperit eam quæ fuit voluntas, *Gabriel. concl. 3. tit. de regul. jur. 6.*

10 Voluntas hæc hominis est assertiva, dispositiva: vel enuntiativa. Assertiva, dispositiva, quæ non expectat ad sui perfectionem actum alterius cuiusdam voluntatis, *Menoch. libr. 2. arb. cas. 496. num. 1. 2. 3. 6. 7. 8. 9.*

11 Enuntiativa, vel narrativa, quæ per se non stat, sed in aliud transit, neque in ea voluntas consistit, *Mantica de tacis. & ambig. convent. lib. 2. tit. 6. num. 1. 2.* quæ respicit factum futurum, determinandum & efficiendum per actum alterius, *Menoch. d. cas. 496. & libr. 3. pras. 133. Bartol. & Bald. in l. ex hac scriptura. per illum sexi. de donat. l. verba testamenti. C. de testam. Vivinus lib. 2. com. opin. in voce venditor.* quamvis in hac conjecturæ quandoque dispositionem important, *Menoch. d. prasumpt. 133. nu. 30. & seqq. in primis,* quando verba enuntiativa ad substantiam actus sufficiunt, vel in modum causæ finalis sunt pronuntiata, *l. cum proponatur. de legat. 2. Gozadin. consil. 17. Bartol. in l. Lucius. §. filiam. ad Sc. Trebell. Mantica d. tit. 6. nu. 1. 2. & seqq.*

12 Modo quodam voluntarium factum est, in quo facultas eligendi, acceptandi, vel repudiandi & improbandi, ob defectum intellectus, vel voluntatis, non nihil coarctatur: seu, in quo voluntas media quædam est, inter consensum & disensum. In hoc facto est voluntas qualis qualis, *l. 2. §. 2. solut. mat. l. ult. §. 2. de divor. modo quodam libera, non integra, sed remissa, vel adstricta, limitata, aliquo modo coacta, l. 1. l. 21. §. ult. quod met. caus. l. 8. ad L. Rhod. de jact. Roman. c. 7. 25. 17. 19. 20.* quæ aliud vellet, sed aliud eligit ob certas & urgentes causas, *l. 4. velle. de reg. jur. d. l. 19. §. 2. l. 3. §. pen. de neg. gest. l. 2. de rit. nupt. l. 19. de verb. obligat. l. 21. §. ult. quod met. caus. l. 169. l. 167. §. 1. de regul. jur.* Unde volitio hic est grata, sed causâ volendi ingrata. Talis est voluntas & factum necessarium, *l. 52 de oblig. & act. l. 19. de neg. gest. §. 1. Instit. de hered. qual. & diff. quam inducit iustus & mandatum iudicis, vel fatalis, aut naturalis necessitas, tit. Instit. de prator. stip. tit. C. de pign. judic. tit. de reb. aut. jud. possid. l. 5. l. 6. l. 17. de pos. impotentia animi, ex amore, odio, metu, dolore, cruciatu corporis, l. 48. de regul. jur. l. 3. Cod. de divor. l. 2. Cod. ad L. Jul. majest. argum. Roman. cap. 7. 14. & seqq. Ad cap. 27. 18. 19. Galat. cap. 5. 17. Menoch. libr. 2. arb. cas. 328. Tiraq. de pæn. leg. caus. 4. n. 3.*

Jurisconsulti voluntatem hanc vocant, non nolle, *l. 3. l. 4. ubi Faber. Ravard. de reg. jur. Bellon. lib. 4. sup. pnt. cap. 14.* medium scilicet inter velle & nolle, *Gotha-*

fred. in d. l. 3. Cujac. lib. 6. observ. cap. 39. & libr. 15. obs. cap. 23. Robert. recept. sentent. cap. 20. & animadv. c. 30. facit ad Roman. cap. 7. 15. 17. 19. 20. hoc est, ubi est tacitus quidam discensus, & quidam consensus expressus, vel voluntas temperata, mixta, ejus qui quodammodo consentit, & modo quodam dissentit, *Gothof. in d. l. 3. exemplum vide in l. 1. l. 2. l. 8. ad L. Rhod. de jact. qui non jubet, neque vetat expressè, vel, neque consentit, neque dissentit, Menoch. lib. 3. pras. 42. num. 22. & seqq. per l. 1. §. scientiam. de tribus. act. l. 24. Cod. de negot. gest. l. 6. §. 9. 10. 11. l. 8. l. 9. D. d. tit. vid. infra cap. 91.* Ita velle & consentire dicitur furiosus & infans, *l. 5 ubi Gothof. fred. de servit. urb. l. 8. §. 1. de procurat. l. 46. de obligat. & act. l. 25. §. 16 famul. heretic. l. 29. com. divid. & quidam alii, l. 45. §. 5. l. 22. de rit. nupt. l. 12. de sponsal. d. l. 5. & illi, qui leges, vel magistratus imperio tenentur consentire, l. 19. l. 3. de negot. gest. l. 52. de obligat. & act. l. 40. de regul. jur. & quorum voluntas præsumitur, l. 9. de servit. l. 2. §. 5. de eo quod cert. loc. l. 35. de obligat. l. 21. de jur. dot. Mascard. conclus. 1415. vide infra cap. 91.* quæ est indulgentia, permissio, patientia non contradicentis, vel prohibentis, conjuncta cum scientia, *l. 13. §. fin. l. 14. locat. l. 45. ad L. Aquil. l. 2. §. voluntatem. solut. mat. l. 169. l. 167. §. 1. de reg. jur. l. 8. de except. Mascard. conclus. 1215.*

Porrò voluntas ejusmodi in facto voluntario est 13. 1. copulans, vel disjungens. 2. pura, vel conditionalis, *l. 28. §. ult. & l. seqq. l. 124. de verb. sign. l. 137. §. pen. l. 8. l. 10. l. 56. l. 38. §. 19. de verb. obligat. §. omnia. Instit. de verb. oblig. l. 10. l. 213. de verb. sign. tit. de condit. & demonstr. Gædd. in d. l. 28.*

In voluntate copulata, utrumque copulatum: In 14 disjunctiva, alterutrum disjunctum implendum est, *l. 13. & l. seq. de reb. dub. §. si plures 11. de hered. instit. l. 8. l. 10. l. 75. §. 8. l. 106. ubi Donell. num. 5. l. 99. l. 56. de verbor. obligat. l. 34. §. 6. de cont. empt. l. 5. de condition. institus. Gædd. in dist. l. 28. l. 29. l. 124. de verbor. signific. Daniel Moller. lib. 5. semest. diff. 50. vide Everhard. in locis: in loco à natura copula, & in loco à natura alternativo-*

rum. In copulata voluntate, copula auget & ampliat atque adducit ad præcedentia, *l. ea tamen. de legat. 3. & repetit qualitatem præcedentem, l. avia. de condit. & demonstr. quas copulæ proprietates limitat Everhard. d. loco.*

In disjunctiva, seu alternativa, voluntatem mutare 15 licet, *l. 53. l. 124. de verborum signific. l. 138. §. 1. l. 112. de verb. obligat. l. 10. de jur. dot. in copulativa, non item, d. loc. quæ dividit in partes copulatas conjunctim faciendas, l. 29. l. 34. de solut. l. 13. §. 2. de reb. dub. Everhard. d. loc. & extrema cum præcedentibus conjungit iisdem qualitatibus, l. si legatarius. §. ult. ubi Bartol. de legat. 3. Everhard. d. loc. Interdum tamen conjuncta pro disjunctis, & disjuncta pro conjunctis habentur, *vid. Everhard. d. loc. l. 53. l. 29. l. 124. l. 28. de verb. signific. Gædd. in d. l. 53. n. 4. 5. 6. 6d.**

Pura

16. Pura voluntas est, ex qua statim jus nascitur, l. 8. l. 9. us legat. seu fideicom. caus. l. 5. l. 75. quand. dies legat. nullâ conditione suspensâ, d. l. 5. §. omnis. *Inst. de verb. obl. vocatur voluntas præfens & dies præfens, l. in omnib. l. 4. de reg. jur. l. 9. de reb. cred. l. 5. de solut. l. 1. de cond. & demonst. l. 213. de verb. sign. simplex l. 1. §. si quis. de verb. oblig. ex qua, licet confestim & statim jus adquiratur, tamen temporis aliquod intervallum, pro arbitrio iudicis æstimandum, ex benignitate est indulgendum, l. 105. quod. de solut. l. 17. l. 21. §. 1. de constit. pecun. Menoch. lib. 2. arb. cas. 27. & seqq. Gomez. var. resolut. tom. 2. c. 11. de qualit. cont. n. 1. 2. 26. 27. Cujac. de divers. & tempor. præscript. c. 1. Menoch. de recup. poss. remed. 1. num. 339. & lib. 2. arb. cas. 46. & seqq.*

Pura voluntas est merè pura, vel quodam modo, l. in omnibus 14. de reg. jur. l. 213. de verb. sign. l. 118. §. 1. de verb. oblig.

17. Merè, seu absolutè pura dicitur, quæ nullâ omnino dilatione est suspensa, aut temperata, sed ex qua confestim jus cum effectu nascitur, hoc est, qua statim res debetur & peti potest, l. 118. de verb. oblig. quod J. C. vocant diem cessisse, hoc est, adesse, vel venisse, ita ut sine ullo temporis, aut conditionis laxamento statim oriatur alicui jus. ut, statim dabo, l. 3. l. 5. l. 9. quando dies ususfr. l. 213. de verb. sign. l. 113. l. 7. quand. dies legat. §. omnis. *Inst. de verb. oblig. l. 41. §. 1. ubi Donell. de verb. obl. l. 118. §. 1. eod. Qualis pura semper intelligitur, quando dies, vel conditio nullâ est adjecta, l. 41. §. 1. l. 137. §. 1. de verb. oblig. l. 14. de reg. jur.*

Distingui hæc merè pura voluntas potest, ut alia sit, quæ habet initium & finem, hoc est, incipiendi, continuandi & finiendi instantem necessitatem, ut, statim dabo, faciam, ibo, præstabo, §. 2. omnis. *Inst. de verb. oblig. Donell. in l. 42. & in l. 41. de verb. oblig. Gomez. 2. var. resol. tit. de qualit. contræct. num. 207.* Alia pura, in qua statim initium præstandi est faciendum, sed finis & cessatio præstationis, vel facti, ad tempus certum extenditur, ut, dabo, vel faciam usque ad calendas Martias, vel dum, aut quoad vivam, d. l. 44. §. 1. de oblig. §. as si ita. *Inst. de verb. oblig.* Alia denique quæ facti ejusdem ad certum tempus repetitionem & implicationem injungit, ut, dabo faciamve quotannis, dum vivam, vel singulis mensibus, aut diebus: vel decem annua, menstrua, quotidiana dabo. ubi in principio cuiusque anni, mensis, aut diei factum præstat. òve repetenda est, l. 11. l. 12. quando dies legator. l. 1. C. d. r. l. 66. locas. l. 56. §. qui ita. de verb. obl. Donell. in l. 42. de verb. oblig. Gomez. d. loc. num. 27. quod tempus perpetuandi & multiplicandi, non differendi juris gratiâ adjicitur, l. liber. §. 1. l. cum qui. l. 42. de verb. oblig. §. as si ita. *Inst. d. r.*

Pura voluntas, quæ sub conditione resolvitur, conditionalis censetur, l. 1. in pr. §. 1. ubi G. thof. de donat. l. 2. de in diem addit. Tempus annum singulis annis recurrit, Menoch. cas. 53. num. 3. 4. lib. 2. arb. Cujac. lib. 11. obs. 29. Gomez. d. loc. & primo anno est purum, sequentibus verò conditionale. l. 10. l. 11. l. 12. §. 6. l. 23. quand.

dies legat. l. 4. & seqq. de annu. legat. De die bimo, trimo, quadrimo, &c. vide Cujac. & Menoch. d. loco. & Donell. in l. 42. de verb. oblig.

18. Modo quodam, non absolutè pura voluntas dicitur, quæ dilacione certa ad tempus certum est temperata, l. confestim. l. 37. de verb. oblig. §. ult. *Inst. de inutil. stipul. Vocatur in diem certa concepta, §. omnis. Inst. de verb. oblig. tractusque temporis, l. 24. l. 22. §. ult. de oper. libert. d. l. 73.* Unde hic jus præfens quidem extat, sed non cum effectu, hoc est, ex qua statim res debetur & jus est natum, l. confestim. de verb. oblig. §. in diem. *Inst. d. tit. Gomez. tom. 2. c. 11. num. 22. var. resolut. sed tamen ante tempus constitutum certum, omnibusque suis paribus præteritum & finitum, peti & exigi nequit, d. sext. l. 42. l. 45. §. pen. de verb. oblig. Donell. in l. 41. §. 1. d. t. §. omnis. Inst. d. l. 2. l. 3. de eo quod cert. loco l. 7. §. ult. quando dies legat. ac si ita dictum esset, dabis calendis Martii, ac si non dederis, jus mihi sit tum exigendi. J. C. vocant, in qua cedit, hoc est, procedit & abire incipit, sed nondum venit dies, l. 2. l. 5. C. qui admit. ad bon. poss. l. 213. de verb. sign. l. 41. l. 46. l. 48. de verb. oblig. quo scilicet solutio, aut petitio datur. aut ubi præfens est jus acquisitum, sed ejus petitio & solutio in diem certum est dilata, l. 46. l. 41. l. 42. l. 118. §. 1. de verb. oblig. §. omnis. Inst. d. r. Unde est, ut debitoris gratia dies adjectus dicatur, l. cum tempus 17. de reg. jur. l. quod certa. de solut.*

Tempus, sive dies debiti exigendi præstandique est expressus, vel tacitus, d. l. 41. ubi Donell.

19. Expressus dies est, qui verbis ipsis disertè ponitur: veluti, dabo proximis nundinis, post annum, intra triennium, die Michaëlis, calendis Januarii, ante, vel intra calendas Martias, hoc anno, hoc mense, post annum, l. 99. l. 46. §. 1. l. 41. l. 47. l. 56. §. 5. l. 72. §. 1. l. 42. de verb. obl. l. 3. de annu. legat. l. 1. C. quand. dies legat. Don. & Gomez. d. locis.

20. Adjectio temporis, alii definito expresso tempori 20 addita, per vocem circa, puta decem annis, vel circa, pendet ex arbitrio iudicis, quanta intelligi debeat, Menoch. lib. 2. arb. cas. 40. Gomez. 2. var. resol. c. 11. n. 26. 27. Sicuti & ejusdem arbitrio relinquitur, quod tempus intelligatur per annos decem & plus, Menoch. cas. 47. num. ult. Inde finitè tempus expressum intelligitur pro arbitrio iudicis, ut, post annum dabo, Menoch. lib. 2. cas. 53. & seq. & cas. 44. Gomez. d. c. 11. nu. 27. per l. continuus. §. cum ita. de verb. obligat. l. ex hi. C. quand. dies legat.

21. Tacitum tempus, seu dies, est, qui vel ipso jure inest, aut ex naturâ negotii, quod tractatur, intelligitur.

Ipso jure inest, quando jus contra voluntatem hominis humanitatis gratiâ tempus indulget, l. 4. l. 6. de ann. legat.

Naturâ negotii intelligitur tum, quando non potest aliter voluntati alterius satisfieri, idque ratione loci, facti, vel operis.

Locus itaque tacitum tempus continet & inducit, l. 21. §. 1. de constit. pecun. l. 42. §. ult. de fideiuss. l. 73. de verb.

oblig. l. 2. de eo quod certo loco. quando factum loco certo est annexum, *l. 41. §. 1. l. 137. §. 1. de verb. oblig. §. locat. Instit. d. s. d. l. 2.* quod solet esse arbitrium, *d. l. 2. §. 6. d. l. 49. §. ult. Instit. de inutil. stipul. Menoch. lib. 2. arbit. cas. 222. num. 14. Et seqq.* Locus vicinus, vel remotus, pro arbitrio iudicis variè intelligitur, *d. cas. 222.* ubi quis exaudiri potest, vel in platea eadem, viâve, vel prædiis, *l. 4. §. 1. fin. regund. Menoch. d. loco.*

Factum, quod intra certum tempus expediri non potest, tempus tacitum continet, *l. 137. §. 1. 2. ubi Donell. de verb. oblig. Gomez. lib. 2. variar. resol. c. 11. num. 25. 26. quodq; reipâ dilationem accipit, l. 84. l. 137. §. item qui, l. 73. l. 133. §. 3. de verb. oblig. l. 58. §. 1. locat.*

22 Tempus hoc est primò utile, vel continuum, *l. 1. de divers. Et temp. præscript. l. 6. de obl. Et act.* Utile est, quod currere incipit, quando quis jus sibi natum & quaesitum petere potest ac experiendi potestatem habet, *d. l. 1. l. 3. infr. de accus. l. 6. quod in fraud. cred. l. 1. §. 1. quand. act. de pecul. annal. l. 1. §. dies. quand. appelland. l. 73. de ju. lic. vel quo prætor sui copiam facit, l. 55. de ad. ed. l. 7. de in integr. restit. vocatur hoc tempus per se purum. reipâ dilationem habens, non quidem juris adquisiti, sed exactiois & petitionis, *l. 73. l. 14. l. 98. de verb. oblig. l. 186. de reg. jur.**

23 Continuum tempus est, quod sine distinctione ulla, continuo, nullo spacio intermisso, currit, *l. 15. de divers. Et temp. præscript. l. 6. de actio. Et oblig. l. 31. §. 1. l. 6. de usucap. vide Cujac. lib. 2. obs. c. 18.* Hoc intelligitur, quando lex certi temporis mentionem facit, *gloss. in l. 3. l. naturaliter. de usucap.*

Secundò tempus aliud est finitum & certum, aliud infinitum & incertum, *l. 38. §. 16. l. 137. §. 2. de verb. oblig. l. 70. de solut.*

24 Finitum est momenti, vel intervalli, Cujac. de præscr. cap. 1.

Intervalli rursus est horæ, dici, mensis, vel anni. Hora est pars quædam diei. Dies continet 24. horas, partim diurnas, partim nocturnas: Estque naturalis, vel civilis, *l. 7. de usucap.*

25 Naturalis dies constat 12. diurnis horis, ab orto sole, *Matth. c. 20. Johan. c. 11. §. 1. l. 22. de regulis juris. l. 2. §. 1. ubi Gædd. de verb. signif. habetque duo tempora, matutinum & vespertinum, Exod. c. 29. 34. 39. Et Num. c. 28. 8. 2. Chron. c. 2. 4. Quis dies naturalis Judæis fuerit, vide Gen. c. 1. 8. 13. 19. 23. Exod. c. 12. 6. 10. Judic. c. 5. 31. Johan. c. 11. 9.*

26 Civilis dies est horarum 24. incipiens à sexta hora noctis, seu media nocte, ad insequentem mediam noctem, *l. 7. de usucap. l. 8. de servis. l. 20. C. de transact. Cujac. lib. 15. observ. c. 32. Petr. Gregor. lib. 8. synax. artis mirab. Apud Judæos à vespere incipiebat, Exod. c. 12. 6. 18. Genes. cap. 1. 13. 23. Sexta diei hora, est meridies, l. 2. l. 7. de ann. legat. l. 3. de oper. libers. Matth. cap. 20. l. 2. ubi Gædd. de verb. signif. Sexta noctis, est media nox, *d. l. 7. de usucapio.* à qua dies apud Romanos incipiebat, *l. 7. de usucap. l. 8. de ser. Crepusculum est dubia lux, nimirum tempus matutinum, vel vespertium,**

Pro verb. cap. 7. 9. 2. Reg. cap. 7. 3. 4. 7. 8. Noctem veteres dividebant in quatuor vigiliis & mediam noctem, *argum. Matth. c. 14. 25. Marc. c. 6. 48.* quidam in tres partes, in vesperam, mediam noctem & gallicinium, *Marc. c. 13. 35. 36. Matth. d. 1. 25. 6.*

Ex diebus 30. 31. 29. vel 28. fit mensis, ex mensibus 27 12. fit annus, constans diebus 365.

Annus distribuitur in æstatem, vel hyemem, *l. 1. §. 32. de aqua quotid. Psalm. 74. 17. Genes. c. 8. 22.* æstas ab æquinoctio verno incipit & finitur autumnali: hyems ab æquinoctio autumnali, usque ad vernalium. Utraque senis mensibus constat.

Annus continuus, constat diebus civilibus 365. Utilis verò, diebus utilibus 365. De anno intercalari vide *l. 98. ubi Cujac. Et Gædd. de verb. signif.*

Finitum tempus sæpè ex loco, in quo quid agendum est, declaratur, *Menoch. lib. 2. arb. cas. 2. per l. interdictum. de verb. oblig.*

Modicum temporis, seu intervallum, momentum statim, confestim, vanè accipitur, quandoque pro uno, quandoq; pro duobus, trib. quatuor, vel quinque, 10; 30. diebus, & sæpè indefinite: & quandoque pro tribus aut 4. mensibus, interdum pro 5. annis, ita ut non immeritò hoc tempus arbitrarium dicatur, *Menoch. lib. 2. arb. cas. 20. 21. 22. 23. 24. Et seqq. Et cas. 10. 11. Et seqq. per allegas. ibid. Et cas. 27. 28. Et seqq. c. 6. c. 7. Et seqq.*

Longum tempus, sive diuturnum, variè quoque accipitur in jure, pro iudicis arbitrio & negotii naturâ: *Menoch. d. lib. 2. arbit. cas. 9. 10. 11. 12. 19. 20. 31. 32.* Aliquando pro annis decem, *Menoch. cas. 5. Et cas. 48. nu. 7. in C. de long. temp. præscr. aliquando pro omni tempore, pro multoties, pro plerunq; pro regulariter, pro tempore continuo, Menoch. cas. 3. 42. d. loc. Cravetta de antiqui. tempor. 2. part. princ. Gabriel. conclus. 1. num. 78. Et seqq. in de præscript. lib. 5.*

Tempus antiquum & immemoriale, quod hominis memoriam excedit, iudicis arbitrio relinquitur, *Menoch. lib. 2. arb. cas. 3. Et 4. Gabriel. laud. d. conclus. 1. sicuti & quod dicitur diuturnum, Menoch. cas. 42.*

Computatio definiti temporis est naturalis, vel civilis. Naturalis, de momento in momentum, de hora in horam, *l. 3. §. 3. de minor. l. 134. de verb. signif. l. 6. l. 7. ubi Cujac. de usucap.* In civili, dies inceptus pro completo habetur, *d. l. 134. l. 15. de divers. Et temp. præscr.*

Tempus infinitum, seu incertum est, quod propter sui naturam & qualitatem negotii, circumstantias loci, personarum, certò definiti non potest, *l. 137. §. 2. 3. 4. de verb. oblig. Menoch. lib. 2. arb. cas. 9. 4. 5. Covarr. pract. quest. c. 21. aut quod memoriam hominis excedit. Menoch. lib. 2. arb. cas. 26. ubi arbitrarium statuit.*

Cap. 10. De facto conditionali.

1 *Conditionale factum, Et ejus natura.*

2 *Nota conditionis.*

3 *Modus agendi.*

4 *Impleta conditio quando dicatur.*

5 *Tempus*

- 5 *Tempus adjectum faciendi necessitati.*
- 6 *Conditionis extensis effectus.*
- 7 *Conditionis deficientis, vel non impleta effectus.*
- 8 *Expressa conditio qua.*
- 9 *Tacita conditio unde.*
- 10 *Collata ex verbis conditio.*
- 11 *Incertus dies duobus modis dicitur.*
- 12 *Conditio intellecta ex futuro.*
- 13 *Conditio tacita ex natura negotii, vel persona.*
- 14 *Conditio necessaria qua dicitur.*
- 15 *Arbitraria conditio qua.*
- 16 *Regula, quoties per eum, cuius interest.*
- 17 *Conditio non potestativa, quid, ejusq; species.*
- 18 *Conditio per naturam impossibilis.*
- 19 *Factio impossibilis.*
- 20 *Impossibilis natura pro non adjecta habetur.*
- 21 *Casualis conditio quid.*
- 22 *Mixta voluntas conditionalis quid, & ejus species.*
- 23 *Voluntas copulata conditionalis.*
- 24 *Disjunctiva conditio quid.*
- 25 *Modus quid.*
- 26 *Actus legitimi qui dicantur.*

EGimus de facto voluntario puro: sequitur de condicionali, *sup. cap. 9. num. 13.*

1 **C**onditionale factum est, quod dilatione est suspensum in tempus futurum, plerumq; eventum incertum vel dubium, *l. 10. de condit. instit. l. 7. §. 3. l. 8. l. 9. de jur. dot. l. 80. de cond. & demonstr. l. 100. de verb. oblig. §. 6. Inst. d. tit. Donell. in l. 41. d. tit. & in l. non omnia. de reb. credit. Ideoque in hoc neq; cessit, neq; venit dies, *l. 212. de verb. signif. uti Gaddaus: quamvis hic proprie dies non sit, sed tantum spes juris, nondum subsistentis, adquirendi, l. 7. §. 14. quib. ex caus. in poss. cas. l. 50. de pecul. l. 112. l. 109. de reg. jur. l. 54. l. 10. & seqq. de verb. signif. Gams. de qualis. contrah. c. 11. n. 29.* Alibi vocatur casus, *§. 6. 7. Instit. de verb. oblig. & improprie modus, tit. C. de donat. sub mad. & facti, l. 69. l. qui heredi. de cond. & demonstr. l. 77. §. 4. de leg. 2. & improprie dicitur conferti in tempus praeteritum, vel praesens, l. 22. l. 100. de verb. obl. l. 39. ubi Donell. de reb. cred. l. 37. l. 38. d. s. l. 66. de hered. instit. l. 69. ead. Mantica lib. 14. de iacit. & ambig. convent. tit. 40. num. 2. 3.**

2 **C**onditio illa denotatur per formulas, nisi, si, sive, dummodo quoad, donec, quandiu, dum, quousque, usque, quandoq; quando, ad, alioquin, alias, vel cum adjecto verbo futuri temporis, & quandoque participio, pronominde gerundio, vel supino concipitur & similibus, *l. 38. §. 16. l. 45. §. 3. de verb. oblig. l. 48. de cond. indeb. l. 22. quand. dies legat. lae Intrigliol. cent. 3. quest. 88. de substis. Menoch. lib. 4. praef. 175. quamvis & haec formulae inter se differant. nam Nisi, conditionem omnino incertam, Cum vero, certum eventuram significat, *l. 40. §. 1. 2. 3. ubi Coras. l. 45. §. 1. & seqq. de verb. sig. & conditio Si, expressè & principaliter conditionem, secundario tempus notat: Cum vero principaliter tempus & secundario tacitam conditionem significat, Intrigliol. d. loc. n. 13.**

Itaq; aliud est, cum dico, si veneris, atq; aliud, cum veneris, *l. 45. §. 3. ubi Donell. de verb. oblig. l. 40. §. si ita eod. Menoch. lib. 4. praef. 187. Intrigliol. d. quest. 88. num. 14. & seqq. aliud, si petiero, & aliud, cum petiero, l. 48. de verb. oblig. l. 85. de condit. & demonstr. aliud, si voluero, aliud, cum volam, l. 112. ubi Donell. de verb. oblig. l. 40. §. ult. l. 17. d. 1. quia illud actum momentaneum, hoc successivum notat; illud tempus praeteritum quod quandoque eligeretur, Donell. d. loc. & illud unam electionem, semel faciendam: hoc unam tantum, saepius repetendam & variabilem. Sed Cum, vocula, quandoq; conditionem notat, perinde ac vox Si, *l. 1. de verb. sig. l. 227. ubi Gæd. de verb. sign. l. si Titio. quand. dies legat. l. 45. l. 40. §. si ita. de verb. obligat. quandoque ad tempus refertur, & idem quod, quando, significat, & temporis perfectionem designat, l. 45. §. non solum. juncta l. 40. §. ult. de verb. oblig. l. 48. de cond. indeb. l. 79. de cond. & demonstr. l. 22. quand. dies legat. Ideo aliud est, cum dari poterit, & aliud postquam dari poterit, *l. 227. de verb. sign. nam illud tempus inchoatum, hoc perfectum praeteritum significat, d. l. 227. ubi Gæd. nu. 4. 5. §. post mortem. Inst. de inutil. stipul. Modus deniq; agendi faciendive, quasi conditio extimitatur, *l. 72. §. 1. l. 108. de cond. & demonstr. l. 3. l. 4. de donat. l. 1. C. de his qua sub mod. l. 8. §. 7. de cond. instit. quamvis proprie conditio non sit, l. 17. de cond. & demonstr. Menoch. lib. 4. praef. 175. num. 10. 11. 12. 13. 14. vide infra num. pen. hujus cap. 10.****

Impleta conditio dicitur, quando ad formam praescriptam conditionis accedit illud, quod in conditione erat positum, *l. quoties. qui satis d. cog. eo modo, quo oportet, eoq; tempore, loco & forma, quibus placuit & constitutum est, d. l. quoties. l. 10. de verb. obl. non solum de facto, sed etiam de jure, l. 10. de condit. & demonstr. & sufficit eam aliquo momento impletam; licet impleta non duret, *l. si quis. C. de inst. & subst. l. in substitutione. de vulg. & pup. subst. Gabriel. conclus. 8. tit. de fidei. lib. 4. Mantica d. lib. 14. tit. 4. n. 2. & seqq. de iacit. & ambig. convent. nisi tractum temporis requirat, *ibid. n. 11.* Alias attenditur in conditione principium primae existentiae, non successus & exitus, seu finis & perseverantia, *Gabr. d. loc. Modus itaq; implendae conditionis pendet ex praescripto conditionis, l. qui heredi. in pr. de cond. & demonstr. ut implet is, qui debet, & illi impleatur cui id debetur, *l. 122. de verb. oblig. l. 109. de cond. & demonstr. l. 69. eod. d. t. Don. lib. 15. com. c. 12. & lib. 8. c. 33. Mantica d. tit. 42. nu. 13. 14. 15. d. loc. lib. 14.* Forma vero conditionis implendae, praecise observanda, *l. 104. de verb. obl. l. 44. l. 55. de cond. & demonstr. quamvis per equipollens quandoq; fieri possit, & in ea non tam verba quam mens inspiciatur, *l. 19. de condit. & demonstr. Mantica d. loc. tit. 43. lib. 14 nimirum in conditione necessaria, ut *ibid. n. 6. & seqq. Mantica dicit, vi. Menoch. lib. 4. praef. 185. Potestas conditionis implendae, non transit ad successorem, quando invito impleturo, conditio impleri non potest, ut est conditio arbitraria, potestativa, *l. 44. l. 69. de cond. & demonstr. l. si decem. l. 40. §. ult. l. 132. §. ult. de V. O. secus contra, §. ex condicionali. Instit. d. 60*******

verb. oblig. Donell. lib. 15. comm. c. 12. latè Pantzschman. declarationum quest. 19. per §. cum quis. Inst. de inst. stipulas. l. necessario. de pericul. & commod. secus, quando à pura dispositione incipit, tum enim dispositio pura trahit ad se conditionalem, l. 111. §. item si quid. de verb. oblig. Pantzschman. d. loc.

Interdum conditio pro impleta habetur, quando fit per eum, cujus interest conditionem impleri, quo minus illa impleatur, l. 161. de reg. jur. l. 24. de cond. & demonstr. l. 85. §. quicumq; 7. ubi Donell. de verb. oblig. & aliis modis, vide Menoch. lib. 4. praf. 183. nu. 17. & seqq. Mantica lib. 14. tit. 45. de tacit. & ambig. convens. & lib. 11. tit. 16. de coniect. ultimar. volunt.

5 Tempus in faciendo consistens conditioni adjectum intelligitur id, quo primum quis poterit, l. 29. de cond. & demonstr. quodocumque impleatur, l. 99. de verb. obl. in non faciendo consistens intelligitur, quando constat & certum esse cœperit, amplius non posse impleri id quod in conditione positum erat, l. 115. ubi Donell. de verb. oblig. l. ult. de condit. instit. §. ult. Inst. de verb. oblig. Donell. lib. 15. com. c. 12. Mantica d. lo. tit. 42. num. 22. 23. & seqq.

6 Conditionis extantus effectus est, ut pura voluntas & factum purè voluntarium dicatur, §. sub condicione 4. Instit. de verb. oblig. l. si pupillus. de condit. instit. & retrò trahitur ad id tempus, quo res gesta est, non quo conditio impletur, l. 78. de verb. oblig. l. 8. de pericul. & com. rei vend. l. 16. de solut. l. 38. §. 1. de acquir. poss. Mantica d. loc. tit. 46. per l. 11. §. 1. l. 9. qui pot. in pign. quod tamen variè limitat Mantica d. loco. planè tempus evenientis conditionis arbitrarie, vel cujus initium non est obligatorium, aliquando spectatur, l. 3. C. de condit. instit. l. 8. de reg. jur. l. in venditionis. C. de contr. empt. Pantzschman. declar. quest. 19. num. 50. & seqq. Mantica d. tit. 44. num. 19. & seqq. per l. 1. in fin. l. 9. §. 1. qui pot. in pign. Hic semper tamen tempus à quo conditio incipit, & id ad quod extenditur, vitio carere debet, l. 14. in fin. de novat. ubi Bart. Jason in l. 78. de verb. obligas. Gomez. tit. 11. num. 30. per l. 2. C. de inoff. donat. l. 1. §. si pater. pro donat. l. bonorum. rem. ras. hab. Mantica d. loc. num. 20. 21.

7 Conditionis non extantis, vel deficientis, vel non impletæ vis est, ut omnia mutet in contrarium, l. 40. §. quidam. de cond. & demonstr. Gomez. d. c. 11. num. 24. & seqq.

Conditio ejusmodi est aperta, expressa, vel tacita intellecta. Deinde est simplex, vel mista.

8 Expressa conditio est, quæ verbis quibuscunq; exprimitur, §. sub condicione. Instit. de verb. oblig. l. si Titio. quand. dies legat. l. 63. de verb. oblig.

9 Tacita & intellecta est ex verbis collecta, vel ex natura negotii factive præsumpta, l. 68. l. 10. §. 4. de jur. dot. l. 1. §. ult. l. 19. l. 99. l. 80. de condit. & demonstr. Cujac. lib. 25. obs. c. 18.

10 Ex verbis collecta, significatur die incerto, vel demonstratione alicujus rei ex futuro sumpta. Sic dies incertus, pro conditione habetur, l. 56. de condit. indeb.

l. 38. §. 16. de verb. oblig. l. 75. de cond. & demonstr. quamvis alias magna differentia inter conditionem & diem, Cujac. lib. 18. obs. c. 1. & lib. 3. obs. c. 34.

Incertus dies dicitur duobus modis: uno, qui an venturus sit, incertum est, ut, do cum pubes erit, si feceris, si veneris, §. sub condicione. Inst. de verb. oblig. l. si Titio quand. dies legat. Altero, contrà, quem eventurum certum est, sed incertum quando, ut, hæres meus cum morietur, l. 1. §. 1. de cond. & demonstr. l. quod si an. l. eum qui 41. ubi Donell. de verb. oblig. l. ult. C. de contrah. & com stipulas. Utrumq; diei genus conditionem habet, l. si dies. §. 1. l. si Titio. quand. dies legat. d. l. 1. §. 1. & per ablativos absolute positos notatur, l. 18. de usur. l. 105. de cond. & demonstr. quamvis posterius diei genus, proprie moram & dilationem solam contineat, §. 6. condicione. Instit. de verb. oblig. l. si pupillus. §. qui sub. de novat. l. 48. de verb. oblig.

Ex demonstratione rei in futurum collata, vel de futuro sumpta, colligitur conditio, quoties factum suspenditur & conjungitur cum alio facto futuro incerto, l. 6. de legat. 1. l. 85. in fin. de legat. 3. l. 116. l. 122. §. Agerrimus. de verb. oblig. Talis demonstratio intelligitur in rebus fungibilibus per futuram mensurationem, numerationem, vel ponderationem, l. 35. de contrah. empt. Donell. lib. 15. com. c. 11. & in relatione ad arbitrium tertii, l. 75. pro soc. l. 43. l. 44. de verb. oblig. l. 25. locat. vide Duar. & Cujac. in l. 43. ubi & Zas. & Donell. de verb. oblig. Hotom. lib. 5. obs. c. 21.

Tacita conditio ex natura negotii, vel personæ est, quæ neque verbis exprimitur, neque significatur, sed inest tacite ex natura & qualitate negotii, vel personæ, l. 88. l. 10. §. 4. de jure dos. quam necessariam vocat Menoch. lib. 4. praf. 185.

Ex natura negotii, vel rei, quæ nondum est, sed spectatur ex eventu incerto, ut sunt fructus nondum nati, l. 73. de verb. oblig. operæ officiales, d. l. 73. Donell. lib. 15. com. c. 11. & in l. 41. de verb. oblig. & id genus alia.

Talis quoque est conditio, quæ vi lusi negotii & rei inest, l. 38. l. 72. §. 4. de solut. puta, si Deus voluerit, si vixero, si potuero, Jacob. c. 4. 13. 14. si fidem servaveris, si vicissim præstiteris, si æquum volueris: quas juris conditiones vocant, l. 43. §. ult. de ad. edit. & sæpe pro nullis conditionibus habent, l. muso. §. 1. de susel. l. heredia. l. cum sine. §. 1. quand. dies legat. Mantica d. tit. 14. nu. 12. 23. & seqq.

Ex natura personæ, tacita conditio inest sæpè, cujus rei exemplum licet videre aibi, l. 73. §. 1. de verb. oblig. Sed hanc tacitam conditionem per interpretationem non semper & ubiq; licet inducere, l. 28. de cond. indeb. l. 9. §. 1. de novat. l. 7. in fin. de verb. oblig. §. impossibilit. Inst. de herad. instit.

Conditio necessaria, omnino extitura cum tempore certo, & dies certus, habentur pro pura & præcænti voluntate, l. 3. in fin. de serv. rust. l. 7. C. de cond. ob caus. l. 19. §. 2. l. 21. l. 7. §. 5. quand. dies legat. Cujac. lib. 25. obs. c. 18. l. 78. l. 107. de cond. & demonstr.

Secundò, conditionalis voluntas est simplex, vel mista, l. m.

ita, l. unie. §. fin autem. C. de caduc. toll. l. ult. C. de necess. serv. hered. instit.

Simplex est, quæ præter conditionem meram, unam, vel plures, ejusdem generis, aliud nihil habet. Simplex est arbitraria, seu potestativa; aut minus potestativa, *l. unie. §. 7. C. de caduc. toll. l. pen. de iustel. l. 4. l. ult. de condit. instit. Connan. lib. 4. c. 17. com. Menoch. lib. 4. pref. 183. Mantica d. tit. 14. num. 11.*

- 15 Arbitraria est, quæ in arbitrium & potestatem facientis confertur, ipsoq; invito impleri nequit, *l. si verb. §. si filiosam. mandas. l. Titius 4. qua res pign. obligar. l. 78. de cond. §. demonstrat. l. 4. l. 86. de hered. instit. puta si voles, aut si volam, d. text. quæ differt ab illa, si voluero, vel volueris, l. 46. §. 1. 2. l. 112. l. 45. de V. O. illa enim prorsus incerta, mera & arbitraria voluntas, hæc certò aliquando eventura, l. 46. l. 106. §. ult. de V. O. Utraq; verò impleri potest, *l. 4. l. 5. de her. instit. & non deficere, sed omiti dicitur, l. ult. de cond. instit. d. l. 4. l. 5. Cujac. lib. 14. obs. c. 2. vocat promiscuam ex l. 17. de condit. & demonstr. Corasius lib. 4. miscell. c. 12. arbitrariam, adda Gothofred. in l. 22. de reg. jur. Pansschman. verò, declar. quest. 19 num. 30. & seqq. vocat voluntariam, ex qua jus acquiritur ex implemento subsecuto & conditione extante, l. 115. §. sed etsi. de verb. oblig. atque in specie implenda est, *l. Marvino. de condit. & demonstr. neq; ad tempus & initium actus retrahitur, quia hoc non est obligatorium, Pansschman. num. 10. & seqq. d. loc.***

- 16 In hac locum habet regula: quoties per eum cujus interest, conditionem non impleri, aut per eum in cuius persona impleri conditio debet & potest, sit, quominus illa impleretur, perinde habetur ac si implenda conditio fuisset, *l. 24. de cond. & demonstr. l. 161 l. 39. de reg. jur. Donell. lib. 8 com. c. 34. Potestas adimplendi hic ad hæredes non transit, Geil lib. 2. obs. 2. quia initium juris, non à tempore actus, sed à tempore existentis conditionis hic attenditur, Pansschman. declar. quest. 19. n. 25. & seqq. per l. 132. §. fin. de verb. oblig. l. filiosam. §. si à filiosam. ad SC. Macedon.*

- 17 Non potestativa conditio est, quæ in voluntatem & potestatem facientis non confertur, quæ quo ipso invito impleri potest. Hæc deficere & defecta dicitur, *l. 8. §. pen. & ult. l. ult. de cond. instit. l. 4. l. 5. de hered. instit.*

Estq; hæc certa, vel incerta, *l. 28. §. ult. de judic. l. 54. de verb. sign. §. 4. 6. instit. de verb. oblig.*

Certa, quæ fieri, vel impleri nequit per naturam, *l. 9. l. 14. l. 15. de cond. instit. l. 185. de reg. jur. l. 182. l. 188. l. 135. d. 1. vel impedimentum juris, l. 6. de cond. & demonstr. l. 15. de cond. instit. vel facti alicuius, l. 4. §. pen. l. 23. §. 23. de hered. instit. vocatur conditio impossibilis, d. loc. §. impossibilis. Instit. de inutil. stip. falsa & inepta, l. 72. §. 7. de condit. & demonstr. l. 86. de hered. instit.*

- 18 Per naturam impossibilis est, quæ per naturam fieri non potest, *l. 7. de verb. oblig. d. §. impossibilis. ut, si digito cœlum attingeris.*

Jure impossibilis est, quam jus fieri prohibet, jus, inquam, naturale, vel civile, *l. 26. & seqq. de verb. oblig. l. 70. §. Titio. l. 20. 26. l. 55. l. 101. §. conditionum. de condit.*

& demonstr. illa contra bonos mores, hæc illicita vocatur, *d. l. 70. l. 9. l. 14. l. 15. l. 3. de cond. & demonstr. l. semper de reg. jur. quam nec facere nos posse existimandum est, l. 15 de condit. instit. l. 182. l. 185. l. 188. de reg. jur.*

Facto impossibilis dicitur, quæ naturâ suâ quidem præstari potest, sed non ab omnibus. hocq; propter difficultatem facti, quod præstitum difficile est, vel perplexitatem suam, *l. 2. §. 2. l. 137. §. 4. l. 9. de verb. oblig. l. 10. de condit. instit.*

Impossibilis naturâ, vel jure affirmativè concepta, pro non adjecta sæpè habetur vel vitatur, aut ipsa vitatur, *l. 7. l. 96. de verb. oblig. l. 135. l. 182. l. 185. l. 188. §. 1. de reg. jur. §. item impossibilis 10. Instit. de inutil. stip. latè Molleus lib. 5. semestr. diff. 3. secus si negativè concepta, quæ plerunq; pro pura & præsentè habetur, d. l. 7. d. §. item impossibilis.*

Difficultas facti juri impedimento esse non solet, *l. 2. §. 2. ubi Zaf. l. 137. l. 135. de verb. oblig. l. 1. l. 2. de eo quod cert. lo. penè impossibilis, pro impossibili habetur, l. 125. de verb. sign. l. 6. de condit. instit.*

Incerta non potestativa est casualis, quæ pendet ex casu & eventu dubio extra hominis potestatem & voluntatem, *l. unie. §. fin autem. §. fin. C. de caduc. toll. l. 63. l. 37. de verb. oblig. quæ jus prorogat, Coras. lib. 4. miscell. c. 17. §. 3. Instit. de inutil. stip. nec nisi implenda, pro præstita habetur, Donell. lib. 8 com. c. 34. cuius implendæ jus & potestas ad hæredem transit, Geil. lib. 2. obs. 2. §. ex conditionali. Instit. de verb. obl. Panzschm. d. declarat. quest. 19.*

Mixta voluntas, conditionalis est, quæ præter conditionem, diem quoque, locum, vel modum adjectum habet, *l. 6. de hered. instit. tit. C. de huiusmodi sub mod. Cujac. lib. 14. obs. c. 2. per l. 17. §. 1. de condit. & demonstr. d. l. unica. §. fin. & §. fin autem. vel plures conditiones diversas cumulatatas, l. 27. §. 2. de hered. instit. l. 17. de cond. instit. ubi conditionis eventus & dies expectandus, l. 46. ubi Donell. l. 17. ubi Cujac. l. 8. de verb. oblig. Cujac. lib. 8. obs. c. 9. Hosoman. amicab. respons. lib. 2. c. 22.*

Mixta hæc conditio est partim arbitraria, partim minus: ut, si Titio consulere, vel intra 30. dies Capitolium ascenderis, aut 100. aureos dederis, *Menoch. lib. 4. pref. 183. num. 10. 11. 12. quæ partim à persona ejus, cui est adscripta, pendet, partim à fortuna, Menoch. d. lo l. si pater. C. de instit. & substit. partim à proprio, partim ab alterius arbitrio, ut si Cajam uxorem duxeris.*

Hæc mixta conditionalis voluntas est copulata, vel disjuncta.

Copulata est, quæ plures condiciones diversigenis simul & conjunctim implendas, annexas habet: ut, si decem dederis & Romam ireris: aut, si calendis Stithum non dederis, centum dabis: si navis ex Africa venerit, intra annum, dabo: si intra biennium non ascenderis Capitolium, 10. dabo: si navis ex Africa venerit, mihi, aut Titio dabis, *l. 5. l. si ita legatum. de condit. & demonstr. l. 29. l. 29. l. 2. de verb. oblig. l. 72. l. 29. l. 99. eod. l. 8. l. 10. de verb. sign. Gornes. 2. var. resp. c. 11.*

Hæc condiciones conjunctæ, unius loco habentur,

- l. 1. de condit. inst. & copulativè implendz sunt, l. 8. l. 10. l. 72. l. 129. de verb. oblig. Gomez d. c. 11. num. 32. & seqq. per l. 1. de cond. & demonstr. nisi dies conditionis, non dispositioni, esset adjectus, Gomez d. loc. per l. hoc iure 10. ubi Donell. de verb. obl. alias copulativè impleri debent, l. 8. l. 129. l. eum qui. l. interdum. l. 72. de verb. obl. Cujac lib. 1. c. 2. & obs. 9. c. 17. Sed ubi utriusq; impletio necessaria, tum dicitur conditionis, Gomez d. loc. n. 33. & seqq. l. 1. §. annuus. quando ad. de pecul. est annal. certa verò & determinata dies à tempore contractus, Gomez d. loc. per l. tali. de iure dot.*
- 24 Disiunctiva est, quæ conditiones plures, non simul, sed alternativè, alterutram saltem implendi, annexas habet, l. 124. de verb. sign. l. 78. §. 1. de condit. & demonstr. §. 11. Inst. de hered. inst. l. 110. §. ubi 3. de reg. iur. l. 5. l. 8. de condit. inst. l. 3. §. 2. de reb. dub. C. de his qua sub mod. Cujac. lib. 14. observ. c. 2. ut, Stichum, aut decem, aut equum dabis: si navis ex Africa venerit; vel, si Titius consul fuerit. l. 10. §. 1. si quis caus. l. 63. de verb. oblig. l. 11. de condit. & demonstr. l. 129. l. 109. l. 83 §. 3. l. 16. l. 12. l. 63. de verb. obligat. vocatur disiunctiva, promiscua, d. l. 11. §. 1. de condit. & demonstr. l. 129. de verb. oblig. Cujac. obs. 14. c. 2.
- 25 Conditioni similis est modus, quamvis in multis hic à conditione differat. Nam conditio impleri debet, antequam actus perficiantur: modus verò post dispositionem & actum perfectum, Menoch. lib. 4. praf. 175. n. 10. Inrihol cent. 3. quest. 88. de subst. Deinde modus non impedit acquisitionem fieri ab initio, licet resolvatur, eo non impleto: conditio verò ab initio acquisitionem impedit. Tertio, ubi agitur de modo implendo, necessaria est partis interpellatio, sed diversum est, cum agitur de ipsa conditione. Quarto, quòd si modus deficit, dispositio tamen non ideo deficit, aut corrumpitur, secus est in conditione. Quinto, aliter concipitur conditio, aliter modus. hic per dictionem, ut, ita, uti, dummodo, postquam, ne, ut, non, ad, in, pro, &c. Inriholius d. q. 88. n. 34. 35. & seqq. Menoch. conf. 262. & 381. lib. 4. & d. praf. 175. illa verò aliter, uti sup. diximus nu. 3.
- 26 Actus legitimus, qui à lege certâ formâ est ordinatus, atq; hominis arbitrio, dispositioni & potestati est exemptus, vel legis actio, non recipit diem, vel conditionem ab homine. Sed statim valet & secum præsentem executionem trahit, l. actus 77. ubi Gothofr. de reg. iur. Cujac. lib. 15. obs. c. 16. & Hotom. quest. illust. 32. Menoch. lib. 1. praf. 46. Covarr. part. 2. c. 3. nu. 4. de sponsal. Alciac. lib. 5. par. ad. c. 19. 20.
- Huc refer tit. de condit. & demonstr. tit. de condit. inst. tit. C. de his quæ sub mod.

Cap. II. De facto involuntario.

- 1 Factum involuntarium quid.
- 2 Absolutè involuntarium quid.
- 3 Nota huius facti.
- 4 Modo quodam involuntarium quid.

- 5 Factum involuntarium ex defectu voluntatis.
- 6 Metus quid.
- 7 Vis quid.
- 8 Factum involuntarium ex defectu iudicii, & ejus species.
- 9 Factum dolosum quid.
- 10 Dolus quid.
- 11 Contraria dolo conscientia bona.
- 12 Simulatio quid.
- 13 Factum involuntarium quid & ejus species.
- 14 Factum scienter permissum quid.
- 15 Factum imprudenter permissum quid.
- 16 Ignorantia quid.
- 17 Ignorantia facti proprii, vel alieni.
- 18 Ignorantia juris.
- 19 Error quid.
- 20 Dubitatio quid.
- 21 Factum culpâ permissum.
- 22 Culpâ in faciendo & omitiendo.
- 23 Culpâ species.
- 24 Lata culpa.
- 25 Lata culpa nota.
- 26 Levis culpa.
- 27 Levissima culpa.
- 28 Casus fortuitus.
- 29 Casus hic varius.
- 30 Dolus malus.
- 31 Voluntas servilis.
- 32 Ratihabitio.

Statim hucusq; de facto voluntario: sequitur de involuntario, vide supra c. 9. n. 6.

Factum involuntarium est, quod contra, vel præter alicuius voluntatem, quamvis, tacitam, expressam, puram, vel conditionalem fit, Delrio in l. contractus. de reg. iur. per l. 76. l. 4. l. 24. de reg. iur.

Hoc rursus duplex est: involuntarium plenè & absolutè, vel modo quodam voluntarium.

Plenè & absolutè involuntarium est, quod cum alicujus scientis, intelligentis liberta integra & plena dissentienti, repugnanti, vel omitteendi facultate peragitur, arg. l. nihil tam. de reg. iur. l. 83. §. 1. l. 137. §. 1. de verb. oblig. Dicitur hoc contra intellectum & voluntatem facientis fieri. Vide infra c. 118. & seqq.

Ejusmodi factum cognoscitur ex eo, quod quis sciens & intelligens, liberè, expressè, absolutè verat, prohibet, vel contradicit, repugnat & contrarius est, l. 3. de reg. iur. quod JCu nolle vocant, d. l. 3. ubi Gothofred. Cujac. lib. 15. obs. c. 23. & lib. 6. c. 39. Robert. lib. 1. animad. cap. 30. Mercator. lib. 1. c. 30. Menoch. lib. 2. arbitr. cas. 49. num. 61. & seqq. Ravard. in d. l. 3. expressam testationem contrariæ voluntatis interpositam, l. 6. ad SC. Macedon. l. 1. §. 4. usuf. quem cav. l. 14. §. 7. de relig. & sumpt. fam. l. 16. l. 13. l. 15. C. de negot. gest. l. 8. §. 1. 5. de oper. nov. nunc.

Modo quodam involuntarium factum est, quod vel intellectu, vel voluntate facientis caret, hoc est,

in

In quo intervenit quædam dissentiendi facultas, quæ non libera, neque omnino integra, sed quædam consentiendi libertate est temperata, l. 21. §. ult. quod met. caus. l. 22. de ris. nupt. l. 1. C. de rescind. vend. l. 85. de acquir. hered. Num. c. 30. §. 4. 5. 6. & seqq. Josu. c. 2. 11. 12. c. 14. 25. Atque id præter voluntatem facientis fieri dicitur. J. Cui vocant non velle. l. 3. ubi Gothof. Ravard. & Fab. de regulis juris. Factum, quod modo quodam, seu respectu quodam volumus, & modo quodam, seu alio respectu nolumus, d. l. 21. §. ult. quod met. caus. Menoch. lib. 2. cas. 496. num. 66. & seqq. arbitr. per l. 17. §. 7. de ad. edict. vide c. 117. & seqq. infra.

Factum ejusmodi involuntarium est duplex, unum, quod facientis voluntate, non intellectu caret. Alterum, quod intellectu, non voluntate facientis caret, adde infra cap. 118. & seqq.

Factum quod voluntate facientis, non intellectu caret, est, quod fit invito faciente, intelligente, qui ad factum aliunde impellitur, nimirum alterius vi, metu, aut coactione, l. nihil tam. de reg. jur. l. 2. de judic. In hoc facto, si actum consideres & agentis intellectum, est voluntas quædam expressa, ipso facto declarata, qua inter duo mala minus eligendum esse, faciens judicat. Si verò consideres intentionem, voluntatem & consensum facientis, est dissensus & repugnancia, tacita & intellecta, d. l. 21. §. ult. quod met. caus. Num. cap. 30. Rom. cap. 7. 15. & seqq. Factum igitur hæc tale est, cujus causa movens est extra nos, non in nobis, qui hæc passivè, non activè agimus & volumus. Unde fit, ut rectius actio cogentis, quam facientis & patientis dicatur, & in nobis potius quid fieri, quam a nobis fieri videatur. Tale est factum, quod metu, vi & coactione fit, vide infra c. 117. & seqq.

Metus hæc est trepidatio mentis propter instans, vel futurum majus periculum, consensum liberum impediens, l. 8. l. 1. l. 2. l. 3. l. 5. l. 9. de eo quod met. caus. l. 3. §. proinde de vi & vi armat. 1. Samuel. cap. 20. 42. c. 21. 20. cap. 27. 1. 4. 2. Reg. cap. 15. 14. Exod. cap. 14. 10. c. 19. 16. cadens in hominem constantem, pro judicis arbitrio, ex personæ qualitate & rerum circumstantiis judicantis, d. l. 9. l. 3. ex quib. caus. major. Menoch. lib. 2. arbitr. cas. 135. Mascard. conclus. in voce metus. Covarruv. de sponsal. part. 2. cap. 3. §. 4. num. 2. ubi est timor mortis, vinculorum, cruciatu corporis, servitutis, infamiae, stupri, d. l. 3. l. 7. §. 1. l. 22. l. 8. l. 9. quod met. caus.

7 Vis est majoris rei impetus, qui repelli non potest: seu violentia, l. 2. l. 1. quod met. caus. unde metus plerumque oritur.

8 Alterum involuntarium factum est, quod intellectu facientis caret, & fit à faciente non intelligente qualitate & circumstantias facti sui, ad quod dolo, deceptione fraudè alterius inductus est, vel odio, amore, aliòve proprio affectu vehementiore & mentis perturbatione, ignorantia, vel errore proprio.

In hoc voluntatem indicat ipsum factum, disensum verò arguit defectus intellectus, ex ignorantia mensis ejus, qui facit id, quod non faceret, si intelle-

ctas & cognitio facti sui circumstantias haberet, vide c. 118. & seqq.

Hoc factum involuntarium est dolosum, vel non dolosum.

Dolosum dicitur, ad quod dolo malo alterius, facti, non intelligens, inducitur & quasi seducitur.

Dolus malus est quælibet fallacia ad alterum decipiendum, vel ad alii nocendum adhibita, l. 1. l. 5. de dolo malo. Ephes. cap. 4. 14. 15. Levit. cap. 25. 14. 17. cap. 19. 26. Jacob. cap. 2. 2. Proverb. cap. 24. 23. Josu. cap. 9. 22. 1. Thessal. cap. 4. 6. Menoch. de recuper. poss. remed. 5. num. 7. Farinac. lib. 3. quest. 88. Petr. Gregor. lib. 20. synod. cap. 13. Decian. in crimin. libr. 1. cap. 4. qui nemini nocere, nec prodesse debet, l. 37. de actio. & emp. l. 3. C. de pericul. & commod. vocatur calliditas, malitia, fallacia, machinatio, circumventio, fraus: quamvis hæc sine dolo esse possit, dolus verò sine fraude nunquam, Cujac. in l. 7. §. sed si. de pacti. De dolo verò & præsumpro vide Menoch. lib. 5. præf. 5. Pacian. de probat. lib. 1. cap. 66. Mascard. conclus. 1221. Farinac. d. quæst. 88. vide infra c. 118.

Dolo huic contraria est bona fides, illæsa scilicet in fraudantis conscientia ab omni dolo & fraude se juncta, l. bona fidei. de verb. sign. Tit. cap. 2. 10. Johan. c. 1. 48. justa opinio & existimatio ex probabilibus causa profecta, l. ult. pro suo. l. 33. §. 1. l. 15. §. ult. l. 29. de usucapio.

Simulatio est, qua aliud agitur & aliud mente intelligitur, l. cum ea. C. de transact. est velatus, tectus, sub textu & umbra alterius rei gestus, l. 27. l. 23. C. de transact. vide Farinac. d. quæst. 88. num. 25. & seqq. Tit. C. plus val. quod agit, quam quod simul. concip. vide c. 105. infra.

Factum involuntarium, non dolosum, est, ad quod ignorantia, errore, culpæ propriæ faciens inducitur, quod intellectu potius, quam voluntate agentis caret. In hoc itaque, ob defectum judicii, malè, vel non plenè, aut nullo modo informati, est tantum patientia, permissio, qua neque expressè volumus, neque tacitè nolumus, propter errorem, ignorantiam, culpam, casum fortuitum, vel necessitatem, non contradicentes, aut refragantes, l. 3. de tribus. act. l. 142. l. 32. de reg. jur. l. 12. de sponsal. Num. c. 30. 4. 7. 11. 14. Rom. c. 7. 14. 15. 26. l. 13. §. ult. Locat. l. 19. §. 2. l. 3. §. pen. de neg. gest. l. 21. §. ult. quod met. caus. l. 2. Mascard. conclus. 1218. & conclus. 1153. vide infra c. 118. & seqq.

Hoc factum est duplex, nimirum scienter permissum, vel imprudenter.

Scienter permissum est, quod quis sciens permisit fieri, nec impedit. Vocatur patientia non contradicentis, vel impediensis, conjuncta cura scientia, d. l. 142. de reg. jur. l. 1. §. magistrum. de exorc. act. l. 1. C. de error. ad vocat. l. 13. §. ult. Locat. l. qua dotis. solut. matr. l. qui patiunt. l. si remunerandi. §. qui passus. mandat. vide Mascard. conclus. 1218. & 1153. Num. c. 30. 4. 7. 11. 14. Rom. c. 7. 14. 15. & seqq. vide infra cap. 119.

Imprudenter permissum est, quod sine scientia & opinione alicujus accidit, veluti ignorantia, errore, vel

culpa, aut casu fortuito, *l. s. commod. l. 29. de reg. jur. vocatur permissio, patientiæ ignorantis, Mascard. ad. loc. l. s. commod. l. 23. de reg. jur.*

- 16 Ignorantia est scientiæ privatio, nullum cognitionis, vel notitiæ actum ponens, *Menoch. lib. 6. præf. 23. num. s. 6. 7. 8. Azo in sum. C. de jur. & fact. ignor. nu. 1. 2. quæ ita æstimanda est, ut neq; scrupulosa inquisitio & curiositas requiratur, l. 3. l. 6. de jur. & fact. ign. neq; supina incuria & negligentia excuset, Menoch. d. præf. 23. l. 2. si quis testam. lib. esse iuss.*
- Ignorantia est duplex, facti, vel juris, *l. 1. de jur. & fact. ignor. Levit. c. 5. 3. 15. 17. 18. Deut. c. 21. per 101. Luc. c. 23. 34. Act. c. 11. 17. 1. Sam. c. 14. 27. 1. Timoth. c. 1. 13.*
- 17 Facti est ejus, quod fit, vel factum est, ignorantia, *d. l. 1. ut, si nesciam mortuum esse, cuius hæreditas mihi obvenit, adde Judic. c. 1. 4. 4. Gemes. c. 20. 4. 5. Deut. c. 21. 1. 2. & seqq. Levit. c. 5. per 101.*
- Facti ignorantia est duplex: facti nimirum proprii, vel alieni, *l. 3. de jur. & fact. ign. Menoch. lib. 6. præf. 23.*
- Proprii facti ignorantia est, qua quis nescit quid fecerit, vel faciat, *l. s. de jur. & fact. ignor. quæ intolerabilis, l. 3. l. 6. d. s. exceptis quibusdam casibus, de quib. Menoch. d. præf. 23. lib. 6. Marant. in l. is potest. num. 227. de acquir. hæred.*
- Alieni facti ignorantia est, quando quis nescit, quid alius fecerit, vel faciat, quæ probabilis, *Menoch. d. lib. 6. præf. 23. num. 51. & seqq. nemo enim divinare tenetur, l. si putator. ad L. Aquil. Ideoque hæc excusare dicitur, l. 1. de recept. arb. Gabriel. conclus. 6. tit. de reg. jur. in 6. quod limitat ibid. & Mascard. conclus. 879. & Menoch. d. loc.*
- 18 Juris ignorantia est stultitia & imperitia hominis jura nescientis, *l. 1. l. s. de jur. & fact. ignor. Levit. c. 5. 3. 17. 18. Rom. c. 7. 7. Act. c. 11. 17. Luc. c. 23. 34. Philip. c. 3. 15. 1. Pet. c. 1. 14. 2. Pet. c. 3. 5. 1. Corin. c. 6. 14. 38. At (quando hæc & quos excuset, vel minus, vid. l. 7. l. 8. l. 9. de jur. & fact. ign. Geil. lib. 2. obs. 48. Cujac. lib. 5. observ. 39. 1. Sam. c. 14. 27. Rom. c. 2. 14. 15. 16. c. 7. 7. c. 10. 2. 3. Joh. c. 3. 9. 10. Matth. cap. 22. 29. c. 12. 6. 7. c. 15. 14. 1. Pet. c. 1. 14. 1. Cor. c. 14. 38.*
- Planè minores 25. annis, scemina, rustici, milites, petiitores consulendi potestatem non habentes, excusantur, *l. pen. de minor. l. pen. de jur. & fact. ign. l. 7. §. doli. de jur. iud. l. fin. C. de jur. delib. tit. de milit. test. & quandoq; in jure civili errantes, nec de lucro captando certantes, l. 9. §. 3. de jur. & fact. ign. Menoch. d. præf. 23. n. 23. Philip. c. 3. 15. Rom. c. 14. 1. arg. Luc. c. 22. 32. Act. c. 20. 35. 1. Cor. c. 8. 7. 9. 1. Thess. c. 5. 14.*
- 19 Error est perversus iudicium de re aliqua, præsupponens actum cognitionis alicujus, & aliquam rei scientiam, sed non veram pro vera, *Menoch. lib. 6. præsumpt. 23. num. 1. 2. 3. & seqq. per l. 1. de eo qui pro tut. ad de Num. c. 15. 22. 23. & seqq. Levit. c. 4. 2. & seqq. c. 4. per c. 5. per 101. Talis igitur est persuasio ex falsa opinione, vacans consensu voluntatis, l. sed hoc. de aqu. & aqu. pluv. arcand. l. 15. de jur. iud. l. 17. de oblig. l. 116. de reg. jur. disensum arguens, l. 83. §. 1. l. 137. §. 1. de V. O. l. 2. de jud.*

Error hic est in qualitate & adjunctis personæ vel rei, vel in substantia, *l. 22. ubi Dd. de verb. oblig. in facto, vel jure, Menoch. d. præf. 23. num. 9. lib. 6.*

Quoties error & falsa opinio gerenti & facienti non obstat, quo minus velit possitque id, in quo est error, semper plus valet, quod est in veritate, quam quod in opinione, §. si quis. *Instit. de legat. tit. C. plus valere quod agis, quam quod simul. contra secus, l. 1. qui 15. & l. seq. de acquir. hæred.*

Ignorantiæ & errori adfinis est dubitatio, quæ non 20 firmiter adsentitur, neque omnino repugnat, sed fluctuans, nec ad hanc, nec ad alteram partem languidè inclinat, quæ pro errore habetur, *l. fin. de condic. in deb. l. ult. §. fin. auferem. C. de furt. W. esenb. consil. 7. 4. n. 61. l. 15. l. 23. de acquir. hæred. addo Philip. c. 2. 14. 1. Timoth. c. 2. 8. Jacob. c. 1. 6. vide infra c. 41 num. 10.*

Culpa est factum permissum, non deliberatum, in 21 consultum, proveniens ex stolta mente & prætermissa diligentia debita, seu commissa negligentia, §. ult. *Instit. de sociat. l. 23. §. fin. de reg. jur. Ideoque in faciendo, vel omittingendo consistit, l. 31. ad L. Aquil. l. 23. l. 21. pro socio. Decian. lib. 1. c. 6. part. 1. crimin. Menoch. lib. 5. præf. 3. num. 128. & seqq. Unde sequitur, culpam esse intellectus & memoriæ vitium: sicuti dolus voluntatis vitium est, ut dicit Decian. d. loc.*

Culpa commissa in faciendo est in facto, non pesse- 22 tæ, rectè, exactève expedito, ut fieri debuit, *Donell. lib. 16. com. c. 7. §. 2. §. 3. Instit. quib. mod. re cont. oblig. quæ gravior, minusq; ferenda.*

Culpa admissa in omittingendo, est diligentia & cura necessaria omissa, quæ non tam gravis quàm prior, *Donell. d. c. 7. l. 13. §. de præscriptis. de usufr. §. ult. Instit. de sociat. l. 52. l. 72. pro soc.*

Prior culpa propriè est imperitia & imprudentia, *l. 8. §. 1. ad L. Aquil. §. 7. imperitia. Instit. de L. Aquil. Hæc verò omissio est negligentia, socordia, incuria, & desidia, l. 2. C. arb. intel. l. 52. §. damnum. l. 72. pro soc. §. 3. præterea. Instit. quib. mod. re cont. oblig. mora & cunctatio in eo, quod faciendum est, vide infra cap. 67. Illi opponitur peritia, scientia, & potentia, seu facultas, sollicitudo & cura negotii rectè efficiendi & expediendi, quantum suâ naturâ id ipsum negotium requirit, §. 4. s. 6. 7. *Instit. de L. Aquil. l. 8. §. 1. l. 31. D. d. s. quæ culpa respicit immediatè damnum culpâ illatum, qua res deterior est reddita, l. 22. l. 23. l. 27. §. 12. & seqq. ad L. Aquil. Huic verò opponitur diligentia, custodia, cura, l. 1. 2. 3. 4. 5. de peric. & commod. rei vend. l. 23. de reg. jur. quæ culpa respicit immediatè lucrum, non quantum, l. 60. l. 68. pro socio. l. 6. qua in fraud. cred. aut damnum non aversum & impeditum, l. 2. §. 11. ne quid in loc. pub. l. 13. rem vas. hab. l. 2. de eo quod cers. loc. Alii aliter culpam definiunt, quæ à diligenti præcaveri & provideri potuit, l. 31. ad L. Aquil. l. 7. ad L. Cornel. de sicar. Corasius definit imprudentiam, qua homines circa res alienas faciunt, quod omitti debet, vel omitunt, quod fieri oportet, l. 18. §. 1. solus. mar. r. 191. ubi Cujac. de verb. oblig. Deut. c. 19. 4. & seqq. P. sal. 131. 1.**

Culpa

- 23 Culpa illa, quam diximus, duas habet species. Est enim quædam lata, quædam levis, *l. quicquid. C. arbit. suscol. l. 47. §. culpa. de leg. 1. l. 31. §. 12. de ad. ad. Don. lib. 16. com. c. 7. Farin. q. 88. n. 53. Et seqq. lib. 3.* Alii plures species ponunt, *Petr. Greg. lib. 21. fyns. c. 11. Delrio ad l. 23. de R. J.*
- 24 Lata culpa est supina & nimia, seu affectata negligentia, *l. 226. l. 213. l. 223. de verb. sign. quæ dolo proxima, l. 1. §. is quosq. de obligat. Et act. l. 36. §. 3. ad L. Aquil. l. 29. mandas. eiq. comparata, l. 8. §. 3. de precar. l. 29. mandas. l. 32. deposit. dolum repræsentans, d. l. 32. l. 1. §. 1. de suspens. sus. l. 1. §. 1. de incend. ruin. nau. dolum, d. l. 32. d. l. 29. l. 1. §. 1. si mensur. fals. mod. vocatur quoque manifesta negligentia, *l. 22. §. sed enim. ad Trebell. d. l. 213. §. 2. l. 223. de verb. signif. magna negligentia, l. 226. de verb. sign. summa negligentia, disoluta & nimia, lata & crassa negligentia, d. l. 213. §. 2. l. 2. C. arbit. sus. l. 6. de jur. Et fact. ign. l. 7. §. 2. de administ. sus. gravior & latior culpa, & disoluta ignorantia, d. l. 32. d. l. 223. d. l. 7. §. 2. d. l. 6. Farinac. d. quest. 88. num. 65. Et seqq. Decian. lib. 1. part. 1. c. 7. num. 9. cadens in hominem supinum, d. l. 9. §. 2. l. 6. de jur. Et fact. ign. Zafius appellat culpam versutiaz: Delrio culpam malitiaz, quæ semper ferè doli appellatione continetur, *l. 226. de verb. sign. d. l. 32. deposit. rardè culpæ voce, l. 7. ad L. Cornel. de sicar. Donell. lib. 16. com. c. 7.***
- 25 Hæc culpa deprehenditur primò, quando quis ignorantia suâ non intelligit, vel non vult intelligere, quod omnes intelligunt, *l. 213. §. 2. l. 222. de verb. sign. Farinac. quest. 88. num. 72. Et seqq. Decian. lib. 1. c. 6. n. 10. de criminis.* Altero modo, quando quis non eodem modo in re aliena ac in sua versatur, hoc est, non utitur consueta solitaq. diligentia, *l. 8. §. 10. mandas. l. 29. eod. Farina. d. quest. 88. n. 63. Mascard. conclus. 467. Decian. lib. 1. c. 6. de crim. quamvis melius, totum hoc iudicis arbitrio sit relinquendum, Decian. d. loco. arg. l. 15. §. 1. quod vi aut clam.*
- 26 Levis culpa est consueta & solita cuiusq. in rebus alienis, quæ in suis, negligentia, quando scilicet quis non adhibet eam diligentiam & curam, qualem paternam, neq. socors, neq. diligentissimus, sed attentus præstat, *§. ult. Instit. de societ. §. ult. Inst. de locat. cond. l. 1. §. is quosq. de oblig. Et act. l. 5. §. 2. commod. l. 32. deposit.* Hæc propriè vocatur culpa, *l. 31. ad L. Aquil. l. 29. mandas. incogitantia, imprudentia & culpa gravis, d. l. 32. l. 7. de sicar. nisi subjecta materia aliud suadeat, l. 108. §. 2. de legat. l. 25. §. maritum. solus. matr. l. 23. de rog. jur. d. l. 5. §. num. commod.* Opponitur huic diligentia mediocrius, vel custodia aliqua, diligentia illa, quam quis in rebus suis præstare solet, *l. 14. de pign. act. d. l. 32.* & comparatur illi imperitia, infirmitas, *§. 7. imperitia. Inst. de L. Aquil. l. 132. de R. J. l. 8. l. 9. l. 11. §. 1. ad L. Aquil. actus, qui causam & occasionem negotio damnoe dedit, §. ult. Inst. de L. Aquil. l. 23. l. 24. D. eo. quando per imprudentiam non est provisum, quod provideri debuit, l. 31. l. 32. ad L. Aquil. l. 7. §. 2. Et seqq. eod.*
- 27 Levissima culpa, quam pleriq. à levi diversam speciem esse volunt, est prætermisio summæ diligentiaz

debitæ, *Donell. lib. 16. com. c. 7.* hoc est, quando quis eam diligentiam non præstat, quam prudentissimus paternam, super communem hominum naturam suis rebus adhibet, *l. 44. ad L. Aquil. §. item is cui. 2. Instit. quib. mod. ve contr. oblig. §. ult. Inst. de societ. l. 1. §. is quosq. de oblig. l. 18. commod.* Opponitur huic diligentia exactissima, *d. §. item is 2. & comparatur illi curiositas, l. 6. de jur. Et fact. ignor. atq. vix consideratur, d. l. 6.* unde Donnellus existimat, *lib. 16. com. cap. 7.* hanc levissimam culpam, à levi solum verbis distinctam, jure & re verò esse eandem cum illa, *arg. l. 5. §. quod verò. Et l. 18. commod. Decianus verò c. 6. d. loc. tanquam speciem admittit, & putat eam designari sub nomine diligentiaz, l. cum res. §. culpa de legat. l. 1. d. 1. §. commodatarum. §. custodiam.* Idcoque Decian. putat relinquendum esse arbitrio iudicis, an culpa levis, vel levissima, vel lata dici debeat, *per l. in actionib. de in libem jurand. l. semper. §. culpam. quod vi aut clam. Farinac. quest. 88. n. 91. Et seqq.* quæ sententia mihi quoque placet.

Permissi facti species quoque est casus fortuitus, quem nullum humanum consilium prævidere potest, *l. 2. §. si eo. de adm. rer. ad civit. portin. l. 6. C. de pign. act. vel si prævidere, non tamen avertere & evitare, l. 18. commod. l. 1. §. Et illa. de oblig. l. 15. §. servus. Locat. Exod. c. 20. per tot. Levit. c. 26. per tot. vocatur casus fortuitus, l. 11. de evict. fatalis & inevitabilis necessitas, l. 15. Locat. 2. Cor. c. 11. Exod. c. 20. Levit. c. 26.* Casus improvisus à fortuito in eo differre videtur, quod ille quandoq. prævideri possit, hic nequaquam, *l. 30. §. in hac. l. 11. ad L. Aquil. l. 10. de periculis. Et commod. rei vendit. Genes. c. 43. 7.*

Accidit verò casus fortuitus, vel ex facto, seu causa naturæ, vel facto, seu causa hominis, *Menoch de recap. poss. remed. 12. quest. 7. per l. ult. de admin. sus. Deus. c. 28. 22. Et seqq. 1. Reg. c. 8. 36. 37. 38. Psalm. 78. 45. 46. Et seqq. 2. Cor. c. 11. 25. 26. 27. Quod si ex naturâ, tum casus fatalis, fatum, fatale damnum dicitur, fortuna, periculum, uti damna ventorum, turbium, pluviarum, grandinum, procellarum, fluminis, æstus, frigiditatis, cæterarumque calamitatum, quæ cælo ingruunt, *Gregor. lib. 21. fyns. c. 12.**

A rebus inferioribus, sunt incendium, ruina, naufragium, aquarum inundatio, eluvio, maris tempestas, naufragium. A rebus ipsi, sunt mortes animalium, soli chasmata, grandinatio, sterilitas, fluminis impetus, vis major, dejectio arborum, incurfus sturionum, græcalorum, locustarum, alluvio & vis aquarum, incendium, labes, ruina, nix immoderata, terræmotus, *de quib. l. 15. Locat. sit. de peric. Et com. rei vend. l. 23. l. 35. §. 6. Locat. Job. c. 1. 16. Gen. c. 30. 2. 3. Cor. c. 11. 28. Et seqq.*

Facto hominis casus fortuitus contingit, uti insidiis, vi latronum, hostium, incendio hominis, furto, inundatione aquarum, tempestate, falsa testium depositione, iniqua iudicis sententia, incurfu hominum, impetu piratarum, fuga servorum, & similibus, *d. l. 15. l. 23. Locat. l. 23. de rog. jur. Exod. cap. 22. 13. 8. 11. cap. 28. 22. Et seqq. 38. 39. Et seqq. 2. Cor. c. 11. 25. Et seqq.*

- 30 Dolus malus præcedens casum, vel culpam, facit, ut ille nihil relevet. *l. non omne. C. de stat. lib. l. 5. §. 7. comm. l. 11. l. 30. §. 3. ad L. Aquil.* Si nimirum ordinata fuit culpa ad casum fortuitum, *Menoch. lib. 2. arb. cas. 182.*
- 31 Huc pertinent quoque quæ non liberâ voluntate, sed necessitate quadam servili ab homine fiunt, *l. 19. §. 2. l. 3. §. pen. de neg. l. 4. de reg. jur.* in quibus homo faciens dolo & culpa caret, *l. 107. §. 1. de reg. jur. l. 7. §. 4. de jurud. l. 109. de reg. jur. vide infra c. 113.*
- 32 Aliquando etiam factum a principio involuntarium, ex postfacto redditur voluntarium ex subsecuta rati habitatione, approbatione & confirmatione, *l. 25. C. de donat. int. vir. & uxor. l. 56. de judic. l. 8. de reb. cred. l. 2. C. de his que met. caus. l. 5. de sponsal. l. 1. C. de rapt. virg. num. l. 47. solut. mar.*

Huc refero tit. de jur. & fact. ignor. tit. de dolo mal. tit. de eo quod met. causa.

Cap. 12. De facultate & potestate facientis & speciebus facti.

- 2 *Facultas faciendi unde pendeat.*
- 2 *Potentia in quibus consistat.*
- 3 *Autoritas in quibus.*
- 4 *Factum honestum, licitum, validum, turpe, illicitum.*
- 5 *Requisitum facti tertium est ipsemet actus & eius perfectio.*
- 6 *Actus membra qua.*
- 7 *Ritè factum quid.*
- 8 *Omissio, cessatio contraria actui.*
- 9 *Actus principalis & substantialis.*
- 10 *Accessorius actus.*
- 11 *Preparatorius actus.*
- 12 *Species facti quarum.*
- 13 *Commissionis factum.*
- 14 *Omissionis factum.*
- 15 *Factum separatum.*
- 16 *Factum connexum.*
- 17 *Factorum infinitus numerus.*

Diximus hucusque de primo facti requisito, voluntate scilicet: sequitur de facultate, altero ejusdem requisito, *vide supra cap. 9. num. 5.*

- 1 *Facultas faciendi pendet ex potentia & autoritate.*
- 2 *Potentia, à viis, consistit in sufficientia propria virtutum.*
- 3 *Autoritas & ius in re consistit in juris permissione & potestate.*

A potentia, quâ quis factum viribus corporis sufficientibus & peritâ expedire potest §. 7. *§. seq. Inst. de leg. Aquil. l. 9. §. multationem. D. eod. l. 174. de reg. jur. l. 4. de stat. hom. §. 1. Inst. de jur. person. adde Myns. cens. 1. obs. 16. Geil. lib. 2. observ. 120.* vocatur factum naturâ possibile. Contra verò *adverb. 31.* quod hominis vires superat, & ob defectum virtutum fieri ab aliquo non potest, *l. 7. impossibilis. ubi Donell. l. generaliter. de verb. oblig. l. 135.*

l. 185. de reg. jur. l. 16. §. ult. de interrog. in iur. faciend. vide l. 20. de condit. inst. l. 15. de condit. & demonstr. Talis potentia quandoque ipsum factum repræsentat, *l. 174. de reg. jur. l. 50. de contrah. emp. l. 1. §. 8. l. 40. de condit. & demonstr.*

A faciendi autoritate jure concessâ, quæ Græcis est *ἰξυοία*, factum dicitur iustum, licitum, honestum, validum, utile, lege possibile, *l. 26. C. de jur. dos. l. 9. C. de donat. ante nupt. l. si servus. §. ult. de interrogat. act. l. 13. l. 4. §. ult. de interrogat. in jur. fac. in pr. & §. 1. & seqq. Inst. quib. non est permiss. §. 10. Inst. de adopt. vir. Inst. qui tut. dar. test. poss. §. 1. & seqq. Inst. de inutil. stipul. l. 137. §. 4. de verb. oblig. l. 21. §. prator. de nox. act. Philip. cap. 2. 13. 1. Corinth. c. 6. 12. c. 10. 25. c. 8. 9. & seqq. cap. 7. 30. 37. c. 9. 4. 5. 6. 7. Menoch. consil. 103. num. 51. vol. 1. per l. 15. de condit. & demonstr. facultas & jus faciendi, l. 6. l. 7. l. 8. §. 3. l. 18. l. 3. l. 4. qui testam. fac. poss. Contra factum dicitur prohibitum, iniquum, inhonestum, turpe, illicitum & jure impossibile, *d. l. 15. de condit. & demonstr. l. 135. l. 182. l. 185. l. 144. de reg. jur. l. 23. §. 2. l. 35. §. 1. l. 137. §. 6. de verb. oblig. Exod. c. 21. 8. Levit. c. 24. 17.* quod per naturam quidem fieri possit, sed tamen quod jure facere nos posse non credatur, *d. l. 15.* Ideoque invalidum & inefficax, quod de jure non sortitur effectum, *l. 25. l. 26. l. 1. §. 4. l. 34. l. 46. de verb. obligat. l. 5. C. de legib. tit. Inst. de inutil. stip. tit. de injust. irrit. rupt. test. laicè Vaninius tit. quot. & intra quod temp. num. 26. & seqq.**

Tertium facti requisitum est ipse actus, quo factum ex proposito & voluntate atque facultate & auctoritate suscipitur & ritè perficitur, *vide supra c. 9. num. 5.*

Est igitur actus ipsa facti explicatio & operatio, seu *ὀργάνη* ritè incepta, continuata & consummata, *l. 4. qui testam. fac. poss. l. si in aliquam. de offic. procons. l. ex imperfecto. C. de testam.* Nam tota vis facti, à futura ejusdem perfectione pendet, *l. uti 75. §. 7. ubi Gesbeck. de verb. oblig.* ita ut antequam expl. cetur, nullum dicatur, *d. l. 75. §. 7.* & semel existens, in seculum fieri nequeat, *l. 12. §. 2. de capt. & possim. revers. l. 31. de reg. jur.* Unde actus membra sunt, principium, medium, & finis, *vide Menoch. lib. 6. præf. 17.*

Ritè factum dicitur, quod legitime, secundum modum & formam debetam, est effectum; quod vocatur legitimum, *per l. 4. qui testam. fac. poss. l. 3. C. d. l. actus 77. ubi Dd. de reg. jur. tit. Inst. de legit. int.* Contra verò illegitimum, vel. inutile, *l. 1. l. 6. de injust. 122. rupt. test. tit. Inst. & C. de inutil. stip.*

Actui huic contraria est omissio, vel cessatio nec non facti in seculum, pro facto acceptio & fictio, vel incepti pro completo, *l. 39. de reg. jur. vide infra de fiction. jur. c. 17.* cum pro facto sæpè accipiat id, quod per impedimentum fieri non potuit, *l. 39. de reg. jur. l. 22. C. de iis. qua propt. met. l. 155. l. 49. l. 134. de reg. jur.*

Actus ejusmodi est principalis, vel accessorius, *arg. l. 129. §. 1. l. 178. de reg. jur. adde Menoch. lib. 6. præsumpt. 3. & seqq.*

Principalis est substantialis, quò faciendi propositum, voluntas & intentio dirigitur, *arg. l. 178. de reg. jur. & sine*

& sine quo accessorius consistere vix potest, l. 50. ad L. Aquil. l. 23. de rei vind.

IO Accessorius est ad principalem relatus, eiq̄ inferiens: Est q̄ præparatorius, vel sequens, Menoch. lib. 6. præf. 3.

II Præparatorius est, quò principalis facti, seu negotii progressus & fundamenta ordinantur & disponuntur, §. 11. interdum. Inst. de oblig. qua ex delict. nasc. l. 3. §. 3. ad exhibend. l. 3. C. de actio. empt. l. 50. §. consilium. l. 36. l. 52. §. 19. de furt. l. 126. §. 2. l. 134. §. 1. 3. de verb. obligat. vel qui præcedit actum principalem, Menoch. d. lib. 6. præf. 3. num. 2. 4. qui rursus est propinquus, vel remotus, uti conatus, deliberatio. Sequens, est accedens, qui ex principali, vel ejusdem occasione sequitur & producitur, d. l. 50. §. 4. l. 52. §. 12. 13. de furt. l. 4. §. 1. l. 5. §. 1. de fidei. l. 52. ad L. Aquil. vel ad finiendum & consummandum principalem additur, d. l. 52. ad L. Aquil. Gabriel. lib. 6. tit. de clausul. Menoch. d. præf. 3.

12 Species facti sunt duæ, est enim aliud commissionis, aliud omissionis, Matth. cap. 23. 23. 6. 2. 4. Luc. cap. 11. 4. 2. Psalm. 37. 27. Rom. c. 12. 9. uti & præcepta Decalogi affirmantia, jubentia, vel negantia verantur.

13 Commissionis factum consistit in faciendo aut dicendo: seu factis, dictis, scriptisve, l. 16. de pœn. Coloff. cap. 3. 17. Psalm. 118. Faciendo nimirum in præstando, l. 2. §. 1. de verb. obligat. l. 3. de obligat. & act. dando, tradendo, d. l. 2. l. 75. §. 7. de verb. oblig. l. 218. l. 175. l. 9. l. 94. l. 58. de verb. sign. l. 20. de acquir. rer. dom. §. per traditionem. Inst. de ver. divis. vel dando & faciendo simul, l. 82. de condit. & demonstr. l. 13. C. de obligat. quod ideo mixtum dicitur, l. cum servus. de condit. & demonstr.

14 Omissionis factum consistit in non faciendo, vel cessando, patiando, permettendo, non impediendo, indulgendo, l. 60. de condit. & demonstrat. d. l. 73. §. 7. l. 2. de verb. obligat. l. 3. l. 7. de condit. & demonstrat. Exod. c. 21. 20. & seqq. nam & omittens, vel permittens facere dicitur, d. l. 75. §. 7. l. 91. de verb. obligat. l. 15. in fin. de servit. l. 3. de usus. l. 11. de Public. in rem act. l. 6. §. 2. si serv. vind.

Utumq̄ factum est separatum, vel connexum, Menoch. lib. 2. arb. cas. 95.

15 Separatum est ab alio distinctum suâ naturâ & diversum, Menoch. d. cas. 95. num. 19. per l. 124. de verb. signif.

16 Connexum contrâ, quod alii cohæret, ab eoq̄ suâ naturâ dependet, l. 2. non autem. de exercit. act. l. si tutor. de sus. & rat. distrah. l. 3. §. in judicio. de contr. jud. sus. Menoch. d. cas. 95. & cas. 94. arbitrarium exultimat, qualia sunt illa, quæ in continenti fiunt, quæ ob id inesse dicuntur, l. licta. de reb. cred. l. 7. §. 5. de pact. Gabriel. lib. 1. tit. de præf. conclus. 13. & similia, quæ respectu & causâ alterius fiunt, Menoch. cas. 72. lib. 2. arbit. per l. unic. C. si de moment. poss. l. divius. de bon. damnat. Denique factum aliud parvum, leve; aliud magnum, aliud relatum, aliud absolutum dicitur, Menoch. lib. 6. præf. 12.

17 Factorum denique infinitus est numerus, l. 10. l. 12.

de legib. l. 2. de jur. & fact. ignor. & plura quàm eorum vocabula, l. 4. de præscript. verb. vide sup. cap. 9.

Cap. 13. De jure communi.

- 1 Jus quid sit.
- 2 Varia ejus appellaciones.
- 3 Juris constitutio & species.
- 4 Causa juris quanam.
- 5 Jus ex facto.
- 6 Constitutio juris quotuplex.
- 7 Naturalis constitutio juris quid.
- 8 Civilis constitutio.
- 9 Error quorundam.
- 10 Necessitas & utilitas vita socialis, causa constituentes juris.
- 11 Jus commune quid.
- 12 Juris notitia & inclinatio naturalis in homine.
- 13 Juris naturalis appellaciones varia.
- 14 Unde principia juris.
- 15 Subjecta juris naturalis.
16. 17 Gradus & modus notionum & inclinationum naturalium.
- 18 Distinctio aliorum inter jus naturale & gentium.
- 19 Jus gentium quid.
- 20 Ejus appellaciones varia.
- 21 Exempla illius.

HActenus de negotio, prima Dialecticæ parte: sequitur de jure, alterâ ejusdem parte, vide supra cap. 1. num. 4.

Jus nobis hîc est (1), quod ob factum præcedens (2), i homini (3) in re (4) vel persona (5) aliqua, ad vitæ hujus necessitatem, usum (6) & directionem constituitur (7). Unde jus publicè, vel privatim utile dicitur (8), hominis causâ constitutum (9), præceptum de negotio, quod est inter homines (10), regula justorum & injustorum, præses, dux bonorum, iponio Reipubl. (11) nomina agendorum, vitæque via (12), justî & injusti discretio (13), lex operum, hoc est, faciendorum (14), statutum, judicium, lex (15), justitiæ lex (16).

¶ 1) Nam aliâs varias habet significaciones, de quibus in l. pen. & ult. de just. & jur. l. 2. de his qui sunt sui, vel alien. jur. l. iura. de reg. jur. l. 23. de adopt. §. ult. Inst. de legit. agnat. success. in princ. Inst. de reb. corpor. & incorp. l. 4. de suis & legit. hered. l. 25. de verb. sign. §. ult. Inst. de pœna temerè litigans. Cujac. in l. 1. de just. & jur. Donnell. lib. 1. com. c. 3. ¶ 2) l. 52. §. 2. ad L. Aquil. l. 1. §. 3. ad L. Cornel. de fidei. l. 3. quod vi aus clam. l. 9. §. 1. quod fals. sus. l. 52. de obligat. & action. l. 11. §. 12. de adulter. l. 10. in fin. de cap. minus. l. 16. de stat. hom. l. 30. de test. tut. l. 52. pro soc. l. 70. §. 1. de judic. argum. Exod. c. 18. 15. 16. & seqq. 1. Corinth. cap. 6. 2. 3. 4. 5. 6. Deut. cap. 17. per tot. vide supra c. 1. num. 8. ¶ 3) §. ult. Inst. de jur. person. l. 2. de stat. hom. l. 28. de usur. Genes. cap. 1. 26. 28. Psalm. 8. ¶ 4) argum. §. ult. Inst. de jure nas. gent. & civili. ¶ 5) l. 1. de stat. hom. l. 3. de oblig. & actio. ¶ 6) 1. Corinth. c. 6. 3. 4. c. 7. 31. 39. 30. §. 1. Inst. de oblig. qua ex quasi

cont. §. 10. *Instit. de mandat. §. 2. Instit. de jure nat. gent. & civili. §. 7*) *Exod. c. 18. 20. & seqq. Proverb. c. 6. 23. §. 8*) *l. 1. §. hujus. l. pen. de just. & jure. l. 2. §. 1. de origin. jur. l. 2. de constit. pr. l. 25. de legib. Siracid. c. 4. 4. & seqq. uli Junius. Mich. c. 6. 8. 1. Timoth. c. 2. 1. 2. 3. 4. 1. Corinsh. c. 12. 7. & seqq. 2. Coloss. c. 1. 10. Deut. c. 12. 10. §. 9*) *d. l. 2. de stat. hom. §. ult. Instit. de jure nat. gent. l. 28. de usur. §. 10*) *Exod. c. 18. 16. 22. 26. c. 22. 9. Deut. cap. 17. 8. 9. & seqq. 1. Theff. c. 4. 6. Act. c. 19. 38. §. 11*) *l. 1. l. 2. de legib. Exod. c. 18. 16. & seqq. §. 12*) *d. c. 18. 20. & seqq. Prov. c. 6. 23. §. 13*) *§. 1. Instit. de just. & jure. l. 10. D. d. s. Heb. c. 5. 1. 4. Philip. c. 1. 9. 10. arg. 1. Corinsh. c. 12. 9. 1. Job. c. 4. 1. §. 14*) *Rom. c. 3. 27. Math. c. 23. 23. c. 11. 42. §. 15*) *Deut. c. 17. 9. & seqq. Prov. c. 6. 23. Exod. c. 18. 16. 20. 2. Chron. c. 19. 8. 9. 10. 11. Psal. 119. per tot. §. 16*) *Rom. c. 9. 31. c. 6. 19. Math. c. 6. 1. 33. Tit. c. 2. 12. Jacob. c. 1. 20.*

3 In jure hoc, quod dixi, confidero ejusdem constitutionem & species: *Consentis Hilliger. lib. 1. c. 2. & lib. 2. c. 1. Donell. anucleas. de specibus juris. vide infra cap. 18. num. 1. 2.*

4 Constitutio juris est, qua illud ex negotii natura & qualitate, secundum rectam rationem, l. 9. *ibi, naturalis ratio. de just. & jure. exigente utilitate & necessitate humana, §. 2. ibi, nam usum, & c. Instit. de jure nat. gent. & civili. concipitur & formatur, §. ult. Instit. de just. & jure. l. 1. §. 2. D. d. 1.*

5 Hinc de jure ex facto judicandum esse dicitur 17. & illud J. C. veterum frequens, respondendi secundum ea quae proponebantur: 18. item quaeritur quid juris ex facto 19. ex facto propositum: 20. in causa jus positum 21. ex re constituendum, 22. hoc est, ex facti negotiive circumstantiis partibusque bene cognitis 23. Hinc factum nudum, vel merum, quod nullum jus comitatur 24. Hodie praetici, jus illud meritum causae vocant. Quod jus finitum est 25. quod cuique patet & propositum 26. neque in potestate judicantis est 27. de quo dubitantibus J. C. respondere solent 28.

¶ 17) *l. 15. de transact. l. creditor. §. 4. qui potior. in pign. 2. Sum. c. 12. 1. 2. & seqq. 1. Reg. c. 3. 16. 17. c. 20. 39. 40. 41. Num. c. 15. 32. & seqq. Jos. c. 7. 20. 21. & seqq. Exod. c. 18. 16. 17. 18. Num. c. 16. c. 27. 2. 3. 4. Matth. c. 26. 61. & seqq. c. 21. 33. 34. 35. 40. 41. Esth. c. 1. 13. 14. & seqq. Act. c. 5. 1. 2. & seqq. 1. Reg. c. 20. 39. 40. 41. 42. ¶ 18) *l. 49. de vulg. substit. l. 21. l. 69. de hered. instit. Aus. Faber jurispr. tit. 1. dicit. 7. ¶ 19) *l. 28. de usu & usufr. legat. l. 30. de test. intel. l. 7. §. ult. de distract. pign. l. 11. 4. §. apud. de legat. 1. l. 13. de manum. vindict. l. 8. §. illud. quib. mod. pign. vel hypoth. l. 8. ad L. Falcid. l. 41. de reb. cred. l. 19. qui test. fac. poss. l. 31. §. ult. de mori. caus. donat. l. 7. qui sariid. cogunt. ¶ 20) *l. 5. §. 1. de drusef. & temp. praescript. l. 35. de hered. instit. ¶ 21) *l. 52. §. 7. ad L. Aquil. ¶ 22) *l. 1. §. 3. ad L. Cornel. de sicar. ¶ 23) *l. 16. de pen. l. 14. de drusef. & temp. praescript. l. 3. §. 2. de testib. l. 12. §. 2. rem vas. hab. l. 11. §. 2. l. 48. ad L. Aquil. ¶ 24) *l. 48. §. 6. de solut. l. 3. l. 9. §. 5. de acquir. rer. dom. l. 52. §. 1. l. 2. de verb. obligat. ¶ 25) *l. 2. de jur. & fact. ignorant. l. 9. l. 10. & seqq. de legib. ¶ 26) *l. 1. l. 9. §. 3. de jurin & fact. ignor.**********

*l. 2. §. 43. de origin. jur. l. 10. de bonor. possess. ¶ 27) *l. 15. §. 1. ad munic. l. 1. §. 1. ad SC. Turpill. Deut. c. 17. 7. 8. 9. 10. & seqq. ¶ 28) *l. 79. de judic. l. 16. de stat. hom. vide infra cap. 15. Apud Judaeos legisperiti, vel ipse magistratus de jure respondebat. Exod. c. 18. 15. & seqq. Deut. c. 17. 16. 17. cap. 17. 2. 3. 4. 5. & seqq. Chron. c. 19. de qua re d. cap. 15.***

Constitutio juris est duplex: naturalis, communis: 6 vel civilis, propria. *arg. §. ult. Instit. de just. & jure. l. 1. §. 2. D. d. sit. prout utilitas & necessitas vitae humanae, quae jus pepetit, duplex est, communis, vel loci alicujus certum propria.*

Naturalis & communis est, quam recta ratio com- 7 munit, propter communem humanam vitam socialis necessitatem & utilitatem patit. Unde jus naturale vocatur.

Civilis propria est, quam recta ratio specialis, ob ne- 8 cessitatem & utilitatem seu vitae socialis loci alicujus certum introduxit & constituit. Unde vocatur jus proprium & civile ejusque loci.

Malè vulgò species juris constituuntur, jus com- 9 mune, naturale, gentium & civile. Non enim species juris sunt, hoc est, effecta sed causae efficientes. Nam ex hisce praecipis naturae & rectae rationis, omne jus, quod est, collectum dicitur à Justiniano, §. ult. *Instit. de just. & jure. l. 1. §. 3. D. eod.* hoc est, ex ratione utilitatis & necessitatis vitae humanae, §. 2. *ibi, nam usum exigentem & humanis necessitatibus gentes humanae quadam jura sibi constituerunt. Instit. de jure nat. gent. & civili. §. 2. ibi, nam quod quisque populus sibi jus constituit. §. 12. ibi, quae ipsa quaeque sibi civitatis constituit. §. 4. 5. 6. Instit. d. sit. sextus elegans in l. 9. omnes. l. pen. de just. & jure. l. 64. de constit. pr. l. 5. l. 16. de legib. l. 2. de constit. princ.* Ex hac causa efficiente ratione nimirum naturali, communi, vel speciali loci alicujus, dicitur jus, naturale, gentium, vel civile: seu jus commune, vel proprium civile, l. 6. l. 9. l. pen. de just. & jure. §. 1. 2. 3. *Instit. de jure nat. gent. & civili. l. 1. de adq. ver. dom. l. 19. 5. de verb. sign. l. 16. de minor. l. ult. C. de in integr. rest. minor. §. sacrum 7. Instit. de nupt. §. 1. Instit. de milis. restam. l. 57. §. pen. de fideiuss. l. ult. C. de in integr. rest. min. §. 3. §. fin. Instit. quib. non est permiss. rest. cond. Aliter Cujac. lib. 15. obf. c. 33. vocatur etiam quibus naturalis, vel civilis l. 1. §. 1. si quis rest. lib. esse just. l. 45. §. qui cum. ad L. Aquil. §. retinenda. Instit. de interdicit. §. ult. de superstitib. l. 39. de negot. gesti. l. 1. de contrar. sus. act. l. 31. deposit. vid. Connar. lib. 1. com. c. 3. c. 4. item jus naturale, vel legitimum, §. 14. sed cum ea. Instit. de hered. qua ab intestat. §. 7. Instit. de usu & habitac. l. 77. de reg. jur. sit. Instit. de legib. agnas. intel. sit. de legis. hered. l. 6. de pact.*

Commune igitur jus est, quod à natura, vel D 1 0 immediate hominum mentibus est inscriptum, & ad quod faciendum, vel omittendum, illi ab eodem moventur, quantum satis est ad publicum bonum societatis humanae conservandum, & ad peccati nocentes convincendum, vel innocentes excusandum, *ad Rom. c. 1. 19. 20. 21. 32. cap. 2. 15. 16. 17. 1. Corinsh. c. 5. 1. 2. 3. c. 11. 14.* Unde in homine juris hujus est, tum notitia, tum inclinatio,

elinatio naturalis. Illa homo cognoscit id quod justum est, hac vero impellitur arcana naturæ instinctu ad faciendum, vel omittendum id quod justum, vel injustum esse cognovit, *Roman. cap. 3. 15. 16. 6. 7. 22. 23. 15. 16. 17. 18.*

- 13 Variis nominibus hoc jus insignitur. Nam quandoq; dicitur jus naturale, *tit. Inst. de jure natur. gens. & civ. lex naturalis, seu naturæ, §. 1. Inst. de jure nat. gens. l. panalis. de justis. & jure. §. singularium. §. res vendita. Institut. de ver. divis. l. 10. §. naturales. de fidejuss. l. 10. de obligat. & actio. l. 95. §. natura. de solus. l. 126. §. Chrysofomus. de verb. obligat. l. 16. §. 4. de minor. l. 22. locat. ratio naturalis, §. 1. Inst. de jure natur. gens. l. 9. l. 1. §. 3. l. 6. l. 11. de just. & jure. l. 1. de acquir. ver. dom. l. 1. de minor. l. 7. §. 1. de integ. restit. §. 12. fere. Inst. de ver. divis. l. 1. l. 2. l. 4. l. 5. l. 16. de legib. 1. Cor. c. 11. 13. 14. Rom. c. 2. 16. lex tacita, l. cum ratio 7. de bon. damnas. jus, quod cum genere humano natura prodidit, §. 11. singularium. §. 47. vendita. Inst. de ver. divis. l. 1. de acquir. ver. dom. jus gentium. d. §. 11. l. 9. de just. & jure. Donell. lib. 1. comm. c. 6. lex Dei, seu jus Dei, Rom. c. 1. 32. c. 2. c. 7. 22. 25. jus immutabile, Rom. c. 2. 16. Esai. c. 49. 15. Matth. c. 14. 4. c. 7. 9. §. pen. ubi Dd. Inst. de jure nat. gens. & civili.*

- 14 Docet autem & inscribit mentibus hominum Deus generalia principia boni & æqui, mali & iniqui, ad quæ facienda, vel omittenda, omnes obligat, impellit & incitat, atque negligentes in hisce per conscientiam intus accusat & facientes excusat, *Rom. c. 2. 15. 16. c. 7. 22. 23. & v. 15. 16. 17. 18.* Itaque ad bonum impellit, & à malo avocet. Si ductum illius ad bonum secutus fuerit, excusat: sin minus, accusat eundem.

- 15 Principia verò illa, quæ dixi, sunt de duobus officiis hominis, quorum unum nosmetipfos, alterum verò alium concernit.

Nosmetipfos concernunt hæc tria: 1. nostri defensio. 2. conservatio. 3. propagatio.

Defensio nostri, nimirum contra vim & injuriam, *l. 4. l. 5. ad L. Aquil. l. 1. C. und. vi. l. 3. de just. & jure. vide Zoanetti. de defens. triplici. part. 1.*

Conservatio vitæ cujusque propriæ, per media necessaria, *Ephes. c. 5. 29. Coloss. c. 2. in fin. Siracid. c. 14. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. c. 23. 21. c. 30. 26.*

Propagatio per matris & sceminx conjunctionem, *l. 1. §. pen. de just. & jure. §. 1. 2. Inst. de jure nat. gens. & civili. & liberorum natorum honestam educationem, d. loc. & tit. de agnos. & alend. lib.*

Officium aliû præstandum spectat Deum, vel proximum.

Deum docentem & inscribentem hanc legem nimirum, quatenus nos docet & impellit ad sui cognitionem & cultum, *Rom. c. 1. 19. 20. 21. Zanchini de lege natur. lib. 1. c. 10.* quò spectat etiam tabula prima Decalogi, *Matth. c. 22. 36. 37. 38. 39. 40. Luc. c. 10. 27.*

Proximum verò, quatenus nos docet & excitat ad officia proximo præstanda & eidem nocitura omittenda, quò respicit tabula secunda Decalogi, *Matth. & Luc. d. locis. & illud utrum, Quod tibi vis fieri, etiam al-*

teri feceris, & contra, *Matth. c. 7. 2. 12. Luc. c. 13. 14. Lev. cap. 19. 18. Rom. c. 2. 13. 21. 22. 1. Johan. c. 2. 11. tit. quod quisq; juris in al. arg. Esai. c. 58. 7. 1. Joh. c. 3. 15. c. 4. 20. 21. honestè vivere, alterum non lædere, & suum cuique tribuere, §. juris. Inst. de just. & jure. l. 10. §. 1. eod. Rom. c. 12. 9. 17. & seqq. c. 13. 7. 8. 1. Timoth. c. 2. 2. Matth. c. 22. 17. 21. Exod. c. 22. 22. 23. 24. Marc. c. 12. 16. 17. 1. Theff. c. 4. 12. c. 5. 22.*

Quamvis autem principia illa naturæ, omnibus 16 gentibus una & eadem, tamen gradus & modus inscribendi & impellendi differunt. Nam inscribuntur hæc non ex æquo omnium cordibus, sed in aliis copiosius, largius, efficacius, in aliis minus copiosè, sed parè, pro Dei inscribentis & docentis voluntate. Inde fit, ut licet principia hæc in omnium animis sint scripta, tamen quæ inde deducantur conclusiones, non ab omnibus ex æquo teneantur, sed alii plures, alii pauciores colligere inde noriunt. Sæpe etiam ratio naturalis hallucinatur, tam quoad informationem notionum communium axiomaticarum, in mente existentium, quas de rebus omnibus & singulis non fatis habet enodatas & explicatas, quàm quoad deductionem notionum singularum, dianœticarum ex communibus, & earundem applicationem ad res singulas, in quibus rationis facultas & voluntas est infirma, varia & à seipsa sæpè disidens; *Rom. c. 7. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 1. Cor. cap. 2. 10. 11. & seqq. Jerom. c. 17. Johan. c. 3. Genes. c. 8.*

Modus & gradus impellendi & excitandi ad faciendam 17 illa, quæ à principis illis docentur, etiam varii. Nam multi, quæ norunt ex lege naturæ, securissimè contemunt, *arg. Rom. c. 7. 23. 23. 25. & seqq. Psalm. 10. 4. Psalm. 36. 2. Rom. c. 1. 24. 28. 1. Timoth. cap. 4. 2.* Alii ad ea servanda extimulantur efficacius, ut in studium horum incumbant. Planè in electorum animis, semper copiosior efficaciorq; illa lex naturalis est, sicuti Deus promissit *Jerom. c. 31.*

Hoc commune jus, alii distinguunt in jus naturale, 18 vel gentium, *Ulpian. in l. 1. de acquir. ver. dom. l. 1. §. 3. 4. l. 6. de just. & jure. §. 3. Inst. d. 2. & tit. Inst. de jure natur. gens. & civili. Pauld aliter Cujac. in l. 1. de injur. de just. & jure. & lib. 15. obs. c. 33.* Alii verò utrumque hoc rectius naturale vocant, *per §. 11. singularium. & seq. & §. 41. vendita. Inst. de ver. divis. l. 31. deposit. Donell. lib. 1. com. c. 6. Eguin. Baro. Inst. de jure natur. gens. & civili. & Apostolus ad Rom. c. 1. & 2. & 1. Corinth. c. 12. 14. & cap. 3. 2. 3.* jus naturale solis hominibus tribuit. & quod jus gentium dicitur, hoc sæpè naturale à Jctis vocatur, *l. 1. §. ult. l. seq. l. 9. de just. & jure. l. naturales 10. de obligat. & actio. l. 65. §. natura. de solus. l. 31. l. 1. de acquir. ver. dom. l. 8. 4. §. 1. de reg. jur. §. 11. & seqq. §. 20. §. 29. §. 40. §. 41. Inst. de ver. divis. Anson. Faber jurisprud. tit. 2. illat. 4. & princ. 3. & 4.* Jus naturale quod vocant, dicitur, quod ratio simplex noëtica, *divine rationis, hominem, quatenus homo & animal rationale, docet, l. pen. §. 1. de integ. restit. l. 1. de just. & jure. §. 1. Inst. de jure nat. gens. & civili. Rom. c. 2. 14. 15. 1. Cor. c. 5. 1. 2. 6. 11. 14.*

Siracid. c. 17. 7. & seqq. Ezech. c. 5. 7. ad sanctè & piè vivendum, 1. Timoth. c. 2. 2. Rom. c. 2. 1. Corinth. c. 11. 14. c. 5. 1. 2. Tit. c. 2. 12. Tob. c. 4. Unde à quibusdam jus rationis vocatur, *Wesfen. in com. Instit. tit. de jur. nat. gent. & civili. & in com. D. eod. Connan. lib. 1. com. c. 4. Vaccon. à Vacun. lib. 1. declar. l. 15. num. 3. vide Donell. lib. 1. com. c. 6. 7. & Hotom. in §. 4. Instit. d. 1. Govean. varior. c. 20. jus innatum, d. l. 1. de just. & jur. §. 1. Instit. de jur. nat. gent. & civ. 1. Corinth. c. 11. 14. c. 5. 1. 2. Rom. c. 2. quamvis id ipsum non innascatur propriè, sed tantùm *innotet*, notionis ejusdem, seu potius facultas juris hujus cognoscendi à natura ingeneretur. Vocatur quoque lex naturæ, *l. lex 24. de stat. hom. l. 1. §. ult. de furt. l. probrum. de verb. sig. §. quos autem. Inst. de bon. poss. l. 3. 4. §. 1. de contrah. empt. Cicer. lib. 1. offic. naturalis æquitas, l. 1. §. 1. si is qui test. liber. eff. just. l. 1. de minor. d. §. 11. §. 39. ibi, *sauros §. 40. per traditionem, Inst. de ver. divisi. l. 31. de of. quod jus bruta animalia nonnunquam imitantur, & cujus simulachra quædam habere dicuntur, tit. Inst. de jur. nat. gent. & civili. l. 1. de just. & jur. vide Connan. lib. 1. com. c. 6. Baron. in tit. Instit. de jur. natur. gent. Cujac. in l. 1. §. hujus. de just. & jur. c.***

19 Jus gentium dicitur illis, quod per dianoiam, ratiocinationem, vel discursum mentis, homo, quatenus ille animal rationale & sociale politicum, humanam societate colens, colligit. §. 1. ibi, *quod naturalis ratio. Inst. de jur. nat. gent. & civili. l. 9. de just. & jur. ad bene, beate & commodè vivendum, in vita hac communi humana, l. 9. §. 2. l. pen. de just. & jur. §. 2. Instit. de jur. nat. gent. & civili. l. 25. l. 13. de legib. 1. Cor. c. 6. 3. 4. hoc sensu jubet Apostolus, ut hominibus salutaria faciamus, 1. Thes. c. 4. 11. 12. Rom. c. 12. 8. Eph. c. 6. 6. Eccl. c. 9. 10.*

Bene & commodè vivere docet, quando utilia & necessaria ad vitam humanam constituit, *l. 1. de cont. empt. l. 1. de exerc. act. §. 2. Inst. de jur. nat. gent. & civili. l. 5. §. 2. ubi Gothoff. ad L. Aquil. l. 5. de obl. & act. l. 17. §. 2. de inst. act. l. 25. com. divid. l. 5. §. 1. de his qui essul. §. 10. item. Inst. de mand. l. 1. de negot. gest. & humanæ societati ad commodatur. §. 2. Instit. de jur. nat. gent. vide Don. lib. 1. com. c. 7. Pinell. in rub. C. de rescind. vend. par. 1. nu. 11. & seqq. uade hujus simulacrum in brutis non conspicitur, arg. d. l. 9. §. 2. & d. §. 2. l. 25. l. 13. de legib. 1. Corinth. c. 6. 3. 4.*

20 Hoc jus gentium Jcti sæpè jus naturale vocant, ut diximus, sæpè utilitatem, §. 10. ubi Cujac. *Inst. de mand. l. 70. ad Treb. l. 95. §. 7. de sol. l. 2. de hu. qui de jecer. efful. l. 8. §. 10. de minor. l. 32. §. 2. de adq. poss. l. 11. de præs. verb. l. 44. §. cum qui. de usucap. l. 1. de integ. rest. l. 1. §. magistrum. de exerc. act. l. 1. naut. caup. stab. l. 8. de pos. uti. leatis causâ receptum, §. 1. Inst. de oblig. qua. qua. ex. cont. l. 5. de oblig. & act. l. 1. de neg. gest. æquius melius, l. 41. de jur. dot. l. 82. de solut. l. 31. de pos. æquum bonum, l. pen. de just. & jur. l. 66. de condit. indeb. l. 6. §. 2. de jur. dot. l. 32. de reb. cred. merum jus gentium, d. l. 31. contra naturam, vel naturalem rationem, l. 4. de stat. hom. §. 1. Inst. de jure person. l. 4. de just. & jur. l. 1. de adq. rev. dom. §. singulorum 11. Inst. de ver. divisi. jus ex æquitate ratione sua-*

dente constitutum, *l. 3. l. 1. l. 7. §. 6. l. 9. §. 3. de adq. rev. dom. §. 25. §. 39. §. 40. per traditionem. Instit. de ver. divisi. Wetenb. vocat jus ratiocinationis.*

Ex hoc jure bella sunt introducta, captivitates, pœ- 2
næ maleficiorum, obligationes pleræque, dominiorum distinctiones, judicia, ex hoc regna condita, urbes, magistratus constituti, *l. 5. de just. & jur.* & similia proflus necessaria & utilia ad humanæ societatis continuationem & conservationem, *vide Donell. lib. 1. com. cap. 7. Connan. lib. 1. com. c. 1. & 2.*

Huc pars magna tit. de just. & jure. & Instit. de jure nat. gent. & civili.

Cap. 14. De jure proprio principali.

- 1 Jus proprium quid.
- 2 Ejus memora.
- 3.4 Convenientia illius cum jure naturali.
- 5.6 Discrepancia ab eodem, & in quibus.
- 7.8 Causa discrepantia.
- 9 Unde hoc jus mutabile.
- 10 Exempla illius.
- 11 Species juris propii.
- 12 Jus scriptum quid.
- 13 A quo tempore illius effectus incipit & illius species.
- 14 Jus principale proprium, & ejus nomina.
- 15 Species juris principalis.
- 16 Lex quid.
- 17 Plebiscitum quid.
- 18 Senatusconsultum quid.
- 19 Jus à principe constitutum, & ejus nomina.
- 20 Seniorum apud Judæos suffragia & officia.

Præcedenti capite de jure communi diximus: sequitur de proprio.

Proprium jus est, quod ex jure communi pro Rei- 1
publ. alicujus certæ utilitate & necessitate, aliisque circumstantiis conceptum, à magistratu constituitur. Vel, quod juri communi addendo, aut detrahendo, magistratus de negotio futuro, propter evidentem Reipub. utilitatem ritè constituit & imperat civibus alicujus certi loci, *l. 1. l. 2. de constit. princ. §. lex & seqq. Instit. de jur. nat. gent. & civili. l. 6. de just. & jur. l. 13. l. 16. l. 25. de legib. vide Johan. Rosin. lib. 8. antiquit. c. 2. 3. & lib. 6. c. 9. 10. 11. Menoch. lib. 2. arb. cas. 185. Connan. lib. 1. com. cap. 9.*

Proprium hoc jus habet membra & species.

Membra hujus sunt duo: quædam scilicet conve- 2
nientia cum jure communi, & quædam discrepantia ab eodem, *arg. l. 6. de just. & jure.*

Convenientia illa est, quæ non in totum à jure communi recedit, sed ab eodem analogicè deducitur ex ratione utriusq; juris eadem, ex subjecto occupante, vimirum negotio utriq; juri communi, & line utriusque justo, *d. l. 6. l. 9. de justis. & jure. l. 2. ex quibus caus. major. Calvin. lib. 4. Instit. c. 20. sect. 16. Junius de politia Mos. observat.*

Propter

- 4 Propter hanc derivationem juris proprii ex jure communi rectè illud hoc imitari dicitur, l. 2. *ibi, naturalem aequitatem secutus de minorib. l. 1. de pact. l. 1. de consil. pecun. l. 7. de in integr. rest. §. minorem. 4. Inst. de adopt. Zanchinus de legib. homan. thes. 6. c. 10. de redempt. opera. Pur. Martyr. Gen. c. 2. 2. cujus scilicet regula & exemplum jus commune est, Franc. Jun. de pols. Mos observ. Zanch. d. c. 10. thes. 10. de lege natura. & propter eandem immutabile dicitur, §. pen. Inst. de jur. nat. gens. & civil. l. pen. de just. & jure. Zanchinus d. locis.*
- 5 Discrepancia est, quâ in adcommodatione ad particularia negotia à jure communi proprium non nihil recedit, aliquid eidem addendo vel detrahendo, l. 6. de just. & jur. l. 16. de legib. Hoc est, quâ non per omnia juri naturali communi servit, neque in generalibus illis principiis manet, sed dum hæc ad specialia negotia, eorumque circumstantias naturam & affectionem specialem applicat, cogitur in quibusdâ à jure communi discedere, ideo, ut cum principio, subjecto occupante & sine ejusdem juris communis consentire possit, Jun. & Zanch. d. locis. *Da. in l. 6. de just. & jur.*
- 6 Recedit autem hoc jus proprium à communi, dum hoc ab illo limitatur vel ampliatur, ob duas potissimum causas, quarum utraque & singulæ necessitatem quid addendi vel detrahendi juri communi præbet, d. l. 6. de just. & jur. l. 3. de consil. princ. Calvin. lib. 4. Inst. c. 20. sect. 16.
- 7 Una est melior informatio legislatoris, qui ratione & modo conventiori & meliori jus commune singularibus negotiis adcommodat, l. 26. l. 27. & seqq. de legib. Franc. Jun. de pols. Mos. observat. vel pleniore rerum negotiorumque notitiâ & cognitione perceptâ, aliquid eidem addit vel detrahit, quoad convenientiam illam & analogiam in principio, subjecto & sine cum jure communi proprium hoc redigat & conformet, d. l. 6. & l. 7. de in integr. rest. l. 1. ex quib. caus. major. l. 1. ad SC. Macedon. l. 1. de donat. inter vir. & uxor. Nam quia ratio recta hujus legis & juris mater est, & ratio illa incrementis suis auferere potest, ideo mutationem sequi necesse est, Jun. & Zanch. d. loc.
- 8 Altera causa est conditio, natura & affectio negotii, seu eorum quæ ordinationi & imperio legislatoris subsunt, de quibus constituitur jus proprium, qualia sunt personæ & res, atque his accedentes, vel utrasque comitantés circumstantiæ, l. 16. de pœn. §. fin. Inst. de jure nat. gens. Horum omnium cum varia, diversa, inconstans & mutabilis sit conditio & natura, unam ipsâ & eandem dispositionem juris communis per omnia & in omnibus admittere non potest, l. 11. l. 16. de pœn. l. 8. de transact. l. 2. §. 4. ubi pupill. educat.
- 9 Propter hæc causas jus proprium mutabile & inconstans. §. pen. Inst. de jur. nat. gens. & civil. l. 26. & seqq. de legibus. à communi jure diversum & discrepans dicitur, l. 16. de legib. §. 2. Inst. de jure nat. gens. & civil. §. pen. d. t. Convenientia verò illa & discrepantia cum jure communi necessaria. Nam si eodem cum jure communi staret, diversam speciem ab eodem non posset constituere. Si profus & in omnibus contrarium juri communi sanciret, jus non esset, & jus naturale commune faceret mutabile, quod fieri non potest.
- Exemplum hujus juris proprii præbet donatio prohibita inter conjuges, tit. de donat. inter vir. & uxor. Mutuum dare filiosam. l. 1. & tit. 105. ad SC. Macedon. quorum utrumque jure communi non est prohibitum, l. in re. C. mandat. Sic itaque potest aliquid esse juris communis ratione originis, subjecti & finis, quod tamen nihilominus conformatione recti dicitur juris civilis, §. 1. Inst. de tutel. §. pen. Inst. de Attil. tut. sis. Inst. de pat. potest. §. 4. Inst. de adopt.
- Species juris proprii sunt duæ: est enim scriptum, I 1 vel non scriptum, §. 3. Inst. de jur. nat. gens. & civil. l. 32. l. 33. de legib. Scripturam ad essentiam juris non requirit, quidam demonstrare conantur ex l. 6. de just. & jure. l. 2. §. ex his. de orig. jur. l. 32. & seqq. de legibus. vide Connan. lib. 1. com. cap. 7. num. 5. Donell. lib. 1. com. c. 13. Wesenb. in com. tit. de legib. Anton. Fab. Jurisprud. tit. 2. princip. 6.
- Scriptum jus civile est, quod in scriptis propositum I 2 & promulgatum est, l. 10. l. 36. ubi Bartol. de legib. l. 8. C. d. t. Baro in §. lex. Inst. de just. & jur. Guid. Pap. decif. 97. num. Donell. lib. 1. com. cap. 13. Connan. d. loc. c. 8. adde Deut. cap. 31. 25. 26. cap. 17. 19. Josu. cap. 8. 32. 2. Chron. cap. 33. 16. cap. 34. 8. 33. cap. ult. 22. 23. 1. Esdr. cap. 1. 2. cap. 6. 11. cap. 7. 13. 21. Esther cap. 1. 19. Psalm. 149. 9. 10. ubi Jun. per Deut. cap. 12. 32. cap. 29. cap. 4. 6. & seqq. Scribitur verò ideo, quod non omnes homines eo ingenio valent, ut ex generalibus principiis juris communis particulares conclusiones & leges pro natura & conditione circumstantiarum ejusque negotii colligere, & memoriâ tenere possint.
- Hoc jus scriptum vim plenam accipit à tempore I 3 promulgationis intra duos menses, Novell. 66. vide Menoch. lib. 2. arb. cas. 185. Gabriel. tit. de legib. concl. 4. lib. 6. Duaren. tit. de just. & jure. c. 2. c. 4. Connan. lib. 1. com. c. 9. num. 8. nisi obligationem præsentem in se contineret, aut ante promulgationem in notitiam pervenisset, vel cum scientia legis promulgandæ fraus, cum alterius detrimento concurreret, aut præterita respiceret, vel privilegium introduceret, vel cum clausulâ irritante latum esset, Menoch. d. cas. 185. Gabriel. d. conclus. 4. & 3.
- Scriptum jus est principale, vel accessorium.
- Principale est, quod sine accessorio jus est, quod accessorio, nimirum juri prætorio, opponitur, §. 1. tit. Inst. de oblig. l. 1. quib. mod. ususfr. amitt. l. 9. §. 2. ususfr. quemad. cav. l. 1. §. ult. l. 3. §. 12. de consil. pecun. §. sed ista. Inst. de action. l. scio. l. 4. de testib. l. 20. §. 7. qui test. fac. poss. l. 27. de reg. jur. §. 1. Inst. de perp. & temp. act. l. 1. de pact. Donell. in §. sed ista. & in §. actiones. num. 7. Inst. de act. & sæpe ipsum jus impuleris dicitur, l. 1. §. fin. de superfic. l. 1. §. 5. quod fals. tut. l. 1. quib. mod. ususfr. amitt. l. 9. §. 2. ususfr. quemad. cav. §. actiones 10. §. sed ista. Inst. de act. l. 27. de reg. jur. §. 2. Inst. de bon. poss. l. 8. de reb. eor. qui sub

tutel. l. 1. de curat. fur. l. 27. §. 2. de pass. l. 4. de compens. latè Briffon. lib. 9. de verb. sign. & lib. 3. de solus. Cujac. ad Paul. lib. 3. sens. tit. 6. §. 17. & ad Ulpian. tit. 26. aliàs ipso jure aliquid fieri, variè accipitur, vid. Tiraquell. in l. si unquam. verb. revertatur 20. & seqq. C. de revoc. donat. jus merum, l. 4. §. 27. ubi Cujac. de usufr. l. 32. in fine. d. tit. l. 16. de minor. l. 36. de admin. tut. Cujac. libr. 8. obs. c. 16. jus solemne, l. 27. de rog. jur. simpliciter & absolute jus, l. 1. quib. mod. usufr. amitt. l. 9. §. 1. usufr. quem. cau. l. 60. de fidojuss. ius strictum, l. pen. 30. de consit. pecun. vide Duar. in l. 5. nu. 14. de in lit. jurand. jus constitutum, l. 27. de pact. l. Nosennius 34. de negot. gest. l. 6. de in integr. rest. l. adulter. ad L. Jul. de adulte. l. in herodem. de calum. l. 48. in fine. de juro fisci. Briffon. lib. 3. de solus. tit. 1. & lib. 9. de verb. signif. in voce jus. & Fab. 1. jurispr. passim.

15 Principale hoc jus est duplex: constitutum scilicet a toto populo, vel à quibusdam ex populo, l. 2. §. 10. 11. §. 9. de origin. jur. l. 32. §. 1. de legib. Alibi distribuitur, quòd partim consensu, ut lex & plebiscitum, partim necessitate est constitutum, ut senatusconsultum, l. pen. de legib. §. senatusconsultum. Inst. de jur. nat. gens. & civil. l. 2. de orig. jur. Cujac. libr. 14. obs. c. 16. Gell. lib. 10. cap. 10. Alexand. ab Alexand. lib. 6. gen. dier. c. 23.

16 A toto populo Romano jus constitutum est lex, quam populus Romanus senatorio magistratu interrogante, veluti consule, suffragiis populi centuriatim collectis, constituit in comitiis centuriatis, vid. Johan. Rosin. in antiq. Roman. lib. 8. cap. 2. 3. & lib. 6. c. 9. 10. 14. arg. §. 4. Inst. de jure nat. gens. & civil. ubi Theophil. l. 1. fam. hercis. aliàs vox lex variè accipitur, tit. de legib. l. 9. C. de donat. tit. de L. Commissor.

A quibusdam ex populo Romano necessitate suadente, l. 2. §. 10. 11. de orig. jur. jus constitutum est, vel à pluribus, vel ab uno, l. 2. §. 11. de orig. jur.

A pluribus est plebiscitum, vel senatusconsultum.

17 Plebiscitum est, quod plebs populi Romani in comitiis tributis, plebejo magistratu, veluti Tribuno plebis, *duo ex eo* interrogante, suo suffragio constituit, §. 4. Inst. de jure nat. gens. & civil. l. 2. ad L. Aquil. l. 2. §. 8. 9. de origin. jur. l. 23. 8. de verborum signif. adde 1. Sam. c. 8. Judic. c. 11. Johan. c. 9. 15. & seqq. 2. Maccab. c. 10. 8. Hoc postea ex lege Hortensia totum populum obligavit, l. 2. §. 8. de orig. jur. Consim. lib. 2. c. 18. sub sacruar. Alex. ab Alex. lib. 15. c. 26. & lex vocabatur, l. 1. ad L. Aquil. l. 1. ad L. Falcid. d. l. 2. §. 8.

18 Senatusconsultum est, quod senatus suffragiis suis per discessionem, vel majoris partis sententiam jubet atque constituit, l. 9. de legib. §. 5. Inst. de jur. nat. gens. & civil. l. 2. ad SC. Vellej. tit. Inst. de SC. Tertyl. tit. de SC. Orphis. tit. ad SC. Trebell. Rosin. libr. 7. cap. 7. antiq. Rom. Cujac. lib. 14. observ. c. 16. postea etiam principis interventu, l. 1. de reb. eor. qui sub tutel. Duaren. de just. & jur. cap. 3. Alex. ab Alexand. libr. 4. cap. 11. gen. div. Gell. lib. 4. cap. 7. Quòd jus necessitate constituisse Jctus dicit, l. pen. de legib. l. 2. §. 9. ubi Cujac. de origin. jur.

Principale & merum jus civile ab uno constitutum 19
l. 2. §. 11. de orig. jur. est, quod princeps à suis præfectis consultus, §. 2. Inst. de his qui sunt sui, vel alien. jur. per epistolæ rescriptum constituit & rescripsit, libellorè supplicantis subscripsit, l. 1. de consit. princ. l. 3. §. Divon. de sepul. viol. l. 13. de reb. eor. l. ult. in fine. de offic. procur. Casar. l. 31. §. 24. de recept. arb. l. 5. de magist. conven. Eslb. c. 8. 9. & seqq. Daniel. c. 6. 15. quas epistolas Candidati magistratum legebant, l. 1. in fine. de off. quest. vel quod princeps subscribi suo nomine iussit, l. rescriptum. de distract. pign. vid. epigraphen l. 20. de offic. pref. prator. Briffon. lib. 3. selectar. c. 7. vel cognoscens decrevit, l. pen. de his qua in testam. del. l. 1. §. 14. vel edicto præcepit, §. 6. Inst. de jur. nat. gens. & civil. ubi Theophil. tit. de consit. princip. Duaren. lib. 2. disp. c. 19. Gouvan. libr. 2. var. c. 30. vel adhibitis & convocatis Jctus constituit, in princ. Inst. de codicill. l. 33. in fine de admin. tut. tit. de consit. princip. in epigraphen l. 20. de rit. nups. vel oratione de jure constituendo in senatu habità, & senatus arbitrio audito, l. 1. l. 2. de feris. l. 2. de serv. fugit. l. cum his. de donat. inter vir. & uxor. l. 2. §. 1. no de stat. defunct. l. 2. de reb. eor. qui sub. licem veniunt. §. prator. l. illud. l. si & rem. de petit. hered. l. 1. C. d. s. l. 8. de transact. l. 2. C. de curat. fur. l. 9. ad SC. Tertyl. l. 16. de sponsal. Briffon. lib. 2. c. 16. select. Unde dicitur sententia imperialis in cognitionibus prolata, vid. l. ult. ad SC. Trebell. epigraphen l. 11. de jure patron. l. 81. ubi Goshofred. ad SC. Trebell. Cujac. lib. 2. obs. c. 28. mandatum, placitum principis, tit. C. de mandas. princ. l. 3. l. 19. de offic. presid. §. 6. Inst. de jur. nat. gens. rescriptum, decretum, edictum, constitutum, sanctio pragmatica principis, l. 11. de legib. tit. de consit. princ. l. 33. de adm. tut. l. 19. §. pen. locas. l. pen. §. 1. de jure patron. tit. C. de divers. rescript. & prag. sanct. l. 1. ex quib. caus. major. l. ult. C. de proz. sacri scrip. sacrum rescriptum, l. 1. Cod. de monopol. oraculum principis, §. illud 11. Inst. de adops. l. pen. C. de heres. & Manich. l. 11. C. de vecl. & commiss. divina sanctio, l. ult. C. de heres. & Manich. sanctissima constitutio, jussio, lex sacratissima, l. 7. C. de pagan. l. 5. §. 5. de adm. tut. l. leges. C. de legib. & quandoq; Senatusconsultum, quod arbitrio & consilio senatus adhibito constituebatur, l. 8. de transact. l. eleganter. §. 1. de condit. indeb.

De hoc jure si quid dubii accidisset, princeps rogabatur, l. 97. de leg. 3. l. ult. de jur. fife. l. 16. de rit. nups. l. 20. §. item de petit. hered. l. 1. l. 2. de ser. Cujac. in l. 8. de transact. Illudque persæpe à reliquis juris civilis speciebus segregatur, l. 4. §. contra. de dol. mal. & met. except. l. 39. de cond. & demonst. Cujac. lib. 7. obs. c. 19. & legis similitudinem habet, §. 2. Inst. de bon. poss. l. 8. de legib. §. sed & quod. Inst. de jur. nat. gens. vid. l. 8. C. de legib. Propriè decretum dicitur constitutio sub personæ aliarumque circumstantiarum determinatione factà, Cujac. in parvas. C. de divers. rescript. & prag. sanct. Edictum, quod his omillis est constitutum, l. 8. de questio. l. 13. de jure fisci. Theophil. in §. sed & quod. Inst. de jure nat. gens. & civil.

De seniorum apud Judæos suffragio vide 1. Sam. 20

c. 5. 3. *Judic. c. 20. Luc. cap. 22. 66. Num. cap. 11. 16. Deut. cap. 21. 2. 19. 20. cap. 13. 5. 1. Reg. cap. 7. 2. Chron. cap. 1. Josu. cap. 23. Matth. cap. 15. 2. cap. 16. 21. cap. 26. 9. 47. 57. Edictorum principalium exempla vide Luc. cap. 2. 1. Daniel. cap. 2. 12. cap. 3. 5. c. 6. 9. 26. Genes. 6. 12. 20. Exod. cap. 1. 15. 16. 1. Reg. 6. 12. 26. 27. 28. 2. Chron. 6. 15. 17. Esth. cap. 1. 19. cap. 3. 13. 15. c. 8. 13. Seniores prudentes regibus etiam in jure dicundo adfistebant, 1. Chron. cap. 13. 1. 2. cap. 38. 1. 2. 2. Chron. cap. 20. 30. Num. cap. 30. 1. Deut. c. 5. 29. 30. cap. 39. 1. 1. Chron. cap. 28. 1. 2. 2. Chron. c. 5. 2. 3. Psalm. 121. Esa. c. 3. 15. 16. Josua c. 9. 15. Jerem. c. 36. 14. & seqq. c. 37. 14. & seqq.*

Hujus loci est titulus de just. & jur. tit. de orig. jur. tit. de legib. tit. de constit. princ. tit. Cod. de divers. rescript. & pragmat. sanct. tit. C. de legib. C. de mandat. princ.

Cap. 15. De jure proprio accessorio.

- 1 Accessorium jus quid.
- 2 Ejus origo & species.
- 3 Prætorum edicta, & causa.
- 4 Hujus appellationes varia.
- 5 Valor & virtus prætorii juris.
6. 7 Responsa prudentum, & usus eorumdem.
8. 9 Forma respondendi de juro, verus.
- 10 Jstorum veterum libri unde, & à quibus.
- 11 Disputationes fori veterum Juriconsultorum.
- 12 Titulorum quorundam inscriptiones unde.
- 13 Nomina varia veterum JC.
14. 15 Responsorum horum varia appellationes.
- 16 Sæta & hæreses JC. veterum.
- 17 Sætarum autores primi.
- 18 De jure dubio responsa apud Judæos.
- 19 Jus non scriptum quid.
- 20 Ejus nomina varia.
- 21 Ejus requisita.

DE principali jure civili suprâ fati diximus: sequitur de accessorio, *sup. c. 14. n. 14.*

Accessorium jus civile scriptum est, quod principali inservit, idque subsequitur, comitatur & interpretatur, *l. 24. de testib. l. 39. de nox. act. l. 7. §. 1. de just. & jur. l. 11. de præscript. verb. Donell. in §. sed ista. Instit. de act. l. 1. §. pen. & ult. de constit. pecun. Duaren. in l. 5. num. 14. de in lit. jur. per l. 8. nam & de just. & jure. Vacan. à Vacan. lib. 6. declar. c. 79. n. 3. Ballon. lib. 1. supputas. c. 9.*

Hoc inter juris species non referebatur prius, quam de illo superioris principalis juris alicujus placitum & approbatio intervenisset, *l. 2. §. 5. d. §. 12. §. 47. de origin. jur. §. 8. Instit. de jur. nat. gens. & civil.*

Hujus species sunt duæ: Prætorum edicta, & responsa prudentum.

Prætorum edicta sunt, quæ prætores naturalem æquitatem secuti, *l. 1. de minor. l. 1. de pact. l. 1. ex quibus*

caus. major. l. 1. de institus. act. l. 1. commod. l. 2. quod cum eo. l. 2. de trib. act. l. 1. de exercit. act. §. 9. emancipati. Instit. de hered. qua ab intestat. deser. propter utilitatem publicam proposuerunt, l. 7. de just. & jur. non tollendi aut abrogandi meri juris civilis semel constituti causâ, d. l. 7. l. 27. de reg. jur. l. 38. de pact. sed adjuvandi, l. 1. §. 1. de feris. l. 1. ex quib. caus. major. l. 1. de capis. minus. l. 16. §. Pomponius. de minor. §. ult. Instit. de leg. agnas. success. confirmandi, l. 7. §. 1. de justis. & jur. Cujac. libr. 18. observas. cap. 38. & per additionem suppleendi, l. 1. l. 7. commod. l. 4. l. 5. de rejud. l. 17. §. de pignore. de pact. l. 23. C. de pignor. §. aliquando. Instit. de bon. poss. §. in personam. Instit. de action. vel per detractionem mitigandi & corrigendi causâ, l. 11. de præscript. verb. §. ult. Instit. ad L. Aquil. l. 33. in fin. d. s. §. media. Institus. de codicill. §. 1. Instit. de except. Nam eadem est ratio juris prætorii ad jus civile, quæ est juris civilis principalis ad jus naturale & gentium, quod vel confirmat, vel illi quid addit aut detrahit, d. l. 7. §. 1. de just. & jur. l. 1. deposit.

Hoc jus appellatur prætorium, *l. 7. ubi Cujac. de 4 just. & jur. §. 9. & seqq. Inst. de leg. nat. gens. temporale, non perpetuum, l. 20. de vulg. & pupill. subst. honorarium jus, l. 8. de just. & jure. Institus. de perpet. & temp. act. l. 42. si duorum. de act. empt. & vend. l. 7. l. 8. de just. & jur. l. 1. §. ult. l. 3. §. 2. de constit. pecun. §. 7. Instit. de jur. nat. gens. l. 2. §. 6. 10. de origin. jur. sit. Instit. de divis. stipulat. Cujacius libr. 8. observas. cap. 38. & in d. l. 8. Coras. lib. 3. miscell. cap. 18. Ravard. lib. de auct. prud. cap. 10. humanius jus & benignius, l. 6. §. 3. de his qui nos. infam. l. 84. de hered. instit. l. 73. l. 19. de liberis & postum. l. 4. §. 1. de in diem addit. l. 12. l. 13. Cod. de usufr. defensio contra jus ipsum, l. 2. §. pen. quod fals. sus. §. 1. Instit. de except. l. 112. de regul. jur. l. in honorariis. de obligas. & act. l. 7. §. quin imd. & seq. de pact. Duarenus in l. 5. num. 14. de in lit. jur. Cujac. in l. 8. de justis. & jur. jus utile ex interpretatione receptum, jus æquius, melius, verba solemnia prætoris, lule. §. 5. de verborum obligas. l. 5. Cod. quod cum eo. sit. de except. l. 41. in fine de jur. des. l. 82. solus. mas. jus in albo propositum, arg. l. 2. de edend. sis. de albo corrupto in l. 9. de jurid. auxiliium prætoris, l. 1. l. 36. l. 37. de minor. §. 2. 3. Instit. de except. viva vox juris civilis, l. 8. de just. & jur. jus civile, principale subsequens, l. 24. Sejo. de testib. l. si plurimum 39. de nox. act. in quo factum, l. 27. §. pactus. de pact.*

Erant autem edicta prætorum, primò annua, sicut & quoque officium ipsorum & inter leges & jura, populi Romani judicio & consensu recepta, *l. de quibus. de legib. non referebantur, Briffon. lib. 3. de solus. in princip. sed ab iis distinguebantur, §. sed cum paulatim. Instit. de testamens. l. nullo. de fals. d. l. 14. de testib. l. 20. §. servus 7. qui test. fac. poss. eaque sequebantur & confirmabant, d. l. 14. d. l. 39. §. 1. 2. Institus. de bon. poss. l. 1. commod. Cujac. in d. l. 8. de just. & jure. Postea à Juliano perpetua facta sunt, l. 2. §. 10. & seqq. de orig. jur. §. 7. & seqq. Instit. de jur. nat. gens. & civil. sit. Inst. de perpet. &*

temp. act. l. pen. C. de condit. indeb. l. 42. de act. emp. & vend. Govean. in l. 7. de jurid. & species juris scripti, Cujac. in d. l. 8.

- 6 Responsa prudentum sunt sententia eorum, quibus ex auctoritate principis permillum erat respondere, l. 17. l. 5. de transact. l. 14. §. 5. quod mot. caus. l. 39. de aur. & arg. legat. l. 2. §. 6. de orig. jur. §. 8. Instit. de jur. nat. gent. & civ. de jure dubio, incerto, obscuro, nec satis expresso in legibus, SCtis, plebiscitis, vel constitutionibus principum, vel edictis, l. 2. §. 12. §. 5. l. 1. de orig. jur. §. 8. Instit. de jure nat. gent. l. 3. si pari hered. l. 39. de act. emp. l. 1. §. 11. de vent. inspic. l. 17. l. 18. de constit. pecun. l. 1. §. 4. C. de jure vet. enucleo. l. 14. §. ult. Cod. de adfess. Vacan. lib. 6. declarat. cap. 29. num. 2. illudque interpretari, l. 5. de transact. l. 4. §. 14. de dol. mal. & mes. exc. §. 1. Instit. de codicill. l. 17. de jure patron. Ravard. de auct. prudent. cap. 14. illustrare, vel ejus defectum suppleri; quomodo prudentes alicujus juris sententia & responsis auctores fieri solebant, l. 10. in fine. de usufr. earum rer. qua usu consum. l. 3. §. ult. de origine jur. quod faciebant, quando dubia respondendo, consulendo, disputando, docendo, scribendo resolvebant, l. eum 79. §. 1. de judic. l. 1. ult. Cod. de relation. text. in l. 2. §. ult. de origin. jur. l. 11. C. de advocat. divers. jud. l. 7. Cod. de profess. & medic. l. 14. Cod. de adfess. Quamvis etiam quandoque praesides & magistratus superior de jure dubitantibus respondebant, d. l. 79. §. 1. de judic. d. l. 1. & ult. C. de relat.

- 8 Respondebant ergo prudentes, docebant, scribebant, disputabant de jure dubio & controverso, l. 2. §. 5. §. 35. & seqq. de orig. jur. l. 17. de jure patronas.

Docebant prudentes, & se discipulis suis praestabant, atque de jure dubio in auditoriis suis disputabant, l. 1. in fin. ne de stat. defunct. l. 40. de rob. credit. l. 19. de liberis & postum. l. 78. §. 4. de jur. dot. l. 18. §. 1. de minor. l. 30. §. 7. Cod. de jur. dot. l. 41. de recept. arb. & in scholis suis §. 8. Instit. de mandas. l. 138. de verborum obligat. ubi suos habebant discipulos & auditores, l. 19. §. 2. de recept. arb. l. 1. §. 7. de aqua pluvi. arcend. l. 2. §. 35. & seqq. §. 42. 45. 46. 47. de orig. jur. ipsi verò praecipitores appellati, l. 32. de damn. infecto. l. 28. de rob. aucto. jud. possid. & magistri. l. 19. §. 2. de recept. arbit. Juris profellores, l. 2. §. 35. §. 38. de orig. jur. vid. Eberlin. de orig. jur. c. 36. & seqq.

- 9 Respondebant autem consulti ab aliis, l. 2. §. ult. de orig. jur. l. 113. §. ult. de verborum obligat. l. 20. §. ult. de stipulat. servor. l. 11. de hered. Instit. l. 45. solus. mat. l. 52. §. 7. pro soc. l. 9. 10. 11. 13. 15. de rob. cred. in epigr. l. 125. de verborum significat. quibus in epistolis suis respondebant, l. 13. de serv. urban. Cujacius libr. 18. observ. c. 38. Duaren. lib. 2. dispus. cap. 28. l. 19. l. 25. de lib. & posthum. hered. l. 38. §. 2. de act. emp. l. 17. §. 1. si serv. vend. l. 11. §. 5. ad L. Jul. de adult. vel vivā voce litigantes monebant, l. 27. de donat. d. l. 17. §. 1. 2. ab illis consulti, d. l. 2. §. 35. 37. 38. de orig. jur. ob quod consultationibus vacabant, d. l. 2. §. 35. & sequentib. ambulantes transverso foro, consulti sui copiam omnibus facientes, d. l. 27. §. 1. 2.

Eberlin. in titulo de origin. jur. l. 2. §. 35. & sequentib. eod. Hinc libri quorundam responsorum, dict. l. 2. §. 38. 39. 10 de origine jur. in epigraph. l. 60. de acquirend. rer. dom. l. 58. de usufruct. l. 43. de action. emp. libri quaestionum, in epigraph. l. 29. l. 33. & sequentib. de vulg. jur. l. 11. libri disputationum, l. 64. de judic. l. 66. & sequentib. in epigraph. d. tit. l. 6. l. 15. de in rem. vers. libri institutionum, l. 51. de judic. l. 17. deposit. l. 15. de legat. 1. in epigraph. epitomatum, l. 33. deposit. l. 23. l. 24. mandas. in epigraph. Digestorum, l. 30. l. 31. l. 25. l. 27. l. 74. & sequentib. de judic. in inscriptionibus legum istarum. epistolarum, l. 25. de judic. l. 15. de jurejurand. in epigraph. cognitionum, l. 36. in epigraph. de judic. rerum quotidianarum & aureorum, l. 2. l. 4. mandas. in epigr. variarum lectionum, l. 21. de rei vindic. in epigr. libri opinionum, l. 1. de jure immun. l. 15. si serv. vind. l. pen. de judic. in epigr. libri de ambiguitatibus, l. 31. de vulg. substis. l. 62. de legat. 3. in epigr. commentaria in jus civile, quorum in proemio Digestor. Justinian. meminit consilia eutematica, cautiones & epitolar, l. 58. solus. mat. l. 15. de jurejurand. l. 28. de bon. auct. jud. possid. l. 55. l. 56. de acquirend. rer. dom. l. 1. l. 15. de vent. inspic. l. 9. §. 8. l. 17. l. pen. si certum petas. vide Ravardum & Eberlin.

Erant quoque fori disputationes à prudentibus institutae, l. 2. §. 5. ubi Cujacius de orig. jur. §. 1. Instit. de codicill. l. 117. §. Divi. de jure patron. l. ult. §. 26. de mun. & bon. in quibus quod ex communi Jctorum consensu & calculo de jure incerto, dubio, ejusque sententia & intellectu post magnas varietates constitutum & decretum erat, l. fin. pro legat. l. 32. de obligat. & act. l. 55. §. 1. de legat. 2. l. 32. de hered. Instit. l. 15. §. 3. de mun. & bon. l. 1. §. 3. l. 3. §. 1. 4. 5. de acquirend. possid. Imperatorum auctoritate interveniente pro jure habebatur, §. 13. illud. Instit. de rerum divisi. Ravardus in lib. de aucto. prud. cap. 14. & 15. Rosin. libr. 8. antiq. Roman. cap. 4. in fine. arg. §. 2. Instit. de sociis. l. 17. de jure pat. §. 8. Instit. de mandas. l. 19. de liber. & posthum. & vocabatur responsum prudentum, recepta & consensu Jctorum probata sententia, regula & causa conjectio, l. 1. de regulis jur. ubi Ravard. quales collegisse videtur Paulus Jctus in lib. 5. sententiarum, & habet tit. de reg. jur. l. 2. §. 3. de stat. lib. 17. de jure pat. l. 1. de aut. tut. laed. Ravardus de auct. prud. cap. 15. Hotoman. libr. 2. observat. cap. 4. tit. de reg. Catomiana. Modestinus, Pomponius & plures tales regulas collegerunt, l. 24. l. 25. de rit. nupt. l. 33. de judic. in epigraph. l. pen. de jurejur. l. ult. de rit. l. 54. l. 58. de rit. nupt. in epig.

Ex commentariis & libris à Jurisconsultis ad jus civile scriptis, l. ult. Cod. de usufr. l. ult. C. de servit. tituli quidam suas inscriptiones acceperunt, uti tit. ad L. Jul. de adult. tit. ad SCtum Trebell. tit. ad SC. Macedon. Syllan. Orphis. Claud. Tertyll. ad L. Falcid. ad L. Jul. de vi public. de vi priv. de sicar. ad L. Aquil. commentarii JC. scripti ad illas leges, plebiscita, senatusconsulta, constit. princip. vel edicta praetorum, l. 1. ad SC. Treb. l. 2. §. 38. & seqq. de orig. jur. vide epig. l. 9. l. 10. 11. 13. 14. 15. de reb.

rob. cred. l. unie. §. ult. C. de rei ux. acti. Leges enim, plebiscita, senatusconsulta, edicta pratorum, constitutiones principum, brevibus verbis comprehensa, ab his interpreibus longissimis sæpe commentariis explicabantur, vid. præm. Digest. & Epigraph. l. 11. de act. emptio. & vendit. l. 2. §. 39. & seqq. de origin. jur. Vacan. à Vacu. lib. 6. declaras. cap. 79. num. 23. quorum commentariorum numerum Justinianus exprimit in præm. D. & Pomponius in l. 2. §. 38. 39. 41. 43. 44. 45. 46. 47. de origin. jur. quibus commentariis Jctorum jus in melius producebatur, d. l. 2. §. 113. de origin. jur.

13 Hæc responsa prudentum, jus faciebant, §. 8. responsa. Insist. de jur. nat. gens. & ideo Jcti veteres vocabantur juris conditores, l. ult. Cod. de hered. vel action. vendit. l. final. Cod. de donat. ante nupt. l. 23. Cod. de procuras. l. 25. Cod. de nupt. l. 2. §. 2. com. de servit. manu. l. 23. Cod. de procuras. juris fundatores, d. l. 2. §. 39. veteris juris autores, l. final. Cod. de injur. l. ultim. §. 3. Cod. de curas. fur. autores simplici, l. 1. §. sed. de usufruct. adrosc. l. 17. de jur. pat. l. 138. in fin. de verborum obligationib. l. 4. §. 13. 14. de dol. mal. & met. except. juris scientiæ auctores, l. fin. §. 2. Cod. de curas. furios. l. 32. in princ. de usur. l. 2. §. 7. de orig. jur. l. 13. l. 15. C. de usufruct. l. 32. §. 1. de usur. l. 1. §. 2. de usufr. adrosc. l. 138. de verborum obligat. Eberlin. de orig. jur. cap. 34. interpretes, §. 8. responsa. Inst. de jur. nat. gens. l. fin. Cod. de curas. furios. l. 2. §. 35. & seqq. de orig. jur. Curac. lib. 7. obf. c. 25. & in l. Gallus. de lib. & post. iuridici, sit. C. de jurid. Alexand. à quib. jura orta & tradita sunt, §. ult. Inst. de nox. acti. sapientes, prudentes, antiquæ prudentiæ cultores, jurisprudentes, jurisperiti, d. l. 2. §. 35. 37. 38. legum magistri, l. 17. §. 1. si servit. l. 1. jurisperites. de excusentor. l. ro. de grad. & affin. studii juris, in consuet. Justin. ad antecess. l. 1. §. 1. ad Turpill. l. ob hæc. de his qui nos. infam. l. proxima. de his qui del. inest. l. unie. de offic. a. jess. juris antiqui interpretes, l. 1. de offic. ad jess. l. 9. §. 1. de pæn. l. 4. de extraord. cognit. de quibus in d. l. 2. §. 35. & seqq. de orig. jur. l. 15. C. de usufr. Revard. de auct. prud. c. 14.

14 Hoc jus à Jctis conditum sine scripto, in sola prudentum interpretatione consistebat, tacito illiteratoque consensu introductum primò, sed postea speciei juris civilis factum est, l. 2. §. 5. 12. 39. & seqq. de origin. jur. l. 5. de transact. l. 14. §. 5. quod mes. caus. §. 1. Insist. de codicill. Revard. d. c. 14. vocabatur auctoritas prudentum, l. 7. de justis. & jure. Cujac. in l. 2. §. 5. de orig. jur. per l. 2. §. 5. 6. 7. eod. sententia auctorum, l. 4. §. 14. de dol. mal. & met. except. d. l. 2. §. 3. ubi Cujac. l. 39. §. 6. de auct. iur. l. 14. §. 2. de relig. l. 7. de just. & jur. l. 20. de verborum signif. sub qua quidam perniciosè errabant, l. 9. si servum §. 3. de verborum obligas. adde l. 9. est. in fin. in quib. caus. pign. vel hypoth. l. 2. §. 45. fuit. l. 47. de orig. jur. consultum prudentum, Gallus lib. 12. c. 13. consensu receptum, in pr. Insist. de acquis. per arrogat. l. 1. §. 2. ibi receptum. de rer. permus. l. 1. ibi, mutius in aq. visum est. de estimat. actio. l. 2. de donat. inter vir. & ux. l. 2. qui sciud. cog. l. 1. §. 2.

de act. ampt. jus ex certiori ratione natum, vel jus certum, §. 6. item. ibi. si certioram rationem. Insist. de oblig. qua quasi ex cons. manifestum, l. 5. minoribus. C. de integrum restit. minor. cuius jus incertum, nondum per prudentes decium, opponitur, l. 1. de estimat. act. l. 9. l. 24. in fin. ibi, tutius. l. 17. l. 19. de prescript. verb. §. 2. Insist. de contrah. empt. §. 8. usq. Insist. mandas. non incertæ opinionis, l. 2. C. de adil. act. l. 13. properandum, §. 4. l. 16. a. pertissimi. l. certi juris. 17. C. de judic. certum & indubitatum jus, l. 9. C. de hered. vel act. vend. l. 4. si is. C. si mancip. ita fuer. alien. & abolutum, l. 1. C. de hered. vel act. vendit. l. 2. C. de confirm. ius, veterum dubitatione remotà constitutum, l. 13. C. arb. iutel. ambiguitas & dubitatio juris antiqui, l. ult. C. pro soc. l. pen. d. 1. ult. C. arb. iur. l. ult. C. de auct. prestand. a. pertissimi juris, l. 12. ambiguitatem cum l. seqq. C. de usufr. quæstio apud plerosque ventilata, l. 4. apud. §. illa. de dol. mal. & met. except. scio tractatum, l. 39. cum servus. §. scio. 6. de legat. 1. non est opiniois incertæ, l. 32. si causa. C. de transact. observatum à quibusdam, l. scio. 4. de restit. in integ. jurgium & alterationes auctorum, decidentis statuimus, l. 13. eum. C. d. 1. jus indubitatum. l. 12. l. 13. l. 14. C. de usufr. l. 15. l. 16. l. 17. C. d. 1. l. pen. & ult. C. de curas. furios. antiqua jurisprudentia, d. l. ambiguitatem. C. de usufr. explorati juris est. l. inter antiquam. 15. C. de usufr. l. ult. §. 3. C. de curas. furios. quæstio vulgò tractata, l. eum. 7. C. de usufr. non ambigitur, aut dubitationem non habet, l. 37. iurorem. §. 2. de administr. ius. ambigui juris non est, l. 8. creditorem. l. 7. in l. 9. si foror. l. 10. curatorem. C. qui dar. ius. vel curas. poss. l. 7. quicquid. C. arbi. iur. l. 2. C. de fideic. ius. constitutio, seu regula, l. 91. si servum. §. 3. 4. de verb. oblig. l. 1. ubi Revard. de reg. jur. & supra dixi. sententia, d. loc. sup. hoc jure secundum plurimum sententiam utimur, l. si tibi. 17. §. 5. de pact. l. 27. de procur. l. 7. in fin. d. l. ult. de fund. dosal. certo jure utimur hodie, l. 7. ait. §. 6. de minor. l. pen. de cond. in deb. interpretatio prudentum dubia resolvit, l. cum. 5. de transact. l. 14. §. 5. quod mes. caus. l. 39. de aur. & arg. leg. diversæ JC. de una re sententiæ, l. ult. de jur. delib. l. 21. cum antiquis. C. de jur. delib. l. 27. §. 1. de procuras. l. 25. si is qui test. fac. poss. l. 42. in adrogatorem. de pecul. l. 7. §. 8. de donat. int. vir. & uxor. l. 1. rerum amotar. l. 16. Julianus de judic. §. cum ex aliena. Insist. de rev. divis.

Quoties autem Jcti de illo jure prudentum loquuntur, uti solent his ferè verbis, scilicet, Post magnas varietates obtinuit, l. ult. pro legat. l. 32. cum ex. de oblig. & action. obtinuit contra sententiam Mutii, §. 2. Insist. de societate. plerunq; solemus dicere, l. 10. §. 2. de pactis. fortè forsitan, l. si duo. de recept. arbi. veteribus placet, l. 28. de pactis. creditum est, l. non minus. 31. de her. insist. l. 31. in substitutione. de vulgari. veteres decreverunt, l. illa institutio. 32. de hered. insist. definierunt, l. 97. cum ex. de solus. secundum omnium sententiam, l. servus. 50. §. 1. de hered. insist. l. 2. de liber. & posth. hered. insist. à plerisque respondetur, d. l. 2. de lib. & posth. hered. insist. ad sententiam illam decursum est, l. si is. 13. de lib. & posth. hered. insist. l. 2. §. iusor. pro empt. l. 7. postquam. C. de

lib. eod. §. 38. 39. 10
er. dom.
ionum,
ite. libu
in. in epi
titutio-
1. in epi
ndat. in
l. 74. &
um. epi-
epigraph.
n quori-
er varia-
libri opi-
l. pen. de
de vulg.
jus civili-
anti con-
sist. mat.
ssid. l. 55.
s. inspi-
rdum &
ibus in-
ius de
da mun.
m con-
que sen-
constitu-
e obligat.
iur. l. ubi
vend. poss.
jure har-
var. ius in
8. antiq.
es. l. 17. de
posthum.
a & con-
ulæ con-
collegisse
habes. id.
1. de auct.
an. lib. 2.
us, Pom-
24. l. 25.
& jur. 100.
ad jus ci-
viti. tituli
a. l. 5. Jul.
Maccedon.
1. Jul. de
mentarii
lta. com-
eb. l. 2. §.
14. 15. de
reb.

hered. vel action. vendit. vulgò traditum est, l. 11. de
 servis. l. 3. quemadmodum servus amittit. §. si res. 6. Instit.
 de legatis. receptum est propter necessarium usum, l. 8.
 depositi. l. 54. mandati. l. 7. de contr. emp. placuit pru-
 dentioribus, d. l. 45. cum servus: Mandati. l. 25. cum de
 dol. malo. vulgò receptum est, l. 2. de usuris. l. 1. de donat.
 inter vir. & ux. l. 5. §. si quis. de iuro dot. l. 43. de vulg.
 substit. Cujac. in l. 2. §. 5. 6. de origine juris. sic Gallus
 induxit, l. 29. de lib. & posth. hered. instit. l. bis verbis.
 48. §. 1. de hered. instit. l. 23. qui bona. in fin. l. 7. §. 5. de
 adquir. rer. dominio. l. 31. in substitutione. de vulg. pla-
 cuit prudentibus, l. 6. ad iur. §. 2. ad municip. d. l. 31.
 in substitutione. l. 31. quod. §. ult. de ad. edict. ita hoc pru-
 dentes interpretati sunt, d. l. 31. vulgò traditum est, l. ju-
 ra. 3. quemadmodum servus amittit. l. 11. quod vulgò. pro emp.
 l. pro parte. 11. de servis. per manus traditum est, l. 49.
 qui testam. fac. l. 31. in substitutione. §. 1. de vulg. l. 10.
 quod per manus. de iur. codicillarum. l. si tibi 17. §. 5. de
 pact. l. 27. l. 37. in fin. de procurat. l. 7. ait. §. 6. de minor. l.
 pen. de con. iud. indob. certo iure utimur, l. pen. de leg. 1.
 l. 2. C. de sol. ut. l. 7. quod. §. 8. de donat. int. vir. & ux. r.
 l. 1. rei. amotar. obtinuit sententia, l. 17. §. 4. de pact. l. 37.
 de procur. l. 57. de manum. testamento. l. 3. §. 1. de in rem
 verfo. l. 29. Gallus. in fin. de lib. & posth. hered. instit. se-
 cundum illorum opinionem, l. existimo. 98. de verb. ob-
 ligas. secundum Massurii Sabini opinionem puro,
 l. 105. stipulatus sum. de verb. obligas. potest Sabini
 sententia recipi, l. 115. ita stipulatus. §. 2. de verb. oblig.
 secundum opinionem omnium, l. ult. §. 3. de verb. oblig.
 secundum omnium sententiam, l. 64. ex mille. §. ult.
 de evict. auctoritas Servii prævaluit, l. 69. qui libertatis.
 §. 3. de evict. sententia Neratii, l. 4. §. 1. de leg. commissoria.
 ab omnibus receptum est, l. ex empto 11. §. 8. de
 act. emp. inter omnes constat, l. 5. lex. §. 6. de injur. ita
 multi sentiunt, l. non solum. 11. §. 7. de injur. recepta est
 sententia Juliani, l. 38. qui plures. in fin. de vulg. substit.
 l. 3. et si. l. 6. sed et. §. 1. l. 7. si filius. de lib. & posth. puro
 ad sentiendum huic esse, l. 15. si maritus. §. 5. ad L. Jul.
 de adul. l. 11. §. 5. d. 8. probo sententiam Juliani, l. 2. in
 fin. de nexal. act. placuit media sententia existiman-
 tium, §. 25. cum ex aliena. Instit. de rer. divis. l. 7. aded.
 §. 6. 7. de adquir. rer. domin. placuit sententia posterior,
 §. 13. illud. de rer. divis. probatur veterum sententia, l. 6.
 perpetuo. de condit. ob surpem causam. veteres respon-
 derunt, l. si us 5. §. 9. commod. veteres definiunt, §. ult.
 Inst. de oblig. qua ex quasi contract. constituerunt, l. 91.
 si servum. de verb. obligas. apud veteres varium fuit,
 l. 140. pluribus. §. 1. de verb. oblig. apud veteres quæsi-
 tum, l. si habitatio. 10. §. 3. de usu & habitas. vetus fuit
 quæstio, l. vetus fuit. 69. de usufr. auctoritati veterum
 consequens est, l. 12. vulneratus 51. §. 2. ad L. Aquil.
 omnes veteres ita intellexerunt, l. 27. si servus. §. 13. ad
 L. Aquil. veteres existimabant, §. 16. qua de fallone. In-
 stit. de obligas. qua ex delict. nasc. l. 1. §. ult. de peric. &
 comm. rei vendit. hoc certo certius est, & ita sæpissimè
 constitutum, l. ais prætor. 10. §. 3. si cui. qua in fraud. credi-
 dit. l. 18. stipulatio. §. 8. de verb. obligas. multus argumen-

tis juris civilis comprobatum est, l. 34. bonedicas. l. 22.
 l. 7. §. 7. 8. de adquir. rer. domin. quidam existimaverunt,
 l. idem. 5. §. 2. de rei vendicac. l. 3. §. 3. de adquir. possess.
 l. 66. in vendendo. §. 1. l. 70. liberi, de contrab. emp. veteres
 putaverunt, l. 1. §. 16. de adquir. possess. plerique veterum
 responderunt, l. 3. §. 18. de adquir. possess. l. 39. si do-
 bitor. in fin. de contrabend. emp. plerisque placuit, l. 5.
 tutor. de ius. & rasion. distrah. veteres comprobave-
 runt, l. 12. si servus. de auct. ius. l. 6. pæpætuus. de condit.
 ob surp. causam. à veteribus præceptum, l. 3. §. 19. scrip-
 tum apud veteres, l. 19. qui bona. §. 1. de adquir. possess.
 vulgò responderetur, l. 2. §. 1. pro emp. l. 32. non solum. §. 1.
 de usufr. receptum est, l. si us 15. l. 44. iusto. §. 6. de usufr.
 cap. ratione juris introductum, l. 3. non solum. de usufr.
 cap. quidam putant, quibus consentio, l. 3. §. 3. 4. de ad-
 quir. possess. plerique responderunt, l. si quis. 8. pro emptor.
 vetus est, l. 3. pro suo. l. 5. si rem. l. si quis. 8. pro emptor. l.
 & ideo. 15. de verb. oblig. veterum altercationes, l. 14.
 antiquitas. C. de usufr. antiquitas dubitabat, l. 13. cum
 antiquitas. 13. C. de usufruct. iurgium auctorum, l. cum
 antiquitas. 13. C. de usufruct. dubitatum est, l. si rem. 5.
 pro emptor. hoc iure utimur, l. 19. hoc iure. de donat. l. 8.
 §. ult. l. 13. §. 7. de acceptil. l. 53. de oblig. & action. l. 2. §. 3.
 de statulib. l. 19. ex facto. de hered. instit. l. 4. hoc iure. de
 vulg. quæ sententia probatur, l. 40. l. 44. §. 3. de usufr.
 cap. l. 3. et si. §. ult. de lib. & posth. hered. l. quoties. §. 5. de
 hered. instit. vid. Revard. de auct. prudent. e. 15. hoc
 probatum, hoc constitutum est, l. 2. §. 47. & seqq. de
 orig. iur. l. 11. §. 3. 8. & seqq. §. 14. 16. & l. 13. de act. emp.
 vetior est sententia, l. 2. §. 5. de curas. bon. dand. l. 85. in
 executione. §. 3. de verb. obligas. l. 27. de procur. l. 9. §. ult.
 de reb. creditis. l. 11. Astius. de hered. instit. l. 3. et si.
 §. 4. inser. §. ult. de lib. & posth. hered. instit. videamus,
 l. 4. §. 1. de verb. oblig. videtur, plerunque forsitan, l. 4.
 §. 1. in fin. de verb. oblig. ubi Cujacius placet Celso, l. 24.
 si ua. l. 72. de verb. obligas. hæsitatur, l. & ideo. 15. de
 verb. obligas. l. si servum 91. §. 3. d. 8. nemo ambigit. l. 79.
 si procuratori. de verb. oblig. videtur hoc iure uti, l. 4.
 ob qua. §. 3. de ad. edict. vulgò vocant, l. illud 4. l. 56. §. 1.
 dictum. de evict. credo principem sensisse, l. 16. de in
 diem addit. juris auctores responderunt, l. quæro. 39. de
 act. emp. auctores confenserunt, l. 1. §. 3. de usufr. adrosc.
 Herennius Modestinus benè & optima ratione de-
 cevit, l. ult. §. 26. mixta. de muner. & honor. Libros o-
 pinionum quosdam scripsisse, apparet ex epigrapha l. si
 qua. 40. Ex quib. caus. maj. l. 23. non est. Quod met. caus.
 Per veteres autem intelligimus Brutum, Manilium,
 Sabinum, Labeonem, Capitonem, ut vult Cujacius ad
 l. 38. quam rem. de usufr. cap. confor. l. 2. §. 36. fuit autem. §. 38.
 §. 47. de orig. iuris.

Ideo autem sic Jcti loquebantur, quia inter ipsos 16
 multæ sectæ & hæreses fuerunt & variz opiniones, ut
 passim videre licet, l. 2. §. 47. ibi, hi duo, de orig. iur. l. 138.
 eum qui. de verb. obligas. §. is qui. 8. Instit. mandati. §. 2.
 Instit. de cons. emp. l. 7. aded. §. 6. 7. de adquir. rer. domin.
 §. 2. Instit. locat. & conduct. l. 24. quidam. de iur. codicill.
 l. ult. de iur. delib. l. 6. sed et. §. 1. de lib. & posth. l. 3. §. 4.
 l. ult.

l. ubi d. tit. l. miles. 11. §. 5. quidam. ad L. Jul. de adult. l. 15. si maritus. §. 5. si negaveris. d. s. l. Titius 43. de act. empt. l. 1. de contr. empt. & Instit. eod. & tit. de locat. & cond. l. ob triginta. 73. de solutio. §. 1. Instit. de donat. §. 15. cum ex aliena. Instit. de ver. divi. l. 21. de jur. delib. l. 27. §. 1. de procurat. l. si is. l. 25. qui test. fac. poss. l. 4. C. de collat. l. pen. C. de cond. indob. l. 18. de donat. l. 16. de judic. l. 2. de max. act. l. 30. pro socio. l. 3. §. 1. 2. de const. pecun. Barnab. Briffon. lib. 9. de verb. sign. in voce jurisconsultus. quarum reliquæ adhuc extant l. 3. §. 5. de acqui. poss. l. 9. de stip. serv. l. 12. & seqq. C. de usufr.

17 Sectarum autem harum diversarum primi autores fuerunt Attejus Capito & Anustius Labeo, l. 2. §. 47. de orig. jur. illi successit Maffurius Sabinus, unde Sabiniani. & huic Sabino, Gaius Cassius, unde Cassiani. Labeoni successit Proculus, unde Proculiani. Pitores Capitonis præceptoris sui opinionem & sectam sequebantur. Posteriores verò Proculiani Labeonis sententiam sequebantur, d. l. 2. §. 47. de orig. jur. Hodie, quam opinio aliqua approbata est in foro, judici ab ea non est recedendum, etsi in contrarium sit magis recepta Doctorum opinio, Menoch. lib. 3. præf. 34. num. 10. 11. 12. Mascard. conclus. 528. Hierony. Caval. in com. contra com.

18 Apud Judæos, de jure dubio respondebat, vel ipse Deus per videntes, seu prophetas, vel per Urim & Thumim, vel per somnia, vel per sortes, 1. Sam. c. 28. 6. c. 23. 9. 10. 11. ubi Marjyr describit modum consulendi per Ephod, in quo Urim & Thumim, qui erant 12. lapides splendentes. & c. 10. 19. & seqq. ubi idem Marjyr. & c. 3. 8. & seqq. vel de eo respondebant docti, legisperiti, scribz, sacerdotes, & Pharisei, Exod. c. 18. 22. 19. 20. 27. Deut. c. 1. 17. c. 17. 8. 9. 10. 11. 12. 2. Chron. c. 19. 8. & seqq. Num. c. 27. 5. 6. 7. c. 36. 4. 5. 6. & seqq. 1. Sam. c. 10. 22. c. 9. 6. & seqq. Judic. c. 21. 2. & seqq. c. 20. 28. & seqq. c. 4. 5. Jos. c. 7. 6. & seqq. Genes. c. 25. 22. De legisperitis Judæorum vid. Hefra. c. 4. 17. 23. c. 7. 6. 10. 11. 12. 14. 16. 27. Est. c. 1. 23. & seqq. Ordinarium seniorum & principum munus erat, interpretari legem, Num. c. 11. 15. & seqq. Deut. c. 27. 1. 2. Matth. c. 26. 57. 59. 65. 66. 67. Marc. c. 14. 64. Deut. c. 17. 8. & seqq. 2. Chron. c. 19. 5. & seqq. c. 1. 15. & seqq. c. 21. per tot. Jerem. c. 26. 10. 11. & seqq. quod etiam jurisperitorum & scribarum officium erat, Matth. c. 7. 29. c. 2. 4. c. 17. 10. c. 23. 13. Marc. c. 12. 28. 1. Corintb. c. 1. 20. Jerem. c. 8. 8. 1. Chron. c. 27. 32. 1. Esd. c. 7. & 11. quos ab initio ex Levitis ad hoc constitutos constat, 1. Chron. c. 26. 29. 30. 2. Chron. c. 19. 8. 11. c. 23. 7. 8. & seqq. Matth. c. 13. 52. c. 23. 33. c. 23. 3.

19 Sequitur de jure non scripto, l. 32. l. 33. l. 36. de legib. §. constat. Instit. de jur. nat. gens. quod usus frequens, inveteratus & æquus, l. 32. l. 35. l. 39. de legib. Novell. 134. c. 2. c. 3. l. 2. C. qua sit long. consuet. Lewis. c. 18. 2. §. 24. arg. Matth. cap. 15. 1. 2. 3. 4. (quod tempus arbitrarium, Menoch. lib. 2. arb. cas. 82.) tacito communi utentium suffragio comprobavit, l. 2. C. qua sit long. consuet. §. 9. sine. Instit. de jur. nat. gens. & civil. l. 10. de lo. 20. qib. Vocatur consuetudo, l. 2. & 101. iij. C. qua sit long.

consuetud. mos inveteratus, l. 32. de legib. jus moribus constitutum & receptum, l. 32. §. 1. de legib. l. 12. §. 2. de judic. l. 1. ad SC. Vell. l. 2. de donat. int. vir. & ux. Connan. lib. 2. com. c. 10. num. 2. l. 1. ver. amot. l. 2. de vulg. l. 24. de condit. & demonstr. quamvis hoc verbo etiam jus civile quandoque notetur, arg. l. 2. de vulg. l. 4. C. de donat. int. vir. & ux. l. 5. de oblig. & act. sæpè dicitur usus, §. sine. 9. Instit. de jur. nat. gens. mores, leges imitantes, d. §. 9. ubi Theophil. mores civitatis, l. 34. §. 1. de cons. empt. vicelex, l. 1. C. no fidejuss. det. dant. l. 33. de legib. l. 2. C. qua sit long. consuetud. jus tacitum, l. 15. de adopt. l. 32. §. 1. de legibus. jus, longâ consuetudine approbatum, l. 35. sed. & de legib. mos diuturnus, l. 33. de legib. longus, l. 35. d. tit. C. qua sit longa consuet. jus, moribus introductum, l. 2. de vulg. & pupill. subst. jus, tacito consensu receptum, in princ. Instit. de acqui. per arrog. vid. Cujac. in l. 7. de just. & jur. l. de quib. 32. de legib. Donell. lib. 1. com. c. 10. Connan. lib. 2. c. 10. nu. 9. pro lege habetur, l. 1. §. ult. l. 2. l. ult. de aqua & aq. plu. arc. l. 1. l. 2. l. 7. C. de servis. & aq. l. 20. de servis. verb. præd. Duaren. dispur. lib. 2. cap. 32. quæ legem abrogat, l. 32. de legib. Gell. lib. 11. c. 18. & lib. 12. c. 13.

Requisita juris non scripti sunt, I. observatio diuturna per 10. vel, ut Wofemb. per 20. annos, l. 35. sed & ea, ibi, per annos plurimos. de legib. vid. ad hac Paul. lib. 5. sensens. tit. de usufruc. §. sine scripto. 9. Instit. de jur. gens. d. l. 33. l. de quibus. l. sed ea. de legib. l. imperatores, de pollicis. l. longæva. l. 2. l. non tantum. & l. 1. C. qua sit long. consuet. l. 2. C. de servis. Donell. lib. 1. c. 10. per l. 1. & fin. C. de longi temp. præscript. l. 1. C. de usuc. vran. Barrjasi in l. de quibus. ubi & Zas. de legib. aliâ 100. annorum cursum exegerunt. argument. l. ult. C. de sacros. Eccl. l. hoc jure. de aq. plu. arcanda. Guil. lib. 2. observ. 31. num. 3. Mynsing. com. 6. obs. 42. Mascard. conclus. 428. & seqq. vel ex arbitrio æstimanda, Duaren. in tit. de legib. & qua sit long. consuet. Menoch. lib. 2. arb. quæst. cas. 83. num. 6. 7. 8. quod probat Cujacius lib. 20. observ. c. 2. per l. sed ea. 35. l. 33. l. 32. de legib. l. 3. C. qua sit long. consuet. ubi idem Cujacius in paratis. Duaren. de legib. c. 11. Mascard. conclus. 420. & seqq. & Menoch. d. loco, ubi dicit, quandoq; sufficere 10. quandoq; requiri 20. quandoq; 30. vel centum annorum cursum. II. Continua, non contrario aliquo actu interrupta, Barr. in l. 2. solus. matr. Roland. à Valle consil. 69. num. 49. & seqq. lib. 2. & conf. 87. nu. 54. d. lib. 2. actum similitium, non tamen eorum, qui meræ sunt facultatis & voluntarii, Balb. in tract. de præscript. part. 4. §. principia. col. 1. & quæst. 3. col. 2. Cynus in l. 2. C. qua sit long. consuet. Dec. conf. 8. col. 13. Debent enim actus illi fieri vi & vigore consuetudinis, & animo consuetudinem introducendi, Ancho. conf. 339. Gravet. conf. 171. num. 14. Roland. à Valle conf. 2. num. 126. vol. 1. Decius conf. 215. col. pen. lib. 2. actuum, inquam, talium frequentia, ad minimum duorum, vid. l. nam Imperator. 38. l. 34. de legib. Cujac. d. lib. 20. c. 1. Zas. in d. l. 32. l. 1. C. qua sit long. consuet. l. 3. C. de ad. privas. ut secundum consuetudinem semel arque iterum sit judicatum, l. c. h. m. de

22. ut. eff. ecc. ecc. do. l. 5. ave. d. scri. ff. §. 1. usuf. u. le ad. p. 107. 108. l. 14. 1. cum. l. cum. em. 5. ut. l. 8. 2. §. 3. 170. de usuf. u. de hoc. f. de emp. 85. in §. ult. 3. effi. amus, n, l. 4. 3. l. 4. 15. de 16. l. 79. ti, l. 4. l. 30. fi. de m. 0. 39. de adrese. de de. ros. o. p. b. l. fi. 11. 2. amf. ium, cum ad m. §. 38. r. p. los 16. nes, ut r. l. 132. et. §. 2. d. m. m. o. d. u. l. 3. §. 4. l. ult.

consuetudine. 34. de legib. vel pro arbitrio iudicis plurimum, l. 1. §. ult. de jur. de lib. l. continuis 137. §. cum ita. de verb. oblig. l. 1. §. 1. de effract. Connan. lib. 1. c. 10. Menoch. de arb. jud. quæst. lib. 2. cent. 1. ca. 81. & 83. Mynsing cent. 6. obs. 41. num. 7. Zaj. in l. de quibus. de legib. Geil. lib. 2. obs. 31. n. 2. vide Corraf. in comm. de jure civil. in art. redig. part. 2. c. 19. III. Tacitus populi totius, l. de quibus. de legib. vel majoris partis. l. quod major. 19. ad municip. l. 3. quod cuiusq. univ. l. 3. C. de ad priv. l. 1. C. qua sit long. consuet. consensus, d. l. 32. l. 35. de legib. §. 9. sine scripto. Inst. de jur. nat. gent. & civil. cui nunquam fuerit contradicendum, l. 34. cum. de legib. vide Geil. lib. 2. obs. 31. Mynsing. d. obs. 41. in fin. & obs. 42. vide l. vium lib. 1. ver. consuetudo debet. Turzan. opin. 9. n. 1. & opin. 153. Soares l. C. n. 282. thesaur. com. opin. qui non requirunt, ut iudicio sit oppugnata atque approbata, vel in aliquam contentionem venerit. Hodie in generali consuetudine introducenda, probabilem principis scientiam, vel patientiam requiri, putat Geil lib. 2. obs. 21. nu. 4. per l. 32. de legib. in scripturam redacta consuetudo, propterea talis esse non desinit, Connan. lib. 1. cap. 10. dissentit W' e' tenec. tit. de legib. & Cujac. in l. 6. in fin. de just. & jur. per l. 1. de his qui sunt sui vel al. jur. l. 2. de vulg. subst. Anson. Faber jurisprudent. tit. 1. consuet. 1.

Populi autem illius, qui potestatem legis condendæ habet, Menoch. 2. præf. 8. num. 9. 10. per Barr. in l. de quibus. num. 20. de legib. Lasè Traquell. de primogen. jur. quæst. 16. per alleg. ibid. Bartol. in l. 1. in fin. de legib. & in l. omnes populi. de justit. & jur. l. consuetudinem quoque vim legis obtinuit apud Judæos, constat arg. Ruth. c. 4. 7. 8. Genes. c. 29. 26. Matth. c. 27. 15. 10. Marc. c. 15. O'Luc. c. 23. 15. Genes. c. 32. Judic. c. 11. 39. 40. Vide Zanchium de opere redempt. lib. 1. cap. de consuetudine & præscriptione. Huc refero tit. de just. & jure. tit. D. & C. de legib. tit. C. quæ sit long. consuet. tit. D. de orig. jur.

Cap. 16. De naturali interpretatione juris.

- 1 Necessitas interpretationis juris.
- 2 Interpretatio hæc quid sit.
- 3 Ejus appellationes: item limitatio, vel ampliatio juris.
- 4 Species interpretationis.
- 5 Naturalis interpretatio quid, & ejus species.
- 6 Naturalis interpretatio juris communis quid.
7. 8. 9. 10. Exempla hujus interpretationis.
- 11 Juris proprii interpretatio naturalis quid?
- 12 Sumpta ex ratione generali seu jure communi.
- 13 Ejus usus.
- 14 Illius varia appellationes.
- 15 Ad quem hæc interpretatio pertineat.
- 16 Jus strictum, rigidum, subtile, durum, quod dicitur.
- 17 Æquitas, æquum, bonum, & alia varia illius appellationes.
- 18 Arbitrium boni viri quid.

- 19 Quando locum habeat.
- 20 Quomodo appellatur hæc arbitrium.
- 21 Vir bonus, innocens, iudex bonus.
- 22 Formula arbitrii.
- 23 Interpretatio ex speciali ratione sumpta quid.
- 24 Sententia legis iusta, quæ.
- 25 Cessante ratione legis, cessat lex.
- 26 Mens legis attendenda.
- 27 Interpretatio sumpta ex lege duplex.
- 28 Ampliationes limitationes, legum seu juris.
- 29 Limitatio & restrictio legis.
- 30 Ampliatio & extensio legis.
- 31 Ejus appellationes & formula J. C. veterum.
- 32 Sumpta ex unius legis partibus interpretatio.
- 33 Ex consequentibus sumpta.
34. 35 Ex alia lege, vel statuto sumpta.
- 36 Ubi locus illius non est.

Diximus de juris constitutione, sequitur de varietate constitutionis hujus, quæ dicitur interpretatio illius, quam nonnunquam jus necessarium recipit, l. 2. §. 5. de orig. jur. l. 18. l. 11. l. 12. l. 29. l. 25. & seqq. de legib. quam etiam ecclesiæ in rebus divinis necessarium esse constat, 1. Corin. c. 14. 27. 28. & donum Dei dicitur, 1. Cor. c. 12. 10. c. 14. 13. & 2. Pet. c. 1. 20. Tanta siquidem est rerum negotiorumque varietas & multitudo, ut jure definito comprehendi & constitutione juris priore definiti non possit, l. 9. & seqq. de legib. l. 15. l. 16. §. 1. Cod. de usufruct. l. 4. de præscript. verb. l. 3. §. 2. l. 13. de testib. Costall. in parergis adversar. Curac. in l. 8. de just. & jur. & necessitas atque utilitas publica interpretationem suadet, l. 64. de cond. & demonst. l. 16. de legib.

Interpretatio juris est, quæ illius sensus, intellectus, 2 vis, potestas, l. scire leges. 17. l. 29. l. 30. de legib. & voluntas, l. 19. in ambigua. l. 18. benignius. de legib. colligitur, explicatur & declaratur, d. l. in ambigua. l. 17. l. 18. de legib. quæ dicitur sententia ejusdem, l. 12. non possunt. l. 29. l. 30. fraus. de legib. & ad commodatio, d. l. 12. non possunt. l. 13. nam. de legib. congrua adaptatio, l. 20. §. 6. de petis. hered. l. 10. §. 6. de excus. tut. verbis, personis, causis, temporibus, loco convenientibus; quæ jus in melius producit, d. l. 2. §. post originem. 13. de orig. jur. & ad societatis humanæ usum applicatur & regitur, d. l. 2. d. §. 13. l. 2. §. 2. 3. de his qui effud. vel dejec. nova enim negotia, novis indigent remediis, l. de atate. 1. 1. §. ex causa de interrog. act. l. 1. de ventre inspiciendo. l. quanquam. C. si sap. in integr. restit.

Vocatur sæpè præsumtio juris, Menoch. lib. 1. præsumpt. quæst. 27. vel fictio, argum. l. qui in utero. de stat. hom. & cap. seq. item limitatio, vel ampliatio juris: illa jus generale restringit, hæc verò speciale extendit. Duarenus vocat æquum & bonum, in lib. 2. disput. c. 18. & in tit. de just. & jur. c. 2. in qua perniciosè sæpè erratur, l. 91. §. 3. de verb. obligat.

Interpretationis hujus species sunt duæ. Naturalis scilicet interpretatio, vel civilis, l. 5. de servis. exportand.

Natura-

Naturalis interpretatio est, quam genuina ratio juris interpretandi per se manifesti & certi, parit & importat, qua de causa, jus naturale, gentium & civile sæpè variatur ratione causæ, effecti, subiecti, adjuncti discentaneorum, comparatorum & aliorum argumentorum, ut *elegantè dixit Saturninus. in l. 16. aut facta. de poen. & alii in l. nonnunquam. 72. de judic. l. iurjurandum. 34. §. non semper. de jurej. l. 8. de transact. l. 2. l. 3. l. 4. ubi pupill. educ. deb. vocatur interpretatio ex æquo & bono, l. 16. in his. de condit. & demonstr. l. 10. in fin. de reb. dub. intellectus naturalis, d. l. 5. de serv. exp.*

Naturalis hæc interpretatio est duplex, una juris communis, altera juris proprii.

6. Naturalis interpretatio juris communis est, quando jus naturale superius, æquius & potentius, melius & præstantius, inferius contrarium concurrens, infirmius minusque præstans, respectu superioris, tollit & sibi cedere cogit, *text. in l. Sam. c. 15. 22. ibi, Ecce parera, quam sacrificium melius & præstantius est, auscultare quam dispicere. ad de jurem. c. 7. 21. & seqq. Robert. lib. 3. sentent. c. 12.* Nam naturale jus, solum jus naturale tollere potest: civile etiam civile, *Cujac. in l. 8. de just. & jur.* Naturale jus mutari, vel tolli non potest jure civili, sed solum alio jure naturali potentiori, *Cujac. in l. 4. de justit. & jur.* Nec tamen ideo jus naturale mutabile, & inconstans dici potest, §. 11. *Instit. de jur. nat. gens. & civili. vide & confer. l. non est novum. 26. l. seqq. de leg. l. ult. de const. princip.* Quod si ergo lex naturalis quædam sit prior, & alia postea superveniat, ad hanc transendum, *Martyr. 1. Sam. c. 15. 20.* ut potentior sit posterior, *d. l. ubi. l. 1. ad L. Aquilianam.*

7. Exempli gratiâ, jure naturali Deo obediendum est, *Actior. c. 1. 29. c. 4. 19.* & habet præceptum primum decalogi, & magistratui eodem jure obtemperandum, juxta præceptum quintum. Quod si tamen magistratus Deo contraria præcipiat, potius Deo, quam magistratui obediendum est, *Act. d. c. 5. 29. c. 4. 19.* ut sic alterum naturale limitetur & restringatur.

Eodem modo obedientiæ & mandato divino, tanquam juri superiori & potentiori, cedit & famulatur victima, clementia & misericordia humana, *1. Sam. c. 15. 10. 22. ubi Martyr. Matth. c. 9. 13. c. 12. 7. Jerem. c. 7. 21. 22. Osea c. 6. 6.*

8. Sic utilitati publicæ & salutis communi, rectè cedit utilitas privata, *auth. res que. C. com. de legat. l. 3. utilitas. C. de primipil. lib. 12. l. 4. 2. de rit. nups. 1. Cor. c. 6. 12. c. 10. 23. c. 6. 13. & seqq.* Sic multa licent, quæ tamen non protnus utilia & honesta esse existimantur, *1. Cor. c. 6. 12. c. 10. 23. Eccles. c. 37. 31. l. 107. de reg. jur. l. 14. non semper. de rit. nups. Robert. lib. 3. sent. c. 13. & Cuj. in l. 1. §. 1. de just. & jur.* Ita ad obedientiam præcepti primi, omnium aliorum præceptorum obedientia est referenda, ne illa violetur, *arg. Jacob. episc. c. 2. 10. & seqq.*

9. Similiter præceptis primæ tabulæ cedunt præcepta tabulæ secundæ, *1. Reg. c. 21. 10. 11. 12. Dan. c. 6. 6. 3. 16. 17. 18. Luc. c. 14. 26. 27. 28. 15. & seqq. Marc. c. 9. 43. 44. & seqq. Matth. c. 5. 29. 18. Luc. c. 9. 23. 24. 25. 59. 60. 61. 62.*

6. 10. 39. 40. 41. Matt. c. 9. 13. c. 10. 37. c. 12. 4. 5. 11. Act. c. 5. 29. 1. Sam. c. 19. 17. 18. Osea c. 6. 6. l. 27. in fin. de pet. her. l. 1. de peric. & com. rei vend. l. 31. bona fides. dep. sui. & sunt illa hisce superiora & præstantiora, quæ nunquã relaxari, aut remitti possunt, neque ab ipso Deo, qui seipsum negare non potest, 2. Tim. c. 2. 13. 14. Rom. c. 3. 3. 4. dixi sup. c. 14. Contrã verò præcepta quædam secundæ tabulæ.

Cerimoniz quoque tabulæ primæ, cedunt officiis & præceptis tab. secundæ, *arg. Osea c. 6. 6. Matth. c. 9. 13. Mar. c. 2. 24. 25. 26. 27. 28. c. 3. 1. 2. 3. & seqq. Luc. c. 6. 1. 2. & seqq. Johan. c. 7. 22. 23. 1. Sam. c. 21. 6. taxus diversus Marc. c. 12. 33. Matt. c. 12. 3. 4. 5. 6. 7. Luc. c. 13. 14. 15. 16. 17. c. 14. 2. 3. 4. 5. 6. vide Jumiin Parall. 22. Job. Wigand. de divin. legib. cap. de certimon. legib. tit. de dispens. in leg. Mosaicis. Laïd Petr. Martyr 1. Sam. c. 21. 6.*

Juris proprii interpretatio naturalis est, quæ sententiam juris proprii, ex altera ejusdem parte, convenientiã scilicet & analogiã ejusdem, cum jure communi, vel ex speciali juris proprii ratione declarat & indicat, *l. 5. non sine. ibi, naturalis juris moderatione. C. de bon. qua lib. l. placuit. 7. C. de judic.*

Unde hæc interpretatio duplex est, una sumpta ex generali ratione: altera ex ratione speciali juris proprii.

Interpretatio juris proprii ex ratione generali sumpta est, quæ rigidum, seu summum & strictum jus civile, longius à naturali ratione discedens, secundum rationem & jus naturale cõmune, pro rerum & personarum circumstantiis, ex æquitate moderatur, *l. 8. placuit. ubi Duarenus. C. de judic. ubi monet. scripta, vocabulum in Cod. quibusdam abesse. l. 3. 4. iurjurandum. §. non semper. de jurejur. l. 72. nonnunquam. de judic. l. Pompon. 15. de negot. gest. l. in omnibus. 90. de regul. jur. l. 14. §. 6. de religiof. & sumpt. funer. l. 1. si is qui in testam. lib. l. 17. l. 18. de legib. l. 21. de interrogat. l. Marcia. §. uxore. de ann. legat. l. 31. bona fides. depositi. l. 11. de poen. l. 13. de test. l. 12. l. 17. de injust. rupt. testam. l. in his. 16. de condit. & demonstr. limitat, vel ampliat. Laïd hoc illustrat exemplis Corrasius part. ult. c. 17. 18. 19. & seqq. de jur. civil. in art. radigend. & Alcias. lib. 1. de verb. signif. Aratus probl. 164. Faber Jurisprud. tit. 1. illat. 1. & 2.*

Unde fit, ut quandoque quid in legitimo civili jure I 3 suppleatur, vel corrigatur, *elegantè Cujac. in l. 8. de just. & jur. Philip. c. 4. ibi, moderatio vestra sit omnibus nota. vid. l. in omnibus. 90. de reg. jur. l. pen. §. ult. de condit. & demonstr. l. 31. bona fid. depositi. l. 4. §. 1. incend. ruin. naufr. Et id. casum in l. 16. oratio. de spons. quod definiti generaliter non potest, l. 14. de accessionib. ubi Gothofr. de div. & tempor. præscr. l. mora. 32. de usur. l. 3. §. 2. l. 13. de testib. l. 12. non possunt. de legib. sed ex rei, negotiive constitutione, l. 52. si ex plagis. §. 2. ibi. in causa jus ad l. Aquil. l. 1. §. divus. ad L. Cornel. de sicar. ex temporis, ætatis, sexus, valetudinis, rei, personæ, loci & facti circumstantiis, colligitur, l. 14. §. hac actio. de vel. & sumpt. fun. l. 1. l. 2. l. 3. l. 4. ubi pup. educ. l. 5. magis. de reb. eorum. qui sub ius. l. 16. aut facta. de poen. l. 8. de transact. d. l. 14. §. 6. 13. de religiof. & sumpt. fund. d. l. iurjur. §. pen. de jurej. l. 137. continuus. §. 2. 3. de verb. obligat. l. 32. de usur. l. 3. §. 2. de testib. l. 1. usuf.*

quemadm. cav. l. 12. §. 2. rem rat. haber. Vid. Coraf. de jur. civil. in artem redig. part. ult. c. 17. Et seqq. ubi multis exemplis probat.

- 14 Alibi dicitur sequi medium inter excessum & defectum, ex æquo & bono, l. 18. si quid. l. 19. sciendum. §. 4. de adl. edit. l. 75. ubi §. 2. de verb. obligat. quod intellectui melius, quam verbis comprehendi potest, l. 13. ratum. de solus. l. 7. §. 3. de curas furios. l. 14. de divers. & tempor. præscript. l. 32. de usur. l. quo enim. l. 2. §. 2. rem ratam haber. jus, quod jure deficiente, æquitas suggerit, l. 2. in §. 5. de aq. & aqua pluv. arcend. l. 21. de interrogat. in jur. sciend. vid. Novell. 17. Novell. 82. Et 125. l. 8. jura. de legibus.

- 15 Interpretatio hæc pertinet ad Principem, l. quasitum. de testib. l. in ambiguis. de regul. jur. l. 1. de constitut. princip. l. 13. nam. Et l. 11. Et ideo. de legibus. ad prudentes, l. 1. §. 11. l. 2. de ventr. inspici. l. 2. §. 47. de orig. jur. l. verbis 120. de verb. signif. Et sup. in respons. prudent. ad prætorem, §. 9. emancipati. Et seqq. Insist. qua ab intest. §. casorum 3. ibi, laudamus prætores sua humanitas. Insist. de legis. agnat. success. Et in princ. Et §. 12. Insist. de bonor. possess. §. 1. Insist. de success. liberi. l. quidam. 21. de reb. credit. vid. Deut. c. 17. 8. 9. 10. c. 19. 17. 18. Exod. c. 18. 19. 22. 26. Et ad alios magistratus, §. 13. Et 14. in fin. Et §. ult. Insist. de hered. qui ab intest. §. 4. Et pen. Insist. de legis. agnator. success. in princ. Insist. de servit. success. l. ult. C. qui bon. ced. poss. l. 9. l. 10. l. 11. l. 12. de legibus. l. 32. cum hic. de donat. inter vir. Et uxor. l. quasitum. de testib. l. 4. de præscript. verb. quam æquitatem magistratus ante oculos habere debet, l. 4. in fin. quod certi. loc. l. pen. de interrog. in jur. fac. l. 17. C. de collat. l. 13. §. Et hac. C. de judic. l. 8. C. de pact. convent. l. 1. §. 11. de ventr. inspiciend. Cujas. elegantior in 18. de justis. Et jur. Ant. Faber jurisprucl. tit. 1. illatione 2.

- 16 Jus civile, quando longius à naturali communi jure discedit, vocatur strictum & rigidum jus, seu summum jus, l. 11. respiciendum. de pæn. l. si tibi. de reb. credit. l. 29. §. 4. mandas. §. 11. mandatum. Insist. de mandato. severitas & apices juris, d. l. 29. §. 4. l. 29. si fidejuss. §. 4. mandas. l. 2. in fin. C. de constit. pecun. l. ult. C. de jur. deliber. l. 1. §. 4. de postul. si quis 56. solus. matrim. l. ult. C. de donat. inter vir. Et uxor. l. 20. si tibi. l. 21. quædam de reb. credit. jus subtile, durum, & rigor juris, l. generaliter §. si quis. de fideicom. liberi. l. 43. sunt. in fin. de religio. l. 25. de legib. l. 29. §. 4. mandas. juris subtilitas, l. filio. 17. de injust. rupt. testam. l. 12. posthumus. d. tit. l. 5. ita vulneratus. §. ult. ad L. Aquil. l. 4. si quis. §. 2. de manum. testam. l. 43. in fin. de religio. Et sumpt. funor. scrupulositas, l. posthumus 12. de injust. rupt. sententia durior, l. ult. C. qui bon. ced. poss. stricta ratio, l. aded. 7. §. 5. de adquir. rer. dom. quæ vix obtineat, d. l. aded. 7. §. 5. l. 15. homo. §. 4. de aquir. rer. dom. mera subtilitas, l. si fur. 32. in fin. de usucap. mera cognitio, l. 14. §. 13. de religio. juris subtilitas, & verborum, l. si quis. 36. de verb. oblig. l. 20. in fin. de reb. credit. jus strictum, l. pen. de constit. pecun. l. 8. placuit. C. de judic. Tiraquell. de retract. ligna. §. 35. gloss. 1. m. s. Et seqq. summa ratio, §. 2. summa. In-

stis. de noxal. action. l. 43. sunt. in fin. de religio. durior interpretatio & severitas, l. 25. nulla. de legib. l. 3. §. 5. de Carbon. edit. voce etiam miror, l. 9. liberum. de religio. Et sumpt. fun. l. 20. junct. de legibus. sæpè significatur.

Æquitas contra stricto juri opposita, vocatur alibi æquum, bonum, religio, l. quasitum 13. de testib. l. 19. eorum. de damn. infect. l. 36. interdum. de judic. §. 4. Conductor autem. Insist. de locat. Et cond. l. 19. §. pen. d. tit. temperamentum & moderatio, l. 4. ad l. Cornel. de siccar. medium & mediocritas juris, l. filio. ut legas. nom. cav. l. 25. de pignor. act. Cujas. in l. 1. de just. Et juro. summa ratio, l. 43. in fin. de relig. Et sumpt. fun. naturalis justitia, l. scire oportet. 13. §. 7. d. tit. bona fides, l. 13. bona fides. deposit. l. 5. ex. de oblig. Et act. l. 29. §. 4. mandas. l. qua. 20. locat. l. 91. si servum. §. sequitur. de verb. obligat. humanitas, l. 90. de reg. jur. l. 2. in fin. C. de constit. pecun. æquitas, l. 8. placuit. C. de judic. l. 13. §. 7. de excus. ius. l. si fidejuss. 20. §. 4. mandas. l. 90. de reg. jur. l. 57. C. de episc. Et cler. l. 51. ad L. Aquil. d. l. 2. §. ult. C. de constit. pec. benignitas, d. sextibus. imitatio, d. locat. Et l. 8. C. de judic. Philip. c. 4. ubi moderatio dicitur. boni viri arbitratu, l. 1. usque quemadm. cav. jus humanius. l. fore. 6. §. 3. de his qui nos. infam. l. si servo. 24. de hered. instit. l. si ista. 13. l. 19. de lib. Et posthum. herod. instit. l. 21. quidam. de reb. credit. benignum, Novell. 103. l. 1. §. qui operas. ad SC. Terryll. jus æquâ lance, l. non tantum. 20. de judic. simplicitas, §. sed quia. Insist. de fideic. herod. benignior & humanior, vel utilior interpretatio, l. pen. de his qui in testam. dolens. l. 21. de reb. credit. l. 24. Titius. de constit. pecun. l. 8. de collat. l. 16. de donat. l. 25. si tibi. d. tit. l. 9. si ita. de pact. de alib. l. 64. solus. matr. l. 20. §. 3. l. 9. §. 8. 9. l. 60. l. 71. §. ult. de adquir. hered. jus est unum acceptum, l. 13. ratum. de solus. l. 28. si arbiter. de probat. l. 3. in hac. de condit. test. l. 12. quo enim. §. 2. rem ratam hab. quod ~~et~~ appellat Ulpian. in l. 2. in fin. ex quib. caus. in possess. eas. latius accipiendum, l. 11. si stipulatus. de verb. oblig. l. 1. C. ut action. jus contra rationem disputandi pro utilitate communi receptum, l. si ita vulneratus 51. §. 2. ubi Goshoff. ad L. Aquil. jus pingue, l. 14. de except. rei judic. jus utlic: hinc actiones utiles, l. 11. de præscript. verb. l. 3. ad SC. Macedon. l. 5. si quis. in fin. de obligat. Et action. l. 1. de negot. gest. l. 21. com. divid. l. 17. §. 2. de instit. action. l. 14. de divers. Et tempor. præscript. l. 7. l. 5. §. 2. de Public. in rem action. §. casorum. Insist. ad L. Aquil. l. 47. de negot. gest. §. ult. Insist. quod cum eo. in princ. Insist. de legis. parent. tuet. l. 17. §. 2. l. 18. §. ult. commod. l. 24. §. 1. de minor. quæ scilicet non ex ipsis verbis, sed ex interpretatione, propter paream utilitatem ad exemplum ejus, quod directè ex verbis constat, inductum contra apices juris, l. 29. si fidejussor. §. 4. mandas. l. 2. in fin. C. de constit. pecun. jus, quod æquius, melius, l. si cum. 82. in fin. de solus. l. pen. in fin. solus. matr. l. exigendi. §. ult. de procurator. l. absenssem. de pæn. utilitatis causâ receptum, l. Stichum. 95. §. 7. de solus. §. 10. item. Insist. mand. l. verb. 26. d. tit. l. 16. l. 9. pro emptore. §. constituitur. Insist. de usuf. l. 1. l. 8. C. de adquire.

Quir. possess. l. 5. de obligat. l. 1. §. per servum. de acquir. possess. l. 2. §. ult. de statulib. l. si ira vulneratus. §. pen. ad L. Aquil. l. 16. de legib. l. 8. deposit. l. 1. §. 14. l. 32. quamvis. §. 2. de acquir. possess. l. 4. §. 1. d. tit. quod nimiam subtilitatem prudentum auctoritate fregit, l. 5. in fin. de transact. l. 4. de manum. vind. l. sunt persona. de religiof. & sumpt. fun. sententia humanior, l. C. qui bon. ced. poss. l. 23. §. 8. de adil. edict. jus ex bono & æquo, l. 91. si servum. §. 3. de verb. oblig. l. 18. de adil. edict. iis. Instit. de oblig. qua ex conf. in fin. l. 16. in his qua. de condit. & demost. l. 24. constitutionibus. ad municipal. humanum est, l. adod. §. 6. de acquir. rer. dom. & sup. dixi. naturalis ratio, l. 51. inter. §. 1. de fidei. iust. l. 23. de servit. urb. humanus est, l. 4. §. 1. de in diem addition. l. 12. l. 13. C. de ususfr. sententia humana, l. 20. servitutes. §. 2. de servit. verb. prad. utilitas, l. 3. §. ult. de consit. pecun. §. recte quoq. Instit. mand. l. 43. de religiof. & sumpt. funer. l. 5. §. consuetudine. ut in poss. legat. l. 3. §. procurator. pro emptor. vid. Brisson. lib. 19. de verb. signif. in voc. utilitas. l. nulla. 25. de legib. æquitas, benignitas, utilitas, communis, l. 51. ita vulneratus. §. ult. ad L. Aquil. humanitatis & religionis ratio, l. 23. humanitatis. C. de excus. tutor. vulgò vocatur æquitas non scripta, secus quàm comm. Dd. sententia statuit, sed meo iudicio non bene neq. rectè. Est enim omnis æquitas naturalis, non scripta, l. 1. de just. & jur. Rom. c. 1. & c. 2. nisi supra dixi. Scripta æquitas, si quæ est, jus civile, quod suâ naturâ scripturam requirit, denotat, sed nec ullis juris textib. hæc distinctio inter æquitatem scriptam & non scriptam comprobati potest, l. 8. placuit. C. de judic. quomodo intelligenda, antè dictum ex Duareno, lib. 2. disput. c. 1. & in tit. de justit. & iure c. 2. vide Fachin. in contr. c. 3. Donell. l. 1. c. 13. comm. Connan. l. 2. c. 12. comm. Mantica tit. 17. lib. 1. de tacit. & ambig. convent.

18 Huic naturali interpretationi similis & adfinis est, quæ sumitur, seu pender ex arbitrio boni viri, quando iudex variè ex personis & causis, aliisque negotii circumstantiis, secundum arbitrium liberum, jus civile interpretatur, §. prætorum 31. Instit. de action. l. 3. §. 2. ad exhibendum. Menoch. l. 1. arbit. quest. 13. De jure naturali arbitrium liberum iudex non habet, hoc enim sequi tenetur, d. quest. 13. nu. 4. & seqq. per l. si libertus iia. de oper. libers. adde Robert. lib. 4. sentent. c. 15. sed cessante scripto jure civili, jus constituit & interpretatur, l. 38. in fundo. de rei vind. l. 137. continuus. §. 2. 3. de verb. obligat. l. 76. societatem. cum ll. seqq. pro socio. laud. persequitur Menoch. lib. 1. quest. 11. per l. aus facta. 16. de pœnis l. Cajus. in fin. de legat. 2. l. quidam. d. tit. l. plenum. §. equitii. de usu & habit. l. qui bonis. de bonor. cess. l. 1. de reb. dub. sextus apertus in §. prætorum 31. & seq. Instit. de action. juxta naturalem æquitatem, Menoch. q. 6. & 8. d. lib. 1. arbit. per Zas. in d. §. prætorum 31. n. 6. per d. §. prætorum. cum seq. & idem Menoch. quest. 14. nu. 8. 9. 10. vel analogiam juris communis.

19 In hoc tamen interpretatio arbitraria à præcedenti differt, quòd locum habeat, quando jus certâ regulâ claudi non potest, propter facti, de cujus jure quæ-

ritur, varietatem, l. non possunt. 12. & l. seq. de legib. l. 3. §. ejusdem. de testib. l. quo enim. §. 1. rem. ras. haber. l. 1. ususfruct. quemadm. caveat. l. 13. questum. de testib. d. l. 137. §. 2. 3. de verb. oblig. Menoch. lib. 1. arbit. judic. in proœmio. & quest. 14. Duaren. in l. in actionibus. de in liem jurand. vel quando jure civili certi aliquid definitum non est, d. l. 13. questum. l. 3. §. 2. de testib. d. l. 1. ususfr. quemadm. caveat. l. si quis rem. de custod. rer. d. l. 12. non possunt. de legib. Corras. lib. 4. miscell. cap. 12. & Menoch. d. lib. 1. quest. 14. n. 5. 6. 7. & cas. 199. in fin. per l. si quis. de custod. rer. l. 15. l. 13. de legib. l. 7. de juridic. l. 11. de prescript. verb. l. 26. §. fin. ex quib. caus. major. tum enim, si æquitas judicem moverit, arbitrium suum interponit, l. 21. ubicunq. de interrog. l. 4. de eo quod cert. loc. l. 8. C. de judic. quandoq. etiam spontè non imploratus, l. 9. §. 5. de offic. proconf. quandoque non nisi rogatus, l. 7. §. 2. de minor. l. 4. dies. §. 8. hoc. de damn. infest. l. 1. de jurisd. l. 1. l. 2. de curat. bon. dand. l. 3. §. 7. de bon. possess. Arbitrium igitur hoc, seu arbitratus boni viri, l. 15. §. 2. si finis. §. pen. & in princ. de damn. infest. l. 18. §. 2. d. tit. l. 76. l. 80. l. 6. pro socio. est iudicium & intellectus boni viri, l. quod principis. §. ult. de aqua & aqua. plur. arcend. l. 47. Titium §. 1. §. 4. de administr. tutel. l. 76. cum ll. seqq. l. 6. pro soc. l. 3. §. 1. de recept. arbit. quod intellectu magis, quàm elocutione percipitur, l. quo enim. §. 1. rem. ras. haber. Menoch. d. loc. quest. 1. quando autem illud datum videatur, docet Menoch. d. loc. quest. 7. 8. & lib. 2. & passim in comment. de arbit. jud. quest. vocatur rectitudo iudicis, l. 1. §. si quis. si quis test. lib. iust. l. 1. in pr. quod quicq. jur. vid. Geil. l. 1. observ. 150. jurisque non specialiter definiti, constituendi potestas.

Hinc vir bonus, iudex dicitur, qui honestatis, justitiz & æquitatis rationem habet, l. illa verba. 68. de verb. signif. l. 7. hac. de contrah. empt. l. 24. si in lege. locat. l. 60. l. 69. §. gener. de jur. dot. l. societatem. §. 1. & seqq. pro socio. vid. Alexandr. ab Alexand. lib. 6. genial. dier. c. 1. l. 137. continuus. §. cum ita. 2. de verb. oblig. Cujac. lib. 2. observ. c. 2. & Corras. lib. 4. miscell. c. 22. Menoch. d. loc. hosce refuante. & lib. 2. cas. 13. num. 15. & Robert. lib. 4. sentent. c. 15. qui alibi appellatur vit bonus & innocens, l. casera itaq. l. 4. §. 1. famil. heredit. l. 76. societatem. in fin. & ll. seqq. pro soc. l. 24. locat. qui æquitatem ante oculos habere debet, l. 4. in fine. de eo quod cert. loc. l. 21. de interrog. in jure faciend. iudex bonus, l. 38. de rei vindicac. absolute iudex, l. 137. §. 5. de verb. oblig. l. 28. judic. solvi. qui medium inter excessum & defectum ex bono & æquo sequitur, l. 12. l. 19. §. 4. de adil. edict. l. 75. §. 2. de verb. obligat. l. 4. §. 2. de fidei. iust. & nom. tunc. iudicis religio, l. 2. si ususfruct. per. l. 1. §. 2. de reb. cor. qui sub ius. l. 4. in fine. de eo quod cert. loc. arbitrium liberum, l. 5. §. 14. de reb. cor. qui sub ius. l. 8. de transact. hoc est, civili aliquid jure constituto, non allegatum, vel impeditum, sed sola æquitare, seu jure naturali regulatum, conscientia iudicis, Menoch. lib. 1. arb. quest. 8. num. 40. 41. 42. per d. l. 5. §. 14. 15. de reb. cor.

Formulas, quibus liberum arbitrium tributum 22

D

intelligitur, Menochius recenset, scilicet, quando potestas iudicandi confertur his verbis, ut tibi videbitur, l. 2. de *si iudic. lib. d. quæst. 8. num. 1. 2. 3. 4.* ut tibi placuerit, secundum mentem, ingenium, placitum, iudicium & discretionem, aut scientiam tuam, vel prudentiam, arbitrium, *Menoch. d. cas. 8. num. 14. Et seqq. 20. 27. 29. 30. 40. 41.* ex licentia concessa, potestate datâ, ut cupieris, vel desideraveris, ex bono & æquo, cum moderamine, *Menochius dicitur quæstione 8. num. 47. Et seqq. De exemplis vide apud Menoch. d. los.*

23 Naturalis juris proprii interpretatio ex speciali ejusdem ratione sumpta est, quæ sententiam legis restringit, vel extendit, quod fit, dum ibi verbis legis generalibus extantibus, sententia specialis; & hic, dum verbis legis cessantibus, sententia ejusdem generalis retinetur, l. 13. l. 25. l. 26. 27. l. 17. l. 29. de legib. l. 5. C. d. s. laud. *Tiraquell. in l. si unquam. in voce libertis. C. de revoc. donat.*

24 Hac ratione speciali, proprium jus à naturali communi discedere dicitur, l. 6. de *just. Et jur.* quæ non ex jure communi, vel illius analogia & convenientia cum jure proprio, sicuti superior, sed ex eodem jure proprio sumitur. Ex qua ratione speciali & propria hæc interpretatio rectam legis civilis sententiam & mentem, non athenus ipsius verbis, demonstrat, l. 7. si quis. §. 2. de *jurisdic. l. contra legem 29. l. 30. seq. de legib. l. penult. ad exhib. l. sicut. §. aliud. de excus. sus. l. 3. §. conditio. de adim. legat. l. credendum. 4. qui periam. sus. vel cur. l. 2. §. si maser. ad SCtum Terryll. l. sed sciendum ad l. Pomp. de parricid. l. si quis. §. 1. de adult. l. nihil. D. deus. §. item. de fals. l. qui impuberem §. liberti. d. 11. l. 1. §. incidit. ad SCtum Terryll. in bello. §. si quis. de captiv. Et postlim. revoc. l. permittendo. de jur. dot. l. in conventionib. de verb. signif. l. si hinc. Mandat. l. 5. C. de leg. cum contra si fiat, fraus legi fieri existimetur, d. l. 30. Et l. praced. 29. de legib. d. l. 5. C. eodem. l. 3. §. ult. de vulg. substit. l. hoc modo. 64. de condit. Et demonstr. l. pen. ad exhibend. laud. Coraf. de jure civil. in ars. re. ig. part. ult. cap. 1. Et cap. 2. Et seqq. *Tiraquell. in voce, libertis, n. 47. Et seqq. l. si unquam. C. de revocand. donat. & voluntas legis negligi. l. benignius 18. de leg. l. 11. de reb. dub. l. placuit. 8. C. de jud. l. non sine. C. de bon. qua. lib. conf. inser. se. l. sed eisi §. quod ait. §. si ante de poss. hered.**

25 Hac ratione cessante, ipsa etiam lex cessabit, l. 68. in omnibus. de reg. jur. l. 196. privilegia. d. 11. l. 64. si verò. §. 9. fol. matr. l. ex factis. 43. de vulg. substit. l. si ita scriptum l. 14. si posthumus. de lib. Et postlim. hered. vid. infr. Coraf. d. part. ult. c. 16. per l. 6. adigere. §. quamvis. de jur. patronat. l. milites 13. de re militari. Donell. lib. 1. comm. c. 13. *Tiraquell. in tract. cessante caus. cess. effect. & contra, hac stante & durante verba etiam improptè accipiuntur, vel negligenda sunt. l. 30. fraus enim. l. 29. de leg. l. 5. C. d. 11. l. 60. si quis. de judic. l. 7. Labeo. §. 2. l. 10. de supell. legat. l. 69. non aliter. de legat. 3. l. pen. ad exhib. l. 5. non arbitrium. C. de legib. l. in vendit. ubi gloss. Et Bartol. C. tam prad. l. sicut oportet. §. si maximè. de excus. sus. arg.*

l. 3. 4. de *prescript. verb. Et arg. l. 48. in verbis. §. ult. l. 58. de hered. inst. l. 5. C. de testam.* Nam mens, seu sententia, verbis juris civilis preponderat, l. 3. C. de lib. prater. l. Labeo. 7. de supell. legat. l. 13. sicut. §. aliud. de excus. sus. Coraf. d. loc. l. 17. sicut leges. de legib. & ratio, anima legis est, laud. *Tiraquell. d. loc. m. 47. Et seqq. verb. libertis. l. si unquam. C. de revoc. donat. l. cum quæstio in fin. C. de legat. l. cum verum. C. de fideic. l. si quis ita. §. conditio. de adimend. legat. l. quamvis. de in jus vocand. l. ult. C. qua res pign. oblig. poss. Bart. in l. 5. C. de legib. quâ ablatâ, seu deficiente, ipsa lex mortua dicitur, quicquid verba ejus dè dicant. Contra hac ratione militante & durante lex vigere & vivere dicitur, licet verba deficiant, l. prospexit. qui Et quib. manum. l. 2. de legib. l. 20. non omnium. Et l. eq. 21. d. 11. Donell. lib. 1. comm. 13. Manica lib. 3. de sacis. Et ambig. convans. 11. 12. Faber jurisprad. tit. 2. princ. 6. l. 1. §. 20. de exerc. ad. Exempla hujus rei adfert *Cujac. lib. 8. observ. c. 12. adde Daus. c. 22. 9. 10. Et seqq. cuius ramentatio est ceremonialis, typica, de prohibita confusione officiorum, diversorum Et statuum.**

Quòd si tamen verba legis ita sunt scripta, ut appareat, legislatorem velle legem simpliciter, sine ulla interpretatione, observari, etiam in his, in quibus iniqua videtur, locum hæc non habebit, l. 1. C. de legib. l. 12. qui Et quib. manumiss. argum. l. 24. in civil. l. 13. l. 13. de legib.

Ejusmodi juris proprii interpretatio est duplex. Una, quæ sumitur ex ipsa lege explicanda, arg. l. non est novum. 20. cum ll. seqq. de legib. l. 12. d. 11. l. ult. de constit. princ. Altera, quæ ex alia lege generis ejusdem, vel ad eam pertinente, l. 6. filii. ad SCtum Terryll. l. 68. in omnibus. l. 196. privilegia. de reg. jur. l. 120. verbis. l. 6. de verb. signif. l. 12. in testam. de reg. jur. l. 7. C. de fideicom. l. plonum 12. §. 2. 3. de usu & habitat. l. 20. §. 2. de servit. verb. prad. l. 13. nam us l. 18. l. 12. de leg. tit. Inst. de legib. part. sus.

Utraque hæc interpretatio juris proprii, ex ratione ejusdem speciali desumpta, rursus duplex est: Una non plena & limitans: Altera plena & amplians. Jcti ampliationem intelligit & exprimit his verbis, ad consequentiam producere, l. 25. nulla. l. 14. quod contra. de legib. supplere, l. 13. nam us ait. de legib. l. 11. de *prescript. verbis:* trahere ad alia, l. 27. l. 28. de legib. Et ult. de constit. princ. limitationem verò contra allegat. text. hoc est, ut paucis dicam, interpretatio est stricta, vel lata.

Limitans, seu stricta interpretatio est, quâ verba generalia legis, accipiuntur specialiter, hoc est, quando lex plus scripsit, minus voluit, l. ult. §. 1. 2. qui per. sus. vel carat. l. 18. benignius. l. 29. contra. de legib. l. 87. Titia. §. usuras. de legat. 2. l. fin. C. qui ad libert. perven. l. 1. c. quamvis de in jus voc. l. 11. de muner. Et honor. Coraf. d. part. ult. c. 6. Et 7. de in ars. jur. civil. redigend. Seu verba legis sunt generalia, sententia verò specialis: vel verba legis quidem extant, sed sententia illius deficit. Vulgo limitationem legis vocant, vide in scriptis recentiorum *Mascardi, Menochii, Gabriels, Farinacii Et aliorum, qua limitationib. Et ampliationib. abundant.* Vocant quoque interpre-

interpretationem restrictivam, quæ juris scripti formam vagam & generalem ad certam specialem, pro ratione ejusdem contrahit, quò alienus sensus, rationi legis contrarius, evitetur. Ita vulgo dicimus, generalia verba restringenda & coarctanda ad rem subjctam, ne disponentis intentionem & sensum egrediantur, *l. 15. in his. & seqq. de legib. l. 68. l. 80. l. 141. de regul. jur. l. 6. de pignor.* Alibi lex derogans, *l. in toto. 80. de regul. jur. l. 202. de verbor. signif. l. servus. de legas. 3. coarctans, l. 20. verbis. de verbor. signif. vocari videtur, vid. l. 146. de regul. jur. l. 7. de except. Alcias. lib. 2. de verb. signif.*

30 Inscriptio ampliatis, seu lata est, quæ legem de certis rebus scriptam, de aliis, de quibus scriptum nihil est, intelligit, *l. 5. Cod. de legib. §. fin. Institus. de L. Aquil. in princ. Institus. de leg. patron. sus. l. 8. §. 2. de reb. cor. qui sub susel. l. cum avus. de cond. & demonst. vel quæ legem etiam accipit de illis, quæ sigillatim comprehensæ in ea non sunt, *l. noque 20. cum l. seqq. de legibus.* sed ad eandem utilitatem & scopum tendunt, *l. 12. l. 13. de legib. l. 10. §. qui. l. 17. Cod. de excus. sus. & similia illis sunt, d. l. 12. l. 27. de legib. l. 7. §. 2. de juridict. l. 12. de prescript. verb. Menech. lib. 2. cas. 85.* hoc est, quando lex minus scriptis, & plus voluit, & verbis legis cessantibus, sententia ejusdem nondum cessat, *Lillo aliter. de legas. 3. l. 3. l. 7. de supplect. legas. d. l. 7. §. 4. & quod vulgo dicitur, ubi est eadem ratio, ibidem & jus idem erit, Lillud. 32. ad L. Aquil.**

31 Appellatur hæc interpretatio, legis extensio, vel productio, *L. Divum. §. & quatenus. ad L. Cornel. de fals. l. 25. §. 2. l. 29. §. 5. & seqq. de lib. & posthum. l. 22. ad SC. Trebell. l. 25. l. 27. l. 32. l. 10. l. 11. l. 12. de legib. Corasius pars. ult. de jure civili in art. redig. c. 8. suppletio legis, l. neg. l. non possunt. Lideo. & seq. de legibus. benignior juris interpretatio, l. 8. de legibus. l. 12. de reb. aub. l. 8. C. de judic. plenissima interpretatio, l. pen. de consus. princip. extensiva interpretatio, l. 6. ad SC. Terzilli. quæ tacite ipsi legi inest, l. 27. de legib. in princ. Institus. de leg. pas. susel. l. 6. §. 7. de verbor. signif. Atque hinc JC. illa vulgata: ad exemplum directæ, *l. 1. §. 1. 2. si quis à parent. manum. l. 13. §. 25. de act. empt. l. 7. l. pen. l. ult. l. 5. Cod. de hered. vol. act. vend. l. 13. l. 27. §. 32. ad L. Aquil. l. 15. §. pen. de his qui de jocer. in princ. Institus. de leg. patron. susel. l. 4. l. 1. 6. Cod. de Institus. act. l. 19. D. d. l. 31. l. 47. de negot. gest. vid. infra cap. 24. de obligat. ad instar, l. 5. l. 6. Cod. de Institus. action. ad similitudinem, §. 1. Institus. de serv. cogn. d. l. 4. l. 5. ad imitationem, l. 11. l. 14. de prescript. verb. l. 24. de pign. act. ad commodata, l. 1. de furs. quasi directæ, l. 1. l. 14. l. 24. de prescript. verb. l. 28. mandas. in factum, l. 43. l. 52. de rei vind. l. 26. §. 2. de nox. act. vide Brisson. lib. 19. de verb. signif. eleganter Anton. Faber jurispr. lib. 1. tit. 1. illas. 3. utiliter, vel utilis actio, l. 47. de negot. gest. l. 64. §. 8. 9. solus. mat. l. 2. l. 4. C. quoad. ex fact. sus. l. 1. si ager veſtigal. Gædd. in l. 6. §. 1. de verb. sign. §. caserium. Inst. de L. Ag. l. 27. §. 7. 21. l. ult. D. cod. non ex directis verbis legis, l. 62. de cond. &**

demonst. & d. text. sed per interpretationem, JC. de verbor. signif. d. l. 62. Institus. de leg. patron. sus. l. 6. de verb. signif. prædici hodie ampliationem regulæ vocant, cuius exempla passim extant, l. 12. §. 2. rem ras. hab. l. 2. in fin. quib. ex caus. in possess. Institus. de leg. patron. sus. vid. infra cap. 65. num. 14. & seqq.

Ampliatio hæc legis sumitur, vel ex eadem, vel alia ejusdem generis lege.

Ex ejusdem legis partibus latior sententia colligitur, quando, quod in una parte legis constituitur, ad certas res, aut personas relatum est, sed definitio generalis præcedit, aut sequitur, ex qua intelligitur quod in specie erat dictum, exempli gratiâ esse allatum, *l. 7. de juridict. in princ. Institus. de legitim. patron. sus. sit. Institus. de leg. patron. susel. sit. de fideic. susel. §. fin. Institus. de L. Aquil. l. 4. si quadrup. paup. fuscif. l. quia. de prescript. verb. atque hæc quoque illud incivile valet, l. 24. de legib. l. 33. §. 7. de adult.*

Ex consequentibus voluntas legis plenior intelligitur, quàm verba præ se ferunt, quando lex id vetat, quod, aliquibus positus, sequitur, tum enim antecedentia & consequentia aque omnia media, quibus pervenitur ad vetitum, censentur comprehensæ in lege & prohibita, *l. 29. & l. seq. de legibus. l. 5. C. d. s. e. cum quid. de reg. jur. in 6. vide Gabriel. lib. 1. conclus. 7. sit. de presumpt.*

Ex alia ejusdem generis lege ampliatis interpretatio duplici modo fieri dicitur.

Primo, quando legis ratio, vel consequentia, vel connexitas, subrogatio, *Alcias. lib. 2. de verb. sign. per l. qui testamento. §. mulier. qui test. fac. poss. l. Lucius. §. Paulus. de admin. sus. l. 37. l. 39. §. 12. l. 55. d. 3. vel natura negotii aut similes aliæ circumstantiæ suadent, Alcias. d. loc. num. 52. & seqq. & lib. 3. num. 29. & seqq. per l. 32. & seqq. de legib. ut scripta lex ad casum non expressè comprehenduntur, neque alio jure decimum trahatur, l. 32. de recept. arb. l. 12. de verbor. obligat. l. 1. in fin. de eo quod cor. loc. sic quæ de servis dicimus, ad Monachos, *Lagus in method. & verhard. in topic.* & quæ de minoribus ad furiosos, *l. 2. de curas. furios. l. 2. solus. mas.* & quæ de mortuis etiam ad deportatos & emancipatos, *l. 29. §. 5. de lib. & posth. & quæ de inofficioso testamento ad donationem inofficiosam extendimus, l. ult. C. de inoff. donas. l. 14. de serv. corrupt. l. 32. ad L. Ag. Sic lex disponens in uno, ex correlativis, etiam locum habet in alio, *l. fin. C. de indict. vid. tollend. ubi Bort. Gabr. sit. de legib. conclus. 3. lib. 6. ubi limitas.***

Secundo modo fit, quando lex scripta non ad casum in ea expressum, sed ad alias leges communes, aliæve statuta, quæ de eodem juris schemate agunt, extenditur, *l. 20. l. 27. l. 28. de legib. Exempla vide in l. 1. §. lex. ad L. Falcid. l. 1. de mun. & honor. Lagum in methodo jur. in princ. Alcias. d. loc. nu. 101. 102. & seqq. Menech. lib. 6. presumptio 6.*

Interpretatio hæc ampliatis, non habet locum in privilegiis atque in iis, quæ sunt contra jus commune constituta, *l. 2. de consus. princ. l. 68. de reg. jur.*

l. 80. l. 83. d. 1. l. 14. & seqq. de legib. in odiosis. l. 5. C. ad l. Jul. ma. est. l. 42. de pœn. l. 155. de reg. jur. Corraf. de jure civilis in art. redig. c. 8. part. ult. in correctoriis, l. precipimus. C. de appellat. in fin. Alcias. lib. 2. num. 35. de verb. signif. & similibus, quæ ad consequentiam non sunt trahenda, l. 16. l. 25. de legib. l. 68. l. 122. l. 196. de reg. jur. & casus ommissi in civili jure, ad juris communis dispositionem referuntur, l. 6. de cond. caus. d. 1. 22. solus. mat. l. 1. §. si is qui. de exercit. ad. §. illud. Instit. de societas. Corraf. d. loc. Hujus loci est tit. de legib.

Cap. 17. De civili interpreta- tione juris.

- 1 *Quid sit civilis hæc interpretatio, & ejus species.*
- 2 *Verosimilis interpretatio quantum.*
- 3 *Ambigua lex qua.*
- 4 *Obscura lex qua.*
- 5 *Vocabuli ambiguitas, vel obscuritas, unde.*
- 6 *Conjunctio vocabulorum ambiguitas unde.*
7. 8. 9. 10 *Interpretatio alligata unde petenda.*
11. 12 *Interpretatio arbitraria, & unde sumenda.*
- 13 *Ficta seu civilis interpretatio.*
- 14 *Species ficta interpretationis.*
- 15 *Fictio inductionis.*
- 16 *Fictio privationis.*
- 17 *Subiecta hujus.*

Tantum de naturali interpretatione juris, sequitur de civili, *vid. sup. c. 16. num. 4.*

1 Civilis interpretatio juris est, quam legis civilis interpretandæ, per se incertæ & dubiæ, probabiles circumstantiæ pariunt.

Hæc duplex est, verosimilis, vel ficta.

2 Verosimilis interpretatio est legis alicujus ambiguae vel obscuræ explicatio, *l. in ambiguis. de regul. jur. l. 21. l. 33. in fine. de cons. emp. Fachin. contrrov. jur. lib. 1. cap. 3. argum. l. prospexit. qui & à quib. manumif. sumpta ex scripto, vel sententiâ illius, l. 17. de legib. Corraf. de art. jur. part. ult. c. 1.*

3 Ambigua lex dicitur, quæ duobus, vel pluribus modis intelligi potest, aut cujus verba ad plura simul referri possunt, nec tamen ad quid referri debeant, explicant, *l. Titia cum in princip. de legat. 2. l. cum Stichus. de solut. l. veteribus. de pat. l. Labo ait. de supellect. legat. l. 3. de reb. dub. Mascard. conclus. 1124.* unde legis sensus, vel intellectus dubius & multiplex, *tit. de reb. dub.*

4 Obscura lex dicitur, cujus verba difficulter aut nullo modo intelligi possunt, *Gothofredus in l. 21. Labo. de contrahend. empr. vid. l. Domitius. qui test. fac. poss. l. ut responsum. Cod. de transact. l. ubi. 75. §. qui illud. de verb. obligat. l. si quis intentione. de judic. l. prator. §. quod. de injur. Dd. in l. cum filius. §. pater. de legat. 2. & in dist. l. si quis intentione. & in l. in actione. de furt. Mascard. conclus. 1124.* Unde legis sententiâ perplexa,

vel profus inexplicabilis & incognita. Paria enim sunt, nihil dicere, vel ita obscurè, ut intelligi non possit, *l. do asate. §. meminisse. de interrogat. l. sed est. §. prescribere. de Instit. ad. l. aus. §. 1. quod ut aus clam. l. veteribus. de pat. l.*

Verborum autem ambiguitas & obscuritas est, vel singulorum vocabulorum per se, vel compositorum, *l. 19. de legibus.*

Vocabuli unius ambiguitas, vel obscuritas est ex 5 varia & diversa ejusdem significatione, quæ sententiâ legis dubiam & perplexam reddit, *l. in ambiguis. de regul. jur. l. & ideo. 11. l. 13. de legibus. l. Titius. 34. §. 3. l. 46. si scripsisses. de legat. 2. l. nepos. 125. de verb. signif. non enim utrumque dicit, qui ambiguitate loquitur, l. 3. de reb. dub. unde vox dubia, vel obscura, *d. l. ambiguis. & tit. de reb. dub.* propria autem vocabulorum significatio petitur ex autoritate, definitione, vel etymologia, *l. propriè. 83. l. ferri. 231. de verb. signif. l. 1. cum seq. qui testam. fac. l. 2. §. appellata. de reb. cred. sic cert. per. l. pupillus. 239. §. territorium. l. singul. 180. de verb. signif. vid. Corraf. de art. jur. part. ult. c. 1. & 2.**

6 Conjunctio vocabulorum ambiguitas, vel obscuritas est ex *συνήθεια*, syntaxi & structura orationis, quando scilicet verbi alicujus significatio una & certa quidem est, sed ad quas personas, res, tempus, loca, aliasve circumstantias referri debeat, propter *ἀμυγνότητα*, *ἀμφιβολίαν*, & syntaxin variam pluribus simul convenientem, dubium est & ambiguum, *d. l. 3. de reb. dub. l. 125. nepos. in fin. de verb. signif.* vel dubium esse potest, an verbum, ad populum, vel ad principem referri debeat, *in l. 1. de consis. Princip.* unde oratio ambigua, vel obscura, *d. l. in ambiguis. d. l. 3. l. in ambigua. 19. de legib. l. 80. quoties. de verb. obligat.*

Interpretatio verborum ambiguoarum, vel obscurorum est duplex: Adstricta, vel arbitraria, *arg. §. 31. præterea quasdam. & seqq. Instit. de action.*

Adstricta est alligata certis modis & conditionibus, *7 arg. d. §. 31. præterea. l. in his. 16. de condit. & demonstr. l. non abud. 69. de legat. 3. & ex unâ trium sequentium regularum, petenda est.*

8 Nam primò interpretatio obscuritatis, vel ambiguitatis petenda erit ab illis, quibus lex, vel disponens interpretationem mandavit, *vid. Menoch. cas. 199. n. 1. 2. 3. & num. 17. & seqq. Mantica lib. 2. tit. 1. de tacit. & ambig. convent. l. cum in testamento. de reb. dub. l. voluntas. C. de fideicom. l. 79. cum. de judic. l. 3. §. idem. de testibus. l. 1. l. 9. leges. l. 10. l. 11. §. cum igitur. Cod. de legib. Novell. 143. Mascard. conclus. 1124. num. 15. 16. 17. & seqq. & conclus. 329. vide que capite præcedente diximus.* Nam quando verbi significatio & interpretatio in jure scripta extat, sola juris dispositio spectatur, *Menoch. d. cas. 199. num. ult. arbitr. jud. quæst. per. l. in his. 16. de condit. & demonstrat.* A quibus & quando jure Mosaicò, legis interpretatio petebatur, *vide Deuterom. c. 17. 8. 9. 10. 11. c. 1. 17. Exod. c. 18. 22. adde l. 1. l. ult. C. de relation. l. cum. §. 1. de judicis. vid. l. 6. omni. C. de sacrosanct. eccle.*

Hæc

9 Hac interpretatione cessante, sumenda erit secundo loco ex consuetudine & observatione communi, l. 37. si de interpretatione. l. 23. minime. de leg. Menoch. d. cas. 199. num. 12. aut ex usu loquendi communi, d. l. 37. l. 7. Labeo. §. 2. de usufr. legat. l. 20. de arb. l. 2. de consit. princip. l. 183. de reg. jur. l. 1. C. de legib. l. numis. de legat. 3. l. ex usu. de eris. vim. et legat. l. cum de lanionis. §. item. de fundo instr. & instrum. l. si servus plurimum. §. 1. de legat. 1. l. 4. sequitur. §. quod autem. de usufr. Guil. l. 17. c. 7. nam usus loquendi, etiam propterea locutioni anteponeendus. l. librorum. 52. §. quod tamen. de legat. 3. Mascard. conclusio. 2124. num. 15. 16. 17. & seqq. comm. dicit. & conclus. 329. ubi laudat persequitur. & Covarruv. lib. 3. variat. resolut. c. 5. per l. salis. in princ. de legat. 1. l. non aliter. de legat. 3. l. uxori. d. tit. l. 3. §. ult. de supell. legat. qui in loco, ubi lex est condita, tempore constitutionis, observabatur, vid. Menoch. casu 489. num. 2. 3. & seqq. per Bartol. in d. l. Labeo. Corraf. d. c. 1. c. 2. Interpretatio dispositionis alicujus ita facienda, prout verosimile est, disponentem fuisse responsum si interrogatus fuisset, laudat Gabriel. conclus. 10. tit. de regul. jur. lib. 6. qui hoc ampliat & extendit ad statuta, conventiones, ultimas voluntates, rescripta principis, & ad generales dispositiones, arg. l. obligatione generali. & l. seqq. de pignori.

10 Tertio & hac cessante, antecedentia & consequentia legis conferenda erunt, & ex collatione harum ambiguitas vel obscuritas explicanda, Menoch. l. 1. praesumpt. quest. 26. & 28. vid. l. Titia. §. idem respondit. de verbor. obligat. l. cum quid. de reb. credit. l. 2. de bon. sor. qui sibi mori. l. ntrum. de petit. heredis. Mantica d. lib. 1. tit. 17. num. 40. 41.

11 Arbitraria interpretatio est, quae, stricta cessante, arbitrio judicis est commissiva, Menoch. cas. 199. num. 1. 2. 3. 17. & seqq. & lib. 1. quest. 9. & 2. cas. 84. per l. 9. in pratoris. de prat. stipul. l. in his. 16. de condit. & demonstrat. l. voluntas. C. de fideicom. Mascard. d. conclus. 1124. & 329. de qua sup. cap. praec. num. 18. & seqq. quae una sequentium esse solet, Menoch. d. cas. 199. per allegat. ibid.

12 Assumere enim potest iudex interpretationem, quae conveniens est, quaeque vitio caret, l. in ambigua. 19. de legib. l. 3. de reb. dub. l. 67. quoties. de regul. jur. l. donationes. C. de donat. inter vir. & uxor. l. si quando. de legat. 1. Menoch. d. cas. 199. quae non est inepta, vel rei propositae inconveniens, l. 67. quoties idem sermo. l. 20. de regul. jur. l. si alii. de usufruct. legat. l. si quando. 109. de legat. 1. l. apparet. §. penult. de itin. act. privat. juncta. l. 3. §. fieri. d. tit. Menoch. lib. 6. praesumpt. 10. per l. quaro. §. inter. locat. l. si stipulatus. de usufr. l. ultim. Cod. de non num. pecun. Idem Menoch. lib. 3. praesumpt. 38. & d. cas. 199. num. 4. 5. unde fit, ut quandoque tutor pro curatore, l. 101. pater. §. conditionum. de condit. & demonstrat. & contra sumatur, pro subiecta materia, l. 15. si uno locat. l. 6. insulam. de praescript. verb. Corraf. de art. jur. part. ult. cap. 4. quae aequitati consentanea, l. 16. in his qua. de con-

dit. & demonstrat. l. 10. de reb. dub. Menoch. d. loc. num. 4. 5. & benignior, l. 18. benignius. l. 25. nulla. de legib. l. semper. 55. de regul. jur. quae majorem aequitatem continet, l. ultim. Cod. qui bon. ced. poss. d. cas. 199. num. 6. 7. quae ad prudentibus reprehendi non potest, l. Salvius. Aristot. de legat. praesumpt. d. cas. & num. quae juri communi conveniens, d. loc. Menoch. num. 9. 10. 11. per l. si stipulatus. de usufr. l. 1. §. personalia. de muner. & honoribus. l. 14. jubemus. Cod. de sacrosanct. eccles. l. 37. de legib. l. 34. de regul. jur. quae secundum naturam, vel verosimilitudinem, Menoch. d. loc. quae convenit proferenti, aut illi ad quem dirigitur locutio, l. 12. plenum. §. equitii. de usu & habitae. l. credendum. de reb. credit. Corraf. d. loc. c. 4. quae casum necessarium magis comprehendit, d. cas. 199. num. 12. per l. in his. §. sed etsi. de solution. quae utrique parti conveniens, l. 3. §. 1. de arbit. d. casu. num. 14. 15. 16. quae minus praesudicialis, l. 3. de suspect. tutor. & d. cas. num. 17. quae utrique parti est magis consultum & satisfactum, Menoch. d. loc. num. 13. per l. adoptivus. §. 1. de ritu nuptiar. & Menoch. lib. 6. praesumpt. 9. per l. 1. si quis caution. l. ex his. in fin. de his qua in fraud. credit. qua culpa & fraus excluditur, & iniquitas evitatur, d. cas. 199. num. 17. vel legis correctio, Menoch. ibid. num. 21. per l. percipimus. Cod. de appellat. Correctio tamen, qua ad jus commune revertitur, admittitur, ibid. num. 21. per l. si unus. §. pactus. ubi glossa & Jason. de pactu. quae pugnantia in concordiam rediguntur, d. loc. Menoch. num. 23. per l. ubi repugnantia. de regul. jur. quae actus sustinetur, ne eluforio reddatur, ibid. num. 19. 20. 21. per l. si quando. de legat. 1. l. quoties. de reb. dub. l. quoties. de regul. jur. vide Menoch. lib. 6. praesumpt. 4. Alciatum reg. 3. praes. 34. quae exceptiones ponunt, quae sumpta est a proximis, non remotis, Menoch. d. loco. quae benignior, l. semper in dubis. de regul. jur. l. ea qua, in partes. §. 1. benignius. l. rapienda. de legib. l. penult. de his qua in sestam. delentur. Menoch. lib. 1. praesumpt. quest. 26. Donell. lib. 1. comment. c. 15. & in l. 3. & l. 12. de reb. dub. Alciat. lib. 1. de verb. signif. num. 100. 101. quae nocet ei, qui apertius dicere potuit, l. 39. de pact. l. 33. cum in. l. 34. l. 21. Labeo. de contrah. empt. qua alius damnum non patitur, l. 3. §. 1. de arbit. Menoch. d. cas. 199. num. 14. 15. 16. qua poena evitatur, l. proxime. de his qua in sestam. delentur. Menoch. lib. 3. praesumpt. 144. Alciat. regul. 3. praes. ult. qua evitatur contrarietas & absurdus intellectus, l. nam. absurdum. de bon. liber. l. in ambigua. 19. de legib. l. scire. §. aliud. de excus. tutor. l. 41. uxorem. §. concubina. de legat. 3. Marfil. in praes. crimin. §. ult. num. 36. quae verosimilis magis, l. 80. quoties. l. 91. si servum. §. 3. de verb. obligat. l. in obscuris. de regul. jur. quae est de iis, quae frequenter & facile, non quae raro, aut difficulter fiunt, l. nam ad ea. l. jura. 3. l. 4. de his. l. 6. de legib. vel princeps de interpretatione consulendus, l. 2. l. ult. Cod. de legib. l. at si quis. §. hac. de relig. & sumps. fund. Fachinam lib. 1. controvers. c. 3. Quod si inexti-

cabilis est obscuritas, ab omni interpretatione abstrahitur, nullumque actum declarabit iudex, *arg. l. de arbor. §. meminisse de interrogat. l. sed etsi §. praescribere. de inst. all. l. aus. §. i. quod vi aut clam. l. quidam cum filium. de hered. inst. paucis exceptis casibus, de quibus in l. sale pactum. §. ult. de pact. l. cum proponatur. de legat. 2. Menoch. lib. 1. praef. quae 26. num. 14. 15. per allegat. ibidem.*

- 13 Facta civilis interpretatio est, qua imagine quadam facti, naturae jurisque veritas adumbratur, l. 23. *filio quem. de lib. & posthum.* vel est commentum principalis juris civilis, l. si in qui. 13. *de usucap.* quia lege inducitur, l. si forte. 8. *de castrens. pecul. l. 6. a sumptio. ad municip. Menoch. lib. 4. praef. §. 19. num. 11. 12. Farinac. quae 30. num. 133. & seqq. de indic. & sortitur.* quo quid contra naturam & veritatem in re possibili, fingitur, *arg. §. minorem. Inst. de adopt. Alciac. lib. 6. cap. 1. part. 2. per l. 3. §. de contravario. de acquir. possess. sed Alciac. lib. 2. par. c. 6. etiam impossibilia de jure, vel facto fingi assent, quem sequitur Corras. d. part. 3. c. 2. per l. 7. de stat. homin. l. 8. parte. de his qui sunt sui vel. al. jur. l. 18. si infanti. Cod. de jur. delib. conjuncta, l. 9. de acquir. hered. & l. 1. de regul. jur. ad utilitatem & usum vitae communis & effectum aliquem juris aequum inducendum, l. 2. de usufruct. ear. rer. qua usu consuet. l. 54. contractus. de obligat. & action. lae Corrasius d. loc. c. 4. l. 1. §. si vir. de aquir. possess. l. deniq. 19. ex quib. caus. maior. aliter Bartol. in l. si in com. 13. num. 21. de usucap. Jason. num. 108. ibid. Alciac. reg. 1. nu. 2. de praef. & lib. 6. part. 2. c. 1. Mascard. quae 10. de probat. Farinac. d. loc. Vocatur jus commentitium, l. 20. si poena. de poen. 2. quibusdam legis dispositio, Menoch. lib. 1. praef. quae 8. nu. in 10. per l. si forte. 8. *de castrens. pecul. jus improprium, Menoch. d. loc. n. 26. per l. lege Cornelia qui testam. fac. p. l. Callus §. videndum. de lib. & posth. hered. à praesumptione verò longe distat, Menoch. d. loc. Jcti saepe per donationem juris, facto oppositi, expriment, in princ. & §. 1. Inst. de reb. corporal. & incorp. l. 1. de rev. divis. l. 1. §. 2. de acquir. poss. l. 20. de acquir. hered. Hotoman. quae illustr. 41. plurimus exemplis illustrat. Fictio juris saepe appellatur, de qua vide l. si in qui 13. de usucap. l. 1. filius. de collat. dol. l. 8. si forte. de castrens. pecul. l. 1. C. de capt. & si ab h. sibus. Inst. quib. mod. patr. pos. solvas.**
- 14 In omni specie ex Bartolo constituo duas: Una est involuntaria: Altera privationis, Corras. part. 3. c. 3. de ars. jur. Bartol. in l. si in qui num. 25. de usucap. Ubi & speciem veritatem, fictionem translativam, quam ego duabus his comprehendendo, addi, seu, ut loquitur Farinac. inducitur, vel privativa.
- 15 Fictio inductionis est, qua lege fingitur id, quod non est, ac si esset, Bartol. d. loc. per l. qui in iuro. de stat. hom. Mascard. quae 10. num. 10. per l. bello. de excus. tutor. §. si in bello. Inst. d. tit. l. aliena §. fin. de fideicom. libert. l. quinqu. C. de donat. §. constituitur. Inst. de usufr. l. 2. ad SC. Macedon. Novell. quib. mod. natur. eff. legit. §. si igitur. & Novell. quib. mod. nat. eff. sui §. 1.
- 16 Privationis fictio contra, qua id quod est, fingitur

non esse, Bartol. d. loc. num. 37. 38. Mascard. d. loc. num. 25. & seqq. per l. Deo nobis. C. de Episc. & cleric. l. 1. §. penult. de iurer. possess. com. tab. l. Galus. §. & quaedam lib. & posthumum. atque ad haec refero etiam, quam vocant, fictionem translativam sive excusivam, quae in re certa existente, uno modo, pro existente alio modo possibili à jure facta assumptio, Farinac. quae 30. num. 149. 150. & seqq. & Mascard. quae 10. num. 15. & seqq.

Res fictioni subjectae sunt personae, res, tempus, locus, actus, factumve aliquod.

Persona saepe illa, quae extat, fingitur, quasi non extaret, vel viveret, l. Titus 25. §. 1. de liber. & posthum. l. verum est. 63. §. ult. pro soc. 11. de capis. mem. & quae non extat, ac si revera esset, l. 31. quod si §. 11. de ad. ad. l. heredes. de usucap. l. heredes. de adq. rer. dom. l. quibus in iuro. l. pen. de stat. hom. similiter rei extantis, quasi extintae & contra fictio inducitur, §. si tamen. 26. & seqq. Inst. de rev. divis. l. in rem. 23. §. 4. 5. de rei vindic.

Temporis quoque praeteriti, praesentis, vel futuri fictio extat l. lege Cornelia. 12. qui testam. fac. l. 25. donationes. C. de donat. inter vir. & uxor. l. pen. de testam. milit. l. 15. à Divo Pio. §. ult. de re judic. l. 41. castera. §. sed etsi. 14. de legat. 1. l. 15. de usucap. l. 4. heres. de acquir. hered. l. 18. in omnibus. de capere. l. 1. Cod. de us. l. 16. sub conditione. de solus. l. 18. damni. §. Sabini. de damn. infecti. l. 1. C. de donat. l. quastinum. 78. de legat. 3. lae Corras. d. loc. c. 3. & seqq.

De fictione loci vide l. 1. l. bello. 12. de captiv. & 19. postlim. rev. & Cujac. ad. tit. C. in paras. l. 2. §. pen. de iuro codicill. l. absentem. 199. de verb. signif. actus imaginarii, l. contractus. 54. de obligat. l. 4. commod. l. 4. de manum. facti adhuc infecti, l. unum. §. 1. 13. C. de rei uxor. ad. l. pen. de solus. §. 1. 2. Inst. quib. mo. l. soll. obligat. quod enim per hominem non fit, Lex quandoque pro facto habet, l. 3. si iussu. l. ult. C. si mancip. isa fuer. alien. l. 39. in omnibus. l. 155. de reg. jur. l. 1. §. 3. de eo per quem fact. l. 17. §. 3. de usucap. l. 10. de in jus vocand. vide Hotom. quae illustr. 8. & 43. talia quae dicis gratia fieri dicuntur, l. 7. §. dolo malo. ubi Duaren. de pact. l. 1. ad SC. Sylvan. l. 5. ex quib. caus. major. l. 4. commod. Cujac. lib. 10. observ. c. 37. Duar. lib. 1. disposit. c. 47. vel incepti, pro perfecti fictio, l. etsi non sunt. 21. §. infecti. de aur. & arg. leg. & non possessor, pro possessore, l. 22. quostes. §. 2. 3. 4. l. 24. de illo. l. 26. §. 2. 3. l. 32. §. 2. de nox. act. l. in toto. de reg. jur. l. ult. de rei vind. factum quod est infectum, fingitur, l. 1. in pr. C. de rei ux. act. §. 6. 13. d. tit. l. 24. jure. l. 81. in fin. de condit. & demonstr.

Cap. 18. De dominio ejusque speciebus.

- 1 Species juris vera quae sunt.
- 2 Dominium quid sit.
- 3 Varia illius appellationes.
- 4 Ejus significatio apud veteres.
- 5 In dominio qua considerentur.
- 6 Membra domini quae sunt.

- 7 Commodum domini in quibus consistat.
- 8 Potestas rei habenda quid.
- 9 Potestas rei defendenda quid.
- 10 Potestas rei dimittenda quid.
- 11 Jus abdicandi quid.
- 12 Jus diminuendi.
- 13 Onus & incommodum rei in quibus consistat.
- 14 Domini species quae sint.
- 15 Verum dominium quid.
- 16 Species domini variè appellantur.
- 17 Minus plenum dominium quid sit.
- 18 Dominium vetus naturale & civile quod dicatur.
- 19 Nuda rei proprietatis quid sit.
- 20 Vocatur directum, principale dominium, &c.
- 21 Spes recuperandi usus.
- 22 Proprietatis commodum, in quibus consistat.
- 23 Jus proprietatis saluum, quomodo conservetur.
- 24 Incommodum proprietatis nuda in quibus.
- 25 Usus quid.
- 26 Dominium in bonis.
- 27 Onus usus, in quibus.
- 28 Commodum illius, in quibus.
- 29 Commodi hujus annexa.
- 30 Dominium in bonis variè acceptum.
- 31 Usus species.
- 32 Usus ex hominum placito definitur & constituitur.
- 33 Usus definitus quis.
- 34 Usui definito ad sine jus pignoris & alia.
- 35 Usus pignoris, in quibus consistat.
- 36 Indefinitus usus quis, & ejus appellationes.
- 37 Quomodo differat ab usu pleni domini.
- 38 Onera hujus usus.
- 39 Usus species domini quod sit, unde probandum.
- 40 Plenum dominium quid, & ejus varia appellationes.
- 41 Jus emphyteusicum & superficiarium ad sine huic.
- 42 Jus emphyteusicum quid.
- 43 Jus pensionis & consolidationis in re emphyteusica.
- 44 Jus superficiarium & superficies quid.
- 45 In quibus id consistat.
- 46 Patri dominatio in liberos & uxorem.
- 47 Uxor in res mariti jus.
- 48 Prodigorum, pupillorum, &c. jus in res suas.
- 49 Quasi-dominium quid.
- 50 Hujus species.
- 51.52 Bona fidei possessio titulo domini à non domino quaesita.
- 53 Quasi dominium nuda proprietati simile, & in quibus illud consistat.

Exposita constitutione juris sequitur de speciebus ejusdem. Vide supra cap. 13. num. 3. 4.

- 1 Species autem juris sunt duae: Dominium scilicet, vel obligatio (1).
- 2 Dominium, a domo dictum (2), est jus constitutum in re (3), quo commoda & incommoda illius ad aliquem pertinent (4).

In re dixi, quia hoc jus rem afficit & ei insepara-

biliter inhæret (5), & simul cum illa extinguitur (6). Vocatur aliis in locis tropicè, dominatio (7), patrimonium (8), bona (9), jus, quo res nostra est, vel domini nostri, aut ad nos pertinet (10), potestas in re (11), facultas scilicet dominandi, quam Deus homini in omnes creaturas dedit (12), quæ ideo jure gentium constituta esse dicitur (13).

Domini verò significationem variam fuisse apud veteres, constat. Nam illi & convivia, dominia (14), & principes dominos vocabant (15), imò quosvis alios (16). Tandem verò quicumque in re jus, vel dominandi aliquam potestatem (17), vel alienandi moderandive facultatem habebat (18), dominus dicebatur (19), aded ut dominium non solum de re corporali (20), sed etiam de re incorporali acciperetur (21).

§ 1) §. 2. incorporales. ibi, qua in jure consistunt, &c. Inst. de reb. corpor. & incorpor. & argumento optimo sumpto ex §. omnium autem §. appellamus Inst. de action. l. actionum 25 l. 28. l. 37. de obligat. & action. Nam in quot genera actiones resolvuntur, in tot etiam principia actionum & causæ earundem, rectè distribuuntur. Et quot sunt genera actionum, tot etiam fontes earundem, quibus actiones respondent, d. §. omnium autem. & §. seqq. Inst. de action. textus præterea in l. ait prætor 10. §. 22. præterea. ibi, siue res fuerint, siue obligationes. & l. 14. hæc in factum, qua in fraud. credit. ubi, quacumq; alienari possunt in fraudem creditorum, dicit, esse res, hoc est, dominia, ut Gothofred. ibid. ex d. l. 14. explicat, vel obligationes. Ergo omnia, quæ acquiruntur, erunt dominia, vel obligationes, facit l. quibus 27. §. 2. l. 34. de aur. & argente. legat. l. 3. de obligat. & action. l. 20. C. de pact. l. 15. quod. l. 5. nulla. C. de solut. Quibus addo rationem, quod omnia quæ homo in hac vita habet, possidet, vel quibus ad usum vitæ socialis humanæ utitur, in hæc duo jura resolvuntur. Nam incolumitas corporis, existimatio, fama, familia, potestas, bona externa, ad jus domini: officia vero, quæ homo homini præstare, vel omittere tenetur, ad jus obligationis referuntur, prout suis in locis dicemus. § 2) l. pronunciansio 195. §. 2. de verb. signif. facit l. 23. cum antiquitas. Cod. de usufruct. Rationem videas apud Connan. lib. 3. comm. c. 3. num. 1. Robert. lib. 3. sentent. cap. 18. Isidor. lib. 10. Etymologia in lit. D. & Vacon. à Vacun. lib. 2. declarat. c. 43. num. 6. 7. Græcis etiam dicitur oikion, proprium, l. 35. §. 5. C. de jur. dom. impet. d. d. & oiku, domo, Petr. Gregor. lib. 1. fynag. cap. 12. num. 2. à domo, subijcio, dictum dominium existimat, & repetit libro 6. cap. 13. de Republ. § 3) l. 3. §. 5. & res. rubr. Cod. de jur. dom. impet. tit. de acquir. rer. dom. in princ. Inst. de usufr. ibi, jus in corpore. §. 1. prædiorum. ibi, adificiu in baroni. Inst. de servit. præd. l. 5. §. 2. quib. mod. usufr. §. 2. Inst. de reb. corp. & incorporal. l. 7. dotis. §. 2. de jure dot. l. pen. & ult. de noxal. ad. l. 38. stipulatio ista. §. 3. de verb. oil. ubi Zaf. & Duar. l. à Druo Pio 15. de re judic. l. 70. §. 2. de fidejuss. l. 5. C. de adq. poss. §. 1. Inst. de reb. corp. & incorp. l. 68. de verb.

signif. l. 177. de reg. jur. l. 43. sunt. de relig. & sumpt. fun. Bartol. in l. 58. qui usum fr. num. 3. 4. de verb. oblig. l. 1. §. ult. si quadrup. paup. fecit. Alii male definiunt jus, quo res nostra est, ut recte ait Donellus. § 4) l. secundum 20. de reg. jur. sit. de per. & commod. rei vend. l. 181. verbum. l. 115. l. 91. meorum. ubi Gædd. de verb. signif. l. 70. sciendum. in fin. d. s. l. 19. §. 1. l. 31. §. 21. de adu. edict. Alias definitiones aliorum recenset Pinell. in l. 1. part. 2. C. de bon. matern. & plures Gilken. in pralud. Instit. sit. de ver. divis. & suam imperfectam ponit. § 5) l. 20. traditio. in princ. & §. 1. de acquir. rer. domin. d. §. 1. §. 3. Instit. de servit. pradio §. 1. Instit. de usufr. l. 5. §. 2. quib. mod. usufr. l. pen. §. 1. si serv. vind. l. 19. si partem. §. 1. quem adm. servit. amitt. l. 12. com. pradio. l. 4. l. 23. §. si unius. de servit. rusticor. l. 67. alienatio. de contrah. empt. l. 20. Seja. §. 7. de instrum. & instrum. legat. l. 8. ut pomum. de servit. l. 6. de serv. legat. l. neq. quib. mod. usufruct. amitt. l. cum fundus. si serv. rust. l. Imperatores. de public. & velligal. ut. sit. C. sine cens. vel reliqui. fund. compar. non poss. l. 3. §. 2. l. 4. l. 5. l. 9. de rei vindic. l. 18. re tua. l. 22. l. 23. si mancipium. C. d. s. § 6) l. 5. si us. §. 4. commod. l. 15. ex conducto locat. l. 7. l. 9. de peric. & comm. rei vendit. lasius infra de amitt. & rei inserius declaratur. lib. 2. cap. 7. 8. 9. § 7) l. 28. in fin. de acquir. vel amitt. herod. l. ult. C. de censib. & peraquat. l. si id quod 64. de conduct. indeb. l. 1. de his qui sunt sui, vol. al. juris. l. 7. apud eum; ubi Cujac. Cod. de censib. & censitor. & peraquat. lib. 11. § 8) in princ. Instit. de rerum divis. ubi Gilken. l. 1. de usufr. eorum rer. qua: usum consum. l. 1. qua in fraud. creditor. l. 1. l. 3. de honor. possess. l. 35. de verbor. sign. §. actiones. Instit. de action. l. quod in litore 14. de acquir. rer. domin. l. 70. §. ult. de verb. sign. l. 30. cum. §. 10. de legat. 1. § 9) l. sciendum 70. §. fin. de verb. sign. l. rem in bonis. de acquir. rer. domin. l. 39. §. bona. de verb. sign. l. 3. §. cum Pollidius. de usuris. l. 36. liberis. de bon. libert. sed tamen bonorum appellatio varia est, de qua Gædd. in l. 39. sub signatum. §. 1. de verb. signif. per illum text. § 10) l. verbum 181. ubi Gædd. de verb. sign. l. 115. l. 91. meorum. ubi Gædd. de verb. sign. l. 30. §. si quis. ad SC. Trebell. l. 71. & seq. de legat. 3. l. bona fides 31. de jof. l. 4. l. 6. §. ex hoc. de edend. l. 7. l. 8. de jurejur. l. 9. §. his verbis. de reb. auth. judic. possid. l. 27. §. 1. de adult. l. 1. de tab. exhibend. § 11) l. 2. per tot. l. si ex noxal. caus. § 12) Genes. c. 1. 28. 29. c. 9. 2. 3. 4. P. 1. m. 8. 7. 8. 9. Sirad. cap. 17. 2. 3. 4. 5. Sapiens. c. 9. 1. 2. 3. c. 10. 2. 1. Corinth. c. 3. 22. 23. Heb. c. 3. 7. 8. 1. Timoth. c. 4. 2. 3. 4. 5. Unde liquet, hoc jus antiquissimum esse & typum imaginis divinx in homine: hujus toties in sacris literis mentio fit, quoties de possessione juris hæreditarii tractatur, Abdia c. 2. 17. 19. Genes. c. 23. 4. 9. & seq. Dent. c. 18. 12. Dent. c. 19. 1. 2. 3. 14. 10. Gal. c. 4. 1. 2. Luc. c. 18. 12. Act. c. 2. 44. 45. c. 4. 34. c. 5. & in finitibus aliis locis. vide infra de seq. de possessione. § 13) l. ex hoc jure. de jof. & jur. Dent. c. 20. 10. 11. 12. licet modi acquirendi dominii, partim naturales, partim civiles sint. § singularorum. Instit. de rer. divis. de quare suo loco infra cap. 33. § 14) Nonius Marcell. de proprietate sermonis cap. 4. Cujac. lib. 11. observ. cap. 12. Connan. d. loco. lib. 3. cap. 3.

§ 15) l. ult. de his qua in testam. delantur. l. de precatio 9. ad L. Rheciam de jact. act. c. 25. 26. 1. Sam. c. 16. 16. Gen. c. 45. 8. 9. c. 27. Luc. c. 22. 25. Isidor. lib. 9. c. 3. vide Petr. Gregorium de Republ. lib. 6. cap. 15. Sueton. in Oltavian. c. 53. & in Domitian. & cap. 27. in Tiberio. § 16) l. 22. ad L. Falcid. l. 19. §. qui Marce. de annu. legat. l. 41. l. 38. §. 4. de legat. 3. l. 1. §. 6. ad SC. Syllam. l. pater 38. §. 4. de legat. 3. l. 19. §. 7. de annu. legat. l. 10. §. 3. d. s. l. quidam 26. de constit. pecun. l. 30. quamvis. C. ad adult. Cujac. lib. 3. observ. c. 18. l. 13. C. de pignor. l. 1. rer. amotar. 1. Reg. c. 18. 7. 1. Pat. c. 3. 6. Johan. c. 12. 21. c. 20. 15. Genes. c. 24. 42. 14. 18. 27. 35. 36. & seq. cap. 19. 18. c. 23. 6. 11. 15. c. 10. 1. 4. 4. 8. c. 23. 13. c. 4. 4. 16. 18. 19. c. 43. 20. c. 42. 10. 2. Sam. c. 25. 8. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 1. Reg. c. 17. 18. 24. & seq. 2. Sam. c. 14. 6. 7. 8. 10. 13. 16. & seq. § 17) l. 27. de admistr. sit. l. interdum 56. §. qui susolam. de furi. l. pr. nunciatio 195. §. 3. de verb. sign. l. 8. de reb. auth. jud. possidend. l. 3. si usufr. petatur. l. 66. §. pen. l. 77. §. dominus. de legat. 3. l. 27. ibi, nullum dominium. de noxal. act. Theob. lib. 2. tit. 5. est a'ud Romanos. l. 11. §. 7. qu. divi aut clam. l. 7. de in lit. juvand. l. p'cessatus 215. de verb. signif. Ita dominatio pro dominio accipitur, l. duo fratres 78. de acquir. hered. l. si id quod 64. de conduct. indeb. Rob. lib. 3. sentent. c. 18. & lib. 3. animadvers. c. 9. Cujac. lib. 11. obs. c. 16. & notat. lib. 3. c. 9. Duaren. ad tit. de obligat. cap. 8. Bartol. in l. 58. de verb. oblig. Avim. Pinell. ad l. 1. part. 1. num. 4. C. de bon. matern. adde Levit. cap. 25. 43. & seq. cap. 26. 17. Judic. c. 8. 22. 23. Luc. c. 22. 25. 1. Petr. c. 5. 3. Marc. c. 13. 35. cap. 14. 14. Esther c. 1. in fin. 1. Reg. c. 9. 19. c. 17. 17. Baruch cap. 2. 34. c. 3. 16. Exod. c. 32. 8. & Genes. cap. 42. 10. 30. 33. imò & fundus dominans dicitur alibi, l. 4. §. 7. l. 6. si serv. vindict. § 18) l. 63. quod. l. 72. de usufr. l. ult. C. de reb. alien. non alienand. l. 14. in fin. qui & a quibus manum. l. 14. quod in litore. l. 20. traditio. ibi tale quale. & §. ult. l. 37. per servum. §. 1. §. ult. de acquir. rer. dom. l. 31. nuda. l. 13. l. n. n. est novum. 46. d. s. § 19) d. allegatis locis. § 20) sit. Instit. de reb. corp. & incorp. arg. l. 1. l. 5. §. ult. l. 6. l. vindicatio. de re judic. de sentent. Donell. lib. 9. com. cap. 8. § 21) l. 3. qui usum fructuum. in fin. si usu fr. petat. l. 4. de usufr. l. 4. semper §. hoc interdicto. quod veli aut clam. l. 8. de reb. auth. jud. possidend. l. 3. §. cum Pollidius. de usur. l. 36. de bon. libert. arg. sit. si usufr. pet. sit. si serv. vind. Ulp. sit. 19. Pinell. d. loc. num. 8. Robert. lib. 3. sentent. c. 18. Alciat. lib. 2. parerg. c. 15. vide l. 1. de usur. & usufr. legat. atque sic hæreditas, quæ res incorporalis, Insti. de reb. corpor. domina dicitur, l. non minus. de hered. Instit. l. deniq. §. quasitum. Quod vi aut clam. l. cum hæreditas. C. de jof. adde Gædd. in l. 49. de verb. sign. dissentit Donell. lib. 9. com. c. 8. Cujac. lib. 10. obs. c. 16. Dissentit Gilken. in pralud. sit. Instit. de ver. divis.

In Dominio considero I. ejus distributionem in 5 membra & species: & II. dependentia & derivata à Dominio.

Membra Dominii sunt commodum & onus, seu in 6 commodum rei (12).

Commodum est rei utilitas, & emolumentum, quod 7 jus dominandi tribuit, idq; committatur, atque consistit in 2.

in facultate & potestate rei habendæ, vel dimittendæ (23), quæ vocatur rei administratio (24).

8 Potestas & facultas rei habendæ, est jus rei, sine alterius impedimento tenendæ, possidendæ & administrandæ (25), qua Domino omnia, quæ pertinent & faciunt ad habendam & obtinendam rem, adversus alios concessa sunt (26). Vocatur alibi Diacatochia (27).

9 Ex hoc jure competit potestas custodiendæ & defendendæ rei suæ à vi & injuria aliorum (28), quæ eam salvam, incolumem, fartam, tectam, contra interverentes, nocentes, lædentes, corruptentes conservare potest (29), quæ ablatam ab alio repetere (30), ejusque possessionem, detentionem avocare à quolibet occupatore, & sibi habere potest (31). Et omnia impedimenta, quibus in re habenda impeditur, remove-re (32), nec non nomen & signum suum imponere rei potest (33).

10 Potestas rei suæ dimittendæ, est jus abdicandi, vel diminuendi (34), lege definitum (35), quod fructus & commodum domini dicitur (36).

11 Jus abdicandæ, est rei suæ, pro derelicta habendæ, jus & arbitrium (37): vel cedendæ, transferendæ, vel alienandæ in alium (38), quod jus in re propria nemq; sibi adimere potest, (39). Licet lex quibusdam adimat quandoque (40).

12 Jus deminuendi est, quo licet Domino ex parte suam rem alii communicare, eumq;e Dominationis alicujus in ea consortem vel participem facere (41).

13 Onus, seu incommodum, est rei detrimentum, quod ex dominandi jure, vel ejusdem occasione provenit, & domino incumbit (42), ut damna (43), erogationes, sumptus, impendia & alia, quæ jure rebus & bonis imposita sunt (44). Quid refero quoque; necessitate commu-nicandi pauperibus, à Deo impositam (45).

¶ 22) l. propriè 83. de verb. sign. l. secundum naturam 10. de reg. jur. tit. de peric. & comm. rei vendit. §. 3. quum Instit. de contrab. empt. ¶ 23) Act. c. 5. 4. 5. Matth. c. 20. 15. & Exod. c. 21. 4. 5. 6. 7. l. fructus rei 72. de reg. jur. & in princ. & §. 1. 2. 3. Inst. quib. alien. licet, vel non. §. 7. admonendi. Instit. quib. mod. jus patr. pot. solv. §. 5. litiorum. ibi, cuilibet liberum. Inst. de rer. div. & arg. l. non utitur. in fin. l. quia de usufr. ¶ 24) l. 2. in re mandata. Cod. mandas. l. 9. C. de juda. l. 8. de in lit. jurand. l. 2. si apparet, quis manumiss. arg. Matth. d. c. 20. 15. Act. cap. 5. 4. 5.

¶ 25) l. 17. habere. l. 2. si servus §. 1. l. evictus 35. de evict. l. pen. & l. ult. de publ. in rem act. l. 38. stipulatio. §. 3. 4. 7. 8. de verb. obl. l. 40. fed. si. de legat. 1. l. 43. l. 16. 4. l. 188. de verb. sign. l. 15. si qui. de reg. jur. Act. d. cap. 5. 4. arg. tit. uti possidetis. tit. quod legat. tit. quorum honor. & omnium interdictorum, quæ retinendæ, habendæ & adipiscendæ possessionis causâ sunt cõparata. ¶ 26) l. 9. officium. l. qui restituit 69. de rei vind. l. 3. C. d. l. 1. quod legat. tit. ad exhibend. l. unde rei. vind. Donell. lib. 9. c. 9. comm. ¶ 27) l. 7. quicumq;. C. de omni agr. deserv. lib. 11. tit. 59. vide de possessione infra. c. 9. & seq. ¶ 28) l. 16. si ita. §. 1. de usu & habitas. l. 60. §. ult. de legat. 3. l. 2. usufr. quemad. cau. l. 2. de acquir. rer. domin. §. fere. Instit. de

rer. divis. l. 3. §. 13. Nervu. & seqq. de acquir. possess. l. 1. C. unde vi. §. recuperanda. Instit. de inord. ¶ 29) l. 11. item Mela. §. legis autem. ad L. Aquil. l. 1. & 106. tit. si quadr. pauper. feciss. dicatur. Exod. c. 22. per tot. c. 21. 35. 36. l. 2. D. cod. l. 1. de oper. nov. nunciat. l. 1. de aqua & ag. plur. arc. Genes. c. 25. 31. & seqq. c. 23. 1. 2. & seqq. l. 10. si habitatio. §. ult. l. 15. fundi. §. 1. l. 16. §. 1. de usu & habitas. l. 60. §. ult. de legat. 3. l. 21. 22. l. 33. l. 36. l. 26. l. 27. l. 20. l. pen. & ult. de noxal. action. l. qui pendentiom. de act. empt. l. 3. §. 2. 3. uti possid. l. 2. sicut. l. si Aristor. si servus. vind. l. 1. §. 1. de oper. nov. nunciat. l. 7. usufructu. §. 1. de usufr. l. 13. §. 8. de damn. infest. l. 5. uti. §. 1. si usufr. potat. l. 27. sed si. §. 1. de servus. urban. l. 60. cum. l. 23. §. de præteritis. de usufr. ¶ 30) l. qui restituit 69. l. officium 9. l. 23. de rei vindic. l. 1. unde vi. ¶ 31) l. habere licere 57. & l. 21. si servus §. 1. 35. evictus. de evict. Philomon. c. 1. 13. 14. ¶ 32) l. 3. de acquir. rer. domin. §. fere. Instit. de rer. divis. l. Divus. de servus. rust. l. injuriarum. §. si quis mo. de injur. l. qui pendentiem. de actio. empt. ¶ 33) Gen. cap. 2. 23. 19. 20. 21. Psalm. 59. 12. tit. C. ut nemo privas. tit. prædii sui vel alien. imponer. ¶ 34) l. sapè. l. generaliter. de offic. pref. l. 2. si à parente quis manum. in princ. & §. 1. & seqq. Instit. quib. alien. licet, vel non. l. pen. C. de pact. l. 9. §. ha quoe. de acquir. rer. dom. §. per traditionem. Instit. de rer. divis. Genes. cap. 25. 31. & seqq. & c. 23. Matth. cap. 20. 15. 1. Corinth. c. 9. 12. 15. 22. 23. l. 20. verbis. l. bona 109. de verb. signif. l. cuius 163. de reg. jur. l. 72. d. t. l. 3. l. 4. Cod. de iis qua à non d. m. manumiss. l. 1. pro derelict. l. invitum. C. de contrab. empt. Exod. c. 21. 7. 8. 9. Levit. c. 25. Act. c. 2. 45. & seqq. cap. 4. 4. 5. quam potestatem nec pacto dominus sibi adimere potest, l. nemo. de pact. l. si ita quis 135. §. ea lege. ubi Donell. de verb. obliq. adde Matth. cap. 20. 15. Act. cap. 5. 4. 5. Exod. c. 21. 1. 2. 3. & seqq. & cap. 22. Ratio est, quod alienatio rei quidam sit fructus & commodum, l. non utitur 38. l. 39. quia. l. 12. §. 2. de usufr. l. ult. de usur. l. fructus 72. de reg. jur. l. 4. de pignori. quo debitorum sibi acquirere potest, l. si pignore 54. §. 1. de furtis. ¶ 35) in princ. Instit. Quib. alien. licet, vel non. Usur. tit. 19. l. 3. C. de jur. dom. in pot. tit. Cod. de reb. minor. non alienand. argum. Levit. cap. 25. 11. 12. & seqq. 23. 24. Exod. cap. 21. 7. 8. 9. 26. 20. Levit. cap. 27. per tot. Ezechiel. c. 46. 15. 16. 17. 18. 1. Reg. cap. 21. ¶ 36) l. non utitur 38. l. 39. quia. de usufr. l. 12. §. 2. d. tit. l. ult. de usur. l. fructus 72. de reg. jur. l. 4. de pignor. & hypoth. l. 54. si pignore §. 1. de furt. ¶ 37) 106. tit. pro derelict. §. ult. Instit. de rer. divis. qua abdicatone quis declarat, rem in rerum suarum numero se noile habere, d. text. ¶ 38) l. qui tibi. C. de hered. vel act. vendit. l. quoties de rei vindic. §. per traditionem. Instit. de rer. divis. l. 2. l. 9. C. de usufr. l. 2. si quis à parent. manum. l. 70. de rei vindic. in princ. & §. 1. 2. & seqq. Instit. quib. alien. licet vel non. l. sapè. l. generaliter. de offic. pref. l. pen. Cod. de pact. l. generaliter. de fideicom. ff. libert. l. scæmina. §. illud. C. de pact. Pinell. in l. 1. part. 2. C. de ben. matern. l. in ra. 25. C. mandas. Rub. c. 4. 3. 4. 5. 6. 7. 8. Levit. cap. 25. 8. & seqq. & cap. 27. 9. 10. 19. 20. & seqq. Genes. cap. 25. 31. & seqq. cap. 23. 8. 9. & seqq.

...tionem in s
& derivata à
onus, seu in- 6
entum, quod 7
que cessavit
in lib.

§ 39) *l. penult. de pact. l. ult. Cod. de pact. inter empt. & vendit. l. 4. de pignor. actio. vide l. ea lege. C. de conduct. ob causam. l. 135. §. actio. ubi Donell. de verb. obligat. l. ult. C. de reb. alien. non alienand. vide l. si creditor 7. §. ult. de distract. pignor. ubi verba, nullam esse venditionem, ne pactionem scilicet, convulsit Donellus, ut sint, nullam esse pactionem, ut venditioni scilicet. l. 13 si cum. de pign. act. vide Geil. lib. 2. observ. 16. Wessing. consil. 39. Gabriel. conclus. 1. tit. de pignor. & hypothec. § 40) l. fin. de usufr. ear. rer. qua usu consuum. l. species. de aur. & arg. legat. l. non ideo minus. de rei vindic. Pinell. d. l. 1. C. de bon. matern. pari. 2. per alleg. ibid. § 41) l. 38. l. 69. l. 12. §. 2. de usufr. l. 2. l. 9. C. d. tit. text. in l. 38 stipulari §. 3. 4. de verb. obligat. § 42) l. 7. usufructu. § 2. l. 31. l. 9. l. 27. si pendentes. §. 3. & l. 6. 4. de usufr. arg. l. secundum naturam. de reg. jur. § 43) tot. tit. de pericul. & comm. rei vendit. §. 3. cum autem. Inst. de empt. vendit. l. qua formulis 6. C. de pignor. act. l. 15. locat. l. 23. de reg. jur. tit. de damn. infect. § 44) l. 13 neque de impens. in res dotal. l. 27. §. 3. de usufr. l. 2. l. pen. & ult. C. sine cens. vel reliq. fund. l. 2. l. 1. §. 6. usufr. quemadmodum. cav. Valasc. de iure emphyt. quast. 17. num. 22 & seqq. Pinell. in l. 1. pari. 2. num. 72. C. de bon. matern. per l. 7. de Publ. & vectigal. l. juris. C. de fund. patrum. lib. 11. Et onera patrimoniorum solemnia enumerat *Brissonius lib. 3. cap. 11. select.* uti est, tributum cloacarium, l. cum servus. §. heres. de legat. 1. l. 3. l. ult. §. si aliquis l. honor §. viarum. de muner. & honor. l. 6. l. 3. C. de aquaduct. lib. 11. collatio viz munienda, sternendaque causa facta, *lin summa. C. de pignor. l. Julianus. §. idem Julianus. de act. empt. l. honor. §. viarum. l. ult. §. si aliquis. de muner. & honor. l. sunt munera. de vacat. muner. & hospitium susceptio, l. 3. C. de mun. patrimon. l. 10. l. 3. §. munus. l. ult. in fin. de muner. & honor. l. 1. C. de Episc. & Cleric. l. 3. §. ecs. D. de muner. & honor. l. lillicitus. §. ne tenues. de offic. presid. tot. tit. de motas. lib. 12. Et quae fisco praestantur functiones, stipendia, annonae, capitationes, quae sunt tributiones possessionibus impostae, *l. penult. de veteran. l. rescriptum. §. ult. de muner. & honor.* Et in tributiones patrimonii, *l. filii. §. ult. ad municip. & praediorum tributa, l. imtor. l. epistola. §. pactum. de pact. l. usufructu legat. §. quoniam. de usufr. l. neque. de impens. in res dotal. l. sine barede. §. Lucius. de administr. tutel. l. Julianus. §. idem Julianus. de act. empt. Et munera rei coherentia vocantur, *l. sunt munera. de muner. & honor. vide infra cap. 81. § 45) Heb. c. 13. 2 Rom. c. 12. 13. 1. Johan. c. 3. 18. Deut. c. 15. 2. 3. 10. 11. c. 14. 27. Amos c. 5. 4. Proverb. c. 14. 31. c. 19. 17. 2. Cor. c. 12.****

14) Dominii species sunt duae: Dominium verum, seu proprie ita dictum: vel quasi, seu quodam modo dominium (46).

15) Verum Dominium est, quo revera quis rei dominus effectus est (47).

Verum est minus plenum: vel plenum & absolutum (48).

16) Species Dominii JCTi saepe partes vocant (49).

§ 46) *per l. 19. si alienus ibi nam & in veris. de stipul.*

servor. l. traditio 20. §. 2. ibi, tale transferitur, quale de acquir. rer. domin. l. si quis & ibi, quasi dominus. de interrogat. l. 6. certum. §. 2. de conf. ff. l. 4. prator. §. 1. ibi, quodammodo meum. de edend. l. 1. ibi, quodammodo dominam. ubi Bars. ver. amos. l. 15. ei. §. 2. ibi, non meum, sed quasi unum dominum. de contrah. empt. l. 38 stipulari. §. 3. ibi, vel quo alio iure. de verb. obligat. l. si eum 33. ibi, si revera spissus. de fidei. uss. §. namq. Inst. de action. l. 36. de reg. jur. l. 27. de adult. adde l. 2. §. 1. de relig. & sumpt. funer. Dd. in §. namq. si cui. Inst. de act. l. 27. §. 1. in fin. de noxal. act. Tot enim sunt dominii species, inquit Robertus, quot modi dominantii, & genera vindicacionum, Robert. lib. 3. sentent. c. 18. & lib. 3. animadvers. c. 9. JCTi alibi species juris, quas in re habere possumus, enumerat, in l. 38. stipulari. §. 3. ubi Dd. de verb. obligat. & in l. 3. in hac. §. 12. Pomponius. ad exhibend. ubi quatuor species enumerat. duas in l. 71. si domus §. pen. & ult. de legat. 1. § 47) Dd. in d. §. namq. si cui. arg. d. l. 19. de stipulat. serv. d. l. 20. traditio. §. 1. d. l. 33. d. l. 15. §. 2. § 48) arg. §. ult. Inst. de usufr. l. forma. §. l. ult. C. de secund. nupt. ubi Bars. & in l. 4. de usufr. & in l. 58. num. 3. de verb. oblig. l. unicus. C. de jur. quib. tollit. §. 3. C. de jur. dom. impet. l. 6. §. 1. 2. 3. C. d. bon. qua lib. l. 1. C. de bon. libers. l. 1. C. com. de success. l. 181. verum l. 115. de verb. sign. l. 1. de tab. exhib. l. bona-fides 31. de pos. l. 4. l. 6. si quis. §. ex hoc. & seq. de iurejur. Gaed. in d. l. 181. Duaren. lib. 1. disput. cap. 17. & Alciatus in l. 25. de verbor. signif. Arius Pinell. in l. 1. nu. 2. 3. 4. & seqq. C. de bon. matern. dufensis Borcholt de feudis. cap. 1. & Mercas. lib. 3. cap. 9. notat. Gilken. in pralud. tit. Inst. de ver. divis. § 49) l. 63. si quis. §. 1. l. communis 45. in fin. de acquir. rer. domin. l. 4. de usufr. l. per servum 37. §. 2. de acquir. rer. domin. l. qui usufructu. 58 l. 126. §. 1. de verb. oblig. l. 1. servus. l. 7. ibi, pro portione dominica. l. 37. si communis. de stipul. servor. l. cum filius. §. Dominus. de legat. 2. l. 4. de usufructu.

Minus plenum Dominium est, quod non plenum rei commodum & incommodum tribuit: alibi describitur, quo res, nobis invitis, sine culpa nostra, casu aliquo auferri potest (†), quod etiam imperfectum dici potest.

†) *l. 139. omnes. de reg. jur. l. 36. si quis. de noxalib. act. l. qui sit 56. de solut. facit Levit. cap. 25. 39. & seqq. Deut. c. 15. 21. & seqq. Nec ideo minus dominium hoc dici potest, l. non ideo 66. de rei vindic. l. 205. plerumq. de reg. jur. l. 12. §. res. famil. herisc. hoc est, de pleno dominio aliquid ad alios translatum est, l. traditio 20. de acquir. rer. domin.*

Hoc secundum jus vetus, à Theophilo (50) distribuitur in legitimum & naturale (51). Illud civile, seu Quiritium: hoc naturale, seu in bonis, vel bonitarium dominium vocatur (52). Illud erat, quo res fuit mancipata, vel in jure cessa, vel ufucapione quaesita. Hoc verò, quando res simpliciter fuit tradita (53). Hodie verò hæc sunt sublata (54).

§ 50) *in tit. de libert. Inst. lib. 1. §. est apud Romanos. (51) approbas Cujac. lib. 11. observ. cap. 35. per l. 11. §. 5. de except. rei jud. l. 27. in fin. verb. nullum dominium. de noxal.*

de noxal. action. l. in rebus. C. de jur. dot. l. 20. traditio. §. 1. ibi, tale dominium transferitur, quale de adquir. rer. dom. l. 63. si quis §. 1. ibi, domini parib. d. t. l. obligari. §. 2. de aut. ius. & Brisson. lib. 4. c. 22. selector. & lib. 4. de verb. signif. in voce Dominium. l. 126. §. Titius. de verb. oblig. vid. l. 2. de superfic. §. 52. l. in reb. C. de jur. dot. l. 49. bonorum. de verb. sign. l. 52. de adquir. rer. dom. l. 1. de servitut. urban. l. 1. §. 1. ad SC. Syll. Theoph. d. loc. l. 1. de rei vindic. l. 57. solus. mar. Ulpian. tit. 19. §. pen. & tit. 1. §. qui tantum. ib. ubi Gothofr. addo Mercat. notas. lib. 3. c. 9. Cujac. lib. 11. c. 35. & Robert. lib. 3. animadv. c. 9. & lib. 3. sentent. c. 18. Revard. c. 12. lib. 2. varior. Vacon. à Vacyn. lib. 2. de clar. c. 43. n. 11. 12. 17. De utraq; specie loquitur, l. 3. §. 2. de usufr. l. usufr. d. t. ex. notas. in l. per servitum 14. §. ult. de usu & habitas. §. 53. Ulp. & Theoph. d. loc. §. 54. tit. C. de nud. jur. Quir. tollend. ubi Gothofr.

Hodie igitur minus plenum dominium rectè in species duas distribuitur: nimirum in nudam proprietatem, vel usum (55).

19 Nuda rei proprietatis dicitur (56), quæ est ab usu ejusdem separata (57). Vocatur nuda, vel sola rei proprietatis (58) cum spe consolidationis, hoc est, facultate & jure usus recuperandi & conjungendi cum proprietate (59). Si quis hanc proprietatem legitimum dominium vocare velit, non repugnabo.

¶ 55) Vid. Cujac. in l. 29. interdum. de adquir. possess. ¶ 56) l. fructus 32. de rei vindic. l. cum in 78. §. 3. de jur. dot. l. 19. l. 28. de usufr. l. 2. quibus mod. usufr. amitt. l. 36. §. 1. de usufr. l. 18. si convenerit. §. 1. de pignor. act. l. 27. si postulare veris. §. 11. de adult. Ulpian. tit. 1. §. qui tantum. 16. & §. 19. l. 27. §. 11. de adult. l. 26. de usufr. legat. l. fin. de superfic. §. 4. Instit. de interd. l. 4. si proprietati nuda. de jure dot. §. religio sum. Instit. de rer. divis. l. questio. 115. de verborum signif. l. 8. §. 3. C. de ben. qua lib. quod etiam Judæis cognitum, Exech. c. 46. 16. 17. 18. Num. c. 25. 24. ¶ 57) §. 1. si usufr. pet. l. 15. de usu & habitas. l. 4. proprietatis. C. de probat. §. 1. Instit. de usufr. l. 58. qui usufruct. l. 38. stipulatio. §. 3. it. non de proprietate, sed de possessione. ¶ 58) de verbor. obligat. l. cum qui 56. §. 6. de verborum obligat. l. 1. §. 1. ad SC. Syllan. Johan. Parlador. lib. 1. rer. quotidian. c. 4. n. 4. per l. si usufr. de jur. dot. l. 4. l. cum in fundo. d. t. sciendum. §. 1. qui satis d. cog. l. videamus. de usufr. l. liber. de aliment. legat. l. 3. l. 6. l. si fur. l. si cuius. l. sed est. de usufr. ¶ 58) l. 36. qui usufruct. §. 1. de usufr. l. 2. quibus mod. usufr. amitt. §. 1. & ult. Instit. de usufr. ¶ 59) §. ult. Instit. de usufr. l. 4. l. 9. usufr. quemad. carvas. l. 3. §. 2. de usufr.

20 Proprietatis igitur nuda hinc dicitur, quæ sola est, absq; usu, habens aliam spem consolidationis & usus rei, qui est penes alium, aliquando recuperandi, conjungendi & consolidandi cum proprietate (60). Vulgo vocatur dominium directum (61): alibi à JCrts vocatur dominium principale (62), & simpliciter dominium (63), proprietatis jus, vel dominium (64); item proprietatis (65), nudæ proprietatis dominium (66).

21 Spes recuperandi usus sæpe modis, conditionibus & legibus determinata est (67).

Commodum proprietatis nudæ consistit in illis, quæ 22 alius, usum rei habens, præstare cogitur, quæ eò spectant, ut proprietatis hæc quandoq; effectum & exitum habere possit, nec domino inut. lus profusus fiat (68).

Præcipuum igitur hujus commodum est, ut usum 23 rei habens, cogatur ita uti, frui, habere, tractare rem, ut ejus substantiam salvam & incolumem & integram conservet (69), non consumat (70), muret, vel transformet (71), aut quicquam faciat in re, cujus proprietatis est alterius, quo per usum conditio rei deterior fiat (72), vel proprietatis jus decrius efficiatur (73), aut etiam quid omittat, quod faciendum erat ex arbitratu boni viri, vel consuetudine & more diligentis & fidelis patrisfamil. (74): & hoc ideo, ut dominus proprietatis de proprietate sua securus esse possit (75).

Onus & incommodum nudæ proprietatis est, ne 24 proprietatis hujus dominus faciat, vel omittat in re proprietaria, quod usum usufruct. alterius offendat, lædat, minuat, deterioremve efficiat (76): & quod omne rei periculum, casus fatales, improvidos & fortuitos ex interitu, ruinâ, naufragio, vi hostili & aliis, quæ ex causa naturæ, rei, vel facto hominis contingunt, sustinere cogatur (77), & impensarum, quæ fiunt in perpetuam rei utilitatem, erogationem (78), quæ scilicet est magna (79), præstare teneatur.

¶ 60) §. ult. & pen. Instit. de usufr. l. 3. & 101. tit. de usufr. adroscand. l. 9. si usufruct. in princ. §. 1. 2. 3. usufructuar. quem. carvas. l. 143. de verb. signif. l. 15. l. 52. de reg. jur. l. 1. l. 33. fructus. in fin. l. 35. de rei vindic. l. in diem 18. de aq. & aq. plu. arcand. l. 115. questio. de verb. signif. l. 19. de usufr. l. 3. si patri. C. de usufr. l. 12. d. t. l. 3. quemad. usufr. amitt. l. 4. usufruct. quem. carv. l. 29. l. 22. de usu & usufr. legat. Quod apud Judæos ordinariè fiebat in anno Jubilæo à Pharaon, Exech. cap. 46. 16. 17. 18. Levit. c. 25. Num. c. ult.

¶ 61) vocabulo in hac significatione profusus inusitato, Cofal. in l. 1. si ager vestig. Duar. lib. 1. disp. 17. & Cujac. lib. 10. obs. c. 16 & lib. 11. c. 35. Coraf. lib. 6. miscell. c. 20. Pinell. d. l. 1. part. 2. quod tamen retinendum putat Gilkinus in preclud. Instit. de rer. div. ¶ 62) in authent. si verb. C. de heres. & Manich. ¶ 63) in §. quod autem. Instit. per quas pers. l. 27. §. 3. de adult. l. ult. in fin. C. comm. de success. l. 3. si usufr. pet. l. 1. C. de bon. matern. l. à Titio 64. de furt. l. 6. cum oportet. in princ. & §. 3. l. ult. in prin. §. 1. §. 2. §. 3. l. 2. C. de bonis qua lib. Gajus lib. 2. 1. §. 1. l. 17. si tibi. ad L. Aquil. l. 16. si ita. §. 1. de usu & habit. l. 13. de adquir. rer. dom. l. 17. §. 9. de injur. l. 1. §. 1. 6. 7. ad SC. Syllan. l. 14. §. 16. 17. l. 20. §. 1. l. 46. §. 1. de furt. ¶ 64) l. cum in fundo. de jur. dotium. §. ult. verò 36. Instit. de rer. divis. l. 17. §. 1. de noxal. action. l. 13. l. 15. l. 22. l. 72. de usufr. l. proprietatis 4. C. de probat. l. pen. de stip. serv. l. 16. si tibi. quib. mod. usufr. amitt. l. si domina 10. l. 2. verbis. C. de usufr. l. seu est 12. ad L. Aquil. l. 9. l. 20. de dam. infect. l. si domina 10. C. de usufr. l. 26. si ita. de usu & hab. l. 5. uti §. 7. & in pr. si usufr. pet. l. 66. de jur. dot. l. 20. traduntur. §. 3. l. 49. quod. dr. adq. rer. dom. l. 37. per servum. §. 5. d. t. l. 16. C. de donat. inter vir. & ux. l. 59. §. 6. de verb. oblig. l. 33. de rei vind. Mercat. lib. 3. nos. c. 9. Pinell. d. loc. n. 6. 7. 8. ¶ 65) l. 3. §. 2. l. 15. de usufr. l. 19.

si in re §. 1. l. 17. si ex. de noxal. action. l. 19. l. 28. de usur. l. 6. C. de bon. qualio. l. 46. §. 1. §. 6. de furti. §. religio sum. Insti. de rerum divis. per synecdoch. §. 66) l. 33. fructus. de rei vindic. & supra dixi. §. 67) l. 77. §. liberius. l. 69. in fin. de legat. 2. tit. de reb. litigios. Novell. 120. l. si quis 135. §. cā lege. ubi Donell. de verborum obligat. l. penult. C. si mancip. ita fuer. alien. l. 1. l. 2. C. qua res export. non poss. Apud Jul. Azo. & tempore & modis definiebatur, vid. Levit. c. 25. 24. & seqq. Ezech. c. 46. 15. 16. 17. 18. Levit. c. 27. per tot. §. 68) §. 1. Insti. de usufruct. l. 3. §. 2. D. d. l. 1. l. 7. l. 8. p. l. 5. de usufr. quemad. cau. l. 13. C. de usufruct. §. 69) in princ. Insti. de usufruct. l. 1. de usufr. §. 70) l. 4. usufructuarius. l. 13. si cuius. §. sed si. & per tot. l. 7. l. 8. de usufr. §. 71) d. l. 13. si cuius. l. 61. §. 1. de usufr. l. 4. usufructu. C. de usufruct. vid. infra de servit. personal. §. 72) d. l. 4. d. l. 60. cum & l. 13. §. 4. 5. 6. 7. 8. de usufr. l. 2. si usufr. petat. l. 1. §. 3. usufruct. quem. cau. §. 73) d. text. §. sed si gregi. Insti. de rerum divis. l. 28. de usur. vide infra de servit. personal. §. 74) l. 1. §. 3. §. 6. usufruct. quemad. cau. §. 75) l. 15. de usufr. l. 13. si cuius. d. l. 4. C. d. r. tit. usufructu. quemad. cau. vide infra de pers. servit. §. 76) l. locum 17. §. pen. l. nisi l. 6. l. 15. sed si quid. §. ult. de usufr. l. 2. C. d. 1. vide infra de servit. personal. §. 77) l. 5. si ut. §. 4. commod. l. 6. C. de pign. act. l. ex conduco 15. l. cat. cond. l. 9. l. 7. l. 10. de pign. & comm. rei vendit. l. 23. de reg. jur. vide supra cap. 11. & infra cap. 6. 7. libr. 2. §. 72) vide Menoch. cas. 215. num. 5. per Bier. quast. 44. num. 13. Roland. à Valle consil. 28. vol. 1. §. 79) Menoch. d. loco.

25) Usus est altera minus pleni dominii species, quā usus rei solus quivis, absque rei proprietate significatur & continetur. Naturale dominium, si quis vocaverit hunc usum, non repugnabo: Vel jus utendi, vel fruendi re; hoc est, rei utum à proprietate separatum (80): aut jus percipiendi fructus ex re (81), jus, quo quis potest rem tractare, & exercere ad aliquem usum & commodum suum, idque secundum conditionem rei, hoc est, ad eum usum, ad quem res parata est (82): Extra hunc usum de re nihil potest statueri (83). Vocari potest dominium in bonis (84), sive ex bonis, seu bonitarium dominium (85), naturale (86), jus utendi, fruendi (87), dominium ususfructus (88).

§. 80) l. 120. si ita. §. 1. l. 58. qui usum fructuum. l. cum qui 56 §. 6. de verborum obligat. l. 19. l. 28. de usur. l. in rebus. C. de jur. dot. l. 5. §. ult. l. 10. l. 19. commodat. l. 27. de usufr. l. 25. §. 2. ex quibus caus. major. l. 35. de rei vindic. §. 2. Insti. de usufr. l. 17. §. 1. l. 52. l. 12. l. pen. de adquir. possess. l. 5. l. pen. si usufructus per. l. bonorum 49. de verbor. signific. §. 81) l. si fructuarius. in fin. quib. mod. usufr. amitt. l. 1. quand. dies legat. l. qui scit. §. 1. de usur. quale jus transcribebatur apud Judæos in rebus nec mancipi. vide Ezech. c. 46. 16. 17. 18. Levit. c. 25. 23. & seqq. §. 82) l. sed si 15. §. 1. l. 13. si cuius. §. ult. de usufr. l. 9. usufructu. l. 6. in rebus l. habitatio. C. de usufr. §. 83) l. 2. §. in hoc. vi bonor. rapt. §. 2. Insti. d. tit. l. 1. de usu & usufr. legat. l. in verb. C. de jur. dot. l. 18. damni. de damn. infecti. l. 2. de adquir.

ver. dom. l. 49. de verb. sign. l. 7. doti. §. 3. l. 75. quamvis. de jur. dot. l. 9. C. de rei vindic. l. 5. C. de collat. §. 84) d. l. 2. d. l. 1. l. 3. §. cum Pollidius. de usurio. l. 39. liberius. de bon. libert. l. bonorum 49. de verb. signif. §. 81) U. pian. tit. 1. & tit. 19. Cujac. libr. 11. c. 35. §. 86) d. l. in rebus. C. de jur. dot. arg. l. 1. in prin. de acquir. possess. §. 87) in prin. Insti. de usufr. l. 7. doti. §. 2. de jur. dot. l. 5. uti. si usufructus per. l. 1. de usufr. l. 1. ibi. utenti fruendi potest. C. de bon. matern. §. 88) l. 3. si usufr. per. l. 15. §. hoc interdicto. quod vi aut clam. l. 4. de usufr. l. 8. de reb. auther. jud. possessi. d. l. 118. de verb. obligat. dicitur Gakenius in praclud. tit. Insti. de ver. divis. per. l. 1. §. servam. de SC. Syllan. l. 7. l. 9. §. fin. de damn. infecto. l. 2. de relig. & jumps. funcer. l. 43. §. fin. de furtis. sed male.

Onus hujus usus est omne id, quod domino proprietatis, vel aliis ab illo, qui usum habet, præstandum est (89), ad rei defensionem, refectionem (90), custodiam & conservationem pro commodo rei quo potitur (91). Cura & custodia talis requiritur, quā dominus proprietatis de suo jure securus esse possit (92).

Commodum est omne id, quod in re & ejus accessoriis quis accipit à domino proprietatis (93).

§. 89) l. 7. usufructu. §. 2. l. 51. l. 9. de usufructu. l. 27. §. pendentes. §. 3. d. l. 64. d. tit. arg. l. neg. 13. de impens. in res dotal. l. 7. §. 2. l. secundum. 10. de reg. jur. l. 2. inter. de damn. infecti. §. 90) l. 15. quod dicitur. de impens. in res dotal. l. 10. si ita. §. 1. l. 18. si dominus. de usu & habit. l. 60. §. ult. de legat. 3. l. 7. §. 2. l. 13. §. 4. 5. 6. 8. de usufr. §. 91) l. 15. l. 8. habitus. l. 27. l. 7. §. 2. l. 52. l. 16. de usufr. l. 3. §. quoniam. C. de bon. matern. l. 1. l. 7. l. 4. C. de usufr. l. 2. C. sine cens. & reliq. l. 2. & l. 1. in princ. & §. 6. tot. tit. usufr. quem. cau. ut mercas. l. ult. §. ult. de contrah. empt. l. fundi. de usufr. legat. l. Cajus. de ann. leg. l. 1. 2. Col. de jure emphyteut. Cautio de re restituenda, defendenda, non transformanda, vel deterioranda, d. l. l. 1. §. 6. & tot. tit. usufruct. quemad. cau. vide Donell. lib. 9. comment. c. 21. quantum autem domino proprietatis præstat, tantum est quod illi relinquatur, arg. l. 67. l. 28. de verbor. signif. l. 4. §. 2. de alien. judic. mur. caus. §. 92) l. 15. l. 13. l. 44. de usufr. §. 93) l. 9. item si l. arbores. l. 7. l. 6. & tot. tit. de usufr. tit. Insti. de usu & habit. l. 4. C. de usufr. l. 2. C. de jure emphyteut. l. 1. si pger veftigal. tit. de servit. tit. de superfic. Et quantum accipit alius, tantum domino proprietatis decedit de suo pleno dominio, Donell. d. loc. & c. 10.

Commodum hoc usus annexa habet omnia, sine quibus usus & tractatio rei haberi non potest (94), & jus removendi omnia impedimenta, quæ utenti obijciuntur, quibus vi, manu vel opere factō, usus ille adimitur, impeditur vel minuitur (95). Item potestatem dat, & jus omnes, qui in rebus nobis illo utuntur, factō vel jure arcendi (96).

§. 94) l. 1. §. 1. si usufructus per. l. 3. §. ult. de serv. rust. l. 44. §. ult. de legat. 1. §. 95) l. 7. usufructu. §. 1. de usufr. l. 10. habitatio. §. ult. l. 15. §. 1. de usu & habit. l. 10. §. 1. d. l. 2. §. 2. 3. l. 1. uti possid. l. qui pendentes. de act. empt. l. vim. unde vi. l. 2. l. secus. §. Aristo. si serv. vindic. l. 1. §. 1. de oper.

de oper. nov. nunc. sit. de damn. infest. § 96) l. 3. de acquir. rer. domin. §. 2. Instiit. de rer. divis. l. Divus. de servit. rust. praed. l. Injuriarum 13. §. si quis de injur. l. 1. C. und. vi. Jus igitur tenendæ & possidendæ rei, domini pars est: unde possidenti ejus juris defensio, non possidenti possessionis persecutio datur, ad obtinendam possessionem, l. s. usufrui. in fin. princ. si usufr. pot. tot. tit. quor. bonor. tit. quor. legator.

- 30 Non tamen negaverim, dominium hoc in bonis sæpe pro solido & pleno dominio (97) accipi, quandoq; pro usufructu (98): sæpe etiam pro quolibet jure quod res ad nos pertinere potest (99).

§ 97) l. 1. l. 6. §. 2. de rer. divis. §. nullius. Insti. de rerum divis. l. 19. de damn. infest. l. 11. quid. d. s. l. ult. §. 4. que in fraud. credit. Ulp. tit. 19. §. pen. l. 190. de reg. jur. à contr. sensu. § 98) l. 25. l. 7. §. 3. de jur. dot. l. 9. C. de rei vind. d. l. 49. de verb. signif. § 99) textus in l. bonorum 49. l. 21. l. 67. de verb. signif. §. ult. Instiit. vi bon. rapt. l. rem in bonis 52. de acquir. rer. dom. l. 5. §. pro derelict. l. 42. l. 52. de acquir. rer. dom. l. 2. §. 22. vi bon. rapt. l. 9. §. 6: de eo quod mos. caus. l. 8. §. 12. quib. mod. pign. vel hypoth. l. 32. pœnalis. ad L. Falc. l. 9. rem pupill. salv. for. l. 28. de injur. Borcholt. de feud. c. 1 num. 13. 14. Arius Pinell. in l. 1. part. 1. num. 2. 3. 4. 5. & seqq. C. de bon. matern. Alciac. in l. 25. de verb. signif. Comman. lib. 4. c. 3. nu. 11. 12. Geil. lib. 2. observ. 13.

- 31 Usus ille rursus est certus & definitus: vel indefinitus, incertus, qualiscunque (100).

§ 100) l. 14. per servum. §. 1. 2. 3. de usu & habitas. l. 5. §. 1. usufruct. quemadm. c. v. l. 5. §. fin. l. 10. l. 19. l. 3. §. fin. commod. arg. l. conditionum 91. de condit. & demonstr. l. si cui 9. de servit. Generale hoc vocabulum esse, patet ex l. 1. §. 6. de superficia. l. 5. §. pen. l. quoniam 10. de usufr. ear. rer. quæ us. consunt. l. cum hi. 8. §. si in annos. de transact. l. 22. l. 12. de usu & habitas. l. 9. item si fundi. l. 12. arboribus. ibi. usq; ad usum suum. & §. 2. de usufr. l. non utitur. 38. l. 39. l. 40. d. s. text. est in l. 3. qui usufructum si usufr. pot. l. plenum 12. de usu & habitas. text. in l. 4. usufructu. ibi ex usu. C. de usufr. l. 10. §. 1. commun. dividund. Cuiac. lib. 11. observ. cap. 12. l. 32. si cum. de stipul. servor. Seneca 7. de benefic. & locatorem & conductorem ejusdem rei dominum dicit, alterum rei, alterum usum.

- 32 Nam ut contractus ex conventionem legem accipiunt (101), sic & hic usus ex placito hominum, vel legis formatur, modoque strictior minorque, modò plenior & uberior redditur (102).

§ 101) l. 7. §. quin imò. de pact. l. 1. §. si convenierit 6. de pos. l. 23. de reg. jur. § 102) Levit. cap. 23. 23. 24. Exach. cap. 46. 15. 16. 17. 18. Lev. c. 27. per tot. Borcholt. de feudis. c. 1. nu. 17. Instiit. infr. de usufr. l. 3. 4. quoties. l. 15. sed si. §. 1. l. 27. §. 1. de usufr. l. 5. sub conditione. d. s. l. 12. plenum. de usu & habitas. l. 4. servitutes. §. 1. de servit. l. 15. quoties. ibi. seu tibi non esse & c. d. s. sext. in l. 6. eisi §. 2. ibi. ad eum modum, qui comprehensus. si serv. vindic. l. 12. in cui. quem. serv. amitt. l. 5. si pater. l. 12. C. de usufr. l. 3. quibus. mod. usufr. amitt. l. 77. l. 69. §. fin. de leg. 2. l. 1. l. Julianus. de curator. furios. l. 1. 2. 3. l. cum hi. status. de donat. inter

vir. & uxor. Donellus jura domini modò augeri, modò minui asserit, lib. 9. cap. 10. ita ut, quod & quantum dominio plenario detrahitur, ad aliud transferatur, cap. 13. 14. 15. Dufontis Hotomannus libr. 1. quest. illustr. quest. 24.

Definitus usus est certis modis (103) plerunque ad necessitatem, quatenus ad usum quotidianum usufructarii sufficit, non ad compendium & voluptatem (104) utentis, præscriptus (105). Vocatur nudus usus (106), unde usufructarii (107).

Ultra præscriptum modum domino proprietatis, seu usufructus, molestus in re, cuius usum habet, usufructarius esse non debet, aut ultra aliquod facere (108).

§ 103) l. 11. inq; eo. l. 8. l. 12. plenum. de usu & habit. § 104) l. 12. plenum. §. 1. de usu & habit. l. per servum 14. §. 1. d. s. § 105) l. 10. quibus. mod. usufr. amitt. l. 42. si alii. de usufr. l. 64. de rei vindic. tot. tit. de usu & habit. l. 14. per servum. l. 1. l. 24. l. 10. l. 12. de usu & habit. conjungo Levit. c. 22. 23. Dent. c. 24. 19. & seqq. Ruth. c. 2. 3. 2. 3. Eccles. c. 29. 25. & seqq. Dent. 10. 18. § 106) l. 1. l. 14. §. 1. & ult. de usufr. 107) l. 14. l. 22. §. 1. l. 10. l. 12. §. 5. de usu & habit. § 108) l. 11. inq; eo. l. 8. sed neq; l. 12. plenum. de usu & habit.

Definito huic usui affine est jus illud, quod in pignore à debitor dato, creditor habet (109): item habitationis jus (110), & operæ servorum (111), à quibus servi usufructarii & usufructuarii dicuntur (112).

§ 109) l. grego 23. l. 16. §. 3. l. 17. de pignor. l. 1. l. 2. de pignor. act. l. illud 13. qua in fraud. cred. v. 6. C. de usufr. l. 30. in noxalib. de nox. action. l. 11. quid. de damn. infest. l. fructus rei est 72. de regul. jur. l. ult. de usur. tit. de distract. pignorum. §. item Serviana. Insti. de act. l. 27. si noxale. de noxal. action. vid. infr. de pignor. cont. c. 67. l. 36. si quis. ibi. dominum. de noxal. action. participans de nudo usu & fructu, l. 72. de reg. jur. l. ult. de usur. salvo jure domini (intelligi plenè) differt, l. 1. §. 1. de pignor. & hypoth. l. justo 44. §. 5. de usucap. l. 1. §. 2. de pignor. l. 19. de damn. infest. l. 11. d. s. ibi. suum jus. d. s. qui habet realem actionem Servianam, vel quasi, §. item Serviana. Insti. de act. de qua re latius c. 67. inf. & cap. de servit. person. § 110) §. item in 2. Instiit. de usu & habitas. l. 10. si habitatio de usu & habitas. l. 32. de usufr. l. cum antiquitas 13. C. d. s. quod plenius jus est nudo usu, §. ult. Instiit. de usu & habitas. § 111) Quæ neque usus, neque usufructus esse dicuntur, l. 1. §. 19. si usufruct. ad L. Falcid. l. 12. plenum. §. 5. si usufr. de usu & habitas. l. 5. de oper. serv. l. 2. de usu & usufr. legat. vid. l. 4. de oper. serv. §. item in 3 ubi Borcholt. in Instiit. de usu & habitas. l. qui bonâ fide 23. l. liber homo 19. l. 10. l. 40. de acquir. rer. dom. § 112) l. homo 54. §. 3. de acquir. rer. domin. §. 4. Insti. per quas person. cuiq; l. 25. §. d. 21. de usufr. l. per servum 37. §. 5. de acquir. rer. dom. vid. infr. de servit. personar.

Usus pignoris in duobus potissimum consistit: in rei pignore datæ detentione, distractioneq; post mortem in solvendo factam (113), & fructuum perceptione ad debitum exonerandum & minuendum (114), vel ad usum (115).

cabilis est obscuritas, ab omni interpretatione abstinebit, nullumque actum declarabit iudex, arg. l. de actio. §. meminisse. de interrogat. l. sed etsi. §. praescribere. de instr. act. l. aur. §. 1. quod vi aut clam. l. quidam cum filium. de hered. insti. paucis exceptis casibus, de quibus in l. tale pactum. §. ult. de pact. l. cum proponeretur. de legat. 2. Menoch. lib. 1. praef. quaest. 26. num. 14. 15. per allegat. ibidem.

- 13 Facta civilis interpretatio est, qua imagine quadam facti, naturae jurisque veritas adumbratur, l. 23. filio quem. de lib. & posthum. vel est commentum principalis juris civilis, l. si in qui. 15. de usucap. quia lege inducitur, l. si foris. 8. de castrens. pecul. l. 6. usum. ad municip. Menoch. lib. 4. praef. 89. num. 11. 22. Farinac. quaest. 36. num. 13. 5. & seqq. de indic. & tortur. quo quid contra naturam & veritatem in re possibili, fingitur, arg. §. minorem. Insti. de adop. Alciac. lib. 6. cap. 1. parerg. per l. 3. §. de contrario. de acquir. possess. sed Alciac. lib. 3. par. c. 6. etiam impossibilia de jure, vel facto fingi asserit, quom sequitur Corraf. d. par. 3. c. 2. per l. 7. de stat. homin. l. 8. patris. de his qui sunt sui vel al. jur. l. 18. si infans. Cod. de jur. deliber. conjuncta, l. 9. de acquir. hered. & l. 5. de regul. jur. ad utilitatem & usum vitae communis & effectum aliquem juris æquum inducendum, l. 2. de usufruct. ear. rer. qua usu consum. l. 54. contractus. de obligat. & action. laud. Corrafus d. loc. c. 4. l. 1. §. si vir. de acquir. possess. l. deniq. 19. ex quib. caus. major. aliter Bartol. in l. si in cui 15. num. 21. de usucap. Jafon. num. 108. ibid. Alciac. reg. 1. nu. 2. de praef. & lib. 6. parerg. c. 1. Mascard. quaest. 10. de probat. Farinac. d. loc. Vocatur jus commentitium, l. 20. si poena. de poen. à quibusdam legis dispositio, Menoch. lib. 1. praef. quaest. 8. nu. 18. 19. per l. si foris. de castrens. pecul. jus improprium, Menoch. d. loc. n. 26. per l. lego Cornelia. qui testam. fac. poss. l. Gallus. §. videndum. de lib. & posth. hered. à præsumptione verò longè differt, Menoch. d. loc. Jcti hæpè per denotationem juris, facto oppositi, exprimunt, in princ. & §. 1. Insti. de reb. corporal. & incorp. l. 1. de rer. divis. l. 1. §. 2. de acquir. poss. l. 20. de acquir. hered. Hostoman. quaest. illustr. 41. plurimis exemplis illustras. Fictio juris sæpè appellatur, de qua vide l. si in qui 15. de usucap. l. 5. filius. de collat. dol. l. 8. si foris. de castrens. pecul. l. 1. C. de capt. §. si ab hostibus. Insti. quib. mod. patr. pos. solvas.

- 14 Fictiois species ex Bartolo constituto duas: Una est inductionis: Altera privationis, Corraf. par. 3. c. 3. de ars. jur. Bartol. in l. si in qui. num. 25. de usucap. Ubi & speciem tertiam, fictionem translaticivam, quam ego duabus his comprehendo, addit, seu, ut loquitur Farinac. inductiva, vel privativa.

- 15 Fictio inductionis est, qua lege fingitur id, quod non est, ac si esset, Bartol. d. loc. per l. qui in utero. de stat. hom. Mascard. quaest. 16. num. 16. per l. bello. de excus. tutor. §. si in bello. Insti. d. rit. l. aliena §. fin. de fideicom. libert. l. quisq. C. de donat. §. constituitur. Insti. de usufr. l. 2. ad SC. Macedon. Novell. quib. mod. natur. efficitur. §. si igitur. & Novell. quib. mod. nat. efficitur. §. 1.

- 16 Privationis fictio contra, qua id quod est, fingitur

non esse, Bartol. d. loc. num. 37. 38. Mascard. d. loc. num. 25. & seqq. per l. Deo nobis. C. de Episc. & clero. l. 1. §. penult. de honor. possess. conscr. tab. l. Gallus. §. & quid. de lib. & posthum. atque ad hanc refero etiam, quam vocant, fictionem translaticivam sive extensivam, quæ in re certa existente, uno modo, pro existente alio modo possibili à jure facta assumptio, Farinac. quaest. 36. num. 149. 150. & seqq. & Mascard. quaest. 16. num. 15. & seqq.

Res fictioni subjæctæ sunt personæ, res, tempus, locus, actus, factumve aliquod.

Persona sæpè illa, quæ extat, fingitur, quasi non extaret, vel viveret, l. Titius 25. §. 1. de liber. & posthum. l. verum est. 63. §. ult. pro soc. tit. de capis. min. & quæ non extat, ac si revera esset, l. 31. quod si §. 11. de adl. adic. l. heres. de usucap. l. hereditas. de acquir. rer. dom. l. qui in usuro. l. pen. de stat. hom. similiter rei extant, quasi extinctæ & contra fictio inducitur, §. si tamen. 26. & seqq. Insti. de rer. divis. l. in rem. 23. §. 4. 5. de rei vindic.

Temporis quoque præteriti, præsentis, vel futuri fictio extat l. lego Cornelia. 12. qui testam. fac. l. 25. donationes. C. de donat. inter vir. & uxor. l. pen. de testam. milit. l. 15. à Divo Pio. §. ult. de re judic. l. 41. castra. §. sed etsi. 14. de legat. 1. l. 15. de usucap. l. 54. heres. de acquir. hered. l. 18. in omnibus. de captiv. l. 1. Cod. de su. l. 16. sub conditione. de solus. l. 8. dammi. §. Sabini. de damn. infecti. l. 1. C. de donat. l. quaestum. 78. de legat. 3. laud. Corraf. d. loc. c. 3. & seqq.

De fictione loci vide l. 1. l. bello. 12. de captiv. & posthum. rer. & Cujac. eod. tit. C. in paras. l. 2. §. pen. de jure codicill. l. absentem. 199. de verb. signif. actus imaginarii, l. contractus. 54. de obligat. l. 4. commod. l. 4. de manum. facti adhuc infecti, l. unice. §. 1. 13. C. de rei uxor. act. l. pen. de solus §. 1. 2. Insti. quæ. mod. soll. obligat. quod enim per hominem non fit, Lex quandoque pro facto habet, l. 3. si jussu. l. ult. C. si mancip. ita fuer. alien. l. 39. in omnibus. l. 155. de reg. jur. l. 1. §. 3. de eo per quem fact. l. 17. §. 3. de usucap. l. 10. de in juu. vocand. vide Hostoman. quaest. illustr. 8. & 43. talia quæ dicis gratiâ fieri dicuntur, l. 7. §. dolo malo. ubi Duaren. de pact. l. 1. ad SC. Sylolan. l. 5. ex quib. caus. major. l. 4. commod. Cujac. lib. 10. observ. c. 37. Duar. lib. 1. disput. c. 47. vel incepti, pro perfecto fictio, l. etsi non sunt. 21. §. in facti. de aur. & arg. leg. & non possessor, pro possessore, l. 21. quoties. §. 2. 3. 4. l. 24. de illo. l. 26. §. 2. 3. l. 32. §. 2. de nox. act. l. in toto. de reg. jur. l. ult. de rei vind. factum quod est infectum, fingitur, l. 1. in pr. C. de rei ux. act. §. 6. l. 13. d. tit. l. 24. jure. l. 81. in fin. de condit. & demonstr.

Cap. 18. De dominio ejusq; speciebus.

- 1 Species juris vera qua sint.
- 2 Dominium quid sit.
- 3 Varia illius appellationes.
- 4 Ejus significatio apud veteres.
- 5 In dominio qua considerentur.
- 6 Membra domini qua sint.

- 7 *Commodum domini in quibus consistat.*
- 8 *Potestas rei habenda quid.*
- 9 *Potestas rei defendenda quid.*
- 10 *Potestas rei dimittenda quid.*
- 11 *Jus abdicandi quid.*
- 12 *Jus diminuendi.*
- 13 *Onus & incommodum rei in quibus consistant.*
- 14 *Domini species qua sint.*
- 15 *Verum dominium quid.*
- 16 *Species domini variè appellantur.*
- 17 *Minus plenum dominium quid sit.*
- 18 *Dominium vetus naturale & civile quod dicatur.*
- 19 *Nuda rei proprietatis quid sit.*
- 20 *Vocatur directum, principale dominium, &c.*
- 21 *Spes recuperandi usus.*
- 22 *Proprietatis commodum, in quibus consistat.*
- 23 *Jus proprietatis saluum, quomodo conservetur.*
- 24 *Incommodum proprietatis nuda in quibus.*
- 25 *Usus quid.*
- 26 *Dominium in bonis.*
- 27 *Onus usus, in quibus.*
- 28 *Commodum illius, in quibus.*
- 29 *Commodi hujus annexa.*
- 30 *Dominium in bonis variè acceptum.*
- 31 *Usus species.*
- 32 *Usus ex hominum placito definitur & constituitur.*
- 33 *Usus definitus quis.*
- 34 *Usui definitio ad sine jus pignoris & alia.*
- 35 *Usus pignoris, in quibus consistat.*
- 36 *Indefinitus usus quis, & ejus appellationes.*
- 37 *Quomodo differat ab usu pleni domini.*
- 38 *Onera hujus usus.*
- 39 *Usus species domini quod sit, unde probandum.*
- 40 *Plenum dominium quid, & ejus varia appellationes.*
- 41 *Jus emphyteusicum & superficiesarium ad sine huius.*
- 42 *Jus emphyteusicum quid.*
- 43 *Jus pensionis & consolidationis in re emphyteusica.*
- 44 *Jus superficiesarium & superficies quid.*
- 45 *In quibus id consistat.*
- 46 *Patri dominatio in liberos & uxorem.*
- 47 *Uxor in res mariti jus.*
- 48 *Prodigorum, pupillorum, &c. jus in res suas.*
- 49 *Quasi-dominium quid.*
- 50 *Hujus species.*
- 51.52 *Bona fidei p'ss'io titulo domini à non domino qua sita.*
- 53 *Quasi dominium nuda proprietati simile, & in quibus illud consistat.*

Expositâ constitutione juris: sequitur de speciebus ejusdem. *Vide supra cap. 13. num. 3. 4.*

- 1 Species autem juris sunt duæ: Dominium scilicet, vel obligatio (1).
- 2 Dominium, a domo dictum (2), est jus constitutum in re (3), quo commoda & incommoda illius ad aliquem pertinent (4).

In re dixi, quia hoc jus rem afficit & ei insepara-

biliter inhæret (5), & simul cum illa extinguitur (6).

Vocatur aliis in locis tropicè, dominatio (7), patrimonium (8), bona (9), jus, quo res nostra est, vel domini nostri, aut ad nos pertinet (10), potestas in re (11), facultas scilicet dominandi, quam Deus homini in omnes creaturas dedit (12), quæ ideo jure gentium constituta esse dicitur (13).

Domini verò significationem variam fuisse apud veteres, constat. Nam illi & convivia, dominia (14), & principes dominos vocabant (15), imò quosvis alios (16). Tandem verò quicumque in re jus, vel dominandi aliquam potestatem (17), vel alienandi moderandive facultatem habebat (18), dominus dicebatur (19), aded ut dominium non solum de re corporali (20), sed etiam de re incorporali acciperetur (21).

¶ 1) §. 2. *incorporales. ibi, qua in jure consistunt, &c. Instit. de reb. corporal. & incorporal. & argumento optimo sumpto ex §. omnium autem §. appellamus Instit. de action. l. actionum 25 l. 28. l. 37. de obligat. & action. Nam in quot genera actiones resolvuntur, in tot etiam principia actionum & causæ earundem, rectè distribuuntur. Et quot sunt genera actionum, tot etiam fontes earundem, quibus actiones respondent, d. §. omnium autem. & §. seqq. Instit. de action. textus præterea in l. ais prætor 10. §. 2. præterea. ibi, siue res fuerint, siue obligationes. & l. 14. hac in factum. qua in fraud. credit. ubi, quæcumq; alienari possunt in fraudem creditorum, dicit, esse res, hoc est, dominia, ut Gothofred. ibid. ex d. l. 14. explicat, vel obligationes. Ergo omnia, quæ adquirentur, erunt dominia, vel obligationes, facit l. quævis 27. §. 2. l. 34. de aur. & argente. legat. l. 3. de obligat. & action. l. 20. C. de pact. l. 15. quod. l. 5. nulla. C. de solut. Quibus addo rationem, quod omnia quæ homo in hac vita habet, possidet, vel quibus ad usum vitæ socialis humanæ utitur, in hæc duo jura resolvuntur. Nam incolumitas corporis, existimatio, fama, familia, potestas, bona externa, ad jus domini: officia verò, quæ homo homini præstare, vel omittere tenetur, ad jus obligationis referuntur, prout suis in locis dicemus. ¶ 2) l. pronunciatio 195. §. 2. de verb. signif. facit l. 23. cum antiquitas. Cod. de usufruct. Rationem videas apud Connan. lib. 3. comm. c. 3. num. 1. Robert. lib. 3. sentent. cap. 18. Isidor. lib. 10. Etymologia in l. D. & Vacan. à Vacan. lib. 2. declarat. c. 43. num. 6. 7. Græcis etiam dicitur *εἰργιον*, proprium, l. 35. §. 5. C. de jur. dom. impet. dom. & sicut, domo, Petr. Gregor. lib. 1. syntag. cap. 12. num. 2. à *δουμῶν*, subjecio, dictum dominium existimat, & repetit libro 6. cap. 13. de Republ. ¶ 3) l. 3. §. 5. & tot. rubr. Cod. de jur. dom. impet. tit. de acquir. rer. dom. in princ. Instit. de usufr. ibi, jus in corpore. §. 1. prædiorum. ibi, adificiis inhærent. Instit. de servit. præd. l. 5. §. 2. quib. mod. usufr. §. 2. Instit. de reb. corp. & incorporal. l. 7. dotis. §. 2. de jure dot. l. pen. & ult. de noxal. act. l. 38. stipulatio ista. §. 3. de verb. oil. ubi Zaf. & Duar. l. à Drvo Pio 15. de re judic. l. 70. §. 2. de fidejuss. l. 5. C. de adq. possess. §. 1. Inst. de reb. corp. & incorp. l. 68. de verb.*

signif. l. 177. de reg. jur. l. 43. sunt. de relig. & sumpt. fun. Bartol. in l. 58. qui usufructum. num. 3. 4. de verb. oblig. l. 1. §. ult. si quadrup. paup. feciff. Alii malè definiunt jus, quo res nostra est, ut rectè ait Donellus. ¶ 4) l. secundum 20. de reg. jur. tit. de per. & commod. rei vend. l. 181. verbum. l. 115. l. 91. meorum. ubi Gædd. de verb. signif. l. 70. sciendum. in fin. d. l. 19. §. 1. l. 31. §. 21. de adl. edic. Alias definitiones aliorum recenset Pinell. in l. 1. pars. 2. C. de bon. matern. & plures Gilken. in pralud. Insti. tit. de ver. divis. & suam imperfectam ponit. ¶ 5) l. 20. traditio. in princ. & §. 1. de acquir. rer. domin. d. §. 1. §. 3. Insti. de servit. pradior. §. 1. Insti. de usufr. l. 5. §. 2. quib. mod. usufr. l. pen. §. 1. si serv. vind. l. 19. si partem. §. 1. quemadmodum servit. amitt. l. 12. com. pradior. l. 4. l. 23. §. si fundus. de servit. rusticor. l. 67. alienatio. de contrab. empt. l. 20. Seja. §. 7. de instrum. & instrum. legat. l. 8. ut pomum. de servit. l. 6. de serv. legat. l. neq. quib. mod. usufruct. amitt. l. cum fundus. si serv. rust. l. Imperatores. de public. & vecligal. ut. tit. C. sine cens. vel reliqui. fund. compar. non poss. l. 3. §. 2. l. 4. l. 5. l. 9. de rei vindic. l. 18. re tua. l. 22. l. 23. si mancipium. C. d. l. ¶ 6) l. 5. si us. §. 4. commod. l. 15. ex conducto locat. l. 7. l. 9. de peric. & comm. rei vendit. latius infra de amiff. & rei interitus declaratur. lib. 2. cap. 7. 8. 9. ¶ 7) l. 28. in fin. de acquir. vel amitt. hered. l. ult. C. de censib. & peragat. l. si id quod 64. de condit. indeb. l. 1. de his qui sunt sui, vel al. jur. l. 7. apud eum; ubi Cujac. Cod. de censib. & censitor. & peragat. lib. 11. ¶ 8) in princ. Insti. de rerum divis. ubi Gilken. l. 1. de usufr. eorum rer. que usu consum. l. 1. qua in fraud. creditor. l. 1. l. 3. de honor. possess. l. 35. de verbor. sign. §. actiones. Insti. de action. l. quod in litore 14. de acquir. rer. domin. l. 70. §. ult. de verb. sign. l. 30. cum. §. 10. de legat. 1. ¶ 9) l. sciendum 70. §. fin. de verb. sign. l. rem in bonis. de acquir. rer. domin. l. 39. §. bona. de verb. sign. l. 3. §. cum Pollidius. de usuris. l. 36. liberis. de bon. libert. sed tamen bonorum appellatio, varia est, de qua Gædd. in l. 39. sub signaturum. §. 1. de verb. signif. per illum text. ¶ 10) l. verbum 181. ubi Gædd. de verb. sign. l. 115. l. 91. meorum. ubi Gædd. de verb. sign. l. 30. §. si quis. ad SC. Trebell. l. 71. & seq. de legat. 3. l. bona fides 31. de of. l. 4. l. 6. §. ex hoc. de odend. l. 7. l. 8. de jurejur. l. 9. §. his verbis. de reb. auth. judic. possid. l. 27. §. 1. de adult. l. 1. de tab. exhibend. ¶ 11) l. 2. per tot. l. si ex noxal. caus. ¶ 12) Genes. c. 128. 29. c. 9. 2. 3. 4. Psal. 8. 7. 8. 9. Sirad. cap. 17. 2. 3. 4. 5. Sapiens. c. 9. 1. 2. 3. c. 10. 2. 1. Corinth. c. 3. 22. 23. Heb. c. 3. 7. 8. 1. Timoth. c. 4. 2. 3. 4. 5. Unde liquet, hoc jus antiquissimum esse & typum imaginis divinæ in homine: hujus toties in sacris literis mentio fit, quoties de possessione juris hæreditarij tractatur, Abdia. c. 2. 17. 19. Genes. c. 23. 4. 9. & seqq. Dent. c. 18. 12. Dent. c. 19. 1. 2. 3. 14. 10. Gal. c. 41. 1. 2. Luc. c. 18. 12. Act. c. 2. 4. 4. 45. c. 4. 3. 4. c. 5. & in finis aliis locis. vide infra c. seq. de possessione. ¶ 13) l. ex hoc jure. de just. & jur. Dent. c. 20. 10. 11. 12. licet modi acquirendi domini, partim naturales, partim civiles sint. §. singulorum. Insti. de ver. divis. de quare suo loco infra cap. 33. ¶ 14) Nonius Marcell. de proprietate sermonis cap. 4. Cujac. lib. 11. abseru. cap. 22. Conzan. d. loco. lib. 3. cap. 3.

¶ 15) l. ult. de his que in testam. delentur. l. de precasto. 9. ad L. Rhodiam de just. act. c. 25. 26. 1. Sam. c. 16. 16. Gen. c. 45. 8. 9. c. 27. Luc. c. 22. 25. Isidor. lib. 9. c. 3. vide Petr. Gregorium de Republ. lib. 6. cap. 13. Sueton. in Ostorian. c. 53. & in Domitian. & cap. 27. in Tiberio. ¶ 16) l. 22. ad L. Falcid. l. 19. §. qui Marco. de annu. legat. l. 41. l. 38. §. 4. de legat. 3. l. 1. §. 6. ad SC. Syllan. l. pater 38. §. 4. de legat. 3. l. 19. §. 1. de annu. legat. l. 10. §. 3. d. l. quidam 26. de consit. pacun. l. 30. quamvis. C. ad adult. Cujac. lib. 3. obseru. c. 18. l. 13. C. de pignori. l. 1. ver. amotar. 1. Reg. c. 18. 7. 1. Pet. c. 3. 6. Johan. c. 12. 21. c. 20. 15. Genes. c. 24. 42. 14. 18. 27. 35. 36. & seqq. cap. 19. 18. c. 23. 6. 11. 15. c. 16. 14. 4. 8. c. 33. 23. c. 44. 16. 18. 19. c. 43. 20. c. 42. 10. 2. Sam. c. 25. 8. 24. 25. 26. 27. 28. 29. 30. 31. 1. Reg. c. 11. 17. 18. 24. & seqq. 2. Sam. c. 14. 6. 7. 8. 10. 13. 16. & seqq. ¶ 17) l. 27. de administr. tus. l. in ordum 56. §. qui iustolam. de furt. l. pronunciatio 195. §. 3. de verb. sign. l. 8. de reb. auth. jud. c. ssidend. l. 3. si usufr. petatur. l. 66. §. pen. l. 77. §. dominus. de legat. 2. l. 27. ibi, nullum dominium. de noxal. act. T heoph. lib. 2. tit. 5. §. est a; ud Romanos. l. 11. §. 7. quid vi aut clam. l. 7. de in lit. jurand. l. petis statui 215. de verb. signif. Ita dominatio pro dominio accipitur, l. duo fratres 78. de acquir. hered. l. si id quod 64. de condit. indeb. Rob. lib. 3. sentent. c. 18. & lib. 3. animadvers. c. 9. Cujac. lib. 11. obs. c. 16. & notat. lib. 3. c. 9. Duaren. ad tit. de obligat. cap. 8. Bartol. in l. 58. de verb. oblig. Arius Pinell. ad l. 1. pars. 1. num. 4. C. de bon. matern. adde Levit. cap. 25. 43. & seqq. cap. 26. 17. Judic. c. 8. 22. 23. Luc. c. 22. 25. 1. Petr. c. 5. 3. Marc. c. 13. 35. cap. 14. 14. Esther c. 1. in fin. 1. Reg. c. 9. 19. c. 17. 17. Baruch cap. 2. 3. 4. c. 3. 16. Exod. c. 22. 8. & Genes. cap. 42. 10. 30. 33. imò & fundus dominans dicitur alibi, l. 4. §. 7. l. 6. si serv. vindict. ¶ 18) l. 63. quod. l. 72. de usufr. l. ult. C. de reb. alien. non alienand. l. 14. in fin. qui & a quibus manum. l. 14. quod in litore. l. 20. traditio. ibi tale quale. & §. ult. l. 37. per servum. §. 1. §. ult. de acquir. rer. dom. l. 31. nuda. l. 13. l. non est novum. 46. d. l. ¶ 19) d. allegatus loci. ¶ 20) tit. Insti. de reb. corp. & incorp. arg. l. 1. l. 5. §. ult. l. 6. l. vindicatio. de re judic. d. sentit. Donell. lib. 9. com. cap. 8. ¶ 21) l. 3. qui usum fructuum. in fin. si usufr. petat. l. 4. de usufr. l. 4. semper. §. hoc interdico. quod vi aut clam. l. 8. de reb. auth. jud. possidend. l. 3. §. cum Pollidius. de usur. l. 36. de bon. libert. arg. tit. si usufr. pet. tit. si serv. vind. Ulp. tit. 19. Pinell. d. loc. num. 2. Robert. lib. 3. sentent. c. 18. Alciat. lib. 2. parerg. c. 15. vide l. 1. de usufr. & usufr. legat. atque sic hæreditas, quæ res incorporalis, Insti. de reb. corpor. domina dicitur, l. non minus. de hered. Insti. l. deniq. §. quasitum. Quod vi aut clam. l. cum hæreditas. C. de pos. adde Gædd. in l. 49. de verb. sign. dissentit Donell. lib. 9. com. c. 8. Cujac. lib. 10. obs. c. 16. Dissentit Gilken. in pralud. tit. Insti. de ver. divis.

In Dominio considero I. ejus distributionem in 5 membra & species: & II. dependantia & derivata à Dominio.

Membra Domini sunt commodum & onus, seu in- 6 commodum rei (12).

Commodum est rei utilitas, & emolumentum, quod 7 jus dominandi tribuit, idq; comittatur. atque consistit in ta,

in facultate & potestate rei habendæ, vel dimittendæ (23), quæ vocatur rei administratio (24).

8 Potestas & facultas rei habendæ, est jus rei, sine alterius impedimento tenendæ, possidendæ & administrandæ (25), qua Domino omnia, quæ pertinent & faciunt ad habendam & obtinendam rem, adversus alios concessa sunt (26). Vocatur alibi Diacatochia (27).

9 Ex hoc jure competit potestas custodiendæ & defendendæ rei suæ à vi & injuria aliorum (28), quâ eam salvam, incolumem, sartam, tectam, contra intervercentes, nocentes, lædentes, corrumpentes conservare potest (29), quâ ablatam ab alio repetere (30), ejusque possessionem, detentionem avocare à quolibet occupatore, & sibi habere potest (31). Et omnia impedimenta, quibus in re habenda impeditur, remove-re (32), nec non nomen & signum suum imponere rei potest (33).

10 Potestas rei suæ dimittendæ, est jus abdicandi, vel diminuendi (34), lege definitum (35), quod fructus & commodum domini dicitur (36).

11 Jus abdicandæ, est rei suæ, pro derelicta habendæ, jus & arbitrium (37): vel cedendæ, transferendæ, vel alienandæ in alium (38), quod jus in re propria nemo sibi adimere potest (39). Licet lex quibusdam adimat quandoque (40).

12 Jus deminuendi est, quo licet Domino ex parte suam rem alii communicare, eumque Dominationis alicuius in ea consortem vel participem facere (41).

13 Onus, seu incommodum, est rei detrimentum, quod ex dominandi jure, vel ejusdem occasione provenit, & domino incumbit (42), ut damna (43), erogationes, sumptus, impendia & alia, quæ jure rebus & bonis imposita sunt (44). Quid refero quocq; necessitatem communicandi pauperibus, à Deo impositam (45).

§ 22) l. propriè 83. de verb. sign. l. secundum naturam 10. de reg. jur. tit. de peric. & comm. rei vendit. §. 3. quum. Instit. de contrab. empt. § 23) Act. e. 5. 4. 5. Matth. e. 20. 15. & Exod. c. 21. 4. 5. 6. 7. l. fructus rei 72. de reg. jur. & in princ. & §. 1. 2. 3. Inst. quib. alien. licet, vel non. §. 7. admonendi. Instit. quib. mod. jus patr. pot. solv. §. 5. licitorum. ibi, civiles liberum. Inst. de ver. div. & arg. l. non utitur. in fin. l. quia de usufr. § 24) l. 20. in re mandata. Cod. mandat. l. 9. C. de juda. l. 8. de in lit. jurant. l. 2. si apparet. quia manumiss. arg. Matth. d. e. 20. 15. Act. cap. 5. 4. 5. § 25) l. 57. habere. l. 21. si servus § 1. l. evictus 35. de evict. l. pen. & l. ult. de publ. in rem act. l. 38. stipulatio. §. 3. 4. 7. 8. de verb. obl. l. 40. sed si. de legat. 1. l. 143. l. 164. l. 188. de verb. sign. l. 15. si quis. de reg. jur. Act. d. cap. 5. 4. arg. tit. uti possidetis. tit. quod legat. tit. quorum. honor. & omnium interdictorum, quæ retinendæ, habendæ & adipiscendæ possessionis causæ sunt cõparata. § 26) l. 9. officium. l. qui restitueret 69. de rei vind. l. 3. C. d. s. l. 1. quod legat. tit. ad exhibend. l. 1. unde vi. vide Donell. lib. 9. c. 9. comm. § 27) l. 7. quicunq;. C. de omni ag. defers. lib. 11. tit. 59. vide de possessione infra. c. 9. & seq. § 28) l. 16. si in. §. 1. de usu & habit. l. 60. §. ult. de legat. 3. l. 2. usufr. quemad. cau. l. 2. de acquir. rer. domin. §. 1. Inst. de

ver. divif. l. 3. §. 13. Nervæ. & seqq. de acquir. possess. l. 1. C. unde vi. §. recuperanda. Instit. de inerd. § 29) l. 11. item Mela. §. legis autem. ad L. Aquil. l. 1. & 101. tit. si quadr. pauper. feciff. dicitur. Exod. c. 22. per 100. c. 21. 35. 36. l. 2. D. eod. l. 1. de oper. nov. nunciat. l. 1. de aqua & aq. pluvi. arc. Genes. c. 25. 31. & seqq. c. 23. 1. 2. & seqq. l. 10. si habitatio. §. ult. l. 15. fundi. §. 1. l. 16. §. 1. de usu & habit. l. 60. §. ult. de legat. 3. l. 21. 22. l. 33. l. 36. l. 26. l. 27. l. 29. l. pen. & ult. de noxal. action. l. qui pendens em. de act. empt. l. 3. §. 2. 3. uti possid. l. 2. sicut. l. si Aristot. si servus. vind. l. 1. §. 1. de oper. nov. nunciat. l. 7. usufructum. §. 1. de usufr. l. 13. §. 8. de damn. infest. l. 5. uti. §. 1. si usufr. petat. l. 27. sed si. §. 1. de servit. urban. l. 66. cum. l. 23. §. de præteritis. de usufr. § 30) l. qui restitueret 69. l. officium 9. l. 23. de rei vindic. l. 1. unde vi. § 31) l. habere licere 57. & l. 21. si servus §. 1. l. 35. evictus. de evict. Philemon. c. 2. 13. 14. § 32) l. 3. de acquir. rer. domin. §. fera. Instit. de ver. divif. l. Divum. de servit. rust. l. injuriarum. §. si quis me. de injur. l. qui pendens em. de actio. empt. § 33) Gen. cap. 2. 23. 19. 20. 21. Psal. 59. 12. tit. C. ut nemo privatus. tit. prædii suis vel alien. imponer. § 34) l. sapè. l. generaliter. de offic. pref. l. 2. si à parente quis manum. in princ. & §. 1. & seqq. Instit. quib. alien. licet, vel non. l. pen. C. de pact. l. 9. §. ha quoque. de acquir. rer. dom. § per traditionem. Instit. de ver. divif. Genes. cap. 25. 31. & seqq. & c. 23. Matth. cap. 20. 15. 1. Corinth. c. 9. 12. 15. 22. 23. l. 120. verbis. l. bona 109. de verb. signif. l. cuius 169. de reg. jur. l. 72. d. s. l. 3. l. 4. Cod. de iis que à non d. m. manumiss. l. 1. pro derelict. l. invitum. C. de contrab. empt. Exod. c. 21. 7. 8. 9. Levit. c. 25. Act. c. 2. 45. & seqq. cap. 44. 5. quam potestatem nec pacto dominus sibi adimere potest, l. nemo. de pact. l. si ita quis 135. §. ea lege. ubi Dohell. de verb. oblig. adde Matth. cap. 20. 15. Act. cap. 5. 4. 5. Exod. c. 25. 1. 2. 3. & seqq. & cap. 22. Ratio est, quod alienatio rei quidam sit fructus & commodum, l. non utitur 38. l. 39. quia. l. 12. § 2. de usufr. l. ult. de usufr. l. fructus 72. de reg. jur. l. 4. de pignori. quo debitorum sibi acquirere potest, l. si ignore 54. §. 1. de furtis. § 35) in princ. Instit. Quib. alien. licet, vel non. Ulpian. tit. 19. l. 3. C. de jur. dom. in pet. tit. Cod. de reb. minor. non alienand. argum. Levit. cap. 25. 11. 12. & seqq. 23. 24. Exod. cap. 21. 7. 8. 9. 20. 20. Levit. cap. 27. per tot. Ezechiel. c. 46. 5. 16. 17. 18. 1. Reg. cap. 21. § 36) l. non utitur 38. l. 39. quia. de usufr. l. 12. §. 2. d. tit. l. ult. de usufr. l. fructus 72. de reg. jur. l. 4. de pignori. & hypoth. l. 54. si pignori § 1. de furtis. § 37) tot. tit. pro derelict. §. ult. Instit. de ver. divif. quia abdicatone quis declarat, rem in rerum suarum numero se noile habere, d. text. § 38) l. qui tibi. C. de hered. vel act. vendit. l. quoties. de rei vindic. §. per traditionem. Instit. de ver. divif. l. 2. l. 9. C. de usufr. l. 2. si quis à parent. manum. l. 70. de rei vindic. in princ. & § 1. 2. & seqq. Instit. quib. al. licet vel non. l. sapè. l. generaliter. de offic. pref. l. pen. Cod. de pact. l. generaliter. de fideicom. ff. libert. l. fœmina. §. illud. C. de pact. Pinell. in l. 1. part. 2. C. de bon. matern. l. iura 25. C. mandat. Ruth. c. 4. 9. 4. 5. 6. 7. 8. Levit. cap. 25. 8. & seqq. & cap. 27. 9. 10. 19. 20. & seqq. Genes. cap. 25. 31. & seqq. & cap. 23. 8. 9. & seqq.

§ 39) *l. penult. de pact. l. ult. Cod. de pact. inser. empt. & vendit. l. 4. de pignor. actio. vide l. ea lege. C. de condic. ob causam. l. 135. §. ea lege. ubi Donell. de verb. obligat. l. ult. C. de rob. alien. non alienand. vide l. si creditor 7. §. ult. de distract. pignor. ubi verba, nullam esse venditionem, ut pactioni stetur, convertit Donellus, ut sint, nullam esse pactionem, ut venditioni stetur. l. 13. si cum. de pign. act. vide Geil. lib. 2. observ. 16. Wesenb. consil. 39. Gabriel. conclus. 1. tit. de pignor. & hypothec. § 40) l. fin. de usufr. ear. rer. qua usu consum. l. species. de aur. & arg. legat. l. non ideo minus. de rei vindic. Pinell. d. l. 1. C. de bon. matern. part. 2. per alleg. ibid. § 41) l. 38. l. 69. l. 12. §. 2. de usufr. l. 2. l. 9. C. d. tit. ex. in l. 38 stipulari. § 3. 4. de verb. obligat. § 42) l. 7. usufructu. § 2. l. 51. l. 9. l. 27. si pendentes. § 3. & l. 64. de usufr. arg. l. secundum naturam. de reg. jur. § 43) 105 tit. de pericul. & comm. rei vendit. § 3. cum autem. Instis de empt. vendit. l. qua formulis 6. C. de pignor. act. l. 15. locat. l. 23. de reg. jur. tit. de damn. infect. § 44) l. 13. neque de impens. in res dotal. l. 27. § 3. de usufr. l. 2. l. pen. & ult. C. sine conf. vel reliq. fund. l. 2. l. 1. §. 6. usufr. quemadm. carv. Valasc. de jure emphyt. quest. 17. num 22 & seqq. Pinell in l. 1 part. 2. num. 72. C. de bon. matern. per l. 7. de Publ. & vestigal. l. juris. C. de fund. patrum. lib. 11. Et onera patrimoniorum solemnium enumerat Brissonius lib. 3. cap. 11. select. uti est, tribulum cloacarium, l. cum servus. §. bonas. de legat. 1. l. 3. l. ult. §. si aliquis l. honor. §. viarium. de muner. & honor. l. 6. l. 3. C. de aquaeduct. lib. 11. collatio viz muniendi, sternendæque causâ facta, l. in summa. C. de pignor. l. Julianus. §. idem Julianus. de act. empt. l. honor. §. viarium. l. ult. §. si aliquis. de muner. & honor. l. sunt munera. de vacat. muner. & hospitium susceptio, l. 3. C. de mun. patrimon. l. 10. l. 3. §. minus. l. ult. in fin. de muner. & honor. l. 1. C. de Episc. & Cleric. l. 3. §. ecs. D. de muner. & honor. l. lillicitas. §. ne tannes. de offic. presid. 105 tit. de metat. lib. 12. Et quæ fisco præstantur functiones, stipendia, annonæ, capitaciones, quæ sunt tributiones possessionibus impostæ, l. penult. de veteran. l. vespertinum. §. ult. de muner. & honor. Et in tributiones patrimonii, l. filii. §. ult. ad municip. & prædiorum tributa, l. inter. l. epistol. §. pactum. de pact. l. usufructu legat. §. quoniam. de usufr. l. neque. de impens. in res dotal. l. sine barede. §. Lucius. de administr. tutel. l. Julianus. §. Idem Julianus. de act. empt. Et munera rei cohærentia vocantur, l. sunt munera. de muner. & honor. vide infra cap. 81. § 45) Heb. c. 13. 2 Rom. c. 12. 13. 1. Johan. c. 3. 18. Daut. c. 15. 2. 3. 10. l. 6. l. 27. Amos c. 5. 4. Proverb. c. 14. 31. c. 19. 17. 2. Cor. c. 12.*

14) Domini species sunt duæ: Dominium verum, seu propriè ita dictum: vel quasi, seu quodam modo dominium (46).

15) Verum Dominium est, quo revera quis rei dominus effectus est (47).

Verum est minus plenum: vel plenum & absolutum (48).

16) Species Domini Jcti sæpè partes vocant (49).

§ 46) per l. 19. si alienus. ibi. nam & in veris. de stipul.

servor. l. traditio 20. §. 1. ibi, sale transferitur, quale de acquir. rer. domin. l. si quis & ibi, quasi dominus. de interrogat. l. 6. certum. § 2. de conf. l. 4. prator. §. 1. ibi, quodammodo meum. de edend. l. 1. ibi, quodammodo dominam. ubi Bart. rer. amos. l. 15. et si. §. 2. ibi, non meum, sed quasi eorum dominium. de contrah. empt. l. 38. stipulatio. §. 3. ibi, vel quo alio jure. de verb. obligat. l. si cum 33. ibi, si revera ipsius. de fidejuss. §. namq. Instis. de action. l. 36. de reg. jur. l. 27. de adult. adde l. 2. §. 1. de relig. & sumpt. funer. Dd. in §. namq. si cui. Inst. de act. l. 27. §. 1. in fin. de noxal. act. Tot enim sunt domini species, inquit Robertus, quot modi dominandi, & genera vindicationum, Robert lib. 3. sentent. c. 18. & lib. 3. animadvert. c. 9. Jcti alibi species juris, quas in re habere possumus, enumerat, in l. 38. stipulatio. §. 3. ubi Dd. de verb. obligat. & in l. 3. in hac. §. 12. Pomponius. ad exhibend ubi quatuor species enumerat. duas in l. 71. si domus §. pen. & ult. de legat. 1. § 47) Dd. in d. §. namq. si cui. arg. d. l. 19. de stipul. serv. d. l. 20. traditio. §. 1. d. l. 33. d. l. 15. § 2. § 48) arg. §. ult. Instis. de usufr. l. femina. §. l. iud. C. de secund. nupt. ubi Bart. & in l. 4. de usufr. & in l. 58. nu. 3. de verb. oblig. l. unice. C. de jur. quir. tot. l. 3. §. 3. C. de jur. dom. impot. l. 6. §. 1. 2. 3. C. d. bon. qua lib. l. 1. C. de bon. libet. l. 1. C. com. de success. l. 181. verum l. 115. de verb. sign. l. 1. de tab. exhib. l. bona-fides 31. de pos. l. 4. l. 6. si quis. §. ex hoc. & seq. de jurejur. Gædd. in d. l. 181. Duaren. lib. 1. disput. cap. 17. & Alciatus in l. 25. de verbor. signif. Arius Pinell. in l. 1. nu. 2. 3. 4. & seqq. C. de bon. matern. defunctis Borchois de feudis. cap. 1. & Mercas. lib. 3. cap. 9. notas. Gilken. in prælud. tit. Inst. de rer. divis. § 49) l. 63. si is qui. §. 1. l. communis 45. in fin. de acquir. rer. domin. l. 4. de usufr. l. per servum 37. §. 2. de acquir. rer. domin. l. qui usufructu. 58 l. 126. §. 1. de verb. oblig. l. s. servus. l. 7. ibi, pro portione dominica. l. 37. si communis. de stipul. servor. l. cum filius. §. Dominus. de legat. 2. l. 4. de usufruct.

Minus plenum Dominium est, quod non plenum rei commodum & incommodum tribuit: alibi describitur, quo res, nobis in vitis, sine culpa nostra, casu aliquo auferri potest (†), quod etiam imperfectum dici potest.

†) l. 139. omnes. de reg. jur. l. 36. si quis. de noxalib. act. l. qui sit 56. de solus. facit Levit. cap. 25. 39. & seqq. Deut. c. 15. 21. & seqq. Nec ideo minus dominium hoc dici potest, l. non ideo 66. de rei vindic. l. 205. plerumq. de reg. jur. l. 12. §. res. famil. hericif. hoc est, de pleno dominio aliquid ad alios translatum est, l. traditio 20. de acquir. rer. domin.

Hoc secundum jus verus, à Theophilo (50) distribuitur in legitimum & naturale (51). Illud civile, seu Quiritium: hoc naturale, seu in bonis, vel bonitarium dominium vocatur (52). Illud erat, quo res fuit mancipata, vel in jure cessa, vel usufrucione questita. Hoc verò, quando res simpliciter fuit tradita (53). Hodie verò hæc sunt sublata (54).

§ 50) in tit. de libet. Inst. lib. 2. §. est apud Romanos. (51) approbat Cujac. lib. 11. observ. cap. 35. per l. 21. §. 5. de except. rei jud. l. 27. in fin. verb. nullum dominium. de noxal.

de noxal. action. l. in rob. C. de jur. dot. l. 20. traditio. §. 1. ibi, sale dominium transfertur, quale de acquir. rer. dom. l. 63. si u qui. §. 1. ibi, dominii pars. d. s. l. obligari. 9. §. 2. de aut. ius. & Briffon. lib. 4. c. 22. selector. & lib. 4. de verb. signif. in voce Dominium. l. 126. §. Titius. de verb. oblig. vid. l. 2. de superfic. §. 52. l. in rob. C. de jur. dot. l. 49. bonorum. de verb. signif. l. 52. de acquir. rer. dom. l. 1. de seruitut. urban. l. 1. §. 1. ad SC. Syll. Theoph. d. loc. l. 1. de rei vindic. l. 57. solus. mat. Ulpian. l. 11. 19. §. pen. & tit. 1. §. qui tantum. ibi. ubi Gothofr. addo Mercat. notat. lib. 3. c. 9. Cujac. lib. 11. c. 35. & Robert. lib. 3. animadv. c. 9. & lib. 3. sentent. c. 18. Revard. cap. 12. lib. 2. varior. Vacan. à Vacagn. lib. 2. declar. c. 43. n. 11. 12. 17. De utraq; specie loquitur, l. 3. §. 2. de usufr. l. usufr. d. s. text. notab. in l. per servum l. 4. §. ult. de usu & habitas. §. 53. Ulp. & Theoph. d. locu. §. 54. tit. C. de nud. jur. Quirris. tollend. ubi Gothofr.

Hodie igitur minus plenum dominium rectè in species duas distribuitur: nimirum in nudam proprietatem, vel usum (55).

- 19 Nuda rei proprietatis dicitur (56), quæ est ab usu ejusdem separata (57). Vocatur nuda, vel sola rei proprietatis (58) cum spe consolidationis, hoc est, facultate & jure usus recuperandi & conjungendi cum proprietate (59). Si quis hanc proprietatem legitimum dominium vocare velit, non repugnabo.

¶ 55) Vid. Cujac. in l. 39. interdictum. de acquir. possess. ¶ 56) l. fructus 33. de rei vindic. l. cum in 78. §. 3. de jur. dot. l. 19. l. 28. de usufr. l. 2. quibus mod. usufr. amitt. l. 30. §. 1. de usufr. l. 18. si conueneris. §. 1. de pignor. act. l. 27. si possibular. veris. §. 11. de adult. Ulpian. tit. 1. §. qui tantum. 16. & §. 19. l. 27. §. 11. de adult. l. 20. de usufr. legat. l. fin. de superfic. §. 4. Instit. de interdict. l. 4. si proprietati nuda. de jure dot. §. religiosum. Instit. de rer. divis. l. questio. 225. de verborum signif. l. 8. §. 3. C. de ben. qua lib. quod etiam Judæis cognitum, Exech. c. 46. 16. 17. 18. Num. c. 25. 24. & §. 9. ¶ 57) l. si usufr. pet. l. 15. de usu & habitas. l. 4. proprietatis. C. de probat. §. 1. Instit. de usufr. l. 58. qui usufructus. l. 38. stipulatio. §. 3. il i, non de proprietate, sed de possessione. & si qq. de verbor. obligat. l. eum qui 56. §. 6. de verborum obligat. l. 1. §. 1. ad SC. Syllan. Johan. Parlador. lib. 1. rer. quotidian. c. 4. n. 4. per l. si usufr. de jur. dot. l. 4. l. cum in fundo. d. l. sciendum §. 1. qui satiad. cog. l. videamus. de usuris. l. liber. de alimentis. legat. l. 3. l. 6. l. si fur. l. si cuius. l. sed etsi. de usufr. ¶ 58) l. 30. qui usufructus. §. 1. de usufr. l. 2. quibus mod. usufr. amitt. §. 1. & ult. Instit. de usufr. ¶ 59) §. ult. Instit. de usufr. l. 4. l. 9. usufr. quemad. carueat. l. 3. §. 2. de usufr.

- 20 Proprietatis igitur nuda hinc dicitur, quæ sola est, absq; usu, habens tamen spem consolidationis & usus rei, qui est penes alium, aliquando recuperandi, conjungendi & consolidandi cum proprietate (60). Vulgò vocatur dominium directum (61): alibi à] Cris vocatur dominium principale (62), & simpliciter dominium (63), proprietatis jus, vel dominium (64), item proprietatis (65), iudæ proprietatis dominium (66).

- 21 Spes recuperandi usus sæpe modis, conditionibus & legibus determinata est (67).

Commodum proprietatis nudæ consistit in illis, quæ 2 2 alius, usum rei habens, præstare cogitur, quæ eò spectant, ut proprietatis hæc quandoq; effectum & exitum habere possit, nec domino inut. lis profus fiat (68).

Præcipuum igitur hujus commodum est, ut usum 2 3 rei habens, cogatur ita uti, frui, habere, tractare rem, ut ejus substantiam salvam & incolumem & integram conseruet (69), non consumat (70), mutet, vel transformet (71), aut quicquam faciat in re, cujus proprietatis est alterius, quo per usum conditio rei deterior fiat (72), vel proprietatis jus deterius efficiatur (73), aut etiam quid omittat, quod faciendum erat ex arbitratu boni viri, vel consuetudine & more diligentis & fidelis patrisfamil. (74): & hoc ideo, ut dominus proprietatis de proprietate sua securus esse possit (75).

Onus & incommodum nudæ proprietatis est, ne 2 4 proprietatis hinc dominus faciat, vel omittat in re proprietaria, quod usum usufructus alterius offendat, lædat, minuat, deteriorève efficiat (76): & quod omne rei periculum, casus fatales, improvisos & fortuitos ex interitu, ruinâ, naufragio, vi hostili & aliis, quæ ex causa naturæ, rei, vel factio hominis contingunt, sustinere cogatur (77), & impensarum, quæ fiunt in perpetuam rei utilitatem, erogationem (78), quæ scilicet est magna (79), præstare teneatur.

¶ 60) §. ult. & pen. Instit. de usufr. l. 3. & tot. tit. de usufr. ad crescend. l. 9. si usufructus. in princ. §. 1. 2. 3. usufructuar. quem. carueat. l. 143. de verb. signif. l. 15. l. 52. de reg. jur. l. 1. l. 33. fructus. in fin. l. 35. de rei vindic. l. in diem 18. de ag. & ag. plur. arcend. l. 115. questio. de verb. signif. l. 19. de usufr. l. 3. si patri. C. de usufr. l. 12. d. s. l. 3. quemad. usufr. amitt. l. 4. usufructus. quem. car. l. 29. l. 22. de usu & usufr. legat.

Quod apud Judæos ordinariè fiebat in anno Jubilæo à pietatis, Exech. cap. 46. 16. 17. 18. Levit. c. 25. Num. c. ult. ¶ 61) vocabulo in hac significatione prorsus inusitato, Castal. in l. 1. si ager vestig. Duar. lib. 2. disp. 17. & Cujac. lib. 10. obs. c. 16 & lib. 11. c. 35. Coras. lib. 6. miscell. c. 20. Pinell. d. l. 1. part. 2. quod tamen retinendum putat Gilkenius in prealud. Instit. de rer. div. ¶ 62) in authent. si verb. C. de heret. & Manich. ¶ 63) in §. quod autem. Instit. per quas pers. l. 27. §. 3. de adult. l. ult. in fin. C. comm. de succ. l. 3. si usufr. pet. l. 1. C. de bon. matern. l. à Titio 64. de furi. l. 6. cum oportet. in princ. & §. 3. ult. in prin. §. 1. §. 2. §. 5. l. 2. C. de bonis qua lib. Gajus lib. 2. §. 1. l. 17. si tibi. ad L. Aquil. l. 16. si ita. §. 1. de usu & habit. l. 13. de acquir. rer. dom. l. 17. §. 9. de injur. l. 1. §. 6. 7. ad SC. Syllan. l. 14. §. 10. 17. l. 15. l. 20. §. 1. l. 46. §. 1. de furi. ¶ 64) l. cum in fundo. de jur. dotium. §. 6. verò 36. Instit. de rer. divis. l. 17. §. 1. de noxal. action. l. 13. l. 15. l. 22. l. 72. de usufr. l. proprietatis 4. C. de probat. l. pen. de stip. serv. l. 16. si tibi. quib. mod. usufr. amitt. l. si domina 10. l. 2. verbis. C. de usufr. l. seu etsi 12. ad L. Ag. l. 9. l. 20. de dam. infect. l. si domina 10. C. de usufr. l. 16. si ita. de usu & habit. l. 5. uti §. 7. & in pr. si usufr. pet. l. 66. de jur. dot. l. 20. traditio. §. 3. l. 49. quod. de adq. rer. dom. l. 37. per servum. §. 5. d. s. l. 16. C. de donat. inser. vir. & ux. l. 59. §. 6. de verb. oblig. l. 33. de rei vind. Mercat. lib. 3. not. c. 9. Pinell. d. loc. n. 67 8. ¶ 65) l. 3. §. 2. l. 15. de usufr. l. 19.

si in re. §. 1. l. 17. si ex. de noxal. action. l. 19. l. 28. de usur. l. 6. C. de bon. qua lib. l. 46. §. 1. §. 6. de furt. §. religiosum. Instit. de rerum divis. per synecdoch. §. 66) l. 33. fructus. de rei vindic. & supra dixi. §. 67) l. 77. §. liberius. l. 69. in fin. de legat. 2. tit. de reb. litigios. Novell. 120. l. si quis 125. §. ea lege. ubi Donell. de verborum obligat. l. penult. C. si mancip. ita fuer. aliam. l. 1. l. 2. C. qua res export. non possi. Apud Judæos & tempore & modis definiatur, vid. Levit. c. 25. 24. & seqq. Ezech. c. 46. 15. 16. 17. 18. Levit. c. 27. per tot. §. 68) §. 1. Instit. de usufruct. l. 3. §. 2. D. d. l. l. 1. l. 7. l. 8. §. 1. de usufr. quemad. cav. l. 13. C. de usufruct. §. 69) in princ. Instit. de usufruct. l. 1. de usufr. §. 70) l. 4. usufructuarius. l. 13. si cuius. §. sed si. & per tot. l. 7. l. 8. de usufr. §. 71) d. l. 13. si cuius. l. 61. §. 1. de usufr. l. 4. usufructu. C. de usufruct. vid. infra de servis. personal. & real. §. 72) d. l. 4. d. l. 66. cum & l. 13. §. 4. §. 6. 7. 8. de usufr. l. 2. si usufructuarius. l. 1. §. 3. usufruct. quem. cav. §. 73) d. text. §. sed si gregiu. Instit. de rerum divis. l. 28. de usur. vide infra de servis. personal. §. 74) l. 1. §. 3. §. 6. usufruct. quemad. cav. §. 75) l. 15. de usufr. l. 13. si cuius. d. l. 4. C. d. t. tit. usufructuar. quemad. cav. vide infra de pers. servit. §. 76) l. locum 17. §. pen. l. nisi 16. l. 15. sed si quid. §. ult. de usufr. l. 2. C. d. t. vide infra de servis. personal. §. 77) l. 5. si ut. §. 4. comm. l. 6. C. de pignor. act. l. ex conducto 15. l. c. at. cond. l. 9. l. 7. l. 10. de pericul. & comm. rei vendit. l. 23. de reg. jur. vide supra cap. 11. & infra cap. 6. 7. libr. 2. §. 78) vide Menoch. cas. 215. num. 5. per Bier. quas. 44. num. 13. Roland. à Valle consil. 28. vol. 1. §. 79) Menoch. d. loco.

- 25) Usus est altera minus pleni dominii species, quâ usus rei solus quivis, absque rei proprietate significatur & continetur. Naturale dominium, si quis vocaverit hunc usum, non repugnabo: Vel jus utendi, vel fruendi res; hoc est, rei usum à proprietate separatum (80): aut jus percipiendi fructus ex re (81), jus, quo quis potest rem tractare, & exercere ad aliquem usum & commodum suum, idque secundum conditionem rei, hoc est, ad eum usum, ad quem res parata est (82): Extra hunc usum de re nihil potest statueri (83). Vocari potest dominium in bonis (84), sive ex bonis, seu bonitarium dominium (85), naturale (86), jus utendi, fruendi (87), dominium usufructus (88).

§. 80) l. 126 si ita. §. 1. l. 58. qui usum fructum. l. eum qui 56 §. 6. de verborum obligat. l. 19. l. 28. de usur. l. in rebus. C. de jur. dot. l. 3. §. ult. l. 10. l. 19. commodat. l. 27. de usufr. l. 25. §. 1. ex quibus caus. major. l. 35. de rei vindic. §. 2. Instit. de usufr. l. 17. §. 1. l. 52. l. 12. l. pen. de acquir. possess. l. 5. l. pen. si usufructus per. l. honorum 49. de verbor. signific. §. 81) l. si fructuarius. in fin. quib. mod. usufr. amitt. l. 1. quand. dies legat. l. qui scit. §. 1. de usur. quale jus transferatur apud Judæos in rebus nec mancipi. vide Ezech. c. 46. 16. 17. 18. Levit. c. 25. 23. & seqq. §. 82) l. sed si 13. §. 1. l. 13. si cuius. §. ult. de usufr. l. 9. usufructu. l. 6. interess. l. habitatio. C. de usufr. §. 83) l. 2. §. in hoc. vi bonor. rapt. §. 2. Instit. d. tit. l. 1. de usu & usufr. legat. l. in reb. C. de jur. dot. l. 18. damni. de damn. infect. l. 52. de acquir.

rer. dom. l. 49. de verb. signif. l. 7. dotu. §. 3. l. 75. quamvis. de jur. dot. l. 9. C. de rei vindic. l. 5. C. de collat. §. 84) d. l. 2. d. l. 1. l. 3. §. cum Pollidius. de usuris. l. 39. libertus. de bon. libers. l. honorum 49. de verb. signif. §. 85) Ulpian. tit. 1. & tit. 19. Cujac. libr. 11. c. 35. §. 86) d. l. in rebus. C. de jur. dot. arg. l. 1. in princ. de acquir. possess. §. 87) in princ. Instit. de usufr. l. 7. dotis. §. 2. de jur. dot. l. 5. uti. si usufructus per. l. 1. de usufr. l. 1. ibi, utendi fruendi potest. C. de bon. matern. §. 88) l. 3. si usufr. per. l. 15 §. hoc interdicto. quod vi aut clam. l. 4. de usufr. l. 8. de reb. author. jud. possidendi. l. 118. de verb. obligat. dissentit Gikenius in praul. tit. Instit. de rer. divis. per. l. 1. §. servam. de SC. Syllan. l. 7. l. 9. §. fin. de damn. infecto. l. 2. de relig. & sumpt. funer. l. 43. §. fin. de furtis. sed male.

Onus hujus usus est omne id, quod domino proprietatis, vel aliis ab illo, qui usum habet, præstandum est (89), ad rei defensionem, refecionem (90), custodiam & conservationem pro commodo rei quo potitur (91). Cura & custodia talis requiritur, quâ dominus proprietatis de suo jure securus esse possit (92).

Commodum est omne id, quod in re & ejus access. 28 foris quis accipit à domino proprietatis (93).

§. 89) l. 7. usufructu. §. 2. l. 51. l. 9. de usufruct. l. 27. si pendente. §. 3. d. l. 1. 64. d. tit. arg. l. neq. 13. de impens. in res dotal. l. 7. §. 2. l. secundum. 10. de reg. jur. l. 2. inter. de damn. infect. §. 90) l. 15. quod dicitur. de impens. in res dotal. l. 10. si ita. §. 1. l. 18. si domus. de usu & habit. l. 60. §. ult. de legat. 3. l. 7. §. 2. l. 13. §. 4. 5. 6. 8. de usufr. §. 91) l. 15. l. 8. hæcenus. l. 27. l. 7. §. 2. l. 52. l. 10. de usufr. l. 3. §. quamvis. C. de bon. matern. l. 1. l. 7. l. 4. C. de usufr. l. 2. C. sine conf. & reliq. l. 2. & l. 1. in princ. & §. 6. 101. tit. usufr. quem. cav. ut mercas. l. ult. §. ult. de contrah. empt. l. fundi. de usufr. legat. l. Cajus. de ann. leg. l. 1. 2. Cod. de jur. emphyteus. Cautio de re restituenda, defendenda, non transformanda, vel deteioranda, d. l. l. 1. §. 6. & 101. tit. usufruct. quemad. cav. vide Donell. lib. 9. comment. c. 27. quantum autem domino proprietatis præstatur, tantum est quod illi relinquatur, arg. l. 67. l. 28. de verbor. signif. l. 4. §. 2. de alien. judic. mut. caus. §. 92) l. 15. l. 13. l. 44. de usufr. §. 93) l. 9. item si. l. arbores. l. 7. l. 6. & 101. tit. de usufr. tit. Instit. de usu & habit. l. 4. C. de usufr. l. 2. C. de jure emphyteus. l. 1. si ager vectigal. tit. de servit. tit. de superfic. Et quantum accipit alius, tantum domino proprietatis decedit de suo pleno dominio, Donell. d. lic. & c. 10.

Commodum hoc usus annexa habet omnia, sine 29 quibus usus & tractatio rei haberi non potest (94), & jus removendi omnia impedimenta, quæ utenti obiciuntur, quibus vi, manu vel opere factio, usus ille admittitur, impeditur vel minuitur (95). Item potestatem dat, & jus omnes, qui in vitis nobis illo utuntur, factio vel jure arcendi (96).

§. 94) l. 1. §. 1. si usufructus perat. l. 3. §. ult. de serv. rust. l. 44. §. ult. de legat. 1. §. 95) l. 7. usufructu. §. 1. de usufr. l. 10. habitatio. §. ult. l. 15. §. 1. de usu & habit. l. 10. §. 1. d. l. 2. §. 2. 3. l. 1. uti possid. l. qui pendente. de act. empt. l. vim. unde vi. l. 2. l. ficus. §. Aristo. si serv. vindic. l. 1. §. 1. de oper.

de oper. nov. num. sit. de damn. infect. § 96) l. 3. de acquir. rer. domin. §. for. Instit. de rer. divis. l. Divus. de servit. rust. prad. l. injuriarum 13. §. si quis de injur. l. 1. C. und. vi. Jus igitur tenendæ & possidendæ rei, domini pars est: unde possidenti ejus juris defensio, non possidenti possessionis persecutio datur, ad obtinendam possessionem, l. 5. usufrui. in fin. princ. si usufr. pos. tot. sit. quor. bonor. sit. quor. legator.

- 30 Non tamen negaverim, dominium hoc in bonis sæpe pro solido & pleno dominio (97) accipi, quandoq; pro usufructu (98): sæpe etiam pro quolibet jure quo res ad nos pertinere potest (99).

§ 97) l. 1. l. 6. §. 2. de rer. divis. §. nullius. Inst. de rerum divis. l. 19. de damn. infect. l. 11. quid. d. 1. l. ult. §. 4. qua in fraud. credit. Ulp. sit. 19. §. pen. l. 190. de reg. jur. à contr. sensu. § 98) l. 23. l. 7. §. 3. de jur. dot. l. 9. C. de rei vind. d. l. 49. de verb. signif. § 99) textus in l. bonorum 49. l. 21. l. 67. de verb. signif. §. ult. Instit. vi bon. rapt. l. rem in bonis 52. de acquir. rer. dom. l. 5. §. pro delect. l. 42. l. 52. de acquir. rer. dom. l. 2. §. 22. vi bon. rapt. l. 9. §. 6: de eo quod met. caus. l. 8. §. 12. quib. mod. pign. vel hypoth. l. 32. poenalis. ad L. Falc. l. 9. rem pupill. salv. for. l. 28. de injur. Borcholt. de feud. c. 1. num. 13. 14. Arius Pinell. in l. 2. part. 1. num. 2. 3. 4. 5. §. seqq. C. de bon. matern. Alcias. in l. 25. de verb. signif. Conman. lib. 4. c. 3. nu. 11. 12. Geil. lib. 2. observ. 13.

- 31 Usus ille rursus est certus & definitus: vel indefinitus, incertus, qualiscunque (100).

§ 100) l. 14. per servum. §. 1. 2. 3. de usu & habitas. l. 5. §. 1. usufruct. quemadm. cav. l. 5. §. fin. l. 10. l. 19. l. 3. §. fin. commod. arg. l. conditionum 91. de condit. & demonstr. l. si cui 9. de servit. Generale hoc vocabulum esse, patet ex l. 1. §. 6. de superficie. l. 5. §. pen. l. quoniam 10. de usufr. et ver. qua usufructum. l. cum hi. 8. §. si in annos. de transact. l. 22. l. 12. de usu & habitas. l. 9. item si fundi. l. 12. arboribus. ibi. usq; ad usum suum. & §. 2. de usufr. l. non usitur. 38. l. 39. l. 40. d. 1. text. est in l. 3. qui usufructum si usufr. pos. l. plenum 12. de usu & habitas. text. in l. 4. usufructum. ibi ex usu. C. de usufr. l. 10. §. 1. commun. dividund. Cujac. lib. 11. observ. cap. 12. l. 32. si cum. de stipul. servor. Seneca 7. de benefic. & locatorem & conductorem ejusdem rei dominum dicit, alterum rei, alterum usum.

- 32 Nam ut contractus ex conventionem legem accipiunt (101), sic & hic usus ex placito hominum, vel legis formatur, modoque strictior minorque, modò plenior & uberior redditur (102).

§ 101) l. 7. §. quin imò. de pact. l. 1. §. si convenis 6. de op. l. 23. de reg. jur. § 102) Levit. cap. 23. 23. 24. Exach. cap. 46. 15. 16. 17. 18. Lev. c. 27. per tot. Borcholt. de feudis. c. 1. nu. 17. Instit. ut. infr. de usufr. l. 34. quoties. l. 15. sed si. §. 1. l. 27. §. 1. de usufr. l. 54. sub conditione. d. l. 12. plenum. de usu & habitas. l. 4. servitus. §. 1. de servit. l. 15. quoties. ibi, jus tibi non esse & c. d. s. sext. in l. 6. et si §. 2. ibi, ad eum modum, qui comprehensus. si serv. vindic. l. 11. cui. quem. serv. amitt. l. 5. si pater. l. 12. C. de usufr. l. 3. quibus mod. usufr. amitt. l. 77. l. 69. §. fin. de leg. 2. l. 1. l. Julianus. de curat. furios. l. 1. 2. 3. l. cum hic status. de donat. inter

vir. & uxor. Donellus jura domini modò augeri, modò minui asserit, lib. 9. cap. 10. ita ut, quod & quantum dominio plenario detrahitur, ad aliud transferatur, cap. 13. 14. 15. Disantis Hotomannus libr. 1. quest. illustr. quest. 24.

Definitus usus est certis modis (103) plerunque ad necessitatem, quatenus ad usum quotidianum usufructuarii sufficit, non ad compendium & voluptatem (104) utentis, præscriptus (105). Vocatur nudus usus (106), unde usufructuarii (107).

Ultra præscriptum modum domino proprietatis, seu usufructus, molestus in re, cuius usum habet, usufructarius esse non debet, aut ultra aliquid facere (108).

§ 103) l. 11. inq; eo. l. 8. l. 12. plenum. de usu & habit. § 104) l. 12. plenum. §. 1. de usu & habit. l. per servum 14. §. 1. d. 1. § 105) l. 15. qui 20. quibus mod. usufr. amitt. l. 42. si alii. de usufr. l. 64. de rei vindic. tot. sit. de usu & habit. l. 14. per servum. l. 1. l. 24. l. 10. l. 12. de usu & habit. con-junge Levit. c. 22. 23. Dent. c. 24. 19. & seqq. Ruth. c. 2. 3. 2. 3. Eccles. c. 29. 25. & seqq. Dent. 10. 18. § 106) l. 1. l. 14. §. 1. & ult. de usufr. 107) l. 14. l. 22. §. 1. l. 10. l. 12. §. 5. de usu & habit. § 108) l. 11. inq; eo. l. 8. sed neq; l. 12. plenum. de usu & habit.

Definito huic usui affine est jus illud, quod in pignore à debitorè dato, creditor habet (109): item habitationis jus (110), & operæ servorum (111), à quibus servi usufructuarii & usufructuarii dicuntur (112).

§ 109) l. grego 23. l. 16. §. 3. l. 17. de pignor. l. 1. l. 2. de pignor. act. l. illud 13. qua in fraud. cred. v. 6. C. de usufr. l. 30. in noxalib. de nox. action. l. 11. quid. de damn. infect. l. fructus rei est 72. de regul. jur. l. ult. de usur. tit. Ne distract. pignorum. §. item Serviana. Inst. de act. l. 27. si noxale. de noxal. action. vid. infr. de pignor. cont. c. 67. l. 36. si quis. ibi, dominum. de noxal. action. participans de nudo usu & fructu, l. 72. de reg. jur. l. ult. de usur. salvo jure domini (intelligi plenè) differt, l. 1. §. 1. de pignor. & hypoth. l. justo 44. §. 5. de usucap. l. 1. §. 2. de pignor. l. 19. de damn. infect. l. 11. d. 1. ibi, suum jus. d. 1. qui habet realem actionem Servianam, vel quasi, §. item Serviana. Instit. de act. de qua re latius c. 67. inf. & cap. de servis. person. § 110) §. item is 2. Instit. de usu & habitas. l. 10. si habitatio de usu & habitas. l. 32. de usufr. l. cum antiquitas 13. C. d. 1. quod plenus jus est nudo usu, §. ult. Instit. de usu & habitas. § 111) Quæ neque usus, neque usufructus esse dicuntur, l. 1. §. 19. si usufruct. ad L. Falcid. l. 12. plenum. §. 5. si usus. de usu & habitas. l. 5. de oper. serv. l. 2. de usu & usufr. legat. vid. l. 4. de oper. serv. §. item is 3. ubi Borcholt. in Instit. de usu & habitas. l. qui bonà fide 23. l. liber homo 19. l. 10. l. 40. de acquir. rer. dom. § 112) l. homo 54. §. 3. de acquir. rer. domin. §. 4. Inst. per quas person. cuiq; l. 25. §. 6. l. 21. de usufr. l. per servum 37. §. 5. de acquir. rer. dom. vid. infr. de servis. personar.

Usus pignoris in duobus potissimum consistit: in rei pignore datæ detentione, distractioneq; post mortem in solvendo factam (113), & fructuum perceptione ad debitum exonerandum & minuendum (114), vel ad negotium (115).

- § 113) *l. cum & fortis. §. ult. de pignor. action. l. si cum venditor. de evict. vide l. sciendum. qui satisd. cogantur. & infra de poss. tot. tit. de distract. pignor. l. si cessante. C. d. t. §. 1. Inst. quib. alien. licet vel non. l. non est novum. de adq. rer. domin. § 114) l. 1. l. 2. C. de pign. act. l. creditor. de pign. l. 39. de pign. act. Itemque rei oppignoratione, tit. C. de pign. dat. l. 7. fructus de reg. jur. l. vis. de usur. Donell. lib. 9. c. 20. in cæteris manet debitoris, vid. Exod. 5. c. 22. 26. 27. & c. 24. 12. 13. Ezech. c. 18. 7. 12. 26. Genes. c. 38. 18. & v. s. de pignor. § 115) l. 33. si pecuniam. l. 39. de pign. action. l. 11. si is §. 1. de pignor. vid. infra c. 72.*
- 36 Indefinitus usus est plenus (116), cui usus nudus inest (117), quiq; omnino tam ad necessitatem utentis, quam voluptatem, omnemque utilitatem & accessiones rei quascunq; percipiendas, constitutus est (118); unde usufructuarii sive fructuarii (119), usufructus (120), sive fructus (121) vocant. Vulgò dominium utile (122), alibi usufructus separatus & deductus à proprietate (123) dicitur.
- 37 In hoc usufructu minus est, quam in eo, qui proprietatem comitatur, eiq; consolidatur (124).
- 38 Onera hujus sunt, modicus impensis rem reficere, sartam rectamq; eam servare (125), servum usufructuarii alere, curare (126), arbores fundi usufructuarii in locum demortuarum substituere (127), gregem ex factu substituere & supplere (128), vectigalia & tributa solvere ob rem usufructuariam (129).
- § 116) *l. planum l. 2. l. 14. §. 1. de usu & habit. § 117) l. per servum l. 4. §. 1. de usu & habit. vid. l. usufruct. quem. cav. § 118) l. 7. l. 9. l. 12. l. 14. §. 1. & tot. tit. de usufruct. § 119) l. 38. l. 12. l. 24. l. 13. l. 25. de usufr. l. 5. §. 5. si usufr. per. l. 4. 3. de adq. rer. dom. l. 30. in noxalib. l. 27. si noxale. de noxalib. action. Conjunget. i. Corinsh. c. 9. 7. 10. Deut. 7. Eccles. 11. 19. 20. & seqq. Luc. 12. 15. 16. 17. Marc. c. 12. 2. 3. § 120) tot. tit. de usufr. l. 1. usufruct. quem. cav. § 121) l. 14. per servum. §. 1. & seqq. l. 16. §. 2. de usu & habit. l. 5. huic. §. 1. l. 4. usufruct. quem. cav. § 122) Vocabulo apud Juris autores in hac significatione prorsus inusitato, teste Costal. Cujac. Duaren. de obligatione directa & utili alibi. § 123) *l. si is l. 26. §. 1. de verbor. obligas. §. 1. Instum. de usufruct. l. inter 20. de damn. infect. l. 22. d. 1. § 124) l. si is stipulatus fuero l. 26. §. 1. de verbor. obligat. l. 11. quid. l. 19. de damn. infect. l. 22. d. 1. Pinell. in l. 1. part. 2. Cod. de bon. matern. § 125) l. 7. §. 2. 3. l. 64. de usufruct. § 126) l. 45. d. 1. § 127) l. 18. d. 1. § 128) l. 68. §. ult. & l. l. seqq. 80d. Donell. lib. 10. comen. c. 13. § 129) Pinell. in l. 1. part. 2. n. 27. C. de bon. matern.**
- 39 Usum hunc (quem diximus) domini speciem esse, patet ex Jctis (130), ex actione quam parit (131), & domini definitione (132).
- § 130) Pars enim, hoc est, species domini vocatur in l. 4. de usufr. vide Arium Pinell. ad l. 1. part. 3. n. 3. & seqq. C. de bon. matern. l. 58. qui usum fructuum. de verb. oblig. l. si à reo 70. §. si verò. de fidejussorib. l. si cum argentum 27. §. pen. de except. rei judic. l. 3. l. 5. si usufructus per. l. 27. verbis nullum dominium. l. si quis 36. ibi. eis dominium. l. in noxalibus 30. l. pen. de noxal. action. l. 11. §. 5. de

exception. rei judic. l. 22. de aqua & eq. pluv. arceud. l. 9. si ego. §. 1. de jur. dotium. l. si is 16. de usu & habit. l. Marvius 66. §. fundo. de legat. 2. l. 25. de verborum signif. l. cum filius 76. §. dominus. de legat. 2. Hottoman. libr. 3. observas. cap. 22. Cujac. in d. l. 38. qui usufructuarius. l. si unus 27. §. item de pat. Donell. lib. 9. c. 9. lib. 10. c. 2. Constan. lib. 4. c. 3. n. 8. 9. 10. 11 Robert. lib. 3. animad. v. c. 9. Arius Pinell. in l. 1. part. 1. num. 2. 3. 4. & seqq. C. de bon. matern. Alciatus in l. 25. de verborum signif. Duaren. in l. 4. si servus. vindic. Atque hinc est, quòd quidam domini servitutis, usufructus, usus, vocentur, l. 8. de reb. auct. jud. possid. l. 3. l. 5. si usufructus per. l. semper 15. §. 7. quod vi aut clam. l. 15. C. de rei vindic. l. 22. de aqua pluv. arceud. l. 13. de fund. donat. l. 23. l. 38. l. 30. C. de jure dot. l. 10. l. 78. l. 75. D. d. tit. l. 1. 3. l. 4. l. 5. & l. possessor. C. de fund. patr. lib. 11. l. 7. l. 4. de usufr. l. 1. 2. 3. C. de jur. emphyteut. & usufructuarius dominus dicitur, in l. 118. lber homo. in fin. pr. de verborum obligat. & qui usum fructum, usum vel propriè talem in servo habet, dicitur portionem domini habere in eo, l. proinde 7. ibi. pro portione dominica. l. 5. servus. l. 37. si communis. de stipul. servor. l. 37. per servum. §. 2. §. 4. §. 5. de adq. rer. dom. & usum fructum proprium habere, l. si servus 10. usufructuar. quem. cav. l. 25. sed et si §. 1. ibi. dominium adquisitum, proprietatis domino. de usufruct. l. 13. cum antiquitas. C. de usufr. Novell. 2. quod dominium usufructus, alibi proprietatis usufructus dicitur, l. puenimus. §. penult. C. de sacros. eccles. item possessionis domini, l. 40. debitor. §. 1. de pignor. at. l. 2. C. Theodof. de bon. matern. l. 1. de honor. possess. ext. in l. 7. de incend. ruin. mansi. l. 1. de fund. donat. facit Levit. cap. 25. 10. 13. 24. 34. 1. Reg. cap. 21. 4. 3. Num. cap. ult. l. via. §. si fund. l. si communi. l. 1. de servis. rustic. vide omnino Robert. libr. 3. sentent. c. 18. lib. 3. animad. c. 9. Mercat. c. 9. libr. 3. Cujac. lib. 10. obser. cap. 32. Covar. lib. 5. Miscell. c. 14. § 131) Rei vindicatione, quæ singulis usum rei alienius habentibus competit, l. 16. si. de servis. tit. si servus. vindic. tit. si usufruct. per. tit. si ager vectig. §. item Serviana 7. §. aquò 2. Instit. de action. l. ei qui 16. de servitus. l. 9. de oper. nov. nunciand. l. 1. in fin. de remiss. l. pignori 17. l. 16. §. 3. de pignor. l. 1. de pign. act. l. doce ancillam 9. C. de rei vindic. quæ non nisi ex dominio datur, l. 23. l. 73. l. 74. l. 1. de rei vindic. l. quintus 29. §. pen. de aur. & argent. legat. § 132) Quot enim sunt modi dominandi, tot & species domini. Est enim dominium nihil aliud, quam potestas dominandi, l. cum filius 76. §. dominus. de leg. 2. Enn. O domus antiqua, quò im dispari dominaris domino! Robert. d. cap. 18. lib. 3. sem. & animad. v. c. 9. libr. 3. Gædd. in l. 94. de verborum significat. contra Cujac. & Duaren. & alios qui dissentiunt, per l. 43. §. fin. l. 14. §. 2. l. 52. §. 8. de furt. l. 25. rectè. de verb. signif. l. si procurator 13. de adq. rer. domin. l. uti. §. si usufr. per. per l. 3. C. de interd. l. si ita. de usu & habit. l. 13. & per §. 2. de accept. manet enim acceptilatio usu adhuc fundi & domini stipulatio, quæ manente usufructu adhuc sequitur, l. 1. de usu & usufr. legat. l. 2. §. in hoc. C. vi bonor. raptor. l. 70. si à reo. §. 2. de fidejussor. Dissensit Gilkeno

in pra.

in preliud. sis. Infit. de rev. divis. sed male, ut ex allegat. hinc.

40 Plenum seu absolutam dominium (133) est, quod tribuit plenum rei commodum & incommodum quo proprietates cum usu conjungitur (134): vel ubi usufructus proprietatem comitatur (135), aut usufructus ad proprietatem recurrit & revertitur (136). Vocatur plenum jus (137), plena potestas (138), plena (139), solidaque proprietates (140), perfectum & solidum dominium (141) seu jus (142), quandoque dominium absolute (143), integrum (144), item proprietates (145), patrimonium (146), possessio tropicè (147), jus plenum (148), quod jus proprietatis usufructum absorbet (149), plena in re potestas (150).

¶ 133) arg. l. 1. de libert. univers. ¶ 134) §. ult. Infit. de usufr. l. 4. si proprietatis. l. 78. cum fundo. de jur. dot. l. usufrui. ibi. jus separatum non habet si usufructus potas. l. si cum 21. §. 3. l. usufructum 58. de verborum obligat. l. ubi 75. §. ult. d. tit. l. Sempronius 20. de usufr. legat. Donell. libr. 9. comm. 1. 9. ¶ in l. qui ita stipulantur ante. §. qui proprietatem d. i. per l. si ita 126. §. 1. de verborum obligation. l. cum filius. §. dominus. l. Marcius 66. §. pen. de legat. 2. l. si cum testamento 35. §. pen. de except. rei judic. l. qui usufructus. 58. ubi Cujac. l. 3. §. 1. de usu adre. l. si ager vestigal. l. 26. §. 1. de usufr. legat. l. si cum argentum 21. §. pen. de except. rei judic. ita Pinell. laud. part. 2. n. 3. 4. ¶ saqq. in l. 1. C. de bon. matr. dissentis Gœddam in l. 25. num. 12. 13. de verb. signif. Alibi describitur, quod nullo casu invitis auferri potest, l. 139. §. 1. de reg. jur. l. id quod meum. d. tit. l. 82. non quocumq; de legat. 1. adde Masth. cap. 20. 15. Apud Judæos tale dominium habebat quælibet tribus in bonis familiarum adsignatis, vid. Levit. cap. 25. c. 27. Deut. 19. 14. ¶ 135) text. in l. si ita stipulatus 126. §. 1. de verb. obligat. l. si cum argentum. §. pen. de except. rei judic. §. 1. ¶ ult. Infit. de usufr. l. 70. si à reo. §. 2. de fidei. §. 136) l. 57. dominus. §. 1. de usufr. l. 10. l. 1. de usufr. adre. §. 137) in l. 54. raptoras in mod. C. de episc. ¶ cleric. l. unie. C. de nud. jur. Quir. tollend. l. 1. C. communia. de manumiss. l. famina 3. §. illud C. de secund. nupt. l. 3. §. 3. C. de jur. dom. impetr. l. 11. C. de action. emp. §. item nobis. Infit. per quas person. l. 5. C. ad SC. Tertyll. l. 1. C. de revocand. donat. l. 6. §. 2. 3. C. de bon. quæ liber. l. cum in fundo 78. de jur. dot. l. 17. si tibi quibus mod. usufructus amitt. l. 1. de libert. unixer. sit. Theoph. in §. fin. Infit. de usufr. ¶ in tit. 5. lib. 1. Petr. Grægor. libr. 1. syn. ag. cap. 12. ¶ 138) d. §. fin. Infit. de usufr. ¶ 139) l. 2. quibus mod. usufr. amittatur. l. 36. qui usufructum. §. 1. l. 46. si extraneo. de usufr. l. scævina. C. de jur. dot. l. 78. cum in fundo. de jur. dot. l. 10. de usufr. legat. ¶ 140) l. 13. de acquir. rer. domin. l. 35. de bon. libert. l. 26. §. 1. de usufr. legat. l. 126. §. 10. de verborum obligat. ¶ 141) l. 5. §. 15. commad. l. 1. C. de bon. matr. l. 8. §. 1. 2. de liberal. caus. l. 54. C. de episc. ¶ cleric. d. l. unie. C. de nud. jur. Quir. tollend. l. 1. C. de manumiss. ¶ 142) d. l. 54. d. l. unie. ¶ 143) l. 2. §. 22. de vi bonor. raptor. l. 1. 2. C. de jur. dom. impetr. l. 2. §. 1. si ager vestig. R. bers. lib. 3. anomad. cap. 9. ¶ 144) §. 1. ¶ fin. Infit. de acquir. per arrog. l. si quis 36. l. ult. de

noxal. action. l. verbum 181. ¶ l. 128. de verborum signif. ¶ 145) §. non solum. Infit. per quas person. d. l. 13. de acquir. rer. domin. l. 7. adde. §. 12. l. 9. quæ ratione. §. 7. l. 13. si procurator. l. 10. de usufructu. §. 2. §. 3. l. cum in corpua 36. de acquir. rer. domin. l. 5. usufrui. si usufr. pot. l. 1. §. hujus. sui possidet. l. 12. §. 1. de acquir. poss. ¶ 146) l. 1. de verum divis. Infit. in princ. d. tit. ¶ 147) l. interdu 78. de verborum signif. l. 4. §. 6. de legat. 3. l. 4. C. de contrah. empt. l. ult. C. de rad. minor. l. 15. de rei vindic. l. raptiores. ubi Bartol. C. de episcop. ¶ cleric. ¶ 148) l. Julianus 17. in fin. de rei vindic. l. ult. §. 1. §. 2. C. de bon. qua lib. text. notab. in l. si ita stipulatus fuero 126. §. 1. de verborum obligat. ¶ 149) l. 21. si cum. §. 3. de except. rei judic. ¶ 150) §. ult. Infit. de usufr.

Pleno & absoluto dominio adfine est jus emphyteuticum & superficarium (151). In utroq; cum usufructu pleno, etiam alienandi rem ipsam potestas quædam & jus datur (152).

¶ 151) l. 49. bonorum. de verborum signif. Donell. lib. 9. comment. c. 14. tit. C. de jur. emphyt. l. 2. l. possessores. C. de fund. patrimonial. l. fin. C. de censib. ¶ censu. l. 1. C. de omni agr. de fert. l. 7. C. ood. l. 4. C. de divers. prad. urb. l. 11. l. si qui d. tit. si ag. vestigal. tit. de superfic. ¶ 152) arg. l. ult. C. de rebus alien. non alienand. Novell. 7. l. 28. l. 67. de verb. signif. l. 1. quibus mod. usufr. amitt. Alcias. lib. 1. parerg. cap. 36. Duaron. lib. 1. disputat. c. 17. quod ex hominum, vel legis placito & conventionem metiendum puto, arg. l. si quis 135. §. ad lege. de verb. oblig. d. l. 1. Julianus. de curat. furios. l. 69. in fin. 77. de legat. 2. ¶ 153) laud. Gilkenius in preliud. sis. Infit. de rev. divis. n. 43. ¶ saqq.

Jus emphyteuticum (154) est plenissimum rei immobiles usufructus (155), perpetuum (156), cum jure proprietatis (157), non tamen plenissimi domini (158). Res, in qua est hoc jus, vocatur fundus vestigalis (159), hodie emphyteutica. Hinc simile est jus feudale, quod à domino rei datur vasallo (160).

¶ 154) l. 3. sed si. §. 4. 5. de reb. eor. qui subent. tit. C. de jur. emphyt. ¶ 155) l. 2. l. 2. C. de jur. emphyt. l. 1. si ager vestig. d. l. 1. quibus mod. usufr. amitt. ¶ 156) §. adde. Infit. de locat. ¶ condu. l. 3. l. 4. l. ult. C. de locat. pradio. civil. d. l. 1. adde l. ult. si ager vestig. l. 1. C. de offic. com. sac. palas. l. fin. C. de loc. prad. civil. lib. 11. ¶ 157) l. tutor 10. de pignor. act. l. si domus 72. §. ult. de legat. 1. l. possessores 12. C. de fund. patrim. quæ est in potestate alienandi, l. 1. si ager vestig. d. §. adde. l. lex vestigalis. de pignor. l. 1. §. ult. de superfic. quæ postea nonnihil coangustata est, l. 3. C. de jur. emphyt. & ad certas conditiones redacta, de quib. in d. l. 3. & pericula majora sustinet, l. 1. l. 2. 3. G. de jure emphyteut. Donell. lib. 9. c. 14. vid. infra de locat. ¶ condu. vide de hoc jure plenius infra c. 77. ¶ 158) l. 1. verb. quamvis non offic. domini. si ager vestig. cum pensionis annuæ præstatio fiat in recognitionem domini, & proprietatis alienæ, d. l. 2. nec res deterior reddi debeat, neque liberè alienari, d. l. 2. l. 3. l. 1. C. de jur. emphyt. l. 1. si ager vestig. Unde jus pensionis & quinquagesimæ exigendæ, rei emphyteuticæ revocandæ & consolidationis habet in casibus certis, de quibus in

- l. 2. l. ult. C. de jur. emphyteus. l. 2. l. ult. si ager vectigal l. lex vectigalis. de pignor. Huc refert quoque Borcholt jus feudatarium, quod vasallus in feudo habet: sic & jus quod in bonis apud Judæos erat, huc refertur potest, *Levit. c. 25. Num. cap. ult. 6. 7. 8.* quamvis hæc majora & pleniora jure emphyteutico videantur. ¶ 159) l. 2. quibus mod. usufr. amitt. tit. si ager vectigal. vel emphyteutic. vide *Coëd. in l. 27. de verb. signif. ¶ 160) vide Rosenh. lib. 1. cap. 1. §. 3. de feudis.*
- 44 Jus superficiarium, est jus superficiei habendæ in solo alieno (160). Vocatur absolute superficies (161), quandoque usufructus, non jure civili, sed prætorio constitutus in superficie (162), in bonis nostris (163).
- ¶ 160) l. 1. l. ult. de superfic. l. 7. 4. de rei vindic. l. 10. fam. mil. herisc. l. bonorum 49. de verborum signif. l. qui res. §. aream. de solut. *Genes. c. 34. 22. 23. vid. omnino Bartol. in l. ult. de superfic. & Menoch. de retinend. possess. rem. 24. q. 4. §. 5. & 6. Donell. lib. 9. c. 16. vide supra de rebus access. c. 4. & infra c. 39.* Superficies hic est ædificium à solo distinctum, l. qui res. §. aream. de solut. vide l. obligationum serd. §. placet. de obligat. quasi supra faciem soli positum, l. ult. de superfic. Inde superficiarius, qui jus illud habet, l. tutor. in fin. de pign. act. l. 3. §. penult. de oper. nov. nunc. l. qui bona. §. superficiarium. C. de damn. infect. l. in speciali. in fin. l. seq. de rei vindic. & des. superfic. l. in fin. de superfic. l. 3. §. 7. uti possidet. l. inter quos. §. damni. de damn. infect. licet facies soli, sæpe etiam superficies dicatur, *Num. cap. 22. 5. Genes. 2. 6. Deus. c. 6. 15. Exod. 10. 5. 15. Levit. c. 13. 55. vide Isidor. lib. 2. c. 12. Vaëon. libr. 2. declar. jur. Menoch. libr. 2. arbitr. cas. 31. ¶ 161) l. 3. §. 5. uti possidet. ¶ 162) l. 2. quib. mod. usufr. amitt. l. 1. §. pen. & ult. de superfic. l. 19. eorum. de damn. infect. l. 9. §. 4. l. 13. §. 8. d. s. ¶ 163) l. 7. 4. de verb. signif. l. 2. de acquir. rer. dom.*
- 45 Jus superciarium in plenissimo temporali vel perpetuo (164) usufructu soli alieni consistit (165), & quadam alienandi potestate (166), non tamen dominio pleno, quod dominus soli retinet (167). Vocatur jus *ἰμπερατορικόν* (168).
- ¶ 164) l. 1. §. 3. quod si. de superfic. ¶ 165) l. 1. quib. mod. usufr. amitt. l. 3. §. pen. de oper. nov. nunc. l. qui bona. §. superficiarium. de damn. infect. l. 1. §. 6. de superfic. ex quo realis, sive in rem actio oritur, l. 1. §. 1. §. 3. & seqq. de superfic. Donell. lib. 9. comm. 6. 17. ¶ 166) l. 1. §. 7. de superfic. d. l. ult. de superfic. §. cum in suo. Inst. de ver. divis. ¶ 167) l. 2. l. 1. §. 1. autem 4. de superfic. l. 49. de verborum signif. §. 30. ex diverso. Inst. de ver. divis. In cujus recognitionem plerunq; domino aliquid præstat, l. 1. §. 4. 5. de superfic. ¶ 168) l. 3. de reb. cor. Cujac. in paravis. de superf. l. 1. §. pen. de superfic. l. de pupillo. §. & bellè. de oper. nov. nunc. addè hie *Mano. h. de retinend. possess. rem. 4. q. 3. 4. 6. Gothofred. in l. 1. §. 1. h. 1. & jus consolidationis salvum manet, vid. Donell. libr. 9. comment. c. 17. 18.*
- 46 Est quoque aliquod dominium & dominatio concessa patri in liberis (169), quod familiaris jus vocatur alibi (170): dominatio quoque in uxorem (171), quæ

cum usu harum personarum, quandam etiam proprietatem habet (172). Est jus quoddam etiam uxori in res mariti (173) concessum. Item jus domini, quod habent illi, quibus rei alienari interdita est testamentamento (174), conventionione (175), lege (176), uti habeat prodigi, furiosi, pupilli (177), filiusfamil. (178), conjuges & alii nonnulli (179).

¶ 169) tit. C. de par. qui fil. suos diffrax. §. interdum. de obligation. qua ex delict. nasc. l. 1. §. 2. de rei vindic. l. ult. qua res pign. oblig. Paul. lib. 5. tit. 1. vide *Gen. 42. 11. & seqq. Siracid. c. 33. 20. & seqq. Matth. c. 18 v. 25. Exod. cap. 21. 7. 2. Reg. c. 4. 1. Num. c. 30. Job c. 1. 12. Haliarn. lib. 2. antiq. Roman. Valer. Max. l. 5. c. 8. ¶ 170) l. 6. nam C. de cap. minus. l. ult. d. s. l. 195. pronuntiatio. §. 3. cum l. seq. §. 1. de verborum signif. l. 10. C. de suis & legis. hered. ¶ 171) vid. *Matth. d. c. 18. 25. & Job c. 1. 12. Num. cap. 30. Levit. c. 22. 13. Genes. c. 3. 16. Exod. c. 20. 16. 17. Siracid. d. c. 33. 20. & seqq. Ulpan. tit. 1. & 22. & 27. Gell. lib. 18. c. 6. l. 2. de lib. h. m. exhibend. l. precuntatio. 195. §. 2. de verb. signif. ¶ 172) arg. d. text. ¶ 173) l. 1. rer. amos l. 1. de rit. nupt. ¶ 174) l. 69. peto. §. ult. l. cum 77 §. licetis. de legat. 2. ¶ 175) l. si quis 135. §. ea. de verbor. obligat. l. pen. C. si mancip. ita venierit. ¶ 176) l. 1. Julianus. de curat. furios. Exod. c. 21. 7. Levit. 24. 17. ¶ 177) Donell. libr. 9. com. cap. 10. §. ult. Inst. quibus alien. lic. vel non. ¶ 178) l. ult. C. de bon. qua lib. ¶ 179) vid. *Lasius Donell. d. loc. & dicitur lasius in cap. de potestate dominica, patria, uxoria infra.***

Quasi dominium (180) sequitur, quod loco domini veri hominum opinione habetur (181), cum tamen revera non sit, sed spem, eamq; vel incertam (182), vel certam (183), domini veri consequendi habeat: loco domini dicitur alibi (184), & pro domino facere & agere dicitur (185) talis qui habet ejusmodi dominium.

¶ 180) arg. *l. 1. de act. rer. amos. l. 15. ex libero. fin. de quasi. & text. in l. 19. de stipul. servor. l. 8. si quis. ibi. quasi dominus. de interrogat. l. certum. 6. §. 2. de confess. l. 39. §. quamvis. in fin. ad L. Aquil. l. 7. §. 6. ibi, ad instar. de Public. in rem act. l. 11. de lib. & posthum. & quasi possessio dicitur, l. 23. §. 2. quib. ex causis major. l. 3. §. 17. de vi & vi armat. & quasi meum, l. 39. quintus. §. ult. ad L. Aquil. nam per voculam, quasi, vel modo quodam, vel genere quodam, Jcti impropriatè denotant, l. Pomponius 44. de acquir. rer. domin. l. 20. pro empt. l. 36. de stipul. servor. §. 2. Inst. de hered. qualit. & differenti. l. 1. in fin. de acquir. possess. l. 79. de solut. l. 13. si non. de novat. Cujac. lib. 4. observ. 8. l. 44. Pomponius. ubi Gothofred. de acquir. rer. domin. Bartol. in l. 1. rer. amos. ¶ 181) l. bona fides. 136. de reg. jur. l. 5. §. 2. 3. de rebus cor. qua sub tue. ¶ 182) l. 83. de usufruct. d. l. 15. d. l. 19. facit. l. 139. omnes. de reg. jur. §. si quis à non domino. Inst. de ver. divis. l. 46. non est. l. 48. bona fidei. §. 1. de acquir. rer. domin. l. 25. de iur. ¶ 183) text. notab. in l. 43. ob id quod ad L. Aquil. l. 13. liber. §. 2. d. s. & in l. 17. si dominus. in fin. ibi, verò accrevisse dominium. ad L. Aquil. l. 35. quia. d. s. ¶ 184) d. l. 25. & l. qui fundum 7. §. 3. pro empt. l. 25. ex libero. §. 2. in princ.*

princ. Et fin. de quæst. l. 27. de adm. tut. l. 76. de procurac. § 185) l. s. ut in possess. legat. l. 48. de solut.

50 Hoc rursum simile est dominio pleno, vel nudæ proprietati. Illud est, quo quis bonâ fide & titulo alicujus rei dominium plenum accepit ab illo qui non habuit, vel transferre non potuit: vocatur bonæ fidei possessio (187), quæ causam usurpandi & suum faciendi præstat (188), licet hoc verus dominus impedire possit (189).

§ 186) §. namq;. Instit. de action. tot. tit. de Publician. in rem act. l. bonorum 49. de verb. signif. § 187) l. ult. pro emptor. d. §. si quis à non domino. Inst. de ver. divis. §. ait. Instit. de usucap. l. 4. D. d. t. l. bona fidei 109. de verborum signif. Ulp. tit. 19. §. ult. Armenopolus l. i. tit. 3. l. 137. de reg. jur. d. l. 109. d. t. adda l. 2. §. 1. de religiof. Et sumpti funer. Et Cujac. lib. 18. c. 15. § 188) l. 46. non est novum l. bona. de acquir. rer. dom. l. 74. in fin. de contrah. emption. §. si quis à non domino. Instit. de ver. divis. § 189) l. pen. Et tit. de Public. in rem act. d. l. bona. l. quæsitum. de acquir. rer. dom. vid. infra c. 39. in fine.

52 Bonæ fidei possessionis jus, seu quasi dominium (190) vero domino non nocet (191), quia ideo dominus verus esse non definit (192).

§ 190) d. §. si quis à non domino. §. namq;. Instit. de action. l. bona 48. l. 45. de acquir. rer. dom. tit. de Public. in rem action. l. 1. §. est igitur. uti possides. § 191) l. pen. l. ult. de Public. in rem act. l. 3. C. de rei vindic. l. nemo. C. de acquir. possess. Zafius Et Mynsing. in d. §. namq;. Instit. de action. § 192) tot. tit. de usucap. cum sequent.

53 Quasi dominium nudæ proprietati simile est, quod solâ approbatione sine possessione consequimur (193): item jus fuitatis, quod filiusfam. in bonis paternis habet, parte vivente (194): item quod princeps, seu superior in bonis subditorum (195), vel ipsos subditos (196) habet. Hoc dominium civile etiam appellari potest (197), & potissimum consistit in regendis & conservandis rebus, & personis subditorum gubernandis ad bene & commode in societate humana vivendû (198), & iisdem, necessitate summâ urgente, distrahendis & alienandis (199). Huc quoque refero dominium, seu jus illud, quod spe & potentiâ, non actu habere nos putamus, occasione obligationis & actionis, quod ideo alibi dicitur, videri esse in bonis nostris (200), quodque minus esse quam rem ipsam habere (201). Huc deniq; refero & jus, quâ ratione interesse ad nos res pertinere dicitur (202): nec non dominium pendens, quod rectè adcrevit alicui ex possessione (203), & denique dominium, quod alterius nomine obtinemus (204).

§ 193) l. à Titio 64. de furs. l. 23. de acquir. possess. l. si ager 50. de rei vindic. l. fin. C. de sacros. eccl. l. 49. in fin. ibi, videntur. de verborum signif. § 194) l. in suis 11. verb. quodammodo. de liber. Et posth. hered. instit. l. 14. de suis & legit. hered. l. 30. ex quib. caus. maj. §. 2. ibi, quodammodo domini. Instit. de hered. qualis. Et differ. l. 30. §. 5. de acquir. possess. l. si servum. §. prætor. de acquir. hered. l. si patronus 12. §. 6. de bon. liberis. add. Luc. cap. 15. 31. 12. Matth. cap. 21. 38. Genes. cap. 31. 14. 15. cap. 34. 50.

51. 31. 32. 36. cap. 25. s. 6. Johan. cap. 8. 35. Mynsing. cens. 4. observ. 25. Cujac. in d. §. 1. Instit. de hered. qualis. Alciatus vocat dominium *quæst. in iudic. lib. 2. parerg. c. 15. Et in l. 17. si quis. §. 1. de acquir. possess. Guid. Pap. q. 552. § 195) l. bene à Zenone. C. de quadr. præscript. Novell. 105. cap. 2. §. 4. l. 9. ad L. Rhod. de jact. l. 1. C. de rap. virgin. ibi, nostri orbis regiones Et C. Lucius 11. de evict. l. item si verberatum. de rei vindic. vid. Hotom. quæst. illustr. 1. Et Bodinum de Repub. c. 8. in med. eleganter latè Petrus Gregor. lib. 7. c. 20. num. 56. 57. Et seqq. de Repub. Zafius cons. 10. vol. 2. Et latè Gabriel. lib. 3. de jur. quasit. non tollend. conclus. 1. Et seqq. Et tit. de acquir. rerum domin. conclus. 3. lib. 5. vide Nchem. cap. 9. 37. vid. infra cap. 29. 1. Sam. c. 5. § 196) Nonius Marcell. de propriet. sermon. c. 4. quod est jus Majestatis, d. l. 9. l. non dubio. de captiv. Et postlim. l. si quando. l. adificia. C. de oper. publ. ad de Geil. lib. 2. observat. 56. Et 27. Alciat. d. lib. 2. parerg. c. 15. Guid. Pap. d. quæst. 55. mercatoris. C. de commerc. l. 2. C. de jur. vet. enucl. l. 1. C. de offic. præf. prætor. Adific. l. postliminium. in princ. de captiv. Et postlim. revers. l. 1. C. de summ. Trinit. Et fid. cathol. hominibus. ad Trebellian. l. ult. C. de adific. privat. § 197) Vocatur ab aliis dominium jurisdictionis & protectionis, dominium universale, latè Covarruv. part. 2. resect. §. 9. num. 5. 6. Vacan. à Vacan. lib. 3. declar. 50. num 14. Et Gabriel. d. conclus. 3. tit. de acquir. rerum domin. item dominatio, l. fid. lib. 7. c. 5. fol 989. l. 4. C. de ingen. Et manumiss. vide Coloss. 16. Ephes. cap. 1. 21. Judic. 1. 8. 2. Pet. 2. 10. Judic. 8. 22. 23. 1. Reg. 9. 19. 2. Sam. c. 23. §. 4. De hoc dominio jurisdictionis vide 1. Sam. c. 8. 12. 13. 14. 15. 16. 17. Dent. 17. 14. Et seqq. § 198) l. 1. ibi, cunctos populos quos regit. C. de summ. Trinit. Et fid. cathol. aliâs enim jus gentium, quod modos domini adquirendi introduxit, violaretur, l. ex hoc. de justit. Et jur. Et obstaret arg. ex l. nam hoc natura. de condiç. indeb. Et ex l. pen. de hered. instit. §. fin. Instit. quemadm. testam. infirmantur. Et ex §. 1. Instit. de justit. Et jur. Et ex §. 1. Novell. 81. cap. 2. § 199) Gabriel. d. tit. de jur. quasit. non tollend. col. 102. Gregor. d. loc. per d. l. 15. item Et l. Lucius 11. Et similib. Zaf. d. consil. 10. vol. 2. Geil. lib. 2. observ. 56. Et 57. 1. Sam. cap. 8. 11. Et seqq. text. in lib. 1. Reg. c. 21. de vinea prætor omnem necessitatem Nabotho olivâ à rege. tot. tit. C. si contra jus vel publ. utilit. vide quæ diximus in Politicus cap. 37. vide Bech. c. 46. 18. § 200) l. 49. bonorum. in fin. l. 91. ubi Gædd. de verborum signif. l. 21. d. t. l. cum pater 77. §. sardo. de legat. 2. l. 1. l. 2. l. 3. de bonorum possess. l. 1. l. 2. Et tot. tit. de hered. vel act. vend. l. pretia rerum 63. ad L. Falcid. Ideoque debita in bonis creditoris computantur, l. 1. de ver. divis. l. fraudulentos 25. §. non solum. quæ in fraud. cred. Gædd. in l. 49. num. 13. 14. de verbor. signif. & spei ratio habetur, l. 8. §. 1. de contrah. empt. l. 11. de filiofam. quib. ex caus. in possess. l. 7. de hered. vel actio. vend. siquidem ipsam rem habere videtur, quæ actionem ad eandem consequendam habet, l. is qui actionem 15. de reg. jur. l. 52. de acquir. rer. dom. l. 143. id apud se. de verb. signif. § 201) l. minus est 204. de reg. jur. l. 15. §. 3. 4. quæ satisd. cog. unde fit, ut res alienum naturaliter*

in bonis nostris esse non censetur, l. *subsignatum* 39. §. *bona*. l. *proprie* 23. de verb. signif. & conditionalis debitor improprie debere, l. 7. *Fulcinus*. §. 1. l. 24. §. *ult.* ex quib. caus. in possess. l. 12. de reg. jur. Nam id quod debemus alii, quatenus nondum traditione, vel cessione in alium, creditorumve nostrum est translatum, nostrum adhuc recte dicitur, & esse in nostro dominio & bonis, l. *fin. de condiç. caus. dat. caus.* l. *si socius*. l. *singularia*. l. *si cum servum. de rebus credit. l. traditionibus. C. de pact. per l. fin. de transact. l. quoties. de rei vindic.* Nam magna differentia est inter meum esse, & mihi deberi, l. *scribitis* 34. de auro & arg. legat. l. 27. §. 2. d. *sic*. §. 102. l. *verbum* 181. ubi *Goed.* de verb. sign. l. 27. §. 1. de adulter. l. 1. de tab. exhibend. l. *bona fides* 31. de pos. l. 4. l. 6. §. ex hoc. & seq. l. 9. *quadam*. §. *fin. de edend.* l. 1. §. 1. l. 19. §. *deinde. de ad. lict.* l. 7. l. 8. de iur. jur. l. 1. §. *prodest*. §. *si aliter*. l. 2. §. 1. quor. legat. unde dominus litis dicitur, l. *pen. si quis caus. iud. sub.* l. 30. l. 31. de procur. l. 1. C. de sentent. & in terloc. l. 1. C. de error. advoc. l. 4. §. *ult. de appellat.* l. 22. l. 23. C. de procurat. cuius quasi domini commodum est exhibitionis & editionis necessitas, *vid. d. l. 9. de edend. l. 3. ad exhibend. vide infra cap. 90. §. 203. l. 17. si dominus*. §. 1. l. 25. *liber*. §. 2. d. l. 36. §. 2. de pati. hered. l. 31. in *fin. de hered. instit.* §. 204. de quo *vid. ceter. l. 56. §. qui iustelam. de furt. l. 7. §. si iutor. pro empt. l. 137. de regul. jur. l. 27. de admim. tutor. l. 25. §. ult. de quasb. l. 1. rer. amatarum.*

Hujus loci est titulus de acquir. rer. domin. tit. C. de jure domus. impet. tit. de usufr. tit. de usu & habitat. tit. C. de jure emphyt. tit. si ager vectigal. tit. de superfic. tit. C. de nud. jur. Quir. tollend.

Cap. 19. De possessione.

1. Exercitium domini, quid.
2. Possessio quid, & ejus improprie usus.
3. Possessionis requisita duo.
4. Affectus possidendi.
5. Possessio alterius corpore & apprehensione obtenta.
6. Animo & corpore possessio retinetur.
7. Corporalis rei apprehensio, & ejus appellatio.
8. Corporalis apprehensio, quomodo fiat.
9. Ejus species.
10. Apprehensio naturalis quid.
11. Civilis apprehensio quid.
12. Subjicitur res potestati nostra duplici modo.
13. Nuda demonstratio rei, quid.
14. Mutatio traditionis, resantio &c.
15. Constitutum possessorium quid.
16. Symbolica rei apprehensio quid.
17. Exempla illius.
18. Incorporalium traditio & possessio.
19. Unde possessio facti dicitur, & juris.
20. Commoda possessionis qua.
21. Onera possessionis qua.
22. Species possessionis.

23. Absolutè & verè possessio quid.
24. Possessio civilis quid.
25. Unde dicitur civilis.
26. Ejus appellationes varias.
27. Naturalis possessio quid.
28. 29. Unde ista dicitur, & ejus varie appellationem.
30. Civilis & naturalis possessio nulla.
31. Propria requisita naturalis possessionis.
32. Quis proprie non dicitur possidere.
33. Usufructuarius possidere quomodo dicitur & non possidere.
34. Injusta possessio aliquid juris habet.
35. Modo quodam possessio quid sit.
36. Quid sit, esse in possessione, & qui tales.

Statim de dominio: sequitur de adfinibus, derivatis & descendentibus à dominio: *vide supra c. 18. num. 5.* quæ sunt primò exercitium dominationis, seu domini: deinde distinctio rerum ex dominio sumpta.

Exercitium domini, est ipse dominandi actus, qui dicitur possessio, quæ ob id dominio adfinis est, idque sequitur & comitatur (1) in usu & praxi, hæc, dominiurum aliquando præcedit, quippe cujus occasione, vel beneficio dominiurum aliquando acquiritur (2); in theoria vero, cognitio dominiurum, possessionem præcedit (3).

Possessio autem à sedibus dicta (4), est rei alterius (5) definitæ & certæ (6) detentio (7), in apprehensione, animo & corpore conjunctim facta, consistens (8). Jus insistendi rei, vel tenendi rem, possessionem non dixerim (9). Aliquando possessio sumitur pro dominio (10), nec non pro usucapione (11), rerum universitate (12), ipsis corporibus (13), pro dominio possessionis (14). Licet aliàs à dominio possessio distinguatur (15), & à dominio separata, nuda vocetur (16).

§ 1) l. *per procuratorem* 8. C. de acquir. poss. l. 1. D. d. si §. *pen. Instit. per quas personas nob. acquir. infr. num. 100. & seqq.* § 2) l. 1. l. 23. h. *sic. Com. lib. 1. d. Spur. cap. 8. ubi laud. per l. traditio. §. ult. de acquir. rerum dom. l. 1. C. de adq. hered.* § 3) quia & possessio est species quædam domini, quæ tamen, cum sit juris & facti, à dominio separatur. Potentia & facultas dominandi, utendive re, penes possessorem est. Potentia verò prior est suo actu. Atque sic Jctus *in l. 1. h. 2.* accipiendus, dum ex possessione dominia cæpisse ait, hoc est, exercitio & actu dominandi, cujusq; dominia & jura rerum cetera apparuisse. Constat enim, Deum statim in principio creationis potentiam & facultatem dominandi in hominem transtulisse, *Genes. cap. 1. 28. 29. 30. cap. 9. 2. 3. 4. Psalm. 8. 7. & sequentib.* quam dominationem concessam postea secutum est exercitium & usus dominationis, *ut infra dicitur.* quæ Jctus est possessio. *vide Genes. c. 3. 23. 17. & quomodo bonâ fide possidere, & ex possessione dominium acquirere quis posset, nisi causa justa, hoc est, facultas dominandi præcederet.* Sed hac interpretatione non est opus, si distinctionem Alciati, Cujacii & Duarenz in l. 1. §. 1. h. *sic. & Donell. lib. 4. comm. cap. 19.* sequantur: qui dicunt, in hisce, qua

quæ nullius sunt, à possessione dominium cœpisse, *secundum d. l. 1.* In aliis, quæ alicujus sunt, tempore acquisitionis: contra, possessionem non esse necessariam ad dominium adquirendum, *arg. l. 2. naturaliter. §. 1. l. pen. b. 1.* Quamvis nec ex possessione semper dominium quodvis præsumatur, & contra: *vide Menoch. lib. 6. præsumpt. 63. Boer. decis. 42.* & possessio cum proprietate nihil commune habeat, *l. 2. §. 1. penult. b. tit.* Nec etiam dominium ex possessione & traditione omni incipit, *l. nunquam 31. de acquir. rerum domin.* & quarundam rerum dominium, etiam sine possessione procedenti transferatur, & sine nostro facto, *l. à Titio. in fin. de furt. §. sui autem. Institus. de hered. qua ab intest. l. si ager. §. 1. de rei vindic. l. 23. b. tit. l. 2. de Public. in rem act. Cujac. in l. 2. b. tit. Menoch. de recuper. possess. remedi. 1. quæst. 37. § 4) l. 1. in princ. & l. 3. §. 5. b. tit. Consensu libr. 1. disputat. cap. 9. Borchols de acquirenda possess. cap. 1. num. 6. 7. Vacon à Varun. lib. 2. declarat. cap. 1. num. 4. vel, ut quidam, à sessione, Cujacius in parat. C. b. tit. Donellus libr. 5. comm. cap. 6. vel, ut quidam, à pedum positione, Petrus Gregor. lib. 1. syntagm. c. 13. Vacon. lib. 2. declar. c. 32. num. 3. 4. Alciatus in l. 1. num. 2. b. tit. & libr. 1. parerg. cap. 1. per l. 1. l. 18. §. 2. b. tit. Cicero libr. 1. officior. facis Deus. cap. 11. 10. 11. 24. 29. 31. cap. 26. 1. c. 28. 21. Jesc. c. 14. vel, ut quidam, à pos, vel posit, unde compos, impos, quod possessor possit sedere, *Alciat. in d. l. 1. num. 3. b. 1. per l. 3. §. 5. b. tit. & libr. 1. disputat. c. 1. § 5) l. 3. l. 13. l. 15. l. 47. h. 1. l. 10. de usucapione. § 6) l. 18. quod mo. §. 2. ibi, quàm si pedem. l. 3. §. 2. ubi Cujacius l. 26. lo: mu. b. tit. l. 32. §. 2. de usucap. Borchols de acquir. possess. cap. 1. num. 9. 10. Donellus libr. 5. cap. 8. talis quæ sit vacua ab aliis possessioibus, l. 3. §. 5. ubi Dd. l. 33. l. 34. b. tit. l. 20. §. ult. de acquirend. rerum domin. l. 3. Cod. eod. l. 79. pecuniam. de solution. l. 4. §. 22. 28. de usucap. § 7) l. 1. b. 1. l. 3. §. 3. & sequentib. b. tit. § 8) d. l. 1. §. 1. l. 23. cum heredes. l. 3. §. 20. & seq. b. 1. l. 4. §. ult. de usucapione. l. 15. ab hostibus. §. fin. ex quib. caus. major. l. unic. C. de usucap. transform. l. 188. l. 164. §. 2. l. 143. de verborum signif. l. 38. stipulatio. §. 9. de verborum oblig. Donell. libr. 5. cap. 6. comm. Cujac. in d. l. 38. §. 7. 8. 9. Duaren. libr. 1. d. sponat. cap. 18. Hotoman. quæst. illust. 41. Borchols c. 1. num. 15. 16. b. tit. Nam hæc detentio consistit in affectione tenendi & corporali apprehensione, l. 3. in pr. & §. 3. 6. l. 1. §. 3. 9. 10. 20. 21. l. 8. l. 41. b. tit. l. 2. C. de peric. & comm. rei vendit. non solo corpore, l. 3. §. 12. 13. h. 1. neque solo animo, d. l. 3. §. 12. l. 41. qui jure. l. 3. §. 3. h. 1. l. 4. l. 10. Cod. eod. Donell. libr. 5. c. 28. per l. 1. §. 3. §. 20. l. 3. §. 1. 2. l. 41. b. tit. Unde Theophilo *ἡ ἐπιχειρησὶς καὶ ἡ ἀποχρησὶς*, vel *ἡ ἐπιχειρησὶς καὶ ἡ ἀποχρησὶς* dicitur. Hoc sensu dicitur res penes aliquem esse, *l. penes te 63. de verborum signif. l. 1. de tab. exhib. l. namo. C. b. tit. penes te, hoc est, penitus apud te, adde l. 1. §. elegantior & seq. l. 5. l. 8. l. 15. l. 30. deposit. l. 5. §. si de mo. l. 18. §. 1. commod. l. 1. l. 2. de cast. pecul. l. 15. §. cum qui. de precar. Unde quis habet rei exhibendæ & restituendæ facultatem, l. 9. officium in fin. l. 3. §. fin. l. 4. l. 5. §. 5. 6. ad. usucap. l. 10. §. 2. de acquir. rer. domin. l. 8. C. de action. omp. l. 2. l. 3. C. d. sis. l. 13. qui.***

apprehendendæ possessionis, *per l. peregrè 44. ibi, possessio jus non est ei peremptum. h. 1.* possessio verò est ipse rei usus, *l. 19. deniq. l. 23. ex quib. caus. major. l. 12. §. 2. de captiv. & postlim. reverf. l. 12. C. de fund. patr. l. 4. C. de divers. præd. §. 4. illis Inst. per quas person. nob. adquir. l. 8. C. de omn. agr. desert. lib. 11. quod jus possidendi, in l. 7. quicunq. C. de omni agro desert. lib. 11. tit. 19. vocatur diacatochia, adde & l. 4. 4. peregrè. h. 1. & possessio possessa, l. 20. possessio. de usucap. nec amissa possessione, jura amittuntur, §. ult. Instit. de ver. divis. l. 9. l. qui restitueret 69. de rei vindic. item dejectus ex possessione, non possidet, *l. 5. naturaliter de usuc. & tamen jus tenendi & possidendi retinet, l. si quis vi 17. h. tit. l. 1. und. vi. & qui nondum possidet, jus possidendi habere potest, l. sed si 40. de legat. 1. tit. quor. honor. tit. quor. legat. Donell. l. 5. comm. c. 6. dissentis Borchols h. tit. num. 17. & seq. c. 1. & Dd communis sententia, ut testatur Alciatus in l. 1. b. tit. § 10) l. 78. interdum. ubi Gædd. de verb. signif. l. 98. qui res. de solus l. 4. C. de contrah. empt. l. ult. Cod. de præd. minor. l. 41. §. 6. de legat. 3. l. 27. si de vi. de judic. l. si medicus. de var. & extraord. cognit. l. Lucius 11. de evict. l. 7. de dam. infect. l. 15. à Divo. de re judic. l. penult. de alien. jud. mus. caus. l. 1. l. 2. C. si major. fact. alien. res. hab. l. 2. l. 3. Cod. si quis ignor. res minor. l. 1. l. 3. de tunc. possess. l. cum res. C. de contrah. empt. l. 3. siquidem. de donat. inter vir. & ux. l. verbum pertinere. ubi Alciatus. & Bro: b. de verb. signif. Roland. à Valle consil. 51. nu. 20. vol. 1. Hotom. quæst. illust. 41. qui ibidem putat ita accipiendum, quod possessio juris esse dicitur. l. nemo 10. Cod. b. tit. sed male, ut infra à dicam. Significationis hujus etiam testimonia de possessione extant, *Gen. c. 15. 7. 8. c. 26. 14. c. 47. 27. 8. Lev. c. 25. 10. 13. 24. 27. 28. 33. 34. 26. Num. c. 35. 28. c. 17. 20. 21. 23. 26. c. 16. 14. c. 18. 20. 21. 23. 24. c. 26. 62. Exod. c. 21. 23. Deut. c. 4. 21. 22. 26. c. 10. 9. c. 12. 12. c. 14. 27. c. 8. 1. c. 9. 4. 5. c. 11. 8. 9. 10. 11. 24. Act. c. 17. 19. § 11) l. 23. l. 30. l. deniq. 19. & seq. ex quib. caus. major. § 12) l. 1. l. 2. l. 3. de honor. possess. l. 49. honorum. l. nihil aliud de verb. signif. § 13) l. 115. quæstio. l. rectè. l. 25. l. 49. de verb. sig. l. 3. de var. & extraord. cognit. l. Pannonius. de acquir. hered. l. 12. quæstium. de instrum. vel instrum. legat. l. 1. §. sed si. si quid in fraud. pat. l. 2. §. si decem. ut legat. seu fideicom. l. 38. de minor. l. ult. C. de cõmpensat. l. minorum. C. de præd. & aliis rebus minor. l. si quis. C. de fund. patr. lib. 11. l. per colonum. C. de agri. & consil. l. pen. de alien. jud. mus. caus. l. 5. §. ait. de reb. cor. qui sub tus. l. 2. C. de probat. l. per colonum. l. hic penes. C. de agric. & consil. Cicero in paradox. Deut. c. 26. 1. Act. c. 4. 34. c. 5. 1. Luc. c. 18. 12. Lev. c. 10. 13. 24. 27. 28. 33. 34. 46. § 14) l. 1. Cod. si quis rem minor. esse ignor. sine decret. l. 7. in fin. de incend. sum. naufrag. l. 11. locorum. C. de omni agro desert. lib. 11. d. l. 28. interdum. de verb. signif. l. 2. de fund. dosal. Hinc possessione quis suam facere dicitur, *l. indobiti soluti. §. sed est. de conduct. indob. Isidor. lib. 15. orig. c. 13. Mercator lib. 3. noi. c. 9. Robert. animad. d. loc. sine qua scil. dominium plenum non acquiritur, l. 1. h. 1. §. ex his itaq. Inst. per quas. pers. l. per procuratorem. C. h. 1. l. 3. §. 5. h. tit. l. 25. & 101. tit. de usucap. l. 10. §. 2. de acquir. rer. domin. l. 8. C. de action. omp. l. 2. l. 3. C. d. sis. l. 13. qui.****

0707

et non

privatis & 8. num. s. eu domi- ra.

actus, qui l est, idque omium vel beneo- theoria

it (3). ei alicujus 2 benfione, as (8). Jus non dux- minio (10), litate (12), omis (14), (15), & à

l. 1. D. d. num. 100. cap. 8. ubi l. 1. C. de quædam dominio utendive or est suo dum ex ticio & m cetia principio iandi in a. cap. 9. ationem usus do- possessio. collidere, ostet. nisi cederet. etionem Donell. u hisce, que

C. de distract. pign. l. 75. ubi. § ult. de verborum obligat. Hotom. quæst. uli. str. 12. & Cuj. ac. in parasit. C. per quas person. atque hinc vindicatione possessionis, l. 9. officium. de rei vindic. l. 3. l. 5. C. d. s. l. unde vi. § 15) l. 12. naturalliter. § 1. l. 17. l. 52. permisceri. l. 35. exitus. h. s. l. 1. §. 1. 2. nisi possid. l. 38. stipulatio. §. 3. de verb. obligat. Cujacius lib. 7. observ. c. 38. Donell. in l. 3. num. 4. s. 6. 7. C. de interd. & libr. 4. comm. cap. 19. Connan. lib. 3. comm. cap. 8. num. 2. Licet autem dominus rei possidere dicatur, d. l. 12. naturalliter. §. 1. l. 17. §. 1. l. 21. in fin. h. s. l. 38. §. habere. de verbor. obligat. l. 4. §. 23. l. 13. pignori. §. 2. l. 29. de usucap. l. 2. pro suo. non tamen possessor, sed dominus solet appellari, vid. Menoch. in prafas. de recup. possess. num. 21. 22. 23. Brech. in l. 115. de verb. signif. arg. l. 21. e. a. quo. de usucap. l. 30. d. r. quia rei suæ neque pignus, neque locatio esse potest. § 16) l. 66. si cum venditor. de vi. l. 1. l. 10. in fin. de pignor.

3) Possessio habet requisita propria & species. Requirita propria possessionis sunt duo: nimirum affectus possidendi, & apprehensio rei corporalis, quorum utrumque in facto consistit, ut rectè Duarenus asserit: Unde veres bene dixerunt: possessionem consistere copulativè in animo & corpore (17).

4) Affectus, seu voluntas possidendi est, quâ quis jure permittente, ipsemet sciens, vult & constituit possidere rem (18): quæ affectio modò animus possidendi, modò intellectus, modò iudicium, propositum, modò mens, cogitatio, vel voluntas dicitur (19).

5) Ipsemet velle dicitur, qui animo proprio, non alieno possidet (20), licet corpore proprio (21), vel alieno (22) possideat: corpore nimirum ejus, qui eo animo possidet & apprehendit, ut non sibi, sed nobis, voluntate nostrâ (23) possideat & teneat (24): ut servi (25), vel liberi homines (26): quod utilitatis causâ receptum Hotomannus putat (27).

6) Unde sequitur, possessionem animo quoque & corpore retineri (28). Animo, inquam, nostro solo (29); corpore verò tam nostro, quam alieno (30). Animo solo, vel corpore solo, neque acquiritur, neque amittitur possessio (31).

§ 17) l. nemo 10. Cod. de acquir. possess. l. 153. ferè. de rep. jor. l. 1. §. 3. l. 3. §. 1. §. 3. s. 6. l. 12. l. 8. quemadmodum. l. 25. §. fin. l. 41. l. 42. §. 1. l. 51. l. 24. si me. l. 44. peregrè. h. s. l. 1. §. sive autem 24. de vi & vi armat. Paul. lib. 5. tit. 2. §. 1. Cujacius lib. 9. observ. cap. 33. & libr. 18. observ. cap. 24. Donell. lib. 5. comm. cap. 8. nisi lex quandoque ipso jure possessionem transferat, vide Menoch. de recup. possess. remed. 1. quæst. 37. Tiraquell. in tract. de mort. saisit. le. vis. declar. 7. & 6. in prafas. per l. à Titio. de furs. l. si ager §. 1. de rei vindic. l. 30. ex quibus caus. major. l. 11. de liv. & postib. h. s. l. 14. de sus & legis. l. 2. pro socio. vel fugat alium possidere. l. 12. cum unus. l. 13. de reb. auctor. jud. possid. vel alii possessionem alterius imputet, l. 14. l. 15. l. 20. l. 40. de usucap. Quam tamen non veram, sed fictam esse possessionem, dicit Menoch. remed. 4. quæst. 43. de adsp. ser. d. possess. seu potius diacatochiam quandam, de qua supra cap. 18. § 18) l. 1. §. 3. l. 3. §. 1. 3. 12.

l. 49. h. s. l. nemo 10. C. d. s. & supr. allegat. text. § 19) in textib. l. 1. §. 3. furiosus. l. 3. §. 1. §. 6. §. 13. l. 46. quamvis. l. 47. h. s. l. licet. C. de acquir. possess. § 20) d. l. 3. possidore. §. 12. castorium. h. s. l. Paul. lib. 5. tit. 2. §. 1. vid. l. 3. §. 12. l. 44. §. 1. h. s. l. § 21) d. l. 3. §. 12. § 22) d. l. 3. §. 12. §. 8. l. 1. §. per procuratorem. l. 49. possessio. § ult. l. 9. generaliter. l. 18. quod meo. h. s. l. 5. ea qua. de acquir. rerum domin. §. possidere. Instituta. de interd. l. 1. C. per quas person. §. 5. Institus. d. s. Ratio est, quòd quæ corporis ministerio peraguntur, etiam per alium geri possunt, l. quod quis. de regul. juris. secus, quæ animo. De pupillo possidente vide l. quemadmodum 32. §. 2. l. 1. §. 3. 4. ubi Duaren. hoc tit. Cujac. ad African. tract. 4. Donellus lib. 5. comm. cap. 11. l. 3. C. h. s. l. § 23) l. 5 l. 18. quod meo. l. 1. §. 5. 6. 7. 8. 19. 20. l. 42. §. 1. h. s. l. 8. Cod. eod. vid. l. qui mihi. de donat. Donell. libr. 5. comment. cap. 8 cap. 10. Ergo ignorantibus & nolentibus nobis possessio non acquiritur, nisi in causa peculiari, l. 1. §. 5. 6. & sequentib. l. 3. §. 12. l. 44. §. 1. h. s. l. vid. l. 1. Coa. eod. l. 34. si me. in fine. & §. 1. l. 49. infr. h. s. l. §. 5. Instit. per quas person. l. 13. de acquir. rerum domin. § 24) l. 1. §. 3. 9. 10. 11. 19. 20. l. 3. §. 8. l. 42. l. 9. l. 49. §. fin. h. s. l. l. per servum. §. ult. de acquir. rerum. domin. vide l. qui mihi. de donat. quod vocatur jus constituti possessio, ut infra dicitur latius. § 25) d. l. 1. §. 14. 15. 16. h. s. l. 18. de acquir. rerum domin. l. 3. §. 12. l. 4. l. 24. l. 44. h. s. l. Connanus libr. 3. comment. cap. 8. num. 9. Cujac. lib. 24. observat. cap. 9. § 26) §. 4. 5. Institus, per quas person. l. 1. §. 6. 8. l. 34. de stipulat. servor. l. 2. l. 18. §. 1. h. s. l. l. 12. C. eod. h. s. l. 27. de administr. tutor. l. 23. de acquir. rerum domin. Johann. Vaud. lib. 1. quæst. 47. Duarenus in l. 1. §. 20. h. s. l. per l. 17. §. 1. de pos. l. 8. commed. etiam sine cessione. l. 42. §. 1. h. s. l. Donell. lib. 5. c. 8. comm. addo Cujac. lib. 24. observ. cap. 9. Robert. libr. 1. animadv. c. 19. Mercat. lib. 1. not. cap. 9. Borcholt. c. 4. de acquir. poss. § 27) Hotom. quæst. illust. 41. per l. quod meo 18. §. 1. l. 1. §. 14. h. s. l. 8. per procuratorem. C. h. s. l. § 28) l. qui bona 19. §. 1. h. s. l. 4. C. h. s. l. § 29) l. 3. §. 12. h. s. l. arg. l. 6. l. 23. cum heredes, §. 1. l. 30. qui. §. 5. l. 44. 46. h. s. l. ult. Cod. eod. Paul. lib. 5. tit. 2. § 30) l. 9. generaliter. l. 31. l. 18. l. 3. § 12. de acquir. possess. l. 53. de acquir. rerum domin. Donellus lib. 5. comm. cap. 13. § 31) l. 8. quemadmodum. l. 3. §. 6. & seqq. h. s. l. 10. nemo. C. h. s. dixi supra. Quòd verò dicitur in solo animo possessio consistere & retineri, l. 30. qui univ. §. 5. l. 3. §. 7. 8. l. 6. clam. §. fin. l. 44. l. 46. l. 51. quarundam. l. 17. §. 1. l. 34. l. 25. in fin. h. s. l. 4. licet, C. eod. §. possidere. Institus. de interd. l. 1. §. 13. & sequentib. de vi & vi armat. Paul. libr. 5. sentent. tit. 2. l. 5. C. de liberal. caus. vel in voluntate non deferendæ possessionis, l. si is qui 27. hoc tit. de acquir. possess. hoc, inquam, jus & causam possessionis adquisitæ semel, vel adquirendæ, atque jus tenendi & insistendi, diacatochiam potius, quam ipsam possessionem notat, l. 44. peregrè. h. s. l. 10. nemo. Cod. h. s. l. §. 4. ibi, quia non possides. Instit. per quas person. nob. acquir. l. 40. sed si. de leg. 1. Donellus libr. 5. comm. c. 6. putat, juris interpretatione & fictione, non naturâ nos possidere animo, arg. d. l. nemo 10. C. h. s. l. 12. l. 13. de

res. aut. jud. possid. quod jus talem habeat, ac si adhuc corpore possideret. Idem sentis Hotom. quast. 41. Atque jus hoc possidendi, quod dixi, in alium transit, l. de accessionib. de divers. Et semper. prescript. us. supr. à dixi. cum tamen possessio non transeat, l. cum heredes 23. h. tit. except. suis hered. l. 30. ex quibus caus. major. Atque sic etiam accipiendum, quod dicitur, possessionem solo animo amitti, l. 3. §. 6. h. t. Nam hoc verum, quoad mutationem possessionis propriæ, quam amittit, qui constituit se nolle possidere, qui tamen quatenus adhuc possidet, vel manet corpore in possessione, rectè alieno nomine detinere dicitur, eoque, quò etiam corporalem rei detentionem corpore dimittit, & alius, cujus nomine corpore mansit in detentione, possidere incipiat, l. 19. qui bona. §. 1. ubi Cujacius. l. 34. si ma. h. s. l. 44. §. ult. D. h. t. aliter Donell. lib. 5. c. 6. Et Gothofred. in d. l. 8. h. t. Et Bor. hols. c. 8. num. 2. Et seqq. h. t. Duaren. in l. 3. §. 6. in amittenda. h. t. Animo igitur sibi quis causam possessionis mutat, factò & voluntate illius, cujus nomine possidere vult, interveniente, l. 3. §. 19. 20. ubi Cujac. h. t. sed non desinit ideo possidere nomine alieno, quando adhuc corpore possessioni incumbit, secus quando & corpore desit possidere, l. 19. §. 1. l. 7. l. 25. §. ult. l. 3. §. 9. 10. 11. h. tit. quomodo intelligendam veterum sententiam expressè dicitur in l. 29. qui bona. §. 1. h. tit.

7 Corporalis rei apprehensio est alterum possessionis requisitum, consistens in rei vacuæ (32) verè, vel quasi traditæ, detentione, usu, exercitio & tractatione naturali (33), contactu, vel visu facta, vel potestativa (34). Appellatur possessionis usurpatio (35), vel exercitium actus possessorii. Hinc incubatio (36), detentio & usurpatio (37).

8 Corporalis hæc apprehensio fit corpore nostro, vel alieno ejus qui nomine nostro ut nobis possideat, apprehendi (38); puta corpore & ministerio servi, vel alterius liberi hominis (39), qui alieno, non suo jure detinet (40).

9 Species hujus corporalis apprehensionis sunt duæ: una naturalis, altera civilis.

10 Naturalis est apprehensio, quæ & corporalis possessio dicitur (41); sic quæ corpore & actu, visu nimirum, vel tactu rei (42); ut si rem præsentem, mobilem manucapimus & apprehendimus (43): vel cum fundum ingredimur (44), in eumque inducimur (45): vel, inquam, sit cultura rei (46), aut usu ejusdem (47), perceptione fructuum (48), pensionum, reddituum (49), censuum, collectarum solutione & perceptione (50): lignorum distictione, bestiarum, pecorũve pastione (51), & exercitio illorum actuum, qui ad onus vel incommodum domini cujusvis pertinent (52), atque individue jus domini comitantur (53).

11 Civilis apprehensio est, quæ custodiæ & potestati nostræ res possessore alio vacans, possidenda subicitur & quasi traditur, ita ut quatenus velimus, possessionem & usum ejus nancisci possimus (54); quia satis

præsens res esse & possideri dicitur, quam habere possumus, si volumus (55).

Potestati verò nostræ res possidenda præsens subicitur, nobis possidere volentibus (56), nudâ demonstratione, vel symbolo tradito.

Nuda demonstratio perficitur solâ rei præsentis ostensione, vel exhibitione in re præsentî à domino possidente facta (57), alii possidere volenti, vel ejusdem procuratori (58), servo, vel filiosam (59).

Huc refero quoque, quando traditionis mutatione possessio tradita & apprehensa innuitur (60): sicuti & prorogatione tacitâ, vel expressâ rei possessæ ab herede (61), retentione ususfactus (62).

Atque huc etiam refero constitutum possessorium, quod vocant, quo nomine & jure alterius præsentis & approbantis possidere volumus, vel ab alio & pro alio, ex causa, seu titulo justo & vero rem, quam tempore constituti, constituentes possidebamus (63) civiliter animo domini (64).

Symbolica rei apprehensio est, quæ notâ aliquâ possessionem repræsentante & individue comitante, indicatur, uti traditione prioris possessoris & alterius acceptatione (65), nimirum traditione clavium, vestis (66), annuli, aut alterius instrumenti, scripturæ, navis, equi, domus, fundi, vel aliarum rerum (67) in præsentia & conspectu rei ipsius possidenda facta (68).

Sic etiam possessionis apprehensio significatur vini gustatione, trahum consignatione (69), signi, vel insignium inscriptione, inculptatione, notatione, appositione (70): item rei depositione in domo alicujus (71), custodis appositione (72): item instrumenti, pro rebus in eo consignatis traditione (73), descriptione & inscriptione in librum æstimati censualem (74); partis alicujus integri apprehensione (75), investitura (76), possessoris prioris voluntate tacitâ, vel præsumptâ aut expressâ factis.

Sic res incorporales per exercitium & usum earundem cum patientia & scientia ejus, qui prohibere potest, apprehendi dicuntur (77). Actu etiam uno, qui non nisi à vero possessore exerceri solet (78), interposito, à possidente & utente jure incorporali (79). Apud Judæos calcæus exurus signum possessionis translatae & cessæ erat (80).

¶ 31 l. 3. §. 5. ubi Dd. l. 33. l. 34. h. t. l. 2. l. 3. de act. emp. l. 20. §. ult. de adquir. rer. dom. ¶ 33 Theophilus *οὐκ ἐν κτήριον* vocat. §. *φουσι*. Inst. de rerum divis. Et in interd. Inst. *οὐ μολὴν πρὸς γυμνασίου* & *ὁμοῦ*. l. 3. §. 3. §. 13. l. 23. in princ. Et §. 1. l. 38. l. 1. in princ. Et §. 21. h. tit. l. 1. C. de pact. Menoch. de resin. possess. quast. 72. num. 3. ¶ 34 l. 3. §. 1. Et l. 1. §. 21. 22. h. t. arg. l. 3. §. 13. Et seqq. h. t. ¶ 35 Ravard. traît. de aut. prudens. c. 9. l. 2. de usufruct. l. 6. nam satis. l. 8. §. 1. l. 16. quemadmodum. servitus. amitt. ¶ 36 l. ult. C. ne dom. vel templ. ¶ 37 l. 1. ubi Cujac. h. tit. ¶ 38 l. 5. l. 18. quod meo. l. 1. §. 5. C. sequentib. h. t. Et supr. dixi. ¶ 39 d. l. 1. §. 14. 15. Et seqq. l. 3. §. 12. l. 4. l. 44. l. 24. h. tit. ¶ 40 l. qui jure. l. 18. quod meo. h. tit. ¶ 41 l. 23. si id. §. 2. l. 24. l. 23. l. 3. §. Narratio. §. Narratio.

619 in
l. 13. 135
l. 2. l. 3.
l. 13. §. 2.
l. 19. §. 6.
de acquir.
l. 1. C. per
quæ cor-
gen poss.
mo. De
§. 3. 4. ubi
Donell.
quæ res.
d. 1. l. qui
cap. 10. Et
non ad
sequenti-
l. 4. si me. in
perjen. l. 13.
10. 11. 19. 20.
177. §. ult. de
tenas. quod
dicitur la-
quis. 100
an. l. 3.
cap. 9.
6. 8. l. 34. de
h. tit. l. 27.
omn. Joh. de
11. per l. 17.
42. §. 1. h. t.
ob. cap. 9.
1. 201. cap. 9.
14. §. 1. ubi 41.
10. ut autem.
s. §. 19. l. 3.
ui. §. 1. l. 44.
10. l. 9. §. 2.
de acquir.
3. §. 31. l. 8.
nemo. C. h. t.
no possessio
s. l. 3. §. 7. 8.
17. §. 1. l. 34.
e. Institua. de
ormas. Paul.
vel in volun-
27. hoc tit.
tam possess.
atque just.
quam ipsam
nemo. Cad.
person. mov.
comm. c. 6.
naturâ nos
l. 12. l. 13. de
reb.

h. tit. § 42) l. 3. §. 3. l. 1. § 21 si iusserim. h. tit. § 43) l. 3. §. 3. l. 1. §. 21. si iusserim. h. tit. § 44) d. l. 3. in princ. l. 41. h. 1. l. 6. §. 1. nulla. C. b. s. Mascardus conclus. 1179. & 1187. de probat. § 45) l. 32. §. 4. de administ. iur. l. 3. de usufr. l. 33. fundi. l. pen. §. ult. h. tit. Rarvard. d. c. 9. § 46) l. arborib. §. nam. c. si. de usufr. l. 3. C. fin. regund. l. vim facis. de vi & vi armat. Menoch. de retin. possess. num. 563. remed. 3. Borchole cap. 3. num. 5. 16. h. tit. Mascard. conclus. 1182. vol. 3. per L. licet. C. b. tit. § 47) l. ult. de serv. l. 2. §. 3. 8. ne quid in loc. publ. Menoch. remed. 3. quaest. 72 num. 576. § 48) l. 48. de solus. l. 2. C. h. 1. l. 20. C. de agricol. & confis. l. filiusfam. §. Divi. de legat. l. 3. C. fin. regund. Menoch. d. loc. num. 505. & seqq. Mascardus conclus. 1183. vol. 3. § 49) Mascard. conclus. 1180. & Menoch. d. loco. nu. 567. & seqq. Nam pensio loco fructuum succedit, l. defuncta. de usufr. § 50) Menoch. d. remed. n. 568. § 51) Mascard. conclus. 1189. per l. 7. §. 12. solus. matr. l. 2. C. b. tit. l. 12. de usufr. § 52) vide supr. de dominio. Mascard. conclus. 1214. § 53) Mascard. & Menoch. d. loc. per l. 2. C. b. s. l. Titia 48. de solus. § 54) l. 3. §. 3. in fine. § Nervus. 13. & seqq. h. 1. quod eouque possuum, donec alius corpore non occupavit, & nos revertentes repellit, l. 25. si id quod. §. 2. l. 3. §. 7. 8. 9. l. 6. clam. §. fin. h. 1. l. 3. §. 14. de vi & vi armat. vid. Jofu. cap. 2. 19. 24. cap. 6. 3. c. 8. 1. 7. 8. Judic. c. 8. 3. 4. § 55) arg. l. 3. §. 13. 14. & seqq. h. tit. l. 3. C. de locat. prador. lib. 11. § 56) l. 1. §. pen. l. quod mox 18. §. 2. l. 1. quarundam. h. tit. l. 79. de solus. Covarruvias libr. 3. variarum resolut. cap. 16. num. 11. § 57) l. 1. §. 21. l. 18. §. 2. h. tit. l. 74. de contrahend. empt. § 58) d. l. 1. §. 20. d. l. 18. §. 2. l. 4. 2. h. tit. § 59) l. 16. si a'opra vero de precar. l. 1. l. 3. l. 4. h. tit. §. 5. Instis. per quas person. l. 1. l. 2. C. d. tit. l. pen. de acquir. rerum domin. l. 51. quarundam. h. tit. vid. supr. de dominii adquisit. § 60) l. 9. §. fin. de reb. credit. l. 21. interdum. §. fin. l. 37. h. tit. d. §. 6. Instis. de action. l. 21. si servus. de acquir. rerum domin. § 61) l. 4. in rebus. §. fin. l. 1. l. 12. de precar. Friderus de possess. l. 1. n. 47. § 62) l. qui quis 28. C. de donat. Mascard. conclus. 1188. vol. 3. Tiraquell. de jur. constit. possess. limit. 3. num. 3. l. 7. Nam qui non possidet, alium possessorem facere non potest, l. memo plus juris. de reg. jur. Talis enim videtur apprehensio fictione brevis vel longæ manus facta, l. 15. singularia. l. 9. §. ult. de rebus credit. §. 44. interdum. Instis. de verum divisione. vid. l. 16. de precar. l. 2. pro scio. l. 13. de rebus auct. jud. possid. l. 77. quadam. de rei vindic. l. 62. de evict. l. 21. §. 1. de acquir. rerum domin. l. 21. §. fin. l. 37. h. tit. de acquir. possess. § 63) l. quadam mulier. ubi Bart. de rei vindic. l. quamvis. §. 1. l. 18. quod. h. tit. l. interdum. l. certe. §. f. de precar. Tiraquellus latissimè in tractatu de iure constitutivis possessoriis. Mascard. conclus. 1211. Ratio est, quia ira constituens, se alterius nomine possidere, sibi mutat facto alterius possessionem. Necessè vero est, ut constitutus tempore constitutioni civiliter possideat, Tiraquellus d. loc. part. 3. limit. 1. 6. 7. 8. 9. 10. 30. Friderus de possess. cap. 11. num. 41. 42. Mortuo hoc constituto illi, cui factum est constitutum, possessio expirat. Hæretes constitutus, si in possessione manere permit-

tuntur, à vero possessore dominòve continuat constitutum, l. isem quarum. §. qui impetio. locat. l. planè. pro soc. Hæres ejus, cuius nomine constitutus possidebat, continuat possessionem, l. 4. in rebus. §. fin. de precar. l. 8. quasium. §. d. s. l. 2. §. ult. d. s. Tiraquell. d. loc. part. 2. ampl. 12. & seqq. Mascard. conclus. 1188. Faber decad. d. loc. errore 9. & 10. de error. pragmat. § 64) Tiraquell. d. loc. part. 3. limit. 14. per l. quamvis 32. §. 1. ubi Bartol. h. tit. Aliquis in l. 18. h. 1. Requisita igitur constituti possessori sunt: I. ut constitutus verè & civiliter possideat. II. ut cuius nomine possidere velit, præsens sit & acceptet. III. ut ex titulo iusto, pro alio, vel nomine alterius possideat, de quib. Alciat. & Tiraquell. & Bart. d. in locis. § 65) l. 48. pradia. h. 1. l. 38. §. 1. §. 2. ibi, & hæres eum accepisset. h. tit. § 66) l. 9. quæratione. §. 6. de acquir. rer. dom. l. 74. clavib. de contrab. empt. l. 1. §. pen. h. 1. §. 45. Inst. de ver. divus. Mascard. conclus. 298. & conclus. 1184. & seqq. Ratio est, quia claves pars rei dicuntur, l. fundi in princ. de action. empt. quæ apprehensio, è tota res possideri dicitur, l. 3. de acquir. possess. arg. l. vulgaris. in pr. de furtis. § 67) Covarruv. lib. 3. variar. resolut. c. 16. nu. 11. per l. 1. C. de donat. l. 2. de pat. l. cum constit. C. qua res pignor. l. creditricem. de remiss. pign. Afflic. de ison. 299. Tiraquell. de iure constit. possess. part. 3. limit. 1. Mascardus d. conclus. 1184. n. 9. 10. & seqq. & conclus. 1185. § 68) l. 1. §. si iusserim 21. ubi Duaren. h. 1. Mascard. conclus. 1185. nu. 12. & seqq. ubi communem dicit per l. 18. quod meo. §. 2. si venditorem. h. tit. d. l. 74. de contrab. empt. l. pecuniam 79. de solus. l. stat. ubi l. 41. de eo quod met. caus. l. 44. Fulcinus. §. sed etsi. de furs. l. 79. de verbor. obligat. dissentis Tiraquell. part. 2. ampl. 3. de iur. constit. possessor. qui ex communi sententia dicit, etiam rei absentis traditionem valere. § 69) l. 1. l. 4. l. 14. de peric. & comm. rei vend. Hotom. quæst. illustr. 12. § 70) Menoch. libr. 3. presumpt. 64. pres. 90. num. 10. libr. 2. presumpt. 59. n. 2. & lib. 6. presumpt. 73. n. 2. 3. 4. & seqq. per l. qui liberos item. §. ult. l. ult. de oprib. publ. l. stigmata. ubi Bart. Cod. de fabricens. libr. 11. l. Labeo. de supellec. legat. l. 1. ibi. signata. §. 2. l. 14. quod si. de peric. & comm. rei vendit. Hotom. quæst. illustr. 12. per l. item apud. §. si quis. de injur. l. speciosus. de verborum signif. § 71) l. quod meo 18. §. 2. h. tit. § 72) l. 51. quarundam. d. l. 18. §. 2. h. tit. l. 79. de solus. l. 3. §. Nervus. l. pen. h. 1. l. 11. §. dominus. de usu & habit. Mascardus conclus. 1186. § 73) l. 1. C. de donat. Donell. libr. 5. com. c. 9. Mascard. conclus. 1184. volum. 3. § 74) Menoch. remed. 3. de retinend. possess. quaest. 72. nu. 570. Mascard. conclus. 274. & 542. & 604. § 75) l. 3. §. 1. ibi. sed sufficit. ubi Zasius n. 26. 27. h. 1. addo Geil. lib. 2. observat. 129. num. 6. 7. & observat. 62. num. 7. & seqq. Mascard. conclus. 946. vol. 2. Mynsing. cens. 3. observ. 38. § 76) Duarenus in l. 3. h. tit. Borchole de feud. cap. 7. Mascard. conclus. 1180. Menoch. d. loc. num. 571. & seqq. ubi limitat. addo Anton. Gabrili. libr. 4. conclus. 4. n. 3. 3. 7. § 77) l. 15. quoties. in fin. l. ult. de servitut. l. 9. de petit. hered. l. fin. uti possid. l. ult. quem. servit. amitt. l. 1. §. Aristo. de aqua quotid. & astiv. Mascard. concl. 1153. & 1218. per l. 11. de Public. in rem act. l. 1. l. 3. de usufr.

Menoch.

Menoch. lib. 2. cas. 160. arbit. judic. per l. fin. Cod. de long. temp. prescript. l. 60. de regul. jur. l. 2. C. b. s. Aliud dicendum, quando ignoravit, l. s. h. s. l. 14. §. 1. de furs. l. 1. §. ult. de servit. rust. l. si à se. si servus vindic. l. 2. C. de serv. & aqua. Menoch. de retinend. possess. remed. 5. quæst. 2. & cas. 160. arbit. jud. quæst. § 78) l. 1. §. quod autem. de aqua quæst. & asiru. Menoch. cas. 160. nu. 12. 13. & seqq. arb. jud. nisi sit actus meræ facultatis, qui iterari debet, l. 1. §. dominus. l. si eo fundo. de aq. plur. arand. § 79) vid. Menoch. d. remed. 3. quæst. 72. nu. 579. & seqq. Mascard. concl. l. 14. nu. 3. 4. & conclus. 1180. nu. 9. & seqq. per l. 1. §. quæstum. de aqua. quæst. & asiru. l. scisci. §. si quaratur. si serv. vindic. l. 1. §. ult. de aq. plur. arand. nisi esset actus communis, qui etiam ratione amicitiz fieri solet, vel non jure possessionis, Mascard. concl. d. loc. nu. 8. 9. & seqq. per l. 1. §. hoc interdictio. de itin. actus privas. Menoch. cas. 160. § 80) Dant. c. 25. 9. ubi jun. Rush. c. 4. 7. 8.

19) Respectu hujus voluntatis & apprehensionis quibus constat possessio, dicitur illa facti esse. Sunt enim voluntas & apprehensio hæc facti (81): dicitur etiam juris esse possessio, respectu effecti, quem parit possessio, quemque probat jus (82).

Effectus vero, quem possessio parit, perspicitur in commodis & oneribus possessionis.

20) Commoda possessionis sunt plurima. Parit enim dominium, vel præsumptionem domini retro vel ante acquisiti (83), & potestatem utendi, fruendi & habendi & defendendi rem possessam contra vim & injuriam (84). Jus quoque prælationis & prærogativæ, quo præfertur possessor, jus pignorantium commune cum ipso habentibus (85): Jus offerendi (86), nec non, quod causam & occasionem domini acquirendi possidenti præstet (87), & fructus percipiendi & suos faciendi (88), & utendi facultatem (89), & quod possessor non possidenti præferatur (90), & ejus conditio in pari causa sit potior (91).

21) Onera possessionis sunt ferè eadem, quæ domini (92), de quibus supra diximus capite præcedente 18.

§ 81) Dnaren. in l. 1. h. 1. l. 1. §. 3. 4. l. 49. possessio. l. 29. l. 23. §. 1. h. s. de acquir. possess. l. 10. nemo. Cod. h. 1. l. 48. bona. §. 1. de acquir. rer. domin. l. stipulatio. 38. §. hac quoque 7. de verb. obligat. l. 130. quod dicitur. d. tit. l. deniq; 19. ex quib. caus. major. l. 1. §. Scavola. 15. si quis testat. lib. off. just. l. 6. §. item l. 34. l. 35. l. 13. de poss. hared. Boribolt. h. s. c. 3. num. 9. 18. Donell. lib. 5. comm. c. 6. Alcias. in l. 1. §. 1. nu. 25. 26. §. adipiscimur. num. 2. 10. h. s. § 82) Nam juris possessio dicitur in l. 38. §. 8. de verb. obligat. l. 49. possessio. h. s. l. si ea res. in fin. de actio. emp. l. nemo 10. Cod. h. s. l. 3. §. 12. h. s. l. 2. in princip. pro hared. l. si finit. §. si quis. de damn. infect. l. 5. de liberal. caus. Duaren. ad l. 1. h. s. Alcias. d. locis. & Donell. d. loc. § 83) vid. l. traditionibus. Cod. de pact. l. 3. de usucap. l. 1. §. 1. h. s. i. Menoch. lib. 6. præsumpt. 69. nu. 13. 14. per l. qui quæ. 35. §. sed est. C. de donat. Guid. Pap. quæst. 356. Mascard. in voco possessio. & conclus. 544. n. 4. adde que dico infra n. 99. & seqq. § 84) Iquemadmodum. §. 1. ad L. Aquil. l. quoties. de rei vindic. l. si ve autem. §. si duobus. de Public. in rem

actio. l. bonafid. de acquir. rer. domin. l. si fundum. §. quis. de damn. infect. Duaren. ad l. 1. h. s. vid. l. ult. h. s. l. 2. ut possid. Menoch. d. loc. num. 24. 25. 26. 30. Frider. de possess. cap. 8. c. 9. argum. sic. ne vis fiat ei, qui in possess. miss. l. si servus. quod cum eo. l. qui possessi: nem de vi & vi armat. Guid. Papa quæst. 356. per l. liberis. de liber. caus. l. ultim. de offic. procurat. Casar. § 85) l. si debitor de pignor. l. 12. §. qui pignoris. Quib. mod. pign. vel hypoth. solv. Geil. lib. 2. observ. 18. Menoch. d. præf. 69. num. 19. § 86) l. Paulus. §. qui pignoris. Quib. mod. pignor. vel hypoth. solv. l. 1. Cod. d. t. Menoch. d. loc. nu. 18. § 87) l. 1. §. 1. de acquir. rer. domin. l. qui fundum. pro empt. Amib. nisi triennale. Cod. de bon. matern. Menoch. d. loc. nu. 21. § 88) Menoch. d. loc. num. 20. per l. 3. §. ex contrario. d. acquir. possessio. Guid. Pap. quæst. 356. Pet. Frider. d. possess. 8. num. 3. per l. 25. qui scil. l. 45. fructus. de usufr. l. 4. §. 2. fin. regund. l. 40. quæstum §. 2. §. final. de acquir. rer. dom. § 89) Menoch. d. præsumpt. 69. num. 29. 31. per l. de via. de aqua quotid. & asiru. § 90) l. 1. §. ult. ut possid. l. 5. C. de rei vindic. Covarr. 2. var. res. l. c. 19. § 91) l. 1. §. 1. §. 4. de Publ. in rem act. l. 6. C. de hared. vendit. Cujac. lib. 18. obs. cap. 24. Frider. de possess. c. 9. § 92) d. quibus cap. præced. 18.

Sequitur de speciebus possessionis. Est igitur possessio alia absolutè & verè possessio: alia modo quodam, seu quasi-possessio (93).

Absolutè & verè possessio est rei propriè corporalis (94), quidam usus (95), sive detentio (96), cum affectione sibi, hoc est, suo jure, vel alii, hoc est, juri alieno, habendi (97), ab illo facta, qui ab alio non possidetur (98).

Hæc possessio absoluta rursus est civilis, vel naturalis (99).

Civilis possessio est usus rei ex causa pleni domini possidente acquirendi (100). Unde possessor civilis, affectione dominantis possidere dicitur (101), cogitatione domini (102), vel jure domini (103), aut sibi, non aliis habere (104), & propriam, non alienam possessionem (105). Hæc malè aliter definitur à quibusdam (106).

Appellatur autem civilis, quod plus juris, cui incumbit, quam facti habeat (107): Vel, quod eam solam jure civile, pro vera, justa & plena agnoscat, eiq; magis adfuit eamque remediis pluribus defendat (108): sumptè appellatone à principaliori, seu prædominante (109).

Vocatur alibi justa (110), bonæ fidei (111), possessio juris (112), possessio propria (113). Et pro sua causa, dominio scilicet, accipitur (114): per quam res penes, hoc est, penitus, apud aliquem esse dicitur (115).

§ 93) in princ. Instit. de interd. ibi, cum de possessione, aut quasi possessione. l. raptores. 41. C. de Episc. & clericis. l. stipulatio ista 38. §. si quis. 3. de verb. obligat. l. 63. peno. 26. de verb. signif. Species possessionis plurimæ dicuntur in l. 3. §. 21. h. s. quod de modis apprehendendi rem, d. quib. supra, accipiendum. § 94) l. 3. in pr. l. 24. h. s. sed tamen improprè etiam incorporalis res possideri dicitur, l. 3. §. pen. de vi & vi arm. l. 23. §. 2. ex quib. caus. major. l. 10. si serv. vindic. l. 11. de Public. in rem act. l. 20.

nt confi-
planè pro
stidebat,
de præcar.
oc. part. 2.
r decad. 4.
quell. d. loc.
ritol. h. s. s.
possessorii
leat. II. ut
e acceptet.
iterius pos-
t. d. or loci.
s cum acce-
vir rer. dom.
43. Inst. de
84. & seqq.
ndi in princ.
ilideri dicitur.
r. de furtiv.
11. per l. 1.
res pignor. l.
299. Tirr.
Mascardus d.
§ 68) l. 1.
conclus. 1185.
8. quod meo.
empt. l. per
d met. caus. l.
arbor. obligat.
n. s. i. possessor.
ablenus 122.
ic. & comm.
Menoch. lib. 3.
41. 59. n. 2. &
si liberti tam.
ars. Cod. de
l. 1. ibi signa-
i vendit. Hæc
uis. de injur.
d meo 18. §. 2.
111. l. 79. de
C. de usu &
C. de donat.
84. volum. 3.
44 est. 72. nu.
§ 75) l. 3. §. 1.
de Geil. lib. 2.
7. & seqq.
7. observ. 18.
fend. cap. 7.
571. & seqq.
conclus. 4. n. 2.
11. l. 9. de
11. amitt. l. 1.
d. cont. 1153.
l. 3. de us. fr.
Menoch.

l.14. de servit. l.43. si servus. de acquir. ver. domin. l.2. C. de servitus. l.4. §. 27. l.10. §. 1. de usufr. Robert. lib. 3. fontens. cap. 18. Corras. lib. 5. miscell. cap. 5. Donell. lib. 11. com. cap. 12. & Duaren. in l. 1. h. tit. Vide Menoch. de reitend. p. 155. rem. d. 3. quast. 1. 4. 15. 16. & seqq. & infra de interdictis, ubi quas possessoribus illis dantur interdicta. Imò & absolute possideri dicuntur res incorporales, l. 6. et si. §. 1. si serv. vind. l. 2. in fin. comm. prad. l. si ades mea. 32. §. ult. de serv. urban. l. 9. regulariter. de petit. hared. l. fin. uti possid. l. ult. de itin. acti. priv. l. 2. §. 3. de precar. l. 16. §. 4. l. 18. §. 1. de petit. hared. vid. Pet. Frid. de possess. cap. 1. num. 14. l. 24. §. ult. l. 10. l. 12. §. 3. l. 41. de liberal. caus. §. 95. l. quastio. 115. de verb. signif. l. fin. de serv. l. 3. de usufr. l. 1. 15. ab hostib. §. fin. l. 21. l. 23. ait. §. 1. l. 19. l. 20. ex quib. caus. major. text. in l. 6. et si. §. 1. si serv. vindic. l. 2. §. habere. 38. ne quid in loc. public. l. 5. de in. pers. in res dotal. Fest. Pompejus lib. 14. vid. l. 1. §. ult. h. 1. l. 10. §. ult. de acquir. ver. domin. Sed tamen hic usus longè ab usu servitutis differt, d. l. 10. adquiruntur. in fin. de acq. ver. domin. l. 53. de acquir. possess. l. 1. §. 8. quod legat. l. 2. §. 38. ne quid in loc. publ. Cuj. in d. l. 115. quastio. ulum accipit pro detentione, quæ & facti & juris est, cum usus servitutis, tantum juris sit, in princ. Insit. de usufr. & in princ. de usu & habit. Jus possidendi ab ipsa possessione differt, l. 10. nemo. C. h. tit. l. 7. quicumq. C. de emri agro de serv. lib. 11. licet ex illo metiamur possessionem justam & injustam, l. 3. §. 5. 23. l. 10. l. 22. h. tit. l. 2. l. 3. uti possid. §. 56. l. 1. h. 1. l. 15. ex quib. caus. major. l. 5. de impens. l. 38. §. 7. 8. de verb. obligat. §. 97. l. si rem. 47. ibi. tibi. §. l. 3. §. 3. l. 1. §. 3. §. 9. l. 41. qui jure. l. 8. l. 39. h. 1. l. 10. nemo. C. h. 1. l. ult. Cod. de pignor. action. l. ult. quem serv. amitt. l. 1. §. Aristot. de aq. quotid. & astur. Cujac. lib. 9. observ. c. 33. Cons. lib. 1. disp. c. 8. §. 98. l. 14. l. iter. §. 4. de acquir. ver. domin. l. 23. ex quib. caus. major. §. 99. l. 3. in fin. ad exhib. l. 1. §. deieitur. unde vi. l. 2. §. 1. pro hared. l. 38. stipulatio. §. 7. ubi Cujac. de verb. obligat. l. 3. l. 24. h. 1. l. 23. §. 2. de donat. inter vir. & ux. l. 10. nemo. C. h. 1. Cujac. lib. 9. ref. c. 33. §. lib. 18. et serv. c. 24. Duaren. lib. 1. disp. c. 18. Varon. à Vacun. lib. 2. c. 1. 2. 3. Donell. lib. 5. com. c. 5. §. 7. & Connan. lib. 9. c. 10. s. 11. Sic cognatio quædam civilis, quædam naturalis dicitur, l. 4. de gradib. & affin. quædam obligatio civilis, quædam naturalis, l. 14. de oblig. & action. Zasius verò in l. 1. h. tit. Covarr. part. 2. rel. c. initio. n. 5. unicam possessionem statuunt: sed malè, meo iudicio. §. 100. l. 3. §. 21. gratia. l. 11. h. 1. l. 9. l. 11. C. ood. h. 1. l. 13. §. ult. de usufr. l. 7. signi. §. 2. ad exhibend. l. 3. quod met. causa. l. 38. stipulatio. §. 9. de verb. oblig. l. 188. de verbor. signif. l. 2. pro hared. ad judic. cap. 11. 23. 24. Deut. c. 30. s. c. 12. 1. c. 26. 1. c. 11. 31. 29. Genes. c. 15. 7. 8. c. 47. 27. J. f. c. 2. 15. vide Borch. de possess. c. 2. Dissentiunt alii, qui civilem putant, quæ solo animo constet, uti Duar. in disp. d. loc. & in l. 1. l. 3. h. 1. Soar. in lit. P. nu. 164. W. es. in comm. h. tit. & Lagus in methodo sed malè, uti constat ex illis, quæ diximus sup. n. 18 & seqq. Pet. Frid. putat civilem esse, quæ in jure consistat, c. 4. de possess. sed pejus, licet Covarr. Alciatus & Zasius idem sentiant. §. 101. Itho b. §. idem placet. Insit. per quas person. nob.

adquir. & in §. item per. Insitum. Quid. mod. 101. obligat. l. 22. si servus. §. 1. de nazal. act. l. 33. non solum. de usufr. cap. l. 38. §. 5. de legat. 3. l. 49. §. 1. h. 1. l. 86. de legat. 1. l. 38. stipulatio. §. 7. de verb. oblig. §. 102. l. 2. in medio serv. Cod. de furs. 67. insiciendo. de furs. l. quacumq. 13. §. 1. de Public. in rem act. Borch. h. tit. cap. 2. §. 103. l. 4. legis. C. qui bon. cad. p. 1. l. 13. cum dominam. C. de pignorib. & hypoth. §. 104. l. 47. si rem. it. tibi possidere. h. tit. l. 44. justo. §. ult. de usufr. l. ult. nei possid. l. 188. habere. de verb. signif. d. l. 38. §. 7. 8. 9. de verb. obligat. §. 105. argum. l. 13. Pomponius. §. 12. & §. 4. s. 6. 10. junctis l. 18. quod meo. l. 44. peregrè. h. tit. §. 106. à Fridero, Wesenb. Alciatus, Duaren. §. 107. l. 49. possessio. §. 1. ubi Cujac. l. 44. l. 1. §. 3. 4. l. 10. §. 1. h. 1. l. 3. §. 1. de honor. possess. l. 19. deniq. ex quib. caus. major. l. 8. stipulatio. §. 7. 8. de verb. obligat. §. 108. Duaren. in l. 1. h. 1. Donell. lib. 5. com. c. 7. per d. l. 38. stipulatio. §. 7. 8. de verb. oblig. l. quod servus 24. h. 1. l. sicum qui. de donat. int. vir. & ux. l. 1. §. si vir. unde vi. §. 109. l. quaritur. de stat. h. 1. h. 1. de Connan. lib. 3. com. c. 9. c. 10. §. 110. l. 3. ex contrario. l. 11. juste. l. 24. h. 1. l. 3. uti possid. l. 2. l. 3. de precar. Don. d. lib. 5. com. c. 12. 13. 14. Conn. d. loc. Borch. h. 1. c. 2. num. 1. 2. quos refut. Frid. de possess. c. 4. Nam etiam naturalis est sæpè justa, civilis verò tempore justa. §. 111. l. 3. §. genera. h. 1. l. bona fides. de verb. signif. l. 137. l. 109. de reg. jur. l. 48. de acquir. ver. dom. l. 28. l. 24. de noxal. act. §. 30. ex diverso. §. 34. Insit. de ver. div. l. 2. l. 3. uti possidet. h. e. ex justa exultatione & causa. l. ult. pro suo. l. 15. si in. §. ult. l. 29. l. 33. §. 1. de usufr. nō ex errore profecta, l. 27. l. 29. l. 32. §. 1. 2. de usufr. §. 112. l. possess. 49. §. 1. h. 1. l. nemo. 10. C. h. 1. l. 38. §. 8. de verb. obl. l. si sum qui. de donat. int. vir. & ux. §. 113. arg. l. 13. Pomponius. §. 10. 12. h. 1. l. ult. in fin. principii. de precar. §. 114. l. interdum 78. de verb. signif. l. 3. C. si quis in serv. res min. l. fin. C. de prad. minor. l. 2. C. de probat. l. 39. de judic. l. 4. de cons. empt. & vend. §. 115. l. penes 63. ubi Cædd. de verb. signif. l. Et habet. 15. §. cum quis. de precar. l. 15. C. de rei vind. l. quæ bona. l. quasitum. de acquir. ver. domin.

Naturalis possessio est quædam usus rei sine affectione & jure domini pleni, à possidente adquisiti (116).

Appellatur hæc naturalis, quod potissimum in 28 facto naturali consistat (117), parum juris habens (118), quod scilicet non tam plenum est, ut in possessione civili (119).

Vocatur quoque possessio nuda, à proprietate separata (120), possessio corporalis (121), possessio non civilis (122), aliena (123), nuda possessio (124), pro alieno possessio (125), pro possessore possidere (126).

Dicitur quandoque justa, vel injusta (127), justa, quæ habet titulum & causam justam, seu diacatochiam (128); Injusta possessio contraria (129), quæ ideo vitiosa dicitur (130), & malæ fidei (131), titulum sibi fingens (132), quasi, seu loco possessoris possidens (133). Civilis & naturalis possessio simul, nulla esse potest (134), sed ex pluribus unus naturaliter, alius civiliter possidere potest (135), atque ita duo eundem rem eandem possidere possunt (136), quamvis di-

rem eandem

sem eandem naturaliter, vel civiliter in solidum, non possint possidere (137).

§ 116) *l.11. pupillus. de acquir. rer. dom. l.6. clam. l.12. l.16. l.3. §.5. §.13. l.28. cum seqq. l.49. possessio. ubi Cujac. & in l.40. h. tit. l.40. debitor. de pign. act. l.38. videamus. §.10. de usur. l.7. communi. §.11. comm. divid. Nitiur verò hæc naturalis possessio jure aliquo, vel jure pignoris, vel jure usufructus, vel peculii, vel precarii, vel conductionis, vel sequestri jure, vel denique restitutionis jure. Vitiosa & malæ fidei possessio niitur illo jure, quod in pari causa sit melior possidentis conditio, Cujac. d. l.49. §.40. l.2. uti possid. lult. de acquir. possess. Malè alii hanc definiunt, quæ in facto consistat; cum & facti & juris sit, d. l.49. possessio. & latè supra dixi. § 117) l.3. §.3. l.24. l.25. §.2. h. tit. § 118) d. l.49. possessio. §.1. l.1. §.3. l.2. l.3. l.29. l.3. §.3. l.36. in fin. h. tit. l.19. deniq; ex quib. caus. major. l.130. quod dicitur. de verb. obligat. § 119) l.22. si servus. de noxal. act. Cujac. lib.9. observ. c.33. & lib.18. observ. cap.24. Connan. lib.3. c.9.10. Cujac. in paras. C. h. tit. Johan. Vaudus cum aliis putat, hanc meri facti esse, nihilque juris habere. Nam dicit, vel pro suo ejusmodi possider, vel pro alieno. Si pro suo & sibi, prædo est. Si pro alieno, h. e. alii, jam non est possessor. Sed hoc falsum. Nam potest sibi possidere respectu juris alicujus, quod in re habet, & alii possidere, quoad proprietatis jus, ut dicam infra latius. Dicitur hæc legitima in l.10. nemo. C. h. tit. & interdictis defenditur, l.2. uti possidetur. § 120) l.38. stipulatio. §.3. de verb. obligat. l.21. si mulier. §.2. quod met. caus. l.12. §.1. l. pen. h. tit. § 121) l.24. quod servus. l.25. seq. l.49. possessio. §.1. l.22. h. tit. l.10. nemo. C. h. tit. l.40. debitor. §. fin. de pignor. act. Borcholt h. tit. c.2. Duaren. c.1. h. tit. § 122) l.23. §.2. l.26. de donat. in. vir. & uxor. § 123) l. ult. de precar. argum. l.13. l.18. h. tit. § 124) l.21. si mulier. §.2. quod metus caus. § 125) l.13. pignori. de usucap. d. l.22. §.1. de noxal. act. § 126) §.1. & 3. Instit. de interd. § 127) l.3. §.5.23. l.22. l.16. h. tit. l.2. l.3. de precar. l.2. l.3. uti possid. Connan. & Donell. d. loc. § 128) l.22. si servus. §.1. de noxal. action. l.10. nemo. C. h. tit. ubi utraq; possessio legitima dicitur; l.13. quicumque §.1. de Public. in rem act. l.49. h. tit. Pet. Frider. de possess. c.6. l.19. duo. de precar. l.1. C. comm. de usucap. § 129) d. l.3. §.5.6. h. tit. d. l.19. de precar. l.2. l.3. uti possid. § 130) Pomponius 23. §. ult. h. tit. § 131) l.3. §. pen. §.22. l.1. §.6. h. tit. l.35. quiescit. §.1. l.28. l.45. de usur. l.27. de contrah. emp. l.25. de petu. hared. § 132) l.1. §.9. si quis omitt. caus. testam. § 133) l.27. Aquilius. in fin. de donat. § 134) Cujac. lib.9. observ. c.32. Borch. h. tit. c.2. num.14. Donell. l.5. comm. c.7. Dis. Duar. l.1. dispus. c.28. Lagus in method. Somex. recept. sentent. lit. P. nu. 164. & Wesf. h. tit. Covarr. & Zas. in alleg. locis. vid. l.1. §.9. unde vi. l.2. §.1. pro haredo. l.10. l. ult. Cod. de acquir. possess. § 135) l. clam. possidere. 6. §. qui ad nudinas. h. tit. Dis. Jant. Cujac. d. l.9. obs. c.33. Connan. lib.3. c.10. Donell. d. loc. § 136) Magna & vetus est controversia, an duo in solidum rem eandem possidere possint? Ulpian. id affirmat in l.3. si duo. uti possid. Alius id negat in l.3. §. ex contra. no. 2. h. tit. de acquir. possess. l.5. si vis cered. §. ult. commod.*

De quibus contrariis responsis variaz variorum sunt opiniones, vid. Accurs. in d. l.3. Bart. & reliquos d. d. ibid. & in d. l.3. §.5. Donell. in l. unie. n.6.7. C. uti possid. Pet. Frider. de possess. c.10. num.5. & seqq. Mihi placet sententia affirmativa, quam etiam sequitur Friderus, Duaren, Donell. & alii. Ratio verò apud duos existentis possessionis in solidum est, quia quicquid est in genere, hoc etiã communicatur singulis speciebus in solidum. Possessio in genere constat ex animo & corpore, hoc est, ex voluntate & corporali rei apprehensione & detentione, l. nemo. 10. C. h. tit. l.8. D. eod. l.49. §.1. l.11. §.3. l.3. l.41. l.25. §. ult. h. tit. Ergo necesse est, ut tam naturalis possessor animo & corpore possideat, quàm civilis: quod verissimum. Et per consequens igitur rectè duo rem eandem in solidum possidere possunt secundum naturam. Idem enim velle potest uterq; possessor. Eandem quoque rem uterque in solidum detinere potest. Unus corpore proprio, alter verò corpore alieno. Uterque in solidum rem proprio corpore detinere & apprehendere non potest. Hoc enim contra naturam est, & aduatur, quod etiam fateur Jtus, in l.3. §.15. de acquir. possess. in verbis his: non magis eadem possessio apud duos esse potest, (intellige apprehensione corporali dotali) quàm ut tu stare videaris in eo loco, in quo ego sto, vel sedeo. Repugnat igitur naturæ, ut duo naturales possessores, vel duo civiles possessores rem eandem possidere possint, l.9. duo. de precar. d. l.3. §.5.6.15. h. tit. l.5. §.15. commodat. Nihil verò absurdi dicimus, quando asserimus, duos in solidum possidere posse, diverso respectu & jure. Atque hæc sententia approbatur quoque in l. sciendum. 15. §.3. qui satis. d. cogantur. l. communi. §. neque comm. divid. Text. etiam in l. licet. de pos. & in l. per servum. de acquir. rer. dom. & in l. stipulatio 38. §. hæc quoque 7. de verb. oblig. l.24. quod servus. h. tit. l.3. §.5. h. tit. l.19. de precar. l.6. clam. §. fin. l.25. §. ult. l.23. l.36. l.40. hoc tit. Sed Borch. respondere conatur hisce legibus: Ad l. si finis. §. cum plures de damn. infect. Plures quidem prætor mittit in possessionem, eandemq; rem possident in solidum custodiæ causa. Ideoq; revera hosce nō possidere, sed esse in possessione. Sed putarem, plures pro parte indivisa possidere, in d. l.15. si finis. §. cum plures. Ideoque impertinenter hic allegatur illa l.15. §. cum plures. de damn. infect. Ad l. sciendum 15. §.3. qui satis. d. cogantur. respondet, textum illum esse corrigendū in verbis propter possessionem, ut legatur, propter petitionem. Sed malè. Nam §. sequens ponit discretivā, quòd sit diversa causa ejus, qui petitionem personalem fundi habet. Certum etiam, maritum verè possidere & naturaliter; uxorem verò etiam verè possidere eandem rem dotalem, civiliter scilicet, animo proprio & corpore alieno mariti. Maritus jure usufructus, uxor jure proprietatis suæ possidet. Ad l. communi. §. neq. l.2. §. quod vulgo. ubi colonus, depositarius, commodatarius possident; quam rem tamen etiam dominus dicitur possidere, l.3. §. quod si. h. tit. l. rei. de pos. respondet Borcholt, hos non possidere, sed esse in possessione, l.9. officium. de rei vind. l. non solum. 83. §.1. in fin. de usuc. l.3. §.20. h. tit. sed malè. Omnes hi possidere

dicuntur sibi, respectu juris, quod quisque habet in re aliena. Alteri possidere dicuntur, vel alius per eos, respectu restitutionis. Ita fit, ut fructuarius naturaliter possidere dicatur, l. 12. b. s. l. 7 §. 11. *comm. di. vid.* & *alibi non possidere*. §. *fructuarius Institus. per quas pers. nob. adquir.* scilicet civiliter, vel respectu restitutionis. Ita in d. l. 9. *officium*. dicuntur omnes ibi in præcedentibus nominati tenere, in *fin. d. l. 9.* quod est, naturaliter possidere, l. 38. §. 8. *ubi Cujac. de verb. obligat.* Dicuntur etiam non possidere, scilicet civiliter, vel respectu istorum, qui legatorum servandorum causâ, vel damni infecti sunt in possessione. At l. 33. §. 1. de usufructu. quis non videt illum loqui de civili possessione, quæ requiritur in usufructu, quam rectè negat J Ctus colonum habere, l. 3. §. 20. h. t. similiter de civili possessione loquitur, quam antea non habuit, sed naturalem. Ad licet 17. deposit. responderet, id ibidem fieri ratione cõtrovertit. At ego dixerò, revera, quia uterq; possessionem allicit. Ad l. per servum. de adquir. rer. domin. l. 36. h. t. l. cum & servus. §. fin. de pign. act. quibus dicitur creditor pignus possidere: cum debitor idem possidere dicatur, l. 36. qui pignoris. h. s. l. servus nomine. l. non solum. §. qui pignori. de usufructu. respondet Borcholt ad unam tantum causam, usufructuonem scilicet possidere, l. 1. §. per servum. h. s. Hoc ego sufficere dico ad demonstrandum, duos rem eandem possidere. Ad l. 38. §. 7. de verb. obligat. l. 24. h. t. in quibus dicitur possidere adquisita à servo filiovefam, ipse filiusfam. qui tamen ut & parens dicitur possidere, l. 1. §. s. h. t. §. non solum. Institus. per quas pers. respondet, liberos nostros non possidere, sed esse in possessione. sed malè. competit enim illis definitio naturalis possessionis. §. 137) Ita rectè est laud. Duaren. in l. 3. §. 5. ex contrario h. t. per allegat. ibid.

31 Hac naturali possessione, quam diximus, nostro nomine & nobismetipsis habemus, possidemus, non alteri, si jus utendi re aliena, quod habemus, consideres (138); Alteri verò, vel alieno nomine habemus, possidemus, si rem ipsam, in qua jus habemus, & quæ alteri quandoque est restituenda, respicias (139). Illo respectu naturalis possessio quodammodo civilis rectè dicitur & iusta (140), & tantum qualitate à superiori differt (141): hoc verò respectu sæpè dicitur injusta (142), malæ fidei (143), & aliena possessio (144).

32 Præterea respectu hujus naturalis possessionis, rectè dicitur, non videri possidere eum, qui ita nactus est possessionem, ut eam retinere non possit (145). Respectu quoq; hoc dicitur dominus per naturalem possessionem ipse possidere (146): & possessor naturalis, non suo, sed alieno nomine possidere intelligitur (147). Quam possessionem in alium transferens, ea dominum spoliare & private dicitur (148).

33 Atque hæc causa est, quod quandoq; usufructuarii possidere dicantur (149), nimirum propter jus utendi, fruendi, quod in re possessa habent & possident (150); aliquando etiam non possidere (151): nimirum, propter rem ipsam, vel propter restituendi necessitatem

& dominium civile, vel naturale, quod sibi dominus retinuit (152), vel propter fundum & rem ipsam, quam non sibi, sed alii possidere existimantur, vel quatenus citra ullam civilis possessionis causam possident, vel non possident, scilicet bona fide, aut civiliter & animo Domini (153).

Atque sic quoque de aliis possessoribus est judicandum (154), etiam illis, qui titulum & causam justam suæ possessionis ostendere non possunt (155). Nam licet horum possessio sit injusta, habet tamen ea aliquid juris (156), quod in pari scilicet causa, possessionem suam adversus alios, in pari conditione existentes, tueri possint (157): quamvis Hotomannus existimet, naturaliter hosce possidere, fictione juris verò non intelligi possidere (158).

§ 138) l. illud. l. 13. ibi. suo enim jure, ut pignus possidet. qua in fraud. credit. l. 21. fructuarius. l. fin. quem adm. servus. amittit. l. 15 sciendum. §. 1. qui sciud. cog. l. 15. §. 4. de precar. l. 7. §. 12. com. ut id. l. 35. cum & §. fin. de pignor. act. l. 10 §. ult. de adquir. rer. dom. l. 32. l. 47. ibi. ubi possidere. h. s. t. text. in l. fin. §. 1. sibi defendat possessionem. ut possid. l. 7. datus. §. 2. de jur. dot. l. 66. d. 1. l. 10 si servi. usufruct. quem. car. l. si servus. 22. §. 1. de noxal. act. adde Fabr. decad. 4. erro. 9. 10. Manoch. de retinend. possess. remod. 3. quasi. 8. sibi enim possessor utitur, fruatur, l. 10. adquirentur. §. ult. de adquir. rer. domin. l. 52. pen. d. s. l. §. quod aut. cum seq. quod legat. l. Porponius 29. ubi Costall. quib. mod. usufr. amittit. §. 4. de illis. ibi, quia non possidet, sed habet jus utendi, fruendi. Institus. per quas pers. Cujac. lib. 18. obs. c. 24. Pet. Frider. de possess. c. 2. nam 2. & seq. cap. 3. Donell. lib. 5. c. 6. putant hosce dios abusive possidere. Hotomannus verò quasi. illustr. 41. putat naturaliter & verè nobismetipsis nos possidere, aliis scilicet. Et Gothofr. in l. 1. uti possid. §. 139) d. sexti. l. 3. §. 17. pen. de vi & vi arm. l. 38. stipulatio. §. 7. 9. de verbor. obligat. l. 18. quod mo. h. s. Duaren. a l. 1. h. s. t. Adde Levit. c. 25. 28. 33. 34. 46. §. 140) l. 11. just. l. 12. naturaliter. h. t. l. 13. §. 1. de Public. in rem act. l. 137. l. 167. de reg. jur. §. 141) Covarruv. part. 2. relict. inis. num. 5. Alciac. in l. 15. de verb. signif. Borcholt h. t. c. 2. secundum plus & minus. Hinc scientia rei alienæ, non semper dicitur malam fidem facere, l. 7. Cod. h. s. t. Cujac. lib. 18. observat. c. 25. §. 142) l. 2 l. 3. uti possid. l. 2 l. 3. de precar. Dissentit Borcholt h. t. cap. 2. num. 2. §. 143) l. 3. §. generaliter h. s. t. §. 144) l. 18. quod mo. l. 13. §. 12. h. t. l. ult. in fin. princ. de precar. §. 145) l. non videtur. 22. h. s. l. 1. in fin. uti possid. l. cum et. 42. de legat. 2. §. 146) l. 30. qui. §. 5. cum ll. seq. l. 37. l. 9. generaliter. l. 3. §. 8. §. 12. l. 1. §. 8. 9. 20. l. 44. §. 2. l. 18. l. 35. l. 18. quod mo. h. s. l. 10. §. ult. de adquir. rer. domin. §. possidere. 5. Inst. de interd. §. 3. 4. 5. Institus. per quas pers. l. pen. qui sciud. cog. l. 18. Cod. de usufr. Nam qui habet ad recuperandam possessionem interdictum, perinde haberi debet, ac si possideret, ut ait J Ctus in l. 17. si quis. h. s. t. l. 15. de regul. jur. l. 143. ut apud de verbor. signific. §. 147) l. 2. §. 1. pro hered. l. 1. §. 12. l. 18. h. s. t. l. 6. §. 1. qui. de precar. l. 13. de usufr. §. 148) l. 3. §. 9. l. quantumvis. 32. §. si conductor. l. 47. h. s. t. vid. Ho-

vide *Hotom. quest. illust. 42. Anon. Fab. deced. 4. erro. 2. & seqq. § 149* l. 3. qui usum fructuum. si usufr. petat. l. ult. nisi possid. l. 38. videamus. § 10. de usufr. l. 7. communi. § 11. comm. dividu. l. 15. Et habens. § 4. s. d. l. 4. § 4. l. 17. l. ult. § 1. de precar. l. 2. § 1. pro hered. l. 3. § ult. de vi & vi arm. l. 12. l. 49. h. tit. l. 38. § 9. ubi Cujac. de verb. obligat. facit huc l. 143. l. 164. l. 188. de verb. signif. § 150) l. 1. l. 2. l. 3. de usufruct. l. 10. adquiruntur. § ult. de adquir. rer. dom. § 4. s. Instit. per quas person. nob. l. 1. §. quod ait. quod legat. l. 49. in princ. h. t. Cujac. in l. 12. h. t. Et lib. 18. observat. cap. 24. Frider. de possess. cap. 3. Et Covarruv. d. loc. num. 4. pauld. aliter. § 151) l. ait prator 23. §. u. autem. ex quib. caus. major. l. 3. §. penul. de vi & vi arm. l. 49. l. 52. l. 1. §. 8. l. 19. qui bona. l. 37. res. h. s. d. l. 10. adquiruntur. §. ult. de adquir. rer. dom. l. pen. 15. §. 1. qui satisd. cog. l. 1. §. quod ait. quod legat. l. 6. cerid. §. 2. de precar. l. Casus §. §. 1. §. 1. l. 3. §. Pomponius. ad exhibend. l. 9. officium. de rei vindic. l. 2. C. de rascript. 30. annor. l. 1. §. ult. l. ult. ubi possi. l. 1. 8. C. de usufr. l. 12. §. 3. 4. de usufr. l. 1. §. qui à me. und. vi. Cujac. lib. 18. obsic. 24. Vide Borch. c. 6. num. 33. h. t. § 152) d. l. 10. adquiruntur. §. ult. de adquir. rer. dom. § 153) l. quod meo. 18. l. 1. §. 12. h. tit. d. l. sciendum 15. §. creditor. qui satisd. cog. Frider. de possess. c. 3. Et c. 4. ubi alias adfert soluciones. § 154) de illo, qui ex precario possidet, l. 15. §. cum qui. de precar. l. cerid. u. qui. quod vi aut clam. l. si servus 22. §. 1. de noxal. act. Et de aliis quibusdam possessoribus, de quibus vide in l. 1. §. ult. nisi possid. l. 7. §. 11. comm. dividu. l. 35. §. fin. de pign. act. l. 15. qui satisd. cog. l. 4. a t exhib. l. 10. §. 1. h. t. vide Menoch. de retinend. possess. remed. 3. quest. 4. quest. 11. de possessione sequestr. vide l. licet 17 § rei. depof. de creditiois pignoris possessione, l. si rem 9. §. 2. l. 35. §. 1. l. 40. §. ult. de pign. act. l. 10. serv. de usucapio. l. 19. §. 5. 6. de furt. l. 37. de adquir. rer. dom. l. 36. l. 40. h. t. Borchols c. 6. num. 19. Et seqq. h. t. Donell lib. 5. c. 6. c. 13. Cujac. d. lib. 18. observ. c. 24. Frider. d. c. 2. Menoch. de recuper. possess. remed. 9. quest. 26. dicit, hunc debitorem, quoad usucapionem, evitandam satisfactionem, possidere, & non possidere, quoad avocandam ab aliis possessionem, l. 1. §. 15. ubi Cujac. nonnihil dissentit. l. 36. l. 37. h. t. l. 15. §. 2. qui satisd. cogantur. l. 6. serv. l. 33. de usucap. § 155) l. 1. §. qui à me. de vi & vi arm. l. 1. §. si vir. h. t. l. 1. §. ult. nisi possid. l. fructus. de usufr. § 156) l. 36. qui pignoris. l. 49. possessio. §. 1. l. ult. h. t. l. 10. nemo. ibi. utramq. legitimam. C. h. t. Cujac. lib. 18. observ. c. 24. Et in l. 1. §. 6. 7. h. t. § 157) l. ult. C. de rei vindic. l. 18. de vi & vi arm. l. ult. h. t. l. 1. §. ult. nisi possid. §. 4. Instit. de interd. Cujac. d. loc. aliter Borchols h. tit. cap. 2. licet fructus suos hi non faciant, l. 1. C. de distr. pign. l. 9. pignus. C. de pign. action. § 158) ut vide Hotoman. quasi. illustr. 41.

35 Superest modo quodam possessio, quæ est rei detentio, quæ sit custodiæ & observationis causa, sive rei aliquo usu, vel proprietate (159), & vocari potest vicaria, vel quasi possessio (160), nudi facti instantia & occupatio (161).

36 Hæc meri facti est, & qui eam habet, non possidere,

sed esse in possessione dicitur (162), nudum ministerium in ea præstans (163), ita ut res apud aliquem esse, hoc est, qualiter, qualiter, tenere dicatur (164).

Ejusmodi sunt, qui missi sunt in possessionem causâ damni infecti, rei servandæ, vel ventris causâ (165), qui tamen quandoque abusivè possessores dicuntur, hominum opinione, non in rei veritate (166).

§ 159) l. nisi frui s. si usufr. per. l. 12. quib. ex caus. in possess. Et c. l. 10 si quis §. 1. l. 3. §. ult. l. 39. in servess. h. t. l. 17. licet. §. 1. depof. l. 5. ut in poss. legat. l. 15. §. 20. de damn. infect. l. 9. de rei vind. l. si duo §. 8. uti possid. Quasi possessio etiam dicitur in l. 23. ait. §. 2. ex quib. caus. in j. l. 3. §. 17. de vi & vi arm. sed alio sensu, in princ. Instit. de interd. § 160) l. 5 possquam. §. 1. ut legat. seu fideicom. servand. causâ. l. 3. §. ult. de vi & vi arm. Inst. de interd. in princ. § 161) Menoch. lib. 6. præsumpt. 68. num. 1. § 162) l. 3. §. ult. l. 10. §. 1. l. 18. quod meo. h. tit. l. 3. §. pen. de vi & vi arm. l. 12. quib. ex caus. in poss. cas. l. 7. in princ. de damn. infect. §. 4. retinenda Et seq. Instit. de interd. l. 1. §. quæsitum. quod legat. l. 14. circa. de probat. l. 15. C. d. 8. l. sciendum. §. possessor. qui satisd. cog. Cujac. lib. 9. observ. cap. 33. § 163) l. 9. generaliter l. 10. §. 1. h. t. l. 3. §. ult. cod. l. 9. §. ult. de jur. dos. quæ causa est, quod hisce interdita non dentur, sed dominis ipsorum, l. 9. de rei vind. l. 3. §. 8. uti possid. § 164) l. penes te 63. de verb. sign. l. Titia 34. § 3. de legat. 2. l. 1. de duc. Et exhib. lib. l. 1. Et seqq. de lib. exhib. l. 9. §. ult. de reb. cred. § 165) l. 3. §. fin. l. 10. §. 1. l. 39. h. t. § 166) l. 2. de posthum. revers. l. 10. cum seqq. de lib. caus. l. 1. §. 9. 10. quod legat. l. 3. §. 8. uti possid. l. 9. de rei vindic. l. 7. §. 11. comm. dividu. l. 3. l. 4. ad exhib. vid. Menoch. de retinend. possess. rem. 3. quest. 5. Cujac. lib. 9. obsic. 33. ad l. si quis 10. h. l. Frider. de possess. c. 2. in fine.

Huc refer tit. D. de adquir. vel amitt. possess. & C. d. l.

Cap. 20. De rebus divinis.

- 1 Res ex affectione dominii, variè distinguuntur.
- 2 Unde res divina & humana vocentur.
- 3 Varia illarum appellationes.
- 4 Res divina quamam.
- 5 Ha hominum commercio quomodo exempta.
- 6 Res absolutè divina.
- 7 Res sacra.
- 8 Directè, ab origine divina res.
- 9 Homo, quomodo in hominis nullo commercio.
- 10 Cultus divino homo consecratus.
- 11 Homini fructus qui.
- 12 Actiones hominum.
- 13 Deus, dominus hominis.
- 14 Sancti homines.
- 15 Relativè res sacra qua dicantur.
- 16 Hujus dominium pates quem.
- 17 Proprietas hujus, cuius.

- 18 *Exempla harum rerum sacrarum.*
 19 *Religiosa res qua.*
 20 *Ejus proprietates ejuum,*
 21 *Exempla ejus.*
 22 *Quis facere possit locum religiosum,*
 23 *Comiteria.*
 24 *Res sancta.*
 25 *Ejus exempla.*
 26 *Persona sancta.*
 27 *Dies sancti.*

Tantum de possessione, in qua est exercitium dominationis; sequitur de rerum distinctione ex dominio sumpta, vide supra cap. 18. n. 5. & cap. preced. in princip.

- 1 Res igitur ex dominio, ipsi inhærente, variè afficiuntur & distinguuntur, l. 1. de rer. divis.
- 2 Distinctio hæc ex Dominio sumpta, duplex est: vocantur enim hinc omnes res divinæ, vel humanæ, §. 1. & seqq. Instit. de rer. divis. Math. c. 22. 21. l. 1. de interd. l. 1. l. 10. de just. & jur. quæ est antiquissima distributio rerum, Petr. Greg. lib. 3. c. 2. de Rep. Brisson. lib. 4. c. 16. select. Ezech. c. 4. quam distributionem JCu alibi exprimitur ita: quòd quædam res sint divini juris; hoc est, domini; quædam humani, l. 1. de rer. divis. vel, quòd quædam res sint communes & profanæ, ut Scriptura loquitur, Levit. c. 10. 10. c. 21. 4. 6. 7. 9. & seqq. cap. 19. 12. c. 22. 1. 2. & seqq. 1. Sam. c. 21. 5. 6. Ezech. c. 22. 26. Act. c. 10. 14. Math. c. 15. 12. ubi Piscator in Schol. l. si quis. de relig. & sumpt. fun. l. 6. §. 3. de rer. divis. vel publicæ, l. 2. §. 4. l. 6. §. 1. & l. 7. de relig. & sumpt. l. 6. l. 9. C. d. t. Levit. c. 10. 10. 11. Ezech. d. c. 22. 26. vel quòd quædam res sint extra patrimonium, hoc est, domini nostrum: quædam in patrimonio nostro, in princ. Inst. de rer. divis. ubi Theophil.
- 4 Divinæ res sunt, quæ ratione proprietatis & usus Dei sunt, non hominum, l. 1. l. 6. §. sacræ. l. 9. de rer. divis. l. 83. §. 1. de verb. oblig. l. 1. l. 2. de interd. l. 2. l. 3. l. 1. ne quid in loco sacro. Exod. cap. 30. 29. 37. Levit. c. 5. 25. c. 6. 19. Levit. c. 20. 26. c. 22. 1. 2. 3. c. 10. 10. 11. hoc est, quæ ratione domini & usus segregatæ & separatæ sunt à cæteris rebus profanis, Act. c. 10. 14. 15. 1. Thessal. c. 4. 3. 4. 7. Galat. c. 1. 1. 3. 15. 16. Rom. c. 9. 21. 22. 23. per eum qui jus illud habuit, l. 6. §. 3. l. 9. de rer. divis. §. 8. 9. Inst. d. 1. seu à quibus res profanæ sunt separatæ, 1. Chron. cap. 23. 13. Levit. c. 12. 2. 4. 5. Hebr. c. 7. 26. vocantur divini juris, l. 1. de rer. divis. extra patrimonium nostrum, in princ. Inst. d. 1. puræ, non communes, Act. cap. 10. 14. 15. c. 11. 8. 9. 1. Cor. c. 7. 14. c. 10. 26.
- 5 Hominum dominio & commercio hæc res sunt exemptæ, §. 2. 3. Inst. de inutil. stip. l. 6. de contr. empt. §. 7. & seqq. Inst. de rer. divis. l. 182. de reg. jur. §. 1. Inst. de usucap. quia homo in his nullam dominationis, seu, domini speciem habet, licet quoad exercitium dominationis, possessionem scilicet, in hominum commercio esse & possideri & æstimationem recipere dicantur, l. 43. de religiof. & sumpt. fun. l. ult. C. de sepulc. violat. l. 1. l. 2. §. 2.

de interd. l. 1. 2. 3. ne quid in loco sacro. vide Menoth. lib. 2. cas. 173. & cas. 182. Levit. c. 5. 25. c. 6. 9. 11. §. 8. Instit. de rer. divis. l. 21. C. de sacros. eccles. Aush. præterea. d. 30. Donell. lib. 4. com. c. 1. aliàs minimè, l. 9. §. ult. de rer. divis. l. 103. de verb. oblig. l. 3. si quad. paup. fecit. dicas. l. 20 §. 2. ad L. Rhod. de jact. l. 30. §. 1. de acquir. poss. & in genere, Dei terra est & plenitudo ejus, 1. Corinth. c. 10. 26. Psalm. 24. 1. quam filius hominum dedit, Psalm. 115. 16. Psalm. 8. 2. Sam. c. 6. 21.

Res divinæ sunt duplices, verè scilicet & absolute divinæ, vel quasi, aut modo quodam divinæ, l. 9. §. 2. 3. l. 6. §. 2. 3. 4. de rer. divis. Novell. 120. c. 10. Levit. c. 17. 11. 12. Exod. c. 25. & seqq.

Abolute & verè divinæ res sunt, quæ usibus divinis, & ex destinatione illius, qui destinandi & consecrandi habet potestatem, inserviunt, d. l. 9. §. 1. 4. l. 6. §. 3. 2. Tim. c. 2. 21. Levit. d. c. 17. 11. 12.

Hæc rursus sunt sacræ, vel religiosæ, d. l. 6. §. 2. 4. l. 8. l. 9.

Res sacræ sunt, quarum usus, usufructus & proprietates in cultum divinum ejusque exercitium impenduntur & consecrantur, d. l. 6. §. 3. l. 9. §. 8. sacræ. Instit. de rer. divis. & ideo à rebus profanis segregantur, argum. 2. Timoth. cap. 2. 21. 1. Thess. c. 4. 3. 4. 7. Ephes. cap. 5. 26. Cultus divinus est opus immediate Deo ex vera fide præstitum, Rom. c. 14. 23. Jacob. 2. 14. & seqq.

Sacræ hæc res sunt duorum generum. Quædam enim sunt directè & absolute ab origine sua sacræ: quædam verò ex post facto & respectivè, quoad quid, tales, 1. Cor. cap. 3. 2. 2. 23. Rom. c. 14. 7. 8. 9. c. 6. 12. 12. 13. 14. 1. Petr. c. 1. 18. 19.

Directè ab origine sua & principaliter per se & absolute res sacræ sunt homines, quorum dominium, usus & proprietates Dei est, ejusque nomine constituta, cujus gratia homo conditus, 1. Corinth. c. 3. 23. c. 6. 13. & seqq. c. 10. 31. c. 7. 23. Act. c. 20. 28. Genes. c. 1. 26. 27. 2. Timoth. c. 2. 21. Prov. verb. c. 16. Exod. c. 15. 16. Dent. c. 4. 20. c. 9. 26. c. 32. 9. Deiq; usibus dedicatus, & à cæteris creaturis separatus, Ephes. c. 1. 4. c. 4. 24. Galat. c. 1. 4. Johan. c. 17. 19. 20. divinæ naturæ consors, 2. Petr. c. 1. 4. & imago Dei 1. Corinth. c. 11. 7. Gen. c. 1. 27. factus: hominis verò gratia res aliæ omnes conditæ sunt, §. 39. Instit. de rer. divis. l. 28. de usuri. l. 2. de stat. hom. Gen. c. 1. 26. & seqq. Psalm. 8. 7. 1. Corinth. c. 3. 22. 23. c. 6. 12.

Quam ob causam homo in hominis commercio esse negatur, §. 1. Instit. de usucap. l. 9. D. d. 1. l. 83. §. 5. l. 103. de verb. oblig. l. 1. §. 9. de oblig. l. 182. de reg. jur. l. 3. si quad. paup. fecit. dic. l. 6. de contr. empt. sed sanctus, Rom. c. 1. 21. 22. & seqq. Johan. c. 17. 19. 20. Levit. c. 25. 10. 1. Corinth. c. 6. 11. 1. Thessal. c. 4. 3. 4. 7. 1. Petr. c. 1. 16. cultui divino, tam privato, quam publico consecratus, Galat. c. 1. 4. Ephes. c. 1. 4. 5. Hebr. c. 10. 1. Pet. c. 2. Rom. c. 8. 11. 12. atque à Deo adoptatus, ut non sibi, sed Deo suo vivat, Galat. c. 4. 5. Ephes. c. 1. 5. Rom. d. c. 8. 16. 17. ejus patrium dominium agnoscat, Esa. c. 1. 2. 3. 4. c. 63. 16. Eph. c. 4. 6. Dent. c. 32. 6. Luc. c. 11. 2. cui fructum ferat, Rom. c. 7. 4. Hebr. c. 13. 25, serviat, 1. Thess. c. 1. 9. Exod. c. 23. 25. & membro

rum suorum usum consecrat, *1. Corinsh. c. 6. 13. 15. 16. 19. Rom. c. 6. 13. & seqq.* Unde homo membrorum suorum dominus non dicitur, *l. 13. liber. ad L. Aquil. l. 3. si quad. paup. facis. dicit. l. 2. §. 2. ad L. Rhod. de jact. Novell. Leon. 59. l. non 6. de appellat. 1. Cor. c. 6. 19. 20. c. 3. 16. 2. Cor. c. 6. 16. 1. Pet. c. 1. 19. 1. Thess. c. 5. 10. quibus nocere & vim inferre prohibetur, l. 3. de hon. eor. qui mort. sibi consciv. l. 39. de pen. vide infra cap. 26.*

11 Hominis fructus, quos Deo domino suo ferre tenentur, sunt actiones & cogitationes ejusdem Deo seu cultui divino inservientes, *1. Corinsh. c. 7. 34. 32. c. 6. 11. ut corpore & animo sanctus sit, Levit. c. 11. 44. Ephes. 5. 26. curans ea, quæ sunt Dei domini sui, 1. Corinsh. c. 7. 32. 34.*

12 Actiones istæ sunt membrorum & sensuum nostrorum operationes, ministeria, servitia, officia & obsequia Deo debita, *Rom. cap. 7. 4. 5. 6. 7. c. 6. 12. 13. 14. 15. & seqq. c. 3. 13. 14. 15. 16. Joh. c. 8. 34. 2. Pet. c. 2. 19. 2. Timoth. c. 2. 15. 16. quorum usus, usus fructus proprietatis, dominium absolutum Dei est, Rom. cap. 3. 7. c. 6. 4. 5. 22. 23. & quæ hominis fructus vocantur, Matth. cap. 12. 33. 34. 35. 36. 37. Rom. c. 7. 4. 5. 6. c. 15. 28. 29. & hominis corpus templum, domus & habitatio Dei, 1. Cor. c. 3. 25. c. 6. 15. 16. Johan. c. 14. 20. Hebr. c. 3. 3. 4. 5. 6.*

Officiorum & actionum harum regulâ & norma est Decalogus, *Psal. 119. Deut. c. 5. juxta quem omnes hominis actiones & obsequia sunt Deo ab homine præstanda, Exod. c. 20. & seqq. Deut. c. 1.*

13 Ab hoc jure Deus dicitur pater & dominus hominis, *Malach. c. 1. 6. 7. 8. Johan. c. 1. 12. Rom. c. 8. 15. Matth. c. 6. 9. 10. 14. 18. c. 7. 11. 22. c. 23. 37. habens in nos vitæ & necis jus, Matth. c. 10. 28. Act. c. 17. 27. 28. quem hominem gubernat, sua providentia protegit & defendit, Matth. c. 6. 25. 26. & seqq. Luc. c. 12. 13. Pjal. 91. Pjal. 18. 3. 19. & 27. 1. & 28. 7. 8.*

14 Sunt quidam homines speciali modo sancti, segregati & electi ex reliquorum numero, ut omnes pii & regenerati, *Deus. 7. 6. 7. Lev. 6. 19. 2. c. 11. 4. 45. 1. Pet. c. 1. 6. c. 2. 9. Item ordinati ad ministerium verbi, Gal. c. 1. 2. 1. Timoth. c. 1. 1. 2. & olim Nazaræi, Prophetæ & primogeniti, peculiariter Deo consecrati erant, ejusq; proprii & cultui illius addicti, Num. cap. 6. 2. 3. & seqq. Levit. c. ult. Esa. c. 1. Exod. c. 13. 2. Num. c. 8. 18.*

15 Respectu quodam, vel relativè res sacra est, quæ non per se, sed ob finem & usum sui, talis habetur, & cultui divino publico, *l. 6. §. 3. l. 9. de rer. divif. §. 8. sacra. Instit. eod. 1. Corinsh. c. 3. 16. 17. 22. 23. 1. Chron. c. 18. 11. c. 26. 26. 2. Sam. c. 8. 11. autoritate publicâ, d. l. 9. §. 1. de rer. divif. jussu populi aut magistratus, d. l. 9. §. 1. l. 6. §. 3. 1. Chron. c. 18. 11. Novell. 131. c. 7. & Novell. 67. c. 1. Num. c. 5. c. 7. c. 8. c. 13. Nebem. c. 12. 17. Corrasius lib. 3. miscell. c. 22. à verbi ministro, Exod. c. 29. 6. 30. c. 40. Num. cap. 8. ritè & rectè, adh. bitis precibus publicis, 1. Reg. c. 8. 5. 6. 7. 8. 63. est consecrata, l. 6. de usufr. legat. l. 13. de pollicit.*

16 Ejusmodi res sacra habetur in dominio & patrimonio publico ecclesiæ, quoad usum ministeriumque cultus divini, §. 2. 8. Instit. de rer. divif. 2. Reg. c. 8. Num. c. 7.

Nebemia c. 12. 2. Chron. c. 6. 21. Job. c. 10. Matth. c. 21. 13. 1. Reg. c. 8. 29. c. 9. 3. c. 6. 1. c. 7. Ideoq; à cæteris rebus profanis separata dicitur, Num. cap. 18. 7. 8. & seqq. Levit. cap. 27. 30. 31.

Proprietas hujus rei sacræ solius Dei est, *Malach. 17. c. 3. 8. 9. Num. c. 5. 1. Corinsh. c. 9. Luc. c. 9. Pet. Greg. lib. 2. synag. c. 22. & 23. & 24. 25. & seqq. & idem lib. 13. c. 15. & c. 16. 17. de Republ. Ulus verò talis rei tanquam merces quæstam, ad sustentationem conceditur personis ecclesiasticis, cultui divino vacantibus, Num. c. 18. Lev. c. 27. c. 25. Exod. c. 13. 13. 15. vel ad ministerium & cultum divinum peragendum adhibetur, quo respectu hujus quasi ælimatio, l. 9. in fin. de rer. divif. quæ aliàs nulla, l. 6. §. 4. l. 9. §. 1. 2. de rer. divif. Novell. 7. c. 8. Novell. 120. c. 10. Josu. c. 18. 1. Chron. c. 22. 29. 2. Reg. c. 22. 1. Esd. c. 6.*

Hujus generis sunt res sacræ, ædes sacræ, templa, *18 Levit. c. 17. 7. Deut. c. 12. 11. 13. 2. Reg. c. 16. 4. c. 17. 9. 10. 11. Novell. 131. cap. 8. Matth. c. 21. 13. c. 7. 2. 4. c. 16. 18. 2. Sam. c. 7. 13. tit. C. de pagan. sacrif. & templ. Petr. Greg. lib. 12. c. 21. c. 22. & seqq. de Republ. synagoga, Luc. c. 7. 5. sacerdotum & ministrorum Dei prædia & bona, Num. c. 25. 2. 3. & seqq. loca destinata ad usum Christianæ religionis, §. 8. Instit. de rer. divif. Novell. 67. c. 1. Novell. 131. c. 7. & 120. c. 10. Exod. c. 24. Proverb. cap. 3. donaria ad cultum divinum, vel templorum ædificationem collata, 1. Chron. c. 26. 26. 27. & seqq. 1. Reg. cap. 14. 26. 27. 2. Reg. c. 16. 8. c. 20. 13. 14. c. 24. 15. item primitiæ, decimæ, redditus, obventiones annuæ, Deut. c. 12. 6. 11. 17. cap. 26. 2. Luc. c. 21. 5. 2. Chron. cap. 31. Nebem. c. 10. Exod. c. 25. c. 13. pecunia sacra in arario ecclesiæ, ad usum pauperum, vel reparationem templorum deposita, Exod. cap. 22. 4. & seqq. 2. Reg. c. 12. 9. & seqq. c. 22. 4. & seqq. Philip. c. 4. 15. & seqq. Act. c. 11. 29. 30. 1. Corinsh. c. 6. 1. 2. 3. 4. 2. Cor. c. 8. 19. 24. 3. 4. 5. c. 9. Vide quæ diximus Polit. c. 37. num. 85. & seqq. vel pro sustentandis ministris ecclesiæ, in verbo & doctrina laborantibus, in scholis, vel ecclesiæ, 1. Corinsh. c. 9. 7. 8. & seqq. Gal. c. 6. 1. Timoth. c. 5. 18. Luc. cap. 10. 7. Num. cap. 18. 30. 31. Deut. c. 25. 4. c. 12. & res quævis aliæ, in usum sacrum destinatæ, l. 2. l. 4. l. 40. de relig. & sumpt. §. 9. Instit. de rer. divif. Novell. 131. Novell. 67. tit. C. de sacrosanct. eccles. Cujusmodi res apud Judæos in prisca illa patrum ecclesiæ plurimæ fuerunt, de quibus videre licet Exod. c. 25. c. 37. c. 38. c. 40. c. 30. c. 20. c. 28. c. 31. Num. c. 8. & Levit. per tot.*

Religiola res est immobilis, seu locus, quem quilibet privata autoritate per illationem humani cadaveris religiosum facit, *l. 2. l. 4. l. 40. de relig. & sumpt. §. 7. religiosum. Instit. de rer. divif. Gen. c. 23. 17. 19. 20. Johan. c. 19. 41. 1. Cor. c. 7. 16. c. 6. 17. 19. 20. carenus quatenus & quousque corpus est humatum, d. l. 2. §. sepulchrum. Brisson. lib. 2. select. c. 15. Decian. crim. lib. 6. c. 11.*

Rei religiosæ proprietatis nullius hominis est, usus verò illius sepulcræ hominis destinatus, *l. 5. l. 39. l. 40. de relig. tit. ne quid in loc. sacro. l. 1. §. 2. de mort. infer. Johan. c. 19. 41. cap. 11. 38. quippe rei sanctæ & divinæ, 1. Cor. c. 6. 18. 19. 20. c. 3. 16. 2. Corinsh. c. 6. 16. 1. Pet. c. 1. 19. 16. 1. Thess. c. 5. 10. Levit. c. 19. 2. c. 11. 44. 45. Rom. c. 11.*

16. c. 9. 25. c. 8. 29. 30. 31. *Et seqq.* ut humanæ conditionis & mortalitatis memoriam conseruet & ob oculos ponat, l. 27. *de condit. Et demonst.* l. 42. l. 2. §. 6. l. 40. *de religiof. Et sumpt.* *Eccles. cap. 6.* qui usus etiam veteribus cognitus, 1. *Reg. cap. 31.* 2. *Reg. c. 1.* *Genes. c. 23. 17. 19. 20. Job. c. 19. 41. c. 11. 38.* Unde res religiosa aliquatenus nostri domini esse dicitur, l. 30. *famil. hercisf.* l. 43. *de relig. Et sumpt.* vocatur jus sepulcri, l. 33. *de religiof.* jus mortui inferendi, l. 1. *de mort. inferend.* cui opponitur locus purus & profanus, l. 2. §. 4. l. 1. §. 6. *de religiof.* l. 2. l. 6. l. 9. *C. d. s.*

21 Inter res religiosas refertur cadaver humanum, *Num. c. 19. 13. 14. 16. iij. de mortu. inferendo.* sepulcra ac monumenta humani cadaveris, non cenotaphia, l. 7. *de rer. divis. l. 6. §. ult. l. 37. §. 1. l. 42. de religiof. Et sumpt. funar. Genes. cap. 35. 20. ubi de epitaphio.* Naturaliter videtur ac mortuum pertinere locus, in quem ipse inferretur, l. 4. §. 1. *de religiof.* & quæ religiosis rebus adhærent junctave sunt, ejusdem naturæ esse censentur, l. 43. l. 19. *de rei vindic.* de ambitu monumentorum; *vide Cujac. lib. 13. obs. c. 36.*

22 In locum proprium inferre mortuum cuilibet liberum: in communem, focius invito focio etiam potest inferre, §. *religiosum. Instit. de rer. divis. l. 41. de religiof. Genes. c. 23. 6. Et seqq.* Quid si unus proprietarius, alter usufructuarius, *vide l. 43. l. 2. §. 7. de religiof.*

Inferens cadaver hominis illicitè, illatum tollere potest, aut pretium promittere, l. 2. §. 1. l. 7. *de relig.* quamvis dominus loci illatum effodere prohibeatur, & superioris auctoritatem expectare teneatur, l. 7. l. 8. *de relig. l. 5. de mort. inferend.*

Ex diversorum membrorum humanorum illatione locus ille religiosus factus censetur, ubi hominis caput reconditum reperitur.

23 Cœmeteria hodie communia singulis parochialibus, seu paræciis esse solent. *iij. de sepul. violat.* quibus uti non possunt Judæi, l. 17. *C. de Juda.* Quidam sepulchra sibi & familiæ suæ familiaria habere solent, *l. familiaria. Et seq. de religiof. l. 4. l. 8. l. 13. C. d. s. Genes. c. 23. 17. 19. 20. c. 50. 5. 13.* quidam hæreditaria sibi & hæreditibus, *d. sext. vide Briffon. lib. 7. selæc. c. 14.* Unde in jure domini nostri res religiosas haberi affirmare licet, l. 30. *fam. hercisf.* Judæi sepulchra in suis possessionibus habebant, *Judic. c. 2. 9. Josu. c. 24. 30. 32. 33. Gen. c. 33. 19.*

24 Sequitur de rebus sanctis, quæ quasi divinæ, §. 9. *sancta quoq. Inst. de rer. divis. non factæ, neque profanæ dicuntur, l. 9. §. 3. de rer. divis. & inviolabiles, quæ ab injuria hominum, magistratus auctoritate, legis sanctione & pœnæ irrogatione defenduntur & muniuntur, l. 8. §. 1. l. 9. §. pen. Et ult. de rer. divis. Exod. c. 31. 14. 15. 16. c. 35. 2. Levit. c. 27. Num. c. 17. 17. 18. 19. & ideo usus hominum eximuntur, d. l. 8. §. 2. l. 9. §. 4. §. 10. Instit. de rer. divis. l. 83. §. 5. de verb. oblig. §. 1. Inst. de usufr. cap. §. 2. Inst. de inut. stipul.*

25 Ejusmodi sunt leges & jura sancita à magistratu, d. l. 9. §. 3. 4. l. 1. l. 8. de rerum divis. *Rom. cap. 7. 12. 1. Tim. c. 1. 8. §. 10. sancta. Instit. de rer. divis. muti & portæ ci-*

*vitatum, d. l. 8. §. 2. d. §. 10. castellorum, villarum, l. 3. §. 17. de re milis. l. 2. ne quid in loco sacro. argum. Nebem. c. 2. 17. lib. 2. valla civitatis, arces, propugnacula, speculæ excubiorum, d. l. 3. §. 17. 18. de re milis. l. 43. de act. emp. l. 18. de jur. fisci. Donell. lib. 4. comm. cap. 1. Quidam addit res publicas, *ut Petr. Gregor. lib. 3. cap. 8. num. 2. Et seq. de Republica. arg. l. 8. de rer. divis. §. 10. Instit. eod.* ego potius addiderim carcerem & custodiam magistratus: quia hæc sine pœna violari non possunt.*

Sunt etiam quædam personæ sanctæ, ut legati, d. l. 8. 26

§. 1. *de rerum divisio. l. fin. de legation. Cujacius lib. 11. cap. 5. observ. tribuni plebis, l. 2. §. 8. de origin. jur. persona principis, 1. Sam. cap. 24. 8. 11. cap. 4. 13. cap. 26. 9. cap. 10. 27. cap. 11. 12. 13. 1. Petr. cap. 2. 13. argum. Exod. cap. 22. 28. Act. cap. 23. 3. 4. 5. 6. Psalm. 82. 6. Johan. c. 10. 34. 35. D. N. Opt. Max. Exod. cap. 20. Deuter. cap. 5. cap. 10. 8. Matth. cap. 22. 37. 38. 39. in cujus honorem dies sancti, seu feræ constitutæ, à reliquis diebus separatæ, & vacatione atque immunitate donatæ, uti dies dominicus, *Nebem. cap. 10. 32. 33. c. 13. 16. Et seqq. Exod. cap. 25. Levit. cap. 23. Hebr. cap. 4. 4. Genes. cap. 2. 2. 3. 4. 5. dies festus, l. ult. C. de feriis Et dilation. l. 2. l. 3. l. 6. l. 7. l. 8. C. d. s. addo Exod. cap. 12. cap. 23. 14. Et seqq. Deuter. cap. 16. 16. Et seqq. Esther cap. 9. 27. 28.* Simili ratione constitutæ feræ in honorem principis, l. 7. *Cod. de feriis.* ob nuptias, natales, vel inaugurationem ejusdem, l. 26. §. *feria. ex quibus caus. major. l. 3. Cod. de dilation. Petr. Gregor. lib. 2. synt. cap. 16.* vel in honorem & memoriam facti egregii, *Judic. cap. 11. in fin. Esther c. 9. 19. Et seqq.**

Huic rei inserviunt tit. de rer. divis. tit. de relig. & sumpt. fun. tit. de mort. infer. tit. ne quid in loco sacro. tit. de sepulchr. violat. tit. Cod. de sacros. eccles. tit. de legation.

Cap. 21. De rebus humanis, in genere.

- 1 Humana res quantum.
- 2 Earum species.
- 3 Res communes.
- 4 Exempla earum.
- 5 Rerum communium genera.
- 6 Res nullius.
- 7 Res propria, privata, qua.
- 8 Res principis.
- 9 Principia bona patrimonialia quantum.
- 10 Horum appellatio.
11. 12 Fiscalis principis quantum.
- 13 Privati res universales.
- 14 Patrimonium.
- 15 Hæreditas.
- 16 Dos quid.
- 17 Res singulares.
- 18 Res publica.
19. 20. 21. 22. 23 Publicæ res quot modis dicantur.
- 24 Usus rerum publicarum.

25. 26. 27. 28. *Inter res publicas, quæ referantur.*
 29. *Pecunia fiscalis, quæ dicitur.*
 30. 31. *Inter publicas res, quanam referantur præterea.*
 32. *Bona principis.*
 33. *Universitatis, seu civitatis res, quæ.*
 34. *Eorum exempla.*
 35. *Res universitatis primi generis.*
 36. *Res universitatis alterius generis.*

Cognitis rebus divinis, progrediemur nunc ad res humanas: cap. 20. num. 2.

- I** Humanæ res sunt, quarum dominium homo habet, l. 1. de ver. divis. l. 34. de verb. oblig. seu, quæ sunt in commercio, dominio & jure hominum, d. l. 2. in princ. Instit. de ver. divis. vocantur profanæ, quod procul à fano, vel extra fanum sunt, puræ, l. 2. §. purus. l. 40. de relig. & sumpt. fun. §. in communem. Instit. de ver. divis. l. 1. §. 2. de mors. inferend. res humani juris, l. 1. de rerum divis. in patrimonio, hoc est, dominio nostro existentes, in princ. Instit. de ver. divis. respectu rerum divinarum communes & imputæ, l. 1. Cor. 6. 7. 14. 15. Act. cap. 10. 24. 15. 28. cap. 11. 8. quarum scilicet usus & commercium suâ naturâ cuique patet, Dem. cap. 20. 6. Exech. 6. 48. 15. Mast. 6. 15. 11.
- Harum rerum humanarum est duplex distributio: Una generalis: altera specialis.
- 2** Generali distributione res humanæ sunt communes, vel propriæ, in princ. Instit. de ver. divis. l. 2. D. eod. hoc est, ex omni parte nullius, vel ex parte alicujus, l. 1. de rerum divis. vide l. 1. de usu & usufr. legat. Exech. cap. 45.
- 3** Communes res sunt, quæ proprietate & usu omnium hominum, habitu & potentia, l. 2. l. 4. l. 5. de ver. divis. non singulorum sunt, arg. l. 6. §. 1. d. s. ita ut prius utenti & occupanti concedatur, §. quod enim. Instit. de ver. divis. l. 10. l. 3. l. 14. de acquir. rer. dom. l. 13. de injur. l. 3. §. 1. l. 4. ne quid in loco publico. Dicuntur esse nullius, scilicet privati, sed omnium, vel actu nullius, quæ potentia alicujus fieri possunt. Sæpè quoque improprie publicæ vocantur, l. 14. l. 50. de acq. rer. dom. l. 24. de damn. infect. Donell. lib. 4. com. c. 2.
- 4** Inter has res communes numerantur, aër, aqua præstans mare, & per hoc littora maris, §. 1. 2. 3. Instit. de ver. divis. l. 112. de verb. signif. Item ea, quæ sub cælo, in terra, mari, capiuntur, ut fæzæ, volucres, pisces, l. 2. §. fin. l. 2. l. 3. l. 5. de acquir. rer. dom. 2. Reg. c. 6. 2. 4. 5. & quæ in littore maris inveniuntur. Unde cuius liberum est, in mari, sive flumine communi navigare, in ejusque littore navem ratemve exonerare, vel onerare, picari, l. 1. ne in flum. publico navigare. l. 2. §. si quis. ne quid in loc. publico. eod. d. l. 13. de injur. casam ibi ponere, retia siccare &c. §. 5. littorum. Instit. de ver. divisio. vide Pet. Gregor. lib. 1. syntag. 6. 2. 3. 4. 5. 2. Reg. c. 6. 2. 4. 5. venari, Genes. cap. 27. 3. Levit. c. 17. 13. Deuter. c. 4. 5. 6. 7. Seracid. c. 29. 28. 29. 31. Baruch. c. 3. 16. Petr. Præder. lib. 2. c. 20. Covert. 2. part. 2. l. 6. §. 19. num. 1. 2. vide infra cap. de occupat.

Harum rerum communium duo sunt genera: 5
 Quædam naturâ nullius, quæ nunquam in possessionem & dominium alicujus pervenerunt. Quædam, cum pervenissent in dominium, in eo tamen esse deservit, §. 1. §. færa. Instit. de ver. divis. l. 1. de acquir. rer. dom.

Res nullius, seu communes, sunt ex animatis vel inanimatis rebus.

Ex animatis sunt volucres, fæzæ, pisces, d. §. færa. Ex inanimatis sunt mare, aqua profluens, aër, terra, omniaque quæ in iis nata editave sunt, l. quod in littore. de acquir. rer. dom. l. 3. ne quid in loco publico. ut arena maris, lapilli, gemmæ, insulæ maris, §. 2. insula. Instit. de ver. divis. l. pen. D. eod.

Res humanæ propriæ sunt, quæ usu, vel proprietate 7 non sunt communes, sed ipso actu, vel unius, vel plurimum, l. 2. §. 4. ne quid in loco publico. §. 1. 2. 3. Inst. de rerum divis.

Quæ sunt unius, dicuntur privatæ: quæ plurimum, eæ vel publicæ, vel universitatis sunt, l. 9. de usucapio. Donell. lib. 4. com. cap. 7. l. 15. 16. 17. de verborum signific.

Res privatæ sunt, quæ in unius alicujus dominio sunt: seu quæ ad singulos pertinent, §. singulorum 11. Instit. de ver. divis. vocantur patrimonium privatum, res in bonis nostris, l. 16. ad Trebell. l. 3. C. de fund. rei priv. l. rem in bonis. de acquir. rer. dom.

Hæ res sunt principis, vel alterius privati.

Principis res sunt bona Cæsaris, seu summi magistratus, seu usibus illius infervientiæ. tit. C. de fund. rei privas. & sale. div. dom. lib. 11. tit. 66. & tit. seqq. usque ad tit. 77. C. lib. 11. Exech. cap. 45. 7. & seqq. l. 2. §. 4. ne quid in loc. publico. l. 39. §. ult. de legat. 1. l. 3. C. de quadrien. præscript. ut sunt res privatæ, vel privata substantia principis, l. 39. §. 8. & ult. de legat. 1. d. l. 2. §. 2. ne quid in loco publico. thesaurus, fiscus & patrimonium principis, l. penult. & ult. C. de fund. patrimon. tit. C. de offi. comis. rer. privas. lib. 1. l. penult. C. de convent. ficti debis.

Principis bona rursum sunt patrimonialia, vel fiscalia, l. 4. §. si quis. de fideicom. liberi. vide 1. Esdr. c. 7. 19. 1. Chron. c. 26. 26. & seqq. 32. 1. Reg. c. 14. 26. 27. 2. Reg. c. 16. 8. c. 20. 13. 14. c. 24. 15. 2. Chron. c. 16. 2. c. 12. 9. 10. c. 32. 27. 28. 29.

Patrimonialia principis bona sunt, quæ ipse, tanquam privatus, possidet, l. bene à Zenore 3. C. de quadr. præscript. l. unie. C. de quæst. & mag. offic. & comis. sacer. largis. & rei privata. lib. 12. adde l. ult. qui pos. in pag. l. 49. locat. l. 2. l. 3. C. de quadr. præscript. l. unie. C. de quæst. & magistr. off. & comis. lib. 12. l. ult. C. ubi Senas. vel clariss. l. 3. §. pen. l. 6. de jur. ficti. l. 11. §. 2. de calum. l. 1. C. de pæn. judic. adde 1. Chron. c. 27. 25. & seqq. uti sunt fundi patrimoniales, tit. C. de fund. rei privas. lib. 10. & tit. C. de piscus publ. vel priv. tit. C. de fund. patrim. tit. 62. l. cum sortus 39. §. fi. de legat. 1. l. 3. C. de quadr. præfer. Horum. quæst. illust. 1. Saltun. tit. C. de fund. pas. tit. C. de off. comis. rer. priv. patrimonii sacrum, l. pen. & ult. C. de

fund. patrim. res dominicæ. tit. C. de offic. comit. sacri patrim. lib. 1. l. 1. C. de ind. d. l. ult. C. de ved. & commiss. res privatæ & fiscales superioris magistratus. l. ult. & penult. C. de fund. rei privatæ. lib. 21. l. 9. C. de jure fisci. tit. C. de fund. & saltib. rei dom. lib. 11. tit. C. ne res dominicæ vel tempor. fundi principis emphyteutici. l. 1. l. 2. & sequentib. C. de agris. & mancip. dom. vel fiscal. sive rei privatæ. lib. 11. tit. 68. limitotrophi. l. 12. C. de fund. patrimon. fundi rei privatæ, & saltus divinæ domus. l. 8. l. 13. C. de fund. patrim. ubi Cujac. prædia tamiaca. tit. C. de præd. tamiac. lib. 11. tit. 69. l. 2. & seqq. C. de fund. rei privatæ. & saltib. divina dom. lib. 11. tit. 68. res divinæ domus. l. 4. C. de privil. dom. August. lib. 11. tit. 75. l. ult. C. de præd. tribus. l. 12. ad SC. Trebell. servi & coloni tamiaci. l. 1. l. 2. C. de præd. tamiac. fundi fiscales. Novell. 20. 30. greges dominici. l. 1. l. 2. l. 3. C. de collat. fund. fiscal. vel rei privatæ. vel dominicæ. lib. 11. tit. 74. palatia & domus dominicæ. tit. C. de palat. & domib. domin. lib. 11. tit. 77. l. univ. C. de gregib. dominic. ubi Cujac. viæ publicæ. seu regis. c. 1. quæ sunt regal. l. 2. §. viarium. ne quid in loc. public. l. 3. de loc. & iur. publ. Num. c. 21. 22. Dent. c. 2. 26. Judic. c. 11. 19.

10 Tales & similes res principis vocabantur res divinæ. l. 4. l. 1. l. 3. C. de collat. fund. patrim. & emphyt. l. 2. C. de fund. rei privatæ. & saltibus divinæ domus. tit. C. de fund. patrim. & seqq. lib. 11. quibus qui erat perfectus, vocabatur procurator Cæsaris. l. 4. absit. C. de privil. domus August. lib. 11. tit. 75. rerum privatarum. l. 1. de offic. procurat. Cæsar. procurator fisci. l. 1. & tot. tit. C. de offic. com. rer. privatæ. l. fin. C. de adess.

11 Fiscalia principis sunt, quæ ratione dignitatis & potestatis, eidem debentur & accedunt, quæque sunt regno ejusdem conjuncta & incorporata principatui. Vocantur bona, coronæ unita, dos Reipubl. & bona, quæ princeps possidet & habet, tanquam princeps. Vide Pos. Gregor. lib. 3. de Repub. c. 2. tit. quæ sunt regalia, 1. Reg. c. 10. 14. 15. patrimonium fisci, seu regni, Hosom. quæst. illustr. 1. l. 2. §. 2. ne quid in loco publ. l. 72. §. 1. de cont. empt. l. 56. de legat. 2. quæ rectius vocantur res publicæ, quarum usus & proprietates pertinent ad Rempubl. earum administratio verò, ad summum magistratum, de quib. infra h. c. num. 18. & seqq. §. publica res sine.

12 Hisce similia sunt alia bona fiscalia, quæ princeps possidet ad suam & Reipubl. utilitatem & negotia publica expedienda: ut sunt tributa, auxilia debita, indictiones pro stipendiis officiariorum, compendia ex vetergalibus, Gregor. d. c. 2. qui his præterant dicebantur comites sacrarum largitionum, tit. C. de offic. sacrar. larg. tit. C. de quæstorib. magistr. offic. ex publicatione & confiscatione bonorum illata, tit. de jur. fisci. tit. C. ubi caus. fiscal. tit. C. de advoc. fisc. quæ res quasi principis dicuntur, l. 2. §. 4. ne quid in loc. publ. l. 1. C. de bon. vacans. Hosom. d. quæst. 1.

Privati alterius res sunt universales, vel singulares.

13 Universales sunt patrimonium, hæreditas & dos. quæ singulæ augmentum & diminutionem recipiunt,

crescunt & decrescunt, l. 208. l. 10. de verb. sign. l. 40. de pecul. l. 20. l. 25. §. ult. & l. seqq. de post. hered. l. 19. l. 20. de constit. pecun. & quandoque domini & obligationis jure constant, l. 1. & tot. tit. de hered. vel act. vend. l. 1. 2. 3. de bon. poss. vide sup. c. 4.

Patrimonium est, quod quocumque jure domini, usus, usufructus, proprietatis, vel plenissimi domini in viventium bonis est, in prin. Inst. de rer. div. l. 3. de bonor. poss. l. 6. §. 2. quæ in fraud. credit. l. ult. C. de dot. promiss. l. 3. §. 5. de minor. l. 9. §. 1. eod. Huic simile pecunium in potestate nostra constitutorum, l. 3. de pecul. legat. Menoch. lib. 4. præf. 155.

Hæreditas domini loco est, l. 13. §. 13. l. 25. §. 16. de petit. hered. quæ defuncti jus retinet, repræsentat & continuat, l. bares. de acquir. hered. l. 178. de reg. jur. l. 34. de acquir. rer. dom. l. 24. de novat. l. 31. §. 1. de hered. inst. & ad successorem transmittit, l. 1. §. Scævola. si ius quæ testam. lib. l. in eo. §. ult. l. hæreditas. & seqq. de acquir. rer. dom. vide Mich. Grass. in §. hæreditas. quæst. 1. & 2. com. opin. & sup. c. 4.

Dos est rerum dotalium usufructus, marito ab uxore datus, tit. de jur. dot. l. 30. C. de jure dot. Donell. lib. 6. com. c. 2.

Res singulares privatæ sunt, quæ ratione Domini nostræ sunt, §. 11. singulorum. Inst. de rer. div. §.

Publicæ res sunt, quarum usus, vel proprietates communis est civibus ejusdem Reipubl. seu quarum dominium est populi Romani, l. 15. & seqq. de verb. sign. l. 1. §. hujus. de just. & jur. §. flumina. Inst. de rer. div. l. 2. l. 3. de flumin. tit. C. de jure Reipubl. lib. 11. Ezech. c. 45. 15. & seqq. vide Donell. lib. 4. com. cap. 2. c. 3. & per consequentiam civium Romanorum, arg. l. 239. pupilla. in fine, ubi Gothofr. de verb. sign.

Publica autem res dicitur: primò, cujus usus singulis privatis civibus, separatim conceditur, §. 3. Inst. de rer. div. l. 5. l. 16. de verb. sign. ita ut eum, qui primò uti cœpit, alius superveniens, impedire non possit in usu, l. 7. de divers. & temp. præscript. l. 13. de injur. vide Connam. lib. 3. c. 16. & cujus proprietates interim est conjunctim universorum, non singulorum, d. l. 15. & l. 16. d. l. 13. §. ult. de injur. tit. de loco & itin. publ. tit. de loco publ. fruend. & seqq. l. 24. de damn. infect. tit. ne quid in loco publ. vel unius personæ inseparabiliter, §. 4. Inst. de rer. div. l. 30. §. 1. de acquir. rer. dom. l. pen. de flum. l. 1. de ripa munitenda.

Secundò, publica dicitur, cujus usus & proprietates non singulis privatis, separatim, sed toti corpori communis est, §. 5. Inst. de suspect. tit. §. 1. Inst. de publ. judic. l. 1. §. consequens. de susp. tit. l. 6. de contrah. empt. l. 1. de loco publ. fruend. Donell. lib. 4. com. c. 2. & à magistratu summo in usus Reipubl. dispensatur & erogatur.

Tertiò, quæ per consequentiam, non principaliter populi utilitati inservit, l. 1. l. 2. solus. matr. §. 1. Inst. de excusat. tit. l. 1. l. 2. C. de admin. rer. publ.

Quartò, quæ ad utilitatem & causam totius populi pertinet, & per consequentiam ad singulorum utilitatem redundat, l. 15. §. 9. de damn. infecto.

Appel-

23 Appellantur verò res publicæ, quasi populi, quod populo pateant, *l. pen. C. de princip. lib. 12.* quibus populus, tanquam communibus, utitur, *arg. l. 1. l. 2. solus. matrim. item res sanctæ, quod violati non debeant, & quandoq; respectu privatorum, res alienæ, §. penult. Inst. de his qui sunt sui vel alieni. jur. §. 1. Inst. de excusat. ius. Petr. Greg. de Republ. lib. 1. c. 1.*

24 Usus rerum publicarum eatenus privato cuilibet conceditur, quatenus ille ab eodem non deterior efficitur, *l. 1. §. 12. de flumin. tit. ne quid in flum. public. vel magistratus permittit conceditur, l. 1. l. 2. ne quid in loc. publ. l. quod principis. de aqua quotid. & astiv. Quo verò tempore ille utitur, ab alio impediri non debet, l. 13. §. ult. de injur. l. 7. l. 9. de divers. & temp. præscript.*

In pascuis publicis quævis civium numerum pecudum habere potest, & pascere pro modo prædiorum quæ in territorio illo possidet, *l. imperatores. de servit. rust. præd. Menoch. cas. 245.* quemadmodum quoq; pro modo prædiorum aqua duci potest ex publico flumine, *d. l. imperatores.*

25 Inter res publicas referuntur flumina, portus, jus piscandi, usus riparum, *l. 1. l. 3. de flumin. §. 3. Inst. de ver. divis. l. 1. ut in flum. publ. navig. licet. l. 7. §. 5. de acquir. rer. dom. licet proprietates harum sit privata, §. 4. Inst. de ver. divis. l. 30. §. 1. de acquir. rer. dom.*

26 Insula, quoad ripæ usum, publica est, §. 22. *insula. Inst. de ver. divis. vide Donell. lib. 4. com. c. 3.* non quoad proprietatem, *d. §. 22. d. l. 7. §. 3.*

27 Refero quoq; huc jus navigandi, *d. §. 3. l. 2. de flumin. tit. C. de nautical. lib. 11.* flumina publica, *tit. de flum. publ. & tit. ne quid in flum. publ. tit. ut in flum. publ. vias publicas, l. 2. §. viam. ne quid in loco public. tit. de via public. & tit. seq. loca & itinera publica, tit. de locis & itin. publ. tit. de loco publ. fruend. portus quò merces importantur & exportantur, l. 59. de verb. sig. Cujas lib. 7. obs. c. 15. & stationem navium, l. 1. §. stationem. de fluminib. vias regias, basilicas, prætorias, consulares, l. 2. §. ait. ne quid in loc. public. militares, l. 3. de loc. & itin. public. Num. c. 21. Dant. c. 2. hodie inter regalia relatas, c. 1. quæ sunt regalia, viæ privatæ vocantur vicinales agrariæ, l. 2. §. viarum. ne quid in loc. publ.*

28 Inter res publicas refertur quoque pecunia fiscalis, salaria ex rebus & redditibus publicis constituta, & quævis aliæ res fiscales Reipubl. agri, fundi &c. *l. 7. C. de fund. patrimon. l. 2. §. 3. 4. ne quid in loc. public. l. 1. de bon. damnat.*

29 Pecunia fiscalis est Reipubl. sive populi, jus hoc habentis, *Petr. Gregor. lib. 31. cap. 31. fynag.* pecunia collecta ex singulorum laboribus, fortunis & bonis, ad conservandam dignitatem Reipubl. ejusque utilitatem & necessitatem promovendam & curandam, ejus onera relevanda, ut sunt proventus, redditus, tributa, vectigalia, penstationes, collationes & reliqua, quæ in compendium Reipubl. cedunt, *l. 178. de verb. sign. & in arca communi reposita & custodita sunt, l. 1. §. quibus. quod cumq; univ. l. 13. de jur. fisci. tit. C. de jure Reipubl. lib. 11. tit. C. de sumptor. lib. 10. l. 13. de pollicis. vide*

1. Reg. c. 8. Matth. c. 22. Marc. c. 12. 1. Petr. c. 2. Rom. c. 13. Esther cap. 10. 2. Chron. cap. 24. 5. 11. Eccles. c. 7. c. 10. Petr. Gregor. lib. 3. de Republ. cap. 2. Ejus generis sunt annui cæteri redditus, tam in speciebus, quam in penstationibus pecuniarum, quæ in horreum, vel in ærarium Reipubl. referuntur, *tit. C. de canone frum. ur. Rom. & tit. seqq. lib. 11.* Item canon metallarius, *tit. C. de metallar. & metall. lib. 11.* collectæ pecuniarie, annonarie, frumentarie, *tit. C. de fund. patrimon. & salt. lib. 11. tit. de pasc. publ. & seqq.* redditus & vectigal ex metallariis, seu metallifodinis publicis, *l. 1. l. 3. C. de metall. lib. 11.* thesaurus inventus, *l. 1. de jur. fisci. vide distinct. in §. thesauros. Inst. de ver. divis. tit. C. de thesaur. bona caduca fisco illata, tit. C. de caduc. toll. bona vacantia, l. 1. §. divus. l. 13. de jura fisci. l. 1. C. de delat. lib. 10. tit. C. de bon. vacant. lib. 10.* multæ earumque compendia ex pœnis delinquentium, *Da. in l. fin. C. de privileg. fisci. & in tit. C. de sentent. advers. fisci. non retrah. bona publicata & confiscata, tit. de bon. damnat. tit. C. de bonis proscript. salarium ex publicæ rei locatione perceptum & collectum, l. 2. §. si quis. ne quid in loco publico. l. 1. de divers. prædior. urban. & rustic. lib. 11. l. 10. de oper. publ. l. 1. si ager vectig. vide infra cap. 81.*

Inter has res publicas quoque refero pontes, aquæ-
ductus, cloacas, aliæque opera publica, prætoria, pala-
tia, tribunalia, ædes publicas, *Gregor. lib. 1. de Republ. cap. 6. c. 9. l. 6. de ver. divis. tit. C. de oper. public. Zachar. cap. 8. 10. Ruth cap. 2.* item pascua publica, *tit. C. de pasc. publ. & privar. lib. 11.* saltus hybernos, vel æstivos, *l. 3. §. 11. l. 44. §. ult. de acquir. poss. tit. C. de fund. & saltib. rei dom. lib. 11.* nemora, sylvas ex quibus ligna sumuntur ad usus publicos, naves, ædes, &c. *Novell. 85. armamentaria Reipubl. d. Novell. 85. & Novell. 7. §. ult. tit. C. ut arm. usus.* Hujus loci quoque religio, jura, leges, statuta Reipubl. *l. 1. l. 8. de rerum divisio. sacerdores, magistratus & personæ publicæ, quarum ministerium & usus ad populum spectat, l. 1. §. hujus. de just. & jur. servi publici, l. 18. de adopt. l. 2. rem pupill. salv. fore.*

Huc quoque referuntur publica regni propugna-
cula & munitiones, armamentaria: *vid. qua diximus in Pol. cap. 17.* annona Reipubl. *1. Reg. cap. 9. 2. Chron. cap. 17. c. 32. c. 11. 12.* archivum, regni bona quævis immobilia bello quæ sita, *l. 11. de vult. l. 15. §. 2. de rei vind. Judic. cap. 11. 15. & seqq. Dent. cap. 20. 10. & seqq. & quæcunque alia bona, iusto titulo Reipubl. acquisita, vide Choppin. de doman. reg. lib. 1. tit. 6.* Item regni pagi, oppida, civitates, regiones, provinciæ, comitatus, ducatus, marchionatus, baronatus, episcopatus & similia, quæ ad confociationem & corpus Reipubl. pertinent, *Geil. lib. 1. observ. 21. Choppin. d. loc. tit. 2. & 5. lib. 1. Vide qua diximus in Pol. c. 17.*

Ab his rebus publicis differunt res & bona regis,
feu principis. nam illa Reipubl. seu confociationis uni-
versalis: hæc unius hominis principis sunt. de quibus paulò ante diximus. Hæc rerum distinctio etiam in politia Judaica observata. Sic & David rex habuit &

possedit pecuniam & res publicas, thesaurum domus regie, & domus Jehovæ, de quibus vide 2. Chron. c. 25. 24. 28. cap. 36. 18. 1. Reg. cap. 14. 26. 1. Chron. c. 27. 26. & seqq. Eccles. c. 2. 2. Sam. c. 8. c. 20. 2. Chron. c. 19. 11. c. 28. 2. Reg. c. 4. 1. Reg. c. 9. 1. Chron. c. 17. c. 26. 20. 21. & seqq. vide qua diximus in Polis. cap. 37. & supr. hoc cap. num. 11. 12. De rebus publicis apud Judæos vide Deus. cap. 23. 24. 25. cap. 24. 19. 20. 21. 2. Reg. cap. 6. 2. 4. 5. Mach. cap. 12. 12.

33 Univerſitatis, seu civitatis, l. 9. de usufruption. res sunt, quæ civibus ejusdem civitatis omnibus in univerſum, non ſingulis ſeparatim, uſu & proprietate ſunt communes, §. 1. Inſtit. de inuſ. ſtipul. §. 6. univerſitatis. Inſtit. de rer. diviſ. l. 122. de legat. 1. text. in l. 6. §. 1. de rer. diviſ. l. 7. §. 1. l. 2. quod cuiusq; univerſis. nom. Gabriel. conſul. 2. lib. 6. tit. quod cuiusq; univerſ. num. 12. vel contrā, quæ uſu ſingulorum & proprietate ſunt univerſorum, Farinac. lib. 2. quaſt. 60. num. 499. & ſeqq. tract. de teſtib. Menoch. lib. 2. arbiſt. caſ. 106. num. 13. Covarruv. praſt. quaſt. cap. 18. num. 4. Maſcard. conſul. 1424. num. 1. 2. hoc eſt, quæ ſunt uſibus univerſitatis cuiusdam repositæ, vel univerſorum, aut ſingulorum civium uſui inferviunt, l. 6. de rer. diviſ. l. 2. ne quid in loco publ. l. 15. & ſeqq. de verb. ſign. ubi Cujac. l. 9. de uſucap. l. 2. l. 3. C. de vend. rerum civit. lib. 11. l. 6. §. 1. de conſ. emp.

34 Ejusmodi univerſitatis res ſunt fundi Reipubl. ſeu univerſitatis alicuius, l. 2. l. 3. C. de locat. praſtor. civil. lib. 11. res illius ſcificæ, tit. C. de collat. fund. ſiſcal. rei priv. vel dom. lib. 11. animalia civitatis publica, l. 18. C. de curſ. publico. lib. 12. tit. 49. curſus publicus, d. 1. ſervi univerſitatis, l. 1. de liberi. univerſ. l. 6. §. 1. de rer. diviſ. tit. de manum. qua ſerv. ad univerſ. pertinet. impon. thea- trum, curia, baſilica univerſitatis, l. 3. §. ult. de acquir. poſſeſſ. vide tit. C. de oper. public. tit. C. de palat. & dom. lib. 11. thermæ, nymphaea, l. 5. ubi Cujac. C. de aquaduct. lib. 11. l. 6. C. eod. viæ univerſitatis, balnea publica, l. 2. §. 4. de admin. rer. ad civitat. pertinet. l. 6. C. de aquaduct. piſcinæ, aquæ ductus, fontes, l. pen. & ult. C. d. t. l. 1. de font. l. 1. de aqua quodi. & aſtiv. hydromylia, molendina publica civitatis, fana, porticus, jura, judi- cia, l. 1. §. 2. de jud. & jur. §. 1. Inſtit. de judic. public. ſuffra- gia, comitia, ludi, ſtatue, l. 17. de verb. ſignif. l. ult. de loc. public. frum. d. pecunia, vel ærarium civitatis, l. 1. l. 4. de admin. rer. ad civit. pertinet. frumentum, annona, vecti- galia, l. 2. d. t. hoſpitalia, noſocomia, xenodochia, pro- chotrophia, & aliæ ædes publicæ ad uſum miſerabi- lium perſonarum deſtinatæ, & plures aliæ, vide tit. de oper. public. D. & C. tit. de admin. rer. ad civitat. pertinet. Hæ res univerſitatis, alio in loco vocantur publicæ reſpectu rerum privatarum, §. 1. Inſtit. de inuſ. ſtipul. l. 2. de rerum diviſio. §. ſuo. Inſtit. de emp. & vendit. l. 2. §. 1. ne quid in loco public. l. 6. de conſ. emp. l. 122. de legat. 1. uti civitates & univerſitates, reſpectu regni, loco pri- vatorum habentur, l. 15. de verb. ſignif. l. 16. d. t.

Ex his rebus univerſitatis quædam ſunt ejuſmodi, ut univerſorum: quædam verò ut ſingulorum civium uſui inferviant.

Quæ univerſorum civium utilitati inferviunt, ſunt 35 quæ uſu & proprietate in univerſorum non ſingulo- rum civium patrimonio ſunt, uti vectigalia Reipubl. prædia, armentaria, penus, cellæ cerevintariæ, vel viniariæ, prædia ruſtica, vel urbana, l. 2. & ſeqq. C. de di- verſ. prædior. urban. & ruſtic. ſimpl. & cruſtat. lib. 11. vide Gabriel. lib. 6. conſul. 1. num. 11. & ſeqq. tit. quod cuiusq; univerſ. per l. ſed ſi hoc. §. qui manumit. de in jus vocand. ſilvæ, paſcua, l. 1. & ſol. tit. C. de paſc. publ. & privas. lib. 11. l. 6. de conſ. emp. reditus, penſiones, pecunia ærarii, l. 2. ſi ager vectigal. l. 5. de public. & ve- ctigal. ſaltus, dumeta, fodinæ metallicæ vel cretæ, mar- moris, &c. l. 17. de verb. ſignif. l. 3. ſi item ſeruas. de acquir. rer. dom. l. 69. de uſufruct. & plurimæ aliæ res univerſi- tatis, l. 1. 2. 3. C. de ven. reb. civit. lib. 11. tit. C. de debis. ci- vit. lib. 11. tit. C. de jure Reipubl. tit. C. de cano. frum. urb. Roma. lib. 11. tit. C. de frum. urb. Conſtant. tit. C. de anno. civil. tit. C. de Alexandr. primas. tit. C. de diverſ. præd. urb. & ruſtic. lib. 11. tit. 70.

Ejuſmodi res univerſitatis vocantur bona Reipubl. l. 17. de verb. ſignif. quòd ſolam Reipubl. beent, l. 16. d. t. reditus civiles, tit. C. de diverſ. præd. urb. & ruſtic. ſempor. lib. 11. tit. 70.

Nam tales res non jure univerſitatis, ſed privati pa- trimonii inſtar, ut res ſingulorum privatæ poſſidentur ab univerſitate & fructum ferunt, non cuius uti volenti, ut ſequentes, ſed univerſitatis patrimonio, l. 6. de conſ. emp. l. 14. de acquir. rer. dom. cum in iis uni- verſitas loco privati habeatur, l. 2. quod cuiusq; uni- verſ. nom.

Unde eſt, quòd harum rerum uſus non ſit publicus, licet bona publica appellentur, d. l. inter 17. l. 16. de verb. ſign.

Quæ uſui ſingulorum civium inferviunt, ſunt quæ 36 uſu & uſufructu ſuo ſingulis civibus patent & ſerviunt, ut paſcua, nemora, in quibus ſinguli de univerſitate ligna incidunt, vel pecora ſua paſcunt, Menoch. libr. 2. arbiſt. caſ. 106. num. 13. Covarr. praſt. quaſt. c. 18. num. 4. Farinac. lib. 2. de teſtib. quaſt. 60. num. 501. & ſeqq. Maſcard. conſul. 1424. num. 1. Roland. à Vall. conſil. 72. num. 15. volum. 2. vel jus paſcendi lignandi commune vendunt, & pretium ſingulis distribuunt, Farinac. d. loc. num. 503. aut fructus ex prædio, vel vinea, aliæve univerſitatis ſingulis communicant, Farinac. d. loc. num. 504.

Hujus loci ſunt tituli de rer. diviſ. D. & Inſtit. tit. C. de fund. limitrophis & terris lib. 11. tit. C. de paſcu. pub. lib. 11. tit. C. de fund. patrim. & ſaltuſ. & emphyteut. & tit. ſeqq. libr. 11. tit. C. de fundis rei privatæ. tit. 75. tit. C. de agric. & mancip. dominic. tit. C. de prædiis tamiacis, & de his qui ex colonis dominicis. tit. C. de di- verſ. præd. urban. & ruſtic. & templor. civit. tit. de loca- tione prædiorum civilium, vel ſiſcalum ſive tem- plorum, &c. & tit. ſeqq. libr. 11. C. uſque ad ſinem.

Cap. 22. De generalibus adfectionibus servitutum, & prima earum specie, de servit. rustic. prædiorum.

1. 4. Servitium domini species.
- 2 Servitium quid.
3. 6. Usus servitutis, qualis.
- 5 Servitutis appellatio.
- 7 Usus hic, quasenus dividuus.
- 8 Possessio servitutis.
- 9 Usus in re dominante & serviente.
- 10 In re serviente est onus, in dominante commodum.
- 11 Res serviens qua dicitur.
- 12 Res dominans qua dicitur.
- 13 Onus dominantis servitutis.
- 14 In suo dominus facere potest quod vult.
- 15 In re communis melior conditio prohibens.
- 16 Formula antiqua servitutum varia & species earum.
- 17 Realis servitium quid, & ejus natura.
- 18 Prædium quod duplex.
- 19 Rusticum prædium quodnam.
- 20 Urbanum quod.
- 21 Usus realis servitutis in quibus consistat.
- 22 Ad servitutem pertinentia.
- 23 Requisita realis servitutis.
- 24 Constant illa & perpetua.
- 25 Immutabilis.
26. 27. Modus servitutis.
- 28 Servitium individua.
- 29 Unde servitium distinctio, & earum species.
- 30 Rustica servitium quid.
- 31 Hac in factis consistit.
- 32 In hac sententia & scientia loco traditionis, & species rustica servitutis.
- 33 Iter quid.
- 34 Jus navigandi.
- 35 Semita quid.
36. 37. Actus & ejus natura.
- 38 Lætitudine ejus.
- 39 Via quid.
- 40 Via lætitudine.
- 41 Servitium fructus colligendi.
- 42 Servitium posita habendi quid.
- 43 Excavandi servitium quid.
- 44 Servitium venti non intercludendi.
- 45 Servitium aqua munda.
- 46 Servitium aqua haurienda.
- 47 Servitium aqua duccenda.
- 48 Veteri mos vicem servitutis obtinet.
- 49 Servitium pedamenta fumendi quid.
- 50 Servitium creta excimenda, calcis coquenda, fodienda, lapidis excimendi, &c.
- 51 Servitium pecoris pascendi.
- 52 Servitium adoquandi.

- 53 Tugurii habendi.
- 54 Uvas premendi servitium.
- 55 Ligna secandi servitium.
- 56 Molendi servitium.
- 57 Venandi, aucupandi, piscandi servitium & similes.
- 58 Rustica servitutes, quas omnes personales dicantur.

DE generali rerum humanarum distributione huc

Dulque sequitur specialis: vide supra cap. 21. num. 1. Hac, res humanæ sunt servitus, vel potestas: quarum utraque ita ex causa domini vocatur.

Nam & servitutem, domini quendam speciem esse, apparet ex l. 4. de usufr. l. 3. si usufr. pet. l. 8. de reb. auct. jud. possid. l. 66. §. pen. l. cum filius 76. §. 2. de legat. 2. unde dominus servitutis quis dicitur, l. 2. §. 1. si serv. vindic. l. 15. §. 8. quod vi aut clam, l. ult. de itin. actuq. privas. l. 20. de servit. urban. l. 13. Cod. de usufr. Donell. in §. omnium. Inst. de act. nu. 19. infra num. 4.

Potestatem de dominio participare, satis patet ex l. potestatis. de verb. signif. §. prajudicialis. Instit. de actio. Robert. lib. 3. sentent. cap. 18. Hotoman. lib. 3. observ. c. 22. eleganter Petr. Gregor. lib. 1. syntagm. cap. 14. nu. 1. 2. 3. 4. 5. & seqq. & lib. 4. c. 1. nu. 1. vide infra cap. 25. & seqq.

Servitus est usus rei alienæ, l. 5. l. 17. §. 1. de servit. l. 4. 2. C. d. s. l. 4. l. 1. §. 2. 4. 5. 6. 7. 9. 11. 12. l. 3. l. 6. de itinere actuq. privat. l. 90. de verb. signif. l. 1. l. 2. de usufr. ad rei, vel personæ nostræ utilitatem & commodum concessus & datus, l. 5. de servit. rustic. l. 15. l. 8. l. penult. de servit. l. 32. & seqq. de servit. urban. l. 1. l. 2. l. 3. de usufr. vide Robert. lib. 3. sent. c. 24. seu libertatis & juris dominici in re immunitio quædam domini consensu facta, l. 8. de aqu. & aqu. plur. arcond.

Usus hic ad certum modum præscriptus est à lege, 3. l. 5. l. 12. C. de usufr. l. 6. §. 2. §. 5. si servit. vindic. l. 33. de servit. rustic. l. 8. d. s. l. 6. quemadmodum servit. amittit. vel homine, l. 11. d. s. l. 5. l. 12. C. de usufr. vel consuetudine nature, vel vetustate, l. 1. l. 5. l. 6. l. 7. C. de servit. l. 1. §. ult. l. 2. de aqua & aqu. plur. arcond. usus inquam, non proprietatis, l. 15. l. 1. §. 1. de servit. urban. qui domino plenum suum dominium imminuit, l. stipulatio ista, §. si quis redd. de verb. obligat. l. 8. in concedendo. de aqua & aqu. plur. arcond. l. 5. §. sextus. de oper. nov. nunc. & alterius commodum auget, Donell. lib. 9. com. c. 21. per l. de pupillo. §. & velle. de oper. nov. nunciat.

Generatim domini appellatione etiam servitus continetur, l. 25. redd. dicimus. ubi Gædd. de verb. signif. vide l. 4. loci. si servit. vindic. & in bonis nostris esse dicitur, l. 49. ubi Gædd. de verb. signif. & dominium servitutis, ab auctoribus juris usurpatum legitimus, l. cum antiquitas 10. ibi, dominium habitationis. C. de usufr. l. 4. D. de usufr. l. 8. de reb. auct. jud. possid. Vocatur qualitas & habitus & conditio rei, l. traditio. de acquir. rer. domin. l. via 23. §. 2. de servit. rustic. l. quid aliud. de verb. signif. item jus, l. 1. l. 2. de usufr. tit. Instit. de reb. corp. & incorpor. l. 6. de servit. urban. l. 15. §. 24. de damn. infest. jus servitutis, l. 6. nam factis. §. 1. 2. quemadmodum servit. amittit, item onus, l. 3. & in Cod. de servit. l. 8.

qualitas & habitus rei, qua res ita affecta est, ut serviat personæ, vel rei alienæ, l. 86. l. 90. l. 109. de verb. sign.

- 6 Usus talis, temporibus secerni potest, forte, ut quis post horam tertiam, usque in horam 10. eo jure utatur, vel alternis temporibus, l. 5. via. §. 1. l. 3. §. ult. de servit. l. 7. si sic. quem. servit. amitt. l. 2. quem. usufr. amitt. l. 5. de ag. quodid. Et est. & pluribus simul concedi, l. 15. qui per. comm. prad. l. 4. loci. §. 3. si servit. vind. l. 17. de servit. & individuus usus in specie sumptus dicitur, l. 19. usus. de usu & habit. l. 2. §. Et harum. l. si pulationes non dividuntur. de verb. obl. l. via. l. 11. pro parte. §. ult. de serv. hoc est, continuus, connexus & indivisus à re, in qua est constitutus, l. via 17. de serv. d. l. 11. pro parte. l. 10. si iter. d. tit. hanc rationem, repudiatis cæteris allatis à Gomefio in cap. 10. tom. 2. var. resol. probat Petr. Frid. lib. 3. de continent. caus. c. 12. nu. 8. usus fructus verò dividuus, l. 1. §. si usufr. ad L. Falcid. l. 81. sed usufruct. d. s. Ratio est, quia usus ad necessitatem constitutus, nec diminutionem, nec excessum admittat. Si enim minuas, uti non potes: si excedas, abusus erit, non usus, l. 12. plenum. de usu & habit. usus fructus verò secus, licet & hic in se habeat usum, l. per servum. §. ult. de usu & hab. l. 1. qui usufructum. quib. mod. usufr. amitt. qui usus, per connexionem & conjunctionem fruendi, tanquam unitate partis majoris, consumitur, l. 23. in rem. §. in omnib. & seq. de rei vind. Frid. d. loc.

- 8 Possesse servitutum consistit in ejusdem usu, nam qui eadem utitur, ipsam possidere dicitur, l. 6. etsi. §. 1. si servit. vindic. l. 8. sicut. §. 3. l. si quis 10. d. tit. l. 20. usu. quemadm. servit. amitt.

- 9 Servitutus verò usus est in re serviente & dominante, l. 5. si tibi. de act. emp. l. 9. si cui. ibi. servientis fundi. l. 1. 4. servitutes. §. 1. de servit. l. certo 13. §. 1. l. 20. si tibi. §. 1. l. 23. via. §. 2. de servit. rustic.

- 10 In re serviente est onus, in dominante commodum spectatur. Unde res, serv prædium, liberum, vel re serviens, l. 8. si tibi. de act. emp. l. pen. de rei vind. l. 6. si quis. in pr. & §. 4. com. prad. l. 59. cum venderes. de contrah. emp. l. qui uti. de V. S. prædium servum, d. l. 8. si tibi. §. 1. l. si quis. in pr. & §. 4. l. 15. qui per. com. prad. l. & qui 34. l. 33. eum. de serv. urb. servitutum patiens, l. 12. a usficia. l. 24. de serv. urb. & duæ contrariæ rerum qualitates, libertas & servitus, l. 16. in fin. l. 18. §. 2. quem. serv. amitt. l. 34. unus. de servit. rust. de quibus etiam contraria remedia competunt de servitute, confessoria actio, de libertate negotioria, l. 2. si serv. vind. l. 4. §. 2. & seq. d. l. 4. §. ult. de usuc.

- 11 Res serviens est, quæ cõmodum præstat, vel cui imponitur servitus, l. 35. si binarum. l. 23. si servitus. l. 33. l. 38. si ades. l. 39. nemo. de servit. urb. l. 7. in tradendâ. l. 8. com. prad. seu onus perferendæ servitutus, l. 3. & in provinciali. C. de servit. seu quæ præbet. l. eum. quod præstat, aut recipit servitutum, l. 32. si ades. l. 17. si arborem. §. 3. l. 31. de serv. urb. l. 4. §. ult. de usuc. l. 4. com. prad. vel patitur servitute, l. 12. de serv. urb. quod sit, dum dominus rei servientis, & quivis alius cogitur aliquid pati, aut non facere in suo, quod est alteri necessarium, aut commodum, d. l. 17. si arborem. §. 3. l. 20.

§. 3. l. 33. eum. de serv. urb. l. quoties. nec. §. ult. de servit. l. 5. uti. in fin. si usufr. per. dum impedimentum dominantû, quo servitus impediatur, vel incõmodior reddatur, obijcere, aut facere aliquid prohibetur, l. 15. imier. l. 31. si testamentò. l. ult. de serv. urb. l. 1. 4. quem. serv. amitt. Vocatur quoque jus, quo libertas rei diminuitur, & alterius augetur, C. de pupilo 5. §. Et belle. de oper. nov. nunc. quæ servitus rem ipsam sequitur, l. lule. §. ult. de cons. oppri. l. 1. neg. quib. mod. usufr. amitt. l. cum fundo. de servit. rust.

Dominans res est, cui præstat, l. pen. in fin. de V. O. l. 2. l. qui duo 29. l. si via 26. l. 32. si fundi. de serv. rust. aut cui debetur, l. 12. qui fundum. l. 13. l. 14. l. 15. l. 16. in med. l. 18. §. 1. l. 20. quemad. serv. amitt. l. 9. si eo loco. l. 6. l. 19. si serv. vind. l. servitus, seu commodum, quæ libera & immunis ab onere dicitur, l. 20. traditio. §. 1. de aq. rer. dcm. l. 90. qui uti. l. 126. si cum. l. 90. l. 86. de V. S. l. 169. d. l. 13. certio. §. 1. de serv. rust. l. 63. §. 3. de legat. 1. Servitus autem non præsumitur in dubio, sed libertas, l. altius. l. si in adib. C. de servit. & ag. Menoch. lib. 3. præf. 89. Corarr. lib. 1. var. resol. c. 17. n. 7. Geil. lib. 2. obs. 69. Hæc servitutum sibi adferere dicitur, l. etsi 6. §. 2. si serv. vind. l. 2. l. 4. §. 2. l. 8. sicut. §. 4. d. s. & rem servientem servitute onerare, l. cum 24. de serv. urb. quæ prohibere potest alium, l. ult. §. ult. de servit. urban. l. 5. §. 2. 3. si usufr. per.

Dominantem habens servitutum, onus hoc præstat, l. 3 ut re serviente civiliter arbitrio boni viri utatur, l. si cui 9. de serv. l. 15. in fin. l. certio 13. §. 3. §. 1. l. 22. l. 26. si via. l. 8. de servit. rust. l. 1. §. 3. usufr. quem. cav. sine interclusione domini, ne illi juris sui usus adimatur, l. venditor 13. §. 1. com. prad. suisque sumptibus, l. etsi servit 6. §. etiam 2. si serv. vind. l. 7. eum. C. de usufr. l. 7. §. 2. ff. d. s. ita tamen, ut omnia facere possit, eaque serviens dominantî præstare compellatur, sine quibus servitute omnino uti non potest, l. 3. §. qui habet 3. de servit. rust. l. refectionis 11. com. prad. l. si iter 10. de servit. l. 4. veteres. l. 5. appar. de itin. actûq. priv. l. 2. de jurid. ideoque reficere potest, l. 5. §. 15. de itin. actûq. priv. l. 1. §. reficere. de rei vind. l. 11. com. prad. l. 4. loci. §. 5. l. 6. §. 2. si serv. vind. Reficere, est corruptum & vitiosum in pristinum statum restaurare, d. l. non mutare. vide Menoch. de retin. poss. tom. 5. quasi 24. q. 25. ad conductum mori, d. q. 25. l. 3. §. 14. de itin. actûq. privat. vind. l. 11. refectionis. §. 1. com. prad. modo reficiendi, vide l. 6. §. 2. & §. 5. si servit. vind. & aditum ad servitutum sibi facere, l. 11. refectionis. §. 1. com. prad. l. 2. §. 2. si serv. vind. l. 1. §. 1. 2. 3. si usufr. per. quæ tacita jura sequuntur, d. l. 11. refectionis. §. 1. d. l. 2. §. 2. si serv. vind. ita tamen, ne proprietatis dominus inquietetur, l. 5. uti. §. uti. si usufr. per. aut jus ipsius d'eterius reddatur, l. 13. si cuius. in pr. §. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. l. 15. §. 1. 2. 3. l. 7. de usufr. l. 19. fistulam. §. 1. lule. l. 20. servitutes. §. 5. de serv. urb. l. 4. usufructu. C. de usufr.

Sanè in suo, quin dominus, quod velit, facere possit, l. 4 non est dubium, l. 8. l. 9. C. de servit. l. fluminum. §. ult. de damn. infect. l. 61. domum. l. 55. nullius. l. 129. de reg. jur. l. 31. de servit. rust. l. 26. de damn. infect. Menoch. lib. 6. præf. 29. per allegat. ibid. licet hoc vicino, vel alii noceat, l. 1. §. deniq. 12. l. 2. de ag. & ag. pluv. l. 24. fluminum. §. penult. cum l. seq. de damn. infect. l. 9. cum eo. l. 14. im-

parasores.

peratores. de serv. urban. dummodo sine malitia faciat, l. 61. de reg. jur. l. 2. 4. de serv. urb. l. 1. §. deniq. 12. l. 2. §. 9. de aq. & aqua pluv. arc. vid. Menoch. lib. 6. præf. 29. & lib. 2. arbit. cas. 156. Gail. lib. 2. obs. 69. num. 17. & legitimo spacio intercedente, l. ult. fin. regund. l. 1. C. de aquad. lib. 11. l. si cuius. C. de adif. priv.

15 In re communi, nemo dominorum jure servitutis facere quicquam, invito altero, potest, neque prohibere, quo minus alter faciat, *in re communi* 20. cum l. seq. de servit. urb. præd. l. 3. 4. unus ex sociis de servit. rustic. l. 11. an unus. si servit. vindic.

16 Formula antiqua servitutum recipiendarum varia fuit, ut alibi videre licet, *l. qui libertatis. in fin. de evict. l. si servitus. de servit. urb. l. si arborem. §. hac. de serv. urb. l. cum in lega. de contrah. empt. l. eum debere. de servit. urb. l. quidquid. comm. præd. uti allegas Brisson. lib. 1. c. 19. select.*

De generalibus servitutum adfectionibus hucusq; sequitur de speciebus earundem.

Servitus est duplex, Realis, vel Personalis, l. 1. de servit. l. non solum s. §. talis. de lib. legat. l. si quis 32. l. 1. de usufr. l. si mihi. in fin. de servit. rustic. in pr. Instis. de servit. l. 1. comm. præd. quæ ita à prædio dominantæ vocatur, *Costal. in l. 1. comm. præd. Donell. lib. 11. comm. c. 1. illa rerum, hæc personarum, l. 1. de serv. l. 15. quoties. d. t. l. si mihi. in fin. de servit. rustic. l. Cajus. de ann. legat. l. si quis 32. de usufr.*

17 Realis est, quæ à prædio, l. 18. comm. præd. l. 34. de serv. rustic. vicino prædio, l. 3. l. 5. §. 1. l. 32. l. 7. in fin. l. 23. de servit. rust. l. 4. §. 7. l. 7. l. 5. l. 6. si serv. vind. l. 7. comm. præd. dissentis Donell. lib. 11. comm. c. 2. potest etiam prædium prædio ultrò citroq; mutuo servire, l. 33. cum essent. & l. seq. de servit. rust. ad ejus usum & utilitatem, l. 6. veluti. §. 1. ibi, prædiorum meliorem causam l. 5. ergo. in fin. l. 24. ex meo. l. 29. de servit. rust. l. 15. quoties. de servit. l. 1. §. illud 11. 12. 13. 14. de aq. pluv. arc. Wosfenber. conf. 39. n. 2. & 3. per l. Lucius 37. l. pecoria. de servit. rust. l. 14. Mela §. 2. de alim. & cibar. legat. vide Hotom. lib. 8. observ. c. 11. Govean. lib. 1. var. lect. c. 15. Roberts. lib. 3. c. 24. Corasim prædud. de serv. Costal. in d. l. 15. etiam futuro prædio relictè adjungitur & constituitur, l. 23. si servitus. in fin. de servit. urban. l. 10. de servit. rust. l. 27. de adimend. legat. vide l. ult. si servit. vind. vide Govean. d. loc. & reliquos. Menoch. de reinend. possess. remed. 6. quæst. 2. n. 28. 29. & seqq. Capoll. in tract. de servit. rustic. præd. c. 4. de aquad. n. 2. & seqq. & de servit. urban. præd. c. 2 n. 7. Non obstat, quòd Dominium personæ, seu homini in rem aliquam constituitur, & hic videatur rei, in re dominatio concedi. Nam qui dominus est prædii dominantis, etiam servitus est dominus, secundum præscriptum modum l. 33. cum esset. §. ult. de servit. rust. l. 1. de usufr. legat. vide Anton. Fabr. lib. 5. conjectur. c. 11. Cujac. tract. 9. ad African. ad d. l. 33. præstatur, d. l. 1. §. 1. comm. prædior. Vocatur servitus prædialis, item prædii, d. l. 1. §. fin. & Inst. de reb. corp. & incorp. l. qui in aliena. §. ult. de neg. gest. l. unus ex. de serv. rust. l. 3. de servit. quæ prædium utrumque serviens & dominans sequitur, l. cum fundus 12. l. 1.

§. 1. comm. præd. l. 4. l. via 23. §. si fundus. de servit. rustic. l. 3. C. de servit. text. notab. in l. 20. evaditio. §. 1. de acqui. rer. dom. l. pen. 20. si servit. vindic. quæ servientis prædii jus minuit & dominantis auget, l. stipulatio ista. §. si quis foris. de verb. oblig. l. 5. §. 2. de op. nov. numc. dicitur item prædii qualitas, l. quid 86. de verb. signif. l. 90. qui uti. l. 169. d. s. l. qui fundum 12. quem. servit. amitt. l. 23. via. de servit. rustic. l. 20. servitus. §. 2. de servit. urb. prædio. prædii inquam, quod jam extat, vel certò futurum est, l. si servitus 23. §. fin. de servit. urb. servitus absolutè, et de servit. D. & C. l. 4. ut pomum. de servit. l. 4. l. 5. l. 6. §. 1. de serv. rust. jus prædiorum, l. 3. jura. quemadm. serv. amitt. habitus, l. 12. qui fundum. quem. serv. amitt. rerum servitus, l. 1. de servit. l. 12. de ann. legat. l. si mihi. de servit. rustic. quæ usum præscriptum rem comitantem, non usumfructum, aut plenum dominium, præbet, l. 4. loci. si servit. vind. l. 30. qui duo. de servit. rust. l. 13. venditor. §. 1. in fin. comm. prædior. l. 33. cum esset. in fin. ibi servitus fructus. de servit. rustic. l. 1. de usufr. legat. l. 27. si servus. §. 32. si quis. ad L. Enclid. l. 6. et si. §. 2. si servit. vindic. l. 13. §. 2. 3. de servit. rustic. l. pen. ibi, quasi usufructu. d. t. transit enim ad hæredes, tanquam jus quoddam reale, secus quàm ususfructus, l. 12. cum fundus. comm. prædio. item onus servitutis, l. 3. & in C. de servit.

Prædium, quòd à præstando, vel prædibus dicitur, l. 18. l. 15. qui satiad. cog. vide l. 211. l. 115. l. 60. de verb. signif. Varro de Lat. lingua, lib. 4. est rusticum, vel urbanum, it. de servit. urb. præd. tit. de servit. rustic. præd. l. 1. comm. præd. l. 60. locus. §. 1. de verb. signif. l. 1. de aq. pluv. arc. ita enim non loco, neque materia, prout voluit Neratius l. 1. comm. præd. l. 60. locus. §. 1. de verb. sign. l. 2. de serv. rust. sed sine & usu suo prædia distinguuntur, l. 166. l. 198. de verb. sign. adde Hotom. lib. 2. obs. 21. Govean. lib. 1. var. lectio. c. 16.

Rusticum dicitur, quod rebus rusticis colligendis, 19 scilicet & conservandis fructibus & agriculturæ, infervit, d. l. 198. l. 211. de verb. sign.

Urbanum prædium est ædificium, quod habitatio- 20 nis causâ extructum est, quocunq; in loco, villâ, oppido, vico, vel urbe, l. 1. comm. præd. d. l. 211. sive illud sit proprium, sive meritorium, taberna, stabulum, l. 12. de usu & habit. d. l. 198. d. l. 1. fullonicum, diversorium, d. l. 198. l. 13. §. 8. de usufr. vide Connar. lib. 4. comm. cap. 10. num. 5.

Ulus realis servitutis in duobus consistit. Primò in 21 re serviente: deinde in aliis pertinentibus ad usum servituti, l. 13. §. 8. de usufr.

Ulus prædii servientis tantus est, quantum servitutis constituto concedit, l. si servitus 23. de servit. urban. l. si arborem 17. §. 3. d. s.

Ad servitatem pertinent omnia, sine quibus usus ef- 22 fet inutilis, arg. l. 2. de jurisd. puta omnia ad utilitatem illius necessaria, refectio loci servientis, & vicinorum locorum usus necessaria, l. 3. §. 1. de servit. rust. l. Ganvru 10. de servit. urban. Donell. lib. 11. c. 14. l. refectio 11. comm. præd.

Requisita realis, sive prædialis servitutis, sunt tria: 23 Primum est, ut stabilis, firma, constans & perpetua sit.

hoc est, habeat naturalem causam, conditionem & naturam perpetuam, qua eâ, aptitudine sua, dominans prædium uti possit, actu, vel potentia, l. 1. §. quod ausum de aqua quosid. & estiv. l. foramen 28. l. 33. eum. de servit. urban. vide Longovall eleganter explicansam part. 4. art. 2. in Imperium de jurid. per l. unie. §. 1. de font. l. cum usufr. de usufructu legat. Donell. lib. 11. com. c. 3. Cujac. lib. 11. obf. c. 3. Costal. in d. l. 28. foramen.

Ratio est, quòd servitus realis sit habitus & qualitas inhærens prædio, illiq; insita, l. quid aliud. de verb. sign. Cujac. lib. 7. quaest. Papinian. ad l. 4. de servit. per l. 12. qui fundum quem servit. amitt.

Exemplum sit, aqua pluvia, causa perpetua & immutabilis est servitutis sillicidii, etiamsi non pluat asidue, modò è natura pendeat, ut semper possit pluere, vel non: Duar. in d. l. 28. foramen. de servit. urb.

25 Unde sequitur, semel constitutam servitutem non posse mutari, divelli, finire, die, vel conditione, l. obligationum. §. 1. conditio. de obl. l. eum qui. §. qui ita. de V. O.

Ad certam verò conditionem, ex tempore, vel ad tempus, etiamsi constitui ipso jure civili servitus non possit, l. 4. l. 9. de servit. l. 13. corò. l. 22. de servit. rust. vid. Hosom. quaest. illustr. 20. in fin. rectè tamen ea forma, jure prætorio permittitur, d. l. 4. de servit. l. 56 §. 4. l. existimo 98. de verb. oblig. l. 23. §. ult. de servit. rust. Donell. lib. 11. cap. 10. Dissentis Coraf. & Costal. in l. 4. de servit. Govean. lib. 1. var. lect. c. 9. ipsique modus adjicitur, d. l. 4. §. 1. cum modus scilicet, non retinet, vel finiat servitutis usum, sed eum saltem incommodiorem reddat & veluti temperet, ut tempus & conditio, l. 11. quem serv. amitt.

26 Modus adjicitur, quando usus servitutis temporibus secernitur, ut hac, vel illa hora quis eat, vel utatur servitute, vel diversis, aut alternis diebus & temporibus, l. iter 15. comm. prædio. l. 1. §. ult. l. si prius. de aqua & aq. pluv. l. 4. l. 5. de servit. similiter, quando diversis & pluribus consentientibus conceditur, l. 2. §. 2. l. 3. §. 3. l. 14. de servit. rust. l. 15. l. 24. com. præd. l. 4. l. 5. de servit. l. 7. si sic. quem serv. amitt. Menoch. de retin. poss. r. mod. 6. quaest. 23. Pluribus autem concessa servitus, ex iudicis arbitrio constituitur pro mensura qualitatis prædii dominantis, non necessitate ejusdem, Menoch. cas. 128. per l. si partem fundi. de servit. rust. Cœpoll. de serv. rust. c. 4. n. 13. Boër. quaest. 46. num. 5. 6.

27 Pro parte autem constituta servitus retinetur, l. 8. ut pomum. §. fin. l. 17. via. de servit. l. 34. unus. de servit. rust. l. 30. §. 1. de servit. urb. licet per partes acquiri non possit ab initio, d. l. 8. ut pomum. l. 11. pro parte. de servit. l. fundus 32. de servit. rust. præd.

28 Secundum requisitum est, ut hæc servitus naturâ suâ individua sit, atque ideo generaliter sine loco certo constituta, l. corò. §. 1. de servit. rustic. prædio. tota à toto prædio serviente, & qualibet ejus parte debeatur, l. 9. l. 26. l. 25. l. 23. §. 3. l. 32. de servit. rust. l. 11. pro parte. l. 17. via. l. 6. l. 8. de servit. omnibus prædii dominantis partibus, l. 1. §. illud 15. 16. de aqua quosid. & estiv. l. 13. §. 1. l. 3. §. ult. l. 26. de servit. rust. nisi indefinitè constituta ab ini-

tio & postea locus certus electus esset, d. l. certa. §. 1. 2. de serv. rust. vel honestas & civilitas loca quædam exciperet, l. sed qua loca 22. de serv. rust. l. si cui. de serv. Donell. lib. 11. com. c. 13. Propter utilitatem tamen servitus hæc dividua esse dicitur, l. 19. arbor. §. fin. com. arvid. l. 4. via. l. 5. §. 5. de servit. Petr. Gregor. lib. 4. c. 1. num. 7. putat jus servitutis rectè individuum esse, at ipsum corpus in quo est servitus, esse dividuum.

Tertium requisitum est, ut prædium dominans li- 29 berum, cui servitus debetur, in distinctione & appellatione harum servitutum spectetur, l. pecoris 4. l. 2. de servit. rust. vocatur prædium liberum, l. 20. de adtio. de acquir. rer. dom. non serviens, quod præstat servitutis onus, l. 10. in fin. com. præd. l. 15. si binarum. l. 30. l. 9. cum. de serv. urb. l. 17. l. 31. l. si cui 20. de serv. rust. addo Robert. lib. 3. sent. c. 18. itaque rectè dicitur, ut pomum decerpere liceat, vel cœnare in alieno, servitutem realem non esse, l. 8. ut pomum. ubi Duar. & Costal. de servit. Hosom. obf. c. 20. Donell. lib. 11. com. c. 1. Dissentis Cujac. lib. 24. obf. c. 22. Cœpoll. de servit. urb. c. 2. n. 8. 9.

Prædialis servitus, pro prædii dominantis diversitate, est rustica, vel urbana, l. 1. de servit. l. 2. com. præd. hoc est, prædiorum rusticorum, vel urbanorum, tit. de serv. & Instit. b. s. Levit. c. 25. 32. 34. 29. 30. & seqq. Num. c. 35. 3. 4. 5. seu in solo, vel in superficie consistens, l. 3. servitutes. de servit. l. 20. servitutes. de servit. urb. præd.

Rustica est quæ à vicino prædio qualicunq; debe- 30 tur prædio nostro rustico, l. 5. l. si communi. & tot. tit. de servit. rust. l. 4. §. 1. §. 4. si servit. vind.

Hæc omninò est actuosa & in exercitio corporis 31 consistit, ita ut non, nisi hominis factio præcedente, commoditas ex illa percipi possit, Connan. fol. 405. Dd. in l. 14. de serv. ideo vulgò vocant discontinuam, quòd ejus exercitium continuum esse nequeat, l. servitutes 14. de servit. l. 13. cum usufructus. de usufr. legat. Costal. in l. 28. de serv. urb. vide Longovall. in Imperium. part. 4. art. 2. de jurid.

In hac etiam scientia & patientia loco traditionis & 32 possessionis cessionisve esse solet, l. quoties 20. de serv. l. 1. §. ult. de servit. rust. l. si à te si servit. vind. Menoch. de retin. poss. rem. 5. q. 2. Prædium etiam totum afficit, ut habenti prædium dominans, liceat per quæcunq; prædii servientis partem, servitute uti, l. si cui 9. de serv. qui tamen civiliter ea potestate uti debet, d. l. 9. l. 26. de servit. rust.

In hac præterea dominus proprietatis tantum patientiam præstat, & qui eam habet, damnum reficere cogitur, l. ad instructio. em. C. de sacros. Eccles. l. ult. de via publ. vel iter. priv. l. 6. §. 1. 2. si servit. vind.

Rustica servitus est duplex: constituta scilicet ad utilitatem veterem prædii, quam habemus, retinendam conservandamve: vel novam illi adipiscendam, Donell. lib. 11. comment.

Ad veterem retinendam & conservandam inservit jus accedendi ad fundum nostrum, & jus removendi impedimenta, quibus fundus noster dominans incommodior redditur.

Acco-

- Accedendi, seu adendi ius ad fundum prædiumve, est servitus itineris, actus, vel viæ, *l. ult. l. 20. servitut. de serv. urb. l. 3. item. §. 3. de serv. rust. in pr. Inst. de serv. præd.*
- 33 Iter est, quo homini per locum angustum ire, *l. 13. si tam. de servit. l. 157. in fin. de verborum signif. l. 23. de servit. rust. commeat & ambulare, d. l. 1. l. 7. qui sella. l. 12. inser. de serv. rust. §. 1. Instit. h. tit. l. 12. quam. serv. amitt. licet, equo, sella, pedibus, l. 7. qui sella aut lætica. l. 12. inser. de servit. rust. dicitur alibi transitus, l. ult. C. de servit.*
- 34 Huc pertinet etiam jus navigandi, quo per vicini lacum perpetuum, ad fundum meum mihi pervenire & accedere licet, *l. 23. via. §. 1. l. ult. de servit. rust. vide Cujac. lib. 11. obs. c. 3.*
- 35 Huc etiam semita, quæ itinere est angustior, quasi semi iter, *l. parias 157. de verborum signif. l. 6. nam satis. §. 1. quem. serv. amitt. Hotoman. lib. 1. observ. cap. 31. Cujac. lib. 14. observ. cap. 11.* Sunt tamen quidam casus, in quibus etiam invito domino per vicini fundum ire quis potest, *l. thesaurus 15. ad exh. b. l. 2. Cod. de serv. fugis. l. qui pendens 26. de act. empt. l. 1. de gland. legat.*
- 36 Actus est, quo licet agere jumentum, vel ducere vehiculum, aut plaustrum, *l. 1. l. 7. l. 12. de servit. rustic. aut armenta trajicere, l. inter 12. l. 1. de serv. rustic. l. 7. qui sella. d. l. in pr. Instit. h. tit. §. 12. de itin. actuq. priv. intellige principaliter ducendi vehiculi.*
- 37 Hæc per consequentiam ex occasione, tanquam accessiorum & minus quoddam, etiam iter habet, *l. 1. §. arg. l. 3. item. §. fin. de servit. rust. l. 2. quem. servit. amitt. l. 9. si serv. vind. vide Cujac. lib. 22. obs. c. 35. & libr. 13. obs. c. 11. §. tract. 9. ad African. in l. 26. de except. Duaren. lib. 1. dispus. cap. 31. & Robert. lib. 4. cap. 5. quando agendi gratiâ quis commeat, licet sine itinere dicatur, d. l. 7. qui sella. & sine servitute vehiculi ducendi, l. loci 4. §. 1. si serv. vindic.*
- 38 Actus & itineris latitudo, si per constituentes determinata non sit, legitima non est, *l. si tam angusti 13. de servit. l. via 23. de serv. rust. l. 3. de stipul. serv.* sed arbitraria, *l. 13. certo. §. 2. 3. de serv. rustic. & cui hæc servitutes debentur, potest eas fodiendo, vel obstruendo ad usum suum præparare, d. l. 13. si tam angusti. d. l. 13. §. 2. 3.*
- 39 Via dicta, quasi vehia, à vehendo, *l. si iter 10. de servit. l. servitutibus 20. §. si in domo 1. de servit. urban. cit.* quâ ire & agere principaliter, propalam & nominatum, ex natura sua, similiter trahere tignum, lapidemve, non eundi, vel agendi gratiâ, & rectam hastam ferre licet, *l. 9. de servit. l. 1. l. 13. §. 1. l. 11. de servit. rust. Cuiacius lib. 22. observ. cap. 35. Connan. lib. 4. comm. c. 10. Robert. lib. 4. sent. cap. 5. Duaren. libr. 1. dispus. cap. 31. Dent. cap. 2. 27. lib. 4. cap. 3. c. 4. 18. vide dispusantes inter se Hotoman. libr. 2. observ. cap. 21. Ant. Fabr. lib. 1. conjec. cap. ult. Donell. lib. 11. comm. cap. 6. Connan. libr. 4. cap. 2. Qui hanc habet, etiam jus itineris actusque habere intelligitur, sed non contrâ, *l. 7. de servit. rust. quam pluribus**
- simul quis concedere potest, *l. 15. com. præd. l. 2. §. ult. l. 14. de serv. rust.*
- Viz latitudo, quando ex voluntate constituentis eam determinata non est, legitima est ex *ll. xii. tabb. & in porrectum octo pedes, in anfractum, hoc est, curvum & flexum, sedecim habet, l. 8. l. 23. l. 13. §. 2. de servit. rust. Cujac. d. cap. 35. lib. 22. observans. Robert. lib. 4. sent. cap. 5.*
- Ad ediciendum & removendum impediementa fundi constituta rustica servitus est, quâ licet amovere omnia obstacula, quæ impediunt, quò minus liberius & commodius fundo nostro utamur.
- Hujus generis sunt servitus fructus colligendi, posita habendi, exsiccandi, venti non intercludendi.
- Servitus fructus colligendi est, quâ licet in vicini villa, fructus prædii rustici vicini, quò prædium dominante liberius utamur, cogere & coactos habere, *l. 2. §. 2. l. 8. §. 5. si servit. vind. Donallus libr. 11. cap. 6. com.*
- Servitus posita habendi est, quâ licet è suo fundo terram, lapides, rudes, faxa jacere, cædere, provolvere in vicini prædium rusticum, ibi quæ posita habere, *d. l. 3. §. 1. de serv. rust. vocatur servitus exportandi, l. 4. §. 1. de servit. d. l. 3. §. 2.*
- Exsiccandi servitus est, quâ sulco aperto, aquam & humorem prædii rustici exsiccandi causâ educere mihi licet, & in inferius vicini prædium derivare, *l. 1. §. 4. l. 2. 8. 1. §. seqq. de aqua & aq. pluvi. arcend. vel sulcos aquarios agri colendi causâ habere, l. 1. §. 5. §. 9. l. 24. §. 1. de aqua & aq. pluvi. arc.*
- Servitus venti non intercludendi est, quâ impediementa ventum spirantem intercludentia, remorantia, aut avertentia, vicinus amovere cogitur, quo in area mea ventum necessarium ad triturationem & purgationem frumenti mei, aut ad alium usum habere possum, *l. ult. §. 1. C. de serv. ubi conculcatio pro trituratione hodie sumitur.*
- Novæ utilitatis prædio nostro adjiciendæ & adquirendæ causâ rustica servitus constituta est, quâ licet aliquid ex prædio vicino ad nostri prædii utilitatem sumere, & ad cultum ejus transferre, *Donell. lib. 11. com. cap. 6.*
- Transferretur autem, ut in fundo consumatur, vel extra fundum impendatur rebus servientibus prædio eiq; destinatis, *arg. l. 4. §. 5. 6. eod.*
- Primi generis, quo translatum in fundo dominante consumitur, est servitus aquæ utendæ: jus pedamenta ex alieno prædio sumendi, cretæ eximendæ, calcis coquendæ, arenæ fodiendæ, lapidis eximendi.
- Aquæ utendæ servitus est, quâ mihi uti licet aquâ vicini fundi ad usum mei fundi, *l. 9. §. ult. si servit. vind. estque servitus aquæ hauriendæ, vel aquæ ducendæ, l. 1. l. 2. §. 1. l. 3. §. 3. l. 4. de servit. rust.*
- Servitus aquæ hauriendæ est, quâ aquam ex fonte, rivo, piscina, puteo, flumine, lacu vel stagno privato vicini, *dict. l. 2. §. 1. l. 9. l. 17. de servit. rust. l. 18. §. 2. de servitutibus. l. 2. de flumin. l. 1. §. 1. de font. vide Cuiacium*

libr. 11. observat. cap. 3. libr. 3. c. 28. Genes. cap. 2. 4. 11. 13. 25. 19. 20. cap. 21. 25. cap. 26. 19. 20. 21. Et sequentibus. Johan. c. 4. 6. 7. 11. 15. haurire licet, quatenus ad fundum dominantem, vel fundi pecora potanda opus est, §. inter. Inst. eod. l. 3. l. 20. de servit. rust. etiam si locus publicus intercedat, l. 1. 4. §. 2. de servit. l. 1. de servit. urb. vocatur aqua haustus, l. 2. §. 1. l. 3. §. 2. de servit. rust. haustus pecoris, vel appulsus ejusdem, l. 5. §. 1. de servit. rust. cui inest etiam aditus, d. l. 3. §. 3.

- 47 Aquæ ducendæ servitus est, quæ aquam quætere, vel jam quæsitam, per locum quemcumque, l. 10. l. 35. l. 9. de servit. rust. Genes. cap. 26. 15. Et seqq. vide Govean. lib. 1. var. c. 17. Hosoman. lib. observ. 13. privatum, non publicum, dist. l. 9. & 35. ducere possum, quocumque meatu, modo, paragogio, l. 14. §. 2. de servit. l. 1. de servit. rust. l. 2. l. 23. com. prad. fistulâ, canalibus, fossâ, rivo aperto, vel clauso, modulis, tubis, digitis, opere arcuato, euripis, cochleâ, tympano, rota cum modiolis, vel situlis & similibus hydraulicis instrumentis, l. 1. l. 4. l. 10. C. de aquaduct. libr. 11. idque ex flumine publico, l. 2. com. pradiorum. l. 19. l. 18. de servit. urb. l. 1. l. 3. de riv. l. 10. l. 33. de servit. rust. adde l. 1. §. permittitur. de aqua quotid. & est. l. 17. §. ult. de servit. rust. l. 2. de flumin. Esa. 1. cap. 36. 2. Reg. cap. 18. 19. cap. 20. 20. l. 2. Cod. de aquaduct. Petrus Gregor. libr. 4. syn. cap. 15. num. 12. 13. 14. Donell. lib. 11. c. 3. Cujac. l. br. 3. observat. cap. 28. vel privato, l. quod minua. ubi Ripa. num. 5. 13. 15. de flumin. l. 1. §. 40. §. 41. §. 42. l. 3. §. 1. de aqua quotid. Et est. Duaren. libr. 1. disputat. cap. 52. Menoch. de retin. possess. remed. 6. quest. 4. non ex lacu, stagno, vel lacuna, l. 1. §. 9. l. 4. de aqua quotidian. l. 1. 2. 3. 4. C. de aquaduct. Menoch. d. loc. quest. 5. num. 63. 64. Vocatur jus aquæ, l. 28. in fin. de serv. urb. l. 23. §. 1. de servit. rust. aqua ductus, usus aquæ, servitus aquæ ducendæ, l. 5. l. 6. Cod. de aquaduct. l. 31. l. 25. de serv. rust. l. 1. 2. 3. 4. 5. eod. aquagium, l. 36. de servit. rust. l. 10. si serv. vind. trajectus aquæ, l. 9. quemadm. serv. amitt.

Aquam ex superiore loco naturaliter fluentem ad inferiorem fundum, inferior, ut recipiat, etiam si ipsi noceat, cogi potest, l. 29. §. 1. ad L. Aquil.

- 48 Observandum hinc etiam, vicem servitutis obtinere, veterem morem, loci naturam & vetustatem atque observationem, aquæ cursum per certa loca profluentis, & certis fundis irrigandis utilitatem præbentis, l. 1. §. 15. 22. §. ult. cum l. seq. de aqua & aqua pluv. arcend. l. 2. l. 9. §. ult. de damn. infect. adde l. 6. l. 10. Cod. de servit. & aqua. Gabriel. lib. 5. tit. de præscript. conclus. 1.

- 49 Servitus pedamenta fumendi est, quæ ad meam vineam ex vicini prædio mihi fumere licet pedamenta, l. 3. §. 1. l. 6. §. 1. de servit. rust. l. 13. §. 1. com. prad.

- 50 Servitus cretæ eximendæ, calcis coquendæ, arenæ fodierendæ, lapidis eximendi, sylvæ cædendæ habendæ, est, quæ licet mihi in fundo vicini cretam eximere, calcem coquere, arenam fodere, lapides eximere, ligna cædere, ædificandi vel reficiendi ejus quod in fundo

dominante est necessarium, vel vice, l. 4. l. 1. §. 1. l. 6. §. 1. l. 5. de servit. rust. vide Petrum Gregorium lib. 4. syntagm. cap. 20. Gen. libr. 2. observ. 66. Zaf. in §. aquæ. Infimus. de action.

Alterius generis servitutes, quibus translaturum in fundum dominantem rebus ei inservientibus & destinatis impenditur, sunt servitus pecoris pascendi, adaquandi, tuguria habendi, uvas exprimendi: frumenta cæteraque legumina excutiendi, ligna secandi, molendi, venandi, aucupandi, piscandi, gestandi, laquei ponendi, focam faciendi, figulinæ habendæ.

Servitus pecoris pascendi est, quæ in fundo alieno pecus, quod villa prædiumve meum vicinum colitur, pascere possum, l. 3. l. 4. l. 1. §. 1. l. 3. de servit. rust. §. pradiorum. Inst. eod. Genes. cap. 13. 7. 8. Levit. cap. 19. 9. 10. cap. 23. 22. Deut. c. 27. 19. vocatur servitus pascui, d. l. 6. in fin. de servit. rust. Compescendi servitus est in saltu communi, l. 20. §. 1. si servit. vind.

Adaquandi servitus est, quæ mihi pecora agri villæve meæ, in puteo, fonte, aqua, piscina, vel flumine vicini prædii adaquare licet, & eò appellere, l. 1. §. 1. l. 4. l. 5. de servit. rust. §. inter. Inst. eod. Genes. cap. 29. 2. 3. 7. 8. 10. c. 26. 15. Et seqq. Exod. c. 2. 16. 17. 19. Vocatur pecoris appulsus, d. l. 5. §. 1. l. 1. §. 1. servitus pecoris appellendi, d. l. 4. & d. §. inter. quæ cum aquæ ducendæ servitute concurrere potest, l. 1. §. 2. de font.

Tugurii habendi servitus est, quæ possum habere tugurium, casamve in vicini prædio, quo agri mei pecora, irruente æstu, vel tempestate, ex pascuo, vel appulsu recipiantur, vel quo scænum, stramen, stipula, aliudve ex fundo meo reponatur, l. 6. §. 1. de servit. rust. Genes. cap. 33. 17. Levit. cap. 25. 31. 32. 33. Esa. cap. 1. 8. cap. 4. 5.

Servitus uvas premendi, nec non frumenta cæteraque legumina excutiendi, per se notæ, l. 14. §. ult. de alim. & cib. legat.

Ligna secandi servitus est, quæ licet mihi ad prædii mei usum, ligna in alieno fundo secare & findere, vel formare, l. 6. §. 1. de servit. rust. Gai. lib. 2. obs. 66. Zaf. in §. aquæ. Inst. de act.

Molendi servitus est, quæ molendino fundi mei alius frumenta sua molenda & comminuenda offerre tenetur, vide Wefenbecium consil. 34. Et consil. 67. Covarruviam part. 2. §. 4. in cap. possessor. de regul. jur. in 6.

Hac servitute non constitutâ, cuilibet liberum in flumine molendinum ædificare, l. 1. §. denique. L. 21. de aqua & aqua pluv. l. 24. §. ult. l. 26. de damn. infect. Wefenbec. consil. 67. num. 11. 12. Et seqq. Petrus Frid. lib. 2. de mandat. cap. 38. etiam cum vicini damno, & certo molendino uti cogi non potest, d. l. 24. & d. l. 26. Wefenb. consil. 34. num. 16. Et sequentibus. modò aquæ cursus solitus per restagnationem, aut alio modo non intervertatur, l. 7. C. de servit. l. 1. de riv. l. 1. nequid in flum. publ. Wefenb. c. 2. §. 1. 67. n. 24.

Quid

57 Quid sit servitus venandi, aucupandi, piscandi, per se notum est, l.9. §.5. l.5. de acquir. rerum domin. vide Geil. libr.2. observat.66. Petr. Frider. lib.2. de mandas. cap.41. Zoan. de duplici jure venandi. num.104. Et seqq. Modestin. Pistor. part.2. consil.14. num.19. Gilkenum & Harprecht in §. isem ser. Institut. de rerum divisione. quæ rustica servitus, quatenus à re, fundo, sylva debetur rei, villæ, castro, civitati, non verò personæ, l.62. de usufruct. l.26. de usur. l.13. §. ult. de injur. Similiter quid servitus gestandi, l.6. de servit. rust. l.14. §. ult. de alim. Et cib. legat. laqueum ponendi, l.29. ad L. Aquil. l.55. ad acquirend. rerum domin. foveam faciendi, l.28. ad L. Aquil. l.1. §.4.9. l.2. de aqua & aqu. plu. arcand. De servitute figulinæ habendæ, vide l.6. de servit. rust.

- 16 Foraminis servitus.
- 17 Servitus inundandi.
- 18 Fumi immittendi.
- 19 Servitus onerum ex superiori loco immittendorum, ejiciendorum.
- 20 Stillicidii servitus.
- 21 Hujus peculiare.
- 22 Januam in publicum rejiciendi servitus.
- 23 Inclinatum parietem habendi servitus.
- 24 Sterculinii habendi servitus.
- 25 Fistulam junctam habendi.
- 26 Quæ præterea computantur inter has servitutes.
- 27 Plures species harum servitutum.

58 Observandum hic est, servitutes rusticas posse etiam ad usum personæ principaliter constitui, quo casu, ex re dominante, rectè personales dicuntur; l. pen. de servit. legat. l.14. §. ult. de alim. Et cib. legat. l.1. §.3. 4. de aqua quotidiana. Et est. l.37. l.4. l.5. l.6. de servit. rustic. l.9. §.5. de usuf. Menoch. laud. de retinend. possess. remed. 6. quest.2. num.39. Et sequentib. Wesenbecius consil.39. num.2.3. Friderus libr.2. de mandat. cap.41. fecus quando ad usum prædii dominantis constituuntur, l.4. l.5. l. pen. de servit. rust. Geilius lib.2. obs.66. Zafius lib.1. sing. responso. cap.11. num.3. Menoch. d. loc. quest.2. num.38. vid. Levit. c.25.31.32.33. Hartman. libr.2. obs. tit.23. c.3. Et ult. Zoanet. in l.2. C. de pact. int. empt. Et vendit.

Hujus loci tit. de servit. titul. de servit. rustic. prædior. titul. com. præd. tit. si servit. vind. tit. de aqua quotid. & æstiva. titul. de itinere actuque privato. titulus de rivis. titul. Codic. de servit. titulus Cod. de aqueduct.

Atque talis fuit servitus prædiorum rusticorum: Asequitur ea, quæ est prædiorum urbanorum, supra cap.22. num.29.30.

Ejusmodi est, quæ ab alieno prædio, qualicunque nostro urbano prædio l.32. de serv. urb. præd. l.2. l.6. de servit. rustic. debetur, etiam per aliud medium prædium publicum, l.1. de servit. urban. vocatur etiam servitus superficiæ, in l.3. de servitute. l.20. de serv. urb.

Hæc continuam possessionem habet, licet factum aliquod hominis non interveniat, l.14. de servit. l.20. de servit. urban. Cujacius libr.14. observ. cap.18. & patientia domini prædii servientis, loco possessionis est, l.14. l.15. §.1. de servitute. l.6. l.8. si servit. vind. l.1. §. ult. de servit. rust. l.1. de aqua quotid. Et est. Menoch. de retinend. possess. remed. 5. quest.2. de pariete communi, vel proprio vicini, vid. Menoch. lib.6. præsumpt. 73. Mascard. conclus.1144.

Urbana servitus est duplex: una, comparata ad commoditatem & utilitatem domus & habitationis retinendam; altera, ad novam, quam non habemus, adquirendam, Donell. lib.11. comment. c.5.

Prioris generis est servitus tollendi ædes, & luminis, prospiciendi & positum non habendi.

Aliud tollendi & offiendi luminibus vicini, l.2. l.6. l.10. l.4. de servitute urban. servitus est, quæ ædes extollere licet, & naturali facultate aliàs concessâ, l.24. l.9. de servit. urban. Menoch. libr.6. præsumpt. 29 per l.8. C. de servit. & postea restrictâ, l.2. l.11. l.14. de servitute urban. Geilius libr.2. observat. 62. Cujacius lib.17. obs. cap.35. cap.24. Menoch. libr.2. cas. 256. arb. jud. uti. Non aliud tollendi contra, l.1. l.2. l.11. l.13. l.21. de servitute urban. Altercantes videre licet, Duarenus lib.1. disp. cap.33. Robert. lib.4. sentent. c.7. Cujacium lib.1. observ. cap.4. Connan. libr.4. cap.10. Hotomannus amicab. respons.2. cap.4. Donellum d. lib.11. cap.5. Menoch. lib.6. præf.29. De forma ædificiorum, & spatio legitimo distantia à vicina insula, balneo, camino, fornace, officina, domo, vide in l.14. l.13. de servit. urban. Harmanopolium libr.2. c.4. lib.5. c.10. Petrus Gregorium lib.18. syntagm. cap.22. Mynfinger. respons.31. Et tit. Cod. de adif. privat. Parietem communem pro indiviso, unus

Cap.23. De servitutibus urbanorum prædiorum.

- 1 Servitus urbani prædii quid.
- 2 Hujus continua possessio, & ejus species.
- 3 Servitus aliud tollendi ædes, quid.
- 4 Ad emulationem non licet ædificare, nec contra ædificiorum.
- 5 Luminis immittendi servitus quid.
- 6 Libertas huic contraria.
- 7 Prospiciendi servitus.
- 8 Avertendi prospectus servitus quid.
- 9 Servitus positum habendi quid.
- 10 Oneris exenti sustinendi servitus.
- 11 Oneris ferendi servitus quid.
- 12 Tigni immittendi servitus.
- 13 Prolegendi servitus.
- 14 Projiciendi servitus.
- 15 Cloacæ servitus.

non potest tollere invito vicino. Communem pro diviso, pro sua parte quilibet potest, *l. Sabinus. comm. divid. l. parietem. de servit. urban. Menoch. libr. 6. praesumpt. 73.*

4 Ad æmulationem ædificare non licet, *Geil. libr. 2. observ. 62. Menoch. cas. 156. arb. judicant. id æstimandum ex arbitrio, Covarruv. variarum resolut. cap. 14. lib. 3.* Observandum hic, veterem ædificiorum formam vicem servitutis obtinere. *l. 1. ubi Gothoff. C. de servit. l. 7. eod. l. 12. C. de edific. quam tollere non licet, si vicino officit, d. l. 1. §. l. 12. vid. Mynsinger. respons. 81. decad. 9.* & contra aspectum & decorum civitatis prohibitum ædificare, *Lult. C. si cont. jus vel util. publ. l. senatus. de cont. empt. l. 2. C. de offic. privat.*

5 Luminis immittendi servitus est, quâ quis lumen ex caelo superius veniens, vicino intercludere, vel impedire prohibetur, vel aliquid facere, quod fenestraz vicini, per quas lumen hauritur, obseciores redlantur, *l. 4. l. 15. l. 17. l. 10. l. 16. l. 40. de servit. urban. vocatur etiam servitus luminis, servitus non officendi luminis, d. l. 4. ubi Cossal. l. 2. l. 15. l. 16. 17. eod. de qua re disceptant Robertus libr. 4. sentent. cap. 7. Duarenus lib. 1. disput. cap. 33. Petrus Gregorius lib. 4. syntagm. cap. 11. Cujac. lib. 1. observat. 4. Hotomannus amicab. respons. lib. 1. c. 5. Cujacius libr. 17. cap. 35. Donellus lib. 12. comm. cap. 5. Connan. lib. 4. cap. 10. Corasius in l. 1. num. 21. de servit. Capolla de servit. urb. cap. 3. §. 4. Wesenbecius in §. 6. pradiorum. Institut. h. tit. Bronchorst. cent. 2. obs. 5.* Libertas huic servituti opposita est, obsecrare posse lumina vicini, eique lumen recludere & præripere, non habere apertum, sed cæcum parietem, *l. 9. l. 10. l. 40. de servitute urb. Cujacius libr. 1. observ. cap. 31.* aliâs in aperto pariete suo, fenestras positas habere, luminis excipiendi causâ, etiam invito vicino, concessum est, *Donell. lib. 12. cap. 5. Capolla de serv. urb. c. 62. argum. l. 9. de serv. urb.*

7 Prospiciendi servitus est, quâ non licet quid ad prospectum gratiorem liberum quaquaeverius ad mare, hortos, montes, horologium, picturam, forum, vel theatrum auferendum, vel impediendum, imminuendumve objicere, *l. 12. l. 15. l. 16. h. tit. vocatur servitus, ne prospectui officiat, l. 3. l. 15. de servit. urb. Robertus lib. 4. sens. cap. 6. §. 7. Donell. libr. 12. com. cap. 5. dissentit Capolla & Cujac. quæ locum habere potest, quando plus æquo lumen facit quis, tam ex inferiore, quam superiore loco, cum luminis servitus tantum sit ex superiori loco, l. 10. l. 17. §. 2. d. s. de qua re disceptant permulti.*

8 Avertendi prospectus servitus est, quâ quis libertas ædes suas habet; ut non liceat vicino pariete suo cæco aperto, habere fenestras, ex quibus in alienum, invito domino, prospiciat, aut si habeat, claudere & obturare liceat, *l. 6. l. 4. C. h. e. Cujac. lib. 2. obs. 31. Hotoman. lib. 2. amicab. respons. cap. 31.*

9 Servitus positum habendi est, quâ vicino non licet in urbano prædio, seu domo sua, ponere aliquid, quod

quoquo modo ædibus meis nocere possit, *l. 17. §. 1. si serv. vind. tit. de his qui dejecer. l. 3. §. 2. de servitute rust.*

Alterius generis urbana servitus est, quâ nova utilitas melius, liberius & commodius quam prius, habitandi, ædibus nostris adicitur, *Donell. d. cap. 5. comment.*

Atque hæc est constituta ædium dilatandarum, vel exonerandarum gratiâ. Illa est oneris in vicino prædio alieno sustinendi, vel emittendi & projiciendi.

Oneris extensi sustinendi servitus est, quâ prædium 10 vicini, ex ædibus nostris quid prouberans excipit, ut ibidem requiescat. Estque ferendi oneris, vel tigni immittendi.

Oneris ferendi servitus est, quâ vicini columna, 11 paries, vel ædes, mearum ædium dominantium onus, sibi impositum, ferunt, sine domini parietis detrimento, *l. 1. l. 2. l. 26. l. 33. h. tit. l. 6. §. 2. l. 8. si servit. vind. vide Menochium cas. 157. arbitrar. qui id arbitratum existimat. Atque hic speciale est, quod servientis prædii dominus, columnam servientem reficere teneatur, d. l. 33. §. d. l. 6. §. 2. l. 8. si servit. vind.*

Tigni immittendi servitus est, quâ vicinus tignum 12 ex suis ædibus, in vicini parietem, vel prædium immittere potest, ut ibidem requiescat, ut supra illud tignum, porticus, ambulatoria, columna, tectum, conclave, aliave structilis res imposita sustineatur, *l. 25. l. 27. l. 1. l. 2. l. 36. de servit. urb. vocatur alibi jus immisum habendi, & tigni suscipiendi, l. 8. §. 2. si serv. vind. d. l. 36. §. 37. de servit. urban.*

Saltem emittendi aliquid, quod in alieno prædio nusquam requiescat, est servitus protegendi, vel projiciendi.

Protegendi servitus est, quâ extra ædes parietesque 13 meos, in alienum prædium habere possum projectum, tabulatum, prolatum solatum, vel tegumentum, nusquam requiescens, mœniana puta, subgrundas, ad pluvias, tempestates, imbrium excipiendas, arcendas, vel umbram faciendam, vel nimium calorem & ardorem prohibendum, *l. 1. l. 2. l. 20. h. tit. l. 2. §. 1. de verb. signif.*

Projiciendi servitus est, quâ licet quid projicere ex 14 prædio urbano in domum, vel aream vicini, hoc est, provehere & emittere ex ædibus nostris, super alienum prædium, ut tamen ibidem non requiescat, sed in pariete nostro. Vocari potest jus affigendi tabulatum, ut sunt suggrundæ, podia, pensilia, domus partes proëminentes, unde in vicis prospectus fieri potest, *l. 1. l. 2. h. tit. Capolla de servitute urbana. cas. 31. 32. Donellus dicto loc. cap. 4. per l. 9. l. 11. Cod. de a. i. f. privat. l. 5. §. prætor. de his qui dejec. tit. de damn. infect. & suggrund. Petr. Greg. libr. 4. synt. cap. 12. Quidam existimant, hanc servitutem esse eandem cum superiore,*

Con-

re, *Comm. lib. 4. com. c. 9. num. 4. Coraf. lib. 3. miscell. c. 11. quib. respondet Donell. lib. 11. com. c. 4.*

Urbana servitus, comparata ædium exonerandarum causâ, est, qua impedimenta & obstacula in prædio urbano dominante existentia, commodioris & liberioris habitacionis causâ removere & in vicinum prædium serviens rejicere licet, *Donellus dicit. cap. 4.*

Exoneratio prædij dominantis est duplex: nimirum interiorum, vel exteriorum domus.

Exoneratio interiorum, est servitus cloacæ foraminis, inundandi, fumi faciendi, & ejiciendorum onerum.

15 Cloacæ servitus est, qua receptaculum sordium & immunditiarum, ædium dominantium, in, aut per alienum prædium serviens habere licet, *l. 1. l. 2. de servit. rust. l. 7. de servit.*

16 Foraminis est, qua foramen in imo pariete conclavis, vel triclinii, ad pavimentum meum, aquâ adhibitâ, proluendum, habere possum in vicinum prædium, *l. 28. §. seq. h. t.*

17 Servitus inundandi, vel immittendæ aquæ ex ruptis fistulis ædium mearum dominantium, in vicini parietem, nota est, *l. fistulas. 13. si serv. vind.*

18 Fumi immittendi, seu faciendi, servitus est, qua fumum in ædificia superiora ex taberna mea calecaria, ultra communem & solitum usum immittere & facere possum, *l. 8. §. 5. §. 6. si servit. vindic. l. 13. l. 14. de injur. Petrus Gregorius lib. 4. symag. c. 13. Donellus lib. 11. c. 4.*

19 Servitus aquæ, pulveris, arenæ, vel aliorum onerum, ex superiore loco, seu ædificio, in inferius immittendorum, ejiciendorum, vel profundendorum est, qua jus tale dominantis prædio competit, *l. 8. §. 5. si servit. vindic. Cæpolla de servit. urban. c. 31.*

Exteriorum exonerandorum servitus est, stillicidii, & januam in publicum rejiciendi, parietem inclinatam habendi, sterculinii habendi, ex cælo aquam capiendi.

20 Stillicidii servitus est, qua à tecto nostro aquam pluvialem, quæ à cælo venit, in tectum, vel aream vicini derivare & avertere possumus, ut stillicidium à vicino receptum, vicino potius, quàm nobis noceat, *l. 1. l. 2. l. 20. §. 2. 3. l. 21. de servit. urban. vocatur etiam jus stillicidii recipiendi, vel immittendi, l. 9. si eo loco si servit. vindic. l. 16. d. s. Stillicidium hoc est, aqua guttatim cadens, vel flumen collectum ex guttis, d. l. 20 §. 2.*

21 Proprium hoc habet hæc servitus, ut extolli, quia tum levior sit, non verò deprimi possit, *dicit. l. 20. §. 5.* Est etiam hæc servitus negativa, stillicidii scilicet, non avertendi, sed derivandi & perducendi in contiguam cisternam, *l. 2. l. 13. l. 19. l. ultim. de servit. urban.*

Januam in publicum rejiciendi servitus est, qua 22 possum januam in publicum aperire, quatenus stillicidii rigor & tignorum protectus competit, *l. fin. §. 1. d. s. vid. Duaren. lib. 1. dispus. c. 33. Cujac. lib. 13. observ. c. 27. Robert. lib. 4. sentens. c. 6. Hotoman. amicab. respons. c. 11.*

Servitus parietem procumbentem & inclinatum 23 habendi est, qua ex prædio urbano dominante, in vicini prædium talem parietem mihi habere licet, *l. 4. l. 17. si servit. vind.*

Servitus sterculinii habendi est, qua secundum pa- 24 rietem, aut habitationem vicini, sterculinium mihi habere possum, *l. 17. §. 2. si servit. vind.*

Servitus fistulam junctam habendi, ex castello, 25 vel cælo, aquam capiendi, item tubulos admotos & junctos vicini parieti, ad evomendam flammam, vaporesque collectos, per se nota est *ex l. 19. fistulam. §. l. 13. h. tit.*

Inter urbanas servitudes rectè quandoque com- 26 putatur iter, *l. 14. iter. cum seq. com. prædior. l. 20. §. 1. de servit. urb. sicuti inter rusticas, altius tollendi, & officendi prætorio vicini, cloacæ habendæ, vel prætorium protectumve habendi servitus, l. 2. de servit. rustic.*

Denique observandum, posse plures species servi- 27 tutum inveniri, pro varietate negotiorum, indigentia & naturâ rerum, *Duaren. in l. 8. jus cloacæ. de servit.*

Ad hunc locum referendi tit. de servit. urban. præd. tit. de servit. tit. com. prædior. tit. C. de servit. tit. C. de ædif. privat.

Cap. 24. De servitutibus personarum.

- 1 Servitutes personales domini species.
- 2 Servitus personalis quid.
- 3 Salvâ substantiâ usi quid sit.
- 4 Res serviens qua dicatur hic, & qua dominans.
- 5 Onus hujus servitutis & in quib.
- 6 Omittenda qua hic sint.
- 7 Deterioratio rei serviens & abusus.
- 8 Facienda qua sint.
- 9 Defensio rei serviens.
- 10 Reparatio rei serviens vitiosa.
- 11 Erogatio rei serviens nomine & onerum præstatio.
- 12 Restitutio rei serviens.
- 13 Divisio fructuum, inter fructuarium & proprietarium.
- 14 Restitutio rerum fungibilium.
- 15 Satisfactio usufructuarium.
- 16 Fructus, quando suos faciat usufructuarium.
- 17 Loco cautionis fidejussoria juratoria admittitur.
- 18 Cautio de rebus, qua usu consumuntur.
- 19 Commodatum servitutis hujus in quib.

- 21 *Juris sui alienatio.*
- 22 *Admunicula hujus servitutis.*
- 23 *Accessiones rei fructuaria.*
- 24 *Numerus usus quid.*
- 25 *Hujus commodum.*
- 26 *Necessitas usuarii, unde estimanda.*
- 27 *Onus illius usus.*
- 28 *Usufructus quid sit.*
- 29 *Verus usufructus quid.*
- 30 *Modo quodam usufructus quid.*
- 31 *Habitatio quid.*
- 32 *Superficies quid.*
- 33 *Pensio annua quid.*
- 34 *Usufructus rerum, qua usum consumuntur.*
- 35 *Harum dominium transis ad dominantem.*
- 36 *Usufructus limitatus quid.*
- 37 *Opera hominis quid, & cuius juris.*
- 38 *Earum estimatio.*
- 39 *Opera officiales que.*
- 40 *Ha sunt incerta & indeterminata.*
- 41 *Fabriles opera.*
- 42 *Servitia hac qualia.*
- 43 *Servitia propriorum hominum.*

EXpositis servitutibus reabilibus, succedunt personales, seu personarum servitutes, l. 1. de servis. l. 8. §. tale. de liberat. legat. vid. sup. c. 22. num. 16. quæ & ipsæ dominii species vocantur, l. 4. de usufr. l. 3. qui usufructum si usufruct. petat. l. semper. §. hoc interdictum. quod ut ait clam. l. 25. sed et si. §. 2. de usufr. l. 8. in venditionem. de reb. auctor. judic. possid. l. 21. §. 3. de exceptioni rei jud. l. 22. de aqua & ag. plur. l. 58. qui usufruct. C. pen. in fine. de verb. obligat. l. si Titio. de usu & habit. l. si unus 27. §. 8. de fact. l. si à reo. §. si à reo. de fidei. l. Marcius 66. §. penult. l. cum filius. 76. §. 2. de legat. 2. Robertus lib. 3. sentent. c. 18. Pinellus part. 3. num. 3. 4. 5. in l. 3. C. de bon. matern. Duaren. in l. 4. si serv. vindic. l. 25. retia. ubi Gæll. de verb. signif. Donell. lib. 10. comm. c. 2. Hotom. lib. 3. obs. c. 22.

2 Servitus personalis est, servitus in usum personæ dominantis, in re serviente constituta, l. 3. §. 1. l. 2. l. 7. l. 57. de usufr. l. 12. C. 23. de usu & habit. secundum ejusdem naturam & conditionem, salvâ rei substantiâ, l. 1. l. 15. §. 1. l. 13. §. ult. de usufr. vocatur jus in re, vel corpore, hominum servitus, l. 1. de usufr. l. 1. de usu & habit. l. 15. de servis. l. 20. §. fin. de serv. usufr. Wesenb. consil. 39. n. 2.

3 Salvâ substantiâ & boni viti arbitrato persona dominans utitur, fruatur, quando secundum conditionem & naturam rei servientis, & voluntatem domini, utitur, ita ut piliina rei forma essentialis & substantialis, atque bonitas naturalis, maneat, l. 1. & tot. tit. usufr. quemadmod. carv. l. 5. §. 1. l. 7. l. 13. l. 14. & seqq. de usufr. aliâs abuti dicitur, l. 15. §. 1. l. 7. d. 1.

4 Res serviens, hinc dicitur res usufructuaria, vel usuarium, Persona dominans, usufructuaria, vel usuarium est, à quo servitus hæc nomen accepit.

Servitus personalis habet sua onera & commoda, l. 27. §. 3. l. 9. de usufr.

Onus servitutis personalis est, quod personæ dominantis, proprietarii causâ imponitur, consistens in fide & cura rei fructuariae servientis præstanda, ex arbitratu boni viti, quo in re serviente, tanquam bonus & diligens paterfamilias, in re propria, ne læsio aut detrimendum aliquid ex usu rei servientis, proprietari adferatur, versatur, l. 1. l. 2. & tot. tit. usufr. quemadmod. carv. l. 4. C. de usufr. §. 38. sed si. Instit. de rer. divis.

Onus hoc continet in omittendis, quæ faciendâ non sunt, & in faciendis, quæ non rectè omittuntur, vid. infra cap. 115.

Omittenda sunt, quæ nocent proprietari, vel quæ sunt & fiunt præter, aut contra naturam servitutis.

Nocent proprietari, quæ rem servientem deteriorem reddunt, ut non maneat in ea bonitate, statu & qualitate, qua eam persona dominans accepit, vel prorsus auferunt, aut inutilem eandem proprietario faciunt, l. 44. l. 13. §. 4. & seqq. de usufr. l. 18. de usu & habit. l. 2. usufr. quem. carv.

Præter & contra rei naturam & conditionem sunt, primo, quando non secundum modum & formam præscriptam utitur, vel non secundum conditionem rei & usum solitum, l. 15. sed si. §. 1. & seqq. de usufr. secundò quando utitur, læsâ & mutatâ rei substantiâ, quod est abuti, d. l. 13. si cuius §. 2. Instit. de usufr. l. 1. §. de usufr. car. rer. qua us. consum.

Ex hoc onere sequitur, quòd persona dominans non possit rem sibi servientem, vel illius qualitatem, & solitum, vel à domino præscriptum usum, in deteriorem transformare, convertere & immutare, l. 13. §. 4. §. 7. 8. 14. l. 27. §. 1. l. 22. l. 7. de usufr. l. 15. l. 16. l. 19. eod. re abuti, vel aliquid in proprietatis perniciem, rei deteriorationem, aut injuriam domini ipse facere, aut culpâ & negligentia suâ ab aliis fieri pati debeat, quo dominus proprietatis, de jure suo securus esse nequeat, vel de rei servientis bonitate, integritate & incolumitate, statu & qualitate, quam accepit & quæ fuit tempore constitutæ servitutis, metus & suspicio suboritur, l. 13. si cuius §. 4. & seqq. l. 15. l. 27. si pendentes. de usufr. Exempla hujus rei videre licet d. l. 13. l. 15. l. 44. l. 61. de usufr. l. 7. l. 27. d. tit. §. sed si gregis. Instit. de rer. divis.

Rem servientem meliore personæ dominantis permittitur, eamque in usum meliorem & ampliores redditus mutare, si modo id sine rei servientis immutatione & consumptione fiat, d. l. 13. l. 7. l. 8. l. 44. l. 61. de usufr. Donell. lib. 10. comment. c. 10.

Faciendâ & præstanda sunt personæ dominantis tria onera: 1. rei servientis defensio & tutela. 2. erogatio illius causâ. 3. restitutio rei servientis, servitus finitâ, Donell. lib. 10. c. 13.

Defensio & tutio rei servientis est ejusdem in statu & qualitate, qua persona dominans eam accepit, præstita conservatio, quæ consistit in duobus; nimirum in cura, custodia & diligentia rei servientis integræ conservandæ; & in cura ejusdem vitiosæ reparandæ & priori integritati restituendæ.

Prior cura, tanta esse debet, quantum bonus paterfam. in rebus suis adhibere solet in avertendis incommodis, quæ quidem prævideri, præcaveri & averti possunt, l. 65. *sed cum. l. 59. l. pen. de usufr. l. 6. C. de pignor. act. l. 1. l. 2. u. quem. caveat.*

- 11 Altera cura in re serviente vitiosa facienda, reparanda & priori integritati, bonitati & statui restituenda, requirit sumptus & impensas personæ dominantis, quibus rem servientem sibi quæ naturâ suâ, ex senio, situ carivæ corrupta, refectionem desiderat, d. l. 7. § 1. l. 7. § ult. *solui. mar. factam, rectam præstet, & quæ à priori sua integritate discesserunt, restituat, laum ad quem. C. de usufr. vid. exempla in l. 7. l. 64. l. 65. l. 12. si cuius. l. 9. l. 18. l. 45. l. 68. de usufr. cuius generis est resectio rei servientis, reparatio, substitutio in locum demortuorum, & suppletio rei universalis, de quibus vide exempla in l. 7. in fin. l. 18. l. 59. l. 69. de usufruct. § 38. sed si. Instit. de rer. divis. l. 7. solui. mar. Donell. d. lib. 10. c. 13. modò illa, non vi externâ, incendio, ruina, vel ab hostibus, aut alterius factio fiant, vitio operis, rei vetustate, l. 7. § 1. de usufr. d. text. l. 68. & l. seq. de usufr.*
- 12 Erogatio rei servientis nomine & onerum realium aliorum, rei servienti impostorum, præstatio, ad personam dominantem pertinent, veluti tributorum, vectigalium, pensionationum, contributionum publicarum, l. 7. § 1. l. 27. si pendentes. §. si quid. de usufr. Imperatores. de publican. & vel. latè Briffon. lib. 3. cap. 11. *selectar. nec non impensarum, quæ sunt fructuum percipiendorum, vel custodiendorum causa, Menoch. cap. 215. Boër. quæst. 44. non quæ sunt ad perpetuam rei utilitatem, Menoch. d. cap. 215. arb. jud. lib. 2. Roland. conf. 28. num. 13. vol. 1. atque quæ magnæ sunt, non modicæ secundum iudicis arbitrium, Menoch. d. loco.*
- 13 Restitutio rei servientis, est ejusdem, finitâ servitute, redditio, domino proprietatis facta, unâ cum accessoriis rei & damni præstatione, l. 13. de usufruct. l. 1. l. 2. & seq. usufr. quemadm. cav. quæ consolidatio hoc est, conjunctio & confusio servitutis cum proprietate Jctis dicitur, §. ult. ubi Dd. Instit. de usufruct. l. 1. l. 3. de usufr. adresec. l. 2. §. 2. de usufr. vid. lib. 2. cap. 20.
- 14 Quando autem servitus ad suam proprietatem revertitur, à qua divulsa erat, tum fructus pendentes & percepti, pro rata temporis inter proprietarium & personam dominantem, dividuntur, l. 26. & l. seq. de usufr. l. 13. quib. mod. usufr. amitt.
- 15 Quod si restituito & consolidatio rei servientis cum proprietate fieri non potest, tum illa in æstimationis præstationem mutatur, l. 1. in fin. usufruct. quemadm. cav. l. 1. §. 7. 8. de usufr. ear. rer. qua usu consum. ob quam causam res serviens cum suis qualitatibus & circumstantiis in testatum redigitur, seu in inventario describitur, l. 1. §. recte. usufr. quem. cav. Gabriel. tit. de usufr. conclus. l. lib. 5. Geil. lib. 2. obs. 145. num. 10. 11. Pinell. in l. 1. part. 2. num. 23. 24. C. de bon. mater. per l. 58. locat. & satisfactio de restituenda re serviente à persona dominante domino proprietatis præstanda est, l. 1. & seq. usufruct. quem. cav. datis idoneis fidejussoribus, d. l. 2.

Gabriel. d. conclus. l. 1. per. l. 1. C. de usufr. Geil. lib. 2. obs. 47. num. 2. per l. tribus. de usufr. ear. rer. qua usu conf. quæ satisfactio, cautio & onus dicitur personæ dominantis, l. hoc SC. §. si pecunia. de usufr. ear. rer. qua usu consum. l. 8. §. ult. C. de bon. qua lib. & idonea atque sufficiens esse debet, Geil. lib. 2. obs. 46. & 47.

Satisfactio & cautio hæc usufructuaria licet de substantia servitutis hujus non sit, Menoch. lib. 2. cas. 78. Geil. lib. 2. obs. 46. nu. 7. & seq. remitti tamen personæ dominantis à testatore non potest, Geil. d. loc. observ. 45. W'ent. consil. 91. Finell. in l. 7. part. 2. num. 76. C. de bon. matern. Menoch. cas. 139. Mynsing. cent. 5. obs. 36. Gabriel. d. loc. nu. 23. & seq. Dufent. Donell. lib. 10. c. 14.

Ante prælitam hanc cautionem, persona dominans, fructus non facit suos, nisi patiente & sciente proprietario perceperit illos, Gabriel. d. tit. de usufr. concl. 1. num. 10. & seq. Pinell. d. loc. Geil. obs. 46. lib. 2. Ratio est, quia cautio hæc, est loco nudæ proprietatis, l. 2. de usufr. ear. rer. qua usu consu. Geil. d. lib. 2. obs. 145. nu. 2. & quia sub conditione hac, hæc servitus datur, cautionis, scilicet præstandæ, quâ deficiente, etiam usus fructus deficiet, Donell. lib. 10. com. cap. 14. dufent. Fachina. lib. 8. illust. c. 43. & Pinell. d. loc. Mynsing. cent. 5. obs. 36. & cent. 6. obs. 48. Geil. d. observ. 46.

Quando cautio hæc fidejussoria præstari à persona dominante non potest, admittitur ejusdem cautio juratoria, quando illa non est suspecta, malæ conditionis & vitæ, Geil. lib. 2. obs. 47. nu. 10. 11. Cachéran. decis. Pedem. 153. Fachin. lib. 8. illust. quæst. cap. 40. per l. 2. C. de tut. vel curat. qui non satisfad. l. 7. usufruct. quem. cav. aliâs res serviens est, vel sequestranda, Geil. d. loc. obs. 47. Fachin. d. loc. Mynsing. d. loc. vel proprietatis domino permittenda, quando ille de præstanda annuatim fructuum, vel pecuniæ quantitate, idoneè cavit, Geil. d. obs. 47. Fachin. d. loc. c. 41.

Cautio de rebus, quæ usu consumuntur, vel minuuntur & deteriorantur, præstatur de iisdem restituendis, prout inveniuntur, finito usufructu, seu jure servitutis, nulla habitâ ratione æstimationis, quæ fuit tempore traditionis, Fachin. d. loc. per l. si usufructus. §. si vestis. usufr. quem. cav. l. 1. d. s. l. si vom. de usufr. ear. rer. qua usu consumuntur.

Commodum servitutis personalis est, omnis utilitas & emolumentum, quod ex præscripto & voluntate domini ex re serviente ejusque accessoris percipi potest, l. 9. l. 6. l. 7. b. s.

Commodum hoc, habet I. jus utendi, fruendi, hoc est, fructus ex re serviente percipiendi. II. possessionem rei servientis naturalem. III. adminicula.

Ad perceptionem fructuum pertinet quoque juris sui alienatio, l. ult. de usufr. l. 72. fructus. de reg. jur. l. 12. §. 2. l. 38. l. 63. l. 78. l. 67. 09. de usufr. qua de re vide Pinell. in l. 1. part. 3. nu. 39. Cod. de bon. mater. Menoch. de recup. possess. remed. 9. quæst. 31. Donell. lib. 10. c. 8. com.

De possessione personæ dominantis, satis supra c. 19. de possess. diximus.

Adminicula hujus servitutis sunt omnia, sine qui-

bus reuti, frui quis non potest, ut est aditus ad rem servientem, servitutes aliæ reales, & remedia omnia, quibus impedienda utendi, fruendi amovete potest, l. 13. §. 6. 7. l. 7. l. 23. de usufr. de quibus vide l. 1. §. 1. si usufr. per. l. 30. l. 23. §. 1. de usufr. Donell. d. lib. 10. c. 11. comment.

23 Accessiones rei fructuarie sunt, quæcunque ejus causâ paratæ sunt, uti instrumenta rei servientis, & quæcunque destinatione domini, ex consuetudine ad rem servientem usurpantur, l. 9. l. 25. §. proprietatis. de usufruct. Donell. d. lib. 10. cap. 7. Quomodo vero hæc servitus sit individua, & dividua, docet Hosoman. quæst. 20. Cnjac. lib. 3. obs. cap. 13. Connan. lib. 4. c. 5. Alciac. lib. 1. paradox. c. 17.

Sequitur divisio servitutis personalis, qua alia est nudus usus, alia est usufructus.

24 Nudus usus, est rei servientis usus concessus ad necessitatem utentis, l. 1. l. 4. l. 2. l. 4. l. 8. de usu & habit. vid. Menoch. lib. 4. præf. 135. & seqq. vocatur solus usus, sine fructu, l. 5. §. usufr. quemadm. ear. nudus usus, §. 1. 2. 3. Insit. de usu & habit.

25 Commo-lum hujus nudi usus, est in iis, quæ ex re serviente, secundum ejus conditionem, percipere potest usufruarius, tantum scilicet, quantum sibi, l. 12. de usu & habit. Sirac. c. 29. 25. c. 39. 30. & suis, l. 2. 3. 4. 5. 6. l. 17. de usu & habit. ad usum & utilitatem quotidianam sufficit; extra necessitatem, sufficientiam & consumptionem, usus nudus non extenditur, nisi domini voluntas modum utendi certum statueret, vel aliàs nullus rei usus esse posset, l. plenum 12. l. pen. de usu & habit.

26 Necessitas & sufficientia usuatui, ex dignitate ejusdem, amictu, & victu quotidiano metiendum est, ut non desit, neque abundet, d. l. 12. plenum. Prov. c. 27. 26. 27. 1. Tim. c. 6. 8. Matth. c. 6. 11. Unde hic nudus usus, est individuus, hoc est, continuus & connexus rei, in qua est constitutus; cui si quid additur, abusus fit, si admittitur, uti non poteris pro necessitate, Pet. Frider. de contin. causar. c. 12. num. 8. 9. Exempla hujus nudi usus videre licet in l. 12. l. 4. & seqq. de usu & habit. & explicat laud. Donell. lib. 10. cap. ult. com. Jure Judaico præteriens segetes, vel vineam alienam, quandam usum eorum habet, Douc. c. 23. 25. Levit. c. 19. 9. 10. c. 23. 22. Matth. c. 12. 1. 2. & pauperes, de quo vid. Levit. c. 19. 9. 10. Douc. c. 24. 19. 20. 21.

27 Onus nudi usus idem est, quod usufructus, ut re serviente utatur boni viri arbitratu, & erogationes præstet, quando totus rei servientis usus consistit in nudo ejusdem usu, l. si domus 18. de usu & habit. vel aliàs, per nudum usum fructus alterius consumitur, l. fundi. 25. d. l. domino etiam usufruarius in jure usufructus, vel proprietatis, impedimento esse non debet, l. 11. l. 8. l. 15. §. 1. de usu & habit. Donell. lib. 10. c. ult.

28 Usufructus, est usus plenus rei servientis, ad voluptatem, utilitatem & necessitatem utentis, continens omnes rei servientis utilitates, emolumenta, commoda & quoscunque fructus, cum omni causa, tam ad necessitatem fruendis, quam voluptatem & ornatum, aded ut etiam ministeria, artificia, ars, pe-

ritia, & operæ hominis in fructu esse intelligantur, l. 7. l. 9. l. 13. l. 59. l. 14. l. 21. l. 23. l. 27. §. 2. l. 17. §. 1. de usufr. l. 9. l. 4. l. 5. de oper. liber. l. 3. 4. 5. de operis servis. Menoch. lib. 4. præf. 132. & seqq.

Usufructus est duplex, verus, vel quasi, seu modo quodam usufructus, l. 13. C. h. r.

Verus est rei servientis usus plenissimus, (salvâ substantiâ ejusdem, l. 13. C. de usufr. l. 2. D. eod. vocatur alicuius fundi, l. 1. l. 2. 3. de usufr. l. 70. §. 1. de filiojust. jus in corpore, l. 1. l. 2. de usufr. commodum, l. 4. Cod. de usufr. vid. Connan. lib. 4. c. 3. Donell. lib. 9. com. c. 9. pars fundi, l. 58. l. 56. de verb. obligat.

Modo quodam usufructus est, qui verum imitatur, non per omnia tamen & in omnibus, l. 2. in fin. de usufr. ear. rer. qua usufr. §. constituitur 2 in fine. Insit. de usufr. l. 13. cum antiquitas. C. de usufruct.

Species hujus quasi usufructus sunt, habitatio, superficies, operæ servorum, pensiones annuæ, usufructus rerum quæ usu consumuntur, usufructus limitatus certa quæ forma à domino præscriptus, vel denique operæ hominis.

Habitatio est quasi usufructus, d. l. 13. cum antiquitas. C. de usufr. Donell. lib. 10. c. 21. ædibus utendi, easque per se & cum suis inhabitandi, l. 4. l. 8. l. 10. de usu & habit. prior est, quàm nudus usus ædium, neque tam plena, quàm usufructus ædium, d. l. 13. l. 2. l. 4. l. 5. de usu & habit. Josua c. 21. per tot. Siracid. c. 20. 27. 28. 29. 30. 31.

Superficies est usufructus quidam perpetuus, l. 1. §. 3. de superficiob. jure prætorio ad domum extructam in alieno solo habendam, constitutus, l. l. ult. de superficiob. vid. sup. c. 18. n. 4. & seqq.

Pensio annua, seu redditus annuus personalis, qui ex patrimonio alicujus alteri annuatim persolvitur, usufructui comparatur, Menoch. de retinend. possess. remed. 3. quæst. 16. Paul. Bursius de annu. redditib. lib. 1. c. 4. ut sunt decimæ, redditus, obventionesve, Donell. lib. 9. c. 21. com. per l. Gajus. de annu. legat. l. fundi. de usufr. legat.

Quasi-usufructus rerum, quæ usu consumuntur, est earum rerum, quarum usus consistit in abusu & consumptione.

Talis est usufructus rerum fungibilium, nominum, rerum quibus utimur ad vescendum, ut vini, olei, frumenti, leguminum, fructuum & similibus, l. 7. l. penult. de usufruct. ear. rer. qua usu consum. quibus utimur ad medicamenta, ut pharmacorum, odorum, d. l. pen. aut quarum usus destinatus est ad alias ex iis conficiendas, ut lanæ, d. l. pen. & quibus utimur ad vestiendam, aut ad voluptatem, de quibus l. 2. l. 3. l. 7. l. pen. de usufr. ear. rer. qua usu consum. l. 15. §. 4. l. 28. l. 41. de usufr. Donell. lib. 10. c. 4.

Harum rerum abusus & consumptio facit, ut plenum dominium & proprietatem ad personam dominantem transeat, l. ult. de usu ear. rer. qua usu consum. & cautio, tantundem, finitâ servitute, restituendi, hoc est, res ejusdem generis, qualitatis, & quantitatis, l. 2. l. 7. de usufruct. ear. rer. vel si fieri nec illa potest, aut ita placeat, æstimatio rei servientis in pecunia re-

stitutua.

situatur, d. l. 7. §. 2. *Donell. d. c. 4. com. per §. 2. Instit. de usufructu.*

36 *Ususfructus limitatus & certis modis & legibus præscriptus à domino rei servientis, à vero usufructu descendit. qualis est in re commodata, precario concessa, dotali re, re locata conducta, usufructu, legata annui redditus & similibus, de quibus l. 24. l. 81. locat. l. 33. de pign. act. l. 21. de annu. legat. l. pen. de usufructu, & infra d. c. 69. 71. 72. 76.*

37 *Operæ hominis, quandoque in usu nudo, l. 5. operis. de oper. servor. l. 52. cum duobus. §. 2. pro soc. Exod. c. 21. 19. quandoque in usufructu, l. 4. de oper. servor. l. homo. §. 3. de adquir. rer. dom. §. 4. Instit. per quos person. l. 21. de usufructu. quandoque neque in usu, neque usufructu esse censetur, l. 1. §. 9. ad L. Falcid. l. 4. de oper. servor. l. 55. si infans. de usufructu. l. 19. l. 23. de adquir. rer. dom. Donell. lib. 10. cap. 21. quod etiam de liberorum hominum operis, ministeriis, servitiisque mercenariis, intelligendum est, sit. de oper. libert. tit. Instit. per quas person. nob. adquir. 2. Reg. cap. 6. 11. 12. c. 5. 13. c. 5. 17. 2. Sam. c. 19. 35. 36. 37. 38. c. 8. 12. 13. argum. l. 29. mercedis. l. 27. de poss. hered. l. 22. & seqq. de usufructu. l. 22. lex qua. Cod. de administ. tit. & sup. cap. Ratio est, quod hæc servitia etiam ad utilitatem personæ dominantis, ab alia serviente præstantur, l. 26. l. 35. l. 16. l. 17. de oper. libert. & rebus, vel earundem æstimationi comparantur, l. 5. §. 1. l. 8. l. 52. cum duobus. §. 2. pro soc. Exod. c. 21. 19. l. 25. §. 3. 4. l. 37. §. 6. l. 4. de op. libert. & quod opera hominis, instar fructus personæ habeatur, l. 27. l. 29. de poss. hered. l. cum duobus. §. in cœunda. pro socio.*

38 *Operæ illæ, quas diximus, recipiunt æstimationem, diminutionem, secundum qualitatem artificii, robur, scientiam, ætatem, valetudinem & dignitatem operantis, opportunitatem temporis, & regionis consuetudinem ex hominum peritorum arbitrio, Pinell part. 3. cap. ult. num. 2. Cod. de rescind. vend. l. in stipulationibus. §. operarum. de verb. oblig. l. 52. cum. §. 2. pro socio. Exod. c. 21. 19. & c. 31. 2. & seqq. c. 35. 31. 32. l. si non fortem. 26. §. libertus. de condit. in. l. 17. l. 50. l. 34. de op. libert. l. 36. & seqq. locat.*

Operæ ejusmodi sunt officiales, vel fabriles, seu artificiales, d. l. 26. §. libertus. de condit. in. l. 16. l. 9. l. 22. de oper. libert. Zaf. in insell. singul. lib. 1. c. 3. n. 19. Jason & Bartol. in d. l. 26. §. libertus. Faber jurispr. tit. 5. illat. 13.

39 *Officiales operæ sunt, quæ in officio & obsequio personæ inferioris, erga superiorem, consistunt, l. 6. fabriles. l. 9. de op. libert. tit. de obseq. à liber. & libert. parent. & patron. præstand. quales sunt servire, famulari, comitari, obsequare, revereri, jubentem audire, eidem asurgere, negotia illius expedire, defendere corpus, famam, vitam & bona ejusdem, alere, & similes, Zaf. d. loc. l. 20. l. 23. de op. libert. l. 9. de obseq. l. 1. de jur. patron. l. 7. §. 2. & seqq. de injur. l. 2. Cod. de libert. & cor. lib. Ephes. cap. 6. 5. 6. 7. Coloss. cap. 3. 22. Vocantur etiam operæ obsequiales, l. 6. l. 9. de oper.*

libers. l. 6. Cod. d. s. & personales, d. l. 9. §. 1. Coler. d. part. 1. c. 9. num. 7. quia personæ honorem & commodum respiciunt, l. 24. l. 38. l. 41. de oper. libert.

Hæc operæ obsequiales incertæ sunt & indeterminatæ, ex arbitrio dominorum pendentes, quorum sumptu præstantur toties, quoties exiguntur, l. 13. l. 21. l. 22. l. pen. de op. libert. l. 1. & tit. tit. de obseq. parent. & patron. à lib. & libert. præstand. Zaf. d. lib. 1. c. 3. num. 53. Colerus de process. execut. part. 1. cap. 9. n. 86. Geil. lib. 2. obs. 62. num. 12. sumptu, inquam; ejus cui præstantur, Coler. d. loco per l. 21. de op. libert.

Fabriles, seu artificiales operæ, l. 16. ejus. de oper. 41 servor. sunt, quas ex artificio, quod serviens proficietur, dominantis præstare tenetur, l. 6. l. 9. l. 10. l. 23. de oper. libert. Faber jurispr. tit. 5. illat. 13. ut sunt servitia sartorum, fabrorum, pistorum, futorum, libratorum, scribarum, nomenclatorum, calculatorum, & quorumvis mercenariorum, de quibus Colerus d. c. 9. & Zaf. d. loc. & sit. de oper. libert.

Hæc servitia sunt certa, tempore, formâ & qualitate determinata, quid, quantum, qualiter & quo tempore sit præstandum, quæque cedunt, licet non exigantur, sumptuque operantis, servientis præstantur, Colerus d. cap. 9. num. 57. & seqq. Geil. lib. 2. obs. serv. 62. Zaf. d. loc. Husanus de prop. homin. cap. 6. Donellus lib. 2. cap. 18. com. per l. 18. & seqq. de oper. libert.

Huc refero operas & servitia propriorum hominum, de quibus Husanus de prop. homin. c. 6. & liberorum hominum, quatenus respectu rei possessæ, vel subjectionis ab illis debentur, ut in mense, vel anno operas cum personis præstent superiori, fodiendo, triturando, ligna cædendo, plaustris, vel navibus vehendo, Rosenhal. de feud. l. 1. c. 5. concl. 71. Quæ operæ, si sunt incertæ, pro arbitrio viri boni præstantur sunt; sit verò certæ, ultra eas gravandi non sunt, Rosenh. d. loc. Geil. lib. 2. obs. 62. & lib. 1. obs. 17. Tales etiam Judæos habuisse, patet ex Jos. c. 9. 21. 23. 27. Genes. l. 6. c. 24. 2. 3. Exod. c. 1. c. 2. & seqq. Prov. c. 14. 35. c. 17. 2.

Ad hoc caput refero tit. de usufr. tit. de usu & habit. tit. de oper. serv. tit. usufr. quemad. cav. tit. de usufr. ear. rer. quæ usu consum. tit. de oper. libert. tit. de obsequ. parent. & patron. à lib. & libert. præstand.

Cap. 25. De libertate.

- 1 *Potestas quid.*
- 2 *Commoda potestatis.*
- 3 *Opera ejusdem.*
- 4 *Potestatis species.*
- 5 *Potestas sui ipsius.*
- 6 *Corporis & animi libertas.*
- 7 *Libertas corporis quid.*
- 8 *Libertas animi quid.*
- 9 *Jus libertatis est duplex.*
- 10 *Jus libertatis personam concernens.*
- 11 *Libertatis possessio & jus.*

- 12 Jus libertatis, concernens res hominis liberi.
- 13 Quid considerandum in libertate.
- 14 Libertatis species.
- 15 Plena libertas quæ.
- 16 Commoda civitatis Romana.
- 17 Onera civitatis Romana in quibus consistant.
- 18 Peregrinitas quid.
- 19 Jus familia quid.
- 20 Commoda familia.
- 21 Jus filiationis & suæ.
- 22 Onera familia in quibus.
- 23 Ingenuitas quid.
- 24 Species ingenuitatis.
- 25 Data ingenuitas, quid & quotubæ.
- 26 Restitutio natalium.
- 27 Jus novissimum.
- 28 Non plena libertas.
- 29 Eius species.
- 30 Libertatis diminutio.
- 31 Status liber quis.
- 32 Civitatis consumptio.
- 33 Familia consumptio.

Servitus hucusque fuit exposita, sequitur de potestate, vid. sup. c. 22. num. 1.

- 1 Potestas est dominatio cum jure imperandi & necessitate obtemperandi, l. 37. ad L. Aquil. l. 107. §. 1. l. 157. l. 109. de reg. jur. l. 6. l. 17. §. 1. de nox. act. Deut. c. 15. §. 7. vocatur quandoque gubernatio, l. 215. ubi Dd. de verb. signif. dominatio, l. si quod. 64. de cond. indeb. potestas, d. l. 215. de verb. signif. tit. Instit. & C. de pat. potest. l. 1. de constit. princ. tit. Instit. quod cum eo qui in alien. potest. & D. eod. JC. Julius libros de potestate scripsi legitur in epigraphe l. 1. de offic. quæst. de qua voce Rom. c. 13. Malach. c. 1. 6. 7. 8. Matth. c. 22. 21. c. 8. 9. 10. Jus personæ dicitur in l. 1. l. 2. l. 3. de stat. hom. tit. de jure person. Instit. tit. de jure patron. item status hominis, tit. de stat. homin. tit. no de stat. defunct. postquam. in princ. Instit. de capit. minut.
- 2 Commoda potestatis sunt operæ, servitiæ, ministeria & obsequia præstanda ab illis, qui superiori suo domino parent & subjeçti sunt.
- 3 Onera & incommoda sunt impensæ & sumptus faciendi à superiore in personas servientes operas præstantes atque ministeris suis domino inservientes: item cura & gubernatio subjeçtorum. Nam imperare nihil aliud est, quam inservire aliorum utilitatibus, ut parentes liberi, maritus uxori, & magistratus subditis imperant. Vide qua diximus in Politic. c. 1. n. 13.
- 4 Potestas hæc est duplex: potestas suiipsius, vel aliena, in alium competens, arg. l. 3. ibi, cum in aliena. de cap. minut. l. 1. l. 4. de his qui sunt sui, vel alien. jur. tit. Instit. quod cum eo qui in alien. potest. §. femina. Instit. de adopt. l. 15. non est. C. de jure delib. l. 15. de his qui nor. infam. l. 3. quod cum eo. §. 7. Instit. d. t. Novell. 118. c. 1.
- 5 Potestas suiipsius, uti vocatur in l. 4. de his qui sunt sui, vel alien. jur. l. 4. licet. de liber. caus. §. 7. Instit. quod

cum eo. d. l. 15. est jus & autoritas licita faciendi pro arbitrio; nimirum tibi imperandi & obtemperandi; seu libera potestas quid faciendi, vel omitendi, l. 1. Cod. quomod. & quand. jud. Ascan. Clemens in tract. de pat. potest. c. 1. nu. 3. Vocatur alias hominis status, tit. de stat. hom. tit. no de stat. defunct. post quinque. tit. C. ubi caus. stat. l. 8. l. 12. §. 1. l. 24. l. 27. de lib. caus. l. 1. de cap. minut. tit. de stat. liber. qui suus & proprius cujusque dicitur. l. 33. §. 1. de procur. l. 20. l. 21. de stat. hom. qui actionibus realibus defenditur, §. 6. præjudiciales. Instit. de actio. l. 1. de rei vind. tit. de lib. hom. exhib. libertas. tit. Instit. de jur. person. tit. quib. ad liber. proclam. l. 4. de stat. hom. c. 11. ibi, tria sunt. de cap. minut. l. 5. in fin. de extra. cognit. nam qui habet, dicitur homo suus, seu suiipsius; l. 34. jus. de pact. §. sui. Instit. de hered. qual. & d. ff. l. 11. de lib. & posthum. Perf. Satyra. s. ibi, Vindictæ postquam meus à patre recessi. Homo sui juris. tit. Instit. & D. de his qui sunt sui vel alien. jur. homo proprius, l. 15. C. de donat. ant. nupt. suæ, vel præcipue potestati. l. 15. C. de jur. delib. l. 15. de his qui nec. infirm. §. 7. illud. Instit. quod cum eo. l. 43. de obligat. & act. §. femina. Instit. de adopt. l. 4. de his qui sunt sui, vel alien. jur. in princ. Instit. quib. non est permiss. §. 6. non tantum. Instit. quib. mod. test. infirm. l. 2. C. ad SC. Macedon. Novell. 118. c. 1. l. 21. de adult. suæ, vel præcipue tutelæ. l. 9. §. 1. de admin. tut. in princ. Instit. de pu. ill. subst. l. 5. hac. §. 2. quib. ex caus. in press. eat. l. ult. de jure delib. l. 50. de legat. 3. l. 15. C. de jur. delib. l. 54. de hered. instit. l. 39. de vulg. & pup. subst. vbi in propria tutela esse, d. l. ult. de jur. delib. d. l. 50. d. l. 5. §. 2. in suam tutelam venisse & in ea esse, d. l. ult. l. 19. §. 1. de adm. tut. l. 5. §. 2. ex quib. caus. in press. l. 32. §. 1. de leg. 1. arg. ad Galat. c. 4. 1. 2. & seqq. & propriam voluntatem in potestate habere dicitur, 1. Corinth. c. 7. 4. 5. 6. 7. 37. Genes. c. 4. 7. & in manu sui consilii relictus, Proverb. c. 15. 14.

Hæc suiipsius potestas, seu libertas, est corporis, vel 6 animi, l. 2. qui testam. fact. poss. l. 3. l. 4. Cod. de testam. 1. Corinth. c. 6. 17. c. 7. 4. 5. 6. 37. 38. Ephes. c. 5. 29. Genes. c. 50. 5. 6. Sirac. c. 23. 21. Vid. infr. cap. 20. & cap. 118. & seqq.

Libertas corporis est, qua jure civili usus membrorum corporis liber conceditur, ita ut facere, tractare & agere cuilibet liceat, quæcunque jure naturali sunt concessa, nisi in specie quid excipitur, §. 1. Instit. de jur. person. l. 48. solum. de verb. signif. l. 4. de stat. hom. l. 144. l. 197. de reg. jur. l. 15. de condit. instit. ad Philem. c. 1. 4. 2. Corinth. c. 9. 7. 1. Corinth. c. 7. 36. 37. 38. c. 6. 12. c. 6. 8. 9. & seqq. c. 9. 4. 5. 6. & seqq. Deut. c. 30. 21. Siracid. c. 33. 20. & seqq. hoc est, potestas, seu jus faciendi, vel omitendi, 1. Corinth. c. 7. 4. 5. 6. 37. 38. Actor. c. 5. 4. Ephes. c. 5. 29. & liberè pro arbitrio suo res suas administrandi, l. 2. si à parent. quis manumiss. l. 21. C. mandas. l. 9. §. hæc quoque, de acquir. rer. dom. Faber jurisrud. tit. 2. princ. 2. & illat. 1. seu usus libertissimus corporis nostri, 1. Cor. d. c. 7. 4. 5. 6. vocatur libertas corporis, l. 48. de verb. signif. l. 9. l. 10. ex quib. caus. major. Vid. cap. 118. & seqq. naturalis libertas, l. 3. l. 5. l. 44. l. 55. de acquir. rer. dom. §. 12.

§. 2. *servi. Instit. de rer. divis. l. 2. §. 6. Et seqq. de ad-
quir. poss. facultas libera, l. 15. quoniam. Cod. de test. l. 21.
Cod. de nupt. l. 3. Cod. de jur. dot. l. Cor. cap. 8. 9. cui contra-
ria est incarcerationio, custodia, nexus, vinculum, l. 9.
l. 10. l. 28. §. 1. ex quib. caus. maj. l. 48. de verb. signif. l. 8.
§. 9. de pen. Jerem. cap. 40. 1. 2. Et seqq. vid. infr. d. c. 118.
Et seqq. usus sui alii debitus, Philem. c. 1. 20. Genes. c. 30.
1. 6. Jerem. c. 40. 1. 2. 3.*

8 Libertas animi est, qua quæcunque jure naturali sunt concessa, quis etiam velle atque de iis liberè dis-
ponere potest, nisi in specie quid prohibeatur, §. 1. *In-
stit. de jur. personar. l. 4. de stat. hom. l. omnium. C. de tes-
tament. l. 9. quæcunq. §. ha quoq. de adquir. rer. dom. l. 21. C.
mand. l. 16. C. de jure delib. l. 4. C. de oblig. Et act. l. Cor.
1. 7. 36. 37. Exod. c. 21. 5. 6. 7. Rom. c. 7. 18. 19. 20. 21. 24. 27.
2. 7. Cor. c. 9. 1. 2. 3. 4. 5. 12. Jacob. c. 1. 14. hoc est, libera pote-
stas volendi, eligendi, nolendi, vel repudiandi. Vocatur
libertas animi, l. 17. *commod. l. 76. de reg. jur. l. 15. Cod. de
testam. l. 8. in fin. Cod. qui test. fac. poss. Proverb. c. 15. 14.
Johan. c. 8. 32. 34. 36. Genes. c. 4. 7. libertas judicandi, vole-
ndi, eligendi, & usus animi liberrimus, nullius imp-
perio, præscripto, metu, coactione impeditus. Ali-
bi dicitur integritas & sanitas iudicii & voluntatis, l. 1.
l. 2. *qui testam. fac. poss. l. 2. de nupt. l. si quis major. ubi
Jafon. Cod. de transact. libertas animi, 1. Corinth. c. 7. 37.
Proverb. c. 15. 14. l. 76. de reg. jur. l. 22. de ritu nupt. qua
homo sui arbitrii & suæ mentis esse dicitur, d. l. 22. l. 10.
l. 11. l. 12. l. ult. de curat. furios. l. 7. §. 9. quibus ex caus. im-
poss. eat. l. 12. de reb. cred. l. 18. §. 1. l. 1. §. 3. de adquir. poss.
cui libertati contraria est vis, coactatio, deceptio, dolo-
sus. Vide infra cap. 118. Et seqq. Et Fabrum in jurispru-
d. tit. 2. illat. 10. Et seqq.***

9 Jus libertatis hujus est duplex: prius ipsam perso-
nam liberam, alterum res ipsius concernit.

10 Jus libertatis personam concernens est jus habendi
& dimittendi sui ipsius, arg. l. 4. *de stat. homin. §. 4.
Instit. de jur. person. Exod. cap. 21. 7. Matth. c. 18. 25. Es-
v. c. 25. ut non cogatur parere nisi cui vult, l. 1. l. 3.
de lib. hom. exhib. facere possit quæ velit, ibi esse ubi
vult & esse potest, l. *injuriarum. §. si quis. de injur. l. 2.
§. si quis. ne quid in loc. publ. à nullo pendere, & ulum vol-
untatis & iudicii liberrimum habere, l. 23. de lib. caus.
l. 2. de lib. hom. exhib. l. 2. Cod. de captiv. Et postlim.
1. Corinth. cap. 7. 37. Actor. cap. 5. 4. 5. Matth. c. 20. 15. Me-
noch. de reim. poss. remed. 3. quæst. 15. possessionem &
proprietatem libertatis suæ, l. 24. in fine. l. 28. l. 25. §. 2.
l. 10. l. 12. §. 3. de liber. caus. l. 3. si in possessione. Cod. ubi
de stat. caus. agi debet. l. 4. Cod. d. 1. Siraqid. cap. 33. 20.
1. Thess. c. 4. 4. Hinc causa status & libertas in com-
mercio esse dicitur, l. 1. Et seqq. ad L. Fabiam. de plug.
l. 70. de cont. emps. §. 1. Instit. de usufruct. l. 9. D. d. 1. l. 4.
l. 5. l. 14. de lib. caus. §. 2. §. ult. Instit. de jure person. ad
Philem. c. 1. 20. 22. 23. Exod. c. 22. 3. c. 21. 7. id quod per-
spicuum est ex pacto incarcerationis, obstagii, seque-
strationis & operarum præstandarum, vide infra
cap. 66. ex sui ipsius venditione, §. 1. Et 2. Instit. de
jure personar. 2. Regum cap. 4. Matth. cap. 18. Levit.**

cap. 25. 39. Deut. cap. 15. 12. 16. 17. Actor. cap. 22. 27. 28.
l. 14. l. 23. de liber. caus. Hinc libertatis & status posses-
sio, l. 28. l. 24. in fin. l. 25. §. 2. l. 10. l. 12. l. 41. de liberali
caus. l. 23. l. 7. cod. l. 3. Cod. ubi de stat. caus. agi deb. l. 12.
de pecul. & in usufructu esse dicitur, l. 23. si usufructu-
rum. de liberal. caus. jus quod habeamus, l. ult. ibi-
tria enim sunt qua habemus. l. 6. de cap. min. l. 3. §. 6.
l. ult. de lib. hom. exhib. l. 38. §. 2. 3. l. 44. l. 43. de lib.
caus. §. 1. 2. Instit. quibus. mo d. jus pas. potest. amitt. §. 1.
de his qui sunt sui, vel alieni jur. Instit. l. 7. §. ult. de lib.
caus. arg. §. pen. Instit. de jure person. item jus quod po-
test dari, l. 20. qui Et à quib. manumiss. tit. de manumiss.
l. 13. si ita. §. 1. 2. 3. l. 43. l. 45. l. 38. de manu test. tit. de fi-
deicom. libert. Siraqid. c. 33. 20. 21. quod peti, l. 42. de
manumiss. test. l. 4. in fin. quib. ad libert. proclam. non li-
cet. l. 7. §. 5. de liberal. caus. Paul lib. 4. sent. tit. 13. &
vindicare potest, l. 32 de lib. caus. l. 1. Cod. ubi caus. stat.
argum. §. præjudicialis. 13. Instit. de act. l. 1. l. 23. de rei
vind. sicut alia rerum nostrarum dominia, d. l. 23.
Deuter. cap. 15. 12. 16. 17. Exod. cap. 21. 2. 6. 7. 2. Regum
cap. 4. Novell. Leon. 59. Quod jus libertatis etiam re-
stimari potest, ex domini voluntate & liberi homi-
nis arbitrio, §. 4. *servi. Instit. de jur. person. l. 3. quib.
ad libert. proclam. l. 34. ubi Cujac. de pact. junctis l. 20.
Cod. d. tit. Levit. cap. 25. 3. 39. Et seqq. cap. 27. 2. 3. 4.
5. 6. Genes. cap. 47. 19. 20. 22. Et seqq. Exod. cap. 21.
5. 7. 8. cap. 22. 4. cap. 13. 15. Num. cap. 18. 16. Luc. cap. 2.
22. Matth. cap. 18. 25. qua de causa etiam furtum li-
beri hominis esse potest, §. 9. *interdum. Instit. de ob-
ligat. qua ex delicti. nasc. l. 37. l. 38. de furt. Exod. cap.
21. 16. & privatio libertatis inter pœnas reputatur,
§. 1. 2. Instit. de jur. personar. l. 1. Cod. de ingrat. lib.
Exod. cap. 21. 7. cap. 22. 3. & homo liber seipsum, sui que
usum alii concedere, operasque suas & ministeria alii
quasi alienare & pro pretio addicere potest. Exod.
cap. 4. 22. 23. ad Philemon. cap. 1. 20. 22. 23. l. 3. l. 4. de
oper. servor. l. 31. l. 32. de rei vind. l. cum duob. §. in co-
em. da. pro socii. l. 27. l. 29. de petit. hered. vide infra
cap. 66. §. 4. Instit. de jur. person. Quantumvis aliàs
nemo sit dominus membrorum suorum, l. *liber ho-
mo. 13. ad L. Aquil. l. 3. si quid. paup. faciss. dicat. leg. 6.
l. 24. l. 39. Cod. de lib. caus. & libertas res inestimabilis,
l. 106. de reg. jur. l. 11. Et seqq. de jure codicill. nec homo
liber esse in commercio, l. 70. de cont. emps. Et vend.
l. 9. de usucap. neque possideri ab alio, l. 9. de pign. No-
vell. 134. cap. 7. Novell. Leon. 59. 69. neque sui juris
esse potest, 1. Corinth. cap. 6. 19. 20. vide supra cap. 20.
num. 8. Et seqq.***

Jus libertatis concernens res hominis liberi, est li-
berrima earundem administratio, qua rerum suarum
procuracionem, curam & dispositionem liberam ha-
bet, à nullo alio, quàm à se ipso pendente, qua sibi
adquirere, & alienare potest, l. 2. si quis à par. manu-
miss. l. 9. §. ha quoque. de adquir. rer. dom. l. 70. de rei
vind. l. 21. C. mandat. l. 9. C. de Juda. l. 14. 15. qui test.
fac. poss. l. 3. Et seqq. quod cum eo qui in al. potest. l. 8.
de in lit. jurand. arg. d. Matth. c. 20. 15. nisi quatenus jure

- prohibetur, *l. 4. de stat. hom. Faber tit. 2. princ. 2. Et illat. i. jurisprud.*
- 13 In libertate hac quam diximus, dispiciemus i. de speciebus ejusdem. 2. de eandem adjunctis.
- 14 Species libertatis hujus sunt dux. Est enim quædam libertas plena: quædam non plena, sed limitata & imperfecta, § 3. *Institus. de liberim. § ult. Institus. de success. libertor. l. 1. §. fin. autem. Cod. com. serv. man. l. unic. Codic. de las. libers. l. unic. Codic. de dedit. libert. l. unic. Cod. de mul. qua se prop. serv. junx. Novell. 78. cap. 5.*
- 15 Plena libertas, seu status hominis perfectus est, qui jure civitatis, familiæ, & ingenuitatis continetur, § 3. *Institus. de libert. l. ult. de cap. minus. de quo etiam in jure Judaico, 1. Regum. cap. 9. 20. 21. 22. 23. Josua. cap. 9. 19. Deuter. cap. 20. 10. 11. 12. 2. Corinth. cap. 11. 22. unde homo non solus liber, sed etiam ingenuus de familia, & civis Romanus dicitur, § 1. *Institus. de jure personar. §. 1. Institus. de cap. deminus. Gaye tit. 1. Ulpian. tit. 3. & jus habet utendi, fruendi omnibus quæ jure domini alicujus competunt homini, libero, familiæ & civis Reipubl. Quæ dicitur legitima, vera, plena, perfecta, Romana libertas, l. unic. Cod. com. servor. manum. l. unic. Cod. de Las. libers. 1011. l. 5. de variat. Et extraordin. cognis. maximum & civile personæ caput, l. ult. de cap. minus. & civilis hominis vita, l. 2. l. 8. de pœn. l. 2. de public. jud. l. 63. l. 65. §. 52. pro socio. vido infra cap. 9. lib. 2. consistens in jure civitatis Romanæ, familiæ & ingenuitatis, §. 1. 2. Et seqq. *Instit. de cap. minus.***
- 16 Jura civitatis commoda sunt, habere communionem rerum publicarum & politiæ, sacrorum, religionis, cultus divini, morum, legum, judiciorum, magistratuum, suffragiorum, privilegiorum, & omnium omnino quæ usu vel proprietate sunt politiæ & civium, l. 1. de just. Et jure. §. flumina. Et seqq. *Institus. de rer. divis. l. 15. bona. Et seqq. de verb. signif. l. 2. l. 2. ne quid in loc. publ. l. injuriarum. §. ult. de injur. tit. Institus. de publ. jud. vid. supra cap. 21. Pet. Gregor. lib. 1. cap. 1. lib. 4. cap. 5. de Republ. Sigon. de antiq. jur. civil. Roman. lib. 1. Et 2. Genes. cap. 34. 9. Et seqq. Ruth. cap. 1. 8. Et seqq. Philip. cap. 3. 4. 5. A. Flor. cap. 22. 25. Et seqq. cap. 16. 21. 37. 38. Matth. cap. 17. 25. 26. Roman. cap. 9. 3. 4. Et seqq. cap. 10. diximus in Polit. cap. 7. cap. 17. Brisson. lib. 1. cap. 13. selecti. Et infr. cap. 81.*
- 17 Onera civitatis & politiæ, sunt consociationis & politiæ jura conservare, defendere consilio & auxilio, bonis & vita, labore & studio inservire commodis & salutis publicæ, l. 1. §. 10. de vent. in poss. miss. l. 2. de just. Et jure. l. 19. §. 7. de captiv. Et possim. revers. l. 35. de relig. Et sumpt. fun. l. 14. §. 1. de mun. Et hon. Pet. Greg. de Republ. lib. 4. cap. 5. Menoch. lib. 5. prasf. 12. Tiraquell. de leg. connub. leg. 7. num. 65. Et seqq. Nehem. cap. 2. 3. 4. 5. 6. Esther. cap. 10. 3. Jerem. cap. 29. 7. cap. 28. 6. 2. Sam. cap. 10. 12. cap. 23. 8. 9. 10. 1. Macchab. cap. 13. 2. 3. 4. Et seqq. cap. 16. 1. 2. Et seqq.
2. Macchab. cap. 14. cap. 4. 5. 6. publicam utilitatem privatæ præferre, *Ausb. res qua. Codic. com. de legat. l. 42. de vis. nupt. 1. Corinth. cap. 12. 13. Et seqq. cap. 6. 12. cap. 10. 23. Jerem. cap. 29. 7. munera realia & personalia Reipubl. causâ fuscipere illi quæ præstare, vid. infra cap. 81. Hoc jus civitatis apud Romanos vanum erat, de quo Sigon. lib. 1. 2. 3. de antiq. jure Ital. & postea distinctio illa sublata, l. 17. de stat. hom. Novell. 78. cap. 5.*
- Huic juri civitatis & politiæ contraria est peregrinitas, l. 10. §. 6. de in jus voc. extranei peregrini, *Andriades, l. 1. Cod. de hered. instit. l. 2. de pœn. Judæi ut jus civitatis & politeuma habebant, Ephes. cap. 2. 19. Philip. cap. 3. 20. Hebr. cap. 13. 14. 16. cap. 12. 22. Actor. cap. 22. 27. 28. Josu. cap. 6. 25. cap. 9. 2. Sam. cap. 21. Luc. cap. 4. 24. sic quoque peregrini ab eo jure excludebantur, Deuter. cap. 15. 1. 2. 3. 4. 12. 13. cap. 23. 2. 3. 19. 20. cap. 17. 15. Exod. cap. 22. 25. Matth. cap. 15. 26. Et seqq. cap. 17. 26. 27. Roman. cap. 9. 4. 5. Nehem. cap. 2. 20. cap. 13. 1. Et seqq. Josu. cap. 23. 7. Johan. cap. 4. 9. quamvis inter Judæos conservari illis licitum, Deuter. cap. 29. 10. 11. cap. 23. 20. c. 28. 12. 44. Josu. cap. 8. 33. Et seqq. De proselytis vid. Matth. cap. 23. 15. Levit. cap. 17. 8. 10. c. 22. 10. 18. c. 23. 22. Deuter. c. 10. 19. c. 20. Josu. c. 9. 16. Exod. cap. 12. & de Nethinæis, Josu. d. c. 9. 21. Et seqq. 2. Chron. c. 9. 2. ubi Jun.*
- Jus familiæ est, quod datur alicui facultas utendi, fruendi omnibus iis, quæ ad familiam, aut cognationem ipsius pertinent. quod est jus sanguinis, l. jura. 8. de regul. jur. l. 4. §. 3. de grad. Et adfin. l. 34. de pact. l. 15. §. 3. Cod. com. de success. l. ult. de just. Et jure. l. pen. Cod. de adop. Novell. 118. Judic. c. 11. 4. 5. 6. 7. 9. Genes. cap. 29. 14. 15. 19. cap. 34. 9. 16. Roman. cap. 3. 2. 3. cap. 9. 3. 4. 5. 6. cap. 11. 13. 14. Actor. cap. 10. 24. 33. cap. 13. 26. 32. Levit. cap. 27. & communio cognationis & familiæ, §. 1. 2. *Institus. de legit. agn. success. jus agnationis & familiæ, l. 5. §. ult. Et l. seq. de cap. min. l. pen. Cod. de adop. d. l. 34. de pact. jus agnaticum, l. 15. §. 3. in fine. Cod. com. de success. vinculum & connexitas sanguinis & affectuum, l. cum acutissimi. C. de fideicom. l. 102. de cond. Et demonst. eorum qui sunt ejusdem carnis & ossium, 2. Sam. c. 19. 12. c. 16. 11. 12. Gen. c. 29. 14. 15. Deut. c. 22. 1. 2. Et seqq. c. 25. 6. 2. Sam. c. 5. 1. 2. 3. c. 19. 9. 10. 11. 13. 14. c. 20. 1. 2. 3. vi. l. qua diximus in Polit. c. 6. Et sup. c. 7.*
- Commoda familiæ consistunt in affectione, amore, dilectione sanguinis & eorum qui sunt de familia, ex qua est communicatio consiliorum & auxiliorum & syncretismus, 1. *Timoth. cap. 5. 4. 8. Roman. cap. 9. 3. cap. 10. 1. 2. Deuter. cap. 22. 1. 2. 3. 4. l. 8. in fin. quod met. caus. l. fin. Cod. de curat. furios. l. 54. mandat. l. 5. §. 2. de lib. agnos. Et alend. l. 22. Cod. de adm. rus. Nehem. cap. 2. 3. 4. 6. cap. 5. 5. Jud. cap. 11. 2. Et seqq. 2. Samuel. cap. 19. 13. cap. 18. 33. Deuter. c. 13. 6. vid. Menoch. lib. 5. prasf. 16. Et seqq. Et lib. 6. prasf. 56. Tiraquell. in l. si unquam. in prasf. num. 3. Et seqq. Cod. de revoc. donat. Alciat. reg. 1. prasf. 1. 2. 3. 26. Et seqq. unde proficitur communio omnium jurium & privilegiorum*

legiorum familiarum competentium, l. 35. de legat. 3. l. 195. §. 2. de verbor. signific. Tiraquell. de nobil. cap. 15. cap. 17. cap. 22. per l. 1. Cod. de dign. l. senatoris. de senas. Menoch. lib. 6. pref. 54. num. 36. & seqq. pref. 53. Mascard. conclud. 797. & seqq. Gabriel. tit. de pref. lib. 1. conclud. 14. Menoch. lib. 2. arb. cas. 89. §. 379. & lib. 1. pref. 15. & lib. 5. pref. 38. & 39. sacrorum familiarum, l. penult. Cod. de adopt. l. ult. §. ult. de inoffic. testam. l. 6. Cod. de bon. qua lib. præstatio & exhibitio alimentorum in casu necessitatis & inopiæ, l. 12. §. 3. & l. seq. de adm. suc. l. 4. in fin. ubi pup. educ. l. 73. de jur. dot. l. 5. de lib. agnos. & alend. Menoch. lib. 2. arb. cas. 169. & seqq. & lib. 6. pref. 56. & 24. Mascard. conclud. 797. Color. lib. 1. cap. 2. de alimentis.

21 Ab hoc jure familiarum pendet jus filiationis & civitatis, quod vocant, Menoch. lib. 6. pref. 54. num. 36. 37. & seqq. & pref. 53. Mascard. conclud. 797. & seqq. l. 1. §. ult. de lib. agnos. & alend. l. 9. §. si filiam. de lib. & posthum. quod est species adgnationis, l. 12. de suis & legit. hered. Cujac. lib. 14. obs. cap. 11. Dufens. Hocom. lib. 1. obs. c. 16. Alicant. lib. 3. parerg. cap. 25. Ab hoc jure etiam descendit jus primogenituræ, Covar. lib. 3. var. resol. c. 5. Tiraquell. de jure primogen. Deut. c. 21. 15. 17. 18. 1. Chron. cap. 5. 1. 2. Chron. c. 21. 3. Genes. cap. 48. cap. 49. nobilitas nativa, seu jus natalium, Tiraquell. de nobil. Mascard. conclud. 1094. vid. qua diximus in Politicus c. 3.

22 Onera familiarum consistunt in cura & defensione, tutela atque protectione suorum cognatorum, l. 1. l. 1. l. 7. §. ult. l. 9. de injur. l. 6. ubi pupill. educ. l. 5. §. 11. de verb. eorum qui sub tut. Notem. cap. 2. 2. 3. & seqq. cap. 4. 14. cap. 5. 5. 1. Timoth. c. 5. 8. Proverb. cap. 18. 24. 2. Sam. c. 10. 12. c. 23. 8. 9. & seqq. Jud. cap. 19. 24. Menoch. lib. 2. pref. quest. 52. vid. infra cap. 129. Job cap. 6. 13. 15. cap. 19. 13. 14. Esther c. 4. 15. Johan. cap. 15. 13. Genes. c. 37. 22. 26. in alimentorum exhibitione & præstatione in casu inopiæ, l. 4. ubi pupill. educar. l. nec filium. C. de pat. pot. l. 5. §. 2. & seqq. l. pen. de lib. agnos. & alend. vid. Menoch. lib. 2. cas. 196. & seq. arb. Pontan. de aliment. c. 9. Hartm. ab Epping. lib. 2. observ. 1. 2. 3. tit. 36. Siracid. c. 22. 26. & seqq. 1. Timoth. c. 5. 16. Nebem. c. 2. 2. 3. c. 4. 14. c. 5. Deut. c. 23. 24. 25. cap. 24. 19. 20. cap. 26. 12. 13. Genes. cap. 47. 12. 13. cap. 44. 5. 11. cap. 50. 21. Tiraquell. de jur. primig. quest. 4. num. 33. 34. Hinc dolor & luctus communis, injuria, infamia communis cum omnibus cognatis familiarum, l. 1. §. 5. & seqq. l. 2. l. 5. de injur. l. 195. §. 2. l. 182. de verb. signific. l. unie. Cod. de rapt. virg. Menoch. lib. 2. arb. cas. 262. Tiraquell. de poen. temp. caus. 51. num. 66. & seqq. Judic. c. 9. 18. 19. 20. 24. 16. 57. vitia familiaria communia, l. 5. §. filii. Cod. ad L. Jul. majest. l. 11. Cod. de adquir. poss. Jud. cap. 12. 6. Matth. cap. 7. 16. 17. Tiraquell. de legib. commu. leg. 7. num. 1. & seqq. vid. in Polit. c. 3. Ut verò masculus familiarum conservat & nomen illius, l. 220. l. 195. l. seq. de verbor. signific. Genes. cap. 48. 16. Siracid. cap. 30. 4. 5. 6. 40. 2. Sam. cap. 14. 4. 8. cap. 18. 18. 19. cap. 21. 12. 17. Deuter. cap. 25. 5. 6. 7. 9. 10. Ruth cap. 4. 7. & seqq. à quo liberi appellantur, Num. cap. 27. 3. 4. Deuter. c. 25. 5. 6. 7. 10. 2. Sam. cap. 14. 8. cap. 18. 19. sic femina familiarum suarum

caput & finis est, d. l. 195. §. ult. & l. seq. Levit. cap. 22. 12. Ruth cap. 4. 11. & familiam sui mariti liberos pariendo ædificat, Proverb. cap. 14. 1. Deuter. cap. 25. 3. & seqq. Ruth cap. 4. 11. 12. Esai. cap. 3. in fine. Sirac. cap. 40. 19. 1. Sam. c. 2. 35.

Ingenuitas est plenissima libertas ex natalibus, vel 23 aliunde competens. Vocatur ingenuitas, jus ingenuitatis, §. fin. Institus. de jur. person. l. 32. §. deliberati. de recept. arb. l. 4. de jur. aureo annul.

Hæc est duplex: innata, vel data, in princ. Instit. de 24 ingeniu. Innata, quæ ab utroque parente libero, vel saltem à matre libera tempore conceptionis, nativitate, vel intermedio, liberis innascitur, Instit. tit. de ingeniu. Græcis dicitur διγαίον, ἰδιόγενία: Latinis natalis, ingenuitas, §. fin. Instit. de jur. person. l. 5. de stat. hom. vid. infr. cap. 28. nu. 8. 9. 10.

Data ingenuitas est jus ingenuitatis, quod quis à 25 principe, vel suo patrono consequitur, l. 1. l. 2. 3. 5. de nat. restit. l. 3. 4. 5. 6. de jur. aur. annul. illa dicitur natalium restitutio & originis repetitio, tit. de nat. rest. Novell. 78. c. 1. c. 2. Genes. c. 49. 16. ubi Jun. hæc, quæ à patrono profecta est, jus aureorum annulorum, tit. de jur. aureor. annulor.

A principe restitutio fiebat consentiente patrono, 26 l. 2. l. 4. l. ult. de nat. restit. quo plene fiebant ingenui restituti, l. ult. Cod. de bon. libert. A patrono data ingenuitas, imaginem ingenuitatis non statim conferebat olim, l. 2. Cod. de jur. aur. annul. l. 1. Cod. ad L. Viscell. Borcholt in institus. ad tit. de ingenu. Menoch. cas. 402. num. 13. 14. vid. lib. 2. cap. 9. Olim jura ingenuitatis illi quoque obtinuisse videntur, qui manumissione cives Romani fiebant, vide §. libertinorum. Instit. de libert. Ulpian. tit. 1. Novell. 78. de sanct. Episc. §. si servum. Tandem Justinianus voluit, ut quocumque 27 modo manumissi ipso jure ingenui fierent, salvo jure patronatus, sublata natalium restitutione & jure aureorum annulorum, Novell. 78. c. 2. c. 5. Cujac. lib. 4. obs. c. 5. & lib. 7. cap. 14. & lib. 10. cap. 35. Donell. lib. 2. com. cap. 16. quo jure & Judæi utebantur, Exod. cap. 21. 2. 3. Deut. c. 15. 12. & seqq. Levit. c. 25. 40. 41. Genes. c. 49. 16. ubi Junius.

Non plena, vel imperfecta libertas est, quo jus 28 plenissimæ libertatis est diminutum, §. 1. 2. 3. Institus. de cap. minus. l. pen. de var. & extraord. cognit. vid. lib. 2. cap. 9.

Hæc rursus duplex est: una, ex diminutione libertatis: altera, ex consumptione civitatis, vel familiarum.

Libertatis diminutio est, qua quis sui usum ex 30 parte patrono debet, tit. de oper. libert. §. fin. de jur. patron. vocatur libertinitas, l. 2. §. 1. si liber. ingen. esse dic. l. 2. Cod. de jur. annul. l. penult. Cod. ubi de caus. stat. Patronus est, qui dedit libertatem: libertus, qui usum sui & operas suo patrono debet, & ex servo liber factus est, titul. de oper. libert. Hodie plenissimæ omnes liberi fiunt, l. 17. de statu hom. Statuliber olim dicebatur, qui habebat libertatem ex conditione pendente, qui interim pro libero habebatur, l. 1. l. 9. §. 1.

de stat. lib. l. 1. Cod. qui der. tut. vel cur. poss. Nuda verò libertas dicitur, quæ caret beneficiis juris civilis, l. unia. C. de mul. qua se prop. serv. junx.

32 Civitatis consumptio est, qua quidem libertas & voluntas retinetur, sed usus & jus civitatis tollitur. unde ἀπολις. vocatur capitis diminutio media, seu minor. in princip. Institus. de cap. minus. l. 20. §. 7. qui test. facer. poss.

33 Familiz consumptio est, qua jus familiz, cæteris falvis, alicui adimitur, vel mutatur. Vocatur minima capitis minutio, §. 3. Institus. de cap. minus. l. ultim. P. 800.

Hujus loci tit. de stat. hom. tit. de his qui sunt sui, vel al. jur. tit. de cap. minut. tit. Instit. de jure person. & seqq. tit. C. de lar. libert. toll. tit. de nud. jur. Quirit. toll. tit. de manum. tit. de oper. libert. tit. de jure patron. tit. de nat. rest. tit. de jure aur. annulor. tit. de bon. libert.

Cap. 26. De libertatis adjunctis.

- 1 Adjuncta libertatis quatuor.
- 2 Existimatio hominis quid.
- 3.6 Ejus appellationes & bonitas.
- 4 Bona fama quanto tempore dici debeat.
- 5 Commodum existimationis quod.
- 6 Divitiis præstantior & vita altera hominis.
- 7.8 Possessio illius.
- 9 Onus existimationis quod.
- 10 Excellentia hominis quid.
- 11 Ejus appellationes.
- 12 Comoda illius.
- 13 Onera dignitatis.
- 14 Excellentia gradus.
- 15 Dignitas naturalis qua.
- 16.17 Civilis dignitas qua.
- 18 Dignitates Romanorum.
- 19 Hodie usitata dignitates.
- 20 Castitas quid.
- 21 Corporis incolumitas & vita defensio quid.
- 22 Defensio incolumitatis concessa.
- 23 Via imminenti repulso.
- 24 Præsens periculum quod dicatur.
- 25 Parvis virisq; inferentis & repellentis.
- 26 Honoris defensio quomodo fiat.
- 27 Rerum & bonorum defensio.
- 28 Pulchritudo proprium hominis jus.

Tantum de speciebus libertatis, sequitur de illis, quæ libertatem comitantur.

- I Ejusmodi sunt 1. hominis liberi existimatio. 2. ejusdem excellentia. 3. castitas, 4. vitæ & corporis incolumitas.
- 2 Existimatio hominis liberi, arg. l. 1. §. 3. l. 15. §. 34. de injur. est illæ opinionis status, legibus & moribus comprobatus, l. pen. §. 1. 2. de var. & extraord. cognition. vel. est bona hominum de aliquo opinio & memoria, ob mores, vitamq; honestè, innocenterque actam,

ob virtutes, quibus ille ornatus esse existimatur, l. 3. Cod. de injur. l. 2. l. 5. 6. Cod. de proxim. l. 4. l. 9. de susp. tut. l. 3. §. 2. 3. de Decurion. l. unia. C. de infam. 2. Corinib. c. 10. Math. c. 6. 1. Sam. c. 1. 3. Galat. c. 5. 26. c. 6. 3. Unde quilibet bonus esse præsumitur, non deliquisse, religiosus esse & salutis æternæ memor, Menach. lib. 5. præsumpt. l. 2. 3. 4. 5. Gabriel. lib. 7. conclus. 2. tit. de crimin. Max. cardus conclus. 531. Roman. c. 14. 4. 10. 13. c. 2. 1. 2. 3. 4. Jacob. 6. 2. 1. Cor. c. 4. 3. 41.

Appellari solet fama bona, Galat. cap. 6. 4. Proverb. 3. c. 22. 1. Chron. c. 11. c. 14. 17. c. 17. 8. 9. Philip. c. 4. 8. Sirac. c. 7. 2. c. 41. 15. 16. c. 37. 29. 31. Freher. tract. de fama. integra de homine apud bonos opinio, l. apud. 4. §. 16. de dol. mal. & mes. except. l. 4. de suspect. tut. illæ existimatio, l. s. de extra. cognition. l. 15. de cond. Instit. l. 2. §. ignominia. de his qui not. infam. l. 25. de procurat. l. 6. C. de susp. tut. l. 13. Cod. ex quib. caus. infam. irrog. memoria rectè factorum, nomen & famæ bonæ bonum testimonium, Prov. c. 10. 7. 1. Reg. c. 1. 47. 1. Cor. cap. 17. 8. 9. Deut. c. 8. 17. 1. Timoth. cap. 3. 7. c. 3. 7. 10. Tit. c. 1. 6. 7. integra & optima opinio, l. ult. §. 6. de curat. furios. l. 7. quemadm. testam. aper. l. 4. §. 2. de susp. tut. l. 4. §. 16. de dol. mal. & mes. except. Galat. c. 6. 4. Philip. c. 2. 15. qua homo civiliter justus dicitur, Genes. c. 6. 9. 2. Reg. c. 20. 3. 2. Chron. c. 15. 17. 1. Corinib. c. 2. 6. cap. 14. 20. Luc. c. 1. 6. Psal. 1. 6. & 49. 21. & 119. 2. 10. 73. & qua bonum majus non habet, Proverb. c. 22. 1. Rom. c. 12. 17. Psalm. 112. 4. & seqq. l. Julianus. si quis omiff. caus. testam. Sirac. c. 41. 15. 16. c. 44. 8. & seqq. l. 10. 4. de reg. jur. Geil. lib. 2. obs. 100. Pet. Greg. lib. 38. synt. c. 1. vid. infr. cap. 123.

Ut existimatio illa bona dicatur, necesse est tempore triennii, vel arbitrario duraverit, & actibus pluribus diversis cognita & explorata sit, aliorum testimonio, Tiraquellus. de pæn. temp. caus. 51. num. 158. & seqq. l. 1. Cod. de athlet. lib. 10. l. 1. §. 1. de tribus. act. 2. Corinib. cap. 8. 22. 1. Timoth. cap. 3. 7. Rom. cap. 16. 1. 2. & seqq.

Commodum existimationis est, ut aditus & portæ dignitatum & honorum homini integræ opinionis pateant, l. 2. Cod. de dignitas. lib. 12. l. 1. Cod. de infam. & dignus omnium, quæ homini honesto tribui & concedi solent, existimetur, & quod in actionibus & negotiis suis & alienis plus integritatis, fidei & auctoritatis, quàm infamis, habeat, latè persequitur Tiraquellus de pæn. temp. caus. 51. per l. non debet. 11. §. 1. de dol. mal. latè Freher. de fama lib. 2. cap. 10. Unde fama bona omnibus divitiis præstantior, imò inestimabilis dicitur, Proverb. cap. 22. 1. Siracid. cap. 41. 15. 16. 2. Corinib. cap. 15. 12. cap. 6. 4. l. Julianus. si quis omiff. caus. test. l. 20. 4. de reg. jur. Pet. Gregor. lib. 38. Syntag. cap. 1. num. 11. & seqq. Chassan. in catalog. glor. mund. part. 1. consider. 2. & 3. quæ altera hominis vita dicitur, l. 9. justa. de manu. vind. Geil. lib. 2. obs. 100. & inter 7 bona nostra numeratur, l. si in duab. 10. 4. de reg. jur. l. 3. ex hac. si quadr. paup. feciff. dicas. l. infamia. Cod. de Decur. lib. 10. Siracid. c. 41. 15. 16. cap. 44. 8. & seqq. c. 46. 6. 15. venit in acquisitionem & amissionem, l. pen. §. 1. 2. de var.

- de viar. & extraord. cognit. l. 1. & seqq. de his qui nos infam. 1. Chron. c. 15. 17. c. 18. 8. 9. ejusque lætio & detractio æstimatur, l. 7. prator. §. 2. 7. 8. 9. l. 15. §. 44. 28. de injur. & ablata per palinodiam restituitur, Wofenb. consil. 22. num. 18. & seqq. & in ejus possessione turbari & molestari possunt, Blarer. c. 1. num. 9. c. ult. num. 9.
- 8 11. ad L. diffamari. C. de ingen. & manumiss. Wofenb. consil. 96. Mysf. respons. 25. n. 14. & per diffamationem, præjudicium, vel damnum nostræ existimationi inferitur, l. 8. si furti. C. ex quib. caus. infam. irrog. Boër. decis. 255. n. 12. l. 25. de injur.
- 9 Onus existimationis dici potest, quicquid ad eandem tuendam & defendendam pertinet, vid. infr. n. 26. suspitionis malæ de se conceptæ purgatio, innocentie defensio contra lædentes, minuentes, vel auferentes famam & existimationem nostram, Johan. c. 8. 46. & seqq. c. 18. 22. 23. Añ. c. 2. 15. 16. c. 7. 2. c. 28. 17. 18. 6. 22. 25. & seqq. c. 26. 25. 26. c. 23. 3. 6. 7. 10. 11. 1. Sam. c. 12. 3. & seqq. c. 1. 14. Jer. c. 37. 12. 13. Jesc. c. 22. 21. vid. Pet. Martyr. 2. Sam. c. 16. Arot. problem. 125. Studium boni nominis censervandi, Philip. c. 4. 8. 9. 2. Cor. c. 3. c. 4. omissio & evitatio omnium, quibus bona fama amittitur, inprimis delictorum, levitatis, futilitatis & turpitudinis omnis. de quib. vid. Jofu. c. 22. 22. 1. Sam. c. 1. 14. c. 12. 3. c. 18. 7. 8. 29. Añ. c. 2. 14. c. 6. 14. c. 7. 2. 6. 28. 17. 1. Sam. c. 12. 3. 4. & seqq. Johan. c. 8. 46. 47. & seqq. c. 18. 22. 23. 24. 2. Cor. c. 3. 6. 4. c. 10. c. 13. Num. c. 16. 15. 28. & seqq. Añ. c. 7. 2. c. 28. 17. 18. c. 22. 25. & seqq. c. 26. 25. 26. c. 23. 3. & seqq. c. 25. 7. & seqq. vid. Pet. Martyr. cap. 16. 2. Sam. Arot. problem. 125. Siracid. c. 10. 12. Wofenb. consil. 96. Mysfing. respons. 25. num. 14.
- 10 Excellentia hominis, est ejusdem præstantia & dignitas, qua alius alium antecellit, eique in existimatione & pretio præferitur, propter dona majora à Deo accepta, aut officium sibi demandatum, vel bene merita Reipubl. præstita, l. 1. & seqq. de senat. l. 1. de albo scrib. §. pœna. Instit. de injur. Tiraquell. de nobilit. c. 21. Pacian. lib. 2. cap. 27. & seqq. de probat. tot. tit. Cod. de dign. 1. Chron. c. 27. per tot. Philip. c. 2. 29. Galat. c. 2. 6. 2. Corinth. c. 10. 1. Sam. c. 18. 29. Añ. c. 14. 11. & seqq. Roman. c. 13. 7. c. 12. 10. 1. Pet. c. 17. 2. Sam. c. 23. 1. Tim. c. 3. 13. Añ. c. 14. 11. & seqq. Ephes. c. 4. per tot.
- 11 tit. Cod. us ordo dignit. Vocatur præstantia, dignitas, autoritas, gloria, honor, eminentia, excellentia, tit. Cod. de dignitas. tit. us ord. dignit. l. 11. gradatim. de mun. & hon. l. 1. de senat. diximus in conservat. civili lib. 2. Tiraquell. de nobil.
- 12 Commoda præstantiæ & excellentiæ sunt, præmia virtutis, quæ, tanquam umbra corpus hominem excellentem sequuntur, ut gloria, reverentia, quæ dominationis cujusdam testimonium, Genes. c. 37. 7. 8. 10. c. 49. 8. c. 50. 18. & inter bona nostra numeratur, Judic. c. 4. 9. ubi Petrus Martyr. locus conspectior & loquendi decernendique facultas major, l. 2. quinquis. Cod. de præfati. prator. lib. 12. l. 1. l. 2. Cod. de præpos. sacri cubic. acutissimum exempla & testimonia in lib. 2. conservat. civili.
- Onera hujus dignitatis, vita digna, decensque & honestatis ac virtutis vivum aliis datum exemplum, evitatio omnis levitatis, & turpitudinis, studium honestatis, gravitatis & autoritatis suæ conservandæ, Tit. c. 1. 6. & sequentib. c. 2. 2. 3. Siracid. c. 32. 12. 13. & sequentib. c. 24. Galat. c. 6. 4. 2. Corinth. c. 6. 3. 1. Timoth. c. 4. 12. Tiraquell. de nobilit. c. 37. num. 40. & seqq. c. 23. c. 27. l. observandum 19. de offic. præsid. l. 9. §. 2. de offic. proconf. Philip. c. 4. 8. diximus lib. 2. de convers. civil.
- Ejusmodi excellentia habet etiam suos gradus, §. 14 7. Instit. de injur. crescit atque decrescit pro hominum arbitrio & vitæ honestate, Esth. c. 3. 2. 5. 6. 10. 21. c. 1. 6. & seqq. Genes. c. 41. 37. 41. & seqq. Dan. c. 5. 7. 29. Pacian. lib. 2. de probat. cap. 26. Pet. Gregor. lib. 4. c. 4. de Republ. Menoch. lib. 2. arb. cas. 70. 67. & 88. Unde alia inclyta, illustis, generosa, egregia, spectabilis, præclara, regia, principalis, alia minus, intermedia, vel inferior, §. 7. pœna. Instit. de injur. Tiraquell. de nobil. c. 37. num. 68. & seqq. Pacian. d. lib. 2. cap. 26. de probat. Menoch. lib. 2. arb. judic. cas. 70. cas. 67. & cas. 88. diximus in libro 2. de civil. conversat. & in Polit. cap. 3.
- Dignitas verò alia est naturalis, alia civilis.
- Naturalis dignitas est, qua ob naturæ eximias doctes, alius alio est excellentior, pro virtutis, qua præditus est, quantitate & qualitate, 1. Corinth. c. 12. 4. 5. & seqq. c. 13. c. 14. Siracid. c. 10. 26. 27. 33. 34. c. 11. 1. c. 17. 2. c. 18. 28. 29. Proverb. c. 28. 6. tit. Cod. us ord. dignitas. serv. Tiraquell. de nobil. c. 3. quibus modis hoc fiat, diximus in libro 2. de civil. conservat.
- Civilis dignitas est, quam confert superior magistratus, vel antecessor honorati. A magistratu collata, propria dicitur, Tiraquell. de nobil. c. 6.
- Ab antecessore parente, vel majoribus accepta dignitas est, quam quis beneficio ejus, in cujus locum succedit, & quem quasi repræsentat, habet, quæ aliena dicitur, Roman. cap. 9. 7. & seqq. Siracid. cap. 46. 15. cap. 4. 2. 7. 8. 10. Daniel. cap. 2. 48. Esther cap. 8. 11. cap. 3. cap. 5. l. 1. 2. 3. de senat. Tiraquell. de nobil. cap. 22. & cap. 20. seu natalium dignitas, l. 12. §. 3. l. seq. de admin. tutel. Tiraquell. cap. 20. num. 191. de nobilitat. & jus imaginis, quam vita mala liberorum obscurat & inquinat, Siracid. cap. 46. 15. cap. 4. 7. 8. 10. Regum cap. 9. 34. Apud Romanos erat dignitas perfectissimorum, clarissimorum, senatorum, patriciorum, Dictatorum, consulum, censorum, dignitas illustis, magnifica, spectabilis, sublimis, tit. Cod. de perfectiss. dign. tit. Cod. ubi senat. vel clariss. tit. Cod. de equest. dign. Duarenus lib. 2. dispus. c. 1. Tiraquell. de nobilitate cap. 2. & tot. lib. 12. Codic. Hodie alix dignitates ecclesiasticæ, alix seculares, de quibus latissimè Pacianus lib. 2. cap. 26. & seqq. de probat. Chafsan. in catal. glor. mundi.
- Castitas & pudicitia æquè hominis propria esse dicitur, l. 9. l. 8. Cod. de adul. Tit. cap. 2. 12. Roman. cap. 1. 24. 25. 1. Corinth. cap. 6. 18. 19. 20. cap. 7. 36. 37. Appellatur hominis sanctificatio, virginitas, puritas,

cui contraria est impunitas, scortatio, scædatio, 1. *Corinth.* c.7. 30. 37. *Ephes.* c.3. 3. s. c. 5. 3. 4. 1. *Theff.* c.4. 3. 5. 7. *Levit.* c.18. 23. 24. 25. 2. *Corinth.* c.6. 6. *Rom.* c.1. 24. *Deuter.* cap. 22. 14. & seqq. l. ultim. de offic. presid. peccatum in proprium corpus, 1. *Corinth.* c. 6. 17. *Sirac.* c. 23. 21. & talis castitas nostrâ etiam vi defendi potest, vide infra cap. 129. *Num.* 29. 30. 31.

- 21 Corporis incolumitas & vita naturalis est, qua hominis liberi corpus, §. 3. *Instit.* de injur. penes eundem est & quasi ipsius proprium, argum. §. pen. *Instit.* de jur. person. *Levit.* cap. 25. 39. & seqq. *Exod.* cap. 22. 4. cap. 21. 5. 6. *Judic.* cap. 3. 8. cap. 4. 2. *Genes.* cap. 47. 24. 25. 26. 1. *Corinth.* cap. 6. 17. *Ephes.* cap. 5. 29. qui usum & ministerium membrorum suorum liberum habet, l. 21. & seqq. ad L. Aquil. & æstimationem non recipit, l. 3. si quad. paup. feciss. dic. l. 2. §. 3. ad L. Rhod. de just. l. 13. ad L. Aquil. *Exod.* cap. 21. vid. sup. cap. 20. Ideoque protectio, defensio & conservatio incolumitatis corporis & vitæ nostræ, quibuscunque mediis licitis concessa homini est, *Ephes.* cap. 5. 29. 30. *Siracid.* cap. 14. 4. & seqq. l. 4. l. 5. ad L. Aquil. *Actor.* cap. 27. 23. 24. 31. & seqq. *Johan.* cap. 4. 1. 2. 3. 1. *Sam.* cap. 19. 11. 12. & seqq. *Esther.* cap. 9. per tot. *Genes.* cap. 42. 1. 2. 3. cap. 27. 45. 46. 1. *Sam.* cap. 14. 46. & seqq. vid. cap. 129. infra. Ob quam causam arma gestare licet, 1. *Sam.* c. 21. 8. 9. ubi Martyr. *Matth.* c. 26. 51. 52. *Luc.* cap. 22. 36. *No. hom.* c. 4. c. 5. vid. *Tiraquell.* de nobilit. cap. 20. num. 67. & seqq. tit. *Cod. ut arm. usue.* & homo à nece, læsione, mutilatione, flagellatione, vulneratione, excoriatione, mutilatione, verberibus, vibicibus, fligmatibus & qualicunque alia læsione, coërcitione, inclusione, suppressione & retentione liber & immunis est, §. 1. *Instit.* de injur. l. 5. l. 6. l. 4. 5. §. 4. l. 9. & seqq. ad L. Aquil. l. 1. §. 1. 2. l. 5. de injur. §. 16. *Instit.* de L. Aquil. l. si quis. de pen. l. 1. §. 4. ad L. Fab. de plag. l. 6. §. 2. d. l. 1. 3. de lib. hom. exhibend. *Exod.* cap. 21. 24. & seqq. *Levit.* cap. 19. 27. *Deuter.* cap. 14. 1. 2. 3. *Actor.* cap. 22. 25. 26. 27. 29. *Luc.* cap. 3. 14. *Actor.* cap. 22. 25. 26. 27. 29. & ab omni iniqua, crudeli & inhumana tractatione liber, *Exod.* cap. 22. 21. 22. 23. 24. cap. 25. 2. 3. *Levit.* cap. 19. 14. 27. vid. infra cap. 116. & cap. 128. & seqq. num. 23.

- 22 Hæc vita naturalis, corporisque incolumitas hominis propria est, *Ephes.* cap. 5. 29. 1. *Corinth.* cap. 6. 17. *Siracid.* cap. 23. 21. *Zoannes.* de defenf. triplici part. 1. & pretiosissima dicitur, *Joh.* cap. 2. 4. *Marc.* cap. 8. 36. 37. *Siracid.* cap. 30. 14. 15. Unde ejus contra vim & injuriam defendendæ facultas illi data ex æquo & pari, in continent, vi illatâ durante, adversus omnes lædentes, vel vim inferentes, l. 3. ubi Dd. de just. & jur. *Mench.* lib. 2. arb. cas. 11. & cas. 279. *Wesembec.* last. consil. 10. *Arctius* loco 158. in problem. & infra cap. 129. de homicid. involunt.

Defensio ista 1. est corporis & vitæ. 2. omnium quæ corpori hominis ejusque vitæ inserviunt, ut honois, rerum & cognatorum.

- 23 Vulnerationem & vim illatam repellere & avertere licet, non nece, quando levis sine vulnere & vi-

æ periculo inferitur, quod ex genere telii, aggressioris, pugnae, vel ictus est colligendum, *Wesembec.* d. consil. 19. num. 57. l. 45. §. qui cum aliter. ad L. Aquil. *Exod.* cap. 22. 2. *Num.* cap. 31. 22. *Esther* cap. 9. 1. 2. 3. 4. 10. cap. 8. 11. At verò nece, vel morte illatâ, concessum est vim inferentem corpori, repellere, & contra vim se defendere pari vi, quando metus & periculum præsens, imminens mortis, aut alterius gravioris læsionis, vulnerationis, mutilationis, plagæ, vel stupri violenti subest, *Wesembec.* d. consil. 19. num. 47. 57. *Geil.* lib. 2. observ. 110. num. 9. & seqq. *Mascard.* conclus. 489. & læsionem, damnûmve corpori illatum, æstimationem recipere, notum, §. 1. 2. 3. *Instit.* de L. Aquil. *Exod.* cap. 21. 19. 22. & seqq. l. 5. §. 4. l. 5. de injur. *Actor.* cap. 25. 26. 27. c. 23. 25. 26. *Wesemb.* consil. 22. num. 18. & seqq.

Præsens & imminens mortis periculum dicitur certum & durans, quod sine periculo vitæ corporisve declinare defendens honesto tunc modo non potest, quod ipso ictu illato inferit, vel certò illaturus est, l. 1. §. Divum. ad L. Corn. de sicar. l. 3. *Cod. d. 1.* *Wesemb.* d. loc. vid. cap. 129.

Pari vi, illata vis repellenda est, ut defensiva vis non sit major, vel atrocior vi illata offensiva. in quo judicis arbitrium valet, *Menoch.* cas. 277. & 279. vid. infra de homicid. involunt. c. 129.

Honoris & existimationis defensio contra injuriantem, & provocantem regulariter vi non est faciendâ, sed verbis, *Vasqui.* lib. 1. cap. 12. cap. 18. illustr. *Conrovers.* *Geil.* lib. 2. observ. 105. hujus exempla vid. 1. *Sam.* cap. 12. 3. 4. & seqq. *Johan.* cap. 8. 46. 47. cap. 18. 22. 23. 24. 1. *Theff.* cap. 1. & 2. *Actor.* cap. 2. 15. 16. cap. 7. 2. *Matth.* cap. 22. 6. 7. 8. *Num.* cap. 16. 15. 28. 29. *Arct.* *Problem.* 125. vid. supra hoc capitulo. num. 9. & infra cap. 129. num. 28.

Rerum & bonorum defensio est, qua licet resistere raptori, invasori, vel vim facienti, ad rerum suarum tuitionem, l. 1. *Cod. und. vi.* *Corvarruv.* in *Clem. furiosus* part. 3. *Menoch.* de recuper. possess. remedi. 1. quasi. 34. *Clarus* in §. homicidium. num. 25. 47. vid. infra cap. de homicid. involunt. cap. 129. Cognatorum & domesticorum defensio etiam licita, vid. infra cap. 129. num. 24. & seqq.

Eodem modo & corporis formositas & pulcritudo hominis esse dicitur, de qua vid. *Genes.* c. 26. 7. c. 20. c. 12. c. 39. 6. c. 49. 22. *Proverb.* c. 6. 25. c. 11. 22. c. 31. 30. de ejus commodis vid. *Exod.* cap. 2. 2. *Ruth.* c. 1. 20. 1. *Sam.* c. 9. 2. c. 20. 24. *Esther* c. 1. 1. cap. 2. 7. *Judith.* cap. 8. 7. 2. *Sam.* c. 14. 25. ubi Martyr. *Levit.* cap. 21. quamvis jure civili deformitatis nulla sit æstimatio, l. ult. l. 1. §. sed cum. de his qui dejecer. l. 3. si quad. paup. feciss. l. 2. §. 3. ad L. Rhod. de just. adde *Levit.* c. 19. 27. 28. 29. c. 21. 5. *Deut.* c. 25. 3. 4. c. 14. 4. 3. *Tiraquell.* de legib. connub. leg. 1. num. 2. 3. & seqq.

Hujus loci est tit. C. de dignit. tit. C. ut dign. ord. tit. de mun. & hon. ut. de albo scrib. lib. 12. tit. C. ubi fenar. vel clariss. tit. ad L. Aquil. tit. de injur.

Cap. 27. De potestate dominica.

- 1 *Aliena potestas quid, & ejus effectus.*
- 2 *Ejus appellationes.*
- 3 *Subjctio quid & ejus effectus.*
- 4 *Dominatio quid, & ejus subjecta & ejus species.*
- 5 *Potestas privata, & ejus species.*
- 6 *Potestas domestica quid.*
- 7 *Commata hujus.*
- 8 *Onera hujus & species.*
- 9 *Plena potestas domestica.*
- 10 *Jus dominii in servum quale olim & hodie.*
- 11 *Commercium servi quod concessum.*
- 12 *Differentia inter servos, quoad servitia.*
- 13 *Servi Judaeorum quales.*
- 14 *Adscriptitii qui.*
- 15 *Censui & quales.*
- 16 *Leviti olim hic adfines, & hodie monachi.*

ADhuc fuit sui ipsius potestas: sequitur potestas in alium competens, seu aliena potestas, *tit. Inst. quod cum eo qui est in alien. potest. D. & C. d. i. vide sup. c. 23. num. 4.*

- 1 Hæc est dominatio cum jure alii imperandi & necessitate obtemperandi, qua quis potestati alterius & juri, seu dominationi alienæ subjicitur, *tit. Inst. & D. de his qui sunt sui vel alien. jur. Levit. c. 26. 17. c. 25. 43. & seqq. 53. Siracid. cap. 8. 8. 9. l. 37. ad L. Aquil. l. 167. §. 1. l. 169. de reg. jur. Hac ergo aliena potestas, sui ipsius potestas, hoc est, facultas & voluntas aliquid faciendi, vel omittendi, seu corporis & animi libertas minuitur, *arg. Genes. c. 3. 16. 1. Cor. c. 14. 3. 4. 1. Pet. cap. 3. 12. aut proxius tollitur, & jus dominandi in personam aliam & hujus bona tribuitur, l. i. §. 2. l. 2. de his qui sunt sui vel alien. jur. tit. Inst. per quas personas nob. obligat. adquir. Deut. c. 15. 6. 7. Vocatur imperium, l. velle 4. de reg. jur. jus potestatis, *tit. & §. 5. Inst. quib. mod. jus patr. potest. solv. §. 2. Inst. de patr. potest. l. 1. si quis jus dicens. non obr. jus alienum, tit. Inst. & D. de his qui sunt sui vel alien. dominatio, l. 64. si quod. de condit. indeb. nostra potestas, l. 3. de his qui sunt sui. manus & dom. nium, l. 2. de origin. jur. l. 215. potestatis. de verb. signif. Num. c. 11. 23. c. 21. 34. c. 31. 49. Exod. c. 18. 10. 11. c. 1. 27. c. 2. 24. 30. c. 3. 2. 3. l. 4. §. 1. l. 5. §. 1. de stat. homin. l. 20. d. l. 12. l. 52. §. ult. ad L. Aquil. Petr. Greg. lib. 47. syntagm. c. 14.***

Potestas hæc duobus membris constat, subjectione & dominatione, *argum. Rom. cap. 6. 16. 17. 18. c. 13. l. 2. 7. Malach. c. 1. 6. 7. 8. Matth. c. 8. 9. 10.*

- 3 Subjectio est subditorum, qua illi regendi & defendendi superiori subjiciuntur, cum necessitate obtemperandi & operas, servitia & obsequia præstandi, l. 3. l. 4. l. ult. de oper. servor. *tit. Inst. per quas person. nob. 1. Timoth. cap. 2. 2. cum honore, timore & reverentia, Malach. cap. 1. 6. Num. cap. 30. Exod. cap. 21. 4. cap. 18. 16. ita ut veritate domino, nihil facere possint, l. scus. de*

*oper. libert. Exod. cap. 21. 4. Genes. cap. 16. 6. 9. 45. & quodammodo in usu, commercio & dominio domini habeantur, Exod. cap. 20. 11. Matth. c. 18. 25. & seqq. 2. Reg. cap. 4. 1. 2. 3. Exod. cap. 21. 7. 8. cap. 22. 4. 29. Levit. c. 25. 39. Genes. c. 31. 15. c. 29. 18. 19. 20. 27. 28. c. 30. 25. 26. cui adquireunt, *tit. Inst. per quas person. nob. adqui.**

Dominatio est, jus imperandi, jubendive, dominanti competens, cui jus alium regendum & defendendum subjecit. qui ideo Dominus dicitur, servientis respectu, *l. i. §. 1. l. 2. de his qui sunt sui, vel alieni, Exod. cap. 21. 20. 26. qui dominium in subjectum, ejusque jura exercet, Matth. c. 18. 25. & seqq. 2. Reg. c. 4. 1. 2. 3. Exod. cap. 21. 7. 8. cap. 22. 4. 29. Deut. c. 15. Levit. c. 25. 39. Genes. cap. 29. 18. 19. 20. 27. 28. consistens in gubernatione & directione pia, fidei, 1. Petr. cap. 2. 13. 14. cura & providentia, pro subjecti bono & felicitate, Rom. cap. 13. 4. 1. Timoth. c. 5. 8. cum potestate inobedienti infligendi poenam, coercitionem, castigationem, Proverb. cap. 20. 30. *tit. Cod. de emend. propinqu. 1. Petr. c. 2. 19. 20. tit. de pen. vide infra cap. 1130. & in Polis cap. 1. num. 13. 14. 15. 16. 17. diximus.**

Potestas aliena est duplex, privata, vel publica, *d. l. 215. de verb. signif. Petr. Gregor. lib. 11. syntagm. cap. 2. num. 5. 6.*

Privata potestas est, quæ privatam dominantis privati utilitatem & onus respicit. estque duplex. Prima, quæ tribuit jus & potestatem in personam & rem ejusdem: altera, quæ tantum jus in personam tribuit.

Prior rursus domestica est, vel administrativa, *l. i. §. 5. de pecul.*

Domestica est, quam habet caput & princeps familiaris in personas domestice familiaris, cui præest, *1. Timoth. c. 5. 8. Proverb. c. 27. 23. l. 195. & l. seq. de verb. signif. l. 1. C. de emend. propinqu. dicitur potestas familiaris, l. 10. C. de suis & legis. hered. l. 195. l. 196. l. 40. de verb. signif. l. 1. §. 18. de vi & vi arm. Genes. cap. 9. c. 10. c. 11. & seqq. vide in Polis. ubi c. 3. & seqq. diximus.*

Commata hujus, consistunt in usufructu ex subjectorum ministeriis & operis domino competentibus, *tit. de oper. serv. tit. de oper. libert. tit. Inst. per quas person. nob. & C. d. i. Unde possessio subjectorum horum, penes dominum esse dicitur, l. 13. l. 47. de adquir. possess. & jus utendi iisdem, l. 4. l. 3. de oper. serv. & jus imperandi atque dominandi, l. 38. §. 2. de hered. Inst. 1. Timoth. cap. 5. 4. 8. c. 3. 5. 12. Siracid. c. 33. 26. l. 3. l. 4. de stat. hom.*

Onera verò consistunt in alimentorum præstatione, pro facultatum modo egeno subjecto facienda, *l. 45. l. 15. §. 2. de usufr. l. 5. §. 11. 12. l. pen. de agnos. & alend. lib. l. 30. item de ad. edict. l. 43. & seqq. de verb. signif. Exod. c. 21. 5. 8. 9. 10. 11. Levit. c. 24. 17. 1. Timoth. cap. 5. 10. Siracid. c. 33. 26. in defensione contra injurias, disciplina domestica, cura & castigatione & emendatione moderata, l. 5. l. 51. ad L. Aquil. l. 1. §. 3. 4. 5. l. 16. de injur. Prover. c. 13. 1. c. 19. 18. Jos. c. 20. 6. 7. 8. 1. C. de emend. propinqu.*

Prov. c. 13. 24. & c. 23. 13. 14. Eph. c. 5. 8. 25. 29. 1. Tim. c. 5. 8. c. 3. 5. 12. & communicatione domicilii & originis domini cum subiecto, l. 7. l. 27. l. 37. §. 1. 2. l. 17. §. 9. 10. l. 22. l. pen. ad municip.

Domestica hæc potestas est plena, vel minus plena.

9 Plena potestas domestica, est dominica potestas, in hominem scilicet & ejus bona, dominium, §. 1. *Instit. de jure personar. l. 4. §. 1. l. 5. §. 1. de stat. hom. Levit. c. 25. 44. 45. 46. Dicitur servitutis dominium, l. 7. §. 3. 5. l. 8. l. 9. l. 23. l. 24. l. 42. de liber. caus. possessio servitutis, l. 1. l. 12. §. 1. l. 25. §. ult. l. 32. de lib. caus. Homo, in quem competit, vocatur servus, à servando vel serviendo, vel mancipium, tit. C. de mancip. & colon. lib. 11. l. 96. de verb. obl.*

10 Jus domini in servum competens, est plenum, olim etiam jus vitæ & necis, hodie consistens in coercitione, castigatione, tit. C. de emandat. servor. *Siracid. c. 33. 26. & seqq. Menoch. cas. 364. Genes. c. 16. 6. 8. & imperio domini, l. velle non videtur. de reg. jur. Levit. cap. 25. 45. 46. Exod. c. 21. 7. Siracid. c. 42. 6. c. 33. 26. & seqq. Ephes. c. 6. 5. 6. 7. 8. 9. Coloff. c. 3. 22. 1. Corinth. c. 7. 22. 1. Pet. c. 2. 18. 19. c. 1. ad Philemon. ad eum ut in dominio pleno, proprietate & usufructu domini, servus esse dicatur, §. 1. *Instit. de jure person. l. 4. de stat. homin. Faber tit. 2. illat. 2. jurispr. Exod. cap. 21. 1. 2. 3. & seqq. Levit. cap. 25. 45. 10. adquiruntur. de adquir. rer. dom. §. 4. *Instit. per quas person. l. 21. de usufr.***

11 Unde est, quod servus in commercio esse dicatur, *Exod. c. 21. 7. 32. Levit. cap. 24. 17. 25. 44. 45. 46. & quadrupedi æquiparetur, l. 2. §. 2. ad L. Aquil. Genes. cap. 30. 43. cap. 47. 25. 26. æstimationem recipiat, §. 3. §. 7. *Instit. quibus ex caus. manumiss. non licet. Exod. c. 21. 32. l. 32. de minor. nihil proprii habeat, operas suo domino præstet, & ceterorum & dicatur, tit. *Instit. de stipul. servor. pro nullo habeatur, mortuo comparetur, l. 209. l. 32. de reg. jur. & communionem juris civilis nullam habeat, l. 20. §. 7. qui test. fac. neque voluntatem. de quibus passim alicubi.***

12 Inter servos magna apud Romanos erat differentia, tit. C. de nud. jur. *Quirit. tollend. Ulpian. tit. 19. & tit. 1. adde Levit. c. 25. 40. 39. 44. Deuter. c. 15. 12. 16. 17. Exod. c. 21. 2. 3. & seqq. nimirum quoad servitia ipsis imposita ex domini voluntate. Alii enim ordinarii, alii vicarii, alii extraordinarii erant, alii mediastini, alii hostiarii, obfonatores, leccicarii, cursores, villici, muliones, saluarii, captarii, amanuenses, attrientes, operarii, agricolæ, alii novitii, alii veteratores, pistores, tonsores, vestiarii, coqui, & complures alii. de quibus passim.*

13 Apud Ægyptios & Judæos servos quoque cognitos videre licet, *Genes. c. 39. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Exod. c. 21. 2. 3. 4. 5. & seqq. Levit. cap. 24. 17. c. 25. Deut. c. 15. Jorem. cap. 34. Coloff. c. 3. 1. Corinth. c. 7. 22.*

14 A servis non multum distabant adscriptitii, *Cujac. ad tit. C. de agric. & censu. & lib. 12. obs. c. 35. servi conditionales, l. 7. ubi Cujac. C. de jure fisci. Faber jurispr. tit. 5. illat. 7. literis obligatorii agris colendis additi & quasi censibus adscripti, ut inde, in vitis dominis, discedere non possent vel alienari, sed discedentes revo-*

cari, l. 2. l. 23. l. 7. l. 13. C. de agric. & censu. tit. Cod. de col. palast. lib. 11. tit. C. de colon. Thracens. l. 1. C. de colon. fugus. Luls. C. de mancip. & colon. patrum. lib. 11. 2. Sam. c. 9. 14. 20. 21. cap. 19. 30. ubi Jun. Genes. c. 47. 21. 23. Exod. c. 12. 29. Judic. cap. 16. 22. 1. Reg. c. 9. 20. 21. qui erant olim coloni Palæstini, coloni patrimoniales, saltuenses, emphyteuticarii, burgarii, colonarii, inquilinarii, coloni rei privatæ, domini, fiscales, coloni & servi tamiaci, domini, murileguli, monetarii & similes, de quibus vide tit. C. de colon. Palast. tit. C. de colon. Thracens. tit. C. de colon. Illyrican. lib. 11. tit. C. de fugis. colon. patrimon. & emphy. & saltus. tit. C. de mancip. & colon. tit. C. de fund. rei privæ tit. C. de Burgar. Cod. Theodos. tit. C. de agric. & mancip. domin. vel fisci. fruce rei privæ. lib. 11. tit. C. de pradiu tamiac. lib. 11. tit. Cod. de murilegul. l. 6. l. 12. l. 15. l. 18. C. de agric. & censu. lib. 11.

Vocabantur hi quandoque censui, hoc est, censua- 15
libus libris adscripti, originarii coloni, agricolæ, vitu-
tarii capitis, censum seu capitationem præstantes, gle-
bæ additi, censibus obnoxii, l. 4. l. 2. l. 18. l. 14. l. 7. l. 13.
l. 21. C. de agric. & censu. l. 1. Cod. de tyron. lib. 12. 2. Sam.
c. 9. 14. 15. ubi Jun. 1. Reg. c. 9. 20. 21. Hebr. c. 2. 55. cap. 8. 20.
Nehem. c. 7. 60. & hi quamvis liberi sint, l. cum factu. §. 1.
C. de agricol. & censu. tamen eorum libertas duris con-
ditionibus adstricta erat, ut pro servis sæpissimè ha-
beantur, respectu domini, cujus agros colebant, l. 21. mo-
dissimo. ubi Cujac. l. 19. l. 20. l. ult. C. de agric. & censu. Cuj.
lib. 12. obs. c. 35. Donell. lib. 2. com. cap. 9. 2. Sam. cap. 9. 14.
qui eos possidere dicitur, l. 11. l. 12. l. 14. l. 17. C. de agric.
& cens. & in cujus dominio esse dicuntur, d. l. 14. l. 18.
l. 19. l. 21. Luls. Cod. de. sed respectu aliorum, quasi servi,
imò liberi & propriorum possessores, l. 2. l. ult. Cod. in
quib. caus. colon. cens. lib. 11. l. 2. l. 4. Cod. de agric. & cens.
vel conditione ingenui, & respectu terræ servi erant,
l. 1. Cod. de prad. sam. l. 1. C. de colon. Thracens. Cujac. in
rub. tit. C. de agric. & censu. Franciscus Connanus pu-
tat, hos adscriptitios reverè quidem liberos fuisse, sed
certis conditionibus multa servitutis simulacra reti-
nuisse, & majora quidem libertatis, *Connan. lib. 2. cap. 10.*
Unde à dominis possidentur & in dominio horum di-
cuntur, l. 14. si coloni. l. 11. l. 12. l. 17. l. 39. Cod. de agric. &
censu. l. 1. C. de colon. Thracens. 2. Sam. c. 9. 14. c. 19. 30. 31.
Hebr. c. 7. 55. c. 8. 20. Nehem. c. 7. 60. 1. Reg. cap. 9. 20. 21. &
terra quandoque horum domina dicitur, d. l. 1. l. 11.
l. pen. §. ult. C. de agric. & cens.

Adhuc his sunt illi qui apud Judæos rebus & cul- 16
turi sacro peragendis perpetuo erant additi, ut Levitæ,
Exod. cap. 19. 22. cap. 24. 5. Num. c. 8. 16. 17. cap. 18. 15. 16.
Nazaræi, *Num. cap. 6. 2. 3. & seqq. 1. Sam. c. 1. 11. 12. 13. 22.*
28. *Judic. c. 11. 33. 38. 39. & monachi nostrates hodie &*
homines talliabiles in quibusdam locis, vide Fab. jurispr. tit. 5. illat. 7.

Hujus loci sunt tit. D. & Instit. de his qui sunt sui vel
al. jur. tit. quod cum eo qui est in alien. potest. tit. C.
de emend. servor. tit. de oper. servor. tit. C. de
agric. & cens. & tit. seqq. usque ad
finem lib. 11.

Cap. 28. De potestate patronorum & dominorum in libertis & homines proprios.

- 1 Minus plena domestica potestas quid.
- 2 Jus in personas domesticas competens, quale.
- 3 Obsequia domesticorum.
- 4 Opera domesticorum.
- 5 Onera domini in hac potestate, in quibus consistant.
- 6 Jus patronatus quid.
- 7 Patronus quis dicatur.
- 8 Manumissio quid.
- 9 Libertinitas status olim & hodie.
- 10 Quales hi apud Judæos.
- 11 Jus patronatus in quibus consistat.
- 12 Opera libertorum quales patrono exhibenda.
- 13 Jus patronatus in bonis quale.
- 14 Potestas in proprios homines qua datur.
- 15 Officium & opera priorum hominum in quibus consistant.
- 16 Castigatio in proprios homines, quatenus concessa.
- 17 Vindicatio illius.
- 18 Jus in bona priorum hominum.
- 19 Gibonita Judæorum.

Tantum de plena domestica potestate dominica: sequitur de minus plena domestica, vide sup. 27. num. 9.

- 1 Ejusmodi est usus personarum domesticarum, certis modis præscriptus & definitus. alibi dominium vocatur, l. 215. potestatis. ubi Gædd. & Alciat. de verb. sign. ratio peti potest ex l. 4. de usufr. & l. 8. de reb. auct. judic. possid. Cujac. vocat quasi proprietatem in paras. tit. de lib. hom. exhib. per l. 1. §. 1. de rei vindic. l. 2. §. 2. de interd. l. 1. item §. 1. de hered. Instit. l. si filius 30. de furt. l. 2. de liber. exhib. quia de ejusmodi personis interdictum datur, quod præsupponit possessionem, vel proprietatem quandam, l. 2. §. 2. de interd. vide Cujac. lib. 10. obs. c. 10. & sup. cap. 18. de dominio.
- 2 Jus, quod dominus in personas domesticas hæc habet, est usus & usufructus earundem, cum quodam jure proprietatis, tit. C. de parent. qui lib. dist. 1. §. pen. & ult. Inst. de noxal. action. Matth. c. 18. 25. 2. Reg. c. 4. 1. Num. c. 30. l. 1. §. 1. de rei vind. l. 2. de liber. exhib. l. 2. §. 2. de interd. Unde obsequia & operæ, quas hæc personæ suis dominis præstare tenentur.
- 3 Obsequia consistunt in obedientia, exhibitione honoris, in reverentia, observantia & pietate tam vivo, quam defuncto domino præstanda, l. 4. apud. §. 16. 17. de dol. mal. & mos. except. l. 5. l. 7. de obseq. parent. & pat. præst. tit. C. de pat. potest. l. 10. de in jus vocand. Ephef. c. 6. 5. 6. 7. 8. 1. Timoth. 6. 6. 1. 2. Coloss. e. 3. 2. 3. e. 4. 1.
- 4 Operæ verò consistunt in servitio & ministerio præstandis & alimentis egentibus dominis, pro modo facultatum exhibendis, l. 6. l. 5. §. 1. 2. 10. 19. 16. de agnosc.

lib. l. 2. l. 3. C. ne fil pro patre. l. 48. de oper. libert. tit. Instit. per quas person. nob. adquir. & tit. ord. C. 1. Sam. c. 17. 17. 1. Reg. c. 2. 20. Josu. c. 9. 21. 22. Genes. 6. 24. 1. 2. c. 29. 9. Tob. c. 10. 10. Siracid. c. 33. 35.

Contra dominus, tanquam onus, suos subiectos domesticos egentes, pro modo facultatum, alere tenetur, l. 5. C. de pat. potest. l. 1. §. 4. 13. 14. 15. l. 4. l. 5. §. 4. 10. & seqq. l. 6. de lib. agnosc. & l. 2. C. de agnosc. lib. l. unic. §. 5. C. de rei ux. auct. l. 8. §. 5. C. de bon. qua lib. & disciplinâ domesticâ regere, Proverb. c. 13. 1. & 19. 18. modicè castigare, l. 3. l. 4. C. de patr. potest. tit. C. de emendat. propinq. Deus. cap. 21. 18. 19. & nomen familiæ, atque jus civitatis suæ communicare, l. 19. de stat. hom. l. 195. pronuntiatio. de verb. signif. Genes. c. 30. 4. 5. 9. e. 31. 43. l. 1. ad municip. l. 3. l. 6. de capit. minut.

Minus plena potestas domestica est I. jus patronatus. II. maritalis. III. patria potestas.

Jus patronatus est potestas domestica, non plena, quam habet patronus in libertum.

Vocatur jus patroni in libertum, l. 19. de natal. rest. l. fin. de jure aur. annul. commodum patroni in libertis, l. 3. l. 9. de jure patronat. jus patronatus, tit. D. & C. de jure patron. libertinitas, l. 2. §. 1. si ingen. aff. dicit. l. 32. §. de liberali. de recept. arb.

Patronus est, qui servum manumisit. Libertus verò dicitur, qui servus fuit & sui ipsius potestatem à domino, seu patrono suo accepit per manumissionem, tit. C. de ingenu. & manumif. vocatur etiam manumissus.

Manumissio nihil aliud est, quam libertatis datio, §. tit. Instit. de libert. quæ manumissio olim variis modis fiebat, tam publicè, quam privatim, de qua vide tit. Cod. de manum. vindict. ubi Cujac. in paras. Ulpian. in fragm. tit. 1. tit. Cod. de his qui in eccles. manum. tit. Instit. quib. manum. licet vel non. tit. C. de latin. libert. tollend. Ricard. c. 7. de auct. pnd.

Erat olim status libertatis varius.

Erant enim cives Romani, Latini, vel dedititii, de quibus videre licet §. 3. Instit. de libert. Gnjum lib. 1. tit. 1. & 2. Ulpian. tit. 3. Common. lib. 2. cap. 6 & seqq. com. adde Jos. cap. 9. 21. & seqq. Hodie omnes liberti indistinctè cives Romani fiunt, unamque & eandem libertatem, quam habet manumittens, ingenuitate exceptâ, accipiunt, l. morbe. de stat. hom. Novell. 78. cap. 2. c. 5. §. ult. Instit. de success. libert. tit. C. de latin. libert. toll. tit. C. de dedititiâ liber. Covarr. lib. 4. var. resol. cap. 1. Alciat. 2. dispunct. cap. 21. quamvis etiam jura ingenuitatis iidem consequerentur à principe natalibus restituti, tit. de natal. restit. & jure aureorum annulorum donati, tit. de jure aureor. annul. & vindicta manumissi, vel testament. sensu, aut in ecclesia, Instit. tit. de libert.

Hodie manumissus, statim fit ingenuus, salvo jure patronatus, neque eget supradictis, Novell. 78. tit. C. de dedit. libert. toll. tit. C. de latin. libert. toll. tit. Cod. de nud. jur. Quirit. toll. vide sup. c. 25. num. 24. & seqq.

Apud Judæos quoque manumissi plenissimam libertatem consequerentur, Exod. c. 21. 2. 3. Deuter. c. 15. 12. & seqq. Levit. cap. 25. 40. 41. 42. Jerem. c. 34. 14. dedit

titiis exceptis, qui cum libertis Romanorum multa habuerunt communia, *de quibus vide Josu. cap. 9. 21. & seqq. 23. 27. cap. 2. 3. & seqq. 1. Reg. cap. 9. 20. 21. 22. Dent. cap. 20. 10. 11. Hefr. cap. 2. 55. cap. 8. Nebem. c. 7. 60.* quales postea Nethinzi fuisse putantur, *1. Chron. c. 9. 2. ubi Jun. ex Josu. c. 9. 21. 23. Hefra c. 2. Neb. c. 7. 60. Sigon. lib. 5. de Republ. Judaorum, c. 7.*

11 Jus patronatus in duobus consistebat, in operis & bonis libertorum, *sic. de oper. libert. & sic. de bon. libert. Faber jurispr. tit. 5. illat. 8.*

12 Operæ ejusmodi sunt officiales, fabriles, vel obsequiales, *de quibus supra cap. 24. de servit. person. diximus.* quas libertus patrono in gratiam & remunerationem manumissionis præstat, *l. 2. l. 22. de oper. libert. sic. de obsequi. parent. & patron. præstand. tantas & quales filius parenti præstare tenetur, sic. de obsequi. parent. & patron.* quæ etiam in Judæorum politia cognitæ & usitatæ, *Josu. c. 9. 21. & seqq. Coloss. c. 3. 22. 1. Petr. c. 2. 18. 19. Exod. c. 21. 4. Genes. c. 30. 3. 9.*

Operæ hæc fabriles sunt certæ & sumptu liberti præstandæ, *l. 18. & seqq. de oper. libert. & ad hæredes transeunt, l. 6. l. 29. d. s.* Debitæ verò cedunt, licet non exigantur, *l. 24. de oper. libert. Husan. de propr. hom. cap. 6. num. 75. vide supra cap. 24.*

13 Jus patronatus in bonis liberti consistens, est successio patrono competens ejusque liberis in bonis defuncti liberti, quod varium & multiplex fuit. Aliquando enim patronus omnia defuncti liberti bona accipiebat, aliquando dimidiam, nonnunquam tertiam, vel minorem partem eorundem, quandoque nullam, *vid. sic. Inst. de success. liberti. sic. de bon. libert. Ulp. tit. 29.*

In bonis liberti vivi, jus patronus non habet, nisi pro alimentis necessariis, pro modo facultatum liberti egentis sibi præstandis, nec non pro liberis & parentibus patroni, *l. 5. §. 19. & seqq. l. ult. de lib. agnosc. & alend.*

14 Tantum de potestate dominica & jure patronatus, à quibus potestas illa, quam hodie quidam in proprios homines habent, non valde differt. quæ partim in officiis & partim in bonis propriorum hominum consistit.

15 Officium propriorum hominum suis dominis præstandum, spectatur 1. in operis: ut dominum vocantem sequatur homo proprius, eique suppeditias ferat contra adversarios, ubicunque opus fuerit. 2. ut jumentum fidelitatis & obedientiæ præstet, quod tamen de consuetudine non ita strictè observatur. 3. domino eloquenti filiam, subsidium extraordinarium ad dotem constituendam conferat. 4. dominum egenum alat. 5. operas præstet suo domino eas, quas libertus suo patrono exhibet: Germani vocant *die fromen / fröndienste / handfrone / pfugfrone*: operas artificiales, seu fabriles ex artificio, quod scit, & labore, arando, trituro, serendo, ligna convehendo, pingendo, sarciendo, poliendo, pingendo, præstando annum aliquid, veluti gallinas, frumenti aliquot modios vel pecuniam. Atque hæc operæ præstantur potissimum ab iis, quibus tantum agri concessum est, ut alere equos bovesve possint. E

diverso proprii homines tenuiores, quibus tantum agri seu facultatum non est, ut equos alere & vecturæ atque arationis officia & servitia possint præstare, annum quid præstant, & pro modo facultatum & agri concessi operas præstant: quos vocant *Botner / Botstass / handfröner / priores* opulentiores verò *auspanner vnd husfröner*. Atque hæc operæ præstandæ sunt in loco habitacionis domini, non extra territorium & sumptu hominis proprii, nisi inopia, vel consuetudo aliud velit, *Frid. Husan. de propr. hom. c. 6.* In precariis, dominus sumptus præstabit, *Husan. d. loc. num. 92. 93.*

Novæ operæ, quæ promissæ non sunt ab initio ab homine proprio, aut tacitè pro natura agri impostæ, intelligi non possunt, exigendæ non sunt, *l. 1. C. in quib. caus. domin. accus. lib. 11. vide supra cap. 24.*

Mediocris castigatio proprii hominis, domino quæ est permilla, *arg. l. unic. C. de emendat. propinqu. ubi Goshof. nec non coercitio, multa, vel poena illata. item vindicatio hominis proprii: injuria huic illata, domino fieri dicitur, Gail. lib. 1. obs. 125. Hus. cap. 7. d. loc. denique extraordinarias contributiones, in casu necessitatis, dominus proprio homini imponere potest, Hus. d. loc. c. 7. in fine.*

Jus dominorum in bona propriorum hominum competens est, quod ex consuetudine, vel pacto domini habent, succedendi proprio suo colono sine liberis defuncto, in solidum: liberis verò extantibus, in dimidiam, tertiam, vel quartam, vel certam aliam partem hæreditatis. *Vide Zas. in intellect. in explicat. C. 26. si non fortem. §. 5. de condiç. indob. Husan. d. cap. 7. num. 77. 78. & seqq.*

Hiscæ propriis hominibus similes in multis sunt, quos olim Judæi habuerunt, Gibeonitæ, *Josu. cap. 9. 26. 27. & alii de quibus Exod. c. 5. 13. 14. Dent. c. 29. 11. Judic. cap. 16. 22. Exod. c. 12. 29.*

Hujus loci sunt tit. de agnoscend. & alendis. lib. & libert. tit. C. de obsequi. parent. & patron. præstand. tit. de oper. libert. tit. de bon. libert. tit. de jure patron. tit. C. de ingen. & manumif. tit. C. de deditia libert. tollend. tit. C. de nud. jure Quirit. toll. tit. C. de latin. libert. toll. Gajus lib. 1. tit. 1. & 2. tit. de jur. aur. annul.

Cap. 29. De potestate maritali.

- 1 Potestas maritalis quid.
- 2 Commoda hujus potestatis in quibus consistant.
- 3 Patria potestas in maritum translata.
- 4 Varia officia, qua marito uxor præstat.
- 5 Operis, servitiis suis acquirit marito.
- 6 In quibus ministeria illa consistant.
- 7 Causa horum ministeriorum.
- 8 Onera maritalis potestatis, in quibus consistant.
- 9 Ratio horum onerum.

Adhuc de prima specie domesticæ potestatis minus plenè, *vid. sup. cap. 28. num. 5. 6.* sequitur de altera, quæ confirmatione juris civilis dicitur, *§. 1. Inst. de patr. potest.*

Ejus

Ejusmodi rursus est maritalis, vel patria, *Sirac. c. 33. 20. Et seqq. Ulpian. tit. 9.*

1 Maritalis est, quam maritus in sibi subjectam uxorem habet, de qua *Genes. c. 3. 16. 1. Cor. 14. 34. 1. Pet. c. 3. Ephes. cap. 5. 22. 23. Num. c. 30. 1. Cor. c. 11. 3. 10. Siracid. c. 33. 20. Et seqq. laud. Tiraquell. de legib. connub. qui rationes subjicit ex Proverb. c. 17. c. 11. 29. c. 10. Siracid. c. 10. 28. de hac etiam Ulpian. tit. 9. tit. 22. tit. 27. 24. §. 23. l. pronuntiatio 195. §. 3. de verborum signif. l. potestatis. d. 2. l. 7. C. de nupt. §. 2. Infb. de SC. Terzill. l. pen. de lib. agnosc. Pithæus collat. leg. Mosaic. tit. 16. ob quam potestatem uxor in domo & in manu mariti esse dicebatur, Ulp. d. tit. 9. ubi Gothof. Et tit. 22. §. 14. Gell. lib. 18. c. 6. Cujac. obs. lib. 7. c. 11. c. 25. Num. c. 30. 10. 16. Dent. c. 21. 12. Et ejus fieri. Rom. c. 7. 3. adde Donell. lib. 3. com. c. ult. Duaven. solut. mar. c. 1. Bodin. de Rep. lib. 1. c. 3. Tiraquell. d. loc. leg. 1. gloss. 1. Pet. Greg. lib. 11. synag. c. 4.*

Jus domini, seu dominationis, quod ratione hujus potestatis maritus in uxorem habet, consistit in commodis & oneribus ejusdem.

2 Commodo illius sunt, quæ maritus ab uxore percipit: unde dominus & caput uxoris dicitur, *1. Cor. c. 11. 3. 4. 1. Pet. c. 3. 6. Eph. c. 5. 23. Psal. 45. 12. Gen. c. 3. 16. c. 18. 12. l. pen. C. de inoffic. donat. l. 57. ea qua. de donat. inter vir. & uxor. l. Lucius 88. §. 2. de legat. 2. Siracid. c. 36. 26. 27. 28. ex cujus bonis esse uxor dicebatur, Matth. c. 18. 25. Genes. c. 30. 26. 27. c. 31. 15. Tob. c. 11. 23. Exod. cap. 21. 7. 1. Cor. c. 14. 34. l. 1. inisa. C. de nupt. l. 2. de lib. hom. exhib. l. ult. C. d. s. quam maritus dicitur possidere, 1. Thessal. cap. 4. 4. 5. 1. Corinb. c. 7. 4. in quam autoritatem usurpat, 1. Timosh. cap. 2. 12. quasi patriam & tutoriam, Cujac. lib. 16. obs. c. 33. lib. 7. c. 11. Ulpian. tit. 22. §. 14. tit. 11. §. 7. 8. collat. leg. Mosaic. tit. 16. §. 1. ubi Pithæus. Tiraquell. de legib. connub. leg. 1. num. 72. 73. per l. 1. §. 5. de lib. exhibend. l. 8. hac. C. de pact. convens. Et gloss. 3. Et leg. 4. num. 7. 8. 9. l. 2. C. de fidejuss. det. dent. Tob. c. 10. 2. item jus imperandi, 1. Corinb. c. 11. 3. Coloss. c. 3. 18. Tit. c. 2. 5. 1. Pet. cap. 3. 1. Ephes. cap. 5. 22. 23. Genes. cap. 30. 26. c. 33. 5. Et cap. 3. 16. Num. c. 30. Esth. cap. 1. 22. jus corrigendi & castigandi eandem, Farin. de delict. carn. quæst. 143. num. 179. Et seqq. & ob justam causam moderate verberandi, ibid. num. 184. Et seqq. cujus ducendæ & sibi habendæ jus habet, l. 1. §. 1. §. 5. l. 2. de lib. exhib. l. 8. C. de divorc. l. 11. C. de nupt. Judic. cap. 15. 1. 2. Et seqq. Genes. cap. 29. 3. 4. 5. 2. Sam. c. 3. 14. 15. 16. Esth. cap. 1. 10. 11. 12.*

3 Siracid. c. 25. 30. 31. 32. Nam patria potestas in maritum quasi transferebatur per matrimonium, argum. d. l. 1. §. 5. l. 2. de lib. exhib. Paul. lib. 5. sens. tit. 6. Et lib. 2. tit. 19. l. 11. C. de nupt. l. 8. de divorc. & jure Mosaico patria potestas per matrimonium expirabat, Num. cap. 30. 7. 8. Levit. c. 22. 12. 13. Genes. c. 2. 24. Psal. 45. 12. Et seqq. Tob. c. 10. 12. Tiraquellus de legibus connub. in verb. & n° est plus punier de son pere, gloss. 3. quo jure etiam maritus, non pater uxoris, æstimabat damnum eidem datum, Exod. c. 21. 28. jure civili verò, uxor etiam in patris potestate dicebatur esse, l. 1. §. ult. Et l. seq. de lib. exhib. l. 1. §. de lib. agnosc. l. 2. l. 29. solus. matrimonio. Ti-

raquell. d. loc. leg. 1. part. 1. gloss. 1. num. 1. Et seqq. Et lege 8. per tot.

Ob has causas uxor tenetur se marito humilem & 4 subjectam præstare & exhibere, *Genes. c. 3. 16. c. 18. 12. 1. Corinb. c. 11. 3. c. 14. 34. Num. c. 30. 1. Roman. c. 7. 2. 3. Ephes. c. 5. 22. 23. 1. Timosh. c. 2. 12. 1. Pet. c. 3. 16.* ideo in signum subjectionis velabant se Judæorum uxores, *1. Cor. cap. 11. Genes. c. 20. 16. c. 24. 65. Ruth cap. 3. 9. Esa. c. 4. 1. c. 2. 2. vid. Pet. Gregor. libr. 11. syn. c. 4. num. 7. 8. 9.* ideo uxor suo marito debet obedientiam, *Coloss. c. 3. 18. Eph. c. 5. 22. Num. c. 30. Dissentis Donell. lib. 3. com. c. ult. fidem, obsequia, 1. Sam. c. 19. 11. 12. 13. Siracid. cap. 26. 18. 30. c. 25. 30. 31. Esth. c. 1. 17. Et seqq. l. sicut 48. de oper. lib. l. 14. alia. §. eleganter. soluto mas. l. 5. de rit. nupt. l. 1. §. quod anto. C. de rei ux. act. cui seipfam & res suas uxor committit, l. 8. C. de pact. convens. l. 2. C. de fidejuss. det. dent. apud quem habitat, 1. Corinb. c. 7. 12. 13. l. 1. de rit. nupt. l. 1. verum amos. Tit. cap. 2. Proverb. c. 31. cui operas præstat, *Genes. c. 18. Proverb. c. 31. per tot. Esth. c. 1. c. 2. l. sicut 48. de oper. lib. l. 33. si stipulante. de donat. inter vir. & uxor. l. 31. sed si. l. Quintus. ubi Costal. de donat. inter vir. & uxor. l. 20. per oneribus. Cod. de jure det. Coras. libr. 3. miscell. c. 5. Alciat. rog. 3. præf. 26. Gabriel. conclus. 15. tit. de presump. lib. 1. Menoch. libr. 3. presump. 9. Et 51. Tiraquell. de legib. connub. leg. 1. num. 2. 25. Myns. cont. 2. obs. 92. item reverentiam, honorem, verecundiam, timorem, *Ephes. c. 5. 33. 1. Pet. cap. 3. 23. 45. Proverb. cap. 31. 11. 12. 13. Et seqq. cap. 12. 3. 4. 1. Timosh. c. 2. 12. l. 14. alia. §. eleganter. solut. matrim. l. unie. §. 7. C. de rei ux. act. l. 2. l. 3. verum amos. Tiraquell. de legibus connub. in l. 1. num. 25. Et 41. Esth. c. 1. 17. 18. quem maritum unice amat, Tit. c. 2. 4. 1. Cor. c. 7. 34. Ephes. c. 5. 33. 1. Sam. cap. 19. 8. de quo sollicita & anxia sit, *Proverb. cap. 31. 20. 26. per tot. Siracid. c. 26. 17. 18.* cui placere studet, *1. Corinb. c. 7. 34. & cujus gloria est, 1. Corinb. cap. 11. 7. cujus nomen & familiam adsumit, l. mulieros. C. de dignitas. l. quicunq. C. de re milit. lib. 17. l. 195. pronuntiatio. §. ult. de verb. sign. l. pen. §. Julianus. quod falsus. Tiraquell. de legib. connub. leg. 1. nu. 31. Et sequentib. Esa. cap. 3. 28. 29. alia est cap. 4. 1. Ruth cap. 4. 11. Psal. 45. 11. 12. Genes. cap. 30. Tob. cap. 10. 12. 13. Levit. cap. 22. 11. 12. 13. 14. argum. Genes. cap. 2. 23. & cujus forum, dignitatem, statum & conditionem recipit, l. cum quadam. de jurisdic. l. exigere. de judic. l. si quis. Cod. de nas. lib. l. ult. ad munic. l. 1. l. 6. l. 7. 9. de fenator. Siracid. c. 22. 4. 5. l. 1. C. de mulier. Et in quo loc. lib. 10. l. ingenua. C. de murilog. & gynaciar. libr. 11. laud. Tiraquell. de legibus connub. leg. 1. gloss. 10. num. 18. 28. Et sequentib. Et de nobilitate, cap. 18. quem in omni fortuna sequitur, l. 22. §. 7. solut. matr. l. 1. C. de nupt. l. 1. l. 2. Cod. de uxor. milit. Judic. cap. 15. 1. 2. cap. 19. 3. 4. 5. Genes. cap. 29. 21. cap. 20. 25. 26. 27. c. 20. 1. 2. c. 24. 61. c. 31. 14. cap. 12. Et cap. 24. Exod. cap. 18. l. 2. 3. c. 4. 20. 1. Sam. c. 27. 2. 3. Matth. c. 19. Pet. Gregor. libr. 11. syn. c. 4. n. 18. Wurmbs. lib. 1. pract. obs. 36. tit. 4. Tiraquell. d. l. 1. num. 39. 40. quocunque vadat, Farin. de delict. carn. quæst. 143. n. 257. Et seqq. nisi vitæ, vel pudicitie periculum obstaret, ibi d. n. 268. Et seqq.****

vel vagabundus esset maritus, *ibid. num. 269. & seq. & sine cuius auctoritate & consensu nihil agit, Num. cap. 30. 7. 8. Siracid. c. 25. 30. 31. 32. argum. Gen. c. 3. 16. 2. Reg. c. 4. 22. 23. Tiraquell. d. loc. gloss. 4. Pet. Greg. d. loc. n. 25. 26. quem defunctum certo tempore luget, l. 1. l. 2. C. de secund. nupt. l. 1. l. 10. de his qui not. infamia. 2. Sam. c. 11. 26. 27. Genes. cap. 38. 14. 19. Rush cap. 1. Judic. c. 10. 3. Siracid. c. 22. 9. 10. 11. 12. Novell. 22. unde vestes viduitatis, Gen. c. 38. 12. 14. 19. Rush c. 1. Ezech. c. 24. 16. 17. 20. Judith c. 10. 3.*

5 Operas, ministerium, servitia uxor etiam suo marito præstat tenetur, ut dixi, ex quibus illi acquirit, l. 48. *ficus. de oper. libers. l. sed si vir. l. Quintus. ubi Costal. de donat. inter vir. & uxor. Siracid. c. 25. 30. 31. 32. Menoch. lib. 3. præf. 9. & 51. Mascard. conclus. 30. quibus domum & familiam illius administrat, 1. Timoth. c. 5. 14. Tit. c. 2. 5. Genes. c. 18. 6. 7. & seqq. Proverb. c. 31. 15. 16. 19. 27. 6. 19. 14. 15. atque rebus domesticis conservandis præest, laudè Tiraquell. de leg. connub. 16. Tit. c. 2. 4. 5. Proverb. c. 31. 13. & seqq. quo respectu domina dicitur, l. 1. de acq. rer. amot. l. 41. uxorem. de legat. 3. l. Titia 19. §. 1. de ann. legat. Cujac. lib. 3. observ. 18. marito liberos parit, Gen. c. 16. 6. 15. 16. c. 24. 15. 24. 36. c. 25. 2. 12. c. 30. 5. 7. 12. 17. & seqq. c. 35. 26. c. 46. 13. 22. 25. 1. Cor. c. 14. 34. Rush c. 4. 11. 12. Psalm. 128. 3. l. pronuntiatio 195. §. ult. cum l. fecit. de verb. signif. l. 7. quaritur. de ad. ed. procreatos jactat & educat, 1. Tim. c. 2. 15. 2. Sam. c. 1. 23. Gen. c. 21. 1. Luc. c. 11. 27. Prov. c. 31. 11. & seqq. tit. de liber. agnos. & aliend. egeno alimenta exhibet, arg. l. 1. de rit. nupt. Clar. quest. 82. stat. 2. Pet. Frid. de mandas. lib. 3. c. 5. 4. & caltigationem illius moderatam fert, arg. Novell. 117. c. 14. l. 1. C. de emend. prop. l. 2. C. de obseq. par. à lib. vid. Menoch. lib. 2. arb. cap. 36. 4. & lib. 3. præsumpt. 15. Farin. de delict. carn. quest. 143. num. 179. & seqq. Tiraquell. de leg. connub. leg. 1. nu. 22. 23. 24. Siracid. c. 25. 20. & seqq. c. 4. 2. 7. Prov. c. 19. 13. c. 21. 9. c. 25. 24. Gen. c. 31. 50. Ephes. c. 5. 29. 25. duseusis Donell. lib. 13. com. c. 21. Danaus in 7 estibus lib. 2. c. 13. Ob hæc servitia marito præstanda, uxor in adiutorium viro & ex viro est condita, Gen. c. 2. 18. 1. Corinth. cap. 11. 9. Siracid. c. 36. 26. 27. 28. & prius Adam, postea Eva formata à Deo, Genes. d. c. 2. 1. Tim. c. 2. 13. 14. ex mariti carne, Ephes. c. 5. 28. & seqq. Genes. d. c. 2. 22. 23. cuius pars dicitur, Mastb. cap. 19. 5. Marc. c. 10. 8. 1. Cor. c. 11. 9. cuius appellatione intelligitur, l. 195. l. 1. ubi Gothofr. & Gædd. de verb. sign. cui ipse respectu hujus dominationis nomen imposuit, Genes. d. cap. 2. 23 ubi Jun. unde uxor dicitur imago mariti sui, 1. Cor. c. 11. 7. & ille uxor caput, Eph. d. c. 5. 23. & seqq. d. c. 11. 3. 1. Pet. c. 3. Quæ omnia si uxor præstat, vocatur donum Dei, & columna requietis, Siracid. cap. 36. c. 18. c. 19. 14. Ezech. c. 44. c. 26. 17. quamvis misera onera hæc servitia dicantur, l. 7. C. de imponend. lucras. de script. lib. 10. l. 2. C. quand. & quib. quart. pars lib. 10. Siracid. c. 26.*

8 Onera maritalis potestatis sunt, quæ maritus uxori præstat, quæ onera matrimonii vocantur, l. 4. si convenierit. §. ult. l. 12. §. 1. de pact. dotal. l. 7. dotiu. de jur. dot.

quæ consistunt in paraphernalium bonorum uxoris & negotiorum graviorum ejusdem administratione, l. 9. si ergo. §. dotis. de jur. dot. l. ult. C. de pact. convent. Num. c. 30. 1. Tim. cap. 2. 12. c. 3. 5. Tiraquell. de legib. connub. leg. 8. num. 6. & seqq. Geil. lib. 1. obs. 133. Menoch. lib. 9. præf. 9. num. 1. 2. 3. & seqq. Donell. lib. 21. c. 13. l. maritus. C. de procuras. l. virum. C. de curas. furio. tutela. patrocinio & curâ, Ulpian. tit. 22. §. 14. & tit. 11. §. 7. 8. 17. l. 8. C. de pact. convent. l. 2. C. ne fidejuss. dot. d. int. Num. c. 30. Esai. c. 3. 28. alius est cap. 4. 1. ubi Junius. Ephes. c. 5. 25. 26. & seqq. in victu & amictu honesto, atque aliis necessariis uxori procurandis ex arbitrio boni viri, Proverb. c. 31. Genes. c. 42. Esai. d. c. 3. 28. Ephes. c. 5. 26. 27. & seqq. 1. Timoth. c. 5. 8. l. unic. §. 9. C. de rei ux. act. l. 22. §. 8. solut. mat. l. 7. de jur. dot. l. 1. de rit. nupt. Coler. libr. 1. c. 10. & c. 4. num. 23. & seqq. de aliment. Tiraquell. de legib. connub. leg. 3. Petr. Greg. lib. 9. syntagm. c. 19. adde Geil. lib. 2. obs. 87. & 95. num. 7. Donell. libr. 21. cap. 21. comm. 2. Sam. c. 12. 3. ubi Martyr. Menoch. lib. 2. cap. 501. n. 20. 21. & seqq. arb. judic. & lib. 4. præf. 167. num. 27. 28. similiter in cohabitatione & conversatione cum eadem, 1. Cor. c. 7. 13. 1. Pet. c. 3. 1. 2. 3. in defensione ejus, l. 1. §. fin. de injur. Novell. 117. c. 9. Genes. c. 20. 16. 1. Corinth. c. 11. Rush cap. 3. 9. Jesa. c. 4. 1. vel c. 3. 28. 1. Pet. c. 3. Ephes. c. 5. 25. 26. & seqq. in ἡσυχίᾳ & ἡπιότητι singulari, quæ eam fovet, curat, alit, sustentat & regit, tanquam carnem propriam, Ephes. c. 5. 25. & seqq. c. 6. 4. Gen. c. 30. 30. c. 20. 16. 2. Sam. c. 12. 3. ubi Martyr. 1. Cor. c. 14. 35. c. 7. 16. Col. c. 3. 19. & l. 10. cum tabulis. §. 1. de his quib. ut indign. l. 49. §. 4. de legat. 3. cui adhæret, quamque non relinquit, Genes. c. 2. 1. Sam. c. 30. 17. l. 17. l. 2. l. 11. C. de caps. & possim reverf. quam pari amore, quo seipsum, completur, Ephes. d. c. 5. & in Christiana religione inficitur, 1. Theff. c. 4. 4. 5. cui honorem tanquam vasi infirmiori tribuit, vid. exempl. Genes. c. 29. 18. c. 24. 64. l. 28. §. 2. de donat. int. vir. & uxor. 1. Pet. cap. 3. 7. Levit. c. 12. 2. 3. 4. Tiraqu. leg. 9. & l. 1. l. ult. de legib. connub. quam in honore & sanctificatione possidet, quæque utitur, & quam amat unicè, 1. Cor. c. 11. 7. 10. Gen. c. 20. 16. ubi Jun. c. 24. 65. Jacob. c. 12. 10. Tob. c. 5. 26. 27. quod est alam vestis expandere, Rush c. 3. 9. Esai. c. 4. 1. consolatur mœrentem & errantem moderatè corrigit, Matth. c. 5. 31. 32. c. 19. 6. 8. 9. 1. Cor. cap. 7. 10. 11. & c. 6. 16. 17. Coloss. c. 3. 19. Ephes. d. c. 5. 25. 26. & seqq. laudè Tiraquell. de leg. connub. & in præfatione l. si unquam. Cod. de revocand. donat. num. 12. & seqq. Hefr. c. 4. 20. & seqq. defendit & protegit eandem, & quasi velamen suæ uxoris est, l. 22. §. cum. §. si autem. solut. mat. l. 13. C. de neg. gest. infirmitates illius patienter fert, Tiraquell. de leg. connub. leg. 9. per Novell. 94. §. 4. infirmam curat, captivam redimit, viduæ alimenta post mortem suam relinquit, & mortuam suis sumptibus honestè sepelit, privilegia sua illi communicat, & omnia quæ habet, de quib. vid. Tiraqu. de nobilit. cap. 18. & de leg. com. leg. 11. 12. 8. l. 4. & Levit. c. 22. 13. Genes. c. 38. 11. Judith c. 8. 4. 7. l. 8. de senat. Ephes. c. 5. 25. & seqq. Prov. c. 21. c. 11. 22. c. 14. 1. c. 19. 13. cap. 21. 9. c. 25. 24. c. 27. 15. Siracid. c. 25. c. 26. c. 21. & denique ro-

lerat,

lerat, & patienter fert uxorem rixosam, loquacem, morosam, turpem, impudentem, elamosam, obstreperam, ebriosam, futilem, fatuam, *Ephes. c. 5. 23. 24. & seqq.*

9 Quorum omnium ratio est, quod uterque conjunx unum corpus & una caro sit, & pro una persona reputetur, *Gen. d. c. 3. 1. Cor. c. 14. c. 6. 16. c. 7. 3. 4. Eph. c. 5. 28. 29. 31. 33. Novell. 22. §. quæ verò. & alter alterius corporis potestatem habeat, 1. Cor. cap. 7. 4. 23. Malach. cap. 2. 14. Coloss. cap. 3. 19. unde societas & confœderatio dicitur, l. 4. Cod. de crim. expilat. hered. l. 22. si cum. §. 7. si luit. matr. Malach. cap. 2. 14. Proverb. cap. 2. 17. Sunt etiam quæ inter conjuges communicantur, de quibus infra cap. 79. de sociis.*

Tituli huc pertinentes sunt, tit. de lib. agnos. & alend. tit. de donat. int. vir. & uxor. tit. Cod. de emend. ptopinq.

Cap. 30. De patria potestate.

- 1 Patria potestas quid.
- 2 Ejus varia appellationes.
- 3 Commoda illius.
- 4 In corpore liberorum quod jus parens habeat.
- 5 Ex jure domini & possessionis liberorum effectus varii.
- 6 Opera & ministeria liberorum debita parentibus.
- 7 Opera artificiales.
- 8 Cura & defensio parentum.
- 9 Officialis opera liberorum, in quibus consistant.
- 10 Jus parentis, quod in bonis liberorum habeat.
- 11 Usus juris illius, qualis esse debeat.
- 12 Onera, qua parenti contra incumbunt.
- 13 In quibus hæc consistant.
- 14 Cura liberorum in quibus consistat.
- 15 Educatio liberorum.
- 16 Institutio liberorum.
- 17 Defensio & protectio liberorum.
- 18 Communicatio jurium suorum.
- 19 Cura bonorum liberorum.
- 20 Jura quadam patri potestatis communicantur matri.
- 21 Status liberu sola pendet mater communicat.

HActenus de maritali potestate: sequitur de patria potestate.

1 Patria potestas est, quam pater, non mater (1) habet in suos liberos legitimos (2), etiam nepotes (3). Vocatur alibi nexus patriæ potestatis (4), nexus paternus (5), vinculum patriæ potestatis (6), sacra parentum (7), sacra patris (8), sacra (9) pietas patris (10), jus in liberos (11), jus patrium (12), dominium in liberos (13), jus patriæ potestatis (14), domus patris (15), imago Dei & patriæ potestatis cælestis (16), & inæstimabilis dicitur (17), & jus moribus receptum (18).

§ 1) *f. femina. Instit. de adop. §. 3. Instit. de hered. qualis. & diff. l. 191. §. ult. & l. seq. de verbor. signif. l. 4. de suis & legit. hered.* etiam jure Judaico, uu apparet

Num. c. 30. ubi cum liberis mater subijcitur patris potestati, Ephes. cap. 5. 22. & seqq. & solus pater habet jus elocandi, Exod. c. 22. 16. 17. 1. Sam. c. 18. 20. 21. 27. 2. Sam. cap. 13. 13. Dem. c. 22. 16. & solus suo dissenso impedit matrimonium, Exod. d. cap. 22. 16. 17. vid. cap. præced. Aftan. Clem. de pat. potest. c. 4. num. 18. 19. § 2) in princ. Instit. de pat. potest. §. per Instit. de nupt. l. 10. Cod. de adopt. Exod. c. 21. 7. 8. Dem. c. 5. Gen. c. 38. 24. c. 42. 37. c. 30. 26. c. 33. 5. Num. c. 11. 12. 15. Proverb. c. 13. 1. cap. 19. 18. Ezech. c. 22. Bodin lib. 1. c. 4. de Republ. § 3) §. ult. Instit. de patr. potest. l. 3. l. 16. §. 1. de rit. nupt. l. 4. de his qui sunt sui vel al. jur. l. 191. §. ult. & l. seq. de verbor. signif. Genes. c. 48. 5. § 4) l. 3. C. de Castrens. pecul. mil. lib. 12. § 5) l. 6. §. cum autem. C. de bon. qua lib. § 6) l. 17. C. de donat. § 7) l. pen. Cod. de adoption. l. ult. Cod. de cur. furios. l. ult. C. de inoff. testam. d. l. 6. § 8) l. ult. §. ult. C. de inoff. test. l. ult. §. in verb. Cod. ad Sc. Teryll. l. ult. C. de cur. furios. § 9) l. in conjunctione. C. de nupt. § 10) l. 5. ad L. Pomp. de parricid. l. ult. si quis à parent. manu. § 11) l. 8. de his qui sunt sui vel alien. jur. § 1. Instit. de pat. potest. § 12) l. unic. Cod. de emend. & propin. l. 132. de verbor. obligat. § 13) l. 3. l. ult. C. de infansib. exposit. l. 6. Cod. de spectac. & scen. lib. 11. arg. Siracid. c. 3. 8. 9. § 14) §. 2. Instit. de pat. pot. l. pen. C. de adop. § 15) Num. c. 30. 3. 16. § 16) vid. Math. c. 23. & Aftan. Clemens. de pat. potest. § 17) l. 11. 4. §. sed si 8. de legat. 1. ob jura patriæ potestatis, ut putat Pinellus. § 18) l. 8. l. 3. de his qui sunt sui vel alien. jur.

Patria potestas constat suis commodis & oneribus patri subeundis (18), quæ in præmium parentum & utilitatem liberorum sunt constituta (19).

Commoda illius sunt, quæ percipit ex corpore, vel bonis liberorum, etiam illorum qui conditionis melioris ipso parente sunt (20).

In corpore liberorum pater habet dominium (21) jus vitæ & necis (22), jure veteri (23), quod postea est sublatum (24). Similiter possessionem suorum liberorum (25) & jus sui (26).

Ex hoc jure domini & possessionis in liberos profuxerunt plurima commoda & effectus, nimirum jus vindicandi liberos (27), jus ducendi, habendi & utendi liberis (28), abdicandi, dimittendi illos, & exheredandi (29), elocandi, & matrimonio jungendi (30), jus distrahendi & alienandi eos tempore necessitatis (31), sed tamen citra præjudicium libertatis (32): Similiter jus sui, vel suitas (33), quo patrem libri representant, in locum illius succedentes (34), & quod in negotiis privatis (35), una persona cum ipso reputantur (36), in illis nimirum, quæ juris sunt, non facti (37): quo portio quædam, parentis esse existimantur liberi (38), & unus alter idem, atque filiusfam. imago patris, seu *imago*, redivivum ejusdem exemplar (39), & quo moribus atque virtute patri similis præsumitur (40), quo patris vicem filiusfam. & contra sustinere dicitur (41), quo eadem sacra cum patre habet (42), quo ex persona patris idem forum ejusdem forum & domicilium sortitur (43); quo eandem eum patre habet conditionem, famam, dignitatem & existimationem (44), nomen

quoque & familiam eandem & insignia (45), imò quo nomen liberis à patre imponitur (46), & quo jure patris ignobilitatem filius suâ virtute abscondit (47), & contra, quo improbi patris probum in filiumfam. redundat (48), quamvis in virtutis præmio, liberis parens obesse non debeat (49).

6 Præterea ex hoc jure domini & possessionis in liberos veniunt etiam operæ, officia & ministeria, quæ liberi parentibus præstant, operæ, inquam, cum artificialibus, tum officiales (50).

7 Artificiales scilicet, ut ex his quidquid acquirit filiusfam. id suo parenti adquirit (51): Unde filiusfam. dicitur etiam liberos suo patri procreare (52), eosque ejus potestati subicere (53); atque per eos diuturnitatis paternæ memoriæ conservare (54): quibus operis vicinæ sunt, quibus defensionem, curam & administrationem patris laborantis, furiosi, senis, valetudinarii, ægri, languentis, imò defuncti quoque defensionem filius suscipit (55), egentem alit (56), captivum redimit (57), & quibusvis ejus necessitatibus succurrit (58), omnia gratitudinis officia præstat (59), proprio etiam conjugii parentem præfert (60), contra aliorum injurias & vim defendit (61), onera illius subit & sustinet (62), & in summa, quæcumque alia homini ab homine præstari possunt, præstat (63), licet æs alienum illius filiusfam. solvere non teneatur (64).

8

9 Officiales operæ parenti à liberis exhibendæ & præstandæ, consistunt in pietate, timore, honore, reverentia (65), memoria personæque ejus sancta & honesta servanda & habenda (66), verbis & factis suum amorem adfectionemque naturalem erga parentem declarat (67), & obedientiam (68), quæ omnia consensu & consilio patris agit, & sine eo nihil (69), quæ infamiam & dedecus ejusdem tegit (70), eundem timet & reveretur (71), & nævos ejus regit & abscondit (72), quæ imperio & gubernationi ejus se subicit (73), obedientiam præstat (74), castigationem paternam æquo animo suscipit (75), quæ omnia quæ homini in dignitate posito præstanda sunt, illi exhibet (76), atque tandem defunctum honestè sepelit (77) atque luget (78).

10 Commodum, seu jus quod parens in bonis liberorum suorum habet, consistit in administratione quorundam bonorum filiifamiliâs (79), & in usufructu quorundam (80). Similiter in alimentis quæ filiusfam. ex bonis suis egeni patri subministrare & præstare cogitur (81): in portione legitima, quam in morientis filiusfam. bonis legis dispositione parens superfluos habet (82), aded ut etiam hæreditas filii non adita ad patrem transmittatur (83). Huc refero quoque potestatem & jus patris disponendi de bonis liberorum impuberum (84), quomodo & patris creditum dicitur, quod filiofam. debetur (85), & quam ob causam injuriam filiofam. illatam parens remittere potest (86), & filiusfam. testamentum facere (87), & mortis causâ donare prohibetur (88).

Atque hoc jus patri competens in persona & bonis liberorum suorum, pater vivens in alium transferre (89), & moriens alii pro suo arbitrio committere & concedere potest (90); ob quod jus liberi parentis servi quodammodo vocantur (91).

Appellantur autem hæc commoda onera liberorum (92), quibus parens abuti non debet (93), aut acerbè patriam potestatem exercere tanquam dominicam potestatem (94), liberòsve suos irritare (95); siquidem in pietate, non atrocitate hæc potestas consistit (96): & meritis potius, quàm pœnis & violentiâ ad obsequia provocandi (97), quos parens plus quam seipsum diligere dicitur (98).

¶ 18) Donellus *lib. 12. comm. cap. 4.* malè hæc refert ad obligat. quæ inter patrem & filium nulla jure civili esse potest, *l. i. nulla 4. l. 11. de judic. infra num. 34. & sequentib. & infra cap. 87.* ¶ 19) ut dicit Alcan. *Clemens de patria potest. cap. 4. num. 1. 2.* ¶ 20) *argum. Siracid. cap. 23. 18. 19. Proverb. cap. 23. 22.* ¶ 21) *arg. l. 195. de verborum signific. §. ult. Institus. de nox. act. & veteris emancipationis, l. 3. de cap. minus.* unde liberi inter bona parentum suorum etiam jure Judaico numerabantur, *Matth. cap. 18. 25. Exod. cap. 21. 7. 2. Reg. cap. 4. 1. 2. Num. cap. 30. Job. cap. 1. 12. Genes. cap. 29. 18. 19. 20. 27. 28. cap. 30. 15. Siracid. cap. 3. 5. & hæred. tas parentis dicuntur, Psalm. 127. 3. vide supra cap. 18.* dissentit Faber *jurisprud. tit. 8. illat. 2. argum. l. 103. de verbor. obligat. §. 22* ex causa scilicet justa, *l. 20. & seq. ad L. Jul. de adult. §. 1. Institus. de his qui sunt sui vel alien. jur. l. 5. ad L. Pomp. de parricid. l. 3. l. 4. l. ult. C. de patr. potest. l. 11. de liberis & posthum.* quod jus vitæ & necis & olim usitatum fuisse, apparet ex oblationibus & victimis liberorum à parentibus factis, *2. Reg. cap. 3. 27. cap. 16. 3. cap. 17. 17. c. 21. 6. 2. Chronic. cap. 28. 32. Dent. cap. 32. 17. Ezech. cap. 10. 20. 36. cap. 20. 31. c. 32. 27.* quæ à Deo prohibita, *Levit. cap. 18. 21. cap. 20. 8.* Devotio verò & additio liberorum ad cultum divinum, concessa, *Judic. cap. 11. 39. 32. 33. 1. Sam. cap. 1. 11. 12. 19. 22. 28. Num. c. 3. 6. 7. cap. 18. 15. 16. Num. c. 5. 2 & sequentibus.* ¶ 23) *d. l. ult. Cod. de patria potest. d. l. 11. de suis & legitim. hered.* quod revocatum cupit Bodinus *lib. 1. cap. 3. de Rep. vide Cujacium lib. 6. observat. cap. 17. Alexand. ab Alex. lib. 6. gen. dier. cap. 10. §. 24) d. l. ult. & l. 1. Cod. de emend. propinq. l. unic. Cod. de his qui par. vel lib. l. 4. l. 1. §. 2. ubi pupill. educar. l. 12. l. 13. §. 2. de administrat. tut. §. 25) quia furtum liberorum nostrorum fieri dicitur, hoc est, interversio possessionis, §. *inter. dum. Institus. de obligat. qua ex delict. nasc. l. 14. §. 13. l. 38. de furt.* unde illius vindicatio, *l. 1. §. 1. de rei vind. l. 1. de lib. agnosc. & alend. argum. Psalm. 127. 3. 4. Genes. ca. 15. 1.* unde, patria potestas in paucis à dominica differre dicitur, *arg. l. 6. l. ult. Cod. de pat. pot. l. pronuntiatio. §. jure proprio. de verborum signif. l. 8. de proba. l. 1. §. 3. 4. 5. l. 2. l. 3. l. 27. l. 41. de pecul. l. ult. §. i. §. sum autem. Cod. de bon. qua lib. l. 5. de lib. agnosc. & alend. Alexand. ab Alex. lib. 6. c. 10. Menoch. de recup. poss. remed. 15. num. 299. & sequentib.**

Connan.

Commun. libr. 2. commo. cap. 13. Vacuo. à Vacuo. lib. 1. de clar. cap. 8. & jus patronatus parens habere videatur, vide Donellam lib. 2. com. c. 23. Commun. d. loci. Covarruvu. lib. 3. variarum resolut. cap. 14. num. 4. l. 1. §. ult. si quis à parent. manumiss. §. 16) l. 1. §. ult. de liber. agnos. & aland. l. 9. §. filium de liberu & posthum. l. 34. de pat. l. 16. §. 1. de ris. nupt. §. 27) l. 1. §. 2. de rei vind. l. 15. §. 1. de fideicom. lib. 1. & interdictum de possessione liberorum, l. 3. §. 5. de lib. hom. exhib. l. 11. si quis in fraud. credit. l. 2. Cod. de pas. potest. Pinell. in rub. C. de bon. matern. part. 2. num. 5. 6. & actio furti, l. 38. & l. seq. de furt. & ad exhibendum, l. 1. de lib. exhibend. §. 28) l. 3. §. 1. de lib. exhib. item duc. Exod. cap. 4. 22. 23. ubi Jun. argum. Deus. c. 22. 16. Num. c. 30. §. 29) 2. Sam. c. 14. 24. 29. 33. l. 6. l. pen. Cod. de pas. potest. Novell. 115. cap. 3. tit. Inst. de exhar. liber. argum. Genes. c. 49. 4. 5. 1. Chron. c. 5. 1. 2. 3. Deus. c. 22. 16. junct. Genes. c. 2. 24. §. 30) Deus. c. 22. 16. cap. 7. 3. Num. c. 30. Josu. c. 15. 16. & seqq. Judic. cap. 1. 12. & seqq. §. 31) Genes. c. 31. 15. c. 29. 18. 27. 28. c. 42. 19. 24. Deus. c. 15. 12. Jerem. c. 5. Vivimus comm. opin. libr. 2. in voce pater. Pinell. in rubr. Cod. de bon. matern. part. 2. num. 21. Ascian. Clemens de patr. potestate. c. 6. effect. 1. per l. 10. C. de pas. potest. l. 1. l. 37. C. de lib. caus. tit. C. de patrib. qui fil. dist. 1. §. fin. Inst. de nox. act. Nehem. c. 5. 5. 8. 2. Reg. c. 4. 1. Matth. c. 18. 25. Exod. c. 21. 7. fac. l. 9. in fin. de pign. & hyp. l. qui filios. C. qua res pign. oblig. poss. §. 32) l. ult. C. de pas. qui filios dist. 1. arg. l. ult. C. de emend. propinq. l. 11. C. de oblig. & act. §. 33) l. 1. §. 1. 4. 15. 12. l. 3. de agnos. & aland. lib. l. 16. §. 1. de ris. nupt. l. 11. de liberu & posthum. l. 34. de pat. §. 2. Instit. de hered. qual. & diff. vide Viglium in d. §. 2. Pinell. part. 2. n. 36. d. loc. Coras. lib. 3. miscell. c. 10. §. 34) Novell. 118. c. 1. c. 2. §. 7. Instit. de hered. qui ab intest. Menoch. libr. 4. presumps. 95. & consil. 200. num. 40. & seqq. lib. 2. & consil. 269. num. 61. Josu. cap. 5. 7. 8. §. 35) l. 14. ad SC. Trebell. l. 9. de bou qui sunt sui vel alien. jur. l. 77. de judic. §. 36) l. ult. C. de impub. & alia subst. §. item inusilis. Instit. de inusil. stipulas. l. 1. §. illud. C. com. de manumiss. Tiraquell. in prefat. l. si unquam. num. 17. 18. C. de revocand. donas. §. 37) l. cum heredes 23. de adq. poss. §. sed cum. Inst. de stip. serv. Mascard. conclus. 1151. num. 31. 32. vide l. 4. §. si pater. de excus. tut. l. 5. eod. Tiraquell. d. loc. n. 23. & seqq. §. 38) l. cum simus. C. de agric. & cons. l. 1. §. 1. de veni. inspicit. Menoch. libr. 5. pref. quest. 37. Exod. c. 1. 5. Judic. c. 8. 30. 2. Chronic. c. 6. 9. 10. Heb. c. 7. 10. Roman. cap. 5. 12. 1. Reg. c. 8. 19. 20. 2. Sam. c. 16. 11. 12. c. 19. 12. 13. c. 21. 5. 6. Nehem. c. 5. 5. 8. Genes. c. 46. 26. 27. c. 29. 14. 15. c. 15. 4. disentiunt alii, per l. 4. §. lana. de usucap. l. in pecudum. de usur. Gædd. in l. 26. de verborum signif. per ill. text. §. 39) l. cum sumus. in fin. C. de agric. & cons. in sacris literis filius dicitur imago patris, Genes. c. 5. 3. 4. patri similis, Exech. c. 16. 44. Siracid. c. 30. 4. 6. cap. 11. 29. quamvis & boni ex malis parentibus nati legantur, 2. Chron. cap. 28. 27. c. 33. 25. c. 34. 2. & mali ex bonis, Genes. cap. 4. 1. c. 9. 22. c. 21. 20. 2. Sam. c. 13. 1. 2. cap. 15. 1. 2. vid. Menoch. lib. 6. presumps. 58. num. 10. 11. 12. §. 40) d. 161. & Menoch. dict. loc. Siracid. cap. 11. 29.

Tiraquell. de legib. commub. leg. 7. col. 1. & 2. unde filius ejusdem voluntatis præsumitur cum patre, l. si operarum. de oper. liberti. Tiraquell. dict. loc. num. 8. 9. & seqq. Exech. c. 19. 1. 2. 3. & seqq. §. 41) l. 4. §. 4. de legation. §. cum filius. Instit. de hered. qua ab intest. vide Menoch. libr. 4. pref. quest. 95. Siracid. c. 30. 4. quod tamen non procedit, quoad obligationem naturalem, l. 1. l. 2. l. 3. l. 4. C. ne filius pro pat. l. ei. C. quod cum eo. Mascard. num. 21. & seqq. conclus. 1151. & in muneribus publicis, l. nam quod 14. ad SC. Trebellian. l. 2. ad SC. Maced. & quoad emancipatum, qui pro extraneo habetur, l. 1. §. extraneum. C. de rei ux. act. Mascard. dict. loc. num. 28. 29. §. 42) l. ult. C. de inoff. testam. l. m. conjunctione. C. de nupt. l. 6. C. de bon. qua lib. l. ult. C. de cur. fur. l. pen. C. de adq. l. 2. C. de bon. qua lib. l. 3. C. de bon. matern. & sanctorum liberi sancti dicuntur, 1. Corin. cap. 7. & benedictione divinâ parentum frui, Deus. cap. 5. 11. Exod. cap. 20. 5. §. 43) l. 6. l. 1. l. 17. l. 22. ad municip. l. 2. de decur. l. 65. §. 2. de jur. dos. l. 6. l. 8. de senat. §. 44) Siracid. cap. 3. 11. & seqq. cap. 22. 4. 5. 7. l. 3. l. 4. l. 5. 6. 7. de senat. latè Tiraquell. de nobil. c. 15. §. 45) Genes. cap. 17. Luc. c. 1. Siracid. cap. 40. 19. Gall. lib. 9. c. 2. l. 119. §. jur. de verborum signif. Tiraquell. de nobilit. c. 18. n. 20. 21. unde scintilla parentis dicitur filius, 2. Sam. cap. 1. 4. 7. & nomen alicujus super aliquem invocare, Gen. c. 48. 16. Deus. c. 28. 10. 4. Esdr. c. 4. 25. Daniel. cap. 9. 18. 19. Esai. cap. 3. 28. Jerem. cap. 7. 10. Num. c. 6. 26. §. 46) Luc. c. 1. 63. quandoq; etiam mater nomen liberis imponebat, Genes. cap. 29. 23. & sequentib. cap. 30. 6. 7. 8. c. 35. 18. 19. cap. 38. 2. 3. 4. 5. c. 38. 29. Luc. c. 1. 60. de patre imponente nomen, vide Genes. c. 21. 3. cap. 41. 51. 52. c. 38. 4. 5. c. 4. 25. Exod. cap. 2. 22. Ruth. 4. 17. Luc. c. 1. 59. Matth. c. 1. 21. qua in re testes fuisse adhibitos, patet ex solemnibus circumfessionis, Luc. cap. 1. 59. & seqq. Esa. cap. 8. 1. 2. 3. §. 47) Siracid. c. 22. 7. licet suam dignitatem & nobilitatem patri suo filius non communicet, Tiraquell. de nobilit. c. 10. per l. 1. de senat. in patre contra, Ulpian. tit. 5. §. 8. vide Aret. in problem. som. 1. problem. 79. §. 48) Siracid. cap. 41. 10. l. 2. l. 3. 4. 5. 6. de senat. l. 1. de injur. §. 49) l. 3. §. 9. de numer. l. 2. §. 7. de decur. l. 2. 3. 4. d. s. l. 26. de pæn. C. ne fil. pro pat. Hotoman. quest. illust. 20. Menoch. lib. 5. pref. 33. num. 16. & sequentib. Tiraquell. d. loc. §. 50) tot. tit. Cod. de obseq. parent. à lib. prefat. l. 5. l. 4. C. de patria potest. Genes. cap. 22. 6. c. 28. cap. 29. 9. cap. 37. 13. 14. Proverb. cap. 23. 22. Judic. cap. 21. 36. 37. 1. Sam. cap. 1. 24. cap. 2. 26. Luca. cap. 2. 51. Ezech. c. 6. 1. Coloss. cap. 3. 20. Matth. cap. 15. 4. 2. Samuel. cap. 13. 6. 7. 8. Dentonom. cap. 5. 16. Marc. cap. 7. 10. Exodi c. 20. cap. 21. 18. Unde est, quod pater liberorum suorum ministerio & operâ suâ uti possit, l. 23. de mort. caus. donas. vide l. 10. de obseq. parent. & pat. prestand. §. 51) tot. tit. Instit. de Cod. per quas personas nobis adquir. l. 10. de adquirend. rerum domin. l. 24. de adquir. possess. facit Genes. capit. 29. 18. 19. 20. 27. 28. cap. 30. 15. Num. capite 30. Ascianus Clemens capite 6. effect. 2. de patria potestate. Pinell. part. 2. in d. l. 1. vide infra cap. §. 52) secus in filiafamil. quæ suo marito precreat,

§. ult. *Instit. de pat. pot. l. 191. §. ult. cum l. seq. de verb. sign. l. pen. de lib. agnos. Et alend. Novell. 117. c. 7. l. 3. l. 10. §. 1. de rit. nupt. l. 1. §. 1. l. 3. de lib. hom. exhib. §. 53. d. §. ult. *Instit. de pat. pot. d. l. 3. d. l. 16. d. l. 191. l. 20. §. ult. de verb. sign. l. 14. C. de legit. hered. l. 2. C. de ind. vult. toll. Psal. 117. et 118. §. 54. d. l. 3. l. 10. §. 1. de rit. nupt. d. §. ult. *Instit. de pat. pot. §. Gen. c. 7. 1. collas. c. 6. 18. c. 8. 10. 18. Gen. c. 48. 5. 6. 7. c. 31. 28. 43. 55. c. 4. 5. 10. 11. §. 55. d. l. 220. §. ult. de verb. signif. l. 2. C. de indict. vidu. toll. l. 14. C. de legit. hered. Novell. 39. in fine. Genes. c. 16. 2. 3. 4. Sirac. c. 30. 4. 6. §. 56. l. 1. in fin. l. 4. l. 2. de curat. fur. l. 12. §. 1. de inst. et curat. dat. l. 1. l. 2. C. de ingrat. lib. Novell. 115. cap. 2. Genes. c. 29. 9. c. 43. 2. 3. Et seqq. c. 45. 27. 28. c. 46. Sirac. id. c. 30. 4. 5. 6. adde Psal. 127. 3. 4. 5. §. 57. Genes. c. 45. 9. 10. 11. l. 1. C. de alend. lib. Et parentib. l. 8. §. ipsum. C. de bon. qua. lib. l. 5. C. de pat. pot. l. 1. in fin. de oper. liberi. l. si quis. de lib. agnos. *Ascan. Clem. effect. 17. de pat. potest. ubi ampliat et limitat. §. 58. Novell. 115. c. 3. c. 2. c. 3. d. l. 1. l. 2. C. de ingrat. lib. §. 59. d. Novell. 115. c. 2. c. 3. l. 5. l. 4. C. de pat. potest. l. 5. per tot. de agnos. Et alend. lib. Johan. c. 19. 27. *Matth. cap. 15. 45. Sirac. id. c. 3. 14. Gen. c. 42. 1. 2. Et seqq. c. 47. 12. 13. c. 44. 5. 11. c. 45. 9. arg. 1. *Timoth. c. 5. 4. c. 2. 15. vide Menoch. lib. 3. praf. 29. num. 20. 21. §. 60. Judic. cap. 14. 17. §. 61. 1. Sam. c. 22. 3. 4. §. 62. l. 3. §. 6. de mun. Et honor. §. 63. Menoch d. praf. 29. num. 20. 21. 22. 1. *Joh. c. 3. 16. Rom. c. 5. 7. 8. Genes. c. 37. 22. 26. facit Rush. c. 1. 17. c. 2. *Tob. c. 4. 3. 4. 5. Sirac. c. 7. 29. 30. 1. *Tim. c. 2. 15. c. 5. 4. §. 64. l. 2. l. 3. C. ne fil. pro pat. l. 5. §. parens. de agnos. Et alend. lib. §. 65. l. 4. l. 5. C. de patr. potest. l. ult. §. 4. C. de bon. qua. lib. l. 4. l. parentes. de injus. voc. l. 8. de probat. l. 1. l. 2. Et tot. tit. de obseq. parent. à lib. praf. *Sirac. cap. 3. vid. Menoch. lib. 5. praf. 11. *Mafcard. conclus. 897. Ephes. c. 6. 1. Coloss. c. 3. 20. Deut. c. 5. 16. c. 27. 16. Lev. c. 19. 3. Proverb. c. 23. 22. *Matth. c. 15. 4. c. 19. 19. De obedientia liberorum erga parentes, vid. Proverb. c. 23. 22. 25. c. 4. 1. c. 18. Luc. c. 2. 51. *Jacob. c. 1. 36. 37. Jerem. c. 35. 18. 19. Ephes. c. 6. 1. Coloss. c. 3. 20. de honore parentum debito, vid. Gen. c. 9. 23. 46. 29. c. 48. 12. Et 1. Reg. c. 2. 19. Heb. c. 12. 9. §. 66. arg. l. 4. de obseq. parent. Genes. c. 9. 23. 24. c. 46. 29. c. 48. 29. 1. Reg. c. 19. 20. §. 67. l. 28. §. 3. de lib. legat. l. 50. in fin. de legat. 1. adde 1. Reg. c. 19. 20. *Matth. c. 8. 22. *Joh. c. 19. 27. Menoch. lib. 6. praf. 57. §. 68. Proverb. c. 23. 22. Judic. c. 11. 36. 37. Luc. c. 2. 51. c. 15. 11. 12. Ephes. c. 5. *Matth. cap. 15. 4. l. 3. l. 4. C. de pat. potest. l. 1. l. pen. de obseq. parent. à lib. praf. stand. §. 69. l. filiusfam. 25. l. 35. de rit. nupt. in princ. *Instit. de nupt. l. 11. de stat. hom. §. 1. Et seqq. *Instit. quod cum eo l. fin. de oblig. Et act. Num. c. 30. 5. 6. Genes. c. 28. 1. 2. 3. Et seqq. c. 29. 19. 20. 27. 28. 2. Sam. c. 13. 27. c. 15. 8. 9. exempla vide in l. 9. de oblig. Et act. l. 6. l. ult. C. de bon. qua. lib. l. 2. de cast. pecul. l. 2. ad SC. Maced. num. 17. quod jussu. l. 22. de rit. nupt. l. fin. C. de in jus. voc. §. fin. *Instit. de pœn. tem. litig. *Ascan. Clem. cap. 6. effect. 3. de pat. potest. ubi variè limitat *Viv. lib. 1. opin. 122. §. 70. Gen. c. 9. 22. 23. 1. Pet. c. 2. 18. §. 71. *Levit. c. 19. 3. Proverb. c. 30. 17. §. 72. Gen. d. c. 9. 22. §. 73. l. 3. l. 4. C. de patr. potest. l. 1. C. de emend. propin. Deut. c. 21. 18. 19. Prov. c. 22. 15. c. 29. 17. c. 23. 13. 14. c. 13. Ephes. c. 6. 4. Hebr. c. 12.**********************

v. 9. *Sirac. c. 30. 13. §. 74. Exod. c. 20. 12. Dint. c. 5. 6. *Lav. vis. cap. 19. 3. Ephes. c. 6. 1. Coloss. c. 3. 20. Menoch. lib. 5. praf. 14. §. 75. l. 16. §. 1. de pœn. l. 1. C. de emend. propin. l. 3. l. 4. C. de pat. pot. Hebr. cap. 12. 7. *Sirac. c. 30. 17. 8. 9. Et seqq. Deut. c. 21. 18. Et seqq. 1. Sam. c. 3. 13. Prov. c. 3. 12. c. 13. 2. 4. c. 23. 13. 14. c. 19. 18. c. 29. 17. Genes. c. 34. 30. Menoch. lib. 2. arb. caf. 364. l. sed et si. §. ult. cum l. seq. ad L. Aquil. Potest etiam pro suo a bititio liberis castigandos judici offerre, l. 3. l. 4. C. de pas. pot. l. 2. ad L. C. rnel. de sicar. *Cujac. lib. 4. obs. cap. 12. Deut. c. 21. 18. 19. Heb. c. 12. 7. 9. 1. Sam. c. 2. 27. Et seqq. *Sirac. c. 30. 13. *Ascan. Clem. cap. 6. d. loc. deprehensam in adulterio filiam occidere potest, in inter liberos ad L. Jul. de adult. vide infra cap. de adult. §. 76. vide sup. cap. 26. §. 77. Gen. c. 49. 32. 33. c. 50. 1. 2. Et seqq. c. 25. 9. *Tob. c. ult. §. 78. l. 23. de his qui not. infam. Genes. d. locis. §. 79. *Auth. excipitur. Et seq. l. 6. non autem. l. ult. C. de bon. qua. lib. l. 37. §. ult. de neg. gest. l. 5. §. 7. de adm. sus. tit. *Instit. de legit. par. sus. §. 80. §. 1. 2. 3. *Instit. per quas pers. n. nob. adq. l. 8. §. ult. C. de secund. nupt. sus. C. de bon. mater. l. 6. l. u. i. Cod. de bon. qua. lib. Pinell. in l. 1. part. 2. C. de bon. matern. §. 81. l. 5. C. de pat. potest. l. 4. l. 5. C. de bon. qua. lib. l. 5. de lib. agnos. Et alend. sus. C. de ingrat. lib. Novell. 115. c. 2. c. 3. *Sirac. id. c. 3. 13. 17. Gen. c. 45. 9. 10. 11. *Athor. c. 7. 22. Menoch. lib. 3. praf. 29. num. 16. 17. Et seqq. §. 82. d. Novell. 115. cap. 3. *Clarus in §. testamentum. quest. 48. *Soarez in voce parentis. num. 13. recept. sent. §. 83. l. si infam. C. de jur. delib. *Ascan. Clem. de pat. potest. effect. 13. §. 84. in princip. *Instit. de pupill. subst. l. 1. l. 2. de vulg. substis. vide infra c. 48. §. 85. l. 9. §. 1. de compensat. l. 45. in pr. Et ult. de verb. oblig. l. frater à fratre. ubi *Coraf. de cond. ind. deb. §. 1. Et seqq. *Instit. quod cum eo. vide infra cap. 96. §. 86. l. in personam. ubi *Dd. de pact. Pinell. in l. 1. part. 3. num. 105. C. de bon. mater. *Clarus quest. 58. praf. quest. *Ascan. Clem. effect. 8. c. 6. d. loc. per l. sed si minus. §. filiofam. de injur. §. 87. l. qui in pte. iate. qui testam. fac. poss. *Instit. tit. quibus est perm. iss. iust. fac. *Ascan. d. loc. effect. 9. §. 88. l. tam. et §. 1. de donat. caus. mort. l. filiofam. d. e. *Clarus in §. vonatio. quest. 6. *Ascan. effect. 10. d. loc. §. 89. §. perm. issum. *Instit. de tutel. l. 2. de testam. tutel. l. ult. C. quand. sus. vel curat. §. 90. l. 8. de probat. d. §. perm. issum. §. 91. l. 8. de probat. sup. n. 25. §. 91. l. 5. si quis. §. 12. l. pen. de lib. agn. Et alend. §. 93. l. ult. si quis à parent. manumiss. arg. §. 2. *Instit. de his qui sunt sui vel alien. jur. Et 1. Pet. c. 2. 18. 19. §. 94. l. 1. in fin. de lib. exhib. Et duc. *Menoch. caf. 138. Genes. c. 30. 14. 15. Eph. c. 6. 4. Coloss. c. 3. 21. c. 4. 1. §. 95. Coloss. c. 3. 21. c. 4. Eph. c. 6. 4. §. 96. l. 5. *Druus. ad L. Pomp. de parricid. l. 2. ad L. Corn. de sicar. *Lunec. C. de emend. propin. l. 23. in fine. ad L. Jul. de adult. Pinell. part. 2. in rub. C. de bon. mater. num. 17. Coloss. c. 3. 21. 22. 19. §. 97. l. 35. si quand. §. 1. C. de inoff. test. §. 98. l. 8. quod met. caus. l. si pupillorum. §. si pater. de reb. cor. qui sub. tut. l. ult. C. de curat. fur. §. ult. *Instit. de noxal. act. *Alciatus reg. 1. praf. 1. 2. Et seqq. latè *Tiraquell. in prefatione l. 5. in unquam. verb. jam satis. num. 15. Et seqq. Cod. de revocand. donat. adde Genes. cap. 44. 30. 31.*********************************

- 12 **Onera** (98) patriæ potestatis contrà sunt, quæ parens ex officio liberis suis præstare tenetur. Unde liberijus & possessionem filiationis & legitimæ, ut vocant, habent (99): quâ tractatur & habetur filius, ut filius (100).
- 13 **Consistunt** autem hæc onera in cura liberorum & bonorum eorundem (101).
- 14 **Cura** liberorum consistit in eorundem educatione, institutione, gubernatione, providentia & defensione, quibus de liberorum salute parens est sollicitus (102); eosque amore naturali, majori quàm seipsum affectione & charitate prosequitur (103), & paterno affectu, quem nullus vincit (104), amat (105), & pro eximio Dei dono habet (106).
- 15 **Educatur** apud semetipsum, aliòve honestos, subministrando illis sumptus & alimenta (107) pro modo facultatum & arbitrio boni viri (108), & præstando impensas necessarias (109) ad honestas & utiles vitæ actiones (110), quibus Reip. & ecclesiæ aliquando inservire possint (111), & eos tempore matrimonii ineundi dotat (112).
- 16 **Instituit** in bonis moribus & liberalibus artibus, disciplinis & pietate (113), vel ipse parens, vel alius inoffensivus & insinuendus cum sumptibus necessariorum præstatione & erogatione tradit (114), pædagogos comitesque atque observatores, monitorèsve illis adjungit (115): decenter & moderate castigat, emendat (116), ne sint refractarii, immorigeri & obnoxii criminibus (117), domestica disciplina pietatis & bonorum morum regit & fideliter gubernat (118), in subjectione & obedientia continet (119), eosque quo ipsimet sibi victum quærere possunt (120), & pro salute eorum & peccatis declinandis orat (121), atque illis mirabilia Dei ejusque præcepta enarrat (122), Christo adducit (123), ad ecclesiæ seminarium (124).
- 17 **Defendit** & protegit parens liberos suos contra vim & injuriam (125), omniaque incommoda avertit & depellit (126), occasiones omnes quibus corpori eorum & valetudini damnum inferri, vel animus illorum corrumpi & seduci potest, removet (127), atque inprimis pro filiarum virginitate & salute est sollicitus (128), & sic liberos suos in suam protectionem, fidem & patrociniū recipit (129), non temerè abdicat (130), neque è domo propellit, aut invitos dimittit (131).
- 18 **Providet** liberis, dum bonum consiliū iisdem communicat (132), thesaurizat (133), & omnia quæ habet, communicat (134), seque vivente liberos substantiarum suarum dominos facit (135), eosque participes reddit status & familiæ suæ (136); insuper quoque sacra sua (137), dignitatem (138), famam, existimationem (139), originem, domicilium (140), mores, virtutes, quandoque etiam vitia paternæ (141), privilegia similiter, paucis exceptis, & nobilitatem communicat (142), de matrimonio tempestivè illis providet atque eosdem dotat (143), & è vivis decedens illos hæredes relinquit (144), & legitimam illis in suis bonis illibatam & salvam conservat (145), & optimè illis prospicit (146).

Curam bonorum liberorum suorum parens suscipit eadem administrando (147) sine necessitate rationum reddendarum (148), reserpto sibi usufructu in illis (149): quæ administratio consistit in procurandis & faciendis commodis & utilibus, atque incommodis contrariis avertendis & depellendis (150), & extenditur etiam ad dispositionem & ultimam voluntatem liberorum impuberum (151), & ad tutelam & curam liberorum in potestate parentis non existentium (152).

¶ 98) l. s. si quis. §. 12. l. pen. de lib. agnos. & alond. Geil. lib. 2. observ. 88. Menoch. lib. 2. cas. 501. & cas. 269. arbis. Anson. Faber jurisprudent. tit. 8. illat. 15. § 99) de quib. vid. Menoch. cas. 89. lib. 2. arb. & lib. 6. pref. 53. & 14. num. 37. & seqq. Mascard. conclus. 797. & sequentibus. Gabriel. tit. de presump. lib. 1. conclus. 14. § 100) Palcat. de nob. & sp. cap. 26. num. 3. Vasquez illustr. cont. cap. 85. num. 20. § 101) argum. l. 7. de curat. furios. l. 1. de tutel. l. 12. §. 3. de admin. tut. § 102) Job. cap. 1. 5. Esa. capite 40. l. 77. §. 2. 4. de legat. 2. l. ult. C. de curat. furios. l. 8. quod met. caus. § 103) l. ult. C. de curat. furios. §. ult. Insti. de nox. act. l. Divini. ad L. Pomp. de parricid. l. 3. C. de patria potest. d. l. 8. §. ult. quod met. caus. l. si pupillorum. §. si pater. de reb. sor. qui sub. l. amicissimos. §. Lucine. de excusat. tut. l. pen. §. Julianus. quod fals. tut. lae. Tiraquell. in l. si unquam. num. 7. & seqq. & in pref. num. 25. & sequentibus. C. de revocand. donat. Menoch. lib. 6. pref. 56. 1. Timoth. cap. 5. Math. c. 7. 9. Genes. cap. 37. 33. 34. 35. cap. 45. 27. 28. cap. 46. 29. 30. c. 42. 38. cap. 43. 14. c. 44. 30. 31. 2. Sam. c. 12. 26. 27. c. 28. 33. c. 19. 4. Esaia cap. 49. 15. § 104) l. ult. Cod. de curat. furios. l. 27. C. de epif. aud. l. 9. C. de impub. & aliis subdit. §. ult. Insti. de nox. act. Math. cap. 7. 9. 1. Timoth. c. 5. § 105) Tit. cap. 2. 3. 4. 4. & alleg. sup. § 106) argum. Genes. c. 33. 5. cap. 48. 9. Psalm. 127. 3. § 107) l. 1. l. 4. l. 5. de agnos. & alond. lib. l. ult. §. 5. C. de bon. qua. lib. l. 1. §. 3. de justit. & jur. Geil. lib. 2. observ. 88. Menoch. lib. 2. cas. 269. & lib. 6. pref. 56. Gabriel. lib. 2. tit. de aliment. conclus. 1. Hartmannus ab Epping. lib. 2. obs. tit. 36. obs. 1. & seqq. Johan. Baptist. Pontanus de aliment. cap. 9. Petrus Fridor. lib. 2. de mand. cap. 54. Arian. Clem. effect. 17. num. 8. & sequentibus. de patria potest. ubi ampliat & limitat. 1. Timoth. cap. 5. 10. c. 2. 15. Exod. cap. 2. 9. 10. 11. c. 21. 9. 10. Gen. cap. 3. 16. 17. Ephes. c. 6. 1. 2. 3. 4. 2. Corinth. c. 22. 14. 1. Chron. cap. 28. 9. § 108) l. s. §. 7. 10. 19. de lib. agnos. & alond. l. 3. ubi pupill. educat. Menoch. lib. 2. cas. 501. num. 3. 4. 10. & cas. 170. arb. jud. & lib. 4. pref. 157. num. 14. & seqq. § 109) d. l. s. §. 2. non tantum. de lib. agnos. & alond. Ephes. c. 6. 4. Deut. c. 6. 7. Psalm. 44. 2. Tobia c. 4. c. 10. l. ult. §. ipsum. C. de bon. qua. lib. § 110) Philip. cap. 2. 4. 5. 6. Ephes. c. 4. 16. 26. Siracid. c. 30. 1. 2. 3. 13. 1. Cor. cap. 10. 24. cap. 12. 25. 26. c. 13. 5. § 111) l. 1. §. 15. 16. de ven. in possess. miss. l. 14. §. 4. de muner. & honor. l. 2. C. de indist. vid. toll. l. 1. in fine. ad L. Jul. majest. 2. Sam. cap. 10. 12. Nehem. c. 4. 14. c. 1. e. 2. Non tenetur alere, quando ipsi habent unde alii possent. Color. de aliment. lib. 1. cap. 2. num. 79. & seqq. per l. s. §. 7. l. ult. §. 5. de lib. agnos. & alond. § 112) Exod. cap. 21. 9. 10. Judic. cap. 1.

12. 13. 14. § 113) l. 13. l. 19. §. 1. C. de heres. & Manich. Novell. 115. c. 2. l. 2. l. 3. l. ult. ubi pupill. educ. l. 1. §. 1. caeat. C. de rei ux. act. l. ult. §. ipsum. §. filius. C. de bon. qua lib. 1. Timoth. c. 5. c. 13. Deut. c. 11. 19. 20. c. 6. 10. 21. c. 32. 46. Exod. c. 12. 27. c. 13. 8. 14. Proverb. c. 31. 1. 2. Siracid. c. 30. 1. & seqq. Eph. cap. 6. 4. § 114) l. 1. §. 10. de vent. inspic. l. 3. l. 4. ubi pup. educari. l. 15. de negot. gest. l. 27. & seqq. de rei vind. l. 2. ad SC. Maced. d. de bonis. §. non solum. de Carbon. ed. l. 50. fam. herisc. latè Menoch. lib. 2. arb. cas. 501. num. 7. 8. § lib. 4. praf. 191. Eph. c. 6. 4. Matth. c. 7. 9. 1. Tim. c. 5. 10. Gen. c. 4. 9. 10. 11. § 115) l. 15. §. 15. 16. 19. l. 1. §. 2. de inur. l. 2. l. ult. ubi pupill. educ. § 116) 1. Sam. c. 3. 13. Heb. c. 12. 7. Genes. c. 34. 30. Proverb. c. 13. 24. c. 19. 18. cap. 29. 15. 17. c. 23. 13. Siracid. c. 30. 1. Sam. c. 3. 13. Deut. c. 21. 18. & seqq. C. de emend. propin. l. fin. si quis à parent. manum. §. fin. Inst. de nox. action. Ascan. Clem. de pas. potest. c. 6. effect. 1. num. 13. 14. Judic. cap. 21. 20. Genes. c. 34. 1. 2. & seqq. § 117) Tit. c. 1. 6. 2. Timoth. c. p. 3. 2. § 118) Proverb. c. 13. 1. c. 19. 18. Siracid. c. 30. per tot. Act. c. 10. § 119) 1. Tim. c. 3. 4. Siracid. d. c. 30. Prov. c. 22. 15. cap. 23. 13. 14. § 120) l. ult. §. ipsum. C. de bon. qua lib. l. 5. §. item. ubi Bart. de lib. agnos. & alend. l. 9. C. de pas. pot. Gothoff. in d. l. 9. usque ad tempus arbitratium, quo se alius liberi exhibere possunt, & illis utitur esse. Vide Ascan. Clem. effect. 17. num. 31. 32. d. loc. per l. 5. §. sed si filius. ubi Bart. de lib. agnos. & alend. § 121) 2. Sam. c. 12. 16. 1. Chron. cap. 29. 19. Job. c. 1. 5. 2. Chron. c. 22. 12. § 122) Psalm. 78. 2. 3. 4. & seqq. Deut. cap. 6. 7. 8. & seqq. Exod. c. 13. 14. 15. Genes. c. 18. 19. & seqq. § 123) iuxta illud Marci cap. 10. 13. 14. 15. 16. 17. § 124) Psalm. 144. 12. Eph. c. 2. 21. § 125) l. 17. §. 18. §. 10. & seqq. de inur. l. 30. de adm. tutor. l. 28. C. d. i. l. ult. ubi pup. educ. l. 7. de curat. fur. l. 14. de off. presid. Nebem. e. 4. 14. Siracid. cap. 7. 24. Deut. c. 22. 15. 16. 17. 18. 1. Timoth. c. 5. 10. Proverb. c. 24. 11. 12. Act. c. 7. 24. 25. Genes. c. 14. 14. § 126) arg. l. 30. l. 39. §. 3. l. 47. §. 2. de adm. tut. l. ult. ubi pupill. educ. tit. C. si tut. vel cur. non gess. § 127) l. 7. de cur. furios. l. 12. §. 3. de adm. tut. l. 14. de off. presid. Sirac. c. 26. 13. 14. & seqq. c. 42. 10. & seqq. § 128) Siracid. d. cap. 42. 10. & seqq. cap. 7. 24. 25. cap. 26. 13. 14. § 129) d. l. 7. & l. 1. C. us ad suum patrocini. lib. 11. § 130) l. 6. C. de patria potest. ubi Gothoff. l. 132. de verb. oblig. Novell. 115. c. 2. § 131) vid. tit. Inst. de exhared. lib. Novell. 89. c. 11. Novell. 115. c. 2. c. 3. d. l. 132. § 132) l. nec in ea ad L. Jul. de adul. § 133) l. 13. §. 2. Cod. de legit. hered. l. 7. in fine. si tab. test. nul. ext. und. lib. 50. §. 2. de bon. liber. l. 7. de bon. damnat. 2. Corinth. cap. 12. 14. Luc. c. 15. 12. 13. c. 20. 14. Galat. c. 3. inf. c. 4. 7. Alciat. reg. 1. praf. 8. & 14. § 134) l. 9. si cum de compens. l. 29. l. 56. §. 2. l. 130. de verb. obligat. arg. §. item. Inst. de inus. stip. 2. Chron. c. 21. 3. Luc. c. 15. 12. 13. 31. Gen. c. 24. 30. c. 25. 5. 6. § 135) l. 11. ubi Cujac. de lib. & post. hared. inst. §. 2. Inst. de hered. qual. & diff. Galat. c. 3. inf. c. 4. 7. Luc. c. 15. 12. 13. 31. Genes. d. c. 31. 14. 15. § 136) l. 19. cum de stat. hom. l. 195. §. ult. & l. seq. de verbor. sign. l. 3. l. 6. l. ult. l. 8. de cap. minut. §. sed hodie. Inst. de a. o. p. 1. Timoth. cap. 5. 8. Mascard. conclus. 1152. § 137) l. 2. l. 3. C. de bon. mater. Ascan. Clem. effect. 7. c. 6. de patria pot.

quibus sacris solvebantur emancipati, l. 1. C. de off. praetor. l. emancipati. C. de legit. hered. § 138) l. 2. de decur. l. 6. l. 8. de senat. Hesom. quaest. illustr. 20. Tirraquell. de nobil. c. 18 & c. 16. Reatus patris liberis non obest. l. 3. §. 9. de muner. tit. C. ne fil. pro pas. l. 6. & seqq. de senator. vid. Deut. cap. 5. 11. Exod. c. 20. 5. Ezech. c. 18. & Petrus Martyr. 1. Reg. c. 7. in fine. Dem. c. 24. 16. 17. § 139) l. 17. §. 18. 19. §. 10. & seqq. l. 1. §. 3. 4. 5. de inur. l. 6. l. 8. de senat. Siracid. cap. 44. 9. 10. 11. cap. 46. 15. 16. cap. 3. 11. & seqq. § 140) l. 6. l. 1. l. 17. l. 22 ad municip. l. 3. Cod. de munic. & originar. § 141) l. quod si nobis. §. mancipia. de ad. ed. l. 5. §. filii. C. a. l. Jul. majest. l. 11. C. de adquir. possess. 1. Cor. cap. 7. 14. Roman. cap. 5. 12. & sequentib. Act. c. 7. 51. 52. Siracid. cap. 46. 12. cap. 44. 7. 8. 10. Matth. cap. 7. 16. 17. cap. 12. 34. c. 3. 7. Menoch. lib. 1. praf. 15. num. 24. 25. lib. 5. praf. 33. lib. 6. praf. 58. Mascard. conclus. 1072. num. 12. 13. 14. 15. Tirraquell. de nobil. cap. 20. num. 21. Menoch. latè lib. 5. praf. 33 & 58. § 142) l. hujus. qui pot. in pign. l. 2. §. si vir. ad SC. Syll. l. 2. §. 1. l. 3. 4. 5. 6. de usu & habit. l. 8. & seqq. de senat. l. 5. l. 6. de relig. & sum. pi. fun. Frider. lib. 3. c. 19. num. 12. de cons. caus. Menoch. lib. 2. arb. cas. 379. num. 8. Sirac. cap. 46. 15. c. 44. 7. 8. 10. 2. Timoth. c. 1. 5. 6. Matth. c. 12. 34. c. 3. 7. Act. cap. 7. 51. 52. 53. vide Tirraquell. de nobil. c. 15. § 143) l. 19. de rit. nupt. l. ult. C. de dot. promiss. l. 5. §. 12. de jur. dot. l. 34. de neg. gest. Menoch. lib. 4. praf. 189. Ascan. d. loc. effect. 17. ubi limitat, Siracid. cap. 7. 24. 25. cap. 42. 10. 11. 12. Jerem. cap. 29. 6. Gen. cap. 34. 3. c. 28. 1. cap. 21. 21. cap. 34. 4. Judic. cap. 28. 1. 3. 14. Josu. c. 15. 16. & sequentib. Ruib. c. 2. c. 3. § 144) §. 2. Inst. de hered. qual. & diff. §. 2. Inst. de hered. qua lib. in testat. l. 6. de bon. damn. l. 8. l. 15. de inoff. testam. Novell. 118. c. 1. c. 2. Inst. de exhared. liberorum. Deut. cap. 21. 17. Luc. cap. 15. 12. Genes. cap. 31. 15. cap. 15. 3. 4. cap. 21. 10. Roman. cap. 8. 17. Galat. cap. 4. 30. Menoch. lib. 2. arb. cas. 501. num. 13. & sequentib. Ascan. Clem. effect. 16. d. loc. § 145) Novell. de viani. & sem. l. Ascan. d. loc. effect. 16. § 146) Genes. cap. 27. 2. ubi Martyr. 2. Reg. cap. 20. 1. 2. § 147) l. 6. §. 2. C. de bon. qua lib. ubi Pinell. part. 2. in l. 1. Ascan. Clem. effect. 12. §. 1. Inst. per quas personas nobis adquir. unde rectè parent. de peculo filiam. convenitur. l. pr. de cast. pecul. § 148) d. l. 6. §. 2. l. 5. §. 7. de admin. tut. l. 28. §. 3. 4. l. 8. l. 9. l. 20. §. 1. de liber. legat. Pet. Frid. lib. 2. de mand. ap. 49. Pinell. d. loc. § 149) Ascan. d. loc. num. 8. 9. Pinell. d. loc. num. 27. & seq. § 150) d. l. 6. §. 2. C. de bon. qua lib. l. 30. l. 39. de adm. tut. l. 11. l. 28. Act. tit. l. ult. ubi pupill. educ. tit. C. si tut. vel curat. non gess. vide infra c. 97. § 151) l. 20. de reb. auct. jud. off. d. l. 2. l. 20. de vulg. subst. Inst. tit. de pupill. subst. quod testamentum dicitur partim patris, partim filii. Inst. d. tit. § 152) §. permissum. Inst. de tuel. tit. de test. tit. Ascan. effect. 14. d. loc.

Hac commoda & onera patrie potestatis etiam matri quoad certa capita communicantur (153), nimirum quoad pietatem, reverentiam, castigationem & obedientiam (154), officia pietatis, & obsequia (155), educationem & alimenta (156), quoad jus succedendi (157) & administrandi impuberis pupilli bona (158), & alia

& alia nonnulla (159), inprimis verò quoad affectionem & amorem naturalem (160).

21 Statum quoque libertatis mater penè sola liberis communicat, si modò alterutro tempore conceptionis, aut partus, eadem libera est (161): sed & proles matri ante partum onerosa, in partu verò dolorosa: post partum laboriosa, & post mortem luctuosa (162). Laboriosa propter lactationem, quam sola mater exhibet (163).

¶ 153) *Ascan. Clemens de pat. pot. c. 4. num. 18. argum. l. appellatione. de verborum signif. Gabriel. conclus. 17. num. 4. tit. de testib. Deuteron. c. 21. 18. 19. Pro Verb. c. 23. 22. c. 10. 1. 6. 15. 20. 6. 17. 25. ¶ 154) Exod. c. 21. c. 20. tit. de obseq. par. à lib. prest. l. 1. l. 9. l. 10. d. 1. l. 4. de curat. furios. l. 4. de in jus voc. l. 3. l. 4. l. 5. C. de pat. pot. ¶ 155) l. 5. §. 15. 27. de agnos. §. alend lib. ¶ 156) d. l. 5. §. 2. 14. l. 1. l. 2. de agnos. §. alend lib. l. pen. C. de pat. pot. l. 1. l. 2. l. 3. C. de infant. expos. Cujac. lib. 19. obs. cap. 40. 2. Macch. c. 7. 28. Mater enim ad triennium usque infantem lactare tenetur, d. l. pen. 2. Macchab. d. cap. 7. 28. & seqq. Gothofred. in d. l. pen. ¶ 157) l. 8. de inoff. testam. tit. Inst. eod. Novill. 218. cap. 2. 3. l. 7. in fin. und. lib. Num. c. 27. ¶ 158) 102. tit. Cod. quand. mul. tutel. off. fungi possit. ¶ 159) vid. l. pen. de fideicom. lib. l. 1. l. 2. qui pot. tut. vel curat. l. 2. ad SC. Terryll. l. 2. de confirm. sus. l. 2. C. d. t. l. 10. Cod. de legit. hered. Pet. Greg. lib. 11. syntagm. cap. 7. ¶ 160) l. 1. in fin. de susp. tut. l. si mater. Cod. de inoff. testam. l. 1. §. taceat. Cod. de rei ux. act. l. 1. l. 3. de just. & jur. l. 15. de inoff. testam. l. 7. de ben. damnas. ¶ 161) vid. tit. Inst. de ingenu. Gajum lib. 1. tit. 4. Ulpian. tit. 5. l. imperator. de stat. hom. l. 2. ne de stat. defunct. l. Severus, de decurionib. Exod. cap. 21. 4. Esth. cap. 8. 10. Galat. cap. 4. 31. 24. Tiraquell. de nobil. cap. 18. num. 25. & seqq. per l. nati. C. de decur. lib. 10. l. ne distinctus. l. ult. Cod. de agricol. & censit. lib. 11. ¶ 162) l. assiduus. Cod. qui pot. in pign. 1. Sam. cap. 1. 21. & seqq. 2. Macch. cap. 7. 28. & seqq. Siracid. c. 7. 27. 28. ¶ 163) l. 1. de Tiraquell. de nobil. cap. 20. num. 78. & seqq. 1. Sam. c. 1. 23. Genes. cap. 21. 7. 8. Plutarch. de educat. liber. Gell. lib. 12. c. 1. Pet. Gregor. lib. 11. syntag. cap. 7.*

Cap. 31. De potestate administratoria, correctoria & clientelari. ¶

- 1 Administratoria potestatis commodum.
- 2 Onus ejusdem in quibus consistat.
- 3 Cura quid.
- 4 Educatio persona in quibus.
- 5 Insuper.
- 6 Defensio.
- 7 Rerum administratio.
- 8 Officium administratorum horum.
- 9 Jus ipsorum in bona pupillorum.
- 10 Tutoria potestas qua.

- 11 Pupillus quis.
- 12 Curatoria potestas quid.
- 13 Curatoria plena, qua.
- 14 Non plena potestas curatoria quid, & ejus species.
- 15 Correctoria potestas quid.
- 16 Moderatoria in propinquos.
- 17 Moderata castigatio qua.
- 18 Potestas correctoria in discipulos.
- 19 Reverentia correctoribus debita.
- 20 Potestas clientelaris quid.
- 21 Clientes quinam.
- 22 Commodum hujus.
- 23 Onus illius.

Explicatà potestate domesticà, sequitur de potestate administratorià & moderatorià, l. 1. de tutel. l. 1. ad L. Falcid. l. 2. de curat. furios. §. 4. Instit. de curat. in princ. Inst. de tutel.

Hujus potestatis commodum est exiguum, onus 1 verò permagnum, auct. sicut. Cod. de legis. suc. l. 1. v. 1. onera. de excusat. sus. Galat. cap. 4. Exod. cap. 22. 22. vide infra c. 92.

Onus ejusmodi & officium consistit in faciendis 2 iis, quæ pertinent ad curam personæ alicujus, & rerum ejusdem administrationem, l. 12. §. 3. l. 18. l. 43. §. 1. de admin. tut. §. 17. datuo. Instit. de excusat. sus. Galat. cap. 4. Unde inspectores & administratores dicuntur illi, qui hanc potestatem habent, & instar parentum esse. Vide infra c. 92.

Cura est diligens & fida gubernatio & moderatio 3 personæ ejus, quæ est sui juris, atque in vita rectè & commodè instituenda, sibi ipsi, propter infirmitatem judicii, vel corporis invaletudinem, consulere & præesse nequit, sed alieno ductu & administratione indiget, Galat. c. 4. §. 4. Inst. de curat. §. 6. Instit. de Attil. tut. l. 2. l. 1. l. 7. de curat. furios. l. 12. §. 3. de adm. tut. l. 14. de offic. prasid. l. 12. de tut. & curat. dat. ab his.

Cura ejusmodi occupatur in personæ educatione, institutione & defensione, l. 7. consilio. l. 2. de curat. fur. & aliis extra minor. l. 20. de rit. nupt. l. 12. §. 3. de admin. tut. l. 14. de offic. prasid. l. 1. 2. 3. ubi pupill. educat. vide infra c. 92.

Educatio personæ fieri debet in loco honesto, alimentis honestis, necessariis, pro modo facultatum atque conditione & statu personæ quæ curatur, l. 1. §. 2. ubi pupill. educat. l. 1. l. 3. Cod. de alim. pupill. prestand.

Institutio fieri debet per prædagogos, præceptores, 5 etiam mercede conductos, si fieri potest, l. 3. l. 4. ubi pupill. l. 12. §. 3. de admin. tut.

Defensio est vis & injuriæ illatæ propulsatio, atque in patrocinium & protectionem susceptio, l. 30. l. 10. de administ. tutor. unde eo vlati tutela dicitur, l. 1. de minorib. l. 7. §. 10. solus. matrimon. l. 14. de offic. prasid.

H 2

- 7 Rerum administratio, est bonorum & negotiorum utilium & necessariorum personæ miseræ suæque fidei commissa, suscepto & expedito, quæ administratori huic tanquam bono patrifamil. & domino incumbit, *L. 7. §. 3. pro empt. l. 27. sus. de adm. sus. l. 56. §. pen. de furs. vid. infra in cap. 92.* Succedunt enim hi administratores in locum patris, atque officia paterna præstant suæ fideicommiss. personis, *L. orphanotrophos. C. de episc. & cler. Syracid. c. 4. 10. 21. Proverb. cap. 4. 1.* unde quodammodo domini rerum sibi commissorum dicuntur, *L. 27. tutor. de adm. sus. l. 7. qui fundum. §. 3. pro empt. l. 21. §. 7. quod vi aus clam. l. 20. tutor qui. de adm. sus. l. 3. de tutel. Galat. c. 4. & Exod. cap. 22. 22. Syracid. d. cap. 4. 10. & quasi patresfam. d. l. 33. l. 2. de adm. sus.* Ratio petenda est ex *L. 4. §. fin. rem pupill. salu. fors. L. consilia. C. de curas. furios. l. 1. de minorib. l. 2. qui per. sus. vel curas.* Hæc potestas, statum & jus personæ impuberis, vel minoris non minuit, neque in corpus, vel vitam ullum jus parit, sed solum administrationem concedit, *Donell. lib. 3. comm. c. 12.*
- Administratio hæc potestas, est tutoria, vel curatoria,
- 10 Tutoria, quæ etiam tutelarior dicitur, *L. 4. videamus. de in litem jurand. l. 3. in dubium. C. de sus. vel curas. qui factis non deder. est constituta, ad pupillum, etiam invitum, l. 6. de sus. & curas. das. tuendum, & res ejusdem universas administrandas, l. 30. l. 2. §. 3. de adm. sus. l. 8. C. de nups. l. 7. de curas. furios. Galat. c. 4. 1. 2. 3.*
- 11 Pupillus est impubes sui juris, patris potestati exemptus, qui seipsum defendere nequit, *l. 239. pupillus. de verb. signif. §. 1. Inst. de tutel.* etiam divino jure nobis commendatus, *Exod. cap. 22. 22. Deut. cap. 34. 17. 26. cap. 27. 19. Psalm. 82. 3. Zach. cap. 7. 10. Jacob. cap. 1. 27. Syracid. c. 4. 10.*
- 12 Curatoria potestas est principaliter concessa ad administrandas res & bona puberum minorem 25. annis volentium, *§. item in viris. Inst. de curas. sive eorum quoque, qui eis æquiparantur, furiosorum, prodigorum, mutorum, cæcorum, surdorum, fatuorum & alio morbo corporis, vel mentis laborantium, §. 3. 4. Inst. de curas. l. 5. de rog. jur. tit. de curas. furios. qui rebus suis superesse non possunt. d. §. 4. l. 2. §. ult. de sus. & curas. das. ab his. l. 2. de curas. furios.*
- Curatoria hæc potestas est plena, vel minus plena.
- 13 Plena est, quæ bonorum, corporis & salutis personæ curam & administrationem plenam sustinet, *l. 48. de adm. sus. Donell. lib. 3. comm. cap. 17.* qualis est cura furiosorum, prodigorum, mutorum, cæcorum, surdorum, dementium, fatuorum, *l. 1. l. 7. & tot. tit. de curas. furios. & similibus, qui rebus suis superesse non possunt, l. 2. §. 3. de curatoribus furios. §. 4. Inst. sus. de curas.*
- 14 Non plena est, quæ rerum sibi creditarum & commissarum, saltem custodiam commissam & demandatam habet, atque ex his earum, quæ deteriores futuræ sunt, distractionem, *l. 12. hic qui. de sus. & curas. das. ab his. l. 2. de curas. furios.* Vocatur custodia & cura bo-

norum, *Donell. lib. 3. comm. cap. 17.* per consequentiam etiam personam bonorum dominam respiciens, *l. 2. & seqq. de curas. lon. dand. vide infra c. 92.*

Tantum de potestate privata, quæ tribuit jus in personam & rem ejusdem: sequitur de illa, quæ in personam duntaxat competit, cujus delicta levia, animadversione privata corrigit & mores moderatur, defensionemque suscipit, *l. 16. §. 1. de jan. Lunis. Cod. de emend. propin. quare commodum exiguum, onus verò majus habet.*

Ejusmodi potestas est duplex: correctoria, vel clientelaris.

Correctoria, est morum inspectio & emendatio **15** monendi & docendi causâ data in minores 25. annis, etiam invitos, qui ut plurimum alieno ductu & moderatione indigent, ut discant artes honestas, bonos mores, & sibi moderari, juvenilesque cupiditates, nec non turpia & noxia fugere, atque rectum cursum in vita tenere. *De hac vide Tit. c. 2. 6. 1. Pet. cap. 5. 5. tit. Cod. de emendat. propin. l. 5. sed etsi. §. 3. l. 6. ad L. Aquil. l. 17. locum. §. 1. l. 27. §. 2. de usufr. l. 14. §. 44. & seqq. l. 7. de injur. l. 16. §. 2. de pœn. Syracid. cap. 11. 8. cap. 12. 1. 2. Timoth. cap. 2. 22. Tirraquell. de jur. primogen. in prefat. num. 141. & sequentibus* quæ dicitur magistra honestatis & custos, *Tu. cap. 2. 3. & seq. emendatio & disciplina, d. l. 5. §. 3. ad L. Aquil. tit. C. de emendat. propinquo.*

Hæc moderatoria & correctoria potestas est duplex: concessa in propinquos, vel discipulos.

In propinquos minores 25. annis, propter lubricum **16** & infertiam ætatis permittitur propinquis senioribus, hoc est, majoribus 25. annis, quæ propter necessitudinem & affectionem, seu *prop. l. 2.* naturalem, quam ex minoribus habent, eosdem leviter delinquentes ex remeritate, intemperantiæve juvenili, à turpitudine revocare, eosque jure patrio corrigere, & privatâ animadversione minora & leviora ipsorum errata, non atrociter punire & reprehendere possunt. *De hac vide 1. Pet. cap. 5. 5. 1. Timoth. cap. 5. 4. 8. 9. Matth. cap. 7. 9. Tit. cap. 2. 3. 4. 5. Num. cap. 8. 26. Exod. cap. 18. 17. 19. 24. Proverb. cap. 23. 13. 14. l. 1. C. de offic. official. lib. 12. & l. 1. Cod. de curas. furios. tit. Cod. de emendat. propin. l. 77. §. 24. de legat. 2. §. ult. Inst. sus. de noxal. act. de cura minorum fratrum, fratribus commendata, vide Num. cap. 8. 26. Genes. cap. 4. 7. 9. cap. 27. 31. 39. 42. Ruth cap. 3. 1. 5. Exoff. d. cap. 18. 17. 19. 24. Tirraquell. de jur. primig. in prefat. num. 171. & seqq.* quæ moderata dicitur castigatio, judicis arbitrio relinquitur, *Adamoeb. cap. 364. num. 13. 14. per d. l. 5. §. ult. ad L. Aquil.* Hinc **17** seniores verò filii vocantur, *1. Timoth. cap. 5. c. 1. 2. 3. 4. c. 1. 18. 1. Corinth. cap. 4. 15. Johan. cap. 19. 26. 27. cap. 6. 5. 8. 2. Reg. cap. 13. 14. cap. 2. 12. Tit. cap. 2. 3. 4.* Qualis hæc potestas apud Judæos fuerit, vide *Num. cap. 11. 16. & seqq. Deut. cap. 21. 2. cap. 13. 9. Genes. cap. 27. 31. 39. 42. Matth. c. 15. 2. 1. Timoth. cap. 5. 2. Timoth. cap. 4. Syracid. cap. 25. 6.*

Potestas

- 18 Potestas correctoria in discipulos conceditur doctori, rectori, præceptor, ecclesiæ pastori, quæ disciplinæ suæ commendatos, pietate, literis, bonis moribus & virtutibus informare & imbuere possunt, leviter castigare ad pigritiam excutiendam, ad proterviam, leves & vagos ætatis impetus reprimendum, ad corrigendum delicta, & ea faciendum, quæ filius suo parenti præstare tenetur, de quibus vid. l. 17. quid. §. 3. de ad. edit. l. 5. §. 3. l. 6. ad L. Aquil. tit. C. de emend. propinq. Tit. c. 2. 2. 3. 4. 2. Tim. c. 4. 1. Cor. c. 4. 19. 20. 21. & seqq. Prov. c. 13. 24. c. 22. 15. cap. 23. 13. c. 19. 18. Daniel. cap. 13. 3. c. 2. 47. Matth. c. 5. 19. 1. Tim. c. 5. 1. Petr. c. 5. 5. Hebr. c. 12. 7. l. 17. §. 1. l. 6. l. 27. §. 1. 2. de usufr. l. 13. §. 4. locat. Menoch. cas. 364. num. 10. 11. arb. jud. Clar. quæst. 56. §. fin. Unde his informatoribus debetur honor, reverentia & obedientia, 1. Tim. c. 5. 2. 3. 4. 17. Dan. c. 12. 3. c. 2. 47. l. 17. §. 1. l. 27. §. 2. de usufr. Matth. cap. 23. 1. 2. 3. & seqq. remuneratio, l. unic. Cod. de profess. lib. 12. Galat. cap. 6. 6. 1. Corin. cap. 9. 7. 8. l. qui filium. ubi pupill. educ. l. Attilius. de donation.
- 20 Potestas clientelaris est, quæ competit dominis protectoribus in clientes, l. 89. de furt. Casar. libr. 7. comment. de bello Gallico. Valer. Max. libr. 2. c. 1. tit. C. ut nemo ad suum patrocini. lib. 11. Vocatur aliàs clientela, patrociniū, protectio, defensio, & ceteris, tit. C. de domestic. & protect. lib. 12. Geil. lib. 2. obs. 54. l. 1. l. 2. C. de excus. mun. lib. 10. Zoannes. part. 1. num. 86. & seqq. de defens.
- 21 Clientes sunt, qui administrationem rerum suarum habentes, sui que juris existentes, Pet. Frid. lib. 2. c. 14. l. 7. de capt. & poss. revers. Gellius libr. 15. cap. 13. ex justa & probabili causa, in potentioris alicujus patrociniū, tutelam, protectionem, fidem & fœdas sunt suscepti modo legitimo, Pet. Frid. de mand. d. lib. 2. cap. 14. Geil. lib. 2. obs. 54. Pet. Gregor. lib. 11. c. 11. de Republ. & lib. 14. sym. c. 10. Cujac. ad L. ut nemo ad suum patrocini. fecit. lib. 11. ubi clientes desinit, qui se suar. bona tuenda & defendenda potentiori addicunt. Vocantur aliàs homines ligii, ab eligendo patrono, vel quod seligabant amicitia patroni, Cæsar devotos vocat, alibi suscepti, adfectæ, vel familiares dicuntur, Paul. libr. 5. sentent. sis. 25. §. 1. l. quidam 132. de verbor. oblig. l. 6. §. 5. C. de his qui ad eccl. confug. l. 4. C. de dignit.
- 22 Commodum hujus clientelæ est debitus à clientibus patronis suis honor, reverentia & obsequium: quibus addo annuum salarium, quod clientes promiserunt patronis, fidem & auxilia in periculis, sumptus ad defensionem & protectionem necessarios, Frid. d. loc. nu. 8. quamvis operas clientes suis protectoribus non debeant, neque subjectionem & jurisdictionis exercitium admittere teneantur, Geil. & Frid. d. loc.
- 23 Onus clientelæ est defensio à protectore suscipienda in periculis, auxilium, assistentiaque, quam etiam non rogatus præstare tenetur & invitus quoque, Pet. Frid. d. c. 14. num. 10. & ult. ita, ut protectione domini ab aliorum injuriis tuti esse possint in capite & foribus, l. 1. C. ut nemo ad suum patroc. Bodin. libr. 1. c. 7. de Republ.

Menoch. cas. 182. Pet. Greg. lib. 11. c. 11. de Rep. Ideoque clientes æqualis conditionis cum libertis facit, J. C. in l. 5. §. 1. de his qui de jacer. & familiae adscribit, l. 11. §. 1. de pœn. l. 3. de usu & habit. vid. Menoch. lib. 2. arb. cas. 182. num. 10.

Hujus loci sunt tit. Inst. de tutel. & seqq. tit. de administ. tut. tit. ubi pupill. educ. tit. Inst. de curat. tit. de curat. furios. tit. de rebus eor. qui sub tut. vel cur. tit. de curat. bon. dand. tit. C. de emend. propinq. tit. Cod. de domest. & protect. & infra vid. c. 57. 58. 59. & c. 51. & lib. 2. c. 10.

Cap. 32. De potestate publicâ universali.

- 1 Publica potestas quid.
- 2 Territorium illius quid.
- 3 Publica universalis potestas.
- 4 Ejus appellationes varis.
- 5 Jura & negotia regni qua.
- 6 Administratio ecclesiastica quid.
- 7 Administratio civilis quid.
- 8 Administrationis spectantis disciplinam externam subjecta.
- 9 Ad commoditatem vite spectantis subjecta.
- 10 Administratio rerum publicarum quid.
- 11 Bona Reipubl. qua.
- 12 Horum bonorum species.
- 13 Horum administratio.
- 14 Causa erogationum & impensarum publicarum.
- 15 Administratio publica respiciens res privatarum.
- 16 Bona subditorum quantum.
- 17 Personarum seu subditorum cura publica in quibus.
- 18 Cura personarum miserabilium.
- 19 Cura boni regiminis, & species publica potestatis.
- 20 Potestas monarchica quid.
- 21 Aristocratica potestas quid.
- 22 Democratica quid.

DE privata potestate hæc usque diximus: sequitur de publica, vide sup. c. 27. n. 4.

Potestas publica est, quæ data est alicui à corpore I confociationis, Covarru. pract. quæst. c. 1. n. 2. 3. 4. c. 4. 3. Vasquez illust. quæst. lib. 1. c. 8. c. 18. c. r. c. 2. Dem. c. 17. 14. & seqq. Judic. c. 8. 2. 23. c. 9. 6. c. 11. 2. 20. & seqq. 1. Som. c. 8. l. 1. de constitut. princip. l. 2. §. 33. de orig. jur. cum territorio, ad negotia, res & personas corporis confociati, curandum & administrandum, arg. l. 13. l. 19. l. 6. l. 9. l. 11. 12. de offic. presidis. Rom. c. 13. 4. & seqq. Enoch. c. 18. 17. 22. Dem. c. 1. 4. 12. Num. c. 11. 17. 18. l. 2. §. 33. de orig. jur. Novell. 60. cap. 2. & Novell. 85. vide qua dicitur in Polis. cap. 18. & seqq.

Territorium in genere est locus, seu universitas a- 2 gorum, intra quam potestas & jurisdictio hæc exercetur, l. 239. §. pupill. §. territorium. de verb. sign. l. ult. de jurid. vocatur diocesis, districtus, Hieron. de monte, finium reg. c. 7. 6. 12.

- 12 *Ejusmodi res sunt tributa, contributiones, vectigalia, stipendia, bona publica, mulctæ, bona confiscata, caduca, arma, archivum, bona fiscalia, agri, prædia, reditus, pagi, oppida, urbes, regiones, comitatus, Ducatus, Marchionatus, Episcopatus, Baronatus, castra, Choppin. lib. 2. tit. 2. & s. de doman. reg. viz regiz, publicæ, portus maris, flumina, propugnacula, & si quæ sunt alia plura, in Polit. cap. 17. & cap. 37. diximus, & supra cap. 21.*
- 13 Administratio rerum publicarum ad utilitatem Reip. fit, quando illæ à magistratu summo, ad muneris sui onera & Reipub. usus necessarios atque utiles insumuntur & impenduntur.
- 14 Necessitas igitur rerum publicarum erogandarum & impendendarum est duplex. Una, sustentatio magistratus summi; altera, negotiorum publicarum administratio; sumptus & impensas requitens, quod commoda Reipub. promoveantur, & incommoda & damna illius avertantur & impediuntur, *vid. cap. 27. Politic.* Si quid superest, in ærario Reipubl. reponendum, & ad incidentes futuras necessitates reservandum est, *d. cap. 27.*
- 15 Est etiam quædam publica administratio, res & personas privatorum & subditorum respiciens, qua cura, providentia & gubernatione sua, summus magistratus personas & bona subditorum contra vim & injuriam defendit, protegit atque ad vitam politicam symbioticam defendendam dirigit & gubernat, nocitura avertendo, & utilia promovendo.
- 16 Res & bona subditorum sunt 1. vita & corporis incolumitas. 2. fama & existimatio. 3. bona externa mobilia & immobilia. quibus bonis variæ insidiaz struuntur & injuriæ inferuntur, quas magistratus, quo potest, modo avertere debet, tanquam custos & defensor illorum, inprimis verò coercerebit & tollet erroneos illos magicos, agytas, fortianos, aleatores, lufores, scenicos, mimos, comædos, lupanarios, usurarios, caupones & aliarum malarum & noxiarum voluptatum artifices, qui modis illicitis subditos emungunt, expilant & privant bonis suis, famæ & bonis moribus nocent. Tollit quoque latrones, grassatores, insidiatores, fures, depopulatores, qui corpori, vitæ & bonis nocent. Prodigiis & decoctoribus curatores constituet. Prospiciet incendiis & inundationibus futuris. Denique quæcunque alia, quæ faciunt ad defensionem & conservationem bonorum subditorum, faciet & curabit, *diximus n. cap. 37.*
- 17 Personarum curam habebit, ut illæ in publicis scholis, vel officinis ad salutem Reipubl. instituuntur & informantur, & nemo sit otiosus; ut concordia inter ordines & membra Reipubl. conservetur: ut justitiæ administratio sit severa & sincera, mali mores & luxus tollantur & coercerentur, & maleficia commissa puniantur, *l. 13. de offic. præsid.*
- 18 Inprimis verò curam personarum miserabilium habebit, veluti cæcorum, mutorum, surdorum, furio-

forum, pupillorum, senum, pauperum, leproforum & similium, ad quorum sustentationem reditus annuos, xenodochia, nosocomia, hospitalia, orphanotrophia, ptochotrophia, gerontocomia constituet, *dixi in Polit. cap. 37.*

Deinde providebit, ne subditi tyrannide, nimis exactionibus & servitiis graventur & exhauriantur, *vid. c. 38. Politic.*

Sequitur de speciebus hujus publicæ potestatis: quarum duæ sunt. Est enim alia monarchica, alia polyarchica.

Monarchica potestas est, quæ uni datur. Hæc 20 auxilio bonorum est munienda, ne Respubl. multorum imperio distracta, dilaceretur. Deinde concilii publici auctoritate est munienda, ne legitima ipsius potestas in tyrannidem convertatur, *Ofer. lib. 8. de reg. Instit.*

Polyarchica potestas est, vicissitudo administrationis inter plures, pari jure communicata.

Ejusmodi rursus est aristocratica, vel democratica. Aristocratica publica summa potestas est, quæ con- 21 junctim & individue paucis collegis datur. Hæc ne degeneret in monarchiam vel democratiam, specialibus legibus est munienda.

Democratica est, quæ datur quibusdam ex populo 22 per vices, alternatim & successive, certis temporibus, ab universali consociato corpore electis, ad hoc, ut curiarum, centuriarum, vel tribuum administrant Reipubl. Hæc ne degeneret in monarchiam, vel aristocratiam, specialibus certis legibus est munienda, *de quibus singulis diximus in Politic. cap. 39.*

De materia hujus capituli videndi Dd. in c. unic. quæ sunt regal. tit. de constit. princip. tit. ad L. Jul. majest. tit. de administ. rer. ad civit. pertin.

Cap. 33. De potestate publica limitata.

- 1 *Publica limitata potestatis quid.*
- 2 *Potestatis provincialis quid.*
- 3 *Provincia quid.*
- 4 *Præsidis provincia juri veteri & hodiernum.*
- 5 *Plurimum provincialiarum præsidis quinam hodie.*
- 6 *Præses provincia, quam habeat potestatem.*
- 7 *Reservata summi magistratus, quantum.*
- 8 *Præses provincia, quam habeat jurisdictionem.*
- 9 *Imperium limitatum quid.*
- 10 *Potestatis officialis qua.*
- 11 *Publica officialis potestatis.*
- 12 *Imperium quid, & ejus species.*
- 13 *Imperium mixtum quid.*
- 14 *Ejus appellaciones & membra.*
- 15 *Potestatis cognoscendi quid.*
- 16 *Potestatis statuendi quid.*
- 17 *Jussus quid.*
- 18 *Ejus appellatio specialis.*

- 19 Jus defendendi contra injuriam.
 20 Coercitio modica quid.
 21 Modica coercitio arbitraria & species mixti imperii.
 22 Mixtum imperium, cui jurisdictionis inest.
 23 Mixtum coherens jurisdictioni quid.
 24 Jurisdictio nunquam sola est.
 25 Quare mixtum imperium dicatur.
 26 Merum imperium quid.
 27 Hodie nullum est merum imperium.
 28 Merum, quare dicatur.
 29 Meri imperii varia appellationes.
 30 Vicaria potestas.
 31 Jurisdictio mandata, aliena, delegata.
 32 Mandata ordinaria qua.
 33 Mandata jurisdictiois vis.
 34 Has mandari, vel eadi non potest.
 35 Forma & forma hujus.
 36 Quando revocata dicatur.
 37 Exercitium imperii concedi, non abdicari potest.
 38 Qua mandari non possunt.
 39 Cumulative, vel privative quando mandatur.
 40 Distinctio Paurmeisleri.
 41 Magistratus veteres Romanorum.
 42 Compromissaria potestas quid.

DE publica potestate summa & universali diximus: sequitur nunc de publica limitata, speciali.

- I Publica potestas limitata, specialis, inferior est, quæ jus potestatis suæ, ad certum quoddam territorium restrictum & limitatum, acceptum refert summæ potestati, quam superiore agnoscit, & cui administrationis suæ rationem reddere tenetur, Geil. lib. 1. observ. 17. Fernand. Vasqui. illust. controv. lib. 1. cap. 8. Mynsing. cont. 5. obs. 8.
- Hæc publica limitata potestas rursus est duplex: provincialis, vel officialis.
- 2 Provincialis est, quam provinciæ præses, in provinciæ suæ territorio, cum imperio jure suo exercet.
- 3 Provincia est, quæ complexu territorii sui, plures pagos, oppida, castra, vel civitates, sub juris unius communiõne & administratione confociatas & devinctas continet. Vocatur etiam regio, districtus, vide Hieronym. de monte cap. 3. de finib. regund. Losaum de jure universit. part. 1. cap. 2. num. 7. 8. l. 6. §. qui universus. l. congrui. 13. de offic. præsid. Hodie provincia dicitur quælibet civitas, habens distinctum & separatum regimen & territorium, Bart. in Lunic. num. 3. Cod. de metrop. Beryt. lib. 11. Marcus decis. 366. num. 13. 14. vol. 1. Losa. de jure univ. part. 1. c. 2. Hieronym. de monte de finib. reg. c. 4. num. 7.
- 4 Præses provinciæ, olim administrabat & regebat unam, vel plures provincias, tit. Cod. de rect. provinc. & 1010 firè lib. 1. C. & potestas atque officium illius temporale erat. Tempore verò Caroli Magni, præsidēs hi perpetui & hæreditarii sunt facti, & jurisdictio eorum hæreditaria, Geil. lib. 1. observ. 97. Boër. decis. 202. Heig.

lib. 1. quæst. 2. Choppin. lib. 1. de doman. reg. tit. 6. num. 18. Paurmeis. lib. 2. c. 10. num. 7. 8. de jurisd. Math. Stephani lib. 2. part. 1. c. 4. num. 1. 2. & seqq. Pes. Gregor. synagm. jur. lib. 6. cap. 9. qui hodiè in politica Germanorum, duorum sunt generum: quidam immediatè imperio, tanquam Status, subiecti, quidam mediatè, Paurmeis. d. loc. Andr. Knich. de jure territorii cap. 4. Geil. lib. 1. observ. 21.

Plurium provinciarum præses, vocatur Princeps, 5 Dux, Marchio, Landgravius, W. senbec. consil. 27. nu. 28. Dissentit Paurm. lib. 2. cap. ult. num. 18. de jurisd. vid. in Polit. cap. 18. Rosenthal de feud. cap. 2. quæst. 2. Geil. de arrest. cap. 6. num. 9. Math. Steph. lib. 2. part. 1. cap. 6. de jurisd. Heig. d. loc. Pacian. lib. 2. c. 35. & seqq. de probat. Borch. de feud. cap. qua sunt regal.

Præses provinciæ, plena jurisdictione & potesta- 6 te utitur in territorio provinciæ suæ, in quo regalia etiam, quæ dicuntur, exercet, Geil. lib. 1. cap. 6. num. 19. de pac. publica. & lib. 2. observ. 17. num. 7. 8. W. senbec. consil. 40. num. 44. & consil. 27. num. 28. Donell. lib. 17. com. cap. 22. exceptis omnibus iis, quæ sunt de reserva- 7 tis summi magistratus, uti est I. superioritas, præeminentia & universalis jurisdictionis in omnibus & singulis regni provinciis, l. de præcatio 9. ad L. Rhod. de j. et. l. bene à Zenone. Cod. de quad. præscrips. W. senbec. consil. 97. II. Legis universalis per totum regnum & singulas provincias valituræ, promulgatio. III. Jus indicendi comitia & concilia universalia. IV. Jus belli indicendi & pacis incundæ. V. Jus universalis studii & Academiæ fundandæ. VI. Jus creandi Principes, Duces, Marchiones, Comites, Barones, Nobiles, Notarios, & jus privandi regalibus. VII. Jus vectigalium constituendorum. VIII. Jus undinarum solemnium annuarum concedendarum. IX. Jus curfus publicos instituendi. X. Jus dandi civitatem. XI. Jus legitimandi & restituendi natalibus. XII. Jus restituendi famæ & honoribus. XIII. Jus veniam ætatis concedendi. XIV. Jus immunitates & privilegia concedendi. XV. Jus publicæ securitatis. XVI. Jus monetæ cudendæ. XVII. Jus extremæ provocationis, & causarum avocationis. XVIII. Judicium de Ducatibus, Comitibus, & aliis dignitatibus feudis. XIX. Jus banni & procriptionis universalis. Hæc omnia & singula sunt de reservatis Principis summi & incommunicabilia, nec transeunt ad provincialem potestatem, aut ab eadem usurpari & exerceri possunt, Rosenthal lib. 2. de feud. conclus. 10. & 13. cap. 5. Covarruv. pract. quæst. cap. 4. Roland. à Valle consil. 1. num. 138. vol. 2. & idem nu. 141. & seqq. consil. 1. vol. 2. Bossius de principe num. 92. & seqq. Math. Stephani de jurisdict. lib. 2. part. 1. memb. 2. cap. 1. per totum, ubi hæc reservata enumerat: quibus addo jus inspectionis & coercionis, quod in provinciæ præsidem summus magistratus exercet, Geil. lib. 1. obs. 17. Fern. Vasqui. lib. 1. illust. controv. cap. 8. num. 17. & seqq. Boër. decis. 304.

Ejusmodi provinciæ præses jurisdictionis & imperii usumfructum, usum & exercitium plenum, cum admini-

administratione quadam libera, habet, *l. 11. l. 12. l. 13. l. 19. l. 6. de offic. presid. l. 7. l. 8. l. 9. de offic. proconf. l. 6. solent. de offic. proconf. Menoch. lib. 1. quasi. 12. num. 8. arb. judic. & quest. 14. & 87. Genes. cap. 41. 40. 42. & seqq. Deuter. cap. 1. Jerem. cap. 7. 31. cap. 31. 5. cap. 32. 35. 1. Regum cap. 9. 22. 23. Exod. cap. 18. 21. & seqq. & quamvis hunc ulumfructum alii cedere, & se illo abdicare non possit, *l. penult. de offic. presid. l. 1. de offic. procurat. Casar. tamen in alium, retentâ revocandi potestate, l. unie. de offic. prefect. prator. l. 5. more de jurisdic. exercitium imperii transferre potest, l. 1. in pr. & l. 1. l. 2. l. 3. l. 4. de offic. ejus cui est mand. jurisd. solidam & plenam proprietatem jurisdictionis non habet, ideo finito ulumfructu hujus potestatis, illa ad summum magistratum, qui eam dedit, revertitur, & cum ejus imperio retento consolidatur, *l. 6. & quin. de jurisdic. l. 1. de offic. prefect. August. l. penult. de offic. ejus cui est mand. jurisdic. Novell. 15.* Unde illud vulgatum, à summo magistratu omnes jurisdictiones fluunt & ad eum refluunt.**

9 Exercitium hujus potestatis & imperii secundum voluntatem & præscriptum summi magistratus competit, *l. 1. l. 2. de offic. ejus. l. penult. & ult. Cod. com. vel epist. vicar. rei jud. non hab. lib. 7. tit. 57.* ut in mandato accidit, ex quo potestas hæc competit, *l. 6. de jurisdic. l. 1.* cui summo principitationem administrationis suæ reddere tenetur, *l. unie. Cod. ut om. judic. tam civil. quam criminal. post despos. administr. Petrus Gregorius lib. 47. synag. cap. 21. num. 3. 4. 5. Mysing. cent. 5. observ. 8.*

10 Potestas publica officialis est, quæ datur alicui sine jure territorii ad expedienda ea, quæ ratione publici officii illi sunt facienda, *l. 1. l. 2. de jurisd. l. 1. l. ult. de offic. ejus cui est mand. jurisd.*

Potestas publica officialis est duplex: verè publica, vel modo quodam.

11 Publica officialis potestas vera est, quæ datur ratione officii, seu magistratus, cum jurisdictione, seu imperio proprio, *l. 5. more de jurisdic. l. 1. l. 3. de offic. ejus cui est mandas. jurisdic. in territorio alieno, in personam ejusque causas & negotia, l. 1. l. 2. l. 3. 10. l. 11. de jurisdic. l. 1. si quis jus dic. non obtemp. l. 58. de judic. & vocat. tropicè magistratus, §. pratorum. Instit. de jur. nat. gent. & civil. Roman. cap. 23. 1. Pet. cap. 2. 13. 14. 2. Chron. c. 20. 19.*

12 Imperium est potestas cognoscendi, statuendi & jubendi, & puniendi, *l. 1. l. 2. l. 3. de jurisdic. vocatur etiam jurisdictionis, tot. tit. de juris dict. Matth. Stephani lib. 1. c. 2. de jurisd.*

Imperium hoc, est mixtum, vel merum, *l. 3. de jurisd. & c. v. art. jurisdictionis utrumque dicitur, argum. tit. de jurisd. l. 1. l. ult. de offic. ejus. l. 3. de offic. presid. l. 1. de extraord. cognit. Stephan. de jurisd. lib. 1. c. 6.*

13 Mixtum imperium, est potestas cognoscendi de negotiis alicujus factis, & statuendi de jure & merito ejusdem, secundum modum præscriptum & jus magistratus sui, quem habet, *l. 3. in fin. de postul. l. 16.*

§. 5. de minor. Roberts. lib. 4. sens. cap. 22. Corasius lib. 23. miscell. cap. 17. num. 15. Alciatus lib. 2. parad. cap. 8. Cujac. lib. 2. ad Papin. Alibi vocatur imperium non merum, 14 l. ult. de offic. ejus cui est potestas ingenua, innata & implicata magistratui, eò quòd talis sit, Cujac. ad l. 1. in Papin. de offic. ejus cui est mand. jurisd. Unde fit, ut mixtum appelletur, quòd scilicet non sit solum, nudum & separatum, ut merum, sed admistum, conjunctum magistratui & officio mune:ive publico injuncto, Cujac. d. loc. Donell. lib. 17. com. c. 8.

Mixti imperii duo sunt membra, potestas cognoscendi, & statuendi.

Potestas cognoscendi est notio, seu cognitio negotii alicujus, *l. 99. notionem. ubi Gœd. de verb. signific. l. 5. de re jud. quamvis cum jurisdictione notio sæpè confundatur, l. 8. de transact. l. 12. §. 2. de jurisdic. d. l. 5. l. 1. de prator. stipul. quæ cognitio potissimum circa facti qualitatem versatur, ut plenam ipsius informationem & instructionem cum omnibus circumstantiis percipiat, quò de jure facti statuere possit, *l. pen. in fin. de just. & jur. l. 9. judices. Cod. de judic. Johan. cap. 7. 51. Deuter. cap. 17.* unde causæ cognitio & causæ cognitor, *Auth. jubemus. Cod. de judic. l. 3. §. 1. de recept. arbit. Alii vocant jurisdictionem simplicem, Duaren. in tit. de jurisd. per l. si idem. de jurisd. l. 1. de extr. cognit. Matth. Steph. lib. 1. c. 5. de jurisd.**

Statuendi potestas est, quæ jure decernit & facto cognito adcommodat, cum juris decreti executione, seu exsequendi potestate, *l. 15. à Divo Pio. de re judic. l. 2. de jurisdic. l. ult. de officio ejus cui est mand. jurisdic. Jus decretum constat jussu. Executio decreti juris, peragitur coercitione modica, d. l. ult. de offic. ejus cui est mand. Novell. 15. c. 1. 2. 3. 6.*

Jussus igitur est ex statuendi, jubendi & imperandi potestate, *d. l. ult. l. 24. de re jud. l. 4. de jurisdic. §. 1. 2. 3. Institus. de interdicit. l. ult. no quid in loc. publ. Donell. lib. 17. com. cap. 8.* quæ sub se etiam prohibendi jus continet, *l. 1. de aqua quotid. & est. l. 14. de re judic. l. 1. de rivis.* Appellatur aliis in locis, in specie, jurisdictionis, hoc est, jurisdictionis, decernendi & statuendi potestas, *l. 1. §. ult. l. ult. de offic. ejus cui est mand. tit. quod quicq. jur. in al. stat. l. 1. si quis jus dicans. non obtemp. qua de causa edictum prætoris, quo jubet, vel prohibet, sæpè jurisdictionis vocatur, l. 58. judicium. de judic. l. 31. Divus. de ficar. l. 7. de jurisd. l. 11. de in jus vocand. licet ad imperium jussus magis pertinere dicatur, l. 4. de jurisd.*

Jubendi & prohibendi potestas sub se complexitur etiam jus defendendi contra vim & injuriam, *l. 13. cognis. de offic. presid. Roman. cap. 13.* & potestatem, omnia, quæ ad salutem subditorum pertinent, ordinandi & constituendi, *argum. l. 9. judicos. l. 17. corri. Cod. de judic.*

Coercitio modica, est ex potestate juris constituendi & decreti exsequendi, vi adhibitâ, vel multæ irrogatione, *l. 2. §. ult. de jud. l. 2. si quis in jus vocat.*

l. 2. l. 3. Cod. de mod. mulct. aut qualicumque, non capitali pœnâ indicta & illata, l. 12. de juridict. iussus non obtemperans. l. 1. si quis ius dicent. non obtemp. l. ult. l. 1. §. ult. de offic. ejus, cui est mandas. Vocatur modica coercitio, respectu meri imperii, d. l. ult. & majus in eadem jurisdictione, respectu iussus, l. 58. iudicium. de iudic. magis imperii esse, imò absolute dicitur imperium, l. ea que 26. ad municip. l. 4. de juridict.

21 Modica coercitio, quænam pro ratione circumstantiarum dici debeat, iudicis arbitrio relinquitur, *l. 1. respiciendum. de pœn. Duaren in l. more. de jurid. Clar. quas. 8. pract. crim. §. fin. Marant. part. 4. dist. 1. num. 82.*

Species mixti imperii duæ sunt. Prior, cui jurisdictionis inest: altera, cui jurisdictionis coheret. *l. 3. de jurid. l. 1. §. ult. de offic. ejus cui est mand. jurid. Menoch. lib. 1. arb. iudic. cas. 74. num. 20.*

22 Imperium mixtum, cui jurisdictionis suâ naturâ implicata & immista, est, quando imperii jus, seu usus principaliter in negotio exercetur, *d. l. 3. l. 4. de juridict. l. ea que 26. ibi, magis imperii. ad municip. hoc est, in quo magis eminet potestas & auctoritas imperii, quàm jurisdictionis, Menoch. d. cas. 74. num. 20. 21. quam speciem Matth. Stephani non rectè rejicit.*

23 Mixtum imperium, quod jurisdictioni coheret, dicitur, quod nostr propter se principaliter, sed explicandæ jurisdictionis, seu iussus causâ exercetur, *l. 1. §. ult. l. ult. de offic. ejus cui est madas. l. 2. de juridict. l. ult. Cod. ubi & apud quem cogn. cum sine eo jurisdictionis, seu iussus, aliàs eluderetur, & exitu careret, d. l. ult. de offic. ejus. l. unie. si quis ius dicent. non obtemp. l. 2. de juridict. Menoch. d. cas. 74. num. 20. 21. In hoc igitur prævalet jurisdictionis, ut explicat Donellus.*

24 Ex quibus constat, jurisdictionem nunquam solam esse, sed vel coherere imperio, hoc est, coercitioni, vel ei inesse, *l. 3. l. 4. de juridict. l. 1. de offic. ejus. vid. Faabin. lib. 9. cap. 95. contr. illust. Propter hanc individuum conjunctionem, rectè dicitur, quæcunque jurisdictioni tribuuntur, ea rectè quoque imperio tribui, d. l. 1. §. ult. l. 3. l. ult. de offic. ejus. ut imperium, jurisdictionis & contrâ, vocetur, l. 3. et si. de offic. ejus. l. 12. cum prator. de iudic. Atque hinc etiam colligitur, quare mixtum imperium vocetur, quod scilicet jurisdictioni sit connexum, *d. l. 3. Cujac. lib. 21. observ. cap. 30. Duarenus lib. 1. disput. cap. 52. & in d. l. 3. de juridict. Donellus lib. 17. com. cap. 7. & cap. 8. Robert. lib. 4. sem. cap. 22. Disertus Anson. Faber lib. 4. consuet. cap. 4. Zafius in l. 3. de juridict. De exemplis mixti imperii, vid. Muscorn. de juridict. nu. 152. Longovall. in l. 3. de juridict. & Zafius in d. l. 3. Alciac. lib. 2. par. cap. 7. Pet. Gregor. lib. 47. cap. 21. num. 13. 14. synag. Donell. d. lib. 17. cap. 8. Hotoman. lib. 7. obs. c. 16.**

26 Merum imperium est, quod non jure magistratus, sed specialiter a lege datur alicui, & quandoque et-

iam, privato, *l. 2. §. exactus. de origin. jur. l. 6. solet. de offic. proconsul. l. 1. §. 1. l. 5. de offic. ejus cui est mand. iurud. l. 1. ad L. Cornel. de sicar. l. 121. §. ult. de verb. signifi. l. 7. de offic. proconsul. cum potestate pœnæ capitalis irrogandæ, seu capitaliter puniendi facinorosos, l. 3. de jurid. l. 3. l. 13. congruit. de offic. presid. memo. 70. de regul. Aler. cap. 26. 10. 11. 12. Francisc. de Claper. de jurid. conclus. 4. Alibi definitur potestas coercendorum facinorum, *l. 1. Cod. qui non poss. ad liberos. peruen. Cujac. lib. 1. quas. Papin. & ad l. 1. de offic. ejus cui est mand. Donell. lib. 17. com. cap. 8. Hotoman. lib. 3. obs. cap. 4. Quibusdam magistratibus, jure magistratus proprii, legitur tributam merum imperium, l. 1. de offic. ejus. Licentius. §. qui universus. de offic. presid. l. 6. solet. l. 5. de offic. proconsul. l. 1. §. 1. de pœn. Donell. d. cap. 8. vid. Covarruv. lib. 3. var. resolut. cap. ult. Menoch. lib. 1. arb. quas. 54. num. 9. cas. 74. num. 44. 45. Clar. quas. 41. §. fin. nu. 4. Disertus Muscorn. num. 135. de juridict. Walsley lib. 2. miscell. cap. 9. Pet. Gregor. lib. 47. synag. cap. 21. num. 20. 21. qui putat, consuetudinem hic ejujusque loci inspiciendam esse. Alibi vocatur animadversio, *l. 1. §. pen. de offic. ejus, cui est mand. licentia disciplinæ publicæ emendandæ, l. unie. de offic. presid. prator.***

Hodie, nostris moribus, nullum est merum imperium, quia tacito jure ultio & potestas capitaliter puniendi, magistratum sequitur, & jure magistratus exercetur, *Donell. d. lib. 17. com. cap. 8. Francisc. de Claper. de juridict. conclus. 2. num. 8. Cujac. d. loc. Pet. Gregor. d. loc. Qua in re limites & metas imperii ejujusque magistratus spectare oportet, quousque & quatenus & quibus in negotiis, hoc imperium ex consuetudine, statuto, vel superioris concessione competat, Pet. Gregor. d. loc. argum. l. 1. Cod. de emancip. lib. l. 2. Cod. quand. imp. Norvell. l. 5. c. 2. & seqq. l. 1. de offic. ejus. l. 1. ad L. Jul. de amb.*

Appellatur autem merum, quod per se solum sit purum, nudum, solum, separatam à jurisdictione, *argum. l. 62. in fin. de jur. dot. l. 27. de donas.* quod in sola coercitione, quæ proprie dicitur imperium, non in iussu, vel cognitione, quæ jurisdictionis vocatur, vel quod separatam sit à magistratu, vel potestate illa, quæ jure magistratus defertur, cui hoc merum imperium non inest, vel implicatur suâ naturâ, quodq; respectu mixti, merum imperium vocatur, *Donell. lib. 17. com. cap. 8. Duaren. de juridict. cap. 3. & in l. 3. Vacom. à Vacom. lib. 6. declaras. cap. 2. num. 7. merum enim Jctis solum significat, l. 5. de verb. oblig. & Græci merum verterunt μέγος. sic mera subtilitas, mera conditio, l. cum servus. de cond. & demonstr. merum jus gentium, l. 31. de poss. merum officium iudicis, l. qui res. §. mihi. de soluc. l. 5. stipulatio. de verb. obl. mera pœna, l. 1. in fin. si quis ius dicit. non obtemp. Disertus Alciac. in l. 215. de verb. sign. Lex igitur in mero imperio, non magistratus, ut in mixto imperio, jus dicit, *l. 15. ordina. ad municip. l. 1. ad SC. Turpill.**

Hoc merum imperium, vocatur etiam summa potestas & animadversio, *l. 5. C. de jurid. l. 13. de offic. presid. l. 1. §.*

l. 2. §. ult. de offic. ejus cui potestas major, l. si quod. de off. procons. potestas, per excellentiam, l. 3. de jurisd. potestas gladii & jus gladii, l. 6. de offic. procons. l. 6. §. 8. de offic. praesid. l. 71. nemo. de reg. jur. plenissima jurisdictio, l. 7. §. in. §. 2. de offic. procons. imperium, l. 2. de in jus vocand. symbolum & nota hujus est gladius, Suet. in Vitell. c. 8. addo Jofu. c. 5. 13. 14. Job. c. 19. 1. Sam. c. 15. 13. Exod. cap. 18. 4. c. 22. 24. Dent. c. 23. 25. c. 20. 23. 26. c. 32. 41. 42. Apud Romanos erant fasces, cum securibus, ut licet videre in Halicarnas. & Livio. Alii merum imperium vocant altam jurisdictionem, Bartol. Aciar. Zas. & Jaf. in l. 3. de jurisd. qui merum dictum fuisse existimant, quod ab utilitate privata sit remotum.

Sequitur de modo quodam publicâ officiali potestate, quæ cum formâ certâ præscripta, in negotiis particularibus certis sine jurisdictione & coercitione atq; sine exsequendi potestate, privato conceditur ab illo, qui jus concedendi & committendi habet.

Hæc est duplex: vicaria, vel compromissaria, *tit. C. de offic. ejus qui vicem alter gerit. tit. de offic. ejus cui est mand. jurisd. tit. de recap. arb.*

- 30 Vicaria est, quæ à propriè & verè publicâ officiali potestate privato conceditur, *l. more s. l. 16. l. 17. de jurisd. dist. l. 1. l. 2. l. 3. de offic. ejus cui est mand. jurisd. tit. C. de offic. ejus qui vicem alter gerit.* in iis, quæ non ipsius magistratus mandantis cognitionem desiderant, *l. 2. C. de pedan. judic.* Vocatur jurisdictionis mandata, *l. 1. §. 1. l. 2. l. 5. de off. ejus cui est mand. jurisd. l. 5. more. de jurisd. jurisdictionis aliena, d. l. 1. §. 2. l. 3. 15. de off. ejus cui est mand. jurisd.*
- 31 Cùm à principe vel publica provinciali potestate datur, propria & ordinaria jurisdictionis dicitur, non aliena, *l. ult. C. ubi sentas. vel clariff. l. 1. de const. pr. l. 1. ad L. Jul. de amb. Novell. 25. c. 3. Luc. c. 10. 26. 1. Pet. c. 2. 14. quæ est regularis & perpetua & universalis, Paurmeist. lib. 1. c. 10. n. 28. de jurisd. vel, quæ publica autoritate est alicui tributa, *d. c. 10. aut. quæ jure ordinatio exercenda datur, vel qua alicui universitas negotiorum committitur, vide Menoch. lib. 2. praesid. vide infr. lib. 3. c. 4. vocatur etiam jurisdictionis delegata, l. 2. C. de dilat. l. 5. cum aurb. seq. l. 16. C. de judic. imperium à magistratu suo separatum & nudum, l. 5. l. 15. ubi gl. Bart. & Duar. de re judic. l. à judice s. C. de judic. l. cognitionum. de var. & extraord. cognitio. Is verò, cui hæc jurisdictionis mandatur, vocatur procurator, vicarius, substitutus, seu mandatarius, vel commissarius mandantis magistratus, *l. 1. §. 1. l. 2. l. 3. l. 6. de off. ejus cui est mand. jurisd. Duar. de jurisd. c. 7. c. 8. Donell. lib. 17. c. 8. comment. qui vocat magistratum sine imperio, & potestate, l. 32. nec. de jur. qui usu & exercitio, pro magistratu habetur, quamvis honore & potestate talis non sit. alibi vocatur judex pedaneus, *l. 2. 3. 4. 5. C. de pedan. jud. l. ult. C. ubi & apud quos. l. 4. prator. de int. & carnis. l. 38. de pennis. humiliorum cognitionem habens, l. 2. l. ult. C. de pedan. jud. Novell. 82. ubi Cujac. judex specialis, l. fin. de offic. prator. l. 5. de offic. praesid. judex delegatus, *tit. C. qui pro sua jurisd. judic. dar. poss. tit. de offic. delegat. extr.*****

33 Mandatæ jurisdictionis vis in eo consistit, quod

eam habens, solum potestatem cognoscendi & judicandi habeat, *l. à Divo 15. ubi Duaren. de re judic. l. propterandum. §. fin. autem. C. de re judic. Menoch. lib. 1. arbit. judic. quæst. 74. num. 3. Donell. lib. 17. comm. cap. 6. à se ipso dispensans lib. 17. cap. 23. non etiam jubendi & exsequendi, d. l. 15. à Divo Pio. d. l. propterandum. §. fin. autem. dissentit Donell. d. loco. Ideo solam notionem, seu cognitionem habet, *l. 5. ait. l. 15. à Divo. de re judic. l. 99. notionem. de verb. sign. l. penult. l. de quare. de judic. l. 8. de transact. l. ult. C. ubi & apud quem in integr. restit. l. cognitionum. de var. & extraord. cognitio. quam alii mandare, vel cedere non potest, l. 6. & quia. 34 de jurisd. dist. tit. C. de offic. ejus qui vic. arg. §. penult. ult. Infr. de usufruct. l. nemo plus. de regulis juris. Donellus d. c. 8. Menoch. lib. 1. arb. jud. quæst. 54. & 74. num. 45. & seqq. temperat, ut scilicet mandare alteri eam non possit, quando causæ cognitio requiritur, secus contra. per l. solus. de offic. procons. Novell. 134. c. 1. 2. 3. 4. Novell. 15. & 128. c. 19. c. 20. vide Menoch. quæst. 2. d. lib. 1. arbit. judic.**

In exercitio & usu concessæ jurisdictionis suæ, sequitur formam sibi præscriptam & partibus mandantis fungitur, *l. 16. l. 17. de jurisd. dist. ejusque jurisdictionem exercet, l. 1. §. 1. de offic. ejus cui est mand. nihil proprii habens, l. 1. §. 1. 3. de offic. ejus. aded, ut exsecutio decretorum, ad solum mandantem pertinet, Zas. laud. in l. 5. de jurisd. Hars. ab Epping. lib. 2. obs. 15. 17. tit. 15. Marant. part. 4. dist. 5. Menoch. lib. 1. arb. quæst. 54. & 74.*

Hæc mandata jurisdictionis, finita mandantis voluntate, revocata censetur, *vide Menoch. lib. 1. quæst. 79. 68. Covarruv. variar. resolut. lib. 3. cap. 5. & non privativè, sed cumulativè concessa dicitur, Myns. cens. 6. obs. 99. Menoch. lib. 2. praesid. num. 31. 32. Paurmeist. lib. 1. c. 29. de jurisd.*

Nudum usum & exercitium imperii, magistratus alii concedere & mandare potest, *l. pen. de offic. praesid. l. cui muneris. de mun. & honor. atq. l. 16. solet. l. 17. l. 5. l. 6. de jurisd. l. 1. de offic. ejus. abdicare verò hoc imperium à se non potest, d. l. pen. de off. praesid. Ratio est, quia personæ cohereret, ideo cedi alteri non potest, d. l. pen. Facilis in mandanda jurisdictione esse non debet, *l. 2. C. de pedan. judic. atque mandabit potius ex his, quæ jure magistratus habet, ea quæ & olim per datos judices expediebantur, ea quæ humiliora, l. 2. l. ult. C. de pedan. judic. non quæ jure magistratus, ex officio illi decidenda sunt commissa. Donellus laud. lib. 17. comm. cap. 22. argum. Novell. 60. §. illud. Authent. ad hac. C. de judic. Ex his, quæ olim mandare poterant hi magistratus, fuisse Donellus putat extraordinarias honorarias cognitiones, *l. 1. de extraord. cogn. de quibus videre licet in l. quod si. §. ult. de minor. l. 3. §. 1. de lib. exhib. l. 2. §. 1. de rei vend. l. pecunia. §. actionis. de verb. sign. l. solent. de offic. procons. l. 1. de offic. ejus. l. nec quinquages. §. ubi de offic. procons. l. 2. C. de assessor. vide Menoch. lib. 1. quæst. 2. arb. judic. Mandare verò non potest ea, quæ ad jurisdictionem suam non pertinent, *tit. C. qui pro sua jurisd.****

jud. dar. possl. 4. §. ult. de off. procons. nos ea, quæ non habent jure magistratus sui, sed specialiter à lege, vel constitutione, *l. 1. de off. ejus cui est mand. l. cum hi 7. §. sed nos. de transact. l. penult. l. 12. §. 1. l. 80. de judic. l. 2. C. de pedan. jud. Novell. 15.*

39 Mandatur verò & conceditur alteri jurisdicção cumulativè, non privativè & abdicativè, ut solus ille cognoscere & exercere jurisdiccionem nõ possit, sed concedens eandem & majorem retineat & simul exercere possit, *Menoch. lib. 2. presumpsi. 18. & lib. 1. quest. 40. arb. jud. & quest. 74. Myns. cens. 6. obs. 99. per l. 1. C. de defenf. civit. Novell. 15. c. 3. nisi ipsa lex jurisdiccionem conferret, vel forma concessionis privativa & abdicativa esset, atque distinctas jurisdicciones poneret, Menoch. d. lib. 2. presumpsi. 18. & lib. 1. arbit. quest. 40. Covarr. pract. quest. c. 1. c. 2. latè Paurmeist. lib. 1. cap. 29. de jurisdic.*

40 distinguit inter tempora. Nam olim, quando jurisdicção fuit juris publici, & in solius Reipub. Romanæ patrimonio, usu ipsius, solummodo magistratibus, tam ordinariis, quam extraordinariis, ad tempus concessio, quo tempore semper liberum fuit superiori concedenti, cum magistratibus aliis concurrere, quod adhuc hodie obtinet in omnibus magistratibus temporalibus & delegatis, qui non suo, sed concedentis nomine mandatam jurisdiccionem exercent, quam opinionem Bartolo attribuit. Secundùm horum temporum statum, jurisdicção omnis, sive ab Imp. principibus & optimatibus Imperii, sive ab inferioribus, sive subditis, sive singularibus personis, sive universalibus simpliciter concessa, non privativè, sed cumulativè data censetur, id est, ut eam totam à se non abdicaverit concedens, vel saltem quo ad primum judicium, ut per appellationem & alios modos suspensivos ad superiorem saltem revertatur, sed ita communicatam perpetuò intelligi debere, ut non tantùm summa potestate concedens privatus non esse censetur, sed etiam cum iis, quibus concessa est jurisdicção, sive anticipando, sive concursu, sive evocatione concurrere possit, *Menoch. lib. 2. presf. 17.* Secundùm usum horum temporum, Paurmeist. discernendum putat inter jurisdiccionem expressè & tacitè concessam, inter universaliter, vel generaliter, aut singulariter mandatam, vel privilegium, perpetuò, vel usufructus nomine, vel feudi, pignoris, emptionis, vel locationis titulo tributam.

In mandata tota, vel certa specie jurisdiccionis, magistratibus præfectis, aut delegatis, jus vetus, quod dixi, locum adhuc habet; Quoad eos verò, qui jurisdiccionem suo jure & propriam, sive contractu, sive privilegio adquisitam habent, ut sunt principes, comites, nobiles, civitates Imperii, vel nobiles & civitates mediatè subjecti, partim novà Imperii constitutione Cameræ, *Constit. part. 2. tit. 1. partim consuetudine, contra veteris juris rationem introductum videmus, ut quoad prima judicicia, superiores cum inferioribus, vel anticipando, vel præveniendi non concurrant, & non suo, sed postulantium tantùm & judicium inferiorum facto, provocatione nimirum, justitiæ denegatione, vel pro-*

tratione, nullitatis commissione, vel suspicione, jurisdicção ad superiorem redeat, *Paurmeist. d. loc. per alleg. ibid.*

Porro apud Romanos, olim magistratus quidam erant Romani, quidam municipales, quidam provinciales: quidam ordinarii, majores, vel minores; quidam extraordinarii. Ordinarii majores, erant Senatores, consules, tribuni plebis, prætores, censores, præfecti urbi: minores erant quæstores urbani, æranii, ædiles plebis, ædiles curules, curatores, omnium triumvirum, triumviri, quatuorviri, quinqueviri, decemviri & humiles. Extraordinarii majores erant interrex, dictator, magister equitum, centumviri, tribuni militum & similes: minores erant duumviri perduellionis, quæstores parricidii rerumve capitalium, præfectus annonæ, quinqueviri mensarii, duumviri navales, præfectus vigillum & similes. Provinciales magistratus erant rectores provinciarum & præsides, ut prætor, quæstor, præfectus, juridicus, proconsules, præfectus prætorio, & similes, *de quibus omnibus & singulis consulendus Johan. Resinus lib. 7. antiqu. Roman. & Prætor. de magistr. Roman. c. 4. & tit. 9. de Senator. tit. de officio consul. & seqq. libri primi. D. & tit. C. de offic. præf. prætor. tit. C. de offic. præf. prætor. Africa. tit. seqq. usq. ad finem libri primi Codicis.*

Compromissaria potestas est, quæ à privatis, nullam potestatem publicam habentibus, privato conceditur, ad causæ cujusdam suæ controversiæ cognitionem & decisionem absque jurisdicçãoe & sine præjudicio publicæ potestatis, *tit. de recept. arb. Guil. lib. 1. obs. 40. per l. privatorum. C. de jurisd. vocatur arbitraria, quia in invitum non competit, sed ex voluntate & arbitrio atque electione partium, l. 1. de recept. arb. l. 4. l. 18. de jurisdic. vide lib. 3. cap. 4.*

Hujus loci est tit. D. & C. de jurisd. tit. de offic. ejus cui est mand. jurisd. tit. si quis jus dicenti non obtemp. tit. de offic. consul. & seqq. usque ad finem. lib. 1. D. & tit. C. de offic. præf. prætor. & seqq. usque ad finem. lib. 1. C. tit. C. de offic. ejus qui vices alter. gerit. tit. D. de recept. arbit. tit. C. de pedan. judic.

Cap. 34. De obligationibus.

- 1 Obligatio quid.
- 2 Obligationis requisita qua.
- 3 Prestare quid.
- 4 Dare quid.
- 5 Tradere quid.
- 6 Exhibere quid.
- 7 Restituere quid.
- 8 Nudum factum quid.
- 9 Creditor quis.
- 10 Debitor quis.
- 11 Correi quinam.
- 12 Vis obligationis ad quod tempus referatur.
- 13 Quando illa contrahitur.
- 14 Mora ex re quid.

- 15 *Mora ex persona, & species obligationis.*
 16 *Obligatio naturalis.*
 17 *Obligatio civilis & ejus species.*
 18 *Mora civilis.*
 19 *Prætoris obligatio.*
 20 *Ejus officium.*
 21 *Appellationes illius.*
 22 *Affectiones generales obligationum respicientes personam.*
 23 *Naturali obligatione tantum qui tenentur.*
 24 *Civili tantum, qui tenentur.*
 25 *Neutra qui tenentur.*
 26 *Affectiones personam respicientes.*
 27 *Ad hæredes transiunt obligationes.*
 28 *Affectiones obligationum rei respicientes.*
 29 *Res extans restituenda præcisè.*
 30 *Deterioratarum rerum æstimatio.*
 31 *Non extans rei æstimatio.*
 32 *Subrogatum in locum rei.*
 33 *Æstimationis tempus.*
 34 *Legalis poena.*
 35 *Conventionalis poena.*
 36.37 *Interesse quid.*
 38 *Damni emergentis præstatio & lucri cessantis.*
 39 *Differentia inter id quod interest, & quanti res est.*
 40 *Lucretum cessans quid.*
 41 *Ratio hujus quando habenda.*
 42 *Damnum quomodo intelligatur.*
 43 *Æstimatio illius quod interest quomodo faciendâ.*
 44 *Quantitatis æstimatio.*
 45 *Interesse ex delicto proveniens, quomodo æstimetur.*
 46 *Æstimatio illius in negotiis certis & incertis.*
 47 *Certi casus quinam.*
 48 *Incerti quinam.*

HActenus de prima juris specie, dominio scilicet, Hegimus: sequitur de obligatione, altera juris specie (a). *Vide supra cap. 18. num. 1.*

1 Obligatio est jus (b) ob factum seu negotium præcedens constitutum in persona (c), quo creditori debitor ad præstationem obstringitur (d), seu, quo voluntate sua debitor creditori hoc agenti obstringitur ad dandum quid, vel faciendum (e). Aliàs vocatur solvendi præstandive necessitas (f), vinculum juris (g), nexus (h), onus (i), jus in personam (k), respectu debitoris, vel in persona, aut personæ jus, respectu creditoris, impropiè veid res nobis obligati dicitur (l).

¶ (a) arg. *L. ait prætor 10. §. 22. l. 1. 4. hac. de his qua. in fraud. cred. vide sup. cap. 18. num. 1.* ¶ (b) §. 2. 3. *Inst. de rebus corpor. & incorp. l. 3. C. de transact. l. 5. nulla. C. de solus. §. 1. Inst. de obligat.* ¶ (c) *vide alleg. sub lit. h. l. 4. in numerationibus. de solutio. l. 7. §. ult. de curas. fur. §. d) l. 3. de obligat. Num. cap. 30. §. c) l. 3. de obligat. & act. & sit. Inst. de obligat. §. f) l. 4. 3. inor. de pact. l. 52. epistola. §. 1. d. s. l. 9. §. 2. de jur. dos. Numer. cap. 30. s. 9. §. g) l. 46. quamvis. de acquir. poss. l. 67. procurator. de procurat. §. 1. Inst. de oblig. §. 1. Inst. de fideicom. heredit.*

¶ (h) *l. 33. fam. heredit. l. 2. C. de dot. promiss. l. 26. §. 7. de condit. indeb. l. 5. sicut Cod. de obligat. & act. §. i) l. 67. de procurator. §. k) quando actio ex eo in personam datur, §. appellamus 15. Inst. de act. jus personæ dicitur, quando illius proprium est, vel adquisitum dominium in personam, l. 49. de verb. sign. vide sup. c. 27. & cap. 30. Personale jus est, quatenus cum ipsa persona extinguitur, vel eandem comitatur, l. 2. C. de const. pecu. l. 38. de judic. Ut autem dominium rebus, sic obligatio personis adhæret easq; comitatur, non res, l. 4. si usufructus. in fin. de novat. §. omnium. Inst. de act. l. 2. in fin. l. 3. l. 25. de obligat. & act. unde actiones in personam, seu personales, offibus personæ adhærentes, *Id. in d. §. omnium.* Non enim res rebus, neque personis, sed personæ personis obligantur, d. l. 3. de obligat. l. 20. C. de pact. l. 1. §. si hæres. ad SC. Trebell. *Geil. lib. 2. obs. 16.* & obligatio non jus in re, sed jus ad rem, seu in rem constituit, atque actionem in personam, non in rem generat, §. appellamus 15. *Inst. de action.* Hinc pacto rem non affici posse traditum, *Geil. lib. 2. obs. 16. per l. 2. C. de pact. inser. empt. & vend. l. 61. D. d. l. 15. Cod. de rei vindic. l. 135. §. 3. de verb. oblig. Wsanh. consil. 39. num. 5. Gabriel. conclus. 1. sit. de pignor. & hypoth. lib. 3. Tiraguel. de retract. conven. §. 1. gloss. 7. Covarr. var. resolus. c. 8. Fachin. lib. 2. cap. 15. illust. centrov. & ut ex dominio res nostra, sic ex obligatione res nobis deberi dicitur, l. 34. scribit. de aur. & argent. leg. Res veid in obligationem deduci, l. ubi 75. §. 1. 3. 6. l. 89. l. 109. l. 125. de verb. obligat. & de rebus in persona obligationem constitui, l. non est 10. de act. empt. reatè dicimus: item suum consequi eum, qui accepit, quod sibi ex obligatione debetur, l. 12. si quis. de novat. l. 44. repetitio. de condit. indeb. §. l) l. 1. §. 1. 2. de pign. act. sit. qua res pign. vel hypoth. obligat. l. 10. de fund. dotal. l. 98. de solus. §. 5. Inst. de legat.**

Obligationis igitur comites & requisita perpetua sunt, quod debitor obligetur creditori ad quid dandum, vel præstandum; vel ad præstationem, dationem, traditionem, exhibitionem, vel restitutionem.

Præstatio, quæ in obligationem venit, vocatur debitor, respectu debitoris, l. 1. §. debitum. de const. pecu. l. 10. l. 11. l. 12. de verb. sign. & creditum respectu creditoris, l. 1. l. 2. §. 3. l. 5. de reb. credit. vel jus debiti & crediti, d. l. 1. l. 96. §. ult. de solus. nomen, æs alienum, l. 6. ubi *Geard. l. cadere diem. §. 5. de verb. sign. l. 265. d. 1.* item datio, traditio, exhibitio, restituitio, nudum factum.

Dare, propriè est dominium transferre, l. 75. ubi in fin. de verb. oblig. l. 28. d. 1. §. sic itaq. *Inst. de action.*

Tradere veid, est possessionem transferre in alium, l. 11. ex empto. §. & imprimis. de act. empt. §. per traditionem. *Inst. de ver. divisi. l. traditio. de acquir. rer. dom.*

Exhibere, est tantum corporis, vel rei præsentiam facere, ut sit potestas aspiciendi & contractandi, l. 22. plus est. ubi *Geard. de verb. sign. l. 2. ad exhib. l. 3. de tab. exhib. vide infra cap. 95.*

Restituere, significat rem exhibere non tantum, sed etiam cum universa sua causa, accessione, fructu, usura, interesse, omni commodo, tam occasione rei, quam ex

- ipsa re proveniente, reddere & prestare, l. 35. *restituere. l. fin. de verb. sign.*
- 8 Nudum & merum factum, est ministerium, præstatio, patientia, permissio, ommissiove, l. 2. ubi Donell. u. 1. 6. *de verb. obligat. l. quoties 15. in fin. de servit. l. 75. §. 7. l. 91. in prin. de verb. oblig. l. verbum facere. de verb. sign. l. 98. §. 6. de solut.*
- 9 Creditor hinc dicitur, cui ex quacunq; causa & civili negotio quid à debitore debetur, etiam conditionaliter, l. 10. *§. seqq. l. 55. l. 108. l. 178. de verb. sign. l. 42. §. 1. de obligat. vocatur quoque reus credendi, l. 5. §. 6. conventionales. de verb. oblig. l. 1. l. 2. de duob. reis.*
- 10 Debitor contra, qui debet, & faciendo, vel accipiendo se creditori obstringit, l. 30. *qui. de reb. cred. d. l. 75. §. 7. de verb. obligat. l. 1. §. 6. 7. l. 29. de constit. pecun. l. 108. l. 10. l. 11. l. 12. l. 55. de verb. sign. cujus fidem creditor sequitur, l. 1. de reb. credit. l. 5. de tribut. act. 2. Reg. c. 4. 1. 2. qui dans expè & reus dicitur, vel reus debendi, l. 16. si duo. l. 10. idemq;. de constit. pecun. tit. de duob. reis. l. 22. §. 2. solut. matr.*
- 11 Creditor verò & debitor, personæ contrahentes vocantur, & plures debitores correi, vel socii debendi, l. 3. l. 9. *de duobus reis. plures creditores correi, vel socii credendi, l. 1. l. 2. §. tot. tit. de duobus reis. hoc est, qui parem obligationem, seu unam eandemq; causam suscipiunt, vel socii unius obligationis sunt, l. 9. eandem. §. 101. tit. de duobus reis. l. propter. ubi Donell. c. 12. Cod. de duobus reis. l. 34. §. 6. de solut. l. 25. de pact. l. 5. de compensat. l. 16. de acceptil. quales in omnibus obligationibus esse possunt, l. 47. locat. l. 26. l. 35. d. l. 1. l. 6. l. 7. commod. l. 17. depof. l. 9. Cod. si corr. petat. Donell. cap. 12. C. d. tit.*
- 12 Vis obligationis refertur ad id tempus, quo ipsa contrahitur & adquiritur, l. 78. *si filiusfam. ubi Goshfr. de verb. obligat. l. 4. quanquam. in prin. §. 1. de aqua & aqua plu. arcend. l. 1. §. ult. de poen.*
- 13 Contrahitur igitur & adquiritur statim, negotio contrahentium perfecto, quamvis illius effectus & efficacia se magis exerat morâ debitoris, non præstantis facientisve id, quod ex conventionione facere debebat, l. 32. *mora. de usur. l. quod se mihi. de reb. cred. l. 72. §. 1. 2. l. 30. l. 39. de solut.*
- Mora verò contrahitur ex re, vel persona, d. l. 32.
- 14 Ex re, ipso jure, quando tempus obligationi adjectum, pro homine interpellat debitorem ad præstandum, ex sola dilacione debitoris commissa, d. l. 32. *l. magnam. C. de cons. & com. stipul.*
- In dispositione legis vetantis, quod naturali jure est prohibitum, statim mora committitur, quando contra legem aliquid fit, vel quando illud, quod factum non fuit, nullam potest habere excusationem probabilem. In summa, mora fieri dicitur, quando quis facere & præstare potuit, nec fecit, *Menoch. cas. 498. lib. 2. arb. jud. quest. vide infra cap. 67.*
- 15 Ex persona mora contrahitur per interpellationem & requisitionem à creditore factam tempore & loco opportunis, *Menoch. d. loc. In præcepto judicis, post*
- monitionem & interpellationem mora fieri intelligitur, *Menoch. d. loc. de qua re infra in c. 67. de conventionibus latius.*
- Obligatio est duplex: naturalis, vel civilis, l. 1. *de novat. l. 1. §. 2. de verb. oblig. l. 3. commod. §. 1. Inst. de fid. iust.*
- Naturalis obligatio est, qua debitor suo creditori jure gentium obstringitur, l. 7. *in pr. §. 1. 2. 4. de pact. l. 84. §. 1. de reg. jur. l. 5. de just. & iur. l. 10. naturales. de oblig. & action. vocatur etiam obligatio juris gentium, d. l. cum amplius 84. §. 1. de reg. jur. l. 1. l. 7. de pact. Cuius lib. 8. obf. c. 11. vinculum æquitatis, l. 95. §. 4. de solut. naturale debitum, l. Paulus 101. in fin. de solut. l. 25. sed et si §. consultat. de petit. hered.*
- Civilis obligatio est, quam informavit & constituit sibi populus quilibet, l. 7. *de pact. tit. Inst. de iur. oblig. Donell. lib. 12. com. c. 2.*
- Hæc rursus est absolute civilis, vel prætoria, l. 1. §. 4. §. 7. *de delo. l. 1. §. ult. l. 3. §. 1. 2. de constit. pecun. §. 5. Inst. de obligat. hoc est, perfecta, vel imperfecta, Donell. lib. 12. com. c. 2.*
- Absolute propriè & merè civilis est, quæ lege, constitutione principum, senatusconsulto vel plebiscito aliquo sancita & constituta est, arg. l. 7. *de just. & iur. §. 9. qua ratione. Inst. de L. Aquil. l. 6. de pact. l. 6. C. de dot. promiss. l. unic. C. de rei ux. act. tit. de cond. ex lege. l. 1. C. de jure amphyt. §. sed ea omnia. Inst. de hered. qua ab intest. atq; efficacem exactionem creditori, à debitore etiam invito, præbet, l. 1. de novat. l. 16. fidejussor. §. fidejussor. de fidejuss. vocatur legitima, §. 3. sed ista. Inst. d. ... civilis absolute, §. 1. Inst. de oblig. in pr. Inst. de fidejuss. §. de constituta. Inst. de actionib. Donellus vocat perfectam, cui ad plenam & omnem præstationis necessitatem, nihil deest, lib. 12. c. 2. com. quæ propriè dicitur obligatio, arg. l. 16. fidejussor. de fidejuss. l. 7. §. sed cum. de pact. ex qua propriè creditor & debitor, l. 10. l. 11. l. 55. §. l. debitor. & seq. de verb. sign.*
- Civilis obligatio, jurisdictione prætoriam constituta & imperfecta est, cui ad plenam rei solvendæ, vel præstandæ necessitatem aliquid deest, efficax scilicet exactione, §. prætorica. Inst. de except. l. 3. §. 1. de constit. pecun.
- Hæc merè civilis obligatio corrigitur, & restringitur à prætore, qui efficacem naturalem infirmat, ne exactio ex ea efficax ab invito competat, l. 17. *si tibi §. 2. de pact. l. 1. de pign. act. l. 17. §. 2. de pact. l. 34. l. 52. de obligat. & act. l. 11. quia. de prescript. verb. §. item Serviana. §. sed ista. & seqq. Inst. de act. §. fin. Inst. de L. Aquil. vel inefficacem adjuvat & confirmat, l. 1. l. 17. in commodato. commod. l. 23. major. C. de pign. r. §. 1. 2. Inst. de ben. poss. arg. l. 6. 7. de just. & iur. Donell. lib. 12. c. 3. com. Vocatur hæc obligatio honoraria, §. 1. Inst. de verb. oblig. §. 3. sed ista. Inst. de act. l. 1. §. 1. de novat. l. 35. in honorariu. l. 52. l. 42. §. 1. de obligat. arg. §. 7. prætor. Inst. de just. & iur. in subsidium data, l. 7. *Et eligenter. de delo. l. quoties 21. l. 14. §. 3. de prescript. verb. in factum accommodata, l. 11. quia. l. 14. §. 3. de prescript. r. verb. ex prætoris jurisdictione substantiam accipiens, vel comparata, inventa, aut proposita, §. 3. sed ista. §. 4. 5. & seqq. Inst. de actio-**

actionibus. Donellus hanc sine re nudam & imperfectam obligationem vocat, ubi obligatio contracta jure prætorio infirmatur, d. §. *prætorum.* *Instit.* de except. l. 3. §. 1. de *constit. pecun.* Donell. lib. 12. cap. 2. & 3. *comment.* Unde qualisqualis obligatio vocatur, l. 12. §. 1. de *diffraç. pign.* & improprie debitor, l. 10. l. 11. de *verb. signif.* De effectu hujus vide l. si quod 64. l. 19. si *pæna. de condiç. indebit.* De obligatione directa & utili, quæ ita ab actione directa, vel utili dicitur, *infra. c. 63. & c. 16. supra.*

- 22 Sunt quædam generales obligationis affectiones, quæ partim personas, partim res obligationi subjiciunt, respiciunt.

Ratione personarum primò quædam obligationes deficient quandoque. Sunt enim quidam obligationis alterutrius tantum capaces, hoc est, quidam altera tenentur, quidam neutra.

Altera obligatione, naturali inquam, tantum, vel civili tenentur, qui alterutra efficaciter non obligantur, *tit. Inst. de except. l. 38. de condiç. indeb. §. 6. Inst. de inutil. stip. §. 1. Inst. de fidejuss. §. 6. Inst. de noxal. act. l. 9. §. 7. de solut.*

- 23 Naturali, seu gentium obligatione tantum obstringitur servus, l. 4. l. 43. de *obligat. & act. l. 32. de reg. jur. tit. C. an serv. ex suo delict. l. 4. §. 1. 5. l. 7. §. 6. l. 9. de pecul. vide Cujac. lib. 8. observ. c. 11. Connan. lib. 2. cap. 3. comment. num. 3. captus ab hostibus, §. 5. *Instit.* quibus mod. patr. potest. l. 4. l. 15. l. 22. de *capt. & postlim. reverb. de portatus, & quicumque est captus minutionem passus, l. 6. & tit. tot. de interd. & relegat. tit. *Instit.* & D. de *capis. mirus.* vel communionem juris civilis non habet, ut *ἀπὸ τοῦ νόμου, d. ἀποστολῆς, l. 17. de pæn. l. 4. 6. de obligat. & act.* Pupillus quoque, quatenus ex negotio gesto, sine autoritate tutoris locupletior, hoc est, non pauperior factus est, l. 49. de *solut. l. 5. de auth. sur. l. 3. l. 6. de negot. gest. l. 7. de novus. l. 9. §. 2. l. 66. l. 15. l. 47. de solut. §. 2. *Instit.* quibus alien. licet vel non. Cujac. lib. 22. obs. cap. 23. *Robertus lib. 1. sentent. c. 10. Corasius lib. 6. miscal. cap. 22. Duaren. cap. 2. tit. de obligat.* quæ naturalis pupilli obligatio, civilis quoque postea facta, l. 3. *comment. l. 3. §. 4. 6. de negot. gest. l. 5. de autor. tur.* Vide Gæddæum latè disferentem & ad contraria respondentem in *tract. de contr. & committ. stipul. cap. 7. conclus. 12. Donell. in d. 129. de verb. obligat. Cujacius lib. 7. observat. c. 4. & in not. Mercat. lib. 3. cap. 21. & seq. & lib. 13. cap. 7.* Pupillus doli capax ex delicto suo naturaliter & civiliter obligatur, l. 14. de *SC. Syllan. l. 111. de regulis juris. l. 1. C. si adv. delict. Cujac. lib. 23. observ. c. 21.* Ita quoque prodigus obligatur, l. 40. de *reg. jur. l. 6. de verb. obligat. ubi Donell. l. 6. de fidejuss.* Omnes indistinctè obligantur civiliter & naturaliter, quando obligatio ex re venit, l. 45. l. 46. l. 49. de *obligat. & act. l. 25. §. 16. famul. heres. l. 15. de pecul. l. 2. commod. l. 33. pro socio. l. 29. commun. divid.****

Eodem modo minor 15. annis sine autoritate curatoris sui obligari non potest, l. 101. ubi *Duaren. Cujac. & Donellus de verb. obligat. Hering. de fidejuss. cap. 7.*

num. 82. & seqq. Gædd. in l. 21. de verb. signif. & cap. 7. conclus. 14. C. de contr. & committ. stipul. qui tamen si curatorem non habet, seipsum obligare potest, l. 3. C. de *in integr. restit. min. l. 43. de oblig. & act. l. 1. 2. l. 12. C. si advers. credit. d. l. 101. ubi Dd. de verb. oblig.* sed & habens curatorem, in quibusdam sine illius autoritate obligatur, l. 20. de *rit. nupt. l. 14. de sponsal. vide disferentem Gæddæum in d. c. 7. conclus. 12. & Dd. in d. 101.* Inter patrem quoque & filium naturalis tantum est obligatio, non civilis, l. 39. de *oblig. & act. l. 16. & seq. de furt. l. 4. de judic. §. 6. *Instit.* de inutil. stipulas. l. 38. §. ult. ubi eleganter Bartol. de cond. indeb. *Genes. cap. 47. 30. 31. Coras. lib. 4. miscal. cap. 3.* similiter inter fratres in eisdem potestate existentes, d. l. 38. de *condiç. indebiti. Cujac. lib. 9. obs. c. 13. Genes. c. 44. 9. 32. 43. 9. vide infra cap. 37.**

Civili tantum obligatione quidam tenentur, non 24 naturali, de quibus vide l. 1. de *oblig. & act. l. 2. l. 111. de reg. jur. tit. *Instit.* de liter. oblig. §. 1. 2. 3. 4. *Inst. de except. de reg. jur. l. 101. de verb. oblig. §. 5. item *Instit.* de inutil. stipul.**

Neutra obligatione tenetur impubes, doli non ca- 25 pax, d. l. 101. l. 111. de *reg. jur. l. 14. de SC. Syllan. infans, d. §. item. *Instit.* de inutil. stipul. l. 59. de *oblig. & act. l. 13. l. 14. de dol. mal. & met. except. l. 5. l. 40. de reg. jur. furiosus, d. l. ubi. d. l. 40. & omnes omnino, qui mente, ratione & judicio carent, qui voluntatem & *αὐτονομίαν* non habent, d. l. 5. l. 40. de *reg. jur. l. 1. §. 2. l. 2. 4. de obligat. & act. l. divus. de offic. præs. vide cap. 35. seq.***

Deinde ex affectionibus personas respicientibus, 26 quædam obligationes ultro citroque obligant, tum creditorem, tum debitorem, l. *Labeo 19. de verb. signif.* quæ ideo synallagma & obligationem *ἀντιπροσώπων* continere dicuntur, d. l. 19. *Labeo. l. 7. de pact. Cujac. in l. 1. de verb. signif.* quædam verò ex altera tantum parte debitoris, vel creditoris, obligant, quæ ideo *μὴ ἀντιπροσώπων* obligare dicuntur, d. l. 19. *Cujac. lib. 4. obs. c. 32. & in d. l. 7. de pact.*

Tertiò obligationes sæpè tam activè, quàm passivè 27 ad hæredes contrahentium transeunt, l. 49. l. 33. l. 12. de *oblig. & act. l. 111. de reg. jur. tit. *Instit.* de perpet. & temp. act. inprimis verò, quando hæres locupletior is est factus, l. *unic. C. ex delict. defuncti. l. 6. l. 19. l. 20. quod met. caus. tit. *Instit.* de perpet. & temp. act. vel illæ rei perfecutionem continerent, l. si plures 17. in *fin. l. 26. cum seqq. de dol. mal. & met. except.* quomodo rectè dicitur, hæredem non posse venire contra factum defuncti, quatenus & in quantum est hæres, l. *cum à matre. C. de rei vind. Gabriel. com. conclus. 11. tit. de reg. jur. lib. 6. & conditionem atque naturam obligationis in persona hæredis non posse fieri deteriorè, aut mutari, l. 2. l. 85. de verb. obligat. l. 25. hæredes. §. 9. *fam. heres. sed tempus contraç. obligationis inspiciendum esse, l. 78. si filius. fam. de verb. oblig.****

Affectiones obligationum communes, res respi- 28 cientes, sunt de rebus in obligationem deductis, vel de interesse earundem, quod rebus extrinsecus accedit, l. 1. §. *fin. si quis jus dic. non obtemp. l. si fundus 33. Locat.*

l. 55. l. 70. ad L. Aquil. Gædd. in l. 179. inter. de verb. sign. quod sub rei restitutione continetur, l. 35. l. ult. l. 22. de verb. sign. l. videamus. §. in tantum. de usur.

Res in obligationem deducta, intelligo, tum ipsas res principales, tum rerum accessiones & incrementa.

29 Res ipsa principalis, si extat, restituenda est, ex vi & naturâ obligationis contractæ, §. 19. omnes. *Instit. de action. §. 119. Inst. de offic. judic. aded ut præcisè cogatur tradere, & interesse præstando, non liberetur, §. alia autem. Instit. de donat. l. 12. §. imprimis. l. 32. de actio. empt. Pintel. in l. 1. part. 3. num. 25. 26. C. de bon. matr. Cujac. in l. 72. de verb. obligat. dissentit Donell. lib. 15. comm. c. 15. Covarr. lib. 2. 2. var. resolut. c. 19. n. 1.*

30 Quando verò, non in debita qualitate, vel quantitate, res restitui potest, sed deteriorata, vel depretiata, tum iudex æstimatores deputare solet, qui ex oculari inspectione, de justo valore & quando res deterior est facta, iudicent, *Geil. lib. de pign. obs. 18. num. 6. 7. per l. præciæ rerum. ad L. Falcid. l. hæc editi. §. hic. C. de secund. nupt. idque ex informatione sumpta, ex rei situ, vicinitate, onere, libertate, ex communi usu, commerciis, opinionè, quantitate, redituum annuorum, vel fructuum & similibus, Coler. de process. excois. part. 3. c. 9. num. 118. Et seqq. l. 10. si quos. C. de rescind. vendit. Levit. c. 25. 31. 50. 51. 52. Paul. Eufim. de ann. reddit. lib. 1. c. 9. Tirraquell. de retract. consang. §. 1. gloss. 6. Covarr. variar. resolut. cap. 9. lib. 3.*

31 Quando verò res non extat, vel præstari omnino non potest, tunc in locum ejus succedit pretium & æstimatio rei, *l. 80. si vendidero. §. 1. de furt. l. 23. l. 33. ad L. Aquil. l. 1. l. 4. l. 5. 7. 8. 9. de in lit. jurand. l. grege. de legat. 1. l. venditor. de herod. vel aë. vend. l. 4. de reb. cred. l. 1. infr. l. 22. de pos. l. 95. §. 9. de solut. Levit. cap. 27. Exod. c. 21. 19. 20. 21. c. 22. 5. 6. quæ æstimatio licet aliud sit, quam res ipsa, l. 1. ubi Sicheard. C. si quis alteri, vel sibi. Gædd. in l. 4. de verb. sign. tamen ipsam rem representare dicitur, ut non minus quis habere intelligatur, quam si rem ipsam haberet, l. 33. l. 34. de pecul. l. 35. l. 39. de usuf. Deut. c. 14. 25. 26. Levit. c. 27. Exod. c. 21. 19. 20.*

32 Unde tanquam surrogatum sapit naturam subrogati, *l. si cum. §. qui injuriarum. si quis caus. Gabriel. conclus. 2. tit. de reg. jur. lib. 6. Vocatur æstimatio quanti res sit, vera æstimatio, quanti res est, vel verum rei pretium, l. 39. hæc verba. ubi Gædd. de verb. signif. l. 1. l. 2. l. 4. de in litem jurand. l. 4. §. 11. vj bon. rapt. l. inter. 179. Et l. 193. ubi Gædd. de verb. sign. Menoch. cas. 120. Levit. c. 25. 31. 50. 51. 52.*

33 Æstimatio illa rei, eo tempore est spectanda, quo dies obligationis venit & solutio, seu præstatio fieri debet. *l. quoties 59. ubi Dd. de verb. obligat. l. 17. de re jud. Menoch. cas. 120. lib. 2. arb. jud. Ant. Rab. lib. 16. consess. cap. 1. Et seqq. ita tamen, ut ratio habeatur ejus, quod morâ durante, æstimatio crevit, & loci, quo solvi res debuit, l. pen. Et ult. de cond. triticar. l. 22. vinum. de reb. cred. vide Mascardum in voco æstimatio. de probas. Petr. Frid. lib. 2. de mand. c. 64. num. 9. l. pen. Et ult. de condi. triticar. l. 11. de res jud.*

Incrementum obligatio accipit ex pœna legali, vel conventionali.

Legalis pœna est, quæ ab ipsâ lege indicitur & negotio est adjuncta, §. omnes. ubi Dd. *Instit. de act. Levit. cap. 27. per tot. Num. c. 5. 6. 7. & quandoque est in simplex, quandoq; in duplum, triplum, vel quadruplum, non ultra, d. §. omnes. l. 4. l. 5. ad L. Aquil. Donell. Et Wofensb. in d. §. omnes. Menoch. cas. 260. nu. 4. arb. jud. lib. 2. Duplatur verò, vel octuplum, quadruplatur omne quodcumque restitui oportet, l. 14. §. 1. 7. Et l. 21. §. 2. quod mot. causa. & in duplo, vel triplo, vel quadruplo, simplex computatur, l. 1. de serv. corrupt. l. 1. vj bon. rapt. §. triplici 34. *Instit. de act. l. 14. §. 10. quod mot. caus.**

Conventionalis pœnæ est, quæ ex conventionè & placito contrahentium proficiscitur, *l. 38. stipulatio. §. alteri. de verb. oblig. §. alteri. Instit. de inus. stip. §. fin. Instit. de verb. oblig. Donell. lib. 26. comm. cap. 24. Fachin lib. 1. contr. illustr. c. 50. Talis indefinitè posita, per arbitrio iudicis litatur, Menoch. cas. 260. num. 18. 19. 20. l. unie. C. de sent. qua pro eo quod interest profur. quæ loco interesse sæpè adjicitur, Menoch. d. cas. 260. in fraudem usurarum adjecta non valet, d. cas. 260. nu. 42. per L. cum allegata. C. de usur.*

Interesse, est pecunia extra rem ipsam, iudicis arbitrio taxata, *Menoch. cas. 122. arb. judic. Petr. Greg. lib. 21. 2. 10. syntagm. accedens pro reparatione lucri cessantis, vel damni emergentis, l. 3. ram ras. haber. l. 11. apud. ad SC. Trebell. l. si servum. §. ult. l. inde Neratius. ad L. Aquil. Covarr. lib. 3. var. resolut. cap. 4. num. 1. 2. Menoch. cas. 119. Gabriel. tit. de solut. conclus. 10. lib. 3. Exod. c. 21. 19. 20. 21. c. 22. 5. Et seqq. l. unie. C. de sentent. qua pro eo quod interest. ex eo, quod factum non est, culpâ, vel dolo alterius, in re principali, vel ejus accessoriis, quod fieri ex necessitate obligationis debebat, l. 13. si commissisa. rem ras. hab. l. 7. l. 8. de rei vind. l. 14. c. ult. l. 20. §. 1. de furt. l. 38. §. alteri. de verb. obligat. l. 21. §. cum per. de act. empt. Gabriel. conclus. 10. lib. 3. tit. de solut.*

Definiri quoque potest reparatio utilitatis exceptæ nobis, vel præceptæ, & lucri averis impeditivæ culpâ, dolo, vel alterius, *Geil. lib. 2. obs. 6. Eripitur quod jam habuimus: præripitur, quod habere & acquirere potuimus, Donell. lib. 15. comm. c. 4. unde pars rei dicitur, l. si sterilis 21. §. cum per venditorem. de act. empt. licet aliud res & aliud interesse sit, l. 193. de verb. sign. l. 18. de dolo malo.*

Damni emergentis præstatio, est indemnitas, non lucrum, *l. 6. jure. in fin. l. 16. de jur. dot. lucri verò cessantis præstatio est commodum, l. 12. §. 1. de d. str. pign.*

Magna verò differentia est inter id, quod interesse dicimus, & id quanti res est. Illud extra rem, omne ejus damnum, vel lucrum accidens, hoc verò rem ipsam notat, *l. 193. ubi Gædd. de verb. sign. l. 21. §. per emptorem. de act. empt. l. 3. §. ult. uti possid. l. 23. rem ras. haber. Brisson. in voce interest. de verb. sign. Vocatur aliàs verum damni pretium, justa æstimatio, quanti damnum est, affectio & utilitas rei communis, quam circa rem vel ob rem habere potuimus, l. 7. §. 12. comm. divid. l. 10. in fin. d. s.*

fin. d. tit. l. 22. vinum. l. 23. de reb. cred. l. 12. §. 1. de jur. dot. l. 62. l. 69. d. s. l. 21. si mulier. §. 3. rer. amot. l. unie. C. de sent. qua pro eo quod interest. l. 26. l. 34. l. 47. §. 3. s. 6. de legat. l. 1. pen. Et ult. de test. act. l. 13. si quis. de re. jud. l. 22. §. 3. de act. empt. Donell. lib. 26. comm. c. 23. utilitas, quam circa rem, vel ob rem habere possumus. l. 21. §. 3. l. 11. §. ult. de act. empt. l. 2. rem rat. hab.

40 Lucrum cessans, est justum lucrum, quod quis revera facere, vel consequi potuisset, l. 33. si servum. l. 22. ad L. Aquil. l. 81. de verb. signif. l. 2. de so. quod cov. loc. l. 21. §. cum per. de act. empt. eo tempore, quo per alium impeditur, Mascard. conclus. 933. Menoch. cas. 119. lib. 2. arbit. vel utilitas certa, explorata, quæ circa rem est, seu intrinsicum lucrum, quod per rem, ex re, vel ejus occasione quaeritur, nec aliunde certo sperari, quàm ex eo, quod præstandum erat, potuisset, l. unie. C. de sent. qua pro eo quid. l. 23. ad L. Aquil. l. ult. de his qui defecer. §. 1. Infit. de obligat. qua ex act. l. 28. de damn. infest. quodq; lucrari potui & consequi, l. 29. §. 3. ad L. Aquil. interversio impedita, vel præcepta, l. 13. rem rat. hab. l. 2. de so. quod cert. loco. Donell. in tract. de eo quod interest.

41 Et lib. 26. comm. cap. 18. Geil putat illud esse, quando quis de lucto captando certat, cujus in Camera ratio ratio habeatur, Geil. lib. 2. observ. 6. Et de pign. obs. 17. num. 16. Quandoq; tamen spei ratio habetur, ut tradit Tiraquell. de legib. comm. b. gloss. 2. num. 26. Et seqq. Illorum, quæ naturaliter ex re principali descendunt & deducuntur, ratio habenda est, veluti usus, operæ & similibus, Geil. lib. de pign. obs. 17. Proinde, an quis lucrum facturus fuisset, appareat ex eo, quod potuit facere, & voluit: An certo potuerit, ex eo intelligitur, si is fuit à quo merces emi possint & soleant, item ex facto alterius. An voluerit, ex personæ conditione & consuetudine judicabitur, ut non immerito dicatur lucrif cessantis difficile esse probationem, quæ judicis arbitrio relinquatur, Menoch. cas. 119. arb. judic. lib. 2.

42 Damnum contra hic intelligitur ex jactura, quæ revera inducitur in re debita, sive circa eam, sive ex ejus occasione, l. 3. de in lit. jurand. l. 3. de act. empt. Mascard. conclus. 470. cujus causa efficiens propinqua, debitor est, §. 10. illud. Infit. de L. Aquil. Dicitur quoque id esse damnum, quod quis aliàs revera habiturus fuisset, & quanti res depretriata fuerit, l. 3. si quad. pauper. fecit. dic. §. 1. Infit. de oblig. qua ex quasi del. l. 22. l. 23. ad L. Aquil. vel utilitas, qua quis caruit, aut cariturus est, vel quam quis certo amissurus est, aut erogare cogitur, & ex eo solo, quod præstandum, vel faciendum erat, non aliunde fieri & haberi certo potuit, d. l. 22. l. 23. l. 33. ad L. Aquil. l. 21. §. 3. de act. empt. Donell. d. loc. & aliquando ex præsumpta, vel probata affectione alicujus erga rem. Vide Menoch. lib. 3. præsumpt. 83. aut ex deterioratione rei, vel vilitate, l. 3. §. 1. com. Faber. de error. pragm. deced. 16. Et s. Geil. d. obs. 17. Distributiones interesse in commune, vel singulare, nec non in extrinsecum & intrinsecum, cum Donello & aliis rejicimus, Donell. lib. 26. com. c. 18. vide lib. 3. cap. 40. num. 30. Et seqq.

43 Estimatio ejus, quod interest & rei ipsius, facienda

est ex arbitrio judicis, Menoch. cas. 122. Et 120. lib. 2. arbit. jud. Levit. c. 25. 31. 50. 51. 52. Modyn. de usur. num. 115. Tiraquell. lib. 1. de retract. §. 1. gloss. 6. num. 19. Covarr. lib. 3. c. 9. num. 5. var. resolut. idq; ex rei æstimatione qualitate, redituum quantitate, ex usu & utilitate atque conditione rei æstimatione, ex communi hominum judicio, utilitate & affectione, ex boni viri arbitrio, l. 62. l. 63. ad L. Falcid. l. 1. §. 15. si quid in fraud. cred. l. 40. l. 37. l. 38. de damn. infest. Mascard. conclus. 650. Et seqq. Et conclus. 930. Et seqq. Menoch. Et Covarr. d. locis.

Quantitatis æstimatio sumitur ex sorte principali, 44 quantum illa quolibet anno conficit, vel secundum consuetudinem regionis, vel boni viri arbitrium, Menoch. Et Covarr. d. loc. Reditus annuus, æstimatione est ex fructuum modo & quantitate alicuius annorum solvendorum, seu ex eo, quod tot annorum spacio ex pensionibus colligi tot tantique fructus, vel obventiones potuerunt, Mascard. conclus. 1934. Et 471. Et 656. Menoch. cas. 119. Modyn. de contract. quæst. 5. num. 118. Et seqq. Pretium justum redituum perpetuorum, est id quod 25. annis ex reditu confici potest: pretium justum redituum temporalium est id, quod ex reditu 12. annorum conficitur, Geil. lib. 2. obs. c. 8. Busium lib. 1. c. 9. §. 10. de ann. reditib. Covarr. d. lib. 3. c. 9. var. resolut. Mascard. conclus. 1934. Et 471. Menoch. d. locis.

Interesse ex delicto dolove alicujus proveniens, juramento læsi contra lædentem, probari potest, Mascard. conclus. 1934. Menoch. cas. 119. arb. estq; paris cum re petita quantitatis, aut imparis, minoris scilicet, vel majoris, Cujac. lib. 9. obs. c. 31. per l. 15. de rei vind. l. 9. ad exhibend. l. 1. de act. empt.

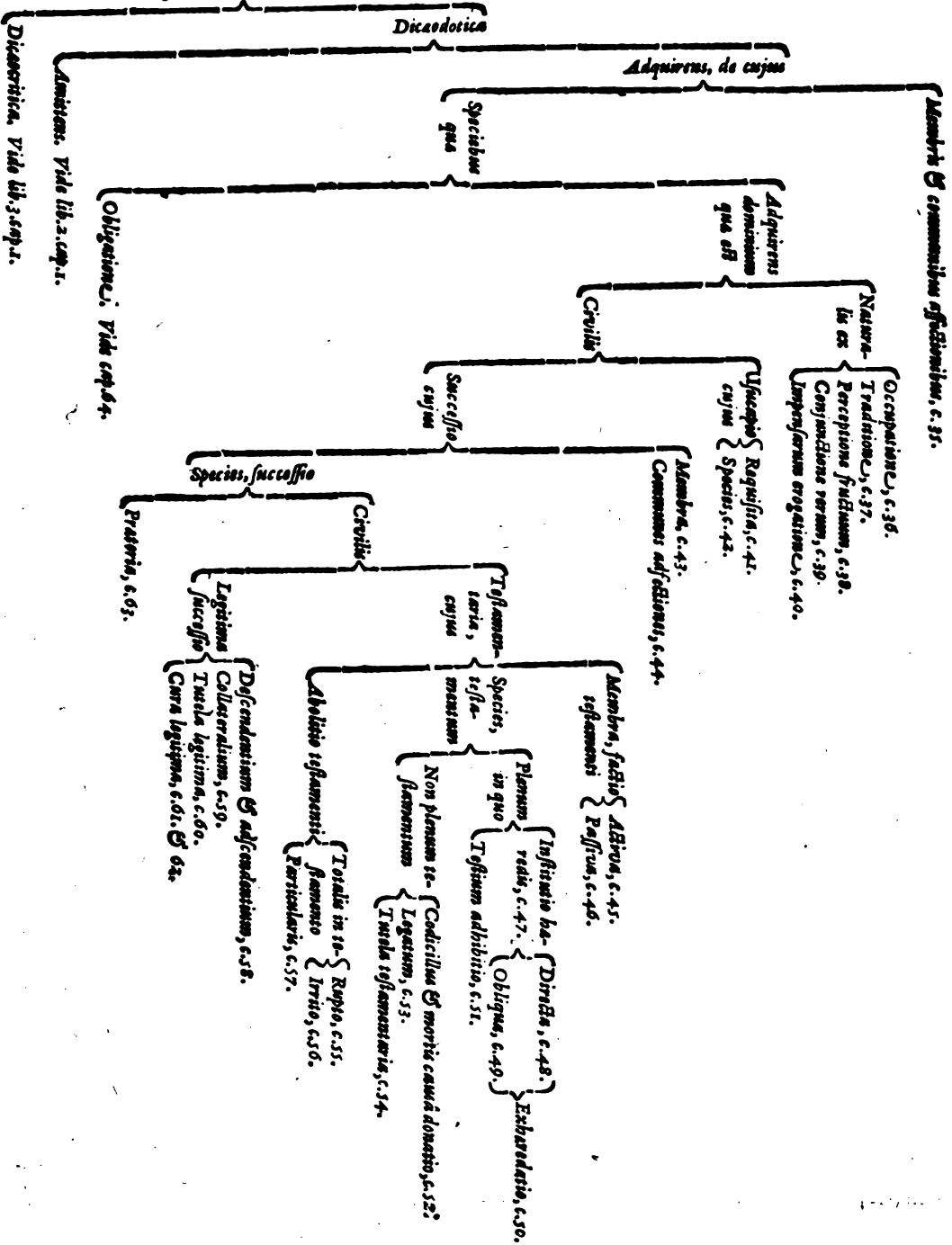
In negotiis, seu casibus certis, id quod interest, ultra 46 dupli quantitate pretii convento, æstimari non debet, l. unie. C. de sent. quæ pro eo quod interest, Fachin. lib. 1. cap. 48. controuv. Dd. in d. l. unie. In casibus vero incertis, tantum præstatur, quanti interest, d. l. unie. ubi Dd. Menoch. cas. 260. Cujac. d. loc.

Certi casus, seu negotia sunt, quæ rem certæ naturæ continent, hoc est, naturæ certæ determinatæ constant, ut sunt omnes species, quantitate incertæ exceptæ, de quibus, quæ, quales, quantæve sunt, constat, Donell. d. lib. 26. com. c. 17. Certum itaque dicitur, cujus æstimatio ex ordinariâ hominum opinione & naturæ cursu, ordineq; usitato & frequenti, certa est: vel quod conventionie contrahentium est definitum, d. l. unie. l. certum. de reb. cred.

Incerti casus, seu negotia sunt, quæ præter communem hominum opinionem & quotidianum rerum humanarum cursum interesse denotant. Ut est incerta quantitas, aut facti alicujus præstatio, qua aliquid est dandum vel faciendum, l. d. unie. §. ult. Infit. de verb. obl. in quibus ejus quod interest petio præstatioq; continetur, l. quatenus. de R. J. d. §. ult. l. 112. §. ult. l. 72. de V. O. A quo tempore hoc interesse æstimari debeat, arbitrio boni viri relinquatur, Donell. d. loc. Et Menoch.

Huc pertinet tit. Infit. de obligat. & tit. D. de oblig. & action. tit. C. de sentent. quæ pro eo quod interest.

Species Dicozologicæ

Cap. 35. De generalibus adfectionibus acquisitionis.

- 1 Species Dicoeologica.
- 2 Dicoeologica quid.
- 3 Species hujus Dicoeologica.
- 4 Dicoeologica adquirens quid.
- 5 Ejus appellationes & finis.
- 6 Differentia hujus cum amittente.
- 7 Adquisitum jus quando dicitur.
- 8 Adquisitio est facti & juris.
- 9 Factum acquisitionis quale.
- 10 Qua consideranda in dicoeologica adquirente, & membra illius.
- 11 Translatio juris quid.
- 12 Quale jus transferatur.
- 13 Acceptatio alienati.
- 14 Generales adfectiones acquisitionis qua sint.
- 15 Persona principales acquirentes.
- 16 Administra persona.
- 17 Extranei administri.
- 18 Acquirere quidam jure naturali non possunt.
- 19 Quidam jure civili.
- 20 Res non venientes in acquisitionem.
- 21 Necessaria alienatio & ea qua fit per universitatem.
- 22 Jure gentium res prohibita alienari.
- 23 Jura civili res prohibita alienari.
- 24 Homines dispositione res prohibita.
- 25 Interest an res prorsus sit exempta commercio, vel quoad alterum acquirentem.
- 26 Jus adquisitum personale, vel reale.
- 27 Circumstantia solemnitatis.
- 28 Loci.
- 29 Temporis.
- 30 Condicio acquisitionis.
- 31 Modus illius.
- 32 Circumstantia mutabiles.

HActenus de membris seu partibus Dicoeologicae diximus: sequitur de speciebus ejusdem. *Vide sup. cap. 1. num. 3. 4.*

- 1 Species Dicoeologicae sunt duae: est enim illa Dicoeologica, vel Dicoeontica. *De priori lib. 1. & 2. de posteriori lib. 3. dicimus.*
- 2 Dicoeologica est prima species Dicoeologicae, jus dominii, vel obligationis ob negotium praecedens, impertiens & tribuens, in nostrum, vel proximi nostri usum & commodum, *arg. 1. Cor. cap. 12. quae administratio & dispositio cuilibet est concessa, l. 21. l. mandas. l. 9. §. ha quoz. 3. de acquir. rer. dom.*
- 3 Dicoeologicae hujus species sunt duae: Una Dicoeologica adquirit: altera Dicoeologica amittens, *per l. ult. de legibus. §. sequens. 2. Infit. de interditt. l. 2. §. haec autem. D. d. l. ferd 153. de regulis juris. tit. de acquir. &*

*amittend. poss. l. Arrianus. de obligat. & action. tit. de acquir. rerum domin. tit. quibus mod. usufruct. amitt. l. 9. de condit. caus. das. l. 33. in fin. l. 46. de jure dos. l. 7. de pact. dotal. l. 7. de integ. vestit. l. 9. l. 12. de rebus cred. l. 23. ex quibus causis major. quod redit etiam Donelli sententia, lib. 2. comm. cap. 2. Dicit enim, referri primò, ut sciamus, quid nostrum, alienumve sit. Secundò, quomodo id ab alio obtineamus. Perperam alii acquisitionem & amissionem de jure tantum privato, non de jure publico intelligunt, *argum. l. 5. de pact. l. ult. C. si contra jus, vel utilitas. public. l. 83. §. 5. ubi Cujacius de verborum obligat. l. 21. quibus modis usufruct. amitt. §. sacra. §. 17. item fera. Infit. de rerum divisio. tit. C. de administ. rer. public. lib. 11. tit. Cod. de debis. civis. l. 20. de captiv. & postlim. l. 1. de pollicitas. l. 1. de magistr. conveniend. vide Hotomannum quast. illust. 42. Bodinum libr. 3. cap. 7. de Republ. Geil. lib. 2. cap. 9. de pac. public. Bartol. Jason. & Duarennum in l. 5. de pact. Vide infra cap. 32.**

Dicoeologica adquirens est, qua ob factum, seu negotium unius, duorum, vel plurium simul, *l. 1. de pollicit. l. 1. de pact. l. 7. de jurisditt. l. 1. si fam. furs. facti. dic. jus dominii, vel obligationis, alterutri, vel singulis tributum & datum, acceptatur, l. 40. de legat. 3. tit. Cod. de jure domin. impet. tit. de acquir. hered. tit. de acquir. possess. tit. Infit. per quas personas nobis acquir. tit. Infit. ur. per quas personas obligat. nob. acquir. tit. de acquir. rer. domin. Brevius definitur potest, quã jus dominii, vel obligationis nostrum fit, *l. 9. l. 15. l. 20. l. 21. l. 31. l. 62. & sequens. de acquir. rer. domin. l. 91. ubi Gaddaus de verborum signific. l. 49. l. 25. d. 2. quomodo Donelli lib. 12. comm. cap. 1. intelligit illud, suum cuique tribuere, §. juris, Infit. de justit. & jure: & suum consequi & similia, l. 6. §. apud. qua in fraud. cred. l. repetitio 44. de cond. indebit. l. 52. §. 10. pro socio. l. 20. de reb. cred. l. 12. de novat. Hotoman. 3. observ. 17. l. 49. de verborum signific. l. qui actionem 15. de regulis juris.**

Unde hæc species Dicoeologicae, vocari potest *μίσθησις, ἀπ' αὐτῆς, πικρῆς*, quæ scilicet comparata & affecta est ad aliquid dandum, conferendum & accipiendum, vel ad quærendum & suum faciendum jus alienum. Præsupponit itaque personæ, vel rei alienæ libertatem & immunitatem à dominatione & potestate atque jure obligationis alterius. Contrà, Dicoeologica amittens præsupponit onus rei alienæ impositum, vel vinculum, aut obligationem personæ alterius, à quibus liberari & exonerari cupit.

Adquisitum autem & nostrum factum jus dicitur, quod in possessionem, potestatemve nostram redactum est, *l. 3. §. 13. & seq. l. 18. §. 2. de acquir. possess. vel certò redigi potest, l. is qui actionem 15. de regulis juris. d. l. 3. §. 13. seu nobis debetur, l. 51. nihil. l. 3. de obligat. l. 49. de verb. signific. vel à nobis alienari potest, l. 54. si pignora. §. 1. de furs. l. 72. fructus. de reg. jur. l. ult. de usur. l. 12. §. 2. de usuf.*

Adquisitio hæc & facti & juris dicitur, *l. 48. bona. §. 1. 8*

de *acquir. rer. dom. l. 7. consilio. §. ult. de curas fur.* Factum est principium & causa qua jus constituitur, *vide supra cap. 1. num. 6. cap. 13. num. 1. & seqq.* Jus verò domini, vel obligationis est effectus & comes facti individui, *Vide supra cap. 18. Quæ facti sunt non transeunt ad successores, l. cum heredes 23 de acquir. poss. quæ verò juris, sæpissime, l. hereditas, de reg. jur.*

9 Factum voluntarium, in acquisitione dicitur propositum & actio juris alicujus acquirendi, *l. in totum 76. de reg. jur. l. 31. non solum. in fin. l. in omnibus 55. de obligat. l. 18. §. 1. l. 26. de acquir. poss.* conjuncta cum potestate & facultate tributa acquirendi, ut *supra diximus cap. 12.* quod ita accipiendum in dubio, ut valeat potius, quam contruat. *Vide Menoch. lib. 6. præsumpt. 4. & seqq. per l. quoties. de reb. dub.*

10 In Dixerodotica acquirente, seu *περιδοτικῆ* consideranda sunt membra ejusdem; deinde communes adfectiones; denique species.

Membra illius sunt duo: juris scilicet alicujus translatio, & acceptatio, *l. 20. l. 11. l. 35. l. 36. de acqu. rer. dom. l. 123. l. 100. l. 35. de reg. jur. Siraicid. c. 4. 36.*

11 Translatio, est juris sui, quod quis habet in re, vel persona, alienatio, abdicatio, vel dimissio, ideo facta, ut alii adsit, & transferenti absit, *l. 1. l. 8. §. 2. 3. de alienat. judic. mot. l. 5. §. 1. quand. ex fact. int. §. per traditionem. Instit. de rerum divis. l. non videntur 83. l. nemo 54. de regulis juris. l. 28. alienationis. l. 64. alienatum. l. 14. de verborum signif. tit. C. de reb. al. non alienand. Vocatur etiam præstatio, cessio, datio, *l. 51. l. 53. de pecul. l. 33. C. de donat. l. 10. l. 20. de acqu. rer. dom.* qua jus alii tribuitur & nostrum esse definit, *l. 175. §. 1. de regulis juris. l. 28. l. 67. de verborum signif. l. 3. §. 2. l. 6. que in fraud. cred. l. ult. C. de reb. alien. non alien.* dicitur etiam diminutio patrimonii, *l. 10. Julianus. de curas furis.**

12 Transfert jus illud, quod vult, *l. 20. l. 36. de acquir. rer. dom. & quod habet, l. 120. l. 54. l. 83. l. 15. de regulis juris. l. 143. de verborum signif. in acquirentem; idque ut perpetuè & irrevocabiliter, vel ad tempus, l. 190. l. 13. de regulis juris. l. 143. de verborum signif. Levit. cap. 25. 8. & seqq. acquirenti habere liceat, l. 188. habere. ubi Gædd. de verborum signif. l. 143. d. tit. An transferre, vel alienare dicatur, qui occasione acquirendi non vititur, *vide in l. 134. non fraudantur. de reg. jur. l. 28. l. 67. ubi Gædd. de verbor. signif. l. 6. qui in fraud. credit.**

13 Acceptatio est quâ alienatum & translatum ab alio acquirens capit, & jure alienantis habet, *l. 71. aliud. de verbor. signif. ubi Gædd. l. 149. l. 13. l. 15. de regulis juris. l. 175. & l. 177. d. tit. & in locum atque jus alienantis succedit, l. 76. §. 1. de constr. empt. l. 177. de regulis juris. l. 156. §. 2. d. tit. l. 3. §. 2. pro empt.* Quibus autem ex causis alienans amittit & transfert jus suum in alium, hisce etiam acceptans sibi acquirit, *l. 153. ferè. de regulis juris.* unde Ulpianus causas acquirendi, etiam alienandi & amittendi vocat, *Ulpianus tit. 19. §. 3. 7. 9. l. 36. in fin. l. 35. de acquir. rer. dom.* quæ tamen nuda amissio, longè differt à dixerodotica amittente, *de qua lib. 2. c. 1. ubi vide.*

Generales adfectiones acquisitionis respiciunt vel 14 membra negotii, & facti: aut circumstantias ejusdem, hoc est, personas, & res, vel locum tempusve.

Personæ illæ acquirentes sunt principales, vel ministræ intervenientes.

Principales sunt acquirens & alienans, quarum 15 conditio & habitas ad acquirendum consideratur tempore acquisitionis, *l. filius 11. de verborum obligat. l. 26. in fin. de stipulat. servor. l. 144. §. 1. l. 19. filius. de regulis juris. Gomezus cap. de qualis. contract. tom. 2. cap. 11. num. 30. Menoch. lib. 3. præsumpt. 46. & seqq. vide supra cap. 10. num. 9. 5.*

Administræ personæ sunt, quarum operâ & mi- 16 nisterio principales in acquisitionis negotio utuntur: quales sunt domestici principalium, vel extranei, *tit. Instit. per quas person. nob. tit. quod cum eo quis alien.* Domestici, ut liberi nostri, ministri, servi; hoc agentes ex nostra voluntate, ut nobis adquirent, *l. 1. §. 19. de acquir. poss. l. 13. l. 14. l. 43. de obligat. §. 3. Instit. per quas personas.* à quibus acquisitum, ab ipsis principalibus acquisitum censetur, *l. 45. in princ. & §. ult. l. 39. l. 40. de verborum obligat.* licet iidem res nostras diminuere non possint, *l. 30. de pact. l. 23. Cod. d. s. l. 22. de solut. §. 1. Instit. de noxal. act.* Sic etiam extranei hoc agentes nostra voluntate, ut nobis adquirent, *d. l. 13. l. 14.* Quando administratores, syndici, aliæ præpositi, universitati adquirent, *vide Hartman. Pistor. lib. 1. quest. 37. Menoch. lib. 3. præsumpt. 52. & seqq. & lib. 2. arbitr. cas. 195. Mysing. cons. 4. obf. 79. Roland. à Valle consil. 66. vol. 2.*

Extranei, tanquam conciliatores, vel confirmato- 17 res acquisitioni adhibiti, sunt proxenetæ, arbitri & interpretes, *de quibus tit. de proxen. tit. de recept. arbitr. item testes, Notarii, & tabelliones, Novell. de tabell. tit. de testib. l. 1. §. ult. ubi Dd. de verb. oblig. consiliarii, auxiliatores, consortes, socii.*

Ex personis hisce, quæ acquirere possunt, sunt quædam, quæ vetantur jure naturali, quædam, quæ jure civili, *tit. Instit. quibus alienar. licet vel non. tit. Instit. per quas personas cuique acquir.* quæ ideo inhabiles & incapaces dicuntur, *l. 12. de usucap. l. 1. §. 3. l. 32. §. 2. de acquir. poss. vide Donell. lib. 9. comm. cap. 10. & infra cap. 110.*

Jure naturali, seu gentium non possunt acquirere 18 propter vitium animi, ut amens, mente captus, furiosus, prodigus, infans & omnes, qui intellectu, iudicio, ratione & consensu, aut adfectione acquirendi alienandique destituuntur, *l. 32. §. 2. l. 18. §. 1. l. 1. §. 3. de acquir. poss. l. 24. de obligat. & act. l. 59. eod. l. 1. l. 5. de regulis juris. l. 70. de verb. obligat. Geil. lib. 2. observ. 100. num. 24. 25. Menoch. lib. 2. arbitr. cas. 226. & cas. 59. Mascard. conclus. 1358. per l. 76. in totum. de reg. jur. l. 1. §. 11. 12. 13. de oblig. & act. Galat. cap. 4. 12. 13. Eph. c. 4. 14. 1. Cor. cap. 13. 11. 12. c. 14. 20. Nehem. c. 10. 29. c. 8. 3. 4. Propter corporis vitium & defectum illi, qui carent sensibus exterioribus illis, qui sunt necessarii ad perficiendam acquisitionem, ut mutus, surdus, cæcus aiquando, *l. 2.**

do. l. 1. de verb. obligat. l. 1. §. pen. l. 47. de oblig. l. quoniam. l. discretis. C. de testam.

19 Jure civili prohibetur illi, quibus bonorum administratione est interdictum, *Donell. lib. 9. comm. cap. 10.* nimirum ob consensum infirmitatem & imperfectiorem, ut sunt impuberes, pupilli, locupletiores non facti. *istis. Infit. quib. alien. licet, vel non. l. 3. C. de integr. restit. l. 1. de novat. prodigis, l. de omi v. ubi Donell. & Cujac. de verb. oblig. l. 18. qui rest. fac. poss. quamvis hi conditionem suam meliorem facere possunt, §. 9. Infit. de iust. stip. in princ. Infit. de aut. ius. l. 3. de novat. fervus, l. 17. de pan. tit. de interd. & relegis. liquid aditus. de reg. jur. & omnes qui communionem juris civilis non habent. Vide supra cap. 34.*

20 Res, quæ in acquisitionem & alienationem deduci possunt, dicuntur esse in commercio & usus hominum, quæ haberi, possideri possunt, l. 34. l. 83. §. 5. de verb. oblig. l. 30. de legat. l. 1. §. 2. Infit. de iust. stip. l. 62. de acquir. rer. dom. l. 34. §. 1. l. 6. de contr. empt. tit. C. de commerc. & mercator. vide infra cap. 110.

Res quædam in commercium adquirentis & alienantis non veniunt jure gentium, vel jure civili, l. 22. l. 23. l. 34. l. 62. de contr. empt. l. 40. l. 114. §. 5. de legat. l. 62. de acquir. rer. dom. l. 33. §. 5. ubi *Donell. de verb. obl. hoc est, natura, vel lege, l. 35. l. 137. §. 6. de verb. oblig. l. 31. l. 135. l. 185. de reg. jur. necessarii alienatione excepta, Manoch. lib. 2. arb. cas. 174. & praed. l. 1. l. 5. de reb. cor. qui substat. & quæ sit per universitatem, l. 62. de acquir. rer. dom. l. 38. §. 3. 4. 5. l. 39. de legat. 3. Gabriel. tit. de jure quasit. non tollend. conclus. 8. m. 10. 11. 12. 13.*

21 Jure gentium, seu naturali, non veniunt in acquisitionem, facta jure impossibilia, turpia, inhonesta, contra bonos mores, quæque lædunt pietatem & verecundiam, l. 9. l. 4. l. 20. l. 15. de condit. instit. l. 61. l. 27. l. 83. §. 5. l. 103. de verb. oblig. §. impossibilia. Infit. de iust. stipul. l. 135. l. 182. l. 185. de reg. jur. similes res sacræ, sanctæ, religiosæ, §. 2. Infit. de iust. iur. d. l. 83. §. 5. l. 103. de verb. oblig. res furtivæ, vi possessæ, §. furtivæ. Infit. de iust. cap. l. 24. D. d. s. & quarum commercium nullum est, d. l. 103. l. 83. §. 5. de verb. oblig.

22 Jure civili, seu lege non veniunt in acquisitionem, quæ specialiter lege alienari sunt prohibita, l. 4. de fund. dot. al. §. 1. 2. Infit. quib. alien. licet vel non. l. 71. §. Titio. l. 20. l. 26. de condit. instit. de demonstr. res nec mancipi, *Ulpian. tit. 19. L. 1. c. 25. 23. & seqq. idq; ex favore, vel odio personarum, vel rerum quarundam, l. 79. §. liberis. l. 91. §. infusus. de legat. 2. C. de prad. & alib. reb. minor. sine decret. non alien. tit. C. qua res export. non poss. l. 2. C. de com. & mercator. uti sunt res alienæ; it. C. de reb. alien. non alien. res publicæ, l. 73. §. 5. de verb. oblig. bona ecclesiastica, *Novell. 120. Novell. 7. c. 1. §. 7. 8. Infit. de rer. divis. Manoch. lib. 2. arb. cas. 428. & 174. Gabriel. tit. de reb. alien. lib. 2. conclus. 1. res dominicæ, patrimoniales principis, l. 7. C. de fund. rei priv. l. 2. 10. 13. l. 20. eod. l. 8. l. 9. C. de fund. patrimon. lib. 11. jura regni, coronæ, dignitati principali adherentia, *Pat. Greg. lib. 7. de Repub. 6. sub. num. 62. 63. Hotom. quæst. lib. 1. §. 2. Gabriel. tit.***

23 Jure civili, seu lege non veniunt in acquisitionem, quæ specialiter lege alienari sunt prohibita, l. 4. de fund. dot. al. §. 1. 2. Infit. quib. alien. licet vel non. l. 71. §. Titio. l. 20. l. 26. de condit. instit. de demonstr. res nec mancipi, *Ulpian. tit. 19. L. 1. c. 25. 23. & seqq. idq; ex favore, vel odio personarum, vel rerum quarundam, l. 79. §. liberis. l. 91. §. infusus. de legat. 2. C. de prad. & alib. reb. minor. sine decret. non alien. tit. C. qua res export. non poss. l. 2. C. de com. & mercator. uti sunt res alienæ; it. C. de reb. alien. non alien. res publicæ, l. 73. §. 5. de verb. oblig. bona ecclesiastica, *Novell. 120. Novell. 7. c. 1. §. 7. 8. Infit. de rer. divis. Manoch. lib. 2. arb. cas. 428. & 174. Gabriel. tit. de reb. alien. lib. 2. conclus. 1. res dominicæ, patrimoniales principis, l. 7. C. de fund. rei priv. l. 2. 10. 13. l. 20. eod. l. 8. l. 9. C. de fund. patrimon. lib. 11. jura regni, coronæ, dignitati principali adherentia, *Pat. Greg. lib. 7. de Repub. 6. sub. num. 62. 63. Hotom. quæst. lib. 1. §. 2. Gabriel. tit.***

de jure quasit. non tollend. conclus. 5. & 8. vide 1. Reg. c. 9. 11. 12. 16. 2. Chron. c. 8. 14. nec civitas sine consensu subditorum, *Gabr. d. conclus.*

Tales quoque sunt res litigiosæ, *D. & C. de litigios. fundus, seu res dotalis, §. 2. Infit. quib. alien. licet vel non. tit. de fund. dotal. hæreditas superstitis, l. stipulatio hoc modo. ubi Zaf. de verb. oblig. l. pactum. l. licet. C. de pact. & aliz plures. l. ult. §. filius. C. de bon. qua lib. l. 1. de reb. eorum qui sub tuel. l. 1. l. 2. C. qua res export. l. ult. C. de reb. alien. non alienand.*

Sunt etiam quædam res, quæ ex hominis voluntate & dispositione alienari videntur inter vivos, vel ultimâ voluntate. Inter vivos; regulariter alienatio rei suæ domino prohiberi non potest, *l. pen. l. ult. C. de pact. instr. empt. & vend. Donell. in l. 135. §. ea lege 3. de verb. oblig. l. 3. C. de condit. ob caus. dat. ubi Gothoff. l. ult. C. de reb. alien. non alien. Mantica lib. 4. tit. 30. de sacis. & ambig. conven. vide supra cap. 18.* Ideoq; alienationis prohibitio non impedit alienationem & translationem in alium, *Daniel. Mollet. lib. 5. semestr. diff. 70. per l. si ita quis 135. §. ea lege 3. ubi Bartol. de verb. oblig. nisi facta esset inter adgnatos ad familiæ conservationem, l. ult. C. de reb. alien. non alien. d. l. si ita. ubi Dd. Hering. de fidejuss. cap. 1. num. 124. & seqq. Modestini. Pistor. part. 1. consil. 21. l. 122. §. 3. de verb. oblig. ubi Gothoff. vel nisi jus in re alienans sibi reservaret, l. 7. §. ult. de diff. pig. plures exceptiones ponit Mantica lib. 4. tit. 30. num. 6. & seqq. d. loc. & tit. 31. num. 44. & seqq. vel ad interesse se obligaret, d. l. si ita quis 135. §. ea lege 3. Gaedd. in tit. de contr. & com. stip. c. 6. conclus. 1. Ultimâ voluntate, prohibitio à testatore hæredi fieri potest, *Daniel. Mollet. lib. 5. semestr. diff. 70. Craust. consil. 6. num. 91. Hering. d. loc. num. 104. vide Gabriel. tit. de fideicom. conclus. 9. lib. 4. Cachet. decif. Pademont. 151. Soarez. in lit. d. n. 138. 139. Wofenb. consil. 50. Fachin. lib. 4. c. 49. & 50. illustr. controvers. Zabrum lib. 1. c. conject. cap. 7. & seqq. Mantica de conject. ult. volunt. lib. 8. tit. 2.**

Multum verò interest, an res proflus hominum commercio sit exempta, an solum quoad alterum adquirentem, vel alienantem, *l. multum 34. ubi Dd. de verb. oblig. Si quoad alienantem, tum ipsi hoc, non adquirenti, nocere debet, d. l. 34. ubi Cujac. & Donell. in ceteris inutilis est adquisitio, d. l. 34. l. 49. §. 2. de legat. 2 l. 114. §. 5. l. 40. de legat. 1.*

Jus adquisitum verò est personale, vel reale. Illud 26 personam adquirentem comitatur & cum eadem extinguitur: hoc ad hæredes est transitorium. *Vide Manoch. lib. 3. praef. 105.*

Circumstantiæ sunt, quæ respiciunt personas & res, quas comitantur, vel sequuntur: aut perpetua vicissitudine accidunt. Prioris generis sunt solemnitas actus, locus & tempus.

Solemnia negotii & tractatus, secundum loci illius 27 in quo actus celebratur, leges & consuetudinem intelliguntur celebrata in dubio, *Donell. lib. 8. c. 35. l. semper 34. de reg. jur. Suntque intrinseca, vel extrinseca. Illa ex legis dispositione comitantur negotium: hæc separari.*

vel adhiberi possunt ex agentium arbitrio. *Vide Menoch. lib. 3. præsumps. 132. Gabriel. lib. 6. tit. de stat. conclus. 8. & seqq.*

28 Locus designatus dicitur, ubi res agitur & negotium tractatur, ad cuius consuetudinem se agentes in dnbio conformasse intelliguntur, *d. l. 34. & l. 1. de usuri. l. pen. de eo quod cert. loco. l. 1. C. ubi in rom. ab. l. 47. de legat. 1. Donell. lib. 8. com. c. 35. vel ad quem se adquirens & alienans retulerunt, l. 1. & seqq. de eo quod cert. loc. d. l. 47.*

29 Tempus illud in acquisitione spectandum est, quo illa celebratur & peragitur, *l. 29. si filiusfam. l. 1. 44. 6. ult. de regulis juris. l. 1. in princ. & §. 1. de pen. l. pen. si ex noxal. caus. Cujacius lib. 20. observ. cap. 22. l. 20. in fin. de stipul. serv. l. 29. l. 210. de regulis juris. vide suprad. cap. 10. num. 6. Gomez. de qualis. com. c. 11. num. 30. varior. res. l. 1. §. 4. l. 3. l. 4. l. 5. l. 6. de excep. rei. iudic. Ideo secundum jus temporis præsentis, non futuri, adquisitio æstimatur, *Gomez. d. loc. Fab. lib. 15. conjectur. cap. 6. per l. 29. l. 210. de regulis juris. l. 137. §. 6. de verborum obligat. vide lib. 2. cap. 2. Si itaque hæc ab initio non valet, tractu temporis postea convalescere non potest, d. l. 29. & l. 210. nisi vitii & defectus cessatio, & actus novissimus utilis sequatur, l. 1. de servit. rustic. vel negotium sit pendens, quod adhuc ante conditionis eventum impleri possit, *l. pen. §. 2. l. 98. l. 83. §. 5. l. 140. de verb. obligat.***

30 Condicio, sub qua adquisitio facta est, impleri debet, antequam actus perficiatur, *l. filiusfam. de condit. & demonstr. & acquisitionem impedit ab initio eo usque, donec est impleta, l. si quis sub conditio. si quis omis. caus. 168. existens verò conditio retrahitur ad tempus gesti negotii, l. si filiusfam. 78. ubi Donell. de verb. oblig. quandoque etiam eventus conditionis spectatur, l. 12. §. 6. mandas. l. 132. in fin. ubi Donell. de verb. obligat. Dan. Moller. lib. 5. semest. dist. 63. vide suprad. cap. 10. num. 6.*

31 Modus acquisitionis impleri potest, etiam post dispositionem & actum perfectum, *Menoch. lib. 4. præsumps. 175. n. 10. & non impedit acquisitionem fieri ab initio, licet resolvatur, eo deinde non impleto, Menoch. d. loco.*

32 Circumstantiæ posterioris generis vicissitudini obnoxie sunt omnes reliquæ, quæ negotio accedunt & circumstant, *l. 16. ante facta. de panis. ad quas circumstantias etiam refero mæq. 270. non pertinentia ad actum acquisitionis, quæ non nocent. §. 5. Inst. de inutil. stipul. l. 94. de reg. jur. l. 134. §. 1. l. 63. l. 65. §. 1. & §. 5. de verb. oblig. licet nec ea, quæ tractantur ab acquirente & alienante, sine conclusione, l. si ex causa. §. nunc de minor. l. si voluntate. C. de rescind. vendit. Menoch. cas. 470. lib. 2. arb. jud. De præfationibus & clausulis acquisitionum, quæ censentur in iis repetitæ, vide Menoch. lib. 1. præsumps. 28. & lib. 6. præf. 2. Gabriel. lib. 6. tit. de clausul. conclus. 9. & tit. de reg. jur. conclus. 2. lib. 6. qui limitant.*

Hujus loci sunt tituli generales: tit. Infit. & C. per quas person. nob. adquir. tit. de proxenet. tit. de testib. Novell. de tabellion.

Cap. 36. De occupatione.

- 1 Species Diczodotica acquirentis.
- 2 Diczodotica acquirens dominium, quid.
- 3 Dominii adquisitio per alios facta nobis.
- 4 Peculium quid.
- 5 Peculi incrementum & decrementum.
- 6 Servum qualem habeat peculii administrationem.
- 7 Peculi filiusfam. paganum.
- 8 Profectitium.
- 9 Adventitium.
- 10 Peculium militaris quid, & ejus species.
- 11 Verò castrensium peculium quid.
- 12 Quasi-castrensium quid.
- 13 Servi pleni nostri, quomodo nobis adquirant.
- 14 Quomodo non pleni nostri nobis adquirant.
- 15 Extranei quomodo nobis adquirant.
- 16 Incorporalium rerum adquisitio quomodo fiat.
- 17 Species acquisitionis dominii quomodo vocantur.
- 18 Mutatio causa acquisitionis.
- 19 Species dominii acquirentis.
- 20 Naturalis adquisitio dominii quid, & ejus genera.
- 21 Occupatio quid, & ejus species.
- 22 Rerum animatarum occupatio.
- 23 Quando bestia pro derelicta habetur.
- 24 Venatio & ejus species.
- 25 Piscatio quid.
- 26 Aucupium quid.
- 27 Rerum inanimatarum communium occupatio.
- 28 Rerum, quæ sunt nullius facta, occupatio.
- 29 Domini voluntate derelictarum rerum occupatio.
- 30 Vel ex casu, aut culpa derelictarum.
- 31 Per captivitatem adquisitio in bello facta.
- 32 Bellum legitimatum quid, & ejus causa.
- 33 Belli species.
- 34 Bello qua adquirantur.
- 35 Res immobiles capta cujus fiant.
- 36 Recuperata redeunt postliminii jure ad dominium.
- 37 Civile bellum quid.
- 38 Civile bellum, quando justum.
- 39 Capta in civili bello, cujus fiant.
- 40 Inventio rei quid.
- 41 Thesaurus quid, & cujus inventoris fiat.
- 42 Inventus in loco alieno, cujus fiat.
- 43 Res perditæ inventa.
- 44 Occupatio maris.

Tantum de membris & generalibus adfectionibus Diczodotice acquirentis: sequitur de speciebus illius. *Vide suprad. cap. 35. num. 10.*

Species ejus duæ sunt: Diczodotica acquirens dominium, vel Diczodotica acquirens obligationem, *argument. §. amicum. Institut. de action. ubi Schneid. v. l. ult. de legib. l. ait prator. 10. §. 22. ibi, siue res fuerint, siue obligationes. l. 14. hæc enim. qua in fraud. cred.*

Ergo

Ergo & adquisitio omnis alienationi respondens, dominii est, vel obligationis, *d.l. 10. §. 22. vide supra c. 18. num. 7.*

2. Dicitur adquirens dominium, est, per quam affectu acquirentis & alienantis, *l. 55. de oblig. & act. Donell. lib. 16. com. c. 18. ad §. per traditionem. Inst. de rer. divos. dominium acquiritur, l. 13. de adq. rer. dom. vel per quam res nostra fit, l. 9. §. 3. & seqq. l. 7. §. ult. l. 3. in fine. de adq. rer. dom. l. 187. verbum. de verb. sign. l. 159. de reg. jur. aut per quam jus in re nobis constituitur, l. 6. §. apud. *quae in fraud. cred. l. 9. l. 20. de adq. rer. dom.* Appellari potest frustrum, quod dominium patit, quòvis in re quis dominus efficitur, quod *deve* J Cti vocant, *l. 75. §. ult. de verb. obligat. l. 25. de cont. empt. l. 167. de reg. jur. Cujac. lib. 13. obs. c. 35. & lib. 11. c. 19.**

Dominii adquisitio fit immediatè per nosmetipsos, vel mediatè per alios.

3. Per alios, nimirum potestati nostræ subiectos, vel per extraneos, *sic. Inst. per quas person.*

Per subiectos nobis, scilicet per liberos, vel servos nostros, *l. 7. C. quod cum eo. & tit. Inst. per quas person. nobis adq. r.*

Liberi nostri, nobis parentibus ex peculio ferè omni adquirent, *Inst. d. l. 1. si quis à parent. manumiss. Aftan. Clemens de patr. poss. effect. 2. par. l. 2. Cod. de patria poss.*

4. Peculium est pusilla pecunia, sive patrimonium pusillum, quod patres filiusfam. suis, aut domini suis servis concedebant à rationibus paternis, vel domini, voluntate eorundem separatis, *l. 4. l. 5. l. 6. l. 39. l. 49. l. 52. de pecul. etiam apud Judæos usitatum, arg. Genes. c. 30. 43. c. 31. 1. Tit. c. 2. 14. Math. c. 25. 14. & seqq. Exod. c. 19. 5. Deut. cap. 7. cap. 14. 2. Ephes. c. 1. 14. 1. Pet. c. 2. 9. 1. Claron. cap. 29. 3.*

5. Peculium hoc servus vel filiusfam. unciatim, proprium genium defraudans, comparfit, vel aliunde ex officio sibi donari commertuit, *l. 39. l. 47. l. 49. l. 5. l. 6. l. 7. de pecul. vel, quod ei dominus, vel pater, sciens vel ignorans, l. 7. §. 2. l. 49. d. 1. in illis rebus, quas aliàs necesse non habet servo, vel filiofam. præstare, l. 40. §. 1. l. 25. l. 7. d. 116. factà traditione, permittit, aut non ademit, l. 4. l. 8. l. 5. l. 7. d. 116. Menoch. lib. 3. praf. 30.*

6. Peculium hoc nascitur, crescit, decrefcit, moritur, *l. 40. peculium. l. 5. l. 6. de pecul. & solà domini voluntate adimitur, l. 4. l. 8. de pecul. Estque servi, vel filiusfam. l. 3. & seqq. de pecul. vide infra c. 97.*

Servus peculii concessi generalem & liberam administrationem, instar liberi hominis, habet, *l. 48. libera. l. 7. §. 2. l. 46. l. 16. de pecul. Math. cap. 25. 14. 15. 16. & sequentibus. dominus verò ejusdem plenam dominium & possessionem, l. 47. l. 37. l. 16. de pecul. l. 4. de adq. r. poss. l. 93. de regul. jur. Rerum domesticarum administratio servo minimè est concessa, l. 19. de fidejuss. Math. cap. 25. 15. 16. & sequentibus. vide infra cap. 97.*

Filiusfam. peculium est paganum, vel militare, *arg. l. ult. C. qui test. sus. poss.*

Paganum, quod extra militiam filiusfam. adquisivit: hoc olim patris erat, *l. 6. de adq. r. hered. §. 1. Inst. quib. non est permiff. test. §. 1. Inst. per quas person. l. 1. si à parent. quis manum. solà administratione liberà & generali filiofam. concessa, l. 48. libera. l. 46. l. 7. §. 2. l. 16. de pecul. sine potestate alienandi, l. 2. C. de castrens. pecul. lib. 12. Mascard. conclus. 1158. Hodie hoc peculium est profectitium, vel adventitium, *l. cum oportet 6. Cod. de bon. qua lib. Inst. tit. per quas person.**

Profectitium, quod ex re, vel occasione patris filiofam. obvenit, §. 1. Inst. per quas person. Quando illud præsumendum sit, *vide Menoch. lib. 3. prafumpt. 30. & 50. Saarez. in voce filius. num. 222.* In hoc pater habet usumfructum & proprietatem, §. 1. Inst. per quas person. Pinell. in l. 1. part. 2. num. 20. Cod. de bon. qua lib. Menoch. lib. 2. arb. cap. 126. filiusfam. nudam administrationem, *d. l. 6. Cod. de bon. qua lib. Pinell. in l. 1. part. 2. Cod. de bon. matern. Mascard. conclus. 1158. vol. 9. vide infra c. 141.*

Adventitium peculium est, quod aliunde quàm ex patris bonis, est paratum, *l. 6. l. 8. Cod. de bon. qua lib. 102. tit. Cod. de bon. matern. à filiofam. seorsim à patre habitante, vel negotiante, Menoch. lib. 3. prafumpt. 50.* in quo pater habet usumfructum, & filiusfam. proprietatem, *d. l. cum oportet 6. l. 8. §. 3. Pinell. d. loc. ubi amplius. & limitas.* Ideoque quodammodo propria, quodammodo aliena res dicitur, *l. 8. §. 3. de jure codicill. Olim secus, vide Cujac. in paras. C. de bon. matern. & in tit. Cod. de bon. qua liber. Administrationem hujus pater habet, d. l. 6. §. 2. l. ult. C. de bon. qua liber. sed sine cautione fructuaria rem salvam fore, & sine rationum redditione & tacito pignore, l. 6. §. 2. l. ult. C. de bon. qua lib. Mynsing. cas. 2. observ. 39. Pet. Frid. libr. 2. cap. 49. de mand. licentià alienandi tam patri, quàm filio ademptà, *d. l. ult. §. eos autem. exceptà necessarià & utili alienatione, d. l. ult. Mynsing. cas. 3. observ. 10. Gomez. c. ult. de contract. num. 15. 16. vide Pinell. d. loc. num. 23. 24.* In hoc peculio filiusfam. quandoque & proprietatis & usufructus jus habet, in vivo patre, *l. 7. l. ult. §. ult. Aueb. excipitur. C. de bonis qua lib. Aftan. Clemens de pas. 108. effect. 2. num. 41. 42.**

Militare peculium est, quod in militia, vel ejus occasione est quaesitum à filiofam. in quo pro patrefam. habetur, nec ullum jus patri relinquitur, *l. 2. l. 3. ad SC. Macedon. l. ult. Cod. de milit. test. tit. Cod. de cast. pecul. l. 3. §. 10. de minor. §. 3. Inst. per quas person. l. ult. C. qui testam. fac. poss. l. 6. §. 1. & seqq. Cod. de bon. qua lib. Quid olim juris in hoc peculio, *vide Cujac. in paras. Cod. de bon. qua lib. & tit. C. de bon. matern. & lib. 17. observat. cap. 24. Borch. in tit. Inst. per quas person. ubi & Wifonb.**

Militare hoc est tale, vel verè, vel quasi, *l. ult. Cod. qui testam. fac. poss. l. 32. §. 17. de donat. inter vir. & uxor.*

Verè, est castrense, quod in castris & armata militia, vel occasione illius adquiretur, *l. 1. & 101. tit. C. de cast. pecul. §. 3. Inst. per quas person.*

- 12 Quasi castrense est, quod in togata militia filiusfam. paravit, veluti opera foveasi, professione artium, aliave functione, vel munere publico, l. 6. C. de bono quo lib. §. ult. Insti. de test. milis. lasd Africanus Clemen de pat. pot. offic. 2. num. 6. Et seqq. Jure Mosaiico patens nihil juris in bonis filii habuisse videtur, Genof. c. 2. q. 36. c. 31. 18. Tob. c. 10. 10. c. 4.
- Per servos adquisimus, qui sunt plene nostri, vel quasi, §. item. Insti. per quas person.
- 13 Plene nostri, etiam ignorantibus & invitis nobis, ex quacunque causa adquirunt, §. 3. Insti. per quas person. Genof. cap. 10. 2. in causa successione, solum volentibus adquirunt, d. §. 3. Insti. per quas person. & in aliis causis, §. 2. sed cum. Insti. de stipul. servor. Adquisitum vero invitis, repudiari potest, l. 70. in vito. de regul. jur.
- 14 Non plene nostri servi, usufructuarii, vel bona fide nobis servientes, adquirunt nobis ex re nostra & operis suo, l. 3. de op. servor. l. 21. l. 29. de usufr. l. 29. l. 41. de acquir. rer. domini. nisi nominatim proprietario, aut ejus justo acquirenti, l. 21. l. 31. de usufr. Donell. lib. 9. om. cap. 6. quicquid vero extra has causas adquirunt, dominio proprietatis accedit, §. de his. Insti. per quas person. Donell. d. lib. 9. om. c. 6. Idem est in servo alieno, bona fide possessore, §. item. Insti. per quas person. Usuaris servus ex re mea solum mihi acquirit, non ex operis suis, l. 12. plenum. §. 5. cum ll. seqq. l. 16. l. 20. de usu & habitas. De communi servo acquirente vide l. 2. l. 3. l. 17. l. 23. l. 29. l. 45. l. 41. l. 43. l. 63. §. 2. l. 10. de acquir. rer. dom. De clerico ecclesie acquirente, Menoch. cas. 195. lib. 2. arb. judic. quass.
- 15 Per extraneos acquiritur dominium, non nisi nobis volentibus, l. 9. §. 3. Et seqq. l. 20. de acquir. rer. dom. per procuratorem vero possessio, & per eam dominium, l. 1. §. per procurat. l. 9. l. 34. de acquir. possess. vide supra cap. 19. de possess. ubi diximus, quomodo possessio per nosmetipsos, vel per alios acquiritur.
- 16 Incorporalium rerum possessio acquiritur nobis per patientiam ejus, qui prohibere potest & scientiam ejusdem, l. 2. C. de servit. Menoch. libr. 2. cas. 160. actus possessorio, etiam uno, qui jure suo sit, interveniente, Menoch. d. loc. quem eo animo & jure suo possessor exerceat, Menoch. d. loc. Per actum meræ facultatis non acquiritur possessio, nisi post prohibitionem interpositam ab illo, qui jus in re corporali habuit, Menoch. d. cas. 160. Mascard. conclus. 1214. & 1180.
- Tantum de generalibus adfectionibus dicitur otitic: acquirentis dominium: nunc de speciebus ejusdem.
- 17 Species acquisitionis domini vocantur alibi formæ acquirendi, l. 31. l. 38. de mori. causi. donas. tituli, l. 42. Saja. de donat. mori. causi. l. 4. pro solus. l. 1. pro dor. Et causas, l. 31. l. 36. de acquir. rer. dom. l. 24. de rei vind. sit. C. ut nom. pro priv. sit. prad. suis vel alien. figura & species, §. 1. Insti. de usuc. l. 3. §. ut 21. de adq. possess. l. 2. pro herede. l. 9. de adq. rer. domini. l. 38. l. 42. de donat. int. vir. & un. l. 32. de reb. aut. jud. possid.
- 18 Hanc causam domini & possessionis sibiphi, nemo mutare potest, l. 33. §. 2. de usucap. nisi ex alia causa di-

missam nancisci velis, l. 9. §. 1. de adq. poss. vel usufructu veniente causa continuatur, l. 3. §. 4. de adq. poss. Adquisitio dicitur, l. 6. num. 3. 4. Roland. à Vallo consil. 77. n. 27. vol. 1. nec ex pluribus, quam una causa divisionem adquirere potest, l. 24. §. 2. de accepto rei jud. l. 45. de regul. jur.

Species domini acquirendi sunt duæ: una, naturalis 19
lib; altera, civilis, §. singulorum. 11. Insti. de rer. div. §. 3. Insti. de action. §. ult. Insti. de usu & habitas §. ult. Insti. per quas person. l. 23. de rei vind.

Naturalis adquisitio domini est, quæ eorum & tunc 20
tulum habet naturalem ex jure gentium deductum & constitutum, l. 1. §. 1. l. 20. in fin. de adq. rer. dom. vid. supra c. 19. num. 9. 10.

Hujus rursus duo sunt genera: Primum ex apprehensione scil. possessionis, l. 6. §. 1. l. 1. l. 24. de adq. rer. dom. Alterum potissimum ex facto conjunctionis, seu beneficio rei nostræ.

Ex apprehensione acquirentis, duplex domini est adquisitio. Prior est rerum, quæ nullius sunt, ut est occupatio. Altera eorum, quæ sunt alicujus, ut est traditio & fructuum perceptio.

Occupatio est rei communis, quæ ex omni parte 21
nullius est, sed tamen fieri alicujus potest, §. fere. cum seqq. Insti. de rer. divif. apprehensio domini acquirendi animo facta, l. 1. de adq. possess.

Occupatio hæc est duplex: rerum, quæ naturâ nullius sunt, nec antea fuerant: vel rerum, quæ fuerant alicujus, sed dominum habere desierant, & nullius sunt factæ.

Primi generis occupatio, est rerum animatarum, vel inanimatarum communium.

Rerum animatarum occupatio, est captivitas fera. 22
rum, quæ illæ capientis potestati subjiciuntur: seu, quæ brutâ, naturali illâ vagandi licentiâ, laxitate & libertate ademptâ, in potestatem & custodiam nostram rediguntur, quatenus eorundem possessionem, si volumus, nancisci possumus, l. 3. §. 13. 14. 15. de adq. possess. l. 1. l. 3. de acquir. rer. domini. Genof. cap. 27. 8. Deus. cap. 14. 5. 6. 7. Erevit. cap. 17. 13. quæ captivitas in solo proprio industria cõ concessa, in alieno vero non, prohibente domino, §. fere. cum seqq. Insti. de rer. divif. l. 3. l. 1. l. 55. de acquir. rerum domini.

Bestiæ cicures, relicis vivariis, roborariis, caveis, stabi- 23
bulis, pisciniisve, l. 3. §. 13. 24. de adq. poss. hominum consortium fugientes, eorum jugum abjicientes, in naturalem libertatem se recipientes, & animum redeundi habere desinentes, vel pro delictis habitæ à domino, licitè capiuntur & adquiruntur, §. per venum. Insti. de rer. divif. §. ult. Insti. d. l. 1. 4. 4. l. 3. §. 2. l. 5. de acquir. rerum domini. l. 8. sam. herif. c.

Ferarum captivitas est venatio, piscatio, vel aucupium, §. fere. Insti. de rer. divif.

Venatio, est captivitas feræ terrestres, quadrupedis, 24
canibus, foveis, armis, vel laqueo aut aliis modis facta, & omnibus concessa, §. singulorum. Et seqq. Insti. de rer. divif. d. §. fere. sic. C. de venas. l. 55. de acquir. rer. domini. Gen. c. 9. 2. 3. Psalms. 8. 7. 8. 9. 1. Tim. 4. 4. 4. Gen. c. 25. 28.

cap. 9. 57. *Levit. 6. 17. 29. vide de f. sub. tit. de acquir. rer. domini. Covar. 2. part. relet. §. 8. Chaffap. in consuetud. Burg. Rub. 13. §. 7. Zoanet. in tract. de dupl. venas. Geil. lib. 2. obs. vid. Jerem. 2. 28. 1. 4. c. 27. 6. 7. Baruch. cap. 13. 16. Di. in c. unis. qua sunt regalia.*

25; Piscatio est captura piscium, in aqua tam propria, quam aliena, non prohibetur domino, l. 13. §. ult. de iur. Cujac. lib. 4. obs. c. 2.

26 Aucupium est volatiliam in aëre, spinum, pavonum, columbarum & similitum, §. apium. *Inst. de rer. divis. l. 1. §. 1. l. 5. de adq. rer. dom.*

27 Rerum inanimatarum communium occupatio est earum, quas natura communes esse voluit, quæque ex his nate sunt.

Communis est aër, aqua profusio, & terra, §. 1. *Insti. de rer. divis.*

Mare est commune, & quisquid in eo nascitur, ut insula marina, §. insula. *Inst. de rer. divis. conchilia, arena, lapilli, gemmæ, margaritæ in litore maris inventæ, quæ sunt occupatæ, §. utrum lapilli. Inst. d. s. d. §. insula. Inst. d. 1. d. 1. c. 13. 44. 45. §. seqq.*

28 Alterius generis occupatio est rerum, quæ cum antea in dominio alicujus pervenissent, dominum nunc habere desistant, & nullius factæ sunt: quod vel prioris domini voluntate accidit, vel casu.

29 Domini prioris voluntate, quando res ab eodem pro deserta habita fuit, *L. 1. §. 101. ut. pro deserta. vult. §. pen. Inst. de rer. divis. tit. ad L. Rhod. de jurt. quæ à domino eo animo abjicitur, quod eam ipse habere nolit, quæ nullius esse incipit & fit occupantis, l. 2. §. 2. pro deserta. l. 43. §. 5. de furt. l. 3. §. de furt. §. 1. de re deperditâ, vel navis levandæ causâ facta, vel ex curru lapsa, §. pen. Inst. de rer. divis. l. 4. l. 8. ad L. Rhod. de jurt.*

30 Casu res dominam habere desinit & fit occupantis, etiam invito domino prioris: idque culpâ ejusdem domini, vel factu.

Culpâ domini, res a domino fieri dicitur tribus modis: nimirum captivitate in bello, inventione rei depositæ; & fuga bestiarum captarum.

31 Per captivitatem in bello, res hostium esse desinant & captivum sunt, simul cum ipsâ hostibus captis, *§. utrum ea. Insti. de rer. divis. l. 5. l. 51. de adq. rer. dom. Jofu. cap. 1. Judic. cap. 11. 33. §. seqq. ubi Pet. Martyr. Deut. cap. 20. qui in potestate victoris existentes, nihil proprii amplius habent, §. 1. §. seqq. Insti. per quas personas nobis adqur.*

32 Bellum legitimum & justum dicitur: I. quod Imp. auctoritate est indictum. II. ex justa belli causa. III. cum observatione juris fecialis. IV. justâ militiæ ordinatione, de quibus in *Politiæ. suspitibus diximus c. 34. §. seqq.*

De auctoritate & consensu Imp. *vid. l. 3. ad L. Jul. majest. tit. C. ut armor. usus inficere princ. Geil. lib. 1. de pace pub. Deur. in com. de jure belli. §. Scipio Gensil. Bellum defensivum contra vim & injuriam susceptum, non requirit auctoritatem Imp.*

Causæ belli justæ sunt: 1. recuperatio & repetitio per violentiam ablatorum. 2. defensio contra vim &

injuriam. 3. conservatio pacis, & religionis pure defensio. 4. injusta denegatio transitus per provinciam vicinam. 5. rebellio subditorum. De bello *vid. allegat. Di. de Deut. cap. 20. Judic. cap. 11. c. 20. c. 23. 1. Sam. c. 23. §. 30. Gen. cap. 14. Gregor. Thalos. de Rep. lib. 11. Manoch. lib. 6. pref. 96. Pet. Martyr. lib. 2. 2. Sam. c. 2. §. Judic. c. 1. dixi in *Politiæ. c. 34. §. seqq.**

Bellum est duplex: hostile, vel civile. Illud quod populus Romanus indicis peregrino populo, *l. 18. de verb. sign. Hoc, quod civis inter se gerunt.*

In hostili bello præda capta ab hostibus sic capientium, etiam imperia & jura majestatis, *Pet. Greg. lib. 10. c. 2. de Rep. l. 19. l. 20. de capt. & poss. rer. v. v. §. 1. de Rep. l. 19. l. 20. de capt. & poss. rer. v. v. §. 1.*

Bello durante, res mobiles captæ sunt capientium, *l. 6. in agris. l. 2. §. 1. L. naturalium §. in fin. de acquir. rer. dom. Num. cap. 31. c. 21. 24. 25. 26. 35. Judic. c. 11. 21. 24. §. seqq. Deut. c. 3. 7. Gen. c. 14. 16. §. seqq. c. 48. 28. etiam liberi homines, §. pen. *Inst. de jur. person. §. si ab hostibus. Inst. de rer. divis. Deut. c. 20. Levit. c. 25. Jofu. c. 19. 9. c. 9. 23. 27. Jure Judaico præda ex quo inter omnes dividebatur, pro merito cujusque, secundum proportionem geometricam, *Jofu. c. 23. 8. Deut. cap. 20. 13. §. seqq. Num. d. c. 31. 25. §. seqq. 1. Sam. c. 30. 24. 25. ubi Pet. Martyr. §. Juno. Gen. c. 14. 3. 4. Jofu. c. 8. 2. 6. 22. 27. quo jure munera etiam ex præda murebantur, 2. Sam. cap. 8. 21. 1. Chron. c. 26. 26. c. 28. 11. Et quædam cultui divino deputabantur, 2. Reg. c. 6. 21. 22. ubi Pet. Martyr. arg. Rom. c. 12. 20. homines verò capti servandi sunt, non occidendi. *l. Divus §. seq. de jure fisci. l. cum loca. de verb. & sumpt. fin. Cujac. lib. 19. obs. c. 7.****

Res immobiles hostium captæ & occupatæ, efficiuntur Ducis & per eum Reip. *l. Divus. cum seq. de jur. fisci. §. item. Inst. de rer. divis. l. transugam. de acquir. rer. dom. Domell. lib. 4. com. c. 21. Deut. c. 20. 14. Jofu. c. 22. 18. 2. Sam. cap. 30. 25. Num. c. 31. 33. Adde Gædd. in l. 3. §. 1. de verb. sign. etiam regna, principatus, ducatus, provincie, castra, urbes devictorum hostium, *tit. de jur. fisci. Marc. Ant. Peregrin. in ad. de jur. fisci.**

Agri, liberi homines, ferri, res sacre, religiose, bello recuperatæ, postliminio redeunt ad priores suos possessores, *l. 20. §. 1. l. 28. l. 16. l. 18. de capt. & poss. rer. Gen. c. 14. sicut & alim res privatæ receptæ, l. am. Cod. de cadus. toll. 2. Sam. c. 19. 42. §. seqq. §. c. seq. 2. Sam. c. 2. Judic. c. 20.*

Civile bellum est, quod populus eidem & uni imperio subiectus, inter se gerit, *l. si quis. de capt. & poss. rer. v. v. Bocor. de bello lib. 1. c. 20. Geil. lib. 2. c. 17. de pac. pub.*

Justum hoc est, ad versus subditos rebelles & contumaces, qui mandatis domini superioris æquis obedire recusant, vel sine justa causa contra eundem insurgunt, *Geil. de pac. publ. lib. 2. c. 17. Judic. c. 12. ubi Pet. Martyr. §. cap. 20. c. 21. vel delictum atrox commiserunt, Num. a. 25. 17. 18. vide infra c. 98. justum hoc quoque est contra magistratum, in tyrannum degenerantem, *diximus in Politiæ. cap. pen.**

In bello civili captæ captivum non sunt, *l. 1. de capt. & poss. rer. v. v. Dyn. respons. 21. nu. 22. docad. 3. & damna illæ refaciende sunt, nisi in pacis composi-*

tione de his transactio sit facta, *Gal. lib. 2. obs. 57. nu. 6. Boer. Lat. lib. 1. c. 29.*

40 Inventio est rei quæ ante alicujus fuit, sed postea dominium habere desit, apprehensio & occupatio, l. 3. §. 3. l. 13. de adq. poss. l. 9. §. ult. l. 5. de adq. rer. dom. l. 5. pro derelict. ut est thesauri inventio, vel rerum natura communium, l. 1. l. 31. §. 1. de adq. rer. dom.

41 Thesaurus est vetus quedam pecunie, vel rei mobilis depositio, cujus non extat memoria, ita ut jam dominum non habeat, l. 3. §. 3. de adq. poss. l. 31. §. thesaurus. de adq. rer. dom. tit. C. de thesaur. qui inventus, non arte magica, sit inventoris, l. 1. l. nemo. Cod. de malef. & mathom. §. thesaurus. Inst. de ver. divif. Menoch. lib. 5. pref. 30. Farinac. de ver. & divers. quæst. 104. nu. 18. aliàs magistratus, l. 1. C. de thesaur. in loco proprio inventus, vel in loco communi, aut sacro, religiosove, qui nullius est, totus & plene inventor adquiretur, l. 63. de adq. rer. dom. §. thesaurus. Farinacius tamen ex sent. Chast. Covarr. & Gomezii atque aliorum, rectè putat, ita inventum in loco religioso, sacro, aut in bonis ecclesiæ, pro dimidia parte pertinere ad ecclesiã.

42 Inventus casu fortuito, in loco prorsus alieno, vel saltem quoad proprietatem alieno, vel loco publico, pro dimidia parte credit inventori, & pro dimidia domino soli, d. §. thesaurus. l. 7. §. 12. solus. mac. vide Donell. lib. 4. c. 14. com. Cujas. lib. 9. obs. c. 37. Robert. lib. 1. recap. c. 5. Data operã, in loco alieno inventus, volente, vel invito domino, spectat ad dominum fundi, l. 1. Cod. de thesaur. Farin. d. loc. Inventus à tertio in loco, cujus proprietatis est alterius, & cujus ususfructus quoque est alterius, communicabitur pro parte dimidia usufructuario, l. 63. in qui. §. 4. de adq. rer. dom. Farin. d. loc. n. 14. per d. l. 7. solus. mac. Inventus ab usufructuario, in loco cujus proprietatis est aliena, cedit proprietario, pro dimidia parte, & pro altera dimidia inventori usufructuario, ac si in re aliena ab alio inventus fuisset, l. si in qui. §. 3. de adq. rer. dom. l. 7. fructus. §. 12. ubi Duar. solus. mac. Pet. Greg. lib. 3. c. 11. n. 3. fyns. per l. 46. §. procurator de procurat. Ratio est, quia thesaurus non dicitur fundi fructus, neque portio, l. 3. §. Novatius. de adq. possif. d. l. 7. §. si fundum. Boer. decis. 224. num. 9. Molin. in consuetud. Paris. l. 1. part. §. 1. gloss. 1. num. 43. & §. 3. 7. gloss. 10. nu. 48. Farinac. d. quæst. 104. nu. 16. Inventus ab operario, seu mercenario in fodiendo, vel ædificando, aut diruendo, destruendo, inventor non fit, neq; pro parte dimidia, Angel. in d. §. thesaurus. per l. 46. §. 4. de procur. vid. Novell.

43 Leon. 51. ibiq; Gothofred. Res deperdita inventa, non fit inventoris, sed domino est restituenda, l. 43. falsus. §. qui alienum. de jur. Dens. c. 22. l. 2. 3. Lovis. c. 6. 3. 4. §. pen. & ult. Inst. de ver. divif.

44 Fatali necessitate dominus rei suæ quis esse definit, & res communis fit per occupationem maris, l. pen. de ver. divif. §. 2. 4. Inst. d. l. l. ergo 30. §. 3. de adq. rer. dom.

Huc pertinet tit. de acquir. rer. dom. tit. Inst. de rer. divif. tit. de jure fisci. tit. Cod. de thesaur. tit. de capt. & postlim. revert. tit. Inst. & C. per quas person. nob. adq. tit. de pecul. tit. C. de bon. matern. tit. C. de venat.

Cap. 37. De traditione.

- 1 Traditio quid. & ejus metabra.
- 2 Traditionis cessio.
- 3 Vacua possessio quid.
- 4 Cessionis requisita & species.
- 5 Traditio vera qua.
- 6 Representata & ejus species.
- 7 Traditio, fultione brevium manuum facta, quid.
- 8 Demonstratione facta duplici.
- 9 Nuda demonstratio quomodo fiat.
- 10 Symbolo vestita quomodo.
- 11 Cessio dominii, loco traditionis est.
- 12 Potestatem cadendi quis habeat.
- 13 Cessi quale jus conferat.
- 14 Absentis rei traditio per instrumentum.
- 15 In personam incertam facta traditio.
- 16 Acceptatio cessi dominici juris.
- 17 Apprehensio illa fit oculis & corpore.
- 18 Ficta apprehensio quid.
- 19 Apprehensio alieno corpore facta.
- 20 Qua vera & propria possessionis apprehensio.
- 21 Casus, in quibus sine traditione & acceptatione transfertur dominium.

ATq; hæc de acquisitione rerum, quæ nullius sunt: sequitur de ea, quæ est rerum alienarum, quæve sunt alicujus, quæ adquiruntur traditione, vel fructuum perceptione.

Traditio per synecdochem accepta, est actio rei tradite & apprehensæ, sine qua dominium rei alienæ, non transferri in alium, nec adquiri potest, l. traditionibus. C. de pact. §. per traditionem. Inst. de ver. divif.

Habet hæc duas partes: cessionem ex parte amittentis, & apprehensionem seu acceptationem ex parte adquirentis, l. 20. l. 37. de adq. rer. dom.

Cessio, hic est possessionis oblatio, l. 1. §. 20. de adq. possif. & prælatio, l. 6. de divers. & semp. præscrips. seu, vacuæ possessionis cum jure dominii datio, l. 16. de pericul. & commod. rei vend. Donell. libr. 4. com. c. 19. per l. si fundum. de fund. dotal. & in l. 52. §. 1. num. 4. de verborum obligat. Cujas. lib. 13. observ. cap. 35. per l. datio 3. de action. empt. ab alienante, qui jure potest, l. 54. de reg. jur. justè facta, l. 75. ubi. §. ult. de verbor. obligat. ad dominium, quale tradens habuit, transferendum, l. 31. l. 20. l. 9. §. 3. 6. 7. de adq. rer. dom. Vocatur possessionis vacuæ traditio, d. l. datio 3. l. 28. de verb. oblig. inductio in possessionem, l. 33. l. 34. l. pen. de adq. rer. possif. vid. sup. cap. 19.

Vacuæ possessio hic dicitur, q̄ nec animo nec corpore ab alio possidet, possidetorq; vacat, l. 4. §. 22. l. 37. §. 1. de usuc. l. 16. de pericul. & commod. rei vend. l. 2. §. 1. l. 11. de act. empt. l. 12. C. de probat. l. 8. l. 12. C. de donat. ant. nupt. Donell. libr. 4. com. c. 19. & in l. 52. §. 1. de donat. obl. Menoch. de recuper. possif. med. 13. quæst. 1. Coras. lib. 6. misc. c. 12. quæ cum sua causã, onere & commodo traditur, l. 67.

l. de contrah. emp. l. 123. de reg. jur. l. 52. §. 1. de verb. oblig. l. 23. de servit. l. 20. l. 13. C. de act. emp. ita, ut jure advocati non possit ab alio, l. 23. de act. emp. l. 22. non videtur. de acquir. poss. l. 20. de solus. l. 14. §. 12. de usufr. cap.

4 Cessio hæc duos habet comites: voluntatem indubitaram domini transferendi. *l. 9. §. 3. 7. l. 35. l. 36. l. 31. de acquir. rer. dom. in re certa. l. 26. l. 3. §. 2. de acquir. poss. atque causam justam & aptam ad dominium transferendum, l. 31. l. 9. §. 5. l. 36. de acquir. rer. dom. cum bona fide conjunctam, l. 129. de reg. jur. l. 110. de verb. signif. Cujac. lib. 18. observ. c. 25.*

Species hujus traditionis sunt duæ. Est enim vera & naturalis, vel ficta representata.

5 Vera est, quæ corporalis de manu in manum traditur, §. 33. *Instit. de rer. divis. l. 1. §. 3. §. pen. de acquir. poss. vid. Cujac. lib. 11. obs. c. 19. Hotom. quest. illust. 12. & 41.* Hanc veteres mancipationem vocabant, hoc est, ut Gajus loquitur, manus traditionem quandam, *Gajus lib. 1. sit. 6. §. 4. Ulpian. tit. 19. §. 110. §. 1. 2.*

6 Representata, seu ficta traditio est, qua res, quæ non tenetur, à tradente pro tradita habetur, *Cuj. lib. 4. obs. c. 3. per l. 1. §. pen. de acquir. poss. vocatur quasi traditio, qua potestas rei apprehendendæ, quæ vacua est, alicui datur, ceditur, præstatur, vel permittitur, l. 5. de acquir. poss. l. 2. C. d. i. l. 77. de rei vindicatis.*

Representata fit in personam certam, vel incertam, *l. 3. §. 20. de acquir. poss. l. 21. §. fin. de acquir. rer. dom. §. hoc amplius. 44. Instit. de rer. divis. quæ est tacita traditio, l. 2. pro scio, vel quodam modo facta, l. 6. de donation.*

In personam certam fit traditio rei præsentis fictione brevis manus, vel demonstratione.

7 Fictione brevis manus & patientiæ, vel permissione, res præsens traditur; veluti cum ex alia causa apprehensio antè facta, ad instans negotiorum adcommo-dat, ut si rem, quæ apud te est, ex aliqua præcedente causa, nunc ex alia tibi traditam esse velim, eamque apud te remanere, vel esse patiari, ubi retentio loco traditionis est, §. 35. *Instit. de rer. divis. l. 11. l. 5. si cert. pos. l. 9. §. 1. de Public. in rem act. l. 26. de evict. l. 9. §. 5. l. 21. §. 1. de acquir. rer. dom. l. 79. de solus. l. 77. de rei vind. vel si fit traditio fictione longæ manus, ut si ministro, vel famulo, aut tabellario ad te misso, rem tradideris, l. 79. de solus. l. 65. si epistolam. de acquir. rer. dom. l. 59. d. 2. vel rem præsentem procuratori meo tradere jussim, l. 1. §. 21. de acquir. possess. Costall. in l. 77. de rei vindic.*

8 Demonstratione traditio fieri dicitur, quando res in præsentem, eo animo à domino possessionis ostensa est, & custodiæ atque potestati nostræ subjicitur, ita ut pro tradita idè habeatur, *l. 3. §. 23. l. 1. §. pen. l. 18. §. 2. l. 51. de acquir. poss.*

Demonstratio hæc nuda est, vel symbolovestita & confirmata.

9 Nuda, veluti si columna, vel alia res quæ libet, imprimis immobilis, quæ propter magnitudinem ponderis loco moveri non potest, vel difficulter tradenda est,

tum enim in rem præsentem ventum est, & res tradenda oculis subjiciebatur, ut scribit *Ulp. l. 1. §. pen. l. 28. §. 2. de acquir. poss. Donell. lib. 5. c. 9. com. item si res incorporalis per patientiam tradatur, l. 11. si ego. §. 1. de Publ. in rem act. l. 43. §. 1. de acquir. rer. dom. vid. sup. c. 19.*

10 Symbolo vestita demonstratio est nota representata, quæ tamen, nisi realis apprehensio sequatur, possessio non transferitur in rebus corporalibus, *Menoeb. de rotinend. possess. remed. 3. quest. 35. m. 266. & seqq. Natta consil. 398. n. 38. & seqq. & consil. 399. lib. 1. ut cum claves apud horreum, aut cellam traduntur pro ipso frumento, vel vino in horreo, vel cella, & gleba pro fundo agrivæ tradito habetur, l. 9. §. item si. de adq. rer. dom. l. 1. §. pen. de acquir. possess. l. 3. §. 1. d. l. 74. de contr. emp. Mascard. conclus. 218. 4. n. 16. 17. & seqq. Sic vini degustatio est nota traditionis ejusdem, l. 1. l. 4. de peric. & com. rei. sic tabrium & tignorum consignatio, pro rei traditione habetur, l. 1. §. 2. l. 14. §. 3. de peric. & commod. sic & custodia tradita, vel in domum alicujus depositio, l. quod meo. 18. §. 2. de acquir. poss. Eodem modo, quando quis patientiam & usum rei incorporali utendi præstat, §. interdam. *Instit. de rer. divis. l. 2. C. de serv. & aqua. l. 11. de Publ. in rem act. Genes. c. 23. 18. 19. 20. Hotom. quest. illust. 12. vel rerum propriarum usum & apprehendendi potestatem permittit, l. 2. pro soc. l. 16. de precar. & patientiam præstat, l. 6. qui sacrum. de donat. aut vim fieri & impedimentum creat in possessione prohibet, tradere dicitur, l. pen. §. ult. de acquir. possess. Dignitates quoque & officia publica, symbolica traditione conferri solent, *Genes. c. 41. 41. & seqq. 1. Sam. 5. 10. 1. 1. Reg. c. 19. 28. Esth. 6. 6. Exod. c. 29. per 101. & c. 30. & manuum impositione, Num. c. 27. 18. 23. & vestimentorum in vestitura & ornatu, Exod. c. 29. per 101. c. 30. Num. c. 30. 37. 27. 28.***

11 Cessio quoque domini, seu juris alicujus incorporalis, vel rei corporalis, loco traditionis est, *l. 1. §. 4. 20. l. 38. §. 1. de acquir. poss. quæ jus antecessoris, in ipsum substitutum & surrogatum, nudâ voluntate transferitur cum possessione, l. 3. l. 11. l. 93. l. 99. de serv. rust. l. ubi com. prætor. l. 1. §. 4. §. 20. de acquir. poss. Ruth. c. 4. 7. 8. 9. 10. Deus. 4. 23. 4. & seqq. unde jus cessum, mandatum, & cessia possessio, l. pen. §. ult. C. mand. l. postquam. 7. l. nominis 3. C. de her. vel act. vend. l. 2. C. de donat. l. 32. §. 1. 39. de donat. int. vir. & ux. translatio & præstatio juris, l. 95. §. 20. de solus. l. pen. & ult. C. mandat.*

12 Potestatem autem hanc cedendi & transferendi habet rei dominus, etiam ignorante, & invito suo debitore, qui jus cessum, seu dominium possidet, vel debet cedere, *Ulp. tit. 19. §. 9. 10. 11. l. 3. l. 7. l. 8. C. de hered. vel act. vend. vid. Donell. lib. 13. com. c. 43. l. 1. l. 2. C. de obligat. Ruth. c. 4. 7. & seqq. vide infra cap. de mandato.*

13 Cessio hæc, uulè jus confer acceptanti, qui illud suo habet nomine, l. pen. ult. C. de her. vel act. vend. Jus cessum consistit in debiti, seu domini à cedentis debitore, cractione & liberatione, non directâ, sed utili, *l. 7. l. 8. C. de hered. vel act. vend. l. ex legato. C. de legat. Donell. d. cap. 43. & pericitur nuda domini cedentis & accipientis voluntate, ex causâ tamen justâ, §. per*

traditionem. Instit. de rer. divis. Ita ut cedens, post cessionem jus cessum amplius habere desinat, & successor jure cedentis post cessionem utatur, l. 1. l. 5. l. ult. C. de hered. vel a. vend. Continui lib. 1. disput. cap. 12. Menoch. lib. 3. pref. 6. num. 46. Rusb. c. 4. 6. 7. 8. p. l. 79. Medefimus de solut. 11. de cess. bon. Rusb. c. 4. 6. 7. 8. 9. Dons. c. 25. 4. & seqq.

14 Res traditur per instrumentum traditum de re in instrumento contenta præsentem ex justa causa transferenda, l. 1. Cad. de donat. l. 1. Consilii ob chirrog. l. pradia. de acqui. poss. l. 1. §. si jufferim. l. 18. §. si venditorem. d. 1. Donell. lib. 5. com. cap. 9. Hotoman. quæst. illust. 12. Mascard. conclus. 1154.

15 In personam incertam repræsentalis traditio fit, per actum missilium, §. 39. Instit. de rer. divis. item, quando res pro derelicta habetur, ubi res continuò apprehendentis fieri dicitur, l. 1. l. 2. §. tot sit. pro derelict. §. ult. Instit. de rer. division.

16 Sequitur de acceptatione, quæ est traditæ vacuæ possessionis apprehensio & occupatio, animo rei ex titulo dominii acquirendæ facta, l. 9. qua. §. 4. l. 3. §. 2. l. 5. §. 4. de acqui. rer. dom. l. cum in corpore. 36. d. 1. Donell. lib. 4. cap. 13. com. quâ possessio fit accipientis, l. 32. §. 2. l. 38. de acqui. possess. vel, qua quis inducitur in vacuum possessionem, seu vacua possessio ipsi relinquitur, l. fundi 33. l. 34. de acqui. poss. l. pen. §. 2. d. 1. l. pen. pro legat.

17 Ejusmodi apprehensio, non solum corpore actûq; sed etiam oculis & adfectu fieri potest, hoc est, corpore & animo, non per se animo solo, neque corpore solo, l. 1. §. 21. l. 3. §. 1. 3. 6. de acqui. poss. vid. sup. cap. 19.

18 Ficta apprehensio est, qua res pro apprehensa & tradita habetur, cujus apprehendendæ & capiendæ potestas facta est, d. l. 1. §. 21. & seqq. d. l. 3. §. 3. 6. & seqq. Hæc fit per affectionem custodis, per clavium traditionem in loco, ubi res præsentis est, & acceptationem rei tradendæ inclusæ, d. l. 3. §. 13. & seqq. l. 18. §. 2. de acqui. poss. l. clavibus de const. empion. per instrumenti traditionem, l. 1. C. de donat. & per actum aliquem annexum, habentem apprehensionem, aut per actum qualemcunq; quo res potestati & custodiæ nostræ subijcitur, l. 3. §. 13. 21. l. 44. de acqui. poss. ita ut si velimus apprehendere, possimus, d. l. 3. §. 13. & seqq. per partis rei traditæ apprehensionem, l. 3. §. 1. ubi Gothofr. l. 30. de acqui. poss. Distinguit tamen hic *Mynf. in obs. 39. cont. 3. vid. sup. cap. 19. de possess.* De pluribus modis apprehendendæ possessionis *Mascard. in verbo Possessio. & sup. v. 19. de possess. diximus.*

19 Corpore quoque alieno apprehensio fieri potest, veluti per servum, procuratorem, aliumve ministrum nostrum, d. l. 1. §. 5. 6. 19. 20. 21. l. 3. §. 8. de acqui. poss. Animo verò semper proprio, nunquam alieno, d. l. 3. §. 12. nisi sit res peculiaris, d. l. 3. §. 12. l. 44. §. 1.

20 Non autem videtur possessionem adeptus is, qui ita nactus est, ut eam retinere non possit, l. non videtur 22. de acqui. poss.

21 Sunt pauci casus, in quibus etiam sine traditione & acceptatione dominium acquiritur, l. 2. pro soc. l. 50.

si ager. de rei vind. l. à Titio. d. 4. de furt. l. 20. Regulum. de leg. 2. l. 23. de acqui. poss. l. 16. filiusfam. qui restam. fat. poss. l. si mortis. de mort. caus. donat. l. 1. quæritur. §. ult. de acqui. rer. dom. Jun. 1. homo liber. §. ult. d. 1. l. 1. commissum. de public. & v. l. ult. C. de sacros. eccles. vide Traquell. in tract. de mors fusti le vis. Mascard. conclus. 337. Hotom. quæst. illust. 12. Gabriel. tit. de acqui. possess. conclus. 9. lib. 5.

Hujus loci sunt §. per traditionem. Instit. de rez. divis. tit. de acqui. rer. dom. tit. de acqui. possess. tit. de cess. bonor.

Cap. 38. De perceptione fructuum.

- 1 Fructuum perceptio dominium acquirit.
- 2 Quando & quomodo.
- 3 Bona fides pro dominio hic habetur.
- 4 Percepti fructus qui dicuntur.
- 5 Possessor bona fidei rei universali quomodo fructus acquirit.
- 6 Possessor rei singularis fructus consumptos suos facit.
- 7 Extantes restituis, re evicta.
- 8 Bona fidei possessor plus juris in fructibus habet, quam usufructuarius.
- 9 Mala fidei possessor omnes fructus restituit.
- 10 De eo qui factus est mala fidei possessor.
- 11 Possessor errans in jure.
- 12 Perceptio fructuum facta ab usufructuario.
- 13 Qui fructus dividantur inter dominum & usufructuarium.
- 14 Perceptio fructuum naturalium & industrialium.
- 15 Civilium fructuum perceptio.
- 16 Jure pensionis & census.

DE traditione hucusque, sequitur de fructuum perceptione à bonæ fidei possessore facta, vel à fructuario, §. si quis à non domino. Instit. de rer. divis. l. 18. §. ult. de usufr. l. 25. de usur.

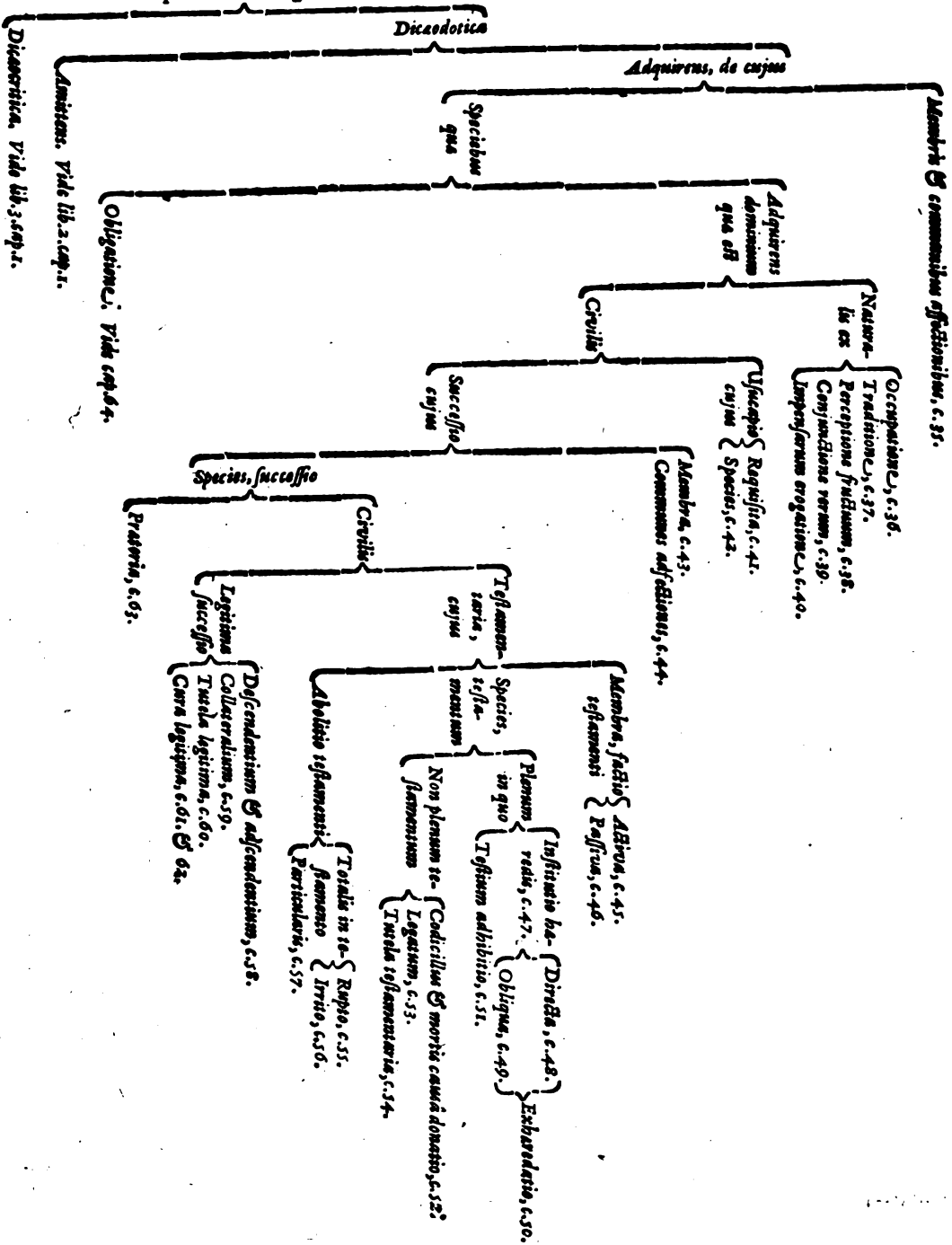
Dominium igitur fructuum naturalium & industrialium rei alienæ, quam, ut domini, cum titulo & bona fide possidemus, l. 48. de acqui. rer. dom. ex eorundem perceptione & à solo separatione, nobis adquirimus, d. l. 48. d. §. si quis.

Est enim bona fides hic, pro dominio, l. 36. bona fides. de regul. jur. & naturaliter possessionem, fructuum utilitas sequitur, l. 2. Cod. de acqui. possess. l. 48. bona de acqui. rer. dom. l. 25. §. 1. de usur. l. fructus. de rei vind. arg. Rom. c. 7. 4. 1. Cor. c. 9. 7.

Percepti fructus dicuntur, qui collecti, capti, à solo, vel re ipsa sunt separati, ita, ut terrâ se continere desierint, veluti uvæ lectæ, lanâ deconsa, oleum, vinum, olivæ, lac expressum, l. fructus. 44. de rei vind. l. 78. de rei vind. l. 48. de acqui. rer. dom. l. 13. quib. mod. usufr. Genes. c. 41. 48. Exod. c. 23. 16. Deuter. c. 16. 13. Levit. c. 23. c. 25. Donell. lib. 10. c. 9. com. licet oleum vinumve non vultum sit factum ex tollentis, vel percepti fructus in horreum,

- horreum, aliumve locum reconditi, *d.l. 78. d.l. 13. Donell. lib. 10. c. 9. com. per l. 25. de usur.*
- 5 Possessor bonæ fidei rei univ[er]salis, omnes fructus perceptos suos facit, atque eos tantum restituit, per quos locupletior est factus, *l. 25. §. 11. l. 23. l. 40. de petis. hered. Menoch. de recup. possess. reme. 15. quasi. 40. num. 597. & seqq. Gabriel. tit. de acquir. rer. dom. lib. 5. conclus. 2. Wfenbec. in tit. de petis. hered.*
- 6 Bonæ fidei possessor rei singularis, cum titulo invalido, vel sine titulo, *l. 48. bona fidei. in princ. & §. ult. de acquir. rer. dom. l. 25. qui scit. §. 1. l. 28. de usuris. §. si quis. Infitus. de rer. divis. ubi Dd. Ant. Faber lib. 1. conjectur. cap. 17. vid. Menoch. lib. 3. presump. 9. ubi varias opiniones refert, tam naturales, quam industriales fructus, interim suo jure perceptos & re nondum evictâ consumptos, plenè suos facit, ut si res postea evincatur, eosdem restituere non teneatur, *d.l. 48. bona. d. §. si quis. d.l. 25. qui scit. §. 1. & ult. l. 4. §. 19. de usucap. l. 22. Cod. de rei vind. Copus de fructib. lib. 2. tit. 4. cap. 7. num. 2. 3. Menoch. d. loc. de recup. poss. nu. 597. Gabr. d. loc. conclus. 2. etiam si ex his locupletior esset factus, *d. §. si quis. l. 4. §. 2. fin. regum. Cujac. lib. 11. observ. 39. Gabr. d. loc. Donell. lib. 4. com. cap. 25. Communis sententia contraria stabilitur à Menochio d. loco remed. 15. quasi. 40. num. 585. & seqq.***
- 7 At verò fructus extantes, nondum consumptos, tam naturales, quam industriales, re evictâ restituit, *l. 22. Cod. de rei vindicat. l. 45. fructus. de usur. l. 49. l. 53. de rei vind. d.l. 4. §. lana. de usucap. Covar. var. resol. lib. 1. c. 3. num. 6. Menoch. d. loc. num. 580. & seqq. & lib. 3. pres. 9. Copus de fruct. lib. 2. tit. 4. cap. 6. A qua sententia tamen probabiliter dissentit Donellus lib. 4. com. c. 25. qui putat industriales perceptos eosque extantes fructus, non esse restituendos. Perceptione enim etiam horum dominium bonæ fidei possessionibus percipientibus pro culturâ, labore & operâ adquisitum esse, *d. §. si quis à non domino. d.l. 25. §. 1. de usuris.* quod inivitis ipsis aufertur non debet, *l. id quod nostrum. de reg. jur.* Naturales verò extantes fructus, quia non ex operis suis eos bonæ fidei possessor percipit, restituendos esse idem Donellus existimat, *d. cap. 25. per l. 45. fructus. de usuris. d. §. si quis. Gabriel. d. conclus. 2. nu. 3. 4. Fab. lib. 4. conclus. c. 17.**
- 8 Ex his patet, bonæ fidei possessorem plus juris in fructibus adquirendis habere, quam usufructuarium, *d.l. 25. qui scit. §. 1.* scilicet in percipiendis fructibus, non verò in ipso fructuum genere, quos omnes in distinctè jure suo usufructuarium capere potest, *l. 7. l. 9. de usufr. Donell. d. c. 25. & c. 26.*
- 9 Malæ fidei possessor, omnes omninò fructus cum industriales, tum naturales, tam extantes, quam consumptos & perceptos, restituere tenetur, sive locupletior inde sit factus, sive non, *§. si hereditas. Infitus. de offic. judic. l. 33. l. 62. §. fin. de rei vindicat. l. 22. l. 5. C. d. s. Menoch. de recup. possess. remed. 15. num. 590. & seqq. & 602. & seqq. Copus de fruct. lib. 2. tit. 4. cap. 4. etiam eos, qui honestè percipi potuerunt, quos culpâ tamen suâ non percipit, *l. 33. l. 62. de rei vind. Menoch. d. loc. nu. 607. sive cum titulo, sive nullo possideat, l. 25. l. 40. l. 52. de petis. hered. Percipi verò potuerunt ex re principali, non ex impensis & meliorationibus ab ipso possessore factis, Menoch. d. loc. num. 1610. & seqq. per l. ceterum. de re judicat. & qui potuerunt percipi à petitore & possessore, *d.l. 62. §. ult. l. 33. de rei vind. Menochius putat in horum fructuum æstimatione, relationem faciendam ad personam ejus, cui sit restituito, per d. l. 62. in fin.***
- Quod si quis ab initio bonæ fidei sit possessor, postea verò in mala fide constituitur, & contrâ, cum omnes fructus ab eo tempore, quo malæ fidei possessor quis factus est, tam extantes, licet eos ante malam fidem perceperit, quam eos, quos postea percipit, vel percipere potuit, restituere cogitur, *d.l. 25. qui scit. §. ult. de usur. d.l. bona fidei. 48. de acquir. rer. dom. Donell. lib. 4. com. cap. 22. Menoch. d. remed. 15. num. 592. 613. & 616. Cujac. in d. §. si quis. Covar. lib. 1. var. resol. c. 3. qui ad contrarias leges respondent. Quo verò tempore bonæ fidei possessor fuit, etiam jure bonæ fidei possessoris utitur, *d.l. 48. §. in contrarium. de acquir. rer. domin. Equin. Baro in d. §. si quis à non domino.**
- 10 Possessor, nec bonæ fidei, nec malæ, qualis est in jure errans, instar bonæ fidei possessoris, fructus suos facit, *Menoch. d. remed. 15. num. 629. & seqq. per l. ex annuo. de donat. int. vir. & uxor. qui tamen fructus naturales & industriales, ex quibus locupletior est factus, restituit, Menoch. d. loc. num. 633. & 634. imò indistinctè omnes, ut malæ fidei possessor, si in jure resistente erraret, vel notorio, aut post sententiam restituere tenetur, *Menoch. d. loc. nu. 635. & seqq. Mynsing. com. 6. observ. 50.**
- 12 Perceptio fructuum à fructuario facta, est, quam jure usufructus, vel usus, seu servitutis concessæ exercet, *d.l. 25. qui scit. §. 1. de usur. l. si fructuarium in fin. quib. mod. usufr. amitt. quæ fructus perceptos à fructuario, percipientis facit, l. 7. l. 27. de usufruct. d.l. 25. §. 1. l. 6. §. 1. C. de bonis qua lib. non verò pendentes fructus, qui pars rei sunt, *l. fructus pendentes. 44. de rei vind. l. 7. solui. mas. & ad proprietarium pertinent, d.l. si pendentes. 27. ubi Gothofr. de usufr. Fructus pendentes, vel percepti, usufructu finito, inter dominium & usufructuarium pro rata temporis quo constitit usufructus, eo anno in persona usufructuarii dividuntur, *l. 26. si operas. l. 58. de jur. et do. de usufruct. l. 7. §. Papinianus. solui. mas. De anni jubilei fructibus dividendis vid. Lovis. cap. 25. s. 6. 2. Reg. c. 19. 39.***
- 14 Fructus naturales, tum dicuntur percepti, quando sunt editi, ex quo tempore fiunt statim fructuarii, *l. impecudum. de usur. arg. l. 3. §. Norva. de acquir. possess. Industriales percepti dicuntur, qui à re fructuaria sunt separati, *l. 78. ejus. de rei vind. d.l. 25. §. 1.**
- 15 Civiles fructus, ipso jure adquiruntur fructuario per servos, *§. de his. Infit. per quam person. l. 22. de usufr. pretium usufructus venditi totum, statim est usufructuarii, *l. 38. non utitur. de usucap. similiter mercedes,**

Species Diczologica

Cap. 35. De generalibus adfectionibus acquisitionis.

- 1 Species Dicaologica.
- 2 Dicaodotica quid.
- 3 Species hujus Dicaodotica.
- 4 Dicaodotica acquirens quid.
- 5 Ejus appellationes & finis.
- 6 Differentia hujus cum amittente.
- 7 Adquisitum jus quando dicitur.
- 8 Adquisitio est facti & juris.
- 9 Factum acquisitionis quale.
- 10 Qua consideranda in dicaodotica acquirentis, & membra illius.
- 11 Translatio juris quid.
- 12 Quale jus transferatur.
- 13 Acceptatio alienati.
- 14 Generales adfectiones acquisitionis qua sint.
- 15 Persona principales acquirentes.
- 16 Administra persona.
- 17 Extranei administri.
- 18 Acquirere quidam jure naturali non possunt.
- 19 Quidam jure civili.
- 20 Res non venientes in acquisitionem.
- 21 Necessaria alienatio & ea qua fit per universitatem.
- 22 Jure gentium res prohibita alienari.
- 23 Jure civili res prohibita alienari.
- 24 Hominis dispositione res prohibita.
- 25 Interest an res proferat sit exempta commercio, vel quoad alterum acquirentem.
- 26 Jus adquisitum personale, vel reale.
- 27 Circumstantia solemnisationis.
- 28 Loci.
- 29 Temporis.
- 30 Condicio acquisitionis.
- 31 Modus illius.
- 32 Circumstantia mutabiles.

HActenus de membris seu partibus Dicaologicae diximus: sequitur de speciebus ejusdem. *Vide sup. cap. 1. num. 3. 4.*

- 1 Species Dicaologicae sunt duae: est enim illa Dicaodotica, vel Dicaocritica. *De priori lib. 1. & 2. de posteriori lib. 3. dicemus.*
- 2 Dicaodotica est prima species Dicaologicae, jus dominii, vel obligationis ob negotium praecedens, impertiens & tribuens, in nostrum, vel proximi nostri usum & commodum, arg. 1. Cor. cap. 12. quae administratio & dispositio cuilibet est concessa, l. 21. l. mandas. l. 9. §. haec quoq. 3. de acquir. rer. dom.
- 3 Dicaodoticae hujus species sunt duae: Una Dicaodotica acquirens: altera Dicaodotica amittens, per l. ult. de legibus. §. sequens. 2. Instit. de interd. l. 2. §. haec autem. D. d. l. ford. 153. de regulis jur. tit. de acquir. &

amittend. poss. l. Arrianus. de obligat. & action. tit. de acquir. rerum domin. tit. quibus mod. usufruct. amitt. l. 9. de condit. caus. das. l. 33. in fin. l. 46. de jure dos. l. 7. de pact. dotal. l. 7. de integ. restit. l. 9. l. 12. de reb. cred. l. 23. ex quibus casibus major. quod redit etiam Donelli sententia, lib. 2. comm. cap. 2. Dicit enim, referri primò, ut sciamus, quid nostrum, alienumve sit. Secundò, quomodo id ab alio obtineamus. Perperam alii acquisitionem & amissionem de jure tantum privato, non de jure publico intelligunt, argum. l. 5. de pact. l. ult. C. si contra jus, vel utilitas. public. l. 83. §. 5. ubi Cujacius de verborum obligat. l. 21. quibus modis usufruct. amitt. §. sacra. §. 17. item fere. Instit. de rerum divisio. tit. C. de administ. rer. public. lib. 11. tit. Cod. de deb. civit. l. 20. de captiv. & possim. l. 1. de pollicitis. l. 1. de magistr. conveniend. Vide Hosmannum quast. illust. 42. Bodinum lib. 3. cap. 7. de Republ. Geul. lib. 2. cap. 9. de pac. public. Bartol. Jason. & Duarenum in l. 5. de pact. Vide infra cap. 82.

Dicaodotica acquirens est, qua ob factum, seu negotium unius, duorum, vel plurium simul, l. 1. de pollicitis. l. 1. de pact. l. 7. de jurudi. l. 1. si fam. furs. fecif. dic. jus dominii, vel obligationis, alterutri, vel singulis tributum & datum, acceptatur, l. 40. de legat. 3. tit. Cod. de jure domin. impet. tit. de acquir. hered. tit. de acquir. possess. tit. Instit. per quas personas nobis acquir. tit. Instit. ut. per quas personas obligat. nob. acquir. tit. de acquir. rer. domin. Brevius definiri potest, quae jus dominii, vel obligationis nostrum sit, l. 9. l. 15. l. 20. l. 21. l. 32. l. 62. & sequentibus. de acquir. rer. domin. l. 91. ubi Goadaeus de verborum signific. l. 49. l. 25. d. 3. quomodo Donellus lib. 12. comm. cap. 1. intelligit illud, suum cuique tribuere, §. juris, Instit. de justit. & jure: & suum consequi & similia, l. 6. §. apud. qua in fraud. cred. l. repetitio 44. de cond. indebit. l. 52. §. 10. pro socio. l. 20. de reb. cred. l. 12. de novat. Hosman. 3. observ. 17. l. 49. de verborum signific. l. qui actionem 15. de regulis juris.

Unde haec species Dicaodoticae, vocari potest *μίσθησις, ἀρχή, πωλήσις*, quae scilicet comparata & affecta est ad aliquid dandum, conferendum & accipiendum, vel ad quaerendum & suum faciendum jus alienum. Praesupponit itaque personae, vel rei alienae libertatem & immunitatem à dominatione & potestate atque jure obligationis alterius. Contra, Dicaodotica amittens praesupponit onus rei alienae impositum, vel vinculum, aut obligationem personae alterius, à quibus liberari & exonerari cupit.

Adquisitum autem & nostrum factum jus dicitur, quod in possessionem, potestatemve nostram redactum est, l. 3. §. 13. & seq. l. 18. §. 2. de acquir. possess. vel certò redigi potest, l. 16. qui actionem 15. de regulis juris. d. l. 3. §. 13. seu nobis debetur, l. 51. nihil. l. 3. de obligat. l. 49. de verb. signific. vel à nobis alienari potest, l. 54. si pignore. §. 1. de furs. l. 72. fructus. de reg. jur. l. ult. de usur. l. 12. §. 2. de usuf.

Adquisitio haec & facti & juris dicitur, l. 48. bona. §. 1. 8

de *acquir. rer. dom. l. 7. consilio. §. ult. de curas fur.* Factum est principium & causa qua jus constituitur, *vide supra cap. 1. num. 6. cap. 13. num. 1. & seqq.* Jus verò domini, vel obligationis est effectus & comes facti individui. *Vide supra cap. 18. Quæ facti sunt non transeunt ad successores, l. cum heredes 23. de acquir. possess. quæ verò juris, & p. s. l. m. c. l. hereditas. de reg. jur.*

9 Factum voluntarium, in acquisitione dicitur propositum & actio juris alicujus acquirendi, *in totum 76. de reg. jur. l. 32. non solum. in fin. l. in omnibus 55. de obligat. l. 118. §. 1. l. 26. de acquir. poss. conjuncta cum potestate & facultate tributa acquirendi, ut supra diximus cap. 12. quod ita accipiendum in dubio, ut valeat potius, quam corrumpat. Vide Menoch. lib. 6. præsumpt. 4. & seqq. per l. quoties. de reb. dub.*

10 In Dixerodotica acquirente, seu *μικροδοτικῆ* considerata sunt membra ejusdem; deinde communes adfectiones; denique species.

Membra illius sunt duo: juris scilicet alicujus translatio, & acceptatio, *l. 20. l. 11. l. 35. l. 36. de acqu. rer. dom. l. 153. l. 100. l. 35. de reg. jur. Siraicid. c. 4. 36.*

11 Translatio, est juris sui, quod quis habet in re, vel persona, alienatio, abdicatio, vel dimissio, ideo facta, ut alii adit, & transferenti absit, *l. 1. l. 8. §. 2. 3. de alienat. judic. mus. l. 5. §. 1. quand. ex fact. int. §. per traditionem. Instit. de rerum divis. l. non videntur 83. l. nemo 54. de regulis juris. l. 28. alienationis. l. 64. alienatum. l. 14. de verborum signif. tit. C. de reb. al. non alienand. Vocatur etiam præstatio, cessio, datio, *l. 51. l. 53. de pecul. l. 33. C. de donat. l. 10. l. 20. de acqu. rer. dom. qua jus alii tribuitur & nostrum esse desinit, l. 175. §. 1. de regulis juris. l. 28. l. 67. de verborum signif. l. 75. §. 2. l. 6. qua in fraud. cred. l. ult. C. de reb. alien. non alien. dicitur etiam diminutio patrimonii, *l. 10. Julianus. de curas furif.***

12 Transfert jus illud, quod vult, *l. 20. l. 36. de acquir. rer. dom. & quod habet, l. 120. l. 54. l. 83. l. 15. de regulis juris. l. 143. de verborum signif. in acquirentem; idque ut perpetuò & irrevocabiliter, vel ad tempus, l. 190. l. 13. de regulis juris. l. 143. de verborum signif. Levit. cap. 25. 8. & seqq. acquirenti habere liceat, l. 188. habere. ubi Gædd. de verborum signif. l. 143. d. tit. An transferre, vel alienare dicatur, qui occasione acquirendi non utitur, *vide in l. 134. non fraudantur. de reg. jur. l. 28. l. 67. ubi Gædd. de verbor. signif. l. 6. qui in fraud. credit.**

13 Acceptatio est quæ alienatum & translatum ab alio acquirens capit, & jure alienantis habet, *l. 71. aliud. de verbor. signif. ubi Gædd. l. 149. l. 13. l. 15. de regulis juris. l. 175. & l. 177. d. tit. & in locum atque jus alienantis succedit, l. 76. §. 1. de contr. empt. l. 177. de regulis juris. l. 156. §. 2. d. tit. l. 3. §. 2. pro empt. Quibus autem ex causis alienans amittit & proferit jus suum in alium, hinc etiam acceptans sibi acquirit, *l. 153. ferè. de regulis juris. unde Ulpianus causas acquirendi, etiam alienandi & amittendi vocat, Ulpianus tit. 19. §. 3. 7. 9. l. 36. in fin. l. 35. de acquir. rer. dom. quæ tamen nuda amissio, longè differt à dixerodotica amittente, de qua lib. 2. c. 1. ubi vide.**

Generales adfectiones acquisitionis respiciunt vel 14 membra negotii, & facti: aut circumstantias ejusdem, hoc est, personas, & res, vel locum tempusve.

Personæ illæ acquirentes sunt principales, vel administræ intervenientes.

Principales sunt acquirens & alienans, quarum 15 conditio & habitas ad acquirendum consideratur tempore acquisitionis, *l. filius 11. de verborum obligat. l. 26. in fin. de stipulat. servor. l. 144. §. 1. l. 19. filius de regulis juris. Gomefius cap. de qualis. contra. tom. 2. cap. 11. num. 30. Menoch. lib. 3. præsumpt. 46. & seqq. vide supra cap. 10. num. 9. s.*

Administræ personæ sunt, quarum operâ & mi- 16 nisterio principales in acquisitionis negotio utuntur: quales sunt domestici principalium, vel extranei, *tit. Instit. per quas person. nob. tit. quod cum eo qui in alien. Domestici, ut liberi nostri, ministri, servi; hoc agentes ex nostra voluntate, ut nobis adquirent, l. 1. §. 19. de acquir. possess. l. 13. l. 14. l. 43. de obligat. §. 3. Instit. per quas personæ. à quibus acquisitum, ab ipsis principalibus acquisitum censetur, l. 45. in princ. & §. ult. l. 39. l. 40. de verborum obligat. licet iidem res nostras diminueri non possint, l. 30. de pact. l. 23. Cod. d. s. l. 22. de solut. §. 1. Instit. de nexal. act. Sic etiam extranei hoc agentes nostra voluntate, ut nobis adquirent, *d. l. 13. l. 14. Quando administratores, syndici, alive præpositi, universitati adquirent, vide Haviman. Pistor. lib. 1. quast. 37. Menoch. lib. 3. præsumpt. 52. & seqq. & lib. 2. arbitri. cas. 195. Mysing. cent. 4. obs. 79. Roland. à Valle consil. 66. vol. 2.**

Extranei, tanquam conciliatores, vel confirmato- 17 res acquisitioni adhibiti, sunt proxenetæ, arbitri & interpretes, *de quibus tit. de proxen. tit. de recept. arbitri. item testes, Notarii, & tabelliones, Novell. de tabell. tit. de testib. l. 1. §. ult. ubi Dd. de verb. oblig. consiliarii, auxiliatores, consortes, socii.*

Ex personis hisce, quæ acquirere possunt, sunt quædam, quæ vetantur jure naturali, quædam, quæ jure civili, *tit. Instit. quibus alienar. licet vel non. tit. Instit. per quas personæ cuique acquir. quæ ideo inhabiles & incapaces dicuntur, l. 12. de usufruct. l. 1. §. 3. l. 32. §. 2. de acquir. poss. vide Domell. lib. 9. comm. cap. 10. & infra cap. 110.*

Jure naturali, seu gentium non possunt acquirere 18 propter vitium animi, ut amens, mente captus, furiosus, prodigus, infans & omnes, qui intellectu, judicio, ratione & consensu, aut adfectione acquirendi alienandique destituuntur, *l. 32. §. 2. l. 18. §. 1. l. 1. §. 3. de acquir. possess. l. 24. de obligat. & act. l. 59. eod. l. 1. l. 5. de regulis juris. l. 70. de verb. obligat. Geil. lib. 2. observ. 100. num. 24. 25. Menoch. lib. 2. arbitri. cas. 226. & cas. 59. Mascard. conclus. 1358. per l. 76. in titulum. de reg. jur. l. 1. §. 11. 12. 13. de oblig. & act. Galat. cap. 4. 2. 13. Eph. c. 4. 14. 1. Cor. cap. 13. 11. 12. c. 14. 20. Nehem. c. 10. 29. c. 8. 3. 4. Propter corporis vitium & defectum illi, qui carent sensibus exterioribus illis, qui sunt necessarij ad perficiendam acquisitionem, uti murus, sordus, cæcus aliquando, *l. 2.**

do. l. 1. de verb. oblig. l. 1. §. pen. l. 47. de oblig. l. quoniam. l. decretis. C. de testam.

- 19 Jure civili prohibetur illi, quibus bonorum administratione est interdictum, *Donell. lib. 9. comm. cap. 10.* nimirum ob consensus infirmitatem & imperfectionem, ut sunt impuberes, pupilli, locupletiores non facti. *tit. Instit. quib. alien. licet, vel non. l. 3. C. de integ. vestit. l. 1. de novat. prodigius, l. de omi v. ubi Donell. & Cujac. de verb. oblig. l. 18. qui test. fac. poss. quamvis hi conditionem suam meliorem facere possint, §. 9. Instit. de iust. stip. in princ. Instit. de nat. ius. l. 3. de novat. servus, l. 17. de pen. tit. de inster. & religis. h. quod adstet. de reg. jur. & omnes qui communionem juris civilis non habent. *Vide supra cap. 34.**
- 20 Res, quæ in acquisitionem & alienationem deduci possunt, dicuntur esse in commercio & usibus hominum, quæ haberi, possideri possunt, l. 34. l. 83. §. 5. de verb. oblig. l. 30. de legat. 1. §. 2. Instit. de inutil. stip. l. 62. de acquir. rer. domin. l. 34. §. 1. l. 6. de contr. empt. tit. C. de commercio. & mercator. vide infra cap. 110.
- Res quædam in commercium adquirentis & alienantis non veniunt jure gentium, vel jure civili, l. 22. l. 23. l. 34. l. 62. de contr. empt. l. 40. l. 114. §. 3. de legat. 2. l. 62. de acquir. rer. dom. l. 33. §. 5. ubi *Donell. de verb. oblig. hoc est, natura, vel lege, l. 35. l. 137. §. 6. de verb. oblig. l. 31. l. 135. l. 85. de reg. jur. necessaria alienatione excepta, Manoch. lib. 2. arb. cas. 174. & præc. l. 2. l. 5. de reb. v. qui sub. tit. & quæ sit per universitatem, l. 62. de acquir. rer. dom. l. 38. §. 3. 4. 5. l. 39. de legat. 3. Gabriel. tit. de jure quas. non tollend. conclus. 8. n. 20. 11. 12. 13.*
- 22 Jure gentium, seu naturali, non veniunt in acquisitionem, facta jure impossibilia, turpia, inhonesta, contra bonos mores, quæq; lædunt pietatem & verecundiam, *l. 9. l. 14. l. 20. l. 15. de condit. instit. l. 61. l. 27. l. 83. §. 5. l. 109. de verb. oblig. §. impossibilia. Instit. de inutil. stipul. l. 135. l. 182. l. 183. de reg. jur. similiter res sacre, sanctæ, religiose, §. 1. Instit. de usurpatione. d. l. 83. §. 5. l. 103. de verb. oblig. res furivæ, vi possessæ, §. furivæ. Instit. de usucap. l. 24. D. d. & quarum commercium nullum est, d. l. 103. l. 83. §. 5. de verb. oblig.*
- 23 Jure civili, seu lege non veniunt in acquisitionem, quæ specialiter lege alienari sunt prohibita, l. 4. de fund. dotal. §. 1. 2. Instit. quib. alien. licet vel non. l. 71. §. Titio. l. 20. l. 26. de condit. & demonstr. res nec mancipi, *Ulpian. tit. 19. Levit. c. 25. 23. & seq. idq; ex favore, vel odio personarum, vel rerum quarundam, l. 79. §. libertæ. l. 91. §. instituit. de legat. 2. C. de præd. & aliis reb. minor. sine decre. non alien. tit. C. quæ res export. non poss. l. 2. C. de com. & mercator. uti sunt res alienæ, tit. C. de reb. alien. non alien. res publicæ, l. 83. §. 5. de verb. oblig. bona ecclesiastica, *Novell. 120. Novell. 7. c. 1. §. 7. 8. Instit. de rer. divis. Manoch. lib. 2. arb. cas. 428. & 174. Gabriel. tit. de reb. alien. lib. 2. conclus. 1. res dominicæ, patrimoniales principis, l. 7. C. de fund. res priv. l. 2. 20. 13. l. 20. eod. l. 8. l. 9. C. de fund. patrimon. lib. 1. iura regni, coronæ, dignitati principali adherentia, *Pat. Greg. lib. 7. de Repub. 6. ubi. num. 62. 63. Heterom. quæst. illust. l. 1. & 2. Gabriel. tit.***

de jure quas. non tollend. conclus. 5. & 8. vide 1. Reg. c. 21. 22. 26. 2. Chron. s. 8. 14. nec civitas sine consensu subditorum, *Gabr. d. conclus.*

Tales quoque sunt res litigiosæ, D. & C. de litigios. fundus, seu res dotalis, §. 2. Instit. quib. alien. licet vel non. tit. de fund. dotal. hæreditas superstitis, l. stipulatio hoc modo. ubi *Zaf. de verb. oblig. l. pactum. l. licet. C. de pact. & aliz plures. l. ult. §. filius. C. de bon. qua. lib. l. 1. de reb. eorum qui sub. tit. l. 1. 2. C. qua res export. l. ult. C. de reb. alien. non alienand.*

Sunt etiam quedam res, quæ ex hominis voluntate & dispositione alienari veniunt inter vivos, vel ultimâ voluntate. Inter vivos, regulariter alienatio rei suæ domino prohiberi non potest, *l. pen. l. ult. C. de pact. inter empt. & vend. Donell. in l. 35. §. ea lege 3. de verb. oblig. l. 3. C. de condit. ob. caus. dat. ubi Gothof. l. ult. C. de reb. alien. non alien. Mantica lib. 4. tit. 30. de tacit. & ambig. convent. vide supra cap. 18.* Ideoq; alienationis prohibitio non impedit alienationem & translationem in alium, *Daniel. Moller. lib. 5. semestr. differ. 70. per l. si ita quis 135. §. ea lege 3. ubi Bartol. de verb. oblig. nisi facta esset inter adgnatos ad familiæ conservationem, l. ult. C. de reb. alien. non alien. d. l. si ita. ubi Dd. Hering. de fidejuss. cap. 1. num. 124. & seqq. Modest. Pistor. part. 1. consil. 21. l. 122. §. 3. de verb. oblig. ubi Gothof. vel nisi jus in re alienans sibi reservaret, l. 7. §. ult. de dist. pign. plures exceptiones ponit *Mantica lib. 4. tit. 30. num. 6. & seqq. d. loc. & tit. 31. num. 44. & seqq. vel ad interesse se obligaret, d. l. si ita quis 135. §. ea lege 3. Gædd. in tit. de contr. & com. stip. c. 6. conclus. 1.* Ultimâ voluntate, prohibitio à testatore hæredi fieri potest, *Daniel. Moller. lib. 5. semestr. diff. 70. Cravett. consil. 6. num. 91. Hering. d. loc. num. 104. vide Gabriel. tit. de fideicom. conclus. 9. lib. 4. Cachéran. decif. Pedemont. 151. Soarez. in lit. d. n. 138. 139. Wofenb. consil. 50. Fachin. lib. 4. c. 49. & 50. illust. controversif. Fabrurum lib. 14. conjest. cap. 7. & seqq. Mantica. de conjest. ult. volum. lib. 8. tit. 2.**

Multum verò interest, an res procius hominum commercio sit exempta, an solum quoad alterum commercium adquirentem, vel alienantem, *Imuleum 34. ubi Dd. de verb. oblig. si quoad alienantem, tum ipsi hoc, non adquirenti, nocere debet, d. l. 34. ubi Cujac. & Donell. in cæteris inutilis est adquisitio, d. l. 34. l. 49. §. 2. de legat. 2 l. 114. §. 5. l. 40. de legat. 1.*

Jus adquirentium verò est personale, vel reale. Illud personam adquirentem comitatur & cum eadem extinguitur: hoc ad hæredes est transitorium. *Vide Manoch. lib. 3. præf. 105.*

Circumstantiæ sunt, quæ respiciunt personas & res, quas comitantur, vel sequuntur: aut perpetua vicissitudine accidunt. Prioris generis sunt solemnitas actus, locus & tempus.

Solemnia negotii & tractatus, secundum loci illius in quo actus celebratur, leges & consuetudinem intelliguntur celebrata in dubio, *Donell. lib. 8. c. 35. l. semper 34. de reg. jur.* Suntque intrinsicæ, vel extrinsicæ. Illa ex legis dispositione comitantur negotium: hæc separati,

vel adhiberi possunt ex agentium arbitrio. *Vide Menoch. lib. 3. presump. 132. Gabriel. lib. 6. tit. de stat. conclus. 8. & seqq.*

28 Locus designatus dicitur, ubi res agitur & negotium tractatur, ad cuius consuetudinem se agentes in dubio conformasse intelliguntur, *d. l. 34. & l. 1. de usuris. l. pen. de eo quod cert. loco. l. 1. C. ubi in rem act. l. 47. de legat. 1. Donell. lib. 8. com. c. 35. vel ad quem se adquirens & alienans retulerunt, l. 1. & seqq. de eo quod cert. loc. d. l. 47.*

29 Tempus illud in acquisitione spectandum est, quo illa celebratur & peragitur, *l. 19. si filiusfam. l. 144. §. ult. de regulis juris. l. 1. in princ. & §. 1. de pen. l. pen. si ex noxal. caus. Cujacius lib. 20. observ. cap. 22. l. 26. in fin. de stipul. serv. l. 29. l. 220. de regulis juris. vide supra cap. 10. num. 6. Gomef. de qualis. contr. c. 11. num. 30. variar. resol. l. 11. §. 4. l. 3. l. 4. l. 5. l. 6. de except. rei judic. Ideo secundum jus temporis presentis, non futuri, acquisitio aestimatur, *Gomef. d. loc. Fab. lib. 15. conjestur. cap. 6. per l. 29. l. 210. de regulis juris. l. 137. §. 6. de verborum obligas. vide lib. 2. cap. 2. Si itaque hæc ab initio non valet, tractu temporis postea convalescere non potest, d. l. 29. & l. 210. nisi vitii & defectus cessatio, & actus novissimus utilis sequatur, l. 12. de servis. rustic. vel negotium sit pendens, quod adhuc ante conditionis eventum impleri possit, *l. pen. §. 2. l. 98. l. 83. §. 5. l. 140. de verb. obligas.***

30 Condicio, sub qua acquisitio facta est, impleri debet, antequam actus perficiatur, *l. filiofam. de condit. & demonstr. & acquisitionem impedit ab initio eo usque, donec est impleta, l. si quis sub conditio. si quis omiff. caus. 108. existens verò conditio retrahitur ad tempus gesti negotii, l. si filiusfam. 78. ubi Donell. de verb. oblig. quandoque etiam eventus conditionis spectatur, *l. 12. §. 6. mandas. l. 132. in fin. ubi Donell. de verb. obligas. Dan. Moller. lib. 5. semest. diff. 63. vide supra cap. 10. num. 6.**

31 Modus acquisitionis impleri potest, etiam post dispositionem & actum perfectum, *Menoch. lib. 4. presump. 175. n. 10. & non impedit acquisitionem fieri ab initio, licet resolvatur, eo deinde non impleto, Menoch. d. loco.*

32 Circumstantiæ posterioris generis vicissitudini obnoxie sunt omnes reliquæ, quæ negotio accedunt & circumstant, *l. 16. ante facta. de penis. ad quas circumstantias etiam refero *mensura*, non pertinentia ad actum acquisitionis, quæ non nocent, §. 1. Inst. de inutil. stipulas. l. 94. de reg. jur. l. 134. §. 1. l. 63. l. 65. §. 1. & 5. de verb. oblig. sicut nec ea, quæ tractantur ab acquirente & alienante, sine conclusione, l. si ex causa. §. nunc de minor. l. si voluntate. C. de rescind. vendit. Menoch. cas. 470. lib. 2. arb. jud. De præfationibus & clausulis acquisitionum, quæ censentur in iis repetitæ, vide *Menoch. lib. 1. presump. 28. & lib. 6. presf. 2. Gabriel. lib. 6. tit. de clausul. conclus. 9. & tit. de reg. jur. conclus. 2. lib. 6. qui limitant.**

Hujus loci sunt tituli generales: tit. Infit. & C. per quas person. nob. adquir. tit. de proxenet. tit. de testib. Novell. de tabellion.

Cap. 36. De occupatione.

- 1 Species Dicoedotica acquirentis.
- 2 Dicoedotica acquirens dominium, quid.
- 3 Dominiis acquisitio per alios facta nobis.
- 4 Peculium quid.
- 5 Peculii incrementum & decrementum.
- 6 Servus qualem habeat peculii administrationem.
- 7 Peculii filisium pagatum.
- 8 Profectitium.
- 9 Adventitium.
- 10 Peculium militare quid, & ejus species.
- 11 Verò castrensium peculium quid.
- 12 Quasi-castrensium quid.
- 13 Servi pleni nostri, quomodo nobis acquirent.
- 14 Quomodo non pleni nostri nobis acquirent.
- 15 Extranei quomodo nobis acquirent.
- 16 Incorporalium rerum acquisitio quomodo fiat.
- 17 Species acquisitionis domini quomodo vocentur.
- 18 Auctio causa acquisitionis.
- 19 Species domini acquirentis.
- 20 Naturalis acquisitio domini quid, & ejus genera.
- 21 Occupatio quid, & ejus species.
- 22 Rerum animatarum occupatio.
- 23 Quando bestia pro derelicta habeatur.
- 24 Venatio & ejus species.
- 25 Piscatio quid.
- 26 Aucupium quid.
- 27 Rerum inanimatarum communium occupatio.
- 28 Rerum, quæ sunt nullius facta, occupatio.
- 29 Domini voluntate derelictarum rerum occupatio.
- 30 Vel ex casu, aut culpa derelictarum.
- 31 Per captivitatem acquisitio in bello facta.
- 32 Bellum legitimum quid, & ejus causa.
- 33 Belli species.
- 34 Bello qua acquirentur.
- 35 Res immobiles capta cujus fiant.
- 36 Recuperata redeunt postliminii jure ad dominium.
- 37 Civile bellum quid.
- 38 Civile bellum, quando justum.
- 39 Capta in civili bello, cujus fiant.
- 40 Inventio rei quid.
- 41 Thesaurus quid, & cujus inventoris fiat.
- 42 Inventus in loco alieno, cujus fiat.
- 43 Res desperata inventa.
- 44 Occupatio maris.

Tantum de membris & generalibus adfectionibus Dicoedotica acquirentis: sequitur de speciebus illius. *Vide supra cap. 35. num. 10.*

Species ejus duæ sunt: Dicoedotica acquirens dominium, vel Dicoedotica acquirens obligationem, *argument. §. omnium. Institut. de action. ubi Schneid. v. l. ult. de legib. l. ult. prator. 10. §. 22. ibi, siue res fuerint, siue obligationes. l. 14. hac enim. qua in fraud. cred.*

Ergo

ergo & adquisito omnis alienationi respondens, domini est, vel obligationis, d. l. 10. §. 22. *vide supra* c. 18. *num. 7.*

2. Hæretotica acquirens dominium, est, per quam affectu acquirentis & alienantis, l. 55. *de oblig. & act. Donell. lib. 16. com. c. 18. addo §. per traditionem. Infit. de rer. divif. dominium acquiritur, l. 13. de adq. rer. dom. vel per quam res nostra fit, l. 9. §. 3. & seqq. l. 7. §. ult. l. 3. in fine. de adq. rer. dom. l. 18. verbum. de verb. sign. l. 159. de reg. jur. aut per quam jus in re nobis constituitur, l. 6. §. apud. *que in fraud. cred. l. 9. l. 20. de adq. rer. dom.* Appellari potest factum, quod dominium parit, quòvis in re quis dominus efficitur quod *domo* Jcti vocant, l. 75. §. ult. *de verb. obligat. l. 25. de cont. empt. l. 167. de reg. jur. Cujac. lib. 13. obs. c. 35. Et lib. 11. c. 19.**

Dominii adquisitio fit immediatè per nosmetipfos, vel mediatè per alios.

3. Per alios, nimirum potestati nostræ subjectos, vel per extraneos, *sic. Infit. per quas person.*

Per subjectos nobis, scilicet per liberos, vel servos nostros, l. 7. *C. quod cum eo. Et tit. Infit. per quas person. nobis adq.*

Liberti nostri, nobis parentibus ex peculio ferè omni adquirent, *Infit. d. 2. l. 1. si quis à parent. manumiss. African. Clemens de patr. potest. effect. 2. per l. 2. Cod. de patria potest.*

4. Peculium est pusilla pecunia, sive patrimonium pusillum, quòd patres filiosfam. suis, aut domini suis servis concedebant à rationibus paternis, vel domini, voluntate eorundem separatim, l. 4. l. 5. l. 6. l. 39. l. 49. l. 52. *de pecul. etiam apud Judæos usitatum, arg. Genes. c. 30. 43. c. 31. 1. Tit. c. 2. 14. Matth. c. 25. 14. Et seqq. Exod. c. 19. 5. Dent. cap. 7. cap. 14. 2. Ephes. c. 1. 14. 1. Pet. c. 2. 9. 1. Chron. cap. 29. 3.*

5. Peculium hoc servus vel filiosfam. unciatim, proprium genium defraudans, comparfit, vel aliunde ex officio sibi donari commeruit, l. 39. l. 47. l. 49. l. 5. l. 6. l. 7. *de pecul. vel, quod ei dominus, vel pater, sciens vel ignorans, l. 7. §. 2. l. 49. d. 2. in illis rebus, quas aliàs necesse non habet servo, vel filiosfam. præstare, l. 40. §. 1. l. 25. l. 7. d. 2. sic. Et à traditione, permisit, aut non ademit, l. 4. l. 8. l. 5. l. 7. d. 2. sic. Menoch. lib. 3. præf. 30.*

6. Peculium hoc nascitur, crescit, decrescit, moritur, l. 40. *peculium. l. 5. l. 6. de pecul. Et solà domini voluntate admittitur, l. 4. l. 8. de pecul. Estque servi, vel filiosfam. l. 3. Et seqq. de pecul. vide infra c. 97.*

Servus peculii concessi generalem & liberam administrationem, instar liberi hominis, habet, l. 48. *libera. l. 7. §. 2. l. 46. l. 16. de pecul. Matth. cap. 25. 14. 15. 16. Et sequentibus.* dominus verò ejusdem plenum dominium & possessionem, l. 47. l. 37. l. 16. *de pecul. l. 4. de adq. possess. l. 93. de regul. jur. Rerum domesticarum administratio servo minimè est concessa, l. 19. de fidejuss. Matth. cap. 25. 15. 16. Et sequentibus. vide infra cap. 97.*

Filiisfam. peculium est paganum, vel militare, *arg. l. ult. C. qui test. fac. poss.*

Paganum, quod extra militiam filiosfam. adquisivit: hoc olim patris erat, l. 6. *de acquir. hered. §. 1. Infit. quib. non est permitt. test. §. 1. Infit. per quas person. l. 1. si à parent. quis manum.* solà administratione liberà & generali filiosfam. concessa, l. 48. *libera. l. 46. l. 7. §. 2. l. 16. de pecul. sine potestate alienandi, l. 2. C. de castrens. pecul. lib. 12. Mascard. conclus. 2158.* hodie hoc peculium est profectitium, vel adventitium, l. cum oportet 6. *Cod. de bon. qua. lib. Infit. tit. per quas person.*

Profectitium, quod ex re, vel occasione patris filiosfam. obvenit, §. 1. *Infit. per quas person.* Quando illud præsumendum sit, *vide Menoch. lib. 3. præsumpt. 30. Et 50. Saarez in voce filius. num. 222.* In hoc pater habet usumfructum & proprietatem, §. 1. *Infit. per quas person. Pinell. in l. 1. pari. 2. num. 20. Cod. de bon. qua. lib. Menoch. lib. 2. arb. cas. 126.* filiosfam. nudam administrationem, d. l. 6. *Cod. de bon. qua. lib. Pinell. in l. 1. part. 2. Cod. de bon. matern. Mascard. conclus. 2158. vol. 3. vide infra c. 142.*

Adventitium peculium est, quod aliunde quàm ex patris bonis, est paratum, l. 6. l. 8. *Cod. de bon. qua. lib. tot. tit. Cod. de bon. matern. à filiosfam. seorsim à patre habitante, vel negotiante, Menoch. lib. 3. præsumpt. 50.* in quo pater habet usumfructum, & filiosfam. proprietatem, d. l. cum oportet 6. l. 8. §. 3. *Pinell. d. loc. ubi ampliat. Et limitat.* Ideoque quodammodo propria, quodammodo aliena res dicitur, l. 8. §. 3. *de jure codicill. Olim secus, vide Cujac. in parat. C. de bon. matern. Et in tit. Cod. de bon. qua. liber. Administrationem hujus pater habet, d. l. 6. §. 2. l. ult. C. de bon. qua. liber. sed sine cautione fructuaria rem salvam fore, & sine rationum redditione & tacito pignore, l. 6. §. 2. l. ult. C. de bon. qua. lib. Mynsing. cons. 2. observ. 39. Pet. Frid. libr. 2. cap. 49. de mand. licentià alienandi tam patri, quàm filio ademptà, d. l. ult. §. eos ausum. exceptà necessarià & utili alienatione, d. l. ult. Mynsing. cons. 3. obs. 10. Gomez. c. ult. de contract. num. 15. 16. vide Pinell. d. loc. num. 23. 24.* In hoc peculio filiosfam. quandoque & proprietatis & usufructus jus habet, invito patre, l. 7. l. ult. §. ult. *Ausb. excipitur. C. de bonis qua. lib. African. Clemens de pas. pot. effect. 2. num. 41. 42.*

Militare peculium est, quod in militia, vel ejus occasione est quæsitum à filiosfam. in quo pro patrefam. habetur, nec ullum jus patri relinquitur, l. 2. l. 3. *ad SC. Macedon. l. ult. Cod. de milit. test. tit. Cod. de cast. pecul. l. 3. §. 10. de minor. §. 3. Infit. per quas person. l. ult. C. qui testam. fac. poss. l. 6. §. 1. Et seqq. Cod. de bon. qua. lib. Quid olim juris in hoc peculio, vide Cujac. in parat. Cod. de bon. qua. lib. Et tit. C. de bon. matern. Et lib. 17. observat. cap. 24. Borch. in tit. Infit. per quas person. ubi Et Wafemb.*

Militare hoc est tale, vel verè, vel quasi, l. ult. *Cod. qui testam. facere poss. l. 32. §. 17. de donat. inter vir. Et uxor.*

Verè, est castrensè, quod in castris & armata militia, vel occasione illius acquiritur, l. 1. *Et 101. tit. C. de cast. pecul. §. 3. Infit. per quas person.*

12 Quasi castrense est, quod in tota militia filiusfam. paravit, veluti operi forensi, professione artium, aliâve functione, vel in munere publico, l. 6. C. de bon. quo lib. §. ult. *Instit. de test. milit. l. ad Africanum Clementis de pat. pot. eff. 2. num. 6. Et seqq.* Jure Mosaiico parens nihil juris in bonis filii habuisse videtur, *Genes. c. 3. q. 36. c. 31. 18. Tob. c. 10. 10. c. 4.*

Per servos adquisimus, qui sunt plene nostri, vel quasi, §. item. *Instit. per quas person.*

13 Plene nostri, etiam ignorantibus & irritis nobis, ex quacunque causâ acquirunt, §. 9. *Instit. per quas person. Genes. cap. 16. 2.* in causa successione, solum volentibus acquiritur, d. §. 9. *Instit. per quas person. & in aliis causis, §. 2. fidei. Instit. de stipul. servor.* Adquisitum verò irritis, repudiari potest, l. 70. *in v. de regul. jur.*

14 Non plene nostri servi, usufructuarii, vel bonâ fide a nobis fervientes, acquirunt nobis ex re nostrâ & operis suo, l. 9. de op. servor. l. 21. l. 53. de usufr. l. 23. l. 41. de acquir. rer. domini. nisi nominatim proprietario, aut ejus jussu acquirerent, l. 25. l. si servi. de usufr. *Donell. libr. 9. com. cap. 6.* quicquid verò extra has causas acquirunt, dominis proprietatis accedit, §. de h. *Instit. per quas person. Donell. d. lib. 9. com. c. 6.* Idem est in servo alieno, bonâ fide possessio, §. item. *Instit. per quas person.* Usuarii servus ex re mea solum mihi acquirit, non ex operis suis, l. 2. plenum. §. 5. cum ll. seqq. l. 6. l. 20. de usu & habitat. De communi servo acquirent vide l. 2. l. 3. l. 17. l. 23. l. 19. l. 45. l. 41. l. 43. l. 63. §. 2. l. 10. de acquir. rer. dom. De clerico ecclesiæ acquirent, *Menoch. cas. 195. lib. 2. arb. judic. quæst.*

15 Per extraneos acquiruntur dominium, non nisi nobis volentibus, l. 9. §. 3. Et seqq. l. 20. de acquir. rer. dom. per procuratorem verò possessio, & per eam dominium, l. 2. §. per procurat. l. 9. l. 34. de acquir. possess. vide supra cap. 19. de possess. ubi diximus, quomodo possessio per nos metipios, vel per alios acquiratur.

16 Incorporalium rerum possessio acquiruntur nobis per patientiam ejus, qui prohibere potest & scientiam ejusdem, l. 2. C. de servit. *Menoch. libr. 2. cas. 160.* actu possessorio, etiam uno, qui jure suo sit, interveniente, *Menoch. d. loc. quem. co. animo & jure suo possessor exercet, Menoch. d. loc.* Per actum meræ facultatis non acquiruntur possessio, nisi post prohibitionem interpositam ab illo, qui jus in re corporali habuit, *Menoch. d. cas. 160. Mascard. conclus. 1214. & 1180.*

Tantum de generalibus adfectionibus dicere doticæ acquiruntur dominium inunc de speciebus ejusdem.

17 Species acquisitionis dominii vocantur alibi formæ acquirendi, l. 31. l. 38. de mort. caus. dam. tituli, l. 42. *Saya. de donat. mort. caus. l. 4. pro solut. l. 1. pro dot. Et caus. l. 31. l. 36. de acquir. rer. dom. l. 24. de rei vind. tit. C. ut nemo. pro priv. tit. præd. jus vel aliam. figuræ & species. §. 1. *Instit. de usufr. l. 3. §. ut 21. de acq. possess. l. 2. pro herede. l. 9. de acq. rer. domini. l. 38. l. 42. de donat. int. vir. & ux. l. 32. de reb. aut. jud. possid.**

18 Hanc causam dominii & possessionis sibi ipsi, nemo mutare potest, l. 33. §. 2. de usufr. nisi ex alia causa di-

missam nancisci velis, l. 9. §. 2. de adq. poss. vel usufructu veniente causa continuetur, l. 3. §. 4. de adq. possi. *Magnum decis. 64. num. 3. 4. Roland. à Valls consil. 77. n. 27. Val. 2.* nec ex pluribus, quàm una consuetudine acquirere potest, l. 14. §. 2. de accepto rei jud. l. 42. de regul. jur.

Species dominii acquirandi sunt duæ: una, naturalis, 19 hæc altera, civilis, §. singulorum. 11. *Instit. de rer. div. §. 3. Instit. de action. §. ult. *Instit. de usu & habit. §. ult. *Instit. per quas person. l. 23. de rei vind.***

Naturalis acquisitio dominii est, quæ easam & titulum habet naturalera ex jure gentium deductum & constitutum, l. 1. §. 1. l. 2. in fin. de adq. rer. dom. vid. sup. c. 19. n. 9. 10.

Hujus rursùm duo sunt genera: Primum ex apprehensione scil. possessionis, l. ad 7. §. 1. l. 1. 24. de adq. rer. dom. Alterum potissimum ex facto conjunctionis, seu beneficio rei nostræ.

Ex apprehensione acquirentis, duplex dominii est acquisitio. Prior est rerum, quæ nullius sunt, ut est occupatio. Altera eorum, quæ sunt alicujus, ut est traditio & fructuum perceptio.

Occupatio est rei communis, quæ ex omni parte nullius est, sed tamen fieri alicujus potest, §. fere. cum seqq. *Instit. de rer. div. l. 1. de adq. possess.*

Occupatio hæc est duplex: rerum, quæ naturâ nullius sunt, nec antea fuerunt: vel rerum, quæ fuerunt alicujus, sed dominum habere desierant, & nullius sunt factæ.

Primi generis occupatio, est rerum animatarum, vel inanimatarum communium.

Rerum animatarum occupatio, est captivitas ferarum, quæ illæ capientis potestati subjiciuntur: seu, quæ brutâ, naturali illâ vagandi licentiâ, laxitate & libertate ademptâ, in potestatem & custodiam nostram rediguntur, quatenus eorundem possessionem, si volumus, nancisci possumus, l. 3. §. 13. 14. 15. de adq. possess. l. 1. l. 3. de acquir. rer. domini. *Genes. cap. 22. 8. Deut. cap. 14. 5. 6. 7. Levit. cap. 17. 13.* quæ captivitas in solo proprio indistinctè concessa, in alieno verò non prohibente domino, §. fere. cum seqq. *Instit. de rer. div. l. 3. l. 1. l. 5. de acquir. rerum domini.*

Bestias cicures, relictiis virariis, roborariis, caveis, stabulis, piscinis &c. l. 3. §. 13. 24. de adq. poss. hominum confortium fugientes, eorum jugum abjicientes, in naturalem libertatem se recipientes, & animum redeundi habere desinentes, vel pro relictiis habitæ à domino, licitè capiuntur & acquiruntur, §. per unum. *Instit. de rer. div. §. ult. *Instit. d. l. 4. 4. l. 3. §. 2. l. 5. de acquir. rerum domini. l. 8. fam. heredit.**

Ferarum captivitas est venatio, piscatio, vel aucupium, §. fere. *Instit. de rer. div.*

Venatio, est captivitas feræ terrestris, quadrupedis, canibus, foveis, armis, vel laqueo aut aliis modis facta, & omnibus concessa, §. singulorum. Et seqq. *Instit. de rer. div. d. §. fere. sic. C. de venat. l. 55. de acquir. rer. domini. Gen. c. 9. 2. 3. Psalm. 8. 7. 8. 9. 1. Tim. c. 4. 4. Gen. c. 25. 26.*

cap. 17. *Levitic. 6. 17. 25. vide W. f. sub. tit. de adquir. rer. domini. Covar. 2. part. reles. §. 8. Chaffap. in consuetud. Burg. Rub. 13. §. 7. Zouanes. in tract. de dupl. venas. Geil. lib. 2. obs. vid. Jere. 4. 22. 1. 4. 27. 6. 7. Baruch. cap. 13. 10. Dd. in c. unis. qua sunt regalia.*

25 Pisco est captura piscium, in aqua tam propria, quam aliena, non prohibente domino, l. 13. §. ubi de injur. Cujac. lib. 4. obs. c. 2.

26 Aucupium est volatiliam in aëre, apium, pavonum, columbarum & similitum, §. apium. *Inst. de rer. divis. l. 1. §. 1. l. 5. de adq. rer. dom.*

27 Rerum inanimatarum communium occupatio est earum, quas natura communes esse voluit, quasque ex his natae sunt.

Communis est aër, aqua proficiens, & terra, §. 1. *Insti. de rer. divis.*

Mare est commune, & quicquid in eo nascitur, ut insula marina, §. insula. *Inst. de rer. divis.* conchilia, arena, lapilli, gemmae, margaritae in litore maris inventae, quae sunt occupatae, §. utem lapilli. *Inst. d. s. d. §. insula. Inst. d. 1. Mutth. c. 23. 44. 45. §. seqq.*

28 Alterius generis occupatio est rerum, quae cum antea in dominio alicujus pervenissent, dominum nunc habere desistant, & nullius factae sunt: quod vel prioris domini voluntate accidit, vel casu.

29 Domini prioris voluntate, quando res ab eodem pro deserta habita fuit, l. 1. *§. 101. tit. pro deserta. vult. §. pen. Inst. de rer. divis. sic. ad E. Rhod. de jact.* quae à domino eo animo abjicitur, quod eam ipse habere nolit, quae nullius esse incipit & fit occupantis, l. 2. §. 2. *pro deserta. l. 43. §. 5. de furt. l. 3. §. de stip. servor. l. 1. c. in re deperdita, vel navis levandae causa jacta, vel ex curru lapsa. §. pen. Inst. de rer. divis. l. 4. l. 8. ad L. Rhod. de jact.*

30 Casu res dominam habere desinit & fit occupantis, etiam invito domino prioris: idque culpâ ejusdem domini, vel factu.

Culpâ domini, res à domino fieri dicitur tribus modis: nimirum captivitate in bello, inventione rei depositae, & fuga bestiarum captarum.

31 Per captivitatem in bello, res hostium esse desinant & captivum sunt, simul cum ipsis hostibus captis, §. item ea. *Institut. de ver. divis. l. 5. l. 51. de adq. rer. dom. Jofu. cap. 1. Judic. cap. 11. 33. §. seqq. ubi Pat. Martyr. Dent. cap. 20. qui in potestate victoris existentes, nihil proprii amplius habent, §. 1. §. seqq. Insti. per quas personae nobis adquir.*

32 Bellum legitimum & justum dicitur: I. quod Imp. auctoritate est indictum. II. ex justa belli causa. III. cum observatione juris fecialis. IV. justâ militiâ ordinatione, de quibus in *Politic. s. f. s. diximus c. 34. §. seqq.*

De auctoritate & consensu Imp. *vid. l. 3. ad L. Jul. majest. 11. C. ut armor. usus infio princ. Geil. lib. 1. de pace pub. Boer. ip. com. de jure belli. §. Scipio Gentil.* Bellum defensivum contra vim & injuriam susceptum, non requirit auctoritatem Imp.

Causae belli justae sunt: 1. recuperatio & repetitio per violentiam ablatorum. 2. defensio contra vim &

injuriam. 3. conservatio pacis, & religionis pure defensio. 4. injusta denegatio transitus per provinciam vicinam. 5. rebellio subditorum. De bello *vid. allegat. Dd. §. Dent. cap. 20. Judic. cap. 11. c. 20. c. 23. 1. Sam. c. 29. §. 30. Gen. cap. 14. Gregor. Tholos. de Rep. lib. 11. Manoch. lib. 6. pref. 98. Pat. Martyr. lib. 2. 2. Sam. c. 2. §. Judic. c. 1. dixi in *Politic. c. 34. §. seqq.**

Bellum est duplex: hostile, vel civile. Illud quod populus Romanus indicit peregrino populo, *l. 118. de verb. sig. Hoc, quod civis inter se gerant.*

In hostili bello praeda capta ab hostibus sit capientium, etiam imperialis & jura majestatis, *Pat. Greg. lib. 19. c. 2. de Rep. l. 19. l. 1. 2. de de capt. & poss. rer. v. v. §.*

Bello durante, res mobiles captae sunt capientium, l. 1. *ad. in agris. l. 1. §. 1. l. naturalium §. in fin. de adquir. rer. dom. Num. cap. 31. c. 21. 24. 25. 26. 35. Judic. c. 11. 21. 24. §. seqq. Dent. c. 3. 7. Gen. c. 14. 16. §. seqq. c. 48. 22. etiam liberi homines, §. pen. *Inst. de jur. person. §. si ab hostib. Inst. de rer. divis. Dent. c. 28. Levit. c. 25. Jofu. s. 13. 9. 8. 9. 23. 27.**

Jure Judaico praeda ex quo inter omnes dividebatur, pro merito cujusque, secundum proportionem geometricam, *Jofu. c. 23. 8. Dent. cap. 20. 13. §. seqq. Num. d. c. 31. 25. §. seqq. 1. Sam. c. 30. 24. 25. ubi Pat. Martyr. §. Jun. Gen. c. 14. 34. Jofu. s. 2. 6. 22. 27. quo jure munera etiam ex praeda mittebantur, 2. Sam. cap. 8. 11. 1. Chron. c. 26. 26. c. 28. 11. & quaedam cultui divino deputabantur, 2. Reg. c. 6. 21. 22. ubi Pat. Martyr. arg. Rom. c. 12. 20. homines verò capti servandi sunt, non occidendi, l. *Divino §. seq. de jure fisci. l. cum loca. de relig. & sumpt. fin. Cujac. lib. 19. obs. c. 7.**

Res immobiles hostium captae & occupatae, efficiuntur Ducis & per eum Reip. l. *Divino. cum seq. de jur. fisci. §. item. Inst. de rer. divis. l. transugam. de adquir. rer. dom. Demost. lib. 4. com. c. 21. Dent. c. 20. 14. Jofu. c. 22. 18. 2. Sam. cap. 30. 25. Num. c. 31. 53. addo Guald. in l. 3. §. 1. de verb. sig. etiam regna, principatus, ducatus, provinciae, castra, urbes devictorum hostium, *sic. de jur. fisci. Marc. Ant. Peregrin. vult. de jur. fisci.**

Agri, liberi homines, servi, res sacrae, religiose, bello recuperatae, postliminio redeunt ad priores suos possessores, l. 20. §. 1. l. 118. l. 101. *de capt. & poss. rer. Gen. c. 14. sicut & aliae res privatae receptae, l. am. Cod. de caduc. toll. 2. Sam. c. 19. 42. §. seqq. §. c. seq. 2. Sam. c. 2. Judic. c. 20.*

Civile bellum est, quod populus eidem & uni imperio subiectus, inter se gerit, l. *si quis. de capt. & poss. rer. v. v. Boer. de bello lib. 1. c. 29. Geil. lib. 2. c. 17. de pac. pub.*

Justum hoc est, ad versus subditos rebelles & contumaces, qui mandatis domini superioris nequis obedire recusant, vel sine justa causa contra eundem insurgunt, *Geil. de pac. publ. lib. 2. c. 17. Judic. c. 12. ubi Pat. Martyr. §. cap. 20. c. 21. vel delictum atrox commiserunt, Num. a 25. 17. 18. vide infra c. 98. justum hoc quoque est contra magistratum, in tyrannum degenerantem, diximus in *Politic. cap. pen.**

In bello civili captae capientium non sunt, l. 1. *de capt. & poss. rer. v. v. Mynf. respons. 21. un. 22. decad. 3. & damna ista refacienda sunt, nisi in pacis composi-*

tione de his transactio fit facta, *Geil. lib. 2. obs. 57. nu. 6.*
Boer. latè lib. 1. c. 29.

40 Inventio est rei quæ antè alicujus fuit, sed postea dominium habere desit, apprehensio & occupatio, *l. 3. §. 3. l. 13. de adq. poss. l. 9. §. ult. l. 58. de adq. rer. dom. l. 5. pro derelict. ut est thesauri inventio; vel rerum natura communium, l. 1. l. 31. §. 1. de adq. rer. dom.*

41 Thesaurus est vetus quædam pecunie, vel rei mobilis depositio, cujus non extat memoria, ita ut jam dominum non habeat, *l. 9. §. 3. de adq. poss. l. 31. §. thesaurus. de adq. rer. dom. tit. C. de thesaur. qui inventus, non arte magica, fit inventoris, l. 1. l. nemo. Cod. de malef. & mathom. §. thesaurus. Inst. de ver. divif. Menoch. lib. 5. pref. 30. Farinac. de var. & divers. quæst. 10. 4. nu. 18. aliàs magistratus, l. 1. C. de thesaur. in loco proprio inventus, vel in loco communi, sicut sacro, religioso, &c. qui nullius est, totus & plene inventori acquiritur, l. 63. de adq. rer. do. d. §. thesaurus. Farinacius tamen ex sent. Chaff. Covart. & Gomezii atque aliorum, rectè putat, ita inventum in loco religioso, sacro, aut in bonis ecclesiæ, pro dimidia parte pertinere ad ecclesiã.*

42 Inventus casu fortuito, in loco prorsus alieno, vel saltem quoad proprietatem alieno, vel loco publico, pro dimidia parte cedit inventori, & pro dimidia domino soli, *d. §. thesaurus l. 7. §. 12. solus. mat. vide Donell. lib. 4. c. 14. com. Cujac. lib. 9. obs. c. 37. Robert. lib. 1. recap. c. 5. Dacti operã, in loco alieno inventus, volente, vel invito domino, spectat ad dominum fundi, l. 1. Cod. de thesaur. Farinac. d. loc. Inventus à tertio in loco, cujus proprietates est alterius, & cujus usufructus quoque est alterius, communicabitur pro parte dimidia usufructuario, l. 63. in qui. §. 4. de adq. rer. dom. Farinac. d. loc. n. 1. 4. per d. l. 7. solus. mat. Inventus ab usufructuario, in loco cujus proprietates est aliena, cedit proprietario, pro dimidia parte, & pro altera dimidia inventori usufructuario, ac si in re aliena ab alio inventus fuisset, *l. si is qui d. §. 3. de adq. rer. dom. l. 7. fructus. §. 12. ubi Duar. solus. mat. Per. Greg. lib. 3. c. 11. n. 3. fyn. per l. 46. §. procurator de procurat. Ratio est, quia thesaurus non dicitur fundi fructus, neque portio, l. 3. §. Novacius. de adq. possess. d. l. 7. §. si fundum. Boer. decis. 224. num. 9. Molin. in consuetud. Paris. 1. part. §. 1. gloss. 1. num. 43. & §. 3. 7. gloss. 10. nu. 48. Farinac. d. quæst. 10. 4. nu. 16. Inventus ab operario, seu mercenario in fodiendo, vel ædificando, aut diruendo, destruendo, inventor non fit, neq; pro parte dimidia, *Angol. in d. §. thesaurus. per l. 46. §. 4. de procur. vid. Novell.***

43 *Leon. 51. ibid. Gotsched.* Res perditã inventa, non fit inventoris, sed domino est restituenda, *l. 43. falsus. §. qui alienum. de furt. Dem. c. 22. l. 2. 3. Lovis. c. 6. 3. 4. §. pen. & ult. Inst. de ver. divif.*

44 Fatali necessitate dominus rei suæ quis esse definit, & res communis fit per occupationem maris, *l. pen. de ver. divif. §. 2. 4. Inst. d. s. l. ergo 30. §. 3. de adq. rer. domin.*

Huc pertinet tit. de acquir. rer. dom. tit. Instit. de rer. divif. tit. de jure fisci. tit. Cod. de thesaur. tit. de capt. & postlim. revert. tit. Inst. & C. per quas person. nob. adq. tit. de pecul. tit. C. de bon. matern. tit. C. de venat.

Cap. 37. De traditione.

- 1 Traditio quid. & ejus membra.
- 2 Traditionis cessio.
- 3 Vacua possessio quid.
- 4 Cessionis requisita & species.
- 5 Traditio vera qua.
- 6 Representata & ejus species.
- 7 Traditio, fictitia brevis manum facta, quid.
- 8 Demonstrationis facta duplici.
- 9 Modò demonstrationis quomodo fiat.
- 10 Symbolo vestita quomodo.
- 11 Cessio dominii, loco traditionis est.
- 12 Potestatem cadendi quis habeat.
- 13 Cessi: quale jus conferat.
- 14 Absentis rei traditio per instrumentum.
- 15 In personam incertam facta traditio.
- 16 Acceptatio cessi dominici juris.
- 17 Apprehensio illa sit oculis & corpore.
- 18 Ficta apprehensio quid.
- 19 Apprehensio alieno corpore facta.
- 20 Qua vera & propria possessionis apprehensio.
- 21 Casus, in quibus sine traditione & acceptatione transfertur dominium.

ATq; hæc de acquisitione rerum, quæ nullius sunt, sequitur de ea, quæ est rerum alienarum, quæ sunt alicujus, quæ acquiruntur traditione, vel fructuum perceptione.

Traditio per synecdochen accepta, est actio rei traditæ & apprehensæ, sine qua dominium rei alienæ, non transferri in alium, nec adquiri potest, *l. traditionibus. C. de pact. §. per traditionem. Inst. de ver. divif.*

Habet hæc duas partes: cessionem ex parte amittentis, & apprehensionem seu acceptationem ex parte acquirentis, *l. 20. l. 37. de acquir. rer. dom.*

Cessio, hic est possessionis oblatio, *l. 1. §. 20. de adq. possess. & præstatio, l. 6. de divers. & temp. prescrip. seu, vacuæ possessionis cum jure dominii datio, l. 16. de pericul. & commod. rei vend. Donell. libr. 4. comm. c. 19. per l. si fundum. de fund. dotal. & in l. 52. §. 1. num. 4. de verborum obligat. Cujac. lib. 13. observ. cap. 35. per l. datio 3. de action. empt. ab alienante, qui jure potest, l. 54. de reg. jur. justè facta, l. 75. ubi. §. ult. de verbor. obligat. ad dominium, quale tradens habuit, transferendum, l. 31. l. 20. l. 9. §. 3. 6. 7. de acquir. rer. dom. Vocatur possessionis vacuæ traditio, *d. l. datio 3. l. 28. de verb. oblig. inductio in possessionem, l. 33. l. 34. l. pen. de acquir. poss. vid. sup. cap. 19.**

Vacuæ possessio hic dicitur, q̄ nec animo nec corpore ab alio possidetur, possessoreq; vacat, *l. 4. §. 22. l. 37. §. 1. de usufr. l. 16. de pericul. & commod. rei vend. l. 2. §. 1. l. 11. de act. empt. l. 12. C. de probat. l. 8. l. 12. C. de donat. ant. mup. Donell. libr. 4. com. c. 19. & in l. 52. §. 1. de verb. oblig. Menoch. de recap. poss. remod. 13. quæst. 1. Coras. lib. 6. misc. 6. 12. quæ cum sua causa, onere & commodò traditur, l. 67.*

L. 29. de contrab. emp. l. 129. de reg. jur. l. 52. §. 1. de verb. oblig. l. 23. de servit. l. 20. l. 13. C. de act. emp. ita, ut jure advocati non possit ab alio, l. 3. de act. emp. l. 22. non videtur. de acquir. poss. l. 20. de solut. l. 14. §. 12. de usucap.

4 Cessio hæc duos habet comites: voluntatem indubitam domini transferendi. *l. 9. §. 3. 7. l. 35. l. 36. l. 31. de acquir. rer. dom. in re certa, l. 26. l. 3. §. 2. de acquir. poss. atque causam justam & aptam ad dominium transferendum, l. 31. l. 9. §. 1. l. 36. de acquir. rer. dom. cum bona fide conjunctam, l. 129. de reg. jur. l. 120. de verb. signif. Cujac. lib. 18. observ. c. 25.*

Species hujus traditionis sunt duæ. Est enim vera & naturalis, vel ficta repræsentata.

5 Vera est, quæ res corporalis de manu in manum traditur, §. 33. *Instit. de rer. divisi. l. 1. §. 3. §. pen. de acquir. poss. vid. Cujac. lib. 11. obs. c. 19. Hotom. quæst. illust. 12. §. 41.* Hanc veteres mancipationem vocabant, hoc est, ut Gajus loquitur, manus traditionem quamdam, *Gajus lib. 1. tit. 6. §. 4. Ulpian. tit. 19. §. 11. 10. §. 1. 2.*

6 Repræsentata, seu ficta traditio est, qua res, quæ non tenetur, à tradente pro tradita habetur, *Cuj. lib. 4. obs. c. 3. per l. 1. §. pen. de acquir. poss. vocatur quasi traditio, qua potestas rei apprehendendæ, quæ vacua est, alicui datur, ceditur, præstatur, vel permittitur, l. 5. de acquir. poss. l. 2. C. d. s. l. 77. de rei vindicatis.*

Repræsentata fit in personam certam, vel incertam, *l. 3. §. 20. de acquir. poss. l. 21. §. fin. de acquir. rer. dom. §. hoc amplius. 44. Institus. de rer. divisi. quæ est tacita traditio, l. 2. pro socio, vel quodam modo facta, l. 6. de donation.*

In personam certam fit traditio rei præsentis fictione brevis manus, vel demonstratione.

7 Fictione brevis manus & patientiæ, vel permissione, res præsens traditur, veluti cum ex alia causa apprehensio antè facta, ad instans negotium adcommo- datur, ut si rem, quæ apud te est, ex aliqua præcedente causa, donec ex alia tibi traditam esse velim, eam quæ apud te remanere, vel esse patiatur, ubi retentio loco traditionis est, §. 35. *Instit. de rer. divisi. l. 11. l. 15. si cori. pas. l. 9. §. 1. de Public. in rem act. l. 26. de evict. l. 9. §. 2. l. 21. §. 1. de acquir. rer. dom. l. 79. de solut. l. 77. de rei vind. vel si fit traditio fictione longæ manus, ut si ministro, vel famulo, aut tabellario ad te misso, rem tradideris, l. 79. de solut. l. 65. si epistolam. de acquir. rer. dom. l. 59. d. 1. vel rem præsentem procuratori meo tradere iusserim, l. 1. §. 21. de acquir. possess. Cossall. in l. 77. de rei vindic.*

8 Demonstratio traditio fieri dicitur, quando res in præsentem, eo animo à domino possessionis ostensa est, & custodiæ atque potestati nostræ subjicitur, ita ut pro tradita ideo habeatur, *l. 9. §. 12. l. 1. §. pen. l. 18. §. 2. l. 31. de acquir. poss.*

Demonstratio hæc nuda est, vel symbolo vestita & confirmata.

9 Nuda, veluti si columba, vel alia res quæ liber, imprimis immobilis, quæ propter magnitudinem ponderis loco moveri non potest, vel difficulter tradenda est,

tum enim in rem præsentem ventum est, & res tradenda oculis subjiciebatur, ut scribit *Ulp. l. 1. §. pen. l. 28. §. 2. de acquir. poss. Donell. lib. 5. c. 9. com.* item si res incorporalis per patientiam tradatur, *l. 21. si ego. §. 1. de Publ. in rem act. l. 43. §. 1. de acquir. rer. dom. vid. sup. c. 19.*

10 Symbolo vestita demonstratio est nota repræsentata, quæ tamen, nisi realis apprehensio sequatur, possessio non transferitur in rebus corporalibus, *Mencio. de resind. possess. remed. 3. quæst. 35. n. 266. §. seqq. Natta consil. 398. n. 38. §. seqq. & consil. 399. lib. 1. ut cum claves apud horreum, aut cellam traduntur pro ipso frumento, vel vino in horreo, vel cella, & gleba pro fundo agræve tradito habetur, l. 9. §. item si. de adq. rer. dom. l. 1. §. pen. de acquir. possess. l. 3. §. 1. d. l. 74. de contr. emp. Mascard. conclus. 1284. n. 16. 17. §. seqq. Sic vini degustatio est nota traditionis ejusdem, l. 1. l. 4. de peric. & com. rei. sic trahium & tignorum consignatio, pro rei traditione habetur, l. 2. §. 2. l. 4. §. 2. de peric. & commod. sic & custodia tradita, vel in domum alicujus depositio, l. quod meo. 18. §. 2. de acquir. poss. Eodem modo, quando quis patientiam & usum re incorporali utendi præstat, §. inserendum. *Instit. de rer. divisi. l. 2. C. de serv. & aqua. l. 11. de Publ. in rem act. Genof. c. 23. n. 19. 20. Hotom. quæst. illust. 12. vel rerum propriarum usum & apprehendendi potestatem permittit, l. 2. pro soc. l. 16. de precar. & patientiam præstat, l. 6. qui secum. de donat. aut vim fieri & impedimentum creati in possessione prohibet, tradere dicitur, l. pen. §. ult. de acquir. possess. Dignitates quoq; & officia publica, symbolica traditione conferri solent, *Genof. c. 41. 41. §. seqq. 1. Sam. c. 10. 1. 1. Reg. c. 19. 28. Esch. c. 6. Exod. c. 29. per 101. §. c. 30. & mantium impositione, Num. c. 27. 28. 29. & vestimentorum in vestitura & ornatu, Exod. c. 29. per 101. c. 30. Num. c. 30. 37. 27. 28.***

11 Cessio quoq; domini, seu juris alicujus incorporalis, vel rei corporalis, loco traditionis est, *l. 1. §. 4. 20. l. 38. §. 1. de acquir. poss. qua jus antecessoris, in ipsum substitutum & surrogatum, nudæ voluntate transferuntur cum possessione, l. 3. l. 11. l. 33. l. 39. de serv. rust. l. ult. com. praetor. l. 1. §. 4. §. 20. de acquir. poss. Rusch. c. 4. 7. 8. 9. 10. Deur. c. 23. 4. §. seqq. unde jus cessum, mandatum, & cessa possessio, l. pen. §. ult. C. mand. l. postquam. 7. l. nominis 3. C. de her. vel act. vend. l. 2. C. de donat. l. 32. §. 1. 39. de donat. int. vir. §. ux. translatio & præstatio juris, l. 9. §. 20. de solut. l. pen. §. ult. C. mandat.*

12 Potestatem autem hanc cedendi & transferendi habet rei dominus, etiam ignorante, & invito suo debitor, qui jus cessum, seu dominium possidet, vel debet cedenti, *Ulp. tit. 29. §. 9. 10. 11. l. 3. l. 7. l. 8. C. de hered. vel act. vend. vid. Donell. lib. 13. com. c. 43. l. 1. l. 2. C. de obligat. Rusch. c. 4. 7. §. seqq. vide infra cap. de mandato.*

13 Cessio hæc, utle jus conferat acceptanti, qui illud suo habet nomine, l. pen. ult. C. de her. vel act. vend. Jus cessum consistit in debiti, seu domini à cedentis debitor, exactione & liberatione, non directâ, sed utili, *l. 7. l. 8. C. de hered. vel act. vend. l. ex legato. C. de legat. Donell. d. cap. 43. & perficitur nuda domini cedentis & accipientis voluntate, ex causa tamen iusta, §. per*

- traditionem. *Instit. de rer. divis.* Ita ut cedens, post cessionem jus cessum amplius habere desinat, & successor jure cedentis post cessionem utatur, l. 1. l. 5. l. ult. C. de hered. vel act. vend. *Contius lib. 1. dispus. cap. 12. Marnoch. lib. 3. pref. 6. num. 46. Ruzh c. 4. 6. 7. 8. p. 179. Modestinus de solus. sit. de cess. bon. Ruzh c. 4. 6. 7. 8. 9. Dem. c. 25. 4. & seqq.*
- 14 Res traditur per instrumentum traditum de re in instrumento contentâ præsertim ex justa causa transfrendendo, l. 1. *Cad. de donas. l. 1. Cod. si ob chirog. l. pradia. de acquir. poss. l. 2. §. si jussurim. l. 18. §. si venditorem. d. 1. Donell. lib. 5. com. cap. 9. Hotoman. quæst. illust. 12. Mascard. conclus. 1164.*
- 15 In personam incertam repræsentalis traditio fit, per jactum missilium, §. 39. *Instit. de rer. divis.* item, quando res pro derelicta habetur, ubi res continuo apprehendentis fieri dicitur, l. 1. l. 2. *§. tot. sit. pro derelict. §. ult. Instit. de rer. division.*
- 16 Sequitur de acceptatione, quæ est traditæ vacuæ possessionis apprehensio & occupatio, animo rei ex titulo dominii adquirendæ facta, l. 9. qua. §. 4. l. 3. §. 2. l. 5. §. 4. de acquir. rer. dom. l. cum in corpus. 36. d. 1. *Donell. lib. 4. cap. 18. com.* quâ possessio fit accipientis, l. 32. §. 2. l. 38. de acquir. poss. vel, qua vis inducitur in vacuum possessionem, seu vacua possessio ipsi relinquitur, l. fundi 33. l. 34. de acquir. poss. l. pen. §. 2. d. 1. l. pen. pro legat.
- 17 Ejusmodi apprehensio, non solum corpore actuq; sed etiam oculis & adfectu fieri potest, hoc est, corpore & animo, non per se animo solo, neque corpore solo, l. 1. §. 21. l. 3. §. 1. 3. 6. de acquir. poss. vid. sup. cap. 19.
- 18 Ficta apprehensio est, qua res pro apprehensa & tradita habetur, cuius apprehendendæ & capiendæ potestas facta est, d. l. 1. §. 21. *§. seqq. d. l. 3. §. 3. 6. & seqq.* Hæc fit per appositionem custodis, per clavium traditionem in loco, ubi res præsens est, & acceptationem rei tradendæ inclusæ, d. l. 3. §. 13. *§. seqq. l. 18. §. 2. de acquir. poss. l. clavibus de cont. empti.* per instrumenti traditionem, l. 1. C. de donas. & per actum aliquem annexum, habentem apprehensionem, aut per actum qualemcunq; quo res potestati & custodiæ nostræ subijcitur, l. 3. §. 13. 21. l. 44. de acquir. poss. ita ut si velimus apprehendere, possimus, d. l. 3. §. 3. 13. *§. seqq.* per partis rei traditæ apprehensionem, l. 3. §. 1. ubi *Gothofr. l. 30. de acquir. poss.* Distinguit tamen hîc *Myns. in obs. 39. cent. 3. vid. sup. cap. 19. de possess.* De pluribus modis apprehendendæ possessionis *Mascard. in verbo Possessio. & sup. v. 19. de possess. diximus.*
- 19 Corpore quoque alieno apprehensio fieri potest, veluti per servum, procuratorem, aliumve ministrum nostrum, d. l. 1. §. 5. 6. 19. 20. 21. l. 3. §. 8. de acquir. poss. Animo verò semper proprio, nunquam alieno, d. l. 3. §. 12. nisi sit res peculiaris, d. l. 3. §. 12. l. 44. §. 1.
- 20 Non autem videtur possessionem adeptus is, qui ita nactus est, ut eam retinere non possit, l. non videtur 22. de acquir. poss.
- 21 Sunt pauci casus, in quibus etiam sine traditione & acceptatione dominium adquiretur, l. 2. pro soc. l. 50.

si ager. de rei vind. l. 1. d. Titio. d. 4. de furt. l. 20. Regatum. de leg. 2. l. 23. de acquir. poss. l. 16. filiusfam. qui rostum. sat. poss. l. si mortis. de mort. caus. donat. l. 1. a iuramentis. §. ult. de acquir. rer. dom. Jun. 2. l. homo liber. §. ult. d. t. i. c. omissum. de public. & v. l. l. ult. C. de sacros. eccl. v. de Tirvaquell. in tract. de mort. furti le vis. Mascard. conclus. 337. Hotom. quæst. illust. 12. Gabriel. tit. de acquir. poss. conclus. 9. lib. 5.

Hujus loci sunt §. per traditionem. *Instit. de rez. divis. tit. de acquir. rer. dom. tit. de acquir. poss. tit. de cess. bonor.*

Cap. 38. De perceptione fructuum.

- 1 Fructuum perceptio dominium adquiret.
- 2 Quando & quomodo.
- 3 Bona fides pro dominio hîc habetur.
- 4 Percepti fructus qui dicuntur.
- 5 Possessor bona fidei rei universali quomodo fructus adquiret.
- 6 Possessor rei singularis fructus consumptos suos facit.
- 7 Extantes restituit, re evicta.
- 8 Bona fidei possessor plus juris in fructibus habet, quam usufructuarius.
- 9 Mala fidei possessor omnes fructus restituit.
- 10 De eo qui factus est mala fidei possessor.
- 11 Possessor errans in jure.
- 12 Perceptio fructuum facta ab usufructuario.
- 13 Qui fructus dividantur inter dominum & usufructuarium.
- 14 Perceptio fructuum naturalium & industrialium.
- 15 Civilium fructuum perceptio.
- 16 Jure pensionis & census.

DE traditione hucusque, sequitur de fructuum perceptione à bona fidei possessore facta, vel à fructuario, §. si quis à non domino. *Instit. de rer. divis. l. 18. §. ult. de usufr. l. 25. de usufr.*

Dominium igitur fructuum naturalium & industrialium rei alienæ, quam, ut domini, cum titulo & bona fide possidemus, l. 48. de acquir. rer. dom. ex eorundem perceptione & à solo separatione, nobis adquiremus, d. l. 48. d. §. si quis.

Est enim bona fides hîc, pro dominio, l. 36. bona fides. de regul. jur. & naturaliter possessionem, fructuum utilitas sequitur, l. 2. *Cod. de acquir. poss. l. 48. bona de acquir. rer. dom. l. 25. §. 2. de usufr. l. fructus. de rei vind. atq. Rom. c. 7. 4. 7. Cor. c. 9. 7.*

Percepti fructus dicuntur, qui collecti, capti, à solo, vel re ipsa sunt separati, ita, ut terrâ se continere desierint, veluti uvæ lectæ, lanâ detonfa, oleum, vinum, oliva, lac expressum, l. fructus. 44. de rei vind. l. 78. de rei vind. l. 48. de acquir. rer. dom. l. 13. quib. mod. usufr. *Genes. c. 41. 48. Exod. c. 23. 10. Deuter. c. 16. 13. Levit. c. 23. c. 25. Donell. lib. 10. c. 9. com.* licet oleum vinumve non vîdum sit factum ex collectis, vel percepti fructus in horreum,

horrentum, aliumve locum reconditi, *d.l. 78. d.l. 13. Donell. lib. 10. c. 9. com. par. l. 25. de usur.*

5 Possessor bonæ fidei rei univerſalis, omnes fructus perceptos suos facit, atque eos tantum restituat, per quos locupletior est factus, *l. 25. §. 11. l. 23. l. 40. de petit. hered. Menoch. de recup. possess. rem. 15. quæst. 40. num. 197. Et seqq. Gabriel. tit. de acquir. rer. dom. lib. 5. conclus. 2. Wfenbac. in tit. de petit. hered.*

6 Bonæ fidei possessor rei singularis, cum titulo invalido, vel sine titulo, *l. 48. bona fidei. in princ. Et §. ult. de acquir. rer. dom. l. 25. qui scit. §. 1. l. 28. de usuris. §. si quis. Instit. de rer. divis. ubi Dd. Ant. Faber lib. 1. conjectur. cap. 17. vid. Menoch. lib. 3. præsumpt. 9. ubi varias opiniones refert, tam naturales, quam industriales fructus, interim suo jure perceptos & re nondum evictâ consumptos, plenè suos facit, ut si res postea evincatur, eosdem restituere non teneatur, *d.l. 48. bona. d. §. si quis. d.l. 25. qui scit. §. 1. Et ult. l. 4. §. 19. de usucap. l. 22. Cod. de rei vind. Copus de fruct. lib. 2. tit. 4. cap. 7. num. 2. 3. Menoch. d. loc. de recup. poss. num. 197. Gabr. d. loc. conclus. 2. etiam si ex his locupletior esset factus, *d. §. si quis. l. 4. §. 2. fin. regnum. Cujac. lib. 11. observ. 39. Gabr. d. loc. Donell. lib. 4. com. cap. 25. Communis sententia contraria stabilitur à Menochio d. loco remed. 15. quæst. 40. num. 585. Et seqq.***

7 At verò fructus extantes, nondum consumptos, tam naturales, quam industriales, re evictâ restituit, *l. 22. Cod. de rei vindic. l. 45. fructus de usur. l. 49. l. 53. de rei vind. d.l. 4. §. lana. de usucap. Covar. var. resol. lib. 1. c. 3. num. 6. Menoch. d. loc. num. 580. Et seqq. Et lib. 3. præf. 9. Copus de fruct. lib. 2. tit. 4. cap. 6. A qua sententia tamen probabiliter dissentit Donellus lib. 4. com. c. 25. qui putat industriales perceptos eosque extantes fructus, non esse restituendos. Perceptione enim etiam horum dominium bonæ fidei possessoribus percipientibus pro cultura, labore & operâ adquisitionem esse, *d. §. si quis à non domino. d.l. 25. §. 1. de usuris. quod in vitis ipsis auferri non debet, l. id quod nostrum. de reg. jur. Naturales verò extantes fructus, quia non ex operis suis eos bonæ fidei possessor percipit, restituendos esse idem Donellus existimat, *d. cap. 25. per l. 45. fructus de usuris. d. §. si quis. Gabriel. d. conclus. 2. nu. 3. 4. Fab. lib. 4. conclus. c. 17.***

8 Ex his patet, bonæ fidei possessorem plus juris in fructibus acquirendis habere, quam usufructuatum, *d.l. 25. qui scit. §. 1. scilicet in percipiendis fructibus, non verò in ipso fructuum genere, quos omnes indistinctè jure suo usufructuarius capere potest, l. 7. l. 9. de usufr. Donell. d. c. 25. Et c. 26.*

9 Malæ fidei possessor, omnes omninò fructus cum industriales, tum naturales, tam extantes, quam consumptos & perceptos, restituere tenetur, sive locupletior inde sit factus, sive non, *§. si hereditum. Instit. de offic. judic. l. 33. l. 62. §. fin. de rei vindic. l. 22. l. 5. C. d. s. Menoch. de recup. possess. remed. 15. num. 590. Et seqq. Et 602. Et seqq. Copus de fruct. lib. 2. tit. 4. cap. 4. etiam eos, qui honestè percipi potuerunt, quos culpâ tamen suâ*

non percipit, *l. 33. l. 62. de rei vind. Menoch. d. loc. num. 607. sive cum titulo, sive nullo possideat, l. 25. l. 40. l. 52. de petit. hered. Percipi verò poterunt ex re principali, non ex impensis & meliorationibus ab ipso possessore factis, Menoch. d. loc. num. 610. Et seq. per l. ceterum. de re judic. & qui poterunt percipi à petitore & possessore, *d.l. 62. §. ult. l. 33. de rei vind. Menochius putat in horum fructuum æstimatione, relationem faciendam ad personam ejus, cui sit restitutio, per d. l. 62. in fin.**

Quod si quis ab initio bonæ fidei sit possessor, postea verò in mala fide constituitur, & contrâ, tum omnes fructus ab eo tempore, quo malæ fidei possessor quis factus est, tam extantes, licet eos ante malam fidem perciperet, quam eos, quos postea percipit, vel percipere potuit, restituere cogitur, *d.l. 25. qui scit. §. ult. de usur. d.l. bona fidei. 48. de acquir. rer. dom. Donell. lib. 4. com. cap. 22. Menoch. d. remed. 15. num. 592. 613. Et 616. Cujac. in d. §. si quis. Covar. lib. 1. var. resol. c. 3. qui ad contrarias leges respondet. Quo verò tempore bonæ fidei possessor fuit, etiam jure bonæ fidei possessoris utitur, *d.l. 48. §. in contrarium. de acquir. rer. domin. Eguin. Bavo in d. §. si quis à non domino.**

Possessor, nec bonæ fidei, nec malæ, qualis est in jure errans, instar bonæ fidei possessoris, fructus suos facit, *Menoch. d. remed. 15. num. 629. Et seqq. per l. ex annuo. de donat. in s. vir. Et uxov. qui tamen fructus naturales & industriales, ex quibus locupletior est factus, restituit, Menoch. d. loc. num. 633. Et 634. imdistinctè omnes, ut malæ fidei possessor, si in jure resistente erraret, vel notorio, aut post sententiam restituere tenetur, *Menoch. d. loc. num. 635. Et seqq. Mynsing. cont. 6. observ. 50.**

Perceptio fructuum à fructuario facta, est, quam jure ususfructus, vel usus, seu servitutis concessæ exercet, *d.l. 25. qui scit. §. 2. de usur. l. si fructuarius in fin. quib. mod. usufr. amitt. quæ fructus perceptos à fructuario, percipientis facit, l. 7. l. 27. de usufruct. d.l. 25. §. 1. l. 6. §. et si. C. de bonis qua lib. non verò pendentes fructus, qui pars rei sunt, l. fructus pendentes. 44. de rei vind. l. 7. solut. mas. & ad proprietarium pertinent, *d.l. si pendentes. 27. ubi Gothofr. de usufr. Fructus pendentes, vel percepti, usufructu finito, inter dominum & usufructuarium pro rata temporis quo constitit ususfructus, eo anno in persona usufructuarii dividuntur, l. 26. si operas. l. 58. de usufruct. l. 7. §. Papinianus. solut. mas. De anni jubilæi fructibus dividendis vid. Lovit. cap. 25. s. 6. 2. Reg. c. 19. 39.**

Fructus naturales, tum dicuntur percepti, quando sunt editi, ex quo tempore fiunt statim fructuarii, *l. in pecudum. de usur. arg. l. 3. §. Nervæ. de acquir. possess. Industriales percepti dicuntur, qui à re fructuaria sunt separati, l. 78. ejus. de rei vind. d.l. 25. §. 2.*

Civiles fructus, ipso jure adquiruntur fructuario per servos, *§. de his. Instit. per quas person. l. 22. de usufr. pretium ususfructus venditi totum, statim est usufructuarii, l. 38. non nisi. de usucap. similiter mercedes,*

pensiones, l.26. l.58. l.59. §.1. de usufruct. Vide tamen distinguentem Donell. lib.10. com. cap.9. ex l.59. §.1. de usufruct.

16 Porro huic juri percipiendi fructus simile est jus pensionis & census, quod facultatem percipiendi fructus ex re aliena confert, sive illud sit in fructibus, sive in pecunia, *Manech. lib.3. praf.107. num.2.3. per l.66. si usufr. de jur. dot. & l.ule. C. de rer. permuat.*

Hujus loci sunt §. si quis à non domino. Instit. de rer. divis. tit. de usur. & fructib. & omnib. accession. tit. de usur. tit. de acquit. rer. dom.

Cap. 39. De conjunctione rerum.

- 1 Conjunctionerum quid.
- 2 Regula, Accessorium sequitur principale, & species conjunctionis.
- 3 Naturalis conjunctio quid.
- 4 Discreta conjunctio.
- 5 Ancilla partus.
- 6 Pecudum partus.
- 7 Insula cujus fac.
- 8 Arborea in ripa nata.
- 9 Conjunctione continua quid.
- 10 Circumluvio quibus acquiritur.
- 11 Inundatio quid.
- 12 Alluvio quando acquiritur, & quibus.
- 13 In artificiali conjunctione spectatur bona fides, & quae ejus species.
- 14 Unio quid, & ejus species.
- 15 Unio mutans formas rerum unitarum acquiritur.
- 16 Specificatio quando acquiritur.
- 17 Confusio quid.
- 18.19 Fortuita confusio hujus loci.
- 20 Connexio quid, & ejus species.
- 21 Commixtio non inducit communionem.
- 22 In hac separatio si fieri nequis, sit acquisitio.
- 23 In combinatione valet regula: Praestantiori ceditur alia.
- 24 Praestantior res quantum, & species combinationis.
- 25 Scriptura quid.
- 26 Pictura quid, & quid superficies & ejus species.
- 27 Implantatio quid.
- 28 Satio & sominatio.
- 29 Aedificatio.
- 30 Aedificatum in solo publico cujus.
- 31 Aedificatum in loco alieno cujus fac.
- 32 Aedificator mala fidei.
- 33 Agglutinatio, ferruminatio, plumbatura cui acquiritur.
- 34 Vilior res pretiosiori ceditur.
- 35 Tinctura non facit confusionem.

HActenus, quomodo ex facto nostro dominium nobis acquiritur; vid. sup. cap. 36. nm. 20. sequitur, quomodo ex beneficio rei nostrae, hoc est, ex conjun-

ctione & accessione, quae rei nostrae alicui prioris suae formam mutatam, accedit, §. cum ex. 25. §. 26. si tamen ibi, nam existit. Institus. de rer. divis. quae ideo nostra sit, l. 49. & quaequam. l. 78. de cons. emp. & à nobis apprehendi & possideri existimatur, l. 56. insula. l. pen. §. ult. de acquit. rer. dom. l. 123. de reg. jur. l. 23. §. 2. 3. 4. de rei vind.

Conjunctio haec fit coalitione, unitate, & connexione ad rei dominium transferendum idonea, l. 26. §. 2. de acquit. rer. dom. l. 9. §. 2. de damn. infect. atque in ea locum habet Juris axioma: Accessorium, ob coherentiam & accessionem suam, sequitur jus & conditionem rei principalis, quae accessorium attrahit, l. 23. §. 4. de rei vind. l. 129. nihil. §. 1. l. 178. de reg. jur. ita, ut cujus est principale, illius etiam sit accessorium, quod totius pars sit eique adcrevit, l. 23. in rem. §. 2. 4. de rei vindic. atque unitate majoris partis, res accedens quasi consumitur & aliena fit, d. l. 23. §. 5.

Conjunctio haec est naturalis, vel artificialis.

Naturalis conjunctio est, qua operatione naturae, corpus unum συνμειδίον, ex rebus pluribus constituitur; estque discreta, vel continua, l. 30. 38. l. 56. de acquit. rer. dom.

Discreta conjunctio est, qua res conjunctae & in unum corpus redactae, suam retinent speciem salvam & discretam formam; qualis conjunctio est in foetura, vel insula.

Foetura est partus ancillae, vel pecudum.

Ex ancillis nati, vernae appellabantur; ubi partus ventrem, quoad servitutem, dominium & libertatem, sequitur, l. 7. partus. l. 24. de stat. hom. §. penult. Institus. de jur. person. Exod. cap. 21. 4. 5. Eshev cap. 8. 10. ubi Jun. Galas. cap. 4. 31. 34. & ad dominum proprietatis, ex Bruti sententia, pertinet, non ad usufructuarium, l. verus. 75. de usufruct. in pecudum. de usur. Genes. cap. 16. 2. Quamvis alias liberi, fructus ventris dicantur, Genes. cap. 17. 6. Luc. cap. 1. 7. 37. Gædd. in l. 26. de verb. signific. tamen domino acquiritur, Exod. cap. 21. 2. 3. & seqq. Levit. cap. 25. 40. 41. & seqq. Dem. cap. 15. 12. Genes. d. c. 16. 2.

Pecudum partus est foetus, lac, pilus, lana agni, hœdi, vituli, equuli, porcelli & familia, quae omnia in fructu sunt & ventris conditione, & dominum sequuntur, l. 2. l. 6. l. 48. de acquit. rer. dom. l. 7. Cod. de rei vind. l. 5. §. 2. D. d. l. 4. §. 19. l. 10. l. 14. de usuc. Rom. c. 7. 4. 1. Cer. c. 9. 7. Genes. c. 30. 35. & seqq. Gædd. in d. l. 26. vid. exceptionem Levit. c. 25. 5. 6. 7. 12. Exod. c. 23. 11.

Insula fluviatica, in medio flumine publico nata, sine alterius agri vicini dettimento, quando videlicet aqua paulatim colluendo, locum eminentem supra alveum fecit & alluendo auxit, l. 30. §. 7. & 2. l. 38. l. 56. de acquit. rer. dom. communis est iis, qui prope utramque ripam praedia possident, d. l. 7. ad d. §. 3. l. 3. l. pen. §. 12. de acquit. rer. dom. alteri parti proximiorum est, qui ab ea parte praedia possident, pro modo & latitudine cujusque fundi prope ripam, d. l. 7. §. 3. 5. & §. 19. Insula. Institus. de rer. divis. Arborea in ripa na-

ripa nata; eorum sunt, qui confines agros habent ratione proprietatis, non usus, qui publicus est, l. 30. ergo. §. 1. de acquir. rer. dom. §. 4. Insti. de rer. divis. Insula marina in mari nata, nullius est, & primo occupanti acquiritur. *Vid. sup. cap. 21. n. 26.*

9 Conjunctio naturalis continua, seu concreta est, qua ex duorum dominorum rebus, unum corpus *συνμεικτόν* constituitur, re accedente læsâ & consumptâ, l. in rem. §. 5. de rei vindic. l. 30. de usufr. *cap. 4.*

Conjunctio talis continua est incrementum appa-rens, vel latens, à flumine alterius fundo adjectum, l. 12. lacu. l. 30. de acquir. rer. dom. tit. C. de alluv.

10 Incrementum apparens adjectum, prædio per circumluvionem, quorum prædiis illud proximius est, aderefcit & acquiritur, ut si naturali alveo suo relicto, flumen aliâ parte circumfluere incipit, ubi prior alveus eorum est, qui prope prædia possident, novus autem juris publici esse incipit, quatenus & quamdiu à flumine tenetur, d. l. 30. ergo. §. 2. l. 38. l. 7. §. 5. de acquir. rer. dom. Donell. lib. 4. comment. c. 29. Connanus dissentit. Quod si postea ad priorem alveum flumen reversum fuerit, rursus alveus eorum esse incipit, qui prope ripam ejus prædia possident quorum pars alveus esse incipit, d. l. 7. §. 5. Idem flumina publica, censorum vice funguntur, l. 38. Astius. l. 30. §. 3. de acquir. rer. dom. Donell. d. loc. 28.

Cæterum, quando circumludio ab utraq; parte ita fit, ut flumen, alveo priori relicto, alicujus agrum in formam insulæ redigat, tum manet ager ejus, cujus fuerat, d. l. 7. aded. §. 5. l. 30. §. 2. 3. l. 1. Cod. de alluvion.

11 Inundatio est, quando vis fluminis totum agrum alicujus, impetu uno occupavit, d. l. 30. §. 3. quæ non mutat dominum occupati prædii, sed ubi aqua recessit, permanet ager ejus, cujus ante inundationem fuerat, §. 2. 4. alia. Insti. de rer. divis. d. l. 30. §. 3.

12 Incrementum latens, per alluvionem contingens, est aggestio & exaggeratio terræ per appulsus fluminis, paulatim facta, quæ, si agro tuo ita quid adjicit, ut non possit intelligi, quantum quoque temporis momento adjiciatur, & quantum & quibus sit detractum, tibi adjectum incrementum acquiritur, §. præserem. 20. Insti. de rer. divis. d. l. 30. §. 2. d. l. 7. §. 1.

Quod si verò vis fluminis partem aliquam de tuo prædio aliò attulerit, palàm est, eam tuam permanere, nisi allata in fundo alterius per longius tempus radices egerit, d. §. præserem. 20. d. l. 7. §. 2. Jus alluvionis non habet locum in agris limitatis & arcifiniis l. in agris. 26 de acquir. rer. dom. Donell. lib. 4. c. 27. comment. Connan. d. loc. c. 5.

Artificialis, sive industrialis accessio, aut conjunctio est, qua corpus *παρασκευασθέν*, ex pluribus rebus diversorum dominorum per *συνμεικτόν*, vel *συνίχεται* bona fide compositum componenti & conjungenti ad-quiritur.

In hac præcipuè bona fides spectatur, §. 33. & §. 13 30. ex diverso. Insti. de rer. divis. quæ etiam vult, ut domino alienæ materiæ, vel rei, quæ ex artificiali conjunctione alicui acquiritur, æstimatio rei per conjunctionem amissæ restitatur, l. 23. §. 4. de rei vind. Mala fide conjungens, vel uniens rem alienam, furtum committit & nihil suum facit, l. 24. in omnibus. l. 25. l. 26. de acquir. rer. dom. sed habetur pro illo, qui dolo malo rem alienam possidere desierit, quando separatio fieri non potest, l. 23. §. 30. de rei vind. l. 6. l. 7. ad exhib. aliàs domino res restituenda est, d. l. 23. §. 2. & ult. §. si tamen. §. si quis. Insti. de rer. divis.

Artificialis conjunctio est unio, vel connexio.

Unio est, qua per *συνμεικτόν*, corpora duorum do- 14 minorum fiunt *συνμεικτόνα*, & in unitatem rediguntur, ita ut res conjuncta una cum altera efficiatur & pro extincta habeatur, d. l. 23. §. 1. l. 5. de rei vind. l. 30. de usufr. cap. 25. cap. 26. cap. 27. cap. 31. cap. 36. & seqq.

Unio hæc est duplex: una, qua res coalescentes & unitæ se invicem ingrediuntur, læsis & confusis corporibus suis, ex quibus corpus unum *συνμεικτόν* constituitur, d. l. 30. vid. sup. c. 4. Alterâ contrâ corpora conjuncta in suâ priori substantiâ durant.

In priore unionis specie, forma rerum unitarum 15 per unionem mutatur, per quam mutationem, res unita extincta, l. 13. & l. seq. de verb. signific. l. 6. §. 2. ad exhib. Exod. c. 25. c. 26. & 27. censetur & suo domino priori adempta, l. 26. sed si. l. 1. §. 5. de acquir. rer. dom. Unde in hac unione separatio fieri non potest, nec res ad priorem suam formam, speciem & dominum reduci, §. cum ex aliena Insti. de rer. divis. d. l. 7. adeo. §. 6. 7. 8. 9. l. 5. l. 23. de rei vind. Aliàs ad priorem dominum res quælibet redit, d. §. cum ex aliena.

Unio ejusmodi est specificatio, vel confusio.

Specificatio est immutabilis ex aliena materia, rei 16 conformatio & effectio; ut cum ex aliena materia nova species, sine materiæ domini voluntate & consensu facta est, quæ quia ad priorem rudem materiam reduci non potest, fit specificatio, d. l. 7. aded. §. 5. l. 25. de acquir. rer. dom. §. cum ex aliena. Insti. de rer. divis. qui operam adhibuit & formam de suo addidit, partemq; sæpè materiæ, ut si ex uvis alienis vinum, olivæ oleum, auro & argento vas aliquod efficiatur, d. §. cum ex aliena. l. 24. l. 26. l. 27. de acquir. rer. dom.

Confusio est unio rerum liquidarum, quâ una res 17 alteram ingreditur, ut est confusio vini tui cum alterius vino, argenti cum alterius argento: vel ex herbis & medicamentis potio facta.

Fortuita confusio, quæ sine voluntate utriusque do- 18 mini casu fit, necessariam rerum confusarum communionem parit, pro rata quantitate rerum cujusque, l. 27. quicquid. l. 7. §. 9. de acquir. rer. dom. §. si duorum. Insti. de rer. divis. cum neuter ex industria & labore specificationis, prærogativam sibi vindicare possit.

Voluntaria confusio, quæ voluntate unius ex do- 19

minis facta est, specificationem imitatur, ideoque hic res confusa cedit & acquiritur specificanti, qui operam & industriam atque partem materię impendit, l. 1. l. 23. in rem. §. 5. de rei vind. d. l. 7. §. 8. quod etiam ferruminatio est referenda, d. l. 23. §. 5. & l. 1. l. 27. §. 2. ubi Gothofr. de acqui. rer. dom. plumbatura verò non facit confusio- nem, arg. d. l.

20 Connexio est, qua per *συνίχθαι* corporum *σύν- ται*, unum corpus ex duorum dominorum rebus, discretà & salvâ manente rerum conjunctarum substantiâ, constituitur & uni nomini subijcitur, l. 30. de usufr. supra c. 4.

Connexio hæc est commixtio, vel coagmentatio.

21 Commixtio est, qua duorum vel plurium materię, salvis corporibus & speciebus discretis, miscentur, l. idem. s. §. 1. de rei vindic. hæc si voluntate unius, vel fortuitò facta sit, dominium rei misce, miscentur non acquirit, nec communionem inducit, nec dominium mutat, d. l. 5. & l. 23. & §. 1. de duorum. 23. Instit. de rer. divif. ut cum duorum greges, armenta, numi, aut frumenta miscentur.

22 Quod si tamen commixtorum separatio faciliè fieri nequit, ut fit in ferruminatioe, applumbatione, numerorum, vel frumenti mixtione, æquum est, rem commixtam alienam illius fieri, qui industriâ & operâ suâ bona fide commiscuit, l. 78. si alieni. de solus. l. 3. de usufr. ear. rer. qua. usc. consum. Donell. lib. 4. com. c. 22. & c. 30. vel communes fieri res fortuitò commistas, d. l. 23. in rem. & d. l. 5. & pro judicis arbitrio divisionem admitti, Menoch. cas. 252. arb. judic. quaest. lib. 2.

23 Coagmentatio seu combinatio est, quâ res accessoria rei principali, ejusdem orandæ & augendæ gratiâ conjungitur, eidemque cedit & cum eo unum corpus constituit, l. cum principalis. de reg. jur. ut rem accedentem ideo pro extincta haberi sit necesse. Licet igitur hic separatio fieri possit, non tamen permittitur, sed valet generalis regula: dignior, vel præstantior rei, cedere alteram vilioerem, propter suam prævalentiam, l. 23. in rem. §. 4. de rei vindic.

24 Dignior autem est & prævalet res duobus modis: Uno, quando talis est, ut sine ea altera consistere non possit, d. l. 23. l. 49. de rei vind. l. 9. §. aram. de solus. Altero, quando per se subsistit res utraq;e, sed altera earum præstantior & major magnitudine, vel æstimatione esse censetur, §. litera. 33. Instit. de rer. divif. Donell. lib. 4. com. c. 37. per l. 9. §. 1. de acqui. rer. dom. l. 3. §. 14. ad exhib.

Species hujus combinationis & coagmentationis sunt duæ: Una, in qua dignior & præstantior res, per se sola subsistere potest, cui accedit alia vilior, quæ per se subsistere non potest: Altera, ubi utraq;e connexa res per se subsistere potest, sed quæ præstantior suâ magnitudine, vel pretio est, ad se alteram trahit.

Primigenis coagmentatio rei per se subsistentis, habet inscriptionem & superficiem. Inscriptio est scriptura, vel pictura.

25 Scriptura est inscriptio, seu literarum exaratio char-

ter cedens, §. litera. 33. Instit. de rer. divif. d. l. 9. Alii, quòd scriptura majoris sit æstimationis, aliter, per d. l. in rem. 23. §. in omnibus. vide W'esenbec & Adynsing. in d. §. 33. Connan. lib. 3. c. 6. Donell. lib. 4. com. c. 35. & 36.

Pictura est animalium, aut alterius rei delineatio, 26 adumbratio, representatio, vel idea tabulæ cedens, d. l. 23. in rem. §. sed & vid. l. 9. §. 2. de acqui. rer. dom.

Superficies est, quicquid super solum est ædificatum, plantatum, factumve, l. 26. nunquam. l. 23. cum qui. de usufr. l. 13. de servit. eccles. c. 2. atque constat ex duabus partibus: ex solo & re quæ solo conjuncta est, d. l. 23. & l. qui res. §. aram. de solus. l. 49. de rei vind. aliter accipitur Exod. c. 10. 4. 15. Genes. c. 12. c. 2. 6. c. 6. 1. 7. vid. sup. c. 1.

Superficies est implantatio, vel ædificatio.

Implantatione seu initione rerum initarum do- 27 minium illi acquiritur, in cuius solo planta, vel arbor in terra coaluit & radices egit, d. l. 7. adè. in fine. l. 26. §. 2. de acqui. rer. dom. §. 1. Titium. Instit. de rer. divif. Jerem. c. 29. s. 28. Levit. c. 25. 3. 4. 5. Dent. c. 20. 6. Eccles. c. 2. 4. 5. Matth. cap. 21. 33. 34. 35. Luc. c. 17. 27. 28. Arbor, vel planta in confinio posita & utrinque radices agens, aut lapis in confinio natus, communis est pro regione cuiusque prædii, §. 31. & seq. Instit. de rer. divif. Contrà, arbor non in confinio posita, sed radices quasdam in vicini fundum agens, vel in confinio posita, radices utrinque non agens, communis non est, l. si plures. 6. arb. furs. casar. sed ejus, in cuius fundo origo est, d. l. 6. si plures. vid. Hotoman. lib. 1. obf. 10. omnes radices in vicini fundum agens, mea est, quâ parte alitur, non unde originem habet, d. l. 6. & l. 19. com. divid.

Satione, seu seminatione dominium illi, in cuius solo 28 sata frumenta coaluerunt, acquiritur, l. 9. de acqui. rer. dom. §. 32. Instit. de rer. divif. Matth. c. 13. 4. 5. 6. 7. 1. Corinth. c. 9. 7. quamvis aliena planta, vel frumentum, ut eximatur, peti non possit, l. 1. l. 2. de sign. junct. Per initionem alterius semel facta & postea eruta, avulsâ, non redeant ad antiquum dominum, sed in posterioris dominio manent, d. l. sed si meo. 2. 6. §. arbor. 2. de acqui. rer. dom. vid. l. 5. §. de arbor. de rei vindic.

Ædificatio, quæ ubi in ædificatio dicitur, d. l. 7. §. 10. l. 30. §. ult. de acqui. rer. dom. est structura, quæ facta in 29 solo proprio ædificantis, ex aliena materia, ædificantii. materiam illam, quæ tignum vocatur, l. signi. 62. de verb. signif. acquirit, §. cum. 29. Instit. de rer. divif. d. l. 7. §. 10. vide de hac Jerem. c. 29. s. 28. Eccles. c. 4. Dominus materię tamen, si ædificium manent, & dominus soli vel ædificii eximere non vult & restituere materiam, de tigno juncto agere potest, d. l. in rem. 23. §. pen. de rei vind. Donell. lib. 4. c. 33. quem vide. adde & Cujac. lib. 23. c. 19. & Borcholt in d. §. cum. 29. latè Gædd. in l. 62. signi. de verb. signif.

Ædificatum & extractum in loco publico, vel in 30 mari, ædificantis fit, l. 50. l. 14. de acqui. rer. dom. l. 1. §. 8. l. 2. §. 2. l. 3. §. 1. ne quid in loc. public.

Quæcunq; etiam ædibus alienis adnexa sunt, quando juncta manent, ædificii esse constat, dempta verò, & detra-

& detracta, ad causam pristinam revertuntur, l. 59. *habitor. l. 61. de rei vindic.*

- 31 Ex diverso, structura, vel ædificium factum in alieno solo, ex sua materia, illius sit, cuius est solum, soloque cedit, §. ex diverso. 30. *Instit. de rer. divis. d. l. 7. §. 12.* Bonâ fide tamen vel ex ignorantia ædificans, rem ipsam, domum scilicet, si mobilis sit, recipit, l. 60. *Titius. de acquir. rer. dom.* aliâs tantum sumptus & impensas utiles & necessarias recuperat, d. §. ex diverso. *Instit. de rer. divis. d. l. 7. §. 12.*

- 32 Edificator malæ fidei, proprietatem materiæ amittit, d. l. 7. §. 12. *vide Menoch. lib. 3. præf. 32. ubi limitas.* nec de tigno juncto agere potest, *Donell. lib. 4. c. 33. com.* quamvis habeat facultatem tollendorum eorum, quæ sine detrimento rei principalis tolli possunt, l. 39. *utiles. §. fin. de petit. hered. vid. Cujac. lib. 10. observ. cap. 4. Donell. lib. 4. c. 33. adde de impensis in cap. seq. 40.*

Altera species coagmentationis est, in qua utraqûe res per se subsistere potest, sed quæ illarum præstantior est sua magnitudine, vel æstimatione, illa ad se alteram trahit, l. 27. *quicquid. §. ult. de acquir. rer. dom. d. l. 23. in rem. de rei vind.*

- 33 Præstantior propter magnitudinem est major pars, cui alia res minor, licet forte pretiosior sit, cedit, §. si sament. *Instit. de rer. divis. veluti si statux pes, manus, caput, scypho ansa, nasus, lecto fulcrum, navi tabula, ædificio cæmentum agglutinatur, ferruminatur, applumbatur, vel affigitur, l. 26. l. 27. de acquir. rer. dom. d. l. 23. in rem. de rei vind. l. 5. d. 1. item si gemma annulo accedit, cui gemma, licet pretiosior sit, cedit, l. cum aurum. 19. §. 6. de aur. & argent. legat. uti & purpura vestimento, §. si sament. *Instit. de rer. divis.* unde textura & futura hujus loci, l. 27. *quicquid. de acquir. rer. dom. d. l. 23. Exod. c. 28.**

- 34 Propter æstimationem, res altera alteri connexa cedit, quando utraqûe ejusdem est magnitudinis. tum enim vilior pretiosiori cedit, d. l. 27. §. ult. Quod si ejusdem est utraqûe pretii, tum sit communicatio inter utriusque dominum, d. l. 27. *in fin. Donell. lib. 4. com. cap. 37.* In connexionem, quando accessorium principali ad hæret, eidem cedit, post separationem verò, si ea fieri potest, ad priorem suum dominum cedit, d. l. 23. §. 5. l. 5.

- 35 §. 3. & §. 31. *Instit. de rer. divis.* Tinctura confusionem, vel coagmentationem non facit, l. 26. §. ult. & l. 27. *ubi Gothofr. de acquir. rer. dom.*

Ad hanc materiam pertinet tit. de acquir. rer. dom. & §. 20. & seqq. tit. *Instit. de rer. divis. tit. de tign. junct. tit. Cod. de alluv. tit. de rei vindicat. tit. ad exhibend.*

Cap. 40. De impensis in rem alienam factis.

- 1 Impensa quid, & ejus appellationes.
- 2 Quomodo jus faciat.
- 3 Impensa necessaria ad perpetuam rei meliorationem.

- 4 Impensa fructuum colligendorum vel conservandorum causâ facta.

5 Utiles impensa.

6 Utiles impensa immodica.

7 Voluptuaria impensa.

8 Mala fidei possessor, quando impensas deducit.

9 Impensas utiles non idem deducit.

10 Voluptuarias similiter.

11 Possessor dubius impendens quo jura utatur.

12 Æstimatio impensarum quomodo fieri debeat.

Hucusq; de conjunctione, cui accedit & similis est impensarum erogatio, quæ conjunctionis præsertim artificialis, perpetuus comes est & appendix.

Impensa hæc nobis est, in rei alienæ necessitatem & conservationem, reparationem, meliorationem, augmentum, vel ornamentum, erogatio necessariò, vel utiliter facta. Vocatur quandoque rei restitio, restauratio, sumptus in rem facti, *Luc. c. 10. 35. c. 8. 43.* melioratio, conservatio, reparatio, auctio atq; ornamentum rei alienæ, *tit. de impens. vid. sup. c. 2.*

Ejusmodi impensa, nullum in re principali, in quam infumitur & impenditur, jus tribuit, sed res principalis potius ad se impendia trahit, ex regula superiori capite traditâ, quod rei præstantiori, digniori & per se subsistenti, cedat vilis eidem accedens, idque eo magis, quando impensa rei principali unita eandem ingreditur, & quandoq; jus aliquod possidendû impendenti in re ipsa principali, quæ ad eundem sine vitio pervenit, tribuit, *l. Julianus 37. de rei vind. §. ex diverso. *Instit. de rer. divis. vid. de resens. & compensat. cap. 16. lib. 2.**

Impensæ ergo ex conjunctione & erogatione factæ in rem principalem, eidem cedunt & adquiruntur, sed hoc non semper. Nam quandoq; æstimatio impensarum restituitur impendenti, quandoq; ipsa etiam impensa à re principali deducitur & separatur. quod duobus capitibus comprehendi potest.

Primum est de impendente bonâ fide, quatenus huic impensæ restituantur, & quatenus rei principali cedant.

Alterum est, de malæ fidei erogatore, impensas faciens in rem alienam, quatenus illæ rei principali cedant & quatenus restituantur.

Necessariæ impensæ, ad perpetuam rei alienæ utilitatem, non fructuum colligendorum causâ, à possessore, vel ejus contemperatione factæ, *Menoch. de recuper. poss. remed. 15. quest. 39. n. 500. & seqq. Joseph. Ludov. decis. 24. per l. 9. qua ratione. de acquir. rer. dom. §. ex diverso. ubi Dd. *Institus. de rer. divis. bonæ fidei possessori impendenti, titulum habenti, restituntur, d. text. l. colonus. Locas. l. 37. l. 27. §. ult. de rei vind. l. 39. §. 1. de petit. hered. l. 7. §. 10. solus. mas. l. 3. de impens. l. 9. de acquir. rer. dom. §. ex diverso. ubi Dd. *Instit. de rer. divis. Menoch. d. loc. n. 502.* licet ille sciat rem quandoq; restituendam esse, *arg. l. domum. C. de rei vind. Tiraquell. de retract. conven. §. 7. gloss. 1. n. 4. & in l. si unquam. verbo revertantur. n. 389. C. de revocand. donat. vel impensæ***

factæ, sine culpâ possessoris non extent, *l. sed an ultro. §. 1. l. siue hæreditaria. de negot. gest. l. si necessarius. ubi Costall. de pign. act. vel ipsa res, in quam factæ sunt, l. 38. planè. §. fin. de petit. hered. l. 4. de impens. Menoch. d. loc. remed. 15. quæst. 39. n. 512. de recup. poss. siue etiam impendens bonæ fidei permanserit, siue ab initio bonæ fidei & postea malæ fidei possessor factus fuerit, Menoch. d. loc. n. 546. & casu 215. lib. 2. arb. iud.*

4 Impensæ, quæ fructuum colligendorum causâ sunt à fructuario, eidem non restituntur, *Boer. decis. 44. Menoch. d. loc. Gabriel. sit. de acquir. rer. dom. conclus. 1. per l. 48. de rei vind. Quæ fructuum conservandorum causâ, vel quæ ad perpetuam rei fructuariæ utilitatem fiunt, eas dominus proprietatis refundit, Menoch. d. cas. 215. nu. 3. & 5. Idem dicendum de detentore, vel alio quovis naturali bonæ fidei possessore impendente, l. colonus. de vi & vi armat. l. in robus. 18. §. possunt. ubi Costall. commodat. l. dominus horreorum. §. 1. ubi Bartol. locas. exceptis expensis modicis, d. l. in robus. §. possunt. l. omnino. de impens. Menoch. d. loc. n. 550. & seqq.*

5 Utiles impensæ, fructuum colligendorum causâ in rem alienam factæ, bonæ fidei possessori ex titulo impendenti, restituntur, *l. quod si sumptus. de petit. hered. Menoch. d. l. c. num. 517. & seqq. licet res perempta esset, l. in fundo. 38. ubi Bartol. de rei vind. l. planè. de petit. hered. l. usq. 16. de rei vind. Gilken. de impens. c. 1. pars. 3. Gædd. in l. 29. §. 2. de verb. signif. qui tamen dissentiunt à Menoch. d. loc. n. 520. & seqq. nisi dominus rei, propter pauperitatem solvere non posset, d. l. in fundo. 38. ubi Bartol. l. si servos. 25. de pign. act. Menoch. d. loc. n. 523. & seqq. vel ex eadem rei principalis materia factæ essent, Menoch. d. loc. n. 535. & seqq.*

6 Utiles impensæ, immodicæ factæ in rem alienam, non restituntur eidem, si tantæ sunt ut dominus idèd rem cogat habere pro derelicto, *l. si servos. de pign. act. l. 38. de rei vind. l. impensa. §. utiles. de verb. signif. Menoch. d. loc. n. 553. & seqq. In his consideratur tempus, quo factæ sunt, & quo restituntur, l. 39. l. 48. sumptus. de rei vind. l. 12. de in rem vers.*

7 Impensæ voluptuarias bonæ fidei possessor ex titulo impendens, deducit, quas sine rei detrimento abraderè & deducere potest, *l. 10. idemq. §. 10. Mandas. l. 32. §. interposito. de admin. tutor. l. 27. de negot. gest. Menoch. d. loc. num. 530. & seqq. per l. unie. §. quod si. Cod. de rei ux. act. Dissentit Cujac. lib. 10. obs. c. 1. Anton. Faber 2. cor. jectur. c. 1. qui non distinguunt: nisi dominus illarum impensarum æstimationem offerret, l. in fundo. §. censuimus. de rei vind. l. pro voluptuariis. 9. de impens. Menoch. d. loc. nu. 531. Quod si has impensas voluptuarias, etiam dominus ipse esset facturus, vel in re promercali, quam dominus vendere destinasset, fecisset, earum æstimatio possessori persolvenda est, etiam invito domino, d. l. in fundo. 38. ubi Bartol. l. 3. proinde. de in rem vers. Menoch. d. loc. n. 532. & seqq.*

Alterum caput in impensis considerandum, est de malæ fidei possessore, erogante & impendente in rem alienam.

Hic igitur malæ fidei possessor, sine titulo in rem alienam impensas necessarias à se factas, quas sine rei detrimento potest, deducit, *l. domum. 4. Cod. de rei vind. l. planè. 28. de petit. hered. l. 38. ubi Bartol. de rei vind. vel exceptione doli mali opposita retinet, l. 7. aded. §. 12. l. 9. de acquir. rer. dom. §. 33. Institus. de rer. divis. l. 33. si in area. de condit. indob. tum, quando res ipsa per illas impensas melior est effecta & dominus locupletior, d. l. planè. & l. 36. l. 38. de petit. hered. l. 5. Codic. de rei vind. l. 37. l. 38. D. d. e. vid. Cujac. obs. 1. lib. 10. Anton. Fabr. lib. 3. c. 2. & decad. 26. error. 8. & 9. Menoch. d. loc. & lib. 3. præsumpt. 32. Gædd. in l. 79. de verb. signif. fure excepto, l. 1. Cod. de infant. expolis. Fachin. lib. 7. contr. illust. c. 54. Menoch. d. loc. nu. 536. & seqq. & cas. 258. arb. iud. aliàs verò donatæ censetur, l. 5. Cod. de rei vind. §. 33. Instit. de rer. divis. Menoch. lib. 3. præf. 32. nec etiam re extincta, tales impensæ recuperantur, l. 38. §. final. de petit. hered. l. 5. §. 3. de negot. gest.*

Impensas utiles, imprimis, quando res ipsa petiit, malæ fidei possessor regulariter non deducit, quamvis facultatem tollendarum illarum habeat, *d. l. planè. Alciac. in l. impensa n. 6. de verb. signif. l. 5. Cod. de rei vind. §. ex diverso. ubi Dd. Instit. de rer. divis. Menoch. d. præf. 32. doli mali exceptione oppositâ, Menoch. d. remed. 15. num. 543. ex arbitrio iudicis, l. 65. in summa. de cond. indob. Menoch. remed. 15. quæst. 39. n. 541.*

Voluptuarias impensas malæ fidei possessor regulariter non deducit, *l. utiles. in fin. de petit. hered. Menoch. d. remed. num. 544. nisi quando sine rei, cui appositæ sunt, detrimento detrahi possunt, d. l. utiles. in fin. l. 27. de negot. gest. l. pro voluptuariis. de impens. Alciac. & Gædd. in l. impensa. de verb. sign. Alii inter bonæ fidei & malæ fidei possessorem non distinguunt, Cujac. lib. 10. observ. c. 1. Faber lib. 2. conjec. c. 1. & decad. 26. error. 7. Garzias de expens. c. 1. n. 32.*

Non bonæ, nec malæ fidei possessor, impensas in rem alienam faciens, dubitans nimirum, ante dubitationem, ut bonæ fidei possessor, impensarum æstimationem petere potest, post dubitationem haberi debet ut malæ fidei possessor, *Men. d. remed. 15. n. 549. Francis. Balb. de præf. 2. part. 3. princ. part. quæst. 2. in fine & q. 3.*

Æstimatio verò impensarum factarum, quæ impendenti possessori est solvenda, ex communi Dd. sententia fieri debet secundum tempus restitutionis, quæ tum inveniuntur, non secundum tempus, quo factæ sunt, *Bartol. & Jaf. in l. 61. domus. de legat. 1. Roland. à Vall. consil. 28. num. 14. & consil. 30. nu. 6. vol. 1. Menoch. d. loco. num. 557. & seqq. Dissentit Gilkenius de impens. part. 3. c. 1. num. 32. & seqq. Menochius verò d. remed. 15. n. 565. & seqq. benè distinguit: Nam qui fecit impensas, aut rei alienæ dominus quidam fuit, aut solum possessor, qui certo tempore fructibus rei utatur fruaturve. Si dominus, tum arbitrio boni viri impensarum æstimatio fieri debet, secundum omnia tempora, considerato principio, medio & præsentis tempore quo impendit, d. l. domus. de legat. 1. Si duntaxat est possessor qui*

qui fecit impensas, ut fecit, ira detrahit. l. & in totum. de impensis in re. Quomodo verò proberur impensa, vid. Menochium lib. 2. cas. 503. & Mascard. conclus. 715. & seqq.

Ad hoc caput refero tit. de impens. in res dot. & partem tit. de in rem vers.

Cap. 41. De requisitis usucapionis, possessione, bona fide & titulo.

- 1 Usucapio quid.
- 2 Ejus appellationes varia.
- 3 Justa possessio usucapionis qua dicatur.
- 4 Titulus usucapionis.
- 5 Tituli species qua hic.
- 6 Specialis titulus quis.
- 7 Bona fides usucapionis quid, & quousq; necessaria.
- 8 Errans in proprio facto, non usucapit.
- 9 Nec errans in jure.
- 10 In dubitante distinguendum.
- 11 Error juris perplexi.
- 12 Superveniens mala fides, an nocet.
- 13 Scientia domini, an necessaria.
- 14 Continua possessio, qua hic dicatur.
- 15 Conjunctio temporum.
- 16 Bona fidei possessio antecessoria.
- 17 Mala fidei possessio antecessoria.
- 18 Singularis successoria possessio mala fidei.
- 19 Nostro nomine possidentium bona fides.
- 20 Ignorantes, quando per alios adquirimus.

Tantum de acquisitione naturali domini: sequitur de civili, quæ est usucapio, vel successio, vid. sup. cap. 36. num. 19. 20.

I Usucapio est acquisitio domini civilis, §. fin. Instit. de usu & habit. §. ex his itaq;. Institus per quas person. domini, inquam, cujusvis acquirendi (a) ex justa rei possessione (b), per tempus lege definitum (c), continuata (d).

§ a) Gilken. part. 1. c. 3. de prescript. Donell. lib. 5. com. c. 5. Corraf. lib. 6. miscell. c. 20. Covarruv. part. 3. relec. in princ. & §. 1. nu. 3. per l. 17. Julianus. in fin. de rei vind. l. 7. §. ult. pro empt. l. 1. C. si advers. usucap. l. omnes. in fine. C. de prescript. 30. vel 40. ann. Auth. Triennale. Cod. de bon. mater. § b) l. 3. l. 25. l. 44. l. 27. de usuc. l. 1. C. com. de usuc. § c) §. 1. Inst. de usuc. l. 3. l. 31. §. 1. l. 25. de usuc. § d) l. 3. l. 20. de usuc. §. distincta. Instit. d. 1. Apud Judæos hæc quoque usitata fuit, Judic. cap. 11. 23. 24. 26. Judith. cap. 5. 20. 1. Matthe. c. 15. 33. 34. Pat. Martyr in d. e. 11. & Jun. ibid.

2 Vocatur autem usucapio, quod per usum, l. denique. 19. ex quib. caus. major. l. 19. l. 20. l. 21. l. 23. §. 1. d. 1. hoc est, possessionem, l. 18. quamvis. de usucap. l. 15. de verbor. signific. l. 25. de usucap. rei dominium capimus, vel adquirimus, l. 71. l. cepisse. de verb. signific. d. l. 19. & l. 13. de usucap. Unde vulgatum, Tantum usucapum, quantum possessum, vide Gabriel lib. 6. tit. de prescriptio.

conclus. 2. ubi ampliat & limitat. Vocatur sæpè possessio, usus, auctoritas, temporis suffragium, d. l. 19. l. 20. l. 21. l. 30. ex quib. caus. major. l. 13. Cod. de servit. l. 13. l. 18. l. 33. §. 2. de usucap. usurpatio, l. si qua 20. §. 1. ex quib. caus. major. Connan lib. 5. cap. 14. com. per possessionem capio, l. 36. l. 13. l. 23. l. 31. de usucap. & adeptio domini, l. 16. aquam. l. 8. §. 1. l. 6. quemad. serv. amitt. l. 2. de usucap. prescriptio, tit. C. de prescript. 30. vel 40. annor. l. 21. ei à quo. de usucap. l. 1. Cod. com. rer. alien. Gilken. de prescript. part. 1. c. 3. num. 37. 38. & seqq. Hodie, quæ olim prescriptio erat, cum usucapione est prorsus eadem, l. unie. Cod. de usucap. transform. Covarruvias tom. 1. relec. §. unie. part. 1. relec. in princ. num. 3. 6. Donell. lib. 5. cap. 4. com. Gilken. d. loco. cap. 2. num. 19. 20. & seqq. part. 1. De differentia veteri inter prescriptionem & usucapionem vide Donell. libr. 5. cap. 4. comment. Ravard. lib. singul. de veris usucap. differens. Covarruv. tom. 1. part. 1. relec. §. unie. quæ consistebat in rebus possessis, in tempore & effecto acquirendi, Donell. late d. c. 4.

Justa possessio dicitur, quæ est civilis & continua, § l. 25. l. 27. l. 4. §. 8. 9. W. senb. consil. 5. n. 10. 11. lib. 1. Pasqui. lib. 2. cap. 56. Civilis, quæ habeat justum & legitimum titulum atque bonam fidem, l. 27. Celsus. de usucap. §. 1. §. novissimè. Institus. de usucap. de quorum probatione Mascard. conclus. 1212. & seqq.

Titulus iste est causa possessionis, l. cum solus. 29. 4. l. 33. de usucap. quæ apta est ad transferendum dominium, l. 3. 4. 5. 6. 7. de Publ. in rem act. Causam verò intelligi, veram, non simulatam, l. fin. Cod. de usucap. pro donat. l. 11. pro empt. vel ex errore juris profectam, l. si fur. 32. §. 1. l. 4. §. 11. l. 31. de usucap. Connan. lib. 3. com. c. 13. Donell. lib. 5. com. c. 15. Covarr. part. 2. relec.

Titulus ejusmodi est generalis, vel specialis. Generalis, qui cum specialibus singulis concurrere potest, ut titulus pro suo, l. 1. l. 2. pro suo. & patientia ejus, qui usucapere permittit, nec rem suam defendit, l. 2. ubi Gethofr. Cod. de servit. quæ instar alienationis est, l. 2. Cod. de adquir. possess. l. 28. alienationis. de verbor. signific. traditionis. §. per traditionem. Instit. de rer. divif. l. 11. de Public. in rem act. l. qui tacet. de regul. jur. consensus, d. l. qui tacet. l. 2. §. voluntate. solus. mas. ex longo silentio, nec suam pro derelicto habentis & donantis, l. 5. & 101. tit. pro derelict. nec damnum accipientis, l. 103. quod qui. de reg. jur. l. pen. §. 2. de adquir. poss. Menoch. lib. 3. presumps. 35. & quæ est instar negligentiz atque delictiz, in princ. Institus. de usucap. quæ repugnat conservationi & utilitati rerum, quæ propter metum evictionis fordesceret & periret, l. cum motissimi. Codic. de prescr. 30. vel 40. ann. Menoch. lib. 1. quest. 49. arbit. Siracid. cap. 33. 29. unde dominia incerta redderetur, l. 1. de usucap. & lites immortales, l. fin. pro suo. Ideo negligentia & socordia dominorum merito punitur, 2. Thess. cap. 3. 8. 10. 12. Proverb. cap. 20. 4. cap. 28. 19. titulus vetustatis, quæ legis vim & jus habere dicitur, l. 1. §. ult. l. 2. l. ult. de aqua & aqua plu. arrend. l. 3. §. ductum. de aqua quodid. & aliv.

Gabriel. com. conclus. vid. Petr. Gregor. syntag. lib. 40. c. ult. Covarruv. part. 3. relect. ins. § 2. num. 1. 2. Petrus Martyr & hanc apud Judæos usitatam fuisse probat ex Judic. cap. 11. ubi & Junius, & latius veritatem usucapionis probat Gregor. d. lib. 39. sym. c. 6. Duaren. c. 1. de usucap. Donell. lib. 5. com. c. 30. Covarruv. part. 3. relect. insitio. § 2.

6 Specialis titulus est, qui nomen certum habet, ut est titulus emptionis, successionis, donationis, dotis, legati, transactionis, cessionis, solutionis, noxx deditiois, rei judicatæ, fideicomissi & similes, *vid. tit. pro empt. tit. pro hered. tit. pro donat. tit. pro dot. tit. pro legat. tit. Cod. pro empt. & transact. tit. pro solus.*

7 Alterum requisitum justæ possessionis est bona fides, quæ existimatio dicitur, *l. 15. si quis qui. §. ult. l. 27. l. 36. l. 33. §. 1. l. 48. de usucap. & ex justa causa seu titulo præsumitur, Fachinans lib. 8. cap. 32. controvers. contra Vasquium, Balbum, Mascardum, Menochium, quæ bona fides in rerum immobilium possessione ab initio, scilicet tempore traditionis, excepta emptione, l. 2. pro empt. l. pen. de usucap. Connanus lib. 3. cap. 13. Donell. c. 17. in suo lib. 5. com. exigitur, Novell. 119. cap. 7. l. 10. l. 48. l. 44. l. 43. de usucap. l. 2. l. pen. pro empt. ita ut super veniens mala fides, ei non sit impedimento, l. 2. §. 12. pro empt. l. 4. §. 16. l. 15. §. ult. de usucap. Ratio est, quod causam possessionis sibi nemo mutare potest, l. 33. §. 1. de usucap. De jure Canonico bona fides debet esse continua, *1. Theff. cap. 4. 6. cap. possessor. de regul. jur. in 6. cap. vigilans. cap. fin. de prescript. vid. Geil. lib. 2. observ. 18. nu. 7. In mobilium possessione verd, ab initio in tradente & accipiente, l. 1. l. 2. C. de usucap. pro donat. & ante completam usucapionem in accipiente semper requiritur bona fides, l. 4. l. 6. l. 7. C. de usucap. pro empt. §. furstiva. Instit. de usucap. Cujac lib. 14. c. 9. observ. Pro parte alienam rem esse sciens, pro parte illa, non usucapit, l. 4. l. 6. §. 1. pro empt. Possessio semel amissa, initium recuperatæ spectari oportet, l. 7. qui fundum. §. 4. pro empt. In dubio autem titulus verus, vel putativus bonæ fidei præsumptionem generat, l. pen. C. de evict. Menoch. lib. 3. præf. 80. Gabriel. concl. 2. lib. 2. com. opin. sicuti & longissimi tēporis cursus & possessio, Menoch. d. præsumpt. 80. nu. 7. & seqq. & lib. 2. arb. cas. 43.**

8 Errans in proprio facto, *Gilken. part. 2. memb. 1. c. 2. Menoch. lib. 6. præf. 23. per l. fin. pro suo. sine probabili erroris & opinionis suâ causâ, l. 11. quod vulgo. l. ult. pro empt. non usucapit, uti nec errans. In jure, vel in titulo possessionis adeptæ usucapere potest, l. 27. Celsus. l. si fur. l. 29. l. 31. de usucap. vid. Menoch. lib. 3. præsumpt. 8. num. 2. 3. 4. & seqq. Gabriel. libr. 6. tit. de prescript. conclus. 14. Bartol. & Balbus in d. l. Celsus. Fachinans lib. 8. cap. 28. Gilken. part. 2. memb. 1. cap. 3. de usucap. sicuti & ignorans ex pluribus rebus possessis, quæ sint alienæ, l. 6. qui cum. §. 1. pro empt. l. 4. d. 1. Quid de dubitante? putare hunc medium esse inter bonæ & malæ fidei possessorem, l. 1. §. scientiam. de trib. act. Covarruv. part. 2. relect. §. 7. num. 2. 3. Gilken. d. part. 2.*

memb. 2. cap. 2. num. 137. & seqq. Dissentit Gæddam in l. 109. bon. c. de verbor. signific. per l. si fur. 32. §. 1. de usucap. Lule. Cod. und. vi. atque quando ab initio in ipso negotio scrupulum senserit, non præscribit; secus, si ex post facto, Gilken. d. c. 2. num. 132. & seqq. Dissentiunt relati a Menochio lib. 21. cas. 225. & Covar. d. loc. Error juris dubi & perplexi, vel mixtus cum errore facti, non nocet, Gabriel. conclus. 1. 4. num. 7. & seqq. lib. 6. tit. de prescript. laud. Gilken. d. parte 2. memb. 1. cap. 3. & cap. 13. Mascard. de probat. 639.

Usucapiens, cui post tempus traditionis, mala fides supervenit, verum dominum admonere tenetur ante perfectam usucapionem, *Connan. lib. 3. com. c. 13. Harmenop. lib. 3. tit. 3. arg. 1. Theff. c. 4. 6. 1. Cor. cap. 6. 8. Levit. cap. 19. 18. l. 19. adquir. §. cum mo. de neg. gest. post usucapionem completam quia contra auctorem suum regressum non habet, minimè, Gilken. part. 2. memb. 2. cap. 8. commun. dicit Vasqui. lib. 2. cap. 74. num. 1. Balb. 2. part. part. 3. princip. quæst. 9. Ex titulo lucrativo neminem usucapione uti debere, Connan. d. loc. asserit, & Petr. Gregor. lib. 40. syntagm. c. 8. num. 4. 5. vid. tit. C. pro donat.*

Ad bonam fidem non necessarium, ut dominus sciat, vel ignoret rem suam ab alio usucapi, *l. fin. §. pen. C. de prescript. long. temp. Novell. 119. c. 7. Gabriel. conclus. 1. tit. de prescript. lib. 6. num. 61. & seqq. quamvis in incorporalium usucapione requirant scientiam & patientiam, Menoch. de resim. poss. remed. 5. quæst. 3. Wassenb. consil. 5. num. 15. laud. Balb. de prescript. part. 2. part. 4. quæst. 1. num. 10. 11. Covarruv. in c. possessor. num. 8. com. dicit per l. 2. C. de servit. Menoch. lib. 2. cas. 161. & cas. 60. & lib. 3. præsumpt. 80. Dissentit Longoval. in repetitione l. imperium. de jurisdic. part. 4. art. 2. Gabriel. conclus. 2. lib. 7. com. opin. Mascard. in voce prescriptio. de probat.*

Continua possessio hinc dicitur duplici modo; Primo quæ penes unum eundemq; ex tempore quo usucapionis cursum incepit, semper indefinenter, continuo actu fuit & mansit, *l. 31. §. 1. de usucap.*

Deinde, continua possessio vocatur ex adminiculo & persona auctoris, *l. 13. Pomponius. §. 1. 2. de adquir. possess. ex accessione possessionis, quæ est conjunctio temporum auctoris & successoris, ad complendam usucapionem; hoc est, possessio, quæ ab antecessore ad successorem legitime pervenit, l. 14. l. 19. h. tit. d. l. 1. l. 3. & §. diutina. cum seq. Instit. de usuc. quæ est quasi continuatio possessionis ex imputatione & conjunctione temporum, quibus antecessor, auctor & successor possederunt, sine alio intermedio possessore, d. §. diutina. l. 14. id tempus. l. 43. de usuc. Hinc est, quod dicitur, locum habere accessiones in eorum persona, qui habent propriam possessionem, d. l. 13. §. pen. l. 14. seq. de adquir. poss. l. 21. C. d. s. l. 4. de divers. & tempor. prescript.*

Accessio & continuatio hæc possessionis fieri debet cum suâ causâ, suisque vitiis, *d. l. 13. §. 1. 2. Unde continuatio possessionis defuncti antecessoris, quæ justa & bonæ fidei fuit, conceditur & prodest hæredi ipsius*

ipſius & ſucceſſori poſſidenti, d. l. 23, §. pen. & jure defuncti uti volenti, l. cum heredes. 23. de acquir. poſſ. l. 30. qui per colonum, d. 1. licet ille in mala ſit fide, l. 14. §. planè. l. 11. de diver. & tempor. præſcript. l. unie. C. de uſucap. transf. l. vitia. 11. Cod. de acquir. poſſ. imò etiam tempus vacuum ante aditam hæreditatem & poſt aditam intercedens, hæredi procedit, l. 31. nunquam. §. 5. de uſuc.

17 Mala fidei verò poſſeſſio defuncti & injuſta, hæredi, ipſius jure defuncti uti volenti, non continuatur, nec prodeſt, ut maximè hic bona fide poſſideat, d. l. 13. Pomponius. §. 2. 3. 4. Et l. 11. vitia. Cod. de acquir. poſſ. Gabriel. conſulſ. 5. lib. 6. tit. de præſcript. Fachia. lib. 8. cap. 27. illuſt. contr. Gilkenius lib. 2. memb. 1. cap. 16. Et memb. 2. c. 6. de præſcription. A tempore ſuz bonæ fidei uſucapionis, poſſeſſionem computare non poteſt, vid. Gabriel. tit. de præſcript. lib. 6. conſulſ. 5. Covarruv. part. 2. vel. 1. §. 9. Petrus Gregor. lib. 40. ſynt. c. 9. in ſino. ſibi ipſi verò nemo cauſam poſſeſſionis mutare poteſt, l. cum nemo. 5. Cod. de acquir. poſſeſſ. l. 33. §. 1. de uſucap.

18 Hæc de univerſali ſucceſſore hærede. At ſingulari ſucceſſori bona fides antecęſſoris ſui non prodeſt, ſi ipſe malà fide poſſideat, d. l. 13. Pomponius. §. 4. Et ult. de acquir. poſſ. l. 5. an vitium. l. 14. §. 1. de diverſ. Et temp. præſcript. Donell. la. lib. 5. com. cap. 20. Gilken. part. 2. memb. 2. cap. 6. neq; etiam mala fides auctoris, ſingulari ſuo ſucceſſori nocet, Gilken. d. loc. Balb. 2. part. 3. part. princip. quaſt. 12. Ut igitur conjunctio temporum locum habeat, requiritur, ut antecęſſor & autor bona fide poſſederint: deinde, ut ſucceſſor ille ſingularis ab eodẽ titulum ſuum habeat, d. l. 13. Pomponius. §. 1. Tertio, ut intermedio tempore, à quo auctor ipſius poſſidere deſiit, alius, eandem rem non poſſederit, l. 20. poſſeſſio. de uſucap. d. l. 13. l. 2. Cod. de præſcript. long. temp. Denique ut & ipſe ſucceſſor ſingularis bona fide & juſto titulo poſſideat, d. l. 13. §. pen. Et ult. vid. Gilken. d. part. 2. memb. 2. c. 6. olim ſecus, vid. Borcholt de acquir. poſſ. c. 8. n. 36. 37. ſed non tantum emptor venditoris, verum etiam venditor emptoris acceſſione uti poteſt, d. l. 13. l. 2. §. 20. pro empt. l. 6. l. 15. de diverſ. Et temp. præſcript.

19 Hæc de bona fide noſtra. Quid dicemus, ſi ſervus, filiuſam, procurator, nomine noſtro poſſideant & uſucapiant? Gilken. d. part. 2. memb. 2. c. 6. Pet. Greg. lib. 40. ſyntag. d. loc. Planè ſervus, vel filiuſam, aut procurator rem non peculiarem, nobis ignorantibus, poſſidentes, non uſucapiunt, l. 2. §. 12. pro empt. ubi Cujac. l. 43. §. ult. l. 47. de uſucap. Gilken. d. loc. Cujac. lib. 24. obſerv. c. 9. Borcholt de acquir. poſſ. c. 4. Mala fides tamen procuratoris, non obſtat domino, quo minus ipſe uſucapere poſſit, Gilken. d. loc. n. 7. Vaſqui. lib. 2. c. 71. conſtr. illuſt. Connan. lib. 3. c. 13. m. 6. 7.

20 Ignorans verò uſucapimus ex cauſa peculiari, ſi modò ſervus, vel filiuſam, ea quæ bona fide poſſederint, l. 2. §. 11. l. 7. §. ult. pro empt. l. 31. §. 3. l. 34. l. 35. l. 47. de uſucap. cum rem peculiarem, non illi, ſed dominus, patere poſſideat, l. 44. juſto. §. 4. de uſucap. & illi noſtra voluntate poſſideant, l. 1. §. 1. de acquir. poſſ. vid.

Cujac. lib. 24. obſerv. l. 9. Robert. lib. 1. animad. cap. 19. Mercat. lib. 1. not. cap. 19. Ideo quæ hîc in dominicis, vel paternis, ſcientia & exiſtimatio domini vel patris potius, quàm ſervi vel filiuſam, ſpectatur, l. 43. heres. §. 1. de uſucap. l. 2. §. 11. pro empt. In peculiaribus verò cauſis, exiſtimatio filiuſam, vel ſervi potius, quàm patris dominive ſpectatur, l. 44. juſto. §. 7. de uſucap. Gilken. d. part. 3. c. 3. Et ſeqq. de præſcript. In his ignorantibus illis, non niſi ſcienti acquiritur, d. l. 43. heres. §. 1. l. 44. §. 7. de uſucap. l. 2. §. 11. 12. ubi Cujac. pro empt. Gilken. d. loco.

Ad hoc caput refero tit. de uſucap. tit. pro empt. tit. pro hæred. tit. pro donat. tit. pro derelict. tit. pro dot. tit. pro ſuo. & tit. Cod. de uſucap. pro empt. & tit. ſeqq.

Cap. 42. De ſpeciebus uſucapionis.

- 1 Species uſucapionis.
- 2 Temporis numeratio qua hic.
- 3 Brevis uſucapio qua.
- 4 Longa qua, & ejus ſpecies.
- 5 Uſucapio 10. vel 20. annorum qua.
- 6 Præſentes, qui hæc dicantur.
- 7 Servitus quæ huc uſucapiuntur.
- 8 Servitus alienis temporibus conſtituta.
- 9 Merum & mixtum imperium.
- 10 Jus molendi, coquendi panes, decimas percipiendi, vendendi, res mera facultatis, à tempore prohibitionis.
- 11 Uſucapio qua prohibetur.
- 12 Longiſſima uſucapio qua.
- 13 In hac ratio abſentia, vel præſentia nulla.
- 14 Neg. tituli, aut bona fidei.
- 15 Uſucapio 30 annorum.
- 16 Uſucapio 40 annorum.
- 17 Uſucapiones anomala.
- 18 Uſucapio ficti & contra eandem.
- 19 Uſucapio amiſſorum in tuto veſto.
- 20 Rerum civitatis.
- 21 Uſucapio, cujus memoria non extat.
- 22 Dormiens uſucapio.
- 23 Interruptio poſſeſſionis, Et ejus ſpecies.
- 24 Naturalis interruptio.
- 25 Civilis interruptio.
- 26 Suiſpenſio uſucapionis.
- 27 Reſiſſio uſucapionis.

HA Tenus de requisitis uſucapionis diximus: ſequitur nunc de ſpeciebus illius.

Eſt igitur uſucapio alia brevis, alia longa, §. 1. Inſtit. de uſucap. l. unie. C. de uſuc. transfur. tit. C. de præſcript. long. temp. à tempore ſumpta, cujus computatio hic eſt continua & civilis, hoc eſt, de die in diem numeratio, l. 6. ubi Cujac. l. 7. de uſucap. non in momēpta & horas, ſed totum diem poſtremum computamus, l. 6. l. 7. de uſuc. l. pen. de diverſ. Et tempor. l. 134. de verb. ſign.

Unde hic sufficit, inceptum, non finitum esse diem postremum, l. pen. de divers. Et tempor. prescript. Connan. lib. 3. cap. 12. comm. Borcho's Instit. de usucap. Petr. Gregor. lib. 40. cap. 6.

3 Brevis usucapio est, qua res mobiles intra triennium hodie usucapiuntur, §. 1. Instit. de usucap. l. unie. C. de usucap. transform.

4 Longa est, quæ tempore longiore, quam triennii, res immobiles usucapiuntur, tit. Cod. de prescript. long. temp. tit. Cod. de usucap. transform. tit. Cod. de prescript. 30. vel 40. annor.

Species longæ usucapionis sunt duæ. Est enim longior, 10. scilicet, vel 20. annorum: vel longissima 30. vel 40. annor. §. 1. Instit. de usucap. tit. Cod. de prescript. long. temp. tit. Cod. de prescript. 30. vel 40. annor. adde Exod. cap. 21. 2. Levit. c. 25. 11. 13. Deuter. c. 15. 1. Jerem. c. 34. 14.

5 Prior species longæ usucapionis est, quæ res immobiles inter præsentés decennio, inter abentes viceennio usucapiuntur, §. 1. Instit. de usucap. d. l. unie. l. fin. §. sancimus. C. de prescript. long. temp. ita tempus longum hic accipitur, Paul. lib. 5. sent. tit. 5. l. 1. de rep. mun. l. 15. §. 1. de dam. infect. Instit. de usuc. l. unie. C. de usuc. trans. aliàs variè accipitur longum tempus pro arbitrio iudicis, Menoch. lib. 2. arb. cas. 9. 10. Et seqq. cas. 5. 42. vid. sup. c. 9.

6 Præsentés hic dicuntur, qui habent in eadem provincia vel territorio domicilium, abentes contra, licet forte res, quæ usucapitur, sit aliò in loco, l. fin. §. sancimus. ubi gloss. C. de prescript. long. temp. Mascard. concl. 7. de probat. Quibusdam annis præsentis & quibusdam abenti adiciuntur super decennium tot anni, quot intra decennium abens fuit, Auth. si quis. C. de prescript. long. temp. Novell. 119. c. 7. Balb. de prescript. part. 1. 4. part. princ. quæst. 2. Et 10.

7 Servitutes etiam hoc modo adquiruntur & usucapiuntur, l. fin. Cod. de prescript. long. temp. l. 2. l. pen. Cod. de servit. Et seqq. l. 16. Cod. de usufruct. vid. Donell. lib. 11. com. c. 11. Et cap. 12. Connan. lib. 4. com. c. 12. Wurmbs. lib. 1. pract. forens. tit. 27. observ. 5. Wesenbec. in com. de servit. num. 5. Et seqq. Coras. lib. 3. miscell. cap. 5. Robert. lib. 4. sent. c. 7. Baro in tit. Instit. de usucap. Longovall. in Imperium. 4. repet. ult. de iurisdic. qui ad varias Et diversas leges respondens, vbi Et Revard. in tract. Et libro singulari ad L. Scriboniam. Præscribuntur igitur & usucapiuntur servitutes, exemplo aliarum rerum immobilium, l. ult. in fin. Cod. de prescript. long. temp. l. 2. l. pen. Cod. de servit. Et aqua. Menoch. de retinend. poss. remed. 6. quæst. 28. num. 126. Balb. de prescript. part. 2. part. 4. princ. quæst. 4. Donell. d. c. 3. Et c. 11. lib. 11. si ve illæ sint continuæ, si ve discontinuæ, l. 14. de servit. vid. Capollam de servit. urb. pract. c. 19. C. 20. Balb. d. part. 4. princ. Petrus Gregorius lib. 40. synagm. cap. 4. num. 5. 6. Mynsing. cons. 4. obs. 53. Covarruv. var. resolution. c. 17. num. 11. lib. 1. Mascard. de probat. conclus. 1214. Fachin.

8 lib. 8. illustr. cor. 100. c. 22. Si tamen per temporum intervalla, ut tantum ætate, vel mense uno, vel alternis annis, vel mensibus servitutem quis habeat: vel ita,

ut alternis diebus, die toto, vel nocte tantum, quis servitute utatur, cum primo casu, duplicato tempore constituto, servitus amittitur: altero vero, tempore solito constituto, l. 7. quemad. serv. amitt. l. 1. §. 2. de aqua quætid. Et ast. l. ult. Cod. de servit. Et aqua. Wurmbs. lib. 1. pract. forens. tit. 27. obs. 3.

Sic quoq; merum & mixtum imperium cum territorio 10. vel 10. annis præscribitur, Jason in l. 3. n. 20. 22. de iurid. Boer. decr. 227. num. 9. Greg. lib. 47. synt. c. 22. n. 30. Longovall. in l. 3. de iurid. exceptis regalibus, Wofenb. de iurid. num. 9. Jus collectandi forenses similiter præscribitur tanto tempore, Balbus de prescript. part. 2. part. princ. 5. quæst. 6. Et 7. Wurmbs. d. loc. tit. 46. obs. 2. pædagium, vel vctigal accipiendi, ut quidam existimant, quorum sententia improbat, Myns. cons. 5. obs. 29. Scharodus in rub. C. nova vct. instit. jus venandi Hart Hartman. lib. 2. obs. pract. forens. tit. 46. obs. 4. jus 10 decimas percipiendi, Balb. de prescript. part. 2. part. 5. princ. quæst. 10. Et in princ. jus venandi, Balb. d. loc. jus in molendino molendi, vel in furno coquendi panes, a tempore prohibitionis, in qua alius adquirevit, Cov. part. 2. relect. §. 4. num. 6. 7. 8. Balb. d. loc. part. 4. part. 5. quæst. 3. Myns. cent. 1. obs. 16. last Gabriel. conclus. 6. lib. 5. tit. de prescript. nu. 6. sicut quælibet aliæ res meræ facultatis, Geil. lib. 2. obs. 60. Myns. d. loc. aut juris, cuius exercendi se occasio non obviat a tempore prohibitionis & impedimenti, in quo patientia adversarii apparet, Geil. lib. 2. obs. 60. Gabriel. conclus. 6. tit. de prescript. lib. 5. Covarr. 2. part. relect. §. 4. Borcho. de usur. c. 4. Wurmbs. lib. 1. pract. tit. 44. obs. 5. Pet Greg. lib. 40. c. 6. nu. 2. 3. De præscriptione annuæ præstationis vid. Cujac. in paras. C. de prescript. 30. vel 40. ann. Wurmbs. d. loc. Et Borcho. d. loc. vide lib. 2. cap. 5.

Usucapi non possunt, quæ non sunt in hominum 1 2 commercio, §. 1. Instit. de usucap. reservata principis, last Balb. de prescript. part. 5. part. 5. princ. quæst. 1. Et seqq. Gregor. d. lib. 40. c. 2. Et lib. 47. c. 22. Longovall. Covarr. alleg. locis. Hartm. Pistor. lib. 2. quæst. part. 2. quæst. 46. jus extremæ provocationis, gladii, numi percuriendi, tributa imponendi & similia, Covarr. part. 2. relect. §. 2. Jason in Imperium. de iurid. Borcho. in c. 1. num. 15. Et seqq. quæ sunt regal. Hart. Pistor. in Senfeliz. lib. 2. quæst. 46. & res omnes alienari prohibita, Don. lib. 5. c. 23. ut sunt res dotales, pupillares immobiles, l. 4. l. 16. de fund. dotal. l. 3. C. de prescript. 30. ann. adde Cujac. lib. 24. obs. c. 14. Robert. lib. 1. animadvers. c. 24. in testamento alienari prohibita, vide Covarruv. part. 3. relect. §. 3. nu. ult. res fisco jam delata, §. res fisci. Institut. de usucap. l. 2. Codic. de quad. prescript. Covarruv. d. loc. res principis, tot. tit. Cod. no rei domin. vel simpl. res civitatis, l. ult. Cod. de sacros. eccles. res eccles. vel mobiles, d. l. ult. res minorum, l. 2. l. ult. C. in quib. caus. in integr. restituit. bona adventitia filiam l. 1. §. ult. Cod. de annali. except. l. 4. quacumq; §. fin. C. de bon. qua lib. Donell. lib. 5. com. c. 24. res futiva, §. futiva. Instit. de usuc. res vi possessæ, l. 4. §. 23. cum seqq. l. 33. non solum. §. 2. de usucap. nisi in potestatem domini sui revelata essent, d. l. 4. §. 6. 7. 10. res prædici

res præfidi date, l. quod contra. ad L. Jul. repet. partus ancillæ furtivus, l. 48. qui vus §. ancilla. l. 33. de furt. d. l. 4. §. 15. Gædd. l. 26. partum. de verb. signif. Demoll. lib. 5. cap. 25. Goshoff. in d. l. qui vus. Cujac. in d. l. 48. qui vus. Partus conceptus & editus apud bonæ fidei possessorem, partus furtivus non est, d. l. 48. §. ancilla. l. 11. §. 2. de Publ. in rem act. Demoll. & Gædd. d. locis. Fœtus pecudum furtivarum, quoniam in fructu est, à bonæ fidei possessore perceptus, sit ipsius, licet sit conceptus apud furem, d. l. 4. §. 19. de usucap. l. bonæ fidei 48. §. ult. de adq. ver. dom. Demoll. lib. 25. c. 26. Cujac. in d. l. 4. Mercat. lib. 1. not. ad animad. c. 22. Robert. lib. 1. animad. c. 32. & lib. 1. notat. c. 22.

12 Longissima ufucapio est, quæ per longissimam possessionem, res alias quascunque incorporales, immobiles, & quæ præcedente ufucapione adquiri non possunt, ufucapit, l. 3. l. 14. l. fin. C. de præscr. 30. vel 40. ann. ubi Cujac. in parat. & lib. 18. obs. c. 26. §. furtiva. Instit. de usucap. Balbus de præscr. part. 4. part. 4. princ. ver. §. 38. num. 2. 3. vocatur perpetua, arg. tit. Instit. de perpet. & tempor. act. l. ult. C. de præscr. 30. ann.

13 In hac ratio absentis, vel presentis illius contra

14 quem currit, non habetur, neque bona, vel mala fides, vel titulus exigitur, l. 4. omnes. l. 3. l. 7. l. 8. C. de præscr. 30. vel. 40. ann. Cujac. lib. 10. obs. c. 12. & lib. 5. obs. c. 3. Mysf. cent. 1. obs. 30. Gilken. part. 2. memb. 2. c. 1. Ratio est, quia titulus præsumitur ex decursu tanti temporis, l. 2. §. ult. de aqua & aqua pluv. arcend. Balb. part. 2. part. 4. quæst. 2. Wesenb. consil. 5. num. 21. necnon bona fides, donec contrarium probetur, Wesenb. d. loc. Alias. reg. 3. præsumpt. 5. nu. 4. Menoch. lib. 3. præf. 80. num. 7. & seqq. Gabriel. lib. 5. conclus. 1. tit. de præscr. quod tamen de jure Canonico immutatum est, Connan. lib. 3. com. c. 13. in fine. Mysfing. cent. 4. obs. 6. Geil. lib. 2. obs. 18. quo semper bona fides est necessaria, Covarr. in cap. possess. part. 2. §. 8. relec. Pinell. in authent. nrisse. c. 1. c. 1. C. de bon. maser. Gabriel. tit. de præscr. conclus. 3. lib. 5. Mascard. conclus. 1213. Fachina. lib. 8. cap. 26. & cap. 28. Gilken. part. 2. memb. 2. c. 3. de præscr.

Longissima, seu perpetua ufucapio est 30. vel 40. annorum, quæ præsertim omnem malam fidem tollit, Menoch. de recup. possess. remod. 15. quæst. 33. num. 424. quod de jure Canonico tamen secus est, uti diximus.

15 Ufucapione 30. annorum adquiruntur res civiles, præter superiores quælibet, l. 3. l. 8. Cod. de præscr. 30. vel 40. ann. l. 1. C. de annali except. jus in addictos glebæ & homines proprios, l. 23. cum satis. §. 1. C. de agr. & cens. lib. 11. Fridor. Husam. de propriis. homo. quæst. 3. num. 21. 22. & seqq. legitimum hæredum portio, Petr. Gregor. lib. 44. synagoga. cap. 5. num. 12. jus emphyteuticum, Menoch. lib. 3. præsumpt. 108. num. 4. Mascard. conclus. 337.

16 Ufucapione 40. annorum adquiruntur res ecclesiæ immobiles, l. fin. Cod. de præscr. 30. vel 40. ann. Auth. quas actiones. Cod. de sacrosanct. eccles. Novell. 131. cap. 6. & Novell. 121. Cujac. lib. 18. observat. cap. 27. & in tit.

de divers. & tempor. præscr. cap. 32. emphyteus ecclesiastica, Menoch. lib. 3. præsumpt. 108. num. 5. 6. 7. 8. res miserabilium personarum, Balb. part. 1. part. 5. primo. quæst. 20. num. 6. hospitalii, Balb. d. loc. decima. Covarr. varias. resolut. lib. 1. cap. 17. num. 7. 10. Novell. de eccl. Cujac. d. cap. 31. de divers. & temp. præscr. & aliz res quæ in superiore non continentur, Cujac. d. cap. 31. l. omnes. C. de præscr. 30. vel 40. l. 1. C. de annali except. an etiam nobilitas, vide Tiraquell. de nobilit. cap. 14. Hac præscribitur à creditore juri hypothecario, l. 1. l. 2. C. si advers. cred. juri offerendi secundo creditori competenti, l. 7. §. eodem. Cod. de præscr. 30. ann. tit. Cod. si advers. cred. Demoll. lib. 5. cap. ult. libertas à servo malæ fidei possessore, l. 4. C. de præscr. 30. vel 40. vindicatio cohortalis, l. si cohortalis. C. de cohortal. vide Cujacium de præscr. cap. 21. actio fiscalis de rebus amissis, l. ult. Cod. de fund. patrimon. l. justas. C. de jure fisci. immunitas canonis præstandi de agro à principe accepto, l. ult. C. de fund. rei privus. & subib. div. dom. lib. 12. merum & mixtum imperium sine territorio, l. omnes. Cod. de præscr. 30. vel 40. Fachina. lib. 8. illust. covarr. cap. 23. vide Balb. part. 2. part. 5. princ. quæst. 3. jus patronatus ecclesiasticum, Fachin. d. loc. Covarr. 2. part. relec. §. 10. vide lib. 2. c. 5.

Sequuntur nunc ufucapiones anomalæ & irregulares, quæ ordinariis & consuetis temporum periodis & terminis non perficiuntur, sed vel minoribus, vel amplioribus; in quibus tempus usitatum coangatur & coarctatur, vel extenditur & ampliatur, l. 2. l. ult. C. de quadr. præscr. tit. C. de annali. except. l. ult. C. de relig. & sumpt. funer.

Talis est ufucapio fisci, qui res quasi caducas, sibi delatas, contra dominum, vel creditorem hypothecarium, quadriennio præscribit, §. fin. Instit. de usucap. l. 2. l. ult. C. de quædr. præscr. qui verò accipit & emit talis res à fisco, statim ipso jure secus est adversus dominum, vel creditorem hypothecarium, l. 1. l. 2. l. 3. Cod. de quadr. præscr. olim secus, l. 13. §. 9. l. 9. de petit. hæred. l. ult. C. si advers. fisci. um.

Contra fisco, possessores rerum vacantium five caducarum, quadriennio, à die caducitatis, l. 1. §. divus. de jur. fisci. res caducas & vacantes, fisco nondum denunciatas, ufucapiunt, d. l. 1. §. divus. l. 18. de usucap. Vide Cujacium de divers. & temp. præscr. cap. 23. & in parat. Cod. de quadr. præscr. Res fisco denunciatas, possessores ufucapit ro. vel 20. annis, l. 18. de usucap. Connan. lib. 3. comm. cap. ult. num. 6. 7. In causa commisi, præscriptio quinquennii locum habet, l. 2. C. de ver. & comm. & in causa status, tit. C. de stat. defunct. post quinquem. Causam à principe habens, post quadriennium molestari non debet, l. bene d. Zenone. C. de quadr. præscr. Gabriel. lib. 5. conclus. 2. tit. de acquir. possess.

In ludo vetito, præscriptio in amissis perficitur deum annis 30. l. ult. Cod. de aleas. Annus jubilæus apud Judæos anno quinquagesimo erat, Levit. c. 25. 11. 13. 14. ufucapio rerum civitatum & principis, 100. annis, l. ult. 20

Cod. de sacros. eccles. quæ non fuit correctæ per auctore. quas actiones. C. d. s. De prescriptione rerum ecclesiarum Romanæ, vide Novell. 9. & Novell. 141. Cujac. lib. 5.

- 21 *obs. s. Usucapio cuius memoria non extet, quæ dicitur, vide Capol. de servis. urb. præd. s. 119. num. 5. Felim. in cap. ad audientiam. num. 28. de præscript. Corv. 2. part. vol. 1. §. 3. num. 7. 8. 9. Cravet. de antiqu. tempor. 4. part. §. absoluta. Adasc. ord. in voc. memoria. & antiquus. de probat. Vide & lib. 2. c. 5. infra. ubi de pluribus speciebus præscriptionis dicemus.*

Sequitur, ut paucis dicamus de usucapione sistenda, quod duobus modis accidit: Uno, quando inceptæ cursus impeditur, ut inchoata non procedat. Altero, quando incepta & completa rescinditur. Illud fit, quando usucapio dormit, vel rumpitur: hoc quando rescinditur.

- 22 *Dormit, quæ prius inchoata, propter certam causam non procedit, sed retardatur, vel propter ætatem pupillorum, l. 3. C. quib. non obicit. long. temp. præscript. propter bellum, l. 6. l. 8. C. d. s. morbum, periculum, defectum iudicis, vel rei, l. sed ut si. ex quib. caus. major. furorem, prodigalitem, l. r. §. ult. l. 3. C. de annal. except. & similes causas, Petr. Gregor. lib. 40. synagm. c. 6. num. 11. 12. & seqq. quibus jus suum quis persequi non potest. Vide infr. cap. 109. Impedimento sublato, tempora conuuantur, l. 3. Cod. quibus non obicit. long. temp. præscript. Balb. part. 1. part. princ. 6. num. 2. 3. 4. 5.*

- 23 *Interruptio possessionis est, qua ejus inceptæ cursus & continuatio rumpitur, vel coepta non durat, l. pen. pro empt. vocatur usurpatio, interpellatio, l. 2. l. 5. de usucap. l. 1. Cod. de long. temp. præscript. interruptio temporis, l. 2. l. 3. Cod. de annal. exception. interrupta usucapio, l. pen. pro donat.*

Interruptio hæc est Naturalis, vel Civilis, l. 5. ubi Bart. de usucap. Donell. d. loc. c. 29.

- 24 *Naturalis interruptio est facti, quo possessio executi & adimitur, d. l. 5. Commun. lib. 5. cap. 14. num. 1. 2. Quomodo hominis, vel naturæ factio possessio amittatur, dicitur infra lib. 2. cap. 11. & 12.*

Incorporalium rerum possessio interruptitur, cessante patientiâ per allatum impedimentum, vel prohibitionem, l. 4. §. si viam. de usucap. quandoque etiam solo usu cessante, l. 32. si adas. de servis. urb. præd. d. l. 4. §. 27. ubi Cujac. in fine.

- 25 *Civilis interruptio est, quæ fit fictione, non reuera, actibus legitimis, l. nemo. 10. C. de adquir. possess. libelli scilicet oblatione, vel litis contestatione, l. pen. & ult. C. de annal. except. Cujac. in l. 2. in fin. pro empt. olim jure veteri fecus, l. 2. §. ult. pro empt. l. 18. post. de rei vind. Litis contestatâ & sententiâ pro possessore latâ, usucapio impletur, l. 2. §. ult. pro empt. ubi Cujacius. victus verò possessor restituit rem, ac si à tempore litis non possedisset, vel usucepisset. Donell. lib. 5. com. cap. 21. Hodie omnis præscriptio, citatione, vel denunciatione interruptitur, l. 1. cum notissimi. l. sicut. Cod. de præscript. 30. vel 40. ann. quæ interruptio interruptens, non alius prodest,*

l. 5. de usucap. l. 2. §. ult. pro empt. Petr. Gregor. lib. 40. s. 4. synagm.

Ab interruptione differt suspensio usucapionis, effectum ejusdem suspendens, l. 1. l. fin. C. de annal. except. l. fin. Cod. in quibus caus. in integ. restit. L. postlaminium. de capt. & positum.

Completa usucapio rescinditur restitutione in integrum, vel possessionis innovatione. Illâ omnis præter 30. vel 40. annorum præscriptione rescinditur, l. omnes. l. sicut. C. de præscript. 30. vel 40. hac, quando cautiones, ex quibus quis possidet, innovantur, d. l. cum notissimi. §. sed ut si. §. ult. & l. pen. C. de præscript. 30. vel 40. annor. Petr. Gregor. lib. 40. synagm. c. 6.

Tituli inferuientes huic capiti, sunt. tit. de usucap. tit. C. de præscript. 30. vel 40. ann. tit. Cod. de long. temp. præscript. tit. Cod. de quadr. præscript. tit. C. de usucap. transf. tit. C. quib. non obicit. long. temp. præscr. tit. C. in quibus caus. in integrum restit. tit. C. de annal. except. tit. C. commun. de usucap. tit. C. in quib. caus. cess. long. temp. præscriptio. tit. C. si aduers. credit. tit. C. ne rei dominic. vel tempor.

Cap. 43. De partibus successionis.

- 1 *Successio quid.*
- 2 *Membra successionis.*
- 3 *Delatio hereditatis & ejus species.*
- 4 *Successor quis.*
- 5 *Delatio universalis quid.*
- 6 *Heres quis.*
- 7 *Necessarius quis, & ejus species.*
- 8 *Suus heres quis, & ejus species.*
- 9 *Hic representat defunctum.*
- 10 *Verè suus quis.*
- 11 *Quasi suus quis.*
- 12 *Spontaneus heres.*
- 13 *Particularis delatio qua.*
- 14 *Delatio fit cum commodis & oneribus suis.*
- 15 *Commoda hereditatis qua.*
- 16 *Commoda anse acquisitionem hereditatis obstringit.*
- 17 *Jus adroscendi.*
- 18 *Incommoda & onera hereditatis.*
- 19 *Onera à defuncto expressa & imposita.*
- 20 *Acceptatio hereditatis quid, & ejus species.*
- 21 *Hereditas fit acceptantis patrimonium.*
- 22 *Vera hereditas agnitio.*
- 23 *Aditio quid.*
- 24 *Crestio quid olim.*
- 25 *Gestio pro herede quid.*
- 26 *Gestio pro herede exempla.*
- 27 *Quasi acceptatio hereditatis.*
- 28 *Jus transmissionis quis habeat.*

HUc usq; de acquisitionis civilis prima specie, usucapione scilicet, dictum est: sequitur de ea quæ fit per successionem. Vide supra cap. 41. in princ.

Successio

1 Successio est, qua hereditas, l. 2. l. 119. l. 138. l. 178. §. 1. de verb. signif. bona, l. verbus 120. de verb. signif. l. 49. l. 83. l. 88. d. s. aut universum jus, l. 2. q. nihil. de verb. signif. l. 52. l. 59. l. 128. §. 1. l. 177. de reg. jur. vel dominium, l. 70. sciendum. §. 2. de verb. sign. quod habuit defunctus, l. 27. l. 21. §. 2. de adquir. hered. tacita, vel expressa ipsius voluntate, l. 70. de verb. sign. Menoch. lib. 4. pref. 27. delatum, acceptanti acquiritur, l. 151. delata. l. 130. de verb. signif. l. 119. l. 120. de reg. jur. Num. cap. 27. & Judic. c. 11. 24. 26. Quandoque continuatio juris defuncti dicitur, l. 30. cum miles. ex quib. caus. major. l. 23. cum. de adquir. poss. §. diutina 12. Instit. de usucap. Donell. lib. 6. com. c. 2. Forster. de success. ab intest. in princ. pauld aliter.

In successione dispicienda sunt membra, & generales adfectiones & species ejusdem: de quibus ordine videbimus.

2 Membra, seu partes successionis sunt duæ: delatio & acceptatio bonorum defuncti, l. 39. l. 64. l. 70. de adquir. hered.

3 Delatio est, qua successori hereditas bonæ defuncti attribuitur & assignantur. Unde jus capiendæ & habendæ hereditatis defuncti, l. 33. de adquir. hered. in princ. & §. 5. Instit. ad SC. Tertull. l. 151. de verb. sign. hoc est, ad successionem vocatio, §. 2. 3. 4. 5. Inst. de bon. possess. No vell. 118. c. 1. 2. 3. qua jus adeundi & potestatem petendi & vindicandæ bona defuncti habet successor, l. 151. delata de verb. sign. l. 2. §. 2. 5. 12. l. 36. de bon. libers. Vel, est designatio & destinatio successoris, in bonis, hereditatæ defuncti, jure facta à defuncto tacite, vel expressè, §. pen. §. 1. 2. 3. 4. 7. 8. Instit. de hered. qua ab intest. l. 7. de bon. damnas. l. 130. l. 151. de verbor. signif. Menoch. lib. 4. pref. 27. & 86. qua bona defuncti, & hereditas ad nos pertinere, nobis obvenire, relicta devoluræ esse dicuntur, l. 70. §. 1. de verb. oblig. l. 7. l. 12. l. 19. C. de jure delib.

4 Successor est, in quem jus, dominiumque defuncti transit, quique ejus jure utitur, l. 39. l. 62. l. 128. §. 1. l. 194. l. 177. l. 175. §. 1. l. 160. §. 2. l. 145. l. 120. de regulis juris l. 24. l. 178. §. 2. de verb. signif. seu qui habet jus successoris, l. 3. servus. de hered. instit. quod tamen ad personalia, quæ cum defuncto extinguuntur, non pertinet, l. 23. quia, solus matr. l. 7. de exceptio.

Delatio est duplex, universalis, vel particularis, arg. §. sed legatariis 11. Instit. de testam. ordin. §. diutina. & seq. Inst. de usucap.

5 Universalis est, qua universa & tota defuncti hereditas, seu universum jus defuncti, successori deferitur, l. fluminum 24. §. 1. de damn. infect. l. 2. §. 1. l. 3. §. 5. de bon. libers. d. l. 39. l. 194. l. 128. §. 1. l. 156. §. 2. de reg. jur. §. ult. Inst. per quas personas cuiq. acquiritur. unde illi deberi dicitur hereditas, l. ult. §. 2. Cod. de codicill. l. 7. §. 2. de curat. furios. l. cum ratio. de bon. damnas. seu qua res per universalitatem transeunt & deferuntur, l. 62. de adquir. rer. dom. §. ult. Instit. per quas personas cuiq. qui successor universalis & hæres vocatur, l. 70. sciendum. l. 65. de verb. signif. Gabriel. conclus. 2. tit. de reg. jur. lib. 6. qui unius personæ vice cum hereditate fungitur, l. 15. si in. l. 22.

heres. de usucap. & juris fictione eidem cum defuncto persona habetur, d. text. l. tr. viria. C. de adq. poss. l. 158. In nihil est. de verb. sign. quem repræsentat, pro ea parte, qua hæres est, l. cum qui. 56. §. 1. de verb. obligat. ejusque jure utitur, l. 5. emptor. C. de hered. vel act. vend. & à veteribus dominis dicebatur, §. ult. & §. 2. Inst. de hered. qual. & diff. l. 11. de lib. & posthum. Dent. c. 19. 1. Galat. c. 4. 1. 2. Cujac. lib. 3. obs. c. 10. Pet. Gregor. lib. 41. c. 1. nu. 5. 6. syntag. Plures hæredes, cohæredes vocantur, l. 80. l. 36. l. 21. l. 39. l. 58. l. 20. §. 4. de adquir. hered. etiam remotiores, l. 194. de reg. jur. l. 70. l. 170. de verb. sign.

Hæres est necessarius, vel non necessarius, seu spontaneus, l. 71. si servus. §. 1. l. 57. l. 7. l. 38. de adquir. hered.

Necessarius est, qui in potestate defuncti constitutus est invitus etiam hæres est, §. necessarii. Inst. de hered. qual. & diff.

Necessarius rursus est absolute & tantum necessarius: vel etiam suus, seu quodam modo necessarius. Necessarius tantum hæres est servus, à defuncto domino, cum libertate institutus hæres, l. 4. Cod. de necess. serv. hered. instit. §. 1. Instit. de hered. qual. & diff.

Suus hæres est, qui tempore mortis & delatæ hereditatis, in potestate & familia defuncti patris existit, §. 1. Instit. de hered. qual. & diff. §. 2. 3. 4. 5. 6. Inst. de hered. qua ab intestat. ut filiusfam. filiafam. nepotes, pronepotes, & §. 1. 2. Instit. de hered. qual. Galat. c. 4. 30. Rom. c. 8. 17. Dent. cap. 21. 17. Menoch. c. 21. 88. Genes. c. 15. 3. 4. 6. 25. 5. cap. 21. 10. Luc. c. 15. 12. Joh. c. 8. 35. qui ex voto parentum, jure naturali, ad successionem vocantur, l. 11. in suis. de lib. & post. tit. C. de suis & legis. hered. & domini, etiam vivente patre, substantiæ paternæ, vocantur, & esse hæredes, non fieri, §. 2. Inst. de hered. qual. & diff. l. 14. de suis & legis. hered. Faber jurispr. d. tit. 2. illas. 3. d. l. 11. in suis. Luc. c. 15. 12. 13. 31. 32. Rom. c. 8. 17. Gen. c. 31. 14. 15. c. 24. 50. 11. 32. 36. Vide Vacom. lib. 3. declarat. c. ult. l. 13. illud. de jure codic. Donell. lib. 7. com. cap. 2. Pinell. in rub. Cod. de bon. mater. part. 2. Myns. com. 3. obs. 39. Faber decad. 3. erro. 1. qui defunctum parentem repræsentant, & cum eo unum patrimonium & familiam habent, l. fin. C. de impub. & alio subst. §. item. Inst. de instit. stip. & à morte parentis dominium hereditatis continuare, d. l. 11. d. l. fin. Joh. cap. 8. 35. l. 30. ex quibus causis major. & hæredes esse suo jure, non fieri dicuntur, l. 19. de jure codicill. l. 12. §. ult. de bonis libers. Vocatur suus hæres, quali sibi ipsi sit successor, ipso jure hæres, §. 3. sui. Instit. de hered. qua ab intest. etiam ignorans & invitus, §. 2. d. l. 12. qui test. fac. poss. Galat. c. 4. Vide Fabr. decad. 3. erro. 1. Donell. lib. 7. com. c. 2. Vide supr. cap. 30. nu. 5.

Suus est verè suus, vel quasi suus.

Verè suus est, qui primum gradum à patre & in succedendo, primas tenet, ut filiusfam. filiafam. etiam posthumus, posthuma, quos in jure luitatis nemo antecedit, §. 6. Instit. de hered. qua ab intest. §. 2. sui. Instit. de hered. qualis. & diff. Posthumus dicitur, qui post humatum patrem moritur, vel posterius natus est, Cujac. lib. 3. obs. c. 4. l. 364. de verb. signif. opiter verò, cuius patres, viro avo, moritur, Fagnus in voce opiter.

lib. 40. l. 4.
ionis, etc. 16
ual. except.
l. 1. in fine.
one in int-
mnis præter
tur, l. 1. cum
o cautiones,
cum testifi-
el. 40. anno.
de usucap. ut
e long. temp.
C. de usucap.
p. præter. ut
C. de annal.
in quib. cum
C. credit. ut C.
SUC-
suis.
in obsequia
ociet.
m.
a specie, ut
de ea que sit
int.
Successio

- 11 Quali suus est, qui nondum revera est suus, in eam-
men causa est, ut suus fieri possit, hoc est, qui potentia,
non actu, suus est; ut sunt nepotes ex filio etiam post-
humum & omnes filii locum tenentes, l. 41. §. 2. de vulg.
subst. §. 3. Inst. de hered. qual. & differ. §. 3. ubi Cujac.
Inst. de hered. qua ab intestat. d. l. 104. de verb. sign. qui
patre remoto, sunt sui & necessarii hæredes, §. 2. Inst.
de hered. qual. & differ. §. posthumorum. §. sui autem. de
hered. qual. & diff. inst.
- 12 Non necessarius, spontaneus hæres, est extraneus,
seu alienus, qui in defuncti potestate tempore mortis
& delatae hereditatis non est, nec invitatus hæres fieri
potest, §. 3. ubi Viglius. Inst. de hered. qual. & differ. l. 6.
l. 85. l. 15. de acqui. hered.
- 13 Particularis delatio est, qua successior non in univer-
sum jus defuncti, sed tantum in rei alicujus dominium
vocatur, l. 24. fluminum. §. 1. de damn. infect. l. 6. de
except. sit. Inst. de sing. reb. per fideicom. relic. qui
non dicitur juris successor, l. 9. §. 1. de adand. §. 11. legata-
riis. Inst. de testam. ordin.
- 14 Hæreditas autem & bona defuncti deferuntur suc-
cessoribus cum suis commodis & incommodis atque
oneribus, l. 2. §. 14. 15. & seqq. de hered. vel act. vend.
l. 193. omnia. & l. hæreditas. de reg. jur. l. 24. l. 138. l. 178.
§. 1. de verb. sign. unde pro domino habetur, & personæ
vice fungitur, l. 31. de hered. instit. l. 15. l. 22. de usu. ap.
semel verò delata & acceptata, desinit esse hæreditas,
§. 3. & 4. Inst. de L. Falcid.
- 15 Commoda hæreditatis & bonorum sunt jus omne
defuncti, ære alieno deducto, l. 39. subsignatum, §. 1.
l. 65. l. 49. l. 83. de verb. sign. §. ult. Inst. de L. Falcid. l. 59.
l. 128. l. 143. l. 177. de reg. jur. jus omne, inquam, domini
& obligationis, l. 1. l. 2. de hered. vel act. vend. Donell.
lib. 15. comm. cap. 11. excepto commodo personali, quod
cum ipsa persona defuncti intermoritur, l. 196. privile-
gia. de reg. jur.
- Commoda ejusmodi, vel olim tempore mortis de-
functi fuerunt, l. 24. de verb. signif. l. 20. de petit. hered.
vel post mortem hereditati, seu bonis defuncti acce-
serunt, d. l. 20. Gabriel. conclus. 10. lib. 4. tit. de fidei. Dan.
Moller. lib. 5. semestr. differ. 28. Ut sunt, quæ ante acqui-
sitionem & acceptationem hereditatis, à tempore mor-
tis accedunt, ut fructus & quævis aliæ accessiones &
emolumenta, l. 178. pecunia. §. 1. de verb. signif. l. 27. l. 43.
l. 47. l. 12. ad SC. Trebell. l. 27. de petit. hered. vel quæ se-
quuntur acceptam hæreditatem & bona, quæ
eaque augment, l. unie. §. 11. Cod. de caduc. toll. ut jus accre-
scendi, d. l. unie. l. 5. de vulgar. l. 3. l. 5. l. 6. de bon. possess.
Duaren. de jure adre. lib. 2. c. 4. quod est jus retinen-
dæ vel nanciscendæ partis ejus successoris, qui in eam-
dem hereditate eodem jure deficit & non concurrit,
vel concurrere desit, l. 1. §. 2. 3. 4. 5. l. 3. de usufr. adre. f.
l. unie. C. quand. non pot. part. petent. adre. cum. §. si ead-
em. 8. Inst. de legat. l. 59. §. ult. de acqui. hered. vel quo
successor ad vacantem portionem alterius cohæredis,
vel successoris deficientis, vocatur ipso jure, sine nova
aditione, l. 1. §. hic ita. §. 11. Cod. de caduc. toll. l. 53. qui ex.

l. si solus. de acqui. hered. quod jus in omni successione
locum habet, d. l. unie. §. 11. 12. 14. tit. C. quand. non pot.
part. Duaren. lib. 2. c. 10. de jure adre. f. Donell. lib. 6.
com. ita ut portio vacans partem qua sitam occupa-
tamque sequatur, eique portioni, non personæ adre-
fcat, l. 80. §. penult. l. 82. l. 83. de acqui. hered. d. l. unie.
l. 10. unde substitutio & surrogatio quædam dicitur,
l. 39. l. 41. §. 1. de vulg. & pupill. subst. Duar. lib. 1. c. 1. de ju-
re adre. f. jus accessionis, accretionis, conjunctionis,
d. l. unie. C. de caduc. toll.

Incommoda & onera hæreditatis & successions 18
sunt æs alienum hæreditarium, onera & gravamina
omnia tacite vel expresse successione imponita, l. 213.
cedere. §. as alienum. l. 24. l. 119. de verb. signif. d. l. unie.
§. 9. Cod. de caduc. toll. aded, ut res cum vitio suo, vel
defuncti mala fide ad hæredem transeat, l. 11. vitia. C.
de adq. poss. l. 1. cum hæres. de divers. & temp. prescrip.
pœnali obligatione excepta, §. 1. Inst. de perpet. & temp.
act. §. 5. Inst. de nox. act. & alia personali personæ cohæ-
rente, l. 8. §. 1. ale. de lib. legat. l. 3. §. ult. quib. mod. usu. fr.
amitt.

Onera expresse à defuncto imposita sunt, quæ jussu 19
& voluntate defuncti expressa successor præstare tene-
tur, d. l. unie. §. 9. confusio sui debiti, l. 1. C. de hered. vel
act. sit. C. de hered. act. Vide lib. 2. cap. 20. & facti defun-
cti approbatio, l. 14. C. de rei vind. Ant. Gabr. conclus. 11.
tit. de verb. sign. lib. 6. ubi ampliat & limitat.

Tacite censentur adjunctæ successor impense fun-
neris & sepulturæ, & alia, l. 1. §. 16. de collat. l. ult. §. 9. C.
de jur. delib. l. ult. C. de edict. D. Adriani tollend. Novell. 1.
Petr. Gregor. lib. 46. synagm. cap. 5. num. 12. 13. 14. uti ve-
tigalia tributa, l. 2. §. 16. de hered. vel act. vend. legatorum
præstatio & similia.

Mobilia alibi reposita, non ut ibidem perpetuò ma-
nerent, annumerantur hereditati loci in quo illa est
sita, l. 19. hæres. §. proinde. de jur. lit. l. 1. l. 2. Cod. de verb.
& rer. sign. Rauchbar. quaest. 17. cui dicuntur cohære-
re, Wefenb. consil. 1. num. 59. volumi 1. Coler part. 1. cap. 3.
num. 230. Idem dicendum de nominibus non annuis
& aliis rebus mobilibus, non de immobilibus bonis &
annuis redditibus, Rauchbar. & Wefenb. d. loc. Geil. lib. 2.
obf. 123.

Hæc de successione delatione: sequitur de acce-
ptione & agnitione delatæ hereditatis: quæ est hære-
ditatis bonorumque defuncti jure delatoium, à sciente
& volente successore purè facta susceptio & vindica-
tio, l. 11. de verb. signif. l. 8. l. 9. l. 12. Cod. de jure deb.
l. 22. l. 23. l. 30. §. 6. 7. 8. 9. l. 85. l. 51. l. 6. D. d. t. vocatur hæ-
reditatis agnatio, admissio, acceptatio, adquisitio, sus-
ceptio, vel petitio, l. 11. si ad pupillum. de auct. tut. l. si
servus 82. l. si duo. l. 25. §. fin. de acqui. hered. l. 1. l. 2. l. 5.
potuit. l. 18. §. 4. C. de jur. delib. l. 3. l. 7. C. qui admitt. ad
bon. poss. l. 25. §. fin. l. 77. l. 1. l. 80. l. 18. de acqui. hered.
postquam agnitionem hereditatis defuncti esse definit,
& sit acceptantis patrimonium, & cum ejus bonis con-
funditur, l. 95. §. 2. de solut. l. sed et si 25. §. 1. de petit. hered.
qui post acceptationem habetur ac si à tempore mortis
defuncti

defuncti successisset, l. 34. l. 35. ad L. Aquil. l. 1. §. veteres. de acquir. possess. l. 128. de regul. jur. l. 54. de adq. hered. & sine traditione dominus efficitur, l. 2. Titio. in fin. de furt. l. 95. §. aditio. de solus. & ad quoscunque hæredes suos transmittit, l. cum in aequi iuris. l. 7. ubi Sicheard. C. de jur. delib. Gomez. var. resolut. lib. 1. cap. 9. & c. 10. Guil. libr. 2. obs. 131. at verò ex solâ apprehensione possessor fit, l. 95. §. aditio. de solus. l. 23. de adq. poss.

Ex quibus præsumptionibus aditio hæreditatis colligatur, vid. apud Menoch. lib. 4. præf. 99. Mascard. concl. 40. & seqq. Mantie. de conjec. ult. vol. libr. 12. tit. 9. & seqq.

Agnitio & acceptatio hæc est vera, vel quasi agnitio.

- 22 Vera est hæredis extuanci, de acceptanda hæreditate contestatio, verbis, vel facto declarata, l. 20. de acquir. hered. ante quam dicitur hæreditas vacans, l. 1. §. 1. & sequentibus si in qui testam. lib. esse iuss. quæ personam defuncti repræsentat, neque ad hæredes transmittitur, l. 15. l. 22. de usucap. l. unie. §. novissimo. C. de caduc. toll. Guil. lib. 2. obs. 131.

Hæc rursum est aditio, vel gestio pro hærede. Donell. lib. 7. com. c. 8. dissentiente Cujac.

- 23 Aditio est agnitio, ex solâ voluntatis declaratione, verbis facta, l. 20. l. 88. de adq. hered. §. ult. Instit. de hered. qual. & diff. l. 3. l. 5. C. de jur. delib. vide Menoch. lib. 4. præf. 99. Traqueu. tract. le mort. saisi le vis. Menoch. de recuper. possess. rones. 1. quæst. 37. num. 393. & sequentibus, quibus verbis fiat, vid. apud Menoch. d. lib. 4. præf. 100. & cas. 496. arb. jud. Mascard. conclus. 41. num. 5. Mantie. lib. 12. tit. 11. Aditio hæc dominium acquirit sine apprehensione possessionis, l. 23. de adq. possess. l. 50. de rei vind. l. 64. de furt. l. 80. de legat. 2. Guil. libr. 2. obs. 229. Tirac. & Menoch. d. loc. & quando fit ex decreto & ex deliberatione præfinita à defuncto de agnoscenda hæreditate, vocatur cretio, Ul. 1. au. tit. 22. l. 1. si qui 13.
- 24 l. 9. l. 20. de adq. hered. quæ cretio olim solemnia quædam habebat, de quibus Ulpian. d. s. 22. §. 26. & sequentibus, ubi Gothofred. & Duaren. lib. 1. dispus. cap. 21. Donell. lib. 7. com. c. 8. Ravard, de anti. prud. c. 8. Cujac. lib. 7. obs. c. 18.

- 25 Gestio pro hærede, est agnitio hæreditatis, bonorum defuncti, reipsâ & facto declarata, quod hæres tanquam hæres, suoque jure & nomine facit, nec extra nomen hæredis facere potest, l. 20. pro hærede. l. 88. de adq. hered. Donell. d. cap. 8. Pet. Gregor. lib. 46. c. 4. synt. Menoch. lib. 4. præf. 101. Faber errore 6. decad. 3.

- 26 Facta verò gestio pro hærede sunt præparatoria vel principalia. Illa sunt necessaria ad aditionem, eamque indicant, Menoch. lib. 4. præf. 102. num. 9. & seqq. hæc verò inducunt & probant aditionem, Menoch. d. loc. num. 27. & seqq. Dubia facta, quæ quis facere potest, tanquam hæres, vel non ut hæres, non semper aditionem probant, Menoch. d. loc. num. 70. & seqq. Actus importantes & arguentes aditionem, referi Menoch. d. præf. 101. & præf. 103. & seqq. & Mascard. concl. 43. 44. 45. & seqq. & conclus. 1183. Mantie. lib. 12. tit. 2. de

conject. ult. vol. Fachina. lib. 6. cap. 51. 52. & seqq. illustr. consrov.

Quasi-acceptatio & agnitio hæreditatis est immixta, continuatio, scilicet juris defuncti in suo hærede, quâ ipso ignoranti etiam & invito, l. cum quidam 30. §. suum 6. de adq. hered. §. sui. Inst. de hered. qua ab intest. l. 11. de lib. & posthum. hered. sine ullâ aditione, aut gestione pro hærede, defuncti hæreditas adquiritur ipso jure, §. 2. Inst. de hered. qual. & diff. d. l. 11. de lib. & posthum. l. 7. l. 13. C. de jure delib. unde suus hæres, non fieri, sed existere hæres dicitur, l. ult. §. fin. verò. de curat. furios. Hotom. lib. 9. obs. c. 10. d. l. 11. de lib. & posthum. atque dominus & successor esse, non designatus, d. l. 11. Gal. c. 3. in fin. & c. 4. 7. quod jus sui hæredis, ille etiam, non aditâ hæreditate, ad quosvis suos hæredes transmittit, l. cum 19. l. 7. l. 3. C. de jur. delib. Novell. 158. l. unie. §. in novissimo. C. de caduc. toll. quod jus transmissionis postea Justinianus ad liberos alios produxit, & ad omnes descendentes defuncti, l. 2. C. de his qui ant. apert. tab. d. l. un. §. 5. 23. Novell. 118. c. 2. c. 3. non ad collaterales, l. 7. quoniam. ubi Sicheard. C. de jure delib. Guiliel. Benedic. ad c. Rymnusius. ad verb. mortuo itaque. n. 118. 152. 72. de sebam. Pet. Greg. libr. 46. c. 2. num. 20. 21. syntagm. Suus hæres hodie etiam abstentionis habet beneficium, l. ult. C. de repud. vel abst. hered.

Hujus loci sunt tit. de acquir. hæred. tit. de suis & legit. hæred. tit. Inst. de hæred. qual. & differ.

Cap. 44. De beneficiis successoribus competentibus.

- 1 Beneficia deliberandi heredi competentia ante aditionem.
- 2 Jure novo hac non petitur, sed conceditur.
- 3 Transmittitur ad heredes.
- 4 Refusatio hereditatis quid.
- 5 Verbis facta.
- 6 Reipsâ facta.
- 7 Absentio sui heredis.
- 8 Separatio bonorum.
- 9 Omissio hereditatis.
- 10 Post agnitam hereditatem tria beneficia competent.
- 11 Inventarium bonorum quid.
- 12 Omissionis poena.
- 13 Beneficia inventarii sex.
- 14 Collatio bonorum quid.
- 15 Qui conferre teneantur.
- 16 Sui & emancipati.
- 17 Ascendentes collaterales & extranei non conferunt.
- 18 Qua sint conferenda.
- 19 Excepta de regula.
- 20 Que non veniant in collationem.
- 21 Forma conferendi.
- 22 Jus adcrendi quid.
- 23 Quando dicatur deficere successor.

- 24 Deficientium partes invitum cum onere accipit.
 25 Plus pro hereditariis portionibus adquiretur.
 26 Quando pro numero personarum singulis adfcescit, & quando pluribus, sanquam uni persona.

Adhuc partes successione fuerunt: sequitur de communibus illius adfectionib. quæ constitunt in beneficiis, quibusvis successoribus datis & concessis, etiam suis hæredibus, l. 57. de adq. hered. l. 7. nit. l. 5. de jur. delib. l. ult. C. d. t.

Ejusmodi beneficia competunt successoribus ante agnitionem hæreditatis bonorumve defuncti, vel post eam agnitam.

I Ante agnitam hæreditatem & bona habent beneficium deliberandi, & beneficium repudiandi hæreditatem & bona delata.

Beneficium deliberandi competit singulis hæredibus, quo petentes à principe, vel prætorè, l. 1. l. 2. de jur. delib. l. ult. C. d. t. impetrant tempus certum de adeunda hæreditate sibi delatâ, à morte defuncti cedens, quo deliberant, an adire interim, vel repudiare velint, l. 1. §. 2. de jur. delib. Menoch. libr. 2. arb. cas. 1. qui ibidem tempus hoc arbitrarium dicit, quod modò ampliari, modò contractari possit, quod sæpius etiam dari potest, l. 10. si plures.

2 res. de jur. delib. Jure novo hodie non petitur, sed conceditur ex lege tempus annum, vel 9, mensium, l. ult. Cod. de jur. delib. & durante illo tempore, alienatio quarundam rerum datur, & curator constituitur, d. l. ult. l. 1. de curas. bon. dand. l. 9. filius. de jur. delib. quo tempore lege constituto effluxo, hæres habetur ac si adisset, l. 19. l. 7. quoniam. C. de jur. delib. Guil. lib. 2. observ. 131.

3 Jus verò deliberandi & adeundi competens & inceptum, etiam ad hæredes quòsvis transmittitur, l. 19. l. 3. l. 7. ubi Sichard. C. de jure delib. Pet. Gregor. libr. 46. c. 2. s. ynt. Intrigliol. de subst. cens. 3. quest. 27. & seqq. Donell. lib. 7. com. c. 4. Guil. libr. 2. obs. 131.

Alterum beneficium ante aditionem competens, est repudiatio hæreditatis, aditione contraria.

4 Est verò illa recusatio delatæ hæreditatis, vel bonorum defuncti, quoquo modo, verbis vel reipsâ, factòve ab illo, qui de jure suo certus est, quiq; agnoscere poterat, facta, l. 95. l. 4. l. 1. is qui. & seqq. l. 23. l. 18. is possit. de adq. hered. vocatur recusatio, repudiatio, renuntiatio, abstentio, iis. C. de repud. vel abstin. hered. l. 19. C. de jur. delib. l. 95. l. 21. l. 23. de adq. hered. Quibus verbis fiat, vide apud Menoch. lib. 4. præsumpt. 102. Pro parte agnoscere, & pro parte repudiare nemo potest, l. 1. l. 2. l. 71. §. 4. 5. de adq. hered. & semel factus hæres non desinit esse hæres, §. extraneis. Instis. de hered. qual. & diff.

5 Repudiatio fit verbis, vel reipsâ. Verbis, quando expressè quis de sua voluntate, verbis ad significandam repudiationem aptis, contestatur, & se nolle adire declarat, vide Menoch. lib. 4. præsumpt. 102. Mascard. conclus. 833. Mantie. de concess. ult. vol. lib. 12. tit. 14. Fachin. lib. 6. c. 49.

6 Reipsâ repudiatio fit, quando quis permittit & pa-

titur alium occupare hæreditatem sibi delatam, l. 95. recusari. de adq. hered. res magni momenti negligit, sibi à possessore solvi non cupit, vel intra tempus deliberandi constitutum, non acceptat, Menoch. d. loc. m. 13. & seqq. quamvis hodie tempus deliberandi effluxo, habeatur quis, ac si adisset, l. 19. l. quoniam. C. de jur. delib. nisi tempus à giudice assignatum, præverit, l. ult. §. pen. l. 3. C. de jur. delib. vid. Menoch. d. loco. m. 5. & seqq. & præsumpt. 104. n. 19. & seqq.

In suo hærede repudiatio dicitur abstentio, l. 2. und. 7 legitimi. l. fin. C. de repud. hered. qui se non immiscere dicitur, §. 2. Instis. de hered. qual. & diff. l. 11. l. 38. l. 41. l. 47. l. 44. l. 71. l. 20. de adq. hered. Faber decad. 3. error. 1. & 4. licet confusum jus, etiam post abstentionem reuincat, l. si qui 12. l. 57. §. 1. de adq. hered. & post immisionem abstentio locum habeat, l. ult. C. de repud. vel abst. hered. l. 44. l. 42. l. 40. de adq. hered.

Abstentio similis est separatio bonorum, quæ servus hæres necessarius patroni sui defuncti bona, quæ nondum attigit, à suis separari & dividi petit, l. 1. §. ult. de separat. quam etiam cæteri hæredes habent, ne creditores eorum, cum defuncti creditoribus concurrentes, hæreditaria bona minuant, & ne creditorum defuncti conditio, per concursum creditorum hæredis, deterior fiat, l. 1. de separat. Donell. libr. 23. c. 15. Faber decad. 2. error. 2. de error. prag. de quare insi. libr. 2. de solus. c. 14. Fieri verò separatio debet, re integrâ, d. l. 1. §. 10. 11. 12. intra quinquennium à morte defuncti, d. l. 1. §. 13.

Omissio hæreditatis, sive bonorum relictorum, est, 9 non petitio illorum intra tempus legitimum, l. 1. Cod. quand. non pot. part. l. 24. l. 59. l. 60. l. 69. l. 75. de adq. hered. Donellus putat, omissionem pro quavis repudiatione accipi, l. 9. §. 2. l. 14. de liber. & post hunc. s. de adq. vel omisi. hered.

Post agnitam hæreditatem, vel bona, successores agnoscences, habent tria beneficia: inventarium, collationis, & juris adrecedendi, §. pen. Instis. de hered. qual. & diff. Menoch. lib. 4. præf. 101. num. 94. & seqq. Mascard. conclus. 48. Marantia in l. is possit. nu. 20. de adq. hered. Faber decad. 2. error. 6. & 7. Cachera. decis. 147.

I I Inventarium est descriptio rerum hæreditarium, quas defunctus tempore mortis habuit intra 30. dies à delatâ & agnitâ hæreditate, l. ult. §. 2. C. de jure delib. Fachin. lib. 4. c. 35. Mascard. conclus. 48. Menoch. libr. 4. præf. 1. Cachera. decis. 147. publicâ autoritate, præsentè tabulario & testibus, citatis ad eam rem creditoribus defuncti, quorum interest, incepta, & intra 60. dies, vel intra annum à morte defuncti, si bona hæreditaria dispersa sunt, numerandum, vel tempus arbitrarium, Menoch. libr. 2. arb. quest. cas. 1. absoluta, & hæredis, vel alterius tabularii subscriptione confirmata, & juramento ab eodem hærede interposito de bonâ fide possessis bonis defuncti, quodque nihil subtraxerit ex iis, vel auferri curaverit, l. ult. ubi Sichard. C. de jur. delib. Faber error. 6. decad. 2. Roland. à Valle consil. 73. vol. 2. Pet. Frid. lib. 2. c. 9. de mandas. Mascard. in voca inventarium. de probas. conclus. 939. vocatur etiam reposito-

peritorum; *δωρεάς, ἀναγνώρις*, synopsis rerum hæreditariarum.

12 Hæres, qui sciens, prudens, res aliquas in inventario omisit, nec postea adjecit, in duplum rei omissæ tenetur, *d.l. ult. §. licentia. Cod. de jur. Fachinæus libr. 4. cap. 37.* putat hunc indignum esse beneficio inventarii, *per d.l. ult. §. fin autem. §. est. idem lib. 6. cap. 24. c. pnt. illust.*

13 Inventarium hoc confectum, hæredibus tribuit securitatem, ne ex hæreditate defuncti damnum incurant in re propria, ideoque sex beneficia complectitur: 1. ut hæres ultra vires hæreditatis creditoribus defuncti non teneatur, *d.l. ult. §. 4.* contra jus vetus, *l. que dotis 33. D. solus. mar.* nec damnus ex interitu rerum hæreditariam sentiat, *d.l. ult. §. est. prefatum. Novell. 1. §. hinc nobis. Fachin. lib. 6. c. 30.* 2. ut primo cuique creditori venienti satisfacere bonâ fide possit, etiam quibuscumque bonis hæreditatis in solutum datis, *d.l. ult. §. donec. §. 4. ubi Gothofred. Myns. in §. pen. Instit. de her. qual. & diff. Fachin. lib. 4. c. 39.* distinguit, *§. lib. 6. c. 27.* 3. ut pendente confectioe inventarii, à defuncti creditoribus molestari & conveniri nequeat, quamvis ipse alios convenire possit, *Pet. Gregor. synag. c. 21. libr. 40. per d.l. ult. §. donec. Fach. d. c. 27.* de quavis actione intelligit, *Guid. Pap. decif. 572. Jason. in d.l. ult. 4.* Si hæreditas non sit solvendo, hoc creditorum sit damnus, *d.l. ult. §. 9.* 5. Hæres etiam, quod sibi debetur à defuncto, non confundit cum hæreditate, sed sibi salvum retinet, *d.l. ult. §. 9.* dissentit Faber *decad. 2. error. 4.* quod jure communi secus est, *l. Siculum 95. §. solutio. de solus. Pet. Greg. d. loc. c. 3. nu. 18. 19. 20. Cravett. consil. 144. nu. 7. Fach. lib. 6. cap. 33. illust. cont.* 6. Sumptus factos pro defensione hæreditatis & inventarii confectioe deducit, *d.l. ult. §. 9. Fachin. cap. 29. d. lib. 6.* ubi ad contraria respondet. Ob omissam verò inventarii confectioem, hæres in solidum tenetur, etiam ultra vires hæreditatis, *d.l. ult. Novell. 1.* quamvis legitimam hæres propterea non amittat, *Geil. lib. 2. obs. 138. Fachin. libr. 4. cap. 34. Mynscent. 3. obs. 60.* neq; Trebellanicam, *Fachin. d. loc. c. 38. Geil. & Myns. d. locie.*

14 Collatio bonorum, est acceptorum à defuncto parte bonorum profectitiorum, *l. fin. l. illam. l. 4. Cod. de collat. & fructuum in adventitiis, l. 17. l. 19. l. pen. C. d. s.* contributo & communicatio, ad æqualitatem inter cohæredes introducendam permessa, *l. 20. l. pen. Cod. de collat.* ne incommodo alterius intervenitu, cohæres afficiatur, *l. 1. §. 5. de collat.* Vocatur collationis commodum, *l. 1. si quis. de collat. l. 3. l. 9. d. 1.* confusio bonorum paternorum & propriorum, *l. 8. foror. C. de collat.* onus collationis, commixtio, *d. l. 19. C. de collat.* Cujacius definit, quòd sit confusio bonorum propriorum cum paternis, ut successorii ferant contingentem portionem, tam ex propriis, quam paternis, quæ bona aliàs nisi data fuissent à patre, facta essent hæreditaria, *Novell. 18. c. 3. 6. Novell. 78. c. 8.*

In hac considerantur 1. qui conferre teneantur. 2. quæ conferant. 3. & quomodo conferant.

Conferre teneantur, qui expressè jubentur, nimirum 1. descendentes inter se invicem succedentes ascendentibus, *l. 1. §. 2. 4. l. 3. §. 2. 3. 4. de collat. l. 19. l. 20. l. ult. C. de collat.* tribus requisitis concurrentibus: 1. ut successuri sint descendentes liberi defuncti, qui ut descendentes, non ut cognati, succedere velint, *l. 1. §. sed videndum de success. edit.* 2. ut sint in primo gradu, vel ejus locum obtineant, alio eis non præcedente. 3. ut pari titulo universali, uti cohæredes succedant, *l. 10. l. filiam 16. C. de collat.* Hodie etiam inter succedentes, ex diversis titulis, jus collationis locum habere, rectè putat *Pet. Greg. synagm. lib. 4. c. 8. nu. 29. per l. 17. ut liberis. Auth. ex testam. 10. C. de collat. l. fin. C. com. utrimq;* aliud jure veteri, *l. 6. l. 7. de collat. dot. l. 1. §. 1. l. 10. de collat.*

Nec refert, an descendentes sint omnes sui, vel 1. 6 omnes emancipati, vel sui & emancipati, *l. 4. l. s. l. 13. l. 17. l. fin. l. si emancipati. C. de collatio. nati, sive posthumi, l. 2. l. ult. de collat. l. 11. l. 14. C. d. s. Fachin. libr. 5. c. 77. & seqq. illust. cont.* Jus vetus hic distinguebat, *vid. l. 2. §. 4. & seqq. l. 3. l. 4. l. 9. de collat. l. 1. & 10. tit. de conjung. cum emancip. liberis ejus. vid. Cujac. lib. 18. obs. cap. 18. & lib. 17. c. 3. & lib. 3. obs. 39.* conferunt verò descendentes ex testamento, vel ab intestato succedentes, *Novell. 18. c. 6. Auth. ex testamento. l. 9. l. 17. l. 20. C. de collat.* olim secus, *l. si filius 1. §. 8. de dot. collat. Pet. Gregor. d. loc. c. 8* & jus collationis semel acquisitum, descendentes ad hæredes transferunt, tam activè, quam passivè, *l. 14. si maribus. C. de collat. l. 1. §. ibidem de collat. bon. Cæteri, nimirum ascendentes, collaterales, vel extranei hæredes, hoc jure collationis non utuntur, l. fin. C. com. utrimq; jud. neque quando filius cum extraneo succedit, d. l. fin. vel ex titulo non universali, conjuncto, *Pet. Greg. d. loc. c. 8. nu. 24. 25.**

Conferenda sunt ea, quæ impurantur in legitimam, 1. 8 *l. 20. §. pen. C. de collat.* quæque sunt profectitia, hoc est, quæ ab illis, de quorum hæreditate agitur, proveniunt, *l. 4. l. 17. l. 19. C. de collat. Novell. 18. c. 6.* & tempore mortis defuncti reperiuntur, non quæ postea adquiruntur, *l. 6. l. 13. l. 15. C. de collat. l. 1. §. 17. 19. D. d. s. addo Cujac. lib. 3. obs. 34. & c. 39. lib. 17. c. 3.* uti est de profectitia, donatio propter nuptias, quando de successione ejus agitur, qui dedit, *l. 2. l. 3. l. 4. l. 5. l. 17. l. 12. l. pen. & ult. C. de collat. l. 1. de collat. dot. Fachina. libr. 5. c. 77. & seq. illust. controvers. item fructus bonorum adventitiorum sunt conferendi, l. 6. cum. C. de bon. qua lib. l. 5. §. ult. de dot. collat. Jason. in auth. ex testamento. Cod. de collat. & donatio simplex filio à patre facta, *l. si quando. §. illud. §. generaliter. Cod. de inoff. test. l. pen. C. de collat. Fachina. lib. 6. c. 64. illust. cont.**

In dote & donatione propter nuptias, quosdam casus excipio: 1. quando pater non voluit conferri, *Novell. 18. §. 6. illud. Auth. ex testamento. Cod. de collat.* olim secus, *l. 7. filiam. l. 1. C. de collat.* 2. quando filia dote contenta, à successione paternâ abstineret, *l. 2. p. sum. C. de collat. Roland. à Vallo consil. 11. vol. 1. Hosom. consil. 1. 3. quando donatio simplex in mortem esset collata, l. 13. l. 17. l. pen. C. de collat. Cujac. lib. 3. obs. c. 20. c. 29.*

quæ nec in legitimam imputatur, *l. si quando. §. & graviter. C. de inoff. test.*

In fructibus adventitorum bonorum conferendis, excipio dotis fructus, *l. dotis 5. C. de collat. arg. l. pro emaribus. C. de jur. dot.* Quid de lucro, quod filius ex tradita sibi à patre pecunia adquisivit, *l. 6. ubi Gloss. & Bartol. C. de bon. qua. lib. Pat. Greg. lib. 4.6. fyns. c. 8. nu. 19. 20.* qui conferendum existimant.

- 20 In collationem non veniunt, quæ præcipua habet filius, in quibus parens vivus nihil juris habere potuisset, *l. ult. C. de collat.* ut sunt 1. adventitia bona descendendum, *d. l. ult. ubi Gothoff. Fachin. libr. 6. c. 65. consr. olim secus, l. 1. l. 2. l. 6. de collat.* 2. Cæstrafia bona, vel quasi-cæstrafia, *l. 53. si fratres. §. idem. pro soc. l. 1. §. 15. §. 22. de collat. l. 1. de cast. pecul. l. 3. C. de cast. pecul.* 3. Sumptus & libri in studia filii facti, *l. qua pater 5. ubi Costal. & Dd. fam. hercisc. Hart. Pistor. lib. 1. qua. 19. Wesebec. consil. 80. pars. 2. Tiraguell. de jure primigen. qua. 4. Menoch. lib. 2. arb. cas. 131. Cravett. consil. 125. Bartol. in l. nec castrense. de collat.* vel sumptus à filio facti, non ultra modum probabilem & bene collocati, *l. 7. item. §. 13. ad Sc. Macedon. l. 1. §. 23. l. 2. §. 2. de collat. Jason. in aush. quod locum. C. de collat. ubi & Bartol.* Sic & sumptus facti in dignitatem filii, non conferuntur, *Petrus Greg. lib. 46. c. 8. & lib. 44. cap. 6. num. 46. 47. 48. per l. 1. §. 16. de collat. l. si uni 20. §. 6. fam. hercisc. l. omnimodo. §. imputari. C. de inoff. testam. 4.* Non conferuntur post mortem patris quaesita, *l. 6. ea. l. 13. l. 20. l. 15. C. de collat.* 5. Quæ pietatis intuitu, animo donandi liberis sunt data, *l. Nefennius 34. de negot. gest. l. 11. l. 12. l. 13. l. 15. C. de negot. gest.* 6. Quæ pater prohibuit conferri, *Novell. 18. c. 6. aush. ex testam. C. de collat.* 7. Nec conferuntur prælegata, *l. 10. l. 16. C. de collat. l. pen. D. d. 1.* 8. Nec donatio remuneratoria filio à parente facta, vel ob causam, *Jason. & Gloss. in l. si donatio. de collat. Chaffan. in consuet. Burg. §. 5. des successions. nu. 49. & seq.*

- 21 Forma conferendi consistit in ipso facto conferendi, vel in cautione præstanda de conferendo vel defendendo, *l. 2. C. de collat. l. 1. §. 9. 10. 11. 12. l. 2. §. 1. & ult. D. de collat. deducto prius à bonis conferendis descendentis, æte alieno, boni viri arbitrato, l. 6. ea. C. de collat. l. 2. §. 2. l. 5. D. od.*

Facto ipso fit collatio, quando initur ratio collationis de quantitate conferendorum & accipiendorum, *d. l. 1. §. 12. de collat.* dum ex cohæredibus quidam plus, quidam minus accipiunt ex hæreditate defuncti, collatione facta acceptorum, delegatorum, compensatorum, retentorum, *l. 5. dotis. l. 2. l. 8. l. 15. C. de collat. l. 1. §. 12. & seqq. D. od.*

Cautione fit collatio, interpositâ stipulatione de bonis conferendis, *l. 1. §. 7. de dot. collat.* sive in totum collatio facta non est, sive in partem facta est, *l. 5. §. 2. 3. de collat.* Conferre nolens, ad successionem non admittitur, vel ad collationem cogitur, *l. 1. §. 8. 10. l. 3. de collation.*

- 22 Tertium beneficium, hæreditatem delatam adefuntibus competens, est jus adrelescendi, quo portio co-

hæredis, vel socii successoris, agnoscentis & adefuntis *§. servus 2. Inst. de hered. inst. l. 31. in fin. D. d. s. pars, l. ca portio vacans alterius cohæredis deficientis, repudiantis, vel agnoscere non valentis, l. 3. §. ult. l. 5. de bon. possess. usufructu excepto, l. 20. interduum. de usufruct. adrelescend. Donell. lib. 7. com. c. 12. & lib. 10. c. 23. Cujac. lib. 8. obs. c. 35. jure adrelescendi defertur: imò invitæ & ignorantis, *l. 37. cum. de hered. inst. portio occupatæ ipso jure, sine novâ aliâ additione, statim acquiritur, l. 13. §. 2. & seqq. de hered. inst. l. unie. §. 10. 11. C. de caduc. tollend. l. unie. C. quando non per. pars. pes. adrelesc. l. 53. §. 1. l. 59. l. 67. de adquir. hered. Duaren. lib. 2. cap. 1. de jure adrelesc.* Jus igitur adrelescendi hic est, quo successor defuncti, ad portionem vacantem successoris re conjuncti, deficientis, vocatur: vel, quo portio non agnita, vacans, vel defecta, portioni agnitæ occupatæ, aut personæ habenti portionem accedit, vel communicatur, *d. l. unie. §. 10. & seqq. C. de caduc. toll. 118. C. quand. non petens. pari.* Vocari potest tacita quædam substitutio & surrogatio ab homine, vel lege facta ei, qui non adit, ne defunctorum voluntates irritæ fierent, & simul quis restatus in quibusdam, & in quibusdam non testatus decederet, *Jason. in l. re conjuncti nu. 34. de legat. 3. Duaren. lib. 1. c. 2. de jur. adrelesc. Menoch. lib. 4. præf. 86.**

Deficere successor dicitur, qui repudiavit ante additionem, vel qui facto, vel jure impeditus, adire non potuit, *l. 61. l. 53. de adq. hered. l. unie. §. 4. 11. 12. C. de caduc. tollend. vel transmittere, l. 19. C. de jur. delib. aut, qui ab aditâ hæreditate, vel bonis se abstulit, l. 61. l. 57. de adq. hered. vel, qui pro non scripto habetur, vel cujus portio caduca est facta, *d. l. unie. §. 4. & seqq.* tum enim successio ad proximè sequentem gradum successorum, ex eodem, non diverso jure adefuntium, devolvitur, *tit. de adit. success.**

In hoc jure adrelescendi, aut unus tantum ex pluribus successoribus agnovit suam portionem, cæteris deficientibus: aut plures suas portiones agnovissent. Priori casu, deficientium partes, etiam invitus cum onere accipit, imò etiam ignorans, ipso jure, sine novâ additione, *l. 2. l. 31. l. 55. l. 38. l. 59. l. pen. l. ult. de adquir. hered. d. l. unie. §. 10. Duaren. lib. 1. cap. 3. lib. 2. cap. 2. de jure adrelesc.* Suo hæredite abstinente, & post eam abstentionem alio acceptante, quid juris sit, *vide Duar. lib. 2. cap. 1. de jure accre. Donell. lib. 7. com. c. 12. Pat. Gregor. lib. 46. c. 11.*

Posteriori casu, quando plures agnovissent, tum 2 5 portio deficiens, omnibus agnoscentibus suas portiones, adrelescit, pro hæreditariis portionibus, *d. l. unie. §. 10. 11. C. de caduc. toll. Duaren. lib. 2. c. 3. de jure adrelesc.*

Observandum tamen hic, quòd quandoque conjunctim pluribus, quos lex, vel defunctus uno complexo conjunxit, pro hæreditariâ portione, ac si una persona esset, adrelescat, quandoque pro numero personarum, singulis personis, *l. 11. l. 13. de hered. inst. l. 34. de legat. 1. vide Donell. lib. 7. com. c. 23.* Ad contrarias leges conciliandas, *vide Donell. d. l. 6. c. 12. Duaren. lib. 2. c. 2. de jur. adrelesc.*

Hujus loci sunt tit. de jure delib. D. & C. tit. C. de repud. vel abstin. hæred. & tit. de acquir. vel repud. hæred. tit. C. de caduc. toll. tit. Cod. quand. non pet. part. tit. de collat. D. & C. tit. de collat. dot. tit. de conjungend. cum emancipat. liber. tit. de usufr. ad crescend.

Cap. 45. De factione testamenti activâ.

- 1 Species successionis qua.
- 2 Successio civilis quid.
- 3 Species civilis successionis.
- 4 Successio testamentaria quid.
- 5 Testamentum quid.
- 6 Varia appellationes successionis testamentaria.
- 7 Qua in testamento consideranda sint.
- 8 Membra testamenti qua.
- 9 Testamenti factio activa qua.
- 10 Quibus hac concessa.
- 11 Naturâ prohibiti condere testamentum.
- 12 Ob defectum animi.
- 13 Ob defectum corporis.
- 14 Læge prohibiti, testari & qui.
- 15 Testatoris conditio quo tempore spectanda.
- 16 Qua consideranda in factione testamenti activa.
- 17 Verba testatoris sequenda, & quousq;?
- 18 Verba illius quomodo accipienda.
- 19 Testamentum nuncupativum, vel scriptum.
- 20 Verba qualia & cuius idiomatis.
- 21 Forma contestationis & dispositionis.
- 22 Plures successores designati.
- 23 Conjuncti plures successores qui.
- 24 Conjuncti verbis, *re*, vel *verbis & re simul*, quoniam.
- 25 Conjuncti habent jus dividendi, & concurrunt.
- 26 Jus ad crescendi quid.
- 27 Prima regula juris ad crescendi.
- 28 Secunda regula.
- 29 Tertia regula.
- 30 Portio deficiens ad crescit cum suo onere.
- 31 Conditio apposita implenda est.
- 32 Conditio qua suâ naturâ inest, non facit conditionalem dispositionem.
- 33 Jus implendi conditionem, non transmittitur.
- 34 Conditio quando dicitur impleta.
- 35 Cautio Mutiana.
- 36 Positus in conditione, an in dispositione.
- 37 Conditio impossibilis turpis, juratoria.
- 38 Conditiones, inutillem reddentes designationem, tres.
- 39 In dubio quando parva, vel conditionalis dispositio.
- 40 Error testatoris & incogitantia.
- 41 Falsa causa adjecta.
- 42 Incogitantia testatoris.

Successionis generales adfectiones hucusq; sunt explicatæ: sequuntur ejusdem species: vide *suprà* c. 43. num. 12.

Species successionis sunt duæ. Est enim quædam i successio civilis, quædam prætorica, in princ. *Instit. de bon. possess. l. 1. §. ult. de mun. & honorib. l. 1. l. 3. Cod. de secund. nupt. §. præterea 10. Inst. de fideicom. hæred.*

Civilis est, quæ ex legibus, senatusconsultis, constitutionibus principum, vel plebiscitis defertur, §. 1. *Instit. de hæred. que ab intest. & in princ. Instit. de legat. agnat. success. §. 1. 2. 3. 4. Inst. de testam. ordin. l. 1. de petit. hæred. l. 3. d. s. l. 130. de verb. signif. Ravard. ad 12. tabb. leges. c. 3. Cujac. in l. 1. qui test. fac. poss.*

Civilis successio rursus testamentaria est, vel legitima, i. legitima s. de petit. hæred. §. ult. *Instit. per quas personas. l. 8. §. 1. 2. de jur. codicill. l. 39. l. 77. l. 70. l. 93. de acquirend. hæred. hoc est, testata, vel intestata, l. 17. ut liberis. C. de collat. arg. l. jus nostrum 7. de regul. jur. & tit. si quis omissa caus. test. ab intest. l. 16. non est. C. de testam. l. 9. de legat. 3.*

Successio testamentaria est, quæ ex defuncti testamento competit, & defertur successoribus à testatore designato. Hujus causa semper prior est, & successionem ab intestato excludit, l. 39. *quamdiu. de regul. jur. l. 70. l. 39. de acquir. hæred. l. 2. l. 4. l. 5. C. und. legit. l. 1. si tab. test. ext. vide Petrum Gregorium lib. 42. cap. 1. syn-tagm.*

Testamentum (a) est rectè (b) & ritè (c) facta summa contestatio (d) de bonis & hereditate sua (e), & de eo quod quis post mortem suam fieri cupit (f), morte testatoris (g) & successoris additione (h) confirmata, hoc est, de futura delatione & acceptatione bonorum suorum actus (i).

¶ a) quam vocem hic latè accipio, *argum. l. 2. §. 2. l. pen. testam. quemad. aperiant. aliàs specialiter accipitur pro solemnî testamento, l. 13. non. l. 28. §. 1. C. de testam. l. 5. qui testam. fac. poss. tit. Instit. de testam. ordin. Latè quoq; Menoch. libr. 4. presump. 3. num. 6. 7. 8. per alleg. ibidem accepit, & Castrensis in l. proximè. de his qui in testam. delens. Gloss. & Bald. in l. 1. de testam. ¶ b) in princ. *Instit. de exhæred. liber. l. si quis 115. §. 3. l. 15. de legat. l. 1. l. 7. l. 10. l. 11. 12. C. de testam. ¶ c) secundùm leges, l. 4. si queramus. l. 3. qui testam. fac. poss. §. 3. & seqq. *Instit. de testam. ord. Roland. à Valle consil. 36. v. lum. 1. ¶ d) l. 20. qui. §. 8. qui testam. fac. poss. §. penult. 13. *Instit. de testam. ord. l. 2. de nauis. fœnor. l. hac consultissima. l. in omnibus. C. de testam. quæ dicitur ita, quòd cum aliis adhibitis, vel coram aliis est facta. ¶ e) §. hereditas. cum seqq. *Instit. de hæred. instit. l. 15. l. 26. C. de testam. l. 1. ad L. Falcid. l. 120. de verborum signif. Genes. cap. 21. cap. 25. cap. 48. c. 49. ¶ f) l. 1. l. 20. §. ult. qui testam. fac. poss. Hebr. cap. 9. 16. 17. Galat. c. 3. 15. ¶ g) l. cum hic 32. §. 2. 3. 4. de donat. inter vir. & ux. l. 4. de adm. legat. Hebr. d. c. 9. 16. Galat. d. c. 3. 15. l. ult. de mort. caus. donat. Ratio est ex l. 2. §. 2. de vulg. substit. l. 1. §. 21. de collat. bon. l. ult. C. de pact. ¶ h) l. si servum 18. de stipul. serv. ¶ i) §. pen. & ult. *Instit. de testam. ordin. l. 21. Cod. de testam.******

Hæc testamentaria successio variè à Jcicis appellatur, modò ultima, seu summa voluntas, modò judi-

cium supremum, contestatio suprema, ultimum elo-
gium, dispositio ultima, supremum arbitrium, volun-
tas ultima, ordinatio, iudicium mortui, supremum vo-
tum, iudicium supra contestatio, supremorum
ordinatio, novissima voluntas, secretum voluntatis, ordi-
natio novissimi iudicii, iudicium defuncti, *de quibus
textus varii. l. 17. l. 15. l. 22. l. 23. l. 16. l. 28. l. 29. l. 30. l. 28.
l. 19. l. 21. l. ult. C. de testam. l. ult. l. 8. C. qui testam. facere
poss. l. 78. qui. de hered. instit. l. 20. §. 8. qui test. fac. poss. l.
unic. §. 2. l. 4. 15. C. de caduc. toll. & passim aliis in locis
plurimis, ut docent lexicographi. De etymologia testa-
menti, vide Cujac. libr. 11. obs. c. 37. Alciac. lib. 4. de
verb. sign. Gell. lib. 6. c. 2. not. Astic. Doctores in princ. In-
stit. de testam. ordin.*

- 7 In testamento consideranda & explicanda sunt prim-
o membra illius, deinde species, & denique illius ac-
cidentia. De membris, c. hoc 45. & seq. 46. De specieb.
c. 47. & seq. De accidentibus, c. 55. & seq. agemus.
- 8 Membra testamenti sunt contestatio testamenti ac-
tiva & passiva; utraque dicitur testamenti factio. §. 4.
in extraneis. *Inst. de hered. qual. & diff. l. 55. de condit. &
demonst. l. 16. filiusfam. l. 3. l. 4. l. 8. ejus. §. ult. qui testam.
fac. possunt. l. 8. consensuntur. §. 2. de jur. codicill. & l. 49. si
alienum. §. 1. l. 31. non minus. de hered. instit. §. 2. 4. legari.
Inst. de legat.*
- 9 Contestatio seu factio testamenti activa, est testato-
ris dispositio de hereditate & bonis suis, quid iis ille
post mortem suam fieri velit, l. 1. qui testam. fac. poss. l. 1.
l. 3. C. qui testam. fac. poss. Vocatur alibi testamenti con-
stitutio, l. 27. sancimus. C. de testam. & ordinatio, l. ult.
C. d. tit. & successoris designatio, tot. tit. de assignat. li-
bers. l. 107. assignare. de verb. signific. jus faciendi testa-
menti, l. 6. qui test. fac. l. 8. §. 3. l. 18. §. 1. l. 19. d. 1. jus ha-
bendi successores.
- 10 Hæc contestatio potestas testamentaria libera, om-
nibus data est, l. 15. Marcellus. de donat. mors. caus. qui
non naturâ, vel lege prohibentur, l. 8. §. 3. l. 6. qui in po-
testate, l. 19. l. 18. §. 1. qui testam. fac. poss. & l. 7. in pr. l. 6.
§. 3. l. 8. §. 2. de jur. codicill. tit. *Instit. quib. non est permiss.
testam. qui ideo vocantur intestabiles, l. 18. in cui. §. 1. l.
26. qui testam. fac. poss. l. 5. §. 9. de injur.*
- 11 Naturâ testamentum condere prohibentur, quibus
sensus ad testamentum necessarij impediuntur, quibus
seil. obstat vitium animi, vel corporis.
- 12 Animi vitium obstat illis, qui non habent mentis
integritatem, vel sinceritatem, l. 2. qui testam. fac. poss.
l. 3. C. d. s. quales sunt impuberes, l. 2. l. 5. qui test. fac. §.
præterea. *Inst. quib. non est permiss. test. vide Cujac. libr. 17.
obs. cap. 30. & in l. 5. qui testam. fac. poss. item furiosi, men-
te capti, l. 16. §. 1. l. 17. qui testam. fac. poss. l. 5. C. de codicill.
Paul. lib. 3. sent. tit. 4. prodigi, l. 18. cui 18. qui test. fac. poss.
§. item prodigus. *Inst. quib. non est permiss. vide Pet. Gre-
gor. lib. 42. c. 8. synsagm. Clarum quæst. 33. Grassum quæst.
22. in com. op. h. 1. Gail. lib. 2. obs. 51.**
- 13 Corporis defectus & vitium illud obstat, quo impe-
diuntur sensus ad testandum necessarii: ut, sermo, au-
ditus, & visus. Tales sunt, naturâ planè mutus, l. 10. C.

*qui testam. fac. poss. furdus, l. 3. l. 10. C. qui test. fac. poss.
l. 6. l. 7. D. d. s. cæcus, l. 8. C. d. tit. Soarez in l. 1. T. m. 49.*
Per accidens ex supervenienti morbo mutus, furdus,
cæcus factus testari potest, quando defectum hunc a-
liis modis supplet, l. 21. hac consultiſſima. C. de testam.
l. 10. ducreius. C. qui test. fac. poss. *Viglius in §. 3. Inst. quib.
non est permiss.*

Lege, seu jure civili testamentum condere prohi- 14
bentur *Δομιλιδς*, peregrini, *Ulp. tit. 20. §. 12. servus. l. 19.
l. 20. qui testam. fac. poss. Cujac. libr. 17. obs. c. 24. captus
ab hostibus, l. 8. l. 12. qui test. fac. poss. §. ult. Inst. quib. non
est permiss. obſides, l. 11. obſides. qui testam. fac. poss. adda
Grassum quæst. 25. de statu suo dubij, l. 14. qui. §. ult. l. 15.
qui testam. fac. poss. filiusfam. etiam patre permittere,
l. 16. filiusfam. qui test. fac. poss. l. 3. l. panule. §. 1. C. d. tit. in
princ. *Instit. quibus non est permiss. Donell libr. 6. comm.
c. 5. Clarus in §. testamentum. quæst. 16. Grass. quæst. 23.
Daniel. Moller. semest. lib. 5. diff. 59. Num verò de pecu-
lio castrenſi, vel quasi, & de adventitiis, quorum usus-
fructus ad patrem non pertinet, testari possit, vide Cla-
rum d. loc. quæst. 18. Wurmbs. tit. 36. obs. 16. lib. 1. Toffaw.
docif. Pedemont. 150. Fachin. libr. 5. cap. 94. & lib. 5. c. 25.
Moller. semest. lib. 5. diff. 60. De monachis, abbatibus &
similibus an testabiles sint, vid. Aush. ingrossi. C. de
sacrof. eccles. Clar. d. loc. quæst. 27. Pet. Gregor. lib. 42. c. 8.
num. 8. 9. 10. Covarruv. de testam. c. 2. m. s. c. 3. §. 1. nu. 18.
Grass. quæst. 34.**

Prohibentur etiam lege ob odium excommunicati,
deportati, l. 8. ejus. §. 1. 3. qui testam. fac. poss. l. 1. §. 1. de
legat. 3. *Clar. quæst. 19. & 24. Gabriel. conclus. 1. tit. de
test. lib. 4. ad perpetuos carceres damnati, Clar. q. 23.
servi pœnæ, l. 2. C. qui test. fac. poss. ultimo supplicio da-
mnati, l. 8. ejus. §. ult. qui test. fac. poss. quod jure novo
correctum, Aush. bona. C. de bon. damnat. Vafq. lib. 2.
illust. cons. e. 96. Covarruv. de test. part. 3. n. 26. Clarus
quæst. 29. & 22. Gail. lib. 2. obs. 123. Pet. Greg. lib. 42. c. 8.
num. 12. 13. & seqq. vetitas nuptias contrahentes, l. 6
quis. cum aush. seq. C. de incest. nupt. hæretici, l. 12. §. ult.
l. 17. §. 1. l. 15. l. 18. C. de heret. vide Cujac. libr. 7. obs. c. 20. is
cui bonis interdictum est, l. 18. cui 18. qui testam. fac. poss.
qui omnes etiam donare mortis causâ prohibentur,
l. ult. C. de mor. caus. donat. l. 6. §. 3. l. 8. de jur. codicill. l.
ult. C. d. 1.*

Testatoris verò conditio spectanda est tempore 15
conditi testamenti & mortis suæ, l. 2. qui testam. fac. poss.
§. 1. *Inst. quib. non est permiss. l. 4. de jur. codicill. l. 30. quod.
de regul. jur. furioso excepto, §. 1. Inst. quib. non est per-
miss. l. 1. l. 17. l. 18. C. de heret. vide Cujac. libr. 7. obs. c. 20. is
cui bonis interdictum est, l. 18. cui 18. qui testam. fac. poss.
qui omnes etiam donare mortis causâ prohibentur,
l. ult. C. de mor. caus. donat. l. 6. §. 3. l. 8. de jur. codicill. l.
ult. C. d. 1.*

Potro in factioe hac testamenti activa, seu in con- 16
testatione & dispositione testatoris, consideranda sunt
verba, forma, conditio & modus ejusdem, error & fal-
sa causa.

Verbis testatoris inhærendum est, l. 51. sub. §. 1. de 17
condit. & demonst. nisi appareat, aliud testatorem sen-
ſiſſe, l. 13. si fundus. l. 44. de condit. & demonst. Tunc
enim

enim voluntas potius testatoris, quam verba illius sunt inspicienda, l. 9. *quoties*. l. 78. *qui non*. §. ult. *de hered. instit.* l. 4. *jam*. §. 2. *de vulgar. subst. l. quoniam* ss. l. 7. *errore*. C. *de testam.* l. 3. *de rebus dub.* l. 7. *de supol. legat.* l. *pediculis*. §. *Labeo*. *de aur.* §. *arg. legat.* l. *aliter* 67. *de legat.* 3. l. 12. *in fin. de legat.* 1.

- 18 Verba autem testatoris ita accipienda sunt, ut potius valeat ultima testatoris voluntas, & exitum foriatur, quam pereat, l. *quoties* 12. l. *ubi* 21. l. 10. *si fuerit*. *in fin. de rebus dub.* l. 3. §. ult. C. *com. de legat.* *vide Alciat. regul.* 3. *presumps.* 34. *Menoch. libr.* 4. *presumps.* 10. *Et consil.* 224. *num.* 32. *Et seqq. lib.* 3. Ideoque late illa accipienda, l. 12. *de regul. jur.* l. *plenum* 12. §. 2. *de usu Et habit.* & ex affectione testatoris illa consideranda & conjecturanda, *Menoch. lastd. libr.* 4. *pres.* 16. ex priorie scilicet nominatione, ex majori utilitate, sanguinis conjunctione, dilectione & similib. d. *presumps.* 16. & de casu ad casum, de persona ad personam, de tempore ad tempus extendenda, *Menoch. libr.* 4. *pres.* 26. ubi distinguit. & in dubio dispositio ejusdem secundum jus commune intelligenda & conformanda est, l. *heredes mei*. §. *etiam* *ita*. ubi *Barthol.* & *Ripa.* *Menoch. libr.* 4. *pres.* 202. *Clarus in §.* *testamentum*. *quest.* 78. *num.* 11. 12. *Mascard. conclus.* 1415. *Mantica lib.* 6. *tit.* 6. §. 7. & de molestia atque controversia non movenda dicta, de qua sint intelligenda, *vide Menoch. libr.* 4. *pres.* 98. pugnantia verò in iis cum manifesta veritate, vel cum jure, non attendenda, l. 6. *verba*. C. *de testam.* l. 3. §. 1. *de SC. Syllan.* l. *ubi* 188. *de regul. jur.* l. 9. l. 36. *si quis de hered. instit.* l. 7. *errore*. C. *de testam.* & ea quæ aded perplexa sunt, ut sciri, vel cognosci non possit, quid, vel quomodo disponere testator voluerit, *Menoch. d. loc. per l. si snit. de condit. instit.* Verba etiam enuntiativa in ultimis voluntatibus plene disponunt, l. *optima*. C. *de contr. Et committ. stip.* l. *ex his verbis*. C. *de testam. milit.* l. *verba testamenti*. C. *de testam.* *Mollarius libr.* 5. *semest. diff.* 67. *per Dd. in l. ex hac scriptura. de donat.*

- 19 Verba autem testatoris sunt nuncupata voce, vel scripturâ expressa. Unde testamentum nuncupativum, vel scriptum, §. ult. *Instit. de testam. ordin.* l. 21. *hoc*. §. 3. l. 20. C. *de testam.* l. ult. C. *de morte. caus. donat.* l. 2. §. 6. *de bon. possess. secund. tab.* *vide Menoch. libr.* 4. *pres.* 2. 1. *Macchab.* cap. 9. *vers.* 55. l. 21. *heredes. qui test. fac. poss.* scriptum manu testatoris, holographum, dictatum, ex ore ipsius exceptum, d. l. 21. *hoc consultiissima.* *Novell.* 158. cap. 1. vel ad relationem alterius ceteri, *Gabriel. conclus.* 11. *sic. de testam. libr.* 4. *Menoch. libr.* 4. *pres.* 8. *Fachinus lib.* 5. c. 69. *Et seqq. Clar. quest.* 37. Quomodo nuncupativum & scriptum simul valeat, *vide Menoch. libr.* 4. *pres.* 2.

- 20 Verba, quo lingue idiomate exprimantur, non refert, l. *quoniam* ss. l. 21. §. fin. C. *de testam.* *Ulpian. sit.* 25. §. 9. nec solemnitati eorum testator est adstrictus, d. l. 15. l. 26. C. *de testam.* nec tempori diurno, vel nocturno, l. 29. §. 6. l. 5. *qui test. fac. poss.* *vide Menoch. libr.* 4. *pres.* 2. *Et seqq.*

- 21 Formâ dispositionis & contestationis testatoris,

indicat ille, an successori uni, vel pluribus à se designatis, jus succedendi tribuat.

Pluribus jussu cessionis tribuit conjunctim, vel distinctim & separatim, l. *unic.* §. 10. 11. C. *de caduc. toll.* *Donell. lib.* 7. *comm. cap.* 26. unde successores conjuncti, vel separati, l. 80. l. 89. *de legat.* 3. l. 85. *de legat.* 1. §. *si eadem* 8. *Instit. de legat.* l. 63. l. 66. *de hered. instit.*

Conjunctim successio defertur, quando plures ab 23 initio ad eandem rem ex concursu æqualiter dividendam, l. 13. *de hered. instit.* l. 84. §. 12. l. 85. *de legat.* 1. l. 80. *conjunctim. de legat.* 3. *Duarenus lib.* 1. *de jure ad cresc.* cap. 4. c. 11. in eodem testamento, judicio & voluntate testatoris, vel lege vocati, veniunt & concurrunt, §. 8. *si eadem. Instit. de legat.* l. pen. l. 2. §. 2. 3. 4. l. 3. *de usufruct. ad cresc.* *Duaren. libr.* 2. cap. 5. d. loc. *Donell. lib.* 7. *comm. cap.* 13. *Petr. Gregor. lib.* 4. c. 10. *synag. Cusac. in parat. C. de caduc. tollend.* & pro una persona habentur, d. l. *unic.* §. 10. C. *de caduc. tollend.*

Conjuncti dicuntur, primò verbis, vel re tantum; 24 quæ conjunctio est simplex. Deinde re & verbis simul; quæ conjunctio est mixta, l. *triplici* 142. *de verb. sign.* l. 80. 89. *de legat.* 3. *ubi Jafon.*

Verbis conjuncti dicuntur, quibus conjunctâ oratione, vel unico contextu & verborum complexu, eisdem rei partes in testamento adsignantur: ut, Titius & Mævius ex æquis partibus in hæreditate mihi succedunt; vel, Illis æquis partibus do, lego, d. l. 89. d. l. 142. *Donell. d. lib.* 7. *comm. c.* 13. Hi quandoq; disjuncti vocantur improprimè.

Re conjuncti vocantur, quibus separatim, seu diversis orationibus eadem hæreditas vel res adsignatur, vel datur, l. *re conjuncti* 89. *de legat.* 3. ut, Titius hæres esto, vel capito. Sempronius hæres esto, vel capito, d. l. 142. Disjuncti ex diversis orationibus vocantur, d. §. 8. *Instit. de legat.*

Re & verbis simul conjuncti sunt, quos rei & nomen complexus jungit, d. l. 142. vel, qui eadem oratione ad eandem rem vocantur: ut, primus & secundus hæres esto. Gajo & Sempronio lego fundum meum Tusculanum, *Donell. d. cap.* 13. vel, familia mihi succedito; vel, fratris mei filii, hæredes mihi sumto, l. *interdum* 13. *de hered. instit.* *Duaren. libr.* 2. cap. 9. *de jur. ad crescend.*

Conjuncti hi habent jus dividendi, vel ad crescendi ex præsumptâ testatoris vel legis voluntate, *Menoch. libr.* 4. *presumps.* 36. *Et* 158. *Et seqq.*

Dividendi jus est, quo conjuncti concurrentes & si 25 mul acceptantes, æquales partes, ex concursu in re omnibus ab initio in solidum adsignata, ferunt & accipiunt, l. 1. §. 2. 3. 4. l. 3. *de usufr. ad cresc.* l. 63. l. 66. *de hered. instit.* l. 34. *plani. de legat.* 1. l. 80. l. 84. l. 85. d. 1. & tam res adsignata, pro ratâ & virili parte, inter plures successores, quorum nullus deficit, dividitur, & concursu partes sunt, l. 85 l. 33. *de legat.* 1. d. §. 8. *si eadem.* *Vasq. lib.* 3. *de success. progress.* §. 21. *num.* 58. *Fachin. lib.* 4. cap. 94. Quam ob causam hi conjuncti sæpe disjuncti vocantur, l. 89. *de legat.* 3. *Donell. d. l. cap.* 13. *lib.* 7.

Quod si testator rem eandem velit utrumque in solidum capere, conjunctio non censetur, sed unus rem alter æstimationem consequitur, *l. si plurimum 33. l. non aliter. de legat. 3. Duaren. lib. 1. cap. 7. de jure adsc. c.*

- 26 Jus adcrefcendi est, quando uno, vel pluribus conjunctis deficientibus, vel repudiantibus, cæteri suas partes agnoverunt, qui partes deficientium quasi suas, hodie accipiunt, *l. unie. §. 10. 11. Cod. de caduc. tollend. Duaren. lib. 2. c. 18. veluti ex testatoris substitutione, l. si Titio 61. §. 1. l. 29. de legat. 2. Fachin. lib. 4. cap. 97. vide Menoch. lib. 4. pref. 86.*
- 27 In hoc jure tres regulæ observandæ sunt: I. est, uno deficiente, inter illos, qui omnes sunt conjuncti uno tantum modo, non diverso, hoc est, conjuncti, vel re tantum, vel verbis & re, vel verbis tantum, portio ejusdem deficiens, omnibus, qui suas portiones agnoverunt, pro hæreditariâ, non virili adcrefcit, *d. l. unie. §. 10. C. de caduc. tollend. l. 80. de legat. 3. §. si eadem 8. Inst. de legat. Donell. d. c. 13. Duaren. lib. 2. cap. 7. cap. 12. Fachin. lib. 4. c. 95. contror. illustr. Cujac. libr. 24. obs. c. 34. Robert. lib. 2. sent. c. 24.*
- 28 II. Quod si quidam sunt re conjuncti tantum, & cum his quidam re & verbis, quidam verbis tantum conjuncti sunt, tum, uno deficiente ex re conjunctis, ejus portio cæteris omnibus disjunctis & separatis pro hæreditariis portionibus adcrefcit, *d. l. unie. §. 10. C. de caduc. tollend. Donell. & Duaren. d. loc. per l. 19. §. 3. l. 63. l. 66. de hered. instit. quod jus non adcrefcendi quidam vocare malunt, Per. Greg. lib. 46. syn. c. 11.*
- 29 III. Uno deficiente ex cæteris, qui vel re & verbis simul conjuncti sunt, vel verbis tantum, ejus portio solum conjunctio sibi eodem conjunctionis genere adcrefcit, *d. l. unie. §. 10. l. 89. re conjuncti. de legat. 3. ut, Primus & secundus mihi hæreses sunt. Tertius hæres esto. Quartus hæres esto. Quintus & sextus, æquis partibus hæreses mihi sunt. Ex his si solus tertius deficit, vel portionem suam repudiat, illa omnibus pariter adcrefcit. Si quartus deficit, idem est. Si primus deficit, tum soli conjuncto, h. e. secundo, portio deficiens vacua adcrefcit, nulli ex cæteris, qui sunt ab hoc disjuncti. Si quintus deficit, solus sextus, cæteris exclusis, jure adcrefcendi utitur in re, vel portione vacuâ, Donell. d. cap. 13. lib. 7. com. Per. Gregor. d. loc. ubi observandum, conjunctos semper unius personæ potestate fungi, si concurrant cum iis, à quibus sunt disjuncti, *d. l. unie. §. 10. ut, si tertius deficit, non dividetur ipsius portio in quinque, sed in tres partes, Donell. d. c. 13.**
- 30 Adcrefcit verò portio deficiens, vel vacans occupatæ cum suo onere in conjunctis: in disjunctis verò sine onere, *d. l. unie. §. si verò. & seqq. C. de caduc. toll. Portio verò integrâ accedente onerata, onus non minuitur l. coheredi 41. §. 6. de vulg. subst. Menoch. libr. 4. presump. 108. nisi in personam testator onus rejecerit, *d. l. unie. §. ne autem. Menoch. d. l. c. Cujac. libr. 15. obs. c. 4. & lib. 4. c. 34. c. 35. 36. 37. adde c. 50. infra.**
- 31 Conditio à testatore successori imposita, vel designationi apposita, implenda est, aut eventus ejus expectandus, & illâ existente, jus successoris ad tempus mortis testatoris refertur, *Panschman. declarat. quæst. 20. Bartol. in l. si quis. de usufr. Menoch. libr. 4. pref. 186. Intrig. l. quæst. 48. cent. 3. de subst. & satisfaciens conditioni habetur, ac si purè designatus esset, l. 5. de cond. & demonstr. vid. Gomef. var. resol. 2. lib. c. 11. Anton. Fabrum lib. 15. conjec. c. 6.*
- Tacita, vel intellecta conditio, quæ naturâ rei, vel juris potestate successionem inest, non facit designationem & successionem conditionalem, sed dilationem tantum, *l. 69. Cornelius. de hered. instit. l. 7. §. tractari. l. 21. l. 25. l. 5. quando dies legat. l. 12. de cond. instit.*
- Jus implendæ conditionis, mortuo eo, cui aliquid sub conditione est relictum, ante conditionis eventum, ad hæredem illius non transmittitur, nec transit, *l. si solus. de acquirend. hered. l. 59. liber. §. 6. de hered. instit. Tiraquell. de retract. §. 1. gloss. 2. num. 25. Panschman. d. c. quæst. 20. Faber libr. 15. conjec. cap. 6. Geil. libr. 2. observat.*
- Conditionem impleffe successor dicitur, quando non stat per eum conditionem non impleri, *l. 14. l. 40. l. 54. de condit. & demonstrat. vel, quando per æquipollens implet, Menoch. lib. 4. presump. 185.*
- Conditio, quæ est impleta, ignorante testatore non repetitur, nec expectatur, *l. 9. l. 68. l. 11. de condit. & demonstrat.*
- Pro impleta, conditio habetur, quæ factio testatoris deficit, *Menoch. presump. 183. num. 46. & seqq. & ex præsumptâ testatoris voluntate pro impletâ quandoq; habenda, vide Mantie. lib. 11. tit. 16. de conjec. ult. vol. Menoch. lib. 4. pref. 183.*
- Designatus successor sub conditione negativâ, de non faciendo, seu omitiendo, cautionem de conditione implenda consorti successori præstat, quæ dicitur cautio Mutiana, *l. 7. Mutiana. de cond. & demonstrat.*
- Liberi positi in conditione, an sint in dispositione & vocati, *vid. Menoch. lib. 4. pref. 76. & seqq. Gabriel. lib. 4. tit. de fideicom. conclus. 4. Geil. lib. 2. obs. 136. Fachin. lib. 4. c. 51.*
- Ex conditionibus improbatis, quædam inutiliter designationi adjectæ, eam non vitiant: quædam adjectæ, illam totam inutilem faciunt.
- Primi generis est conditio impossibilis, *§. impossibile. Inst. de hered. instit. l. 1. ubi Bart. l. 3. l. 6. de condition. & demonstrat. tit. qua pro non script. hab. quæ per se vitiat, & pro non scripta habetur, salvâ manente testatoris dispositione in cæteris, d. §. impossibile. & d. tit. Item conditio turpis, contra bonos mores, *l. 15. filius. l. 27. quidam. de condit. instit. l. 83. Lucius. de condit. & demonstrat. l. 3. d. tit. l. 16. de usufr. legat. l. 1. §. fin. ad L. Falcidiam. l. 14. est. §. 4. 5. 6. de religiof. & sumpt. funer. conditio juratoria, l. qua sub. 8. de condit. instit. vide Cujac. libr. 5. obs. 1. Nec superflua vitiant, *l. 69. l. 67. de hered. instit.***
- Secundi generis conditio adjecta, designationem totam vitiat & inutilem facit: ut 1. est designatio successoris

cessoris turpis, contumeliosa generaliter facta, l. 9. quoties. §. 3. l. 48. §. 1. de hered. institutis. 2. designatio captatoria, captans reciprocam designationem, l. 70. l. 71. de hered. institutis. l. 64. captatoria. l. 43. §. 2. de legat. Ab hac tamen excipitur pactum mutue successionis inter commilitones in procinctu, l. licet. C. de pact. nec non inter nobiles & illustres personas & conjuges, Gail. libr. 2. observat. 126. & 127. & 117. Mysinger. cent. 2. observat. 33. Peckius de testamen. conjug. per l. si quis 26. de donat. mort. causf. Item excipitur captatoria designatio in præteritum respiciens, l. 70. l. 71. l. 81. §. 1. de hered. institutis. Donellus libr. 6. comm. cap. 19. Anton. August. lib. 4. emendat. cap. 15. Excipitur quoque omnis reciproca designatio, l. 26. si quis invicem de mort. causf. donat. Clarus in §. donatio. quest. 2.

3. Non valet conditionalis designatio in alterius voluntatem futuram collata, l. 43. servatus. §. 2. l. 65. §. 1. de legat. 1. l. 69. si is a. l. 52. de condit. & demonstrat. l. 32. l. 68. de hered. institutis. vide Pet. Gregor. lib. 4. c. 2. nu. 5. 6. synagm.

Ratio est, quòd ex alieno arbitrio, ultima hominis voluntas, pendere non debet, l. 52. de condition. & demonstrat.

39 Quando verò dispositio testatoris conditionalis, pura, modalis, vel in diem, vel pœnalis præsumatur, queritur. In dubio, pura potius, quàm conditionalis, & dies potius, quàm conditio, modus potius, quàm conditio, & conditio potius, quàm pœna præsumitur, laud. Menochius lib. 4. præsumpt. 175. & quando modus pro impleto habeatur, tradit idem Menoch. d. lib. 4. præf. 181.

40 Error testatoris & incogitantia, vel falsa causa interveniens, designationem testatoris irritam facit. Error, inquam, in corpore designati, l. 9. quoties. de hered. institutis. vel in conjunctione sanguinis, l. 3. l. 4. l. 7. Cod. de hered. institutis. error verò in aliis circumstantiis nihil obstat l. 48. his verbis. §. ult. de hered. institutis. Mans. lib. 4. de conject. ult. vol.

41 Falsa causa finalis adjecta vitiat, Menoch. libr. 4. præsumpt. 24. alia non vitiat, l. demonstratio. §. quod nunc. de condit. & demonstrat. Menoch. d. loco.

42 Incogitantia testatoris, ejusdem dispositionem nullam reddit, l. 9. in primis. l. ult. de hered. institutis. l. si quis 22. de legat. 3. Incogitantia, quàm non necessarias condiciones præterit, vel supervacaneas adjicit, non obest, l. pen. de instit. & substit. l. 51. salem. de hered. institutis. Donell. lib. 6. com. c. 21. De incerta designatione vide Menoch. lib. 4. præsumpt. 25.

Hujus loci sunt tituli qui testamen. facere poss. D. & C. tit. Cod. de testam. tit. Instit. de testam. ordinand. tit. Instit. quibus non est permillum test. tit. de usufr. aderefe. tit. Cod. de caduc. tollend. tit. de condit. instit. tit. de condit. & demonstrat. tit. C. de condit. infert. tit. C. de his quæ sub mod. tit. C. de fals. causf. adject. tit. de hered. institutis. tit. de legat. l. 1. & 3.

Cap. 46. De testamenti factio- ne passivâ.

- 1 Passiva testamenti factio quid.
- 2 Species ejus.
- 3 Prior species concernens testes adhibitos.
- 4 Qui in testamento testes esse possint.
- 5 Testes jure naturali prohibiti.
- 6 Jure civili prohibiti.
- 7 Non omnimodo prohibiti.
- 8 Testium vicem auctoritas publica obtinet.
- 9 Conditio testium quo tempore spectanda.
- 10 Passiva testamenti factio concernens successorum.
- 11 Successor est heres legatarius, tutor.
- 12 Conditio horum, quo tempore spectatur.
- 13 De mundum nasci vel conceptis.
- 14 An masculinum concipias hic femininum.
- 15 Familiâ, genere, stirpive ad successionem vocata, quid juris.
- 16 Successor alterius contemplatione designatus.
- 17 De posthumo, primogenito, & nepotibus.
- 18 Naturali jure hanc factionem passivam, qui non habeant.
- 19 Jure civili qui careant.
- 20 An prohibitus alienare, successorem designare possit, & incapaci relictum quando valeat.

Atque hucusque de testamenti factione activâ: sequitur nunc de passiva. Vid. sup. c. 45. nu. 8.

Passiva testamenti factio est contestatio, quæ fit à 1 testibus & successore pro stabilienda & approbanda testatoris dispositione, l. 16. si usus. per tot. qui test. facere poss. l. 26. cum lege. d. l. si alienum 49. §. 1. & legibus sequentibus. de hered. institutis. l. 55. Marvius. de condit. & demonstrat. §. 4. in extraneis. Instit. de hered. qual. & diff. §. legari 24. Instit. de legat. l. 10. C. de testam. l. 31. non minus. D. d. 1.

Hujus passivæ testamenti factionis duæ sunt species. Una testium, altera successoris.

Prior est, quæ testes à testatore ad dispositionem illius adhibiti, suâ contestatione, voce, vel scriptura factâ, voluntatem testatoris declarant & explicant, §. 2. 3. Instit. de testam. ordin. Ulpian. tit. 20. §. 2. 8. 9. testantes de iis, quæ sensu aliquo corporis perciperunt à testatore, l. 20. qui testamento. §. pen. l. 18. in cui. §. ult. l. 26. qui testam. fac. poss. ab eoque sunt instructi, l. 21. hac consulsissima. l. 29. jubemus. C. de testam. l. 21. §. 2. qui testam. fac. poss.

Testes esse possunt, cum quibus testamenti factio 4 est, §. testes 6. Instit. de testam. ordin. qui que facultatem & voluntatem testimonii perhibendi habent, neque sunt prohibiti, l. 1. §. 1. de testib. vide infra lib. 3. cap. 30. & seqq.

Jure naturali testes esse prohibentur, furiosus, mutus, surdus, cæcus, prodigus, impubes, hæres institutus, qui que est in potestate testatoris, § testes 6. Instit. de

testam. ordinam. l. 20. qui testamento: qui testam. facere poss. Donell. lib. 6. c. 7. & lasi infra lib. 2. cap.

6 Jure civili omnimodo & in totum prohibentur dicitur, servi, deportati, d. §. testes. Item ob sexum, mulier in solemnii testamento, vide Clar. quest. 8. & 55. in §. testam. dis. censit Viglius in d. §. testes. addo Cujac. in l. 20. testamento. qui testam. facere possunt. Donell. in lib. 6. c. 6. com. Item damnañi judicio publico, & quovis modo alio intestabiles, d. §. 6. testes. l. 18. in cui. §. nls. qui testam. fac. poss.

7 Jure civili, non omnimodo, neque semper, testes esse prohibentur, ut pater in testamento filii, & filius in patris testamento, l. 20. qui testamento. l. 22. qui testam. fac. poss. legatarius tamen admittitur testis, §. 7. & 21. Inst. de testam. ordin. ubi Viglius. Donell. lib. 6. c. 7. & 8.

8 Testium vicem obtinet fides & autoritas publica, quã testamentum confirmatur duplici modo: Primo, quando scriptum referatur voluntatum iudici in iudicio offeratur, ut illud ad acta referat, & in archivo reponat, l. sancimus. l. 19. omn. C. de testam. dicimus infra libr. 3. c. 41. Altero, quando personis publicis iudicii audientibus & videntibus, testamentum conditur, vel coram magistratu, d. l. 19. omn. quod in locum ejus, quod calaus comitis fieri solebat, successit, Pet. Greg. libr. 42. cap. 3. synt. Boer. decif. 240.

9 Conditio testium vera, vel putativa, §. 7. Institus. de testam. ordin. spectanda est, eo tempore, quo illi signant & subscribunt, vel quo testator condit testamentum, non mortis testatoris, l. 20. qui testamento. §. 8. l. 22. §. 1. qui testam. fac. poss. §. sed cum. Inst. de testam. ordin. vide latius de testib. lib. 3. c. 30. infra.

10 Successoris factio testamenti passiva, §. 24. legari. Instit. de legat. l. 49. §. 1. l. 31. de hered. instit. l. 10. Cod. cod. §. 4. Instit. de hered. qual. & diff. l. 22. de testam. susel. est, quã dispositio testatoris confirmatur, & rata atque firma habetur à successore, qui jus capiendi ex testamento habet, l. 12. cum in annos. de ann. legat. l. si qui 20. l. 9. de mort. caus. donat. §. legari 24. & seqq. Instit. & legat. & dd. textib.

11 Tales successores sunt hæres, legatarius, d. §. legari. & tutor, l. 21. de testam. susel.

Hæres est universalis in universum jus defuncti successior, ut sup. cap. 43. diximus. Legatarius, vel fideicommissarius est, cui legatum in testamento est datum, non jure hæreditatis, §. 6. sigitur. Inst. de inofficios. testam. l. 39. de verb. sign. l. 9. de legat. 2.

Tutor testamentarius est, cui pater liberorum suorum impuberum, post tempus mortis suæ in nullius potestatem recasurorum, tutelam commendavit, tit. Instit. qui testam. sus. tit. D. de testam. susel. qui ideo defuncto succedit in cura, providentia & administratione atque patria potestate, in liberis ejusdem.

12 Horum successorum conditio tribus plerumque temporibus spectari solet, ut relictorum in testamento capaces reddantur, & jus agnoscendi & acceptandi habeant, §. 4. Instit. de hered. qual. & diff. tempore nimis conditi testamenti, ut designatio constet, l. non

minus 31. de hered. instit. §. 4. Instit. de hered. qual. & diff. tempore mortis testatoris, ut effectum habeat designatio, l. 138. l. 193. de regul. jur. Hebr. c. 6. tit. de regul. Cason. §. sed si. §. an servo 32. Instit. de legat. Donell. lib. 8. comm. c. 6. & tempore aditæ hæreditatis, d. §. sed si. l. 62. in tempus. de hered. instit. Tempus intermedium, quo inter mortem testatoris & testamentum conditum mutatio incidit, nihil nocet, l. 6. sed si. §. 2. l. 49. §. 1. l. 50. de hered. instit. §. 4. Instit. de hered. qual. & diff. Vide Petrum Gregor. lib. 42. synt. cap. 33. num. 1. 2. Donell. libr. 8. com. cap. 6.

Quando verò filii descendentes agnati, vel cognati nondum nati, vel concepti tempore eventientis conditionis & successionis designatæ ex præsentia mente testatoris, admittantur, docet Menoch. lib. 4. præf. 93.

Filiis autem vel liberis, dispositivè ad successionem vocatis, an ex præsumptâ testatoris mente, etiam foeminaz censeantur vocatæ, ut masculinum hîc foemininum concipiat, distinguit Menochius lib. 4. præsumpt. 84. & 91. Gabriel. libr. 3. conclus. 10. tit. de testam. Familiâ, genere, stirpe, lineâ, domo, parentibus, cognatione ad successionem vocatis, quos in dubio successores testator designasse præsumatur, docet idem Menoch. libr. 4. præf. 88. & 91. Mantica de conjoc. nls. vol. tit. 13. lib. 8.

Filius non patris, sed propriâ contemplatione designatus dicitur, l. nls. in fin. C. de usufr. Menoch. præf. 23. lib. 4. servus verò domini contemplatione, l. non minus 31. & l. seq. §. 1. l. 40. de hered. instit. Menoch. d. loc. præf. 22. per monachum, monasterium ad successionem vocari censetur, l. fin. Cod. de sacros. ecclis. Auth. ingressi. d. 1. Pet. Greg. libr. 42. synt. c. 30. num. 8. 9. Menoch. lib. 4. præf. 83.

Posthumus passivus, quàm alienus, testamenti factionem habet passivam, §. 4. Institus. de hered. qual. & diff. l. Gallus 29. de lib. & pssbun. hered. adde Menoch. lib. 4. c. 21. præsumpt. Fuchs. libr. 4. cap. 90. & quis posthumus ex pluribus præsumatur designatus, docet Menoch. lib. 4. præf. 21. Mantica libr. 4. d. loc. Covarruv. lib. 1. var. resol. c. 13. & quis ex pluribus primogenitis, Menoch. præf. 92. lib. 4. & quando nepotes sub filiorum nomine in testatoris dispositione contineantur, Menoch. d. præf. lib. 4. præf. 94. Gabriel. lib. 6. conclus. 1. tit. de verb. sign.

Passivam hanc testamenti factionem non habent quidam jure naturali, quidam civili.

Naturali jure non habet eam successor designatus, qui ante testatoris mortem est defunctus, l. 20. quo loc. §. nls. de hered. inst. l. 6. §. nls. l. 24. de jur. codicill. persona incerta, §. 16. incertu. Inst. de legat. sit. C. de incert. person. hodie tamen pauperes, ecclesia, monasterium, collegia licita, civitates, municipia, vici, pagi, universitates, successores designari possunt, Novell. 131. c. 12. §. sed & l. 1. C. de sacros. ecclis. Clarus quest. 39. §. testam. sum. Pet. Greg. d. loc. c. 31. nu. 16. 17. 18. l. 22. civitatibus. de legat. 1. l. collegium 8. C. de hered. inst.

Jure civili incapax relictorum in testamento est peregrinus, deportatus, hostis, bannitus, proscribitusve & omnes

omnes omnino *de hæred. instit. l. 3. de his qua pro non script. Clar. quæst. 19. & 20. Gabriel. tit. de testam. conclus. l. lib. 4. item servus alienus, vel communis, sine libertate, l. ult. C. de necess. serv. hæred. instit. l. 7. l. 52. l. 31. §. 2. de hæred. instit. l. servo 101. §. ult. & l. seq. de leg. 1. vel in fraudem creditorum, l. si is qui 57. l. 42. l. 55. l. 60. l. 83. §. 1. de hæred. instit. similiter hæreticus, apostata, l. 18. & Auth. Gazarov. C. de heret. & Manich. l. 1. l. 3. C. de apost. usurarius, Gabriel. d. loco. conclus. 3. adulterio maculatus cum sua domina, l. 48. §. 2. de hæred. instit. §. est tamen. Instit. d. r. mulier intemptivè ad secundas nuptias transiens, l. r. Cod. de secund. nupt. servus pœnæ, l. 17. sunt. de pœn. princeps litis causâ, l. 3. l. 6. l. ult. qui testam. fac. poss. l. 7. cum hæredes. C. d. l. 91. de hæred. instit. incestuosus, Novell. 89. cap. ult. Auth. ex complexu. C. de incest. nupt. spurius institutus à parente, l. fin. C. de natur. lib. Auth. Licos. C. d. tit. Gens. cap. 21. Galat. cap. 4. Boer. quæst. 126. Menoch. libr. 4. præf. 69. quamvis nepotem ex spurio avus designare possit. d. l. fin. Gabriel. conclus. 3. tit. de hæred. instit. lib. 4. Gui. libr. 2. observ. 215. num. 5. Fachina. libr. 5. cap. 97. illust. controvers. collegium illicitum, l. 8. C. de hæred. instit. liberi damnati læsæ majestatis, l. 5. C. ad L. Jul. majestatis. quæ ad omnes successiones species extendenda, l. 9. l. 35. l. 37. de mort. caus. donat. l. 3. l. 6. §. 3. de jur. codicill.*

Quidam ex parte capaces, & ex parte incapaces sunt, quibus lex certum modum ad capiendum præscripsit, Cujac. libr. 7. obs. c. 24. l. 36. quod. de mort. caus. donat.

20 An prohibitus alienare, successorem designare possit, vide Gabriel. libr. 4. conclus. 10. tit. de fideicommiss. & quando incapaci relictum quid præsumatur, vid. Menoch. lib. 4. præf. 96. & quando in fraudem legis uxori quid relictum, Menoch. d. loc. præf. 97.

Huc refero tit. Instit. de testam. ordin. tit. de hæred. instit. D. & Instit. tit. de test. tur. tit. de leg. 1. 2. & 3. tit. de mort. caus. donat. tit. C. de incert. person. tit. de lib. & posth. tit. de testib. tit. qui test. fac. poss.

Cap. 47. De hæredis institutione.

- 1 Species testamenti qua.
- 2 Testamentum solemnne quid.
- 3 Solemnis institutio qua.
- 4 Hæredis institutio quid.
- 5 Quo loc. ponenda, & quibus verbis & forma.
- 6 Qua consideranda in hæredis institutione.
- 7 Adjecta institutioni hæredis, quando inuicilia.
- 8 Impossibilis conditio pro non scripta habenda.
- 9 Institutio ex re certâ, vel ad tempus certum, vitatur.
- 10 Bi facta institutio semel tantum valet.
- 11 Duo hæredes dissimili formâ instituti.
- 12 Volumus testatoris ob conditionis omissionem imperfecta valet.

- 13 Uxor omnium bonorum usufructuaria constituta.
- 14. 15. 16. 17 Qua inuilem faciunt institutionem hæredis.
- 18 Qui instituti solidum capere vetantur.
- 19 Quibus tanquam indignis admittitur hæreditas.
- 20 Qui necessario instituendi.
- 21 In quibus rebz institutio fiat.
- 22 In tota hæreditate, vel parte illius.
- 23. 24. 25. 26 Partes hæreditatis expressæ, vel minus.
- 27 Quando ex æquâ partibus intelliguntur instituti.

Hærenus de membris testamenti: sequitur nunc de speciebus illius, sup. c. 45. n. 7.

Est verò testamentum aliud solemnne & plenum, aliud minus solemnne & non plenum, §. sed cum. Instit. de test. ordin. l. ult. C. de bon. qua lib. l. ult. §. ult. Cod. de codicill. Illud univèrsale, hoc particulare vocari potest, arg. in princ. Instit. de legat. §. ult. Inst. per quas person. l. 1. §. 13. quod legat. l. 37. de adq. hæred.

Solemnne, plenum & univèrsale testamentum est, quo testator solemniter in univèrsis bonis suis & hæreditate sua hæredem unum, vel plures instituit, §. ante hæredis. Instit. de legat. l. 1. 4. non codicillum. C. de testam. l. 24. §. adjuicitur. de damno infecto. l. 10. de jure codicill. l. 2. C. eod. §. pen. Inst. eod. de codicill. l. 1. de hæred. instit. Vocatur alibi adquisitio per univèrsitatem, in princ. Instit. de adquis. per arrogat. in princ. & fin. Instit. de success. sul. lat. qua fiebat. §. ult. Inst. per quas person. nobis adq. l. 37. de adquis. hæred. l. 59. l. 156. l. 177. de reg. jur. l. 62. de adq. rer. dom.

Solemniter hæredem instituit, quando hæredem rectè & justè, atque deinde ritè & legitimè instituit, l. 4. l. 20. qui testamento. §. 8. 9. qui test. fac. poss. & utrumque unico contextu, eodemque tempore, nullo actu extraneo interveniente, l. 21. l. 28. C. de testam. l. 21. hæredes, qui testam. fac. poss. coram testibus ad hoc rogatis, §. sed cum. Instit. de testam. ordinand.

Primò itaque hîc dispiciendum nobis est de hæredis institutione, deinde de testium adhibitione, de qua cap. 51.

Hæredis institutio est hæreditatis & bonorum defuncti datio, §. pen. Inst. de test. ordin. l. 1. l. pen. C. de codicill. Vocatur alibi elogium defuncti honorabile, l. 9. furiojum. C. qui testam. fac. poss. l. 1. §. 9. de Carbon editæ. fundamentum testamenti, l. 1. in fin. de vulg. subst. l. ult. de jur. codicill. Novell. 115. c. 3. §. 3. Inst. de ex hæred. lib. §. ante hæredis 34. Inst. de legat. titulus univèrsalis adquirendi domini, l. 37. de adq. hæred. §. ult. Instit. per quas person. nob. adq.

Institutio hæredis fieri potest in principio, in medio, vel fine testamenti, l. 20. quo loco. l. 78. §. pen. de hæred. inst. quibus unque hodie verbis, imperativis, directis, vel inflexis: ut, Lucius hæres esto: Lucius esto: Lucius hæres; tacitè, Menoch. lib. 4. præf. 19. Gregor. lib. 2. c. 20. vel expressè voce, vel scripturâ testatoris, l. 20. qui test. fac. poss. l. 20. l. 28. l. 13. §. 3. 5. l. 17. de hæred. instit. Verba directâ sunt, Hæres esto, adjudico, adsigno, resigno, ad-

crefcatur, cedo, concedo, dominus esto, instituo, capiat, accipiat, & similia. Indirecta sunt: Perueniat, deferatur, devolvatur, redeat, relinquatur, spectet, transeat mea hæreditas. *Vide de his Inrigilium de subst. c. 3. quæst. 31. 32. 33. 25. De veterum institutionibus & solemnibus, vide §. 1. 2. & seqq. Instit. de testam. ordm. Ulp. tit. 20.*

6 In hæredis institutione generalia primò, & deinde species illius considerandæ sunt.

Generalia sunt tria: 1. adjecta institutioni. 2. personæ. 3. res, in quibus fit institutio.

7 Adjecta hæredis institutioni vel per se inutilia sunt, vel institutionem inutilem faciunt.

Per se inutilia sunt, quæ non vitiant, sed vitiantur, salvâ manente institutione, ut est conditio impossibilis, hæredis institutio ex re certâ ad tempus certum, vel ex tempore certo, & institutio eadem bis facta.

8 Impossibilis conditio pro non scripta habetur, salvâ manente institutione, l. 1. l. 3. l. 6. de condit. & demonstr. tit. de his qua pro non scriptis. §. impossibilis. Instit. de hered. instit.

9 Institutio ex re certâ facta, quoad rem certam, vitiatur; l. 7. 4. si ita quis. l. 2. §. 4. l. 9. §. 13. de hered. instit.

Institutio similiter ad tempus certum; ut, hæres esto usque ad calendas Martias, vitiat, quoad ad tempus, salvâ manente institutione; nec non ex certo tempore, ut, post quinquennium quam moriar, vel usque dum navis ex Africa venerit, §. heres 9. Instit. de hered. instit. l. 34. D. d. Cujac. lib. 3. obs. cap. 34. Ratio est, quod semel hæres factus, non desinat esse hæres, l. aut 7. de minorib. & partim testatus, atque partim intestatus nemo decedere possit, l. jus nostrum. de ver. jur.

10 Bis unius facta institutio, non nisi semel, prior scilicet valet, & posterior inutilis dicitur, l. 20. sed si. l. ult. de vulg. subst. neque prior pura per subsequentem conditionalem vitiat, l. si se solum 27. §. 2. de hered. instit.

11 Si ex duobus hæredibus institutus, unus ex re certâ, alter simpliciter, aut ex parte aliquâ hæreditatis, tum placet, eum qui ex re certâ institutus est, legatarii loco esse, ut hætenus adjectio sit utilis, & alterum solum hæredem esse, l. quoties 13. C. de hered. instit. Donell. lib. 6. com. c. 18. Faber de ad. 24. 12. 202. 6. 7. & doc. 25. error. 5. & seqq. Menoch. libr. 4. præf. 20. n. 2. 3. 4. 5. Fachin. lib. 4. c. 15. controvers.

12 Valet etiam hæredis institutio, etiam si voluntas testatoris, propter conditiones non adscriptas, sit imperfecta, Menoch. libr. 4. præf. 20. Duaren. ad tit. Cod. de condit. instit. c. 3.

13 Uxor etiam omnium bonorum usufructuaria potest constitui, & alius post mortem uxoris hæres institui, qui purè institutus dicitur, Gail. lib. 2. obs. 143. Menoch. libr. 4. præf. 241.

14 Institutionem hæredis inutilem facit & vitiat I. institutio sui hæredis, sub ea conditione, quæ in potestate ejus non est, sive statim, sive non perpetuò, sive non sine periculo, l. sumus quoq. l. 4. l. 5. l. 6. l. 29. §. 2. l. 86. de hered. instit. l. ult. de condit. instit. l. 4. C. de inst. & subst. Clarus

quæst. 39. §. testam. Donell. libr. 6. com. c. 19. Fachin. lib. 5. cap. 71. Valsg. de success. vocat. lib. 3. §. 30. part. 2. l. cum. 34. num. 112.

II. Institutio capratoria, l. capratorias 70. l. seq. de 15 hered. instit. l. 11. C. de test. milis. de qua c. 45. n. 38.

III. Testatoris error in corpore ipso, quod instituitur, l. 9. quoties. l. 46. quidam. de hered. instit.

IV. Inutilem institutionem facit juris prohibitio, 17 quâ institutus vetatur institui: uti prohibitas nuptias contrahentes, eorumque; liberi, qui inter se invicem sibi hæredes instituere non possunt, l. si quis 6. Auth. ex comp. l. 2. C. de incest. nups. l. 2. de his quib. no indign. princeps litis causâ, §. ult. Instit. quib. mo d. s. s. inform. spurius, extantibus quibus legitima debetur, Novell. 18. ubi Cujac. l. 1. l. 2. l. 8. cum Auth. seq. C. de natur. lib. Novell. 89. c. 13. c. 15. posthumus ab eo qui generare non potest, l. 6. l. 9. de lib. & posthum.

Sunt etiam quidam, qui institui quidem possunt, sed 18 solidum capere vetantur, hoc est, in quibus non in solidum institutio vitiat, sed quadantenus, Ulp. tit. 16. §. 2. tit. 17. §. 1. tit. 19. Talis erit cæcitas & orbus, de quib. vid. Ulpian. d. loc. qui hodie sunt capaces, l. 2. C. de infirm. mand. pœn. cœlibas. Filiis, vel liberis naturalibus, pater testator, ultra unciam unam in testamento relinquere nō potest, quando habet alios legitimos liberos, Auth. licet. C. de natur. lib. Novell. 89. §. decretio. l. 1. l. 2. C. de nups. lib. Clar. q. 31. §. testamentum. Gregor. lib. 42. s. 1. n. 35. n. 10. 11. non extantibus legitimis tales pater pro arbitrio instituere potest, Novell. 89. c. 12. §. 1. vid. Gabriel. conclus. 3. tit. de hered. instit. lib. 4. Fachin. lib. 5. c. 98. illust. controvers. Spurio præter alimenta pater nihil potest relinquere, d. Auth. licet. Clar. d. loc. addo Gens. c. 49. 16. & seqq. licet nepotem ex eodem instituere possit hæredem, Gail. lib. 2. obs. Clar. d. loc. quæst. 32.

Quidam quoque institui possunt, sed hæreditas ipsis 19 adquirenda, admittit, tanquam indignis, & hæc vindicatur, ut mulieri per adulterium cognitæ, instituta hæredi, l. 23. Claudius. & l. seq. de his quib. no indign. Donell. lib. 6. cap. 17. & pluribus aliis. de quib. infra cap. 56. de irrit. nups. test.

Potest hæredis institutio inutilis fieri dicitur, quæ 20 non secundum præscriptum juris est facta. Nam omnino & expressè, modo certo ad certam quantitatem institui, vel contra exhæredari debent: I. Sui hæredes, l. 34. §. quis. C. de inoff. test. l. 9. §. 2. de lib. & posthu. Clar. q. 35. n. 2. 3. d. loc. II. Parentes. III. Fratres, Novell. 115. Auth. non licet. C. de lib. præter. sit. Instit. de exhæred. lib. Sui verò omnino instituendi sub conditione potestativâ, quæ in ipsorum est facultate, §. impossibilis. Instit. de hered. instit. l. 4. l. 5. l. 6. de hered. instit. in quib. spectatur tantum tempus mortis testatoris, quo capaces eos esse sufficit, §. sui. Instit. de hered. qual. & diff. Extraneus, si tempore conditionis extantis capax est, sufficit, l. 59. liber homo. §. 4. de hered. instit. l. 104. de cond. & demonstrat.

Sequitur de rebus, in quibus fit institutio, ut est hæ- 21 reditas tota ex asse, vel pars ejusdem, §. hæreditas. Instit. de hered. instit. tot. sit. si pars hered. pec.

In tota

- 22 In tota hæreditate institutio fit, quando unus in solidum hæres constituitur, §. 1. 2. 3. *Instit. de hæred. instit.* In parte, quando unus, vel plures instituntur.
- 23 Quid si unus, in parte solus hæres designatus est, tum si partem illam agnovit, statim in solidum efficitur hæres, jure adcrefcendi, l. 10. si ex affe. l. 52. §. 1. l. 80. de acquir. hæred. l. 2. Faber decad. 15. errore 7. & 10. Si unus in parte certa est institutus & alius ex affe hæres adscriptus, tum in certa re institutus, legatarii loco habetur. l. quoties 13. Cod. de hæred. instit. Faber decad. 14. errore 6. & decad. 15. errore 5. 7. 8. 10. Donell. lib. 16. com. cap. 18. Secus, quando uterque ex parte, l. quoties 9. §. si duo 13. & l. seq. de hæred. instit. Fachin. lib. 4. c. 15. illust. controu. Bartol. Jaf. Alexand. & Sichard. in d. l. 13. quoties. aliter distinguunt.
- 24 Quando plures instituti sunt in hæreditate, observandum, an pars cujusque nominata sit & expressa, vel non expressa, §. 5. 6. 7. *Instit. de hæred. instit. Genes. cap. 48.*
 Si pars est expressa in quorundam cohæredum personis, non in omnium, tum vel as est completus, vel non est. Priori casu, quando residua portio non invenitur, tum ii qui partes expressas habent, in dimidiam partem vocantur, & qui non habent expressas, in alteram dimidiam, §. si plures. 6. *Instit. de hæred. instit. l. 13. D. d. tit. quia testator duos asses, hoc est, dupondium fecisse præsumitur, litem. 17. §. 3. 4. 5. & l. seq. l. 78. de hæred. instit. nisi quando verba & mens testatoris alia esset; ut, quando in omnium personis unice expressæ essent; tum enim in tot partes censetur distributa hæreditas, l. 78. qui non. §. 2. l. 13. de hæred. instit. Donellus lib. 6. com. cap. 22. Quid si ita dixerit, Gajus & filii Sempronii, hæredes sunt; præsumitur testator Gajum in dimidiam, & filios Sempronii in alteram dimidiam partem hæreditatis vocasse, Menochius lib. 4. præsumpt. 18. num. 10. 11. per d. l. 13. Idem est si dixerit; Titius cum filiis suis, & Sempronius mihi hæredes sunt. ubi Titius cum filiis dimidiam partem tantum accipit, Menoch. d. loc. num. 26. ubi amplius & limitat in seqq. Soarez in voce hæres num. 90. 91.*
- 25 Quando in omnium personis partes expressæ sunt, tunc pars assis vacans, pro parte rata, seu hæreditariis portionibus, hæredibus, si pauciores scripti sunt, accedit & adcrefcit, l. 20. l. 13. §. 2. 3. l. 19. de hæred. instit. §. 7. videamus. *Institus. d. tit.* Si plures sunt expressi, vacans pars decrefcit, d. l. 13. §. 4. d. §. 6. si plures. & §. seq. *Instit. de hæred. instit. arg. l. jus nostrum. 7. de regnl. jur.*
- 26 Quando as completus non est in quorundam personis, partibus expressis, tum sine parte nominatus, hæres est ex reliqua parte quæ vacat, l. 13. interdum. l. 17. l. 78. de hæred. instit. d. §. 6. si plures. Menoch. lib. 4. præf. 18. num. 8.
- 27 Quid si pluribus hæredibus institutis, nullæ partes à testatore sunt distinctæ, vel pars expressa non est, tum ex æquis & virilibus partibus intelliguntur

esse hæredes, §. si plures. 6. *Institus. de hæred. instit. Menochius lib. 4. præsumpt. 18.* nisi conjuncti cum disjunctis instituti essent. tunc enim conjuncti pro una persona accipiuntur. Ut primus hæres esto. secundus & tertius hæredes sunt. ubi duo semisses sunt, d. l. 13. interdum. l. 15. de hæred. instit. Ex æquis partibus similiter instituti intelliguntur, quando ordine singulis, pars secundum numerum est adsignata, l. si quis. 14. de hæred. instit.

Hujus loci sunt tit. de hæred. instit. tit. de lib. & posthum. hæred. instit. tit. de cond. institut. tit. Instit. de hæred. instit.

Cap. 48. De substitutione directa.

- 1 *Institutio hæredis duplex.*
- 2 *Prior quamam.*
- 3 *Uterior est substitutio.*
- 4 *In hac primò generales adfectiones inspicienda.*
- 5 *Fieri potest tam institutis; quàm exheredatis hæredibus.*
- 6 *In substitutione tacita conditio, si hæres non potest, vel non vult esse hæres, intelligitur.*
- 7 *Expressa, vel intellecta in institutione, consentur respectu in substitutione.*
- 8 *Limitatur idipsum.*
- 9 *Confectaria axiomatis superioris quing.*
- 10 *Reciproca substitutio quid.*
- 11 *Compendiosa substitutio quid.*
- 12 *In quibus institutionibus cessent substitutio reciproca & compendiosa.*
- 13 *Species substitutionis qua.*
- 14 *Directa substitutio quid, & ejus species.*
- 15 *Vulgaris substitutio quid.*
- 16 *Expressa quid.*
- 17 *Tacita præsumpta quid.*
- 18 *Quando evanescit.*
- 19 *Non vulgaris substitutio quid.*
- 20 *Duplex in hac testamentum, patris & filii testamentum.*
- 21 *Quare duplex substitutio vocetur.*
- 22 *Quomodo pro uno testamento habeatur.*
- 23 *Dna hæreditas in hac substitutione.*
- 24 *Pupillaris substitutio quid.*
- 25 *Pupillaris expressa.*
- 26 *Pupillaris tacita.*
- 27 *Quando pupillaris evanescit.*
28. 29 *Mente capti substitutio.*
- 30 *Quando hac evanescit.*

Tantum de generalibus institutionibus sequitur de speciebus illius. *Vid. sup. c. 47. nu. 6.*

Institutio hæredis est duplex: prior, vel ulterior, l. 72. §. si quis. l. 76. si in §. 1. de acquir. hæred. vel primaria, aut secundaria, d. l. 76. §. 1.

Prior, primo gradu, seu loco fit, l. 1. de vulgar. qui. busecunq; hodie verbis. quæ simpliciter institutio,

vocatur, per l. si quis. 72. de acqui. her. tit. de hered. instit. testamentum principale. l. 2. de vulg. §. 5. Inst. de p. null. subst. Per hanc testatori, immediatè hæres succedit, & sine qua in testamento nihil valet, l. 3. de vulg. §. 34. Instit. de legat. quæ olim verbes civilibus & ductis fiebat atque solemnibus, Ulpi. tit. 22. & 23. Duar. lib. 2. dispus. c. 9. Cujac. lib. 11. obs. c. 25. Pet. Greg. lib. 42. c. 11. synagm.

3 Ulterior institutio, l. 20. §. ult. de conditio. instit. l. 13. l. 36. l. 43. §. 2. de vulg. quæ vocabulo communi Substitutio vocatur, Intrigiol. de substitut. cent. 1. quest. 1. & 2. est datio hæreditatis delatæ, vel acquisitæ alteri, priore hærede remoto, §. 1. Instit. de vulg. subst. hoc est, institutio, quæ fit secundo, vel ulteriore gradu, d. §. 1. vel in locum alterius instituit. Vocatur ided secunda institutio, l. 1. Codic. de edit. D. Adriani tollend. in subsidium institutio, in princip. Instit. de vulg. subst. l. 36. potest. de vulg. subst. institutio. l. 23. si pater. de vulg. subst. institutionis append. x. & condicionalis institutio, l. 35. si quis. de acqui. hered. l. 41. cohæredi. §. 6. de vulg. subst. Plures definitiones substitutionis recenset Intrigiol. cent. 1. quest. 2. num. 56. & seq. de su. sit.

4 In substitutione primò generales adfectiones & postea species illius sunt explicandæ.

5 Ad generales adfectiones refero, quæ sequuntur: quòd substitutio possit fieri tam institutus, quam ex hæreditatis hæredibus, l. 1. l. 2. de vulg. subst. & quòd pluribus hæredibus unus etiam ex cohæredibus substitui potest, l. 25. si pater. de vulg. subst. d. l. 1. §. 2. & plures in unius locum, l. potest. 36. §. 1. de vulg. & novissimè moriturus singulari præmortuis, l. 37. de vulg. imò etiam familia, domus, collegium substitui potest, Intrigiol. quest. 83. cent. 3. Quando verò quis institutus, vel substitutus præsumatur, declarat latè Menoch. lib. 4. præsumpt. 17. & de militis privilegii in substituit. Intrigiolus cent. 2. quest. 77. & seq. Conditio, si sine liberis decesserit, tacitè in substitutione à testatore facta intelligitur, Gabriel. conclus. 2. tit. de fideicom. lib. 4. Menoch. lib. 4. præf. 89. Intrigiol. cent. 3. quest. 50. de subst.

In substitutione porò sequentia generalia 4. axiomata sunt tenenda.

6 I. Primum axioma est, quòd in substitutione semper tacita conditio intelligatur, si hæres prin. gradu institutus, non potest, vel non vult esse hæres, Titius hæres esto, l. 2. l. 3. Cod. de hered. instit. l. 80. l. 23. l. 41. §. 6. de hered. instit. ubi, si hæres non erit, subaudi neque alium hæredem fecerit, §. ult. Instit. de vulg. subst. quamvis casus sint, in quibus institutus & substitutus simul admittuntur, §. sed nostra. Instit. de fideicom. hered. §. ult. de vulg. subst. vide Intrigiol. quest. 34. cent. 2. Grassum in §. substitutio. quest. 9. & in quibus conjunctus substituto præfertur ex præsumpta testatoris voluntate, l. 2. §. 6. de bon. poss. secund. tab. l. quidam. 30. de vulg. subst. vid. sup. cap. 42. Intrigiol. quest. 28. 29. 30. 31. cent. 1. Præmoriens verò substitutus ante insti-

tutum, jus substitutionis non transmittit, l. 49. qui habebat. l. 23. de vulg. Intrigiol. quest. 27. & seq. cent. 3.

II. Axioma est, quòd omnia, quæ sunt in institutio 7 tione expectata, vel ex natura illius intell. guntur, illa quoque censentur repetita esse in substitutione, §. 2. Instit. de vulg. subst. l. 5. l. 35. l. 24. l. 27. l. 41. §. 6. de vulg. Intrigiol. quest. 56. 99. & 100. cent. 1. & substitutus, seu subrogatus omnes qualitates & conditiones atque oneræ ejus adsumit, quæ a defuncto fuerunt ipsi imposita, latè M. noeb. lib. 4. præsumpt. 108. & præsumpt. 131 Mantica lib. 8. tit. 2. de consec. ult. vol. Intrigiol. cent. 1. quest. 56. & 99 Disseruit Fachin. libr. 5. cap. 39. illustr. quest. contrarias leges hæc in re conciliat Donell. lib. 6. com. & Menoch. lib. 4. præf. 108. & præf. 60.

Non procedit dictum axioma in substituto sub 8 conditione, nec in legato, quòd ab uno o non constitit, & quando de contraria testatoris voluntate apparet, similiter quando unus & idem est institutus & substitutus, vel causa in substituto cessaret, de quibus vide Menoch. lib. 4. præsumpt. 108. Nec onus nominatim, taxativè instituto impositum, repetitum censetur in substituto, d. præf. 108. nec jus adrecedendi substituto competit, Intrigiol. quest. 25. cent. 1. ubi limitat.

Ex hoc primo axioma consecraria procedunt, 9
1. quòd substitutus, etiam testatoris hæres rectè dicatur, l. 170. l. 65. de verb. sign. Menoch. lib. 4. præf. 87. & de adipisc. possess. remod. 4. quest. 28. num. 206. & seq. l. 42. §. 4. de vulg. subst. l. ult. C. de hered. instit. 2. quòd ultimo substitutus etiam primo substitutus esse intell. gatur, qui conjunctum instituit quandoque excludat & jus adrecedendi impediatur, Menoch. d. loc. per d. text. 3. quando testator instituit vel substituit Gajum & illius liberos, an filii cum patre, eodem tempore, vel ordine successivo succedant, vide Menoch. lib. 4. præf. 70. & seq. 4. An sub filius in conditione positus, ex præsumpta testatoris voluntate ad exclusionem substitui. comprehendantur nati ex matrimonio putativo, naturales vel legitimati, vel adoptivi, Menoch. lib. 4. præf. 77. 78. & seq. & an positi in conditione præsumantur ex testamento succedere, vel solum ad exclusivè cum substitui sint designati, Menoch. d. loc. præf. 76. Fachin. lib. 4. c. 51. An quando sunt filii, vel liberi in conditione positi, faciant deficere conditionem substitutionis, si femina extat, Menoch. d. loc. præf. 85. & præced. §. Conditio, Si sine liberis decesserit hæres institutus, substituto Sempronium, à lege quando intelligatur, licet à testatore non fuerit expressa & substitutum excludat, vide Menoch. lib. 4. præf. 89. distinguit.

III. Axioma est, quòd omnibus substitutionibus 10 reciproca, seu dileptica & breviloqua substitutio applicari potest, qua cohæres cohæredi tacitè vel expressè, quocunque titulo substituendi, substituitur, Intrigiol. cent. 2. quest. 49. §. & plures. Instit. de vulg. subst. Ut, Titius hæres mihi erit in semille: Gaius similiter

militer in semisse hæres. Si Titius in sua parte hæres non erit, tum Gajus ipsi esto substitutus: vel ita, Titius & Sejus, uter eorum viveret, hæres mihi esto: vel ita, Primus & secundus mihi hæredes sunt, eosque invicem substituo: vel, quisquis mihi ex supra scriptis hæres erit, substitutus esto: vel, quicumque hæredum meorum decefferit sine liberis, alteri hæreditatem restituar: vel, bona mea de uno ad alterum perveniant: vel, hæredes meos invicem substituo, vide *Menoch. lib. 4. præf. 39. Intrigiol. quæst. 50. cent. 2. Gabriel conclus. 1. lib. 4. de subst. Fachim. lib. 4. cap. 81.* Vocatur reciproca substitutio, quod semper ed, unde venit, se recipiat, quasi sit succedendi vicissitudo, l. 4. jam hoc. §. 1. l. 45. de vulg. subst. quæ generaliter facta, prius ad conjunctos, deinde ad exteros refertur, & ubi discretæ sunt institutionum rationes, eorum quoque discretæ substitutiones intelliguntur, & contriã, d. loc. *Menoch. præf. 60. num. 62. Et seqq.* & reciprocè substituti, ex iisdem partibus substitui esse censentur, ex quibus sunt instituti, l. 5. l. 2. l. 24. de vulg. subst.

11 IV. Axioma est, quod omnibus speciebus substitutionis adcommodari potest affectio substitutionis compendiosæ, l. *precibus. Cod. de impub. Et alius subst. Intrig. cent. 3. quæst. 23 Et 24.* quæ est, quando uni hæredi, omni genere substitutionis, alius substituitur, sub compendio verborum: vel, qua uni substitutioni plures substitutiones subjiciuntur cum tractu temporis in futurum, *Menoch. lib. 4. præf. 51.* ut, quando dicit testator: Substituo Titium, si filius meus decefferit: vel, si intra 25. annum decefferit: vel, post mortem filii mei substituo: vel, si filius in ætate pupillari sine liberis decefferit, substituo: vel ita, Gajus filius meus hæres esto, & quando eum decefferit, substituo ei Titium, *Menoch. d. loc. Guil. Bened. in cap. Raynuitius in verbo, absq. liberis. 2. in compend. num. 51. 53. 56. 49. de hac l. 2. Menoch. d. lib. 4. præf. 53. Et seqq. Intrigiol. cent. 3. quæst. 4. 5. 6. 7. Et seqq. de substitut.*

12 Verum enim verò, licet hæc duæ substitutiones reciproca & compendiosa. omnibus speciebus substitutionis adcommodari possint, non tamen semper ad quilibet trahi debent, imprimis, quando est inæqualitas & disparitas personarum, & aliz conjecturæ, vide apud *Guil. Bened. in d. c. Raynuitius nu. 50. Et seqq. Pet. Gregor. libr. 42. syn. cap. 27.* Quando dico, Institutio fratrem meum & ejus filios, tum quia est quedam affectio causativa, non continentur omnes vocati simul & semel, sed ordine successivo, *Menoch. lib. 4. præf. 70. Fa b lib. 4. c. 78.* Ita quoque, quando substituo Titium, vel ejus filios, vel substituo omnes de familiã mea, *Clar. quæst. 80. §. testamentum. Greg. d. loc. nu. 38. c. 28.* Non verò si ita: Institutio Titium cum Mævio ipsius filio, *Greg. d. loc. quib. adde Gabriel. conclus. 3. Et 4. 11. de subst. lib. 4.*

Atque hæc sunt generales substitutionis adfectiones, sequitur de illius speciebus.

13 Est igitur substitutio duplex: directa, vel obliqua, l. 5. *centurio. de vulg. subst. l. 2. Intrigiol. cent. 2. quæst. 7. nu. 13. ubi communum dicit.*

Directa substitutio est, quæ fit verbis directis, seu jure recto, §. 2. *Instit. de fideicom. hered. l. 120. verb. de verb. sign. Duaren. lib. 2. dispus. c. 9. Cujac. lib. 11. observ. c. 25. civilibus, solemnibus & legitimis verbis, l. 1. l. 7. de vulg. §. 1. Institut. de pupil. subst.* quibus substitutus, hæres fit testatoris, & ex illius manu hæreditatem accipit, d. §. 1. *vid. Intrigiol. cent. 3. quæst. 30.* sine ministerio & opera alterius, l. 1. *centurio. 15. de vulg. ut, Si Titius hæres non erit, Gajus hæres esto, d. l. 1. centurio. l. Lucius. de vulg. sis. Instit. de vulg.*

Hæc conjecturis & præsumptionibus inducta & facta censetur, quando conjecturæ expressæ in testamento fundantur & inde deducuntur, aliàs non item, *Menoch. lib. 4. præf. 64. ubi limitat.*

Substitutio directa, quando ex præsumpta testatoris mente extendatur de casu ad casum, de persona ad personam, de tempore ad tempus, diligenter explicat *Menoch. lib. 4. præf. 65.*

Instituto primo gradu, sub conditione, præstat cautionem substituto de implenda conditione, *Cujac. lib. 9. obs. c. 5. sicut ut legat. Et fidei. om. nom. caruas.*

Directa substitutio rursus est vulgaris, vel non vulgaris, seu singularis, *Donell. lib. 6. com. per l. 4. jam. §. 2. de vulg. subst. ubi illa simplex, hæc duplex vocatur, l. 1. §. 1. d. l. 4. §. 2. l. 45. de vulg. §. fin. autem. Instit. de pupil. subst. l. 5. c. de impub. Et al. subst.*

Vulgaris est, quæ vulgo & passim est recepta, *arg. l. 1. l. 2. de præscr. verb. à quolibet cuilibet facta, quæque jus commune sequitur, introducta ex apertis verbis 12. tabularum, l. verb. 120. Et 126. de verb. sign. qua cuilibet capaci hæredi, in unum tantum casum, sive eventum scilicet non adquisitæ hæreditatis, substituitur hæres, l. 4. jam. §. 2. de vulg. ut, Titius hæres esto. Si Titius hæres esse noluert, vel non potuerit, Mævius hæres esto, d. l. 4. & si ante testatorem hæres institutus decefferit, *Fach. lib. 4. c. 67. Valqui. lib. 3. §. 32. nu. 242. de success.* Varias definitiones refert *Intrigiol. cent. 2. quæst. 9. Et 19.**

Substitutio vulgaris exprimitur verbis, quæ expressa, aut verbis non expressis intelligitur, quæ tacita dicitur, l. 2. 5. *quin. de hered. instit. l. ult. C. d. l. Intrigiol. cent. 2. quæst. 12. Et seqq.*

Tacita ex præsumpta voluntate testatoris intelligitur, l. 4. §. 2. de vulg. idq; duobus modis: Primo, quando pater impuberi filio, in casum adquisitæ hæreditatis, quo hæres erit, & impubes, aut intra 4. 5. 6. 7. annos decefferit, substituit. Huc intelligitur in utrûq; casum delatæ, vel adquisitæ hæreditatis substituisse: hoc est quod *Id.* dicunt, in expressa pupillari contineri tacitam vulgarem, *Don. lib. 6. c. 24. Intrig. quæst. 16. cent. 1. Menoch. lib. 4. præf. 43.* Altero modo, in unius instituti, sive primi, sive secundi persona, expressa vulgaris substitutio, etiam ad alterum institutum porrigitur, uti, Instituto primum & secundum. Primum rursus secundo substituo. & deniq; tertium substituo primo, si ille hæres nõ esset. Hic tertius ille substitutus, ad primi partem admittitur ex manifesta substitutione & deficiente secundo, ex tacita quoque & præsumpta substitutione, *Men. l. 4. p. 43.*

Institutio facta in defectum hæredis, tacitam habet substitutionem, ut, Titius & Sejus, uterque eorum viveret, hæres esto; ubi tacita substitutio mortuo alteri facta esse censetur, *Donell. lib. 6. comm. cap. 24. Per. Greg. lib. 42. cap. 12. syntagm. per l. 24. Titius. l. 25. de hered. Instit.*

Vulgaris expressa in unum casum, pupillarem tacitam continet, *Intrigiol. quest. 40. & 41. cons. 1. Fachio. lib. 4. c. 68. per l. 4. de vulgar.*

- 18 Evanescit vulgaris substitutio, quando institutus hæres existit, *l. 1. l. 2. C. de instit. & subst. vid. Intrigiol. quest. 46. cons. 1. & quest. 47. Et seqq. ubi limitat. quod variis modis accidit, l. 2. §. inter dum. l. quidam. de vulgar. §. 1. Instit. quib. mod. test. infirm. §. posteriore. d. e. Donell. lib. 6. com. c. 24.*

Quando filii vocati cum eorum parentibus ordine successivo succedentes intelligantur & præsumantur per vulgarem, vel fideicommissariam vocati, *per suos casus explicat Menoch lib. 4. præf. 71.*

- 19 Non vulgaris, seu singularis, *l. 4. §. 2. de vulg.* substitutio, est, quæ non similiter vulgò & passim est recepta, neque quibusvis in quoslibet permittitur, sed parentibus solum, qui liberis etiam nepotibus, pronepotibus, qui non sunt recasuri in alterius potestatem, post mortem ipsorum substituunt in casum duplicem, non aditæ hæreditatis, vel aditæ & adquisitæ, sed mortis intra certa tempora ætatis, vel sanitatis, *l. 2. l. 4. de vulgar. l. 9. Cod. de impub. & aliis subst. quæ idè duplex substitutio dicitur, d. l. 4. §. 2. vid. Donell. lib. 6. com. c. 27.* & duplex testamentum atque duas hæreditates, testatoris & hæredis habere existimatur, *l. 2. §. 4. l. 10. l. 20. de vulgar. §. 2. Instit. de pupill. subst. l. 79. ad L. Falcid.*

- 20 Duplex testamentum, nimirum unum patris, alterum filii, *d. §. 2. & §. 5. Instit. de pupill. d. l. 20. l. 2. §. 4. Patris testamentum appellatur principale & prima tabula, l. 41. cohæredi. §. 6. l. 44. l. 46. l. 2. §. 4. b. i. i. quod valere imprimis necesse est, l. 2. §. 1. 2. 3. l. 10. §. 4. eod. Filii vèrò testamentum à paterno dependet, & vires accipit, & aliàs pupillare vocatur, *l. 44. l. 33. de vulgar. d. §. 5. Instit. de pupill. Patrus Gregorius lib. 42. syntagm. c. 20. num. 8. 9. tabulæ secundæ pupillaræve, d. l. 33. l. 2. §. 2. 3. l. 20. §. 4. eod. vel mente capti, d. §. 2. Instit. de pupill. l. 2. §. 2. 3. l. 10. §. 4. de vulgar.**

Hoc filii testamentum, seu substitutio, diverso tempore, formâ & modo, tanquam testamentum diversum fieri potest, & per se solum impugnari non potest, *l. 16. si quis. §. 1. l. 20. §. 1. de vulg. l. 8. Papinianus. §. sed nec. §. sed impuberis. de inoff. testam.* Pater quoque alium sibi & alium filiosam hæredem scribere potest, *l. 8. si ita. §. fin. de bon. possess. secund. tab. & institutio sæpè vitari, salvâ manente substitutione, potest, §. 2. §. 5. Instit. de pup. subst. vid. Grassum in §. substitutio. quest. 26. Intrigiol. cons. 1. quest. 76. & 77. ubi parenti succedere dicitur, l. 2. l. 2. eod.*

- 21 Propter hoc duplex testamentum, hæc substitutio alibi vocatur duplex substitutio, vel casus duplex, *l. 2.*

§. 1. l. 4. §. 2. de vulgar. §. non solum. Instit. de pupill. subst. l. 5. Codic. de impub. & aliis subst. duplex casus, l. 42. d. adquir. hered. d. §. non solum. Substitutio scilicet partim vulgaris, modo communi facta, in casum, non aditæ hæreditatis, partim quoque pupillaris, vel quasi, in casum scilicet, aditæ hæreditatis, sed mortis hæredis intra certa tempora, *§. 1. 2. 6. Instit. de pupill. subst. Zassius lacè in tract. de vulgar. subst. l. 8. Cod. de impub. & aliis subst. ubi propriè hæredi instituto succedere substitutus dicitur, l. 2. §. 4. l. 10. §. 1. de vulg. subst. & alii quis hæredem facere, Menoch. lib. 4. præsumpt. 108. n. 38. 39. per l. 1. §. interdum. l. invasione. §. quod vulgò. ad L. Falcid.*

Duplex hoc patris & filii impuberis testamentum, 22 pro uno etiam habetur, ratione causæ efficientis, parentis scilicet, qui illud condidit, sibi & filius in una charta, *l. 16. l. 20. de vulgar. subst. §. 3. §. 6. Instit. de pupill. subst. vel sibi in scriptis filio nuncupativè, vel contra, §. 3. §. 6. Instit. de pupill. subst. l. 20. eod. item ratione formæ & solemnitarum, testiumque, l. 41. §. 1. de vulgar. Donell. lib. 6. comm. cap. 27. & effecti, quo quæ in secundis tabulis legata sunt, habentur ac si patris testamentis relicta fuissent, *Donell. d. loc.* Item ratione subjecti, nimirum bonorum & hæreditatis, quippe, cum post aditionem pupilli, unum fiat patrimonium, hæreditas patris & filiosam, per unionem, ita ut separari altera ab altera, à substituto non possit, *l. sed si. 20. §. 2. 3. l. 12. l. 22. in qui. de vulg. subst. vel alterum testamentum impugnari & ex altero successio peti, §. 5. Instit. de pupill. subst. unde pupillares tabulæ, pars prioris testamenti dicuntur, in princ. Instit. de pupill. subst. l. 2. §. 4. l. 10. §. 4. l. pen. de vulgar.**

Dux hæreditates in hac substitutione conferuntur, 23 parentis nimirum & filiosam hæreditas, etiam aliunde quæsitæ, *§. 4. §. 6. Instit. de pupill. subst. l. sed si plures. de vulgar. Guiliel. Bened. in cap. Raynatus. verb. si absque liberis. de testam. Menoch. libr. 4. præsumpt. 48. num. 10. & seqq.* Parentis hæreditas datur in institutione: filiosam, in substitutione, unâ cum patris hæreditate, *§. 4. non solum. Instit. de pupill. subst. l. 2. l. 10. de vulgar. Menoch. lib. 4. præsumpt. 48.* quarum hæreditarum duarum separatim non conceditur, *d. l. 10. §. 2. 3. eod. Menoch. d. loc. nu. 6. 7. & seqq.* De substitutione patris factâ liberis è diversis matrimoniis susceptis, *vide Menoch. lib. 4. præf. 75.*

Non vulgaris substitutio est duplex: pupillaris, vel mente capti, *§. illud. §. fin. autem. Instit. de pupill. subst. l. 9. Cod. de impub. & aliis subst.* Compendiosa & breviloqua, de quibus sup. dictum, species non faciunt, *Donell. lib. 6. com. c. 23. Viglius Instit. b. 2.*

Pupillaris substitutio est moribus introducta, *l. 2. 24. de vulg. passim, vulgò non permittitur, l. 162. de verb. sign. §. 9. Instit. de pupill.* quam facit pater liberis impuberibus, nepotibus, reliquisve descendentibus, etiam adoptivis & posthumis, *§. 4. §. quacunque. Instit. de pupill. subst. l. 2. l. 10. de vulg. subst. l. 1. de adopt. imò ex hæredatis, l. 2. de vulgar. Intrigiol. quest. 59. cons. 1. in potestate substi-*

substituentis, tempore testamenti conditi & mortis ejusdem existentibus, d. l. 2. l. 33. l. 41. §. cum. de vulg. Instigiol. d. loc. quæst. 66. atque in nullius potestatem post mortem testatoris recaluris, d. l. 2. in duplicem casum, non aditæ & adquisitæ hæreditatis, vel in casum etiam aditæ & adquisitæ hæreditatis, sed mortis intra tempora pubertatis, d. l. 4. §. 2. de vulg. Instigiol. cons. 1. quæst. 57. & seq. & quæst. 61. & quæst. 84. Menoch. lib. 4. præf. 47.

Pupillaris substitutio, vel verbis exprimitur, vel non expressa intelligitur, quæ est tacita, l. quamvis. C. de impub. & al. subst. l. ad Menoch. lib. 4. præf. 34. Instigiol. quæst. 84. ubi mixtam addit.

25 Exprimitur conditione discretâ, ut si filius meus hæres non erit, & intra pubertatem decesserit, Titius hæres esto. Fieri quoque potest paucis verbis, ut impubes meos filios instituo eosq; invicem substituo, l. 4. §. 2. de vulg. vide Menoch. d. præf. 34. lib. 4. ubi formulas substituendi pupillariter refert, & Instigiol. quæst. 86. cons. 1. An pupillaris expressa matrem à legitima excludat, disputat. Fa. hin. lib. 4. cap. 42. Menoch. lib. 4. præf. 38.

26 Non expressa est ex præsumpta voluntate testatoris, ut quæ intelligitur, cum pater filio impuberi instituto substituit, in primum casum, si filius hæres non erit, Titius hæres esto: hic placet, licet filius hæres fiat, & intra pubertatem decedat, etiam in hunc casum alterum substituitur Titium videri, ut vulgari expressâ, contineatur & tacita pupillaris, d. l. 4. ubi Jason. de vulg. l. quamvis 5. C. de impub. & alii subst. l. ad Menoch. lib. 4. præf. 35. & Instigiol. quæst. 22. & 42. & quæst. 85. & 88. quod tamen limitatur in casibus quibusdam. Vid. Menoch. præf. 36. & præf. 40. & 56. & 39. & 40. Don. lib. 6. com. c. 26. Gabr. lib. 4. tit. de subst. conclus. 3. & 4. Instigiol. quæst. 39. & 44. cons. 1. Fachin. lib. 4. c. 40.

27 Substitutio pupillaris, brevitate evanescit, §. 2. masculo. Inst. de pup. subst. vel breviori etiam tempore, quo pater voluit, non longiori, l. 7. l. 21. l. 38. §. 1. l. 14. de vulg. nem si pupillus moritur ante patrem, Instigiol. quæst. 37. utramq; sententiam, negativam & affirmativam, communem dicit, vel, eo vivente pubes efficitur, §. masculo. Inst. de pup. subst. vel impubes liberos suscepit ante pubertatem, arg. l. cum acutissimi. C. de fideicom. Guil. Bened. ad c. Raynsumus. verb. si ab q. liberis. nu. 113. & seqq. de testam. vel, quando pupillus amplius non est, vel patris potestate liberatur ante mortem ipsius, gloss. in §. 9. qua ratione. Inst. de pup. subst. aut si tempore mortis pupilli in totum non esset capax, l. si is qui. de hered. inst. vel vivo pupillo, aut testatore decederet, Instigiol. quæst. 98. num. 9. 10. cons. 1. Extrinsecâ verò substitutione pupillari per pubertatem, etiam tacita vulgaris, quæ eâ continetur, extinguitur, l. qui habebat 49. de vulg.

28 Mente capti substitutio est, qua patens quilibet, pater, mater ad secunda vota non transiens, vel avia, liberis tempore mortis ipsorum & substitutionis, Donell. lib. 6. com. c. 27. Instigiol. 2. cons. quæst. 2. l. 9. C. de impub.

& al. subst. mente captis, furiosis, mutis, prodigis, etiam puberibus in alterius potestatem non recaluris, ad imitationem & exemplum pupillaris substitutionis, substituit, l. ex facto 43. de vulg. l. 9. humanitatis. C. de impub. & alii subst. Instigiol. cons. 2. quæst. 16. 17. 19. 92. vide Donell. lib. 6. com. c. 27. quæ & quasi pupillaris vocari potest, l. 2. l. 6. de vulg. arg. §. item Serviana. Inst. de ad. Hodie jure communi patri & matri est permiffa, d. l. 9. olim non nisi jure speciali principis permissione, d. l. ex facto 43. Quibus illa verbis fieri dicatur, tradit Menoch. lib. 4. præf. 49. Instigiol. cons. 2. quæst. 12. Quot modis hæc differat à pupillari, tradit Donell. lib. 6. com. c. 27. Dd. in §. 2. Inst. de pupill. subst.

Substitutio hæc singularis expressa, continet tacitam 29 vulgarem & pupillarem, Menoch. lib. 4. præf. 44. Instigiol. cons. 2. quæst. 29. & 30. & tacita singularis matrem non excludit, Menoch. lib. 4. præf. 46.

Substitutio hæc evanescit, futuro, morbore cessante, resipiscentia: §. quâ ratione. Inst. de pupill. subst. 30 quamvis postea idem morbus recurat, Donell. d. loco. Instigiol. quæst. 37. num. 8. 9. per l. penult. C. de curat. furios. Rectè dissentit Viglius d. §. qua ratione. Item evanescit per matris substitutionis ad votum ulterius transitum, Dd. in d. l. 9. humanitatis. C. de impub. & alii subst. Pet. Gregor. lib. 42. cap. 24. num. 7. 8. synagm. Evanescit similiter per superventiam filiorum naturalium & legitimorum instituti, furiosi, vel mente capti, d. l. 9. humanitatis arg. l. cum avus. C. de cond. & demonstr. l. pater furioso. de iis qui sunt sui vel alien. jur. Instigiol. quæst. 38. & seq. communem dicit. Vivo testatore, redeunte furore, qui cessaverat, reconvalescit hæc substitutio, Menoch. lib. 4. præsumpt. 50. vel etiam si mortuo testatore, furor cessans, brevi tempore reversus est, similiter reconvalescit substitutio, Menoch. d. loco. num. 6. 7. 8. secus, quando furor cessans post longum intervallum revertitur, Menoch. d. loco. num. 11. Convalescit quoque, quando furor, vivo testatore cessans, eodem mortuo revertitur, Menoch. d. loc. num. 10. ubi distinguit, an brevi, vel longo tempore furor reversus sit.

Hujus loci sunt tit. de vulg. & pup. subst. tit. Inst. de vulg. subst. & tit. seq. ut. C. de impub. & aliis subst.

Cap. 49. De substitutione obliqua seu fideicommissaria.

- 1 Obligua substitutio quid.
- 2 Causa synonymia & forma illius.
- 3 Qua in illa consideranda.
- 4 Persona fideicommissum relinquens.
- 5 Persona cui relinquitur, est hæres fideicommissarius.
- 6 Qui hujus incapaces.
- 7 Persona à qua relinquitur, qua.
- 8 Causa aduersa cum periculo fideicommissarii.
- 9 Hæres quando cogi non potest.

- 10 *Substitutio fideicommissaria quando extenditur.*
 11 *Liberis primi & secundi matrimonii institutis facta substitutio.*
 12 *Res qua relinquuntur per fideicommissum.*
 13 *Quares non restituuntur, quarum 14.*
 14 *Forma relinquendi fideicommissi.*
 15 *Tacita voluntate qua dicantur relicta, quarum 13.*
 16 *Quando electio succedendi ex substitutionibus datur.*
 17 *In dubio qua intelligatur.*
 18 *An extendatur.*

HAtenus de substitutione directa: sequitur de obliqua, qua hæreditas instituitur hæredi datur sub fide aditam restituendi substituto; vel dimittendi & transferendi in alium: ut, Titii hæres esto, & aditam hæreditate Sejo restituas rogo. Vel, Titius restituat, reddat, det hæreditatem meam Sejo, §. *imprimis. Instit. de fideicom. hered.* Alias definitiones refert *Intriglot. cens. 3. quæst. 68. de subst. Cujac. lib. 11. obs. c. 25.*

2 Vocatur obliqua, quæ non directè, immediatè ex manu testatoris hæreditatem alius accipit, *Intrigl. d. loc. q. 32. per l. 2. C. com. de leg. l. 2. C. quand. & quib. quart. pars. lib. 10. voluntas precaria alibi dicitur, l. cum 64. l. 4. de leg. 2. relicta verbis precariis, vel cum modo precario, non imperativo, quod non verbis civilibus directis, imperativis, sed precariis & obliquis fiebat, *Ulpia. tit. 23. l. 17. l. 19. §. 10. rogo. ad SC. Treb. l. 41. cohæredi. §. 3. de vulg. §. 2. 3. Instit. de fideicom. hered. ut, rogo, volo, mando, deprecor, jubeo, ut restituas hæreditatem: vel, detur, reddatur, restituatur, distribuatur, dividatur hæreditas, *Intrigl. quæst. 33. cens. 3. de subst.***

Alibi expresse substitutio vocatur, *l. 41. cohæredi. §. 2. 3. l. 46. paterfam. de vulg. subst. l. cum hæredes 57. §. pen. & ult. ad Trebell. l. à filia. §. fin. l. Scævola. l. hæredes mei. §. cum ita. §. fin. ad Trebell. l. generaliter. §. 2. C. de inst. sub mod. fact. l. Titia. 2. §. Seja. de leg. 2. vid. *Donell. lib. 6. cap. 23. Petr. Gregor. l. 42. c. 28. Intriglot. cens. 1. quæst. 8. Grassius in §. substitutio. quæst. 3. communem dicit.**

Fideicommissum verò ideo dicitur, quod ex fide alterius pendeat, sine ulla obligatione, §. *ult. Instit. de fideicom. hered. & §. 1. d. loc.* quamvis postea etiam invitus restituere cogebatur, *d. §. 1. l. 4. l. 16. ad SC. Trebell. vocatur quoque hæreditas fiduciaria, vel fideicommissaria, l. 46. in fin. l. 67. ad Trebell. tit. Instit. de fideicom. hered. l. 9. certi. §. 1. cert. conditio. de reb. cred. Quibus conjecturis facta præsumatur, latè docet *Menoch. lib. 4. præf. 67. & seq. Intriglot. quæst. 72. cens. 3.**

3 In substitutione fideicommissaria tria consideranda, personæ, res, & modus atq; forma fidei alterius relinquendi.

Personæ ejusmodi sunt tres: ea quæ relinquitur fideicommissum, ea cui relinquitur, & ea à qua relinquitur.

4 Persona fideicommissum relinquens, est testator, cui propterea substitutus succedere dicitur, §. *cum filia. Instit. de fideicom. hered. d. l. 41. cohæredi. de vulg.*

5 Cui relinquitur, est substitutus, qui aliàs vocatur

hæres fideicommissarius, *l. 51. de judic. l. 4. l. 16. cogi. §. cum qui lam 7. ad SC. Trebell. Novell. c. quasi hæres, l. 16. de hered. vel act. ven. l. cum omnia onera in ipsum transeant & commoda, §. restituta 3. & §. ergo. & §. 8. si quis. Instit. de fideicom. hered. quamvis ab aliis hæres propriè non dicatur. per l. 44. §. 1. l. 70. l. cogi. l. quia ad Trebell. Vigl. in §. qua ratione. num. 15. Instit. de jupill. subst. Bellon. sup. ut. lib. 3. c. 19. dissentit *Menoch. de ad. sf. 105. remed. 4. quæst. 23. 24. 25.* Filius, quando jure representationis in locum patris ingreditur in fideicommissum, ut concurrat cum patruo, ex præsumpta voluntate testatoris, alibi: vide *Menoch. lib. 4. præf. 95. num. 14. & seqq. Covarr. præf. quæst. c. 38. Gabr. lib. 4. conclus. 3. tit. de fideicom.**

Persona cui relinquitur fideicommissum, seu fideicommissarius hæres, si est incapax, fideicommissum fisco applicatur, *l. 40. l. 43. de jur. fisci.* Quibus prohibitum relinquere, vide in gloss. in §. legari. *Instit. de legat. & in l. 1. de jur. fisci.* In fraudem fisci fidem adcommo- dans, privatur commo omni, *l. 2. C. de delat. lib. 10. l. 40. l. 49. de jur. fisci.*

Persona a qua relinquitur fideicommissum, est, quæ rogatur hæreditatem aditam restituere, quæ non tenetur ultra quàm accepit, restituere, §. 1. *Instit. de sing. reb. per fideicom. l. ab eo. C. de fideicom. vel alio in loco, quam in quo ipse est, l. 6. l. 7. 8. ad Trebell.* Vocatur hæres, *l. 1. ad SC. Trebell. Inst. de fideicom. hered. item hæres fiduciarius, l. 46. l. 67. in fin. ad Trebell. item gravatus, quasi hæres, l. 16. si quasi. de hered. vel act. vend. Novell. 1. c. 1. l. 1. §. 7. 8. ut legat. seu fideicom. servand. caus.*

Adit autem hic fiduciarius hæres hæreditatem fideicommissariam spontè, vel coactus, *l. 37. l. 1. l. 16. l. 44. ad Trebell.* Quando coactus per magistratum jussus adit, cum periculo fideicommissarii adit, *l. 16. cogi. ad Trebell. §. sed etsi. Instit. de fideicom. hered. etiam casu, quo hæreditatem repudiasset, vel sua culpa incapax hæreditatis esset factus, post mortem testatoris, l. 14. ad Trebell. l. Marcellus 3. §. fin. d. 1.*

Cogi hæres non potest, quando rogatus est non totam hæreditatem, sed partem ejus restituere, *l. ita 27. §. Trebellianum 8. l. 14. §. ult. l. 15. l. 16. ad Trebell. vel tempus adeundi præterisset, l. facta 63. §. pen. l. ille à quo. ad Trebell. vel conditio non extans impediret, vel eam cassaret, l. 10. & l. 12. l. 63. §. 7. eod. vel filius jussus restituere, liberos suscepisset, l. 16. §. cum quidam 7. ad Trebell. l. cum avus. de cond. & demonst. l. cum acutissimus. C. de fideicom. Petr. Gregor. lib. 42. c. 30. aut restitutionem substitutus remitteret, l. generaliter. §. cum avus. C. de inst. sub mod. fact. l. cum avus. de cond. & demonst. vel non deberetur, l. 13. §. 2. 3. l. 11. §. ult. ad Trebell. *Donell. lib. 7. c. 22. com.**

Substitutio hæc fideicommissaria, non extenditur de persona ad personam, de quæ tempore ad tempus, quamvis hic distinguat rectè *Menoch. libr. 4. præf. 73. num. 57. Intriglot. quæst. 76. cens. 3.*

Quando parens, liberis primi & secundi matrimonii institutis hæredibus, eosdem per fideicommissum substituit,

- substituit, tum omnes æqualiter, tam utrinque conjuncti, quam consanguinei, admittuntur, *Menoch. lib. 4. præf. 75. nu. 15. & seqq. Intrig. quest. 77. de conditione si sine liberis decesserit, Menoch. d. lib. 4. præf. 83. & lib. 3. præf. 115. divisione factâ inter fideicommissarios.*
- 12 Sequitur de rebus, quæ restituantur ab hærede fiduciario: quales sunt omnes, quas à testatore hæres jussus est restituere, §. 3. 4. 5. *Et 101. sit. Instit. de fideicom. hered. ex quæ cum oneribus & incommodis, l. 1. ad Trebell. l. 1. C. d. t. nisi isdem deductis, hæres restituat, l. 51. ad Trebell. quævis item bona in fideicommissis hæreditate reperta, tit. Instit. de sing. reb. per fideicommiss. etiam feudalialia & emphyteuticaria restituit, Menoch. lib. 4. præf. 197. & fructus jam à testatore perceptos & in horreo reconditos, Menoch. d. loc. Intrig. quest. 74. num. 109. & seqq. cont. 2. & ante aditionem hæreditatis perceptos, l. 27. §. 1. l. 47. l. 58. ad Trebell. Nec distinguendum, an res illæ sint testatoris, sive hæredis, sive alterius, Menoch. d. loc. præf. 197. num. 5. 6. & sequens. per l. 15. heredum. Cod. de legat. sed semper & ubique sine ullo periculo gravati, §. restituta. Instit. de fideicom. hered. Sed & fructus perceptos post aditam hæreditatem & conditionis eventum restituit, Menoch. cas. 256. lib. 2. arb. Intrig. d. quest. 74. num. 118. & seqq. prælegata, & quæcunque gravatus habet ex substitutione pupillari, vel vulgari & jure aderecendi, Intrig. d. loc. num. 159. & seqq.*
- 13 Excipiuntur res quædam quæ non restituntur; ut 1. illæ, quæ personæ cohæredis cohærent, ut jura sepulcrorum, l. 42. §. 1. ad Trebell. 2. operæ libertorum, filio patris instituto, l. 55. ad Trebell. 3. dos filiarum rogatarum restituere, l. 62. ad Trebell. l. 51. d. t. 4. prælegatum, l. 3. §. pen. ad Trebell. Menoch. lib. 4. præf. 194. 5. propria bona hæredis, etiam filii, l. 27. §. 2. l. 44. §. ult. ad Trebell. 6. legitima filiarum, qui jussus est restituere, l. quoniam. C. de inoff. test. Clar. & testamentum. q. 72. 7. prælegata, quæ post institutionem & fideicommissum relicta sunt, Menoch. lib. 4. præf. 194. num. 28. & seqq. Intrig. d. quest. 74. num. 61. & seqq. cont. 3. qui distinguunt. De perceptis ex substitutionibus, cohærede deficiente, restituendis, Menoch. lib. 4. præf. 193. Mantie. lib. 7. tit. 6. & 7. 8. Bona quæ ad hæredem fiduciarium ex persona quidem testatoris perveniunt, sed tamen alio, quam hæreditario jure, Menoch. lib. 4. præf. 196. & cas. 256. libr. 2. arbit. Intrig. d. quest. 74. cont. 3. 9. quæ de hæreditate sunt subtracta à fideicommissario, non est dubium. Cod. de legat. 10. Impensæ ab hærede factæ, vel solutio necessaria. Auth. contra. Cod. ad S. C. Trebell. Garzias in tract. de expens. & mel. cap. 6. Intrig. d. quest. 74. num. 91. & seqq. 11. Fructus fideicommissi sub conditione relicti, l. 22. §. si bares. l. 28. ad Trebell. Donell. lib. 7. c. 6. Geil. lib. 2. obs. 133. 12. Omnia commoda & accessiones, post aditionem, ab hærede ante restitutionem perceptæ, ut fructus & quævis alia, l. ita 27. §. 1. l. 63. facta. §. 4. l. 44. §. 1. l. 58. deducta. §. qui poss. §. qui ante. ad Trebell. vide Mantie. de conject. ult. voluti. lib. 7. c. 10. Menoch. lib. 4. præf. 197. Intrig. cont. 3. quest. 74. num. 29. & seqq. qui simulant. Rationem reddit Donell. lib. 7. com. c. 26. quamvis hodie hæres, res has alienare non possit, l. ult. §. sed quia. C. com. de legat. vide Petr. Gregor. lib. 42. c. 29. Menoch. & Mans. d. locis. Quod si tamen mora facta sit in restituenda hæreditate, fructus etiam à tempore moræ restituntur, l. 18. in fideicommissaria, l. ita 27. §. 1. l. 44. in fin. l. 70. §. 1. ad Trebell. Donell. lib. 7. d. cap. 26. 13. Nec restituntur quæ sunt licite alienata, non in fraudem fideicommissi, Menoch. lib. 4. præf. 188. & 189. & 190. & seqq. 14. nec hæredi data ad conditionem implendam, Menoch. lib. 4. præf. 196. nu. 2. Intrig. d. quest. 74. cont. 3. 15. nec quæ jure non hæreditario, ad hæredem gravatum veniunt, ut donata mortis causâ inter virum & uxorem, vel inter vivos, legitima filii debita, Intrig. d. quest. 74. nu. 4. 5. 6. Menoch. lib. 4. præf. 196. nu. 14. & seqq.
- Sequitur de modo & forma fideicommissi relinquendi.
- Relinquitur, ut diximus, non directis, sed precariis & obliquis verbis, Ulp. tit. 24. §. 9. præterea. Instit. de fideicom. hered. l. 2. C. de codicill. hoc modo: Fideicommitto, volo, peto dari, vel restitui aditam hæreditatem Titio. Vel ita: Volo meam hæreditatem Titii esse. Rogo, mando, deprecor, injungo, impero, cupio, opto, credo te darum, exigo, desidero, scio te hæreditatem meam restitutum, jubeo; vel ita, Bona mea restituantur, reddantur, perveniant, redeant, deferantur, devolvantur, revertantur, remaneant, Ulpian. d. tit. 24. §. 25. Paul. lib. 5. sent. tit. 2. §. 6. ubi Cujac. & lib. 11. obs. c. 23. Graf. com. opin. §. substitutio. quest. 4. & 5. de conjecturis hic militantibus, Menoch. lib. 4. præf. 90. & præf. 67. & seqq. Intrig. d. quest. 33. cont. 3. & quest. 25.
- Tacitâ & præsumptâ voluntate fideicommissum variis modis relinquitur: 1. quando testator directè instituit, vel substituit, ubi non licet. 2. quando hæredem rogat, ut Titium sibi hæredem faciat. 3. quando mandat, ne testamentum faciat. 4. quando alienare prohibet. 5. quando communia voluit esse bona inter filios & descendentes. 6. quando bona sua voluit transire de hærede in hæredem. 7. quando, instituto hærede, voluit, ut bona conserventur in agnatione & familia, 8. quando ad plures gradus substitutionum est digressus. 9. quando vocavit & substituit agnatos & transversales. 10. quando bona illustra prohibuit alienari. 11. Quando uxorem instituit in usufructu hæredem, & alium post mortem ejusdem hæredem instituit, vel in solo usufructu hæredem uxorem instituit. De quibus vide Menoch. lib. 4. præf. 68. & 141. Mantie. de conject. ult. vol. lib. 4. tit. 5. & lib. 2. tit. 2. Geil. lib. 2. obs. 143. Fabrum lib. 14. conject. c. 7. & seqq. Gabriel. tit. de fideicommiss. conclus. 9. Caschovan. decis. 93. & 50. Toffan. decis. 151. Fachin. lib. 4. c. 17. illustr. & c. 49. c. 100. d. lib. 4. 12. Tacita fideicommissaria substitutio præsumitur, quando in posteriore testamento factio, testator voluit etiam prius valere, Donell. lib. 6. com. c. 17. per l. 29. ad Trebell. 13. quando omni meliori modo, quo jure fieri potest, voluit voluntatem suam validam esse, l. ult. de codicill.

Gregor. lib. 42. cap. 11. num. 4. s. Menoch. lib. 4. praf. 2. vide infra de minus solemn. testam. cap. 49.

- 16 Quando substitutio vulgariter, pupillariter & obliquè est facta, & electio succedendi ex quavis substitutione data est, tum in concursu vulgaris & fideicommissariæ substitutionis, datur electio substituto, quando nondum est adita hæreditas, *Menoch. lib. 4. praf. 63. Facin. lib. 4. cap. 83.* In concursu pupillaris & fideicommissariæ non datur electio, *d. praf. 63. num. 13. 14.*
- 17 In dubio substitutionis, formula potius directa, quam fideicommissaria præsumitur, *Menoch. libr. 4. praf. 66.*
- 18 Substitutio fideicommissaria non extenditur de casu ad casum, ex præsumpta testatoris voluntate, *Menoch. lib. 4. praf. 73.* ubi distinguit.

Hujus loci sunt tit. Instit. de fideicommiss. hæredit. tit. ad SC. Trebell. D. & C.

Cap. 50. De exhæredatione & præteritione hæredum.

- 1 Exhæredatio quid.
- 2 Hac quomodo restringenda.
- 3 In uno, vel pluribus gradibus fieri potest.
- 4 Liberi qui & quomodo exhæredandi.
- 5 Præteritio liberorum.
- 6 Causa exhæredationis exprimenda.
- 7 Causa, ob quas liberi exhæredari possunt.
- 8 Ob quas causas parentes à liberis exhæredari possunt.
- 9 Ob quas fratres.
- 10 Sine nota exhæredatus, quis dicatur.
- 11 Causa exhæredationis plures pro arbitrio iudicis.
- 12 Præteritio quid sit.
- 13 Præteritio vivo testatore decedens.
- 14 Præteritio immortis liberi qui.
- 15 Præteritio materna quid operetur.
- 16 Abdicatio quid.

Diximus de hæredum institutione, cui est contraria exhæredatio & præteritio.

- 1 Exhæredatio liberorum est ademptio & privatio hæreditatis debite, vel datæ, *l. Paulus 47. l. si patronum 44. de bon. libert. 1. Chron. cap. 5. l. 2. 3.* ex certa, vera & justa causa, *l. 1. 4. §. ult. l. 3. de lib. & posthum. Novell. 115.* etiam cum convitio, *d. l. 3. d. l. 47. l. 12. §. 2. de bon. libert.* nominatim, non inter cæteros facta, *§. nominatim. Instit. de exhæred. liber. l. maximum. Cod. de lib. præterit. purè facta, d. l. 3. §. purè. de lib. & posthum.* non ex re, vel parte certa duntaxat, sed in solidum, *l. 19. cum quidam. de lib. & posthum. hæred.* qua à testatore exhæredantur liberi, parentes, vel fratres ejusdem, *Novell. 115. c. 2. l. 1. C. de lib. præter. in quacunque testamenti parte, l. 3. §. 2. de injust. rupt. test. l. 3. §. 2. 3. 4. 5. 6. l. 8. de lib. & posthum.*
- 2 Exhæredatio est restringenda, *l. 14. de inoff. testam. l. 19. de liber. & posthum.* neque jus adcrendi admittit, ut cæteris partem faciat, *Gothofr. in d. l. 19.* neque in primo gradu, institutione scilicet, facta, trahi debet ad

substitutionem, ut excludat sequentes in gradu, *l. 9. §. ego. de injust. rupt. test.* neque jus sui hæredis, vel fuitatis tollit, neque facit ut exhæredatus habeatur pro mortuo, *vide Fabrum lib. 9. conjec. Nov. c. ult. & deced. 12. errore 8. & deced. 15. err. 4.*

Exhæredatio in uno gradu, vel pluribus, vel omnibus fieri potest, *l. 8. l. 3. §. 4. l. 1. 4. l. 15. de lib. & posthum.*

In uno gradu facta, ex reliquis, exhæredatus capax esse potest, *d. l. 3. §. ult.* In primo gradu omiffa exhæredatio, etiam in sequentibus additam tollit & irritam facit, *l. 5. nam etsi. de injust. rupt. test.*

Liberi gradus prioris, cujuscunque sexus, sui emancipati, nati, posthumi, aut institui nominatim & discretè, aut exhæredati hodie debent, tam à patre, quam à matre, *l. 2. l. 9. maximum visum. Cod. de lib. præterit. sit. Instit. de exhæred. liberor. Novell. 115. c. 2. Auth. non licet. Auth. ex causa. Cod. de lib. præterit. olim secus erat, l. 6. si quis. de injust. rupto test. vide Donell. lib. 6. com. c. 11. Cujac. lib. 8. obs. c. 18. & in tit. de lib. & posthum. hæred. Ant. Fab. ad l. Gallus 29. d. tit. de lib. & posth.*

Hodie tamen posthummus quoq; exhæredari posse, asserit *Donell. lib. 6. com. c. 13. & in d. Auth. ex causa. dissentit Wafenb. & Cujac. & Duar. in tit. de inoff. testam.*

Præteritio liberorum, testamentum nullum reddit, *§. 1. 2. 6. Instit. de exh. liber. d. Auth. non licet.* aded, ut nec approbatione præteriti, vel morte filii, ante obitum patris id confirmari possit, *Ant. Fab. lib. 9. conjec. c. 14. per l. 15. de legat. præstand. l. 7. de lib. & posthum.* Hodie enim non jura patris, sed naturalem causam succedendi inspicimus, *Auth. in successione. C. de suis & legitim. hæred. jura vetera. vide in tit. Instit. de exhæred. liber. Ulp. tit. 22. Gaj. lib. 2. tit. 23.*

Exhæredari verò liberi, parentes, vel fratres, non possunt, nisi ex justis & mentis causis à testatore expressis & testamento insertis, *Novell. 115. c. 2. Menoch. lib. 4. praf. 29. Facin. lib. 6. s. 76. illustr. contr. §. tum autem. Instit. de exhæred. lib. Falcon. in d. Auth. ex causa. & Auth. non licet. dissentit. & ab hærede probandis, d. Novell. 115. & Novell. 22. d. Auth. non licet. olim secus, l. 5. nam. de inoff. testam. Clar. quæst. 41. §. testamentum.*

Causæ exhæredationis ejusmodi, quæ olim erant arbitrariæ, *Novell. 115. cap. 2. ubi Gothofr.* sunt, vel cum notâ exhæredati, vel sine nota, *Menoch. lib. 4. praf. 28. Alciac. reg. 1. praf. 2. 3. per l. 44. de bonis libert. l. 3. de lib. & posthum.*

Cum nota & ignominia exhæredati causæ conjunctæ sunt, quæ ob delictum hæreditate ipsum privant, *l. 14. §. ult. l. 2. 3. de lib. & posthum. l. si filiam. C. de inoff. testam.* Ejusmodi, hodie in liberis testatoris exhæredandis, sunt 14. *Novell. 115. cap. 2. c. 3.* vel ob paritatem rationis etiam plures, *Menoch. lib. 2. cas. 130. arbit. jud. Gothofr. in d. Novell. 115. Wafenb. in comment. tit. de hæred. instit. vide Genes. cap. 49. 4. 5. 1. Chron. c. 5. l. 2.* uti sunt ingratitude erga parentes, infidix, vis illata illis, vita turpis & luxuriosa, consuetudo incestuosa privigni cum noverca sua, delatio & accusatio parentis calumniosa, nuptiæ contractæ sine consensu parentis cum persona

persona turpi, injuria gravis parenti illata, desertio patris furiosi, vel carceri inclusi, aut capti ab hostibus non redempti, impedimentum à filio allatum parenti testatori volenti, d. *Novell. 115. c. 2. c. 3. ubi Dd.*

8 In parentibus exhæredandis sunt septem causæ, vel 8. ut voluit *Chassan. in consuet. Burgum §. 2. de successions.* ut, traditio filii ad interitum sine causa, insidiæ venenis aliòve modo vitæ liberorum structæ, incestuosus concubitus cum nuru, aut concubina filii, impedimentum creatum filio testatori volenti, cædes patris, aut matris à parente facta, desertio filii furiosi, vel captivi, hæresis damnata parentis, *Novell. 115. c. 4. §. 1. & seqq.*

9 In fratribus exhæredandis sunt quinque causæ, nimirum ingratitude fratris exhæredati, *Novell. 22. cap. 17.* institutio alterius honesti hæredis, *l. fratres. C. de inoff. test. vide Donell. lib. 6. com. c. 15.* etiam spurii, *Palaoz. de nob. & spur. c. 55. num. 5. Roland. à Vall. consil. 87. vol. 3. dissentit Tessaur. decif. 127. Pistor. lib. 1. cap. 30.* institutio servi hæredis necessarii, *l. fratres. in fin. C. de inoff. test. institutio hæredis turpis, eadem, vel pari turpitudine fratre exhæredato laborante, l. si in arenam. C. de inoff. testam. reliquum fratris quocunque titulo, §. ult. Inst. de inoff. testam. l. 8. §. si quis. D. d. 1.* Hæc tamen causas testator ita præcisè exprimere non habet necesse, *argum. §. tum autem. Inst. de inoff. testam. Donell. lib. 6. com. c. 15.*

10 Sine nota exhæredati, causæ exhæredationis sunt, quando propter filii utilitatem, impuberi exhæredato, fideicommissarii relinquunt hæreditatem, *l. 16. §. 1. de earas. furios. l. multi 18. de lib. & posthum. Menoch. lib. 4. præf. 28. per l. filius 25. C. de inoff. testam.* Ejusmodi quoque est exhæredatio filii, propter patrem ejusdem prodigum, *d. l. 25. Guil. Bened. in c. Raynuzius. ad verb. in eodem testam. num. 18. & seq. de testam.* nec non exhæredatio filii, ejusdem subscriptione approbata & confirmata, *Petr. Gregor. lib. 44. synagm. cap. 3. num. 12. & seqq. cap. 4. num. 11. 12. per l. non putavit §. si quis. de bon. poss. contr. tab.* Plures exhæredationis causas, pro iudicis arbitrio concedit *Menochius lib. 2. arb. jud. cas. 130. & Gotb. fr. in d. Novell. 115. Fachin. c. 78. lib. 6. Clar. quest. 4. 2. in §. testamentum. à quibus dissentit Donell. in tit. C. de revocand. donat.*

12 Præteritio est silentium & omisso alicujus instituenti hæredis, quem testator, non sicuti oportet, instituit, neque exhæredavit, *in princ. Inst. de exhæred. lib. sit. C. de lib. præterit. l. 16. l. 26. l. 30. de lib. & posthum. licet eisdem sorte legatum sit relictum, §. eadem. Inst. de hæred. inst. l. 1. maximum. C. de lib. præter.* Hodie, solum extranei licitè præteriti possunt & alii omnes præter supradictos, *Novell. 115. cap. 2. §. ult. Inst. de exhæred. lib. olim etiam sui, l. 8. de inoff. testam. Inst. d. tit.*

13 Præteritus, vivo testatore decedens, jure prætorio non rumpit testamentum, *l. 12. posthumus. de injust. rupt. test. Clar. quest. 43. §. testam. vide Anton. Fabrum decad. 13. error. 3.* uti nec præteritus, iudicium patris tacitè, vel expressè approbans, *l. 17. filio. de injust. rupt. vide Fabr. lib. 1. consuet. c. 19. & d. decad. 13. error. 3. Clar. d. loc.*

Præteritio est, vel descendentium liberorum, vel ascendentium, vel collateralium, fratrum scilicet, *l. nam est. de inoff. test. l. fratres. C. d. 1.*

Præteriti immeritò dicuntur liberi, tam naturales 14 quàm legitimi à matre, vel avo, aut proavo materno, item parentes à liberis, & fratres ac sorores à fratribus & sororibus, si neque instituti, neque expressè exhæredati sunt, quorum omnium præteritio ipso jure non vitiat testamentum, sed vicem exhæredationis obtinet, *Covarruv. in c. Raynuzius. num. 1. 2. & 8. de testam. Fachin. lib. 6. cap. 77. per l. 3. C. de lib. præterit. §. fin. ubi Wesemb. & Hotoman. Inst. de exhæred. lib. Donell. lib. 6. cap. 13. Cujac. in Novell. 18. unde & his que ei datur, Novell. 115. cap. 4. Cujac. in Novell. 18. Patris præteritio planè annihilat ipsius testamentum, §. 1. 2. Inst. de exhæred. lib. matris verò vel avi materni, item liberorum, fratrum & sororum præteritio, tantum facit, quantum exhæredatio, §. mater. ubi Cujac. Inst. de exhæred. lib. Cujac. in l. 4. de lib. & posthum. & in Novell. 18. Alciat. lib. 4. parorg. cap. 9. Præteritio filii, quæ per juratam renunciationem ab universali successione, vel à petitione legitime, vel etiam à statuto est exclusa, testamentum vitiat, *vide Ant. Fabr. decad. 13. error. 1. contra com. hoc defendentem. Clar. quest. 42. §. testamentum.* Hodie præteritio tantum institutionem vitiat, non etiam legata, *Novell. 115. c. 3. in fine. & cap. 5. Donell. lib. 9. com. cap. 10. & ad auct. ex causa. num. 7. 8. C. de lib. præterit. Bronchorst. cons. 3. aff. 29. dissentit Cujac. in l. 17. de injust. rupt. test. & in Novell. 18. Præteritio materna pro exhæredatione hodie non habetur, *Novell. 115. c. 3. in princ. Viglius in §. fin. Inst. de exhæred. Donell. lib. 6. c. 11. Fachin. lib. 6. cons. c. 77. dissentit Cujacius ad l. 17. de injust. rupt. & Wesemb. in §. 6. nu. 5. Inst. de exhæred. lib.***

Ab exhæredatione & præteritione differt abdicatio, 16 quæ in vita patris fit, quàm filii efficiuntur ἀπίστετοι, per ἀναύγουσι, paterni nominis denegationem, quæ improbatur, *l. 6. l. pen. C. de pat. potest. arg. l. juven sanguinis. de reg. jur. l. jus cognationis. de pact. Alciat. lib. 2. dispunct. 5. 28.*

Hujus loci sunt: tit. Inst. de exhæredat. liber. tit. C. de lib. præterit. Novell. 115. tit. de lib. & posthum. hæred. instit. vel exhæred.

Cap. 51. De legitima testium adhibitione & jure singulari militum.

- 1 Legitima testium adhibitio in testamento quid.
- 2 Officium testatoris in testium adhibitione.
- 3 Forma celebrandi testamenti in scriptis.
- 4 Officium testis rogati & adhibiti in subscriptione & sigillatione.
- 5 Apertura testamenti scripti quomodo fieri debeat.
- 6 Notarius hic non computatur in numero testium.
- 7 Scriptum testamentum, ut nuncupativum valere potest.
- 8 Forma celebrandi testamenti nuncupativi qua.
- 9 Notarius in hoc intervenire potest, vel minime.

- 10 Notarius hic in testium numero reperitur.
- 11 Dicitur testamentum quando valet.
- 12 Quibus solemnitas ordinaria augetur.
- 13 Quibus relaxata & remissa.
- 14 Testamentum parentis inter liberos.
- 15 Extra territorium valet.
- 16 Rusticorum testamentum.
- 17 Ad pias causas testamentum.
- 18 Tempore belli vel pestis factum.
- 19 Judicialiter testamentum condentes.
- 20 Jus Canonicum quos testes requiratur.
- 21.22.23 Militie testamentum privilegiatum, & in quibus.
- 24 Extra expeditionem militarem testantes.
- 25 Qua improbantur in militari testamento.
- 26 Privilegia hac militaria à clericis doctoribus & advocatis communicantur.

Tantum de institutione: sequitur nunc de testium adhibitione legitima. *Vide supra cap. 47. num. 3. 4.*

1 Testium in testamento adhibiuo legitima est, quae septem testes cum tabulario rogati à testatore, §. *sed cum 3. Et seq. Inst. de testam. ordin. l. hac 21. C. de testam. l. 8. hac. C. qui testam. fac. in ejusdem presentia conveniunt, coram quibus dispositionem suam ultimam ille conficit, in eodem loco & tempore, unico contextu, nullo actu extraneo interveniente, d. l. 21. hac. l. 12. l. 28. C. de testam. §. *sed cum paulatim. Inst. de testam. ord. vide Clar. quaest. 75. §. testamentum. quae sunt solemnitates, modus & forma testamentorum condendorum, l. 21. heredes. §. 1. l. 20. §. 8. qui test. fac. poss. l. 19. l. 21. l. 7. C. de testam. §. 3. 4. 5. 6. Inst. quib. non est permitt. l. 10. C. qui test. fac. poss. quae pro loci, in quo testamentum conditur, consuetudine, vel proprio jure factae & adhibitz, operantur etiam & valent extra territorium, *Ant. Gabriel. conclus. 4. lib. 4. tit. de testam. per alleg. ibid. Guil. lib. 2. obs. 123.***

Ejusmodi legitima testium adhibiuo consistit partim in testatoris, partim in testis officio.

2 Officium testatoris hic est, ut primò iste testes ad testimonium perhibendum & contestationis actum & negotium testamenti cognoscendum, tanquam testes roget & informet, d. l. hac. 21. neq; invitos detineat, l. 20. qui testamento. §. *ult. qui testa. fac. poss. vel alius nomine testatoris, Favim. quaest. 62. n. 151. Et seq. de testib. lib. 2. Mascard. conclus. 1354. n. 7.* Deinde, ut vocatis atq; animo & corpore presentibus, testatorem videntibus, & quid agatur, sensu percipientibus & intelligentibus, d. l. 20. §. 9. ultimam suam voluntatem & testamentariam dispositionem indicet, vel antè, ipsos de ea instruat, ut omnino sciant de qua re agatur, l. 21. l. 29. *jubemus. C. de testam.*

3 Forma celebrandi testamenti in scriptis est, ut testator ipsemet scribat testamentum, l. *jubemus. 29. C. de testam. aut si scribere nesciat, alii scribenti nomen hæredis, apertè claraq; voce, etiam ad alterius interrogationem, dicitur, d. l. 29. C. h. s. Novell. de sponsal.*

largitas. §. illud. Menoch. lib. 4. pref. num. 2. 3. 4. Et presumpt. 2. num. 3. 4. 5. quam scripturam consignatam, clausam & involutam complicatam, chordulà in superiore & ima parte ligatam tenens manu sua, demonstrabit, dicendo, hoc suum testamentum esse, & testes rogabit, ut testamentum hoc in ima parte vacuà subscribant, & sigillum suum apponant, Roland. à Valle consil. 36. num. 2. vol. 1. per d. l. 21. hac. consultiissima. l. 12. C. de testam. Menoch. d. pref. 2. Mantie. lib. 1. de conject. ultim. vol. tit. 7. Fernand. Vasqui. de success. lib. 2. §. 1. num. 11. Et seqq. licet testes ignorent, quid in eo scriptum sit, vel absentibus ipsis sit scriptum, vel dictatum, alio tempore, d. l. 21. hac. l. 29. Roland. d. loc. & si testator ipsemet subscribere non possit, adhibeat octavum testem, vel ex testibus unum qui nomine testatoris se subscribat, Roland. à Valle consil. 36. num. 2. 3. vol. 1. & sigillet suo sigillo, d. consil. 36. num. 4. d. l. 21. hac.

4 Officium testis consistit in subscriptione & subscriptione testamenti scripti mystici, quae fieri debet, reliquis testibus omnibus presentibus & videntibus in conspectu testatoris, in ima testamenti parte vacuà, eodem loco & tempore, l. 21. §. 3. l. 22. §. 4. *qui testam. fac. poss. l. 9. si non. l. 21. hac. l. 12. C. de testam. Roland. d. loc. num. 2.* Ut, Ego Johannes, rogatus & presens unà cum infra, vel supra scriptis testibus, testamento Sempronii subscripsi, & sigillum proprium (vel si non habet, sigillum Petri,) apposui, l. 29. *jubemus. l. 12. C. de testam. l. 22. §. 2. qui testa. fac. poss. §. sed hic. 4. Inst. de testam. ordin. d. l. 21. hac. Roland. à Valle d. consil. 36. num. 2. die & mense N. N. anni N. N. d. l. hac 21. ubi Gothofred. Donell. lib. 6. com. c. 10. Roland. d. consil. 36. num. 5. Menoch. lib. 4. pref. 2. Et si testis quidam scribere nesciat, octavus alius adhibendus erit, qui factà ejus rei mentione, nomen suum subscribat, §. 4. *sed hic. Inst. de testam. ordin. d. l. 21. hac. l. cum antiquitas 28. C. de testam. Petr. Greg. lib. 42. c. 4. num. 2. s. ymagin. Menoch. lib. 4. pref. 2. Mantieca lib. 1. de conject. ultim. volunt. tit. 7. Fernand. Vasq. de success. lib. 2. §. 1. num. 11. Et seqq.**

Apertura testamenti hujus scripti, post mortem testatoris petenda est ab illo, cujus interest, coram iudice, citatis testibus subscriptis, & omnium quorum interest, qui ab intestato aliàs successuri fuissent, Roland. à Valle d. consil. 36. num. 7. 8. 9. 11. *tit. testam. quem adm. aper. ubi Gothof. §. tit. C. quem adm. tab. testam. Donell. lib. 3. com. c. 5.* Testes citantur, ut subscriptionem & sigilla sua, sub juramento examinati, recognoscant, ac deponant, se fuisse rogatos à testatore de talibus subscriptionibus & sigillis, d. consil. 36. num. 13. li, de quorum præjudicio agitur, citantur, ut videant & audiant deferri juramentum testibus, d. consil. 36. num. 14. 15. *tit. quem adm. test. aper. D. & C. Donell. d. loco.*

Notarius in hoc testamento, in numero testium non computatur, *Clar. in §. testamentum. quaest. 56. n. 8. Bartol. in l. 27. Domitius. qui test. fac. poss. Mascard. conclus. 1099. num. 6.* quatenus tamen Notarius in iudicio deponit, eidem tanquam testi creditur, *Mascard. d. loc. Senar. in voce Notarium. num. 38. & auctoritatem duorum*

rum testium supplet. *Mascard. d. loc. num. 3. Menochius cas. 91. lib. 2. arbit. iudic.* Mascardus putat, in iis, quæ spectant ad solemnitates & fidem instrumenti, Notarium non esse de numero testium. De iure veteri vide in §. 1. 2. 3. ubi Vigl. *Instit. de testam. ordinand.*

7 Quandoq; testamentum scriptum potest etiam valere ut nuncupativum, quando solemnitates sufficientes habet in utraq; forma, *Menoch. lib. 4. præf. 2. Vasqui. de success. lib. 2. §. 2.*

8 Forma celebrandi testamenti nuncupativi est, ut testator coram testibus omnibus presentibus & audientibus, voce, palam & clare, testato, ut à testibus omnibus exaudiri & intelligi possit, voluntatem suam ultimam, in primis nomen hæredis, nuncupet & declaret, §. fin. *Instit. de testam. ordin. l. 21. hered. qui testam. fac. poss. l. 29. l. 26. l. 21. hac §. per nuncupationem. C. de testam. Donell. lib. 6. com. c. 10. Clar. d. loc. quæst. 4. §. 37.*

9 *Menoch. lib. 4. præf. 2. num. 2. §. præf. 5.* Ut necessarium hic Notarius interveniat, constitutum non est, *Covarr. in cap. Raynutius. de testam. Bartol. & Castrens. in l. 27. Domitius. qui testam. fac. poss. quamvis memoriæ & probationis causâ in scriptis fieri possit, & instrumentum per Notarium, de actu illo solemniter, confici possit, Viglius. in §. possens. Instit. de testam. ordin. arg. §. 21. §. 1.*

10 *Instit. d. s.* quo in casu Notarius testis esse potest, aut in numero testium computari. Clarus in §. testamentum. quæst. 56. *Covarruv. in c. cum esset. num. 1. de testam. distinguunt: aut tanquam testis Notarius præsens fuit, aut tanquam Notarius, Mascard. conclus. 1099. Menoch. lib. 4. præf. 8. num. 15. §. 34. Soreiz in voce Notarius, num. 38.*

11 Notario dictatum testamentum, presentibus testibus, & postea recitatum à Notario, & ad interrogationem approbatum, valet, licet ab ægroto sit factum, *Menoch. lib. 4. præf. 8. §. præf. 6. num. 34. §. 79.* Aliàs ad interrogationem alterius, nuncupativum testamentum ut valeat, requiritur sanitas mentis & corporis, articulata vox testatoris, voluntas libera testandi, atque ut in nullius gratiam, vel ad alterius importunam instantiam facta sit, *Zafius consil. 3. lib. 1. W esenb. in §. ult. Instit. de testam. ordin. Viglius in §. sed cum. num. 12. d. s. Clar. in §. testamentum. quæst. 37. §. 36. Pet. Greg. lib. 42. cap. 5. synagoga. c. 2. num. 6. 7. Gabriel. conclus. 2. tit. de testam. lib. 4. Menoch. lib. 4. præf. 6. §. 8. ubi ampliat. adde Fachin. lib. 5. c. 69. §. 70.*

Verùm hæc accurata solemnitas testium adhibendorum, partim aucta est, partim relaxata & remissa.

12 Aucta est in testamento cæci, in quo requiritur scriptura & nuncupatio voluntatis, item testis octavus, qui testamenti est exceptor & recitator, *l. hac 21. l. 10. discretis. C. qui test. fac. poss. l. 7. l. 8. l. 9. l. ult. C. de testam. Menoch. lib. 4. præf. 5. §. 6.* Quod etiam producendum ad testamentum secretum mysticum ejus, qui neque legere, neque scribere novit, *d. l. hac consultiissima. d. l. 10. discretis. §. d. præf. 5. §. 6.*

13 Relaxata verò & remissa est hæc solemnitas tantum, vel simul etiam plura requisita superiora. Unde

testamentum imperfectum, *l. 3. l. 21. C. de testam. Geil. lib. 2. obs. 112.*

Solemnitas hæc solum remissa est quibusdam personis, quibus conceditur secundum jus gentium testari & quolibet modo, quo de voluntate ipsarum consistere potest, quæ licet non ritè, rectè tamen testantur, *Geil. d. obs. 112. §. Clar. quæst. 14.*

Ex favore quodam remissa est, primò patri inter liberos naturales & legitimis testamentum condenti, eosque æqualiter, vel inæqualiter instituenti, vel etiam ante adventum Notarii decedenti, *d. l. hac consultiissima 21. §. ex imperfecto. C. de testam. Geil. d. obs. 112. §. 116. l. quoties. l. ult. C. fam. heretic. Menoch. lib. 4. præf. 7. Gabriel. conclus. 6. tit. de testam. lib. 4. Hartman. lib. 2. tit. 37. observ. 4. §. 5. Clarus quæst. 14. num. 2. Fachin. lib. 4. cap. 2. controrv. illustr. Mantica de conject. ultim. volunt. lib. 6. tit. 2. num. 16. adde Genes. c. 49. §. 1. Machab. cap. 1. cap. 2.* Imò parentis scriptura etiam sine testibus confecta, vim testamenti habet inter liberos, modò in ea dicat, hoc suum testamentum esse, & legitima titulo institutionis relinquatur, *Novell. 107. c. 1. Menoch. lib. 4. præsumpt. 7. Clar. quæst. 9. Hocoman. consil. 15. Donell. lib. 6. com. cap. 9. Boër. decis. 240. Geil. lib. 2. obs. 112. Mynsing. cent. 5. obs. 25. Tessaur. decis. 94. Siracid. cap. 33. 24.* Nuncupativum patris testamentum, quoque modo inter liberos factum, etiam omni solemnitate destitutum, valet, *Fachin. lib. 4. cap. 2. Clar. quæst. 11. per l. ult. C. fam. heretic. Geil. d. observ. 112.*

Testamentum, secundum loci consuetudinem factum à forensi, valet etiam quoad bona extra territorium, *Gabriel. conclus. 4. lib. 4. tit. de testam. Geil. lib. 2. obs. 123. dissentit Fachin. lib. 5. cap. 90. §. seq. quòd forenses statutis loci non ligentur.*

Secundò rusticis quoque testium numerus est remissus, ut his quinque, cum subscriptionibus eorundem, sufficientes testes, *l. ult. C. de testam. Novell. 41. §. 43. in fin. Donell. lib. 6. cap. 9. Petr. Greg. lib. 42. cap. 5. num. 18.* etiam civibus ruri degentibus, *Gotthofred. in d. l. ult.*

Tertiò remissus quoque est in piis causis, scilicet ecclesiæ, pauperum, redemptionis captivorum, *Clarus quæst. 7. Donell. d. c. 9. lib. 6. com.*

Quartò tempore belli vel pestis testantibus, quibus quinque testes sufficientes, etiam separatim subscribentibus, *l. 8. casus. C. de testam. Clarus quæst. 59. Gabriel. conclus. 8. dist. lib. 4. Hocoman. consil. 20. vol. 5. Tessaur. decis. 180. Mascard. conclus. 1352. nu. 18.* dissentit *Fachin. lib. 5. c. 92. illustr. controrv. vide Gotthofred. in d. l. s. distinguentem.*

Quintò remissa est hæc solemnitas testantibus coram magistratu, vel in iudicio, quando testamentum obvolutum suo iudici, testator bona fide offert & actis insinuari curat, *l. omnium 19. l. 23. C. de testam. Mynsing. cent. 6. observ. 29. Donell. lib. 6. cap. 7.* quæ oblatio duobus testibus probari possit, *Clarus quæst. 56.* Formulam usitaram insinuandi actis & offerendi, *vide apud Cujac. lib. 4. sent. Pauli tit. 6. §. 1. Gotthofred. in l. 23. C. de*

testament. ex qua patet, curialibus præsentibus testamentum recitatum fuisse.

- 20 Sextò, jure Canonico, duo testes cum presbytero vel parochò in testamento sufficiunt, *c. cum esset. de testamentis. Clarus quest. 50. ad de Menoch. lib. 1. quest. 8. de prescript. Francisc. Mantica de conject. uli. volent. lib. 2. tit. 14. Fachin. lib. 4. c. 5. illust. vide Novell. Leon. 40. & 41.*
- 21 Solemnitates prædictæ & insuper plura alia requisita, jure singulari remissa sunt militibus, in expeditione degentibus & occupatis, quibus concessum est, ut de bonis suis quibusvis testati fuerint, ita voluntatem eorundem valere jure, modò de ea quovis modo ex literis, notis, vel testibus possit constare, *L. 1. 14. l. 3. C. de testam. milit. l. 1. l. 30. l. 55. l. 41. D. d. t. l. 1. 2. Infr. de milit. testam.* In expeditione occupatus dicitur, qui hostem expectat, aut potestatem invadendi & cum eo dimicandi accepit, *l. pen. C. de testam. milit. & qui in numerum militum est relatus, l. 4. l. ex eo 42. de test. milit.*
- 23 Ejusmodi militis testamentum valebit, etiamsi solemnitates omnes sint omisæ, imò quando saltem in gladio, vel pulvere terræ, suam voluntatem scripsit, *L. 1. C. de milit. testam. Patr. Gregor. lib. 42. c. 6. synagm.* nec obstabit, quòd ipse sit surdus, mutus, de statu suo dubius, filiusfam. deportatus, aut ob militare delictum damnatus, §. *quis imo. Infr. de milit. testam. l. 4. l. 11. eod. l. ex militari. l. si quis. §. irritum. de injust. irr. rupt. testamens.* neque illi obstat liberorum propriorum præteritio, vel agnatio posthumi, neque pluralitas testamentorum, quæ ipse voluit valere, neque capitis diminutio aliqua, neque legata supra dodrantem relicta, neque jus adcrendi, *l. 19. l. 7. l. 36. §. 2. l. 22. l. 23. de testam. milit. l. 1. l. 3. l. 9. C. d. t. l. 12. C. ad L. Falcid.* Neque testamentum militari obstat institutio heredis deportati, peregrini, institutio ex re certa, quòd partim testatus & partim intestatus decedat, institutio ex die, vel ad tempus, substitutio pupillaris extraneo facta, imperfecti testamenti confirmatio, neque quod soli filio, nec sibi simul testamentum facit, *l. 13. l. 6. l. 36. l. 16. l. 41. l. 15. b. l. 1. 2. l. 3. C. eod.*
- 24 Extra expeditionem alibi in hybernis & æstivis miles agens & existens, hæc privilegia non habet, *l. 16. sed offi. l. 53. l. 24. §. ult. ad Trebell.* Testamentum autem antea ab ipso factum, valebit, etiam ex eodem privilegio intra annum, à tempore missionis honestæ & causariæ, §. *sed baltenus 4. Infr. de testamens. milit. l. 26. D. d. t. Clarus quest. 50. §. testamentum. Geil. lib. 2. obs. 118.*
- 25 Improbantur tamen in militari testamento institutiones captatoricæ, *l. captatorias. C. de testam. milit.* nec non quod mulieri, in quam turpis suspicio cadere potest, à milite datur, *l. miles 41. §. 1. de test. milit. & turpis conditio, salvo testamento, rejicitur, l. si à milite 29. de testam. milit. in fraudem creditorum, testari non possunt milites, l. 16. in fraudem. de testam. milit. neque contra leges alienare, vel alii jus suum adi-*

mere, *l. dota. em. L. s. cum filiusfam. §. mulier. de testam. milit.*

An verò hæc privilegia militum, etiam commu-
nicentur clericis & Doctoribus, advocatis, togatis
militibus, vide *Grassum in §. testamentum. quest. 4.
& 5. Intrigolium centur. 2. questio. 88. & 89. de sub-*

Hæc refero tit. C. de testam. & tit. C. qui testam. fac.
poss. tit. C. de testam. milit. & D. d. t. tit. C. de his qui
ant. apert. tab. testam. tit. testam. quemadm. apert. tit.
Infr. de testam. ordin.

Cap. 52. De testamento particulari, seu non pleno.

- 1 Particularis testamentum quid.
- 2 Vocatur imperfectum, ob causas duas.
- 3 Solemnia hujus quæ.
- 4 Testamentum imperfectum locum habet à testato, vel ab intestato.
- 5 Confirmatio hujus in futurum & præteritum.
- 6 Substitutio in hoc quoq; fieri potest.
- 7 Species hujus non pleni testamenti.
- 8 Codicillus quid.
- 9 Codicillus alius directus, alius obliquus.
- 10 Donatio mortis causâ quid.
- 11 Hac legata quoq; relinquuntur.
- 12 Reciproca donatio inter virum & uxorem, patrem & filium.
- 13 Mortis causâ donatio quid.
- 14 Hac inter ultimas voluntates referitur.
- 15 Differentia illius à legatis.
- 16 Mortis causâ donationis species dua.
- 17 Posterioris speciei prima species.
- 18 Altera species.
- 19 Mortis causâ capio quid.
- 20 Dotatium quid.
- 21 Testamentum non plenum ex verbis intellectum.
- 22 Salutaris clausula testamentorum, Si non valet &c.
- 23 An fideicommissum operetur.

DE testamento solemnî, universali diximus: sequitur de particulari, seu non pleno, minùs solemnî. Vide supra cap. 47. num. 1. 2.

Particularis, non plenum, testamentum est, quo hereditas non datur, *l. 2. l. 7. l. pen. C. de codicill. §. codicillus. Infr. de codicill. sed quo aliquid ex hereditate, five bonis testatoris, minus solemniter datur, §. ult. Infr. d. t. l. 2. D. d. t. Vocatur species testamenti, l. ult. C. de bon. qua lib. l. generaliter. C. de sacrosanct. eccles. l. si idem. C. de testam. Menoch. de adipisc. poss. remod. 4. quest. 26. nu. 192. & seqq. & lib. 4. præf. 3. num. 6. 7. 8. Tiraquell. de legib. commub. gloss. 5. num. 68. & seqq. item successio particularis, §. 5. Infr. de legat. l. 2. §. illud. quod legat. testamentum imperfectum, l. 2. C. de confirm. sus.*

Imperfectum testamentum duplici ex causa vocatur, ni-

ter, nimirum à rebus & solemnibus. A rebus, quia hæc contestatio non est de rebus defuncti omnibus, §. 2. *Instit. de codicill. vel, de jure hæreditario, d. §. 2. & l. 2. C. de hered. vel ad. vendit.* sed de legato, tutela, vel mortis causâ donatione, *tit. Instit. de testam. ins. tit. de legat. tit. de mort. caus. donat.*

3 A solemnibus, quia non, ut testamentum perfectum, uisitatâ solemnibus peragitur, sed coram quinque testibus, etiam fortuitu accedentibus, monitis tamen & rogatis ad testimonium perhibendum, *l. ult. §. ult. C. de jur. codicill. l. fin. C. de donat. mort. caus.* cum subsequuta subnotatione, si in scriptis sit, *l. ult. §. ult. Cod. de codicill. Donell. lib. 7. com. c. 19.* unde jus singulare codicillorum, *l. 2. §. 2. de jure codicill.*

4 Testamentum hoc imperfectum, tam à testato quam ab intestato fieri potest, §. 1. *non tantum. Instit. de codicill. l. 3. l. 8. l. 10. D. d. l. ult. Cod. de mort. caus. donat. & vires suas accipit ex additione hæreditatis ex testamento, si ab intestato, l. 3. si quis. §. ult. de jure codicill.* atque intestato mortuo testatore, vicem testamenti exhibere dicitur, testamento verò solemnî factò, illius jus sequitur, *l. 6. ab intestato. de jur. codicill.* Ante tabulas solemnîs testamenti, hoc imperfectum conditum testamentarium non valet, nisi testamento sequenti sit confirmatum, *l. 5. ante. Cod. de jure codicill. vide Cujac. obs. lib. 18. cap. 7.* quamvis in hoc etiam tempus conditi hujus testamenti, non confirmationis, ex solemnî testamento subsequente, inspiciendum sit, *l. 4. cum. l. 7. de jur. codicill.*

5 Confirmatio hujus testamenti fieri potest testamento factò, in futurum, præteritumve, vel per fideicommissum, aut ab intestato, *l. 8. consuetudin. de jure codicill. §. 1. Instit. de codicill.* atque in hoc etiam quædam substitutio locum habere videtur, *l. 50. ut hereditur. l. Titia 87. §. Seja. de legat. 2. l. cui 10. l. 1. de mort. caus. donat. l. ult. C. d. s.* non tamen directâ illa, quam superiori capite explicavimus, *l. 6. Divi. de jure codicill.*

7 Testamentum hoc non plenum, est duplex: Unum ex re & scriptura: alterum ex verbis testatoris, per consequentiam tale.

Ex re nimirum scriptura; vel nuncupatione, est ex directâ testatoris intentione, qua omnino nihil aliud, quam imperfectum testamentum facere voluit.

Hoc rursus est codicillus, vel mortis causâ donatio, vel legatum.

8 Codicillus est voluntas quædam non plena testatoris, *l. 3. §. ult. de jure codicill.* testati, vel intestati aliâs, §. 1. *Instit. de codicill. l. 3. l. 10. D. d. s.* sine institutione hæredis directâ, *Instit. d. s.* Vocatur pars testamenti, si quod factum est, *l. 1. si quis. l. 2. §. 1. testam. quem. aper. l. 10. h. tit.* vel vicem testamenti exhibere, nullo testamento aliâs condito, *d. l. 10. ab intestato, de jure codicill.* Codicillus rariò dicitur, *l. 19. in qui. pen. de jure codicill.* codicilli frequentè, *D. C. & Instit. de codicill.*

9 Codicillus alius directus, alius obliquus dicitur, §. pen. *Instit. h. s.* Directus, quo directis verbis alicui quid datur. Obliquus est fideicommissarius, in quo fidei-

commissum relinquitur, *d. §. penult. & §. præterea. Instit. de fideicom. hered. olim codicillis, obliquè hæreditas, neque directò legatum relinqui poterat, nisi testamento illi confirmati fuissent, §. præterea. Instit. de fideicom. hered. l. 10. l. 27. §. ult. de cond. inst. l. 38. de cond. & demonstr.*

Donatio mortis causâ est testamentum, *l. 10. Tiraq. gloss. 5. num. 68. & seqq. de legib. connub. vide Covarruv. part. 3. rub. de testam. Rauchbar. part. 1. quæst. 32. Faber decad. 43. Menoch. lib. 4. præf. 3. n. 6. 7. 8.* particulare, non plenum, quo liberalitas à præsentem in præsentem, *l. 38. inter. ubi gloss. & Barr. de mort. caus. donat. mortis suæ, l. 2. & seqq. de mort. caus. donat. vel filii sui, l. 11. mortis. d. s. vel alterius, l. 18. mortis. d. s.* nomine exercetur, qua morte subsequuta, *l. 32. d. t. l. 35. l. 20. l. 11. de donat. ins. vir. & ux. donatario res donata, ipso jure acquiritur, etiam non tradita, l. 34. l. 20. l. 38. l. 35. de mort. caus. donat.* imò etiam si hæreditas non sit adita, *Clar. §. donatio. quæst. 2.*

Legata quoque & fideicommissa particularia hæc relinqui possunt, *l. 37. illud. l. 15. de donat. mort. caus. l. cum ubi. §. idem. de transact.* etiam, quæ statim sunt præstanda, *l. quotias. l. perfecta. C. de donat. qua sub mod. l. 26. h. s.* quam tamen non propriè donationem mortis causâ esse, *Gosbrosadus ibid. restit. dicit, arg. l. 27. eod.* Quando verò donatio mortis causâ, vel legatum factum præsumatur, tradit *Menoch. lib. 4. præf. 105.*

Vicissitudinaria & reciproca mortis causâ donatio, *l. 2* concessa est etiam inter virum & uxorem, *l. 26. si quis. de donat. mort. caus. l. 40. si mortis. d. s. Myns. com. 2. obs. 33. Per. Peck. de testam. conjug. lib. 1. c. 7. Bött. dec. 214. Geil. lib. 2. obs. 126.* etiam inter patrem & filium, *Gen. c. 48. 22.* ut donator legem donationi, de re legata, donatâve repetenda, vel non repetenda, adjicere possit, *l. 35. finatus. §. 4. l. 27. ubi. de donat. mort. caus. etiam conditionem, l. 36. d. t. Clar. quæst. 2.*

Mortis autem causâ facta tum dicitur, quando in *3* ea mortis fit mentio, *Menoch. lib. 3. præf. 35. l. Seja 42. d. t.* nisi omni meliori jure & forma facta esset, *Menoch. d. loco. nu. 14.* vel ex conjecturis valere non possit, ut inter vivos, *Menoch. d. loco. præf. 36. & lib. 4. præf. 105.*

Donatio hæc mortis causâ facta, apertè ad ultimas *14* voluntates refertur, *l. fin. Cod. de mort. caus. donat. l. illud 37. D. d. s. l. ult. §. fin. C. de codicill. vide Tiraquell. de legib. connub. gl. 5. nu. 68. & seqq. idq; quoad modum ineundi, personam donantis & personam donatarii, Tiraq. d. loco. Clar. quæst. 5. §. donatio. & legatus est exæquata, §. 1. *Instit. de donat. l. 2. l. ult. C. de donat. mort. caus. l. 15. Marcolinus. l. 17. l. 37. l. 35. de donat. mort. caus. Cujac. lib. 10. obs. c. 28. Don. lib. 8. c. 7. com. & ad tempus mortis reducitur, l. 40. h. s. & penitentia, sicut legatum, revocatur, l. 90. qui mortis. l. 13. §. 1. l. 35. §. 4. l. 10. de mort. caus. donat. etiam in morbo, d. l. 10. vide Cujac. lib. 20. obs. c. 6.* A legato tamen hæc mortis causâ facta donatio, differt in eo, *15* quòd legatum etiam ab hærede fiat, mortis verò causâ donatio tantum à donante, *l. 1. de donat. mort. caus. & quòd donatio hæc permittatur filiofamiliâs consentiente patre, l. tam in 25. de donatio. mortis causâ.**

Borch. Instit. de donat. Covarr. de testam. 3. part. num. 6. Clar. quest. 6. §. donatio. Fachin. lib. 5. c. 24. controvers. & cap. 26. & quoddam aditio hereditatis in hac non expectetur, sicut in legatis, Petr. Gregor. lib. 41. synagm. c. 2. & quoddam donans sibi hanc legem dicere possit, ne revocet, si alienam. 13. §. fin. de mort. caus. donat. unde talis donatio inter vivos facta vocari potest, l. ubi 27. de mort. caus. donat. Myns. respons. 69. num. 11. Clar. quest. 4. d. loco. Item in donatione mortis causâ, de capacitate donatarii quaeritur, tempore mortis donatoris, l. 22. de donat. mort. caus. in legatis secus, l. 1. 2. de regul. Cason. item, quoddam donatio hæc à præsentem in præsentem fiat, l. 38. in cr. de donat. mort. caus. latâ Menoch. lib. 4. præf. 105. secus in legatis, quæ etiam absenti fiunt. item in casu, l. senatus 35. §. fin. de donat. mort. caus. l. 4. l. 11. de annu. legat. Azo in summa, de donat. mort. caus. Mortis causâ donatione etiam totam hereditatem donari posse, plures asserunt, veluti per fideicommissum, Fachin. lib. 6. cap. 95. controuv. arg. §. hereditas, Institus. de codicill.

- 16 Mortis causâ donationis duæ sunt species: Una, quæ fit à sano, extra suspicionem ullius periculi, ut, cum quis, nullo præsentem periculi metu conterritus, sed sola mortalitatis suæ, vel sortis humanæ cogitatione, quoddam se quandoque moriturum intelligit, donat, l. 35. senatus. §. 4. l. de donat. mort. caus. Altera, quæ fit ab in morbo, vel periculo constituto, cum quis periculo præsentis & propinquæ mortis imminente & instante, d. l. 2. & l. 35. §. 4. vel periculo futuro, quod metui potest, donat, d. §. 4. Quidam existimant, priorem speciem esse contractum inter vivos, collatum in tempus mortis, §. post mortem, Instit. de inut. stip. l. 1. C. ut alic. ab hered. & cont. hered. Alii distinguunt, an tempus sit adjectum substantiæ donationis, aut executioni ejus, vide Borch. decis. 353. nu. 12. Covarruv. de testam. part. 3. Fachin. lib. 5. c. 22. controuv.
- 17 Posterioris donationis mortis causâ, rursus duæ sunt species, Gotfr. in l. 2. de donat. mort. caus. Prima, quæ ita fit, ut statim res fiat accipientis, neque postea ullo casu revocetur, etiam si convaluerit testator, l. 13. §. fin. l. 2. l. 27. d. sit. quæ donatio inter vivos potius fieri dicitur, Fachin. lib. 5. c. 23. Clarus. §. donatio. quest. 4. per
- 18 d. l. 13. §. 1. l. 27. Altera est, quæ non ita fit, ut statim accipientis fiat, res donata, sed ita & tum demum, cum mors fuerit secuta, d. l. 2. l. 3. l. 4. l. 35. d. s. Judith c. 16. 29. Hæc irrita fit per donatarii mortem ante donatorem, l. nls. Cod. de donat. mort. caus. l. unie. §. in primo. Cod. de caduc. tollend. vel quando mors donatoris non sequitur statim, l. 32. non videtur. l. 34. l. 27. d. sit. de donat. mort. caus. sed qui donavit, convaluit, l. 13. l. 29. d. s. aliusve casus extet, in quem revocata censetur, l. 35. senatus. d. s. quibus casibus res donata tradita donatario reperitur ab eodem etiam cum fructibus perceptis, l. 13. l. 4. l. 29. d. s.
- 19 Ab utraque donationis specie, non nihil differt mortis causâ capio. Quicquid enim propter mortem alterius obvenit lucri, sive ex donatione, sive alio quovis

modo, propter mortem alicujus capiendi occasio obvenit, etiam inter absentes, id generaliter, si in superiores donationis species non cadit, alioque nomine vocatur, mortis causâ capi, & capio ex causa lucrativa dicitur, l. 8. l. 18. mortis. l. 31. §. 1. 2. l. 38. de donat. mort. caus.

Huc pertinet dotarium, sive doarium, pars bonorum mariti, assignata mulieri à marito supra dotem, ut post mortem ejus, illa fructus hujus doarii, sive proprietatem lucretur, c. plerumque. de donat. inter vir. & uxor. Guid. Pap. quest. 566. Cujac. vocat donarium, lib. 5. obs. c. 4. in fin. quod est consuetudinarium, statutarium, conventionale, vel præfixum, Clar. quest. 11. §. donatio. Chassan. in consuet. Berg. tit. de jur. maris. §. 4. num. 6. Græci vocant hypobolon, hoc est, dotis incrementum, Harmen. lib. 4. tit. 10. Germani vocant, ein Morgengaugab/ Cujac. de feud. lib. 2. tit. 8.

Testamentum non plenum, quod ex verbis intelligitur, est, quod testator quidem voluit, ut ultima ipsius voluntas, tanquam testamentum potius perfectum valeret, & tamen si non ut testamentum valere potest, subjecit, ut valeat jure codicillorum, mortis causâ donationis, fideicommissi, vel quocumque alio modo meliori de jure potest, lex ea 29. §. 1. ubi Cujac. qui testam. fac. poss. l. nls. §. 1. C. de jur. codicill. l. 76. l. pen. §. ult. ad Trebell. l. 3. de testam. milis. l. 29. ex testamento. C. de fidei. Vide de hac formula ejusque operatione Anton. Gabr. tit. de claus. conclus. 7. & seqq. lib. 6. Menoch. lib. 4. præf. 31. & lib. 3. arb. jud. cas. 144. Clar. quest. 46. §. testamentum.

Hinc illa salutaris clausula testamentorum: Si non 22 valet jure testamenti, valet jure codicillorum, mortis causâ donationis, fideicommissi, vel quocumque meliori jure potest, Guil. lib. 2. obs. 114. Gabr. d. loc. Menoch. lib. 4. præf. 2. quæ ramen clausula non intelligitur tacite, l. 4. coheredi. §. 3. de vulg. substit. l. 1. l. 8. §. 3. de jur. codicill. l. 3. jure. C. de testam. manum. nisi constet de voluntate defuncti, quod codicillos, non testamentum solempne facere voluerit, l. 2. §. 2. & ult. l. 8. l. 13. illud. §. 1. l. nls. de jure codicill. Menoch. lib. 4. præf. 3. Manst. de conject. ult. vol. lib. 3. tit. 3. vel inter suos testatus sit, l. 21. hac. §. 1. Cod. de testam. aut dixerit, se velle suum testamentum valere omni modo, Menoch. lib. 4. præf. 31. nu. 9. Gabr. lib. 4. tit. de testam. conclus. 5. nu. 9. vel pro legitimo haberi, vel sine legum observatione, bona fide, vel cum juramento disposuit, vel ut miles, vel de causa pia & favorabili, Menoch. & Gabr. d. l.

An verò & quando clausula codicillaris, fideicommissum operetur, ex præsumpta mente testatoris in filio jam nato & posthumo, scienter, vel ignoranter præterito; alibi vide Menoch. lib. 4. præf. 32. & præf. 60. n. 74. & seqq. Gabr. conclus. 7. & 8. lib. 6. Tessaur. dec. 141. Guil. lib. 2. obs. 114. Fachin. lib. 4. c. 12. Alias inutile testamentum vim codicillorum non habet, l. 1. l. 13. §. 1. de jure codicill. De filio exheredato cum hac clausula, vide Gabriel. conclus. 7. tit. de clausul. Clar. quest. 46. Fachin. lib. 5. cap. 64.

Hujus loci est tit. Instit. D. & C. de jur. codicill. ut de donat. mort. caus. D. & C.

Cap. 53. De legatis.

1. Legatum quid.
2. In quibus relinquatur.
3. Formula relinquendi legati.
4. Hodie nulla differentia inter legatum & fideicommissum particulare.
5. Qua in legatis consideranda.
6. Persona legantes.
7. Error testatoris legantis in corpore rei.
8. Error in nomine, &c.
9. Legatarius quis esse possit.
10. Condicio legatarii, quo tempore spectatur.
11. Legatarii primi, secundarii, ulterrimos.
12. Legatum civitati, ecclesie, episcopo, prelato datum.
13. Creditori legatum datum.
14. Dignitati legatum datum.
15. Incerta persona relictum.
16. Collegio relictum.
17. Persona, à qua legari potest.
18. Quando testator aliquid dare alicui consentit.
19. Plures, quomodo loquuntur legatum.
20. A legatario legatum recte relinquatur.
21. Quibus non adimitur, si dare dicitur.
22. Ubi prestandum legatum.
23. Alimenta legata, ubi prestanda.
24. Prestandum sine onere alicui alieni, & quando & cum accessionibus.
25. Qua res legari possint.
26. Qua res haberi non possint.
27. Legari specialiter prohibita.
28. Res propria an legari possit.
29. Res nobis debita, quando recte legatur.
30. Rerum incertarum legatum.
31. Rerum quas non habet defunctus legatum.
32. Res singulares que legari possint.
33. Legatum quando augetur, vel minuitur.
34. Pars bonorum legata, onus nullum est.
35. Ususfructus omnium bonorum legato, quid juris.
36. Quota omnium bonorum legata, quid juris.
37. Res generaliter legata.
38. Optio legata, quid juris.
39. Ususfructus legato, quid juris.
40. Eadem res bis legata.
41. Facta honesta legari possunt.
42. Forma legandi.
43. Cum demonstratione relictum legatum.
44. Falsa demonstratio in legato non nocet.
45. Falsa causa legato non nocet.
46. Regula Casoniana.
47. Legatum dilatum.
48. Condicio dilatum.
49. Cautio Mutiana.
50. Condicio in heredis voluntatem collata.
51. In extranei voluntatem collata.
52. Quid modum & finem legato injiciat.
53. Quatuor fines legandi improbat.

54. Res pluribus legata.
55. Legatarii disjuncti.
56. Portio deficiens vacua quibus adcreseat.
57. Jus adcrescendi hic, quando locutus non habeat.
58. Dies legatorum quando cedit.
59. Dies legati conditionalis quando cedit.
60. Onerandi legati causa ususfructus legatus.
61. Conditionis repetitio in prelegato.

DE mortis causâ donatione hucusque: sequitur nunc de legatis. Vide supra cap. 52. num. 7.

Legatum est quota bonorum, seu aliquid ex bonis testatoris, quod successorii particulari, singulari, legata, non jure hæreditario, l. 2. l. ult. C. de hered. act. §. 5. 9. Inst. de fideicom. hered. Genof. c. 48. 23. causâ mortis datur, vel donatur, §. 1. Inst. de legat. Vocatur alibi hæreditatis delibatio, l. 16. legatum. de legat. 1. rei datio. l. 14. quidam. de jura codic. hodie etiam fideicommissum particulare, Inst. de singul. reb. per fideicom. §. 2. Inst. de legat. l. 2. C. com. de legat. successio, seu acquisitio non facta per universitatem, sed qua res singulæ nobis adquiruntur, §. ult. Instit. per quas personas nob. adquir. in princ. Instit. de legat.

Legatum ejusmodi, tam in testamento perfecto, 2. quam imperfecto, codicillis, vel mortis causâ donationibus, relinqui potest à legante testatore, l. verbis 120. de verb. sign. Instit. de L. Fulcid. Ulpian. tit. 11. §. 24. ita dictum, quod legis modo, hoc est imperativè, relinquere, Ulpian. d. tit. 24. Fideicommissum, olim erat, quod 3. rogatus quis dabat, vel faciebat, quodve fidei alterius erat commissum, §. ult. Inst. de singul. reb. per fideicom. §. 12. & ult. Inst. de fideicom. hereditat. alibi dicitur voluntas precaria, relictum verbis precariis, vel modo precario, l. cum 64. de legat. 2. l. 7. §. 3. de vulg. subst. tit. 25. Cujac. lib. 11. obs. c. 25. & lib. 17. c. 25. Forma legandi olim alia & diversa erat, nimirum per vindicationem, per damnationem, sinendi modum, præceptionem, Ulpian. tit. 24. Gajus lib. 2. tit. 5. Paul. lib. 3. sent. tit. 6. & lib. 4. tit. 1. alia, fideicommissi relinquendi, ut, Rogo, fidei tuæ committo, opto, cupio, precor, restituas, & similia, Paul. lib. 4. tit. 1. Ulpian. tit. 24. vide Inrigliol. de subst. quæst. 33. com. 3. & quæst. 25. vide Donell. lib. 8. com. c. 3. Hodie omnes illæ differentie inter legatum 4. & fideicommissum à Justiniano sunt sublata, l. 1. l. 2. C. com. de legat. §. 1. §. sed non. Inst. de legat. & constitutum, ut una esset natura omnium legatorum, quacunque forma relictorum, d. l. 1. & deinde, ut per omnia legata, fideicommissis singularibus & contra fideicommissa singularia legatis exæquata essent, ita ut quod amplius olim fuit in uno genere, id etiam ad alterum transferatur & usurpetur, d. l. 2. C. com. de legat. Fachin. lib. 5. cap. 50. controvers. varias recentet opiniones: Duarem. & Alciat. in l. 1. de legat. Cujac. lib. 8. obs. c. 4. Robert. lib. 2. sent. c. 23. Govean. var. lectio. c. 29. Coras. lib. 5. miscell. c. 17. Petr. Gregor. lib. 42. & 32. synagm. num. 55.

In legatis considerantur personæ, res & forma legandi, arg. l. 14. quidam. de jure codicillor.

- 6 Personæ hinc necessariæ sunt, testator, qui legat, & successores, uti persona à qua legatur, & illa cui legatur.
- Testator ille legare potest, qui jus testamenti faciendi habet, testamenti perfecti solemnis, vel imperfecti particularis, §. 4. 10. *Instit. de fideicom. hered. l. 1. l. 2. C. com. de legat. tit. Instit. de codicill.*
- 7 Error testatoris legantis in corpore rei legatæ vitiat, l. 4. si quis. de legat. 1. l. si ita 6. l. 7. d. tit. in qualitate rei legatæ, etiam vitiat, §. 4. non solum. *Instit. de legat. nisi alia sit conjectura de legantis testatoris voluntate, vel ex persona legatarii, vel hæredis, l. 67. §. 8. l. 77. §. 8. de legat. 2. §. 5. §. si quis 11. Instit. de legat.*
- Error quoque testatoris legantis in persona legatarii, vel ejus qualitate, vitiat legatum, l. 4. de legat. 1. l. 4. l. 1. l. 7. C. de hered. instit.
- 8 Error in nomine proprio, prænomine, cognomine, agnomine, modò de corpore constat, non vitiat, l. 4. de leg. 2. §. si quidem 29. *Instit. de legat. Contrarietas & dissensio in legato solido, facit, ut quod novissimum dictum est, tantum valeat, l. 87. quod l. 44. de cond. & demonstr. l. 6. l. 17. de adm. legat. l. 14. si idem. de legat. 2. l. 37. d. 1.*
- 9 Persona cui legari potest, vocatur legatarius, cum quo testamenti factio passiva esse debet, §. 24. legari. *Instit. de legat. de cujus conditione quaeri priùs non oportet, quam legatum ad ipsum pertineat, l. 52. non. de legat. 2. quod tamen ignorantibus ipsi acquiritur, l. si pariter. quemadmod. servit. amittat. l. ult. quando dies legat.*
- 10 Condicio legatarii, ut sit capax legati, spectari debet tribus temporibus, testamenti scilicet facti, mortis testatoris, & imprimis illo quo hæres hæreditatem adit, §. 32. an servo. *Instit. de legat. l. 1. l. 2. de reg. Canon. l. 41. §. 2. de legat. 1. l. 80. l. 32. de legat. 2. Donell. lib. 8. comm. cap. 6. Hotoman. lib. 2. observat. 3. dissentit Petr. Gregor. lib. 42. cap. 33. num. 1. 2. nisi legatum sit conditionale, l. si ita 51. de legat. 2. d. §. 32. vel ita legatum, ut quocumque tempore capax inveniat legatarius, d. text. Transmissioni legati, quando ex præsumpta legantis mente, locus esse possit, explicat Menoch. lib. 2. cas. 105. 7. b. & Mantie. de conject. ultim. vol. lib. 11. tit. 20.*
- 11 Legatarii sunt primi, vel secundi, aut posteriores. Primi, qui loco & gradu, primò inter plures sunt designati, ut primò omnium legatarum accipiant, l. 8. §. 4. de legat. 2. l. 50. l. 77. §. 32. d. 1. Ulteriores legatarii sunt, qui secundo, vel ulteriori gradu, sub conditione, si primò designatus capere non possit, vel nolit, substituti sunt, d. l. 8. §. 4. l. 10. ei cui. de don. mort. caus. & tum primo agnoscente legatum, substitutus omnino repellitur, l. 6. si legata. C. de legat. l. 5. C. de impub. & alio substit.
- 12 Civitati, ecclesiæ, episcopo, prælato legatum datum, quando contemplatione civium, ecclesiæ, vel personæ factum præsumatur, vide apud Menoch. libr. 4. præf. 121. & seqq. & præsumpt. 115.
- Creditori legatum datum à debitore, præsumitur 13 animo compensandi factum, si debitum est necessarium & purum, Menoch. lib. 4. præf. 109. per l. rem legatam. de adm. legat. Fachin. lib. 5. cap. 33. & sequentibus. secus contra, Menoch. d. loc. num. 56. & seqq. Quod si ex causa voluntaria, puta conventionem aliqua, debeat, non præsumitur eidem animo compensandi legasse, sed ut utrumque habeat, Menoch. d. lib. 4. præf. 110. nu. 7. & seqq. per l. creditorum. de legat. 2. in primis, quando conjecturæ aliæ concurrunt, Menoch. d. loc. n. 8. & seqq. nisi aliæ contrariæ conjecturæ obstant, d. præf. 110. n. 23. & seqq.
- Dignitati legatum datum, quando successoribus 14 datum censeatur, tradit Menoch. lib. 4. præf. 121. per l. quod principi. de legat. 2. uxori verò datum, quando secundæ, vel alii relictum dicitur, Menoch. d. lib. 4. præf. 122. & seqq. explicat. & tutori datum, an ob tutelam relictum, Menoch. d. lib. 4. præsumpt. 124. & quid de legato relicto Gajo & ejus hæredibus, Menoch. libr. 4. præsumpt. 130. Mantie. de conject. ultim. volum. tit. 14. lib. 8.
- Personæ incertæ indefinite generaliter relictum, uni 15 hæres meus centum dabit, non valet, l. Paulus. de reb. dub. Menoch. lib. 4. præf. 107. num. 6. 7. & seqq. ubi limitas. idem obtinet, quando persona expressa ignoratur, Menoch. d. lib. 4. præf. 107. per l. 3. §. si duob. de adm. legat. Legatum relictum uni personæ ex pluribus, quæ ex eventu certificari potest, valet, Menoch. d. loc. num. 10. secus, quando certificari non potest, §. incertis. *Instit. de legat. aliàs generaliter incertis personis inutiliter legatur, d. §. incertis 25. quamvis rectè legetur collegio, civitati, vico, universitati, pauperibus, l. 117. si quid. l. 23. civitatibus. l. 73. de legat. 1. l. 8. collegium. C. de hered. instit. l. 1. C. de incert. person. Novell. 131. cap. 11. l. 24. l. 49. §. 1. C. de episc. & cleric. Menoch. lib. 4. præf. 111. & 125. Mantie. de conject. ult. volum. lib. 8. tit. 5. Ad pias causas, quando & quibus conjecturis legatum relictum præsumatur, vide apud Tirraquell. in proœm. de privileg. pia caus. Menoch. lib. 4. præf. 115.*
- Persona, à qua legari potest, est quæ ad præstan- 17 dum legatum & solvendum legatario à testatore est designata.
- Potest verò designari omnis successor, etiam ignorans, l. 77. cum. §. 3. de legat. 2. cui modò testator aliquid de suo dedit, l. 9. ab eo. C. de fideicom. l. 6. in fin. de legat. 3. l. 7. C. com. de legat.
- Dare verò cenetur, quando morte ipsius aliquid 18 ad successorem pervenit, vel etiam aliquid alicui non ademit, quod aliàs jure adimere potuit, l. 2. §. 6. l. 9. de legat. 3. l. 62. de legat. 2. Ad quos verò aliquid à morte testatoris pervenit, sunt hæres, legatarii, fideicommissarii & alii, qui à testatore aliquid accipiunt, quod sine voluntate ipsius, aliàs accepturi non fuissent, vel quod eisdem adimere potuisset, l. 9. ab eo. C. de fideicom. l. 77. §. 1. de legat. 2. §. 1. *Instit. de legat. & horum hæres, l. 6. sed etsi. de legat. 3. h. l. 9. d. 1. si quis 15. de liberat. legat.*

Plures

- 19 Plures hæredes singuli præstabunt, pro portione hæreditariâ, *l. 33. legatorum. de legat. 2. l. 44. d. l. 124. si plures. de legat. 1. nec pro his, qui solvendo non sunt, co-hæredes onerare oportet, d. l. 33. nisi ex his unum, vel plures testator nominatim ad legatum præstandum nominaverit, l. si plures 98. l. 40. de legat. 3. l. 24. de legat. 1. vel omnibus collectivè hoc onus imposuisset, l. si plures 44. de legat. 2. tum enim pro virili quilibet tenetur, d. l. 124.*
- 20 A legatariis & fideicommissariis legatum relinqui potest, *l. 1. Cod. comm. de legat. hæctenus tamen, ne ultra quam acceperunt, obligentur, l. si legatarius 8. de legat. 3. §. 1. Inst. de singul. reb. per fideicom. reliq. quod producendum etiam ad hæredes legatariorum fideicommissorumve, l. 1. 6. de legat. 3. item ad illos, quibus mortis eausâ donatum est, d. l. 77. cum prin. §. 2. de legat. 1. atque debitores defuncti, l. 15. si quis. de liberat. legat. l. 37. §. pater. in fine. de legat. 3.*
- 21 Dare denique censetur testator iis, quibus non admittit, *l. 1. §. 6. de legat. 3. quales sunt, sui hæredes & filii impuberis, ad quos hæreditas defuncti, non facto testamento, perventura est, l. si fundum 92. §. ult. de legat. 1. l. 1. §. 1. 2. 6. 7. 8. 9. 10. l. 9. de legat. 3. etiam posthumus & hæredes ejus, à quo legavit, l. 5. si fuerit. §. 1. l. 6. de legat. 3. d. l. 1. §. 8. & patronus, l. 124. §. 1. de legat. 1. fideus, ad quem bona vacantia perventura sunt, d. l. 124. §. 2. & denique is, qui licet nihil accepit, dati tamen commodum expectat, puta pater, filii, vel dominus servi, quibus aliquid est legatum, l. 11. cum. de legat. 1. vide Donell. lib. 8. com. c. 10.*
- 22 Præstandum autem est legatum ibi, ubi voluit testator, *l. 108. si servus. l. 47. cum res. de legat. 1. Quod si verò testator nihil dixit, tum si res certa, seu species, vel quantitas legata est, illaque reperitur in loco, ubi testator testamentum fecit, tum ibi quoque est præstanda, l. cum tres. de legat. 3. l. quod legatur. §. præterea. l. si fideicom. de judic. Menoch. lib. 4. præsumpt. 200. sin verò non in loco conditi testamenti, neque vicino, sed valde remoto quo eam esse testator scivit, reperitur, ita ut impensæ translationis legatum inuile redderent, tum hæres tenetur suis sumptibus transferre, advehere, & in loco legatarii solvere, Menoch. d. præf. 200. per l. cum servus. ubi Bartol. de legat. 1. Si quantitas est legata, ex genere mensuræ præstari in loco mensuræ, vel emptionis, Menoch. d. præf. 200. num. 7. per l. sed etsi. §. 1. de judic. In dubio, quando non constat de præcedentibus legatum præstandum est in loco, in quo hæres potest conveniri, d. præf. 200. num. 9. per l. 1. de eo quod certi loco. quod si petatur in actione personali in loco, ubi petitur, præstari debet, Menoch. d. loc. num. 12. per l. quod legatur. de judic.*
- 23 Alimenta legata, præstanda sunt in domo hæredis, *Menoch. cas. 169. num. 9. 10. & seqq. lib. 2. arb. judic. arg. l. unum ex. §. si rem. de legat. 2. nisi ibidem, salvâ honestate, aliaque gravi causâ, præstari non possint, Menoch. d. cas. 169. nu. 12. 13. & seqq. admittit iudicis arbitrium, & libr. 4. præsumpt. 200. num. 10. & præf. 157. Quoti-*

tatem legatam annuam, tenetur quis præstare, quocumque in loco à legatario petitur, *Menoch. d. præf. 200. num. 12. 12. per l. 1. de ann. legat.*

Præstandum est legatum legatario, sine onere æris 24 alieni, *l. ult. C. de hered. act. l. si hereditatem 32. mandat. statim post diem aditæ hæreditatis, l. omnia 32. de legat. 2. l. unie. Cod. quæ legat. cum accessibus iis, quibus actum est, ut alluvione, & quavis alia accessione, l. quod in 24. §. 1. de legat. 1. l. cum 10. de legat. 2. licet fortè nomen ex eo mutasset, l. si area 39. de legat. 2. l. 44. §. si area. d. sit. ex tempore mortis testatoris, si purum, vel in diem certum legatum est relictum, l. 38. legatarius. §. si legatum. de legat. 1. l. 2. l. 5. quand. dias legat. de qua res infra c. 88. de quasi contractib. & Guil. Bened. in cap. Raynuzius. ad verb. si absque liberis. de fideic. & legat. tract. num. 150. de testam. Boër. quæst. 41.*

Sequitur de rebus quæ legari possunt, quæ sunt res, vel facta.

Res omnes illæ legari possunt, quæ haberi & parari 25 possunt, & quæ legatario utilitatem adferunt, *l. 42. de legat. 1. §. 21. Inst. de legat.*

Haberi res illæ non possunt, quæ non extant, vel 26 alienari prohibentur, vel specialiter legari prohibentur sunt, de quibus vide in §. 4. non solum. Inst. de legat. l. 32. §. 5. de legat. 2. l. 1. §. 6. sed etsi. de dot. prælegat. l. 15. l. 17. de legat. 3. l. surpia 54. l. 105. §. ult. de legat. 1. l. 55. nemo. d. sit. quarum legatum aded non valet, ut nec æstimatio illarum debeat, l. 39. cum. §. ult. de legat. 1. §. 4. non solum. Inst. de legat.

Legari specialiter prohibita sunt juncta & adfixa 27 ædibus, detrahenda, *l. castro 42. §. 2. 13. 14. l. 43. de legat. 1. l. 2. Cod. de ædibus privas. ædes destruedæ, l. filiusfam. 114. §. 9. ades. d. l. 42. §. 7. 8. de legat. 1. vide l. 11. fideicommissum. §. 14. si quis. de legat. 3. monumenta, l. monumento. C. de legat. & quarum rerum legatarius capax esse non potest, l. unie. C. de caduc. tollend. sit. de his qua pro non scriptis hab.*

Res, quæ legatario utilitatem non adferunt, sunt res 28 propriæ legatæ, vel nobis debite, vel res incertæ, & quæ non inveniuntur in patrimonio defuncti.

Res propriæ igitur inutiliter legantur, *l. 42. castro. §. 2. l. 28. de legat. 2. §. sed si rem 10. Inst. de legat. m. si fortè eadem, non plenè adhuc nostræ sint, l. 82. §. 1. l. 71. §. ult. l. 86. §. ult. de legat. 1. vel suspendantur in tempus, quo nostræ esse desinerent, §. 14. ex contrario. Inst. de legat. l. 13. l. 14. de lib. legat. Menoch. lib. 4. præsumpt. 109. & seqq.*

De rebus nobis debitis ita habendum, ut si non 29 habeant repræsentationem, vel si non plus est in legato, quàm in debito, inutiliter legantur, *l. 36. Publius. §. 1. de condition. & demonstrat. §. 14. ex contrario. Inst. de legat. l. 13. l. 14. l. 25. de liber. legat. Plus verò in legato esse censetur, si idem plenus est debito, ratione temporis, vel rerum: temporis nimirum diurnioris, l. si creditori 28. l. 29. de legat. 1. rerum, quarum plures ex mora veniunt, l. 3. l. iura. de usur. & dominium*

citius & perfectius acquiritur, *l. a Titio 62. de furs. l. 3. si mulier. §. 2. de legat. 3.*

Propter representationem prioris debiti, etiam plus in legato est, quam in debito conditionali aut in diem, *l. si autem 20. de legat. 1. §. ex contrario 14. Inst. de legat. 20. tit. de dote prelegat. d. l. 13. l. 14. l. 25. de liber. legat.*

Quod si vivo testatore representatio ejusmodi locum habere desineret, discedunt inter se Jcti in *l. 5. §. l. 1. §. si quis. ad L. Falcid. & in l. debet, 82. in princ. de legat. 2. d. §. 1. 4. ex contrario. Inst. de legat.* Quando animo compendandi legatum relictum dicatur, *supra ex Menoch. lib. 4. praf. 109. & seq. diximus.*

30 Rerum incertarum legatum inutile est, *l. 2. de his qua pro non scriptis. l. 75. §. 1. l. 71. de legat. 1.* quæ scilicet non possunt demonstrari, vel cui non sint relicta, *l. 10. si fuerint. de reb. dub. Menoch. lib. 2. cas. 188. arb. jud.* Quando incertitudo estimatione rei legatæ, & persona est certa,

31 tum is eligere potest, *Menoch. lib. 4. praf. 107. num. 3.* De iis, quæ non habet defunctus, quæque sunt ultra, vel supra vires patrimonii & hæreditatis, *vid. l. 15. si universæ. C. de legat. l. 16. ad L. Falcid. l. 1. §. 18. ad SC. Trebell. l. 20. non amplius. de legat. 1. l. 70. de legat. 2.* Quando verò testator præsumatur legasse, quæ habet tempore conditi testamenti, vel deinde adquireta, *vide Menoch. lib. 4. praf. 127.*

Cæteræ res omnes rectè legari possunt, siue sint singulares, siue universales.

32 Res singulares, ut triticum, vinum, oleum, instrumentum fundi, fundus instructus, taberna, caupona, balneum, villa, vinea, *tit. de tritic. vin. vel oleo legas tit. de instruct. vel instrum. legat. tit. de fund. instruct. Menoch. lib. 4. praf. 127.* ubi docet, quid hoc contineatur; peculium, penus, supellex, aurum, argentum, mundus, vestis, numi, charta, pecudes, jumenta, servitus, usufructus, dos, annua præstatio, optio, alimenta, cibaria, liberatio à debito, *tit. de ann. legat. s. de usu & usufr. & redit. & habit. & operis datus. Menoch. d. lib. 4. praf. 142.* ubi docet, quid illo contineatur, *tit. de servis. legat. tit. de dote prelegat. tit. de optione vel elect. legat. tit. de pecul. legat. vid. Menoch. lib. 4. praf. 155.* ubi quid sub illo contineatur, *tit. de penus legat. Menoch. d. lib. 4. praf. 156.* & *seq. tit. de supellect. legat. tit. de aur. argent. mundo ornamenti. unguent. vest. & legat. Menoch. lib. 4. praf. 127. tit. de alim. & cib. legat.* quid illis contineatur, docet *Menoch. lib. 2. cas. 170. arb. jud. & lib. 4. praf. 157.* & quid sub legatâ supellectili, *lib. 4. praf. 160.* quid sub veste, *praf. 161. ibid.* quid sub argento & auro, *praf. 162.* quid sub ornamentis mulieris, *praf. 163. ibid. tit. de liberat. legat.* Res denique præsentis, vel futuræ, *§. 7. tam autem. Inst. de legat. siue nostræ sint, siue alienæ, §. non solum 4. Inst. de legat. Menoch. cas. 146. arb. judic. liberæ, siue pignori daturæ, §. sed ut si. Inst. de legat. quæ ab hæredibus sunt liberandæ & redimendæ, d. §. sed ut si.*

Quod si testator scivit rem alienam fuisse, valet legatum, & redimenda res est, vel ejus æstimatio præstanda legatario, *§. non solum. Inst. de legat. vid. Menoch. lib. 4. praf. 116.* Si ignoravit, legatum non valet, neque

debetur, *l. cum alienam. C. de legat. Menoch. d. loc. Lemias.* Rei propriæ legatum, quomodo valet, *vid. apud Menoch. lib. 4. praf. 107.* Quando æstimatio rei legatæ ecclesiasticæ, feudalis, vel alterius quæ præstari non potest, vel cuius legatarius est incapax, solvenda sit, distinguit *Menoch. lib. 4. praf. 119. & seq.* Quando pars bonorum, vel hæreditatis legatur, tum legatum augetur & minuitur legatario, usque dum legati dies cedit, *l. 22. si mulier. §. ut ad Trebell. l. 23. si quis. de legat. 1. §. 20. si peculium. Inst. de legat. Menoch. lib. 4. praf. 127. num. 26.* & bonorum appellatione etiam venalia continentur, *l. generalis. §. 4. xors. de usufr. legat. Menoch. lib. 4. praf. 137.*

34 Quod si bonorum pars legata est, nihil oneris legatario injungitur, *d. l. 22. §. ult. & hæres eligere potest, an rerum partes, vel æstimationem dare velit, l. non amplius 26. §. ult. de legat. 1. l. 32. §. 7. de usufr. legat. dissentiamus alii. 77. cum pater. §. 20. dulcissimus de legat. 2.*

35 Usufructu omnium bonorum legato, alio hærede instituto, post mortem illius legatari, intelligitur hæres pure institutus, qui legatum præstare tenetur, *Goul. lib. 2. obs. 143 & seq. Menoch. lib. 4. praf. 139. & seq. Barr. & Jaf. in Authent. hoc locum. Cod. de secur. d. nups. Myns. cent. 5. obs. 37. 38. & seq. Gabriel. concl. 2. & 3. s. de usufr. lib. 5.* Quando nullus hæres est institutus, & usufructus omnium bonorum legatus, seu relictus, censetur legatarius rogatus hæreditatem legitimis hæredibus restituere, *Menoch. lib. 4. praf. 141. Mantie, de conjec. ult. vol. lib. 4. tit. 5. qui discent. Fachin. lib. 4. c. 17. & c. 47.*

36 Quotâ omnium bonorum legatâ, pro arbitrio judicis illa ex rebus hæreditariis deducitur, *Menoch. cas. 162. lib. 2. arb. judic.* Quando verò pars hæreditatis est legata, etiam onera pro rata legatario injunguntur, *d. l. 22. mulier. §. ult. ad Trebell. l. 8. §. ult. l. 9. de legat. 2.*

37 Quid si res generaliter legetur, hoc est, res, quæ sit ex genere eo, quod nominat: veluti, lego animal, domum, equum; vel aurum, argentum, vestem? Hic quando corpora generi subjecta uniusmodi sunt, eandem habentia naturam & formam, h. e. in genere, non generalissimo, sed intermedio & subalterno relicta legatario sunt, utile est legatum, ut, hominem, bovem, equum, asinum, canem, do, lego, *l. legato 37. l. hujusmodi 84. §. l. si cui. l. si servus 108. §. cum homo. de legat. 1.* Quando verò corpora subjecta generi uniusmodi non sunt, sed diversarum specierum, seu generum formâ & naturâ distantium, hoc est, in genere generalissimo, ut animal, domum, fundum, do, lego, legatum non valet, *l. 71. si domus. de leg. 1. Donell. lib. 8. com. c. 19. Menoch. lib. 4. praf. 106. & 151. & seq. & praf. 127. & 129.* In priore specie, quando legatum valet, datur electio legatario, qui mediæ æstimationis rem eligere debet, *§. si generaliter 22. Inst. de legat. l. 108. si servus. §. 2. l. 71. l. 20. l. 110. l. 37. l. 39. §. 6. de legat. 1. Ulpian. tit. 24. §. 14. distinguit. l. ult. §. 1. C. com. de legat.* Quod si tamen res legata in bonis testatoris non reperitur, hæredis arbitrio relinquatur, quam rem velit emere & dare, *l. 4. incertum. de tritic. & vin. & ol. legat.* Optione legatâ, legatarius habet electionem ex

38 præsumptâ testatoris mente, *l. 1. de ops. legat. Menoch. lib. 4.*

- lib. 4. præf. 150.* In generali legato, hæredis est electio, *l. 19. de legat. 2.* qui hoc casu legatum perfectè accipiens faciet, *l. 71. si domus. §. 1. l. 45. §. 1. de legat. 1.* quod secus est, quando electio est legatarii, *l. legatum 116. §. ult. l. 45. in fin. l. 44. §. pen. l. 39. l. 6. de legat. 1. Man. lib. 4. præf. 106.*
- 39 Usufructu legato, quandoque rei proprietates simul, quandoque usufructus tantum præsumitur legatus, *Menoch. lib. 4. præf. 133. & seqq. dissentis Fachin. lib. 5. cap. 43. & seqq.* & quandoque fructus, vel usufructus, *Menoch. d. loc. præf. 136.* Sed an etiam res venales, in legato rerum mobilium, vel earum usufructu comprehensæ censentur, & an pecunia, *vide Menoch. lib. 4. præf. 137. & 138.*
- 40 Quando eadem res bis est legata, an legatum duplicatum præsumatur, *vid. Menoch. lib. 4. præf. 128.*
- 41 Facta omnia, quæ non pugnant cum jure, quæque utilia sunt & æstimationem recipiunt, legari possunt, *l. 112. §. pen. & ult. l. 49. §. ult. l. 66. de legat. 1. l. 12. §. 3. 4. l. 40. §. ult. de condit. & demonstr. Gomez. c. 49. & seqq. var. res. l. unie. Cod. de his qua pœn. caus. relinq. l. 38. §. 4. l. 93. de legat. 3. l. 11. 4. de legat. 2.*
- 42 Sequitur de formâ & modo legandi, quibus à testatore quid alteri legatur: ubi in primis legantis testatoris voluntas est inspicienda, quâ forma hæc ampliatur, limitatur & regitur, *l. 19. l. 33. §. 1. l. 101. §. 2. de conditio. & demonstr.*
- Adiit autem forma à testatore, vel juvandi legati causâ, vel temperandi & veluti minuendi ejusdem, vel etiam augendi & ornandi causâ.
- Juvandi causâ forma addita facit, ut legatum certius sit, & enixa testatoris voluntas magis magisque intelligatur & probetur.
- Certius redditur legatum, quando cum demonstratione, vel purè sine conditione relinquitur.
- 43 Cum demonstratione relinquitur id, in quo exprimitur cum circumstantiis, nominatum, quid, & cui legatum sit; ut, Titio patrueli meo scribæ publico fundum meum Cornelianum apud Campum Martium, do, lego, *Donell. lib. 8. c. 20. 1077.*
- 44 Falsa demonstratio in legato nemini nocet, *l. 17. falsa. l. 33. l. 72. §. falsam. l. 40. §. pen. l. 34. de condit. & demonstr. l. 2. l. ult. C. de fals. caus. adjct. §. 30. huic. Instit. de legat. Ratio est, quia sine hac nihilominus de voluntate testatoris constare potest, *l. 72. cum talo. §. 6. 7. 8. 9. de cond. & demonstr. Noceat tamen, quando res demonstrata in loco designato non reperitur, l. si servus. §. qui quinq. de legat. 1.* vel, quando falsa demonstratio abit & resolvitur in conditionem, *l. 17. demonstratio. §. 1. 3. de cond. & demonstr. §. 31. longè. Instit. de legat. vel turpis est, §. fin. Inst. de legat.**
- Voluntas testatoris legantis magis intelligitur & probatur ex præteritâ causâ & ratione additâ, quâ motus legavit testator: puta, Titio amico meo, de me bene merito, qui me ex hostium manibus eripuit, fundum do, lego, *§. longè 31. Inst. de legat.*
- 45 Falsa causâ legato non nocet, nisi tum, quando si scivisset testator, causam illam præteritam falsam fuisse,
- legaturus non fuisset, *d. §. 31.* aut etiam causa finalis falsa esset: hæc enim in modum conditionis adjicitur; ut, Titio, si negotia mea curaverit, do, lego, *d. §. 31. longè.*
- Ad formam legandi, quâ purè legatum relinquitur, 46 pertinet regula Catoniana, quæ ita habet: quoddam si facti testamenti tempore decessisset testator, in inutile foret id legatum; quandoque decesserit testator, non valet, *l. 1. & seqq. de reg. Catonian.* hoc est, legatum, quod mutatâ conditione personæ, vel rei, in eum casum, sive locum venit, à quo incipere non potest, non convalescet, *d. l. 1. l. 210. qua ab initio. de reg. jur. Donell. lib. 8. c. 20.* Ad conditionalia legata, nec ad libertates hæc regula non pertinet, *l. 4. placet. l. 3. de regul. Caton. ad quam vid. Cujac. lib. 4. obs. 5. & lib. 14. c. 4. Hotom. lib. 4. obs. c. 3. Govean. lib. 2. var. c. 29.*
- Forma legandi, quæ legatum temperatur & minuitur, est, quâ legatum vel ab initio differtur, vel cæpto & præstito modus & finis injicitur.
- 48 Differtur legatum ab initio, quod sub, vel ex die certo, vel conditione aliquâ præstari jubetur, *l. 33. l. 34. l. 72. de cond. & demonstr. tit. quand. dies legat. s. C. de his qua sub modo.* In annuo legato, annus incipitur, habetur pro completo, quoad jus transmissionis, *l. 5. à vobis. l. 2. l. 22. de ann. legat. & tot legata, quot anni esse censentur, per l. 10. cum in annos. quand. dies legat. l. 4. de ann. legat. & primi anni purum, sequentium verò annorum legatum conditionale est, d. l. 4. & legatum annuum alimentorum, morte legatarii extinguitur, d. l. 4. secus, si alterius rei, *l. Siculum. §. 1. de verb. obligat. vid. sup. c. 9.**
- Differtur legatum conditione à testatore appositâ, quâ legatum non statim, sed cum conditio exiterit, deberi incipit, *l. 5. §. 2. quand. dies legat.* In quo legato cedit dies à tempore aditæ hæreditatis, quia ante eam nulla persona est, à qua debeat legatum. Quoad effectum debendi, statim illud à morte testatoris debetur, *l. si tibi homo. §. cum servus. de legat. 1. l. à Titio. de furt. l. unie. §. in novissimo. C. de caduc. toll.* Quoad exactiorem, conditione existente, *l. 1. §. fin. quand. dies usufr. d. l. unie. §. fin. autem. de quib. vid. infra c. 28. & sup. c. 10.* conditio verò regit voluntatem testatoris, *l. 19. in conditionib. de cond. & demonstr.* quâ semel impletâ, legatum à principio legatarii fuisse censetur, *l. legatum 80. de legat. 2.* Dotis legatum, quando purum, quando conditionale dicatur, explicat *Menoch. lib. 4. præf. 146. & seqq.*
- 49 Cautio Mutiana in his, quæ morte legatariorum finiuntur, locum habet, *l. Titio 73. de conit. & demonstr.* quæ verò vivo hærede, vel legatario, existere possunt, ut, si Titio non nupserit Seja, illi do, lego: in his cautioni huic locus non est, *l. hoc genus 106. l. 72. §. 1. l. 77. §. 1. 2. de cond. & demonstr. tot. tit. us legat. vel fideicom. Pet. Greg. lib. 4. c. 33. syn. Cujac. lib. 14. obs. c. 32.*
- Conditio in hæredis voluntatem hic conferri non potest, *l. senatus 43. §. 2. de legat. 1. l. 11. §. 7. de legat. 3. Fachin. lib. 5. cap. 59. Cujac. lib. 2. obs. 2. nisi disjunctivè, puta, si pluribus disjunctim legat testator, ut, Sejo aut Mævio, aut Sempronio, cui ex his hæres volet, dato, l. si quis 17. §. 1. l. 24. de legat. 2.* Defunctis cæteris, antequam

eligere poterit, cui daret, cogitur superstici dare, *l. cum quidam 24. & seq. de legat. 2.*

51 In alienam, extranei voluntatem & arbitrium, legatum expressè conferri non potest; ut, Titio centum do, lego, si placuerit Mævio, *l. nonnunquam 52. de cond. & demonstr. tacitè potest; ut, Titio do decem, si Mævius Capitolium ascenderit, d. l. 52. & l. 43. §. legatum. de legat. 1.* In arbitrium quoque alterius extranei conferri potest legatum, tanquam in conditionem, uti, Titio do, si Sempromio arbitrabitur, *l. de leg. 2. l. legatum 75. d. 1. Cujac. lib. 2. obs. 2. Donell. lib. 8. com. c. 25. Covar. de testam. tum n. non in plenum arbitrium voluntatis alienæ, sed quasi in viri boni commissum videretur legatum relictum, Donell. d. loc. & in l. si quis 43. n. 4. 14. & seq. de verb. obl.* Vel etiam si ita: Cum voluerit hæres, h. e. quocunque tempore poterit, dato decem, *l. fideicommissa 11. §. 5. de legat. 3. l. 41. §. 13. d. 1.* In legatarii voluntatem conditio aperta conferri potest, *l. 65. §. 1. de legat. 1. Fach. lib. 5. c. 58.*

52 Sequitur, quomodo & quæ legato cæpto & præstito, modum & finem injiciant, ubi similiter locum habent hæc duo, conditio, & quæ huic similis, ex die, seu in diem dilatio, puta, cum quid annuum, aut mæstruum legatum est, usque ad diem certum, aut usque ad certam conditionem, puta, in annos decem, aut donec navis ex Africa venerit, aut donec pater redierit ab hostibus ubi legatum annuum non præsumitur reiterabile, *vide Menoch. libr. 4. praf. 132.*

53 In hac forma legandi, quatuor fines sunt, qui improbantur, legatumque inutile faciunt: si notandi legatarii causâ, quid legatum sit, si alieni caprandi, si poenæ causâ: si ut fiat à legatario, quod ipse testator facere non potuit, *de quib. vide l. surpina 54. l. 112. §. ult. de legat. 1. l. 1. de his qua poen. caus. relinq. Donell. lib. 8. c. 10. l. Lucius 88. §. 13. l. si quis 31. de legat. 2.*

54 Minuitur quoque legatum, quando res eadem duobus pluribusve conjunctim legatur; ut, Titio & Sempromio, fundum Cornelianum do lego: tum enim legatum pro ratâ & virili parte inter legatarios dividitur, si omnes ad legatum pervenerint, illud acceptantes, *l. 85. duobus. l. si pluribus 33. de legat. 1. §. 8. si eadem. Inst. de legat. quod si unus ex pluribus suam portionem repudiaverit, vel defecerit, ea reliquis collegatariis adcrefcit, pro portione legatarum, d. l. 85. l. 34. planè. §. conjunctim. de legat. 2. Donell. lib. 8. com. 21. Duar. de jur. adcrefc. cap. 1. lib. 2. & c. 3. Fach. lib. 4. cons. sup. 95. conjunctis quidem cum onere, separatis verò sine onere, *l. 1. §. ubi. §. fin. verò. C. de caduc. toll. vide Donell. d. c. 21. & Cujac. in parat. C. d. 1. Menoch. lib. 4. praf. 108. vide supra c. 43.**

55 Inter legatarios igitur disjunctos, re & verbis, jus adcrefcendi non habet locum, *l. hujusmodi. §. quibus. de legat. 1. l. 84. §. pen. d. tit. l. 1. l. 3. l. pen. de usufruct. adcrefc. Quando verò in dotis legato, item alimentorum, vel usufructus jus adcrefcendi locum habeat, *vide Meno. lib. 4. praf. 158. & 159. Cujac. tractat. 5. ad African. in l. 2. de usufr. adcrefc. Robert. lib. 2. sent. c. 26. Fach. lib. 5. c. 50. cont. illust. sup. c. 43. & c. 45.**

56 Portio deficiens, vacua, legatariis, verbis tantum

conjunctis, non nisi volentibus acquiritur, re tantum conjunctis, etiam invitis: sicuti quoque legatariis, re & verbis conjunctis, portio vacua adcrefcit, *d. l. unie. §. 11. C. de caduc. toll. l. 38. de legat. 1. l. 38. l. 83. de legat. 1. Donell. lib. 8. c. 12. & Duar. lib. 2. c. 2. de jur. adcrefc. ita tamen, ut verbis conjunctis legatariis, cum onere, *l. 1. §. si ita. C. de caduc. toll. cæteris verò omnibus sine onere adcrefcit, d. l. unie. §. ubi autem. Duar. lib. 2. c. 2. de jur. adcrefc. Menoch. libr. 4. praf. 132.* Olim ex l. Julia Poppæa non capientis pars caduca fiebat, & filco acquirebatur, *l. 34. planè. §. si conjuncti. l. 10. si duobus. de legat. 1. Ulpian. tu. de legat. d. l. unie. ubi Cujac. in parat.**

Sæpe quoque contingit, ut testator duobus eandem rem legando, utrumque velut solidum capere, quo casu conjuncti non censentur, sed unus rem, alter æstimationem consequetur, *l. 33. si pluribus. l. 85. §. 2. de legat. 1. l. 1. §. pen. l. 1. de usufr. adcrefc. Duar. lib. 1. c. 7. de jur. adcrefc. ubi tradit, in quibus præterea casibus jus hoc cesset: in primis verò in quantitativis alimentis legatis, in legato uni generaliter, alteri specialiter dato.*

Dies legatorum purè, vel in diem certum relictorum, statim à morte testatoris cedit, quæ legatum debetur, ita, ut purè relictum statim peti possit, in diem verò relictum, post tempus præfinitum elapsum, *l. 1. de cond. & demonstr. l. si dies. §. tot. tit. quand. dies legat. Menoch. lib. 4. praf. 199.* Ideoque ab eo tempore augentur, vel minuantur legata & transmittuntur, *l. 1. l. 3. quand. in dies legat. nisi personæ legatarii cohæreant, ut usufructus, usus, habitatio, quarum dies ante aditam hæreditatem non cedit, l. 9. habitatio. l. 2. quand. dies legat. d. l. unie. §. cum igitur. §. in novissimo. C. de caduc. toll.*

Dies legatorum, quæ sub conditione, aut in diem incertum sunt relicta, non cedit, priusquam conditio extiterit, aut dies venerit, *l. 4. §. sed si. l. 5. quando dies legat. quamvis vivo testatore legatum præstari possit, l. 2. de legat. 2. l. 6. de aur. & arg. legat.*

Onerandi legati causâ fieri censetur legatum usufructu à testatore relicti in tota hæreditate sua. Nam tum hic usufructuarius tenetur æs alienum solvere, *Covar. lib. 2. var. resol. c. 2. n. 4. Meno. lib. 4. praf. 143. n. 2. 3.* ex suo proprio, ita tamen, ut si non tot fructus percipiat ex hæreditate, residuum ex ejusdem proprietate sibi retineat, *Meno. & Covar. ad loc. Usufructuarius certarum rerum constitutus, non tenetur çs alienum solvere, Meno. d. loc.*

Quando conditio adjecta, in prælegato repetita præsumatur, *vide Menoch. lib. 4. praf. 179. & seq.*

Huc refero tit. de leg. 1. 2. & 3. t. quand. dies legat. tit. C. de caduc. toll. t. C. com. de legat. & C. de legat. & fideicom. t. Inst. de sing. reb. per fideic. relicta. t. Inst. de legat. tit. de his quæ poen. caus. relinq. t. de reg. Caton. t. de usufr. adcrefc. tit. de cond. & demonstr. tit. de annuis legat. tit. de usu & usufr. legat. & tit. seqq. tit. lib. 33. & tit. de alim. & cibat. legat. & seqq. lib. 34.

Cap. 54. De tutela testamentaria.

- 1 Tutela testamentaria ad finem est legatarij.
- 2 Testamento cura confirmatur.

- 3 Jus dandi tutorem quis habeat.
- 4 Qui possunt testamento tutores dare.
- 5 Quibus dare possint.
- 6 Tutorem habenti, tutor non datur.
- 7 Qui tutor dari possit.
- 8 Furiosus & minor 25. annis servum quomodo.
- 9 Forma dationis testamentaria.
- 10 Confirmatio quando necessaria.
- 11 Confirmatio illa quid.
- 12 Causa cognitio in quibus.
- 13 Peccatum testatoris magistratus corrigis.
- 14 Similiter in persona accipientis tutorem.
- 15 Iidem in forma dandi.
- 16 Confirmatio sine inquisitione dati à patre.
- 17 Satisfactio tutoris.

1 **T**antum de legatis, quibus adfinis est tutela testamentaria, quæ quovis testamento, l. 3. l. 10. §. 1. l. ult. de testam. tut. §. 1. Instit. de codicill. iure 12. tabb. dari permittitur, §. permissum. 3. Instit. de tutel. appellaturq; tutela testamenti mandata, vel data, l. jure. 26. l. 28. de test. tutel. l. 25. l. 12. & seqq. d. t. & legatis ex legib. 12. tabb. comparatur, l. verbis. 120. l. 53. de verb. signif. l. 1. de test. tutel. licet ad hæredes, ut legata, non transeat, l. tutela. 16. de tutel.

2 Cura licet testamento rectè non detur, l. pen. C. de test. tutel. l. 1. §. 2. de confirm. tut. vid. Cujac. lib. 3. obf. c. 12. l. lib. 7. c. 6. in eo tamen data, à magistratu confirmatur, d. l. 2. §. 1. 3. de confirm. tut. §. 1. Instit. de curas.

In hac tutela, sicuti in legatis, consideratur jus dandi tutoris, & forma dationis.

3 Jus dandi tutorem est, quo quidam dare, quidam dari & quibusdam dari tutores possunt, d. l. 1. §. 1. l. 7. §. 1. de confirm. tut.

4 Dare tutores in testamento possunt, parentes, jure patriæ potestatis, §. permissum. 3. Instit. de tutel. pupill. cui dant, tempore mortis suæ in potestate habentes, l. 40. impuberi. de admin. tutor.

5 Dare verò ipsis permissum liberis suis, impuberibus, quos tempore mortis in potestate habent, d. §. 3. permissum. d. l. 120. de verb. signif. etiam posthumis, tam masculis, quam feminis, l. 1. de test. tut. d. §. 3. permissum. nepotibus, neptibusque, ita tamen, si post mortem parentis in alterius potestatem non sunt recasuri, l. si quis. 5. cum l. seq. de testam. tut. §. ult. Instit. qui test. tut.

6 Tutorem verò habenti, tutor dari non potest, d. §. 3. permissum. & §. ult. Instit. qui testam. tut. vid. Donell. lib. 3. com. c. 4. nec rei, §. 3. inserendum. Instit. de curas.

7 Dari tutor potest quilibet certus, cum quo testamenti factio passiva est, l. 21. de test. tutel. §. certa. 4. Instit. qui testam. tut. unus vel plures, l. 24. de test. tutel. §. 1. Instit. eod. etiam honorarius, qui non oneris & administrationis, sed honoris causâ datur, l. 3. §. 1. 2. de administ. tut. ut sit totius administrationis inspector, l. 26. §. 1. de testam. tutel. item novitiæ causa, l. 32. de testam. tutel. l. 3. §. 2. de admin. tutor. ad instruendum conruptores de rebus & negotiis testatoris & pupilli, qui, si ve-

lit, etiam administrare potest, d. l. 32. quæro. §. 1. de test. tut. l. 1. C. de pericul. tutor.

Furiosus, item minor 25. annis, vel servus datus, tutor tunc erit, cum ille compos mentis, & hic minor major est effectus, l. 11. de tutel. §. 2. 3. Instit. qui testam. tut. & servus libertate acceptâ datus censeri potest, §. 1. Instit. qui testam. tut. Donell. lib. 3. com. c. 4. Pet. Greg. lib. 12. com. c. 14. syntagm.

Forma dationis tutelæ testamentariæ est, quod 9 possit dari in testamento ad tempus certum, ut legata, §. ad certum. 3. Instit. qui testam. tut. dar. poss. §. 1. Instit. de Asil. tut. vid. Donell. lib. 3. com. cap. 4. Galat. cap. 4. 1. 2. Item ex tempore certo, sub conditione, ante vel post hæredis institutionem, d. §. ad certum. 3. §. 1. & §. 1. vid. l. actus. 77. de reg. jur. rei tamen certæ, vel causæ, tutor dari non potest, l. certarum. 12. & testam. tut. §. certa autem. 4. Instit. qui testam. tut. loci verò alicujus patrimonio universò rectè datur, l. 13. l. 14. de testam. tut.

In his, quæ diximus, si peccatum à testatore est, tutela non valet, nisi à magistratu confirmetur, & id quod deest suppleatur, l. 1. de confirm. tut.

Confirmatio ergo, est tutelæ dationis à magistratu, præcedente causæ cognitione, l. in confirmando. 8. cum seqq. de confirm. tut. l. 5. d. t. & satisfactione, d. l. 5. ult. de confir. tut. facta approbatio, ante quam tutor esse non potest l. 1. l. 2. Cod. de confirm. tut. per quam testamentaria tutela esse definit, Donell. lib. 3. cap. 5. comment. per l. 4. de test. tut. l. 3. Cod. de confir. tut. Ratio est, quia quicquid hæc tutela habet, à magistratu confirmante accepit, & ab eo tempore, quo confirmata est, valet, l. 40. impuberi. de admin. tut.

Causæ cognitio versatur in examinatione & inquisitione personarum, primò dantis testatoris & pupilli accipientis: secundò tutoris dati, l. 1. §. 1. 2. 3. l. 5. l. 7. l. 8. de confir. tut. & deniq; in forma.

In testatore, magistratus inquit & examinat, an dederit, qui potuit, l. 7. §. 1. 2. d. t. an voluntas ejus duraverit, d. l. 7. l. ultim. d. t. an tutoris dati conditionem, mores vitamq; competam habuerit, d. l. 8. l. 10. d. tit.

In pupillo considerat ejusdem utilitatem, eamque potius sequitur, quam scripturam, l. 10. utilitatem, d. t. item quantitatem & qualitatem patrimonii pupillaris, l. 4. l. ult. d. t. an deniq; ille acceperit, cui fuerat dandus tutor, l. 7. §. 1. de confir. tut.

In tutore dato, magistratus mores, vitam atq; personæ qualitatem examinat, an utiliter, bene, prudenter & bonâ fide tutelam sit administraturus, l. 7. l. 8. d. t. an inimicitie inter hunc & inter testatorem emerferint, d. l. 8. vel cum fisco damnosum contractum miscuerit, l. 9. d. t. l. unie. Cod. de tut. vœdign. an idoneus tutor sit, quæ pupillum in omnem eventum, finitâ tutelâ, in damnum servare, l. 5. l. 1. §. 2. de confirm. tut. atque satisfacere idoneè possit & velit, d. l. 5. ult. §. 1. d. t.

In forma dandi examinat, quomodo datus sit, an prosit illud pupillo, an verò nocere possit, l. 1. §. 1. de confirmando. tut.

- 13 Quod si à testatore peccatum est, magistratus datum tutorem confirmat, quando scilicet pater in testamento tutorem filio emancipato dedisset, *l. 4. si patronus. l. 1. §. 1. ult. de confirm. sus.* aut filio puberi curatorem, *l. 6. si. i. o. eod.* vel prodigo, furioso, *l. 16. si. furioso. de curat. furios.* item si mater liberis institutis à se hæredibus, tutorem dedisset, *l. 2. l. 4. de confirm. sus. §. 1. Instit. de curat. aut patronus, vel quis extraneus pupillum instituisse, l. 1. §. 1. d. t. vel patruus, l. 4. d. t.*
- 14 In persona accipientis tutorem, si peccatum est, magistratus confirmat non rectè datam, nimirum, quando pater filio ex hæredato tutorem dedisset, *l. 1. §. 2. de confirm. sus. l. 26. §. ult. de test. susel. filio naturali, l. fin. C. d. t. l. 7. D. a. t. vel liberis naturalibus, vel puberi in testamento, l. 1. §. ult. de confirm. sus.*
- 15 In forma dandi, quando est peccatum, puta, si in testamento rupto datus esset tutor, de cuius viribus dubitetur, *l. 31. de test. susel.* vel modo, quo non oportuit, *l. 1. §. 1. de confir. sus.* vel minus plenè, sub conditione, vel ex die, *l. 11. si quis. de test. sus.* tum humiliter magistratus datum confirmat, *d. text.*
- 16 Confirmat autem magistratus datum sine inquisitione, quando pater dedit non legitimè, *l. 1. l. 3. l. 6. de confirm. sus.* nisi causa, ob quam datus esset, mutata probetur, *l. 4. pater. in fin. de test. sus. l. 8. de confir. sus.*
- 17 Satisfactio à tutore præstanda est de indemnitate pupilli, vel adolescentis in omnem eventum, *l. ult. l. 1. §. 2. l. 5. d. t. §. 1. Instit. de satisf. tut.* sitq; datus pignoriibus, vel fideiussoriibus, *l. 1. l. 2. de satisf. tut. tit. rem pupill. salvam fore. de quibus infra cap. 58. de tutela ab intestato delata.*
- Huc refero tit. Instit. qui test. tut. dar. poss. tit. de testam. tut. tit. de confirm. tut. D. & C. tit. Instit. quibus non est permitt. Vide sup. c. 18, & infr. cap. 57. & seqq. & c. 87. & lib. 2. c. 10.

Cap. 55. De rupto à testatore testamento.

- 1 Accidentia testamenti qua.
- 2 Totalis infirmitas testamenti.
- 3 Causa huius.
- 4 Testamentum ipso jure nullum.
- 5 Injustum testamentum.
- 6 Nullius momenti testamentum.
- 7 Testamentum irritum.
- 8 Ex capitis mutatione irritum.
- 9 Irritum convalescens.
- 10 Jure postliminii, quomodo convalescat.
- 11 Ruptum testamentum quod dicatur.
- 12 Ruptum hoc duplex.
- 13 Mutatio tabularum.
- 14 Rescissio testamenti.
- 15 Resignatio.
- 16 Delatio testamenti.
- 17 Testamentum posterius quid.
- 18 Codicilli plures valent.

- 19 Clausula derogatoria effectum.
- 20 In dubio utrum testamentum validum.
- 21 Quando imperfectum posterius, prius validum tollit.
- 22 Duobus modis hoc accidit.
- 23 Sola revocatio & patientia quando mutat testamentum.
- 24 Militis testamentum post annum à missione soluitur.
- 25 Imperfectum testamentum, nudà mutatione voluntatis tollitur.
- 26 Legatum duobus separatim datum.
- 27 Legatum translatum.
- 28 Conditio legatorum mutata.
- 29 Facta declarant mutationem voluntatis.
- 30 Mutatio forma rei legata.
- 31 Alienatio rei legata.
- 32 Conjectura mutationem voluntatis probant.
- 33 Debiti legati exactio.

HAstenus de speciebus testamenti: sequitur de illius accidentibus. *Vid. sup. c. 45. n. 7.*

Accidentia testamenti sunt, quæ ipsi aliquando accidunt, uti est ejusdem infirmitas; quæ etiam dicitur testamenti abolitio, cassatio & annullatio, *l. 1. l. 4. deniq; de injust. rupt. irrit. testam.*

Hæc testamenti abolitio est duplex: totalis, vel particularis.

Totalis infirmitas est, qua tota vis & effectus totius testamenti tollitur in solidum, ut nullum ex eo jus oriatur, vel adquiratur.

Hæc contingit ex facto testatoris vel successoris: ibi, quando ipse facto omissionis, vel commissionis, causam testamenti abolendi & infirmandi dedit: atque hoc facto, testamentum ipso jure nullum fit: vel ex postfacto rescinditur, *l. 1. de injust. rupt. test. l. 2. l. 3. de his qua in testam. delent.*

Quod ipso jure nullum est per se, id propriè non dicitur rumpi aut infirmari, sed ab initio statim injustum esse, vel nullius momenti, *l. 1. l. 3. d. t. & abusivè testamentum vocatur, l. 2. §. 1. quemad. testam. aper.*

Injustum testamentum dicitur, quod non jure factum est: in quo scilicet requisita testamenti solemnia desunt: testes nulli, vel non omnes, vel omnes, sed non legitimè adhibiti sunt, *d. l. 1.* vel in quo præteriti ii, qui instituendi erant, *l. 9. Cod. de inoffic. testam.* licet forrè vivo testatore, iidem decefferint, *l. 7. si filius. de lib. & posthum.*

Nullius momenti & inutile est, in quo suus hæres extans præteritur *d. d. 1.* sive ille suus hodie sit, sive emancipatus, filius, vel nepos, *§. sed hac quidem. Instit. de exhæred. liber.* vel in quo hæres non existit, *d. l. 1.* sive ab initio, sive postea, *§. posteriorem. Instit. quib. mod. testam. infirm. & in princ. Instit. de hæred. qua ab intest.* Hoc propriè injustum non est, hoc est, pugnans cum jure solenni testamentorum, licet abusivè quoq; injustum dicatur, *l. 3. §. 3. de injust. rupt. test.* sicut utrumque irritum,

rem, d.l. 1. & ruptum, l. 30. de lib. & posthum. & imperfectum, l. si duobus de honor. poss. contra tab. Cujac. in d.l. 1.

Ex post facto testamentum infirmatur, quando primo validum, et superveniente aliquo casu vitiatum, *Instit. quib. mod. testam. infirm. d. l. 1. de injust. rupt.*

7 Irritum fit, quando personis, à quibus testamenti jus pendet, invito testatore, vitium offertur, testamento ipso per se illaeso, §. 4. *Instit. quib. mod. testam. infirm. quod fit capitis diminutione testatoris, aut defectu hæredis, d. §. 4. d. l. 1. §. 5. de injust. rupt. irrit. testam.*

8 Capitis diminutione testatoris illa, testamentum fit irritum, quæ ipsi bona admittit, ut est quælibet capitis diminutio, maxima, media & infima, d. l. 6. §. 5. 6. *Et seqq. §. non tamen. Instit. quib. mod. test. infirm. ex capite illa, quæ est ex captivitate hostili, §. ult. Instit. d. 1. d. l. 6. §. 12. nec non minima capitis diminutio, quæ fit per emancipationem filiusfam. §. minima. Instit. de cap. diminut. d. l. 6. §. ult. l. ult. Cod. de emanc. liberor. Donell. lib. 6. c. 16. Viglius in §. sed et si. Instit. quib. mod. test. infirm. Cujac. in d. l. 6.*

9 Accidit aliquando, ut irrita facta testamenta eventu convalescant, quod fit capitis diminutione manente, vel prius statu restituro. Priori casu, convalescit testamentum irritum factum à milite, qui ex militari delicto capite damnatus est, quando ille hoc valere voluit, l. 6. §. 3. *de injust. rupt. testam.* Altero casu, quando capite minutus statum recuperat ante tempus mortis, §. non tamen. *Instit. quib. mod. testam. infirm. l. ult. Cod. de sensens. pass.* rum enim jure prætorio, irritum factum, valere incipit, restitutione factâ, d. §. non tamen. d. l. 2. *Donell. lib. 6. c. 16. com.* si quidem ab intestato succedentes hæredes sunt scripti, l. posthumus. 12. *de injust. rupt. testam.* Si alii verò, non aliter testamentum valebit, quam si de novo à testatore in pristinum statum restituro confirmatum sit, l. pen. §. ult. *de honor. poss. secund. tab. d. l. 6. §. irritum. §. Donell. d. c. 16.*

10 Pristino quasi statu restituro, convalescit testamentum ex lege Cornelia jure postliminii, quando captus ab hostibus in civitatem reversus fuit, vel apud hostes mortuus, §. ult. *quib. non est perm. vid. l. fideicommissa. §. 3. de legat. 3.* & testamentum à filiosfam. factum, qui postea sui juris est effectus, solo jure fideicommissi valet, l. 2. §. 1. *de legat. 3. l. 19. qui testam. facer. poss. Oncino. quest. ult. quest. Academicæ.*

11 Rumpitur verò testamentum, cum non persona, sed ipsum testamentum vitium incurrit, vel cum in eodem statu manente testatore, testamenti jus vitiatum, §. 1. *Instit. quib. mod. test. infirm. l. 2. de injust. rupt. test.* & voluntas testatoris mutata & revocata est ab eodem solemniter, d. l. 2. vel quovis alio modo, l. 27. *C. de testam. l. 1. l. 16. l. 18. de jur. codicill. l. 5. de adempt. legat. l. 39. de mort. caus. donat.* cui potestati revocandi testamenti, testator renunciare non potest, *Menoch. lib. 4. pref. 66. Mantica. de conject. ult. volunt. lib. 12. c. 8.* Regulariter verò non præsumitur mutasse voluntatem suam præcedentem, nisi probetur, *Menoch. lib. 4. præsumpt. 165.*

Et lib. 6. pref. 3. 4. ubi refert indicia & conjecturas, ex quibus mutasse præsumitur.

Ruprum verò dicitur, quando id mutatur à testatore, aut alio ipsius nomine & voluntate, §. 1. *Instit. quib. mod. test. infirm. d. l. 1.* vel integris tabulis testamenti manentibus, l. pen. *Cod. de testam. l. 1. §. sed consulto. de his qua in testam. dent.* aliud conditur, l. 2. *de injust. rupt. irrit. testam.*

Mutatis tabulis rumpitur testamentum rescissione, 13
resignatione, vel deletione tabularum consulto factis & sine furore, l. 2. §. 7. l. 8. §. 3. *de honor. poss. secund. tab. l. 1. de his qua delent. in testam. Menoch. lib. 4. pref. 165. num. 22. Et seqq. aded,* ut prius etiam testamentum, quod posteriore revocatum est, non reviviscat, si testator posterius sustulit, l. pen. §. *testamento. ubi Accurs. Bartol. de honor. poss. secund. tab. Fachin. lib. 5. cap. 93. com.*

Rescissione scilicet, qua testator tabulas testamenti 14
rupit, fregit, vel incidit, l. pen. *Cod. de testam. l. pen. §. ult. de honor. poss. secund. tab. Menoch. lib. 4. præsumpt. 165. num. 24.*

Resignatione, qua testator signa, linum, signacu- 15
lum incidit consulto, non fortuito casu, l. 2. §. *si linum. §. si rosa, l. ult. de bon. poss. secund. tab. l. 30. nostram. Cod. de testam. amovit,* quamvis per se postea conatus sit reponere, l. pen. *Cod. de testam. l. 23. l. 22. §. 2. qui test. fac. poss.*

Deletionem, quando ipse testator testamentum litu- 16
ris induxit, obliterando scripturam, aut cancellando, inducendo, interliniendo, *l. ult. de injust. rupt. testam. l. 1. l. 2. de his qua in testam. delent. l. 12. si unus. Cod. de testam.* Cancellatio hæredis instituti, legatis & cæteris non nocet, l. pen. *Et ult. de his qua in testam. delent. l. 2. d. 1.* Rasura in substantialibus facta vitiat, nisi ex præcedentibus nihilominus sensus perfectus & consonans colligi possit, vel manu ejusdem notarii rasura & cancellatio facta esset, *Menoch. de adipsi. poss. remed. 4. quest. 84. Bartol. Et Dd. in l. fin. Cod. de edit. D. Adrian. tollend.*

Additione & detractione testatoris, novum fit te- 17
stamentum, l. hæredes. 21. §. *si quid. qui testam. fac. poss. Vide Vigl. in §. ex eo. num. 5. 6. Et Wofenb. in d. §. Instit. quib. mod. test. infirm. Cujac. in l. 1. de his qua in testam. delent.* licet correctio quorundam etiam in eodem testamento fieri possit, l. 12. *si inæqualibus. de hered. instit. l. 47. si ita. d. tit. l. 2. de his qua in testam. delent.* Consummato tamen testamento, omnia ex integro sunt faciendâ, *Cujac. in d. l. 12. per d. l. 21. §. 1.*

Integris tabulis testamenti manentibus, aliud testa- 18
mentum posterius perfectum, conditum, prius tollit, l. 2. *de injust. rupt. testam. l. hac. 31. l. 19. Cod. de testam.* quoad institutionem & principale testamentum, vel si velit, quoad utrumque, l. 16. *si quis. §. 1. de vulgar. substit. vide Menoch. lib. 4. pref. 165. num. 28. Et lib. 6. pref. 37. Clay. quest. 91. Et seqq. §. testam. num.* Est enim suprema hominis voluntas ambulatoria usq; ad mortem, & quæ est novissima, post quam nulla alia est,

tandem valet, l. 4. de adim. legat. l. 27. C. de testam. aded, ut conditio & qualitas posita in primo testamento, non censetur repetita in posteriore. Vide Menoch lib. 4. præf. 176. qui communem dicit.

- 18 Codicilli verò plures valent, si sibi non sunt contrarii, §. fin. Institus. de codicill. vel alter alteri expressè derogat, Menoch. d. loc. præsumpt. 177. per l. salu. §. ult. cum l. seq. de legat. 1. ita ut in his conditio apposita, in testamento repetita præsumitur, l. 1. l. 6. de jur. codicill.

19 Quid si clausula illa derogatoria priori testamento annexa fuerit, non obstante alio testamento futuro: vide clar. quest. 94. & 99. in §. testamentum. l. si quis. 22. de legat. 3. ubi Bart. Cujac. lib. 14. obs. cap. 7. Menoch. lib. 4. præsumpt. 166. Covarruv. de testam. in rubr. part. 2. num. 19. Petr. Gregor. lib. 4. c. 1. num. 11. 12. syntagm. Fachin. lib. 4. c. 92. cons. illust.

- 20 Quid si posteriore testamento, prius valere velit, vide l. 12. posthumus. de injust. rupt. testam. Quid si ex duobus testamentis non constet, quodnam prius, quodq; posterius confectum sit, tum ex præsumptionibus statuendum, quodnam sit posterius, vide Menoch. lib. 4. præf. 13. & Clar. quest. 100. d. loc. aliàs, si omnino constare non possit, quod prius quodq; posterius, neutrum, si sunt contraria, valebit, Boer. decis. 312. Gregor. d. loc. cap. 1. num. 10.

- 21 Accidit tamen interdum, ut imperfecto posteriore prius, quod jure valebat, tollitur, idq; propter prius, vel posterius testamentum. Propter prius, quando & ipsum imperfectum est, l. ejus §. 1. de testam. milit. juncto §. plane. Institus. quib. mod. testam. infirm. l. 3. C. de testam.

- 22 Ob posterius imperfectum, tollitur prius perfectum, duobus modis. Primo, quando posterius imperfectum jure valere potest. Secundo, quando in eo scripti sunt hæredes, qui aliàs ab intestato sunt successuri, in priori verò perfecto extranei hæredes, l. 2. l. filio. l. posthumus. 12. de injust. rupt. testam. l. pen. §. ult. de bonor. possess. secund. tab. l. 21. hac consultißima. §. 3. ubi Gothofrad. Cod. de testam. Gabriel. conclus. 7. tit. de testam. lib. 4. quod etiam in piis causis obtinere putat Guil. Bened. in cap. Raynus. in verb. testamentum. 2. nu. 9. 10. & seqq. Clar. quest. 97. & seqq. At quando in posteriori imperfecto non omnes ab intestato venientes sunt instituti, aliud statuendum est, Fachin. libr. 4. cap. 6. consr. Jason. & Alexand. in l. hac. 21. §. 3. Cod. de testam. Si in utroque priori perfecto & posteriori imperfecto iidem, vel alii ab intestato venientes hæres sunt instituti, prius non tollitur, d. l. 21. hac consultißima. §. 3. ubi Dd. Fachin. d. loc. Sic etiam per codicillarem substitutionem posteriorem, testamentaria prior perfecta tollitur, Fachin. d. loc. cap. 7. Bart. & Castrenf. in d. l. 21. per l. Scavola. ad Trebell. Quid si in posteriori imperfecto declarat se intestatum decedere velle, & ita prius perfectum revocet, tollitur prius, Covarruv. ad rubr. de testam. part. 2. & Fachin. d. lib. 4. cap. 8. per l. 1. §. si hæres. si tab. testam. nulla extens.

- 23 Aliquando etiam solâ voluntatis revocatione, vel

penitentia tacitâ, vel expressâ, prius testamentum rumpi placet, quando scilicet testator eorum tribus testibus, aut apud acta judicis testatus est, se nolle valere prius testamentum, & ab illa revocatione decennium præterit, l. 27. sancimus. Cod. de testam. imò secundum quosdam, fufficit per 10. annos post primum conditum testamentum, testatorem vixisse, nec interest, quo tempore intermedio id revocaverit, Pet. Gregor. lib. 4. c. 1. num. 7. per d. l. 27. Discentit Azo gloss. & Guil. Bened. Fachin. & alii.

Quandoq; temporis lapsus & mutatio conditionis 24 testatoris, inducit testamenti infirmationem; ut, quando militare adhuc post annum à tempore missionis, non ultra, valet, l. si miles. 7. de injust. rupt. testam.

Imperfectum, minus solemnè testamentum, nimirum codicilli, donatio mortis causâ, vel legata quandoque ex causa eveniente ante mortem testatoris infirmatur ex persona testatoris, qui est ejusdem nuda contraria voluntas novissima, qua illud infirmatur poenitentia expressâ, vel tacitâ, l. 18. si jurat. de legat. 3. l. si quis. 16. de vulgar. l. 8. de jur. codicill. §. pen. Institus. de codicill. Unde legata & fideicommissa etiam sola & nuda voluntate testatoris adimuntur, vel transferuntur de persona in personam, & infirmantur, tit. Institus. de adempt. legat. l. 3. §. ult. de adimant. legat.

Legatum uni, si alteri separatim legatur, uterque in 26 viriles admittitur, §. conjunctim. Institus. de legat. Menoch. lib. 4. præf. 173. nu. 2. 3. secus, quando legatur sub commemoratione adscriptiva primi legati, ut, Titio lego fundum, quem Sejo legavi, Menoch. d. præsumpt. 173. nu. 4. 6. per l. non ad ea. §. 1. de condit. & demonstr. Fachin. lib. 5. c. 52. Quando testator rem, quam uni legavit, alteri legat demonstrativè & repetitivè, seu connasivè, tum pro dimidia parte ademptum primò & in secundum translatum censetur, Menoch. d. præf. 173. nu. 2. & seqq. ubi disting.

Quando verò legatum translaturum est à testatore de 27 persona in personam, præsumitur iisdem conditionibus & onere esse factum, Menoch. lib. 4. præf. 174. ubi limitas.

Quandoque etiam conditio legatorum mutatur, & 28 purum fit conditionale, l. 108. de condit. & demonstr. l. 70. l. 78. d. 1. Testamentum verò ademptâ, vel mutatâ conditione, vel modo eis appositis, quando revocatum præsumatur, vide apud Menoch. lib. 4. præsumpt. 169. ubi disting. vel mutatâ, vel cessante causâ, ob quam testator legavit, Menoch. d. loc. præf. 172. per l. filio. §. marri. de adim. legat.

Nudam voluntatem & poenitentiam tacitam testa- 29 toris de ademptis legatis, declarant sæpè facta, ut inimicitia graves cum legatario susceptæ, non securâ reconciliatione, l. 3. §. ult. l. 4. de adim. legat. last. Menoch. lib. 4. præf. 83. & 37. & præf. 141. & 170. Mascard. concl. 900. Similiter legati mutatio, vel debiti exactio, vel legati in pignus datio, l. cum hic. §. si maritus. de donat. inter vir. & uxor. distinguit tamen hinc Menoch. lib. 3. præf. 23. nu. 7. 8. & præf. 37. nu. 15.

Mutatio

- 30 Mutatio rei legatæ illa sufficit, quæ formam & nomen rei legatæ mutat, *Menoch. lib. 4. præsumpt. 171. per l. si ita. 65. §. ult. de legat. 2. vel, quæ res legata est translata & mutata in aliam speciem, l. 88. l. ana. de legat. 2. l. 78. §. illud. d. 2. Idem est, si in dotem dedit rem legatam, l. 11. filia. Cod. de legat. In negotium illicitum datum transfertur in licitum, l. 16. legatum. de usu & usufruct. legat. l. 17. quidam. d. 2. l. 4. de sollicit.*
- 31 Alienatio legati, urgente necessitate, facta, secunda traditione & acceptatione pretii, ejusdem ademptionem significat, l. prædior. §. liberti. de fund. instrum. l. 18. rem. de alim. legat. *Menoch. lib. 4. præsumpt. 167. num. 29.* etiam pro parte alienatio efficit facta, vel involuntate, *Menoch. d. loc. num. 10. 11. per l. 24. §. 1. de adim. legat. & cum principali re legata etiam accessiones extinguntur, nec reliquæ debentur accessiones, l. 5. de instr. vel instrum. leg. nisi conjecturæ mutatz voluntatis extant, Menoch. d. præsumpt. 167. num. 26. & seqq.*
- 32 & præsumpt. 37. num. 3. 4. 5. lib. 3. Quod refero quoque, si donator mortis causa, pœnâ capitis fuit affectus, l. 7. si aliquis. de donat. inter vir. & uxor. vel convaluit, l. 1. de mors. caus. donat. *Menoch. lib. 3. præsumpt. 38. num. 3. 4. 5. vel pœnituit §. 1. Institut. de donat. quæ pœnitentia expressa, quinque testibus, & tacita duobus probetur, Menoch. d. præf. 37. n. 11. 12. & seqq.* Ex quibus præterea conjecturis præsumatur revocata ultima voluntas, docet *Menoch. lib. 4. præsumpt. 165. num. 17. & seqq. & præf. 167.*
- 33 Debiti legati exactio, legatarum perimit, l. 11. si fideicommissa. §. si rem. de legat. 3. *Menoch. lib. 4. præf. 168. ubi limitat.*
- Hujus loci sunt tit. de injust. rupt. testam. tit. de his quæ in test. delent. tit. de adim. legat. tit. Institut. Quib. mod. test. infirm. tit. Instit. de adimend. & transfer. legat.

Cap. 56. De irrito testamento.

- 1 Repudiatio relicti in testamento.
- 2 Ommissa aditio hereditatis.
- 3 Impeditus succedere, testamento irritum reddit.
- 4 Mors successoris, ante testatorem, vel extantem conditionem.
- 5 In dubio testator prius dasset præsumitur.
- 6 Incapax successor.
- 7 Causa caduci.
- 8 9 Causa plures in capacitatem inducentes.
10. 11. 12. 13 Delicta successoris, eundem incapacem reddentia.
- 14 Legatarius quib. se indignum reddit.
- 15 Agnatio heredis testamentum irritum reddit.
- 16 Agnatio hæc duplex, & quæ vera agnatio.
- 17 Quasi agnatio quid.
- 18 Successio in locum sui heredis.
- 19 Posthumus ex primo capite L. Valleje.
- 20 Posthumus ex secundo capite L. Valleje.

- 21 Posthumus Julianus.
- 22 Agnatio ex adoptione.
- 23 Querela inofficiosi testamenti quid.
- 24 Inofficium testamentum quod.
- 25 Legitima liberorum qua.
- 26 Legitima parentum qua.
- 27 Legitima fratrum qua.
- 28 Legitima olim qua.
- 29 Appellationes variaz legitima.
- 30 Legitima jure Judaico recepta.
31. 32 Exheredatus & exclusus in numero liberorum habetur quoad legitimam.
- 33 In quibus bonis assignatur legitima.
- 34 Legitima, neq. morâ, neq. fideicommissio gravari potest, neq. tolli.
- 35 Neq. apud Judæos tolli poterat.
- 36 Legitima in locum alimentorum succedit.
- 37 Legum, non testatoris, beneficio debetur.
- 38 Non continetur in hereditatis renuntiatione.
- 39 Quando competat querela hæc.
- 40 Supplementum legitima, quando locum habet.
- 41 Legata ex inofficioso testamento debentur.
- 42 Et substitutio, & fideicommissum universale.
- 43 Casus excepti.
- 44 Querela hæc quando cessat.
- 45 Exheredatus, non agens partem alius facit.
- 46 Inofficiosa d. nationis querela.

Hucusq; quomodo rumpatur testamentum factio testatoris; sequitur, quomodo factio successoris idiplum irritum fiat: *Sup. cap. 55. num. 3.*

Factum tale successoris consistit in omitendo, vel in faciendo.

In omitendo, quando ille ex testamento defuncti ad successionem vocatus, non acceptat eandem, idque sponte, vel impeditus aliunde.

Spontere, quando heres, vel legatarius, aut donatarius in mortis causâ sibi in testamento relicta repudiat, *tit. D. & C. si quis omiff. caus. testam.*

Quando heres designatus, non adit hereditatem, testamentum irritum dicitur, *l. 1. de injust. rupt. test. §. 1. Instit. de hered. qua ab intest. item desertum & destitutum, l. pen. de honor. poss. cons. tab. d. l. 1. & §. quantitas. 3. Instit. de leg. Falcid. sed legata nihilominus erunt præstanda, l. 2. §. fin. l. 2. l. 6. si quis omiff. caus. testam. & substitutio valebit, l. 2. §. quicq. de vulgar. l. 1. de legat. præstand.*

Impeditus successor non agnoscit ex testamento vocatus, quando impeditur, vel prohibetur. Impeditur verò, quando ille moritur ante testatorem, eodem vivo, §. 1. Instit. de hered. qua ab intest. l. inofficium. de verb. signif. §. 1. Instit. de donat. l. unie. §. ea etiam. Cod. de caduc. tollend. vel etiam, quando moritur legatarius ante diem, vel conditionem legati existerent, d. L. unie. Cod. de caduc. tollend. vel non implet voluntatem testatoris, l. fin. in fin. Cod. de fideicom. d. l. unie. §. fin. Cod. de iis qua pœn. nem. Patr. Gregor. lib. 42. c. 39. synagog.

- vel quando pro non scripto habetur, *sic. de his qua pro non script. habent. l. 3. de bon. cor. qui sibi mort. conservo- rans.* In dubio, quando non constat, uter prius decesserit, testator an successor, præsumitur testator prius mortuus, *l. si inter virum. de prob. dub. l. si is qui invicem. de donat. mort. caus. Covarruv. lib. 2. variar. resolut. cap. 7. num. 8.*
- 6 Prohibetur succedere testatori successor, qui indignus & incapax est, *sic. de his qua us indign. l. 1. de SC. Syllan. sit. Cod. de caduc. tollend.*
- 7 Redditur verò hæres incapax, post mortem testatoris, ex causa caduci, *sic. Cod. de caduc. tollend.* quive testamentum testatoris inofficiosi accusavit, nec obtinuit, *l. 8. §. meminisse. de inoffic. testam. l. 30. §. debitores. d. l. 1. de his qua us indign. item quando per negligentiam instituti hæredis, testator mortuus est, l. 3. de his qua us indign. vel idem erga defunctum se non gessit officiosè, l. portiones. 24. de his qua us indign. vel necem ipsi illatam, cum posset, non vindicavit, l. 6. C. d. l. 17. l. 20. de his qua us indign. l. 5. §. 1. ad SC. Syllan. Hodie tamen illud non observatur, *ut testatur Clar. quasi. 79. §. final. vel ipsi necem intulit, l. si ab host. bus. §. fin. solus.**
- 10 *matrim. d. l. 5.* vel captum ab hostibus non redemit, *l. si captivi. Cod. de Episcop. & cler. vel malè meritis est de defuncto testatore, l. hæreditas. Cod. de his quib. ut indign. injuriam mortuo intulit, gloss. in l. forem. Cod. de*
- 11 *his quib. ut indign. accusavit patrem, matrem, vel uxorem defuncti, nec obtinuit, l. p. D. d. s. vel testamentum de falso, l. post legatum. s. de his qua us indign. qui reus est atrocissimorum delictorum, l. 5. §. 1. Cod. ad L. Jul.*
- 12 *majest. Authens. Gazaros. Cod. de heretic.* qui vivi testatoris bona donavit, *l. 2. §. fin. de his, qua us indign. qui tutor à testatore datus, à tutela se excusavit, l. post legatum. §. d. 2. Maritus hæres institutus ab uxore, quam prius per adulterium polluerat, l. 2. l. 13. Claudius. d. s. item meretrix à milite instituta, l. 14. mulierem. d. l. miles. §. penult. de mil. testam. non implens defuncti voluntatem intra annum, *Auth. hoc amplius. Cod. de fideicom. Auth. sed cum. Cod. ad L. Falcid. Pet. Gregor.**
- 13 *lib. 42. c. 33. num. 17. 18.* Item ille successor, qui coëgit testatorem ita testari, *l. 1. Cod. si quis aliq. test. prob. vel coëg. vel qui quovis modo impedivit eundem, vel obstitit, ne pro arbitrio testaretur, vel mutaret, aliquid in testamento, l. 1. Cod. d. l. 1. l. 2. D. cod. Vid. infra cap. 112. & cap. 199.*
- 14 Legatarius quoque culpâ suâ se legato indignum facit, quando testamentum, tanquam falsum impugnavit, *l. post legatum §. 1. 20. & seqq. de his qua us indign. inofficiosi accusavit, testatorem de crimine capitali accusavit, eive controversiam status movit, post mortem diffamavit, testamentum celavit, de quib. l. post legatum. de his qua us indign. l. 9. l. 1. d. sis. & l. 25. si legatarius. Cod. de legat. qui sibi legatum scripsit, l. 1. & l. fin. de his qua pro non script. habent. vel datus tutor, sine probabili causa se excusavit, l. post legatum. §. a- mittere. de his qua us indign. l. ab administratione. Cod. de legat.*
- Factum successoris, quo testamentum irritum fit, vel rumpitur, in faciendo consistens, est agnatio ejusdem, vel querela inofficiosi.
- Agnatio hic est, qua qui hæres suus non erat, suus agnoscitur, *Instit. quib. mod. testam. inform. & in patriam potestatem testatoris, post factum testamentum, incidit. & locum primum tenere incipit, l. 28. filius. de lib. & posthum. & ita jus sui hæredis, agnascendo adipiscitur, l. 13. posthumorum. de injust. rupt. testam.*
- Agnatio illa est naturalis & vera, vel civilis & quasi. Vera agnatio, contingit natiuitate posthumi, qua post cenditum testamentum hæres suus quis fit testatori, qualis antea non erat, ut posthumus conceptus, vel natus, *l. quod 12. de lib. & posthum. Vivo testatore, post conditum testamentum, vel mortuo testatore, §. post- humi. Instit. de exhered. liber. l. 6. l. 3. §. 3. de injust. rupt. quem olim nemo, tempore mortis testatoris, præcedebat, l. 6. si quis. de injust. rupt. 11. hodie quisvis etiam, quem pater præcedit, l. 38. Cod. de inoffic. testam. non tamen abortivus, vel statim à vita decedens, l. 2. de lib. & posthum. neque monstrosus, *Quod Cod. de posthum. hered. sed nec natus vivo testatore decedens, rumpit, l. posthumorum. de injust. rupt. l. fin. Cod. de posthum. hered. instit.**
- Quasi agnatio, seu quasi posthumus *l. 13. de injust. 17 rupt. sui hæredis est, qua ille in locum prioris sui hæredis remoti succedit, l. 29. Gallus. §. 13. de lib. & posthum. aut adoptatur, l. 28. §. 1. d. l. 3. l. 13. l. 8. de injust. rupt. testam.*
- Successione quasi agnoscitur suus hæres, quando tempore testamenti ab avo conditi, nepos natus & ejusdem avi potestati subiectus extat, quem pater ipsius, filiusfam. testatoris, gradu præcedit, qui nepos in testamento avi præteritus est, & postea filiusfam. avo vivo, moritur. Tamen in locum sui hæredis hic nepos succedit & avo quasi agnoscitur, *l. 29. Gallus. §. 13. de lib. & posthum. ex L. Vellej. l. 3. l. 13. de injust. rupt. d. l. 29. §. 11. 12. & seqq. nisi fortè idem nepos, vivo parente decesserit, vel scriptus hæres esset, qui ab intestato succedere posset, l. posthumus. de lib. & posthum. l. 2. Cod. d. l. Donell. lib. 6. comm. c. 13. c. 16. Succedit etiam in locum sui hæredis nepos, per patris sui gradu ipsam præcedentis emancipationem, l. 6. de injust. rupt. testam. sit. Instit. de exhered. liber.*
- Improptiè dicitur posthumus ex primo capite *l. 19 Vellejæ, qui post testamentum factum, vivo testatore nascitur, d. l. 29. Gallus. §. 2. §. 12. ubi Cujac. & Hostom. qui ideo posthumi loco esse dicitur, §. posthumorum. Instit. de exhered. liber.*
- Improptiè quoque posthumus dicitur ex secundo capite *l. Vellejæ nepos, vel alius sequens, qui natus quidem est, ante testamentum, sed eum post factum testamentum prior gradu, alius mortuus esset, suus gradu prior extitit, d. l. 29. Gallus. §. 12. 13.*
- Denique improptiè posthumus dicitur ex Juliani sententia, qui natus est post testamentum quidem, sed post mortem alterius sui, qui gradu eum præcedebat, evadit

eradicatus, qui dicitur posthumus Julianus, d. l. 29. Gallus. §. 15. Donell. lib. 6. c. 11. D. d. l. 29.

22 Adoptione quasi agnoscitur suus heres, quando testator post testamentum conditum, aliquem adoptat, vel arrogat, vel legitimat, qui filiusfam. ipsius per talem adoptionem efficitur, *Instit. quib. mod. testam. infirm. in princ. vide Tiraquell. in l. si unquam. ad verb. susceptoris. n. 8. C. de revocand. donat. & l. 18. de injust. rupt. testam.*

23 Querela inofficiosi testamenti est, qua successores filius, filia, parens, vel frater, soror, defuncti testatoris, testamentum ejusdem inofficiosum contendit & proinde rescindendum, & eo rescisso, se ad defuncti testatoris hæreditatem ab intestato admittendum esse, l. 8. Papinianus. de inoffic. testam. l. 6. §. ult. l. 28. d. t. excepto casu, *Ausb. ex causa. C. de lib. pratoris. Donell. lib. 6. c. 13. comment. quæ querela erat ex l. Glicia, Cujac. lib. 2. observ. c. 21. & lib. 14. observ. c. 14. vel autoritate prudentum, ut putat Revard. lib. de aut. prud. c. 12. vid. Donell. lib. 19. c. 4. comm. Duaren. ad tit. de inoff. testam. Vigl. ad §. 2. & Wetsenb. ad rubr. Instit. de inoffic. testam.* Hanc querelam hodie sublatam malè existimat *Ant. Faber decad. 14. error. 7. qui refutatur per ea qua adfert Fachin. lib. 4. c. 9. Donell. lib. 7. comm. c. 21. Geil. lib. 2. observ. 136.*

24 Inofficiosum testamentum est testamentum parentis, liberorum, fratris, vel sororis, legitimum quidem & validum, l. 8. l. 15. de inoff. testam. l. 12. si patronus §. 4. de oper. libert. sed in quo non est liberis, parentibus, fratribus, fororibus, relicta legitima debita portio, d. l. 8. & l. 30. omnimodo. C. de inoffic. test. tot. tit. de inoffic. donat. Novell. 18. titulo, hodie, institutionis, Novell. 115. c. 3. *Clar. quæst. 8. n. 7. & quæst. 38. §. testamentum. Viv. com. opinio. 127. Fachin. lib. 4. controuv. c. 25. Menoch. lib. 2. arbit. cas. 149. n. 29. 30. Disfentiant alii, Tessaur. decis. 58. Vaud. lib. 1. quæst. 5. Faber decad. 14. error. 5. 6. 8. 9. iis quibus debetur, §. 1. 2. 3. Instit. de inoffic. testam. Novell. 115. c. 3. Vel ita, ut mavult Faber decad. 14. error. 7. in quo filius, parens, vel frater ex uncia aliæ hæreditarij assis institutus est, quæ ad legitimam portionem non est satis, à reliqua autem hæreditate nominatim & expressè est exheredatus, sive nulla, sive aliqua exheredationis causa inserta.*

Legitima hæc alia est liberorum, alia parentum, alia fratrum & sororum.

25 Legitima liberorum utriusque sexus l. maximum. C. de lib. prator. etiam legitimorum tantum, *Clar. quæst. 42. & quæst. 84. lib. 3. imò & spuriorum in matris hereditate, l. 29. de inoffic. testam.* hodie est triens, seu tertia pars portionis ab intestato aliàs competentis, quando eorum quatuor, vel pauciores sunt; semis verò, seu dimidia pars, quando quinque, vel plures sunt liberi, *Novell. 115. Novell. 18. de triente & semisse. c. 1.* Unde sequitur, quando quinque sunt liberi, quòd tum singulorum liberorum portio major sit, quàm si quatuor tantum essent, *Faber decad. 11. error. 9.*

26 Legitima parentum, etiam naturalium, l. adversus. de inoffic. testam. utriusque sexus, l. 28. §. si autem. l. fin.

C. de inoffic. testam. Cujac. lib. 8. observ. c. 23. indistinctè est triens, hoc est, tertia pars legitimæ portionis, quam aliàs ab intestato accepturi fuissent, d. Novell. 18. c. 1. de triente. & semiss. *Grass. in §. legitima. quæst. 9. comm. opin. ausb. novissima. Cod. de inoffic. testam.* Legitima matris, superstitibus fratribus, extraneo herede instituto, est tertia tertiz, *Anton. Faber. decad. 15. error. 4. Fachin. lib. 4. c. 29. contr. illustr.*

Legitima fratrum utriusque conjunctorum, vel paternorum, l. 21. l. 27. C. de inoffic. testam. etiam posthumorum, l. 5. de inoffic. testam. non uterinorum & reliquorum cognatorum, l. 27. fratres. *Cod. de inoffic. testam. Clar. quæst. 48. lib. 3. aliis personis turpibus institutis, §. 2. Instit. de inoffic. testam.* hodie similiter est triens, si sunt quatuor, vel pauciores fratres, vel sorores; si verò plures, semissis, *Ant. Fab. decad. 15. error. 4. per Novell. 18. §. 1. ibi, hoc observando in omnibus personis, in quibus ab initio antiqua quarta ratio, &c. Idem Faber decad. 21. c. 9. & Fachin. lib. 4. cap. 28. controuv. Cujac. in Novell. 18. Disfentiant alii. De patronorum legitima vid. l. 3. §. 10. 20. l. 5. l. 25. l. 8. de bon. libert. Anton. Fab. decad. 14. error. 5.*

Olim, vel jure veteri, legitima erat quarta pars hereditatis, sive portio ejus, quam quis ab intestato erat accepturus, §. 3. in fin. *Instit. de inoffic. testam. §. 2. Instit. de L. Falcid. l. 8. Papinianus. §. 4. de inoffic. testam. l. 8. parentibus. l. 32. quoniam. & Ausb. novissima. Cod. d. t. Fachin. lib. 4. cap. 29. per Bart. & Bald. singulis coheredibus debita ex iis, quæ defunctus tempore mortis possedit, §. 2. Instit. de L. Falcid. l. 3. §. 2. l. 44. §. 2. de bon. libert. l. cum quaritur. l. scimus. 36. §. cum autem 1. Cod. de inoffic. testam. Eccles. cap. 33. 21. 22. 23. 24. vid. Petr. Gregor. lib. 4. synagm. cap. 5. num. 6. Alii in locis variè vocatur: ut bonorum 29 subsidium, l. si totus. 5. Cod. de inoffic. donat. debita pars, l. scimus. 36. Cod. de inoffic. testam. l. 20. §. 1. l. 24. l. 25. de bon. libert. hereditaria portio, l. sed cum. 15. de jur. codicill. naturale debitum, *Ausb. hoc amplius. C. de fideicommiss. l. 1. §. si quis. de collat. bon. Menoch. lib. 4. presumpt. 108. ideo pater creditor dicitur quoad legitimam, l. Es quin. pro soc. l. unice. Col. de impon. lucras. de script. lib. 10. legitima portio, l. si quis. Cod. de inoffic. testam. Auth. res qua. C. com. de legat. quarta pars bonorum, l. cum quaritur. l. parentibus. C. de inoffic. testam. §. 2. Instit. de L. Falcid. quæ etiam apud Judæos erat recepta, *Genes. c. 31. 14. 15. Luc. c. 15. 18. 13. 31. 32. Genes. c. 25. 5. 6. c. 24. 50. 51. 32. 36. Deut. c. 21. 15. 16. 17. 18. apud quos primogenituræ jus, instar portionis legitimæ competeat primogenitis, 1. Chron. c. 5. 1. 2. 3. 2. Chron. c. 21. 3. Genes. c. 4. 7. 9. c. 48. 5. 49. c. 49. 8. quod jus ipsis sine justa causa parens adimere non poterat, Deut. c. 21. 17. 18. 1. Chron. c. 5. 1. 2.***

Exheredatus, in computatione hujus legitimæ, non 31 in numero liberorum censendus est, ad minuendam, vel augendam portionem aliorum in legitima, l. 8. §. quoniam. de inoffic. testam. l. si post. §. liberi. de bonor. possess. contr. tab. vid. *Fabr. decad. 15. error. 4. Fachin.*

- lib. 4. cap. 31. contr. Menoch. conf. 207. lib. 3. Geil. lib. 2. c. 122.* Dissentiunt alii, quibus respondet Fachin.
- 32 *d. loc.* Filia statuto exclusa, dote contenta, inter filios numeranda est, Fachin. *d. loc.* quia dos est loco legitimæ. Filius exclusus à successione, quia noluit succedere, illius portio legitimæ cæterorum adcrevit, l. *unic. C. quand. non petens. part. pet. adcresc. Duaren. lib. 1. c. 1. 4. de jur. adcresc.* Filius, qui ab intestato patri non est successurus, neque partem facit, neque in partem admittitur, arg. l. 1. §. *quis filium. de bonor. poss. cont. tab.*
- 33 Legitima talis, aut assignatur à parente, l. *scimus. §. repetitionem. C. de inoffic. testam. l. si quis. C. d. t. Menoch. lib. 2. cas. 163. Petr. Gregor. lib. 4. c. 4. num. 15. 16. 1. 5. num. 21. 22.* An verò hic donata filiis aliis à vivente testatore, vel imperiæ factæ in legitimam impudentur, vel fructus hereditarii, vel pecunia, aut res alienatæ hereditariæ, vide apud Menoch. *d. cas. 163.* Aut legitima talis non à parente assignata est, quo casu successor filius ex hereditate patris rem aliquam pro legitima eligere non potest, Menoch. *d. loc. num. 10. per l. 2. Cod. quand. & quib. lib. 10. Novell. 18. Boër. decis. 20. 4. num. 44. Fab. decad. 12. error. 2. Fachin. lib. 4. contr. v. cap. 33. & cap. 27. Petr. Gregor. lib. 4. c. 5. n. 18. 19.* sed iudex pro arbitrio illam assignabit, *d. cas. 163. n. 2. 23.* ex corpore bonorum defuncti, l. *scimus. 30. §. repletionem. C. de inoffic. testam.* Dissentit Faber decad. 14. error. 5. & 10. & decad. 15. error. 2. per l. 8. unde. *de inoffic. testam.* Aut universalis heres non habet legitimam, qui pro legitima rem eligere non potest, l. *ult. Cod. famil. hercisc. Menoch. d. cas. 163. num. 24. & seqq.* qui arbitrio iudicis relinquit, & Petr. Gregor. *d. loc. num. 17. c. 5. Jason in d. l. scimus. Cod. de inoffic. testam. Boër. decis. 20. 4.* Ex bonis tamen primogenituræ subiectis, sui sunt regna, Ducatus & similia, legitima detrahenda non est, Fachin. *lib. 4. c. 23. cont. Tiraquell. de jur. prim. gen. quest. 5.* Ex bonis feudalibus, vel emphyteuticis hereditariis deduci potest, Clarus in §. *feudum. quest. 46.* non verò ex non hereditariis, Fachin. *d. loc.*
- 34 Legitima hæc, quam diximus, neq; morâ, neq; dilatione, neq; fideicommissio, aut ullo alio onere gravari potest, l. 30. l. 32. *quoniam. de inoffic. testam. Ascan. Clemens effect. 16. de patr. potest.* ubi ampliat & limitat, Geil. *lib. 2. observ. 199. Wurmbs. lib. 1. pract. observ. 29. observ. 9. Grass. lib. sent. comm. §. legitima. quest. 38.* muld minus silentio & præteritione, vel mandato parentum, *sic. Instit. de exhered. liber. neque statuto, aut consuetudine tolli, Capell. Tholosan. 437. Jason in l. extraneum. C. de hered. instit. Geil. d. loc. obs. 122.* licet minui possit, Geil. *d. loc. obs. 122. Mynsing. cent. 5. obs. 43. Fach. lib. 4. c. 32.* Dissentit Faber decad. 15. error. 3. Petr. Gregor. *lib. 4. c. 4. num. 30. 31. & seqq. Boër. decis. 87.*
- 35 qui casus exceptos docent. Apud Judæos quoque primogenituræ jus tolli non poterat, Deuter. *cap. 21. 16. 17. & 1. Chron. c. 5. 1. 2. 3. Genes. c. 43. 9. cap. 11. 28.* Libera igitur, plena & integra debet esse legitima, l. 32. *quoniam. l. 30. Cod. de inoffic. testam. Faber decad. 14. error. 369. decad. 15. 12. 1. & 9.* Ratio est, quia jure naturæ de-
- betur, l. *cum ratio. 7. de bon. damn. & in locum alimentorum, quæ d. debentur, succedit, Novell. 18. de irriens. & semiss. §. prohibemus. t. 1. 11. de lib. agnos. & alend. Petr. Gregor. lib. 4. c. 2. num. 24. 25. 26. c. 4. num. 24. & pro quota, & portione non quidem hereditatis, sed bonorum, quæ, deducto alieno ære, superant, habetur & debetur, l. 2. C. de inoffic. donat. l. 8. §. quarta 9 de inoffic. testam. l. 6. Authent. noviss. C. d. t. Menoch. lib. 4. praef. 101. num. 59. & lib. 2. cas. 163. arbit. judic. l. 6. cum. C. de inoffic. testam. & legis, non testatoris, beneficio debetur, l. si adrogator. de adops. post mortem testatoris, l. 1. §. si imputere. de collat. bon. Unde fructibus hereditatis non augetur, arg. l. 73. ad L. Falcid. licet fructus illius legitimæ, ad eum, cui illa debetur, pertineant, d. l. 8. unde. *de inoffic. testam.* Nec in hereditatis renunciatione, legitima continetur, Myns. cent. 1. obs. 36. Fab. decad. 12. error. 8. nec in jure adcrecendi, Duar. lib. 1. c. 14. de jure adcresc. quamvis retentione legitimæ, hereditas adita dicatur, Menoch. lib. 4. praef. 101. num. 66. & seqq. & post ejus retentionem, filius iam institutus, repudiare hereditatem non possit, Fach. lib. 4. c. 65. com. dicit.*
- Competit verò hæc querela supradictis personis, tum, quando ex falsa, vel nõ legitima causa sunt iniquè exhereditati, l. 3. l. 4. l. 8. l. 20. l. 28. C. de inoffic. testam. & deinde, quando nullo alio jure, salvo testamento, ad successionem defuncti pervenire possunt, l. 8. de inoffic. testam. & deniq; quando in testamento defuncti nihil ipsis est relictum, §. *sed hæc is. Instit. d. t. l. omnimodo. 30. Cod. d. t. titulo seu elogio honorabili institutionis, si sunt liberi, vel parentes, Novell. 115. c. 3. Don. lib. 6. c. 12. com. Novell. 18. Petr. Greg. lib. 4. c. 2. n. 6. 7. 8. Vajqui de success. lib. 2. §. 20. requisit. 42. m. 262. & n. 232. Clarus quest. 38. lib. 3. Soarez in voce *parentis. n. 13. recept. sent. Covarr. in c. Raynutius. §. 1. n. 2. de testam. Fachin. lib. 4. c. 24. & 30.* Dissentit Faber decad. 14. error. 5. & seqq. Fratribus, & fororibus, & cæteris liberis & parentibus sufficit, quovis titulo legati, donationis, vel dotis, aliquid relictum esse ad excludendam hanc querelam, l. 8. §. 10. l. 10. §. 1. l. 12. l. 22. l. 25. de inoff. testam. l. si quando. §. ult. l. 30. C. d. t. §. 3. & ult. Instit. d. t. vide Clarus quest. 38. lib. 4. Guil. Bened. in c. Raynutius. in verb. in eodem testamento. n. 11. & seqq.*
- Quòd si in testamento data sit legitima, sed non integra, tum hodie supplementum legitimæ petitur, omni- 40
missâ querelâ inofficiosi, l. 30. omnimodo. l. 36. §. immo. Cod. de inoffic. testam. §. 3. ubi W'esenbec. Instit. d. t. Faber decad. 14. error. 8. etiam tum, quando relictum est acceptatum, Novell. 115. d. l. 30. Menoch. cas. 147. quæ supplementi petitio nihil commuæ habet cum querela inofficiosi, Fab. d. errore 8.
- Observandum hic, quando testamentum ob exheredationem iniquam testatoris, per querelam inofficiosi est rescissum, hodie tamen legata nihilominus salva manere, Auth. ex causa. Cod. de lib. præterit. Novell. 115. c. 2. l. 1. & tot. tit. de legat. præstand. argum. l. 10. non dubium. §. 1. C. de testam. vid. Geil. lib. 2. observ. 113. ad fin. Fachin. lib. 4. cap. 10. cont. olim secus, l. 8. §. ult.

- §. ult. l. 25. §. fin. l. 28. l. 9. de inoffic. testam. except. calib. in l. 1. de legat. praestand. cons. tab. lult. de hered. instit. Donell. lib. 6. cap. 13. Poern Gregorius lib. 44. cap. 4. n. 21.
- 42 22. Salvæ quoque manent substitutiones, Clar. in §. testamentum. quest. 54. Geil. lib. 2. observ. 113. & fideicommissa universalia, Geil. d. lib. 2. observ. 134. Testamentum itaque solummodo rumpitur & vitatur, quoad hæredis institutionem, in quo testator peccavit, Geil. lib. 2. observ. 113. per aub. ex causa. Cod. de lib. præteritis. Menoch. cas. 147. arb. jud. quest. Cujac. in l. 17. de injust. rupt. testam. Hotom. lib. 4. observ. 26. Menoch. libr. 1. præsumpt. quest. 80. Fachin. lib. 4. cap. 5. & cap. 11. exceptis casibus, quando pater ignoranter filium præterit, nesciens natum esse, vel nasciturum, tum enim legata non prætantur, argu. l. cum mater. 28. de inoffic. testam. Menoch. cas. 147. Barolus & Jason in d. Aub. ex causa. Alciatus reg. 1. præf. 13. nec ex imperfecto testamento inter liberos, ob exhæredationem irrito, legata debentur, Hartm. Pistor. lib. 1. quest. 2. num. 3. & seqq. per Novell. 107. cap. 1. In cæteris omnibus, rupto testamento, contenta ejusdem nullius momenti sunt, l. si filio 17. de injust. rupt. test. l. 2. und. lib. l. 1. C. de posthum. hered. l. 8. §. 6. C. de inoff. test.
- 44 Querela hæc inofficiosi cessat, quando renunciatio illius est facta, l. 17. l. 15. §. 1. de inoffic. testam. vel hæres, alio modo tacite defuncti voluntatem agnovit, l. per. l. ult. l. 23. §. fin. de inoffic. testam. vel ille deceaserit, non præparatâ & institutâ hac querelâ, l. 7. l. 6. §. fin. de inoffic. testam. l. 5. Cod. d. tit. quod tamen in personis liberorum hodie secus, qui etiam non præparatam ad suos hæredes transmittunt, l. 36. scimus. l. 24. si quis. §. fin. Cod. de inoffic. testam. l. 1. Cod. de iis qui ante apert. tab. Jason in l. cum mota. Cod. de transact. Locum quoque non habet ob clausulam codicillarem adjectam in testamento, Clar. quest. 47. libr. 3. Menoch. lib. 4. præsumpt. 32. num. 20. 21. & seqq. Gabriel. tit. de claus. conclus. 17. & 8. lib. 6. qui distinguunt, nec etiam competit post effluxum quinquennium, l. 8. §. ult. de inoffic. testam. nec in militis testamento, l. ult. Cod. de inoffic. testam. quod jus per Novell. 115. correctum, uti communis est Dd. sententia. Clarus quest. 40. Dissentit Fachin. lib. 6. cap. 74.
- 45 Exheredatus verò non agens, vel instituens querelam, partem alii facit, non vero qui egit & non obtinuit, l. 16. filio. l. 23. §. ult. l. 17. de inoffic. testam. Bartol. in auth. novissima. Cod. d. s. vid. Cujac. ad Novell. 18. & Fachinaum lib. 4. c. 31.
- 46 Querelâ inofficiosi testamenti similis est querela inofficiosæ donationis, qua parens ita bona sua exhausit immoderatis donationibus, ut ob id liberi, legitimam suam, non integram, aut nullo modo habere possint, tit. Cod. de inoffic. donat. quo casu donationes inofficiosæ revocantur ad instar inofficiosi testamenti, l. 1. l. 2. Cod. de inoffic. donat. Revocatur verò inofficiosa donatio usque ad legitimam portionem, l. 1. l. si totas. Cod. de inoffic. donat. Fachinaus libr. 6. cap. 74. Cujac. libr. 5. observ. 24. non in totum, Clar.

quest. 24. in §. donatio. Tiraquell. in l. si unquam. verb. totum. num. 4. 5. Cod. de revocand. donat. per l. Titia 89. §. imperator. de legat. 2. Anton. Faber libr. 5. conjest. cap. 17.

Hujus loci sunt tit. Institut. D. & Cod. de inoffic. testam. tit. Cod. de inoffic. donat. tit. de lib. & posthum. hered. tit. de injust. rupt. testam. Novell. 18. & Novell. 115.

Cap. 57. De lege Falcidia & Trebellianica.

- 1 Testamenti informatio partialis qua dicatur.
- 2 Falcidia quid.
- 3 Quantitas bonorum, quo tempore spectanda.
- 4 Ere alieno deducto & aliis quibusdam.
- 5 Fructus percepti ab hærede non computantur in Falcidiam.
- 6 Limitatio hujus axiomatis.
- 7 Incommodorum post mortem contingentium, ratio non habetur.
- 8 Forma Falcidia detrahenda.
- 9 Ex quibus rebus detrahenda.
- 10 Quibus augetur hæc Falcidia.
- 11 Locum habet in mortis causâ donatione.
- 12 Falcidia & Trebellianica hic an idem jus.
- 13 Quid juris in conditionalibus legatis.
- 14 Non habet locum Falcidia prohibente testatore.
- 15 Cessat ob as alienum.
- 16 Legatarius cum onere non utitur ea nec princeps.
- 17 Hæres militis non utitur ea.
- 18 In piis causis & dose non est illius usus & alii.
- 19 Coactus adians, non utitur Falcidia, & sponte restituens.
20. 21. 22. 23. 24 Indignis quoque & aliis quibusdam non datur.
- 25 In casu, quando testator vetuit rem alienare.
26. 27 Ob jus adcrepandi sub distinctione conceditur.
- 28 Quid juris in legatis, in primis & secundis sabulis relictis.
- 29 Trebellianica quid.
- 30 Quo tempore Trebellianica æstimanda.
- 31 Quid de fructibus, vivente testatore perceptis.
- 32 Quid de illis, qui post aditam hereditatem percepti sunt.
33. 34. 35 Quid de fructibus perceptis ex fideicom. conditionalibus, vel in diem.
- 36 Fructus extantes restituere jussus, non cogitur cum sumptis impuare.
37. 38 Qua præterea in Trebellianicam non imputantur.
- 39 Trebellianica ex rebus hereditariis pro arbitrio judicis detrahatur.
- 40 Trebellianica libera, absque onere remanet apud hæredem.
- 41 Vetante testatore, non deducitur.

42 Limitatio.

43 Ob inventarium omiffum, non deducitur.

44 Quid in casu, quando plura sunt fideicommissa.

45 An Falcidia & Trebellianica simul detrahi possint.

46 An et alienum ante destructionem hujus Trebellianica, detrahendum sit.

DE totali & plena, atque vera testamenti infirmatione dictum est: sequitur nunc de partiali & quasi, vel non plena infirmatione. Vide sup. c. 55. num. 1. 2.

Hæc testamentum non in totum infirmatur, sed pro parte, uti fit Lege Falcidia, vel Trebellianicâ.

2 Falcidia, ita à Falcidio tribuno plebis dicta, est quadrantis, seu quartæ partis de bonis hæreditariis deductio, uni, vel pluribus atque singulis hæredibus, l. 77. ad L. Falcid. jure hæreditario, l. 14. ad L. Falcid. competens in hæreditate, quæ immoderata & nimis legatis, vel donationibus à defuncto factis, est exhausta, vel onerata, §. 1. 2. Institut. de L. Falcidia. l. 77. in singulis. l. 14. l. 6. ad L. Falcid. Donellus lib. 3. comm. cap. 26. Menoch. cas. 164. arbitrar. judic. dodrante, pro rata inter legatarios distributo, l. 67. quoties. l. 49. §. fin. ad L. Falcid. Institut. de lege Falcid. Govean. lib. 2. var. lect. cap. 1.

3 Quantitas bonorum hæreditariorum, sive patrimonii, ad quam redigitur L. Falcidiz computatio, mortis testatoris tempore spectatur, l. 15. §. 6. ad L. Falcid. in quam ea sola imputantur, quæ jure hæreditario hæres accipit, l. 91. l. 76. §. 1. d. 1. Gothofred. in d. l. 91. fitque æstimatio ex veritate rerum, l. 42. in

4 Falcidia. l. 62. l. 63. pretia. ad L. Falcid. omnizæ alieno deducto, §. 3. quantitas. §. 4. cum autem. Institut. de L. Falcid. & funeris impensis, l. si quis §. funeris. de relig. & sumpt. fun. l. 1. §. 19. ad L. Falcid. non tamen monumentum, d. l. 1. §. de impensa 19. deducto quoque pretio servorum manumissorum, §. ult. Institut. de L. Falcid. & eo, quod ad causam hæreditatis suscipiendæ fieri debuit, l. 72. quantitas. ad L. Falcid. l. ult. §. in computatione. Cod. de jur. delib. atque etiam iis, quæ sine dolo & culpa hæres perierunt, l. 73. l. 30. ad L. Falcid. item iis, quæ præcipua apud hæredem remanent, d. l. 73. §. fin. ad L. Falcid. ut prælegata, l. 94. §. l. 91. in quartam. l. 22. d. sit. vide Menoch. lib. 4. præsumpt. 193. & lib. 2. arb. jud. cas. 256. accepta impendiæ conditionis causâ, d. l. 91. fructus ex re hæredi legata percepti, l. 24. §. 2. ad L. Falcid. vid. Pet. Gregor. lib. 42. cap. 34. num. 19. & omnino omnia illa, quæ non jure hæreditario hæres accipit, l. 14. pater. l. 24. §. ult. ad L. Falcid. ut sunt legata, d. l. 91. l. 76. d. sit. numi peculiaris, d. l. 76.

Dixi, quantitatem mortis testatoris tempore spectari, l. 15. §. fructus. 6. l. 24. §. 2. ad L. Fal. id. §. quantitas. Institut. d. s. Donell. lib. 8. cap. 25. commentar. Unde sequitur, fructus perceptos ab hærede, similiter, si quid aliunde hæreditati post aditionem, imò post mortem testatoris obvenit, in computationem non

venire, l. 9. l. 15. §. quod avo. 3. §. fructus. 6. l. 30. ad L. Falcid. Fab. decad. 11. error. 3. & 4. nec legata inutilia, d. l. 30. §. fin. excepto partu ancillarum & fructibus, post mortem testatoris ab hærede perceptis ante diem, vel conditionem fideicommissi extantem, d. l. 15. quod. §. fructus. l. 24. l. 66. ad L. Falcid. item inter usurio summæ sub conditione legatæ, l. 66. l. 88. qui ducenta. l. 73. §. in diem. d. 1. De incremento peculii vide in l. cum quo. 56. §. 1. d. 1. & de eo quod apud hæredem remanet, in l. in ratione. l. 11. eod. vid. Greg. lib. 42. c. 34. num. 21. 22.

Incommodorum quoque post mortem testatoris contingentium, quibus patrimonium diminutum fuit, ratio non habetur, d. l. 30. in ratione. d. sit.

Falcidia olim fiebat tantum jure retentionis, l. 8. res. 21. ad Trebell. l. 1. C. ult. Cod. ad L. Falcid. Cujac. libr. 8. observat. cap. 2. & ad Novell. 1. coram arbitro contributione & computatione factâ, l. 1. §. cum dicitur, Si cui plus. per l. Falcid. l. pen. §. fin. l. 1. §. inter dum. l. 95. §. fin. ad L. Falcid. §. fin. Institut. eod. Hodie hæres, si possidet, ipso jure deducit, l. 73. §. ult. eod. Cujac. libr. 15. observ. cap. 12. Donell. lib. 8. comm. cap. 25. si non possidet, etiam vindicationis jure uti potest, l. pen. Cod. d. sit. §. Sed quia. Institut. de fideicom. hæred. Quibus verò ex rebus Falcidia detrahenda sit, arbitrio judicis relinquatur, Menoch. lib. 2. arb. jud. cas. 164.

Quarta hæc Falcidiz quandoque augetur, quandoque locum non habet.

Augetur hæc quarta Falcidiz liberis, parentibusve institutis hæredibus, ad similitudinem legitime, Cujac. in Novell. 18. Quando itaque hodie sunt quatuor, vel pauciores liberi hæredes instituti, Falcidia erit deductio trientis; si plures, vel parentes hæredes instituti, semis, ut dicit Vasquius. Unde legitima quandoque Falcidia dicitur, Ausb. unde si parens. Cod. de inoff. testam.

Extenditur etiam hæc Falcidia ad donationes mortis cansâ, l. 5. l. 12. in donationibus. l. pen. C. ad L. Falcid. l. 66. §. ult. D. eod. Bartol. in l. 1. §. item si ita. d. 1. item ad fideicommissa, l. 2. l. 3. Cod. ad SC. Trebell. l. filiusfam. ad L. Falcid.

Locum non habet hæc Falcidia, uti & Trebellianica, ut putat Bartol. in l. Marcellus. num. 3. ubi & Jaseu. ad Trebell. Petr. Gregor. lib. 42. cap. 34. num. 6. 7. disputat Gabriel. lib. 4. conclus. 1. 2. 3. 4. & si 99. tit. 4. ad Trebell. Faber decad. 11. error. 6. & 8. idque ab initio vel ex postfacto, Gloss. in l. testamentum. Cod. ad L. Falcid. Ab initio etiam quedam in solidum præstantur, quæ tamen eventu minuuntur, ut in casu, quando quedam legata purè sunt data, quæ dodrantem non excedunt, quedam verò sub conditione, quorum conditio si extat, futurum est, ut locus sit Falcidiz, l. 73. in quantitate. §. magna. ad L. Falcid. In quibus cautio à legatario præstatur de restitutione ejus, quod amplius accepisse apparebit, l. 1. §. 101. sit. si cui plus quam per L. Falcid.

Ab initio.

Ab initio quidam Falcidiam non habent jure communi, vel singulari.

14 Communi jure non habet eam ille, quem testator retinere vetuit & princeps.

Testator Falcidiam prohibere potest, *Novell. 1. §. hinc. cap. 2. §. ult. Auth. sed cum testator. Cod. ad L. Falcid. quod tamen olim non licuit, l. 55. de legat. 1. l. 15. §. 1. Et ult. ad L. Falcid. fecus hodie, l. final. Cod. ad L. Falcid. vide Gabriel. conclus. 1. tit. ad Trebell. lib. 4. Menochium. lib. 4. præsumpt. 198. ubi explicat, ex quibus conjecturis præsumatur voluisse prohibere & Mascard. conclus. 1389. quæ tamen prohibitio in legitima nullius momenti est, quoniam. l. scimus. Cod. de inoff. test. Clarus quest. 63. §. testamentum. uti & in illo hærede, qui cogitur adire, *Donell. lib. 8. com. cap. 29. de qua re vide disputantem Gregor. lib. 42. cap. 31. synagm. Fabr. decad. 11. error. 6. & seqq. Capell. Tholoff. 314. sed nec tacita prohibitio Falcidiam impedit, Covarruv. in c. Raynaldus. §. 3. nu. 6. Fachin. lib. 5. c. 13. per Novell. 1. ibi: hæc autem.**

15 Falcidia hæc ipso quoque jure cessat, quando æs alienum totam hæreditatem evacuat, l. successores. 16. Cod. ad L. Falcid. l. 11. in ratione 11. §. quod vulgo. 5. d. 1. D.

16 Legatarius & fideicommissarius, si legatum vel fideicommissum illis sit cum onere, Falcidia non utuntur, l. 47. lex. §. 1. ad L. Falcid. Nec princeps rogatus restituere, falcidia utitur, l. si legatus 30. §. ult. ad SC. Trebell.

17 Jure singulari non utitur falcidia hæres militis, l. 7. Cod. ad L. Falcid. l. in testamento. Cod. de testamento. milit. non tamen veteranus, l. 17. l. 40. ad L. Falcid. item hæres in testamento ad pias causas, *Authens. similiter. Cod. ad L. Falcid. nec non in dote, l. 57. cum ad dorem. ad L. Falcid. l. 15. Cod. d. 1. Gabriel. conclus. 11. tit. ad Trebell. lib. 4. Dissentit Cujacius in Novell. 131. Fachin. lib. 5. cap. 17. per l. 1. §. ad municipium. ad L. Falcid. Gravatus etiam in restituenda re pauperibus, non detrahit quartam, l. si pater. Cod. de testamento. & pater gravatus filio instituto restituere, *Barr. in l. cogi. ad Trebell. par l. 11. de legat. 1.**

18 *Authens. similiter. Cod. ad L. Falcid. nec non in dote, l. 57. cum ad dorem. ad L. Falcid. l. 15. Cod. d. 1. Gabriel. conclus. 11. tit. ad Trebell. lib. 4. Dissentit Cujacius in Novell. 131. Fachin. lib. 5. cap. 17. per l. 1. §. ad municipium. ad L. Falcid. Gravatus etiam in restituenda re pauperibus, non detrahit quartam, l. si pater. Cod. de testamento. & pater gravatus filio instituto restituere, *Barr. in l. cogi. ad Trebell. par l. 11. de legat. 1.**

19 Amittunt falcidiam suo merito, quidam in universum, quidam ex parte. In universum & omnia commoda amittit ille, qui coactus adiit & restituit cum periculo fideicommissarii, hæreditatem fideicommissariam, l. 14. nam quod. §. qui compulsus. 4. l. 12. 27. §. qui. l. 16. ad Trebell. nec non ille, qui sponte adiit & sine deductione restituit hæreditatem, l. si hæres 68. §. ult. l. 60. ad Trebell. vid. §. sed quia. *Instit. de fideicom. heredit.*

20 Ex parte amittit indignus, qui id agit, ut legatum

21 intercidat, l. 59. beneficium. ad L. Falcid. item qui non capienti rogatus est restituere hæreditatem, d. l. 59. §. 1. l. 11. de his quib. ut indign. l. 3. Cod. ad L. Falcid. i-

22 tem qui non retentâ integrâ quartâ, restituit, l. si ex 16. d. 1. D. neque obtinet in re subtracta ab hærede, ex il-

lis quæ erant restituenda, l. 48. ad SC. Trebell. nec in 23 portione, quæ ad fiscum devolvitur, l. rescriptum. de his quib. ut indign. Ob inventarium non confectum, 24 non amittitur, *Novell. 1. §. si verò. Auth. sed cum. Cod. ad L. Falcid. Guil. lib. 2. observ. 138. Mynsinger. cent. 3. observ. 60. Fachin. lib. 4. cap. 38. ubi ad contraria respondet.*

Quod si testator rem vetuit alienare. Falcidia cessat, *Authens. sed et in ea. Cod. ad L. Falcid. Menoch. lib. 4. præf. 198. num. 30. Dissentit Fachin. lib. 5. c. 6. & Gabriel. conclus. 9. tit. ad Trebell. lib. 4. quando nimirum addidit causam, ut in familia maneret, l. peto. 69. §. ult. l. 77. §. libertis. de legat. 2. quo in casu proximiores admittuntur, d. l. 69. §. ult. Vide Gabriel. tit. de fideicommiss. conclus. 9. lib. 4. Cacherran. decis. Pedem. 53. c. 6. Tressaur. decis. 151. Soares in litera A. num. 138. & seqq. fecus, quando causam vetitæ alienationis non addidit, l. 114. §. Divi. de legat.*

Ex post-facto amittitur Falcidia, legis voluntate, 26 quando deficientis cohæredis portio, alteri adre- scit, quo casu tamen distinguendum. Nam si onerata portio hæredis aduentis, portio non aduentis, seu deficientis, non onerata integra adre- scit, hæres auctus accessione, quæ quartam totius hæreditatis attulit, hac quarta contentus, legata integra præstat, quæ integra non præstarentur, si cohæres designatus, hæres extitisset: scilicet, quando portio non onerata delata est ejus qui hæres non extitit, l. 1. §. si cohæredem. ad L. Falcid.

Contrà, quando onerata, vel exhausta portio 27 hæredis aduentis, accesserit portio deficientis onerata & exhausta legatis, tum perinde in deficientis hæredis portione onerata poni debet ratio L. Falcidiz, atque si ad eum ipsum pertineret, à quo defecta fieret. *Vide l. qui fundum. 87. §. qui filium. l. 1. §. si cohæredem. ad L. Falcid. Donellus lib. 8. cap. 23. comm. per l. 78. l. 21. §. 1. l. 22. §. servator. d. 1. Exceptio est in cohærede deficiente, qui vivo testatore mortuus est, l. 87. qui fundum. §. qui filium. ad L. Falcid. Donell. lib. 8. cap. 23. Dissentit Gregor.*

Sed hæc omnia obtinent, quando legata in uno co- 28 demque testamento relicta sunt, ad legata verò quæ pater primis tabulis ab impubere, & quæ secundis à substituto reliquit, superior distinctio non pertinet, sed in omnibus hisce legatis in unum contributis, una Falcidia servatur, habitâ ratione patrimonii paterni, cum pater moritur, l. 11. in ratione. §. penult. §. quod vulgo. l. 79. ad L. Falcid. *Donell. lib. 8. commun. cap. 23. Observandum tamen hic, appellatione filiorum, nepotes non contineri, Gabriel. lib. 6. tit. de verb. signif. conclus. 1. Menoch. lib. 4. præsumpt. 94. Fachin. lib. 5. cap. 18. contrav. Manica de conject. ult. vol. lib. 8. tit. 8.*

Trebellianica sequitur, quæ est detractio quartæ 29 partis bonorum defuncti, ad similitudinem Falcidiz, §. sed quia hæredes. *Instit. de fideicommiss. heredit. competens hæredi de tota, vel parte hæreditatis re-*

- fructus gratia, in pretium ad dationis & restitutionis, l. 1. ad SC. Trebell. Vocatur sæpe Falcidia, quia cum falcidia in plerisque conventit, l. 21. §. cum filia. de vulg. l. 80. ad L. Falcid. l. 10. §. 9. idem. l. 27. l. 30. l. 55. §. 2. l. 70. ad Trebell. Donell. lib. 7. cap. 29. Gabriel. conclus. 1. §. seqq. lib. 4. tit. ad Trebell. Intrigliol. quæst. 71. cent. 3. de substitutis. Francisc. Mantice. de conjec. ult. vol. lib. 7. tit. 11.
- 30 Hæc quarta Trebellianica eo tempore æstimatur, quo hereditas est restituenda, ideo eo usque hereditas augetur & crescit, l. 58. de ducta. §. cum antonom. 6. ad Trebell. Fructus, vivente testatore ex hereditate percepti, in hereditatem computantur & cumulantur, & sine omni controversia ab herede gravato restituantur, Menochius cas. 256. num. 3. & seqq. & lib. 4. præsumpt. 197. per l. centurio. 25. de vulg. & pup. l. 9. ad L. Falcid. Faber decad. 11. error. 3. & 4. Cop. de fructib. tit. 3. cap. 1. per l. quæsitum. §. pen. de legat. 1. l. ita sament. 27. §. 1. ad SC. Trebell. Post aditam hereditatem fructus seminati & percepti non restituantur, l. si quis. de legat. 1. l. in fideicommissaria. 18. l. postulant. 67. §. sed 3. ad Trebell. Menoch. cas. 256. num. 8. & seqq. Cop. tit. 2. cap. 1. num. 4. de fruct. limitat Menochius d. loc. num. 19. 20. 21. 22. & seqq. quamvis post aditam hereditatem & conditionis eventum percepti restituantur heredi fideicommissario, Menoch. d. cas. 256. num. 25. & seqq. Fab. decad. 11. error. 3. per d. l. in fideicommissaria. 18. ubi Dd. & l. is quid. §. fructus. ad L. Falcid. l. 22. mulier. §. si heres. ad SC. Trebell.
- 33 Fructus non hereditarii, vel in hereditatem non computati, ab herede gravato percepti, quod accidit, quoties hereditas per fideicommissum in diem, vel sub conditione relicta est, in Trebellianicam regulariter imputantur, d. l. 22. mulier. §. si heres. d. l. in fideicommissaria. 18. Fab. decad. 11. error. 4. non tamen partus ancillæ, l. Paulus. de usur. vid. Connan. lib. 4. comm. 34 cap. 2. & lib. 2. cap. 2. Coras. lib. 5. miscell. cap. 8. Liberi primi gradus, gravati, perceptos à se fructus in Trebellianicam non imputant, sed sibi præcipuos retinent, l. jubentur. 6. ubi Dd. Cod. ad SC. Trebell. Gabriel. conclus. 12. tit. ad Trebell. lib. 4. Menoch. cas. 256. num. 32. & seqq. qui ampliant & limitant. Adde Fab. decad. 11. error. 5. & 6. Intrigliol. cent. 3. quæst. 71. num. 20. 21. 22. de substit. Fachin. lib. 5. cap. 9. 10. neque nepotes, vel alii descendentes, Menoch. d. loco. Per. Gregor. lib. 42. cap. 31. num. 24. & seqq. Dissentit Gabriel d. loc. non tamen naturales liberi, Menoch. d. loc. num. 41. & seqq.
- 35 Pater à filio heres institutus & sub conditione restituere iustus, fructus non hereditarios perceptos, sibi in Trebellianicam imputat, Menoch. d. loco. num. 49. 50. Intrigliol. quæst. 71. num. 28.
- 36 Extraneus heres restituere gravatus, fructus extantes, invitus non cogitur imputare, consumptos omnino teneat imputare, Menoch. d. cas. 256. num. 52. qui id iudicis arbitrio relinquit.
- Rogatus de restituendo, quod tempore mortis su- 37 perent, alienata in nullam fraudem fideicommissi, non imputat in Trebellianicam, Gabriel. lib. 4. tit. ad Trebell. conclus. 13. per l. Titium. ad Trebell. Menoch. lib. 4. præsumpt. 189. & 190. & seqq. & lib. 3. arb. jud. cas. 182. Novell. 108.
- Ea quæ à testatore capiuntur ex contractu inter vi- 38 vos, in Trebellianicam non imputantur, uti dos, donatio propter nuptias & similia, Intrigliol. d. quæst. 71. num. 130. & seqq. cent. 3. de substit.
- Trebellianica, pro iudicis arbitrio ex rebus he- 39 reditariis detrahitur, Menochius cas. 164. lib. 2. arb. judic.
- Hæc quarta Trebellianica apud heredem libera re- 40 manet absque onere legati, vel æris alieni, five eam ille habeat ex iudicio & voluntate testatoris, ut quia præcepit deduci, §. si quis. Institus. de fideicommiss. hered. l. 63. §. si quis. ad SC. Trebell. vel, quod supra doctantem n.ihil est legatum, l. 2. Cod. ad SC. Trebell. five contra voluntatem testatoris, exhausta legatis hereditate, ex SC. ille eam deducat, l. qui totam. 45. ad SC. Trebell. §. si verò totam. ubi Wesenbec. Instit. de fideicommiss. hered. Sed hic tamen distinguunt quidam. Nam heres purè rogatus restituere hereditatem, deducit Trebellianicam ex tota hereditate, non deductis legatis, Fachin. lib. 5. cap. 8. controvers. per l. 1. §. ult. ad Trebell. l. ult. Cod. cod. l. Titia. ad L. Falcid. Cravett. consil. 16. Nominatim verò legatis ab herede gravato relictis, Trebellianica, non ex tota hereditate, sed ex eo quod superest, legatis deductis, est deducenda, l. Marcellus. ad Trebell. Dissentit tamen Fachin. d. loc. arg. l. 1. ad L. Falcid. l. 2. ad Trebell. Idem est, quando testator hoc expressit, l. pen. §. 1. ad L. Falcid. Dissentit Fachin. d. loc. per l. Marcellus. §. idem. l. ita sament. §. heres. ad Trebell. & quando rogatus est restituere sub conditione, Fachin. d. loco.
- Trebellianica non deducitur, quando testator ex- 41 pressè illam detrahere prohibuit, Gabriel. conclus. 2. & seqq. lib. 4. tit. ad Trebell. per allegat. ibid. in liberis tamen primi gradus, non posse illam prohiberi, putat Gabriel. d. loc. conclus. 1. num. 4. 5. & seqq. Clar. quæst. 62. Geil. lib. 2. obs. 138. posse verò, existimat Faber 42 decad. 11. error. 6. & 8. Intrigliol. cent. 3. quæst. 71. num. 48. & seqq. de substitutis. Menoch. lib. 4. præf. 98. Fachin. lib. 5. cap. 4. alias, variis modis expressè, vel tacitè censetur Trebellianica prohiberi, vid. Menoch. Intrigliol. & Gabriel. d. locis.
- Deinde, non detrahitur Trebellianica, quando in- 43 ventarium nullum est confectum, Gabriel. d. loc. conclus. 10. Intrigliol. d. quæst. 71. num. 110. & seqq. qui communem utramque sententiam dicunt, vide Geil. lib. 2. obs. 138. Myns. cent. 3. obs. 60. Viglium in §. fin. Instit. de hered. qual. & diff. Fachin. lib. 4. c. 38. Cacheran. decis. 147. In camera negativa est recepta teste Géilio. Nec in piis causis deductio Trebellianicæ conceditur: Gabriel. d. loc. conclus. 12. Intrigliol. d. quæst. 71. n. 112. com. dicunt.

Quod

44 Quòd si plures sunt gradus fideicommissi, putà institutus gravatus est restituere Sempronio, Sempronius verò Gajo, Gajus Titio, cum primus tantum, non sequentes Trebellianicum capient, l. 1. §. inde Naratius ad Trebell. Patr. Gregor. lib. 4.2. cap. 31. num. 21. syntagm.

45 Dux quartæ, Falcidia scilicet & Trebellianica, filio hæredè instituto, non detrahuntur simul, Cujac lib. 8. obs. c. 3. Goshoff. in l. 3. ad Trebell. Hosoman. quæst. illust. 17. & 36. Donell. lib. 7. com. cap. 30. Faber dec. ad. 11. error. 7. Guil. lib. 2. obs. 127. Clarus in §. testamentum. quæst. 62. Intrig. cent. 3. quæst. 71. num. 139. & seqq. de subst. Fach. lib. 5. cap. 2. Trebellianica verò & legitima simul detrahuntur, Menoch. lib. 2. cas. 256. num. 34. & seqq. per cap. Raynusius. extra. de testam. Jas. in Auth. novissima. Cod. de inoff. testam. vide l. Papinianus 8. §. unde. §. maminisse. §. si quis. de inoff. testam. l. 4. §. cum filia. de vulg. subst. l. 10. Cod. ad L. Falcid. l. 6. C. ad SC. Trebell. Friderm. lib. 2. cap. 66. de mandat. & Guil. d. lib. 2. obs. 127. Rationes adferuntur hæc: Id quod unâ viâ debetur, non extinguitur per illud, quod aliâ ratione est quæsitum, & quòd magna sit diversitas inter suum hæredem & extraneum, cum etiam unus diversas personas sustinere possit, l. 8. Papinianus. §. 14. 15. de inoffic. test. Legitima habetur loco æris alieni; Trebellianica post æs alienum detractum debetur, d. l. 8. §. 15. Novell. l. c. 1. c. 2. l. 2. l. 3. ad Trebell. l. 1. §. pen. si cui plus, quàm per L. Falcid. Menoch. d. loco.

46 Denique hæc quæritur, an priùs quàm quarta hæc deducatur, æs alienum ab hæredè sit solvendum? Donell. lib. 7. cap. 30. com. putat; si hæres suo jure usus, hanc quartam deducat, onera successioneis inter hæredem & fideicommissarium dividi pro rata, ut hæres nimirum pro quadrante, & fideicommissarius pro do-drante reliquo ad hæc onera teneatur, l. 2. Cod. ad SC. Trebell. §. sed quia. Inst. de fideicom. hered. atque tum jure hereditario quantum hanc retinet, l. 30. §. legatus. §. multum. ad SC. Trebell. secus verò, quando deductâ aliquâ re, justus est restituere, §. si quis una. Instit. de fideicom. hered. d. l. 30. §. legatus. Dissentit Wessenbecius in d. §. si quis. qui priùs æs alienum solvendum existimat, quàm deducatur hæc quarta, l. ult. §. licentia. Cod. de jur. delib. Paul. lib. 4. tit. 2. l. quoties 13. de hered. instit. Ulp. tit. 25. Nam post restitutionem, hunc hæredem jus universitatis non retinere, l. postulantio 44. §. 1. ad Trebell. sed rem singularem, ut legatarius, d. §. si quis una. cum omnia onera in hæredem fideicommissarium transeant, l. 13. quoties. C. de hered. instit. Ant. Faber dec. ad. 11. error. 10. distinguit inter SC. Pegasianum & Trebellianum, & putat l. 2. C. ad SC. Trebell. loqui de fideicommissario Trebelliano, non Pegasiano. Donellus quoque lib. 8. com. c. 26. dissentire à seipso videtur. De SC. Pegasiano vide in §. 7. sed quia. Inst. de fideicom. hered. Paul. lib. 2. sent. tit. 3.

Hujus loci sunt tit. Instit. de fideicom. hæredit. tit. de L. Falcid. tit. ad L. Falcid. tit. si cui plus per L. Falcid. tit. C. ad L. Falcid. tit. C. ad SC. Trebell. & D. ad SC. Trebell.

Cap. 58. De successione descendenti-um & ascendentium.

- 1 Successio ab intestato quid.
- 2 Intestatus quis dicatur.
- 3 Defertur hæc, sine discrimine sexus, agnationis & patriæ possessivæ.
- 4 Defertur in capita, vel in stirpes.
- 5 Successio hæc est reciproca.
- 6 Inter quos in stirpes, & inter quos in capita successio concedatur.
- 7 Conjunctorum successio qua.
- 8 Cognatorum successio in linea recta, vel obliqua.
- 9 Successio descendentiæ.
- 10 Liberatorum successio, cum jure representationis.
- 11 De filii majoris natu successione.
- 12 Jura Judaica filius excludit filiam.
- 13 De successione monasteriorum.
- 14 Ne; otes disparas numero, in stirpes succedunt.
- 15 Posthumi qui admittantur ad successione.
- 16 Liberi diversarum nuptiarum, quomodo succedant.
- 17 Legitimum tantum, successio.
- 18 Liberatorum adoptivorum successio.
- 19 Adoptivorum successio.
- 20 Per subsequens matrimonium legitimorum successio.
- 21 Legitimatorum per oblationem curia successio.
- 22 Per rescriptum principis legitimorum successio.
- 23 Reliquorum adoptivorum & adoptivorum successio.
- 24 Naturalium liberorum successio.
- 25 Nepotum illorum successio.
- 26 Naturales matri suæ succedunt.
- 27 Spuriorum successio.
- 28 Naturorum ex incestu, vel adulterio successio.
- 29 Primogenitorum per subsequens matrimonium apud quosdam.
- 30 Successio ascendentiæ.
- 31 In hac jus representationis cessat.
- 32 Parentes quomodo liberis succedant.
- 33 Concurrentes, avus paternus & maternus, quomodo succedant.
- 34 Fratres ab uno latere conjuncti.
- 35 Parentes disparas numero ex linea paterna & materna.
- 36 Bona semel adquisita consolidantur in unum patrimonium.
- 37 Patrii adoptivi & arrogati successio.
- 38 Legitimatorum per subsequens matrimonium & aliorum successio.
- 39 Parentes, quomodo spurii & adulterini & incestuosis liberis succedant.
- 40 Mater, quando repellitur à successione liberorum.

EXpositâ successione testamentariâ, sequitur nunc de illa, quæ est ab intestato. Vide sup. cap. 45. num. 3. Successio ab intestato est legitimæ hæreditatis, l. 8. legitima. de petit. hered. l. 30. leg. de verb. signif. ubi Ab-

ciat. de verb. sign. & lib. 4. parod. c. 7. Pinall ad l. 2. num. 7. C. de bon. matorn. ex tacita & præsumpta ab intestato functi. l. 89. de reg. jur. tit. si tab. testam. null. extab. Numer. cap. 27. voluntate, Menoch. lib. 4. præf. 27. & 86. Lquandiu 89. de reg. jur. conjuncto defuncti delatæ, per acceptationem, seu agnitionem adquisitione, tit. Instit. de hered. qua ab intest. Lewis. c. 25. Num. cap. 27. Deus. c. 2. & 4. Vocatur etiam successio naturalis, l. fin. Cod. quor. bonor. successio legitima, tit. Instit. de legis. success. cognat. quodd scilicet immediatè à lege veniat, Novell. 118. successio justa, d. Novell. 118. vide Forster. lib. 1. c. 2. & 3. de success. & cap. 15.

2 Intestatus autem decedere dicitur, qui aut testamentum nullum fecit, aut quod fecit, ruptum, irritumve factum est, aut desertum, destitutumve, in princ. Instit. de hered. qua ab intest. l. 64. de verb. sign. l. 1. de injust. rupt. testam. Gædd. in d. l. 64. Gabriel. lib. 6. tit. de status, conclus. 1. Forster. lib. 1. de success. cap. 8. & lib. 3. cap. 3. & seqq.

Successio verò hæc ab intestato fit in hæreditate defuncti; vel in tutelâ & curâ liberorum defuncti, seu in jure patriæ potestatis,

3 Successio hæc ab intestato, in hæreditate defuncti novo jure defertur, nullâ habita ratione sexus, l. 14. l. ult. Cod. de legis. hered. Novell. 118. c. 1. 2. 3. 4. l. maximum vitium. Cod. de lib. prateris. agnationis, cognationis, Authens. cessante. cum seqq. C. de legis. hered. l. 1. C. com. de success. & patriæ potestatis, Novell. 118. c. 1. 2. 4. d. Auth. cessante, defuncti conjunctis gradu prioribus, §. ita d. num. Instit. de hered. qua ab intest. Successionis capacibus, l. 2. §. hæreditas. §. legitima. de suis & legit. hered. l. 1. §. si quis. und. cognat. eam nascituris, ante tempus mortis defuncti conceptis, d. l. 2. & §. cum autem 7. & seqq. Instit. de hered. qua ab intest.

4 Defertur autem pluribus cohæredibus, vel in capita, vel in stirpes: illic, ut quot sunt personæ, tot viriles & æquales portiones fiant, Novell. 118. cap. 1. l. 3. l. 4. de suis & leg. hered. Auth. post fratres. C. de legis. hered. hic contra, ut successio admittatur, ex jure repræsentationis, §. 7. Instit. de hered. qua ab intest. l. 2. l. 3. C. de suis & leg. vide Menoch. lib. 4. præf. 95. Covarr. præf. quæst. c. 38. num. 5. Genes. c. 11. seu alieno jure, Bartol. in l. si avus. C. de lib. prateris. quo liberi posteriores gradu, cum proximioribus in hæreditate avi, vel patris, patris locum ingredientes, eisque personam repræsentantes, in stirpes succedunt. Distributio terræ Cananæ, tanquam hæreditariæ Judæis promissæ, fiebat in stirpes, Num. c. 32. c. 34. & ult. Josu. c. 13. 14. 15. 19. & seqq. Quæ repræsentatio ficta hic est, non præsumpta ex tacita defuncti voluntate, Mano. h. lib. 4. præf. 95. nu. 2. 3. 4.

5 Successio hæc est reciproca, ita ut quemadmodum filius patri, sic & pater filio &c. succedat, Gabr. commun. opin. lib. 6. conc. us. 3. tit. de legib. & const. per l. pen. Cod. de legit. hered. Forster. lib. 6. c. 50. nu. 11.

6 Inter eos, qui sunt ejusdem gradus & stirpis, hæreditas dividitur in capita: inter eos autem, qui vocantur ex diversis gradibus, aut ex eodem gradu, ex diversis

stirpibus, in stirpes distributio fit, Novell. 118. cap. 1. & §. cum filius. l. si. de hered. qua ab intest.

Successio hæc ab intestato est defuncto, conjunctorum, vel extraneorum, Novell. 118.

Conjunctorum successio est, quæ competit agnatis, cognatis & consanguineis defuncti.

Cognatorum successio rursus est duplex: in linea scilicet recta, vel obliqua. In recta, descendentiæ, vel ascendentiæ, Novell. 118. c. 1. c. 2.

In linea recta descendentes, primo loco ad successionem defuncti vocantur, Novell. 118. c. 1. l. 11. si mater. C. de suis & legit. hered. l. 7. §. fin. l. 1. §. 5. si tab. test. null. extab. Num. cap. 27. 8. 9. ratio extat in l. scripto. und. lib. l. cum ratio. de bon. damnat. l. cum acutissimi. Cod. de fideicommiss. l. cum avus. de condit. & demonstr. Gal. c. 1. 2. Descendentium autem appellatione, omnes sequentes contineri, docet text. in l. liberorum 220. ubi Alciat. Gothofred. de verb. sign. Succedunt autem hi cum jure repræsentationis in infinitum procedentis, §. fin. Instit. de hered. qua ab intest. l. 3. Cod. de suis & legit. hered. Novell. 118. c. 1. Num. c. 27.

Ex descendentiibus igitur liberi legitimi & naturales, simul, ad parentum suorum hæreditatem & successionem vocantur in capita, & cum his fratrum præmortuorum, vel sororum liberi, nepotes, vel posteriores concurrentes, jure repræsentationis in stirpes, d. Novell. 118. c. 1. Auth. in successione. l. 2. l. 3. C. de suis & legit. hered. §. 6. Instit. de hered. qua ab intest. Num. c. 27. 8. Rom. c. 8. 17. Luc. c. 20. 13. 14. Genes. c. 39. 15. 4. Galat. c. 4. 2. Reg. c. 3. 1. c. 8. 16. 24. c. 10. 34. c. 12. 21.

De successione majoris filii natu & jure primogenituræ, Hotoman. quæst. illustr. 2. 3. 4. Gabriel. tit. de success. ab intest. lib. 4. conclus. 2. Petr. Greg. de Republ. lib. 7. c. 5. 6. 7. 8. 9. 11. diximus in Politicis cap. 19. num. 80. 81. 83. 84. & seqq.

Jure Mosaico, filius extans, filiam à successione excluderebat, Num. cap. 27. 3. 4. 8. 9. Monasteria ingressis, monasteria succedunt, l. fin. §. si verò. Cod. de episc. & cleric. vide Gul. Bemd. in e. Raynysius. ad verb. dotem. num. 7. de testam. & ad verb. uxorem nomine. à nu. 250. & seqq. quamvis legitima liberis non sit adimenda, Auth. si qua mulier. C. de sacro. eccles.

Nepotes, ex diversis filiis, numero dispare, avo ab intestato, non pro virilibus portionibus, sed ex stirpibus succedunt, §. item si ex. Instit. de hered. qua ab intest. l. 2. C. de suis & legit. hered. vide Donell. lib. 9. c. 2.

Posthumi, ante, vel post mortem avi, concepti, ad successionem admittuntur, §. cum autem 8. Instit. de hered. qua ab intest. l. 4. C. de suis & legit. hered. l. 1. §. 11. l. 8. D. d. licet statim obierint natu. l. 2. l. 3. C. de posthum. hered. instit. in id etiam post mortem avi concepti ex jure transmissionis & repræsentationis, arg. Novell. 118. cap. 1. l. 7. ubi Sichard. l. 13. l. 9. Cod. de jure delib. Forster. lib. 4. cap. 23.

Liberi diversarum nuptiarum, quilibet suo parenti succedunt: nimirum, ὁ μὲν πατρὶ τῷ ἑαυτοῦ, suo patri: ὁ μὲν μητρὶ τῷ ἑαυτοῦ, suæ matri: omnes verò communi parenti æqualiter, l. 3. l. 4.

- l. 3. l. 4. l. 5. *Cod. de secund. nupt. Novell. 22. cap. 29. 25. 26. Grassius in §. successio ab intestato. quest. 17. num. 1. Forst. de heredit. qua ab intest. lib. 4. c. 16.*
- 17 Cum naturalibus & legitimis hisce, etiam illi quos legitimos tantum appellamus, ad successionem vocantur, l. 2. §. 6. si sub. testam. null. ext. l. 5. *Cod. de suis & legis. hered. quales sunt adoptati, arrogati, vel legitimati, qui tempore mortis in potestate patris sui defuncti fuerunt, l. 5. si te parentes. C. de suis & legis. hered. l. cum adoptivis. §. 1. Cod. de adopt. Novell. 89. cap. 2. 4.* Adoptatus ab extraneo, in cujus potestate non est, tantum patri adoptanti, non reliquis à linea patris venientibus, succedit, l. pen. *Cod. de adopt. Forster. de heredit. qua ab intest. lib. 5. c. 2. & seqq.*
- 18 Adoptivi liberi, quando in potestate adoptantis sunt, etiam ad patris naturalis successionem hodie admittuntur, l. si te parons. *C. de legitim. hered. §. sed ea 1. 4. Instit. de heredit. qua ab intest. §. 2. Instit. de adopt. l. pen. C. d. t. aliis tamen proximis agnatis patris adoptivi non succedunt, l. cum in adoptivis. §. sed ne de adoptione.*
- 19 Adrogati, parenti adrogatori, qui eos ante mortem emancipavit, in quarta parte bonorum ab intestato succedunt, l. si adrogator 22. *de adopt. l. 8. Papinianus. §. 15. de inoffic. testam. §. 3. cum autem, Instit. de adoptione. Vaudus lib. 1. quest. 29.*
- In legitimatis liberis distinguendum. Nam tales sunt, vel per subsequens matrimonium legitimati, vel per obligationem curiæ, vel per rescriptum principis, *Novell. 89.*
- 20 Per subsequens matrimonium legitimati succedunt suis parentibus, non secus atque liberi naturales & legitimi simul, §. 2. *Instit. de heredit. qua ab intest. Novell. 12. §. 18. Novell. 89. cap. 8. Novell. 24. cap. 2. Tiraquell. Cod. de revocand. donat. in l. si unquam. verb. donat. num. 376. Grassius quest. 19. num. 4. d. loco. Geil. lib. 2. observ. 141. num. 8. Forster. de heredit. qua ab intest. lib. 6. cap. 29. & cap. 36. Discentur Gabriel. iis. de legit. conclus. 1. Sed an quoque in jure primogenituræ, vide Vasquium de success. §. 2. num. 89. Grassium d. quest. 19. num. 8. Tiraquell. de jure primogenit. Forster. d. loco. cap. 30. & cap. 29.*
- 21 Legitimati per obligationem curiæ ad illius tantum successionem admittuntur, qui eos curiæ obrulit, *Novell. 89. cap. 4. Novell. 74. §. quib. Instit. de heredit. qua ab intest. l. 9. §. ult. Cod. de natur. lib. l. 10. §. 1. Cod. de adopt. Forster. lib. 6. c. 43.*
- 22 Legitimati per rescriptum principis, nullis ex matrimonio extantibus, etiam postea natis, legitimorum & naturalium liberorum jura consequuntur, perinde, ac si legitimi ipsi nati fuissent, *Novell. 74. c. 1. & Novell. 89. cap. 9. Auhent. praterea. C. de nat. liber. Covarruv. d. cap. 8. nu. 7. Geil. lib. 2. observ. 144. nu. 5. & observ. 140. Mynsing. cont. 3. observ. 26. Cæteris verò agnatis, vel cognatis patris, non succedunt, Novell. quib. mod. nat. offic. sui. §. filium verò. quamvis eosdem in patris hæreditate excludant, Geil. d. loco.*
- An hi verò à parentis successione filias excludant,

quando statutum, extantibus masculis, feminas à successione arceat, disputant multi, quos refert Fachinus lib. 6. c. 1. & negativam ipse tueretur, per *Novell. 89. c. 9. c. 10.*

Reliqui adoptivi, ab ascendenti aliquo adoptati & arrogati, etiam unà cum legitimis admittuntur, l. 5. *C. de suis. & legitim. hered.*

Post hos, quos dixi, descendentes, quando nimirum horum nullus, nec legitima uxor extiterit, naturales liberi, quales tamen hodie apud nos non sunt, argum. 1. *Corinth. cap. 7. §. si adversus ea. Instit. de nupt. vide Cujas. lib. 5. observ. c. 6. Fabr. lib. 3. conject. c. 24. ad Heb. cap. 13.*

An jure civili & canonico sublatus sit concubinitus, disputat Forsterus de heredit. qua ab intest. lib. 6. c. 4. & seq. quib. *Adde Novell. 18. c. 12. §. 3. junctà Novell. 14. cap. 15. Genes. c. 15. 2. c. 25. 6. c. 21. 24. Judic. c. 9. 7. & seqq. & cap. 11. vide infra cap. 75.* Succedunt verò hi naturales liberi suo patri defuncto, non extantibus aliis legitimis & naturalibus liberis, *Novell. 89. cap. 13. Grassius quest. 18. nu. 5. d. loco. in duabus uncis, cum matre partuendis, Novell. 89. c. 12. & l. 1. §. cum auhent. seq. licet. Cod. de nat. lib. Jure Judaico-non admittentur simul cum aliis legitimis & naturalibus liberis, Genes. cap. 21. 6. 9. 10. c. 25. 5. 6. 6. 30. 4. 5. 6. cap. 49. Judic. cap. 11. 4. 9. 2. 3. cap. 9. 7. 19. Jure civili alimenta tantum, hoc in casu illis præstantur, *Auhent. licet. C. de nat. lib.**

Nepotes liberorum naturalium, non admittuntur 25 in hi duabus uncis, l. fin. *Auhent. licet. C. de natur. liber.*

Ad matris suæ successionem ejusmodi filii naturales, etiam una cum naturalibus & legitimis admittuntur, l. si qua 5. in fin. *C. ad SC. Orphis. §. pen. Instit. d. l. 1. §. sed & 2. l. 4. D. eo. l. 2. §. itaq. und. cognat. Palaoz. tract. de spur. c. 54.*

Spurii, vulgò concepti, patri suo, quoniam is incertus est, d. l. si qua. *Cod. ad SC. Orphis. §. si adversus Instit. de nupt. nullo modo, multò minus à linea paterna venientibus, succedunt, l. 4. l. 8. l. 2. und. cognat. l. 2. & auhent. licet. C. de natur. liber. vide Genes. c. 16. Galas. cap. 4. Sapient. cap. 4. Petr. Gregor. lib. 45. c. 6. Judic. c. 11. 1. 2. 3. Levit. cap. 20. 20. & seqq. & argum. Heb. cap. 12. 8. ubi ab illegitimis hisce effecta omnia patris potestatis remouentur, & Dem. cap. 23. 2. 3. 4. Sunt tamen hi alendi, argum. l. necare 4. de agros. & alend. lib. vide Chassun. in consuetud. Burgund. §. 3. des successions du bastards. num. 22. 23. & seqq. Palaoz. de spur. c. 54. Harv. Pistoris quest. 30. Mynsing. cont. 4. obs. 31.*

Hi spurii à successione & hæreditate matris, vel à materna linea provenientium, §. penult. *Instit. ad SC. Orphis. l. 8. Modestinus. l. 2. l. 4. und. cognat. non sunt arceandi, d. l. 8. 4. & 2. matre illustri excepta, d. l. 5. si qua. C. ad SC. Orphisian. de jure veteri, Instit. d. t. vide Forster, lib. 6. c. 474*

Ex coitu damnato, nefario, incestu ac adulterino 28 complexu nati liberi, ab hæreditate suorum parentum excluduntur, aded, ut nec alimenta tales petere possint, *Auh. ex complexu. C. de incest. nupt. Novell. 74.*

stitiunda gravato, in præmium aditionis & restitutiononis, l. 1. ad SC. Trebell. Vocatur sæpè Falcidia, quia cum falcidia in plerisque convenit, l. 21. §. cum filia. de vulg. l. 80. ad L. Falcid. l. 10. §. 9. idem. l. 27. l. 30. l. 55. §. 2. l. 70. ad Trebell. Donell. lib. 7. cap. 29. Gabriel. conclus. 1. §. seqq. lib. 4. tit. ad Trebell. Intrigliol. quæst. 71. cent. 3. de substituis. Francisc. Mantie. de conjeç. ult. vol. lib. 7. tit. 11.

- 30 Hæc quarta Trebellianica eo tempore æstimatur, quo hereditas est restituenda, ideo eo usque hereditas augetur & crescit, l. 58. deducta. §. cum autem. 6. ad Trebell. Fructus, vivente testatore ex hereditate percepti, in hereditatem computantur & cumulantur, & sine omni controversia ab herede gravato restituuntur, Menochius cas. 256. num. 9. & seqq. & lib. 4. præsumpt. 197. per l. centurio. 25. de vulg. & pup. l. 9. ad L. Falcid. Faber decad. 11. error. 3. & 4. Cop. de fructib. tit. 3. cap. 1. per l. quæsitum. §. per de legat. 1. l. ita tamen. 27. §. 1. ad SC. Trebell. Post aditam hereditatem fructus seminati & percepti non restituuntur, l. si quis. de legat. 1. N in fideicommissaria. 18. l. postulans. 67. §. sed 3. ad Trebell. Menoch. cas. 256. num. 8. 9. & seqq. Cop. tit. 2. cap. 1. num. 4. de fruct. limitat Menochius d. loc. num. 19. 20. 21. 22. & seqq. quamvis post aditam hereditatem & conditionis eventum percepti restituantur heredi fideicommissario, Menoch. d. cas. 256. num. 25. & seqq. Fab. decad. 11. error. 3. per d. l. in fideicommissaria. 18. ubi Dd. & l. is quod. §. fructus. ad L. Falcid. l. 22. mulier. §. si heres. ad SC. Trebell.
- 33 Fructus non hereditarii, vel in hereditatem non computati, ab herede gravato percepti, quod accidit, quousque hereditas per fideicommissum in diem, vel sub conditione relicta est, in Trebellianicam regulariter imputantur, d. l. 22. mulier. §. si heres. d. l. in fideicommissaria. 18. Fab. decad. 11. error. 4. non tamen partus ancillæ, l. Paulus. de usur. vid. Connan. lib. 4. comm. 34 cap. 2. & lib. 2. cap. 2. Coras. lib. 5. miscell. cap. 8. Liberi primi gradus, gravati, perceptos à se fructus in Trebellianicam non imputant, sed sibi præcipuos retinent, l. jubentis. 6. ubi Dd. Cod. ad SC. Trebell. Gabriel. conclus. 12. tit. ad Trebell. lib. 4. Menoch. cas. 256. num. 32. & seqq. qui ampliant & limitant. Adde Fab. decad. 11. error. 5. & 6. Intrigliol. cent. 3. quæst. 71. num. 20. 21. 22. de substit. Fachin. lib. 5. cap. 9. 10. neque nepotes, vel alii descendentes, Menoch. d. loco. Per Gregor. lib. 42. cap. 31. num. 24. & seqq. Dissentit Gabriel d. loc. non tamen naturales liberi, Menoch. d. loc. num. 41. & seqq.
- 35 Pater à filio heres institutus & sub conditione restituere iustus, fructus non hereditarios perceptos, sibi in Trebellianicam imputat, Menoch. d. loco. num. 49. 50. Intrigliol. quæst. 71. num. 28.
- 36 Extraneus heres restituere gravatus, fructus extraneus, invitus non cogitur imputare, consumptos omnino tencitur imputare, Menoch. d. cas. 256. num. 52. qui id iudicis arbitrio relinquit.

Rogatus de restituendo, quod tempore mortis su- 37 pererit, alienata in nullam fraudem fideicommissi, non imputat in Trebellianicam, Gabriel. lib. 4. tit. ad Trebell. conclus. 13. per l. Titium. ad Trebell. Menoch. lib. 4. præsumpt. 189. & 190. & seqq. & lib. 3. arb. jud. cas. 182. Novell. 108.

Ea quæ à testatore capiuntur ex contractu inter vi- 38 vos, in Trebellianicam non imputantur, uti dos, donatio propter nuptias & similia, Intrigliol. d. quæst. 71. num. 130. & seqq. cent. 3. de substit.

Trebellianica, pro iudicis arbitrio ex rebus he- 39 reditariis detrahitur, Menochius cas. 164. lib. 3. arb. judic.

Hæc quarta Trebellianica apud heredem libera re- 40 manet absque onere legati, vel æris alieni, sive eam ille habeat ex iudicio & voluntate testatoris, ut quia præcepit deduci, §. si quis. Institus. de fideicommiss. hered. l. 63. §. si quis. ad SC. Trebell. vel, quod supra doctantem nihil est legatum, l. 2. Cod. ad SC. Trebell. sive contra voluntatem testatoris, exhausta legatis hereditate, ex SC. ille eam deducat, l. qui totam. 45. ad SC. Trebell. §. si verò totam. ubi Wessing. Instit. de fideicommiss. hered. Sed hic tamen distinguunt quidam. Nam heres purè rogatus restituere hereditatem, deducit Trebellianicam ex tota hereditate, non deductis legatis, Fachin. lib. 5. cap. 8. controvers. per l. 1. §. ult. ad Trebell. l. ult. Cod. eod. l. Titia. ad L. Falcid. Cravett. consil. 16. Nominatim verò legatis ab herede gravato relictis, Trebellianica, non ex tota hereditate, sed ex eo quod superest, legatis deductis, est deducenda, l. Marcellus. ad Trebell. Dissentit tamen Fachin. d. loc. arg. l. 1. ad L. Falcid. l. 2. ad Trebell. Idem est, quando testator hoc expressit, l. pen. §. 1. ad L. Falcid. Dissentit Fachin. d. loc. per l. Marcellus. §. idem. l. ita tamen. §. heres. ad Trebell. & quando rogatus est restituere sub conditione, Fachin. d. loco.

Trebellianica non deducitur, quando testator ex- 41 pressè illam detrahere prohibuit, Gabriel. conclus. 1. & seqq. lib. 4. tit. ad Trebell. per allegat. ibid. in liberis tamen primi gradus, non posse illam prohiberi, putat Gabriel. d. loc. conclus. 1. num. 4. 5. & seqq. Clar. quæst. 62. Geil. lib. 2. obs. 138. posse verò, existimat Faber 42 decad. 11. error. 6. & 8. Intrigliol. cent. 3. quæst. 71. num. 48. & seqq. de substituis. Menoch. lib. 4. præf. 98. Fachin. lib. 5. cap. 4. aliàs, variis modis expressè, vel tacitè censetur Trebellianica prohiberi, vid. Menoch. Intrigliol. & Gabriel. d. locis.

Deinde, non detrahitur Trebellianica, quando in- 43 ventarium nullum est confectum, Gabriel. d. loc. conclus. 10. Intrigliol. d. quæst. 71. num. 110. & seqq. qui communem utramque sententiam dicunt, vide Geil. lib. 2. obs. 138. Myns. cent. 3. obs. 60. Viglium in §. fin. Instit. de hered. qual. & diff. Fachin. lib. 4. c. 38. Cacheran. decis. 147. In camera negativa est recepta teste Geilio. Nec in piis causis deductio Trebellianicæ conceditur: Gabriel. d. loc. conclus. 11. Intrigliol. d. quæst. 71. n. 117. com. dicunt.

Quod

44 Quod si plures sunt gradus fideicommissi, putà institutus gravatus est restituere Sempronio, Sempronius verò Gajo, Gajus Titio, tum primus tantum, non sequentes Trebellianicum capient, l. 1. §. inde Narasius ad Trebell. Patr. Gregor. lib. 42. cap. 31. nu. 21. syntagm.

45 Dux quartæ, Falcidia scilicet & Trebellianica, filio hæred. instituto, non detrahuntur simul, Cujac lib. 8. obs. 3. Gothofr. in l. 3. ad Trebell. Hostoman. quæst. illust. 11. & 36. Donell. lib. 7. com. cap. 30. Faber decad. 11. error. 7. Guil. lib. 2. obs. 127. Clarus in §. testamentum. quæst. 62. Intrig. cent. 3. quæst. 71. num. 139. & seqq. de subst. Fach. lib. 5. cap. 2. Trebellianica verò & legitima simul detrahi possunt, Menoch. lib. 2. cas. 256. num. 34. & seqq. per cap. Raynusius. extra. de testam. Jas. in Auth. novissima. Cod. de inoff. testam. vide l. Papinianus §. unde. §. meminisse. §. si quis. de inoff. testam. l. 41. §. cum filia. de vulg. subst. l. 10. Cod. ad L. Falcid. l. 6. C. ad SC. Trebell. Fridorum lib. 2. cap. 66. de mandas. & Guil. d. lib. 2. obs. 127. Rationes adferuntur hæc: Id quod unâ viâ debetur, non extinguitur per illud, quod aliâ ratione est quæsitum, & quod magna sit diversitas inter suum hæredem & extraneum, cum etiam unus diversas personas sustinere possit, l. 8. Papinianus. §. 14. 15. de inoffic. test. Legitima habetur loco æris alieni; Trebellianica post æs alienum detractum debetur, d. l. 8. §. 15. Novell. 1. c. 1. c. 2. l. 2. l. 3. ad Trebell. l. 1. §. pen. si cui plus, quàm per L. Falcid. Menoch. d. loco.

46 Denique hæc quæritur, an priùs quàm quarta hæc deducatur, æs alienum ab hærede sit solvendum? Donell. lib. 7. cap. 30. com. putat; si hæres suo jure usus, hanc quartam deducat, onera successione inter hæredem & fideicommissarium dividi pro rata, ut hæres nimirum pro quadrante, & fideicommissarius pro do-drante reliquo ad hæc onera teneatur, l. 2. Cod. ad SC. Trebell. §. sed quia. Inst. de fideicom. hered. atque tum jure hereditario quartam hanc retinet, l. 30. si legatus. §. multum. ad SC. Trebell. secus verò, quando deductâ aliquâ re, justus est restituere, §. si quis una. Inst. de fideicom. hered. d. l. 30. si legatus. Dissentit Wesenbecius in d. §. si quis. qui priùs æs alienum solvendum existimat, quàm deducatur hæc quarta, l. ult. §. licentia. Cod. de jur. delib. Paul. lib. 4. tit. 2. l. quoties 13. de hered. instit. Ulp. tit. 25. Nam post restitutionem, hunc hæredem jus universitatis non retinere, l. postulante 44. §. 1. ad Trebell. sed rem singularem, ut legatarius, d. §. si quis una. cum omnia onera in hæredem fideicommissarium transeant, l. 13. quoties. C. de hered. instit. Ant. Faber decad. 11. error. 10. distinguit inter SC. Pegasianum & Trebellianum, & putat l. 2. C. ad SC. Trebell. loqui de fideicommissario Trebelliano, non Pegasiano. Donellus quoque lib. 8. com. c. 26. dissentire à seipso videtur. De SC. Pegasiano vide in §. sed quia. Inst. de fideicom. hered. Paul. lib. 2. sent. tit. 3.

Hujus loci sunt tit. Instit. de fideicom. hæredit. tit. de L. Falcid. tit. ad L. Falcid. tit. si cui plus per L. Falcid. tit. C. ad L. Falcid. tit. C. ad SC. Trebell. & D. ad SC. Trebell.

Cap. 58. De successione descendentiæ & ascendentiæ.

- 1 Successio ab intestato quid.
- 2 Intestatus quis dicatur.
- 3 Defertur hæc, sine discrimine sexus, agnationis & patriæ potestatis.
- 4 Defertur in capita, vel in stirpes.
- 5 Successio hæc est reciproca.
- 6 Inter quos in stirpes, & inter quos in capita successio concedatur.
- 7 Conjunctorum successio qua.
- 8 Cognatorum successio in linea recta, vel obliqua.
- 9 Successio descendens.
- 10 Liberatorum successio, cum jure representationis.
- 11 De filii majoris natu successione.
- 12 Jure Judæico filius excludit filiam.
- 13 De successione monasteriorum.
- 14 Ne; otes disparas numero, in stirpes succedant.
- 15 Posthumi qui admittantur ad successione.
- 16 Liberi diversarum nuptiarum, quomodo succedant.
- 17 Legitimum tantum, successio.
- 18 Liberatorum adoptivorum successio.
- 19 Adoptivorum successio.
- 20 Per subsequens matrimonium legitimorum successio.
- 21 Legitimatorum per oblationem curia successio.
- 22 Per rescriptum principis legitimorum successio.
- 23 Reliquorum adoptivorum & adoptivorum successio.
- 24 Naturalium liberorum successio.
- 25 Nepotum aliorum successio.
- 26 Naturales mariti sua succedunt.
- 27 Spuriarum successio.
- 28 Natorum ex incestu, vel adulterio successio.
- 29 Primitivorum successio apud quosdam.
- 30 Successio ascendens.
- 31 In hac jus representationis cessat.
- 32 Parentes quomodo liberis succedant.
- 33 Concurrentes, avus paternus & maternus, quomodo succedant.
- 34 Fratres ab uno latere conjuncti.
- 35 Parentes disparas numero ex linea paterna & materna.
- 36 Bona semel acquisita consolidantur in unum patrimonium.
- 37 Patri adoptivi & arrogati successio.
- 38 Legitimatorum per subsequens matrimonium & aliorum successio.
- 39 Parentes, quomodo spurii & adulterini & incestuosus liberis succedant.
- 40 Mater, quando repellitur à successione liberorum.

EXpositâ successione testamentariâ, sequitur nunc de illa, quæ est ab intestato. Vide sup. cap. 45. num. 3. Successio ab intestato est legitimæ hæreditatis, l. 8. l. legitima. de petis. hered. l. 30. lege. de verb. signif. ubi Ab-

ciat. de verb. sign. & lib. 4. parod. c. 7. Pinell ad l. 2. num. 7. C. de bon. matern. ex tacita & præsumpta ab intestato functi, l. 89. de regul. jur. tit. si tab. testam. null. extab. Numer. cap. 27. voluntate, Menoch. lib. 4. præf. 27. & 86. l. quando si 89. de reg. jur. conjuncto defuncti delatz, per acceptationem, seu agnitionem adquisitio, tit. Instit. de hered. qua ab intest. Levit. c. 25. Num. cap. 27. Deut. c. 2. & 4. Vocatur etiam successio naturalis, l. fin. Cod. quor. honor. successio legitima, tit. Instit. de legit. success. cognat. quòd scilicet immediatè à lege veniat, Novell. 118. successio iusta, d. Novell. 118. vide Forster. lib. 1. c. 2. & 3. de success. & cap. 15.

2 Intestatus autem decedere dicitur, qui aut testamentum nullum fecit, aut quod fecit, ruptum, irritumve factum est, aut desertum, destitutumve, in princ. Inst. de hered. qua ab intest. l. 64. de verb. sign. l. 1. de injust. rupt. testam. Gædd in d. l. 64. Gabriel. lib. 6. tit. de status. conclus. 1. Forster. lib. 1. de success. cap. 8. & lib. 3. cap. 3. & seqq.

Successio verò hæc ab intestato fit in hæreditate defuncti; vel in tutela & curâ liberorum defuncti, seu in jure patris potestatis,

3 Successio hæc ab intestato, in hæreditate defuncti novo jurè defertur, nullâ habita ratione sexus, l. 14. l. ult. Cod. de legit. hered. Novell. 118. c. 1. 2. c. 4. l. maximum vitium. Cod. de lib. præterit. agnationis, cognationis, Authens. cessante. cum seqq. C. de legit. hered. l. 1. C. com. de success. & patris potestatis, Novell. 118. c. 1. 2. 4. d. Auth. cessante, defuncti conjunctis gradu prioribus, §. ita de m. Instit. de hered. qua ab intest. successiones capacibus, l. 2. §. hæreditas. §. legitima. de suis & legit. hered. l. 1. §. si quis. und. cognat. etiam nascituris, ante tempus mortis defuncti conceptis, d. l. 2. & §. cum autem 7. & seqq. Inst. de hered. qua ab intest.

4 Defertur autem pleribus cohæredibus, vel in capita, vel in stirpes: illic, ut quot sunt personæ, tot viriles & æquales portiones fiant, Novell. 118. cap. 1. l. 3. l. 4. de suis & leg. heredib. Auth. post fratres. C. de legis. hered. hic contra, ut successio admittatur, ex jure repræsentationis, §. 7. Instit. de hered. qua ab intest. l. 2. l. 3. C. de suis & leg. vide Menoch. lib. 4. præf. 95. Covarr. præf. quasi. c. 38. num. 5. Genes. c. 11. seu alieno jure, Bartol. in l. si avus. C. de lib. præterit. quo liberi posteriores gradu, cum proximioribus in hæreditate avi, vel patris, patris locum ingredientibus, ejusque personam repræsentantes, in stirpes succedunt. Distributio terræ Cananæ, tanquam hæreditariæ Judæis promissæ, fiebat in stirpes, Num. c. 32. c. 34. & ult. Josu. c. 13. 14. 15. 19. & seqq. Quæ repræsentatio si à hic est, non præsumpta ex tacita defuncti voluntate, Menoch. lib. 4. præf. 95. num. 2. 3. 4.

5 Successio hæc est reciproca, ita ut quemadmodum filius patri, sic & pater filio &c. succedat, Gabr. commun. opin. lib. 6. conc. 15. 3. tit. de legib. & const. per l. pen. Cod. de legit. hered. Forster. lib. 6. c. 50. num. 11.

6 Inter eos, qui sunt ejusdem gradus & stirpis, hæreditas dividitur in capita: inter eos autem, qui vocantur ex diversis gradibus, aut ex eodem gradu, ex diversis

stirpibus, in stirpes distributio fit, Novell. 118. cap. 1. & §. cum filius. Inst. de hered. qua ab intest.

Successio hæc ab intestato est defuncto, conjunctorum, vel extraneorum, Novell. 118.

Conjunctorum successio est, quæ competit agnatis, cognatis & consanguineis defuncti.

Cognatorum successio rursus est duplex: in linea scilicet recta, vel obliqua. In recta, descendentiū, vel ascendentiū, Novell. 118. c. 1. c. 2.

In linea recta descendentes, primo loco ad successionem defuncti vocantur, Novell. 118. c. 1. l. 11. si mater. C. de suis & legit. hered. l. 7. §. fin. l. 1. §. 5. si tab. test. null. extab. Num. cap. 27. 8. 9. ratio extat in l. scripto. und. lib. l. cum ratio. de bon. damnas. l. cum acutissimi. Cod. de fideicommiss. l. cum avus. de condit. & demonst. Gal. c. 1. 2. Descendentiū autem appellatione, omnes sequentes contineri, docet text. in l. liberorum 220. ubi Alciat. Gothofred. de verb. sign. Succedunt autem hi cum jure repræsentationis in infinitum precedentis, §. fin. Instit. de hered. qua ab intest. l. 3. Cod. de suis & legit. hered. Novell. 118. c. 1. Num. c. 27.

Ex descendentiibus igitur liberi legitimi & naturales, simul, ad parentum suorum hæreditatem & successionem vocantur in capita, & cum his fratrum præmortuorum, vel sororum liberi, nepotes, vel ultteriores concurrentes, jure repræsentationis in stirpes, d. Novell. 118. c. 1. Auth. in successione. l. 2. l. 3. C. de suis & legit. hered. §. 6. Inst. de hered. qua ab intest. Num. c. 27. 8. Rom. c. 8. 17. Luc. c. 20. 13. 14. Genes. c. 39. 15. 4. Galas. c. 4. 2. Reg. c. 3. 1. c. 8. 16. 24. c. 10. 34. c. 12. 21.

De successione majoris filii natu & jure primogenituræ, Hotoman. quasi. illustr. 2. 3. 4. Gabriel. tit. de success. ab intest. lib. 4. conclus. 2. Petr. Greg. de Republ. lib. 7. c. 5. 6. 7. 8. 9. 11. diximus in Politicis cap. 19. num. 80. 81. 83. 84. & seqq.

Jure Mosaico, filius extans, filiam à successione excluderebat, Num. cap. 27. 3. 4. 8. 9. Monasteria ingressis, monasteria succedunt, l. fin. §. si verò. Cod. de episc. & cleric. vide Guil. Bened. in e. Raynysius. ad verb. dotem. num. 7. de testam. & ad verb. uxorem nomine. à nu. 250. & seqq. quamvis legitima liberis non sit adimenda, Auth. si qua mulier. C. de sacros. eccles.

Nepotes, ex diversis filiis, numero dispares, avo ab intestato, non pro virilibus portionibus, sed ex stirpibus succedunt, §. item si ex. Instit. de hered. qua ab intest. l. 2. C. de suis & legit. hered. vide Donell. lib. 9. c. 2.

Posthumi, autè, vel post mortem avi, concepti, ad successionem admittuntur, §. cum autem 8. Instit. de hered. qua ab intest. l. 4. C. de suis & legit. hered. l. 1. §. 11. l. 8. D. d. 1. licet statim obierint natu, l. 2. l. 3. C. de posthum. hered. instit. in d. etiam post mortem avi concepti ex jure transmissionis & repræsentationis, arg. Novell. 118. cap. 1. l. 7. ubi Scharh. l. 13. l. 19. Cod. de jure delib. Forster. lib. 4. cap. 23.

Liberi diversarum nuptiarum, quilibet suo parenti succedunt: nimirum, ἀπὸ τῆς μητρὸς, suo patri: ἀπὸ τῆς μητρὸς, suæ matri: omnes verò communi parenti æqualiter, l. 3. l. 4.

l.3.l.4.Ls. Cod.de secund.nupt. Novell.22. cap.29.25.26. Grassius in §. successio ab intestato. quast.17. num.1. Forst. de heredis. qua ab intest. lib.4.c.10.

17 Cum naturalibus & legitimis hisce, etiam illi quos legitimus tantum appellamus, ad successionem vocantur, l.7. §.6. si tab. testam. null. ext. l.3. Cod. de suis & legis. hered. quales sunt adoptati, arrogati, vel legitimati, qui tempore mortis in potestate patris sui defuncti fuerunt, l.5. si te parentes. C. de suis & legis. hered. l. cum adoptivis. §.1. Cod. de adopt. Novell.89. cap.2.4. Adoptatus ab extraneo, in cuius potestate non est, tantum patri adoptanti, non reliquis à linea patris venientibus, succedit, l. pen. Cod. de adopt. Forster. de hered. qua ab intestat. lib.5. c.2. & seqq.

18 Adoptivi liberi, quando in potestate adoptantis sunt, etiam ad patris naturalis successione hodie admittuntur, l. si te parens. C. de legitim. hered. §. sed ea 14. Instit. de hered. qua ab intest. §.2. Instit. de adopt. l. pen. C. d. t. aliis tamen proximis agnatis patris adoptivi non succedunt, l. cum in adoptivis. §. sed no. de adoption.

19 Adrogati, parenti adrogatori, qui eos ante mortem emancipavit, in quarta parte bonorum ab intestato succedunt, l. si adrogator 22. de adopt. l.8. Papinianus. §.15. de inoffic. testam. §.3. cum autem, Instit. de adoption. Vaudus lib.1. quast.29.

In legitimatis liberis distinguendum. Nam tales sunt, vel per subsequens matrimonium legitimati, vel per oblationem curiæ, vel per rescriptum principis, Novell.89.

20 Per subsequens matrimonium legitimati succedunt suis parentibus, non secus atque liberi naturales & legitimi simul, §.2. Instit. de hered. qua ab intest. Novell.12. §.18. Novell.89. cap.8. Novell.24. cap.2. Tiraquell. Cod. de revocand. donat. in l. si unquam. verb. donat. num.376. Grassius quast.19. num.4. d. loco. Geil. lib.2. observ. 141. num.8. Forster. de hered. qua ab intest. lib.6. cap.29. & cap.36. Discentur Gabriel. iis. de legat. conclus.1. Sed an quoque in jure primogenituræ, vide Vasquim de success. §.2. num.89. Grassius d. quast.19. num.8. Tiraquell. de jure primigenis. Forster. d. loco. cap.30. & cap.29.

21 Legitimati per oblationem curiæ ad illius tantum successione admittuntur, qui eos curiæ obrulit, Novell.89. cap.4. Novell.74. §. quib. Instit. de hered. qua ab intest. l.9. §. ult. Cod. de natur. lib. l.10. §.1. Cod. de adopt. Forster. lib.6. c.43.

22 Legitimati per rescriptum principis, nullis ex matrimonio extantibus, etiam postea natis, legitimorum & naturalium liberorum jura consequuntur, perinde, ac si legitimi ipsi nati fuissent, Novell.74. c.1. & Novell.89. cap.9. Authent. ysaiea. C. de nat. liber. Covarruv. d. cap.8. nu.7. Geil. lib.2. observ. 144. nu.5. & observ. 140. Mynsing. cont. 3. observ. 26. Ceteris vero agnatis, vel cognatis patris, non succedunt, Novell. quib. mod. nat. offic. sui. §. filium vero. quamvis eisdem in patris hæreditate excludant, Geil. d. loc.

An hi vero à parentis successione filias excludant,

quando statutum, extantibus masculis, feminas à successione arceat, disputant multi, quos refert Fachinuzus lib.6. c.1. & negativam ipse tuctur, per Novell.89. c.9. c.10.

Reliqui adoptivi, ab ascendenti aliquo adoptati & arrogati, etiam unà cum legitimis admittuntur, l.5. C. de suis. & legitim. hered.

Post hos, quos dixi, descendentes, quando nimirum horum nullus, nec legitima uxor extiterit, naturales liberi, quales tamen hodie apud nos non sunt, argum. 1. Corinth. cap.7. §. si adversus ea. Instit. de nupt. vide Cujas. lib.5. observ. c.6. Fabr. lib.3. conject. c.24. ad Hab. cap.13.

An jure civili & canonico sublatus sit concubinatus, disputat Forsterus de hered. qua ab intest. lib.6. c.4. & seq. quib. adde Novell.18. c.12. §. junctà Novell.14. cap.15. Genes. c.15.2. c.25.6. c.21.24. Judic. c.9.7. & seq. & cap.11. vide infra à cap.75. Succedunt vero hi naturales liberi suo patri defuncto, non extantibus aliis legitimis & naturalibus liberis, Novell.89. cap.13. Grassius quast.18. nu.5. d. loco. in duabus uncis, cum matre partiendis, Novell.89. c.12. & 15. l.8. cum authent. seq. licet. Cod. de nat. lib. Jure Judaico non admittuntur simul cum aliis legitimis & naturalibus liberis, Genes. cap.21. c.9.10. c.25.5.6. c.30.4.5.6. cap.49. Judic. cap.11.4.9.2.3. cap.9.7.19. Jure civili alimenta tantum, hoc in casu illis præstantur, Authent. licet. C. de nat. lib.

Nepotes liberorum naturalium, non admittuntur in his duabus uncis, l. fin. Auth. licet. C. de natur. liber.

Ad matris suæ successione ejusmodi filii naturales, etiam una cum naturalibus & legitimis admittuntur, l. si qua 5. in fin. C. ad SC. Orphis. §. pen. Inst. d. l.1. §. sed & 2. l.4. D. de ob. l.2. §. in ag. und. cognat. Palaos tract. de spur. c.54.

Spurii, vulgo concepti, patri suo, quoniam is incertus est, d. l. si qua. Cod. ad SC. Orphis. §. si adversus. Instit. de nupt. nullo modo, multo minus à linea paterna venientibus, succedunt, l.4. l.8. l.2. und. cognat. l.2. & authent. licet. C. de natur. liber. vide Genes. c.16. Galat. cap.4. Sapient. cap.4. Petr. Gregor. lib.45. c.6. Judic. c.11. 1.2.3. Levit. cap.20.30. & seq. & num. Heb. cap.12.8. ubi ab illegitimis hisce effecta omnia patris potestatis remouentur, & Dent. cap.23.2.3.4. Sunt tamen hi alendi, argum. l. nocere 4. de agros. & alend. lib. vide Chassan. in consuetud. Burgund. §.3. des successions du bastards. num.22.23. & seq. Palaos. de spur. c.54. Harv. Pistoris quast.30. Mynsing. cont. 4. obs. 31.

Hi spurii à successione & hæreditate matris, vel à materna linea provenientium, §. penult. Instit. ad SC. Orphis. l.8. Modestinus. l.2. l.4. und. cognat. non sunt arceandi, d. l.8.4. & 2. matre illustri excepta, l.1. §. si qua. C. ad SC. Orphisian. de jure veteri, Inst. d. t. vide Forster. lib.6. c.47.

Ex coitu damnato, nefario, incestu ac adulterino in complexu nati liberi, ab hæreditate suorum parentum excluduntur, aded, ut nec alimenta tales petere possint, Auth. ex complexu. C. de incest. nupt. Novell.74.

- c.6. *Novell. 89. c. 15. Palaet. de spur. c. 46. num. 10. Forster. d. loc. lib. 6. c. 49. & 50.*
- 29 Hæc de successione descendentium, in qua prærogativam primigeniti apud quosdam populos habuerunt; qui cæteris suis fratribus & sororibus non tantum imperabant, sed etiam ex hæreditate communi duplicem portionem accipiebant & majorem benedictionem, *Demi. cap. 21. Num. c. 27. Genes. c. 49. 2. Reg. c. 1. 1. Reg. c. 2. 2. Chronic. c. 1. & c. 5. laud. Petr. Gregor. lib. 45. c. 4. syntagm.* ubi aliorum populorum diversa jura recitat. Veteres etiam Romani masculinum sexum præferebant foemino in successione, *Inst. tit. de hered. qua ab inest. l. maximum vitium. C. de lib. præterit. argum. l. 195. in fin. cum l. seq. de verb. signif. l. in multi. de stat. bon. vide Gregor. d. loc. c. 13. Pater quoque filiisam liberos excludebat, & filisam. hæreditatem tanquam peculium occupabat. l. 2. de pecul. castrens. l. 6. Cod. de bon. qua lib. hodie secus, *Novell. 118. c. 2.**
- 30 Sequitur de successione ascendentium, quibus jus succedendi defertur, quando descendentes deficiunt, *Novell. 118. c. 2. Num. c. 27.* quorum tamen successio luctuosa dicitur, l. 7. in fine. si tab. null. ext. l. ult. Cod. de inst. & subst. l. 28. C. de inoff. testam. contra naturæ ordinem, l. 15. de inofficio. testam. 2. Corin. c. 12. 14. & parentum vorum, l. 7. in fin. si tab. test. null. ext. de qua laud. Forster. d. loco. lib. 7. cap. 1. & seqq.
- 31 In ascendentium successione jus repræsentationis non habet locum, sed prior gradu, remotiorem excludit, *Novell. 118. c. 2. & pater gradu pariter admittuntur, d. Novell. 118. c. 2. Myns. cens. 6. obs. 55.*
- 32 Parentes itaque suis liberis defunctis, nullis eorundem liberis, vel ulterioribus extantibus, pariter & æqualiter succedunt, *Novell. 118. cap. 2.* cum relictiis verò defuncti fratribus & sororibus utrinque conjunctis, in capita, *Novell. 22. & Novell. 118. c. 2. vide l. 9. l. 13. Cod. de legis hered.* cum horum liberis, non ulterioribus nepotibus, neptibusve, qui à parentibus excluduntur, *Novell. 118. c. 3. §. ult. Novell. 127. cap. 1.* quæ est abrogata. Propter jus repræsentationis in stirpes succedunt, *d. Novell. 118. c. 2. & d. Novell. 127. c. 1. nullo, patri in adventitiis bonis, usufructu reservato, d. Novell. 118. §. si verò. secus jure veteri, l. 4. l. 3. l. 6. C. de bon. qua lib.*
- 33 Avus paternus & maternus, si concurrunt ad successiorem nepotis, æqualiter inter se omnia bona defuncti nepotis dividunt, *vide Gabriel. conclus. 3. tit. de success. ab intestat. lib. 4.* ubi hanc sententiam communem dicit, addendo contrariam magis communem, quòd scilicet avus paternus in paternis, & maternus in maternis succedat; sed jure novo hæc bonorum distinctio sublata est, *Ausb. post fratres. l. ult. Cod. de legitim. hered. De veteri jure vide in l. 13. emancipatis. ubi Gothofred. Cod. de legis. hered. Ausb. defuncto. C. ad SC. Terryll. ita tamen, ut paterno avo, præter suam portionem, jus usufructus in materna portione concedatur, l. ult. Cod. ad SC. Terryll. Fachin. l. b. 6. cap. 6. dissentit Tellaureus decis. 156. per Novell. 118. cap. 2. ibi, si autem pater.*
- Frater, sororve defuncti *επιεραλεις*, ab uno solum latere conjuncti, ab ascendentibus omnibus excluduntur, *Ausb. defuncto. Cod. ad SC. Terryll.* reliqui verò fratres & sorores defuncti, vel hisce non extantibus, eorum liberi, *Novell. 118. cap. 2. ibi, si igitur. Novell. 127. cap. 2.* non solum cum parentibus, ut dictum est, verum etiam cum avis, aviis, ulterioribusque defuncti ascendentibus, ad successiorem admittuntur, *d. Novell. 118. cap. 2. Ausb. defuncto. Cod. ad SC. Terryll. Cujac. & Borcholt contra communem, fratram præmortuorum liberos ab avis excludi existimant, d. Novell. 127. Idem sentit Gregor. syntagm. lib. 45. cap. 9. num. 13. & Chassan. in consuetud. Burgund. §. 6. vide l. 9. C. de legis. hered.*
- Si parentes sint ex linea paterna & materna pares gradu, numero dispare, hi non pro virilibus portionibus, sed ex stirpibus, absque differentia bonorum à defuncto relictorum, unde provenerint, in duas partes æquales hæreditatem defuncti dividunt, ut alteram à patre, alteram à matre ascendentes accipiant, *d. Novell. 118. cap. 2. Ausb. defuncto. Cod. ad SC. Terryll. Myns. cens. 6. obs. 55.* De jure veteri vide d. l. 9. C. com. de success. Ratio juris novi est, quia bona semel quæsit, undecunque provenerint, cum aliis consolidantur, unumque patrimonium efficiunt, l. sed si plures §. filio. de vulgar. subst. l. ult. de inoff. test. Covarr. de success. ab inest. num. 2. Fachin. lib. 6. c. 4. contrav. uti ad contraria respondet: dissentit Petr. Gregor. lib. 45. c. 9. n. 11. 12. Guil. Bened. ad c. Raynuius. n. 74. 45.
- Pater adoptivo, filio suo adoptivo, quem in potestate non habet, succedere non potest, secus si in potestate eundem tempore mortis habuit, l. pen. Cod. de adopt. §. sed en. *Inst. de hered. qua ab inest. arg. l. 23. l. 26. l. 44. de adoption. Forster. lib. 7. c. 18.*
- Patri arrogatori conceditur successio in bona filii puberis arrogati, ut patri legitimo & naturali, l. pen. §. fin. C. de adopt. §. mortuo. *Inst. de adquis. per arrogat. ubi limitatur. Vide Forster. d. lib. 7. c. 18.*
- Ad per subsequens matrimonium, nec non per principis rescriptum, aut oblationem curæ legitimatorem, successiorem vocantur parentes, tanquam naturales & legitimi, *Novell. quib. mod. nat. effie. legitimi. c. 4. arg. l. pen. C. de legis. hered. §. quibus. Inst. de hered. qua ab intestat.*
- Prout & in quantum naturales & spurii suis parentibus, ita & in tantum parentes his vicissim succedunt, *Novell. quib. mod. nat. effie. sui. cap. 13. l. 1. l. 2. C. ad SC. Tertullian. Gabriel. lib. 6. tit. de legib. conclus. 3.* unde pater, etiam ex damnato coitu & incestu natus, neque patrem, neque ullum ascendentium habere successiorem, *Ausb. ex complexu. C. de incest. nupt.*
- Ejusmodi successio denegatur matri, non intra annum petenti filii tutorem, l. sciatis 10. C. de legis. hered. *Gabr. lib. 6. conclus. 1. tit. de tutel. vel ventri curatorem, l. 2. §. quod si. ubi ad SC. Tertull. minuitur quoque ex pœna secundarum nuptiarum, sit. C. de secund. nupt. l. omnem. C. ad Tertull. & plumbus aliis talibus non permititur,*

mittitur, l. fin. si quis à parent. m. m. m. i. l. 3. de his quib. ut indign. Auth. liberi. C. de episcop. audient. l. 2. C. de infans. exposit. De jure veteri succedendi, vid. Inst. tit. de SC. Terryll. l. 2. §. 5. d. s. §. fin. Instit. de legis. agnat. success. l. 10. de suis & legis. & passim alicubi.

Huc pertinent ut. de suis & legis. hered. D. & C. & t. C. de legit. hered. tit. ad SC. Terryll. D. & C. Novell. 118. Novell. 127. tit. Inst. de hered. quæ ab intestat. defer. cum pluribus seqq.

Cap. 59. De successione collateralium & reliquorum.

- 1 Collaterales quando succedunt defuncto collateralis, & quousq;?
- 2 Fratres utrimq; conjuncti, & cum his concurrentes præmortuorum fratrum liberi, quomodo succedant.
- 3 Horum liberi uterinos, vel paternos fratres excludunt.
- 4 Patruos suo patruo in capita succedunt.
- 5 Ex altero latere conjuncti, quomodo succedant.
- 6 Quomodo liberi fratris consanguinei cum uterino patruo succedant.
- 7 Adoptati fratres quomodo succedant.
- 8 Naturales, spurii & omniæ fratres.
- 9 Incestuosi fratres.
- 10 Post fratres fratrumq; liberos, proximiores admittuntur.
- 11 Conjuncti superstes, quomodo post collaterales succedat.
- 12 Collegii successio in curialis sui bonis & aliorum.
- 13 De patroni successione in bonis liberti.
- 14 Fiscii successio.
- 15 Monasterii successio.
- 16 Ex adfinitate & nutritione nulla successio.

HÆc de successione ascendentium & descendentium in linea recta: sequitur illa, quæ competit in linea obliqua, collateralibus & aliis.

- 1 Collaterales igitur, deficientibus descendentibus & ascendentibus in linea recta, succedunt defuncto suo collateralis. Novell. 118. c. 3. Auth. cessante. C. de legis. hered. Num. c. 27. 9. 10. quorum successione, etiam ultra 10. gradum hodie, sublata differentia inter agnatos & cognatos, Auth. post fratres. cum Auth. seq. C. de legitim. hered. Novell. 118. c. 3. extendimus, arg. §. placebat. Instit. de servil. cognat. Wafenb. in §. ult. Instit. de success. cognat. Baro in tit. Inst. de legis. cogn. success. arg. §. placebat. Inst. de leg. agn. success. l. 2. §. agnati. de suis & legis. hered. Olim cognati usque ad gradum 10. admittentur, l. 4. de grad. l. 1. §. hac autem. und. cognat. agnati verd usque in infinitum, l. 2. de suis & legis. hered. §. ult. Inst. de success. cognat. aliud in patronis, §. sed nostra. Instit. de success. libers.
- 2 Fratres ἀμφιπλάς, ex utroq; latere defuncto conjuncti, ad hereditatem defuncti in capita, concurrentes verd cum hisce fratrum. fororūve præmortuorum præmortuorumve liberi, non ulteriores, Novell. 118. c. 3.

Auth. post fratres. C. de legis. hered. Menoch. lib. 4. pref. 95. n. 13. Pet. Greg. lib. 45. c. 21. n. 8. 9. propter jus representationis, Menoch. d. pref. 95. n. 9. 10. per Novell. 118. c. 3. in stirpes, exclusis ab altero latere tantum conjunctis, vocatur, d. Auth. cessante. & l. ult. C. de legat. hered. Novell. 118. c. 3. in fine. De jure veteri diversio alicubi vide Forster. libr. 8. c. 1. & seqq.

Fratrum quoque, fororūve ex utroq; parente defuncto conjunctorum liberi, fratres, fororēsve defuncti uterinos, vel paternos excludunt, h. e. patruos ex uno tantum latere defuncto conjunctos, Novell. 118. §. si igitur. d. Auth. cessante. C. de legis. hered. Novell. 127. c. 1. Num. c. 27. 9. Forst. d. loc. c. 4. & s. 6.

Quod si verd patruus, seu consobrini tantum ex 4 tant, hi patruo suo defuncto succedunt in capita, l. pen. C. de legis. hered. l. 2. §. 2. de suis & legis. l. 1. in fin. si pars hered. pet. Ulp. tit. 26. §. 4. 36. Gajus lib. 2. Inst. tit. 2. §. 7. Harmenop. lib. 5. tit. 8. §. 9. si plures. de legis. agnat. success. l. 8. §. quoniam. de inoff. testam. Myns. cent. 3. obf. 94. 245. in intell. & pars. 8. de feud. success. Forst. de hered. qua ab intest. lib. 8. c. 3. Somsbec. de feud. part. 9. num. 100. & seqq. Donell. lib. 9. com. c. 4. Hostem. quaest. illust. 14. Fach. lib. 6. c. 3. Tassar. decis. Pedem. 102. Dissentiunt alii, inprimis verd Forster. & Somsbec.

Si nullos ex utroq; parente sibi conjunctos fratres, fororēsve, nec horum liberos defunctus reliquit, verum uterinos, ἀμφιπλάς, vel ἀμφιπλάς, paternos, seu consanguineos, tum ad hos hereditas defuncti pertinet, l. ult. C. de legis. hered. l. ult. C. ad SC. Terryll. non tamen, ut secundum vetera jura, paterna paternis, materna maternis cedant, l. 13. emancipatis. ubi Gothof. C. de legis. hered. Novell. 84. c. 1. l. fin. C. com. de success. Auth. defuncto. C. ad SC. Terryll. Pet. Greg. lib. 45. c. 21. n. 9. synagm. Dissentit Tiraq. de retrah. lignag. §. 14. gloss. 2. n. 14. Boer. decis. 183. Forster. de her. qua ab intest. lib. 8. c. 9. sed inter eos, si simul extant, hereditas æqualiter, non habitā ratione originis bonorum, dividatur, si alteri tantum, eam totam illi consequantur, Authem. post fratres. l. ult. C. de legis. hered. d. Novell. 118. c. 3. in fin. exclusis reliquis agnatis, Auth. itaq; C. com. de success. Auth. defuncto. C. ad SC. Terryll. d. Auth. cessante. d. Auth. post fratres. ubi Accurs. Cujac. in Novell. 84. Covar. in success. ab intest. conclus. n. 8. Forst. d. lib. 8. c. 9. quia bona quæ sita consolidantur cum aliis, Fach. 2. lib. 6. c. 3. qui dissentientibus respondet.

Atq; hic etiam liberi fratris consanguinei præmortui, cum uterino patruo ad defuncti hereditatem, jure representationis admittuntur, Nov. 127. c. 2. d. Auth. post fratres. l. 1. C. de legis. hered. imd etiā nepos ex tali fratre defuncti uterino, vel paterno tantum, præfertur patruo, avunculo, amice, vel matereræ defuncti, d. Auth. post fratres. l. 1. & Nov. 118. c. 3. quia hereditas descendit magis, quàm ascendit, Forster. de hered. qua ab intest. lib. 8. c. 9.

Adoptati ab ascendentibus, non extraneis, sibi invicem succedunt, §. 2. Instit. de legis. agnat. success. arg. Novell. 118. c. 4. l. 2. §. 3. de suis & legis. l. pen. C. de adopt. sion. quod etiam in arrogatis, qui in potestatem arrogatus.

transeunt, obtinet, *l. 2. in fin. C. de adopt. Forst. cap. 14.* similiterque in omnibus legitimatis per subsequens matrimonium & rescriptum principis locum habet, *Novell. 89. c. 8. & passim alibi. Forst. d. loc. c. 14.*

8 Naturales, spūiti, *ὀμογενεῖς* fratres, sibi invicem succedunt; *ὀμογενεῖς* verò non item, *l. 2. l. 4. l. 8. und. cognat. Novell. 22. §. vulgd. Inst. de success. cognat. §. licet autem Inst. ad SC. Tertull. l. fin. C. de nat. lib. secus tamen in matre illustri, l. si quis. C. ad SCtum Orphitian. Forst. d. lib. 8. c. 11. c. 12.*

9 Incestuosi, adule:ini fratres sibi invicem non succedunt, *Auth. ex complexu. C. de incest. nupt.* quamvis Nicolaus de Ubaldis, *in tract. de success. ab intest. inter spurios illustris matris, item adulterinos, incestuosos, quia matris proximi sunt, jus mutuum successione ab intestato concedat, arg. solum legitimis & naturales tantum, non alios, a successione excludat, arg. l. 1. und. cognat. Pet. verò Gregot. lib. 45. c. 11. n. 11.* neq; sibi, neq; aliis ullo modo succedere putat: quia neque cognati, neque fratres nominati debent, neque consanguinei, neq; consobrini, sicuti nec quoad patrem, neq; quoad matrem, filii nominandi, *Novell. quib. mod. nat. eff. legit. §. fin. & Novell. quib. mod. eff. sui. §. ult. Forsterus cap. 13. Fachin. libr. 6. cap. 10. controv.* quod etiam in Gallis observari testatur *Guil. Benediciti in c. Raynuntius.* quia ipsi bastardi & spurii lineam & progeniem suam incipiunt, *Pet. Greg. d. loc. n. 13. 14.*

10 Post fratres, fratrumque liberos, vocantur quicumq; gradu sunt proximiores, in infinitum & pares in gradu, pariter admittuntur in capita, *Novell. 118. cap. 3. Auth. post fratres 2. C. de legit. hered. Num. c. 27. 11. Judith cap. ult. 29.* Unde hic patrum, qualescunque sive ex uno, sive ex utroque latere defuncti patri conjuncti sint, pariter admittantur, *secundum Covarruv. de success. ab intest. num. 9. Harman. 2. pract. obs. 11. arg. l. 13. §. 2. C. de legit. hered. Novell. 118. c. 3. ibi omnes deinceps &c.* De jure veteri hic *vid. l. 1. de suis & legit. §. 1. Inst. de legit. agnat. success. Paul. lib. 4. tit. 8. Donell. lib. 9. cap. 4.* Jure Mosaico tribus Levi à successione cognatorum suorum & reliquarum tribuum, ob certas causas excluderetur, *Deut. c. 18. Num. c. 26. c. 36. Ruth c. 3. 4. vide Pet. Gregor. lib. 45. syn. c. 13.* De jure civili etiam frater, qui fratrem suum necavit, indignus judicatur successione, *l. cum ratio. §. fin. de bon. damn. Bartol. in l. hereditat. n. 3. C. de his quib. ut indign.*

11 Post collaterales, quos diximus, admittitur conjunx superstes, *l. unic. C. und. vir. & ux.* imò à secundis nuptiis abstinens, etiam in defuncti conjugis bona, cum liberis communibus, pro ratà portione, tam quoad proprietatem, quam quoad usumfructum, succedit, *Auth. si tamen. C. de secund. nupt. Nov. 127. c. 3. Novell. 22. c. 30. quib. abrogatur. l. 3. §. 1. §. 1. §. illud. C. de secund. nupt. & Novell. 89. Ad secundas nuptias transiens, tantum usumfructum bonorum quæ à defuncto accepit, pro alimentis consequitur, l. 3. l. 4. l. 5. l. 8. cum Auth. lucrum. C. de secund. nupt. & Novell. 22. l. 4. l. 5. C. de bon. qua lib. vid. Forster. lib. 9. c. 1. 2. & seqq.*

Huc etiam referendum jus, quod habet conjunx superstes inops, in bonis locupletis defuncti, cui succedit unà cum liberis communibus, alteriusve matrimonii, *ex Auth. praterea. Cod. unde vir & ux. Novell. 53. 74. & 117. Forster. lib. 9. c. 4. c. 9.* si tres, vel pauciores sunt liberi superstitēs, in quartam si plures, in viorem portionem, *Novell. de exhib. reis.* Consuetudo & pacta hic multum operantur, *Pet. Greg. lib. 45. c. 14.*

Restat nunc extraneorum successio, qui nullo neque 1 2 cognationis, neque affinitatis jure sunt conjuncti; qualis 1 est collegii successio in hereditate curialis sui, sine cognatis mortui, *tot. tit. C. de hered. decurion. l. 1. Cod. si lib. imp. soc. suis hered. deced. lib. 10.* De successione decurionum, *vid. l. 1. l. 2. C. quand. & quib. quart. pars debet. ex bon. decur. lib. 10. ubi Cujac.* quæ pars in dodrantem mutatur, *Novell. 38. 18. & 89.* De collegii mercatorum 1 3 successione, in l. *Divus Commodus. de jure fisci.* De magistratus successione in hereditate officialis, sine cognatis mortui, in l. *fin. C. de apparit. prefect. prator. lib. 12. Pet. Greg. lib. 45. c. 15. n. 6. 7.* De successione patroni in 1 4 liberti hereditate, in §. 1. *Inst. de success. libert. tit. Inst. de assign. libert. & tit. Inst. & D. de SC. Claudian.*

Fisco deferitur successio hereditatis vacantis, *l. 2. l. 7. 1 5 C. com. de success. l. 1. C. de bon. vacant. lib. 10.* quam ipse occupat ex lege caducarià, *Ulpian. tit. 28. l. 69. §. 1. de legat. 1.*

Jure Canonico religiosus decedens, bona sua mona- 1 6 sterio acquirit, etiam intra annum probationis motiens, *Menoch. lib. 6. pref. 84. ubi distinguit.*

Ex affinitate, item ex nutritione, nulla deferitur 1 7 successio, *l. 2. l. 7. C. com. de success. l. nutritorib. 10. C. ad. nec ex jure hospitii, Auth. omnes. C. com. de success. vide Cujac. libr. 12. obs. 7.*

Hujus loci sunt tit. de suis & legit. hered. D. & C. tit. und. cognat. tit. C. com. de success. tit. ad SC. Orphit. D. & C. Novell. 118. c. 3. Novell. 127. & 89. et si tab. test. null. extab. unde liberi, tit. unde legit. t. unde cognati. t. unde vir & ux.

Cap. 60. De tutelâ legitimâ & dativâ.

- 1 Tutela ab intestato delata.
- 2 A lege, vel magistratu data.
- 3 Defertur saepe cum inquisitione & satisfactione.
- 4 Tutela & cura multa communia habent.
- 5 Inquisitio quid, & in quibus locum habeat.
- 6 Satisfactio tutorum, vel curatorum.
- 7 Stipulatione praestatur.
- 8 Qui ab hac immunes.
- 9 Tutor solus administrans, satisdare praestat.
- 10 Nolentes satisdare quomodo cogendi.
- 11 Tutela legitima quid.
- 12 Quibus deferatur.
- 13 Matri & avia quando deferatur.
- 14 Dativa tutela quid.

15 Quando

- 15 Quando à magistratu datur.
 16 Petitiō tutoris necessaria quibus.
 17 Qui ex causâ petatiō petant.
 18 Intra quod tempus petant.
 19 Forma petendi & modus.
 20 Poena non petentis matris.
 21 Quando ab hac poena excusetur.
 22 Omnes vocati ad successiōem pupilli, tenentur petere tutores.

1 **H**Actenus de successiōe ab intestato in defuncti hæreditate competente: sequitur de illa, quæ in jure patris potestatis consistit, *vid. sup. c. 28. nu. 2.* cuius exercitium alicui in liberos defuncti ab intestato, eorumque bona defertur ad tempus, *l. 1. l. 3. l. 6. de legit. tut. l. quod tutela 73. de regul. jur. tit. Inst. de legit. patron. tutel. § 2. de leg. agn. tutel. Instit. Novell. 118. c. 5.* qui ideo dicitur tutor, vel curator in locum parentis defuncti succedens, ejusque vices & officium in patria potestate & dominatione in liberos illius gerens. Officium verò ejus, tutela, vel cura vocatur, seu potestas administrativa, *de qua supra c. 31. c. 54. c. 92. infra.*

2 Successiō hæc in exercitium potestatis administrati-
 toriæ defertur à lege vel magistratu, *l. 1. de tutel. l. 1. l. 3. de legitim. tut. Novell. 118. cap. 5.* parente ab intestato mortuo, quoad tutelam & curam, *§. 1. Inst. de tutel. §. 1. Instit. de legit. patron. tutel. l. 6. de legit. tutor. l. tutelam. de capit. minor. §. tit. Inst. de Astil. tutor. facit l. quod 75. de regul. jur. l. 53. sapa. de verb. sign. idoneo alii, qui jure non prohibetur, l. 1. de tutel. vide infra c. 59.* qui ideo dominus quodammodo rerum & negotiorum pupilli, vel

3 minoris dicitur, *vide sup. c. 28.* Defertur verò sæpè cum inquisitione & satisfactione, atque utraque eodem jure & legibus, *Donell. lib. 3. c. 21. §. seqq. comment. Cujac. lib. 17. cap. 7.* Quæ de causa utraque conjungitur sæpe, *argum. tit. de aush. tut. & curat. tit. de satisdat. tut. vel curat. Instit. §. tit. de tut. & curat. dat. ab his qui jus dandi. tit. qui per. tutor. vel curat. tit. de admin. tut. & curat. tit. de excusat. tut. & curat. tit. de tut. & curat.*

4 & multa communia tutela & cura inter se habent, *l. 1. de administ. vel curat. l. si tutori. C. d. s. Cujac. libr. 17. obs. c. 7. Donell. lib. 3. com. c. 21. §. seqq.* & in paucissimis differunt, *l. 13. scire. de excusat. & nomina utriusque sæpè confunduntur, l. 16. l. 25. de tut. dat. ab his. l. 6. de confirm. tut. l. 9. l. 12. de tut. l. ult. de tutel. & rat. distrab. l. 8. qui neque. §. 1. de reb. eor. qui. l. 2. C. de suspect. tut. l. 34. in fin. de cont. emp. l. 3. §. si quis. de suspect. tut. l. 25. de tut. & curat. dat. l. 3. C. arb. tut. vide Cujac. in §. 3. Instit. de excusat. tut. & curat. & ad l. 10. in fin. de excusat. & lib. 17. obs. c. 6.*

5 Inquisitiō est diligens indagatiō & examinatio tutoris, consistens in quatuor. I. An tutor sit moribus honestis & integris, *l. 7. l. 8. l. 10. de confirm. tut. bonæ vitæ & frugi, l. 3. §. 3. de admin. tut.* II. An locuples, *l. 5. de confirm. tut.* III. An se ingesserit, qui erat suspectus, *l. 1. §. 1. tit. de suspect. tut. l. 8. de confirm. tut.* IV. An pecuniâ tutelam curamve ambierit, vel redemerit, *l. 21.*

scire. §. 6. de tut. dat. ab his. V. Ut dederit, qui dare potuit, & acceperit ille cui fuerat dandus, atque is datus, qui tutor esse potest, l. 5. l. 7. de confirm. tut. tit. de tut. & curat. dat. ab his, qui jus dandi habent. Nam multi sunt qui tutores vel curatores esse non possunt, *ut dicemus in c. 62. infra.*

Fides verò inquisitionis, pro vinculo cautionis cedit, *l. 13. si impuberi. §. ult. de tut. & curat. dat. ab his.*

Satisdatiō tutorum, vel curatorum est cautio secundum præceptum magistratus & juris formam præstanda, *l. 2. C. de tut. vel curat. qui satis non deder. rem pupilli vel minoris salvam fore. l. 46. §. 6. de admin. tut. hoc est, bene administrandæ tutelæ, vel curæ, tit. rem. pupill. salv. for. tit. de fidejuss. & nom. tut. vel curat. ut pupillus, vel adulus omnino indemnus servetur, §. 1. Inst. de satisd. tut. & securitati ejusdem prospiciatur, l. 1. C. de tut. & curat. qui satis non ded.*

Præstatur verò hæc cautio à tutore, vel curatore stipulatione, *l. 1. qui satisd. cognunt. vel fidejussoribus, l. 4. de fidejuss. & nominat. tut. & pignoribus, l. 39. sros. §. 5. de adm. tut. pupillo, vel minori, vel eorum nomine alii apud judicem, l. 2. l. 3. l. 4. l. 6. rem. pup. salv. datis.*

Ab hac liberantur cum inquisitione, vel sine illa confirmati, *l. 3. l. 5. de confirm. §. 1. Inst. de satisdat. tut. item idoneus, honestus & locuples, l. ult. §. 5. 6. Cod. de curat. fur. vel prod. l. 5. §. 1. de legit. tut. nec non pater, patronusve, curator bonorum filii, vel liberti, l. 5. legitimus. §. 4. de legit. tut. nisi in casu, l. 8. cum l. seq. de confirm. tut.*

Contutor, vel concurator solus administrare volens, tenetur suo contutori, vel concuratori satisdationem præstare, *§. 1. Instit. de satisdat. tut.* Si plures contutores simul satisfacere & administrare parati sunt, tum magis idoneus à iudice præferri debet, *l. quod si 12. de testam. tut. si omnes gerere velint, impletâ satisdatione singulorum, gerere permittendi sunt, l. 17. testamento. de test. tutel. §. 1. Instit. de satisdat. tut.* Cautionem offerente, non idoneo existente, collega illius, si honestus est, etiam sine cautione admitti debet, *l. 17. §. 2. & ult.*

Nolentes satisfacere cogendi sunt captis pignoribus, *l. 5. pen. Inst. de satisd. tut. vel tanquam suspecti rejiciendi, l. 2. C. de tut. qui satis non ded. aut administratio illis deneganda, l. 1. l. 3. C. d. s. non verò periculo eximendi, l. 1. §. 1. l. 5. §. ult. de adm. tut.*

Tutela & cura ab intestato competens est duplex. I. Lege data, seu legitima: vel dativa, *Aush. matri. Cod. quand. mul. off. tut. fung. l. ult. C. de legit. tut. l. 1. de legit. tut. D. l. daturum. rem pupill. salv. for. l. lege 130. de verb. signif. Utraque lege quidem datur, patre, quoad tutelam, ab intestato mortuo, *l. 6. de legit. tut. §. 1. Instit. de tutel. sed illa immediatè, hæc mediatè per magistratum. Ibi tutela, hic jus dandi tutorem, vel curatorem defertur, d. l. 130.**

Legitima igitur tutela est, quæ ipso jure, *l. 5. legitimus. de legit. tut. defertur, deficiente omnino testamentariâ, l. 1. de test. tutel. l. 6. l. 1. 2. de legit. tut. §. 2. Instit. de legit. agn. tutel. defertur, inquam, proximis ab intestato*

transeunt, obtinet, l. 1. in fin. C. de adopt. Forst. cap. 14. similiterque in omnibus legitimatis per subsequens matrimonium & rescriptum principis locum habet, Novell. 89. c. 8. & passim alibi. Forst. d. loc. c. 14.

8 Naturales, spuri, & cognati fratres, sibi invicem succedunt; ἰσοπρωτεῖος verò non item, l. 2. l. 4. l. 8. und. cognat. Novell. 22. §. vulgò. Inst. de success. cognat. §. licet autem. Inst. ad SC. Tertull. l. fin. C. de nat. lib. secus tamen in matre illustrd, l. si quis. C. ad SC. cum Orphitian. Forst. d. lib. 8. c. 11. c. 12.

9 Incestuosi, adulte:ini fratres sibi invicem non succedunt, Auth. ex complexu. C. de incest. nupt. quamvis Nicolaus de Ubaldis, in tract. de success. ab incest. inter spurios illustris matris, item adulterinos, incestuosos, quia matris proximi sunt, jus mutuum successionis ab intestato concedat, atque solum legitimos & naturales tantum, non alios, à successione excludat, arg. l. 1. und. cognat. Pet. verò Gregor. lib. 45. c. 11. n. 11. neq; sibi, neq; aliis ullo modo succedere putat: quia neque cognati, neque fratres nominari debent, neque consanguinei, neq; consobrini, sicuti nec quoad patrem, neq; quoad matrem, filii nominandi, Novell. quib. mod. nat. eff. legit. §. fin. & Novell. quib. mod. eff. sui. §. ult. Forsterus cap. 13. Fachin. libr. 6. cap. 10. controvr. quod etiam in Gallis observari testatur Guil. Benediciti in c. Raynuzius, quia ipsi bastardi & spurii lineam & progeniem suam incipiunt, Pet. Greg. d. loc. n. 13. 14.

10 Post fratres, fratrumque liberos, vocantur quicumq; gradu sunt proximiores, in infinitum & pares in gradu, pariter admittuntur in capita, Novell. 118. cap. 3. Auth. post fratres 2. C. de legit. hered. Num. c. 27. 11. Judith cap. ult. 29. Unde hic patrii, qualescunque sive ex uno, sive ex utroque latere defuncti patri conjuncti sint, pariter admittantur, secundum Covarruv. de success. ab intest. num. 9. Harman. 2. pract. obs. 11. arg. l. 13. §. 2. C. de legit. hered. Novell. 118. c. 3. ibi omnes deinceps &c. De jure veteri hic vid. l. 1. de suis & legit. §. 1. Inst. de legit. agnat. success. Paul. lib. 4. tit. 8. Donell. lib. 9. cap. 4. Jure Mosaiico tribus Levi à successione cognatorum suorum & reliquarum tribuum, ob certas causas excluderetur, Dent. c. 18. Num. c. 26. c. 36. Ruth c. 3. 4. vide Pet. Gregor. lib. 45. syn. c. 13. De jure civili etiam frater, qui fratrem suum necavit, indignus judicatur successione, l. cum ratio. §. fin. de bon. damn. Bartol. in l. hereditas. n. 3. C. de his quib. ut indign.

11 Post collateralales, quos diximus, admittitur conjunx superstes, l. unic. C. und. vir. & ux. imò à secundis nuptiis abstinens, etiam in defuncti conjugis bona, cum liberis communibus, pro ratà portione, tam quoad proprietatem, quam quoad usumfructum, succedit, Auth. si saxon. C. de secund. nupt. Nov. 127. c. 3. Novell. 22. c. 30. quib. abrogat. l. 8. §. 5. l. 5. illud. C. de secund. nupt. & Novell. 89. Ad secundas nuptias transiens, tantum usumfructum bonorum quæ à defuncto accepit, pro alimentis consequitur, l. 3. l. 4. l. 5. l. 8. cum Auth. lucrum. C. de secund. nupt. & Novell. 22. l. 4. l. 5. C. de bon. qua lib. vid. Forster. lib. 9. c. 1. 2. & seqq.

Huc etiam referendum jus, quod habet conjunx superstes inops, in bonis locupletis defuncti, cui succedit unà cum liberis communib. alteriusve matrimonii, ex Auth. pratorum. Cod. unde vir & ux. Novell. 13. 7. 4. & 117. Forster. lib. 9. c. 4. c. 9. si tres, vel pauciores sunt liberi superstites, in quartam; si plures, in virilem portionem, Novell. de exhib. rei. Consuetudo & pacta hic multum operantur, Pet. Greg. lib. 45. c. 14.

Restat nunc extraneorum successio, qui nullo neque 12 cognationis, neque affinitatis jure sunt conjuncti; qualis 1. est collegii successio in hereditate curialis sui, sine cognatis mortui, tot. tit. C. de hered. decurion. l. 1. Cod. si lib. imp. soc. sine hered. deced. lib. 10. De successione decurionum, vid. l. 1. l. 2. C. quando. & quib. quæ pars debet. ex bon. decur. lib. 10. ubi Cujac. quæ pars in dodrantem mutatur, Novell. 38. 18. & 89. De collegii mercatorum 13 successione, in l. Divus Commodus. de jure fisci. De magistratus successione in hereditate officialis, sine cognatis mortui, in l. fin. C. de apparit. præfect. prator. lib. 12. Pet. Greg. lib. 45. c. 15. n. 6. 7. De successione patroni in 14 liberti hereditate, in §. 1. Inst. de success. libere. tit. Inst. de assign. libere. & tit. Inst. & D. de SC. Claudian.

Fisco defertur successio hereditatis vacantis, l. 2. l. 7. 15 C. com. de success. l. 1. C. de bon. vacans. lib. 10. quam ipse occupat ex lege caducariâ, Ulpian. tit. 28. l. 69. §. 1. de legat. 1.

Jure Canonico religiosus decedens, bona sua mona- 16 sterio acquirit, etiam intra annum probationis moriens, Monoch. lib. 6. præf. 8. 4. ubi distinguit.

Ex affinitate, item ex nutritione, nulla defertur 17 successio, l. 2. l. 7. C. com. de success. l. nutritorib. 10. C. ad. nec ex jure hospitii, Auth. omnes. C. com. de success. vide Cujac. libr. 12. obs. 7.

Hujus loci sunt tit. de suis & legit. hered. D. & C. tit. und. cognat. tit. C. com. de success. tit. ad SC. Orphit. D. & C. Novell. 118. c. 3. Novell. 127. & 89. si tab. test. null. extab. unde liberi, tit. unde legit. t. unde cognati. t. unde vir & ux.

Cap. 60. De tutelâ legitimâ & dativâ.

- 1 Tutela ab intestato delata.
- 2 A lege, vel magistratu data.
- 3 Defertur sæpe cum inquisitione & satisfactione.
- 4 Tutela & cura multa communia habent.
- 5 Inquisitio quid, & in quibus locum habeat.
- 6 Satisfactio tutorum, vel curatorum.
- 7 Stipulatione præstatur.
- 8 Qui ab hac immunes.
- 9 Contutor solus administrans satisfactio præstat.
- 10 Nolentes satisfactio quomodo cogendi.
- 11 Tutela legitima quid.
- 12 Quibus defertur.
- 13 Matri & avia quando defertur.
- 14 Dativâ tutela quid.

15 Quando

- 15 Quando à magistratu datur.
- 16 Petitiio tutoris necessaria quibus.
- 17 Qui ex causâ pietatis potant.
- 18 Intra quod tempus petant.
- 19 Forma petendi & modus.
- 20 Poena non petentis matris.
- 21 Quando ab hac poena excusetur.
- 22 Omnes vocati ad successiorem pupilli, tenentur petere tutores.

Hactenus de successione ab intestato in defuncti hæreditate competente: sequitur de illa, quæ in jure patriæ potestatis consistit, *vid. sup. c. 58. nu. 2.* cujus exercitium alicui in liberos defuncti ab intestato, eorumque bona deferuntur ad tempus, *l. 1. l. 3. l. 6. de legis. tue. l. quod tutela 73. de regul. jur. tit. Inst. de legit. patron. tutel. § 2. de leg. agn. tutel. Instit. Novell. 118. c. 5.* qui ideo dicitur tutor, vel curator in locum parentis defuncti succedens, ejusque vices & officium in patria potestate & dominatione in liberos illius gerens. Officium verò ejus, tutela, vel cura vocatur, seu potestas administrativa, *de qua supra c. 31. c. 54. c. 92. infra.*

2 Successio hæc in exercitium potestatis administrativa deferuntur à lege vel magistratu, *l. 1. de tutel. l. 1. l. 3. de legitim. tut. Novell. 118. cap. 5.* parente ab intestato mortuo, quoad tutelam & curam, *§. 1. Inst. de tutel. §. 1. Instit. de legit. patron. tutel. l. 6. de legis. tutor. l. tutela. de capis. minus. §. tit. Inst. de Attil. tutor. facis l. quod 75. de regul. jur. l. 53. sæpe. de verb. sign. idoneo alii, qui jure non prohibetur, l. 1. de tutel. vide infra c. 59.* qui ideo dominus quodammodo rerum & negotiorum pupilli, vel

3 minoris dicitur, *vide sup. c. 28.* Defertur verò sæpè cum inquisitione & satisfatione, atque utraque eodem jure & legibus, *Donell. libr. 3. c. 21. §. s. q. comment. Cujac. lib. 17. cap. 7.* Qua de causa utraque conjungitur sæpe, *argum. tit. de auct. tut. & curat. tit. de satisfat. tut. vel curat. Instit. §. tit. de tut. & curat. dat. ab his qui jus dandi. tit. qui pet. tutor. vel curat. tit. de admin. tut. & curat. tit. de excusat. tut. & curat. tit. de tut. & curat.*

4 & multa communia tutela & cura inter se habent, *l. 1. de administ. vel curat. l. si tutori. C. d. s. Cujac. libr. 17. obs. c. 7. Donell. lib. 3. com. c. 21. §. s. q. & in paucissimis differunt, l. 13. scire. de excusat. & nomina utriusque sæpe confunduntur, l. 16. l. 25. de tut. dat. ab his. l. 6. de confirm. tut. l. 9. l. 12. de tut. l. ult. de tutel. & rat. distrah. l. 8. qui neque. §. 1. de reb. eor. qui. l. 2. C. de susp. tut. l. 34. in fin. de cont. empl. l. 3. §. si quis. de susp. tut. l. 25. de tut. & curat. dat. l. 3. C. arb. tut. vide Cujac. in §. 3. Instit. de excusat. tut. & curat. & ad l. 10. in fin. de excusat. & lib. 17. obs. c. 6.*

5 Inquisitiio est diligens indagatio & examinatio tutoris, consistens in quatuor. I. An tutor sit moribus honestis & integris, *l. 7. l. 8. l. 10. de confirm. tut. bonæ vitæ & frugi, l. 3. §. 3. de admin. tut.* II. An locuples, *l. 5. de confirm. tut.* III. An se ingererit, qui erat suspectus, *l. 1. & 101. tit. de suspect. tut. l. 8. de confirm. tut.* IV. An pecuniâ tutelam curamve ambierit, vel redemerit, *l. 21.*

scire. §. 6. de tut. dat. ab his. V. Ut dederit, qui dare potuit, & acceperit ille cui fuerat dandus, atque is datus, qui tutor esse potest, l. 5. l. 7. de confirm. tut. tit. de tut. & curat. dat. ab his, qui jus dandi habent. Nam multi sunt qui tutores vel curatores esse non possunt, *ut dicimus in c. 62. infra.*

Fides verò inquisitionis, pro vinculo cautionis credit, *l. 13. si impuberi. §. ult. de tut. & curat. dat. ab his.*

Satisfatio tutorum, vel curatorum est cautio secundum præceptum magistratus & juris formam præstanda, *l. 2. C. de tut. vel curat. qui satis non deder. rem pupilli vel minoris salvam fore, l. 4. §. 6. de admin. tut.* hoc est, bene administrandæ tutelæ, vel curæ, *tit. rem. pupill. salv. for. tit. de fidejuss. & nom. tut. vel curat.* ut pupillus, vel adultus omnino indemnis servetur, *§. 1. Inst. de satisfat. tut. & securitati ejusdem prospiciatur, l. 1. C. de tut. & curat. qui satis non ded.*

Præstatur verò hæc cautio à tutore, vel curatore stipulatione, *l. 1. qui satisfat. cogunt. vel fidejussoribus, l. 4. de fidejuss. & nominat. tut. & pignoriobus, l. 39. tres. §. 5. de adm. tut. pupillo, vel minori, vel eorum nomine alii apud judicem, l. 2. l. 3. l. 4. l. 6. rem. pup. salv. datis.*

Ab hac liberantur cum inquisitione, vel sine illa confirmati, *l. 3. l. 5. de confirm. tut. §. 1. Inst. de satisfat. tut. item idoneus, honestus & locuples, l. ult. §. 5. 6. Cod. de curat. fur. vel prod. l. 5. §. 1. de legit. tut. nec non pater, patronusve, curator bonorum filii, vel liberti, l. 5. legitimos. §. 4. de legit. tut. nisi in casu, l. 8. cum l. seq. de confirm. tut.*

Contutor, vel concurator solus administrare volens, tenetur suo contutori, vel concuratoris satisfationem præstare, *§. 1. Instit. de satisfat. tut.* Si plures contutores simul satisfare & administrare parati sunt, tum magis idoneus à judice præferri debet, *l. quod si 12. de testam. tut. si omnes gerere velint, impletâ satisfatione singulorum, gerere permittendi sunt, l. 17. testamenti. de test. tutel. §. 1. Instit. de satisfat. tut.* Cautioem offerente, non idoneo existente, collega illius, si honestus est, etiam sine cautione admitti debet, *d. l. 17. §. 1. & ult.*

Nolentes satisfare cogendi sunt captis pignoriobus, *§. pen. Instit. de satisfat. tut. vel tanquam suspecti rejiciendi, l. 2. C. de tut. qui satis non ded. aut administratio illis deneganda, l. 1. l. 3. C. d. s. non verò periculo eximendi, l. 1. §. 1. l. 5. §. ult. de adm. tut.*

Tutela & cura ab intestato competens est duplex. I. Lege data, seu legitima: vel dativa, *Aust. matr. Cod. quand. mul. off. tut. fung. l. ult. C. de legis. tut. l. 1. de legis. tut. D. l. dative. rem. pupill. salv. for. l. lege 130. de verb. signif.* Utraque lege quidem datur, patre, quoad tutelam, ab intestato mortuo, *l. 6. de legis. tut. §. 1. Instit. de tutel. sed illa, immediatè, hæc mediatè per magistratum. Ibi tutela, hæc jus dandi tutorem, vel curatorem defertur, d. l. 130.*

Legitima igitur tutela est, quæ ipso jure, *l. 5. legitimos. de legis. tut. defertur, deficiente omnino testamentariâ, l. 11. de test. tutel. l. 6. l. 1. 2. de legis. tut. §. 2. Instit. de legit. agn. tutel. defertur, inquam, proximis ab intestato*

pupilli heredibus, masculis, idoneis, *l. 1. de leg. tut. l. fin. Cod. de leg. tut. l. quo tutela 73. de reg. jur. § 2 Instit. de leg. patron. tut. Novell. 118. c. 5.* & si plures sunt cognati pupilli, in eodem gradu, omnes pariter ad tutelam vocantur, *l. 8. de leg. tut. s. quavis consultus, ut unus ex ipsis administret. l. 17. l. 18. de testam. tut. quem nimirum major pars ad hoc elegerit, aut qui magistratui maximè probatur, § sed si 2. Instit. de sacerdot. tut. d. l. 18.* In hoc non consentientes, dividere tutelam possunt, *sic. C. de divid. tutel. tit. si explorib. tut. vel curat. d. 6. 2.*

- 13 Matri, vel avix, viduis, tum permittitur tutela hæc legitima ante omnes alios agnatos, quando liberorum suorum, etiam naturalium, *Novell. 118. cap. 5. Auth. ad hoc. l. ult. C. quand. mul. off. ius. testamentaria tutrix, legitima, vel dativa esse volet, & omnibus suis beneficiis renuntiaverit, d. Novell. 118. cap. 5. l. 2. l. 3. cum auth. seq. C. quand. mul. tut. off. ius. fung.* scilicet S^{cto} Vellejano & omni alii legitimo auxilio in favorem sexus introducto, *d. Novell. 118. c. 5. d. ult. & bona sua ob tutelâ rectè administrandam, pignori dederit, d. l. ult. actis publicis intervenientibus, l. 2. & Auth. matri. Cod. quand. mul. tutel. off. ius. & in super à secundis nuptiis abstinerit, d. l. 2. & Auth. sacramentum. & Auth. matri. C. d. 1.* Nam secundis nuptiis contractis, à tutela repellitur, salvâ minoribus omni cautela, *d. Auth. sacramentum. Nov. 94. c. 2.* quando voluntas patris non adversatur, *Novell. 118. cap. 5.* Maritus viduus, ad secundas nuptias transiens, manet tutor, *Pinnell. in l. 4. & ult. num. 15. 16. C. de bon. mater. qua correctâ per Novell. 72. c. 2. Ratio in l. 2. C. de administ. tutor.*

In tutela nepotis admittitur avus & avia, atque hæc cum patre, *d. Auth. matri. Quæ* legitima tutela jure veteri fuerit, *vide in tit. Instit. de leg. agnat. tut. tit. Instit. de leg. patron. tut. tit. Instit. de leg. parent. tutel. tit. Instit. de fiduc. tut. & apud Ulpian. tit. 11. § 19. Gajum lib. 1. tit. 6. Pet. Greg. lib. 12. c. 12. Donell. lib. 3. com. c. 6. Cujac. lib. 17. c. 28.*

- 14 Dativa tutela est, quam lex permittit magistratui dare pupillo, *l. 1. §. 2. l. 2. l. 3. de tut. & curat. dat. ab his. Vocatur tutela prætorica, honoraria, dativa, Ulp. tit. 11. §. pratorum. Instit. de jur. nat. l. 7. dativus. rem pupill. salv. off. l. ult. Cod. de leg. tut. l. 1. Cod. ubi per. tut. l. 2. de jurid. Attiliana & Juliana à causâ efficiente, tit. Instit. de Attil. tut. Ulp. d. tit. 11. Pet. Greg. lib. 12. c. 13.*

- 15 Datur verò hæc à magistratu: I. Si tutor alius non est, *§ sed etsi. Instit. de Attil. tut. l. 9. C. qui dar. tut. poss. l. 11. de confirm. tut. II.* Quando testamentarius sub die, vel conditione datus est, *d. l. 11.* III. Quando hæreditas necdum adita est, *l. 9. de tutor. & curat. dat. IV.* Quando testamentarius ab hostibus est captus, *d. § sed etsi. vel mortuus, l. 46. Lucius. §. 6. de adm. tutor. vel alio justo impedito tutor esse non potest, l. 3. C. qui per. tut. l. 2. de tut. & curat. dat. ab his. d. §. sed etsi. vel inhabilis fit, l. 10. in fin. de leg. tut. vel Reipub. causâ abest, l. 1. C. si tut. vel curat. Reip. caus. abf.*

Dat verò magistratus sponte, vel imploratus ab aliis, *l. 1. §. 6. de magist. conven. vel ex inquisitione, §. 4.*

Instit. de Attilian. tut. id quæ vel in loco domicilii, originis & facultatum pupilli, l. 5. C. arbit. tut. l. unie. C. ubi per. tut. Mysing. in §. sed hoc. Instit. de Attil. tutor.

Dat verò pure, non ad tempus, vel ex tempore, vel sub conditione, *§ ad certum 3. Instit. qui test. tut. dar. poss. l. 77. actus. de regul. jur. & dat. præsentibus tutores, degeutes in eodem municipio, vel agro, l. 3. de tut. & curat. dat. ab his. abentes verò non nisi, quando idonei defuerint, & eos ex eadem provincia, l. 2. 4. l. 5. de tut. & curat. dat. ab his. l. 5. l. 6. C. qui dar. tut. vel curat. pupillo verò tam absenti, quam præsentî rectè dat, l. 5. l. 6. de tut. & curat. dat. l. 17. d. 1.*

Petitio autem tutoris curatorisve est spontanea, vel necessaria, *l. 2. & 101. tit. qui per. tut. vel curat.*

Spontè & liberâ voluntate petunt, quibus licet & 16 non petere impunè, *d. l. 2. §. 1.* quales sunt primò cognati, adfines parentes impuberis & horum amici. Deinde impuberis educatores, creditor patris impuberis, *d. l. 2. & l. 5. l. 11. C. d. 1. qui per. tut. item tutores per excusationem à tutela dimissi, d. l. 2. §. ult.*

Coguntur petere tutores sub pœnâ, *d. l. 2. §. 1. l. 6. C. d. s. Gabriel. tit. de tutel. conclus. 1. nu. 3. lib. 6. liberti, d. l. 2. §. 1. & qui causâ pietatis petunt: & alii qui ad mortuî pupilli successione vocantur, d. l. 2. §. 1. l. 2. §. 23. & seqq. ad SC. Tertyll. l. 10. C. de legit. hered. Clarissimarum personarum pupillis senatores, vel curiales, tutores eligunt, *l. 1. l. 2. & seqq. C. qui per. tut. vel curat.**

Quibus omnibus non petentibus, & cessantibus alius quilibet petere potest, *d. l. 1. 2. & seqq. & magistratus etiam non rogatus dare potest, l. 1. de jurid. l. 6. quod. C. qui tut. dar. poss.*

Causâ pietatis, vel successione petere tenentur ma- 17 ter & avia, *l. 2. §. Divus. qui per. tut. l. 6. l. 8. Cod. d. 1. liberis suis, tam legitimis, quam naturalibus, lult. Cod. d. s. Gabriel. conclus. 1. tit. de tutel. lib. 6. num. 2. & mater ad alias nuptias transiens, priùs tutorem petere tenetur, nec non rationes gestæ à se tutelæ reddere, l. 6. omnem. C. ad SC. Tertyll. l. 2. §. si mater 23. ad Tertyll. vide Gabr. lib. 6. conclus. 1. d. tit.*

petere possunt à magistratu quolibet, *d. l. 2. §. 23. ad 18 Tertyll. & confestim quamprimum possunt, d. l. 2. §. 23. & §. 43. Donell. lib. 3. com. c. 8.* eosque idoneos moribus & facultatibus, *d. l. 2. §. 37. ad SC. Tertyll. l. 2. §. 2. qui per. tut. Hodie tamen mater non confestim, sed intra annum petere jubetur, l. sciens 10. Cod. de leg. hered. l. 2. §. 43. l. 6. omnem. ad SC. Tertyll. §. fin. Instit. d. 1. Gabriel. d. conclus. 1. qui annus etiam reliquus est præscriptus, & labitur simul, nisi prior in gradu mortuus esset, tum enim annus incipit currere, Gabriel. d. conclus. 1. num. 13. Magistratus petitionum suo periculo dar, *l. 1. l. 2. C. si mat. indem. promiss. l. 6. §. 1. l. 8. §. 1. ad SC. Vellej. vide l. 9. C. arb. tut. l. 1. §. 1. l. 2. §. fin. qui per. tut. vel curat.**

Petere dicitur, quando certos, idoneos designat, no- 19 mina eorundem exhibendo, *l. 2. §. non solum. & seqq. ad SC. Tertyll. l. 2. lult. qui per. tut. quos dari petit, vel non legitimè à patre datos, confirmari, l. 2. Cod. qui per. tut. lult. D. d. tit. l. 2. §. 23. ad Tertyll.*

In locum

In locum à magistratu rectorum, aut excusatorum, vel suspectorum, alios petens nominare debet, l. 2. §. 2. l. ult. §. 1. 2. qui pet. tut. l. 2. §. 33. 38. & seqq. ad SC. Tertyll. Petitus verò & nominatus, an dari debeat, in arbitrio iudicis relinquitur, *Menoch. lib. 2. arb. jud. cas. 151. num. 1. 2. & seqq.* Ideo cum inquisitione nominatus constituitur tutor, *Menoch. dict. loc. num. 4. 5. 6.* Contra matris voluntatem datus, à tutela removetur, l. 1. C. si contra mat. volunt. tut. datus sit.

20 Pœna non petentis matris, non patris, l. ult. §. si maritum. qui pet. tut. est, bonorum intestatorum filiorum privatio & successioneis ademptio, l. 2. §. 1. §. Divus. qui pet. tut. l. 10. sciant. C. de legit. hered. latè. *Gabriel. conclus. 1. 2. de tutel. lib. 6. dixi infra cap. 142. lib. 1.* cui pœnae accedit constitutio nexus pignoris, quo liberi tacitam hypothecam habent in bonis matris & vitrici sui, qui ante matrimonium secundum rationes non reddiderunt, l. 2. C. quand. mul. tut. off. fung. l. 6. omnem. C. ad SC. Tertyll. *Gabriel. d. conclus. 1. num. 16. 17. & sequentib.* Successioneis privatio locum habet, quando secundum legem non petiit: & si liberi impuberes moriuntur, atque intestati, d. l. sciant 10. C. de legat. heredib. d. l. 6. omnem. l. 2. §. Divus. qui pet. tut. l. ult. C. d. s. vide infra c. 135.

21 A prima conditione mater excusatur, quando jure prohibita fuit, vel naturâ, aut pupilli utilitate vel ætatis infirmitate, l. 8. C. qui pet. tut. *Gabriel. d. loc. num. 61. 62.* puta, quod pupillus tutorem alium habet, vel egenus ille sit, vel non indigeat, aut alia causa suadeat, non petere, l. 9. C. qui pet. tut. l. 2. §. Divus. D. eod. l. 2. §. 23. & seqq. ad SC. Tertyll. *Gabriel. d. loco.*

Secunda conditio & pœna deficit, quando pupillus pubes factus, decessit, l. ult. C. qui pet. tut.

Tertia deficit, quando testatus decessit, cui mater scilicet est substituta, l. 2. §. si mater. ad Tertyll. d. l. 10. sciant. C. de legit. hered. §. pen. *Inst. de SC. Tertyll.*

22 Quod matri & avix injungitur, hoc postea omnibus, qui ad successioneis pupilli mortui vocantur, imponitur, d. l. sciant 10. *Gabriel. d. conclus. 1.* ita, ut etiam legitimus heres, qui ad successioneis vocatur, quemq; alius in tutela non præcedit, vel si præcedens à tutela excusatur, vel minus idoneus habetur, petere necesse habeat, d. l. sciant 10. vide *Donell. lib. 3. com. c. 8.* Priore excluso, posterior, vel sequens, ad eandem petendi necessitatem, intra eundem annum constingitur, *dict. l. c. iant 10. Gabriel. d. loc. n. 9. 13.*

Hujus loci sunt tituli de legit. tut. tit. de tut. dar. ab his. titul. de satisfactione tutorum & curator. tit. rem pupill. salvam fore. tit. Cod. de tut. & curat. qui satis non deder. tit. Cod. quando mul. offic. tut. fung. tit. C. & D. qui pet. tutor. tit. D. & C. ad SCtum Tertyll. tit. *Instit. de Attil. tut. & tit. sequent.* Vide supra capite 51. 87. & libr. 2.

cap. 10.

Cap. 61. De cura jure ab intestato datâ.

- 1 Cura hac quid.
- 2 Ad certam causam dari potest, tutela non existente.
- 3 Qui opus habens curâ tali, & species illius.
- 4 Cura legitima quid.
- 5 Dativa cura quid, & ejus species.
- 6 Dativa cura plena in quos datur.
- 7 Cura prodigorum, furiosorum &c.
- 8 Curatores à patre dati confirmantur.
- 9 Tutorem habentis tutor datur in casibus quibusdam.
- 10 Tutor notitia causâ datus.
- 11 Adjunctus actor vel curator quando datur.
- 12 Non plena administratio & cura cui datur.

Sequitur nunc in specie de cura, sive curatione, ab intestato, parente mortuo, quoad hanc curam, delata & data: vide sup. c. 60. n. 1.

Cura ejusmodi est potestas administrativa ad bona præcipuè puberis minoris 25. annis, volentis, §. item inviti. *Inst. de curat. vel alterius.* qui curâ ejusmodi indiget, l. 12. l. huius qui. de tut. & curat. dat. administranda, l. 8. in copulandis. C. de nupt. l. 7. consilio. de curat. furios. vid. *Cujac. obs. lib. 17. c. 7.* & secundo loco ad ejus personam curandam concessa, l. sciendum 20. de rit. nupt. d. l. 7.

Hæc etiam ad certam causam vel rem dari potest, §. 1. *Inst. de curat.* nec illa petenda est, ut tutela, nec, durante eâ, curator conveniendus, l. 16. si cum. de tut. & rat. distrah. vide l. 4. C. de admin. tutor.

Curâ ejusmodi quidam opus habent propter ætatem, ut minores 25. annis puberes, in prin. *Inst. de curat.* quidam ob morbum, eumq; animi, vel corporis. Animi, ut furiosi, mente capti, prodigi: Corporis, ut muti, surdi, cæci, & perpetuo morbo laborantes. De quib. tit. de curat. furios. & aliis extra mino. dandis. tit. C. de curat. fur. prod. l. 12. de tut. & curat. & diximus sup. c. 28. de potest. administ. Quidam etiam ex aliis causis, ut in utero existentes, l. 20. ventri. de tut. & curat. dat. l. 1. §. quoties. & seq. de vent. inspic. l. 1. de curat. bon. dand. l. 1. de Carbon. edict.

Cura ejusmodi est duplex: legitima, vel dativa, §. 3. *Inst. de curat.*

Legitima est, quæ ipso jure à lege immediatè deferatur, l. 7. §. 6. l. 3. l. 5. C. de curat. furios. masculis idoneis, proximis agnatis, vel cognatis minoris puberis, furiosi, vel alterius, qui curâ opus habet, d. l. 7. & *Inst. tit. de curat.* Atq; hic etiam filius patris, vel matris furiosæ, curator esse potest, l. 1. in fin. l. 2. l. 4. de curat. furios. & contrâ. d. l. 7. fratris etiam furiosi, tutor vel curator esse potest, l. 5. C. de curat. furios. maritus uxoris furiosæ curator non est, l. virum 14. de curat. furios. licet scemina, jure veteri in perpetua mariti tutela esse dicebantur, *Ulpian. tit. 11. §. 7. 8. Cujac. obs. 11. libr. 7.* quod correctum in l. 3. C. de legit. tut.

5 Dativa cura est, quæ mediâ per magistratum qui jussu dandi à lege accepit. l. 3. l. s. l. pen. de curat. fur. tit. Instit. de curat. datur minoribus 25. annis, volentibus & postulantibus sibiipsis, §. 1. Inst. de curat. l. 2. §. 4. s. 6. qui pet. tut. vel curas. vel suis quondam tutoribus, dicit. l. 2. §. 4. vel aliis, l. 1. l. 11. C. qui tut. vel curas. Reliquis verò morbo laborantibus, etiâ ignorantibus & invitis cura hæc datur, §. furiosus. Inst. de curat. l. 1. Et tot. de cur. furiosus. l. 12. de tut. & curas. dat. ab his. Auth. liberi. C. de episc. aud. quæ non impropiè etiâ legitima dici potest, l. 130. de verb. sign.

Dativi curatores, etiâ plures constitui possunt diversis temporibus, l. 20. §. 1. de tut. & curas. five petantur, five minus, l. 6. l. 7. l. 1. 2. C. qui pet. tut. vel curas.

Cura ejusmodi dativa est duplex; plena, vel non plena, l. inter 48. de adm. tut.

6 Plena est bonorum, & per consequentiam etiâ personarum, d. l. 48. inter. estque minorum 25 ann. vel morbo aliquo laborantium, tit. de curat. fur. & rerum suarum administrationem gerere & suscipere commodè non valentium, l. 12. his qui. de tut. vel curas. dat. l. 2. l. 7. de curat. furiosus. Illis curator, non nisi volentibus, §. item invitis. Inst. de curat. invitis verò, non nisi ad litem datur, d. §. item. Hisce verò etiâ invitis & ignorantibus, l. 10. si furioso. de curat. furiosus. Donell. lib. 3. com. cap. 18. etiâ post annum 25. ætatis, §. 3. Instit. de excusat. tutor. vel curas. l. 1. C. de curat. furiosus. dantur curatores, quorum operâ & consilio non solum patrimonium, sed & corpus & salus talium defenditur, l. 7. de curat. furiosus. l. 14. de offic. præs. id.

Tales sunt furiosus, cæcus, mutus, surdus, prodigus, luxuriosè vivens, mulier & meretrix, demens, fatuus, qui ex sermonibus quidem suæ mentis esse videtur, tractare tamen bona ad septentianam commodè non potest, sed cum furioso exitu, l. 12. his qui. de tut. & curas. dat. l. 1. l. 7. l. 15. de curat. furiosus. perpetuo morbo laborans, §. 4. Inst. de curat. aut quocunquè modo rebus suis superesse non valens, l. 2. de curat. furiosus.

7 Cura, morbo corporis, vel animi laborantium, deficientibus illorum agnatis, aliis decernitur, Novell. 115. l. 13. de curat. furiosus. ut furiosus, prodigus, mutus, surdis, cæcis & omnibus, qui rebus suis superesse non possunt, l. 12. his qui. §. 1. 2. l. 8. §. 2. de tut. & curas. dat. ab his. l. 1. l. 2. de curat. furiosus.

8 Curatores in testamento paterno dati, à magistratu confirmantur, l. 8. de confirm. tut. citra inquisitionem, l. si filio 6. de confirm. tut. l. pen. de curat. fur. A matre curator datus, post inquisitionem confirmatur, l. 2. de confirm. tut. l. 9. C. de impub. & aliis subdit. ante quam non obligatur, l. 40. impuberi. de adm. tut.

Curator quandoque tutorem habenti, datur, quandoque ipsi datur adjunctus.

9 Tutorem habenti, tutor regulariter non datur, sed curator, l. 11. l. ventri 20. §. 1. de tut. & curas. dat. ab his. Cujac. lib. 17. obs. 7. nisi ob quatuor causas. Primò propter accessionem & augmentum bonorum pupilli, l. 9. quoties. §. pen. & ult. de adm. tut. l. ult. C. in quib. caus.

tut. habenti tutor, vel curator. nec non propter personam tutoris, ejus scilicet valetudinem, senectutem, dignitatem, absentiam & occupationes publicas, vel extra personam quidem, sed ob negotiorum amplitudinem, l. folet 13. l. 15. l. 17. de tutel. vide l. 3. C. in quib. caus. tut. vel curas. habenti. l. 15. de tut. vel curas. dat. l. 39. §. 3. de adm. tut. vel etiâ ob suspicionem, l. s. l. ult. C. in quib. caus. tut. hab. l. 1. s. 6. C. de suspect. tut. ob quam tamen necessitudine conjunctus, vel à patre datus, removeri nequit, l. si tutor 9. de suspect. tut. l. 3. §. 1. de adm. tut.

Datur quoque tutor in tutoris defuncti, l. 46. §. 6. de adm. tut. vel in remoti excusati, relegative tutoris locum, l. 4. C. in quib. caus. tut. habenti. item quando ad tempus subductus est tutor, §. item loco. Instit. de curas. item propter litem & negotia inter tutorem & pupillum, l. 3. §. si pupillus. de tutel. l. 1. l. 2. l. 5. C. de in litem dand. curas. siquidem unus, non plures sunt tutores, l. si plures 24. de testam. tut. Item ventri curator dari potest, l. ventri 20. de tut. & curas. dat. ab his. Item ob impedimentum perpetuum tutoris, alius tutor datur, l. 15. l. pen. de tutel. vide Donell. lib. 3. com. c. 15. c. 18.

Notitiæ causâ solet quandoque tutor dari & adjungi, 10 qui tutorem instruat de fortunis pupilli, l. 32. §. 1. de test. tutel. l. 1. C. de pericul. tut. & honoratus tutor, l. 3. §. 2. l. 39. §. 11. de adm. tut.

Adjunctus, five adjutor, actorve, l. 1. C. de act. à tut. 11 dand. solemniter, causâ cognita, l. 9. C. de auct. præstand. l. 10. C. qui dor. tut. vel curas. decreto magistratus datur petenti tutori, vel curatori, quando ille non potest sufficere administrationi, propter dignitatem, ætatem, valetudinem suam, aut diffusum patrimonium pupilli adolescentisve, l. 2. Cod. in quib. caus. tut. vel curas. hab. l. 13. de tutel. l. 6. quando ex fact. tut. vel ob tenuitatem & paupertatem tutoris, l. 6. C. de susp. tut. vel propter litem susceptam, l. 1. C. de in litem dand. tut. vel curas. absentiam, l. 1. C. de act. à tut. vel curas. dand. sed periculo petentis & eligentis, l. 13. folet. de tutel. §. ult. Instit. de curas.

Non plena administratio & cura est, quæ à magi- 12 stratu volenti, l. 2. §. 3. l. ult. de curat. bon. dand. idoneo injungitur ad bona, quorum utilitas hoc exigit, & dominus nullus apparet certus, l. 1. l. 3. d. tit. vel, qui iis administrandis superesse non potest, conservanda, custodienda, & defendenda, l. 48. inter. de adm. tut. l. 2. de curat. fur. non distrahenda, d. l. 48. nisi quatenus negotiorum administratio exigit & domini utilitas, l. 20. l. 11. l. 12. de curat. furiosus. Datur quoque ad certa negotia, dotem scilicet dandam vel augendam, l. 7. de tut. & curas. dat. l. 5. §. 3. 4. l. 61. de jure dos. Vide latius infrâ cap. 87.

Huc refero tit. Inst. de curat. t. de tut. & curat. dat. ab his. tit. C. in quibus caus. tut. habenti tutor vel curat. tit. D. de curat. furiosus. tit. de curat. bon. dand. tit.

C. de curat. furiosus. tit. qui pet. tut. vel curat.

Cap. 62. De iis qui tutores, vel curatores esse non possunt.

- 1 Qui tutores, vel curatores dari non possunt.
- 2 Qui naturâ ad hoc inepti.
- 3 Qui lege prohibeantur dari.
- 4 Qui remouentur à tutela, vel cura.
- 5 Excusatio à tutela, vel cura.
- 6 Causa excusationum sumpta à personis, varia.
- 7 Impedimentum publicum.
- 8 Onera trium tutelatum, vel curatum.
- 9 Sufficia iusta, ob quam admittitur tutela.
- 10 Causa suspensionis tres.
- 11 Qui ob dignitatem excusantur.
- 12 Qui propter merita in Rempub. excusantur.
- 13 Qui ob domicilium.
- 14 Qui ob privilegium principis.
- 15 In quibus casibus excusationes non proficiunt.
- 16 Propositio excusationis.
- 17 Suspecti accusatio.
- 18 Suspensio causa iusta.
- 19 Remotio non plena tutoris, vel curatoris.

HAtenus de tutela & cura ab intestato aliis delata, patre, quantum ad tutelam, ab intestato defuncto, l. 6. de leg. ius. sequitur, ut paucis dicamus de personis, quæ tutores, vel curatores dari non possunt. Vide supra cap. 60 n. 5.

- 1 Quales sunt omnes illi, qui pupillo, vel adulto minori, aut morbo laboranti, tuitionem & gubernationem, moderationem & inspectionem præstare non possunt, qui consilio & operâ suâ non solum patrimonium, sed & corpus ac salutem talium personarum tueri, earumque mores regere, & securitatem præstare non possunt, l. 7. l. 1. l. 2. de curat. furios. l. 12. §. 3. de adm. ius. l. 4. de offic. præsid.

Horum conditio est, ut quidam omnino à tutelâ curâve arceantur, quidam verò remoueantur.

Arceantur & prohibentur, qui prorsus sunt inepti, qui nec volentes admittuntur, qui naturâ vel lege tales sunt.

- 2 Naturâ, ob vitium corporis, vel animi, l. 2. C. quando mul. ius. Ob corporis vitium; ut mutus, surdus, cæcus, etiam uno oculo, l. 40. de excusat. l. 1. C. qui morb. perpetuâ adversâ valetudine affectus, vel saltem tempore tutelæ accipiendæ, §. item propter. Inst. de excusat. ius. vel curat. & mulieres, l. 1. C. quando mul. ius. off. Ob animi vitium, minores 25. annis, & qui ipsi alienâ curâ indigent, l. 1. l. 2. de minor. furiosus; l. furiosus. de ius. prodigus, l. 6. in cui. ubi Cuias. & Donell. de verb. oblig. mente captus, fatuus, stultus, d. l. furiosus. l. 1. l. 2. de curat. furios. l. 2. de ius. & curat. dat. ab his.
- 3 Lege prohibentur, qui aliâ naturâ tutores, vel curatores esse possunt, uti servus, l. 2. de test. ius. creditor, vel debitor pupilli, minorisve, l. 8. C. qui dar. ius. poss. l. 7. C. de excusat. ius. Novell. 72. Memoch. cas. 196. arb. jud.

lib. 2. Donell. lib. 3. com. c. 3. exceptis patre, avo, matre & aviâ creditorib. Novell. 94. Auth. ad hac. C. quando mul. ius. off. legati, l. 21. feire. §. 3. de ius. & curat. affectantes tutelam vel curam, & se ingerentes, d. l. 21. feire. §. fin. persona incerta, §. tutor. Inst. de legat. ecclesiastica, l. generaliter. C. de episc. & cler. 2. Tim. c. 2. c. 1. 2. 3. 4. 8. Nov. 123. 6. 5. miles, §. idem. Inst. de excusat. ius. Judæus, l. fin. C. de juda. vid. Gregor. lib. 12. c. 4. n. 9. 10. 11. synag. hereticus, l. 1. l. 2. C. ubi pupill. edic. arg. 2. Joh. 6. 1. Tim. c. 2. à parente pupilli prohibitus, d. l. 21. feire. §. 2. persona turpis, l. 17. de test. ius. incapax ex testamento, §. 1. Inst. qui ius. dar. poss. improbus, atheus, arg. 2. Johan. 6. 1. 10. 11. maritus uxoris suæ, l. 4. C. de excusat. ius. §. ult. Inst. d. 1. socer nurui suæ, l. 17. licet. C. de excusat. ius. omnis suspectus ex iusta causa, Inst. de suspect. ius. & D. cohæres pupilli, vel adulti, & alterius territorii, l. §. 2. de ius. dat. ab his §. 4. de Attilian. ius. l. ult. de ius. colonus principis, l. 4. C. qui dar. ius. poss. l. fin. d. 1. conductores vectigalium, tot. ius. C. ne ius. vel curator veclig. conducat. vid. l. 8. coloni. C. de excusat. ius. fornicaria, l. 21. de ius. & curat. dat. l. 2. C. quæ 2. mul. ius. off. l. 2. de reg. iur. quamvis principis indulgentiâ matri & aviæ viduis permanentib. maioribus 25. an. volentibus, postulantibus, & suis privilegiis reouctantibus, testamentariâ tutelâ deficiente, concedatur liberorum suorum tutela, Auth. matri. auth. sacramentum. C. quando mul. ius. off. quæ olim à principe impetrabatur, l. ult. de tutela. An ad secunda vota transiens, tutorem talis nominare possit, arbitrio iudicis relinquatur, Menoch. lib. 2. cas. 151. arb. jud. Maritus viduus, tutor liberorum esse potest, Pinell. in l. 4. & ult. C. de bon. mater. n. 15. 10. Novell. 72. c. 2. Vitricus sui privigni tutor esse potest, pro iudicis arbitrio, Menoch. lib. 2. arb. cas. 151. n. 5. Cuias. lib. 6. obs. 29. Warrnber. lib. 1. obs. 38. c. 8. l. 3. de cons. ius. tutel. l. ult. C. d. 1.

Sequitur de his, qui remouentur à tutela vel cura, quales aliâ jure admittuntur. Remouentur verò ab initio in solidum, ne tutela vel cura ad eos perveniat ullâ ex parte; vel ex parte, quibus scil. tutela vel cura penitus non auferitur, sed ejus obligatio relinquatur, & administratio admittitur.

Primi generis ex immunitate & vacatione sibi concessâ, ob iustam causam excusantur; vel ob suspecti accusationem remouentur.

Excusatio est allegatio causæ ad subterfugiendam & tutelam, vel curam delatam, non inchoatam, intra legimum tempus facta, §. qui aufer. Inst. de excusat. quæ immunitas dicitur, l. 1. C. de excusat. allegatio, ius. C. si ius. vel cur. ex fals. alleg.

Sumitur hæc à tutela, vel cura, à persona, vel reipsâ. A persona scil. tutoris, curatoris vel principis.

Ex persona administrantium, eorum nimirum ineptitudine quâdam, vel excellentiâ. Ibi ex impotentia gerendi, vel suspitione, quâ gravantur.

Impotentia & insufficientia est facultas gerendæ tutelæ, vel curæ impar: uti ætas grandior, adversâ valetudo, vel impetitia literarum.

Etate excusatur major 70. ann. §. *item major. Inst. de excus. tut. tit. Cod. qui se asat. & minor 25. annis, d. §. item. qui ipso jure ineptus.*

Adversus valetudo illa excusat, ob quam ne suis quidem rebus superesse potest, §. *item propter. Inst. d. t. quæ facultatem rerum gerendarum admittit, l. 1. C. qui se asat. non perpetuò, sed ad tempus, l. non solum 10. §. ult. de excus. mens vitia & corporis defectus perpetui ab initio ipso jure excusant, ut furor, cæcitas & c. *l. unie. C. qui morbo se excus. ubi Accus. l. 40. de excus.**

Imperitia literarum illa excusat, ob quam quis nec legere, nec pingere potest literas, §. *similiter. Inst. de excus. Duarem. lib. 1. dispus. cap. 3. Donell. libr. 3. com. c. 9. vid. l. 6. l. 7. §. ult. de excus. tut.*

Extra personam incidenter impedimentum gerendi præstant onera & occupationes, quibus tutor vel curator distractus, non potest sufficere administrationi.

Onera hæc & impedimenta sunt domestica, vel externa.

Domestica, ut liberi & paupertas. Liberi olim 3. Romæ, in Italia quatuor, in provincia quinque, *in prin. Inst. de excus. tut. C. qui num. liber. se excus. legiimi, non naturales, neque adoptivi, vel mortui, nisi in acie cæsi, neque nepotes, nisi ex filio, l. 2. §. 1. & seqq. l. 18. de excus. tut.*

Paupertas illa excusat, quam impar quis existimatur esse tutelæ vel curæ, ob quam scilicet non habet, unde vitam sustentare possit, *l. 3. l. 9. l. 40. de excus. §. sed propter. Inst. eod. Donell. d. lib. 3. c. 9. com.*

7 Externa impedimenta excusantia sunt publica, vel privata. Publica, ut administratio rerum fisci, cura rei frumentariæ & navium: cura cujusvis rei à principe injuncta, absentia Reip. causâ. *De quib. in §. item Divus. Inst. de excus. l. 41. l. 26. de excus. tut. C. de tut. vel curat. vetig. cond. l. 10. exactors. l. coloni C. de excus. l. pen. & ult. d. 1. §. item qui Reip. causâ. Inst. de excus. tut. C. de excus. veter. tit. C. si tut. vel curat. Reip. caus. tit. C. de profess.*

Impedimenta privata sunt onera tutelæ, vel curæ, vel cura privata.

8 Onera tutelæ autem vel curarum trium, à quarta præstant vacationem, §. 5. *Inst. de excus. tut. C. qui num. tut. se excus. sive illæ sint delatæ, sive susceptæ, l. 4. de excus. tut. non tamen affectatæ, l. 3. l. 5. d. l. voluntaria. C. de excus. tut. neq; depositæ, l. si in qui 31. §. 3. de excus. tut.*

Observa hic, plerumq; pupillorum, seu adultorum tutelam vel curam, pro una computari, §. *item tria. Inst. de excus. tut. nec prioris tutelæ vel curæ finem imminere debere, l. non sanium 17. de excus. item patrem & filium in una domo habitantes, pro una persona haberi, alteriusq; tutelam vel curam alteri prodesse, l. 4. §. ult. de excus. item unam tutelam, vel curam valde amplam, negotiosam atque diffusam, trium vicem obtinere, l. in qui 31. §. ult. de excus. A cura quoque præcedens ejusdem impuberis tutela administrata excusat, §. 18. *Inst. de excus. tut. l. 20. C. de excus.**

Ex cura privata, excusatione utitur libertus unus,

qui patroni negotia gerit, *l. 14. libertum. de excus. l. ne senatorum. C. de excus. unus filioq; senatoris, l. 23. humanitatis. C. de excus. d. l. ne senatorum. ita frater contra fratrem, vel filios ejus, l. 23. C. de excus. nec in pistrino laborans, & colonus patrimonialis, l. fin. de excus. l. fin. C. qui tut. dar. poss.*

9 Suspicio justa illa dicitur, quæ tutorem merito gravare potest, ne non ex fide tutelam gerat, sed turpiter se in illa det, cum suæ existimationis jacturâ ac periculo, cumque pupilli incommodo, *arg. l. 21. de tut. & curat. dat.*

10 Ejusmodi suspensionis causæ tres sunt: interdictio parentum, ne sit tutor; inimicitia tutoris, & lis magna cum pupillo, vel adulto, §. *inimicitia. Inst. de excus. tut.*

Prohibitum à parente, excusatur adco, ut nec creandus sit, *l. scito 21. §. 1. de tut. & curat. dat.*

Qui tutelam gessit, ad suscipiendam curam cogi non potest, §. *qui tutelam. Inst. de excus. tut.*

Inimicitia excusant, §. *inimicitia. Inst. de excus. tut.* si sunt capitales, cum patre pupillorum vel adultorum, sine factâ reconciliatione susceptæ, §. *item si propter. §. inimicitia. d. tit. & si lis de omnibus bonis, vel maximâ eorum parte ipsi cum pupillo sit, l. 20. l. 21. de excus. tut. Hodie lis facit, ut ipso jure non sit tutor, vel curator, quia debitum vel creditum ipsum repellit, *Ausb. minor. C. qui dar. tut. poss. Communio similiter, quæ intercedit cum pupillo, vel minore, l. 21. quod si. C. de excus. tut. l. 2. C. de in lit. jur.**

Sequitur, quomodo excellentia personæ excuset, & immunitatem à tutela vel cura præstet, licet aliud nihil obstat.

11 Dignitatem ejusmodi habent magistratus, sacerdotes provinciarum, adsumpti in consilium principis, ob merita in Rempub. clari, ingenui, quibus libertinorum tutela defertur, *l. 1. l. 30. de excus. tut.*

Magistratibus Romanis penè omnib. vacatio à tutela, vel cura concessa erat, uti consulibus, prætoribus, præsidibus & aliis, §. *& qui posebatem. Inst. de excus. tut. l. 17. non sanium. §. in qui. l. 41. administrantes. de excus. tut.*

12 Propter merita in Remp. clari sunt professores bonarum artium, intra numerum constituti, & ordinis decreto approbati, *l. 6. §. 1. & seq. de excus. l. 5. l. 8. C. de professor. qui utiles sunt, suoque munere funguntur, l. 2. C. d. l. 6. de excus. & in patria docent, d. l. 6. §. Roma. 21. Hisce adjuugo athletas illos, de quib. *in l. 17. C. de athlet. lib. 10. d. l. 6. §. 13. milites veteranos, l. 8. sed & de excus. tut.**

Absentes etiam Reip. causâ reversi, per annum à tutela vel cura nova, vacationem, non tamen veteris deponendæ potestatem habent, *l. 2. C. si tut. Reip. caus. abfuer. l. 10. de excus. tut.*

13 Domicilii ratio præbet excusationem, quando pupilli, vel minoris domicilium est in Italia, illius verò patrimonium partim in Italia, partim in provincia. Tum enim tutor, ne ultra centesimum lapidem extra Italiam gerat, se excusare potest, *l. propter 21. §. dicit. de excus. tut.*

Scna-

- Senatori Romæ hoc amplius datum, nec ultra centesimum lapidem urbis, tutelam gerere cogatur, *d. l. 21. §. 3.*
- 14 Privilegium & indulgentia principis excusationem & vacationem præbet quibusdam personis, de quibus alibi in *l. 15. spadonem. l. 17. §. 1. l. 41. §. ult. de excusat.*
- 15 Excusationes tutori non profunt in certis casibus, de quibus in *l. spadonem 15. l. 13. §. ult. l. 17. de excusat. l. 2. si ius fals. allegat. l. 5. §. amittere. de his qua ut indign. l. libertos. C. de excusat.*
- 16 Excusatio in tutela, vel cura apud magistratum testamento proponenda est intra 50. dies continuos, *l. 13. §. ult. de excusat. l. 38. d. 1. vid. §. qui autem. ibiq; Dd. Inst. de excusat. l. 30. d. 11.*

A datione verò, seu creatione tutelæ vel curæ non appellatur, §. 10. qui autem. Inst. de excusat. à sententia verò, quæ excusationem aufert, licet appellare, *d. l. 13. §. ult. Donell. lib. 3. com. e. 9. in fine serò.*

- 17 Sequitur de suspecti accusatione, quæ tutorem curatoremve etiam invitum & repugnantem excludit, & ut plurimum ad inceptam semel, deponendam cogit.
- 18 Suspicio ejusmodi oritur ex variis causis. I. Si tutor vel curator datus ad diem, vel conditionem, interim malè versatus sit in tutela vel cura, deinde finitâ hoc modo tutelâ vel curâ de novo datur, vel constituitur & delictum ipsi objicitur, *l. 7. §. ult. l. 3. §. idem. de susp. ius.* II. Quando tutor curatoremve datus, non comparet, & edictis evocatus, sui copiam facere recusat, *d. l. 7. §. ult.* III. Quando præsens administrationis officium agnoscere non vult, & in contumacia perseverat, *l. 3. C. d. tit.* IV. Quando qui satisfacere debet, non satisfacit, sive inopiâ, sive fraude, *l. 2. Cod. de ius. vel curat. qui satis non dat. l. 20. si pupillum. de excusat. ius.* V. Quando proximus cognatus datus, contendit, eundem suum pupillum, vel adulum exhereditatum esse, sequi hæredem scriptum, neque petit excusationem, *d. l. 20. hodie ipso jure talis prohibetur, per Authent. minoru. C. qui dari ius. vel cur. poss.* VI. Quando non facit inventarium, *l. 3. §. iutores. l. fin. §. fin. Cod. arb. ius. l. 5. Cod. de susp. ius.* VII. Quando res veritas vendidit, *l. 3. §. severus 13. de suspect. ius. alimenta denegat, l. 3. §. tutor 14. & omnino quando facienda omisit & omittenda fecit, d. l. 3. §. suspectus autem. Inst. d. 1.*

- 19 Sequitur de remotione non plenâ, quæ saltem ab administratione tutelæ, vel curæ, tutorem vel curatorem removet, *l. 2. l. 3. C. de ius. & curat. qui satis non deder. quod accidit ob nō præstitam satisfactionem tutorum, vel curatorum, qui tamen non expectatâ cautione statim tutores, vel curatores esse possunt & administrare, l. 1. §. ult. C. de ius. vel curat. qui satis non deder. licet alienare prohibeantur, l. 2. §. ult. C. d. 1. Quidam etiam ad tempus propter justas causas ab administratione & periculo excusantur, *l. 15. l. 16. l. 21. §. 3. de ius. & curat. dat.**

Ad hoc cap. refero tit. D. & C. de excuf. tut. vel curat. t. C. quand. mul. tutel. offic. t. C. qui tut. dar. poss. t. Inst. de excuf. tut. vel curat. t. C. ne tut. vel cur. ve. t. g. conduc. t. C. qui æt. vel prof. & t. C. qui morbo se excuf. tit. C. si tut. vel curat. Reip. caus. tit. C. qui num. tut. se excuf. tit.

C. de tut. vel curat. qui satis non dederunt. t. D. & C. de suspect. tut. & curator. & Inst. d. 1.

Cap. 63. De successione prætorîâ.

- 1 Successio prætorica quid.
- 2 Bonorum possessio quid, & ejus species.
- 3 Edictalis bonorum possessio.
- 4 Formula petenda hujus possessionis.
- 5 Bonorum possessio edictalis ordinaria.
- 6 Secundarum tabularum bonorum possessio.
- 7 Contra tabularum bonorum possessio.
- 8 Quibus hac non necessaria.
- 9 Ab intestato bonorum possessio quibus datur.
- 10 Extrajudicialium bonorum possessio quid.
- 11 Edictalis bonorum possessio quibus datur.
- 12 Intra quod tempus hac petatur.
- 13 Per edictum successorium quomodo datur.
- 14 Decretalis bonorum possessio quid.
- 15 Carboniana quid, & cui datur.
- 16 Ventris nomine data bonorum possessio.
- 17 Litis ordinanda causa data.
- 18 Quid sit possessio sine re.

DE successione juris civilis, quæ fuit testamentaria, I. vel ab intestato, hucusq; diximus: sequitur de prætorîâ, *vid. sup. e. 45. n. 1. 2.* quæ autore prætore defertur ex edicto, vel decreto ejusdem. Appellatur bonorum possessio, *tit. de bon. poss. hæreditas prætorica, l. 2. l. 3. d. 1. l. 128. de verb. sign. possessio hæreditatis, l. 208. de verb. sign. & hæreditas, l. bonor. C. qui admitt. ad bon. poss. possessoria petitio, t. de p. f. f. bar. petit. Donell. lib. 7. c. 14. comment.*

Bonorum igitur possessio est successio apud magistratum agnita, *l. 1. C. de iure delib. l. 3. §. 8. de bonor. possess. ex edicto, vel decreto prætoris, quo ille confirmat, vel corrigi civilem successionem, §. 1. 2. Inst. d. 1. tit. de bon. poss. secund. tab. tit. de bon. poss. com. tab. Aliter definitur in l. 3. §. 2. de bon. poss. Petitio bonorum possessionis est aditio ejusdem, *l. 25. §. 7. 8. l. 48. l. 60. de adq. hæred. vide Meno. lib. 4. præf. 103. & seq. per l. cum quidam. de bon. poss.**

Bonorum possessio est duplex: edictalis, vel decretalis, *l. 1. §. decretalis. de success. ed. l. 1. §. 1. si tabul. test. null. ext. l. 30. §. 1. de adq. hæred. §. 8. Inst. de bon. possess.*

Edictalis est, quæ sine causâ cognitione, sæpe ex edicto prætoris datur, quâ vice, vel quasi hæres quis efficitur, §. quos autem. Inst. de bon. poss. l. 2. D. d. 1. Fachin. lib. 5. cap. 72. illust. contror. & dominium possessionis, *l. 1. ubi Gothofr. de bonor. possess. l. qui usufr. si usufr. amitt. Ulp. tit. 28. & hæreditatis commoda & incommoda, d. l. 1. & l. 3. de bon. poss. in eum transferuntur, non secus, ac si jure civili quis hæres effectus fuisset, l. 2. l. 3. de bon. poss. l. 117. de reg. jur. l. 138. de verb. sign.*

Veteres formulæ petendæ, agnoscendæ & decernendæ bonorum possessionis edictalis, hodie in usu non sunt, sublata scilicet per *l. ult. C. qui admitt. ad bon. possess. l. 17. C. de iur. delib. Cujac. lib. 17. cap. 19. obs. Bellon. lib. 4. supp. c. 1. Alciac. lib. 2. parad. c. 13. Fachin. lib. 5. cap. 74. De quibus Donell. lib. 7. com. cap. 14. Sufficit igitur hodie*

agnoscere hæreditatem, & hoc apud magistratum proficisci, l. 1. C. de iure delib. tit. C. quando non pot. part. etiam quemlibet, l. pen. & l. ult. Cod. qui admitt. ad bon. possess. §. ult. Inst. de bon. poss. intra tempus legitimum, l. fin. Cod. qui admitt. ad bon. poss. §. cum igitur. Inst. de bon. poss. vide Bellon. lib. 3. cap. 2. supple. vid. Fachin. lib. 3. cap. 75. & seq. illust. cons.

Bonorum possessio edictalis est duplex: ordinaria, vel extraordinaria, Inst. de bon. possess.

Ordinaria est juris stabilis, & datur à testato, vel ab intestato, §. 1. Inst. d. tit.

A testato bonorum possessio datur secundum tabulas, vel contra tabulas, seu lignum, l. de bon. poss. secund. tab. & tit. de bon. poss. contra tab.

Secundum tabulas bonorum possessio datur omnibus scriptis, vel institutis hæredibus, l. 2. §. de scriptur. 4. de bon. poss. secund. tab. etiam nuncupatis, l. 2. C. de bon. poss. secund. tab. l. ult. C. de codicill. §. non tamen 6. Inst. quib. mod. test. infirm. Datur hæc etiam quando impedimentum irriti & rupti testamenti sublatum est, d. §. non tamen. l. posthumus. l. filio. de iur. iur. rupt.

Contra tabulas bonorum possessio datur liberis legitimis, tam suis hodie, quam emancipatis, vel parentibus non iuste exhereditatis, §. sunt autem 3. Inst. de bon. poss. l. 1. l. 8. & 109. sis. de bon. poss. cont. tab. Danell. lib. 6. com. cap. 13. licet forte heres scriptus hereditatem non adierit, aut bonorum possessionem secundum tabulas non petierit, Cujac. lib. 11. obs. c. 14. per l. quod vulgè 19. de bon. poss. cont. tab. l. 2. l. 4. de Carbon. ad vocatur bonorum possessio contra lignum, d. l. quod vulgè 19. Duar. lib. 2. disp. c. 30. Donell. lib. 7. c. 15.

Hæc secundum quosdam, suis hæredibus necessaria non est; cum hi testamentum ipso jure evitent, l. maximum vitium. §. sancimus. C. de lib. præt. Emancipatis jure veteri necessaria erat, Inst. de hered. qua ab intestat. Rescisso verò hoc modo testamenti, causa tota redit ad causam & casum intestati, l. 8. §. ult. de bon. poss. cont. tab. l. 8. §. ult. de inoff. test.

Ab intestato bonorum possessio datur primò liberis, descendenti, postea ascendenti, tertio collateralibus, quarto superstiti conjugi, & ultimo fisco, in bonis vacantibus, eo prorsus modo, quo successio civilis ab intestato defertur, Novell. 118. olim alio modo, vid. tit. Inst. & D. de bonor. poss. & s. si tab. test. null. ext. & seqq.

Extraordinaria bonorum possessio datur ex lege, vel senatusconsulto, vel alio jure novo, §. septima. Inst. de bon. poss. neq; ullà edicti parte ad causam testati, vel intestati pertinet, §. septima. Inst. de bon. poss. tit. us ex legib. senat. bon. poss. Mysing. in d. §. septima.

Edictalis bonorum possessio est omnis, quæ promittitur & datur edicto prætoris illis hæredibus, qui jure civili ob impedimentum aliquod non possunt admitti, Menoch. de adipis. possess. rem. 1. num. 14. 15. Vacon. lib. 3. cap. 106. data quandoque cum causæ cognitione, quandoque sine causæ cognitione, Menoch. d. loc. nu. 16. 17. per l. 2. §. dies. quis ord. in bon. possess. servos. Edictalis dicitur in l. cum quidam 30. §. 1. de acq. hered. & ordi-

naria, in l. filium. §. si quis de legat. præstand. l. 1. §. 1. si tabul. test. null. ext. ab.

Cum causæ cognitione datur, quando alicujus detrimentum & præjudicium adesse potest, l. 1. C. quor. bon. Menoch. d. loc. nu. 17. & controversia movetur ab adversario, l. 1. l. Carbonianæ. §. causa. l. cum mulier. de Carbon. edict. Sine causæ cognitione sum datur, cum nullus contradictor adest, l. 1. §. si quis l. ubi cumq;. §. interdum. de vent. in poss. mit. l. ult. C. qui admitt. Menoch. d. loc.

Agnoscitur hæc & petitur à liberis & parentibus intra annum utilem, à exteris cognatis intra centum dies utiles, §. cum igitur. Inst. de bon. poss. l. 1. §. si iura. & seqq. de success. edict. ex quibus scire quis potuit, bonorum possessionem sibi competere, l. ult. C. qui admitt. ad bon. poss. Wesenb. in §. ult. Inst. de bon. possess. Cujac. lib. 2. obs. c. 18. Duaren. lib. 3. disp. c. 16. Dies tamen infanti & furioso non cedunt, l. 1. de bon. poss. infans. fur. mus. neque filio, licet pater sciat bonorum possessionem competere. Tutoris scientia pupillo obest, Cujac. lib. 14. obs. cap. 8.

Edictalis bonorum possessio per edictum successorium est de capite in caput, l. 5. Cod. qui admitt. ad bon. possess. seu ordinis in ordinem, l. 1. quis ordo in bon. poss. In ordine autem unoquoque gradus plures sunt, præterquam in viri & uxoris. Quibusdam gradibus repudiantibus, bonorum possessio ad proximè sequentem ordinem transit, 109. sis. de success. edict. tit. C. quando non potest part. vid. sup. cap. 45. In pari gradu existentes, pariter admittuntur, l. 1. §. 10. und. cognat. §. 5. Inst. de legit. agnat. success.

Decretalis bonorum possessio est, quæ à magistratu datur cum causæ cognitione, ex edicti interpretatione & declaratione, interposito decreto prætoris, l. 1. §. mox. si quis à parent. manumiss. l. 2. §. iudis. 1. quis ord. in bon. possess. pro tribunali sedentis, d. l. 2. §. 1. l. 3. §. si causa 8. de bon. poss. ob controversiam & dubitationem ab adversario excitatam, Menoch. de adipis. possess. remod. 1. num. 18. 19. & seqq. Fachin. lib. 5. cap. 73. per l. 1. §. si ea. de vent. in poss. mit. hinc ordinaria vocatur in l. 5. filium. §. 3. de legat. præst. und. l. 3. §. fin. de Carbon. edict. decreto prætoris dati, l. si duobus. §. filius. de bon. possess. cont. tab. l. decess. de Carb. edict. interpretatione prætoris dari, l. 1. §. nepos. si quis à parent. manumiss. decretalis, l. 1. §. decretalis 7. de success. edict.

Decretalis hæc bonorum possessio est triplex.

Prima est Carboniana, sic ab autore Carbo dicta, l. si impubes. in princ. & §. si pupillus. de Carbon. edict. quæ datur filio defuncti impuberi, cui status questio movetur, dum negatur esse filius, vetingenus, aut contra tabulas dicitur exhereditatus, vel præteritus, aut secundum tabulas, si est posthumus institutus, qui negatur posthumus, l. 1. in pr. l. 3. de Carbon. edict. aut unde liberi ab intestato.

Datur verò hæc Carboniana adversus illos, qui quæstionem movent impuberi ad hoc, ut quæstio mota in tempus pubertatis differatur, cum cautione, de restituendis bonis possessis, si filius non sit, l. scriptura 22. & 101. tit. de Carbon. ed. Paul. lib. 1. sent. tit. 11. §. 1.

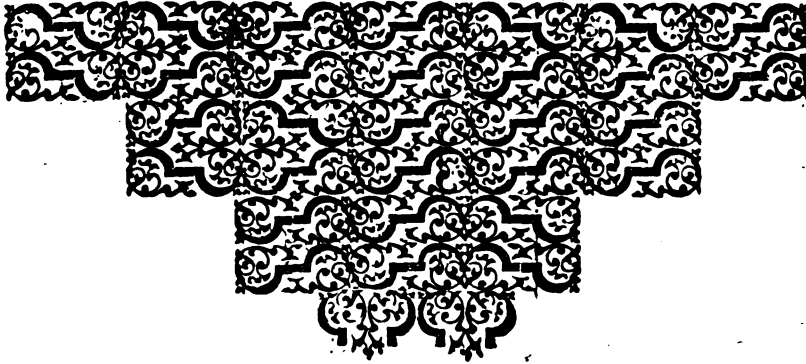
Non

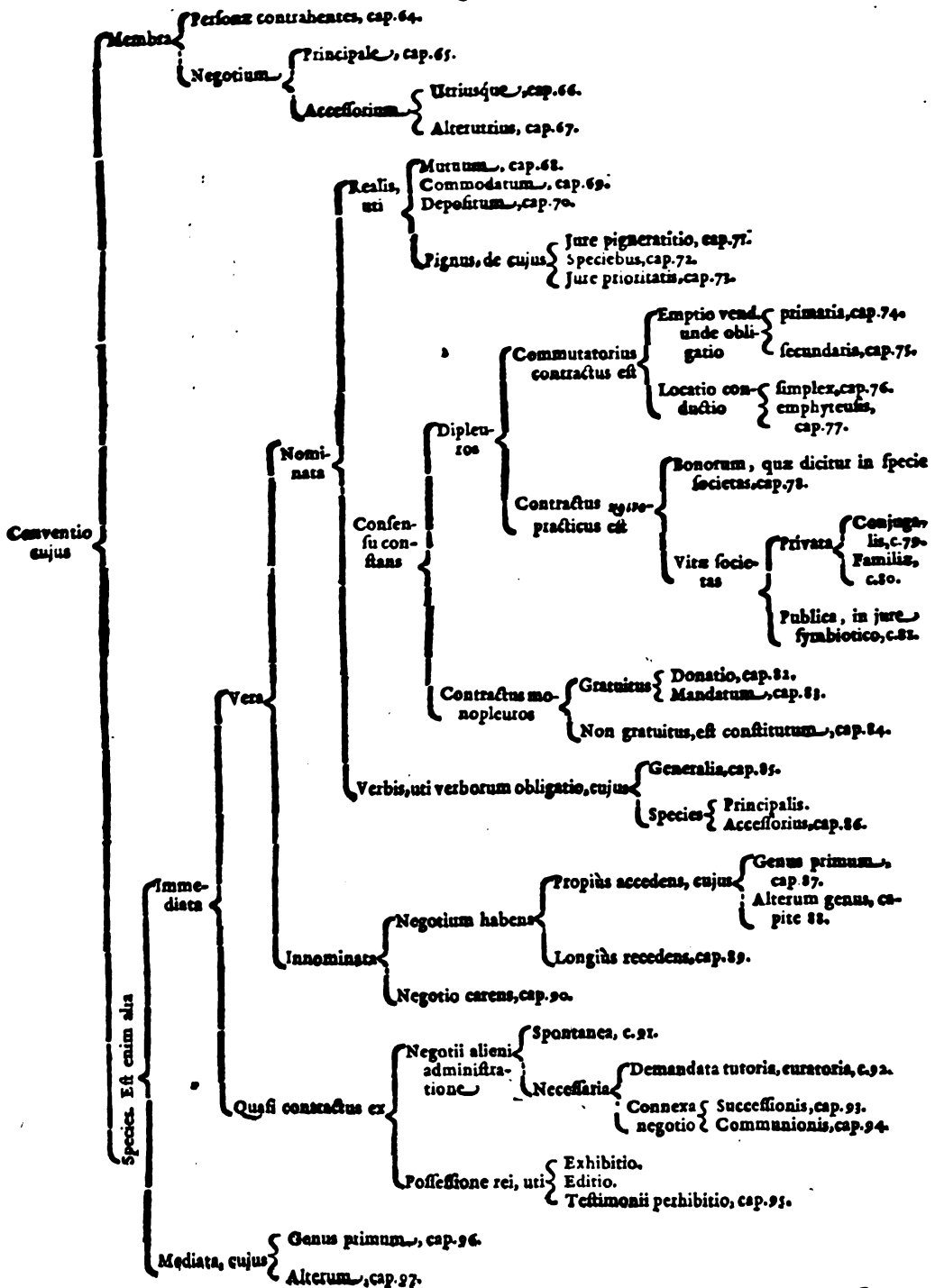
Non differtur iudicium, quando statim constare potest, impuberem non esse filium, aut impuberis interesset, cognitionem non differri, ne probationes intercedant, *l. 1. in pr. l. 3. §. causa 4. §. duo 5. de Carbon. adit.*

- 16 Secunda decretalis, datur ventris nomine, mulieri prægnanti, ad familiam & vitam sustentandam ex bonis mariti defuncti, ex quo prægnans esse dicitur, *si. de vens. in possess. mittend. vide Menoch. lib. 1. præsumpt. 35. donec enixa est, vel constat, eam non esse gravidam, l. 1. l. 2. de vens. in poss. mittend.*
- 17 Tertia, litis ordinandæ causâ, datur exheredato ad hoc, ut iudicium ordinare, constituere & absolvere possit, quo probet se illegitimè esse exheredatum, *l. 4. l. 5. de honor. poss. cens. tab. l. 84. ventre. de adquir. hered. l. 6. §. fin. l. 8. de inoff. test. Oldendorp. class. s. act. 9.*
- 18 Quid sit possessio sine re, vide apud Cujac. lib. 4. obf. cap. 24. quid possessio cum re, in l. 25. C. de inoff. testam. Ulpian. tit. 28. §. pen. ibid., Cujac. & Duaren. lib. 1. de jure adresecendi. c. 20. Cum re possessio est, quando is,

qui accepit cum effectu, bona retinet. Sine re verò, cum alius jure civili evincere hereditatem potest, *l. 12. posthumus. de inoff. rupt. testam. l. 84. de adquir. hered.* Res enim hic hereditatem significat, *l. 12. posthumus. de inoff. rupt. test. l. 8 filiusfam. unde lib. Gothofred. in §. 6. Inst. quemad. test. irrit. fianc. l. 84. ventre. in fine. de adq. hered.*

Tituli huc pertinentes, sunt de bonor. possessione cum seqq. *tit. si tab. testam. extab. tit. de bon. possess. furioso, infant. tit. de bonor. poss. contra tab. tit. de legat. præstan. contra tab. tit. de vent. in poss. mitt. tit. de Carbon. ed. tit. de bon. poss. secund. tab. tit. de bon. poss. ex testam. milit. tit. si tab. testam. nullæ extab. unde lib. tit. unde legit. tit. unde cognat. tit. de success. edict. tit. und. vir. & ux. tit. de veter. & milit. success. tit. quib. non compet. bon. possess. tit. ut ex legib. senat. consult. bon. possess. tit. quis ordo in poss. servetur. tit. de suis & leg. hered. tit. ad SC. Tertyll. & Orphit.*

Cap. 64. De personis & negotio principali conventionis.

- 1 Obligationem adquirens Dicitur, quid.
- 2 Obligatio quomodo contrahatur.
- 3 Adquisitio obligationis duplex.
- 4 Obligatio ex conventionis quid.
- 5 Conventio quid.
- 6 Ex unius placito obligatio non contrahitur.
- 7 Quid referenda pollicitatio, obligatio ad remuneracionem, ad dotandum.
- 8 Varia appellationes conventionis.
- 9 Fides data non violanda.
- 10 Condicio tacita, qua semper iverit conventioni.
- 11 Conventionis membra.
- 12 Persona principales conventionis.
- 13 Debitor quis sit.
- 14 Creditor quis.
- 15 Correi qui.
- 16 Correi debendi.
- 17 Correi credendi.
- 18 Debitum univcrsatis.
- 19 Accessoria persona.
- 20 Negotium contrahentium quid sit.
- 21 Negotii membra.
- 22 Praestatio.
- 23 Datio quid.
- 24 Traditio quid.
- 25 Merum factum.
- 26 Acceptatio quid sit.
- 27 Negotium praesens.
- 28 Negotium futurum.
- 29 Negotium praeteritum.
- 30 Res in conventionem deducta.
- 31 Incertum debitum ex oratione.
- 32 Ex obscuritate dictionis.
- 33 Ambiguitas verbi.
- 34 Contra quam interpretatio in dubiis facienda.
- 35 Generalis sui promissa.
- 36 Natura sua generalis res qua dicitur constitutione hominis talis.
- 37 Dies & locus incertitudinem faciunt.
- 38 Locus omissus.
- 39 Disjunctum res plures promissa incertitudinem parant.
- 40 Ab initio certa res.
- 41 Ab initio incerta.
- 42 Certa ex eventu quomodo efficiantur.
- 43 Exemptio unius rei ex hominum commercio.
- 44 Electio ex disjunctis cui datur.
- 45 Ad debitorem quando pertinet.
- 46 Ad creditorem quando pertinet.
- 47 Diversis orationibus res plures disjunctim promissa.
- 48 Intersse, quando in locum facti succedit.
- 49 In dandi obligationibus quando.
- 50 Jus implendi conditionem, in heredem quando transit.

51 Natura prohibita res deduci in conventionem.

52 Lege vetita.

IN prioribus de Dicitur adquirente dominium diximus: sequitur de Dicitur adquirente obligationem, vid. sup. cap. 36. nu. 1.

Hæc est, in qua agitur, ut jus obligationis nostrum fiat, *Donell. lib. 12. com. c. 1. arg. l. 6. §. apud. qua in fraud. credit. l. 3. §. 1. l. 55. de oblig. & action. l. 52. pro soc. l. 3. de reb. cred. l. 34. de nov. & argens. legas.* hoc est, ut aliquid nobis debeatur. Vel, est factum obligatorium, inter aliquos obligationem constituens. Vel, adquisitio obligationis, *tit. Instis. per quos person. nob. oblig. adquir. & Cod. d. 1.*

Contrahitur autem & acquiritur obligatio, quando ex facto utriusque, vel alterius partis nascitur, *l. 3. l. 4. l. 52. de oblig. & action. l. 5. in fin. de const. pecun. aut contra jus quid committitur, l. 32. l. 111. in fin. l. 113. de verb. obligat. l. ult. in fin. de leg. commiss. tit. de cont. & commiss. stip. l. 3. l. 27. §. 4. §. 6. l. 31. de recept. arb. l. 52. l. 55. de evict.* quæ obligatio dicitur contracta ex quacunque causa, *in pr. Inst. de oblig. qua ex delict. l. 20. l. 36. de judic.*

Adquisitio obligationis est duplex: una ex conventionis: altera ex delicto, *§. 1. 2. Instis. de oblig. l. 1. l. 52. §. 1. & seqq. l. 4. l. 5. de obligat. & act.*

Ex conventionis est, quæ ex illa, tanquam effectus ex sua causa, nascitur & contrahitur, *l. 1. l. 5. de pact. l. 3. l. 5. l. 55. de oblig. & action. & jus conventionis vocatur, l. 4. C. ad SC. Macedon.*

Conventio est, qua ex duorum pluriumve in idem negotium seu placitum, consensu obligatio ad dandum quid, vel faciendum, contrahitur, *l. 1. l. 5. l. 52. §. 4. l. 55. l. 31. de obl. & act. l. 219. l. 19. de verb. sign. l. 1. de pact. Num. c. 30. l. 2. 3. & seqq. Proverb. c. 6. 2. 3. 4. Psal. 15. Levit. c. 6. 2. 2.* In qua contrahentium voluntas potius, quam verba spectanda sunt, *l. 219. de verb. signif. l. 3. de reb. cred. l. 34. de rog. jur.* Alias definitiones vide apud *Max. de contract.* Ex unius placito, vel ab uno eandem posse contrahi, nego. Nam & pollicitatio habet tacitum consensum, declaratum facto illius, cui jus obligationis acquiritur, *tit. de pollicit. vid. infra cap. 88. nu. 40. & seqq.* Sed & naturalis obligatio ad remunerandum, *l. 25. §. consuet. de peccis. hered. non caret duorum consensu, vid. infra cap. 82. nu. 2. 3. 4. & seqq.* Obligatio, qua pater tenetur dotare & alere liberos suos, *l. 19. de rit. nupt. l. 32. §. mulier. de condit. indub. l. 5. de lib. agnos. & alond. consensum duorum habet, vid. infra c. 87. num. 22. & seqq. & c. 88. nu. 115. & seqq. & sup. c. 18. nu. 46. & c. 30. & infra c. 79. n. 24.* similiter obligatio, qua patri & patriæ obedire tenemur, *l. 2. de just. & iure. & legibus, l. 50. §. 5. de oblig. & action. de qua vide cap. 81. nu. 4. & c. 92. n. 50. & c. 87. nu. 22. & seqq.* Discedit *Donell. lib. 12. com. cap. 2. Petrus Gilken. de pract. part. 1. c. 5. Borchois, Mynt. Vuls. in tit. Instis. de obligat. qua ex delict.* Quid etiam obstat, quo minus dicamus, onera potestatis & dominii, quæ domino & imperanti præstanta incumbunt, ex jure dominii & dominationis atque potestatis: item commoda, quæ subiectus suo superiori ex jure

potestatis & domini præstare tenetur, pertinere ad jus domini, de quo supra cap. 18. & cap. 24. & seqq. Sic enim dominus, rei periculum & casum præstare, in se recipere, erogationes & sumptus pro ea defendenda & conservanda facere tenetur: quæ tamen obligatio neque ex contractu, neque ex delicto est, sed improprie ita dicitur ex unius domini voluntate profecta, & in ipsius arbitrio relicta, nullâ necessitate adstricta. Sic etiam improprie res obligari dicitur, *is. Quæ res pign. vel hypoth. obligari poss. l. 57. de legat. 1. l. 41. de com. emp. l. 5. §. 1. de obligat.* Præstationes onerum & commodorum perceptiones, juris necessitati subjunguntur, quatenus pendunt ex negotio, do, vel facio, ut des, vel facias, & contra, hoc est, partim ex contractu innominato, partim ex nominato. *Vide infra c. 87.* Pendet quoque ex legis ordinatione, quæ lex sponsio & conventio inter subditos & cives est, *l. 1. in fin. de legib. l. 8. Cod. de legib. Valsqui. lib. 1. cons. illust. c. 28. nu. 12. 13. 14. 15. c. 43. nu. 1. 2. 3. c. 4. 4. num. 1. 6. vid. infra cap. 81.* Denique ut jus obligationis improprie in bonis & dominio nostro numeratur, *l. 29. in fin. de verb. sign. vid. sup. c. 19. num. 13.* sic & jus domini eique annexa improprie obligationibus annumerantur.

8 Conventio ejusque obligatio variis nominibus appellatur, uti pactum, fides obligationis, fides, constantia dictorum factorumque, negotium contractum, tractatus, credere, ire in credendum, dare & accipere, de quib. *l. 7. C. de pact. l. 8. §. 1. de regul. jur. l. 50. de jur. do. l. 1. l. 3. de reb. cred. l. 5. l. 19. l. 23. l. 22. de præscript. verb. contractus, l. 20. de judic. l. 11. §. 3. de minor. l. 1. §. 6. de cons. pecun. l. pec. in fin. de separas. l. 23. de regul. jur. §. 2. Instit. de donat. §. per traditionem. l. 20. Instit. de rer. divis. l. 17. Cod. de fid. instrum. l. 52. de oblig. & act. l. 9. §. 2. l. 4. §. 1. l. 3. de minor. Donell. in l. 1. de reb. credit. *Vide Francisc. Mantis. lib. 1. tit. 1. 2. 3. de tacit. & ambig. conveni.**

9 Fides verò in conventionibus data, non est violanda, *Psalm. 15. 4. Rom. cap. 1. 31. Galat. cap. 3. 15. Prov. cap. 28. 2. cap. 6. 1. 2. 3. & seqq. cap. 25. 14. 15. Judic. cap. 11. cap. 1. 24. Josua cap. 2. 12. 13. cap. 6. 22. 23. Jerem. cap. 41. 8. 1. Sam. cap. 20. etiam si dari non debuisset. Vide Farinac. lib. 1. quest. 39. de indic. ad sortu. quæ hosti quoque servanda, *Josua cap. 9. 22. & seqq. cap. 6. 20. 22. 25. 28. Petrus Martyr in cap. 3. Judic. Zafius in quest. 3. de jud. infans. Bodin. de Rep. cap. 6. lib. 3. Pet. Gregor. synagm. lib. 21. cap. 2. Hotton. quest. illust. 7. nisi servata fides delictum importaret, l. 5. Cod. de legib. 2. Sam. cap. 8. 5. 6. 7. vel à parte altera frangeretur, *Clav. quest. 47. nu. 110. §. final. Geil. lib. 1. de pac. pub. c. 3. nu. 16.***

10 Soar. in lit. P. nu. 69. Intellegitur enim fides promissa sub conditione, si ab altera quoque parte fides servetur, & rebus ita stantibus. *Vid. Mascard. concl. 1387. Roland. à Valle consil. 53. num. 17. & seqq. vol. 1. & cons. 69. vol. 4. Tiracuell. de legib. connub. gloss. 1. part. 13. nu. 42. Nam qui non facit, quod debet, non recipit quod oportet. Aliiter distinguit Pet. Martyr 2. Sam. cap. 9. Fidei data signum erat porrectio dexterae, 2. Reg. 5. 10. 15. 1. Chren. c. 29. 2. 4.*

Job c. 17. 2. Prov. c. 6. 1. 2. 3. c. 17. 15. c. 17. 18. Jerem. 2. 34. 10. Alex. lib. 2. gen. div. c. 19.

Conventio omnis constat duobus membris, personis scilicet contrahentibus, & re contracta seu negotio, *l. 14. de procur. l. 58. de donat. inter vir. & uxor. l. in negotiis. 5. de reg. jur. l. 57. de obl. & act.*

Personæ sunt, quæ jure permittente, negotium conventionis tractant: eæque sunt principales, vel accessorie.

Principales sunt, debitor & creditor, *l. 10. & seqq. de 12 verb. signif. Mantis. cap. 18. 27. & seqq. 2. Reg. cap. 4. quorumabilitas consideratur tempore conventionis initæ, l. 144. §. 1. & l. 19. de reg. jur. l. 11. de verb. oblig. l. 20. in fin. de stip. sero. Gomez. c. de qualis contract. cap. 11. nu. 30. var. resol. quorum uterque præsumitur contrahere suorum hæredum nomine eosque obligare, *Memoch. lib. 5. præf. 47. & seq. sis. Cod. de hæred. act. atque alter statum, qualitatem & conditionem alterius scire, Memoch. lib. 3. præf. 88. l. 19. de reg. jur.**

Debitor hic est, qui fidem dat, aut obligat, qui promittit, vel in se recipit aliquid, & se obstringit, *l. 20. §. 6. de lib. legat. l. 46. de hæred. inst. l. 67. de procurat. cujus fidem creditor sequitur, l. 84. §. 1. de regul. jur. l. 1. de reb. cred. l. 42. §. 3. de jur. do. qui obligationem suscipit, sustinet, unde obnoxius fit, *d. l. 67. l. 9. §. 1. & ult. l. 13. de duob. reis. etiam si sit princeps, Roland. à Valle consil. 69. vol. 4. Pet. Gregor. lib. 8. cap. 8. de Repub. Memoch. lib. 2. præf. 5. & 10. Gabriel. de jur. quasit. non toll. can. l. 5. tit. 3. Truckman. de regalib. c. 4.**

Creditor est, qui debitori fidem habet, aut qui fidem datam & promissam debitoris accipit & sequitur, *l. 10. & seqq. de verb. sign. l. 84. cum amplius. §. 1. de reg. jur. l. 1. de reb. cred. l. 10. & seqq. de verb. signif. Denis. c. 55. 2. §. 42. vendita. Instit. de rer. divis.*

Plures debitores, vel creditores correi vocantur, qui obligationem unam, tanquam focii, inter se communem habent, ita ut quisque suam partem ferat jureque societatis, vel conventionis ad singulos pars pertineat, *l. 31. §. 1. de novat. l. 1. l. 9. l. 17. de duob. reis. Donell. ad tit. C. de duob. reis. c. 12. Hoig. lib. 1. quest. 37. nu. 19. 20. Mantis. lib. 15. tit. 2. nu. 3. 10. de tacit. & ambig. convent.*

Correi ergo debendi, seu promittendi sunt qui singuli parem causam, eandemque obligationem per se & principaliter in solidum suscipiunt, *d. l. 9. §. 1. & ult. §. 2. Instit. de duob. reis. l. 1. §. 1. l. 11. D. eod.*

Correi credendi sunt, quorum singulis separatim, per se & in solidum principaliter res eadem est promissa, *l. 5. l. 9. l. 11. d. 1.*

Correi igitur non sunt, qui non debent ex eadem causa, vel à quibus impar obligatio est suscepta, *d. l. 9. §. 1. l. 11. l. 17. de duob. reis. Donell. d. loc. & ubi alter principaliter, alter accessorie obligatur, Mantis. d. tit. 2. nu. 12.*

Correi debendi, pro viis hodie, seu pro numero personarum, debitum inter se dividunt, similiter quoque correi credendi creditum inter se dividunt, *Auth. hoc ita C. de duob. reis. Novell. 99. c. 1.*

Debitum, vel creditum universitatis, collegii, capituli, non

tali, non est singulorum civium vel collegarum debitum, vel creditum, *L. fidei. 7. §. si quid. quod cuiusque universis. Color. de process. excusatus. 0. 9. part. 2. num. 356.* qui tantum pro virili obligantur, *Hart. Pistor. quest. 37. num. 18. 19. lib. 1. tum*, quando Lomae interesse habentes cives unanimiter contrahunt. 2. quando illi, qui universitatem representant, ut magistratus & senatus, contrahunt. 3. quando major pars contrahit. 4. quando illorum quis, qui mandatum communitaris habet, contrahit, *vide Losanum de iure universis. part. 3. cap. 3. 4. 5. Roland. à Valle consil. 90. vol. 1. 5.* quando probare potest creditor pecuniam in Reipubl. collegii, universitatis, vel capituli utilitatem esse conversam, *Colerus & Hartm. d. locis.*

19 Accessorie personæ sunt, quarum ministerio principales in contrahendo utuntur. Tales sunt proxenetae, arbitratores, expromissores, interpretes & testes. De proxeneta *vid. tit. de proxeneta. Mascard. concubus. 1039.* De arbitratoribus, *Geil. lib. 1. obs. 150. Hartman. lib. 3. obs. 1. Corraf. lib. 4. miscell. 1. 176. §. ult. pro soc.* De expromissoribus, *Gaudd. in l. 150. de verb. signif. l. 36. de jur. dos. l. 64. §. 4. solus. mas.* De interpretibus, *l. 1. §. ult. de verb. obligas. Gomef. cap. 42. r. 43. c. 44.* De testibus, *tit. de testib.*

20 Tantum de personis conventionum: sequitur nunc de re contracta, quæ est factum contrahentium, de quo præstando, ab iisdem in conventionem tractatur, *l. 1. §. 3. de pact. l. 57. l. quocumque. de oblig. & act.* Unde conventio facti dicitur, *l. 2. §. ult. l. 3. de reb. cred. l. 7. §. ult. de curat. furios.* Vocatur sæpè causa, negotium, actus, gestus, tractatus, placitum, contractus, quo post multos tractatus, negotium ad pauca contrahitur. Jus obligationis ex negotio adquisitionem vocatur ratione debitoris, debitum, promissio, res; jus debiti, obligatio debiti, nomen, *l. 25. de jur. dos. l. 5. §. pon. de tribus. act. l. 10. Cod. de solus. l. 13. C. de donat. ins. vir & ux. l. 90 §. ult. de solutio. ratione creditoris dicitur creditum, jus crediti, jus suum, pecunia credita, *l. 27. §. argenteo. de aur. & arg. legat. l. 2. de reb. cred. l. 15. de re judic.* Ratione utriusque vocatur placitum, res gesta, tractatus, negotium, *l. 5. §. 1. 2. 3. 4. 5. l. 15. de præscrip. verb. l. 1. de assim. act. l. 1. de pact. l. 6. C. de transact. l. 5. de reg. jur.**

Negotium ejusmodi conventionis habet membra & species.

21 Membra negotii sunt duo, præstatio & acceptatio, *vid. sup. in general. adquis. cap. 35.*

22 Præstatio in genere sumpta, *l. 218. l. 18. l. 25. l. 175. l. 189. de verb. fig. est datio, traditio, vel merum factum, l. 7. §. ult. de curat. furios. §. 2. Insti. quib. mod. toll. oblig. l. 18. l. 25. l. 175. l. 189. de verb. fig.*

23 Datio est, qua dominium in accipientem transfert, *§. sic itaque. Insti. de action. l. 75. §. ult. de verb. oblig. l. 67. de reg. jur. l. 3. l. 5. l. ult. de cond. caus. dat. caus. non factus.*

24 Traditio est, qua qualemunque possessionem, aut sanè rei apprehendendam & possidendam facultatem in alium transfert, *d. l. ubi. 71. §. ult. l. 28. ff. rem. l. 12.*

de verb. obligas. quamvis sæpè pro datione usurpetur, §. per traditionem. *Insti. de rer. divis. l. 20. Cod. de pact.*

Merum factum est, quod faciendi, vel omittendi 25 necessitatem solum continet, *l. 98. §. 6. de solus. l. 2. de verb. oblig.* In faciendo labor, industria, ministerium: in omittendo patientia, cessatio est, *l. 189. de verb. fig. l. 3. l. 75. §. 7. de verb. obligas. l. 57. de evict. tit. Cod. de op. public.*

Acceptatio est, qua à contrahentium alterutro, non 26 gotum ratum & gratum habetur.

Negotium ejusmodi est præsens, vel futurum, vel præteritum: hoc est, confertur à contrahentibus in tempus præsens, futurum, vel præteritum.

In præsens tempus hoc modo: do, ut des, vel facias: 27 vel ita: facio, ut des, vel facias, *l. 5. de præsc. verb. l. 7. de pact.* In hoc negotio res interveniens, obligationi causam præbet, *l. 1. de rer. permiss. l. 30. de reb. cred. tit. de condit. caus. dat. ita ut ex sua parte conventionem implens per præstationem, vel dationem, alterum contrahentem obligatum habeat ad promissa præstandum, l. 13. Julianus. §. offerri. de act. empt. & vendit. Mascard. concl. 1387. per alleg. ib.* Græci vocant synallagma, *l. 17. Labes. ubi Gaudd. de verb. fig. negotium μὴνυμῶν, vel ἑκαστὸν, vide Gaudd. in c. 1. num. 30. & seqq. C. de cons. & commiss. stipul. vid. sup. cap. 34.*

In futurum tempus negotium confertur hoc modo: 28 dabo, ut des, vel facias: vel ita: faciam, ut des, vel facias, *d. l. 5. de præsc. verb. l. 7. ubi Cujac. & Dnarem. l. 2. In hoc negotio conventio dicitur nuda & imperfecta, l. 8. l. 15. solent. in fin. de præsc. verb. l. 45. de pact. l. 9. §. 3. quod mes. caus. quæ scilicet tempore conventionis caret causâ & negotio, eo usque, dum ex altera contrahentium parte per implementum factumve, negotium habere incipiat, l. 5. l. 6. 7. de præscrip. verb. Unde conventio nuda vocatur, carens ab initio causa & negotio, *l. 8. in fin. l. 15. in fin. de præscrip. verb. Cujac. in d. l. 7. l. 45. de pact. vid. inf. c. 87.**

Negotium præteritum nihil valet ad obligationem 29 ex conventionem producendam, ut do, aut facio, quia dedisti, vel fecisti, vel quia fecisti, vel dedisti. hic enim conventioni ab utraque parte satisfactum, & obligatio, si qua fuit, extincta est, *l. 27. Aquilium. l. 34. §. 1. de donat.*

Ponit res in conventionem deducatur ab altero 30 tro contrahentium, vel ab utroque. Et quot sunt res, tot etiam obligationes & conventiones dicuntur, *l. 7. §. sed si. 6. L. fidei debemus. l. 75. ubi. §. pen. de verb. obligas. nisi conventionis natura, vel lex obstat, Gomef. 2. var. resolut. cap. 11. num. 16. 17. per L. Julium. §. fundum. de act. empt.*

Sunt verò res ejusmodi certæ, vel incertæ: unde debitum creditumque certum, vel incertum vocamus.

Incertum debitum duo faciunt: conceptio orationis, aut conditio rei promissæ.

Ex conceptione orationis, est vel dictionis obscu- 31

ritas, vel unius rei ex pluribus sub incerto facta promissio, *Donell. lib. 15. com. 2.2.*

32 Dictionis obscuritas oritur ex significatione, vel verbi ambiguitate. De verborum significatione contrahentium alibi extat, *l. 13. Julianus. §. ult. Et il. seqq. de arb. emp. l. 49. §. pen. l. 52. §. ult. l. 67. §. 1. de verb. signif. tit. de reb. arb. vid. sup. c. 16.*

33 Ambiguitas verbi est, cum, quod promittitur, duas res exprimit, & pluribus modis intelligi potest, *Mansus de tacit. Et ambig. convens. lib. 1. tit. 15.* Hic primò mens contrahentium est inspicienda & servanda, *Mans. lib. 2. tit. 4. d. loc. l. 34. de reg. jur.* Deinde ea interpretatio accipienda, per quam contractus magis valet, quam perit, *l. quosus. de verb. oblig.* Tertio secundum naturam conventionis celebratae, *Mans. d. loc. tit. 4. §. 5.* Denique solemus amplecti illam significationem, quæ frequentatur in regione, in qua res gesta est, *l. semper in stipulationibus. 34. de reg. jur. vid. sup. c. 16.*

34 Cæterum, quando plures res subjiciuntur uni verbo, non usu loquendi communi hominum, sed destinatione privatâ loquentis, tum contra creditorem, pro debitore, ambigua interpretatur, qui scilicet apercius potuit dicere, aut sanè eujus culpâ apertius dictum non est, *l. 38. §. in stipulationibus. l. 99. l. 83. §. 1. de verb. obligat. l. 172. ubi Faber. de reg. jur. vid. Hotom. amicab. respons. c. 10. Cujac. lib. 1. obs. c. 10. Mans. d. loc.*

Unius rei ex pluribus sub incerto facta promissio, est duplex. Aut enim res incerta promittitur generaliter, aut plures disjunctim.

35 Generalis rei promissio est, cum res aliqua promittitur indefinite, sub appellatione generis, non species certa designatur. Unde promissio incerta vocatur, *l. 54. l. 74. l. 75. de verb. oblig. Donell. lib. 15. c. 2. Gomez. tom. 2. c. 11. de qualis. com. num. 7.*

Promittuntur generaliter inutiliter quædam, quod species promissioni subjicitæ tales sunt, ut si minima ex his præsteretur, præstatio sit inutilis, *Donell. d. c. 1. Gomez. d. loc. n. 9. per l. 75. l. 74. de verb. oblig.*

Hujus generis quædam talia sunt suâ naturâ, quædam hominum constitutione.

36 Naturâ suâ ex rebus animatis, animal & genera superiora, ex inanimatis, omnes, quarum partes etiam minimæ, generis nomen obtinent, quas res similes, Græci ὁμοιογενεῖς vocant, ut lignum, caro, lac, panis, vinum, oleum, frumentum, quarum minimam particulam solvendo, debitor liberaretur, *l. 2. C. de dos. promiss. l. 74. 75. l. 115. l. 94. de verb. oblig. Gomez. d. loc. nu. 8. 9. 10.*

Hominum constitutione & destinatione generaliter, inutiliter promittitur fundus, domusve. quia præstatio in his inutilis & desinosa fieri potest, *l. 115. in a stipulationibus. l. 75. de verb. obligat. l. 71. si domus. de legat. 1. l. 69. §. gener. de jure dos. Gomez. tom. 2. c. 11. nu. 8. var. resolut. Donell. lib. 15. com. 2.2.*

37 In faciendi obligationibus duo incertitudinem efficere solent, dies faciendi omisus, & locus, in quo quid fieri debeat, omisus. In die omisso hoc evenit, quando expedit creditori, certò fieri id, de quo convenit, &

cum de eo die ageretur, is per errorem omisus est in conventionem, nisi ex circumstantiis ille colligeretur, *d. l. 115. in a stipulationibus. l. 2. §. si quis. in fin. de eo quod cert. loc. Gomez. d. loc. nu. 9.*

Locus faciendi omisus, semper inutilem conventionem facit, *d. l. 2. §. si quis.* adjectus verò generaliter, sine tempore, comprehendit tempus arbitrarium, ex æquo & bono, *l. 137. continuus. §. 1. 2. ubi Donell. de verb. oblig.*

39 Plures res certæ, disjunctim generaliter promittuntur una oratione, aut diversis. Una oratione, ut fundum illum, aut illum promitto, vel Stichum, aut Pamphilum; bovem, vel decem. Unde obligatio alternativa, in qua non omnia, sed solum unum venit in obligationem. *l. bonis autem. In fit. de action. l. qui ex pluribus. 106. l. si quis. 129. de verb. oblig. Donell. lib. 15. com. 2.2.*

Tales obligationes ab initio certæ habentur: vel eventa certæ sunt.

Ab initio, juris interpretatione receptâ, certæ habentur, in quibus plures summæ disjunctim sunt promissæ, ut decem, aut quindecim dabo. ubi accipitur ex interpretatione conventionis, quasi decem ab initio promissæ essent, non expectatâ futuri temporis electione, *l. si in a. 12. ubi Donell. l. 109. de verb. obligat. Gomez. 2. var. resolut. c. 11. nu. 39.* Idem in pluribus temporibus, disjunctim comprehensis, procedit, ut id tempus comprehendatur, quod debitor venosimiliter electurus fuisset; puta, Calendis Januariis, aut Februariis dabo, ubi intelliguntur Februarii, *d. l. 109. l. 12. de verb. oblig.*

Cæterarum rerum disjunctim facta promissio, ab initio incerta, eventum & electionem futuram expectat, quibus certa efficitur, *Lubi. 75. de verb. oblig. Don. d. lib. 15. c. 2. com. 2.* ut existimetur quasi ab initio in obligationem venisset, aut utrumq; sub conditione, si altera non extiterit, *l. 95. Stichum. de solut. l. 3. qui Et à quib. manu. Donell. in l. 106. Et 112. de verb. oblig.*

Certa verò efficitur duplici evento, aut ex unius rei ex duabus disjunctivè promissis, exemptione, aut dum utraque extat & deberi potest, ex unius electione rectè facta, *Donell. d. c. 2. per l. 75. ubi §. 2. de verb. oblig.*

Exemptio alterius rei est, qua illa percipitur, aut è commercio hominum sublata est, vel creditoris antea ex alia causa facta. hæc exemptio facit, ut, quæ superest, debeatur, *l. si maris. 9. §. 2. 3. l. 10. de fund. dotali. l. 95. de solut. Donell. in l. 106. qui ex. Et l. 112. de verb. oblig.*

Electio unius ex duabus disjunctivè promissis rebus, rectè constituitur, cum is eligit, ad quem electio pertinet, quæ modò ad debitorem, modò ad creditorem spectat.

Ad debitorem, seu promissorem, regulariter pertinet ex conventionis naturâ, quam electionem mutare ille potest usque ad solutionem, *l. 10. plerumque. §. ult. de jur. dot. l. 105. l. 112. de verb. obligat. l. si in. 34. §. pen. de consub. emp. Cujac. in l. 27. §. 7. de pact. Gomez. 2. var. resolut. cap. 11. num. 41. 42. Et seqq. Donell. in l. 106. qui ex. l. cum qui. 138. §. ult. per ill. text. de verb. obligat. atque ad heredes transit, *l. 2. §. ex his. ubi Duaren. de verb. obligat.**

Ad cre-

46 Ad creditorem verò tum pertinet, quando ille nominatim sibi hanc exceperit in ipsa conventione, *l. ubi 75. §. qui illud. l. 93. l. 112. l. 93. de verb. oblig.* quæ electio personalis est, in successore creditoris non transiens, *l. 76. in princ. & l. ult. de verb. obligat. Donell. in d. l. 108. & ult. à quo dissentit Cujac. Duaren. & Zaf. & sæpius usque ad litrem contestatam, mutatâ priori voluntate, fieri potest, quando electione sibi per verbum, tractum futuri temporis habens, eam reservavit, puta, Titium, aut Stichum, utrum volam, dabis, *d. l. 112. si quis. in pr. ubi Donell. de verb. oblig.* secus, quando per verbum significationem temporis præteriti habens, *l. ubi 75. §. qui illud. de verb. obligat.* In pœnalis promissione & credito, electio est creditoris, *l. rescriptum 10. §. 1. de pact. Donellus in l. 115. si fundum. num. 37. de verborum obligat.**

47 Diversis orationibus, res plures, disjunctim promittuntur, quando pœnalis promissio præcedenti conventioni præest subjecta, puta, fundum Tusculanum dabis. Si non dederis, mille dabis, *Donellus in l. 115. ita stipulatus. de verb. obligat. per d. 1000.* Hic per conditionis eventum, alterutrum tantum debetur, puta fundus, vel mille, *d. l. 115. l. 41. si quis. pro soc. d. l. 10. §. 1. de pact. l. 28. de act. empt. vide Donell. d. loc. l. 44. §. ult. de oblig. & act.*

Sequitur, quomodo conditio rei promissæ, incertitudinem conventionis efficiat, quod fit in faciendi conventionibus, in quibus factum promittitur, placet tamen aliud deberi, nempe illud quod interest, quando promissum factum non potest præstari, vel æquitas postulat, ut in locum facti interesse succedat, *l. si ita 14. l. 75. §. ult. l. 73. l. 72. ubi Donell. l. 73. §. 3. l. 68. l. 81. de verb. oblig. & l. 33. si fundum. §. 2. l. qui insulam. Locas. Duaren. in l. 13. de re jud. Cujac. in l. 2. de verb. obligat. Gomez. s. varior. resolut. cap. 10. num. 22. Frider. lib. 3. de consin. cons. cap. 14. num. 5. 6. 7. Corasius lib. 2. miscellan. cap. 3. Erod. cap. 21. 29. Levit. cap. 25. 35. 50. 51. 52.*

48 Hoc interesse, quod Jcti quantitatem conventionis vocant, vel pecuniam, *§. ult. Instit. de verb. obligat. l. 72. de verb. obligat.* ex sententia & intellectu tacito contractuentium in obligationem venit, *Donell. lib. 15. comm. cap. 3.* & in locum facti, non iusto tempore præstiti, succedit, *d. l. 72. l. 13. de re judicatis.* ita ut post moram promissoris, semel in faciendam factam, statim obligatio faciendi, in præstationem ejus, quod interest, transeat, *Donellus d. loc. per d. l. 72. §. 1. non admittâ distinctione, an factum amplius præstari possit post moram, an minus. l. 84. si insulam. l. 68. l. 97. §. 1. de verb. oblig. l. 4. C. de act. empt. Donell. d. lib. 15. c. 3. De interesso vide supra cap. 34.*

49 In dandi conventionibus præcisè quis volens, volens, placita implere cogitur, *l. 75. ubi §. fin. l. 72. de verb. obligat. l. 3. de act. empt. l. qui restitueret. de rei vind. vide Num. cap. 32. 16. & seqq. dissentit Corasius lib. 2. miscellan. cap. 3. Gomez. s. varior. resolut. cap. 10. num. 22.* Imò etiam interesse præstat, quando potestas imple-

di non est, vel esse desit penes debitorem, *l. 137. constitutum. §. 4. l. 114. de verb. oblig.* quibus communem sententiam refutare conatur, *Petr. Frider. d. c. 14. num. 7. 8.*

Jus conditionem adimplendi in conventionibus, ad heredem transit in conditione casuali. Secus in arbitraria, *vide Gail. lib. 2. obs. 2. per allegas. ibid. & supra c. 10. de volunt. conditional.*

Sunt denique res, quæ vetantur deduci in conventionem, naturâ, vel lege, *l. ult. C. de reb. alien. non alien. l. 6. C. de pact. Maximus artic. 7. num. 6. & sequens. de contract.*

Naturâ vetantur, quæ non sunt, nec esse darive possunt, veluti res & conditiones impossibiles, non extantes, ædes deutz, homo liber, mortuusve, res turpes, illicitæ, hereditas & successio viventis, renunciatio futuræ successione acquirendæ, factum alienum, conventio simulata imaginaria, res incerta, *de quibus vide l. 1. §. 9. de obligat. & act. l. 185. de regulis juris. l. 26. generaliter. l. 74. l. 75. de verb. obligat. l. 15. l. 19. de pact. l. ult. C. de pact. l. 19. l. 20. C. de jura dor. §. aliter. Instit. de inutil. stipulas. l. 54. de obligat. & act. vide supra cap. 32.*

Lege prohibentur, res quæ hominum commercio sunt exemptæ, veluti res sacræ, sanctæ & religiosæ, quæ nullius sunt, nec esse possunt, *l. 1. §. quod. de obligat. l. 89. inter. §. 3. de verb. obligat. l. 43. de regulis juris. res litigiosa. l. 1. §. 2. que res pign. tit. de litigios. Mysing. cont. 1. obser. 55. quota litis, l. 5. C. de postul. l. 20. C. mand. res prohibita alienari, l. ult. C. de reb. alien. non alien. res nec mancipi, *Levit. cap. 25. 23. Ulpian. tit. 19. l. 135. §. 68. lego. ubi Donell. de verb. obligat.* res subjecta restitutioni, *l. 3. §. pœnalis. C. comm. de legat. Roland. à Valle consil. 85. num. 5. & seqq. vol. 2. res propria danda illi, cuius est, l. 1. §. 10. de obligat. & act. conditio, si volam, aut in meram debitoris voluntatem collata, l. 8. de obligat. & act. l. 46. §. 2. 2. de verb. obligat. l. 108. §. ult. l. 46. l. 10. d. l. 17. de contr. empt. & aliz plures, l. 1. §. 4. & seqq. quar. rer. act. non des. l. 28. l. 34. de pact. Præsumpta quoque voluntate hominis, generali obligatione non comprehenduntur, quæ verosimiliter quæ aliâ non concessisset, *l. obligatio generalis. cum legis. seqq. de pignor. l. 1. C. que res pignori obligat. Gabriel. conclus. 12. de regulis juris. & conclus. 6. lib. 6. Gomez. in §. item Serviana. Inst. de actio. Vide supra cap. 32.***

Hujus loci sunt tit. de obligat. & act. tit. de pact. tit. de præscript. verb.

Cap. 65. De negotio principali conventionis.

- 1 *Negotium conventionis est principale, vel accessorium.*
- 2 *Principale quid.*
- 3 *Natura hujus unâ cognoscenda.*
- 4 *In ambiguis quid sequendum.*
- 5 *Natura conventionis, & ejus species.*

- 6 Essentialis natura illius.
- 7 Minus essentialis natura illius.
- 8 Dupleurum negotium quid.
- 9 Utrinque obligatorum contractus quid, & ejus species.
- 10 Negotium directum quid.
- 11 Hujus subjecta.
- 12 Cura negotii.
- 13 Restitutio rei.
- 14 Utrinque directum negotium.
- 15 Directum negotium ex parte altera.
- 16 Utilis obligatio.
- 17 Contrarium negotium quid, & ejus nota.
- 18 Contrarii hujus negotii capita.
- 19 Damnum hic quid.
- 20 Impensa.
- 21 Conventio celebrata nomine creditoris.
- 22 Negotium *μυρία δολορ* quid.
- 23 Quando debitor dolum & culpam tantum praestat.
- 24 Quando accipiens dolum & levem culpam praestat.
- 25 Culpae levis quando praestat.
- 26 Bona fidei conventio quid.
- 27 Causa efficiens bona fidei conventionis.
- 28 Stricti juris conventio quid.
- 29 Conventio arbitraria, qua dicitur.
- 30 Arbitraria conventionis causa.
- 31 *Hodie, an sine sublata arbitraria ha conventiones.*

DE generalibus adfectionibus negotii conventionis huc usque sequitur de negotii speciebus.

- 1 Negotium igitur conventionis est duplex: Principale nimirum, vel accessorium.
- 2 Principale negotium est, quod per se sine accessorio subsistit, à quo conventio suum nomen accipit, arg. l. 9. Julianus ad exhib. l. 23. §. 2. & seq. de rei vind.
- 3 Natura & proprietates principales negotii est ex lege, seu jure, arg. l. si ob causam. C. de evict. l. i. commod. juxta quam naturam & legis dispositionem, conventio praesumitur celebrata, nisi expressè aliud à partibus reperitur constitutum, Menoch. lib. 3. praesumpt. 38. per l. quero 54. §. inter locas. l. si mihi 110. §. ult. l. ult. §. 1. si servus vind. l. 3. de reb. cred. si servus pes.
- 4 Quod si ambiguitur, quid sit promissum, aut inter contrahentes actum, l. 3. commod. sequimur id, quod propius, l. 38. de act. emp. l. 41. §. 1. de verb. obligat. aut vero similis est, l. quero 54. §. inter locas. l. 39. qua. in fin. de condit. & demonstr. l. 1. C. qua res pign. obligat. l. 34. de negot. gest. vel quod apparet ex consuetudine & more regionis, seu loci, in quo negotium tractatur, l. semper 34. ubi Decius l. 114. de reg. jur. l. 1. l. 37. de usur. Menoch. lib. 3. praef. 43. & lib. 1. consil. 37. num. 30. Gabriel. conclus. 1. tit. de consuet. lib. 6. & Mynsing. cont. 4. obs. 15. Quod si conventio uno in loco inita, alium vero in locum ejus praestatio & solutio est destinata, tum loci, in quo celebratur, lex & consuetudo attendenda est, quoad solennitatem contractus; at quoad ea, quae diu implenda veniunt post contractum, lex & consuetudo loci, in quo destinata fuit solutio, consideranda erit, Mynsing.

freq. cont. 4. obs. 82. Bartol. in Leandros. C. de sum. Trinit. & fid. cathol. Mantica lib. 1. tit. 13. de sacis. & ambig. convenus.

Natura & proprietates hae conventionis vocatur illius conditio, l. 2. §. 2. de verb. obligat. status, l. 124. infulum. de verb. obligat. substantial. passiva 72. de cons. emp. l. 3. de oblig. & act. l. 7. §. 5. de pass. l. 5. de praescript. verb. Nicol. Moz. in tract. de cons. passim. natura, l. 7. §. 4. 5. de pass. l. 9. §. 1. de duob. reis. Cujac. lib. 2. obs. 15 l. 5. §. 4. de praes. verb. & causa atque initium quae spectanda potius, quam implementum illius, l. 8. mandas. l. 12. ad BC. Macedon. l. 1. §. 13. §. 20. deposit.

Natura haec conventionis est essentialis, vel minus, Hotoman. quaest. illust. 36. & 37. Connan. lib. 5. com. c. 2. Coras. lib. 2. c. 10. miscell. Duaron. in l. 7. §. quinquimo. de pass. Moz. de cons. art. 5. & 6. Mantica. de sacis. & ambig. convenus. lib. 1. tit. 12. & tit. 13. Corasus lib. 3. miscell. c. 10.

Essentialis est, sine qua conventio consistere nequit, tit. instit. de obligat. ex consensu. l. 3. de oblig. & action. ubi substantia dicitur, quae scilicet deficiente, & ipsa conventio deficit, l. 7. de pass. l. 27. §. illud. de pass. l. 3. C. de cons. emp. Moz. d. loc. Unde est, ut contrahentibus, salva conventionem, eam mutare, vel tollere non liceat, l. contra 28. de pass. l. 11. exemplo. de act. emp. l. 5. §. nunc. commod. l. 23. de reg. jur. Hotoman. quaest. illust. 35. Mantica d. loco.

Minus essentialis, est minus necessaria, l. 72. passiva de cons. emp. quae, licet jure definita sit, arbitrio tamen contrahentium permittitur, ut ex ipsorum voluntate adesse, vel abesse possit, Moz. art. 7. de contrah. emp. Zafius in coll. singul. cap. 12. per l. si fundus 68. §. ford. de contr. emp. l. Julianus 13. §. offerri. de act. emp. l. 7. §. 4. 5. 6. de pass. tit. C. de pass. inter emp. & vend. tit. de L. commiss. tit. de addit. in dem. Mantica d. loco. tit. 13. & 14. & negotium per se sine illa consistat, l. 4. de pign. l. 4. C. de fid. instrum. §. 1. 2. 3. Instit. de cons. emp. vide Hotoman. quaest. illust. 36. & 37. quae vocatur administratum conventionis, Hotoman. d. loc. & Moz. d. art. 7. per l. 72. passiva. de contr. emp. accidentale conventionis, Mantica d. tit. 14.

Porrò principale negotium est dupleuron, vel monopleuron, l. Labeo 19. ubi Dd. de verb. sign.

Dupleuron negotium est, quod in utraque contrahentium parte, quandam reciprocam praestantem & obligationem exigit, d. l. Labeo 19. ubi Cujac. Gæd. Duaron. & Cujac. in l. 7. de pass. per §. 1. Instit. de obligat. qua ex consensu ibi, alter alteri, l. 11. l. 13. de act. emp. ut, do, ut des, vel facias: vel facio, ut des, vel facias, l. 5. de praescript. verb. l. 1. §. 2. 3. de ver. perm. limitatur hoc in l. 20. §. 2. locat. l. 13. §. 29. l. 11. §. ult. de act. emp. l. 5. l. 41. mandas. Cujac. lib. 16. obs. c. 21.

Ex hoc negotio dupleuro conventiones, propriè contractus utrinque obligatorii vocantur, non claudicantes ex altera parte, d. l. Labeo 19. ubi Gæd. & Cujac. in l. 7. de pass. Donell. & Cujac. in l. 1. de verb. oblig. adde Mascard. conclus. 1387. de probat.

Negotium dupleuron rursus est directum, vel contrarium,

trarium, arg. tit. commod. vel cont. tit. de pign. act. vel cont. tit. de pos. vel cont. tit. mand. vel cont.

10 Directum est, cujus gratiâ conventio rectâ & principaliter spectans, & in principio contractus intervens, §. ult. Instit. quod cum eo. l. 47. de neg. gest. §. 4. Instit. de action. §. 10. Instit. de L. Aquil. §. 1. Instit. de obligat. qua ex quas. cont. §. 2. Instit. de pen. temer. litig. l. 17. §. 1. l. 18. §. 4. l. 3. commodat. unde obligatio & actio directa, vide supra de obligat. principalis, l. 17. in commodato. §. 2. commodat. vel recta, l. in rebus 18. §. ult. commodat. vide supra cap. 10.

11 Obligatio negotii directa, duo ferè continere solet, curam scilicet principalis negotii, seu rei, & ejusdem restitutionem, eamque conjunctam, vel disjunctam à debitore præstandam.

12 Cura est in custodia & diligentia, secundum naturam negotii principalis præstanda, si non in vitium culpæ incidere velit, l. quod Nervæ. de pos. l. 5. commodat.

13 Restitutio, vel præstitio rei, pro ut natura cujusque negotii exigit, facienda est, si non de fide rupta argui velit, l. 5. in princ. de pos. l. 5. §. 3. Et seqq. pro fide.

Directum negotium est vel utrumque directum, vel ex altera saltem parte, d. l. 17. §. 1. l. 18. §. 4. commodat. Cujac. lib. 9. obs. c. 2.

14 Utrumque directum est, quod pari ratione utroque citroque contrahentes respicit, hoc est, in quo iisdem ferè rationibus, nec multò pluribus potioribusque unum, quam alter tenetur, d. l. 17. §. 1. l. 5. commodat. Wesenb. in tit. de pign. act. Et tit. commodat. ubi Et Duar. c. 3. Cujac. lib. 9. obs. c. 2. Coraf. lib. 8. miscell. cap. 6. unde reciproca obligatio, d. l. Labeo 19. de verb. signif. utrinque principalis, l. 18. in rebus. §. 4. l. 17. §. 1. commodat. l. ult. in princ. Et §. 1. de legat. 3. §. ult. Instit. quod cum eo. ibi, tanquam si principalis. l. 1. de in rem vers. l. 1. quod juss. utroque citroque obligatio competens, l. 1. l. 2. de neg. gest. d. l. 19. Labeo. atque hinc uterque contrahens, modò debitor, modò creditor, diverso respectu esse potest, l. 13. §. 9. 10. de act. empt.

15 Directum negotium ex altera parte est, quod illum, cujus in conventionem potior est causa, respicit, ad quem scilicet præcipuus conventionis finis, totumque negotium refertur, Wesenb. Cujac. Coraf. d. l. act. §. 1. Instit. de obligat. qua ex quas. contr. l. 9. l. 2. §. 4. l. 16. §. 1. de pign. act. l. 1. quod juss. §. ult. Instit. quod cum eo. Aliquando directa in rem dicitur obligatio, l. 3. §. ibidem. l. 17. si quis. ad exhib.

In hoc negotio agitur de fide raptâ, vel non servata, l. 5. si. de pos. l. 16. ad comparandas. Cod. mand. l. 6. furti. §. ult. de his qui nosant infam. Faber deced. 9. error. 3. de error. pragmat. Hinc obligatio principalis ex altera parte vocatur, d. l. 17. §. 2. l. ult. de legat. 3. §. ult. Instit. quod cum eo. l. 1. quod juss. l. 1. §. 3. l. 2. §. 3. de pign. act. vide Donell. lib. 21. com. c. 2. Et lib. 13. c. 14.

16 Huic directæ obligationi respondet utilis, quæ verbis expressis cessantibus, vel directâ deficiente, l. 4. fin. rogand. §. fin. Instit. de L. Aquil. l. 47. de neg. gest. & qui-

tate & utilitate suadente, l. 5. §. pen. de const. potum. Gerd. in l. 6. de verb. sign. per extensionem, ex mente & interpretatione prætoris, propter similem cum directâ obligatione, rationem & convenientiam, introducta est, l. non possunt, Et seq. de legib. §. 10. Instit. de L. Aquil. l. 9. l. 39. l. 53. D. eod. l. ult. quod falsi. sus. illique datur, cujus causa potior non est, seu in quem finis obligationis principaliter non respicit, l. 47. de neg. gest. l. 1. §. 1. Et seqq. de pos. l. 8. l. 25. de pign. act. l. 6. de cons. susel. Et utilis actione. quæ hodie pares cum directâ effectus habet, Cujac. lib. 15. obs. c. 12. vide sup. cap. 16.

Contrarium negotium est, quod quasi ex opposito 17 directum respicit, & ex intervallo principale directum sequitur, illos attingens, quorum per accidens, non ex conventionem ipsâ, sed alio suo facto, ob factas impensas & damnum, seu jacturam, ex principali negotio illatam, vel occasione negotii principalis interest, l. 1. in princ. §. 1. Et seqq. l. 3. l. 6. de cons. sus. act. l. 5. si. de pos. §. 2. Instit. de oblig. qua ex quas. cont. l. 6. de his qui nos. infam. l. 2. in fin. de neg. gest. l. 8. de pign. act. l. 2. §. contrarij. mandas. qualis obligatio ex æquo à prætore, ut plurimum inducta dicitur, l. 1. de cons. susel. action. eorum gratiâ, quorum nomine conventio non erat celebrata, per quam indemnitati eorum consulitur, §. sutores. Instit. de obligat. qua ex quas. cont. l. furti 6. §. ult. de his qui nosant. infam. l. 2. l. 3. l. ult. de cons. susel. act. l. 5. de pos. ab illo, qui ex directo negotio, directam, seu principalem habet obligationem, l. 1. l. 3. Et tot. tit. de cond. susel. act. d. l. 5. l. 8. de pign. act.

Alio in loco negotium calculi vocatur, hoc est, in quo fit computatio & ratio eorum, quæ absumuntur, qui ex directo negotio obligantur, d. l. furti 6. §. ult. Et l. 29. Sabinus. de dol. A J Cuius sæpe notatur verbis, contra, ex diverso, ex contrario, tit. de pignor. act. vel contra. tit. commodat. vel contra. Vide Prætorum in lexico sub voce contractum. Briffor. de verb. signif. in voce contraria actio. Berchols in tit. Instit. quib. mod. se cont. oblig. mutua obligatio, l. 6. si pupilli. §. 10. de neg. gest. l. 2. d. l. 5. §. 1. de obligat. utroque citroque obligatio, d. l. 2. Et §. 1. Instit. de obligat. qua ex quas. cont. alias etiam directa actio dicitur, quæ utili opponitur, vel principali, Donell. lib. 21. com. c. 2. Et lib. 13. c. 14. per l. 18. §. ult. commodat.

Contrarii igitur negotii obligatio duo continet, quæ 18 creditor præstanda incumbant, damnum scilicet, occasione negotii principalis debitori illatum, vel impensas ab eodem factas nomine negotii principalis.

Damnum illud provenit à persona creditoris, aut à 19 re ejusdem. A persona creditoris, qui non præstat in re tradita, vel negotio susceptorum principali, quod debuit, l. 17. §. sicut. commodat. l. 1. in fin. l. 9. l. 16. §. 1. l. 32. l. 36. de pign. act. A re accepta, quæ vitium habet, & secundum legem conventionis non invenitur, d. l. 17. §. sicut. l. 31. si servus. de pign. act.

Impensæ utiles & necessariæ à debitore in negotio 20 principale, vel ejus nomine factæ, eidem à creditore restituntur, l. 8. de pign. act. l. 18. §. non possunt. commodat. vide sup. de impens. c. 37.

- 21 Propter negotiorum dilectionem, conventio dicitur celebrari creditoris dantis & accipientis debitoris gratiâ, l. 5. si ut. §. 1. 2. & seqq. *commod. & accipiens dolum & levem culpam præstare tenetur, d. l. 5. §. 2. s. l. 18. commod. l. 23. de reg. jur. §. 2. Inst. quib. mod. re contr. obligat. l. 13. s. de verb. signif. l. 23. de reg. jur. casus verò fortuitus ad rei dominum pertinet, l. 1. §. 9. Cod. de pign. act. d. l. 5. §. 7. 2. Petr. Gregor. lib. 21. synagm. c. 11.*
- 22 Negotium *μίσθωσις* est, quod ex altera solùm parte contrahentium præstationem habet, l. 1. ubi Cujac. de verb. obligat. & lib. 4. obs. c. 32. cujus generis conventiones, improprie contractus vocantur, l. 7. §. 2. de pact. l. 5. de præscript. verb. Cujac. in d. l. 7. Gæd. in l. Labo 19. de verb. signif. Donell. in l. 1. de verb. obligat.
- 23 In hoc negotio, quando conventio celebratur tantùm creditoris dantis gratiâ, hoc est, ubi tantùm creditoris utilitas versatur, tum debitor accipiens dolum & latam culpam tantùm præstat, l. 5. si ut. §. 2. & seq. l. 10. §. 1. l. 18. commod. §. 1. 2. 3. 4. Inst. de mand. l. 1. C. deposit. l. quod Nervus. d. l. 23. de regulis jur. quia officium tantùm, quod creditoris causâ suscepit, debitor est, quod damnosum ei esse non debet, nisi culpa præstationem in se suscepisset, vel non rogatus, proprio moru officium in se suscepisset, vel a magistratu diligentia in officio tali injuncta esset, l. 1. §. si convenit. depof. d. l. 23. contractus. de reg. jur. l. quicquid. C. arb. int. l.
- 24 Quòd si verò conventio celebratur tantùm propter utilitatem & commodum accipientis debitoris, aut sanè utriusque creditoris & debitoris accipientis causâ, utroque hoc casu accipiens dolum & levem culpam præstare tenetur, d. l. 5. si ut. §. 2. s. l. 18. commod. d. l. 23. contractus duabus conventionibus exceptis, in quibus solùm dolum, non culpa, præstatur, d. l. 23. Donell. lib. 16. com. c. 7.
- 25 Rursus ex his conventionibus, in quibus debitor culpam levem præstat, sunt quædam, in quibus culpa levis in faciendo præstatur, hoc est, quando faciendo quid, nocuit: quædam verò quæ recipiunt culpam utrainq; in faciendo & omitiendo commissam, Donell. d. loc. atque hoc est, quod JCu dicunt, quòd in his non solùm culpa, sed etiam diligentia, seu custodia præstari debeat, d. l. 23. de reg. jur. l. si cum. §. ult. de pign. act. l. 1. 2. 3. de pericul. & commod.

Porrò utrumque hoc negotium, est bonæ fidei, vel stricti juris, §. 24. *actionum. Inst. de action. sit. Inst. de obligat. qua ex consens. l. eum qui 22. de donat. l. 21. si mulier. §. 4. de eo quod met. causa. l. 13. in bona. C. de pact. l. 27. §. pactus. D. d. l. 1. §. 2. mora. §. in bona. de usur. l. 2. l. 5. de obligat.*

- 26 Bonæ fidei negotium, seu conventio est, quæ ex æquo & bono, jure obligationis & officio judicis, quod est pro doli exceptione & restitutione in integrum, pendet, Faber decad. 8. error. 1. & decad. 9. error. 3. per l. 1. §. 1. de act. empt. l. 4. l. 5. 4. locat.

Hinc largam & uberrimam fidem contrahentium ex genuina naturâ suâ requirit, hoc est, sua naturâ am-

pliores & uberiores præstationes recipit, ita ut, hic non angusti juris civilis scrupuli & apices, sed ea quæ verosimiliter placita actaque sunt inter contrahentes, §. fin. Inst. de obligat. qua ex consens. §. 24. *actionum. & seq. Inst. de act. l. 11. §. 1. l. 1. §. 1. de act. empt. l. 5. de in lit. jurand. adde Tit. cap. 2. 10. quæque moris & consuetudinis sunt, ex æquo & bono, ponderentur, l. 31. §. 20. l. 19. §. 4. l. 18. de ad. edict. l. 6. de usur. d. §. fin. Inst. de obligat. qua ex consens. licet non sint dicta, vel cogitata a contrahentibus, l. 17. fundi. §. 6. l. 38. §. 2. de act. empt. l. 7. de negot. gest. adeò, ut in hac conventionione tantùm judicis officium possit, quantum in stricti juris conventionione, restituito in integrum, vel exceptio doli, l. 3. Cod. ex quibus causis major. l. 6. §. ult. de jure dot. Faber decad. 8. error. 1. & decad. 9. error. 1. & seqq. Unde hic etiam cavet de futuro damno, quod metuitur, utrinque præstanda est, l. 41. in omnibus. de jure. l. 41. de damn. inf. l. 1. s. de evict. l. 1. de ad. edict. Gomefium variar. resolut. lib. 2. cap. 11. num. 37. Cujacius lib. 3. observ. 17. & lib. 17. cap. 37. Mantica de tacit. & ambig. convers. lib. 1. tit. 9. Gæd. de re contr. & committ. stipulac. cap. 8. conclus. num. 19 & seqq. & doli act. onem & exceptionem suâ naturâ in se continet, l. sed et si 21. in fin. solut. mar. v. l. 3. de rescind. vend. l. 71. §. 1. de furt. Anon. Faber decad. 9. error. 1. & 3. Ideo libera & indemnita de re æquo & bono statuendi potestas judici in hac permittitur, Menoch. lib. 1. arb. quest. 3. num. 16. 17. Weserb. in Isagoge Inst. & in §. 24. Inst. de action. Cujac. lib. 3. observ. c. 17. per d. §. 24. & seqq.*

Causa efficiens harum bonæ fidei conventionum 27 est obligatio *μισθωσις*, ut existimat Donellus & Hotomannus, vel usus & insignis utilitas quarundam conventionum, ut vult Duarenus in l. 5. num. 14. de in lit. jurand. vel sola lex, ut asserit Cujacius per §. 24. *actionum. Inst. de act. l. unic. C. de rei ux. act. plures verò harum species esse, quàm in d. §. 24. enumerantur, patet ex l. 23. contractus. de reg. jur. l. 1. l. 2. Cod. de jur. empbyt. l. unic. C. de rei ux. act.*

Stricti juris conventio est, in qua nihil amplius cognitioni & potestati judicis subicitur, quàm id quod apertè in conventionem est deductum, ita ut solùm, quod expressum est, præstetur, non verò, quod dictum non est, l. 99. de verb. obligat. hoc est, quæ omnino pendet ex jure obligationis & formula conventionis, quam ex eo metimur, quod verbis disertè in conventionione comprehensum, vel ex traditione & factò, quatenus factum, intervenit, Anon. Fab. lib. 15. conject. c. 1. Mantica d. 11. 9.

In hac itaque judex nihil addit, vel detrahit, l. 3. §. 1. de usur. l. 3. §. ult. commod. l. 99. quidquid. l. 126. §. Chrysofonomus. ubi Cujac. de verb. obligat. & in l. 28. d. 1. & lib. 8. observ. c. 10. Duaren. in tit. de in lit. jurand. Menoch. d. lib. 1. quest. 3. num. 20. 21. Baro in §. præerea. Inst. de act. Ideo exceptio in hac contestanda & apponenda est, l. præscriptionem. l. siquidem. C. de except. l. si unus. §. pactus. de pact. Anon. Fab. error. 1. decad. 9. & 7. error.

dec. 1.

dec. 1. & decad. 8. erro. 1. Redigitur verò hæc conventio, ob modum restituendi in integrum, ad arbitrium boni viri, l. 27. *si libertus. §. ult. l. 25. de oper. libert. & bonæ fidei conventioni adjecta, ejus naturam induit, §. 29. fuerat. Instit. de act. l. 1. §. 2. C. de rei ux. act. l. 4. de usur. Petr. Frider. lib. 3. de consim. caus. c. 21. n. 41. per l. 41. de damn. infect.*

29 Utrisque hisce bonæ fidei & stricti juris conventionibus adfines sunt arbitrariæ, l. 3. §. 1. *de usur. l. 5. ubi Duaren. de in lit. jurand. Donell. in §. præterea. Instit. de act. l. penult. de tris. act.* Ejusmodi sunt, quæ non quidem ex natura conventionis, sed ex arbitrio judicis præcedenti, cui non est satisfactum, obligationem informant, d. §. præterea 27. l. 14. §. 1. *quod met. caus. l. 3. §. 1. §. 5. & seqq. ad exhibend. l. 18. de dolo. Cujac. Duaren. Menoch. d. locis.* ita ut ab initio hæc neque bonæ fidei, neque stricti juris sint, sed ex accidenti ex post facto arbitrariæ fiant, *Wesemb. in Isagog. Inst. lib. 4. Corasius lib. 4. miscell. c. 12. Duaren. in d. l. 5. Zafius, Baro, Borch. in d. §. 27. præterea. Faber lib. 15. conject. cap. 1. & seqq.* Ideoque judicis arbitrium tantum hic præstat, quantum bona fides in conventionibus bonæ fidei, & quantum expressa verborum conceptio in stricti juris conventionibus, & obligationem parit, l. 7. *quia. de negot. gest. Anon. Faber d. loc. & decad. 18. erro. 5. de error. pragmat.*

30 Arbitrium hoc, ex æquo & bono, quid, quantum, & quomodo sit restituendum, determinat Menochius *quest. 3. num. 3. g. lib. 1. & quest. 6. lib. 1. arbit. jud.* atque causæ illius sunt tres: Prima, dolus & contumacia non restituens, in illis conventionibus, in quibus lege, vel edicto indulgetur debitori spacium ad restituendum, quo condemnationem, vel pœnam effugiat, l. 14. §. 1. *l. si cum. §. 2. & seqq. quod met. causa. d. §. præterea 27.* Altera est, cum aliquid certo loco à debitore promissum est, neque eo loco solutio, sicuti fieri oportuit, secuta est, d. §. præterea 27. *tit. de eo quod cert. loc. l. 1. d. Wesemb. in Isagog. d. loco. Donell. in d. §. 27. Duarenus, Menoch. & Cujac. d. locis.* Tertia causa est, exceptio, vel potius replicatio doli mali, quæ stricti juris conventionibus opposita, eas facit esse bonæ fidei, l. 3. C. *de except. Cujac. lib. 3. obs. c. 17. & lib. 8. c. 16. Brisson. lib. 2. de solus. tit. de compensat. dissentit Faber lib. 14. conject. c. 18. c. 19. & decad. 9. erro. 2.*

31 Hodie omnes arbitrarias has conventiones sublatas esse, existimat Antonius Faber, quod arbitrium illud, quod olim post contumaciam detrectantis præstare id, ad quod tenebatur, interponebatur, cesset, atque militari manu res ab illo auferatur, postquam executionem nullus locus condemnationi relinquitur, *Faber lib. 18. erro. 5. & lib. 14. conject. c. 18. & seqq. per l. qui restituere 63. de rei vind. An beneficium l. 2. C. de rescind. vend. locum habeat in utrisque conventionibus, vide apud Pinell. in l. 2. C. de rescind. vend. Gail. lib. 2. obs. 70. Mynsing. cent. 4. obs. 73. Gabriel. lib. 3. conclus. 1. tit. de empt. & vend. Cujac. lib. 16. obs. c. 18. & lib. 1. c. 18.*

Hujus loci est §. 14. actionum, §. 27. præterea. Instit. de action. tit. de obligat. & action. tit. de eo quod certo loco.

Cap. 66. De negotio accessorio, seu relato conventionis utriusque contrahentis.

- 1 Accessorium negotium & conventionis, quid, & ejus species.
- 2 Accessorium utriusque contrahentis est pactum.
- 3 Ejus effectus & operatio.
- 4 Pactum detrahens, mutat conventionem.
- 5 Pactum confirmatorium.
- 6 Pactum in continenti conventioni adjectum.
- 7 Ex intervallo adjectum.
- 8 In continenti bona fidei conventus. adjectum eidem inserti.
- 9 Ex intervallo adjectum secus.
- 10 Pactum confirmatorium, de quibus, & ejus species.
- 11 Pactum de dolo abfupto quid.
- 12 Pactum de impedimento tollendo.
- 13 Pactum juratorium quid.
- 14 Juramenti ceremonia.
- 15 Loco juramenti fides data.
- 16 Pænes juramenti.
- 17 Imprecatio suiipsius.
- 18 Juramenti vis.
- 19 Juramenti tres comites.
- 20 Juramentum illicitum, quot modis dicatur.
- 21 Juramentum est personale, quod dicatur.
- 22 Pactum arrhale quid.
- 23 Data arrha cuius.
- 24 Constitutum possessorium quid.
- 25 Pactum addens conventioni principali, & ejus species.
- 26 Res & pœna, an simul debeantur.
- 27 Pactum, de conventionis in scripturam redigenda.
- 28 Pactum possessionis occupanda.
- 29 Pactum obstagii quid.
- 30 Pactum operarum quid.
- 31 Pactum incarcerationis quid.
- 32 Effectus illius.
- 33 Pactum arresti.
- 34 Pactum estimatorium.
- 35 Pactum de periculo, casu, insertis rei.
- 36 Pactum de futura controversia suscipienda.
- 37 Pactum de usuris.
- 38 Usura legitima qua.
- 39 Usura centesima.
- 40 Tempore Justiniani usurarum quantitas qua.
- 41 Hanc excedere licet nunquam.
- 42 Quando usura in sortem computantur.
- 43 Usura frumentaria.
- 44 Quæ usura licita, vel illicita.
- 45 Pactum arbitrii.

- 46 Arbitrium boni viri.
 47 An contrahentis arbitrium eligi possit.
 48 Legis arbitrium.
 49 Pacta novissima derogant prioribus.

- I** Antum de negotio conventionis principali: sequitur de accessione, quod se ad principale cui intervi- rit, refert. Ideoque relatum vocari potest, quod adesse, vel abesse potest, salvo negotio principali, l. 68. §. 1. de verb. obligat. l. 27. de pact. l. 3. C. de ad. edict. atque sunt tacita, vel exp- ressa, l. 8. §. qui stipulatur. de solut. d. l. 134. §. 2. sit. in quib. caus. pign. vel hyp. tacit. contrah. l. 2. l. 4. de pact. l. 15. locati. de quorum interpretatione vide l. 172. de reg. jur. l. 39. l. 30. de pact. l. 38. l. 83. de verb. obligat.
- 2** Ab utroque contrahentium additum, seu accessio- rium negotium, est pactum, quo ex consensu utriusque negotio principali conventionis aliquid additur, vel detrahitur, l. 1. §. si convenit. de pign. l. 23. l. 3. 4. de reg. jur. l. 6. §. 2. l. 33. de contrah. empt. l. 3. de reb. cred. aut, quo natu- ra negotii principalis augetur, vel minuitur, hoc est, ut Jcti loquuntur, formatur, reformatur, transformatur, vel confirmatur, contractus principalis, d. l. 23. de reg. jur. l. 7. §. quinimo. l. 43. l. 27. §. 2. de pact. l. 68. §. 1. de cont. empt. l. 4. §. item queritur. de dol. mal. & met. ex- cept. l. 13. §. 7. & seqq. de act. empt. l. 20. de evict. arg. l. 8. de reg. jur. Vocatur ut Jctis expelex conventionis, modus, forma, pars conventionis, pactum attributum, re- latum, vulgare, detrahens, adjiciens, vide Hotom. quest. illustr. 36 & 37. l. 7. §. 4. 5. 6. l. 43. de pact. l. 7. l. 20. de pact. doct. l. 24. l. 25. l. 29. locat. l. 52. de verb. obligat. l. 126. §. 2. eod. l. 72. de contr. empt. l. 30. de pact. doct. quod assumit & imitatur naturam conventionis principalis, Per. Fri- der. lib. 3. de contin. caus. c. 21. num. 22. 23. Tirag. de jure constit. poss. l. 7. num. 35. & seqq. per l. 1. §. 2. C. de rei ux. act. l. 4. de usur.
- 3** Accessorio pacto adjecto, natura negotii principa- lis augetur, quando pacto conventum est, ut praestetur ab alterutro contrahentium, quod ex natura negotii, seu conventionis principalis praestandum non erat, l. 23. contractus. ibi, plus, vel minus. de reg. jur. l. 24. l. 26. de pos. quod pactum adjiciens, addens, vel augens vo- catur, Hotom. d. quest. illustr. 36. & 37. d. l. 23. de reg. jur. d. l. 7. §. 5. de pact.
- 4** Pacto adjecto minuitur natura negotii, seu conven- tionis principalis, quando non praestatur quod aliis praestandum & faciendum erat, d. l. 23. contractus, quod vocatur pactum detrahens, minuens, mutans, d. l. 23. Hotom. d. loc. Revard. lib. 2. varior. c. 2. & lib. 4. c. 4. Cujac. lib. 14. obs. c. 28. & lib. 2. c. 15.
- 5** Nonnunquam etiam pactum attributum est con- firmatorium, quando contrahentes idem, quod jure

communi constitutum est, paciscuntur, l. 81. l. 94. de reg. jur. l. 13. §. 8. 9. de act. empt.

Pacta ejusmodi adjecta conventioni principali, pos- sunt antecedere, vel subsequi, l. 134. §. 2. de verb. obligat. l. 27. de pact. l. 3. C. de ad. edict. atque sunt tacita, vel ex- pressa, l. 8. §. qui stipulatur. de solut. d. l. 134. §. 2. sit. in quib. caus. pign. vel hyp. tacit. contrah. l. 2. l. 4. de pact. l. 15. locati. de quorum interpretatione vide l. 172. de reg. jur. l. 39. l. 30. de pact. l. 38. l. 83. de verb. obligat.

Pacta hae relata conventioni sunt adjecta in conti- nenti, vel ex intervallo, l. 7. §. 5. de pact.

In continenti, quando in ipso negotio principali, in 6 ingressu, vel exordio conventionis, vel cum nondum perfectum est negotium, nec ad alia negotia contra- hentes diverterunt, adicitur, d. l. 7. §. 5. l. 27. l. 5. C. d. t. dissentit Hotom. quest. 36. & 37. Atque hoc casu ex principali negotio & pacto adjecto, una efficitur con- ventio, l. 40. de reb. cred. l. 7. §. 4. 12. de pact. l. 126. §. 1. de verb. obligat. Cujac. lib. 2. obs. c. 15. & in d. §. 4. Borch. cap. ult. num. 40. & seqq. de pact. atque pars conventio- nis principalis efficitur, l. fundi 79. de cens. empt. l. 6. §. 6. de act. empt. & vend. Josu. c. 2. 17. 18. & seqq. l. 3. de vis. d. vend. eique insertum dicitur, l. 7. §. 4. & 5. de pact. l. 13. C. d. t. ult. de serv. export.

Ex intervallo adjectum contra, quod conventio- nem, seu negotium principale subsequitur, spacio ali- 7 quo temporis interposito, d. l. 7. §. 5.

Pactum adjectum in continenti bonae fidei, d. l. 7. 8 §. 5. ubi Cujac. & l. 13. ubi Donell. C. de pact. non stricti juris conventioni, Cujac. d. loc. per l. 4. §. 3. de pact. l. 27. C. d. t. l. 3. C. de usur. Cujac. lib. 20. obs. c. 15. & lib. 10. obs. c. 24. dissentit Hotom. lib. 1. respons. c. 31. eidem ita in- est, ut efficacem & validam obligationem producat, l. 2. C. de pact. inter empt. & vend. d. l. 7. §. 5. Borch. de pact. c. ult. num. 55. Connan. lib. 5. com. c. 2. nu. 7. Dis- sentiunt Duar. Barr. Jason. in d. l. 7. §. 5. Fachin. lib. 2. illustr. contror. c. 98.

Pactum adjectum ex intervallo, re integrâ, circa 9 substantiam conventionum, obligationem firmam non producit, d. l. 7. §. aded. ubi Cujac. l. 72. de contrah. empt. secus adjectum circa adminicula, d. l. 7. §. 5. ubi Cujac. At verò Hotom. & alii aliter distinguunt.

Potriò pactum adjectum accessorium, est confir- mans, augens, vel minuens & detrahens principali conventioni.

Confirmans, est pactum adjectum de dolo abfutu- 10 ro, pactum de non turbando, pactum juratorium, pactum arrhale, pactum possessionum, de quibus ordine dicemus.

Pactum de dolo abfuturo est, quo contrahenti al- 11 terutri cavetur, dolum malum abesse & abfuturum, l. 38. §. ult. l. 22. l. 119. l. 121. & l. 53. ubi Donell. de verb. obl. l. 8. l. 69. ubi Goed. de verb. sign. quod veteres omnibus conventionibus principalibus adjicere solebant, l. 69. de verb. sign. l. 135. §. ult. l. 119. de verb. oblig. & clausulam doli vocabant, l. 31. ita demum. de recept. arb. l. 4. §. 15. 16. de dol. mal. incept. formulam & cautionem, l. 19. jud. solv.

folvi. l. 119. l. 121. de verb. obligat. arbitrium boni viri, l. 73. *de verb. sign.* & plerumque per voculam *reus* concipiebant, l. 40. *de reb. cred. Brisson. lib. 1. foliis. c. 9. per l. 71. l. 73. de verb. signif. l. 122. de verb. obligat.* & consistebat in hoc, ne periculum, vel damnum alter sentiret, l. 71. *alind. §. 1. ubi Gaud. de verb. sign.* in casibus, qui in presentia occurrere non possunt, l. 53. l. 119. *de verb. obligat.* l. 7. §. 3. *de dolo. Hosteman. lib. 3. obs. c. 30. l. 69. de verb. sign.*

12 Pactum de impedimento quovis removendo est, quo securitas & defensio contra molestationem, vel turbationem futuram promittitur, l. habere 57. *de evict.* l. 75. §. 7. l. 93. l. 40. §. 2. *de verb. oblig.* ut si rem datam per ablatam & abductam possessionem ejusdem habere possideréve non liceat, d. l. 57. & l. 38. *de verb. oblig.* tradens ejusdem estimationem, vel interesse præstet ejus rei nomine, l. 70. *evicta. l. 8. de evict.* Veteres cautionem vocabant & exprimebant verbis per te non fieri, neque per heredem, aliumve, l. 49. §. 2. l. 50. l. 83. l. 75. §. 7. l. 93. *de verb. obligat.* quæ est evictio, in omnibus conventionibus recepta, l. unie. §. 1. *C. de rei ux. act. l. 52. de evict. l. 1. C. de jur. dot. l. 111. l. 102. l. 131. l. 133. l. 4. §. 4. de verb. oblig.* Vide *infra cap. 71.*

13 Pactum juratorum, est nominis divini invocatio, *Deuter. c. 10. 2. c. 45. 23. c. 6. 13. Galat. c. 2. 20.* utriusque contrahentis voluntate suscepta, ad confirmandam jurantis fidem, 2. *Corinth. c. 1. 23. Rom. c. 9. 1.* & scienter fallentis perfidiam puniendam, de rebus magni momenti, non temerariis interpositum, l. 40. l. 28. §. 1. *de jurejur. Matth. c. 5. c. 23. Jacob. c. 5.* vel brevius, est religiosa affirmatio tacita, vel expressa, Deo teste & vindice invocato, vide *Covarruv. in c. quamvis part. 1. §. 1. num. 4. de pact. in 6. Cujac. in parat. C. de reb. cred. ad principalem conventionem confirmandam adhibita, l. si quis 41. C. de transact. l. 2. ubi Jafon. C. si advers. vendit. Hebr. c. 6. 16. 1. Reg. c. 1. 29. 30. 40. Num. c. 30. 3. Deut. c. 19. 8. Geil. lib. 2. obs. 41. & seq.*

14 Præstatur hoc juramentum verbis nudis, vel ceremoniis adhibitis, tæctis scilicet sacrosanctis evangelii, manûve sublata, l. 1. 4. *rem. §. 1. C. de judic. l. 2. in fin. C. de jurejur. props. calum. Apocalyp. c. 10. 5. 6. Novell. 51. ubi Cujac. aut dextrâ sub focmore posita, Genes. c. 2. 4. 9. cap. 47. 29. c. 1. 4. 22. Exod. cap. 6. 7. vel prioribus dextræ digitis elatis, Apocal. c. 10. 5. 6. ubi Beza. quod juramentum corporale vocant, l. 1. C. si advers. vend. l. 3. C. si num. se major. dix. vide *Farin. de falsis. quaest. 160. num. 37. 6. & seqq.* ubi varias jurandi illicitas formulas refert. An etiam tacite aliter, quam verbis præstari possit, disputat Alciat. lib. 8. *parerg. c. 2.* Planè loco juramenti habetur fides data ab illustri, aut nobili persona, *Mynsing. cens. 1. obs. 17. Geil. lib. 2. obs. 59. Pistor. consil. 19. num. 42. & seqq. Covarr. in d. c. quamvis. last. Farinac. d. 112. de falsitate. num. 395. & seqq. Clar. in §. perjurium. num. 4. Coler. de process. part. 1. c. 60. num. 2. 46. Wofenb. consil. 10. quod tamen jure civili confirmari non potest, per *1000. in §. 2. ubi Wofenb. Inst. de verb. obl. Modest. Pistor. d. conf. 19. num. 33. & seqq. Covarr. d. loc. Farin. d. loc. num. 39. 6.***

15

Non dubium, quin hoc modo se obligans, omni meliori modo se voluisse obligare & omnibus exceptionibus renunciassè præsumatur, *Petr. Fridor. lib. 2. de mandas. c. 71. n. 5.*

Partes juramenti sunt duæ: Dei contestatio, & imprecatio sibi facta ad vindictam perjurii, *Genes. c. 2. 4. 37. 38. 41. 42. c. 26. 29. c. 31. 52. 53. 1. Reg. c. 8. 31. 1. Sam. c. 14. 45. c. 20. 12. 13. c. 25. 22. Exod. c. 32. 31. 32. Num. c. 11. 13. 14. 15. Rom. c. 9. 3.*

Contestatio est, qua jurans Deum suæ asseverationis testem citat & invocat, *Deut. c. 6. 13. c. 10. 29. Gal. c. 1. 20. Esa. c. 65. 16. Jerem. c. 5. 7. c. 12. 16. Rom. c. 1. 9. c. 11. 31. 2. Cor. c. 13.*

Imprecatio est, qua jurans seipsum devotet & pœnæ perjurii, si scienter fallat, obstringit, *Nebem. c. 10. 30.*

Juramentum præstitum, vim specialis expressionis habet, (*Gabriel. lib. 2. conclus. 4. tit. de jurejur. distinguis*) nec venit in generali dispositione, *Gabriel. d. loco. conclus. 5.* & præcisè ad faciendum præstandumve obligat, & conventionem facit irrevocabilem, *Gabr. d. loco. conclus. 8. & 7.* quæ aliàs sua naturâ erat revocabilis, *Gabr. d. loco. conclus. 9. Jofu. c. 9. per 100.* Ideoque juramentum omni, quo potest, modo servandum est, *Jafon. in auth. sacramenta & l. 1. l. 2. C. si advers. vendit. Pfall. 15. Jofu. c. 9. 4. & seqq. 2. Sam. c. 21. 2. 7. Exach. c. 17. Judic. c. 21. 1. 6. 7. & seqq. 2. Sam. c. 21. 2.* etiam illicitè præstitum, quando retractatio ejusdem scandalum vel novum peccatum pareret, *Judic. d. c. 21. 7. 18. 13. 14. Jofu. c. 9. 4. & seqq. arg. 1. Cor. c. 7. 15. 2. Sam. c. 21. collas. cum Exod. c. 34. 15. 16. c. 2. 19. & seqq. secus verò contra, 2. Samuel. c. 25. 22. & seqq. c. 14. 25. 45. 46. & seqq. l. non est 5. C. de legib. vide *Myns. cens. 2. obs. 57. & cens. 3. obs. 99. Geil. lib. 2. obs. 41. num. 12. Covarruv. in c. 2. de pact. in 6. qui dissentit. Super conventionem ipso jure nullâ præstitum, non valet. Donell. in auth. sacramenta. C. si advers. vend. per d. l. s. non est. vide 1. Sam. c. 28. 10. nec interpositum super negotio, quod contrarium est actui præcedenti jurato, *Gabriel. lib. 2. tit. de jurejur.***

Unde illud juramentum tres comites habere debet, 19 veritatem, ne errore dolbve ductus, juret, sed ex certa scientia, l. in toto. *de reg. jur. Jerem. c. 4. 2. 3. c. 5. 2. Esa. c. 48. 1. 2.* Deinde justitiam, ne de illicitis juret, *Jerem. d. c. 4. 2. 3. Donell. in l. ult. C. de pact. per l. s. C. de legib. & deniq; judicium, ne temere fiat, vel per modum illicitum, Pfall. 24. 4. Siracid. c. 23. 9. 10. 11. 14. c. 27. 15. Auth. sacramenta. C. si advers. vendit. vid. *Petr. Martyr. lib. 2. Sam. cap. 19. 21.* quamvis apud Romanos, per caput, vel salutem principis, aliàsve creaturas fiebat, l. 13. §. ult. l. s. in fin. l. 4. l. 5. l. 33. *de jurejur. l. 2. C. de reb. cred. vide Cujac. lib. 1. obs. 21.* hodie per solum Deum, nullas creaturas fieri debet, *Matth. c. 23. 16. 17. 18. & seqq. Deut. c. 4. 30. 31. Exod. c. 23. 13. Jerem. c. 5. 7. De Judæorum juramento vide *Cammerg. ord. tit. 86. par. 1. Coler. de process. execut. part. 1. c. 10. num. 249. & seqq. Farinac. quaest. 160. num. 224. & seqq. tit. de fals.***

Juramentum turpe, illicitum, & temerarium, non 20 est servandum, quod tale dicitur, ratione personæ ejus,

cui juratur: ratione rei super qua præstatur: ratione ejus, per quod juratur: ratione rei, in qua juratur: ratione causæ, super qua juratur: ratione modi, quo juratur: ratione temporis, quo juratur: ratione personæ jurantis, vide *Farrac. de falsitat. & simul. quest. 160. num. 325. & seqq.* *Jason in §. item si quis. Inst. de action. qui exempla ponunt.* Quod si tamen turpitudine respiciat personam recipientis juramentum: vel servari potest sine interitu salutis æternæ, servandum est, *Farrac. d. loc. num. 366. & seqq.*

21 Juramentum ex persona jurantis, est personale, nec ad heredes transit, ut nec facultas jurandi, *Gabriel. conclus. 6. num. 5. 6. 9. d. loc. sis. de jurejur. lib. 2. 1. Reg. c. 2. 2. 9. 44. 46. at efficacia obligationis juramento inducta, ad heredes transit, Gabr. d. loc. num. 1. 2. 3. 2. Sam. c. 21. 1. 2. & adsumit naturam actus, seu negotii, super quo interponitur, Gabr. d. lib. 2. conclus. 10. per Lule. C. de non num. pecu. laud. Tiraguell. de jur. consuet. possess. limit. 7. num. 35. & seqq.*

22 Pactum arrhale est, quo quid in securitatem & argumentum initæ conventionis datur, §. 1. 2. *Instit. de contrab. emp. l. 3. l. fin. C. de sponsal. Genes. c. 38. 7. c. 2. 4. 53. 30. ante omnibus modis perfectam & consummatam conventionem, l. 17. in fin. C. de fid. instrum. d. §. 2. 2. d. l. 3. & l. fin. ad jus in re data adquirendum, sive conventio procedat & effectum sortiatur, sive non. Vocatur contractus arrhalis, d. l. 17. l. 3. C. de act. emp. & vend. Cujac. lib. 11. obs. 17. & lib. 4. c. 26. & pignus conventionis contractæ, l. unie. C. si res. provin.*

23 Datam arrham accipiens retinet, quando culpâ suâ conventionem implere & perficere dans non potest, l. 2. l. 3. C. quando licet ab emptione disced. *Boechols in §. 1. Instit. de emp. & vend. accipiens autem, suâ culpâ non implens, in duplum arrham danti restituit, & implenti insuper interesse præstat, l. 5. C. de spons. d. §. 1. Res pro arra datæ sunt numi, annulus, alizve mobiles res quælibet, d. l. 5. l. 35. de contrab. emp. l. 17. C. de fid. instrum. Genes. c. 38. 7. c. 2. 4. 53. 30. etiam re principali quandoque pretiosiores, d. l. 2. & d. l. 17.*

24 Pactum, seu constitutum possessorium est, quo nomine & jure alterius præsentis & approbantis possidere volumus, vel ab alio & pro alio ex causa, seu utulo justo, vero, qui possessionis translationem importat & indicat, quando tempore constituti, constituens possidet. *Vide Tirag. de jure c. usui possessorii per 101. Ancon. Fab. decad. 4. error. 2. & seqq. & decad. 5. & diximus sup. c. 19. de possessione. num. 15.*

25 Pactum adjectum, addens principali conventioni, est: 1. pœnale pactum. 2. scripturæ. 3. propria autoritate occupandæ possessionis. 4. pactum obstagii. 5. operarum. 6. incarcerationis. 7. arresti. 8. pactum æstimatorium. 9. pactum de periculo & casu rei. 10. pactum de usuri. 11. pactum arbitrii, *Coler. part. 1. c. 4. & seqq. de process. executus. 12. de non alienando.*

Pactum pœnale est, quo pœnâ adjectâ, contrahentes se adstringunt, si contra principalem conventionem quid committatur, l. cum quid 71. l. 137. §. 7. d. 68. de

verb. obligat. §. ult. *Instit. d. 1. Memoch. lib. 3. par. 2. 44. Vocatur pœna conventionalis, l. 2. §. ult. l. 3. l. 4. l. 68. l. 69. l. 71. l. 137. §. pen. de verb. obligat. l. 4. de usur. vide Hottoman. quest. illustr. 10. ratione pœnæ legalis impostæ, §. 23. in duplum. & seqq. *Instit. de act. sis. C. de mod. unie. l. 19. de verb. obligat. l. 1. §. 1. deposit. & conventionis prioris augendæ & confirmandæ, non novandæ causa interposita dicitur, §. ult. *Instit. de legat. Donell. in l. 115. in stipulatus. num. 31. de verb. obligat. vide l. si pœnam. quando dies legat. ad quam Donell. ibid.***

Hæc pœnali conventionem commissâ, utrumque, mirum id, quod principaliter in obligationem deductum erat, & pœna, non potest peti & exigi, sed alterutrum, quod creditor volet, l. præd. de act. emp. l. si quis. & seq. pro socio. l. 2. §. 2. de pact. dotal. l. 115. ubi Donell. num. 35. 36. de verb. obligat. utrumque simul peti potest, quando ita est conventum, l. pen. de transact. Quod si debitor omnem diligentiam in promissio præstando adhibuit, pœnam evitat, vide *Gabriel. lib. 3. sis. de pact. conclus. 2. Marant. disput. 7. nisi absolute se obligasset ad omnem eventum, Gabr. d. loc.*

Pactum de conventionem principali in scripturam redigenda, facit, ut conventio ante scripturam, non videatur perfecta & consummata, *Boer. decif. 48. num. 11. Hippol. singul. 666. l. 27. contractus. C. de fid. instrum. §. 1. 2. 3. *Instit. de emp. & vend. Gabriel. lib. 3. sis. de pact. conclus. 3.**

Pactum possessionis rei alicujus occupandæ est, quo creditori facultas & potestas datur, propriâ autoritate ingrediendi & adipiscendi possessionem rerum debitoris, ex quavis conventionem, debito liquido existentia, & morâ debitoris interveniente, *Coler. part. 1. c. 5. de process. executus. l. 3. C. de pign. Post. Frider. lib. 2. de mand. c. 71. Geil. lib. 2. de pac. public. c. 2. nu. 26. 28. Memoch. de adipisc. possess. remod. 5. quest. 9. quo sibi satisfacere possit, ex bonis occupatis debitoris, Memoch. d. loc. quest. 13. per l. 2. C. de adquir. possess. Corv. lib. 3. var. resolut. a. 2. num. 7. 8. Coler. de process. c. 5. part. 1. nu. 60. 69. etiam sine justa causa, verbis nudis, resistente debitore, Memoch. d. loc. quest. 12. quamvis consultius quidam existiment, ut judicis auctoritate fiat, l. 13. de serv. urb. præd. Memoch. d. loc. remod. 5. quest. 12. num. 5. dissentis Coler. d. c. 5. num. 60. 61. Sed tamen hoc pactum in quibusdam casibus non valet, Memoch. d. loc. remod. 5. quest. 8. Coler. d. c. 5. num. 97. & seqq. & in singularem successorem exerceri non potest, Gabr. conclus. 8. lib. 5. sis. de adquir. possess.*

Pactum obstagii est de se sistendo & non recedendo ex certo loco, donec conventionis & negotio principali sit satisfactum, *Geil. lib. 2. de pac. public. c. 2. num. 5. 6. & lib. 2. observ. 45. Coler. part. 1. cap. 3. quo tamen creditor non impeditur, quominus ex principali negotio, vel alio quovis accessorio, debitorem habeat obligatum, laud. Coler. d. c. 8. num. 42. & seqq. Ex obstagio recedens, invito creditore, punitur, nisi ob penuriam & famem discedat, Coler. d. loc. num. 89. 90. & seqq.*

Pactum operarum est, quo debitor promittit, ut si 3

noa

- non solvent, quod debet ex principali negotio, loco pecunie & solutionis servitia, instar servi & ministri conducti, & operas exhibeat, artificio suo convenientes, ad utilitatem & commodum creditoris, quibus eisdem satisfiat, *L. 10. l. 17. l. 23. l. 38. §. 1. de oper. libert. Coler. part. 1. c. 9. num. 82. 83. & seqq. Geil. lib. 2. de pac. public. cap. 2. num. 23.* quale tamen pactum communis Dd. sententia improbat, *Coler. d. c. 9. num. 13. 14. & seqq. per l. 10. c. cum auct. seq. C. de all. & obligas. arg. l. 1. §. que observanda s. quorum rer. all. non dat.* quod intelligendum, quando circa impositionem operarum, non servatur *instancia*, & plus justo laboribus gravatur debitor, *Coler. d. c. 9. num. 26. per l. 50. l. 17. de oper. libert.* aliàs etiam in perpetuum, suas operas debitor promittere potest, maxime pauper, *l. qui mercedem. locas. l. hominis opera. de usufruct. legas. l. unie. C. de mend. valid. lib. 21. Coler. d. loc. num. 27. 28. & seqq. Soretz. in lit. O. thesaur. recept. sem.*
- 31 Pactum incarcerationis est, quo debitor negotio principali conventionis non satisfaciens, modo quo promissum eras, ad carceris mancipationem se obligat, *Coler. part. 1. c. 6. de process. execut. Genes. cap. 42. 24. 37. c. 43. 9. c. 44. 9. 17. dissentit Geil. lib. 2. c. 2. num. 21. de pac. publ. Mysing. com. 6. obs. 67. num. 18.*
- 32 Effectus hujus pacti est, non ut ipse creditor, autoritate propria incarceret captivè debitorem, vel judici ad incarcerandum sistat, *Coler. d. loc. n. 10. & seqq.* sed ut magistratus autoritate debitor capiat & incarceretur, & eo usque, donec sit satisfactum, detineatur honesta & decenti custodia, *Coler. d. loc. num. 18. & seqq.* Cessat hæc incarceratio in debitore ægotante, egeno, paupere, in femina, necnon in offerente rem immobilem pro satisfactione in alio territorio, aut fidei jussore idoneo, in bonis cedente, in persona nobili, vel clarissima, digniore, *de quib. Coler. d. loc. num. 23. & seqq.*
- 33 Pactum arresti, vel sequestrationis debitoris, principali negotio conventionis non satisfaciens, est, quo debitor se creditoris, in casu moræ, adstringit, ut liceat eidem in certo deputato loco, se debitorem, ministerio magistratus, arrestare & sistere, eo usque; donec fiat solutio, *Coler. part. 1. c. 7. de process. execut. Gen. c. 42. 24. 37.* Detentio hæc magis civilis & honorifica est, quàm præcedentes, ideoque tanquam minus medium, etiam in pacto incarcerationis, obstagile eligi potest, *Coler. d. loc. num. 8. 9. 10.* Arrestatio ab incompetente iudice facta, tantùm in comitiis Imperii prohibita, non alia, *Recass. de an. 170. §. Wann auch die arresta, &c.* Similis huic est conventio de excommunicatione, vel de immiffione & executione parata, *Geil. lib. 2. de pac. publ. cap. 2. num. 5. 28. Fridar. lib. 2. c. 71. num. 15. de mandas.*
- 34 Æstimatorium pactum est, quo rei alicujus certæ æstimatione utriusque contrahentis factâ, censetur periculum omne & casus in illum, qui æstimationem factam suscepit, translatus, *l. 1. §. fin. de æstim. n. l. 17. de præscript. verb. l. 16. de jur. dos. l. 11. de reb. cred.*
- 35 Pactum de periculo, casu, interitu, vel culpa præstanda, est, quo contrahentium alter expressè, vel tacitè, rei

in conventionem principalem deductæ periculum & casum in se suscipit, *L. 11. de reb. cred. l. 1. §. 35. de pos. l. n. lib. de cond. trit. l. 23. de R. J. l. 1. & seqq. de peric. & com. rei vend.*

Huc quoque pertinet pactum, de futura controversia, nomine obligationis exorta, in se suscipienda, *vide Fridar. lib. 2. de mand. c. 71. num. 13.*

Pactum de usuris est, quo bonæ fidei conventionibus, in continenti adjecto, *L. 13. C. de usur. l. 1. l. 3. C. cod. l. 7. §. 4. 5. de pact. l. 10. l. 16. C. de pact. usuræ legitimæ sunt promissæ, l. 3. l. 4. C. de usur. Borcholt de usuris, c. 3.*

Usuræ legitimæ sunt, quæ lege approbantur, quarum quantitas alia fuit jure veteri, alia jure novo. Jure veteri legitima usurarum quantitas fuit, usura centesima, quam excedere non licebat, *Leos 26 C. de usur. quæ dicebatur gravissima, l. 6. Cod. si res. per. l. 7. §. 8. 9. 10. de admin. sus. Borch. de usur. c. 4. num. 3. Brisson. lib. 3. sect. 6. 1. Fab. docad. 10. error. 10.* Majores centesimis in fructibus, *l. 10. Cod. de usur. d. l. 26. §. 1. & pecunia trajectitia concedebantur, Paul. lib. 2. sent. tit. 29. §. 3. ubi Cujac. & lib. 5. obs. c. 38.*

Usura centesima est, quando annuatim duodecim in centum, sorte principali, solvantur, *Theophil. in §. plus. Inst. de all. Harmenop. lib. 3. tit. 7. Novell. 130. §. 32.* Inde dicta, quod centesima pars sortis esset menstrua usura, vel quod centesimo mense sortem exquaret, *Molin. de usu. num. 30. Vacom. à Vacom. c. 4. n. 6. declarat. Duar. in tit. de usur. Connax. lib. 7. com. c. 7. n. 12.* Hæc centesima usura typum alfis gerit. Unde postea usuræ minores à denominatione alfis, vocabantur: uti deunx, dextrans, dodrans, bessalis, semis, quincunx, triens, quadrans, sextans, vel uncialis usura, *Ant. Augustin. lib. 2. emendas. c. 10. Harmenop. lib. 3. tit. de usur. Hoem. lib. 1. c. 7. de usur. Cough. lib. 3. var. resolut. c. 9. num. 6. Vide supra c. 2. & 4.*

Tempore Justiniani Imp. quantitas usurarum alia fuit, *l. 26. eos. C. de usur. Borch. c. 4. num. 17. de usur.* jure novissimo Imperii usuræ quincunces, hoc est, quinque in centum annuatim præstantur, *Geil. lib. 2. obs. c. 4.* quamvis consuetudo cujusque regionis, in qua conventio celebrata, hæc sit inspicienda, *l. 1. de usur. l. 3. §. 1. de cons. sus. all. l. 7. §. 10. de adm. sus.* Alii putant, moderationem & quantitatem usurarum metiendam esse, primùm ex Dei benedictione apparente in obveniente lucro sanctè & justè comparato, & deinde ex utriusque, tradentis scilicet & utentis, pecunia aliena, tñ necessitate, tum commodo, *Mart. Bucer. in disp. de usur. arg. 2. Cor. c. 8.* Unde quantitas usurarum arbitraria *vide inst. c. 141. de usur. illic.*

Usurarum quantitatem legitimam excedere licet in pecunia trajectitia, *Leos 26. C. de usur. Novell. 170.* in credito rerum fungibilium, præter pecuniam, *d. l. eos. §. 1. l. 17. l. 23. Cod. de usur. Cujac. lib. 3. obs. 35. & in Novell. 39.* quando quis alterius pecuniam, cujus negotia administravit, clam in suos usus convertit; *l. qui sine. §. sed quas. de neg. gest. l. 7. l. 54. de admin. sus. l. 10. §. si procurator. mandas. l. 7. & 10. tit. C. de usur. papill. Borch. de usur. c. 4. num. 23.* in rejudicata, *l. 1. l. 2. 3. Cod. de usur. rei jud. Mysing. com. 6. obs. c. 71. Borch. de usur. c. 6. num. 5.*

42 In casu, quando mutata conditione personarum, aut debiti, fieri fors incipiunt, quæ antea fuerunt usuræ & accessiones, d. l. 7. §. si usuras. Anton. Fab. decad. 20. error. 1. de err. pragm. Vide infra cap. 142. §. lib. 2. cap. 18. num. 20.

Similiter si quis ex causa mandati, vel negotiorum gestorum, pro alio, non solum sortem debitam solverit, sed etiam ejus sortis usuras, ubi non tantum sortis, sed etiam usurarum usuræ debentur. quia mutata conditione personæ & debiti facit, ut quæ in persona primi creditoris fuerunt usuræ, cæperint locum sortis obtinere in persona ejus, qui pro alio solvit, Faber d. erro. 1. Vide lib. 2. cap. 18. de novatione. Alias usuræ usurarum nullæ permittuntur, l. 59. §. 1. 2. 3. d. administrat. Exoch. c. 18. c. 22. licet antea usuræ in sortem fuissent redactæ, l. 28. ut nullo. C. de usur. l. 26. si non. §. 1. de condit. indab. nec pœnam supra legitimam usurarum quantitatem, in fraudem usurarum adijcere conventionibus licet, l. 4. pœnam. de usur. l. cum allegat. 15. ubi Sicut. C. de usur. nec usuras usurarum pacisci, d. l. 58. qui negotiationem. §. 1. 4. de admin. sus. l. 10. l. 28. C. de usur. Novell. 138. Greci vocant ἀναλογισμῶν, vel ἰουλιβῆμιον. Nec licet statim usuras detrhere à sorte principali, l. si tibi. 17. de pact. C. n. lib. 21. ob. §. 9. neque in sortem usuras redigere, l. ut nullo 28. ubi Hotoman. Cod. de usur. l. 7. §. 12. l. 58. §. 1. 4. de admin. sus. vide Gothoff. in d. l. 28. Neque fructuum usuras exigere concessum est, l. neque 15. de usur. hereditate excepta, l. 20. item. §. 3. l. 51. de patris. hered. neque usuris, sortem principalem duplicantibus, usuræ amplius debentur, l. 27. §. 1. C. de usur. Novell. 121. C. 138. Molina. de usur. num. 47. 107. 108. quod tamen hodie non procedere traditum, Frider. lib. 2. de mandat. c. 73. num. ult.

43 Est quoque usura frumentaria, quæ in frumento, vino, aliisque fructibus, sive aridis, sive liquidis constituitur, quæ similiter redigenda est ad usuræ pecuniariæ rationem, Petr. Frid. lib. 2. de mandat. c. 73. num. 5. Molin. quest. 21. num. 222. C. seqq. de contrah.

44 Usuras verò, quæ dantur ab illo debitore, qui non pauper est, & commodum vel fructum ex sorte sibi credita sensit, omni jure probati constât, divino, Deus. c. 23. 20. ibi, extraneo fueratis, c. 28. 12. 44. Exod. c. 22. 25. ibi, populo meo. ibi, qui est secum. C. ibi, non eris sicut, Levit. cap. 25. 35. 36. ibi, astenationem frater tuus, Matth. cap. 25. 27. Luc. c. 19. 23. Hemming. in Psalm. 15. Calvin. in harmon. Matth. cap. 5. 42. Martin. Bucer. laud. in disput. de usur. C. in enarras. in Matth. c. 5. 42. Pet. Martyr. in thes. Exod. c. 22. Francisc. Jun. Levit. c. 25. 35. in analysi. explic. jure civili probati usuras, testatur tit. de usur. D. C. C. §. Novell. 121. 131. 136. 138. laud. Petrus Heigius part. 2. quest. 1. illust. quest. Molin. tot. lib. de cons. Donell. Hotom. Borcholt. in com. de usur. Ratio est, quòd sicut propter vacationem à labore, vel cessationem, pecunia accipitur, Exod. cap. 21. 19. sic quoque propter vacationem pecuniar, qua in alterius gratiam & commodum non utitur, unde ille locupletior factus, ego verò occasionem augendi patrimonii mei, vel damni evitandi, amisi. Dis-

sentiunt quidam Theologi & Jcti. Covarruv. lib. 3. variar. resol. c. 1. Menoch. cas. 398. Clar. in §. usura. §. fin. Peguera in quest. crim. c. 30. & plures alii allegati à Petro Heigio. De usuris prohibitis dicitur infra cap. 137.

Pactum arbitrii est, quo contrahentes se ad boni viri arbitrium, uti tertii alicujus, referunt in obligatione contrahenda, l. si quis 43. C. l. seq. ubi Duaren. C. Donell. de verb. obligat. l. ult. C. de cons. emp. l. 25. locat. l. 75. pro soc. l. 3. C. de dos. promiss. Hotom. lib. 5. obf. 21. quale arbitrium longè differt à compromisso, ubi compromissarii judicio omnino standum est, l. diem. §. fieri. de receptis arb. Donell. in d. l. 43. si quis. de verb. oblig. cum hoc pactum plenam & absolutam non tribuat voluntatem, l. 11. §. 7. de legas. 3. l. 2. de legas. 2.

Quod si tertius, cujus arbitrium est electum, non arbitretur, conventio contrahitur, l. 43. si quis. ubi Dd. de verb. obligat. l. 75. pro soc. l. 25. locat. quòd si verò arbitratus sit contrahentibus presentibus, vel absentibus, ejus arbitrio, etiam non auditis ipsis, standum erit, modò non sit iniquum, quòd arbitrio boni viri corrigitur, l. 75. si coisa. C. seqq. pro soc. Duar. Donell. C. Zas. in d. l. 43. de verb. obligat. per l. 30. de oper. libers. quòd secus in compromissario arbitro.

Observandum tamen hic, an arbitrium alicujus, tanquam boni viri, vel arbitrium tertii, Titii fortè, qualecunque eligatur. Illic enim, quia boni viri arbitrium certum est, nulla est conditio; hic verò, subest, quæ extetâ, & iniquè illo arbitrate, boni viri arbitrium denegari non potest, Donell. d. l. 43. num. 3. 4. C. seqq. per l. hac venditio. de contrah. emp. l. ult. C. d. s. l. 76. l. 78. pro soc. Illud arbitrium in ultimis voluntatibus, hoc in conventionibus obinet, l. 1. de legas. 1. Donell. d. loc. num. 15.

Creditoris contrahentis arbitrium hic etiam eligi potest, qui sive arbitretur, sive non conventio nihilominus valet, l. 6. pro soc. l. 7. de cons. emp. l. 69. §. 4. de jur. dos. l. 3. C. de dos. promiss. Debitoris arbitrium rectè similiter eligitur, l. 2. §. 1. de eo quod cert. lac. l. 9. Cod. de dos. promiss. Videtur epim per eundem stetit, si conditio non impletur, vel boni viri arbitrium denotatum fuisse, Donell. in l. 43. num. 14. 15. de verb. oblig. nuda & meta voluntas debitoris non rectè eligitur, l. 17. stipulatio non valet. ubi Donell. l. à Titio. §. ult. l. 46. §. ult. de verb. oblig. l. in venditio. C. de contrah. emp.

A lege quandoque arbitrium judici committitur, quando post perfectam conventionem, dubium & incertitudo emergit, Menoch. lib. 2. arbit. cas. 143. C. lib. 2. quest. 11. num. 8. Moz. c. de subst. locat. num. 18. 20.

Pactum de non alienanda re, seu prohibitio alienationis quamvis valet, l. si ita quis. §. ea lege. ubi Bart. de verb. obligat. non tamen impedit translationem domini, quando res alienata postea fuit, Mantica de tacit. C. amb. convent. lib. 13. tit. 45. per L. Sicutus. de manum. test. nisi appositum sit, ut in casu alienationis ad dantem res revertatur, vel jus reale hypothecarium à dante in re sit reservatum, Mantica d. tit. 45. num. 7. C. seqq. Vide supra cap. 35. num. 24.

Huc referas tit. de pact. D. & C. & tit. de usur.

Cap. 67. De negotio accessorio alterutrius contrahentis.

- 1 Hoc primò est dolus, error, culpa, vel mora.
- 2 Dolus incidens in contractum, quid.
- 3 Dolus dans causam contractui, & ejus effectus.
- 4 Error duplex.
- 5 Adus qualis hic.
- 6 Culpa à quo præstatur.
- 7 Mora quid.
- 8 Mora debitoris quid.
- 9 Mora ex re.
- 10 Mora in quibus lege committitur.
- 11 In arbitrio promissoris, quando stat.
- 12 Ex dispositione legis mora quando committitur.
- 13 Quando non committitur mora.
- 14 Ex persona, quando committitur mora.
- 15 Interpellatio qualis requiritur.
- 16 Ex mora, quando usura debeantur.
- 17 Quando periculum præstatur ex eadem.
- 18 Quando rei deterioratio, & à quo tempore præstanda.
- 19 A quo tempore fructus ex eadem debeantur à bona fidei possessore.
- 20 A quo tempore, à malefidei possessore.
- 21 Mora unius coram, coram an obstat.
- 22 Mora principalis nocet fidejussori.
- 23 Moram debitor an purgare possit.
- 24 Voluntas creditoris mora purgatur.
- 25 Debitoris opera, quomodo purgatur mora.
- 26 Debitor, purgata mora, liberatur à periculo & pena.
- 27 Mora creditoris quid.
- 28 Impendium à debitore factum.
- 29 Impensa utiles.
- 30 Beneficium quatenus quis facere potest.
- 31 Conventiones ad coheredes transeuntes.
- 32 Doli obligatio.

Diximus de negotio accessorio, quod ab utriusque contrahentis cōsensu proficitur: sequitur quod ab alterutro provenit, quod est duplex. Provenire enim potest, vel ab alterutro, nimirum debitore, vel à creditore, vel saltem à debitore.

- 1 Ab alterutro creditore, vel debitore proficitur dolus, error, culpa, vel mora, de quib. sup. cap. 11.
- 2 Dolus, sub quo etiam culpam latam comprehendit, l. 1. §. ult. de pos. l. quod Nervia. d. 1. Donell. lib. 16. com. cap. 7. vel incidit in conventionem, qui est, quando res ipsa in se habet dolum, l. si quis 36. de verb. oblig. vel dat causam conventioni, l. & eleganter 7. de dolo mal. Lewis. c. 25. 14. 17. 19. 21. 23. 27. Jacob. c. 2. 2. Proverb. c. 24. 25. Dent. c. 24. 14. & seqq. Marti. c. 7. 22. 1. Theff. s. 4. 6. Ille dolus incidens, quoad tenens jure civili permittitur, quando ex incuria, non ex proposito deceptus quis dicitur, ratione indigentiae & variae æstimationis, l. 10.

in causa. §. penult. de minor. l. item 22 §. 3. & l. seq. locat. l. si quis 36. de verb. oblig. Myns. cons. 4. obs. 73. & cons. 6. obs. 38. Cujac. in l. 7. §. 10. ad fi. de pass. adda Siracid. c. 26. 37. c. 27. 1. c. 24. 5. c. 42. 5. Lewis. c. 25. 14. 15. Robert. lib. 3. sens. c. 12. Anton. Fab. dec. d. 1. error. 7. Hic verò dolus, dans causam conventioni, ipso jure nullam reddit bonæ fidei conventionem, ita ut deceptus eam implere non teneatur, l. 3. §. ult. pro soc. l. 3. de rescind. vend. l. 2. §. 5. de dol. mal. & met. except. l. 7. & eleganter. de dol. mal. l. 16. §. 1. de minorib. vide Cujac. in l. 7. ubi & Costal. de pass. & in l. 36. de verb. oblig. & 3. nos. Mercat. c. 1. 2. & seqq. Covarr. in c. possessor. part. 2. §. 6. num. 5. Geil. lib. 2. obs. c. 2. num. 6. Oldend. class. 6. ad. 11. dissentit Wofensb. in tit. de dol. Robert. lib. 1. animad. c. 1. 2. 3. 4. & lib. 1. nos. 6. 1. 2. 3. 4. Coraf. lib. 2. miscell. c. 8. & 9. Incidens verò dolus, per ipsum contractum purgatur, d. l. 7. & eleganter. ubi Costal. & Cujac. de dolo mal. l. 13. §. 4. de act. emp. vel restitutionem in integrum inducit: hoc est, conventio vel omnino rescinditur, vel reformatur, doli exceptione opposita, l. 9. si quis. de dol. mal. Cujac. Donell. & Duaren. in l. 36. de verb. obligat. In stricti juris conventionibus, dolus incidens, vel dolus causam dans, non vitiat ipso jure conventionem, sed per exceptionem, seu jure prætorio, Duaren. in l. 5. de in litem jurand. Costal. Cujac. d. loc. per l. 5. C. de inutilib. stip. l. 9. §. sed quod. de eo quod met. l. 36. ubi Cujac. & Donell. de verb. oblig. l. 2. de dol. mal. & met. except. Myns. cons. 4. obs. 37. & cent. 6. obs. 38. Donell. in d. l. 36. si quis. dissentit Wofensb. in tit. de dol. Faber. dec. d. 7. err. 6. 8.

Error est in qualitate, vel substantia, l. 36. de acquir. 4. ver. dom. l. 9. l. 10. 14. de contr. emp. l. 36. si quis. l. 23. §. 1. l. 137. §. 1. l. 32. de verb. obligat. Cujac. Donell. Duaren. in l. 22. si id quod. de verb. obligat. adda Genes. c. 29. 25. c. 31. 41. 42. c. 34. 13. 25. atque uterque personæ, vel rei, corporisve, d. text. vide supra cap. 11. Metus ut consensum & excludat, requiritur, ut talis sit, qui in hominem constantem cadat, l. 5. l. 6. quod met. caus. Adnoch. id arbitrium existimas. Vide supra cap. 11. & infra cap. 118.

Culpa ab illo præstatur, qui debitam diligentiam in faciendo, vel omitendo, vel custodiam debitam non adhibuit secundum naturam & legem conventionis principalis, §. 2. 3. 4. 5. Inst. quib. mod. re contr. oblig. l. 23. contractus. de reg. jur. Vide supra cap. 11. qui fecit, quod non debuit, vel omisit, quod facere debuit, l. 91. de verb. oblig. l. 27. §. 9. 10. l. 31. l. 28. l. 29. ad L. Aquil. Exod. c. 22. 6. 7. 14. Casus fortuitus ad rei dominum pertinet, d. l. 23. l. 9. C. de pign. act. Exod. c. 22. 8. 11. 13. 14. Proverb. c. 3. 28. Vide supra cap. 11. & cap. 141. & lib. 2. cap. 7.

Culpæ species mora est, quæ dicitur procrastinatio, dilatio, vel cessatio ejus, quod faciendum erat à debitore, vel creditore, l. 30. l. 39. l. 72. de solut. l. 21. de usur. Dent. c. 24. 14. 15. Siracid. c. 29. 6. 7. 8. Jacob. c. 5. 4. sine ulla probabili causa vel impedimento, l. 3. §. 3. de act. emp. Siracid. c. 29. 6. 7. 8.

Mora debitoris est, quando stat per debitorem, quod minus solvat. quæ est duplex: alia ex re, alia ex persona, l. mora 32. de usur. Adnoch. lib. 2. arb. cas. 220. Borch. de

usur. l. 3. num. 19. Cujac. lib. 13. obs. 15. Illa est extraordinaria, irregularis; hæc ordinaria & regularis vocatur, *l. 3. C. in quibus causis in integr. restit. necess. d. l. mora 32. Molinam quaest. 40. num. 305. & seqq.* Sic itaque moræ causæ tres sunt, interpellatio creditoris contempta, dies solutioni & præstationi præfixus transmissus, & occupatio rei alienæ cum mala fide ab initio, quæ causæ tamen omnes pendunt ex iudicis arbitrio, *Menoch. d. cas. 220. Duaren. lib. 1. disput. c. 41. Robert. lib. 4. sentent. c. 15. Coras. lib. 2. m. sc. c. 6.*

9. Ex re, hoc est, ex sola dilatione commissa mora vocatur, quæ ex solo tempore tardæ præstationis, ipso iure, absque hominis interpellatione, committitur, *l. 3. C. in quibus causis in integr. restituit. l. 32. mora. de usur. Syracid. l. 29. §. 6. 7. Robert. lib. 2. sent. c. 17. Menoch. lib. 2. arb. casu 220. Goed. in l. 12. §. 1. de verb. sign. per l. 23. Celsus. in princ. & §. ult. de recept. arbit. atque hic dies præstationi adjectus ab homine, vel lege, pro homine interpellat, *l. magnam. C. de contr. & committ. stipul. l. 2. C. de jur. emphyt. Gabr. lib. 3. conclus. 9. tit. de solut. quamvis iudicis declaratione sit opus, Menoch. d. loc. n. 6. per l. sed nisi. §. ult. de usur. atque hæc respectu alienus moræ, itæpe negatur mora, *l. 88. nulla, de reg. jur. d. l. mora 32. Borcholt. de usur. c. 3. n. 19. & seqq. per l. 4. C. de compensat.***

10. Hæc mora, singulari iure, in quibusdam causis & conventionibus lege committitur, nimirum in conventionibus duplicibus, post unius ex contrahentibus præstationem, *l. 13. §. 20. de act. emp. l. 5. C. eod. Menoch. d. loc. num. 22. Gabr. conclus. 2. tit. de iurejur. vide omnino Mascard. conclus. 1387. Roland. à Velle conf. 69. vol. 4. in causis minorum, d. l. 3. in minorum. C. in quibus causis in integr. restit. Menoch. d. loc. num. 17. Faber decad. 11. error. 2. ecclesie, aliarumve piarum causarum negotiis, *Menoch. d. loc. num. 28. 29. Covarr. var. resol. lib. 3. c. 17. num. 14. in causis, in quibus quis promisit se curaturum, esse futurum, d. loc. Menoch. num. 20. debitoris, qui fecit creditorem pecunia egere, vel cui sub juramenti reprobatione tenetur, d. cas. 220. num. 27. Gabr. tit. de iurejur. conclus. 2. 3. lib. 2. debitoris, qui dotem adventitiam debet, d. cas. 220. num. 23. per l. ult. §. 1. raterea. C. de iur. dot. in fideicommissio libertatis, l. cum vero 26. §. 1. de fideicommiss. lib. 1. Ant. Fab. decad. 11. erro. 2. in fidei, ecclesie causis, *Menoch. d. loc. nu. 77. & seqq.* & iis, in quibus quis convenit, ut interpellari non potest, *l. 23. et nisi. §. ult. l. pen. de usur. similiter in quolibet malæ fidei possessore, ex delicto rem decedente, qui à tempore detentionis & occupationis est in mora, l. 38. videamus. §. 1. & seqq. de usur. l. 8. §. 1. ult. de conduct. fursu. Menoch. d. loc. num. 9. 10.***

11. Quando tempus appositum est in arbitrio promissoris, ut is det, vel faciat, quando ei placuerit, potest quamdiu vult, differre, ut sola ejus morte, mora committatur, *l. ult. qui sine manus miss. Menoch. lib. 2. cas. 498. n. 2. 3. arb. Similiter in promissione facta, quæ a conditione incipit, si in Capitolium non ascendens, *Menoch. d. cas. 498. nu. 4. 5. 6. per l. ita stipulatus de verb. obl. Quod si promissio est pura, cui alia conditionalis sub pœna**

adjecta adhæret, tunc mora committitur, quamprimum promissor dare potuit, & non dedit, *d. l. ita stipulatus. Menoch. d. loc.*

In dispositione legis, aliquid jubentis, vel prohibentis, mora & pœna statim committitur, si sit illud, quod est prohibitum, *Menoch. d. cas. 498. n. 38. & seqq.* Quod si jubeat non præstituto tempore, sub pœna; tunc ut mora committatur, interpellatio requiritur, *Menoch. d. loc. n. 46. & seq. per l. quod te mihi. de reb. cred.* Similiter, quando intra tempus certum præstitutum, sub pœna lex prohibet, *Menoch. d. loc. n. 53. & seqq.* Quando autem illud, quod factum non fuit, nullam potest habere excusationem probabilem, tunc mora fit, quando quis facere potuit & non fecit, *d. loc. n. 72. 73. Menoch.* In præcepto iudicis mora fit post requisitionem & interpellationem, *d. cas. 498. num. 74. & seqq.*

Non committitur hæc mora, quando agitur de privatione moratoris, aut quando dies est appositus ad obligationem finendam & terminandam, nec committitur, quoad inducendum peccatum, obligationis multiplicandæ, quando creditor & debitor sunt diversi fori, vel tempus est nimis breve, vel injusta ignorantia temporis adjecti, vel si dies adjectus est incertus, vel demonstrationis causâ adjectus, vel conditioni implendæ ex debitoris & creditoris facto, *Ant. Gabr. conclus. 9. lib. 3. tit. de solutione.*

Ex persona, hoc est, ex vitio & personæ culpâ mora fit, quando debitor, opportuno tempore & loco, perseveranter interpellatus, etiam semel expressè, sive tacitè, *l. 39. l. 30. de solut. l. sciendum 21. l. si quis 24. l. 32. de usur. l. 122. §. 3. ubi Cujac. de verb. obl. Menoch. lib. 2. arb. cas. 220. Goed. in c. 11. conclus. 1. n. 60. & seqq. de cont. & com. stip. sive id fiat judicialiter, sive extrajudicialiter, *Cujac. & Menoch. d. loc. tum, quando à contrahentibus justum spacium, aut dies præstationis vel solutioni est adjectus, & transierit tempus, quo perficere negotium susceptum potuit, l. magnam. C. de c. nr. & com. stip. l. si in sustulam 84. ubi Dd. d. l. 122. §. 3. 4. l. 137. §. 3. de verb. obl. tunc enim dies pro homine interpellat, *l. 18. item. de constit. pœn.***

Interpellatio illa debet esse clara & certa, specialis & incitatoria, *Menoch. d. cas. 220. nu. 46. 47. l. 84. l. 137. §. 3. ubi Cujac. de verb. obl. quæ tamen in mora non constituit, quando recusandi causa justa pro arbitrio iudicis subest, *l. 42. l. 65. de reg. jur. l. mora. de usur. Menoch. d. loc. Necessè quoque est, ut testato fiat interpellatio, sine intermissione, *l. nulla 88. de reg. jur. l. 122. §. 3. ubi Gothof. de verb. obligat. Demill. lib. 10. com. 2.***

Ex mora, in bonæ fidei conventionibus debitor usurarius debet, *l. §. 1. l. 110. l. 37. l. 32. de usur. non in stricti iuris, Cujac. lib. 14. obs. c. 22. Bor. de usur. c. 3. num. 14. 15. 16. vide Fab. decad. 11. error. 1. Deinde omne rei periculum & incommodum, mora transfert in moratorem, ut perinde, ac si res adhuc extaret, teneretur, *l. 3. quod se. ubi Dd. si cert. ter. l. 82. l. 127. l. 23. l. 31. de verb. obligat. & obligationem ejusdem perpetuet, *l. 91. si servum. §. 3. de verb. oblig. nisi forte factus, iustitio, aut naturalis res***

- Requæ peritura fuisset apud creditorem, qui eam in tempore accepisset, & alienare potuisset, *l. 15. de rei vind. l. 14. §. ult. de pos. l. 14. de jur. dot. Cujac. in l. 29. de verb. obligat.* Præterea debitor per moram suam se ad rei deteriorationem obligat, *l. 8. de cond. furt. l. 22. de reb. cred. l. 3. de condit. triticar.* adeo, ut etiam ipsius sit damnum & periculum ex mutata pecuniæ æstimatione proveniens, *Boër. decis. 327. Nassa consil. 454. Fachina. lib. 2. c. 9. §. 20.* & ad interesse teneatur, quanti ipsius interit, moram non esse factam, *l. 119. §. ult. l. 124. l. 135. §. 3. de verb. obligat.* Quæ in re æstimatio inspicitur ab eo tempore, quo res evuluit, quoque res restitui debuit, si dies præstationi adjecta fuit, *d. l. 22. l. 11. de re jud.* quod in stricti juris conventionibus est dies litis contestatæ, *l. ult. de cond. tritic. l. cum 31. de reb. cred. l. quoties. de verb. obligat.* in bonæ fidei verò tempus condemnationis & moræ, quando post moram res deterior est facta, *l. 3. §. in hac. commod. l. 37. mand. l. 17. de rei vind. vid. Fabr. decad. 16. error. 1. §. seqq.* si pretiosior, tempus, quanti plurimum, hoc est, rei judicatur, *d. l. 3. §. si per. de act. emp. & vend. nisi aliter convenerit, l. ult. de condit. triticar. l. pen. var. amotar.*
- 19 Quin etiam fructus in bonæ fidei conventionibus ex mora creditori debentur, *l. videamus 38. §. pen. l. 34. de usur.* sicuti etiam in arbitrariis, *§. præterea. Instit. de act.* In stricti verò juris conventionibus, non nisi post litem contestatam, *d. l. 38. l. 18. de usur. Faber decad. 11. error. 1. §. lib. 15. conjact. c. 1. 2. l. 78. §. 1. ubi Duaren. & Donell. de verb. oblig. de quo tempore mora incipit, d. l. 38. §. si actionem. l. 15. de usur.* Ubi res ipsa restituitur, quæ nostra est, fructus à tempore, quo res accepta est à debitore, restituuntur, *l. imdebiti 15. de condit. in. ebit. d. l. 38. §. 1. 2. & seqq. dissentiunt Myns. cent. 6. obs. 50. num. 90.*
- 20 Malæ fidei possessori, fructus, etiam percipiendos, restituit, *d. l. 38. l. 40. de petit. heredit. & omnes omnino, tam industriales, quàm naturales; tam extantes, quàm consumptos perceptosve, sive locupletior inde factus sit, sive non, §. si hereditas. Instit. de offic. judic. l. 22. C. de rei vind. l. 37. l. 62. §. fin. D. d. sis. Job. Cop. de fruct. lib. 2. c. 2. tit. 4. C. var. lib. 1. var. resolut. c. 3. n. 7.*
- 21 Mora unius rei correo non obest, aut ejusdem obligationem augere potest, *l. 32. §. 4. de usur. l. 173. §. unicumque. de reg. jur. l. 8. de eo quod cert. loc. Donell. in l. 49. num. 4. de verb. oblig. & sis. C. de duob. corraie.* Mora similiter fidejussoris, reo principali non nocet, *l. 88. l. 49. de verb. oblig. l. 32. §. ult. de usur.*
- 22 Mora principalis debitoris nocet fidejussori, licet ille in mora non fuit, *l. si quis 24. §. cum rem. de usur. l. 58. §. 1. de fidejuss. l. 88. l. 91. de verb. obligat.*
- 23 Motam suam debitor, re integrâ existente, purgare potest, voluntate creditoris, vel operâ suâ, *Donell. lib. 16. com. c. 2. & libro de mora c. 2.*
- 24 Voluntate creditoris, quando eam creditor sponte remittit, *l. mora 32. de usur.* aut debiti repetendi instantiam remittit, *Menoch. cas. 7. num. 13. Virv. com. opin. lib. 1. voc. mora purgatur.*
- 25 Opera debitoris, aut alterius mora purgatur &

emendatur, quando ille interesse moræ interpositæ, creditori solvit, *l. 32. mora. de usur. l. 29. scire. §. ult. ubi Donell. de verb. oblig. & offert debitum, atq; in oblatione perseverando solvit, l. 122. §. 5. ubi Cujacius. de verb. oblig. l. 72 qui decem. §. 1. 2. de solut. l. 73. §. ult. l. 91. de verb. oblig. tempore & loco opportunitis, d. l. 91. & l. 39. de solut.* In faciendi conventionibus usq; ad litem contestatam permilla est, *l. 84. insulam. ubi Donell. de verb. oblig. Ferrutus de mora. num. 63.* quando creditoris nihil interest, *l. si ita 135. §. 2. de verb. oblig. Donell. de mora. c. 9.* In dandi verò usque ad sententiam, quando creditoris nihil interest, *§. fin. inst. de perpet. & temp. act. Menoch. lib. 2. arb. cas. 7.* tempus hoc arbitrarium constituit.

Morâ purgatâ, debitor à periculo quidem liberatur, *26 & à casibus. l. qui decem 72. §. 2. de solut. l. 2. Cod. de jure emphyteut. l. 23. de obligat. & act. Donell. de mora. cap. 9.* ab interesse verò creditoris præstando, si ante litem susceptam ex mora damnum accepit, & à pœna commissâ, non item, *l. 91. §. sequitur. l. 122. §. 2. de verb. oblig. l. si insulam 84. d. s. vid. Menoch. lib. 3. præsumpt. 45.* post verò judicium susceptum, indistinctè non liberatur, *d. l. si insulam. l. cum quærebatur 13 judic. solvi.*

A pœna, obligationi puræ additâ, purgatio moræ liberat, *l. 21. quid tamen. §. ult. de reept. arb. secus obligationi in diem subdita, l. 23. trajestitia. de obligat. & act. Hotoman. de mora. pag. 162. de usur. Cujac. in l. 84. si insulam. de verb. obligat. in tract. 7. ad African.* In jurata conventionione purgatio moræ non admittitur, *l. si quis major. ubi Dd. C. de transact.* Aliquando etiam factò tertii, ex justâ causâ debiti solutio inhiabitur, *l. ult. de l. commiss.*

Hæc de mora debitoris. Creditor moram facit, *27* quando debitum opportuno tempore & loco obtatum, accipere recusat, *l. 39. l. 72. de solut. l. 2. Cod. de jure emphyteut. l. sed etsi 17. de constit. pecun. unde periculum rei debite ad eum spectat, l. 9 si mora. solut. mat. Donell. de mora. c. 20. l. 1. §. 3. l. 5. l. 17. de per. & com. rei vend. & oblatum pro accepto habetur, *l. 3. de condit. instit. l. 161. l. 39. de reg. jur.* Moram hic purgat & emendat, postea petendo id, quod debetur, *l. 91. §. sequitur. de verb. oblig.* Planè ultima mora utrique creditori vel debitori nocet, *l. 173 §. 2. de reg. jur. l. illud. de peric. & commod. rei vend. l. in condemnatione. §. unicumque. de reg. jur.* utroque simul in mora existente, solius debitoris mora inspicitur, *l. 51. si & per. de act. emp. & vend.**

Sequitur negotium accessionium, quod solum debitorem respicit, quod est impendium & beneficium, quatenus ipso facere potest.

Impendium est, quod utiliter vel necessarid à debitore, nomine creditoris impenditur, *vid. sup. c. 37. Geil. lib. 2. obs. c. 121. n. 13. & lib. 2. de pac. publ. cap. 17. num. 9.* quo deducto, obligatio minuitur.

Impensæ utiles, vel necessariæ, etiam à malæ fidei possessore factæ, principalem conventionem minuunt, *vid. lib. 2. c. 16. de revent. l. si si fundus. l. 36. §. fin. cum ll. seqq. ubi Gothofr. de petit. heredit. Donell. de fruct. c. ult. Cujac. lib. 10. obs. c. 1. & lib. 13. obs. 26. vid. sup. c. 40.*

Beneficium, quatenus debitor facere potest, intelligitur, deductis alimentis & victu necessario, l. 30. l. 16. de re jud. l. 173. de regul. jur. l. 124. d. 1. & competit certis personis ex conventione, non maleficio aliquo obligatis, l. 4. §. quod. l. auxilium. de minor. l. 63. §. 7. 8. l. 69. l. 68. pro socio.

30 Tribuitur verò hoc ob causam, vel personam debitoris, §. praterea. Inst. de act. l. 16. & seqq. de re jud. Cujac. d. obs. 38. lib. 2. 4. ob causam, ut donatori, d. §. praterea. qui insuper res alienam deducit, l. 12. de donat. l. 19. in fin. de re jud. ob meritum in Remp. ut militi, l. item miles 18. de re jud. ob personam debitoris, scilicet ob eundem commiserationem competit, ut cedenti bonis, l. qui bonis. de cess. bonor. ob reverentiam, ut patrono, l. patronus 17. de re jud. ob conjunctionem sanguinis, ut parentib. d. §. praterea. Inst. de act. ob jus fraternitatis, ut sociis, l. 63. verum pro socio. conjugib. l. 12. solus mater. ubi Zas. l. 20. de re jud. & filiosam. sui juris facti, in conventionibus præcedenti tempore celebratis, l. 1. quod cum eo qui est. Si quis tamen ex his culpâ suâ, vel dolo solvendo esse desit, ille hoc beneficio non jувatur, d. l. 38. §. 7. 8. l. 68. l. 67. in fin. pro soc.

31 Conventiones ad coheredes transeuntes, naturam suam, vel conditionem & statum in persona heredis non mutant, l. 2. §. ex his. ubi Bart. de verb. oblig. l. 2. §. si certum. de prator. stipul. l. 2. Gomez. tom. 2. cap. 11. de qualitat. cont. num. 12. 13. 14. per l. in executione. §. parte. de verb. oblig. quamvis juramenti religio heredem non teneat, Gabriel. sit. de jure jur. lib. 2. conclus. 6. 1. Reg. c. 2. 8. 9. 44. 46. & similes. de quib. Gomez. sit. d. c. 11. nu. 14. & seqq.

32 Doli obligatio in conventionibus etiam ad heredes transit, l. 157. §. ult. l. 192. de regul. jur. l. 12. l. 49. l. 33. de oblig. & action. vid. tit. C. ne ex delict. defunct. quia ex conventionne veniens pœna hoc ipso rei persecutionem habet, §. sequens. Inst. de act. Donell. in l. 121. ex ea. de verb. oblig. quando id quod conventionis est proprium, non ultra, vel aliud continet, l. 1. de pos. Sic etiam ad heredes transit conditionalis obligatio, §. 4. sub conditione. Inst. de verb. obligat. l. 57. D. d. f. Sed an quoque jura conditionis implendæ ad heredes transeat, vide Covar. pract. quæst. c. 39. vid. supr. c. 20. & ad heredes principis ejusdem obligatio, vid. Petr. Gregor. lib. 7. c. 20. n. 34. 35. & seqq. de Repub. & diximus in Polissic.

Hujus loci est tit. de usur. & fructib. omnib. access. & mora. ut. de oblig. & act. tit. de pact.

Cap. 68. De mutuo.

- 1 Contractus species.
- 2 Contractus immediatus quis dicatur, & ejus species.
- 3 Verè & absolute contractus quid, & ejus species.
- 4 Contractus nominatus quid.
- 5 Quare legibus constituitur & receptus hic nominatus?
- 6 Synallagma quid.
- 7 In contractibus nominatis non agitur ad dissolvendam obligationem.

8 Species horum nominatorum contractuum.

9 Re constare qui dicantur.

10 Membra horum.

11 Reales contractus gratuiti.

12 Obligatio directa horum, in quibus consistat.

13 Cura rei accepta.

14 Restitutio rei accepta.

15 Obligatio contraria horum contractuum.

16 Genus primum realium contractuum.

17 Alterum genus.

18 Mutuum quid.

19 In eodem genere restituere quid.

20 Diversa materia, vel generis res que.

21 Diversa qualitatatis res que.

22 Diversa quantitatis res que.

23 Mutationem rei, in qualitate vel quantitate facta, cujus temporis æstimatio inspicienda.

24 Mutui species, & quid sit verè mutuum.

25 Quasi mutuum quid.

26 Ab homine conciliatum mutuum.

27 A lego conciliatum mutuum.

28 Quibus prohibitum mutuum dare, vel accipere.

29 Mutuum civitatis.

30 Praefides universalis collegii, mutuum illius nominis, an accipere possint.

31 Scitum Macedonianum quid.

32 Hoc quando cessat.

HAECENUS communes adfectiones contractuum, seu conventionum exposuimus: sequitur de eorum specieb. & de immediatis.

Contractus igitur (ita nunc quamvis conventionem i voco, l. omnem 20. de judic. l. 23. contractum. de reg. jur.) est immediatus, vel mediatus.

Immediatus est, quem quis pro se & suo ipsius nomine contrahit, l. 9. certi. §. 2. de reb. cred. ut alium sibi obliget, arg. sit. quod cum eo qui est in alien. potest. l. quæcumque 11. de obligat. & action. In hoc locum habet regula Quæ ex contractu nostro originem habent, ea alteri nec profunt, l. 17. si tibi. §. si pactus. l. 21. §. 2. de pact. l. 73. §. fin. de reg. jur. d. l. quæcumque 11. nec obsunt, l. 27. §. 4. de pact. l. 1. C. res inter al. gesta. l. 74. de reg. jur. d. l. 11. & d. l. 21. §. 2. Unde rectè contractus proprii vocantur, l. 21. si proprii. C. de donat. inter vis. & uxor.

Immediatus contractus est duplex: nimirum verè & absolute; vel quasi, seu modo quodam contractus, §. 1. Inst. de obligat. tit. de oblig. qua ex quas. cont. inst. de obligat. tit. de obligat. qua ex quas. cont. l. 52. de obligat. & act.

Verè & absolute contractus est, qui utriusque contrahentia consensu revera constat, §. 2. Inst. de obligat. tit. de obligat. qua ex quas. cont. l. 52. de obligat. & act.

Atque hic est nominatus, vel innominatus, l. 7. de pact. l. 1. 2. 3. de præscript. verb. l. 1. §. 2. de ver. permus. l. 1. de æstim. act.

Nominatus est, qui ob frequentiam & utilitatem suam, l. 1. de ver. permus. l. 7. de pact. jus, l. 1. de act. empt. l. 7. §. si paciscor. leg. 27. l. 47. de pact. statum & formam

mam naturalem, d. l. 1. legibus antiquis conformatam & definitam accepit, atque ideo certum & proprium nomen à jure civili habet, l. 1. de astim. ad. l. 1. s. de prescript. verb. l. 7. de pact. Goeddaus in c. 1. n. 30. & seqq. C. de cons. & com. stipul. Borch. de transact. cap. 1. nu. 6. ex causa & negotio præfenti, interveniente certo, constante, immutabili & perpetuo, l. 5. in princ. & §. 1. 2. l. 2. l. 15. de prescript. verb. l. 7. §. 1. de pact. l. 1. de eadem.

Hinc nominatus contractus dicitur legibus constitutus, vel certo jure civili comprobatus, §. 12. omnium. ubi Cujac. Inst. de obligat. l. 2. quia. l. 2. l. 3. de presc. verb. certus, l. 7. de pact. l. 3. de prescript. verb. solemnus, l. 2. de orig. jur. Duar. in l. 7. de pact. per l. rebus. C. de permittis, l. 3. Cod. de inutil. stipul. legibus proditus, vel receptus, §. omnium. Inst. de oblig. ubi Cujac. & Wesemb. l. 1. l. 11. l. 1. l. 2. 3. de prescript. verb. l. 1. §. 2. de ver. permittis. Paul. lib. 2. sent. tit. 2. 4. non de novo introductus, arg. §. 2. Inst. de bon. possess. l. 1. commodas. Nam habebant hi contractus & actiones eorumdem, formulas certas & solemnes, l. 2. §. de orig. jur. l. 11. l. 14. l. 1. l. 2. de prescript. verb. quas observare tenebantur agentes, §. sic itaq. 1. 4. §. 31. hinc autem. Inst. de act. l. 47. actio de negot. gest. l. 1. si mens. fals. mod. dix. quæ ob suum usum frequentem, non præscriptis, h. e. planè præscriptis literis, sed notis & syllabis duntaxat scribebantur, Hotom. in consuet. de prescript. verb. Goshoff. in l. 1. de prescript. verb.

Necessitatem & utilitatem horum contractuum nomen iisdem hoc, quod nominati dicantur, imposuisse putat, Wesemb. in parat. de pact. & Donell. in l. 10. nu. 6. 7. de pact. Duaren. in l. 1. l. 7. de pact. Connanus putat, causam esse synallagma, sed malè, cum etiam inominati causam habeant & synallagma, l. 1. §. 2. de ver. permittis. Sunt quoque quædam alie conventiones, quæ nomen habent, sed non civile & legitimum à jure civili, verùm à jure naturali, neque formam propriam, sed eandem cum suo genere, Borch. de transact. c. 1. nu. 6. Goedd. d. c. 1. num. 51. 52. C. de cons. & com. stipul. Mantica de tacit. & ambig. conveniens. lib. 1. tit. 8.

Causa, siue negotium hoc, est in præfensa concepta datio, vel factum, aut utrumque simul, l. 7. §. sed etiam. de pact. l. 5. l. 8. l. 15. l. 25. de prescript. verb. l. 6. Cod. de ver. permittis. l. 6. l. 33. C. de transact. Cujac. lib. 11. obs. c. 17. & lib. 14. obs. 28. quorum gratià celebratur contractus ab unâ, vel utraq.ue contrahentium parte, Vocatur synallagma, l. 7. ubi Cujac. Duaren. de pact. seu civilis obligatio, d. l. 7. §. 2. l. 5. in princ. & §. 1. 2. de prescript. verb. quæ causa, si abest, nuda conventio dicitur, l. 5. cum. §. 1. l. 3. de rescind. vend. l. 15. de prescript. verb. l. 45. l. 7. de pact. Cujac. lib. 11. obs. c. 17. & l. 4. c. 28.

Ex nominatus contractibus non agitur ad dissolvendam semel contractam obligationem, alterâ parte invitâ, l. 2. l. 3. de rescind. vend. l. 54. de consub. emp. l. 8. C. d. 1. Genof. cap. 30. 7. 8. 10. & seqq. 41. nisi sub modo & causâ finali contractum esset, sine quib. pars altera non fuisset contractura, l. 58. arborib. ubi Costal. & Goshoff. l. 57. de cons. emp. 101. tit. de l. commiss. tit. de in diem addit. vid. Mascard. conclus. 1387. Ideo penitentia in

hisce non habet locum, l. 5. scus. C. de obligat. l. 8. d. tit. l. 17. §. 3. commod. l. 12. non. Cod. de contrab. emp. sed illi primò sunt voluntatis, & postea fiunt necessitatis, d. l. 17. §. 3. ad. l. 3. l. 7. C. de rescind. vend. Gen. 6. 30. 7. & seqq. Ad. c. 5. 4. vide Mantica. d. lib. 1. tit. 8. nu. 12. & seqq.

Ejusmodi nominati contractus sunt trium generum: vel enim re constant & perficiuntur, vel consensu, vel verbis, §. ult. Inst. de obligat. l. 52. l. 1. §. 1. de obligat. & actiom. Licet verò nullus sit contractus, in quem hæc non veniant, l. 1. de pact. l. 3. de obligat. in aliis tamen magis, in aliis minus ad substantiam referunt.

Re constare dicuntur, quibus re à creditore traditâ, accipientes debitores obligantur demum, ad rei acceptæ restitutionem, l. 52. obligantur. in princ. §. 1. l. 1. §. 2. de obligat. l. 30. de reb. cred. l. 3. eod. Exod. cap. 22. 25. 7. 10. 11. 14. 29. 26. cap. 13. 35. 36. cap. 11. 3. Siracid. cap. 29. 1. 2. 3. & seqq. Luc. cap. 6. 3. 4. 35. 36. l. 6. contrâ. ad SC. Macadon. l. 9. §. 3. quòd mot. caus. sumptâ appellatione à principaliore. Unde quatenus res non intervenit, eatenus nec obligatio constituta dici potest, l. 2. §. 3. l. 11. §. 1. de reb. cred. si corr. petas. l. 27. §. 5. l. 17. ubi Cujac. l. 27. de pact.

Horum igitur contractuum duo sunt membra: traditio rei à creditore facta, qua sibi accipientem debitorem obligat, l. 19. l. 30. l. 2. de reb. cred. & acceptatio rei traditæ à debitore facta, quæ se ipsum tradenti creditori obligat, d. l. 20. l. 8. l. 18. de reb. cred. Exod. c. 22. emp. 12. 35. 36. Siracid. c. 29. §. 6. 7.

Re constantes contractus omnes sunt gratuiti, l. si i qua. deposit. l. 12. de reb. cred. si corr. pet. & à priorè parte rei scil. traditione & acceptatione, vocantur reales, à posteriore verò parte, restitutione scil. ad quam se contrahentes obligant, fiduciarii, l. 46. ad SC. Trebell. Paul. lib. 2. sent. tit. 13. & lib. 1. tit. 19. quia sub fiducia & spe restituendi quid datur; per metonymiam subjecti pro adjuncto, appellantur etiam à re, quæ in eos venit, uti mutuum, commodatum, pignus, depositum, sit. deposit. commod. de pign. l. 52. de oblig. & act.

Obligatio horum directæ respicit debitorem accipientem, atq. consistit partim in rei restitutione, partim in cura ejusdem.

Cura rei acceptæ est in eo, ne quid faciat accipiens, i 3 quòd res pereat, vel deterior fiat, reddaturve, neq. etiam aliunde eam pejorem & deteriozem suâ culpâ vel negligentia fieri patitur, l. 5. nunc. l. 18. commod. 1. quod Nervæ deposit.

Restitutio rei acceptæ fieri debet pro naturâ & sine i 4 cuiusque contractus realis: rei, inquam, principalis & accessoriarum, l. 5. usque ad. commod. l. 1. l. 2. Cod. de pign. ad. Donell. lib. 14. com. c. 5.

Obligatio contraria horum contractuum duo continet: Damnum, occasione contractus accipienti illatum, & impensas in eandem rem factas, vide sup. c. 65. num. 18. & seqq.

Reales contractus in duo genera distribuo: Primum i 6 est, in quo plenum rei datæ dominium in accipientem transfertur, l. 2. §. 4. l. 22. l. 13. de reb. cred. l. 11. Cod. de reb.

cred. & rei datæ in genere, non in specie fit restitutio, l. 2. l. 3. de reb. cred.

17 Alterum est, in quo minus plenum rei traditæ dominium in accipientem transferitur, §. 2. *Inst. quib. mod. re. cont. obligat.* & res eadem quæ traditur, restituenda est, l. 1. §. 3. 4. 5. 6. l. 12. de obligat. & act. Ex priorē genere est mutuum, ex posteriore commodatum, depositum & pignus.

18 Mutuum est contractus juris gentium, nominatius, realis, quo quantitas seu res fungibilis à creditore debitori datur, sub fiducia & lege restituendæ ejusdem in eodem genere, qualitate & quantitate, non in specie eadem, §. 1. *Instit. quib. mod. re. contrab. oblig. l. 2. ubi Donell. de reb. cred. l. res 42. de jur. dot. Siracul. c. 29. 2. §. seqq. cap. 20. 15. c. 22. 7. Luc. c. 6. 34. 35. 36. Proverb. c. 22. 7. Deut. c. 24. 10. 12. 44. c. 15. 2. 3. Matth. c. 5. 4. Robert. libr. 3. sent. c. 14. Cujac. lib. 11. obs. c. 37.* Vocatur promissive mutui datio, creditum, vel credita pecunia, mutua pecunia, mutuuum, in princ. *Inst. quib. mod. re. cont. oblig. l. 27. l. 2. l. 3. l. 11. l. 12. l. 15. l. 20. l. 30. l. 36. de reb. cred. l. 7. §. 3. ad SC. Maced.* quòd de meo tuum fiat, & rursus ex tuo meum, *Donell. lib. 14. com. c. 1. l. 2. §. 2. h. t.* quia mutuum reciprocum significat, vel à permutatione rerum fungibilium cum fungibilib. *vid. Viglium in l. 2. §. 2. nu. 88. de reb. credit. Duaren. lib. 1. dispus. cap. 14. Cujac. lib. 11. obs. c. 37. & c. 17.*

19 In eodem genere debitor rem fungibilem restituit, quando similis & ejusdem qualitatis, naturæ & materiæ, atq; paræ quantitatis cum illa, quam accepit à creditore, reddit & restituit eidem, ita ut usû communi & hominum opinione res restituta repræsentet rem acceptam, & vice ejusdem fungatur, l. 2. §. 1. l. 3. de reb. credit. §. 1. *Instit. quibus mod. re. contr. obligat. vid. Cujac. lib. 11. obs. 37. Alciac. lib. 2. paradox. cap. 2. Fachin. lib. 2. cap. 48. illust. Robert. libr. 3. sent. c. 6.* tantumquæ præter genere suo, quantitate & qualitate, quantum illa, quam accepit, l. 2. l. 3. de reb. cred. *Connan. lib. 1. c. 1. com. Duar. lib. 1. dispus. c. 14. h. c.* ut tantumdem ejus bonitatis restituatur, d. l. 3. *Menoch. lib. 3. presumpt. 67. & vid. sup. cap. 3. de reb. incorpor. vel eadem res quæ mutuo data est, reddatur, Mantica d. loc. tit. 4. de tacit. & ambig. conv.*

Ergo hic restitui non debet res, quæ est diversi generis, diversæ qualitatis, quantitatis & æstimationis, *Mantica lib. 8. tit. 3. 4. de tacit. & ambig. convens.*

20 Diversæ materiæ, vel alterius generis, ab illa nimirum, quæ data fuit mutua, reddi non debet, puta pro pecunia, ea quæ non est pecunia, l. 2. §. 1. l. 3. de reb. cred. pro auro æs, pro argento plumbum, vel pecunia, d. l. 2. l. 9. §. 2. de empt. & vend. l. 15. de peric. & com. & l. 99. de solution. *Bartolus in l. 1. §. ult. de aur. & arg. legat. & in l. Paulus. de solution. Boer. decis. 327. Covarruv. de vet. numis. collat. c. 3.* Dissentit *Fach. libr. 2. c. 49. illust. quæst. Hotom. quæst. illust. 15. Pinell. ad l. 2. part. 1. c. 3. nu. 7. C. de rescind. vend. Fachin. lib. 2. cap. 57.* distinguit. nec pro numis, triticum, l. si ita 42. ubi *Gothofred. de fidejuss. Harmenop. lib. 3. tit. 6.* nec pro tritico, vinum, & contra, restitui debet, l. 2. §. 1. l. 3. h. ita.

Res diversæ qualitatis, vel quantitatis restitui non potest, etiam si in eodem genere reddatur.

Diversæ qualitatis, puta si in eadem bonitate non reddatur, ut si vinum novum pro veteri reddatur, l. 9. de cont. empt. vel pro vino acetum, l. 15. de peric. & com. rei vend. d. l. 9. pro tritico avena, pro numis probis, reprobis, l. 24. §. qui reprobos. de pign. act. l. 33. in fin. de solut. pro aureis, pecunia; pro pecunia proba & integra, alia pecunia ærofa, aut edicto publico sublata, l. 102. de solut. pro æstimationis aureis, quivis alii, *Aus. Gabriel. conclus. 2. n. 12. & seqq. lib. 3. tit. de solut. Gothofr. in l. 3. de rebus cred. & in specie pro nominatis Rhenanis, Gallici vel Belgici, Boer. decis. 327. nu. 5. Pet. Greg. lib. 36. synag. c. 2. nu. 27. & seqq. Gabr. conclus. 2. lib. 3. tit. de solution. pro pecunia generaliter promissa, alia moneta non frequentata, nec usualis in loco contractus, *Myns. cent. 4. obs. 16. & cent. 1. obs. 65. Colerus de process. execut. part. 1. c. 10. nu. 4. 5. 6. & seqq. Pet. Frid. lib. 2. cap. 64. de mandas. pro thaleris Imperialibus coronatis, pro coronatis, thaleri, *Frieder. d. loc. Gabriel. d. concl. 2. Myns. & Coler. d. loc. Dissentit Donell. in l. 3. de reb. cred. nisi moneta expressa amplius non reperitur, Geil. lib. 2. obs. 73. nu. 6. 7. vel sit in torum reprobata: tum enim solutio fieri debet in moneta nova, ad rationem antiquæ, *Gabr. lib. 3. conclus. 1. nu. 4. 5. 6. tit. de solut. ubi distinguit. vel sit deterior facta moneta nova, non melior, *Gabr. d. loc. nu. 18. & seqq. nec pro quibusvis, æstimationi aurei, *Gothofred. in l. 3. de reb. cred. per l. 99. de solution. & d. l. 3. vid. lib. 2. c. 4. n. 49. & seqq.******

Diversæ quantitatis res redditur, puta, si non ejusdem ponderis, mensuræ, vel numero eodem, quibus res fungibilis data est, restituitur.

Quòd si in quantitate, vel qualitate, vel valore & bonitate rei creditæ, ita intrinseca, quàm extrinseca, mutatio est facta, tum secundum æstimationem, bonitatem & quantitatem eam, facienda est restitutio, quæ fuit tempore contractus, *vid. Hotom. q. illust. 15. Donell. in l. 3. de reb. cred. Gabr. concl. 1. & 2. de solut. lib. 3. Geil. lib. 2. obs. 73. Boer. decis. 327. Costal. in l. 42. de jure dot. Myns. cent. 4. obs. 1. Gothofr. in l. 3. h. t. Duar. c. 2. t. de sol. Cujac. ad l. 37. hominem. mandas. in tract. ad African. 8. Coraf. lib. 3. miscell. c. 13. n. 5. Pet. Frid. lib. 2. de mandas. c. 61. nu. 9. Fab. lib. 16. conjest. Pinell. ad l. 2. part. 1. nu. 21. 22. Cod. de rescind. vend. Hic itaq; si numi æstimationi dati sunt, hi si creverint, si ve decreverint, reddèdi sunt, si nõ æstimationi, tum in valore, qui fuit tempore contractus, restituntur, *Frid. d. c. 61. Myns. d. obs. 1. Donell. in l. 3. de reb. cred. ita ut mutatio ad commodum & incommodum debitoris, quò dominus rei mutuæ tempore contractus per rei traditionem est factus, pertineat, *Afflictus decis. 194. n. 5. Covar. de collat. veter. numis. Fach. lib. 2. c. 9. illust. controuv. ubi octo argumentis id probat. Alii statuunt discrimen inter debitorem, qui fuit in mora solvendi, & eum qui non fuit in mora. Ille damnus ex diminutione proveniens, præstat. Hic verò neq; damnus, neq; commodum augmenti, sed creditor sentit *Fach. hanc com. dicit per Covar. d. loc. Boer. decis. 327. Geil. lib. 2. obs. 73. n. 9. Meno. cens. 49. n. 45. per l. vinum. de reb. cred. cui creditori in ea æstimatione pecunia****

pecunia est restituenda, quæ fuit tempore contractus, *Pinell. ad l. 2. Cod. de rescind. vend. part. 1. c. 3. num. 23. in rub. Covarruv. d. loc. num. 2. Myns. cent. 4. obs. 1. vid. lib. 2. cap. 14. num. 49. Et seqq.* An verò quantitas, tanquam corpus, & contrà, dari possit, *vid. Cujac. lib. 11. observ. 37. Godd. l. in l. 4. n. 37. de verb. sign.*

24 Mutuum est duplex: nimirum verè & propriè mutuum, vel quasi mutuum, l. 9. §. ult. ibi, *quasi mutua. de reb. credit. arg. l. 2. 4. si qua. de obligat. Et ait.*

Verè mutuum est, quod datione & acceptione rei fungibilis, quamprimum perficitur, l. 2. l. 16. l. 19. *de reb. cred.*

25 Quasi-mutuum est pendens & confirmatum ex postfacto, ab homine, vel à lege, l. 8. proinde l. 15. l. 11. *de reb. cred. jure singulari, d. l. 15. quod dicitur mutui vicem habere, l. 3. si quis. §. 3. ad SC. Macedonian.*

26 Ab homine conciliatur mutuum transmutatione præcedentis alterius contractus in mutuum; ut, si apud te deposita, vel ex alia quacunq; causa mihi debita pecunia, tibi mutua esse placeat, l. 9. certi. §. ult. l. 10. l. 11. l. 31. *de reb. cred. sic quoq; per juris cessionem, l. 2. Cod. si cert. petat. l. 2. §. 4. de reb. cred. fictionem brevis manus, l. 15. singularia, ubi Donell. Costal. Gothofr. de reb. cred. Coraf. lib. 6. miscell. cap. 16. Connan. lib. 7. comm. cap. 1. Robert. lib. 2. c. 4. 5. sent. Cujac. lib. 8. observ. c. 8. de reb. cred. vel ut pecunia ex rei meæ venditione redacta, tibi sit mutuo data, l. rogasti. l. 1. 4. de reb. cred. l. 19. de præscript. verb. Robert. lib. 2. sent. c. 5. Anton. Fab. lib. 2. consuet. cap. 18. Et lib. 3. cap. 19. vel, res rectè æstimata, in causam mutui convertatur, & pro pecunia mutuo data habeatur, l. 8. si pro mutua. ubi Gothofr. d. Cod. si cert. petat. l. 11. rogasti. D. d. t. l. 3. §. 3. ad SC. Macedon. vid. Connan. lib. 7. commen. c. 1. num. 1. Mo'ina. de usur. quest. 84. num. 639. 771. Et seqq. Dissentit Donell. dicit. loc. de ratihabitione domini, eujus pecunia, ipso ignorante, mutuo data erat, l. 4. si absentis. Cod. de reb. cred. l. 2. §. 4. de reb. cred. vel eventu conditionis alicujus interpositæ, l. 7. l. 8. l. 19. de reb. cred. aut domini rei acquisitione, d. l. 8.*

27 A lege conciliatur mutuum, consumptione rei mutue bona fide factâ, l. 11. §. ult. de reb. cred. vel rei fungibilis ex quacunq; causa, l. 13. nam etsi. de reb. cred. l. 9. 4. si is. ubi Gothofr. de solut. à non domino datæ, d. l. 13. l. 11. l. 18. h. 1. Cujac. lib. 8. obs. c. 34. Et lib. 13. c. 28. aut non sanxerit homini, l. 12. si à furioso. de reb. cred. aut ab illo, qui alienare prohibetur, l. 19. non omnis. §. 1. 2. de reb. cred. vel usucapione quandoque, l. 15. §. ult. de conduct. in deb. aut res fungibilis, tanquam debita solvatur illi, cui non debetur, §. 1. Infit. quib. mod. ve cont. oblig. In quo mutui genere, consentus de mutuo nullus ferè est, lex vero eundem supplet, l. 42. si à furioso. de obligat. Et ait. Consumpta verò dicuntur, quæ ipsi domino pristino ita consumpta sunt, ut nullam deus habere possit petitionem, d. l. 13. nam si. l. si alieni. de solut. Cujac. lib. 13. obs. c. 28. Et lib. 14. obs. l. 35.

28 Sequitur de personis quibusdam, quibus cum mutuum contrahere iam per se, quæra per personam in-

repositam, prohibitum est lege, ut primò cum præsidibus provinciarum temporariis, qui aliis mutuum non possunt dare, neq; ab aliis accipere, l. 33. de reb. credit. l. 3. l. 16. C. d. t. vid. Coler. de process. execut. part. 2. c. 3. n. 363. Et seqq. Cujac. lib. 16. obs. 13. Harim. Pistor. lib. 1. quæst. illust. 37.

Civitas mutui acceptione obligari non potest, nisi 29 mandatum dederit, vel pecunia in ejus utilitatem fuerit versa, l. 27. de reb. cred. ubi Dd. vel nisi totus ordo consilii, vel alius civitatem representans, consenserit, Coler. d. loc. num. 350. Et seqq. Pistor. d. loc. num. 30. Et seqq. Menochius lib. 2. arb. cas. 432. Bartolus & Donellus in l. 27. civitas. de reb. cred. per illum sext. Novell. 120. cap. 6. §. 2. l. nulli. l. planè. quod cujusq; univers. Mantica lib. 8. tit. 12. d. loco. Et tit. 13. Et seqq. Wesenb. consil. 40. num. 22. Mascard. de probas. conclus. 367. quo casu executio non in bona singulorum, sed universitatis fit, l. 7. §. 1. quod cujusq; univers. in singulorum verò tum, quando universitatis nulla bona sunt, vel non sufficiunt, Coler. Pistor. d. loc. Geil. de arrest. cap. 9. Clericus, qui pro utilitate & necessitate ecclesiæ, mutuum suscipit, ex mandato Capituli, vel Collegii sui, probare non tenetur, verum in utilitatem ecclesiæ. Secus si ex mandato pecuniæ mutue accipiendæ sine quantitate certa sumperit, Menoch. d. cas. 432. n. 25. 26. 27. Mutuam dans pecuniam, liberam administrationem universitatis habenti, tenetur probare, illam pecuniam versam esse in utilitatem illius, d. cas. 432. n. 28. 29. Ex ordinatione ecclesiæ mutuum sumentis dans pecuniam, similiter verificationem illam probare necesse habet, ibid. n. 32. Mantica d. tit. 12. n. 4. Et tit. 13. 14. 15. secus quando ipsa universitas per se sumpsit, d. loc. Mantice. Et Mascard.

Præsides & administratores civitatum perpetui, eandem 30 representantes, mutuum nomine civitatis, vel universitatis, aut collegii accipientes, ipsam universitatem obligant, etiamsi mutuum in ipsius utilitatem versum esse non probetur, Novell. 120. c. 6. l. 3. C. de jure Reipub. lib. 11. Coler. l. 12. d. c. 3. num. 342. Et seqq. Menoch. d. cas. 432. Harimau. Pistor. d. quæst. 37. n. 280. Mascard. conclus. 367. Sic quoq; Prælati, mutuum accipientes, præsentem & consentientem Capitulo, si agitur de bonis mobilibus alienandis, de restitutione mutui non tenetur, nec probare, pecuniam versam fuisse in utilitatem ecclesiæ, Men. lib. 2. arb. cas. 432. n. 3. Et seqq. Similiter, quando pro solutione mutui, immobilia & pretiosa alienanda essent, d. cas. 432. n. 7. Et seqq. & multò magis, quando sine distractione rerum ecclesiæ, Prælati solvere possent, d. cas. n. 17. Successor defuncti Prælati ejus, qui mutuum suscepit, restituere tenetur, licet non probetur verum in utilitatem ecclesiæ, pro judicis arbitrio, si absq; rerum ecclesiæ distractione potest, d. cas. 432. n. 18. Et seqq. Quando verò pecunia à Prælato suscepta ecclesiæ causa, dicatur & præsumatur versa in ecclesiæ utilitatem, vide Mascard. conclus. 367. Et 1161. Farinac. lib. 2. cap. 76. Et seq. de confess. Menoch. lib. 3. præf. 35. Et lib. 2. cas. 432. arb.

31 Deinde SC. Macedonianum prohibuit mutuam pecuniam dare existenti filiofam. vel filiazfam. in patria potestate, l. 1. l. 7. §. 4. l. 9. §. 2. ad SC. Macedon. neque etiam filiusfam. invito patre, mutuum ab alio accipere potest, ad eod., ut solutum pater repetere possit, l. 9. §. 1. l. 7. §. 11. l. 12. l. 3. §. 3. ad SC. Macedon. *vide Cujac. lib. 14. observ. cap. 35. Donell. & Zasim. l. 14. h. t. Gomez. lib. 2. var. resolut. cap. 6. num. 2. & huic SC. filiusfam. renunciare non possit, Accurf. & Cofball. in l. 1. & 11. ad SC. Vollej. Gomez. lib. 2. var. resolut. c. 6. Gil. lib. 2. obs. 77. n. 4. neque ad dignitatem erectus magis teneatur, l. 1. §. pen. & ult. ad SC. Maced. §. 7. illud. Instit. quod cum eo qui in alium potest. Mantica. d. loc. tit. 7.*

32 Cessat verò hoc Senatusconsultum, I. quando filiusfam. paterfam. factus, debitum agnovit, l. 7. §. fin. ubi Cofball. ad SC. Macedon. II. in peculio castrensi, vel quasi castrensi, d. l. 1. §. ult. ubi Gloss. & Cofball. ad SC. Macedon. & quando se pro paterfam. gerit, vel ex probabili causa talis habetur, l. si quis. 3. l. 7. §. 8. l. 19. ad SC. Macedon. III. quando est miles, l. 2. ad SC. Maced. IV. quando jussu, voluntate, vel consensu patris mutuum accipit, vel patre ratum habente, l. 2. ad SC. Macedon. l. 2. l. si permittente. C. ad SC. Maced. vel in eam rem, quæ patrifam. incumbat, l. 7. l. 12. l. 17. ad SC. Macedon. modò probabilem modum non excedat, d. l. 7. item. §. 13. ad SC. Macedon. V. quando per suafit ignoranti se patrefam. l. 3. h. t. l. 1. Cod. eod. VI. quando in rem patris pecuniam mutuo acceptam convertit, l. 7. §. 12. l. 17. h. t. Unde mutuum pecuniam à scholari, legato, vel milite susceptam, præsumi in scholasticas causas, legationis, vel militiæ impensam, concludit Menoch. lib. 3. præsumpt. 68. Plures exceptiones refert Mantica d. loc. tit. 7.

Huc pertinet tit. de reb. cred. si cert. perat. D. & C. tit. ad SC. Maced. D. & C.

Cap. 69. De commodato.

- 1 Alterum genus contractuum realium.
- 2 Commodatum quid.
- 3 Creditor in hoc, & debitor quis.
- 4 Obligatio commodatarii.
- 5 Obligatio commodantis.
- 6 Species commodati prior.
- 7 Altera species commodati.
- 8 Commodatarius non obligatur de vi, vel periculo rei, sed de dolo & culpa.
- 9 Quando dolum & latam tantum culpam præstat, & quando levem tantum culpam.
- 10 Modica impensæ tenetur præstare.
- 11 Precarium quid.
- 12 Obligatio hujus.
- 13 Quatenus donatio dicatur.
- 14 Precarium accipiens, tenetur de dolo, non de culpa.
- 15 Precarium quomodo prorogetur.
- 16 Fructus rei precario data quis lucratur.

Tantum de primo genere contractuum realium, & alterum est, in quo rei traditæ usus, in accipientem transfertur sub fiducia & lege rei ejusdem restituendæ in specie, prout data erat, *tit. Instit. quib. mod. re contrab. oblig. ex quo genere est commodatum, depositum, & pignus.*

Commodatum est contractus nominatus, juris gentium, realis, bonæ fidei, l. 7. §. 1. de pact. l. 23. de regul. jur. §. 28. actionum. Instit. de act. quo debitor, nudus rei alienæ, corporalis, vel incorporalis, l. 1. §. 1. l. 15. l. 16. commod. l. 17. de præscript. verb. l. 3. l. 15. §. 2. l. 8. §. 5. de præcar. usus, l. 1. l. 5. §. 8. l. 17. §. 3. l. 10. l. 8. l. 9. commod. mobilis, vel immobilis, Mantica lib. 9. tit. 5. 2. Reg. c. 6. s. 6. 4. 3. à creditore gratis conceditur, §. 2. Instit. quib. mod. re cons. oblig. l. 5. §. 12. commodat. Deus. c. 5. 8. Mantica c. 5. 42. Exod. c. 12. 35. 36. c. 11. 2. c. 3. 22. sub fide, eandem, salvâ substantiâ, creditori restituendi, l. 3. in fin. l. 8. l. 9. commod. Exod. c. 22. 14. 15. Quid sit dicis gratiâ rem commodare, *vide Pithæum lib. 2. animad. c. 8. Gothofr. in l. 4. commod. Cujac. lib. 10. observ. 37.* Vocatur commodatum, quod cum modo, vel commodo datur, & mutuum ad usum, Cujac. Cod. in paras. h. t. Mantica lib. 9. tit. 1. num. 1. per l. 2. Cod. de pub. rat. lib. 10. de tacit. & ambig. convent.

Creditor hic, qui commodat, seu qui rem utendam 3 dat, vocatur commodans, commodator, dans rem utendam; qui verò accipit, est debitor commodatarius, qui rem utendam accipit, vel rogavit, l. 1. l. 5. §. 4. l. 7. §. 1. l. 19. l. 3. §. 3. commodat. l. 13. l. 10. eod.

Commodatarius tenetur rem commodatam tem- 4 pestivè restituere, unâ cum fructibus & accessoriis, l. 17. §. 3. l. 5. §. 8. l. 18. commodat. Interim uti potest re commodata, secundum modum præscriptum d. l. 5. §. 7. non ea abuti, vel deteriorem illam reddere, d. l. 17. §. ult. l. 3. §. 1. l. 18. l. 10. commodat. Exod. c. 22. 14. 15. c. 21. 24. & seq. Levit. c. 24. 18. 19. 20.

Creditor commodans, tenetur rei usum præstare & 5 rem commodatam, si ante tempus in potestatem ipsius venit, d. l. 17. §. ult. l. 21. h. t. item impensas majores factas, l. 18. §. pen. commodat. & interesse, quod res ante usum expletum, ablata est, aut vitiosa reddita, persolvere, d. l. 17. §. fin. 3. l. 21. commodat.

Commodatum est duplex: unum, quod datur ad 6 certum tempus & usum præscriptum, d. l. 17. §. 3. l. 5. §. 8. commod. l. 2. C. d. s. §. 6. futurum. Instit. de obligat. qua ex delict. Menoch. lib. 2. arb. cas. 23. Covarruv. lib. 3. var. resolut. cap. 15.

Alterum, quod datur, quandoi commodator pati- 7 tur, neque repetit rem suam, ad tempus incertum, l. 8. §. eum. l. 1. l. 2. de præcar. Menoch. d. loc. Illud verò commodatum, hoc quasi, seu quodam modo commodatum, seu ipsi ad fine, l. 1. §. ult. de præcar. & precarium dicitur, seu precarii rogatio, l. 33. §. ult. de usucap. tit. de præcar.

In verè commodato, commodatarius non tenetur 8 præstare vim majorem, rei interitum, aut damnum casuale, vel periculum rei, l. 5. §. 4. quod verò. l. 18. commodat. Exod.

- Exod. c. 22. 14. 15. de dolo vero & qualibet culpa tenetur, d. l. 5. §. 2. d. l. 18. l. 23. de reg. jur. §. 2. Instit. quib. mod. re cont. oblig. Exod. c. 22. 14. Quod si tamen culpâ ipsius res pereat, vel tacite, aut expresse ad præstandum casum, se obstrinxerit, utiq; de rei interitû tenetur, d. §. 2. Instit. quib. mod. re cont. oblig. l. 5. ubi Costall. si veri. pot. l. 23. contractus. de reg. jur. Connan. lib. 7. comm. cap. 3. num. 7. Quod si res commodantis etiam gratiâ data est, præstat tantum dolum & latam culpam, l. 5. §. 8. l. 10. l. 18. com. Cujac. lib. 19. observ. c. 24. Si accipientis, etiam culpam levissimam, d. l. 5. §. 8. Si utriusque gratiâ, tantum levem, non levissimam culpam præstat, l. 18. in rebus. l. 5. §. 2. commod. Impensas modicas semper præstat, l. 18. §. 2. l. 22. commod. Paul. lib. 5. sine tit. 4.*
- 9 Precarium est, quod precibus petenti, ad usum incertum utendum, tamdiu conceditur, quamdiu is, qui concessit, patitur, l. 1. l. 2. de precar. Covarr. lib. 3. var. resolut. c. 15. num. 6. Manoch. cas. 23. lib. 2. arb. Genof. c. 34.
- 12 23. 23. Cujac. lib. 4. obs. 7. Unde est quoddam hic sit obligatio *μὴ πωλῆσαι*, qua precario accipientis tantum, non dantis obligatur, Cujac. lib. 23. observ. c. 21. Et lib. 4. cap. 7.
- 13 & donatio quædam dicitur, l. 14. l. 1. §. 1. de precar. & contractus, l. 23. de reg. jur. l. 1. §. fin. de precar. & quod precario dans, semper possit repetere commodatam
- 14 tempèstive & intempèstive, l. 1. l. 2. de precar. Ob quam causam, precarium accipiens, tenetur tantum de dolo, non de culpâ, l. 8. §. 3. 5. 6. de precar. Cujac. d. loc. Donell. lib. 10. comm. c. 7.
- 15 Precarium per domini patientiam prorogari censetur, l. 4. §. 4. l. 5. de precar. an morte quoque dantis precario, vid. Covarruv. lib. 3. var. resolut. cap. 15. Fructus rei precario datæ interim lucratur, Moz. tit. de nat. commod. nu. 13. arg. l. si servus. §. locati. de furt. In quibus à commodato differt, Cujac. d. loc. in reliquis verdè eidem simile, l. 1. in fin. de precar. Quid verdè sint precariæ Pontificiæ, vide in Novell. 7. §. 120. Cujac. lib. 4. observ. cap. 7.
- Sedes hujus materiz est in tit. D. & C. commodat. vel contrâ. & tit. de precar.

Cap. 70. De deposito.

- 1 Depositum quid.
- 2 Depositarii obligatio.
- 3 Deponens obligatio.
- 4 Speciez depositi.
- 5 Depositum rei non litigiosa, & ejus speciez.
- 6 Depositum consilii.
- 7 Depositum necessitatis.
- 8 Depositum rei litigiosa est sequestratio.
- 9 Officium sequestrarii.
- 10 Quando hic distrabere possit rem depositam.
- 11 Sequestrator non est possessor rei.
- 12 Quando tenetur rem restituere.
- 13 Speciez sequestrationis.
- 14 Spontanea sequestratio quid.
- 15 Necessaria sequestratio quid.

- 16 Hac regulariter prohibita.
- 17 Hac quando conceditur.
- 18 Sequestratio quomodo servitur.
- 19 Aliud genus sequestrationis.

Succedit ex contractibus realibus, secundi generis, i depositum, quod est contractus nominatus, juris gentium, bonæ fidei, realis, l. 7. de pact. Exod. c. 22. 7. 10. Levit. c. 6. 4. Tob. c. 1. 6. c. 4. 21. §. actionum. 28. Instit. de action. quo custodia rei, l. 7. desiderium. Cod. deposit. l. 1. §. 8. 9. 12. 13. l. 6. de pos. suscipienti gratis, committitur, l. 1. §. 8. 9. de pos. sub fide eandem repetenti, restituendi, l. 1. §. 45. 46. §. 23. 36. l. 31. de pos. Levit. c. 6. 2. 4. Exod. c. 22. 7. Et seqq. 2. Machab. c. 3. 10. 15. 22. Tob. c. 9. 6. vocatur depositio, d. l. 1. §. 2. commendatum, l. 18 6. commendare. de verb. sign. l. 6. l. 9. C. de pos. receptum, seu susceptum, l. 1. §. 11. 12. 13. 22 l. 7. de pos. Hic qui deponit, deponens, depositor; d. l. 1. §. 22. 44. Et seqq. 37. h. tit. apud quem deponitur res, depositarius dicitur, *Antb. sed jam. Cod. de pos. l. 24. §. 2. de bon. antb. jud. possid. l. 7. §. nu. l. 1. §. 37. de pos. qui suscipit depositum, l. 4. l. 8. C. de pos. vel custos depositi, d. l. 1. §. 37. de pos.*

Depositarius tenetur præstare custodiam rei depositæ, l. 1. in pr. §. 8. 9. 12. 13. de pos. Exod. d. c. 22. 7. & quicquid dolo, vel latâ culpâ ipsius, l. 1. contractus. 23. de reg. jur. §. præterea. Instit. quib. mod. re cont. oblig. l. quod Nerva. 32. l. 7. de pos. vel tertii alicujus apud quem deposuit, l. 16. l. 1. §. 21. de pos. non levi, nisi se obrulerit, vel ipsius causâ depositum sit, l. 1. §. 35. de pos. vel levissimâ culpâ, vel casu fortuito accidit, l. 5. §. num. commod. l. 1. §. 4. 35. de pos. d. §. præterea. Instit. quib. mod. re cont. oblig. d. l. 23. contractus. de reg. jur. Proverb. cap. 3. 28. Exod. cap. 22. 7. 10. 11. & depositum cum omni causâ & accessione, l. 1. §. 24. h. tit. deponens. d. l. 1. §. 1. 22. 36. l. 31. bona fides. de pos. quocumque tempore repetenti, d. l. 1. §. 22. 46. confectum & ilicet, Mantica. d. loc. tit. 10. per l. pen. C. h. tit. restituere eo in loco, ubi sine dolo malo depositarii est, l. 12. si in Asia. de pos. Tobia. c. 3. 6.

Deponens tenetur depositario præstare impensas in depositum factas, si quid dolo, latâ, vel levi culpâ in deposito commiserit, l. 8. l. 12. l. 23. de pos. & quicquid ratione depositionis debetur, l. 5. in de pos. Honorarium, seu pretium depositionis si vult, dare potest, l. m. l. ubi Accurs. b. l. 1. §. si in re. vi bon. raps.

Depositum est duplex: Rei scilicet, non litigiosæ, vel 4 litigiosæ, l. 1. §. 1. 2. l. 7. l. 12. §. 2. l. 17. de pos. Alias divisiones tradit Moz. tit. de divif. de pos. Hottoman. 6. species numerat Menoch. lib. 1. arb. quest. cas. 232. aliam juris, aliam facti statuit. Utramque speciem in re mobili & immobili statuit Gæddæus de sequestrat. possess. dissentientibus Dd. cum, quæ est rerum immobilium depositio, rectius dicatur cura, tit. de curas. bon. dand. Pecunia numerata deposita si utitur depositarius, tenetur de periculo illius, Mantica. tit. 9. lib. 10.

Rei non litigiosæ depositum, est propriè rei mobilis, l. 1. ubi gloss. Et Azo, & volenti semper quodcumque petenti, est reddendum, l. 1. §. 25. 45. de pos. nisi gra-

vissima causa obstat, *d. l. 1. §. 22. Et seqq. l. pen. Cod. eodem.*

Hoc depositum, est consilii, vel necessitatis.

6 Consilii, quod sponte ex libera, plena & absoluta voluntate contrahentium contrahitur, *L. 18. in rebus. commod. arg. l. 134. de verb. obligat.*

7 Necessitatis, quod voluntate limitata & certis causis adstricta, contrahitur, incendio, ruina, naufragio, tumultu, aut alia, subita & inopinata vi, & fatali casu irruente, ita ut res moram non patiar, *l. 1. de pos. sit. de incend. ruin. naufrag.* Hic ex prætoris additione, contra inficientem depositum, in duplum crescit obligatio, *d. l. 1. §. 1. Pecunia in sacculo alicui tradita, præsumitur deposita, Memoch. lib. 3. præf. 69. com. dicit.*

8 Rei litigiosæ & controversæ depositio, est sequestratio, qua res litigiosa, etiam immobilis, à litigantibus, vel iudice, apud tertium deponitur ea lege, ut vincenti illa restituatur, *vid. l. sequestr. 110. de verb. signif. l. 12. l. 5. l. 6. l. 17. de pos. l. unie. Cod. de prohib. pecun. sequestr.* Atque hic depositarius sequestrer dicitur, *d. l. sequestrer.*

9 Officium sequestris, est rem diligenter custodire, *l. 1. §. 6. 7. de pos. omniaque, quæ vir bonus in re aliena custodienda faceret, præstare, usque ad litis determinationem, l. litibus. Cod. de agricol. Et consil. lib. 11. l. 5. §. 2.*

10 *depos. sit. Cod. de prob. pecun. sequestr.* Quod si res depositæ, servando, servari non possunt, aut diuturnior eorum custodia bono patriam displiceret, sequestris officium erit, eas distrahere & pretium deponere, *d. l. litibus. cap. 2. ext. de sequestr. possess. Et fruct. Gæddam ibid.*

11 Possessor liquidem sequestrer rei non est, *l. 5. §. 1. 2. l. 6. l. 17. §. 1. de pos. sed in possessione custodiæ causa, l. 3. §. 1. de acquir. possess. l. 9. de rei vindic. Gædd. d. loc. cap. 1.*

12 Deinde, officium sequestris est, finita sequestratione, rem bona fide restituere secundum conventionem, *d. l. 5. §. 1. 2. l. 6. l. 12. de pos. d. l. litibus.*

13 Sequestratio ejusmodi, est spontanea, vel necessaria, *Mynsing. cens. 5. observ. 35. Corraf. lib. 3. miscell. cap. 2. per l. 5. §. 1. 2. l. 6. l. 17. §. 1. de pos. l. unie. C. de prohib. pecun. sequestr.*

14 Spontanea est, quæ absoluta voluntate litigantium fit, *d. l. 5. §. 1. 2. l. 6. d. l. 17.* Vocant voluntariam, conventionalem, *Jafon in l. si fidejussor. §. fin. qui facit. cog. Mynsing. d. loc. habentem liberam, nullis legibus, vel causis adstrictam & absolutam voluntatem.* Ideo semper est permissa, *d. l. 5. §. 1. l. 17. de pos. Joham. Ferrar. in form. libell. sequestr. gloss. 1. nu. 4. & possessio rei depositæ, in sequestrum, ex lege conventionis etiam transferri potest, d. l. 17. §. 1. Et l. interress. de acquir. possess. Diss. Gædd. in c. 1. nu. 129. Et seqq. de sequestr. poss. Et fruct. Hæc finitur, deficiente conditione & mutuo consensu partium contrahentium, *l. 5. §. 1. 2. l. 6. de pos.**

15 Necessaria sequestratio est, quæ jussu superioris, jurisdictionem habentis, etiam invito litigantibus fit, *d. l. unie. ubi Dd. C. de prohib. pecun. sequestrat. l. 7. si fidejussor. ubi Costall. Et Jafon. qui facit. cogit. consensum tacitum partium hæc non excludit, vid. sup. cap. 12.*

de facto involunt. arg. sit. de prætor. stipul. quem lex supplex, arg. l. 1. §. 1. de neg. gest. Consilio. de curat. furios. l. 2. Gædd. d. loc.

Hæc regulariter est prohibita, *d. l. unie. Sover. in voce 16 sequestratio. Mynsing. cens. 5. obs. 35. Geil. lib. 1. de arrest. nu. 7. aded, ut nec quidem ob contumaciam, quæ missioni in possessionem locum facit, jure fiat, cap. 1. ext. de sequestr. possess. ubi Gædd. cap. 1. num. 106. Et seqq. arg. l. id quod non firmum. de rog. jur. Dissentit Corraf. lib. 3. miscell. cap. 2. num. 8. W. senb. consil. 7. nu. 6. Az. in sum. C. de probat. At Robertus lib. 1. sent. cap. 5. & Cujac. in parat. Cod. de prohib. pecun. seq. per Llitibus. C. de agr. Et censit. l. 5. sum. heresif. l. 5. l. 6. l. 17. de pos. sentiunt, unico casu excepto, eam licitam esse, quos refutat Gædd. d. loc. c. 1.*

Conceditur verò sequestratio hæc, in tribus potissimum casibus, *Gædd. d. loco. cap. 2. Costallum Et alii in l. si fidejussor. 7. §. fin. qui facit. cogit. ubi laud. Jafon. l. 1.* Quando reus de fuga, vel dilapidatione est suspectus, & injunctam satisfactionem non præstat, *d. l. 7. §. fin. ubi Dd. l. 2. §. 10. de collat. Gædd. d. loc. c. 2. 11.* Quando possessor post appellationem à sententia, vel executione malitiosè dilapidat bona, aut in possessionem missus fructus dissipat, *l. imperatores. §. fin. de appellat. l. ab executione. Cod. quor. appell. non recip. Vid. Gædd. d. loc.*

111. Ob status incertitudinem, in rebus peculianibus & ob dominii incertitudinem, hæc sequestratio interponi potest, *l. fin. C. de ord. cognis. l. unie. §. super peculio. C. de assert. toll. l. fin. C. quib. ad liberos. proclama. 1 V.* Hodie permittitur sequestratio, quando fiduciariæ possessioni, sive recredientiæ, seu summarissimæ, ut loquuntur, locus esse potest, *Corraf. præf. quest. lib. 1. c. 17. Geil. lib. 2. obs. 5. Et 6. Deniq; ex communi Dd. sententia permittitur sequestratio ob metum armorum, l. fin. Cod. de edict. D. Adriani toll. Jafon. Bart. Et Costall. ad l. si fidejussor. §. fin. qui facit. cog. Sover. in verbo sequestratio. recept. sent. Geil. lib. 2. observ. 148. Mynsing. cens. 5. obs. 35. per Laquissimum. 17. de usuf. l. unie. Cod. uti possid. quod lacum Gædd. non patet consensum iuri Romano. per l. unie. C. de prohib. pecun. sequestr.*

Semel concessa sequestratio, satisfactione interposita, rursus solvitur, si æque consultum adversario sit, *l. si fidejussor. 7. §. fin. C. de ordin. cognis. l. 5. ut legat. servand. caus. arg. novissimè. Instis. de suspens. iur. Mynsing. cens. 2. obs. 11. W. senb. consil. 7.*

Est & aliud quoddam sequestrationis genus, quando scilicet non ipsa res controversa, sed & alia propter negotium controversum, apud sequestrum, ea lege deponitur, ut ea vincenti parti detur, *l. 11. litigatores. §. quod ait. de arbit. l. si gratiam. 17. §. fin. de prescript. verb. Donell. sit. de prescript. verb. c. 2. num. 1. quæ non est hujus loci, sed ad contractus innominatos referenda, infr. c. 88. nu. 5.*

Deniq; ex voluntate utriusque contrahentis in depositum converti potest, quod ex alia causa apud alium est, *Adams. lib. 10. tit. 3. nu. 16. Et seqq. sit. 9. nu. 28. Et seqq. & contra depositum in contractum mutui, d. num. 28. Et seqq. per l. certi conditio. §. ult. si certi. pot.*

De

De materia hujus capituli videndas tit. D. & C. de pign. tit. C. de prohib. pecun. sequest.

Cap. 71. De jure pigneratitio.

- 1 Pigneratitius contractus quid.
 - 2 Debitor dat, creditor accipit pignus.
 - 3 Pignus & hypotheca differunt.
 - 4 Qua in hoc contractu consideranda.
 - 5 Obligatio hac duo habet membra.
 - 6 Debitoris obligatio.
 - 7 Creditoris obligatio.
 - 8 Securitas & cautio in jure pignerata rei.
 - 9 Jus pigneratitium in duobus consistit.
 - 10 Jus possidendi pignoris quid.
 - 11 Pignoris fructus percipere potest creditor.
 - 12 Possidendi facultatem & indemnitatem debitor praestat.
 - 13 Jus alienandi pignoris, quod duplex.
 - 14 Alienatio juris pigneratitii.
 - 15 Alienatio rei pignerata, quid & quomodo fiat.
 - 16 Reliquum ex re distracta restituendum debitori.
 - 17 Ex pluribus rebus pigneratio, qua distrabenda.
 - 18 Hac alienatio competis ex lege, vel ex conventionione.
 - 19 Ex lege alienatio competens.
 - 20 Denunciatio alienationis trina.
 - 21 Pretium ex licitatione plus offerentis.
 - 22 Ex conventionione pignus quando distrabitur, quid faciendum.
 - 23 Pactio, ne pignus distrabatur.
 - 24 Antichresis quid.
 - 25 Additio pignoris quid.
 - 26 Qua praecedant additionem pignoris.
 - 27 Qua sequuntur eam.
 - 28 Jus quoddam debitori in re pignerata retinetur.
 - 29 Jus securitatis, & cautionis quomodo transferatur in creditorem.
 - 30 Qua res pignori dari possunt.
 - 31 In generali pignore qua excipiuntur.
 - 32 Jus hac est in re & ejus accessorii.
 - 33 Res pignori qua dari nequeant.
 - 34 Creditoris obligatio in quibus.
 - 35 Jus restituendi pignoris & fructuum illius.
 - 36 Restitutio hypothece.
- R**Estat ex realibus contractibus pignus, quo à debitore res idonea, l. 17. §. de pignore. de pact. tit. qua res pign. dar. poss. traditur creditori, in securitatem & fiduciam crediti, qualiscunq; praecedentis, Paul. lib. 2. sent. tit. 13. Prov. c. 27. l. 3. c. 20. l. 6. à debitore aliquando recipiendi, §. fin. Inst. quib. mod. re const. oblig. & eo recepto, pignoris traditi restituendi, d. §. fin. tit. de pign. act. Exod. c. 22. l. 6. 27. Deut. c. 24. l. 12. 13. Exod. c. 18. 7. 12. & c. 32. 25. Appellatur contractus pignoris, vel pigneratitius, l. 23. l. 25. de pign. & hypoth. l. 1. §. item queritur. de damn. infict. l. 26. de solut. Deut. c. 24. l. 13. 16. Genes. c. 38. 20. hypothecarius, l. 1. C. de his qui in prior. loc. succed. pigneratio, pignoris capio, hypotheca contracta, sup-

positio, vinculum & nexu pignoris, pignoris obligatio, fiducia, de quib. vid. l. 9. de pign. & hypoth. l. 7. C. de remiss. pign. l. 33. §. 4. 5. l. 44. de usucap. l. 27. de pign. act. pignoris datio. l. 16. §. ult. de pign. & hypoth. Hic qui dat 2 pignus, vel hypothecam constituit, debitor; qui accipit, creditor nomine generali vocatur, l. 22. l. 23. de pign. & hypothec. Proprie pignus dicitur res mobilis, cujus 3 possessio ad creditorem per traditionem transit, l. 23. de verb. signif. l. 9. §. rem. §. 2. de pign. act. §. fin. Inst. quib. mod. re const. oblig. Deut. c. 24. l. 12. 13. Exod. c. 22. l. 6. 27. hypotheca vero res immobilis, cujus possessio non transit ad creditorem, l. 9. §. rem. §. 2. de pign. §. item Serviana. 7. Inst. de act. Sed in usu hæc vocabula, pignus & hypotheca, promiscue usurpantur, l. 5. §. fin. de pign. & hypoth. d. §. 7. Mantica lib. 2. tit. 1. de tacit. & ambig. convent.

In hoc contractu considero primò obligationem, 4 deinde species illius.

Obligatio duo habet membra: Unum de eo, quod 5 debitor creditori: Alterum de eo, quod creditor debitori præstare tenetur, ex quibus jus pignoris dicitur, l. 27. §. si nexale, l. 30. de nexal. act. l. 17. §. 11. de ad. ad. l. 12. l. 13. de distract. pign.

Debitor, cautioem, sive securitatem & jus crediti in 6 re pignerata præstare tenetur creditori, §. fin. Inst. quib. mod. re const. oblig. Deut. c. 24. l. 10. 11. 12.

Creditor, ad pignoris accepti restitutionem obliga- 7 tur, tit. de pign. act. l. 17. l. 12. l. 16. d. 33. 15. Deut. d. c. 24. l. 13.

Securitas & cautio hæc, est jus illud, quod debitor 8 creditori, in re pignerata, l. 12. de diff. pign. cum suis accessoris & fructibus, l. 16. §. fundus de pign. & hypothec. l. 1. C. de part. pign. l. 18. §. 1. 3. de pign. act. per consensum, vel traditionem & rei pigneratæ interventum, concedit, d. §. ult. Inst. quib. mod. re const. obligat. §. 1. Inst. quib. alien. licet vel non. §. item Serviana. Inst. de act. quoad ipsi de credito est satisfactum plenè & integrè, l. ult. C. de jure dom. impetrand. l. 7. §. 1. 2. de diff. pign. l. 1. C. de luit. pign. l. 9. §. oris. de pign. act. l. 19. de pign. & hypoth.

Jus ejusmodi, quod ex consensu, vel traditione pignoris, l. 1. ubi Bartol. de pign. act. l. 4. de pign. & hypoth. l. 17. §. 21. de ad. ed. l. 9. C. de pign. act. l. 30. de non. act. l. 12. de distract. pign. l. 33. §. 4. 5. de usucap. late & eleganter Mantica tit. 3. lib. 11. per tot. creditor accipit, consistit in duobus: in jure scilicet possidendi, & jure alienandi pignoris, d. luit. C. de jure. dom. impetr. l. 9. de pign. §. fundus. §. 3. l. 1. & seq. de pign. & hypoth. quod jus in re, seu reale dicitur, l. 10. C. de pign. d. §. item Serviana. arg. l. in qui actionem. 15. de reg. jur. In reliquis, præter jus possidendi & alienandi debitor ipse, dominus permanet, l. 35. cum §. fin. de pign. act. l. 8. pign. 9. C. d. l. 12. de distract. pign.

Jus possidendi pignoris est, quo licet creditori si- 10 ne suo dispendio, pignus tenere, possidere naturaliter, l. 13. illud. qua in fraud. credit. l. 22. §. 1. de nexal. act. l. 33. cum & §. 1. de pignor. l. 9. G. de pignor. Deut.

- cap. 24. 10. 11. *Nehem. c. 5. §. 4. S. Donell. lib. 9. commens. cap. 20. vid. l. 3. §. ult. de adquir. poss. quoad omnes causas. l. 15. §. 2. qui faciend. cog. l. 16. servi. de usucap. l. 35. inf. de pign. act. usucapionis causâ exceptâ. l. 1. §. 15. de adquir. possess. l. 16. l. 33. §. 4. l. 36. d. 1. quam possessionem, non propria autoritate, sed consensu debitoris domini, vel iudicis, occupabit, l. 5. si ex. l. 33. fundi. de adquir. possess. l. nec ex vera. C. d. s. Dent. c. 24. 10. 11. 12. & à detentoribus aliis sibi ablatam vindicare & repetere potest, l. 9. eos. C. qui potior. in pign. l. 16. l. 17. de pign. §. item. si quis. ubi Donell. Instit. de action.*
- 11 Ex causa possessionis huius, creditor pignoris fructus percipere potest, quos sibi ad crediti exonerationem & extenuationem retinet, l. 2. Cod. de dist. pign. l. 1. l. 2. C. de pign. act. l. ult. C. de pign. l. 23. de pign. & hypoth. vel debitori restituit, d. l. 1. l. 2. & ult. C. de pign. act. vel pignoris iure possidet cum re principali, l. 13. l. 29. §. 1. l. 26. de pignor. & hypoth. l. 3. C. in quib. caus. pign. tacit. Mantie. tit. 8. d. lib. 11. ubi limitat.
- 12 Sine dispendio suo, creditor possidet, quando debitor possidendi potestatem & facultatem, item damnum datum ob pignus & evictionem præstare tenetur, l. tutor. l. 6. §. 1. l. 8. l. 3. l. 32. l. 36. de pign. act. & expensas in pignus necessariâ & utiliter factas, sustinet, vel restituit, l. 8. necessariar. de pign. act. Oldend. class. 3. act. 13. l. tutor. l. 6. §. si contrariam. l. 1. §. 1. 2. l. 2. l. 16. de pign. act. & damna illata. d. text. vel si res aliena est oppignorata, l. 9. si rem. l. 32. l. 16. de pign. act. vel propria quidem, sed antea alii obligata, tit. Cod. si res alien. pign. d. l. 9. si rem. vel corrupta & vitiosa, l. 36. l. 37. de pign. act.
- 13 Jus alienandi pignoris est, quo licet creditori pignus datum alienare & transferre in alium, tit. de distract. pign. l. non est. 46. de adquir. rer. dem. §. 1. Instit. quib. alien. licet vel non. tit. C. si pign. dat.
- Alienatio ejusmodi est duplex: vel enim est juris hypothecarii, seu pigneratitii: vel rei ipsius pigneratæ distractio, l. 12. l. 13. de dist. pign. §. 1. Instit. quib. alien. licet vel non. tit. C. si pign. pign. dat. l. ult. C. de jur. dom.
- 14 Impes. Illa est libera, sed non plena, qua à creditore jus pignoris, in alium quocunque tempore creditori alienanti placuerit, transfertur, l. 13. §. 2. de pign. l. pen. de dist. pign. tit. Cod. si pign. pign. dat. l. 2. 3. Cod. de his qui in prior. cred. loc. succed. in qua, extincto jure dantis, extinguitur quoque jus accipientis, l. 10. voluntate. §. fin. quib. mod. pign. vel hypoth. solv. atque in tali alienatione, evictio ab alienante non præstatur, tit. C. cred. evict. pign. non debet. l. 12. de dist. pign. Faber decad. 1. error. 10. quæ alienatio propriè à creditore fieri dicitur, l. pen. de dist. pign. l. ex nominis. C. de hered. act. vendit.
- 15 Alienatio rei pigneratæ est, qua rei pignori datæ, plenissimum dominium, l. fin. C. de jure dom. impet. l. 2. Cod. si advers. antiq. cred. ad creditoris petitionem, per magistratum, post moram debitoris in solvendo debito commissam, & denunciationem creditoris trinam, testatò factam, l. 2. C. si propt. pub. pensit. vend. fuer. celeb. l. 3. l. 9. C. de dist. pign. l. 20. qui pos. in pign. & præcedentem proscRIPTIONem, subastationem & licitatio-

nem publicam, l. 9. C. de dist. pign. in alium, bona fide, solemniter palàm transfertur nomine debitoris, l. 9. 10. l. 4. 7. C. de dist. pign. l. 1. l. 9. 4. C. si vend. pign. ager. l. 1. 2. C. si in caus. jud. pign. cap. vide lib. 3. cap. 46. qui debitor, evincere id non potest, l. 2. C. si antiqui. cred. quamvis creditor de evictione teneatur, Negusant. part. 6. princ. memb. 1. num. 40. cujus nomine regressum habet adversus suum debitorem, Negusant. d. loc. num. 42. per l. si pignore. 22. §. ult. de pign. act. l. necessariar. §. 1. d. 1.

16 Ex hac pignoris conventionalis alienatione & distractione plena, si creditori, quoad creditum suum, non satisfuit, reliquum adhuc petere non impeditur, l. 4. l. 9. Cod. de distract. pign. l. ult. C. de jur. dom. impetrand. contra, si plures vendiderit, hyperocham cum usuris, debitori restituet, l. 20. quærebatur. qui pos. in pign. l. 22. §. 2. l. 33. de pign. act. Cujac. observ. 24. lib. 4. nisi depositam superfluam pecuniam habuerit, l. fin. C. de distract. pignor.

17 Ex pluribus rebus pigneratis, potest creditor unam, quam vult, alienare, l. 80. creditoris. de distract. pign. Quod si tamen specialis & generalis hypotheca concurrant, & specialis pro debito sufficit, illa tantum est distrahenda, l. 2. C. de pignor. l. 9. C. de distract. pignor.

18 Hæc pignoris conventionalis distractio & plenissima alienatio competit creditori ex lege, aut ex conventionem, l. 4. l. 7. de pign. act. l. ult. C. de jure dom. impet. l. 1. C. de pact. pign.

19 Ex lege, eo jure utimur, ut licet non convenit, ut creditor possit distrahere, vel etsi convenerit, ne distraheret, tamen confituito tempore debitor cessante, vel non solvente, l. 1. l. 4. C. de pact. pign. l. 7. §. 1. 2. de distract. pign. l. fin. C. de jure dom. impet. Paul. lib. 2. sent. tit. 5. & 13. post denunciationem trinam, testatò factam, l. 4. de pign. act. l. 4. C. de distract. pign. liceat pignus bona fide, palàm & solemniter distrahere, l. 4. l. 9. 10. 7. C. de distract. pign. aded ut debitor appellatione, denunciatione, vel pœnæ comminatione, vel prohibitionem quavis, alienationem impedire non possit, l. 1. l. 2. C. de his. vend. pignor. impet. non posse. vid. Pinell. ad l. 2. part. 2. c. 2. num. 5. C. de rescind. vend. Fabrum decad. 9. error. 7. Negusant. part. 6. princ. memb. 1. num. 3. 4. de pignor. Rayard. de auctor. prudens. c. 5. Donell. in l. ult. C. de jure dom. impet.

20 Denunciatio testatò fieri debet debitori, ut pignus luat, l. 4. C. de distract. pign. l. 10. C. de pignor. d. l. 4. de pign. act. & inter singulas denunciations, decem dierum intervallum ad minimum intercedere debet, Barr. & Arcus. in d. l. 4. Negusant. d. loc. num. 4. arbitrium existimat. Post trinas illas denunciations elapsas, licet creditori, biennii metâ expectatâ, distrahere tempore arbitrario, l. 3. C. de jure dom. impet. Mantie. 1. 6. Cod. de process. execut. part. 3. c. 9. num. 98. & seqq. Menoch. lib. 2. arb. cas. 129. ad quam distractionem debitor, ad suspicionem fraudis tollendam, citandus est, l. 4. creditor. Cod. de distract. pignor. quamvis sine illa venditio valida sit, Negusant. d. loc.

Pretium,

- 21 Pretium pignoris ex licitatione plus offerentis constitutum, in omnia debita, ad quod pignora obligata sunt, convertitur, l. 96. pupilli. §. pen. de solution. data quoque potestate creditori, ut in eam quantitatem, quæ naturâ tantum debetur, in acceptum referat, l. 10. Paulus. de solut. l. 5. §. 2. d. 1.
- 22 Ex conventionem creditor pignus distrahere & vendere potest, quando id initio, vel post convenerit cum debitore, quando distrahere liceat, l. 7. C. de distr. pign. l. 4. l. 24. de pign. act. l. 8. si necessarius. §. si annuus. de pignor. act. Costal. in d. l. 4. Atque hic iudex injungit creditori & debitori, ut æstimatores pignoris idoneos eligant, ex quorum sententia iudex æstimationem constituat, l. fin. §. æstimationem. Cod. de jur. dom. impes. Coler. part. 3. c. 9. n. 99. Et seqq. de process. execut. illis non eligentibus, iudex duos, ad minimum, juratos eligit, vel alios, quos juramento obstringit, Coler. d. loc. num. 104. Et seqq. Pactio, ne unquam pignus distrahatur, inutilis est, l. 4. l. 6. de pign. act. vid. Fab. decad. 9. err. 7. sicuti & legis commissoria pactum non valet, l. 2. l. 3. C. de pact. pign. nisi iusto pretio, pignus, non soluto debito, pro vendito habeatur, l. 10. §. 9. de pign. vid. cap. seq. Antichresis verò contracta facit, ut creditor fructus ex pignore consequatur, & tandiu pignus distrahere non possit, arg. l. 17. de pact. l. 1. §. 3. de pign. Et hypoth. l. 8. in quib. caus. pign. vel hypoth. sacit.
- 23 Ejusmodi pignoris distractioni similis est additio pignoris, qua creditori nomine debitoris, pro credito, pignus judiciale æstimatum, pro modo crediti, l. fin. C. de jur. dom. impes. l. 24. de pign. act. l. 46. de acquir. ver. domin. l. 10. C. de distr. pign. publicâ magistratus auctoritate, plenissimè datur & attribuitur, d. l. fin. Et l. fin. C. si in caus. jud. pign. quando scilicet nullus, aut idoneus emptor alius non reperitur, l. 1. l. 2. C. si in caus. jud. in pignore necessario, judiciali, et in conventionali, creditor à principe postulare debet, ut sibi pignus jure domini habere, possidere, liceat, l. 1. l. 3. Cod. si in caus. jud.
- 24 Hanc pignoris additionem, quædam præcedunt, quædam sequuntur. Præcedunt 1. ut post denunciationem & pignoris publicam subhastationem, l. ult. C. si prope. pms. publ. d. l. ult. C. de jur. dom. imp. emptor illius non inveniatur, d. l. ult. Donell. ibid. in comm. Brisson. lib. 4. c. 9. fol. 8. Fab. decad. 9. error. 8. Et decad. 10. error. 6. Deinde de additione futura, denunciatio debitori fiat, ut solvat, si eam impedire velit, d. l. ult. quam, debitore adhuc cessante, sequitur impetratio additionis, d. l. ult. l. 24. de pignor. act.
- 25 Additionem sequitur 1. potestas data debitori rei pigneratitiæ, intra biennium recipiendæ & luendæ, solutione & oblatione debiti cum omni interesse, d. l. ult. §. 3. l. 1. 2. Cod. d. v. vend. pign. non poss. imped. Cujac. lib. 26. observ. cap. 22. Deinde, hoc tempore effluxo, dominium plenum impetranti confirmatur & pignus extinguitur, d. l. ult. ubi Donellus Et Cujacius in parat. Faber decad. 10. error. 5. Et seqq. per l. 18. Cod. de distr. pignor.

Jus, quod debitor in pignore retinet, est dominium, 28 l. 17. §. 12. de ad. od. l. 35. §. 1. de pign. act. l. 8. Cod. d. 1. jus possessionis, ex causa usucapionis, l. 16. l. 33. §. 4. de usucap. jus alienandi & vendendi pignoris, l. 6. quamvis. de pign. act. l. 12. C. de distr. pign. ita tamen, ut cum suo onere & causa alienatum intelligatur, d. l. 12. commodum & incommodum rerum pignori datarum, l. 21. si inter. §. 2. quicquid de pign. Et hypoth. Unde creditor rem pigneratam à debitore emere potest, l. 7. rescriptum. de distr. pign. l. 9. quib. mod. pign. vel hypoth. solv. l. 10. C. de distr. pign.

Securitatem & cautionem illam, seu jus hypothecarium, de quo dictum est, debitor solo consensu transferit in creditorem suum, l. 1. ubi Bartol. de pign. act. l. 4. de pign. l. fin. C. qua res pign. Negusant. part. 3. memb. 1. n. 2. Mantie. tit. 3. lib. 11. vel per traditionem, d. l. 1. tit. Infit. quib. mod. re cons. oblig. §. ult. Et l. 33. §. 4. s. l. 44. §. 5. de usucap. quarumcumq; rerum, l. 6. Cod. qua res pign. l. 31. de pign. Et hypoth. etiam omnium & universalium, unde hypotheca generalis, sub qua omnia continentur, quæ debitor habet, vel habiturus est, l. 6. l. 29. de pign. Et hypoth. l. ult. C. que res pign. Soar. in lit. H. num. 231. item jura, nomina, merces venales, bona emphyteutica, l. 3. l. 7. C. de hered. vend. act. vend. vid. Negusant. part. 2. memb. 2. num. 10. l. 34. de pign. Covarruv. lib. 3. var. resol. c. 10. num. 26. Et seqq. l. 31. de pign. Et hypoth. Negus. part. 2. memb. 2. num. 28. Clar. quest. 18. Et 21. in §. emphyteusis. Gaill. lib. 2. observ. 25. non tamen, quæ verosimiliter, vel ex affectione quadam, quis noc. obligasset, ut sunt ad quotidianum usum necessaria, quæ hoc generali pignore non continentur, l. 6. l. 7. l. 8. de pignorib. Et hypoth. Daus. c. 24. §. 17. Amos. c. 2. §. Job. c. 24. §. 9. nec non alienari prohibita, l. fin. Cod. de reb. alien. non alienand. l. 2. Negusant. d. loc. num. 42. Et seqq. memb. 2. part. princip. 2. l. 2. Mantie. tit. 4. lib. 11. Speciale pignus contra intelligitur, l. 15. l. 6. l. 9. de pignorib. Et hypoth.

Potest jus pigneratitium, non solum in ipsa re principali pignori data, creditor obtinere, sed & in his, quæ appellatione ejusdem comprehenduntur, l. 18. si convenit. de pign. act. nimirum in rei accessorii omnibus, l. 16. l. 13. l. ult. de pignor. Et hypoth. l. 18. si convenit. de pign. act. ubi Costal. tit. G. de part. pign. aded, ut taberna pignori data, non solum merces, tempore constituti pignoris in ea existentes, sed & post repertæ, vi pignoris contineantur, l. 34. cum tabernam. ubi Dd. de pign. Et hypoth. Ratione rerum pigneratarum dicitur hypotheca specialis, vel generalis, de quib. Mantie. tit. 4. Et tit. 8.

Sunt tamen quædam res, quæ pignori dari vetantur: ut præmia futura victoriæ, l. 5. C. qua res pign. obl. fundus dotalis, §. 1. Infit. quib. aliam licet. l. 1. §. 15. Cod. de rei ux. act. jura servitutium urbanorum præditorum, l. 1. l. 11. §. ult. l. 12. de pignor. Et hypoth. non rusticorum, l. 18. de pign. act. l. 12. de pignor. Et hypoth. Vid. Cujac. lib. 22. obs. c. 37. Et lib. 15. obs. c. 6. Gornan. lib. 4. comm. c. 14. num. 3. 4. Dnaren. lib. 2. dispnt. cap. 13. Donell. cap. 8. de pign. Mostoum. de pign. c. 3. Fab. lib. 5. conjec. c. 11. item

- instrumenta pertinentia ad agriculturam, l. 7. l. 8. *Et*
auth. seq. C. quæ res pign. sed hodie id non observari, so-
latur Nigufant. res aliena, sine voluntate domini, l. 20.
l. 29. l. 41. l. 27. de pign. act. l. 2. ubi Costal de pignor.
tit. Cod. si alien. res. vid. Cujac. lib. 19. observ. cap. 26.
Souch. in lit. H. num. 137. res pupillares pro alio, l. 16.
de pignor. act. l. 22. Cod. de adm. tut. res litigiosa, l. 1.
C. de litigios. l. 7. l. 8. C. quæ res pign. l. 1. §. 2. D. d. s. usus
*rei, arg. l. 12. sed de pignor. *Et* hypoth. Cujac. lib. 15. obs.*
c. 6. Disentis Donell. aliud in usufructu, l. 11. §. usufructu-
*arius. de pignor. *Et* hypoth. res fideicommissio subjectæ,*
l. 3. §. 2. ad SC. Trebell. l. fin. §. sed quia. C. com. de legat.
an verò etiam littora universitatis, theatra, mare, vide
alibi, & an mercedes laborum, vid. l. 4. de re jud. Geil.
*lib. 1. observ. 117. Gothofred. in l. 9. de pign. *Et* hypoth.*
an fructus feudalium rerum & bona liberorum, an
res heredis pignerantis, an liberi nostri, an liber ho-
mo? l. ult. quæ res pign. Covarr. lib. 2. var. resolut. c. 1. vid.
*Genes. c. 42. 10. 23. 2. Reg. c. 4. 1. 2. 3. Matth. c. 18. 23. *Et**
seqq. Exod. c. 21. 7. Deuter. c. 24. 6. 17. c. 22. 26. 27. 28.
Res ad usum necessarium & quotidianum domini pa-
ratæ, non possunt pignori dari, Deuter. c. 24. 6. 17. c. 22.
*26. 27. Ezech. c. 18. 17. c. 31. 15. l. 6. obligatione. de pign. *Et**
hypoth. Manic. tit. 4. d. lib. 12. neque merces tabernæ, l.
cum tabernam. de pignor.
- 34 Sequitur alterum membrum, de eo, quod creditor
 debitori præstare tenetur, quod est jus restituendi pignoris, quæ est obligatio pigneratiæ, de qua sit. de pign. action.
- 35 Creditor igitur pignus, post debiti totius solutionem, l. 9. §. omnis. de pign. act. l. 6. Cod. de distract. pign. vid. Robert. 1. animad. c. 26. Cujac. in not. Mercat. 26. seu qualemcunque satisfactionem, d. l. 9. l. 1. Cod. de luit. pign. vid. Menoch. lib. 3. præsumpt. 119. *Et* Mascard. in voce solutio. debitori redimenti, pignus restituere tenetur, d. l. 9. Exod. c. 22. 26. 27. Genes. c. 38. 18. Deut. c. 24. 12. 13. Ezech. c. 18. 7. 12. c. 33. 15. unâ cum fructibus illis, qui in debiti exonerationem, vel fortem non sunt computati, l. 33. l. 22. §. 2. de pign. act. Harmenop. lib. 5. cap. de antichresi, aliaque omni accessione, l. 13. l. 26. §. ult. l. 29. §. 1. l. 13. l. 16. de pignor. *Et* hypoth. l. 1. Cod. de pari. pignor. & præstatione damni, hypothecæ, dolo, culpa latâ, vel levi illati, l. 7. l. 14. Cod. de pign. act. l. 25. D. d. l. 23. de reg. jur. Cujac. lib. 19. observ. c. 24.
- 36 Obligatur quoque distractione hypothecæ factâ, hyperocham, & quicquid ultra debitum residuum mansit, restituere, l. 20 qui pos. in pign. l. 22. si pignora. de pign. act. l. quamvis. 6. §. fin. d. t. Cujac. lib. 4. obs. c. 25. & quicquid ex lege contractus est præstandum, l. si cum venditor. 13. §. 1. de pign. action. Sed & onerati tributis sustinere creditor tenetur, l. 42. l. 52. de pact.
- Referendus huc tit. de pignor. & hypothec. tit. quæ res pignor. vel hypothec. tit. de distract. pign. tit. de pignor. act. D. & C. & tit. C. de jur. dom. impet. tit. C. si in caus. judic.

Cap. 72. De speciebus pignorum.

- 1 Species pignoria.
- 2 Pignus tacitum quid.
- 3 Ejus species.
- 4 Pignus ex tacita conventionione quid.
- 5 Quæ illata, oppignerata censentur.
- 6 Fructus prætorium rusticorum accedentes.
- 7 Res commodata, pro impensis oppignerata.
- 8 Similiter, res vendita non tradita, merx vendenda.
- 9 Alii tacitam hypothecam habentes.
- 10 Tacita hypotheca non transfert possessionem.
- 11 Fiscis privilegium hypothecarium, in quibus locum habeat.
- 12 Pupillo, adulto, tacitum pignus datum in bonis suorum administratorum.
- 13 Liberis in bonis patris vidui, vel matris, tutorum.
- 14 Civitati, collegio in bonis administratorum suorum.
- 15 Res, pecunia pupilli, militis, minoris, mulieris emptæ.
- 16 Pro dotis data *Et* paraphernalium restitutione, pignus in bonis maris datum.
- 17 Pro dotis promissione, præstatione in bonis uxoris.
- 18 Pro donatione propter nuptias.
- 19 Pro legatis, in bonis testatorum.
- 20 Pecuniam mutuantis ad refectioem *Et* pro alimentatatione nauarum, pignus.
- 21 Fisco, in bonis secum contrahentis pignus.
- 22 Redemptus ab hostibus pro litro tenetur.
- 23 Empta militia pro pecunia exposita.
- 24 Creditor in re deposita.
- 25 Qui jus retentionis habent.
- 26 Non amittitur tacita hypotheca ob expressam sententiam.
- 27 Expressum pignus quid.
- 28 Publicè constitutum.
- 29 Arrestum loco pignoris, quando est.
- 30 Pignoris publici species.
- 31 Prætorium pignus quid.
- 32 Pro modo declarati debiti missus in possessionem.
- 33 Plures missi concursu partes faciunt.
- 34 Judiciale pignus quid *Et* ejus effecta.
- 35 Hujus non par causa cum prætorio.
- 36 Prætorium constitutum pignus quid.
- 37 Conventionale pignus quid.
- 38 Contractu reali constitutum pignus.
- 39 Pacto constitutum.
- 40 Testamentarium pignus.
- 41 Res aliena inusulter pignori datur.
- 42 Pactum legis commissoria prohibitum.
- 43 Pactum antichresios quid.
- 44 Quomodo illud contrahatur.
- 45 Fructus hujus ad quantitatem usurarum legitimarum.
- 46 Fructus pignoris in fortem impendantur.

Hucusq.

Hucusque de obligatione debitoris & creditoris hypothecarii: sequitur nunc de speciebus pignorum, & de creditorum prioritate atque prerogativa, *vid. cap. 71. num. 4.*

- 1 Pignus est duplex, tacitum, vel expressum, *l. 6. l. 3. 4. tit. D. & Cod. in quib. caus. pign. tacit. l. 3. C. d. s. contr. l. 2. C. de prat. pign. Moz. & Covarruy. vocant pignus legale tacitum.*
- 2 Tacitum pignus est, quod ipsa juris dispositio principaliter, *l. 1. ibi, ab ipsa lege. C. commun. de legas. sine facto hominis, constituit, l. 3. l. 4. & seqq. in quib. caus. pign. tacit. contrab. quod, quasi pignus alibi vocatur, l. 34. utique. de damno infect. & complectitur tam presentia, quam futura bona debitoris, l. 3. C. de privil. fisci. Negusant. com. dicit part. 2. memb. 4. nu. 163. de pign. neque deterioris conditionis, quam expressum est, Negusant. part. 5. memb. 1. num. 18. per l. unic. Cod. rem alien. gerent. Mant. lib. 11. tit. 11. de tacit. & ambig. convent.*
- 3 Tacitum pignus rursus est duplex: unum ex tacita quadam conventionione, *l. 4. ubi Cujac. de pact. l. 6. l. 7. in quib. caus. pign. vel hypoth. tacit. contrab.* Alterum ex privilegio, *l. unic. §. 1. Cod. de rei ux. act. l. pen. & ult. Cod. in quib. caus. pign. vel hypoth. tacit. contrab. l. 1. Cod. com. de legas.*
- 4 Tacita conventionione pignus contrahitur in propriis rebus inductis, in vectis, importatis & illatis ab inquilino ipso, vel inquilini inquilino, *Menoch. de adipisc. cond. poss. rem. d. 3. quaest. 11. n. 96. & seqq. in praedium urbanum, vel navem, Menoch. quaest. 23. nu. 150. d. loc. Tiraq. de retrat. consang. §. 2. gloss. 7. nu. 89. 92. in molendinum, Menoch. d. loc. quae pignoris loco esse censentur, Mant. tit. 15. lib. 11. d. loc. l. 4. l. 2. l. 6. l. 7. in quib. caus. pign. tacit. cons. Menoch. lib. 2. arbit. cap. 172. nu. 30. & seqq. Costal. in l. 4. ubi Cujac. de pact. tum pro pensione, tum pro deterioratione, culpa inquilini facta, l. 2. in quib. caus. pign. vel hypoth. tacit. l. 25. §. 3. locat. vid. Menoch. d. rem. d. 3. nu. 3. 9. 66. & seqq.*
- 5 Illata verò & inducta ea solùm intelliguntur, quae sunt illata, ut perpetuò. hoc est, durante tempore locationis, ibidem mancant, & quae inveniuntur ibidem, tempore obligationis, *l. 7. in pradiu. §. 1. in quib. caus. pign. l. 32. de pign. & hypoth. Zasius in §. 7. item Serviana. Institut. de action. Menoch. de adipisc. poss. rem. d. 3. quaest. 17. nu. 125. & seqq. §. lib. 2. arb. cas. 441. nu. 4. 5. 6. arbitrarium existimat; sub quibus etiam merces venales & pecuniam in thesauro reservatam, contineri puto, Zas. & Gomez. in d. §. 7. item Serviana. per l. Sicheorius. §. his verbis de legas. 3. Menoch. lib. de adipisc. poss. rem. d. 3. num. 133. & seqq. quamdiu scilicet ibi sunt, secus si essent exportata, l. 34. de pign. & hypoth. l. 9. ubi Costal. in quib. caus. pign. vel Schneid. in d. §. 7. num. 52. Dissertit & Mant. tit. 15. nu. 35. 23. per alleg. ibid. Excipiuntur hic libri studioforum, Zasius in d. §. 7. ubi etiam Myns. & Schneid. instrumenta & vestes, Menoch. d. loc. quaest. 20. nu. 42. & seqq. 19.*
- 6 Tacita conventionione similiter praediorum rusticorum fructus extantes, *l. 3. C. in quib. caus. pign. l. 1. 2. 3. C.*

pign. act. qui que ibi nascuntur, pignori nexi pro mercede domino fundi locati, esse intelliguntur, l. 7. in pradiu. in quib. caus. pign. vel hypoth. l. 3. C. d. s. in vecta verò & illata in praedium rusticum, quinimò, l. 4. ubi Cujac. & Duaren. de pact. per l. 4. eo jure. l. in pradiu. 7. in quib. caus. tac. pign. l. 5. Cod. d. s. Borholt, Baro & Covas. in d. §. 7. item Serviana. Menoch. latè de adipisc. poss. rem. d. 3. quaest. 4. nu. 33. & seqq.

Sic quoque commodatarius, rem commodatam, pro impensis retinere potest, *l. 15. §. fin. de furt. venditor non traditam rem venditam, pro pretio pignoris loco, l. 1. l. 31. §. idem. 8. l. 29. de ad. edit. l. 13. Julianus. §. 8. de act. empt. Cujac. lib. 9. obs. 8. Pet. Gregor. lib. 23. synagm. c. 8. num. 8. Geil. lib. 2. observ. 15. Rauchbar. quaest. 6. Moller. lib. 4. semest. c. 28. locator mercem vendendam, pro vectura, Gregor. d. loc. vid. infra cap. 16. lib. obligatam tenet, nec non debitor, pignori dans bona alterius, qui postea pro eodem fidejussit, Bartol. in l. Pomponius. in quib. caus. pign. tacit. Similiter res specialiter designata pro alimentatone, vel pro alterius annuae praestrationis securitate, tacite hypothecata esse censetur, *l. 2. l. Lucius. ubi Bartol. de alim. & cib. legas. Negusant. part. 2. memb. 4. num. 64. de pignor. Guido Pap. decif. 43. Et ratione legitima, filiusfamil. in bonis patris, tacitam habet hypothecam, Negusant. d. loc. & similes, qui jus retentionis habent, vid. infra de retent. c. 16. lib. 2.**

Ex privilegio tacitum, seu legale pignus competentis, possessionem non transfert, *Menoch. de adipisc. poss. rem. d. 3. num. 21. 28. 29. 30. atque tribuitur hoc personae, vel causae.*

Personae, uti fisco, pupillo, militi & minoribus.

Fisco tribuitur, vel ex causa contractus cum eo *l. 1. in d. l. 4. Cod. in quib. caus. pign. vel hypothec. l. 4. 6. §. fisci. de jur. fisci. l. 2. l. 3. Cod. de privil. fisci. Cujac. lib. 10. observ. 35. Wesenbec. in commun. de privileg. cred. num. 5. vel ex causa tributorum fiscalium & censuum ipsi debitorum, l. 1. ubi Gotthof. Cod. in quib. caus. pign. l. 1. Cod. sine cens. vel reliqui. l. 1. Cod. si propt. censu. publ. vel ex causa poenae, post condemnationem debitorum, Clar. quaest. 78. in fin. in pract. crim. Negusant. part. 2. memb. 4. nu. 115. & seqq. per l. ejus qui de jure fisci. l. commissa. de publican. Similiter fisco hoc jus tribuitur in bonis munus publicum civile administrantium, *l. 3. §. 5. de muner. & hon. l. 11 cum l. seqq. ad municip. & in rebus, ex quibus decimae solvuntur, Negusant. part. 2. memb. 4. num. 126. 128.**

Privato succedens, fisco hoc jure non utitur, *l. 10. de pact. l. 16. de jur. fisci.*

Pupillo, adultove datur tacitum pignus, ratione *l. 2. administrationis in bonis suorum tutorum, vel protutorum, l. 42. ex pluribus. de admin. tut. l. 1. pro tut. l. ult. de tut. & ras. distrab. & quibusvis aliis, qui reguntur ab aliis, & quorum bona administrantur, datur hoc jus in bonis suorum curatorum & administratorum, l. 20. pro officio. C. de admin. tut. l. 1. §. & ut. Cod. de rei ux. act. l. 19. §. 1. 2. 3. l. 23. de verb. aut. jud. possess.*

- l. 15. Et seqq. de curat. furios. l. ult. Cod. rem alien. gerens.*
- 13 Datur quoque liberis in bonis patris vidui, vel matris viduæ, bona ipsorum administrantis, *l. 6. cum oportet. §. 2. §. penult. l. ult. C. de bon. qua lib. l. 6. l. 8. C. de secund. nupt. l. 2. Cod. quand. mal. suel.* etiam in vitrici, vel novercæ bonis, quando pater, vel mater ad secundas nuptias, non reddita ratione, vel non petito tutore, transit, *l. 2. Cod. quand. mal. suel. offic. Novell. 22. cap. 4. l. hac odiciali. l. si quis. Cod. de secund. nupt. Lomacem. Cod. ad SC. Tertyll. Negusant. part. 2. memb. 4. num. 19. Et seqq.*
- 14 Sed & datur civitati, in bonis administratorum suorum, *Negusant. d. part. 2. memb. 4. nu. 119. arg. l. fin. C. quo quis ord. lib. 11. & ecclesiæ in bonis prælati, Negusant. d. loc. num. 120. Et seqq. orphanotrophio, nosocomio in bonis curatorum suorum, Negusant. d. loc. num. 123. Mantie. tit. 16. d. loc. nu. 23.*
- 15 Favore pupillorum, minoris, mulieris, & militis constitutum est pignus, *l. 4. 2. de admin. tut. l. 3. de reb. eor. qui sub tut. l. pen. Cod. de serv. pign. dat. ut res, pupilli. l. 7. idemque. qui pos. in pign. militis, l. 8. si ut. Cod. de rei vindicac. minoris & mulieris, d. l. 7. d. l. 3. pecuniâ emptæ, tacite sint nexæ pignori iisdem. Pecuniâ inquam, illorum, non aliorum comparatæ, *l. 17. quamvis. C. de pignor. Et hypoth. vid. Novell. 136. c. 3. Novell. 97. c. 4. Rauhbar. quasi. 5. Covarruv. lib. 1. variar. resolut. cap. 7. nu. 3. Negusant. memb. 2. nu. 13. Et memb. 4. nu. 163. part. 2. Disseruit Geil. lib. 2. observ. 4. num. 3. cui respondet Rauchb.**
- Ob causæ favorem, taciti pignoris privilegium tribuitur in quinque causis.
- 16 Primò, pro dotis restitutione in bonis mariti, *l. 1. §. 1. 2. Cod. de rei uxor. act. Negusant. memb. 4. num. 2. 4. Et seqq. part. 2. Mynsinger. cens. 5. observ. 4. Et cens. 6. observ. 45. Et cens. 4. observ. 13. ut dotem datam, l. 17. §. 1. de reb. auct. jud. possid. d. l. 1. Mantie. tit. 20. d. loc. Mynsinger. cens. 1. observ. 61. Geil. lib. 2. observ. 81. Covarruv. lib. 1. variar. resolut. cap. 7. nu. 4. 5. uxor repetens, salvam habeat, dissoluto matrimonio, pignus tacitum, in omnibus bonis mariti habet, *l. 1. C. de rei uxor. act. l. assiduis. Cod. qui pos. in pign. quod etiam ad bona paraphernalia, à marito administrata, extenditur, §. fuerat. Instit. de act. l. ult. de pact. convent. Mantie. tit. 16. nu. 20. Mynsinger. cens. 5. obs. 4.**
- 17 Pro dotis promissæ præstatione, maritus idem jus hypothecæ tacitæ habet in bonis uxoris dorem promittentis, *l. unic. §. Et us plenius. Cod. de rei ux. act. l. 2. Cod. de bon. qua lib. Zas. in d. §. fuerat. quæ privilegia etiam ad sponfam, quæ dotem dedit, extendenda sunt, l. 17. quasi. num. §. 1. de bon. auct. jud. possid. & ad pecuniam, seu pretium rerum mariti venditarum, *Negusant. part. 2. memb. 4. num. 59. Et seqq. & ad res propter nuptias donatas, quarum ratione maritus in bonis uxoris tacitam habet hypothecam, & contra, uxor in bonis mariti, Negusant. part. 2. memb. 4. num. 64. de pignor. Et hypothec. Mantie. tit. 12. lib. 11. num. 15. Et seqq. Et tit. 19. per 102.**
- 19 Secundò, tribuitur legatariis legatorum causâ, in

bonis testatoris, etiam adversus heredis, non defuncti testatoris, creditores, & quoscunque alios possidentes legatam rem, vel alias res testatoris, *l. 2. Cod. comm. de legat. §. 2. Institus. de legat. Mantie. tit. 17. per 101.*

Tertiò, hoc privilegium datur mutuanti pecuniam ad domus refectionem, *l. 1. in quib. caus. pign. l. 6. hujus. qui pos. in pign. Novell. 97. cap. 3. ubi Gothofred. Donell. lib. 4. com. cap. 17. Disseruit Mynsing. cens. 1. obs. 60. Geil. lib. 2. obs. 12. num. 4. non aliarum rerum, navis, vel similitium, arg. l. 17. C. de pign. l. 25. ubi Donell. de reb. cred. rectè dissent. Mynsing. & alii, in d. §. 7. item Serviana. Inst. de act. per Novell. 97. cap. 3. l. 6. l. 7. l. 9. qui pos. in pign. l. 26. l. 34. de reb. auct. jud. possid. Wessing. in com. de privil. cred. Negusant. part. 2. memb. 4. num. 162. ubi & ratione alimentorum in nautas factorum, tacitam hypothecam concedit, per d. l. 5. 6. qui pos. in pign.*

Quartò, fisco etiam tacitam hypothecam habet in bonis ejus, cum quo contrahit, *l. 2. l. 1. Cod. in quib. caus. pign. vel hypoth. l. 4. 6. §. 3. de jur. fisci. Boss. in pract. tit. de fisco Et privileg. ejus. num. 25. 26. per l. 2. Et 3. de privil. fisci.*

Quintò, redemptus ab hostibus, redimenti pro lytro inquit pignoris est, *l. 2. l. 15. de capt. Et postim. revers. l. 2. C. d. s.*

Sextò, militia, pecuniâ meâ emptâ, mihi pignoris loco est, *Novell. 53. c. 5. Novell. 97. c. 4. Novell. 136. cap. 2. l. ult. cum auct. seq. ubi Donell. C. de pignor.*

Septimò res designata, ex qua alimenta sunt præstanda, pignori data intelligitur, *l. 2. de alim. legat. Mantie. tit. 14. nu. 6. lib. 11.*

Octavò bona in censum relata & descripta pro collectis sunt tacite fisco obligata, *l. 1. ubi Barcol. C. in quib. caus. pign. tac. Mantie. tit. 18. nu. 13. Et seqq. arg. l. si convenoris. §. si fundus de pign. act.*

Nonò, creditor in re deposita aliis præferitur, *l. 24. si deventri. §. in bonis. 2. de reb. auct. jud. possid. l. 7. §. fin. depof. Decimò, omnes creditores, qui in solutione aliis præferuntur, & jus prærogativæ vel retentionis habent, rectè jure tacitæ hypothecæ uruntur, *Wessing. tit. de privileg. cred. num. 5. vid. infra de retent. lib. 2. cap. 16.**

Non tamen prædicti creditores tacitam habentes hypothecam. jus suum amittunt, quando sibi de expresso pignore prospexerunt, *Wessing. h. tit. Schneid. ad §. 7. item Serviana. Inst. de act. per l. 12. §. Papinianus. qui pos. in pign. l. Pomponius. §. ult. in quib. caus. pign. Menoch. de adipsic. poss. remed. 3. quasi. 9. nu. 25. 254. Et seqq. Dissertit Faber de ad. 6. error. 1. 2.*

Expressum pignus, quod manifestarium vocatur, duplex, publicè scilicet, vel privatum constitutum, *l. 1. Cod. de prætor. pign. l. 26. de pign. act. quod tacitum prius non tollit, per alleg. sup. Et Boër. decis. 332. Jaf. in §. item Serviana. Institus. de act. Boër. decis. 332. Menoch. d. loc. Mantie. tit. 22. nu. 12. lib. 11. d. loc.*

- 28 Publicè constitutum à non domino rei est, quod auctoritate, seu jussu magistratus, nomine debitoris datum est, l. si ob causam. 28. Cod. de evict. l. 5. Cod. de pact. convent. vid. Fab. decad. 10. error. 6. missione in possessionem & ejusdem apprehensione reali, d. l. 26. non est mirum, §. 1. de pign. act. l. 2. Cod. de prator. pign. l. 10. qui potior in pignor. Coler. part. 3. cap. 12. num. 48. Et seqq. de process. ex f.
- 29 Ad hoc arrestum, quod est interdictum, ne alius utatur, fruatur, vel persona loco exeat, referri putat Pet. Peckius de jure sistenti cap. 1. num. 4. num. 25. cap. 35. num. 5. in quo non disputatur de jure rei, sed de solutione facienda, Peckius d. num. 5. quod regulariter est prohibitum, nisi jure, consuetudine, aut privilegio appareat esse permissum, Peckius d. loc. cap. 2. num. 5. 6. 7.
- 30 Pignus publicè constitutum est pratorium, vel judiciale, l. 2. C. de prator. pign. d. l. non est mirum. Et sit. G. si in caus. judic. Baldum. de pignorib. s. 8. Cujac. lib. 5. obs. c. 30. alii necessarium vocant. Quomodo hic etiam partium consensus interveniat, videre licet sup. cap. 11. de factis involuntariis & cap. 9. lib. 1.
- 31 Pratorium pignus est, quod ob contumaciam non condemnati, sed latrantis, non respondentis in judicio, vel non solventis, vel judici non obtemperantis, d. l. non est mirum. de pign. action. l. 1. §. 1. 33. l. 14. de bon. auct. jud. possidend. l. 2. §. 7. quib. ex caus. in possess. ans. l. 3. §. 1. de reb. eorum qui. vel ob alias justas causas, l. 8. l. 9. ex quib. caus. in poss. l. 10. §. 1. de adquir. possess. missione in possessionem bonorum debitoris eorumdemque occupatione, edicto pratoris, seu magistratus constituitur, l. 12. pro emptor. l. 2. Et seqq. C. qui pot. in pign. l. 7. §. prator. ex quib. caus. in possess. sit. de reb. auct. judic. possid. l. 3. Cod. ut in possess. legat. Membr. de recup. poss. remod. 12. Cujac. lib. 5. observ. cap. 30. Fab. decad. 10. error. 10. quomodo etiam ob tributa non soluta, pignora capiuntur à magistratu, l. 8. C. de furt. l. 2. l. pen. Cod. de exat. tribus. lib. 10. Et sit. C. de cap. Et distrah. pign. tribus. caus.
- 32 Mixtur autem creditor in possessionem fiduciarum, pro mensura declarati debiti, l. qui legati. ut in possess. legat. d. l. non est mirum. 26. Novell. 53. c. 4. l. 1. quib. ex caus. in possess. ut bona illa jure pignoris detineat, d. l. qui legati. d. l. 26. & custodiz causa sit in possessione, l. 3. §. creditor. uti possidet. donec ei satisfiat. l. 3. §. 1. de reb. eorum. l. 9. l. 15. ut in possess. legat. vel pratoris auctoritate per ministrum publicum distrahantur, l. Falcitine. §. 1. 21. 12. 15. 16. quib. ex caus. in possess. vel creditori addicantur, l. 15. ubi Dd. de re judic. sit. C. de jure domus. impot. vid. Fab. decad. 10. error. 6.
- 33 Plures missi in possessionem hanc ex titulo obligationis, non domini alicujus, aut juris hypothecarii, æqualiter pari jure, ut concursu partes habeant, mittuntur, d. l. 15. si finita. §. cum autem. de dam. infat. l. 12. cum unum. de reb. auct. jud. possid. Cujac. lib. 5. observ. c. 30. Et lib. 9. obs. 37. Negusane. part. 3. memb. 3. n. 10. qui hoc accipit de personalibus actionibus.
- Judiciale pignus est, quod in executione rei judicatz, pro quantitate debiti, l. 5. Cod. de distract. pign. l. 15. §. sup. de re jud. Cujac. lib. 5. observ. c. 30. Fab. d. decad. 10. error. 10. à giudice, ex bonis condemnati capitur, l. 2. C. de prator. pign. l. 1. l. 2. C. si in caus. judic. d. l. 26. non est mirum. ita ut in hujus distractione, licentia civis, etiam creditoris, id à giudice per ministrum publicum adjudicetur, l. 2. l. 1. fin. Cod. si in caus. jud. In hoc immixtus sit possessor & lucrator fructus, l. 15. à Divo Pio. §. si verum, ubi Castrensis Et Barcol. de re judic. In hoc non est par causa omnium missorum, sed ordinis ratio habetur, Cujac. lib. 9. obs. c. 37. Frid. lib. 3. de contin. caus. c. 25. num. 4. per l. 10. qui pot. in pign. Coler. part. 3. c. 12. n. 8. 4. Et seqq. de process. ex f.
- Privatum constitutum pignus est, quod nulla publica auctoritate, sed à domino pigneratz rei datum est, l. qua predium. C. si alien. res pign. Dent. c. 40. 10. Exod. c. 22. 26. 27. Genes. c. 38. 17. 18. Prov. c. 20. c. 27. 13.
- Privatum pignus est merè conventionale, vel testamentarium, l. 1. l. 4. de pignor. act. l. non est mirum. 26. d. 1.
- Conventionale pignus dicitur, quod conventionè creditoris & debitoris constitutum est, l. pen. in quib. caus. pign. vel hypoth. sac. idque contractus alicujus, vel pacti conventi, l. 17. si tibi. §. 2. de pact.
- Contractu reali constitutum est, quando res pignerata traditur, §. ult. Insti. quib. mod. re cons. oblig. l. 4. de pign. Et hypoth. quod propriè pignus dicitur, d. §. ult. l. 5. §. creditor. de oblig. Et action.
- Pacto constituitur jure pratorio, l. 9. §. propriè. de pign. act. l. 1. in fin. de pact. quando res pignerata non traditur, l. 1. de pign. act. l. 4. de pignor. Et hypoth. Pactum hoc, contractum vocat Connan. lib. 5. c. 3. n. 5. c. 8. n. 3. vid. infra c. 90. vocatur aliàs pignus, solà, vel nudà conventionè contractum, l. 33. non solum. §. 4. 5. l. 44. justo. §. 5. de usuc. l. 1. de pign. act. l. 4. de pign. Et hypoth.
- Testamentarium pignus est, quod creditori à testatore in testamento constituitur, l. 26. non est. de pign. act. l. 9. de annu. legat.
- Res aliena, domino ejus ignorante & invito, inutiliter pignori datur, l. 6. C. qua res pign. obl. sit. C. si alien. res pign. quod datum convalescit, quando dans dominus ejus esse inceperit, l. 5. C. si alien. res pign. l. 26. l. 29. §. pen. l. 41. l. 22. §. 2. de pign. act. Duaren. lib. 2. disp. c. 54. vel heres esse, d. l. 22. ubi Costall. Cujac. lib. 1. obs. c. 26. Robert. lib. 2. recept. c. 1.
- In omnibus pignoribus prohibitum est pactum legis commissorie inter debitorem & creditorem initum, l. 1. t. ult. C. de pact. pign. secus, si inter debitorem & fidejussorem contrahatur, l. fin. de contrah. emp. Est verò illud, ut, nisi debitum solvatur certo tempore, pignus fiat creditoris, d. l. 1. ult. l. 2. de leg. commiss. at ut justo pretio sit venditum, contractum valet, l. 10. si fundus. §. ult. de pignor. l. 20. §. 3. l. 34. de pign. act. Cujac. lib. 15. observ. cap. 22. vel ex intervallo adjectum, l. 45. quamvis. de solut. l. Titius. de pign. act. vid. Mantio. sit. §. lib. 12.

- 43 Pactum *de rebus* valet, ut scilicet creditor pro usu pecuniæ suæ, vel in compensationem illius pignore dato utatur fruatur, l. 33. l. 39. de pign. act. l. 11. si is qui. §. 1. de pign. & hypoth. Myns. cons. 6. observ. 71. Borchols. de usur. c. 6. Geil. lib. 2. obs. 3. Cujac. lib. 3. c. 35.
- 44 Contrahitur illud expressè, vel tacitè, Harmon. lib. 5. cap. de antichres. l. 8. in quib. caus. pign. l. 14. l. 17. C. de usur. Cujac. lib. 8. obs. c. 17. Faber decad. 9. erro. 5. vid. Negusant. de pign. in 5. memb. part. 1. n. 10.
- 45 In antichresi tacita (quæ contrahitur, quando res traditur & nihil de fructibus dicitur, l. 17. Cod. de usur. Borch. c. 6. n. 3. de usur. per l. 8. in quib. caus. pign. vel hypoth. tacit.) fructus ex repignerata percepti, revocantur ad legitimum usufructum modum, & quod ex iis reliquum est, debitori restituitur, d. l. 8. Negusant. d. loc. Secus verò in expressa antichresi, in qua lex locationis observari debet, l. 14. si ea. l. 17. C. de usur. Myns. cons. 6. obs. 71. Molyn. de commer. & usur. quaest. 35. num. 259. & seqq.
- 46 Ranchohar. quaest. 20. Faber d. loc. Aliàs fructus pignoris à creditore percepti, in sortem imputantur, l. 23. de pign. l. 9. C. d. s. vid. sup. c. 71. n. 8.

Hujus loci sunt tituli: in quib. caus. pign. vel hypoth. tacit. contrah. tit. de reb. auct. jud. possid. tit. C. de prætor. pign. tit. C. si in caus. judic.

Cap. 73. De jure prioritatis inter plures creditores.

- 1 Jura prioritatis quid.
- 2 Idem in re principali & ejus accessoriis.
- 3 Prior tempore, prior jure.
- 4 Prior tempore quis.
- 5 Regula, prior tempore, quousque extendatur.
- 6 Privatus Remp. & fiscus vincit hoc jure, & privilegiatus privilegiatum.
- 7 Generalis vel specialis hypotheca prior.
- 8 Quando habens specialem & generalem ad alia bona admisitur.
- 9 Parè & sub conditione diversis datum pignus.
- 10 Jure successionis data prioritas.
- 11 Oblatio debiti, & an posteriores eam impedire possint.
- 12 Ille, cujus pecunia specialiter data est ad rei emptio-nem & pignus, in re præferitur.
- 13 Hypothecarii creditores personalibus præferuntur.
- 14 Generalis hypotheca quando speciali præferitur.
- 15 In fructibus futuris quis præferatur.
- 16 In rei oppignerata conversationem impendens.
- 17 Ad refectionem domus, navis, &c.
- 18 Alimenta subministrans vincit.
- 19 Mulier, pro restitutione dotis data.
- 20 Expressam habenti, non præferitur mulier.
- 21 Pupillus in re, numis suis comparata.
- 22 Impendentes in morbum, exsequia.
- 23 Ad captivum redimendum impendentes.
- 24 Pro canone superficies dominus soli.
- 25 In specialibus casibus concessum.

- 26 Hypotheca publicæ scripturæ constituta præferitur privata scripturæ.
- 27 Missus in possessionem, personali præferitur.
- 28 Fiscus quando præferitur, & quibus.
- 29 Rempubl. quando.
- 30 Præferitur is, cui solutum est.

ET hæc de speciebus pignorum: sequitur de jure prioritatis, inter plures creditores, quod est, quando creditor unus alteri in re pignerata, & jure ejusdem, præferitur. Unde præferentia creditoris dicitur, & jus prioritatis. Vid. cap. præced. in princ.

Hoc jus prioritatis creditori competit ex jure communi, vel ex privilegio, l. 9. l. 11. qui pot. in pign. non solum in re principaliter obligata, sed omnibus ejus quoque accessionibus, l. 13. qui pot. in pign. l. 18. d. 1. Moz. tit. de nat. pign. num. 29. & in rebus quaesitis per debitorem post hypothecam primi, vel secundi creditoris, l. fm. ubi Bartol. qui pot. in pign.

Jure communi quatuor modis prioritas illa competit, primò ut tam in tacito, quam expresso pignore præferatur prior tempore, ita ut qui tacitum pignus prius habet, præferatur habenti expressum posterius, & contrà, l. 1. 2. 3. 4. 8. C. qui pot. in pign. l. 11. 12. 9. 7. D. d. 1. Mant. lib. 11. tit. 11. num. 9. 10. de tac. & ambig. Moz. de pignor. cap. de natur. pign. num. 22. Negusant. part. 5. memb. 2. n. 10. Dissentit Sichard. in tit. C. in quib. caus. pign. n. 3. Oldendorp. class. 3. aff. 13.

Prioriorem intelligimus à tempore celebrati contractus & negotii principalis, l. 9. l. 11. qui pot. in pign. l. 2. l. 3. l. 8. C. d. s. vel illum, cui prius res obligata fuit, d. l. 11. l. 12. §. fin. etiam inter duos, pluresve privilegiatos, l. 9. dotis. C. de jur. dot. l. 2. C. de privil. ffe. Duo, qui eodem tempore pignus acceperunt, in re pignerata concurrunt, l. 16. si fundus. §. 8. ubi Costall. de pign. & hypoth. ubi tamen possidentis melior est conditio, l. 10. de pignor. & hypothec. l. 12. §. fin. qui potior.

Prædicta regula, qui prior tempore, prior jure, valet etiam in pignore legali, l. unis. C. rem alien. gerent. conventionali, judiciali, l. 10. qui pot. in pign. Fru. lib. 3. de consin. caus. c. 15. num. 3. & seqq. & prætorio, l. 2. l. 3. C. qui pot. in pign. si modò sunt titulum diversorum creditores, l. 2. C. qui pot. in pign. l. 15. §. 17. 21. de damn. infest. l. ult. Cod. de bon. auct. judic. possid. l. cum unus. D. eod. l. 15. l. 5. ut in possess. legat. Cujac. lib. 9. observ. c. 37. & lib. 5. obs. 30. Geil. lib. 2. obs. 25. num. 3. 5. Moz. tit. de nat. pign. num. 41. neque ob stare potest illi, quòd duo, aut plures creditores idem pignus conventionale, vel prætorium, vel judiciaire, aut unus conventionale, alter prætorium & contrà habeat, l. 2. ubi Sichard. C. qui pot. in pign. Cujac. lib. 9. obs. c. 37. Mantica lib. 11. tit. 22. ubi variis modis extendit.

Hoc jure prioritatis, etiam privatus Rempubl. & fiscus vincit, l. 4. Cod. qui pot. l. 2. Cod. de privileg. ffe. in bonis ante fisci obligationem, non potest adquiritis, l. 28. de jure fisci. Cujac. lib. 10. c. 22. & privilegiatus privilegatum ratione temporis vincit, l. idemq. qui potior. l.

rior. l. apud Julianum. de jur. fidei. nisi alter duplex privilegium habeat, arg. l. i. C. de adop.

- 7 Sed & is qui habet generalem hypothecam priorem, vel specialem, præfertur alii, qui posteriorem prærem, vel similem habet, l. 2. l. ult. qui potior. Fab. decad. 6.
- 8 *error. 2. 3. 4. Hartman. lib. 2. obs. tit. 26. obs. 9.* ubi tamen, quando, cui specialis hypotheca est data, & in subsidium generalis, in omnibus bonis, non potest ad alia bona generaliter obnoxia, transire, si ex speciali hypotheca debitum suum redigere potest, l. 2. Cod. de pign. l. 2. qui pot. in pign. Anton. Fab. lib. 6. conject. c. 13. Et decad. 6. error. 3. Et 4. Negusant. part. 5. membr. 2. num. ult.
- 9 Si etiam uni sub conditione, alteri purè res pignori est obligata, tum is, qui est conditionalis prior creditor, præfertur posteriori, quando conditio non pendet ex mera potestate debitoris, l. 1. l. 11. §. 1. l. 9. §. 1. qui pot. in pign. l. per. qua res pign. oblig. Oldend. clas. 3. ab. 13. requis. 11. 14. Negusant. de pign. ampl. 2. memb. 5. Moz. num. 53. de nat. pign. Duobus, sub conditione simul eodem tempore existente, pignore dato, uterque admititur, l. idem, §. 7. §. ult. qui potior. in pign. Prior tempore etiam in bonis postea quæsitis præfertur, si generalem hypothecam omnium bonorum habet, l. ult. C. qua res pign. oblig. non poss. l. ult. qui pot. in pign. Mantica. tit. 22. num. 26. & generalem hypothecam habens, præfertur posteriori, l. qui generaliter. qui potior. in pign.
- 10 Deinde prioritatis illa ex jure communi competit jure successione, quando ex obligatione debiti, cujus gratia pignus datum est, posterior creditor in prioris loco ponitur & pignus tenet, tam in suum, quam prioris creditoris creditum, jure cesso ab illo, cui obtulit utens, l. 11. §. fin. l. 12. §. 6. l. 19. qui pot. in pign. tit. C. de his qui in prior. loc. succed. Negusant. part. 5. membr. 3. num. 23. Et seqq. Mantica. tit. 28. lib. 11. de sac. Et amb. conv.
- 11 Talem obligationem debitor posterioribus creditoribus adimere non potest, eò quod extraneo creditori antiquiori, pignus in solum datum, vel vendit, etiam iudicis autoritate, l. 1. l. 2. Cod. si antiq. cred. pign. Menochius lib. 3. præsumpt. 121. Faber decad. 1. error. 5. 6. 8. per l. si debitor. C. de distract. pign.
- Ab antiquiore creditore extraneo emptore, posteriores creditores sua obligatione, pignus jure crediti sui venditum, redimere non possunt, l. 1. 2. Cod. si antiqui. cred. l. 7. C. de distract. pign. l. 1. C. si pign. pign. dat. l. 1. 2. C. de his qui in prior. cred. loc. succed. Fab. d. error. 6. Menob. præsumpt. 121. num. 5. Negusant. part. 5. membr. 3. num. 4. 5. Secundum vero creditori ementi, à primo creditore antiquiore, offerre potest tertius, imò ipse quoque debitor, l. cum secundus. §. 1. Et l. seqq. de distract. pign. Menoch. d. loc. num. 6. 7. Et seqq. Fab. decad. 1. error. 4. Et seqq. Quando voluntate primi creditoris, secundum obligata fuit, censetur jus primi extinctum, l. 12. creditor. §. fin. qui potior. in pign. Quando prior creditor possidet & posteriori offert solutionem, tunc possessor potior habetur, Mantica d. tit. 28. num. 18. per l. Paulus. §. qui prioris. quib. mod. pign. solv.

Tertiò, prioritas & prærogativa illa competit creditori posteriori, in re ex pecunia sua ad hoc specialiter data, comparata, vel emptæ, ut esset pignori, l. 5. §. 7. 8. de tribus. att. l. 7. licet. C. qui pot. in pign. Novell. 136. c. 3. ubi Cujac. Novell. 97. cap. 3. Geil. lib. 2. obs. 12. Donell. lib. 23. com. c. 15. Myns. cent. 1. obs. 60. Covarr. lib. 1. var. resolut. 6. 7. nu. 2. 3.

Quartò, hypothecarii creditores, jus in re habentes, omnibus personalibus aliis creditoribus præferuntur, l. pro debito. C. de bon. auct. judic. possid. l. 2. 4. §. 2. de reb. auct. jud. possid. l. 9. l. 12. Cod. qui pot. in pign. Geil. lib. 2. obs. 25. num. 11. Et seqq. Donell. d. lib. 23. com. cap. 14.

Quintò, creditor generalem hypothecam habens, præfertur specialem habenti hypothecam, quando hic ex speciali hypotheca debitum suum consequi potest, qui tum in reliquis bonis, creditorem, generalem hypothecam habentem, impedire non potest, l. 2. Cod. de pign. Negusant. part. 5. membr. 2. num. ult. de pign.

Denique in fructibus futuris hypothecatus, præfertur is, qui eos bona fide percepit, l. 1. §. cum prædium 2. ubi Bartol. l. Paulus. de pign. Et hypoth. l. 11. potior. §. si de futura. qui potior. in pign.

Ex privilegio jus prioritatis datur, non solum in tacitis, sed etiam in expressis pignoribus, l. 10. qui pot. in pign. l. 32. de reb. auct. judic. possid. Mynsing. cent. 1. obs. 59. Mantica tit. 11. nu. 12. lib. 11. d. loc. Dissentit Anton. Fab. decad. 6. error. 1. Et Wesenb. tit. qui pot. nu. 4.

Primò, in rei sibi oppigneratæ conservationem, vel meliorationem expressè impendenti, vel mutuanti datur, l. 5. interdum. l. 6. qui pot. in pign. l. 2. 4. l. 25. l. 39. de reb. auct. jud. possid. Novell. 97. cap. 3. Geil. lib. 2. obs. 25. dissentit Fab. lib. 8. conj. cap. 11. Et decad. 6. Similiter impendenti pecuniam, pro mercibus emendis, quas sibi pignori obligavit, l. licet. Cod. qui pot. in pign. Mantica tit. 23. nu. 20. qui in rem emendam, rescindendamve credidit, sine expressa hypotheca, is inter chirographarios creditores privilegium habet, l. 26. l. 34. de reb. auct. jud. possid. Geil. d. loc.

Similiter præfertur, qui ad refectionem, fabricationem, structuram domus, vel navis impendit, Mynsing. cent. 1. obs. 60. per l. 5. l. 6. qui pot. in pign. l. 1. ubi Gothofr. in quibus caus. pign. vel hypoth. tacit. Novell. 97. cap. 4. vide Mantica lib. 11. tit. 23. num. 1. 2. 20. Covarr. lib. 1. var. resolut. cap. 6. num. 2. Roberts. lib. 3. animad. cap. 14. Et in not. ad Mercat. lib. 3. cap. 14. nec non, qui ad navem instruendam, armandam, vel rescindendam, impendit, d. l. 5. l. 6. l. 34. l. 26. de reb. auct. possid. Covarr. d. c. 6. num. 2. item, qui impendit alimenta nautis, vel pro solvendo naulo & rebus custodiendis, Negusant. part. 5. membr. 2. num. 15. per d. l. 6. ubi Bartol. qui pot. in pign. Mantica d. loco. per d. l. 5.

Secundò, prioritatis privilegium, quoad creditores anteriores habentes tacitam hypothecam, habet mulier, in rebus mariti, pro restitutione dotis datæ & numeratæ, Geil. lib. 2. obs. 81. Covarr. lib. 1. var. resolut. c. 7. num. 4. Myns. cent. 5. obs. 4. per l. affiduis. ubi Dd. Cod. qui

pot. in pign. Lunic. C. de rei. act. vide Novell. 97. §. hic consequens. & l. 2. C. de jur. fisc. Negus. part. 2. memb. 4. nu. 80. Mantica. tit. 27. quod privilegium etiam filiis & liberis, non aliis hereditibus mulieris competit, Novell. 91. & d. l. affiduis. & sponſæ in dotis repetitione, nuptiis non secutus, l. 2. §. fin. & seq. l. de privil. cred. l. 6. in fin. de condiç. caus. dasa caus. non secus. & in putativo matrimonio, arg. l. 22. §. ult. solus. matr. l. 17. §. 1. de reb. aut. jud. possid. Zafius in §. 29. Inſtit. de aut. Negusans. part. 2. memb. 4. num. 104.

20 Expressam hypothecam anteriorem habenti creditori, mulier non præfertur, d. l. affiduis. Donell. c. 4. Cod. qui pot. in pign. Petr. Gregor. lib. 9. synag. c. 24. Geil. lib. 2. obs. 25. pro qua sententia Mantica adducit Novell. 97. cap. 3. disſentit Mynſing. cont. 4. obs. 13. Faber deced. 6. error. 1. 2. & lib. 2. conjec. c. 10. c. 8. c. 11.

21 Tertio, prioritatis hujus privilegio utitur pupillus, in re numis suis comparata, l. idem, 7. qui pot. in pign. l. 6. C. de serv. pign. das. man. l. 52. de pecul. Negusans. membr. 2. part. 5. num. 3. Res alterius pecunia empta, emptori acquiritur, l. 6. l. 8. Cod. de rei vind. Ant. Fab. lib. 5. conjec. c. 9. disſentit Donell. lib. 5. com. cap. 5. Sichard. & Dd. in d. l. 8. excepta dotali pecunia, l. res qua ex. de jure dot.

22 Quarto, hoc prioritatis jus habent impendentes in mortuum, exsequias, vel funus, l. 4. Cod. de pot. hered. l. 12. §. 2. l. 14. §. 1. l. 45. l. 31. §. 1. de valig. & sumpt. fun. l. fin. §. in computatione. C. de jure delib. Negus. 13. fall. memb. 2. part. 5. vide disceptantes Connanum lib. 4. com. c. 17. Wafenb. in comen. tit. qui potior. Donell. in l. 7. Cod. qui pot. in pign. Vanderam. de privil. cred. c. 2.

23 Quinto, hoc habent impendentes ad captivum redimendum, l. 12. §. 12. de capt. & postlim. l. 2. Cod. d. l. Similiter exponentes pecuniam pro militia emenda, Auth. quod obtines. C. de pignor. Mozius tit. de nas. pign. num. 46.

23 Sexto, dominus soli pro canone, seu solario debito hoc, privilegio uti potest contra habentem jus superficiarii, l. 15. etiam qui potior in pign.

24 Septimo, competit etiam hoc, in casu Authens. item possessor. Cod. qui pot. in pign. & in casu L. sat. C. in quib. caus. pign. tacit.

26 Octavo, jus prioritatis & prelacionis competit habentibus hypothecam publicâ scripturâ constitutam, quæ privatæ scripturæ, vel hypothecæ, etiam tempore prius constitutæ, nisi testibus sit confirmata, vel probata, præfertur, l. scripturæ. juncta aut. b. si quis. C. qui pot. in pign. l. 18. C. de fid. inſtit. Geil. lib. 2. obs. 25. num. 9. 10. 11. Frider. lib. 2. de mand. c. 66. num. 6. Covarr. pract. quasi. 2. 22. nu. 5. Mantica tit. 24. lib. 11.

27 Nondè, hoc privilegium habet missus in possessionem, vel jussus possidere ex primo, vel secundo decreto, ob non præstitam cautionem damni infecti in hoc, ut præferatur personalibus creditoribus, jus hypothecarium non habentibus, l. hic qui. l. si finita. §. si qua sunt. §. item queritur. de damn. inſtit.

28 Decimo, fisco præfertur omnibus creditoribus an-

terioribus, in quæſtis post statam obligationem, etiam si expressam hypothecam illi haberent, l. si is qui. de jur. fisci. Mozius. tit. de natur. pign. num. 42. Negusans. part. 2. memb. 4. num. 113. Casac. lib. 10. obs. cap. 22. Faber lib. 5. conjec. cap. 10. Ergo creditor hypothecarius, tempore prior, sicut, quoad præterita, excludit, l. si si pignus. qui pot. in pignor. l. 4. C. d. l. sed chirographariis creditoribus fisco semper præfertur, arg. l. 3. l. 9. C. qui pot. in pign. l. 11. D. d. l. pen. de reb. aut. jud. possid. uti & Respublica, l. 2. C. de jur. Reipubl. lib. 11. L. Antiochenſium. de reb. aut. judic. possid.

Undecimo, Respublica præfertur fisco expressam hypothecam habenti, in collectis & rebus tributariis, l. 8. qui pot. in pign. l. 1. C. si prop. pens. publ. vand. fuer. celeb. l. 2. C. de privil. fisci. l. 1. C. si antiq. cred. Wafenb. in tit. de priv. cred. num. 5. 6. Roland. conf. 79. vol. 4.

Duodecimo, ille, cui ad instantiam suam, debitum 30 est solum, reliquis creditoribus, quibus nondum est solum, præfertur, l. si non. 6. §. si pupillus. de reb. aut. jud. possid. l. pupillus. 24. l. 6. §. 7. de his qua in fraud. cred. adeo, ut nec à reliquis creditoribus tempore, vel privilegio prioribus repetitio soluti, vel condicio competat, Geil. lib. 2. obs. serv. 25. num. 14. 15. 16. imprimis, numis consumptis, nec extantibus, Geil. d. loc. num. 16. 17. libi enim vigilavit, d. l. 6. si non. l. pupillus. qua in fraud. cred. Geil. d. loc.

Huc referendus tit. qui potior. in pignor. D. & C. & tit. Cod. de his qui in prior. cred. locum succed. & tituli seqq. lib. 8. C.

Cap. 74. De emptione & venditione.

1. Contractus solo consensu constans.
2. Bona fidei hic est.
3. Ejus species dua.
4. Commutatorii contractus qui.
5. Obligatio horum in quibus consistat.
6. Pretium in his quid.
7. Res permutanda certa.
8. Res traditio, qualis hic necessaria.
9. Rem accipiens, de incommoda & commoda ipsam mandandum.
10. Natura horum contractuum.
11. Obligatio, redditoria, estimatoria, etiam dicitur.
12. Similitudo & conventio horum contractuum.
13. Quomodo deceptio in his concessa.
14. Dua species horum contractuum commutatoriorum.
15. Emptio venditio quid.
16. Membra ejus.
17. User contrahentium hic prius implere debent.
18. Obligatio emptoris & venditoris duplex.
19. Obligatio emptoris primaria.
20. Pretium, qualis hic.
21. Pretium dominium in venditione transferebat est.

- 22 *Ufura pretii à tempore mora debentur.*
 23 *Pretii certitudo necessaria.*
 24 *Collata in alterius voluntatem.*
 25 *Tertii arbitrium.*
 26 *Collata in arbitrium accipientis.*
 27 *Judici definitio illius, quando permiffa.*
 28 *Periculum & commodum rei vendita cuius.*
 29 *Primaria obligatio venditoris in quibus confiflat.*
 30 *Præcisè tradere tenetur.*
 31 *Tradere rem & ejus accessiones.*
 32 *Accessiones rei qua hic intelligantur.*
 33 *Præfertur ex pluribus emptoribus, ille cui res tradita est.*
 34 *Traditio rei fungibilis qualis necessaria.*
 35 *Dolus & culpa à quo præstetur.*
 36 *In culpa hac custodia rei & diligentia comprehenditur.*
 37 *Dolus venditoris præfumptus.*
 38 *Beneficium l. 2. C. de rescind. vend.*
 39 *In affirmatione rei, tempus contractus infpicendum est.*
 40 *Ultra dimidium deceptus quis dicatur.*
 41 *Clausula, quod plerum est donavit, quid operetur.*
 42 *Sciens rei valorum, habet beneficium d. l. 2.*
 43 *Quando cessat beneficium d. l. 2.*
 44 *Venditionis rei fungibilis requisita.*
 45 *Venditionis dotis causa natura.*
 46 *Venditionis scripturæ perficienda natura.*
 47 *Venditio rerum minoris.*
 48 *Venditio sub hasta.*
 49 *Venditio fundi consuetudinaria.*
 50 *Venditio radicum in pecunia.*
 51 *Venditio curialium prædiorum.*
 52 *Venditio sui ipsius.*
 53 *Venditio necessaria.*
 54 *Venditio prohibita.*
 55 *Paſſa venditioni appoſita qua.*

IN præcedentibus de contractibus realibus diximus: sequitur, ut nunc dicamus de iis, qui solo consensu perficiuntur. *Vide supra cap. 68. nu. 8.*

1. Contractus, qui solo consensu, seu nuda voluntate & conventionione, l. 3. l. 5. §. 1. de rescind. vend. l. 1. C. quando lic. ab empt. dicitur. l. 35. §. 5. de cons. empt. perficiuntur, sunt, qui solo quidem consensu, absque rei traditione contracti, perfecti, firmi & efficaces sunt, d. l. 35. §. 5. iis. *Instit. de obligat. qua ex consens. illa verò interveniente, seu intercedente, implentur, absolvuntur & consummantur, l. 1. l. 2. C. quando lic. ab empt. dicitur. l. 6. contra. ad SC. Macedon. l. 6. d. l. 35. §. 5. de cons. empt. l. 19. l. 20. de reb. cred. *Manuel. de Afflic. de jure protimis. §. ut infra. num. 7. & res, seu negotium omnibus modis integrum, esse definit, l. ult. de acceptil. l. 2. l. 5. de rescind. vendit.**
2. Tales contractus omnes sunt bonæ fidei, §. 28. actionum. *Instit. de action. l. 2. §. ult. de oblig. & act. Instit. tit. de oblig. qua ex consens. & mutuam obligationem prædicant, §. fin. Instit. de obligat. qua ex consens. d. l. 2. §. ult.*

l. 19. Labeo. de verb. sign. ubi Dd. regulariter. l. 12. exempto. §. ult. l. 13. §. 29. de act. empt. l. 20. in fine. locat. Cujac. lib. 16. obs. c. 21. arg. §. 1. 2. 3. 4. Inst. mandat.

Contractus consensu solo perfecti sunt duplices: scilicet *διπλοῦς*, hoc est, suo naturâ obligatorii ab initio, & utriusque gratiâ initivi vel, ab altera parte *μὴ διπλοῦς*, ab initio suâ naturâ obligantes.

Dupleuri contractus rursus sunt commutatorii, vel *ἑτεροεγγυῆσι*.

Commutatorii sunt, in quibus res certæ, contractus 4
 hentium consensu & pretio certo inter debitorem & creditorem commutantur, l. 1. de contrab. empt. & vend. §. præterea. *Instit. de locat. & conduct. l. 1. de rer. permut. l. 2. locat.* ita ut hi donationis causâ facti, nullius momenti esse dicantur, l. 55. nuda. de cons. empt. l. 16. de reg. jur. l. 13. de oblig. & act.

In commutatoriis contractibus, alter contrahentium ad dationem pretii, alter verò ad rei traditionem obligatur, l. 13. l. 12. de act. empt. & vend. Unde fit, ut utraque pars contrahens, hinc anteam dationem, vel traditionem alterius debitor, vel creditor dici possit, arg. d. l. 13. §. 8. l. 30. de reb. cred. Cujac. lib. 23. obs. c. 15. & obligatio inter utramque sit directa, l. 1. de cons. empt. in princ. *Instit. de locat. & cond. l. 2. D. d. l. 13. & 11.* post traditionem etiam & impletionem contractus, ab altera parte factam, illa, quæ ex sua parte conventa implevit, creditor, quæ pondum præstitit, quæ ex lege & naturâ conventionis præstanta sunt, debitor propriè dicatur, d. l. 13. Julianus. §. 8. d. l. 30. de reb. cred. Cujac. lib. 23. obs. c. 15. *Soverus. in lit. E. num. 143. & seqq. Jason in §. actionum. nu. 133 & seqq. Instit. de act.*

Pretium hoc, in genere sumptum, est certa pecunia, 6
 vel quantitas, non tamen valde exigua, l. 46. si quis. locat. l. 36. l. 38. de cons. empt. vendit. l. 20. §. fin. de adquir. possess. *Comitibus lib. 1. distus. cap. 16. 2. Samuel. cap. 24. 2. 4. nuda. Memorh. lib. 2. arb. c. 144. Dynsing. cent. 3. obs. 62.* cum re certa permutanda, l. 1. de contrab. empt. l. 1. l. 2. locat. cond. quæ datur pro re ipsa, vel usu illius, ita ut quasi compensatio, æstimatio & pretium rei acceptæ vel accipiendæ sit. Vocatur pretium, reditus, pensio, pecunia, merces, l. 66. l. 207. de verb. signif. §. 1. *Instit. de locat. & cond. l. 2. §. 1. de cons. empt. l. 3. Quid. locat. Cujac. lib. 4. obs. c. 26. & lib. 9. cap. 14. Ad alt. c. 20. l. 2. 3. 13. 6. 21. 33. 41.*

Res hic est, quicquid cum pretio commutatur & 7
 pro pretio est præstandum, modò certum sit, l. 1. l. 8. l. 14. l. 15. de contrab. empt. etiam res futura nondum extans, quæ tamen certò speratur, d. l. 8.

Rei traditio verò ita accipienti est præstanda, ut ille 8
 rem habere & tenere possit, sine alterius impedimento, l. 164. §. fin. l. 188. l. 71. de verb. signif. l. 38. de verb. obligat. l. habere 57. de evict. res, inquam, integra, incorrupta, sana, non vitiosa, l. 6. §. 4. l. 11. §. 4. l. 27. §. 107. de act. empt. l. 19. §. 1. locat. l. 33. de adil. adit. est tradenda, & accipiens de commodo rei latente, quòd aliàs ille neglecturus esset, monendus, l. 1. §. 1. de act. empt. & vend. similiter de incommo & onere, l. 1. l. 6.

- l. 8. §. 1. de act. empt. & vend. de defectu, vitiis, morbis & iis quæ tradens specialiter exprimeret potuit & debuit, l. 39. de act. empt. & ob quorum retentiam minoris res tradita valuisset, l. 39. l. 38. de adul. adic. non tamen de iis, in quibus non potuit accipientem certiorare, d. l. 38. quæ obligatio ex bona fide profecta, suâ naturâ inest hisce contractibus permutatorii, l. 13. de act. empt. l. 33. l. 44. de adul. adic. Mynsinger. cent. 1. l. 1. observat. 56. Et est redhibitoria, vel æstimatoria, quæ vel res tradita ab accipiente restituitur tradenti, recepto pretio, vel sit æstimatoria, quanto minoris accipiens daturus fuisset, vitio & defectu cognito, sit. de adul. adic. vel denique evictionis præstatio de omnibus impedimentis possessionis removendis, l. sciendum 52. ubi Gothofred. de evic. Atque has tres obligationes communes esse emptioni venditioni, & locationi conductioni, rectè asserit Cujacius libr. 12. observat. cap. 38. & in l. 1. §. huius. de iust. & iur. Gothofredus d. loco. scilicet ob exuberantem bonam fidem horum contractuum, §. 1. Inst. de obligat. quæ ex consens. & similitudinem, quæ est inter ipsos, §. 2. Inst. de locat. l. 2. D. d. sit. Disserit Donell. & Gothofredus per l. 63. sciendum. de adul. adic. De hac obligatione latius in cap. seq. dicemus, ubi vide.*
- 12 In hisce commutatoriiis contractibus est quædam similitudo & convenientia, l. 19. l. 20. de act. empt. Cujac. lib. 9. observat. c. 15. l. 2. locat. quam ob causam veteres appellationibus hisce promiscuè utebantur, d. l. 19. l. 20. ubi Gothofr.
- 13 In his quoque contrahentibus se invicem decipere in pretio permittitur ex incuria, solertia, vel prudentia, vel ratione indigentia & variaz æstimationis, l. 16. §. pen. de minor. l. 22. item §. ult. Locat. l. 8. C. de rescind. vend. Faber deced. 9. error. 1. Robert. lib. 3. sens. cap. 12. Mynsinger. cent. 4. obs. 74. Siracida. c. 26. 37. c. 27. l. 2. nequaquam verò dolo, vel fraude, l. C. elegant. 7. ubi Costal. & Cujac. de dolo. l. 1. T. bess. c. 4. Lewis. c. 25.
- 14 Contractuum commutatoriorum duæ sunt species: emptio venditio, vel locatio conductionis. quarum illa dominium rei plenum, hæc verò usum illius, pretio dato, commutat, æstimat & compenfat.
- 15 Emptio venditio est contractus solo consensu initus de re emptori tradenda, l. 8. l. 9. de cont. empt. l. 8. de evic. pro pretio certo numario venditori dando, §. pretium. Inst. de empt. & vend. 1. Chron. c. 21. 52. 24. 25. 26. 2. Reg. cap. 4. 7. Olim ex ll. 11. tab. verbis emptionis & venditionis omnes contractus intelligebantur, Ulpianus tit. 19. Barnab. Briffon. lib. 1. select. antiquis. De huius antiquitate vide Genes. cap. 42. 2. 6. 7. 10. cap. 37. 28. cap. 23. Dent. cap. 2. 6. 28. 2. Reg. cap. 4. 7. Pinell. ad rub. de rescind. vend. part. 1. num. 27. Fabian. de monte. de empt. & vend. quæst. 1.
- 16 Membra emptionis & venditionis sunt duo: Promissio emptoris de pretio certo ab eodem venditori dando, §. pretium autem. Inst. de empt. & vend. l. 1. §. pen. & ult. l. 8. D. eod. Lewis. c. 25. Genes. c. 23. 15. & seqq. & promissio venditoris de re vendita certa ab eodem

emptori tradenda, l. 2. l. 3. l. 8. l. 11. l. 30. de act. empt. l. 2. de contr. empt. Mascardus conclus. 608. Mozius b. 118. num. 3. A priori membro vocatur emptio, à posteriore venditio.

Inter emptorem & venditorem verò ille primum contractum implere debet, qui prior agit, l. 13. §. 6. 8. de act. empt. Cujacius lib. 23. obs. c. 15. Soarez in lit. E. num. 143. & seq. com. opin. Mascard. conclus. 1387.

Utriusque verò emptoris & venditoris obligatio est prima, vel secundaria.

Illà ab initio, hæc ob superveniens accidens aliquod locum habet.

Obligatio emptoris primaria est, quæ emptor primum tenetur venditori pretium conventum ejusque usuras à tempore moræ præstare, l. 64. de cont. empt. l. 11. de action. empt. l. 2. C. de usur. & periculum rei in se suscipere, l. 1. l. 8. de pericul. & commodo. rei vend.

Pretium hoc in numerata pecunia, monetæ usualis & in loco conventionis usitatæ, Menochius libr. 3. præsumpt. 76. Mynsinger. centur. 4. observat. 15. consistere ab initio debet, d. §. pretium. Inst. de empt. 2. Samuel. cap. 24. 24. cujus dominium emptor in venditorem conferte tenetur, l. 11. §. 2. de action. empt. vide Soarez in litera E. num. 149. recept. sensens. l. quotus. de rei vind. Ad quam dationem usque venditor rem venditam pignoris loco retinere potest, l. 21. in fin. de pact. Geil. lib. 2. observat. 15. num. 4. Soarez in litera V. num. 23. nec emptor venditorem efficaciter obligatum habet, l. 13. §. 8. de action. empt. Cujacius lib. 23. observat. cap. 15. nisi fidem emptoris, venditor sit secutus, vel alio modo ipsi satisfactum, §. 41. venditæ. Inst. de rerum divisio. Menochius lib. 3. præsumpt. 79. Soarez lit. E. num. 149. & litera V. nu. 33. recept. sens.

Usuræ pretii, à tempore moræ etiam venditori debentur, & nonnunquam interesse, d. l. 13. §. 19. & seqq. de act. empt. l. 5. l. 13. C. d. s. Sumptus insuper factos ante traditionem, emptor refundere & rem emptam tollere tenetur, d. l. 13. §. 2. l. 9. l. 38. §. 1. de act. empt.

Pretium hoc certum esse debet, cujus certitudo declaratur, vel ab emptore, vel in tertii alicujus nominati arbitrium confertur, l. 7. & seqq. de cont. empt. & vend. §. 1. Inst. eod. vide Arrium Pinell. ad rubr. Cod. de rescind. vend. part. 2. cap. 1. num. 4. 5. 6. 19. & seqq. Gomef. tom. 2. c. 2. num. 9. Menochius arbit. jud. cas. 143. lib. 2. Mancica lib. 4. tit. 19. num. 19. & seqq. de sac. & ambig. convens. ubi addit, non esse perfectam emptionem & venditionem ante pretii declarationem, sed contractum innominatum dici, per princ. Inst. de empt. & vend.

In tertii arbitrium definitio pretii confertur ab ipsis contrahentibus, vel à lege, d. l. 7. l. 37. de contr. empt.

A contrahentibus, quando illi se ad alterius nominati voluntatem & æstimationem, aut eventum aliquem referunt, qui postea id definit, l. ult. C. de contrab. empt. l. si quis arbitratus. de verb. oblig. uti, quanti Titius vel

- vel periti æstimatores æstimaverint, tantum dabo, d. l. 37. vide *Genes. c. 23. v. 15. Matth. c. 20. v. 4. 7. Chron. c. 21. v. 2. 2. 4.* vel quanti vicinus fundum emerit, vel modium frumenti, d. l. 37. *Fachin. lib. 2. c. 1. illustr. cons. Pinell. part. 2. c. 1. n. 4. 5. 6.*
- 25 Tertiū arbitrium, si æquum non est, fit reductio illius ad arbitrium boni viri, *Mysf. cons. 4. obs. 68. Guil. lib. 1. obs. 149. 150. per l. 7. 6. & seqq. pro socio. l. 18. judic. solv. si verò omnino non sequatur, vel deficiat, contractus nullus est, l. fin. C. de cons. empt. vide Donell. in l. 43. si quis. n. 19. 20. de verb. oblig. Mantica d. loco.*
- 26 Aliquantō pretii declaratio in accipientis emptoris confertur arbitrium, ut quando rem æstimatam quis accipit, l. 10. §. 1. l. 15. de jur. dos. *Menoeh. lib. 3. praf. 74. & in licitatione, quā qui pluris licitatus fuerit, vel plus obtulerit, illi tradatur res, l. 4. C. de evict. & commiss. tit. de in drem addit. l. 6. C. de fid. & jur. hyst. sife. quæ vocatur auctio, l. 603. 4. C. de divers. praf. d. verb. lib. 12.*
- 27 A lege arbitrium & pretii definitio committitur iudici, quando incertitudo ex oblivione, incuriā, vel fortuito casu contrahentium emergit post perfectum contractum, *Menoeh. lib. 2. arbit. cas. 49. & lib. 1. quest. 11. Nic. Moz. tit. de subst. locat. nu. 18. 20. Tiraquell. de retract. consangu. §. 2. glo. 1. n. 26. 27.*
- 28 Periculum & commodum rei venditæ statim post perfectam emptionem ad emptorem pertinet, etsi res ipsi tradita non sit, l. 1. l. 8. l. 12. 14. de pericul. & comm. rei venditæ. §. 4. cum autem. *Inst. de empt. & vend. l. 34. §. 6. D. d. l. excepta venditione alternativā, d. l. 34. §. 6. & conditionali, l. quod sopo. §. si res. de contrab. empt. & casu, quo ex causā aliquā extrinsecā, res præstari non possit, l. 14. de peric. & commod. Faber lib. 2. conjec. c. 4. vel mora tradendi venditoris intervenit, l. 35. §. 4. de cons. empt. vel culpa in re custodienda, l. 31. l. 36. de auct. empt.*
- 29 Venditor is, qui & auctor dicitur, l. 156. §. 3. de regul. jur. l. 28. de evict. obligatio primaria est, quā ille teneatur emptori rem venditam tradere soluto pretio, l. 6. l. 2. §. 3. & seqq. de hered. vel auct. vend. l. 21. l. 23. §. 8. de auct. empt. cum causā dominii, & vacuā possessione, l. 13. §. 21. l. 2. §. 1. l. 3. l. 11. §. 2. l. 36. l. 50. de auct. empt. l. 288. de verb. signif. l. 57. de evict. & omnijure atq; beneficio, quod in re habet, l. 19. l. 67. l. 76. §. 1. de cons. empt. l. 123. §. 8. & seq. de auct. empt. eo modo, quo vendidit, l. 4. §. 1. l. 6. de auct. empt. & quo potest, l. 35. §. 4. de cons. empt. l. 31. si eorum de auct. empt. ita ut emptor eam habere & tenere possit sine alterius impedimento, l. 104. §. fin. l. 288. l. 74. de verb. signif. l. 38. de verb. oblig. tit. de evict. ante quam traditionem ipse venditor adhuc dominus remanet, §. 3. *Instit. de empt. & vendit. l. 6. C. de hered. vel auct. vend. arg. §. per traditionem. Inst. de rer. divis.*
- 30 Tradere verò tenetur præcisè, quando rei tradendæ facultatem habet, §. alia autem. *Instit. de donat. l. 11. §. 2. de auct. empt. Cofal. in l. 1. d. s. Paul. lib. 1. sene. tit. 13. d. 68. §. fin. de cons. empt. Mysf. cons. 2. c. 6. §. 53. Coruar. lib. 2. var. res. fol. c. 19. non habens verò facultatem rei tradendæ, tenetur ad id quod interest, l. 1. l. 21. §. 9. de auct. empt. l. 4. l. 10. 20. C. d. s. addo Fab. lib. 6. c. 17. 60; jof. Dmaren. in l. 5. n. 14.*
- de in lit. jur. *Alciat. in l. 1. n. 2. 4. & seqq. C. de eo quod interoff. Mantica lib. 4. tit. 3. num. 16. & seqq. de sacis & ambig.*
- Tradere etiam tenetur non solum rem quamvis, specialiter vendi non prohibitam, l. 42. de cons. empt. tit. C. qua res vend. s. C. qua res expos. s. C. de litig. sed etiam ejus accessiones à tempore venditionis, l. Rustilia 69. de cons. empt. & vend. l. 2. §. 1. l. 11. §. 2. l. 13. §. 10. 14. 20. de auct. empt. & vend. *Paul. lib. 2. sene. t. 17. Cujac. lib. 21. obs. 15. in fin. qui pro portione soluti pretii, accessiones debentur ait, arg. d. l. 13. §. offerri. & seq. l. 5. & seq. C. d. s. l. 22. de hered. vel auct. vend. Gabr. lib. 3. conclus. 3. tit. de empt.*
- Accessiones rei hic sunt, quicquid rei venditæ coheret tempore venditionis, & per consequentiam emptoribus, propria sunt, l. si heres. de auct. empt. ejusq; quasi pars quædam, l. 31. quod si. §. ult. l. 32. l. 33. de auct. edict. uti sunt fructus instrumenta, servus, statua, tabulæ, picture, l. 80. §. 2. l. 47. l. 48. l. 40. de cons. empt. l. 15. l. 16. l. 17. l. 13. §. 10. 18. de auct. empt. fistula, aqueductus, canales, lapidina, metallofodina, frumenta, glandes pendentes, forcus pecorum, peculium servorum, & quæ perpetui usus causâ in ædificiis sunt, & similia, de quib. vide in l. 15. l. 16. l. 17. fundi. & seqq. de auct. empt. & vendit. l. 68. l. 76. de cons. empt. tit. C. sine cons. & raliq. fund. comp. & omnia, quæ à re principali separari non possunt, l. 40. qui fundum. §. 1. de contrab. empt. item nata, necdum separata & collecta, d. l. 40. §. 3. item non cessat pensiones rei venditæ, & fructus nondum percepti, d. l. 40. jus in re vendita adquisitum, l. 23. §. 12. 13. de auct. empt. & vend. ædium patres, & quæcunq; propter ædes habentur, d. l. 13. §. ult. & l. seqq. Fundi accessoria sunt, quæ terra se tenent, ut sterquilinum, stramenta, pisces in stagno, arbores & similia, d. l. 17. fundi. & seqq. de auct. empt. tit. de fund. in fr. quæ à solo non sunt separata, l. 40. de auct. empt. ut ruta, cæsa, in fundo defossa, d. l. 17. & seqq. l. 241. de verb. sign. l. 40. §. 5. de cons. empt. An castro vendito jurisdictione loco coherens, censetur vendita, vid. *Coruar. praf. quest. 1. n. 10. Menoch. lib. 3. praf. 57. & 97. & seqq. Boer. q. 10. Boerh. de feud. c. 6. n. 35. Fridar. lib. 3. de cons. caus. c. 20. n. 10. & seqq. Guil. lib. de pac. pub. c. 6. n. 28. An etiam vino vendito, dolium quoq; venditum intelligatur, *Menoeh. lib. 3. praf. 77. & jus aderecendi, Puf. Frid. lib. 3. de cons. caus. c. 20. n. 8. vid. Cujac. lib. 12. obs. c. 13. & Robert. lib. 3. animad. c. 12. & lib. 3. mot. ad. mercat. c. 12. vid. sup. c. 1.**
- Traditio verò facta rei venditæ tantum operatur, ut ex emptoribus pluribus, ille præferatur, cui est traditio facta, l. 31. §. ult. de auct. empt. & vend. l. quoties. C. de rei vendit. latè *Gabriel. lib. 3. concl. 2. tit. de empt. & vend. ubi limitationes quasdam ponit.*
- Traditio rei fungibilis, ejusq; certitudo perficitur, postquam quantitas & qualitas ejusdem est certa & definita, h. e. post mensurationem, numerationem, gustumve, l. 12. in vendit. s. C. de cons. empt. l. 35. quod. §. 1. d. 1. Fach. lib. 2. c. 1. cons. illustr. dissenit *Pinell. in rub. l. 2. part. 1. c. 1. n. 2. 3. C. de rescind. vend. vel, quando à versione eo iugis, pro uno pretio, in universum res præstatur, d. l. 33. l. 18. l. 30. locat. vend. l. 4. §. 1. 2. de peric. & commod.*

- 35 Venditor præterea tenetur præstare dolum & culpam levem, in re vendita & nondum tradita, l. 23. *contractus. de reg. jur. l. 3. l. 11. de peric. & commod. l. 13. §. 1. 6. l. 31. l. 36. l. 54. de act. empt. & vend.* Dolum tantum, quando emptor est in mora accipienda, l. 17. l. 1. §. 3. 4. l. 2. l. 5. l. 14. 16. *de peric. & commod. à fatali damno & periculo excusatur, l. 2. §. 1. l. 31. l. 11. l. 5. l. 7. de peric. & commod. §. cum autem. Instit. de empt. & vendit. vide Joseph. Ludovici decif. Perus. 60. n. 6. Fabrum lib. 2. cons. c. 4. nisi sub conditione venditio esset contracta, ubi periculum anteimpletam conditionem est venditoris, l. necessarius. 8. de peric. & commod. rei vend. l. quod scilicet. §. si res. de cons. empt.*
- 36 In culpa hac continetur custodia rei venditæ & diligentia, l. 31. l. 36. *de act. empt.* cujus pars est præstatio de damno infecto cautionis, d. l. 36. *venditor. de act. empt.*
- 37 Dolus venditoris præsumitur etiam, quando emptor ultra dimidium justæ æstimationis læsus & deceptus est, l. 2. ubi Dd. C. de rescind. vend. Faber decad. 8. error. 7. & s. in re immobili, d. l. 2. ubi Gothof. Cujac. lib. 10. obs. cap. 18. *Mercas. 2. not. c. 12. dissent. Robert. 2. animad. c. 12.* vel re mobili pretiosâ per aversionem venditâ, Gothofred ad l. 8. C. de rescind. vend. Quam ob causam emptori læso & decepto tenetur venditor pretium restituere re venditâ redditâ, vel ad æqualitatem & justam æstimationem, pretium redigere & moderari, d. l. 2. ubi Dd. C. de rescind. vend. Faber d. error. 7. & s.
- 38 Hoc beneficium l. 2. C. de rescind. vendit. etiam locum habet, quando venditor ab emptore ultra dimidium justæ æstimationis est læsus & deceptus, dicitur l. 2. Robert. lib. 2. animad. c. 14. & 2. not. ad mercas. cap. 14. Myns. cont. 4. obs. 74. Geil. libr. 2. obs. c. 70. Pinell. part. 1. c. 2. n. 1. & seq. d. l. 2. Covarr. lib. 2. var. resol. cap. 3. num. 8. Gabriel. conclus. 1. tit. de empt. lib. 3. Donell. ad d. l. 2. num. 1. 2. 13. Menoch. lib. 2. arb. cas. 88. n. 61. dissentit Cujac. in mercas. lib. 2. c. 14. & lib. 16. obs. c. 18. & lib. 23. cap. 32. & laud. Faber decad. 8. error. 7. & s. quo casu autoritate judicis vel rescinditur contractus, re & pretio restituitis, vel, quod deest justo pretio, additur, d. l. 2. C. de rescind. vend.
- 39 In æstimatione rei, tempus contractus inspiciendum est, l. 8. si voluntate. C. de rescind. vend. l. 66. l. 77. de cons. empt. Gabriel. d. conclus. 1. num. 47. & seqq. eaque ex communi affectione facienda est, Pinell. d. loc. n. 12. 17. Covarr. lib. 3. var. resol. c. 3. Gab. d. loc. n. 50. per l. 63. ad L. Aquil.
- 40 Ultra dimidium autem deceptus dicitur, quando pretium, quod dat, plus duplo valet quam res, quam pro pretio accipit, vide Molinaus de usur. quæst. 52. n. 170. & seqq. Gothofred. in d. l. 2. & ibi Pinell. n. 4. Cujac. libr. 10. obs. cap. 18. Fab. d. error. 7. Oldend. class. 4. act. 1. Myns. cont. 4. obs. 73. & Gabriel. d. conclus. 1. num. 7. s. arg. l. 4. de restit. in integ. l. 8. C. de rescind. vend.
- 41 Sed an hic adjecta clausula, quod plura est, donavit, faciet cessare d. l. 2. beneficium? Placet Pinelli sententia, non ideo cessare, sicuti & ob penam adjectam, de non contraveniendo, Pinell. part. 2. c. 2. num. 20. & seqq. Gabriel. conclus. 1. libr. 3. num. 53. & seqq. tit. de empt. & vendit. Quod si quis rei suæ valorem verè & certò sci- vit & minoris æstimavit, putant quidam etiam d. l. 2. cessare, secus quando ignoravit, Tiracquell. de retract. §. 1. gloss. 18. num. 14. Roland. à Valle consil. 50. num. 5. 10. & seqq. vol. 2. Menoch. lib. 2. arb. cas. 144. u. s. limitat. Pinellius verò cap. 2. num. 10. & seqq. part. 1. indistinctè etiam scienti hoc beneficium attribuit, uti & Covarr. var. resol. lib. 2. c. 3. & 4. laud. Gabriel. d. loc. n. 98. & seqq. Faber decad. 7. error. 8.
- 42 Quod si judicialiter, aut judicis decreto, causâ cognitâ, contractus celebratus, unquæ cessabit hoc beneficium, Gabriel. d. conclus. 1. num. 57. & seqq. Myns. consil. 12. Pinell. distinguit part. 2. num. 21. 22. Faber err. 8. decad. 7. similiter, quando in specie huic beneficio renuntiatum est, Covarr. var. lib. 2. var. resol. c. 4. Gabriel. d. loc. num. 90. & seqq. Pinell. d. part. 2. c. 2. n. 32. & seqq. nisi læsio enormissima probari possit, vel dolus causam huic renuntiationi dedisset, Covarr. d. loc. vel ex rogatu testatoris res esset vendita, aut juramento conventio esset confirmata, & plurius aliis casibus quibus Gabr. d. conclus. 1. num. 67. & seqq. Quod si proprietarius ignorans, rem proprietariam emerit, cujus usufructus est venditoris, pretium officio judicis minuetur, l. officio 17. de consub. empt. l. 82. §. 2. de legat. 1.
- 43 Sunt quedam emptiones & venditiones, in quibus specialia quedam observantur, ut,
- 1 In venditione rerum fungibilium, quæ ante probationem quantitatis & qualitatis, scilicet ante mensurationem, gustationem, ponderationem, vel numerationem, certa & pura non est, l. 35. §. 5. ubi Castall. l. 34. §. 5. de cons. empt. l. 8. l. 4. §. 1. de peric. & comm. rei vend. nisi còtra d. in unum verum fiat, vid. l. 2. ubi Gothof. C. de peric. & comm. rei vend. d. l. 35. §. 6. 7. l. 62. §. 2. de cons. empt. vid. Cujac. lib. 8. obs. c. 15. & Manucam libr. 4. tit. 16. de sacis. & ambig. conveni.
- 2 Venditio dotis causâ, in tribus à simplici venditione recedit, de quibus vid. Cujac. lib. 17. obs. c. 1. & lib. 16. c. 18. Fab. decad. 8. error. 6.
- 3 Venditio, quæ scripturâ perficienda est, ante consummatam scripturam non center perfectâ, §. sed hoc. Instit. de empt. & vendit. Gabriel. lib. 3. com. conclus. 3. tit. de pact. Vass. illust. com. 100. lib. 1. c. 38. n. 23.
- 4 Venditio rerum minoris, quæ sine decreto fieri non potest, l. 3. C. de prod. minor. Menoch. libr. 2. arb. cas. 171. aut ab administratore, nisi bonâ fide & palam, l. 34. §. ult. ubi G. 16. de cons. empt. l. 18. de aus. sus. vide Manucam libr. 4. tit. 6. de sacis & ambig. conveni. & tit. 7. ubi de venditione rerum ecclesiasticarum agit. & tit. 8. de verum civitatis distractione.
- 5 Venditio sub hasta fit denunciatione legitimâ præcedente & licitatione liberâ concessâ, l. ult. C. de jur. dom. impet.
- 6 Venditio fundi censualis non fit sine censu & pensionationibus publicis & reliquis annexis, l. 2. C. si. prope. publ.

publ. pensu. l. 2. Cod. sine cons. & reliq. fund. compar. non poss.

50 7 Venditio redituum in pecunia sive frumento, non debet excedere legitimam usurarum quantitatem, *Couarruv. lib. 3. var. resol. cap. 7. Gil. lib. 2. obs. 7. Frider. lib. 2. de mand. cap. 72.* Deinde fieri debet absque ullâ repetendi facultate. Tertio, ut à venditore, restituito pretio accepto, reddhibitio & reluitio atque redemptio concedatur venditori, *Pet. Frid. d. cap. 72. num. 4. 5. ad de Sarez. in lis. P. num. 20. & seqq. thesaur. recept. sent. Levit. cap. 25. 15. & seqq. vid. lib. 2. cap. 2. Mansic. lib. 8. tit. 22. d. loc.*

51 8 Venditio curialium prædiorum, de qua vid. l. 2. Cod. de offic. ejus qui al. jud. obt. lib. 20. l. 1. 2. Cod. de præd. curial. sine dec. non alien.

52 9 Venditio sui ipsius contra regulas juris communis concessa olim, *§. pen. Inst. de jur. person. Novall. Leon. 59. ubi Gothofr. l. 5. de stat. hom. Levit. c. 25. 39. Duns. e. 23. 22. 16. 27. Gensf. cap. 47. 19. & seqq. Exod. cap. 21. 2. 6. 7. 2. Reg. c. 4. 1. quib. addo l. 206. l. 176. §. 2. l. 126. de rog. jur. l. liber homo. ad L. Aquil.*

53 10 Venditio necessaria, ad quam venditor cogitur, nimirum iustus in testamento, l. 66. de legat. 1. ratione communionis, l. 13 Julianus. §. 17. de act. empt. & vend. l. 1. C. de præd. & al. her. min. ob famem publicam, l. 2. de offic. præsid. vid. r. Cbron. c. 21. 22. 24. 25. Gomef. lib. 2. tit. de empt. num. 51. var. resolut. ob sævitiam & abusum juris sui, §. 2. sed hoc. Infit. de his qui sunt sui vel alien. jur. 2. Reg. cap. 21. 2. 3. Vir. in verbo vend. com. opin. Tiraquell. de utroque retract. in præfat. nu. 15. ob non solum tributum, tit. C. si prop. publ. pens. vend. fuer. celeb. Tiraquell. d. loc. ob publicam utilitatem, Virvius d. loc. videri omnino Pruckman. in tr. de regalib. §. solute potestas. c. 4. memb. 1. eff. l. 5. nu. 5. & seqq. Pergrin. de jure sifc. lib. 2. tit. 3. n. 85. & seqq. diximus in Polit. c. 37. nu. 115.

54 11 Venditio prohibita vel omnino, vel certis conditionibus. Omnino prohibita exempla vid. in l. 35. §. 2. l. 92. de cont. empt. tit. C. que res venir. non poss. tit. C. de reb. alien. non alien. tit. C. no. Christ. mancip. tit. C. que res export. non deb. tit. C. de patrib. qui sif. dist. rax. l. C. si quis aliter. vel sibi sub al. nom. vel alien. pecu. em. tit. Cod. de monopol. l. 46. l. 62. de cons. empt. l. 34. de reb. cred. Certis conditionibus prohibita exempla vide in jure protimileos, Confis. Frid. de jure proximij. de quo Tiraquell. tract. de utroque retract. Gil. lib. 2. obs. 19. Levit. c. 25. & in emptione facta in fraudem usurarum, de cujus conjecturis Mantica d. loc. lib. 8. tit. 20. & seqq.

55 12 Pacta venditioni apposita, eandem variant, quæ vel in favorem emptoris, vel venditoris adjiuntur: illius gratiâ apposita, depretiationem rei venditæ continent, hujus gratiâ pars pretij censentur, l. fundi 79. de cons. empt. l. 6. de serv. exportand. tit. de ad. edict. vocantur lex conventionis, in l. 68. 77. l. 79. l. 40. de cons. empt. l. legem. Cod. de pact. Horum pactorum appositorum exempla vide in tit. de serv. export. s. Cod. si mancip. ita venier. s. C. si mancip. ita fuer. alien. ut man. pactum de scriptura conficienda super emptione & vendit. pactum

retroventionis, de quo Menoch. lib. 3. præf. 122. Couarr. lib. 3. var. resol. c. 8. Rauchbar. quæst. 19. Pactum arrhale perfectæ venditioni adjectum facit, ut pecunia in pretium contractus imputeretur, vel solum repetatur, l. 2. C. quand. lic. ab empt. d. cod. ubi Gothofred. videri infra de amiss. cap. 2. libr. 2.

Sunt præterea alia pacta, quæ huic contractui solent apponi: uti pactum additionis in diem: pactum legis commissoria: pactum retrovendendi: pactum arrhale, de quib. peculiaries extant tituli. Sed quia horum natura magis dissolutionem & liberationem obligationis spectat, ideo de illis pactis nobis agendum erit infra in lib. 2. c. 2. de amiss. caus. in contrar. actio.

Huc refer tit. de cont. empt. & vend. & seqq. tit. C. de cont. empt. cum tit. seqq. i. Cod. de pact. int. empt. & vend. & seqq.

Cap. 75. De obligatione secundaria venditoris & emptoris.

- 1 Quando hac locum habeat, & in quibus.
- 2 Venditoris secundaria obligatio in quibus consistat.
- 3 Obligatio redhibitoria, vel estimatoria.
- 4 Vitium rei vendita.
- 5 Corpora vitia quando obligant.
- 6 Animi vitia qua & quando obligant.
- 7 Vicia rerum inanimatarum.
- 8 Vicia ob tres causas obligant venditorem.
- 9 Retentionem commodorum, vel incommodorum.
- 10 Evmissa & dicta de re vendita.
- 11 Denegata cautio.
- 12 Obligatio redhibitoria quid.
- 13 Venditor quid restituit ex redhibitoria obligatione.
- 14 Emptor quid restituit ex redhibitoria.
- 15 Quando cessat hac obligatio.
- 16 Tempus redhibitionis est utile.
- 17 Obligatio estimatoria quid.
- 18 Ob retentionem decipiens, ad quid teneatur.
- 19 Quando datur estimatoria.
- 20 Tempus estimationis utile.
- 21 Evictio rei quid.
- 22 Quid hic restituit venditor.
- 23 Nomina evictionis.
- 24 Quanti res tempore contractus valuit, restituitur.
- 25 Evictio tacita qua.
- 26 Evictio expressa.
- 27 Non præstat evictio natura rei.
- 28 Ex culpa emptoris.
- 29 Culpa tertii.
- 30 Quando inter coheredes locum non habent.
- 31 Jus retractum.
- 32 Requisita retractum.
33. 34. Quibus jus retrahendi concedatur, & quando.
- 35 Vicinus quando habet jus retractum.
- 36 Retrahens quid docebit.
- 37 Dominium plebium venditum.

- 38 *Intra legitimum tempus petendum retractus.*
 39 *Pretium integrum offerendum cum expensis.*
 40 *Hoc jus personale est.*
 41 *Quando non competit.*
 42 *Species retractus.*

Precedenti capite de obligatione venditoris & emptoris primariâ dictum est: sequitur de secundariâ, tum venditoris, tum emptoris, quæ supervenit post contractum emptionis & venditionis omnibus modis consummatum & perfectum, quando emptori rem traditam secundum conventionem habere non licet, *l. 38. de verb. oblig. l. 57. habere. de evict. l. 51. l. 71. de verb. sign. ob rei traditæ qualitate, vel tertii factum. Unde duplex hæc secundaria obligatio; venditoris, vel emptoris.*

2 Venditoris, quando ob rei venditæ & traditæ qualitatem, emptori non licet rem secundum conventionem habere, tum triplex obligatio contra venditorem nascitur emptori: nimirum redhibitoria, vel æstimatoria, *l. 4. §. 6. l. 8. l. 11. de act. empt. & vend. l. 4. §. ult. l. 48. de ad. edict. & evictiois præstandæ, sit. de evict.*

3 Obligatione hac alterutrâ, redhibitoriâ, vel æstimatoriâ, sub electione emptoris, venditor tenetur ad rei traditæ sanitatem & bonitatem emptori præstandam, *l. 1. §. 1. l. 38. de ad. edict. quando scil. in re tradita, vel ejus accessoriis, l. 1. §. 1. l. 31. §. 19. l. 51. de ad. edict. vitium apparet. l. 1. §. 1. l. 13. §. 11. de act. empt. vel utilitas rei reticetur, atque ejusdem defectus non prædicatur, vel commoditas quædam in re promissa non præstatur, quæ tempore contractus in re illa erat, non quæ postea supervenit, *l. 1. §. 1. de ad. edict. l. 3. C. d. s. l. 1. §. 1. l. 6. & seqq. de act. empt. Gomef. lib. 2. var. resol. c. 2. nu. 49.**

4 Vitium, morbus, & defectus ejusmodi perpetuus, sive temporarius, in corpore vel qualitate rei traditæ non levis esse debet, *l. 4. §. ult. l. 1. §. 8. l. 6. de ad. ed. Defectus vero rei dicitur, quando modus rei traditæ promissus, aut accessio & qualitas dicta, rei inanimatæ vel animatæ, non invenitur, *l. 1. §. 1. 9. l. 4. §. 1. de ad. edict. l. 1. §. 1. l. 6. l. 7. l. 11. §. 17. l. 26. de act. empt.**

5 Corporis vitia, vel defectus, tum obligationi huius locum faciunt, quando usum rei & illius ministeria impediunt, *l. 4. §. 1. 2. 3. l. 5. de ad. ed.*

6 Animi vitium non facit illi locum, *d. l. 4. nisi quando id domino corpus reddit inutile & subtrahit, veluti, quando mancipium venditum capitale fraudem admisit, d. l. 4. mixtum corporis & animi vitium illi locum facit, d. l. 4. §. 5.*

7 Rerum inanimatarum vitia hæc ex interpretatione continentur, *l. 1. l. 38. §. 4. 5. 6. & l. seqq. de ad. ed. ut est annona corrupta, libri mendosi, carnes leprose, pannus mendosus & similes res mobiles mendose, vitiosæ, corruptæ, Gomef. lib. 2. var. resol. c. 2. num. 48. 80. Menoch. lib. 2. cent. 4. cas. 382. num. 7. res furtiva, res serviens, aut corrupta, *l. 34. §. 3. de cons. empt. l. 1. in fin. l. 8. l. 6. §. 4. 6. 9. de act. empt.**

8 Vitia prædicta obligationi redhibitoriæ vel æstimatoriæ locum faciunt ob tres causas: nimirum ob reticentiam; ob dictum, promissumve: & quod non ca-

veatur accipienti, *l. 1. §. 6. l. 14. l. 17. de ad. edict. l. 66. de cons. empt. vend.*

Ob reticentiam: ut, quando tradens rem, morbum, vitium, onusve ejus, quod latebat & accipiens nesciebat, aut ignorare potuit, *d. l. 1. §. 6. l. 14. §. 10. l. 48. §. 4. d. 1. tradens vero sciebat, aut scire debuit, d. l. 1. §. 2. l. 57. §. 1. de cons. empt. l. 1. §. 1. de act. empt. reticuit, vel fallendi causa obscure & insidiosè loquitur, vel dissimulante non palam & rectè prædicat, *l. 38. l. 14. §. 9. de ad. ed. vel omnino non prædicat, nec accipientem emptorem de co certiore facit, l. 32. l. 17. §. ult. l. 1. §. 2. 6. de ad. ed. l. 1. §. 1. l. 11. §. redhibitione. l. 13. §. idem de act. empt. adeo, ut etiam si ignorans rem vitiosam esse, tradiderit, tamen tenetur, *l. 17. §. 20. de ad. ed. l. 11. §. 7. 8. l. 21. §. 1. l. 13. §. 1. de act. empt.***

Commodi, vel oneris rei traditæ omnino & reticentia nocet tradenti, quando inde incommodo accipiens est affectus, ut si servitus fundo tradito tributum, libertas, deberetur, quæ negligentia & ignorantia emptoris postea amitteretur, *l. 66. §. 1. de cons. empt. l. 1. §. 1. l. 21. §. 1. l. 41. l. 7. l. 8. de act. empt. & vend. l. 69. §. 5. de evict.*

Ob dictum promissumve tenetur tradens, si dixerit abesse, vel adesse aliquid, quod non abest, vel adest, *d. l. 11. §. 7. 8. l. 21. §. 2. de act. empt. & vend. l. 17. l. 19. de ad. ed. ex quo de animi vitio indistinctè obligatur, *l. 4. §. 3. 4. de ad. edict.**

Ea autem sola dicta, sive promissa, admittenda sunt, quæ sic dicuntur, ut præstentur, non ut jactentur, *d. l. 19. sciendum. §. 3. de ad. ed. aut commendandi causa dicuntur, si palam apparent, d. l. 19. Qui dixit, hominem literatum, artificem, fidum, bonæ fidei præstare debet, *l. 43. l. 66. de contrab. empt. l. 13. §. 3. l. 2. l. 42. de act. empt. & vend. l. 19. l. 31. de ad. ed. non tamen in summo gradu, sed secundum communem opinionem, d. l. 19. §. 4. Sic etiam tenetur, qui in rei qualitate mentitus est, *l. 22. l. 42. de act. empt. l. 37. de ad. edict.***

Ob denegatam cautionem, quod non repromittantur & indicentur accipienti rem ea, quæ in rebus venalibus & mercenariis repromitti jubentur, quæ sunt moris & consuetudinis, *l. 31. quod. §. 20. de ad. ed. veluti furem, aut fugitivum non esse, rectè sanum esse, hodie esse, habere licere, *l. 1. §. 1. l. 17. l. 28. l. 31. §. 1. de ad. edict. l. 11. §. 7. 8. l. 4. de act. empt.**

Redhibitoria obligatio est redhibitio, quæ ad contractus initi resolutionem & quasi in integram restitutionem, tradens accipienti obligatur, ita ut ab accipiente re reddita danti, & pretio recepto, contractus præcedens resolvatur, omnibus in integrum restituis, *per l. 18. l. 21. §. 1. l. 33. in fine. l. 38. l. 31. §. 17. l. 23. §. 1. 7. l. 43. §. 6. & seqq. l. 19. l. 27. l. 29. l. 60. de ad. ed. ex arbitrio judicis, Menoch. lib. 1. arv. quæst. 5. nu. 25. vid. Oldendorp. class. 4. act. 2. vocatur resolutio prioris contractus initi, *l. 13. §. 4. de adq. possess. l. 60. l. 18. l. 43. §. 6. 7. 9. de ad. ed. retroactus contractus & non propriè obligatio, l. si hominem 19. de usuc. redditio, redhibitio, vel obligatio redhibitoria, d. l. 21. l. 18. l. 4. de ad. edict. l. 23. l. 60. d. 1.**

Tradens igitur venditor ab accipiente recepta & restituta re tradita, cum omnibus accessionibus, & emolumentis,

mentis, l. 11. §. 5. d. l. 13. §. 16. 17. *de sequentib. de act. empt.*
 l. 20. *videamus. l. 33. l. 23. §. 1. §. 4. 9. de ad. ed. l. 24. d. sit. l.*
35. l. 73. de verb. sign. etiam artha, l. 2. C. quand. liceat ab
empt. duod. & præstatione damni, si quod culpâ ipsius
post traditionem datum est, vel aliud dolo ipsius factum
est, l. 25. §. 1. 2. 5. l. 23. l. 21. §. 12. l. 31. de edil. edict. restituit
pretium acceptum, unâ cum usuris & interesse, l. 27. debet. l. 29.
§. 1. 2. l. 45. de ad. ed. & indemnitate præstatione, refusus omnib.
quæ nomine rei ab accipiente sunt erogata, l. 23. §. 8. l. 29. l. 27. de ad. ed. Contumax &
detrectans, in duplum pretii & accessionis, condemnatur ex ædilitio edicto, d. l. 45. redhibitoria. de ad. edict.

- 14 Emptor restituens similiter rem acceptam cum fructibus & accessionibus occasione rei acquisitis, l. 29. §. 2. de ad. ed. & cautionem de indemnitate, dolo, & de acquirendis occasione rei traditæ restituendis, tradenti præstare tenetur, l. 21. §. 2. l. 22. l. 24. de ad. ed. l. 29. l. 31. §. 2. *de seqq. l. 43. §. 5. d. 1.*
- 15 Cessat hæc obligatio redhibitoria omnino, vel post tempus aliquod. Omnino cessat in simplariis & fiscalibus venditionibus. l. 1. §. 3. l. 48. §. 8. de ad. ed. & servis manumissis, l. 47. d. 5.
- 16 Tempus redhibitionis est utile, & ex die contractus currit, l. 19. §. ult. l. 55. de ad. ed. & est sex mensium, quando ob latens vitium redhibitio fit, vel duorum mensium, si non cautionem præstet, nisi accipientis interfit, d. l. 19. §. ult. *de ad. ed. l. 55.* vel certum tempus redhibitioni fit præstaturum, vel alia iusta causa tempus perpetuet, l. 31. §. 22. d. l. 55. l. 19. d. 1.
- 17 Obligatio æstimatoria est, quâ tradens accipienti, ad pretii exonerationem tenetur, ut quantum minoris res valuisset, vel ille emisisset, vel accepisset, sciens rei qualitatem, onus vel defectum, aut quantum pluris valuisset, vel accepisset, si res vitiosa non fuisset tempore contractus, l. 1. §. 6. l. 14. de ad. ed. *Gomf. var. resol. lib. 2. c. 2. n. 49. l. 13. Julianus. §. 4. l. 39. de act. empt. id tradens, etiam ignorans, d. l. 13. ei reddere tenetur, l. 45. l. 9. §. 2. de contrah. empt. intra annum utilem ex ædilitio edicto, l. 2. C. de ad. ed. l. 55. l. 38. l. 19. §. fin. D. d. s. civiliter diuuis. l. 13. §. si venditor. de act. empt. *Mynf. cens. 1. obs. 56.**
- 18 Sciens rei traditæ vitium, quando reticuit & accipientem emptorem deceptum, omnia detrimenta hinc orta & interesse, quantum interfit, non decipi, præstare debet, d. l. 13. *Julianus. l. 21. §. 3. de act. empt. l. 1. Cod. de ad. edict.* Vocatur obligatio æstimatoria, l. 18. l. 44. de ad. ed. quanto minoris quis erat perurus, l. 61. l. 18. l. 19. §. ult. l. 38. §. 13. de act. edict. vel quantum maioris, l. 2. de ad. ed. quanto plus, d. l. 13. §. 4. 5. 6. de act. empt. inter æstimationem scilicet & pretium, l. pen. ubi *Goth. de ad. ed. Cujac. lib. 16. c. 5.*
- 19 Hæc obligatio totum contractum non resoluit, & sapius quousque competere potest, l. 31. §. 16. l. 19. de ad. ed. quando redhibitoria locum non habet, l. 1. de ad. ed. l. 14. §. si quis. l. 8. §. 1. l. 1. §. 1. l. 45. de act. empt. quando res vaio non inborat, sed tamen vilior, quam promissum, data, d. l. 13. §. sed et. de act. empt. l. 38. §. 10. de ad. ed. Quandoque, licet raro, redhibitoria & æstimatoria simul

competunt, l. 43. §. 6. de ad. ed. & altera perempta, alteri adhuc locus esse potest, l. 48. §. 2. de ad. ed.

Tempus æstimationis est utile, à die contractus currentis, d. l. 19. §. ult. d. l. 55. & annum, d. text. l. 38. de ad. ed. Succedit, quando ob tertium factum rem traditam emptori habere non licet, quæ est evictio de possessione rei traditæ habendâ, retinendâ, aut non auferendâ, l. 38. §. 6. de verb. obligat. ex causâ præcedente, non sequente, l. 11. de evict. quâ tradens venditor accipientem emptorem in possessione rei traditæ, positiorem & superiorem servare & defendere tenetur, l. 11. ex empto. §. 13. de act. empt. in foro emptoris, l. 1. C. ubi in rem act. l. 49. de judic. vel evictio est, quâ re totâ, vel ejusdem parte evictâ, l. 1. C. cred. evict. pign. atq; alio per abductam & sublatam possessionem recuperatâ, l. 16. §. 1. l. 57. l. 21. §. 1. de evict. *vid. Menoch. lib. 2. arb. jud. cas. 224.* per legitima juris media, *Zaf. & Bartol. in l. 28. de verb. oblig. Mynf. cens. 1. obs. 54. 56.* venditor tenetur emptorem, post denunciationem maturè factam, l. 29. si rem. §. 2. l. 53. de evict. *Mynf. cens. 3. obs. 24. Menoch. lib. 2. cas. 476. arb. contra molestationem & turbationem alterius defendere, l. 74. §. 2. l. 29. in fine. de evict. Casp. Caballin. de evict. §. 1. in foro, ut dixi, emptoris, dict. l. 49. ubi Costal. Covarr. lib. 1. pract. quæst. 8. n. 3. *de lib. 3. var. resol. c. 17. Oldendorp. class. 4. act. 1. in fine. Mynf. cens. 1. obs. 22. & cens. 2. obs. 58.* suis venditoris expensis, *Caball. d. loc. §. 3. n. 148. per l. 18. C. de evict.**

Post abductam & ademptam possessionem, venditor tenetur emptori pretium & interesse restituere, l. 70. l. 8. l. 16. §. ult. l. 60. l. 21. de evict. & sumptus in defensione ab emptore factos, restituere, l. 102. *vid. de verb. oblig.*

Evictio hæc vocatur aliâs auctoritas, l. ult. de evict. regressus, l. 1. de evict. l. 21. l. 23. d. s. evictionis obligatio, l. 46. §. 1. l. 64. de evict. laudatio auctoris, l. 63. l. 59. de evict. *Gellius lib. 6. c. 6. no. Attic. & venditor auctor, l. 4. l. 51. d. sit. vid. Covarr. lib. 3. resol. c. 17. Marant. part. 6. memb. 6.*

Re evictâ tenetur venditor præstare, quanti res tempore contractus valuit, l. 43. cum l. seqq. de act. empt. l. 13. l. 15. §. 1. l. 45. l. 64. de evict. & in accessoriis id tempus, quo facta est accessio, spectatur, d. l. 15. *de evict. l. 64.*

Evictio est duplex: tacita, vel expressa, *Caball. de evict. §. 3. n. 3. *de seqq.**

Tacita, quæ semper natura contractus inest, licet expressè nihil de ea convenerit, l. 60. l. 16. 19. de evict. ad pretium restituendum & omnem utilitatem, l. 60. l. 70. l. 60. d. sit. quæ est simpli, vel simplæ, l. 16. l. 60. de evict. *Covarr. lib. 2. misf. c. 24.*

Expressa est ex stipulatione præcedente, ad pretium convennum in duplum restituendum, l. 48. l. 37. l. 27. l. 17. l. 35. de evict. quæ est dupli, vel duplæ, l. 17. l. 18. d. s. ædilitia verò tam simplæ, quam duplæ, l. 2. l. 27. de evict. vocatur repromissio & cautio, l. 56. l. 6. de evict. Hæc non recipit augmentum, vel decrementum, l. 64. de evict. *arg. §. fin. Inst. de verb. oblig.*

Evictio non præstatur emptori ex rei traditæ natura, vel culpâ personæ.

- 27 Naturâ rei non præstatur evictio in servitub. realibus, *Cujac. & Duaren. in l. 38. §. 3. de verb. oblig. Faber decad. 1. error. 10.* in pignore creditori addito, & postea jure creditoris alienato, *tit. Cod. de evict. pign. non deb. Fab. d. error. 10. per l. 13. C. de evict. l. 11. §. 16. de act. empt. & vend.* Neque præstatur in emptione spei, *l. 8. nec emptio. de const. empt. hereditatis, l. 2. de hered. vel act. vend. in rebus alienari jure prohibitis, l. 11. §. 16. de act. empt. & vend. tit. C. de vend. ver. fiscal. lib. 10. Levit. cap. 25.* in iis, quæ ex causâ sequenti conventionem evincuntur, *Myns. cons. 6. obs. 37.* quæ emptoris sunt facta, ex longâ possessione, vel alio titulo, *l. 41. §. 1. de evict.* in rebus fiscalibus, *l. 11. Lucius. de evict.* nec in jure, quod tacitè solet accedere rei, *pen. de evict.*
- 28 Culpâ perfonæ emptoris, qui sciens rem alienam accipit, *l. 27. C. de evict. Covar. lib. 3. var. resolut. cap. 13. Harv. Pist. lib. 2. quest. 10. Forner. lib. 2. solut. 13.* qui evictioni causam dedit culpâ, vel facto suo, *l. 27. l. 29. §. 1. l. 63. de evict. Mascard. conclus. 614. Covar. d. loc. c. 17. addo l. 21. l. 25. l. 28. l. 29. l. 34. l. 41. l. 63. l. 55. de evict. l. 56. l. 74. l. 68. l. ult. eod. vel cujus voluntate res evincitur, l. 56. §. 1. de evict. aut qui venditori evictionis præstationem per pactum remisit, *l. 21. C. de evict.* quamvis talis remissio venditori, qui scivit causam evictionis & tacuit, non proffit, *l. 6. §. ult. de act. empt.**
- 29 Culpâ tertii evictio non præstatur, quando per imprudentiam, errorem, aut fordes judicis, *l. 51. si per l. 5. de evict.* aut alterius injuriam, res emptori aufertur, *Myns. cons. 1. obs. 54. & 56. per l. 8. C. de evict.* vel per usucapionem, vel arbitri sententiam, *l. 54. fin. l. 56. §. 1. de evict.*
- 30 Inter coheredes evictio non habet locum, quando uni ex heredibus res est prælegata, *l. cum pater. §. evictio. de legat. 2.* vel facto coheredis evictio facta, *l. fundum. de evict.* vel sciunt illi coheredes, rem subiacere periculo evictionis, *l. si fratres. C. com. utrumq. judic.* vel quando periculum evictionis inter coheredes est mutuum & commune, quia possident res obligatas creditoribus vel alterius evictioni obnoxias, *Fachina. libr. 6. cons. illust. c. 68.* vel quando ex naturâ rei evictio contingit, *l. si servus. de evict. Fachina. d. lib. 6. c. 68. in fin.* vel denique, quando inter coheredes à testatore est facta divisio, *Fachina. d. loc. per l. ex factis. de heredib. instit.*
- 31 Sequitur de secundariâ obligatione emptoris, quæ est ex jure retractus, quo emptor à proximio cognato venditoris, consorte, vel vicino illius de discedendo à contractu inito interpellatus, tenetur, oblato integro pretio & sumptibus factis restitutus, interpellantem in locum & jus suum admittere, *vid. consil. Frid. de jure proximij. l. congruis. l. pradia. C. de locat. prad. civil. lib. 10. Levit. c. 25. Ruth. c. 4. Jerem. c. 32.* Rationes hujus vide apud *Tiraquell. in presat. de usuroq. retract. Matb. Afflic. in d. consil. Frid. in rub. num. 20. & seqq. Chassan. in consuet. Burgund. rub. 10. §. 1.*
- 32 Sed jus hoc retractus, vel protimiseos, contra emptorem non competit, nisi retrahens quædam ante re-

tractum, & quædam in ipso retractu observet & faciat quæ sunt protimiseos requisita.

Ante retractum, ut doceat, ad se jus retrahendi pertinere; ideo, quoddam sit ex illorum numero, quibus jus retractum concedit: ut sunt primò cognati, deinde consortes, tertio vicini, *Afflic. & Tiraq. alleg. loc.*

Ex cognatis primò admittuntur parentes & liberi, postea ceteri consanguinei; prout quilibet jure cognationis ex his est proximior, *Tiraquell. de usuroq. retract. Afflic. d. loc. §. tota. n. 43. & seqq. Levit. c. 25. Jer. c. 32. 9. 10. 7.*

Hisce non extantibus vel nolentibus retrahere, admittuntur consortes & socii venditoris, in re vendita cum eodem quid commune habentes, *Afflic. d. loc. §. tota. n. 44. & seqq. Marans. dispus. 8. n. 32.*

Hisce quoque non extantibus vel recusantibus, admittitur vicinus, atque inter plures vicinos, qui ex pluribus, vel portionibus partibus vicinus est, *Afflic. d. loc. §. fin. autem. n. 1. 2. 3. 4. 9. & in §. in alio. & §. scriptum.*

Deinde retrahens docetbit, se in suum usum & utilitatem, non alterius, vel in fraudem emptoris id facere, *Geil. lib. 2. obs. 19. num. 10.*

Tertio, ut emptori rei dominium plenum, non utile sit venditum, *Covarruv. lib. 3. var. resolut. c. 11. n. 3. 4.*

Quarto, ut retractus petatur intra legitimum tempus, quod plerumque est anni & aliquot dierum; à tempore traditionis à venditore factæ, incipiens, etiam contra ignorantes, *Geil. lib. 2. obs. 19. num. 12. 14. Tiraq. de usuroq. retract. §. 1. gloss. 10. nu. 7.* Lege Mosaicâ erat tempus annuum vel perpetuum; vide distinctionem *Levit. c. 25. 30. vid. Boer. decis. 112. n. 7. Matb. de afflic. d. loc. §. ut infra. n. 14. & seqq.*

In ipso retractu offerendum est integrum, justum pretium, *Geil. lib. 2. obs. 19. num. 7. 8.* quod si ignorat, depositio particularis cum protestatione sufficit, *Geil. d. loc. n. 7. 8.* Deinde etiam sumptus & expensæ utiles & necessariæ tempore contractus factæ, emptori sunt refundendæ, *Geil. d. loc. num. 9. 10. Tiraquell. dict. loc. §. 7. gloss. 11.* Recufante emptore oblato pretium acceptare, depositio, inclusio & obsignatio illius fieri debet, *Geil. d. loc.*

Jus protimiseos est personale, sed rem efficiens, *Geil. lib. 2. obs. 19. n. 6. 7. Afflic. d. §. tota. n. 61. 62. Tiraq. d. loc. §. 8. gloss. 5. num. 8. Marans. disp. 8. n. 35. 36.* atque alii donari vel cedi non potest, *Cornaj. lib. 3. miscell. c. 4. Geil. d. loc. n. 10. 11.*

Non competit hoc jus propter injurias atroces illatas, damnum sibi vel familiæ factum, nisi remissio esset facta: neque in necessaria alienatione & commercio, neque de via publica, in bonis ecclesiæ, pauperum, in rebus principis, filci, *Consil. Frid. ubi Afflic. in §. licet enim. nu. 1. 2. & seqq. Marans. disp. 8. n. 56. 58. 59. Tiraq. lasè de retract.*

Retractus ejusmodi est conventionalis, vel legalis. Conventionalis, qui ex pacto contrahentium alicui competit.

Legalis, qui ex legis provisione: qui est consanguineorum,

eorum, vel consortium, vel vicinorum, *Constit. Frid. Tiraquell. de restrat.*

Hujus loci sunt tit. de ædific. de erict. D. & C. & constit. Frederici de jure proximitatis.

Cap. 76. De locatione & conductione.

- 1 Locatio, conductio quid, & ejus membra.
- 2 Locatio quid.
- 3 Conductio quid.
- 4 Locatoris obligatio.
- 5 Periculum & incommodum rei, & deterioratio ab eodem præstatur.
- 6 Exactio vestigii concessa, quando locata dicitur.
- 7 Conductoris obligatio.
- 8 Privata auctoritate, quando res locata auferri potest.
- 9 Conductor ante tempus rem derelinquens.
- 10 Species locationis conductionis.
- 11 Simplex locatio qua.
- 12 Locatoris simplicis obligatio.
- 13 Usus locati præstatio cum instrumentis necessariis.
- 14 Pensionis remissio quando facienda.
- 15 Remissio hac arbitraria.
- 16 Quando tota pensio est remittenda.
- 17 Pensionis remissio quando non habet locum.
- 18 In quibus casibus remissio habeat locum.
- 19 Propter pestem vel bellum diminutionem laboris.
- 20 Denunciatio facienda locatori de casu & impedimento.
- 21 Locatoris obligatio ad tempus certum, vel incertum.
- 22 Tempus locationis modicum, vel magnum.
- 23 Jus embasemicum & superficies quid.
- 24 Tacitum tempus quod, & in quibus.
- 25 Locatio ut singulis 6. annis renovetur, dicitur perpetua.
- 26 Conductoris obligatio.
- 27 De dolo & culpa tenetur.
- 28 De restitutione rei locata.
- 29 Operarum locatio & conductio quid.
- 30 Locator operarum quis.
- 31 Conductor operarum quis.
- 32 Locator suis sumptibus opus facit.
- 33 Tenetur de dolo & culpa operis, non de casu.
- 34 Casus & periculum locatoris quando est.
- 35 Conductor casum fortuitum & periculum operis præstat.

HActenus de prima specie contractuum commutatoriorum: sequitur de altera, quæ est locatio & conductio, *vid. sup. c. 74. n. 14.*

Locatio & conductio est contractus consensu initus, commutatorius, *l. 1. locat. tit. Inst. de oblig. ex consensu quo usus rei certæ, l. 2. l. 1. l. 15. §. 1. locat. pro certâ mercede, l. 1. §. si quis. de pos. vid. Pinell. part. 3. de rescind.*

vend. cap. 3. num. 5. Saer. lit. C. num. 191. thesaur. recept. sent. re fungibili constante, §. 2. Inst. de locat. & cond. Coraf. 2. miscell. cap. 11. & illico constituta, §. 1. ibi, statim. Inst. d. tit. l. 2. de præscr. verb. Pinell. d. loc. num. 23. & seqq. alicui conceditur, d. 1. 1. 1. Genf. cap. 30. & seqq. Exod. cap. 22. 15. Matth. cap. 20. 1. 2. cap. 21. 33. 1. Tim. 5. 19. Levit. cap. 19. 13. Jerem. 29. Marc. cap. 12. vox lata est, locatio conductio, ut etiam emphyteusis comprehendat, §. 1. 2. 3. Inst. de locat. tit. si ager vestig. vel emphyteus. l. 1. l. 2. l. 3. C. de jure emphyteus. conductio, Menoch. lib. 3. præf. 105.

Membra hujus contractus duo sunt: locatio & conductio.

Locatio est, quâ locator quid dar utendum, vel faciendum, certâ mercede constituta, *l. 13. §. 3. l. 38. l. 24. §. 4. l. 9. l. 15. l. 4. locat. vid. Cujac. lib. 2. obs. 28. & lib. 3. cap. 3. Robert. 1. animad. c. 10.*

Conductio est, quâ conductor pro mercede interveniente accipit ab alio rem utendam, vel faciendam offert & exhibet, *§. 5. conductor. Inst. h. tit. l. 14. l. 22. l. 24. l. 38. l. 19. §. 19. locat. Matth. d. cap. 20. 1. 2. 3. 4. c. 21. 33. 41. Cujac. d. lib. 3. obs. c. 2. sæpe tamen vocabula hæc confunduntur, l. 2. ubi gloss. Cod. locat. l. 9. §. 3. locat. arg. l. 19. l. 20. de act. empt. & vend. Gregor. lib. 27. synt. c. 1. num. 1. Præterius in lexico.*

Locator rei locatæ, vel alterius quæ idonea, *l. si quis 4. 9. ubi Bart. & gloss. locat. usum. l. 24. §. 4. & ult. l. 15. l. 33. locat. usum & periculum, d. l. 15. §. 2. l. 25. §. 6. si vis. l. 9. §. 1. 2. 3. locat. l. 23. de reg. jur. Mascard. conclus. 995. secundum legem conventionis, l. 9. §. 2. 3. l. 11. §. 4. h. 2. ad tempus conductum, l. 24. §. fin. l. 60. l. 9. h. s. conductori præstare tenetur, l. 15. §. 1. 2. 3. 4. 8. l. 19. §. 1. 2. l. 25. §. 1. 2. locat. Matt. d. c. 20. 12. 13. Menoch. lib. 3. præf. 86. n. 2. 3. 4. 5.*

Usus rei conductori præcisè ita præstabit, ut is res locatâ frui, uti possit, *l. 9. l. 33. l. 60. l. 27. locat. periculum & incommodum fortuitum, enorme, totius rei indistinctè sustinebit, §. ad d. Inst. eod. l. 1. C. de jure emphyt. Donell. lib. 1. com. c. 14. Connan. lib. 7. com. c. 12. nu. 3. per l. 15. l. 9. §. 1. 2. l. 25. §. 6. locat. item damnum & rei deteriorationem, quæ sine dolo vel culpâ conductoris accidit, l. 27. l. 45. l. 13. §. si fullo. l. 11. §. 1. 3. l. 9. §. 5. locat. Exod. c. 22. 01. 17. 12. 13. In relocatione in super priorè conductorem volentem, alii novo extraneæ præferre debet, si quantum novus adjicit, tantum ipse vetus offerat, *Moz. de nat. locat. nu. 12. 13. Scharf. in l. 15. n. 7. C. de jure emphyt. per l. congruis 4. C. de locat. præd. curul. vel fiscal. lib. 11. Res locatâ solita dicitur, etiam ex unâ locatione, Gabr. lib. 3. conclus. 1. tit. de locat.**

Quando princeps, vel civitas exactionem vestigialium alicui, certo pretio constituto, concessit, tum dicitur localle, quando non est usus verbo emptionis, venditionis & in dubio, *Menoch. lib. 3. præf. 104. Borr. q. 349. ficuti & tum, quando simul locationis atq; venditionis verbo usus est, & præstatio est divisa in singulos annos, vel menses, vel etiam unica, *Memo. d. loc. n. 43. & seqq.**

Conductor secundum legem conventionis mercedem constitutam, finito tempore locationis, *l. 14. §. 1.*

30. ubi *Costal. locat. Matth. c. 20. 8. Tob. c. 15. Genes. c. 29. 15. c. 30. 28. 32. Lev. c. 19. 13. Dent. c. 24. 14. 15.* quamvis salaria professoribus in principio, vel medio anni persolvenda existimus, *Gregor. lib. 27. syri. c. 2. n. 13. Sic hard. in l. 2. C. locat. & conduct. prae stare tenetur locatori. §. 1. Inst. de locat. rem locatam in essentia, statu & conditione, quâ accepit, conservare, & quæcunq; ad hoc inferviunt, præstare, l. 1. §. 2. l. 13. locat. l. si ager. ubi gloss. de usufr. Moz. de nas. locat. n. 10. & boni viri a bitrio uti. §. 38. sed si. Inst. de rer. divis. Quâ de causâ damna dolo culpâve ipsius in re locata data, refarcire, & finito locationis tempore restituere tenetur, l. 11. §. 2. l. 9. l. 13. l. 25. l. 43. locat. Exod. c. 22. 10. 11. 12. 13. Conductor agri, colonus; & officii, inquilinus; operarum verò, operarius vel mercenarius vocatur, *Matth. c. 20. & c. 21. 33. 41.**

8 Quæ omnia si non præstiterit conductor, res locata ipsi à locatore, etiam privata autoritate domini, adimere potest, nimirum, si mercedem constituto tempore non solvat, l. 4. §. 2. l. 56. l. 41. §. 2. l. 35. l. pen. locat. l. 2. C. de jur. emphyt. vid. *Mys. cens. 3. obs. 65. 97. cens. 6. obs. 77. Borch. de feud. cap. 3. n. 18. 24. 27. & seqq. si malè re locatâ, vel parte ejusdem, cum notabili illius deterioratione utatur, perpetuum fundo locato, quoad proprietatem, perniciem adferente, *Menoch. lib. 2. arb. cas. 78. nu. 7. Borch. d. c. 3. n. 33. Clar. quest. 26. §. emphyteusis. & ausbens qui rem. C. de sacros. eccles. l. 13. §. 4. de usufruct. Roland à Valle consil. 43. vol. 2. Mys. cens. 6. obs. 86. per Novell. 120. c. 8. l. 3. C. locat. Menoch. lib. 2. cas. 58. n. 1. 12. si diu à re locatâ abest, l. 54. l. 56. ubi *Bar. locat. quæ absentia pro arbitrio judicis intelligitur, Menoch. lib. 2. arb. cas. 97. Si inopinabili & inevitabili necessitate dominus rei locatæ presens, rem, domumve locatam repetat, l. ade. 3. l. 9. ubi *Goshoff. C. locat. l. 30. ubi Costal. D. eod. vid. Ripam de priv. caus. post. n. 20. 21. Gabriel. lib. 3. conclus. 3. tit. de locat. & cond. secus in aliis rebus, Covar. 2. var. resolut. c. 15. n. 4.****

9 Quod si ante tempus rem conductam dereliquerit, vel migraverit aliò, integra nihilominus pensio futuri temporis est præstanda, l. 27. §. 1. l. 55. locat. l. 1. §. si pensio. de migrand. nisi ex justa causâ timoris emigraret, l. 28. de dam. infect. ignis, incendii, vis, deprædationis: l. 13. §. 7. locat. *Geil. lib. 2. obs. 23. n. 7. asfiduarum umbrarum, spectrorumve, Covar. lib. 4. resol. c. 5. Goshoff. in d. l. 27. locat. Ripa de privil. cons. n. 20. 21. & seqq.*

10 Locationis & conductionis dux sunt species: locatio & conductio simplex, vel emphyteusis, l. 8. C. de fund. par. lib. 11. §. 2. 3. *Instit. de locat. & cond. l. 1. §. 1. l. 3. si ager veigal. l. 1. §. 7. C. de agric. & cens. C. man. lib. 6. com. c. 12. Menoch. de adipis poss. remed. 3. q. 14. n. 107. & lib. 3. pref. 105. dissentiunt alii. Mantica lib. 5. de tacis. & ambig. convent. tit. 1. n. 12. 13. plures species ponit.*

11 Simplex locatio est, quâ duntaxat rei usus definitus, vel indefinitus, §. minus. *Inst. de usu & habit. l. 5. l. 13. l. 33. locat. Danell. lib. 9. com. c. 16. à locatore, pro certâ mercede in pecunia numerata conductori conceditur, l. 33. l. 20. locat. §. item 4. Inst. eod. Exod. c. 22. 15. Gen. c. 30. 30. & seqq. Mantica. d. loc. 1. 2. n. 25. 26. Ideoq; dominum licet non mutat, l. non solet 39. locat. Quando quis prædicandi*

in solo suo alii conceditur, dicitur embateuticum, l. 3. de rob. cor. qui sub rus. *Danell. lib. 9. com. c. 16. l. 2. de superfl. cieb. ubi Goshoff.*

In hac primò de locatoris obligatione, postea de conductoris dispiciendum est.

Locator hic rei cujusque, l. 7. & seqq. de præsc. verb. l. 2. l. 30. & seqq. locat. *Covar. lib. 2. var. c. 15. Moz. tit. de rob. qua loc. poss. etiam veigalium redemptorum, l. 4. C. de veigal. & commiss. vid. Costal. in l. 2. h. sis. Panschman. de locat. quest. 18. ulum præstare tenetur, ita ut illâ conductor uti sui possit, l. 15. ex conducto. l. 24. §. colonus. l. 60. locat. Cujac. lib. 23. obs. c. 28. Fab. lib. 2. conjeç. c. 5. Covar. 2. res. l. c. 15. n. 13. custodiam non præstat, l. cum in 60. §. nlt. locat. casibus quibusdam exceptis, l. 60. §. 6. l. 11. eod. Locari non possunt servitutes reales, l. 44. locat. res propria. l. 45. neq. de regul. jur. l. 20. C. b. t.*

Ob hujus usus rei locatæ præstationem, tenetur locator rem locatam vitiosam reficere, l. 15. ex conducto. §. 1. l. 19. §. 1. l. 61. l. 55. §. 1. locat. instrumenta necessaria ad rei locatæ usum, d. l. 19. §. 2. & quæ rebus conductis accedunt, d. l. 19. §. 2. tradere, damna quoque hinc illata, l. 25. si mercus. §. 2. 3. 6. 7. d. l. 19. §. 12. l. 27. locat. & interesse refarcire, l. 7. l. 8. l. 33. locat. nec non impensas utiles & necessarias factas, d. l. 19. §. si inquilinus. l. 55. §. 1. l. 60. l. pen. locat. ex quibus aliquam utilitatem post locationem finitam, locator percepturus sit, *Menoch. lib. 2. arb. cas. 215. & 258. & de recuper. possess. remed. 15. num. 550. Mozius tit. de nas. locat. num. 9. & c. nlt. num. 20. 23. 24. & seqq. Francisc. Ripa. de privil. contract. caus. post. Pinell. in l. 1. part. 2. n. 72. C. de bon. masern. conductori restituere tenetur, d. l. locat. exiguas impensas minime, l. 5. §. p. sunt. commodat. Mantica tit. 7. n. 23. & seqq. lib. 5. Succesor singularis conductoris vel locatoris non tenetur persistere in locatione, l. qui 32. locat. Mantica tit. 10. d. lib. 5. ubi exceptiones refert. quia conductor locatorem duntaxat habet obligatum, quæ obligatio personalis est, & rem non sequitur.*

Tenetur præterea locator conductori pensionem remittere, vel acceptam restituere, l. 33. si fundus locat. *Menoch. lib. 2. arb. cas. 440. Borch. in §. 3. Instit. de locat. ob usum rei locatæ dencatum, vel impeditum, Ripa de privileg. contract. caus. post. n. 54. Quando nimirum vis cui resisti non potest, in re locata contigerit, d. l. 15. ex conducto. §. si vis. & seqq. locat. pura fluminum, graculorum, sturmonum, ventorum, incendii, chasmatum, terræmotus, pestis, belli, d. l. 15. ex conducto. ex quibus rei interitus sequeretur, Pinell. in d. l. 2. part. 1. c. 3. nu. 23. Geil. lib. 2. obs. 23. Panschman. de locat. quest. 2. per allegat. ibid.*

Remittitur verò pensio hoc in casu pro arbitrio judicis, *Menoch. lib. 2. arb. cas. 77. Panschman. d. l. quest. 1. num. 32. 33. & q. 3. ita, ut si post perfectam locationem res locata tota perierit, vel amissa sit, etiam pro temporis ratâ portione, mercedis remissio conductori fiat, l. 9. si quis. §. 1. l. 15. §. 3. l. 59. l. 30. locat. Menoch. d. lib. 2. cas. 76. Geil. lib. 2. observ. 23. Si verò pars ejus duntaxat amissa sit, etiam remittatur merces pro parte amissâ & ratâ*

ratâ temporis parte, quâ frui, vel uti conductor non potuit, *Memoch. d. loc. Pinell. d. l. 2. p. 1. cap. 9. Covarruvias pract. quæst. c. 30. Ripa d. loc. nu. 21. Et seqq.*

- 16 Si verò non ipsa res principalis perit, sed alius quidem casus insolutus & minimè cogitatus contigerit in fructibus, citra culpam conductoris, tum si fructus proventus sunt extincti, nondum percepti, tota pensio remittenda erit, *Memoch. lib. 2. cas. 27. Pot. Greg. synagm. lib. 27. cap. 1. num. 17. Covarruv. pract. quæst. c. 30. Pinell. d. l. cap. 9. num. 17. Soarez in voce conductor. num. 219. Geil. lib. 2. obs. 23.* Sin verò quidam fructus supersint, & conductor, expensis deductis, non recipiat dimidium ejus pensionis, quam solvere debet, tum si semine, vel expensis deductis, residuos fructus locatori tradat, à pensione debitâ liberatur, *d. l. 15. §. si vis 2. locat.* quod dicitur damnum immodicum & intolerabile, *Memoch. Pinell. Greg. d. l. loc. Modicum damnus æquo animo ferre debet conductor, l. 25. si mercos. §. 6. h. vis. locat. Soarez d. loc.* Qui verò casus insoliti & minimè cogitati dicantur, arbitrio judicis relinquuntur, *Memoch. 2. arb. cas. 80. in fin.*

- 17 Hæc tamen pensionis remissio locum non habet, quando in locatione plurium annorum sequentium, vel præsentibus annis, ubertas, quâ sterilitas compensari possit, contingit, *l. si uno ubi Sich. Et in l. 8. C. locat. d. l. 15. ex conducto. §. 4. 5. ubi Costak. locat. Geil. lib. 2. obs. 23.* nec tamen, ut ob sterilitatem pensio remittitur, sic ob utilitatem magnam, pensio augeri potest, *Pinell. d. loc. nu. 34. part. 1. c. 2. vid. distinctionem Costak. in l. 25. §. 6. locat.* Ubertas quæ dicatur, arbitrio judicis relinquuntur, *Sichard. in l. 8. nu. 14. 15. C. locat.*

Neque remissio pensionis fieri potest, quando sterilitas est solita, consueta, nota, quam prævidere conductor potuit, *l. 9. si quis. §. fin. l. 15. §. si vis. locat. Moz. d. loc. num. 31. 32. Memoch. d. cas. 80. Ripa de priv. contract. caus. post. nu. 89. 97. 97. 98.* vel casum culpa præcessisset, *l. si in loco. §. si domus. locat. l. 5. commod. Geil. d. obs. 23.* vel conductor casum & periculum in se suscepit, *l. 9. §. 2. locat. l. 8. C. od. vid. Memoch. lib. 2. arb. cas. 8. num. 6. Ripam d. loc. num. 73. 74. Et seqq. Geil. d. loc. num. 8. Panschman. de locat. quæst. 6. Et 7. Moz. de accid. locat. num. 52. Et seqq.* aut fundum deseruit, *l. 24. §. 2. b. 1. l. 55. §. 2. eod.* vel vitium extrinsecum, vel intrinsecum tempore contractus suberat, *l. habitatoris 27. l. 15. §. 2. locat. vide Panschman. quæst. 5. nu. 7. d. loc.* Sed nec in locatione vectigalium, remissio fieri debet, si casu aliquo perceptio vectigalis impediatur, *vide Panschman. quæst. 18. d. loc. nu. 92. Et seqq. d. l. 15. §. 2. Jason in l. insulam num. 5. de pract. verb.*

- 18 Præterea remittitur etiam pensio, quando ipse locator vel alius impedimento fuit conductori, quem locator non prohibuit, *l. si fundus 33. l. 9. l. 60. locat. vid. Panschman. de locat. quæst. 13. Et 14.* pro rata scilicet temporis, quo fuit impeditus conductor, *Ripa de privileg. contract. caus. post. nu. 21.* Vel, quando culpa vel intuitu locatoris, damnus illatus fuisset, *l. 25. si mercos. l. 24. §. 1. locat. Panschman. quæst. 14. d. loc. nu. 49.*

vel, ab alio res locata evinceretur, *l. 9. si quis. §. fin. l. 33. locat. Panschman. quæst. 13.* vel, titulo domini ad conductorem pervenisset, *d. l. 9. §. ult. l. 45. de regul. jur. vel, quando usum rei locatæ, secundum pacta conventionis, sine suâ culpâ habere non posset, l. 24. §. colonus. l. 27. Et l. 15. locat. Panschman. quæst. 15. Ripa laud. de privileg. com. caus. post. nu. 48. Et seqq. Anton. Fab. lib. 2. conjecl. c. 4. Et 5.* An quoque ob strepitum fabri vicini, quo studiosus cohabitans impeditur, *vid. Memoch. lib. 2. arb. cas. 237.*

Sic etiam propter pestem, bellum, aliâve impedimenta, quibus conductor uti, frui impeditur, pensio remittitur, *l. 13. §. 7. l. 15. §. 1. 2. 3. l. 27. l. 33. locat. pro ratâ, d. l. 15. §. 7. l. 9. §. 1. locat. Ripa d. loc. num. 26. Et seqq. Geil. lib. 2. obs. 23.* & ob diminutionem laboris, salarium minuitur, *Memoch. lib. 2. arb. cas. 223. arg. l. 15. §. 7. eod.*

Observandum hîc, in casu pensionis remittendæ, ob casum, vel impedimentum aliquod, denunciationem à conductore locatori esse faciendam, nisi fortè palam & notoriè de impedimento constet, *vid. Panschman. q. 4. de locat. per alleg. ibid.*

Præstare verò locator tenetur rem locatam, aut patientiam, re utendi, fruendi ad tempus incertum, vel certum. Incertum, ut si ita locat, quoad ipse velit, *l. locatio 4. l. 13. §. ult. l. 14. locat. ad certum, quando id expressit, vel tacitè patientiâ suâ concedit, l. 19. §. 2. l. 24. §. 2. Et ult. l. 60. locat.*

Expressum tempus est modicum, vel magnum, *d. l. 22. l. 2. l. 1. 24. §. 2. l. 60.* etiam ultra decimum annum, vel in perpetuum, *l. 1. l. ult. si ager vectig. §. aded. Inst. de locat. Et cond. l. 10. C. locat.* unde perpetuarii conductores, *l. 3. Cod. de locat. prad. civil. l. 1. l. 5. C. d. s. lib. 11. Gensf. c. 47. 24. 26.* Sic itaque simplex locatio etiam ultra 10. vel 20. annos constitui potest, ut tamen non fiat emphyteusis, *Connan. lib. 6. comment. c. 12. arg. l. 2. Et ult. C. de pract. 30. vel 40. ann. l. 8. mandas. l. 44. obligationum. de oblig. Et action. sicut quoque emphyteusis ad 5. vel 6. annos constitui potest, Connan. d. cap. 12. Borch. cap. 3. de feud. Alvar. Valasco de jure emphyt. q. 1. nu. 12. Et q. 4. per alleg. ibid. vid. cap. seq. Dissentiunt alii, qui ex locatione ultra 10. annos factâ, emphyteusim constitutam volunt. Faber in §. finitur. Inst. de usufr. Et in §. indab. Inst. de locat. Clarus in §. emphyteusis. q. 8. Memoch. lib. 2. arb. cas. 5. nu. 9. Covar. 2. var. resol. c. 16. Pinell. part. 3. l. 1. nu. 64. 66. C. de bon. matern. Soar. invoc. conductor. n. 197. Aurelius Corbul. c. 14. ampl. 36.*

Quando in alieno solo quis ex conductione perpetuâ pro certâ mercede ædificat, dicitur jus ipsius d. l. 197. l. 1. 2. de superficies l. 3. de reb. eor. qui sub usuel. vel superficies, d. loc. Ad vitam conductoris, locatio fieri potest, quæ censetur temporalis, non perpetua, *l. jubemus. §. sand. C. de sacros. eccl. Moz. 1. de locat. c. 9. Covar. lib. 2. var. resol. c. 16. num. 3.* Alii habent eam pro perpetuâ, *per l. 1. pro suo. Gabr. conclus. 2. lib. 3. tit. de locat.* In rebus ecclésiæ, non potest locatio fieri ultra triennium, *tit. Cod. de reb. eccl. non alien. Covarruvias lib. 2. var. resolut. cap. 16.*

- 24 Tacitum tempus in prædiis rusticis & urbanis locatis, est arbitrarium, *Menoch. lib. 3. præf. 85. num. 8. 9. 10. 11. 12. & lib. 2. arb. caf. 31.* In rusticis plerumque eoufque, ex quo fructus locacionis haberi poffunt, *Menoch. d. loc. num. 1. 4. 15. d. præf. 85. per L. 13. in fin. locas.* quamvis tempus, quod requiritur, ut reconduxiſſe videatur, dicatur eſſe arbitrarium, *Menoch. lib. 2. arb. caf. 106.* uti & in operis, *Menoch. d. loc. nu. 16. 17. 18.*
- In urbanis prædiis tempus intelligitur, quamdiu quis habitavit & permanet, *Menoch. d. præf. 85. num. 6. 7. per L. 13. item quaritur. §. ult. ubi Coſtal. locas. l. 4. §. 4. l. 5. de procur. Menoch. lib. 2. arb. caf. 31. & 159.* Cenſetur verò hoc in caſu taciti temporis & tacite locacionis, fieri renovatio locacionis & reconductio tacite facta, ſecundùm prioris locacionis naturam, qualitates & pacta, *Moz. de nat. locas. nu. 12. 13. Menoch. lib. 3. præf. 85. nu. 17. 18. 20. 21. & lib. 2. caf. 159. per L. 13. item §. ult. ubi Barr. & Coſtal. locas. Mantica tit. 15. d. loc. Geſt. lib. 2. obſerv. 23. nu. 28.* quæ reconductio tacita tamen non fit in bonis eccleſiæ, emphyteuſi, locacione longâ, in conſeſſionibus officiorum, nec in ſecunda relocatione, in rebus mobiilibus, non ſolitibus locari, vel furore, aut dementia perſonæ ſuperſenectute, *Menoch. d. præf. 85. nu. 28. 36. 37. 41. 46. 47. 12. 49. 44. 46.*
- 25 Quòd ſi expreſſè ſub illa conditione locatio fit, ut ſingulis 6. vel 10. annis contractus renovetur, vocatur contractus libellarius & emphyteuſis perpetua, *Moz. de nat. locas. num. 12. Menoch. d. præf. 85. Pet. Greg. lib. 27. ſyn. c. 1. num. 6. Borchols de fond. c. 3. nu. 45. Aurel. Corbulus de jure emphyſ. cap. 1. 4. ampl. 36. Franciſc. Zoon. lib. quotid. c. 59. nu. 5. Pinell. in l. 1. pars. 3. nu. 63. Cod. de bon. matern. Ferrar. in form. libell. quo agis. ad rei præſas. nu. 1. 2. vide c. ſeq. nu. 1.*
- 26 Sequitur de obligatione conductoris, qui præſtare locatori in fine temporis præſinito, *Mantica d. loc. tit. 6. lib. 5. tenetur integram mercedem, l. 58. §. 2. l. 28. l. 25. & ſeqq. locas. & poſt moram cum uſura, l. 17. l. 2. Cod. locas. etiamſi intra locacionis tempora, rem locatam dereliquerit, l. 27. §. 1. l. 55. in fin. locas. niſi juſtam deſerendi cauſam habuiſſet, l. 13. §. ſi ſullo. l. 27. §. 1. locas. juſta merces dicitur, quæ 20. annis in rebus ſoli continet juſtam æſtimationem, *Novell. 7. c. 3. §. 1. Mantica d. lib. 5. tit. 2. nu. 14.**
- 27 Tenetur inſuper de illis, quæ dolo, *L. 23. de reg. jur. l. 60. §. 7. l. 43. locas. vel culpâ illius, l. 25. §. 6. 7. 8. l. 11. §. 2. l. 9. §. 5. locas. non leviſſima, l. 5. §. nunc. commod. d. l. 23. Geſt. c. 31. 39. 40. Exod. cap. 22. 12. exceptis caſibus in §. pen. Inſt. de locas. ubi Wofenb. Sarr. lit. C. num. 207. Ripa de privileg. cons. cauſ. peſt. nu. 34. & ſeqq. vel caſu fortuito, l. 15. §. ſi vis. l. 25. §. vis major 6. l. 33. locas. Geſt. c. 31. 39. 40. in re conducta acciderunt, *dd. legiſ.**
- 28 Tenetur etiam ad reſtitutionem rei locatæ, finita locacione, locatori faciendam, *l. ſi cui 48. in fin. l. 11. §. qui vinum. l. 19. locas. & ſucceſſori ſingulari, novo domino emptori, l. 9. ubi Gottofr. C. locas. Covar. lib. 2. var. reſol. cap. 15. nu. 2. ubi excipit caſus quosdam. Sibar. d. in l. 9. C. h. tit. vel domino proprietatis, locatore uſufru-*
- Quario mortuo, *l. 9. §. 1. locas. l. 25. §. ult. ſol. mas. Roland. à Valle conf. 6. vol. 1. Sarr. lit. C. nu. 210. & ſeqq. Covar. d. loc. non univerſali ſucceſſori, l. viam. C. locas. §. ult. Inſt. d. 5. Covar. d. c. 15. num. 1. etiam intra locacionis tempora cedendam, & ipſi locatori, qui inopinatè & inevitabili neceſſitate premitur, *l. 3. l. 9. Cod. h. tit. Eccleſ. c. 29. 31. & omnia, quæ ex bono & æquo præſtanda ſunt, l. 25. §. 2. 3. 4. l. 15. l. 2. b. iii. adeò, ut, finito locacionis tempore, dominus propria autoritate inquilinum expellere poſſit, *Gaud. Pap. deciſ. 480.* Tenetur quoque ad periculum & caſum fortuitum, quando illum in ſe ſuſcepit, *l. 9. §. 2. b. 1. vide Pauſchman. de locas. queſt. 6. ubi diſtinguit. vid. Manticeam d. loc. tit. 8.***
- Operarum locatio & conductio hic non nihil à locacione præcedenti recedit, quæ eſt, quâ quis factum, miniſterium, opus, vel artificioſum ſuum locari ſolitum, *l. 5. §. ac cum de. & ſeqq. de præſc. verb. l. 30. locas. conductor in re ipſius, §. 4. Inſtit. de locas. d. l. 5. §. ac cum præſtandum, locas. l. 38. ſtipulatio. §. 21. de verb. oblig. Exod. c. 2. 9. pro mercede certa, 1. Cor. c. 9. 1. Timoth. c. 5. 17. 18. Lev. c. 19. 13. Dent. c. 24. 15. 25. 4. Matth. c. 10. 10. Jerem. cap. 22. 13.*
- Locator hic eſt, qui opus pro certa mercede faciendum in ſe ſuſcipit, *l. 22. §. 2. l. 38. l. 51. §. 1. locas. l. 19. §. 9. d. 1. vel, ut Paulus ait, qui locat operam ſuam, h. e. faciendi neceſſitatem, d. l. 22. §. 2. l. 19. §. 9. l. 51. locas. Lar. §. cui. de pœn. Robert. 1. animad. 1. cap. 10. notas. Mercat. lib. 1. c. 10. etiam in perpetuum, *Moz. tit. de reb. qua locas. nu. 10. diſſent. Pet. Gregor. lib. 27. ſyn. c. 1. nu. 8. per l. 3. de lib. hom. exhib. vocatur etiam conductor operis, d. l. 22. §. 2. l. 36. l. 13. §. 3. l. 37. l. 51. §. 1. eod. mercenarius, l. 99. de ſurt. l. 11. §. 1. de pœn. operarius, l. 13. §. 3. l. 19. §. 9. eod. redemptor, l. 51. §. 1. l. 60. §. 2. l. 29. locas. de quo vid. in ſar. c. 1. Matth. c. 20. 1. 2. c. 21. 33. Dent. c. 24. 14. Lev. c. 19. 13. Sarr. c. 34. 26. c. 29. 23. 1. Tim. c. 5. Gen. c. 30. 28. 32. c. 29. 25. Judic. c. 18. 2. 2. Reg. c. 15. 19. Matth. c. 20. 1. 2. c. 21. 37.**
- Conductor hic eſt, qui opus perſiciendum alii exhibet & offert, *l. 11. §. 1. de pœn. l. 89. de ſurt. l. 19. §. 9. l. 22. §. 2. b. 1. Judic. c. 17. 10. 11. 12. vel cujus mercede opus perſicitur. Vocatur locator operis, l. 51. §. 1. l. 36. & ſeqq. locas. vel dominus operis, l. 25. §. ſin. l. 51. in fin. b. 1.*
- Locator operarum, operarius, ſuis, non conducentis ſumpibus opus facere & exhibere tenetur, *Jafon & Barr. in l. ſi non ſortem. §. libertus. de condiç. indob. culpam & dolum in opere ſuſcepto admiſſum, l. 51. §. 1. l. 9. §. 5. l. 13. §. 3. l. 6. locas. l. 23. de reg. jur. l. 5. §. nunc. commod. Coſtal. in l. 36. locas. non caſum & penculum præſtare cogitur, d. 1. Quòd ſi igitur opus malè factum, vel vitioſum eſt, l. 36. ubi Coſtal. l. 37. l. 59. locas. vel vitio operis & culpâ artificis pereat, *l. 9. §. Caſus. l. 13. §. 3. 4. 5. 6. locas. §. 9. Inſt. de L. Aquil. aut vilius, deterius æſtimetur, d. l. 9. l. 5. l. 13. §. 5. h. 1. hoc totum ipſe præſtabit, d. l. 13. §. 4. 6. & l. 5. ad L. Aquil. Quòd ſi pereat caſu, vel vi majori, aut fatali calamitate deterius reddatur, periculum illud eſt conductoris, l. 9. C. de pign. act. l. 38. l. 59. locas.**
- Sunt tamen duo caſus, in quibus periculum operis & caſus locatoris artificis vel operarii hic eſſe dicitur, quoad

quoad opus conductoris, vel boni viri arbitrio probeatur, l. 24. l. 51. §. 1. locat. l. 7. l. 24. de contrah. emp.

Primus est, quando in singulas mensuras, vel pedes, pondusve, operarum locatio facta est, vel in singulas operas & dies merces est constituta: tum enim quatenus & quousque ad mensio operis perfecti non fiat, periculum locatoris est, l. 36. l. 30. §. 2. l. 51. §. 1. l. 59. locat. Exod. cap. 5. 23. 14. Vocamus gemessene/ beschribene werck/ oder dienste/ oder arbeit. In parte qua ad mensum est, periculo eximimur, d. l. 36. ibi, quatenus ubi Costal.

Alter est, quando uno pretio, d. l. 30. à versione, d. l. 36. vel universitas operis consummandi, opera locata est, & operarius in se universum periculum recepit, & à conductore avertit, tum ante prohibitionem operis, periculum & casus locatorem obligant, l. 51. ea. locat. d. l. 26. 37. l. 59. l. 32. eod. Cujas lib. 8. observ. c. 15. lib. 7. c. 39. Oldend. class. 4. añ. 10. Pet. Greg. lib. 27. synt. c. 1. num. 29. Videor verò opus approbasse, quando id perfectum à me non est refutatum, Gothofr. in l. 51. locat.

In operibus publicis, artifices ejusque heredes usq; ad annum 15, ab opere perfectio, si quid vitiosum acciderit, obligantur, l. 8. omnes. C. de oper. publ. Gregor. c. 10. n. 25. lib. 27. syntagm.

- 35 Conductor operarum casum fortuitum & periculum operis à locatore suscepti, præstare tenetur, l. 37. l. 38. locat. ideoque si per locatorem non fiat, vel stet, quod minus opus promissum vel inceptum præstetur, perficiatur, vel perfectum maneat, d. l. 38. l. 19. §. 9. locat. l. 4. diem. ubi Dd. de offic. adfessor. Natta consil. 452. Max. de accid. locat. num. 44. Ripa de privileg. cons. caus. pest. num. 114. & seqq. mercedem nihilominus is solvere cogendus est, l. 51. ea lege §. locati. ubi Bartol. locat. l. 19. §. cum quidam. d. s. Ripa d. loco. nisi locator eodem anno operas suas alteri locasset, d. l. 19. §. cum quidam. ubi Costal. d. l. diem defuncto. ubi Costal. de offic. adfessor.

Tituli hujus materie extant in tit. D. & C. locat. & institut.

Cap. 77. De emphyteufi.

- 1 Emphyteufis quid.
- 2 Dominus directus rei emphyteufica quis.
- 3 Dominus utilis quis.
- 4 Jus emphyteuficum.
- 5 Libellarius contractus.
- 6 Pensio annua & canon.
- 7 Canon constans, uniformis, & ubi solvendus.
- 8 Commodum & plenissimus rei usus fructus in re emphyteufica.
- 9 Jus suum emphyteufica venditorum, quid teneatur facere.
- 10 In quos non possit alienare jus suum emphyteuficum.
- 11 Conditiones, sub quibus data alienandi potestas.
- 12 Investitura emphyteufica.
- 13 Emphyteufica non potest præjudicare aliis comprehensis in investitura.
- 14 Laudemium quid.

- 15 Denunciatio facienda directo domino ab emphyteufico volente rem vendere.
- 16 Quando data potestas alienandi dicatur.
- 17 Data censetur sine præjudicio aliorum.
- 18 Onera incumbens emphyteufica.
- 19 Emphyteufica tanquam usufructuaria, ad quid teneatur.
- 20 Tanquam proprietaria ad quid teneatur.
- 21 Onera realia rebus imposita præstat.
- 22 Non remittitur illis pensio ob damnum.
- 23 Jus quod directus dominus retinet, consistit in duobus.
- 24 Jus consolidationis directus dominus habet.
- 25 Jus hoc est ex lege conventionis, vel culpa emphyteufica.
- 26 Ex lege conventionis quando.
- 27 Hic imponuntur sua emphyteufica retinetur.
- 28 Culpa emphyteufica, consolidatione, multum retinetur.
- 29 Quomodo culpa sua amittat emphyteuficum jus.
- 30 Instrumentum investitura non exhibens, amittit jus suum.
- 31 Investituram justo tempore non potens, similiter amittit.
- 32 Canonem constituto tempore non solvens.
- 33 Promissa non præstans, amittit jus suum.
- 34 Cessatione & quorà solvendo quomodo.
- 35 Casus in quibus cessatio non nocet.
- 36 Consolidatio & amissio emphyteuficos.
- 37 Expellendus verò emphyteufica legitime.
- 38 Species emphyteuficos.
- 39 Emphyteufis definita.
- 40 Indefinita emphyteufis.

Tantum de simplici locatione: sequitur nunc de emphyteufi.

Emphyteufis est locatio & conductio, §. aded. Inst. de locat. & cond. l. ult. C. de rob. alien. non alien. origine juris gentium, Connan. lib. 7. com. c. 12. conformatione juris civilis, Borch. de feud. c. 3. n. 9. l. 1. C. h. t. Clar. quest. 9. §. emphyteufis. scripturà ut plurimum interveniente, celebrata, l. 1. l. 3. C. de jure emphyt. §. aded. Inst. de locat. Sibbard. in l. 1. C. d. s. dissentit Connan. d. c. 12. n. 39. Clar. q. 4. Mascard. conclus. 602. n. 11. & seqq. Valasco de jure emphyt. q. 7. n. 2. ubi ad contraria respondet. quâ rei corporalis, immobilis, l. 2. §. 1. L. 2. C. h. t. tit. si ager vestigial. vel emphyt. d. §. aded. dissent. Donell. lib. 9. com. c. 13. dominium ferè absolutum, Donell. d. c. 13. per l. tutor 16. de pign. act. sub lege meliorationis, l. 2. l. 3. C. eod. & uniformis annuz pensionis, d. l. 1. 2. 3. in proprietatis cujusdam recognitionem, d. l. 2. l. 3. ubi Goth. & Sibbard. Borch. de feud. c. 3. n. 11. Adantic. lib. 22. tit. 3. n. 13. de tac. & ambig. conven. vid. Dams. c. 26. 4. 5. 6. 10. 11. præstandæ, alii à domino ad tempus non modicum, d. §. aded. l. 1. & ult. si ager vestig. Menoch. lib. 3. præf. 105. n. 3. & præf. 109. n. 7. 12. Donell. d. c. 13. Menoch. lib. 2. arb. cas. 20. & seqq. vel modicum quidem, sed sub necessitate renovandi contractus, tempore illo clafpo datur, Zoannes. lib. quotid. c. 59. n. 5. 6. Pinell. in l. 1. part. 3. n. 63. C. de bon. mater. Corbellus de jure

emphyt. c. 14. ampliat. 36. Sont. in voce conductor. nu. 198. Ferrariorum. in form. lib. quo agit. ad rei prestat. n. 1. 2. Putant alii, tempus modicum, vel longum, non esse de essentia emphyteusos, Valascus de iure emphyt. q. 1. n. 12. & q. 4. Connan. d. c. 12. Borch. de feud. c. 3. Sed an tot sint contractus, quot sunt renovationes, vid. Manuic. lib. 5. tit. 4. n. 12. & seqq. de tacit. & ambig. conu.

- 2 Qui dat in emphyteusum, dominus dicitur, l. 1. l. 2. l. 3. C. de iur. empb. d. §. addo. seu directus dominus: qui accipit in emphyteusum, emphyteuta, d. l. 1. l. 3. dominus utilis, habens utile dominium, possessor emphyteuticarius, l. 1. l. 4. C. de collas. fund. lib. 11. jus datum à domino emphyteuta, vocatur jus emphyteuticarium, l. 1. C. h. s. Novell. 7. & 120. ager, prædium, vel fundus emphyteuticarius, s. si ager vestig. vel emphyt. l. 2. C. h. s. fundus vestigialis, d. l. si ager vestig. prædium stipendiarium, vel tributarium, & per translationem, ubi Theophi. & Cajac. Instit. de ver. divis. jus perpetuum, l. 1. l. 3. C. eod. l. 5. C. de locat. præd. civil. d. §. addo. Novell. 120. c. 1. c. 6. Nov. 55. c. 1.
- 5 Libellarius contractus, quem vocant, ab emphyteusi non differt, Valascus de iure emphyt. quaest. 35. nu. 2. 3. & seqq. vide sup. c. 76. n. 25.

- 6 Pensio annua præstanda, canon vocatur, l. 12. si ager vestig. l. 12. 13. 14. C. de fund. patrim. qui tenuis & modicus esse solet, Menoch. lib. 3. præf. 105. n. 5. 6. Clarus q. 1. §. emphyt. Valascus quaest. 1. n. 9. 10. de iure emphyteus. Mascard. 7. conclus. 603. n. 25. quamvis de essentia hujus contractus non sit, an canon sit exiguus, vel magnus, ut restat Valascus quaest. 1. n. 8. dist. 1. ideoq; vana disputatio, an canon in re minima esse possit, Corbul. c. 15. ampl. 12. Menoch. lib. 3. præf. 105. n. 5. 6. Mascard. cond. 607. Ut verò hic canon certus, constans, ordinarius & uniformis sit, necesse est, Valasc. q. 4. n. 3. 4. 5. per alleg. ibid. l. 1. 2. ubi Dd. C. de iure empb. quem dominus directus augere non potest, Corbulus de iur. emphyt. c. 15. q. 5. per alleg. ib. Boer. decis. 50. n. 8. quem in domum domini, si idem forum cum eodè habet, perferre tenetur emphyteuta, Corbul. de iur. empb. c. 15. ampl. 14. & limit. 15. Jaf. in l. 2. nu. 38. 39. C. eod.

Dominium, quod dominus directus in emphyteutam transfert, habet commodum & onus rei emphyteuticæ.

- 8 Commodum est plenissimus rei usus fructus, d. §. addo. Inst. de locat. l. 1. l. 2. l. 3. C. de iur. empb. arg. l. 1. §. 1. ibi, fructuandum. si ager vestig. Cujac. in parat. C. de iur. empb. Connan. lib. 7. c. 12. com. Pinell. part. 3. nu. 66. in l. 1. C. de bon. mat. & perpetuus, d. §. addo. l. 1. si ager vestig. Novell. 120. c. 1. c. 6. l. fin. C. de loc. præd. civil. lib. 11. cum omni incremento, Borch. de feud. c. 3. n. 13. Bar. & Jaf. in l. 1. C. h. s. Clar. q. 41. Valasc. q. 16. n. 7. & seqq. & jus proprietatis cuiusdam, l. 1. l. 2. si ager vestig. l. 1. §. ult. de superstit. l. 3. C. h. s. l. possessores 12. C. de fund. patrim. lib. 11. ult. C. de reb. alien. n. n. alien. ex quo emphyteuta dominus vocatur, d. l. possessores ubi Cujac. l. 2. C. de manc. & colon. pas. lib. 11. tit. 63. & alienandi potestatem accipit, l. 2. l. 3. C. h. s. l. 1. l. 2. si ager vestig. l. 1. lex vestigialis. de pign. l. ult. de reb. alien. non alienand. l. 1. §. ult. de superficie. arg. l. ult. de usur.

- 9 Emphyteuta olim potestatem alienandi jus emphy-

teuticum habebat liberam, l. 1. l. 2. si ager vestig. l. 1. lex vestigialis. de pign. l. 1. §. ult. de superstit. Donell. lib. 9. com. c. 13. hodie verò coangustata, imminuta, & ad certas conditiones redacta, ita nimirum, ut in alios transferre & alienare omnino non liceat, in alios verò liceat, sed certis conditionibus, l. 2. l. 3. C. de iur. emphyt.

Omnino non licet illi jus emphyteuticum alienare & 10 transferre in illum, qui pensionem domino quotannis solvere non potest, l. 3. §. si autem. C. eod. in potentiorum. Clar. quaest. 22. vel alium, qui conventionis lege prohibetur, l. 3. ubi Dd. C. h. s. uti milites, curules, ecclesiam, mulieres, Sichard. in l. 3. n. 28. & seqq. C. de iure emphyt. per l. milites. l. curules. C. locat. Donell. d. c. 13.

Conditiones, quibus illi alienare permittitur, sunt duæ: 11 1. est, ut petatur novi emphyteuta, cui alienavit, in possessionem juris emphyteutici inductio & admissio, & pro illa laudemium directo domino præstetur, l. 3. C. h. s. Borch. d. c. 3. n. 39. Deinde, ut quando vendere velit, id insuper domino directo denunciaret, illiq; jus proximifcos concedat, d. l. 3. ubi Dd. Don. lib. 9. com. c. 14. alio titulo alienaturus, non tenetur domino denunciare, modo laudemium præstetur, d. l. 3. & l. 1. l. 2. C. de fund. patrim. lib. 11.

Inductio & admissio novi emphyteuta in possessio- 12 nem juris emphyteutici, vocatur vulgò investitura, Dd. in l. 3. C. h. s. i. quæ alienaturus emphyteuta, testato à domino petere, in eaq; impetranda, domini tacentis eonsensum & voluntatem per duos menses expectare debet, post quos alienaturus ipse, novum emphyteutam in possessionem juris emphyteutici inducere potest, etiam invito domino, l. 3. ubi Dd. C. eod.

In possessionem inductus & investitus, eo jure, quo 13 alienans, emphyteusum obtinet, omnino secundum naturam, conditionem & consuetudinem emphyteusos acceptæ, ut nec aliis simul in prima investitura comprehensis præjudicet, nec ipsi novo emphyteuta, jus pristinum minuat, Corbul. de iur. empb. c. 14. q. 1. & ult.

Laudemium dictum ex eo, quòd dominus novæ, alibi eis d- 14 2. xij, Novell. Leon. 13. est quinquagesima pars pretii rei emphyteuticæ alienatæ, l. 3. ubi Dd. C. eod. perfolvenda domino, ne vum emphyteuta inducenti & admittenti, d. l. 3. ubi Sichard. Clar. q. 33. non tacenti, vel ultra duos menses cunctanti, vel omnino detrectanti, d. l. 3. §. ult. à novo acquirente & inducto emphyteuta, d. l. 3. Restantem præteriti temporis pensionationem antecessoris sui, similiter novus ille admissus solvere tenetur, l. 2. l. 3. C. sine cens. & reliq. fund. compar. non poss. Casus, in quibus laudemium non debetur, enumerat Hart. Pistor. lib. 1. q. 50. ex quibus præcipui sunt, si necessaria est alienatio, vel novus acquirens est de personis, in prima investitura comprehensis.

Jus suum emphyteuticum venditurus, aut emponere 15 mata, seu meliorationes, d. l. 3. id domino directo, ppter jus promissos, quod ille habet, restat denunciare, & domini tacentis voluntate per duos menses expectare debet, d. l. 3. ubi Dd. C. eod. Donell. lib. 9. com. c. 14. addo. Corbul. c. 14. ampl. 27. 31. & limit. 34. & seqq. Cæterum, sine.

sine consensu & denūciatione domini directi, licet emphyteutę rem emphyteuticam in dotem dare, hypothecare, donare, legare, permutare, in feudum dare, *vid. Corbul. de iure emphyt. c. 14. ampl. 32. 33. 35. Borch. de feud. c. 3. nu. 41. & seqq. Jason in l. fin. C. eod. Clar. quest. 13. & seqq.* An verò & quando de emphyteusi transigere, vel compromittere possit, *vid. Corbul. d. c. 14. ampl. 33. 34.*

16 Data alienandi potestas esse censetur à directo domino, non tantum, si expressè illam dominus dederit, sed etiam, si emphyteusin pro se & quibus dederit, concessit, si requisitus, intra duos menses nil respondeat, si alienatio fiat sub eadem investitura, comprehensis, vel fisci, aut ecclesię sit emphyteusis, si lapsus 10. annorum à tempore vèditionis cum silentio domini intervenerit, si consuetudine aliter receptum, si dominus directus, post venditionem canonè ab emptore sciens recipiat, vel factam alienationè ratam habeat, vel directus dominus non totam, sed unam emphyteuseos partem cupiat retinere, vel integrum, quod alius, pretium, dare nolle, *lañ. Corbul. d. c. 14. limit. 1. & seqq. per allegat. ibidem.*

17 Talis autem vendendi potestas censetur sine præiudicio aliorum, in investitura comprehensorum, data, *Corbul. d. c. 14. quest. ult. Cov. 2. var. resol. c. 18.* Ob hanc quoque, non potest emphyteuta, partē rei emphyteuticę tantum, vendere, nec duobus, neq; post mortem domini concedentis, sed tota, prout vendenti concessa est, & vivente adhuc domino concedente, ab illo, cui ea potestas data erat, non ejus herede alienanda est, secundum modum præscriptum, & nunquam personis prohibitis, *vid. Corbul. d. c. 14. ampl. 3. & seqq. per alleg. ibid.*

18 Pro hoc commodo domini, duplex vicissim onus emphyteuticario incumbit; partim tanquam usufructuario; partim tanquam proprietario.

19 Tanquam usufructuario, tenetur rem emphyteuticam defendere in bonitate sua naturali, cultura, vel opera, *l. 1. 2. 3. ubi Dd. C. h. tit. Corbul. c. 4. de iure emphyt. non transformare, vel deteriorem suā culpā facere, Clar. quest. 21. & 26. Geil. lib. 2. obs. 6. & 23. & 24. per Novell. 120. d. l. 1. 2. & loco, seu vice cautionis, de jure consolidationis, pensitationis annuæ, l. 3. l. 3. ubi Jason. C. h. s. & laudemium directo domino præstare tenetur, d. l. 3. & cogitur ostēdere prædia emphyteuticaria; quod si non possit, omnia bona ipsius præsumuntur emphyteuticaria, *Manoch. lib. 2. arb. cas. 55. 4.* Idem est, quando solvit pensationem quotannis, & tamen negat bona sua esse emphyteuticaria, *Manoch. d. loc. & lib. 3. præf. 91.**

20 Tanquam proprietarius, omne periculum & incommodum particulare rei emphyteuticę, quibus illa non in totum perit, vel in utroque redditur, sustinere tenetur, *Donell. lib. 9. com. c. 14. Clarus quest. 41. 7. Geil. lib. 2. obs. 23. per l. 1. ubi Scharh. Cod. h. s. Manoch. lib. 2. arb. cas. 76. 77. Pinell. in l. 2. part. 1. C. de resind. vend. Borch. de feud. c. 3. nu. 11.* quia canon, in signum recognitionis domini, non fructuum perceptorum, solvitur, *Borch. d. c. 3. nu. 11. Corbul. c. 15. ampl. 11.*

21 Tributa quoque, collectas, contributiones, aliaque onera realia, rebus imposita, vel, quæ à persona, ratione

rei præstantur, sustinere tenetur, *l. 1. C. de anno. & tribus. lib. 10. l. 2. Cod. eod. h. s. Pinell. in l. 1. Cod. de bon. matern. part. 2. num. 72. Clar. quest. 46. Soar. in voc. emphyteusi. num. 108. 109. Valasius de iure emphyt. quest. 4. num. 5. & quest. 17.* quæ onera & præstationes comitantur rem & possessori succedenti incumbunt, *Valasius. d. quest. 17. num. 22. & seqq. lañ. Pinell. d. num. 72. per l. pen. & ult. C. sine cens. & reliquis. fund. comp. l. 7. de publ. & vectigal. & vocantur functiones publicę, l. pen. & ult. Cod. de apoch. publ. tributum, stipendium, arg. 5. per traditionem. Instit. de rerum divif. apocharum præstatio, d. tit. C. de apoch. publ. lib. 10. Donell. lib. 9. com. cap. 14. Valasius quest. 4. nu. 5. quest. 17. & 20.*

Hinc, ob inundationem, agrorum sterilitatem, incursum, & deprædationem hostium, & similes casus fatales, quibus res ipsa tota non tollitur, non fit pensationis remissio, *Clar. quest. 7. 8. § emphyteusis. Donell. lib. 9. com. c. 14. Geil. lib. 2. obs. 23. Borch. de feud. cap. 3. Scharh. & Jas. in l. 1. C. eod. Corbulus lañ. cap. 15. ampl. 11. de jure emphyt. nisi fortè propter vim hostium, res emphyteutica haberi, possideri non possit, Corbul. d. c. 15. limit. 18. vel canonem magnum, parem fructibus, propter rei usum præstaret, *Geil. lib. 2. obs. 23. nu. 25.**

Dominium proprietatis, quod in re emphyteutica dominus directus adhuc retinet, *l. 1. ibi, quamvis. si ager vectigal. l. 1. l. 2. 3. Cod. de jur. emphyt. quodque liberè, etiam invito emphyteuta, vendere & alienare potest, Jason in l. fin. nu. 17. C. h. s. Boer. decis. 107. n. 1. Scharh. in d. l. fin. num. 8. 9.* consistit in duobus potissimum: In jure consolidationis & pensitationis annuæ in recognitionem domini directi, exigendę & percipiendę, *l. 3. l. 2. C. eod.* Quantum enim ab emphyteuta domino præstatur, tantum de pleno & absoluto dominio illi relinquatur, *Donell. lib. 9. com. c. 21. 13. 10. arg. l. 67. l. 28. de verb. signif. l. 4. §. 2. de alien. jud. mus. caus. fact.*

Jure consolidationis, dominus habet potestatem rei emphyteuticę revocandę, vindicandę & in solidum habendę, jure domini absoluti & pleni, *l. 3. C. eod. l. ult. si ager vect. liberè, absque onere servitutis impositę, aut obligationis, Tiraquell. de res. convens. §. 3. gloss. 1. num. 13. Corbul. cap. 14. ampl. 47. & 34. & c. 15. ampl. 34.* cum fructibus pendentibus & maturis, nondum perceptis & à solo separatis, *Clar. quest. 41. Corbul. cap. 15. ampl. 36. 37.* aliis in investitura fortè comprehensis, exclusis, *Corbul. c. 14. ampl. 43.*

Hoc jus consolidationis, directus dominus habet ex lege conventionis, vel facti & culpā emphyteutę, *l. 3. ubi Dd. C. eod. Clar. quest. 28.* sine quibus causis, dominus directus rem emphyteuticam invito emphyteute auferte nequit, *l. 2. 3. ubi Jas. & Scharh. C. eod. ut nec emphyteuta, invito domino, emphyteuticam rem deserere potest, l. 1. si ager. vectig. l. 2. C. de locat. prædior. l. 2. ubi Coras. C. eod. h. s.*

Ex lege conventionis, consolidatio juris emphyteutici cum proprietate accidit, finito tempore quousque emphyteusis concessa erat, *l. 2. l. 3. C. eod. Clar. quest. 4. & 28. de emphyt. Donell. lib. 9. com. c. 15.* finita solum, *R 4*

- ad quam usque data fuit emphyteusis, *Clar. quest. 34. § 16.* morte naturali, vel civili emphyteutæ, cui ad vitam concessa erat emphyteusis, *Corbul. cap. 7. de iur. emphyt.* renunciatione, consensu domini directi & emphyteutæ facta, *Corbul. cap. 5. nu. 4. § 6. Soar. in litera E. nu. 94.* finito jure concedentis domini directi, *Borch. de feud. c. 3. nu. 43. § 31.* nec silentio renovata præsumitur, *Menoch. lib. 3. præf. 17. nu. 3.*
- 27 In casu hujus consolidationis, emphyteuta suas meliorationes & emponemata, minimè amittit, *Clar. quest. 45. Pinell. ad l. 2. part. 2. nu. 7. 10. C. de rescind. vend.* Finita quoq; generatione & sobole emphyteutæ, ejus descendentes confirmationem petere possunt, *Gabriel lib. 3. conclus. 1. tit. de emphyt.*
- 28 Facto, vel culpâ emphyteutæ, consolidationis jus directo domino competit, quando emphyteuta non præstat, quæ ex natura, vel pactis hujus contractus præstare oportet, *l. 1. § 3. Cod. eod.* & tum directus dominus emphyteutæ, cum meliorationibus consequitur, *l. 2. C. ubi Sichard. Roland. à Valle consil. 28. num. 6. vol. 1. Clar. quest. 45. Soar. lit. E. nu. 117. 118. recept. sent. non restituit impensis, l. 2. C. eod.*
- 29 Culpa lata, vel levi, *Corbul. c. 13. num. 24. 25. 26.* emphyteutæ, consolidatio fit, quando ille in emphyteusi tota, vel parte ejusdem, *Corbul. c. 15. ampl. 6. malè.* dolo culpâve sua versatur, *l. ad. C. locat. laqueissimè. § fructuarius. de usufr.* damnum & deteriorationem perpetuam, notabilem rei emphyteuticæ infert, quæ nõ fructus, sed ipsam proprietatem respiciat, *Nov. 120. c. 2. Clar. q. 26. Corbul. c. 13.* quæ formam rei emphyteuticæ immutat in deteriorem, *Corbul. c. 10.* possessionem domino directo intervertit, *Clar. quest. 25.* vel jus emphyteuticum etiam pro parte, domino non requisito, vel eodem sciente, tempore factâ vendidit, *l. 3. ubi Dd. C. eod. vid. Corbul. c. 14. ampl. 42. 12. 31. § limit. 38. § 29. Clar. q. 13. 9. 25. 31. Soar. in thesaur. recept. sent. verb. emphyteus. nu. 76. 77. 78.*
- 30 Similiter consolidatio fit, quando emphyteuta à directo domino requisitus, instrumentum investituræ non ostendit, vel exhibet, *Corbul. c. 3.* emphyteutæ dolo negat, *Corbul. c. 15. limit. 41. § c. 1. Jaf. in l. 1. nu. 99. C. eod.* Investituram intra duos menses à domino directo non petit primò adquirens, *Corbul. c. 5.* proximior verò, ad quem emphyteusis, jure devoluta est, intra annum & diem non renovat investituram, *Corbul. c. 5. n. 3. § 6. Gabriel. conclus. 1. num. 10. tit. de jure emphyt. lib. 3.* vel, quando pensionem & canonem constitutum, intra tempus legitimum, à die investituræ acceptæ, computandum, etiam non interpellatur, integrè non solvit, *l. 2. l. 3. Cod. eod. Clar. quest. 8. Jason & Sichard. in l. 2. Cod. eod. Corbul. cap. 1. quest. 2. c. 15. quest. 8. § limit. 16. § ampl. 5. § 43. Mascard. conclus. 251.* & quando alium in emphyteusiam à domino induci & investiri patitur à directo domino, *Corbul. cap. 15. ampl. 7.* In summa, denique quando promissa & conventa in contractu emphyteutico, non præstat, *l. 1. l. 2. l. 3. Cod. eod. Corbul. c. 2. § cap. 15. ampl. 7.*
- Sed de cessatione & mora solvendi pensionem quitur, si unus ex pluribus heredibus emphyteutæ, vel alii ex pluribus, quibus in solidum & pro indiviso emphyteusis est concessa, non solvunt, tum omnes jure suo cadunt, & emphyteusis ad directum dominum redit, *Clar. quest. 13. § 8. Corbul. c. 15. ampl. 8. vid. Sichard. in l. 2. C. eod.* nisi domini voluntate, emphyteusis inter illos divisa sit, vel à cæteris canon integer sit solutus, vel canon in facto individuo consistat, vel in fraudem cæterorum, unus cessasset, aut nulla causa aliis, quo minus solverint, adscribi posset, *Corbul. c. 15. ampl. 8. per alleg. ibid.* Cessatio parentis, nocet quoq; filiis in investitura comprehensis, *Corbul. c. 7. m. 29. 30. 31. c. 13.* Sed, an pater possit præjudicare filio in emphyteusi ex pacto & providentia, adquisita, vide disputantem Alvar. Valascum de jure emphyt. quest. 49. nu. 6. 7. 8. § seqq.
- Sunt tamen casus, in quib. mora & cessatio emphyteutæ, in solvendo, non nocet, 1. quando celeri satisfactione mora purgatur. 2. quando non stat per emphyteutam, quo minus solvat, ut si non esset, cui solvat, vel dominus canonem oblatum recipere non vellet. 3. impedimèta justa à mora excusant, pestis magna grassans, bellum, inundatio, præsentissimum periculum, paupertas & inopia inculpabilis, præceptum de non solvendo, incertum esset, cui ex plurib. directis dominis dissidentibus inter se solutio fieri debeat, vel probabilis cessantis ignorantia de re emphyteutica esset, de quibus vide *Borch. de feud. cap. 3. Corbul. c. 15. limit. 4. 9. 10. 11. § seqq. Menoch. lib. 2. arbit. cas. 7.* Purgatio moræ, quoq; fieri possit, in arbitrio judicis relinquitur. Quare mora non nocet, quando licet domino propria autoritate rem emphyteuticam ingredi & sibi satisfacere in casu moræ, *Soar. lit. E. nu. 85. § seqq.* & quando post caducitatem, dominus scienter canonem recipit, *Corbul. c. 15. limit. 26. vid. Menoch. lib. 3. præf. 112. Mascard. conclus. 252.* vel licentiam alienandi daret, *Corbul. c. 15. limit. 14.*
- Consolidatio & amissio emphyteuseos, fit ipso jure, quamprimum directus dominus voluntatem, ante mortem emphyteutæ, declarat expressè, sive tacitè, *Corbul. c. 15. ampl. 45. § c. 13. num. 18. 19. 20. Geil. lib. 2. observat. 51. per l. 1. ibi, omnimodo. Cod. b. s. Mysf. cens. 6. obs. 77. 83. Sichard. in l. 2. Cod. eod. Borchols de feud. c. 3. nu. 18. 24. 27. § seqq. Clarus quest. 9. Mascard. conclus. 251. Menoch. lib. 3. præsumpt. 85. § lib. 2. arbit. cas. 159. Soarez. lit. E. num. 115. 116.* expellet verò emphyteutam, judiciario ordine observato, *Borchols. d. loc. num. 10. Soarez. d. loc. num. 120. 121. Donell. lib. 9. comm. cap. 15.* dissentit *Clar. quest. 10. Mysf. cens. 2. observ. 65. Corbul. cap. 15. quest. 12. 13. 14.*
- Sequuntur species emphyteuseos. Est verò alia civilis; alia ecclesiastica, *sic. C. de jure emphyteut. Authent. perpetua. C. de sacro eccles. Novell. 7. § 120. c. 6. Clarus quest. 6. Covarruv. 2. var. resolut. c. 17.* in illa, solutio canonis intra triennium, in hac intra biennium fieri debet, *Corbul. c. 15. ampl. 27. § limit. 41. d. Novell. 120. Mysf. cens. 6. obs. 83.*
- Deinde emphyteusis alia est definita, alia indefinita; seu tem-

seu temporalis, vel perpetua, arg. §. adod. In fit. de locas. vend. Novell. 120. §. 1. c. 6. Cujac. in l. 1. C. de locas. pradior. civil. lib. 12.

39 Definita est, cui terminus certus præstiturus est, quo usque dare debeat: ut, quando conceditur alicui emphyteusis pro se & filiis, vel pro se & heredibus, ad primam, secundam, vel tertiam, quartamve generationem, vel ad finem sobolis & familiæ, vel ad annos 10. 20. 30. 40. &c. vel ad totam posteritatem, *Clar. quæst. 28. 35. 37. Borck. d. cap. 3. Corbul. cap. 12. Covarr. 2. var. resol. c. 18.* Atque hic semper persona, cui primò emphyteusis est concessa, in prima generatione includitur, *Gabr. conclus. 4. lib. 3. tit. de jure emphyt.*

40 Indefinita emphyteusis est, quæ sine ulla temporis præfinitione est constituta, ut, concedo tibi hanc rem in emphyteusim, *Clar. quæst. 27. 28.* qualis, si est civilis, ad decennium præsumitur facta, *Menoch. lib. 3. præf. 110.* aut secundum loci consuetudinem, *d. lib. 3. præf. 109.* tam ad suos, quàm extraneos heredes transiens, *Novell. 120. c. 6. Clar. quæst. 28. num. 3. Menoch. d. præf. 109.* Si hæc est ecclesiastica, ad solos descendentes liberos nepotesque, non ultrà tertiam generationem transit, *Novell. 7. c. 4. & Novell. 120. c. 6. ubi Cujac. Clar. quæst. 6. Menoch. lib. 3. præf. 109. nu. ult. Disf. Covarr. 2. resolus. c. 17. nu. 5. Clar. quæst. 28. Jason in l. 2. Cod. de jure emphyt. Roland. consil. 96. num. 4. s. vel. 1.*

De hac emphyteusi est tit. C. de jure emphyt. & tit. Si ager vestigial. vel emphyt. *Novell. 7. & 120. & 55.*

Cap. 78. De societate bonorum.

- 2 Contractus negotiæ prædici qui.
- 2 Societas quid.
- 3 Species societatis.
- 4 Societas bonorum quid.
- 5 Duplex in hac obligatio.
- 6 Communicatio sociorum quid.
- 7 Communicatio lucrorum & damnorum.
- 8 Res in communionein collata.
- 9 Quale jus in rebus sociorum invicem communicatur.
- 10 Opera sociorum quid & quorsum præstentur.
- 11 Socius à socio habet mandatum administrandi res communes.
- 12 Administrationis sua rationem reddere tenetur socius.
- 13 Gestæ per socium obligant socios.
- 14 Quatenus ex illis gestis socius obligetur.
- 15 Res alienam socius solvit pro parte sua.
- 16 Periculum & casum præstat.
- 17 Dolus & culpam inter se præstare tenentur socii.
- 28 Omnes socii suscipiunt sociam.
- 19 Socio altero pecuniam, altero industriam præstante, quid juris in damno sortitur.
- 20 De gestis contra leges societatis.
- 21 A majori sociorum parte gestæ obligant minorem.
- 22 De omisissis socius negligens tenetur.

- 23 Lucrum quid.
- 24 Damnum quid.
- 25 Expressa communicatio damni & lucri.
- 26 Leonina societas qua.
- 27 Ut socius lucri partem & damni nullam ferat, valet.
- 28 Expressa partes tantum in lucro, vel damno.
- 29 Tacita communicatio.
- 30 Equalis communicatio.
- 31 Inequalis communicatio.
- 32 Communia bona inter socios dividenda.
- 33 Species societatis.
- 34 Generalis societas omnium bonorum.
- 35 Expressa generalis quos effectus habeat.
- 36 Requisita generalis societatis tria.
- 37 Vis hujus societatis.
- 38 Non refert, an in hac unus plus, aliter minus contulerit, vel expendierit.
- 39 In hac continuo res communicantur.
- 40 Indefinita societas quid.
- 41 Qua bona hic communicantur.
- 42 Socius hic socium obtinere non potest.
- 43 Neq. plus sua parte alienare.
- 44 Specialis societas quid.
- 45 Quid in hac communicetur, & quorsum se illa extendat.
- 46 Dissociatio quid.
- 47 Mutatio & mors socii tollit societatem.
- 48 Mors socii dissolvit societatem.
- 49 Dissensio socii similiter.
- 50 Renunciatio ad quid tenetur.
- 51 Separatione solvitur societas.
- 52 Dissoluta societas, renovata quando præsumitur.
- 53 Ob res communes perpetuas dissolvitur societas.

Stat supra dictum fuit de contractibus commutatoris: sequitur de negotiæ prædici. *Vid. sup. cap. 74. num. 3. 4.*

Contractus negotiæ prædici sunt, in quibus communio quædam inducitur, & juris consortium contrahitur, quamvis non in perpetuum, *l. 70. l. 52. §. 9. l. 1. pro socio.*

Societas est, qua ex solo consensu, *l. 2. l. 52. de oblig. & act. l. 1. l. 2. pro soc.* bona fide, consortium & communio bonorum, operarum & officii mutui, inter aliquos inicitur, *l. 1. l. 2. pro soc. l. 1. de rit. nupt.* Donellus definit, quòd sit communio & conjunctio inter aliquos, voluntate suscepta, *lib. 16. tom. c. 7. adde 2. Chron. cap. 9. 10. & seqq. c. 20. 2. Reg. cap. 22. 50.* In hac privilegium, seu jus uni ex sociis competens, alteri communicatur, *l. si communem. quemad. servit. vind. l. 1. de rit. nupt. Max. de nat. socias. num. 36. 37.*

Societas hæc est duplex, bonorum scilicet; vel vitæ. Illa non plena & limitata atque ad bona tantum est restricta: hæc verò plenior ad vitam & quæcunque ad illam necessaria, *arg. l. 1. rer. amos. l. 1. de rit. nupt. l. 4. de crim. expil. hered.*

Societas bonorum est, qua res & operæ sociorum,

inter eosdem, consensu mutuo, l. 2. de oblig. & off. expressè, vel tacitè, vel re ipsa, l. 4. l. 32. l. 64. pro soc. per actum societatem ab utroque socio gestum, Mascard. concl. 130. n. 48. 49. Menoch. pref. 56. nu. 9. 25. lib. 3. Som. in lit. S. Roland. à Vall. consil. 91. nu. 27. vol. 1. communicantur, l. 1. in fin. pro soc. l. 1. Cod. d. s. Mans lib. 6. tit. 4. de tacit. & amb. convent. usque ad dissociationem expressè, tacitè, vel re ipsa per actum dissociationis declaratum, l. 14. l. 15. l. 63. l. 1. pro soc. l. 5. tandem. C. eod. Vocatur confortium voluntarium, l. 52. §. 8. pro soc. jus societatis. l. 82. pro soc. & confraternitatis, l. 63. verum. pro soc.

5 In hoc contractu duplex est obligatio, ad quam socius socio obstringitur: prior est de communicatione, altera de separatione rerum communium, l. 67. l. 74. & seqq. l. 4. §. 1. l. 14. l. 63. pro socio.

6 Communicatio est, qua à sociis, res eorundem & operæ conferuntur ad certum usum, ut secundum legem conventionis, lucra & damna inde percepta, communicentur, §. 2. 3. Instit. eod. l. 1. C. pro soc. l. 29. D. eod.

7 Unde hic duplex communicatio. Una, rerum & operarum, d. l. 1. altera, lucrorum & damnorum ex administratione sociorum perceptorum, l. 8. quasim. l. 29. pro socio.

8 Res, quæ à sociis in communionem conferuntur, vocantur fors principalis, vel capitalis, l. 52. cum duob. §. 10.

9 pro socio. arg. l. 18. §. ult. de consil. pecun. quarum dominium & possessio atq; usus, pro rata parte, inter socios communicantur, statim ab initio contractæ societatis, l. 1. §. 1. ubi Gothofr. pro socio. Covarr. lib. 3. var. resol. c. 19. nu. 1. 2. 3. c. 2. n. 2. Tirag. de legib. connub. l. 8. nu. 6. & seqq. Chassan. in consuetud. Burg. rub. 4. Dissent. Menoch. lib. 2. arb. cas. 125. Fachin. lib. 2. cons. illust. c. 94. & 95. qui solum usum, non proprietatem rei communis communicari asserunt, per l. 13. §. 1. de ref. verb. l. 16. de reb. cred. l. 68. pro soc. eo usque, quo societas durat, eà enim solutà, res quælibet reddit ad socium conferentem, Geil. lib. 2. obs. 24. nu. 6. Fachin. lib. 2. cons. 94. Mantie. de tacit. & ambig. convent. lib. 6. tit. 5. nu. 7. & seqq. nisi aliter sit conventum, Geil. d. nu. 6. Quando verò in alium usum, quàm destinatum à socio utroque, alter impendit & re communi utitur, furtum committit, l. 45. de furt. l. 45. l. 45. pro soc. vid. infr. de furt.

10 Operæ sociorum, sunt industria, labor, studium & administratio rerum in societatem collatarum circa negotium de quo contracta est societas, quibus quilibet socius communem societatis utilitatem promoveret, l. 65. §. 1. l. 52. §. 10. pro socio. auget, l. 25. l. 26. l. 67. pro soc. privato commodo commune præstet, d. l. 65. §. 5. & in summa facit quæ societati expediunt, d. l. 65. §. 1. l. 14. in fin. l. 60. h. s. & omittit, quæ societati obstant, & in quæ socius non consentit, d. l. 14. l. 52. §. ult. l. 68. l. 49. eod.

11 Unde socius à socio dicitur habere mandatam administrandi res communes secundum leges societatis Gothofr. in l. 68. pro soc. Covarr. consil. 129. nu. 1. ita tamen ut plus sua parte, alienare non possit, l. 68. eod. nisi universalis esset societas, de qua infra. Atque hæc administratio, opera & cura socii, sæpe artis sunt velamentum

& supplementum præstant ejus, quod in re deest, l. 52. §. 2. l. 29. §. 1. l. 5. §. 1. l. 8. eod. ita ut etiam socius alter pecuniam, & alter operam præstet, l. 1. C. eod. l. 1. D. eod.

12 Hujus administrationis rerum communium in societatem specialem, vel indefinitam collatarum rationem reddere tenetur socius, nimirum de gestis secundum leges societatis, & de omisiss contra easdem, quibus suà negligentia vel dolo nocuit societati, Roland. à Valle consil. 49. vol. 1. Menoch. lib. 2. arb. casu 209. & lib. 3. pref. 56. nu. 43. 44.

13 Gestà verò per socium, cui à socio rerum communium administratio est commissa, vel qui præpositus est negotiationi, obligant consortes, l. si instit. orem. ubi Jason. si cert. pes. Geil. lib. 2. obs. 24. nu. 8. ita ut quilibet ex pluribus sociis ex contractu socii in solidum obligetur, Mantie. d. lib. 6. tit. 22. num. 9. inter se verò singuli pro ea parte quam quisque contulit in societatem, teneantur, Geil. d. obs. 24. nu. 9. per l. 24. pro socio.

14 De gestis secundum leges societatis contractæ socius administrans commune negotium, res communes & ab illis pendentes, l. 12. sed. l. 38. eod. socium suum obligatum tenet, ut pro parte sua præstet sumptus & impensas utiles & necessarias in rem communem factas, quibus causa societatis est melior facta, l. 52. §. 4.

15 & seqq. l. 67. §. 2. l. 73. §. 1. l. 60. §. fin. eod. res alienum, nomine communis negotii factum, pro sua parte suscipiat, l. 27. omne. l. 12. l. 67. eod. interesse, quo occasione societatis in damnum incidit, l. 60. §. ult. & l. seq. l. 63. §. 5. l. 52. §. 4. eod. item periculum, casum fatalem, l. 58. §. 1. l. 52. §. 3. & seqq. l. 63. §. 8. pro socio. & quodlibet damnum sine culpa dolove socii ex causa communis negotii acceptum, agnoscere & de futuro cavere tenentur, quando subest periculum & causa probabilis damni, l. 39. de damn. infect. l. 38. l. 27. l. 28. l. 67. pro soc. l. 52. §. 2. 3. 4. l. 55. l. 29. d. s.

17 Dolum & culpam, socii inter se præstare tenentur, l. 52. §. 3. 4. eod. nec damnum contingens dolo, vel culpa socii, compensatur cum lucro ab illo societati adquisito, sed sibi id imputare tenetur, l. 26. eod.

18 Onus quoque socii, tanquam correi, suscipere & quod ab illo servari non potest, præstare socius tenetur, l. si unus. 67. l. 63. §. 5. eod. & omnino quicquid nomine societatis est erogatum, l. 60. §. 1. l. 63. §. 5. pro soc. l. 2. C. eod. vel contemplatione societatis est factum, vid. Mantie. lib. 6. tit. 16. num. 17. & seqq. d. loc. vel ex communi quæstu, vel pecunia est adquisitum, Mantie. d. loc. tit. 17. n. 32. & seqq. Sed an quoque pignus à socio datum, vid. l. unie. C. si comm. res pign. l. 2. Cod. com. jud. l. 3. qui pot. in pign. vel servitutem concessam, Lunnus. de servis. rus. præd.

19 Quando socius alter pecuniam, alter verò operam & industriam confert, pecuniæ amissæ damnum solum ad conferentem dominum pecuniæ pertinet, Fachin. lib. 2. cons. illust. cap. 95. Dissentit Covarruv. lib. 3. var. resol. c. 2. num. 2. per l. 5. §. 1. eod. §. de illa. 2. Inst. de sociat. & damnum operarum ille sustinet, qui eas confert, qui sicuti de sorte nihil lucratur, ita quoque illius detrimentum

mentum non sustinet, *l. manifestissimi. C. de furti. Mantica tit. 21. num. 20. Et tit. 5. num. 7. Et seqq. lib. 6.* nisi opera in societate collata, pecuniæ alterius respondeat, tamen quod superest, commune dicitur, *Mantica tit. 5. num. 20.* Pacto verò in se periculum fortis potest socius ille, qui operam præstat, suscipere, *Mantica d. lib. 6. tit. 6. per alleg. ibid.*

20 De gestis contra leges societatis & voluntatem socii, quin socius teneatur solus, qui gessit, non est dubium, *l. 68. pro soc.* sicuti & quando dolo malo, vel culpa sua, causam societatis deteriore fecit, *l. 23. §. 1. l. 25. l. seq. pro soc.* imò injuriosus & damnosus socius, quem non expedit pati, non est admittendus, *l. 14. si comvenis. §. ult. Et l. seq. pro soc.*

21 Hic tamen, quod à majori sociorum parte agitur, vel actum est, etiam reliquos dissentientes obligat, *l. 2. de societ. col. 4. n. 31. arg. l. item 17. §. 6. l. 27. §. 3. de recept. arb. l. 20. com. divid.* Domum quoque; communem, unus ex sociis, cæteris invitis, locare potest, quando locari est solita, vel commodè dividi non potest, *§. ult. Inst. de societ. Menoch. lib. 2. cas. 442. n. 3. 3.* Sed quid si socii inter se dissentiant, *vide Menoch. d. cas. 442. n. 4. 5. Et seqq.* planè socius volens conducere, extraneo est præferendus, *Menoch. d. loc.*

22 De omissis à socio, contra societatis placita & naturam, tenetur socius negligens, adèd ut etiam id quod industriae & operæ præstandæ defuit, pecuniâ supplere obstringatur, *l. 5. societates. §. 1. l. 29. si non. §. 1. 2. l. 80. pro soc.* Similiter, quando non adquisivit dolo & negligentia, quæ potuisset & debuisset, *l. 68. nemo. §. 1. l. 63. pro soc.* quamvis levem culpam, quæ est in omittendo, socius præstare non tenetur, *§. ult. Inst. de societ. l. 52. §. 3. 4. l. 72. pro soc. Donell. laici lib. 1. c. 27. Et lib. 13. c. 16.* neque ultra, quam potest, *§. sed. Et 38. Inst. de actionib.*

Hæc de rebus & operis sociorum communicandis; sequitur de lucro & damno, quod de negotio communi à sociis est adquisitum.

23 Lucrum est, quod ex sorte principali, vel ejusdem occasione est adquisitum à socio, *l. 8. questus. l. 38. §. 12. §. 9. l. 7. Et seqq. l. 52. §. 5. 6. pro soc.* non tamen ex maleficio, *d. l. 52. §. ult. Et l. seqq.* deductis damno & impensis factis, *l. 30. Mutuus. h. s.* Vocatur questus, compendium & emolumentum societatis, *d. l. 8. questus. l. 7. l. 71. §. ult. l. 26. b. tit.*

24 Damnum, seu dispendium contra, quod impensis & omni interesse deductis, propter societatem, vel occasione ejusdem, amissum, *l. 38. l. 28. §. 1. l. 52. §. 3. 4. 15. 8. 60.* à sorte principali decedit & abest, *d. l. 30. Mutuus.* Sicitate que lucrum est questorum, damnum amissorum.

Hæc adquisita lucra, jure dominii & possessionis sunt communia sociis, *Covarr. lib. 2. var. refal. c. 2. n. 2. 2. 19. n. 2. 3. 4. per alleg. ibid.* damna quoque communia. Unde damni & lucri communio & participatio inter socios, *l. 55. si quis. l. 67. l. 82. pro soc.* & damni atque; lucri partes inter socios æquales, *l. 5. §. 1. eod.*

Sed hæc lucri & damni communicatio est duplex, expressa, vel tacita.

Expressa est, quæ sociorum placito est definita, *l. 29. 2. §. si non. l. 80. pro soc.* in qua partes expressæ secundum æstimationem ejus, quod quisque socius in societatem contulit, servari omnino debent, licet inæquales fuerint, *d. l. 29. si non. h. s. §. quod si Inst. eod. Menoch. lib. 2. arbit. cas. 125. n. 4. 5. Covarr. lib. 3. var. ref. c. 2. n. 3. Gomez. som. 2. var. ref. c. 5. n. 5.* ut si unus socius lucri duas, vel plures partes auferre & damni tertiam habere debeat, qui aliquid plus contulit in societatem, vel pecuniæ, operæ, vel alterius rei, *l. 6. l. 29. si non. pro soc.*

Contracta verò societas ita, ut alter socius tantum 26 lucrum, alter verò damnum sentiat, vel lucrum sit commune, periculum verò, aut damnum unius, seu capitale semper sit salvum illi qui contulit, sociis æqualia conferentibus, dicitur leonina societas, quæ non valet, *d. l. 29. §. 1. 2. Covarr. d. lib. 3. c. 2. n. 3. Donell. lib. 13. som. c. 16. Geil. 2. obf. 24. num. 5.*

Contracta autem ita, ut socius lucri partem, & da- 27 mi nullam ferat, valet, *§. de illa. Et seq. Inst. h. s. l. 5. §. 1. pro soc. Geil. lib. 2. obf. 24. Wof. h. s. vel ita, ut pecunia ab alterutro socio collata, salva sit, ejusque; periculum ad conferentem pertineat, lucrum verò majori ex parte ad subeuntem pecuniæ periculum spectet, & pro reliqua parte ad socium, operam & industriam impendentem, vel, ut pecunia collata conferenti sit salva, & lucrum sit commune inter socium operam præstantem & socium pecuniam conferentem, *§. de illa. Inst. de societ. d. l. 29. si non. §. ult. l. 24. §. 1. pro soc. Covarr. lib. 3. var. ref. c. 2. num. 4. Geil. lib. 2. obf. 24. num. 2. 3.* etiam tum; quando fors est æqualis, *Max. de accid. soc. m. s. Menoch. conf. 125. n. 5. vol. 1. Et lib. 2. cas. 125. distinguis his Mantica d. tit. 4. lib. 6.**

Expressæ partes in lucro, vel damno tantum, intelliguntur eadem in omisso lucro, vel damno, *§. illud expeditum. Inst. de societ.*

Tacita & intellecta communicatio damni & lucri, 29 est quando partes à sociis expressæ non sunt, *d. l. 29. l. 6. pro soc.* atque tum communicatio est æqualis, vel inæqualis.

Æqualis intelligitur, quando in societatem paria & 30 æqualia à sociis sunt collata, *§. 1. Inst. de socio. l. 60. §. 3. l. 29. l. 6. eod. Covarr. d. c. 2. n. 3.*

Inæqualis est, quando collata inæqualia & imparia 31 existunt, quo casu pro ratione & quantitate pecuniæ, rerum, operæ, vel industriae in societatem collatarum, secundum proportionem geometricam, seu proportionabiliter, tam in sorte principali, quam accessorii, divisio judicis arbitrio faciendâ erit, *Menoch. lib. 2. arb. cas. 125. n. 4. 5. 6. per l. 6. l. 66. l. 29. §. 1. 2. l. 5. l. 52. l. 70. pro soc. §. de illa. Inst. eod. Covarr. d. c. 2. n. 3. 4.* Sic itaque; pro ratione rei, vel operæ copiosioris, vel majoris in societatem collatæ, lucri damniive sit communicatio, *§. de illa sand. Inst. eod. Menoch. d. cas. 125. per l. 6. eod. Covarr. d. loc. Mantica. d. loc. tit. 5. Et tit. 14.* & lucrum operarum in capita, non in stirpes dividitur, *Mantica d. loc. tit. 14. num. 3.*

Qua forma communia bona inter socios dividenda sint, arbitrio judicis relinquuntur, *Menoch. cas. 123.* Similiter, qualis divisio inter filium & partem facti de-

- beat, quando ex bonis paternis filius est negotiatus, vide *Mench. lib. 2. arbitr. jud. cas. 126. num. 5. 6. & seqq.*
- 33 Sequitur de speciebus societatis, unde societas quædam est generalis, quædam specialis, l. 1. §. 1. l. 3. §. 1. l. 73. l. 65. l. 5. pro socio. in princ. *Inst. de sociat.*
- 34 Generalis est, de communione omnium rerum præsentium, futurarum, adquisitarum & acquirendarum, d. l. 73. l. 1. §. 1. l. 5. l. 3. pro soc. quæ *rogatoria* dicitur, in princ. *Inst. de sociat.* qua rerum communium possessio, & dominium, statim, absque traditione, tacite transfertur in socium, l. 1. l. 2. pro soc. *Geil. lib. 2. obs. 24. n. 10. Covarr. lib. 3. var. resol. c. 19. num. 1. 2.*
- Hæc rursum duplex est, expressa & definita, vel indefinita.
- 35 Expressa generalis, est omnium bonorum, in qua nulla sit exceptio, aut reservatio, ita ut omnia sociorum bona, etiam quoad rerum dominia, l. 1. l. 2. eod. nullis exceptis, communicentur, quæ quidem contractus tempore sociorum sunt, aut quæ postea ex industria, quæstu, vel opera sociorum quavis, vel aliunde etiam extra societatis causam, fortunâ, ultimâ voluntate, l. 3. §. 1. 2. l. 73. l. 67. §. 1. pro soc. *Moz. de divis. sociat. num. 10. Cujac. lib. 23. obs. c. 27. conventione, arg. d. l. 73. & d. l. 3. pœnâ solutâ, l. cum duobus 52. §. 16. 17. 18. l. 42. l. 53. & seqq.* donatione & quocunque alio titulo justo, d. l. 73. l. 53. & seqq. *Covarr. lib. 3. variar. resol. c. 19. Sarratz recept. sent. in voce societas. num. 124. Mandam in l. 4. pro soc. adquiruntur; etiam quæ proprio nomine comparavit, Mantica sit. 15. d. lib. 6. & sit. 16. num. 20. 21.*
- 36 Ad hanc societatem constituendam tria requisita sunt necessaria. Primò communio bonorum, convictus, cohabitatio & promiscua communis possessio. Deinde jurium, lucretumq; universonum ex quacunque causa & damnorum atque onerum omnium communicatio. Tertio deniq; non reddita ratio de lucretis, *Mascard. conclus. 1309. n. 23. 24. Menoch. lib. 3. præsumpt. 56. Joseph. Ludovic. conclus. 53. qui com. dicunt. Mantica sit. 10. d. lib. 6. num. 2.*
- 37 Hujus generalissimæ societatis tanta vis est, ut socius debitum, citra dolum & culpam suam contractum, ex rebus communibus solvere possit, l. 52. cum duobus. in fin. §. 16. l. omne 27. pro soc. *Roland. à Valle. consil. 91. num. 36. 37. vol. 1. dotem pro filia, l. 81. si forium. pro soc. l. 73. si societatem, l. 65. in fin. cum l. seq. d. 1. Roland. d. loc. Menoch. lib. 2. arbitr. cas. 127. Gabriel. conclus. 2. sit. de jur. dot. lib. 3. Francisc. Mantica de tacit. & ambig. convent. lib. 6. sit. 22. & sit. 20. sit. 15. item sumptus qualescunq; in studia, honorémve liberorum socii factos, d. l. 73. §. 1. l. 81. pro soc. *Roland. d. loc. Moz. de nat. sociat. num. 42. & seqq. & num. 10. & seqq.* & in litem justam, l. 52. cum §. 16. 17. 18. pro soc. aded ut hic socius socii admittendus sit, & invito obrudi possit, d. l. 73. arg. l. 11. de negot. gest. & socius plus sua parte alienare, vel donare possit, arg. l. 73. l. 81. l. 27. pro soc. & socius quilibet in solidum obligetur, & omne æs alienum, manente societate, ab uno contractum, etiam disoluta societate, solvere teneatur, l. omne 27. h. t. etiam si in communem*
- usum pecunia versa non sit, *Mantica d. loc. num. 4. s. 7. sit. 20. & sit. 19. per allegat. ibidem communem dicit.*
- Neque in hac societate refert, an socius alter plura bona in societatem contulerit, vel majori prædurus sit industria, *Covarr. lib. 3. var. resol. c. 2. num. 3. versicula quæstio inferitur, Menoch. lib. 2. arb. cas. 127. num. 2. 3. & cas. 125. num. 2. 3. vel etiam plus lucretur, quam alter, vel plus consumat & expendat, Gothofred. in d. l. 81. b. t. Moz. sit. de divis. sociat. num. 10. aut majus, vel minus damnum sine culpa dolove patiatur, Moz. d. loc. num. 10. per l. 52. §. 4. pro soc. Mantica d. sit. 19. & 20. lib. 6.*
- In hac societate res continuò, ipso jure, sine traditione communicantur, l. 1. §. 1. l. 2. pro soc. *Conuan. lib. 7. com. c. 13. num. 8. Covarr. lib. 3. var. resol. c. 19. Moz. de nat. sociat. num. 22. nominibus exceptis, l. 3. pro soc. ubi Gothofred. & casu, quo postea contractâ in societate quid acquisitum est, l. 73. si societatem. ibi, in commune redigendam, l. 3. §. 1. ibi, communioni adquiritur. pro soc. Gomez. de sociat. n. 3. tom. 2. c. 5. Geil. lib. 2. obs. 24. n. 10.*
- Indefinita societas est, quæ simpliciter sine mentione rerum communicandarum, contrahitur, l. 7. ceteri. cum l. seqq. l. 1. l. 32. pro soc. *Mench. lib. 3. præsumpt. 56. num. 25. & seqq.*
- In hac omnium bonorum, saltem ex quæstu operaque sociorum, etiam in diversis negotiationibus, d. l. 7. l. 8. & seqq. pro soc. provenientium, societas tacite contracta dicitur, d. l. 7. 8. 9. 10. 11. *Mozius de nat. sociat. n. 21. putat, saltem omnium bonorum mobilium & immobilium, titulo oneroso quæsiturum, societatem contractam videri, per alleg. text. ut universi lucri & quæstus, non universonum bonorum fiat communicatio, l. 7. b. t.*
- In hac socius, invito socio, obrudere socium non potest, l. 19. l. 20. pro soc. l. 47. §. fin. de reg. jur. neque plus sua parte alienare, l. 68. nemo. pro soc. vel damnum dare, l. 47. sed si. cum l. seqq. l. 43. l. 45. l. 51. pro soc. ultra summam sortis suæ in societatem collata, *Moz. de nat. sociat. num. 19. & socium suum supra collatam suam summam obligare, l. 82. jure. l. 22. pro soc. nisi quatenus in rem communem æs verum esset, d. l. 92. l. 27. eod. neq; servitutum fundo communi imponere, l. 2. de servit. neque mortuum inferre. l. 39. pro soc. vel parietem communem demoliri, l. 8. de servit. verb.*
- Specialis societas est, quæ de singulari quadam negotiatione una, vel pluribus, aut de re certa quadam contracta est, l. 52. §. 5. §. 15. & seqq. l. 1. l. 7. & seqq. l. 71. pro soc. *Mench. lib. 2. arb. cas. 137. num. 8. 9. Roland. consil. 91. vol. 1. in qua tantum, quæ ex causa & natura societatis, non extra eam obvenerunt, communicantur, l. 3. §. de illo. l. 52. §. 5. h. t.*
- In hac quæsitâ, vel erogata extra rem specialem in communionem collatam, non communicantur, l. 52. cum duob. §. 5. 6. 7. pro soc. nec æs alienum contractum ab uno socio, non verum in communem usum & arcam, ab altero socio solvendum est, l. 82. h. t. *Mantica d. lib. 6. sit. 22. num. 7. 4. 5. sed socius pro ea parte & quantitate, quam habet in societate, tantum obligatur, Mantica d. loc. num. 8. In hac societate damnum contingens*

tingens uni ex sociis ex causa societatis, imputatur societati, quando causa illa est proxima & immediata, ut viatica, vecturæ, &c. l. 52. §. 4. od. l. 59. d. 1. Mantica d. loco. tit. 21. num. 5. 6. 7. 8. 9. lib. 6. & factum socii, societati nocere non debet, nisi societatis nomine, gestum sit, l. 67. §. 2. b. 1. Si periculum contingat ex causa societatis, est commune, etiamsi damnum inciderit in rebus propriis alterius socii, l. cum duobus 52. §. 4. l. 60. b. 1. Quod proprio nomine adquisivit socius specialis, non communicat socio, l. si patrum. comm. n. riuusq. judic. Mantica tit. 16. num. 15. 16. 17. d. lib. 6. nisi in fraudem societatis fieret, l. 52. §. 6. b. 2. vide Mantica. d. loco. tit. 17. §. 18.

Exempla huius societatis vide in l. 52. §. 4. 11. 12. 13. 14. 15. l. 5. l. 2. §. 2. l. 65. §. 4. l. 63. l. 58. §. 1. l. 65. l. 67. l. 61. pro soc.

- 46 Tantum de obligatione sociorum, quæ est de rerum communicatione: sequitur nunc de obligatione, qua socius socio tenetur ad rerum communium separationem & disociationem, l. 4. §. 1. l. 24. pro soc. In perpetuum enim societas contracta non valet, l. 74. l. 15. l. 63. l. 70. l. 52. §. 9. d. 5. §. 4. Instit. eod. l. 5. C. pro socio. vel ut res communis non dividatur, l. in hoc. commun. divid. Guil. lib. 2. obf. 24. nu. 4.

Disociatio est communis diremptio, l. 65. §. 5. l. 43. l. 67. l. 17. pro soc. & rerum collatarum separatio & divisio, l. 64. itaque. cum l. seq. eod. quæ iudicis arbitrio expedienda est, l. quod si 66. pro soc. l. 3. C. eod. Menoch. lib. 2. arb. cas. 123. An verò diremptâ societate, proclama, seu edictum publicum proponi possit, vide Gomf. tom. 2. cap. 5. de sociis. num. 6. ubi Soveroz, Moz. col. ult. num. ult. hoc tit.

Ad disociationem, socius socio tenetur, ob duas potissimum causas: mutationem scilicet & interitum personæ: vel rei communis, l. 63. §. ult. §. l. seq. pro soc.

- 47 Mutatio & interitus socii, est status, vel voluntatis ejusdem variatio, l. 4. §. 1. l. 65. l. 63. §. ult. pro soc. Personæ interitus & mutatio contingit morte unius socii naturali, vel civili, d. l. 63. §. ult. §. 5. solvitur. Instit. de sociis. l. 65. §. 9. 11. pro soc. maxima scilicet, vel media capitis diminutione, non minima, d. l. 63. verum. §. ult. d. l. 65. §. 11.

- 48 Naturali socii morte finitur, etiamsi pactum, ut societas in heredem continueretur, intercesserit, l. 65. §. 9. l. addo 59. pro soc. Cujac. lib. 10. obf. c. 25. quamvis vestigialis societas, in heredem continueretur, d. l. 59. C. Cujac. d. loc. quæ ideo necessaria societas dicitur. quod similiter obinet, quando post socii ignotam mortem, res de qua societas est inita, sequitur, d. l. 65. §. 8. eod. & negotia à defuncto sunt inchoata, d. l. 65. §. item si 10. & quatenus heres bonam fidem & culpam defuncti socii præstare necesse habet, d. l. 63. §. 8. l. 40. l. 35. l. 65. §. 9. eod.

Voluntas socii interit eo ipso, dum socius tacitè, vel expressè reiprà, vel verbis, societatis & communium separationem fieri cupit, d. l. 65. §. ult. d. l. 65. §. 3. quod sit.

- 49 Voluntate & dissensione sociorum omnium, vel unius ex ipsis ex causa probabili, d. l. 65. §. 3. 4. l. 24. l. 15.

l. 6. pro soc. uti renunciatione, d. l. 65. §. 3. §. seq. §. manet. Instit. eod. etiam per procuratorem facta, non tamen renunciatione fraudulentâ, ante tempus, vel in tempestiva, d. l. 65. §. 3. §. seq. l. 14. eod. Sed tamen renuncians, absenti adquisita interim, donec in socii notitiam renunciatione pervenerit, communicare tenetur, detrimentum interim, solius renunciantis erit, contra quæ absens adquisivit, non communicantur, damno accepto communi nihilominus manente, l. 17. sed. §. 1. 2. l. 67. §. 1. l. 65. §. 3. pro soc. Unde renunciatus societati, à se quidem liberat socios, sed ipse ab illis non liberatur, l. 65. §. 3. b. 2. Nam sicut in societate cõjunda communis consensus requiritur, ita & in ea perimenda, Francisf. Mantica. de tacis. §. ambig. conven. lib. 6. tit. 22.

Præterea societas reiprà tollitur secessione, divisione arque bonorum collatorum separatione, l. 64. itaque. eod. Menoch. lib. 3. pref. 60. num. 3. Gabr. conclus. 1. nu. 28. tit. de presumps. lib. 1. Mascard. conclus. 526. ubi limitans negotiatione, suo, non communi nomine, suscepta, d. l. 64. ubi distinguit Menochius lib. 3. pref. 60. num. 21. an scientibus & patientibus sociis, an ignorantibus iisdem id fiat, & an societati tempus certum sit præfixum, d. l. 65. §. 4. item descriptione bonorum separatorum sociorum in libro civitatis æstimi, ut vocant, Menoch. d. loco. num. 13. Mascard. conclus. 526. nu. 13. §. conclus. 1370. item finitur conventione, seu transfusione societatis in aliud negotium, l. 65. l. 63. §. 10. eod. item actione de dirimenda societate proposita, l. 65. ad item eod. item, quando conventa à socio non servantur, l. 14. §. seq. eod. & finis negotio communi est impositus, d. l. 65. §. 10. §. solvitur. Instit. eod.

Disoluta societas, quando renovata præsumatur, § 2 docet Menoch. lib. 3. pref. 57. quando nimirum fors capitalis relinquatur in negotiatione, aut quando societas à primo socio transit in heredem socii, ex pacto convento, & ipsius societatis forma non mutatur, sed continuatur, aut lucra communicantur, Menoch. d. loco. Mantica tit. 26. lib. 6.

Res in societatem collatæ intereunt, quando aut nullæ relinquuntur, aut conditionem suam mutaverunt, l. 63. §. ubi l. 4. §. 1. pro soc.

Nullæ relinquuntur, quæ adimuntur per egestatem, d. l. 4. §. 1. bonorum publicationem, d. l. 65. §. 12. d. l. 63. §. ult. §. solvitur. 5. Instit. eod. cessionem, §. 8. item si quis. Instit. eod. per distractionem à creditoribus factam, d. §. 8. d. l. 65. §. 1. per consecrationem cultui divino, d. l. 63. §. 10. §. ult. & permutationem causæ inita societatis, d. l. 65. eod.

De hac materia vide tit. pro soc. D. & C. & tit. Instit. de societ.

Cap. 79. De conjugio.

- 1 Vita societas quid.
- 2 Privata societas quid, & ejus species.
- 3 Conjugalium societas quid.
- 4 Duæ obligationes ex hoc contractum.

- 5 Inter quos contrahitur hęc communicatio.
- 6 Justa etas contrahentium qua hęc.
- 7 Consensus, quorum necessarius.
- 8 Parentum consensus.
- 9 Solius patris consensus sufficit, & qualis illa esse debeat.
- 10 Inter quos prohibetur matrimonium.
- 11 Inter quos jure cognationis prohibetur matrimonium.
- 12 Inter collaterales quousque.
- 13 Qui collaterales possint conjugii.
- 14 Qui honestate conjugii utantur.
- 15 Jura civili prohibiti.
- 16 An dispensatio concedenda.
- 17 Conjugium imperfectum quid.
- 18 Sponsalia quare procedunt.
- 19 Qua sponsalia pro matrimonio habeantur.
- 20 Perfectum matrimonium quid.
- 21 Hodie quomodo confirmatur matrimonium.
- 22 Olim quibus modis contrahatur.
- 23 Qua communicentur in hoc conjugio ab alterutro.
- 24 Qua ab utroque conjugio.
- 25 Bonorum communicatio inter conjuges, quamam.
- 26 Hodie bonorum communio quamam.
- 27 Obligatio dissolvendi matrimonii.
- 28 Per se nullum matrimonium, vel sponsalia quamam.
- 29 Firmum matrimonium, quomodo dissolvitur.
- 30 Sponsalia ex quibus causis dissolvuntur.
- 31 Divortium ob adulterium, vel desertionem.
- 32 Adulterium quomodo dissolvat matrimonium.
- 33 Persona innocenti conceditur aliud matrimonium.
- 34 An ob veneficium, servitiam, elephantiasin, & alias causas solvantur conjugium.
- 35 Morte alterutrius conjugis solvitur.
- 36 An captivitate alterutrius.
- 37 Concubinatus quid.
- 38 Concubinatus apud Judaeos.

HAtenus de societate bonorum: sequitur de vitę societate. *Vide supra cap. 78. num. 3.*

- 1 Vitę societas est, quę *ουμμιωνις* contrahitur, & res, operę, ministeria atque bona ad *ουμμιωνις* illam conservandam conferuntur a sociis.
Hęc societas est domestica privata, vel publica.
- 2 Privata est, qua inter quosdam domestica *ουμμιωνις* contrahitur. Estque conjugalıs, vel familię.
- 3 Conjugalıs societas est, quę inter marem & fęminam contrahitur de mutuo conjugali officio pręstando, & conjunctionem in unam carnem, *Genes. cap. 2. 23. 1. Cor. 6. 7. 4. 5. c. 6. 16. l. 1. de vit. nupt. l. si cum 22. §. si maritus solus matr.* Vocatur matrimonium, l. 1. solus. mas. societas vitę, l. 1. de act. ver. amot. l. 52. de re jud. confociatio, l. 1. *Esra. c. 10. 14. 17. 18.* artificissima conjunctio duorum & vinculum, *Matth. cap. 19. 5. l. 13. §. 3. 5. l. 11. §. 12. de adul. 1. Cor. cap. 7. 10. 11. 12. 13. 27.* consortium vitę, l. 1. de vit. nupt. fœdus, *Prov. c. 2. 17. Malach. c. 2. 14. 1. Cor. cap. 7. 10. 11. 27. 39.* societas, d. l. 1. de vit. nupt. *Donell. lib. 13. com. c. 21. per l. 2. §. 7. solus. matr. 1. Cor. c. 7. 10. 11. 29. Covarr.*

lib. 3. var. resolut. cap. 19. Tropice etiam nuptię, contubernium, consortium, torus conjugalıs dicitur. Inter contractu referri patet, *ex l. 3. ibi. contrahi. l. 10. 11. 12. 14. 16. 22. 34. 35. 38. de rit. nupt. l. 2. C. de sponsal. Menoch. lib. 2. arb. cas. 420. num. 38. 39. §. lib. 3. pref. in prefat. Donell. d. lib. 13. cap. 18. §. 20. Connan. lib. 5. cap. 3. comment. Moz. de nupt. num. 1. 2.* Societas vitę dicitur in l. 4. C. de crim. expil. herod. l. 1. de rit. nupt. *Pet. Greg. lib. 27. fym. c. 3. c. 4. Donell. lib. 13. com. c. 21.*

Ex hoc contractu duplex oritur obligatio: Una, de communicatione, altera, de separatione, quibus socius conjugalıs, socio conjugali obligatur, *tit. de rit. nupt. tit. de divort. & repud. 1. Cor. c. 7. 10. 11. §. seqq. 27. 39.*

Obligatio communicationis contrahitur inter masculum & fęminam, justę etatis, mutuo eorundem consensu solo, vel juncto quoque parentum suorum consensu de officis conjugalibus pręstandis inter se invicem, *l. nuptias. de reg. jur. l. 4. de rit. nupt. vide infra de num. 23. §. seqq.*

Justa contrahentis masculi & fęminę etas hęc est, 6 qua censentur habere potentiam coęundi, vel generandi. Hęc incipit in masculis 14. in fęminis verò 12. etatis anno, *Instit. quib. mod. sui. finit. §. 1. Instit. de nupte.* Hic vigor & potentia coęundi & generandi iudicis arbitrio æstimatur, *Menoch. lib. 2. arb. cas. 58. num. 8. 9. Covarr. part. 2. c. 5. num. 5. Moz. tit. qui poss. cons. matr. num. 3. Tiraquell. de legib. connub. leg. 6. num. 34. §. seqq.* Salomon Rehabeam filium genuisse videtur anno 11. etatis suę, *ex collat. 1. Reg. c. 14. 21. §. 1. Chron. c. 32. 5. cap. 29. 1. 2. 2. Chron. c. 12. 13. §. cap. 11. 42. cap. 2. 2. 3. 4. Chiskiam Achas anno 10. ex collat. 2. Reg. cap. 16. 2. §. cap. 18. 2. 3. vide Petr. Gregor. lib. 9. syntagm. c. 7. Covarr. 2. part. c. 5. num. 4. Berchard. de grad. cap. qua etate contr.* Sponsalia etiam maturius contrahi possunt, *l. 9. 10. 11. 12. 14. de sponsal. vide Tiraquell. d. loc. Matrem verò primò fęminam ambire & societatis hujus initium facere, decorum est, Esa. c. 3. 28. alius est. cap. 4. ubi Jun. Genes. cap. 30. 3. 9.*

Consensus solus contrahentium sufficit, quando illi sunt sui juris, *l. 20. l. 25. de rit. nupt. Instit. in princ. tit. de nupt. 7. Samuel. cap. 25. 40. §. seqq. 1. Corin. b. c. 7. 12. 13. 37. 38. Gothofred. ad d. l. 25. quamvis fęminę 25. annis minores, patre orbate, cum consilio matris & propinquorum & curatorum, conjugium contrahere debeant, l. 1. l. 18. l. 20. C. de nupt. facit Genes. cap. 21. c. 24. 50. 51. 53. 55. 60.*

Parentum consensus adjungendus & adhibendus est, quando in eorum potestate matrimonium contrahentes existunt, *l. 2. l. 18. de rit. nupt. l. 7. l. 12. de sponsal. Hotoman. quaest. illustr. 9. Cujac. lib. 3. c. 5. 1. Corin. b. c. 7. 38. Num. c. 30. 3. 4. 5. 6. in princ. Instit. de nupt. l. 12. C. d. r. laud. Daniel. Moller. lib. 1. fęmifer. cap. 47. Oldend. class. 4. act. 26. Coras. lib. 1. miscell. cap. 17.* Sic & libertus patroni sui consensum adhibere debet, *l. 13. si quis. §. 4. l. 28. l. 48. de oper. libert. & servus domini sui, Exod. c. 21. 4. Genes. c. 30. 3. 9. l. 48. l. 50. §. 1. l. 28. de oper. liberti.*

Sed, an utriusque parentis, patris inquam, & matris

trius consensus simul requiritur, an solius patris? Illud commune sententia receptum est, *Beust. de sponsal. & matrim. pag. mihi 204. & seqq. Moller. libr. 1. semestr. cap. 47. Dnaren. ad tit. solus matrim. Bexa in tract. de divor. & repud.* Hoc verò jure civili constitutum, ut patris solius consensus sufficiat, l. 2. l. 3. 25. l. 16. §. 1. l. 19. de rit. nupt. l. 2. l. 12. l. 20. C. de nupt. Paul. lib. 2. sem. tit. 19. & jure quoque Judaico, Num cap. 30. per 108. Nam uxor marito suo obedire tenetur, & auctoritatem in illum usurpare prohibetur, 1. *Corinth. c. 14. 34. Ephes. cap. 5. 22. & seqq. Genes. c. 3. 16.* Unde pater dicitur liberus elocare, *Deuter. cap. 22. 16. cap. 7. 3. Exod. c. 22. 16. 17. Genes. cap. 24. 3. 37. 38. cap. 34. 6. & seqq. cap. 28. 1. 2. 1. Reg. c. 2. 17. 20. 1. Samuel. cap. 18. 20. 21. 27. 2. Sam. c. 13. 13. 1. Corinth. c. 14. 37. 38. Judic. cap. 14. 4. cap. 21. 1. 7. 8. 1. Samuel. cap. 18. 20. 21. 27. vide Genes. cap. 24. 3. 37. 38. cap. 34. 6. & seqq. Jerem. cap. 29. 6. 7. & pater solus suo dissenso dicitur matrimonium impedire, *Exod. cap. 22. 16. 17.* etiam jure civili, §. *si adversus ea. Instit. de nupt.* Dissentiant Juri & Theologi plerique omnes, qui & matris consensum requirunt. *Vide supra de maritali possessione.* Quando liberi jubentur matri honorem & obedientiam & obsequia præstare, id intelligendum est de convenientibus obsequiis, quibus non tollatur, vel minuatur jus patris, quod habet tam in liberos, quam in uxorem. *Vide supra cap. de maris posses.* Patre verò mortuo, vel furioso existente, matris consensus adhibendus omnino est, in *prime. Instit. de nupt. l. 25. C. eod. l. 28. C. de episcop. aud.* Similiter non necessarius consensus parentis captivi, l. 5. §. 4. de jure dot. l. 9. 20. 21. de rit. nupt. diutius absentis, vel deportati, d. 1022. l. 1. C. de senent. pass. neque illius, qui fraude consentire non vult, ne cogatur dotare, vel conditionem liberis non querit, l. 19. de rit. nupt. l. 1. l. 20. C. eod. addo *Genes. cap. 24. 3. 4. Jerem. cap. 29. 6. Judic. c. 21. 1. & seqq. Siracid. cap. 7. 24. 25. cap. 42. 10. 11. 12. intra annum 25. ætatis, vide Novell. 115. §. causa. Covarr. part. 2. cap. 3. §. 8. tom. 1. Petr. Gregor. lib. 9. synagm. cap. 3. num. 15. Gail. lib. 2. obs. 95. per allegas. ibid.**

Sed ita tamen patris, vel matris consensus in matrimonio contrahendo attendi debet, ut liberi non cogantur, sed illis libertas contradicendi relinquatur, l. 21. 22. l. 28. de rit. nupt. l. 12. l. 14. C. eod. vel non contrahendi & dissentendi facultas adimatur, & potior habeatur semper, quem, vel quam sibi contrahens elegerit, l. 18. vidua. C. de nupt. vel judicis auctoritas & officium, in casu discrepantiæ, interponatur, l. 14. l. 20. l. 1. ubi Richard. C. de nupt. l. filiosum. 19. de sponsal. l. 12. d. 1. l. 30. de rit. nupt. Harmonopol. lib. 4. tit. 7. Richard. in l. 1. C. de nupt.

Conjugium prohibetur inter quosdam jure naturali, vel civili.

10 Jure naturali prohibetur, ob quandam defectum corporis, vel jus cognationis, aut honestatem.

Ob defectum corporis prohibetur impotentibus, l. 16. C. de repud. tit. ext. de frigid. & malef. ut impubertibus, in *prime. eod.* siigidis, maleficiis, eunuchis, d.

tit. de frigid. & malef. Leo Novell. 98. Novell. 22. & omnibus aliis, qui morbo corporum & matrimonii spem & fines omnes adimere, sunt affecti, vide *Novell. 22. Menoch. lib. 2. arbit. cas. 98. num. 57. & seqq. Covarruv. part. 2. cap. 8. de sponsal.* sublatà tamen lege *Papia Poppæa, l. penult. C. de nupt. Petr. Gregor. lib. 9. synagm. cap. 6. Robert. lib. 1. animad. & nos. marcator. lib. 1. cap. 1.*

Ob jus cognationis & affinitatis prohibetur matrimonium inter eos, qui liberorum & parentum loco sunt, vel illorum loco esse censentur, tam in consanguinitate, quam adfinitate. Itaque parentes & liberi, sive proximi illi, sive ulterioris gradus sint, usque in infinitum jungi matrimonio prohibentur, §. 5. 6. 7. *Instit. de nupt.* tam in consanguinitate, quam adfinitate, *Levit. c. 18. ubi Jun. in analysi. §. adfinitatis. Instit. de nupt. l. 14. l. 40. de rit. nupt. Dent. c. 23. 30. c. 24. Levit. d. c. 18. & 20. per 108.*

Deinde, ex eodem cognationis & adfinitatis jure, 12 prohibentur nuptiæ inter collaterales in secundo gradu, juxta juris civilis computationem, ut inter fratres & sorores, *Levit. c. 18. l. 8. de rit. nupt. vide Genes. c. 12. 8. cap. 20. 12. 13. c. 11. 29. laud. Tiraquell. de leg. connub. leg. 7. num. 35. & seqq.* item inter horum defunctorum relictas viduas, uxores, vel maritos, & superstites fratres, vel sorores, *Levit. cap. 18. 26. 28. 19. c. 20. 21. Luc. 3. 18. 19. Math. c. 14. 4. 2. Samuel. c. 13. 4. l. 5. l. 8. l. fin. C. de incest. nupt. l. 54. de rit. nupt. Tiraquell. d. loc. num. 50. & seqq.* quamvis hoc apud Judæos non obtinuerit, apud quos, nisi liberos ex defuncto superstites vidua suscepisset, eam defuncti frater in uxorem ducebat, *Math. c. 22. 25. Dent. c. 25. 5. Genes. c. 38. & 29. Ruth c. 1. 2. Math. cap. 19. 3.*

Cæteri cognati & adfines omnes in linea collaterali 13 æquales consistentes, in gradu tertio, vel ulteriori, patrueles, amitini, amitinæ, consobrini, consobrinx, & c. conjugio copulati non prohibentur, *Levit. c. 18. & 20. Num. c. 36. 11. ubi Jun. dissent. Josue. c. 15. 17. Tob. s. 7. Gen. c. 29. l. in celebrandis 19. C. de nupt. §. duorum. Instit. eod. Borcholt de gradibus. C. in quibus grad. matr. Tiraquell. de legib. connub. leg. 7. nu. 35. & seqq.* aded etiam, ut duo fratres cum duabus sororibus, pater & filius cum matre & filia, matris filius ex alia uxore, cum uxoris filia ex alio marito, §. 8. 9. *Instit. de nupt.* & sororis defunctæ maritus superstitis, cum præmortui fratris defuncti uxore superstitis, & contra, jungi possint, *Hartman. lib. 2. obs. 113. 3. obs. 2.* Nam inter consanguineos & adfines conjugum, matrimonium non est prohibitum, c. *super. de consang. & affin. c. non debet. ext. eod.*

Honestas prohibet, ut pater filiam & filius matrem 14 ducat uxorem: item, ut pater & filius duas sorores ducant, vel ut frater viticæ, privignam fratris, vel filius sororem suæ novercæ, vel frater filiam uxoris fratris, fratris filius, matrem uxorem patris; filius sororis, matrem uxoris avunculi, ducat, l. 157. de reg. jur. quamvis contractum tale matrimonium, non dissolvatur, *Bexa de divor. & repud.*

15 Jure civili nuptias contrahere vetantur servi, l. 3. C. de incest. nupt. l. 10. l. 4. de ris. nupt. tutor & curator, aut horum filius cum quondam pupilla, vel minore, l. 5. C. de nupt. sis. C. de interdict. matrim. olim civis Romanus cum peregrina, *Instit. de nupt. Exod. c. 23. 32. & 34. Dent. c. 7. 2. Corinth. c. 6. 14. 15.* cum corrupta à se antea per adulterium, *sis. de eo qui uxorem duxit, quam pater pro adult. vide 2. Samuel. c. 11. 27.* magistratus & præses cum provinciali, *sis. C. si rector provinc. vel ad eum pertinet. amplissimus cum humili, satorius cum libertina, aut vili, l. humilem. C. de incest. nupt. l. 4. 4. & seqq. de ris. nupt. raptor cum rapta à se, l. amic. C. de rapt. virgin. patrona, ejusve filia cum libero & similes, l. 3. C. de nupt. quod ex honestatis regula metiendum, l. 117. semper. de reg. jur. vide Moz. sis. qua person. poss. cons. mat. quæ tamen prohibitiones, jure novissimo non attenduntur, *Ausb. sed novo jure. C. de nupt.**

16 Quid de dispensatione statuendum? certe in jure gentium & jure divino prohibitis nuptiis, nemini quicquam concedendum erit, *Levit. c. 18. & 20. arg. §. pen. Instit. de nupt.* in nuptiis autem, jure civili veteris, legum magistratus autoritas multum valet, *Numm. c. ult. vide Hartman. lib. 2. sis. 33. obf. 2. per l. 31. l. 48. §. 1. de ris. nupt. Novell. 89. c. 3. Novell. 117. c. 6. Moz. cap. ult. num. 15. & seqq. Jofu. c. 15. 12. Judic. c. 1. 12.*

Sequitur de speciebus conjugii: unde aliud promissum, seu futurum; aliud verò consummatum & imperfectum.

17 Conjugium promissum, seu imperfectum, est spes futuri matrimonii, l. 6. de sponsal. l. 13. §. 3. de adulter. ad contrahendum de futuro, vel sub conditione matrimonii, ex sponcione, vel nudo consensu facta, etiam inter impuberes 7. annis minores, concessa, l. 6. l. 14. de sponsal. atq; hinc sponsalia dicta, l. 2. l. 3. de sponsal. unde maritus futurus, sponsus, & uxor destinata, sponsa dicitur, l. 7. dotis. §. 1. de jur. dot. ut, promitto, quòd te ducam in uxorem: vel, volo te accipere in uxorem, aut sponsam te habeo: & similes aliz locutiones, *Menoch. lib. 3. præf. 3. Covarr. part. 2. c. 4. §. 1. vide 1. Sam. c. 17. 25. 26. c. 18. 25. 26. Gen. c. 31. 15. Judic. c. 1. 12. 13.* Dicitur autem de futuro matrimonium re & verbis simul, ut plerunq; inter impuberes: vel verbis quidem de præsentis, sed re & juris interpretatione de futuro, ut sunt sponsalia impuberum de præsentis, *Menoch. lib. 3. præf. 1. num. 60. 61. & seqq. & præf. 3. Moz. sis. de divisi. matrim. num. 12. 13.*

18 Præcedunt autem sponsalia matrimonium, ut habeatur consensus parentum, ut exploretur ingenium & mores conjugis, & deliberatio sit melior, ut component penates, & necessaria ad matrimonium comparant, expectata uxor sit charior, & parentes dotem conquirant, & denique, ut impedimenta omnia matrimonii removeantur.

19 Sponsalia, firmata constitutione dotis, vel juramento de implenda promissione, vel de præsentis inter puberes, habent vim veri & confirmati matrimonii, *Covarr. in epis. sponsal. c. 1. Petr. Gregor. lib. 8. synag. c. 5. c. 9.* Similiter sponsalia, quæ copula carnalis est secuta,

Menoch. lib. 3. præf. 1. num. 6. & seqq. vel, quando post perfectam ætatem superveniunt signa aliqua, ut oscula, amplexus, munera, annuli, subarrhatio & similia, Menoch. d. præf. 1. num. 6. 4. & præf. 2. 3. Petr. Gregor. lib. 8. synag. c. 8.

Perfectum & consummatum conjugium, est ipsa 20 conjugum puberum obligatio de communicandis jam statim & purè inter se matrimonii commodis & oneribus, l. 1. de ris. nupt. convocatis testibus & amicis publicè contracta. aliàs clandestinum dicitur, non validum, *Menoch. lib. 3. præf. 1. num. 99. & seqq. Moz. de substant. mat. num. 13. & seqq. Covarr. part. 2. c. 6. num. 10. vales. Mascard. conclus. 1035.* ubi varias sententias de numero testium refert, *Ruth. c. 4. §. 10.* uti accipio te in uxorem, non habeo aliam uxorem quàm te: nolo aliam habere, *Menoch. lib. 3. præf. 3. Moz. sis. de substant. & form. matrim. num. 25. & seqq.*

Hodie confirmatur illud, post factam ex arbitrio 21 publicam denunciationem, *Menoch. lib. 2. arb. cas. 453. & cas. 117. Mascard. conclus. 1035. Hotom. quest. illust. 25.* ritu nuptiarum, publicè, coram ecclesia, aut in cœtu aliquo fidelium, ecclesiam representantem, nubentibus benedicente ecclesie ministro, vel alio, *Ruth. c. 4. Tob. c. 7. Johan. c. 2. Genes. c. 22. c. 4. §. 60.* annuli traditione, immisione & gestatione, *Menoch. lib. 3. præf. 2. & 3.* Quos ritus sequi solet deductio in domum, l. 7. de ris. nupt. l. 13. de adulter. *Hotom. lib. 4. obf. c. 26. Domell. lib. 13. comment. c. 20.* vel ad lectum sponsi, quæ est quedam quasi traditio, & convivium nuptiale, *Genes. c. 29. 22. 27. Judic. c. 14. 15. 17.* & concubitus, qui tamen de substantia non est, l. 30. nuptias. de reg. jur. Olim tribus 22 modis conjugium fiebat, confarratione, conventionie in manum viri, & usu, *Ulpian. tit. 23. Gellius lib. 12. c. 6. Domell. d. lib. 13. c. 20. Cujac. lib. 6. obf. 16.* De ritibus nuptiarum apud veteres usitatis, vide *Johan. Rosin. lib. 5. antiquis. Roman. c. 37. Barnab. Brisson. de jure concubii & de ris. nupt. Petr. Gregor. lib. 9. synagm. c. 5.* Hodie plerunq; datà dextrâ, quæ fidei signum, sit instrumentum de matrimonio & dote, sitq; convivium, & sequitur concubitus, *Genes. c. 24. 29. & seqq. 1. Sam. c. 25. 39. 40. Judic. c. 14. Genes. c. 29. Ruth. c. 3. & 4. Johan. c. 2.* Interveniunt & oscula & ἀναμλοτήρια, & similia, pro loci consuetudine & moribus recepta.

In hac conjugali societate communicanda veniunt, 23 officia propria ab alterutro conjugum alteri, vel communia & mutua, ab utrisq; inter se invicem præstanda, l. 1. ibi, divini & humani juris communicatio, de ris. nupt. in princ. *Instit. de patr. potest. l. 4. de crim. expilat. hered. l. 22. §. 7. solus. matr. l. 1. ver. amotar. 1. Petr. c. 3. 6. 7. Exod. c. 21. 10.* Unde societas omnis juris, vitæ & bonorum dicitur, l. 1. de ris. nupt. l. 22. §. 7. solus. matr. l. 1. §. 15. ad Syllan. 1. Cor. c. 7. 13. 14. *Malach. c. 2. 14. Covarr. lib. 3. var. resolut. c. 19.*

Propria ab alterutro conjugum præstanda, communicanda & conferenda conjugali socio, fiunt ab uxore suo marito, vel contrà à marito uxori, de quibus in cap. 29. de maris. potestate sup.

Officia

24 Officia ab utroque conjugio utroque prestanda, sunt debita illa benevolentia, 1. *Corinth.* c. 7. 3. 4. 5. c. 11. 12. l. *liberorum* 220. de verb. sign. seu mutua corporum communicatio, ut loquitur *Moz. tit. quæ res matr. num. 2.* seu usus corporis, *Rom. c. 1. 26. 27. 1. Cor. c. 7. 4. Covarr. de sponsal. c. 1. num. 3. part. 2.* vocatur alibi cognitio, *Genes. c. 4. 1. 25. 17. c. 6. 4.* Unde uxor, desiderium oculorum dicitur, *Exech. c. 2. 4. 16. 18. 21.* quæ benevolentia & corporis usus est concessus, ad evitandum scortationem, 1. *Corinth.* c. 7. 2. & procreandum liberos, *Genes. c. 9. 1. 2. c. 2. 4. 6. 1. Timoth. c. 2. 15.* cum sanctificatione, non morbo cupiditatis, 1. *Thessal. c. 4. 4. 5.* ut per procreationem illam, genus humanum, familia & memoria procreationem conservetur, l. 220. *liberorum. in fine. de verb. sign. l. 76. proponebatur. de judic. l. 2. C. de iudic. viduis. tollend. l. 1. 4. C. de leg. hered. & civitas liberis hominibus repleatur, d. l. 2.* Unde cohabitatio, consuetudo, & amicitia familiaris & intima, 1. *Corinth.* c. 7. 10. 12. 13. 1. *Petr. c. 3. 1. 2. 3. Proverb. cap. 5. 18. 10. Ephes. c. 5. 15. Cantic. c. 1. 2. 3. Math. c. 19. 4. 5. Ruth c. 4. 11. 12. l. 4. §. 1. de usu & habit. l. 1. de rit. nupt. vide *Menoch lib. 3. præsumpt. 1. num. 67. & seqq.* ut tamen absentia necessaria concedatur, 1. *Corinth.* c. 7. 5. *Dem. c. 20. 7. 2. Samuel. 11. 11. Proverb. c. 7. 10.* olim videtur conjuges separatim cohabitasse, *Genes. c. 23. 2. ubi Junius. c. 18. 10. cap. 24. 67.* item mutua opera, *Ephes. c. 5. 29. d. l. 1.* verecundia, *Gen. c. 2. 4. 65.* omnium bonorum, divini & humani juris communicatio, l. 1. de rit. nupt. l. 4. C. de crim. expil. hered. *Donell. lib. 13. com. c. 21.* consortium omnium vitæ & conjunctio individua, d. l. 1. 2. 3. §. 7. *solut. matrim. d. l. 4. Ephes. c. 5. 29. 1. Corinth. c. 7. 12. Proverb. cap. 31. c. 5. 19. Malach. c. 2. 14. Ruth. c. 4.* quæ una caro conjuges reputantur, *Ephes. c. 5. 26. 27. & seqq. 1. Cor. c. 6. 16. 17. & seqq. Genes. 2.* quam unionem, relictis parentibus & domo paterna, colunt, *Genes. d. c. 2. 2. 4. Gen. cap. 19. 5.* cubile impollutum, *Hebr. c. 13. 4. Malach. c. 2. 14. 15.* infirmitatis muera sublevatio, *Ephes. d. c. 5. c. 4. 3. 31. 1. Petr. c. 3. 7. Coloss. c. 3. 19.* familiæ gubernatio, *Proverb. c. 11. 29.* in cultu & vera religione Dei, ædificatio & informatio, 1. *Corinth.* c. 7. 16. 1. *Petr. c. 3. 1. Corinth. cap. 14. 35. 2. Reg. c. 4. 10.* liberorum procreatorum alimentatio, educatio, institutio, dicitio, defensio, & aliorum onerum potestatis patriæ præstatio, de quib. supra cap. 30. quæ ab illis pietas, l. 1. de obseq. par. à liber. l. 5. §. 1. 4. de agnos. & alend. lib. & ratio naturalis, d. l. 5. §. 16. l. ult. §. 5. C. de bon. qua lib. exigunt. vide cap. 88. mutua consolatio & compendium, *Siracid. c. 4. 10. 11. 12. Ephes. c. 5. de captivitate & periculis liberatio, defensio atque protectio, 1. Samuel. c. 19. 11. 12. c. 25. 18. & seqq. Proverb. c. 31. 10 & seqq. l. 2. l. 11. l. 17. C. de capt. & possim. reverb. vide *Petr. Gregor. lib. 9. synagoga. c. 4. & lib. 11. c. 4.* luctus præmortui, l. 1. l. 2. C. de formid. nupt. l. 1. de his qui nor. infam. *Genes. c. 23. 2. 2. Samuel. c. 11. 26. 27.* unde vestes viduitatis, *Genes. c. 38. 14. 19. Ruth. c. 1. 2. Samuel. c. 11. 26. 27. Judith. c. 10. 3.***

25 Bonorum communicatio quæ est inter conjuges, non semper est eadem. Nam jure civili, bona conjugum non communicantur. Ususfructus rerum dotatum ad maritum pertinet, pro oneribus matrimonii ferendis, l. pro oneribus. l. in rebus. C. de jure dot. Rerum paraphernalium administratio & custodia pertinet ad maritum, l. 31. de jur. dot. *Menoch. lib. 3. præf. 9.* & quicquid uxor constante matrimonio adquiret, suo marito acquirit, l. quintus. ubi *Costal. de donat. inser. vir. & uxor. vide Mascard. de probat. conclus. 214.* Usus quidem communis, utriusque conjugum in bonis alterius concessus tamen videtur, l. 1. de rit. nupt. l. 4. C. de crim. expil. hered. l. 1. de action. rer. amot. *Donell. lib. 13. com. c. 21.* etiam divino jure, *Ephes. c. 5. 25. 26. & 2. Sam. c. 12. 3. ibi, quæ cum liberis suis pariter de buccella ejus comedit & de calice ejus bibebat. ubi Marryr. quæ communicatio quoque olim obtinebat in casu, quod mulier coemptione, aut farre uxor facta erat, *Ulpian. tit. 22. §. 14. & tit. 23. §. 3. Gellius lib. 18. c. 6. Cujac. lib. 16. obs. c. 33. l. 1. d. Pi. sbonis collas. leg. Mosaur. tit. 16.* quæ communicatio in aliis uxoribus cessabat.*

Hodie, in plerisque locis, ex lege, vel consuetudine 26 adquisita matrimonio constante, sunt communia, tam quoad dominium, quàm quoad possessionem, *Covarr. lib. 3. var. resolut. c. 19. n. 1. 2. 3. Tiraguell. de legib. commub. leg. 8. nu. 6. & seqq. Chassan. in consuet. Burgund. rubr. 4. Molin. in consuet. Parisiens. col. 1. §. 25.* quamvis maritus actu dicatur dominus, propter autoritatem administrationis & alienandi potestatem inter vivos concessam, *Covarruv. & Molin. d. loc. 1. Timoth. c. 2. 12. Num. cap. 30. Menoch. lib. 3. præf. 9.* & hoc casu, damna & lucra, constante matrimonio illata & adquisita, inter conjuges æqualiter communicantur, etiam publica munera empta, quoad æstimationem, *Covarr. d. loc. per l. 1. l. 2. pro soc. l. si societasum 73. l. 65. §. ult. l. 52. §. 16. d. s. pro soc.*

Tantum de obligatione communicationis: sequitur 27 tur de obligatione separationis, quia societas hæc tollitur & dislociatur & conjux ad distrahendum conjugium & à communione discedendum obligatur, quod duplici modo contingit.

Aut enim per se nullum declaratur, quod quidem verum matrimonium esse putabatur. Aut, quod semel ratum erat, dissolvitur.

Per se nullum declaratur matrimonium, vel sponsalia 28 ideo, quod est initum, vel inita, sub conditione illicita, quæ vel est contra substantiam matrimonii, aut impossibilis, vel turpis, *Covarr. part. 2. tom. 1. c. 3. §. 1. & 2.* vel dolo circa substantialia matrimonii, *Covarr. d. c. 3. Gail. lib. 2. obs. 93. m. 10.* vel errore, in persona, vel metu justo, *Moz. l. 1. d. tit. quæ poss. cons. matrim. Menoch. lib. 3. præf. 4.* aut furore, l. 8. de sponsal. vel sine parentum, in quorum sunt potestate, consensu, etiam copula carnali subsecuta contractum, *Exod. cap. 22. 16. 17. Num. c. 30. 5. Bexa de divor. & repud. Oldendorp. class. 4. act. 26. Duaren. in tit. solut. matr. Donell. lib. 19. com. c. 20. Scipio Gensil. in tract. de matrim. par. §. si adversus ea. Instit. de nupt. l. 2. de nupt. l. 11. de stat. hom. l. 68. de jur. dot. Non enim potest id, quod illicitum est, per aliud illicitum justificari: nec clandestina matrimonia valent, *Moz. de**

ſponſal. cap. de nat. ſponſ. num. 5. 6. Menoch. lib. 3. praef. 1. n. 90. & 100. Moz. de ſubſtant. form. maſ. num. 15. 26. 17.

Per ſe nullum quoque eſt matrimonium, quod cum naturâ frigido, arctave, aut arte magica, falſino, vel aliis morbis, violentiave inepto & impotente factio, ante, non poſt conjugium contractum, *cap. 1. 2. de frigid. & malefic. Pet. Greg. lib. 34. ſyntagm. c. 9. Covarr. lib. 2. part. 5. cap. 3.* quæ impotentia probatio, iudicis arbitrio relinquatur, *Menochius arbit. caſ. 86. & 58. & caſ. 519.* ubi diſtinguit tres caſus. Primus eſt, quando impotentia eſt ex viro. Secundus, quando eſt ex muliere. Tertius, quando eſt ex utroque. In primo caſu, vel evidens eſt impotentia ſignum, vel tantum ex confeſſione conjugis utriusque 18. annos excedentis conſtat, & triennium expectandum eſt, *Auth. ſed hodie. C. de repud. In ſecundo, quando mulier aicta per remedium ampliari non poteſt, nullum declaratur matrimonium. Impotentia ex maleficio proveniens, poſt contractum matrimonium, non facit illud nullum, ſecus ſi ante, Menoch. d. caſ. 519. per alleg. ibid. Ineptus ad generandum quis præſumatur, docet Menochius lib. 6. praef. 90. Maſcardus conſul. 312. Conditio, ſi te virginem invenero, per ſe nulla eſt, copulâ exploratoriâ ſubſecuta; ſecus, ſi per ſœminas exploratio & demonſtratio fiat; Covarr. part. 2. e. 2. Moz. de diviſ. maſ. num. 13.*

29 Ratum & firmum per ſe matrimonium diſſolvitur jure civili, aut naturali. Jure civili renunciacione, repudium nimirum & divortio, *l. 2. & 105. tit. de divort. & repud. illo ſolvuntur proprie ſponſalia, l. 101. l. 191. de verb. ſign. l. 4. C. de ſponſ. hoc conjugia conſummata, Wefenb. in comment. de divort. l. 60. 62. de donat. inſ. vir. & ux. Novell. 140. & Novell. 22. 6. 4. Olim ſolemniter fiebat, l. 9. de divort.*

30 Sponſalia ſponſæ, vel ſponſi, vel utriusque ſimul diſſenſu, ex probabili cauſa ſolvuntur, *l. 13. de ſponſal. l. vidua. C. de nups. l. 2. C. de repud. Covarr. de ſponſal. cap. 5. part. 1. Menoch. lib. 2. arbit. caſ. 435.* in arbitrio iudicis relinquuntur cauſas illas, quales ſunt fornicatio, morbus incurabilis, contagioſus, odium emergens, tempus præſtitum lapſum, abſentia, hæreſis, pacta non ſervata, & ſimiles, *vide Pet. Gregor. lib. 8. c. 9. ſyntagm. Moz. tit. quomod. ſolv. ſponſal. Beza in tract. de divort. & repud. Schneidw. Inſtit. de nups. Sponſalia à filioſam. facta, pater poteſt diſſolvere, l. 10. de ſponſal. non tutores, poſt mortem patris, l. 4. ubi Sichaard. C. de ſponſal. l. 20. de rit. nups. l. 6. de ſponſ. Diſſolutis ſponſalibus, arbarum loco data amittuntur, vel in duplum reſtituuntur, l. 5. ubi Sichaardus diſtinguit, l. 3. C. de ſponſ.*

31 Divortium, hodie jure divino tantum permittitur ob adulterium, *Matth. c. 5. 32. c. 19. 9. Luc. c. 16. 18. Rom. cap. 7. 2. 3. Deut. c. 22. vide Novell. 134. c. 9. 10.* vel ob malitioſam deſertionem alterius conjugis, quando ille *deprey* & conjugem & ſobolem ex injuſta cauſa negligit & deſerit, vel uſum ſui detrectat, & cohabitacionem fugit, vel propter ſevitiam intolerabilem non concedit, *1. Corinth. c. 7. 15. 1. Timoth. c. 5. 8. Farinac. de delict. carn. quaſt. 1. 43. num. 129. & ſeqq. Menoch. lib. 2.*

arbitr. caſ. 138. num. 5. Maſcard. conſul. 1018. qui, quoad torum tantum fieri ſeparacionem, malè aſſerunt. *Vide infra de abuſ. poſſeſ. cap. 118. & cap. 126.* vel nullâ cauſâ ductus vagatur & abeſt. Cauſa hujus deſertionis & tempus abſentia iudicis arbitrio relinquatur, *Menoch. lib. 2. arb. caſ. 459.*

Adulterium conjugis, non ipſo jure, ſed ſententiâ 32
latâ matrimonium diſſolvit, quæ eſt communis ſententia, *Covarr. de ſponſ. c. 7. Moz. de matr. c. ult. num. 68. Vide infra cap. 126.* non tantum quoad torum & menſam, ut Romanenſes volunt, ſed in totum etiam quoad vinculum conjugale, *Marc. cap. 10. 11. Deut. cap. 22. Matth. c. 19. 9.* In hoc, perſona innocens divortium & diſmiſſionem facit: in deſertione verò, patitur divortium, *1. Cor. c. 7. 15. 27. Matth. c. 5. 32.* diſſentit Farinac. *tit. de delict. carn. quaſt. 1. 42.*

In utraque divortii ſpecie, perſonæ innocenti, con- 33
jugi, licet ad aliud matrimonium, priori ſoluto, tranſi-
re, *Roman. c. 7. 2. 3. Matth. c. 19. 9. 1. Corinth. c. 7. 35. 36. 1. Timoth. c. 5. 14. 101. tit. C. de ſecund. nups.* Diſſentiant Canonice, *Covarr. part. 2. c. 7. num. 13. ſ. ſexto. Pet. Gregor. lib. 9. c. 16. num. 8. 9. ſyntagm. per 2. Sam. c. 20. 3. Marc. c. 10. modò mulier annum luctus expectet, l. 7. l. 8. C. de repud.*

Ex his conſtat, hodie conjugium non diſſolvi, ob 34
veneficium & inſidias vitæ conjugis ſtructas, malam tractacionem, metum hæreſeos, propter morbum, vel impotentiam incurabilem ſupervenientem, item ob ſterilitatem, vel profeſſionem monaſticam, infidelitatem, vel ob delictum mariti, propter quod deportatur, vel relegatur, nec ob dorem promiſſam non ſolutam, *Beza in tract. de divort. & repud. Moz. de matr. cap. ult. Borchols de grad. & aſſinib. cap. ult. Geil. hb. 2. obſ. 87.* quamvis quandoque ex cauſa juſta ſeparatio tori & menſæ, ob reconciliacionem fieri poteſt ad tempus, *Menoch. lib. 2. arb. caſ. 139. Borch. d. loc. cap. quem matr. ſolvat.* Olim lege Moſaica & jure civili veteri, ex quacunque ſerè cauſa, divortium permittebatur, *Deuter. cap. 24. 1. 6. 21. 14. 15. Genef. c. 21. 12. Matth. c. 19. 7. tit. de divort. Novell. 117. Novell. 123. c. 39. Novell. 140. Novell. 22. Covarr. part. 2. c. 7. ſ. 4.* Jure Codicis viro, ex 17. & uxori ex 13. cauſis, *l. 8. conſenſu. C. de repud. Novell. 22. cap. 4. & ſeqq. Novell. jure ex 6. cauſis, Novell. 117. c. 8.* Juſtinianus tandem ex cauſa caſtitaſis & amore ecclibis vitæ, divortium conceſſit, *d. Novell. 117. c. 10. & Novell. 123. & 22. Moz. laſi c. ult. eod.* De forma & modo divortii, *vide Cujac. in parat. C. de divort. & Pet. Greg. lib. 7. ſyntagm. c. 15.*

Jure naturali ſolvitur conjugium morte naturali al- 35
terutrius conjugis, *l. 1. de divort. Rom. c. 7. 7. 2. 3.* & conjugi ſuperſtiti datur poteſtas tranſeundi ad aliud matrimonium, *Rom. c. 7. 2. 3. Genef. c. 25. 1. 2. 1. Cor. c. 7. 39. 1. Timoth. c. 5. 14. vide Pet. Gregor. lib. 9. ſyntagm. c. 26.* Quod ſi conjux captus eſt, vel longo tempore abſens, conjugium non diſſolvitur, ſed reverſus recipere poteſt conjugem, etiam ab alio ductam in uxorem, *mil. ſ. mulier. de adult. uxores. de divort. Auth. hodie. C.*

de repud. Farinac. quæst. 140. per tot. de delict. carn. Gothofredus in Novell. 117. c. 11. Menochius cas. 118. & seqq. & cas. 420. in fin. lib. 2. arbitr. Covarruv. part. 2. cap. 7. §. 3. n. 4. Ad secundum verò matrimonium transire potest, quando certiorata est de morte mariti, d. Anthent. bodie. vide Farin. d. loc. ubi nu. 59. 65. bene distinguit & docet, quomodo mors sit probanda pro arbitrio iudicis, Menoch. cas. 420. nu. 128.

37 Matrimonium apud veteres imitabatur concubina-
tus, olim receptus, tit. D. & C. de concub. Jud. c. 19. c. 12. qui erat licita consuetudo, cõsibem vitam agentibus concessa, cum honesta matrona, Novell. 89. c. 12. l. 13. de adul. quæ uxoris loco concubina, ex sola animi destinatione, l. 4. pen. de concub. nullo matrimonio existente cum alia, l. unic. C. de concub. Requisita hujus recenset Farin. quæst. 138. de delict. carnis. per tot. Hodie omnis concubinatus est sublatu, Novell. 89. Menoch. cas. 428. nu. 13. 14. & seqq. arb. jud. Palaotus de noth. & spur. c. 12. Gædd. in l. 144. de V. S. Alibi concubina dicitur honore & dignitate ab uxore distare, l. 49. §. 4. de legat. 3. l. 31. de donation. Cnjac. lib. 3. obs. c. 18. & lib. 6. obs. c. 16. Rayard. lib. 4. var. c. 16. Tiraquell. de leg. connub. leg. 6. nu. 241. ab hac olim pellex differebat, l. 144. ubi Gædd. de V. S. vide Anton. Fabrum tit. 9. illat. 1. Jurisprudens princ. 2.

38 Apud Judæos concubinæ pro justis uxoribus habebantur, nisi confas ex Judic. cap. 8. 31. ubi Petr. Martyr. Gen. c. 30. c. 21. Judic. c. 20. 4. c. 19. 4. Gen. c. 23. 2. ubi concubina uxor dicitur, uti & concubinæ Davidis uxores illius vocantur, 2. Sam. c. 12. 11. quamvis concubinæ illæ Judæorum, non fruebantur in omnibus iisdem privilegiis cum uxoribus legitimis, ut licet videre in Abrahami concubina & ancilla Agar. Siquidem uxor familiam administrabat & domui præerat, concubinæ verò illi suberant & famulabantur & deterioris conditionis erant, Petr. Martyr in explic. Gen. cap. 16. & liberi nati ex concubinis, reputabantur pro uxorom legitimis liberis, Gen. d. c. 16. & c. 30. nec tamen illi una cum legitimis liberis succedebant, Genes. cap. 21. 9. 10. c. 25. 5. 6. 7. 8. cap. 16. per tot. Judic. cap. 11. quod tamen in liberis ex concubinis Jacobi natis, non fuit observatum, qui unà cum legitimis succedebant, semper tamen pari jure tori cum marito & legitimis uxoribus, concubinæ utebantur, Petr. Martyr 2. Sam. c. 5. 13. Concubina etiam consensu uxoris legitimæ superinducebatur, Genes. c. 16. c. 30.

Hæc materia sedem suam habet in tit. de rit. nupt. in tit. C. de sponsal. & D. eod. tit. C. de nupt. & seqq. Insist. tit. de nupt. tit. de concub. D. & C.

Cap. 80. De adoptione.

- 1 Adoptio quid.
- 2 Utriusq; consensu fit adoptio, & ejus membra.
- 3 Adoptantis actus.
- 4 Adoptati actus.
- 5 Pater suscipiens, & filius susceptor.
- 6 Pater adoptivum jus in bonis filii acquirit.

- 7 Filium adoptatus transit in jus familia patris adoptantis.
- 8 Commodis patria potestatis fruitur.
- 9 Adoptio apud Judæos qualis.
- 10 Species adoptionis, & quid adrogatio.
- 11 Causa cognitio in hac quomodo fiat.
12. 13. 14. 15. 16. Conditiones huic adjectæ quatuor, & utrius adrogatio.
- 17 Per solam nominationem filii fieri potest.
- 18 Adoptio specialis quid, & ejus species.
- 19 Ab ascendente adoptati facta adoptio.
- 20 Ab extraneo facta adoptio.
- 21 Extraneus quomodo adoptare dicitur.
- 22 Unio prolium quid.
- 23 Legitimitas quid, & ejus species.
- 24 Legitimitas facta per subsequens matrimonium quid.
- 25 Tali modo legitimati, quale jus habeant.
- 26 Legitimitas per rescriptum principis quid.
- 27 Hujus effectus.
- 28 Causa cognitio in quibus versatur.
- 29 Comes Palatinus quis.
- 30 Non plena legitimatio quid, & ejus species.
- 31 Legitimitas per oblationem curia quid.
- 32 Per oblationem testamenti paterni.
- 33 Dispensatio quos effectus habeat.
- 34 Ob errorem contracti matrimonii legitimatio facta.
- 35 Confraternitas.
- 36 Fratris loco, amicus ducitur.
- 37 Amicus quis sit.
- 38 Effectus amicitia.
- 39 Fraternitatis effectum.

Hucusque de societate conjugali: sequitur de societate familiar, quæ contrahitur adoptione. Vide supra cap. 79. nu. 2.

Adoptio est, qua patriæ potestatis jura, in oneribus & commodis, inter illos, qui naturâ patris & liberorum nomine non comprehenduntur, communicantur. §. sed hodie. §. 8. Insist. de adopt. Novell. 74. §. sit igitur. Novell. 89. c. 9. l. 7. l. 17. 23. l. pen. de adopt. l. pen. & ult. C. d. s. §. 1. Insist. de legit. adgnas. success. l. 132. quidam. de V. O. quando major natu masculus, anuum 18. excedens, minorem natu, quemvis, unum, vel plures, in locum filii, filixve, vel nepotis, nepusve & deinceps, ad imitationem naturalis patriæ potestatis, solemniter suscipit, & contra adoptandus, adoptantem patrem agnoscit, §. 4. 5. 6. 7. 10. Insist. de adopt. l. pen. C. eod.

Consensu utriusque hanc fieri probat, l. pen. & l. ult. 2. C. de adopt. l. 5. l. 2. 4. & seqq. de adopt. quem quandoque pater naturalis supplet, l. 39. de adopt. l. 6. eod.

Adoptio igitur duobus membris & actibus perficitur. Uno adoptantis: altero adoptati.

Adoptantis actus est, quo hic patrem adoptati velle, se esse declarat, l. pen. & ult. C. de adopt. & ad onera patriæ potestatis ferenda & præstanda se obligat, §. 7. 8. Insist. de adopt. Novell. 74. & 89. l. 45. de adopt. atque ita cum adoptivo filio filixve communicat jura patriæ potestatis, de quib. sup. c. 30. Coler. lib. 1. c. 2. de alim.

- 4 Adoptati actus est, quo idem se filium adoptantis, suscipiens agnoscit & proficitur, atque ad commoda patriæ potestatis huic præstanda, se obligat, l. 2. *§ seqq. de adopt. l. 5. de in juu. vocand. §. 1. Instit. de leg. agnat. success. Vide supra cap. 30.*
- 5 Unde adoptans, suscipiens, pater & adoptatus susceptus filius dicitur, l. 13. l. 14. l. 23. l. 29. l. 31. *de adopt. §. 4. §. 5. 6. 7. 8. Instit. eod. qui agnatis patriis adoptivi, adgnascitur eodem jure & ordine, quo agnatus esset, si ex legitimis nuptiis natus fuisset, l. 23. qui in adoptionem. de adoptionem. & jus agnationis cum adoptantis patriis liberis & cæteris cognatis consequitur, etiam sine consensu adgnatorum suorum, l. 7. cum adoptio. l. 23. de adopt. excepto nepote, cujus patriis consensus exigitur, l. 6. cum nepos. l. 10. eod. & in adoptando eo, qui est in sui naturalis patriis potestate, l. 5. in adoptionibus. de adopt.*
- 6 Hinc pater adoptivus, in bonis adoptati filii, jus acquirit, l. 15. si filiusfam. & l. 17. de adopt. §. 2. *Instit. de acquis. per arrogat. Novell. 89. c. 13. & patriam potestatem exercet in eundem, §. 8. & §. 2. Instit. eod. l. 23. l. 17. §. 2. l. 40. de adopt. Escher cap. 4. 8. Novell. 89. cap. 13. lib. 2. c. 9. infra.*
- 7 Hinc filius adoptatus in familiam patriis adoptivi transit, l. 17. §. 2. l. 7. l. 23. l. 44. *de adopt. §. 7. 8. Instit. eod. cujus nomen adsumit & gerit ac proficitur, Gen. c. 48. 16. Exod. c. 2. 10. quævis à naturali filio adhuc differat, l. 31. l. 1. eod. cui dicitur adsimilari, §. 8. Instit. de adopt. vide Menoch. lib. 4. præf. 79. §. seqq. Irraquell. de revocati. §. 1. gloss. 8. nu. 10. & seqq. & in l. si unquam. verbo suscepit. n. 8. §. seqq. C. de revocand. donat. Tiber. Decian. consil. 34. vol. 1. & commodis patriæ potestatis si vitur, §. 2. sed hodie. §. 3. cum autem. Instit. de adopt. §. 4. Instit. de exhered. liber. §. 1. sed ea. §. 1. ad admonendi. Instit. de hered. qua ab intest. Novell. 89. cap. 11. c. 13. dignitatis paternæ participes efficiuntur, l. 13. in omni. de adopt. & cum propria dignitate, quam adoptione non minuit, l. 37. §. 1. eod. cumulat. Vide lib. 2. c. 9. infra.*
- 8 Jure Judaico adoptio quoque cognita fuit, qua adoptatus filius adoptantis patriis nomen adsumebat, quod est nomen illius invocare, Gen. c. 48. 16. Exod. c. 2. 10. Dan. c. 28. 10. 4. Esdr. c. 4. 25. Daniel. c. 9. 18. 19. Esr. c. 3. 28. Jerem. c. 7. 10. Num. c. 6. 27. *Vide supra cap. de patr. potest. Sic in nomen Christi baptizatur & Christiani vocatur, quia à Christo adoptati, Rom. c. 6. 2. 3. 4. 5. Act. c. 11. 26. c. 26. 2. Cor. c. 10. 7. 1. Joh. c. 1. 7. c. 2. 6. c. 3. 3. Galat. c. 4. 5. Eph. c. 1. 5. 4. 7. 13. c. Rom. c. 8. 23. c. 9. 4. Jure Judaico tamen & feminæ adoptare poterant, Genes. cap. 30. 3. §. seqq. 17. 18. 19. Exod. cap. 2. 10.*
- 10 Species adoptionis sunt duæ: Adrogatio, vel adoptio specialis, l. 1. §. 1. l. 2. *de adopt.*
- Adrogatio, ita à rogando dicta, Donell. lib. 2. comm. c. 23. *Ravard. de aut. prud. c. 6. Cujac. lib. 9. obs. c. 37. est, qua causæ cognitione interposita, & rescripto principis magistratui infinuato, l. 2. eod. l. 2. C. eod. Cujac. lib. 12. obs. c. 15. is, qui sui juris est, ab alio coram adoptatur, §. 1. 2. Instit. eod. l. 25. post. §. 1. de adoption. & rogatur, an*

filii adoptantis fieri velit, l. 2. l. 15. l. 17. eod. postquam adrogatus, cum capite, fortunas suas in familiam & domum adrogantis transfert, l. qui ex. §. ubi. de bon. poss. secund. tab. Vocatur translatio in familiam, l. penult. C. de adopt. vide Judic. c. 17. 11. Donell. lib. 2. com. c. 23.

Causæ cognitio fit, habitâ inquisitione & examine, I 1 non solum an arrogatio arrogato expediat, sed etiam adjectis conditionibus, quando impubes est adrogandus, l. 2. C. eod. l. 15. §. 2. l. 17. D. d. s.

Prima conditio est, ut personæ publicæ caveat arro- 1 2 gator, se bona arrogati non dissipaturum, prætextu arrogationis, sed restitutum ab intestato ejusdem adrogati impuberis defuncti successioibus, d. l. 17. l. 18. §. seqq. de adopt. Donell. lib. 2. c. 23. com.

Secunda, ut idem adrogator caveat, se, si decedens 1 3 sine justa causa adrogatum exheredaverit, vel vivus, sine justa causâ emancipaverit, eidem relicto eorum quartam bonorum, præter illa bona, quæ ad patrem adrogatorem transtulit adrogatus, l. 22. si adrogator. h. sit. vide Mysim §. 3. Instit. eod. l. 8. §. 15. de inoff. testam. §. 3. Instit. de adopt.

Tertia, ut adrogatio pupilli impuberis, vel ado- 1 4 lescentis, autoritate tutoris, vel curatoris fieri debeat, l. 17. §. 1. eod. ut arrogans pupillum, naturali cognatione sit junctus, vel sancta virici affectione suum privignum, vel tutor suum pupillum, adrogaverit, d. l. 17. §. 1. 2. & pupillus pubes factus, non conducere sibi adrogationem probaverit, emancipetur, d. l. 17. l. 32. l. 33. h. sit.

Quarta, ut inspiciatur vita & mores arrogatoris, I 5 ne fortè sit turpis causa arrogandi, vel ditiozem pauper adoptet, d. l. 17. §. 1. 2. eod. §. cum autem. Instit. eod. l. 2. C. eod.

Olim arrogationes fiebant legeturariata, vel regia, 1 6 vide Gall. lib. 5. c. 19. Gajum lib. 2. tit. 2. Cujac. lib. 12. obs. c. 15. Ravard. de aut. prudens. c. 6.

Observandum, ejusmodi arrogationem fieri per so- 1 7 lam nominationem filii in instrumentum, habente subscriptionem trium testium; vel jurejurando; *Ambros. si quis. C. de nat. lib. Novell. 13. c. 2. Novell. 74. ubi Cujac. quæ ille, qui est naturalis, suus efficitur, Novell. 117. c. 2. & Novell. 13. c. 2. Cujac. lib. 12. observ. c. 15. quæ tamen in servo & libertino alieno non conceditur, §. fin. Instit. de adopt. l. amic. C. de Lat. liberis. tollend.*

Adoptio specialis est, qua filius familiæ, altius po- 1 8 testati subiectus, non contradicens, §. 1. sed hodie. Instit. eod. l. 5. l. 6. de adopt. patre naturali auctore, d. §. 1. d. l. 5. & magistratu competente interveniente, & post contestationem adoptantis & adoptati, actum approbante, d. §. 2. & lult. Cod. eod. l. 7. eod. ab alio coram adoptatur, lult. C. eod. Donell. lib. 2. com. c. 22.

Adoptio hæc specialis est duplex, facta ab ascenden- te, vel extraneo, d. §. 1. Instit. eod. l. 10. C. eod. 2. Chron. c. 5. 2. 2. Esdr. c. 2. 7. 15. 20. Act. c. 7. 21.

Ab ascendente adoptati facta, adoptio firmior & ef- 1 9 ficacior est, & jus patriæ potestatis & agnationis plene transfert & communicat, §. sed hodie 2. Instit. eod. l. 7. l. 23.

§ 28. Et § 2. 3. 4. l. 6. § pen. l. 18. § 18. 12. 14. 18. de mun. Et honor. tit. C. de mun. patrum.

- 20 Personale munus est, quod animi provisione, vigilantia, consilio, d. l. 1. § 1. 2. 3. 4. & corporalis laboris intentione seu ministerio, sine generatis erogatione sumptuque, ut plurimum, & quandoque impensis, administratur, ac communem symbioticorum utilitatem & salutem, l. 1. § 3. l. 18. § 1. l. 14. de mun. Et hon. Gaill. lib. 2. obs. 52. seu, quod injungitur personæ propter personam, & generatis labore peragitur, l. 1. de mun. Et hon. corporale, l. 3. § 3. de mun. Et honor. labor personalis muneris, l. ult. § 13. de mun. Et hon. functio, l. 19. C. de decurion. l. 9. C. de excus. mun. militia, l. 6. l. 3. C. qui milit. poss. lib. 12. § 33. munus personæ coherens, l. unic. C. de mulier. in quo loc. mun. sex. congr. lib. 10. obsequium personale, l. 4. § pen. de mun. Et hon. munus civitatis, l. 1. C. de agric. Et municip. dom. Et fiscal. lib. 11. opera subditi, 7. Sam. c. 8. 12. 13. Et seqq.

Munus hoc est publicum, vel privatum, arg. l. 14. § 1. de mun. Et honor.

- 21 Publicum est, et in negotiis Reip. administrandis subimus, d. l. 1. 4. directè atq; principaliter Reip. inserviens. Hoc rursus est nobile, vel ignobile, arg. 2. Tim. c. 2. 20. 1. Reg. c. 10. 5. Deut. c. 29. 10. 11. Sirac. c. 38. illud honor, hoc munus propriè dicitur, l. 10. l. 12. l. 14. de mun. Et hon.
- 22 Nobile est, quod circa animum hominis, mores, disciplinam & religionem, aliq; præstantia Reip. negotia occupatur, conjunctum cum honore & dignitate, l. 14. l. ult. de mun. Et hon. Deut. c. 16. 18. 19. c. 1. 15. Num. c. 34. 17. 18. Et seqq. Exod. c. 18. 13. Et seqq. 1. Pet. c. 2. 18. Et seqq. Sirac. c. 11. 26. 27. quod honor vocatur, d. l. 14. l. 18. l. 239. § 3. de verb. sign. h. e. magistratus, § 7. pratorum quoq; de jure nat. gens. Et civil. l. 47. C. de decurion. dignitas honorata, d. § 7. tit. C. de vehic. honorat. lib. 11.
- 23 Nobile officium ejusmodi deferri debet majoribus 25. annis, l. 3. l. 8. de mun. l. 6. l. 11. de decur. 1. Tim. c. 3. 6. 1. Chron. c. 23. 26. Num. c. 4. 3. c. 8. 24. Exod. c. 18. 25. 1. C. qui amat. se excus. idoneis, sapientib. nobiliorib. dignis, meritis & facultatib. l. 11. § 1. de mun. Et hon. l. 11. l. 12. l. 7. de decur. Exod. c. 18. 21. Et seqq. fortunæ, personæ, splendidi & commodo publica convenienter, l. 6. l. 15. de mun. vitæ & morum inquisitione præcedente, l. 3. § 2. 3. de decur. tit. C. si propt. inimic. creat. 1. Tim. c. 3. 10. c. 5. 22. Novell. 161. Pet. Greg. lib. 4. c. 5. Et 6. de Rep. per l. 5. Et 2. de confirm. tutor.
- 24 Deferri debet secundum ordinem, ut à minoribus per gradus ad majores perveniatur, l. 12. l. 12. l. 14. § 5. de mun. Et hon. Menoch. lib. 2. arb. cas. 364. non contra. 1. C. quemad. civil. mun. indic. lib. 10. 5. C. de potest. ad mun. nomin. lib. 10. nec cuiquam honorum conuatuat, repetitio concedatur, l. 14. § 5. Et ult. de mun. 1. C. de honor. Et mun. non contin. lib. 10. nec duo, aut plura officia simul injungantur, l. 10. de mun. Et honor. l. 10. C. de prax. sacri scrinii. Pet. Greg. lib. 4. c. 6. de Rep. nec ex eadem familia duo ad honores nominantur, l. 3. C. de filiusfam. Et quem. pater. lib. 10.
- 25 Nominatio, designatio & destinatio ad munera &

honores, in consilio coactio curialium, majori parte decurionum approbante, fieri debet, l. 2. l. 45. C. de decur. l. 3. de decur. ab ord. fac. adde Exod. c. 18. 21. Deut. c. 1. 13. periculo nominantis, l. 11. Et seqq. l. 17. ad munic. De ordine honorem gerentium, vide 1. de albo scrib. l. 1. l. 2. de decur. ab ord. faciend. tit. C. de ordin. decur. lib. 10. Petr. Gregor. lib. 47. synag. c. 12. Et lib. 4. de Rep. c. 10.

Munera & honores tales cum imperio gerunt senatores, 1. de senat. consul. 1. de offic. consul. præfectus prætorio, 1. de offic. præf. præf. præfectus urbis, 1. de offic. præf. urb. quæstor, 1. de offic. quæstor. prætor, tit. de offic. prætor. præfectus vigilum, proconsul, provincie præfes & similes plures, de quib. tit. de offic. præf. vig. Et seqq. lib. 1. Digest. præfectus prætoriorum Orientis & Illyrici, & alii plures, de quib. vid. 1. C. de off. præf. præf. Et seqq. lib. 1. usq; ad fin. Et tit. de mun. Et hon. 1. de decurionib. De magistratibus Romanis urbanis, provincialibus, municipalibus, ordinariis, extraordinariis, majoribus, minorib. vide Job. Rosinum lib. 7. antiq. Roman. Sigon. lib. 2. de antiq. jure civ. Roman. prævates de magist. Roman.

Munera & honores sine imperio, LMC. c. 22. 25. Marc. c. 10. 42. 43. Matth. c. 20. 1. Pet. c. 5. 3. gerunt ecclesiastici & seculares. Ecclesiastici, qui rebus sacris & divinis inserviunt, 1. C. de episc. Et cler. Pet. Greg. lib. 12. de Rep. ut sunt Doctores, Episcopi, ecclesiæ ministri, presbyteri, Diaconi, 1. Cor. c. 4. c. 3. 5. 9. 1. Tit. cap. 17. vid. ad Tit. Et Timoth. epistolæ. Rasm turbam Papisticorum longo ordine recenset Pet. Greg. lib. 15. syn. c. 3. Et seqq. De Levitis, qui Judæorum erant ecclesiastici, vid. lib. Lewis. Et Num. c. 1. Et 1. Chron. 2. 4. c. 25. Et seqq.

Horum ecclesiasticorum functiones consistunt in 28 jure & cura. In jure, ut consulentib. de eo respondeant, l. 1. l. sancimus. l. de creationib. Et l. seq. l. si præfens. l. jubemus. C. de episc. aud. Deut. c. 17. 2. Chron. c. 19. In cura, ut disciplinam conservent & censores morum sint, l. monasteria. C. de episc. Et cler. 1. C. de episc. audientia. curent pauperes & captivos, l. Christianos. C. d. tit. injuriâ oppressos, l. additos. l. sacram. C. eod. inspectores sint orphanotrophorum, prochorotrophorum, brephotrophorum, xenodochorum, nosocomorum, gerontocomorum & similibus, l. orphanotrophos. l. omnino. l. illud. l. sancimus. C. de sacros. eccl. tit. C. de episc. Et cler.

Politici sine imperio sunt decuriones, senatores, legati, patatini, duumviri, triumviri & similes, de quib. vid. 1. de decur. tit. de senator. tit. de legation. D. Et C. Et 1. de apparitorib. præf. prætor. Et lib. 12. Codicis per tot.

Ignobile munus est officium, quod sine titulo dignitatis administratur, l. 14. § 1. de mun. Et hon. l. 239. § 3. de verb. sign. Sir. c. 38. 36. 37. 38. vocatur humile, l. pen. C. de sen. cop. præf. tit. 1. C. de palatim. sacrar. larg. lib. 12. Talia officia administrantium catalogum vide in l. 1. § 7. de mun. Et honorib. Et lib. 12. C. eod. Militarium officiariorum numerum vid. tit. Cod. qui milit. poss. lib. 12. Et seqq. De vilioribus opificibus in Politicis diximus.

Munus privatum gerunt artifices, opifices, parangari, operarii, figuli, carpentarii, dealbatores, coqui, pictores, fabri, sartores & similes complures.

- 32 Munus reale est, quod necessitate vel utilitate Reip. & confociationis universalis, seu vitæ symbioticæ, postulante, *Novell. 149. c. 1. s. 2. Novell. 52. § 161. Pet. Greg. lib. 9. c. 1. l. 3. c. 1. de Rep. Heig. quest. 18. n. 6. part. 1. Resensh. de feud. cap. 5. concl. 76. § seq. § 79.* imponitur rei symbioticæ, & possessori rei comitatur, ejusq; sumptibus & erogatione patrimonii præstatur in Reip. usus, *l. 18. l. 3. §. ult. l. 1. l. 1. §. 3. de muner. § bon. l. 1. C. sumpt. in junct. man. ad omnes colleg. parti. lib. 11. 1. Sam. c. 8. 11. 12. 13. 14.*
- 33 15. *§ seqq. Rom. c. 13.* Vocatur patrimoniale munus, *l. 7. C. de omn. agr. desert. 1. C. de mun. patrim. onus & contributio patrimonii, l. 2. §. ult. ubi Gothofr. ad municip. l. 3. §. 10. 11. §. ult. l. 6. §. 4. de muner. § bon. onus rerum naturaliter & formaliter onus personarum, Cacheran. decif. 95. nu. 46. Lojus de jur. univers. parti. 3. c. 9. nu. 18.* munus patrimonio injunctum, ad fundos & patrimonium pertinens, *d. l. 6. §. 4. §. ult. de mun. § bon. l. omnes. l. 4. C. de collat. fund. patrim. lib. 11. c. 65.* munus indictum possessionibus & patrimonio, *l. 10. de vacat. rei coherens, l. 11. de vacat. sit. C. si propt. publ. pensit. vend. fuer. celebr. l. 1. l. 2. C. de anno. § trib. lib. 10. functio, publicum debitum, l. 1. l. 2. l. 3. C. de prad. § omnib. reb. navicul. lib. 11. l. 8. C. de agric. § censu. lib. 11. l. 6. C. de veftig. § commiss. necessitas publica, l. 6. C. de excus. mun. l. 1. C. de quib. mun. vel. præstat. nem. liceat se excus. libr. 10. tit. 48.* quia sine collatione hujus Resp. & symbiosis omnis conservari nequit, *vide Politic. c. 11. § seqq.* Unde nervus Reip. dicitur, *l. 1. §. in causa. de quæst. Novell. 149. § 161. c. 2. l. 10. de veftig. § commiss.*
- In hoc munere primò requisita, postea species illius considerantur.
- 34 Requisite illius sunt 1. causa illius. 2. quibus rebus imponatur. 3. professio illius & descriptio. 4. adæratio.
- 35 Causa hujus præstationis est evidens Reip. & vitæ symbioticæ necessitas & utilitas, *Heig. d. q. 18. Roland. à Valle consil. 1. nu. 51. § seqq. vol. 2.*
- 36 Rebus civium symbioticorum illis imponitur hæc præstatio, quæ minùs pauperibus egentibus nocere possunt, atque rebus minus necessariis, & quibus non utimur ad quotidianum victum, & magis rebus publicis, quam privatorum, *vid. Pet. Gregor. lib. 3. c. 4. § seqq. de Rep. diximus in Polit. c. 11. nu. 25. § seqq.*
- 37 Professio est patrimonii & substantiæ conferētis symbioticæ civis, apud magistratū declaratio & significatio, *l. 1. l. 3. l. 4. de censib. Luc. c. 2. 1. 2. 3. 4. Num. c. 10. 2. § seqq.*
- 38 Descriptio est bonorū & substantiæ civiū annotatio & consignatio, in libro censuali juxta adærationē cum nomine personarum, rerum & possessionum, cum loco & vicinis proximis. Vocatur in censum relatio, *de qua vide l. 4. de censib. De τὸν γὰρ φοις curialium vid. l. 2. C. de indictio. Lomnes 4. ubi Cujac. C. de annon. § trib. lib. 11. Novell. 128. 1. Cod. de imponend. lucratis. v. descript. lib. 10. 1. C. de apoch. publ. § descript. lib. 10. Ætas personæ præstantis, profitentis, nomen, liberi & servi, habitatio, quoq; exprimebatur, *l. 3. de censib. l. 12. de probat. Num. c. 1. 2. § seqq. c. 26. 3. 39. 40. Exod. c. 30. 11. § seqq. Luc. c. 2. 1. 2. 3. 4.**
- 39 Adæratio est taxatio patrimonii, censura atque æsti-

matio facultatum conferentis, *l. 9. C. de excus. mun. l. 16. de mun. § bon. l. 1. l. 13. C. de erog. milis. lib. 12. l. 3. C. de annon. § trib. 2. Reg. c. 23. 35. c. 10. 14. 2. Chron. cap. 9. 13. cap. 27. Num. c. 35. 8. 9. 2. Reg. c. 23. 35.* ut pro portione & quâritate, quâ dives est quis, vel bona possidet, ad communes necessitates Reip. contribuatur, pro modo facultatum & fortunarū suarum, *l. 1. C. de mun. patrim. lib. 10. Lult. C. quem. civ. mun. judic. Novell. 43. § 130.*

Adærationi & æstimationi huic peragendæ præsumunt 40 peræquatores & inspectores, qui prædiis & bonis invicē adæquatis, taxationē emendant, & ita moderantur singulorum cōtributiones, ut releventur bona, quib. gravissimum onus est adscriptū, & graventur, q̄ sunt levius censita & adærata, *l. pen. § ult. C. de annon. § trib. l. 10. C. de fund. patrim. 1. C. de censib. § censitor. § peræquator. lib. 11. Nov. 43. c. 1. c. 2. Nov. 128. § 168. 1. C. de omn. agr. desert. 1. Reg. c. 12. 4. 5. 7. 15. Exod. c. 23. 25. 2. Sam. c. 12. vid. Pet. Greg. lib. 3. c. 9. de Rep. § dix. in Polit. c. 11. c. 33. nu. 100.*

Personæ colligentes præstationes, & contributiones 41 impostas, vocantur exactores, susceptores, ararii, ponderatores, numerarii, *de quib. vid. l. 8. l. 9. l. 11. C. de erog. mil. annon. 1. C. de suscept. præpof. § ararii. 1. C. de apothec. publ. 1. C. de pōderat. § aur. illat. 1. C. de aur. publ. profectus. 1. C. de numer. § aliar. lib. 12. 1. C. de argent. præto. quod thesaur. inferri. lib. 10. 1. C. de collat. ar. lib. 10. 1. C. de exact. § tribus. sit. C. de discessor. sit. C. de ratiocin. publ.*

Species muneris realis sunt duæ. Est enim id ordinarium, vel extraordinarium, *l. 12. de mun. § bon. l. 5. C. de anno. § tribus. lib. 10. l. 1. C. de indict. ita quoque sumenda, l. 6. §. ult. § l. 18. §. 21. de muner. § bonor.*

Ordinarium est, quod certam, determinatam & 42 quotannis recurrentem, perpetuam, solennem, & regularem præstationem habet, *d. l. 6. §. 4. de mun. § bon. l. 5. C. de annon. § trib. lib. 10. l. ult. de omni agr. desert. lib. 11. l. 1. l. 2. C. de fund. patrim. Pet. Greg. lib. 3. c. 2. § seqq. de Rep. Cacheran. decif. 95. nu. 43. Tapia in rubr. de consil. princ. c. 4. nu. 39. 40.*

Certa præstatio erat ex delegatione, seu descriptione 43 quæ in provincias ex more quotannis mittebatur, *Lomnes 4. ubi Cujac. C. de annon. § trib. tit. C. de mun. patrim.* unde canonica illatio, *l. 7. C. de anno. § trib. l. 1. C. de indict. anniversaria, Cujac. C. d. 1. cui in provinciis exigendæ, præfides provinciarum auctoritatem suam interponebant, l. 11. C. de anno. § tribus. l. 7. C. de exact. trib. Novell. 128.* per susceptores, exactores, canonicarios, curiales, vel cohortales, *de quib. 1. C. de susceptor. 1. C. de exact. tribus. l. 7. l. 8. l. ult. l. 6. C. d. 1. quæ æratio arceæ, sive mensæ accepta inferebant, l. 1. C. de superact. lib. 10.*

Vocatur propriè munus patrimoniale, 1. C. de mun. 44 patrim. indictio, quòd possessionibus seu patrimoniiis indicta erat, 1. C. de indictio. l. ult. §. 21. de mun. § bonor. Nov. 128. onus possessionum, *l. 7. de pub. § veftig. l. 1. l. 2. C. de ann. § trib. lib. 10.* functio publica & statuta necessitas, *l. 5. l. ult. l. 10. C. de ann. § trib. lib. 10.* canonica illatio & præstatio, *l. 1. C. de indict. debitum ficale, l. 6. C. de exact. trib. anniversaria solutio, vel pensitatio, l. 1. C. de collat. domas. vel relevat. lib. 10. l. 4. C. de fund. rei privas.*

annua

annona exactio, vel præstatio, *l. ult. C. si propt. publ. pensis. l. 3. C. de div. prad. lib. 11. s. 70.* indictio solemnis, *l. 1. C. de infam. lib. 10.* exactio solemnis, *l. 4. C. de metallar. lib. 11. s. 7.* competentia & solita obsequia, *l. 1. C. de nam. Tiber. lib. 11. s. 27.* fiscalis pensitatio, *l. 3. C. de agris & cens. tit. C. si propt. publ. pensis.* necessitas publicæ pensitationis, *l. 3. C. de collas. fund. patrim. lib. 11. s. 65.* fiscale debitum, *l. 1. C. de collas. fund. fiscal. lib. 11. tit. 74.*

45 Præstatur hæc anniversaria solutio ex rebus, quæ nobis ex possessionibus & bonis nostris proveniunt, aut loco pensionis de rebus non nascentibus in illis solvantur, *Carol. Tapia in rubr. de const. princ. cap. 4. num. 41. 42.*

46 Prioris generis est, si quis de eo, quod percipitur ex re, aliquid præstat, si quis ex fundo prædiore suo certam quotannis pensionem, aliquot scilicet modios frumenti, doliave vini, metalli, aut fructuum natærum qualiumcunque in eo, præstat, secundum quantitatem prædii, *l. ult. Cod. de canon. larg. lib. 11. tit. Cod. de canon. frum. urb. Roma. tit. Cod. de pasc. publ. l. 9. Cod. de sucept. & præposit. lib. 10. l. 18. §. 25. l. ult. de mun. & honor. tit. Cod. de annon. civil. lib. 11. l. 5. Cod. de agris. & cens. Genes. cap. 4. 34. 35. cap. 47. 1. Sam. cap. 8. 14. & seqq.* Hinc tributum in auro, argento, ære, equis, armis, vestibus, annona jumentis, animalibus, *l. ult. C. de annon. tit. C. si propt. pensis. publ. Novell. 149. cap. 2. Novell. 162. c. 2.* Hinc prædia stipendiaria, tributaria, *§. per traditionem. ubi Theoph. Institus. de ver. div. prædia civilia fiscalia. l. 1. l. 2. l. 3. C. de locat. prædior. civil. lib. 11. canon metallicus, l. 2. C. de metallar. & metall. lib. 11. qualis præstatio etiam extraneis & forensibus civibus possessoribus imponitur, licet illi subditi & cives non sint, *l. 6. §. ult. l. 18. §. 22. de muner. & hon. tit. C. de canon. frum. urb. Roma. & seqq. l. ult. C. de metallar. & metall. Geil. lib. 2. obs. 52. & seqq. vide Rosenhal. de feud. lib. 1. cap. 5. quæst. 80.**

47 Posterioris generis est, de eo, quod non fit ex ipsa re, nec in re, nec percipitur ex re, nec in re; ut, si quis annuam pensionem numeratâ pecuniâ, aut aliis rebus mobilibus, pro æstimatione patrimonii & bonorum suorum, in recognitionem universalis jurisdictionis præstat, *l. fin. §. præterea. l. hætenus. de usufruct. tit. C. de collas. ar. lib. 11. Jason in l. places. l. C. de sacros. ecclis. Luc. cap. 2. 1. Sam. c. 8. 2. Reg. c. 8. 1. Reg. c. 10. 14. 2. Chron. cap. 9. 13. c. 27. Rom. c. 13. Pet. Greg. lib. 3. c. 3. de Rep. tit. Cod. de prat. & hon. prat. lib. 11. tit. de censib. Tapia*

48 *in rubr. de const. princ. cap. 4. num. 41. 42.* quæ ideo dicuntur personæ imponi, habitâ contemplatione patrimonii, & collecta dicitur per æs & libram, pro modo facultatum, *l. 5. de censib. Tapia d. loco. num. 42. 43.* Apud Romanos olim classis 1. aliam, & 2. 3. 4. 5. 6. aliam æstimationem bonorum suorum habebat, *vid. Rosin. de antiquis. Roman. lib. 6. c. 8. Pet. Greg. lib. 3. c. 4. de Republ. Hujus generis est quoque vectigal ex rebus, quæ*

49 *importantur, vel exportantur, Pet. Greg. lib. 3. synagm. c. 3. c. 4. c. 9. c. unie. ubi Dd. qua sunt regal. tit. Cod. de vectigal. & commiss. Rosenhal de feud. lib. 1. c. 5. conclus. 34.*

& seq. portorium, pædagium, vectigalia ripaica & similia, de quib. diximus Polit. c. 12. & Pet. Gregor. lib. 3. c. 6. de Republ. Apud Judæos erat quædam contributio ex reliquiis fructuum in agris relictorum ad pauperum sustentationem, Deuter. c. 24. 19. & seqq. c. 26. 12. c. 24. 29. 6. 15. 7. 9. 11.

Munus extraordinarium est, quod concivi & subdito symbiotæ, *Geil. lib. 2. observ. 52. Rosenhal de feud. c. 5. conclus. 81. & conclus. 73. part. 1. Nasta consil. 160. num. 78.* principaliter, contemplatione rerum, quas possidet, ob incidentem Reipubl. necessitatem publicam, *l. un. C. de vacat. mun. l. in honoribus. §. 3. D. d. s. Genes. cap. 4. 34. 35. tit. C. de quib. mun. vel præstat. nem. lib. 10.* imponitur autoritate superioris, *l. 8. Cod. de excusat. mun. ex causa probabili, necessaria, & secundum quantitatem & modum arbitrarium, Menoch. lib. 2. arb. cas. 181. & 178.* maximè, ubi ærarium & fîcus exhausta sunt, & urget Reip. necessitas, *Pet. Gregor. lib. 3. de Republ. c. 4. contra consuetudinem, l. 5. C. de agric. & mancip. domin. lib. 11. tit. 68.* publicorum sumptuum sustentandorum causa, *l. 6. §. ult. de mun. & honor. l. in honoribus. §. vacationem. de vacat. mun. l. 5. C. d. s. l. 15. l. 14. l. 16. C. de excus. mun. Geil. lib. 2. observ. 52. Exod. c. 30. 16.* vocatur munus contributorium, à Geilio *d. obs. 52.* collecta, collatio ex improviso indicta, vel imperata extra ordinem, *l. 5. C. de exact. tribus. 6. l. 8. §. 3. de vacat. fund. vocatur munus contributorium, à Geilio d. obs. 52.* collectio extraordinaria, *l. 5. C. de agric. & mancip. dom. lib. 11. tit. 68.* onus extraordinarium, & indictio extraordinaria, & necessitas extraordinaria, *l. 21. C. de decurion. l. ult. C. de mun. patrim. l. 1. C. de privas. dom. August. lib. 11. tit. 75.* superindictum, quando ordinarii est augmentum, *l. unie. C. de superindict. l. 1. C. de indict.*

Causæ hujus extraordinariæ muneris exigendi & 52 *indicendi variæ esse possunt, pro necessitate Reipubl. incidente: uti bellum motum, defensio, redemptio, domini captivi, refectio, munitio propugnaculorum, murorum, publicarum viarum, fluminum, templorum, pontium, prefectio necessaria, pacis redemptio, inauguratio superioris, cura Ecclesiæ & scholarum, vid. Pet. Fridor. lib. 2. de mandas. c. 44. Myns. cent. 5. obs. 21. Rosenhal. de feud. part. 1. c. 5. concl. 73. & seqq. Gregor. lib. 3. de Republ. Geil. lib. 2. observ. 52. & quævis alia probabilis, necessaria causa, secundum arbitrium judicis, Menoch. lib. 2. arb. cas. 181. & 178. & seqq. Exempla vide 1. Reg. c. 9. 15. 2. Reg. c. 12. 4. 5. 12. c. 22. 4. 5. 6. c. 23. 35. 33. 2. Chron. cap. 24. 3. cap. 10. 6. 7. cap. 34. 8. 9. 10. 1. Chron. cap. 12. 38. 39. 40. cap. 29. 2. & seqq. Exod. cap. 30. 25. 16. Num. cap. 3. 44. 47.*

Collectatio hæc fieri debet pro modo facultatum 53 & bonorum suorum, quæ quis in eo territorio, in quo domicilium habet, non quæ alibi habet, *Frid. d. loc. Patr. Greg. lib. 3. synagm. c. 7. num. 2. per l. 1. C. de mul. & in quo loco. lib. 10. Novell. 131. l. 4. §. 2. de censib. Geil. d. obs. 52. num. 24. 2. Reg. c. 23. 35.* Fieri igitur non potest 54 de bonis in alieno territorio sitis, *l. 1. C. de muner. patrim. l. 1. §. 1. C. de imponend. lucras. descript. l. 6. §. sciendum. de muner. & honor. l. 4. de censib. Myns. cent. 5.*

obf. 22. Frider. d. loc. c. 46. num. 10. Rosenthal. lib. 1. c. 5. quæst. 80. Cachéran. decif. Pedemont. 91. num. 46. Geil. lib. 2. obf. 51. nisi privilegium collectandi forenses de suis bonis, extra territorium fitis quis haberet, Geil. lib. 2. obf. 53. n. 2. vel, qui imponit hanc collationem, habeat generale, seu universalem jurisdictionem, qui collectare potest incolam, non solum pro his, quæ possidet incola in loco domicilii, sed etiam pro bonis in alieno territorio fitis, Rosenthal. de feud. part. 1. cap. 5. conclus. 8. ita tamen, ne in duobus locis, de iisdem bonis solvere cogatur, Geil. lib. 2. observ. 53 num. 3. vel, nisi publica utilitas & necessitas id postulet, W'esenb. consil. 27. Geil. lib. 2. observ. 52. nu. 15. 16. 24. Mascard. conclus. 1180. vel, quatenus ad commodum forensium spectat, Rosenthal. d. c. 5. conclus. 81. Soares. in lit. C. nu. 135. quibus casibus, etiam forensis collectari potest. Subditi quoque domicilium habentes in territorio, collectari possunt de bonis suis, etiam extra territorium collectantis fitis, quasi per modum capitationis, Geil. d. observ. 53.

55 Munus hoc est duplex: prius, quo pro magnitudine, numero & qualitate possessionum & jugerum imponitur collecta l. 1. C. de mun. patrim. l. 1. C. de annon. l. 2. C. de immun. nom. concedend. lib. 10. l. 6. §. fin. de mun. & honor. Novell. 17. c. 8. Novell. 128. Jof. c. 6. secundum iudicis arbitrium, Boër. decif. 134. Vocatur villaticum, jugum, jugatio, Lanic. C. de superindict. l. 1. C. de indict. l. ult. Cod. de mun. patr. per æs & libram contributio, quando fit secundum vires substantiæ & patrimonii, Geil. lib. 2. observ. 52. num. 36. Natta consil. 215. vol. 1. pro modo facultatum, ut qui plus habet, plus solvat, Carol. Tapia in rubr. de const. princ. c. 4. num. 43. per l. forma. de consib. l. fin. Cod. de immun. nemini concedend.

57 lib. 10. uti est tributio, facta ad comparationes frumenti aliarumve rerum, l. 1. ubi Cujac. C. ut nemini liceat in coempt. spe. ier. se excus. lib. 10. l. 1. 2. 3. C. de quib. mun. vel prestat. nem. lic. se excus. l. 4. C. de erog. milit. l. 9. C. de annon. ad refectorem & tutelam civitatis, & viarum publicarum, l. 1. C. de expens. publ. ludor. lib. 11. l. 1. C. de collat. fund. patrim. lib. 11. ad sustentationem pauperum & miserabilium personarum, Deust. c. 15. 7. 9. 11. c. 14. 29. c. 10. 28. c. 26. 12. 13. c. 24. 19. 30. 21. c. 16. 17. Exod. c. 36. 1. 2. 3. 7. 8. Matth. c. 5. 42. Luc. c. 6. 34. 35. ministerium ecclesiæ, Deust. c. 12. 19. c. 14. 29. c. 26. 12. 13. angariarum & perangariarum præstatio in cataractarum, pontium, vel viarum publicarum & operum publicorum, munitionum, murorum, propugnaculorum reparatione & conservatione, l. 1. l. 2. l. 3. C. de quib. muner. vel prestat. l. 12. C. de excus. mun. quæ onera prædii sunt & jugerum, atque ad quemcumque possessorem transeunt, sive ille sit emphyteuta, sive usufructuarius, l. 7. de publ. & vectig. l. juris. C. de fund. patrim. lib. 11. l. 1. pon. & ult. C. ut sine censu vel reliquis. fund. comp. non poss. Pinell. in l. 1. part. 2. num. 72. C. de bon. matern. Afflic. decif. 95. ad eod., ut successor quoque pro non collectis præteritis, non solutis, teneatur, Valasc. de jure emphyt. quæst. 17. num. 22. & seqq. Exempla harum præstatio-

num vid. Exod. c. 1. 11. c. 2. 23. 24. c. 5. per tot. Jof. c. 9. 21. & seqq. 1. Reg. c. 4. 28. Esther c. 8. 10. 14.

Alterum munus extraordinarium, est capitatio, 60 quæ viritum, in singula personarum capita constituitur, non inspectâ patrimonii quantitate, l. 1. C. ne russ. ad ulla obseq. vocat. lib. 11. tit. de capitis. lib. 12. l. ult. §. pen. de mun. & hon. Vocatur capitalis illatio, l. pen. C. de agric. & censit. quæ etiam apud Judæos usitata, Exod. c. 30. 11. & seqq. ubi Junius. Num. c. 1. 2. & seqq. cap. 26. c. 3. 34. 40. 2. Chron. c. 24. 2. Reg. c. 12. Nebem. c. 10. 32. & seqq. 2. Macchab. c. 12. 43. 1. Chron. c. 7. 5. 9. 40. cap. 28. Gregor. lib. 3. c. 5. de Republ. & dixi in polis. cap. 13.

Hujus loci quoque sunt metata, seu hospitia, quæ 61 supervenientibus militibus, vel aliis præbentur, tit. C. de metat. & epidem. lib. 12. tit. 40. tit. C. de salgam. hosp. non præbend.

Epidemica sunt pretia, quibus se redimunt qui 62 dam ab onere hospitum recipiendorum, l. 1. 2. 3. C. de metat. & epidem. 1. Chron. c. 39. 40.

Quandoq; duo genera extraordinariorum mune- 63 rum conjunguntur, ut fiat collectatio ratione jugerum, pecudum, capiti, l. 9. C. de agric. & censit. Pet. Frid. lib. 2. cap. 46. de mandat.

Hodie, quibusdam in locis, præsertim in Belgio, re- 64 cepta est contributio de rebus consumendis, quæ indices distrahuntur & in commercio sunt, ut de vinò, cerevisia, frumento, carnibus, bestiis, sale, lignis, panno & similibus rebus, quarum usus est frequens & quotidianus, ut ob illas quid præstetur ab emptoribus, vel venditoribus, qui in territorio harum rerum commercia agitant, sive illi sint cives, sive extranei forenses: Quæ contributio paratam & præsentem pecuniam ad usus Reipubl. præbet, quæ Belgis nervum belli gerendi per 40. annos præbuit.

De variis modis conquirendæ pecuniæ vid. Petr. 65 Gregor. lib. 3. c. 6. de repub. Tapiam in rubr. de consil. princ. cap. 4. n. 40. & seqq. Bornis. ib. de arario. Quia etiam extraordinarium munus ordinarium & perpetuum fieri possit ex voluntate conferentium, dubium non est, Rosenthal. conclus. 73. num. 8. cap. 5. lib. 2. de feud. Geil. lib. 2. obf. 53.

His accedit mixtum munus, quod corporis mini- 66 sterio & gerentis sumptu expeditur, l. ult. in pr. & §. 11. 13. 26. de muner. & honor. & propter rem atque personam imponitur, ut sunt obsequia indicta, l. 4. §. pen. de mun. & hon. 1. Sam. cap. 8. 10. operæ rusticorum & servitia debita respectu rei possessæ, vel subjectionis, Rosenthal. de feud. part. 1. conclus. 70. c. 5. per l. 2. C. de quib. muner. vel prestat. nem. lic. se excus. lib. 10. ut scilicet tot diebus in mense, anno operas quis præstet, fodiat, triturat, metat, ligna cædat, vel cum plaustris, navi, vel jumentis serviat. Hæ operæ sunt certæ, vel incertæ, & rum ultra modum tamen non gravandi sunt, Rosenthal. d. loc. Geil. lib. 2. obf. 62. n. 12. 13. neque ad insolitas operas & onera cogendi, Geil. lib. 2. obf. 17. n. 3. Vajquis. lib. 1. c. 8. n. 16. & seqq.

Huc

l. 23. l. 44. l. 13. 14. de adopt. vide exempla Genes. c. 48. s. 6. 16. Esfb. c. 4. s. 1. Chron. c. 5. 1. 2. Proverb. c. 28. 21. Esfb. c. 2. 7. 15. 20. Actor. c. 7. 21. Ephes. c. 1. 5. c. 2. 12. 15. 13.

10 Ab extraneo facta non item, §. 1. §. 2. *Instit. cod. l. pen. C. cod. Genes. c. 15. 3. c. 16. 2. Ephes. c. 2. 12. 13.* cum hic adoptatus maneat in potestate patris sui naturalis, & patri adoptivo, tantum ab intestato succedit, *d. §. 1. 2. 14. Instit. de hered. qua ab intest. l. pen. C. de adop.*

21 Extraneus impuberem alium instituens heredem sibi & tutorem eidem constituens, in filium adoptare videtur, *l. 4. si patronus. de testam. tutel. ubi Gothofr. l. 1. §. 1. d. i. l. 4. de confr. tut. l. 38. in fin. de hered. instit. l. 48. d. 1.*

Adoptioni similis & adfinis est unio prolium, & legitimito.

22 Unio prolium, est quædam adoptio, causæ cognitione interposita, *Geil. lib. 2. obs. 125. per l. 15. §. 2. 3. l. 17. de adop. Rickius de un. prol. c. 9.* presentibus tutoribus, vel curatoribus & iis quorum interest, *Geil. d. loc. num. 7. per l. 18. de ad. pt. & actis intervenientibus facta, quâ liberi conjugum ex diverso matrimonio antea suscepti, Rickius d. loc. communes utriq; conjugi, quoad successionem, liberi sunt ex consensu, arg. l. 5. l. 24. l. 28. de adop. Geil. d. loc. obs. 125. num. 11.*

23 Legitimito, est qua naturales liberi, *Novell. 89. l. 1. l. 6. l. 10. C. de natural. lib. & parentes eorum consentientes, d. Novell. 89. c. 11. l. ult. de his qui sunt sui, vel alien. jur. Donell. lib. 2. com. c. 21.* ius liberorum legitimum & naturalium & patris potestatis, §. ult. *Instit. de nupt. inter se invicem, causâ cognita, l. 15. §. 2. l. 17. de adop. consequuntur. Donell. d. loc. vocat originis paternæ confirmationem. Ego vocarem natalium restitutionem, arg. Novell. 89. cap. 9. ibi, restituere naturæ & antiquæ ingenuitati & jure legitimo.*

Legitimito hæc est duplex: plena, vel minus plena. Illa, patriam potestatem & jus filiationis plenè tribuit, *Novell. 89. cap. 9. Novell. 117. cap. 2. Novell. 74. c. 2. §. ult. Instit. de nupt. & quoad omnia, natalium defectum restituit & supplet, l. 10. in fin. ubi Gothofred. C. de nat. lib. Savotz. in verbo legitimatus. num. 125. Menoch. lib. 4. praf. 79. & seqq. Hæc verò non plenè, sed saltem quoad certos effectus, *d. Novell. 89. c. 4. c. 2. §. 3. Geil. lib. 2. obs. 142. num. 6. 17. Covarr. parti. 2. §. 5. c. 8.**

Plena legitimito est duplex: una, quæ fit per subsequens matrimonium: altera, quæ fit per rescriptum principis, *Novell. 89. c. 8. e. 9.*

24 Legitimito facta per subsequens matrimonium, est, quâ naturales liberi, *Novell. 89. c. 8.* viventes, non mortui, *Mox. de nat. matr. num. 17.* dissentit Covarr. parti. 2. §. 2. c. 8. num. 19. per patris sui naturalis, & matris suæ liberæ sive ancillæ, *Auth. sed nova. cum seq. C. de nat. lib. Novell. 89. c. 8. & Novell. 78. c. 3.* matrimonio subsequens, *Geil. lib. 2. obs. 142. d. Novell. 89. c. 8. addo 2. Samuel. c. 11. 27.* dotalibus instrumentis compositis, §. fin. *Instit. de nupt. d. c. 8. Donell. lib. 2. com. c. 21.* quæ tamen hodie, nuptiis publicè celebratis, non necessaria, *Covarr. d. loc. num. 8. Mox. d. loc. num. 17.* sunt

legitimi, ipso jure, *d. Novell. 89. c. 8. e. 9. d. §. fin. laud. Tiraquell. in l. si unquam. verbo. suscepit liberos. num. 73. & seqq.* quando aliæ concubinæ plures non extant, *d. Novell. 89. c. 12 §. 5. Mox. d. loc.* Vocari potest versio & mutatio concubinarum in matrimonium, *l. s. ubi Gothofr. C. de nat. liber. l. 6. d. Novell. 27. c. 2.*

Tales legitimitati, in omnibus ferè, naturalibus & legitimis liberis, quoad jura & commoda patris potestatis, æquiparantur, *Tiraquell. in l. si unquam. verbo suscepit, nu. 72. & seqq. Menoch. lib. 4. praf. 81. Covarr. in epis. de sponsal. parti. 2. c. 8. num. 2. Forster. in tract. de hered. qua ab intest. deserunt. lib. 4. c. 4. & lib. 6. cap. 20.* quasi immediatè & ab initio, ex legitimo matrimonio essent nati, *l. cum quis. C. de nat. liber. Menoch. d. loc. num. 8. & seqq. Tiraquell. d. loc. num. 73. 74.* etiam si in articulo mortis legitimito fieret, *Tiraquell. d. loco. Forster. d. lib. 6. c. 22.*

Legitimito per rescriptum principis, est qua princeps, per rescriptum suum & indulgentiam, causâ cognita, *Novell. 89. c. 9. Geil. lib. 2. obs. 142.* filium naturalem, *d. c. 9. Menoch. lib. 2. arbis. cas. 203. num. 2. 3.* patri legitime petenti, jubet esse legitimum, *Novell. 89. cap. 9.* Hæc legitimitatum capacem successionis reddit, infamiam tollit, & dignitatis paternæ capacem facit, & numero liberorum legitimum eum comprehendit, *vide Menoch. lib. 4. praf. 79. per tot. Forst. d. c. 20. & seqq. lib. 6. de hered. qua ab intestas.*

In causæ cognitione versatur, an causa legitimitatis principalis, iusta, honestave subsit, *l. 15. l. 17. de adop.* nimirum, an parens legitimationem petens, legitimum & naturales alios liberos habeat, *d. Novell. 89. c. 5. c. 9.* an matrem talium naturalium liberorum, in uxorem jure ducere potuisset, vel possit, *d. Novell. 89. c. 9. vide Menoch. d. cas. 203. num. 7.* & conditiones à patre in supplicatione & petitione rescripti, sunt exprimentæ, *d. Novell. 89. c. 9. Geil. lib. 2. obs. 142. Covarr. parti. 3. c. 8. §. 7. num. 1. 2. Forsterus d. c. 20. & seqq. Roland. à Valle consil. 89. num. 33. & seqq. vol. 1.* etiam statutum, si quod extat de successione, *Menoch. d. loc. num. 8. 9. 10. 11.* & quod neque extant liberi naturales & legitimi, *Novell. 89. c. 9. Roland. d. loc. num. 33. & seqq. Geil. lib. 2. obs. 142.* ubi de supervenientia horum liberorum agit, & *Tiraquell. d. loc. Forster. d. loc.*

Potestatem legitimandi, alteri demandam à principe habens, dicitur Comes Palatinus, *Covarr. d. c. 8. Roland. d. loc.* qui si causam in legitimatione expressit, habetur legitimito, ac si ab ipso principe facta fuisset, *Roland. d. loco. num. 51. 52. 67. & seqq. vol. 4. consil. 89.* De effectu hujus legitimationis vide *Menoch. lib. 4. praf. 79. num. 23. & seqq. Covarr. lib. 3. var. resolut. c. 6.* Planè legitimitatum capacem reddit successionis, infamiam tollit, dignitatis paternæ participem reddit illa, quæ fit per principem, *Menoch. d. praf. 79.* non verò quæ fit per Palatinum, *d. loco.*

Non plena legitimito, ad certos effectus, patriam potestatem & jus filiationis tribuit, ut scilicet per eam legitimitus filius consequatur saltem jus succedendi

foli patri legitimanti, *Novell. 89. c. 12. l. 4. §. 2. Infit. de adopt. l. 9. C. de nasc. liber. pro cive Romano & ingenno, non pro naturali, notho, spurio habeatur, Geil. lib. 2. obs. 142. num. 6. 17. Covarr. d. c. 8. §. 8. & capax fiat omnium honorum, dignitatum aliorumque beneficiorum & commodorum, à quibus ob defectum natalium excludebatur, Geil. d. loc. vide *Judic. c. 11. l. 9. 10. 11.**

Ejusmodi legitimatio est vera, vel quasi, seu modo quodam legitimatio.

Vera, quæ fit per oblationem curiæ, vel per testamentum, principi oblatam, *Novell. 89. c. 3. 4. 5. 10.*

31 Legitimatio per oblationem curiæ est, qua pater liberos quoscumque naturales, legitimosve & plures etiam simul, legitimis & naturalibus extantibus, *Novell. 89. c. 2. §. 1.* volentes, vel liberi etiam, nolente patre, seipfos curiæ, ejus civitatis, quæ principatum totius provinciæ tenet, vel unde originem habet, vel sub qua vicus, vel possessio, unde oriuntur, consistit, *Novell. 89. c. 2. §. 3.* in publico confessu, offerunt & tradunt, ut inter curiales ejus civitatis, recipiantur, *d. Novell. 89. c. 2.* curiæque functionibus & muneribus addicantur & obstringantur, *d. Novell. 89. vide l. 39. l. 43. l. 49. C. de decurionib. certa que pars ex bonis morientium curiæ, conditionibus certis deberetur, tit. C. quand. & quibus quart. pars bonor. lib. 10. vide *Donell. lib. 2. com. c. 21.**

32 Per oblationem testamenti paterni, legitimatio facta est, qua liberi naturales, testamentum paternum, in quo heredes scripti nominative sunt, principi offerentes & supplicantes, ab eodem, testamento confirmato, admittuntur, *vide Novell. 74. c. 2. & Novell. 89. c. 10. l. 8. Auth. item. C. de nasc. lib.*

33 Quasi legitimatio, est dispensatio specialiter, ex probabili causa, à superiore concessa, *Geil. lib. 2. observ. 142. Covarr. d. c. 8. §. 8.* quæ defectum natalium, etiam incestuosorum atque adulterinorum, quoad quid tollitur, ut, hoc respectu saltem, filius legitimus dicatur, *Roland. consil. 89. num. 49. vol. 1. & consil. 96. num. 22. vol. 3. vide *Judic. c. 11. l. 9. 10. 11.**

34 Hujus loci est quoque legitimatio, quæ fit propter errorem probabilem in matrimonio commissum, ut si quis ignorans ex illa, quam jure naturali, vel quam jure civili, aliòve impedimento, ducere non licet, liberos suscepti, *l. 57. qui in. de ris. nups. Ulpian. tit. 7. Cujas. lib. 15. observ. c. 13. Mox. de consrav. matr. tit. de nat. matr. nu. 16. Covarr. de sponsal. c. 8. §. 1. n. 17. & §. 2. Novell. 12. c. 3. Novell. 154. c. 1.*

35 Adoptioni adfinis quoque est confraternitas, *adiprotoria*, qua fraterna caritate diligitur, qui verè frater non est, *l. 58. nemo. §. 1. l. 48. in fin. de hered. insti. l. 4. de confirm. sus. l. 8. C. de obligat. l. nec apud. ubi gloss. C. de hered. insti. licet jure civili talis non agnoscat, d. l. nec apud. Harmonopol. lib. 4. tit. 6. & nullam bonorum, sed tantum operarum & studiorum communionem pariat.*

36 Fratris loco ducitur amicus, *Proverb. c. 18. 24. 2. Samuel. c. 1. 26. 1. Reg. c. 9. 13. Deut. c. 23. 6. l. amicissimos. de excusant. l. 223. §. amicos. de verb. sign. l. I. theopompus. de*

des. prelegat. vide Decianum de crimin. part. 1. lib. 3. c. 1. num. 13. 14. Tiraquell. in l. si unquam. vers. libertis. n. 92. & seqq. C. de revocand. donas.

Amicus dicitur, qui non levi notitia est conjunctus, 37 sed cum quo jura familiaritatis, honestis rationibus quaesita, & pacta stabilita sunt, *l. lase. 223. §. 2. de verb. sign. l. 8. l. pen. de Castrens. pecul. 1. Samuel. c. 18. 3. c. 20. 2. cap. 17. 23. Psalm. 55. 21. Ecclesiasticus in c. 6. 7. & seqq. cap. 9. 14. 15. Danaus de amicitia c. 3. Proverb. c. 17. 17. cap. 27. 6. 9. 1. Reg. c. 10. 15. Mascard. conclus. 85. qui est alter idem, & cujus idem velle & nolle cum alio, Mascard. d. conclus. 85. & 86. Tiraquell. de parr. temp. canf. 22. per alleg. ibid. Effectus amicitiae, sunt mutua in Deo dilectio, sancta animorum consensio, & pro viribus mutua conservatio & defensio, *Danaus de amicitia, c. 6. arg. 1. Samuel. c. 20. 41. c. 22. 23.**

Fraternitas operatur, ut frater à fratre exheredari 39 facile non possit, inprimis turpi persona instituta, *vide Menoch. lib. 2. arb. cas. 501. num. 33. 34. §. 1. Infit. de inoff. testam.*

Hujus loci est tit. de adopt. D. & C. & Instit. tit. C. de natur. lib. Novell. 89.

Cap. 81. De societate publica.

- 1 Publica societas quid.
- 2 Jus symbioticum quid.
- 3 Duo capita hujus obligationis.
- 4 *Ευνομία* & *δυναμία*.
- 5 *Βιαιμία* & *βονδεια*.
- 6 Duo in hac obligatione consideranda.
- 7 Symbioticus quis.
- 8 *Crvis originarius quis.*
- 9 *Adsumptus civis quis.*
- 10 *Domicilium quid.*
- 11 *Domicilium voluntate sola constituitur.*
- 12 *Habitatio quando constituta dicitur.*
- 13 *Duplex ratio domicilii constituendi.*
- 14 *Voluntas habitandi tacita.*
- 15 *Domicilium & originem alterius qua persona sequantur.*
- 16 *Originarius & adsumptus simul in diversis locis.*
- 17 *Incola quis.*
- 18 *Communicatio civium symbioticorum.*
- 19 *Munus quid, & ejus species.*
- 20 *Personale munus quid, & ejus species.*
- 21 *Publicum munus quid, & ejus species.*
- 22 *Munus nobile.*
- 23 *Quibus deferendum.*
- 24 *Quomodo deferri debeat.*
- 25 *Nominatio in consilio & destinatio.*
- 26 *Munera cum Imperio.*
- 27 *Munera sine Imperio.*
- 28 *Ecclesiastica functiones in quibus consistant.*
- 29 *Politica functiones.*
- 30 *Ignobile munus.*
- 31 *Privatum munus quid.*

- 32 *Munus reale quid.*
 33 *Varia ejus appellaciones.*
 34 *Requisita hujus.*
 35 *Causa ejus.*
 36 *Quibus rebus imponitur.*
 37 *Profectio patrimonii.*
 38 *Descriptio patrimonii.*
 39 *Adaratio patrimonii.*
 40 *Per aquatores & inspectores.*
 41 *Excussores, susceptores, ponderatores & illius species.*
 42 *Munus ordinarium quid.*
 43 *Certa prestatio quid.*
 44 *Appellaciones varia ordinarii muneris.*
 45 *Ex quibus rebus prestetur.*
 46 *Ex fructibus rei prestandum quodnam.*
 47 *Pro estimatione patrimonii pecunia prestata.*
 48 *Persona imponitur, habitus contemplatione patrimonii.*
 49 *Vectigal, portorium, padagium.*
 50 *Munus extraordinarium quid.*
 51 *Appellaciones varia illius.*
 52 *Causa hujus varia.*
 53 *Collectio quomodo fieri debeat, & de quibus bonis.*
 54 *An de bonis extra territorium sitis.*
 55 *Jugatio quid.*
 56 *Per as & libram.*
 57.58 *Exempla hujus contributionis.*
 59 *Adhaerens hac munera rebus & eorum possessoribus.*
 60 *Capitatio quid.*
 61 *Metata, hospitia.*
 62 *Epidemica.*
 63 *Conjuncta genera collectionum.*
 64 *Novus modus contribuendi ex rerum consumptione.*
 65 *Varii alii modi contribuendi.*
 66 *Munus muneris, & ejus species.*
 67 *Munera decaprotia, operarium, veredorum.*
 68 *Angaria.*
 69 *Bona publica universitatis unde.*
 70 *Dissolutio & dissociatio publica societatis.*
 71 *Confederatio.*

HActenus de societate privata domestica: sequitur de publica. *Vid. sup. c. 79. nu. 1.*

- 1 Publica societas est, qua nudo consensu *συμβιωσις* publica, ad commune jus symbioticum habendum, ab universitatis & corporis membris inter se contrahitur, *l. 5. ubi Castrensis. l. 9. de justis. & jur. Fernand. V. usq. illust. cont. lib. 1. cap. 47. & 41. Covarruv. pract. quast. lib. 1. cap. 1. diximus in Polit. cap. 9. num. 16. & seqq. & cap. 18.* Possit vero universitatem contrahere, & alteri se obligare per se, vel magistratum, vel per syndicum suum aut deputatos, *laud. docet Losam de jure univers. part. 3. cap. 3.*
- 2 Jus symbioticum est jus communicandi & participandi utilia & necessaria ad socialis vitae publicae usum, *διωσις, ὁμοτις, & βίωσις* atque *βιοτικόν*, ex quibus contrahentes fiunt *συμμετοχοὶ* & *ἑταῖροι*, hoc est,

qui communicant, seu conferunt in commune ea, quae ad animi & corporis vitam commodè degendam expediunt, & vicissim communionis sunt participes, *diximus in Polit. c. 1. & seqq.*

Duo hujus conventionis & obligationis sunt capita. Prius est de *διωσις* & *ὁμοτις*, alterum de *βίωσις* & *βιοτικόν* servanda.

Εὐνοία & *ὁμοτις* legibus sancitis continentur, quibus se cives & symbiotici ad legum communium socialis vitae interservientium observationem & obedientiam, & contra illas facientes, ad poenam obligant, *l. 1. in fine. ibi. communis Reip. sponso. de legib. juncto. §. 4. lex. Inst. de jur. nat. gent. & §. 1. Instit. de duobus reis stip. l. 8. h. manum. ibi. vobis placuerit. ibi. omnes consenserint. ibi. universorum consensus. Cod. de legib. l. 34. ibi. ipse se huic poena subdidisti. de jur. fisci. l. fin. Cod. ad L. Corn. de sicar. V. usq. lib. 1. illust. cont. c. 28. nu. 12. & seqq.* Unde contractus hominum etiam lex dicitur, *l. legem. Cod. de pact. l. contractus. de reg. jur. l. 1. §. si convenis. deposit.* Nam licet hodie magistratus, qui jurisdictionem habet, tantum legem faciat & publicet, tamen hic consensus & commissionem populi habet, *l. 1. de consil. princ. §. sed & quod Inst. de jur. nat. gent. V. usq. d. loco. cap. 43. n. 1. 2. 3. & seqq. c. 1. c. 2. c. 4. 4. n. 7. 8. lib. 1. illust. controv. sicque perinde est, ac si ab ipsius civibus fieret, arg. tit. de procur. c. mandat. V. usq. c. 28. n. 12. & seqq. d. loc.* Sicut itaque, lex contractus est & sponso civium singulorum & universorum, *d. l. 1. de legib. juncto. §. 1. Inst. de verb. oblig. d. l. 8. C. de legib.* quae lex etiam posteros nascituros obligat & adsumptos cives, quandoquidem sub ea lege & conditione in Rep. vitam agere volunt, ut legibus contractuum reliquorum, quas quisque iniret, *V. usq. lib. 1. in prat. de success. & lib. 1. c. 55. nu. 3. illust. quast. & tacite ex domicilio & conversatione sociali, quis censetur amplecti jura & consuetudinem loci in quo vivit, l. semper 3. 4. de regul. jur. l. 12. de verb. oblig. l. 6. de evict. vid. lib. 3. c. 1. nu. 27.*

Βίωσις & *βιοτικόν*, quas diximus, continent communicationem eorum, quae societati huic civili interserviunt, & secundum leges symbioticas communicantur.

In hac publica societate nobis dispendium primum de symbioticiis, deinde de modo communicandi necessaria ad illam.

Symbiotici est, qui se ad socialem vitam cum aliis colendam, & ad eam utilia & necessaria in commune conferendum, & vicissim participandum obligat, *diximus in Polit. cap. 1. & seqq.* vocatur civis, *l. 18. d. 228. de verb. signif. & municeps, d. text.* qui communionem juris civilis habet, & omnibus ejus commodis & beneficiis fruatur, & oneribus gravatur, *vid. c. 5. Politic.* qui praefecto universitatis promissionem obedientiae, fidei & obsequii, quae certis articulis concipiuntur, praestat, & se ad praedicta universitati obligat, & albo civium inscribitur, vel pro tali habetur.

Civis iste est originarius, vel adsumptus, *sic. Cod. de municip. & originar. lib. 10. d. 1. 228. & l. 37. ubi Cujac. C. de decurionib.*

8 Originarius civis est, qui originem traxit ex civitate aliqua, hoc est, qui ex patre, vel avo cive natus est, *l. 1. l. 3. l. 6. l. 17. §. 9. l. 22. ad municip. Geil. libr. 2. observ. 36. Menoch. lib. 6. presumpt. 42. tit. C. de municip. & orig. lib. 10.* qui in loco nativitatis propriæ, vel paternæ, *Menoch. d. presumpt. 42. num. 4. per d. l. 6.* domicilium naturale, vel sedem, aut tabernaculum vitæ & habitationis habet actu, vel potentiâ, *Geil. lib. 2. obs. 36. num. 5.* Ex vicu oriundus, sam patriam habere intelligitur, cui Reipubl. vicus iste responderet, *l. 30. l. 35. ad municip.*

Roma olim communis omnium Romanorum civium, quocunque loco degentium, patria fuit, *l. 33. ad municip. vid. Donell. lib. 17. com. cap. 13.* Christus civis Bethlehemenfis à loco nativitatis vocatur, *Luc. 2. 3. 4. 5. Johan. cap. 7. 42. & alii à suis locis, Rush. c. 1. 2. 3. 19. 20. 21. Judic. c. 20. 1. Chron. c. 6.*

9 Adsumptus civis, est receptus & adscriptus in jus civitatis, propter domicilium, quod in ea constituit, *l. 3. de mun. l. 22. l. 27. l. 29. l. 34. l. 35. ad munic. l. 19. §. 2. de judic.* qui apud Judæos dicebatur profelytus, *Matth. cap. 23. 2. Chron. cap. 30. Judic. cap. 14. Lev. c. 17.* apud Romanos verò incola, *l. 29. ad munic. tit. Cod. de incolis. & ubi quis domicil.*

10 Domicilium constitutum, est vitæ & habitationis tabernaculum, erectum ibi, ubi quis negotia vocationis suæ agit, & loci illius, seu territorii commodis fruitur, *l. 27. §. 1. 2. l. 35. l. 20. l. 3. l. 4. l. 5. ad munic. l. 190. l. 239. §. 2. de verb. signif. Menoch. lib. 6. pref. 42. num. 9. Geil. lib. 2. obs. 36. num. 6. & seqq. W. esenb. conf. 1. nu. 57.* seu, ubi quis pergulam, officinam, vel tabernam conduxit, aut perpetuò vivit, *l. 35. ad municip. l. 19. §. 2. de judic.* seu, ubi latrem rerum, ac fortunarum suarum constituit, unde rursus non sit discessurus, si nihil avocet, unde cum est profectus, peregrinari dicitur, & si rediit, peregrinari desit, *l. civus. Cod. de incol. & ubi quis domicil. Coler. de process. execut. part. 2. c. 1. nu. 28. & seqq.* De habitatione, civitate Davidis, *2. Sam. c. 5. 7. 9. 1. Chron. c. 11. 7. Samuclis, 1. Sam. c. 7. 16. Deborah, Judic. c. 4. 5.*

11 Hoc domicilium solâ voluntate constituentis & habitatione ejusdem constituitur, *l. 27. l. 20. ad municipal. & pluribus in locis simul esse potest, Menoch. lib. 6. pref. 42. & 30. per l. 31. l. 4. ad municip. Mascard. concl. 534. Geil. libr. 2. obs. 35. nu. 7. Menoch. cas. 86. & 584. tam diu, quam diu constituens vult, l. 5. l. 6. §. 2. l. 22. l. 27. ad mun. Menoch. d. pref. 42. num. 10. 11.* Solâ domus & habitatio, sine animo domicilii constituendi, non sufficit, *l. 17. §. 5. d. l. 20. l. 27. Menoch. lib. 2. arb. cas. 86. Donell. lib. 17. c. 12. com.*

12 Habitatio verò constituta dicitur ibi, ubi præcipuam, vel majorem fortunarum suarum partem collocavit, vel munia vitæ peragit, semper vivit, commercia exercet, & rebus communibus loci utitur, cum familia vivit, & alios actus exercet, quos loci illius cives exercent, *l. civus. Cod. de incol. l. 5. l. 27. §. 1. l. 17. ad munic. vid. Menoch. d. cas. 86. Geil. lib. 2. obs. 36. Mascard. concl. 534. Coler. d. part. 2. c. 1. num. 30. & seqq.* sola domus possessio, domicilium non facit, *d. l. 17. §. 5.*

Voluntas habitandi & domicilii constituendi est expressa, vel tacita, aut incerta, *l. 26. §. 2. ad municip.*

Tacita colligitur & præsumitur ex munis vitæ quotidianæ, quæ facit in loco, vel ex ordine & conditione personæ, cui manere est necesse, *l. 22. §. 3. & seqq. ad munic. Memo. lib. 2. arb. cas. 68. Coler. d. loc. Incerta & dubia voluntas de domicilio: quâdo est, tum creditur domicilium constitutum, tum aliquid moram & conversationem pro judicis arbitrio, Menoch. d. cas. 68. nu. 11. & seqq. 111. C. ubi senator. vel clariss. ob translationem bonorum suorum, ex majori & potiori parte, Memo. d. loc. nu. 18. 19. per l. civus. C. de incolis. & ubi quis domicil.*

Domicilium & originem constituentis sequuntur illi, qui ex alterius persona domicilium habere creduntur. Sic enim uxor sui mariti domicilium accipit, *l. ult. §. 3. l. pen. ad munic. l. 13. C. de dignis. lib. 12. l. femina. de senas. filius patris sui, si alibi non constituit domicilium, l. 1. l. 17. §. 11. ad municip. l. 23. l. 44. C. de decurion. l. 3. l. 1. C. de munic. & orig. Luc. 2. 3. 4. 5. Joh. c. 7. 42. 1. Sam. c. 1. 1. 3. etiam adoptivi, d. l. 17. §. 8. 9. Menoch. lib. 6. pref. 30. & lib. 2. arbit. cas. 584. ex qua causa & nos in cælis patriam & jus civitatis habemus, Heb. c. 11. 13. 14. 16. c. 13. 14. 2. Cor. cap. 5. 6. Ephes. cap. 2. 19. & in mundo peregrini sumus, 2. Cor. 5. 6. Philip. c. 3. 20. 1. Pet. c. 2. 11. Gen. c. 15. 13. c. 23. 4. c. 47. 9. Sic & manumissus manumittentis domicilium sequitur, *l. 6. ult. l. 7. l. 27. l. 22. l. 17. §. 9. ad municip.**

Aliquando unus civis originarius & adsumptus simul in diversis locis esse potest, *l. 1. C. de mun. & originar. l. 6. §. 2. ad munic.* Sic Christus, ratione incolatus, patriam habuit in Galilæa, Capernaum, *Luc. c. 10. 15. c. 23. 6. 7. Matth. c. 4. 13. c. 9. 1.* ratione ortus & originis Bethlehemi, *Luc. cap. 2. 4.* qui ratione educationis Nazareus, *Matth. c. 13. 54. Joh. c. 19. 19. Marc. c. 6. 41. 4.*

Incola dicitur, qui aliunde ortus, domicilium suum constituit in loco quodam, *l. 7. C. de incol. l. 239. de verb. sign. Apoicos, qui advenit mox discessurus, advena dicitur, d. l. 239. Pet. Greg. lib. 18. synag. c. 13. Geil. lib. 2. obs. 35. Exod. c. 22. 21. c. 23. 9. Lev. c. 19. 33. Act. c. 7. 1. 2. 3. 4. 5. 6. Gen. c. 12. 1. 2. & vulgò forensis civis, qui sine jure civitatis foro ejusdem & commerciis utitur.*

Communicatio civium symbiotiorum est, quâ illi bona, res suas, consilia, auxilia, ministeria & labores suos conferunt & communicant ad symbiosin & consociationem inter se & symbiotas constituendam & conservandam; quæ sunt onera hujus societatis, sociis imposita, & consistunt in muneris susceptione, expeditione atque præstatione.

Munus est officium, *l. 214. de verb. sign. de muner. & honor. quod symbioticus municeps, seu civis, l. 18. l. 228. de verb. sign. ad utilitatem concivium symbiotiorum, 1. Cor. c. 12. 13. & seqq. Siraicid. c. 38. 26. & seqq. & c. 9. 10. 1. Theff. c. 4. 11. Rom. c. 12. 8. Eph. c. 6. 6. c. 4. 28. 2. Theff. c. 3. 8. 9. 10. 11. 12. l. 239. §. 3. de verb. sign. suscipit, gerit & præstat. Vocatur functio munens, l. 31. C. de decurion. functio publica, l. 46. C. d. l. 6. l. 11. C. de process. & mod. necessitas civilis, l. 19. C. de decur. l. 34. l. 35. & 37. ad mun.*

Munus hoc est personale, vel reale, *l. ult. in princ. &*

- 67 Hue refero munera decaprotiarum, isocaprotiarum, l. ult. §. 26. ubi Gothof. l. 1. §. 1. l. 3. §. 10. de mun. & hon. operarum & veredorum, plaustrorum, navium, prohibitionem, equorum profecutionem, ad portum. Cod. de oper. publ. l. 1. C. narystic. ad null. obsequi. de voc. l. 8. l. 17. Cod. de cursu publico. lib. 12. ubi Cujac. l. unie. C. ne opera à collat. 68 exig. lib. 10. angarias quasdam, l. pen. Cod. de aquaduct. tit. de angar. Exod. c. 1. 1. 1. 4. c. 3. 7. cursitationes & transvectiones, l. ult. Cod. de collat. fund. fiscal. vel rei privats. lib. 11. tit. 7. 4. tit. C. de curs. publ. angar. & per angar. lib. 12. tit. 50. l. ult. C. de fabricis sibi. parafangas vocant & portas, Menoch. lib. 2. cap. 2. 29. tit. C. de tractator. & statutu. & ibi Cujac. lib. 12.
- 69 Ex hac rerum & laborum, consiliorum, auxiliorumque communicatione à singulis & universis facta, omnibus & singulis symbiotis, civibus acquiritur jus commune & bona communia publica: uti sunt pecuniarum ætatis; armamentarium publicum pro Reipubl. defensione: propugnacula: annona Reipubl. archivum publicum: bona Reipubl. varia, fiscalia, publicata, ereptitia, & alia quovis titulo etiam bello acquisita. item pagi, oppida, civitates & provincie, Comitatus, Ducatus, & jus commerciorum: defensionis & protectionis mutue: jus suffragiorum: eadem disciplina publica, moneta, lingua, judicia, jus majestatis ecclesiasticum & seculari, quoad proprietatem, l. un. probavimus in Politicis cap. 9. num. 22. 23. & seqq. cap. 18. cap. 19. c. 2. 4. c. 30. c. 37. cap. 38. communio ejusdem juris, Lofeus de jure univers. part. 3. c. 13. c. 15. num. 27. & seqq. l. 1. C. de hered. instit. l. 1. §. 2. de legat. 3. judic. cap. 12. 5. 7. 9. Nebem. c. 2. 20. Doms. c. 16. Gensf. c. 34. diximus latè Politicorum cap. 6. & c. 17. Quæ jura & bona si adimuntur universitati & civili consociationi, desinit esse societas publica, Menoch. lib. 2. arb. cap. 598. Pet. Gregor. lib. 35. Synagm. c. 1. Lofeus de jure univers. part. 4. c. 2. num. 38. & seqq. Geil. lib. 2. obs. 61.
- Ad hoc caput referendū tit. ad municip. tit. de decur. tit. de albo scribend. tit. de mun. & honor. tit. de censib. & tit. Cod. de jur. fiscali & seqq. usque ad finem lib. 10. tit. C. de annon. & trib. tit. 16. & tit. seqq. usque ad tit. 44. & tit. C. de tabulariis, scribis, logographis & censualiibus, & tit. seqq. usque ad finem lib. 10. C. & tit. C. de nauticalibus, seu naucleris publicis. tit. 1. & tit. seqq. usque ad fin. lib. 11. C. & tot. lib. 12. Codicis.
- 71 Admissus est huic contractus confederatio, & contributio, quibus etiam quædam societas contrahitur, de quibus dicemus c. 82. in contract. innominatis.
- 8 Forma donationis hujus.
9 In hoc contractum qua consideranda.
10 Jus donatoris restringitur ut non possit in donare.
11 Primo modo, ut non nisi sub modo & forma possit donare.
12 Altero modo, inter quas personas prohibita.
13 Inter virum & uxorem quando valet donatio.
14 Filium suam donare non potest.
15 In honesta persona facta donatio.
16 Administrator non potest donare.
17 Jus donatoris ampliatur quoad revocandam donationem.
18 Superveniencia liberorum causa revocanda donationis.
19 Revocatio hac ipso jure competit.
20 Rationes revocationis hujus.
21 Extenditur ad legata & causam donationis.
22 Non conceditur quandoq.
23 Inofficiosa donatio qua.
24 Facta in fraudem creditorum.
25 Causa revocanda donationis est ingratitude.
26 Ingratus quis.
27 Non obligatur donator ultra quàm facere potest.
28 Donatarii jus & ejus limitatio.
29 Donatarium tenetur egerem donatorem alere.
30 In casu restitutionis res cum fructibus pendens restituatur.

Tantum de contractibus dipleuris: sequitur de monopleuris. Vid. sup. cap. 7. 4. num. 3.

Monopleuri contractus sunt, qui alterius tantum gratiâ, principaliter fiunt & celebrantur ab initio, quamvis ex postfacto etiam accipientem obstringant, l. 1. l. 2. 3. 8. C. de revocand. donat. l. 31. de reb. cred. hoc est, ubi unus tantum contrahentem, qui initium facit, obligatur, alter vero, non nisi re ipsa, hoc est, quando negotium est inceptum & integrum esse desinit, Cujac. in l. 1. de verb. oblig. Conventiones vero æstimari ex initio, non ex implemento, Cujac. in l. 7. de pactis, ex communi sententia veterum JC. probat ex l. 8. mandas. l. 12. ad SC. Macedon. l. 1. §. quod si rem. 13. de pos. l. 58. §. 2. pro soo.

Ejusmodi contractus nonopleuri sunt gratuiti, vel minus. Gratuiti sunt donatio & mandatum, §. 13. in summa. Instit. de mandas. l. donari. 82. de reg. jur. Non gratuitum est constitutum.

Donatio est contractus, l. 8. Cod. de prescript. 30. vel 2. 40. an. l. 7. C. quod mot. caus. l. ult. in fin. C. de pact. l. 17. Cod. de fido instrum. l. 55. de oblig. & act. l. ult. C. de bon. qua lib. l. 22. §. 1. ubi Gothof. de donat. l. 26. C. de donat. inter vir. & ux. l. 4. Cod. de litigio. l. 20. de reb. cred. l. 32. §. 1. de donat. inter vir. & ux. argum. l. 1. de precar. l. 14. §. 1. de furt. l. 23. de reg. jur. §. alia. Instit. de donat. Cujac. in parat. Cod. de donat. & lib. 10. observ. cap. 28. & in Novell. 38. & 119. Clar. in §. donatio. quæst. 1. & 14. Gomez. 2. var. resolut. c. 4. Mozzius de donat. num. 8. Mantica. lib. 17. tit. 3. de tacit. & ambig. convent. Rollon. lib. 2.

Cap. 82. De donatione.

- 1 Monopleuri contractus qui, & eorum species.
- 2 Donatio quid, & ejus partes.
- 3 Collatio donationis quid.
- 4 Acceptatio rei donata quid.
- 5 Forma donationis peragenda.
- 6 Donator ad quid obligetur.
- 7 Donatarium ad quid obligetur.

suppat. c. 2. nu. 1. Pet. Greg. lib. 6. syns. c. 14. nu. 4. & lib. 28. cap. 7. nu. 5. Donell. lib. 14. comm. cap. 32. in fine. Connanus lib. 5. comm. c. 3. Donell. ad l. 11. Cod. de pact. per l. 35. l. 17. C. de donat. Disicent Anton. Faber decad. 45. error. 3. per l. 14. de precar. contractus, inquam, est monopoleuros, l. Labeo 19. l. 19. 4. de verb. signif. l. 25. §. 1. de petit. hered. quo acceptanti quid datur, animo largiendi, l. 3. l. 8. l. 25. C. de donat. l. Nefernus 34. de neg. gest. l. 1. l. 32. l. 29. de donat. Vocatur liberalitas, munificentia, munus: Est juris gentium, arg. l. quæ ratione. §. ha quoque. de adquir. rer. dom. etiam veteribus cognita, vid. Gen. c. 12. 17. c. 20. 16. 17. c. 32. 13. 14. 15. c. 41. 42. & seqq. c. 45. 22. 23. 1. Reg. cap. 10. l. 11. Siraicid. c. 18. 17. 19. c. 20. 9. 13. Prov. c. 11. c. 26. cap. 28. 16. 27. Tit. c. 3. 13. Exod. c. 2. 17. c. 36. 5. 1. Sam. c. 30. 26. 2. Sam. c. 9. c. 17. 28. c. 19. 32. Appellatur donatio vera, absoluta, simplex, mera, directa, communis, nuda, l. 27. de donat. l. 35. §. sed mortis de mort. caus. donat. l. 26. de donat. l. 20. §. 1. C. de donat. ant. nupt. l. 25. C. de donat. respectu donationis mortis causa, vel ob eam, quæ fit ob causam, de quib. infra cap. 88.

Partes donationis sunt duæ: collatio ejusdem, & acceptatio.

3 Collatio donationis est gratuita promissio, ex nullo debito profecta à donante, traditione rei donatæ statim impleta, vel aliquando implenda, l. 1. l. 2. l. 4. l. 6. l. 13. l. 18. §. 1. 2. de donat. l. 35. Cod. d. tit. quibuscumque verbis facta: uti, concedo, do, assigno, dono, remitto, & aliis dispositivis, quæ donationem inducunt, Mantie. tit. 5.

4 Acceptatio rei donatæ fit à præsentente donatario, l. 10. l. 2. §. 6. de donat. l. 34. §. 2. l. 25. l. 28. Cod. d. tit. Cujac. lib. 12. observ. c. 28. recipiente, l. 19. hoc. §. 1. l. 10. l. 26. de donat. l. 69. l. 156. de regul. juris. Cujac. d. loc. per l. 18. C. de donat. inser. vir. & ux. Mantie. tit. 6. per tot. quamvis per nuncium, epistolamve inter absentes fieri possit, & per interpositam personam, l. 4. l. 10. h. s. Clar. in §. donatio. quest. 2. Mantie. tit. 7. d. lib. 13. Ad causas datum, etiam non acceptatum valet, d. tit. 7. nu. 15. & seqq. & tit. 11. 12. 13. 14.

5 Unde constat, donationem utriusque partis consensu fieri, §. 2. Instit. de donat. l. 2. §. 2. de donat. l. 35. si quis. Cod. eod. Gomefius var. resol. lib. 2. cap. 9. num. 2. quæ sæpè pacto convento peragitur, l. 9. h. s. Paulus lib. 5. sent. tit. 1. vel stipulatione, l. 2. l. 33. de don. vel pollicitatione, l. 15. C. de sacro. eccles. l. 19. de donat. nuda promissione, l. 35. C. h. s. vel consensu, §. 2. Instit. h. s. vid. Cujac. lib. 19. observ. c. 18. & in paras. C. de donat. Cont. lib. 1. disp. c. 12. quamvis *μὴ ὀνομαστικῶς* facta, quandoque valeat, l. si quis. 15. C. de sacro. eccles. l. 19. de donat. tot. tit. de pollicis. Cujac. lib. 2. obs. c. 28. per l. 2. §. donatio. l. 5. l. 26. C. h. s. fit quoque delegatione debitoris, l. 2. §. 2. l. 33. §. 3. l. 21. de donat. acceptatione, l. 17. d. t. pacto, l. 32. §. 23. de donat. int. vir. & ux. l. 23. l. 9. de don. & aliis modis, quibus consensus declaratur, l. 7. l. 8. l. 28. C. de donat. l. 18. de adquir. poss. §. alia. 2. Instit. de donat.

6 Ad rei donatæ traditionem donator obligatur acceptanti donatio, §. alia. 2. Instit. de donat. l. 35. C. eod. præ-

cisè, nec interesse præstando liberatur, arg. d. §. 2. ibi, habere necessitatem. & d. l. 35. Menoch. consil. 92. nu. 27. 62. vol. 1. Joseph. Ludov. decif. 40. & ad evictionem, l. 2. C. de evict. Mant. lib. 13. tit. 4. n. 21. & tit. 23. n. 13. 17. Olim, ante traditionem rei donatæ, pœnitentia concessa erat, l. 6. de donat. Inter duos donatarios potior est, cui res est tradita, l. 12. h. s. Paulus lib. 5. tit. 11. §. 4.

Acceptatio rei donatæ est agnitio liberalitatis, qua 7 donatarius rem sibi donatam, ratam & gratam habet, eamque accipiendo se ad antiodora, seu gratitudinem arbitriariam, futuram obligat, l. 30. de reb. cred. l. 25. §. 11. de petit. hered. §. sciendum. Instit. de donat. l. ult. Cod. de revocand. donat. l. 54. §. 1. de furt. ubi debitor dicitur qui accepit beneficium, & solvere ille, qui pro beneficio remunerationem præstat, l. 34. §. ult. de donat. l. 6. mandas. Teneatur igitur donatarius ad præstationem quandam mutuam, quæ tamen ab alia civili obligatione differt, cum donans non det, ut obligatum habeat accipientem, l. 1. de donat. Donell. lib. 12. comm. cap. 2. per l. 19. §. pen. de donat. præsertim verò, quando donat pauperibus, pro ægrotis recipiendis, l. 15. C. de sacro. eccles. vel ad pias causas, vel ad Rempub. quæ dicitur pollicitatio, vel votum, l. 1. & tot. tit. de pollicis. l. 19. de donat. Cujac. lib. 13. obs. 28. Connan. lib. 5. com. c. 8. Duaren. ad l. 1. de pact. vid. cap. 88. nu. 40.

Forma donationis hujus est, ut res donata statim 8 fiat accipientis, & nullo casu ad donatorem revertatur, l. 1. l. 18. §. 12. l. 29. §. 1. de donat. l. 35. Cod. d. t. nullà mortis donantis factà mentione, vid. Menoch. lib. 3. præf. 35. & 36. qualiscunque res sit res donata, l. 9. l. 17. l. 27. l. pen. l. 1. de donat. etiam indefinitè omnia bona donatoris, l. 35. §. 4. 5. C. de don. Gtil. lib. 2. obs. 11. Clar. in §. donatio. quest. 19. 20. Coraf. lib. 6. miscell. cap. 16. Vand. lib. 1. var. quest. 31. Covarr. lib. 3. var. resolut. c. 12. Roland. à Valle consil. 65. vol. 1. Moxius quæ res donat. poss. nu. 6. & seqq. qua donatione non comprehenduntur suppellectilia, vestes & id genus alia, quæ verosimiliter quis non daret, l. obligatione. de pign. Fachina. lib. 6. com. illust. c. 87. & seqq. Mantie. tit. 25. lib. 13. Donatio omnium bonorum præsentium & futurorum sine reservatione non valet, Mantie. d. lib. 13. tit. 26. & seqq. Quibus ex causis donatio præsumatur, lætè tradit Mantie. lib. 13. tit. 12. 13. & seqq. de tacis. & ambig. convent. & Menoch. usque Mascardus alibi.

In hoc contractu considerandum est jus donatoris, 9 & jus donatarii, quatenus utrumque limitatur, vel ampliatur.

Jus donatoris limitatur & restringitur, ut non possit 10 pro arbitrio donare omnibus, nec formâ & modo quovis, sed quibusdam non nisi sub certo modo & forma: quibusdam verò omnino non possit donare.

Non, nisi sub modo & forma, donare potest, quando 11 donatio excedit 500. solidos, quæ actis est insinuanda, ut in eo, quod excedit, valere possit, §. 2. Instit. de donat. l. 32. 34. l. 35. C. de donat. hoc est, in archivo publico & grammatophylacio judicii, donationis attestatio repouenda est, l. 27. l. 36. C. de donat. Solidi verò hi, accipiuntur pro

tur pro auctis, §. pen. *Instit. de pen. temore litigans. l. pen. & ult. de in jus vocand. Bocor. de donat. c. 3. n. 18. 19. Cujac. lib. 19. obs. 31. Clar. in §. donatio. quæst. 15. 16.* quamvis hodie consuetudo cujusque loci, hac in re potius sit spectanda, *Geil. lib. 2. obs. 39.* vel judicis arbitrium admittendum, *Bocor. d. c. 3. nu. 18. 19.* valet tamen donatio 500. solidos excedens, quando juramento est confirmata, *Moz. de don. tit. de substans. don. n. 20. Clar. quæst. 18. Decian. consil. 199. n. 39. Geil. lib. 2. obs. 40. Myns. cens. 2. obs. 39.* vel si fit ab imperatore, aut imperatori ab alio, *Moz. d. loc. n. 15. Clarus quæst. 17. §. donatio. Scharh. in l. 34. C. de donat. vel, quando fit ad pias causas, l. 19. C. de sacro. eccl. Clar. d. quæst. 17. Moz. d. loc. vel, quando sejunctis temporibus, infra illam summam est facta, aut annuatim præstanda est, l. 34. §. 3. C. de donat. Moz. d. loc. Aliàs renunciatio hujus insinuationis est illicita, d. l. 34. §. ult. ad quam *Cujac. lib. 15. obs. c. 22.* atque donatio, ultra 500. solidos facta, in totum etiam infra summam legitimam invalida, *Moz. tit. de substans. donat. n. 26. Gabr. concl. 7. tit. de donat. lib. 4. Disent. Scharh. ad l. 34. §. si quis. C. h. t. Clar. quæst. 17.* aded, ut nec morte confirmetur, *Gabriel d. loco. Medicum quoque efculentum & potulentum judici donari potest, l. plebiscito. de offic. præsid. l. solent. §. ult. de offic. procons. Mantica. tit. 22. d. loc.**

12 Deinde donatio prohibita omnino inter quasdam personas: ur I. a patre facta filiofamiliàs in ipsius potestate constituto, *l. donationes quas. l. 11. l. 17. C. de donat. inter vir. & ux. Moz. tit. de person. n. 13. & seqq. Myns. cens. 2. obs. 33. Clar. q. 8. laud. Men. lib. 3. præf. 29. & 30. ubi exceptiones ponit, vid. Gen. c. 25. 6. c. 24. 36. 2. Chron. c. 21. 3. Geil. lib. 2. obs. 38.* II. conjugii a conjugue proprie facta, *l. 1. & 103. tit. de donat. inter vir. & ux. Moz. d. loc. n. 31. Geil. lib. 2. obs. 40. Myns. cens. 2. obs. 33.* quæ favore donatoris, ne bonis suis privetur, non valet: & ne amor conjugalis pretio conciliari videatur, & conjuges mutuo amore se spoliarent, & sæpè melior in paupertatem incidat, ejusque conditio deterior fiat, *l. 1. l. 2. l. 31. §. 7. de donat. inter vir. & ux. Harmen. lib. 11. tit. 4. & aliàs usu inter conjuges omnia communia esse debeant, l. 1. de rit. nups. l. 1. §. si vir. de SC. Syllan. vid. sup. c. 79. de conjugio.* Unde donatio hæc aded improbat, ut non valeat, etiam facta à conjugue, subjectis conjugis potestati, *l. 3. §. 4. 5. 6. 7. l. 58. §. ult. de donat. inter vir. & ux. l. 23. C. d. t. nec per interpositas personas, l. 3. §. 9. l. 5. §. 2. de donat. aut sub titulo venditionis imaginariæ, d. l. 5. §. 5. l. 7. §. 6. l. 32. §. 24. l. 32. §. 25. de donat. inter vir. & ux. vel societatis, l. 5. in fin. pro socio. l. 20. C. h. s. vel quocunque modo, quo conjux alter fit locupletior, & alter pauperior constante matrimonio, d. l. 5. §. 6. 7. 16. l. 25. de donat. inter vir. & ux. r. l. unie. C. si dos const. mar. solv. Mantica lib. 21. tit. 1. & tit. 2.*

13 Cessantibus verd rationibus prohibitiæ hujus donationis, non dubium, quin donatio inter virum & uxorem valeat, *l. 5. §. 8. 16. de donat. inter vir. & ux. Mantica. tit. 4. n. 3. lib. 21.* nimirum, quando donantem non reddidit pauperiorem, vel accipientem non reddit locupletio-

riorem, *d. l. 5. §. 8. 9. & seqq. l. 25. l. 31. §. 7. l. 7. §. 1. 2. 3. 7. l. 9. l. 24. l. 18. l. 28. §. 2. 3. l. 58. de don. inter vir. & ux. Moz. de person. n. 42. vel, quando reciproca est donatio, l. 32. §. 14. l. 7. §. 2. de don. inter vir. & ux. vel, remuneratoria, l. 7. §. 2. eod. Myns. cens. 2. obs. 33. Mantica d. loc. n. 6. 7. 8. 9. 10. & seqq. qui meritorum probationem requirit, vel, onerum matrimonii esset præstatio, l. 21. l. 31. §. ult. l. 58. §. 1. eod. l. 73. §. 1. de jur. dot. vel, dignitatis adipiscendæ causa donatum esset, l. 40. & seqq. h. t. uti vestes, jocalia, ornamenta & alia, Mantica d. loc. tit. 6. item, quando confertur in casum, quo conjuges esse desinunt & matrimonium est dissolutum, l. 32. cum. §. 10. l. 60. & seq. eod. quæ morte donatoris confirmatur, d. l. 32. §. 1. laud. de his Mantica. tit. 7. Similiter valet, quando juramento & traditione est confirmata, *Geil. lib. 2. obs. 40. Clar. quæst. 9. Moz. de person. qua don. num. 32. Gabriel. tit. de donat. conclus. 3. & 4. lib. 4. aut morte & silentio donantis, Menoch. cas. 131. lib. 2. arbit. & lib. 3. præf. 29. & seqq. Moz. d. loc. num. 37. 38. & seqq. quo in casu dominium penes donantem interim usque ad mortem donantis manet, l. 20. l. 32. l. 11. eod. Geil. lib. 2. obs. 31. Myns. cens. 2. obs. 33. Moz. d. loc. qui volunt valere, si ante mortem traditio sit facta, Mantica d. lib. 21. tit. 4. plures exceptiones reconsec.**

II. Filiusfam. etiam liberam habens peculii ad I 4 ministrationem, non potest donare, *l. 7. filiusfam. de donat. l. 1. §. 1. qua res pign. dari poss. Clar. quæst. 6. §. donatio. nisi pater consentiat expressè, vel tacitè, l. 2. l. 7. §. 2. l. 3. §. 2. de donat. l. 17. C. d. t. Moz. de person. n. 9. 17. vel iusta ratione motus, aut ex peculio castrensi, vel quasi castrensi donet, d. l. 7. §. 6. de donat. Dd. in l. 6. de verb. oblig. Clarus quæst. 6. d. §. donatio.*

IV. Donatio inhonestæ personæ facta, ob turpem I 5 causam, *l. 5. l. donationes 31. de donat. l. 4. de cond. ob imp. caus.*

V. Neque donare potest, qui generalem rerum aliena- I 6 rum administrandarum potestatem habet, *d. l. 7. filiusfam. de donat. l. 6. §. 8. de don. inter vir. & ux. Pinell. in l. 1. §. 3. n. 56. C. de bon. mater. Moz. de person. qua don. n. 8.*

VI. Facinorosus condemnatus olim, *l. 15. post. l. 31. §. ult. h. s. l. 5. l. pen. & ult. C. de crim. las. majest. Moz. d. loc. num. 26. 27.*

VII. In fraudem legis facta donatio non valet, *Mantica tit. 37. lib. 13.* uti nec simulata donatio, *Mant. d. loc. tit. 35. & seqq. vid. infra cap. 109.*

Jus donatoris ampliat in eo, quòd jus revocandæ I 7 donationis omnium bonorum habeat donator, non ipsius heredes, *Moz. qua act. seu quom. agat. ex donat. num. 4. 5. per l. 1. & ult. C. de revocand. donat.* ob causas probabiles, *d. l. ult. Menoch. lib. 2. arb. cas. 130. Hostens. amicab. r. sponf. 12. Donell. in l. si nunquam. 8. C. d. t. Feb. lib. 7. conject. c. 14. 15.*

Revocandæ donationis factæ causas præbet ipse donator, vel donatarius, *arg. tit. C. de revocand. donat. & tit. C. de inefficis. donat.*

Donator rursum ex supervenientia liberorum, vel inefficiosa donatione, *d. tit.*

- 18 Ex supervenientia liberorum, *l. si unquam. s. ubi Tiraquell. & Donell. C. de revocand. donat. Clar. quest. 23. §. donatio. Gomez. tit. de donat. Gabriel conclus. 2. tit. de donat. lib. 3. Mynf. cens. s. obs. 63. 64. & 69. legitimum & naturalium, Tiraquell. d. l. si unquam. in verbo suscepit nu. 2. 62. non legitimatorum, nisi per subsequens matrimonium, Tiraquell. d. loc. nu. 52. & seqq. Moz. d. loc. tit. quomodo. annull. donat. nu. 85. Clar. quest. 23. §. donatio. revocatio donationis conceditur, tam donatori cuius, Gabriel. d. loc. num. 8. quam liberis illius & heredibus, pro modo falcidix, Goshofred. in d. l. s. si unquam. per l. 3. C. de donat. qua sub mod. vel legitima, quando uni ex filiis facta, aliis si extraneo facta, in totum, Gabriel. d. loc. conclus. 2. num. 2. 19. tit. de donat.*
- 19 Donationis hujus omnium, vel partis bonorum, d. l. s. si unquam. Gabriel. d. loc. nu. 6. 7. revocatio, competit, ipso jure, etiam ante mortem donantis, Gabriel. d. loc. n. 4. per l. si totus. C. de inofficiis. donat.
- 20 Ratio hujus revocationis est, quod sub conditione non nasciturorum liberorum, vel non extantium filiorum succedentium donatio ad tempus, non in perpetuum facta presumatur, Gabriel. d. loc. num. 70. com. dicit. Tiraquell. d. loc. in presat. num. 93. & seqq. qua conditione deficiente & ipsa donandi voluntas & contractus obligatio deficit, Tiraquell. d. loc. num. 6. & 64. & seqq. Gomez. tit. de donat. num. 11. atque per eventum conditionis, ipso jure rescinditur, Mynfing. cens. s. obs. 63. per l. si mortis. cum l. seqq. de mort. causis. donat. Moz. quom. annull. donat. num. 75. 76. Clar. quest. 23. num. 8. aded, ut nec juramentum appositum obstat, d. locis, nec donatio hæc liberis natis ex vita decedentibus, patre superstite, convalescat, Donell. in d. l. s. si unquam. num. 9. 10. 11. Gabriel. d. loc. nu. 17. Dissentit Clar. quest. 23. num. 9. Gomez. de donat. num. 12. Moz. d. loc. nu. 90. distinguit. nec ided, quod liberi tempore donationis viventes existerent, quos pater mortuos putavit, Gabriel. d. loco num. 11. Moz. d. loco.
- Rei levis & modicæ donatæ, revocatio, non datur, Gabriel. d. loc. num. 24. & Tiraquell. d. loc. verbo omnia. num. 35. quæ hæc res modica ex iudicis arbitrio æstimanda est, Menoch. cas. 133. lib. 2. arb. judic. & cas. 23. Clar. quest. 22.
- 21 Extenditur hæc donatio ad legata, ad donationem causâ dotis, & ad donationem conditionalem, Gabriel. d. loc. num. 25. 26. & seqq.
- 22 Non conceditur talis revocatio, quando huic in sui præjudicium, non liberorum suorum, donator renunciavit, Clar. quest. 22. num. 4. Tiraquell. d. loc. verb. libertis. num. 41. 72. Moz. quomodo. annull. num. 76. 77. Dissentit Geil. lib. 2. obs. 40. num. 13. Mynf. cens. s. obs. 63. nec datur, quando ob causam donatio facta esset, Gabriel. d. loc. num. 40. vel tempore illius de liberis cogitavit, Gabriel. d. loc. num. 43. conclus. 2. aut quando donatio alterius contemplatione fit, vid. Menoch. lib. 3. præsumpt. 27. & 28.
- 23 Inofficiosa, immensa, enormis, immoderata & im-

modica donatio est, quæ legitimam, quartam debent ab intestato portionis, partem, l. 2. C. de inoff. donat. auferendo, patrimonium donantis exhaurit & evacuat, l. 1. & seqq. C. de inoff. donat. Novell. 92. c. 2. Covarruv. lib. 1. variar. resolut. c. 19. num. 1. 5. Cujac. lib. 5. obs. c. 14. eaque legitima liberos, parentes, vel fratres defraudat, l. 1. C. d. s. arg. l. ult. C. eod. quo casu, res donata, non à donatore, sed illo, qui donatione fraudatus & contra jus, in solidum, non ratione legitimæ tantum, revocatur, arg. l. 8. C. de revocand. donat. l. 9. C. de inoff. donat. ubi in omnibus dicitur exequata inofficiosa querelæ, & l. 1. & l. 2. l. 6. l. 8. l. ult. C. d. s. Anton. Faber lib. 3. conjecturar. c. 17. Dissent. alii, Gabriel. conclus. 7. tit. de donat. lib. 4. Moz. de colum. ult. num. 91. 92. Cujac. lib. 5. obs. 14. Clar. quest. 24. Farinac. lib. 6. cap. 74. crimin. Revocatur verò, etiam si juramento confirmata fuisset, Clar. quest. 19. & 20. §. donatio. vid. infra de delict. cap. 109.

Huic revocationi similis est ea, quæ fit in fraudem 24 creditorum & ab iisdem revocatur, l. 17. §. 1. 2. Lait prætor. §. 1. 2. 3. l. ult. §. 1. 2. 3. qua in fraud. cred. item ea quæ fit in fraudem patroni à liberto, l. 38. §. in Favianæ. de usur. tit. de his qua in fraud. patron. Mantica tit. 37. 38. 39. lib. 13.

Revocandæ donationis causam præbet donatarius 25 sua ingratitude, §. 2. Insti. de donat. l. 1. l. 7. l. 9. C. de revoc. donat. Clar. quest. 21. Moz. tit. quomodo. annull. num. 21. vid. Cujac. lib. 20. observ. c. 5. eaque enormi, pro iudicis arbitrio, Menoch. lib. 2. arb. cas. 130. & cas. 72. Moz. d. loc. num. 51. 52. & perduellionis crimen perpetrando, l. 15. de donat. Geil. lib. 2. observ. 19. num. 7. cui revocationi neque pacto appposito renunciare potest, Mantica tit. 42. per l. 17. §. illud. de pact.

Ingratitudinem committit, qui non agnoscit beneficium, ubi, quando & quomodo potest, non reddendo bona pro bonis, sed reddendo mala pro bonis, l. ult. C. de revoc. donat. Moz. d. loc. nu. 21. quæ ingratitude consistit in faciendo, vel omitendo; illic, quando delinquit in famam donatoris, in corpus, bona, vel vitam ejusdem, vel domesticorum aut cognatorum illius, Moz. d. loc. num. 24. 25. vid. infra in delictis cap. 144.

Denique obligatio donatoris limitatur, ut non ultra 27 ille obligetur, quam potest facere, l. 12. de donat. l. 28. de regul. jur. l. 30. de re jud. deducto scilicet ære alieno, l. 19. §. 1. de re jud. ne ipse donator egeat, l. 173. de reg. jur. l. 6. de judic. & re non tradita, l. 9. de condit. in deb. Goshoff. in l. 28. de regul. jur. Deinde donator tantum ad nudæ rei donatæ traditionem, non domini dationem tenetur, l. 18. Aristo. §. fin. de donat. l. 2. de evict. Som. in lib. D. num. 189. recept. sens. neque ad ejusdem fructus, accessiones perceptas, vel percipiendas, l. 9. §. 1. l. 11. de donat. usuras, aut interesse, l. 22. d. s. Ampliatur quoque in eo, quod sibi in rebus donatis possit reservare potestatem disponendi inter vivos vel mortis causa, Mantica tit. 47. & ut res post tempus aliquod ad donatorem redeat, tit. 48.

Sequitur de donatarii jure, quo ejusdem obligatio 28 non ni-

non nihil limitatur. Debet enim hic præfens esse donanti, l. 10. l. 2. §. 6. l. 4. de donat. Clar. quest. 12. & 13. aut per epistolam, l. 13. si aliquid. l. 5. C. de donat. vel per interpositam personam donatio erit consummanda, d. l. 10. vide Roland. à Valle consil. 19. vol. 1. Clar. quest. 12. Moz. de substat. donat. num. 23. 25. 27. ita ut abscens, rem donatam sibi, scierit & donationem agnoverit acceptando, Cujac. lib. 12. observ. cap. 28. per d. l. 10. Covarr. lib. 1. variar. resolut. cap. 14. num. 11. 13. Clar. quest. 13. §. donatio.

- 29 Deinde donatarius tenetur donatorem, quatenus ex donatione & liberalitate sua inops factus esset, alere, pro modo facultatum utriusque & rei donatæ, Clar. quest. 21. per l. fin. C. de revoc. donat. Moz. d. loc. num. 59. 60. nec non, quando ille est universalis loco heredis, ad æs alicuius donatoris solvendum, Moz. de nat. donat. num. 25. 26. per l. si maritus. de fund. dotal. Guid. Papa 9. decis. 105. & gratitudinis beneficia suo benefactori exhibenda, l. 1. l. ult. C. de revoc. donat. §. 2. Institus. de donat. 2. Samuel. cap. 19. 36. 37. 38. 30 Proverb. cap. 17. 13. In casu verò restitutionis rei donatæ, tenetur donatarius rem ipsam donatam, cum fructibus pendentibus & a tempore donationis perceptis & omnibus accessoris restituere, l. cum quis. de condit. caus. dat. caus. non fecit. l. videamus. 28. §. idemq. de usur. Moz. tit. quomod. annull. & revoc. donat. num. 12. 13.

Sedes hujus contractus est in tit. de donation. & tit. de donat. inter vir. & uxor. & tit. C. de donat. & tit. seqq.

Cap. 83. De mandato:

- 1 Mandatum quid.
- 2 Mandati membra.
- 3 Commissio quid.
- 4 Mandare qui possint.
- 5 Plures mandantes.
- 6 Forma mandati.
- 7 Qui prohibentur mandare.
- 8 Qua mandari possint.
- 9 Cessio per mandatum, quam actionem transferat.
- 10 Jus cessum in quib. consistat.
- 11 Ratihabitio & ejus vis.
- 12 Quomodo illa fiat per actum, approbationem significancem.
- 13 Per patientiam & scientiam.
- 14 Per factum conveniens.
- 15 Qua res mandari non possint.
- 16 Susceptio mandati.
- 17 Quibus mandatum datur, & qua in hoc consideranda.
- 18 Obligatio mandatarii.
- 19 Expeditio negotii quid contineat.
- 20 Facienda qua & quomodo.
- 21 Forma & finis mandati.
- 22 Per aequipollens impleri mandatum potest.

- 23 Mandata consentur, sine quib. expediri non possunt negotium.
- 24 Officiales intelliguntur habere mandatum in iis que pertinent ad eorum officium.
- 25 Collegarum officium.
- 26 Omittenda à mandatario qua sine.
- 27 Administrationis obligatio cessat in casibus certis.
- 28 Quando morte mandantis administratio non finitur.
- 29 Mandati revocatio.
- 30 Rationum redditio quomodo fiat.
- 31 Obligatio mandantis quid.
- 32 Sumptus suppeditat ad negotii expeditionem, durante administratione.
- 33 Liberare tenetur mandatarius renunciantem.
- 34-35-36 Res integra quando dicitur.
- 37 Finis administratione liberare tenetur mandatarius.
- 38 Indemnem mandatarius eundem prestare tenetur.
- 39 Periculum & casum prestat.
- 40 Species mandati.
- 41 Generale mandatum quod.
- 42 Generale cum libera potestate.
- 43 Indefinitè datum mandatum sine libera.
- 44 Speciale mandatum quid.

HActenus de donatione: sequitur de mandato. Vid. sup. cap. 82. num. 1.

Mandatum est contractus gratuitus, l. 1. §. 4. h. t. §. 1. fin. Instit. mandat. quo roganti fides datur, officii alicujus, sine mercede præstandi, l. 5. l. 22. mandat. §. 1. 2. 3. 11. Instit. eod. vocatur à manus datione, quæ fidei symbolum, Briffon. in lexico in verbo mandata. facit 2. Reg. c. 10. 15. 16. 2. Matth. c. 12. 11. 12.

Mandatum habet duo membra: Commissionem 2 negotii, & ejusdem susceptionem, Mansica lib. 7. de raris. & ambig. convent. tit. 3. nu. 6. 23. l. 43. & l. 20. l. 60. §. 4. l. 1. §. 1. l. 8. §. 3. mandat. §. 1. 3. 4. Instit. d. t. adde Genes. cap. 39. 22. Exod. c. 3. 10. 11. & seqq. cap. 5. c. 7. 16. c. 8. c. 9. 2. Chron. c. 24. 21. 1. Reg. c. 21. 9. 10. & seqq. Luc. c. 16. 1. 2. 3. & seqq. c. 10. 34. 35.

Commissio est, qua aliquid faciendum, administrandumve alii tacitè, vel expressè, l. 6. §. 2. l. 18. l. 53. mandat. §. 1. & seqq. Instit. eod. l. 60. de regul. jur. Mysing. cont. 3. obs. 53. Moz. tit. de divis. mandat. num. 71. & seqq. Soar. in lit. h. num. 26. 27. inungitur, quocunque modo, jussu, rogatu, precario, voce, literis, vel nuncio, l. 1. §. 1. l. 12. §. 12. l. 33. l. 34. l. 60. §. 4. b. t. non tamen animo consulendi, vel commendandi, §. 6. Instit. eod. l. 2. §. ult. mandat. l. consilii. de regul. jur. l. 12. §. 12. b. t. aut monendi, l. fin. Cod. quod cum eod. d. l. 12. §. 12. l. 10. §. 7. b. t. Non verò refert, id fiat committentis gratiâ, vel utriusque, vel extranei, tertii causâ, l. 2. b. t. §. 1. & seqq. Institus. eod. Committens hic dicitur mandans, mandator, constituens, dans procuratorem, vel

administratorem, dominus negotii commissi quandoque. *Vi. Surin. lib. 1. repet. pract. c. 27.*

- 4 Mandare verò & committere possunt omnes, qui non prohibentur, *l. 43. §. 1. de procurat. etiam simul plures uni, vel pluribus mandare queunt, l. 2. 3. 4. de curat. bon. dand. dummodo singularim, vel collectivis verbis commissio fiat, Mynsing. cent. 3. observ. 18. & cons. 1. observ. 76. per l. civitas. de procurat. à quibus constitutus, dicitur syndicus, l. 1. l. 6. quod cuiusq; universi. nom. qui ut rectè ab universitate, seu corpore constituatur, necesse est 1. ut universitas convocetur. 2. ut in loco solito publico congregata illa constituat. 3. ut saltem duæ partes ex tibus universitatis, adint. 4. ut major pars consentiat, vide Nicol. Losaum de jur. univers. part. 2. c. 1. num. 21. 22. & seqq. Ro and. à Valle consil. 53. vol. 4. per l. observare. C. de decurion. lib. 10. l. 3. & 4. quod cuiusq; univ.*
- 6 Mandare licet formâ, modo, vel potestate & præscripto, quibus liber, l. 5. l. 6. l. ult. mand. l. 63. l. 60. l. 59. de procurat. Moz. tit. de substans. mand. num. 4. Vant. de null. ex defect. inhabilis. num. 75. 76. & seqq. & eo usque, quousque liber, atque eorum negotiorum administrationem, quæ jure permittuntur, vel non prohibentur, ubi etiam ea omnia mandata esse censentur, sine quibus mandatum expediri non potest, l. 2. de juridic. l. 56. l. 62. de procurat.
- 7 Prohibentur verò mandare, quæ contrahere ventantur. deinde syndici & actores civitatum, *l. 74. de procurat. tit. quod cuiusq; univ. nom. tutores, curatores, vel procuratores ante litem contestatam, l. 11. l. 23. Cod. de procurat. vid. Mynsing. cent. 2. observ. 38. Wurmsf. pract. observ. tit. 5. observ. 19. Hartm. tit. 5. observ. 1. & 6. Plures heredes inter se agentes, eundem procuratorem constituere nequeunt, l. 48. fam. herisc. vid. las. lib. 3. cap. 51.*
- 8 Mandantur rectè facta, §. 1. & seqq. Institut. h. t. officia & munera publica, l. 11. & seqq. ad municip. & privata, etiam cum jurisdictione, tit. de offic. ejus. cui ass. mandat. juridic. l. 5. l. 6. l. 16. de juridic. persecutio juris, actio nomine mandantis exercenda, l. 2. §. 3. l. 1. de hered. vel act. vend. quæ vocatur actionis cessio, l. pen. & ult. Cod. mandat. qua aliena actio, nostra fit, & quis in rem propriam procurator constituitur, l. 55. l. 34. de procurat. l. 4. Cod. d. t. Donellus lib. 15. comm. cap. 43. unde mandata actio, l. 76. Modestinus. de solut.
- 9 Cessio hæc, per mandatum, etiam rectam actionem in accipientem transfert; cum nomine & jure mandantis ille utatur, l. 8. ex nominis. C. de hered. vel act. vend. l. ex legato. C. de legat. Donell. cap. 43. lib. 15. com.
- 10 Consistit verò illud jus cessum, vel mandatum in potestate exigendi & liberandi, l. solutum. Cod. de obligat. Donell. d. loco. & ut jure & privilegio mandantis, utatur procurator, l. emptor. Cod. de hered. vel act. vend. l. qui stipendia. Cod. de procur. l. ult. Cod. si fiscus, vel privas. qui tamen suo nomine, dicitur habere universam actionem, d. emptor. & l. 55. de procurat. l. 1. l. 2. l. 6. C.

de action. Mandare actionem potest dominus, *l. 3. l. postquam. l. ex nominis. C. de hered. vel act. vend. l. ult. & pen. C. mandat. etiam invito & ignorante debitor, adversus quem actio mandatur, l. 1. C. de novat. l. 3. C. de hered. vel act. vend. cum mandatum & cessio illa non noccat debitori, l. debitori. l. distractis. C. de pignor. Debitor verò, invito creditore, in locum suum, alium substituere non potest, l. debitorem. C. de pact. l. 2. C. de hered. vel act. vend.*

Ratihabitio præteritorum gestorum, mandato comparatur, *l. 6. §. 9. de negot. gest. l. 1. §. 14. de vi & vi arm. l. 6. Cod. quod cum eo. l. semper qui non. 60. & l. 152. §. 2. de regul. jur. l. si in qui. 30. l. 10. §. 7. mandat. l. ult. C. ad SC. Maced. Moz. tit. de subst. mandat. num. 2. Roberts. lib. 2. sens. cap. 6. & retrahitur & reducitur ad tempus & initium contractus, l. 25. C. de donat. inter vir. & ux. l. 7. C. ad SC. Maced. l. 71. §. 2. l. 12. §. 4. de fidei. tit. rem rat. hab.*

Ratihabitio verò factorum præteritorum fieri dicitur per actum approbationem significantem & inducentem, uti expressum consensum intra tempus, à quo incipit actus & tempus, ad quod extenditur, vide Gomez. de qualis. cont. c. 11. num. 30. quando alii nondum jus est adquisitum, & res est in eo statu, quo à principio fuit, *Negusant. part. 3. memb. 1. num. 38. per l. si uxor. §. si quis. de adult. Alexand. consil. 528. Deinde fit per tacitum consensum, ob præsumptam scientiam & patientiam, l. ult. Cod. de tempor. in integ. rest. l. 5. rem rat. haber. Mascard. conclus. 1293. & conclus. 1153. per l. 2. de a. qui. p. s. s. Manic. d. lib. 7. tit. 7. per l. 18. l. 20. l. 6. §. 2. l. 53. mandat. l. 60. de reg. jur. Tertio fit ratihabitio factio, quod voluntate & approbationem facientis tacite arguit, l. non so. i. rem rat. hab. l. pen. de leg. commiss. Menoch. de recap. possess. remed. 15. quest. 15. num. 118. & seqq. & lib. 2. presumpt. 39. Paciar. lib. 1. cap. 29. de probat. Tiracell. de jur. consil. possess. 3. part. limit. 30. num. 12. & seqq. vide Gabriel. conclus. 1. tit. de procurat. Ob temporis diuturnitatem mandatum, vel ratihabitio non præsumitur, Gabriel. d. conclus. 1. Menoch. d. pres. 39. & lib. 3. pres. 42. Manic. d. loc. tit. 7. num. 9 & tit. 12.*

Mandati non possunt res turpes, *Soarez. in lit. M. num. 47. Menoch. lib. 2. arb. cas. 152. neque actus legitimi, l. actus. 77. de regul. jur. ubi Gothofred. Cujac. l. b. 15. observ. c. 36. & c. 16. & lib. 1. cap. 34. Duaren. lib. 2. d. f. ut. c. 27. Hotoman. quest. illust. 32. adoptio, d. l. 77. ubi Gothof. emancipatio, d. l. 77. tutoris datio, aditio hereditatis, l. 80. de acqui. hered. servi optio, l. 8. 20. de opt. legat. acceptilatio, d. l. 77. electio & postulatio prælatorum, Cujac. lib. 15. obs. c. 16. Hotom. amicab. respons. 30. res omnino incertæ, l. 3. §. 1. h. t. Moz. de reb. in quib. ad mand. m. 4. Cujac. huic addit. plura alia in d. c. 16.*

Susceptio mandati est, qua faciendum quid in se suscipit, seu recipit, procurator, seu mandatarius, *l. 27. §. 2. l. 34. h. t. tacite, vel expresse, vel bis factisve, Manica d. loc. tit. 13. vel, qua se ad faciendum necessitate addringit, l. 22. §. cum insulam. Locat. §. 11. Institut.*

h. s. Luc. cap. 16. r. 2. & seqq. cap. 12. 42. Vocatur hic syndicus, quando à collegio, vel universitate est constitutus, *l. 1. l. 6. §. 1. quod cuiusq; univers. nom. & si ad iudicia, actor, defensor, d. l. 1. §. 1. l. 6. §. 3. l. 2. quod cuiusq; univers. nom. §. fin. Institut. de curator. tit. de procurat. si ad bonorum administrationem, curator, tit. de curator. Institut. tit. de admin. rus. vel curas. l. 1. l. 2. de curas. bon. dand. si ad rem familiarem, œconomus, l. jubemus. Cod. de sacrosanct. eccles. defensor, l. 1. §. quibus. quod cuiusq; univers. l. item eorum. §. sed et si. d. s. qui in iudicio rei nomine agit & vices ejus subit, l. 51. §. 1. de procurat. l. 33. §. ait. & seqq. l. 34. & l. seq. de procurat. Cujac. lib. 7. observ. cap. 26. Wurmser. tit. 5. observ. 6. §. 18. dispensator, l. ult. §. 4. de verb. oblig. l. pen. de reb. creditis.*

17 Omnes, qui non prohibentur dari, rectè mandatum suscipiunt, *l. 43. de procurat.* etiam plures simul, *l. 1. l. 2. de curas. bon. dand. l. 47. de procurat.* ex quibus singuli in solidum obligantur, *l. 60. §. 2. ubi Bartol. mandas. l. pen. de curas. bon. dand. Moz. de mandas. tit. de nat. mand. num. 32. vid. Mynsing cens. 1. observ. 47.* & unius solutione, alii, seu cæteri liberantur, *d. l. 60. §. 2. Moz. d. loco. & procuratoris, seu mandatarii industria electa præsumitur, Menoch. lib. 6. præf. 92. & lib. 2. præf. 21.* & contrahere nomine illius à quo constitutus est, *Menoch. lib. 3. præf. 49.*

In hoc contractu duo sunt dispicienda. Primum est de utriusque contrahentis obligatione. Alterum est de speciebus mandati.

18 Obligatio mandatarii est, qua ille ex hoc contractu obligatur mandanti, ad suscepti negotii expeditionem, & rationum redditionem, *l. 22. §. 11. l. 27. §. 2. mandas.*

19 Expeditio suscepti negotii, continet faciendâ & omitterendâ, secundum mandati formam, finem, & negotii commissi naturam, *l. 5. mandas.*

20 Facienda sunt, bona fide & omni diligentia atque cura, *l. 5. l. 41. mandas. §. 11. Institut. de mandas.* quæ requirit forma finisque mandati, & natura negotii commissi, ut scilicet negotium susceptum expediat, *l. 8. §. 2. l. 22. §. fin. l. 5. per tot. mandas. §. 11. mandatum. Institut. eod. secundum mandati accepti formam, modum & finem, d. l. 5. l. 41. mandas. l. 46. l. fin. de procurat. §. quod si. Instit. h. s. nomine mandantis, Moz. tit. de nat. mandas. nu. 7. 13. 14. aut, ut quamprimum mandato renunciaret, §. 11. mandatum. Institut. h. tit. l. 22. §. ult. l. 27. §. 2. mandas. aut, ex iusta causa se excuset, *d. §. 11. & l. 27. §. quis. §. 2. mandas.**

21 Forma mandati præscripta & finis est observandus, *l. 5. diligenter. h. s. quem excedens, aliud, quam quod est mandatum, facere videtur, d. l. 5. potest tamen, quatenus utiliter gessit, mandantem obligatum habere, l. 2. l. 45. de neg. gest. Menoch. lib. 2. arb. cas. 352. Roland. consil. 53. num. 29. vol. 4. Soarez. lit. M. num. 18. 19. laïc Mantica. d. loc. tit. 15.* Non igitur per aliam personam interpolitam facere potest quod ipsi est injunctum;

cùm ipsius industriæ dicatur electa, *Menoch. libr. 2. præsumpt. 21. & lib. 6. præsumpt. 92.* quando scilicet negotium à persona mandatarii separari non potest, *Menoch. d. præsumpt. 92. num. 4. per l. unic. §. ne autem. C. de caduc. toll. vel excellentia personæ id indicat, aut grave & arduum est negotium, Menoch. d. præf. 92. num. 9. 10. 13. & lib. 1. quæst. 68. arb. jud. Geil. lib. 1. observ. 97. num. 4.* quando verò industriæ personæ electa dicatur, docet *Menoch. lib. 2. præf. 21.*

Per æquipollens implere potest mandatarius sus- 22 ceptum mandatum, quando mandantis non interest, *l. fin. & fin. l. 12. mandas. Tiraquell. de utroque retract. lign. §. 26. gloss. 2. num. 59. Jason in l. si quis. §. sed quid. num. 7. de acquir. heredit. & in eo mens verbus præfertur, l. ult. §. ult. mandas. Mantica. d. loc. tit. 14. nu. 10. & tit. 15. l. 30. & l. 33. mandas. quæ colligi potest ex antecedentibus, vel consequentibus connexis, necessariis & utilibus mandanti, *Mantica laïc d. tit. 15.**

Natura negotii commissi patitur & exigit, ut man- 23 datarius etiam illa facere possit, sine quibus mandatum expediti non potest, *l. 2. de juridict. l. 62. de procurat. l. quicunq;. §. si rei. de institut. action. Soarez. recept. sent. in lit. M. num. 24. Mozius de nat. mandas. num. 14. 15.* & illa quæ tacite censentur inesse mandato, §. 8. is qui. Institut. de mandas. Unde officiales intelliguntur habere mandatum in iis, quæ 24 pertinent ad eorum officium, *Francisc. Mantica de sacis. & ambig. convent. lib. 7. tit. 11. Vide infra cap. 92. num. 50.*

Collegæ, quibus idem officium publicum admi- 25 nistrandum est mandatum, *l. 21. §. 6. ad municip. of- ficium individuum habent & periculum commune, l. 11. Respubl. à gerente idemnis servari non potest, l. 11. & seqq. ad municip. l. ult. §. 8. de administ. rer. ad civis. pertinent.* imprimis vero ille, qui administravit primò, & qui pro eo caverunt, in solidum tenentur, *l. 13. ad municipal. deinde, qui non idoneum nominarunt, & tertio collega, se non immiscens, d. l. 13. l. 11. l. 21. ad municipal.*

Omitterendâ sunt à mandatario, quæ mandati fi- 26 ni, formæ atque naturæ negotii commissi sunt contraria, uti sunt negligentia, collusio & insufficientia, *l. 17. sed si. §. 15. 16. 17. de injur. ob quæ admiffa fit infamis, l. 6. §. 5. de his qui not. infam. §. ex quibusdam. Institut. de pœna temerè litig. Unde mandatarius administrator, alienorum negotiorum, tenetur de damno, *l. 5. §. 2. 3. 4. l. 22. §. 11. l. 12. §. 10. 110. §. 8. mandas. & omni interesse, l. 8. §. 6. 7. 8. l. 6. §. 4. l. 22. §. 1. mandas. Cujac. lib. 17. observ. cap. 29. & lib. 22. observ. cap. 34. de dolo & culpa sua, l. 8. §. 1. 9. 10. l. 22. §. fin. mandas. levi, inquam, & levissima, l. 13. l. 20. Cod. de procurat. l. 4. l. 11. Cod. h. t. Geil. lib. 1. observ. 45. num. 4. 5. Soar. in lit. M. num. 35. Moz. de nat. mand. num. 26. Pet. Fab. & Delrio. in l. 23. de regul. jur.**

Omitterendâ demandata administratio negotiorum 27 alienorum ob mutatam voluntatem mandantis taci-

tam, vel expressam; quæ mutatio duobus modis fieri dicitur, 1. finito negotio mandato, *Moz. tit. quomod. solvat. mand. num. 7. 8. 9.* morte naturali, vel civili mandatoris vel mandatarii secuta, *l. 15. de procurat. §. recid.* §. item. *Instit. h. l. 2. 6. l. 3. 4. mandas. vid. Cujas. lib. 20. 28 observ. cap. 31.* excepta mandatâ actione, *l. 1. Cod. de oblig. & action. re integrâ, §. item si adhuc. Instit. h. l. vid. Gabriel. tit. de procurat. conclus. 2. lib. 2. & conclus. seq. ubi limitas & amplias. Moz. d. loc. n. 20. & seqq. Mynsing. cent. 2. observ. 8. 4. vid. Wurmbser. lib. 1. tit. 5. observ. 15.* nisi post mortem mandatoris expediendum sit mandatum, vel tempus certum præfixum, *l. 12. §. fin. l. 13. mandas. disjunctis Donell. lib. 16. comm. c. 23. vid. Gabriel. conclus. 2. lib. 2. tit. de procurat. num. 10. & seqq. & limitas Moz. d. loc. nu. 21. Costalium in l. insor casus. h. l. Mantie. d. loc. tit. 23. & 24.* vel ignorante mandatario, dominus decefferit, §. sed utilitatis. *Instit. eod. l. 26. l. 58. h. l. vid. Moz. d. loc. num. 20. & seqq.* Sunt præterea plures casus, quibus morte mandantis, non finitur mandatum, de quibus latè *Gabr. concl. 2. & 3. lib. 2. tit. de procurat. Moz. latè tit. quomod. solvat. mandas. nu. 20. 21. Cujas. lib. 24. observ. c. 37. c. 22. & 10. Wurmbs. obs. 15. latè Mantie. d. loco tit. 21 & tit. 22. 23. 24.*

29) Deinde omittenda administratio, quando re integrâ, mandatum revocatur à mandante, *l. 12. §. 16. l. 15. h. l. mandas.* idque expressè, vel tacitè, verbis, vel factò, ut quando ipsemet comparet & negotium proprium tractat, *l. 56. §. 2. ubi gloss. & Bartol. mandat. Covarruv. lib. 1. variar. resolut. cap. 14. num. 16. per §. recidè. Instit. h. l. l. 22. §. pen. l. 27. §. 1. mandas.* Necessè verò est, ut revocatio in notitiam procuratoris & illorum quorum interest venerit, *l. 6. l. 15. h. l. vid. §. pen. Instit. h. l. Mantie. d. loc. tit. 21. num. 19. & seqq. 32.* Revocatio tacita quoque censetur fieri, quando conditio procuratoris in deterius mutatur, *l. cum quis. de solut. l. 24. h. l. Moz. tit. quom. solvat. mandas. num. 9. 10.* vel furor supervenit, inimicitiaque, *Moz. d. loc. nu. 11. 12. 13. per l. 22. §. fin. l. 23. h. l.*

30) Alterum caput obligationis mandatarii consistit in rationum redditione, *l. qui proprio. 46. §. 4. de procurat. l. 2. de negot. gest. Luc. cap. 16. l. 2. 3. & seqq.* quæ, ut rectè fiat, inventarium & synopsis rerum & negotiorum administratorum faciendâ est, *Menoch. arb. cas. 209. Roland. à Valle consil. 49. n. 1. 2. 18. vol. 1.* Deinde, liber rationum, continens data & accepta, explicatè, specificè & distinctè exhibendus, *Roland. & Menoch. d. locis per l. cum servus. de condit. & demonst. l. argensarius. de edendo.* Terciò, calculator & arbiter, qui accepta & expensa recognoscit, adhibendus, quo intercedente, rectè fiat ratio & computatio, *l. si cui. ubi Bartol. de condit. & demonst. Menoch. d. cas. 209. num. 35. 36.* idque integre, non ex parte, *Menoch. d. loc. num. 30. 31. Mascard. conclus. 3. 3. §. 1256.* Quantò, his peractis, restituantur omnia, ut nihil remaneat apud mandatarium, *l. 20. l. 8. §. fin. h. l. vide infra cap. 91. & jus mandatarii cedatur mandanti, & cautio præstetur, d. l. 8. §. fin. l. 9. h. l. l. 2. de hypot. vel act. vendit. quamvis in quibusdam cau-*

sis, etiam sine cessione, actio mandati detur mandanti, *l. que d. 68. l. 27. & l. seq. l. 79. de procurat. l. 18. §. ult. de dam. infect. l. 5. de prætor. stipul. Donell. lib. 15. cap. 43. in fine.*

1) Obligatio mandantis est, qua ille suscepta negotii & demandati administratione, obstringitur mandatario suo, mandatum suscipienti: idque vel durante administratione susceptâ, vel eâ demum finitâ.

2) Durante administratione susceptâ, tenetur petenti & mandantario, sumptus necessarios ad negotium commissum expediendum, subministrare, *l. 12. §. ult. mandat. argum. l. 61. §. 5. de furt. Oldendorp. class. 4. act. 24. Duar. h. l. c. 3. cum officium suum nemini debeat esse damnosum, d. l. 61. §. 5.*

3) Deinde, tenetur suum administratorem, vel procuratorem, re integra, §. item si. *Institus. de mandas. tempestivè & testatò renunciantem, eo tempore, quo integrum jus mandatori reservatur, vel per se, vel per alium rem eandem commode explicandi, liberare & dimittere, l. 22. §. fin. l. 27. §. 2. mandas.* imprimis verò, quando gravis & justa causa renunciandi subest, *l. 23. l. 24. l. 25. mandas. l. 21. & seqq. de procurat.* vel conditio & fortuna mandantis in pejus vel deterius est mutata, *argum. l. 65. §. 1. §. 12. profectio. l. 24. seu ubi mandas.* ipso nimirum solvendo esse desinente, vel bonis illius à creditoribus possessis, *d. l. 24.* vel, morte è vivis sublato, re integra existente, *l. 15. mandas. num. C. mandas. §. item si adhuc. Instit. eod. Gabr. tit. de procurat. conclus. 2. lib. 2.*

4) Res integra hîc dicitur, quæ & mandanti & mandatario est integra, *Mantie. d. loc. tit. 21. per tot.*

5) Mandanti, quando nihil adhuc intervenit, cur ille mandatum negotium non possit adhuc æquè commodè per se, vel alium expedire, *l. 22. §. 11. l. 27. §. 2. h. tit.*

6) Mandatario res integra est, quando nihil ei per causam mandatari abest, secus contra, *d. l. 22. §. 11. l. 27. §. 2. Donell. lib. 15. com. c. 43.*

In cessione, seu mandata actione, res integra esse desinit, quando debitor scit, facta denunciatione, cessum esse debitum alteri, qui nomine creditoris illud exigere debeat, *l. 3. Cod. mandas. Gabriel. libr. 3. tit. de novat. conclus. 1. Costal. in l. 4. de hered. vel act. vend. Donell. d. loco,* postquam denunciationem, creditor cedens, actione directâ, adversus debitorem uti non potest, neque debitor illi solvere, *l. 55. de procurat. aded. ut in concursu mandanti cessionarius præferatur, vid. Vans. tit. de null. ex defect. inhabil. mand. num. 158.*

7) Finita administratione, tenetur mandator liberare mandatarium, administratorem, ab officio suscepto, *l. 27. §. 2. h. tit. §. recidè. Institus. eod. Mozium quomod. solv. mandat. num. 6. 7. & eundem indemnem omninò præstare & servare, l. 61. §. 5. de furt. l. 15. h. l.* Ideoque tenetur mandator ipsi restituere sumptus, in negotio mandato utiliter & necessarîo factos, *l. 12. §. 9. l. 10. §. 9. 10. h. tit. l. 46. §. 6. de procurat. & quicquid,*

quid omnino ex causa mandati, procuratori abest, l. 12. §. 8. 9. l. 54. *mandat. Luc. cap. 12. 43. cap. 16. 12. & seqq. cap. 10. 35. Paul. lib. 2. tit. 15. §. 2. licet forte negotium susceptum, felicem exitum non fuerit sortitum, l. 50. §. fin. l. 8. §. ult. mandas. l. 4. Cod. d. s. aut, minore sumptu, dominus mandans, rem facturus fuisset, l. 26.*

39 §. 6. 7. 8. l. 27. *si quis. §. 4. h. tit.* Denique periculum & casum negotii commissi, in se mandator recipit, l. 45. §. 1. & *seqq. h. tit. l. 4. Cod. mandas. & existimatur & habetur, quasi ipsemet fecisset, quod ejus administrator, vel curator gessit nomine ipsius, l. pen. §. de jectis. de vi & vi arm. l. in damnum 169. de regul. jur.*

40 Sequitur de speciebus mandati. Est enim aliud generale, aliud speciale, l. 1. §. 1. *de procuras. l. 6. de instr. ad. Roland. à Valle consil. 53. num. 29. vol. 4. Moz. de divis. mand. num. 68. 69.*

41 Generale mandatum est, quo negotiorum quaedam universitas, indefinitè & indeterminatè, sine certa forma alicui mandatur, l. 6. §. 6. *mandas. l. 58. l. 59. l. 63. de procuras. l. 12. l. 3. §. 3. de solus.* estque cum potestate libera administrandi pro arbitrio, l. 60. §. fin. *mand. l. 58. l. 60. l. 63. de procuras. l. 7. de pecul. vel sine libera, d. l. 63.*

42 Constitutus cum plena, absoluta & libera administrandi potestate, etiam alienare & quævis facere potest, quatenus bona fides patitur & negotiorum administratio exigit, l. 9. *qua. §. 4. de acquir. possess. l. 58. de procuras. l. 11. §. 2. de rebus credit. l. 3. §. ult. de min. l. 10. Cod. quod cum eo. l. 48. de pecul. l. 3. ad SC. Macedon. l. 12. l. 3. §. 3. de solus.* Ideo etiam novare, l. 20. *de novat. permutare, l. 58. de procuras. pignori dare, l. vel universorum. de pign. act. jurjurandum deferre, l. jurjurandum. §. ult. de jurjur. transigere & alienare, d. l. 58. de procuras. l. 60. §. 4. mandas. l. nam & de pact. nisi, quæ verosimiliter dominus non fuisset facturus, l. 35. l. 46. l. 60. §. ult. mand. l. 12. de solus. Mantica d. loc. tit. 16. num. 2. & seqq.*

43 Constitutus sine libera potestate, vel indefinitè datus, potest ex bona fide necessaria & maximè utilia, nomine mandantis expedire, l. 63. l. 40. *de procuras. l. 16. Cod. eod. l. 7. §. 1. quib. mod. pign. vel hypobac. alienare verò non potest, d. l. 63. neque juramentum deferre, l. 17. de jurjur. l. 61. de procuras. Geil. lib. 1. observ. 83. neque petere restitutionem in integrum, l. 25. §. fin. de minor. Mynsing. consil. 84. & 53. Wurmbf. tit. 25. observ. 2. neque transigere, l. 60. de procuras. neque compromittere, d. text. & si quæ sunt similia, l. 1. §. 1. l. 63. de procuras. Nicol. Moz. tit. de divis. mandat. num. 11. & seqq. Sarez. in litera M. num. 23. & seqq. Menoch. lib. 2. arb. cas. 315.*

44 Speciale mandatum, est determinatum, quo certa, definita negotia, cum præscripto & expresso modo & forma demandantur, l. 5. l. 41. h. s. l. 34. *de rit. nuptiar. l. 1. §. 1. & l. seqq. de procuras.* puta ad contrahendum matrimonium, ad petendam restitutionem in integrum, & similia, l. 39. l. 40. l. 1. l. 2. *de procuras.* Casus, in

quibus speciale mandatum desideratur, recenseat *Moz. de mandas. tit. de divis. mandas. Mans. lib. 7. d. loc. tit. 2. num. 24. 25. 26. 27.*

Sedes hujus materiæ est in tit. D. & C. *mandat. tit. de procurat. tit. de administ. rer. civit. tit. de curat. bon. dand.*

Cap. 84. De constituto.

- 1 Constitutum quid.
- 2 Appellationes ejus varia.
- 3 Recepticia actio hujus.
- 4 Quod alii referantur.
- 5 Quæ res constitui possunt.
- 6 Non potest constitui quod civili obligatione debetur.
- 7 Cui obligatur constituens.
- 8 Plures constituentes habent beneficium divisionis, & excussionis.
- 9 Quando definit obligari constituens.

Tantum de gratuitis contractibus consensu solo constantibus: sequitur de non gratuito; constituto. *Sup. cap. 82. num. 1.*

Constitutum est contractus, solo consensu initus, l. 1. *de pecun. constit. monopieuros, d. l. 1. Connan. lib. 5. comment. cap. 3. Mantica. tit. 1. lib. 19. de sacis. & ambig. convens.* quo quis spondet, etiam absens, per epistolam, vel nuncium, l. 14. §. fin. *de consens. pecun. l. 24. l. 26. eod. Philom. c. 1. 18. 19.* etiam non expressa debiti quantitate, d. l. 14. quibuscumque verbis, d. l. 14. §. ult. non tamen impersonalibus, *Novell. 115. c. 6. Auth. si quando. ubi Bart. de consens. pecun. & stipulatoris. §. de constituens. 9. Instit. de action. l. 2. §. 4. h. s.* se soluturum, daturumve fidejussorem, vel pignus, l. 4. l. 5. §. 5. l. 14. §. 1. eod. creditori, vel procuratori, vel subjectis ejusdem, l. 5. §. 4. 5. 6. 7. & l. seq. eod. quod eidem ex priorè aliqua sua, vel alterius obligatione qualicunque, d. l. 5. §. 2. & *seqq. l. 11. eod. §. de constituens. Instit. de action. ad Philom. c. 1. l. 1. 3. §. 2. eod. pura, sive conditionali, aut in diem, l. 3. §. 2. l. 4. l. 5. l. 11. h. s. l. 2. C. eod. conveniunt tempore debetur, l. 18. §. 1. l. 11. de pecun. const. Philom. c. 1. 19. 18. vel brevius: est præcedentis debiti agnitio, l. 1. §. 1. eod. pactum geminarum, vel repetita promissio.*

Appellatur constitutum, l. 2. *C. h. t. l. 11. l. 7. l. 12. eod.* obligatio constitutoria, l. 2. *C. eod. actio constituta, l. 2. in fin. h. s. l. 1. C. eod. quædam verborum obligatio, l. 2. C. eod. stipulationi similis, l. 3. in pr. & fin. C. de pecun. constit. obligatio accessoria, l. 2. *C. h. t. l. 14. §. 2. eod.* idco, quod alii obligationi priori, quæ constituto non tollitur, l. 18. §. 1. 2. 3. l. 28. *ubi de pecun. constit. l. 3. §. in eum de admin. rer. ad civit. accedat.* Olim recepticia actio huic erat similis, l. 2. *C. eod.* Alii ad pacta legitima hunc contractum referunt, *Cujac. in l. 6. de pact. Borchois de pact. c. 1. num. 10. & c. 2. num. 33. Gabriel Mudam in §. de constituens. num. 10. & seqq. Instit. de action. Costal. in l. 3. h. s. Duaren. h. s. c. 2. Mynsing. in §. 9. de constituens. Instit. de action. ubi & Job. Faber.* Alii hic geminarum*

paetum, causam obligationis constituunt, *Sichardus ad rub. C. h. s. num. 2. 3. Costal. in l. 7. de pact. & in l. 1. h. s. W. eseb. in com. sod. ad ed.* ut sine causa prius promissum, in constituto repetitum, debeat ex causa precedentis promissionis repetitur, *Mantica tit. 3. num. 10. 11. Connanus lib. 5. commen. c. 3.* existimat constitutum inesse priori obligationi, eique implicari, unde efficax obligatio producat. *Vaconius à Vacun. lib. 5. declar. c. 64.* causam hanc, obligationem, vel contractum habere asserit, ut ceteri contractus habent, & *Mantica lib. 19. tit. 1. de tac. & ambig. convens.*

5 Constitui possunt omnes res debent, l. 2. C. eod. habitus, quatenus debentur, l. 11. & seq. h. 1. s. §. 2. l. 3. eod. etiam aliud, pro alio, l. 1. §. 5. l. 21. l. 23. h. s. in eodem, vel alio loco, l. 6. §. 1. h. s. vido *Cujac. lib. 13. observ. c. 17.* etiam alienum debitum, l. s. §. 2. h. s. non tamen id, quod civili duntaxat obligatione debetur, l. 3. §. 1. l. 1. §. ult. h. s. *Mantica tit. 3. d. loc. & sufficit debitum tempore constituti fuisse, licet postea deserit, d. tit. 3. num. 10.*

7 Obligatur autem constituens omnis, l. 1. §. 1. 2. 3. l. 5. §. 9. 10. illi cui est constitutum, l. 1. cum auct. seq. C. h. s. l. 5. l. 7. l. 8. l. 19. h. s. item adjecto obligationi principali, l. 7. §. 1. & l. seq. l. 30. h. s. *Duaren. cap. 4. h. s. Faber lib. 5. conjectur. cap. 3. Cujac. lib. 13. observ. cap. 20.* ad id, quod constitutum est, præstandum, aut id quod interest, l. 14. qui autem. §. 2. l. 21. §. fin. l. 16. l. 17. l. 23. h. s. *Oldend. class. 4. a. 8. s.*

8 Plures constituens promissores, debitores, habent beneficium excussionis, sive ordinis, *arg. Novell. 4. c. 1. Authent. prasente. Cod. de fidejuss. Zaf. & Faber in §. 9. de constituta. Institus. de action. Duaren. h. s. cap. 8. vid. l. 10. h. s.* quæ de jure veteri loquitur. & beneficium epistolæ D. Adriani, seu divisionis, ut quilibet pro rata parte debiti teneatur, l. ult. C. h. s. ubi *Sichard. arg. l. 10. §. 11. mandac. & constitutum solum à principali debitore repetunt, d. text. arg. l. 9. l. 10. l. 18. §. ult. h. s. vid. cap. 80. num. 44.*

9 Desinit obligari constituens, quando per creditorem stetit, quo minus constituens solveret, l. 10. si duo. §. 1. 2. 3. de pecun. const. quod in cæteris conventionibus secus est, l. illud. de pericul. & commod. rei vendit. Constitutum paratam executionem habere, probat *Mantica tit. 5. lib. 19. de tac. & ambig. convens. per l. promissor Stichi. §. 1. de constit. pecun.*

Hujus loci est tit. D. & C. de pecun. constitut.

Cap. 85. De generalibus adfectionibus stipulationis.

- 1 Stipulatio quid.
- 2 Ejus appellationes.
- 3 Quare inventa stipulatio.
- 4 Partes stipulationis.
- 5 Interrogans stipulator quis.
- 6 Respondens promissor.
- 7 Interrogatio quid.

8 Sibi, non alii quis stipulari potest.

9 Responso quid.

10 Responso continua qua.

11 Responso congrua qua.

12 Correi qui.

13 Correi stipulandi.

14 Correi promittendi.

15 Correi inter se non sunt fidejussores.

16 Pactum ex correis stipulandi alteri nocet.

17 Mora unius alteri nocet.

18 Correis stipulandi non communicat ceteris &c.

19 Pactum unius correi debendi, quando prodest correo.

20 Nocet neq; prodest in iis, qua sunt personalia.

21 Contrahitur de factis & rebus.

22 Facta propria, & quando aliena rectè promittuntur.

23 Res cujus commercium non habet.

24 Rerum fungibilium stipulatio.

25 Stipulatio dividua & individua.

26 Dividua qua.

27 Obligatio inter plures dividua.

28 Dividua res qua.

29 Individua res qua.

30 Exempla individuarum rerum sua natura.

31 Ex conventionibus individua res.

32 Utilitatis causa dividua res.

33 Ex quibus causis inutilis stipulatio efficitur.

34 Ratione causa efficientis.

35 Ob defectum consensus.

36 Ob defectum forma.

37 Diversitas responsionis in tempore, loco, rebus & forma.

38 Ob subjectum inutilis stipulatio.

Hucusq; de contractibus, qui re, vel solo consensu perficiuntur: sequitur de eo qui verbis perficitur, uti est stipulatio. *Vid. sup. cap. 68. n. 8.*

Stipulatio est contractus juris civilis (a), stricti juris (b), quo quis responsione sua congrua & continua, interroganti obligatur ad præstandum id, quod eidem promissit (c), vel, quæ verbis præsentium (d) interrogatione & responsione congrua (e) & continua (f) perficitur (g). Vocatur duplici tropo verborum 2 obligatio (h), aliàs conceptio verborum (i), item nexus verborum (k), sponsio (l), vinculum (m), verborum solemnitas (n). Inventa est potissimum (o) ad alias 3 obligationes confirmandum (p). Ideoque cautionalis dicitur, quòd illa, ut cautiore & securiores sumus, utamur (q): interventio pro alio quandoque etiam dicitur (r): stipulatio verò sæpius (s), contractus triplici vinculo munitus, consensu, solemnitate verborum, & præsentia partium (t).

§ 2) *l. s. §. stipulatio de verb. oblig. l. 1. in fin. de pact. l. 5. de just. & jur. l. 126. §. 2. de verb. obligat.* quod ratione formæ accipiendum. nam ratione originis & consensus, juris gentium est, l. s. §. ult. de accept. *Brisson. lib. 2. tit. de accept.* Apud Judæos quoque usitata legitur,

legitur, *Gomf. c. 42. 37. c. 43. 8. cap. 49. g. c. 44. 32. Deuser. c. 26. 18. 19. Judic. c. 11. g. c. 1. 2. 4. 10. 25. c. 4. 2. Chron. c. 18. 3. 4. Proverb. c. 6. 1. 2. c. 27. 13. c. 22. 26. Ecclesiast. c. 29. 19. & seqq. c. 8. 16. Jerem. c. 30. 2. Josu. c. 2. 17. 20. 22. 13. 14. Luc. c. 22. 5. 6. Marc. c. 14. 10. § b) l. 36. l. 99. de verb. obl. § 28. actionum. Inst. de actio. l. un. § sed etsi. C. de rei ux. actio. Paul. lib. 2. tit. 3. § c) l. 1. § 7. de oblig. & act. l. 5. § 1. l. 1. de verb. obligat. § d) d. l. 1. § 1. de verb. oblig. l. 1. § 7. de obligat. & act. § 2. Inst. de oblig. § c) d. l. 1. § 7. l. 1. § 1. 2. 4. l. 52. § 2. l. 35. l. 137. de verb. oblig. § 9. item. Inst. de inu. stipul. § f) d. l. 1. § 5. § 1. § g) l. 3. Cod. de contr. & com. stipul. l. 1. § 4. de stip. servor. § h) Primò, per synecdochen generis, pro specie, *non* *īzōxw*. *Cujac. in l. 1. h. tit.* Deinde per metonymiam effecti, pro causa efficiente, *tit. D. & Inst. de verb. oblig.* cùm de stipulatione ibidem agatur, quæ producit verborum obligationem, l. 1. de oblig. & act. § sequens. Inst. de oblig. § i) l. 5. § 1. de verb. oblig. l. 3. C. cod. § k) l. 1. de accept. Paul. lib. 2. sent. tit. 3. § l) l. 1. de spons. § m) l. 1. de acceptil. l. 6. Cod. si cert. pat. § n) l. 12. l. 14. Cod. si cert. pat. § o) tit. Inst. de verb. oblig. l. 7. § quod. de pact. l. 5. de verb. obligat. l. 1. de prator. stipul. aliàs principaliter per se obligat, l. 9. § 3. 4. de reb. credit. l. 4. in fin. de usur. § p) d. l. 5. h. s. l. 1. § us sciendum. de prator. stipul. § q) l. 1. § 4. de prator. stipul. l. 17. § ult. ad municip. § r) tit. de stipul. servor. tit. de prator. stipul. l. 1. l. 2. l. 8. l. 17. l. 38. de verb. obligat. per synecdochen membri pro integro, & metonymiam causæ pro effecto, quando stipulatio pro obligatione ponitur, l. 3. de fidejuss. l. 72. l. 73. de verb. obligat. § t) *Wesemb. num. 6. Inst. de verb. obligat. Cæd. cap. 1. Cod. de contr. & commiss. stipul.**

4 Partes stipulationis duæ sunt: interrogatio præcedens, & responsio subsequens, l. 52. § 2. de oblig. & act. l. 1. § 5. § 1. de verb. oblig. Inst. de oblig. l. 1. § 7. de oblig. & act. congrua & continua, § prator. Inst. de inutil. stipul. l. 1. § 3. 4. 5. de verb. obligat. quibus negotium inter stipulantem & promittentem contrahitur, l. 83. inter. de verb. oblig. unde actus quodam obligationem hic contrahi dicit, l. 2. §. fin. de reb. credit. l. 137. de verb. obligat. l. 65. § 1. l. 134. § 2. d. s.

5 Interrogans, vocatur stipulator, l. 1. l. 2. § 6. l. 4. h. s. de verb. oblig. tit. de duob. reis stipul. qui stipulando sibi acquirit, l. 6. l. 130. h. s. qui dicitur quoque reus stipulandi, *tit. Inst. & D. de duob. reis stipul. & generaliter creditor, l. 10. l. 12. l. 12. l. 54. l. 55. de verb. sign.*

6 Respondens, appellatur promissor, l. 33. l. 62. l. 67. l. 106. l. 137. l. 2. § 2. 3. 4. de verb. oblig. qui promittendo se obligat, l. 6. h. s. vel spondet, § 1. 2. 3. Inst. de verb. obligat. reus promittendi, *tit. Inst. & D. de duob. reis stipul.* generaliter debitor, l. 108. l. 178. l. 10. l. 55. de verb. sign. plures rei, correi, l. 3. l. 6. de duobus reis stipul. § si plures. Inst. de fidejuss.

7 Interrogatio, quæ aliàs stipulatio dicitur, l. 1. § 3. l. 38. l. 49. h. s. est, qua stipulator verba, quibus respondentem obligat, à se concepta præmittit, l. 1. § 1. & seqq. l. 99. l. 71. h. s. § 2. 17. Inst. de inutil. stipul. & palam quid cupiat, exprimit, l. 8. l. 9. 604. usque ad respondendum

promissorem provocat & rogat, d. l. 8. g. 20. 27. l. 56. l. 72. § 1. h. tit. Abusivè hæc vox sumitur in l. 26. § si decem. de condit. indebit. l. 7. in fin. de eo quod cert. loc. l. 5. de solut.

Stipulator autem ejusmodi sibi rectè stipulari potest, alii verò non potest, § si quis. § alteri. Inst. de inutil. stipul. vide Gabriel. lib. 3. conclus. 1. tit. de verb. obligat. ubi id limitat. excepto patre, qui filiis suis rectè stipulatur in his, quæ patri pro filium non adquiruntur, l. 130. h. tit. Mantica. tit. 17. & seqq. lib. 14. de tacit. & ambig. convent. excepto casu, quo interest stipulantis, § sed etsi quis. l. 6. de inutil. stipul. vel casu piz causæ, dotis, libertatis, & quo judex alteri stipulatur, in his quæ concernunt officium suum, vel notarius, tutor, curator, procurator, negotiorum gestor, servus domino suo, & similibus casib. vide Gabr. d. loc. conclus. 1. & 4. Gomf. tom. 2. c. 11. de qualis. contract. num. 18. & seqq. Mantica d. loc. tit. 23. & tit. 28. tit. 24. & seqq.

Responsio est, qua promissor ex verbis ad interrogationem stipulantis in se seu continuè & congruè prolatis obligatur, l. 26. § 2. infr. l. 137. l. 35. § 2. h. tit. Mantica tit. 10. lib. 14. de tacit. & ambig. convent.

Responsio continua dicitur, quæ statim, vel ex intervallo modico, unius diei scilicet, l. 1. § 1. l. 137. h. s. non longo intervallo, d. l. 137. l. 12. de duobus reis stipul. interrogationem sequitur, extraneo actu nullo interveniente, d. l. 137. d. l. 12.

Responsio congrua dicitur, quæ sensu & mente cum interrogatione stipulantis convenit, l. 1. § ult. l. 52. § 2. h. s. l. 1. § 7. de oblig. & act. iisdem stipulantis, vel æquipollentibus verbis facta, l. 1. § 1. l. 136. 604. § 1. Inst. de verb. oblig. § 5. Inst. de inutil. stip.

Correi sunt ejusdem, seu parit stipulationis socii, l. 1. l. 2. l. 5. l. 9. § 1. de duob. reis stip. inter quos est una obligatio, vel qui habent in re promissa principalem obligationem unam, parem & per omnia eandem, nullà re exceptà, § penult. Inst. de duob. reis. l. 3. in fin. l. 9. § 1. de duob. reis. Donell. c. 4. C. de duob. reis. quæ tamen obligationis communio, per se non inducit societatem, nisi conventio de communicatione lucrorum intervenierit, Ronchegall. in l. eandem. § sed si quis. de duobus reis. Mantica lib. 15. tit. 3. d. loc. & duplex est respectu subjectarum personarum, l. 1. rem. l. eandem. de duobus reis. Mantica tit. 4. d. lib. 15.

Correi igitur stipulandi sunt, qui rem eandem, l. 5. l. 12. § 1. de duobus reis. singuli, principaliter per se, & in solidum, d. § pen. Inst. de oblig. ab uno eodemque debitore, vel pluribus stipulati sunt, Inst. h. s. Donell. c. 3. C. de duob. reis. vel, qui commune jus stipulandi habent, l. 31. § 1. de novat. ut, si post singulorum interrogationem promissor respondeat, spondeo; vel utrique aut singulis vobis spondeo, l. 4. l. 6. de duob. reis. Quando itaque singulis stipulantibus, singuli correi respondent separatim, pro numero personarum, correi hi non erunt, l. 3. § ult. de duobus reis. Donellus cap. 4. d. loco. Et si duobus interrogantibus, uni respondeatur, huic solum adquiritur obligatio, cui est respondum, l. 6. de duobus reis.

Quod si in alterius persona obligatio non potest consistere, rei stipulandi non sunt, sed alteri omnimodo acquiritur, *l. 1. l. 2. §. 1. l. 15. de duob. reis.*

Quando singulis stipulantibus, singuli separatim respondent, pro numero personarum, correi hi non sunt, *l. 3. §. ult. de duob. reis.* sed singuli virilem portionem stipulati videntur, *l. 1. §. 1. d. s. Manuic. d. 11. §. 2.*

- 14 Correi promittendi sunt, qui rem eandem in stipulationem deductam, promittunt, aut parem causam, seu obligationem, *l. 5. l. 9. §. 1. 2. de duob. reis.* singuli principaliter, per se & in solidum, *l. 6. l. 11. §. ult. d. 1. §. si plur. res. Instit. de fidejuss.* separatim quilibet per se, non conjunctim, suscipiunt, *l. 4. l. 11. §. 2. eod. ut,* quibus uni separatim, vel pluribus interrogantibus, duorum vel plurium responsiones separatæ substernuntur, *d. l. 4. d. l. 11. ut,* Titi, decem aureos dare spondes, & tu Sci eodem 10. aureos dare spondes? & singuli respondeant separatim, spondeo: vel uni stipulanti, duo respondeant, spondemus, *Instit. eod. tit. de duob. reis. & §. præterea. Instit. de inuicilib. stipul.* Non refert, alius se obliget in diem, alius purè, alius det fidejussorem, alius non, *l. 9. §. ult. l. 6. §. 1. d. s. & §. ult. Instit. eod.* Item, vice mutua inter se fidejubeant, an non, *l. 11. d. s.* item fidejussor inter duorum reorum responsa respondeat, an postea, *d. l. 6. §. ult.*

- 15 Correi promittendi inter se, vice mutua, non videntur esse fidejussores, nisi id nominatim sit actum, *l. 11. de duob. Anton. Fab. lib. 11. c. 2. & seq. conject. Petr. Heigius lib. 1. quæst. 37. laud. Mantica lib. 16. tit. 6. d. loc. vel non in præjudicium creditoris tendit, d. 11. §. 6. num. 12.* quamvis jure novissimo, quando sunt solvendo & præsentibus, habeant beneficium divisionis, ut quilibet, non in solidum, ut veteri jure, *l. 2. l. 3. §. 1. de duob. reis. Gædd. in cap. 9. de contrab. & committ. stipul. num. 81. & seqq.* sed pro rata competente & virili parte teneatur, *Novell. 99. Auth. hoc ita. C. de duob. reis. ubi Donell. c. 14.* exemplo fidejussorum, *d. Auth. hoc ita. l. 1. l. 2. C. de duobus reis. vide l. ult. C. de constit. pecun.* ut non tam correi, quam duæ separatæ & divise obligationes esse videantur, *Auth. præsentis. C. de fidejussor.* quod & jure veteri obtinebat, quando non erat adjectum, duos in solidum spondidisse, *l. 11. reos. §. fin. & l. 3. §. 1. de duob. reis. Donell. c. 14. C. de duob. reis.* Hoc beneficium, correes promittendi, non tribuitur primò, quando non est solvendo alter reus; deinde quando abest, *Novell. 99. Auth. hanc. hoc ita. C. d. s. Donell. ibid. c. 13.*

- 16 Pactum, factumve alterius ex correis stipulandi, in solido petendo, vel remittendo, alteri correo nocet, *l. 27. si unus. de pact. l. 2. in fin. l. 16. de duob. reis. Robert. lib. 1. sent. c. 25. laud. Donell. c. 5. C. de duob. reis. Pet. Frid.*

- 17 de continenti. caus. cap. 17. num. 5. dissentit. Sic & mora ubius ex correis hisce & factum in usucapione interumpenda; alteri nocet & prodest, *l. ult. C. de duob. reis.*

- 18 ubi Donell. cap. 10. Correat stipulandi, quod à debitore consecutus est, cogendus non est cæteris communicare, sed melior hic est conditio occupantis, nisi focii correi stipulandi sint, *l. 25. item. de pact. l. 3. §. man. de libere.*

legas. l. 62. ad L. Falrid. Fligium lib. 1. quæst. 37. num. 14. & seqq. Anton. Fab. lib. 11. conject. c. 16. Vide lib. 2. cap. 3. num. 14. & seqq.

Pactum unius correi debendi prodest correo in ius, 19 quæ individue ipsam obligationem concernunt, uti solutio debiti, agnitio, novatio, delegatio, res judicata, dolus, metus, pactum de non petendo, SC. Vellejanum, aut Macedonianum, præscriptio & similia, quibus ipso jure, vel ope exceptionis tollitur obligatio, *l. 12. C. de non num. pecun. l. 7. §. 1. l. 19. de except. l. 11. C. d. s. l. 32. de fidejuss. Valens. Francus. de fidejuss. c. 3. num. 24. & seqq.* aut, in quibus liberati interest, ab altero correo non peti, *l. 9. per. de duob. reis. l. 24. de pact. aut causa,* ex qua necessarid totius obligationis peremptio sequitur, etiam cæteris prodest, *l. in duob. §. 1. 3. de injur. l. 3. §. 1. de verb. obligas. l. 2. l. 3. de duob. reis. l. ult. Cod. d. s. ubi Donell. c. 7. Cujac. lib. 22. obs. c. 7. Franc. d. loc. Vide d. c. 3. lib. 2. infra.*

In ius, quæ personalia sunt, quæque ipsam obligationem concernunt, ut in mora, culpa ve & similibus, secus est, *d. l. 7. de except. l. in omnibus causis. l. privilegia. de reg. jur. l. 26. §. 1. l. 27. de pact. Franc. d. c. 3. num. 98. & seqq.* Nam in his factum alterius, alteri non nocet neque prodest, quia hæc potius personam facientis, quam continentiam obligationis causæ concernunt, *l. 24. de pact. d. l. 7. l. est. de re jud. l. 12. judic. solvi.* Itaque hic fieri potest, ut una persona solum obligatione eximatur, manente nihilominus obligatione in altera, *l. ult. de duob. reis.* ut, si post moram unius, res debita interierit, tunc enim solus ille, non alter, qui moram non fecit, tenetur, *l. 32. §. ult. de injur. aut creditor cum uno ex correis agat, quo alter correes non liberatur, l. 1. §. si apud depos. l. 60. mandas. l. ult. Cod. de fidejuss. Donell. d. loc. c. 8. Vide infra de amiss. lib. 2. c. 3.*

Potè stipulatio contrahi potest de factis, vel de rebus, 21 *§. non solum. Inst. de verb. oblig. & cor stipulationes esse censentur, quot res sunt, una interrogatione & responsione expressæ, l. 29. l. 86. l. 140. de verb. oblig. idem tamen bis promissum, non nisi semel debetur, l. 18. qui bis. de verb. oblig.*

Facta hic intelligo, propria, non aliena, *l. 2. l. 75. de 22 verb. obligas.* siquidem alteri nemo stipulari potest, nisi per aliam stipulationem, penamve adjectam, *l. 38. §. 1. 2. ubi Donell. de verb. oblig. §. 4. si quis. Inst. de inuicilib. stip. nisi veretur interesse stipulantis, d. l. 38. §. 12. ubi Cujac. de verb. oblig. vel, nisi se curaturum, promissor in se receperit, d. l. 38. §. 2. & seqq. l. 118. in fin. h. t. vide Mantica lib. 14. tit. 34. & seqq.*

In rebus multum refert, utrum ego stipuler rem, 23 cujus commercium habere non possum, an quis promittat talem rem. Ibi inanis est stipulatio, *l. 34. l. 38. §. 17. l. 126. §. 2. h. t. l. 3. Cod. d. s. l. 10. quacumq. de obligat. & act. Hic verò ipsi promittenti non mihi, hoc nocet, l. 34. multum. h. t.*

Præterea, stipulatio rerum fungibilium, nisi pondus, 24 numerus, mensurave adjiciatur, imperfecta est, *l. 94. l. 115. h. t.* stipulatio standi, omnibus heredibus acquiritur.

- ritur, faciendi uni tantum, l. 137. §. fin. de verb. obligat.
- 25 A rebus stipulatio dicitur primò dividua, aut individua, l. 2. §. 2. l. 83. l. 72. l. 130. de verb. obligat. Deinde, à rebus dicitur certa, vel incerta, l. 74. l. 75. de verb. oblig.
- 26 Dividua est, qua res dividua, quæ divisionem, seu præstationem partis recipit, continetur, l. 85. l. 75. §. fin. l. 130. l. 2. §. 2. l. 3. l. 4. de verb. obligat. licet liberatio non contingat, solutione partis, l. 85. l. 2. ubi Cujac. h. s. Individua contra, quæ caret partibus, vel partium præstationem non recipit, l. 2. §. 2. l. 72. l. 75. l. 8. h. s. Mantica d. loc. tit. 36.
- 27 In stipulatione dividua, obligatio inter plures, pro rata parte, non in solidum, committitur, tam quoad stipulatorem, quam promissorem, d. l. 2. §. 1. 2. l. 4. ubi Duaren. Cujac. & Donell. de verb. oblig.
- 28 Dividua res sunt corpore dividua, vel intellectu, Duaren. lib. 2. dispn. cap. 59. Cujac. Duar. in d. l. 2. Mantica d. tit. 36. Hotoman. quaest. illustr. 18. Corpore, quæ partium præstationem & solutionem re ipsa, specie, vel numero recipiunt, l. 2. l. 54. l. 85. h. s. ut, res fungibiles, equi decem, & genus sub se species continens, l. 74. & seq. l. 54. l. 2. §. 1. h. s. item disjunctiva obligatio, d. l. 2. §. 1. ubi Donell. hereditas, usufructus, l. 4. §. 1. & §. Caso. ubi Donell. h. s. factum amplius non agi, quatenus nocetur tantum creditor, l. non possimus. si pars hered. l. 1. §. si usufructus. ad L. Falcid. item factum dandi, vel petendi, d. l. 2. §. 1. h. s. Donell. in l. 72. h. s. Intellectu dividua sunt, quæ aliàs sine corruptione sui solvi non possunt pro parte, l. 5. de stip. servor. l. 9. §. 1. de solut. §. 2. Insti. de offic. judic. l. 54. h. s. Donell. lib. 15. com. cap. 6. ut, species specialissima, d. l. 9. §. 1. l. 66. §. 2. de legat. 2. d. §. 2. operæ promissæ, l. 54. §. 1. h. s. l. 15. §. 1. de oper. libert. Cujac. lib. 15. obs. cap. 14.
- 29 Individua res sunt, quæ naturà suâ, divisionem, seu partis præstationem, nullo modo, neque corpore, neque intellectu recipiunt, l. 2. §. 2. l. 72. de verb. oblig. ut non pro parte, sed in solidum res promissæ præstandæ sint, d. l. 2. §. 1. 2. l. 9. de servit. rust. l. 25. §. 9. fam. heredit. & uni ex pluribus correis credendi in solidum, l. 2. de servit. ita, ut nihil censetur factum præstitumve, nisi totum fiat, l. 15. de verb. oblig. Donell. lib. 15. com. c. 6. & cessante, vel peccante uno, omnes peccare censeantur & in mora constituantur, l. 85. §. 5. l. 4. l. 5. l. 139. h. s. & in solidum contra omnes stipulatio unus peccato committatur, Donell. lib. 15. com. cap. 6. Ideoque hic ex pluribus correis, quilibet in solidum obligatur, l. 2. §. 5. h. s. l. 4. l. 85. §. 2. d. s. & cuilibet stipulatorum plurium in solidum committitur obligatio, d. l. 2. §. ult. l. 3. l. 4. l. 85. h. s. quamvis doli mali exceptio locum hic habeat, d. l. 2. §. ult. l. 3. l. 4. ubi Cujac. Duaren. Donell. h. s. Mantica d. l. 36.
- 30 Eiusmodi res individua, naturâ suâ sunt servitutes ram personales, quàm reales, excepto usufructu, l. 72. h. s. ubi Cujac. l. 1. §. 9. ad L. Falcid. similiter individua stipulationes faciendi, l. 72. h. s. ubi Donell. d. l. 2. §. 1. 5. l. 85. l. 54. h. s. æstimatio tamen facti, seu id quod interest & pœna dividi potest, d. l. 72. l. 135. §. 3. h. s.

Ex conventionem quoque individua res sunt ut est 31 promissio generis, d. l. 2. §. 1. h. s. promissio alternativa, l. 5. §. ult. h. s. Donell. lib. 15. com. c. 6. fortis, vel si ea non sit soluta, pœnæ, d. l. 5. §. ult. h. s.

Aliquando utilitatis causâ, obligatio faciendi præstandive dividitur à parte stipulatoris, ut nimirum pluribus stipulatoribus, pro portione sua, committatur ad interesse, l. 4. §. ult. l. 85. §. 5. l. 122. §. ult. l. 68. l. 84. h. s. Duaren. & Donell. in l. 72. eod.

Ex iis quæ diximus, satis colligi potest, ob quas causas stipulatio inutilis efficiatur. quod fit ratione causæ efficientis remoræ, ob defectum consensus, vel formæ hujus contractus, ob subjectum, vel adjunctum illius.

Ratione causæ efficientis remoræ, quando stipulatur, vel promittit is, qui non potest, ut mutus, surdus, §. mutum. Insti. de inutil. stipul. l. 1. h. s. filius familiaris cum patre, vel contra, §. si quis. §. item inutilis. Insti. de inutil. stipul. l. 4. de judic. frater cum fratre, in eisdem potestate constituto, l. frater à fratre. ubi Gothofr. de condit. indeb. §. si. Insti. de inutil. stipul. servus, l. 1. h. s. mulier, pro alio intercedens, l. 3. de fidejuss. ad SC. Vellejan. & omnes qui juri civilis communionem non habent, l. 17. de pub. Cecil. lib. 2. de pac. public. cap. 1. nu. 27. Quæ in re ut utilis stipulatio magis persona stipulatoris quàm promissoris inspicitur, Mantica tit. 14. d. loc.

Ob defectum consensus, veluti si is, cujus factum deducitur in stipulationem, non consentiat, §. si quis. Insti. de inutil. stip. vel alteri stipuletur, §. alteri. Insti. d. s. vide Gabriel. tit. de verb. obligat. conclus. l. lib. 3. ubi limitat. Mantica tit. 30. & seq. lib. 4.

Ob defectum formæ scilicet, quando non verbis contrahitur, aut congruo & continuo actu. Neque enim valet contracta à tacente inter præsentem, l. 1. §. 2. ubi Duaren. l. 134. §. 2. h. s. de verb. obligat. vide l. cum ostendimus. §. ult. de fidejuss. l. 10. Menoch. lib. 6. pres. 99. Gædd. cap. 5. conclus. 5. num. 23. Cod. de cons. & committ. stipul. Hering. de fidejussor. cap. 7. num. 51. & sequentibus. nisi in casibus quibus lex fingit stipulationem, Lucic. C. de rei ux. act. Mantica tit. 9. lib. 14. de tacit. & ambig. conven. adde l. 2. §. 1. ad municip. l. quævis. §. cum. ad SC. Vellejan. l. nisi. §. item. si cui plus quàm per L. Falcid. l. 72. §. ult. de verb. obligat. neque contracta per epistolam, inter absentes, valet, l. 1. ubi Cujac. h. s. §. 12. item verborum. Insti. de inutil. stipul. Dissentit Gæddæus d. loc. c. 7. conclus. 10. num. 149. & cap. 3. num. 190. & seqq. conclus. 13. Hering. de fidejussor. cap. 11. num. 29. & seqq. scriptura enim loqui dicitur, l. 24. Lucius. de fidejussor. l. 57. ea quæ de donat. int. vir. & uxer. d. l. cum ostendimus. §. ult.

Præsentia igitur æriusque contrahentis, strictè jure postulat, sed de scriptura & respectu commerciorum, hodie etiam scriptura loqui dicitur, & per eam præsentem dicuntur, l. 24. Hering. d. loc. Sic neque mutus, surdus, hanc contrahere potest, §. 7. mutum. Insti. de inutil. stip. l. 1. l. 70. in fin. h. s. l. 1. §. fin. de obligat. & act.

- aliud de blæso, balbo, & surdastro dicendum, d.l.1. §. ult.
- 37 Congruo & continuo stipulationis actui adversatur diversitas responsionis in tempore, loco, rebus & forma, quibus vitiatur illa, §. 5. *præerea. Inst. de inutil. stipul. l.1. §. 3. & seqq. D. h. t. ubi Zasius latèr nisi diversitas stipulationi illicto placuerit, d.l.1. & d. §. 5. ubi Wescob. vel minor summa, diversa insit majori, d.l.1. §. 4. ubi Borch. Donell. & Zasius. Intervallum medium, longum, intercedens, responsonem & interrogationem vitiat, l.1. §. 1. ubi Dd. l.137. h. s. d. l. 12. de duob. reis. Iisdem, vel æquipollentibus verbis, fiat, eadem, vel diversâ linguâ, non refert, modò sensus & intellectus per se, vel interpretem, constet, l.1. §. 6. h. t. §. 5. ubi Dd. Inst. de inut. stip. Olim solœmnia verba usitata, l.10. Cod. de coner. & commit. stipul.*
- 38 Ob subjectum scilicet, res deductas in stipulationem, vitiatur obligatio, §. 1. 2. 20. 23. *Inst. de inutil. stip. vel conditionem impossibilem, §. 11. Inst. d. s. Inutile tamen hic, utile non vitiat, l.1. §. 5. ubi Zas. l. 65. l. 110. de verb. obligat. l. 94. de reg. jur. an verò inutilis stipulatio vim pacti habeat, vide in l. 27. §. pen. de pact. l. 8. l. 19. de acceptil. Item ob factum alienum promissum, l. stipulatio ista. de verb. obligat. *Adamsiana* s. 33. lib. 14. de tac. & ambig. convent.*
- Ad hunc locum refero tit. D. de verb. obligat. tit. de duob. reis. tit. de stip. fervor. tit. C. de cont. & commit. stip. tit. de duob. reis. tit. Inst. de verb. obligat. tit. Inst. de inutil. stipul.

Cap. 86. De fidejussione.

- 1 Stipulatio principalis & accessoria.
- 2 Principalis stipulatio, & ejus species.
- 3 Conventionalis stipulatio.
- 4 Honoraria qua.
- 5 Species honoraria stipulationis.
- 6 Accessoria stipulatio quid.
- 7 Fidejussio quid.
- 8 Varia ejus appellationes, & qui idem sunt fidejussor.
- 9 Cui obligationi accedere possit fidejussor.
- 10 Pro fidejussore subalternus fidejussor accipi potest.
- 11 Plures fidejussores intervenire possunt.
- 12 A duobus reis datum fidejussor censetur in solidum acceptus.
- 13 Fidejussor in levioram causam accipi potest.
- 14 Majori & efficaciori obligatione obstringi.
- 15 Non in plus, vel aliud, quàm principalis.
- 16 Obligatio illius quando non minui dicitur.
- 17 An obligetur ad id, quod ex mora, vel delicto rei venit.
- 18 Mora fidejussoris res non nocet.
- 19 Fidejussores quibus beneficiis adjuvantur.
- 20 A debitore principali quomodo juvantur fidejussores.
- 21 Communicatio juris & commodorum debitoris ad liberationem.
- 22 Realia quando communicantur fidejussori.
- 23 Quæ illa.
- 24 Jus personale fidejussori non communicatur à debitore.
- 25 Quando principalis non interest fidejussorem esse liberatum.
- 26 Dimissio, liberatio & defensio fidejussori à debitore præstanda.
- 27 Ante interpellationem fidejussor non petere potest liberationem.
28. 29. 30. 31. 32. 33. Casus, in quibus ante principalis interpellationem petere potest liberationem.
- 34 Post interpellationem creditoris, in demissa fidejussori præstanda est.
- 35 Excussio beneficii.
- 36 Quis in casibus hoc beneficium non habeat locum.
- 37 Quod servatur ex bonis debitoris, hoc confidejussoribus omnibus prodest.
- 38 In muneribus primò post principalem, fidejussor & deinde alii tenentur.
- 39 Cessi juris & actionum à creditore facta.
- 40 Quando creditor nomen fidejussori vendere cogitur.
- 41 Qui hoc beneficium non habent.
- 42 Termini prorogatione debitori facta, quando fidejussor liberatur.
- 43 Beneficium divisionis quid.
- 44 Hoc extenditur ad fidejussores fidejussorum & alios.
- 45 Quando confidejussor suo confidejussori communicat jus suum.
- 46 Uno ex confidejussoribus solvendo omnes liberantur.
- 47 Quibus obligationibus fidejussor accedere prohibetur.
- 48 Contra SC. Macedonianum intercessio facta.
- 49 Contra SC. Vellejanum facta intercessio.
- 50 Obligations ex delicto quando fidejussor accedere potest.
- 51 Casus, in quibus mulier intercedere potest.

DE generalibus affectionibus stipulationis superiori capite diximus: sequitur de speciebus ejusdem.

Est igitur stipulatio quædam principalis, quædam accessoria, §. 5. *Inst. de fidejuss. l. 3. l. 5. l. 8. §. 7. l. 71. de fidejuss. l. 91. §. 4. de verb. oblig.*

Principalis stipulatio est, quæ promittentis, non alterius nomine concipitur, §. 5. *Inst. de fidejuss. l. 1. §. 8. de oblig. & act. vel, quæ accedit alienæ obligationi, in pr. & §. 5. Inst. de fidejuss. vocatur aliquando, nuda re promissio, l. 1. §. 5. ubi Gothofr. de prætor. stipul. à promittente, qui sine fidejussore spondet, d. §. 5.*

Principalis hæc stipulatio est conventionalis, aut honoraria, l. 5. de verb. oblig. seu jurisdictionalis & necessaria, quam Theophilus *διγενικὴν* vocat.

Conventionalis est, quæ absolutâ & plenâ contractuentium voluntate spontanea contrahitur, d. l. 5. §. conventionalis. & §. 3. *Inst. de divis. stip. & à contractentibus suam formam, quæ est mutabilis, accipit, l. 52. de verb. oblig. l. 34. l. 23. de reg. jur. & ex negotio contracto pendet, d. l. 5. de verb. obligat. & in qua contra stipulationem fit interpretatio, l. 38. §. 18. d. l. 5. de verb. obligat.*

Honora-

- 4 Honoraria est, quæ, ut à jurisdictione venit, d. l. s. & d. l. s. 2. tit. de prator. stipulas. sic ab eadem pendet, & legem immutabilem accipit, d. l. s. 2. ubi Cujac. l. 1. §. 9. 10. de prator. stip. ad quam interpretatio illius pertinet, d. l. s. 2. §. judicialis. Instit. de divisi. stipul. l. 1. §. 9. 10. l. 9. de prator. stipulas. nec merè & absolute pendet à contrahentium voluntate, l. 1. §. 1. de prator. stipul. sed partim à decreto & jussu magistratuum, partim à voluntate partium, l. 1. de prator. stip. quam fieri à partibus, prator jubet, l. 1. §. ult. l. 9. de prator. stip. §. 2. Inst. de divisi. stipul.
- 5 Species hujus stipulationis honorariæ sunt, quod alia est judicialis vel prætoria, alia communis, prætoria, vel judicialis, l. s. de verb. obligat. l. 1. de stipulas. prator. §. communes. Instit. de divisi. stipul. quæ species, appellationes suas, ex judiciis & jurisdictione magistratuum acceperunt, d. text.
- 6 Accessoria stipulatio est, quæ alterius debitoris obligationi validè accedit, l. 29. l. 46. l. 47. de fidejuss. citra ullam novationem, atque gratis sine pretio, Covarruv. lib. 3. varior. resolut. cap. 2. num. 6. Molin. in tract. de commere. quaest. 31. num. 251. & seqq. accessoria dicitur in l. 93. §. 2. de solut. l. 1. §. 8. de obligat. & action. l. 91. §. 4. de verb. oblig. l. 3. l. 5. de fidejuss. §. 1. & s. Inst. eod. sæpius verò fidejussio, d. iit. de fidejuss.
- 7 Fidejussio igitur est, quæ quis per stipulationem, §. 7. Inst. de fidejuss. l. s. l. 16. l. 4. 4. de fidejussor. l. 1. §. 8. de oblig. & act. l. blanditus. C. de fidejuss. suscipit alienam obligationem, l. 1. §. 8. de obligat. & act. ad majorem securitatem prioris creditoris, §. 1. Inst. h. t. in fidem suam, salvâ principali obligatione, §. 1. Inst. eod.
- 8 Fidejussio hæc vocatur alibi satis acceptio, l. s. §. 2. de verb. obligat. alieni debiti adpromissio, d. l. 1. §. 8. l. 64. §. 4. solut. matrim. mandatum, tit. D. & C. de fidejuss. & mandas. l. ult. mandas. alieni debiti expromissio, l. 53. de const. empt. l. profectitia. de jur. dot. Hering. de fidejuss. c. 4. n. 36. & seqq. intercessio, l. 24. C. de fidejuss. l. 23. de hered. vel act. vend. interventio, l. 24. de fidejuss. l. 6. §. si passus. mand. pro reo suscepta obligatio, l. s. Cod. si eors. per. satisdatio, l. s. §. 2. de verb. obligat. & fidejussor dicitur reus, l. 4. h. t. l. 7. §. 8. de dol. mal. indemnitate promissor, l. ult. de reb. cred. l. 1. C. de convenien. fsc. deb. lib. 10. Mantica. 12. lib. 16. conditionalis debitor, l. 150. ubi Gædd. de verb. sign. qui fidem suam obligat, l. 27. in fin. ad SCem Vellej. l. 28. §. legatus. de liberat. legat. fidem suam pro alio obstringit, l. 1. C. de fidejuss. seu adcommodat. l. per. si quid in frau. patr. De hoc vid. Prov. c. 6. 12. c. 44. 32. 33. c. 11. 15. c. 17. 18. c. 30. 16. c. 22. 26. 27. Sira. c. 29. 19. Gens. c. 48. 37. c. 43. 8. Luc. 10. ad Philem. c. 1. 19. Quis fidejussor idoneus dicatur, vid. Mascard. conclus. 782. Menoch. lib. 2. arb. cas. 142.
- Pro quo verò fidejussio suscipitur, ille principalis reus dicitur, l. 23. de hered. vel act. vendit.
- 9 Accedit autem fidejussio cuiuscunq; alienæ obligationi ex quacunq; causâ, tam antè contractum, l. 1. 2. l. 8. l. 16. h. t. §. 3. Inst. d. 1. quàm futuræ & contrahendæ, d. §. 3. l. 6. §. 2. de fidejuss. naturali, vel civili, l. 6. l. 7. l. 8. §. 3. eodem. Gædd. de const. stip. c. 5. concl. 2. c. 8. conclus. 6. Hering. c. 11.
- num. 186. & seqq. de fidejuss. etiam ignorante debitore principali, l. 30. eod.
- Pro uno etiam fidejussore principali, alius sequens, 10 subalternus fidejussor, rectè accipitur, l. s. §. ult. l. 4. l. 27. §. 1. a. h. t. Gædd. c. 5. concl. 10. d. loc. qui dicitur fidejussor indemnitate, l. 6. de novat. l. 7. de fidejuss. sut. Geil. lib. 2. obs. 27. n. 13. Gædd. in l. 150. de verb. sign. fidejussor fidejussoris, l. 27. §. 4.
- Plures quoq; fidejussores pro uno, vel pluribus reis 11 debitorib. intervenire possunt, ejusdem, nō diversarum obligationū, qui vocantur correi & confidejussores, l. 27. §. ult. l. 10. l. 59. l. 21. l. 8. §. 8. h. t. quorū alius purè, alius in diem, alius sub cōditione accipi potest, d. l. 27. l. 8. h. t.
- A duobus reis datus fidejussor, vel ab alterutro reo- 12 rum, in solidum censetur acceptus, l. 40. l. 57. §. 2. h. t. tit. Donell. in tit. de duob. reis. c. 11. Duo rei promittendi, seu debendi, fidejussores inter se non sunt, l. 2. de duob. reis. Auth. hoc ita. C. d. s. nisi id expressè inter contrahentes stipulantes & correos sit actum: quo casu partim sunt correi, & partim fidejussores. Vid. Gabriel. lib. 3. concl. 2. iit. de fidejuss.
- Fidejussor in levio rem causam, aut partem debiti, §. s. 13 Inst. h. t. l. 8. §. 7. l. 9. l. 70. de fidej. item majori & efficaciori vinculo, aut arctius, quàm principalis, obligari potest, l. 2. C. de fidejuss. minor. §. 1. Inst. h. t. Francus de fidejuss. c. 3. n. 7. & seqq. c. 4. n. 106. & seqq. aded, ut fidejussio etiam cum hypotheca fieri possit, l. 2. l. 17. l. 25. C. h. t. & cum juramento fidejussoris, Covar. part. 2. relect. §. 6. n. 3. Vasq. lib. 1. cont. c. 40. n. 7. Francus d. loc. vel instrumentum paratam executionem habente, Gomez. sis. de fidejuss. n. 2. Geil. lib. 2. obs. 29. n. 12. ac non obligatur in 15 aliud, vel plus, quàm fuit in obligatione principali ab initio, h. e. in deteriorem & durio rem causam, re, tempore, loco & personâ, §. plus. & seqq. Inst. h. t. l. 8. §. 7. 8. 9. 10. h. t. quàm fuit in principali obligatione, tempore fidejussionis, §. 1. de fidejussor. Inst. eod. l. 68. §. 1. eod. Ad interesse, vel pœnam, aut usuras, quæ ex culpâ, morâve debitoris accedunt, se obligare potest, l. 68. §. 1. h. t. vid. Soar. lib. F. n. 128. Franc. de fidejuss. c. 4. n. 116. & seqq. c. 5. n. 19. 50. & seqq. Fach. lib. 7. c. 57. Gædd. de const. & com stipul. concl. 24. c. 6. n. 442. quo tamen modo se non in durio rem causam dicitur obligare, quàm principalis. Quando se in majorem summam obligavit, saltem pro concurrente quantitate tenebitur, arg. l. 1. §. 4. de verb. oblig. l. 27. §. 5. de pat. Gomez. c. 13. n. 2. per l. 2. C. h. t. dislenut Gædd. c. 4. concl. 4. n. 65. & seqq. Franc. de fidejuss. c. 4. n. 96. & seqq. distinguit inter fidejussionem, quæ alia & diversa est à principali obligatione, in qua omnino non teneri fidejussorem asserit, & inter eam, quæ est ejusdem naturæ, in qua priorem sententiam admittit, uti quoq; Hering. c. 24. n. 53. & seqq. de fidejuss.
- Obligatio fidejussoris augeri non dicitur, sed non 16 minui, l. 42. l. ult. de fidejuss. quando principalis etiã suam, suiq; heredis & fidejussoris obligationem perpetuat, l. 91. §. 4. de verb. obligat. l. 54. locat. quia fidejussor non tenetur ampliùs, quàm antea, Franc. d. loc. Donell. de novat. c. 4.

- 17 An fidejussor simpliciter acceptus ad id, quod ex mora, vel delicto rei obligationi accedit, obligetur, vel mora rei principalis noceat fidejussori, aded ut ad intereste, usuras & accessiones ob moram debitoris teneatur, variè disputatur. Placet mihi sententia & distinctio Franci, c. s. & Heringii, c. 24. num. 124. & seqq. nimirum, ut in arbitrariis & stricti juris iudiciis vel conventionibus. ex mora debitoris, fidejussor non obligetur. l. 127. de verb. oblig. l. 8. de eo quod cert. loc. quia ab initio hæc in principali obligatione non fuerunt. Ad leges contrarias respondent Hering. & Gæddæ. ad loc. nisi & ipse in mora fuerit. l. 49. cum silue fam. ubi Donell. l. 127. in fine. de verb. obligat. Gæddæ. d. loc. cap. 11. conclus. 10. num. 145. per l. 49. §. fin. h. t. In bonæ verd fidei contractibus, fidejussor ad omnia incrementa ob moram debitoris obligatur, Gæddæ. d. loc. conclus. 10. nu. 128. & seqq. c. 11. Hering. c. 24. n. 225. & seqq. de fidejuss. per l. 10. fidejussor. C. h. s. l. 8. C. quod cum eo. l. si quis 56. §. si numos 2. h. s. ratio est, quia ab initio hæc in principali obligatione fuerunt, nisi fidejussor expresserit, quod hisce obnoxius esse nolit, vel se ad certam summam in fidejussione obligavit, l. 68. §. 1. h. s. l. 2. §. fin. qui faciend. cog. De qua re vide disp. Bartol. Jason. & Costal. in l. 8. de eo quod cert. loc. Coras. libr. 2. miscell. cap. 12. Molyn. in tract. de eo quod interest. num. 207. Duaren. ad tit. de eo quod cert. loc. c. 4. Donell. in l. 49. de verb. obligat. Cujac. ad African. tract. 3. Coler. de process. execut. part. 1. cap. 10.
- 18 Mora fidejussoris reo non nocet, l. 49. l. 88. de verb. oblig. l. 32. §. ult. de usur. Fidejussor siquidem pro principali reo, non contrâ, intercessit: nec culpa dolusve fidejussoris reo nocet, l. 88. l. 127. in fine. de verb. obligat.
- 19 Fidejussores, antequam solvant, l. 17. l. 39. h. s. l. 1. l. 17. C. eod. hodie, l. 23. C. d. s. adjuvantur tribus beneficiis à principalibus ipsi, vel intervenientibus confidejussoribus. A principalibus, nimirum promissore, debitore, vel stipulatore, creditore.
- 20 A debitore principali, fidejussores adjuvantur beneficiis duobus. Primò, communicatione juris, quod ipsi debitori, ad exonerandum se obligatione, competere potest. Deinde dimissione, seu liberatione sibi à principali debitore præstanda.
- 21 Communicatio juris & commodorum debitoris ad liberationem est, quâ omnia commoda & beneficia reo debitori competentia, etiam fidejussori, reo invito, ad commodantur, ipsiq; profunt, l. 7. §. 1. l. 29. de except. l. 32. ex persona. h. s. l. 11. C. d. s. aded, ut debitore principali liberato, etiam fidejussor liberetur, l. 46. l. 49. l. 15. l. 68. §. ult. h. s. Gabriel. conclus. 3. lib. 3. tit. de fidejuss. Coler. part. 1. c. 10. n. 302. Ratio est, quod debitor prodesse & acquirere, non nocere possit, vel debeat fidejussori, Carocini decis. 74. n. 11. & decis. 116. n. 7.
- 22 Quæ communicatio maximè procedit in illis, quæ sunt realia, hoc est, quæ ipsam obligationem principalem afficiunt, rei & obligationi coherent, eamque tanquam umbra corpus, comitantur, d. l. 15. l. 32. h. s. l. 7. l. 19. de except. Hering. de fidejuss. c. 27. part. 4. n. 1. & seqq.

& tum, quando obligationem fidejussoriam disolutam esse, principaliter & pecuniariter debitoris principalis interest, l. 29. l. 34. de recept. arb. l. ult. C. de usur. rei jud. l. 23. de pact. in illis, quæ duntaxat ad principalem debitorem referri possunt, per consequentiam, quando scil. fidejussor solvens, nomine ipsius regressum ad debitorem principale, qui solventem indemnem servare teneretur, haberet, l. 46. l. 61. l. 10. l. 30. l. 15. l. 4. l. 69. h. t. Hering. c. 27. part. 4. num. 81. & seqq. Franc. de fidejuss. c. 3. num. 124.

Talia sunt solutio debitoris, novatio, acceptilatio, 23 pactum de non petendo, confusio, oblatio, transactio, prescriptio, compensatio, exceptio non numeratæ pecuniæ, doli, metus, contractus usurarii, Scti Vellejani, vel Macedoniani, l. 23. l. 40. l. 43. l. 53. de solut. l. 4. C. h. s. l. 7. §. 1. de except. l. omnes. d. l. 23. l. 32. de pact. Hering. d. c. 27. part. 4. num. 1. & seqq. Mynsing. in §. ult. Insti. de replicat. Schneid. in §. 1. Insti. de fidejuss. etiam termini prorogatio, Gabriel. conclus. 3. lib. 3. tit. de fidejuss. Gest. libr. 2. obs. 30. & dilatio debitori, per majorem partem creditorum data, quæ etiam fidejussori prodest, Hering. d. c. 27. part. 4. n. 69. & seqq. per l. 7. §. ult. l. 8. l. 9. l. 10. de pact.

Aliàs jus personale principalis debitoris, quod scil. 24 in ejusdem solum favore introductum est & concessum, vel soli ei competere, fidejussori non communicatur: uti est, cessio bonorum, beneficium in quantum facere potest, fori declinatoria, competentiz, cessionis, inventarii exceptio, pactum de non petendo à debitore, beneficium restitutionis in integrum, l. 23. §. 1. de pact. l. 6. fidejussor. & l. seq. de re jud. l. 16. & seqq. d. tit. §. ult. Insti. de replicat. §. ult. Insti. de action. l. 7. de except. Ratio est in l. in omnibus 39. l. privilegia 196. de regul. jur.

Nec tum quoque jus principalis debitoris prodest 25 fidejussori, quando fidejussor satisfaciens, obligationem, seu regressum ad indemnitatem præstandam nomine solutionis factæ, contra principalem non habet, ita ut principalis rei non intersit, fidejussoriam obligationem esse disolutam. Vide exempla in l. si quis. de liberat. legat. l. 32. de pact. l. si pro te. mandat. l. fin. C. de negot. gest. l. tribus. de usuf. ear. rer. qua usu consumunt. l. 1. C. de fidejuss. minor. l. 25. l. 39. h. s. l. cum alter. C. d. tit. Duaren. & Costal. in l. 27. de pact. Cujac. lib. 9. observ. cap. 29.

Alterum beneficium, quo debitor principalis suum 26 fidejussorem juvat, est in dimissione, liberatione, exoneratione, relevatione, exemptione & defensione fidejussori, à principali debitore præstandis. Atque hæc auxilia debitor suo fidejussori præstat, vel ante interpellationem & instantiam creditoris, vel post factam interpellationem creditoris.

Ante interpellationem & instantiam creditoris, fidejussor regulariter à debitore dimissionem & liberationem & sui exonerationem petere non potest, l. 38. in fin. mandat. l. 10. C. d. s. Sirauid. c. 29. 27. & seqq. exceptis sequentibus casibus & causis.

Primò,

- 28 Primò, quando ita est conventum ab initio, *d. l. 10. vel tempus lapsum est, quo se fidejussor obligavit, l. si cum Hermes. Cod. locat. Jafin. l. 1. num. 18. Cod. de judic. quam vis hic principalis adhuc maneat in obligatione, Jafon d. loc.*
- 29 II. Fidejussor, qui solutionem de die in diem procrastinante debitore, in obligatione fidejussionis suæ diu hæsit, exonerationem petere potest, *l. 38. mandat. l. 10. Cod. d. l. 1. l. 10. §. fin. qui satind. cog. Geil. lib. 2. obs. 29. nu. 11. Donell. lib. 13. com. c. 13. Colerus de process. execut. part. 1. cap. 10. num. 310. Francus de fidejuss. c. 5. num. 559. & seqq. Tempus hoc arbitrium est, Menoch. libr. 2. arb. cas. 41. Geil. d. loc. num. 6, Donellus decennium intelligit.*
- 30 III. Quando debitor principalis bona sua dilapidare, vel facultatibus suis labi cœperit, ut faciliè omnibus suis bonis exui possit, *Geil. lib. 2. obs. 29. num. 7. 8. Denunciatis fidejussor creditori, debitorem suum labi facultatibus, liberatur, quando creditor in fraudem exigere debitum cessat, l. l. 4. de dol. mal. except. Gomef. de contrah. cap. 13. num. 9. Sarr. lit. F. num. 168. thofaur. recept. Hering. d. loc. cap. 20. §. 15. num. 21. & seqq. ubi respondet ad l. si fidejussor 62. l. 41. l. 16. §. ult. b. tit. Coler. part. 1. c. 10. nu. 314. de process. executiv.*
- 31 IV. Quando fidejussor propter studia sua, aut alias necessarias & favorabiles causas discedere cogitur, *Geil. d. obs. 29. nu. 15. 16.*
- 32 V. Quando inimicitia capitales, culpa debitoris, inter eundem & fidejussorem intercedere cœperunt, *l. 23. mandat. Donell. libr. 13. com. cap. 13. Francus d. loc. num. 599.*
- 33 V. Quando fidejussor creditori satisfecit pro debitore, *l. 38. mandat. l. 10. Cod. h. tit. Geil. d. obs. 29. num. 14. Proverb. cap. 6. 2. 3. vel ob moram rei debitoris, in carcerem esse conjectus, Coler. d. cap. 10. num. 323. part. 1. Francus d. loc. num. 589. vel pecuniam in judicio obtulisset, & deposuisset, l. 56. §. 1. mandat. l. 64. h. t. vel condemnatus esset, aut cerè condemnandus foret, l. 38. §. 1. mandat. l. 45. h. t. Franc. d. loc. c. 5. num. 575. & seqq. Proverb. c. 6. 2. 3.*
- 34 Post instantiam creditoris & interpellationem debitoris principalis à creditore factam, *l. 38. in fin. l. 45. §. sed etsi mandat. liberatio & indemnitas fidejussori præstanda est à debitore; idq; sponte, vel per excussionem. Sponte, post condemnationem debitoris ad solvendum, l. 5. C. de cons. & committ. stip. Geil. lib. 2. obs. 27. n. 1. Coler. c. 10. & c. 3. num. 43. & seqq. part. 2. Francus d. loc. c. 5. nu. 511. & seqq.*
- 35 Excussionis beneficium novum est, *Novell. 4. cap. 1. ubi Cujac. Hering. de fidejuss. c. 27. nu. 13. Gœdda. de contr. & committ. stip. c. 9. conclus. 5. nu. 95. Aush. præsentia. C. de fidejuss. a iud. erat jus veteris, & Judaicum, Proverb. c. 2. 27. 26. c. 10. 16. cap. 27. 13. Siracid. c. 1. cap. 8. 16. c. 29. 17. & seqq. Novo jure principalis debitoris bona, aut nomina, quando alia bona non sunt, Faber. de error. pragmat. docad. 5. error. 7. & 10. à creditore inquiruntur & excutionur, an ex his solutio in solidum fieri possit, d. Aush. præsentia. Cod. h. t. Gabriel. lib. 3. tit. de fidejuss. conclus. 1. Franc. h. t. c. 5. num. 148. & sequens. Anton. Hering. h. t. cap. 27. num. 3. & seqq. priusquam ad fidejussorem, vel alium pignoris dati possessorem veniatur, Gabr. d. loc. conclus. 1. num. 1. 16. & seqq. per aush. hoc si debitor. C. de pign. Faber d. decad. 5. error. 7. & seqq. Vocatur ordinis beneficium, D. in d. Aush. præsentia.*
- Hoc tamen beneficium sæpe locum non habet, eo-
que fidejussor uti non potest: nimirum, quando illi renuntiavit, *Geil. lib. 2. obs. 27. num. 21. Mich. Crass. lib. 1. com. opin. c. 11. Mysf. cent. 2. obs. 15. Coler. de process. execut. part. 1. cap. 10. num. 336. Gabr. d. loc. num. 87. 88. Hering. d. c. 27. num. 186. & seqq. vel principalis debitor non est solvendo, Geil. d. loc. nu. 14. Gabr. d. loc. nu. 50. 52. Franc. cap. 5. num. 315. & seqq. vel faciliè conveniri non posset, ideo, quod rixosus ille vel bona possidet, quæ faciliè haberi, recuperari non possunt: vel absens esset, aut latitaret, Geil. d. loc. num. 25. 35. Hering. de fidejuss. c. 27. nu. 29. & seqq. 241. Gabriel. d. loc. nu. 67. 68. 69. Menoch. cas. 40. arb. lib. 2. Franc. d. loc. cap. 5. num. 331. vel formidabilis potentia esset, Geil. d. loc. nu. 25. vel dolose negaret fidejussionem, de qua postea convinceretur, Mysf. cent. 2. obs. 15. Hering. d. loc. num. 210. & seqq. Carocius de excuss. bonor. part. 2. quest. 69. vel pater pro filio fidejussisset, Gabriel. d. loc. n. 113. l. 10. §. 1. b. s. Geil. d. loc. nu. 33. Hering. d. loc. num. 244. & seqq. vel fidejussor esset de sistendo aliquem in judicio, aut debitor principalis naturaliter esset obligatus, Geil. d. loc. nu. 33. 29. Hering. d. loc. n. 259. & seqq. vel ex statuto, vel consuetudine contrarium observaretur, Geil. d. loc. num. 29. aut bona principalis rei essent penes fidejussorem, Geil. d. loc. num. 31. Hering. d. loc. num. 264. vel ageretur de plano ex bono & æquo, Hering. d. loc. num. 276. Geil. d. loc. num. 26. 27. In causis, quæ habent paratam executionem, Colerus d. l. c. 10. nu. 335. part. 1. Gabriel. d. l. c. n. 84. in causis summariis, Geil. d. loc. num. 26. Hering. d. loc. nu. 51. & seqq. Quando fidejussor se obligavit cum juramento, Hering. dist. loc. Geil. d. loc. nu. 2. 23. Menoch. lib. 1. arb. quest. 51. nu. 10. 11. vel verbis æquipollentibus juramento, Franc. dist. loc. num. 404. & seqq. quamvis aliàs juramentum non augeat obligationem, Hering. d. loc. nu. 35. & seqq. Gœdda. d. l. c. 5. conclus. 11. nu. 162. vel, fidejussor se tanquam principalem in solidum obligasset, Gabriel. conclus. 1. num. 46. 47. d. loc. Geil. lib. 2. obs. 28. Fachin. libr. 8. cap. 54. Colerus d. loc. c. 10. num. 255. Tissaur. decis. 166. vel in casum non factæ, aut dilatae solutionis, constituit se soluturum, tanquam proprium debitum, instar principalis, Francus d. c. 5. num. 201. & seqq. Hering. d. c. 27. nu. 71. & seqq. Geil. dist. obs. 28. num. 26. Menoch. libr. 3. præsumpt. 134. Mascard. conclus. 1111. Gœdda. cap. 9. conclus. 5. num. 97. Cravetta consil. 272, num. 13. vel non opponeret hanc exceptionem, Geil. d. obs. 27. num. 2. 5. vel fidejussor esset mercator, aut publicus campfor, Geil. d. loc. n. 27. 01 27. Hering. d. loc. nu. 281. & seqq. ubi dissentit: vel, bona extra territorium haberet, quæ faciliè haberi non possent, Hering. d. loc. num. 273. Geil. d. obs. 27. num. 25. Gabriel. conclus. 1. num. 59. & seqq. vel faciliè emptorem non in-*

venirent, *Franc. cap. s. num. 406. Hering. d. c. 27. nu. 241. & seq.* vel animo novandi fidejussit, aut jure compensationis creditor uti velit, vel fidejussor impedivit fieri discussionem contra principalem, *Gabr. d. concl. num. 19. & seqq. Hering. d. cap. 27. num. 71. & sequens lib. Mascard. conclus. 1111.* vel, quando principalis quavis notoria exceptione se defendere possit, vel paratam executionem causâ haberet, *Gabriel. latè dict. conclus. r. num. 64. & seqq. Hering. d. loc. num. 293. & seqq. Geil. d. obj. 27. nu. 17. 18. 19.*

37 Quod ex bonis debitoris servari potest, hoc omnibus confidejssoribus ex æquo jure proficere debet, *l. 55. de fidejuss.* Fidejussor non tenetur, priusquam executionatur confidejssor ille, qui pecuniam à debitore accepit, *Hering. d. loc. num. 160. & seqq. Caroc. de excus. bon. q. 2. q. prim. 2.*

38 Quando munus est injunctum separatim portionibus, post principalem, primò fidejussor, deinde nominator, & tertio collega tenetur, *l. 2. l. 1. C. quo quisq. ord. conven. lib. 11.* Iu pro indiviso, tum collega, fidejussor & denique nominator, *l. adversus. Cod. de magist. conven. vid. tit. C. de pericul. nominat. lib. 11.*

Atque hoc modo fidejussor adjuvatur à debitore principali: à creditore quoque juvatur beneficio cedendi juris, seu actionum præstandarum necessitate, *l. 25. §. 4. de ad. edict.*

39 Cessio juris, seu actionum, hic est, quâ soluturo confidejssori, *l. 17. l. 41. l. 10. l. 36. h. t.* à creditore principali, nomina cæterorum correoꝝ, vel confidejssorum, & jus quod creditor contra eos habet, *l. 76. de solut. l. 1. l. 11. C. h. t. ante solutionem, d. l. 76. vel post eam, l. 36. & l. 17. h. t. l. 21. Cod. d. i. latè Anton. Hering. c. 28. num. 34. & seqq. Heigius lib. 1. quest. 38. nu. 13. & seqq. ceduntur, Coler. de process. execut. part. 1. c. 10. nu. 368. Gædda. c. 9. conclus. s. num. 114. & seqq. de cont. stipul. Menoch. lib. 3. præf. 45. & lib. 2. arb. cas. 88. & lib. 3. præf. 143.*

40 Fidejssori quoque solveꝝ parato, succurritur, ut ei creditor principalis nomen debitoris vendere cogatur, *l. 39. l. 36. l. 17. h. t. l. 28. mandas.* solveꝝ verò fidejssor potest, & bonam fidem agnoscere, etiam contra apices juris, *l. 29. §. quadam mandas. Menoch. d. lib. 3. præf. 143.*

41 Beneficium cedendarum actionum non habet fidejssor, qui non cum effectu solvit, ut plena sequatur liberatio, *l. 26. l. 47. §. 1. mandas. l. 10. §. pen. l. 29. §. si cum. d. tit. item, qui ei renunciavit, vel se fidejssorem esse negavit, Hering. de fidejuss. c. 27. nu. 19. & seqq. vel quando primus fidejssor se obligavit, contemplatione secundii fidejssoris, Hering. d. loc. nu. 27. parte 3.*

42 Per termini prorogationem debitori à creditore factam, si fidejssor ad certum tempus constitutus, limitandæ, finiendæ, non in longius differendæ obligationis causâ liberatur, *l. 25. §. 2. de recept. arb. l. 29. §. ult. mand. l. si cum 7. Cod. locas. Geil. libr. 2. obj. 30. num. 11. 12. Myns. cent. 6. obj. 53. Coler. de process. execut. part. 1. c. 10. num. 302. & seqq. Franc. de fidejuss. c. ult. nu. 52. Gabriel. conclus. 3. r. de fidejuss. lib. 3. Hering. de fidejuss. c. 20. §. 12. putat, non liberari eundem quoad tempus præteritum,*

sed tantum à futuris usuris & periculo, *per d. l. si cum 7. Soar. in lit. F. num. 160. Tessaur. decif. 125. Gædda. c. 12. conclus. 10. de cont. & com. stip. Fachin. lib. 2. c. 82. Blamsun lib. 16. tit. 21.*

Sequitur tertio, quomodo fidejssores à suis confidejssoribus adjuvantur, quod fit beneficio divisionis, & juris sui communicatione, quibus, etiam invito reo debitore, uti possunt, *l. 15. h. t.*

Divisionis beneficium per epistolam Divi Hadriani 43 introductum est, quo inter plures confidejssores, pro uno debitore & in una eademque summa, eodem actu intercedentes, *l. 43. h. t. Franc. c. s. nu. 438. h. t. idoneos, solvendo existentes, tempore litis contestatæ, l. 51. §. 1. h. t. Gædda. c. s. conclus. 10. nu. 151. c. 9. conclus. s. nu. 82. 111. & præsentis, Novell. 99. c. 1. dividitur debitum principalis rei, quod litis tempore fuit, d. Novell. 99. c. 1. promittit & ratâ, non ipso jure, sed exceptione ex epistola D. Hadriani, *l. 51. §. 1. l. 26. h. t. aut ex prætoris beneficio, l. 26. l. 28. l. 49. h. t. Gomef. c. 13. n. 13. h. t. Geil. libr. 2. obj. 27. n. s. imò etiam ex conventionem competente, d. l. 51. §. 4. dividitur, inquam, Franc. c. 9. Hering. part. 2. c. 27. nu. 15. 16. 17. ut pro ratâ fiat solutio, §. si plures Inj. h. t. quando scilicet obligatio est dividua, secus si individua, l. 2. de verb. obligat. Quod si confidejssor off. ratâ cautionem, ut suo periculo reliqui confidejssores in parte non exigantur, audiendus est, *Pet. Frid. libr. 3. de consun. caus. c. 14. nu. 2.***

Hoc divisionis beneficium etiam ad fidejssores si- 44 de jssorum principalium pertinet, *l. 27. §. 1. l. 2. l. 10. h. t.* ad plures pecuniæ constitutæ reos, *l. fin. C. de cons. pe. nu. ad reos promittendi, Novell. 99. plures tutores, l. 1. §. 10. 11. de tut. & rat. dist.* ad plures depositarios, vel commodatarios, *l. 1. §. si apud dep. f. Franc. cap. s. num. 446. 454.* non verò ad sequentes fidejssores & principalem primò datum inter se invicem, *l. 27. §. 4. l. 40. §. 1. h. t.* quod juris sit inter diversæ conditionis fidejssores, *vid. in d. l. 27.*

Jus iuum confidejssores suis confidejssoribus. tum 45 communicant facto suo, conventionem communem respiciente, quando principaliter ipsorum interest, dissolvi & tolli obligationem confidejssorum, *l. 21. l. 23. de pact. Pet. Heigius q. 37. n. 20. 30. 31. Hering. c. 25. nu. 40. & seqq.* scilicet quando fidejssoribus solvendi, contra eosdem regressus & obligatio competit, & jus reale est ex lege obligationis ad singulos eorum pertinens, *l. 55. l. 32. l. 15. h. t. l. 2. l. pen. de duob. reis. Cui. ac. in l. si unus. de pact. & lib. 19. obj. c. 29.* tum enim & aliud reliquis confidejssoribus prodest.

Hinc rectè dicitur, uno ex confidejssoribus. solvente 46 totum, omnes liberari, *l. 52. §. ult. h. t. & pactum de totâ obligatione, socio prodest, l. 21. §. 5. l. 23. de pact.* neque coricum, alterum statû & naturam obligationis principalis mutare posse, *l. 9. §. 1. de duob. reis.* Contra, quando non interest eorum principaliter, neque per se tuti essent, aut jus portionale incommunicabile esset, ea, quæ confidejssori competunt, rectè reliquis confidejssoribus denegari dicantur, *l. 23. l. 24. l. 28. de pact. Duar.*

Coſta

Et *Cestalius in l. 27. d. 1. l. 52. §. ult. h. t.* In integrum restitutio unius, quatenus alteri proficit, *vid. in l. 48. §. 1. ubi Gothofr. l. 15. §. 1. h. t. vid. sup. c. 85.*

47 Sunt quædam obligationes, quibus fidejussor accedere prohibetur, ut obligationi dotali, aded ut nec pro dote conservandâ, nec pro eadem conservanda, aut restituenda uxori maritus, vel pater, aut alius fidejussorem dare cogi possit, *tit. C. no fidejuss. dot. dent. ubi Duar. c. 4. solus. mas. Valent. Franc. de fidejuss. c. 3. n. 318. c. seqq. Hering. de fidejuss. c. 6. n. 104. c. seqq. Gædda. conclus. 23. n. 381. c. seqq. c. 6. nisi maritus ad inopiam vetgat, constante matrimonio, vel de dote restituenda, soluto iam matrimonio, vel non securo matrimonio, agatur, l. si constante. ubi Bartol. c. Duar. solus. mas. l. 7. de condit. c. demonstr. vel extraneus pro dote fidem suam interponeret, vel sibi reddi dorem stipulatus esset, datus fidejussoribus, l. 1. §. accedit. C. de rei ux. act. Campesius de dote. tract. 3. quæst. 173. c. 177. quæst. part. 3.*

48 Deinde obligationi contractæ contra Sctum Macedonianum, fidejussor accedere non potest, *tit. ad SC. Maced. nisi quatenus filiusfam. de peculio obligatur, l. 12. d. t.*

49 Mulier quoq; fidejubere & intercedere vetatur, etiam cum alio, *tit. ad Sctum Vellej. Valent. Franc. de fidejuss. c. 2. n. 147. c. seqq. Fachin. libr. 2. c. 59. l. 2. l. 48. h. t. item miles prohibetur, l. 31. C. locat. l. 8. §. 1. qui satisd. cog. & servi extra rem pecuniarem, infcio domino, l. 2. l. 19. l. 201. de fidejuss.*

50 In obligatione descendente ex delicto capitali, vel gravi, fidejussor non admittitur, *l. 3. de custod. c. exhib. reor. Clar. q. 46. Menoch. cas. 303. Franc. de fidejuss. cap. 3. n. 202. Soar. in lit. F. n. 144. thesaur. recept. sent. aut ubi locum habet pœna capitalis, vel corporalis quâviscunque, Farinac. lib. 1. de carcer. q. 33. n. 71. c. seqq. Menoch. cas. 303. lib. 2. arb. n. 17. c. seqq. per l. 1. l. 2. l. 3. de custod. reor. quamvis hic: multum tributarij judicij arbitrio, d. cas. 303. præsertim, quando tantum suspectus reus esset de facinore, vel absolvendum eum esse constaret, Menoch. d. loc. vel fidejussor, tanquam custos & commentationis relaxandi, se obligaret, d. cas. 303. Farin. quæst. 33. Sed & quando ob debitum civile captus est debitor, qui non habet in ære, quod solvat, fidejussor non admittitur, Farinac. d. loc. n. 43. c. seqq. Clar. q. 46. lib. 5. sens. Obligationi non capitali, vel corporali pœnâ puniendæ, fidejussor accedere potest, ut reus carcere relaxetur, & judicio sistatur sub pœnâ certâ corporali, l. 3. l. 4. 5. de custod. reor. l. 8. §. 1. l. 50. §. fin. de fidejuss. l. xi. d. Farin. lib. 1. de carcer. quæst. 33. Covar. var. resolut. libr. 2. c. 8. Gædd. de cont. c. commiss. stipul. c. 6. conclus. 23. nu. 393. Hering. de fidejuss. cap. 10. num. 335. c. seqq. sicut & in delictis, in quibus pœna pecuniaria imponitur, admittitur fidejussor, Menoch. d. cas. 303. num. 3. Francus dicit. cap. 3. n. 248.*

51 Sed quod de prohibitâ fidejussione mulieris ex Scto Vellejano diximus, multas recipit limitationes. Nam cessat hoc Sctum, & mulier fidejubere potest, quando propriam causam agit, ipsa pro se contrahit, vel

solvit: quando elapso biennio, secundâ fidejussione, priore confirmavit: vel eam juramento roboravit: aut decipiendi animo fidejussit, aut consuetudo contraria est; quando jure societatis in communi negotiatione pro se, vel marito fidejubet: quando ipsa causam debito dedit, vel alius, cum ipsa se obligat: quando ignoravit creditor, mulierem alieno nomine contrahere: aut contrahendo non facta est pauperior: vel pro fidejussore suo intercedit: quando indemnitate promisit: quando pro marito incarcerato liberando se obligat: quando in causa fuit, ut per malam reifam. administrationem vir alieno ære obrueretur: quando judicialiter constituitur, pecuniam in rem suam esse versam. Item si principaliter uxor se obligat, & maritus fidejubeat: si in causa pia, vel libertatis intercedit: si causa dotis. si pretium intercedens, capit: si intercedenti ab alio indemnitas promittitur: si veteri debitori, pro quo fidejussit, succedit: si debitum in solum & liberationem accepit: quando pro minori, vel Republ. aut fisco fidejussit: quando Scti Vellejani renunciatio ab ea fuit facta judicialis, necessaria, vel jurata, aut geminata, vel in publicum instrumentum redacta, vel facta à majore 25. aanis de hoc beneficio certiorata.

De quibus limitationibus & exceptionibus *vide in tit. D. c. ad Sctum Vellejan. c. Valent. Francum in tract. de fidejuss. c. 2. Hering. de fidejuss. c. 7. Gomez. tom. 2. resolut. tit. de fidejuss. cap. 13. Pet. Frud. libr. 2. de mandat. cap. 6. Menoch. lib. 3. præf. 21. c. 82. Geil. lib. 2. obs. 90. Myrsing. cent. 2. obs. 29. Bartol. Sichard. c. reliq. Dd. ad tit. C. ad Sctum Vellej. Gædd. de contrah. c. commiss. stipul. c. 7. conclus. 16. Mascard. conclus. 1080. Soar. in thesaur. recept. sent. in litera V. Zanger. de except. part. 3. Pruckman. in l. in multis. de stat. hom.*

Materiæ hujus sedes est in tit. de verb. obligat. tit. de prætor. stipulat. t. rem pupilli. salv. for. & seqq. tit. Instit. de divis. stipulat. tit. de fidejuss. D. & C. & Inst. tit. ad Sct. Vellejan. D. & C. tit. de cust. & exhib. reor.

Cap. 87. De primo genere contractuum innominatorum.

- 1 Innominatus contractus quid.
- 2 Varia ejus appellationes, & causa illius.
- 3 Species horum contractuum.
- 4 Negotium habentes contractus qui.
- 5 Formula generatis contractuum innominatorum.
- 6 Obligatio ex his duplex.
- 7 Prior obligatio qua.
- 8 Altera qua.
- 9 Pars contrahens, qua obligatur prior.
- 10 Arbitrio præstantis, accipiens obligatur disjunctivè.
- 11 Primum caput obligationis, ut impleat contractum accipiens.
- 12 Alterum, ut pars præstans repetat à cessante implere, id quod dedit.

- 13 Actio ad distrahendum.
- 14 Res integrá, quando pœnitentia hic concessa.
- 15 Res integrá esse definitus tribus modis.
- 16 Voluntas dantis, facit cessare repetitionem dati.
- 17 Genera innominatorum contractuum duo.
- 18 Species primi generis.
- 19 Æstimatorius contractus quid.
- 20 Permutatio quid.
- 21 Ratio dubitandi.
- 22 Contractus socialis præstationis.
- 23 Ejus species.
- 24 Privatus socialis contractus.
- 25 Qui ex hoc obligentur.
- 26 Liberi alimenta præstare tenentur parentibus.
- 27 Patronus eadem suo liberto in casu necessitatis præstat.
- 28 Libri vi hujus obligationis adquirunt suis patronibus.
- 29 Patens tenetur dotare liberos suos.
- 30 Ratio dubitationis.
- 31 Obligatio inter patrem & filium qualis.
- 32 Publicus socialis contractus quid.
- 33 Species ejus.
- 34 Confederatio quid.
- 35 Obligatio ex hac orta.
- 36 Ratio dubitandi.
- 37 Contributio inter membra ejusdem universitatis.
- 38 Consensus membrorum singulorum illa fit.
- 39 Causa collationis.
- 40 Contributionis species.
- 41 Collectam imponere potest universitas.
- 42 Quomodo illa fiat.
- 43 Ratio dubitandi.
- 44 Contractus pacis.
- 45 Ratio dubitandi.
- 46 Inducia differunt à pace.

HÆtenus de conventionibus nominatis: sequitur nunc de innominatis. *Vid. sup. c. 68. num. 4. 5.*

- 1 Innominatæ conventiones sunt, quarum jus & forma legibus antiquis contractuum nominatorum conformata & definita non est (1), etiam tum, quando illæ negotium certum & constans habent: partim etiam, quibus ob causam & negotium inconstans, mutabile, ambiguum, dubium & varium, quod sæpe habent (2), certum & proprium nomen jure civili datum non est (3).
- 2 Ob hanc posteriorem causam vocantur contractus innominati, speciali nomine carentes (4), incerti (5), ex variis causarum figuris venientes (6). Ob priorem verò causam appellantur contractus non vulgares, prodicti & usitati (7), sed proptii (8), h. e. ab aliis nominatis separati & distincti (9), de novo negotio (10) factum, seu res gesta (11), negotium (12), contractus similes nominatis, & ad horum exemplum comparati (13), & his vicini (14), qui propè hos accedunt (15), vel illis proximi sunt (16): item quasi nominati (17), ad exemplum

illorum introducti (18), jure civili ob negotium quod habeat (19), comprobati: unde civiles dicuntur (20), sed utiles, non directi (21); aded, utin dubio hi potius, quàm nominati iniri esse existimantur (22), & tutius sit ex his agere (23): & quasi de novo negotio, quod in contractibus nominatis non sit comprehensum, nova conventionis species constituantur (24).

§ 1) l. 3. l. 1. l. 13. in prin. & § 1. 2. l. 22. l. 14. § 9. l. 19. de præscript. verb. l. 1. de æstim. act. l. 27. § pactus. l. 7. l. 47. de pact. l. 11. de act. empt. Hosom. in tract. de convent. de præscript. verb. § 2) l. 1. ubi Gothof. & in § 1. 2. de ver. permus. l. 1. de æstim. act. l. 5. de præsc. verb. § 2. Inst. de locat. & conduct. § 2. Inst. de empt. & vend. l. 24. l. 17. l. 19. l. 5. § 2. 4. l. 15. de præsc. verb. Ideo certos & determinatos fines atq; formam specialem & constantem sicuti nominati, non habent: quandoque enim in his idem dat & facit, & sibi fieri curat, l. 1. de ver. permus. l. 1. l. 5. l. 9. de præscript. verb. Cæd. de cons. & comm. stipul. c. 1. n. 49. & seq. § 3) l. 1. l. 2. 3. 4. de præscript. verb. l. 1. § 2. de ver. permus. vid. Gomez. tom. 2. c. 8. var. resolut. Pinell. de rescind. vend. C. par. 2. c. 1. num. 10. Coraf. libr. 2. miscell. c. 15. § 4) d. l. 1. 2. 3. 4. § 11. de præscript. verb. sed stant & permanent in nomine conventionum, l. 7. § 1. à cont. sensu. de pact. proprium nomen non adsumentes, d. l. 7. § 1. d. l. 3. § 5) l. 6. C. de ver. permus. l. 19. § 1. l. 2. § 2. de præcar. l. 7. § 2. de pact. l. 3. C. de immul. stipul. l. 1. de æstim. act. l. 6. l. 9. de præscript. verb. l. 8. l. 16. d. l. 13. com. divid. ob factum incertum & dubium, l. 8. l. 9. l. 16. de præscript. verb. § 6) l. 1. ubi Gothof. de obligat. & act. de figuris illis vide l. 31. l. 42. l. 38. de mort. caus. donat. § 7) l. 1. l. 2. l. 11. de præsc. verb. l. 1. C. de revocand. his qua in fraud. cred. § 8) § 2. Inst. de locat. & vend. l. 27. de pign. act. l. 22. de præscript. verb. § 9) arg. § 4. conceptum. Inst. de oblig. qua ex delict. l. 1. l. 5. de præsc. verb. § 10) l. 22. de præscript. § 11) l. 5. § 2. l. 13. § 2. l. 22. l. 1. § 1. 2. de præsc. verb. l. 6. cum mota. C. de transact. Nam ex negotio & facto, seu re gesta, præscribebantur actiones competentes, quæ actiones præscriptis verbis vocabantur, l. 6. cum mota. C. de transact. l. 1. C. de revocand. qua in fraud. cred. l. 40. de milit. test. vel verbis antelcriptis, quæ à prætore ex facto proposito concipiebantur; vel integris & plenis verbis ex negotio & verbis contrahentium actio concepta & composita & præscripta, secundum rem gestam, l. 15. ad L. Falcid. § 1. Inst. de except. Cujac. in parat. C. de præscript. verb. per l. 1. de æstimat. Donell. in tit. C. de præsc. verb. c. 21. & 2. Duarr. in l. 7. de pact. Quando absolute dicitur actio præscriptis verbis, subaudiendum vocabulum constans, l. 1. l. 5. § 4. l. 17. de præsc. verb. In nominatis contractibus, etiam præscriptio fiebat, sed secundum usitatum & receptam formulam, l. 17. § 3. commodat. l. 1. § 9. de pos. § 12) l. 13. de præscript. verb. l. 58. l. 40. § 3. de pact. l. 19. l. 22. l. 15. l. 22. de præsc. verb. § 13) l. 5. § 4. ubi Jaf. num. 4. l. 13. de præscript. verb. l. 2. de ver. permus. l. 2. C. d. l. § 2. 3. Inst. de locat. & vend. l. 1. de æstim. act. § 14) l. 2. C. de rerum permus. l. 2. D. d. tit. de ver. permus. l. 1. § 9. de pos. l. 4.

§. 21. de dolo malo. § 15) l. 17. §. 2. de presc. verb. § 16) l. 6. de rescind. vend. § 17) l. 2. q. ibi. quam quasi mandatum. de presc. verb. Quia de causâ unum idemque negotium, quandoq; nominatum, & innominatum contractum constituit, l. 12. de presc. verb. l. 2. C. de pact. int. emp. & vmd. l. 6. de rescind. vend. l. Labes 50. de const. emp. Cujac. in l. 7. de pact. & lib. 10. obs. 24. Borch. de pact. c. ult. n. 55. § 18) l. 1. de rev. permus. § 19) l. 1. de astim. act. l. 7. §. 2. de pact. l. 5. §. 1. de presc. verb. § 20) l. 5. §. 1. §. 3. l. 15. l. 16. l. 1. §. 1. 2. de presc. verb. § 21) l. 6. C. de transact. Donell. C. de presc. verb. s. 23. § 22) l. 1. de ast. act. l. 5. §. 2. de presc. verb. §. 1. Inst. de locat. & cond. l. si pecuniam. de condit. caus. dat. a. Mno. lib. 3. presc. § 23) l. 5. §. pen. l. 24. in fin. l. 17. l. 19. l. 18. de presc. verb. l. 2. de astim. § 24) l. 22. in fin. l. 1. 2. 3. 4. de presc. verb.

3 Conventiones innominatæ sunt duplices: negotium civile præfens, vel præteritum habentes; vel nudæ, negotio & causâ præfenti, vel præteritâ vacantes, l. 5. §. 1. l. 15. de presc. verb. l. 1. de astim. l. 2. de condit. indeb. l. 7. §. 1. 2. 4. l. 45. l. 48. de pact. Mantica libr. 24. tit. 1. de tacit. & ambig. convens. n. 1. 2. 3. ubi contractus innominatos dividit in simplices, qui ex uno latere simplicem habent promissionem, uti pactum: & respectivos, qui ex utroque latere contrahentium habent mutuum promissionem, per l. 5. de presc. verb. Discentit Cœddæ. de cons. & committ. stip. c. 1. nu. 30. & seq. & Cujac. in l. 7. de pact. qui pactum, non volunt esse contractum, quod scilicet causam negotiandi non habeat, & ad permutationem & commercia sit ineptum. Utrumque meo iudicio malè. Nam futurum negotium etiam pacta habere possunt, dabo, vel faciam, ut des, vel facias: & in rerum commerciis & contractibus nominatis hæc omnino usitata.

4 Negotium, seu causam præfentem, vel præteritam, conventiones innominatæ habentes, sunt, quæ ab alterutra contrahentium parte, l. 5. §. 4. l. 15. l. 8. l. 9. de presc. verb. l. 1. §. 2. 4. de rev. permus. l. 7. §. 2. l. 45. l. 48. de pact. vel utraq; l. 2. de astim. act. l. 1. de rev. permus. l. 5. §. 1. l. 2. de presc. verb. synallagma, dationem, vel præstationem rei habent, l. 15. de presc. verb. l. ult. C. de rev. permus. l. 1. D. d. s. Appellantur contractus innominati, l. 7. §. 2. & seq. de pact. l. 2. l. 3. l. 4. de presc. verb. l. 1. §. 2. de rev. permus. l. 1. l. 2. de condit. sine caus. & reales, qui rei interventu obligationem efficacem producunt, Donell. lib. 12. com. c. 12. per l. 1. de rev. permus. vide Mascard. conclus. 1387. n. 2. 3. Nec tamen ideo inter nominatos contractus referendi, ut vult Donell. quem refutat Cludius de condit. caus. dat. a. caus. non secus. c. 2. n. 14. & seq. & Hilligerus lib. 12. c. 14. Donell. concl.

5 Hi contractus innominati, generali conventionum forma concipiuntur, uti, do, ut des, vel facias: aut facio, ut facias, vel des, l. 5. de presc. verb.

6 Obligatio in his innominatis contractibus est duplex: una expressa & aperta, ad hoc, ut quid præsterit detur, ab altera contrahentium parte, ob id, quod

8 quid datur, vel fit ab altera parte. Altera, tacita & intellecta, ad hoc, ut causâ, ob quam res data vel præstata

est, non securâ, datum vel præstitum, repetatur, l. 3. l. 5. de condit. caus. dat. caus. non secus. l. 5. §. 1. & seq. de presc. verb. Donell. lib. 12. com. c. 14. Faber decad. 45. error. 9. Prior obligatio est in verbis conventionis expressa. Posterior verò extra id, quod agitur, l. 13. in qui. §. ult. commodat. quamvis ex facto accipientis nata, l. 3. l. 30. de reb. cred. & tacitè intellecta, d. l. 13. §. ult. Cludius in tract. de condit. caus. dat. caus. non secus. c. 2.

Utrâque expressâ & tacitâ obligatione obstringitur pars contrahens ea, cui ab altera quid est datum, vel præstitum, aut quæ accepit, l. 30. de reb. credit. l. 10. C. de pact. sed electione & arbitrio partis dantis, vel præstantis, ad cujus voluntatem pars altera tenetur ad duo, quorum primum est, ut non præstans obligetur etiam ex sua parte implere contractum, hoc est, dare, vel facere, quod expressè promisit, l. 5. §. 2. l. 25. l. 26. de presc. verb. l. 5. §. 3. de condit. caus. dat. caus. non secus. l. ult. C. de rev. permus. Mascard. conclus. 1387. num. 2. 3. & seq. vel ut obligetur ad interesse, non impleri contractus, præstandum, d. l. 5. §. 1. 2. l. 9. l. 10. l. 7. de presc. verb. l. 5. §. 2. 3. 4. & in pr. de cond. caus. dat. caus. non secus. Atque ex hac obligatione ad implendum contractum, dicitur nata actio præscriptis verbis, l. 5. de presc. verb. Cludius c. 2. n. 24. de cond. caus. dat. caus. non secus.

Alterum, ad quod tenetur pars, quæ accepit, nec præstitit, quæ promisit, est, ut possit illa, quæ implevit, vel præstitit, repetere id, quod dedit, ab altera parte cessante dare, vel facere quod promisit, l. 5. §. 1. 3. de presc. verb. l. 5. in princ. l. 3. l. 6. l. 7. & seq. de condit. caus. dat. caus. non secus. l. 1. §. 4. de verum permus. l. 4. l. 7. C. d. s. l. 52. l. 48. de condit. indeb. vel ab eadem ejusdem æstimationem petere, d. l. 5. §. 2. 3. 4. de cond. caus. dat. caus. non secus. l. 1. §. fin. de astim. act. l. 5. §. 2. l. 9. l. 24. & seq. de presc. verb. unâ cum fructibus, l. 12. de cond. caus. dat. caus. non secus. Unde actio, seu conditio, caus. dat. caus. non secus. ad distrahendum contractum, Cludius d. c. 2. num. 24. per l. 14. C. de restit. vend. l. 6. Cod. de ast. emp. Idem Clud. d. 6. n. 77. Gomez. 2. resolut. c. 8. n. 3. Faber 45. error. 9.

Quod si causa, ob quam quid datum est, sequi & impleri adhuc possit, tamen danti licebit repetere datum, l. 3. in princ. l. 5. in princ. de condit. caus. dat. caus. non secus. quando ab ipso dante, re integrâ sit, l. cum his statum. §. ait. de donat. ins. vir. & uxor. d. l. 3. & l. 5. Nam cœpta ab accipiente causæ impletio, repetitionem dati ex pœnitentiâ dantis submovet. Suscepta ejusmodi impletio facit, ut accipienti eam omittere, non sit integrum sine damno & injuriâ, l. 1. l. 8. de condit. caus. dat. caus. non secus.

Definit verò accipienti res esse integra tribus modis: I § vel quia ad causam implendam cœpit esse obligatus, l. ult. C. de condit. ob. caus. l. 1. §. Divus. de var. & extr. ord. cog. l. 38. in fin. locat. vel quia, quod præcipuum in re erat, illi abest, & res debira casu fortuito, sine culpa accipientis perit, l. 3. §. sed si. l. 5. de cond. caus. dat. caus. non secus. l. 5. §. 1. de presc. verb. Clud. d. loc. c. 5. n. 100.

- & seqq. vel quia sumptus fecit necessarios ad causam inchoandam, l. 5. in princ. §. 1. de cond. caus. das. Donell. lib. 14. comment. c. 23. vel quod fides & voluntas præstandi promissa, causam dedit, quare res præstanda fuerit amissa. Vide exempla in l. 5. §. 2. de cond. caus. das. caus. non secus. l. 5. in pr. & §. 1. de præscript. verb.
- 16 Quandoque voluntas dantis facit cessare repetitionem dati, quando scilicet non fuit hoc animo, ut causâ non secutâ, datum repeteret, l. 19. de reb. cred. uti quando dat ob causam impossibilem, quam talem esse sciebat, l. cùm ancillam. l. dictum. l. 8. C. de condit. ob caus. l. 3. §. si liber. D. d. tit. l. cùm veterum. C. de donat. ante nups. Donell. lib. 14. com. c. 23. Clud. c. 2. num. 50. & seqq. l. ult. de cond. caus. das. caus. non secus. Non secuta causa dicitur culpâ accipientis, d. l. 8. in fin. l. pen. & ult. C. de cond. ob caus. l. 3. §. 3. l. 5. §. ult. D. d. s. vel casu, l. 6. D. d. tit. l. 1. l. 5. C. eod. vid. Fab. 45. erro. 9.
- 17 Genera contractuum innominatorum civile negotium habentium sunt duo. Primum est, in quo negotium tam ambiguum, varium & multiplex continetur, ut ad varias species contractuum innominatorum simul referri possit, atque ideo incertum sit, ad quam ex pluribus contractibus speciem sit referendum, ut tutius atque melius existimetur novum genus conventionis constitui, l. 1. §. 1. 2. de præscript. verb. l. 1. de astim. act. l. 2. de ver. permus. l. 2. C. d. tit. vide supra capite 25. num. 6. & seqq. Alterum est, in quo apparet negotium sibi constans, certum & immutabile, sed quod tamen ad speciem contractus alicujus nominati referri non potest, aut, an possit, dubitatur, l. 5. §. pen. l. 17. l. 18. l. 19. l. 20. de præscript. verb. Wessemb. in com. ibid. & Cujac. in l. 7. de pact. ubi & Duaren. quo in casu similiter est tutius, novum & aliud diversum conventionis genus constitui, d. l. 17. l. 1. §. 1. 2. de præscript. verb. vid. sup. num. 2.
- 18 Primi generis innominatorum contractuum natura est, ut judicentur secundum naturam eorum, quibus sunt similes, Mantica lib. 24. tit. 9. num. 19 per l. 1. in fin. de ver. permus. Hujus species sunt contractus æstimatorius, permutationis, socialis præstationis, & pacis.
- 19 Æstimatorius contractus est, quo consensu res æstimata certa, l. 1. §. 1. ubi Jaf. de astim. act. cum accipientis periculo, d. l. 1. §. 1. vid. l. 17. §. 1. de præscript. verb. ubi Gothofr. Connan. lib. 7. com. c. 15. num. 4. Oldend. class. 4. act. 3. mercede, aut sine mercede, l. 1. l. 2. de astim. act. d. l. 17. §. 2. vendenda datur, ut res ipsa data incorrupta, d. l. 1. §. 1. aut æstimatio, de qua convenit, d. l. 1. l. 19. de præscript. verb. reddatur. Hic dubitari potest, an ex emptione, venditione, propter æstimationem, an ex locatione conductione propter mercedem, an ex mandato propter negotium susceptum obligatio contrahatur, l. 2. l. 2. de astim. act.
- 20 Permutatio est contractus innominatus, consensu constans, l. 1. §. 2. de rerum permus. quo species certa cum specie certa, utraque, non aliena, d. l. 1. §. 3. vel genus cum genere, Mantica lib. 25. tit. 3. num. 3. res corpo-

rales cum incorporabilibus commutantur, vide disputantes Bartol. & Jaf. in d. l. 1. §. 3. Sychard. C. eod. Connan. lib. 7. com. cap. 5. Ant. Fab. lib. 6. con. eccl. c. 9. Oldendorp. class. 4. act. 38. Borcholt de pact. c. 6. num. 8. Pinell. in rub. C. de rescind. vend. pars. 2. c. 1. num. 9. 10. Permutatio pecuniarum, cambium dicitur: uti si moneta argentea cum aurea, vel major cum minuta permutatur, vel in alio loco periculo numerantis, & sumptibus illius solvitur pro pecunia, quam ab alio accipit, quod licitum, Mantica lib. 25. tit. 3. num. 14. & seqq. De permutatione rerum emphyteuticarum cum feudalibus rerum ecclesiasticarum, beneficiorum, vide Manticam dict. loc. tit. 15. & seqq. lib. 25.

Hic dubitari, & incertum esse potest, qualis hic sit 21 contractus: quia permutatio communis omnibus contractibus, & rei datio pro pretio facit emptionem, venditionem, in qua tamen discerni non potest, quis emptor, vel venditor, l. 1. l. 2. de ver. permus. l. 1. §. 2. de const. empt. adde Coras. lib. 2. miscell. c. 12. & libr. 1. c. 23. Genes. c. 33. 19. c. 47. 20. 16. 17. 20. Siracid. c. 37. 12. Quod si ex alterâ parte simul res & pretium, seu pecunia, ex alterâ parte res tantum detur, tum conventio expressa spectanda erit, vel si illa dubia, quæ res excedat, l. 6. §. 1. de act. empt. l. 79. de const. empt. l. 1. C. de ver. permus. Mant. lib. 25. tit. 2. Connan. lib. 7. com. c. 5. n. 4. Gomef. b. tit. c. 2. var. resolut. Covarr. lib. 2. var. resolut. c. 4. Oldend. class. 4. act. 38. Tiraquell. de retr. lign. §. 30. gloss. 1. n. 3. 40. Similiter, si triticum cum equo, vinum cum oleo commutetur, quod cambium vocat Mantica lib. 25. tit. 1. n. 10. de sac. & ambig. convent.

Socialis præstationis contractus est, quo re, seu per 22 actum socialem, convenientem societati, l. 4. l. 32. pro soc. Mascard. conclus. 1309. n. 48. 49. Menoch. lib. 3. præf. 56. ad communia quædam inter se habenda, societas quædam contrahitur.

Hic rursus est privatus, vel publicus: uterque; respon- 23 dens in multis societati, de qua cap. 79. 80. 81. sup.

Privatus est, quo parens suis liberis, & contra liberi 24 suo parenti, patronus suo liberto, & contra libertus suo patrono, cognatus suo cognato præstat & communicat, quæ necessitudo & conjunctio ipsorum naturalis postulat. Inter quos societas natura constituta, facta & consensu eorundem approbata, mutuis præstationibus, officiis & communicationibus fovetur & conservatur. Vocatur nexus in l. 3. C. de cast. pecul. mil. lib. 12. l. 6. §. 3. C. de bon. qua lib. qui nexus est obligatio, l. 26. §. 7. de cond. indeb. vinculum, l. 17. C. de donat. l. cùm acutissimi. C. de fideicom. l. 102. de cond. & demonst. pietas, l. 1. de obseq. à lib. parent. l. 4. inf. C. de pat. pos. ratio naturalis, l. 5. §. 16. de lib. agnos. & aland. affectus, dict. l. 5. §. 14.

Ex hoc obligatur parens, patronus, cognatus, libe- 25 ris, libertus, cognatus egeni, ad præstationem alimentorum, l. 5. per tot. de lib. agnos. & aland. quæ parens uterque suis liberis, etiam naturalibus, tantum præstat tenetur, d. l. 5. in pr. & §. 4. 5. 12. Coler. de alim. lib. 1. cap. 6. Pontan. de alim. c. 8. Tiraq. de nobilit. c. 20. n. 78. & seqq.

Men. lib.

- Menoch. lib. 2. arb. cap. 88. num. 20. & seqq.* sub quibus etiam vestitus, habitatio, institutio continetur, l. 43. ubi *Gorda. de verborum signif.* pro modo facultatum suarum, l. 6. §. 5. C. de Carbon. ad. l. 4. ubi *pupill. educ.* quando ipsi non habent, unde se alere possint, *Coler. d. loc. cap. 2. num. 79. 80. Tiraquell. de jure primigenis. quest. 75. num. 2.*
- 26 *Menoch. lib. 4. praf. 191. per d. l. 5. §. 7.* Eadem alimenta vicissim liberi parentibus egentibus debent, d. l. 5. §. 2. 15. *& seqq. Menoch. arb. quest. 90. num. 45. Pat. Sura. de alim. tit. 1. quest. 17.* etiam nepotes, qui non sunt in potestate, d. l. 5. §. 2. 13. Patronus suo liberto, & hic suo patrono in casu necessitatis & inopie, d. l. 5. §. 18. *& seqq. l. 6. Cod. de. & frater fratri, vel sorori, & contra, Coler. dict. lib. 1. cap. 9. de alim. & cognatus cognato, l. 12. §. 3. l. seq. de adm. tut. l. 4. in fin. ubi pupill. educ. Menoch. lib. 2. cap. 109. & seq. & lib. 6. prafump. 56. & 24. Coler. de alim. cap. 2. lib. 2.*
- 28 Præterea, vi hujus obligationis liberi adquirunt suis parentibus, uti diximus *sup. c. 36.* & vicissim illi ex successione bonorum paternorum sunt participes, *vide sup. c. 18. n. 53. & c. 58.* & contra parentes, *Novell. 118. c. 2.* patronus in bonis sui liberti jus accipit, *tit. Inst. de bon. libert. & sup. c. 28.* & cognatus in proximioris cognati defuncti bonis, *Novell. 118. c. 2. 3.*
- 29 Parens quoque tenetur dotare liberos suos, l. 6. de *collat. l. 19. de rit. nupt. Ponsan. de alim. cap. 1. n. 6.* & filii donare propter nuptias, l. ult. C. de dot. promiss. pro modo facultatum suarum, *Menoch. lib. 2. cap. 149. per d. l. 5. §. 4. & frater sororem egenam, l. 2. §. pen. de admin. tut. Tiraquell. de jure primig. q. 62. vid. c. 88. nu. 17. & seqq.*
- De obedientiâ, obsequiis, honore, reverentiâ, operis, ministeriis, quæ liberi parentibus & libertus patrono præstare tenetur, *vid. sup. c. 30. c. 28. & seqq.* Similiter de curâ & defensione mutuâ, de communicatione suorum privilegiorum, jurium, dignitatis & fori, d. cap. 30. *sup. & in Polii. cap. 3. de cognatorum communicatione sup. c. 25. nu. 20. & seqq. & in Polii. d. c. 3.*
- 30 Dubitari hic potest, an talis contractus sit societas, de qua *sup. c. 78. & 79.* an mandatum, an obligatio ex lege, *vide sup. cap. 81. num. 4.* an officia debita ex jure domini.
- 31 Nulla quidem obligatio dicitur inter parentem & filium, & fratres, l. 4. l. 1. de *judic. l. 7. l. 9. de oblig. & act. l. 16. de furt. §. 6. item Insti. de inus. stip. l. 38. de cond. indob.* scil. in iis, in quibus patri adquiritur ususfructus, & in quibus patriam potestatem exercet, sed contra in aliis, in quibus patri non adquiritur aliquid, obligatio inter ipsos recte contrahi dicitur, præsertim in iis, ad quæ facienda pater compelli potest jure actionis, vel officio judicis, *laici Bartol. in l. 38. nu. 16. & 47. & seqq. de cond. indob. & in l. 4. de judic. per l. 3. l. 4. C. de pas. pot. l. 50. ad SC. Trebell. Similiter veniâ impetratâ lis esse potest inter patrem & filium, l. 4. & seqq. de in jus vocand. De naturali obligatione inter patrem & filium, *Bartol. in d. l. 38. nu. 17. & seqq. per ill. sexs.* & de civili plena inter eundem & emancipatum, nemo dubitat, l. 2. C. de inoff. donat. *Geil. lib. 2. obj. 38.**

Publicus contractus socialis præstationis est, qui celebratur ab universitate cum universitate, l. 5. de *pass.* Posse enim universitatem contrahere & se obligare per se, vel syndicum suum, aut deputatos, qui in mandatis habent, ut obligent personas, vel bona particularium & singulorum de universitate, & repræsentent totam universitatem, probat *Loxæ. de jur. univers. part. 3. c. 3. Geil. de arrost. c. 9.* in casu, quando negotium publicam utilitatem Reipub. vel universitatis causam concernit, *Loxæ. d. cap. 3. n. 10.* & in comitiis, seu conciliis regni, seu provinciæ id solemniter est decretum, *Roland. à Valle consil. 53. vol. 4. dix. in Polii. c. 33.* quo in casu singulares personæ universitatis pro virili tantum parte, non in plus, obligantur, l. reos. in *fine. de duobus reis. Loxæ. d. c. 3. nu. 13. 16.*

Ejusmodi contractus est duplex: vel enim celebratur ab universitate cum alia universitate; vel inter membra ejusdem universitatis. Ibi est confederatio: hic verò contributio.

Confederatio est contractus, *Manica de tacit. & ambig. convent. lib. 27. tit. 7. num. 20. 21.* quo in communionem & societatem recipitur ab una universitate, altera ad defensionem mutuam contra vim & injuriam, quæ socio contra jura privilegia & res socii inferitur, *diximus in Polii. cap. 17. num. 25. & seqq. Pet. Greg. lib. 11. cap. 11. de Rep. Menoch. lib. 1. q. 100. arb. Waremund. ab Erenb. in meditam. de feder.*

Obligatio ex hoc contractu est de defensione mutuâ, ut universitas confociata auxilio consilioque prompto, sine dolo & mora universitati laboranti subveniat, eamque contra vim & injuriam defendat, concordiam cum eadem conservet, res communes & negotia communia inter socias universitates communi consensu administret, communes impensas & sumptus pro parte sua ferat, & redituum communium pro sua parte, particeps fiat, *diximus in Polii. cap. 17. num. 33. & seqq.*

Dubitari hic potest, an talis contractus sit societas contracta, an verborum obligatio, an mandatum. Melius igitur & tutius est, relinquere eum sub generalibus formulis contractuum; do, ut des, vel facias, vel facio, ut des, vel facias.

Inter membra ejusdem universitatis celebratur contributio, quâ membra ejusdem Reipublicæ se ad necessitatem conferendi pecuniam, vel alias res suas ad Reipublicæ usus necessarios, vel utiles obligant. Vocatur collectio, collatio, indictio, functio publica, pensatio, possessionum onus, *tit. Cod. de anno. & tribus. tit. Cod. de indict. & tit. sequenti. lib. 10. vide supra cap. 81.*

Talem contributionem omnium membrorum Reip. consensu & communi decreto, in conventu publico, solemniter celebrato atque indicto, fieri debere, testantur famiores politici omnes, *Pet. Heigius lib. 1. q. 18. Vasquius lib. 1. illust. contror. c. 6. 7. 8. Parlador. lib. 1. c. 3. quotidian. Waremundus ab Erenberg. de oner. subd. c. 7.*

Roland. à Valle consil. 1. num. 62. Et seqq. vol. 2. Schurf. consil. 39. lib. 1. Cominus latè & graviter, bist. lib. 10. vid. qua diximus in Polit. c. 27. num. 44. c. 32. num. 78. Et seqq. c. 33. nu. 32. c. 11. 12. Et 13.

39 Causa hujus collationis est evidens Reipublicæ utilitas & necessitas, *Rosenhal de feud. lib. 1. c. 5. conclus. 76. Et seqq.* Subjectum illius sunt bona subditorum, quorum quantitatem & qualitatem conferens, dominus profiteri & indicare teneretur taxatione, æstimatione, atque ad taxatione juratis Reipub. ministris relictis, *tit. de censib. tit. C. de cens. Et censitor. Et paraguas. lib. 11. diximus Politic. c. 11. nu. 31. Et seqq. Et sup. c. 81.*

40 Contributio hæc est ordinaria, vel extraordinaria, de qua utraque diximus *lib. Polit. cap. 12. Et 13. Et sup. cap. 81.*

41 Collectam universitate imponens pro expediendis negotiis, citantur omnes de universitate, de quorum præjudicio & interesse tractatur, atque omnium consensu imponitur, aded, ut nec sufficeret majoris partis consensus, atque facta impositione collecta illa omnibus possessoribus notificatur per publicum edictum, ut se præparent ad solvendum, *Lult. C. de indiction. lib. 10. Losaus de jure univers. part. 3. c. 9.*

42 Debet verò impositio illa fieri æqualiter, & liber collectarum cuiuslibet petenti edendus est, ut possit cognoscere, an unus magis, quam alter sit gravatus, *Borgm. decis. 68. nu. 4. Et seqq. Ludovic. decis. 43. nu. 7. 8. Losaus d. loc. num. 15. pro viribus enim patrimonii imponitur, l. rescripto. in fin. de muner. Et honor. Losaus d. loc. num. 17. Et seqq. Egid. Tomas. de collect. vido supra cap. 81.*

43 Dubitari hic potest, an sit societas contracta, an mandatum, quo subditi obligantur suo superiori, cui rerum & negotiorum communium administrationem injunxerunt, ad sumptuum & impensarum præstationem, *suprà cap. de mandatis. Et supra cap. 81. num. 4. Et seqq.*

44 Publicis conventionibus annumeratur etiam pax, *l. 1. §. 1. l. 5. §. 1. de pact. junct. l. 5. de justit. Et jur. l. 5. §. in pace. l. 7. §. 1. l. 12. de capt. Et post. rev. Pat. Fab. semest. c. 7. quâ inter duas partes, seu universitates belligerantes conventio celebratur de armis deponendis, & omnibus atque singulis hostilibus actionibus omittendis, sub certis legibus & conditionibus, quæ vel ab utraque, vel alterutra parte belligerante præscribuntur & acceptantur, l. 5. de pact. Geil. lib. 2. observ. 57. Myns. cens. 4. obs. 9. Fab. d. c. 7. Exempla suppeditant Livius, Halicarnass. Aymonius, Meteranus & alii historici.*

45 Hic dubitari potest, an sit obligatio verborum de non offendendo, non faciendo, omittendo, retribuendo: vel an transactio & præstatio ultrò citroque, vel ab alterâ parte facta: an sit donatio ob causam, *Mantic. de acit. Et ambig. convenus. lib. 27. tit. 2. Et tit. 4. An inter principes talis conventio inita subditis noceat, quo minus de damnis illatis agant, vid. Geil. lib. 2. obs. 57. Vafq. lib. 1. c. 4. illust. controvers.*

46 Pax & induciæ differunt. Illa est perpetua, hæc verò

temporales sunt, *l. postliminium. §. inducta. de capt. Et postlim. revers. Mantica d. loc. cit. 2. Fides frangi potest, frangenti fidem in pace, non in induciis, in quibus capta sunt restituenda, Mantica d. loc. cit. 2. 7. 24. 17. tit. 2. Cravett. consil. 373.*

Hujus loci tit. de æst. act. tit. de rerum permut. tit. de præscript. verb. tit. de cons. caus. dar. caus. non sec. tit. de mun. & hon. tit. C. de indiction. tit. de cens. & censit. & seqq. lib. II. C.

Cap. 88. De altero genere contractuum innominatorum.

- 1 *Alterum genus horum contractuum quoddam, & ejus species.*
- 2 *Innominati similitudinem habentes cum nominatis.*
- 3 *Promissum quid.*
- 4 *Preclarium.*
- 5 *Similis deposito innominatum.*
- 6 *Emptioni Et venditioni similis.*
- 7 *Societati similis.*
- 8 *Mandato similis.*
- 9 *Donationi similis.*
- 10 *Donatio ob causam quid.*
- 11 *Non impletâ causâ hæc repeti potest.*
- 12 *Donatio nuptiarum causâ quid.*
- 13 *Sponsalitia largitas.*
- 14 *Aut nuptiarum donatio.*
- 15 *Dotis constitutio.*
- 16 *Dos profecticia Et adventicia.*
- 17 *Patris officium est dotare liberos suos.*
- 18 *Ex suis bonis, pro modo facultatum.*
- 19 *Avus paternus similiter tenetur dotare Et frater.*
- 20 *Mulier quando omnia sua bona in dotem dare præsumatur.*
- 21 *Dos quomodo constituatur.*
- 22 *Dos causa, data, promissa.*
23. 27 *Rei dotalis fructus cuius.*
- 24 *Proprietaria dotis mulier.*
- 25 *Dos aliena quomodo dicatur.*
- 26 *Alienari nequit.*
- 27 *Dolum Et culpa à quo præstentur.*
- 28 *Res ex dote parata.*
- 29 *Res paraphernales qua.*
- 30 *Donatio propter nuptias, sive dotem.*
- 31 *Uxor quod jus in rebus propter nuptias habeat.*
- 32 *Quæ pacta accedant doti Et donationi propter nuptias.*
- 33 *Pacta in hiis concessa.*
- 34 *Pacta in hiis prohibita.*
- 35 *Adfinis huius donationi qua.*
- 36 *Jocalia qua.*
- 37 *Donatio ob præteritam causam facta.*
- 38 *Benevolentiam exprimenda sunt.*

- 39 *Legatis data an ipsorum sine.*
 40 *Pollicitatio quid.*
 41 *Illius requisita.*
 42 *Causa pollicitationis.*
 43 *Donatio ob futuram causam.*

Primum genus contractuum innominatum fuit expositum: sequitur de secundo.

1 Secundum, seu alterum genus innominatum contractuum est, in quo negotium conventionis sibi constans & uniforme est, quod tamen ad certam alicujus contractus nominati speciem referri non potest, sed tantum illi ad commodari & comparari.

Hujus alterius generis duæ sunt species. Prior habet conventiones innominatas illas, quæ similitudinem & adfinitatem magnam habent cum aliquo contractuum nominatum: altera eas, quæ longius ab iisdem recedunt, l. 17. §. 2. *ibi, propè accedit. l. 2. de præscript. verb.*

2 Similitudinem magnam cum nominatis habentes, conveniunt cum nominatis in quibusdam, atque licet expressam conventionem cum negotio habeant, non tamen ad certam speciem nominati alicujus contractus referri, & secundum omnia & singula requisita illius accommodari possunt. Atque tales dicuntur similes nominatis, ad exemplum eorum comparati, vicini & proximi his esse, vel quasi nominati, ad exemplum illorum introducti, l. 5. §. 4. l. 13. l. 17. §. 2. l. 22. l. 24. *de præscript. verb. l. 6. de rescind. vendit. l. 1. de ver. pennis. uti sup. cap. 27. n. 2. diximus.*

3 Mutuo simile est promutuum, §. *is quoq. Inst. quib. mod. re contrab. obligatio.* quamvis in pluribus hoc longius à mutuo recedat; ideoque de eo in *cap. seq.* dicemus. Aliæ conventiones ita mutui naturam imitantur & exprimentur, ut planè in illius transeant naturam & nomen, *vid. in l. 17. & l. 18. l. 19. l. 20. de reb. cred. & suprà cap. 68.*

4 Commodato simile est precarium, quo precibus preteritis aliquid conceditur, quamdiu is, qui concedit, patitur, l. 1. §. 1. l. duo. §. *ult. de precar. l. 23. de reg. jur.* Unde fit, ut ex hoc actio præscriptis verbis detur, l. 2. l. 19. §. *fin. l. 14. de precar. Paul. lib. 5. sent. tit. 6. & interdictum, d. l. 14. Cujac. libr. 4. obs. c. 7. vid. sup. cap. de commod. vide sup. c. 69.* Similes conventiones *vid. in l. 17. l. 20. l. 23. de præscript. verb.*

5 Deposito simile est negotium & facti species in l. 17. §. 2. & §. *fin. de præscript. verb. l. 1. §. 2. l. 18. d. 1. Donell. de præscript. c. 2. n. 13. C.*

6 Emptioni & venditioni similia sunt negotia, de quibus in l. 1. l. 2. *de ver. pennis. l. 1. §. 1. de contrab. empt. §. 2. Inst. d. l. 20. l. 13. §. 1. l. 2. l. 5. §. 1. d. 6. de præscript. verb. l. 1. d. de condit. caus. data. caus. non secus. Donell. d. loc. c. 3. Borich. de pact. c. 6. n. 9. & seqq.*

Locationi & conductioni similia sunt negotia, l. 1. §. 1. l. 5. §. 2. l. 22. l. 25. l. 15. *de præscript. verb. l. si olei. C. locat. l. 1. l. 3. l. 6. l. 7. & seqq. de cond. caus. dat. caus. non secus. l. 1. §. si quis. depos. l. 21. l. 36. l. 31. locat. Cujacius ad l. 7. de*

pact. Borich. d. cap. 6. num. 22. & seqq. Matib. c. 20. §. 4. 5. 7.

Societati similia, in l. 13. *de præscript. verb. l. 25. §. vii 7 major. locat. l. 44. pro socio. l. 8. C. de pact.*

Mandato similia, in l. 24. l. 5. §. 4. l. 23. *de præscript. verb. l. 1. de estim. ad. l. 7. l. qui mutuum. §. salarium. mandas. l. mandatum. C. d. 1.*

Donationi similia, in l. 28. *de donat. l. 9. C. de donat. 9 l. 17. de præscript. verb. inprimis verò donatio ob causam.*

Donatio ob causam est, quæ non ex meræ liberalitatis affectione, sed sub certâ aliquâ causâ & lege in aliquem confertur, l. 5. l. 8. l. 27. *de donat. ut casu aliquo datum ad nos revertatur, l. 1. d. 1. tit. C. de revocand. donat.* Continet igitur hæc donatio liberalitatem & causam, seu negotium. Vocatur donatio sub modo, vel conditione, l. 3. *de donat. tit. C. de donat. qua sub mod. & cond. negotium donationi mixtum, l. 1. l. 18. de donat. donatio, quæ inest negotio, d. l. 18. §. 1. conventio, non habens donationem meram, l. 27. de donat. l. 19. §. 5. 6. l. 18. §. 1. 2. d. 1. l. 6. l. 8. 9. de condit. caus. dat. caus. non secus.*

Donatio hæc, instar aliorum innominatum contractuum, potest revocari & repeti à donante, causâ non impletâ, ob quam donatio facta est, l. 1. l. 19. §. 1. 5. 6. l. 34. l. 27. *de donat. tot. tit. C. de donat. qua sub mod. tit. Cod. de donat. ante nups. tit. C. de condit. ob caus. dat.* Quòd si donatarius velit implere, donator pœnitentiam agere non potest, qui non tantum ob causam à donatario præstantam, sed etiam ob suam liberalitatem donavit, l. 7. 8. C. *de revocand. donat. Faber decad. 45. error. 9.* quod non est in cæteris innominatis, l. 5. *de condit. caus. dat. caus. non secus.* Ideoque nudum pactum hæc donatio dici non potest, *Comm. libr. 8. com. c. 9. Donell. C. de præscript. verb. per l. 5. de præscript. verb. Faber decad. 45. error. 9.*

Donatio ob causam duplex est: facta nimirum nuptiarum causâ, vel alterius negotii causâ.

Donatio nuptiarum causâ facta, est rei alicujus in conjugem collatio, propter matrimonium facta, §. 3. *Inst. de donat. Genes. cap. 24. 47. 53.* Estque sponsalitia largitas, l. 4. C. *de secund. nups. vel dotis constitutio, l. 3. C. de donat. ante nups. vel, donatio propter nuptias, quæ communi nomine sponsalia, & sponsalitia munera dicuntur, d. l. 3. Novell. 22. c. 18. & 20.*

Sponsalitia largitas, est donatio ante nuptias, l. *autb. 1 3 ad decursum. l. 8. l. 9. l. 15. C. de donat. ante nups. quæ fit à parte veri, l. 5. C. d. 1. sponsi, sponsæve, aut contrâ, l. 15. in fine. l. 16. l. 19. autb. ad decursum. Cod. de donat. ante nups. propter futurum matrimonium, l. 2. l. 2. l. 4. l. 15. C. d. 1. tit. & affectionem sponsi sponsæve, l. si à sponso. C. d. 1. vocatur *ἐπιύλιον*, sive *reposita*, *ἀνακαλυπτήριον*, *Alicius. lib. 1. parerg. c. 2. Harmatop. lib. 4. tit. 7. Pat. Gregor. lib. 8. syme. c. 7. n. 15.* contractus vocatur in *Novell. 119. c. 1.**

Ante nuptias fieri, & traditione perfici debet, ut valeat, l. 1. l. 6. C. *b. s. de donat. ante nups. Clar. quest. 10. in §. donatio. Guil. lib. 2. obs. 91. Mantica lib. 20. tit. 1. n. 2. 3. 4. de sacis. & ambig. conveni.* post nuptias contractas non valet, tanquam inter virum & uxorem, d. l. 1. & 4. C.

- dist. iis. neque in nuptiarum tempus collata, dist. sext.* olim triduo, antequam sponsa in publicum prodiret, fiebat, & insinuatione opus habebat, quæ hodie non necessaria, *Novell. 127. c. 2. l. 66. de donat. inter vir. & uxorem.*
- Donatio hæc morte sponsi sponsæve non fit irrita, *l. 11. si tibi. C. de donat. ant. nupt. nec divortio, sequenti matrimonio soluto, d. l. 11.*
- 15 Dotis constitutio est donatio, *l. 65. de judic. l. 23. de reg. jur. l. ult. C. de donat. ant. nupt. Exod. c. 22. 16. 17. §. 3. Inst. de donat. usufructus, in re qualicumque non aliena, l. 52. l. 69. §. 4. l. 7. §. 2. 3. l. 54. l. 66. 67. de jur. dot. Connan. lib. 8. com. c. 9. Donell. libr. 14. com. c. 4. Robert. lib. 3. c. 18. sens. & lib. 3. animad. c. 9. Cujac. lib. 10. observ. cap. 32. quæ ab uxore, vel alio, pro ea, ante, vel post nuptias, l. 7. §. 3. l. 9. l. 10. de jur. dot. Josu. c. 15. 15. 16. 17. 18. 19. in maritum confertur, ad onera matrimonii, cujus causâ constituitur, l. 1. §. 2. 3. 4. de jur. dot. sustinenda, l. 7. l. 73. l. 50. §. 1. & seqq. d. tit. l. 20. pro oneribus. C. de jur. dot. tit. C. de dot. promiss. l. 73. l. 56. de jur. dot. 1. Reg. c. 9. 10. Exod. cap. 22. 16. 17. Josu. cap. 15. 18. 19. 1. Reg. c. 9. 10. Genes. c. 34. 12. Judic. c. 1. 15. ubi Martyr. 2. Machab. c. 10. 54. 55. 39. 40. 41. 2. Machab. c. 1. 14. 15. An contractus sit nominatus, vel innominatus, disputat Mantica lib. 22. tit. 2. de tacit. & ambig. cons. Ego ad innominatos refero, quia ob matrimonium dos datur, quo soluto, vel non subsecuto, repetitur, *vid. infra n. 21.**
- 16 Hæc dos, si à patre, vel de bonis, aut factio ejus profecta est, dicitur dos profectitia, *l. 5. de jur. dot. l. 6. C. d. s. si ab alio quovis, adventitia, l. 3. & seqq. de jur. dot. Ulpian. tit. 6. receptitia verò, quando eam sibi reddi stipulatus est dans, l. 31. §. 2. de mort. caus. donat. Ulpian. d. tit. 6. §. 5. ubi Cujac. Manticiæ 2. §. 9. d. lib. 12.*
- 17 Ad officium patris, etiam adoptivi, *l. 5. l. 13. de jur. dot. pertinet, l. ult. C. de dot. promiss. Tob. c. 10. 10. & hoc non extante, tutoris, l. 9. C. de admin. tutor. l. 60. l. 69. §. 5. de jur. dot. dotare liberos, etiam divites, d. l. ult. Geil. lib. 2. obs. 95. n. 14. & sine consensu ipsius nubentes, Mantica. tit. 16. num. 6. 7. 8. quando id deducto ære alieno & salvâ dignitate potest facere, l. nepos, Proculo. de verbor. signif. Mant. d. loc. n. 26. De patris officio hac in re vide l. 19. de rit. nupt. l. 22. §. pen. ad Trebell. Genes. c. 24. 30. 37. 47. c. 25. 5. 6. c. 34. 12. 1. Sam. c. 18. 24. 25. 2. Chron. cap. 21. 3. Josu. c. 15. 15. & seqq. Exod. c. 22. 17. 18. Judic. c. 1. 15. Dent. c. 22. 29. vid. Menoch. lib. 4. pref. 189. Apud Judæos olim maritus dotem dare tenebatur, 1. Sam. c. 18. 25. ubi Martyr. Genes. c. 34. 12. Exod. d. c. 22. 17. 18. nisi de donatione propter nuptias hæc accipias. Non verò dotare tenetur pater liberos hæreticos, *Novell. 113. cap. 3. §. 14. turpiter viventes, d. c. 3. §. 11. Geil. lib. 2. obs. 95. num. 10. 11. inficso se, nubentes, d. §. 11. Geil. d. loc. naturales & spurios, Menoch. lib. 3. pref. 15. num. 36. Covarr. part. 2. c. 8. §. 6. nu. 11. de sponsal. argu. Novell. 89. c. 12. ingratos, Novell. 22. c. 27. in fin. Mantica. d. loc. n. 8.**
- 18 Dotare verò tenetur parens ex suis bonis, *l. 5. C. de dot. promiss. Mynsing. cens. 5. obs. 32. Menoch. libr. 4. pref. 189. & lib. 3. pref. 15. pro modo facultatum, tempore nuptiarum existentium, & dignitate sponsæ & sponsi, l. ult. C. de dot. promiss. l. 19. de rit. nupt. l. 60. l. 68. §. 5. de jur. dot. Menoch. lib. 2. arb. cas. 149. num. 17. & seqq. l. 22. §. 4. ad Trebell. l. 9. C. de adm. tut. ad quantitate legitumæ, vel congruæ alimentacionis, Menoch. lib. 2. arb. cas. 149. nu. 2. 3. & seqq. per l. quoniam. C. de inoff. test. pro arbitrio judicis, secundum loci consuetudinem, & temporis varietatem, d. cas. 149. per tot. num. 34. & seqq. per l. §. 4. l. 65. §. 4. de jur. dot. Mantica. d. lib. 12. tit. 21. 22. 23. 24.*
- Tenetur quoq; dotare avus paternus, *l. 5. §. 8. de jur. dot. tutor. l. 69. §. 5. d. l. 9. C. de adm. tut. mater. l. 13. l. 14. C. de jur. dot. quando pater est inops, & illa dives, Menoch. cas. 460. num. 2. 3. 4. & seqq. lib. 2. arb. per l. si quis. §. pen. de lib. agnos. & alend. & frater ex eodem patre, l. 13. l. 12. §. 3. de adm. tut. l. 4. ubi pupill. educ. Qui tamen singuli, ære alieno obruti, in fraudem creditorum, ab illo onere sublevantur, *l. 4. in fin. l. 25. §. 1. de hiis qua in fraud. cred. t.**
- Nulâ dote constitutâ, mulier major ætate, primo 20 marito nubens, non præsumitur omnia sua bona in dotem dedisse, *Menoch. lib. 3. pref. 6. n. 54. & seqq. per l. ult. C. de repud. l. 62. l. 72. de jur. dot. Moz. cap. de natur. matrim. n. 1. 2. 3. per l. 3. C. de dot. promiss. Geil. lib. 2. obs. 82. Mantica lib. 12. tit. 13. n. 22. & seqq. Et tit. 14. & seqq. Docian. 2. respons. 32. n. 63. & seqq. Idem Meno. lib. 3. pref. 8. n. 8. & seqq. nisi ex conjecturis aliud appareret, Meno. lib. 3. pref. 6. n. 78. & seqq. inprimis, quando dotem promisit & constituit indefinite, tum enim omnia sua bona tacite, & naturâ matrimonii, in dotem dedisse præsumitur, quæ scilicet deducto ære alieno supersunt, *Menoch. d. pref. 6. per l. 72. de jur. dot. l. 4. C. d. s. Pes. Greg. lib. 9. synt. c. 6. & legitimâ portione, aliis debita, c. C. de ineffic. dot. nisi ex conjectura constaret, mulierem noluisse omnia sua bona dare in dotem, Menoch. lib. 3. pref. 6. n. 66. & seqq. scilicet quando ex præcedenti matrimonio liberos haberet, Menoch. d. pref. 6. n. 1. 32. 33.**
- Mulier secundò nubens, nullam dotem constituens, confertur prioris matrimonii dotem repetisse & dedisse, *l. 30. de jur. dot. l. 40. d. s. quando vir scivit quantitate, prioris dotis, & secundò nubens mulier, non habet liberos ex primo matrimonio, Menoch. lib. 3. pref. 6. ubi casus paucos excipit, Geil. lib. 2. obs. 82. Mantica tit. 15. lib. 12. n. 13. & seqq.*
- Constituatur dos secundum naturam contractuum 21 innominatorum, traditione vel promissione, *l. 13. §. de rale. l. si nuptura. §. pen. de fund. oral. tit. C. de dot. caut. numer. vel extra eorundem naturam, etiam stipulatione, pacto, dictione, delegatione, acceptatione, testamento, cessione, & pluribus aliis titulis & modis, l. unie. C. de rei ux. act. tit. C. de dot. promiss. l. 41. l. 43. l. 81. l. ult. de jur. dot. Gajus lib. 2. Inst. tit. 6. §. 1. Ulpian. tit. 19. §. 10. l. 14. de novat. quæ tamen causæ hic imitantur naturam contractuum innominatorum, *vid. sup. c. 87. & c. 89. n. 28. & seqq. & n. 4. Unde dos dicitur, vel cautâ, promissâve, vel datâ, soluta, numerata, legata, tit. C. de dot. caut. numerat. Mynsing. cens. 7. obs. 6. Geil. lib. 2. obs. 81. Mantica. tit. 4. & seqq. lib. 12. & tit. 7. & tit. 10.**

- 23 Rei dotalis usufructus, ob onera matrimonii, dominus est maritus, l. 30. l. 23. *Cod. de jur. dot. §. 1. Insti. quib. alien. licet vel non. l. unie. §. 9. Cod. de rei ux. act. l. 7. l. 10. §. 3. de jur. dot. Donell. lib. 14. comm. c. 4.* hoc est, usufructuarius, arg. l. 51. ubi *Castal. & in l. 1. de donat. int. vir. & ux. l. 22. §. 1. de vici. Connam. lib. 8. com. cap. 9. Robert. lib. 3. sent. c. 18. Donell. lib. 14. com. cap. 4. Cujac. lib. 10. obs. c. 32. Pinell. in l. 1. par. 3. n. 12. C. de bon. matern. vid. sup. cap. 18. de dominio.* statim, ex primo die nuptiarum, l. 48. l. 69. §. 1. de jure dot. unde dos, in bonis ejusdem esse dicitur, l. 7. §. 3. l. 75. de jur. dot. cuius ille dominus, l. 9. §. 3. l. 75. de jur. dot. l. 9. C. de rei vind. l. 5. C. de collas. Proprietarius & usufructuarius, hoc est, plenus dominus dotis est, quando res fungibilis in dotem est data, l. 42. de jur. dot. vel res æstimata, l. 69. §. 8. l. 10. §. pen. d. 1.
- 24 Mulier, fuxor, dotalis rei domina proprietaria dicitur, l. 75. de jur. dot. cuius est patrimonium, l. 3. §. sed utram. de minor. seu naturalis domina, l. 30. l. 3. C. de jur. dot. & dos ipsius patrimonium dicitur, l. 3. §. 5. de minor. de qua re vide disceptant, *Cujac. lib. 10. obs. cap. 32. Robert. lib. 3. sent. cap. 18. Donell. lib. 14. com. c. 4. Connam. lib. 8. comm. c. 9. Guibert. de jur. dot. c. 15. Pinell. in d. l. 1. par. 3. Marcum Lycklam lib. 7. memb. velog. 25.*
- 25 Hinc est, quod res dotalis, quo ad maritum, aliena esse dicitur, l. 14. §. 5. solus. mas. quam maritus quovis modo alienare non possit, neque voluntate uxoris, vel patris ejusdem, in *prime. Insti. quib. alien. licet vel non. l. 4. l. 11. 13. & seqq. de fund. dotal. l. 5. in fin. C. de bon. qua lib. Novell. 61. c. 2. dote æstimata excepta, l. unie. §. 15. C. de rei ux. act. & alienatione necessaria, l. 2. Cod. de fund. dotal. l. 7. de reb. eor. qui. Pinell. d. loc. item ea, quæ mulier post biennium semel atque iterum approbavit, *Nov. 61. §. 1. & 3. ubi. Cujac. vel juramento confirmavit, Cam; eg. de dot. par. 4. quæst. 10. l. 11. 14. & 15. vel morte uxoris sub-**
- 27 secuta, l. 17. de fund. dos. Hinc maritus, tanquam usufructuarius, dote utitur, fruitur, l. 22. §. fin. autem. solus. mar. & in ea dolum, latam & levem culpam, qualem quis in rebus suis præstat, l. 10. & seqq. l. 17. l. 36. l. 37. de jur. dot. non periculum & casum, d. l. 10. l. 11. 12.
- 28 Res ex dote comparatæ, dotales videntur, in casu inopie mariti, qui aliàs non est solvendo, l. 54. ubi *Gothofr. de jur. dot. l. 6. l. 7. l. fin. de fund. dotal.* similiter res ex dotali pecunia adquisitæ, l. 26. l. 54. l. 34. l. 62. de jur. dot. l. 55. de donat. inter vir. & uxor. vid. *Mantic. tit. 27. lib. 12. Duaren. & Bartol. in l. 22. §. fin. solus. mar. Disf. Donell. lib. 5. com. c. 2. Cujac. lib. 3. obs. c. 29. l. 1. l. 8. Cod. si quis alteri vel sibi. Gothofr. in d. l. 55.*
- 29 Rerum paraphernalium, extra dotem datarum marito, l. 9. §. 3. de jur. dot. usufructus & dominium ad uxorem pertinet, d. l. 9. §. 3. l. 8. de pact. convens. administratio verò & custodia earundem est penes maritum, l. 31. §. 1. de donat. d. l. 9. §. ult. *Geil. lib. 1. obs. 133. Adenoch. lib. 3. præf. 9. facit Num. c. 30. 1. Tim. c. 2. 12.*
- 30 Donatio propter nuptias, sive dotem, l. ult. *Cod. de donat. ant. nupt.* quæ Græcis ἀνὸςφιερν, sive ἀνὸςκωως dicitur, l. 19. C. d. 1. est, quæ à marito, vel ipsius nomine, l. 20. l. fin. C. d. 1. *Adenoch. lib. 3. præf. 29. nu. 74. & seqq. an-*
- te, vel post nuptias, §. sed nos. *Insti. de donat. Cujac. lib. 5. obs. cap. 4.* in uxorem confertur, propter dotis donationem, vel contemplatione dotis, l. ult. *Cod. de donat. ant. nupt. Novell. 119.* Appellatur dos mariti, *Genes. c. 34. 11. 12. Exod. c. 22. 16. 17. 1. Sam. c. 18. 22. 24. 25. l. fin. Cod. de donat. ant. nupt. §. 3. Insti. de donat. Afflic. decis. 154. Novell. 61. c. 1. 1. Maseb. cap. 10. 10. 54. 55. 39. 40. 41.* remedium nuptiale, §. pen. *Insti. de donat.* olim ante nuptias, hodie propter nuptias dicitur, *Auth. dos data. Cod. de donat. ant. nupt. specialis contractus, l. ult. Cod. d. 1. Novell. 119. c. 1.* atque doti comparatur, *Novell. 119. fine qua esse non potest, d. l. ult. & dos mutua mariti: constituta ad æqualitatem dotis & donationis propter nuptias inducendam, Auth. aequalitas. C. de pact. convens. l. 19. l. ult. & Auth. dos data. Cod. de donat. ant. nupt. Harmenop. lib. 4. tit. 8. & 10.* quæ æqualitas hodie non attenditur, *Geil. lib. 2. obs. 78.*
- Res propter nuptias datæ, eodem jure apud uxorem esse debent, quo dotales, apud maritum, l. ult. *Cod. de donat. ant. nupt. Donell. lib. 14. com. c. 19.* ideoque uxor harum domina fit. *Authent. permissa. l. 16. l. ult. Cod. d. s. Novell. 60. c. 1. Mantic. lib. 20. tit. 2. num. 15. & tit. 3. nu. 2.* & in iis tacitam habet hypotheecam, *l. ubi ad hoc. C. de jur. dot. Mantic. d. tit. 3. num. 6. 7.* atque easdem maritus, etiam consentiente muliere, alienare non potest, *Novell. 61. cap. 1. & fructuum eorundem domina fiet uxor, Donell. lib. 14. com. cap. 9. per l. qui scit. in princ. & §. 1. de usur. arg. l. ult. Cod. de donat. ant. nupt. rectè dis-*
- sentit *Mantic. d. loc. num. 16. Duaren. tit. de donat. propter nupt.*
- Pacta doti & donationi propter nuptias accedere possunt, quæ ideo dotalia vocantur, *tit. de pact. dotalib.* quæ contrahuntur inter conjuges & omnes qui dotem repetere possunt, l. 1. §. 1. l. 7. d. 1. & pertinent ad arbitrium conjugum, vel ad jus, l. 12. §. 1. de pact. dotal.
- Prioris generis pacta sunt concessa de dote & donatione propter nuptias, ante, vel post nuptias, l. 1. l. 17. de pact. dotal.
- His itaque dos constante matrimonio, augmentum accipere potest, l. 8. C. de jur. dot. l. 4. D. d. 1. 19. *Cod. de donat. ant. nupt. Novell. 97. c. 2.* si modò sine damno liberorum primi matrimonii fiat, l. 1. l. 12. §. 1. l. 7. de pact. dotal. *Duar. ad l. 2. solus. mar. Mantica tit. 26. lib. 12. per 108. & tit. 32. quod incrementum dotis, Græcis ὑπερβολῆς dicitur, doti suppositum, Harmenop. lib. 4. tit. 4. & 10. Gothofr. in l. 1. C. de donat. ant. nupt. Cujac. lib. 5. obs. c. 4. & de feud. tit. 9. lib. 2. quod erat conventionale, vel consuetudinarium, Clar. quæst. 11. in §. donatio. lib. 3. Germani vocant eum *Mortengabel. Cujac. d. tit. 9.**
- His dos melior reddi potest, quoad patrem aliumve ad quem dos est revertitur, l. 1. l. 7. de pact. dotalib. vel, ut dos gradatim restituitur, soluto matrimonio, primò patri, postea aliis, l. 9. l. 29. de pact. dotal. ut dos, post mortem uxoris, remaneat apud maritum, l. 2. l. 12. d. s. vel, ut citius reddatur, l. 17. d. s. vel bima, trima, quadrima die, l. 19. eod. *Cujac. lib. 11. obs. c. 29.* ut extremi anni fructus, sint mulieris, l. pen. d. s. vel, ut superstes

conjunx certam summam lucretur ex præmorientis dotalibus bonis, vel propter nuptias donatis, l. 9. l. 10. *Cod. de pact. convens. l. 20. Cod. de donas. ant. nupt. Novell. 117. cap. 6.*

34 Posterioris generis pacta juris autoritate sunt definita, l. 14. *de pact. dotal. &* quando per ea dotis & mulieris conditio deterior redditur, sunt prohibita, l. 1. §. 1. *de dot. pralegatis. l. 14. l. 15. l. 16. l. 17. l. 18. §. 2. de pact. dotal.* scilicet, ut longiore die dos solvatur, vel ne omnino mulieri reddatur, vel inutilis marito efficiatur, ne plus minusve exigatur, & similia, l. 15. l. 17. l. 16. l. 4. l. 5. l. 29. *de pact. dotal.* valent tamen concepta, post solutum matrimonium, l. 2. l. licet. d. tit. & quando illis dotis conditio non redditur deterior, l. 22. §. si mulier. l. que dicitur. *solut. mat. vid. Alciat. in l. 2. §. quod si. nu. 38. 39. & seqq. solut. matrim.* Extraneus his non tenetur, l. 20. §. 1. *de pact. dotal. Mantie. d. tit. 32. & 33. &* pactum de lucro dotis post mortem uxoris valet, l. 2. *de pact. dotal. l. 1. de dot. pralegatis. Mantie. d. tit. 33.* non tamen si illo universa bona uxor dederit marito, *Mantie. tit. 34. per l. hereditas. de pact. convens. vid. lib. 2. c. 3.*

35 Donationi huic adfinis est alia donatio, quæ favore & respectu matrimonii, alteri conjugum, à patente, vel extraneo, conjugii, non conjugis nomine fit, *Clarus lib. 4. §. donatio. quest. 10. & 11. Cujac. lib. 5. observ. 6. 4. & lib. 2. feud. c. 9.* quæ plenè rem donatam facit accipientis donatarii, cui, vel cujus gratià est data, *Clar. d. quest. 10. Moz. de donat. col. 4. num. 5.* Si benè merita donatarii præcesserint, illi donata censentur, *Menoch. lib. 3. præsumpt. 26. l. 5. de jur. dot. vel, cui res donata convenit, illi donata existimatur, Menoch. d. loc. num. 6. 7.* In dubio, contemplatione mariti donata censentur, *d. præf. 26. nu. 13. & seqq.*

36 Jocalia, uti annuli, aureæ catenæ, vestes, aliæve res donatæ conjugi uxori à marito, si sunt viles & ad usum quotidianum comparatæ, uxoris esse censentur, nec restituntur, secus si pretiosæ, *Clar. quest. 10. num. 3. Guil. lib. 2. obs. 91. Menoch. lib. 2. arb. cas. 218.*

Donatio, non nuptiarum causâ facta, est duplex: vel enim fit ob præteritam causam, vel futuram, l. 2. §. 7. l. 18. §. 1. l. 27. *de donat.*

37 Ob causam præteritam, benemerita scilicet, donatio facta dicitur antidotalis, remuneratoria, recipioca, l. 5. d. s. l. 6. *mandas. Josu. c. 14. 6. 7. & seqq. c. 22. 10* quæ gratitudo alibi commendata, *Coloff. c. 3. 15. Siracid. c. 7. 22. 28. 32. cap. 35. 13. 1. Timoth. c. 4. 3. &* probatis, benemeritis, *Menoch. lib. 2. cas. 134. & 132.* est irrevocabilis, l. pen. 34. *de donat.* etiam si justum modum excedat, *Paul. lib. 5. sent. tit. 11. §. 5. 6.* ut, si donem tibi, quodd me defenderis, l. 34. §. 1. l. 27. *de donas.* quæ etiam inter patrem & filium & inter conjuges valet, sine insinuatione, *Guil. lib. 2. obs. 38. & observ. 8. & 40. Menoch. lib. 3. præsumpt. 29. num. 4. & seqq. Clar. quest. 8. & 9. in §. donatio.* quamvis hic benemerita rei donatæ æquivalere debeant, *Menoch. d. loc. num. 21. 22. & lib. 2. arb. cas. 43. 4. & cas. 132.* In dubio, ob benemerita facta præsumitur, *Menoch. d. num. 45. & seqq. Moz. de*

donas. tit. de person. num. 14. 32. Mansil. fingul. 262. Menoch. lib. 2. cas. 132. Mynsing. cont. 4. observ. 75. & cont. 2. observ. 33.

Benemerita, ob quæ donatio fit, exprimenda & probanda sunt, l. 27. ubi *Gosloffed. de donas. Cujac. lib. 17. observ. c. 33. Mynsing. cont. 4. observ. 75. & 88. Clar. in d. §. donatio. quest. 3.* Deinde, benemerita hæc paria esse debent & æquivalere, *Menoch. d. cas. 132. nu. 5. & lib. 3. præsumpt. 29. num. 24. & seqq.* quo in casu confessioni donantis, si ea conjecturis juvatur, creditur, *Menoch. d. præsumpt. 29. nu. 36. 37. & seqq. Tiraguell. in l. si unquam. verbo donationis. num. 80. 89. 91.* Quando verò donatio æquivalet benemeritis, arbitrio judicis relinquitur, *Menoch. d. cas. 132. nu. 7. 8. 9.*

Donata legatis, commissariis, præsumuntur eis data eorum causa, quando iidem antea donanti cogniti, vel de eo benemeriti fuerunt, *Menoch. lib. 3. præsumpt. 27.* vel donatum soli legato conveniret, *d. præsumpt. 27. n. 2.* secus contra. uti & quando sub mentione mittentis, quid legatis daretur, *Menoch. d. loc. nu. 3. 4. 5. 6.* quod in dubio legatis acquiritur, *d. loc.*

Hujus loci etiam est pollicitatio, quæ est donatio, l. 13. §. 1. *de pollicis. l. 19. de donat. ob justam, l. 1. §. 1. 2. de pollicis. causam futuram, d. l. 1. §. 1. l. 10. l. 11. l. 12. §. 1. d. s. vel præteritam, d. l. 1. §. 1. 4. l. 8. l. 14. de pollicis. Reipubl. facta, solius offerentis promissione, l. 3. in princ. l. 8. d. s. & tacitâ acceptance creditoris, *arg. l. 19. §. 2. de don. l. 69. l. 156. de reg. jur. l. 8. de pollic. cujus voluntatem & consensum lex declarat, vel ipse creditor factio suo acceptando, vel exigendo, id quod promissum est, l. 1. & seqq. de pollicitas. l. 30. de reb. creditis.**

Pollicitationis requisita sunt 1. ut fiat ex justa & licita causa, d. l. 1. §. 1. 2. l. 3. 10. 11. 15. 16. *de pollic. 2.* Ut fiat *Reipubl. l. 1. in pr. & §. 1. 3. §. 1. l. 4. l. 7. l. 8. 9. 10. 14. d. s. vel, collegio pio, l. 15. C. de sacros. eccles.*

Justa pollicitationis causa est futura, vel præterita, d. l. 1. §. 1. 2. l. 4. l. 8. l. 9. l. 14. *cod. &* quandoque quæ ab initio fuit nulla, incipit esse causa ex eo, quod opus promissum impleri cœptum est, d. l. 1. §. 2. 3. 4. 5. 6. l. 3. l. 6. l. 9. *de pollicis.* Pactum nudum non est, l. 3. d. s. sed contractus innominatus, habens causam & negotium, d. l. 3. l. 1. §. 2. *cod. l. 19. de donat. l. 2. §. 3. de dol. mal. excepti. tit. Cod. de dot. promiss. Vacun. à Vacun. lib. 5. declarat. 65. Connan. lib. 5. comm. cap. 8. Fachina lib. 8. cont. cap. 64. dissent. alii. &* nuda pollicitatio quando causa caret, non valet, l. 1. §. 1. b. s. d. l. 19.

Ob futuram causam donatio fit, ut, si tibi decem donem, ut Stichum emas, l. 2. §. Titio. *de donat. l. 7. & seqq. de cond. caus. dat. caus. non secut. Josu. cap. 15. 16. & seqq. 1. Reg. c. 9. 11. 12.* vel, mihi quid des. quam Clarus vicissitudinariam & reciprocam donationem vocat in §. donatio. *quest. 2. vel facias, l. 19. §. de donat. 1. Reg. cap. 15. 19.* vel alimenta præbeas, l. 1. *C. de donat. qua sub mod. vel condit. qua causâ futurâ non secutâ, revocari potest donatio, l. 1. Cod. d. s. vid. d. s. in f. Mantica lib. 13. tit. 42. & seqq. 44.*

Sedes hujus materiæ est in tit. de præscript. verb. tit. de

tit. de condi&f. cauf. dat. cauf. non fecut. tit. de donat. D. & C. tit. Cod. de donat. ante nupt. tit. de jur. dot. D. & C. tit. de pa&f. dotalib. tit. de fund. dotal. tit. de donat. D. & C. tit. de pollicitat. tit. C. de dot. promiff. & nud. pollicit.

Cap. 89. De contractibus innominatis longiùs recedentibus à nominatis.

- 1 Longiùs recedentes hi contractus qui.
- 2 Consensus & verbis & factis declaratur.
- 3 Negotium suâ naturâ producens obligationem, & quæ species.
- 4 In nominatis quoq; talis tacita conventio.
- 5 Judiciis accepti conventio quid.
- 6 Conventio litis contestata.
- 7 Conventio jurisjurandi.
- 8 Conventio mercedis solvenda.
- 9 In quibus locum habeat.
- 10 Salaris quantitas, & quibus debeatur.
- 11 Indebiti restitutio quid.
- 12 Appellationes illius.
- 13 Factum expressum in hoc.
- 14 Accipiens indebitum & species indebiti.
- 15 Reij&fâ indebitum.
- 16 Personâ indebitum.
- 17 Indebitum ob causam præsentem, vel præteritam.
- 18 Ob causam præteritam datum, non repetitur.
- 19 Ob causam præteritam necessariam.
- 20 Electio creditoris, vel debitoris, quando est cui solvitur indebitum.
- 21 A correo indebitum solutum, utraq; repetit.
- 22 Ob causam futuram indebitum solutum.
- 23 Causa hæc, impleta omnino non est, vel ex parte.
- 24 Non impleta causâ, quid juris
- 25 Ex parte impleta, quid juris.
- 26 Periculum rei restituenda tuius.
- 27 Casus in quibus indebitum solutum non repetitur.
- 28 Repetitio dotis & donationis propter nuptias.
- 29 Dos, soluto matrimonio, restituitur.
- 30 In hoc contractu factum expressum & tacita conventio.
- 31 Res soli dotalis, quando restituitur.
- 32 Commodari dotalis, qua non sunt in fructu.
- 33 Fructus rei dotalis.
- 34 Donatio propter nuptias, soluto matrimonio expirat.
- 35 Morte uxoris soluto matrimonio, quomodo dos repetatur.
- 36 Morte mariti soluto matrimonio, quomodo repetatur.
- 37 Dotis reversa ad patrem jmo.
- 38 Petitio dotis filia emancipata.
- 39 Adventitia dotis repetitio.
- 40 Mulier repetit dotem, morte, vel divorcio mariti soluto matrimonio.

41 Ad stipulandum sibi reddi dotem adhibitus extraneus.

42 Jus vitæ in dote emancipata uxoris.

43 Repetitio dotis, quando denegatur.

44 Minuitur dotis petitio ob causas.

45 Constante matrimonio, quando repetitur dos.

Diximus hucusque de innominatis contractibus, similitudinem magnam cum nominatis habentibus: sequitur de innominatis, longius à nominatis recedentibus: *Sup. c. 88. nu. 1. 2.*

Ejusmodi sunt, qui ex facto manifesto & expresso, I ab utraque contrahentium parte gesto & ex tacita voluntate, obligationis facto coherentis constituendæ, proficiuntur. Seu, qui ex utriusque facto aperto & suâ naturâ apto, ad eorundem voluntatem concludendam indeq; obligationem conciliandam, l. 3. l. non. 19. de reb. cred. l. 35. de legib. oriuntur, l. 30 qui pecuniam. de reb. cred. l. 3. §. 1. de obligat. & act. l. 60. de jur. dot. l. 2. de probat. l. 1. §. 1. 13. C. de rei uxor. act. Nam voluntas & consensus, non solum verbis, sed sæpè factis declaratur, *Manic. de conjec. ult. volunt. lib. 6. tit. 10. & 11. Mascard. concl. 1415. nu. 25. & seqq. per l. Labeo. §. idem Tubero. de supell. legat. l. 48. §. 3. de ad. edit.*

Negotium & factum, suâ naturâ aptum ad producendam obligationem dicitur, quod ex communi consuetudine & more hominum non suscipitur, vel præstat, sine mutua voluntate, aut respectu intellectæ voluntatis illius cui præstat, l. 3. l. 114. de reg. jur. l. 31. §. quia. de ad. edit. l. 1. l. 37. de usur. sit. Cod. plus valer. quod agis. quam quod. *Menoch. lib. 3. presump. 43. lib. 1. l. 71. de contrab. empt. l. 21. contraxisse. de obligat. & act. & l. 41. §. 1. d. s. & quod individuo nexu, obligatio efficax comitatur, l. 14. de condi&f. indeb. l. 206. de regul. jur. Unde tacita conventio vocari potest, l. 35. de legib. & quasi conventio, l. 3. §. 11. l. 5. §. 2. de peculio.*

Species hujus sunt, conventio judicati & judicii accepti, l. 3. §. 11. de pecul. l. negantes. 9. Cod. de obligat. & action. l. 57. de judic. l. 29. l. 11. de novat. conventio jurisjurandi, l. 5. §. 2. de pecul. mercedis præstandæ, l. 1. de extraordin. cognit. *Donell. lib. 12. commun. cap. 14. & restituenti indebiti accepti, sit. de condi&f. indeb. de quibus ordine videbimus.*

Atque ejusmodi tacitas conventiones, etiam in contractibus nominatis, reperire licet, *vid. l. 3. l. 4. in quib. caus. pign. vel hypothec. tacit. l. 14. §. qui impleto. l. 15. Locat. l. 22. Cod. de solut. l. 98. §. qui stipulatur. d. l. Titian. 134. §. 1. l. 115. de verb. obligat. l. 1. Cod. de donat. l. de lege. de l. commiss. l. 3. de reb. cred. Francis. Mantica in tract. de tacit. & ambig. conventus.*

Conventio tacita judicii accepti & judicati est, qua post litis contestationem ex litigantibus victus & condemnatus obligatur vincenti, judicatum præstare, l. 3. §. 11. l. 56. §. 2. de pecul. d. l. negantes. 9. Cod. de oblig. & act. l. 4. §. 1. l. miles. §. ult. de re judicat. l. ult. Cod. de usur. rei jud. l. 8. §. 3. de fidejuss. l. 1. de nox. action. *Anton. Fab. lib. 16. conjec. c. 14. Vide lib. 3. c. 24.* Oritur igitur hæc ex facta litigantium litis contestatione.

6 Litis contestatio est, qua in iudicium vocatus, per intentatæ ab actore actionis propositionem eamque secutam negationem tacitam, vel expressam, cum vocante litigare & iudicio de quaestione mota, experiri velle se declarat & condemnatus iudicatum solvere, *argum. l. 3. §. 11. de pecul. l. 1. de edend. Donell. lib. 12. comment. cap. 14. vide lib. 3. cap. 24.*

A parte actoris factum apertum, est iudicium dictatum, à parterei factum expressum, iudicium susceptum. Utrumque tacitæ obligationis facto utriusque convenientis & coherentis producendæ & constituendæ causâ actum & gestum ab utroque. Alibi vocatur obligatio iudicio contracta, *d. l. 3. §. 11. Et l. 57. de iudic. lastè Donell. lib. 12. cap. 14. Et vide infra lib. 3. cap. 24. de liti contest. quæ minimè ad quasi contractus est referenda, Donell. d. cap. 14. vide §. ult. Institut. de iur. iudic. l. 29. l. 12. de novat. ubi pro vero contractu accipitur.*

Factum, seu negotium expressum hic est, iudicium ab actore dictatum, & à reo susceptum & secuta condemnatio, seu iudicatum. Conventio tacita & voluntas contrahentium ex hoc ipsorum facto colligitur, quod scilicet uterque litem inceptam persequi velit & victus vincenti iudicatum præstare, *d. l. negantes 9. Cod. de obligat. l. 4. §. 1. de re iud. ex quo prius jus, quod à debitore prætenditur, renovatur, l. aliam. 29. l. 11. de novat. vid. lib. 2. cap. 19. iudicium quidem datur in invitum, l. 83. §. 1. de verb. obligat. sed cum arbitrium detur reo, an contendere velit, vel cedere, l. 1. §. 1. de edend. consensus non excluditur, *arg. stipulas. pratoria.**

7 Conventio iurisjurandi est, qua à litigante delatum juramentum, liti finendæ causâ suscipitur & præstatur, *§. item si quis. 17. Institut. de action. l. actori. C. de reb. cred. l. 25. l. 26. §. ult. de iur. iudic. de qua lib. 2. infra. cap. 5. Donell. lib. 12. comm. cap. 14.* Factum expressum hic est juramentum delatum ab una parte & susceptum ab altera: utrumque obligationis tacitæ constituendæ ergo gestum, *d. §. 17.*

8 Conventio mercedis solvendæ, est qua ex aperto facto, operâ & ministerio præstato, dominus operis ad solutionem mercedis obligatur, *l. 1. de iur. Et extraord. cognit. Donell. lib. 12. comm. c. 14.*

Factum, seu negotium expressum & apertum, ex parte debitoris contrahentis, est inunctum & impositum officium, ministerio, seu præstatio; ex parte creditoris, est impositi operis, seu officii susceptio & expeditio. Utrumque ab utroque gestum & actum, obligationis tacitæ negotio & facto expresso, naturâ suâ coherentis constituendæ ergo. Conventio tacita, est de mercede & salario aliquo, qualicunque à debitore præstando & accipiendo à creditore.

9 Conventio hæc locum habet in professoribus artium liberalium, adversus auditores, qui illorum doctrina usi sunt: necnon in medicis, adversus ægros: in obstetricibus, adversus puerperas: in ludimagistris, adversus discipulos: in advocatis, adversus principa-

les clientes, *d. l. 1. per eos. de iur. Et extraord. cognit. Et pluribus aliis philosophis exceptis, d. l. 1.*

Quantitas autem salarii relinquatur iudicis arbitrio, quando definita non extat, *Menoch. lib. 2. arb. cas. 513. num. 6. Et seqq. Virius part. 2. com. opin. 6. per d. l. 1. §. in honorariis.*

Tale salarium, ex conventionne innoxinata negotium expressum habente, debetur magistratibus, jus dicentibus, *Menochius d. cas. 514. per eos. 1. Corinb. cap. 9. Novell. de iudic. §. si quis.* Salarium, inquam, competens pro arbitrio iudicis, si constitutum non est à lege, *Menoch. d. cas. 514. num. 5. Et seqq. per d. Novell. §. nullo quoque.* habitâ ratione officii, temporis, annuæ caritatis, servorum, ut tamen aliqui superstit ultra necessitatem & victum, *Menoch. d. cas. 514. num. 11. per l. per hanc. §. sexcenti. Cod. de advocat. divers. Proverb. cap. 11.* Idem in famulis, quibus nullum salarium constitutum est, observatur, *Menoch. d. lib. 2. arb. cas. 515. per alleg. ibid.*

Salarium verò augeri, vel minui debet, pro modo aucti, vel minuti laboris, *Menoch. d. loc. cas. 223. per l. Sejo. de annu. legat. pro iudicis arbitrio, Menoch. d. l. cas. 223. nu. 12. per alleg. ibid.*

Indebiti restitutum est, qua indebitum ab alio recipiens, *l. 19. §. 1. l. 49. de cond. indeb. ob hoc ipsum tacite eidem danti, vel promittenti indebitum, l. 3. de reb. cred. l. 31. l. 32. l. 19. §. 1. de cond. indeb. ad acceptum, cum omnibus accessionibus, l. 15. l. 26. §. 12. l. 65. §. pen. d. 8. ex bono & æquo restituendum obligatur, l. 66. 65. §. 4. l. 13. l. 15. d. 8.*

Appellatur tacita obligatio, extra id, quod agitur, *l. 13. §. ult. commod. negotium gestum, l. 33. de cond. indeb. contractus ex re, l. 5. §. 2. de obligat. Et act. §. si quoque. 2. Institut. quib. mod. re contrah. oblig. Donell. lib. 14. comm. c. 16. c. 17. c. 24.* quandoque contractus, vel obligatio ob rem dati, *l. ult. de cond. caus. dat. l. 5. de prescript. verb. ex causa dati causa non secut. ris. de condit. caus. dat. caus. non secut. vel, ob causam, dati, ris. de condit. ob caus. quasi mutui datio, l. 5. §. si quoque. de oblig. Et act. d. §. item is cui. Institut. de obligat. qua ex quasi cons. nasc. §. 2. Institut. quib. mod. re contrah. obligat.* Male quasi contractus. qua requisita illius contraria, *Donell. d. loc. d. l. 13. §. ult. commod.*

Factum expressum hic est negotium, quod inter creditorem & debitorem geritur, *l. 33. h. s. de cond. indeb. l. 3. de reb. cred. quo creditor aliquid facit, vel dat, & debitor se acceptando obligatur, l. 30. l. 3. de reb. credit. d. l. 13. §. ult. commod.*

Conventio tacita, ex utriusque facto extra id, quod expressè agitur, oritur, cum sit præsumpta voluntas creditoris dantis, vel facientis, quâ si quodcumque apparet, non debitum datum, pro opinione ejusdem, sed indebitè, contra opinionem datum, repetere velle censetur, *l. si qui. §. ult. commodat. & tacita voluntas debitoris, qui dum ea conditione, qua datur, vel præstatur, acceptat, censetur etiam sub contraria conditione restituere velle, Donell. d. cap. 24. lib. 14. com. l. 13. l. 14. h. s.*

Dans, vel præstans indebitum, an dominus rei datæ fuerit, vel minus, non refert, *l. 15. §. 1. eod. Duvr. c. 2. d. s. nec an ipsemet det, tradat, vel alius ipsius nomine, l. 6. l. 9. l. 57. de cond. indob. l. 6. C. d. s. Cujac. lib. 24. observat. cap. 28.*

14. Accipiens indebitum, debitor, fit dominus rei datæ, arg. §. per traditionem. Infit. de rerum divis. sed de periculo & casu accepti, non tenetur, *l. penult. l. ult. C. de condit. ob caus. dat. nisi, quatenus inde factus est locupletior, l. 3. l. 15. l. 26. §. liberatus. l. 14. l. 65. §. 6. eod. De culpa & dolo, l. penult. §. ult. l. 8. C. de cond. ob caus. dator. arg. l. 23. de reg. jur. sed & de casu rei datæ, qui ex culpa dolo ve ejus provenit, tenetur, *l. 5. §. ult. l. ult. de cond. caus. dat. caus. non focus. nisi forte minimo. distraxisset, l. 65. §. pen. l. 26. §. liberatus. de cond. indob. An verò implemet debitor accipiat, vel alius nomine ipsius, parum refert, l. 65. §. ult. l. 49. de cond. indob. Gemof. c. 43. l. 2. c. 44. 8.**

Indebitum omne duplex est: indebitum seipsa, vel personâ.

15. Reipsa indebitum est, quod per se, à nullo debetur: intotum & omnino, vel ex parte & quadantenus.

In totum & omnino non debetur, neque naturali, neque civili jure, quod solum est, *l. 26. §. 3. l. 65. §. ult. l. 19. §. 1. de cond. indob. ex causa nulla justa. obligationis adquirendæ, etiam tum, quando aliud, pro alio datum esset, d. l. 19. §. 3. aut, quando datum, ipso jure retinere danti licuisset exceptione perpetuâ: ratio, l. 40. l. 45. h. t. Gæddaus in l. 79. num. 8. de verb. sign. l. 26. §. 3. 4. 5. h. t.*

Ex parte non debetur, quod alterutro jure naturali, *l. 41. h. t. civili, l. 66. de reg. jur. l. 13. l. 19. l. 59. l. 26. h. t. vel prætorio, l. 26. §. 3. h. t. non debetur, vel non in solidum, l. 26. §. 5. 6. l. 31. l. 19. §. 2. 3. h. t. vel sub conditione, l. 26. h. t. l. cedere. de verb. sign.*

16. Personâ indebitum est, quod quidem: revera debetur accipienti: ab alio, sed non à dante, aut quod quidem solvens debet, sed alii, non accipienti, *l. 19. §. 2. l. 56. §. ult. l. 47. h. t. Donell. lib. 14. com. c. 3.*

17. Indebitum contrahitur ob causam præsentem præteritam, vel futuram, *l. 52. de cond. indob. l. 1. de condit. ob turp. caus. Ob præsentem tum, quando ab initio statim, tempore traditionis, indebitum apparet, l. 65. §. 1. §. 2. h. t. de cond. indob. quod non repetitur, d. §. 1. §. 2. Jus. in l. 1. num. 4. de cond. indobis.*

Ob causam præteritam, uti, do tibi 100 quia negotia mea curasti, quod J Cti vocant datum ob causam, *l. ult. de condit. caus. dat. l. 5. de præscript. verb. tit. D. C. de condit. ob caus. datorum. Donellus lib. 14. com. cap. 10.*

18. Indebitum, hoc datum ob causam præteritam voluntariam, non repetitur, si ve causa illa vera sit, turpis, vel falsa, *l. 52. l. 65. §. 2. h. t. l. mercalem. C. de condit. ob caus. dator. l. cuius per errorem. de reg. jur. si ve sciverit falsam esse, si ve ignoraverit dans, Donell. lib. 14. com. cap. 10. in fine surd. arg. l. donari. de reg. jur. d. l. 65. §. 2. nisi appareat, eum qui dedit, non aliter datum, velle, quam,*

si causa vera esset, ob quam datum est, *l. 17. §. penult. de condit. §. demonstr. l. 38. §. 1. de acquir. possess. l. 18. §. ult. de reb. cred. Donell. d. e. 10. Menech. lib. 3. præsumpt. 31. §. seqq.*

Indebitum, ob causam præteritam necessariam solutum est, quando quis ob necessitatem dandi, præstandive erroneam, *l. 2. §. 1. l. 19. §. 1. l. 22. l. 23. l. 54. l. 52. l. 65. h. t. vel dubitationem, aut opinionem ambiguum conceptam, l. ult. C. de cond. indob. aliquid dat, vel facit, ad quod revera non obligabatur, l. 55. de solut. Hoc per synecdochen, solum dicitur indebitum, tot. tit. de condit. indob. Cujac. in parat. C. eod.*

Necessitas erronea est, qua per errorem facti, *l. 19. §. 1. l. 22. l. 23. l. 65. l. 40. de cond. indobis. Donell. lib. 14. com. c. 14. Baro in §. ut quous. Infit. de oblig. qua ex quas. contr. dantis, arg. l. 53. de reg. jur. & recipientis, l. 43. §. 2. de furtiv. indebitum datur & accipitur. Unde tacita repetendi & restituendi, obligatio oritur, l. 13. §. ult. commodat.*

Hic, quando duo debitores, sub disjunctione obligati, creditori simul solvunt indebitum, electio creditoris est, cui velit ille indebitum reddere, *l. 21. h. t. Donell. lib. 14. com. c. 18.* Si verò unus debitor, qui disjunctivè servum, vel 100 aureos debet, utrumque solverit creditori, electio datur debitori utrum repetere velit, *l. 32. de condit. indob. l. pen. C. eod. vide l. 26. §. penult. D. d. s. Cujac. lib. 8. obs. c. 35.*

Quod si duo rei debendi, qui Stichum, aut Pamphilum debent, sunt, atque uterque pariter utrumq; solverit, electio est creditoris, *l. 21. D. de condit. indob.*

A duobus debitoribus correis, pariter & eodem tempore solutum creditori indebitum, uterque pro rata repetit, *l. 15. §. 1. 2. h. t. sin impariter, diverso tempore posteriori loco & tempore solvens, repetit, l. 25. l. ult. §. 2. eod. sed eareus, quatenus indebitum solvit, l. 25. h. t. Quod si quis alterius nomine indebitum solvit vero domino, competit conditio indebiti, l. 57. h. t. Donell. d. c. 18.*

Ob causam futuram, indebitum ex causa superveniente & sequente traditionem contrahitur, & repetitur datum, quando ex causa secutura, vel eventura, quæ postea tamen; culpa debitoris accipientis, *l. 8. l. pen. l. ult. l. 3. §. 2. 3. de cond. caus. dat. caus. non focus. vel potententiâ dantis creditoris, l. 3. §. 2. 3. l. 5. §. 1. 2. de condit. caus. dat. non focus. non sequitur, quid præstatum, vel traditur, vel promittitur, l. 52. l. 23. 65. §. 3. de condit. indob. l. si quis 4. l. 20. de cond. caus. dat. caus. non.*

Causa illa, vel omnino non est impleta: vel ex parte, ut quæ impleta cessat, nec permanet constans & perpetua, sed finita est, *l. 1. §. 2. 3. l. 2. de condit. sine caus. vel, quæ nulla ab initio fuit, l. 1. l. 4. l. ult. de condit. sine caus. vel turpis causa, tit. de condit. ob turp. caus. Ita enim Cujac. sub hac etiam indebitum ob turpem causam, item datum causâ non secutâ, comprehendit, in parat. C. eod. §. trat. 8. ad African.*

In priori casu, quando causa omnino non est impleta, debitor ad restitutionem ex causâ dati, causâ non

secundâ, obligatur, *sic. de cond. caus. das. caus. non fecit. tit. C. de cond. ob caus. dator.*

- 25 In posteriori debitor tenetur ad restituendum illud, quod sine causâ apud eum esse desit, *l. 1. §. 2. 3. l. 2. l. ult. de cond. sine caus. creditori danti & pœnitentiam reintegrâ agentis, l. 3. §. 1. 2. 3. l. 5. l. 6. l. 7. de cond. caus. das. caus. non fecit. Duaren. c. 3. de cond. indeb.*
- 26 Periculum rei indebitæ restituendæ, hic est accipientis debitoris, *l. 5. §. ult. l. ult. de cond. caus. das. qui à tempore acceptionis semper est in mora & culpa, l. pen. §. ult. C. de condit. ob caus. dator.*
- Periculum rei, quæ vicissim pro accepta est præstanda, ad debitorem pertinet, *l. 5. §. 1. de præfer. verb. l. 12. C. de cond. ob caus. das. quod tamen non præstat, quando ex causâ pœnitentiæ datum, ab accipiente repetit, l. ult. l. 5. §. 2. 3. de cond. caus. das. Cujac. lib. 23. c. 29. obser. vel aliâ rem erat distracturus, l. 5. §. 3. 4. de cond. caus. das. caus. non fecit.*
- 27 Sunt quidam casus, in quibus solum, vel præstitum à dante, non repetitur, *de quib. vide l. 26. §. 12. l. 18. l. 13. l. 19. l. 29. l. 41. l. 38. de condit. indebit. §. in l. 2. l. 50. eod. Menoch. lib. 3. præf. 32. l. 15. l. 32. §. 2. eod. §. 7. ex quibusdam. Infr. de oblig. qua quasi ex contr. l. 4. C. de cond. indeb. & in omnibus casibus in quibus debitum solum est, vel ob causam futuram, Donell. lib. 14. comm. c. 12. §. c. 15.*
- 28 Hujus loci quoque est dotis & donationis propter nuptias petitio. Nam soluto matrimonio, etiam dotis jus extinguitur, *sic. D. & C. solus matr. quemadmod. dos per. quoad maritum, l. 2. l. 12. de feud. dotal. l. 2. solus matr. cum dos apud maritum, soluto matrimonio, sine causâ esse definit, quæ constante matrimonio, oneribus illius inserviebat, l. pro oneribus. C. de jure dot. l. 7. l. 10. §. si servi. de jure dot.*
- 29 Ideoque dos datur, *Auth. sed qua. C. de pact. convent. l. 1. C. de dot. caus. non num. Solutum matrimonio, repetitur & restituitur unâ cum fructibus, post solum matrimonium perceptis, l. unie. §. 9. C. de rei ux. act. l. 12. l. 5. l. 25. in fin. solus matr. & omni commodo, quod ad maritum pervenit, aut pervenire potuit, l. ult. solus matr. aut futurum est, ut aliquando perveniat, l. 25. §. ult. solus matr. quæ omnia augent dotem, l. si maritus. §. ult. solus matr. Restituendum quoque, quicquid dolo, culpâve mariti, circa res dotalis est admissum, l. pen. l. ult. solus matr. l. 33. de jure dot. Faber lib. 2. conjec. cap. 13. Cujac. lib. 12. obser. c. 17. Aliquando etiam dantes dotem, sibi eam soluto matrimonio, reddi stipulantur, quæ dos receptitia, Ulpian. tit. 6. §. 5. l. unie. C. de rei ux. act. Unde existit contractus nominatus. de quo supra diximus.*
- 30 In hoc verò innominato contractu, factum expressum, est dotis datio ad onera matrimonii sustinenda. Conventio tacita intelligitur ad restitutionem dotis, soluto matrimonio, quando dos sine causâ apud maritum esse desit, ad quam accipiendo se ex natura negotii, maritus obligat, *l. 10. C. de pact. l. 30. l. 3. de reb. cred. l. un. §. 13. in fin. C. de rei ux. act. Menoch. lib. 3. præf. n. 12.*

Res soli dotalis illico, *d. l. unie. §. 7. C. de rei ux. act. §. 8. Ulpian. tit. 6. §. 8. restituendæ sunt. Olim res fungibiles mobiles, annuâ, bimâ, trimâ die restituebantur, Ulpian. d. tit. 6. §. 8. 9. l. 19. de pact. dotal. hoc est, una, duabus, vel tribus pensionibus, Cujac. lib. 11. obser. c. 29. seu legitimo tempore, l. 24. §. 3. solus matr.*

Commoda rei dotalis, quæ in fructu non sunt, restituntur cum re ipsa, soluto matrimonio, ut sunt res, quæ aliunde ad res dotalis accesserunt, per alluvionem, insulam, jus ad crescendi, aliâve dotis incrementa, *l. 4. l. 10. §. 1. de jur. dot. Item res aliæ natæ ex re dotali, sed non tamen inter fructus numeratæ, uti arbores fundi, silva cædua, l. 10. & seq. de usufr. l. 7. l. 8. solus matr. d. l. unie. §. cum q. item ea, quæ per servos dotalis sunt quæ sita, non ex re mariti, neque operis eorum, §. de his. Infr. per quas person. l. 21. & seq. de usufr. l. 58. solus matr. partus ancillarum, l. 7. l. 8. solus matr. item, quæ ex jure patronatus à manumissis accipit, Donell. lib. 14. comm. cap. 7.*

Fructus dotalis ultimi anni, quo matrimonium est solutum, computantur & æstimantur ex die traditi fundi dotalis, hoc est, quo res dotalis est effecta, videlicet, si post nuptias ille traditus fuit, *l. 5. ubi Duaren. & Gothofr. solus matr. Donell. lib. 14. comm. c. 7. fructus, ante matrimonium percepti, dotem augent & restituendi sunt, l. 38. §. 12. de usufr. l. 6. ubi Duaren. l. 31. §. ult. solus matr. Mantica tit. 29. lib. 12. non verò quæ constante matrimonio percepti sunt à marito, l. 7. de jur. dot. l. ult. solus matr. Mantica tit. 30. Si verò ante nuptias traditus, tum ex die nuptiarum, usque ad eundem diem, anni sequentis æstimatio & computatio facienda erit, *l. 6. l. 7. solus matr. ut nimirum pro ratione & portione præteriti temporis, seu ejus anni, quo in matrimonio superstes cum defuncto vixit, & quo matrimonium solutum est, hoc est, quo res dotalis esse incepit, & quo esse desit dotalis, etiam fructus maritus consequatur, d. l. 7. §. 1. & seq. l. 11. solus matr. d. l. unie. §. 9. vide Cujac. lib. 11. obser. c. 29. lib. 14. c. 23. & ad Paul. lib. 2. tit. 22. §. 1. 4. & de feud. c. 30. Robert. 2. animadver. c. 8. Merc. 2. not. c. 8. Connan lib. 8. c. 10. Duaren. lib. 1. disput. c. ult. & in d. l. 7. Anton. Fab. lib. 1. conjec. c. 28. Gothofr. & Costal. in d. l. 7. ut tamen fructus hic intelligantur, qui deductis impensis supersunt, d. l. 7. §. ult. solus matr.**

Eodem modo donatio propter nuptias facta, soluto matrimonio expirat & repetitur, *l. ult. C. de donat. propt. nupt. Novell. 98. ab eo ad quem illa pertinet, l. ult. in fin. C. de jure dot. Mantica lib. 20. tit. 5. de tacit. & ambig. convent. ut enim dotis exactio est mulieris, vel alterius, sic donationis propter nuptias mariti, d. l. unie. §. accedit. C. de rei ux. act. nisi dans utrobique sibi hanc reservavit, Donell. lib. 14. comm. c. 9.*

Repetitur autem dos, quandoque à patre, quandoque à conjugate superstite, quandoque etiam ab illo, qui jus repetendi sibi reservavit.

Morte uxoris matrimonio soluto, dos profectitia filiam, *l. 4. C. solus matr. l. 6. de jure dot. vel emancipatæ, l. 5. §. 11.*

lx. §. 11. de jur. dot. l. 10. l. 39. solut. matrim. Govean. var. lect. c. 4. Fab. c. 13. conjest. cap. 1. Roberts. 3. animad. c. 17. 18. Hosomannus 9. observ. 2. dissentit Fachinatus superstiti parenti, qui cam dedit, à marito redditur, d. l. 6. ubi Gotbofr. l. 40. ubi Duaren. l. 10. l. 39. solut. matr. Donell. lib. 14. com. c. 6. & proprietati suæ consolidatur, quæ à filia in patrem transit, l. 2. l. 3. C. de bon. qua lib. nisi uxor defuncta liberos superstites reliquerit, l. illam. Cod. de collat. Novell. 22. c. 23. cap. 26. & Novell. 98. c. 1. 2. & 117. l. ult. Cod. de bon. matern. Ulpian. tit. 6. Petr. Gregor. lib. 9. fyns. c. 22. num. 8. 9. quibus dos illa adquiritur jure novo, l. 3. l. 4. C. de bon. matern. l. 5. Cod. de secund. nupt. l. unie. §. 4. 6. C. de rei ux. act. vide variè disputantes, Fabrum lib. 13. conjest. c. 1. & seqq. Guiberti. de dot. c. 6. num. 3. 4. vide Donell. lib. 14. com. cap. 6. Tessaer. decif. 190. nu. 6. 7. & quibus uxoris liberis eam dotem maritus reservare teneretur, quando ad secundas nuptias transit, d. l. 3. l. 4. & d. l. 5. d. l. unie. §. 4. 6.

36 Morte mariti, vel divortio, matrimonio soluto, dos tam profectitia, quàm adventitia filiazfam. l. 2. §. 1. ubi Alciat. num. 12. 13. 14. solut. matr. per l. ult. §. necessitate. l. 4. C. de bon. qua lib. l. 42. l. 44. l. 31. §. 2. solut. matr. vide Fachin. lib. 3. c. 71. illustr. com. Fab. lib. 13. conjest. cap. 1. & seqq. repetitur à patre, qui in dotis constitutione sibi dotem reddi in continentis stipulatus est, l. 29. solut. matr. l. 7. l. 2. 4. C. de jur. dot. Donell. lib. 14. com. c. 6. Fab. d. lib. 13. cap. 1. & 9. qualis stipulatio hodie utriusque nomine tacite intervenire præsumitur, seu fingitur, d. l. unie. §. 13. in fin. C. de rei ux. act. Menochius lib. 3. præf. 5. nu. 11. Olim etiam ex intervallo poterat parens stipulari, filia consentiente, vel adjuncta, & quasi obligationis socia, vel non justè refragante, l. 6. C. de jur. dot. l. 2. §. 1. 2. l. 3. l. 10. l. 34. §. 6. l. 2. §. 6. solut. matrim. vide Menoch. lib. 2. arbir. cas. 242. Donell. lib. 14. com. c. 6. Fab. l. 13. cap. 6. 7. conjest. Ratio erat, quia post intervallum, dotis causam deteriore facere non poterat, l. 29. solut. matr. ut sup. cap. præced. diximus. nu. 33. 34.

37 Dotis hujus, ad patremfam. filiazfam. reversæ, matrimonio, morte, vel divortio, mariti soluto, ipse pater non habet plenum dominium, sed tantùm custodiam, administrationem atq; possessionem, & in casu necessitatis diminutionem, Novell. 97. c. 15. Auth. sed quamvis. C. de rei ux. act. Alciat. in l. 2. §. 1. num. 1. 2. 3. 4. solut. matr. cum interim dos ejusmodi sit filiazfam. l. 3. §. ergo. de minor. l. 71. de evict. Exactionis & repetitionis hujus exercitium, soli patri datur ob affectionem in filiamfam. d. l. 71. in fin. Alciat. d. loc. & quòd ejus interit, dotem hanc restitui, l. 22. §. 1. solut. matr. Auth. sed quamvis. C. de rei ux. act.

38 Petitio & exactio hæc dotis soli filiaz emancipatæ etiam contra patrem competit, l. 22. §. 1. l. 22. l. 39. l. 31. solut. matr. & quando pater non potest nomine filiaz agere, vel nolle, d. l. 22. §. 4. 10. Novell. 97. §. ult. Donell. d. c. 6. sed ex aliis causis, communis repetitio dotis esse definit inter patrem & filiam, l. 4. l. 22. §. 1. l. 20. & seqq. solut. matr.

Hodie, cum filia per matrimonium habeatur pro

emancipata, Tiraquell. de legib. contrub. gloff. 3. Lewis. c. 22. 23. Num. c. 30. 7. 8. Petr. Gregor. lib. 11. fyns. c. 10. num. 10. Baro. tit. Instit. quib. mod. jus patr. potest. part. 2. frustra disputatur de jure repetendæ: dous inter patrem & filiam communi, arg. l. 22. §. 1. l. 34. l. 39. solut. matr. l. unie. §. 13. C. de rei ux. act.

Adventitia dos simpliciter data ab extraneo, soluto matrimonio, morte mulieris, ipso jure, apud maritum olim remanebat, Ulpian. tit. 6. §. 4. 5. Donell. lib. 14. com. c. 6. l. 69. §. 6. de jur. dot. hodie verò, ad heredes mulieris transit, l. unie. §. 6. & 13. C. de rei ux. act. quam pater ad secundum matrimonium transiens, illis reservare tenetur, l. 3. l. 4. 5. 6. C. de bon. qua lib. l. 5. C. de secund. nupt. nisi extraneus illam sibi reddi stipulatus esset, d. l. unie. §. 13. ubi Gotbofr. l. 43. §. 1. de jur. dot.

Matrimonio soluto, morte mariti, vel divortio, ipsa mulier hanc dotem repetit, d. l. unie. §. 13. l. ult. §. 1. C. de bon. qua lib. Donell. lib. 14. com. c. 6. Fab. lib. 13. conjest. c. 4. & seqq. sola quidem hodie, l. ult. C. de bon. qua lib. l. 2. ubi Alciat. & Duaren. solut. matr. olim, cum patre in cujus potestate erat, l. 43. §. 1. de jur. dot. l. 2. l. 63. l. 56. l. 42. solut. matr. Menoch. lib. 3. præf. 10. Donell. c. 6. vide sup. in §. positio. nisi esset dos receptitia, quam reddi sibi extraneus omnimodo stipulatus esset, statim tempore traditionis, vel promissionis, l. 56. l. 42. in fin. l. 29. solut. matr. d. l. unie. §. 13. Menoch. lib. 3. præf. 10. postea non potest, argum. l. 14. de pact. dotal.

Extraneus iste, ad stipulandum sibi reddi dotem adhibitus, in dubio, tanquam mandatarius, non tanquam donatarius adhibitus præsumitur, Menoch. lib. 3. præf. 10. nu. 2. 3. 4. 22. & lib. 2. arb. cas. 88. neque tanquam donator, Menoch. d. præf. 10. num. 24. 25. nisi, quando ex familia ejusdem ascendens, ad stipulandum intervenisset, d. nu. 25. & præf. 11. seqq.

Dos data ab ipsa uxore emancipata, ad patrem jure peculii, olim revertebatur, l. 10. l. 22. §. 5. l. 39. solut. matr. l. 5. de divorc. l. unie. §. 13. C. de rei ux. act. l. 3. Cod. de bon. qua lib. hodie, jure successionis, Novell. 118. c. 2. ad heredes ipsius ab intestato venientes.

Jus hoc dotis repetendæ limitatur, vel ampliatur.

Limitatur duplici modo, ut quandoq; omnino non competat, quandoque minuatur.

Non competit omnino, quando culpâ mulieris divortium factum est, vel matrimonium adulterio illius solum, l. 39. l. 38. solut. matr. l. 12. de pact. dotal. Novell. 117. cap. 8. aut, ob delictum uxoris bona publicantur, l. 43. l. 44. solut. matr. Menoch. lib. 2. arb. cas. 287. vel sine culpa & dolo mariti perit, l. 9. l. 26. l. 49. solut. matr. l. 16. de jur. dot.

Minnitur, quando maritus facere non potest & egerere cogitur, l. 12. & seqq. solut. matr. l. 30. de ro jud. vel locer. vel mulier, aut liberi, l. 5. l. 15. l. 17. §. 1. solut. matr. ob restitutionem dotis integræ non haberent unde se alerent, nisi maritus sit artifex, Zafius in l. 12. num. 17. solut. matr. vel, culpâ suâ solvendo non esset, vel dolosè egisset, l. 63. §. 7. pro soc. l. 18. §. 1. l. 66. solut. matr. vel repetens & dans, pari inopia laborarent, Zafius d. loc.

Minuitur hæc dos etiam ob impensas, perpetuam rei utilitatem, vel non præsentis anni conditionem respicientem, *l. 3. de impens. in res dot. fact.* vel utiles, uxoris voluntate factas, *l. 8. de impens. in res dot.*

- 45 Ampliatur jus repetendæ dotis, quando etiam constante matrimonio, contra quemcunque possessorem competit, *sic. C. si dos constans. matr. solut.* quod fit, ob necessitatem, vel utilitatem dotis.

Ob necessitatem, quando maritus ex profusione & dissipatione sua, ad inopiam vergit, vel substantia sua malè uti cœperit, *l. 29. l. 30. C. de jur. dot. l. 24. l. 22. solut. matrim. Novell. 97. c. 6. in fine. Alciac. in l. 2. solut. matr.* ad hoc, ut in tuto dos collocata, usibus matrimonii inserviat, *d. l. 29.* quod ob eandem causam, in paraphernalibus & donatione ante nuptias repetenda admittimus, *d. l. 29. ubi Goshofred. Novell. 97. cap. 6. Bart. in l. si constante 25. num. 3. 4. 5. 6. & seqq. solut. matrim.* etiam si utrobique fideiussores, de restituendis illis bonis offerantur, *Gail. lib. 2. obs. 83. & seqq. & 85. nu. 6.*

Deinde ob solutionem æris alieni, mulieri incumbentem, dotalia bona distrahi possunt, *sic Cod. si dos constans. matr. Gail. lib. 2. obs. 86. Oldend. class. 4. act. 36. per l. u. s. de jur. dos. l. 20. solut. matrim.* vel subministrationem alimentorum necessariam sibi, liberis, fratribus, vel parentibus, *l. 73. §. 1. de jur. dos. d. l. 20. ubi Goshof.*

Ob utilitatem, quando prædia idonea emenda essent, *d. l. 73. d. l. 20. l. 21. solut. matrim.* vel mulier ex restitutione locupletior fieret, *l. ml. de jur. dot. l. 1. ad Celsum. §. si quis. de dol. mal. & met. except. vide Alciac. in l. 2. nu. 18. & seqq. solut. matr.*

Hujus loci iunt tit. de condic. caus. dat. caus. non secut. tit. C. de cond. ob caus. dat. tit. de condic. sine causa. tit. de condic. indebit. tit. de condic. ob turp. caus. tit. solut. matrim. quemadm. dos. tit. C. si dos constans matr. solut. tit. C. solut. matr. quem. dos pet.

Cap. 90. De pactis.

- 1 Nuda conventio innominata qua.
- 2 Varia ejus appellationes.
- 3 Causa, quare pactum ad excipiendum sanctum valeat.
- 4 Pacta obligationem civilem pariunt.
- 5 Pacta à contractibus quomodo differant.
- 6 Pacta in continenti contractui adjecta.
- 7 Horum operatio & natura.
- 8 Pacta ex intervallo addita contractui.
- 9 Legitima pacta qua, secundum quosdam.
- 10 Legitima qua traditione, vel stipulatione sunt firmata.
- 11 Ex consuetudine pacta, quam vim habeant.
- 12 Nudum pactum licet confirmatum.
- 13 Apocha quid.
- 14 Hujus effectus.
- 15 Limitatio in deposito, & tributis & dote.
- 16 Apocha dotis accepta, & numerata.
- 17 Antapocha quid.

18 Confessio ex causa motu, vel dotis, an probet numerationem.

19 Beneficium retrahenda confessionis tria habet annexa.

20 Quando exceptio non numerata pecunia locum non habeat.

21 Votum quid.

Hucusque de conventionibus innominatis negotium civile præsens, vel præteritum habentibus sequitur de nudis, quæ causa & negotio præsentis, vel præterito vacant. *Vide supr. cap. 87. nu. 3.*

Nudæ conventiones innominatæ sunt, quæ vacantes nomine (1), synallagmate, & negotio civili, seu causa præsentis præteritaq; (2) obligationem prætoriam (3), ad excipiendum & defendendum se contra alium (4), hoc est, retinendum, componendum, novandum, producunt (5). Vel, ut planius dicam, quæ ob id, quòd nullam dationem, vel præstationem habent, pariunt obligationem civilem (6), quæ tantum aliam naturalem, non civilem potest tollere (7), non quidem ipso jure civili, sed prætorio (8).

Vocatur talis conventio innominata pactum (9), nudum pactum (10), pactum conventum (11), iustum pactum (12), placitum (13), nuda pactio (14), nuda conventio (15), carens causa (16), sola conventio (16), conventio absolutè (17), legitima conventio (18), pollicitatio (19). Literæ quoque & chirographum, pro nudo pacto habentur quandoque (20), & promissio facta præsentis & tacenti in ejus commodum pro pacto habetur (21). Contractus innominatus simplex ex promissoris parte tantum obligationem producit (22):

§ 1) *arg. l. 2. l. 3. de præscr. verb. l. 2. §. ult. l. 7. §. 1. 2. 3. 4. ubi Cujac. de pact. l. 1. §. 2. de rer. permitt. § 2) d. l. 7. §. 4. arg. l. 15. de præscr. verb. l. ult. C. de rer. permitt. § 3) Paul. lib. 2. sent. tit. 14. l. 27. §. 4. 7. de pactis. hinc, quòd ipso jure pacta obligationem non tollant, §. præterea. Inst. de except. ubi per verba, ipso jure, intelligitur jus civile, l. 1. §. ult. de superflit. l. 1. §. 5. quod falsus. Vide supr. c. 34. de obligat. & lib. 2. e. 1. § 4) d. §. præterea 3. § 5) d. §. 3. & seqq. l. 7. §. 4. ubi Cujac. & Duar. l. 10. §. 1. 2. l. 45. de pact. l. 27. C. loc. cond. l. 15. de præscript. verb. l. 27. C. de pact. l. 1. de novat. l. etiam. de compensat. quod J Cti exprimentur his verbis, pacta ex parte rei inesse, cui scilicet ad excipiendum profunt, non ex parte actoris, cui ad agendum non profunt, l. 7. §. 4. 5. 6. de pact. item per pacta exceptionem adquiri, l. 23. de usuf. Vide supr. c. 34. de obligat. Rationes hujus rei variz, à variis adferuntur. 3) Prima, quòd conventiones nominatæ & innominatæ cum causa præsentis, utiles & necessariæ esse videbantur in societate humanæ, ad rerum commercia & commutationes, ceteræ verò, tantum usum non habeant. Duar. in l. 1. & l. 7. de pact. Altera, quòd certi modi obligationis constituendæ sint, ex quibus pactum non fit, Cujac. in l. 1. de pact. Vacat. à Vacum. lib. 5. var. cap. 67. num. 10. Tertia, quòd civili causa, quæ est, synallagma, careant, Conman. lib. 5. com. c. 1. per l. 7. §. 2. de pact. Quarta, quòd non*

non debeat oris libertas ita constringi, ut inde homines imprudentes in laqueos incidant, si ex quovis pacto efficaciter obligarentur, *Wof. in com. de pact. nu. 9. arg. §. 2. Et per. Inst. de mil. test.* Quinta, lites immortales essent, quando quilibet ex leviter & temerè effutitis obligaretur. Sexta, quòd non possit dici quis seridè & verè promittere & per consequens consentire, qui non habuit causam promittendi, *l. 19. in pr. Et §. 3. de ad. edict. l. 43. de constr. empt. Et vend. commercium scilicet aliudve commodum vitæ, vel qui non prius aliquid accepit, ut daret, vel faceret, quod promissit, qualis censendus, quod ex incogitantia, magis benevolentiz retinendæ, vel cõparandæ & emendæ gratiâ, quàm inducendæ obligationis promiserit, §. 2. *Instit. de milit. test. Wof. in com. de pact. nu. 9. §. 6* Non obstat, quòd pacta juris naturalis dicantur, *in l. 1. l. 7. de pact. l. 5. §. 2. de solut. l. 92. §. naturalis. de solut.* item, efficacem quandoque obligationem producant, *l. 1. l. quibusdam. l. etiam. de nautico fenore. l. 27. §. 1. 2. de pact.* Nam rectè pacta, ratione originis, juris gentium, ratione formæ verò, juris civilis dicuntur, argumento sumpto à stipulatione, quæ & civilis & gentium juris dicitur, *l. 8. §. ult. de accept. l. 1. de verb. oblig. tutelæ, §. Instit. de tutel. §. impuberes. Inst. de Astil. tutor.* Non impedit, vel obstat *l. 10. de oblig. Et act.* quæ secundùm Horom. *lib. 3. obs. c. 2.* aliter legenda, nec *l. 5. §. 2. de solut.* Nec obstat *l. 6. de pact.* quia per legitimam conventionem, ibidem civilem intelligimus, *Revard. lib. 2. var. c. 1. n. 4. §. per §. 1. Inst. de oblig.* Sic & legitima tutela & actus legitimi intelliguntur civiles. *Don. lib. 12. com. c. 2. à seiplo dissentiens in l. 10. C. de pact.* Pacta ergo juris civilis sunt, quia eorum effectus, jure civili limitatus, *l. 7. §. sed cum 4. de pact.* quem effectum plenum recipiunt, quando jus civile illis adfuit, vel ea approbat & recipit, *arg. l. 1. commod. l. 1. §. 2. de ver. permus. l. 15. de prescr. verb.* Jure gentium verò, pacta nuda producant efficacem obligationem ad agendum & excipiendum. Grave enim est fidem fallere & prohibitum, *l. 1. de confis. pecun. l. 1. §. 4. de pos. l. 25. de confis. pecun.* sed servare mandatum est, *l. 1. de pact. l. 20. C. de transact.* atq; is naturâ debere dicitur, cujus fidem secuti sumus, *l. 84. §. 1. de R. J. l. 5. de usur. Nov. 136. c. 5. l. 12. C. de usur.* Apostolus quoq; inter impios refert, non servantes pacta, *Rom. c. 1. 31. Et David Psal. 15. Prov. c. 28. 20.* Nam, ut perfidia, levitas, mendacium, deceptio, meridè reprehenduntur, sic candor, fides, dictorum & factorum constantia, laudantur, sine quibus societas humana conservari non potest, *l. sequis 51. C. de epis. Et cler.* Hinc templum Fidei apud Romanos. Hanc esse communem sententiam, affirmat *Wof. in tit. de pact. nu. 9. 10. Pet. Gregor. lib. 21. c. 3. synagm.* à qua sententia dissentit Francisc. Connan. *lib. 5. c. 1. n. 5. 6. 8. Duar. in l. 1. de pact. Dowell. ad l. 10. in fin. C. de pact.* Sed distinctione hæc sententiæ conciliari possunt. Jure gentium efficacem & actionem & exceptionem producant pacta. Jure civili, tantùm exceptionem, prout diximus. § 7) *l. 27. §. 2. de pact. l. 7. §. 4. d. l. 95. §. naturalis. de solut.* § 8) *d. l. 7. §. 7. l. 1. l. 27. §. 2. de pact. §. 3. Inst. de except.* § 9) *tit. de pact. §. 10) l. 8.**

*in fin. de prescr. verb. l. ult. C. de ver. permus. l. 45. de pact. l. 10. C. d. s. l. 27. C. locat. l. 1. C. de pact. convens. § 11) tit. C. de pact. convens. l. 3. de pact. dot. l. 17. l. 19. l. 20. d. §. l. 27. de reg. jur. l. 7. §. 7. l. 27. §. 2. l. 27. §. 1. 6. l. 28. l. 30. de pact. quæ appellatio etiam societati attribuitur, *l. 71. pro socio. Hoc om. amicab. resp. c. 2. § 11) l. 7. §. 7. l. 52. §. 2. l. 40. §. 1. de pact. § 13) l. 27. C. locat. l. 45. de pact. l. 13. l. 21. l. 27. l. 28. C. d. s. l. 4. l. 7. C. de ver. permus. § 14) l. 7. §. 4. l. 27. §. 3. l. 30. l. 50. l. 39. de pact. § 15) l. 15. de prescr. verb. l. 1. de pign. act. l. 33. §. 4. 5. de usucap. quia causam, factum aut negotium præsens non habet, *l. 45. l. 7. §. 4. de pact. l. 10. C. d. s. d. l. 15. l. 27. C. locat.* ita donatio nuda, voluntas nuda, & similia dicuntur, §. *interdum. Inst. de ver. divis. §. ult. Inst. de hered. qual. Et diff. l. 26. de donat. l. 33. §. 5. de usucap. l. 1. de ver. permus. l. 4. de spons. l. 1. §. banc ausem. de pos. l. 52. de verb. oblig. Cujac. in l. 1. de pact. Pet. Gregor. lib. 21. syn. c. 6. nu. 10. Mantica. de tacit. Et ambig. convens. lib. 1. tit. 6. § 2) l. 7. §. 4. de pact. l. 15. de prescr. verb. Mantica lib. 24. tit. 8. de tacit. Et ambig. convens. § 16) l. ut responsus. C. de transact. vide Borch. de transact. c. 2. n. 3. 4. 5. § 17) l. 11. C. de pact. l. 27. C. locat. l. 1. l. 6. l. 7. l. 23. l. 42. l. 51. de pact. § 18) l. 6. de pact. § 19) tit. C. de dot. promiss. Et nuda pollic. l. 1. C. de jur. dot. sed improprie, *l. 3. de pollic. § 20) l. 34. mandas. l. 15. de fund. dotat. Cujac. lib. 9. obs. c. 4. Menoch. lib. 3. presump. l. 40. § 21) Bari. Et Cyn. in l. 1. C. de pact. Menoch. lib. 3. pres. 42. argum. l. qui passus. mandas. dissentit Fachin. lib. 8. c. 64. illustr. § 22) Mantica lib. 24. tit. 1. n. 1. 2. 7. 8. de tacit. Et ambig. convens.****

Differunt ergo pacta à contractibus: 1. quòd pacta juris civilis tantùm sint. 2. quòd non plenam obligationem, quæ efficax est ad agendum, producant, sed solum quandam, quæ valeat ad repetitionem impediendum, ad compensandum, vel novandum, *l. 27. C. locat. l. 7. §. 4. l. 27. §. 1. Et seqq. de pact. l. 5. §. 2. l. 95. §. naturalis. de solut.* 3. quòd semper sine causa, hoc est, negotio civili, datione, vel facto fiant, ut, dabo, ut des, vel facias; & faciam, ut des, vel facias, *d. l. 7. §. 1. 2. 3. 4. l. 45. de pact. l. 1. §. 3. de ver. permus.* quæ secus se habent in contractibus, qui tamen in multis quoque cum pactis consentiunt.

Sunt tamen quædam pacta, quæ non secus atque nominati contractus, obligationem, eam ad agendum, efficacem producant: ut sunt pacta in continenti contractibus addita, & pacta quæ vocantur legitima, *l. 6. l. 7. de pact. ubi Bartol. Cujac. Et Duaren.*

Pacta, in continenti, hoc est, initio & ingressu contractus, antequam de re conveniat, vel contractus perfectus & absolutus sit, *l. 7. §. 5. 6. de pact. ubi Cujac. l. initio. C. de pact. in empt. Et vend. Borch. de pact. c. ult. nu. 40. Dowell. in l. 13. per illum sext. C. de pact. adjecta bonæ fidei, d. l. 7. §. 5. d. l. 13. non stricti juris, contractibus, *l. 3. de rescind. vend. Cujac. lib. 10. obs. c. 24. Et in d. l. 7. §. 5. Jaf. Bari. Duaren. Et Costal. in l. 40. de reb. cred. Hoc om. lib. illustr. quest. 37. Et amicab. resp. §. 3.* efficacem obligationem, *d. l. 7. §. 5. 6. pariunt, vi illius contractus, cui 7 sunt adjecta, l. 4. de usur. l. 32. §. in bona. d. s. l. 2. C. de pact.**

*inter empt. & vend. cumque informant, reformant, reno-
vant, mutant, d. l. 7. §. 5. d. l. 27. §. 2. de pact. l. 7. de pact.
de sal. l. 1. C. de pact. convent. Cujac. lib. 2. obs. 15. ejusque
pars esse creduntur, l. 21. §. 4. de act. empt. l. 34. l. 79. de
cons. empt. l. 7. §. 5. d. de pact. ubi Cujac. eique formam &
legem dare, d. l. 7. §. 5. d. l. 27. §. 2. & seqq. l. 58. de pact.
& illius naturam inducere, l. 4. de usuris. quod est id
ipsum, quod Juri dicunt, ex parte actoris & rei inesse
hæc pacta contractui, l. 7. §. 5. d. de pact. Vide sup. cap. 66.
num. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9.*

8 Pacta ex intervallo addita substantialibus, vel ad-
miniculis contractus, plenam & jure civili efficacem
obligationem non pariunt, sed tantum exceptionem,
qualem nuda pacta solent, d. l. 7. §. 5. d. nisi, in suo no-
mine non stent, sed in proprium nomen contractus
transcant, l. 7. §. 1. 2. l. 45. l. 48. de pact. hoc est, re insecuta
vestiantur, l. legem. C. de pact. d. l. 7. vel re integra, circa
substantiam apposita fuerint, d. l. 7. §. 6. ubi Cujac. Ho-
toman. quæst. illustr. 76. l. 72. de cons. empt. vido d. c. 66.
num. 6. & seqq. sup.

9 Legitima pacta Dd. vocant, quæ lege novâ, ad ple-
nam obligationem producendam, adiuvantur & confir-
mantur, l. 6. ubi Cujac. & Duaren. & reliqui. de pact.
vel re, verbis, literis, Mantica lib. 24. tit. 2. d. loc. Inter
quæ pacta, vulgò referuntur pacta de dote, donatione, u-
suris, pignore sola conventionione cōtracto, constituto, de
injuria. quod ego non possum admittere. Nam omnes
& singulæ hæc conventiones, negotium habent, & con-
tractus vocantur, ut nuda pacta vocari non possint. Sic
enim donatio contractus dicitur, l. 7. C. quod mes. causf.
l. 8. C. de prescript. 30. vel 40. ann. l. 17. C. de sub. instrum.
l. ult. C. de bon. qua lib. Bellon. suppus. c. 2. Clar. in §. dona-
tio. quæst. 1. Sic & dotis promissio contractus dicitur,
l. 23. de reg. jur. l. 65. de judic. pactum usurarium, de quo
in l. 12. l. 23. C. de usur. l. 30. D. d. s. l. 5. l. 7. de nauis. fenor.
in ingressu contractus appositum, & sequente traditio-
ne confirmatum, l. 45. l. 48. de pact. pactum nudum non
est. Post creditam pecuniam interveniens, nudum est,
Paul. lib. 2. sent. tit. 14. Donell. in l. 10. num. 12. C. de pact.
Aliter Connan. lib. 5. com. c. 3. Dotis promissio ad one-
ra matrimonii sustinenda fit, ob negotium, ut, promit-
to, vel do, ut facias, Donell. lib. 12. com. c. 14. Pactum igitur
nudum, non est, l. 45. l. 48. l. 7. §. 2. de pact. l. 23. de
reg. jur. l. ult. C. de dot. promiss. Connanus lib. 5. com. c. 3.
Pacta dotalia vocantur, hoc est, conventiones de dote,
tit. C. de pact. convent. Pignoris nuda conventio, pactum
nudum non est, quia prior obligatio, huic postere-
riori inest ita, ut cum ea una esse censetur, Connan. d.
lib. 5. c. 3. num. 4. Addo, quodd causam habeat, hoc est,
securitatem præsentem, in persona creditoris, cui debitor
gratificari debet, l. sed etsi. §. consuluit. de petit. hered.
& in persona debitoris, ut impostertum promptiore
habeat creditorem, qui propter pignus, erga ipsum
non tam rigidus & severus sit. Nudum pactum hoc di-
citur in l. 1. de pign. act. quodd re, hoc est, pignore careat,
Donell. in l. 10. num. 2. C. de pact. Constitutum habet
causam & negotium, præsens scilicet debitum, l. 5. §. 2.

l. 3. l. 11. de confis. pecun. Ergo nudum pactum non est,
Vaccon. à Vaccon. lib. 5. c. 64. num. 2. 3. Connan. d. lib. 5. c. 3.
constitutum inesse priori obligationi eique implicati
existimat; unde efficacem obligationem producat.

Pacta legitima ego diximus illa esse, quæ stipulatio-
ne subsecuta confirmata & munita sunt, l. 6. l. 7. §. 12.
l. 10. §. 1. l. 45. de pact. l. potens. ubi Dd. C. de pact. l. 71. pro
soc. Sic pactum nudum dicitur, quando est sine stipu-
latione, l. divisionis. de pact. l. nuda. C. de contrab. &
communi. stipul. quæ si accedit, vestitur & legitimam
dicitur, l. ex placito. C. de ver. pormus. vel, quæ confirma-
ta sunt rei traditione secuta, l. 45. l. 48. de pact. l. legem. C.
d. s. vel, quæ judicialiter fiunt, l. 4. §. fin. de fidejuss. tutor.
l. 40. §. 1. de pact. l. 12. ubi Gothofred. C. d. s. Mascard. con-
clus. 348. l. 1. de confes. Mantica d. loc. tit. 7. per l. 28. C. de
transact. l. 1. 2. 3. 4. de verb. obligat. ratio extat in l. 3. §.
idem scribis. de pecul. & l. omnium. C. de testam. & l. 25.
§. item. de adl. edic. W esenb. de pact. num. 9. vel, quæ
juramento paciscentis confirmantur, l. si quis 41. ubi
Dd. C. de transact. Jason in l. 7. §. sed cum. num. 21. de
pact. Geil. lib. 2. obs. 41. & seqq. Covarruv. in c. 2. de pact.
Mantica d. lib. 24. tit. 5. Bart. in d. l. 7. §. quinimo. Dis-
sentit Donellus lib. 12. c. 11. & Cujac. lib. 22. c. 7. & com-
munis Dd. opinio, nisi testatur Mantica d. loc. quam ap-
probat, licet & contrariam sententiam communem
dicat. Nam communis Dd. sententia est, juramentum
conventionem suâ naturâ revocabilem, facere irrevo-
cabilem, Gabriel. conclus. 9. tit. de jurjur. lib. 2. Vide
sup. c. 66. de access. convent. vel, quæ scripturâ, aut chi-
rographo muniuntur, W esenb. de pact. num. 9. per l. 7. §. 5.
de pact. l. 38. de oblig. & act. l. 15. de fund. dotal. l. 34. man-
das. l. epistola. l. emptor. §. Lucius. de fidejuss. Aym. Cra-
veti. de antiqui. temp. part. 1. §. vidimus. num. 39. 40. 41.
Jason in l. sciendum. num. 4. & seqq. de verb. obligat. tit.
Inst. de lit. obligat. idque sub spe futuræ numerationis,
l. ult. C. de dos. caus. non num. tit. C. de non num. pecun. tit.
Inst. de lit. obligat. Jason in l. 6. & l. 7. §. 4. num. 4. de pact.
vel, quæ voto fiunt, W esenb. d. loc. Donellus lib. 12. com.
cap. 11. dicit, tribus confirmari pacta nuda & fieri legiti-
ma, rebus, verbis & literis. Hodie, ex consuetudine, le-
gitima censentur omnia pacta, W esenb. de pact. num. 9.
sicut & Jure Canonico omnia pacta, honesta & licita
pro legitimis habentur, & efficacem obligationem pro-
ducunt, uti & jure gentium, W esenb. de pact. num. 9. per
l. 1. de pact. l. 1. de confis. pecun. l. 7. §. 1. de pact. l. 10. l. 13. C.
d. s. Legitimam autem conventionem in l. 6. de pactis.
accipio pro civili conventionione, arg. l. 5. ibi, legitima. de
pact. tit. de legis. sus. tit. de legis. pas. sus. Inst. tit. de legis.
agn. success. l. 13. l. 39. l. 24. de acqui. hered. tit. de suis &
legis. hered.

Nudum pactum, literis confirmatum, est debitoris I 2
vel creditoris scriptum, confessionem crediti vel debiti,
ex re & causâ expressa, sed non secuta, continens. Causa
debiti, vel liberationis in scripto posita, re ipsa verò om-
missa & non præstita, idem scriptum inane & inefficax
reddit, l. cum de indebito 25. in fin. de probat. l. generaliter.
C. de non num. pecun. Mascard. conclus. 360. num. 6. 10.
per

per l. 49. §. fin. de pœnal. quod Donell. lib. 14. com. c. 39. non vult extendere ad continentem sine literis, vide §. idem juris. Inst. de excep.

Quando ergo debitor, vel creditor, in chirographo, à se spe futuræ numerationis dato, confitetur, se accepisse ex causa, quod tamen in rei veritate non accepit, sic. Inst. de lit. oblig. l. 10. l. 13. l. 5. C. de non num. pecun. l. 35. C. de donat. W esenb. in Isagoz Instis. sic. de lit. oblig. Mascardus conclus. 361. & seqq. nudum pactum, literis confirmatum dicitur, unde obligatio nascitur, ex qua debitor, quod confessus est, solvere tenetur, & creditor, quod solum sibi confessus est, exigere amplius non potest, l. 5. l. 8. l. 13. l. 4. l. ult. C. de non num. pecun. Mascard. d. conclus. 361. de probat. Mantica tit. 1. & seqq. lib. 18. de sac. & ambig. convens.

Nudum pactum, literis confirmatum, seu chirographum, sub spe securæ numerationis datum, & confessio facta, est duplex, Aponcha, vel antapochā, l. 8. l. 13. §. 2. l. penult. C. de non num. pecun. Mascardus conclus. 370.

13 Aponcha est syngrapha creditoris, data debitori, de recepto & liberatione facta, in qua creditor fatetur, se recepisse sibi solutum à suo debitor ex quocunque ille titulo debeat, l. 14. C. de non num. pecun. quod non accepit. l. pecunia. C. de solus. l. ult. §. Titius. de condit. indeb. l. qui tabulas 27. §. aponcha 2. de furt. l. 19. de accept. sit. C. de apoch. public. l. 14. C. de non num. pecun. vocatur securitas, d. l. 14. §. 1. 2. l. 2. C. de apoch. publ. recautum, & cautio, Cujac. in parat. C. d. s. lib. 10.

14 Ex ejusmodi aponcha creditoris, debitor liberationem consequitur conditionaliter & suspensivè, scilicet, quando tempus 30. dierum effluxit à die syngraphæ datæ, intra quod, exceptio non numeratæ pecuniæ à creditore confitente non fuit opposita, d. l. 14. §. 2. C. de non num. pecun. Mascard. conclus. 361. num. 14. 15. & conclus. 1115. num. 15. & seqq. & conclus. 361. num. 16. 17. 18. Geil. lib. 2. obs. 81. num. 1. per l. 3. l. 10. l. 13. C. de non num. pecun. Herculan. de proband. negat. nu. 27. Post lapsum illud 30. dierum tempus, creditor etiam, onus probandi in se recipiens, non admittitur, d. l. 14. §. 2. 3. W esenb. consil. 42. num. 28. 29. Sichard. in d. l. 14.

15 Sed hæc excipiendi & defendendi facultas denegatur creditori in deposito, l. 14. §. 1. C. de non num. pecun. l. Publica. §. fin. de; q. Mascard. conclus. 361. nu. 44. in exactione tributorum & vestigalium, aut aliarum publicarum functionum, quam factam fuisse creditor scripsit, d. l. 14. §. 1. & l. ult. C. de apoch. Mascardus conclus. 370. & conclus. 361. nu. 44. Zanger. de excep. Item creditori marito, præter dotale instrumentum, d. §. 1. etiam in aponcha confitenti, sibi dotem esse numeratam, d. §. 1. & l. ult. C. de dot. caus. non num. Novell. 100. c. 2. Mascard. conclus. 362. Menoch. lib. 3. præsumpt. 12. num. 74. & seqq.

16 Sed in aponcha doris acceptæ & numeratæ Menoch. dicit. præsumpt. 12. & Mascard. conclus. 362. distinguunt. Nam, aut ante, aut post contractum matrimonium; confessio de dote recepta, fuit facta à marito, animo donandi.

Primo casu, confessio marito non nocet, exceptis causis, ex quibus donatio inter conjuges consistere potest, & quando promissio præcessit, & postea secuta confessio, vel juramento confessio firmata esset, aut aliter conjecturæ accederent, Menoch. d. lib. 3. præf. 12. & seqq. Mascard. concl. 362. per l. 1. C. de donat. ante nups. l. quod sponsa. 80d.

Altero casu, post contractum matrimonium facta confessio, animo donandi, non valet, nisi juramento afortorio confirmata, vel in ultima dispositione facta fuisset, Menoch. & Mascard. d. l. c. Covar. var. resol. c. 7. lib. 1. Quod si dos ante matrimonium promissa esset, sed post contractum, maritus confessus esset, se recepisse dotem promissam, tunc spe futuræ subscuræ numerationis, confessio facta existimatur, Menoch. d. præf. 12. nu. 33. & seqq. si post contractum matrimonium maritus confitetur, se ab alio, quàm muliere dotem accepisse, distinguendum est, vide Menoch. d. loc. n. 78. & seqq.

Sed an hac confessione suâ maritus suis creditoribus præjudicare potest? vide Menoch. lib. 3. præf. 13. num. 1. & seqq. Mascard. conclus. 362. n. 12. 13. An huic juri suo renunciare possit, vide Menoch. d. præf. 12. num. 28. 29. 30. Mascard. conclus. 361. num. 19.

Antapochā est syngrapha debitoris, qua fatetur se à suo creditore accepisse pecuniam mutuam, unde obligatus sit, quam tamen revera non accepit, l. 1. & seqq. l. 13. C. de non num. pecun. Mascard. concl. 1115. At Donell. lib. 14. com. cap. 37. putat, tali syngrapha non obligationem, sed confessionem probari, adversus quam confitens, suas exceptiones proferre potest, l. generaliter. C. de non num. pecun. W esenb. consil. 42. Fach. lib. 2. cont. c. 85. Casheran. decis. 130.

Confessio ejusmodi facta ex causa mutui, non probat numerationem, nisi post lapsum biennii continui, Sichard. ad l. 14. §. 1. C. d. s. quouiq; obligatio suspenditur, ita ut se debitor exceptione non numeratæ pecuniæ defendere possit eoque, postea minime, Inst. de lit. oblig. Mascard. conclus. 1115. & concl. 695. Geil. lib. 2. obs. 81. n. 8. habet igitur hic debitor potestatem retractandæ confessionis suæ intra biennium à tempore antapochæ datæ, Inst. d. s. l. 14. C. de non num. pecun. quæ retractatio & exceptio opposita, rejicit probationem in creditorem, d. l. 14. l. seq. post biennium, etiam admittitur debitor, probare volens, sibi non numeratam esse pecuniam, l. 8. l. 14. C. de non num. pecun. Som. in lit. n. dissent. Donell. lib. 14. com. c. 38. vid. Mascard. concl. 361. n. 32. 33. & conclus. 1115. n. 28. & seqq. vide Cavall. com. q. 39. Mantie. d. 1. 2. vide l. si non singuli. C. si cert. pec. l. si in tra. l. asseratio. C. de non num. pecun.

Huic causæ creditæ pecuniæ additur quælibet alia causa, in qua lex veram & actualem numerationem requirit, ut hoc beneficium competat, l. 3. l. 10. l. 13. C. de non num. pecun. item locum habeat, si quis testibus adhibitis, sine scriptis confessus est, Mantie. d. loc. sit. 5.

Hoc beneficium, retractandæ confessionis, vel non numeratæ pecuniæ, habet annexa tria remedia: Unum est exceptio non numeratæ pecuniæ; alterum doli &

- querelæ, non datz pecuniæ. Tertium est cautionis conditio, *Mascard. conclus. 1115. nu. 21. 22.* quæ tamen singula, iisdem terminis & meta biennii, concluduntur, *Mascard. conclus. 361. num. 16. 17. 18. Donell. lib. 14. com. c. 37. per l. 3. l. 13. C. de non num. pecun.*
- 20 Exceptio hæc, non temporis pecuniæ, non habet locum I. post lapsum numeris constituti, à die confessionis factæ, *Donell. d. loc. c. 38.* II. quando confessio in testamento fuit facta. III. quando partem debiti, vel usuras solvendo, debitor agnovit fidem sui chirographi. IIII. quando ex intervallo, semel atque iterum confessionem suam iteravit. IV. quando huic exceptioni juramento renunciasset: vel, pacto de non petendo: vel per verba, se in veritate recepisse pecuniam. V. quando promissio confessionem præcessisset. VI. quando inter mercatores est facta. VII. vel animo donandi. VIII. quando de actuali numeratione constaret. IX. quando confessio de recepto tenderet ad liberandum, non ad obligandum. de quibus videre licet *Mascard. conclus. 361. num. 18. 19. 20. 27. 36. 37. 38. 40. 41. 50. 51. 56. & conclus. 359. & conclus. 695. nu. 14. 15.*
- X. Quando debitor de mendacio, negando chirographum, convictus fuit, *Gabriel. lib. 5. conclus. 5. num. 11. de adquir. poss. Mamie. tit. 3. d. lib. 18. & tit. 6.*
- 21 Sequitur de voto, quod est solius offerentis & ventis Deo, promissio, *l. 2. l. 3. de pollicit. Num. c. 30. 2.* facta à patrefam. vel ejusdem autoritate, etiam à filiosam. vel servo, *d. l. 2. §. 1. 2. ubi Gothofrad. Num. c. 30.* apud judicem competentem insinuata, *l. 15. si quis. C. de sacrosanct. eccles. Exempla votorum apud Judæos, vide Genes. c. 28. 20. 21. c. 31. 13. Exod. c. 30. 3. Num. c. 21. 2. Judic. c. 11. 30. 1. Samuel. c. 11. c. 14. 24. 2. Sam. c. 15. 7. 8. 1. Reg. c. 15. 15.* apud Romanos, *vide Alex. ab Alexand. lib. 3. gen. dior. c. 22. Vide sup. c. 88. num. 40.*
- Hujus loci est tit. D. & C. & tit. C. de non num. pecun. tit. Inst. de lit. obligat.

Cap. 91. De spontaneâ alieni negotii administratione.

- 1 Quasi contractus quid.
- 2 Species hujus dua.
- 3 Prima species ex negotio administrationis.
- 4 Membra hujus duo, administratio, & patientia alterius.
- 5 Factum contrahentis unius, & administratio negotii alieni.
- 6 Alienum negotium, quod hic dicitur.
- 7 Patientia ignorantia.
- 8 Hæc consensum inducit.
- 9 Obligatio ex hac duplex, directa, & contraria.
- 10 Directa qua.
- 11 Gestorum obligatio in quibus consistit.
- 12 Obligatio de restituendis, qua ad se pervenerunt.
- 13 Obligatio de iis, qua male egit.
- 14 Non gesti obligatio gestoris.
- 15 Inventarii confessio quando necessaria.

- 16 Inventarium quid.
- 17 Liber rationum.
- 18 Rationum redditio.
- 19 Redditio rationum, quomodo fieri debeat.
- 20 Ab hac nullus immunis.
- 21 Ex pluribus, an singuli in solidum tenentur.
- 22 Obligatio contraria, qua, & de quibus.
- 23 Quando cessat.
- 24 Species administrationis.
- 25 Spontanea administratio.
- 26 Exempla illius.
- 27 Ad finis illi qua.

DE verè & absolute contractibus, ita dictis, hæc que egimus, sequitur de quasi, seu modo quodam contractibus. *Vide sup. c. 63. n. 2. 3.*

Quasi, seu non absolute contractus sunt juris gentium, bonæ fidei, *l. 5. de obligat. & action. l. 6. §. 4. l. 7. de negot. gest. §. actionum. 28. Inst. de action. in quibus ab altera contrahentium parte nullum negotium præsens, aut futurum, nec expressus consensus ullus revera intervenit, ab altera verò utrumque intervenit, arg. l. fin. riosus 46. de obligat. & action.*

Species horum quasi contractuum duas constituo. 2. Una est ex negotio administrationis: altera ex possessione rei mobilis.

Prima species est, qua, ex parte debitoris, alieni negotii administratio, *l. 2. 3. 5. 6. & seq. de negot. gest. cum consensus contestatione, §. 1. Inst. de oblig. qua ex quasi cons. l. 5. §. 1. 2. 3. de obl. & act. l. 1. l. 2. de admin. tut. l. 1. de eo qui pro tut. & ex parte creditoris ignorantis, patientia, sine negotio, §. 1. 2. & seq. Inst. de obligat. qua quasi ex cont. intervenit, quæ patientia, permissio, & contractio non facta, consensum & voluntatem arguit. *Vide supra cap. 9. num. 9.* Ob quam vocatur quasi contractus, *tit. Inst. de obligat. qua quasi ex contract. §. 1. 2. & seq. & l. 5. de obligat. & action. vel; non proprie contractus, d. l. 5. §. 1. & d. §. 2. 3. 5.* Nam vox quasi, notat improprietatem, §. item Serviana. ubi *Id. Inst. de act. l. 47. in fin. de pecul. l. 1. de act. rer. amot. vel tacita obligatio, l. 13. §. 2. commodat. idque argum. l. 3. l. 4. l. 6. in quib. caus. pign. vel hypoth. tacit. & arg. l. 1. §. 1. & in pr. C. de rei uxor. act. At ob negotii alieni administrationem, & rem quam habet, vocatur contractus ex res. *l. 46. de obligat. & action. l. 25. §. 10. famul. hercisc. l. 3. §. 5. de negot. gest. Donell. lib. 12. com. c. 12. & nonnunquam absolute & indefinite contractus ratione obligationis & effecti, l. 49. de oblig. & act. l. 10. de negot. gest. l. 20. de judic. l. 29. de reg. jur. l. 9. de duab. ro. l. 3. §. ult. l. 4. quib. ex caus. in possess. *Vide cap. 93. num. 3. in fine.****

Partes hujus quasi contractus sunt duæ: factum 4. unius contrahentis, & alterius patientia. Ex quibus tacite *arg. l. 3. 4. 6. in quib. caus. pign. vel hypoth. tacit. cont. l. 4. de pact. hoc est, silentio, l. 51. locat. vel, præsumptione legis, l. ult. in quib. caus. pign. vel hypoth. l. 1. C. com. de legat. conventio constituitur.*

Factum hoc, quod diximus, est administratio & tra-
 Quæ

Ratio negotii alieni, nomine & causa alterius absentis, vel ignorantis, à gestore utiliter vel necessarid suscepta, l. 19. §. 2. l. 6. §. 6. g. 12. de negot. gest. ut ex hac alius sibi, & ille alii obligetur, l. 22. l. 13. Et seqq. Cod. d. s. vocatur gestio, seu gestus alieni negotii, l. 23. l. 35. l. 27. 28. de negot. gest. l. 3. §. 9. 10. de suspens. tutor. l. 5. §. 2. l. 23. de administ. suc. actus, aut administratio, l. 19. de administ. suc. l. 17. l. 26. l. 38. de negot. gest. suscepta ad alium sibi eo nomine & se huic obligandum, l. 19. §. 2. l. 5. §. 6. §. 9. 12. de negot. gest. Unde vocatur hæc pars contrahens gestor, vel administrator aliorum negotiorum, offerens se negotio alieno, l. 58. l. 34. §. 4. de solut. l. 5. §. 1. 2. 3. de obligat. Et actio, jus administrationis habens, l. 17. §. 1. 20. de iurejur. l. 82. de solut. Altera verò pars cuius negotia geruntur, seu ad quam illa spectant, patiens, permittens, non prohibens, qua patientia declarat suum consensum.

- 6 Alienum negotium dicitur, quod ad alium, quam gerentem pertinet, idque re ipsa, vel gerentis contemplatione.

Re ipsa, alienum, seu alterius negotium dicitur, cuius gestu commodum, aut incommodum, verè & re ipsa ad eundem pertinet, arg. l. 1. §. in propriis. quando appell. quod rursum ipso gestu & cura ab initio, cum geritur, est alienum, l. si pupilli 6. §. pen. de negot. gest. l. 3. C. d. s. vel postea tale fit ex eventu, l. ab uno. C. de negot. gest. l. ult. D. cod. Donell. lib. 15. com. c. 17. Roberts. lib. 2. sent. c. 6.

Contemplatione gerentis, alienum negotium dicitur, quod cum alterius voluntate, cuius commodum, vel incommodum inde nullum apparet, gestum est, l. 46. l. 6. §. pen. de negot. gest. Ratiushabitio quoque negotium nostrum facit.

- 7 Patientia hæc est ignorantis, l. 5. §. 1. 2. 3. de obligat. Et actio. l. 11. de negot. gest. §. 1. 2. Et seqq. Inst. de obligat. qua ex quas. contr. illius, cuius gesta sunt negotia, tacita, vel ficta & præsumpta approbatio, susceptæ ab alio suorum negotiorum administrationis, l. 6. §. 9. Et seqq. l. 8. l. 9. l. 2. de negot. gest.

- 8 Semper enim hic, qui non prohibet, consentire intelligitur, l. 60. de regul. jur. l. 1. 42. d. s. l. 24. Cod. de negot. gest. Monoch. lib. 1. præf. 46. num. 6. 7. 15. Et seqq. Sciens, vel præsentis patientia & silentium, habentur pro mandato, l. 18. mandas. l. 6. §. 2. Et l. 53. d. s. quam patientiam & fictam approbationem, lex attribuit etiam furiosis, prodigis, impuberibus, pupillis, mutis, surdis, l. 46. l. 49. de obligat. Et actio. l. 3. §. 5. de negot. gest. l. 33. pro socio. l. 5. de pacul. l. 17. §. si impubes. de vstis. act. & quandoque invidis quibusdam, §. item invidis. Inst. de curas. l. 16. de curas. fur. l. 12. de reb. credit. & latitantibus, l. 7. §. 4. 5. 9. Et seqq. ex quib. caus. in possess. cas. Vi. de supra cap. p. num. 9. Ob patientiam ejusmodi, tales non contrahere, sed incidere in administratores suos dicuntur, l. 25. §. 16. famil. hercis.

- 9 Obligatio ex hac administratione orta, est duplex. Una directa, altera contraria, §. 1. 2. 3. Inst. de oblig. qua quas. ex cons. nasc. l. 2. de negot. gest. su. de cons. judic. suc. Illa administratoris, hæc ejus, cuius negotia sunt gesta,

continet officium, l. 35. de negot. gest. l. 1. de adm. suc. tit. C. de iis qui ex off. quod admin. con. v. lib. 22. tit. C. quando. mul. suc. offic.

Directa igitur obligatur gestor, seu administrator alienorum negotiorum de gestis & de non gestis, seu omissis, d. §. 1. 2. d. l. 2. l. 11. cod. tit. C. si suc. vel curas. non gest. l. 6. §. ult. de negot. gest.

Gestorum obligatio, duplicem habet præstationem: Una est de his, quæ ex administratione ad gerentem pervenerunt, restituendis, l. 2. de negot. gest. §. 1. 2. Inst. de oblig. qua quas. ex cons. nasc. in tantum, quantum gerendum suscepit, l. 21. §. si vivo 2. de negot. gest. Altera est de his, quæ malè agendo, vel omitendo corrumpit, l. 11. de negot. gest. l. 20. C. d. s. vel deteriora effecit, l. 7. §. 7. 1. 4. l. 9. §. 1. de adm. suc.

De restituendis iis, quæ ad administratorem occasione administrationis pervenerunt, obligatur, ne quid ex negotiis retineat, l. 1. §. 1. Et seqq. de ius. Et rat. distrab. l. 5. §. 6. l. 46. de adm. suc. l. 8. C. arb. suc. l. 82. de condit. Et demonstr. Monoch. lib. 2. arbi. cas. 209. Roland. à Valle consil. 49. num. 37. 38. vol. 1. ut præter usuras, fructus & commoda, quæ percepit, vel percipere potuit, l. 19. §. 4. l. 31. l. 37. §. 1. l. 8. §. 1. de negot. gest. l. 20. C. d. s. jus suum cedat, l. 28. §. si. de pact. l. 21. §. ult. de negot. gest. l. 2. Quando ex fact. suc. Luc. c. 16. l. 2. 3. 4. cum rationum redditione, l. 2. §. 2. de adm. rer. ad civit. pertin. l. 19. §. 1. l. 2. de negot. gest. §. 1. 2. 3. Inst. de oblig. qua quas. ex cons. l. 1. C. arbi. suc. tit. C. ubi de ratiocin. Luc. d. c. 16. 6. 7. Et seqq.

De iis, quæ malè egit, vel administravit, si quid non ut oportuit, gessit, l. 2 ubi Bart. de negot. gest. l. 20. C. d. s. & quod alium facientem, ex officio prohibere debuit, id ipse commisit, l. 15. si servis. v. ind. ideo de dolo, lata culpa & levi tenetur, l. 23. contractus. de regul. jur. l. 11. l. 13. l. 22. l. 19. §. 1. de negot. gest. l. 20. l. 22. C. d. s. non levissima, l. 7. C. arb. suc. Delr. ad d. l. 23. c. 14. Aliquando, tantum de dolo tenetur, quando scilicet, affectione ductus, ne mea negotia deserta distraherentur, se immiscuit, l. 3. §. 9. l. 31. §. 2. de negot. gest. Interdum culpam levissimam præstabit, quando scilicet alius commodius erat administrator, §. 1. Inst. de oblig. qua quas. ex cons. l. 6. §. ult. de negot. gest. Imò quandoque etiam casum fortuitum, quando scil. negotium insolitum & novum suscepit, l. 11. de negot. gest. A liis sufficit, negotium utiliter susceptum & gestum, licet effectum felicem non habuerit, l. 10. §. 1. l. 22. l. 11. 12. de negot. gest.

Nongesti obligatio est, qua tenetur gestor de iis, quæ non præstitit, cum ex officio administrationis præstare deberet, l. 1. l. 2. Cod. de usur. pupill. l. 7. Cod. arbi. suc. l. 7. §. 1. l. 32. l. 12. §. 2. l. 33. l. 30. de administ. suc. veluti, quando dolo, culpa, negligentia sua, quædam passus est perire, l. 7. §. 3. 11. l. 21. l. 13. l. 15. de administ. suc. quando non adquisivit, cum posset, l. 9. de cons. suc. act. l. 7. C. arbi. suc. vel non avertit & impedit damnum, quod potuisset præcavere, vel lucrum, quod potuisset, non fecit, l. 39. §. 9. l. 49. de administ. suc. l. 21. l. 23. C. l. d. s. vel, quando per cessationem, culpam, negligentiam, vel dolum suum, negotii alieni causam, non

fecit meliorem, vel contrà reddidit deteriore, l. 7. §. 7. §. 14. l. 9. §. 1. s. l. 14. l. 19. l. 41. l. 12. §. ult. de administr. iur.

- 15 Quando negotia aliena, quæ administranda suscipit, sunt ampla, diffusa, vel perplexa, vel diuïus durant, obligatur inventarium conficere, l. 7. de admin. iur. l. 7. §. 6. C. de curat. iurios. Nov. 94. l. 13. C. arb. iur. Geil. lib. 2. obf. 108. Rol. à Vall. conf. 49. nu. 1. §. seqq. vol. 1. Menoch. lib. 2. arb. conf. 209. per tot. & librum rationum, Rol. à Vall. & Menoch. d. loc. per l. 9. l. 8. §. 1. de edend. l. 82. de cond. & demonstr. quibus eum, cuius negotia gessit, de officio suo, de gestis, & de non gestis, instruat, l. 5. §. 11. de reb. eor. qui sub. l. 1. §. 3. de cont. iur. aff. & rationes reddat, l. 1. §. 3. de iur. & rat. distract. sit. Cod. ubi de ratiocin. l. 1. C. arb. iur.
- 16 Inventarium, est descriptio & consignatio rerum & negotiorum, quæ quis administranda suscipit, bona fide, in forma probanti facta, l. 24. C. de admin. iur. l. 13. §. 1. C. arb. iur. Rol. à Vall. d. conf. 73. n. 49. & seqq. vol. 2. & conf. 49. vol. 1. In hoc etiam libi debitum, adscribere potest, l. 9. §. 6. 7. 8. de adm. iur. l. 6. §. ult. l. 38. de neg. gest.
- 17 Liber rationum est, qui continet data & accepta, l. 6. §. 1. de edend. l. 46. §. 5. de administr. iur. l. 2. ubi iussu ill. educ. l. 55. ubi Gædd. de verb. sign. l. rationes. C. de probat. Menoch. lib. 2. arbit. conf. 209. Siracid. c. 42. 8. distinctè & explicatè, unde scilicet, à quo, quid, quando & quare, datum, vel acceptum sit, Menoch. d. conf. 209. n. 14. 15. 16. Roland. à Vall. conf. 49. nu. 20. & seqq. vol. 1. Frid. lib. 2. de mandat. c. 49. per l. 82. de cond. & demonstr. l. 10. §. 1. 2. de edend. vocatur aliàs logarium, breuiarium, l. 3. §. 10. de pen. legat. l. ult. ubi Gotthof. de pecul. legat. advertaria, Alciat. lib. 4. parerg. c. 7. Duar. lib. disp. cap. 13. Menoch. d. conf. 209. num. 14. 15. 16. ephemerides, calendarium, l. 3. de iussu. legat. Hottom. & lexicographi in verbo Kalendarium.
- 18 Rationum redditio, est datorum & acceptorum, l. 2. §. 2. de administr. rer. ad civit. pertim. in administratione suscepta, ab introitu, vel capite administrationis, usque ad exitum, l. 82. de condit. & demonstr. l. 19. §. 1. de negot. gest. l. 10. §. ed. l. 6. §. 5. de edend. Siracid. cap. 42. 8. Matth. c. 25. 19. & seqq. c. 18. 23. & seqq. distinctè, specificè, explicatè, non confusè, non in folle, vel generaliter aut summam, sed particulatim & plenè & sufficienter, facta computatio, in scriptis, bona fide confectis secundùm arbitrium boni viri, Menoch. lib. 2. arbit. conf. 309. 12. 14. 15. & seqq. Roland. à Vall. conf. 49. nu. 10. 11. 23. & seqq. vol. 1. per l. 1. §. 3. de iur. & rat. distrab. illis, quibus debetur, legenda, computanda, oblata & exhibita, Roland. d. conf. 49. nu. 51. & Menoch. d. loc. num. 14. 15. etiam si non sit exacta, d. conf. 49. nu. 16. de qua etiam apud Iudæos, vide 2. Reg. c. 22. 7. 8. c. 12. 16. Matth. cap. 25. 19. & seqq. c. 18. 23. & seqq. Luc. c. 16. 1. 2. 3. & seqq. Sirac. c. 42. 8. Hanc describit eleganter JCrus in l. 1. §. 3. de iur. & rat. distrab. l. 7. §. 1. l. 46. §. 5. de adm. iur. l. 5. §. 11. de reb. eor. l. 1. in fin. de excus. vocatur obligatio rationum reddendarum, d. l. 5. §. 6. d. l. 1. §. 21. 22. ratio administrationis, l. 1. C. arb. iur. ratiocinium, sit. C. ubi de ratiocin.
- 19 Ut autem hæc rationis redditio legitime & debitè

fiat, requiritur I. ut inventarium bonorum administratorum edatur & exhibeatur, simul etiam instrumenta auctionalia, seu rationalia alia quævis, ad eum cuius negotia gesta sunt, pertinentia, l. 50. de cond. & demonstr. l. 2. §. 3. de iur. & rat. distrab. d. l. 5. §. 11. §. 6. de reb. eor. II. ut liber rationum, ad suprascriptam formam & modum confectus, legendus, conspiciendus & computandus edatur. III. ut rationes reddens, restituat, solvat, reliquationem seu residuum, l. si cui libertas 50. de cond. & demonstr. si quod apud eundem reperitur, moram purget, doceatque à se facta esse faciendâ, & omissa esse omittenda. IV. ut, impetrato calculatore & arbitro, d. l. 50. qui expensa & accepta recognoscat, rationes reddat, integrè, non ex parte, à capite usq; ad finem, de quibus vide Rol. à Vall. conf. 49. nu. 20. 21. & seqq. Menoch. lib. 2. arb. conf. 209. per tot. Dura & scrupulosa rationum redditio, non exigenda, l. 1. §. sed non. de iur. & rat. distrab. sed pro arbitrio iudicis, Menoch. d. conf. 209. n. 10. 11. 22. & conf. 182. Quibus observatis, ad iterandum calculum administrator urgeri non potest, nisi errore calculi manifesto, aut dolo, demonstrato, Mascard. com. l. 353. & concl. 1256. Roland. d. conf. 49. n. 55. & seqq. Menoch. d. conf. 209. n. 39. 40. Hæc rationum redditio vocatur rationum illatio, l. 3. quando ex fact. iur. l. 58. de adm. iur.

Ab hac rationum redditione nullus administrator 20 est immunitus, seu ἀνεκλογιστος, Rol. à Vall. & Menoch. d. loc. etiam parens, administrator bonorum filii sui, & mater, frater, l. 6. §. 2. C. de bon. qua lib. Geil. lib. 2. obf. 72. n. 15. 16. Waf. conf. 86. Mysf. cont. 2. obf. 93. Frid. lib. 2. de mandat. c. 49. Menoch. d. conf. 209. neq; ea à magistratu, nec à patre, administratori remitti potest, Dausel. Mol. lib. 1. semestr. cap. 39. Molinæus in consuet. Paris. 1. part. §. 6. gloss. 6. in versic. vendre. num. 20. Menochius laud. & eleg. lib. 4. pref. 164. nisi ab eodem, cuius negotia sunt gesta, l. 5. §. 7. de reb. eor. qui sub. iur. l. 9. l. 20. §. 1. l. 28. §. 3. 4. de liber. legat. vide Covarr. lib. 2. var. resol. c. 14. n. 4. Quando in testamento dicitur remissa, intelligitur culpa, seu negligentia, & scrupulosa inquisitio, non dokus remissus, Menoch. lib. 4. pref. 164. Covarr. d. c. 14.

Ex plurius autem administratoribus, seu gestoribus, 21 quilibet, pro parte, qua administrat, tenetur, quando ab initio inter ipsos administratorum fuit divisã, §. 2. Instit. de faciã d. iuror. l. 2. C. de divid. iur. l. 2. §. 2. de curat. bon. dand. l. 1. C. si ex plurib. iur. fuer. Quod si per unum omnes gerant, in solidum quilibet tenetur, l. 1. §. si plures. de exere. aff. l. 4. d. 1. Omnes quoq; de communi negligentia obligantur, l. 39. §. 12. 12. l. 3. §. 1. 2. de adm. iur. sit. Cod. de iur. qui ex offic. quod administr. convenit. lib. 11. Idem obrinet, quando publicum est negotiũ, l. si mandatum. C. de neg. gest. vide sit. C. quo quiq; ord. ubi Cujac. cujus sumptus ad omnes collegas pertinent, l. 1. Cod. de sumpt. in junct. nu. 2. omnes colleg. lib. 11. sit. 38.

Sequitur de obligatione contraria, seu officio ejus 22 cuius negotia sunt administrata, quo ille obligatur administratori de impensis utilibus & necessariis, §. 1. & Instit. de oblig. qua quasi ex cont. l. 22. l. 25. de negot. gest. non voluptuariis, l. 27. de neg. gest. l. 9. l. 10. d. 2. nisi qua-

tenus

- venus iis locupletior factus esset, l. 6. §. 3. d. 1. ab eodem in administratione factis, restituendis, & ad præstandum insuper quicquid nomine susceptæ administrationis gestori abest, aut abfuturum est, d. 1. l. 10. l. 25. d. 3. l. 10. C. d. 1. vide Pet. Gregor. lib. 2. synagm. c. 14. ut gestor indemnis omnino servetur, l. 8. §. ult. de negot. gest.
- 23 Quod si tamen negotium ab eodem susceptum est animo donandi, l. 34. ubi Costal. de negot. gest. l. 11. & seqq. C. eod. vel pietatis intuitu, d. l. 11. l. 1. C. d. 1. l. 28. §. fin. D. h. s. aut, sui lucri causa, l. ult. C. h. s. de negot. gest. l. 6. §. 3. D. eod. vel, domino obnuntiante & prohibente, vel alio, gratuitam operam & administrationem offerente, l. 2. in fin. C. eod. nulla contraria obligatio locum habet, d. text.
- 24 Sequitur de speciebus administrationis alienorum negotiorum, qua administratio alia est spontanea, alia necessaria, l. 3. §. 10. de negot. gest. l. 20. C. d. 1. l. 52. §. 7. de oblig. & act.
- 25 Spontanea est, cum quis sponte, nulla necessitate cogente, negotiis alienis se offert & immiscet, ita ut gerere, vel non gerere ei sit integrum & liberum ab initio, l. 3. §. pen. de negot. gest. l. 20. C. eod. l. 38. de solut. Proficitur hæc ex mera libera & spontanea gerentis & suscipientis aliena negotia voluntate, l. 8. §. 1. de procurat. l. 15. de reg. jur. neque ultra quam suscepit, tenetur, d. l. 20. & l. 20. de negot. gest.
- 26 Hujus generis exempla plurima videre licet in l. 3. §. fin. l. 4. l. 32. l. 40. l. 6. §. 1. 8. 9. 10. l. 21. §. ult. l. 9. l. 2. l. 45. l. 23. l. 41. l. 31. §. ult. l. 28. l. 29. l. 24. l. 19. l. 10. l. 34. de negot. gest.
- 27 Adhuc huic libertati, spontaneæ administrationi est illa, quæ oritur ex necessitatis cuiusdam suspitione, l. 3. §. 10. de negot. gest. ut, quando quis falsè existimat sibi quid demandatum esse, l. 17. C. de negot. gest. vide l. 19. §. 2. l. 6. §. 5. de negot. gest. vel, quando necessaria primò administratio, sed eventum voluntaria apparet, l. 29. d. 1. l. 1. §. si quis 6. de eo qui pro tut. l. penult. de tutel. & rat. distrah.
- Ad hoc caput referas titulum de negot. gest. D. & C. tit. de tut. & ration. distrah. tit. C. ubi de ratiocin.

- 12 Cautio ab administratore præstanda.
 13 Administrationem sibi decerni petere.
 14 Principalia officii in persona & rerum curâ.
 15 Cura & defensio persone.
 16 Educationis cura.
 17 Alimenta pupilli, minoris.
 18 Visa & morum institutio.
 19 Defensio contra injuriam.
 20 Administratio verum.
 21 Conservatio verum.
 22 Defensio verum.
 23 Exactio debitorum.
 24 Alienatio rerum, quando concessa.
 25 Propria auctoritate quando fieri potest.
 26 Que sit ex decreto prætoris.
 27 Decreto quodnam.
 28 Decreti requisita.
 29 Cognitio causa.
 30 Causa alienationis justa qua.
 31 De quibus prætor instruendus.
 32 Requisite hæc observanda in quarvis alienatione.
 33 Decretum, quando non necessarium.
 34 Quarandarum rerum administratio.
 35 Auctoritas administratoris quid.
 36 Ex quibus constat.
 37 Auctoritas, in quibus non necessaria.
 38 In quibus interponi non potest.
 39 Summa obligationis directæ.
 40 Ad heredes transitoria.
 41 In subsidium quis tenetur.
 42 Plurimum administratorum obligatio an dividua.
 43 Divisio tutela, vel cura facta.
 44 Fidejussor tutoris, vel curatoris, quando tenetur.
 45 Curator bonis datus quis.
 46 Bonis vivæntis præsentis datus à magistratu, & in quibus casibus.
 47 Absentis bonis datus.
 48 Defuncti bonis datus.
 49 Cura à magistratu, vel lege data de rebus proximi.
 50 Administratio muneris & honoris.
 51 Contraria obligatio illius, cuius negotia sunt gesta.
 52 Quis hæc obligetur.

Cap. 92. De officio tutorum & curatorum.

- 2 *Necessaria alienorum negotiorum administratio qua, & ejus species.*
 3 *Merè & directè necessaria demandata qua.*
 4 *Talis administrator de dolo & culpa levi tenetur.*
 5 *Administratio tutela, vel cura quid.*
 6 *Obligatio hujus directæ & obliqua.*
 7 *Preparatoria hujus administrationis.*
 8 *Juramenti præstatio.*
 9 *Confessio inventarii.*
 10 *Requisita hujus inventarii.*
 11 *Pæna non conscientis inventarium.*
 12 *Ramissi hæc confessio non potest.*

DE spontanea alienorum negotiorum administratione hucusque diximus: sequitur, ut nunc etiam agamus de necessaria. Vide cap. 91. num. 24.

Necessaria alienorum negotiorum administratio est, quam administrator suscipere tenetur ex necessitate quadam.

Hæc rursus est merè & directè necessaria, demandata scilicet; vel per consequentiam, seu modo quodam necessaria, connexa atq; coherens alii negotio, l. 37. §. 1. l. 55. §. 3. de admin. tut.

Merè & directè necessaria est, quæ ob mandatum legis, vel magistratus suscipitur, ad aliorum bona & negotia administranda, quibus domini ipsi superesse non possunt, §. 1. Instit. de tutel. §. 4. Instit. de curat. l. 2.

de curas. furios. quam impunè contra juris autoritatem detestare & intermittere nemo potest, l. 1. §. 1. l. 39. §. 6. 9. l. 5. §. 1. de adm. sus. tit. Instis. de excusat. sus. vel curas. Unde mandatum officium dicitur, l. 39. §. 6. de adm. sus. l. 26. C. d. s. necessitas administrationis, l. 9. in fine. de adm. sus. tit. Instis. de legit. patron. sus. quod non spontè, d. l. 39. §. 6. 9. l. 19. de regulis juris. sed necessitate urgente, ex præcepto suscipitur, l. 52. §. 6. 7. de obligat. & action. l. 14. §. ult. de reb. auct. judic. possid.

3 Ob quam necessitatem administrator dolum & culpam levem eam, quæ est in faciendum, non, quæ est in omittendo, præstat, paucis exceptis, vide Donell. lib. 16. comm. c. 7. & administratio hæc ad certum tempus imponitur, tit. Instis. quib. mod. sus. finit. in princip. Instis. de curas. post quod permanentes sunt spontanei, l. 13. l. 14. de sus. & ras. distrah.

Hæc administratio merè necessaria est tutelæ curæve administratio: vel huic adfinis bonorum aliorum.

4 Administratio tutelæ vel curæ tutori aut curatori injuncta, obligat eosdem ad faciendum & præstandum quicquid ad pupillum, adultumve minorem, vel morbo laborantem tuendum & res eorundem gerendas pertinet, l. 7. §. 1. l. 30. l. 33. l. 36. l. 10. l. 12. & seqq. de administr. sus. inlar. boni & diligenti patrisfamilias, l. 10. l. 33. de administr. sus. & domini, l. 27. de administr. sus. l. 7. §. 3. pro emp. l. 7. de in lit. jurand. Unde dicitur hoc esse officium tutorum curatorumve, l. 1. §. ult. l. 7. §. 1. & ult. l. 9. §. 1. l. 33. §. 1. de administr. sus. & periculum, l. 5. l. 1. §. 1. de administr. & pericul. sus. vel curas. tit. C. de pericul. sus. l. 2. C. quando mul. sus. offic. defensio, l. 2. C. d. s. l. 1. §. 1. de sus. & onus, l. 47. §. 5. de adm. sus. Vide sup. c. 32.

5 Unde hic duplex est obligatio. Una qua administr. a. tor, altera qua ille cuius bona sunt administrata, tenetur. illa est directa, hæc contraria, tit. de administr. sus. tit. de contr. sus. l. 2. Illa continet officium administratoris. hæc illius, cuius bona administrata sunt. Vide supra cap. præced. num. 9.

In administratoris officio, quædam sunt præparatoria, quædam principalia.

6 Præparatoria sunt quæ ante susceptam administrationem sunt peragenda, quamprimum fieri potest, & statim postquam scivit se administratorem esse constitutum, l. 10. l. 24. C. de administr. sus. l. 1. §. 1. l. 5. §. ult. l. 2. §. 1. l. 17. de administr. sus. l. ult. Cod. arbit. sus. l. ante traditionem & officii inceptam administrationem, d. l. ult. §. 1. C. arbit. sus. l. 7. C. de curas. fur. l. 24. C. de adm. istr. sus.

7 Ejusmodi præparatoria sunt I. juramenti præstatio de fide & integritate suâ præstanda in administratione tutelæ, vel curæ, de faciendis scilicet utilibus & inuulibus omittendis, facta, actis publicis intervenientibus, l. 7. cum furiosus. §. 5. cum auctens. seq. C. de curas. furios. l. 24. C. de administr. sus. vel curas. l. 27. Cod. de episcop. auct. l. ult. §. 4. penult. C. de administr. sus. vel curas. Novell. 72. in fin. Menochius lib. 2. arbit.

casu 174. quod juramentum remittitur illis, quorum fides à testatore est probata, l. fin. §. 6. Cod. de curas. furios.

II. Publica confessio inventarii, sive repertorii, §. l. 7. l. 27. de administr. sus. l. 24. C. d. s. Novell. 94. c. ult. l. 7. §. 5. 6. C. de curas. furios. l. 13. C. arbit. sus. l. 3. §. 16. de suspect. sus. quod est instrumentum, in quo omnium & singularum rerum pupillarum, vel minoris, adultive, morbo laborantis, sit descriptio, d. l. 24. & l. 19. l. ult. C. arbit. sus. l. 5. §. 11. de reb. eorum. Vocatur synopsis, seu apophasis, catagraphe rerum pupillarum, l. ult. §. 5. 6. C. de cur. furios. d. l. 5. §. 11. & l. 15. de reb. auct. jud. possid.

Requisita hujus inventarii sunt, ut à persona publica fiant, l. 24. C. de administr. sus. l. ult. §. 5. 6. C. de curas. furios. prodig. Novell. 94. c. ult. l. 3. C. de episi. & cler. cura subscriptione tutoris curatorisve administratoris, l. ult. C. arbit. sus. Anst. si quis. & l. scripturas. C. qui pot. in pign. Pet. Frider. lib. 2. c. 69. & Mascard. conclus. 938. & seqq. Roland. à Vall. conf. 73. n. 10. vol. 2. & de confess. in vna. 3. pars. & contineat descriptionem & designationem omnium rerum pupillarum, vel aliarum administrandarum, distinctam, claram, & specificam, expressis earundem qualitatibus & quantitibus, signis, bonitate, pondere, numero, mensura, confusibus rerum immobilium & loco, Bar. in l. sus. tit. C. de adm. sus. Roland. d. consil. 73. nu. 43. addito loco & tempore descriptionis: hujus, l. fin. §. fiat. §. cum igitur. C. de jur. delib. Roland. d. loc. n. 14. 15. Huic inventario res pupilli de novo adquisitæ postea addendæ sunt, l. ult. §. 7. C. de curas. furios.

Hoc si fiat cum decreto judicis, illi contra quosvis debitores statur, l. 19. de adm. sus. Mascard. concl. 938. & siq. sin minus, statur illi, quoad tutores curatorisve, d. conclus. 938. Bar. in l. 7. nu. 9. d. s. de adm. sus. Menoch. lib. 2. arb. cas. 174. per l. 13. C. arb. sus.

Administrator designatus, vel constitutus, differens in confessionem inventarii, Menoch. d. cas. 174. vel, omnino non conficiens, vel minus ritè, teneitur de dolo, ad interesse, l. 7. de adm. sus. l. ult. §. fin. C. arb. sus. l. 3. de suspect. sus. Menoch. d. loc. & cas. 208. nu. 19. 20. & cas. 209. Boër. decis. 61. Roland. à Valle consil. 49. n. 18. 24. vol. 1. excepto patre, bona filii adventitia administrante, l. 6. §. 2. C. de bon. qua lib. Myns. com. 2. obs. 93. dissenz. Pinell. in l. 1. part. 2. n. 23. C. de bon. matron. vide Frid. lib. 2. de mandas. c. 49. n. 4. Menoch. lib. 2. arbit. cas. 209. num. 7. secus in castrensibus & emancipati filii bonis, Frid. d. loc. Remitti verò hæc inventarij confessio non potest. Et si facta illius remissio, à testatore tamen qualisqualis descriptio bonorum necessaria est, Geil. lib. 2. observ. 244. n. ult. per l. 1. §. rectè usufr. quem curas. Covarr. lib. 2. var. resol. c. 14.

III. Cautionem si jessoriam, vel hypothecariam talis administrator, rem pupilli, vel minoris salvam fore & eosdem indemnes, dabit, §. 2. Instis. de sus. sus. vel curas. l. 1. C. de sus. & curas. qui non sus. l. 4. §. 2. rem pupill. fil. v. fore. Schrader. de feud. part. 10. sect. 20. nu. 288. & seqq. Gædda. de cont. & commiss. stipul. c. 5. conclus. 3.

Conclaf. 22. num. 378. Hering. de fidejuff. c. 5. num. 214. & feqq. per tit. C. de fidejuff. tut. vel curat. sis. de fidejuff. & nom. tut. vel curat. l. 5. de legis. ius.

- 83 IV. A iudice administrationem bonorum sibi decerni secundam morem solitam, petere debet, *l. ult. §. 1. C. arbis. sus. l. 6. de autor. tut. l. 10. Cod. de legis. hered. Mascard. concul. 938. Daniel Moller. semestr. lib. 1. cap. 39. Myntens. 2. obs. 37. Gil. lib. 2. obs. 107. Roland. & Valle conf. 49. n. 10. 20. & feqq. vol. 3.*
- 84 Principalia officii tutorii vel curatorii, consistunt primò in cura & defensione personæ: deinde in rerum ad personam pertinentium administratione, §. *dat. 17. Inst. de excus. tut. l. 1. n. §. 3. l. 30. l. 18. de adm. tut. l. 9. §. 6. de aut. tut. l. ult. ubi pupill. educ. l. 7. de curat. furios. atque talis dicitur propriè administratio tutelæ & curæ, *tit. de adm. tut. vid. sup. c. 31.**
- 85 Cura & defensio personæ in tutela principaliter tutori incumbit, negotiorum verd ejus administratio per consequentiam, *l. 2. ubi pupill. educ. l. 1. l. 2. C. d. 1.*
Cura personæ consistit in corpore & salute ejusdem, *l. 12. §. 2. 3. de adm. tut. l. 7. de curat. furios. l. 8. C. de nupt. hoc est, in pupilli, vel similibus personarum miserabilium educatione, institutione & defensione, d. l. 7.*
- 86 Educationis cura prima est, ubi de loco & alimentis administrator pupillo providebit.
De loco, in quo pupillus habitare, morari, ali & educari debeat: quod, prætor imploratus, ex personæ conditione & tempore statuet, & reculantem coget, *l. 2. C. de alim. pupill. præstand. l. 12. §. 3. l. 30. de adm. tut. l. 2. & feqq. ubi pupill. educ. vel morari. addo Exod. c. 22. 22. Deut. c. 24. 17. Zachar. c. 7. 10. Jacob. c. 1. 27. Psalm. 82. 3. Monoch. cas. 168. lib. 2. arb. Fieri illa educatio potest apud matrem viduam, honestè viventem, *l. 1. §. 1. l. 2. §. 1. l. 3. ubi pupill. educat. Monoch. lib. 2. arb. cas. 168. n. 2. 3. 4. 5. 10. vel vitricum, pro arbitrio judicis, Monoch. d. cas. 168. num. 10. & cas. 151. num. 5. Cujac. lib. 6. obs. c. 29. discentit Wurmsler. lib. 1. tit. 35. obs. 4. vel alium conjunctum, arbitrio judicis, *l. 1. §. 2. ubi pup. educ. l. 1. l. 2. C. d. s. Monoch. d. cas. 168. vid. 2. Reg. c. 10. 1. 6.***
- 87 De alimentis administrator postea debet esse sollicitus, ut illorum quantitas & qualitas à magistratu pupillo decernatur & contriatur, *l. 1. l. 2. C. de alim. pupill. præstand. l. 2. §. 1. 3. ubi pup. educat. l. 7. §. 8. l. 12. l. 13. de adm. tut. Mono. cas. 169. qui arbitrii judicis admittit.*
- 88 Vitæ & morum pupilli institutionem administrator fieri curat per præceptores & famulos conductos, ex arbitrio boni viri, *d. l. 12. §. 3. l. 13. de adm. tutor. l. 4. ubi pupill. educat. l. 2. C. de alim. pupill. præstand. Monoch. d. cas. 169. Dent. c. 14. 29. secundum patrimonii quantitatem, dignitatem, naturalium & personæ qualitatem, ex retributibus potius, quam bonorum alienatione, si fieri potest, *d. l. 1. §. 2. C. de alim. pup. præst. l. 3. D. ubi pupill. educ. Donell. lib. 3. com. c. 21. Erogationes honestæ pupilli nomine etiam concedendæ, *d. l. 12. §. 2. 3. l. 10. l. 13. de adm. tut. l. 1. §. 7. & 24. de sus. & ras. distrab. & munera Solemnia, *d. l. 12. §. 2. 3. l. 4. n. i. pup. educ.****
- 89 Defensio personæ est, quæ tutor curatorque omnem

vim & injuriam pupillo illatam, propulsat, omnia incommoda amovet & avertit, *l. 30. l. 20. de adm. tut. atque eundem in suum patrocinium, fidem & protectionem recipit, prout opus esse videt: cum patris loco habeatur, vid. sup. c. 31. de potest. adminis.*

Administratio rerum pupillarum, vel adutorum est 20
secunda pars officii tutorii vel curatorii, consistens in gestione & procuracione negotiorum pupilli, adultæ ve: vel in auctoritate præstanda, in omnibus negotiis à pupillo gestis, *l. 2. de adm. tut. Ulpian. tit. 11. §. 25. pupillorum, l. 9. l. 19. l. 4. de auctor. tutor. Gal. c. 4. l. 2. 3. l. ult. §. 5. 6. C. de curat. furios. aded ut cum pupillo egisse censetur, qui cum ejus administratore egit, *l. 3. §. 1. 2. ex quibus causis possess. eat. Ob hâc administrationem domini loco administrator habetur, *l. 7. §. 3. pro empt. l. 27. de adm. tutor. l. 7. de in litem jorand. & eam diligentiam adhibere tenetur, quam bonus paterfam. in rebus suis, *l. 33. l. 10. de adm. tut.****

Gestio & procuratio negotiorum pupilli, vel adultæ consistit in faciendis commodis & utilis pupillo, vel in prohibendis, impediendis & avertendis incommodis ejusdem.

Commoda sunt partim in quaesitis, partim in adquisendis rebus pupilli, adultæ, *Donell. lib. 15. com. c. 19.*

Administratio rerum quæ sitarum consistit in conservacione, reparacione, & defensione earundem, in debitorum illius exactione, vel alienacione, *l. 2. de adm. tut.*

Conservacio rerum est earundem custodia & refectio, *l. 22. C. de adm. tut.* quæ facta, tecta, collapsura & peritura conservat, *d. l. 22. §. ergo. animalia supervacua, & res tempore perituras & deteriores futuras, statim distrahit, *d. l. 23. & l. 7. §. 1. de adm. tut. & pecuniam inde comparatam in alios usus utiles collocat, *l. 7. §. 2. 7. l. 5. de adm. tut. d. l. 22. C. eod. otiosam pecuniam non habet, *l. 7. §. 3. l. 21. de adm. tut. utilitatem impuberis non deserit, *l. 47. §. 2. l. 39. §. 3. de adm. tut. non administrans, *tit. C. si tut. vel curat. non gess.******

Defensio rerum est, quæ actiones ab aliis contra pupillum adultum ve moras, suscipit adversus postulationes & exactiones aliorum, *l. 1. §. 2. de adm. tut. l. ult. C. d. l. 1. 7. Cod. de in lit. dand. tut. vel curat.* Peccat igitur, quando indefensum eum relinquit, *l. 30. de adm. tut. l. 28. C. d. 1. & socium contutorem non facit suspectum, *l. 9. §. 3. l. 1. 4. de adm. tut. l. fin. rem pupill. salva fore.**

Exactio debitorum pupilli, vel adultæ est, quæ administratori competit jus actionum instituendarum, nomine sui pupilli, vel adultæ, *l. 1. l. 22. l. 83. l. 28. l. 46. in fin. de adm. tut. l. 6. l. 12. l. 13. l. 28. l. 28. C. d. s. l. 2. C. arb. tut. contra extraneos, non contutorem suum, *l. 12. l. 32. §. ult. de adm. tut. à quo tamen pupillus debitu aliunde, quam è tutela veniens, auctore contutore alio exigere potest, *l. 24. de test. susel. Unde periculum horum nominum pupilli, ad tutorem ob negligentiam & cessationem in exigendo, *l. 15. de adm. tut. l. 18. C. eod. spectare dicitur.****

Alienatio rerum pupilli, vel adultæ, est administratori permessa, quatenus utilitas, vel necessitas negotiorum illius postulat, *l. 12. §. 1. l. 46. §. ult. l. 21. l. 22. de adm.*

- sus. l. 16. C. d. l. 1. l. 12. l. ult. de curat. furios. quam necessitate & utilitatem inducit causa alienationis, vel conditio rei alienandæ, d. l. 12. §. 1. 2. l. 9. §. 5. 6. l. 22. l. 48. de adm. sus. l. 14. de reb. au. et. jud. possid. sis. C. de prad. & aliis reb. minor. de quibus aliquando causæ cognitio & decretum prætoris requiritur.*
- 25 Propriâ verò auctoritate absque decreto alienare & distrahere potest res, tempore perituras, aliasque supervacuas inuulsiue, l. 22 l. 24. l. ult. C. de adm. sus. Similiter erogationes propter honestatem & existimationem pupilli minorisve facere potest, l. 13 §. 2. l. 12. §. 2. l. 10. de adm. sus. l. 3. C. d. s. l. 2. l. 3. l. 4. ubi pupill. educ. deb. Res etiam alias mobiles, necessitate vel utilitate exigente, distrahere & alienare potest, l. 12. §. 2. 3. de adm. sus. l. 22. l. 16. C. d. sis. & sibi ipsi solvere, l. 9. §. 5. de adm. sus. §. ult. Inst. quib. alien. licet.
- 26 Decreto prætoris, cum causæ cognitione, opus est, in alienatione rerum immobilium, & maximi momenti, d. l. 22. C. de adm. sus. tit. C. de prad. & aliis reb. minor. sine decret. non alien. l. 11. l. 5. de reb. eor. qui sub tutel. vel cura. & mobilium quoque, quæ servando servari possunt, & vetustate non mutantur, d. l. 22. l. 24. C. de adm. sus. Menoch. remed. 15. quæst. 15. de recuper. poss. C. cas. 171. lib. 2. arb.
- 27 Decretum hoc est approbatum & permissio prætoris, rei pupilli, vel adulti alienandæ, causæ cognitione præcedente, l. 12. de reb. eor. qui sub tut. vel cur. solemniter, l. 6. C. de prad. & aliis min. sine decret. non alien. Menoch. lib. 2. præf. 75. interposita in loco, ubi res alienanda est sita, l. 16. Cod. de prædiis & aliis reb. minor. sine decret. l. 5. §. 12. de reb. eor. Vocatur alibi auctoritas præsidis, l. 3. C. de prad. & aliis minor. & sententia, l. 25. C. de adm. sus. §. ult. Inst. quib. alien. licet vel non.
- 28 Decretum hoc habet tres solemnitates: inquisitionem iudicis, probationem causæ, & interpositionem ejusdem, l. 5. §. 4. & seqq. de reb. eor. qui sub tut. vel cur.
- 29 Cognitio causæ & inquisitio diligens esse debet, Menoch. libr. 1. præf. 75. par. 1. de iustâ alienationis causâ. 2. quænam res ex ceteris commodius, & minori incommodo alienari & distrahi possit, & quomodo, d. l. 5. §. 9. & seqq. de reb. eor. qui sub tut. vel cur. sumptâ informatione & instructione à consanguineis, vicinis & amicis pupilli, vel adulti, aut ex inventario, vel rationum libro, d. l. 5. §. 12.
- 30 Causæ alienandi & distrahendi iustæ sunt. I. Æs alienum pupilli, vel adulti, quod aliunde solvi non potest, d. l. 5. §. 9. & seqq. l. 10. l. 12. Cod. de prad. & aliis reb. minor. Mono. de recuper. poss. remed. 15. quæst. 15. II. Quando cum alio in communione stat, & dividere necesse habet, l. 1. §. 1. d. l. 5. §. ult. l. 7. ead. Mono. lib. 2. arb. cas. 171. n. 37. 38. III. Quando aliter pupillus, vel adultus alii educari non potest, l. 1. §. 2. de reb. eor. l. 1. l. 2. C. de alimen. pupill. præstand. IV. Quando alia necessitas inevitabilis & evidens utilitas alienationem suadet, l. 1. §. 2. l. 3. l. 5. de reb. eor. qui sub tut. uti est, dotis constitutio, aut donatio propter nuptias, l. 52. de adm. sus. l. 9. l. 22. C. d. tit. 16. C. de prad. & aliis reb. min. non alien. res iudicata &

similes causæ alix, de quibus latè Menoch. libr. 2. arb. cas. 171. nu. 52. & seqq.

In rebus alienandis prætor se instruere debet. I. De bonis pupilli, aut adulti ex inventario & libro rationum, vel aliunde, d. l. 5. §. 12. Deinde videbit, quas res prius distrahere & alienare sit utilius pupillo, vel adulto, quæve minori ipsius detrimento alienari possint, d. l. 5. §. 9. Menoch. d. cas. 171. n. 11. & seqq. Tertio cognoscer, utrum sit utilius, eadem prædia alienanda pignori potius dare, quàm vendere, & si venditio evitari non potest, quænam prædia sint vendenda, & quanti, d. l. 5. §. 10. 11. Quarto tutoris, vel curatoris auctoritas adhibenda, quamvis illis minimè credere tenetur, d. l. 5. §. 12. l. 4. l. 2. l. 3. C. de au. et. præf. V. Causæ alienationis probandæ sunt ante decreti interpositionem, l. 22. Cod. de adm. sus. l. 6. Cod. de prad. vel aliis reb. minor. d. l. 5. §. 12. VI. Actus totus in scripturam redigendus, d. l. 6. Menoch. d. cas. 171. n. 25. 26. VII. Res per licitationem sub hasta, plus offerenti vendenda, Menoch. d. loc. l. 4. C. de fid. & jur. hast. VIII. Ulumò fiet renunciatio, an pecunia sit conversa in negotium, ob quod alienatio permissa fuit, d. l. 5. §. 13. de reb. eor. qui sub tut.

Decreti hujus solemnitas extenditur ad omnem omnino alienationem, divisionem bonorum, transactionem, compromissum, donationem, pignorationem, solutionem & plures alios casus, Mono. lib. 2. arb. cas. 171. nu. 52. & seqq. sine hoc decreto alienatio facta, non valet, d. l. 5. §. par. l. 16. C. de adm. sus. nisi, quatenus in rem pupilli verum probatur, l. 13. §. 1. de reb. eor. qui sub tut. l. 11. C. de prad. & aliis reb. minor.

Decreto hoc opus non est, quando per rescriptum principis alienare jubetur, l. 2. C. quand. decret. non est opus. vel, major factus, alienationem ratam habuerit, l. 1. l. 2. l. fin. C. si major fact. alien. rat. habuer. Pet. Gregor. lib. 2. syme. c. 3. à patre jussus fuit distrahere, l. ult. de reb. eor. Menoch. d. cas. 171. aut in possessionem rerum alius sit missus, l. 3. §. 1. de reb. eor. vel fundus restitui jussus est à magistratu, vel patre defuncto, d. l. 3. §. 3. de quib. Menoch. d. cas. 171. nu. 64. & seqq.

Quærendarum rerum administratio consistit in conventionibus pupilli, vel adulti nomine celebrandis: quas, qui cum ejusdem administratore iuit, cum ipsomet celebrasse censetur, l. 3. §. 1. 2. ex quib. caus. in possess. eat.

Potest igitur talis administrator omnes conventiones, quæ vergunt in pupilli vel adulti utilitatem, celebrare, l. 22. l. 10. l. 11. l. 46. l. 59. de adm. sus. pecuniam ipsius, ad res utiles comparandas, deponere, l. 5. de adm. sus. l. 3. §. tutoris. de subst. sus. Novell. 72. c. 6. vel, si id non potest, aut minùs utile, sub usuris collocare, quantum ad dispensationem sufficit, Aust. novissimè. C. de adm. sus. l. 22. C. eod. l. 7. §. 1. 2. & seqq. l. 54. D. d. l. 15. de contrar. sus. act. idq; sub pœnâ, d. l. 7. §. 6. l. 15. de adm. sus. Delatam hereditatem, bona, vel legata, prout utile pupillo, vel adulto videt, acceptare vel repudiare potest, l. 21. C. de adm. sus. l. 4. C. arb. sus. Deniq; omnibus aliis modis, res pupilli, vel adulti augere tenetur, l. 7. C. arb. sus. l. 13.

utrum rem hab. tanquam bonus & diligens paterfamil. l.22. §.2. l.32.33. l.10. de adm. tut. & adquirere, l.7. C. arb. tut. l. imò & sibi ipsi mutuum pecuniam scribere, & se debitorem pupillo, vel adulto profiteri potest, l.9. §.7. de adm. tut.

35 Sequitur de autoritate præstanda in iis, quæ geruntur à pupillo, vel adulto. quæ est contestatio & approbatio administratoris, facta de eo quod agitur cum pupillo, vel adulto à tertio, l.3. l.4. l.7. §.8. de auct. tut. & curat. tit. C. de auct. præstand. cum ipso negotio, quod inter tertium & pupillum agitur, incopta & absoluta, l.9. §.1. de auct. tut. §. tutor. Inst. d.1. Domell. lib.3. com. cap.13. Cujac. lib.13. obs. c.31. Coras. lib.6. miscell. c.22. §. c.14.15. Vocatur accommodatio consensus in l.1. §. ult. de adm. tut. l.1. de auct. tut. vel auctoritatis interpositio, l.18. de adm. tut. l.9. §.5. l.13. de auct. tut. & curat. l.1. C. de auct. præstand. & intercessio, l.15. C. de adm. tut. approbatio & consensus, l.4. l.3. l.5. l.9. de auct. tut.

36 Auctoritas hæc constat ex legitimâ rei gestæ cognitione, & ejusdem cognitæ approbatione, l.9. l.14. de auct. tut. quâ pupilli iudicium & defectus suppletur, l.32. §.2. de adq. poss.

Cognitio rei gestæ, ut rectè fiat, opus est præsentia administratoris in principio negotii, non post illud peractum, §. tutor. Inst. de auct. tut. l.9. §.5. de auct. tut. l.12. de adq. rer. dom.

Approbatio est voluntatis libera, aperta contestatio, purè facta, l.8. de auct. tut. l.77. de reg. jur. de eo quod tutor cognovit, l.6. de adm. tut. perfectio & absoluta negotio interposita, l.9. de auct. tut. l.25. §. iussum. de adq. hered. l.5. de dol. mal. quam ut audiat vel intelligat tertius, necesse non est, d. l.9. §.6. nec, ut pupillus, vel adultus loquatur, vel contradicat, vel taceat, l.2. l.6. l.13. de auct. tut. l.6. l.12. l.23. de adm. tut. vel pater, aut mater pupilli, l.5. §.8. l.47. §.1. de adm. tut.

In administratione plurium indivisa, unius auctoritas sufficit, secus in divisa, l.ult. C. de auct. præstand. l.4. l.5. de auct. tut.

37 Necessaria non est hæc auctoritas in causis & negotiis, in quibus pupillus suam conditionem meliorem facit, §.1. Inst. de auct. tut. l.9. d.1. D. §. ac ex contrario. Inst. quib. alim. licet. §.7. Inst. de inutil. stip. vlt. Gædd. de cons. & commiss. stip. c.7. conclus. 14.

Minor quoque pubes, adultusve curatorem habens, non tenetur curatoris auctoritatem adhibere, sed rectè sine eodem obligatur, l.201. ubi Dd. Cujac. de verb. oblig. l.20. de rit. nupt. l.8. C. d. s. l.3. C. de restit. in integr. minor. Duar. & Domell. l.39. §. ult. de adm. tut. vlt. Gædd. in l.21. de verb. signif. & de cons. & cam. stipul. c.7. n.289. & seqq. concl. 14. Rob. lib.1. animad. c.12. Faber decad.6. error.9. Pet. Gregor. lib.3. syn. c.1. nu.4. Cujac. lib.19. obs. 34. & lib.7. c.11. Borchola de jurator. c.3. n.27. & seqq. nisi sit ille superfluous, prodigus, mente captus, surdus, mutus, & c. l.2. l.6. l.7. §.3. C. de curat. furis. l.7. l.12. D. d. tit.

38 Hæc auctoritas adcommodari nequit in profusione & luxu, l.1. l.5. de auct. tut. & Inst. sod. l.12. de curat. furios. in negotio proprio administratoris, vel liberorum

suorum, nisi palam & bonâ fide, §. fin. Inst. de auct. tut. l.5. l.7. D. d. s. h. e. quando contractus coram iudice bene informato celebratur, aut coram amicis & consanguineis, aut coram contutore, Menoch. lib.3. præf. 80. n.8. & seqq. Neque honorarii tutoris auctoritas necessaria, l.4. de auct. tut. l.3. §.1. de adm. tut.

Summa igitur horum omnium huc redit, quod tenetur talis necessarius administrator, de dolo, latâ & levi culpâ, l.2. l.7. Cod. arb. tut. si quid fecit, quod erat omittendum, vel omisit & neglexit, quod erod faciendum, d. l.7. l.1. de tut. & rat. distrab. l.1.2. C. de usur. pupill. t. C. si tut. vel curat. non gessit. exempla hujus vide in l.7. §.2.3. & seqq. l.37. l.21. l.9. §.8. l.19. l.14. l.12. §.1. l.13. l.30. l.39. §.3. l.58. de adm. tut. si utilia prætermisit, & inutilia admisit, l.11. C. de adm. tut. l.3. de cons. tutel. act. vlt. sup. in cap. præced. ut omnino indemnus pupillus, vel adultus serveatur, l.17. de adm. tut. l.3. de tut. & rat. distrab. & actiones & jura ipsi cedantur, l.2. quand. ex fact. tut.

Quæ obligatio etiam heredem administratoris obstringit, l.4. C. de hered. tut. vel cur. l.1. l.2. l.3. de fidejuss. nom. & heredib. aded, ut inceptam à defuncto administrationem heres explicare & consummare teneatur, l.55. §.3. de adm. l.14. de fidejuss. nom. in iis, quæ coherent cum antecessis, l.32. §.1. de adm. tut. l.39. §.12. l.55. §.3. l.5. §.6. d. tit. & ut in locum defuncti alius substituat, petere obligetur, l.7. §.13. de adm. tut.

Quod si hic administrans, de quo diximus, non est solvendo, l.55. §.4. de adm. tut. tum eodem, quo administrator, tenetur modo, in subsidiû l.1. de magist. conven. §. ult. Inst. de factid. tut. l.1.3.8. de fidejuss. & nom. tut. primò contutor, concurator, coadministrator, qui gerere & administrare debuit, l.1. C. si tut. vel curat. non gess. l.2. C. de divid. tut. ejusque heres, d. l.3.4.8.5. de fidejuss. & nom. tut. Secundò tutoris, vel curatoris, fidejussor, l.1. l.2. C. de fidejuss. tut. & curat. Tertio loco magistratus, l.1. de magist. conven. l.4. C. d. s.

Administratio verd hæc inter plures coadministratores, contutores, concuratores dividi potest à testatore, l.3. l.24. §.1. de adm. tut. l.2. C. si ex plur. tut. §.1.2. Inst. de factid. tut. à magistratu, l.3. de adm. tut. l.2. Cod. si ex plur. tutor. d. §.1.2. vel concutorum, coadministratorum voluntate, d. §.1.2. d. l.24. vel etiam uni contutorum, vel concuratorum administratio committi potest à reliquis collegis, l.47. l.24. de adm. tut. l.1. C. si ex plur. tut. vel curat. d. §.2.

Divisio tutelæ vel curæ inter contutores, concuratores à collegis inter se facta, modum administrationi facit, l.4. l.30. de adm. tut. l. ult. C. de divid. tut. ipsis tamen ad se exonerandum, nihil proficit, l.2. C. de divid. tut. Divisio verd facta à magistratu, vel defuncto testatore, facit, ut quilibet pro parte sibi assignatâ, non collegarum suorum nomine obligetur, d. l.2. & l.2. C. arb. tut. l.2. C. si unus ex plur. tutor. nisi ipsi dolus vel culpa doceatur, quod collegam non suspectum fecerit, vel tardè, aut latorè, l.2. C. de divid. tut. l.2. l.2. C. si tut. vel cur. non gess. l.41. l.47. l.3. §.2. l.39. de adm. tut. aut, quod collegæ non puerit, l.7. C. qui pot. tut. vel cura. l.40. §.6. de adm. tut.

vel, non curaverit collegam satisfacere, l. 5. l. 6. de magist. conuen. quo casu etiam honorarius tutor tenetur, excussis parentis facultatibus. l. 6. C. de arb. ius. & omnis, qui non gessit. l. 39. §. 11. 12. de adm. tut. l. 1. C. si ius. vel curas. non gessit. Nam beneficium excussionis is, qui non gessit, habet aduersus eum qui gessit, l. 38. de adm. tut. l. 2. C. si ius. vel curas. non gessit. & cessionis, l. 1. §. unie. de ius. & vas. distrah.

44 Fidei iudices tutorum vel curatorum, in subsidiū reuocantur ad indemnitate prestandam pupillo, vel adulto, l. 2. C. de fidei iuss. ius. vel curas. sub electione illorum, an quemlibet in solidum, vel pro parte, conuenire velint, q̄ nouissimo iure correctum, Nov. 4. d. l. 1. l. 2. C. de fidei iuss. ius. vicem fidei iudiciorum sustinent hic, qui adfirmarunt, idoneos esse tutores, vel qui postularunt eosdem, l. 4. §. ult. l. 2. de fidei iuss. & nom. ius. & magistratus, qui cautionem à tutore à se dato, non exegit, vel minus idoneam admittit, l. 6. de magist. conuen. vel nullum, aut non idoneum tutorem, vel curatorem dedit monitus de eo, l. 1. §. 6. l. 6. de magist. conuen. quando scilicet excussis priorum bonis, in cōmunitati pupilli, vel adolecentis aliās satisfacere non potest, l. 1. 2. 3. 4. C. de magistrat. conuen.

Atque hæc de tutela & curæ administratione sequitur de bonorum administratione, quæ tutela & curæ ad finis est.

45 Talis bonorum administratio ad postulationem eorum, quorum interest, l. 2. de curas. bon. dand. l. 1. §. quorū. de uent. in poss. miss. à magistratu, vel lege iniungitur, l. 2. l. ult. de curas. bon. dand. l. 5. l. 9. de cur. furios. l. 46. §. 1. de ius. ius. cum causæ cognitione, d. l. 2. §. l. 6. de curas. fur. iniungitur uolenti, nō inuito, d. l. 2. §. 2. 3. l. ult. de curas. bon. dand. l. 4. C. de bon. aut. jud. possid. idoneo, l. 1. §. 17. §. 23. de uent. in poss. miss. d. l. 2. de cur. bon. dand. l. 8. de curas. fur. l. 33. §. 1. de reb. aut. jud. possid. ad bona, quorum utilitas hoc exigit, l. 1. l. 2. l. ult. de cur. bon. dand. l. 5. §. 2. de Carbo. edict. l. 3. C. de capt. & poss. reu. vel. vel quorum dominus certus nullus apparet, l. 1. §. 1. 2. de cur. bon. dand. l. 8. ex quib. caus. in poss. l. 1. §. 23. de collat. aut si apparet, eis tamen administrandis, commodè superesse non potest, l. 2. de curas. furios. §. 3. 4. Inst. de cur. vel ea tractare & administrare nequit, d. l. 2. §. l. 1. §. 23. de uent. in poss. miss. non administranda, sed tantum seruanda, custodienda & defendenda, l. ult. de cur. bon. dand. l. 1. §. fin. de mun. l. 48. de adm. tut. l. 3. §. ult. de acquir. poss. l. 3. C. de capt. & poss. reu. l. 33. §. 1. de reb. aut. jud. possid. l. 1. l. 7. l. 8. ex quib. caus. in poss. arbitrio boni viri, l. 1. §. 23. de uent. in poss. miss. instar tutoris & curatoris, d. l. 1. §. 22. 23. l. 1. l. 8. l. 12. de ius. & cur. dat. ab his qui ius dand. Alio modo administrare, l. 48. de adm. tut. vel distrahere bona non potest, nisi in specie illi sit concessum ex decreto, l. 2. §. 1. 2. l. 2. 4. 5. de cur. bon. dand. l. 14. de reb. aut. jud. possid. l. 1. §. 1. 2. de reb. ius. l. 9. de curas. furios. Talis administrator uocatur curator bonorum, l. 46. §. 2. de adm. tut. ius. de curas. bon. dand. & gestor negotiorum, l. 14. §. ult. de reb. aut. jud. possid.

Datur a à magistratu curator bonorum hominis uentis, vel defuncti, l. ult. de cur. bon. dand. l. 2. de neg. gest.

Bonis uentis, vel presentis, vel absentis. **Ventis** 46 presentis bonis, uñ bonis cedentis, l. curator. de uent. furios. Memo. lib. 2. arb. cas. 150. n. 11. §. 199. Ventri uxoritis prægnantis in bonis defuncti (a), bonis filiofa delatis à patre illius repudiatis (b): ventri, ad exhibendum alimenta (c): ad dotem constituendam, augendam, vel mutandam (d): ex edicto Carboniano (e), uentidioni & distractioni bonorum clari viri (f): bonis & negotiis ueritatis (g), ciuitatis, vel pagi (h), pauperum (i), collegii (k), ecclesie (l), minori ad litem (m), quandoque pupillo tutorem habenti (n), pro executione faciendâ in bonis condemnati (o). Sic ad patrem pertinet cura & administratio bonorum aduenturorum ulustratis filiofam. qui pater consensu filiofa. presentis & loquentis omnia agit (p), exemplo tutoris (q) impensas facit, uentit, alit filiofam. (r), & bona illa summa diligentia tuetur (s), sine satisfactione rem saluam fore, & rationem reddenda (t), absque necessitate decreti ob solutionem æris alieni (u), secus in emancipato (x).

§ 2) Lult. de curas. bon. dand. § b) l. ult. §. 1. C. de bon. qua. lib. Memo. lib. 2. arb. cas. 150. n. 12. 13. 14. per l. 1. de cur. bon. dand. § c) l. 20. de ius. & cur. dat. ab his. l. 2. 4. de reb. aut. jud. possid. l. 1. §. 17. 18. 23. 24. de uent. in poss. miss. § d) l. 5. §. 3. 4. 12. l. 6. l. 69. §. 5. 6. de ius. ius. § e) l. 1. §. fin. de mun. & hon. l. 5. §. 2. de Carbo. edict. § f) l. 5. de curas. furios. l. 4. C. de cur. bon. dand. Memo. d. loc. § g) l. 1. lult. de mun. & hon. l. 3. l. 9. de adm. rer. ad ciuit. pert. Petr. Greg. lib. 13. syn. c. 19. Donell. lib. 3. com. c. 23. § h) l. 1. 2. 3. de legat. 2. § i) l. 49. §. 1. C. de episc. & cleric. § k) l. 40. monasteria. Cod. de episc. & cleric. tit. quod cuiusq. uniuers. § l) l. 44. C. de episc. & cleric. § m) l. 1. C. de in l. i. dand. ius. vel curas. § n) uis. §. 5. cum seq. Inst. de curas. §. 3. Inst. de excuss. ius. C. in quib. caus. ius. hab. alius. ius. § o) l. 3. §. 8. de negot. gest. l. 15. de re iudic. ius. C. si in caus. iudicatis. pig. § p) arg. l. fin. §. ubi autem. C. de bon. qua. lib. sup. c. prated. circa fin. § q) l. 1. §. ius. ius. de adm. tut. § r) l. fin. §. fin. autem. §. sed. l. 6. §. non autem. C. de bon. qua. lib. § s) l. 1. C. de bon. mater. § t) Cuiac. in parat. C. de bon. qua. lib. § u) arg. l. ult. §. ubi autem. C. de bon. qua. lib. l. 1. ubi Pinell. part. 3. n. 21. C. de bon. mater. Fach. lib. 6. c. 40. dissentiunt alii. § x) l. 27. §. ult. de neg. gest. Menoch. lib. 2. arb. cas. 171.

Ventis absentis bonis & negotiis curator datur, ut captiui apud hostes detenti & reuerſi (a), bonis non defensi (b), absentis (c), latitantis (d), vagabundi, de cuius morte, vel vita non constat (e), bonis quæ dissipantur (f), aut ex quibus creditores absentium, non defensorum, sibi satis fieri cupiunt (g).

§ a) l. 6. §. ult. ex quib. caus. in poss. l. 22. §. 1. de bon. aut. jud. possid. l. 15. ex quib. caus. major. l. 3. de captiui. & poss. § b) l. 5. §. 1. de Carbo. edict. l. 5. §. l. 2. l. 7. §. 10. ex quibus caus. in poss. l. 2. de curas. bon. dand. § c) l. 2. de reb. aut. jud. possid. l. 6. ex quib. caus. in poss. § d) lult. de cur. bon. dand. l. 7. §. 19. ex quib. caus. in poss. ius. Memo. d. cas. 150. § e) l. 5. §. 1. ex quib. caus. in poss. l. 22. §. 1. de reb. aut. jud. possid. Memo. d. cas. 150. n. 15. 16. & seqq. § f) Menoch. d. loc. per l. 7. §. 2. de ius. ius. § g) l. 1. l. 2. de cur. bon. dand. l. 5. de curas. furios. Roland. à Valle cons. 48. lib. 4. n. 15.

48 Defuncti bonis vacantibus curator datur (a), dum deliberant instituti heredes adire hereditatem, quæ nondum successorem habet (b): ubi metus est, ne hereditas diu jaceat (c), vel si proximi agnati spem succedendi habentes, talem curatorem petunt (d): vel creditores defuncti, herede sub conditione instituto, non adeunte, vel adire nolente (e), vel deliberante (f), vel si ita res urgeat (g): vel ut pupillo tutor constitutur (h). Heres institutus, in diem certum, vel incertum, agnoscere potest bonorum possessionem, tanquam heres & ut curator distrahere & satisfacere creditoribus atq; legatariis (i).

¶ 2) l. 2. ex quib. caus. in possess. l. 3. de curat. fur. Anton. Faber decad. 3. error. 3. negat per l. 34. de adquir. rer. dom. ¶ b) d. l. 3. & l. 2. ¶ c) l. 1. de curat. bon. dand. tit. C. de bon. vacans. ¶ d) Menoch. d. cas. 150. nu. 2. 3. 4. ¶ e) seqq. per l. 5. §. 2. de Carbon. ed. ¶ f) l. 1. l. 2. de curat. bon. dand. Menoch. d. cas. 150. nu. 32. ¶ g) d. l. 2. l. 9. §. 3. l. 22. de bon. auct. jud. possid. ¶ h) l. 22. de reb. auct. jud. possid. l. 3. de curat. furios. ¶ i) l. 1. §. 2. de curat. bon. dand. ¶ j) d. l. 1. l. 2. ex quib. caus. in poss. l. 23. §. 2. de hered. instit.

49 Hujus loci quoque est cura lege, vel magistratu commissâ proximo, qua quis domini pecudes errantes, vel bruta animalia recipere, custodire & ad verum dominum reducere tenetur, aut si dominus ignotus, usque ad repetitionem custodire, l. quini. tit. 39. §. 1. ad L. Aquil. l. solvendo. 39. de negot. gest. Levit. c. 19. 18. 20. Proverb. c. 12. 3. 15. Exod. c. 22. l. 2. 3. 4. & lapsa animalia, aut oneri succumbentia, vel irretita, erigere & explicare tenetur, Exod. d. cap. 23. 5. Deuter. d. cap. 22. 4. Hujus loci quoque defensio, proximo præstanda, contra vim & injuriam, Proverb. cap. 24. 11. Johan. cap. 18. 26. Nehem. c. 4. 1. 16. 18. 21. 23. Esther. c. 9. 1. 2. 3. 5. 6. 7. 16. c. 11. Esai. c. 58. 7. Stracii. cap. 4. 9. 10. & seqq. c. 18. 24. Josu. c. 10. 4. 6. 7. 10. quæ non est periculosa, Covarruv. pars. 2. relect. §. 2. num. 6. 4. de delict. Unde non resistens, punitur, Exod. c. 21. 29. 31. 5. 3. 17. 19. Levit. c. 19. 33. Sic etiam res aliena inventa, domino suo restituenda, Deut. c. 22. 3. Levit. c. 6. 3. 4. l. de fure. & proximo beneficiendum, Levit. c. 19. 16. 17. Proverb. c. 26. 2. Jacob. c. 5. 19. Rom. c. 12. 13. Galat. c. 6. 10. Deut. c. 14. 27.

50 Hujus loci est etiam administratio magistratus & muneris, seu honoris. Unde administratores, exemplo tutorum, obligantur, l. 3. §. 1. de admin. rer. ad civit. pertin. l. 39. §. ult. de adm. tut. Francisc. Mantica. de tacit. & ambig. conv. lib. 7. tit. 11. & censentur habere mandatum in iis quæ pertinent ad eorum officium. & tenentur de dolo, lata & levi culpâ, in administratione officii sui, commissi, l. 6. de admin. rer. ad civit. pertin. l. 4. de magist. convencioni. Collegiarum commune est periculum, quando officium est in dividuum, l. 11. ad muni. cap. si Resp. indemnis servari non potest à collega gessente, d. l. 11. l. ult. §. 8. de adm. rerum civit. l. 1. l. 3. C. quod quisq. l. 45. l. 46. de adm. tut. si collegis pluribus, se-

paratis portionibus, est demandatum officium, qui libet obligatur de eo, quod administravit, d. l. 11. §. 2. Duobus creatis Reipubl. curatoribus, id tacite agitur, ut vice mutua obligentur in solidum, l. 2. ubi Cujac. Cod. quo quis. ord. conven. lib. 11. l. 3. d. 1. Post principalem, fidejussor, deinde nominator & ultimò collega obligatur, si officium est divisum, l. 2. Cod. quo quis ord. conven. si indivisum, primium collega, deinde fidejussor & nominator, l. 2. l. 3. l. 4. Cod. quo quis ordin. conven.

Supereff, postquam de officio tutoris & curatoris, § 1 seu de directa obligatione diximus, ut paucis etiam de illius officio agamus, cujus negotia sunt administrata, in quo contraria obligatio consistit, tit. de contrar. tut. & utilis act.

Hac igitur pubes factus, finitâ tutelâ, l. 1. §. 3. de caut. tut. l. 1. §. fin. de tut. & ras. distrah. suo tutori, & adolescens major factus, furiosus, prodigus, mutus, fardus & similes, suis curatoribus obligatur, l. 2. l. 4. C. de adm. tut. l. 1. §. 2. 3. l. 3. l. 4. 20. de tut. & ras. distrah. §. 3. 4. Instit. de curat. l. 1. §. 1. & seqq. de contr. tut. action. similiter illi, quorum bonis curator est datus, l. 1. l. 2. de curat. bon. dand. obstringuntur ad impensas utiles & necessarias, pro judicis arbitrio, l. 1. §. 4. & seqq. de contr. tut. act. Menoch. cas. 174. l. 1. §. 22. 23. de veni. in possess. mustend. & ad id quod propter administrationem ipsius abest, vel abfuturum est, l. 3. §. 1. de cont. jud. tut. l. 3. C. de adm. tut. l. 10. l. 25. de negot. gest. præstandum, & omnino eos indemnes servandum, d. l. 1. §. 1. & 6. de cont. tut. act. vid. sup. cap. præced. ad agnoscendum nomina, ab iis facta, l. 16. de adm. tut. l. 24. C. d. Novell. 72. c. 6. ad cessionem actionum, l. 25. de adm. tut. l. 1. §. 18. l. 20. l. 21. l. 15. de tut. & ras. distrah. l. 2. C. de divisi. tut. vid. cap. præced. ad salarium, l. 33. §. 3. de adm. tut. si est constitutum à constituyente, Menoch. lib. 2. arb. cas. 512. n. 7. & seqq. vel pro arbitrio judicis, d. cas. 512. si tutor vel administrator est pauper & administratio gravis, Menoch. d. cas. 512.

Huc pertinentes tituli sunt: de administ. tut. tit. de auct. tut. tit. quando ex fact. tut. vel curat. tit. ubi pupill. educat. tit. de tut. & ration. distrah. tit. de contra tutel. act. tit. de eo qui pro tut. tit. quod fals. tut. tit. de fidejuss. & nomin. tut. tit. de magist. conven. tit. de reb. eorum qui sub tutel. vel cura. tit. de curat. furios. tit. C. de administ. tut. tit. C. de pericul. tut. & tituli sequentes libri usque ad finem.

Cap. 93. De administratione alieni negotii, connexâ successioni.

1. Negotio administrationis qua connexa administrationi.
2. Species hujus.
3. Administratio agnitioni hereditatis coherens.
4. Hujus obligatio directa & contraria.
5. Directâ heres legatariusve tenetur prestare, quæ de futurum voluit & jusse.

6. *Solutio legatorum.*
7. *Quomodo illa fieri debent.*
8. *Quo in loco præstandum quid.*
9. *In legato generali, cuius electio.*
10. *Cum beneficio L. Falcidia & Trebellianica præstat.*
11. *Quo tempore tenentur præstare legata.*
12. *Purè relicta à morte debentur.*
13. *Qua ab adita hereditate debeantur.*
14. *Qua ab extante conditione.*
15. *Onera duo præstationi hæc conjuncta.*
16. *Pœna negantia legatum esse relictum.*
17. *Intra annum solvenda sunt legata.*
18. *De dolo & culpa sua tenetur heres.*
19. *Tenetur etiam rationes reddere legatario.*
20. *An etiam evictionem præstare tenetur.*
21. *Causio legatorum servandorum causâ præstanda.*
22. *In quo loco fidejussores tenentur dari.*
23. *Qui liber ab hac cautione.*
24. *Contrariâ obligatione quis tenetur.*
25. *Legatarius quib. temporibus capax esse debeat.*
26. *Impensas vestituere tenetur.*
27. *Carere tenetur se implentium conditionem.*

HActenus de administratione alienorum negotiorum demandata: Sequitur de connexa & coherente proprio administratoris negotio: *Vide supra cap. 92. num. 1. 2.*

1. Negotio igitur administratoris proprio connexa & coherens administratio est, quæ necessariò sequitur & comitatur factum præcedens administrantis, vel alterius, secundum facti naturam. Seu, quæ connexam rationem cum negotio administratoris proprio, ita habet, ut ab eo separari non possit, & divisa, rationem nullam habeat, l. 37. §. 1. l. 55. §. 3. *de administr. tutor.*
2. Species hujus necessariæ administrationis sunt duæ: Administratio agnitionem & acceptationem heredis, vel legatarii sequens, & successioni, quæ fit in defuncti locum, connexa: vel administratio communioni incidenti coherens & connexa.
3. Administratio agnitioni & acceptationi hereditatis vel legati connexa & coherens est, qua heres, vel legatarius, negotia defuncti, in cuius locum succedit, secundum voluntatem defuncti expedire tenetur. Talis administratio a defuncto, suo successori tacitè, vel expressè injuncta est. Æquum enim est, ut, qui sentit commodum ex acceptatione à defuncto sibi in testamento datorum, ille etiam oneribus coherentibus subjiciatur, l. unie. §. pro secundo. C. de caluicis tollend. defuncti nomine obligetur, l. 2. *de hered. vel act. vend.* & hereditariam obligationem suscipiat, l. 17. *de eo quod met. caus.* quod fit eo ipso, quod datum à defuncto acceptat, l. 3. §. ult. l. 4. *quib. ex caus. in possess. eas.* & in locum atque in us ipsius succedit, l. 62. l. 90. *de reg. jur.* quibus se ad facti & voluntatis defuncti præstationem & impletionem obligari, l. 4. C. *de rei vind. Gabriel. lib. 6. sis. de reg. jur. conclus. 11.* Aliis in locis vocatur contractus, l. 3. *in fine.*

l. 4. *ex quib. caus. in possess. l. 19. de reg. jur.* obligatio necessaria, l. 12. §. 7. *in princ. de oblig. & act. §. 1. Institue. de hered. qual. & diff. d. l. 19. ibi, non sponte, qua defunctus heredem suum obligat, l. 18. de legat. 2. & quemvis alium, cui de suo aliquid dedit, l. 1. §. 6. l. 6. l. 8. l. 9. de legat. 3. aut, cui quid non ademit, quod potuisset, d. l. 1. §. 6. l. 77. §. 3. *de legat. 2.**

In hoc quasi-contractu dispiciendum nobis est, primò de directa obligatione administrantis, ad quid hic debitor heres, vel fideicommissarius, vel legatarius tenetur: Deinde de obligatione contraria, ad quid scilicet creditor hereditarius, fideicommissarius vel legatarius obligetur, l. 4. §. 1. *si cui; l. un. quam per legem Falcid.*

Hæres agnoscent, vel legatarius, fideicommissariusve acceptans, quod à defuncto sibi est relictum, constituit seipsum debitorem creditori defuncti, l. 8. *de adquir. hered. l. 2. de hered. vel act. vend. nec non legatario, vel fideicommissario illi, cui à testatore defuncto jussus est aliquid prætare, l. 4. *ex quib. caus. in possess. §. 1. l. 24. §. 2. quand. dies legat. l. 1. ut in possess. legat. l. 1. §. pen. C. com. de legat. §. 1. Institue. de singul. reb. per fideicommiss. r. l. c. §. si qu. u. 9. 10. §. 6. Institue. de fideicommiss. hered. §. 31. Institue. de legat. §. heres quoq. Institue. de obligat. qua quasi ex cont. nascunt. Ideo hereditati obligari dicitur, l. 22. l. 50. l. 95. §. ult. *de adquir. hered. l. 7. §. 10. de immov. l. 1. l. 9. C. de jure delib. l. 21. §. 1. de negot. gest. & de culpa in legato commissa lata, levi & levissima, l. 47. §. 4. 5. 6. l. 108. de legat. 1. excepto casu, l. 108. §. 11. 12. de legat. 1. & de dolo tantum, quando nullum commodum ex testamento sentit, d. l. 108. §. 12. d. l. 47. §. pen. C. *uls. de legat. 1. de periculo vero, non nisi ex culpa sua, d. l. 47. §. pen. C. *uls. d. l. 108. §. 12. l. 26. §. 1. l. 14. de legat. tenetur, d. l. 108. n. 12. l. 3. C. de usur. & fruct. legat.*****

Solutio & præstatio legatorum est vel sola, vel aliis 6 oneribus, ex tulpa heredis, vel fideicommissarii præstantis profectis, conjuncta.

Sola legatorum præstatio & solutio fieri debet, sine 7 onere alicuius rei, l. 33. *de legat. 2. l. ult. Cod. de hered. act. l. 32. mandas. l. 6. C. fam. herisc. l. 40. de obligat. & act. ex voluntate testatoris, l. 1. de legat. 1. non tamen ultra id, quod à defuncto accepit & supra vires patrimonii, in princ. Institue. de fideicom. hered. l. 8. l. 34. §. 2. de legat. 3. l. 11. §. 2. 5. ad L. Falcid. l. 1. §. 17. ad S. C. Trebell. & ex pluribus hereditibus, vel legatariis, quilibet proportionem hereditariâ, l. 33. l. 44. *de leg. 2. l. 98. l. 40. de legat. 3.* ut pro iis, qui solvendo non sunt, coheres non sit onerandus, d. l. 33. *vid. Daniel. Molleum lib. 5. sermo 1. diff. 62.**

Præstandum verò legatum in loco, quo testator voluit, l. 108. l. 47. §. 1. *de legat. 1. tit. C. ubi fideicom. pot. l. 38. de judic.* Si nihil dictum à testatore de loco, tum si legatum certo loco designatum est, ibi quoque præstari debet, non ubi petitur, d. l. 47. §. 1. *tit. C. ubi fideicom. aliàs præstandum: ubi jure petitur, tit. C. ubi real. act. d. l. 47. l. 108.* nisi dolo heredis in alium locum sit translatum, d. l. 47. §. 1. 2.

In legato generali electio legatario conceditur, §. 22. *si generaliter. Institue. de legat.* qui tamen non optimum,

rum, neque pessimum, sed mediæ estimationis, eligere debet, *l. 37. l. 110. l. 39. §. 6. l. 14. de legat. 1.* In legato disjunctivo, similiter legatario electio datur, *l. 19. l. 23. de legat. 2. l. 2. de ops. legat.*

- 10 Cum beneficio L. Falcidiz & Trebellianicz præstat, quando hereditas immoderatis legatis, vel debitis est exhausta, *tit. ad L. Falcid. & SC. Trebell. de quib. sup. cap. 57.*

Ad legata solvenda heres, vel fideicommissarius, tenentur incipit duplici tempore.

- 11 Legata, purè, vel in diem certum relicta, cedunt quamprimum hereditatem adiit, & inventarium confecit, *l. 2. l. 5. §. 1. l. 8. l. 9. l. 17. quando dies legat. & purè relicta statim, in certum diem verò, elapso tempore præfinito, peti possunt & præstari debent, l. 1. de condit. & demonstr. l. 19. l. 21. quand. dies legat. Menoch. lib. 4. præsumpt. 199.* Quamvis à tempore mortis purè relicta legata debeantur, & in legatarium dominium eorum

- 12 transferatur, *l. 80. de legat. 2. l. 64. in fin. de furs. l. 5. §. 1. l. 21. quand. dies legat. l. 7. l. 15. l. 28. d. s. Menoch. d. præf. 199. num. 3. & seqq.* atque inde legatario augentur, vel minuantur, *l. 24. §. 1. de leg. 1. l. 10. de legat. 2. l. 8. §. ult. de pecul. legat. tit. C. de usur. & fruct. legat. seu fideicommiss. A quo tempore mortis legata purè relicta etiam ab eodem ignorante transmittuntur, l. 6. Cod. quand. dies legat. l. 20. l. 6. l. 4. §. 1. l. 19. §. 3. l. 19. §. 3. quand. dies legat. l. unica. §. 6. Cod. de caduc. tollend. Menoch. lib. 2. arb. cas. 165. exceptis illis, quæ personæ legatarii coherent, ut ususfructus, usus, habitatio, quorum dies non nisi ab adita hereditate cedit, *l. 2. l. 9. l. 12. §. 5. l. 14. quand.**

- 13 *dies legat. & libertas data, d. l. unic. §. 6. l. 7. §. 6. l. 8. l. 7. §. 6. l. 16. §. 1. 2. quand. dies legat. quæ nec priùs transmittuntur, d. l. unic. §. 6. 7. l. unic. quand. dies ususfr. leg. cod. l. 4. l. 22. l. 25. quand. dies legat.*

- 14 Legata sub conditione, aut in diem incertum relicta, non priùs debentur, aut præstantur, quàm dies, vel conditio adjecta extiterit, à quo tempore horum dies cedit & dominium in legatarium transit, *l. 4. l. 5. §. 2. l. 21. l. 22. l. 24. §. 3. quand. dies legat. l. unic. §. 6. 7. Cod. de caduc. tollend. Menoch. lib. 4. præsumpt. 199. num. 11. 12. 13. neque antè exigi possunt, d. l. unic. §. 6. 7. d. l. 5. §. 2. & l. 21. nec transmitti, l. 22. quand. dies legat. vid. Menoch. lib. 2. arb. cas. 165. & consil. 300. lib. 3. & consil. 333. lib. 4. Mantie. lib. 11. tit. 20. de conject. ultim. volum. neque conditio retrahitur ad tempus mortis testatoris, l. 2. §. serv. ad SC. Syllav. l. qua legata. de reg. jur. Daniel Moller. lib. 5. semest. differ. 63.*

- 15 Incommoda & onera, ut vocantur, *l. 16. l. 14. §. 1. l. 2. §. 11. us legat. seu fideicommiss. servand. caus. legatorum præstationi conjuncta sunt duo, ex culpa heredis præstantis, ut plurimum, profecta. Primum est, pœna dupli,*

- 16 *qua afficitur ille heres, vel fideicommissarius, qui negat aliquid à defuncto testatore relictum esse piis, venerabilibusque locis, vel relictum quidem fateri, sed solvere differt, §. 23. in duplum. §. 26. sed furti. Instit. de action.*

- 17 Reliqua legata, si non eodem modo & tempore,

quo testator voluit, *l. 1. us legat. seu fideicom. servand. caus. vel jus constituit, l. 5. l. 2. 3. l. 21. quando dies legat. solvantur, iudex intra annum, à die admonitionis, Novell. 1. c. 4. solvere & præstare cogit, d. Nov. 1. c. 1. c. 4.*

Tenetur quoque heres vel fideicommissarius præstare, quæ suo dolo, vel culpâ latâ perierunt, *l. mulier. §. sed enim. ad SC. Trebell. Menoch. lib. 2. arb. cas. 49. quæ distrahere debuit in tempore, nec distraxit, d. cas. 49. num. 2. quando portuit, vel debuit.*

Tenetur etiam rationes reddere administrationis in re legata, vel data alteri susceptæ, sicut alius negotiorum gestor. Et evictionem præstare rei generaliter legatæ, vel quando testator scivit rem omninò alienam esse, *Menoch. lib. 4. præsumpt. 118. num. 10. & seqq. L. alienam rem. Cod. de legat. secus si ignoravit, vel erravit, Menoch. d. loc. num. 12. & seqq. l. qui concubinam. §. si heres. de legat. 3. l. 2. de evict. l. si à substituto. §. heres. de legat. 1. Moller. lib. 5. semest. diff. 95.* De evictione legati universalis, non tenetur heres, *Menoch. lib. 4. præsumpt. 118. com. dicit ex l. 1. Cod. de evict. nec de rei, seu speciei certæ evictione, Menoch. d. præsumpt. 118. num. 3.* An verò ex præsumpta voluntate testatoris rei ecclesiasticæ æstimatio solvi debeat, *vid. Menoch. d. lib. 4. præf. 119.*

Alterum onus & incommodum est, quod heres, vel fideicommissarius, *l. 15. §. 1. 6. 7. 8. 12. us legat. seu fidei. servand. caus.* tenetur fideicommissariis, legatariis omnibus, *l. 1. §. 3. l. 24. l. 15. §. 1. 2. d. s.* etiam ex pluribus, singulis, *l. 3. d. tit.* quibus à testatore aliquid præstare iussus est, eorumque successoribus, *l. 1. in pr. & §. 3. l. 24. us legat. servand. caus. præstare cautionem legatorum, bona fide servandorum, solvendorum & præstandorum, l. 1. l. 15. & seqq. us legat. servand. caus. vel pretii, loco rei præstandæ, l. 1. §. 16. d. s. Menoch. lib. 2. arb. cas. 10. Cautio hæc, alibi vocatur vulgaris, *l. 124. §. 12. de legat. 2. necessitas & onus, l. 1. §. 11. l. 16. l. 18. l. 14. l. 6. d. tit. us legat. servand. caus. stipulatio legatorum, l. 1. §. 17. d. tit.**

Tenetur verò cavere, hoc est, datis fideiussoribus satisdare, *l. 1. us legat. servand.* in eo loco, ubi est hereditas, *l. 5. §. pen. d. s. vid. Cujac. lib. 15. observat. c. 10.* quivis heres, *l. 1. d. s.* fideicommissarius & omnibus, à quo testator legatum reliquit *d. l. 1. §. 7.* atque horum heredes, *d. l. 1. sive legatum sit purè, sive sub conditione relictum, l. 14. l. 15. us legat. vel fideicommiss. caus. caveas.* A qua cautione immunis est, quem testator esse voluit, *l. 12. l. ult. d. s.* vel, quando notorium est, nihil deberi, *l. 14. §. 1. d. s.* & heres qui in continenti præstat, *l. 15. d. s.* fiscus, *l. 1. §. 18. eod. civitas, l. 6. §. 1. d. s.* filius, *l. 6. Cod. ad SC. Trebell.*

Sequitur de contraria obligatione legatarii, qui in tribus temporibus, testamenti facti, mortis testatoris, & aditionis, capax esse debet. ut supra suo loco diximus. conditionali legatario excepto, §. legari. Instit. de legat. II. Restituet impensas utiles & necessarias in re legata factas, *us cap. 91. d. xi.* III. Satisdabit heredi, aut fideicommissario, *l. 1. §. 10. 13. 14. si cui plus, quàm per L. Falcid. lic. datis fideiussoribus, l. 3. §. 1. l. 1. d. s.* si

cui plus quam L. Falcid. præstitum legatum, l. 3. §. 5. & ult. si cui plus quam per L. Falcid. ut si apparuerit quando docunque evinci quid sine culpa heredis, alteriusve, & cum amplius legatorum nomine accepisse, quam L. Falcidia capere licebit, quanti ea res erit, tantam pecuniam det, dolusque malus ab eo adfuturus sit, l. 1. §. 7. s. 10. l. 3. §. 6. 7. 8. & §. 3. l. 5. si cui plus quam per L. Falcid.

- 27 Tenetur quoque cavere, quod velit implere conditionem & modum, sub quibus legatum ipsi à testatore est relictum in omnibus causis, quæ habent moram sumptu conjunctam, l. 7. l. 40. §. ult. de condit. & demonstr. l. 77. d. s. item tenetur præstare cautionem Mutianam, quod non velit facere, quæ testator vetuit, d. l. 7. Dan. Moller. lib. 5. semest. diff. 40. Utraque cautio hæc sæpè remittitur, prior quidem in casibus, l. 3. §. 5. 4. l. 6. l. 7. si cui plus quam per L. Falcid. posterior in casibus, l. 73. l. 80. l. 67. l. 106. l. 72. l. 77. de cond. & demonstr. Pet. Greg. lib. 42. syn. c. 33.

Tituli explicantes hujus capitis materiam sunt tit. ex quib. caus. in poss. eat. tit. ut legat. seu fideicom. servand. caus. tit. de leg. 1. 2. & 3. tit. si cui plus quam per L. Falcid. licu. tit. C. ubi fideicom. per tit. C. de caduc. tollend. tit. quand. dies legator.

Cap. 94. De administratione communioni incidenti connexâ.

- 1 Quid hæc sit.
- 2 Administratio hæc consistit in communicatione & divisione.
- 3 Communicatio rerum in quarum communione consortes inciderunt.
- 4 Communio incidens quid.
- 5 Præstationes personales quæ præter communionem sunt faciendæ.
- 6 Sini hæc de commodis, vel incommodis rei communis.
- 7 Commoda ex re communi cum consortio communicanda.
- 8 Consortes de sumptibus à consortio factis tenentur.
- 9 De dolo, culpa & negligentia admin. tenentur.
- 10 Invito consorti, nihil potest à re communi alienum facere.
- 11 Prohibentis consortis melior conditio.
- 12 Divisio inter consortes, quomodo faciendâ.
- 13 Equaliter illa faciendâ.
- 14 De divisione rerum individuarum.
- 15 Petenti divisionem, illa non denegandâ.
- 16 Divisio propter notoriam injustitiam, retractatur.
- 17 Retractatur per in integrum restitutionem.
- 18 Quomodo iniqua divisio corrigatur.
- 19 Viam permutationis divisio obtinet.
- 20 Species communionis hujus incidentis.
- 21 Finium communium administratio.
- 22 Consummatio & terminorum divisio & distinctio.
- 23 Novi termini quomodo constituendi.

- 24 Renovatio turbatorum obfuscatorem finium.
- 25 Præstationibus personalibus, fructus percepti annuuntur.
- 26 Ex communicatione hereditatis cohæres cohæredi tenetur.
- 27 Divisio in hæc, quæ justa.
- 28 Cautiones, quæ in hæc fieri solent.
- 29 Tabula & cautiones hereditaria apud quem manent.
- 30 Aeris alieni distributio inter cohæres.
- 31 Communis dividendi obligatio.
- 32 Directa hujus obligatio.
- 33 Utilis quæ.

DE administratione successioni connexâ, capite præcedenti dictum à nobis est: sequitur nunc de ea, quæ communioni incidenti est connexa. Vide supra c. 93. nu. 2.

Hæc administratio inseparabiliter communioni incidenti cohæret, quando consortis non potest suam partem administrare, nisi & consortis partem administret. Unde consortis multa facere cogitur & pati, quo ea, quæ ad se pertinet, pars rerum communium, rectè administraretur, donec durat communio, l. 25. §. 15. fam. herisc. l. 6. §. 2. com. divid. l. 40. de neg. gest.

Administratio hæc consistit in communicatione & 2 divisione.

Communicatio hic, est rei, in cujus consortium & 3 communionem consortes, præter suam voluntatem inciderunt, l. 25. §. 16. fam. herisc. l. 31. l. 32. pro socio. & præstationum personalium ab uno, vel utroque consorti ob communionem factarum, l. 22. §. 4. l. 3. l. 55. fam. herisc. l. 3. §. cum aut. commun. divid. participatio.

Communio hæc rerum incidens est, in quam sine 4 consensu, affectione, vel tractatu habito, duo, vel plures inciderunt, l. 25. §. 16. fam. herisc. d. l. 31. l. 32. pro soc. quos res ad societatem conjunxit, non consensus, l. 25. §. 16. fam. herisc. quæ communio consortes, rei communis dominos, obligat ad necessitatem admittendi consortem ad parem curam, administrationem & officia, ita ut, quod alter præstare tenetur, hoc ipsum etiam ab altero exigere possit, l. 10. fin. rogund. l. 2. §. 1. com. divid. l. 19. l. 47. fam. herisc. §. 4. & seqq. Inst. de offic. judic. l. 1. l. 51. §. 1. fam. herisc. Luc. c. 12. 23. 14.

Præstationes personales hinc sunt, quæcunque 5 ratione communionis, aut propter eam solam, faciendæ sunt, l. 25. §. 15. fam. herisc. & pro parte expediri non possunt, d. §. 15. l. 3. Cod. fam. heriscund. ita, ut consortis partem rei suæ obtinere, vel administrare non possit, quin administret atque obtineat etiam socii partem, ob communionem indivisam, d. l. 3. d. l. 25. §. 15. & §. item si. 3. Inst. de obligat. quæ quasi ex contract. nasc. Donellus lib. 15. commen. cap. 23. uti est solutio debiti, agrorum cultura, familie sustentatio, & similia.

Hæc præstationes personales sunt de commodis rei 6 commu-

communis procurandis; vel de ejusdem incommoda avertendis.

- 7 Commoda quaesita ex re communi, cum consorte, pro parte competente communicanda sunt, sicut etiam damna & incommoda, & erogationes & sumptus facti ab altero consorte, l. 19. *fam. heriscund.*
- 8 Unde consors tenetur ad sumptus, bona fide in rem communem & utilitatem consortum factos, pro sua parte restituendum, l. 18. §. 3. *fam. heriscund.* l. 16. §. 5. l. 25. §. 17. l. 39. l. 47. d. 1. §. 3. 4. 5. 6. *Instit. de offic. judic.* & ad fructus ex re communi perceptos, l. 4. §. 3. l. 11. l. 18. §. 3. *fam. heriscund.* l. 4. §. 3. *comm. divid.* l. 2. l. 4. *fin. regund.*
- 9 Damna, deteriorationes, & quaecunque, quae dolo, vel culpa, aut negligentia unius consortis sunt commissa, vel omissa, cum altero consorte innocente ille communicare non potest, l. 45. §. 1. l. 44. §. 2. l. 25. §. 16. l. 28. l. 26. §. 4. *fam. heriscund.* §. 4. 5. 6. *Instit. de obligat. quaerit. ex cons.* §. 4. *Et seqq. Instit. de offic. judic.* l. 3. *comm. divid.*
- 10 In re communi unus dominorum consortium, non potest facere quidquam alienum a re communi, invito altero consorte, neque prohibere, quo minus alter facit, l. 28. *commun. divid. ubi Gothofred. l. 11. de servit. rust.* Unde ob contentiones, ad divisionem pervenitur, l. 26. *de servit. urban.* l. 4. *de servit. legat.*
- 11 l. 74. §. 20. *de legat. 2.* quamvis prohibentis consortis conditio, hic sit melior, l. 28. *commun. divid. d. l. 26.* Ideoque consors invito altero, servitutem constituere non potest, l. 34. *de servit. rust. l. 2. de servit. d. l. 26.* neque illi, d. l. 26. neque alii jus suum praeripere & minuire, d. l. 26. l. 11. *si serv. vindic.* & plus parte sua alienare potest, l. 68. *pro soc.*
- 12 Divisio ad quam consors, consorti volenti a communione discedere, l. 26. §. 4. *de condit. indobit. ult. C. comm. divid.* obligatur, sit perius rerum aestimatoribus adhibitis, l. 10. §. ult. *comm. divid.* qui aestimant res universas communes, non singularum rerum partes, l. 52. §. ult. *fam. herisc.* vel licitatione, socio permittenda, l. 22. §. 1. *fam. herisc.* vel, per adjudicationem, adsignationem, condemnationem, vel compensationem inter consortes invicem factam a iudice, d. l. 22. §. 1. 2. l. 52. §. 2. l. 27. l. 28. l. 31. l. 32. *fam. herisc.* l. 2. §. 1. *fin. regund.* l. 6. §. 8. l. 7. §. 10. *Et seqq. comm. divid.* §. 2. 3. *Et seqq. Instit. de offic. judic.* vel, quasi per rerum divisarum permutationem, l. 77. §. *horat. iuratem. de legat. 2.* l. 22. §. 2. *fam. herisc.* evictione, aliisque cautionibus, inter se invicem, ex aequo & bono praestitis, l. 25. §. 21. l. 47. l. 19. *fam. herisc.* l. 20. §. 2. *comm. divid.* vel, sit etiam divisio, data alteri ex consortibus dividendi & alteri eligendi potestate, l. 3. §. 1. *C. com. de legat.* l. 39. *de legat. 1. Genes. c. 13. 9. Dynf. cons. 4. obf. 37. Gcil. lib. 2. obf. 116. in fin.* vel, sit divisio & partitione rei communis ab ipsis consortibus, vel per majorem natu facta, sequente sortitione, l. 2. *C. quando & quib. quarta pars debet. lib. 10. l. 3. C. commun. de legat. §. 23. Instit. de legat. l. 5. in fin. fam. herisc. l. 24. §. 17. de judic. com. hered. Novell. 102. c. 3. in fin. Tiraquell. de jura*

primigen. quasi. 60. Dynf. de cons. 4. obf. 37. Num. c. 26. 55. c. 33. 54. Josua c. 13. 6. 1. 4. 2. c. 10. l. 2. 3. c. 17. l. 1. c. 18. 6. 7. 8. 10. 11. unde fors dicitur dirimere contentiones, *Proverb. c. 18. 18.* Data autem potestate dividendi majori ex consuetudine, tum major aetate & dignitate, vel ad administrationem, pro arbitrio iudicis censetur, *Manob. libr. 2. arbit. cas. 124. Tiraq. de nobil. c. 20. n. 11.* vel fit etiam divisio, per arbitros, a consortibus electos & ad sumptos, *Num. c. 34. 13. 17. 18. 19. Et seqq. Luc. c. 12. 13. 24. l. 52. §. 2. fam. herisc.*

Fieri vero divisio debet aequaliter, l. 3. *C. com. utriusq. jud.* ut nihil indivisum, vel commune relinquatur, l. 25. §. 20. l. 26. *Et seqq. fam. herisc. §. 4. Et seqq. Instit. de offic. judic.*

Quod si res communis dividenda, divisionem commode non recipit, alternis temporibus, iudex eam consortibus assignare & adjudicare potest, l. 16. *Et pass. §. 2. fam. herisc. l. unie. §. pen. quand. dies ususfr.* vel, licitatione admittenda & pretii compensatione facta, alteri rem communem, alteri pretium addicere potest, §. 4. 5. 6. *Instit. de offic. jud. l. 22. §. 1. l. 55. l. 52. §. 2. fam. herisc. l. 7. §. 12. 13. comm. divid. l. 3. C. d. C. Cujac. lib. 22. obf. c. 39.*

Quod si altera pars divisionem detrectet, tum petenti nihilominus pars adjudicari potest & absentis, detrectantisve consortis, etiam invitae pars, sequestrari, l. 3. *C. fin. regund. l. ult. C. com. divid. arg. l. 1. §. 11. de collat. Cujac. lib. 9. obf. c. 14. Wesemb. famil. herisc. m. 6. §. 6. Instit. de offic. judic.*

Divisio autem semel facta, non nisi propter notoriam iniustitiam retractari potest, l. 24. §. 4. l. 36. l. 44. §. 1. *famil. herisc. l. 29. de usus. Ans. Fab. dec. ad. 8. error. 2.* vel propter inaequalitatem, ultra dimidiam, iuxta aestimationis, partem, l. 38. *in fin. fam. herisc. l. 3. C. comm. utriusq. judic. l. si quis cum alio. de verb. sign. Faber d. loc. error. 1. Et 2. Retractatur vero tum divisio per restitutionem in integrum, d. error. 2. quia tamen communio semel extincta, non restauratur, sed permittitur consorti, qui ultra dimidiam plus accepit, pecunia supplere, quod deest congruae portioni, *Fab. d. loc. error. 3. C. com. utriusq. jud. l. 2. C. de rescind. vend.* Consors lzdens hic, id, quod ex alienatione redegit, tenetur ad collationem & imputationem pretii referre. Laesus vero alienans, restitutionem non habet, *Faber d. dec. ad. 8. error. 4.**

Divisio haec vicem permutationis obtinet, l. 20. §. 3. l. 9. *famil. herisc. l. 14. C. d. s. l. 1. C. comm. utriusq. judic. vel, vicem emptionis, d. l. 1. C. comm. utriusq.*

Sequitur de speciebus communionis & consortium. 20 Est enim communio haec duplex. Prima certae & definitae rei unius immobilis, ut praediorum rusticorum, seu fundorum consinium. Altera vero est vel rerum hereditariorum, vel quarumvis aliarum singularium, l. 2. l. 22. *fin. regund. l. 1. l. 2. fam. herisc. l. 2. comm. divid.*

Ex communionem inceptorum consinium, seu terminorum, fundorum contiguum & vicinorum, l. 4. §. 10. l. 1. §. 1. *l. 6. fin. reg.* alter alteri ad divisionem & praestationes personales, d. l. 4. & directionem, aut dysfunctionem finium inceptorum obligatur.

- 22 In divisione termini & confines, evidentes, novi duorum, vel plurium agrorum *d.l. 4. §. 5. 8. distinguuntur & finibus ac mensuris suis constituuntur, vel veteres turbati aut obfuscati distinguuntur, restituuntur, redintegrantur, vel eriguntur & reparantur, Lagraria. determin. mot. Josua c. 13. & seqq. Mynsing. cens. 6. obs. 27. & custodiuntur, l. 12. fin. regund. l. 1. 2. Cod. de fund. limistro.*
- 23 Novi termini, juxta consilium geometricum & agrimenforum ponuntur, *l. 8. fin. regund. l. si quis. C. d. 1. l. 4. 4. de arbit. Cujac. lib. 20. c. 2. tit. si mens. fals. mod. dix. De finibus aqueductus, à principe concessis, vide Adenoch. lib. 2. arb. cas. 128.*
- 24 Turbati & obfuscati, mutative, dejecti, aut exarati, confusi fines veteres, à judice renovantur & redintegrantur, *Lagraria. de termin. mot. Cujac. d. loc. & ad certam normam diringuntur, qua in re vetera monumenta sequenda, l. 11. l. 12. fin. reg. l. 4. de censib. l. 1. l. 2. C. de fund. limis lib. 11. Mynsing. cens. 6. observ. 26. 27. & fines agrorum, evidencioribus terminis & bodonibus commodiùs distinguendi, §. 6. Inst. de offic. judic. atq; hic res eadem pluribus pro indiviso adjudicari potest, l. 4. §. 5. fin. reg. Cujac. lib. 22. obs. c. 39.*
- 25 Præstationibus personalibus hic fructus percepti annumerantur, *l. 4. §. 2. 3. fin. regund. item fructus, ex vicini prædii arboribus, in prædium meum cadentes, l. 14. §. fin. de præscript. verb. interesse. d. l. 4. §. 3. si quid dolo, circa fines commissum, §. 20. quadam. Instit. de action. Oldend. clas. 4. añ. 14. d. §. 6. Instit. de off. judic.*
- 26 Ex communione rerum hæreditariarum quivis coheres, *l. 2. fam. hercis. obligatur coheredi suo, à communione discedere volenti, l. 2. §. 4. l. 43. l. 36. fam. hercis. ad divisionem rerum hereditariarum & præstationes personales, l. 22. §. 4. l. 26. l. 27. fam. hercis. Luc. cap. 12. 13.*
- 27 Divisio hæc, pro portionibus hereditariis, non pro modo emolumenti fieri debet, *l. 6. l. 13. C. fam. hercis. l. 2. C. de herod. añ. A parte verò liberorum facta in testamento, servanda est, Gail. lib. 2. observ. 116. l. 8. §. 8. de inoff. testam. l. 30. C. d. s.*
- 28 In hac divisione, judex cautiones de evictione & damno communi ferendo, interponere jubebit, *l. 25. §. pen. l. 19. in fin. fam. hercis. l. 14. C. d. s. quod in divisione à patre facta, non habet locum, Sichard. in l. 14. nu. 3. C. d. 1. per l. 77. §. 8. de legat. 2.*
- 29 Tabulæ testamenti, aut cautiones hereditariæ, *l. 4. §. 3. l. 5. l. 8. fam. hercis. apud coheredem eum, qui ex majore parte coheres est, remanere, vel in æde sacra deponi, aut per portionem apud electum relinquere debent, d. l. 4. l. 5. l. 8.*
- 30 Aeris alieni quoq; distributio pro hereditariis portionibus fieri debet, & quilibet agnoscere illud debet, *l. 35. §. 1. de hered. instit. l. 85. §. 1. de verb. obligat. l. 2. C. de hered. añ.*
- 31 Ex singularum aliarum rerum, quavis communione, *l. 4. l. 13. l. 1. l. 2. com. divid. habentes inter se invicem communionem confortes, obligantur, tum ad divisi-*

onem, tum ad personales præstationes, *l. 3. l. 4. §. 9. commun. divid. l. 8. §. 2. l. 23. l. 20. eod. §. 4. 5. 6. Instit. de offic. judic. tum, quando confors aliquid in re communi gessit, sine quo partem suam administrare commode non potuit, l. 6. §. 2. commun. divid. l. 40. de negot. gest. l. 3. C. d. s.*

Obligatio hic duplex oritur, directa, & utilis, *l. 4. com. divid.*

Directa tum, quando proprietas rei corporalis communis est, *d. l. 4. & si sciens in rem communem impendit, l. si quis 6. §. 1. l. 29. com. divid. & corpora manent communia, d. l. 6. §. 1. l. 9. l. 11. com. divid.*

Utilis tum, quando jus aliquod, puta ususfructus pignorisve, commune est, *l. 7. §. 6. 7. 8. d. s. res incorporales, l. 19. §. 4. l. 7. §. 6. 7. com. divid. vel ignorans quis impendit, d. l. 6. l. 29. eod. aut corpora non maneat communia, d. l. 6. §. 1. d. l. 9. l. 11. com. divid.*

Hujus loci tit. finium regund. tit. fam. hercis. tit. com. divid. & tit. C. fam. hercis. tit. C. com. divid. tit. com. utriusque judic. tit. fin. regund. tit. C. de confort. ejusdem lit.

Cap. 95. De quasi-contractu, orto ex possessione rei.

- 1 Rei possessa visio & cognitio alii debita.
- 2 Causa obligationis hujus directa.
- 3 Ex parte debitoris causa est rei possessio.
- 4 Ex parte creditoris causa est jus in re, vel interesse.
- 5 Exhibitio rei quid.
- 6 Quatenus res exhibenda.
- 7 Quo in loco exhibenda.
- 8 Denegans exhibere, tenetur ad interessum.
- 9 Contraria hujus obligatio in quibus consistat.
- 10 Species hujus quasi-contractus.
- 11 Exhibitio quid sit.
- 12 Exhibitio duplex.
- 13 Editio quid.
- 14 Ratio hujus obligationis.
- 15 Qua in editione consideranda.
- 16 Qua publica persona edere tenentur.
- 17 Notarius tenetur edere protocolla & instrumenta.
- 18 Possessor instrumenti.
- 19 Actuarius acta judicialia edere tenetur.
- 20 Allegationes juris, jubente judice, edenda.
- 21 In archivo reposita, edenda sunt.
- 22 Ex officio conscribentes libros, edere illos tenentur.
- 23 Privata persona non tenentur edere libros suos.
- 24 Actuarius contra alium in judicio, tenetur edere actionem.
- 25 Remus quando tenentur edere instrumentum suum.
- 26 In duplicibus judiciis uterq; tenetur edere.
- 27 Tutor inventarium tenetur edere & rationes.
- 28 Edens tenetur de dolo & culpa lata.
- 29 Justa & probabilis causa edendi.
- 30 Petens editionem, tenetur jurare quod non calumnia causa petat.

- 32 *Sumptus editionis dabit.*
 33 *Causa editionis varia esse possunt.*
 34 *Forma editionis & modus.*
 35 *Editio cum die, anno & consule.*
 36 *Leges & statuta integre edi debent.*
 37 *Recognoscere tenetur edens scripturam.*
 38 *Editio actionis quomodo fiat.*
 39 *Exhibitio proprie dicta, quid sit.*
 40 *Exhibere, est rei presentiam prestare, ut ejus apprehendenda esse possit facultas.*
 41 *Forma exhibitionis & locus.*
 42 *Non exhibens, ad quid tenetur.*
 43 *Exhibitio quomodo à restitutione differat.*
 44 *Exhibitio, ad quasi contractus referenda, & quare.*
 45 *Testimonii perhibitio hujus loci, & quid illa.*
 46 *Obligatio directa hic qua.*
 47 *Contraria qua.*
 48 *Testimonium juratum, vel injuratum.*

Hucusque diximus de prima specie quasi contractuum, quæ oritur ex negotii alieni administratione: sequitur de altera specie, orta ex possessione rei, cujus visio & cognitio alii hoc à possidente debetur. *Vid. sup. cap. 9. num. 2. 3.*

- 1 Hæc igitur est, quæ res à nobis possessa, visioni, cognitioni & usui alterius exponitur. Obligatio hæc est, sed neq; ex contractu, neq; ex delicto, *l. 5. §. 1. 2. 3. de oblig. & actionib. verum ex possessione rei, jus, vel interesse creditoris respicientis, l. 3. §. 1. 2. 3. 4. & seqq. ad exhib. l. 4. §. 1. de edend.*
- 2 Causa ergo hujus obligationis directæ ex parte debitoris, est possessio rei alicujus, quæ respicit jus, vel interesse alterius, qui creditor hæc est, *l. 4. §. 1. ibi quod mei causa conficit. l. 6. §. 5. l. 9. §. ult. l. 10. §. 1. de edendo. l. 3. §. 1. 2. 3. & seqq. l. 4. l. 5. l. 6. l. 7. l. 8. ad exhibend. Atque hinc etiam debitor dicitur, qui restituere tenetur & rei vindicatione conveniri potest, *l. pecunia. 178. §. ult. ubi Gæddaus. l. 10. l. 12. l. 15. l. 108. de verb. significat. possessio hæc probat tacitum consensum possidentis ad exhibendum & edendum, vide supra cap. 9. num. 9. 10. & infra hoc capite num. 4. 4.* Causa ex parte creditoris, est jus in re, ab altero possessa, vel interesse alicuius, *l. 3. §. 1. 2. & seqq. l. 4. §. 7. 8. ad exhibend. l. 4. §. 1. 1. in princ. l. 3. l. 6. §. 5. l. 9. §. ult. de edend. Pacian. de probat. lib. 1. c. 61. & seqq. c. 66. num. 139. & seqq. de monob. lib. 2. ar. cas. 309. vel quia res possessa ab alio est illius, vel usui ipsius debita, ex vi taciti cujusdam mandati, *Pacian. cap. 63. num. 3. 4. 5. & seqq. ex eo, quod, ipso presente & sciente quid, ipsius contemplatione actum, d. cap. 63. n. 3. & seqq. unde consensus creditoris, vid. d. cap. 9. sup. nu. 9. 10. 11. quibus fundamentis directa obligatio nititur, Pacian. de probat. lib. 1. cap. 66. n. 5. 6. & seqq. ad exhibendum & in aspectum producendum rem a se possessam, Pacian. d. loco.***
- 3 Exhibitio igitur, quæ huic contractui proposita, est, qua possessor, qui rei petitiæ facultatem habet, præ-

sentiam, copiam, notitiamque illius, alteri facit, eandem in apertum, in lucem, aspectum & notitiam hominum proferendo, ut ejus videndæ & cognoscendæ publicè petenti fiat potestas, *l. plus. 2. l. ult. de verb. signif. l. 3. §. 8. de tab. exhib. l. 3. §. 8. de lib. hom. exhib. l. 2. l. 3. §. 7. l. 9. §. 5. ad exhib. l. 1. §. 1. l. 10. §. 2. de edend. vide Pacian. lib. 1. cap. 62. & seqq. & plena instructio & informatio inde habeatur.*

Ad inspiciendum autem & cognoscendum exhibetur res petita, saltem in illa parte, qua opus & interesse habet petens, & in qua ipsum respicit, & de qua controversia est, *Pacian. d. c. 66. num. 38. & seqq. vel quandoq; etiam ob interesse, vel jus petentis in re exhibenda in totum, d. cap. 66. n. 42. & seqq.*

Eo verò loco exhibere tenetur debitor ibi, ubi vel ipse officium gerit, *l. prator ait. §. fin. ubi Bartol. l. si quis ex de edend. Pacian. d. c. 66. num. 119. & seqq. vel, ubi res petita extat, l. 12. §. 1. ad exhibend. & si in alium locum fortè transtulerit, cogitur eum in locum, quo officium exercet, vel res primò fuit, transportare, *Pacian. d. c. 66. num. 127. & seqq. per d. l. 11. §. 1. & l. 12. §. 1. 2. de pos. l. 12. de rei vindic. Sine justa causa denegans exhibitio nem, tenetur petenti ad interesse, l. ubi exigitur. l. argentarius. §. cum autem. de edend. l. 3. ad exhibend. vid. Pacian. lib. 1. c. 66. n. 139. & seqq. de probat.**

Contraria obligatione tenetur is, qui rem sibi exhibendam desiderat, ad sumptus rei exhibendæ necessarios, præstandum exhibenti, *l. 4. §. ult. de edend. l. 11. §. 1. ad exhib. eumque indemnem in rei exhibitione servandum, arg. l. 7. quemadm. test. aper. l. 140. de regul. jur. l. 1. l. 29. ex quib. caus. major. Pacian. d. cap. 66. nu. 5. 6. & seqq.*

Species hujus quasi contractus sunt duæ: una exhibitio rei mobilis, corporalis: altera facti, visu, auditivè percepti, redditi & demonstratio.

Exhibitio rei corporalis, mobilis, est ejusdem à possessore, potestatem exhibendi habente, videndæ & cognoscendæ facta copia, *l. 2. l. 3. §. 7. l. 9. §. 5. l. 6. l. 7. ad exhib. l. 2. l. 3. l. 7. testam. quemadm. aper. l. 1. §. 1. l. 6. §. 7. de edend. seu, præsentia corporis, non possessionis restitutio, vel translatio, l. 22. l. ult. ubi Gædd. de verb. significat.*

Exhibitio ejusmodi est duplex, editio, vel exhibitio, ita in specie dicta. nam & edens exhibere dicitur, *l. 8. de edend. l. 45. de judic. & tit. de lib. hom. exhib. tit. de lib. aucend. & exhib. tit. de tab. exhib. quamvis Cujac. lib. 10. observ. c. 14. in fine, verbum editionis generalius esse contendat.*

Editio est, qua ex officii necessitate, *l. 10. §. 1. l. 9. §. 2. l. 6. §. 9. l. 4. §. 2. de edend. vid. Pacian. lib. 1. cap. 63. num. 67. & seqq. & cap. 66. de probat. & professione sua, d. l. 6. §. 2. l. 10. §. 1. & quasi mandato injuncto, Pacian. d. lib. 1. cap. 66. num. 18. 19. 20. quidam tenentur sua scripta edere, hoc est, nota facere, *l. 3. Cod. de edend. Cujac. lib. 14. obs. c. 11. in fine. illi, cujus ex causa probabili interest, l. 5. de obligat. l. 1. l. 4. §. 1. 2. 3. l. 6. §. 8. l. 9. §. 2. de edend. l. 2. C. d. s.**

14 Ratio est, 1. quia contractantes cum edentibus, quasi mandasse id illis videntur. Unde mandatum tacitum, vel præsumptivum est. 2. quia interesse hic versatur ex eo, quòd petentis causâ scriptura confecta videtur, *arg. l. prator. de edend. vid. Nicol. de Passer. de privas. script. lib. 4. quæst. 3.*

15 Hic nobis dispiciendum est I. de personis edentibus & earum scriptis. II. de causa petentis editionem. III. de forma editionis.

Personarum, quæ tenentur edere, sunt publicæ, vel privatæ.

16 Publicæ sunt, quibus publicè fides est attributa, *l. 10. §. 1. l. 9. §. 2. de edend. l. 2. §. 2. de bon. auct. jud. possid. Menoch. lib. 2. arb. cas. 91.* uti sunt, Notarius, actuarius, & similes: artem, vel officium publicum exercentes, cujus gratiâ librum aliquem rationum conficiunt, publicum, non privatum, aut domesticum, *Pacian. lib. 1. cap. 63. num. 9. 10. 12. 93. 94. per Bartol. in l. 10. argentarium. de edend. Menoch. d. cas. 91. lib. 2. arb. uti sunt caupones nautæ, stabularii, publicani, Judæi, Pacian. d. cap. 63. num. 66. & seqq. 89. 90. 91.*

17 Notarius tenetur edere Protocolla, instrumenta à se conscripta, non ipse solum, sed & heres illius, *l. 9. §. 1. l. 6. §. 1. de edend. l. 2. l. 6. C. de ed. Menoch. lib. 2. cas. 187. n. 6. 7.* notarius etiam notariatu privatæ & deleris in matricula, vel surrogatus in locum notarii, aut quilibet alius, etiam privatus, ex consuetudine auctoritatem habens, *Menoch. d. casu 91. & judex, cujus scriptura est authentica, Pacian. d. cap. 64. num. 16. 17. & seqq.* imò etiam possessor instrumenti, ad quem, defuncto notario, pervenerunt protocolla defuncti, *Pacian. d. lib. 1. cap. 64. num. 6. per alleg. ibid.*

18bens, *Menoch. d. casu 91. & judex, cujus scriptura est authentica, Pacian. d. cap. 64. num. 16. 17. & seqq.* imò etiam possessor instrumenti, ad quem, defuncto notario, pervenerunt protocolla defuncti, *Pacian. d. lib. 1. cap. 64. num. 6. per alleg. ibid.*

19 Actuarius, acta judicialia & forensia quævis, rerum coram iudice gestarum memoriam & annotationem continentia edere tenetur omnibus, quorum interest, quamvis in iudicio non interverint, *Pacian. d. lib. 1. cap. 65. n. 86. 87. & seqq. per alleg. ibid.* in quacunque iudicii parte, *Pacian. d. cap. 65. n. 121. & seqq.* præcedente iudicis mandato, *d. cap. 65. num. 112. & seqq.* licet in quibusdam talis editio rectè denegetur, *d. cap. 65. n. 112. & seqq.*

20 Allegationes juris, pro arbitrio iudicis, petenti parti edi possunt, *Menoch. lib. 2. arb. cas. 175. per L. edis. C. de ed. l. 1. C. si ex fals. alleg. l. ult. C. de interd. & fisco petenti, ex privilegio edende sunt, Pacian. d. cap. 63. num. 46. per l. 2. §. item. de jur. fisci. & ecclesiæ, d. cap. 63. num. 47. & in causa matrimonii & dotis, d. cap. 63. num. 48. & seqq. & omnibus aliis, æquè favorabilioribus, scilicet pupilli, alimentorum, hospitalium, libertarum & aliarum miserabilium personarum causis, d. cap. 63. num. 49. 50. leges similiter & statuta, Pacian. d. loc. cap. 66. num. 50. per alleg. ibid.*

21 In archivo reposita scripta, documenta, vel instrumenta, actuarius petenti ex probabili causa edere tenetur, nec non acta publica iudicii, *l. 2. C. de edend. l. ult. l. gesta. C. de re jud. l. 2. C. ut lit. pendens. l. 2. §. 2. de jur. fisci. Marant. pars. 6. de act. edit. num. 61. 62. Geil. lib. 1.*

obseru. 134. & obs. 34. num. 4. Donell. lib. 23. comm. c. 8. Boer. decif. 44. Clar. quæst. 49. §. ult. lib. 5. sent. De archivo vid. Paul. lib. 5. sent. us. 16. l. 9. §. 6. de pæn. & infra lib. 2. cap. de instrum. publ.

Aliæ personæ, quæ ex officio conscribunt gestorum suorum, vel aliorum rationes & libros, aut annotationes, signationesve, similiter edere tenentur libros suos, *l. 9. §. 2. l. 10. §. 1. l. 6. §. 9. de edend.* cum fides harum publicè probata sit, *l. 2. §. 2. de bon. auct. jud. possid.* quæ ideo publicæ dicuntur, *l. 2. in fin. rem pupill. salu. fore. l. orphanotrophos. C. de episcop. & cleric. & libri, aut scripturæ harum publicæ, l. comparationes. l. contractus. C. de fid. instrum. l. ambiguitates. C. de testib. Novell. de tabell. Pet. Frider. lib. 2. de mandas. cap. 69.* tales sunt mercator, varias negotiationes exercentes, *Bartol. in l. 9. in pr. arg. l. 4. §. 1. de edend. Farinac. consil. 13. num. 13. Nicolaus de Passer. de privas. scriptur. lib. 4. quæst. 2.* Dissentiunt alii & *Menoch. lib. 2. arb. cas. 499. num. 37. 38. Fachin. lib. 11. cont. cap. 89.* quos refutat Nicola. *d. loc.* Nam uruntur hi rationibus pro se, ergo & alii contra eosdem iis uti possunt, *l. si quis. 13. C. de testib. l. 6. l. ult. C. de edend. Mascard. conclus. 975. num. 58. 61. 69. 79. Geil. lib. 2. obseru. 20. num. 1. 2. 3. Menoch. lib. 2. arb. cas. 193.* Item argentarii, numularii, *l. 10. §. 1. l. 9. §. 2. l. 3. l. 4. de edend.* quales & apud Judæos fuisse apparet, *Matth. c. 21. 12. 13. Marc. c. 11. 11. Johan. c. 2. 15. Matth. c. 25. 27.* caupones, nautæ, stabularii, publicani, & Judæi, *Pacian. cap. 63. num. 66. & sequens.* rationum suarum libros, imò, quamvis scripturam, in causis & negotiis officii sui, vel usurarum usurarii & Judæi, edere tenentur, *Pacian. d. c. 63. num. 66. & seqq. per alleg. ibid. Menoch. d. cas. 499.*

Privatæ aliæ personæ non tenentur regulariter denudare alteri rationes suas, quando non sunt in officio publico, vel quasi-publico, in quo rationes confici non solent, *l. 2. C. quand. & à quib. lib. 10. l. ult. ad exhib. l. nimis. C. de testib. l. 1. l. 4. l. ult. C. de edend. vid. l. 2. C. quem. test. aper.*

Excipitur hic acturus in iudicio, qui reo jus suum, ex quo experiri volet, edere tenetur, *l. 1. in pr. & §. 1. de edend. l. 3. ubi Dd. C. d. t. Pacian. lib. 1. cap. 62. in fin. & cap. seqq. de probat.*

A reo quoque rectè editio instrumenti, aliæve scripturæ petitur, pro declaranda & adjuvanda probata intentione actoris, *Pacian. d. cap. 63. num. 99. & seqq. comm. dicit. per alleg. ibid.* & ab actore, ad fundandam rei exceptionem, *d. cap. 63. num. 117. & seqq.* ubi com. dicit, *adde l. non est novum. l. iustum. C. de edend.*

In duplicibus iudiciis, quilibet, tanquam actor, tenetur reo alteri edere, *Pacian. d. loco. num. 129. & seqq.* & quando quis in iudicio usurus esset rationibus, aut instrumentis, *Pacian. d. loc. per L. C. de edend.* quando rationes, vel documenta apud eum, à quo petitur editio, essent inutilia; vel, quando alter veritas haberi non potest, ob amissa instrumenta, absque actoris culpa: tum enim reus tenetur edere originalia, *Pacian. d. cap. 63. num. 136. & seqq. per l. 2. Cod. de camb.*

de edend. ex leg. §. num. 123. Et seqq. per l. si quis. 6. §. ult. de edend.

- 27 Teneur quoque tutor edere inventarium & rationes, l. 6. §. 1. l. 9. de edend. dispensator & oeconomicus, l. cum servus. de cond. & demonst. Luc. c. 19. Menochius lib. 2. arb. cas. 209. Roland. à Valle conf. 49. vol. 1. & quis alienorum negotiorum administrator, l. 6. §. 5. l. 9. §. ult. de edend. Roland. d. loc. uti sup. cap. 91. diximus, & consors, l. 4. l. 5. l. 6. l. 8. fam. hercisc. sed hi omnes ex alia obligatione & ex vero contractu, uti sup. dixi. Pacian. lib. 1. cap. 63. nu. 1. 2. 3. 126. Et seqq.
- 28 Edens verò de dolo, vel latà culpà, petenti editionem tenetur, l. 5. l. 6. §. 4. l. 10. §. 3. l. 4. l. 8. de edend. Secundum requisitum est, de justa & probabili causà & interesse petentis editionem, de quo docere debet,
- 30 l. 6. §. 1. l. 7. l. 8. l. 9. §. 1. l. 10. §. 3. de edend. atque postulantū edituro, jurare, quòd non calumniarè causà petat editionem, d. l. 6. §. 2. l. 9. §. 3. de edend. atque sumptus ad editionem necessarios, erogare tenetur, Pacian. d. loc. cap. 64. num. 20. Et seqq. per l. 4. §. ult. de edend. l. 12. §. interdum. ad exhibend. Marant. tit. de act. edit. num. 59. 62.
- 32 Causà ejusmodi & interesse variè esse possunt, quòd nimirum res edenda sit ipsius, vel usui ipsius debita, vel quando aliud instrumentum, probatio, vel documentum se ad id refert, *Auth. si quis. C. de edend. Novell. 119. c. 3. l. 2. Cod. de edend.* vel, negotium scriptum ad editionem postulantem pertinet, l. 4. §. 1. l. 6. §. 5. l. 9. §. ult. de edend. vel, quando fe non potest plenè instruere, sine editione rei petitar, l. 1. in pr. Et §. 1. de edend. vel, aliàs non potest plenè & cum fide instrui de jure, consuetudine, aut statuto loci, Geil. lib. 1. obs. 106. nu. 8. vel documentum continet utilitatem & negotium, editionem petentis, Pacian. d. c. 64. nu. 32. 33. Et seqq. vel, commune esset cum edente, ib. n. 89. Et seqq. vel, de falsitate id convincere vellet, d. c. 64. n. 99. vel, instrumentum id amisisset, Frider. lib. 2. de mandas. c. 48. aut quocumque modo ipsius interesset, aut alia edendi causà probabile esset, l. 2. Et l. 1. C. de edend. l. 6. §. ult. l. 7. D. d. 1. l. 7. l. ult. de f. v. Geil. lib. 1. obs. 106. num. 2. 3. Pacian. d. cap. 64. Et 62. Menoch. lib. 2. arb. cas. 499.
- 33 Tertium requisitum editionis, est in ejusdem forma qua est facienda, ut petentis cognitioni & usui scriptura exponatur & nota fiat, l. 3. Cod. de edend. quando datur exemplum in forma probanti, l. 1. §. 1. l. 6. l. 11. l. 2. de edend. l. 57. de admin. tut. Frider. lib. 2. de mandas. c. 48. Geil. lib. 1. obs. 106. nu. 10. Myns. com. 6. obs. 73. hoc est, authenticum descriptum & recognitum, l. 4. §. fin. l. 5. l. 8. fam. hercisc. l. 1. l. 4. testam. quem. aper. vid. Pacian. lib. 1. c. 66. n. 78. Et seqq. de probas. vel copia describendi rationes, in instrumentum, acta vel in archivo deposita, datur, l. 1. §. 1. l. 10. §. 2. l. 6. §. 7. de edend. l. 2. §. 4. 5. l. 4. testam. quem. aper. vel scribenti dicitur, d. l. 1. §. 1. aut ad album prætoris reus ducitur & instruitur de actione, d. l. 1. §. 1. aut datur facultas inspiciendi, d. l. 10. §. 2. l. 2. §. 4. testam. quem. aper. vel originalis scriptura datur, d. l. 1. §. 1. l. 6. §. 7. *Auth. si quis. C. de edend. Myns. com. 6. obs. 73.*

Actorum & instrumentorum editio fieri potest, sine die & consule, quando instructionis causa petitur, d. l. 1. §. 2. l. 28. de fals. Pacian. lib. 1. c. 66. nu. 56. Et seqq. quamvis, non sine die & consule, anno & tempore negotii, quod continet, d. l. 1. §. 2. Et restibus. Pacian. d. c. 66. nu. 64. & quando probationis causa petitur, *ibid.* Libri rationum, cum die & consule edendi sunt, l. 1. §. 2. l. 6. §. 6. de edend.

Libri rationum, non sunt integrè edendi, quando varia genera rationum continent, & varias personas & negotia complectuntur. Secus, quando unicam tantum negotiationem, vel administrationem continent, Pacian. d. loc. cap. 66. nu. 57. Et seqq. nisi aliter consuetudine esset receptum, vel quando dubitatur, an sit scriptum, & petitur demonstratio per inspectionem, d. c. 66. nu. 60. 61. Et seqq.

Leges & statuta integrè edi debent, Pac. d. cap. 66. num. 51. Et seqq. & judici omnia edenda, *ibid.* num. 50. & quando editio ad coadjuvandam probationem petitur, ut non possit fieri probatio, nisi integrè editio fiat, d. cap. 66. nu. 71. Et seqq.

Recognoscere etiam edens tenetur scripturam, quando scriptura recognoscenda prætenditur scripta à recognoscente, & illum qui petiit recognitionem concernit. Similiter ad comparationem literarum instituendam, quis scribere tenetur, *diximus de confess. lib. 3. cap. 6.*

Jus, quo quis contra alium judicio vult experiri, hodie libello concipitur & adversario exhibetur, l. 3. C. de edend. *Authent. offeratur. C. de litis contest.* olim secus, *Revard. lib. sing. pro tribunal. cap. 4. per d. l. 1. §. 1. Duaren. lib. 1. disposit. cap. 13. Cujac. lib. 8. obs. cap. 15.* quamvis nomen actionis non necessariò sit exprimendum, *Wesemb. conf. 41. Geil. lib. 1. obs. 61. Myns. com. 4. obs. 5. Et conf. 100. nu. 4. vid. lib. 3. c. 22. de act. proposit.*

Exhibitione obligator, qui quovis modo possidet, l. 3. §. ult. l. 4. l. 5. ad exhib. & rei restituendæ facultatem habet, l. 7. §. 3. l. 5. ad exhib. tenetur verò ad rem mobilem possessam, cum suis accessoris, l. 9. §. 6. 7. l. 6. l. 7. ad exhib. interesse pecuniarium, l. 13. in fin. l. 9. §. 9. 10. 12. ad exhibend. causamve justam & probabilem juris sibi in re, vel ad eandem competentis, d. l. 3. §. 11. l. pen. ad exhib. l. 12. §. 4. l. 9. in fin. prætendenti, & notis, signis, argumentisve, si quæ sunt & scit, designanti, d. l. 9. §. 7. Et in princ. ad exhib. l. 6. de rei vind. etiam pluribus simul, exhibendum, l. 3. §. 12. ad exhib. vocatur alibi æquitas exhibitionis, necessitas exhibitionis, l. 3. §. 14. ad exhib. l. 7. C. d. s. exhibitio obligatio.

Exhibere igitur jst sumptus petentis, l. 11. §. 1. ad exhib. rei petitar præsentiam præstare, l. 22. l. ult. de verb. signific. l. 3. §. 8. de lib. homin. exhib. ut ejusdem apprehendendæ, recognoscendæ & videndæ, publicè fiat copia, l. 2. l. 3. §. 7. l. 9. §. 5. ad exhib. l. 6. l. 7. d. s. & in eadem conditione, statu & causà, quam habiturus fuisset exhibitionem petens, quando res petita legitimo tempore exhibita fuisset, d. l. 9. §. 5. l. 5. §. pen. ad exhib. & forma, in qua fuit tempore judicii accepti, 41

- d. l. 9. §. 3. l. 12. §. 4. ad exhibend.* ut res inclusa, vel annexa & mixta aliis rebus, separatur, *l. Celsus. §. idem. Julianus. §. glans. eod. & exhibetur eo in loco, quo eo tempore fuit, l. 11. §. 1. ad exhibend.* Quod si exhibens, culpâ dolôve suo, non præstiterit, tenetur petenti in omnem rei causam & interesse, *l. 9. §. 6. 7. 8. l. 10. l. 11. ad exhib. §. si ad exhibendum. Instit. de offic. judic. l. 12. §. 4. l. 3. §. 2. ad exhib.* sicut in bonâ fidei conventionibus fieri solet, *per l. 7. C. h. t.* Cautio quoque de exhibendo, quando res in potestatem possidentis redierit, hic locum habet, *l. 5. §. ult. ad exhibend.*
- 43 Exhibitio à restitutione differt, quod hæc possessor quis efficiatur, illâ verò sola corporis præsentia præbeatur & ostendatur tantum, *l. 22. ubi Gæddaus l. ult. de verb. signif. l. 2. ad exhib. l. 3. §. inserditium. de tab. exhib.*
- 44 Ad contractus meritò referri exhibitionem, patet ex *l. pan. de posit. l. 38. de pecul.* ubi actio ad exhibendum inter personales actiones refertur, & in *l. 3. §. 3. ad exhib.* Deinde causa hujus obligationis est interesse agentis, *l. 12. §. 4. l. 9. in fin. l. 3. §. 9. ibi, cuius interest. ad exhib.* at interesse est ex conventionem, aut obligatione sæpe, *l. 49. l. 181. de verb. signif.* Nam interest, non solum ratione juris in re exhibenda, *d. l. 3. §. 4. & seqq.* sed etiam ratione criminis admitti, *l. 2. l. 5. C. ad exhib. l. 9. l. 12. §. 2. D. d. s.* etiam ubi nullum jus in re exhibenda, quis habet, *l. 2. l. ult. C. ad exhibend. l. 18. D. d. s.* cum multæ tales causæ esse possint, *d. l. 3. §. 1. §. 9. 10. ad exhibend.* Dissent. Donell. in *§. 1. nu. 14. Instit. de action. & comment. lib. 20. cap. 9. per l. 7. §. 4. 5. l. 9. ad exhib.* Sed cum factum detentionis sit causa hujus obligationis tacitæ, sine quo obligatio non contrahitur, non mirum, si deficiente causa, hoc est, detentione, deficiat quoq; obligatio. Heredi, adversus heredem non datur, *l. 12. §. ult. ad exhib.* quod etiam in personalibus aliis sæpe locum habet, præsertim in iis, quæ in rem scriptæ dicuntur.
- 45 Facti visu, vel auditu percepti editio & redditio est testimonium, quod quis de negotii veritate & notitia, quam sensu aliquo corporeo percepit, *l. solum. ubi Dil. C. de testib. l. 14. D. eod. l. 28. de probat. Geil. lib. 1. obs. 102.* illi, qui interesse & causam probabilem ejus nomine habet, *l. 3. de testib. l. 1. §. 1. 3. de vent. inspicendi. aperire & quasi edere, cognitioni & usui illius exponere tenetur, l. si quando. Cod. de testib. l. 3. §. 9. de tab. exhib. l. 38. C. de jurejur. and. l. ult. C. de fid. instrum. tit. ext. de test. cogend. Geil. lib. 1. obs. 98. Myns. cons. 6. obs. 16. Farinac. de testib. quest. 78. & seq. lib. 3. aliâs parti ad interesse obligatur, Mascard. quest. 5. num. 70. 71. & pro falsario habetur, l. presbyteri. cum auct. seq. C. de episc. & cler. l. 1. de fals. sicur. probationes occultans, vel subtrahens, l. eum qui. C. de fals. Menoch. cas. 310. & seq. & cas. 381. & cas. 487. Farin. quest. 51. num. 19. 20. 56. lib. 1. vide infra cap. 104. nu. 109. & seqq.* Brevius, est veritatis de negotio perhibendæ obligatio, *Provi. c. 12. 22. 23. 5. cap. 19. 5. 9. 1. Cor. 6. 23. 6. Ephes. c. 4. 25.*
- 46 Obligatio directâ hic competit illi, cui testimonium prodesse potest, pro juris sui defensione, *arg. l. si*
- quando. C. de testib. l. 38. C. de jurejur. Geil. lib. 1. obs. 100.* adversus profitemem & scientem rei veritatem, qui cogi potest a judice ad perhibendum testimonium, etiam si jurasset non revelare secreta, *Geil. d. observ. 100. n. 4. 5. Farinac. quest. 78. num. 2. & seqq. & num. 149. & seqq. lib. 3. & subtrahens se à testificando, tenetur producenti ad interesse & damna, Farinac. quest. 78. n. 136. Menoch. lib. 2. pres. quest. 55. num. 5. Mascard. lib. 1. quest. 5. nu. 70. 71 & occultans, Farinac. quest. 77. n. 220. & seqq. Menoch. lib. 2. cas. 310. nu. 14. Mascard. conclus. 743. num. 12. vide infra cap. 104. nu. 109. & seqq.*
- Contrariâ obligatione testis obligatum habet eum, 47 cujus gratiâ ad testimonium perhibendum vocatur, ad sumptus & impensas atque indemnitatem ac interesse, pro itinere & operis solitis omisiss, præstandum, oblatum testimonium, *l. 7. testam. quemad. instit. l. 3. de testib. l. 140. de reg. jur. Farinac. quest. 77. nu. 270. & seqq. Menoch. lib. 2. arb. cas. 310. Geil. lib. 1. observ. 99. nu. 8. & seqq.*
- Testimonium ejusmodi est juratum, vel injuratum, 48 *Matth. cap. 5. Deuter. cap. 10. 20. 2. Corinth. cap. 1. 2. 3* illi major fides adhibetur, *Mascard. quest. 5. num. 78. 79. 80. & seqq. Menoch. quest. 26. num. 5. 6. 7. lib. 1. arb. Geil. lib. 1. observ. 101. & cultus divinus dicitur, Deut. cap. 10. 20. Exod. cap. 23. 13. Jerem. cap. 12. 16. utrumque ex jurgentium profectum, *arg. l. servus. de serv. exportand. 1. Corinth. cap. 13. 6. Proverb. cap. 11. 17. cap. 12. 22. 6. 13. 5. cap. 19. 5. 9. & munus publicum dicitur, Farinac. quest. 78. num. 4. 5. Geil. lib. 1. observ. 100. num. 2. vide lib. 3. cap. 29. & seq.**
- Huc refero titul. D. & C. ad exhib. tit. de edend. tit. testam. quem aper. tit. de lib. hom. exhibend. tit. de tab. exhib.

Cap. 96. De primâ specie contractuum mediatorum.

- 1 *Mediata conventio quid.*
- 2 *Capita in hac consideranda.*
- 3 *Principales persona contrahentes, qua hie.*
- 4 *Interposita persona qua hie.*
- 5 *Qua obligatio inter priorem principalem & interpositam personam.*
- 6 *Interposita persona est quasi substitutus à principali.*
- 7 *Principalis est pater, vel dominus.*
- 8 *Interposita persona filiusfam. servus, vel prepositus negotiationi.*
- 9 *Obligatio inter duos principales præsoria est.*
- 10 *Obligatio inter tertium interpositum & alterum principalem.*
- 11 *Sui juris factus, tenetur in id quod facere potest.*
- 12 *Genera contractuum mediati duo.*
- 13 *Primum genus quod.*
- 14 *Prepositio quid.*
- 15 *Prepositio literis claris, palam scribenda est.*

- 16 Denunciatio facta contrahentibus cum præpositis.
- 17 Præpositio non finitur morte præponentis.
- 18 Unus ex pluribus præponentibus reliquos obligat.
- 19 Præpositio est servitica, vel terrestri.
- 20 Exercitiorum contractus quis dicatur.
- 21 Navis appellations quid hic contineatur.
- 22 Navis magister.
- 23 Exercitor navis quis.
- 24 L. Rhodia consenta.
- 25 Contributio damni.
- 26 Quando locum non habeat.
- 27 Fœnus nauticum quid.
- 28 Institorius contractus quis.
- 29 Institor quis.
- 30 Quasi institor est loco institoris.

Hucusque de conventionibus immediatis diximus: sequitur nunc de mediatis. *Vide supra capite 69. num. 1. 2.*

- 1 Mediatæ conventio est, quæ per interpositam personam, cum alio contrahimus & ipsi obligamur, & vicissim ille nobiscum contrahit & nobis obligatur: hoc est, ubi alius nobis adquirit obligationem tacito, vel expresso consensu nostro, & nos alieno nomine alii obligamur, l. 1. l. 2. C. per quas person. nob. adquir. & sit. Institut. per quas person. nobis obligat. adquiris l. 1. quod cum eo. l. 9. §. 2. de reb. cred. l. 11. §. 6. 7. de pign. action.
- 2 Hic primùm in genere de personis contrahentibus & de varietate & qualitate obligationis inter easdem contractæ: Deinde, de speciebus harum conventionum, nobis dispiciendum erit.
Personæ contrahentes hinc sunt principales, & interposita.
- 3 Principales sunt, quas negotium respicit. quarum altera est contrahens per à se interpositam personam, & se alteri principali debitorem constituens. Altera verò est, quæ priorem sibi ministerio interpositæ personæ obligat, & creditor est, qui in contrahendo spectat personam prioris principalis, agentis per interpositam personam, l. fin. pro socio. l. 3. §. ult. de minorib. & fidem illius in contrahendo sequitur, l. 1. de reb. cred. l. 11. §. 5. de instit. act. l. 1. de in rem vers. l. 29. de reb. cred. l. 8. 4. §. 1. de reg. jur. l. 1. de exerc. act. l. ult. C. de instit. & exerc. vocatur sæpè tertius.
- 4 Interposita persona est intermedia inter duos illos principales, cujus ministerio illi inter se contrahunt & se obligant.
- 5 Obligatio ex tali contractu acquisita, varia est, pro negotii diversitate. Inter priorem principalem & interpositam personam, est quasi mandati obligatio, de exercenda nomine mandantis principalis, negotiatione, l. 5. §. 15. l. 1. de instit. act. l. 1. §. 1. 5. 6. 7. 12. 18. 20. 22. de exercit. action. l. 1. §. 1. 2. & seqq. quod juss. l. 1. de in rem vers. l. 1. §. 3. l. 5. de tribut. act. l. 7. quod cum eo. Luc. c. 10. 6. 1. 2. & seqq. 43. & seqq. ubi interposita persona, est quasi substitutus à principali, l. ult. in fin. quod cum eo. pro quo principalis quasi fidejubes, l. ult. quod cum eo.

l. 9. C. d. t. cum principalis hinc sit pater, vel dominus 7 interpositæ à se personæ, vel saltem dominus negotiationis demandatæ personæ, cujus ministerio utitur in contrahendo, in princ. Instit. quod cum eo. l. 1. quod juss. l. 1. de exercit. act. §. 21. & §. 2. 5. 13. l. 3. l. 5. l. 18. de instit. act. Luc. c. 12. 42. 43. & seqq. c. 16. 1. 2. & seqq. Unde 8 persona interposita, per quam pater vel dominus agit, est filius, filiævefam. servus, serva, sub potestate principalis constituti, in princ. & §. 1. & seqq. Instit. quod cum eo qui in alien. potest. l. 1. §. 21. 19. 20. §. 5. Instit. per quas person. nob. obligat. l. 1. quod juss. l. 1. §. 4. 5. 6. de pecul. vel homo liber à principali, negotiationi præpositus, l. 1. §. 3. de tribut. act. l. 1. §. 1. 2. l. 3. l. 5. quod juss. l. 1. §. 4. 2. 3. 5. 9. 12. de exercit. act. l. 1. l. 3. l. 5. l. 7. 8. 9. 11. de instit. act.

Obligatio inter duos illos principales, formatur ex 9 negotio gesto cum interposita persona, jure prætorio, l. 1. de instit. act. l. 1. de exercit. act. l. 1. quod juss. l. 1. §. 1. 2. de in rem vers. §. 3. Instit. quod cum eo. quasi immediate cum illo, qui ministerio personæ alterius usus est in contrahendo, contractum esset, l. 1. de in rem vers. l. 1. quod juss. §. ult. Instit. quod cum eo. per l. 152. §. 1. l. 169. de reg. jur. Jure civili alius alium ex suo facto obligare nequit, l. quacumq. 11. de oblig. & act. l. 1. C. res int. alios l. 1. C. ne fil. pro pat. Sed prætorio æquum est visum, ut ex quorum conventionibus & operis, commodum principalis sentit, ex eorundem quoque factis & conventionibus idem obligetur, §. 1. Instit. per quas person. nob. oblig. adquiris, l. 41. de pecul. l. 1. l. 5. §. 11. & seqq. de institut. act. l. 1. §. 19. de exercit. act. l. 10. de reg. jur. quasi, sine interposita persona cum ipsomet esset contractum, l. 1. quod juss. l. 1. de in rem vers. §. ult. Instit. quod cum eo. l. 1. §. 2. 4. de exercit. act. idem adjecta, ad obligationem cum interposita persona dicitur, l. 5. §. 1. de exerc. act. l. 91. §. 4. 5. de verb. oblig.

Obligatio inter principalem alterum, & interpositam 10 personam, nimirum præpositum, vel subjectum priors principalis, contrahitur & formatur ex natura negotii, inter eosdem gesti, l. 1. §. 18. §. 23. & seqq. l. 5. §. 1. de exercit. act. l. 11. §. ult. l. 7. §. 2. l. 17. de instit. act. l. 9. C. quod cum eo. vid. Pet. Fab. semest. c. 12. excepto servo, l. 11. §. ult. de instit. act. nec non eo, qui non nomine suo & sibi, sed alii, solum officii injuncti contemplatione cum tertio contraxit, quos tertius non habet obligatos, l. pen. §. ult. ubi Gothofred. de instit. act. l. 4. C. quod cum eo. l. pen. de reb. cred. l. 7. §. 12. l. 17. l. 9. §. 3. ad SC. Macedon. Alieno juri subjecti tempore contractus, 11 & postea sui juris facti, tenentur in id, quod facere possunt, l. 3. l. 5. quod cum eo. l. 2. Cod. d. s. l. 49. de judic. quod tamen quibusdam denegatur, l. 4. §. 1. 2. l. 6. quod cum eo. l. 10. de re judic.

Species contractus mediatæ sunt duæ. Prior est, 12 quando negotium gestum & conventio celebrata est indifferenter à præpositis nostris, in quos jus potestatis, vel ministerii nobis competit, l. 1. §. 16. §. 4. §. 5. de exercit. act. l. 7. l. 8. l. 9. l. 10. l. 11. l. ult. l. pen. §. 2. de instit. act. in princ. Instit. quod cum eo. Paul. lib. 2. sent. tit. 8. Altera est, quando tantum ab iis, qui nostræ potestati

- sunt subiecti, l. 1. §. 4. de trib. act. l. 1. l. 3. l. 17. de in rem vers. l. 1. l. 5. quod iuss.
- 13 Prior species est, qua principalis præponens, l. 1. in pr. §. 7. 8. & seqq. de exercit. act. l. 1. l. 5. de inst. act. ex pluribus, unus etiam in solidum, l. 1. §. ult. l. 2. l. 4. de exerc. act. l. 13 §. 2. de inst. act. tertio, seu alteri principali, cum præposito à principali priore, secundum formam præpositionis contrahenti, l. 1. §. 7. 9. 12. 13. de exerc. act. l. 11. §. 1. 5. §. 11. 12. & seqq. de inst. action. obligatur ad conventa præstanda, d. l. 1. §. 20. 23. 24. & §. 1. de exerc. act. l. 1. de inst. act.
- 14 Præpositio hæc est, negotii alicujus cura & administratio, certa lege à domino commissa & demandata præposito suo, l. 1. l. 13. l. 17. l. 18. l. 19. de inst. act. l. 1. §. 5. §. 12. §. 18. §. 20. de exerc. act. Luc. c. 16. l. 2. 3. c. 12. 41. 42. in quam scilicet rem, quomodo & quatenus cum uno, vel pluribus conjunctim, vel singulis divitum, l. 1. §. 14. §. 1. 2. §. 13. de exerc. act. l. 11. §. 5. de inst. act. præpositus agi & contrahi velit. Vocatur officium præpositorum, l. 5. ult. in fin. de inst. act. l. 1. §. 13. de exerc. act. Hodie factores barbarè vocant.
- 15 Præpositio hæc à præponente claris literis, palàm ante eum locù, in quo negotiatio commissa exercetur, in loco evidenti, plano & perpetuo scribenda est, d. l. 11. §. 2. §. 3. 4. 5. l. 17. §. 1. 4. de inst. act. l. 1. §. 5. 6. de exerc. act.
- 16 Cujus lib. 7. obs. c. 29. ut ab omnibus legi possit. Vel denunciatio faciendâ contrahentibus cum præposito, d. l. 11. §. 5. l. 17. §. 4. l. 1. §. 5. de exerc. act. Dat enim hæc legem & modum contrahentibus, quomodo, & quatenus, & in quam rem cù præpositis, voluntate præponentis domini, contrahere debeant, d. l. 11. §. 5. 6. 7. l. 5. §. 11. 12. & seqq.
- 17 Præpositio hæc, morte præponentis, seu mandantis domini non finitur, l. 5. l. 13. l. 11. l. 17. §. 2. 3. de inst. act. sed propter utilitatem promissæ usus, in præponentis heredem durat, donec revocetur, d. l. 17. §. 2. l. 4. §. ult. de exerc. act. neq; finito officio, præpositus obligatus esse definit, sed heredibus & in heredes obligatio competit, l. 1. §. 17. 24. l. 4. §. ult. l. 5. §. 1. de exerc. act. l. 1. l. 11. §. ult. de inst. act.
- 18 Unus etiam ex præponentibus principalibus pluribus, cum præposito agens, reliquos obligatos habet, l. 5. §. 1. 2. de exerc. act. l. 1. §. ult. l. 2. d. s.
- 19 Præpositio ejusmodi, ratione subiecti, est duplex: fluviatrica, vel terrestri. Illa, exercitoria, hæc institoria appellatur, tit. de exerc. act. tit. de inst. action. quæ magnam affinitatem inter se habent, l. 4. l. 5. 6. C. de inst. act. l. 16. l. 19. D. d. s. Unde contractus exercitorius, vel institorius.
- 20 Exercitorius contractus est, qui in negotiatione maritima, seu fluviatrica, cum navis præposito, ejusve substituto, l. 1. §. 1. 2. 3. 5. 22. l. 4. de exerc. act. secundum formam præpositionis officiique juncti, d. l. 1. §. 12. 13. ab altero principali celebratur, ad exercitorem principalem priorem sibi obligandum, l. 1. §. 5. 13. 17. 24. 25. vocatur ita à principali præponente.
- 21 Navem hic accipere debemus marinam, sive fluviatilem, sive in aliquo stagno naviget, sive schedia sit, scapha, ratis vel alia, d. l. 1. §. 6. l. 2. l. 1. §. 14. de flumin. sive sit navis oneraria, sive vectoribus solum trajiciendis apta sit, d. l. 1. §. 12.
- Præpositus navis est ipsius magister, cui totius navis anchora, seu gubernatio, curæ est demandata sive ab ipso exercitore, sive à primo navis magistro, d. l. 1. §. 1. §. 5. de exerc. act. qui vicarius, promagister, veluti exercitor, aut gubernator dicitur, d. l. 1. §. 5. §. 2. l. 4. C. de inst. act. l. quoties. C. de naufrag. lib. 11.
- Exercitor est principalis, ad quem obventiones & redditus omnes perveniunt, sive is dominus navis sit, sive illam à domino per aversionem conduxit, l. 1. §. 15. de exerc. act. Vocatur alibi navarchus, navicularius, nauclerus, l. 1. 2. & seqq. C. de navic. seu naucl. public. lib. 11.
- Huic contractui inservit L. Rhodia, qua cavetur, ut si navis laborantis & periclitantis, quoquomodo levandæ gratia, jactus mercium, vel navis exarmatio, redemptio, aut submersio periculi communis removendi causa facta est, omnium contributione farciatur, quod pro omnibus datum jactumq; est, l. 1. l. 2. in pr. & §. 1. 2. 3. l. 4. ad L. Rhod. de jact. act. c. 27. 18. 19. Jona c. 1. s. act. c. 27. 18.
- Contributio illa est communicatio jacturæ factæ, vel ejusq; alius detrimenti, in exoneratione navis passis, l. 2. 3. 4. ad L. Rhod. de jact. pro rata rerum quarumvis, etiam levissimarum, d. l. 2. §. 2. (liberis hominibus & cibariis exceptis, d. l. 2. §. 2.) conservatarum æstimatione, d. l. 2. ita, ut qui plura salva per jacturam retinuit, plus etiam illis qui minus salvum habent, accipiat, d. l. 2. §. 4. & l. 4.
- Quod si jactura & exoneratione, vectoribus consultum non sit, & navis nihilominus submergatur, quod inde salvare quisq; potest, sibi servat, d. l. 7. l. 5. ad L. Rhod. de jact. & si ex naufragio res suas liberaret, l. 5. d. 1. res quoque jactæ postea apparentes, vel per urinatos extractæ, collationem exonerant, l. 2. §. 7. 8. l. 8. l. 4. §. 1. ad L. Rhod. de jact. Fiscus hic ex aliena calamitate lucrum ferre non debet, l. 1. l. 4. C. de naufrag. lib. 11. ubi Cujac. l. ult. de incendio ruin.
- Huic ad sine est quoq; scænus nauticum, initum ita, ut qui mutuat alteri mille aureos ultra mare vehendos, aliquid præter sortem ipsam, accipiat, in precium suscepti periculi. Promittit enim eam pecuniam salvam fore, & si perierit, eam se non petiturum, l. 1. nihil. l. porriculi. de naufrag. scæno. l. 1. & C. d. s. Covarr. lib. 3. var. resolut. c. 2. nu. 5. Quod si pecunia, aut merces alix salvæ ad portum venerint, habebit is certam summam in precium suscepti periculi, si verò perierint, tenebitur emendare damnum, l. in nave. ubi Castrens. locas. vel, ut nave peremptâ, creditor nihil repetat, ac nave salvâ, ut eandem pecuniam cum usuris centesimis hodie repetat, l. 2. C. de naufrag. scæno. l. 26. §. in trajecitibus. C. de usur. Novell. 106. Cujac. lib. 3. obs. v. 6. 35. & 38. lib. 9. c. 28. Duaren. lib. 2. disp. c. 3.
- Institorius contractus est, quo principalis præponens, unus etiam in solidum, l. 13. §. 2. l. 14. de inst. act. ex conventionione cum præposito in negotiatione terrestri, l. 5. §. 1. 2. & seqq. secundum formam præpositionis inita,

inita, obligatur, *d.l.s. §. 11. 22. de instit. act. l. 1. Cod. d. t. ad præstandum id, quod inter ipsos est conventum, l. 1. l. 2. l. 4. eod.*

29 Præpositus hic, institor vocatur, quod gerendo negotio instet, *l. 3. l. 18. eod.* qui est actor, procurator & administrator rerum, vel negotiationis quæstuaræ ejus, qui cum præposuit, *d. l. s. §. ult. l. 6. eod.*

30 Quasi institor, vel loco institoris, *d. l. s. §. 6. 7. 10.* etiam is vocatur, qui tabernæ, aliive negotiationi ad emendum, vendendum, locandum, conducendum, fœnerandum præponitur, *l. 3. l. 18. de inst. act. ut, insularius, circitores, muliones, tabernarius, libitinarius, pollictor, stabularius, & similes, l. s. §. 1. 4. 5. 7. 8. l. 16. 17. eod.* qui præponuntur à principali ipso, vel ipsius præposito primo institor, *d. l. s. §. 7. 10.* quo casu utilis, ad exemplum institoræ directæ, obligatio competit, *l. 19. l. 16. de instit. act. l. 4. l. 5. C. d. t.*

Huc refero tit. de exercit. act. tit. ad L. Rhdiam de jact. tit. de instit. act. tit. quod cum eo qui est in alien. potest. D. & C. tit. C. de instit. & exercit. act.

Cap. 97. De altera specie contractuum mediatorum.

- 1 Principalis hic duplici ratione obligatur.
- 2 Ratione peculii pater dominusve obligatur.
- 3 Peculii, inquam, profecticii tantum, vel etiam adventitii.
- 4 Tributorius contractus quis.
- 5 Merx peculiaris quid.
- 6 Separata merces peculiares.
- 7 In tributum venit merx tantum peculiaris, non totum peculium.
- 8 Cautio de refundendo prorata, quando exigitur.
- 9 Si pater, vel dominus principalis, est inter creditores plures, tum huic distributio merces peculiaris conceditur.
- 10 Qui creditores preferantur.
- 11 Principalis tenetur de dolo in merce peculiari commisso.
- 12 Contractus de peculio quid.
- 13 Peculium quid est.
- 14 Unde sit peculium.
- 15 Administratio peculii libera tribuitur filio servo.
- 16 Plenum dominium peculii retinet dominus, vel pater.
- 17 Filiusfam. vel servus conditionem domini non potest facere deteriorem.
- 18 Peculium nascitur, crescit, decrescit, moritur.
- 19 Status peculii, quo tempore inspicitur.
- 20 Impulsus in peculium, quod dolo desit in eo esse.
- 21 Deductionis privilegium habet pater, vel dominus.
- 22 Quando in solidum tenetur pater, vel dominus.

23 Cautio de refundendo hic non habet locum.

24 Obligatio de peculio, quando sit annalis.

25 Quando extinguatur peculium.

26 Negotium gestum duplici modo pertinet ad principalem.

27 De in rem verso contractus quid.

28 In rem versum quid dicatur.

29 Contractus quod jussu quid.

30 Principalis hic est pater, vel dominus.

31 Jussus est declaratio voluntatis testato facta.

32 Jussui comparatur ratihibitio.

33 Pater ob damnum, vel dolum filii in munere publico commissum, tenetur.

34 Onus erogationis commune est.

35 Nominatos magistratus tenentur de dolo culpæve gerentium magistratum.

HActenus de mediatis contractibus prioris speciei promiscuè celebratis ab illis, in quos jus potestatis, vel ministerii habemus: sequitur de altera specie de illis, qui celebrantur tantum ab illis, qui potestati aliqujus subjecti sunt. *Sup. cap. præced. nu. 2. 3.*

In his principalis prior, pater, vel dominus est, qui ratione duplici obligatur, vel ratione rerum, quæ sunt in peculio subjectorum suorum liberorum, vel servorum: vel ratione negotii gesti à subjecto, ad principalem pertinentis, *adde sup. cap. 35. §. 36.*

Ratione peculii, principalis pater, dominusve obligatur alii principali, qui contraxit cum filiofam. vel servo ipsius, & merci peculiaris illius magis, quam ei creditit, *l. s. §. 15. de tribus. act. vel respectu peculii concessi contraxit, l. 19. §. 1. l. 32. de pecul. ad dandum, vel faciendum, eatenus, quatenus vires peculii patiuntur, l. 1. l. 2. de pecul. §. 3. & 4. Instit. quod cum eo. l. 11. de tribus. actio.*

Obligatur verò principalis pater, dominusve ratione peculii profecticii tantum; vel profecticii & adventitii simul. ibi, est contractus tributorius, *l. 1. §. 2. 3. l. 5. §. 18. de tribus. act.* hic verò est contractus de peculio, *§. 4. Inst. quod cum eo. l. 1. de pecul.*

Tributorius contractus est, quo principalis pater dominusve ex conventionem inter creditorem alium principalem & subjectum suum quemvis, *l. 1. l. 3. l. 4. de tribus. actio.* in merce peculiari, *l. 1. §. 1. 2. d. s.* sciente patre, dominove nec contradicente, *l. 1. §. 3. l. 3. l. 5. de tribus. act.* negotiantem, *d. l. 1. §. 1.* obligatur creditori, ad mercis peculiaris profecticiæ, pro rata cujusque debiti, *l. 5. §. 19. l. 7. §. 2. de tribus. act. §. 3. & 5. Instit. quod cum eo qui in al. potest.* distributionem inter dominum, patremve, si quid illi debeat, & ceteros creditores, faciendam, *l. 5. §. 6. §. 19. l. 6. de tribus. d. §. 3.* ita ut omnium creditorum subjecti æqualis sit conditio, *d. l. 6.*

Merx peculiaris hic est, quæ spectat ad peculium profectitium, *l. 2. l. 5. §. 18. l. 11. l. 7. §. 1. l. 1. §. 2. de tribus. act.* sive aliquid sit in peculio, sive nihil, *d. l. 1. §. 2. l. 5. §. 11. l. 1. l. 1. de tribus. act.* quæ est destinata ad negotiatio-

nem qualemcunque, l. 1. §. 1. l. 5. §. 12. 13. 14. 17. de tribus. action. permiffa, vel injuncta filiofam. vel servo, d. l. 1. §. 3. l. 3. l. 5. ood. vide Menoch. lib. 3. p. 30. num. 6. Et feqq. ut quæritus ex ea ad patrem dominumve redeat, l. 1. §. 1. §. ult. l. 5. §. 16. Et feqq. de tribus. act. Loco mercis & illud habetur, quod ex illa paratum, receptumve, vel in illam converfum est, l. 5. §. 11. 12. l. 11. de tribus. act. §. 3. Inftit. quod cum eo.

6 Quòd fi diverfas negotiationes fubjectus exerceat, puta lagariam & linteanam, feperatæ merces peculiaris erunt, l. 5. §. 15. de tribus. act. Similiter, fi duas diverfas tabernas ejusdem negotiationis exercent, d. l. 5. §. 16.

7 In tributum verò, feu distributionem venit merx peculialis, non totum peculium, d. l. 5. §. 11. 13. l. 11. de tribus. act. & merx peculialis, non omnis, fed duntaxat ejus negotiationis, ex qua funt creditores, distributionem petentes, d. l. 5. §. 15. 16. Quòd fi unus fit creditor, defiderans tributum, integram fuam portionem, fi tantum eft in merce peculialis, confequitur, præftita cautione fe pro rata refufurum, fi forte plura debita emerferint, d. l. 5. §. ult. l. 11. l. 17. de tribus. actio.

8 Si inter plures creditores alios, etiam principalis pater, dominusve, unus, vel plures funt, d. l. 5. §. 9. 10. l. 6. 7. tunc huic domino, patrive distributio mercis peculialis inter creditores & feipfum concedenda eft, l. 7. §. 1. l. ult. de tribus. hoc ipfo iniquè distribuyente, vel nolente, prætori, qui vel injuftè factam distributionem fupplendo corrigit, vel novam inftituit, l. 7. §. 1. 2. 3. l. 3. l. 4. de tribus. §. 4. Inftit. quod cum eo. Præferuntur autem creditores illi, quibus merx illa peculialis fuit pignoratata, d. l. 5. §. 8. 17.

9 Principalis tenetur creditoribus de dolo, in merce peculiani admiffio, d. l. 7. §. 3. l. 3. §. 1. 2. fi mercem perire paffus eft, aut eam avertit, aut vilioris, datâ operâ, diftrahit, vel ab emptoribus pretium non exegit, d. l. 7. §. 3. & fi dolo unius factum, quo minus fit tributum, ille tenetur, d. l. 7. §. 2. 4. l. 9. de tribus. actio.

10 Contractus de peculio, feu peculialis eft, quo quis principalis, pater, dominusve, ex pluribus etiam unus in folidum, l. 27. §. 3. 8. l. 30. §. 1. de pecul. Cujac. lib. 8. obf. c. 11. tertio, cum ipsius fubjecto quovis, l. 1. §. 3. 4. 5. l. 2. l. 3. l. 27. d. iis. contrahenti, etiam principali ignorante, vel non prohibente, §. prætorica. Inftit. quod cum eo. l. 2. §. 1. l. 47. de peculio. obligatur, quatenus poft deductionis privilegium, l. 1. l. 5. §. 7. de tribus. actio. l. 14. §. 1. l. 52. de pecul. vires peculii pagani, profectitii, adventitii, l. 39. l. 49. l. 47. l. 5. §. 3. 4. de peculio. patiuntur, l. 28. l. 44. l. 57. de pecul. §. 4. Inftit. quod cum eo.

11 Peculium eft, quod fervus, domini permiffu, à rationibus dominicis feperatum & traditum fibi habet, deducto inde, fi quid domino debetur, l. 5. §. 4. l. 7. §. 3. l. 49. l. 4. l. 6. l. 8. de pecul. Menoch. lib. 3. p. 30. Vide fupr. cap. 36.

12 Peculium hoc fervus, vel filiusfam. ex parfmonia, unciatum comparfit, vel ex officio à quolibet fibi donari meruit, vel quod dominus ei fcians, vel ignorans à illis rebus, quas non necesse aliàs habet fervo, aut

filiofam. præftare, traditione facta permiffit, l. 5. §. ult. l. 8. l. 9. §. 2. Et feqq. l. 47. in fin. l. 4. §. 2. l. 49. l. 40. l. 8. de pecul. vide Menoch. lib. 3. p. 30. per tot. aut non ademit, l. 4. §. 1. l. 7. d. 1. Menoch. d. loc. Vocatur quali patrimonio liberi hominis, d. l. 47. §. fin.

Peculii hujus fervus, vel filiusfam. generalem & liberam ad negotiandum, adminiftrationem, l. 3. §. 2. ad SC. Macedon. l. 3. §. ult. de minor. l. 24. de jur. dot. l. 11. §. 2. de reb. cred. l. 7. §. 1. 3. l. 4. de pecul. Matrh. cap. 25. l. 4. 15. Et feqq. inftar liberi hominis, habet, l. 7. §. 1. l. 48. l. 16. de pecul. quam fugitivus amittit, l. 47. §. ult. l. 48. 49. de pecul. Dominus, vel pater peculii illius plenum retinet dominium, l. 4. l. 45. de pecul. l. 11. §. 2. de reb. cred. Matrh. c. 25. l. 4. Et feqq. & poffeffionem, l. 93. de reg. jur. l. 4. de acquir. poff. l. 10. de pecul. l. 10. C. quod cum eo l. 37. §. 1. de acquir. rer. dom. Cujac. lib. 15. obf. c. 18. arg. l. 41. l. 49. l. 2. de pecul. Servus, vel filiusfam. ex voluntate domini, patrisve, alienandi, non donandi, & deteriore dominorum conditionem faciendi, poteftatem habet, l. 4. ad SC. Macedon. nifi eam illi concefferint, l. 2. Cod. fi quis ale. vel fib. l. 7. de donat. l. 28. §. 2. de pact. l. 20. de jurejur. vel meliorem conditionem illorum fecerint, l. 8. l. 4. §. 1. de pecul. Menoch. lib. 3. p. 30.

Peculium ejusmodi nafcitur, crefcit, decrefcit, moritur, l. 40. l. 8. de pecul. & fola domini, vel patris voluntate adimitur, l. 8. l. 7. l. 4. de pecul. atque ftatus illius, qui eft tempore folutionis, infpiciendus eft, l. 32. §. 1. l. 30. l. 47. §. 2. de pecul. nec onus peculii hujus, ad pofterioris temporis contractum pertinet, l. 38. in fin. l. 47. §. pen. de pecul.

Quod dolo, vel culpâ domini patrisve in peculio effe definit, id in peculium adhuc imputatur, l. 9. §. 4. l. 21. l. 38. §. 3. de pecul. aliàs verò minimè, d. l. 9. l. 11. de pecul.

Deductionis privilegium, feu jus, l. 11. per tot. Et l. 21 feqq. l. 52. de pecul. patris, dominive causam potiorem facit, d. l. 52. ita ut omnibus aliis, etiam privilegiatis creditoribus, præferatur, d. l. 52. Unde illi deducunt, quod fibi debetur, vel familiaræ eorundem fociisve, l. 11. §. 2. 4. 5. l. 4. §. 1. l. 7. §. 6. l. 4. l. 9. §. 3. 4. 6. 7. 8. de pecul. §. 4. Inftit. quod cum eo qui eft in alien. poff. priusquam cæteris creditoribus filiofam. vel fervi fatisfiat, l. 9. l. 52. de pecul. imò jure quodam retentionis & compensationis exegiffe, & reliquos creditores præveniffe putantur, l. 9. §. 2. 4. de pecul.

Quandoque ex fpéciali favore creditoris, pater, dominusve in folidum tenetur, l. 6. de pecul. quandoque omnino non ex fubjectorum fuorum conventionibus obligatur de peculio, ut in fervi, non filiofam. l. 3. §. 3. 9. 10. de pecul. interceffione, d. l. 3. §. 5. 6. vel compromiffio, d. l. 3. §. 8.

Creditores fubjectorum, dominum principalem ad folutionem, non datâ prius cautione de accepto refundendo debito, fi quod damnium emerferit, urgere non poffunt, l. 9. §. 8. l. 52. in fin. de pecul. quàm cautionem & ex aliis caufis quandoque præftare tenetur, l. 22. l. 23. de pecul.

- 24 De peculio obligatio, in principalem competens, extincto peculio, annalis fit, ita ut post annum utilem, *l. 1. quand. de pecul. act. annal.* illa omnino, quoad principalem, expiret, *d. l. 1. & ante annum elapsum, peculium extinctum, adhuc tamen esse fingatur, l. ult. d. 1.*
- 25 Extinguitur peculium, quando servus sit liber, vel filiusfam. sui juris, *l. 1. §. 3. 4. 5. quand. de pecul. act. annal.* vel, uterque moritur, *d. l. 1. §. 3. 4.* vel servus alienatur, vel ejus usus, vel usufructus finitur, *d. l. 1. §. 4. 5. 6. 9.* Similiter ademptione peculii, vel nuda patris dominive voluntate, non dolo malo, declarata, *l. 4. l. 8. l. 1. l. 2. de pecul.* Si apud emancipatum, vel manumissum peculium reperitur, illi tertio suo creditori in solidum obligantur, *per l. 21. de posu. l. 53. de pecul.*
- Sequitur, quomodo ratione negotii à subjecto gesti ad principalem pertinentis, *l. 3. §. 1. 2. 6. l. 5. §. 3. l. 10. §. 5. l. 19. de in rem vers.* creditorum tertio principalis obligatur, quæ est ultima species contractuum mediatorum.
- 26 Negotium autem à subjecto gestum, hic duplici modo ad principalem pertinet. dum verum quid est in rem principalis, vel dum jussu ejusdem negotium cum tertio gessit, *l. 3. §. 1. 2. 6. l. 5. §. 3. l. 7. de in rem vers.* Unde duæ species: de in rem verso contractus, & quod jussu.
- 27 De in rem verso contractus est, quo principalis pater, dominusve, principali alii, cum (subjecto ipsius contrahenti, *l. 1. de in rem vers. §. ult. Instis. quod cum eo. obligatur, ut eatenus, quatenus in rem ipsius principalis verum est, l. 5. l. 3. §. 1. d. 1. vel, quatenus negotium principalis gestum fuisse probati potest, l. 3. §. 1. 2. 6. l. 5. §. 3. de in rem verso. est peculio tertii, vel suo præster, l. 1. §. 1. 2. l. 10. §. 3. de in rem vers.* Unde adjectio obligationis de peculio dicitur, *l. 19. in fin. d. 1. & una de peculio & in rem verso actio dicitur, §. 4. Inst. quod cum eo.*
- 28 In rem verum dicitur hic, quod in principalis negotium, ad quod idem tenebatur, *l. 19. l. 3. §. 3. l. ult. de in rem vers.* vel, quod facturus fuisset, *d. l. 3. §. 4. utiliter, vel necessarid, non voluptuariè, d. l. 3. §. 4. 5. 6. 7.* à subjecto servo, filiofam. impensum insumptumve est, *d. l. 3. §. 1. l. 10. §. 4.* quo ipse semel locupletior factus est, licet verum non duret, *l. 3. §. 2. 7. 8. 10. l. 17. l. 10. §. ult. l. 12. de in rem vers.* vel res principalis conservata fuit, *d. l. 3. §. 1. 2. 3. 4.* ita, ut aut meliorem rem dominus habeat, non deteriolem, *d. l. 3. §. 2.* quibus casibus, aliàs procurator mandati, vel qui negotia gessit, negotiorum gestorum actionem haberet, *d. l. 3. §. 2. 3. 4.* Impensa verò & versa in rem domini patrisve, ex rei veritate & verò precio æstimanda sunt, *l. 5. l. 2. de in rem vers.* quæ obligatio inest præcedenti de peculio, *l. 1. §. 10. l. 2. quand. de pecul. act. annal. Cujac. Inst. tit. quod cum eo.*
- 29 Contractus quod jussu, seu de jussu, *l. 1. l. ult. quod*

jussu. est, cum ex principalis jussu, negotium est gestum, *l. 1. §. 1. 6. l. 4. quod juss.* à servo, aut filiofam. ex quo principalis jubens, etiam unus, ex pluribus, in solidum obligatur contrahenti cum subdito ipsius, *l. 1. §. 6. l. 2. d. s.*

Principalis hic est pater, dominusve filiiam. vel servi, *d. l. 1. §. 6.* aut tutor, vel curator pupilli, minoris, furiosi, prodigi, adolescentis, *d. l. 1. §. ult. l. 2. eod.* aut præpositus administrationis rerum civitatis, *l. 4. h. t. verus procurator, d. l. 1. §. ult.*

Jussu hic est, qualiscunque voluntaris declaratio testatæ per epistolam, verbis, vel nuncio specialiter, vel generaliter facta, *l. 1. §. 1. quod juss.* parandi necessitatem servilem habens, *l. 169. l. 167. §. 1. de reg. jur.* per quem jussu ipse principalis contrahere videtur, *l. 9. §. 2. l. 2. de donat.* Jussui autem comparatur ratihabitio principalis, qua approbat gestum à subjecto, *l. 1. §. 6. l. 5. §. 1. b. t. & alienum factum suum facit, l. 7. §. ult. Cod. quod cum eo. l. 7. C. ad SC. Maced. Vido supra cap. 83.* Similiter subscriptio, & sigillatio, *l. 1. §. 4. b. t. vido Mascard. in voce sigill.*

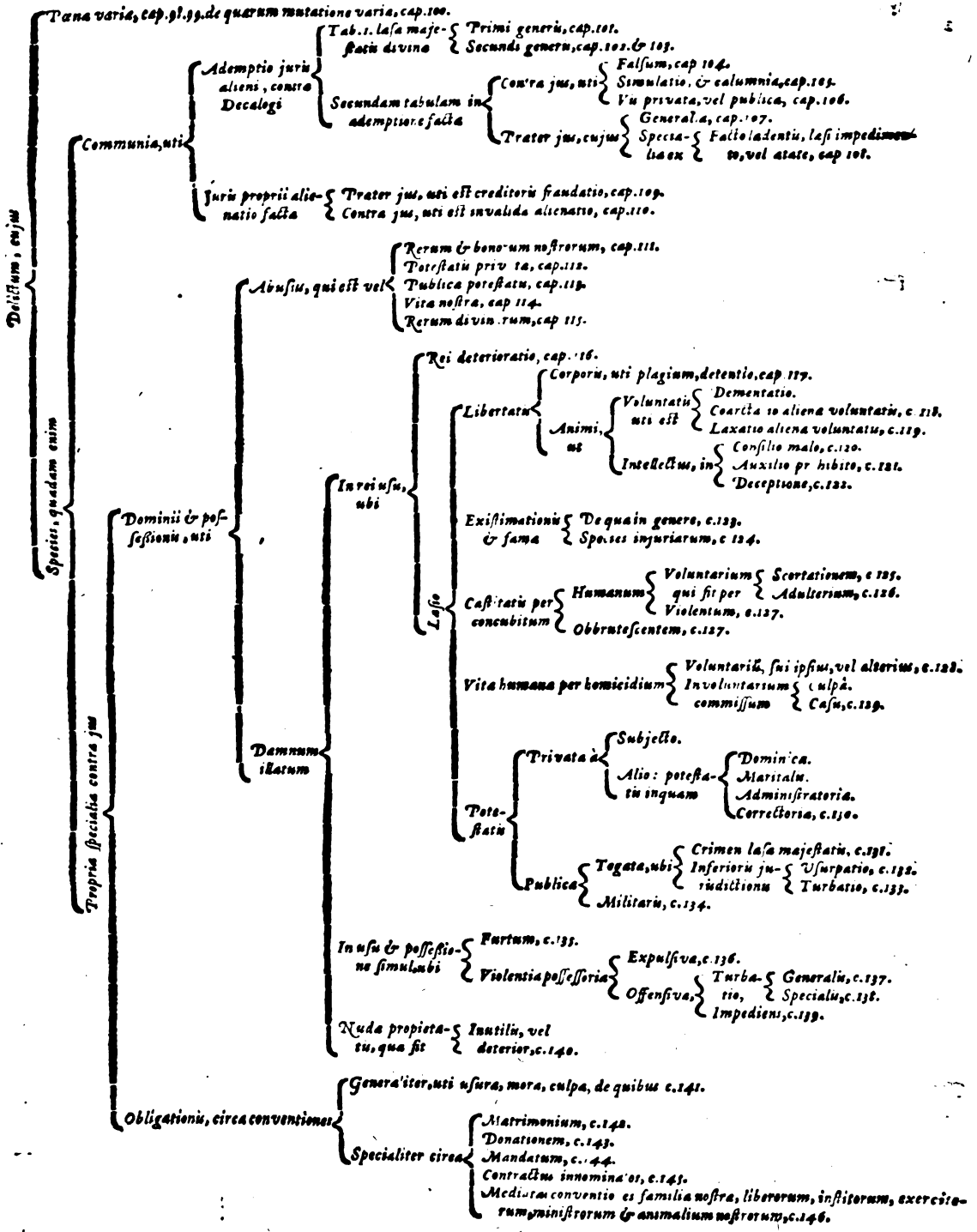
Pater, nomine filii Reipubl. ratione damni, culpæ & doli à filiofam. cui munus civile publicum seu honor injunctus est, quem malè administravit, tenetur, *l. 21. §. 2. 3. l. 2. ad municip. l. 1. l. 4. Cod. de filiofam. & quem pater pro his teneat. l. 7. in fin. de decur. l. 1. Cod. si filiofam.* Consentire verò in honorem, filio impositum, censetur, quando non contradixit, *d. l. 1. l. 2. Cod. de filiofam. & quemad. pater pro his teneat. l. honor. §. plebeji. de mun. & honor.* Obligatur autem pater, vel uti fidejussor, *l. 1. l. 5. Cod. de decurion. Vido supra cap. 92. in fin.*

Onus erogationis commune omnium heredum patris est, *l. un. C. de pericul. success. patris.* ita ut & heredes patris, pro filio in civilibus muneribus teneantur, *l. 1. C. de decurion.* Post creationem & nominationem decedens, antequam honorem subiret, nullam obligationem eo nomine in heredes transmittit, *l. un. Cod. si post creat. quis decess. lib. 20. l. 1. C. de decurion.*

Præterea ex alieno contractu & facto, culpa, dolove magistratum generium, tenentur nominatores magistratum, *tit. C. de pericul. nominat. tit. C. de debit. crust. lib. 11. tit. 33.* fidejussores, *tit. Cod. de pericul. eor. qui pro magistr. interv. lib. 11. l. 1. 2. Cod. de pericul. nominat. & collega, l. 1. l. 4. C. quo quique ordin. conven. Vido supra cap. 92. circa finem.*

Huc pertinent tituli de tribut. act. tit. de pecul. tit. quand. de pecul. act. annal. tit. de in rem vers. tit. quod jussu. tit. C. quod cum eo. tit. C. de decur. & seqq.

tit. C. de filiofam. & quem. pater pro his teneat.

Cap. 98. De pœnis delictorum.

- 1 Delictum quid.
- 2 Varia illius appellationes.
- 3 Illicitum & prohibitum factum quod.
- 4 Illicitum per consequentiam.
- 5 Obligatio delicti alienationem inducit.
- 6 Creditor quis in delicto dicatur.
- 7 Debitor quis in delicto dicatur.
- 8 Laditur, cuius jus redditur deterius, vel cui id admittitur.
- 9 Pœna delicti quid.
- 10 Appellationes pœna.
- 11 Pœna cuius gratia imponatur.
- 12 Delinquentis causâ imponitur, & quare?
- 13.14 Læsi causâ imponitur, & quare.
- 15 Aliorum causâ imponitur, & quare.
- 16 Plures cause alia.
- 17 Ut in Republ. pax, tranquillitas & concordia serventur.
- 18 Ut Dei ira mitigetur.
- 19 Ut iustitia administraretur.
- 20 Pœna species.
- 21 Pœna certa.
- 22 Simplex.
- 23 Civilis qua.
- 24 Multa pecuniaria.
- 25 Criminalis pœna qua.
- 26 Infamia quid.
- 27 Homo integra fama.
- 28 Infamia duplex.
- 29 Facti infamia.
- 30 Jure infamia.
- 31 Infamiam comitantia.
- 32 Criminalis pœna duplex.
- 33 Pecuniaria qua.
- 34 Ademptio honorum.
- 35 Ademptio juris civitatis, familia, libertatis.
- 36 Exilium quid.
- 37 Relegatio ad certum locum.
- 38 Interdictio certi loci.
- 39 Destitutio in monasterium.
- 40 Proscriptio.
- 41 Interdictio honorum & munerum.
- 42 Excommunicatio.
- 43 Incarceratio.
- 44 Status mutatio per dimissionem & emanationem.
- 45 Degradatio.
- 46 Motio ordinis.
- 47 Corporalis pœna.
- 48 Species hujus.
- 49 Capitalis pœna qua.
- 50 Pœna mortis naturalis.
- 51 Pœna mortis civilis, minutio capiti.
- 52 Naturalis mortis exquisitissima exempla.
- 53 Medii gradus supplicia qua.
- 54 Tertii gradus supplicia qua.
- 55 Civilis mortis pœna.
- 56 Servitus pœna qua.
- 57 Deportatio.
- 58 Aqua & ignis interdictio.
- 59 Bannum, excommunicatio.
- 60 An in loca Papistica fieri possit relegatio.
- 61 In territorii locum specialem relegatio facta.
- 62 Excommunicatio ecclesiastica.
- 63 Corporalis pœna, non capitalis, & ejus species varia.
- 64 Quando hæc sit arbitraria.
- 65 Mistra pœna, corporalis & pecuniaria.
- 66 Mistra, qua fisco & parti applicatur.
- 67 Pœna indefinita qua, & ejus species.
- 68 Pœna expressa.
- 69 Pœna arbitraria an ad mortem extendi possit.
- 70 Genera pœnarum prohibita.

HActenus de acquisitione obligationis ex conventionem: sequitur de illa, quæ est ex delicto, *vide sup. cap. 64. n. 3.*

Delictum (1), est factum illicitum & prohibitum (2), i quo acquiritur obligatio ad pœnam (3).

Appellatur alibi promiscuè, peccatum, crimen, flagitium, scelus, facinus, delictum (4), & metonymicè obligatio legis (5), obligatio re contractâ, vel ex factò (6), pœnalis obligatio (7), noxia (8), transgressio legis (9), contractus re initus (10), injuria, *admixta re dolo* (11), iniquitas (12), malum (13), opus carnis (14), & tenebrarum (15), impuritas (16), admissum puniendum (17), vitium, erratum, malicia, dolus, fraus, culpa, excessus, nequitia, improbitas (18).

Illicitum & prohibitum factum nobis hîc dicitur, 3 quod contra jus dominii, vel obligationis conventionalis omittitur, vel committitur (19): aut, quo non tribuitur alii, quod erat tribuendum, vel quo admittitur & detrahatur alteri, quod est ipsius proprium (20): quomodo peccatur contra jus, in defectu, vel excessu, finitrosium vel destrorsum (21). Unde legis transgressio, maleficium dicitur (22).

Illicitum autem censetur, non solum quod principaliter prohibitum est expressis verbis, sed etiam omne illud, per quod ad id ipsum pervenitur (23), & quando eadem prohibitionis ratio extat (24): vel perpetuè, non ad tempus prohibitum factum est (25), nisi antecedens, non directè, sed incidenter ad productionem prohibiti tenderet (26); aut prohibitio personalis esset (27), vel antecedens specificam prohibitionem per se requireret, aut remouum esset, vel modus solum, non finis prohibitum esset (28).

Utrum autem ex delicto obligatio acquiritur, etiam tacitè alienatio quædam inducitur (29), ex qua maleficium rectè alienatio vera dicitur (30): respectu scil. delinquentis, & adquisitio respectu læsi, qui obligationem sibi acquirit.

- 6 Creditor igitur hic est læsus ex maleficio delinquentis, quo eundem ipso jure habet obligatum. Debitor verò est delinquens & lædens (31), qui factò suo seipsum creditori læso obligat, legis autoritate (32).
- 8 Læditur verò creditor, quando jus ejusdem redditur deterius, aut intervertitur, intercipitur, adimitur, minuitur, vel ab usu juris competentis ille actù, vel potentiâ excluditur, dum nimirum omnia remedia juris sui exercendi, aut consequendi, redduntur eidem difficiliora, vel profusus auferuntur; vel eidem præcipitur facultas utendi, fruendive juris sui, aut acquirendi occasio (33), vel libertas (34).
- 9 Pœna maleficii, est ejusdem meritum debitum (35), vel illius æstimatio (36) ad tempus commissi maleficii relata (37): vel commensuratio fraudis (38), noxæ aut vindictæ (39): vel est debitum ex delicto proveniens (40); hoc est, ex privatione, ademptione, vel diminutione eorum, quæ sunt hominis peccantis, jure domini, vel obligationis, pro quantitate & qualitate delicti & personæ delinquentis & læsæ. Non ineptè quoque pœna, res per maleficio delinquentis alienata, vocari potest.
- 10 Alibi appellatur hæc pœna castigatio, supplicium, ultio, vindicta (41), lex (42), noxa (43), pœna (44), quæ juris proprii seu civilis esse dicitur (45), & debitum *ἐπὶ δίκῃ* dicitur (46).
- 11 Imponitur autem pœna, non nisi quando expressè id jure cautum extat (47), idque causâ delinquentis & lædentis, vel læsi, vel aliorum, aut denique Reipublicæ causâ.
- 12 Delinquentis & lædentis causâ, pœna imponitur, quò nimirum is corrigatur, & ad meliorem frugem reducat (48), & ut qui seminavit iniquitatem, molestiam metat (49): æquum siquidem hoc est, Apostolo testante (50), ne conditio delinquentium melior sit bene agentium (51). Nam, ut præmium ad homines ad virtutem excitandum, sic pœna ad eosdem à vitiis abducendum & deterrendum, est constituta (52). Atque hoc genus pœnæ à Græcis dicitur *ὑπεραίας, ἀθωίας & ὑπεροίας*.
- 13 Læsi causâ imponitur pœna, ut eidem damnum illatum refarciatur, quantum fieri potest, ne malis suâ licentiâ sit lucrosa & bonis damnosa (53). Nam luitione & solutione pœnæ, damnum illatum refarcitur læsis (54). Quod genus pœnæ vocant *ἀμωσίαν*.
- 14 Deinde etiam ideo, ut læsis pœna lædentium solatio sit, ne ipsi injurias illatas ulciscantur, atque ita tranquillitas & pax publica conservetur (55).
- 15 Aliorum causâ pœna imponitur, quò nimirum exemplo & metu pœnæ ceteri à peccatis abducantur, atque à delinquendo deterreantur & timeant, hoc est, ut dicitur alibi, ad compescendam audaciam, cohibendamque petulantiam injuriosorum hominum (56); ut audacia peccandi & cupiditas aliis adimatur, atque ad virtutes illi impellantur, & meliores reddantur (57). Nam, ut præmia homines ad amorem virtutis excitant, ejusque virtutis desiderium fovant & conservant (58):

sic pœna eosdem à vitiis deterret (59). Hoc genus pœnæ vocant Græci *ὑπεραίας* (60).

Deinde inferitur quoque pœna, ut sublatis malis, ceteri vivant securiores (61). Qui itaque malis parcat, nocet bonis (62), & vitia ad posteros transmittit, qui presentibus culpis ignoscit (63), & invitat culpam, qui peccatum præterit (64), quia improbitas felix, optimum calamitas est (65), & unus justus multis improbis præstat (66).

Tertio, etiam pœna imponitur, ne paululum fermenti totum Reipublicæ corpus inficiat, & malorum multitudo crescat indies (67). Quâ de causâ Reipub. interesse dicitur, ut malefici puniantur (68), & malos fugere jubemur, ne illorum consortio seducamur.

Quarto, pœnæ solutione & luitione benedictio Dei provocatur (70), & ira ejusdem in homines mitigatur (71). Cum contrâ impiis regnantibus non nisi ruina sit expectanda (72): qui mali à Deo nos separant (73), ejusque benedictionem impediunt (74); cum contrâ ob pios etiam impiis bene fit (75).

Quinto, ut pœnæ executione justitia fiat & admistretur (76), & victima grata Deo offeratur (77).

¶ 1) Delicti & maleficii vox generalis est, l. 123. de verborum oblig. l. 4. ex maleficiis. l. 5. de obligas. sit. Inst. de obligas. §. 2. sit. de obligas. qua ex quasi comer. l. si à reo 70. §. ult. de fidejuss. l. 17. §. 4. de injur. vide sit. C. de maleficio. & mathematicis. Decian. libr. 1. c. 8. in tract. crimino. ¶ 2) Inst. de obligas. d. l. 4. l. 5. §. 1. 2. & seqq. de oblig. & actio. l. 25. actionum. §. ex factio. l. 52. obligamur. §. 8. de oblig. l. 16. aurb. facta. D. de pœn. l. 41. si quis. in fin. ad L. Aq. 1. T. Hess. c. 5. 22. Decian. lib. 2. tract. crim. c. 3. ¶ 3) l. si à reo 70. §. fin. de fidejuss. l. 27. §. 4. de pact. l. 52. §. 2. ad L. A. Aquil. l. 31. bona fides. deposit. l. si longius. §. 1. de judic. l. 41. de pœn. ¶ 4) De voce delicti vid. l. 1. C. si advers. delict. l. 52. §. 8. de obligas. & act. l. 1. si fam. furt. feciss. d. c. l. 1. de legib. l. cum mancipium. de ad. edict. l. 20. l. 37. §. 1. l. 47. l. 9. §. 2. 3. de minor. l. 7. §. 1. de oblig. & act. l. 4. d. s. l. respiciendum. §. delinquentis. de pœn. Roman. c. 6. l. 1. C. de inst. reor. l. sine apud acta. C. de transact. l. 3. §. quod damnum. & hon. tit. C. si advers. delict. l. 1. §. 1. de pœn. d. l. 52. §. 8. & in princ. tit. de privas. delict. tit. Inst. de obligas. qua ex delict. nasc. l. 32. l. 53. l. 4. l. 14. de obligas. & act. l. 123. de verb. obligas. ¶ 5) l. 52. obligamur. §. 5. lege. de oblig. & act. l. 1. de legib. l. 2. d. l. 30. de fals. l. legis virtus. de legib. l. 1. §. nam siquidem. ad Turpill. Senec. libr. 3. controvers. Gell. lib. 7. c. 15. Cujac. lib. 17. obs. c. 18. vid. sup. c. 81. n. 4. De voce, facinus, vid. l. quoniam. C. ad L. Jul. de vi. l. si quemquam. in fin. C. de episcop. & cler. Decian. d. loc. c. 11. de scelere, in l. 16. aut facta. de pœn. l. nefandissimum. C. si nups. ex rescript. l. mimimè. de reliq. & sumpt. Decian. c. 12. d. loc. de voce flagitium, in §. item lex Julia. de vi. Inst. de publ. indic. l. & militibus. C. de milit. test. de maleficio. l. ex maleficiis. de action. & obligas. l. 16. aut facta. de pœn. Farin. quæst. 18. n. 4.

Quidam delictum, quasi derelictum, omissionem boni actus dixerunt, vid. Jacob. cap. 4. 17. alii delictum privatum,

privatum, crimen publicum dixerunt, ex l. 27. §. 28. de ad. edict. tit. de priv. delict. l. quis sit fugitivus. §. quod apud. de ad. edicto. & peccatum atque maleficium in committendo, crimen verò in atrocioribus consistere putant, per l. injur. de injur. tit. de crimin. stell. tit. de crimin. expil. hered. vide latius Pet. Gregor. d. loc. & Decian. de hisce distinctionibus, lib. 2. cap. 7. & c. 8. c. 9. quamvis hæc differentia inter crimen & delictum sæpe confundatur, l. infamem. de publ. judic. l. 1. §. 1. de poen. nullum crimen. de reg. jur. Farin. lib. 1. quest. 18. de delict. num. 1. 2. 3. 4. & seqq. ¶ 6) l. 4. l. 25. §. 2. l. 52. §. 8. de oblig. & act. in princ. Instit. de oblig. qua ex delict. nasc. & tit. de obligas. qua ex quas. cont. ¶ 7) l. 139. de regul. jur. ¶ 8) l. 2. si quad. pauper. feciss. l. plebs 238. §. fin. de verbor. signif. l. quis sit fugitivus. §. quod ajunt. de ad. edict. §. fin. Inst. de noxal. act. l. 1. §. cum servus. de hiis qui de jecer. l. pretia rerum. ad L. Falcid. l. 3. §. ult. l. in delictis. de nox. act. l. cum in venditione. de evid. l. si emptori. d. l. vide Decian. d. loc. c. 15. ¶ 9) Roman. cap. 4. 15. Matth. c. 5. 19. Rom. c. 2. 23. 24. 25. 27. Psalm. 32. ¶ 10) in princ. Instit. de oblig. qua ex delict. l. 7. de pact. l. 52. si verum. de re jud. l. 15. post contractum. l. donationis. de donatione. ¶ 11) in princ. Inst. de injur. l. 1. de injur. §. 1. Inst. ad L. Aquil. l. sed est. §. 1. D. d. l. 1. si quad. pauper. feciss. Decian. lib. 2. c. 17. & alibi Apostolus afferit, 1. Johan. c. 3. 4. Levit. c. 19. 13. c. 2 11. Matth. cap. 7. 12. 1. Thess. c. 4. 12. Psalm. 15. 3. 1. Cor. cap. 6. 8. ¶ 12) l. 1. §. 1. de injur. l. pen. de justit. & jur. l. Paulus. de verbor. sign. l. si pars 110. de inoff. test. Decian. lib. 2. c. 14. in tract. crim. Gen. c. 4. Psalm. 28. Deut. c. 2. 4. 16. 2. Reg. c. 4. 6. 2. Chron. cap. 23. 4. Exech. c. 18. 20. 1. Johan. cap. 5. 17. Matth. cap. 24. 12. ¶ 13) Psalm 34. 15. & 37. 27. & 119. 101. 128. 1. Johan. cap. 3. 4. ¶ 14) Roman. cap. 13. 12. Galat. cap. 5. 19. & seqq. ¶ 15) ad locum. ¶ 16) 1. Thessal. cap. 2. 3. c. 4. 7. quæ Deus ignominia afficitur, Rom. c. 2. 23. 24. 25. 27. ¶ 17) l. 52. §. 2. ad L. Aquil. l. 95. Stichum. §. 1. de solus. l. 9. §. 5. de publ. l. 70. de fidejuss. ¶ 18) Decian. d. loc. c. 3. 4. 5. & seqq. ¶ 19) vid. l. qui non facit. l. factum enique. de reg. jur. Matth. cap. 23. 23. Luc. cap. 11. 42. nam quicquid delinquitur, circa duo illa peccatur, dum jus domini in re domino minuitur, læditur, adimitur, vel non præstatur illi, quod præstare tenebatur alius ex vinculo obligationis. Per legem etiam agnitio peccati dicitur Rom. cap. 3. 20. & justo lex nulla polita, 1. Timoth. c. 1. 9. ¶ 20) l. 1. de just. & jur. §. 1. Inst. d. 3. ¶ 21) Josue. c. 23. 6. Proverb. c. 4. 27. Deut. cap. 5. 38. c. 4. 2 c. 28. 14. 1. Tim. cap. 5. 21. 15. ¶ 22) Rom. c. 4. 15. c. 3. 19. & seqq. l. 1. de suff. aus. Decian. cap. 2. lib. 2. ¶ 23) Gabr. lib. 1. conclus. 7. tit. de præsumption. per l. oratio. de sponsal. l. observare. de off. proconsul. l. 2. §. de verum. de judic. l. quamvis. §. si cum essem. ad Scutum Vellejan. l. idemq. §. 1. pro soc. Menoch. lib. 6. præsumpt. 93. l. 2. C. de offic. præf. præ. l. pupill. §. sed si per. de aut. tit. Leos. in fin. Cod. de usur. l. ult. C. de hiis qui ad eccles. confug. ¶ 24) l. 1. C. si servitor. provinc. Menoch. d. loc. num. 7. ¶ 25) Menoch. d. loc. num. 9. Gabr. d. loc. nu. 7. per d. l. 1. ¶ 26) d. loc. nu. 10. plures limitationes vide apud eundem, & Menoch. lib. 6. præsumpt. 93. ¶ 27) Menoch. d. loc. n. 8. ¶ 28) d. præsumpt. 93. n. 13. & seqq. ¶ 29) l. 1. Im-

peratores. de juro fisci. l. Imperator. de fideicom. libere. ¶ 30) vide Mascard. de prob. concl. 1158. num. 8. 9. 14. 23. per l. testamento de manumiss. testam. ¶ 31) l. 12. ut si. de verb. signif. vid. supra in generalib. de obligas. ¶ 32) l. 25. §. 1. l. 34. de oblig. & act. §. 1. Instit. de oblig. qua ex delict. l. 244. de verb. signif. l. 1. de legib. l. 52. obligamur. §. ex peccato. l. 4. de oblig. & act. nam etiam tacito consensu obligamur, l. 2. 3. 4. de obligas. l. 18. eum. §. 1. de injur. Novell. 7. §. quia verò. l. 39. Imp. de jur. fisci. at peccans scit, vel scire debet, delinquenti poenam constitutam, vide Gædd. in l. 6. de verb. signif. & in l. 12. ut si cui. d. 1. per ill. text. & Gædd. in l. 131. nu. 15. & seqq. de verbor. signif. Decian. lib. 2. c. 10. nu. 4. Bartol. in l. ex hoc. de just. & jur. & in l. Julian. 59. de condit. in deb. per illum text. l. 34. Imperatores. de jur. fisci. l. fin. C. ad L. Jul. majest. l. fin. C. de collat. fund. pastim. l. 1. de legib. & sup. cap. 81. num. 4. diximus. Negat hoc Petrus Gilken. part. 1. cap. 5. de præscrips. qui putat, obligationem delictorum ex naturali æquitate, non ex consensu oriri, l. 12. non solum. §. 1. de injur. l. 70. §. id quod. de fidejussorib. l. 28. §. fin. de poen. l. 9. §. quod. de public. & vest. ¶ 33) l. non omnia 44. l. 36. de minorib. l. 17. §. 1. l. 18. l. 26. l. 27. l. 47. quib. ex caus. major. l. pen. de integ. rest. l. 7. §. 1. l. 1. §. pen. l. 6. l. 31. de dol. l. 3. §. 4. 7. l. 6. l. 7. §. 1. 2. 6. l. 9. l. 11. §. 3. 4. l. 49. l. 13. §. 1. l. 23. de min. l. 12. §. 1. l. 14. l. 15. §. 4. ult. quod met. caus. l. non fraudantur 134. de reg. jur. l. 6. qua in fraudem creditor. l. 68. nemo. §. 1. pro socio. l. si sic. quemadm. servit. amitt. ¶ 34) d. l. non omnia 44. l. 33. de minor. ¶ 35) l. si qua poena 244. de verb. signif. l. licitatio. §. quod illicit. de publ. & vestig. l. Stichum. §. tamosi. de solus. ¶ 36) l. 42. sanctio. l. 12. de poen. Cujac. in parat. Cod. d. t. vid. Isidor. lib. 5. cap. 27. Varron. lib. 4. de Lat. lingua. text. in l. 138. omnia. §. 1. de regul. jur. vid. Gædd. in l. 131. de verb. signif. ubi impugnat hanc definitionem, ex eo, quod delicta non sint in patrimonio nostro, argum. l. 28. de injur. l. 6. l. pen. de publ. jud. & quoddam quorundam delictorum nulla possit æstimatio esse, l. 13. liber homo. ad L. Aquil. l. 10. 4. si in duobus. de reg. jur. ¶ 37) l. 1. de poen. l. 21. injuriarum. de injur. l. si quis 27. in fin. Cod. ad L. Cornel. de fals. l. cum quedam. §. quoties. de jurisdic. l. 1. de pen. legat. l. 1. §. 1. ad Scutum Turpill. neque enim tractu temporis poena augeri, aut minui potest, l. qui injuria. de furt. l. 16. aut facta §. ult. de poen. vid. l. ad testum. §. 1. qui testam. fac. p. ff. l. pen. si ex nox. caus. ag. l. statum 14. de quest. l. moris §. fin. de poen. l. 29. de statu lib. Cujac. lib. 1. obs. 37. Robert. lib. 1. avimad. c. 6. Mercat. lib. 1. cap. 6. statu liber punitur, ut liber ex constitutione Divi Pii, d. l. statu liber 29. de statu lib. ¶ 38) l. sancimus. Cod. de poen. ¶ 39) l. 131. aliud. ubi Gædd. de verb. signif. l. fin. de nox. action. ¶ 40) Matth. cap. 6. 12. ¶ 41) l. si qua. de verb. signif. l. licitatio. §. quod illicit. de publ. & vestig. l. 131. aliud. l. 244. de verb. signif. l. 33. quod de injur. l. 6. d. tit. l. 18. §. 1. de jur. fisci. l. 2. §. sed est de judic. vid. Cujac. lib. 5. obs. c. 29. Gell. lib. 6. c. 14. poenæ verb. aliis generalissimum esse, patet ex l. qui hinc. de neg. gest. l. licita 40. de reb. cred. l. Lucius. de act. emp. l. ult. de eo qui cert. loc. l. novissima. judic. solu. tot. tit. Cod. de hiis qua poena nom.

missi. vel codicilli. v. linq. l. 8. l. 115. de verborum obligas. l. illicitas 6. §. preses. de offic. presid. §. 1. Institus. de pœn. remer. l. 112. l. magnam. Cod. de cont. & commist. sup. l. ult. de censu. & demonstras. Cujac. lib. 17. obs. c. 22. l. 131. de verb. signif. Gell. lib. 6. c. 14. hic specialius accipitur pro delicti coercitione, l. 131 §. 1. de verb. signif. ad publicæ disciplinæ emendationem, quæ sæpe cum vindicta rei perfectionem habet, l. 5. §. 1. de calumn. litem si cum. §. eum qui. quod met. caus. §. quadrupli. Instit. de act. Cujac. lib. 8. obs. c. 33. & c. 24. sæpe illud quod extra rei perfectionem, §. ex maleficiis. Instit. de act. l. 2. de ius. & rat. distrab. l. 32. pœnales. ad L. Falcid. aliàs etiam ultio delicti definitur, l. si quis. l. 131 §. 1. de verb. signif. l. i ratio 9. §. quid illicitè. de public. & vect. doli compensatio, & ἀνομικων, Pet. Gregor. d. loc. c. 1. num. 3. §. 42) Gal. c. 5. 23. 1. Timoth. c. 1. 9. §. 43) Instit. de noxal. act. l. quis sit fugitivus 176. noxas. de ad. edict. l. 1. l. pen. si ex nox. caus. l. aliud 131. l. 244. l. 200. hac de verb. signif. Nam noxa est vocabulum æquivocum, significans corpus, quod nocuit, §. 1. Inst. de nox. act. pœnam delicti, & ipsum delictum, d. §. 1. l. 1. l. 4. l. fin. de nox. act. l. 1. si quid. pauper. feciss. dic. l. si quis. l. 131. de verb. signif. ubi Gædd. §. 44) 101. 11. de pœn. §. 45) vide Zanchium in opere red. mps. lib. 1. c. 10. de legib. human. thes. 2. Jun de polit. Mis observ. c. 3. §. 46) in princ. Inst. de action. in petitione orationis Dominicæ, Remitte nobis debita nostra &c. §. 47) Menoch. cas. 276. lib. 2. arb. jud. quæst. per l. si quis. §. Divus. de religio. & sumpt. fun. §. cum igitur. Novell. de non eligend. secund. nub. l. 1. §. fin. ad Turpill. l. si operum. C. de pœn. Farinac. lib. 1. quæst. 7. num. 3. 4. 5. §. 48) l. si pœna 20. ubi Gothofred. de pœn. 1. Cor. c. 5. 1. Timoth. c. 1. 20. c. 3. 16. Proverb. cap. 23. 13. 14. §. 49) Proverb. cap. 22. 8. 2. Thess. c. 1. 6. justum est apud Deum, retribuere tribulationem qui vos tribulant. §. 50) 2. Thess. d. cap. 1. 6. Rom. c. 2. 6. 7. cap. 13. 3. 4. 5. Matth. c. 7. 2. 1. Reg. c. 2. 5. 6. 7. & seqq. ideo improbus seipsum evertit, Proverb. cap. 12. 6. 18. 19. & sequenti. vid. sup. cap. 2. & c. 5. & hoc regnante, non nisi ruina expectanda, Proverb. c. 28. 12. §. 51) l. 3. §. 1. de don. int. vir. & ux. l. 88. §. 11. de legat. 1. l. 10. §. 1. solus. mas. l. 51. de mand. testam. §. 52) ut metum scil. adferentibus exemplis, publica disciplina conservetur & reformetur, l. 1. ne quis eum qui in juv. l. ita vulneratus 51. §. 2. ad L. Aquil. l. in delictis. §. cum dominus. de nox. act. l. licitatio 9. §. quod illicitè. de publ. & vectig. l. per omnes. C. de defens. civis. l. 4. C. si servus. export. ven. l. C. de fals. mones. ut qui pudore à malefaciendo non deterrentur, saltem formidine pœnæ abstrahantur, Sirac. d. c. 20. 22. 23. 24. Proverb. cap. 19. in fin. & vers. 16. §. 53) l. 1. l. ne ex dolo. de dolo mal. l. 31. ita demum. de recept. arb. l. 5. si quis causat. l. verum. §. semp. ibi, hoc quoque. pro socio. l. non fraudatur. de reg. jur. l. hominem. mandas. §. sed quis. Inst. de fideicom. hered. l. 29. itaque. §. 1. de dol. nemo enim ex delicto suo præmium sentire debet, d. l. 31. ita improbo impunita non speranda, Proverb. c. 11. 18. 21. & justus unius multis improbis est præstantior, Sirac. c. 16. 4. 5. cujus causâ sæpe toti Reipubl. bene est, Genes. c. 18. 26. & seqq. Act. cap. 27. 24. §. 54) Prov. c. 11. 18. Sapiens

cap. 5. Ecclesiast. c. 8. 10. Petr. Gregor. lib. 1. synagm. cap. 8. §. 55) l. 28. capitalium. §. 5. famojos. de pœn. facti Sap. c. 5. tollenda enim sunt, quæ occasione delinquendi præbent, l. convensura. de pact. dota. l. alia. §. eleganter. solus. matrimon. §. 56) l. 42. §. 1. de procur. l. 5. §. ult. de injur. Paul. lib. 2. sent. tit. 20. §. 57) l. 28. §. 15. l. 16. auth. facta. §. ult. de pœn. l. 31. deposit. l. 8. quicumque. §. 3. in fin. C. de heret. & Manich. l. 1. C. de emend. proping. l. 1. C. operu. C. de pœn. l. 4. monere. C. de servis. expo. ven. l. 1. de abige. l. 1. Cod. de fals. mones. l. 1. C. ad L. Jul. repetund. l. congruis 13. de offic. presid. Deut. c. 13. 11. 1. Tim. cap. 2. c. 5. 19. 20. Rom. c. 13. 4. Exod. c. 21. 24. 1. Sam. c. 28. 9. 10. ubi Petr. Martyr. Deut. c. 19. 20. c. 17. 13. & Psalm. 52. 9. Prov. c. 19. 25. c. 21. 11. 1. Cor. c. 10. 6. & c. 5. Act. c. 5. 11. Eccl. c. 23. 37. latè Petrus Greg. lib. 31. synt. c. 2. §. 58) 2. Sam. c. 5. 8. 1. Chron. c. 11. 6. Judic. c. 1. 12. 13. Deut. c. 28. & seqq. §. 59) Sirac. c. 20. 22. 23. 24. Prov. c. 19. in fin. & vers. 16. Roman. c. 13. 9. 4. 5. 6. §. 60) Cal. Rhodigin. lib. 6. antiquar. Plin. lib. 8. c. 16. lib. 19. cap. 4. §. 61) l. 13. congruis. de off. presid. l. 9. licitatio. §. quod licite. de public. & vect. l. 1. C. ad L. Jul. repet. Nov. 30. cap. ult. Senec. de clem. cap. 4. §. 62) ut Seneca eleganter docet. §. 63) Senec. & Menius. §. 64) Prov. c. 20. Sapiens rex dissipat & tollit impios, & Psalm. 101. 7. 8. §. 65) Sirac. c. 8. 11. c. 11. clericorum §. 1. de vis. & honest. cleric. c. qui vitius 23. 9. 5. §. 66) Sirac. c. 16. 3. 4. 5. & justus Deo propinquus dicitur, Sapiens. cap. 6. 20. §. 67) 1. Cor. c. 5. Matth. c. 7. 13. 14. §. 68) l. 51. in fin. ad L. Aquil. l. 70. in fin. de fidejussor. l. 20. de pœn. l. 18. si longius. §. 1. de judic. l. 6. C. de defens. civitas. latè Farinac. quæst. 17. num. 2. 3. & seqq. l. b. 1. Unde Reip. obligare se dicitur, qui in legem committit, l. 30. de fals. l. 52. §. 8. de oblig. & action. l. 1. legi vitius. de legib. Cujac. lib. 17. obs. c. 11. §. 69) 1. Timoth. cap. 6. 5. c. 1. 20. 2. Thess. l. c. 3. 6. 14. Tit. cap. 3. 10. §. 70) Deut. c. 19. 13. ibi, Tollas reatum, ut bene sit tibi, & c. 28. Exod. c. 32. 29. ibi, & daturus vobis Deus benedictionem, Num. c. 15. 22. 13. 1. Reg. c. 2. 2. Reg. c. 10. 30. 2. Chron. c. 19. 3. §. 71) Num. c. 25. c. 36. 33. Josu. cap. 7. 26. 1. Sam. c. 4. Jon. c. 1. Levit. c. 12. c. 13. c. 14. Deut. c. 31. 13. 11. 17. cap. 21. 1. 2. §. 72) Proverb. cap. 28. 12. §. 73) Es. c. 59. §. 74) Jerem. c. 5. c. 25. Deut. c. 19. 13. & c. 28. Exod. d. c. 32. 29. §. 75) Genes. c. 18. 26. 28. 29. 30. 31. 32. 2. Reg. c. 3. 14. 17. 18. Daniel. cap. 2. 24. Act. c. 27. 24. §. 76) Deus enim non vult absolvere improbum, & fontem ullo modo justificare, Num. c. 14. 18. Exod. c. 34. 7. c. 23. 7. Psalm. 5. 7. & Psalm. 7. 12. 13. & justitia requirit, ut bonis bene sit, & malis malè, Rom. 2. 6. 7. Heb. c. 6. 9. 10. 2. Thess. l. cap. 1. 6. 1. Reg. cap. 8. 33. 39. & quâ mensurâ aliis mensi fuerimus, tali & nobis remeietur, Matth. cap. 7. 2. Exod. cap. 21. 23. & ut merces & præmium iusto, sic injusto pœna debetur, Proverb. cap. 11. 18. 21. Deut. cap. 28. Judic. cap. 1. 12. 13. 1. Chron. cap. 11. 6. 2. Sam. cap. 5. 8. Ezech. cap. 18. 23. Heb. cap. 6. 10. Roman. cap. 2. 6. 7. cap. 13. 3. 4. 5. Sirac. d. cap. 10. 26. 27. l. 1. §. 1. de justit. & jure. Contra, Magistratus pœnas meritas non exigens à maleficiis, damnatur, uti Mimus dicit: eum nocens absolvitur, judex damnatur & punitur à Deo, vid. 1. Reg. cap. 20. 41. 42. 43. Deut. c. 13. 7. 8. 9. 10. c. 17. 2. & seqq. Exod. c. 21. 22.

2. *Chron. c. 19. § 77* *Esa. c. 34. v. 10. 11. 1. Sam. cap. 15. 32. 33.* *Johan. c. 7. vid. Martin. Bucar. de regno Christi. c. 60. lib. 2.* Ideo David in *Psal. 101.* rectè, Mane, statim, inquit, conficiam omnes impios in terra, ut excindam de civitate Dei omnes facientes iniquitatem, & *Dem. c. 13.* tollatur è medio tui malum, & *Ephes. c. 5.* ne nominetur inter vos scortatio &c.

- 20 Pœna est duplex: certa nimirum, & definita: vel incerta, indefinita.
- 21 Certa & definita est, cujus quantitas, modus & qualitas in jure definita est (78), & ordinaria sæpè dicitur (79). Estque simplex, vel mista (80).
- 22 Simplex est, quæ uno pœnæ genere est contenta (81): quæ rursus est civilis, vel criminalis (82).
- 23 Civilis pœna, est multa (83), quæ delinquenti (84), sine infamia (85), pro reparatione & præstatione damni ex delicto illati (86), imponitur, & læso applicatur (87): vel commodi & beneficii alicujus privatio ob culpam, non dolum admissum (88), aut officii privati, vel administrationis, aut juris privati ademptio (89).
- 24 Hæc multa pecuniaria, pœna dicitur, & quandoque indemnitas præstatio (90), & sæpius multa (91): quæ tamen sine infamia delinquenti imponitur (92), tum, quando delictum non habet publicam, vel privatam animadversionem (93). Quandoque etiam interesse præstatio, & damni illati compensatio ex arbitrio judicis est facienda (94). Dicitur civilis, quando agitur per viam exceptionis, & non principaliter ad pœnam (95).

§ 78) l. 4. l. 6. *Cod. de modo multar. Gell. libr. 12. cap. 1. § 79* l. *in privatis. ad SCtum Turpill. l. 1. C. ubi de crim. agi. l. qui actionem. de injur. latè Decian. libr. 5. c. 2. § 80* *Petrus Gregor. lib. 31. synagm. c. 4. n. 2. § 81* *Menoch. cas. 265. libr. 2. arbit. judic. civili nimirum, vel criminali. § 82* l. ult. *de injur. §. 10. in summa. Instit. d. tit. l. 7. l. ult. Cod. de del. tit. argum. l. ult. de furt. l. ult. de privat. delict. Farinacius quest. 19. libr. 1. tit. 3. Petrus Gregorius lib. 31. synagm. cap. 3. in princ. § 83* l. aliud 131. l. 244 si qua pœna ubi Gæddaus de verbor. signific. l. ult. *de injur. Auth. sed hodie. Cod. de episcopis & cleric. l. ult. de feris. l. 1. de testib. Auth. sed novo. C. de pœn. jud. qui mal. judic. §. l. 56. de furt. l. 3. de crimin. bellion. l. 3. de prævaricac. l. ult. C. de requir. rev. l. sine. C. de quest. Menoch. cas. 265. num. 7. 8. § 84* l. 1. in fin. *de privat. delict. §. 5. Instit. de noxal. act. l. 11. quæcumq. de oblig. Exech. cap. 18. § 85* l. 1. *Cod. de mod. mult. qua. à judic. l. 131. aliud §. 1. de verborum signific. l. 2. Cod. ex quibus causis infam. irrogat. § 86* §. quadrupli. §. ornus. §. pœnales. *Instit. de action. l. 5. §. 1. de calumn. l. si verò. §. prator. de his qui dejecer. dissentit Cujacius lib. 8. observat. cap. 33. Delrio ad l. transigere. num. 19. & sequentibus. Cod. de transact. § 87* l. 9. §. quod illicitè, *de public. & vestig. l. infamem. de public.*

judic. l. fin. de privat. delict. l. legatum. §. amittere. de his quib. us indign. Gabriel. lib. 7. conclus. 16. dict. §. pœnales. Instit. de action. l. 56. §. 1. de furt. l. 26. l. 33. de obligac. l. 3. de sepulch. violat. l. lege. ad SCtum Syllan. l. ult. de litigiis. vide Alciac. parad. c. 11. Duaren. lib. 1. disputac. cap. 35. in fin. Wessing. consil. 22. num. 17. 18. Gell. libr. 1. observ. 65. num. 2. Myssing. consil. 7. n. 8. 9. 10. & consil. 20. num. 2. Robert. libr. 4. font. c. 9. Marant. d. ord. jud. dist. 1. num. 2. & sequentibus. Farinac. quest. 190. num. 6. & sequentibus. de var. & divers. quest. com. dicit. Mascard. conclus. 463. lib. 1. Clar. quest. 1. num. 2. §. fin. pract. crim. Exod. c. 21. Levit. cap. 3. adde Deut. c. 22. 19. 2. Reg. cap. 9. 33. 2. Chronic. cap. 25. 12. 2. Macchab. cap. 6. 10. vide Menoch. lib. 2. cas. 265. num. 3. 4. 5. 7. ubi ad l. Cujac. ad SCtum Syllan. respondet & ad Harmon. libr. 1. tit. 2. § 88 *Farinac. de var. & divers. quest. quest. 100. num. 18. 25. & sequentibus. § 89* d. quest. 100. num. 21. & seqq. *Clarus quest. 1. num. 3. dict. loco. Marant. d. loc. num. 25. § 90* l. 1. l. 3. l. 4. l. 5. *Cod. de magist. conveniend. l. 1. Cod. de dividend. usuel. l. 7. §. 1. de dolo. § 91* d. l. aliud. ubi *Dd. § 92* l. 1. *C. de mod. mult. Gæddaus in d. l. 131. aliud. secus in pœna, l. 63. non potest. de furt. § 93* *dict. l. aliud 131. ubi Gæddaus. & jure magistratus exerceat, d. l. aliud 131. ubi Gæddaus. pro arbitrio: unde & arbitraria dicitur, d. l. 131. l. 2. 4. 4. de verborum significac. l. in multis. l. certa. quand. provoc. non est necess. 1. Esra cap. 7. 25. 26. & à certis judicibus imponebatur, l. ult. Cod. de mod. mult. d. l. 131. l. 2. in fin. de publ. judic. pro quantitate determinata à principe, l. 4. l. 6. C. de mod. mult. Cujac. libr. 16. observ. cap. 34. Gell. lib. 12. cap. 1. & exacta æratio principis inferebatur, vel operibus publicis impendebatur, l. 5. multa. rum. Cod. de mod. mult. exceptis casibus, in l. Divum 2. §. ult. de jur. patron. l. 2. C. de episcop. aud. quæ differentia tamen hodie omnes sunt sublatæ, Petrus Gregor. dict. libr. 31. cap. 3. num. 6. 7. 8. 9. 10. Menoch. cas. 280. n. 2. arbit. jud. libr. 2. §. cas. 260. § 94* *vide Menochinum cas. 122. lib. 2. arbit. judic. per l. si quando. Cod. und. vi. Placem libr. 1. delict. cap. 6. num. 32. Exod. c. 21. Levit. cap. 5. l. si iradicio. C. de act. empt. § 95* *Farin. d. quest. 100. num. 16. com. dicit. per Clarum & Marant. Dec. & Rip. alleg.*

Criminalis pœna est, quæ ex delicto publicam offensionem principaliter, vel immediatè respiciente (96) orta, infamiam delinquenti irrogat (97), cum præstatione & erogatione fisco applicanda (98), aut corporis cruciatu, lædenti inferendo (99).

Infamia, est læsæ & diminutæ existimationis status (100) vocatur etiam ignominia (101); damnus famæ (102), turpitudine vitæ facta inquinatio (103); nota (104), contemptus, odium, & abjectio (105); honoris privatio (106); macula existimationis (107); detrimentum existimationis (108), pœna existimationis (109), probrium (110).

- 27 Infami alibi opponitur homo integre opinio-
nis (111), infami verò dignitatis portæ claustræ sunt (112),
qui mortuo ferè comparatur (113).
- 28 Infamia autem est duplex: facti, vel juris (114); hoc
est, reipsâ, vel hominum opinione illata (115).
- 29 Facti infamia est, quando existimatio & opinio ali-
cujus juris dispositione, non expressè, sed apud viros
bonos & graves, tacito præjudicio & præsumptione
quadam gravatur & sugillatur (116); quæ infamia dicitur
ex hominum opinione (117).
- 30 Juris infamia est, quando quis jure ex facto suo illi-
cito expressè infamia notatur, vel judicis sententia (118),
quæ infamia reipsâ, hoc est ipso malo facto illata dicitur
(119). Non namè quoque dixerit, aliam infamiam
esse naturalem, aliam civilem (120).
- 31 Hanc pœnam infamiæ plura incommoda sequun-
tur & comitantur (121): nota sonica, quæ maleficiam,
ex quo infamia est orta, arguit (122), habitus & vesti-
tus infamiam indicans (123).

¶ 96) Anton. Gabriel. lib. 7. conclus. 16. num. 4. 5. per
alleg. ibid. ¶ 97) l. non potest 63. de furt. l. Drusus 40. de
injur. l. 7. de public. judic. l. 3. ubi gloss. de sepulch. violat. l.
pen. de extrarod. cognis. §. 4. Inst. de pœn. temer. litig. imò
etiam sola infamiæ pœna dicitur criminalis, Farinac.
quæst. 100. num. 29. per l. isti quidam. quod met. caus. De-
cian. lib. 5. c. 4. crimin. ¶ 98) Menoch. lib. 2. caf. 265. num.
3. 4. 5. Boer. quæst. 349. Duaren lib. 1. dispus. c. 35. Roberts.
lib. 4. sentent. c. 9. Mynsing. conf. 20. n. 6. conf. 7. nu. 9. Ga-
briel. lib. 7. conclus. 16. paulò aliter distinguit: sed cum
Menoch. Mascard. conclus. 463. com. dicit priorem sen-
tentiam, & Farinac. quæst. 100. num. 10. & seqq. de var.
& divers. pœn. per Bartol. in l. ult. de privas. delict.
Quando inter fisci & partem læsam pœna commu-
nicatur & dividitur, mixta pœna civilis & criminalis si-
mul dicitur, Geil lib. 1. de pace public. c. 15. n. 24. ¶ 99) l.
2. de public. judic. l. licet 103. de verb. sign. ¶ 100) l. 5. §. 2.
de extraord. cognis. l. ult. C. de pœn. jud. qui malè judic.
Deut. c. 25. 7. 8. 9. Ruth c. 4. Eccles. c. 20. 25. 27. ¶ 101) l. 2.
§. ignominia. l. quid ergo. §. pœna. de his qui notant. infam.
l. nullam. ex quib. caus. infam. irrog. ¶ 102) l. si furti 8.
l. 6. C. d. t. ¶ 103) l. 1. §. secundo loco. de postuland. l. 2. C. de
dignit. ¶ 104) arg. tit. de his qui not. infam. ¶ 105) Ma-
lach. c. 2. 9. ¶ 106) l. 8. infamia. C. de decurio. ¶ 107) l.
23. ea qua. l. 20. improbum. l. 17. C. ex quib. caus. infam.
¶ 108) l. 3. C. de calumniat. l. 1. C. si contra mat. vo. unt.
¶ 109) l. 131. §. 1. de verb. signifi. l. 59. de pœn. ¶ 110) l. 41.
probrum. de rit. nupt. l. 42. probrum. ubi Gœdd. de verb.
sign. ¶ 111) l. 21. si à bona. de rei vindicat. ¶ 112) l. 2. C.
de dignitat. l. 1. C. de infam. lib. 10. l. ne quis. C. de decurio.
l. 12. D. d. tit. l. cum prator. de judic. ¶ 113) argum. l. justifi-
quod met. caus. l. 9. justa. de manumiss. vindict. ¶ 114) l.
fratres. C. de inoff. testam. dissentit Donell. lib. 18. cap. 6.
per l. eos 12. de decur. quia facti infamiam, quæ dicitur,
leges non habent pro infamia, l. i. c. 22. de his qui not.
infam. l. ea qua 13. l. 17. l. nullum 14. l. inserlocutio 19. C.
ex quib. caus. infam. irroget. cujus sententia refutatur

ex l. 25. c. de adulter. l. 4. §. adversus 16. de dolo mal.
& met. except. l. 3. §. lego 5. de testib. l. 2. de obseq. parent.
& patr. prest. l. 2. C. de stat. & imag. vide Menoch. caf.
464. num. 23. arb. jud. quæst. Novell. 72. ¶ 115) l. 2. de
obseq. pat. & patr. prestand. d. l. 2. d. l. 3. §. 5. ¶ 116) l. apud
4. §. 16. adversus. de doli mali & met. except. l. 25. c. de
aduls. l. 1. de obseq. à lib. par. prest. l. probrum. de verb.
signifi. l. ea qua 13. l. 20. l. 14. C. ex quib. caus. infam. irrog.
l. 19. l. 17. C. eccl. l. verum 10. de furt. l. 21. de d. l. 3. §. 5. de
testib. quales notati enarrantur l. 4. l. 15. de his qui no-
tant. infam. l. 11. d. l. 2. l. ult. qui bon. ced. poss. ¶ 117) d. l.
4. §. 16. & d. l. 3. §. 5. l. 13. l. 14. C. ex quib. caus. infam. d. l. 2.
de obseq. parent. & patrion. ¶ 118) l. 1. l. 2. l. 4. §. ult. l. 6. &
tot. tit. de his qui not. infam. l. 7. de public. judic. §. ex quib.
busdam. Inst. de pœn. temerè litigant. ¶ 119) d. l. 2. de ob-
sequi. ¶ 120) arg. l. probrum 42. de verborum significat.
¶ 121) de quib. vid. in l. qui accusare. de accusat. l. 12. nec.
C. de decur. l. 2. C. de dignit. l. 3. C. de re milis. ubi Cynac.
l. 2. de offic. ad ess. l. 2. §. 2. de postul. l. 3. §. 5. de testib. l. fra-
tres. C. de inoff. testament. ¶ 122) vide l. Reg. c. 20. 31. &
seqq. ¶ 123) l. mima. C. de episcop. aud. Menoch. caf. 535.
num. 18. lib. ult. cens. ult. arb. jud. quæst.

Criminalis ejusmodi pœna est pecuniaria, vel cor- 32
poralis (125).

Pecuniaria est, quæ bonorum ademptione delin- 33
quentem punit (126): quæ duplex, prior, quæ in bonis,
ita propriè dictis, delinquentem punit: altera, quæ in
quasi bonis.

Prior illa, est ademptio quorundam bonorum de- 34
linquentis (127); vel omnium bonorum, quæ est con-
fiscatio, quæ omnia bona delinquentis in fisci publicum redigun-
tur (128): seu in usum publicum convertuntur
(129), quæ ideo publicatio bonorum dicitur (130),
& fisci (131).

Altera, est bonorum, improprie, ita dictorum, dimi- 35
nutio & privatio, quæ delinquenti minuitur, vel adim-
nuitur jus civitatis, familiæ, vel libertatis: vel status mu-
tatur (132), jus civitatis & libertatis & familiæ minuit
exilium, detrusio in monasterium, proscriptio, interdic-
tio honorum, vel officii, & incarcerationio.

Exilium, est loci & domicilii mutatio, pœnæ loco 36
imposita, & dicitur relegatio (133). Exilium hoc est
temporale, vel perpetuum (134): utroque jus civitatis
& libertatis minuitur, non adimitur (135), neque bona
(136).

Quando relegatio ad certum locum, vel certas per- 37
sonas fit, ubi se relegatus contineat (137), jus libertatis
relegati minuitur, vel, suspenditur potius, quàm loci &
domicilii mutatio inducitur. Et talis relegatio vulgò
dicitur confinatio, vel libera custodia (138), quæ extra
provinciam, vel territorium relegantis, non solet
fieri (139).

Huic similis est interdictio certi alicujus loci & 38
commercii (140): item pœna & interdictio, ne quis faci-
entem sui superioris videat, vel accedere in ipsius con-
spectum audeat (141).

Detrusio

- 39 Detrusio in monasterium est, quâ monasterio, tanquam honestæ custodiæ, quis traditur (142).
- 40 Proscriptio est, quâ delinquens privatur usu & communione civitatis certæ (143), quæ & excommunicatio dicitur (144).
- 41 Interdictio honorum & munerum est, quâ eorundem gerendorum & suscipiendorum libertas & jus delinquenti adimitur (145): quod refero etiam interdictionem officii exercendi (146), privationem officii publici, vel suspensionem ab officio (147); interdictionem ne quis sit procurator, Advocatus, Legatus, ne quis tractet negotia forensia, vel sit tabellio, vel ne sedeat, vel adsit in negotiis publicis, vel abstineat quibusdam negotiis & actionibus vitæ communis (148). Hoc excommunicatio pertinet, à presbyterio illata, quæ est major, vel minor illa à perceptione sacramentorum & à communione fidelium excludit (149): hæc tantum à communione sacramentorum separant.
- 43 Incarceratio est, quâ libertas excedit & redeundi alicui adimitur, vinculis corpori injectis (150), compediibus (151), vel custodibus appositis (152).
- 44 Status mutatur, ignominiosâ dimissione & depositione ab officio (153), exauratione & degradatione
- 45 verbali, aut reali (154), regradatione, seu *rehabilitatio* in locum inferiorem detrusione, aut humilioris ordinis susceptione (155), vel motione ordinis (156), ignominiosâ facti, vel officii functione & gestione (157).
- § 125) Petrus Gregorius lib. 31. *synagm.* c. 3. nu. 12. 13. § 126) Gregor. *diñ. loc. argum.* l. 88. l. 89. l. 103. l. 97. l. 178. de *verborum signific.* §. 1. 2. *Instit. de poen. tomor. litigant.* l. 131. aliud. l. 244. de *verbor. signif.* In criminalibus etiam pecuniariam poenam esse, constat ex l. ult. de *privat. delict.* l. Cajus. ad *Scrum Syllan.* Menoch. lib. 2. cap. 265. *arb. jud. vide* 2. Reg. cap. 12. l. 16. 17. Levit. cap. 5. 6. 7. 15. 16. § sequentibus. cap. 22. l. 4. c. 10. 2. Reg. cap. 23. 33. *Hesra* cap. 7. 20. dissentit Harmenopolus lib. 1. tit. 2. *Rota decis.* 10. § 127) l. 5. C. ad *L. Jul. majest. l. in multis.* l. certa. C. quando *provoc. non est necess.* § 128) tot. tit. de *bon. damnat.* Novell. 17. c. 1. l. 2. 3. de *bon. eorum qui sibi mort. l. s. de parricid. Auth. bona. Cod. de bon. proscript.* l. 1. l. 40. de *jur. fisc.* l. 3. C. d. tit. l. 3. *Cod. de malefic. & mathemas.* l. 8. C. de *poen.* l. 4. l. 14. de *interdict.* & *relegat.* vide Menoch. lib. 2. *arb. cap.* 262. Petrum Gregor. lib. 3. cap. 17. *synagm.* Joſu. cap. 7. 1. Reg. cap. 21. 15. 16. *Num.* c. 10. § 129) l. 2. l. 3. de *bon. eorum qui sibi mortem. l. s. de parricid.* l. 9. C. de *bon. proscript.* § 130) d. l. 2. l. 3. l. 5. de *bon. eorum.* l. 4. C. de *bon. proscript.* l. 1. § 101. tit. de *bonis dam.* vide omnino Petrum Gregorium lib. 3. c. 17. ubi casus omnes, in quibus publicatio locum habet, recitat. Pannicularia pro judicis arbitrio distribuuntur, l. 6. *Dirus.* §. *pannicularia de bon. damnat.* Sed hæc poena confiscationis hodie videtur esse sublata, cum bona damnatorum proximis agnatis, vel cognatis assignentur, *Auth. bona. C. de bon. proscript.* Novell. 17. cap. 12. *Novell.* 134. cap. ult. vide tamen *Bodon.* lib. 5. de *Republ.* cap. 4. & *Clar. quest.* 78. lib. 5. fin. exceptus quibusdam maleficiis, in quibus adhuc hodie obinet, l. 5.

C. ad *L. Jul. majest. d. Novell.* 12. & 117. l. 4. *Manichei. Cod. de heret. & Manich. l. s. l. ult. C. ad L. Jul. majest. l. donationes.* §. *perfecta. de donation. Boer. decis.* 264. Bona immobilia debent applicari fisco ejus, in cujus territorio sita sunt, l. *quicunque.* §. *universi. Cod. de heretic.* bona alia mobilia judicis condemnantis fisco applicantur, c. 1. §. *index. de pac. constant. in sub. feud. Chassan. in consuetud. Burgund.* §. 3. tit. *des confiscat. Anton. Gabriel. lib. 7. conclus.* 24. & infra de amissione & intentu civili latius dico. § 131) d. *Novell.* 17. §. *oper. tot. c. 1. Novell.* 8. cap. 7. *Sueton. in Oſtav.* § 132) Nam hæc omnia esse in nostro dominio, seu bonis nostris, patet ex illis quæ dixi supra cap. de *dominio.* & cap. *sequentibus.* & in *Politic.* cap. 37. num. 99. § *sequ.* & c. 10. num. 6. 7. *facit* l. 97. l. 88. & l. 178. de *verborum signif.* § 133) *tit. de interdict.* & *relegat.* § 134) l. ult. de *injur.* l. 7. §. 2. 3. §. 20. *sol. l. 5. de interdict.* & *relegat. l. aut. damnatum. in princ. §. in exulib. l. si quis 38. §. si quis. de poen. l. 3. C. qui per. tutor. vide Menoch. lib. 1. *quest.* 80. num. 86. & *cas.* 530. num. 4. & *seqq.* de exilio temporali vide exempla 2. *Sam. cap.* 15. 13. 14. 10. 1. *Reg. cap.* 19. 3. 2. *Regum cap.* 17. 5. 6. *Genes. cap.* 4. 16. *Ab. cap.* 13. 50. 51. c. 18. 1. 2. 2. *Hesra cap.* 7. 20. *Num. cap.* 22. 3. 1. *Per. c. 2.* 2. *Corinth. cap.* 5. vide tamen in hisce dissentientes & disputantes, *Duaren. lib. 1. disputat. c. 37. Roberts. libr. 4. font. c. 11. Hosom. in comment. in ver. exilium. Cujac. lib. 6. observ. c. 36. Menoch. d. *quest.* 80. & d. *cas.* 530. § 135) l. 4. l. 7. §. 3. 4. de *interdict.* & *relegat. l. 28. de poen. l. 2. de public. Cujac. lib. 6. observ. cap. 25. hinc non capitalis poena dicitur, in l. licet 103. de verborum signif. *diñ. l. 2. de public. judic.* § 136) l. 14. l. 17. l. 18. de *interd.* & *relegat.* excepto casu, l. 1. si *pond. apellas. l. 11. in ratione. §. cum quidam. ad L. Falcidium. l. si quis aliquid. §. qui abortivioni. §. si quis. de poen. dissentit Menochius cap. 330. § 137) l. 7. l. 8. §. 10. 19. de *interd.* & *relegat. l. 9. moris. §. 10. 2. 3. 4. 5. 6. de poen. l. 5. l. 9. l. 7. §. 7. 8. de interd. & relegat. Num. cap. 12. 15. c. 35. 26. 27. 28. 1. Reg. cap. 2. 36. 37. 2. Sam. cap. 20. 3. 1. Reg. cap. 11. 3. 1. *Chronic. cap.* 36. 6. 10. 13. 14. 17. 18. 20. 1. *Est. c. 1. 11.* § 138) *Zaf. in l. centesimis. de verborum obligat. Menoch. diñ. cas.* 530. num. 23. & num. 4. § 139) d. l. 7. §. 6. de *interd.* & *relegat. argum. l. ult. de jurid. Amos c. 7. 1. Reg. c. 2. 30. ubi Pet. ad. 1579. § 140) Menoch. cas.* 530. num. 3. per *l. relegatorum. §. 1. de interd. & relegat.* § 141) *Exod. cap.* 10. 28. 29. 2. *Sam. cap.* 14. 25. 29. 32. 33. *text. Esth. cap.* 7. 8. *Job. cap.* 9. 24. § 142) *Novell.* 134. cap. 10. 11. quæ tamen hodie in usu esse deliit, *Clarus quest.* 70. num. 6. § 143) *tit. Cod. de bon. proscriptor.* § 144) vide *Menochium cas.* 416 1. *Corinth. c. 5. Matth. c. 18. Genes. cap.* 4. 12. 13. 14. *Num. cap.* 12. 15. cap. 19. § 145) l. 7. §. 21. de *interdict.* & *relegat.* § 146) *l. moris 9. §. 1. & sequentibus. de poen. Farinac. d. loc. num. 28. & *præced. quest.* 100. & *lib. 1. tit. 3. quest.* 19. num. 42. & *seqq.* per l. qui cum uno. §. *exauctoratus. de re. miv. l. judices. C. de dign. Clar. quest.* 73. per l. si quis. C. de *off. præf. prætor. l. si aliquid. C. de susceptor. lib. 10. § 147) d. text. Clar. quest.* 71. §. fin. § 148) d. l. 9. *moris. §. 1. 2. 3. & *seqq.* l. 8. de poen. Farinac. d. loc. § 149) Farin.*******

lib. 1. tit. 3. *quæst.* 19. n. 38. *Et sequentibus. Clarus quæst.* 77. quæ relegationi comparatur, d. *quæst.* 19. n. 41. § 150) l. vinculorum 224. l. 218. de verborum signif. l. 3. § 9 l. 28. l. 8. de pœn. l. succurritur 9. ex quib. *caus. major.* l. Divus. de offic. præsid. l. 2. §. ult. de aleator. l. 3. in fin. de custod. reor. l. 1. C. de emend. servator. vide Menoch. *quæst.* 88. 89. lib. 1. Zaf. *consil.* 19. lib. 1. num. 46. Gregor. *libr.* 31. cap. 33. § 151) d. l. vinculorum 224. ubi Dd. § 152) l. 8. aut damnatum §. solent. de pœn. l. 2. Cod. de exact. tribus. tit. de custod. reor. vid. Pet. Gregor. *lib. 2. c. 7. de Republ.* 2. Sam. cap. 20. 31. 1. Reg. e. 11. 3. De custodibus & apparitoribus & militibus carceris, vide Menoch. *cas.* 530. num. 22. 23. § 153) l. 2. C. ut ord. dignit. servat. §. si quis autem. *Instit.* de suspens. ene. l. 3. C. de off. præf. prætor. orient. *Clarus quæst.* 1. §. fin. ubi dicit, hanc pœnam esse criminalem, vid. *Myns. respons.* 20. Menoch. *cas.* 425. arb. *jud. l. milites* 23. §. nisi. de re milit. l. 2. §. ignominia. de his qui not. infam. Vid. dissent. Pet. Fabr. *semest.* c. 17. § 154) l. 8. aut damnatum. l. 9. moris. §. 2. 3. 4. 6. 7. 8. 11. de pœn. *Clar.* q. 74. 73. lib. 5. §. fin. *Geil. de pœn. publ. lib. 1. c. 1. num. 27. Et seqq.* vide latè Pet. Gregor. *lib. 31. syntagm. c. 30. par. l. 4. §. ex auctoritate.* de re milit. l. 2. §. ignominia de his qui not. infam. vide Menoch. *d. cas.* 415. num. 2. *Et sequentibus.* De verbali degradatione & privatione officii vid. l. jubemus. §. æconomus. C. de sacros. eccl. qui non destituitur omni privilegio, quod antè habuit, sed tantum præparatoria est ad actualem realem, Menoch. *d. cas.* 415. num. 23. 13. *Et seqq.* qui omni privilegio priori privat degradatum depositum, d. *cas.* 415. num. 15. *Farin. libr. 1. tit. 3. quæst.* 19. num. 49. *Et sequentibus.* § 155) l. si quis 3. ubi Cujac. C. de domest. off. protektor. l. 1. C. de privas. schol. l. 3. C. de offic. mag. officior. l. 1. C. de iis qui in exil. dat. vel ordin. mor. ubi Cujac. § 156) l. 7. §. 20. de interd. *Et relegat.* l. 2. l. 3. de decurion. Cujac. *lib. 20. observ. cap. 38. l. 13 §. ult. de fals. l. 3. §. 14. de re militari.* § 157) Zaf. in l. 3. num. 25. de jurisd. Cujac. *libr. 12. observat. cap. 22. Suet. in Domit. c. ult. l. 2. C. de man. seft. Val. Max. lib. 8. cap. 15.*

47 Corporalis pœna est, quæ corpori delinquentis infligitur, cum cruciatu ejusdem (158): quæ vocatur propriè vindicta (159).

48 Est autem ejusmodi capitalis, vel minus (160): unde maleficia capitalia, vel minus vocantur (161).

49 Capitalis est, quæ caput delinquenti aufert (162), idque naturale, nimirum vitam (163); vel civile, scil. jus civitatis, vel libertatis (164).

50 Pœna mortis naturalis dicitur supplicium novissimum (165), ultimum (166), & summum (167).

51 Pœna mortis civilis, quæ jus libertatis admittit, vocatur capitis diminutio maxima; quæ civitatis jus admittit, media (168), quæ semper prioris capitis ademptionem jure veteri comitabatur (169); hodie verò senecus (170). Minima, quæ dicitur capitis minutio, pœna non est (171).

52 Naturalis mortis tres gradus & species sunt. Primi gradus sunt exquisitissima mortis supplicia, uti apud veteres fuit crux (172), in cujus locum postea furca

substituta (173); pœna culci (174), tortionis ad ignem (175), concremationis (176), excoarationis (177), sectionis per ferram (178), dissectionis in partes, per rotam contractionis, mactationis (179), objectionis immanibus bestis ad dilaniandum (180), disceptationis & lacerationis per spinas & tribulos (181): item pœna vigiliarum perpetuarum (182), lapidationis (183), belli (184), inedie (185), quæ gravissima supplicia & atrocissimæ pœnæ vocantur (186).

Secundi, vel medi gradus capitales pœnæ sunt precipitatio ex alto (187), suspensio, sive laquei aut furon pœna (188), suffocatio aquâ, igne, fumo, vel alio modo facta (189), confosio, jaculis aliòve instrumento facta (190), pœna talionis (191), decimatio, vicefinitio in maleficio commisso à pluribus (192).

Tertii & infimi gradus, seu generis capitales pœnæ sunt, quibus mors citra magnam truculentiam inferretur, ut est pœna gladii, seu ferri (193), capitis amputatio (194), venenum præfens & efficax (195), frigus intensissimum (196), nec non illa quæ fit per sanguinis ex mediana, vel alia vena, missionem, non violenter, vel copiosè factam (197): talis quoque est pœna mortis eligendæ (198), & illa quæ homini semimortuo inferretur (199), anaihema (200), carceris perpetui pœna (201). Hisce capitalibus pœnis nonnunquam accedit sepulturæ denegatio, quæ pœna est (202), & lugendi solemnitas adempta (203), execratio, & maledictio (204), memoriæ defuncti condemnatio & abolitio (205).

§ 158) *Auth. sed hodie. C. de off. div. jud. Auth. imd. Cod. de obligas. Et aut.* de generibus pœnarum communem dicit Prosper Farin *quæst.* 100. num. 3. de ver. *Et divers. crimin. Marant. part. 4. dist. 1. num. 2. vide Swacid. cap. 39. 33. Et sequentibus. cap. 40. 9. 10. § 159) l. 6. l. quod Reipubl. de verborum signif. vide Cujac. lib. 8. obs. c. 33. l. 131. l. 244. de verb. signif. § 160) l. 2. de publ. jud. §. publicorum. *Instit.* de publ. judic. l. 103. licet. de verbor. signif. l. 6. in fin. de pœn. l. 2. Cod. eodem. l. 13. §. 2. de bon. possess. § 161) l. 28. capitalium. l. 2. de pœn. § 162) l. 2. de publ. judic. l. 4. qui fatiudare cog. l. qui cum 14. §. 2. de bon. libert. §. 1. *Instit.* de publ. judic. l. licet 103. ubi Gœzdaus. de verborum signif. l. 2. l. 28. l. 8. de pœn. l. 9. si quis caus. Menoch. *cas.* 265. § 163) l. 8. ant. de pœn. l. 2. de publ. judic. § 164) l. 103. de verbor. signif. d. l. 2. l. 2. de pœn. l. 10. de jur. patron. l. 14. qui cum. §. 15. de mun. de bon. libert. l. 33. servum. §. publicè. de procur. l. 13. edit. §. 1. de bon. possess. qualis est servitus. *Genes. cap. 9. 25. Et sequentibus. Exod. cap. 22. 3. 4. § 165) Cujac. lib. 3. observ. cap. 36. § 166) l. ultimum 21. de pœn. § 167) Paulus lib. 5. sens. tit. 19. l. 1. de eff. l. 4. respiciendum. de pœn. l. 4. §. insuam. l. non omnes. l. omne. l. milites. l. ult. de re milit. § 168) *Instit.* de capitis minut. *Et l. 1. l. 2. l. 6. D. de cap. minut. § 169) l. 29. qui. de pœn. § 170) Auth. bona. Cod. de bon. damnat. § 171) § filiusfamil. *Instit.* quib. mod. jus pas. pot. solvas. *Et l. ult. Cod. de dignitas. lib. 12. § 172) l. 28. capitalium. de pœn. Paul. lib. 5. tit. 17. §. 2. Cujac. libr. 16. observ. cap. 1. Nicephor. lib. 7. cap. 46.****

Covarr. libr. 4. cap. 5. Variarum resolut. de hac in Jos. cap. 29. Deut. cap. 21. Genes. cap. 40. 21. 22. Galat. c. 3. 13. Num. cap. 25. Esth. cap. 5. 14. & c. 7. in fin. 2. Sam. cap. 21. Ait. cap. 2. cap. 4. Hebr. cap. 6. Matth. cap. 23. 34. cap. 27. 26. 35. 38. 2. Sam. cap. 21. § 173) d. l. 28. in princ. & §. 1. Gothofred. in l. 38. §. 2. de poen. Sueton. in Nerone. cap. 59. & in Galba. cap. 9. in Tiber. c. 61. Cujac. d. cap. 1. in lib. 16. obf. Val. Max. lib. 2. cap. 2. & Petrus Gregor. lib. 31. cap. 17. La Harp. lib. 4. c. 26. per l. decernimus 26. Cod. de episcop. & cleric. l. unie. Cod. nom. licer. sign. salu. § 174) de qua in l. ult. ad L. Pomp. de parricid. § 175) quâ in ollis æreis, sartagine succentis, homines nudi, vel excoriati torrebantur, 2. Macchab. c. 7. 5. vel quâ lebetibus & cacabis, oleo bullienti plenis, injiciuntur. Perillus vaccam ex ære construxit, quam ad concremandos in ea hospites Phalaris tyranno donavit, qui in eam primum merito tantæ crudelitatis hospitem conjecit, Plutarch. in parallel. cap. 34. Plin. lib. 34. c. 8. in fornacem etiam comburendi mittebantur rei, ut apud Danielelem legitur, cap. 3. vide Petrum Gregorium lib. 31. syntag. cap. 15. ad de 2. Macchab. cap. 6. 11. Siraicid. cap. 39. 2. Reg. cap. 3. 27. cap. 17. 31. 2. Sam. cap. 12. 31. Levit. cap. 20. De gravissimo ignis supplicio vide Matth. cap. 5. 22. l. 9. Cod. ubi caus. fiscal. l. 3. Cod. de malefic. & mathematicis. l. capitalium. de poen. l. unie. Cod. de rapt. virgin. l. unie. Cod. de parricid. l. unie. C. de mul. qua se serv. prop. junx. l. 1. C. de immo. nom. conced. l. 9. Cod. de re militari. l. 13. Cod. de judic. l. 6. C. de heres. l. 6. Cod. de jur. fisc. hac poenâ Deus septem civitates Sodomiticas consumpsit, Genes. cap. 19. & alios punivit, Levit. cap. 20. cap. 20. 2. Reg. cap. 1. Genes. cap. 18. Jos. cap. 7. De hac poena vide quoque l. sacriligi. ad L. Jul. pecul. l. 2. Cod. de Juda. l. 2. l. ult. Cod. de fals. monot. & l. mathematicos. C. de episcop. aud. l. unie. C. de Nili agger. non rumpend. L. qui ades. de incend. ruin. naufr. Farinac. d. quæst. 19. nu. 21. & sequentib. § 176) l. 28. capitalium. §. igni cremans. de poen. § 177) De qua vide crudelitatem Antiochi, 2. Macchab. cap. 7. 4. 7. adde cap. 3. Nicaph. lib. 14. hist. eccles. c. 19. Herod. lib. 5. de rege Cambyse excoriantem judicem. § 178) 1. Chronic. cap. 20. 3. Heb. cap. 11. 37. 38. Hac affectum volunt prophetam Esaiam. Suetonius refert, Caligulam ferrâ medios dissecuisse delinquentes. § 179) Dan. cap. 2. 5. Heb. cap. 11. 37. 38. quæ hodie in latronibus insignibus locum habet. Halicarnassus lib. 3. antiq. Rom. refert, Metium Suffetium, propter proditorem & defectionem flagris laceratum, membratim discerptum fuisse bigis duabus Plutarchus in vita Alexandri hujus poenæ meminit, quam Justinianus prohibuisse putatur, Novell. 9. ut null. judic. lib. hab. loc. servat. §. quia verd. Sueton. in Othav. c. 15. § 180) 2. Regum. cap. 2. 24. Dan. c. 6. 16. 17. cap. ult. 31. l. ad bestias 31. l. 29. 11. §. fin. de poen. l. si quis 6. §. irritum. de injus. rapt. test. Sueton. in Calig. cap. 27. l. poena. ad L. Pomp. de parricid. l. 3. ad L. Cornul. de scar. vocatur poena in l. ubiunque 8. ad L. Cornul. de fals. in sacris, de bestiarum dilaniatione, vide 1. Regum cap. 13. 2. Reg. cap. 17. & 2. Deuterom. capite 32. Exech. cap. 5. cap. 35. 34. Levit. capite 26. Daniel. cap. 6. 14. 2. Regum

cap. 2. 24. Daniel. cap. 6. 16. 17. vide Petrum Gregorium lib. 31. capite 20. § 181) Judic. cap. 8. 16. § 182) quâ usi sunt Poeni in Attilius Regulum, vide Gell. lib. 6. cap. 4. Ciceronem in offic. lib. 1. Valer. Maxim. lib. 9. cap. 2. de crudelitate Mezentii, Virgil. lib. 7. Pet. Gregor. lib. 31. cap. 27. § 183) de qua vide Deuser. cap. 22. cap. 13. 10. Joham. capite 8. Levit. cap. 24. Num. cap. 15. 36. 1. Regum cap. 21. Achorum cap. 7. Exod. cap. 19. Matth. cap. 23. 37. § 184) Poena hæc belli conducit ad sordes, feces, nihil homines, malitiosos perditosque ejiciens ex Rep. ut hisce exoneretur regio, & reliqui meliores reddantur, ut magnates, qui à probis castigari non sustinent, nec possunt, puniantur, Levit. cap. 26. Exech. capite 6. cap. 7. Job. c. 19. Petrus Gregor. lib. 31. cap. 22 § 185) quæ gravissima est, Jerem. capite 16. 1. 3. 4. Eccles. capite 39. § 186) l. 54. C. de episcopis & cleric. l. 2. C. de eunuch. l. 3. Cod. si nups. ex rescrips. Sueton. in Caligul. capite 2. vide Petrum Gregorium lib. 31. cap. 23. 2. Sam. cap. 24. Exech. cap. 6. 7. & 4. 16. cap. 14. 13. Genes. cap. 12. Achor. cap. 7. 2. Regum cap. 6. Joseph lib. 9. antiq. cap. 4. Alex. ab Alex. lib. 3. genial. div. cap. 5. refert de carcere, quo inclusi, oppetere cogebantur mortem, libr. 1. Confis. 8. de jure oriental. § 187) l. si distincto 25. de poen. 2. Regum. c. 9. 33. 2. Chron. cap. 25. 12. 2. Macchab. cap. 6. 10. 1. Sam. cap. 4. 28. l. unie. Cod. de emend. servit. Gell. lib. 20. 1. Valerius Maxim. lib. 1. c. 8. Sueton. in Tiber. c. 62. Halicarn. lib. 3. antiq. Roman. § 188) l. liberorum. de his qui notant. infam. l. 1. C. de bon. eor. l. 28. capitalium. l. 38. si quis. §. 1. 2. l. 8. de poen. §. si quis quinque solidos. de pac. remand. l. 3. §. is qui ad hostes. de re militari. l. sacrilegi 6. §. 1. ad L. Jul. pecul. Jos. cap. 8. 29. cap. 10. 26. 27. 2. Sam. cap. 21. 9. cap. 24. 25. 16. 17. cap. 17. 23. Esth. cap. 2. 23. c. 7. 9. cap. 12. 3. Genes. cap. 40. 22. & cap. 41. 13. vide 2. Macchab. cap. 13. 5. 2. Macchab. cap. 6. 10. suspenso autem, ante occasum solis sepeliebantur, Deut. c. 21. Jos. cap. 8. 29. c. 10. 26. 27. Matth. cap. 27. 58. 59. 60. unde suspendiosi, l. liberorum. §. non solent. de his qui not. infam. l. moris. §. sed enim. de poen. De poenæ hujus fœditate ignominiosâ vide Tiraquell. de poen. temp. caus. 31. nu. 3. 4. 5. 6. & sequentib. Farin. lib. 1. quæst. 19. nu. 11. § 189) l. 28. §. 1. de poen. l. ult. ad L. Pomp. de parricid. Genes. c. 7. 2. Reg. c. 8. 15. l. 30. C. de adult. Paul. lib. 5. tit. 17. §. 2. Pet. Gregor. lib. 31. cap. 15. num. 4. Sap. c. 10. 19. ut plumbo meatui oris obstructio facta, l. 1. Cod. Théo. de rapt. § 190) l. 8. in princ. de poen. Exod. c. 19. Pet. Gregor. d. loc. c. 18. § 191) Genes. cap. 9. 6. Matth. cap. 26. 52. c. 5. 25. Exod. cap. 21. 24. Deut. c. 19. 19. Levit. c. 24. 19. 21. Siraicid. c. 27. 29. Matth. c. 5. Apoc. c. 13. Gell. lib. 20. c. 1. l. fin. C. de accusat. l. ult. Cod. de calum. l. ab Imperatore. de prævaric. tot. 1. quod quisq. jur. in al. quæ magna ex parte in defectudinem abiit, vide Pet. Greg. c. 10. lib. 31. synt. § 192) Genes. c. 6. 7. 17. c. 9. 16. & seqq. c. 34. 25. 26. Exod. c. 32. 27. 28. Esa. c. 34. Hos. q. 33. Clar. lib. 5. §. fin. q. 16. & 90. quâ metus mortis ad omnes, poena ad paucos venit, l. pen. de poen. § 193) l. pen. C. qui accus. non poss. l. quisquis. Cod. ad L. Jul. majest. l. quamvis. l. cum vir. C. de adult. Far. lib. 1. q. 19. nu. 9. per §. item lex Cornelia. Inst. de publ. ind. § 194) l. 28. l. 8. §. 1. de poen. 2. Macch. c. 15.

2. *Regum* cap. 6. *Matth.* cap. 14. *Marc.* cap. 6. 13. *Gregor.* lib. 31. cap. 16. § 195) *l. 8. aus damnum.* § *proinde de pœn.* § 196) ut est physicorum sententia. § 197) ut phisici testantur. § 198) *d. l. 8. §. 1. ubi Gothofr. de pœn. Tacit.* lib. 11. § 16. An autem reo, quando lex alternativè hanc, vel illam pœnam statuit, electio sit danda, quam pœnam subire velit, uti putat Alex. ab Alex. lib. 3. *gen. dior.* cap. 3. § 5. argumento sumpto à civili causà, *l. pen. Cod. de condic. indab. Cujac.* lib. 8. *obf. cap. 35.* sed malè, *Lami. §. proinde 1. de pœn. Menoch. arb. jud. lib. 1. q. 87. Pet. Fab. lib. 1. semest. c. 4. par. l. 2. §. 1. ad Scitum Turpill.* § 199) testibus phisicis. § 200) *Deus. cap. 6. Jos. cap. 7. 1. Corin. cap. 15. § 201) Farin. d. quest. 19. num. 31. per Linsercid. de cond. & demonst. l. servitutem. de reg. jur. antib. si captivi. C. de episc. & cleric. Menoch. lib. 1. q. 89. num. 10. 11. Clar. quest. 70. § 202) Jerom. cap. 22. 18. 19. cap. 8. 1. 2. 3. c. 16. 4. & sequentib. 2. *Reg. c. 9. 39. 2. Chron. c. 21. 19. 1. Reg. c. 13. 23. c. 16. 5. 6. 7. c. 21. 24. & praecedentib. Esa. cap. 14. 19. 20.* quæ alini sepultura dicitur, *Jerom. c. 22. 19.* ubi Junius. Covarruv. infulpta corpora non relinquenda asserit, *lib. 2. var. resol. cap. 1. num. 11. per l. 1. de cadav. putris. Siracid. d. c. 38. 2. Sam. cap. 2. Val. Max. lib. 5. cap. 1. Alex. ab Alex. lib. 6. cap. 14. & lib. 6. cap. 3. atrocissimis delictis exceptis. § 203) Jerom. d. cap. 22. 18. 19. § 204) *Jos. cap. 6. 29. cap. 25. Eccles. cap. 23. 33. § 205) Siracid. c. 23. 32. 33. c. 41. 14. l. 5. C. ad L. Jul. Majest. Psalm. 109. 13. 14. 15. Dem. cap. 32. 26. Siracid. c. 8. 9. Exod. cap. 17. 14.***

55 Civilis mortis pœna, quæ vitam civilem (206) per capitis minutionem adimit, est servitus pœnæ (207), & deportatio (208).

56 Servitus pœnæ, olim erat ad ultimum supplicium condemnatio (209), quâ damnati & libertatem & bona amittebant (210), qui Judeis filii mortis vocabantur (211). Talis quoque erat damnatio ad pugandum cum bestiis (212), damnatio ad ludum venatorium, vel gladiatorium (213), & perpetuè in opus publicum (214), salinas (215), calcariam, & sulphurariam (216), ferrum (217), metallum (218), & hodie ad trirèmes (219).

57 Deportatio est exilium perpetuum, bona, jus agnationis & civitatis adimens (220), & è consortio hominum segregans (221). Ea, quæ jurisdictionem sunt, non adimit (222), neque ad tempus fieri potest (223); unde perpetua deportatio alibi dicitur (224), & morti comparatur (225).

58 Olim pro hac recepta erat aquæ & ignis interdictio (226), quæ postea per hoc exilium abolita (227).

59 Hodie receptum est bannum (228), excommunicatio (229), & proscriptio (230): & privatio communionis juris civilis, vel communis (231), tircemii pœna (232).

60 Sed observandum hîc, ne deportationis pœna & exilium fiat in loca Papisitica, superstitionosa, ut de salute æternâ periclitari deportatus incipiat (233). Ob hanc & alias causas existimat Petrus Martyr, in Rep. Christiana hanc deportationem omnino abolendam. Nam reddit illa deportatos proditores & diffamatores ci-

vitatis, quando illi sciunt arcana ejus. Alibi deportati repetunt eadem flagitia, majori securitate. Exoneratur civitas malefico, sed alia, in quam deportatus venit, rursus oneratur & inficitur contra charitatem Christianam.

At ut fiat deportatio in locum deportantis jurisdictioni subjectum, ubi deportatus facilius cohercet & observari possit, licitum & apud Judæos usitatum (234).

Sed hodie cùm exercitium religionis non ad certos homines sit restrictum, sed ubique ferè viget, & communicatio ecclesiastica etiam apud Christianos esse debeat, quæ nihil aliud ferè, quam relegatio quædam, putarem minis rectè hæc asseri.

§ 206) *l. verum est. §. pœn. pro soc. l. 4. qui satisdare cog. l. 4. si quis caus. jud. vide infra de interitu civili. in amission. § 207) l. 2. l. 8. l. 12. l. 17. l. 28. de pœn. § 208) l. 8. deportato. Cod. de pœn. l. 4. l. 5. de interdict. & relogar. Paulus lib. 5. tit. 4. ubi Cujacius l. 10. §. 6. de in jus vocand. 2. Chronis. cap. 36. 6. 10. 23. 24. 17. 18. 20. 1. Esdra cap. 1. 11. § 209) l. 2. quod. l. 36. l. 29. l. 17. de pœn. l. 3. de his que pro non script. hab. olim, inquam, non hodie, Novell. 22. §. quod. Josu. cap. 6. 24. § 210) *l. ejus. §. 11. vero. de testib. l. cùm ratio. l. 1. de bon. damnat. l. 1. C. de bon. proscript. & l. ult. Cod. d. sit. secus hodie, Auth. bona. Cod. de bon. proscript. vide Chassan. in §. 1. des confiscations. in conf. Burgund. § 211) 1. Samuel. cap. 20. 31. cap. 26. 16. 1. Regum cap. 2. 26. 2. Sam. cap. 12. 5. Psalm. 79. 11. & 102. 21. & filius perditionis, qui exitio devotus est, *Johan. cap. 17. 12. Actor. cap. 2. 16. § 212) l. 2. l. 8. l. 17. l. 36. de pœn. § 213) vide l. 8. §. 11. de pœn. Paul. lib. 5. sent. tit. 17. §. 2. ubi Cujac. l. 1. Cod. de gladiator. l. 25. §. 3. de adquirend. hered. l. 1. de abig. l. 1. §. 2. de ad. edic. l. 3. §. 5. de testib. l. 4. de accus. Cujac. lib. 13. oi. servus. cap. 10. Clarus quest. 67. num. 5. 7. lib. 5. §. fin. vocat. fam. Gell. lib. 5. cap. 14. l. 6. ad L. Jul. pecul. vide l. 1. de his qui nos. infam. l. 1. §. 6. ad Tertull. vid. 2. Reg. cap. 2. 24. 1. Corin. lib. cap. 4. 9. hinc usus mastigophorum & flagiferorum ad turbam circumfluentem submovendam, vide l. 18. §. 17. ubi Gothofred. de man. & honor. hinc in arenam descendentes, intromissive, l. 4. de accusat. l. 1. §. 1. de ad. edic. hinc harenarii, l. 38. de op. lib. l. 21. §. 1. de testib. Luit. de fugitiv. § 214) *l. sum quidam. l. 17. l. 31. l. 8. §. 6. 7. l. 22. l. 31. l. 24. l. 33. de pœn. in quo flagris, loris, fustibus ad laborandum damnati impelluntur. § 215) d. l. 8. auth. §. 8. l. 6. de capt. & postlim. salinæ quid sint, vid. in l. 1. quod cuiusque. l. 59. §. 1. de hered. institut. l. 13. de public. l. 17. de verborum signific. cap. qua sunt regal. in usu feud. ubi Dd. § 216) *dic. l. 8. aus damnum. §. 10. de pœn. l. 35. §. 8. de legat. 3. & l. 167. de verbor. signif. l. 13. §. 5. de usufr. § 217) l. si quis. §. si quis. de adquir. hered. l. si quis. §. sed. ad injust. rups. Paul. lib. 5. tit. de abolition. vide Cujacium in d. l. si quis filio. §. ejus. § 218) l. 27. sunt quidam. l. 10. l. aus 8. de pœn. laud. Petrus Gregorius lib. 31. cap. 306. Cujacius putat hosce deportatos in insulam Gypsum metallorum feracissimam, lib. 8. observat. cap. 27. vid. Novell. 22. cap. 8. l. 8. §. 4. de pœn. l. 26. Cod. de pœn. l. 28. §. 6. D. d. tit. l. 5. de*****

& extraord. cognit. Cujac. ad Paul. lib. 5. tit. 17. §. ult. & lib. 6. obs. cap. 25. lib. 15. c. 22. Robert. lib. 1. animad. cap. 28. Anson. Mercat. lib. 1. c. 28. Gravior poena erat in metallum, quam in metalli opus damnatio, vid. l. 10. §. 1. l. 8. aut. §. 6. l. 28. capitalium. §. 6. de poen. l. 36. l. 38. d. tit. l. 5. de manu. l. 3. §. pen. de crim. stellion. vid. tit. Cod. de metall. l. 22. metallum. de poen. quæ poena tamen hodie prohibita, Cujac. lib. 1. 4. obs. c. 34. Menoch. libr. 2. quest. 89. arb. jud. & libr. 2. cas. 530. num. 11. 12. Alciat. lib. 2. poverg. c. 39. Petrus Gregor. lib. 31. syntagm. cap. 36. §. 219) arg. l. 17. sunt. §. 1. l. 8. §. 6. 7. 8. de poen. quæ sunt ergastula nautica, ut Gothofred. in d. l. 17. dicit. Clarus d. loc. quest. 67. num. 7. 8. & quest. 70. num. 5. Farinacius quest. 19. num. 14. quæ tamen servitus poenæ non est. §. 210) l. 2. de cadav. punit. l. 1. C. de hered. instit. l. cum. de jur. patron. l. 2. de public. judic. l. editio. de bon. possess. §. 2. 3. Instit. quibus modis jus pat. pot. l. 8. C. de poen. l. 6. l. 18. l. 3. l. 4. de interd. & releg. l. 2. l. 17. de poen. l. 6. de bonis. Cod. de bon. damnat. Paul. lib. 5. tit. 4. ubi Cujac. 1. Estra cap. 10. 7. 8. & sequens. Menoch. cas. 530. nu. 6. 7. Hostoman. in lexic. in verb. exilium. per l. 1. de hered. inst. l. 4. de grad. l. sunt quidam. de poen. l. inter poenas. §. 1. de interd. & releg. l. ejusq. qui testam. facere poss. & laud. Menoch. lib. 3. presump. 45. & seq. vide Cujac. in l. 2. de verborum obligat. Farinac. lib. 1. tit. 3. quest. 19. nu. 3. & f. 12 ubi hanc poenam inter capitales refert, & num. 15. & sequens. & l. 1229. C. num. 8. De exilio in sacris vide Genes. cap. 4. 2. Reg. c. 27. c. 18. c. 10. 9. c. 17. 6. 23. 24. c. 24. 16. 17. 18. 1. Hefra c. 10. 7. 8. 9. c. 7. 26. §. 221) l. 3. bi qui. C. de apostas. l. 4. l. 7. de interd. & relegat. & ἀπολις redditur, l. 17. sunt. §. 1. de poen. l. 8. §. 6. 7. 8. l. 2. de poen. §. 22) l. 17. de poen. l. 12. ubi Cujac. de verborum obligat. l. 7. §. deportati. §. 1. de legat. 3. l. legatum. de cap. minus. l. 7. §. ult. d. tit. laud. Menoch. libr. 5. presump. 45. num. 12. & seqq. ubi distinguit, an princeps commodis & beneficiis juris communis private voluerit, quod possit, d. n. 13. & consil. 492. nu. 17. lib. 5. ubi intelligit respectu bonorum illius civitatis & domini à quibus bannitur, non autem respectu aliorum extra territorium: an verò dubitetur de voluntate principis, quo casu præsumitur private bannitum bonis in suo territorio existentibus, Menoch. d. presump. 45. num. 15. & consil. 101. num. 8. libr. 1. & d. cons. 492. num. 16. nisi ex conjecturis constet, voluisse etiam jure communi eum private, Menoch. d. presump. 45. num. 16. & seqq. ubi aliquot harum subjicit. §. 223) Cujac. lib. 6. obs. v. c. 25. per l. capitalium. §. Divus de poen. quia capitis diminutio, l. actus 77. de reg. jur. vide Robert. lib. 4. sent. c. 11. & Duaren. lib. 1. disposit. c. 37. vide l. 22. l. 23. seq. l. 17. de poen. Vocabula relegationis & deportationis quandoque confunduntur, l. 2. C. de sepulch. viol. l. 2. qui & à quibus manum. lib. non fians. l. 1. si serv. export. vane. l. 10. cum. de interd. & relegat. l. 24. de poen. Cujac. in l. 121. de verborum obligat. Pet. Gregor. lib. 31. sicut. c. 6. n. 14. utraq. verò exilium dicitur in l. 5. de interd. & relegat. l. 103. de verb. signif. §. 224) l. 8. quicunq. §. 5. C. de heres. & Manich. l. 8. in fin. C. de pagan. & sacrific.

§. 225) l. Gallus. de lib. & posthum. hered. instit. §. cum autem. Instit. quibus modis jus pat. pot. l. 13. §. 1. de donat. inter vir. & ux. l. 19. §. 5. in fin. de lib. & posthum. hered. l. 15. quand. dies legat. l. 1. §. 8. in fin. de bon. poss. cont. tab. l. verum. pro soc. l. 4. qui factus. cog. vide Clar. lib. 5. §. fin. quest. 67. & 69. quandoque tamen non comparatur, l. 21. §. 2. ubi Cujac. de verborum obligat. l. 77. §. 4. de legat. 2. l. 59. §. 1. de cond. & demonstrat. §. 226) l. 10. in fin. de public. judic. l. 2. de poen. l. 3. ad L. Jul. pecul. quales ex urbe non ejiciebantur, sed habebantur quasi non vivetent, cumque carere cogentur duobus necessariis illis elementis, aquæ & igni, Siracis. cap. 39. c. 16. sponte exhibant eum in locum, in quo usum eorundem habere poterant, alibi à civitate deficere dicuntur, Lamißionæ. §. 1. de cap. minus. l. 1. §. si quib. de leg. 3. §. 227) l. 3. ad L. Jul. peculias. l. 2. de poen. l. 8. de public. jud. Cujac. libr. 6. obs. v. cap. 39. Petr. Gregor. libr. 31. syntagm. cap. 8. num. 8. §. 228) vid. Amib. Gazaros. C. de heres. & Manich. lib. 1. diffidamus & bannimus. Coras. libr. 1. miscell. cap. 24. Geil. libr. 1. de pac. public. c. 1. laud. Menoch. cas. 530. nu. 26. & sequens. ubi varias recentef opiniones de banno, ipse putat proseriptionem esse, atque nomen generale. Idem Menoch. lib. 3. pref. 45. & seq. putat, bannum esse privationem omnium beneficiorum & commodorum juris civilis, vid. Tiraquell. de retract. lignag. §. 1. gloss. 9. num. 27. 28. 29. ubi deportatis excommunicatos & bannitos illos comparat, & Farinac. d. quest. 19. num. 13. & l. 1229. C. num. 8. & l. 1229. C. num. 8. ab Alex. lib. 3. general. lib. 1. c. 1. Petr. Gregor. libr. 31. syntagm. cap. 8. num. 8. quæ delinquens ab usu sacramentorum & ecclesiæ convitio separatur & ejicitur, 1. Corinth. c. 5. l. si qui 3. C. de apostas. Vocatur mors spiritualis à Farinac. quest. 19. num. 12. Quæ verò solemnitate & modo excommunicatio fieri solebat, refert Menoch. cas. 541. & seqq. lib. 2. arb. jud. Erat & apud Judæos excommunicatio, quæ è synagoga quis moveretur, Johan. cap. 9. 22. c. 12. 42. cap. 10. 2. Luc. c. 6. 22. 1. Timoth. c. 1. 26. 2. Timoth. cap. 1. 15. & talis excommunicatus, qui sui civitatis Christianæ amittit, publicanus fieri dicitur & ethnicus, Matth. cap. 18. 17. & Satanæ tradi, 1. Corinth. cap. 5. 5. 1. Timoth. cap. 1. 10. §. 230) tot. tit. C. de bon. proscriptor. Geil. lib. de pac. public. 2. Macchab. cap. 3. Erant autem proscripti, quorum nomina erant scripta in tabulis, quæ pro rostris publicè appendebantur, Govean. lib. 2. variar. lect. c. 23. argum. l. sed ut si. §. proscribere. de instit. action. §. 231) l. 3. bi qui. C. de apostas. Johan. c. 9. 26. 27. & sequens. Menoch. libr. 5. presump. 45. num. 15. 16. & seqq. §. 232) Farinac. d. quest. 19. num. 15. §. 233) vide Pet. Mart. lib. 1. Reg. c. 2. in fin. §. 234) Pet. Martyr d. loc. sic David intra fines territorii sui Absolonem & Semai deportavit, 2. Sam. c. 13. 38. c. 14. 14. 15. 29. 30. 33. 34. & alii, Num. c. 35. 25. 26. & seqq. 1. Reg. c. 2. 26. 27. 36. & seqq.

Non capitalis poena corporalis, est, quæ sine capitis 63
 ademptione, membris corporis cum dolore & cruciatu infertur (135): qualis est corporis mutilatio (136), amputatio membri, quod deliquit (137), vel ma-

nus (238), pedis (239), enervatio, incisio & disolutio nervorum (240), cuius detractio (241), testio ad ignem (242), excercatio, exoculatio (243), oris obturatio (244), linguz præcisio (245), & aurium, narium (246), digitorum, pedis amputatio (247), crucifragium (248), castigatio (249), flagellatio (250), sustigatio (251), plumbatarum verbera & pondera (252), castratio (253), afflictio cum loris, vinculis, verberibus & unguis (254), stigmatum iniustio (255), fames & inedia indicta (256), incarceration, pœnz loco facta (257), qualis est etiam inclusio & detrusio in monasterium (258), laceratio & sulcatio bestiarum unguis facta (259), carcer, vincula, compedes (260), custodia militaris (261), iustus funis.

64 Quid si pœna hæc consistat in mutilatione ejus membri, quod puniendus non habet, sit arbitraria (262).

¶ 235) *Farinac. quest. 19. n. 25. lib. 1. Clarus quest. 69.* hic enim finis pœnz, *Eccl. cap. 39. 33. & sequentibus. cap. 40. 9. § 236) 2. Macchab. cap. 7. 4. 5. 7. 10. Petrus Gregor. libr. 31. c. 16. § 237) Judic. cap. 1. 6. 7. 1. Reg. c. 13. Deus. cap. 25. 12. Sueton. in Galba. c. 9. § si quis. de pœ. tenend. in us. feudor. Novell. 4. de mandas. princip. § eoges. Farinac. quest. 19. n. 23. & sequentib. § 238) Deus. cap. 25. 12. 1. Reg. c. 23. 2. Macchab. c. 15. c. 7. 4. 5. 7. 10. Sueton. d. c. 9. § Callidis. de prohib. feud. alien. per Freder. dict. Novell. de mand. princ. 4. § ult. Novell. de serv. fugitiv. lic. hab. lar. num. 19. § 239) 1. 3. Cod. de serv. fugitiv. Clar. quest. 69. & 70. lib. 5. § fin. Petrus Gregorius d. lib. 31. c. 16. Novell. 17. c. 8. Novell. 24. c. 1. Deus. c. 25. 2. Sam. cap. 4. 12. Judic. cap. 1. 6. 7. Cujac. lib. 7. c. 13. § 240) Novell. 134. c. 13. 1. Chron. c. 18. 4. Num. c. 30. Psalm. 34. 21. Joël. c. 1. c. 3. 1. Sam. c. 7. Novell. Leon. 92. l. 11. ad L. Jul. pecul. Petr. Gregor. lib. 31. cap. 7. Valer. Max. libr. 5. cap. 6. Jerem. cap. 39. 7. § 241) 2. Macchab. cap. 7. 4. 7. § 242) 2. Macchab. cap. 7. 5. § 243) 2. Reg. cap. 25. 10. Judic. d. cap. 16. 21. Jerem. cap. 39. 7. Valer. Max. libr. 5. cap. 6. Petrus Gregor. d. loc. § 244) Petr. Gregor. d. loc. n. 8. § 245) Novell. 77. Boer. decis. 301. num. 11. Clar. lib. 5. § falsum. n. 5. 2. Macchab. cap. 7. 4. 10. § 246) Petr. Gregor. d. loc. num. 9. 10. Harmanop lib. 6. tit. 2. Novell. Leon. 32. § 247) Judic. cap. 1. 6. 7. quæ hodie in perjuris est usitata. § 248) Joban. cap. 19. 32. 33. Sueton. in Octav. c. 67. Goshofred. in Novell. 134. c. 13. Cujac. libr. 3. observ. c. 28. § 249) Deus. cap. 22. 18. 19. c. 21. 18. c. 25. 1. 2. 3. 2. Corinth. cap. 11. 24. & Judic. cap. 8. 7. 10. Proverb. cap. 26. 1. 3. 2. Macchab. cap. 6. 30. c. 7. 1. Matth. c. 23. 34. & c. 27. 26. Añor. c. 22. 24. cap. 5. 40. vide Menoch. lib. 2. arb. cas. 419. § 250) Deus. d. c. 25. 1. 2. 3. 2. Corinth. cap. 11. 24. Matth. d. cap. 27. 26. quæ flagellatio virgis, vel flagris, vel mastige nudato corpori infertur, l. 19. in servorum. l. 7. de pœn. l. Padus 4. de incendi. rum. naufr. l. lœvia. de accusat. Añor. c. 25. 25. l. 15. § 38. 39. 40. l. 17. sed si. § 2. l. ult. l. 9. sed est. § 3. de inur. Paul. libr. 5. tit. 4. § 20. l. milites 13. de re. milit. l. 1. C. de curs. publ. Deus. c. 25. l. 2. C. de emend. serv. l. 8. § 3.*

l. 7. de pœn. Flagellorum species erant lenes, ut frondium virgarum: nodosæ, ut aculeatæ & scorpionæ, *Isidor. lib. 5. c. 27.* ex loris & corrigis corticæ, l. 1. C. de curs. publ. cum nodis plumbeis, l. 2. l. 5. C. de exact. scrib. *Goshofred. in l. 7. de pœn. Petr. Gregor. lib. 31. syntagm. c. 11. num. 16. 17. Plin. lib. 7. cap. 5. 6. § 251) l. iustus sustigium 22. de his qui nos. infam. l. 10. in servorum. § fin. l. 23. l. 7. de pœn. l. 3. § 1. de off. præf. vig. l. 13. de jur. jur. l. 3. § 16. de re milit. l. sustig. 10. l. verbis 17. C. ex quibus causa infam. Petrus Gregor. libr. 31. syntagm. Farin. quest. 19. num. 29. Menoch. libr. 1. quest. 80. arb. Hæc vestitus corporibus infertur, ideo flagellatione levior, l. lœvia. de accusat. l. 1. § cum patronus. de offic. præf. arb. l. ult. de offic. præf. vig. vid. l. 10. de pœn. Clar. quest. 69. & 70. l. 7. veluti. l. 8. de pœn. l. 14. nullam. C. ex quibus caus. infam. § 252) l. 2. C. de execut. scribis ubi Cujac. lib. 10. l. 1. in fin. C. de his qui not. infam. l. quilibet 40. Cod. de decurion. § 253) tit. C. de eunuch. § 254) l. 15. item. § 39. & seqq. l. 9. § 3. l. 17. sed si. § 2. 3. 4. 5. 6. de injur. Sacerd. c. 23. 9. 12. Añ. c. 5. 40. Marc. c. 15. 15. Verber dicitur instrumentum, quo quis ceditur, & plaga ex eo inflicta eo nomine continetur virga, baculus, fustis, lora, flagellum, ferula, arundo, vid. Vall. lib. 6. elegam. c. 47. l. 3. § 6. magister. ad L. Aquil. l. 8. § h. stes. l. 7. veluti. de pœn. l. 7. § impuberi. ad S. C. cum Syllan. l. 1. C. de emend. servor. l. 7. C. de malefic. § 255) l. 3. C. de f. l. 1. Cod. de sportul. Gajus lib. 1. tit. de lib. l. 1. Levit. cap. 19. 27. 28. Deus. cap. 14. 1. 2. 3. & Macchab. c. 2. 29. Galas. c. 6. 17. facis l. quæsitum. de testibus. l. 2. § 1. de calumniis. quæ postea prohibita, l. si quis 17. C. de pœn. vide Petrus Gregor. libr. 31. cap. 35. syntagm. § 256) Deus. c. 28. l. 1. § fin. de alic. ius. & alon. Exach. cap. 5. 16. & 14. v. 12. 13. § 257) l. 1. C. de emend. servor. l. Labeo. § questionem. de injur. l. si hominem 7. deposit. l. Divus. de custod. reor. l. 2. C. d. tit. l. omnes 23. C. de pœn. Matth. cap. 18. Gell. libr. 20. cap. 1. argum. l. nemo. C. de episcop. & cleric. l. servus 10. de pœn. Aliàs carcer custodia dicitur, l. nemo. C. de exact. scribis. l. 8. § solent. de pœn. l. unic. C. de privat. carcer. Petrus Gregorius lib. 31. syntagm. c. 33. § 258) Auth. sed hodie. C. ad L. Jul. de adult. Novell. 9. Auth. interdicitur. C. de episcop. & cleric. Pet. Gregor. libr. 31. c. 32. § 259) l. 1. C. de emendat. servor. ubi Goshofred. l. 7. in fin. C. de malefic. & mathemat. § 260) regulariter olim illa prohibita, l. 2. de homin. lib. exhib. Menoch. libr. 1. quest. 89. arb. Farinac. d. quest. 19. num. 31. de consuetudine locum habere posse aserunt, l. 8. de pœn. 2. Regum cap. 23. 33. 2. Chron. cap. 18. 25. 26. cap. 16. 10. cap. 35. 11. 1. Esra cap. 7. 26. Añor. cap. 12. 6. cap. 16. 24. Jerem. cap. 37. 15. 18. 17. 16. cap. 38. 6. Luca cap. 12. 58. § 261) Añor. cap. 28. 16. cap. 23. 10. 23. 24. Farinac. d. quest. 19. num. 30. Clar. quest. 70. § 262) Menoch. cas. 39. lib. 2. arb. judic. quest. per alleg. ibid.*

Hæc de pœna simplici, mixta est pecuniaria & corporalis, quæ bonis & corpori infigitur (263): ideo dicitur confiscatio bonorum & corporum. Olim etiam in capitalibus delictis & corpus & bona delinquentia

66 quænis confitebantur (264). Miſta poena eodem modo dici poteſt, quæ parti læſæ partim, & ſiſco etiam partim ſolvitur (265). quæ poena non dicitur merè criminalis, nec merè civilis, ut dicit Farin. (266), vel quando agitur ad intereſſe privatam & publicum ſimul (267).

¶ § 263) *l. ſi is qui. C. ſi pend. appell. mors interu. Lant damnim. 8. de poen. & in tit. de interd. & relegas. meminit etiam hujus Sueton. in Caligula, c. 41. § 264) l. l. cum ratio. & tot. tit. de bon. damnas. l. ult. Cod. de bon. proſcript. hodie ſecus. Aurb. bona. C. de bon. proſcript. niſi in certis caſibus, l. 5. C. ad L. Jul. maj. d. l. ſin. l. ſi quis. C. de falſ. monet. l. 3. §. legis. ad L. Cornel. de ſicar. l. Manichæas: C. de heretic. l. nullus. Cod. de malefic. & maſbam. vid. Chaffin. in conſult. Burgund. §. 1. de conſuetudines. Pet. Gregor. lib. 31. c. 31. ſyntag. § 265) *l. lege. §. 1. de SC. Syllan. l. nemo. C. de adjeſſor. qualis ſolet eſſe ea, quæ à non obtemperante jus dicenti exigitur. l. ordin. Cam. tit 48. Blarer. in l. diffamari. c. 11. nu. 18. C. de ingen. & manumſ. § 266) Farin. d. quaſt. 100. nu. 50. com. dicit. Boſſin tit. de appell. nu. 8. Joſeph. Lud. conſul. 71. quamvis Clar. talem poenam magis criminalem dicendam eſſe exiſtinet, quaſt. 1. in præſ. crim. § 267) Farin. d. loc. uſtr. in præſ. lib. 3. c. 2. nu. 2.**

67 Poena indefinita & arbitraria, quæ sæpè extraordinaria dicitur, judicis arbitrio relicta, eſt expreſſa, vel intellecta.

68 Expreſſa, quociens lex judicis arbitrio committit poenam (268); vel poena indignationis principis (269). Intellecta, quociens nulla poena maleficio eſt addita (270).

69 Arbitraria poena regulariter ad mortem extendi non poteſt (271), niſi ex conſuetudine certa, poena indicenda eſſet (272), vel expreſſe poteſtas ad mortem arbitrandi data eſſet (273), aut, qualitas delicti & circumſtantia poenam mortis de jure communi mererentur (274), vel quoddam poena ordinaria levioſſet, ideo lex arbitriam conſeſſiſſet (275), vel judici graviffimam & ſeveriffimam poenam imponere injungeretur (276).

70 Ex his poenis, hodie quædam ſunt illegitimæ & prohibita, ut inedia (277), perpetuus carcer (278), præcipitatio de ſaxo (279), inuſtio ſtigmatis in facie hominis & incifio corporis (280); poenæ talionis, in quibusdam (281), flagellatio (282), & ut poenæ cauſa quis quaſtioni ſubjiciatur (283), emiſſio ſanguinis, ſolutione venæ facta (284), electio poenæ, quam lex ipſa non dar (285), damnatio ad beſtias (288).

¶ § 268) *l. 13. hodie. l. 11. reſpiciendum. de poen. § 269) Farin. quaſt. 19. num. 32. Menoch. caſ. 365. lib. 2. arb. Marſil. ſingul. 559. § 270) l. 1. §. expilatores. de effraCTOR. l. 15. §. 1. ad SC. Tit. pill. l. 8. de public. judic. l. ſuus quoq. §. puto. de herod. inſtit. Menoch. lib. 1. quaſt. 14. quaſt. 86. & lib. 2. caſ. 449. num. 3. 4. §. ſeq. & caſ. 541. & caſ. 550. & ſeq. per l. ſi quis. de cuſtod. reor. l. hos accuſare. §. omnibus. §. ult. de accuſat. Coraſim. lib. 4. miſcell. cap. 12. num. 6.*

*Tiraquell. de poen. l. in præſ. nu. 4. Latè Farin quaſt. 17. lib. 1. de deli. § 271) Menoch. lib. 1. quaſt. 86. Marant. part. 4. diſtinct. 1. nu. 59. 60. Farin. lib. 1. quaſt. 17. nu. 34. & ſeq. per l. ſecularii. §. ſunt. de extraord. crimin. l. 2. Cod. de his qui lat. l. Julia. §. hodie repetunda. & l. 3. Cod. ex quib. cauſ. infam. l. ſacri'egii. ad L. Jul. peculæ. § 272) Menoch. d. loc. & quaſt. 86. nu. 26. Marſil. in præſ. crimin. §. ceſſante. num. 25. Boer quaſt. 317. nu. 3. Farin. d. quaſt. 17. nu. 53. Clar. quaſt. 83. Gomez. tit. de injur. nu. 8. per l. ſi quis. de cuſtod. reor. §. 1. Inſtit. de offic. jud. Menoch. quaſt. 14. & 71. lib. 1. arb. jud. § 273) Menoch. d. quaſt. 86. Farinac. d. loc. num. 55. § 274) Clar. & ſin. quaſt. 83. per l. congruis. de offic. præſid. Menoch. caſ. 557. lib. 2. arb. jud. Farin. d. loc. num. 35. Gomez. lib. 3. var. reſolnt. tit. de injur. num. 8. § 275) Menoch. d. quaſt. 86. & caſ. 557. per d. congruis. § 276) Menoch. d. caſ. 557. per l. ſi quis. & l. ult. C. de epiſcop. & clerie. l. 1. C. de ſeditioſ. l. ſecundum. C. de donat. l. ſi quando. Cod. de bon. vac. l. ult. C. de offic. præſid. § 277) l. 10. de interd. & relegas. vide Cujac. lib. 14. obſerv. c. 34. Exach. c. 67. Deus. c. 28. § 278) l. 35. mandati. de poen. l. 11. l. ult. de cuſtod. reor. l. aus. 8. §. ſoleus. 9. de poen. l. incredibile. Cod. eod. l. 2. Cod. de exaſ. tribue. Gottoſin. in d. l. 8. §. 9. l. 6. §. 7. de injur. Menoch. lib. 1. quaſt. 89. & quaſt. 88. arb. jud. quaſt. Hartm. lib. 2. tit. 50. obſ. 4. Cujac. lib. 14. obſerv. c. 34. Alex. ab Alex. lib. 3. gen. dier. excepta perſona ſervi, l. ſervus. C. de poen. jejunio quoque excepto, Menoch. d. loc. nu. ult. Marſil. in præſ. crim. §. aſſingam. num. 26. per c. quamvis. de præſ. in 6. reſpiciſcentia cauſa ad tempus carcere punire licet, l. Divum. de off. præſid. l. 8. & ſtatus. de poen. l. 3. in ſin. de cuſtod. reor. l. 1. Cod. de emend. ſervor. l. poena. ad L. Pomp. de parriid. l. quod SCtum. 6. de injur. l. 1. §. ult. de aleat. Luc. c. 12. 58. vid. 2. Sam. c. 20. 3. 2. Reg. c. 11. 3. § 279) *l. ſi diſtincto. 25. de poen. l. 1. C. de emend. ſervor. Gell. lib. 1. c. 18. & lib. 20. c. 1. § 280) l. ſi quis. de poenis. Levit. c. 19. 27. 28. 29. c. 21. Deut. c. 14. 1. 2. 3. 1. Reg. c. 18. 28. vid. 3. ſtigmata. C. de fabricenſib. lib. 11. Myſing. cens. 2. obſ. 46. Marant. part. 4. diſt. 2. num. 8. 9. Clar. quaſt. 70. lib. 1. §. ſin. § 281) § poena. Inſtit. de injur. Pet. Gregor. lib. 31. c. 20. ſyntag. de primis in L. Aquilia aliàs uſtata, Novell. 93. l. ult. C. de ſacros. baptiſm. l. ult. C. de accuſ. l. ult. C. de calum. l. 7. C. de vi publ. l. ult. C. de his qui latro. Novell. 123. c. 11. Exod. c. 21. 24. 25. 26. Levit. c. 24. Deut. c. 19. 19. 21. & Matth. c. 5. Gell. lib. 20. c. 1. vid. Menoch. caſ. 322. nu. 34. Covarr. lib. 2. var. reſolnt. cap. 9. num. 1. Alciat. lib. 9. Parerg. c. 8. § 282) in civibus Romanis, Ador. c. 20. c. 22. Alex. ab Alex. lib. 3. c. 20. Pet. Gregor. d. lib. 31. ſyntagm. c. 11. nu. 15. 16. § 283) l. pen. de quaſt. l. 8. §. 3. de poen. Cujac. lib. 14. obſerv. c. 34. Clar. quaſt. 7. num. 3. lib. 5. § 284) Petrus Faber lib. 1. ſemeſt. c. 17. § 285) Menoch. lib. 1. arb. jud. quaſt. 87. & 94. Clar. quaſt. 85. lib. 5. §. ult. ſenſent. recept. § 286) Farinac. quaſt. 19. num. 18. Marſil. in l. 1. §. legis. de ſicar.**

Sedes hujus materiae eſt in tit. de poenis D. & C. tit. de bon. damnat.

Cap. 99. De personæ circumstantiis,
& profopolepsia in pœnis
infigendis.

- 1 Mutatio pœna quid sit, & ejus causa.
- 2 In dubio mitior pœna imposita censetur.
- 3 Circumstantia varia & instabiles.
- 4 Circumstantia versantur circa personas, vel factum.
- 5 Circa personas versatur profopolepsia.
- 6 Profopolepsia delinquentium ex causis sumpta.
- 7 Ex causa efficiens, hoc est, delinquens.
- 8 Voluntas delinquentium duplex.
- 9 Spontanea voluntas delinquentis.
- 10 Deliberata tractatio tribus gradibus constat.
- 11 Tentatio in abstractione & insensatione.
- 12 Conceptio delicti in corde.
- 13 Partus & factum sequens.
- 14 Delicta dolosa, premeditata, deliberata & eorum appellations.
- 15 An deliberatum sit delictum, arbitrio judicii relinquatur.
- 16 Dicta & facta causa instrumentales delinquentium.
- 17 Causa finalis libido, vel necessitas, vel ira.
- 18 Delictum involuntarium quod dicatur.
- 19 A dolo presumpso quævis causa excuset.
- 20 Delicta culposa, casualia.
- 21 Ignorantia qua excuset.
- 22 Culpa lata, dolo proxima.
- 23 Culpâ quomodo quis delinquat.
- 24 Negotio illicito operam dare quis dicatur.
- 25 Impotentia ira, doloris, amoris delinquens.
- 26 Affectione amicitia, consanguinitatis, vicinitatis, misericordiam delinquentes.
- 27 Metu, conditione, mandato superioris delinquens.
- 28 Ex lascivia, imperitia, ignorantia, errore.
- 29 Fervore ætatis juvenilis.
- 30 Minoris pœna quæ.
- 31 Perperam operam dare negotio licito, quibus modis quis dicatur.
- 32 Omittendo, negligendo qui delinquere dicantur.
- 33 Casu quis dicatur delinquere.
- 34 Exempla librum delictorum plura.
- 35 Causa finalis impellens ad delinquendum.
- 36 Adjuncta personarum delinquentium, pœnam mutant.
- 37 Adjuncta illa quantum.
- 38 Vita antea facta sanctorum.
- 39 Dignitas & nobilitas quando mutant pœnas.
- 40 Quando nobilitas auget pœnam.
- 41 Quando nobilitas mitigat pœnam.
- 42 Beneficentia in Reipubl. quando mitigat pœnam.
- 43 Vilitas delinquentis, auget pœnam.
- 44 Rusticitas, ignorantia & simplicitas quando mutant pœnas.

- 45 Imbecillitas sexus, quando mitigat pœnam.
- 46 Paupertas quando mitigat pœnam.
- 47 Quando qui non habet in arte, luit in corpore.
- 48 Quando parti applicatur multa, non mutat in corporalem ob inopiam.
- 49 Muto & surdo an ob defectum mitigetur pœna.
- 50 Ecclesiasticus majori, quàm secularis, pœnâ; & miles majori quàm paganus puniatur.
- 51 Ob ingressum religionis non mitigatur pœna.
- 52 Aliter, qui exemplo suo majus dant scandalum, puniuntur.
- 53 Pœna semel commissa ob professionem factam non mitigatur.
- 54 Pœnitentia, an pœnam mitiget, distinguendum.
- 55 Locus pœnitentia est, quando ob impedimentum delictum non est impletum.
- 56 Quando in pristinum statum res reduci potest, facilius pœna mitigatur.
- 57 Spontanea confessio quando pœnam mitigat.
- 58 Etas pubertati proxima doli capax, extraordinariè puniatur.
- 59 Similiter etas repugnans.
- 60 A dolo excusatus ignorantia dubii juris, & error, & credulitas.
- 61 Multitudo delinquentium non excusat.
- 62 Distorntitas temporis prætoris, pœnam mitigat.
- 63 Quando scilicet non fuit excusatus intra 10. annos, & vita atq; fama bona fuit.
- 64 Limitatur id in duobus casibus.
- 65 Necessitas pœnam mitigat.
- 66 An quosq; amicitia.
- 67 Filius à patre judicis ad puniendum oblatus, mitius puniatur.
- 68 Liberi patri ad pœna mitigationem profunt.
- 69 Larum personarum respectus pœnam variat.
- 70 Delinquens in personam magnam, vel Reipubl. gravius puniatur.
- 71 Gravidus ladens parentem, dominum &c. puniatur.
- 72 Aliter ladens profiriptum, proditorem, adulterum.
- 73 Aliter ladens servum puniatur.
- 74 Aliter ladens viduam, miserabilemve personam, puniatur.

Pœnarum speciebus explicatis, paucis de earundem mutatione, disparitate & inæqualitate dispendiendum erit.

Mutatio igitur & disparitas pœnarum, est earundem in eodem maleficio mitigatio, seu limitatio: aut exasperatio, seu ampliatio, propter circumstantias incidentes (1), in generali pœnæ definitione omissas (2), facta ideo, ut pœna maleficio arbitrio judicis (3) commensuretur (4): nam, ut delicta sunt imparia, ita & pœnæ eorundem impares (5).

In dubio pœna mitior & levior, à lege, vel judice præsumitur imposita (6), nisi in delictis atrocioribus, vel, quando ob pœnæ levitatem daretur occasio delinquendi (7).

Circum-

3. Circumstantiarum verò illarum conditio cum sit fluxa, inconstans & mutabilis, necesse quoque est jus subinde juxta eam mutari & proinde producere poenarum disparitatem.
4. Versantur autem circumstantiæ illæ circa personas, vel ipsum factum (8). Nam secundum qualitatem personarum & delicti, poenæ ex proportione geometrica attemperantur (9). Unde prout delicta sunt vel gravia, vel levia (10), etiam poenæ sunt graves, pro arbitrio judicis (11) & pro modo delicti infingendæ (12).
5. Circa personas versatur *αἰσχρολογία*, quæ in personis aliquid invenit & examinat, quare poenæ disparitas in iisdem sit statuenda (13). *Προσωπικὴ* hæc est personarum delinquentium & lædentium: vel læsarum & offensarum (14).
6. In *αἰσχρολογία* delinquentium, poenæ disparitatem & inæqualitatem facit causa, vel adjunctum personarum. Causa rursus, vel efficiens, vel finis delinquentium (15).
7. Causa efficiens delicti, est homo lædens & peccans maleficium, dictis, vel factis suis (16), ex cujus persona poena malefici crescit, vel minuitur (17): sed hujus tamen voluntas & effectus delinquendi, imprimis considerandus est.
8. Voluntas ejusmodi delinquentium est *ἑκούστη*, vel *ἀκούστη* (18). Unde maleficia vocantur voluntaria, vel involuntaria (19), ex quibus illa ordinaria, vel majori, hæc minori poena, regulariter puniuntur.
9. *ἑκούστη*, sive spontanea voluntas, est propositum, *αἰσχρολογία* & præmeditata intentio delinquendi, proveniens ex præcedenti tractatione, præparatione, deliberatione & ex consilio præmeditato, sedato & libero animo (20), & dolo malo delinquentis (21).
10. Hæc deliberata tractatio & præparatio constat gradibus tribus: I. est tentatio, quæ consistit in abstractione, vel inescatione. Abstractio, est prima cogitatio de maleficio committendo, qua cogitatio admittitur & retenta a Deo & recto abducitur (22), Diaboli & carnis suggestionem & instigationem (23). Inescatio est, qua cogitatio admittitur & retenta, voluntatem & affectionem peccandi excitat (24): quæ est concupiscentia prohibita (25). II. Conceptio, quæ est consensus, propositum & approbatio (26). III. est patrus & factum sequens corporis, & executio conceptorum, quam membra corporis, lingua, vel manus (27), oculi, natus, facies, aut corporis habitus (28), pedes (29), faciunt (30): qui gradus tres conjunctim alibi traduntur (30).
11. Atque hæc vocamus maleficium dolosum, præmeditatum & deliberatum, à sciente prudenteque commissum, sponte, dolo malo, ex proposito, quod scilicet per se & directè in delinquendi actum fertur (31), quæ talibus maleficium, elata manu factum dicitur (32), atque ex hoc propriè impius vocatur (33), impius, quando omnia membra delinquentis, cum animo & voluntate propensa sunt & adcommodata ad

malefaciendum (34), unde obstinans in malefaciendo, qui habitum ex consuetudine contraxit (35), quique ex *αὐθάδεια* sibi ipsi in maleficiis gratulatur (36) & operam iniquitati dat, in eaq; strenuus est (37), & mala cogitat cum animo, totus in hoc intentus & occupatus (38). Unde J. Cri. assertur, ex proposito, voluntate, & dolo delinquentium, maleficia distinguuntur (39); quæ maleficiis potissimum sunt inspicienda (40), & ex quibus delicta eorumque poenæ dependant (41).

An autem & quando voluntate, deliberato animo maleficium commissum dicatur, arbitrio judicis relinquitur (42); sanè ex vindicta commissum, dolo malo perpetratum, dicitur (43).

Causa instrumentalis delinquentium est dictum, vel factum, quibus delinquitur (44).

Causa finalis est libido; cupiditas, vel necessitas, vel ira, quibus satisfacere delinquentis cupit (45).

§ 1) *l. aus facta. 16. l. 1. 3. l. 11. de poen. l. neque leges. 10. l. 12. 4. 1. 4. de legibus. qualis mitigatio, aut exasperatio neque jure Mosaico incognita, vid. Deut. c. 22. 29. Exod. c. 22. 16. & seqq. collatione facta cum Lev. c. 21. 9. aliud exemplum Lev. c. 19. 20. 21. exemplum aliud Exod. c. 22. 1. 2. & seqq. collat. cum Prov. 4. 6. 30. 31. 2. Sam. c. 12. 5. 6. aliud 2. Sam. c. 4. 12. ubi Marry c. 12. 5. 6. & seqq. ubi idem Pet. Mart. § 2) d. l. neq. leges. 10. l. 12. d. l. 3. l. 4. de legib. nam concurrentibus requisitis à lege, poena ordinaria generalis maleficiorum mutari minime potest, Novell. de judic. §. oportet. l. fm. C. ne manc. Christ. ven. l. 11. respiciendum. de poen. vide las. inf. de omiff. c. de venia in malef. suadentibus igitur novis circumstantiis in lege omiffis, poena augeri minui potest, l. 1. 16. de poen. l. quid ergo. §. poena gravior. de his qui not. infam. Hipp. de Marfil. singul. 182: § 3) Menoch. lib. 2. arb. cas. 206. Clar. quest. 8. Cujac. lib. 8. obs. c. 93. & in parat. C. de poen. per l. hodie. 13. de poen. l. 7. repetund. l. 3. ad Thyrill. l. ult. de plag. l. 1. in fin. de poen. l. 4. de incend. vni. l. 11. l. 9. §. 11. l. 16. de poen. l. 72. de judic. l. 15. §. 28. de injur. Farin. lib. 1. tit. 3. quest. 17. de delict. nu. 7. 8. & seqq. Sover. lit. S. num. 157. Marant. part. 4. distinct. 2. nu. 59. 60. 69. 82. Menoch. cas. 263. & 267. per text. in l. 17. sed si. §. 5. l. 15. item. §. 28. §. 44. de injur. Unde gravitas & levitas delictorum judicis arbitrio committitur, laud.*

Farinac. d. loc. quest. 18. num. 62. & seqq. § 4) Aubert. omnes. Cod. de comm. de success. Deut. cap. 25. ibi, juxta mensuram delicti erit modus plagarum: Lavin. cap. 6. 7. l. 17. sed si. §. 5. l. 15. §. 44. de injur. Menoch. d. cas. 266; Matth. c. 10. 15. c. 11. 22. 24. Luc. c. 10. 3. 12. 13. 14. c. 12. 47. 48; cap. 20. 47. Matth. c. 5. 22. cap. 10. 15. Johan. cap. 19. 11. Ezec. c. 4. 5. 6. c. 5. 5. 6. c. 10. 47. 51. 52. § 5) Menoch. lib. 3. præsumpt. 49. per l. si præses. in fin. l. interpretatio. de poen. l. non videtur. §. poen. lib. de reg. jur. § 6) Menoch. d. loc. num. 19. per l. 11. respiciendum. de poen. & num. 23. per l. si in operis. C. de poen. l. 1. §. ult. quem servis. amitt. Covarr. lib. 1. var. res. c. 11. nu. 5. § 7) l. ult. de injur. l. 9. sacrilegii. ad L. Jul. peculias. § 8) W. senb. in comm. tit. de just. & jur. Pet. Greg. lib. 30. sym. c. 5. num. 2. 3. Deut. c. 23. 1. 2. 3. 4. Roman. c. 2. 6. 7. Jacob. c. 5. 3. Matth. c. 16. 27. Psal.

11. 13. 14. § 9) *Clar. quæst. 1. num. 9. lib. 5. sent. l. luvia. de accusat. l. ad ea qua. 77. de reg. jur. l. 11. respiciendum. § furti. de poen. l. si liberis. de furt. l. non solum. § mansi mandato. ubi Bartol. de injur. § 10) d. l. 11. respiciendum. l. auxilium. § in delictis. de minorib. d. l. ad eal. 1. 6. § poen. l. in servorum. de poen. Pet. Greg. lib. 30. snt. c. 11. nu. 12. 13. 14. laud. Farin. quæst. 18. nu. 63. & seqq. § 11) Tiraquell. de poen. caus. 37. & seqq. Covarr. part. 2. relect. § 1. nu. 2. 3. & seqq. Geil. lib. 1. de pac. publ. c. 14. Meno. lib. 2. arb. ras. 206. num. 3. 4. 5. & cas. 267. & cas. 263. Clar. d. quæst. 1. num. 9. per l. hodie. 13. de poen. l. 7. repetund. & alius supra allatæ. § 12) l. 1. in princ. & § 2. de obseq. parent. & patron. praestand. l. 16. l. 11. de poen. § 13) l. 2. de term. mot. l. Padus. 4. § ult. de incend. rui. naufr. l. qui cadem. 16. de sicar. aliis profopolepsia omnis est prohibita; Num. c. 19. Deut. c. 1. 2. Chron. c. 19. 2. Jac. c. 2. Pet. Greg. d. lib. 30. c. 5. § 14) d. l. aut facta. 16. § per. de poen. l. famosi ad L. Jul. maj. l. pen. de sicar. § astrox. Inst. de injur. l. atrocem. C. d. s. l. prator aut 7. § praterca. cum seqq. d. l. D. l. 1. 3. de privil. veteran. l. 2. in fin. Cod. de epis. & cleric. l. 4. Padus. de incend. rui. naufr. § 15) d. l. aut facta. 16. l. qui injuria. 5. de furt. § sed placuit. Inst. de obl. qua ex delict. nasc. l. 1. § divus. de sicar. § 16) l. 16. aut facta. de poen. Colof. c. 3. 17. Psal. 118. animo solo civilter non delinquitur. l. cogitationis. 8. de poen. Decian. lib. 2. c. 2. num. 5. 6. per l. fugitivus. l. sap. in fin. de verb. sign. § 17) l. 17. sed si. § 3. quadam. l. 35. § quis. l. 7. prator. § ult. cum l. seq. de injur. § astrox. Inst. eod. § 18) vid. sup. c. 9. 20. 11. de factis voluntariis & invol. & Pet. Greg. lib. 30. snt. c. 2. § 19) Pet. Greg. lib. 30. c. 2. n. 5. 6. per l. 5. C. de sicar. l. 11. de incend. rui. naufr. l. 2. de termin. mot. Cuj. lib. 19. obseq. 10. Aristot. lib. 1. Esth. c. 5. § 20) l. 5. si non. C. de injur. l. 41. in fin. ad L. Aquil. l. 50. § 22. l. 53. de furt. § 7. placuit. Inst. de obl. qua ex delict. nasc. l. 1. de sicar. l. impertatoris. § item. de admin. rer. ad civit. persin. Prov. c. 4. 23. Psal. 52. & 10. 7. & Psal. 12. 3. 4. Matth. c. 12. 34. 35. 36. c. 15. 18. 19. 20. 11. Marc. c. 7. 22. 23. 24. Job. c. 10. 10. Num. c. 35. 20. Eccl. c. 36. Matth. c. 15. c. 7. 21. & Menoch. cas. 361. nu. 1. 4. 15. & seqq. lib. 2. arb. jud. ita dicitur Achab se dedisse, ut malum faceret, 1. Reg. c. 21. 20. & David impios in hoc intētos esse, & vigilare, ut noceant & delinquant, in Psal. 26. & seqq. Psal. 35. & 36. 4. 5. & Psal. 37. 12. & seqq. 38. Psal. 10. 7. & seqq. Psal. 12. 5. laud. Decian. lib. 9. c. 27. & seqq. § 21) l. qui injuria. 5. si non. C. de injur. Clar. quæst. 84. num. 1. Covarru. part. 3. relect. in inis. num. 2. Bart. in l. respiciendum. 11. de poen. § delinquunt. Menoch. cas. 361. lib. 2. arb. quem dolum inprimis considerari in maleficiis, etiam ex facris patet, Num. c. 35. 20. 22. 23. Deut. cap. 19. 4. 5. 11. 12. c. 15. 24. & seqq. Jos. cap. 20. 3. 4. 5. Genes. c. 4. 4. 5. 6. 7. 8. 13. 14. 19. 1. Reg. c. 21. Exod. c. 21. 13. 14. Act. cap. 23. 4. 5. Matth. c. 15. 21. 20. Marc. c. 7. 21. Ecclof. cap. 36. Prov. c. 4. Ex corde enim prodeunt cogitationes pravæ & immunditæ & peccata, Marc. cap. 7. 21. Matth. de. 15. Ecclof. c. 36. § 22) Jacob. c. 1. 14. 15. Luc. c. 10. 27. Num. c. 20. 6. 10. 12. § 23) Johan. c. 13. 3. Act. c. 5. 3. § 24) Psal. 141. 4. c. 21. 1. Johan. c. 8. 44. § 25) Jacob. c. 1. 15. Deut. c. 5. 21. Prov. c. 23. 5. Roman. c. 7. 7. 1. Cor. c. 10. 6. § 26) Jacob. c. 1. 14. Rom. c. 7. 8. § 27) Jacob. c. 3. 5. 6. 7. 8. 9.*

c. 4. 12. 11. Coloss. c. 3. 17. 1. Cor. c. 10. 1. 6. de poen. ad Galat. t. pen. § ult. Inst. de oblig. & in princ. Inst. de oblig. qua ex delict. nascuntur. § 28) Prov. c. 6. 13. c. 7. 2. Pet. c. 2. 14. Siracid. c. 9. 5. 6. c. 11. c. 7. Psal. 10. & 144. Rom. c. 3. 13. & seqq. § 29) Rom. d. c. 3. 15. § 29b) Rom. c. 1. 28. & seqq. Proverb. c. 12. & seqq. Psal. 37. & 10. 7. § 30) Jacob. c. 1. 14. 15. l. fugitivus. 11. 225. de verb. signif. l. 53. d. 1. unde corpus & spiritus hominis sanctificationis opus habet, 1. Thessal. c. 5. 23. Rom. c. 12. Coloss. c. 3. 17. § 31) Covarr. d. part. 2. relect. in princ. num. 2. 3. § 32) Num. c. 15. 30. 31. Rom. c. 2. 4. 5. § 33) Psal. 37. Psal. 10. 7. & Psal. 12. 3. 4. & 34. 2. & 5. 7. 10. & 55. 24. & 26. 4. 5. & 52. & 140. § 34) Prov. c. 12. & seqq. & dictio Psal. Rom. c. 1. 28. & seqq. & c. 3. 10. 11. & seqq. § 35) Gen. c. 4. 18. Exod. c. 5. 2. c. 32. 7. 8. 9. 1. Sam. c. 2. 22. 23. 24. 25. cap. 18. 29. 30. 1. Sam. c. 25. 3. 2. Chron. c. 24. 17. 18. 19. 20. 21. Act. c. 7. 51. 52. cujus conscientia cauterio est relecta, 1. Timoth. cap. 4. 2. & cujus mentem & judicium Deus adduxit reddidit, Rom. c. 1. 28. omni doloris sensu amisso, Ephes. cap. 4. 18. qualis obstinatio cavenda, Deut. cap. 10. 16. Psal. 95. 8. Prov. c. 21. 29. Rom. c. 2. 5. 2. Tim. c. 3. 13. § 36) Psal. 10. 3. & seqq. Psal. 36. 3. 4. & Psal. 12. 5. Psal. 94. 3. 4. 5. § 37) Psal. 241. 6. 9. § 38) Psal. 140. 2. 3. 4. 5. 12. & Psal. 10. per 101. & 52. 3. 4. 5. & 53. 5. Rom. c. 3. 10. 11. 12. 13. & seqq. § 39) d. l. qui injuria. 5. de furt. d. § placuit. 7. Inst. de oblig. qua ex delict. l. foedissimam. C. de adult. l. 1. § Divus. de sicar. Genes. c. 20. 5. 6. 7. l. illud. § 1. de injur. l. quod Reipub. d. e. Anton. Gomez. de delict. cap. 3. tit. de homicid. post n. 15. communem dicit, Farin. quæst. 87. n. 7. & seqq. laud. Decian. lib. 9. c. 27. ita ut sola voluntas, non exitus & veritas in delictis inspiciatur, l. Divus. de sicar. l. fraudis interpretatio. de reg. jur. Gomez. & Farin. d. loc. limitant. § 40) l. in lege. 7. de sicar. l. 14. l. 1. § 3. d. l. 50. § 2. l. 53. de furt. § 7. Inst. de oblig. qua ex delict. l. 42. ad L. Aquil. l. 3. § 1. de injur. Paul. lib. 5. tit. 23. § 2. l. 79. de reg. jur. Clar. quæst. 84. § fin. § 41) l. 1. § Divus. ad L. Cornel. de sicar. l. absentem. § ult. l. Metrodorum. l. respiciendum. 11. § delinquunt. de poen. l. 5. C. de injur. l. 41. ad L. Aquil. l. 53. l. 50. § 2. de furt. Deut. c. 22. 26. cap. 19. 4. 5. 6. 11. 12. 13. Exod. c. 21. Num. c. 35. 9. Psal. 140. 1. 2. 3. & seqq. Tiraquell. de poen. leg. caus. 33. Menoch. cas. 324. Farinac. d. quæst. 18. num. 93. & seqq. § 42) vid. Menoch. cas. 361. num. 1. 2. 3. 4. 5. 6. § 43) Roman. c. 12. 17. & seqq. 1. Thessal. cap. ult. 15. 1. Pet. c. 3. 8. 9. Luc. cap. 6. 25. & seqq. Matth. cap. 5. 38. & seqq. 43. 44. § 44) l. 16. aut facta. de poen. l. actionum. § ex factis. de oblig. & in princ. Inst. de oblig. qua ex delict. nascuntur. § ult. Inst. de oblig. ad Gal. c. pen. 15. 19. 20. Jacob. c. 3. 19. 1. Cor. c. 10. Pet. Gregor. lib. 30. snt. tag. c. 11. 5. 6. § 45) vid. Decian. lib. 2. c. 2. crim. Thcm. prima secund. quæst. 77. artic. 5.

Actus & voluntas est, qua sine dolo malo absq; animo & cogitatione delinquendi, per ignorantiam, errorem, culpam, incogitantiam, imprudentiam, nō data opera, præter delinquentis voluntatem, sine insecutione abstractione & conceptione, quis maleficium facit (46).

A dolo præsumpto sanè, quævis etiam fatua & injusta causa excusat (47), nisi quis in illis, quæ juris natura-

naturalis sunt, erraret (48), vel iisque notoria omnibus (49), nec etiam excusatur à dolo vero, nec à lata culpa (50), vel ubi quis lucrum facit (51), vel causam scivisse esse injustam, quam præterit (52).

- 20 Atque hinc dicitur maleficium commissum culpâ, vel casu (53), unde maleficia culposa & casualia (54), & quasi maleficia (55), necnon levia atque levissima (56).
- 21 Ignorantia illa, quæ præsumitur, eadem quoque excusatur à poena eamque mitigat (57), quando verò offendens excommunicatum, aut bannitum proscriptumve, quem esse receptum in gratiam, aut cui saluum conductum concessum ignoravit, excusetur, alibi vide (58). Sanè in iis, quæ quis inquirere tenetur, ignorantia neminem excusat (59), aut quæ facillè scire & cognoscere potest (60).
- 22 Culpa lata, dolo proxima, pro dolo accipitur in conventionibus (61), in maleficiis, dolo non æquiparatur (62), nisi pecuniaria poena insigenda esset (63), & in aliis casibus (64). Maleficium descendens ex facto culposo, dicitur quasi maleficium (65).
- 23 Culpâ, etiam quavis (66), præsumptâ, vel latâ quæ dolo æquiparatur (67), delinquit quis tripliciter. Primum rei, seu negotio illicito (68) operam dando. Secundò, negotio quidem licito & concessio, sed huic perperam & malè (69). Tertio denique, omittendo, quod omitti non debebat, sed fieri (70).
- 24 Negotio illicito operam dans, suâ culpâ delinquere dicitur duplici ex causa, eò quòd illicitæ rei operam dat, & eò quòd ex illo facto maleficium sequatur (71). Talis est, qui propter impotentem animi affectionem, vel ob animi commotionem, non est in plenitudine intellectus (72), uti, qui profundè, non datâ operâ, aut affectatè, ebrius, maleficium perpetrat (73): Item, qui ex inconsulto, sed iusto calore & iræ iustæ & magnæ impotentia (74), mentis alienationem inducente (75), aut concitatione mentis & impetu vehementiore victus, ad maleficium perpetrandum impellitur & proflit (76), aut provocatus se ulciscitur (77), qui que suis viribus res majores & altiores suscipit (78), & negotio alieno, ad se non pertinenti, se immisceat (79).
- 25 Eadem culpâ similiter peccat, qui ex iræ doloris, morbivæ impotentia & magnitudine victus, delinquit (80), vel qui amoris cætro percitus, subito & improviso amoris impetu delinquit (81), aut affectione amicitiæ & consanguinitatis (82), vicinitatisve (83), aut misericordia pietatisve ductus (84), aut invitus, coactus (85), ex improbatâ consuetudine publica communi & longa, neque cum jure naturali & notorio pugnante (86) ad maleficium rapitur.
- 27 Similiter qui vi, metu, coactione, aut impio superioris mandato delinquit (87), nec non qui ex lascivia (88), ex imperitia, vel socordia peccat (89), aut ex ignorantia iusta, probabili, non affectata, crassa & supina & improbabili (90), facti alieni, non pro-

prii (91), errore injusto (92), vel levi, aut injusta ratione motus (93), ex ætatis juvenilis fervore, incon-
sulta temeritate & levitate ingenii & naturæ (94), uti impuberes & minores, doli non capaces, delinquentes, poena mitiori puniuntur, quam majores (95). Planè minor ætas, doli capax, licet non me-
reatur poenæ mitigationem (96), atramen, quia non tantus doli in minore, quantum in majore (97), obtinuit etiam hic poenam mitigandam (98), neque pro doli capace minorem habendum (99), multo minus impuberem, etiam doli capace, poenâ ordinariâ capitali puniendum (100), & tale quoque censeatur maleficium in rixa commissum (101), & à femina (102).

Negotio licito & per se honesto, operam malè & perperam dans, delinquit, qui in loco insolito ludens, alium hoc ipso lædit & injuria adficit (103), qui medicamentum perperam & malè usurpat (104), qui-
ve rem per se licitam & permissam faciens, alium facto suo injuriâ afficit (105), uti indulgens iusto dolori, illicitum faciens (106), vel in pancratio & collocatione alium lædens (107), vel nimia subtilitate, aut contrâ insultrate, rusticitate & ruditate. (108).

Omittendo, seu negligendo delinquit, qui non facit, vel cessat & negligit facere, quod faciendum erat, cujusmodi maleficium mitiori poena, quam illud, quod in faciendo consistit, punitur (109). Nam qui delinquit in committendo, pluribus delinquendi exemplum evidens præbet, quam qui omittendo peccat (110). Deinde delicta illa, quæ manu, factoque sunt commissa, graviora sunt illis, quæ animo patrantur & omissione. Et virtus, quæ in faciendo consistit, excellentior quam quæ in omittendo, sicuti quoque illa plus laudis & præmii consequitur quam hæc: ita quoque contrâ plus culpæ & poenæ illa quam hæc habet (111). Omittendo similiter delinquit, qui patitur perpetrari maleficium, habens scientiam delicti committendi (112), & facultatem resistendi & impediendi (113): uti medicus, qui ægrotum de abstinentiis non admonuit (114), vel Advocatus, qui negligentia & socordia suâ causam amisit (115), qui-
que necem defuncti testatoris, cui successit, non vindicavit (116). Appellatur peccatum omissionis (117), quod tamen non semper obligat negligentem, vel omittentem (118), præsertim, quando negligens iste probabilem causam habet, ob quam se alieno facto non immisceat (119). Nec tamen ob evitandum & præcavendum delictum, quis delinquere, aut seipsum interficere debet (120). *de qua re infra. c. 119.* Facilius etiam minori, prodigo, impuberi & similibus ignoscitur in delictis consentientibus in omittendo, quam in committendo (121).

Atque ita delinquentes non ordinaria, sed alia arbitraria poena, mitiori puniuntur, ut citati Dd. & jura probant.

¶ 46) *Tiraquell. de poen. temp. caus.* 10. 11. & *seqq.* Pet. Greg. lib. 30. *synag.* c. 10. *Clar. in §. homicidium. §. fin. num. 2. 3. 37. 38. §. imperitia quoq.* 7. & §. 4. 5. *Instit. de L. Aquil. l. in lege. §. 1. ad Cornel. de fcar. l. 1. C. d. tit. l. qui injuria. de furt. l. quod Reip. de injur. Farin. quest. 87. lib. 3. num. 1. Decian. part. 1. lib. 1. c. 4. num. 9. criminal. Tiraq. de poen. temporand. caus. 1. 4. 8. in princ. & §. 1. & l. 27. §. si calicem. ad L. Aquil. Num. cap. 15. 22. & *seqq.* Luc. c. 12. 48. 1. *Timoth.* c. 1. 13. *Num. c. 35. 22. 23. 27. 15. 9. Jos. c. 20. 1. Sam. c. 14. 27. 28. 32. 1. Corinth. c. 4. 4. Psal. 19. 13. Genes. c. 20. 4. 5. 6. Levit. c. 4. 2. 22. 27. c. 5. 14. 15. 18. Deut. c. 19. 2. & *seqq.* Exod. c. 21. ¶ 47) *Farinac. quest. 90. Menoch. lib. 5. pref. 3. per l. quod. C. de his qui sibi adscrib. in test. Mascard. conclus. 81. 4. l. igitur. §. 1. de liberal. caus. Gabriel. concl. 8. lib. 7. de maleficiis. per alleg. comm. dicit. & plurimis exemplis illustrat. ¶ 48) d. conclus. 8. num. 74. Tiraq. caus. 43. ¶ 49) d. conclus. 8. num. 65. & *seqq.* latè *Farin. quest. 89. lib. 3. & quest. 90. ¶ 50) Idem Gabriel. d. loco. num. 78. 79. & *seqq.* ¶ 51) *ibid.* num. 84. *vide Tiraquell. caus. 43. de poen. temp.* Mitius tamen dolum præsumptum puniri, tradit *Farinac. quest. 87. n. 4. Tiraq. d. loco. num. ... caus. 15. ¶ 52) Farinac. quest. 90. num. 77. ¶ 53) Clar. in §. homicidium. l. 5. C. de fcar. l. 1. §. 3. l. 7. D. d. tit. Num. c. 15. 24. & *seqq.* Exod. c. 21. 12. 14. Deuter. c. 19. *Levit. c. 4. c. 5. ¶ 54) Gribald. Mopha. de homicid. cas. culpos. & dolos. & Clar. d. §. homicidium. §. fin. ¶ 55) §. sequens. Instit. de obligat. & tit. de oblig. qua ex quas. delict. nascuntur. l. 1. l. 5. de obligat. & actio. ¶ 56) *l. ad e. qua. 77. de reg. jur. l. 11. respiciendum. §. furta. de poen. l. leviam. de accus. Bartol. in l. non solum. §. 1. si mandato. de injur. ¶ 57) latè Gabriel. concl. 6. tit. de reg. jur. lib. 6. per l. quicquid. C. de servis fugit. l. 1. de recepte. Bart. in l. si adulterium. de adulter. adde 1. *Timoth. c. 1. 13. 14. Act. c. 23. 23. 4. 5. ¶ 58) distinguit Gabriel. d. loco. num. 13. & *seqq.* ¶ 59) d. conclus. 6. num. 43. 45. 46. arg. l. qui cum alio. ubi Dd. de reg. jur. ¶ 60) Gabriel. d. loco. ¶ 61) l. si fidejussor. mandat. l. impuberibus. §. 1. de susp. sus. l. cum res. §. fin. de legat. 1. l. mulier. §. sed enim ad Trebell. l. 1. §. fin. si mens. fals. mod. dix. l. 1. §. non autem. si quis test. lib. 1. quod Nerva. de pos. l. 1. §. is quoq. de oblig. & act. l. magna. de verb. sign. Decian. lib. 1. c. 6. n. 9. *Farinac. quest. 86. num. 16. Menochius præsumpt. 3. lib. 5. ¶ 62) l. 1. §. si quis ideo. ne vis fiat ei qui in possess. miss. Farinac. d. loco. num. 18. comm. dicit. & Clar. quest. 84. §. fin. ¶ 63) Farinac. d. loco. num. 39. ¶ 64) in incendio, imperitia, commentariensis delicto, in præbente poculum abortionis, vide *Farinac. d. loco. ¶ 65) l. ex maleficiis. §. si judex. & *seqq.* de obligat. Decian. lib. 1. c. 6. num. 5. & *seqq.* & *Farin. quest. 88. num. 87. ¶ 66) l. 7. in lege. ubi Bartol. de fcar. l. 50. in fin. de furt. Clar. quest. 60. §. fin. per l. si igitur. §. 1. de liber. caus. modò illa dolosa non sit, l. 1. §. Æruus. l. 7. de fcar. vide l. ad commentariensem. C. de custod. reorum. Tiraq. d. cas. 14. ubi etiam respondet ad l. eum qui. §. si injuria. de injur. l. scientiam. §. sed etsi. ad L. Aquil. l. pen. C. de cust. reor. l. omne. §. qui in acie. de re milit. l. si quis. §. abortionis. de poen. l. excipiuntur. ad SC. Syllan. planè ubi nominatim dolus***********

capitaliter punitur, lata culpa non æquiparatur dolo; secus contra, *Tiraq. d. loco. & Exod. c. 21. 29. 30. & infra e. de homicid. involuntar. ¶ 67) l. 7. in lege de fcar. l. 1. l. 3. & *seqq.* de serv. corrupt. Exod. c. 21. 29. 30. vide *Menoch. part. 4. distinct. 1. num. 76. Clar. quest. 60. num. 1. Delrio in l. contrarium. de regul. jur. per l. 23. ad L. Aquil. Harmenop. lib. 6. tit. 6. Tiraquell. caus. 15. quævis enim causa, etiam fatua & injusta, à dolo excusat, l. igitur. §. 1. de liber. caus. modò ea dolosa non sit, d. l. 1. §. Æruus de fcar. ¶ 68) §. itaq. si quis 4. 5. *Instit. de L. Aquil. l. verum. l. qui injuria. de furt. l. scientiam 45. §. qui cum aliter. ad L. Aquil. Harim. Harim. lib. 2. tit. 50. observ. 10. ¶ 69) non cã scilicet, qua debuit, diligentia & prudentia, l. isem 13. §. 4. locat. 8. item si 5. §. praterea. 6. §. 7. 8. *Instit. de L. Aquil. l. 11. l. 8. isem d. s. D. l. 7. in lege. de fcar. Deut. c. 19. Menoch. lib. 5. præsumpt. 40. n. 25. 26. 27. ¶ 70) arg. l. 50. de reg. jur. l. 9. §. 1. de fals. l. C. de fals. monet. Levit. c. 4. 2. 13. 22. 27. c. 5. 17. atque ita præcipitur à malo abstinentium & bonum faciendum, *Psal. 34. 15. & 37. 27. 1. Petr. cap. 3. 21. Esai. c. 1. 16. 17. 18. c. 55. 7. Ephes. c. 4. 28. Vide infra c. 117. & *seqq.* ¶ 71) l. eum qui 18. de injur. l. 16. aut facta. §. eventus. l. 28. §. qui abortionis. de poen. vide *Geil. lib. 2. obser. 110. num. 23. & *seqq.* ¶ 72) Tiraquell. de poen. temp. caus. 11. num. 7. per l. Gracchus. C. de adult. ¶ 73) *Geil. d. obs. 110. num. 25. & *seqq.* ubi distinguit inter ebriosum & ebrium, qui vini efficaciam ignoratà præter morem suum & propositum inebriatus, alium occidit, quem excusandum ab ordinaria poena, arg. l. omne. §. per vinum. de re milit. l. 11. §. delinquent. de poen. Clar. quest. 60. §. ult. Covarr. part. 3. in princ. num. 3. *Placa. lib. 2. epitom. c. 30. num. 2. quos refert Menoch. lib. 2. arb. cas. 326. num. 5. 6. & cas. 324. Tiraq. de poen. leg. caus. 6. & caus. 13. nu. 30. Menoch. d. cas. 326. vult, ut etiam facti sobrium poenitent, vide *Deus. c. 21. 20. Hofa. c. 4. 11. Esdra. c. 4. Ecclesiast. c. 19. 2. & *seqq.* l. 11. respiciendum. de poen. l. omne. §. per vinum. de re milit. Soarez in verbo ebrietas. Ludov. Peguer. decis. crim. 7. Decian. lib. 5. c. 37. num. 53. & 60. & *Mascard. concl. 579. Farinac. quest. 93. de poen. temporand. ¶ 74) Farinac. quest. 91. per tot. ex l. quicquid 48. de reg. jur. l. 5. C. de injur. l. si filium. C. de inoff. test. l. 1. §. quæri ad Turpill. l. 2. C. ad L. Juli. majest. l. observandum. de offic. præsid. Petr. Gregor. lib. 30. *synagm. c. 3. num. 7. 8. Tiraquell. de poen. temp. causa 1. num. 1. 2. & *seqq.* per l. lule. de fcar. l. 3. de divors. l. si filiam. de inoffic. testam. Farinac. quest. 91. per l. 2. C. de abolit. l. 16. §. cum quis. de poen. l. si adulterium. §. Imperatores. de adult. *Geil. lib. 12. c. 7. & Valer. Max. lib. 8. c. 1. l. 4. C. de adult. Clar. quest. 60. num. 4. & lib. 5. §. homicidium. num. 7. 8. latè Menoch. cas. 361. nu. 13. 14. 15. Rationes, ob quas adolescentibus mitigari solet poena, sunt tres, quarum prima est ipsa juvenilis ætas, quæ prona & facilis ad peccandum, sed tamen sine pertinaci malitia & improbitate. Secunda est, quod huic ætati non sit plenum judicium & consilium, l. 1. de minoribus. Tertia, quod spes est eos emendatioribus futuros, videlicet; unà cum adolescentia deposituros, d. loco. ¶ 75) *l. si adulterium. §. imperatores. de adult. C. si quis iratum 2. q. 3. nam*************

nam levis ita mentem non perturbans, poenam non variat, nisi calor ille inconsultus, sine alterius præjudicio retractari possit, Geil. lib. 2. obs. 106. num. 9. 10. 11. 12. & obs. 110. num. 2. Menoch. d. cas. 361. lib. 2. arbitr. judic. iracundia mala vide Proverbi. 6. 12. 16. 6. 14. 30. cap. 15. 18. cap. 17. 19. 6. 19. 19. c. 27. 3. 6. 29. 22. Ecclesiast. 6. 2. 5. 22. c. 28. 6. 14. 6. 20. 26. Matth. 5. 22. Jacob. 2. 1. 19. 20. Tit. 1. 7. Coloss. c. 3. 8. § 76) Menoch. d. cas. 361. nu. 18. & seqq. Siracid. c. 1. 22. & laud. Petr. Greg. lib. 30. c. 3. synag. § 77) l. 1. q. 5. 6. de bon. libert. l. 4. in fin. ad L. Aquil. vide infra in defens. homicid. & Tiraquell. de poen. temp. caus. 1. num. 8. & seqq. § 78) Psalm. 121. § 79) de Psalm. 232. 1. L. culpa, de regul. jur. vide infra. ubi lasius. § 80) l. si quis. ad SC. Syllan. l. Gracchus. l. nec. l. 2. l. 22. §. Imperator ad Adul. l. 16. §. causa. de poen. l. 1. §. queri. ad Turpill. l. 1. §. ult. de fidei. Tiraquell. de poen. temp. caus. 1. num. 1. 2. 3. 4. 5. l. si non 5. Cod. de injur. l. dromus. de offic. presid. l. 3. §. 1. de injur. Clarus quest. 60. num. 7. Geil. lib. 2. obs. 110. num. 40. l. 5. de reg. jur. l. 2. §. idem est. si quis caus. judic. sibi. vide l. 3. §. ignoscitur. ad SC. Syllan. § 81) Clar. quest. 60. in fin. §. & Tiraquell. de poen. temp. caus. 4. Farinas. quest. 98. num. 77. & seqq. de poen. temp. amor enim nimis judicium eripit vel subvertit, Norv. quibus mod. nos. offic. legis. §. illud. l. 2. §. 24. & cum ibi, captumq; amare virginis. de origin. jur. Menoch. reg. 128. & Boër. decis. 23. num. 75. 60. Siracid. cap. 19. 2. & seqq. §. oras Instit. de success. qua feb. per bon. vend. Petr. Gregor. lib. 30. synagm. c. 3. num. 9. 10. amor enim homines cæcos reddit, Gen. 3. 4. 12. 2. Samuel. c. 13. 2. 1. Reg. cap. 11. 3. Daniel. cap. 13. 8. 9. Judic. cap. 16. 4. Hof. 6. 4. 11. § 82) l. 1. l. 2. de receptat. vide Novell. 74. cap. 4. ubi Gothofr. l. isti quidem. quod nos. caus. l. 4. de testib. Pet. Greg. lib. 30. synag. c. 3. n. 10. per l. verum 4. de furt. l. 4. §. fin. de romilis. l. 3. §. si eum. de lib. hom. exhib. Tiraquell. de poen. temp. caus. 20. arg. l. hos accusare. §. ult. de accusat. l. parentes. de in jus vocand. & lasius caus. 21. 22. § 83) Tiraquell. d. loc. caus. 23. per alleg. ibid. arg. l. quod sap. §. ult. de contra. empt. § 84) Tiraq. d. loc. caus. 34. per §. ult. Inst. de L. Aquil. l. ult. de cust. reor. l. & eleganter. §. idem. de del. mal. § 85) Tiraquell. caus. 36. Deus. cap. 22. 25. & seqq. l. 1. §. remoret de postul. § 86) Tiraquell. d. loc. caus. 42. per alleg. & l. quis sit fugitivus. §. apud Laboonem. de ad. delict. ubi Barri. l. pignus. C. de pign. act. l. 3. ad SC. Maced. l. si pignora. §. ult. de pign. act. Marfil. in l. 1. de fidei. Auth. navigia. Cod. de furt. Auth. omnes peregrini. Cod. coem. de success. vide Farinas. quest. 95. de poen. temp. § 87) Menoch. cas. 314. l. 19. servus. de oblig. & act. l. ad ea qua 157. de regul. jur. vide Tiraquell. de poen. mitigand. caus. 34. 35. potius enim moriendum, quam delinquendum, 2. Macchab. c. 6. 6. 7. Clar. quest. 60. n. 17. & Covarr. de spons. part. 2. c. 9. §. 3. num. 7. puta si provocatus quis se defendat, l. 3. de just. & jur. l. 1. Cod. und. vi. Vide infra. cap. 118. l. 1. 4. 5. §. qui ad L. Aquil. § 88) l. 4. lege. §. 1. ubi Gothofr. de fidei. l. 6. omne §. per vinum. de re milit. § 89) §. 4. 5. 6. & seqq. Inst. de L. Aquil. l. illicitum. §. sciant. de offic. presid. l. 174. imperitia. de reg. jur. l. 11. item. ad L. Aquil. Gomez. cap. 3. delict. num. 28. Tiraquell. caus. 22.

nisi quis scire debuisset, d. l. 174. l. si quis. C. und. vi. unde tyronibus in arte sua ignoscitur, l. desertorem. §. si plures. l. qui cum. §. ult. l. qui commensus. in fin. de re milit. Tiraquell. de poen. mitig. c. 10. num. 2. 3. § 90) L. 2. C. de in jus voc. l. 38. si adulterium. §. nonnunquam. de adult. l. si quis. §. si quis. ad SC. Syllan. l. fin. C. de jur. & fact. ignor. Tiraquell. d. loco. & cap. 14. num. 22. & seqq. l. 7. §. 4. de juridict. d. §. 5. 6. Inst. de L. Aquil. vide Petr. Greg. lib. 30. syn. cap. 10. § 91) l. 3. l. suspensa. de jur. & fact. ignor. vide sup. ubi dixi. cap. de fact. involunt. § 92) l. de atate. §. qui iusto. de interrog. act. l. non facitur. de confess. l. 1. C. de jur. & fact. ignor. § 93) Tiraq. de poen. temp. caus. 43. per legitur. de lib. caus. l. de atate. §. qui iusto. de interrog. linter omnes. §. reit. de furt. l. si servum. §. ait prator. de adquir. hered. & per autoritates innumerales alias vide in l. deli. verbum. de furt. corrupt. l. 9. §. & generaliter. de lib. hom. exhib. § 94) l. fero in omnib. de reg. jur. l. 2. de minoribus. L. auxilium. d. s. vide Petr. Greg. d. lib. 30. cap. 5. num. 7. 8. Tiraquell. de poen. temp. caus. 7. per l. 1. §. impubes. de Senat. conf. Syllan. l. si fratres. Cod. ex quibus caus. infam. irrogat. l. si adulterium. §. 1. de adulter. § 95) l. 3. §. 1. de minor. l. 22. de fals. l. 1. Cod. de fals. mones. l. 14. l. 1. §. 33. de SC. Syllan. l. 2. §. 29. vi bon. rapt. l. 13. l. 1. 4. de del. l. 4. §. 26. de del. except. l. 26. §. 2. de poen. §. 18. Instit. de oblig. qua ex delict. l. 7. C. de poen. l. 111. de reg. jur. l. 23. de furt. l. 3. de tribus. act. l. 3. in fin. de sepulc. viol. l. 60. de rei vind. l. 5. §. 2. ad L. Aquil. Tiraq. de poen. temp. caus. 15. § 96) l. 3. §. 1. 38. §. 4. de adult. l. 1. C. si advers. delict. l. 4. de SC. Syllan. l. 22. de fals. l. 1. Cod. de fals. monet. l. 29. de furt. vide l. 2. §. ult. commod. l. 2. de fidei. Inst. de furt. cap. 13. Clarus quest. 60. & Tiraquell. caus. 7. de mitigand. poen. § 97) l. si adulterium. §. 4. de adult. l. 4. Cod. de incept. nups. l. 22. de fals. Boër. decis. 254. arg. l. papillu. de reg. jur. l. cum prator. §. non de pro. Deut. c. 1. 29. sed minor & præsumptus dolus, qui pro lata culpa habetur, Tiraquell. d. caus. 15. § 98) vide Gomez. de delict. cap. de homicid. nu. 28. & seqq. Covarr. part. 3. reit. in init. nu. 5. qui ad minores 17. annis restringit, & Gomezus ad 25. annum usque, vide P. H. ord. art. 128. § 99) Covarr. d. loc. Jafin. Auth. sacramenta. Cod. si advers. vendit. vide l. 111. de regul. jur. § 100) P. H. ord. art. 164. Binsfeld. in l. 5. nemo. ult. Cod. de malef. & masbem. vide l. exipinens. ubi Baroel. & Bald. ad Syllan. Deus. cap. 20. 14. § 101) Clar. in §. homicidium. num. 6. 31. Wessing. cap. 19. & Geil. lib. 2. obs. 110. num. 19. Menoch. lib. 2. arbitr. cas. 362. num. 5. 6. & cas. 324. num. 9. l. si in rixa. de fidei. l. 11. item. §. sed si. ad L. Aquil. vide infra de homicid. § 102) Tiraquell. caus. 9. de poen. temp. per l. sacrilegiu ad L. Jul. pœul. l. si adulterium. §. stuprum. §. fratres. §. incestum. de adult. l. 5. §. filia. C. ad L. Jul. majest. habent enim minus rationis & constantiz viris. § 103) P. H. ord. art. 146. §. 4. 5. 6. 7. 8. Inst. de L. Aquil. l. 7. in log. de fidei. Gomez. var. resolut. c. 3. num. 18. 28. Covarr. part. 2. reit. §. 2. num. 9. & §. 4. num. 2. 3. Geil. lib. 2. obs. 111. num. 26. 27. Tiraquell. d. loc. caus. 13. § 104) l. 9. foreus. ad L. Aquil. §. 4. 5. 6. 7. 8. Instit. de L. Aquil. Covarr. d. loc. § 105) eos. it. de oblig. qua ex quas. del. nasc. l. 3. de oblig.

l. praeceptoris. l. qui fovens. ad L. Aquil. l. 13. item. §. 4. locat. vide Menoch. lib. 5. praesumpt. 40. num. 15. 16. 17. & praesumpt. 14. 15. 16. & cas. 324. & cas. 358. num. 7. Tiraq. de poen. leg. caus. 33. num. 10. & seqq. & caus. 4. § 106) l. si quis §. 3. ad SC. Syllan. l. si adulterium 38. § Imperator. 8. 9. de adulter. l. 4. C. d. i. vide infra de legitim. homicid. l. 1. in fin. de sicar. § 107) l. qua actio 7. §. si quis. ad L. Aquil. l. eum qui 5. Cod. de sicar. § 108) Tiraquell. de poen. temp. caus. 12. & caus. 21. per l. ult. C. de hered. inst. l. si quis de iurid. l. 2. de in juro vocand. § 109) Tiraquell. caus. 4. 4. ubi dicit, gravior esse delictum quod consistit in faciendo, quam quod in omittendo, arg. l. omnes. C. de Decur. l. 4. de impens. in reb. dotal. l. ita vulneratus. ad L. Aquil. gloss. & Dd. in l. si mora. solut. matrim. per l. 1. § impubes. de SC. Syllan. § 110) Tiraquell. d. caus. 4. 4. num. 53. § 111) d. caus. 4. 4. § 112) l. si ignarus. locat. l. 5. § longius. de obligas. Mascard. conclus. 1413. num. 21. Pfall. 34. 15. & 37. 27. juxta illud, Fac hoc, & vives, Rom. cap. 12. 13. Tiraq. de poen. temp. caus. 4. 4. § 113) l. impossibilium. de reg. jur. & Menoch. cas. 237. lib. 2. l. 1. §. occisionem. ad Syllan. l. omnes. §. ult. de re milit. l. 1. §. occisionem. ad Syllan. l. 3. §. si maritus. d. l. 45. in leg. ad L. Aquil. l. si servus. C. de nox. actio. l. 3. in omnibus. de nox. actio. l. 4. l. 5. d. l. 45. scientiam. l. 2. §. ult. l. 29. l. 3. l. 9. §. 2. l. 7. §. 6. 7. 8. l. 8. l. 9. & l. seqq. l. 18. l. 19. l. 49. §. 1. & l. 51. ad L. Aquil. Jacob. cap. 4. Menoch. casu 355. num. 7. 13. Covarruv. part. 2. relec. §. 2. num. 8. arg. l. 9. §. 1. de fals. Cicar. lib. 1. offic. vide Exod. cap. 21. 29. & vide infra cap. 117. & seqq. § 114) arg. l. illicitus 6. §. Celsus. locat. l. qui occidit. §. fin. ad L. Aquil. P. H. ordin. artic. 134. Covarruv. part. 2. relec. §. 2. num. 9. & §. 4. num. 2. 3. Gomef. d. cap. 3. num. 28. var. resolut. infra cap. 119. § 115) arg. d. text. § 116) Vide infra cap. 119. § 117) arg. l. minor autem §. 1. de minor. l. 1. Cod. de ad voc. divers. jud. Tiraquell. de poen. temp. caus. 4. 4. Petr. Greg. v. lib. 30. synag. cap. 11. num. 14. § 118) l. 13. si cuius §. de praeceptoris. de usufr. Donell. lib. 15. com. cap. 23. laud. Tiraquell. d. caus. 4. 4. § 119) Donell. d. loc. vide l. culpa est de reg. jur. § 120) Covarr. lib. 1. var. resol. cap. 2. num. 9. vers. tertio. per c. displicet 23. q. 4. Euseb. lib. 8. Eccles. histor. c. 11. c. 17. Vide infra cap. 119. § 121) Farin. quast. 94. num. 46. & seqq. l. ult. Cod. si ad vers. delict. l. 1. §. impubes. ad SC. Syllan. Auth. si captivi. Cod. de episcop. & cleric. l. Fulcinius. §. aded. ex quib. caus. in poss. eat. Tiraquell. caus. 4. 4. de poen. temp. Ad textus contrarios, ex quibus quidam probare volunt, graviora esse delicta, quae omittendo, quam quae faciendo committuntur, respondet Tiraq. de poen. temp. causa 44. vide l. properandum. §. fin. autem §. sancimus. C. de jud. l. municipia. C. de serv. fugitiv. l. ad dictos. C. de episc. aud. l. ult. C. ad l. Jul. de publ. l. unic. C. de rei ux. act. l. necare. de lib. agnos. l. praescriptione. Cod. si contra jus vel usul. publ. Levit. cap. 5. quibus omnibus, ut dixi, respondet Tiraquell.

33 Casu delinquere dicitur, qui praeter scopum, consilium & culpam suam, in negotio & actu licito, & natura sua ad delinquendum non comparato, delictum committit (121).

tura sua ad delinquendum non comparato, delictum committit (121).

Delicta casu commissa, sine delinquentium voluntate fieri dicuntur: ut sunt maleficia commissa ab infantibus (123): senibus, ingenti delirio laborantibus, & quasi bis pueris (124), à furiosis (125), quos fati infelicitas & consilii innocentia excusat (126). Idem dicendum est de phreneticis, insanis, dementiibus, mente captis & omnibus aliis, qui intellectu carent (127).

Talia quoque sunt perpetrata à dormientibus (128), quibus nulla culpa imputari potest, quod non praevernerint (129), quiq; vigilantes sacrum non habuerint id, quod in somnis deliquerant (130), profundè, ex inopinata vini efficacia, praeter morem suum, ebriis (131), à brutis animalibus (132), & quaecunq; alia, quae ex actu agentis licito & natura sua ad laesionem non ordinato directè vel indirectè sequuntur (133).

§ 122) Clarus in §. homicidium. num. 1. 2. Covarruv. part. 2. relec. §. 4. l. 1. si quad. paup. fecit. du. l. 1. §. cum qui. C. de sicar. l. 11. §. delinquunt de poen. P. H. ord. artic. 146. Deut. c. 19. 2. & seqq. Exod. c. 21. 13. & seqq. l. 1. C. ad L. Cornel. de sicar. l. 3. §. sed etenim. l. qui adest. l. si fortuitus. de incand. rum. l. ult. de decras. ab ord. fac. l. ferè. de regulis jur. l. 1. §. drusus. de sicar. Tiraquell. caus. 13. Num. c. 35. 9. Josu. cap. 20. 2. & seqq. § 123) l. 12. infans. ubi Marfil. de sicar. l. pen. de fideicom. libere. l. drusus 4. de off. praesid. l. 9. §. ult. de parricid. l. 1. §. impuberes. l. 3. §. ignoscitur. l. 14. ad Syllan. l. 1. C. de fals. monet. l. ferè in l. 111. de reg. jur. Deut. c. 1. 29. vide Tiraq. de poen. leg. caus. 7. Gomef. c. 1. num. 60. var. resolut. Clar. quast. 60. Menoch. ca. 329. num. 13. & seqq. Pet. Greg. lib. 30. synag. c. 5. num. 7. 8. 9. § 124) l. si quis in gravi §. ignoscitur. ad Syllan. l. 2. de termino m. 1. d. l. ferè in omnib. ubi Dd. de reg. jur. vide l. senatus. Cod. de donat. l. senium. Cod. qui testamens. facer. poss. Clarus quast. 60. & ult. Tiraq. de poen. l. caus. 8. Menoch. cas. 329. num. 20. 21. § 125) l. drusus 4. de off. praesid. l. ult. §. ult. de administr. sus. l. 12. infans. de sicar. l. 5. l. 40. de reg. jur. l. 3. illud. §. 1. de injur. l. si d. §. 1. ad L. Aquil. Clar. quast. 60. num. 7. Geil. 2. obs. 110. num. 40. Gomef. cap. 3. nu. 72. var. resol. Menoch. ca. 325. Tiraq. d. loc. caus. 2. num. 1. 2. 3. 8. 9. Covarr. part. 3. initio. nu. 1. de homicid. Farinac. quast. 94. de poen. temp. quia loco absentis, ignorantis & mortui habetur, l. sed si de injur. l. 1. §. adipsi sumus. de adquir. poss. l. qui ad certum. locat. Sed quid de furore superveniente, ex intervallo post commissum maleficium? si non longo intervallo sequitur, excusare videtur, Tiraq. caus. 3. num. 1. 2. 3. imò etiam longo tempore sequatur, ut quidam existimant, quia furiosus absentis loco habetur & ignorantis, l. nisi unus. de injur. l. Julia. de div. vt. l. bonorum. rem vasam habet. ne afflictio addatur afflicto, l. drusus. de offic. praesid. l. ult. §. sed cum. C. de curat. furios. Vant. lib. 2. quast. 7. Alii tempus delicti considerandum existimant & indistinctè tenendum, l. 1. de poen. l. 1. §. 1. ad Turpill. l. drusus. de offic. praesid. arg. in l. nunquam. §. si vis aut. de usucapto. l. ult. §. sed si de curat. furios. Junct. l. si quis suo. §. legis. C. de inoffic. test. sed

Sed communis opinio de excusando eodem tutor est, *Tiraquellus d. caus. 3. num. 6. Clarus quest. 60. num. 7. 8. Menoch. d. cas. 325. num. 12. 13. Fachinam lib. 9. com. c. 3. Harprecht in §. item lex Cornelia. Instit. de pub. judic. Ferrinac. quest. 94. num. 10. & seqq.* nisi delicti atrocitas poenam requiret, *d. l. divus. de offic. praesid. vide Jason. in l. aus facta. num. 31. de vulg. subst. Clar. quest. 60. num. 12. §. fin. Ferrinac. d. loco. num. 36. 37. Mascard. conclus. 828.* Ad sanam mentem rediens, propter delictum in furore commissum, non punitur, *Menochius d. loc. num. 8.* Quid si data opera furiosus sit factus? *vide Menochium d. loc. num. 9. §. 126) d. l. q. divus. de offic. praesid. l. 7. l. 12. de fidei. §. 127) Ferrinac. d. quest. 94. num. 2. Placa in epis. delict. lib. 1. cap. 29. §. 128) l. 1. §. sed et si. l. 2. §. xx Senat. consulto. ad L. Cornel. de fidei. Tiraquell. de poen. temp. caus. l. 1. §. 3. de acquir. possess. Clarus quest. 60. num. 13. vide Covarruv. part. 3. relect. in initio. num. 6. Menoch. cas. 327. Plac. lib. 2. epis. delict. c. 31. numer. 3.* Siquidem dormiens furioso comparatur, *Tiraquell. de poen. temp. caus. 5. & censetur perinde ac si casu evenisset, d. caus. 5. l. 1. §. 3. Ferrinac. quest. 98. nu. 62. & seqq. de poen. temp. §. 129) Ferrinac. d. quest. 98. nu. 73.* ubi poenam extraordinariam ex communi sententia statuit. *§. 130) Ferrinac. d. loc. num. 75. per alleg. ibid. §. 131) Gil. lib. 2. obf. 110. num. 24. & seqq. Covarr. d. part. 3. relect. in princ. num. 34. Clarus quest. 60. num. 12. vide l. 203. quod quis. de reg. jur. l. 17. de nox. act. l. omne. §. per vinum. de ro milit. l. 11. respiciendum. §. delinquent. de poen. c. si quis imp. malec. Menoch. cas. 326. Tiraquell. de poen. temp. caus. 6. nam comparatur furiosus & infantibus, l. 1. §. furiosus. de oblig. Ferrinac. quest. 93. de poen. temp. data opera ebrius, vel compos mentis factus, se jactans de commisso maleficio, ordinaria poena dicitur, *Menoch. d. cas. 326. §. 132) vide Exod. c. 21. §. 133) Covarr. part. 2. relect. §. 4 num. 10.**

35 *Causa finalis delinquentium, est causa* *impellens & movens ad delinquendum. Ex hac maleficia libidinis implendae causâ fieri dicitur (134), aut nocendi & laedendi animo (135), in gratiam amici (136), inopie sublevandae causâ (137), & ex similibus, quibus pro ratione finis delinquentis, maleficia modò atrociora, modò leviora esse existimantur (138). Nunquam tamen maleficio est faciendum, ut bonum eveniat (139).*

§. 134) argum. sis. de adult. l. unic. C. de rap. virgin. §. 135) arg. l. 1. de fidei. sis. ad L. Aquil. §. 136) l. 9. de adult. Novell. 74. c. 4. ubi Gothofred. Gallus lib. 1. cap. 3. §. 137) Clar. quest. 6. & in §. furtum. num. 24. P. H. ordin. art. 166. & 175. arg. 1. Sam. c. 21. Matth. l. 12. 4. l. 2. §. 2. in fin. ad L. Rbod. de jact. §. 138) l. 16. aus facta de poen. l. 5. de furt. §. 139) Rom. c. 3. 1. Theoff. c. 22. arg. 1. Cor. c. 15. Siquid. c. 4. 24. & Proverb. c. 13. 17.

36 *Adjuncta personatum delinquentium, poenae quoque inaequalitatem & disparitatem in eodem delicto pariunt, quando delinquentium status, dignitas, vitae professio, vel poenitentia impar est (140).*

Atque hinc valebit illud trium, Cui plura committuntur, ab eo etiam plura exiguntur (141), & illud alterum: Duo cum faciunt idem, idem non est (142).

Adjuncta ejusmodi, sunt delinquentis dignitas, nobilitas, rusticitas, simplicitas, paupertas, professio vitae cujusdam (143), confessio spontanea, poenitentia, aetas puerilis, vel senilis, sexus, ignorantia (144).

Vitae ante actae sanctimonia & integritas ad poenae mitigationem facit (145).

Dignitas & nobilitas augent poenam, quoties quis peccat in his, quae peccantis dignitatem concernunt, ejusque administrationem, quae propter nobilitatem & dignitatem graviora & majora reputantur in nobilibus, quam in aliis, & in his, quae redundant in contumeliam nobilitatis, aut in his, propter quae dignitatem, vel nobilitatem est consecutus, aut praeterea & colore nobilitatis & dignitatis quis peccat, vel denique si delictum cedit in dignitatis dedecus: & ignominiam, uti furtum & similia (146): aut crimen est atrox, uti proditio, haeresis, contumacia, contemptus & inobedientia erga superiores, laesae majestatis crimen, adulterium & similia (147), atque tum ante supplicium capitale subeundum, exauct oratio & degradatio fieri solet (148), quae hodie, quoad solemnitates, in desuetudinem abiit, praesertim in maleficiis atrocioribus (149).

In caeteris, quae professionem, dignitatem, vel nobilitatem & contumeliam delinquentem non spectant, & ob nobilitatem non augentur, vel majora existimantur, quaeque extrinsecus communi consuetudine contingunt, nobiles personae plebeis & abjectis mitius puniuntur (150), tantum in poenis corporalibus, non pecuniariis (151), & aliis quibusdam (152).

Bene-merita quoque non atrociter delinquentis, aut majorum ejus & beneficia in Remp. collata, poenam mitigare solent (153), nisi crimen esset atrocissimum & gravissimum (154). Sic & ob insigne aliquod artificium & excellens robur, poena minuitur (155), & ob peritiam in arte utili (156): exceptis atrocioribus delictis (157).

Ob vilitatem & abjectionem, infamiam & egestatem personae delinquentis, si illa poenam ob suam infamiam, vel egestatem contemnere possit, maleficii poena augetur (158), nisi in iis, quae ad professionem ejus non pertinent, deliquisset (159).

Rusticitas, ignorantia, simplicitas rustica, modò mitigat, modò exasperat poenam, pro arbitrio judicis (160), in notis nihil excusat (161), & pluribus aliis (162): in primis à malitia & vero dolo (163), & in iis, quae prohibita sunt jure divino, vel naturali (164), & in illo, qui experientiam habet & sagax est (165).

Mitigatur rusticitati poena ordinaria in casibus in jure expressis (166). Imbecillitas sceminini sexus, poenam mitigat (167), in casibus in jure expressis (168), & in iis, quae à jure divino, naturali, vel gentium non sunt prohibita (169); in dolo praesumpto, non vero (170), & ruditas tyrociniumve in arte, vel novitio (171).

Pauper, vilis, delinquens, poenam pecuniariam punitur, quam si praestare non potest, corporali arbitaria (172).

- quæ paupertas tamen pœnam pecuniariam sæpè mitigat (173).
- 47 Nam, aut fisco pœna applicanda venit, & rectè in corporalem mutatur (174), etiam partis solutione facta (175), nisi persona egregia, nobilis, spectabilis, vel in magistratus officio constitutus delinquens, ob inopiam suam pœnam pecuniariam præstare non possit (176): Aut, inquam, pœna pecuniaria parti defertur & applicatur, & tum iudex eandem in corporalem, ob debitoris penuriam, mutare non potest (177).
- 49 Mitigandi pœnas causa etiam traditur, quando delinquens est mutus & surdus (178), nisi ille, non obstante defectu suo, ad delinquendum habilis esset (179).
- 50 Ob vitæ professionem, Ecclesiasticus pœna majori punitur, quàm plebejus (180), & miles, quàm paganus (181). Laico, post patratum maleficium, ingredienti religionem, vel Judæo suscipienti baptismum, remissionem, vel etiam mitigationem pœnæ non concesserim (182). Aliter puniuntur in locis conspicuis positi, aliisve exemplo proposti, qui majores cum scandalo, & 53 pernicie aliorum labuntur (183). Pœna autem semel commissa, ob vitæ professionem securam non mitigatur, vel tollitur (184). Judæus itaque effectus Christianus, de delictis commissis ante baptismum punitur (185). Inprimis si in fraudem, quod pœnam evitaret, Christianus fieret (186), atque quoad damna & interesse (187).
- 54 Pœnitentia quoque maleficia quandoque extenuat. Planè in foro conscientiarum apud Deum delinquens pœnitentiam agens, pœnæ remissionem habet (188). In foro civili distinguitur, an possit fieri declaratio, quasi in præteritum non fuisset commissum delictum, vel id pœnitens ob impedimentum facti, vel juris, non implevit, quo casu delinquens non punitur & pœnitentia locus est (189), vel mitiùs punitur (b). Sed quando consummatum est delictum, pœnitentia non prodest, cum delictum non possit fieri infectum & quodam modo in pristinum statum reduci, & ideo pœnitentia fera est (190), cum nemo per pœnitentiam innocens esse desinat (191).
- 56 Quòd si actus in pristinum statum reduci potest, distinguendum, an culpà dolòve maleficium sit admisum. Ibi enim facilius venia (192): hie tum demum, quando læsi interesse desinit (193). Pœna tamen delinquenti, quem statim pœnituit, quiq; in statum pristinum omnia reposuit, mitigatur (c).
- 57 Spontanea quoque malefici confessio, pœnam mitigat (194). Spontanea, inquam, facta priùs quàm ad iudicium accederetur, aut probationes reciperentur (195). quæ mitigatio tamen non habet locum, quando pœna ipso jure, lege, delinquenti imponitur (196), & quando qualitas maleficium alterans, negata, postea probaretur (197).
- 58 Etas doli non capax, profus excusatur à pœna (198): at pubertati proxima & doli capax, non ordinarià, sed mitiori pœnà punitur (199). Etas senilis, decrepitate, puerascens, pœnà mitiori punitur in non capitalibus (200). Ob utramque etatem, iudex etiam in pœna lege constituta, non capitali, quæ ob etatem debilem & corporis imbecillitatem, mortem causari posset, dispensare potest (201). Dubii juris ignorantia, vel error, à dolo excusat (202), non verò à culpa quavis & dolo præsumpto (203). Sic quoque credulitas probabilis à dolo excusat (204).
- Multitudo delinquentium à pœna non excusat (205); 61 neque spe veniæ, vel misericordie peccans (206), neque præcedens vita bona, vel merita, excusationem habent (207): mitiùs tamen cum delinquenti hic agendum, quando non potest puniri, nisi & innocens puniatur (208).
- Diuturnitas temporis præteriti à die delicti commisi, pœnam ejusdem mitigat (209), ut ordinarià cessante, extraordinaria imponatur (210), quando scilicet 63 delinquens intra 8. vel 10. annos non fuit accusatus de commisso maleficio (211), & à tempore perpetrati maleficii, bonæ vitæ & famæ fuit (212), nisi sit crimen atroc, exceptum, in quo nulla præscriptio currit (213): vel esset maleficium successivè continuatum (214).
- Voluntatem deliberatam excludit necessitas, & ideo 65 sæpè pœnas mitigat (215).
- Amicitia, quæ delinquenti cum iudice intercedit, 66 an mitigare possit pœnam, distinguit Tiraquellus (216). Filius quoque à patre ad puniendum Magistratui oblat, 67 minori pœna punitur (217). Liberi etiam quandoque patri profunt ad pœnam mitigandam (218).
- § 140) *Petr. Greg. lib. 30. fynag. c. 5. vide Eccl. s. 25. 3. 4. 5. § 141) Luc. c. 12. 48. Tiraq. de pœn. caus. 31. n. 20. § 142) Wofenb. in comment. tit. de just. & jur. Pet. Greg. d. c. 5. Tiraquell. de pœn. temp. caus. 6. & seqq. & sup. disc. § 143) Ecclesiast. cap. 25. 3. 4. 5. 11. 17. 20. 21. 22. & seqq. § 144) Farinac. quest. 90. num. 91. & seqq. Luc. 6. 12. 48. § 145) Tiraq. de pœn. temp. caus. 31. per l. non omnes. de re milit. l. desertorum. §. de qui. d. s. l. ult. in fin. de obligat. l. Divi fratres. de liber. caus. l. 1. c. si quis Imp. malod. l. ult. de quest. 2. Chron. c. 19. 3. c. 30. 9. 19. § 146) l. quædam delicta. ubi Barr. de pœn. l. 2. §. omne. §. augetur. de re milit. l. proponendum. §. in autem. l. 2. C. de judic. l. 7. offi. ubi Binsfeld. C. de malef. & mathematic. l. presbyteri. C. de episc. & cler. l. omnes. C. de decurion. lib. 10. l. in fin. C. de condit. & procur. lib. 11. ut, si sit proditor nobilis, l. eorum 24. de pœn. vel fallarius. Tiraquell. c. 20. num. 140. 142. 8. & seqq. de nobilit. & caus. 31. num. 17. & seqq. de pœn. temp. vide Sapiens. c. 6. 6. 7. 8. 9. 10. Farin. quest. 98. num. 113. & seqq. de pœn. temp. Clar. quest. 64. aut præceptum sui domini, à quo feudum habet, contemnat. Ratio est, quòd in eo peccat, quod peculiari fide in se recepit, arg. l. à procuratore. C. mandat. §. 1. reversa. Instit. de L. Aquil. § 147) d. l. 7. c. de malef. & mathem. l. eos qui. de pœn. veluti est proditio, falsi crimen, l. si quis. C. de fals. hæreticis, contumacia, Tiraquell. d. cas. 31. Farinac. d. loc. num. 115. & seqq. § 148) Barr. in l. quod ait. §. ignominia. de bis qui not. infam. Clar. §. fin. quest. 73. & quest. 74. num. 5. § 149) Guil. lib. 1. de pœn. publ. c. 1. num. 30. vide Adansil. in præd. crim. §. diligenter.*

gentor. num. 160. §. cognitorum. Menoch. cas. 415. lib. 2. arbit. Clar. quast. 30. num. 30. 33. & Covarr. lib. 2. var. resol. c. 9. num. 4. & c. 20. num. 11. & pract. quast. c. 32. §. 150) Farinac. d. quast. 98. num. 113. & seqq. l. sacrilogii. §. 1. ad L. Jul. pec. l. 4. Padius. l. ult. de incend. ruin. l. 1. §. quancquam. de abig. l. 1. in fin. de fur. balne. l. 2. de term. mot. l. moris. §. sed enim. l. capitalium. §. non omnes. §. ult. de poen. l. stollionatus. l. solens. §. poena. de crim. stoll. l. 3. §. poena. §. is qui. de re milit. l. nemo. C. de sum. trin. & fid. castel. l. Arrianus. l. quicunq. C. de heres. & Manich. lasd Tiraq. c. 20. nu. 108. & seqq. de nobilit. & caus. 31. de poen. temp. Farinac. quast. 98. num. 93. & seqq. de poen. temp. Ratio est, quia majorem famæ iacturam, per exiguam corporalem poenam in dignitate constituti patiuntur, quam in corpore dolorem, vel in bonis damnum sentiunt, l. 11. non debet. §. 1. de del. l. 2. C. ut infr. temp. certum. Tiraq. d. caus. 31. n. 29. & seqq. Et hæc, si de poena corporali, non pecuniaria questio est, vide Tiraq. d. c. 20. nu. 120. & seqq. & caus. 31. de poen. mitiq. Clar. quast. 64. §. fin. Farin. d. quast. 98. nu. 110. Tiraq. d. caus. 31. n. 27. & seqq. per l. propterandum. §. fin. autem. C. de judic. ubi Bart. §. 151) Tiraq. d. loc. §. 152) Tiraq. d. loc. caus. 49. & Farin. quast. 89. nu. 140. per l. 2. §. postea cum Appius. de origin. jur. l. non omnes. §. ult. de re milit. l. quinq. C. de Decur. lib. 10. l. 1. in fin. ibi, ob merita indulgit, de causis. princ. §. sed & quod. Instit. de jura nat. gent. 1. Sam. c. 14. 46. 47. Ratio est, quod & filii ob parentum merita remunerentur, l. nemini. l. positionem. C. de advoc. div. jud. l. jubemus. C. de advoc. div. jud. §. 153) Tiraq. d. loc. nu. 13. 14. & seqq. §. 154) Tiraq. d. loc. caus. 50. per l. ad bestias. de poen. ubi etiam limitat in atrocissimis delictis. §. 155) Farin. d. quast. 98. n. 134. & seqq. §. 156) Farin. d. loc. Tiraq. d. loc. §. 157) Farin. quast. 98. n. 11. de poen. temp. per l. fin. C. de jur. & fact. ign. §. 158) Farin. d. loc. per l. si adulterium. §. 1. & seqq. de adult. §. 159) Farin. ibid. n. 10. per l. ubi de edend. §. 160) l. 17. sed si. §. 3. l. 35. si quis. l. 7. prator. §. ult. de injur. l. ml. C. qua res veniri. non poss. §. 161) l. quadam. l. aus facta. 10. de poen. Tiraq. caus. 32. de poen. mitiq. l. in servorum. l. 28. capitalium. §. 1. §. ult. de poen. §. 162) vide Menoch. lib. 2. cas. 194. & 193. Tiraq. caus. 11. l. 1. si fam. furt. fecit. dic. l. si quis 7. §. 4. de jurid. l. 1. §. ult. de edend. l. 1. l. 2. C. de error. advoc. l. 2. §. 1. si quis in jus vocat. l. 2. in fin. de jur. fisci. l. 31. C. de testam. l. 3. §. ult. de suspect. tutor. l. achlot. §. de rusticis. de excus. tutor. Farin. quast. 98. nu. 19. de poen. temp. communem dicit. §. 163) Tiraq. d. loc. caus. 10. per l. desertorem. §. si plures. de re milit. l. qui commensus. in fin. d. 1. Farinac. quast. 98. de poen. temp. num. 113. & seqq. §. 164) arg. l. 2. C. de in jus vocand. §. 165) vide apud Menoch. cas. 194. & Tiraquell. de poen. caus. 11. §. 166) Farinac. quast. 98. n. 23. per d. l. si quis id. §. 1. de jurid. §. 167) Farinac. d. loc. n. 46. 47. Tiraq. d. caus. 11. §. 168) l. 2. C. de in jus vocand. Farin. ibid. n. 49. & seqq. §. 169) Farin. d. loc. quast. 98. nu. 11. de poen. temp. per l. fin. C. de jur. & fact. ignor. §. 170) Deut. c. 20. 14. l. in multis. de reg. jur. arg. SC. Vellejani. l. si quis. C. und. vi. l. 1. §. vidua. de fals. Farinac. quast. 98. de poen. temp. per l. quicquid. §. ad fi-

lias. C. ad L. Jul. majest. Tiraq. de poen. temp. caus. 9. per l. sacrilogii. ad L. Jul. pecul. §. 171) l. ult. de in jus vocand. Men. cas. 447. per l. 1. §. ult. de poen. Planè aliàs paupertas premens poenam quandoq; extenuat, Maesth. c. 12. Luc. c. 6. Marc. c. 2. 1. Reg. c. 21. §. 172) l. 6. illicitas. §. ult. de off. praesid. vide l. fin. §. fin. C. de mod. multæ. l. fin. de in jus vocand. Tiraq. caus. 32. Farin. quast. 98. n. 110. & seqq. de poen. temp. communem dicit. & Petr. Plach. lib. 1. c. 1. in opis. del. §. 173) l. si quis id. 7. §. 3. de jurid. Menoch. d. cas. 447. num. 4. 5. 6. arbit. judic. per l. ult. de in jus vocand. l. 9. de incend. ruin. l. 6. in fin. C. de mod. multæ. l. 4. C. serv. fugit. §. 174) Menoch. d. cas. 447. num. 8. per alleg. ibid. §. 175) Menoch. d. loc. n. 10. & seqq. Clar. quast. 93. §. ult. sentens. §. 176) Menoch. d. casu. n. 16. 17. per Clar. quast. 65. vers. sed quare. §. ult. Covarr. lib. 2. var. resol. c. 1. n. 8. Boer. decis. 349. n. 8. §. 177) Menoch. d. loc. arg. l. serv. §. si pupillo. ad Trebell. l. 2. de curat. furios. §. 178) Farin. quast. 98. n. 159. de poen. temp. §. 179) idem d. loc. nu. 160. & seqq. §. 180) l. presbyter. C. de episc. & cleric. Luc. c. 20. 47. l. si limites. C. de quast. §. 181) l. quadam 14. de poen. l. 2. de re milit. §. 182) l. 2. C. de petit. bonor. sublat. §. 183) vide Tiraquell. de poen. temp. caus. 25. Bartol. in l. 1. de poen. lib. 10. Horat. lib. 2. carm. ode 10. Juven. satyra. 8. & Sapiens. c. 6. §. 184) l. 10. mater. §. 2. de adult. §. 185) Farin. quast. 98. n. 144. C. de crim. stollion. l. 1. si adulterium cum incestu. §. 1 de adult. vide l. 30. §. 7. 8. d. 2. Farinac. de homicidio. quast. 124. num. 150. & seqq. per l. qui falsam. ad L. Cornel. de fals. l. inter. §. peno. de furt. Menoch. lib. 2. arbit. cas. 360. num. 9. & seqq. §. b) Farin. d. loc. n. 157. 168. §. 190) l. qui ea mento. de furt. Farinac. d. loc. n. 170. 171. 172. per l. non prodest. vi bon. rapt. & n. 176. & seqq. §. 191) l. 17. quid sit. §. 1. de ad. edit. vide Tiraq. de poen. temp. caus. 28. l. 1. §. 1. de serv. fugit. §. 192) l. ex hoc edito. §. peno. de alien. jud. mut. caus. si non desinat per poenitentiam interesse, poenitentia nihil prodest, l. qui ea mento. de injur. Boer. decis. 297. Pet. Greg. lib. 30. synag. c. 11. n. 17. Chassanans in consuet. Borg. tit. de just. ces. §. 5. verb. s' il n' agrace. §. 193) Tiraq. caus. 60. per l. qui ea mento. de furt. l. qui sit fugitivus. §. 1. de ad. edit. l. 2. C. de Decur. l. si servis. de excus. tnt. §. c) Farin. d. quast. 124. n. 150. 151. 168. 178. §. 194) Tiraquell. de poen. temp. caus. 30. per l. 1. C. no tnt. vel curat. velt. conduc. Aub. sed novo. C. de poen. jud. c. ult. de furt. l. dicto. in pr. de jur. fisci. l. 3. §. ult. de alien. jud. mut. causa. l. in eos. de cust. veor. Prov. c. 28. 13. Exod. c. 22. 4. Num. c. 5. 7. Levit. c. 5. 21. & seqq. Ratio est, quod delictum pertinaciter negantes, culpam augeant, fecus, confitentes, qui poenitentiam præ se ferunt, & dolore suo bonam spem faciunt de impostro, & læso leviori reddit injuriam à se illatam, & innocenti vicinus est. §. 195) Tiraq. d. loc. n. 10. 12. per l. cum qui de jurejurand. §. 196) Tiraq. d. loc. n. 1. 4. & seqq. per l. id quod servo. §. 1. ubi Bart.

de pecul. legat. l. palam. §. ult. de rit. nups. § 197) Tiraq. d. loc. nu. 17. Bars. in d. l. eum qui. § 198) l. 1. §. impuberes. C. de fals. monet. l. infans. ad L. Cornel. de sicar. l. 38. §. adulterium. §. 2. 3. 4. 7. de adult. l. 4. C. de incest. nups. Farinac. quest. 92. num. 46. Et seqq. Menoch. cas. 329. Deut. c. 20. 14. § 199) l. auxilium. §. in delictu. de minor. l. ferè. de reg. jur. l. 1. §. impubes. Et seq. ad SC. Syllan. l. si adulterium. §. 1. de adult. Tiraq. de pœn. leg. caus. 7. Clar. quest. 60. Menoch. d. cas. 329. num. 2. 3. 4. Et seqq. l. 1. C. si advers. de iust. Marfil. in l. 1. num. 91. de sicar. Mynsing. cent. 2. obs. 54. Farin. quest. 92. num. 41. Et seqq. de pœn. temp. Tiraq. caus. 7. Decian. lib. 5. c. 37. num. 56. qui limitans. § 200) Menoch. d. cas. 329. num. 20. 21. per l. ferè in omnibus. ubi Decius de reg. jur. l. 2. de termin. mot. l. si quis in gravi. §. ignoscitur. ad SC. Syllan. Clar. in §. fin. quest. 60. Farin. quest. 92. num. 23. Et seqq. de pœn. temp. Gomef. c. 1. num. 68. Et seqq. de delict. Genl. lib. 2. obs. 110. num. 34. Tiraq. de pœn. leg. caus. 8. vid. infr. de amiff. c. de venia. § 201) Tiraquell. caus. 45. de pœn. temp. arg l. qui posthumus. in fin. de SC. Syllan. § 202) Farin. quest. 90. num. 91. Et seqq. Tiraquell. caus. 11. communem dicunt. § 203) Farin. d. loc. n. 95. Et seqq. per l. lata. de verb. sign. l. imperitia. de reg. jur. § 204) Farin. d. quest. 90. n. 109. Et seqq. Tiraquell. caus. 51. Gabr. concl. 8. lib. 7. Mascard. concl. 647. § 205) Exod. c. 23. Matth. c. 7. 13. Luc. c. 12. 22. Eccl. c. 7. 8. 9. § 206) Sirac. c. 5. 6. 7. § 207) Sirac. c. 7. 8. 9. Exech. c. 33. 12. vide Tiraq. caus. 51. ubi contrar. § 208) Tiraq. caus. 59. per l. absentem. de pœn. Et caus. 63. § 209) Tiraq. de pœn. temp. caus. 29. l. si diutino. ubi gloss. de pœn. Balb. de prescr. in 4. part. pr. part. 4. quest. 2. nu. 4. Gomef. c. 1. n. 7. de delict. Covar. var. ref. lib. 2. c. 9. Farin. g. 10. nu. 8. 4. lib. 1. pract. quest. arg. l. in cognitione. ad SC. Syllan. l. si quis. l. querela. C. ad L. Cornel. de fals. Tiraq. d. loc. limitat. nu. 3. per l. insciendo. §. infans. de furt. Ratio est, quod à delictis diu abstinens, censeatur ignorantia, impetu, vel infirmitate, prius id commississe, & in posterum ob honestam securam vitam, pœnitentiam egisse, Nov. de Monach. §. hinc autem. § 210) Farin. d. loc. § 211) Farin. d. loc. n. 87. Gomef. d. loc. n. 8. licet ind stinèt, sive accusatus fuerit, sive minus, hoc ipsum defendat, Farin. d. loc. n. 87. Et Clar. q. 60. dissentiente Gomefio, d. loc. Tiraq. d. lo. triennium sufficere ait, per d. Nov. de Monach. §. hinc autem. § 212) Proff. Farin. d. lo. n. 90. 91. Tiraq. de pœn. temp. caus. 29. n. 4. § 213) Farin. d. loc. § 214) Tiraq. d. loc. nu. 3. per d. l. insciendo. §. infans. de furt. Bars. in d. l. si diutino. per l. nemo. C. de episc. aud. Tiraq. caus. 42. n. 14. 15. § 215) Petr. Gregor. lib. 30. synt. c. 5. n. 4. 5. per Luc. c. 6. 1. 2. 3. 4. 1. Sam. c. 21. Matth. c. 12. l. sci-entiam. §. qui cum aliter. ad L. Aquil. Tiraquell. caus. 33. § 216) Tiraq. de pœn. temp. caus. 16. si non interest Reip. aut privati cuiusdam, aliàs minimè, Deut. c. 1. § 217) Tiraq. d. loc. caus. 18. per l. milites agrum. §. desertorem. de re milit. quod etiam in patre oblaro iudici à filio obtinere dicit Tiraq. caus. seq. 19. § 218) Tiraq. d. loc. caus. 26. per l. unic. §. si plures. de portio. qua lib. dam. conced. l. qui in provincia. §. divinus. de rit. nups. Sueton. in Galba. c. 3.

69 Læsarum personarum consideratio & respectus,

pœnam delinquentium variat, quando aliquid in persona læsa invenitur, quod minuere, vel augere pœnam delinquentis possit (219). Quando n. dignior est persona, in quam peccatur, tantò gravius est delictum (220).

Qua de causa, aliter punitur peccans & delinquens 70 in Remp. ejusq; statum (a), vel in personam illustrem, nobilem, in maxima dignitate & potestate positã (221), aliter in vilem, abjectam, obscuram, plebejam, famosam (222); aliter lædens & injuriã adficiens parentem, 71 magistratum, dominum, uxorem, liberos (223); aliter de Rep. bene meritum publicãve personam (224): Aliter lædens, offendens proscriptum, excommunicatum, 72 improbum, proditorem patriæ, & similem sceleratum hominem (225); Aliter servum (226); aliter mili- 73 tem (227), aliter hostem communem (228). Gravius, 74 qui afflictio addit afflictionem (229), quique lædit viduam, pauperem, pupillum, aliãve personam miserabilem (230), excõbõe offendiculum ponit (231).

§ 219) l. 7. prator. §. ult. l. 8. de injur. eccl. c. 41. 21. 22. Et seqq. arg. l. 16. aut facta. l. 9. l. 10. l. 24. l. 14. l. 28. de pœn. l. ult. sit. ad L. Pomp. de parricid. l. famosi. ad L. Jul. majest. l. pen. de sicar. l. 4. de incend. ruin. § 220) §. atroc. Inst. de injur. l. 7. l. 8. D. d. t. Auth. gazar. C. de heret. & Manicha. Eccles. c. 41. 21. 22. 23. Et seqq. Sep. c. 6. l. presbyter. C. de episc. & cleric. l. limius. C. de quest. l. 2. C. de peis. bom. sublat. lib. 10. Pet. Greg. lib. 30. c. 5. n. 3. synt. § 2) l. 3. §. sed Et. ad L. Corn. de sic. Menoch. cas. 358. n. 4. lib. 2. arb. Far. q. 18. n. 65. de pœn. temp. § 221) d. l. 16. aut facta. l. 7. §. ult. de injur. Tiraq. de pœn. mitig. caus. 1. Sir. c. 41. 21. 22. § 222) l. in servorum 10. l. 28. in fi. de pœnis. l. 1. §. ult. l. pen. de sicar. §. item. lex. Inst. de pub. jud. l. 3. C. de pœn. § 223) l. 2. Et seqq. ad L. Pomp. de parric. l. 5. C. ad L. Jul. maj. Menoch. lib. 2. cas. 263. Et 206. Et 207. l. 7. §. ult. l. 8. de injur. l. 28. §. 6. l. 16. §. persona de pœn. §. atroc. Inst. de injur. § 224) arg. l. 5. de re mil. § 225) vid. Menoch. cas. 283. Nell. in tract. de bannit. part. 2. q. 54. § 226) d. l. 28. capitalium. §. ult. Et l. 15. §. 39. de injur. l. 10. in servorum. de pœn. Sap. c. 6. 7. 8. Rom. c. 2. Luc. c. 12. 47. 48. Job. c. 19. 11. § 227) l. 4. §. adulterii. de re mil. l. quadam 14. de pœn. § 228) l. minimè 35. de relig. Et sumpt. fun. 2. Chron. c. 23. 2. Sam. c. 20. 6. 17. 21. 22. vid. de homic. infr. § 229) l. divus. de off. praesid. l. ult. §. sed cum. C. de cur. furios. Vaud. l. 2. q. 7. Sirac. c. 4. 3. 4. c. 7. 10. 36. 37. Et vide eund. l. 34. 23. 24. 25. 26. c. 29. § 230) arg. Deut. c. 24. 14. 15. Exod. c. 22. 21. 22. 23. 24. Lev. c. 19. 14. § 231) Deut. c. 27. 18. Levit. c. 19. 14.

Hujus loci est tit. de pœnis D. & C.

Cap. 100. De circumstantiis delicti in pœnis.

- 1 Delicti effectus & exitus perpendendus.
- 2 Perfecta & consummata delicta.
- 3 Conatus delicti quid.
- 4 Pœna conatus est arbitraria.
- 5 Excipiuntur crimina atrocissima & ea, quorum conatus est ipsum delictum.
- 6 Conatus quando non punitur.

- 7 Nuda cogitatio de delicto committendo non puniatur.
- 8 Locus auget, vel minuit pœnam.
- 9 Quando locus auget pœnam.
- 10 Adjuncta delicti qua.
- 11 Nocturna delicta graviora diurnis.
- 12 Temporis longinquitas & diurnitas pœnas tollit.
- 13 Vel mitigat.
- 14 In delictis successivis, in quibus diu quis persistit.
- 15 Intempestiva actio.
- 16 Qualitas delictorum facit alia graviora, alia leviora.
- 17 Delictum in committendo & omitendo.
- 18 Gravitas delicti judicii arbitrio aestimatur.
- 19 Universalitas variat pœnam.
- 20 Quando reus dicitur delinquere universaliter.
- 21 Quando non est necesse convocari universalitatem in delicto.
- 22 Quando collegialiter universalitas est convocata, & deliberatur de delicto.
- 23 Quando improprè delinquere dicitur universalitas.
- 24 Quando verè & proprè delinquit.
- 25 Pœna non universalitati, sed singulis infertur.
- 26 Pœna laesa majestatis, quomodo infertur universalitati.
- 27 Rebellionis pœna est privatio jurium & privilegiorum & murorum destructio.
- 28 Resistentis civitatis pœna.
- 29 Homicidium committentis universalitatis pœna.
- 30 Singulares persona auctores, suam sustinent pœnam.
- 31 Collega singuli puniendi.
- 32 Ex multitudine delinquentes singuli puniuntur si non sunt.
- 33 Si incogniti verè, tum, si ingens est numerus, locum habet decimatio, vicefimatio, &c.
- 34 Quando inter plures auctor delicti est incertus, pœna mitigatur.
- 35 Quantitas delictorum.
- 36 Sapius commissum delictum, gravius puniatur.
- 37 Consuetudo delinquendi aestimatur ex tribus actibus.
- 38 Ex hac causa, non capitale delictum sit capitale.
- 39.40. Quando ex iteratione delicti, non plura fiunt.
- 41 Repetitio unius delicti ad peculiarem, vel diversum effectum, facit plura delicta.
- 42 Majus delictum absorbet minus concurrentes.
- 43 Major pœna minorem absorbet.
- 44 Immanitas & atrocitas auget pœnam.
- 45 Consingentia & accidentia delicti.
- 46 Morbus superveniens post delictum.
- 47 Eventus bonus sequens minuit pœnam.
- 48 Occidens, quem alius vulneravit.
- 49 Propter scandalum futurum, pœna minuitur.
- 50 Pœna non remittitur, vel minuitur ob puella matrimonium petitum.
- 51 Nec ob ruptum laqueum.
- 52 Heredes ex pœna antecessorum non tenentur.
- 53 Casus quatuor, in quibus ad heredes pœna transit.
- 54 Laetorum obligationes ad heredes transeunt.

55 Pœna capitales, neq; ad delinquentium, neq; ad laetorum heredes transeunt.

Tales sunt circumstantiæ, quæ versantur circa personas: circa factum seu delictum versantes circumstantiæ sequuntur, quæ respiciunt facti, seu maleficii commissi effectum, subjectum, locum, & adjuncta ejusdem, nimirum tempus, qualitatem & quantitatem & accidentia (1).

Delicti effectus, est exitus & eventus ejusdem, ex quo delicta quædam appellantur perfecta & consummata, quædam per conatum tantum incepta, necdum perfecta (2), qui est affectus delinquendi, abstractio, insecutio & conceptio delicti, sine effectu & executione (3).

Perfecta & consummata delicta pœnâ ordinariâ puniuntur, nisi ex reliquis circumstantiis ejusdem, quædam fiat dispensatio & mutatio (4).

Conatus delicti incepti, est principium exequendi, quod animo delinquens cogitavit, & est contrarius perfectioni (5): seu actus quidam ad delictum perpetrandum ordinatus (6), seu tentatio maleficii & præparatio, cui deest executio plena (7), uti, dum quis quaerit modum faciliorem exsequendi propositum delictum.

Pœna hujus conatus est arbitraria, juxta conatus qualitatem & quantitatem (8), & mitior semper, quam si delictum consummatum & cum omnibus suis actibus absolutum esset (9), adeo ut etiam conatus inceptus, sed factio impeditus (10), vel jure (11), puniendus veniat.

Excipio hic atrocissima crimina (12) atq; ea, in quibus conatus directus & deductus ad actum proximum perfectioni criminis, est ipsum crimen perfectum, licet ordinaria pœna non puniatur (13): & lex ipsa conatum in hisce pro ipso facto sumat (14). Sæpè quoque conatus, non puniatur, quando scilicet pœna ipsi facto jure imponitur (15), aut delictum est leve (16), & quoad actionem civilem (17). Quando verò necessariò finis actus pendet à principio, tum attenditur principium commissi maleficii (18).

Nuda cogitatio, cui voluntas non adsentitur, vel leviter, aut non plenè & perfectè & cum perseverantia, nec non deliberatio nondum prolata, jure civili non puniatur (19), licet apud Deum *ἡμετέροισιν* etiam *ἡμετέροισιν* puniatur (20), & vindictæ cupiditas (21), & voluntas pro ipso facto accipiatur (22). Nec quoque puniatur cogitatio, quam comitatur factum aliquod imperfectum, remotum, extrinsecum, cujus statim aliquem pœnituit (23), exceptis atrocissimis delictis (24),

§ 1) l. 16. aut facta. l. respiciendum 11. de pœn. § 2) Clar. in §. assassinium. §. ult. sentent. Covarruv. in clement. furiosus. de homicid. part. 2. relect. in princ. num. s. 6. 7. 8. § 3) l. 1. in fin. quod quique jur. § 4) Covarruv. d. loc. Menoch. lib. 2. cas. 360. § 5) l. 1. in fin. quod quique juris. § 6) Covarruvias d. loco. num. s. 6. § 7) l. 1. §. 2. de extraord. crim. § 8) Imperator. de jur. fsc. l. generaliter.

ubi gloss. & Bartol. l. de calum. l. 1. in fin. quod quicq. jur. l. 1. in 17. de extraord. crim. Wesenb. in com. de homicid. tit. ad L. Cornel. de sicar. Clar. in § homicidium. num. 12. & seqq. cap. 3. Farinac. de homicid. quast. 124. num. 4. & seqq. Geil. lib. 2. obs. 100. Clar. quast. 91. 92. §. fin. & §. as-fajinium. num. 7. Covarr. d. part. 2. in princ. num. 5. 6. 7. 8. Cbassan. in consuetud. Burgund. rubr. 1. §. 1. n. 123. Gomes. c. 3. delict. num. 30. 31. Petr. Gregor. lib. 36. c. 18. num. 18. 19. Leo Nov. 24. P. N. Ordn. artic. 117. arg. l. 16. aus facta. l. 18. cogitationis. de poen. laud tractat Menochius cas. 360. lib. 2. arbit. jud. § 9) l. 15. §. 17. de injur. l. 5. §. 2. ne quis eum qui in jus. d. l. 16. l. 18. de poen. Menoch. cas. 360 n. 29. & seqq. Geil. lib. 1. de pac. publ. c. 10. vide l. 3. quod quicq. jur. l. 14. de sicar. l. 10. §. item. de postuland. l. 3. de calum. Farinac. quast. 17. num. 48. communem dicit. Gomes. tit. de homicid. num. 21. & 30. Boër. decis. 216. num. 3. Jofeph. Ludo. decis. Lucens. 15. num. 26. & seqq. § 10) Menoch. cas. 360. num. 24. & seqq. per l. qui falsam. ubi Bart. ad L. Cornel. de fals. § 11) Menoch. d. loc. per l. si quis. de fals. § 12) quæ sint atrocissima crimina, in quibus conatus pro ipso consummato maleficio habetur. Vide apud Covarr. d. part. 2. num. 9. 10. 11. 12. Gomes. de homicid. c. 3 num. 3. 5. 7. 10. Geil. lib. 1. de pac. pub. c. 14. num. 10. & seqq. Tiraquell. de poen. caus. 37. 39. 40. Menochius d. cas. 360. num. 24. 25. & seqq. Exod. c. 21. 14. Deut. c. 19. l. 1. pen. l. 1. de parricid. l. 5. C. ad L. Jul. majest. l. 1. Cod. de malefic. & masbem. l. 1. §. occisorum. ad Syllan. l. aus damnum. de poen. l. non solum. §. si mandato. de injur. l. unie. Cod. de rapt. virg. l. si qui cum solo. de sicar. l. 3. in princ. d. s. l. 1. de extraord. crimin. l. si quis non dicam. ubi gloss. Cod. de episcop. & cleric. l. seculari. l. 1. §. ult. de ext. crim. l. 1. in fin. ad L. Pompon. de parrid. l. si quis. necandi. C. de sicar. l. ult. C. d. s. l. ult. C. de iis qui ad eccles. confug. l. ult. C. de postul. l. ult. C. de crim. fello. l. si quis servo. C. de furt. l. 1. §. bestias. de postul. & plures alios casus, in quibus conatus punitur, recenset Menochius cas. 360. lib. 2. arb. jud. § 13) Tiraquell. caus. 38. num. 1. Farinac. de homicid. quast. 123. num. 115. & seqq. & quast. 124. num. 1. & seqq. Ludov. Peguer. decis. 75. Clar. §. fin. quast. 92. arg. l. 16. §. eventus. de poen. l. si fugis. C. de serv. fugis. & caus. 39. 40. l. 1. de extraord. crim. junctis. l. quamvis. Cod. de adulter. l. 2. §. si quis. de poen. vide Covarr. d. loco. num. 8. l. 5. C. ad L. Jul. majest. Menoch. d. loco. Clar. lib. 5. quast. 91. 92. Cujac. lib. 8. obsorvat. cap. 22. & lib. 15. obsirv. c. 25. & Menoch. cas. 360. num. 20. 21. Covarruv. lib. 2. var. resolut. cap. 20. num. 10. l. 1. Joban. c. 3. 7. 10. 18. ita tamen, ut per conantem non fteret, quo minus inceptum facinus sit consummatum, Covarruv. d. loc. videtur tamen lex Mosaiica contrarium velle, Exod. cap. 21. 14. 15. Deut. c. 19. 19. § 14) vid. l. 5. C. ad L. Jul. majest. l. unie. C. de rapt. virg. l. si quis non dicam. Cod. de episc. & cler. l. 8. C. de sicar. l. 15. §. 1. de injur. l. 2. de furt. l. 20. Cod. d. 2. Novell. 134. c. 10. l. Metrodorus. de poen. l. 2. ad L. Pompon. de parricid. l. quoniam. de vi public. l. 3. de calum. l. 10. §. item. de postul. l. 4. de sicar. Paul. lib. 5. tit. 4. §. 5. sed licet multa delicta sint, in quibus conatus habetur & vocatur perfectum & consummatum maleficio, de

quibus infra de homicid. casuali: poena tamen ejus conatus, secundum communem sententiam arbitraria statuitur, ita Menoch. laud cas. 360. num. 24. 25. & seqq. Covarruv. d. loco. vide l. Joban. cap. 3. 7. 8. 10. 18. Farinac. d. loco. n. 37. 38. & seqq. ubi communem dicit. quast. 124. de homicid. & num. 78. & seqq. § 15) Menoch. d. cas. 360. § 16) d. cas. num. 38. § 17) idem Menoch. d. cas. 360. num. 90. § 18) Menoch. lib. 6. presumpt. 17. num. 4. 5. & seqq. per l. si quis in. de furt. Alciat. reg. 2. pref. 32. per l. huic scriptura. §. 1. ad L. Aquil. l. Marsil. in § sequitur. num. 1. 2. & seqq. in pract. crim. per l. qui cum major. de bon. libert. l. quod ait. de adulter. ubi Bartol. & idem Marsil. singul. 225. § 19) l. cogitationis 28. ubi Gothofred. de poen. l. 1. §. ult. quod quicq. jur. l. qui falsam. de fals. vide Clar. quast. 91. & 38. & infra de heresi. Menoch. cas. 360. num. 2. 3. 4. 5. 6. Farinac. d. loco. num. 104. 105. quast. 124. Alex. ab Alexand. lib. 2. gen. dier. cap. 15. in fin. Gellius lib. 7. cap. 3. Decian. lib. 9. cap. 28. & seqq. § 20) 1. Corinth. cap. 10. 5. 6. Matth. c. 3. 28. Rom. cap. 16. 12. Tit. cap. 2. 12. 1. Petr. cap. 11. 1. Johan. c. 2. 16. § 21) Levit. c. 19. 17. 18. § 22) Matth. cap. 5. 28. 29. § 23) Menoch. cas. 360. num. 9. 10. 11. per l. qui falsam. ad L. Cornel. de fals. l. qui eam mente. de furt. Covarruv. in Clementis. si furiosus. part. 2. in initio. num. 6. de homicid. Farinac. d. loco. num. 113. 114. § 24) l. bi qui. C. de apostat. Menoch. & Decian. d. locis. Farinac. d. quast. 124. quæ tamen non ordinariæ, sed extraordinariæ poenæ puniuntur, ut Farinac. d. locis poenæ.

Locus sæpè poenæ delictorum auget, vel minuit § (25), ut permittum referat ejus notitiam habere (26).

Auget ejusdem maleficii commissi poenam, dum 9 gravius censetur maleficio perpetratum in hoc, quam alio in loco (27): minuit vero contrà (28). Sic enim illa, quæ in loco publico, theatro, foro, curiæ fiunt, ut in omnium notitiam statim perveniant, & quæ in facie, capite & præcipuis membris fiunt, graviora censentur illis, quæ clam privatim peraguntur (29); & quandoque delictum clam commissum, gravius censetur illo, quod palam committitur (30), nimirum in iis, quæ aliàs etiam sunt de genere permissorum (31). Hinc hypocritis, vel proditio in delicto interveniens, gravat poenam ejusdem (32). Sic persæpè refert & necessarium est, ut in bello poenæ exasperentur (33). Sic in Africa messium incensores, gravius puniebantur (34), & in Ægypto aggerum ruptores (35). Locum etiam in aliis considerari, patet (36).

§ 25) l. prator 7. §. 8. l. 10. de injur. l. 16. aus facta. de poen. § 26) Daniel. c. 13. l. 12. §. 1. l. offa. §. in hac. de religiof. & sumpt. fun. l. si cui. §. pen. de accusat. l. libellorum. d. s. l. qui in carcerem. de eo quod met. caus. l. ideo. de eo quod cert. loc. 27) Exempla passim occurrunt in adulterio, l. quod ait lex. cum l. seq. de adult. in injuria. l. 7. sed est quæstio. §. 1. de injur. §. atroc. Instit. d. s. in furto. l. sacrilegii. ad L. Jul. pecul. in homicid. l. item 12. ad L. Aquil. §. 4. 5. 6. Inst. de L. Aquil. in l. sione & deformatione faciei, vel membri alterius, d. §. atroc. l. vulneri. de injur. l. 26. §. qualitas de poen. in rerum pretis & æstima-

tione,

tionem, l. *pretia rerum*. §. *ult. ad L. Falcid. l. 2. quod cert. loc. § 28*) d. *text.* sic in loco personarum solet etiam major esse autoritas & dignitas atque exultatio, in alio minor, l. *r. de offic. procons.* § 29) §. *astrox. Inst. de injur. §. ex maleficio. Inst. de action. Farinac. quest. 18. num. 97. Menoch. cas. 263. num. 27. cent. 3. per l. 7. prator. §. 6. 7. 8. l. 8. l. 9. de injur. § 30*) l. *palam. de visu nupt. l. fin. de effra. l. non existimo. de adm. sus. l. 1. de malefic. Farin. quest. 18. num. 67. 68. Et seqq. Tiraquell. caus. 75. de poen. temp. § 31*) Ita distinguit Farinac. d. *quest. 18. num. 71. Et seqq. Farinac. d. loc. num. 72. Et seqq. § 33*) Calvin. lib. 4. *Inst. Et de majest. polu. arg. d. l. aus facta 16. de poen. § 34*) vide Pet. Gregor. lib. 30. *synag. c. 6. num. 3. d. l. 16. aus facta. §. evenit 9. de poen. § 35*) d. *l. 16. §. 9. l. sunt quadam. l. seq. de extraordin. crimin. § 36*) l. *pretia rerum. §. fin. ad L. Falcid. l. ideo in de eo quod cert. loco. l. qui in carcerem. l. fin. quod mor. caus. l. unic. C. de usucap. transfor. l. fin. C. de temp. in integr. restit.*

10 Adjuncta maleficio commissi, ex quibus ejusdem poena variatur, sunt tempus, qualitas & quantitas maleficio (37), & contingentia, seu accidentia ejusdem.

Tempus etiam importunum, poenam ejusdem maleficio exaggerat, vel minuit (38).

11 Habentur enim graviora delicta nocturna diurnis (39), & diurna tempore cultus divini & feriarum commissa (40), aut tempore administrati officii (41), tempore nundinarum (42). Sic & temporis angustia &

12 necessitas, delictum extenuat & excusat (43), quandoque etiam temporis longinquitas & diurnitas poenas prorsus tollit (44). Carceribus etiam diu mancipatus & detentus, mitius & clementius est puniendus (45). In genere aliam, ex temporis diurnitate, poena minuitur in extraordinariam (46), nimirum, in delictis momentaneis, non reiterabilibus (47), & ubi nullum impedimentum obiectum fuit (48), atque delin-

13 quens poenitentiam suam probavit (49): secus in delictis successivis, in quibus diu persistit, uti est hæresis, adulterium & similia, in quibus gravior poena imponenda (50).

14 Intempestiva quoque actio, impunè sperni potest (51), & quandoque temporis adjectio & definitio & certitudo ad actum rei substantialis est (52), ut impunè omit- ti non possit (53).

15 Quod si tamen ex perpetrato delicto, sive successivo, sive momentaneo, commodum & utilitatem consecuta est universitas, tum non est necesse, ut convocatum sit consilium, vel præcesserit deliberatio (67), uti nec requiritur convocatio & congregatio in maleficio, quod consistit in omitendo, vel negligendo, in quo sufficit ipsa negligentia (68), modò tamen scientia delicti committendi & potentia resistendi adsit (69). imò per ratificationem quoque universitas delinquere dicitur (69).

Quod si universitas consistit ex viris perfectæ ætatis, uti sunt collegia, tum deliquisse dicitur, quando collegialiter convocata universitas, fuit deliberatum de maleficio designando (70).

Sed tamen, quando delinquit, vel verè, vel impro- priè delinquere dicitur: Non verè, sed impro- priè delinquere dicitur, quando agitur de his, quæ apud universitatem ipsam, vel collegium non resident, sed certam singularemque personam requirunt, uti est committere homicidium, furtum, perjurium & similia (71). Ra-

§ 37) d. l. *aus facta 16. §. tempus. §. evenit. Et seqq. de poen. § 38*) d. *text. Pet. Gregor. lib. 30. synagm. c. 7. § 39*) d. §. *tempus. l. 3. §. ult. de re milit. l. 4. ad L. Aquil. Exod. c. 23. l. 2. §. 1. 2. de effra. l. 1. l. 2. de fur. balnear. Farinac. quest. 18. num. 66. Tiraquell. caus. 57. num. 4. de poen. temp. § 40*) l. *si quis. in hoc. C. de Episcop. Et cler. § 41*) §. *astrox. Inst. de injur. l. prator. 7. §. at in actione. §. ult. de injur. l. atrocem 4. C. d. i. § 42*) l. *unic. C. de nundin. § 43*) l. *scientiam. §. qui cum aliter de homicid. de quo infra vide. § 44*) l. *querela 20. C. ad L. Cornel. de fals. l. 2. l. 3. de requir. re. l. mariti. §. quinquennium. de adul. sor. tit. no. de stat. defunct. post. quinquem. quarat. vide infra de univ. emp. de prescript. § 45*) Tiraquell. de

poen. temp. caus. 41. per l. *omnes. C. de poen. arg. l. item apud. §. quæstionis. de injur. § 46*) l. *si diutino 25. ubi Barol. Et gloss. de poen. Gomef. c. 1. delict. num. 7. Farinac. lib. 1. quest. 10. num. 84. § 47*) Farinac. d. *quest. 10. n. 86. Et Tiraq. caus. 29. num. 23. de poen. temp. § 48*) Farin. d. *loc. num. 87. ubi tamen improbat. § 49*) Farinac. d. *loc. num. 91. Tiraquell. d. loc. § 50*) l. *inficiando. §. infans. de furt. Fachin. lib. 9. c. 38. controuv. Gomef. de delict. c. 1. num. 7. § 51*) l. 2. *de in juu. vocand. § 52*) l. *libellorum. de accus. l. eum actum. de rog. gest. l. 1. §. 1. 2. 3. de edend. § 53*) d. l. *libellorum. vide lib. 3. infr. c. de instrument. Et Petr. Gregor. c. 7. lib. 30. synagm.*

Qualitas maleficiorum, distinguit inter factum atrocius & levius (54), ne poena ipso facto durior, vel remissio statuatur (55). Sic maleficium in commit- tendo & faciendo consistens, gravius esse censetur illo, quod in omitendo admittitur (56): & quod palam, quàm quod clam perpetratur (57). Siquidem palam gesta excusare solent à dolo præsumpto (58).

An autem delictum grave sit & excessus enormis, judex æstimabit, ex eo, si status Reipubl. turbari illo potest (59). Nam maleficia eo graviora reputantur atrociusque puniuntur, quòd sunt inajoris atque perniciosioris exempli (60), & quo pluribus exemplum & occasionem peccandi præbent (61).

Universitas quoque, vel collegium (62), delinquens, maleficio à se commissi poenam variare solet (63).

Qua in re Menochius *cas. 598. arbis. jud. quest.* duos casus distinguit. Primus est, quando universitas delinquere dici possit. Secundus, qua poena delinquens puniatur.

Delinquere autem universitas vel collegium dicitur, quando convocata & congregata universitas, ad sonum tubæ, vel campanæ, vexillo levato, aliòve modo solito (64), vel consilio communicato, deliberatum fuit, maleficium committere (65). Contrà verò à singulis personis perpetratum existimatur (66).

Quod si tamen ex perpetrato delicto, sive successivo, sive momentaneo, commodum & utilitatem consecuta est universitas, tum non est necesse, ut convocatum sit consilium, vel præcesserit deliberatio (67), uti nec requiritur convocatio & congregatio in maleficio, quod consistit in omitendo, vel negligendo, in quo sufficit ipsa negligentia (68), modò tamen scientia delicti committendi & potentia resistendi adsit (69). imò per ratificationem quoque universitas delinquere dicitur (69).

Quod si universitas consistit ex viris perfectæ ætatis, uti sunt collegia, tum deliquisse dicitur, quando collegialiter convocata universitas, fuit deliberatum de maleficio designando (70).

Sed tamen, quando delinquit, vel verè, vel impro- priè delinquere dicitur: Non verè, sed impro- priè delinquere dicitur, quando agitur de his, quæ apud universitatem ipsam, vel collegium non resident, sed certam singularemque personam requirunt, uti est committere homicidium, furtum, perjurium & similia (71). Ra-

tio est, quia non verè persona, sed repræsentata per suos rectores deliquerit (72), & animo & consensu caret (73), ut propriè consentire dici non possit (74).

24 Verè autem & propriè delinquere dicitur universitas, quando de his agitur, quæ sunt apud universitatem, ut condere statuta, collectas imponere, &c. (75). quæ tamen opinio à Menochio rejicitur, eò quòd non omnes scemina & pueri in condendis statutis & similibus conveniant, sed solum consiliarii, totam universitatem repræsentantes (76); ergo per rectores suos, & tum delinquere dicitur (77).

25 Pœna delinquentis universitatis, vel collegii spiritalis, non potest ipsi universitati infligi, sed singulis de ipsa (78).

Temporalis pœna pro delicti varietate varia est.

26 Nam quando est crimen læsæ majestatis divinæ, nempe hæreseos (79), tum omnes qui sunt in civitate, puniuntur (80), quando verò est facta cardinalis alicujus cædes, tum universitas episcopatus dignitate, quam habet, privatur (81), quando universitas rebellis extitit Imperatori, tum privatur jurisdictione, privilegiis suis, dignitatibus & magistratibus (82), & eversione, destructione, nudatione murorum, fossarum, vallorum, vastatione, aratro, igne, desolatione punitur (83).

quando universitas, seu civitas resistit officialibus principis & domini, negando ei obedire sine causa justa, tum civitati bellum indici potest (84); quando verò committit

28 grave delictum, nimirum homicidium, rapina & similia, tum pœna arbitraria locum habet (85), scilicet pecuniaria, aut collecta (86), & si universitas bona habet, ex his fit solutio (87), si nulla bona, vel non sufficientia,

29 ex collectarum impositione pœna solvitur (88). Sed tamen hinc universitate pœnam impositam solvente, singulares personæ, quæ in causa fuerunt, ut delictum committeretur, tanquam mandatarii, vel corruptores puniuntur nihilominus (89).

30

31 Collegio quoque delinquente, puniuntur singuli, qui deliquerunt, non autem totum collegium (90).

32 Multitudo verò delinquentium, hoc est, singulares personæ, nullum corpus, vel universitatem repræsentantes, puniuntur, non omnes quidem, sed illi solum, qui deliquerunt (91), neque à sociopœna exacta, socio præstat liberationem, sed propria cujusque contumacia punitur (92).

33 Cæterum, si ignorantur singuli delinquentes, aliquando delictum impunitum remanere debet, aliquando verò punitur (93). Quando est ingens delinquentium numerus, tum mitigatur pœna (94).

Hoc itaque casu, quando maleficium commissum à tali multitudo est capitale, ut carnificina evitetur, & metus ad omnes & pœna ad paucos veniat, recepta est decimatio, vicefimatio, vel trigefimatio, nimirum, quando plus incommodi, quam commodi & boni ex pœna sequeretur, vel vindicta sine maxima Reipublicæ perturbatione haberi & fieri non posset (95): aliam multitudinem delinquentium, pœnam maleficiorum non minuit (96), nisi pœna concurrentis maleficij major esset,

quæ ad se minorem trahit (97).

Quando verò inter plures autor delicti est incertus, pœna ordinaria mutatur in aliam arbitriariam mitiorem (98).

§ 54) l. 16. *aus facta. §. qualitas. de pœn. Clarus in §. 1. §. fin. num. 9. § 55) l. 11. respiciendum. de pœn. l. Paulus. de incend. nupt. l. 1. §. divus. de quæst. l. quæ sententiam. Cod. de pœn. § 56) d. l. 16. *aus facta. laud Tiraquell. de pœn. temp. caus. 44. per l. placet. C. de excus. muner. l. 1. §. impubes. de SC. Syllan. Ausbens. s. cap. vi. C. de episcop. & cleric. & alia plurima allegata. § 57) l. fin. de ris. nupt. l. 3. §. 1. de jur. fife. l. 5. §. 4. de auctor. tutor. §. 4. Instit. de obligat. que ex delict. nasc. Deuter. cap. 27. 24. Menoch. cas. 244. num. 11. 12. vide distinct. Farinac. quæst. 18. num. 67. & seq. § 58) d. l. ult. de ris. nupt. l. non exactissimo. de administratione tut. Menochius casu 244. ubi in fine dicit, iudicis arbitrio relinqui, an in his ignorantia juris præsumatur.**

§ 59) Farinacius quæstio. 18. num. 65. vide Menochium lib. 2. arbut. cas. 266. num. 3. 4. & sequens. per allegat. ibid. & cas. 267. & cas. 263. § 60) l. 3. §. sed ex. ad L. Cornel. de fidei. l. qui abortivos. de pœn. § 61) Tiraquell. de pœn. temp. caus. 44. num. 53. & seq. Farinac. d. loco. § 62) Clarus quæst. 16. §. fin. Prosper. Farinac. quæst. 34. num. 148. & sequens. lib. 1. § 63) Menoch. cas. 398. cens. 6. arbut. iudic. quæst. Tiraquell. caus. 47. de pœn. temper. Bartol. in l. aus facta 16. §. ult. de pœn. § 64) vide Judic. cap. 20. 46. & sequens. Num. 6. 15. 30. cap. 25. § 65) Menochius d. cas. 398. num. 4. communem dicit. Soarez vis. 11. num. 68. Geil. lib. 2. de pac. public. cap. 9. num. 4. Clarus quæst. 16. Mascard. conclus. 1413. Farinacius quæst. 34. num. 129. Mynsing. cens. 4. observat. 79. § 66) Menoch. d. cas. 398. num. 4. & seq. Soarez & Geil. d. locis. § 67) Menoch. d. loco. num. 6. Geil. d. cap. 9. num. 5. Mascard. conclus. 1413. num. 18. 19. Farinac. d. quæst. 34. num. 131. § 68) Menochius ibid. num. 7. Farinac. d. loco. num. 133. & seq. Geil. d. c. 9. nu. 6. § 69) Farinac. d. loc. num. 134. & seq. per l. si ignorat. locat. Mascard. conclus. 1413. numer. 21. per allegat. ibid. § 70) Mynsing. cens. 4. obs. 79. Mascard. d. loc. num. 22. § 71) Menoch. d. cas. 398. num. 9. § 72) Menoch. d. loc. num. 10. communem dicit. Mynf. cens. 4. obs. 78. Farin. quæst. 24. num. 109. § 73) l. 1. §. quibus. l. 2. §. 1. f. ficut. §. ult. quod cuiusq. universi. l. moruo. de fidei. l. si quis. in suo §. ult. C. de inoffic. testam. Esai. cap. 22. 22. 23. § 74) l. unic. §. 2. de liberat. universa. l. 1. §. ult. de adquir. poss. l. metum autem. § animadvertendum. quod met. caus. Aurb. item. C. de episc. & cleric. § 75) l. 15. si ex dolo. §. 1. ubi gloss. & Bartol. de dol. l. 2. §. 6. deinde de crimin. jur. § 76) Menoch. d. loc. num. 16. Mynf. cens. 4. obs. 78. Farinac. d. loc. num. 120. § 77) Menoch. d. loc. § 78) Aurb. cass. C. de sacros. eccles. Aurb. nulla. C. de episcop. & cleric. l. aliud. §. refertur. de regulis juris. § 79) Menochius d. casu 398. numero 17. & sequens. § 80) Deut. c. 13. § 81) d. cap. 13. Menoch. d. loc. num. 21. Deut. c. 13. 14. 15. 16. § 82) Menoch. d. loc. nu. 22. Farin. d. quæst.

d. *quest. 24. num. 122.* § 83) *Menoch. d. loc. num. 26. 27. Geil. lib. 2. c. 9. num. 28. de pac. publ. Gomef. c. 2. delict. nu. 33. tom. 3. var. resolut. per l. si usufructus. quib. mod. usufr. amitt. addo 2. Chron. cap. 26. 28. & seqq. Dent. cap. 13. 16. Judic. c. 20. c. 21. c. 9. 45. 2. Reg. c. 17. 6. c. 18. 11. c. 25. 9. 10. 11. 2. Chron. c. 25. 23. c. 26. 6. Genes. c. 19. 16. & seqq. c. 34. 25. 26. & seqq. Exod. cap. 32. 27. 28. & Dent. c. 13. 14. 15. 16. 5. 6. 10. Exempla refert Pet. Gregor. lib. 35. syntagm. c. 2. num. 18. 19. 20. § 84) *Hosom. quest. illustr. 33. Menoch. d. loc. & Farin. § 85) Menoch. d. loc. num. 33. Farin. d. loc. num. 124. § 86) Menoch. d. cas. 398. nu. 34. 35. Gomef. d. c. 1. num. 59. Clar. quest. 16. Geil. d. c. 9. nu. 17. Farinac. d. loc. nu. 115. arg. l. quid ergo. §. pœna. de his qui not. infam. l. hos accusare. §. omnibus. ubi Barrol. de accus. Geil. de pac. publ. lib. 2. c. 9. num. 19. & seqq. § 87) *Menoch. d. loc. num. 36. § 88) Gomef. d. loc. nu. 33. § 89) Geil. d. c. 9. nu. 36. Farin. d. loc. nu. 118. & 119. § 90) Menoch. d. loc. n. 38. Gomef. d. c. 1. nu. 54. Farin. quest. 24. nu. 127. & quest. 96. nu. 8. de pœn. temper. Geil. de pac. publ. lib. 2. c. 9. num. 38. per l. non ideo. C. de accusat. l. non solùm. §. mandato. de injur. l. 1. §. incidit. ad Turpill. l. quoniam. C. de vi publ. Gomef. d. loc. nu. 54. Clar. d. quest. 16. Geil. d. c. 9. nu. 33. 34. per l. 1. C. de Magistrat. conven. l. ult. de SCO Syllan. § 91) *Menoch. d. loc. num. 39. Farin. d. loc. nu. 148. § 92) l. si quis in hoc. Cod. de episcopis. & cleric. & Menoch. d. loc. nu. 40. text. Exod. c. 14. c. 38. l. semper 15. §. 2. quod vi aut clam. l. ult. de ficar. l. 11. item. §. ad l. si. ad L. Aquil. l. 34. si plures. de injur. l. 7. l. 9. de jurisd. l. 21. §. ult. l. 25. de furt. l. 55. de Admin. lue. l. 1. de condic. furt. Cujac. lib. 8. observ. c. 20. Hosom. quest. illustr. 33. Menoch. cas. 362. num. 28. & seqq. & cas. 162. & Covarruv. part. 2. relect. §. 2. num. 3. Geil. lib. 2. obs. 109. num. 9. 10. 11. Placa lib. 11. delict. c. 12. nu. 1. P. H. Ord. artic. 148. § 93) l. 55. tras. §. 2. de adm. tutor. l. 58. si plures. in fin. d. l. 12. §. 1. de furt. l. item 11. §. sed etsi. l. 32. illud. ad L. Aquil. l. 6. arb. furt. c. f. l. 8. de jurisd. vid. l. 1. si fam. furt. faciff. dic. § 94) *Menoch. d. loc. cas. 398. per Tiraquell. in tract. de pœn. leg. caus. 47. & Geil. d. c. 9. in fin. § 95) l. pen. de pœn. Hosoman. quest. illustr. 33. Farinac. quest. 96. de pœn. temp. Tiraquell. caus. 47. § 96) *Hosoman. d. quest. 33. & 42. Clar. quest. 16. §. fin. & quest. 19. facis Exod. cap. 32. 23. 28. § 97) l. 2. de privat. delict. l. 34. si plures. de injur. Clar. quest. 84. nu. 4. vid. iit. C. quando crim. act. civil. prejud. & infra lib. 3. cap. de concurrentibus actionibus. § 98) *latè Farinac. de pœn. temp. quest. 96. num. 14. & seqq. Menoch. cas. 362. Tiraquell. cas. 63. Gomef. de homicid. c. 3. nu. 36. Thesaur. decif. Pedem. 31.*******

- 35 Quantitas quoq; delictorum pœnas distinguit (99). Ex hac enim quandoq; maleficio capitale, quandoque minus dicitur (100).
- 36 Ex hac sæpius commissum & repetitum, gravius punitur illo, quod semel perpetratum est (101). Ergo frequentia & multitudo delinquentium, pœnas multipliciorum repetitorum auget & exasperat (102), propter consuetudinem delinquendi (103), quæ tribus acibus æstimatur (104).
- 38 Exasperatur autem & augetur pœna, ut licet male-

ficio perpetratum non sit capitale, tamen capitall pœnâ afficiatur (105), licet proximâ, vel secundâ vice delinquens punitus fuerit merita pœna (106), aut in diversis territoriis peccaverit (107).

Quòd si idem maleficio sæpius repetatur ad unum eundemque effectum majoris delicti, puta plures iactus ad homicidium unicum, non plura delicta censentur, sed unica pœna eaque gravior (108), locum habeat.

Sic itaque iterata ejusdem rei furtivæ contrectatio non facit plura furta (109), & continuata adulterii cum una eademq; persona, unicum dicitur adulterium (110), repetitio injuriarum, uno eodemq; tempore & impetu facta, dicitur una injuria (111).

Si verò repetitio ejusdem criminis, sive diversi generis, eodem, vel diverso tempore, ad proprium & peculiarem effectum fiat, ut ex quolibet actu distinctus effectus & delictum sequatur, plura maleficia & plures pœnæ existimantur (112).

Si ad eundem effectum plura delicta eodem tempore, non ex intervallo patrata sunt, tunc majus delictum absorbet minus, ita ut unica pœna majoris delicti puniatur, quando scilicet plura delicta tendunt ad eundem finem necessarium majoris, seu principalis delicti, quod non poterat sine præviis aliis committi (113).

Generaliter etiam obtrinet, quando plures plurium delictorum pœnæ concurrunt, quæ simul inferri non possunt, ut tunc major pœna minorem absorbeat, neque à minori ad mortem procedatur, nisi in gravissimis & atrocissimis facinoribus (114).

Ob immanitatem & atrocitatem quoque criminis, pœna augeti & crescere solet (115).

§ 99) *d. l. 16. aut facta. §. quantitas. de pœn. l. 1. l. fin. de abige. § 100) d. l. fin. & l. 1. §. si quis quinque solidos. de pac. tenend. § 101) l. capitalium 28. §. solet. de pœn. l. servos. ad L. Jul. de vi. cap. l. 3. §. ult. Cod. de episcop. aud. l. 27. ad L. Aquil. l. 11. §. 2. de serv. corrupt. l. 1. §. 2. l. 8. §. 1. de int. & var. distrah. l. omnes. Cod. de delat. lib. 10. l. 60. de action. l. 8. §. 2. arb. furt. cas. Menoch. cas. 375. vid. l. 34. l. 53. de obligat. l. 6. nauta caup. stab. l. 25. l. 47. de injur. l. 6. de audulter. Hosoman. quest. 29. § 102) l. 34. si plures. de injur. l. 2. de privas. delict. vid. iit. C. quando criminal. act. civil. prejud. § 103) *Mascard. conclus. 222. num. 20. & conclus. 831. num. 11. Menoch. presumps. 32. lib. 5. l. 3. C. de episc. aud. l. capitulum 28. §. solent. §. graf-fatores. de pœn. l. 1. de jur. pas. l. 3. de re militari. l. quicun-que. Cod. de serv. fug. l. 1. Cod. de super exat. l. 10. l. omnes. §. delatores. C. de collat. lib. 10. l. servos. C. ad L. Jul. de vi. latè Farinac. quest. 23. per tos. & quest. 18. num. 80. lib. 2. § 104) *Farinac. hanc magis communem dicit, num. 19. d. quest. 23. ex Mascard. conclus. 38. num. 11. 12. § 105) l. 1. C. de super exat. lib. 10. d. l. omnes. §. delatores. Mascard. conclus. 838. Propf. Farinac. d. loc. nu. 2. tom. dicit. Gomef. tit. de furt. nu. 7. § 106) *Farin. d. loc. nu. 8. per d. capitulum. §. solent. Menoch. cas. 295. nu. 19. Covarr. lib. 2. c. 9. num. 7. var. resolut. Gomef. de delict. c. 5. de furt. num. 9. § 107) *Covarruv. & Farinac. d. loc. Clarus in §. furinno. limitant, nisi per triennium probatæ vitæ*****

hominem se declaraverit & pœnitentiam egerit, *Farin. d. loc. Majcard. conclus. 22.2. Menoch. d. praesumpt. 32. n. 31. & seqq.* & in diversis generis maleficio repetito, *Menoch. d. loc. § 108* Si pœna est arbitrio judicis commissa, ut vult *Farinac. quest. 22. num. 15. & seqq. l. illud. § ult. ad L. Aquil. vid. Covarr. pract. quest. c. 10. lib. 2. § 109* l. si quis. §. infans. de furt. § 110) *Farinac. d. q. 22. num. 17. 18. Covarr. lib. 2. var. resolut. c. 10. n. 8. § 111* *Farin. d. q. 22. num. 28. Covarr. d. c. 10. num. 8. lib. 2. var. resolut. Placa c. 1. nu. 18. lib. 1. delicti. § 112* l. nunquam. ubi *Bart. de privas. delicti. Covarr. d. c. 10. num. 8.* veluti si quis servum surripuerit, & surreptum occiderit, plura delicta & plures pœnæ erunt, *Covarr. d. loc. lib. 2. var. resolut. c. 10. num. 8. Farin. q. 22. per tot. lib. 1. per l. si adulterium. de adul. Clar. quest. 84. Gomez. de delicti. c. 3. num. 60.* sed limitat tamen *Farin. d. loc.* ut pœna una infligatur in pluribus delictis successivis ejusdem generis ex intervallo commissis, per *l. si quis. §. infans. de furt. l. maritus. §. sex mensium. de adulter.* in pluribus falsis, *ibid. num. 26. 27.* limitat etiam in injuriis pluribus illatis eodem tempore & impetu, quæ censentur una injuria, *Farin. d. loc. num. 28. Covarr. d. loc. Menoch. cas. 501.* adicit, quando delictum est duplicatum, sed pœna illius non est multiplicabilis, tum pœnam secundam esse arbitrariam § 113; uti quando plura vulnera ad unum homicidium inferuntur, *Farin. d. quest. 22. num. 19. & seqq. Placa in epis. delicti. c. 1. nu. 8. lib. 1. Clar. d. q. 84. Covarr. d. loc. § 114* *Farinac. d. loc. num. 30. 31. vide infra lib. 3. c. 19. § 115* l. ult. C. de mod. multat. l. Divus. ad L. Cornel. de falsi. *Tiraquell. de pœn. temp. caus. 49. n. 16. & seqq. l. 1. §. ult. de question. l. 1. C. de precib. imp. offer. l. si quis. §. hi autem. de injust. test. l. 1. C. de falsi. monas. l. 2. C. quor. appell. non recip. l. mulierem. de accusat. l. in questionib. ad L. Jul. majest. l. si quis. Cod. de episcop. & cleric. l. nemo. C. de episcop. audien. l. addictos. Cod. d. 1. l. provinciarum. C. de feriis. l. 1. l. 2. C. quand. lice. unicuiq. sine jud. aut. se vindic.*

- 45 Congruentia & accidentia maleficii sunt, quæ post perpetratum à delinquente maleficio, ex aliâ causâ eveniunt, ex quibus commissum imperfectum ad exitum perducitur, vel perfectum atrocius & gravius redidit (116).
- 46 Hujus generis est, quando post commissum maleficio, morbus supervenit: apoplexia, mors corporis, læsio, vel mentis alienatio (117).
- 47 Causam pœnam minuendi etiam præbet eventus criminis prosper (118).
- 48 Similiter, quando unus, vel plures vulnerassent, & postea alius superveniens, in totum exanimavit, vel mortem acceleravit (119).

Huc pertinet etiam, quando propter scandalum futurum, pœna minuitur, aut ob periculû & malum majus, puta cum intervenit clamor, aut tumultus popularis (120); aliàs propter scandalum nemo puniendus (121).

Non tamen pœna minuitur, vel remittitur, ob petitum à puella cum delinquente matrimonium, vel occursum & intercessionem Cardinalis, vel abruptum laqueum, quo condemnatus fuit suspensus (122).

§ 116) *Laws facta 16. §. eventus. de pœn. § 117* l. 5. §. fin. l. 16. §. eventus. de pœn. l. illicitas. §. socii. de off. praesid. vide qua dixi supra caput praeced. nu. 83. & seq. de furto superveniente. *Tiraquell. de pœn. l. caus. 3. Covarr. part. 3. in initio. in Clem. furiosus. de homicid. Mono. cas. 325. arb. § 118* *Farin. de pœn. temp. q. 98. nu. 172. & seqq. per L. 2. §. postea. de orig. jur. contrarium habet text. in l. Divus. ad L. Cornel. de fidei. l. si quis servo. C. de fidei. l. desertorem. §. in bello. de remissis. Non enim sunt mala facienda, ut bona eveniant. § 119) vide *Menoch. cas. 362. n. 14. 15. 16. 12. 13. Covarr. part. 2. §. 2. num. 4. volut. per Lina vulneratus 51. §. 1. l. 1. item. §. si servus. ad L. Aquil. l. si plures. arb. furt. cas. vid. Exod. c. 20. 21. 22. Deus. cap. 19. 5. P. H. ordin. artic. 1. 46. § 120) l. decurionum. Cod. de pœn. l. 9. eadem. ad L. Cornel. de fidei. *Tiraquell. de pœn. temp. caus. 46. arg. & per l. si quis in tantum. Cod. nu. vid. § 121* *Tiraq. d. loc. nu. 2. per l. qui eadem. de fidei. l. decurionum. C. de pœn. § 122* vid. *Tiraquell. caus. 55. 56. & caus. ult. de pœn. temp.***

Deniq; effectus obligationis pœnalis addendum est, 52 ex hac regulariter heredes delinquentium non tene (123), sed noxam caput sequi, suumque auctorem tenere (124), & cum eodem ambulare & extingui (125); adeo, ut nec paterna pœna filio infligi debeat (126).

Sunt tamen quaedam causæ, in quibus obligatio 53 pœnalis, pecuniaria, non capitalis criminalis ad heredes & successores delinquentium transit. Prima est, quando is ex maleficio defuncti lucrum commodumve percepit, & locupletior est factus (127). Secunda est, quando talis obligatio pœnalis pecuniaria in conventionem obligationem per quasi contractum, litis scilicet contestationem, mutata & translata est (128); quo casu in bonis nostris computari incipit (129).

Tertia causâ est, quando ad successorem, seu heredem talis obligatio pœnalis ex contractu, seu conventionem defuncti perveniret, ut accidit in heredibus tutoris, qui de levi ipsius culpâ tenentur (130), & ex dolo in conventionem commissio (131).

Quarta, quando antecessor ante mortem pœna amissionis bonorum est punitus (132); nam tum & obligationes delinquentis, bonis ejusdem publicatis & confiscatis, in fiscum transeunt (133); de quibus vide infra lib. 2. cap. 6. 7. de interitu, & infra c. 146. de delictis alienis.

Lætorum obligationes pœnales, quibus lædentes, 54 delinquentes, obligatos tenent, ad heredes & successores eorundem transeunt (134), exceptâ obligatione & persecutione vindictæ (135), & aliis quibusdam (136).

Pœnæ capitales, neq; ad delinquentium, neq; lætorum 55 successores & heredes transmittuntur (137); adeo, ut pœna non declarata contra autorem, in successorem ejus non transeat (138), nisi quatenus rei persecutionem continet (139), & in aliis paucis casibus (140).

§ 123) l. 1. in princ. de delicti. privas. l. 22. sancimus. Cod. de pœn. tot. tit. Cod. de reus. vel accus. mors. l. 20. de accus. § 124) *Inst. de nox. action. § 5. l. 1. §. 38. depositi. l. 18. de furt. l. 17. §. 7. de injur. l. 31. de pœn. l. 74. de regul. jur.*

Paulus

Paulus lib. 2. tit. 31. §. 9. d. l. 22. *fauces*. § 125) *tot. tit.*
C. si reus. vel accus. morti. furs. l. unie. C. ex delict. defuncti.
gloss. in § non autem. Instit. de perpet. & temp. act. & in
l. videamus. de eo quod nos. causi. § 126) l. 26. crimen.
de pen. l. 7. de senat. l. 8. in fin. de in ju. voc. tit. C. ne fil.
pro pat. l. 3. 4. de ris. nupt. vid. Deus. c. 2. 4. 16. 2. Reg. c. 4. 6.
2. Chron. cap. 25. 4. Exech. cap. 18. 20. Roman. cap. 1. 4. 12.
2. Reg. cap. 12. 1. Sam. c. 2. Jos. c. 7. Exod. c. 20. 2. Sam. c. 12.
14. 15. Sap. c. 3. 16. 17. 18. 22. Siracid. cap. 23. Jon. c. 1. 4. l. 2.
§. 3. de decur. l. 7. de senat. l. 31. de ris. nupt. l. 7. de bon.
dammis. l. 5. C. ad L. Jul. majest. l. ult. D. d. tit. l. 6. §. 12. de
injust. rapt. test. l. 1. §. 3. de suis & leg. hered. Harim. lib. 6.
tit. 6. Wormser. lib. 1. tit. 30. obs. 4. § 127) l. 2. de vi bon.
rapt. l. 33. l. 49. de obligat. & action. § 128) l. in hered. s.
de calum. l. 23. in do. Neratius. §. 8. l. 8. 4. ad L. Aquil. l. 12.
de fals. l. 9. in fin. l. 10. l. 11. de reb. aut. jud. possid. l. 33. l. 49.
l. 12. de oblig. & act. l. 2. in fin. vi bonor. rapt. l. 7. de poss.
§ 129) l. unie. C. ex delict. defuncti. l. penalia 139. l. omnia.
l. 11. de reg. jur. l. 13. injuriarum. l. 15. uiam. §. 14. l. 28. de
injur. vid. Cujac. lib. 17. cap. 17. In criminali pœna hoc
non procedit, l. à reo. de fidejussor. l. unie. si pendens.
appell. mors. l. fin. de bon. damnas. arg. l. 12. de verbor. signif.
l. 28. injuriarum. de injur. l. 20. de accusat. § 130) arg. l. 4.
§. 1. de fidejussor. l. 4. de magistr. conven. l. 1. Cod. de
hered. ius. vel curat. l. 2. C. de magistr. conven. in quibus
negationem tollit Cujacius, lib. 13. obs. c. 39. § 131) Lex
depositi 12. lex contra d. 49. de obligat. l. si hominem 7.
§. 1. de pos. l. ad ea que 157. l. hoc jure 195. in fin. de reg.
jur. Cujac. lib. 21. obs. cap. 2. Borchol. Instit. de perpet. &
temp. act. n. § 132. Clarus in §. fin. quest. 51. num. 14.
§ 133) Clar. d. loc. quest. 78. nu. 23. per l. eum qui. l. 11. l. 17.
de jur. fisc. l. 1. C. de heredib. vel action. vend. l. 2. Cod. de
debit. cruis. lib. 11. l. 4. l. 5. Cod. de bon. prescript. § 134) l. 2.
§. ult. vi bon. rapt. l. 23. inde. ad L. Aquil. l. heredib. de dol.
mal. l. 1. §. heredem. de delict. priv. §. non autem. Instit. de
perpet. & temp. action. Wesembec. consil. 22. & in tit. de
privat. delict. num. 4. per l. 13. heredibus. l. 26. de dol. mal.
l. 2. §. ult. de injur. l. 5. de calum. § 135) l. 13. l. 28. l. 15.
§ 14. de injur. l. 10. item. si quis causi. § 136) ingrati ob-
ligatione. l. ult. Cod. de revocat. donat. de sepulcro. violato.
l. 3. l. en. l. ult. de sep. viol. popularibus actionibus. l. pen.
& ult. de popul. action. & quibusdam aliis. l. 1. §. 1. de
privat. delict. l. 13. de injur. § 137) l. pen. de publ. judic.
l. ex judiciorum 20. l. 19. de accus. § 138) laud. Anon.
Gabr. lib. 7. conclus. 35 § 139) l. 2. vi bon. rapt. l. 35. de
obligat. vide Mynsing. cont. 4. obs. 35. § 140) tit. Cod. ut
act. ab hered. & contra hered. incip. l. 20. de accus. l. 2.
repetund. l. 5. §. 4. Cod. ad L. Jul. majest. l. 15. de donat. l. 15.
§. 3. ad Turpill.

Huic loco infervit tit. de pœn. D. & C.

Cap. 101. De crimine læsæ majestatis divinæ, primi generis.

2 *Delicta quadam generalia, & quadam specialia sunt.*

- 3 *Generalia qua.*
- 3 *Species generalium delictorum.*
- 4 *Alieni juris ademptio, qua duplex.*
- 5 *Cum tabula prima Decalogi pugnant ademptio qua.*
- 6 *Qua ejusmodi delicta.*
- 7 *Jus obligationis divina, quando violatur, ab homine.*
- 8 *Quare hoc delictum gravissimum dicatur.*
- 9 *Crimen majestatis divina duplex.*
- 10 *Cognitioni Dei contraria delicta qua.*
- 11 *Hæresis quid.*
- 12 *Membra hæreses.*
- 13 *Species hæreses.*
- 14 *Prior species illius.*
- 15 *Posterior species hæreses.*
- 16 *Pœna hæreses.*
- 17 *Quando pœna ultimi supplicii in hac locum habeat.*
- 18 *Amisso bonorum deportationi adhaerens.*
- 19 *Scriptor hæreticorum librorum & doctor, discipulus & venditores librorum, puniuntur.*
- 20 *Apostasia quid.*
- 21 *Pœna apostasia.*
- 22 *Fautores, defensores, receptatores apostatarum.*
- 23 *Idololatria quid.*
- 24 *Superstitio quid.*
- 25 *Falsus Dei cultus & corruptus.*
- 26 *Contemptus Dei & cultus divini.*
- 27 *Profanatio attributorum Dei.*
- 28 *Pœna horum delictorum.*
- 29 *Vani sermones de Deo.*
- 30 *Blasphemia quid.*
- 31 *Pœna blasphemia.*
- 32 *Perjurium quid.*
- 33 *Juramentum idololatricum.*
- 34 *Juramentum turpe illicitum.*
- 35 *Pœna perjurii varia.*
- 36 *Juramenti illegitimi pœna.*
- 37 *Irrisio & illusio Dei.*
- 38 *Negatio, vel dissimulatio veritatis.*
- 39 *Usurpatio vana titulorum Dei.*
- 40 *Colloquia prava.*
- 41 *Imprecatio.*
- 42 *Sabbathi violatio.*
- 43 *Pœna violati sabbathi.*

Diximus hucusque de generalibus adfectionibus delictorum: sequitur de eorundem speciebus, seu distributione.

Sunt igitur delicta quædam generalia, quædam specialia.

Generalia sunt, quibus jus tam dominii, quàm obligationis conventionalis læditur, minuitur, vel adimitur, tollitur, aut intervertitur.

Species delictorum generalium sunt duæ: alieni juris ademptio, vel proprii juris alienatio illicita.

Alieni juris ademptio est, quæ jus alienum quodvis domini & obligationis, ali pro parte, vel in totum au-

fertur, vel minuitur. Vocari potest interceptio, privatio, interversio, læsio juris sibi non competentis.

Hæc juris ademptio est duplex: prior, quæ pugnat cum Dei dilectione: altera, quæ dilectioni proximi est contraria.

5 Prior, cum tabula Decalogi prima pugnant, est, quæ jus domini & obligationis divinæ, quod Deus in homine habet, violatur. Domini jus, quod Deus in corpus & animam hominis obunet, *Exod. cap. 15. 16. Dent. cap. 4. 20. c. 9. 26. c. 15. 14. Matth. c. 25. 14. 1. Corinth. c. 6. 13. 15. 16. vide sup. c. 20.* Quando scilicet homo usum membrorum suorum, actiones & cogitationes suas, ad Dei dilectionem, cognitionem, cultum & gloriam, non refert, sed iis ad res impias, Dei quæ dilectioni contrarias, abutitur, *Levit. c. 19. 20. Rom. c. 1. 21. 23. & seqq. c. 3. 12. 13. cap. 6. 12. 13. 14. & seqq. Matth. cap. 12. 34. 35. & seqq. 1. Cor. c. 6. 19. c. 3. 16. 17. 22. Psalm. 5. 10. & Psalm. 10. 7. & seipsum profanat, *Levit. d. c. 19. 29. c. 21. 4. 6. 7. & seqq. c. 22. 1. & seqq.* nam, ut per opera bona homo seipsum Deo sanctificat, *Levit. cap. 19. 1. 2. 3. Johan. cap. 17. 10. 14.* sic per verita & mala seipsum profanat, *Levit. cap. 21. 4. 6. 7. 9. & polluit, 1. Cor. c. 6. 15. 16. cap. 3. 16. 17. & impium reddit, *Levit. c. 20. 26. 1. Corinth. c. 7. 14. 1. Timoth. cap. 5. 22.***

6 Hoc fit, quando membra sua, quæ templum Spiritus sancti esse debebant, *1. Cor. c. 6. 13. 15. 16. c. 3. 16.* arma injustitiæ sinit, *Rom. cap. 6. 13. per tot.* & in iis peccatum dominari & regnare patitur, *d. c. 6. dum factis, vel dictis suis Deo detrahit, vel adimit, quod ipsius est proprium, vel dum falsè ei tribuit, quod in ipso non est, *Psalm. 14. 2. & 106. Ephes. cap. 2. 12. Job. c. 21. 14. 15.* vel, quod ipsius est proprium, sacrum & singulare, reverendum & incommunicabile, tribuit creaturæ, atque vulgare & profanum facit, *Lev. c. 24. 2. Reg. c. 19. Rom. c. 2. 24. Act. c. 6. 11. Job. c. 10. 30.**

7 Jus obligationis violatur, quando fœdus cum Deo initum jure creationis & redemptionis, ab homine rumpitur perfidè, promissa non præstando, *vide supra c. 20. Galat. c. 4. 24. Rom. c. 10. 5.*

8 Ob hæc jura divina violata, dicitur hoc delictum gravissimum, atrocissimum, in divinam majestatem immanem & infinitam commissum, *Pet. Greg. lib. 33. syntagm. c. 12. num. 4. Decian. de crimin. libr. 5. cap. 19. per Novell. 77. cap. 1. ubi Gothofred. Levit. cap. 24. 2. Reg. c. 19. Rom. c. 2. 24. Act. c. 6. 11. Esai. c. 52.*

9 Crimen majestatis divinæ læsæ est duplex: primi, vel secundi generis.

Primi generis est, quod contrarium est cognitioni, vel professioni Deo debite.

10 Cognitioni Dei contrariū est, quo Dei cognoscendi & habendi voluntas & studium abjicitur: ut est ignorantia Dei & voluntatis divinæ, *Rom. c. 3. 11. Psalm. 14. 2.* Atheismus, quo corde, Deus, ejusque attributa negantur, *Psalm. 14. 2. Ephes. c. 2. 12.* unde vacuitas, odium & contemptus Dei, *Rom. c. 8. 7. c. 1. 30. Psalm. 36.* Aversio cordis à Deo ad aliud, diffidentia de Deo, fiducia in creaturam, *Jerem. c. 17. 5. c. 12. 2.* securitas carnalis, *Rom.*

cap. 2. 5. Luc. c. 21. 34. Superbia, 1. Cor. c. 4. 6. 7. errores de Deo, vel attributus detrahit.

Erroris hujus species est hæresis, quæ est Christianismi, *L. 4. C. de apostas.* seu in articulo fidei fundamentali uno, vel pluribus error pertinax, *Decian. libr. 5. c. 9. crim. Clarus in §. hæresis. num. 2. Menoch. lib. 5. præf. 7.* Vocatur alibi error in orthodoxa religione & catholica secta, aut Christianitate, *l. 10. Cod. de hæres. l. 2. C. ne sancti baptism. usret. l. 4. C. de apostat. labes & pervertitas Reip. l. 2. §. 2. l. 8. C. de hæres. & Manich. hæretica pravitas, d. l. 8. 2. Tim. cap. 2. 14. 18. gangræna, 2. Timoth. cap. 2. 17. 18. funestum & infautum dogma, impia affectio, secta aliena, pervertitas, d. l. 8. Hæretici verò dicuntur rejectanei circa fidem, refractarii, mentium deceptores, vaniloqui, subvertentes homines prætextu pietatis, 2. Tim. cap. 3. 5. 13. c. 2. 14. 17. 1. Tim. c. 6. 1. 4. c. 4. 3. 4. 7. fures, *Johan. c. 10. 1. 2. antichristi, 1. Job. cap. 2. 18. 22. c. 4. 3. pseudoprophetae, 2. Job. 1. 4. Matth. c. 24. seductores, 1. Job. c. 4.**

12 Membra hæreseos sunt duo: error in vero sensu & intellectu de articulo aliquo fundamentali fidei Christianæ, *l. 2. l. 8. Cod. de hæres. Decian. d. loc. Clarus in §. hæresis. ex quo principium hæreseos, Pet. Greg. lib. 33. syntagm. c. 4.* Deinde pertinacia & perseverantia voluntaria in errore manifesto, de quo convictus est hæreticus, quæ est hæreseos complementum, *Gregor. d. c. 4.* Sunt verò hæretici convincendi, *2. Pet. c. 2. 1. Tit. cap. 3. 10. 11. 2. Tim. c. 4. 14. 15.*

Species hæreseos sunt duæ. Una est particularis, altera universalis.

14 Prioris generis sunt hæretici, qui in una tantum parte Christianæ doctrinæ errant: ut est hæresis & falsa opinio Cerinthi, Valentini, Novati, Manichæi, Marcionis, Sabellii, Arii, Nestorii, Eutychetis, Pelagii & similes, *l. 5. l. 6. l. 17. l. 18. C. de hæres. & Manich. Decian. lib. 5. c. 17. crimin.*

15 Posterioris generis est, qui in pluribus capitibus orthodoxæ religionis errat, qualis est Antichristus, homo peccati, filius perditionis, bestia, meretrix, Draco, Angelus ille abyssi, uti vocatur *1. Thessal. c. 2. 2. Thess. c. 2. 3. 7. 1. Job. c. 4. 3. Apoc. c. 13. 11. c. 18. 2.* qui est summus hæreticus, & hæreticorum patriarcha & princeps, *Daniel. c. 7. 25.* reges sibi subjiciens, cum signis & miraculis in ecclesia Dei sedens, tanquam Deus, *Dan. d. cap. 7. 24. c. 8. 11. 36. 2. Thess. c. 2. 4. 9. Matth. c. 7. 22. Apocal. c. 13. 13. cap. 16. 14.* plenus idololatriæ, hypocrisis, ambitione & superbiâ, *2. Thess. c. 2. 4. 9. c. 13. 13. 14.* cecus, vanus, mendax, impudens, crudelis, scortator impurus, vaser, blasphemus, Romæ sedens, ut describitur *Apocalyp. cap. 17. 2. cap. 18. 3. 9. cap. 13. 11. 39. 37. c. 11. 39. 7. c. 19. c. 14. c. 16. cap. 20. 10. 2. Thess. c. 2. 1. Tim. c. 4. 3. Dan. c. 7. c. 8.*

16 Pœna hæreseos est ademptio & privatio omnium privilegiorum & beneficiorum Christianis competentium, *Clar. in §. hæresis. nu. 2. Decian. lib. 5. c. 43. & seqq. per auth. credentes. l. 1. 3. 4. 10. 18. 19. Cod. de hæretic. Novell. 131. c. 13. & Novell. 109. & Novell. 132.* cui accessit relegatio, & quandoq; deportatio, *Auth. Gazaros. l. 8. §. 4.*

- l. 8. §. 4. C. de heret. & Manich. 2. Job. c. 5. 2. Tim. c. 2. 17. 18. excommunicatio, d. auth. credentes, Matth. c. 18. Tit. c. 3. vel alia arbitraria pœna, l. 5. l. 8. l. 6. C. de heret. & Manich. Novell. 37. cum infamia, d. auth. Gazares. & auth. credentes. Decian. lib. 5. c. 4. 6. librorum hæreticorum exultione, d. l. 6. l. 8. Decian. c. 4. 6. per Novell. 42. c. 1. l. 4. fam. heretic. & synagogæ destructione, d. l. 5. l. 8. Novell. de interd. colleg. heret. 132. & post mortem facta inquisitione, l. 4. §. 4. C. de heret. Clarus d. loc. n. 21.*
- 17** Aliquando etiam pœna ulimi supplicii habet locum *l. 5. l. 11. l. 12. C. de heret. Dent. c. 13. c. 18. Job. c. 13. Pet. Greg. lib. 33. synt. c. 8. Decian. lib. 5. c. 42. Farinac. quæst. 10. lib. 1. n. 38. & seqq. crim. cum memoriz defuncti condemnatione, l. 4. C. d. t. Decian. Clarus & Farin. d. loc. in primis in hæresi atroci, in qua blasphemia contumeliâq; in Deum, aliâque facinora capitalia concurrunt, Menoch. lib. 2. arb. cas. 374. n. 4. W esenb. in com. C. h. s.*
- 18** Deportationi hærefeos adhæret amissio honorum ipso jure facta, à die commissi criminis, *Decian. lib. 5. c. 20. n. 3. c. 44 per tot. per l. 8. l. 19. l. 21. l. 22. C. de heret. Novell. 13. c. 14. privilegiorum, dignitatum & immunitatum, communionis juris civilis, auctuum legitimorum, privatio, l. 1. & seqq. C. de heret. Clar. in §. hæresis. Dec. d. loc. unde hæretici pro mortuis habentur, Clar. ibid.*
- 19** Pœna quoque afficitur hæreticorum librorum scriptor, doctor, discipulus, *Auth. si verò. l. 6. C. de heretic. Menoch. cas. 548. occultatores, receptatores, defensores, & fautores eorumdem, l. 6. l. 2. l. 4. C. d. t. Men. cas. 549. lib. 2. arb. emptores & venditores librorum hæreticorum, d. l. 6. cum auth. credentes. & magistratus non purgantes suam provinciam hæreticis, l. 8. §. 5. C. de heret. Pœnam hanc, penitentia mitigat, vid. Pet. Greg. lib. 33. synt. c. 8. Clar. d. loc. n. 9. 10. Menoch. cas. 374. n. 6. 7. & cas. 373. Decian. laic. d. loc.*
- 20** Apostasia, est quædam universalis defectio à fide & religione Christiana agnita, *Deuser. c. 13. Menoch. lib. 2. arb. cas. 545. Decian. lib. 5. c. 71. & seqq. Exod. c. 32. 1. 2. 3. 4. desertio Christianæ religionis vocatur, l. 2. C. de Apostat. profana migratio, perfidia, l. 2. l. 3. l. 4. C. de apost. uti est Judaismus, Babilismus, Gentilismus, cælicultus, &c. C. de calic. tit. C. de pagan. sacrific. tit. C. de Juda. & calic.*
- 21** Pœna apostasiz, est confiscatio omnium bonorum deportatio, excommunicatio *l. 1. l. 3. & seqq. C. de apostat. Menoch. lib. 2. arb. cas. 545. & plures quandoq; aliz, etiam capitalis, Deuser. c. 17. 5. 6. 7. Exod. c. 32. c. 22. 20. 1. Reg. c. 18. 40. Decian. lib. 5. c. 73. Menoch. d. cas. 545. n. 6. & seqq. An tales, qui sunt Judæi, gentiles &c. tolerandi in Christiana politia, diseruit cap. 28. in Politic.*
- 22** Fautores, defensores, receptatores apostatarum, arbitraria pœna puniuntur, *Menoch. lib. 2. arb. cas. 149.*
Professione & cultui divino contraria sunt ea, quibus Deus contra verbum & voluntatem suam colitur, *Matth. c. 15. 8. Coloss. c. 2. 8. 16. Rom. c. 1. 23. Dent. c. 4. 15. c. 12. 32. Uti est idololatria, superstitio, falsus & corruptus Dei cultus, contemptus cultus divini, profanatio attributorum Dei*
- Idololatria est, qua pro vero Deo solitur id, quod 23 non est Deus, 1. Corin. c. 10. 7. c. 8. 4. Exod. c. 23. 13.*
Superstitio est, qua certis rebus, vel observationibus effectus tribuitur, qui neque Dei verbo, neque ulla probabili ratione nititur, Coloss. cap. 2. 23. l. 30. de pœna.
Falsus & corruptus Dei cultus est, qua additur 25 quid, vel detrahitur, vel muratur in voluntate & modo Dei colendi, Matth. c. 15. 8. 9. 1. Corin. c. 6. 1. 10. c. 6. 3. c. 11. 18. cujus loci est schisma & pravi ritus & ceremoniz improbatæ, quibus unitas ecclesiz scinditur, AHor. c. 15. 1. & seqq. vid. Decian. lib. 5. cap. 60. & seqq. Pet. Greg. lib. 33. syntag. c. 11. 1. Cor. c. 12.
Contemptus divini cultus, est intermissio illius, 26 in atheismum incidens & securitatem carnalem, Luc. cap. 15. 24. 32. Psal. 14. 1. Ephes. cap. 2. 12. Roman. cap. 6. 6. & seqq.
Profanatio attributorum Dei est, qua quæ Deo debentur, creaturæ tribuuntur & communicantur, vel contra, AHor. c. 10. 25. 26. Rom. c. 10. 14. ut est adoratio creaturæ, invocatio sanctorum, vel angelorum.
Pœna horum delictorum est arbitraria, arg. l. 30. de 28 pœn. l. 5. de var. & extraord. cognit.
Hujus loci est imminutio gloriæ divinæ, facta vanis sermonibus, & violatione sabbathi.
Vanis sermonibus, qua verbis, dictisve illicitis, non 29 tribuuntur Deo, quæ sunt ei tribuenda, detrahendo, vel addendo, quæ celebrandæ gloriæ ipsius sunt contraria.
Hujus generis sunt blasphemia, perjurium, irrisio operum Dei, negatio, vel dissimulatio religionis orthodoxæ, titulorum divinatorum levis & irreligiosa usurpatio, colloquia prava, imprecatio.
Blasphemia est, qua de Deo pugnantia cum ipsius 30 natura & voluntate dicuntur cum contemptu Dei, Levit. c. 24. 16. c. 29. 15. 16. quando scilicet homo detrahit Deo, quod ipsi convenit, vel tribuit illi, quod minimè convenit, Luc. c. 5. 21. Johan. c. 10. 33. Menoch. lib. 2. arb. cas. 375. Mascard. conclus. 195. Farinac. quæst. 20. lib. 1. num. 11. & seqq. Decian. lib. 6. crimin. c. 2. & seqq. aut creaturæ alicui tribuit, quæ sunt solius Dei, Novell. 177. Menoch. d. cas. 375. num. 3. Luc. c. 11. 15. 16. uti, Deum non esse veracem, justum, omnipotentem, misericordem, vel hominem esse omnipotentem, infinitum, scire cordis cogitationes, Pet. Gregor. lib. 33. syntag. c. 12. Clar. in §. blasphemia. Matth. c. 27. cap. 12. Exod. c. 20. 7. Novell. 77. ubi Gethoff.
Pœna blasphemiz est capitalis, d. Novell. 77. l. 7. §. 3 I uls. de injur. 1. Reg. c. 21. 13. & seqq. 2. Sam. c. 21. Num. c. 16. Levit. c. 5. 1. 2. Matth. c. 26. Menoch. d. cas. 375. num. 25. & seqq. Clar. in §. blasphemia. Farinac. quæst. 20 per tot. Decian. d. lib. 6. c. 6. & 30. quandoque linguæ præcisio, vel perforatio, Boër. decis. 302. nu. 15. Clar. d. loc. 2. Mac. hab. c. 15. 1. Menoch. c. 7. alias pœnas juris canonici refert Pet. Greg. d. lib. 33. c. 12. Mascard. conclus. 194. Farinac. d. quæst. 20. quæ mitigantur ex ignorantia blasphemantibus, 1. Timoth. c. 1. 13. 14.

- 32 Perjurium est, quando quis non præstat, quod ex animi sui sententia juravit, *Matth. c. 5. 33. Hebr. c. 6. 16.* plures definitiones adfert *Farinac. de falsitat. quest. 60. num. 1. 2. 3.* Unde quatuor maleficia in perjurio concurrunt: mendacium, falsa Dei invocatio ad confirmandum mendacium, contemptus comminationis divinæ. Mendacio testis se Deo obligat & iudicem fallit, quem ad falsam sententiam dicendam movere conatur, & proximum suum lædit. De atrocitate hujus criminis *Covarr. in c. quamvis. de pact. in 6. Pet. Greg. lib. 50. syntagm. c. 10. Decian. lib. 6. cap. 9. crimin. Farin. d. quest. 160.*
- 33 Perjurio ad fine est juramentum idololatricum, quod non per verum Deum præstatur, *Matth. c. 5. 34. 35. Exod. c. 23. 13. Jerem. c. 5. 7. c. 12. 16.* item juramentum temerarium, ex levitate, nulla necessitate præstitum, *Matth. d. c. 5. 37. Jacob. c. 5. juramentum de re & causa illicita, prohibita, Matth. c. 14. 7. 8. 9. 10. & seqq. c. 27. 14.*
- 34 Similiter ad fine est juramentum turpe, temerarium, prohibitum ratione jurantis, ratione ejus, cui juratur, ratione causæ, in qua, modi, quo, & temporis, quo juratur, *vid. Farinac. d. quest. 160. num. 317. & seqq. Jason in §. item si quis. Instit. de action. in primis, quod forma illicita, per creaturam, non per Deum fit, Farin. d. loc. n. 376. & seqq.*
- 35 Pœnâ perjurii est infamia, *Clarus in §. perjurium. n. 3. per l. si quis. C. de transact. Farin. d. loc. nu. 147. & seqq.* qua perjurus ad dicendum testimonium fit ineptus, *Clarus d. loc. n. 7. 8.* Huic accedit alia pœna arbitraria, *Farin. de falsitat. quest. 160. n. 28. 29. & seqq.* cum præstatione damni & interesse, *ibid. num. 39.* Mitior pœna est, quando per principem quis pejeravit, *l. 2. C. ad L. Jul. majest. l. 13. §. ult. de jurjur. l. ult. de crim. stellion. l. quod si. l. seq. de dolo. vid. Duaren. lib. 2. dispus. c. 37. & in tit. C. de reb. cred. Decian. lib. 6. crim. c. 13. num. 17. 18. 19. 28. Fachin. lib. 1. cap. 14. illust. cons. Zas. in §. si quis. Instit. de act. Clar. in §. perjurium. Boër. decis. 305.* Hodie linguæ præcisione, pejerans quandoque punitur, *Novell. Leon. 76. & Novell. Justin. 77. Cujac. lib. 7. observ. c. 14. Decian. d. c. 13. num. 22. Boër. decis. 305.* Alii putant perjurii per Deum facti, pœnam nullam esse, solumque Deum autorem & vindicem habere, *Cujac. lib. 2. c. 19. & lib. 1. c. 21. & lib. 13. c. 21. per l. 2. C. de reb. cred. l. si quis major. C. de transact. l. 21. l. 22. de dol. vid. Menoch. d. casu 319. lib. 9. comm. c. 8.* quod expresso textu resutur, *Novell. 77. l. ult. §. ult. C. de relig. & sumpt. fun. 1. Sam. c. 2. Levit. c. 24. Menoch. d. casu 319. Duar. d. c. 37. Decian. d. c. 13.* intelligit hoc de juramento litis decisivo, quod non punitur, *§. aquè. Inst. de except. l. 2. C. de reb. cred. vid. infra cap. 104.* neque punitur perjurus in juramento promissorio, præstitâ pœnâ adjectâ, *Farinac. d. quest. 160. num. 46. 47.* Perjurus in juramento asseritorio, punitur crimine stellionatus, *l. de perjurio. de crimin. stell. Farin. d. loc. num. 49. & seqq.* neque perjurus punitur in juramento affectivum, *61. vid. infra. c. 104.* De pœna legis Mosaicæ *vid. Levit. c. 5. 4. 5.*
- Juramenti alterius illegitimi pœna est arbitraria, ratione scandali & damni dati, *Psal. 15. 6. Decian. lib. 6. c. 9. c. 11. & per ignorantiam, vel errorem præstutum retractatur, 1. Sam. c. 25. 21. 22. & seqq. c. 19. 23. 1. Reg. c. 2. 8. 9.* Pœnam ordinariam perjurii mitigant, ira, furor, infantia, metus, dolus & aliz circumstantiæ, *Decian. lib. 6. cap. 11. Menoch. d. loc. Farinac. num. 78. & seqq. d. quest. 160.*
- Irrisio & illusio Dei operumque ipsius, est, qua sapientia, providentia, justitia vel omnipotentia Dei, ejusque actiones, ut inanes, nullius momenti, frivolæ, & illidæ, Deo ipsi exprobrantur, irriduntur, contemnantur & odiosè suggillantur, *Matth. c. 26. 68. c. 27. 29. 40. 41. c. 9. 24. Luc. c. 23. 11. Esa. c. 66. 2.*
- Negatio, vel dissimulatio veritatis est, qua ob meritum odii, crucis, mortis, aut ignominie, veritas doctrina salutis negatur, vel dissimulatur, ubi gloria Dei & salus proximi confessionem postulant, *1. Joh. c. 2. 19. Matth. c. 13. 21.*
- Titulorum divinorum levis & irreligiosa usurpatio est, qua in rebus iudicis, vanis, levibus, Dei nomen adhibetur, *Petrus c. 2. 10.*
- Colloquia prava sunt otiosa, turpia, obscena, verba, nugæ, terribiles scurriles, *Matth. c. 12. 34. 35. 36. Ephes. c. 4. c. 5. 4. & abusus verbi Dei ad facetias, sales, nugas, Rom. c. 1. 21. & seqq. Esa. c. 66. 2.*
- Imprecatio, est qua nostro proximo, vel nobis ipsis, imprecamur mala. Uti, Abi in malam rem, Diabolus te patriat, Per animam meam, *Job c. 3. Jerem. c. 25. vel Deus efficitur executor vindictæ privatæ, Exod. c. 21. 17. c. 22. 28. Decian. lib. 6. cap. 5. quæ execratio in pios facta, non est eventura, Proverb. c. 26. 2.* Est & alia imprecatio, sine vindictæ cupiditate facta, amore justitiæ impiis à piis. de qua *vid. Psal. 35. 26. Psal. 37. & 69. Proverb. c. 24. 24. Genes. c. 9. 24. 25. c. 27. 29. Num. c. 5. 20. 21. 22.* Est etiam quædam imprecatio & dejeratio sibi ipsi facta, qua se ipsum quis devovet, *1. Reg. cap. 20. 1. Chron. c. 21. 17. 2. Chron. c. 6. 2. 23. 1. Sam. c. 14. 45. c. 20. 12. c. 25. 22. Act. c. 23. 12. 14. 21.*
- Sabbathi violatio est, quando opera, cultum Dei impediencia, in die dominico peraguntur. seu, quando opera sancta omittuntur, vel profana tractantur in sabbatho, *Matth. c. 24. 20. Jerem. c. 17. 21. 22. & seqq. Nehem. c. 10. 32. 33. c. 13. 16. & seqq. Jerem. c. 17. 22. 23. 24.* Sancta opera, quibus Deus secundum primam & secundam tabulam Decalogi colitur, omittuntur contemptu & omissione, qua non audimus, neque meditamur verbum Dei, precibus non incumbimus, neque sacramentis utimur & opera misericordiæ non exercemus, quando possumus, *1. Timoth. cap. 4. 16. Act. cap. 17. 11.*
- Profana tractantur, quando opera vocationis ordinariæ, mundanæ repetuntur, vel aliena omnino aguntur, *l. 2. l. omnes. C. de feriis.*
- Pœna violati sabbathi hodie est arbitraria, apud Judæos capitalis, *Menoch. lib. 1. arb. quest. 30. Num. c. 15. 33. & seqq.* Quorundam negotiorum tractatio concessa,

cessa, *Menech. d. loc. LaBui omnes. C. defer. Matth. c. 24.*
20. *Nebem. c. 13. 15. 16. Josua c. 6. 15. 16.*

Huc refero tit. C. de hæret. & Manichæis. tit. C. de sanct. baptif. iteret. tit. C. de apostat. tit. C. de Judæ. & cœlicol.

Cap. 102. De dæmonomaniâ pharmaceutriâ & incantatoriâ.

- 1 *Dæmonomania quid.*
- 2 *Delicti hujus gravitas.*
- 3 *Collusio diabolica & cooperatio unde.*
- 4 *Voluntas divina permittens, Diabolus peragens, & homo desiderans.*
- 5 *Pactum hominis & diaboli confirmatur scripturâ, vel verbis.*
- 6 *Tacitum pactum hominis & Diaboli.*
- 7 *Species Dæmonomania.*
- 8 *Pharmaceutria quid.*
- 9 *Interficiunt & lidunt venefici.*
- 10 *Ladunt per philtara, pocula amatoria.*
- 11 *Incantatoria dæmonomania quid.*
- 12 *Diabolus colludit, vel revera expedit, quod incantator molitur.*
- 13 *Imprecatur bonum, vel malum.*
- 14 *Bonum imprecatur, & quomodo.*
- 15 *Malum imprecatur variis modis.*
- 16 *Vim inesse imprecationibus, veteres crediderunt.*
- 17 *Modus nocendi per incantationes.*
- 18 *Quales morbi & damna operâ Diaboli inferri possint.*
- 19 *Animas hominum & cupiditates diaboli movere & flectere possunt.*
- 20 *Quomodo clavos, pannum & alia, hominum corporibus ingerere possint.*
- 21 *Quomodo inter homines jurgia & dissidia excitare possint.*
- 22 *Quomodo grandines, sonitrus & pluvias producere.*
- 23 *Quomodo corpora transportare.*
- 24 *Per imaginem incantare, quid.*
- 25 *Per exorcismum incantator actiones viventium dirigit, vel impedit.*
- 26 *Diabolum expellit.*
- 27 *Pannum das, impedit actionem.*
- 28 *Ad comestiones, ludos, choros, Veneream admittit & provocat.*
- 29 *Lamia & striges.*
- 30 *Res naturalibus suis qualitatibus exicit.*
- 31 *Inanimatis vitam & motum tribuit.*
- 32 *Pluvias tempestates producit.*
- 33 *Fluvios & undas sistit.*
- 34 *Pestem, famem, morbos importat.*
- 35 *Corpora adsumunt diaboli.*
- 36 *Bestias producunt.*

37 *Dolorem questionis elidunt.*

38 *Naturam immutare Diaboli nequit.*

EXposito crimine læsæ majestatis divinæ primi generis: sequitur secundi generis læsæ majestatis divinæ crimen, in quo prioris generis species & delicta omnia cumulantur & concurrunt. Vocari potest dæmonomania.

Dæmonomania est, qua homo, repudiato & abnegato Deo, Diabolum illius loco statuit, eligit, proficitur & colit, ut eodem colludente, vel cooperante, aliquid, & sæpè præter naturæ ordinem, *l. 6. l. 4. Cod. de malef. & Mathem. 2. Tboffal. c. 2. 9. Deut. c. 13. 1. 2. verbis, vel factio mediatæ, vel immediatæ, efficiat, vel sciat, aut habeat à Diabolo, l. 3. 4. 5. 7. C. d. s. Vocatur crimen læsæ majestatis divinæ, Auth. Gazaros. Cod. de hæretic. & manich. l. 7. tit. l. 5. ubi Binsfeld. Cod. de malefic. & mathem. quia est *καταχρηστική*, & æmulatio operum divinorum & miraculorum, *Gregor. lib. 34. synt. c. 21. Añ. c. 8. 10. 11. qua homo & Diabolus sibi vindicant quæ Dei propria sunt, & se iis instructos aliis persuadere conantur. Dicitur quoque ars malefica, l. ult. Cod. d. s. conjurato in perniciem generis humani, l. 7. ult. Cod. d. s. Apostolus huic maleficio deditur, vocat hostem omnis justitiæ & filium diaboli, omni dolo plenum, Añor. c. 13. 8. 10. positum in felle amarissimo & nexu injustitiæ, Añor. c. 8. 23. hostem communis salutis & naturâ petegrinum vocat, in princ. in l. 6. l. ult. l. 7. C. de malef. & mathem.**

Diabolica illa collusio, vel cooperatio in dæmonomania, est ex pacto illicito, tacito, vel expresso inter Diabolum & hominem inito, *Godelm. lib. 1. c. 2. num. 8. 9. & lib. 2. cap. 2. Bodin. lib. 2. dæmonom. c. 3. & 4. Erast. de lamiis. Binsfeld. in prælod. 6. Farin. quest. 20. num. 77. & seqq. Gierland. de sortileg. quest. 3. Pet. Gregor. lib. 34. syntagm. c. 21. num. 8. 9. quo homo fide sua, in Satanæ obsequium, tanquam mancipium ejusdem, additus & Dei hostis per apostasiam factus, per adorationem & invocationem Diaboli, l. 6. C. de malef. & mathem. Harmenop. lib. 5. tit. 10. adjutantis, aliquid & sæpè miraculosè, Dei permisso, facit, aut efficere tentat, vel scit, aut habet à Diabolo. Concurrunt enim hæc tria: Vo-*

luntas divina permittens, Diaboli peragens, & hominis desiderans per verba concepta, vel diaboli invocationem, *arg. Marc. c. 5. 12. & seqq. Judic. c. 9. 23. Psalm. 78. 47. & seqq. 1. Reg. cap. 22. 22. Erast. in dialog. de lamiis. Gregor. d. c. 21. Sine permissione Dei nihil omnino potest Diabolus, Matth. c. 10. 29. 30. Num. c. 22. 18. c. 23. 8. Job c. 1. 12. c. 2. 6. Marti d. c. 5. 12. & seqq.*

Expressum hoc pactum verbis, vel scripturâ, inter hominem & Diabolum confirmatur.

Tacitum, est ex collisione mutua hominis & Diaboli, qua homo in corde Diabolo fidem tribuit, & alter alteri ad libitum, tanquam socius, conscius, confederatus & conjuratus amicus gratificatur. Seu, est mutuum obsequium, & homagium, atque correspondentia inter hominem & Diabolum.

7 Dæmonomania ejusmodi est practica, vel speculativa.

Practica est, quæ opus illicitum producit, Diabolo cooperante: estque pharmaceutria, vel incantatoria.

8 Pharmaceutria, est quæ naturali causâ, ex dæmonis demonstratione & consilio adhibita, operatur. uti, quando veneno, malis pharmacis, philtris, toxicis, l. 1. l. 3. l. 4. s. C. de malef. & mathem. l. 3. §. 3. ad L. Cornel. de scar. aliisque magicis artibus, l. 4. l. 7. C. d. s. interficit homines vel pecora, bruta animantia, vel lædit. Unde quoq; obligatio ex L. Cornelia de scar. vel ex L. Aquilia: Qualis veneficus dicitur.

9 Interficiunt venefici, vel lædunt, non solum alienos, sed sæpè etiam proprios suos liberos & bruta, l. 6. C. de malef. & mathem. Leo. Novell. 65. proprios liberos etiam Diabolo consecrant, vel immolant, d. l. 6. P. sal. 106. 37. Dent. c. 12. 31. c. 18. 10. c. 32. 17. 2. Reg. c. 23. 10. cap. 3. 27. Levit. c. 26. 2. 3. Peucer. de var. divin. gener. c. 1.

10 Lædunt etiam tum, quando per philtera, pocula amatoria homines ad insaniam, vel furorem adigunt, l. 3. §. 2. de scar. l. 13. de injur. l. 6. C. de malef. & mathem. l. 38. §. 5. de pœn. vel abortionem procurant, d. l. 38. §. 5. vel amore hominis conciliatæ conantur, d. l. 38. §. 5. l. 4. C. de malef. Harmen. lib. 5. tit. 11. Quandoque etiam vires labefactatas, læsas & destructas instaurant ope pharmacorum, Peucer. de var. divin. gener. c. 1.

11 Incantatoria dæmonomania est, qua susurris, vel diris verbisve conceptis adhibitis, §. item lex. Instit. de public. judic. l. 1. §. 3. 4. de var. & extraord. in. cognit. l. 7. C. de malef. & mathem. P. sal. 10. 11. Num. c. 22. 6. & seqq. Exod. c. 7. 11. 13. 22. 23. sæpè quoq; mediis signis, vel characteribus superstitiosis, naturali causâ vacantibus, aliquid ab incantatore efficitur, Dent. cap. 18. 10. 11. c. 8. Act. c. 19. 12. 13. & P. sal. 58. 11. Siracid. c. 12. 12. Pet. Mart. 1. Sam. c. 28. Gregor. lib. 34. synt. c. 11. c. 13. Binsfeld in l. 4. quæst. 4. Cod. b. 1. de malef. ad imitationem sanctorum quorundam, Act. c. 8. 19. c. 19. 6. c. 19. 12. 13. & Christi, Marti c. 1. 31. 41. 5. 28. & seqq. c. 6. 13. 56. c. 8. 23. & seqq. Elisæi, 2. Reg. c. 4. 29. 34. & seqq. c. 5. 10. & seqq.

12 Diabolus, vel colludit, vel tevera expedit, quod incantator, verbis ritè conceptis, vel certis nonnquam certimoniis adhibitis, imprecatur, vel facere cogit, Num. c. 22. 6. c. 5. 21. 22. & seqq. c. 16. 15. c. 23. 12. 13. & seqq. Esa. c. 29. 4. 5. Jos. c. 24. 9. Pet. Greg. d. lib. 34. c. 9. c. 11. Harmenop. lib. 6. tit. 10. Godelman. lib. 1. c. 7. num. 7. 8. de magi. Calvin in c. 22. exod. vocatur exorcismus, l. 1. §. 3. de var. & extraord. cognit. Act. c. 19. 13. Gregor. de Republ. lib. 13. c. 33. Quia in re, Diabolus vult imitari imprecationes factas à Deo, Jos. c. 6. 26. Jud. c. 9. 27. 1. Sam. c. 26. 19. 2. Sam. c. 3. 29. P. sal. 28. 4. & 12. 4. & 79. 6. 12. & 70. 3. & 71. Num. c. 5. 20. 21. 22.

13 Imprecatur verò incantator bonum, vel malum.

14 Bonum, quando incantatio dirigitur ad finem alicujus boni consequendi, puta, si ad tollendum, vel impediendum maleficium, l. 1. §. 3. de var. & extraord. cognit. l. 4. C. de malef. Novell. Leon. 65. ad sanitatis & valetudinis restitutionem, ad morbum, à seipsum utplu-

rum inflictum, tollendum depellendumve, & similia, d. l. 1. §. 3. Quia in re Diabolus vult imitari, quod in Act. c. 19. 12. 13. & Christi miraculosas sanationes, Marti cap. 1. & seqq. Pet. Greg. lib. 34. synt. c. 9. num. 9. c. 17. c. 18. Binsfeld. concl. 8. part. 1. & in l. 4. quæst. 5. & 6. C. b. 1. Jun. in c. 6. 9. 20. Tobia. Hac incantator quoq; utitur ad conciliandos homines, vel odia tollenda, Greg. d. lib. 34. c. 18. l. 4. C. b. 1. Tirraquell. de legib. connub. l. 14. Harmen. lib. 5. tit. 10. l. 15. de injur. ad divitias comparandas, honores & potestatem. quibus casibus æquè peccatur, dum mala fiunt, ut bona eveniant, Rom. c. 3. 8. Deus. c. 13. c. 18. 11. Dissentit Gregor. lib. 13. c. 32. de Republ. per Mart. c. 14. Matth. c. 17. 20. 21. Luc. c. 10. 18. 19. Act. c. 9. 1. Sam. c. 16. 23. Sed vide hic Act. c. 19. Esa. c. 8. 19. & seqq. Pet. Mart. 1. Sam. c. 28. in fine. Binsfeld. in l. 4. C. b. 1.

Imprecatur incantatur malum, quando incantatio susurris, §. item lex Cornelia. 5. Inst. de publ. judic. l. 1. §. 3. de var. & ext. cogn. P. sal. 58. 11. ad afflictionem corporis, morborum generationè & causam, aut alio quocunq; modo, ad nocendum homini, damnūve inferendum, dirigitur, d. §. 5. Num. c. 22. c. 23. Job. c. 2. c. 3. & seqq. Esa. c. 54. 16. tit. de malef. & incant. Aliaz lib. 8. P. verg. c. 22. Godel. lib. 1. c. 7. c. 8. & Wierus exempla varia recenset.

Vim incantationibus ejusmodi inesse & veteres crediderunt, ut patet ex Num. c. 22. & seqq. Josu. cap. 24. 9. Tobia c. 6. 9. 20. c. 8. 3. Joseph. lib. 4. antiqui. c. 5. & Christus mulierem, quam Satanus alligatam tenebat, curavit, Luc. c. 13. 16. & adolefcentè, Mart. c. 9. 22. vid. Mart. c. 26. 9. Modum nocendi, per incantationes, verosimile est, fieri, ut plurimum, operatione arcana Diaboli, qui aërem ambientem & ingredientem corpora, potum, cibūve, aut pabulum, inficit & corrumpit illo veneno, quod ad propositum effectum producendum, idoneum & efficax esse novit; quæ lues, vastans in meridie, & sagitta volitans interdiu, vocatur P. sal. 91. 5. 6. Sicuri à basilisco & menstruatīs fœminis virus prodit, quod visu & respiratione attrahi potest, ut dicit Peucerus, & Gregor. lib. 34. synt. c. 11. n. 10. 11. aërem venenatis habitibus implere potest per Diabolum, fontes & pascua noxiis succis imbuere, homines pecudesq; morbis infestare & sanare laborantes morbis. Levinus Lemnius existimat, spiritus malos latenter in corpora hominum insilire & illis nocere: nec non se immiscere alimentis, humoribus, auræ & aëri quem intra corpus concipimus, à quo spiramus. Ita quoque sentit Aretius in probl. de fascias. & ext. in l. 6. C. de malef. & math. Tilen. disp. 26. de malis angel. & Binsfeld. in rubr. d. tit. concl. 7. & 8. Certum igitur est, per incantationem Diabolum, divina permissione, nocere posse, Act. c. 19. 15. 16. Luc. c. 13. 16. Job c. 1. & seqq. Matth. c. 8. Judic. c. 9. 23. Rom. c. 1. 26. & seqq. Pet. Mart. 1. Sam. c. 28. Pet. Gregor. d. loc.

Potest igitur incantator, Diaboli operâ, morbos periculosissimos inferre, Mart. c. 9. 18. & seqq. Act. c. 13. 16. Luc. c. 13. 16. c. 9. 39. 42. Job c. 2. 4. 7. & seqq. 1. Chron. c. 21. 15. 16. homines bestiasve auditu, visu, voce privare, Mart. d. c. 9. 22. Luc. c. 13. 16. c. 10. 49. 50. c. 11. 14. Matt. c. 12. 22. & seqq. eosq; per Diabolum vulnerare, & verberare, Act.

- re, *Act. c. 19. 16. Marc. c. 9. 18. Et seqq. Luc. c. 9. 34. 42. Job c. 2. 4. 5. 6. 2. Corin. c. 12. 7. interficere, §. 5. Instit. de public. judic. Num. c. 23. c. 24. arg. 2. Reg. c. 19. 35. 2. Sam. c. 24. 1. 2. 3. & corpora hominum transportare, *Act. c. 19. c. 39. Matth. c. 4. pudicos animos ad libidinem deflectere, movere, amorem illicitum & inhonestum, atque libidinem incendere, pudicitiam alterius tentare & expugnare, Novell. Leon. 65. Harmer lib. 5. tit. 10. l. 4. ubi Binsfeld. *quast. 1. Et 2. concl. 1. 2. 3. C. h. s. Pet. Greg. lib. 34. syntagm. c. 9. c. 12. Gierland. de sortileg. *quast. 3. 12. arg. Osee c. 4. Et argum. 1. Chron. c. 21. 1. Sam. c. 18. 10. c. 19. 9. 10. Job c. 2. Roman. c. 1. 26. Et seqq. animum hominis ingredi, *Luc. c. 22. 3. & per eundem loqui, 1. Reg. c. 1. 21. 22.*****
- 20 *1. Theff. c. 2. 18. Potest quoq; operâ Diaboli incantator clavos, scopulos, pannum, scias, ferramenta, acus, plumas, stramina & similia, in hominum corporaingere, Binsfeld. in l. 4. *quast. 7. C. de malefic. Et mathem. ubi discribit, quomodo hoc fiat. Potest quoq; inter conjuges odia, jurgia & disidia excitare, & impedimentû debita benevolentia præstanda creare, Pet. Greg. lib. 34. *syn. c. 17. Peucer. de variis divinis gener. Binsf. pars. 1. concl. 6. d. loc. argum. Genes. c. 12. 14. ubi Jun. Et c. 20. 17. 18. Tobias c. 9. 20. c. 7. 11. c. 8. 3. vocant ligulam, Godelman. de magi lib. 1. c. 6. n. 18. Et seqq. Inter Abimelecum & Schememtas Diabolus jurgia excitavit, *Judic. c. 9. 23. Et seqq. Potest exercitus fundere & fugare, Pet. Greg. d. lib. 34. c. 10. exempla refert, qua in re imitari vult Helisæum, 2. Reg. c. 6. & Deum, Josu. c. 10. Et seqq. vid. l. 6. C. de malef. 22 Et mathem. Potest grandines, tonitrua, pluvias, procellas, aliave meteora producere, quibus fruges vastet & sterilitatem inducat, *Gregor. d. loc. cap. 11. nu. 12. Job c. 1. c. 2. c. 3. d. l. 6. C. h. s. Gierland. de sortileg. *quast. 6. Menoch. lib. 2. arb. cas. 388. Danau de fortitarius c. 3. Binsf. pars. 1. conclus. 10. Et 11. de confess. malefic. per Psal. 78. 47. *Judic. c. 9. 23. Job c. 1. 10. 19. à quibus dissentit Wierus lib. 2. cap. 27. de prestig. demon. arg. Exod. c. 9. 18. Et seqq. c. 8. c. 7. Jos. c. 10. 11. 12. l. 6. C. h. s. & navium cursum inhibere, *argum. 2. Reg. c. 6. 6. 7. In sumpta, potest corpora elementaria loco movere, huc illuc raptare, propellere, contorquere, in sublime attollere, deorsum præcipitare, brevissimòq; tempore in varias longissimeq; distitas terrarum partes transferre, tempestates, procellas, ventorum status ciere, turbines, tonitrua, fulmina jaculari, coruscationes & fulgetra incendere collectis collisusq; nubibus, horrendos fragores edere, concussas ædes urbesq; à fundamentis convellere, terram in profundas voragine delincentem diffundere, arbores evellere, fluviorum cursus alveosq; mutare, *Tilam. thess. de ang. mal. disp. 26.*********
- 24 Talis quoq; est incantatio, quæ fit per imaginem alienius absentis, cerus ceremoniam consecratam ex cera, plumbo, aliave materia, quam, ad ignem applicatam, cum imprecatione mali, quod absenti per imaginem denotato, inferre volunt, pungunt. Unde ex latenti operatione diabolica effectus læpè sequitur, *Bodin. lib. 2. demon. c. 8. Godelman. lib. 1. c. 8. de mag. Binsfeld. in l. 6. *quast. 3. C. de malefic. Et mathem.**
- Facere cogit incantator suo exorcismo & incantatione, quando pro sua voluntate, rationalis creaturæ actiones dirigit & movet, vel impedit, aut bruta, vel clementis ad actionem naturæ suæ non convenientem, ex causa nobis ignota naturali, Diaboli opera utitur, *Psal. 58. 6. Siracid. c. 10. 11. Apocal. c. 9. Esai. c. 34. 16. 2. Reg. c. 2. 24.*
- Prioris generis exorcismus est, quando incantator per Diabolum superiorem, alium inferiorem expellit & fugat, *Binsfeld. in dub. 3. conclus. 5. 6. Et seqq. C. h. s. per Act. c. 19. Matth. c. 12. 22. Et seqq. Marc. c. ult. 17. c. 3. 11. c. 9. 12. Et seqq. Luc. c. 12. 14. l. 1. §. 3. de var. Et extrard. cogn. l. 6. C. h. s. Peucer. de var. divinas gener. Bodin. lib. 3. cap. 6. de demonom. vel ex pacto volentem & colludentem, aut obtemperantem: vel facere aliquid cogit, vel jubet, *Godelman. de magi lib. 1. cap. 6. d. l. 6. C. h. s. Act. c. 19. 13. Et seqq. Matth. c. 26. 63. Pet. Gregor. lib. 34. syntagm. c. 9. Peucer. di. loc. dicere vel facere, Binsfeld. in dub. 3. prelu. 12. argum. Matth. c. 8. 29. Et seqq. Job c. 2. Luc. c. 13. 16. Marc. c. 9. 18. Et seqq. aut damnum projiciendo, vel quovis alio modo dare, c. si per fortitarius. 33. *quast. 1. Binsfeld. conclus. 6. d. loc. Item quando virilitatem, sive vim generativam inter conjuges aliasque personas tollit, vel ad tempus impedit, Erast. in dialog. de strigib. Binsfeld. conclus. 5. memb. 1. Et 2. Godelman. lib. 2. c. 1. Et 2. de mag. quando diabolum ad ludos, choreas, jocos, comestationes, Venetemq; nefandam admittit & provocat, *argum. Osee c. 4. dissentit Wierus lib. 3. c. 23. de prestig. demon. Godelman. lib. 2. c. 4. c. 5. quos refutat Binsfeld. & Gregor. & Bodin. Item transportat suos per aërem, ad remotissima loca, vel nocturnos conventus, *Gregor. lib. 34. syntagm. c. 20. Godelman. lib. 2. c. 4. argum. Matth. c. 4. Daniel. c. 14. 35. Act. c. 8. 39. 40. Dissentit Alciat. lib. 8. Parerg. c. 22. quas lamias, & striges vulgò vocant.*****
- Posterioris generis sunt, quando per incantationem suam, canum latratus cohibet incantator, beluas feritate exuit & domat, serpentes, vel aspides venenum deponere cogit, *Psal. 58. 5. 6. Eccles. c. 12. 12. 13. Eccles. c. 10. 8. l. 1. §. 3. de var. Et extrard. cognit. Virgil. ecl. 8. 8. quando inanimatis vitam, motum, vocemque tribuit, puta, ut arbores, statua, lapides, vel alia res moveantur, sponte loquantur, *vid. Pet. Gregorium lib. 34. syntagm. c. 10. Et lib. 15. de Republ. c. 5. Et Martyr. 1. Sam. c. 28. in fin. Num. c. 22. 28. Et seqq. Genes. c. 3. 2. Reg. c. 17. 4. 6. Quando ventos, coruscationes, tonitrua, pluvias, tempestates provocat, excitat, cohibet, sistit, elementa turbat, l. 6. ubi Binsfeld. C. de malef. Et mathem. l. 4. eod. Pet. Gregor. d. lib. 34. cap. 10. c. 13. quomodo imitari volunt Christi factum, *Matth. c. 8. 27. & Eliaz, 2. Reg. c. 17. c. 18. Peucer. pag. 26. Et seqq. dissentit Wierus. Quando incendit fulgetra & coruscationes, quæ, ut Peucerus dicit, non gignit ipse, sed collecta generataq; à causis naturalibus, propellit & provolvit aliò quò vult, nonnunquam ex diversis cæli locis, in unum aliquem contrahit angulum, collisusq; in-***

ter se nubibus, fragores edit terribiles; segetes aliò
 33 transfert, *Pet. Gregor. d. lib. 34. cap. 2. num. 4.* Fluvios
 undasque sistit & quasi consolidat, ad imitationem
 Christi, *Matth. c. 14. 24. & seqq. Luc. c. 8. 23. & seqq.*
 ignis flammam, vim & effectum cohibet & impedit,
 34 *Greg. d. lib. 34. c. 16. num. 8. 9.* Importat pestem, famem,
 ulcera, morbos, penetrat in corpora solidissima & in
 35 iis agit: corpus & cadaver mortui adsumit, vel sibi ex
 aëris condensatione spissat & induit, *vid. Pencer. refe-*
rentem exempla: terræ motum concitat, arg. Exod. c. 7.
 36 *c. 8. c. 9.* animalcula, bestiolas producit, *d. c. 7. c. 8. ran-*
nas, serpentes, cyniphe, limaces, aliæve ex putredine
 37 generandas res promovet & ad nativitatem accelerat:
 38 quæstionis dolorem eludit & mingat, *Gregor. d. loc. c. 11.*
 Sed quæ de naturæ mutatione dicuntur, Diabolus non
 potest, ut sol consistat, ut ad preces Josuæ factum; ut
 cessent pluviz, uti tempore Eliæ factum; ut ignis non
 urat, ut in camino Babylonico; ut aquæ cursus inhi-
 beatur, sicut Israëlitis factum. Neque hominis staturæ
 potest quid apponere, *Luc. c. 12. 2. 5.* neque res creare,
Exod. c. 7. 18. c. 8. 18. nec quicquam eorum, quæ suâ natu-
 rurâ producere, Deo non permittente, potest, *Matth.*
c. 8. 31. Job c. 1. c. 2.
 Huc tit. C. de malefic. & mathematicis referen-
 dus.

Cap. 103. De præstigiatoria & divi- natoria dæmonomania.

- 1 *Speculativa dæmonomania quid.*
- 2 *Ejus species.*
- 3 *Præstigiatoria quid.*
- 4 *Appellationes ejus.*
- 5 *In hac quomodo Diabolus fallat.*
- 6 *Sensus internos & externos fallit.*
- 7 *Per dementationem fallit internos sensus.*
- 8 *Hinc Diabolus spiritus vertiginis & mendax.*
- 9 *Quomodo homines dementat.*
- 10 *Somnia, phantasmatæ, visiones objicit.*
- 11 *Complexionem hominis distortam movet.*
- 12 *Miscet se alimentis, humoribus, aëri, aura hominum.*
- 13 *Propositis illecebris ad scelera homines movet.*
- 14 *Spectra & phantasmatæ, larvæ sensibus externis ob-*
ijicit.
- 15 *Non facta, vel impossibilia fieri persuadat.*
- 16 *Vel facta quidem, sed ab alia causa.*
- 17 *Operatione arcanâ diaboli opus producit.*
- 18 *Diabolus spiritus potens, subtilis, peritissimus, calli-*
dissimus.
- 19 *Tonitrus, grandines, sempestates, quomodo effi-*
ciat.
- 20 *Magna diaboli potentia & scientia.*
- 21 *Unde princeps mundi & potestas aëris dicitur.*
- 22 *Vis operandi & sciendi dæmonis à Deo pendet.*
- 23 *Agilitate & celeritate sensus hominem deludit.*
- 24 *Adhibet quandoq; res naturales, iisq; deludit.*
- 25 *Interdum immutat organa sensuum, vel cohibet.*

- 26 *Interdum imagines rerum à memoria ad phantasi-*
am revocat.
- 27 *Interdum res naturales adhibet, quibus efficit quid.*
- 28 *Interdum imagines insinuat.*
- 29 *Manes à sepulchris excitat.*
- 30 *Homines in bestias, stipites, cibum in res noxias repræ-*
sentat.
- 31 *Defunctorum animas in vitam revocare videtur.*
- 32 *Spectra nocturna, tumultus, strepitus, clamores ex-*
citat.
- 33 *Exercitus in cælo conspiciendos præbet.*
- 34 *Corpora ex aëre condensata adsumit.*
- 35 *In forma terribili comparet.*
- 36 *Falsas rerum species offert.*
- 37 *Ecstasi correptis persuadet varia.*
- 38 *Quomodo motum vita tollat.*
- 39 *Hominum sensus perstringit, ne audiant, vel vi-*
deant.
- 40 *Divinatoria qua.*
- 41 *Ejus varia appellationes.*
- 42 *Qua diabolus prædicere potest.*
- 43 *Qua futura prædicere diabolus non potest.*
- 44 *Occulta diaboli scire potest.*
- 45 *Vera quandoq; diabolus dicit.*
- 46 *Deum impios quandoq; præphatandi domo instruit.*
- 47 *Diabolus Deum sæpe excacat.*
- 48 *Species divinationis.*
- 49 *Divinatio immediata qua.*
- 50 *Enthusiastica qua.*
- 51 *Ecstasica qua.*
- 52 *Divinatio mediata.*
- 53 *Personis vivis interpositis divinatio facta.*
- 54 *Personis mortuorum interpositis, divinatio facta.*
55. 56. 57 *Rebus interpositis variis, unde varia divinati-*
onis appellationes.
- 58 *Pæna dæmonomania.*
- 59 *Hac locum habet etiam, quando nullum aliud deli-*
ctum capitale adjunctum fuit.
- 60 *Aliarum gentium pæna.*

Tantum de dæmonomania practica: sequitur de
 speculativa. *Sup. c. 102. num. 7.*

Hæc est, quæ diabolus hominis sensibus internis vel
 externis illulis, vel sopitis, suggerit, exhibet & repræ-
 sentat species & formas, quas vult & cupit magus.

Speculativa hæc dæmonomania est præstigiatoria, 2
 vel divinatoria.

Præstigiatoria est, quando per invocationem dæ-
 monis umbras, falsas rerum species & imagines, veris
 similimas fingit, offert & exhibet, vel agilitate & dex-
 teritate agendi, vel adhibitis quibusdam rebus natu-
 ralibus, efficit, ut externos sensus hominum perstringat
 & fallat, *Pet. Martyr 1. Sam. c. 8. Harmonop. lib. 5.*
tit. 10. Exempla vide *Exod. c. 7. 13. 14. 15. 1. Sam. c. 28. 7.*
9. 10. 11. 19. 14. Matth. c. 14. 26. Act. c. 8. 9. 10. 11. c. 12. 9.
 Vocatur fascinatio, ludibrium, præstigium, unde le-
 mures, larvæ, Embusæ, lamizæ dicitur, *Pet. Gregor. lib. 74.*

- cap. 20. numer. 31. 32. 33. Martyr 1. Sam. c. 28. in fin. Godelman. lib. 2. cap. 2. de magis. Quibus Diabolus imitatur in quibus & apparitiones divinas hominibus quandoque factas, de quib. Genes. c. 22. 1. 2. c. 18. 2. 3. Et seqq. c. 19. Exod. c. 3. 2. 3. 4. Et seqq. Matth. c. 4. 16. Josue c. 5. 12. 13. Act. c. 9. 3. 4. 2. Reg. c. 7. 4. c. 6. 17.*
- 5 Fallit verò hic Diabolus persuasione & illusione, dum sensus hominum internos vel externos decipit, ut credant fieri factumq; esse, quod revera non fit, aut non factum fuisse apparet, vel sit quidem, sed ab alia causa naturali, *Pet. Gregor. lib. 13. de Republ. c. 28.*
- 6 Internos sensus fallit per dementationem, *Ab. c. 8. 9. 10. 11. 13.* externos verò, per apparentiam quandam, *vid. Godelm. lib. 1. c. 4. Bodin. lib. 2. c. 3.*
- 7 Per dementationem, quando corpora hominum, suorum mancipiorum, cum quibus pactum iniiit, ingreditur eosque fascinat, *arg. Luc. c. 22. 3. Joh. c. 13. 27. Matth. c. 17. 15. Marc. c. 9. 22. 1. Sam. c. 28. 10. c. 19. 9. 10. 11. 2. Reg. c. 22. 21. 22.* Unde in impiis diabolus operari dicitur, *Ephe. c. 2. 3. 3.* iisque suggerere, *2. Thess. c. 2. 2. 3.*
- 8 & spiritus decipiens homines, *1. Tim. c. 4.* spiritus vertiginis & terroris, *1. Sam. c. 16. 15. 16. 17. Dent. c. 28. 28. Et seqq. Esa. c. 29. 10. 11.* mendax in hominibus, *1. Reg. c. 22. 21. 22. Ab. c. 16. 18. 17. 18. 19. c. 8. 9. 10. 11.* qui Jobum induxit, *Job. c. 1. 12. Et seqq. Esa. c. 29. 4. 5.* Davidem seduxit, *1. Chron. c. 21. 2. 3.* per Simonem Magum Samaritanos dementavit & obstupefecit, *Ab. c. 8. 9. 10. 11. Galat. c. 4. 1. 2.* qui impios mundi agit, *2. Thess. c. 2. 9. 10. 11. 12.* qui hominum spiritibus se immiscet, *arg. 1. Reg. c. ult. 21. 22. 23. 1. Sam. c. 16.* Et *Levin. Lemnius de occult. mirac. nat. lib. 2. c. 1. c. 2. Pet. Mart. 1. Sam. c. 28. in fin. Tilen. syn. thes. disp. 26. de malis angel. & iisdem, præsertim malè affectis, verulis, melancholicis, phreneticis, fatuis, stupidis, credulis, simplicibus, profanis, impiis, securis, curiosis, avaris, inquietis, tristibus & perturbatis hominib. imagines insinuat, vid. Godelman. de magis lib. 1. Wier. de præstig. demon. Levin. Lemnius. de hab. Et constit. corp. human. lib. 2. c. 6. Et lib. 1. c. 3. Menoch. lib. 6. præf. 45. Binsfeld. ad sit. C. de malef. Et math. in præf. ult.*
- 10 His igitur hominibus, soporiferis unguentis delinitis, aut alia pharmaca, potiones, venenave sumentibus, *1. 3. 5. de pæn. l. 6. C. de malef. somnia, phantasmata & visiones varias obijcit Diabolus, ut eos dementet, seducat & deludat, terreare, Stracid. c. 34. 3. 4. 5. 6. 7. Jerem. c. 27. 9. 10. 11. 15. c. 25. Act. c. 8. 11. c. 12. 15. Sapiens. c. 18. 17. 3. 4. 5. 7. 8. 9. Matth. c. 14. 26. Augustin. de civit. Dei lib. 18. c. 18.* mentesque hominum, præsertim lunaticorum, *Matth. c. 17. 15. 16. Lemnius d. loc. eorumve quorum complexionis & naturæ dispositionem malè affectam, distortam, aut affectionib. malis occupatam novit, mirè, secundum constitutionem & habitum suum perturbet, adficiat, occupet, regat & teneat, atque insinuat augeat, Lemn. d. loc. Binsf. in præf. ult. arg. 1. Sam. c. 6. c. 28. 1. Reg. c. ult. 21. 22. 23. Pausan. de var. divin. gen. ut revera à se designari existiment, quæ fieri magi expectant, quæq; fieri quidem posse, vel facta esse constar, sed tamen ab alia causa, quæ posteaprehenditur,*
- 1. Sam. c. 6. Eccl. d. c. 34. Jerem. c. 27. 9. 10. 11. 15. c. 25. 31. 1. Reg. c. 22. Esa. c. 19. 14. Quod fit, dum malus spiritus 12 se immiscet alimentis, humoribus, aëri, auræ, quam intra corpus concipiunt, & corpora ingreditur, quæ suis facultatibus spoliatur & incendit atq; exstimulat ad maleficia, ad quæ naturâ suâ sunt prona, aut propositis illecebris ad scelera & flagitia instigat, odiorum, contentionum, libidinum fomites subjicit & flammam excitat.*
- Unde diabolus spiritus soporis & vertiginis dicitur, *Roman. c. 11. 8.* efficacia illusionis, *2. Thess. c. 2. 11.* excecatio, *Johan. c. 12. 40.* deceptio, *1. Timoth. c. 4. 1.* quamvis directè voluntatem impellere & movere non possit.
- Per apparentiam fallit, quando phantasmata, *spe. 14* strata, larvas, veris rebus simillimas, hominis sensibus externis obijcit, eumq; fallit, *Gregor. lib. 34. synag. c. 16. Lemnius de occult. natur. miracul. Pet. Martyr 1. Sam. c. 28. Menoch. lib. 6. præf. 45. Mascard. conclus. 826. Greg. d. loc. c. ult. lib. 15. de Republ. vid. exempla Sapiens. c. 17. 18. 19. Stracid. c. 34. 3. 4. 5. 7. 8. Marc. c. 6. 49. Act. c. 12. 15. c. 8. 9. 11. 1. Sam. c. 28. c. 6. c. 17. 1. Reg. c. ult. 21. 22. 23. Judic. c. 9. 23. Pet. Gregor. d. lib. 34. cap. 16. Lemn. lib. 1. c. 3. Et lib. 2. c. 6. de sanis suend. ut omnino sibi persuadeant fieri, vel facta esse, quæ tamen facta omnino non sunt, vel facta quidem, sed non à mago, *Exod. c. 7. 11. 12. 22. c. 8. c. 9. 1. Sam. c. 28. 7. 9. 10. Stracid. c. 34. 3. 4. Et seqq.**
- Quæ facta omnino non sunt, talia & ejus generis sunt, ut fieri quidem naturaliter possint, sed tamen nondum extent, aut appareant, vel ita naturâ suâ comparata sunt, ut neque ab homine neque à Diabolo fieri possint, qualia sunt illa, quæ divinitas sunt propria, *apipenq. v. aduvalq.* puta mortuos excitare, hominem in bestiam transmutare, occulta & recondita scire & similia, *Danavi in dialogo de sortiar. cap. 3. Gregor. lib. 13. de Republ. cap. 24. 25. Esa. cap. 41. Et 45. Sapiens. cap. 8. Job. cap. 42. Bodin. lib. 2. cap. 6. demon.* uno momento, *16* vel brevissimo temporis spacio, volatu, aut raptu demonis in loca remotissima transportari. Quæ verò facta sunt, ejusmodi sunt, quæ naturaliter ex alia causa naturali & certa fieri & existere possunt, à mago verò minime producta esse constar.
- Diaboli operatione arcana, opus, maleficiumve *17* producitur, quando solus diabolus, ad postulationem & invocationem sui, permisso Dei aliquid, quod ab homine fieri nullo modo potest, efficit. Nam demon, *18* artifex, usu & experientia & scientia peritissimus & spiritus potens, mirabilis celeritate, astutia, & calliditate, perspicacitate acutissimâ, sapientia, & prudentia, solertia, sagacitate, & ingenii subtilitate ex causa naturali, nobis ignota, multa, homini etiam impossibilia, facere potest, *Pet. Martyr in 1. Sam. cap. 28. Pet. Gregor. lib. 34. cap. 2. synag. Binsfeld. in rubr. C. b. 1.* Ex causa naturali scilicet, quando colligit rerum semina & initia, ex quibus fieri aliquid posse scit, vel quando movet & impellit causas efficientes rei, vel ipse Diabolus corpus induit, *arg. Exod. c. 7. c. 8.*

- 19 Hujus generis sunt, quando lamæ adferunt, se tempestates, tonitrua, grandinem, ventos aliaque meteora produxisse, & sterilitatem effecisse, quæ solus Diabolus, Dei permisso, ad invocationem lamiarum quandoque solet producere, *Job c. 2. c. 2. 12. 13. Et seqq. Apocal. c. 13. 13.* & familia portenta, quæ Diabolus per suos ministros edere dicitur, *Matth. c. 7. 22. 23. c. 24. 24. Marc. c. 13. 22. 23. 2. Thess. c. 2. 9. Deuter. c. 13. 1. 2. 3. 4. Peuce. d. loc. Gregor. lib. 13. c. 27. de Repub. Est enim potestas Diaboli magna, *Job c. 41. tanta, quanta bonorum angelorum, Pet. Gregor. lib. 34. synag. c. 21. num. 5. 6. Peuce. loc. d. loc. Job c. 1. 5. 2. 1. Reg. c. ult. 21. 22. 1. Sam. c. 18. 9. 10. 11. 6. 19. 9. 10. qua nature lux subnilitate, experientia, celeritate temporum, & revelatione spirituum superiorum, homines dæmon longe superat, Peuce. de var. divin. gen. fol. 10. Girland. de sortileg. quasi. 6. n. 11. vid. exemplum *Job c. 1. c. 2. 1. Reg. c. ult. 21. 22. 23. 1. Sam. c. 28. 17. 18. 19.* Per hanc potestatem in malis dæmon efficaciter agere & operari**
- 21 dicitur, *Ephes. c. 2. 2. Thess. c. 2. 9. 10. Moria. de veris. relig. Christ. cap. 23. Deus seculi hujus, 2. Cor. c. 4. 4. princeps mundi, *Johan. c. 12. 31. potestas aëris, impios agens & ducens, Ephes. c. 2. 2. dominus rectoꝝ; tenebrarum hujus mundi, Ephes. c. 6. 12. in quo suum regnum habet, Marc. c. 3. 27. Luc. c. 11. Matth. c. 12. 29. qua potestate homines à Deo avertere conatur, Deuter. c. 13. 1. 2. 3. 4. 5. Añ. c. 13. 8. Jerem. c. 27. 9. 10. 11. 15. quæq; in pœnam hominum impiorum utitur, Levit. c. 26. Esa. c. 34. 14. 2. Thess. c. 2. 11. Ps. 78. 47. Et seqq. Rom. c. 1. 26. Et seqq. c. 11.**
- 22 8. 9. *Joh. c. 12. 40. Añ. c. ult. 26. 27. Jud. c. 9. 23.* Vis autem operandi & sciendi dæmonum, pendet à Deo, *Exod. c. 8. 19. qui sæpè Diabolo finem injicit, Pet. Mart. 1. Sam. c. 28. uti factum, Exod. c. 8. 8. 28. 29.* Per se Diabolus non potest tonitrua, fulgura & meteora alia procreare, *Psal. 11. 6. Et 18. 14. Et 29. 3. Et 147. 8. 16. Jerem. c. 10. 13.*
- 23 Sæpè quoque Diabolus agilitate & celeritate hominum sensus deludit, quando, instar jocularis, expedita celeritate & festinatione reponit, vel subducit res quasdam.
- 24 Naturalibus reb. adhibitis deludere potest, quando admiscet colores, formas ac magnitudines rerum mutat, ita ut longè aliæ res esse videantur, quàm sunt; quandoq; corpus induit & se hominum oculis objicit: interdum obscurat medium, ut res major videatur, quàm est, aut interponit nubem & caliginem, ne omnino videri possit. Interdum immutat organa sensuum, & oculis sanguineos humores offundit, ut omnia videantur sanguinea. Interdum perstringit aciem oculorum & homines percutit *dogmata* & scotomate, ut nihil videre aut sentire possint, aut aliud pro alio videatur, *Pet. Martyr 1. Sam. c. 28. *Jonius* in c. 19. 11. Genes. addo Luc. c. 24. 16. 31. 37. 38. 39. Matth. c. 14. 26. 2. Reg. c. 6. 18. Marc. c. 6. 49. arg. l. Luc. c. 24. 16 31. Job. c. 20. 15. Matth. c. 14. 25.*
- 26 26. *Añ. c. 12. 8. 9.* Interdum imagines rerum antè conceptarum à memoria revocat ad phantasiam, aut ad sensum, ut videantur esse præsentia quædam, sicut naturaliter phreneticis accidit. Nam sicut boni angeli imprimunt imagines, sic Diabolus imprimendo turbat

& confundit mentem, ut dicit *Pet. Martyr d. loc. Inter-* 27
 dum res naturales adhibet, ut metalla, suffitus, quibus efficit, ut conclave videatur stratum serpentibus, aut homines videantur caninis aut asininis capitibus, *Martyr d. loc.* Interdum profundè dormientibus insi- 28
 nuat imagines, corruptæ dormientium complexioni consentaneas, vel ex memoria vigilantibus antè impressa, ad phantasiam revocat, ut convivia, choreas, voluptates & similia, *1. Sam. c. 28. 7. 9. 10. 11. 13. l. 6. C. de malis. Et mathemas. Harmonop. lib. 5. tit. 10. arg. 2. Reg. cap. 6. 17. 18.*

Hujus generis sunt, quando præstigiator manes è 29
 sepulchris excitare videtur, *Binsfeld. prælu. 12. Et part. 1. conclus. 3. Danaus de sortis. c. 3. vid. Gregor. lib. 34. synag. cap. 2. c. 10. Godelman. de mag. lib. 2. c. 3. in quibus Diabolus vult imitari Dei opera, Genes. c. 19. Luc. c. 17. 14. Dissentit Bodinus lib. 2. *Dæmon. c. 6.* Astra cæ- 30
 lis detrahare videtur, homines in bestias, lupos, feles, aliæve bruta vel stipites, cibum in res noxias per metamorphosin, mutare, *Godelman. d. loc. Gregor. d. lib. 34. 1. Sam. c. 28. defunctorum animas ab inferis revocare* 31
 & repræsentare videtur, *Corvarru. lib. 4. var. vofolus. c. 6. Alex. ab Alexand. genial. dior. lib. 5. cap. 23. Peuce. pag. 25. Et seqq. vid. Matth. c. 14. 26. Añ. c. 12. 14. 15.**

Talia quoq; sunt spectra nocturna, tumultus, stre- 32
 pitus, clamores, vociferationes, visiones, perturbationes & molestationes spirituum nocturnæ, *Pet. Gregor. lib. 34. syn. c. 16. num. 6. Et seqq. item spectra & quæ- 33
 nia nocturna, Pet. Martyr 1. Sam. c. 28. Pet. Gregor. d. loc. c. 19. quæq; in aëre, vel terra, dæmones arte sua, ingenii operisq; celeritate generant, Gregor. d. s. 19. num. 2. 3. ut in cælo quasi conspiciantur exercitus, venationes, 34
 nes, voces audiantur & fletus, *Godelman. lib. 1. cap. 3. num. 15. 16. 17. de mag. in terra videatur homini caput amputari, aliaque membra truncari, Godelman. d. loc. ut videatur devorari homo, Binsfeld. conclus. s. dub. 3. arg. 2. Reg. c. 6. 15. 16. Et seqq. c. 7. 4. videantur homines bellantes & armorum strepitus audiantur, arg. Matth. c. 4. Genes. c. 3. c. 18. 2. Judic. c. 13. 16. 17. Josua c. 5. in fine. Pet. Greg. d. loc. c. 16. c. 20. n. 14. Et seqq.**

Exhibentur etiam quandoque spiritus, corpore ex 34
 aëre condensato vivi, vel mortui hominis adsumpto, quo repræsentantur & transfigurantur alii, *1. Sam. c. 28. 14. Matth. cap. 4. 3. Genes. cap. 3. Binsfeld. prælu. 15. Quandoq; Dæmon in forma hirci, hominis, bestie, ligni, Godelman. lib. 1. c. 3. num. 7. Et seqq. arg. 1. Sam. c. 28. 9. 10. 11. Binsfeld. d. prælu. 12. in forma animæ defuncti hominis, Esa. c. 34. 7. Et seqq. in specie alia terribili, 35
 onocentauri à præstigiatore repræsentatur: quandoq; 36
 falsas rerum species, puta numerorum, panis, vini &c. fingit, aliisque offert & exhibet, *Petr. Martyr, Bodin. Godelman. citat. locis.* quandoque ecclasi correptis & 37
 exanimatis similibus *quædam* objicit, ex quibus persuadentur se in lupos, feles, stipites transmutatos, vel ex inferis à morte resuscitados, ut refert *Peuce. & Pet. Martyr alleg. loci.* quo facto, Diabolus resuscitationem mortuorum imitari conatur. Nam sopitos 38
 sensus*

ſensus vincit, inhibet, motum & respirationem tollit & occultat, omnia vitæ argumenta, & ne suffocetur, cordis calorem, vel afflatu aëris ſufficiencia, vel alieni prorsus & obscuro motu, ventilat, aut fascino adstantium oculos, ne respirationem animadvertant.

39 Poſſunt eam hominum ſensus, operâ Dæmonis perstringere & tenere, ne illis ſolito more, officia conſuetæ peragere poſſint, puta, quando nocte præſtigiatores ædes aliorum ſine ſtrepitu, tumultu & rumore, ad ædendum & delinquendum ingrediuntur, ſeras, januas, fenestras clauſas, lumine accenſo, aperiant, & robuſ peractis egrediuntur, ne in his omnibus ab aliis videantur & deprehendantur, *Binsfeld. quaest. 8. Et in l. 4. C. b. 1. Girland. lib. 2. quaest. 8. de fortilog. arg. Añ. cap. 12. Greg. d. lib. 34. c. 20. nu. 3. 4.* Similiter, ut ex præſentibus quidam audiant & videant loquentem præſentem, cæteri non item, *Binsfeld. d. loc. argum. 2. Reg. c. 6. 16. 17. 18. 20. Añ. c. 9. 7.* vel videant aliud pro alio: Ita præſtigiatores *Ægyptios deluſiſſe putat Junius, Exod. c. 7. 14. Luc. c. 24. 16.*

40 Sequitur de divinatoria, quæ eſt de rebus abdiis, abſtruſis, ignotis, incertis, futuris, præſentibus, vel abſentibus, prædictio, divinatio & revelatio ex dæmonis conſilio & ſuggeſtione ſuppeditata, ad ſciendum, quod ſupra naturam eſſe videtur, *l. 5. Cod. de malef. Et mathem. l. 2. C. de pagan. Et ſacrific. Deuter. c. 18. 10. 11. Levit. c. 19. 26. 31. 2. Reg. c. 21. 6. 2. Reg. c. 17. 17. 31. c. 21. 6.*

41 *cap. 23. 10. cap. 21. 6. 7. Jerem. c. 27. 9. 10. Et ſeqq.* Vocatur præſagium, *l. 2. C. de pagan. Et ſacrific.* futurorum execrabilis conſultatio, *l. 2. illicita divinato, l. 7. Cod. de malef. Et mathem.* ariolatio, *μωλική, ars divinandī, ἡμετέριαι* prædictionum & arcanorum atque revelationum divinarum, qua Diabolus imitatur *ἡμετέριαι, arg. 2. Cor. c. 11. 1. Cor. c. 14. Amos c. 3. 7. Num. c. 12.* Unde arioli, magi, pythones, mathematici, fatidici, planetarii, Chaldei, mantici, augures, vates &c. *Levit. c. 19. 35. c. 20. 6. Dent. c. 13. c. 18. 11. Et ſeqq. 1. Sam. c. 28. 17. 18. 19. tit. C. de malef. Et mathem.*

42 Suggestere autem & prædicere fatidico Diabolus illa poteſt, quæ ipſemet eſt facturus, ut *1. Sam. c. 28. 17. 18. 19. 1. Reg. c. ult. 21. 22. 23. 24. Job c. 1. c. 2.* aut, quæ alius facere intendit, aut facit, quæve alibi ſunt, aut quæ ei à Deo mandantur, vel revelantur, *Gregor. libr. 34. ſynagm. c. 8. nu. 6. 7. 1. Reg. c. ult. 21. 22. 23. Job d. c. 1. Et 2. 1. Sam. cap. 28. 17. 18. ubi Pet. Martyr. Jerem. cap. 27. 9. Et ſeqq.* vel, quæ ex oraculis & prophætiis divinitus patefactis, colligit: *Peucer. de divinâ. gener. pag. 15. 16. Et ſeqq.* *Tilen. diſput. 26. de malis angel. & Pet. Martyr exempla referunt.* aut, quæ pendent ex cauſis naturalibus neceſſariis, *Luc. c. 12. 54. 55. Matth. c. 16. 2. 3. 1. Reg. c. 20. 43. Et ſeqq. Peucer. Et Martyr d. loc. Socrad. c. 43. 10. Et ſeqq.* quæ eſt *μωλική φουσκή*, qua, ex cauſis de effectibus & eventibus ratiocinamur, vel ex ſignis & proprietatibus naturalibus rei, aut ex præſentū ſtatu cauſæ colligimus, *Luc. c. 12. 54. 55. Binsfeld. conclud. 5. 6. Peuc. & Martyr d. locis exempla referunt.* qualia ſunt præſagia medicorum & *φουσκολογίαι, μετεωρολογίαι, φουσκο-*

λογίαι, aut, quæ ipſe Diabolus ſcit, videt, & tamen abdiſta ſunt homini per naturam, priusquam in ſensus externos incurrant. *Vide qua referri Pet. Gregor. lib. 13. c. 37. de Republ.*

Futura, *ἀναιδοδόνως*, merè contingentia & indeterminata, pro certis dæmon prædicere non poteſt. Planè ſurto ablata, deperdiſta, ſecreta, occulta, remota cognoſcere poteſt, *l. 1. C. de theſaur.* de quibus tamen idem, quia ab homine per modum ſciendi naturalem cognoſci & ſciri non poſſunt, minimè eſt conſulendus, *Demost. c. 18. 11. c. 13. Lewis. c. 20. 6. 1. Sam. c. 28. ubi Pet. Martyr Eſa. c. 8. 19. 20. 21. l. 1. Cod. de theſaur. l. 5. Cod. de malef. Et mathem. l. 15. §. 13. de injur. nec;* etiam de ſalute principis, vel Reipub. quemquam conſulere conſeſum eſt, *d. l. 5. 2. Reg. c. 1. 6. 7. Paul. lib. 5. ſent. tit. 21.*

Obſervandum in his omnibus, dæmonem quandoque vera dicere, ut *1. Sam. c. 28. 19. Añ. c. 16. 17. c. 19. 15. 16. 2. Corinth. c. 11. 14. Matth. c. 8. 29. Marc. c. 5. 7. Num. cap. 22. c. 23. cap. 24.* quandoque falſa, *Johan. cap. 8. 44. Genes. cap. 2. 1. Reg. cap. ult. 21. 22. Jerem. c. 27. 9. 10. 11. Et ſeqq.* Illa coactus, *Johan. cap. 8. 29.* vel malitioſus, majoris damni inferendi cauſa, ut ſcilicet arctius obſtrigar & faciliùs ſeducat homines, *argum. 2. Theſſal. c. 2. 9. 11. Roman. cap. 2. Eſa. cap. 19. 3. cap. 41. Peucer. Et Martyr d. loc. Gregor. lib. 34. cap. 8. ſynagm.* nonnunquam Deus, eam impioſ dono prophædandi inſtruit, *Num. cap. 24. Matth. cap. 7. 1. Corinth. cap. 13. Marc. cap. 9. 1. Sam. c. 18. c. 19. Johan. c. 18. 14.* Szpè etiam Diabolus in iis, quæ per ſuam naturam ſcire poteſt, excæcat, vel impedit cauſas, ex quibus Diabolus futura prædixit, *l. 2. Et elegantius Pet. Martyr 1. Sam. c. 28. in ſin. arg. Eſa. cap. 38.*

Divinatio eſt duplex, immediata *μωλική*, vel mediata *διωτική*.

Divinatio, quæ immediatè fit, ſola Diaboli inſpiratione, afflatu, motu & ſuggeſtione, nullis certis regulis, vel ceremoniis peragitur, & *μωλική* appellatur. Unde *ἡθροι & ἡποφουρῶποι, δαιμονολογοί, 1. Reg. cap. ult. 21. 22. 23. Num. c. 22. Añ. c. 16. 16. 17.* Talia vaticinia ex tripodè, in oraculo Delphico, & Sibyllis olim fiebant.

Μωλική ruſum eſt *διωτικὴ*, vel *ὀνυλική*, *Añ. c. 16. 16. Eſa. c. 29. 4. Peucer. d. loco.*

Ἐθυστικὴ eſt vis fatidica ex afflatu & motu interno dæmoniaco, cum furore fatidico concepta. Tales pseudoprophæta, olim toga villoſa veſtiebantur, *Zach. c. 13. 4. arg. 2. Reg. c. 1. 8. Matth. c. 3. 4. Joſa. c. 20. 2.* qui eſt pythoniſmus, *Añ. c. 16. 16. Eſa. c. 29. 4.*

Ἐκτυλική eſt fatidicus raptus, quo extra ſe ſenſuque omni & motu privatus jacet divinator quaſi exanimis, exaſtoq; aliquo tempore, tanquam ex profundiffimo ſomno expergefactus, aut à morte quaſi revocatus ad vitam, redit ad ſeſe, atque poſtea mira commenta & fabulas recitat, *Peucer. d. loco. pag. 218. Et ſeqq.* de hoc mentis exceſſu in Actis, *c. 10. 10. Et ſeqq. cap. 12. 9. 10. 11. c. 22. 17. 18. c. 21. 5. cap. 9. 23. 4. 5. Et 1. Sam. c. 19. 24. Num. c. 23. 11. 12. Et ſeqq. c. 24. 1. 2. Et ſeqq. 2. Cor. c. 12. 3. 4.* quòd refert Peucerus lycanthropoſ.

- 52 Divinatio mediata est, quae arte fit & certis regulis, signis, & superstitionibus. Vocatur *divinatio à Peucero*. quae interpositis, vel personis aliis, vel rebus peragitur.
- 53 Personis aliis, nimirum vivorum, vel mortuorum: vivorum vigilantium, vel somniantium, à Diabolo obfessorum, vel strepitu, insultu, infessuque diabolico afflatorum, *Ador. c. 26. 26. 17. 18. 19.* quo imitatur factum *Num. cap. 23. & seqq. 1. Sam. c. 19. 23. 24. & c. 10. 12.* & sanctorum prophetarum. Unde somnia *duppiontup-26.* & *divinationis, Loris. c. 19. Deut. c. 18. l. 5. l. 7. C. de malef. & mathem. Paul. lib. 5. tit. 21. Pet. Gregor. lib. 34. syntag. c. 5. Peucer. d. loc.*
- 54 Mortuorum personis interpositis facta divinatio, vocatur necyomania, & sciomania, vide *1. Sam. c. 28. ubi Marjyr. Deut. c. 18. 21. 12.* quae rectè ptychagoge à Gregorio vocatur. Vid. exempla *apud Godolman. lib. 1. c. 4. & Peucer.*
- 55 Rebus interpositis divinatio fit per res constitutas in regione aetherea, vel elementari.
In regione aetherea, scilicet per astra, fulmina, tonitrua, à sua naturali significatione ad superstitionem & alienam detorta, quae dicitur astrologia & meteorologia superstitiosa.
- 56 In elementari, puta per elementa, terram, ignem, aquam, aërem: Terram, veluti in locis obsessis, ut fuerunt olim antra, libri Sibyllini, templum Dodonaeum, quercus, statuae loquentes, de quibus latè Peucer. *d. loc. ligna, baculus, Deut. cap. 18. idolum Hammonis, Pythium Delphis, Peucer. d. loc. idolum Antiochenum, Apollo Delius, antrum Trophonii.*
- 57 Ab elementis ejusmodi divinatio varia nomina & appellationes accipit. hinc enim pyromantia, aëromantia, hydromantia, geomantia. Divinant quoque in ceteris corporibus elementaribus, puta in pelvi, speculo, crystallo, annulo, ungue, cribro, securi, cinere, tesseris, forte. Unde fortiarum, fornilegi, in nominibus, numeris, farina, lapidibus, animalibus vivis & mortuis, plantis & aliis. Peculiare genus divinationis extat *apud Exech. cap. 21. 21. vid. Pet. Gregor. lib. 34. syntagm. cap. 3. Erafm. in dialog. de lamis. Godolman. lib. 1. cap. 5.* Hinc varia quoque nomina & appellationes divinationum extiterunt, *l. 3. nullus. ubi Binsfeld. l. 4. l. 5. l. 7. Cod. de malef. & mathem. Rosin. lib. 3. antiquis. Roman. c. 8. 9. 20. 21. Alexand. ab Alex. lib. 5. gen. div. c. 19. latè Peucer. in libro de var. divinas. generib. uti est augurium, aruspicium, auspicium, extuspicina, mathicus prohibita, volatus avium praepetum, vel oscinum, garnitus, infessus, saltus, tripodum, solistimum, & similia, de quib. Peucer. Rosin. Gregorius & alii.*
- 58 Sequitur de poena demonomaniae quae est ultimum supplicium, *Exod. cap. 22. 8. Levit. c. 20. 6. 27. cap. 19. 31. cap. 20. 26. 27. Deut. c. 18. 2. cap. 19. 1. 5. 1. Sam. c. 28. 11. 12. 23. 14. 9. 2. Reg. c. 2. 23. 24. c. 17. 17. cap. 21. 6. Esa. cap. 2. 6. Daniel. c. 2. 10. Ador. c. 8. 8. l. 4. l. 6. 9. l. 3. C. de malef. & mathemat. Paul. lib. 5. tit. 2. Harmonop. lib. 5. tit. 10. S. ierem. lex Cornelia. Infit. de public. judic. Menoch. lib. 2.*

arb. cap. 388. Pet. Gregor. lib. 34. syntagm. c. 15. Farinac. de malef. quest. 20. num. 7. 8. & seqq. Bodin. lib. 2. de demon. dissentit Wierns. & magici libri eorundem comburantur, Ador. c. 19. 19. Paul. lib. 5. tit. 23. 5. magica. l. 4. 6. 2. sam. herisc. l. 10. C. de episcop. aud. bona eorundem non publicantur, Fachin. lib. 9. cap. 27. cons. illust. Dissentit Menoch. d. cap. 388.

Hac poena illi quoque affiendi, qui per demonomaniam nullum aliud maleficium capitale admiserunt, *Binsfeld. in l. 7. & ult. C. h. s. Godolman. lib. 3. c. 22. num. 19.* Ratio, quia pactum cum Diabolo initum per se est capitale, & alia capitalia delicta concurrunt cum hoc delicto. Dissentit Menoch. & Farinac. *d. locis.* Similiter dissentit & docentes demonomaniam *l. s. ubi Binsfeld. Cod. de malef. & mathem.* nec non consultores magorum & divinatorum poena digni judicantur, quamvis arbitraria, *Farinac. quest. 20. num. 89. & seqq. Deuter. cap. 18. 10. 11. per l. 5. Cod. h. s. Clarus lib. 5. quest. 67. num. 8. S. fit. Menoch. lib. 2. arb. cap. 330. vide Levit. c. 19. 31. cap. 20. 6. 2. Reg. c. 1. 1. Chronic. c. 10. 1. Reg. c. 28.* Aliarum gentium poenas diversas in hoc delicto recenset *Pet. Gregor. lib. 34. syntagm. c. 14.* & plures distinctiones tradit *Farinac. quest. 20. lib. 1. de delict. quas non possum probare.*

Ad hoc caput refero tit. Cod. de maleficis & mathematicis.

Cap. 104. De falso.

- 1 Ademptio juri duas habet species.
- 2 Ademptio juri alieni, contra jus civile, quid.
- 3 Hujus species.
- 4 Falsum quid.
- 5 Falsum committitur dictis factis, scriptis.
- 6 Factus quot modis committatur falsum.
- 7 Falsum committitur circa acquisitionem dominii, vel obligationis.
- 8 Circa jus potestatis privatae, quomodo & quot modis.
- 9 Circa jus familiae.
- 10 Circa statum & conditionem.
- 11 Qui negat se subiectum esse alterius potestati, falsum committit.
- 12 Qui parentem se negat, patrum, pupillam, famulam, &c.
- 13 Qui fingit se alterius ministrum.
- 14 Qui pro circo se gerit, cum non sit cirrus.
- 15 Qui falsum partum supponit.
- 16 Qui gloriatur de crepta virginis pudicitia.
- 17 Meretrix se pro virgine vendicans.
- 18 Circa publicam potestatem quomodo committitur.
- 19 Qui gerit se pro magistratu.
- 20 Qui utitur falsis scriptis, vel libris.
- 21 Falsus literas, nomine magistratus exhibens.
- 22 Fingens se infirmos valetudinarios.
- 23 Qui aperit, vel lacerat, literas magistratus.

- 24 Qui literas magistratus falsificat.
 25 Qui edicta publica corrumpit.
 26 Qui usitur literis sub & obreptitiis.
 27 Qui falsis, non approbati mensuris, stateris usitur.
 28 In moneta quos modis falsum committatur.
 29 In materia moneta falsum committitur.
 30 In pondere moneta falsum quomodo committatur.
 31 In moneta valore & functione, quomodo falsum committatur.
 32 Qui falsam pecuniam expendit.
 33 Qui privata auctoritate moneta bonam cudit.
 34 Indebitum dignitatis locum occupans.
 35 Qui usitur insignibus aliorum ordinis.
 36 Qui se gerit pro nobili, vel alio, qualis non est.
 37 Larvatus personatus incedens.
 38 Gratiam principis vendens.
 39 Qui sub specie religionis munera capiat.
 40 Circa testamenta falsum committitur varis modis.
 41 Qui prohibet alium testari.
 42 Qui cogit alium testari aliter, quam vult.
 43 Qui titulum suum rebus alienis imponit.
 44 Qui alienam scripturam imitatur.
 45 Qui aperit, legit, vulgas alienas literas.
 46 Rasio scriptura, siveque diverstas, cancellatio.
 47 In parte falsa quatenus in totum pro falsa habeatur.
 48 Sigillum alienum corrumpens, vel mutans.
 49 Depravans mercas, vinum, aromata.
 50 Circa obligationes falsum commissum.
 51 Qui se a se creditorem alterius falsis.
 52 Pecuniam accipiens ob advocaciones, testimonia, pactiones.
 53 Deposita apud se instrumenta alii prodens.
 54 Qui arosam pecuniam, vel prohibitam expendit.
 55 Falsum modium, pondus, mensuramve dicens.
 56 Qui rem eandem pluribus vendit.
 57 Rationes intercedens, vel suppressens.
 58 Qui chartas vacuas sibi sigillari facit.
 59 Personam alteram, pro altera supponens.
 60 Literas in alterius persona fabricat, dicitur.
 61 Lacerans literas alienas, vel resignans.
 62 Contractum illicitum scribens.
 63 Notarius debitas solemnitates in instrumento suo omitterens.
 64 Protocolum non retinens apud se.
 65 Circa quaslibet adquirendi causas falsum committi potest.
 66 Falsum testimonium dicens.
 67 Alienis dicitis quid addens.
 68 Duplicis cordis homo.
 69 Qui verba alterius in malam partem interpretatur.
 70 Falsas attestaciones faciens.
 71 Accipiens pecuniam, ut testimonium dicat.
 72 Utens falsis testimoniis, documentisve.
 73 Subtrahens se à dicendo testimonio.
 74 Versus & subdole deponens.
 75 Sibi contrarius in testimonio dicendo.
 76 Veritatem occultans.
 77 Qui impedit testes ne deponant.
 78 Qui dicit, se non recordari, cum sciat.
 79 Qui non vult comparere, ut examinetur.
 80 Non certans pro veritate.
 81 Articulos, vel testes falsos producons.
 82 Perjurium committens.
 83 Supponens personam aliam pro alia.
 84 Notarius falsum instrumentum scribens, vel subscribens.
 85 Nomen testis absentis ponens.
 86 Poena falsi varia.
 87 Civilis poena falsi.
 88 Negantis propriam scripturam, rem legatam &c.
 89 Criminalis poena falsi varia.
 90 Poena committentis austeris, & subornati falsarii.
 91 Poena falsi, quod nemini nocet.
 92 Poena supponentis falsum partum.
 93 Poena fingentis sibi nomen, familiam, magistratum.
 94 Poena negantis se filium.
 95 Falsum circa potestatem publicam, variis poenis afficitur.
 96 Impetrantis sub & obreptitiis rescriptum.
 97 Falsa moneta poena ultimum supplicium.
 98 Mitigatio hujus poena.
 99 Resores, siniores moneta, capite puniuntur.
 100 Expendentis falsam moneta, vel incisam, poena.
 101 Falsi in pondere, mensura, statera & trantina poena.
 102 Falsarii testamenti poena.
 103 Notarii omissentis solemnitates debitas.
 104 Literas principis aperiens & hostibus ostendentis poena.
 105 Removentis sigillum vel comburentis literas alienas poena.
 106 Notarii falsum instrumentum conficiens poena.
 107 Poena cogentis alium testari.
 108 Producentis falsum instrumentum.
 109 Testis falsi poena varia.
 110 Testis poena, qui non vult comparere.
 111 Testis perjury poena.
 112 Perjury ob juramentum promissorium non servati poena.
 113 Perjury alia ex aliis juramentis non servati.
 114 Testis poena, qui sibi ipsi est contrarius, vacillans & varius est.

HActenus de ademptione juris alieni, quæ cum Dei dilectione & prima Decalogi tabula pugnat: sequitur de ea, quæ cum proximi dilectione & secunda Decalogi tabula pugnat.

Ademptio hæc est duplex: Una, quæ sit repugnans iure civili: altera, quæ eodem permittente. Illa contra jus civile, hæc præter illud fieri dicitur.

Contra jus civile ademptio alieni juris est, qua alii &

per negotium omninò illicitum, jus suum læditur, vel aufertur, *l. 39. de negot. gest. l. 5. C. de legib.* Unde hæc ademptio & læsio ab initio invalida & nulla.

3 Ademptio hæc fit rectè sub specie juris cujusdam, vel violentè. ibi est falsum, eique adfinia: hinc vis est.

4 Falsum est imitatio, vel mutatio veritatis dolosa & prohibita, *l. 23. l. 10. §. 1. 2. de fals. Novell. 73. §. 1. Farinac. de falsis. & simulac. quæst. 150. num. 3. Coloff. c. 3. 9. Psal. 120. 2. 3. Matth. c. 26. 10. Act. c. 6. 11. 13. & 21. 9. Vocatur alibi suppressio veritatis & vanitas. *Ambrosii. presbyter. C. de episc. & cler. l. 1. §. 1. de fals. mendacium. l. 15. de injur. Proverb. c. 30. 8.* quò sibi quis attribuit jus alienum, quod non habet; vel quod habet, in alterius fraudem occultat, dissimulat, vel alterius jus per mendacium lædit, minuit, vel aufert, *l. 1. §. 4. l. ansep. de fals. l. 15. §. 31. 32. l. 20. de injur.**

5 Falsum committitur dictis, vel factis. Dictis commissum, vocatur mendacium, vel falsum testimonium, *l. 1. l. 21. b. 1. de fals. Exod. c. 23. 7. Lévit. c. 19. Matth. c. 26. 1. quod voce viva, aut scriptura hominis datur, d. l. 1. §. 7. l. 4. l. 5. b. 1. Mentiri tamen & mendacium dicere longè differunt, *Pet. Gregor. lib. 39. synt. c. 15. Geil. lib. 2. c. 11. Genes. c. 18. 15. Dana. lib. 2. Esbic. c. 10.**

6 Factis falsum committitur iis, quibus rei veritas supprimitur, *l. 1. de fals. tit. C. de nom. mus.* etiam omitendo, tacendo, dissimulando ea, quæ non debebant dissimulari, *Farinac. de falsis. & simulac. quæst. 150. nu. 75.* occultando, cælando, ne appareat veritas, *l. 1. §. 4. b. 2. & d. quæst. 150. nu. 154. Pet. Gregor. lib. 36. c. 3. Menoch. cas. 311.* Sic igitur falsum committitur consensu, verbis, scripturâ, factò, abusu, vel silentio, *Clarus in §. falsum. n. 6. Mascard. conclus. 739. n. 10.* & quandoq; in uno negotio, his singulis concurrentibus: ut si unus scripsit falsam scripturam, alter subscripsit, alius sigillavit, alius dictitavit, *Farin. d. quæst. 150. num. 70.*

7 Falsum hoc committitur, vel circa dominium ejusque acquisitionem, vel circa obligationem ejusque acquisitionem, vel circa quamlibet acquisitionem, *vid. l. fin. de rejud. l. ult. de rei vindic. l. 1. l. 2. C. si min. se major. dix. §. 13. prejudiciales. Instit. de action.*

Circa dominium & ea quæ à dominio pendunt, committitur variis modis:

8 Nimirum circa jus potestatis privatæ & status, quando quis, dissimulatâ conditione & statu suo, se pro libero homine gerit, qui est servus, §. prejudiciales. *Instit. de act. sit. si liber. ingen. esse dicat. tit. de liber. caus. §. tit. C. de agric. & censu.* qui jure familiæ alienæ utitur, *l. 1. §. 4. l. 31. b. 1. qui sibi fingit familiam & genus, Paul. lib. 5. tit. 25. §. 10. ubi Cujac. nomen sibi mutat, tit. C. de mutat. nom. vel cognomen, Farinac. d. quæst. 150. num. 237. & seqq.* vel usurpat nomen & cognomen alienum, & dissimulatâ personâ suâ, se alium esse mentitur, *l. 13. b. 1. Genes. c. 26. 7. 8. & seqq. c. 20. 2. & seqq. c. 12. 8. 9. Menoch. cas. 318. n. 19. 20.* quæ se fingit nobilem, *d. cas. 318. nu. 23. & seqq.* qui mutat sua insignia, *Farin. d. loc. n. 124. 123.* signum, vel insignia alterius adsumit &

pro suis utitur, *l. 13. b. 1. qui vestitu & insignibus alicujus utitur, l. 27. §. 2. b. 5. Farin. d. loc. quæstion. 150. n. 20. & seqq.* se pro alio gerit, *Pet. Gregor. lib. 36. c. 4. syntagm.* qui dignitatem, emiratiam, & auctoritatem sibi non competentem, usurpat & sibi tribuit, *Pet. Gregor. d. lib. 30. syntagm. c. 4. Val. Max. lib. 9. c. 16. Tiraquell. de nobilit. c. 13.* qui se gerit pro fratre, aliòve consanguineo, vel adfinc, conjugève alterius, *Menoch. lasè d. cas. 318. num. 28. 29. & seqq. Gemsc. c. 25.* qui negat se esse de familia, ordine, statu, conditione, dignitate, quam habet, *l. 5. l. 1. §. si vel. de lib. agnosce. & alend. 1. Reg. c. 14. 2. cap. 22. 30. 31. Genes. c. 38. 14.* qui crimen falsum, aut alia de se fatetur, *Covarruv. lib. 1. var. resolut. c. 2 num. 6.*

Similiter contra privaram potestatem committitur **1** falsum, quando qui subjectus est, talem se esse negat, §. 13. prejudiciales. *Instit. de act. l. pen. de lib. hom. exhib. l. 1. l. 5. de lib. agnosce.* & qui filiumfam. se negat, cum sit, *d. §. 13. ubi Donell. qui maritum se negat, cum sit, l. 1. §. pen. l. 5. de lib. agnosce. Genes. c. 26. 7. 8. & seqq. c. 12. 8. 9. 10. 11. 1. Reg. c. 14. 2.* quive se parentem negat, *l. 3. l. 4. d. 1. qui patronum, tutorem se negat, vel qui clientem, pupil. l. 3. lumve se negat, qui se famulum, vel ministrum ab aliquo missum fingit, 1. Sam. c. 21. 2. & seqq.* qui se pro cive gerit, cum sit peregrinus, *Decian. lib. 8. crimin. c. 27.* qui falsum partum supponit, suumque, vel alterius esse asserit, *l. 19. l. 30. de fals. tit. C. de part. supposit. Pet. Gregor. lib. 36. syntagm. c. 3. Menoch. lib. 5. præsumps. 24. Farin. de falsis. quæst. 150. nu. 239. & seqq. Mascard. conclus. 1147. Menoch. lib. 2. arb. cas. 116.* qui de adempta pudicitia & castitate expugnata & violata falsò alium accusat, *Genes. c. 39. 17. 19. 12. 13. 14. 15. 16.* vel insimulat pigritiæ, **17** aut rebellionis, *Exod. c. 5. 7. 8. & seqq.* meretricis, quæ se pro virgine venditat, *Proverb. c. 20. 20. 21.* aut pro amico, qui est inimicus, *2. Sam. c. 3. 27. c. 13. 14. c. 15. 19. c. 20. 8. Proverb. c. 14. 20. c. 18. 6. 20. Swacid. c. 6. 7. c. 7. 20. Daniel. c. 11. 20.*

Circa publicam potestatem falsum committit, qui **18** tanquam magistratus quid facit, eodem ignorante, vel invito, immediatè, vel mediatè.

Immediatè, qui nomine magistratus agit & sibi falsò usurpat, quæ sunt magistratus, ejus potestate utitur, *Menoch. lib. 2. arb. cas. 320. per l. 3. ad L. Jul. majest. l. 25. de fals.* quive se pro rectore, aut magistratu loci alicujus gerit, *Menoch. d. cas. 320. num. 10.* officium inquisitionis usurpat, se comitem sacri palatii asserit, Notariosq; creat, *Menoch. d. loc. n. 9. 10.*

Mediatè verò, qui fingit & profuerit auctoritatem approbationemq; magistratus, quam non habet, idque in impetrato jure, vel in usu publicarum mensurarum, ponderum, trutinarum, monetæ, vel muneris alicujus publici professione.

Tales sunt, qui utuntur falsis, vel abrogatis edictis, rescriptis, aut constitutionibus, falsas leges, aut statuta allegant, *Farinac. d. quæst. 150. num. 79. per l. fin. b. 1. Menoch. cas. 306. num. 25. Novell. 115.* aut nomine **21** magistra-

- magistratus falsas literas exhibent, l. 25. b. s. r. Reg. c. 21. s. ut, quidam validi mendicantes, *sic. C. de mendic. valid.*
- 22 *2. Theff. c. 3. 10. 11. & qui se fingunt infirmos, fucatis coloribus ad eleemosynas extorquendum, Menoch. arb. cas. 332. num. 19. Item qui aperit, resignat, vel lacerat literas magistratus, Farinac. quæst. 150. num. 128. & seqq.*
- 24 *Menoch. cas. 338. lib. 2. arbitr. qui literas magistratus, rescriptive ejus, falsificat, falsisque rescriptis utitur, d. quæst. 151. num. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 5. & seqq. vel edicta publica corrumpit, l. pen. b. s. l. si quis. de jurid. Farinac. quæst. 150. nu. 71. qui jura publica in judicando negligit, l. 1. §. 3. b. s. Exod. c. 23. 2. 3. Levit. c. 19. 15. Dent. c. 17. Siracid. c. 42.*
- 26 *3. 4. qui utitur literis sub & obreptitiis & incivilibus magistratus, l. ult. C. si nups. ex rescript. l. 29. h. s. l. 3. §. 3. de Carbon. edic. 2. Reg. cap. 5. 22. 23. Farinac. quæst. 150. nu. 46. & seqq. ubi distinctione conciliat dissentientes, Menoch. cas. 314. arbitr. qualis est, qui ex falsis allegatis impetrat rescriptum gratiæ, aut justitiæ, vide Menoch. lib. 2. arbitr. cas. 201. & seqq. 202. 203. Covarr. lib. 1. variar. resolut. c. ult. Num. c. 27. 2. 3. 4. Josu. c. 9. 2. Reg. c. 5. 22. 23. vel ex precibus rescriptum, l. esfi. Cod. si contra jus, vel utilitas publicæ. Adenoch. lib. 2. arbitr. cas. 314. & cas. 201. & seqq.*
- 27 *In usu mensuræ, ponderis, stateræ, trutinæ, falsum committit, qui falsis, non probatis talibus utitur, vel publicè à magistratu approbata corrumpit, majora, vel minora ea faciendo, Farin. de falsitate quæst. 150. nu. 76. per l. 32. §. 1. b. s. l. 6. de var. & extr. cognis. Levit. cap. 19. 35. 36. Dent. c. 25. 14. 15. Proverb. c. 16. 11. c. 20. c. 11. c. 20. 10. 23. Osea c. 12. Mich. c. 6. 10. 11. l. 52. §. si majore. de furt. l. 22. de verb. sign.*
- 28 *In usu monetæ, falsum committunt, in materia, pondere, vel in forma, vel in valore & functione illius, l. 1. C. de vet. num. potest. lib. 11. Petr. Gregor. lib. 36. synt. cap. 2. num. 1. 2. l. 1. de cont. empt. quod etiam lætæ majestatis crimen dicitur, l. 2. C. de fals. monet. Farinac. de crim. læsæ majestatis. quæst. 115. per tot. & num. 18. ubi dicit, quod in moneta requiritur veritas & auctoritas: illa in bonitate & pondere justo, hæc in jure percipiendi. Pondus justum dicitur, quando moneta cusa & formata tantum valet, quantum rudis materia & metallum ex quibus formatur, deductis expensis ad excudendum factis, Farin. ibid. num. 58. & seqq. Decian. lib. 7. c. 23. nu. 31.*
- 29 *In materia monetæ falsum committit, qui illam corrumpit & adulterat, *sic. Cod. de fals. monet. l. 9. §. 1. 2. 3. h. s. Soveriz in lit. M. num. 191. & sequentibus. Clarus in §. falsum. Decian. lib. 7. crim. cap. 23. qui monetam tingit, qui auro, argenteove plus æris, quam oportet, miscet, l. 8. l. 9. h. s. Paul. lib. 5. sensent. tit. 25. §. 3. 4. qui auratum in argentatum ve æs, vel plumbum expendunt, vel numos stanneos, d. l. 8. l. 9. tit. Cod. de fals. monet. Petr. Gregor. lib. 36. cap. 2. Menoch. lib. 2. arbitr. cas. 316. num. 1. 2. 3. Farin. d. quæst. 150. num. 54. & seqq. Mascard. conclus. 1066. vel quocunque alio modo, ex materia non proba, monetam constant, d. l. 8. & 9. Menoch. d. cas. 316. num. 34. & seqq. Decian. lib. 7. crim. cap. 23. nu. 10.**
11. *& sequentibus. Farinacium d. quæst. 115. Mascardus conclus. 1066.*
- 30 *In pondere falsum committit, qui publicam monetam radit, præcidit, levioioremque reddit, Decian. d. loc. vel pondus minuit, vel si rudis materia non tantum valet, Farinac. d. loc. num. 57. & seqq. In forma & caractere, qui vultu principis, vel signo publico & superscriptione monetam signat, cudit, etiam veri justitiæ valoris, & ponderis, l. 1. §. ult. l. 19. h. s. l. 2. Cod. de fals. monet. Menoch. d. cas. 316. num. 15. 16. Farinac. d. loco. num. 20. & sequentibus. Vide infra cap. 131. de crim. læsæ majest.*
- 31 *In valore & functione monetæ falsum committit, qui valore à principe, seu magistratu constitutum, mutat, minuit, vel auget, l. ult. b. s. Petr. Gregor. d. loc.*
- 32 *In his omnibus falsum committit, qui falsam pecuniam expendit, Menoch. d. cas. 316. num. 51. & seqq. Gregor. d. c. 2. num. 34. Farinac. d. quæst. 115. num. 114. & seqq. per l. lege Cornelia. §. eodem. ad L. Cornol. de fals. vel qui privatâ autoritate, perfectam bonamque monetam cudit, sine consensu magistratus, Decian. lib. 7. cap. 23. nu. 26. Farinac. d. loc. num. 20. Imò etiam princeps, qui aliquid fraudis commisit in moneta, quoad pondus, materiam, valorem, formamve, in præjudicium Reipub. crimine falsi tenetur, Farin. d. loc. n. 56. 57. & seqq. Decian. lib. 7. c. 23. nu. 28. & seqq. nisi consensu populi fecerit, Farinac. d. loc. nu. 63.*
- 34 *In professione dignitatis locum usurpat, l. 1. C. ut dign. ord. serv. Menoch. lib. 2. arb. cas. 320. nu. 15. qui insignibus altioris ordinis utitur, l. 27. §. 2. b. tit. l. 1. C. de mus. nom. qui se pro nobili, decurione, patricio, consule aliòve, qualis non est, gerit, *sic. C. de mus. nom. Novell. Leon. 76. & 77. pro palatino, vel legato, pro sacerdote, pro Doctore, pro nuncio, pro Duce, pro Notario publico, Farin. d. quæst. 150. nu. 24. & seqq. de falsis. qui larvatus, personatus incedit, Petr. Greg. lib. 36. synt. c. 11. Dent. c. 22. l. 2. §. ait s. de his qui not. infam. l. mina. C. de episcop. aud. qui officium suum, & simulatam gratiam apud principem pretio vendit, l. 15. §. 30. de injur. Menoch. lib. 2. arb. cas. 344. Duar. lib. 1. dispus. 1. 85. Petr. Greg. d. lib. 36. c. ult. num. 13. 15.**
- 38 *Circa res divinas falsum committit, qui sub specie religionis, dona & munera captat, Malach. c. 1. 10. cap. 3. 11. 1. Petr. c. 5. 2. Theff. c. 3. 8. Act. c. 20. 33. Marc. cap. 7. 9. qui falsis utitur miraculis, uti impostores, præstigiatores, mirabolarii, emendicantes, & sub prætextu religionis imponentes, Novell. 17. c. 11.*
- 40 *Circa modos domini acquirendi falsum committitur circa testamenta, ob quam causam lex Cornelia de falsis potissimum lata fuit, l. 1. l. 2. l. 3. l. 4. l. 5. l. 9. l. 15. & seqq. de falsis. Paul. lib. 4. tit. 7. & lib. 5. tit. 25. uti si quis falsum testamentum scribat, signet, aut in testamento, vel codicillis contra testatoris voluntatem sibij, suis, vel extraneo, legatum, fideicommissum, vel aliud adscribat, l. 10. l. 11. l. 14. l. 15. l. 4. l. 5. de fals. *sic. C. de his qui sibi in test. adscrib. Farin. de fals. quæst. 150. num. 175.**

- Et seqq. Et si quis testamentum non irritum, perverit, vel amover, celat, eripit, delet, interliniit, l. 1. §. 5. 6. l. 2. l. 14. de fals. Subjicit, vel resignat, d. l. 2. vel falsum testamentum sciens, scribit, signat, subscribit, recitat, vel probat, d. l. 2.
- 41 Similiter falsum committit, qui prohibet testari illum, qui voluit, l. 1. si quis aliq. testat. prob. Farinac. d. 42 falsit. quest. 161. num. 1. Et seqq. qui cogit aliquem aliter testari, quam vult, iis. si quis aliq. test. prob. vel quovis modo facto, vi, dolo, arte, persuasione, precibus importunis, blanditiis, adulationibus, lachrymis, minis, strepitu, mercede illato impedit testari, Farinac. d. quest. 161. num. 25. Et seqq. *Vide infr. l. 117. Et sup. c. 53.*
- 43 Sic quoque falsum committit, qui rebus alienis titulum suum, vel potentioris imponit, l. unic. Cod. de iis qui potest. iis. C. ut nemini liceas sine iudicio auct. sign. reb. alien. impon. l. 2. C. ut nem. privos. sit. prad. suis. qui literas alterius & manum exprimit & imitatur, l. 25. de fals. Farinac. d. quest. 150. num. 73. qui aperit, legit, vel vulgar alienas literas, Menoch. lib. 2. arb. cas. 311. num. 12. d. quest. 150. num. 114. Et seqq. qui scripturam alienam delet, radit, corrumpit, laceratve, d. quest. 150. num. 158. Et seqq. Gregor. lib. 36. synagoga. c. 3. c. 5. Quatenus verò ratio, contrarictas, diversitas scripturæ, atramenti, vel chartæ, aut cancellatio, interlineatio, falsi suspicionem generet, lasd. tradit Farinac. quest. 152. Et seqq. de falsitat.
- 47 Mascard. conclus. 257. Et 740. Menoch. lib. 3. praef. 141. Et quatenus in una parte falsa scriptura, in totum habeatur pro falsa, d. quest. 152. nu. 12. Et seqq. & suspicio falsi, pro ipso falso, d. quest. 152. tradit Farinac.
- 48 Sigillum alienum corrumpens, pro falsario habetur, Farinac. d. quest. 150. num. 65. lignum adulterinum sculpsens, vel alienum mutans, l. 9. de fals. similiter appendens falsa sigilla pannis, vel aliis mercibus, d. quest. 150. num. 75. 58. vel falso sigillo utens, ibid. nu. 65. Et seqq.
- 49 Similiter depravans merces, vinum, cerevisiam, aromata, immiscens & corrumpens annonam, frumentum, d. quest. 150. num. 57. Et seqq. falsum committere dicitur.
- 50 Circa obligationes quoque earumque acquirendarum modos & causas, falsum committitur: uti, quando quis se fingit alterius creditorem, alterumque suum debitorem asserit falso, l. 15. §. 33. l. 19. l. 20. l. 13. §. 3. de injur. Farinac. de falsit. quest. 150. nu. 98. quando quis se negat fideiussorem, cum sit, l. si dubites. §. ita demum. de fideiuss. scripturam propriam negat, auct. contra. C. de non num. pecun. aut debitum negat, pecuniam accipit ob advocaciones, testimonia, vel pactiones inicit ad obligandum innocentem, l. 1. §. 1. l. 20. de fals. Paul. lib. 5. tit. 26. §. 1. 2. deposita apud se instrumenta prodat alii, l. 1. §. 6. de falsis. l. 38. §. 9. de pœn. qui in mutuo, pecuniam arosam, edicto publico sublatam, vel pro numis probis, reprobos, ærte contaminatos reddit, l. 1. §. ult. l. 9. §. 35. de aur. Et arg. leg. qui falsum modium, pondus, mensuramve dicit, iis. si mens. fals. mod. dix. Levit. c. 19. quando tutor, officio deposito, non restituit tutelam,
- vel curam, l. 1. §. 9. 12. 10. 11. de fals. venditor rem eandem duobus pluribusve vendit, l. 21. de falsis. Farinac. d. quest. 150. num. 119. Et seqq. rationes intercidit, vel iis adscribit, vel eas supprimit, aut describit, l. 23. l. 16. §. 2 de fals.
- Falsum committit hic, qui chartas vacuas & albas, ad effectum scribendi in illis, sibi sigillari facit, Farinac. d. loc. quest. 150. num. 92. qui supponit personam alteram pro altera in contractu & aliis negotiis, d. q. 150. num. 96. Et seqq. qui mutat tempus & diem in scriptura, vel locum contractus, Farinac. d. quest. 150. num. 99. qui literas in alterius persona fabricat, vel dicitur, Farinac. d. quest. 150. num. 54. Et seqq. 61. 64. qui ostendit apud se depositam scripturam alius, d. quest. 150. nu. 100. contra voluntatem scribentis, qui lacerat, vel resignat literas alienas, aut sigillum remover, d. quest. 150. nu. 122. 125. Et seqq. qui contractum illicitum scribit, qui non servat protocollum, qui testatur numeratam pecuniam, cum non sit; qui falsum scribit, addendo, minuendo, detrahendo, mutando, d. quest. 156. de falsis. Farinac.
- Notarius quoque; debitas solemnitates in instrumento omittens, falsum committit, Farinac. quest. 157. nu. 1. 2. Et seqq. Mascard. conclus. 644. Menoch. lib. 2. cas. 370. n. 5. 6. & qui protocollum non retinet apud se, Menoch. 64 d. cas. 370. num. 2. 3. vel celat, negatve, Menoch. cas. 311. num. 2. Et seqq.
- Circa quaslibet acquirendi causas, falsum variè committitur:
- Uti quando quis falsum testimonium dicit, l. 1. l. 27. de fals. Clarus in d. §. falsum. Exod. c. 5. Psalm. 26. 4. 9. Et 120. 2. 3. Proverb. cap. 12. 16. 18. 21. c. 14. 25. c. 19. 5. 9. iis. si mensur. fals. mod. dixit. qui alienis dicitis quid addit, Proverb. c. 30. 6. qui mendacio constat, Proverb. c. 19. 9. 28. 29. qui cordis est duplicis, Jacob. cap. 1. 8. Siracid. c. 2. 14. c. 3. 28. c. 5. 11. 12. 16. 17. c. 6. 1. c. 5. 16. qui pacta, vel verba proximi in malam partem interpretatur, 2. Sam. c. 10. 3. 4. Act. c. 28. 4. c. 2. 13. 14. 1. Sam. c. 1. 13. qui falsas attestaciones facit, l. 1. l. 9. §. 3. de fals. qui falsos testes subornat, 1. Reg. c. 21. 10. 13. Matih. c. 26. 59. 60. Et seqq. Act. c. 6. 11. 13. Marc. c. 14. 55. qui pecuniam accipit, ut testimonium dicat, vel non dicat, Menoch. cas. 310. num. 5. 6. 7. 12. Et seqq. Et cas. 313. Matih. c. 28. 12. 15. Et seqq. Paul. lib. 5. sent. 111. 25. §. 2. l. 20. de fals. l. majorum. l. si falsos. C. d. 1. 1. Reg. c. 21. 10. 13. qui utitur falsis testimoniis, instrumentis, probationibus, Menoch. d. cas. 310. num. 18. Et seqq. Farinac. de testib. lib. 3. quest. 77. num. 260. Et seqq. qui se subtrahit ad testimonio dicendo, Farinac. d. loc. quest. 78. num. 132. Et seqq. Et d. cas. 310. num. 14. 15. qui versutè, obscurè, malit osè deponit, Farinac. d. loco. quest. 66. num. 56. Et seqq. Et quest. 77. num. 220. Et seqq. de testib. Menoch. cas. 310. num. 14. Mascard. conclus. 743. num. 12. Et quest. 5. num. 70. Et seqq. Matih. c. 28. 12. Et seqq. qui in dicendo testimonio sibi ipsi est contrarius, 75 vacillatve, Farinac. d. quest. 66. qui testes corrumpit, Clar. in §. falsum. num. 13. per l. 1. de fals. Farinac. de testib. quest. 45.

Similiter

- 76 Similiter falsum committit, qui veritatem occultat, vel dicti sui rationem nullam, vel non sufficientem, cum possit, reddit, *Farin. de test. quest. 67. num. 221. & quest. 77. nu. 220. Menoch. d. cas. 310. num. 14. Mascard. conclus. 743. num. 12.* qui impedit ne testis deponat, vel examinetur, *d. quest. 77. nu. 251. & seqq. testis verum occultans in sua depositione, Farin. quest. 78. n. 13. & seqq. & quest. 67. nu. 220. & seqq. de testib. Menoch. d. cas. 310. num. 14. 15. & cas. 311. Mascard. conclus. 743. nu. 12.* qui dicit se non recordari, cum verosimiliter possit; qui dicit se nescire, quod revera scit, *Farin. d. quest. 67. nu. 223.*
- 79 *& seqq. de testib. qui non vult comparere, ut examine- tur, d. quest. 67. num. 227. 234.* qui falsam sententiam alterius verbis affingit, *Genes. cap. 3. 4. 5. 6.* qui pro veritate non certat, sed eam occultat vel opprimi patitur, *Sirac. cap. 4. 33.*
- 81 Falsum præterea committit, qui testes falsos, vel articulos non veros, scienter producit, *Farinac. de falsis. quest. 159. per tot. Clar. in §. falsum. Menoch. cas. 315. vel falsum instrumentum, d. quest. 159. num. 1. 2. 3. 48.* qui perjurium committit, *Farinac. d. tit. de falsis. quest. 160. num. 261. & seqq. per l. qui jurasse. de jurejur. l. 3. §. i. de crim. stellion. qui supponit personam aliam pro alia in contractu, in testamento, in judicio, Farinac. quest. 150.*
- 82 *num. 96. & seqq. de falsis. Notarius qui scribit falsum instrumentum, Novell. 42. §. 17. Clarus in §. falsum. Menochius cas. 315.* qui subscribit falsæ scripturæ, vel signat, sigillat, vel eam recitat, *l. 16. §. 1. de fals. tabellio, qui dicit se rogatum à parte, cum non sit, Pet. Gregor. lib. 36. syntagm. cap. 5. num. 4.* nomen testis absentis ponens & inferens tanquam præsentis, *l. 15. de falsi. Gregor. d. loc. qui scribit factum, quod factum non est, l. 13. Cod. de fals.*
- 83 Sequitur de pœna falsi, quod inter delicta graviora referri solet, *Farin. de falsi. quest. 150. nu. 12. 13. 14. Marfil. ad rub. de falsi. quod lædat famam & statum hominis.* Pœna hæc pro ratione circumstantiarum varia est, *Menoch. lib. 2. arb. cas. 306. Petr. Gregor. lib. 36. syntagm. cap. 5. num. 11. 12. Farinac. d. quest. 150. num. 12. & seqq. unde hodie est arbitraria, l. 27. §. 3. de falsi. Farin. d. loco. nu. 21. 52. 53.*
- 84 Civilis pœna falsi, est præstatio damni & interesse, *l. 25. de falsi. l. 5. l. 16. C. d. i. Farinac. d. quest. 150. n. 49. 50.* & quandoque falsi commissi retractatio, *tit. Cod. si ex falsi. instrum. l. pen. C. de transact. possessionis, vel alterius juris, in quo mendacium commissum, privatio: ut negans rem legatam, beneficio L. Falcidiz; negans se fidejussorem, beneficio D. Adriani epistolæ; negans propriam scripturam, beneficio non numeratæ pecuniæ; negans debitum, beneficio cessionis & in quantum facere potest, privatur, vide *l. ult. de re jud. l. ult. de rei vindic. Auth. item possessor. Cod. qui posterior. in pign. l. 1. l. 2. C. si min. se major dix. l. hereditatum. §. 1. ad L. Falcid. Auth. contra. C. de non num. pecun. Gabriel. tit. de adquir. poss. conclus. 5. l. si dubites. §. ita. de fidejuss. Clar. in §. falsum. num. 32. laud. Farinac. d. quest. 150. num. 25. & seqq. Gabriel. tit. de adquir. poss. conclus. 5.**
- Criminalis pœna falsi; dolo commissi, præter infamiam, *§. item 6. Inst. de publ. jud. l. 2. C. de falsi. l. 1. §. ult. D. d. s. ut plurimum est arbitraria, Clar. in d. §. falsum. nu. 5. Farinac. d. quest. 150. num. 12. & seqq.* quandoque mutilatio membri, quo falsum est commissum, ut præcilio linguæ, amputatio manus, digitorum, *Clarus d. §. falsum. num. 32.* quandoque pœna talionis, *Deut. c. 19. c. 12. Clar. d. loc. num. 31. Petr. Gregor. lib. 36. c. 4. num. 8. syntagm. vel mortis, l. 1. §. ult. ubi Marfil. de falsi. l. 2. Cod. d. s. aur. deportationis, vel relegationis, l. ult. l. 1. §. ult. de falsi.*
- Falsum, quod quis ipse commisit & fecit, quoque usus est, ordinariâ pœnâ punitur, *Menochius cas. 320. & cas. 318. lib. 2. arb. falso vero ab alio fabricato utens, pœna mitiori, Menoch. cas. 316. num. 53. & seqq. & cas. 315. num. 2. 3. arbitrariâ vero, contra quem ex officio per inquisitionem proceditur, Menoch. cas. 313. & qui sine dolo falsum commisit, vel quod falsum nemini nocet, neque ad nocendum aptum est, Menoch. d. cas. 315. & cas. 309. per l. si quis. l. nec. C. de falsi. Menoch. cas. 306. n. 15. 16. & seqq. De mendacio officioso vide *Petr. Martyr. 2. Reg. cap. 10. v. 17. Farinac. d. quest. 150. num. 273. & seqq. 291. & seqq. 355.**
- Pœna supponentis falsum partum, est capitalis, *l. 10. 92. C. de falsi. tit. Cod. de suppos. parti. l. 2. C. de Carbon. editi. Farinac. d. quest. 150. num. 139. & seqq. ubi limitat Petr. Gregor. lib. 36. cap. 3. num. 4. Menoch. lib. 2. arb. lib. cas. 318. num. 20. & lib. 5. pres. 24. Mascard. conclus. 1147.* Falsum mutantis, vel fingentis sibi nomen, familiam, aut potestatem, pro qualitate delicti punitur, *l. 13. l. 27. §. ult. de falsi. Menoch. d. cas. 318. num. 20. Gregor. d. c. 3. & quandoque capitaliter, l. 3. §. ult. ad L. Jul. majest. pœna negantis se filium suam, extat in *l. 4. sed si. §. interdum. i. quod cum eo. & negantis se patrem filii, l. 1. l. 2. 3. Cod. de infans. expositis.**
- Falsum circa potestatem publicam commissum variis pœnis punitur. Impetrans ex sub & obreptione scriptum, pœna est arbitraria, *Menoch. d. cas. 314. nu. 9. 10. & seqq. vide l. 4. C. de falsi. l. 1. §. 9. D. d. s. l. 21. l. pen. de falsi. Falsæ monetæ reus ultimo supplicio punitur, l. 2. l. 2. C. de falsam. Menoch. cas. 316. num. 8. 9. & seqq. Gregor. lib. 36. syntagm. c. 2. Farinac. d. quest. 115. num. 8. & seqq. Decian. crim. lib. 7. c. 28. bonis illius fisco addictis, *d. l. 1. l. 2.* quandoque manus amputatione, *Petrus Gregor. d. loc. Harmen. lib. 6. c. 14. Goshofred. in Novell. 17. cap. 8.* Percussor monetæ probæ, sine venia principis, ultimo supplicio punitur, *l. s. de falsi. & reus majestatis omnis percussor monetæ dicitur, Gregor. d. c. 2. num. 28. Farinac. d. loc. quest. 115. per tot. Mingatur hæc pœna in eo, qui tentavit eudete, vel vilissimi valoris monetam eudit sub nomine alieni magistratus, *Menochius cas. 316. num. 19. & seqq.* Ratores, tinctorios monetæ, pœna capitis puniuntur, *d. l. s. de falsi. Menoch. d. loc. num. 34. & seqq.* scienter expedientes falsam monetam ab alio percussam, similiter, *vid. Menoch. d. cas. 316. num. 51. & seqq. ubi limitat. & Farinac. d. quest. 115. per tot. & num. 132. & seqq. ubi limitat in casu expedientis 100***

- Et seqq.* Et si quis testamentum non irritum, pervertit, vel amoveret, celat, eripit, delet, interliniit, *l. 1. §. 5. 6. l. 2. l. 4. de falsi.* subijcit, vel resignat, *d. l. 2.* vel falsum testamentum sciens, scribit, signat, subscribit, recitat, vel probat, *d. l. 2.*
- 41 Similiter falsum committit, qui prohibet testari illum, qui voluit, *l. 1. si quis aliq. testat. prob. Farinac. d. c. 42 falsi. quest. 161. num. 1. Et seqq.* qui cogit aliquem aliter testari, quam vult, *tit. si quis aliq. test. prob.* vel quovis modo facto, vi, dolo, arte, persuasione, precibus importunis, blanditiis, adulationibus, lachrymis, minis, strepitu, metulve illato impedit testari, *Farinac. d. quest. 162. num. 25. Et seqq. Vide infr. c. 117. Et sup. c. 53.*
- 43 Sic quoque falsum committit, qui rebus alienis titulum suum, vel potentioris imponit, *l. unie. Cod. de iis qui potens. tit. C. ut nemini liceat sine iudicis auct. sign. reb. alien. impon. l. 2. C. ut nem. privos. sit. prad. suis.* qui literas alterius & manum exprimit & imitatur, *l. 25. de falsi. Farinac. d. quest. 150. num. 73.* qui aperit, legit, vel vulgat alienas literas, *Menoch. lib. 2. arb. cas. 311. num. 12. d. quest. 150. num. 114. Et seqq.* qui scripturam alienam delet, radit, corrumpit, laceratve, *d. quest. 150. num. 158. Et seqq. Gregor. lib. 36. synagma. c. 3. c. 5.* Quatenus verò ratio, contrarictas, diversitas scripturæ, atramenti, vel chartæ, aut cancellatio, interlineatio, falsi suspicionem generet, *lasè tradit Farinac. quest. 152. Et seqq. de falsitat.*
- 47 *Mascard. conclus. 257. Et 740. Menoch. lib. 3. praef. 141. Et quatenus in una parte falsa scriptura, in totum habeatur pro falsa, d. quest. 152. nu. 12. Et seqq.* & suspicio falsi, pro ipso falso, *d. quest. 152. tradit Farinac.*
- 48 Sigillum alienum corrumpens, pro falsario habetur, *Farinac. d. quest. 150. num. 65.* lignum adulterinum sculpens, vel alienum mutans, *l. 9. de falsi.* similiter apprehensum falsa sigilla pannis, vel aliis mercibus, *d. quest. 150. num. 75. 58.* vel falso sigillo utens, *ibid. nu. 65. Et seqq.*
- 49 Similiter depravans merces, vinum, cerevisiam, aromata, immiscens & corrumpens annonam, frumentum, *d. quest. 150. num. 57. Et seqq.* falsum committere dicitur.
- 50 Circa obligationes quoque earumque acquirendarum modos & causas, falsum committitur: uti, quando quis se fingit alterius creditorem, alterumque suum debitorem asserit falso, *l. 35. §. 33. l. 19. l. 20. l. 13. §. 3. de injur. Farinac. de falsi. quest. 150. nu. 98.* quando quis se negat fideiussorem, cum sit, *l. si dubites. §. ita demum. de fideiuss. scripturam propriam negat, auct. contra. C. de non num. pecun. aut debitum negat, pecuniam accipit ob advocaciones, testimonia, vel pactioes inuit ad obligandum innocentem, l. 1. §. 1. l. 20. de falsi. Paul. lib. 5. tit. 26. §. 1. 2. deposita apud se instrumenta prodit alii, *l. 1. §. 6. de falsi. l. 38. §. 9. de poen.* qui in mutuo, pecuniam ærosam, edicto publico sublatam, vel pro numis probis, reprobos, ærève contaminatos reddit, *l. 1. §. ult. l. 9. §. 35. de aur. Et arg. leg. qui falsum modium, pondus, mensuramve dicit, tit. si mens. falsi. mod. dix. Lewis. c. 19.* quando tutor, officio deposito, non restituit tutelam,*
- vel curam, *l. 1. §. 9. 12. 10. 17. de falsi.* venditor rem eadem duobus pluribusve vendit, *l. 21. de falsi. Farinac. d. quest. 150. num. 119. Et seqq.* rationes intercedit, vel 57 iis adscribit, vel eas supprimit, aut describit, *l. 23. l. 16. §. 2 de falsi.*
- Falsum committit hic, qui chartas vacuas & albas, 58 ad effectum scribendi in illis, sibi sigillari facit, *Farinac. d. loc. quest. 150. num. 92.* qui supponit personam alteram pro altera in contractu & aliis negotiis, *d. q. 150. num. 96. Et seqq.* qui mutat tempus & diem in scriptura, vel locum contractus, *Farinac. d. quest. 150. num. 99.* qui literas in alterius persona fabricat, vel dicitur, 60 *Farinac. d. quest. 150. num. 54. Et seqq. 61. 64.* qui ostendit apud se depositam scripturam alius, *d. quest. 150. nu. 100.* contra voluntatem scribentis, qui lacerat, vel resignat 61 literas alienas, aut sigillum removet, *d. quest. 150. nu. 122. 125. Et seqq.* qui contractum illicitum scribit, qui non 62 servat protocollum, qui testatur numeratam pecuniam, cum non sit; qui falsum scribit, addendo, minuendo, detrahendo, mutando, *d. quest. 156. de falsi. Farinac.*
- Notarius quoque debitas solemnitates in instrumen- 63 to omittens, falsum committit, *Farinac. quest. 157. nu. 1. 2. Et seqq. Mascard. conclus. 644. Menoch. lib. 2. cas. 370. nu. 6. Et qui protocollum non retinet apud se, Menoch. 64 d. cas. 370. num. 2. 3. vel celat, negatve, Menoch. cas. 311. num. 2. Et seqq.*
- Circa quaslibet acquirendi causas, falsum variè 65 committitur:
- Uti quando quis falsum testimonium dicit, *l. 1. l. 27. 66 de falsi. Clarus in d. §. falsum. Exod. c. 5. Psalm. 26. 4. 9. Et 120. 2. 3. Proverb. cap. 12. 16. 18. 21. c. 14. 25. c. 19. §. 9. tit. si mentor falsi. mod. dixer.* qui alienis dictis quid addit, 67 *Proverb. c. 30. 6.* qui mendacio constat, *Proverb. c. 19. 9. 28. 29.* qui cordis est duplicis, *Jacob. cap. 1. 8. Siracid. c. 2. 68 14. c. 3. 28. c. 5. 11. 12. 16. 17. c. 6. 1. c. 5. 16.* qui pacta, vel ver- 69 ba proximi in malam partem interpretatur, 2. *Sam. c. 10. 3. 4. Act. c. 28. 4. c. 2. 13. 14. 7. Sam. c. 1. 13.* qui falsas sub- 70 testationes facit, *l. 1. l. 9. §. 3. de falsi.* qui falsos testes subornat, 1. *Reg. c. 21. 10. 13. Matth. c. 26. 59. 60. Et seqq. Act. c. 6. 11. 13. Marc. c. 14. 55.* qui pecuniam accipit, ut testi- 71 monium dicat, vel non dicat, *Menoch. cas. 310. num. 5. 6. 7. 12. Et seqq. Et cas. 313. Matth. c. 28. 12. 13. Et seqq. Paul. lib. 5. sans. 111. 25. §. 2. l. 20. de falsi. l. majorum. l. si falsus. C. d. 1. 7. Reg. c. 21. 10. 13.* qui utitur falsis testimoniis, instru- 72 mentis, probationibus, *Menoch. d. cas. 310. num. 12. Et seqq. Farinac. de testib. lib. 3. quest. 77. num. 260. Et seqq.* qui se subtrahit à testimonio dicendo, *Farinac. d. loc. 73 quest. 78. num. 132. Et seqq. Et d. cas. 310. num. 14. 15.* qui 74 versutè, obscurè, malitiosè deponit, *Farinac. d. loco. quest. 66. num. 56. Et seqq. Et quest. 77. num. 220. Et seqq. de testib. Menoch. cas. 310. num. 14. Mascard. conclus. 743. num. 12. Et quest. 5. num. 70. Et seqq. Matth. c. 28. 12. Et seqq.* qui in dicendo testimonio suppositi est contrarius, 75 vacillatve, *Farinac. d. quest. 66.* qui testes corrumpit, *Clar. in §. falsum. num. 13. per l. 1. de falsi. Farinac. de testib. quest. 45.*

Similiter

- 76 Similiter falsum committit, qui veritatem occultat, vel dicit sui rationem nullam, vel non sufficientem, cum possit, reddit, *Farin. de test. quæst. 67. num. 221. & quæst. 77. nu. 220. Menoch. d. cas. 310. num. 14. Mascard. conclus. 743. num. 12.* qui impedit ne testis deponat, vel examinetur, *d. quæst. 77. nu. 251. & seqq. testis verum occultans in sua depositione, Farin. quæst. 78. n. 13. & seqq. & quæst. 67. nu. 220. & seqq. de testib. Menoch. d. cas. 310. num. 14. 15. & cas. 312. Mascard. conclus. 743. nu. 12.* qui dicit se non recordari, cum verosimiliter possit; qui dicit se nescire, quod revera scit, *Farin. d. quæst. 67. nu. 223.*
- 79 *& seqq. de testib.* qui non vult comparere, ut examine-
tur, *d. quæst. 67. num. 227. 234.* qui falsam sententiam al-
80 terius verbis affingit, *Genes. cap. 3. 4. 5. 6.* qui pro veritate non certat, sed eam occultat vel opprimi patitur, *Sirac. cap. 4. 33.*
- 81 Alium præterea committit, qui testes falsos, vel articulos non veros, scienter producit, *Farinac. de falsis. quæst. 159. per tot. Clar. in §. falsum. Menoch. cas. 315. vel falsum instrumentum, d. quæst. 159. num. 1. 2. 3. 48. qui perjurium committit, Farinac. d. tit. de falsis. quæst. 160. num. 261. & seqq. per l. qui jurasse de jurejur. l. 3. §. 1. de crim. stellion. qui supponit personam aliam pro alia in contractu, in testamento, in judicio, *Farinac. quæst. 150. num. 96. & seqq. de falsis. Notarius qui scribit falsum instrumentum, Novell. 42. §. 17. Clarus in §. falsum. Menochius cas. 315. qui subscribit falsæ scripturæ, vel signat, sigillat, vel eam recitat, l. 16. §. 1. de fals. tabellio, qui dicit se rogatum à parte, cum non sit, *Pet. Gregor. lib. 36. syntagm. cap. 5. num. 4.* nomen testis absentis ponens & inferens tanquam præsentis, l. 15. de falsi. *Gregor. d. loc. qui scribit factum, quod factum non est, l. 13. Cod. de falsi.***
- 86 Sequitur de pœna falsi, quod inter delicta graviora referri solet, *Farin. de falsi. quæst. 150. nu. 12. 13. 14. Marfil. ad rub. de falsi. quod lædat famam & statum hominis.* Pœna hæc pro ratione circumstantiarum varia est, *Menoch. lib. 2. arb. cas. 306. Petr. Gregor. lib. 36. syntagm. cap. 5. num. 11. 12. Farinac. d. quæst. 150. num. 12. & seqq. unde hodie est arbitraria, l. 27. §. 3. de falsi. Farin. d. loc. nu. 21. 52. 53.*
- 87 Civilis pœna falsi, est præstatio damni & interesse, l. 25. de falsi. l. 5. l. 16. C. d. i. *Farinac. d. quæst. 150. n. 49. 50.* & quandoque falsi commissi retractatio, *tit. Cod. si ex falsi. instrum. l. pen. C. de transact. possessionis, vel alterius juris, in quo mendacium commissum, privatio: ut negans rem legatam, beneficio L. Falcidiz; negans se fidejussorem, beneficio D. Adriani epistolæ; negans propriam scripturam, beneficio non numeratæ pecuniæ; negans debitum, beneficio cessionis & in quantum facere potest, privatur, vide l. ult. de re jud. l. ult. de rei vindic. *Auth. item possessor. Cod. qui potior. in pign. l. 2. l. 2. C. si minor. se major dix. l. hereditatum. §. 1. ad L. Falcid. Auth. contra. C. de non num. pecun. Gabriel tit. de adquir. poss. conclus. 5. l. si dubites. §. ita. de fidejuss. Clar. in §. falsum. num. 32. laud. Farinac. d. quæst. 150. num. 25. & seqq. Gabriel. tit. de adquir. poss. conclus. 5.**
- Criminalis pœna falsi; dolo commissi, præter infamiam, §. item 6. *Inst. de publ. jud. l. 22. C. de falsi. l. 1. §. ult. D. d. i. ut plurimum est arbitraria, Clar. in d. §. falsum. nu. 5. Farinac. d. quæst. 150. num. 12. & seqq.* quandoque mutilatio membri, quo falsum est commissum, ut præcisio linguæ, amputatio manus, digitorum, *Clarus d. §. falsum. num. 32.* quandoque pœna talionis, *Deut. c. 19. c. 12. Clar. d. loc. num. 31. Petr. Gregor. lib. 36. c. 4. num. 8. syntagm. vel mortis, l. 1. §. ult. ubi Marfil de falsi. l. 1. Cod. d. i. aur. deportationis, vel relegationis, l. ult. l. 1. §. ult. de falsi.*
- Falsum, quod quis ipse commisit & fecit, quoque 90
usus est, ordinariâ pœnâ punitur, *Menochius cas. 320. & cas. 318. lib. 2. arb. falso vero ab alio fabricato utens, pœna mitiori, Menoch. cas. 316. num. 53. & seqq. & cas. 315. num. 2. 3. arbitrariâ vero, contra quem ex officio per inquisitionem proceditur, Menoch. cas. 313. & qui sine dolo falsum commisit, vel quod falsum nemini nocet, neque ad nocendum aptum est, Menoch. d. cas. 315. & cas. 309. per l. si quis. l. nec. C. de falsi. Menoch. cas. 306. n. 15. 16. & seqq. De mendacio officioso vide Petr. Martyr. 2. Reg. cap. 10. vers. 17. Farinac. d. quæst. 150. num. 273. & seqq. 291. & seqq. 355.*
- Pœna supponentis falsum partum, est capitalis, l. 10. 92
C. de falsi. *tit. Cod. de suppos. part. l. 2. C. de Carbon. editi. Farinac. d. quæst. 150. num. 139. & seqq. ubi limitat Petr. Gregor. lib. 36. cap. 3. num. 4. Menoch. lib. 2. arbit. cas. 318. num. 20. & lib. 5. pres. 24. Mascard. conclus. 1147. Falsum 93
mutantis, vel fingentis sibi nomen, familiam, aut potestatem, pro qualitate delicti punitur, l. 13. l. 27. §. ult. de falsi. Menoch. d. cas. 318. num. 20. Gregor. d. c. 3. & quandoque capitaliter, l. 3. §. ult. ad L. Jul. majest. pœna ne- 94
gantis se filium suam. extat in l. 4. sed si. §. interdum. i. quod cum eo. & negantis se patrem filii, l. 1. l. 2. 3. Cod. de infans. expositis.*
- Falsum circa potestatem publicam commissum va- 95
riis pœnis punitur. Impetrantis ex sub & obreptione re- 96
scriptum, pœna est arbitraria, *Menoch. d. cas. 314. nu. 9. 10. & seqq. vide l. 4. C. de falsi. l. 1. §. 9. D. d. i. l. 21. l. pen. de falsi. Falsæ monetæ reus ultimo supplicio punitur, l. 1. 97
l. 2. C. de falsam on. Menoch. cas. 316. num. 8. 9. & seqq. Gregor. lib. 36. syntagm. c. 2. Farinac. d. quæst. 115. num. 8. & seqq. Decian. crim. lib. 7. c. 28. bonis illius fisco addic-
tis, d. l. 1. l. 2. quandoque manus amputatione, *Petrus Gregor. d. loc. Harmen. lib. 6. c. 14. Gosthofred. in Novell. 17. cap. 8. Percussor monetæ probæ, sine venia principis, ultimo supplicio punitur, l. 8. de falsi. & reus majestatis
omnis percussor monetæ dicitur, Gregor. d. c. 2. num. 28. Farinac. d. loc. quæst. 115. per tot. Mitigatur hæc pœna 98
in eo, qui tentavit cudere, vel vilissimi valoris mone-
tam cudid sub nomine alieni magistratus, *Menochius cas. 316. num. 19. & seqq. Ratores, tinctores monetæ, 99
pœna capitis puniuntur, d. l. 8. de falsi. Menoch. d. loc. num. 34. & seqq. scienter expendentis falsam mone-
tam ab alio percussam, similiter, vid. Menoch. d. cas. 316. num. 51. & seqq. ubi limitat. & Farinac. d. quæst. 115. per
tot. & num. 132. & seqq. ubi limitat in casu expendentis 100***

pecuniam pro vero valore, & reprobata veterem monetam pro tali expendentis, & in casu, quo quis retinet falsam, & incifam pecuniam, vel cum protestatione expendit, quod velit aliam dare, vel docet à quo acceperit, vel ignoranter expendit, retinente.

- 101 Falsum commissum in mensura, pondere, aut statera, trutina, punitur duplo ejus, quanti res est, *l. pen. de fals. vide l. 6. de extraord. crim. vel alia arbitraria, d. l. 6. Menoch. cas. 317. lib. 2. arb. vid. Proverb. s. 10. Levit. c. 19.*
- 102 Falsarius testamenti, deportatione, *l. 38. §. qui vivi de poen. §. item lex Cornelia. Instit. de publ. judic.* Notarius, omitrens debitas solemnitates in instrumento, extraordinaria poena punitur, *Menoch. cas. 370. num. 5. 6. potentioris titulum, rebus alienis imponens, ultimo supplicio, l. unie. C. de iis qui potant. sis. l. a. Cod. ut nemo privas. sis. prad. suis.*
- 104 Literas principis aperiens, & hostibus ostendens, afficitur poena lætæ majestatis, *Menoch. lib. 2. arb. cas. 538. num. 2. 3. 4. judicis, vel alterius literas aperiens, poenâ arbitrariâ, d. cas. 538. arg. l. bodis. de poen. nisi non legens apertas, aut adversario non ostenderet, vel nullum interesse doceretur, d. cas. 538. num. 6. 7. per l. nec. C. de fals.*
- 105 Removens sigillum à literis principis, poenâ falsi tenetur, *d. casu 538 num. 18. 19. Comburens, nec reddens, vel tardius, quam debebat, poenâ extraordinariâ, d. cas. 538. num. 21. 22. 23.*
- 106 Notarius, falsum instrumentum conficiens, privatione officii punitur, & præstatione damni & interesse, *Farinac. d. quæst. 157. num. 8. de falsis. & poenâ arbitrariâ insuper, Greg. lib. 36. synagm. c. 5. num. 5. 6. 7. 8. Farin. quæst. 155. §. 157. quandoq; amputatione manus, Nov. 4. cap. 1. Novall. 17. cap. 4. Mynscen. 6. obs. 65. Clar. in §. falsum. num. 26. Pet. Gregor. lib. 36. cap. 5. Farin. d. quæst. 155. num. 33. & seqq. ubi de variis poenis notariorum falsorum discriet. Instrumentum falsum nihil probat & comburendum est. quatenus verò in parte falsum, in totum falsum reputetur, vide Gabriel. lib. 7. conclus. 3. Menoch. lib. 5. præf. 21. Farinac. quæst. 152. de falsis.*
- 107 Poena prohibentis, vel cogentis alium testari, est arbitraria, *Farinac. quæst. 161. num. 4. & seqq. cum præstatione damni & interesse, ibid. num. 8. 9. 10. & hereditatis ademptione, tanquam ab indigno herede, ibidem n. 14. l. 1. si quis aliq. test. prohib. quæ tamen cessat, quando testator post impedimentum vixisset diu, & potuisset, si voluisset, testari, ibid. num. 85.*
- 108 Producens scienter falsum instrumentum, & utens illo, poena arbitraria punitur, *Farin. d. loc. quæst. 159. per tot. Menoch. cas. 315. Mascard. conclus. 745. §. 739.*
- 109 Testis falsus, ordinaria poena falsi punitur, *l. 1. §. ult. de fals. Farinac. de testib. quæst. 67. num. 65. & seqq. non tamen, qui per credulitatem falsum deposuit, d. quæst. 67. num. 66. & seqq. Sed hodie testis falsus punitur poena arbitraria, Farinac. d. loc. num. 20. 21. 22. Clar. in §. falsum. & insuper civiliter tenetur parti lætæ ad interesse & damni illati præstationem, Viv. in comm. opin. verb. testis falsus. Clar. in d. §. falsum. Farinac. d. loc. num. 5. 9. 10. 11. Poena talionis verò tum, quando ob attestatio-*

nem illius morte alius est affectus, *l. 1. §. prætorum. ad L. Cornel. de sear. Deut. c. 19. 17. 18. 19. Clar. in d. §. falsum. Petr. Greg. d. loc. c. 4. num. ult. Farinac. d. quæst. 67. num. 15. 16. 18. qui tribus se obligat judici, quem decipit, parti, quam læsit, & Deo ob perjurium, Farin. d. loc. num. 8. sed hæc poena ordinaria testis falsi, non habet locum in teste falsum deponente, non dolo, sed per errorem, vel ignorantiam, Farinac. de testib. quæst. 67. num. 77. & seqq. Menoch. cas. 308. num. 6. quique ex oblivione falsum deponit, d. quæst. 67. num. 85. & seqq. vel per verba se credere, aut qui verum deponit, sed falsam causam adsignat, d. quæst. 67. num. 86. & seqq. Gabriel. lib. 7. conclus. 33. similiter, de peritia sua deponens falsum, quod quovis modo à dolo salvari potest, Farinac. d. loc. num. 99. 105. & seqq. de testib. Gabriel. d. con. luf. 4. num. 18. Nec punitur testis nulliter & inutiliter deponens, ratione formæ non observatæ, d. quæst. 67. num. 187. & seqq. vide nu. 212. 216. vel, extrajudicialiter falsum deponens, d. quæst. 67. num. 206. 207. & seqq. Gabriel. conclus. 5. num. 17. lib. 7. extra articulos, vel in scheda deponens, d. quæst. 67. num. 206. 207. 208. Menoch. cas. 310. num. 6. 7. 8. & seqq. vel in non substantialibus, Farin. d. quæst. 67. num. 282. 283. & seqq.*

Testis, qui non vult comparere, ut examinetur, poena stellionatus punitur, *Menoch. cas. 310. num. 14. 15. 16. Farin. d. loc. num. 234. corruptus verò testis, extra ordinem, sicut & corruptus, d. cas. 310. num. 6. 7. 8. & seqq. & d. quæst. 67. num. 255. & seqq.*

Testis perjurus punitur poena infamiz, *l. si quis. C. de transact. Corvarr. in c. quamvis. part. 1. §. nu. 4. de pact. in 6. Menoch. cas. 319. arbit. & privatione beneficiorum ecclesiasticorum, d. cas. 319. num. 4. 5. qui adversario deferente, pejeravit per principem, fustibus cæditur, d. cas. 319. nu. 7. l. si duo. §. ult. de jurejur. Harman. lib. 1. tit. de jurejur. Cujac. lib. 2. obs. 19. lib. 8. c. 7. Decia. crim. lib. 6. c. 13. qui calore iracundiz perjuravit, non punitur, l. 2. §. 1. C. de reb. cred. d. cas. 319. num. 8. qui per Deum, sedato animo pejeravit, poena arbitraria punitur, *ibid. num. 9. 10. per l. ult. de crim. stellionat. Rob. lib. 2. sent. cap. 20. per l. nam sufficit. de dolo. Boer. quæst. 305. nu. 3. qui dissentit. Calore iracundiz pejerans, poenâ mitiori, Menoch. d. cas. 319. nu. 32. & seqq.**

Perjurium, ob juramentum promissorium non servatum, punitur præstatione damni & interesse, *Farin. de falsis. quæst. 160. num. 46. 47. 48. Perjurus ob juramentum assertorium non servatum, poena stellionatus punitur, d. quæst. 160. nu. 49. per l. de perjurio. de crim. stell. Perjurium ex juramento litis decisivo, poena arbitraria punitur, Farin. d. quæst. 160. nu. 52. & seqq. A poena perjurii excusat prorsus necessitas, impossibilitas, remissio à parte cui præstitum est, vel relaxatio judicis, vide Farin. d. quæst. 160. nu. 85. & seqq. de falsitate. Testi perjurio, in poena similis est ille, qui sine juramento partes voluerunt credere, si falsum dixit, Farin. de testib. quæst. 67. nu. 101. & seqq. Vide sup. c. 101.*

Testis sibi ipsi contrarius, varius, vacillans, poena falsi punitur, quamvis illa sæpe limitetur, *l. 27. de fals.*

fals. Farin. in quæst. 66. nu. 56. & seqq. de testib. Covarr. lib. 7. conclus. 26. num. 13. 14. & conclus. 29. num. 2. ita & testis aliud in iudicio, aliud extra iudicium deponens, arbitrariâ pœnâ punitur, Farinac. d. quæst. 66. nu. 96. & seqq. Clarus quæst. 25. lib. 5. §. fin. in præf. uti & ille, qui accipit pecuniam, ut testimonium diceret, vel non, & qui se subtrahit à dicendo testimonio, Farin. quæst. 67. num. 203. & seqq. Menoch. cas. 310. num. 12. 13. 14. & cas. 311. quamvis pro ratione circumstantiarum & delicti, pœna hæc variet, vide Menoch. lib. 2. arb. cas. 307. & 308.

Ad hoc delictum referri possunt tit. ad L. Cornel. de fals. D. & C. tit. C. de mutat. nom. tit. C. de part. suppo. tit. si mens. fals. mod. dixer. t. C. de valid. mendicant. tit. C. si con. publ. jus vel util. tit. C. de fals. monet. tit. C. ut nemini liceat sine jud. auct. sign. reb. alien. impon. t. C. ut nemo privat. tit. præd. suis.

Cap. 105. De simulatione & calumniâ.

- 1 Simulatio quid.
- 2 Simulatio pro varietate subjecti, varias habet appellationes.
- 3 Simulatio in conventionibus, qua imaginarius contractus.
- 4 Hac tribus modis fieri potest.
- 5 Quibus modis simulatio probetur.
- 6 An dominium in hac transferatur.
- 7 Per renunciationem non tollitur.
- 8 Neq; juramento confirmatur.
- 9 Pœna simulationis.
- 10 Pœna illi non cessat quandoq;.
- 11 Hypocriſis quid.
- 12 Huic qua delicta adſinia.
- 13 Liberos suos monasteriis consecrantes.
- 14 Fingentes oracula, & revelationes.
- 15 Devotentes se religioni, ad impunitatem delicti consequendam.
- 16 Jurisdictione ecclesie abutentes.
- 17 Somniasores falsi & pseudopropheta.
- 18 Faciem suam tingentes & delinquentes.
- 19 Fucos mercibus superinductum.
- 20 Pœna hypocriſeos qua.
- 21 Que simulatio concessa.
- 22 Calumnia quid.
- 23 Alium submittens, vel instruens accusatorum.
- 24 Qui non probat quod intendit.
- 25-30 Litis redemptor quis.
- 26 Falsa crimina deferens iudici.
- 27 De quota litis pacificens cum cliente suo.
- 28 Causa advocatæ, non bonâ fide causam clientis transans.
- 29 In casu victoria obtenta pacificens.
- 30 Procuratoris de litis quota pacificens.

32 Passum de palmario valoc.

33 Litiſum concinnator.

34 Temerarii litigatores.

35 Pœna calumnia.

36 Pœna illius civilib.

37 Temerâ provocantis pœna.

38 De quota litis pacificens.

39 Mitigatio pœna in quibus casibus locum habeat.

40 Lex Rhœmia quid.

Tantum de falso: sequitur de delictis, falso proximo & adſinibus; uti est simulatio & calumnia.

Simulatio est, quâ quis facit quid præter, vel contra animi sententiam, in finem facti contrarium. Vocatur proxima, adſinis, vel vicina esse falso à Farinac. tit. de falsis. quæst. 162. num. 1.

Simulatio hæc versatur circa conventiones, quæ generali nomine simulatio vocatur: vel circa virtutes, quæ propriè dicitur hypocriſis: vel circa lites, quæ propriè calumnia appellatur.

Simulatio in conventionibus est, quâ in illis aliquid, verbis facti; fieri fingitur, quod revera tamen non fit, Farin. d. q. 162. num. 4. 5. 43. Vocatur imaginaria conventio, l. imaginaria 10. de reg. jur. color quæ situs, titulus fictus, simulatus, prætextus, colorata conventio, l. 5. §. 5. 7. l. 7. §. 6. l. 32 §. 2. 4. l. 49. de donat. inter vir. & ux. l. 54. de oblig. & act. l. 55. de cont. empt. l. 46. locat. l. 2. de inoff. testam. l. 7. l. 3. §. 3. ad SC. Macced. l. 10. C. de dist. pigm.

Simulatio hæc trib. modis fieri potest: 1. Quando in veritate inter contrahentes hoc agitur, ut conventio sit simulata, quæ inter ipsos celebratur. 2. Quando conventio inter contrahentes in veritate quidem celebratur, sed modico tempore duratura. 3. Quando contrahentes conveniunt in mente, & extra contractum, quod contractus ille verè celebratus, nullius momenti esse debeat, sed factus tantum ad aliquid reprobandum, vel incommodum aliquod effugiendum, Farin. d. tit. de falsis. & simulat. q. 162. n. 6. & seqq. Mascard. com. l. 438. Quib. verd modis & conjecturis probetur talis simulatio, latè persequitur Farin. d. q. 162. n. 146. & seqq. & quæst. 163. per tot. Menoch. lib. 4. præf. 94. 95. & lib. 3. præf. 122. & seqq. & præf. 79. & vide infra c. 110.

Ex conventionem simulatâ, primi modi, non transfertur dominium, neq; possessio: secus in reliquis modis duobus, in quibus vera causa subest, Farin. de falsis. & simulat. q. 162. 27. 28. 29. & in cessione simulatâ, ibid. n. 40. Menoch. lib. 3. præf. 129. num. 25. Neque simulatio tollitur, vel purgatur per renunciationem specialem, vel generalem conventioni insertam, nisi ex intervallo, post conventionem celebratam secuta fuisset, Farinac. d. quæst. 162. num. 17. 18. & sequenti. & 20. vel conventio post intervallum geminata, repetita & ratificata fuisset, d. quæst. 162. num. 54. 55. 56. Neque etiam & juramentum firmat talem conventionem, neque tollit simulationem, de qua apparet, vel præsumptio est, d. quæst. 162. n. 67. & seqq. nisi post intervallum secuta fuisset, ibid. num. 73.

- 9 Pœna hujus simulationis est eadem, quæ falsi, *Farin. d. quæst. 162. num. 12. 13. per l. creditor. C. ad L. Corn. de falsi. l. falsus. de furt. deinde, ut conventio simulata non sit, vel censetur pro conventionē, d. quæst. 162. n. 7. & simulatum instrumentum, pro nullo instrumento, ibid. num. 8. & conventio ipso jure nulla, ibid. num. 9. per l. 16. de reg. jur. quando scilicet in damnum, fraudem, vel præjudicium tertii est celebrata, ibid. num. 10. quia potius attenditur, quod in veritate agitur, quàm quod simulatè concipitur, *is. C. plus valer. quod agit, quàm quod simulat. conc. & quod deest contrahentium consensus, vide infra c. 110.**
- 10 Cessat hæc pœna falsi, quando fit sine dolo malo, & sine damno alterius vel decretum judicis intervenit, *d. quæst. 162. num. 49. 50. 57. 58. 64. 65. & quando causa subest, licet illa in aliam, ex voluntate contrahentium, transferatur, Farin. d. q. 162. n. 43. 52.*
- 11 Hypocritis est justitiæ, pietatis, religionis, vel alterius virtutis simulatio, ad privatum simulantis lucrum, commodum, dominationem, *1. Pet. c. 5. ambitionem, Matth. cap. 6. 2. 3. 16. c. 23. 25. 26. libidinem, 2. Sam. c. 15. Machiavell. cap. 68. c. 12. & seqq. lib. 1. de princip. aliosq; affectus suos malos: quomodo vitia virtutum speciem induunt, & sub colore earum latent, 2. Sam. c. 15. 6. arg. Deut. cap. 3. c. 13. Ob quam causam Paulus hypocritam cum mendacio conjungit, 1. Tim. c. 4. 2. c. 1. 5. formam & prætextum pietatis vocat, 2. Timoth. c. 3. 2. 3. 4. 5. De hypocritis talibus vid. Matth. c. 23. 14. & seqq. c. 23. 2. 8. c. 6. 2. 3. & seqq. c. 16. 3. c. 21. 27. Psalm. 5. 10.*
- 12 Hujus generis sunt illi, qui verbo Dei ad suas libidines abutuntur, & sub specie justitiæ suis commodis & affectibus inserviunt, *2. Corinth. c. 2. 17. c. 4. 2. & ille, qui manu alterâ panem, alterâ lapidem gerit, Ad. c. 16. 18. 19. c. 6. 10. 11. c. 12. 3. 4. 5. 1. Reg. cap. 21. 8. 9. 10. c. 19. 24. Johan. c. 11. 47. 48. Matth. c. 6. c. 7. Dan. c. 6. 2. Tim. c. 3. qui in lupus rapax, Matth. c. 7. 15. 16. plenam injustitiâ, Marc. c. 7. 21. 22. 23. extus verò sanctimonia conspicuus, Matth. cap. 23. 25. 26. & seqq. qui verbis Deum profiteretur, sed factis abnegat, Rom. c. 10. 10. Tit. c. 1. 16. qui est sepulchrum dealbatum, Matth. c. 23. 27. qui Curios simulat, & Bacchanalia vivit, qui vestitu & habitu est religiosus, factis verò & moribus pessimus, qui simulationem involucris internam malitiam tegit, Tiraquell. de pœn. temporand. caus. 51. n. 2. 3. & seqq.*
- 13 Quibus adjungo, qui liberos suos invitos, sui commodi causâ monasteriis consecrant, *Pet. Gregor. lib. 13. de Republ. c. 11. cap. 7. c. 8. c. 9. qui otii, inertie & desidie*
- 14 causâ latibula monachorum ingrediuntur, qui oracula, revelationes divinas fingunt, prætendunt, *1. Regum c. 12. c. 13. 1. Tim. c. 4. Deut. c. 13. Gregor. d. c. 7. qui lucri*
- 15 causâ munera ecclesiastica captat, *1. Pet. c. 5. 2. qui religioni, sceleris patranda causâ, vel ad impunitatem consequendam, se devovet, 2. Sam. c. 1. 1. Reg. c. 21. Greg. d.*
- 16 *c. 11. qui jurisdictione ecclesiæ abutitur, in perniciem illius, Galas. c. 5. 1. Cor. c. 5. 2. Reg. c. 12. Job. cap. 4. 1. Luc. c. 13. 26. qui novas hæreses sub titulo verbi Dei spargit, Novell. 17. §. neg. L. nemp. C. de sum. trinit. 1. Corinth. c. 1.*
- falsus somniator & pseudopropheta, *Deut. cap. 18. 3. 5. 9. 17* qui servit temporis, *Ephes. c. 6. 9.*
- Hujus farinae sunt quoque, qui faciem suam croco, 18
rubore, cerusâ, stibio, pinguento, fuligine, spumâ, colo-
rêve deliniunt, imbuunt, tingunt, ut aliâ formâ appa-
reant, quàm naturâ suâ habent, in fraudem & dece-
ptionem spectantibus, *Jerom. c. 4. 30. 31. Ezech. c. 23. 13. 14. & seqq. 2. Reg. c. 9. 30. 31. Prov. c. 7. 10. 11. Esaiâ c. 53. vid. Tiraquell. de legib. connub. leg. 3. n. 12. & seqq. Mat-
thai c. 6. 16. 17. Sracid. c. 9. 5. 6. 7. 11. 1. Pet. c. 3. 3. 2. Pet. c. 2. 14. 1. Timoth. c. 2. 10. & seqq. Ejusmodi fucus 19
peninductus, etiam in mercibus fieri potest ad valorem & æstimationem earundem augendam, vel bonitatem
intrinsecam docendam, *l. 14. quid tamen. de contrah. emption. & vendit. l. 21. si sterilis. §. 2. de arb. empt. & vend. Prov. c. 20. 14.**
- Pœna hypocritis, est arbitraria, *Petr. Gregor. lib. 36. 10*
syntagm. cap. 11. quia simulata æquitas, est duplex iniquitas, & malum facit, qui bono abutitur. Pœna fuci, est ignominia, *arg. Sracid. c. 11. Pet. Martyr 2. Reg. c. 9. & Deo detestabilis, Job. c. 13. 16. Matth. c. 6. 22. 23. Luc. c. 9. 62. Modestiz causâ facta simulatio, vel ob alium 21
honestum finem, est licita, Prov. c. 30. 1. Sam. cap. 21. 13. Sic Joseph se alium finxit, & simulavit coram fratrib. & Christus, se abiturum, *Luc. c. 24. 28. De mendacio officioso Pet. Martyr 2. Reg. cap. 10. 17. & Judic. c. 3. & 1. Sam. c. 21. Οὐλόγοι μὲν etiam licitus, 1. Cor. c. 7. 33. c. 12. 23. & strategemata hostium, Jos. c. 8. 2. Sam. c. 5. 23. Ju-
dic. c. 20. Num. c. 13.**
- Calumnia, est actio de delicto commissio, malitiosè 22
aliqui intentata, dixerandi & diffamandi illius causâ, *l. 1. ad SCrum Turpill. l. 1. de calum. l. asbletas. §. calumniator. de his qui nos. infam. vide Menoch. libr. 2. arb. cas. 221. & 321. Pet. Greg. lib. 32. c. 20. synag. Levit. c. 19. 17. Exod. c. 23. 6. 1. Pet. c. 2. 12. 1. Esra. c. 4. 6. 12. 13. 15. Ad. c. 24. 5. & seqq. Ad. c. 16. 20. c. 17. 7. c. 18. 13. c. 13. 21. 28. Ad finem est falso, l. 1. de falsi. l. ult. de concuss. Menoch. lib. 5. præf. 25. nu. 1. est enim infimulatio facti illiciti.*
- Calumnia quoque per alium fieri potest, nimirum 23
quando quis, ut se à periculo calumniæ eximat, alium instigat accusatorem, instruit, submittit, vel mandat accusare, *l. 1. §. incidit. ad SCrum Turpill. Menoch. libr. 2. arb. cas. 322. Clar. q. 81. lib. 5. §. fin. nec non, qui in frau- 24
dem alterius, librum testimoniûmve falsum conscrip-
sisse, vel in judicium protulisse dicitur, l. 6. §. 4. ad SC. Turpill. qui non probat, quod intendit, l. 1. C. de advoc. divers. jud. qui falso desert, l. ea quidem. C. h. s. concin-
nator causam injustam pallians, l. 7. Cod. de postu. litis 25
redemptor, l. 15. C. de procurat. Menoch. libr. 3. præf. 79. Cujac. lib. 8. obs. c. 31. qui ad alios vexandum actiones sibi cedi curant, l. sumptus 53. de pactu. l. si qui. C. de postuland. Dnaren. de pact. c. 4. Pet. Greg. libr. 46. c. 8. syn. Menoch. lib. 2. arb. cas. 322. qui ad litem alii movendam, 26
pecuniam vel aliud accepit, qui falsa crimina desert judicii, l. 1. §. 2. l. 2. l. 6. l. 7. de calum. Similiter advocatus, procurator, sollicitator & quilibet alius, qui de quota 27
litis pactus est cum cliente suo, calumniari dicitur, l. 13. §. ult.*

- §.ult. C. de judic. l.2. C. de juram. propt. calum. d. d. §. 7.
- 28 *Instit. de pen. temo. litig.* patronus quoque causæ, non fideliter & bonâ fide causam & negotium sui clientis tractans, vel litem protrahens, vel improbam & desperatam forens causam, in hoc maleficium incidit, & calumniari alium dicitur, *l. si qui. C. de postul. l. 1. §. si cui. de var. & extraord. cognit. Menoch. lib. 2. arb. cas. 322.*
- 29 Pacificens similiter advocatus, de quota litis cum suo dicente, in casu victoriæ obente, quo ille ad calumniam invitatur, quod scie, se nihil, nisi in casu victoriæ, habiturum, *Farin. de var. & divers. crim. quest. 106. n. 2. 19.*
- 30 *Menoch. d. loc. qui revera dicitur litis redemptor, l. si qui. C. de postul. & litigantis depraedor, l. salarium. mandas. Farin. d. loc. nu. 10. 17. 18. 19. 20. 21.*
- 31 Quod extenditur quoque ad procuratores pacificentes, de quota litis, & ad fiscum, *l. 2. l. si. C. de no. fise. Farin. d. loc. n. 19. 23. 24. per d. l. si qui. etiam si minimam litis quotam, vel certam rem litigiosam pacificeretur in casu victoriæ, Farin. d. loc. num. 31. 32. 33. & seqq. 48.*
- 32 *& seqq. Menoch. d. cas. 322.* Pactum de palmario, seu victoria, post litem finitam, valet, *Leos. §. ne temerè. de appellas.*
- 33 Calumoiari quoque dicuntur litium concinnatores, qui temerè ab æquis iudicium sententiis provocantes, adversarium impensis vexant, *Menoch. lib. 2. arb. cas. 445. nu. 9. 10. & seqq. & temerarii litigatores, l. 7. C. de calum. l. & in 3. ad SCtum Turpill. Menoch. cas. 322. Clar. q. 81. §. fin. lib. 5. sum. De odio litium vide Prov. c. 3. 30. c. 20. 20. 21. 22. c. 20. 3. c. 25. §. 9.*
- 35 Pœna calumniæ, est extraordinaria, *l. 3. ad SCtum Turpillium. Menoch. cas. 322. & quandoque pœna concussionis, l. 1. l. 2. de concuss. cum infamia, l. 1. de his qui nos. infam. vel repetundarum, l. 1. §. 1. ad SCtum Turpill. l. 1. §. 1. de calum. vel falsi, l. 1. §. 1. de fals. Hodie est arbitraria, Menoch. cas. 322. n. 3. Covarr. var. resolut. lib. 2. c. 9. nu. 1. Boss. de calum. n. 2. Pet. Greg. lib. 32. fin. c. 20.*
- 36 Civilis pœna calumniæ, est restitutio quadrupli intra annum & post annum simpli, *l. 1. de calumniis. conditio ex L. Constantini, l. 1. cum ant. seq. C. de pen. jud. qui malè jud. vel decimæ litis, Novell. de litigios. §. ad excludendas. Cujac. lib. 7. obs. c. 5.*
- 37 Pœna temerè provocantis, est arbitraria, *Menoch. cas. 445. Leos. §. ne temerè. C. de appellas. Briff. lib. 2. c. 18. feliè.*
- 38 Pœna de quota litis pacificentis, est privatio officii, *l. si qui. Cod. de postul. l. qui quis. §. praterea. d. sit. vide Menoch. lib. 2. arb. cas. 522. num. 11. & seqq. Farin. q. 100. nu. 3. q. de var. & divers. crim. cum præstatione interesse parti alteri, ibid. nu. 10. 11. & seqq.*
- 39 Mitigatur pœna calumniæ calumniatoribus non ex malitia, sed iusto dolore & causâ legitimâ ad accusandum impulsus, *l. quamvis. C. ad L. Jul. de adul. l. 2. C. de calumniis. Menoch. d. cas. 321. n. 3. 4. & seqq. Clar. quest. 62. non probanti, l. calumniatores. C. de calum. l. 7. ad SCtum Turpill. ex necessitate officii accusantibus, l. 2. C. qui accus. non poss. Menoch. d. cas. 321. nu. 21. 22. 23. damnatum patientibus, l. qui. cum major. §. si patris. de*

bonis libens. necem defuncti vindicanti, l. 2. l. 4. Cod. de calum. semiplenè probanti, Menoch. d. cas. 321. nu. 7. 8. 9. & seqq. Clar. quest. 62. §. fin. lib. 5. à testibus deceptis, d. cas. 321. nu. 19. probanti à fide dignis se accepisse, ibid. n. 28. accusatori atrocis maleficii, hominis diffamati & similibus, de quibus Menoch. & Clarus ad locis.

Olim L. Rhemniâ fronti calumniatoris litera K. vel 40 C, quâ calumnia significabatur, inuri consuevit, *l. 1. §. 2. ad SC. Turpill. l. 2. l. 3. de calum. Cujac. lib. 7. obs. c. 13. & in paratis. C. de calum. cui opponitur testis integræ frontis, l. quasitum. de testib. quæ pœna hodie est sublata, l. 17. C. de pen.*

Hujus loci sunt tit. de calumniat. D. & C. & tit. ad SCtum Turpill. & tit. C. de postuland.

Cap. 106. De vi privatâ & publicâ.

- 1 *Vis quid sit.*
- 2 *Species & distinctio vis.*
- 3 *Vis privata qua.*
- 4 *Armorum appellatio lata.*
- 5 *Ufus armorum in quibus casibus concessus.*
- 6 *Vis privata exempla.*
- 7 *Pœna hujus varia.*
- 8 *Publica vis quid.*
- 9 *In hac exempla quadam cum vi privatâ eadem.*
- 10 *Species vis publicæ.*
- 11 *Quibus personis usus armorum concessus.*
- 12 *Congregatis hominibus vim inferens.*
- 13 *Vis hujus exempla varia.*
- 14 *Plura alia exempla illius.*
- 15 *Pœna vis publicæ.*
- 16 *Exemptio vocari in jus.*
- 17 *Impedimentum creatum, ne quis veniat in iudicium.*
- 18 *Qui dolo facit, ne in iudicium veniat creditur.*
- 19 *Quid sit in jus venire, & in iudicium venire.*
- 20 *Pœna hujus.*
- 21 *Pœna iniuste damnatum eximendi iustior.*
- 22 *Eximens à magistratu captum.*
- 23 *Eximens non videt nec videt vocatum.*
- 24 *Notoris malefici sine iussu magistratus capi possunt.*
- 25 *Domum alterius vi introitus.*

DE alieni juris ademptione rectè factâ, seu de falso, hucalque: sequitur de illa quæ vi fit, *sup. cap. 104. num. 7.*

Vis est majoris rei impetus, ab uno, vel pluribus factus, *l. 1. de vi privat. l. 1. l. 2. l. 6. §. animadversandum. de eo quod met. onus. Exod. c. 22. 21. Levit. c. 24. 13. Judic. c. 6. 1. 2. 3. 4.*

Vim distinguunt Dd. in compulsivam, expulsiivam, 2 inquietativam, ablativam, repulsiivam, & offensivam, *Pet. Gregor. lib. 30. fin. cap. 25. nu. 5. & seqq. per L. 2. unde vi vide c. 230. inf. d.*

Species ejus duæ sunt. Est enim alia privata, alia publica. l. 5. de vi privata. et de vi publica. l. 1. §. 7. §. 12. vi bonorum rapt.

3 Privata vis est, quæ in alterius res, aut corpus, l. 1. & seqq. ad L. Jul. de vi privata. Añ. c. 17. s. 6. c. 19. 29. fit, sine armis, §. recuperanda. Insti. de interd. l. 1. 3. ad L. Jul. de vi privata. vel armis quidem, sed privato inferitur, Paul. libr. 5. sentent. tit. 26. §. Logo Julia. ubi Cynacius, Decian. lib. 8. crimin. cap. 1. num. 7. adde 1. Esdra cap. 4. 23.

4 Armorum appellatione hic quævis instrumenta continentur, quibus alius lædi potest, l. 41. ubi Dd. de verborum signif. quorum usus est interdictus, l. unie. Cod. §. ut armor. usus. lib. 11. l. 2. Cod. quæ res exportari poss. excepto illorum usu, qui fit itineris, navigationis, vel venationis, l. 1. ad L. Jul. de vi publ. Menoch. libr. 2. arb. cas. 344. Decian. crim. lib. 8. c. 3. defensionis, l. 41. l. 5. ad L. Aquil. Menoch. d. loc. salutis suæ, l. 11. §. 2. de vi publ. vel commercii causâ, l. 2. l. 3. §. 4. ad L. Cornel. de sicar. Menoch. & Decian. d. loc.

6 Hujus generis sunt, quando pignus quis vi abstulit, l. 1. l. 5. C. de vi privata. & public. improbe coit in alienam litem, l. 6. de vi privata. l. 1. §. 1. de fals. per vim sibi alium obligavit, l. 5. l. 10. de vi publica. qui rem debitoris sui, sine auctoritate judicis occupavit, l. 7. ult. de vi privata. l. 3. §. 6. de vi public. l. si quis in sane am. Cod. und. vi. §. fin. Insti. vi bon. rapt. ex bonis alienis quid aufert, l. 3. §. 2. h. s. qui res uxoris, ob creditum mariti, pignori capit, l. 1. C. h. s. qui ex naufragio quid rapit, l. 1. §. 1. 2. de vi privata. l. 4. §. 1. de incend. ruin. mansrag. qui convocavit homines, ut quis pulsaretur, verberaretur, l. 2. l. 3. h. s. tit. qui de alterius servo quæstionem habuit, l. 4. §. 1. h. s. civem Romanum verberat, pulsat, l. 2. h. s. tit. Añ. cap. 22. 25. 26. qui sine armis possessorem è possessione dejicit, l. 5. h. s.

7 Pœna hujus vis privatæ est arbitraria, l. 1. in fin. h. s. tit. & quandoque partis tertiz bonorum publicatio, cum infamia, §. item lex. Insti. de public. judic. l. 1. ult. h. s. tit. quandoque alia pro ratione circumstantiarum, l. 6. h. s. l. 7. Cod. d. s. Creditor propriâ autoritate, rem sibi debitam occupans, punitur debiti amissione, l. pen. h. s. l. 5. l. 7. Cod. d. tit. l. 3. Cod. de pignor. l. 12. l. 13. quod mes. caus. Grassatores, prædones, latrones, qui cum telo in publicis viis aggrediuntur homines & spoliant, capite puniuntur, vel furcâ suspenduntur, aut deportantur, l. 28. §. grassatores. §. famosi. de pœn. De pœna clericos ecclesiasticos quæ lædentis, vide Menoch. cas. 389. num. 15. 16. 17.

8 Publica vis est, quæ quocunque teli genere, §. item lex. Insti. de publ. jud. l. 1. l. 10. de vi publ. aut, quæ publicis personis cum imperio inferitur, Paul. libr. 5. sentent. tit. 26. ubi Cynac. & lib. 6. obs. c. 4. Robert. lib. 3. sentent. c. 20. & 22. Duaren. lib. 1. disp. c. 22. Menoch. libr. 2. arb. cas. 304. & de recap. poss. remed. 1. num. 2. 3. 4. & seqq. Gædd. in l. 41. num. 10. 11. de verb. sign. vel, quæ inferitur in loco publico, ut vult Eschima. lib. 9. cons. illust. c. 102. Toffaur. decis. 35. p. 7. l. 3. de vi public. In hac permulta sunt, quæ

etiam cum lege Julia de vi privata conveniunt, vide & confer l. 3. l. 10. §. 1. l. 8. de vi public. & l. 2. l. 4. de vi priv. Cynac. ad Paul. d. loc. Menoch. d. cas. 394. num. 2. Decian. crim. lib. 8. c. 16. per l. 3. de pœn.

Hujus generis sunt, si quis arma domi habeat, præter usum venationis, itineris, vel navigationis, vel promercii, sive sit rusticus, clericus, aut nobilis, l. 1. l. 2. ad L. Jul. de vi publ. l. unie. Cod. us. arm. usus. lib. 12. Novell. de arm. Menoch. d. cas. 394. num. 18. 20. 28. 29. 30. 31. Decian. d. lib. 8. cap. 3. sive serat arma in judicio, sive in principis palatio, l. 10. §. 1. h. s. Menoch. d. loc. n. 38. 39. 40. & seqq. Quibusdam personis usus armorum concessus est, l. ult. C. de præpos. sac. cubic. lib. 12. Menoch. d. loc. n. 59. & seqq. laud. Decian. d. lib. 8. c. 3. ut sunt venatores, peregrinantes, mercatores, milites, equites, castellani, magistratus, officiales & plures alii.

Hujus generis similiter est, qui congregatis hominibus vim fecit, quo quis pulsetur, verberetur, l. 10. §. 1. de vi publ. l. 2. de vi privata. qui alienam villam expugnavit, effregit, l. 11. de vi publ. qui hominem dolo malo obsedit, inclusit, l. 5. de vi publ. l. 3. C. d. s. qui alium possessione, domo, navi, vel agro dejecit, l. 3. §. 2. & ult. de vi public. templum, aliudve publicum occupavit, d. l. 3. §. 2. l. pen. h. s. qui hominem per vim stupravit, l. 3. §. 4. l. 6. de vi publ. diripuit, spoliavit, l. 5. l. 6. d. s. per vim hominem in loco stare coegit, l. 4. l. 5. d. tit. pecuniam per injuriam ab invito exegit, l. 10. d. s. per vim, alium sibi obligavit, l. 5. l. 10. d. s. alium, tanquam reum, vincit, iniquum torquet, verberat, l. 8. d. s. Añ. c. 22. 25. 26. l. 7. d. s. aliter, quam jus est, judicat, d. l. 10. vide Menoch. de recap. possess. remed. 8. quæst. 1. qui adversus provocationem quid jubet, d. l. 10. qui liberum usum judiciorum impedit, d. l. 10.

Similiter, qui fecit, quod minus quis sepeliatur, vel, ut funus diriperetur, l. 5. de vi public. qui cum armis bona rapuit, l. 3. §. 2. d. s. qui armatos servos, liberòsve homines habuit, l. 3. h. s. tit. qui cum telo, dolo malo in concione fuit, d. l. 10. §. 1. qui turbæ, seditionisve faciendæ consilium inicit, l. 3. h. s. qui coetu convocato incendium fecit, l. 5. d. s. qui nova vectigalia exercuit, l. ult. d. s. receptor furum & raptorum, l. pen. Cod. d. tit. qui in agris suis Iauricos, vel Buccellanos, h. e. insignes futes & factitiosos homines habet, l. ult. C. h. s. Duaren. lib. 2. disp. c. 12. qui violat legatos, l. 5. h. s. qui offendit læditve eum, qui à principe salvum conductum impetravit, vide Farin. quæst. 29. lib. 1. de delict. Menoch. cas. 336. lib. 2. arb. qui reum vincit, impeditve, ne vocatus in judicium veniat, eârve, l. 8. l. 10. de vi public. qui convocatis hominibus vias publicas obsedit, homines spoliavit, ut faciunt milites, latrones vagantes & grassantes, l. capitalium 28. §. famosi. de pœn. l. 2. §. 1. vi bonorum rapt. l. 2. C. quand. lic. unie. iur. se sine jud. vind. Geil. lib. 1. c. 4. num. 37. 38. de pac. publ. qui pacem publicam turbat, tit. de pac. senend. Geil. lib. 1. c. 7. d. loc. de ejus requisitis in Imperio vide Frider. lib. 1. de mand. c. 23. 24. Geil. lib. 1. cap. 7. de pac. publ. & infra c. 117.

Pœna vis publicæ est arbitraria, Decianus de crim. lib. 8.

lib.2. cap. 18. num. 19. quæ tamen plerumque est aquæ & ignis interdictio, *l. 10. §. ult. de vi publ.* deportatio cum bonorum ademptione, *l. 7. C. d. sic.* & aliquando capitalis, *l. 4. l. 6. C. d. s.* vel pecuniaria, *§. item lex. Inst. de publ. iud.* Violatores pacis publicæ pœnâ proscriptiois puniuntur, *Gril. lib. 1. c. 7. & seqq. de pac. publ.* Magistratui, notoriè, iniquè procedenti & vim facienti, resistere licitum est, *l. prohibitorium. C. de jure fisci. Mysing. cens. 5. obs. 18. Clar. quasi. 29. Marant. dispus. 1. num. 16. & seqq. vide infrâ c. 113. n. 50. 51.*

16 Hujus loci quoque est violenta exemptio in jus vocati: & impedimentum objectum vocato in iudicium, ne veniat. Priorè, ut si quis eximat eum, qui in jus vocatus fuit, vel intercipiat fraudulenter, aut obstat, aut impedit litigantes in jure, quo minus scil. debitor in jus ad prætorem juris experiendi gratiâ vocatus, perducatur: vel, si quis in jus vocatum debitorem vi eximat, *tit. ne quis eum qui in jus vocatus est, vi eximat. l. de edend. l. 1. de injus vocand. §. 13. pœnalis. Inst. de actio. quo nomine etiam vis publica committi dicitur, l. 10.*

17 ad L. Jul. de vi publ. Posteriore, ut si quis vi prohibet, vel fecit, quod minus quis iudicio se sistat, *tit. de eo per quem fact. quod min. Cujac. lib. 10. obs. c. 10.* vel si quis è manibus satellitum, aut apparatus, vel ex carcere captum eximat, *Liquetis. C. de exca. tribus. lib. 10. Zaf. & reliqui Dd. in d. §. pœnalis. Pet. Gregor. lib. 30. synag. cap. 25. num. 29. & seqq. d. l. 10. ad L. Jul. de vi public. Farinac. de crim. l. 1. §. pœnalis. quasi. 114. n. 84. & seqq. qui ad turbationem jurisdictionis refert, de qua infrâ c. 133.*

18 Similiter qui obstat, quod minus creditor in iudicium ad iudicem datum, facti disceptandi causâ vocatus, sponte veniat, qui dolo, vel vi facit, *l. 1. §. 101. tit. de eo per quem fact. quod min. Cujac. d. c. 10.* quod minus is careverit & yadimonium daret suâ sponte, tempestivè in iudicium veniat, & iudicio se sistat, *d. l. 1. de eo per quem*

19 fact. Erant ergo diversa, ut hoc obiter moneam, in jus venire, & in iudicium venire. In jus veniebant litigaturi, ut prætor formulam agendi & excipiendi ipsi præficeret. In iudicium veniebant, qui ad iudicem datum, actionis institutz causâ, veniebant, *Du-ran. lib. 1. dispus. c. 1. Robert. lib. 3. sens. c. 10. Cujac. libr. 10. obs. cap. 10. Ravard. de prejudic. lib. 1. cap. 1. & sequentib. & lib. 2. disputati de facto, Ravard. d. libr. 1. c. 4. c. 2. & seqq. vide lib. 3. c. 22. de propos. act.*

20 Ergo edicti hujus duplex sententia. Prior de eo, ne quis eum qui in jus vocabitur, vi eximat, nève dolo malo faciat, quod magis eximatur, *l. 1. ne quis eum qui in jus vocat.* Altera de eo, per quem factum est, quod minus quis in iudicio se sistat, *l. 1. de eo per quem fact. quod minus & Priorè tenetur, qui per se, vel per alium violenter eripuit in jus vocatum, aut quoquo modo moram fecit, quod minus in iudicium venire possit statuto tempore, l. 3. §. ult. l. si per alium. ne quis eum qui in jus vocat.* Posteriore tenetur, qui dolo malo per se, vel per alium fecerit, quod minus sisteretur in iudicio reus, *l. 1. §. 1. de eo per quem fact. Oldendorp. class. 1. act. 5. Ibi tenetur, quanti æstimata fuerit controversia, l. pen. §. 1.*

ne quis eum qui in jus. Hic quanti interfuit, *Leu hoc. de eo per quem fact.* Præterea qui captum, sceleratum, convictum & condemnatum eximit, etiam si sit commentariensis, ipse eâ pœnâ, quâ exemptus, afficiendus est, *l. 4. C. h. tit. l. fin. de custod. reor. l. 13. §. 1. de re milit. r. Reg. c. 20. Act. c. 16. Pet. Gregor. lib. 30. syn. c. 25. num. 33. & seqq.* Injustè damnatum eripiens, non punitur, *Perrus 2 I Gregor. d. c. 25. n. 37. arg. Proverb. c. 24. Exod. l. 2.* nimirum pœna, quâ creptus puniendus fuisset, sed aliâ mitiori, *l. dilectos. C. de episc. audians. l. ad dictos 29. C. de appellat. argum. l. non est 137. de reg. jur. l. 6. l. 10. de vi public. Gregor. d. c. 25. num. 38.* Eximens suspectum, accusatum & iustum magistratus captum, pœna arbitraria, pro ratione circumstantiarum delicti commiſsi & modi exemptionis, punitur, *Gregor. d. c. 25. n. 29. per l. si quis. de iudic. l. qui restituerit 68. de rei vind. l. 3. §. 1. ne quis eum qui in jus. l. 4. §. pen. ad L. Jul. majest. Eximens verò nullo magistratus iussu, vel non iure captum, non punitur, *Gregor. d. loc. nu. 30. 31. per l. fin. C. de exhib. reus. l. 1. C. de privat. carceribus. l. 1. l. 2. l. 3. de lib. hom. exhib. nec qui eximit, non ritè nec rectè vocatum in jus, Farinac. de crim. l. 1. §. majest. quasi. 114. n. 100. l. 1. ne quis eum qui in jus.* Sunt præterea plures casus, in quibus eximens non punitur, uti eximens parentem, patronum, & quemvis qui vocari non poterat de jure, *Farinac. d. loc. n. 102. & seqq. vel, ubi citatio fuit invalida, Farinac. num. 128.* Possunt etiam sine magistratus iussu capi notorii malefici, laurones, transfugæ & similes, *l. 1. l. 2. C. de iis qui lauron. occid. l. fin. C. de malef. & mathom. l. 2. C. quand. liceat se sine iud. vind. l. 1. C. de desertor. lib. 12.**

Ad vim similiter refero, quando quis domum alterius vi introit, *l. 5. de injur. l. bos accusare. de accusat. Paul. lib. 5. sent. tit. 4. arg. l. 28. de in jus vocand. vel quacunque ratione dominium, adquisitionem, aut iure ex titulo conventionis adquisito, uti prohibet, vel impedit, l. 23. §. ult. l. 24. de injur. l. 2. §. 9. ne quis in loc. publ. l. 8. §. 5. si serv. vind. l. 11. de vi et vi arm. l. 3. §. 2. nisi possid. l. 25. de act. empt.*

Ad materiam hujus capituli pertinet tit. ad L. Jul. de vi publica. & tit. ad L. Jul. de vi privata. tit. C. de vi privata & publica. ut. ne quis eum qui in jus vocat. est, vi eximat. tit. de eo per quem fact. ne quis in iudic. sistat. t. de custod. reor. adde c. 117. infrâ.

Cap. 107. De ademptione juris alieni, præter jus civile factâ, in genere.

- 1 Ademptio juris alieni præter jus civile factâ, quid.
- 2 Ratio hujus permissionis.
- 3 Membrum ademptionis hujus primum est adquisitio.
- 4 Alterum membrum illius est lesio.
- 5 Quando ipso jure civile nulla est adquisitio, locum non habet.
- 6 Quando lesio, jure alio munus est, non habet locum.

- 7 *Net, quando nullum damnum est illatum.*
- 8 *Causa lationis vera esse debet.*
- 9 *Deceptio, captio, damnum.*
- 10 *Locum habet in dominio & obligationis causis.*
- 11 *Pena ademptionis & restitutio in integrum.*
- 12 *Restitutiois membrum restitutio est restitutio.*
- 13 *Restitutio quid.*
- 14 *Restitutio quid.*
- 15 *De his prætor cognoscere debet.*
- 16 *Restituendum corpus & res omnis, cum conditio prior.*
- 17 *Lædenti quoque reddendum, quod illi docti occasione ademptionis.*
- 18 *Forma restitutionis varia.*
- 19 *Restitutio ius est utile non directum.*
- 20 *Restitutio intra quod tempus postulanda.*
- 21 *A quo tempore incipias cadere.*
- 22 *Remedium restitutionis in integrum est reale.*
- 23 *Fideiussoribus principalium non datur.*
- 24 *Heredes læsorum habent hoc remedium.*
- 25 *Quibus non concedatur hoc remedium.*

DE ademptione juris alieni, quæ fit repugnante jure civili, hucusque dictum est: sequitur de illa, quæ fit præter jus civile, hoc est, jure civili quidem permittente, sed tamen improbante, cap. 104. num. 1. 2.

- 1 Ademptio igitur juris alieni, quæ fit præter jus civile, est, quæ alii jus suum, per negotium gestum, stricto jure civili licitum, contra æquum & bonum naturale aufertur, l. 16. de minor. sit. C. in quib. caus. in integr. restitutio necess. non est. h. e. quam jus civile permittit, non vetat, sed tamen læso infringere concedit. Unde hic ademptio ab initio valida & licita est, sed ex eventu postea redditur inefficax & invalida. Ratio est, quòd hic læsus creditor, licitè & jure permittente quidem, alienat, sed lædens, vel adquirens illicitè, jure vetante, sibi acquirit, vide lib. 2. c. 9.
- 2 Membra hujus ademptionis sunt duo. Primum ex parte adimentis delinquentis, est alieni juris appropriatio & adquisitio, stricto jure civili probata & valida, d. l. 16. in pr. & §. 1. 2. 3. de minor. l. 4. Cod. si advers. rem jud. vide Fab. decad. 7. error. 1. & seqq. quæ adimens cum jactura aliena, sit locupletior, l. 13. §. ult. l. 1. 4. de cond. indob.
- 3 Alterum membrum ademptionis hujus est ex parte læsi, conditio iniqua, illata & læsio enormis facta, Gabriel. lib. 2. conclus. 1. tit. de in integr. rest. per l. 4. de in integr. rest. l. 1. C. si advers. vendit. pign. Gomef. in §. penales. Inst. de act. l. 9. §. ult. & l. seq. de dol. mal. quam ille per jus civile corrigere non possit, d. l. 16. & l. 3. C. de in integr. restit. l. 2. C. de dol. mal. l. 4. C. si advers. rem judicas. Faber decad. 7. error. 1. 2. 3.
- 4 Hinc sequitur ex membro primo, obligationem hanc hujus ademptionis non habere locum, quando negotium gestum, seu ademptio hæc, ipso jure civili improbatur & nulla est, d. l. 16. & l. 2. l. 3. C. si apd. in integr. rest. postul. l. 3. C. de in integr. restit. l. 4. & tot. tit. C.

in quibus caus. in integr. restit. necess. non est. Mauris. de J. in integr. rest. cap. 132. & seq. Cujas. Duaren. & Donell. in l. 101. de verb. obligat.

Ex altero membro sequitur, cessare obligationem hanc, quando læsus & deceptus ex tali ademptione, jure civili communi tutus & munitus est, ita ut damnum alio ordinario remedio rescarcire possit, l. 1. §. 1. & seqq. de dolo. l. 2. C. ad. tit. l. 29. §. ult. l. 16. l. 12. de minor. sit. C. in quib. caus. in integr. restit. necess. non est. l. 3. ex quib. caus. major. Faber decad. 9. erro. 3.

Præterea sequitur, non locum habere, quando jus 7 domini, vel obligationis hujus læsi, non est illi ademptum, nullum damnum illatum, aut facultas, vel occasio acquirendi certa ablata, l. 17. §. 1. l. 18. l. 26. l. 27. ex quib. caus. major. l. pen. de in integr. restit. l. 13. 4. de regul. jur. vel, lucrum certum, cum damno ejusdem, l. 12. §. ult. l. 4. l. ult. §. ult. quod mos. caus. l. 17. §. 1. l. 4. l. ult. ex quib. caus. major. l. 1. §. pen. l. 7. §. 1. l. 31. de dol. mal. l. 6. l. 7. l. 9. l. 23. de minor. illi ademptum, vel interceptum, impeditumve, aut conditio iniqua illata, vel prior non deterior reddita est, l. 39. de neg. gest.

Unde traditum, causam lationis & damni illati debere esse veram, l. 9. de jurejur. l. 13. C. de transact. l. 2. §. 1. l. 29. de minor. l. 2. C. ex quib. caus. major. Mascard. conclus. 1274. & 1277. Har. Pistor. lib. 1. quest. 38. Adynf. cens. 1. obf. 27. Pet. Frid. libr. 2. c. 62. n. 6. Alius. reg. 1. pref. 42. num. 6. & certam, quæ scilicet remota, damnum, læsus non fuisset passurus, l. 41. l. 44. l. ult. ex quib. caus. major. l. 1. C. qui & advers. sed non modicam, sed enormem lationem, Gabriel. lib. 2. tit. de in integr. restit. conclus. 1. num. 2. 3. per l. 4. scio. de in integr. restit. quæ verò læsio enormis dicatur, arbitrarium existimatur, Monoch. lib. 3. arb. cas. 73. & 74. 75.

Ex hac parte ademptio hæc rectè vocatur deceptio, 9 captio, circumscriptio, damnum, l. 1. de dol. l. 1. de in integr. rest. l. 1. de min. à jure suo exclusio, Læmo s. de rest. in integr. atque tantum contra lædentem, non tertium possessorem rei ademptæ locum habent, l. 13. §. interdum. & l. seq. de minor. last. Faber decad. 7. erro. 1. & seqq. nisi hic dolum lædenti participet, vel vis metusve illatus fuerit, Fab. d. loc. per l. 15. de minor.

Extendi verò hoc delictum, tam ad domini, quàm 10 obligationis jura, in quibus quis læsus est, docent text. in l. 27. l. 23. ex quib. caus. major. l. 10. l. 8. l. 12. l. 7. C. de his qua vi met. caus. l. 4. l. ult. de alien. judic. mus. caus. l. 6. l. 7. de dol. l. 1. l. 6. l. 7. de in integr. restit. §. rursus. ex. Inst. de actionib. tit. C. si advers. transact. tit. C. si advers. vend. tit. Cod. si adversus donat. tit. C. si advers. delict. tit. C. si adversus usufructus. C. si advers. rem jud. C. si advers. libert. tit. C. si advers. solut. tit. C. si advers. dos. tit. C. qui & advers. quos in integ. rest.

Pæna hujus ademptionis & lationis est infirmitas, 11 cassatio, & irritatio gesti negotii, quæ factum utrinque infectum redditur, quantum fieri potest: unde vocatur restitutio in integrum, sit. de restit. in integr. quæ uterq; lædens & læsus in pristinum statum reponitur, l. 5. C. de his qui vi met. caus. l. 9. §. 7. l. 20. d. s. D. l. 1. l. 2. C. si advers. transact.

transact. & læsum jus corrigitur, l. 1. ex quib. caus. major. seu causa redintegratur & restauratur, l. 9. §. 5. 7. l. 10. quod met. caus. l. 2. C. in quibus caus. in integr. restit. l. 7. §. ult. l. 29. §. 1. de minor. l. 2. C. si advers. transact. à prætoribus contra juris civilis rigorem, l. 10. de minor. l. 40. §. 1. d. 2. Unde dicitur ad æquitatem revocatio, retractatio, d. l. 40. §. 1. restauratio, vel instauratio causæ, l. 2. C. in quib. caus. in integr. restit. remedium juris, beneficium, auxilium, privilegium, auxilium extraordinarium, l. pen. l. 6. §. ult. l. 1. l. 3. l. 5. de in integr. restit. l. 16. l. 1. l. 3. §. 5. l. 36. de minor. l. 4. l. 38. ex quib. caus. major. sed sæpius & usitatius restitutio in integrum.

- 12 Restitutionis hujus in integrum duo sunt membra: rescissio scilicet & redditio acceptorum, quæ specialiter dicitur restitutio, l. 13. §. 1. de minorib. §. rursum ex diverso. ubi Donell. m. s. 6. Instit. de action. l. 35. de oblig. & action. l. 1. C. si advers. transact. l. 96. §. 1. de solut. l. 28. §. pen. & ult. ex quib. caus. major. Ratio est, quod iniquè petatur restitui, vel dari, quod alius ex justâ causâ adquisivit & possidet, necdum ei ablatum est jure, l. quod meum. de reg. jur.
- 13 Rescissio est, quâ negotium gestum inter lædentem, adimentem & læsum cassatur, tollitur & rescinditur, l. 13. §. 1. de minorib. l. 1. §. 1. l. 30. ex quib. caus. major. à prætoribus, ex causâ probabil. l. 1. de dol. l. 1. quod met. caus. l. 2. de minor. l. 3. l. pen. §. 1. de in integr. restit. ita ut gestum habeatur pro irrito, l. 24. §. 1. l. 44. de minor.
- 14 Restitutio est, per quam, rescissione factâ, l. 15. l. 22. qua in fraud. cred. l. 9. §. 4. 5. 7. quod met. caus. l. 13. §. 2. de minor. læsus jus integrum pristinum dominii, vel obligationis, l. 10. §. 22. l. 14. l. ult. qua in fraud. credis. l. 17. l. 18. l. 1. 2. 3. 4. 5. d. s. §. rursum. Instit. de action. l. 9. quod met. caus. sibi ademptum, l. 1. l. 2. C. si advers. transact. l. 1. C. si sap. in integr. restit. l. 24. §. 4. de minor. & à lædente est illatum damnnum, l. 27. §. 1. 2. l. 41. l. 47. §. ult. l. 24. §. 4. de minor. l. 9. quod met. caus. per prætorem recuperat, l. 1. l. quod si 24. §. restitutio 4. de minor. l. 1. ex quibus caus. major. adde 2. Reg. cap. 8. 3. 4. 5. 6. 2. Sum. c. 9. 10. 11. 12. 13. & res, sive negotium in pristinum statum reducitur, d. l. 24. §. 4. de minorib. l. 38. §. 4. 5. 6. de usur. l. 9. §. 5. 7. l. 10. quod met. caus.
- 15 De his duobus membris prætor cognitionem interponit, l. 3. l. 7. §. ult. de in integr. restit. l. 13. l. 10. l. 44. de minor. Myns. c. 1. 2. obs. 49. & 84. ne cui suus dolus, vel causa quævis, per occasionem juris civilis, contra æquitatem naturalem proficit, l. 1. §. 1. de dol. mal. & met. except. & alii sua simplicitas, lubricum ætatis impedimentum, aliæ causa probabilis & honesta, licita, obstitit, l. 1. de minor. d. l. 1. §. 1. l. 14. §. 5. quod met. caus.
- 16 Restituendum verò læso est, non tantum corpus, sed omnis res & conditio, redditâ causâ, tempore, conditione, & die debiti, l. ult. §. 1. l. 35. l. 22. l. 75. de verb. sign. l. 10. §. 23. 24. qua in fraud. credis. l. 27. §. 1. 2. l. 15. de minor. nec non fidejussoribus idem, aut non minus idonei & pignora eadem, vel alia æquè idonea, l. 10. §. 2. quod met. caus. l. 27. §. 2. l. 24. §. 13. l. 16. de minor. servitutes, d. l. 9. §. 3. quod met. caus. & omnes rei fructus & accessio-

nes restituendæ sunt, l. 12. quod met. caus. l. 40. de minor. 2. Reg. c. 2. 3. 6. 2. Sum. c. 9. 10. & sequentibus. ac si nunquam læsus fuisset, l. 5. de in integr. restit. d. l. 9. §. 5. 7. ita ut quantum læsio abstulit, tantum adferat & reddat læso restitutio, l. 26. §. si feria 7. l. 28. §. 3. ex quib. caus. major. l. 7. §. 9. 10. d. 7. §. 1. l. ult. de minor. ut non sit in damno, neque in lucro, l. 1. C. de repetas. qua fiunt in jud. l. 10. §. 23. 24. 25. qua in fraud. credis.

Lædenti quoque illud, quod ablatum est, & ad læsum occasione ademptionis & læsionis, seu deceptionis pervenit, redditur, l. 27. §. si pecuniam 1. l. 40. §. prædia. l. 24. §. restitutio 4. de minor. l. 1. C. de repetas. qua fiunt in jud. 2. Reg. cap. 8. 3. 5. 6. Donell. lib. 21. com. c. ult. in tantum, quantum læsus inde locupletior factus est, l. 27. §. 1. 2. l. 7. §. 5. l. 44. l. 35. de minor. l. 1. C. si adversus cred. etiam jus amissum, l. 1. l. 2. C. si advers. transact. non tamen tempus & occasio amissa, l. ult. de minor. aut quod ex negotio diverso, non eodem, quo læsus est alter, abest, l. 28. de minor. Diversis personis nihil prod- est restitutio, l. 31. de minorib.

Forma restitutionis varia est. Obligationis ademptæ, læsæ, vel diminutæ restitutio fieri potest per stipulationem interpositam, l. 10. §. 14. qua in fraud. credis. aut per juris cessionem, l. 14. l. ult. qua in fraudem cred. per restorationem, d. l. 10. §. 23. l. 1. l. 2. Cod. si adversus transact. renovationem & revocationem in pristinum statum, l. 17. qua in fraud. credis. l. 9. §. 5. 6. 7. 8. quod met. caus. l. 24. §. restitutio. de minor. l. unic. C. de repetas. in jud. Domini restitutio fit per possessionis vacuæ restitutionem, cessionem, l. ult. §. pen. qua in fraud. cred. & rei amissæ retraditionem & restitutionem, d. l. ult. §. 1. 2. 3. l. 24. §. 1. l. 10. §. 2. 3. qua in fraudem credis. l. 9. §. 7. quod met. caus. vel rei peremptæ pretii dationem, d. l. 9. l. 10. §. 1. l. 7. l. 8. 12. 13. qua in fraud. cred.

Restitutum jus, non est directum, quod semel jure civili ademptum fuit, l. 1. C. si advers. transact. sed utile, l. 24. §. ult. l. 25. de minor. l. 5. l. ult. Cod. ex quibus caus. major. l. 20. l. 31. l. 43. ex quib. caus. major. Donell. lib. 21. com. c. 1. & in d. §. rursum. Instit. de act. Vocatur jus restitutum, retraditum, pristinum, redintegratum, peremptum, d. l. 10. §. 1. l. 9. §. 7. quod met. caus. l. 2. C. si advers. transact. reputatio, sit. C. de repetas. qua fiunt in jud. ubi Gothofred.

Restitutio in integrum maturè est postulanda intra 20 quadriennium continuum, l. 5. §. 2. 3. l. ult. C. de temp. in integ. restit. Hav. Pistor. lib. 1. quæst. 37. num. 62. & seqq. Myns. c. 1. obs. 51. Gaill. lib. 2. obs. 7. c. m. 5. Donell. lib. 21. com. c. 9. intra quod postulanda & terminanda est, d. l. 5. §. 2. 3. paucis exceptis casibus, l. ult. C. de dolo mal. l. 13. de divers. & temp. præscript. l. fin. Cod. si major fact. Gabriel. lib. 2. conclus. 4. sit. de minor. l. 15. §. ult. l. 23. §. ult. ex quib. caus. major.

Hoc tempus in læsis minoribus, ex die primo anni 21 26. in extremum diem anni 29. l. ult. ubi gloss. C. de temp. in integ. restit. vel ex die, quo ætatis veniam in- sinuarunt, computandum est, l. 5. C. d. sit. Donell. d. c. 9. Militibus verò ex die missionis, l. 1. C. de restit. milit.

aliis Reipubl. causâ absentibus ex die reditus, d. l. ult. ubi gloss. sed tamen ab hoc tempore minor ætas, legitima absentia & ignorantia semper est subducenda, d. l. ult. Geil. lib. 2. obs. 48. n. 5. Myns. d. obs. 51. adde Mascard. conclus. 1276.

- 22 Remedium restitutionis in integrum, est reale, & ad heredes transitorium, si damnum illarum respicias, Joh. Mauris. de in integr. restit. c. 12. nu. 2. & seqq. Myns. cens. 4. obs. 19. Worms. lib. 1. observ. 3. tit. 25. l. 14. §. 2. l. 16. §. 2. quod mes. caus. At si personam, cui datur, consideres, personale est, l. 1. 4. de minor. vide Donell. lib. 21. com. c. ult. l. 9. §. 1. l. 14. §. 3. 5. quod mes. caus.
- 23 Fideiussoribus principalium, non datur hoc beneficium, Donell. d. c. ult. per l. 13. §. ult. de minor. duobus casibus exceptis, de quibus in l. 2. C. de fideiuss. minor. l. 2. in fin. de admin. tut. Donell. d. loco.
- 24 Heredes lætorum, ex persona defuncti in integrum restituuntur, dummodo beneficium restitutionis originem sumserit ex illius personâ, l. 2. C. de rest. milit. & eor. qui Reip. caus. l. 4. l. 2. C. de temp. in integr. restit. sed distinguendum hic: an minor minorii succedat: an minor majori: an major minorii: an major majori, vide Cujac. in parat. C. de temp. in integr. restit. & in l. 6. de in integr. rest. Confortibus lætorum, non datur, l. 1. C. si in commun. eademq. caus. in integr. rest. Gomez. 2. var. resol. c. 14. n. 10.
- 25 Non conceditur hoc beneficium ob minimam causam, l. 4. de rest. in integr. l. 9. l. 10. de dolo. delinquentibus lætis propter delictum suum ex dolo, l. 134. §. 1. l. 49. l. 39. de reg. jur. l. 26. §. 4. 6. l. 30. §. 1. ex quibus caus. major. aut, quando lucrum lætus capta ret ex alterius damno, l. 18. l. 19. ex quib. caus. major. sæpius in una eademque causa, nullâ novâ causâ emergente, Lule. C. si sæpius in integr. rest. postul. Myns. cens. 1. obs. 52. & contra personas, quibus reverentia debetur, l. ult. C. qui & ad vers. quos in integr. rest. l. 3. l. 11. de dolo malo. l. 7. de obseq. parentib.
- Huc referendus tit. de in integr. restit. tit. C. si ad vers. rem judicat. & tit. seqq. tit. C. de temp. in integr. rest. tit. C. de reputat.

Cap. 108. De speciebus ademptionis juris alieni, præter jus factæ.

- 1 Speciebus ademptionis hujus.
- 2 Ademptio ex facto lædentis.
- 3 Dolo malo lædentis, quando.
- 4 Pœna hujus est in integrum restitutio.
- 5 Motu facta ademptio quid.
- 6 Pœna hujus.
- 7 Læsi culpâ ademptio facta duplex.
- 8 Ademptio juris ob impedimentum majoris 25. annis.
- 9 Ademptionis hujus jus extenditur ad furiosos & insipientes.
- 10 Requisita ademptionis hujus.
- 11 Læso in jure domini, vel obligationis.
- 12 Dominii læsio.
- 13 Obligationis læsio quomodo contingat.

14-19 Impedimentum probabile quod dicatur.

15 Absentia læsi, non deservi.

16 Voluntaria absentia.

17 Necessaria absentia.

18 Probabilis qua.

19 Indefensus quis dicatur.

20 Absens à presenti, & presens ab absente læsus.

21 Captus ab hostibus læsus, vel ibi natus.

22 Postliminii jus.

23 Ademptio juris minori 25. annis facta.

24 Hoc jure utitur quoq. Reip. prodigus, occlesia & mulier.

25 Causa in quibus læsio contingit.

26 In acquisitione domini læsus.

27 In acquisitione obligationis læsus.

28 In delictis quibusdam succurritur minori.

29 In occasione & facultate juris acquirendi læsus.

30 Requisita ademptionis hujus.

31 Ex parte læsi probanda tria.

32 Ex parte lædentis & auferentis jus suum minori, qua probanda.

33 Ex persona læsi, probandum, eandem locupletiores factum, & alia.

34. 35. 36. 37. 38. 39. 40. 41. 42 Quibus ex causis restitutio hac negatur.

43 Læsus, qui est pater, dominus curatorem minoris, non restituitur.

44 Ex persona lædentis, qua causa sumpta restitutionem impediunt.

45 Ex causâ & negotio ipso sumpta causa, qua impediunt restitutionem.

HActenus de ademptionis juris alieni, præter jus factæ, generalibus requisitis: sequitur de ejusdem speciebus.

Species hujus ademptionis duæ sunt. Una, quæ principaliter decipientis lædentis facto fit: altera, quæ fit principaliter læsi culpâ, l. 2. de alien. judic. mus. caus. l. 1. ex quib. caus. major. l. 1. §. 1. de dol. mal. & mes. except. l. 1. pen. §. 1. de in integ. restit.

Ex facto lædentis ademptio quæ fit, ea est, vel ex dolo, 2 vel metu illato, d. l. pen. tit. de dol. mal. tit. quod mes. caus.

Dolo malo lædentis, juris alieni ademptio & privatio contingit, quando quis in acquisitione domini, testamentis, vel conventionib. l. 1. §. 7. l. 9. l. 35. de dol. mal. & mes. except. l. 1. l. 2. si quis aliq. rest. prohib. Lewis. c. 19. 16. Jacob. c. 2. 2. Prov. c. 24. 23. deceptus & circumventus, dolo incidente & reipsâ, nõ eo, qui causam negotio dedit, l. 10. solus. C. de rescind. vend. Anton. Fab. decad. 1. erro. 7. & decad. 7. erro. 6. quid dederit, reinvenerit, l. 34. l. 35. l. 9. §. 2. de dolo ademerit, l. 7. §. 2. 3. 4. l. 32. de dol. intercepti, l. pen. & ult. de dol. promiserit, vel remiserit, l. 34. l. 37. l. 38. de dol. aut, quovis modo immodicè læditur, postquam satisfactum est utriq. parti, l. 1. C. de dolo. l. 2. l. 8. C. de rescind. vend. vel dolo alterius effectum, quò minus ordinario remedio res servari, & læsi indemnitati consuli possit, l. 2. l. 3. l. 4. 5. 6. 7. l. 8. 9. de dolo. vid. Fab. decad. 9. erro. 3. etiam in delictorum obligationibus,

bus, d. l. 9. §. 6. 7. l. 9. §. 2. 4. l. 14. l. 18. §. 3. de dolo. vel falso quid affirmavit. l. 8. l. 9. l. 20. l. 23. Et seqq. de dolo malo. & deniq; quovis modo enormissimè læsit, *Mysing. cens. s. obs. 59. per l. s. C. de dol. mal. Covarruv. lib. 2. variar. resol. c. 4. adde 2. Sam. c. 19. 20. Et seqq. & infra c. 122.*

4 Pœna hujus delicti, est in integrum restitutio, l. 1. de dol. vide *Pfal. 55. 24. 2. Sam. c. 19. 20. Et seqq.* quæ tamen quandoque cessat, l. 11. Et seqq. de dol. vid. *infra c. 122.*

5 Metu justo, l. 9. §. 1. l. 8. quod met. caus. jus alienum adimitur, quando quis metu compulsus, aliquid alteri dederit, tradiderit, donaverit, aut promittendo se obligaverit, vel debitum aliquod remisit, d. l. 9. §. 1. 2. 3. 5. 6. 7. l. 10. l. 12. Et seqq. quod met. caus. Vide exempla in l. 6. de offic. præs. l. 23. §. sed si. l. 21. §. si duos. §. si metus. §. pen. Et §. ult. l. ult. l. 9. §. 2. quod met. caus. l. 7. C. d. s. Soares in lit. C. n. 13. receps. sans. 1. Sam. c. 2. 16.

6 Pœna hujus est restitutio in integrum, l. 1. b. tit. quod met. caus. quâ rescisso negotio gesto extorto, jus pristinum domini, vel obligationis læso omnimodo restituitur, d. l. 9. §. 4. 5. l. 11. l. 21. quod met. caus. ubi lædens intra annum, in quadruplum, post annum in simplex condemnatur, l. 4. C. de his qua vim metusve causâ. l. 9. §. 6. l. 14. §. 1. §. 7. l. 21. §. 2. quod met. caus. & quemcumque possessorem rei extortæ comitatur, d. l. 9. §. 1. Et ult. l. 14. §. 3. 5. l. 16. l. 17. quod met. caus. & pro non factio habetur, l. 9. §. 4. eod. nec ratum dicitur, l. 1. eod. id quod metu factum est, vid. *Dornsp. lib. 2. part. 2. c. 21. de except. ubi & de excludentibus metum, vide infra cap. 118.* ubi de metu ad illicita suâ naturâ: hinc de metu, ad licita suâ naturâ faciendâ, incusso agitur.

7 Læsi culpâ aliquâ factôve juris alieni ademptio præter jus facta, est duplex. Una, quæ ex læsi impedimento probabili provenit: altera, quæ ex ejusdem facilitate, & ætatis temeritate venit, l. 1. ex quib. caus. major. l. 1. de minor. ibi est ademptio juris competentis majori 25. annis, d. l. 1. ex quib. caus. major. hinc verò minori 25. annis, d. l. 1. de minor.

8 Ademptio juris majori 25. annis competentis, est, quâ huic propter impedimentum probabile, l. 1. §. 1. l. 26. §. 9. ex quib. caus. major. 2. Reg. c. 8. l. 2. 3. 4. 5. sine culpâ suâ, jus competens, ab alio aufertur, d. l. 1. §. 1. §. rursus. ex. *Inst. de act. Mauris. de in integr. restit. cap. 329. Et seqq. 2. Sam. c. 9. 10. 11. 12. 2. Reg. c. 8. 3. 4. 5. 6. Tob. c. 1. 23. 26. vel minuitur & læditur, l. 4. de minor. l. 17. §. 1. l. 18. l. 26. l. 27. ex quib. caus. major.*

9 Quod dixi de majori 25. annis, hoc quoque ad furiosos, infantes & civitates pertinere Labeo ait, l. 22. §. ult. ex quib. caus. major. l. 4. C. d. s. nec non ad milites & uxores eorumdem, sit. C. de restit. milit. Et cor. qui Resp. Et tit. C. de uxor. milit.

10 Requisita hujus ademptionis duo sunt: scilicet ex parte adimentis læsio & privatio juris alieni: & ex parte læsi ætas 25. annis major, atque probabile impedimentum, ob quod læsus est, l. 2. C. ex quib. caus. major. *Mascard. conclus. 1274. Et seq. 2. Reg. c. 8. 3. 4. 5. 6.*

11 Læsi hæc contingit, dum læso jus domini, vel obligationis, aut adquirendi facultas adimitur, vel de bo-

nis ejusdem diminuitur, l. 17. §. 1. l. 18. l. 20. Et 27. ex quibus caus. major.

Dominium adimitur per usucapionem lædentis, 12 præscriptionem, d. l. 1. §. 1. l. 18. Et seqq. l. 23. ex quib. caus. major. missionem in possessionem bonorum, l. 15. §. 2. d. sis. distractionem pignorum factam à debitore, §. 6. item si quis. ubi *Donell. Inst. de act. vel creditore, l. 6. C. de restit. milit. 2. Sam. cap. 9. 10. Et seqq. Tob. c. 1. 23. 26.* spoliationem & occupationem possessionis, l. 23. §. 2. 3. l. 19. ex quib. caus. major. vel alias causas, l. 6. l. 30. d. s.

Obligatio læso perimitur à lædente per sententiam 13 judicis, quam contra eum obtinuit, d. l. 30. §. ult. vide *Gabriel. conclus. 2. lib. 2. tit. de in integ. restit. vel quamvis aliam causam, d. §. ult.*

Ætas læsi 25. annis major hinc requiritur, l. 1. b. tit. ex quib. caus. major.

Impedimentum probabile est læsi, non defensi, l. 27. §. 1. 4. 2. 3. l. 22. ex quib. caus. major. aut lædentis absentia, l. 1. §. 1. l. 4. l. 5. Et seqq. d. s. adde 2. Sam. c. 9. 10. 11. Et seqq. 2. Reg. c. 8. l. 2. 3. vel quodvis aliud probabile impedimentum; l. 1. §. 1. l. 26. §. 9. l. 23. §. 4. d. s. nõ dolosum, l. 4. l. 5. l. 36. d. s.

Absentia læsi, non defensi, quæ absenti, vel lædentis 15 absentia, quæ alii damnosa est, l. 27. l. 22. §. 1. l. 28. §. 1. d. s. & quævis voluntaria, d. l. 27. §. 1. justa, necessaria, vel probabilis, l. 35. l. 36. l. 42. b. s. quâ jus, restitutionem postulantis, est læsum, l. 1. l. 27. d. s. 2. Sam. c. 9. 10. Et seqq.

Voluntaria absentia est, quæ nullâ cogente causâ, 16 suscipitur, puta delectationis, vel amicorum visendo- rum gratiâ, l. 36. l. 42. d. s.

Necessaria est, quâ quis coactus abest, l. 16. l. 36. d. s. 17 puta Reip. causâ, vel vocatus ad principem, aut magistratum, d. l. 36. l. 37. l. 38. Et seqq. d. s. vel detentus in vinculis, custodia, l. 26. de verb. signif. l. 2. §. 1. l. 9. l. 10. l. 23. ex quib. caus. major. aut abest legationis causâ, l. 26. §. 9. d. s. servitutis, relegationis, militiæ, studiorum, vel similibus causâ, l. 11. l. 4. l. 15. l. 26. §. 1. l. 28. l. 34. l. 35. §. 1. Et seqq. d. s. l. 33. l. 7. l. 32. d. s.

Probabilis est, quâ quis mercaturæ, aut negotiatio- 18 nis, aut sui commodi, lucri, vel litis causâ abest, l. 42. l. 36. l. 26. d. s.

Impedimentum quodvis probabile est, per quod jus suum 19 læsus, salvum retinere & defendere non potuit, l. 23. §. ult. l. 16. l. 24. l. 28. l. 33. l. 26. ex quib. caus. major. puta, si per feri- as, vel per rerum naturam factum, l. 26. §. 7. d. s. quod minus læsus jus suum amissum retinere, vel defendere potuerit, l. 26. §. 4. l. 1. d. s. *Nobem. c. 5. 9. Et seqq.* vel per procuratorem, aliumve, l. 24. l. 25. l. 1. §. 1. d. s. *Mys. cens. 1. obs. 42. Guil. lib. 1. obs. 45. Hars. Pistor. lib. 1. q. 36.* vel metu, non supervacuo deterritus, abfuit, l. 2. l. 3. d. s. vel per absentiam ejus, qui nocuit, & frustrandi, vel aliâ causâ, copiam sui non fecit, l. 23. §. 4. l. 1. §. 1. l. 24. Et seqq. d. s.

Indefensus autem absens, d. l. 26. §. 3. læsus, tum dicitur 20 quando procuratores, amici, ministri ejus ad defendendum appellati & interrogati à lædente, nec quisquam alius defensionem se offert, l. 21. §. ult. l. 22. l. 20. d. s. *Donell. in §. rursus. Inst. de actio. Et lib. 21. com. c. ult. in defenso secus, l. 23. l. 39. d. s.*

- Non refert, quòd nec læsus, neque ejus procurator amissionem juris & damnum impedivit, *L.26. §. ult. l.15. d. si.*
- 21 Quemadmodum autem absens à præsentē, *l.1. §.1. l.21. §.2. h. s.* sic quandoque præsens ab absente, *L.26. §.3. d. s. l.40. de regul. jur. Donell. dd. locis. & lib.21. com. 6. s.* læditur, & restitutionem postulare potest.
- 22 Lædi quoque potest captus ab hostibus, aut ibidem natus, *l.15. §.1. ex quib. caus. major.* postliminio reversus, aut ibidem mortuus, *d. l.15. §.1.* Ibi reversus fingitur & habetur, quasi semper in civitate, & nunquam in servitute fuerit, *d. l.15. §.1. & s. si ab hostibus. Inst. quib. mod. jus pat. potest. toll. §. ult. Inst. quibus non est perm. test.*
- 23 hîc, quasi prima captivitatis hora decesserit, & tempora captivitatis morti junguntur, *d. §.5. l.4. in fin. de usucap.* Sed tamen huic reverso, ea quæ sunt facti, ut possessio & usucapio & similia, non restituntur, *l.19. l.23. §.1. l.30. ex quibus causis major. l.23. de acquir. poss. l.12. l.15. de usuc. licet alias, quoad commoda & onera, restituantur, d. l.15. de usucap. l.26. quib. mod. usuc. amitt.* Quæ filiusfam. patre apud hostes existente, adquisivit, reverso adquiruntur, *l.16. l.19. de capt. & poss. revers. l.12. de verb. oblig.*
- 24 Ademptio juris competentis minori 25. annis est, quâ idem, sive sit paterfam. sive filiusfam. *l.3. §.4. de minor. ob ætatis infirmitatem inconsultamque facilitatem, l.1. d. s. Menoch. lib.3. præf.82.* jure suo ab alio privatur, *d. l.1.* Ideo hîc ætas patrocinari dicitur, *l.6. de in integr. restitut.* & quis ætatis jure munitus, *L.2. C. si minor. se abstineat.* propter quam minor restituitur, quandoque ipsius interfuit, non lædi, aut capi, *l.3. §.4.7. de minorib. Donell. lib.21. com. 7.*
- 25 Hoc jure minoris utitur quoque Respubl. *l.4. Cod. ex quibus causis major. l.22. D. d. tit. l.3. Cod. de jure Reip. lib.11. prodigus, argum. l.3. de in integrum restit. l.12. l.8. §.1. de reb. eor. Gomsf. tom.2. var. resolut. cap.4. num.30. ecclesia, Jason in lult. C. de sacrosanct. eccles. & mulier, Menoch. libr.3. præf.82. Gabriel, conclus.1. tit. de minor. lib.2.*
- 26 Negotia & causæ, in quibus minor jure suo privari potest, sunt qualiacunque in quibus iste manifestè læsus, deceptusve est, *l.9. §.3.4. l.24. l.7. l.44. de minorib. modò causa cum minore incepta & impleta sit, l.3. §.1. de minor. l.1. C. si adversus rem judic.*
- 25 In acquisitione domini, ut quando per usucapionem, alienationem, & diminutionem rerum suarum ab aliis læsus est, *l.6. l.45. de minor. tit. C. si adversus usuc. vel per traditionem quamvis, l.13. §. ult. de minor. per hereditatis damnosæ additionem à seipso factam, l.7. §.5.9. ubi Cujac. d. s. aut omissionem & repudiationem hereditatis lucrosæ, l.3. §.8. l.7. §.9.10. l.24. §.2. d. s. vel legati, l.3. §.7. d. s. in peculio castrensi, d. l.3. §.10. in libertate fideicommissaria, l.5. d. s.*
- 28 In conventionibus cum alio initis, tam bonæ fidei, quam stricti juris, puta mutuam pecuniam accipiendo, vendendo, emendo, fidejubendo, aliena negotia administrando, compromittendo, permutando, in pi-

gnoris distractione, dotis datione, transactione, divisione, solutione, & aliis, *l.3. C. ex quib. caus. major. l.4. C. de dol. mal. l.1.2. C. si adversus cred. l.2. C. si adversus vendit. l.1. C. de filiofam. minor. l.4. C. de præd. & aliis reb. minor. tit. C. si adversus rem judic. tit. C. si adversus venditio. pign. tit. C. si adversus transact. l.2. C. si adversus solut. idque sive autoritas curatoris intervenerit, sive minùs, *tit. C. si tut. vel curas. interven. Donell. lib.21. com. 6.10.* ubi excipit tres casus.*

In delictis iis, quæ sunt sine dolo malo, *l.1. l.2. Cod. 29 si adversus delict. l.9. §.5. de minor. culpa quavis, etiam lætâ, l.8. l.9. §.2.3. d. s. jurisve ignorantia, l.2. C. si adversus delict. succurritur minori, ut poenâ liberetur, d. l.2. Coraf. lib.4. miscell. c.2. in illis, quæ dolo sunt, secus, *d. l.9. §.3. l.37. §.1. de minor. l.14. ad SC. Syllan. nisi quatenus quandoque ex ætatis commiseratione, poenâ nonnihil mitigetur, l.37. §.1. ubi Cujac. de minor. Gomsf. l.2. lib.2. resolut. c. de delict. & sup. cap.98.**

In aliis omnibus negotiis, in quibus jus aliquod, aut occasione & facultatem juris adquirendi, minor amisit, *l.44. l.33. l.34. de minor. tit. C. si ut amiss. hered. vel bon. possess. aut amissionem, vel detrimentum rei suæ metuit, l.6. de minor. lucrumve eidem præripitur, l.7. §.6.8. l.30. l.47. d. s. poenâ hæc restitutionis locum habet, etiam, quando contra curatores, procuratoresve in judicio est judicatum, *tit. Cod. si adversus rem jud. Mysf. cens.4. obs.21. & cens.1. obs.49. vide tit. Cod. si adversus libert. aut parente auctore, captus est minor, l.29. l.47. de minor. l.4. C. si adversus rem jud. vel tutore, auctore & defensore, l.34. §.1. l.47. §.1. de minor. tit. Cod. si tutor vel curator, quando scilicet ab his minor indemnis servari non potest, arg. d. l.47. §.1. l.3. §.4.7. l.13. de minor. l.7. §.7. de dolo malo. l.3. C. si tut. vel curas.**

Cæterùm ademptionis hujus sunt duo requisita, de quibus causæ cognitio instituenda est, *l.12. l.13. l.19. de minor. Unum ex parte læsi minoris, alterum ex parte lædentis, vide Ant. Fab. decad.7. error.2. & seqq.*

Ex parte læsi, necesse est sequentia conjunctim concurrant. I. Quòd minor tempore læsionis fuerit, *l. ult. C. si min. se major. dix. l.39. l.32. l.43. de minor. Mysfing. cens.4. observ.16.17. & cens.1. observat.49. Menoch. lib.3. præsumpt.82. num.13.14. & lib.2. arb. cas.116. in initio negotii incepti & perfecti, ejus tractatio & consummatio in ætatem majorem fortè incidit, inspecto, *l.3. §.1. 2.3. ubi Cujac. de minor.**

II. Ex negotio gesto cum alio, sibi jus suum, præter æquum & bonum, ademptum esse, seque læsum, *l.24. §.1. l.12. l.3. §.4. l.29. l.9. de minor. l.5. C. de in integr. restit. minor. Hartm. Pistor. quest. jur.38. lib.1. Gabriel. lib.2. conclus.1. & seqq. tit. de minor. Menoch. lib.3. præsumpt.82. nu.13.14. Faber decad.7. error.9. Mysfing. cens.4. obs.16.17. & 21. Donell. lib.21. com. cap.9. etiam ob rem minimam, *l. scio 4. de in integr. restit. quæ ex se gravis esse potest, Menoch. cas.75. num.1.2. Covarr. lib.2. var. resol. c.3. num.12. duobus casibus exceptis, l.1. C. si adversus vend. pign. l. pen. de minorib. Donell. lib.21. com. 6.9. Menoch. d. præf.82. nu.13.14.**

III. Ex inconsultâ suâ temeritate & sui facilitate vel dolo alieno, se esse læsum, l. 1. l. 11. §. 4. l. 44. de minor. l. 1. C. qui & advers. quos. non casu fortuito, d. l. 11. §. 4. d. l. 44. vel delicto, aut dolo suo, l. 2. C. si minor se major. dix. l. 1. C. si advers. delict.

33 Ex parte lædentis & auferentis jus suum minori, requiritur, ut nullam causam probabilem, contra superiora adferre possit. Nam probare volens, pœnam restitutionis non inferendam, auditur.

Causa ejusmodi sumitur ex persona læsi, lædentis, vel causa ipsa.

34 Ex persona læsi, puta si eundem locupletiozem factum esse, aut in rem ejusdem quid versum probet, l. 1. l. 2. C. si advers. vend. l. 10. C. de prad. minor. Pinell. in l. 2. part. 3. cap. 1. num. 30. 31. C. de rescind. vendis. Pistoris

35 lib. 1. quæst. 37. Mascard. conclus. 1162. Similiter læsum esse indutrium & providum hominem, qui per temeritatem & ætatem non sit lapsus, sed casu fortuito, vel alio modo, quo etiam diligens & providus quilibet lædi potuisset, l. 11. §. 3. 4. 5. l. 24. §. 1. l. 44. de minor. quod læsa fœmina in anno 18. & læsus masculus in 20. anno constitutus, ætatis veniam ante læsionem impetravit,

36 l. 1. l. 2. C. de his qui veniam ætas impet. quod major factus, silentio, aut facto suo ratum habuit id; quod in minore ætate gestum est, l. 1. l. 2. Cod. si major fact. rat. hab. Menoch. remed. 15. quæst. 15. num. 110. & seqq. de recap. possess. Covarruv. pract. quæst. cap. 3. 4. num. 2. non tamen dolo adversarii, aut actum ipso jure nullum, vel simulatum, Menoch. d. loc. num. 132. & sequens. quod pubes sine curatore existens, de non retractando & revocando à se negotio gesto, sponere juramentum præstitit, Aurbens. sacramenta puberum. l. 1. C. si adversus vend. Donell. ad d. aurb. & lib. 21. com. Geil. libr. 2. obs. 41. & 65. Mynsing. cens. 4. obs. 30. Gabriel. libr. 2. tit. de

38 minor. conclus. 5. ubi limitat & ampliat. Neque minor liberam bonorum administrationem habens, vel pro majore publicè habitus, aut mercaturam exercens, vel in fraudem creditoris, pecuniam consumens, Pot. Frid. lib. 2. de mandatis. c. 6. n. 7. Vel, qui per mendacium, dolo malo se majorem asseveravit, l. 32. de min. l. 3. C. si minor

41 se major. dix. Mynsing. cens. 4. obs. 40. qui intra legitimum tempus restitutionem in integrum non petiit, l. 4. C. de in integr. rest. min. qui tempore læsionis major fuit, vide Cujac. c. 1. 2. de divors. & temp. præscript. vel læsus non fuit, d. l. 4. §. 1. l. 11. §. 3. l. 9. §. si minor. de jur. jur. hoc beneficio juyatur.

42 Ex persona læsi, similiter prætendi potest, hunc esse patrem, dominumve minoris filii, vel lervi, l. 3. §. 4. l. 23. de minor. tit. C. de filiofam. minor. tutorem, curatorem, tit. C. si tutor vel curas. interven. fidejussorem, l. 1. l. 2. C. de fidejuss. minor. quibus rei principalis minoris, restitutio in integrum prodesse non debet, tit. C. si tutor vel curas. interven. l. 7. de exception. ut nec fidejussoris minoris restitutio, principali reo majori prodest, l. 1. C. si in com. eademque causa, l. 48. de minor. neque minoris restitutio, majori, d. l. 47. §. 1. de minor. d. l. 1.

43 Ex persona lædentis causa sumpta est, quod hic sit

44 Ex persona lædentis causa sumpta est, quod hic sit

pater, mater, patronus, quibus reverentia debetur, l. 2. C. qui & advers. quos. l. 27. §. ult. de minor. Item, quod minor à minore captus & læsus dicitur, l. 11. §. 6. l. 34. de minor. Donell. lib. 21. c. 12. vel, mulier pro minore intercessit, l. 12. de minor. seipsum quis venundari passus est, l. 9. §. 4. de minor. Neq; fiscus lædens tenetur, l. 6. §. fiscus. de jur. fisc. quod sublatura per tit. C. si advers. fisc. neque debitor, in pecunia minori soluta, l. 1. l. ult. C. d. t. l. 1. l. 2. C. si propter pensias. public. l. 1. C. si advers. solus.

Ex causa & negotio ipso gesto sumitur, quando hoc tale est, ut minimè necessaria sit restitutio, tit. C. in quibus caus. in integr. rest. non est necess. scilicet. quando ipso jure civili læsus minor tutus est, l. 1. l. 2. l. pen. C. d. t. l. pen. C. si advers. libert. l. 2. l. 3. C. si advers. donat. in rebus, casibus fortuitis subjectis, l. 7. §. 8. de minor. libertate datâ à minore, l. 32. de min. l. 3. C. si advers. libert. in maleficiis, l. 2. C. si advers. delict. dolo scil. non culpâ, vel imprudentiâ commissis, l. 2. C. si advers. delict. l. 2. C. si minor se major. in quibusdam præscriptionibus temporariis, l. si mater. C. de no. stat. defunct. executione pœnarum, l. auxilium. de minor. Donell. lib. 21. cap. 12. solutione minori legitime factâ, l. 10. de minor. l. 1. C. si advers. solus. distractione pignorum, l. 1. l. 2. Cod. si propt. pens. public. l. 1. C. advers. vend. pign. in sæpius perita restitutione, tit. C. si sap. in integr. rest. pot. & causâ minimâ præjudicante, l. scio. de rest. in integ. Nec contra tertium possessorem, qui non læsit, hæc restitutio datur, l. 13. §. interdum. l. seq. de minor. Ant. Fab. decad. 7. error. 1. & seqq.

Hujus loci tit. de eo quod met. caus. t. de dolo malo, tit. de minorib. tit. ex quib. caus. majores & tit. C. de his quæ vi metusq; caus. tit. C. de dol. mal. t. C. de in integ. rest. minor. 15. ann. t. C. de filiof. minor. & tit. C. seqq. 24. 25. 26. 27. usq; ad finem lib. 2.

Cap. 109. De fraudatione creditoris.

- 1 Alienatio proprii juris fraudulenta.
- 2 Species hujus alienationis.
- 3 In fraudem creditoris facta alienatio.
- 4 Species hujus.
- 5 Generalis defraudatio creditoris cuiusvis.
- 6 Fraudulenta factum debitoris alienantis quod.
- 7 Fraudatus creditor quando dicatur.
- 8 Accipiens tertium, quando in fraudem creditoris agere dicatur.
- 9 Ex titulo oneroso accipiens creditor, non dicatur fraudare.
- 10 Limitatio hujus.
- 11 Pœna hujus fraudationis.
- 12 Hæc pœna in duobus consistit.
- 13 Heredes fraudantis, quatenus obligatur.
- 14 Pretium rei non restituendum est accipienti alienatum.
- 15 Creditor prior, posteriori præfertur in revocatione.

- 16 *Pauliana vocatur hac revocatio.*
 17 *Specialis fraudatio quid.*
 18 *Ejus species.*
 19 *Fraudatio per debitoria capitū minutionem.*
 20 *Pœna hujus.*
 21 *Creditor capite minutus, amittit omne jus suum.*
 22 *Alienatio per inefficium testamentum quid.*
 23 *Alienatio per inefficisam donationem quid.*
 24 *Pœna inefficisī testamenti, & inefficisā donationis.*
 25 *Alienatio in fraudem litigantis facta, quid.*
 26 *Riquisita hujus alienationis.*
 27 *Pœna hujus alienationis.*
 28 *Alienatio in fraudem patroni facta.*
 29 *Do'lo libertus quando alienare dicitur.*
 30 *Pœna hujus alienationis.*
 31 *Alienatio in fraudem fisci facta quid.*

HAtenus de ademptione & privatione juris alieni: sequitur de alienatione juris proprii fraudulenta & illicita. *Vide sup. cap. 101. nu. 3.*

1 Est autem juris proprii alienatio illicita & fraudulenta, quæ in creditoris perniciem & damnum à debitore celebratur, *tit. qua in fraudem credit. tit. si quid in fraud. pat. tit. de alienat. judic. mutandi causâ.*

2 Alienatio talis est duplex. Una, quæ fit præter jus civile: altera, quæ directò fit contra civile jus.

3 Præter jus civile alienatio est, quæ à debitore est facta in fraudem creditoris, & jure civili quidem firma & efficax est, *l. 16. de minor. sed prætorio rescinditur, l. 1. l. 3. l. 5. de in integr. rest. l. 1. qua in fraud. cred. & fraudulenta judicatur, d. tit. qua in fraudem cred. ne scil. dolus suus occasione juris civilis, contra æquitatem naturalem, alicui proficit, l. 1. §. 1. de dol. mal. & met. except. Appellari potest defraudatio, vel deceptio creditoris, captio, circumscriptio, l. 1. l. 10. tit. qua in fraud. cred. alienatio fraudulenta, l. 1. qua in fraud. cred. tit. C. de revocand. is qua in fraud. credit. alienata sunt.*

Est ergo ab initio hæc firma, sed exitu nulla & inefficax redditur. Ratio est, quòd hic alienatio jure vane fit, acquisitio verò, jure permittente. Unde in hac fraudatione generalia ademptionis, *de quib. in cap. 107. diximus, locum habent.*

4 Fraudatio ejusmodi est duplex. Una generalis, altera specialis.

5 Generalis fraudatio creditoris cujusvis, *l. 1. §. 1. & 2. qua in fraud. cred. est, quâ debitoris cujuslibet, quocumque titulo, l. 6. §. 6. l. 10. §. 13. 14. 15. l. 1. §. 2. l. 2. §. 1. l. 3. l. 2. l. 17. l. 18. qua in fraud. credit. & quovis modo alienantis, l. 1. §. 1. 2. 3. l. 2. l. 3. l. 10. §. 12. l. 18. d. s. facto fraudulento, creditor jure sui crediti cujusvis, domini, vel obligationis, d. l. 10. §. 22. l. 14. qua in fraud. credit. privatur, tit. qua in fraud. cred. D. & C. §. item si quis in fraudem. Instit. de action.*

6 Fraudulentum factum debitoris alienantis dicitur hic, quod omittendum erat, *l. 3. l. 4. cum seqq. qua in fraud. cred. l. 20. §. 11. 12. l. 17. §. 2. eod. l. 121. de regul. jur.*

quodq; præsens, non futurum, alienantis patrimonium minuit, *l. 6. §. 1. & seqq. l. 7. qua in fraud. cred. l. 134. de reg. jur. quo scil. quavis ratione habere definit, quod habuit, l. 1. §. 2. l. 2. l. 3. l. 17. l. 18. l. 10. §. 12. qua in fraud. cred. & quo ei abesse aliquid ex dominio, vel obligatione dicitur, l. 10. §. 22. l. 14. l. ult. d. tit. vide Mantie. lib. 13. tit. 38. de tacit. & ambig. conv. n. 14. 15. & seqq. jus delatum in fraudem fisci, vel creditorum, hypothecarium jus habentium, repudiare nequit, d. tit. 38. n. 16. 17.*

Fraudatus verò creditor sit necesse est dolo & fraude, tam alienantis debitoris sui, quam accipientis tertii, *l. 1. §. hac. si quid in fraud. patron. l. 9. qua in fraud. credit. Alienantis quidem fraude verâ, vel præsumptâ, d. l. 10. §. 1. l. 17. §. 1. d. 1. vide Donell. lib. 23. com. c. 17.*

Accipiens tertius, in fraudem creditoris acquirere dicitur, qui eo consilio acquirit, ut creditorem alienantis jure sui crediti fraudet, *d. l. 10. §. 2. 3. 4. sciens debitorem alienantis non esse solvendo, d. l. 10. §. 3. 4. 5. l. 6. §. 8. Conjecturas fraudulentiæ alienationis recenset Mantica d. tit. 38. & Mascad.*

Planè ignoranter in fraudem alienatum ex titulo oneroso, accipiens creditor, fraudare non dicitur, *l. 6. §. 8. 11. l. pen. d. s. nec ille quoque, qui suum recepit, quamvis sciat debitorem solvendo non esse, d. l. 6. §. 6. 7. l. 13. l. 24. d. l. 44. de condi. indeb. Geil. lib. 2. obs. 25. n. 14. 15. arg. l. 139. l. 55. l. 151. l. 155. §. 1. l. 145. de reg. jur. nisi postquam bona alienantis debitoris, à creditoribus reliquis, tempore alienationis jam sint possessa, d. l. 6. §. 7. l. 10. §. 6. aut ab eo alienatio fit facta, qui postea abstinendo, vel restitutionem impetrandò, solvere non debuit, d. l. 6. §. 13. h. t. tit. C. de revocand. his qua in fraudem credit. sunt alienat.*

Pœna fraudationis hujus est, in fraudem creditoris I alienatorum, revocatio, §. item si quis 6. ubi Donell. Instit. de actio. d. l. 10. §. 1. 2. & exactio, d. l. 10. §. 14. 15. quâ creditor quilibet, etiam unus ex plurib. *l. 1. §. 1. d. l. 10. §. 6. 7. 8. re & proposito fraudatus, d. l. 10. §. 1. 2. l. 9. sine suâ voluntate, d. l. 6. §. 9. & hujus successor, d. l. 10. §. ult. intra annum utilem ex de fraudationis, d. l. 6. §. ult. d. l. 10. §. 18. obligatum habet fraudatorem, l. ult. §. ult. h. t. qui titulo quocumque, d. l. 6. §. 6. l. 10. §. 13. 14. à debitore alienante quid, l. 1. §. 2. 3. l. 10. §. 22. h. tit. quovis modo accepit, l. 1. §. 2. l. 17. l. 18. h. tit. ad hoc, ut rescissâ alienatione, §. item si quis 6. ubi Donell. Instit. de act. dicit. l. 10. §. 22. jus in alium translatum, dominium scil. vel obligatio, l. 1. §. 1. l. 10. §. 22. l. 14. h. t. d. §. 6. revocet & in pristinum statum, in quo ante alienationem fuit, restituatur, d. l. 1. §. 1. d. l. 10. §. 22. l. 15. l. 22. l. 12. h. t. à possessore unâ cum suâ causâ & fructibus à tempore alienationis existentibus, & post litem motam perceptis, d. l. 10. §. 19. 20. 21. 25. l. ult. §. 4. 5. 6. h. tit. & cum accessoriis, conditione, die & tempore, & omni lucro & interesse, d. l. 10. §. 23. 24. ult. & l. seq.*

Pœna igitur hujus fraudationis in duobus consistit: 1. 2. in rescissione & revocatione eorum, quæ sunt alienata: quæ conveniunt cum membris restitutionis in integrum, *de qua c. 107. supra diximus.*

- 13 Hac poena, seu revocatione obligantur etiam heredes fraudantis, quatenus ad eos pervenit, l. 11. d. l. 10. §. 9. sed non tertius alius bonæ fidei possessor, d. l. 9. nisi in quantum facere potest. Dissentiunt alii per l. ult. h. s.
- 14 Accipienti alienatum ab alienante debitore pretium rei, non est restituendum, nisi solutum in bonis extet, l. 7. l. 8. h. s.
- 15 Creditor autem prior in revocatione posteriori præfertur, d. l. 10. §. 1. h. s. nisi posterioris pecunia prior sit dimissus, l. 16. l. 10. §. 1. h. s. Vocatur hæc revocatio Pauliana, l. 2. si quid in fraud. patron. §. item. 6. Instiit. de act. l. 38. §. in Faviana. de usur. & quandoque Calvisiana, l. 3. §. si inestatus. l. 4. l. 5. si quid in fraud. pat. Alienatio in fraudem legis facta in totum est irrita, l. si libertus. de jure patron. Mantica lib. 13. tit. 37. nu. 11. de tacit. & ambig. convenit. per l. 5. C. de legib. l. 29. l. 30. D. d. t. in fraudem hominis facta, quatenus interest agentis, revocatur, l. 1. §. si pluribus. si quid in fraud. patron. vid. cap. seq. nu. 9. & seqq.
- 17 Specialis fraudatio contra est debitoris alienantis ex titulo speciali certo: vel ex titulo quidem quovis, sed debitoris specialis & certi fraudandi gratiâ.
- 18 Prioris generis alienatio & defraudatio fit per capitis diminutionem, vel per testamentum inofficiosum, vel per inofficiosam donationem. Posterioris vero generis est fraudatio & alienatio facta in fraudem litigantis, vel patroni.
- 19 Fraudatio creditoris, per debitoris capitis minutionem minimam, est, qua creditoris jus crediti sui, ab illo, in quem debitor bona sua per minimam capitis minutionem, hoc est, adoptionem, vel emancipationem transtulit, aufertur, l. 2. l. 4. s. de cap. minus. Ex maxima & media capitis minutione non nascitur obligatio, l. 1. C. an serv. ex suo fact. tit. Cod. si advers. libert. l. 7. de del. ma. l. 2. de cap. minus. imò nechodie, ex quavis minima, sed ex illa tantum, quæ ex arrogatione contingit. olim etiam, quæ ex emancipatione, l. 2. de cap. minus. vid. l. ult. C. de emancip. Donell. lib. 21. com. c. 5. de capitis minutione. Vide lib. 2. c. 9.
- 20 Poena hujus alienationis & fraudationis, est restitutio in integrum adversus illum, qui bona capite minuti accepit, l. 1. l. 2. de cap. minus.
- 21 Quod si creditor capite minuitur, omne jus suum amittit, denegatâ restitutione in integrum alii competente, arg. §. item vobis. 3. Instiit. per quas person. cui vis adquir. l. 1. de bon. damnat. l. pen. §. ult. de bon. possess. secund. tab. Donell. lib. 21. com. c. 5.
- 22 Alienatio per inofficiosum testamentum est, qua per jure validam, l. 12. §. 4. de bon. libertor. l. 8. l. 15. de inoffic. testam. exheredationem eorum, quibus legitima debetur, liberis, Novell. 115. cap. 3. §. 1. 2. Instiit. de inoffic. testam. parentibus, d. Novell. 115. cap. 3. & 4. fratri, d. cap. 3. & 4. §. pen. Instiit. de inoffic. testam. patrono, l. 3. §. 10. 20. l. 5. l. 8. de bon. libert. l. 1. qua in fraud. pat. qui instar creditorum censentur, factam ex causa quidem legitima, sed fictâ & falsâ, §. 1. 2. Instiit. de inoffic. testam. d. Novell. 115. cap. 2. 3. debitz portionis

legitima, l. 8. §. unde. §. quoniam. de inoffic. testam. l. 30. Cod. d. s. adempta est per testatorem, parentem, liberos, fratrem, sororem, vel libertum, d. Novell. 115. cap. 2. cap. 3.

Alienatio per inofficiosam donationem est, quæ legitima debitz portionis ab intestato, l. 2. Cod. de inoff. donat. eò quòd donans patrimoniũ, donando immodicè, exhaurit & evacuat, Novell. 92. c. 2. l. 1. & seqq. de inoff. donat. fraudantur liberi, parentes, vel fratres donantis, l. 1. C. de inoffic. donat. l. ult. C. d. s.

Pœna alienationis per inofficiosum testamentum, 24 est testamenti illius rescissio & cassatio, per querelam immeritò exheredati facta, tit. Instiit. D. & C. de inoff. testam. cum restitutione hæreditatis inofficiosè ademptæ, l. qui de inofficioso. de inoff. testam. l. 1. C. d. s.

Pœna inofficiosæ donationis est, ut illa in solidum, non quatenus est inofficiosa, revocetur ab illo qui sua legitima est fraudatus, l. 4. l. 8. C. de revocand. donat. l. 4. D. d. s. vid. Fab. lib. 3. conjec. cap. 17. & sup. de donat. cap. 22.

Alienatio in fraudem litigantis facta, est, quæ fit ab alio efficaciter, sed dolo malo, l. 1. l. 4. §. 1. 3. 4. & tit. de alien. jud. mut. caus. scilicet iudicii mutandi causa, l. 1. & seqq. d. s. l. unie. Cod. d. s. vid. Siracid. c. 8. 1. 2. 3. 4. 15. c. 13. 1. 2. & seqq. c. 9. 22. c. 8. 17. & durioris, difficilioris, seu molestioris adversarii privati objiciendi, d. text. quòd causa acturi reddatur deterior.

Requisita ergo hujus alienationis sunt I. alienatio, 26 facta iudicii mutandi causa. II. ut eadem sit fraudulenta. III. per eam litigans lædatur, l. 4. §. 1. 3. 5. l. 7. l. 8. d. tit. IV. alienatio domini, l. 4. §. 2. 4. l. ult. eod. vel possessionis, d. l. 4. §. 1. 2. l. 17. servitutis, d. l. 4. §. 4. vel litis alicujus, l. 1. Cod. ne liceat potens. pat. non verò alicujus obligationis, per cessionem factæ, l. 1. C. de novat. l. ult. de alien. judic. mut. caus. vid. Cujac. lib. 10. obs. c. 3. & lib. 8. c. 31. & in parva. C. ne liceat potens. Durior quoque fit adversarii conditio per dedicationem rei in usum sacrum, quæ alienatio poena dupli punitur, l. ult. de litigios. Cujac. lib. 10. obs. c. 26. In potentiorum magistratum scilicet facta alienatio est ipso jure nulla, l. 1. l. 2. C. ne liceat potens.

Pœna hujus alienationis est in integrum restitutio 27 & factæ alienationis rescissio, tit. de alien. jud. mut. caus. fact. D. & C. similiter, ut læsus electionem habeat, an adversus possessorem, an alienantem velit consistere, l. unie. C. h. s. Quod si tamen alienans paratus est utile iudicium pati, perinde ac si adhuc possideret, quasi alienatio non esset facta, poena restitutionis cessabit, l. 3. §. ult. eod.

Alienatio in fraudem patroni facta, est, quæ dolo à 28 liberto fit in patroni sui fraudem, quominus hic ex defuncti hereditate legitimam suam portionem consequatur, l. 1. l. 3. §. 5. si quid in fraud. pat.

Dolo alienatæ sua bona dicitur libertus, qui voluit 29 & passus est se vinci in lite ab adversario facta, l. 1. §. 7. l. 3. in fin. si quid in fraud. patron. qui noluit obtinere,

nec acquirere quod est p̄z m̄ibus, d.l. §. 8. qui emit, vendidit, transegit, donavit, mutuum dedit, fidejussit, quive pignus dedit, vel mandatum, aut qui locavit dolo malo, d.l. §. 11. 12. & seqq. l. 6. l. 9. l. 10. l. 12. si quid in fraud. patron. non tamen, qui repudiavit hereditatem, vel mortis causā donavit, filijamve dotavit, l. 1. §. 1. 2. 6. 10. si quid in fraud. patron.

30 Poena hujus alienationis est dolo alienatorum revocatio & restitutio in integrum, d.l. §. 1. si quid in fraud. pat. l. 1. Cod. si in fraud. patr. à libert. alienatio facta sit.

31 Potest quoque alienatio bonorum fieri in fraudem fisci, ad evitandam publicationis bonorum, poenam, vid. Memo. lib. 3. presump. 124. utputa, quando omnium bonorum alienatio, vel majoris partis bonorum distractio fit titulo lucrativo, & aliqua subest suspicio delicti committendi, vel etiam titulo oneroso, quando de numeratione pretii non constat, Menoch. d. loc. nu. 7. & seqq. vel etiam quando factā alienatione statim committitur crimen, d. pres. 124. nu. 17. & seqq. aut facta est alienatio, sine pretii numeratione, Menoch. d. loc. aut, alienans in possessione rei alienatæ perseverat, alizque conjecturæ concurrunt, d. pres. 124. num. 30. & seqq. aut clam & occulte alienavit causā delinquendi existentem, aut post accusationem de delicto alienat, vel post maleficium commissum, Menoch. d. loc. Planè mortis causā donata, ad commodum fisci, secuta condemnatione donantis, ob perpetratum maleficium indistinctè censetur revocata, Menoch. d. loc. num. 54. & seqq. vid. cap. seq. nu. 10. 11. 12.

Huc referre licet tit. quæ in fraud. creditor. tit. si quid in fraud. pat. & tit. C. si in fraud. patron. tit. de alien. judic. mut. caus. tit. de inoffic. testam. tit. de inoffic. donat. tit. de cap. minuit.

Cap. 110. De alienatione invalida.

- 1 Alienatio invalida duplex.
- 2 Alienatio ipso jure invalida quæ.
- 3 Alienatio ope exceptionis invalida.
- 4 Invalida alienatio ratione personarum, rerum, vel ex titulo.
- 5 Res alienari prohibita jure naturali.
- 6 Res alienari prohibita jure civili.
- 7 Persona, quæ alienare vetantur jure naturali.
- 8 Jure civili alienare prohibentur.
- 9 Quales neque per interpositam personam alienare possunt.
- 10 Neque per colorem & pretextum alienatio talis fieri potest.
- 11 In fraudem legis, quando quid relictum dicatur.
- 12 Simulata & usuraria conventio quomodo probetur.
- 13 Quomodo contractus usurarius prohibetur.
- 14 Quando clam alienatio facta presumitur.
- 15 Ficta & simulata cessio.

16 Poena vesica alienationis.

17 Alienationis rei non litigiosa poena.

18 Per interpositam personam alium celebrantia poena varia.

19 Titulus invalidus, quando temporis cursu confirmatur.

20 Defectus solemnitatis extrinseca, vel intrinseca.

Ita se habet alienatio fraudulenta præter jus factas: Aequitur de illa, quæ contra jus sit, & dicitur alienatio invalida, cap. 109. num. 2.

Alienatio invalida est duplex. Una, quæ fit ipso jure, sine factio hominis, aut ulla infirmatione & rescissione: altera, quæ fit ope exceptionis, qua rescinditur.

Alienatio ipso jure invalida dicitur, quæ omni jure prohibente fit, & statim ab initio nulla per se est, rescissione nulla agens, neque ullum juris effectum producens, l. non dubium. C. de legib. perinde ac si facta non fuisset, habita, l. 1. in fin. l. seq. de auct. tue. l. quoties. qui satisd. cogunt. d. l. non dubium. 5. lastè Vant. de null. quot. & intra quod temp. num. 26. & seqq. Traquell. de jure const. possessor. part. 3. limit. 7. num. 44. & seqq. per allegat. plurimas. Idèd vocatur nulla, seu nullius momenti, l. 25. l. 26. de verb. obligat. inutilis, l. 1. §. 4. l. 34. l. 46. de verb. obligat. sit. Instit. de instut. stipul. quæ viribus & effectu caret, l. qui quid. Cod. de vestig. & commiss. l. qui in 22. quod mor. caus. l. contra. de ro jud. d. l. 5. Cod. de legib. nullumque juris impedimentum præstat, l. non præstat. de reg. jur. Alibi vocatur inanis, non rectè facta, infirma, irrita, revocanda, non obligans. Vide lastius Vant. d. loc. ibid. text. allegatos. quod tamen intelligendum, quatenus talis alienatio præjudicium tertii concernit, non verò, quatenus commodum, dolum, vel culpam aliquam alienantis spectat, l. dotum. C. de peric. & com. rei vend. l. nemo ex suo. de reg. jur. l. ita a demum. de arbit. l. eleganter. de dolo mal. Si quidem nullitas actus, neminem à poena excusat, Vant. de nullit. quot. & intra quod temp. nu. 53. 54. & seqq.

Alienatio ope exceptionis invalida est, quæ facta 3 teneratenus, & eousque, donèc legitime infirmatur: seu, quæ in principio valida, sed exitu invalida efficitur & rescinditur, Vantius d. loc. vide infra lib. 2. cap. 1. de amiff. Hinc multa fieri prohibentur, quæ tamen facta tenent, l. relocatorum. §. ad tempus. de interd. & relogat. l. 1. §. biduum. quædam. appell. Jcti hanc alienationem notant per loquendi formulas: negotium debere rescindi, rumpi, infirmari, infringi, retractari, remitti, tolli, resolvi, corrigi, reformati, cancellari, improbari, ut. de rescind. vendit. sit. que sent. rescind. sine appell. sit. Instit. quib. mod. testam. infirm. l. à precedente. C. de dilat. l. 1. Cod. de de stat. defunct. post quinquen. l. quod jussu. de re judic. l. 1. l. 2. C. quand. li. eat ab emp. disced. l. 1. §. 1. que sent. sine appell. l. 1. de appell. sit. de his que in test. dolent. Talis alienatio per juramentum firmatur in præjudicium alienantis, non tertii, Farin. de falsitate quasi. 160. nu. 234. & seqq. Decian. in crim. lib. 6. c. 11.

Invalida ejusmodi alienatio est nota ex rebus, vel 4 personis,

personis, quæ in alienationem veniunt, quæ jure naturali, vel civili alienare, vel alienari prohibentur. *de quibus supra cap. 35. de general. adquisit. vel ex modo & solennitate requisita deficiente, Menoch. lib. 3. præf. 122.*

- 5 Res alienari prohibita jure naturali sunt, quæ hominum commercio ex parte, vel in solidum sunt exemptæ, *l. 13. de curat. furios. l. 12. de usufruct. l. 1. §. 3. de adquir. poss. l. 32. §. 2. d. s. ut sunt res sanctæ, sacræ, religioſæ, §. 1. Instit. de usufruct. l. 85. §. 5. de verb. obligat. vid. f. p. cap. 35. de general. adfect. adquis. impossibiles, turpes, illicitæ, §. impossibilu. Instit. de inutil. stip. l. 26. de verb. oblig. tit. de condit. ob susp. caus. quæ lædunt pietatem, existimationem & verecundiam nostram, quæque sunt contra bonos mores, l. 15. de cond. & demonst. l. 79. §. 1. solus. mat. res furivæ, §. furivæ. Instit. de usufruct. vi possessæ, §. ult. Instit. vi bonor. rapt. & similes, de quibus alibi copiosè, *sup. de general. adquisit. c. 3. 5.**
- 6 Jure civili prohibita, sunt res litigioſæ, tit. D. & C. de litigioſ. hereditas superstitis, l. pactum. l. licet. C. de pact. res dotalis, §. 1. Instit. quib. alien. licet vel non. tit. de fund. dotal. bona minoris, l. 2. de reb. eorum qui sub. l. ult. C. de reb. alien. non alien. res dominicæ patrimoniales, l. 7. l. 1. l. 2. C. de fund. rei privas. lib. 11. & similes, de quibus *sup. cap. 35. de gener. adfect. adquisit.*
- 7 Personæ quæ alienare vetantur jure naturali, sunt, quæ non habent necessariis sensus ad alienationem, ut infans, furiosus, ebrius, cæcus, mutus, surdus, & similes judicio & intellectu carentes, l. 31. de oblig. & act. l. 76. de reg. jur. l. 1. §. 3. g. 20. l. 3. §. 1. 3. 6. de adquir. poss. de quibus *sup. d. loc.*
- 8 Jure civili alienare vetantur, quibus bonorum suorum administratione est interdictum, §. 7. Instit. de suff. int. §. 1. 2. 3. Instit. quib. alien. licet, vel non. uti est prodigus, l. 12. §. ult. de curat. furios. minores 25. annis, tit. Cod. de prad. & aliis reb. minor. vid. *sup. de tutela admin. & similes, de quibus diximus cap. 35. de general. adfect. adquisit.* De clericis, vel prælatiſ fumentibus pecuniam mutuam, *vid. Menoch. cas. 432. lib. 2. arb. jnd. quæst.*
- 9 Quicumque verò per se alienare, vel contrahere vetatur, is neque per interpositam personam aliam alienare potest, *Mench. lib. 2. arb. cas. 459.* uti miles in provincia, in qua militat, l. milites. de re milit. proſcriptus, *Menoch. d. cas. 459. num. 24. 25. 26.* pater filio spurio relinquens, conjux conjugi donans, & similes, *de quibus Menoch. d. loco.*
- 10 Neque res alienari prohibita, personæ, in fraudem legis validè alienat per modum licitum prætextum, per colorem quæſitum, titulum factum, imaginarium, simulatum, adumbratum contractum, prætextum, titulum, vel possessionem coloratam. uti tales alienationes fieri à Jcis dicuntur, l. 49. l. 5. §. 5. 7. l. 7. §. 6. l. 32. §. 24. l. 20. l. 64. de donat. int. vir. & uxor. l. 7. l. 3. §. 3. ad SC. Macedon. l. 54. de oblig. & act. l. 55. de cons. empt. l. 16. de reg. jur. l. 46. locat. l. 30. de rit. nupt. l. 18. C. de adult. l. 5. Cod. de donat. ante nupt. l. 2. de inoff. testam. l. 10. Cod. de distr. pign. l. 18. §. 1. de minor. l. 49. de donat.

inter vir. & uxor. *Menoch. lib. 2. arb. cas. 247. & seq. Covarruv. lib. 3. var. resolut. cap. 7. c. 8. Capoll. de simul. contract. Gabriel. lib. 2. conclus. 5. tit. de action. vid. sup. cap. 105.*

Quando indirectè aliquid in fraudem legis, in testamento relinquatur, docet latè *Menoch. lib. 4. præf. 94. & seq.* Quando fraus in alienatione bonorum ecclesiæ, à prælato facta in propriis affines, vel consanguineos, præsumatur, *vid. Menoch. lib. 3. præf. 54. & lib. 3. præf. 122. & lib. 2. arbitrar. cas. 247. & cas. 116.*

Conjecturæ & præsumptiones, quibus conventio simulata & usuraria ad commodum & utilitatem læsi & decepti, probatur, in judicis arbitrio relinquuntur, *Menoch. lib. 3. præf. 122. num. 6. 7. & lib. 2. arb. cas. 247. Covarruv. lib. 3. var. resolut. cap. 8. num. 4. Farinac. de falsitate, quæst. 162.* ubi prolixè ostendit conjecturas, quibus simulatus contractus præsumatur, & *ibidem n. 228. & seqq.* ostendit, quando simulatio præsumatur ex eo, quod venditor, seu donans, remanet in possessione rei venditæ, seu donatæ, & *quæst. 163. num. 1. & seqq.* ubi docet, quando contractus emptionis & venditionis præsumatur pignoratitius & fœneratitius ex pacto de retrovendendo, modicitate pretii & consuetudine fœnerandi & aliis conjecturis.

Quibus conjecturis contractus usurarius præsumatur, docet *Menoch. lib. 3. præf. 123. & seqq.* & quando alienatio in fraudem fisci, ad evitandam publicationis bonorum poenam, tradit *Menoch. lib. 3. præsumpt. 124.* & quando donatio à delinquente facta, in fraudem fisci facta dicatur & revocetur, *Farinac. d. quæst. 64. nu. 1. & seqq.* ubi lausissimè.

Quando clam alienatio facta præsumatur, ut plurimum judicis arbitrio relinquitur: quando facta ita, ut ad ejus, cujus interest, notitiam non potuerit pervenire, *Menoch. lib. 2. arbit. cas. 194.* vel per interpositam personam est facta, *Menoch. lib. 3. præf. 125.*

Ficta & simulata cessio actionum, multis conjecturis & præsumptionibus detegitur, *Menoch. lib. 3. præf. 79. & lib. 2. cas. 248. arbit. Gabriel. conclus. 5. lib. 2. tit. de act.*

Pœna vetitæ alienationis & invalidæ, est præsumptio malæ fidei, militans contra alienantem, *Menoch. lib. 3. præf. 180. num. 33. & seqq.* & aliz in super pœnæ plures, pro varia rerum, personarum & modorum acquirendi conditione, *arg. l. bodio. 20. de poen.*

Alienationis rei litigioſæ pœna est, ut emptor illius sciens, pretio dato, priveretur & re adquisita, l. ult. Cod. de litigioſ. l. 3. D. d. 1. Jurisdictionem vendentis pœna est extraordinaria, *Menoch. lib. 3. arb. cas. 488.* uti & reliquias & corpora sanctorum vendentis, *d. cas. 488.* vel res Deo dicatas, *Mench. cas. 282. lib. 2. arbit.*

Horum quoque, qui actum per se gerere & conficere non possunt, quem per interpositam personam gerunt, quod legis prohibitionem illuforiam reddant, varia est pœna, *Menochimus lib. 3. arb. cas. 459.* Et quidem gerentis officium in provincia, contrahentis cum subditis, pœna, aliquando quadrupli restitutio, *non licet.*

de contrah. empe. Menoch. d. cas. 459. num. 15. cum rei restitutione, quæ sisco applicatur, lausertur. §. quo. l. a. praside. de jur. fisci. Menoch. d. loc. num. 16. & quandoque rei & æstimationis ejusdem restituitio parti facta, l. si per impressionem. Cod. quod met. caus. quandoque concussionis pœna, Menoch. d. loc. Decurionis prædia civitatis per interpositam personam conducentis pœna, est obligationis cassatio, l. 2. §. 1. de adm. rer. ad civit. partim. Menoch. d. cas. 459. num. 17. 18. Scribentis testamentum, in eoque personæ sibi subjectæ aliquid adscribentis eadem est pœna, l. de co. l. Drusus. §. 1. de fals. Notarius, conficiens instrumentum de rebus vendi vel alienari prohibitis, variis pœnis subijcitur, Meno. lib. 2. arb. cas. 582.

In reliquis, pœna est arbitraria, ubi certa specialis non est expressa, Menoch. d. cas. 459. & cas. 39. & 13. & sup. cap. 105. de calum. & simulat. Pœna exportantis res ad hostes, vel barbaros, est arbitraria, Menoch. lib. 2. arb. cas. 585. per l. 1. l. 2. C. quæ res export. l. 2. Cod. de com. & mercat.

19 Observandum hic, titulum invalidum & inutilem confirmari, & quandoque novum induci temporis cursu: qua in re Menoch. lib. 3. pras. 131. & Mascard. conclus. 1371. Gabriel. xii. de prascrip. conclus. 1. lib. 5. Balb.

20 l. part. part. 3. princ. quæst. 10. variè distinguunt. Defectus solennitatis extrinsecæ, vel intrinsecæ, quando oblit, vid. Menoch. lib. 3. pras. 132.

Hujus loci sunt tit. Infit. & C. quib. alien. licet vel non.

Cap. III. De abusu bonorum propriorum.

- 1 Delicta propria, specialia & duplicia.
- 2 Delicta contra jus & acquisitionem dominii commissa.
- 3 Consistunt hæc in abusu rei, vel damno.
- 4 Abusus rei quid.
- 5 Abusus hujus species tres.
- 6 Abusus rerum nostrarum in quibus consistat.
- 7 Bonorum decoctio quid.
- 8 Decoctio fit per immoderatum victum, amictum, vel prodigalitatem.
- 9 Per victum immodicum & luxuriosum.
- 10 Per amictum immoderatum quomodo.
- 11 Pœna decoctionis bonorum.
- 12 Comissionis pœna.
- 13 Ebrietatis pœna duplex.
- 14 Pœna hujus, dotaria, & corporis & vitæ & animi detrimentum.
- 15 Exauhoratio & amotio ab officio.
- 16 De pœna amictus luxuriosi.
- 17 Voracitatis & ingurgitationis pœna.
- 18 Frequentatio popinorum, tabernarum, quid.
- 19 Campones, hallucones.
- 20 Pœna hujus delicti varia.
- 21 Spectaculorum exhibitio illicita.

- 22 Species horum.
- 23 Artifices eorum & ministri.
- 24 Ludi theatrales, circenses, equestris.
- 25 Pugna cum bestiis.
- 26 Pœna ludorum prohibitorum.
- 27 Salsatio petulans & lasciva usitata.
- 28 Certamina & palastra permissa.
- 29 Exercitium artium illicita, damnata.
- 30 Ludus inhonestus.
- 31 Ludus aleæ, foliorum, saxillorum, tesserarum & similes.
- 32 Pœna ludi inhonesti & prohibiti.
- 33 Susceptorum domum, præbentium pœna.
- 34 Amissa pecunia nulla datur repetitio.
- 35 Ludi permitti qui.
- 36 Inutilis sumptuum erogatio & profusio.
- 37 Usus rerum absq; gratiarum actione.
- 38 Prohibita spes in illis posita.
- 39 Ad proximi necessitatem res impertienda.

HActenus de delictis generalibus & communibus, quæ contra jus & acquisitionem dominii & obligationis conventionalis simul perpetrantur: sequitur de propriis specialibus, quæ solum contra jus & acquisitionem dominii vel obligationis conventionalis committuntur. Vide sup. cap. 101. nu. 1. 2.

Delicta igitur propria specialia sunt duplicia: perpetrata nimirum contra jus dominii tantum, vel contra jus obligationis conventionalis.

Contra jus & acquisitionem dominii delicta commissa sunt, quibus jus dominii, vel possessionis domino, vel possessori adimitur, vel læditur, vel deterius redditur.

Ejusmodi delicta contra jus dominii commissa, consistunt in rei abusu, vel damno.

Abusus est eorum, quæ jure dominii alicujus, nostra, vel alterius sunt, in usum prohibitum & rei non convenientem, conversio, arg. §. 2. ubi Faber Instit. de his qui sunt sui vel alien. jur.

Abusus eorum, quæ jure dominii nostra sunt, est I. rerum nostrarum. II. abusus potestatis. III. abusus vitæ nostræ. de quibus ordine deinceps dicemus.

Abusus rerum nostrarum consistit 1. in decoctione bonorum propriorum: 2. in spectaculorum exhibitione: 3. in exercitio illicitæ artis: 4. ludo inhonesto: 5. inutili sumptuum erogatione.

Bonorum decoctio est, qua per luxuriosam vitam & lasciviam, Prov. cap. 23. 20. 21. cap. 28. 7. Luc. cap. 15. 13. Ephes. c. 6. 18. quis bona sua profundit, l. 1. l. 15. de curat. furios. l. 12. §. si adolescens. mandat. Luc. cap. 15. 13. 30. cap. 16. 1. 2. 3. Ephes. cap. 5. 18. consumit, & in voluptates illicitas impendit, d. l. 15. d. l. 12. Galas. cap. 5. 16. 17. 2. Corinth. cap. 9. 27. Vocatur prodigalitas & luxuria, cui opponitur parsimonia, Siracid. c. 19. 1. Prov. c. 13. 17. Apostolus prodigos tales vocat intemperantes & voluptatum amantes, 2. Timoth. cap. 3. 4. abutentes cibo, potu & vestite.

Decoctio

- 8 Decoctione bonorum fit per immoderatum victum & amictum, vel infrugalitatem.
- 9 Per victum immodicum decoquit res suas quis, per cibum, potumve, luxuriosum & voluptuarium, illas insumendo, *vide Pet. Gregor. lib. 8. c. 5. 6. 7. de Repub. Et lib. 39. synt. jur. c. 12. Prov. verb. c. 21. 17. c. 23. 20. 21. c. 28. 17. quæ unico verbo helluatio, vel gula vocatur, patrimonii voraginem Cicero vocat. Quò referenda convivia luxuriosa, Luc. c. 16. 19. Daut. c. 21. 20. Prov. c. 28. 7. comestrationes, de quibus exempla vide Exod. c. 16. 3. c. 17. 3. c. 32. 6. Num. c. 11. 4. Esph. c. 5. 9. c. 7. 1. 2. per luxuriam, temulentiam, ebrietatem, Luc. cap. 16. 19. Matth. c. 14. 6. Esai. c. 22. 13. c. 28. 7. l. 11. §. 1. de dol. mal. Gregor. d. lib. 39. synt. cap. 8. ganeatum popinarumq; frequentationem, Greg. d. c. 8.*
- 10 Per amictum prohibitum, immoderatum, decoctio fit, quo quis suo ordini, non conveniente, pretioso, molli, delicato, lascivo, luxurioso, infanso & sumptuoso amictu utitur, *tit. C. nulli licere in fren. equi. lib. 11. Et tit. C. de vest. holoferic. Et avarat. lib. 11. 1. Pet. c. 3. 3. 4. 5. 1. Timoth. c. 2. 9. Petr. Martyr. Judic. c. 9. Esai. 3. 17. 18. 19. ubi Junius. Daut. c. 28. 5. 6. Menoch. cas. 501. 2. arbit. Et lib. 4. pref. 161. Petr. Gregor. d. lib. 8. cap. 6. lib. 3. c. 19. de Reipubl. Nam ornatus cutiosus, vel meretriciosus, prohibitus, Prov. c. 7. 10. Esai. c. 3. 17. 18. 19. 20. Sirac. c. 9. 8. 1. Pet. c. 3. 3. sexum, statum, vel conditionem hominis non decens, l. 127. de verb. sign. Daut. c. 22. 5. vide Menoch. de pref. lib. 4. pref. 161. Et constit. Imperii. de anno 38. Et 1577. tit. C. de vest. holoferic. tit. C. nulli licer. in fren. equi lib. 12. Vida Polit. c. 7. num. 42. c. 32. num. 60. Et cap. 30.*
- 11 Pœna decoctionis bonorum & prodigalitatis, est bonorum prodigi administratio interdictio & ademptio, *l. de cui 18. qui test. fac. poss. l. 6. ubi Dd. de verb. oblig. l. 1. l. 13. l. 10. de curat. fur. prod. qui fit à magistratu, non ipso jure, à lege, Paul. lib. 3. sent. tit. 4. Et s. Donell. in d. l. 6. quam ob causam leges sumptuarie constitutæ in potu, cibo & vestitu, Gell. lib. 2. cap. 28. lib. 15. cap. 8. Macrob. lib. 6. Saturnal. c. 17. Gregor. lib. 39. synt. c. 8. vide constit. Imp. diximus in Polit. c. 30. Et c. 32.*
- 12 Comestrationis pœna est inopia & paupertas, quæ ex illa sequitur, *Prov. verb. c. 28. c. 23. 20. 21. Luc. c. 15. 14. Et seqq. infamia, Sirac. d. c. 18. 34. c. 19. 1. 2. 3. bonorum dispendium & salutis æternæ, Prov. verb. c. 26. 20. c. 21. 1. Cor. c. 6. Sirac. d. c. 19. 1. Gal. c. 5. 16. 17. Luc. c. 15. c. 21. 34. de pœna filisfam. prodigi, comestrationis, vide Daut. c. 21. 20. 21. Prov. verb. c. 28. 24. Principis ebrietas, est pestis regni & subditorum, Eccl. c. 10. 13. 14. Et seqq. Prov. verb. c. 31. 4. 5. 6.*
- 13 Ebrietatis pœna est duplex: una, quæ comitatur ipso jure & facto ebrios: altera, quæ à judice insuper imponitur & decernitur.
- 14 Prior pœna, est *arbitria* ex ebrietate sequens, *1. Cor. c. 6. 10. Ephes. c. 5. 18. 1. Sam. c. 25. 36. Ideo Levitis vinum interdictum, Levit. c. 10. 9. Num. c. 6. 3. quia homo etiam vivus, mortuus dicitur, 1. Timoth. c. 5. 6. Luc. c. 15. 24. 32. Ebrietas detrimentum salutis est & valetudinis, Esai. cap. 24. c. 5. Prov. verb. c. 23. 29. 30. c. 31. Minuit robur & acquirit vulnera, animam reddit acerbam, Sirac. c. 37. 28. 33. 34. 35. Est etiam fomes, mater & nutrix omnium vitiorum & errorum, Esai. c. 28. 17. Luc. c. 21. c. 22. 7. c. 28. 11. c. 23. 31. Sirac. d. c. 19. 2. Prov. verb. c. 31. c. 23. c. 20. aufert sapientiam & cor, Prov. verb. c. 20. c. 22. 7. c. 28. 11. Sirac. d. cap. 19. 2. Job. c. 27. 16. 19. Jacob. c. 1. 10. 4. 5. infaniam, voluntariam mentis alienationem & furorem, atq; actorum pœnitentiam, Sirac. d. c. 19. 2. Esai. c. 28. 17. Prov. verb. cap. 23. 28. Et seqq. Osea c. 4. 11. arcanorum intimorum detectionem, Prov. c. 31. 4. vitiorum in homine latentium manifestationem, scortationem & obscenitatem, Prov. c. 20. c. 23. 28. 29. Gal. c. 5. 19. 20. Genes. c. 9. 21. Facit insuper homines ridiculos & tumultuosos atque contentiosos, Prov. c. 20. 1. c. 23. 29. Hosea c. 7. 5. aliosq; diversos effectus gignit in ebriis, juxta Horat. quid non ebrietas designat: Prov. c. 23. 29. 30. 31. Sirac. d. c. 19. 1. 2. cap. 18. 3. 4. c. 32. 28. atque incommoda magna generat; Prov. c. 21. 17. c. 23. 32. c. 31. 4. 1. Cor. c. 6. 10. 1. Reg. c. 16. 9. Gen. c. 19. 32. imò mortem sæpè accelerat & in exitium præcipitat, Judic. c. 16. 30. Judic. h. c. 13. 10. Daniel. c. 5. 1. 2. 3. 4. 2. Sam. c. 28. luxuriam patit, Prov. verb. c. 20.*
- A judice pœna irrogata, est exauctoratio & amotio **15** ab officio ecclesiastico, *Petr. Greg. d. c. 8. num. 3. Menoch. 2. arb. cas. 404. ad Tit. 1. 7. 8. 9. 1. Timoth. c. 3. 2. Et seqq. Petr. Martyr in Judic. c. 9. l. omne. §. per vinum. de re mil. atq; alia insuper pœnæ arbitraria, d. c. 8. Et c. 12. lib. 39. synt. ag. Gregor. quæ in ebriosis & personis ecclesiasticis exasperantur, Gal. lib. 2. obser. 100. Levit. c. 10. & in scemnis ebriis, Valer. Max. lib. 2. c. 1. Equissima pœna esset abstinentia indicta, cum jejunio & carcere publico.*
- De pœna amictus luxuriosi, *vide in constit. Imp. de 16 anno 38. Et 1577. tit. C. de vest. holofer. Et avarat. lib. 11. Petr. Gregor. lib. 3. c. 19. Et lib. 8. c. 6. de Repub. Voracitatis **17** & ingurgitationis multa quoq; incommoda, Sirac. d. c. 37. 33. 34. 35.*
- Frequentatio popinarum, ganearum, tabernatum, **18** est, qua quis, hospitis repentinis, *l. 6. §. in factum. naut. cap. stabul. necessitatis causâ instituitis, l. 5. d. tit. abutitur, sæpius ad voluptates scædas & perniciosas, Petr. Gregor. lib. 39. synt. c. 7.*
- Hujus delicti socii & receptatores sunt caupones, **19** æditui, qui frequentatores, helluones illos suscipiunt, & vina aliæque temulentie gulæ & luxurie fomenta, condimenta & irritamenta subministrant; *l. 29. de adul. & colluviem aleatorum, erronum, helluonum, suscipiunt, Petr. Gregor. d. lib. 39. synt. agm. c. 7. n. 3.*
- Pœna hujus delicti, præter bonorum administrationis interdictionem, in clericis est injunctum jejunium **20** cum carcere publico & infamia, *Petr. Gregor. d. loco. in laicis est alia arbitraria, Menoch. cas. 533. num. 7. lib. 2. arbitr. Gregor. d. loc. quibus accedit lascivia ex ebrietate sequens, Ephes. c. 5. homicidia, libidines, aliæque scelera, Judic. h. c. 8. Et 13. 1. Macch. c. 16. 16. 2. Sam. c. 11. 13. fœretorum & arcanorum revelatio, Prov. c. 31. 4. cordis & animi privatio, Joël. c. 1. 3. rationis & sapientie alienatio,*

- Siracid. c. 19. 2. Esa. c. 28. 7. c. 5. Prov. c. 31. 4. 5. valetudinis & corporis lætio, Prov. c. 23. 29. & seqq. Adde, quòd idem locus popinæ & lupanarij inhonestus dicitur, l. 21. §. 11. de recept. arb.*
- 21 Spectaculorum exhibitio illicita, est, qua inutilibus sumptibus, in scena, voluptatis causâ, ad animos spectantium corrumpendum, & inhonestè oblectandum, spectaculum ob oculos ponitur, *Pet. Gregor. lib. 39. syns. cap. 5. Hinc personæ scenicæ, à quibus in theatro vel scenâ spectacula exhibentur, quæ infames sunt, l. 1. l. 2. de his qui not. infam. de quibus latè Perkinsus lib. 3. c. 4. de casib. conscient. unde motus impudici comici, tragicæ saltationes, iactationes, tripudij, &c.*
- 22 Petrus Gregorius Tholofanus ex Budæo dividit hosce ludos theatrales in scenicos & gymnicos. Scenicos, ait, dici Agones, & Dionysiacos & musicos. Inter hos sunt personati, procytæ fabularum & aliarum personarum actores, tragœdi, comœdi, mimi, pantomimi, archimimi, ethologi, eropæi. Cum his quoque erant thymelici, id est, citharœdi, psaltæ, lyristæ, tibicipes, saltatores, charonomi, seu gesticulatores, *Gregor. d. loc. lib. 39. syntagm. c. 5.*
- 23 In ludis & spectaculis gymniciis, sunt artifices, athletæ, luctatores, *δρόμοι*, cursores, pugiles, discum in sublime jaculantes, saltus pernicitate contendentes, *Gregor. d. c. 5.*
- 24 Erant & alii ludi Romæ theatrales, circenses, equestres, seculares, in quibus exhibebantur spectacula comœdiarum, tragœdiarum, agitatorum, equorum & aliarum rerum, ad populum spectantem delectandum, ut discursus equorum Trojæ, venatio Africana & minorum Satyrorum & meretricum floralium, nudationes, & alia id genus, de quibus *Gregorius & Lipsius in Saturnal.*
- 25 Erat quoque creuarum spectaculum, quod ludum venatorum exhibebat, quo cum bestiis pugnabatur, ad quem damnati, servi pœnæ efficiebantur & ad bestias damnabantur ab iisdem dilaniandi, *l. 6. l. 31. de pœn. Cnjac. lib. 6. obs. c. 23. Lips. de gladiat. c. 6. 7. 11. quæ sublata à Constantino, l. 2. C. de gladiator. De ludis alijs illicitis & abusu verbi Dei & mysteriorum ipsius, vide Perkinsum de casib. conscient. lib. 3. c. 4.*
- 26 Pœna horum ludorum prohibitorum, est infamia, *l. 1. l. 4. de his qui not. infam. in filio, fillave in hac arte perseverante, exhereditatio, Novell. 125. c. 2. in uxore, invito marito, spectaculis hisce se oblectante, olim, repudiatio, l. 8. C. de repudiis. in milite, est pœna capitalis, l. 14. de pœn. Diem dominicum his spectaculis profanantes puniuntur bonorum publicatione, *l. dies festos.**
- 27 C. de fer. vide *Pet. Martyr. Judic. c. 9. Quibus spectaculis, hodie rectè annumerari potest illa petulans & luxuriosa, lasciva hominum saltatio & chorea, ut censet Spinæus, Danæus, Münsterus, & pleriq; Theologi.*
- 28 Sunt tamen quædam palæstræ & certamina permissa, quæ non quæstus, sed virtutis causâ exercentur, quibus robur & pugnandi scientia paratur, *Gregor. d. c. 5. num. 3. 6. 7. 8. uti est lucta, discus, cursus, saltus, certamen*
- equestre, vel curule, vide Damianum de ludo aleæ c. 3. dicitur in Politic. c. 35. & seqq.*
- Exercitium artis illicitæ, damnatæ & prohibita, est, quo ratio victus quærendi est impia & prohibita, *l. Regum c. 18. 19. Ephef. c. 4. 28. Act. c. 16. 19. c. 19. 24. & seqq. Lambert. Danæus de ludo aleæ, c. 2.*
- Ludus inhonestus dicitur, in quo sors, vel fortuna dominatur, ex quo lucrum inhonestum, illiberale, sordidum & maleficia proveniunt, *l. solent. §. Senatusconsultum. de alea luf. & aleat. l. fin. C. de relig. & sumpt. fun. Petr. Gregor. lib. 39. syntagm. c. 3. incipiens plerunq; a comœdia & jucunditate, atque desinens in tragœdiam, blasphemiam & dilapidationem honorum secum trahens, conjunctum cum alijs delictis, in primis perjurio, falso, fraudibus, dolis, furto, injuriis, conviciis & pluribus alijs, Petr. Gregor. d. c. 3. Menoch. lib. 2. arbitr. cas. 399. & 400. Dana. de ludo. c. 1. Farinac. quest. 109. de var. & divers. crim.*
- Ejusmodi est ludus aleæ, *Gregor. d. c. 3. num. 22. tit. de 31 aleat. Farinac. d. loc. num. 7. foliorum chartarum, taxillorum, tesserarum, talorum, astragulorum, & similitum, l. fin. C. de relig. & sumpt. Novell. 123. ex qua auferent. interdicitur. C. de episc. p. & cler. Dana. de alea ludo. cap. 6. & seqq. in ancipiti fortunæ arbitrio & sordibus, non in corporis, vel ingenii viribus consistentium, Farin. & Greg. d. loc. Clar. in §. ludus. lib. 5. præf. quos neque in locis privatis, neque publicis exercere, vel inspicere licet, d. l. fin. C. de relig. & sumpt. aded, ut & inspectio, adfidentia & approbatio horum ludorum sit prohibita, d. l. fin. d. aurb. interdicitur. Farinac. d. loc. num. 34. & seqq. Perkins. d. lib. 3. c. 4. de casib. conscient.*
- Pœna ludi inhonesti aleæ, ve, est rei restitutio, obligationis ex eodem contractæ rescissio, *l. 2. §. 1. quar. rer. act. non det. l. ult. C. de religiof. vide Covarr. in c. peccatum. par. 2. §. 4. de reg. jur. in 60. Farinac. d. quest. 109. num. 57. & seqq. & 203. de var. & divers. crim. aliaque arbitraria, qua ludens mulctatur, l. in furti 51. §. ult. de furt. d. aurb. interdicitur. l. 1. de alea luf. & aleat. vel in latumias & vincula ludens ducitur, d. l. l. 2. d. s. item restitutio lucri ex ludo acquisiti, victo facienda, vel illud in pauperes est erogandum, aut sisco tribuendum, Clar. in §. ludus. num. 9. per d. l. fin. Farin. d. loc. num. 70. 184. & seqq. Gregor. d. c. 3. n. 13. Menochius cas. 399. n. 7. 8. 9. distinguit. dissentit Covarr. d. loc. item ablatorum, vel surreptorum amissio, *Greg. d. c. 3. num. 8. 9. 10. quas pœnas comitatur infamia, Menoch. d. cas. 399. Clarus d. lo. n. 8. aliave arbitraria. vide distinguentem Menoch. lib. 2. arb. cas. 400. Pœna clerici ludentis alia est, d. aurb. interdicitur. Menoch. d. cas. 399.**
- Susceptoris ludi, domum, vel instrumenta præbentis, vel receptantis lufores, pœna est arbitraria, *Farin. d. quest. 109. num. 137. & seqq. Menoch. d. loc.*
- Pœnæ quoque loco habetur, quòd victus possit à vicente amissam pecuniam repetere, *l. fin. §. commo. dia. C. de relig. & sumpt. Farinac. d. loc. num. 175. & seqq. communem dicit. & quòd ex ludo vincenti, non detur actio contra victum, ita ut hîc melior sit possidentis conditio.*

conditio, d. l. fin. *Vivius opin. com. 470.* quibus accedit, quod in ludo servo, vel filiosam. victis, dominus, vel paterfam. amissorum per ludum repetitionem habeat. l. fin. de alea luf. & aleat. *Farinac. d. loc. num. 177. & seqq.*

35 Sed hæc pœnæ nequaquam ad ludos permittos, qui ingenii, vel corporis exercendi gratiâ fiunt, extendi debent, scilicet ad ludum hastæ, pilæ, cursus, saltus, luctus, pugnæ & similes, l. 2. §. 1. l. 3. de alea luf. & aleat. *Farin. d. loc. num. 106. & seqq. l. qua actione. §. si in oluclat. one. ad L. Aquil.* Justinianus quatuor ludos permittisse dicitur, in l. ult. C. de relig. & sumpt. vide *Gregor. lib. 39. synag. c. 4. num. 7. & seqq.* de ludo schaccorum, *ibid. & Menoch. d. cas. 400.* qui ludi permitti fiunt illiciti, quando exercentur in loco sacro, in quantitate magna, in diebus festis, vel lucri causa, *Farinac. d. loc. quest. 109. nu. 126. & seqq.*

36 Infrugalitas est inutilis sumptuum erogatio & profusio, non necessaria, quando bona in res, non necessarias, frugem non proferentes, impenduntur, *argum. Proverb. c. 5. 15. 16. & seqq. c. 27. 5. c. 12. 26. Job. c. 6. 12. vel, sic, ut sint nobis afflictio, aliis verd fomentum & causa ignaviæ, 2. Cor. c. 8. 13. 14. 15. Siracid. c. 12. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8.*

37 Est & alius rerum nostrarum abusus, quanda scilicet, non cum gratiarum actione, ad gloriam Dei, rebus mundanis utimur, 1. *Timoth. c. 4. Rom. c. 14. 1. Cor. c. 10.*

38 vel fiduciam & spem in illis reponimus, vel ea, non in

39 usum proximi, necessitate exigente, impertimus, 1. *Job. c. 3. 17. Luc. c. 3. 11. Jacob. c. 2. 15. Actor. c. 2. 44. 45. Deus. c. 1. 4. 7. & seqq.*

Titulus interserviis huic capiti C. de vest. holoseric. & aurat. tit. C. nulli licere in freno equi & c. lib. 11. tit. de aleæ luf. & aleat. tit. C. de relig. & sumpt. fun. & aleat. tit. C. de spectacul. & scenic. lib. 11.

Cap. 112. De abusu potestatis privatæ.

1 Abusus potestatis quid.

2 Hujus species.

3 Propria suiipsius potestatis abusus.

4 Levitas in dictis & factis.

5 Fastus hominis.

6 Pœna levitatis & fastus.

7 Impudentia quid.

8 Propria vita & incolumitatis abusus, & sui ipsius cades.

9 Pœna seipsum interficientis.

10 Abusus potestatis in alium competentis species.

11 Abusus privata potestatis in quibus.

12 Species abusus hujus potestatis.

13 Dominica potestatis abusus.

14 Quibus factis abusus ille fiat.

15 Operis gravibus subiectum onerans.

16 Austeritas, servitia, rigor in eosdem subiectos.

17 Pœna hujus abusus.

18 Abusus patromalis potestatis in libertos.

19 Abusus patria potestatis in quibus consistat.

20 Pœna hujus abusus.

21 Abusus potestatis maritalis in quibus.

22 Pœna hujus abusus.

23 Abusus potestatis administratoria.

HActenus de abusu rerum nostrarum: sequitur de abusu potestatis nostræ. *Sap. c. 111. nu. 5.*

Abusus potestatis est, quando dominus, vel superior, & commodorum suæ potestatis, vel onerum præstandorum, crudelis, vel negligens est exactor.

Abusus iste est duplex propriæ nimirum suiipsius, vel 2 in alium competentis potestatis.

Propriæ suiipsius potestatis & libertatis abusus, est 3 libertatis, civitatis, familiar, vel existimationis, dignitatis & incolumitatis propriæ abusus, levitate, fastu, vitæ turpitudine, impudentia & immodestiâ commissus.

Levitas est, qua in dictis factisq; suis, non habet quis 4 rationem retinendi, vel defendendi existimationem suam, famam, gravitate me vae conditioni & statui suo convenientem, ut aliis inde oriatur scandalum, *Tit. c. 2. 7. Galat. c. 6. 4. Proverb. c. 15. 23. c. 13. 3. Jacob. c. 1. 19.*

Fastus est, quo propter officium & statum suum, 5 quis alios contemnit, & altioris ordinis gradum vel statum affectat, *Galat. c. 6. 3. Prov. c. 14. 21. c. 11. 2. 1. Pet. cap. 5. 5. Num. c. 12. c. 16. 1. Rom. c. 12. 3. Eph. cap. 7. 10. vel*

facienda cum murmuratione, indignabundus facit, *Philip. c. 2. 14.* aut factis, vel dictis suis gloriam hominum, non Dei querit, 1. *Theff. c. 2. 5. 6. Matth. c. 23. 5. 6. & seqq.* aut supra quàm par est, sapere vult, *Rom. c. 10. 3. c. 11. 20. & sua jactat, quasi propriâ sapientiâ & viribus parata, 1. Cor. c. 3. 21. c. 4. 7. Jacob. c. 3. 14. c. 4. 16. Proverb. c. 25. 6. cap. 27. 1.*

Utriusque hujus delicti levitatis & fastus pœna est 6 arbitraria, *arg. l. 1. §. expilatores. de effract. Eccles. c. 3. 2. & illius pœna infuper stultitia, cum infamia, Proverb. cap. 14. 29. superbiæ verd odium, Prov. c. 13. 10. c. 10. 7. 8. 9. & ruinæ subsecuturæ periculum, Gal. c. 5. 26. Prov. cap. 18. 12. cum duobus comitibus, obrectatione & invidia, *Prov. c. 16. 18. 19. 6. 29. 23. c. 21. 4. 6. 24. & ignominia, Proverb. c. 21. 12.**

Impudentiam hic accipio, quâ homo sordide se gerendo, obscurat & penè extinguit dona Dei in se collata, *arg. Matth. c. 23. 25. 16. 17. vel ex invidia defodit, d. 6. 25. 15. & seqq.*

Propriæ incolumitatis & vitæ abusus est suiipsius 8 cædes, l. ult. de bon. eor. qui sib. mortem consciv. 2. *Sam. c. 17. 23. c. 27. vide Decian. lib. 9. c. 1. crim.* qua peccatur in Deum, in seipsum, & in Rempubl. *Decian. d. loc.* quæ & corporis nostri potestatem habet, *Sapient. c. 16. Memoch. lib. 5. præsumpt. 13. & cui homo natus est, Meno. d. loc.* Huc pertinet etiâ abactio partus in utero materno, l. 38. §. qui abortivus. de pœn. l. 8. de sicar. *Paul. lib. 5. tit. 23. §. 8.* suiipsius castratio, l. 11. l. 4. §. ult. l. 6. l. 15. ad L. Cornel. de sicar. *Clar. quest. 68. per l. 1. C. de omnicib. membrorum propriorum læsio, mutilatio, vulneratio, enervatio, deformatio, l. 13. l. 27. l. 28. ad L. Aquil. l. 6. l. 1.*

§. 3. l. 11. de *stemp. Novell. Lern. 60.* & estimatio prohibita, l. ult. de *his qui do. ec. effud. l. 3. si quandr. pamp. fecif. l. 2. §. 3. ad L. Rho. l. de iact.*

9 Pœna seipsum interficientis, quæ sit, vide *Menoch. lib. 2. arb. cas. 284. Decian. hb. 9. c. 1. & seqq. crim. & cap. 2. c. 4. vide infra de homicid. Exod. c. 21. 22. 23. latius de pœna horum omnium, cap. 128.*

10 Abusus potestatis in alium competentis, est privatus, vel publicæ potestatis.

11 Abusus privatæ potestatis, consistit in commodorum & onerum ejusdem excessu, vel defectu, 2. *Theff. c. 3. 6. 11. 12.* quando quis non bene suis præstat, & mâic gubernat domum suam, 1. *Tim. c. 2. 5. 12. Hagg. c. 1. 4. & seqq. vel moderatæ castigationis modum excedit, luxuriam & crudelitatem in eosdem subjectos suos exercet, Daniel. c. 3. 18. Siracid. c. 33. 30. & seqq. c. 4. 35. cap. 7. 20. 21. Ephes. c. 6. 4. 9. Levit. cap. 25. 43. & seqq. Menoch. lib. 2. arb. cas. 364. nu. 13. & seqq. quæ pro arbitrio judicis æstimatur immanis, vel immodica, Menoch. lib. 2. arb. cas. 138. nu. ult. vel contrâ nimium indulget, *Prov. c. 13. 24. 1. Sam. c. 2. 22. 29. 1. Reg. c. 1. 5. 6. Vide cap. 119.**

12 Abusus hujus potestatis privatæ, est vel dominicæ, patronalis, patriz, vel maritalis, vel administratoriæ.

13 Dominicæ potestatis abusus est, quando dominus plura, quàm servus ipsi debet, onera imponit, vel ea, quæ non debet; aut contrâ non præstat ipse dominus, quæ servo præstanda erant, *Siracid. cap. 33. 30. & seqq. Exod. cap. 21. 20. Levit. c. 25. 43. 53. Coloss. c. 3. 2. 3. cap. 4. 1. Philem. c. 1. 16. 1. 5. ad L. Pomp. de parricid. l. 6. C. de speculac. l. 7. §. 3. de injur. l. 1. §. 3. & seqq. l. 2. l. 17. §. 8. d. 1.*

14 Hoc fit, quando dominus ancillas servosve prostituit, prostituta faciens eos, l. 6. *lenones. l. de speculac. & scen. & lenon. lib. 12. ubi Cynas.* & dominus sit reproborus, l. 7. d. 1. *Novell. 1. 4.* disciplinâ pietatis & motum suos non regit, in luxu & vitis educat, exemplo & vitâ propriâ corrumpit, in otio & licentia peccatorum vivere patitur, 1. *Sam. c. 2. 22. 23. 25. 1. Reg. c. 1. 5. 6. Matth. c. 10. 37. Ephes. c. 6. 4. 9. l. 2. C. de administr. sus. l. 1. §. 8. de offic. pras. urb. l. 20. C. de his qui accus. l. 12. C. de episcop. aud. Similiter, quando eos ægros negligit, l. ult. *Cod. de infans. expos. l. unie §. 3. Cod. de Lasin. lib. 1. 10. adde 1. Sam. cap. 30. 13. non suppeditat victum necessarium, Exod. c. 21. 5. 8. 9. 10. 11. Lev. c. 24. 17. Siracid. c. 33. 25. l. 4. de lib. agnosf. & alen.**

15 Præterea, quando illicitas, nimisque graves, vel non necessarias operas illis imponit, *Geil. lib. 1. obs. 17. Vafq. illustr. cons. lib. 1. cap. 8. Alexand. ab Alex. lib. 3. genial. 16 dior. cap. 20.* nimia sævitia, austeritate & rigore in eosdem sævit, & modum castigationis moderatæ excedit, §. *dominorum. Instit. de his qui sunt sui vel alien. jur. l. 1. l. 2. D. d. l. 23. §. 1. l. 17. §. 1. de usufr. l. 5. l. 6. ad L. Aquil. Exod. cap. 21. 20. ubi Jun. Siracid. cap. 33. 30. 31. l. 15. §. 3. 2. seqq. & pen. de injur. l. 2. §. 1. l. 17. §. 3. l. 11. l. 12. ad L. Aquil. l. 22. Cod. de administr. sus. Geil. d. loc. Vafq. dd. loc. c. Menoch. lib. 2. arb. cas. 364. nu. 13. & seqq. & cas. 138.*

16 Et lib. 5. præf. 14. & 15. *Alexand. d. loc. laud. mutilat, lædit in corpore immeritos, Exod. cap. 21. 26. 27. Ephes.*

cap. 6. 4. 9. d. §. *dominorum. Siracid. cap. 33. 30. & seqq.*

Pœna hujus est privatio potestatis dominicæ, d. l. 6. 17 C. de speculac. & scen. l. 2. l. ult. C. de infans. expos. l. 2. C. de parent. qui fil. distrax. Menoch. lib. 2. arb. cas. 138. Exod. c. 21. 26. 27. Deut. c. 23. 15. 16. quæ quandoque per vendendi & alienandi necessitatem impositam, l. 2. de his qui sunt sui vel alien. jur. d. §. *dominorum.* vel per manumissionem fit, *Exod. c. 21. 26. 27.*

Idem dicendum est de abusu potestatis patronalis 18 in libertos, nec non dominorum in homines proprios, *Coloss. c. 4. 1. l. ult. si quis à parent. manumiss. l. ult. Cod. de infans. expos. l. cum patronus. §. ult. de oper. libert. l. un. C. ne oper. à colleg. exig. l. 1. Cod. in quib. caus. colon. dom. accus. pess. l. cum satis. §. caveant. C. de agric. & censit. Pœna excedentis castigationem moderatam, est arbitraria, Menoch. lib. 2. arb. cas. 364. num. 14. 15. Marfil. in §. quoniam. nu. 90. præf. crim.*

Abusus patriz potestatis, est æmoxia, sævitia in excessu, & indulgentia in defectu in liberos suos; illa, qua parens acerbè patriam potestatem, tanquam dominicam, vel herilem exercet, l. 1. in fin. de liber. exhib. & duend. Menoch. cas. 138. *Coloss. c. 3. 21. c. 4. liberos injustè exagitat & irritat, 1. Pet. c. 2. 18. Coloss. c. 3. 21. Ephes. c. 6. 4. arg. l. ult. Cod. de infans. expos. vide supr. cap. 30. de patria potest. & infr. c. 118. aere detrectat, lætare 4. & seq. de lib. agnosf. & alen.*

Hac indulgentia, qua eos in subjectione non continet, 1. *Timoth. c. 3. 4.* pro derelicto habet, non curat, l. 2. l. 3. C. de expos. vel illis per licentiam nimium indulget, *Proverb. c. 13. 24. 1. Sam. cap. 2. 29. lenocinium cum iis exercet, Farin. quæst. 144. nu. 52. & seqq. de delict. carn. l. lenones. C. de speculac. onera patriz potestatis præstare negligit, 1. *Timoth. cap. 5. 4. 8. Matth. c. 7. 9.* vide exempla 1. *Sam. c. 3. 2. Sam. c. 13. Gen. c. 34. 1. 2. 3. 4. 5. Judic. c. 21. 20. vide infra cap. 119.* mater liberos alii lætandos sine necessitate tradit, 1. *Timoth. c. 5. 10. vide Luc. c. 12. 27. Genes. c. 21. 7. 1. Sam. c. 1. 23. Vide supr. cap. 30. de pat. potest.**

Pœna hujus abusus est, ut parens liberos suos in quos sævit, bonis conditionibus emancipare cogatur, l. ult. si quis à parent. manumiss. d. §. *dominorum. de his qui sunt sui vel alien. jur. Inst. Menoch. lib. 2. arb. cas. 138. Geil. lib. 1. obs. 17.* vel ad officium suum faciendum, parens abutens, à magistratu cogatur, l. 5. §. si vel. de agnosf. & alen. lib. l. nec filium. C. de pat. potest. exponens verd infantem, jure patriz potestatis privetur, l. 2. l. 3. C. de infans. expos. quæ pœna nonnunquam mitigatur, vide Menoch. lib. 2. arb. cas. 396. *Clar. quæst. 83. §. fin. addo Exod. c. 2. 3. 4. 5. & infr. cap. 143. & c. 144.* In cæteris, pœna abutentis sua potestate, est arbitraria. De lenonis parentis pœna infra de adult. c. 126.

Abusus potestatis maritalis consistit in excessu, vel defectu commodorum, vel onerum impositorum, quando nimirum conjugem maritus immodicè castigat, *Novell. 117. c. 14. l. 11. §. 7. de injur. l. 4. §. 2. de offic. procons. Vide supr. cap. 29. de maris. potest. in camque est crudelis & sævus, Menochius lib. 2. arb. cas. 138. num. 8. & lib. 5. præsumpt. 15. Farinacius de delict. carnis quæst.*

- quæst. 143. num. 129. & seqq. Mascard. conchy. 1018. capitale odium & inimicitia inter conjuges exercetur, Farinac. d. loco. num. 144. pro arbitrio judicis, ibidem. num. 150. & seqq. vel struuntur insidiaz, veneno, vel ferro, num. 154. vel maritus immodicam castigationem & correctionem in uxorem exercet, Farinacius d. loco. num. 179. & seqq. Tiraquellus de legib. connub. gloss. 1. pari. 8. nu. 10. & seqq. eam propria autoritate domo expellit, Farinacius d. loco. num. 227. & seqq. aut uxorem adulterandam prostituit & leno ejus est, l. l. 2. de adulter. Farinac. quæst. 144. num. 69. & seqq. uxori, tanquam vasi infirmiori, honorem suum non tribuit, 1. Petri cap. 3. Coloss. c. 3. 19. 1. Thessal. c. 4. 4. vide Tiraquell. de legib. connubial. leg. 8. num. 12. & seqq. nec ea, cum sanctificatione & honore utitur, 1. Thessal. cap. 4. 4. 5. Genes. cap. 31. 30. in eam est amarulentus & animo exacerbato, Coloss. c. 3. 19. 1. Petri. c. 3. 7. itæ offensivæ uxori causam dat, 1. Petri. c. 3. 7. vel contrâ uxor dominatum in maritum affectat, Siracid. c. 9. 1. 2. Proverb. cap. 31. 2. 3. Ecclesiast. c. 7. 26. 28. 29. vel denique alia onera & officia, in alenda familia, educandis liberis, vel defendenda uxore non præstat, l. 1. & seqq. de agnos. & alend. lib. Ecclesiast. sive Siracid. c. 33. 26. de quibus supra laud. in cap. 29. de maritali potest.
- 22 Poena hujus abusus est arbitraria, aut privatio suæ potestatis, vide Novell. 115. cap. 3. Ausbent. sed novo. C. de repud. Tiraquell. de legib. connub. leg. 8. num. 13. per §. 1. 2. Insit. de his qui sunt sui vel aliorum jur. vel alia poena arbitraria, l. 1. §. expilatores. de effraet. vide Manoch. cas. 138. num. 5. Sævitiæ maritalis poena est separatio, quoad totum, Farinac. d. quæst. 143. num. 129. & seqq. privatio tertiæ partis donationis propter nuptias, Ausbent. sed novo jure. C. de repud. Farinac. ibid. num. 187. & seqq. & præstatio alimentorum seorsim habitanti uxori, ibid. num. 136. & seqq. cum præstatione cautionis, de non offendendo, Farin. d. loco. num. 209. & seqq. an verò fidejussione, verbis, juramento re fieri illa debeat, arbitrio judicis relinquatur, d. loco. nu. 218. & seqq. vide Tessaure. decis. Pedem. 130. Expellens uxorem domo sua, propria autoritate, amissione dotis & alia poena punitur, & expullam alere tenetur, Farin. d. loco. num. 236. & seqq.
- 23 Idem dicendum est de abusu potestatis administratoris, tutoris, curatoris, nec non correctoris, l. 1. C. de emon. 1. propinq. l. 5. §. 3. l. 6. ad L. Aquil. l. 13. §. 4. locat. l. 16. §. 2. de pœn. l. 17. §. 1. de usufr. Tit. 6. 2. Siracid. c. 25. 6. quando scilicet administratores hi stultitia & consiliorum pravitate, morum quoq; levitate, malis exemplis, negligentia licentiaque disciplinæ suæ commissos corrumunt, vel deteriores fieri patiuntur.

Cap. 113. De abusu potestatis publicæ.

- 1 Abusus potestatis publicæ quid.
2 Hujus species.
3 Tyrannus quid sit.

- 4 Species tyrannidis.
5.6 Tyrannus generatus in quibus consistat.
7 Specialis tyrannus in administratione ecclesiastica, vel seculari.
8 Religionis orthodoxæ exercitium impediens magistratus.
9 Scholas abolens magistratus.
10 Primas regni opprimens, vel tollens.
11 Concordiam & tranquillitatem publicam tollens.
12 Jura symbiotica & usum commerciorum impediens.
13 Publicis bonis regni ad libidinem abutens.
14 Facultatem & potestatem resistendi tyrannidi tollens.
15 Poena tyrannidæ quæ.
16 Licentia & ignavia magistratus.
17 Exercitium disciplina negligens.
18 Non defendens bonos & innocentes.
19 Justitiam administrare negligens.
20 Poena hujus licentia, & negligentia varia.
21 Judicis actiones iniquæ, officio ejus contraria.
22 Contra jus sententiam dicens.
23 Iniqua jubens, vel mandans.
24 Innocentem condemnans.
25.30 Inaudita causa judicans.
26 Iniquam sententiam, cum potest, non retractans.
27 Contra ordinem juris procedens.
28 Supra fines jurisdictionis suæ judicans.
29 Post appellationem ad executionem procedens.
30 Fidejussorem idoneum non acceptans.
31 Recusans prestare brachium seculare.
32.37 Executionem rei judicata vel appellationem rejiciens, detrahens.
34 Denegans, vel protrahens justitiam.
35 Indebitè incarcerans.
36 Torquens alium sine iudicis legitimitate.
37 Non assistens tortura.
38 Non inquirens contra delinquentes.
39 Non torquens, existentibus sufficientibus indicibus.
40 Non incarcerans, cum debeat.
41 De facto procedens.
42 Recusans accipere testes & productiones.
43 Qui requisitus, non dedit iuramentum.
44 Juramentum non desulic.
45 Litem protrahens.
46 Malum bonum & contra dicens.
47 Poena hujus delicti est varia.
48 Iniquè judicantis poena.
49 Judicis ex negligentia male judicantis poena varia.
50 Notorid iniquè procedentis iudicis, resistere licet.
51 Quomodo liceat resistere tali.
52 Judicis iniquè condemnantis, vel absolventis poena.
53 Iniquè torquentis poena varia.
54 Injustè minuentis, vel augentis poena.
55 Judicis negligentis inquirentis poena.
56 Rejiciens iniquè exceptiones partis, poena.
57 Iniquè sententiam post appellationem interpositam, poena.
58 Rejiciens appellationem poena.

- 59 Iniquè relaxantis incarcerationum poena.
 60 Judicis corrupti poena in criminalibus.
 61 In civilibus causis corrupti poena varia.
 62 Ex imprudentia male judicantis poena.
 63 Judicis denegantis, vel protrahentis poena.
 64 Judicem corrumpentis poena.
 65 Adversus male judicantis poena.
 66 Sententia iniqua revocatio.
 67 Crimen repetundarum quid.
 68 In hoc crimen plures incidunt.
 69 Sententiam venalem habens.
 70 Accipiens quid, ut sententiam mutaret.
 71 Donum accipiens quovis modo, vel praxestum.
 72 Corruptionis volumentum.
 73-75 Quando & quibus licet quid dare & accipere.
 74 Judex debet habere mundas manus.
 75 Poena civilis hujus delicti corrupti judicis.
 76 Bonum litis eventum promittentis poena.
 77 Criminalis poena hujus delicti.
 78 Simonia.
 79 Sportularum indebitarum iniqua exactio poena.
 80 Sportula quid sine.
 81 Nova vectigalia exigentis poena.
 82 Conductoris gabellarum plus justo exigentis poena.
 83 Rapacitas & crudelitas exactorum puniendae.
 84 A privilegiatis vectigalia exigentis poena.
 85 Concussio quid.
 86 Speciei concussionis.
 87 Poena concussionis.
 88 Administratores provinciarum qui contractus prohibiti.
 89 In patria magistratum gerere quando prohibitum.
 90 Originarii praferendi extranei in publicis officiis.

DE abusu potestatis privatæ hucusque sequitur de abusu potestatis publicæ: cap. *praced. num. 2.*

- I Abusu potestatis publicæ est, quando magistratus peccat in Reipubl. & justitiæ administratione sibi demandata, eam non ad publicam salutem subditorum, sed ad privatum commodum & libidinem suam dirigendo, atq; in excessu, vel defectu officii sui delinquendo.
 2 Species hujus abusus sunt: I. Tyrannis. II. Judicis actiones iniquæ. III. Crimen repetundarum. IV. Sportularum & vectigalis novi, vel illiciti exactio. V. Concussio.
 3 Tyrannis est, quando magistratus summus justæ & rectæ administrationi contraria facit, atq; vincula universalis consociationis contra fidem datam, obstinatè, perseveranter & insanabiliter solvit, & fundamenta illius evertit. Vocatur dura dominatio *Esaï. c. 19. 4.* & quatenus peccat in excessu & in committendo, dicitur crudelitas & sævitas: quatenus verò in defectu peccat in omittendo, vocatur licentia.
 4 Tyrannis hæc est duplex, generalis, vel specialis.
 5 Generalis est, quæ in omnibus justæ administrationis est contraria. quæ potissimum consistit in eo, quando summus magistratus absoluta & plenissima pote-

state utitur in sua administratione, qua vincula & re-pagula, quibus humana societas est oberata, revellit & perfungit, *Frid. Pruckman. de regalib. cap. 3. effect. 4. Paris de Puteo. in traët. de synd. de reg. excess. cap. 3. Vafq. lib. 1. illust. cons. c. 26. num. 22. Covarr. lib. 3. var. resolut. c. 6. num. 8. Pinell. ad rubr. part. 1. c. 2. num. 25. 26. C. de rescind. vend. diximus laudè in Politic. c. 38. c. 9. num. 21. & seqq. cap. 18. num. 26. & seqq. c. 19. num. 9. 10. & seqq. c. 24. num. 49. c. 39. num. 1. 28.*

Similiter, si vivit in luxu, scortatione, avaritia, ignavia, partes officii sibi demandati, omnino negligit, vel inutilis & inhabilis est ad imperandum, *Esaï. c. 19. 4. 5. Paris de Puteo. d. loc. 6. fin. num. 37. Pet. Gregor. de Repub. lib. 26. c. 4. c. 5. & lib. 6. c. 19. justitiam non administrat, vel denegat, Geil. lib. 1. obf. 28.*

Specialis tyrannis est, quæ in quibusdam administrationis suæ partibus peccat, in negotiorum ecclesiasticorum, vel secularium administratione.

In negotiorum ecclesiasticorum administratione, quando religionem contemnit & persequitur, & membrum regni unum, vel plura exercitio religionis orthodoxæ privatæ, vel subditos ad idololatriam cogere conatur, *Daniel. c. 3. 19. 20. Demost. c. 13. c. 28. 1. Reg. c. 9. David Pareus in c. 13. ad Rom. in dub. diximus in Polit. cap. 38.* quivæ feminaria virtutum & officinas pietatis, gymnasia & ludos literarios, abolet, *Paris de Puteo in traët. de synd. c. de reg. excess.*

In negotiorum secularium administratione peccat, qui primates regni, dolo, fraude, calumniis, vel vi opprimit, atque eos, qui Reipubl. incolumitatem & instaurationem procurant, tollit, vel eorumdem auctoritatem & dignitatem minuit, *Paris de Puteo, d. loc. num. 18.*

Qui concordiæ & tranquillitatis publicæ est turbator & hostis, dum schismata, diffidentiamq; inter subditos fovet & simulat, ita, ut pars altera factionis, alteram metuat, ut neutra in ipsam rebellet, vel insurgat, *Antim. achia vell. lib. 3. theorem. 15. & 30.*

Qui jura symbiotica & usum commerciorum inter subditos tollit, vel impedit. Qui immoderatis & nimis exactioibus & servitiis subditos suos exhaurit, *Jerom. c. 22. 14. Exech. c. 34. 1. Reg. c. 12. 19. Paris de Puteo. de synd. c. 1. de reg. excess. num. 4. 39. c. 20. num. 9.* Qui publicos regni conventus & consilia prohibet, vel impedit.

Est etiam tyrannis, quæ ex publicorum bonorum regni administratione mala ontur, qua ad libidinem privatam, ad luxum & voluptates illicitas, publicis bonis abutitur, res regni profundit, dissipat, alienat, minuit, & regnum eviscerat: *diximus in Polit. cap. 38. n. 21. & seqq.*

Alia tyrannis, quæ in privatorum hominum subditorum abusu consistit, est, qua hoc agit, ut subditis adimat, tum voluntatem, tum facultatem resistendi sibi tyrannicè & iniquè agenti, *dixim. d. c. 38. num. 23. 24. 25.* dum bonos viros, patriæ amantes, tollit, opes subditorum exhaurit, attenuat, & bonis subditorum pro sua libidine & avaritia abutitur: *vid. Polit. c. 38. n. 25. 26. 27.*

POENA

- 15 **Pœna tyrannidis, servitiæ & crudelitatis, vel licentiæ,** est privatio potestatis publicæ, *Fernand. Vasq. illustr. cons. lib. 1. c. 8. per l. 1. C. si quacunq; pradis. posse. l. 2. de his qui sunt sui vel alieni jur. & ut pro privato habeatur, Roland. à Vallo consil. 7. nu. 34. vol. 3. Farinac. lib. 1. quest. 32. num. 86. & seqq. cui vim patiens resistere potest. l. 7. l. 5. C. de jur. fisci. lib. 10. Farinac. d. loc. Clarus lib. 5. quest. 29. Marant. disput. 1. num. 16. & seqq. Gabr. tit. de ref. spol. conclus. 1. num. 124. & seqq. lib. 5. diximus in Polic. c. 38. Bartol. in tract. de tyrann. Stephan. jun. Brutus de vindic. contra tyrann. Geil. lib. 1. obs. 28.*
- 16 Tyrannidi huic similis est licentia & ignavia magistratus, *Petr. Gregor. lib. 22. cap. 9. de Republ. qua quidvis, ex magistratus licentia, impius licet, Proverb. c. 28. 12. Esai. c. 48. 22. cum ille pro salute Reipubl. non vigilat, l. illicius. l. 13. de offic. presid. disciplinam, secundum utramque tabulam non exercet, religionis & cultus divini curam nullam habet, provinciam suam non purgat malis hominibus, d. l. 13. Judic. c. 20. c. 21. Deut. cap. 17. 5. 6. 7. 8. Ecclesiæ non præbet hospitium, bonos & pios contra aliorum injurias non defendit, impios & sceleratos non coercet & punit, Deut. c. 1. 16. c. 12. 9. c. 17.*
- 17 **I. Samuel. c. 15. 2. Reg. c. 20. Exod. cap. 21. 14.** non sancit utiles & necessarias leges, non habet curam *Armezias, à l'oppression & à l'oppression, atque salutis Reipubl. qui indignos ad munera promovet, vel illa vendit, Menochius lib. 2. arbitr. cas. 401. qui justitiam administrare negligit, qui justitiam denegat vel protrahit, Geil. lib. 1. obs. 28. Menoch. cas. 342. Jer. c. 22. 3. 4. & seqq. Psal. 82. 3. 4. 5. Exech. c. 18. Esai. c. 1. 23.*
- 20 **Pœna hujus licentiæ & negligentis est extraordinaria,** *Menoch. lib. 2. arbitr. cas. 341. & quandoq; officii privatio, Geil. lib. 1. obs. 28. Fernand. Vasq. lib. 1. illustr. consil. c. 8. Coler. part. 1. c. 2. de process. execut. Promoventis indignos ad officia & munera publica pœna est extraordinaria, Menoch. cas. 428. arb. sicuti & negligentis judicis administrare justitiam, Menoch. cas. 41.*
- 21 **II. Judicis actiones iniquæ, officio ejusdem repugnantes, variæ sunt:** nimirum, quando in fraudem legis, vel contra jus, aut communem Dd. opinionem judicat & sententiam dicit, *Farinac. de var. & divers. crimin. quest. 111. num. 492. & seqq. Menoch. cas. 339. num. 21. vel contra statuta, aut consuetudinem notoriam, dist. quest. 111. quid decernit, l. 5. de obligat. & act. l. 9. de reb. cor. qui sub. l. 15. de re judic. tit. C. de pœn. judic. qui male jud. Malach. c. 3. 5. Zach. c. 7. 9. 10. c. 8. 16. 17. Sapient. c. 1. & 2. Reg. c. 3. 6. 7. Proverb. c. 17. 15. idque culpâ, vel imperitiâ, in princ. Infit. de obligat. qua ex quas. delict. d. l. 5. §. si judex. l. ult. de extra. cognit. l. 6. l. 7. de magist. conven. Menoch. lib. 2. arbitr. cas. 339. vel dolo, d. l. 9. l. 1. l. 2. C. de pœn. jud. qui male jud. vel per sordes, gratiam, aut metum, d. l. 6. l. 7. l. 3. §. si. de arb. Farin. de var. & divers. crimin. c. 111. Mascard. de prob. concl. 15. 4. Decian. de crim. c. 36. lib. 8. profopolepsiam, vel corruptionem, l. 7. §. 2. de administ. tit. Deut. c. 16. 16. 19. c. 27. 25. Exod. c. 1. 17. cap. 23. 2. 3. 6. 8. Amos c. 5. 12. Esai. c. 1. 23. 24. c. 5. 23. 24. Prov. c. 28. 21. 6. 31. 9. c. 29. 4. c. 17. 23. c. 15. 27. Exech. c. 13.*
- 22 **Per sordes judicare dicitur, qui ad judicandum movetur pretio, precibus, seu gratiâ, vel odio, vel ex metu,** *l. 15. in fin. de jud. Decian. d. lib. 8. c. 33. num. 3. 4. 5. Farin. d. loc. num. 360. & seqq.*
- 23 **Ex hoc igitur delicto tenetur judex, qui jubet, vel præcipit iniqua,** *Farinac. quest. 97. num. 112. & seqq. de pœn. temperand. l. 1. si quis jus dicens. non obtemperav. vel ea, quæ non spectant ad illius officium, Decian. Cagnol. & gloss. in l. non videtur. §. qui jussu. de regulis juris. Menoch. cas. 354. num. 28. Farinac. d. loc. num. 114. qui absolvit nocentem, vel innocentem condemnavit, l. 11. l. 5. de pœn. vide 1. Reg. c. 20. 42. Levit. c. 24. 11. Num. c. 31. 31. Exod. c. 21. 23. Deut. c. 24. 16. vel inaudire, incognitâ causâ, damnat, 2. Samuel. c. 19. 29. Farin. d. loc. n. 390. Mascard. conclus. 332. num. 6. qui non diligenter, accurate facit, quod erat ipsi faciendum, Farin. d. loc. n. 394. tit. C. de pœn. jud. qui mal. jud. qui de mala, vel iniqua sententia edoctus, eandem, cum posset, non retractat, l. 65. §. 2. ad SC. Treball. l. 55. de re jud. Mysing. cent. 5. obs. 92. Menoch. lib. 1. arbitr. quest. 67. Gabriel. lib. 3. tit. de sent. conclus. 2. 8. 9. 10. qui ordine juris non observato, procedit, l. 3. de offic. presid. l. 1. l. 2. de offic. procons. Menoch. de adipisc. possess. remed. 4. num. 429. Marsilius in pract. crim. §. secundâ. num. 68. 69. 70. 71. 83. & seqq. & in §. successivè. num. 1. 2. Farinac. d. quest. 97. num. 116. Decian. & Cagnol. in d. l. non videtur. §. qui jussu. de reg. jur. Marant. disput. 1. num. 44. Gabriel. conclus. 8. lib. 7. jus tertii aufert; qui ultra modum jurisdictionis suæ procedit, Marant. d. disput. 1. num. 16. 17. 28. Mascard. conclus. 189. num. 26. Farin. quest. 32. num. 100. & seqq. de pœn. temp. qui post interpositam appellationem, ad executionem progreditur, Farinac. d. loc. num. 109. 110. per l. quoniam. ubi Dd. C. de appellat. l. lege. ad L. Jul. de vi public. Boer. decis. 159. qui extrajudicialiter, causâ incognitâ, decernit, Farinac. d. loc. num. 116. Marant. d. disputat. 1. num. 34. Johan. c. 7. 24. 51. c. 85. Matth. c. 7. 1. Luc. c. 6. 37. c. 12. 57. c. 13. 2. Rom. c. 2. 1. c. 11. 2. 3. 4. qui non accipit fideiussorem idoneum, quando reus est relaxandus, l. si verò. §. 1. qui satis. cog. Gomef. c. 9. de capt. veor. num. 8. var. resolut. Clarus quest. 46. qui brachium seculare præstare recusat, Menoch. cas. 452. arbitr. qui executionem rei judicatæ rejicit, Menoch. lib. 2. arbitr. cas. 439. aut appellationem, sine justa causa, Menoch. cas. 368. qui justitiam denegat, Menoch. cas. 342. Decian. lib. 8. c. ult. num. 5. crim. per Novell. ut diff. judic. & Novell. de mand. princ. §. 3. Clarus quest. 73. §. fin. Habacuc cap. 1. 4. Amos c. 5. 12. & seqq. Proverb. c. ult. 4. 5. Jerem. c. 21. 11. 12. Exech. c. 45. 9. Psalm. 82. vel protrahit, d. Novell. ut diff. jud. §. si verò. Coler. de process. execut. part. 1. c. 2. num. 282. & seqq. l. an prætor. §. si quis. qua in fraud. credit. Geil. lib. 1. obs. 28. W' esemb. consil. 49. num. 2. 3. 4. 5. Petr. Gregor. lib. 4. c. 6. de Repub. Esai. c. 16. 5. c. 1. 23. 1. Samuel. c. 12. 5. 6. Psalm. 82. 2. 3. Jerem. c. 22. 3. 4. 5. 6. c. 5. 28. qui indebitè incarcerat alium, Farin. de indic. quest. 27. n. 134. & seqq. Clar. quest. 28. §. fin. l. nec magistratibus. de injur. qui iniquè, nullis indicis legitimis præceden-*

- tibus, vel sufficientibus, aliquem torquet, *l. item apud §. questionis. de injur. Clar. d. quast. 64. §. fin. Menoch. lib. 2. arb. caf. 340. n. 4. 5. Marfil. in pract. crim. §. constans. n. 24.* vel illum, quem non debebat, etiam superiore jubente, *Farinac. quast. 37. num. 111. & seqq. de indic. & tort.*
- 37 *d. l. nec magistratib.* qui in torquendo torturæ non adfuit, & animadverit quid & quomodo cum reo agatur, *Farinac. de var. & divers. crim. quast. 111. num. 533.* qui non inquit contra maleficos, *Farinac. d. loc. n. 533.*
- 38 *Paris de Puteo, de synd. c. 2. n. 3.* qui non recipit accusationem sibi portectam, *Menoch. caf. 340. num. 13. Clar. d. 39 quast. 64. §. fin.* qui existentibus legitimis iudiciis, non torquet, cum debebat, *Gomes. som. 3. c. 13. num. 22. var.*
- 40 *resol. Farin. d. loc. vel non in carcerat, cum debebat in carcerare, Farin. q. 27. n. 148. & seqq. de indic. & tort.*
- 41 Similiter iudex, qui ius alterius de facto aufert, *Marfil. in pract. crim. §. secunda. n. 68. & seqq. Menoch. de adpif. poss. remed. 4. n. 429. Geil. lib. 1. obs. 17. Marant. disp. 1. num. 13. 14. per l. 170. de reg. jur. 1. Samuel. c. 15. qui adver-*
- 42 *ius legem, dolo quid prætermisit, l. 40. §. 1 de judic. qui recular accipere testes, aliàsve probationes, vel exceptiones, Farinac. d. quast. 111. num. 538. & seqq. de var. & divers. crim. per l. si quando. C. de testib. vel, contra admisit probationes, aut exceptiones non admittendas, Farin. 43 d. loc. num. 542. & seqq. qui requisitus, non dedit turorem, nec iuramentum in casu, quo debuit, detulit, nec*
- 44 *in expensas condemnavit, quando debuit, decretum iniquè interponit, Farinac. d. loc. n. 552. & seqq. qui pro-*
- 45 *pter amicitiam, vel inimicitiam, aut lucrum, litem protrahit ultra terminum debitum, l. 13. §. 8. C. de jud. qui respectum personarum habet, Lev. c. 19. 15. Deut. c. 17. qui jus pervertit, Amos c. 5. 12. 13. 14. 1. Sam. c. 8 3. Mich. c. 3.*
- 46 *l. 3. ad L. Jul. repet. qui malum bonum & contra dicit, Esa. c. 5. 20. Malach. c. 2. 17. Prov. c. 24. 24.*
- 47 *Pœna hujus delicti varia est, Novell. 62. & 60. cap. 2. Novell. 134. §. quoniam. sit. C. de pœn. jud. qui malè jud. quia talis iudex delinquit contra Deum, quia perjurus: contra Rempub. & contra litigantes.*
- 48 *Iniquè & malè ex imperitia & imprudentia judican-*
- 49 *tis, etiam arbitri, pœna est arbitraria, qui litem etiam suam facere dicitur, Menoch. lib. 2. arb. caf. 339. Clar. q. 83. §. fin. per lult. in fin. de var. & extraord. cognit. §. 1. Instit. de oblig. qua quas. ex delicti nasc. Farin. d. quast. 111. n. 445. 374. & seqq. de var. & divers. crim. & tenetur parti læsæ ad interesse præstandum, d. quast. 111. num. 436. & seqq. hoc est, litis æstimationem, d. l. fin. & d. §. 1. l. 1. §. 1. de sicar. Farinac. quast. 111. num. 360. & seqq. de var. & divers. Decian. lib. 8. c. 39. de crim. cum infamia, l. fin. C. de pœn. jud. qui mal. jud. Farin. d. loc. n. 370. & seqq. sive pars appellaverit, sive non, sive ex consilio sapientis judicaverit, sive non, Farin. d. loc. n. 562. 563. 518. & seqq. de var. & divers. crim. Menoch. caf. 339. n. 10. 11. 12. & seqq.*
- 50 *Judex ex negligentia malè judicans, tenetur ad interesse parti læsæ, Farin. d. loc. n. 397. & seqq. per l. 4. §. cum. de dam. infect. & litem suam facit, d. n. 398. & seqq. Menoch. caf. 341. Aliquando talis negligentia criminaliter punitur, Farin. d. loc. n. 408. & seqq. & ob eam ju-*
- 51 *dex suo officio privatur, d. l. Farin. n. 419. & seqq. Clar. q. 73. num. 3. §. fin. de levissima culpa iudex non tenetur, Menoch. caf. 339. num. 21. Farin. d. loc. n. 486. & seqq. Ali-*
- 52 *quando etiam talis iudex pro privato habetur, & jurisdictionem suam amittit, l. 3. de off. præsid. Geil. lib. 1. obs. 17. Marant. disp. 1. n. 13. & seqq. per l. 32. de injur. vide Petr. Gregor. lib. 9. c. 2. de Repub. 1. Sam. c. 15. & tenetur ad expensas litis, damna & interesse, Inst. de obligat. qua ex quas. delicti. d. l. ult. de var. & extraord. cogn. Exod. c. 23. 7. 8. Marfil. in pract. crim. §. secunda. n. 68. & seqq. Sed & notoriè iniquè procedenti iudici, vel jubenti resistere licet, d. lult. l. 15. de judic. l. 6. l. 7. lult. de magistr. conven. l. 2. C. de pœn. jud. qui mal. jud. Marant. disp. 1. n. 36. & seqq. Menoch. de recap. poss. remed. s. q. 1. lassimum Farin. quast. 32. num. 86. & seqq. de tortur. & quast. 97. n. 3. 25. 26. 111. 112. de pœn. tempore. Marcard. com. 1135. n. 8. Viru. com. opin. 638. n. 7. & seqq. per l. 5. C. de jur. fisc. l. omnes. C. de decur. lib. 10. l. 9. §. 2. quod mes. caus. Clar. quast. 29. §. fin. ita tamen, ut non venienti ad factum, factum non refi-*
- 53 *statur, sed non parendo, Farin. d. quast. 32. in fin. de tort. Marant. d. loc. venienti verò ad factum, quo terminos officii sui & juris dictionis excedit, de facto quoq; rectè restituitur, l. 3. C. de desert. lib. 12. l. 1. §. 1. desert. Farinac. d. quast. 32. num. 104. & seqq.*
- 54 *Judex, qui pecuniam pro necando homine accipit, tenetur pœna capitali, Farin. d. quast. 32. de tortur. per l. non potest vitari. de reg. jur. l. 2. si quis in jus vocat. & qui absolvit non absolvendum, ea pœna, qua dimissus dignus fuit, cum infamia, Farinac. quast. 111. num. 575. 576. 532. 1. Reg. c. 20. 42. Levit. c. 24. 11. Exod. c. 21. 23. Deut. c. 24. 16. Ait. c. 16. 16. Clar. quast. 85. & 68. §. fin. Iniquè*
- 55 *torquentis pœna est arbitraria, Farin. d. quast. 111. n. 579. per l. 2. C. de pœn. judic. qui malè jud. & quandoq; capitalis, Farinac. de indic. ad tort. quast. 37. num. 111. 112. Clar. quast. 64. per l. omnes. C. de decurion. quando dolo ipsius tortus obiit, l. 1. §. prætorica. de ficar. Menoch. lib. 2. arbit. caf. 340. nu. 3. 13. Farin. laud. d. quast. 37. num. 112. & seqq. at morte non subsecuta, alia arbitraria locum habet, d. lo.*
- 56 *Farin. quæ etiam modum in torquendo excedenti imponitur, Farin. d. loc. n. 128. & seqq. quast. 41. de indic. & tort. & quast. 37. Menoch. caf. 340. n. 4. 5. 6. 7. 8.*
- 57 *Pœna iudicis iniquè minuents debitam pœnam, vel augmentis, est arbitraria, Farin. q. 111. nu. 142. & seqq. de var. & divers. crim. Pœna iniquæ & illicitæ incarcerationis, est eadem, quæ injuriarum, Menoch. caf. 340. nu. 8. cum damni illati & interesse præstatione, Farin. d. q. 111. n. 135. & seqq. de var. & divers. Clar. quast. 28. §. fin. Menoch. caf. 363. n. 3. arbitriariam statuit.*
- 58 *Pœna iudicis negligentis inquirere, vel punire, est arbitraria, Clar. q. 85. n. 10. §. fin. in pract. Pœna iudicis iniquè rejicientis, vel admittentis exceptiones, est præstatio interesse, Farin. d. quast. 111. n. 535. & seqq. de var. & divers.*
- 59 *Pœna iudicis, post interpositam appellationem suam sententiam exsequentis, est hodie arbitraria, Farinac. d. loc. num. 538. & seqq. quast. 111. de var. & divers. crim. Pœna iudicis rejicientis justam appellationem, similiter*

- ter est arbitraria, l. quoniam ubi D. C. de appell. Menoch. cas. 368. Farin. quest. 32. num. 113. de tortura. & quest. 111. num. 550. & seqq. de var. & divers. crim. Boër. de iur. 153.
- 59 **nm. 4.** Poena iudicis, iniquè relaxantis incarcerationum, est arbitraria, Farin. quest. 111. nm. 551. de var. & divers. crim. Menoch. cas. 368. arb. jud. & de tort. quest. 32. nm. 113.
- 60 **Judex, ex corruptione malè judicans in criminalibus, non capitalibus, poenà arbitrarià punitur cum infamia, d. quest. 111. num. 14. & seqq. l. 3. ad L. Jul. repet. Decian. lib. 8. c. 34. Clarus quest. 73. §. fin. nec non poena repetundarum, & calumniæ, falsi & de vi publica, Farin. laud. d. quest. 111. num. 14. & seqq. cum privatione officii, l. ult. C. de poen. judic. qui malè judic. Menoch. cas. 342. num. 13. 14. d. quest. 111. num. 27. & restitutione tripli, vel quadrupli, Clar. quest. 73. nm. 2. Farin. d. quest. 111. nm. 59. per l. 1. in fin. C. ad L. Jul. repet. sæpè majori etiam poenà, pro causæ qualitate, Farinac. d. locis.**
- 61 **In civili causâ corruptus, malè judicans, punitur restitutione ejus, quod accepit, nec non ad expensas, damna & interesse tenetur, Farin. quest. 111. num. 36. & seqq. de var. & divers. crim. per l. 2. C. de poen. judic. cum litis æstimatione & relegatione, l. ult. Cod. de poen. jud. Farin. d. loc. ubi tamen una poena alteram tollit sæpè, Farin. d. loc. nm. 80. & seqq. Menoch. cas. 342. distinguit. Utrobique autem sententia iudicis pro nulla habetur, l. 7. C. quando pro voc. non est necess. Farin. d. loc. nm. 197. & seqq. imò omnia coram ab illo acta, ipso jure nulla reputantur, Menoch. d. cas. 343. num. 116. Decian. lib. 8. crim. 62 c. 39. nm. 26. 29 quod limitat tamen Farin. d. loc. contra per imprudentiam iniquè prolata, aut ex consilio adfessoris sententia lata, ipso jure valet, Gothofred. in l. 2. C. de poen. judic. qui malè jud. l. 65. §. 2. ad Trebell.**
- 63 **Judicis elegantiam, vel iniquè protrahentis justitiam, poena est, ut pars læsa, propria autoritate rem propriam occupare possit, quando eam nullo pacto apud iudicem obtinere potest, Covarr. lib. 1. var. resolut. c. 2. n. 4. per Lais prætor. §. si debitorum. qua in fraud. cred. ita, ut hoc casu, etiam rem æquivalentem, vel quantitatem pro re sua, debitori auferte sit concessum, & repressaliis uti liceat, Covarr. d. loc. nm. 15. vide infra lib. 3. c. 16.**
- 64 **Is, qui iudicem corruptit & itinera juriis pervertit, Proverb. c. 17. 23. eadem poenà quadrupli intra annum, & post annum simpli, qua judex corruptus, tenetur, Farin. d. quest. 111. nm. 92. & seqq. de var. & divers. crim. & ad expensas litis, suo adversario præstandas, Farin. d. loc. n. 106. cum amissione turpiter dati, d. q. 111. n. 107. & seqq. atque iure actionis suæ, vel defensionis competentis cadit, l. 1. C. de poen. jud. qui mal. judica. l. 1. §. 3. de calum. Farin. d. loc. nm. 124. & seqq. & sententia ipso jure nulla habetur, atque insuper poenà falsi arbitrarià punitur, d. quest. 111. nm. 104. & seqq. Menoch. cas. 343. per l. 1. §. 1. de fals. l. ult. C. ad L. Jul. repet. Quod si tamen judex similiter corrumpitur, magis pars corrumpens peccat & graviori poena digna, quam corruptus, Menoch. d. loc. n. 8. p. quando verò judex cupiditate corrumpitur, plus ille delinquit & graviori poena plectendus, quam pars corrumpens, Menoch. d. cas. 343. nm. 11. 12. Tentans cor-**
- rumpere iudicem, mitiori poena punitur, Menoch. d. loc. nm. 16. 17. 18. Adfessor iudicis, malè judicantis, etiam 65 punitur, l. a. quod quisq. juris. Cujac. lib. 28. obs. cap. ult. Donell. lib. 18. com. c. 2.
- Hisce poenis iudicis judicantis malè, vel iniquè procedentis, accedit, quòd successor illius, sententiam iniquam revocare possit, l. 9. de reb. cor. qui sub ius. imprimis obrepitiam, l. 5. §. penult. de reb. cor.
- III. Crimen repetundarum est, quando quis, cùm in magistratù, potestate, curatione, legatione, aliòve officio, vel munere publico, prætorio, consulari que esset, aliquid accipit, quò magis, vel minus faciat, quod aliàs gratis ex officio facere, vel omittere vel prohibere tenebatur, l. 1. l. 4. l. 7. ad L. Jul. repet. §. 11. Inst. de publ. jud. Exod. c. 23. Dent. c. 16. 19. c. 27. 25. 2. Reg. c. 12. 8. p. Prov. c. 17. 23. Petr. Gregor. lib. 36. sym. c. 28. Scu, quando quis propter pecuniam nõ facienda facit, vel facienda omittit, l. 3. §. fin. de arb. l. 1. l. 4. ad L. Jul. repet. Far. de var. & divers. crim. q. 111. n. 148. & seqq. Mascard. concl. 164. & 453. vocatur iudicium pervertens, 1. Sam. c. 8. 3. c. 12. 5. 6.
- In hoc crimen incidit, qui datù accipit, ut honorem 68 alii decerneret, l. pen. ad L. Jul. repet. ut alii testimonium denunciaretur, vel minus, l. 6. eod. ut militem leget, sententiam dicat, vel minus, l. 3. l. 6. d. s. ut acceptum ferat opus publicum faciendum, aut frumentum Reip. debitum, l. 7. §. 2. d. s. Cujac. lib. 11. c. 22. ut minoris res publicas locet, vel vendat, l. 8. d. s. qui ob acceptam pecuniam non agenda agit, l. 1. d. s. Farin. d. q. 111. nm. 139. & seqq. 69 Similiter, qui sententiam venalem habet, aut poenam remittit, l. 4. C. d. s. qui bonum litis eventù promittit, l. qui explicandi. C. de accus. Far. d. loc. n. 279. Menoch. cas. 344. lib. 2. arb. Cujac. lib. 20. obs. c. 9. qui accipit quid, ut justitiam celeriter & maturè administret, Menoch. cas. 342. nm. 26. per l. 2. §. ult. l. 3. de cond. ob surp. caus. cui in magistratu, ex quavis etiam causa, donum datur, vel promittitur, l. 2. l. 6. ad L. Jul. rep. Meno. d. loc. n. 27. 28. Mascard. concl. 453. & 164. vel debitum remittitur, Meno. ib. n. 33. 72 aut mutuo datur, vel sub titulo venditionis, locationis, aut cuiuscunque alterius contractus traditur pro velamento corruptionis, Menoch. d. loc. n. 84. 33. Far. d. q. 111. n. 170. & seqq. vel per interpositam personam accipitur, l. fin. C. ad L. Jul. repet. Far. d. loc. nm. 176. l. 2. de calum. vel esculenta magni valoris, Meno. cas. 342. n. 35. & seqq. nec non, quando iudex promittit, & tamen postea non præstat, d. cas. 342. n. 30. 31. 32. & qualescunque sordes iudicis 73 improbantur, l. 6. ad L. Jul. repet. vid. l. 6. C. d. s. quamvis ille, qui actu iudex est, accipere possit, non quidem, ut iniquè contra officium faciat, sed quando non habenti salarium, datur, propter amicitiam, vel conjunctionem, aut ab alio pauca esculenta potulentave, l. 18. de off. præsid. l. 1. in fin. ad L. Jul. repet. l. 6. §. ult. de off. procons. Mysf. com. 2. obs. 75. Far. d. q. 111. n. 22. 2. & 241. Meno. cas. 517. n. 21. Mascard. concl. 164. Decian. lib. 8. crim. c. 35. Vir. dec. 113. vide Deus. c. 16. 19. Prov. c. 17. 23. 24. vel xenia, l. 6. Pet. Greg. lib. 2. de Rep. c. 6. n. 16. 17. per Nov. 17. c. 1. & Nov. 25. vel, quando post sententiam latam ex nulla præcedente promissione, accipit, quod datur, Meno. cas. 342.

nu. 39. 40. *Farin. d. loc. num. 210. & seqq. Mascardus & Decian. d. loc. vel quid datur nomine mercedis, vel sportularum debitarum, l. fin. ad L. Jul. repet. Menoch. d. loc. nu. 40. aut, quando in dante nulla turpitudine esset, utputa si dederit, ut justitiam consequatur, & causa citius expediat, vel pro conservatione juris sui, vel pro vexa redimenda, vel aliam ob honestam causam, *Farinae. d. quaest. 111. num. 109. Menoch. d. cas. 342. num. 16. & cas. seq. num. 7. Mascard. conclus. 166. num. 6. quamvis jure novissimo, etiam ob has causas quid dare prohibuit sit, Novell. ut litig. jur. Farinae. d. loc. num. 112. & 151. Boer. decis. 153. num. 23. ante, non post decisionem causae, Menoch. d. loc. cas. 343. Farinae. d. loc. num. 132. & seqq. & 151. 152.**

74 Alii judices debent habere mundas manus, aded ut etiam a sponte solvente, seu dante, recipere non debeant, l. 3. C. ad L. Jul. repet. *Farin. d. loc. nu. 160. & seqq. Menoch. cas. 342. n. 4. 5. 6. Decian. lib. 8. c. 40. n. 6. & contractus ad hoc, ut quid faciant, inuitus, irritus sit, l. pen. ad L. Jul. repet. Farinae. d. loc. nu. 175.*

75 Qui non actu, sed potentia judex est, non potest accipere dona, quae danti sunt detrimento, nisi ab amico, vel consanguineo, *Menoch. cas. 517. n. 3. 4. per l. 6. §. ult. de offic. procons. l. 18. de offic. praesid. l. 1. C. ad L. Jul. repet. vel esculentata potulentave, quae intra paucos dies consumi possunt, pro judicis arbitrio, Menoch. cas. 517. nu. 5. 6. 7. 22. 23. qui potentia & actu sunt judices, omnino accipere prohibentur, Menoch. d. loc. nu. 9. & seqq. Farin. d. quaest. 111. n. 255. & seqq. Novell. de mand. prin. §. oportet. Greg. lib. 36. syn. 6. 28. per Esa. c. 33. Deut. c. 16. 19. Pf. 14. 5. Prov. c. 15. 27. c. 17. 23. c. 22. 9. Amos c. 5. 12. Ab. c. 24. 26. 27. Num. c. 22. 7. 8. Exod. c. 23. 8. 1. Samuel. c. 8. 3. c. 12. 3. 1. Reg. c. 13. 7. 2. Reg. c. 5. 16. Ezech. c. 13. 19. c. 22. 12.*

Pœna civilis hujus delicti, est restitutio quadrupli intra annum, & post annum simpli, l. 1. ult. C. ad L. Jul. repet. l. 3. Cod. de adfessor. *Menoch. cas. 342. num. 13. 14. 15. Farinae. d. quaest. 111. num. 66. & seqq. l. 1. de calum. ita, ut in causa civili, si recte judicavit judex, solum id, quod accepit, restituat, l. 2. §. ult. de cond. ob surp. caus. si ini- que, litis æstimationem solvat, l. 15. §. ult. de judic. l. ult. C. de pœn. jud. qui mal. judicav. & fisco, si ex parte dantis est turpitudine, in quadruplum condemnatur, *Ausb. novo jure. C. de pœn. judic. qui mal. judic. l. 1. C. ad L. Jul. repet. vide Farinae. nu. 65. & seqq. d. quaest. 111. quae pœna etiam ab heredibus exigitur, l. 2. C. d. s. Novell. 124.**

76 c. 2. l. 20. de accusat. Bonum litis eventum promittens, eadem qua corruptus, pœna est puniendus, l. qui explicitandi 110. Cod. de accus. *Farin. d. loc. nu. 279. & seqq. Menoch. cas. 344.*

77 Criminalis pœna hujus delicti est extraordinaria arbitraria, l. 7. §. ult. ad L. Jul. repet. l. 3. do publ. jud. *Petr. Gregor. lib. 36. syn. c. 28.*

78 Adfinishuic dilecto est simonia, vide *Decian. lib. 5. crim. c. 79. & 80. de qua infra.*

I V. Sequitur de sportularum indebitarum & veltigalis illiciti exactio.

79 Sportularum indebitarum exactores & litium ex-

secutores, ultra consuetam & solitam, debitam quantitatem exigentes & extorquentes, pœna tripli puniuntur, §. tripli. *Instit. de arb. l. 12. Cod. de proxim. jur. scri. lib. 12. l. ult. C. de furt. tit. C. de sportul. & sumpt. Cujac. lib. 12. obs. c. 22. ab officio removersit, & quandoque pœna corporali afficiuntur, l. 3. C. de sportul. & sumpt. Sportulæ verò dicuntur solaria, quæ à reo dantur mini- 80 stris judicis, l. 6. §. 1. de decurion. Novell. 17. & 123. l. ult. C. de fruct. & lit. expens.*

Nova veltigalia, sine permisso principis, instituen- 81 tes, vel exigentes, aut flagellantes, pœna arbitraria puniuntur, l. 1. §. 3. ad L. Jul. ambis. l. 9. §. 5. de public. & velt. tit. C. nova veltig. *Instit. non poss. Mysung. cens. 5. obs. 31. Cujac. lib. 6. obs. c. 28. lib. 10. obs. 7. Petr. Frider. lib. 2. de mandat. c. 44.*

Conductor gabellarum, veltigaliumve, plus justo 82 exigens, punitur injustè exactorum restitutione & pœna infuper arbitraria, l. licitatio. §. quod illicitè. de public. & veltig. *Luc. cap. 3. 13. Iniquus exactor, potestate carens, pœna quadrupli, & vi extorquentis, exigendi potestatem habens, pœnâ eadem, Menoch. cas. 443. per l. universi. C. ubi caus. fiscal. sæpe inique exigens, pœna capitis punitur, Novell. jusjur. §. proinde. vide Exod. c. 22. 15. Amos c. 5. Jerem. c. 22. 3. 4. 5.*

Rapacitas & crudelitas iniquorum exactorum, qui 83 pro debito tributario, bona subditorum deprædantur, & carceribus, verberibus & impendiis onerant, pœnâ arbitrariâ puniuntur, l. 8. C. de veltig. *Dd. in autb. habita. C. ne filius pro pat. Petr. Frider. lib. 2. de mand. c. 42. num. 6. 7. Menoch. lib. 2. arbitr. cas. 555. cum restitutione dupli, vel quadrupli, l. universi. C. de veltigal. l. fin. §. Divum. de publ. & veltigal. Roland. consil. 34. num. 15. vol. 3. Frider. d. loc. quales homines etiam Deus detestatur, Esai. c. 3. 12. Luc. c. 12. 58. & quibus nos punit, Job. c. 3. 21. c. 39. 10. Zach. c. 9. 8. l. 2. C. de exact. tribus. lib. 10.*

Hujus loci est quoque veltigalis exactio, facta à 84 personis exemptis & privilegiatis, vide *Menoch. cas. 378. arbitr. vel à re exempta, puta cibariis & similibus, d. cas. 378. nec non executores pignora illicita capientes, quibus extraordinaria pœna imponitur, d. cas. 378. Vid. infr. c. 145. nu. 18.*

V. Concussio, est terror alicujus consensus, factus 85 pecuniæ, aut alterius rei extorquendæ causâ, ex potestate, quam quis habet, aut habere simulat, injectus, l. 1. de concus. l. ult. C. d. s. l. 11. Cod. de iis qua vi met. caus. Novell. 24. cap. 2. *Farinae. quaest. 111. num. 39. & seqq. de var. & divers. crim. Unde meritò abusus potestatis publicæ & impressio vocatur, d. l. 11. extorsio, metus, l. 1. de concus. tit. Cod. de lucr. advocat. & concus. lib. 12. tit. 61. fordida concussio, l. 1. §. 2. de calum. Aliàs sola dignitas, vel potestas & auctoritas, per se vim metumque non faciunt, l. 6. C. de iis qua vi met. caus.*

Species concussionis est, quæ inferitur superioribus 86 ab intermediis magistratibus, ad mandata iniqua extorquenda. vide exempla *Daniel. c. 6. 1. Sam. c. 29. 6. 7. & 9. Jerem. c. 38. 5. Matth. c. 27. 28. 24. 25. 26. 1. Sam. c. 19. 5. 6. 7. Luc. c. 23. 14. & seqq.*

Pœna

87 Poena concussionis est extraordinaria, *l. 1. de concuss.* restitutio pecuniae extortae, *l. fin. de concuss.* & quandoque quadrupli, *l. 1. jubemus. C. de concuss.* Contra injurias optimatum nobilium, vel patriciorum, plebi Romanae consulebatur olim per tribunos plebis, *Gall. lib. 13. c. 12. Halicarnass. lib. 6. antiqui. Romap.*

88 Ob hanc causam prohibitum administrantibus provincias, ne quid in his, quas administrarent, emerent, aut conducerent, *l. 46. de cons. emp. l. 8. ad L. Jul. repet. de dona caperent, l. 6. §. non. de offic. procons. Siracid. c. 8. 15. edificarent, l. unie. C. de cont. judic. uxores duce- rent, aut filias suas provincialibus conjungerent, l. 38. l. 57. de rit. nupt. l. unie. C. si reat. provinc. l. 6. C. de nupt.*

89 Hanc ob causam prohibitum, ut nulli patrie suae administratio, sine speciali permisso principis, permit- tatur, *tit. C. ut nulli patr. suae administ. sine speciali. ubi Gothof. Paul. lib. 5. tit. 12. licet originarius, extraneo in officis praefertur, Myns. cent. 4. obs. 30. Dant. c. 1. 13. 14. 15. c. 17. 15. 1. Reg. c. 9. 21. 22. 1. Chron. c. 26. 29. & seqq. diximus in Polisticis c. 7. n. 41.*

Tituli hac referendi sunt: ad L. Jul. repet. D. & C. tit. C. de poen. jud. qui mal. judic. tit. C. ut omnes jud. tam civil. quam crim. post depof. administr. tit. de offic. procons. tit. de off. praesid. tit. C. de contr. judic. tit. C. de sportul. & sumptib. tit. C. nov. vectig. instit. tit. de publ. & vectig. tit. D. & C. de concuss.

Cap. 114. De otio.

- 1 Abusus vite nostra, est otium.
- 2 Otium quid.
- 3 Varia ejus appellationes.
- 4 Homo natus ad laborem.
- 5 Otio simile est temporis in res inutiles impendendum.
- 6 Mendicantes validi.
- 7 Vagabundi, inutilia terra pondera.
- 8 Aliis non utilis, neq. sibi.
- 9 Poena otii varia.
- 10 Jactura temporis perniciosissima.
- 11 De temporis usu Deo reddenda ratio est.
- 12 Alia poena otii.
- 13 Otium mala docet.
- 14 Adonisor perpetuus est otium ad delinquendum.
- 15 Civis perniciosissimi Rai publ. otiosi.
- 16 Benedictionem, quam Deus manuum labori promissit, excludunt otiosi.
- 17 Otiosi apud consorem examinandi.
- 18 Mendicantes validi puniendi.

HActenus de abusu potestatis nostrae: sequitur de abusu vite nostrae. *Vid. supr. c. 111. n. 5.*

- 1 Abusus vite nostrae, est otium, *1. Thessal. cap. 4. 11. 2. Thessal. c. 3. 11. Pet. Gregor. lib. 39. synagm. c. 6. num. 4. arg. Genes. c. 3. Job. c. 5. Psal. 103. & 72. & 118. 2. Proverb. cap. 22. 29. c. 20. 13. c. 28. 19. c. 24. 10. 30. 31. c. 6. 6. c. 10. 4.*
- 2 quod est desid. vel ab agendo prohibita cessatio, in-

tia, socordia, pignitia, ignavia, quando quis officii sui partes non inquit, nec facit quae erant faciendae: *Vide Proverb. c. 6. 4. 6. & seqq. arg. Psal. 104. 23. Psal. 112. 5. Job. c. 5. 7. Otium, in sacris literis passim damnatur, Ephes. c. 4. 28. 1. Thess. c. 4. 11. 2. Thess. c. 3. 10. Tit. c. 3. 14. Rom. c. 12. 11. Proverb. c. 6. 6. 9. c. 20. 4. 26. c. 12. 11. c. 14. 4. c. 31. 27. c. 13. 4. Siracid. c. 11. 6.*

Seneca, otium vocat mortem hominis, & vivi ho-
minis sepulturam, *epist. 86.* non inepte dixeris temporis & vite abusum, *Siracid. c. 33. Ezech. c. 16.* quod tempus aliis rebus & occupationibus erat impendendum, *Eph. c. 5. 16. Coloss. c. 4. 5. 1. Thess. c. 2. 9. c. 4. 11. 2. Thess. c. 3. 10. Proverb. c. 20. 13. 29. c. 28. 19. c. 24. 10. & seqq.* quia ho-
mo natus est ad laborem, sicut avis ad volandum, *Job. c. 5. 7. Psal. 103. & 72.* Vulgo dicitur pulvinar diaboli & malorum omnium seminarium, & origo, *Siracid. c. 33. Ezech. c. 16. vide Aret. tom. 2. problem. loco 140.* atque otiosi, epicurei, *2. Thess.* vocantur, inordinatè incedentes, non facientes officium vocationis suae, secundum mandatum Dei, *2. Thess. c. 4. c. 2. 11. Psal. 72.* confundentes ordinem & stationem suam, *1. Thess. c. 5. 14. 2. Thess. c. 3. 6. 7. 8. alieno pane vescentes, 2. Thess. c. 3. 7. 8. 9. 12. Seneca epist. 1. lib. 1.*

Otio simile est temporis, in res nugatorias & inuti-
les impendendum, *d. 2. Thess. c. 3. 8. 12.* nec non mendican-
tes validi, qui cum sibi victum suis laboribus quaerere
possunt, & honestis occupationibus se alere, hostiatum
tamen mendicare & otio frui atque ex alienis labori-
bus vivere malunt, *Menech. lib. 2. ardivir. cas. 532. num. 6. Deut. c. 15. 4.*

His similes vagabundi, qui huc illuc, sine certo do-
micilio, oberrant, nullum vitae genus exercentes, *Menech. d. cas. 531. per l. quid si fugitivus. §. erronem. de ad. edict. Petr. Gregor. lib. 39. syn. c. 6.* socordes, negligentem, *Rom. c. 8. 12. 13. c. 11. 20. c. 12. 8. 1. Corinth. c. 10. 12. c. 16. 13. Galat. c. 6. 5. Ephes. c. 6. 10. 11. 12. 1. Timoth. c. 4. 15. c. 5. 6.* & ut inutilia terrae pondera, nemini utiles, *Novell. de questor. §. si verb.* In qua omnibus animalibus homo
est pejor, qui otiosus, neque sibi, neque aliis utilis est, *Aret. d. loc. 140. Pet. Gregor. lib. 39. syn. c. 6. num. 6. 12. 13. & seqq.*

Poena otii varia est. Justissima est, omnium com-
modorum, quae ex labore & industria propria veniunt,
privatio, *2. Thessal. cap. 3. Psal. 127. Siracid. c. 2. c. 5. 7. Sapient. c. 3. & 10. Novell. de judic. §. ne autem.* ut pane otiosus non vescatur, *2. Thess. c. 3. 10. Genes. c. 3.* sed eum comitetur maledictio divina, infelicitas, *Proverb. c. 28. cap. 12. arg. Psal. 127. Siracid. c. 2. c. 7. egestas, paupertas, Proverb. cap. 6. 11. c. 28. 19. c. 12. 10. c. 13. 4. c. 21. 17. 25. 26. c. 20. 4. jactura temporis perniciosissima, 1. Timoth. c. 5. 10. 6. Luc. c. 15. 24. Senec. epist. 86. Petr. Gregor. lib. 39. synag. cap. 6. num. 34. quod tamen redimendum & bene col- locandum erat, Ephes. c. 5. 16. Coloss. c. 4. 5. & de quo Deo I I ratio reddenda, Job. c. 5. 7. Psal. 104. 23. & 112. 5.*

Hisce poenis accedunt aliae, uti remissio ad labores, I 2 exactio operarum, *Novell. de questorib. §. si verb. l. 26. C. de decurion. lib. 10. l. si quis. C. de epist. cler. inedia. arg.*

2. *Tibull. c. 3. revocatio eorum, qui munera fugientes, in solitudines se abducunt, ut revocati servitus addicantur, l. 26. quidam. C. de decur. d. l. si quis. L. unis. C. de mend. valid. Menoch. lib. 2. arbit. cas. 532. num. 9. vide Novell. de quæstor. 4. si verò. Siracid. c. 22. 1. Comitatur etiam otiosus infamia, Pet. Gregor. lib. 39. sym. c. 6. n. 28.*
19. *Gell. lib. 4. c. 20. & rerum propriarum amissio, l. 1. de usufr. cap.*
3. *Otium præterea, mala homines otiosos docere sapiens tradit, Sirac. c. 33. 28. 1. Tim. c. 5. 13. Petr. Gregor. de Repub. c. 7. lib. 23.*
14. *Est enim illud quorumvis maleficiorum perpetratorum, quasi perpetuus monitor & instigator, Siracid. c. 33. Exalt. c. 16. c. 17. 49. Itaq; Respub. sæpè otio eversas, docet Greg. d. c. 7. ut non immodè otiosi cives Reip. capitales & perniciosissimi dicantur, qui meteuram & omnes honestas artes, quibus hominum vita indiget, impediunt, tollunt & averfantur, atq; omnem benedictionem, quam Deus manuum labori promittit, excludunt, arg. Psal. 127. Siracid. c. 2. c. 5. c. 7. Sap. c. 3. c. 10.*
17. *Unde otiosi apud censorem indicare coguntur, unde victum sibi adquirent, & mendicitas in Repub. non tolerantur, Bodin. lib. 5. c. 2. de Republ. Deuter. c. 15. 4. 5. 6. 7. Polit. c. 30. diximus.*
18. *Mendicantes validi, hodie pœna arbitraria, puniuntur, Menoch. lib. 2. arbit. cas. 532. num. 23. 24. sicut & vagabundi, d. cas. 532. & cas. 531. in fin. per alleg. ibid.*

Titul. hujus loci est tit. C. de mendic. valid.

Cap. 115. De abusu rerum alienarum, & profanatione rerum divinarum.

1. *Abusus rerum alienarum quid.*
2. *Abusus hic duplex.*
3. *Profana rei abusus.*
4. *Secundùm conditionem & naturam rei, non uti illa, quid.*
5. *Qui utitur isa, ut salva rei substantia non maneat.*
6. *Secundùm voluntatem domini, qui non utitur.*
7. *Pœna hujus abusus.*
8. *Locum alienum, purum, profanum, religiosum facere non licet.*
9. *Pœna illationis mortui in locum purum.*
10. *Abusus rei divinae quid.*
11. *Profanatio rerum divinarum duplex.*
12. *Rerum divinarum, sanctarum, sacrarum, religiosarum abusus.*
13. *Templi profanatio per libidines Venereas, homicidia.*
14. *Templum, receptaculum facinorosorum non sit.*
15. *Ceremoniarum cultus divini abusus.*
16. *Nundinarum & mercatum usus in templo prohibitus.*
17. *Abusus templi ad usus profanos.*
18. *Rerum sacrarum abusus ad res profanas.*
19. *Consecratarum ad cultum diuinum abusus.*

20. *Homini abusus ad res illicitas & turpes.*
21. *Abusus sacra scriptura ad res vanas & quæstum.*
22. *Animarum à purgatorio evocatio.*
23. *Verbi Dei abusus ad dilectia & scommata, vel ad delictorum suorum extenuationem.*
24. *Scandalum datum, ex abusu rerum adiaphorarum.*
25. *Loco religioso usus ad usum profanum.*
26. *Cadavera mortuorum in alium locum transferens, vel spolians.*
27. *Statuas, columnas, aliaque ornamenta mortuorum auferens.*
28. *Reliquias defunctorum controversans.*
29. *Limosatio predicatorum.*
30. *Pœna abusus rerum divinarum sanctarum.*
31. *Pœna sepulchri violati.*
32. *Extrahens ossa, cadaver, vel reliquias defuncti.*
33. *Demolitoris sepulchri pœna.*
34. *Rapientis cadavera & impediens ne sepeliatur, pœna.*
35. *Debitoris sui cadaver sequentis pœna.*
36. *Muros, vallum, vel fossam urbis peremptoris pœna.*

HACTENUS de abusu eorum, quæ jure domini nostri sunt: sequitur de abusu eorum, quæ jure domini alterius sunt. *Vide sup. c. 111. n. 4. 5.*

Abusus hic est, quo res aliena quævis, contra suam naturam, vel conditionem, in usum diversum, vel contrarium, salvo corpore ejusdem, transfertur: hoc est, veri, naturalis ac genuini usus rei immutatio, vel prætermisso in alterius damnum.

Abusus rerum, ad alium jure domini pertinentium, est duplex. Prior, est abusus rei alienæ nobis, vel rei nostræ servientis. Alter, est rerum divinarum abusus. Ille rei profanæ, hic divinæ abusus.

Profanæ alienæ rei abusus est, quo quis usum rei alienæ habens, usufrarius, vel usufructuarius, eadem non utitur secundum conditionem, naturamq; suam & domini voluntatem, l. 13. §. 1. 2. 3. 4. de usufr.

Secundum conditionem & naturam rei, non utitur, qui non defendit, custodit, aut qui negligit facere impensas & refectiones ad bonitatem rei conservandam, necessarias, l. 7. §. quoniam. C. de bon. mater. l. 4. l. 7. C. de usufr. l. 7. §. 2. l. 27. §. 3. d. 5. D. l. 2. usufr. quem. cav. l. 18. de usu & habit. aut, qui facit, vel omittit aliquid, quo utentis vel domini conditio deterior fiat, l. 13. §. 2. l. 15. §. 2. & seqq. l. 61. de usufr. ut salvâ rei substantiâ, usus ejusdem non maneat, l. 1. de usufr. l. 3. §. ult. l. 23. quib. mod. usufr. amitt. l. 1. de usu & habit. sit. de usufr. em. rev. que usu consum.

Secundum voluntatem domini, non utitur, qui solitum & præscriptum usum mutat, convertit, vel transformat in deteriorem, d. l. 13. §. 4. 5. 7. l. 7. in fin. l. 44. l. 61. de usufr. non in deteriorem, d. l. 13. §. 4. & seqq.

Pœna hujus abusus est usus privatio, l. 3. l. 23. quibus 7 mod. usufr. amitt. l. 13. §. usufructuarius 4. & seqq. de usufr. Menoch. lib. 2. arbit. cas. 78. *Vide sup. à cap. 24. de servis personal.*

Hujus

- 8 Hujus loci quoque est, quando quis locum alienum, purum, profanum, illatione mortui, aut humani cadaveris, religiosum facit, contra domini voluntatem, *l. 2. de religiof. & sumpt. fun.*
- 9 Pœna hujus illationis, est pecuniaria, arbitraria, *d. l. 2. §. prator.* cum necessitate tollendi id, quod est illatum, vel pretii & estimacionis loci præstada, *l. 7. de relig. & sumpt. fun.* Hodie etiam pœna 40. aureorum constituta est in eos, qui in civitate sepulchra faciunt, *l. 3. §. Divus. sepulch. violat. l. mortuorum 12. C. de religiof. abrogata, Novell. Leon. 53. vide Clarum quaest. 79. §. fin. in pract. crim.*
- 10 Abusus rei divinæ, est ejusdem profanatio, quæ res divina, sacra, religiosa, vel sancta, in usum profanum transferuntur.
- 11 Profanatio ejusmodi est duplex: rerum divinarum, sanctarum, vel religiosarum, *Matth. c. 21. 13. Luc. c. 19. 46. Levit. c. 27. Heb. cap. 10. 29. Act. cap. 10. 14. 15. 28. 29. 2. Reg. c. 11. 15. Marc. c. 11. 16.*
- 12 Rerum divinarum, sanctarum, sacrarum, religiosarum abusus est, quo harum usus genuinus, ad Dei cultum destinatus, in alium profanum & communem mutatur & convertitur, *d. text.* Vocatur profanatio, inquinatio, & pollutio rerum divinarum: quæ non distinguitur inter profanum & sanctum, *Exech. c. 22. 26.* vel, non cum gratiarum actione ad gloriam Dei rebus mundanis, etiam profanis, utimur, *1. Timoth. c. 4. Rom. cap. 1. 4. 1. Cor. c. 10.* Vocatur quandoque sacrilegium, *l. si quis. C. de episc. & cler. laic. Decian. in criminal. lib. 6. c. 24.*
- 13 Hujus generis sunt, templi divini profanatio per libidines Venereas, *1. Sam. c. 2. cap. 4. Jerem. c. 19. Levit. c. 18. 24. 25. cap. 20. 3. 4.* per erectionem idolorum in eo, *2. Reg. cap. 21.* per homicidia in eo patrata, *l. 1. ad L. Jul. majest. Decian. d. lib. 6. c. 24. nu. 4. 5. l. denunciamus. C. de his qui ad eccles. confug. 2. Chron. c. 24. 21. 22. & seqq. Marc. c. 11. 13. Jerem. c. 7. 11. c. 19. 2. Macchab. c. 3. c. 4. c. 5. c. 6. aut latrocinia in eo patrata, *Matth. c. 21. 13. Marc. c. 11. 13. Jerem. d. 6. 7. 11. 2. Reg. c. 11. 15. 1. Reg. c. 2. 3. 4. tit. no.**
- 14 *quid in loco sacro.* Item, quando templum asylum facinorosorumque receptaculum constituitur, atque spelunca latronum, aut aliis profanis usibus destinatur, *tit. no. quid in loco sacro. Exech. c. 22. 26. & c. 23. 17. 6. 24. c. 25. 3. 4. Matth. c. 21. 13. Esa. c. 1. 11. & seqq. Psalm. 50. 16.*
- 15 *17. 1. Cor. 11. 20.* nec non, quando cærimoniz cultus divini, contra, vel præter suum scopum & usum genuinum usurpantur, *d. text. Esa. cap. 1. 11. & seqq.* Similiter, quando nundinationes, negotiationes & mercationes civiles forenses in templo exercentur, *Act. cap. 8. 19. 20. Joban. c. 2. 14. & seqq. Matth. c. 21. 13. Decian. lib. 6. c. 24.*
- 17 *num. 10. vide tit. de immunit. eccles.* quando cœmeteria ad stabula, horrea, haras, prata, aliosque usus profanos usurpantur & transformantur, *Matth. cap. 21. 13. Marc. c. 11. 12. 12.* quando vasa, pecunia, donaria, aliaque sacra bona, vel instrumenta, in usus communes & profanos convertuntur, *2. Chron. c. 36. c. 28. 21. 2. Reg. c. 14. Dan. c. 1. c. 2. Mich. c. 6. 7. Marci cap. 12. 33.* aut in usum illegitimum, non destinatum conferuntur, *Malach. cap. 3. 8. 9.*

Lev. cap. 27. per tot. L. legatum. de admin. ver. ad civit. pertin. l. 16. de usuff. legat. Exech. c. 22. 26. quod spoliū alibi dicitur, *Malach. d. cap. 3. 8. 9.* Similiter, quando divino cultui consecrata, commutantur aliis rebus, vel corrumpuntur, vel reperuntur, *vide Levit. c. 22. 22. 23. cap. 27. 9. & seqq. Malach. cap. 1. 13. 14.* aut homo corpus 20 suum, quod templum Spiritus sancti est, *1. Cor. c. 6. 13. 25. 16. 19. cap. 3. 16.* rebus & factis turpibus & illicitis accommodat eoque abutitur, *Levit. c. 20. 1. 2. 3. 4. 6. 21. 9. c. 18. 21. & seqq. 1. Cor. c. 6. 13. & seqq. Exech. cap. 23. 17. & seqq.* Dies sabbathi mundanis negotiis profanatur, *Exech. c. 22. 8.*

Est quoque abusus scripturæ sacræ & Christianæ professionis, quando quis religionis prætextu, aut scientiæ captandæ causâ, aut lucri extorquendi gratiâ, quæstiones inutiles, vanas, stultas & profanas excitat, *2. Tim. c. 3. 5. cap. 2. 23. & 1. 4. c. 4. 7. 1. Tim. c. 4. 7. c. 1. 4. Tit. c. 3. 9. c. 1. 10. 11. 14. 6. 3. 5. 6. 7. 9.* aut, ex religione munera alii extorquet, donum, lucrūve captat, *2. Reg. c. 2. 17. c. 4. 2. Malach. c. 1. 10. c. 3. 11. 1. Pet. c. 5. 2. 2. Reg. c. 5. 16. 2. Thess. c. 3. 8. 1. Sam. c. 2. 22. & seqq. Act. c. 20. vide Matth. c. 23. Luc. c. 28. Novell. 17. c. 11.* vel animas defunctorum è purgatorio ficto, vel meritis Martyrum, aut precibus suis venalibus liberare conatur, *arg. l. 3. C. de sacros. eccles. l. 26. C. de episc. & cler.* Similiter, quando verbum Dei 23 in dicta, vel scommata mutat, *arg. Coloss. c. 4. 6. cove ad delicta sua extenuanda, vel excusanda abutitur, Jer. c. 7. 4. 5. vel ex eo pugnas & quæstiones inutiles excitat, 1. Tim. c. 4. 7. c. 1. 4. 11. 2. Tim. c. 2. 14. & seqq. aut sancti 24 tate vitæ, aut aliâ re adiphora abutitur, 1. Cor. c. 9. 18. vel scandalum ex facto alterius licito, capit, *Luc. c. 7. 23. c. 15. 2. Act. c. 6. 14. c. 11. 2. 3. c. 13. 42. & seqq. Joh. c. 7. 46.* atque in eo abutitur, *ad loc.**

Similiter loco religioso abutitur, qui eo ad habitationem utitur, vel eum in alium usum convertit, qui id eo pœnâ dignus dicitur, *l. prator. §. si quis. de sepulch. violat. arg. Matth. c. 21. 13.* item, qui sepulchrum violat, vel diruit, *l. 2. de sepul. viol. idve inhabitat, l. 3. §. 6. d. s. cadavera 26 mortuorum, sine permisso in alium locum transfert, l. 3. §. 4. 7. l. 8. l. 38. de sepul. viol. vel spoliat, d. l. 3. §. 7.* qui contra voluntatem testatoris, cadaver infert in alium locum, *d. l. 3. §. 3.* qui aufert saxa, marmora, columnas, 27 epitaphia, statuas; aliâve ornamenta, *l. 2. l. 4. l. 5. C. d. s. 28* qui reliquias defunctorum contrectat, *d. l. 4. l. 5. aut,* quovis modo manes defuncti molestat, vel inquietat, *Nov. 60. c. 1. Decian. lib. 6. crim. c. 40.* vel, sepulcri conditionem deteriore reddit, *l. 7. de sepul. viol. l. 5. d. s. Quæ 29* in re tamen non comprehenditur, qui sepulchrum reficit, *d. l. 7.* vel, qui excommunicati hæretici, aut malefici sepulchrum convellit, *d. l. 3. & l. 4. C. sed.*

Pœna abusus rerum divinarum, est gravis, *Esa. c. 56. 30 5. 2. Macchab. c. 3. 25. 26. Matth. c. 21. 12. Job. c. 2. 15. 1. Cor. c. 3. 17.* cum aliâ civili arbitrariâ, *Pet. Greg. lib. 12. cap. 23. Monach. libr. 2. arb. cap. 282. per l. 3. Cod. de sacros. eccles. §. nullius. Inst. de ver. divis. Sanctuarum rerum violatio punitur quandoque pœnâ mortis, l. 8. l. ult. de ver. divis. §. 10. Inst. d. 6. Num. c. 18. 22. 32. Josu. 5. 7. 11. 15. cum cap. 6. 26.*

- 31 *Pœna sepulchri violati, est infamia, l. l. 3. §. 4. de sepulch. viol. Menoch. lib. 2. arb. cas. 387. num. 24. 25. vide 1. Reg. cap. 13. 2. Reg. c. 23. Jerem. c. 22. & multa pecunia-ria inter fiscum & agentem dividenda, l. 3. l. 8. d. iis. & quandoque pœna capitalis, l. 3. §. 7. Et fin. d. 1. vel arbitraria, d. l. 3. §. 8. l. 9. l. ult. Clar. quaest. 68. §. fin. Menoch. cas. 387. Decian. lib. 6. crim. cap. 41. num. 13. 14. De ossuariis vide l. 2. d. 1. Cujas. lib. 10. obf. c. 27. l. 4. l. 6. C. d. iis. De vespillionibus, Cujas. lib. 10. obf. c. 23. in fine. Menoch. d. cas. 387. num. 12. 13.*
- 32 *Extrahens ossa, cadaver, vel reliquias illius, pœnâ capitis punitur, l. 14. §. 5. de relig. Et sumpt. spolians mortuorum cadavera armatâ manu, eadem pœnâ; sine armis verò, arbitrariâ, Menoch. d. cas. 387. num. 15. d. l. 3. h. d. l. 2. C. eod. Farinac. de indic. quaest. 20. num. 120. Et seqq.*
- 33 *Demolitor sepulchri, violator, vel destructor ornamentorum sepulchri, pœnâ arbitrariâ, Menoch. d. loc. vel pœnâ sacrilegii, l. 3. §. 1. sine dolo violans, vel hostis, aut malefici, non punitur, Menoch. d. loc. nu. 29. Et seqq.*
- 34 *Decian. lib. 6. cap. 44. 2. Reg. cap. 23. 16. 17. 20. Per vim rapiens cadavera, & impediens ne sepeliantur, de vi publicâ quoque tenetur, l. 6. de sepulch. viol. Debitoris sui cadaver sequestrans, vel exequias impediens, pœnâ arbitrariâ punitur, l. ult. C. d. 1. Menoch. d. cas. 387. num. 21. 22. Decian. d. loc. c. 43.*
- 36 *Muros, vallum, vel fossam urbis petrumpens, vel transcendens, tempore belli, pœnâ arbitrariâ hodie punitur, Clar. quaest. 68. num. 29. Menoch. cas. 487. Farin. quaest. 20. num. 146. Et seqq. lib. 2. Decian. lib. 7. c. 36. crim. Boërius decif. 232. olim majori, Luls. de rev. divif. Huc refero titul. de sepulch. violat. D. & C.*

Cap. 116. De damno injuriâ dato.

- 1 *Dammum quid.*
- 2 *Damni generalis significatio.*
- 3 *Inferitur dominio, vel possessioni.*
- 4 *Dominii læsio quid.*
- 5 *Dammum usus, vel usufructus quid.*
- 6 *Ademptio usus, vel usufructus.*
- 7 *Diminutio usus, vel usufructus.*
- 8 *Species damni.*
- 9 *Deterioratio rei.*
- 10 *Dammum ex tertio capite L. Aquilæ.*
- 11 *Exempla damni hujus.*
- 12 *Qua dispicienda in hoc damno.*
- 13 *Dammum inferens quis.*
- 14 *Sine dolo, vel culpa damnum dantis, ob causam probabilem.*
- 15 *Dammum corpore datum immediatè.*
- 16 *Alio modo, quam corpore illatum.*
- 17 *Exempla hujus varia.*
- 18 *Dammum datum passu pecoris.*
- 19 *Læsus Et accipiens damnum.*
- 20 *Pœna damni dati quantum.*
- 21 *Estimatio damni dati ex communi affectione.*

- 22 *Impensarum ratio hic habenda.*
- 23 *Pœna vulneris arbitraria.*
- 24 *Parentes suos cadentis pœna qua.*
- 25 *Caco offendiculum ponentis pœna.*
- 26 *Uxorem pregnantem percussentis pœna.*
- 27 *Nocturno lumine fallentis pœna.*
- 28 *Arbores furitum cadentis pœna.*
- 29 *Animal damnnum danti retineri potest.*
- 30 *Viasor equum suum pascentis.*
- 31 *Chomata, aggeres rumpentis pœna.*
- 32 *Pœna dissolventis chomata Et aggeres.*
- 33 *Pœna scopelismum ponentis.*
- 34 *Termini motio quid.*
- 35 *Pœna termini moti.*
- 36 *Læsis aqueductus quid, Et ejus pœna.*
- 37 *Rerum corruptarum commercia prohibita.*

Dictum hucusque fuit de abusu: sequitur nunc de damno injuriâ dato, vide *suprà* c. 111. nu. 3.

Dammum hoc, est diminutio juris dominici, vel læsio & ademptio ejusdem, factò alterius illata, l. 3. de damn. infect. Marti cap. 10. 19. alio in loco fraus appellatur, l. 1. §. 15. 27. si quid in fraud. pas. & c. plarâ accipitur, l. 27. l. 29. §. 4. l. 32. l. 41. l. 45. §. ult. l. 49. §. 1. l. 50. l. 1. l. 52. ad L. Aquil. text. in l. 3. de damn. infect. 1. Corinthe. cap. 6. 8. 9. Alio in loco, notat omnem præceptam, vel impeditam utilitatem, l. 5. l. 7. Et l. 33. ad L. Aquil. l. 23. rem vas. hab. l. 30. pro socio. l. 1 si quod. paup. feciff. dicat. l. quod si. de petis. hered. l. 151. l. 203. l. 169. de reg. jur. l. unie. Cod. de sent. qua pro eo quod interest. l. 2. §. merid. 10. §. 43. ne quid in loc. publi. l. Julianus 9. §. pen. Et ult. l. pen. ad exhib. l. 19. sed addes. §. si dominus 3. locat. l. loci. §. 2. §. servit. vind. l. cum qui. §. ult. de furt. l. 81. de verb. signif. vide *suprà* c. 34.

Dammum ejusmodi, quod dixi, inferitur dominio, vel possessioni rei nostræ. Unde duæ species damni: nimirum læsio & diminutio dominii, possessionisve: vel ademptio & peremptio illorum.

Dominii læsio est, quâ usus, vel proprietas rei, domino ipsius adimitur, intercipitur, vel deterior redditur & minuitur sine possessionis incommodo. Unde patet, damnum hoc, esse usus, usufructus, vel proprietatis.

Dammum usus, vel usufructus est, quo jus utendi & vel fruendi re aliquâ, concessum, adimitur, læditur, impeditur, minuitur, vel deterius redditur in qualitate, vel quantitate.

Ademptio igitur usus, vel usufructus est, quo jus utendi, fruendi habens, uti eodem prohibetur, l. 1. §. 4. de aqua. Et aqu. plu. arc. l. 13. §. ult. de injur. l. 23. l. 24. d. s. l. 11. de vi Et vi arm. l. 3. §. 2. nisi possid. l. 8. §. 5. si serv. vindic. l. 25. de ad. emp. argum. l. 55. de reg. jur. l. 29. d. 2.

Diminutio usus, usufructus, est rei deterioratio, quâ rei usus, usufructus, deterior & incommodior redditur, ut non maneat vel pristina rei conditio, bonitas, naturæ, aut prior utendi, fruendi facultas, l. 23.

- l. 14. & seqq. l. 1. de usufr. l. 7. & tot. tit. usufr. quemadmod. civ. facit Exod. c. 22. s. 6.*
- 8 Damnum ejusmodi illatum rei usui, vel usufructui, seu facultati & commoditati utendi, fruendi re, est
- 9 l. Deterioratio & damnum rei ex tertio capite L. Aquilia. II. Potestatis alienæ usurpatio & diminutio.
- 10 Damnum extertio capite L. Aquilia, l. 27. §. 4. §. 5. 6. ad L. Aquil. est omne detrimentum præter mortem, d. l. 27. §. 4. s. l. 29. §. 4. l. 1. l. 5. l. 50. l. 52. §. 2. ad L. Aquil. rebus nostris, dolo, culpâve alterius, l. 30. §. 3. l. 31. l. 8. & seqq. ad L. Aquil. illatum, quo illæ per corruptionem, d. l. 27. §. 6. 7. 8. 9. & seqq. ad L. Aquil. Exod. c. 21. 24. 25. Levit. cap. 24. 19. 20. læsionem, scissionem, ustionem, fractionem, diminutionem, additionem, vitiationem, mutilationem, mutationem, d. text. viliores, vel deteriores, quoad earum quantitatem, vel qualitatem, redduntur, & quasi quodammodo mutantur. Unde earum æstimatio & bonitas prior diminuta, vel mutata est cum damno domini, d. l. 27. §. 6. 7. & seqq. 17. Levit. cap. 24. 18. 21. Vocatur damnum injuriâ datum, l. 49. §. 2. l. 1. l. 5. l. 50. l. 52. §. 2. l. pen. ad L. Aquil.
- 11 Exempla hujus damni sunt, ut si quis vinum alterius conspurcavit, vitiavit, effudit, acetum fecit, l. 27. §. 15. ad L. Aquil. hominem vulneravit, virgis, loris, pugnis, telo, vel alio instrumento, d. l. 27. §. 17. vel hominem episcavavit, mutilavit, d. l. 27. §. 18. vel lolium in segetem alienam injectit, d. l. 27. §. 14. 20. vestimenta scidit, vel inquinavit, d. l. 27. §. 18. animal meum, quod pecus non est, læsit, l. 29. §. 6. d. tit. aut quocunque modo rei meæ nocuit, d. l. 27. §. 19. & seqq. l. 29. d. s. Exod. cap. 23. 24. 25. c. 22. s.
- 12 In hoc damno nobis dispiciendum est de lædente, vel dante damnum, & de accipiente, seu læso. Unde manifestum sit, cui hæc obligatio & contra quem competat.
- 13 Damnum inferens est, qui dolo, vel culpâ rem akerius corrumpit, deterioretem fecit. Nam, quando sine dolo culpâve damnum dedit, rerum scilicet suarum defendendarum gratiâ, l. 1. d. l. 29. §. 1. 3. ad L. Aquil. vel animo emendandi, l. 5. §. 3. l. 6. d. l. 17. §. 1. 2. de usufruct. aut jure permittente, l. 2. C. de emendis. propinq. l. 3. C. de pat. pot. damnum injuriâ datum, dici non potest.
- Damnum verò illud duplici modo consideratur.
- 15 Primo, quod corpore damnum dantis, immediatè fit, quod apertis directisq; verbis L. Aquilia continetur, d. l. 27. §. 15. 16. & seqq. ad L. Aquil. §. si quis. §. caseo.
- 16 2dum. Insit. de L. Aquil. Altero, quando alio, quàm corpore, modo, injuria inferitur, §. fin. Insit. d. tit. h. ult. C. eod. aut non ipsum corpus est læsum, corruptum, vel deterius factum, d. §. fin. l. 29. ad L. Aquil. Exod. c. 21. 34. quod ex sententiâ & utili interpretatione L. Aquilia oritur, d. text. vide supra c. 26.
- 17 Exempla hujus damni ex sententiâ L. Aquilia, sunt, quando quis res alias connexas rei meæ corrumpit, d. l. 27. §. 32. & sequentib. aut occasione damni quis dedit, d. l. 27. §. ult. l. 33. l. 29. §. 5. 7. l. 9. §. 2. l. 30. §. 3. l. 39. ad L. Aquil. Exod. cap. 21. 33. 34. Levit. cap. 24. 18. 20. ab

utendo detrimentum rei alienæ attulit, l. 27. si servus. §. 25. olivam immaturam, & sequentib. ad L. Aquil. canem irritando effecit, ut is alium morderet, l. 11. §. 5. d. tit. furioso gladium, quo alii nocuit, porrigit, l. 7. §. 6. d. tit. piscator nocturno tempore, aut lucernâ ostensâ, navigantes in periculum seduxit, l. no piscatoros. de incend. ruin. naufr. Menoch. libr. 2. arb. cas. 592. Item qui chirographum alterius delevit, l. 40. & sequentib. d. tit. l. 28. & seqq. de furt. qui non denunciavit periculum futuri damni, l. 28. §. 1. l. 29. §. 3. l. 31. d. s. §. 5. Insit. eod. vel non prohibuit, cum posset, l. 45. d. tit. l. 2. de moral. actio. qui frumentum, vel vinum alienum consumpsit, l. 30. §. 2. d. tit. vel rem alienam combussit, d. §. 2. Similiter, qui jussit damnum dare, l. 37. d. tit. l. 109. de regul. jur. qui dominus est servi lædentis, damnumve dantis, l. 37. l. 38. l. 44. h. ult. Et denique, qui quodvis aliud damnum, quod in L. Aquil. non continetur, intulit, l. 33. §. ult. & l. 27. l. 29. & seqq. eod.

Huc refero quoque damnum datum partu pecoris, quo tenetur, qui pecus suam immisit in alterius fundum ad depascendum, illi cujus glans, vel graminæ aut segetes depascuntur, Oldendorpini class. 6. tit. 20. l. ult. Cod. ad L. Aquil. l. qui servandatum. §. fin. de præscript. verb.

Accipiens damnum, seu læsus est, qui quovis modo dominus est rei læsæ, corruptæ, vel deterioratæ, l. 27. §. 5. 6. & sequentib. l. 11. §. 6. d. s. adde Genes. cap. 19. 9. 10. 11.

Pœna damni dati est, quâ damnum dans obligatur tantum domino rei læsæ corruptæ, dare, quanti res deterior reddita in diebus 30. proximis à die læsionis, seu damni dati plurimum fuit, l. 27. §. 5. l. 29. in fin. ad L. Aquil. §. 14. Insit. de L. Aquil.

Æstimatio damni dati hic fieri debet, non ex privata læsi utilitate, sed ex communi affectione, l. 33. ad L. Aquil. Exod. cap. 21. 33. 34. cap. 22. s. in qua ratio habetur damni illati certi, non lucri futuri, l. 29. §. 3. ad L. Aquil. & ratio habetur utilitatis, amissæ interceptæ, vel impeditæ, l. 22. l. 23. in pr. & §. 1. 2. 3. & sequentibus. l. 33. d. tit. Exod. cap. 22. s. 6. cap. 21. 19. quod scilicet propter ruptum, visitatumve membrum, ex operis servi læsi, minus est habiturus, l. 7. d. s. Qua in re, etiam impenfarum pro curatione ratio habebitur, d. l. 7. Exod. cap. 21. 19. In rupto læsôve hominis membro, olim talio locum habebat, Exod. cap. 21. 25. 26. Levit. cap. 24. 20. 21. Math. c. 5. 24. 38. Deut. cap. 19. 21. Luca cap. 6. 29. 1. Corinth. 4. 3. §. 3. Insit. h. tit. hodie pœna vulæris modo dici, vel levis illati, est arbitraria, Menoch. libr. 2. arb. cas. 533.

Parentes suos cædens, pœnâ mortis afficitur, Exod. 24. cap. 21. 17. Deut. cap. 5. 16. Math. c. 15. 4. cæcum lædens, 2 § illive offendiculum ponens, pœnâ arbitrariâ punitur, Deut. c. 27. 18. Alterius uxorem prægnantem percuciens, & causam abortionis dans, pro maritu arbitrario punitur, Exod. cap. 21. 18. 19. 22. Servum suum elucens, eundem manumittere tenetur, Exod. cap. 21. 20. 27. vide Deut. cap. 22. 1. 2. 3. Exod. cap. 23. 4. Nocturnolu. 27

- mine navigantes fallentis pœna est restitutio rerum amissarum, & damni passii, cum aliâ arbitrariâ, *Menoch. lib. 2. arb. cas. 392.* Arbores furtim cædens quandoque pœnâ pecuniariâ, *l. 1. arb. furtim cas. quandoque ex L. Aquil. d. l. 1.* quandoque atrociori, *l. 2. arb. furt. cas. quandoque; arbitrariâ punitur, Menoch. lib. 2. arb. cas. 379. & cas. 314. num. 7. per l. pen. de extraordin. crim. l. pen.*
- 29 & *l. 2. Cod. de capress. lib. 11.* Animal damnum dans, præcludi & detineri potest eouique, donec damnum est reparatum, vel cautio damni præstandi data, *l. raiis. de incend. ruin. naufr. l. 9. §. Neratius. de damn. in. f. l. 7. §. Sals. d. tit. Zasius & Bertol. in d. l. 9. per l. in rebus. §. possunt. commod. Petrus Gregor. lib. 3. syn. c. 15. nu. 6 7. dicit, etiam restitutionis causâ per 20. horas detineri posse, l. 25. de adult. si dominus ejus est ignotus, de eo libellum proferre potest, *l. falsus 44. §. qui alienam. de furt. vide Menoch. de recap. possess. remed. 9. quast. 39.**
- 30 *Exod. 2. 22. 1. 5. 6. Exod. c. 23. 4.* Viator in fundo vicino equum suum pascere potest, *c. 1. in fin. de pac. tenend. in usib. feudor. 1. Macchab. c. 2.*
- 31 Hujus loci est etiam damnum datum ab iis, qui chomata, seu aggeres, aquam Niloticam continentes, vel fluminis cursum & impetum inhibentes, vel quamcunque aliam aquam arcentes, rumpunt, disolvunt, *l. 10. de extraordin. crim. scopelissimum ponunt, l. 3. de extraordin. crim.*
- 32 Pœna dissolutionum chomata vel aggeres, est extraordinaria arbitraria, *d. l. 9. de extraor. crim. l. 1. C. de Nili agger. non rump. vide Menoch. libr. 2. arb. cas. 386.*
- 33 Pœna scopelissimum ponentis, est gravis arbitraria, usque ad pœnam capitis, *d. l. 10. d. l. 9.*
- 34 Terminum motio est, quâ termini, uti arbores, bodes, lapidés ve terminales, alienorum prædiorum contiguum discernendorum causâ positi, moventur, turbantur, evelluntur, effodiuntur, vel evertuntur, *l. 1. l. 2. de term. mot. Paul. lib. 1. sent. tit. 20. & lib. 5. tit. 22. §. 2. Harmanop. lib. 6. tit. 7. l. 4. §. 4. fin. regund. Deus. c. 19. 14. cap. 27. 17. Proverb. cap. 22. 28. cap. 23. 10. Osea cap. 5. 10.* De intervallis, quæ in terminis & finibus constituendis observari debent, vide *l. fin. fin. reg. l. 5. C. d. t. l. 12. Cod. de adif. priv. Cujac. lib. 10. observ. cap. 2. Alciac. lib. 1. parerg. cap. 18.*
- 35 Pœna termini moti pro qualitate delicti, modò est pecuniaria, *l. 3. l. ult. de term. mot. Menoch. lib. 2. arb. cas. 393.* & quandoque capitalis, *d. cas. 393. num. 11. 12. Clar. quast. 83. §. fin. Farinac. de furt. quast. 108. nu. 93. & seqq. per l. 1. l. 2. de term. mot. vide Deus. cap. 27. 17.* Movens terminos, non, ut limites atque fines obscuret, vel corrumpat, sed ut lapidem furetur, pœnâ furti, non termini moti tenetur, *Clar. d. loc. Harmanop. lib. 5. tit. 7. Farin. d. loc. num. 100. & seqq.* Movens, animo fines extendendi, versus fines vicini, judicis arbitrio pro conditione personæ & circumstantiarum punitur, *l. 2. de term. mot. Menoch. d. loc. num. 15. 16. 17. l. 1. Cod. de accus. Movens terminos, ut litem de finibus pendentem ex suâ parte probare possit, pœnâ arbitrariâ punitur, *l. ult. de term. mot. Menoch. d. cas. 393. num. 18. 19.* Movens co*

animo, ut vicino tantum noceat, castigatur, & in opus publicum damnatur, *Farin. de furt. quast. 108. num. 97. l. fin. fin. regund. Greg. lib. 39. syn. cap. 13. Menoch. d. loc. num. 22. & seqq. per l. 2. d. s.* De pœnâ Legis Mosaicæ vide *Deus. c. 19. & 27.* Denique hic restitutio damni & interesse etiam locum habet, *Farin. d. loc. nu. 114.*

Hujus loci est quoque læsio aquæ ductus, quo fistularum, quas matrices vocant, curvis & soliditas attentatur, vel corrumpitur, vel aliud reficitur, *Meno. cas. 462.* ejus pœna est arbitraria, *ibid. num. 3.* ut & aquas publicas conspurcantium pœna, *Menoch. cas. 285. per l. 1. §. 1. de extraordin. crim.*

Similiter rerum corruptarum, vitiosarum commercium, quo falsa aromata, corrupta, vel vitiosa frumenta distrahuntur, *Menoch. cas. 382. num. 4. 5. Malach. c. 1. 13. Levit. cap. 27. 10. Amos cap. 2. 6. cap. 8. 6.* vel caro fœdida morbo ave venditur, *Menoch. d. loc.* vel res vitiosa, latente vitio suppressio, *d. loc. num. 10.* vel falso pondere, aut mensurâ, *Deus. c. 25. 15. Levit. c. 19. 35.* Pœna hujus est arbitraria, cum rehibitione, vel quanti minoris, *Menoch. d. loc.*

Ad hoc caput referendi tit. D. & C. Inst. ad L. Aquil. tit. de termino moto. tit. Cod. de Nili aggerib. non rumpend.

Cap. 117. De delictis, quibus libertas corporis vel animi adimitur, aut minuitur.

- 1 Usurpatio aliena potestatis quid.
- 2 Ejus species.
- 3 Potestatis aliena usurpatio duplex.
- 4 Usurpatio suiipsius potestatis quid.
- 5 Species hujus.
- 6 Libertatis corporis & animi usurpatio quid.
- 7 Ejus species.
- 8 Ademptio libertatis corporis quid.
- 9 Species illius.
- 10 Plagium quid.
- 11 Supprimere quis dicatur.
- 12 Usurpare hominem quis dicatur.
- 13 Pœna plagii qua.
- 14 Mitigatio hujus pœna.
- 15 Lenonem delictum.
- 16 Detentio liberi hominis quid.
- 17 Libertate corporis quomodo quis privetur.
- 18 Pœna hujus qua.
- 19 Detentio hominis pro debito.
- 20 Pœna hujus.
- 21 Arrestum quid.
- 22 Arresti requisita.
- 23 Pœna hujus.
- 24 Diminutio libertatis quid.
- 25 Quinam in hoc delictum incidant.
- 26 Qui prohibet vel impedit alium, uti jure publico.
- 27 Qui exercitium dominationis impedit.

- 28 Qui quovis modo impedit alium nisi jure suo.
 29 Qui vias publicas obfidens & non suas reddunt.
 30 Per vim impediens facultatem faciendi.
 31 Poena creati impedimenti qua.

Tantum de damno injuriâ dato, quod ex deteriora-
 tione corruptioneque oritur: sequitur de damno,
 quod ex usurpatione & diminutione potestatis alienæ
 proficiscitur. *Vid. sup. c. 111. n. 3. & c. 116. n. 9.*

- 1 Usurpatione alienæ potestatis est, qua quis usum & exercitium eorum, quæ pertinent ad potestatem alienam, sibi vindicat.
- 2 Usurpatione hæc, est potestatis privatæ, vel publicæ.
- 3 Privatæ potestatis alienæ usurpatione est sui ipsius potestatis: vel in alium competentis. *Vide supra cap. 25.*
- 4 Usurpatione sui ipsius potestatis, est, quâ hominis liberi status, quæque ipsum comitantur, læduntur, adimuntur, vel minuuntur eidem.
- 5 Species hujus usurpationis sunt 1. usurpatione libertatis. 2. ingenuitatis. 3. civitatis. 4. familiaris. 5. existimationis & dignitatis. 6. pudicitia & castitatis. 7. incolumitatis corporis nostri, de quibus ordine dicemus. *Vid. sup. cap. 26.*
- 6 Libertatis corporis & animi usurpatione & interceptio, est libertatis facultatis, vel voluntatis propriæ privato, vel coercitio & diminutio, qua pro parte, vel in solidum, illa læditur, vel tollitur. *l. 1. l. 2. de hom. lib. exhib. l. ult. de lib. exhib.*
- 7 Hæc est duplex. Una, facultatis libertatis corporis sui adeptio, vel diminutio: altera, libertatis facultatis animi. *Vid. sup. c. 21.*
- 8 Adeptio libertatis corporis est, qua omnino usus corporis liber & exercitium membrorum corporis tollitur: seu, quâ faciendi, vel omittendi facultas adimitur. Vocari potest usus liberi corporis nostri interceptio, *arg. l. 1. §. 2. si quis rest. liber. eff. iuss. l. 67. de furt. l. omnis. C. de poen. ex qua servitutis quædam species existit, l. Titio centum. §. 2. de cond. & demonstr. l. 2. de lib. hom. exhib. Tiraquell. de poen. temp. caus. 41.*
- 9 Hæc est plagium, vel detentio.
- 10 Plagium, est liberi hominis, *l. 1. §. 4. ad L. Fab. de plag. collat. leg. Mosaic. tit. 14. 1. Tim. c. 1. 10. Exod. c. 21. 16. in viti, l. 6. §. 2. d. 1. l. ult. de lib. hom. exhib. aut libertini, vel servi alieni, l. 3. l. 6. d. tit. suppressio, d. l. 3. l. 6. §. 2. & l. 17. de ad. edit. l. consensu. §. si qua. C. de rapud. vel usurpatione, l. 1. l. 4. l. 5. l. 6. §. 2. ad L. Fab. de plag.*
- 11 Supprimis, qui detinet vincitum, inclusivemve habet, vel qui cælat hominem sui, vel alieni juris, *d. l. 6. §. 2. l. 5. d. 1. Actor. s. 24. 24. 28.*
- 12 Usurpat, qui eundem vendiderit, vel scienter emens, donaverit, in dotem dederit, in aliumve usum habet & vitur, *l. 1. l. 4. l. 5. d. 1. l. 5. l. 6. l. 8. & seqq. C. d. 1. Paul. lib. s. sent. tit. 6. l. 3. de lib. hom. exhib. Cujac. lib. 17. obs. c. 10. Genes. c. 37. 28. c. 40. 15.*
- 13 Poena plagii, seu suppressionis, olim erat pecunia-

ria & metalli, *l. ult. de plag. l. 1. Cod. d. tit. Hodie est arbitraria, l. 1. D. h. t. l. quoniam. Cod. eod. Alciat. lib. 1. Parerg. cap. 23. Farinac. de furt. quest. 167. num. 95. & seqq. & quandoque capitalis, l. 7. l. ult. C. h. t. Duaren. lib. 2. disput. cap. 20. Deuter. cap. 24. 7. Exod. cap. 21. 16. Apud Græcos, plagio manus amputabatur, *Harmonopol. lib. 6. tit. 8. & 14. vid. Pet. Gregor. lib. 36. syntagm. cap. 31. num. 6. & seqq. collat. leg. Mosaic. tit. 14. Menochius lib. 2. arb. cas. 536. imprimis in servo, dominum suum vendente, l. pen. Cod. si serv. exportand. vanier.**

Mitigatur hæc poena in illo, qui fugitivum, vel er-
 ronem distraxit, *l. 6. C. h. t. Novell. Leon. 66. Pet. Gregor. lib. 36. syntagm. c. 31. num. 6. 7. 8. vel meretricem libidinis causâ suppressit, l. 39. verum. l. 82. §. 2. de furt. l. 6. h. t. Paul. lib. 2. sent. tit. 31. Genes. cap. 34. 34. Plures casus recenset Menoch. cas. 536. num. 15. & seqq. vel, non dolo malo hominem detinuit, *Menoch. d. loc.**

Plagio huic adfines est delictum lenonum, vetula-
 rum, aliorumve, qui dolo puellas, virgines, juvenes
 corrumpendi prostituendique causa seducunt, *l. 7. C. de postlim. revert. l. 1. de extraord. crim. W. esenb. in §. ult. Instit. de public. judic. Menoch. cas. 535. n. 32.*

Detentio liberi hominis masculi, vel feminæ, est
 nolentis ejusdem & in viti, *l. 3. §. 5. de lib. hom. exhib. suppressio, quâ liberam abeundi, vel remanendi, aut faciendi, vel omittendi facultatem habere desinit, l. ult. de lib. exhib. & ducend. l. 1. l. 2. l. 3. §. 2. 3. 4. 5. lib. hom. exhib. l. 5. de vi publ. Jerem. cap. 37. 15. 16. 18. cap. 38. 6. & libertate corporis sui privatur, l. 1. & seqq. de hom. lib. exhib. arg. l. 2. de lib. hom. exhib. l. 2. C. de capt. & postlim. revert.*

Libertate corporis sui privatur, qui non potest ire
 quod vult, qui vinculis, vel manibus detinetur, *l. 48. de verb. significat. l. 9. cum l. seq. l. 23. ex quib. caus. major. qui carcere est elausus, vel compedibus, parietibus, vel latuit continetur, d. l. 9. & l. 216. l. 224. de verb. significat. l. 8. §. 9. de poen. aut, qui quovis modo detinetur, vel aservatur, ut pro libitu facere non possit, vel rebus suis superesse, l. 10. ex quib. caus. major. l. ult. de lib. exhib. & duc. lib. 5. de lib. hom. exhibend. vel etiam sine dedecore, comparere, vel recedere non possit, *d. l. 10. l. 28. §. 1. ex quib. caus. major. vid. Menoch. lib. 2. arb. cas. 307. num. 10.**

Poena hujus est, ut detentus exhibeatur & pristina
 sua libertate uti frui possit, *l. 1. l. 3. §. 8. 12. de liber. hom. exhibend. atque factæ detentionis nomine interesse præstetur, d. l. 3. §. 14. vid. l. unie. Cod. de privat. carcer. vid. infra cap. 23. & obligatio à detinente cum detento contracta, pro nulla habeatur, l. 22. l. 23. §. 1. 2. quod mot. caus. latè Farinac. lib. 2. de iuric. quest. 35. l. 9. l. 10. ex quib. caus. major. l. 2. l. 3. qui restam. fac. poss. à tertio verò cum detento contracta, valet, l. nam & de negot. gest. Mosiard. conclus. 1051. num. 32. 33. Clar. quest. 46. §. fin.*

Detentioni huic adfines est hominis liberi, pro debito detentio & arrestum.

- 19 Detentio hominis liberi pro debito, est ejusdem pro debito creditori facta oppignervatio, l. 9. de signor. Novell. 134. c. 7. l. ult. qua res pign. dar. poss. l. qui filius. C. d. i. eum volentis, Novell. Leon 69.
- 20 Pœna hujus detentionis est in pignerante deportatio, l. ult. qua res pign. oblig. poss. Paul. lib. 5. sen. tit. 1. §. 1. ubi Cujac. l. 6. C. d. s. in creditore acceptante in pignus liberum hominem, privatio sui crediti, Novell. ut null. judic. §. quia vero. §. hujusmodi. l. ob. as. cum aush. seq. C. de action. & obligat.
- 21 Arrestum, quo ex novissimis constitutionibus Imperii status obligatur, est, quo status Imperii, alium Imperii statum immediatum, in suis, vel subditorum suorum bonis, vel personis, propter causam civilem ita impedit, ut omnis usus, vel utendi facultas, commoditas & personæ arrestatæ libertas sua auferatur, ne libera eundi, faciendi, utendive rebus, vel jure suo, facultas relinquatur, Frider. lib. 1. de process. c. 28. Geil. de arrest. c. 3.
- 22 Arresti igitur requisita quatuor sunt, ut in Imperio Germanico obligatio arresti locum habeat. I. qualitas arrestantis & arrestati, immediate Imperio subditorum. II. alienæ possessionis, vel personæ, impedimentum. III. causa civilis. IV. cautio oblata iudicio sistendi ergo, Pet. Frider. d. loc. & cap. seq. Geil. de arrest. c. 3. 4. & seqq. vid. infra de spoliis.
- 23 Pœna hujus est arbitraria & restitutio ablata libertatis, cum omni interesse, Geil. & Frider. d. loc.
- 24 Sequitur de diminutione libertatis corporis, qua usus corporis liber ex parte tollitur, seu impeditur potius, remoris mediis licitis competentibus, vel objectis obstaculis & remoris. Unde rectè impedimentum, diminutio, interceptio libertatis corporis, vocatur.
- 25 In hoc erimen ergo incidit, qui prohibet, vel impedit alium facere, quod jure ille facere potest, Nehem. c. 6. per tot. Hefst. c. 4. 12. & seqq. qui prohibet alium testari, aut impedit quovis modo, l. 1. si quis aliq. test. prohib. l. 1. l. 2. C. d. s. vid. Menoch. lib. 2. arb. cas. 395. Farinac. de falsis quest. 161. & sup. cap. 104. dum vetat testibus, vel Notario, ut non accedat testatorem, l. 1. ubi Bartol. C. si quis aliq. test. prob. Menoch. d. cas. 395. num. 35. 36. 37. Clar. lib. 5. quest. 85. §. fin. aut clamore, vociferatione, vel turbatione testandi facultatem adimit, Menoch. d. cas. 395. num. 38. & seqq. vel tollit arbitrium & potestatem mutandæ, corrigendæ, aut supplendæ ultimæ voluntatis, d. l. 2. C. si quis aliq. testat. prohib. Farinac. d. loc. vel cogit aliquem testari aliter, quam vult, Farinac. d. quest. 161.
- 26 Similiter qui prohibet, ne quis jure suo, vel publico, uti frui possit, l. 13. §. ult. de injur. l. 2. §. 9. ne quis in loco publ. Hefst. c. 4. 12. & seqq. Nehem. c. 6. qui possidendi facultatem turbat, vel prorsus adimit, l. 3. §. 5. l. s. de vi 27 public. l. si quis. C. und. vi vid. infra c. 137. & seqq. qui exercitium dominationis impedit, offendit, vel tollit, 28 tit. de vi privas. vel public. sup. cap. 106. qui prohibet, vel impedit, ne quis ad magistratum accedat, l. 4. ne quis enim, qui in jus vocat. tot. tit. de eo per quem fact.
- quo min. l. 10. de vi publica. vel mortuus sepeliatur, l. ult. C. de sep. violat. l. s. ad L. Jul. de vi publ. Menoch. cas. 387. num. 16 17. & seqq. qui publice viz, itinervis, aditusve usum impedit, l. 2. l. 4. §. 2. si serv. vind. qui vias & maria obsident, ut occidant, deprædentur, diripiant, l. restituentium. §. delinquimus. de pœn. l. 3. §. Labeo. de ruin. naufr. l. succurritur. ex quib. major. l. 3. §. adversus. de sepul. violat. uti piratz, latrones, grassatores, deprædatores & hostes Reipubl. Lepetitium. §. famosis. de pœn. l. ne quid. §. de iis. de incend. ruin. naufr. aush. navigia. C. de furs. qui quovis modo vim publicam, vel privatam exercet, qua alii libera potestas & facultas agendi, faciendi ea, quæ potest, minuitur, vel adimitur, vid. sup. cap. 106.
- Pœna creati impedimenti, est arbitraria l. 1. l. 2. C. si quis alig. testat. prohib. Menoch. d. loc. & quandoq; hereditatis confiscatio, l. 2. C. si quis aliq. test. Menoch. cas. 395. adde Farinac. lib. 9. comen. c. 4. Vand. lib. 1. var. quest. c. 30. & in usu juris competentis eadem quæ injuriarum, l. 13. §. 7. de injur. & quædam aliz, vid. Farin. d. quest. 162. Pœna latrocinii & deprædationis, quam quis solitus est exercere ferro in publicis viis, est capitalis, vid. Decian. lib. 9. crim. c. 30. num. 14. tit. C. de iis qui latron. occid. vid. infra de homicid.
- Tituli huic rei inservientes sunt tit. ad L. Fab. de plag. tit. de lib. hom. exhib. tit. de lib. exhib. & duc. tit. si quis aliqui. testat. prohib. D. & C. vid. sup. c. 106.

Cap. 118. De coarctatione voluntatis alienæ.

- 1 Usus liber intellectus, iudicii & voluntatis alienæ.
- 2 Quomodo hic usus adimatur.
- 3 Concurrenti hic duo delicta: unum movens; alterum faciens.
- 4 Liber & rectus usus alieni iudicii tollitur, vel regitur.
- 5 Tollitur dementia.
- 6 Dementia ex vehemanti amore, dolore, vel odio, vel alia perturbatione mentis orta.
- 7 Pœna hujus demæntationis.
- 8 Intellectus & voluntas aliena alterius motu ad illicita reguntur.
- 9 Potestas voluntatis libera intercepta.
- 10 Species hujus coarctatio & laxatio.
- 11 Coarctatio libera voluntatis aliena quid.
- 12 Coarctatio hæc est violenta, vel imperata.
- 13 Metus quid & unde.
- 14 Ex arbitrio iudicis affirmatur.
- 15 Pœna metus qua.
- 16 Pœna metus futuri domini, est mandatum de non offendendo, vel cautio futura securitatis.
- 17 Cautio de non offendendo quid, & quomodo præstanda.
- 18 Cautio securitatis & salvi conductus quid.
- 19 Alia plures cautiones de se sistendo, de non minuendis bonis, & similes.

- 20 *Mandatum delinquendi quid.*
- 21 *Mandatum hoc quibus verbis probetur & inducatur.*
- 22 *Iustus mandantis est, qui homines cogit ad delinquendum.*
- 23 *Mandatum domini, consanguinei, amici, in quibus delictis præsumitur.*
- 24 *Pœna mandantis & mandatarii varia.*
- 25 *Mandatarii pœna, qui necesse habuit parere.*
- 26 *Delinquens ex mandato superioris mediati, extraordinariè punitur.*
- 27 *Judicis iustus & auctoritas excusat.*
- 28 *Servus ex mandato domini delinquens.*
- 29 *Filiusfam. ex mandato patris delinquens.*
- 30 *Conductor, operarius, mercenarius, delinquentes ex mandato.*
- 31 *Affilius quis dicatur.*
- 32 *Mandans delictum ad quam pœnam teneatur.*
- 33 *Pœna non habet locum, quando mandans finis mandati excessit.*
- 34 *Revocato mandato pœna quando cessat.*
- 35 *Quando mandatarius recusavit mandatum, pœna cessat.*
- 36 *Quando ab alio, quàm mandatario, delictum est commissum.*
- 37 *Quando absque mandato sua causâ facturus fuisset delictum.*
- 38 *Qualitas peculiaris inherens mandatario excusans.*
- 39 *Qualitates alterantes delictum.*
- 40 *Conditio mandantis, mitigat pœnam ordinariam.*
- 41 *Ignorantia mandatarii quatenus excusat.*
- 42 *Quando nondum constat de principali delicto.*
- 43 *Quando mandans & mandatarius eadem pœna puniuntur.*
- 44 *Quando extrinsecus qualitas supervenit in mandatario.*
- 45 *Quando statutum pœnam indicit.*
- 46 *Ratihabitio delicti æquiparatur mandato.*
- 47 *Quando ab initio delictum est commissum ratificationis nomine.*
- 48 *Obligat ratihabitio à tempore ratihabitionis.*
- 49 *Expressè contradicens delicto, non potest id postea ratificare.*
- 50 *Pœna ratihabitionis arbitraria.*
- 51 *Receptatio & occultatio æquiparatur ratihabitioni.*

- T**antum de delictis, quibus usus corporis nostri liber adimitur, vel minuitur nobis ab alio : sequitur
- 1 de illis, quibus usus liber, intellectus, iudicii, & voluntatis alienæ adimitur, vel minuitur. *Vide cap. 117. nu. 7.*
 - 2 Ejusmodi delicta sunt, quibus alterius factio, culpâ, directione, impulsu, motive alius delictum contra, vel præter intellectum, vel voluntatem suam facit. *Vid. sup. c. 11 de facto involunt.*
 - 3 Concurrunt igitur hic duo delicta. unum, quod primus movens contra liberum alienæ voluntatis &

intellectus usum facit : alterum, quod instigatus in tertium quandam perpetrat : quod tamen quandoque factum licitum esse potest, ex consensu pleno facientis.

Liber & rectus usus alieni iudicii & voluntatis, ab alio omnino tollitur, vel ad illicita regitur & provocatur.

Tollitur dementatione, quæ est mentis alienatio, medicamentis, pharacis, philtiris, veneno aliisve artibus magicis, aut dæmonomaniâ conciliata, *l. 13. de injur. l. 38. §. 5. de pœn. l. 6. C. de malof. & mathem. vid. sup. c. 102.* quibus facultate rectè intelligendi, iudicandi, & volendi alius privatur, & mens hominis, quasi è sede sua movetur, ut suo officio fungi nequaquam possit, *vid. sup. cap. 103. Menoch. lib. 2. arb. cas. 358. & cas. preced. & cas. 328. num. 43. & seqq.* Unde furiosus, demens, phreneticus, fanaticus, lymphaticus, & similes, non naturâ, sed arte factoque hominis tales effecti, de quibus *cap. 6. supra.*

Quandoque talis dementatio conciliatur ex vehementi amore, dolore, odio, aliâve gravi mentis perturbatione, *Menoch. lib. 2. arb. cas. 357. & 358. & 328. num. 43. & seqq. & cas. 325.* nimia temulentia & ebrietate, quæ mentis exilium inducit, *Menoch. d. cas. 325. Hosea c. 4. 11.* Conciliatur quandoque corruptione facta muneribus & largitionibus, quibus animi hominum excæcantur, *Menoch. cas. 343. Boër. decis. 153. n. 24. l. 1. Cod. de jud. qui mal. judic. l. ult. C. ad L. Jul. repet. l. 2. §. 1. ad L. Cornel. de fals. Deuter. cap. 16. 19. adulatione, qua infatuantur homines, 2. *Sam. c. 15. 3. 4. 5. 6. Genes. c. 31. 20. 26. 27. vid. infra lat. & scortatione, Hosea c. 4. 11. amicitia, 2. Sam. c. 3. 27. c. 13. 14. c. 15. 19. c. 20. 8. Prov. c. 14. 20. c. 18. 24. c. 27. 10. Sirac. c. 6. 7. c. 7. 10. cap. 9. 12. c. 22. 25. c. 27. 10.**

Pœna hujus dementationis est arbitraria, & quandoque capitalis, vide supra de dæmonomania, *cap. 103.*

Intellectus & voluntas aliena ad illicita reguntur & provocantur, quando alterius ductu & motu ita reguntur, ut liberè rectèque intelligere, iudicare, vel velle non possint, ob ademptam, vel interceptam potestatem eligendi, iudicandi, eligendi, abstinendi, vel repudiandi, vel propter oblatam facultatem delinquendi.

Potestas voluntatis liberæ intercepta, tum dicitur, quando libertas ipsius constringitur & coarctatur ad alterius libitum : vel alterius indulgentiâ ad illicita abripitur, freno & capistro solito remoto. Unde actio & factum, quod coactus facit, potius actio cogentis, vel permittentis, quàm patientis facientisve dicitur, aded, ut in nobis potius, quàm à nobis quid fieri dicitur.

Species hujus sunt coarctatio voluntatis alterius : vel laxatio.

Coarctatio voluntatis alienæ liberæ est, quâ factum, quod est absolute voluntarium, redditur quodammodo involuntarium, quod faciens minimè fecisset, quando ab alio ad hoc non fuisset inductus & provocatus, *arg. l. 6. quod met. caus. vid. sup. cap. 11. de facto involuntario.* qualis seductio prohibetur *Matth.*

cap. 2. 4. 5. & seqq. Marc. cap. 13. s. Ephes. c. 5. 6. 1. Johan. cap. 3. 1. 2. 3.

12. Coarctatio hæc est violenta, vel imperata. ibi est metus, hic mandatum delinquendi, quibus ad arbitrium alterius, metum inferentis, vel mandantis, quis facit delictum, aut aliud, quod aliàs facturus non fuisset, *vid. sup. de factis involens. c. 11.*
13. Metus hic talis esse debet, qui in constantem hominem cadere potest, l. 9. de eo quod metus caus. proveniens ex prætenti mentis trepidatione, l. 2. l. 3. l. 5. l. 9. d. tit. l. 3. §. proinde de vi & vi armat. Josu. cap. 9. 24. Menoch. lib. 3. præsumpt. 126. & seqq. & lib. 2. arb. cas. 136. Farinac. de var. & divers. crim. quæst. 107. propter instantis, vel futurum periculum majus, l. 3. l. 7. §. 1. quod metus caus. timorem mortis, d. l. 3. l. 7. C. d. 1. cruciatum corporis, d. l. 7. Nebem. cap. 6. 11. & seqq. minas capitales factas ab eo, qui potest damnum inferre, & minas solet exsequi, Menoch. d. præsumpt. 126. num. 24. 25. Geil. lib. 1. cap. 2. de pac. publ. vinculorum metus, d. l. 7. §. 1. quod met. caus. Mynsing. consil. 100. num. 36. Wesenb. consil. 43. num. 11. & seqq. servitutis, l. 4. l. 8. quod met. caus. infamiz, stupri, d. l. 8. vid. Farinac. & Menoch. d. loci.
14. Unde quis metus iustus dicatur, arbitrio iudicis relinquatur, Menoch. lib. 2. arb. cas. 135. & seqq. qui id æstimat ex eo, quod malum grave, l. 9. quod met. caus. nec hominis vani, sed fortis, d. l. 9. l. 7. §. 1. d. 1. minas exsequentis & potentis, & ex eo, quod timens non possit occurrere facile malis, Thom. Sanchez. de matrim. lib. 4. disp. 1. Soarez. lib. 1. n. 150. & seqq. De metu reverentia vid. Dornsparg. lib. 2. part. 2. c. 21. de probat. & except. De metu ex precibus importunitis & reverentia, d. loc. De metus probatione, vid. Mascard. conclus. 1051. & seqq.
15. Pœna metus est cassatio obligationis, per metum contractæ, l. 1. l. 22. de eo quod. met. caus. Farin. quæst. 39. lib. 1. de indic. Mascard. conclus. 1051. Menoch. cas. 135. restitutorio illius quod metu extortum est, intra annum in quadruplum, post annum in simplum, l. 9. §. 6. l. 14. §. 1. 2. 3. de eo quod met. caus. §. 25. 27. Insit. de act. vide sup. c. 108. de metu ad suâ naturâ licita peragenda illato.
16. Pœna metus futuri damni, aut læsionis, est pœnale mandatum de non offendendo, contra illum, qui pacem publicam ex indicis probabilibus turbaturus timetur, Pet. Frider. lib. 2. de mandas. cap. 33. cap. 34. Geil. de pac. public. lib. 1. cap. 2. 3. Menochini lib. 2. arb. cas. 140. & præced. Farinac. de var. & divers. crim. quæst. 107. num. 11. & seqq. Gomez. de delict. c. 8. Mascard. conclus. 1370. vel, cautio futuræ securitatis, de non offendendo, pro arbitrio iudicis præstanda, Frid. d. loc. cap. 35. Menoch. lib. 2. cas. 140. & seqq. Farinac. d. loc. & de salvo conductu & securitate eo usque, quo iudici videbitur, Menoch. cas. 141. d. loc. Farinac. d. quæst. 107. num. 46. & seqq.
17. Cautio de non offendendo est, qua metum inferens cavet & promittit, per se suosque liberos, familiares, cognatos, sociosve, aut sibi subiectos, Farinac. d. loc. num. 26. & seqq. non debere fieri, ut damno, aut læsione aliqua metuens afficiatur, Menoch. lib. 2. arb.

cas. 139. & 142. & 81. Clar. quæst. 47. in præd. Pet. Frid. d. lib. 2. cap. 33. & seqq. Farinac. d. loc. Geil. lib. 1. observ. 4. & 10. & lib. 2. de pac. public. cap. 2. num. 9. 10. cap. 3. Cautio hæc plerumque cum seditioribus, aut pignoribus, vel iuramento præstatur, Frider. d. loc. cap. 35. Farinac. quæst. 29. de var. & divers. crim. quæst. 107. num. 36. & seqq. Geil. lib. 1. observ. 148. num. 6. & lib. 1. c. 2. num. 9. de pac. publ. Clar. d. quæst. 74. quomodo maritus uxori ob lævitiam suam caveat debet, vide Farinac. de delict. carn. quæst. 143. num. 209. & seqq. Ad quam cautionem præstandam, nolens cogi potest, captis pignoribus, incarceratione, exilio, aliisque modis, pro arbitrio iudicis, Farinac. d. loc. quæst. 107. num. 12. Hercul. de caus. de non offendend. c. 5.

Cautio securitatis & salvi conductus, est de omittenda offensione, læsione & violentia facti, non iusta, Menoch. lib. 2. arb. casu 140. & seqq. Mynsing. cent. 1. observ. 82. ut tutam sibi & suis habeat liberam accedendi & recedendi facultatem, Menoch. d. l. c. & cas. 80. Frider. d. lib. 2. cap. 35. Clar. quæst. 32. §. 1. præd. Farinac. d. loc. quæst. 29.

Sunt præterea aliz cautiones ob metum futuri periculi interponendæ, ut, de se exhibendo, sistendo, de bonis non minuendis, alienandis, iudicato solvendo, rem pupilli salvam fore & aliz plures, de quib. *tit. de in jus vocand. ut eam, vel facied. tit. qui facied. cog. tit. rem pupill. salv. fore. tit. iudic. solvi. tit. de damn. infest. tit. de oper. novi nunciati. De militari cautione, Menoch. cas. 395. & Actor. cap. 23. 10. 23. 24. 27. 30. De pœna libertatem testandi adimentis, vel impediens, vel cogentis testari, vid. Menoch. lib. 2. cas. 395. & sup. cap. 104. num. 41. 42.*

Mandatum delinquendi est, quo cum imperio quodam & necessitate obediendi, l. 2. §. 1. l. 9. l. 17. §. 1. de noxal. act. 1. Reg. c. 16. 4. 5. 21. c. 21. 21. 2. Reg. cap. 21. 9. 11. 2. Sam. c. 13. 28. cap. 15. cap. 11. alii negotium delicti perpetrandi injungitur, l. 15. ad L. Cornel. de sicar. l. 20. de jur. fife. l. 157. de regul. jur. l. 1. §. 13. de vi & vi arm. §. 7. Insit. de mand. l. 3. §. 1. de vi privas. Act. cap. 28. 2. cap. 33. Exod. c. 9. 34. 35. Dan. c. 3. 19. 2. Sam. c. 13. 28. cap. 14. 29. 30. cap. 12. 9. cui obtemperare tamen non tenetur, l. 21. §. 7. de recept. arb. Exod. cap. 17. 1. Sam. cap. 22. 17. Dan. c. 3. 18. 2. 6. 10. 11. Act. c. 4. 18. 19. 33. quod mandatum respiciat utilitatem & gratiam mandantis, Farinac. sis. de consultor. quæst. 129. nu. 9. 10. 11.

Mandatum tale inducitur quocunque modo & quibusque verbis, quibus, quocunque modo intelligitur desiderium & voluntas mandantis, cum expressa persona, in qua delictum committi debet. uti verbis imperativis: volo, mando, fac, occide; vel rogationis, rogo ut facias: vel optativis, opto, ut hoc facias: verbis enunciativis principaliter propter se, non propter aliud prolatis: verbis æquipollentibus, quibus voluntas jubentis percipitur: verbis impersonalibus, non decet hanc injuriam manere impunitam: verbis tacite, vel conjecturaliter mandatum importantibus & desiderium indicantibus: imò etiam literis, *latè Farinac. sis. de consul-*

consulor. quest. 134. nu. 1. Et seqq. Mascard. conclus. 866. Decian. lib. 9. cap. 34. in crimin.

22 Instar mandantis est, qui homines cogit ad malefium faciendum, l. 2. §. 2. *vi bon. rap. l. 5. de vi priv. l. 1. §. 12. de vi arm. item, qui consensum autoritatis, sive defensionis præstat, Guil. lib. 1. de pac. publ. c. 1. num. 47.*

23 In delicto successivo, domini, consanguinei, vel amici, commissio à filio, famulo, vel consanguineo mandatum præsumitur illorum, in quorum gratiam, utilitatem, vel vindictam delictum esse commissum, *Farinac. de consuls. quest. 134. num. 73. Et seqq. præsertim, quando famuli viles, malæ famæ sunt, aut aliæ conjecturæ accedunt, d. loc. Scientia & præsentia domini, non prohibentis, delictum factum à famulo, ad utilitatem domini commissum mandatum inducit, Farinac. d. quest. 134. n. 89. Et seqq. Menoch. lib. 5. præf. 27. Mascard. conclus. 866.*

24 Pœna mandantis & mandatarii, varia est, regulariter mandans & mandatarius eadem pœna puniuntur, *Farinac. de consuls. quest. 135. num. 1. Et seqq. per l. non ideo. C. de accus. l. si per alium. ne quis eum, qui in jus voc. Mandatarius autem hic principalis & princeps delicti commissi, mandans verò accessorius dicitur. quamvis mandans plus delinquat, nimirum in se, in mandatarium, & in læsum tertium, & ideo mandans fit majori pœna puniendus, Farinac. d. loc. num. 5. 6. Decian. lib. 9. c. 32. Dissentit Menoch. lib. 2. cas. 353. num. 3. 7. quamvis ille non verè & propriè, sed fitè agere dicatur, Farinac. quest. 135. n. 96. Et seqq. d. loc.*

25 Mandatarius ex mandato, vel precibus principis, cui obtemperare necesse habuit, quodq; evitare mandatarius non potuit, delinquens, excusatur à pœna omnino in levioribus delictis, *Menoch. lib. 2. arb. cas. 354. num. 12. 13. 20. per l. 7. §. 4. de juridict. l. 107. §. 1. de regul. jur. Mascard. conclus. 1135. in atrocioribus verò nequaquam, d. l. 157. de regul. jur. l. sed si. §. si iussu. de injur. l. 11. de his qui not. infam. Menoch. d. cas. 354. num. 22. Et seqq. Mascard. d. conclus. 1135. Farinac. de pœn. temperand. quest. 97. Tiraquell. de pœn. mitig. caus. 34. 35. adde 2. Sam. c. 13. 28. cap. 15. cap. 11. Proverb. c. 1. 11. Exech. c. 22. 12. Dana. lib. 2. Estic. cap. 13. quamvis in his quæ pœna illi mitiget, Tiraquell. d. loc. Menoch. d. cas. 354. num. 2. 3. Et seqq. argum. l. velle non videtur de regul. jur. Farinac. d. l. c. quest. 97. de pœn. temp. num. 30. Et seqq. qui tamen distinguit. Intermedius magistratus jubetur resistere superiori injustè a genti, Farinac. d. quest. 97. num. 25. 26. Et 111. 112. Vir. com. op. 638. num. 7. Et seqq. vid. qua diximus in Polissic. cap. 38. Et supra de tyrann. c. 113.*

26 Ex mandato superioris mediati, alium superiorem agnoscentis, delinquens, à pœna ordinaria excusatur, imò in levioribus etiam ab extraordinaria, *Menoch. d. cas. 354. num. 22. 23. 25. 26. per l. non videtur 107. §. qui iussu. de reg. jur.*

27 Judicis iussu & autoritas justa excusat à pœna, d. l. 107. Farinac. d. quest. 97. num. 109. Et seqq. sed iniquè

procedentis mandatum, vel in iis, quæ non pertinent ad officium suum, non excusat, *Farinac. d. loc. num. 114. Et seqq. Executor in iis, quæ spectant ad officium iudicis, à pœna excusatur, nisi expressè & notoriè cum lege & iustitia præceptum pugnaret, Farinac. d. quest. 97. num. 121. Et seqq. Mascard. conclus. 1135.*

Servus ex mandato domini sui sævi & truculenti, 28 atrox delictum committens, pœna extraordinaria non punitur, *Menoch. d. cas. 354. num. 29. 30. Et seqq. Clar. quest. 60. §. fin. præf. leve delictum faciens, omninò excusatur à pœna, multò magis faciens, quod suà naturà non est delictum, Menoch. d. loc. num. 35. Et seqq. per l. liber homo. ad L. Aquil. l. ad ea. de regul. jur. l. si cum. §. 1. de n. r. r. amos. l. servos. C. ad L. Jul. de vi. l. 7. §. 2. de nox. act.*

Filiusfam. ex mandato patris leve delictum fa- 29 ciens, à pœna excusatur, in atrocioribus minimè, *Menoch. d. cas. 354. num. ult. Farinac. d. quest. 97. num. 149. Clar. quest. 60. d. loc. Idem dicendum de delinquente iussu matris, mariti, tutoris, curatorisve, Farinac. d. loc. num. 150. Et seqq.*

Mercenarii, operarii & laboratores ex conducto, 30 ad mandatum conducentis quid facientes in alieno, à pœna excusantur, nisi scientes verè, vel præsumptivè, aut ex denunciatione, locum esse alienum, *Farinac. d. loc. num. 131. Et seqq. vel extra naturam operis quid commississent, d. loc.*

Qui acceptà pecunià, vel ad mandatum alterius oc- 31 cidit alium, assassinus vocatur, & pœna capitali afficitur, *vide Farinac. de homicid. quest. 123. num. 19. Et seqq. effectu non secuto, sed actu propinquo, eadem pœna locum habet, non, si remotus actus esset, Farinac. d. loc. n. 100. Et seqq. vid. infra de homicidio.*

Mandans delictum, ex suo mandato obligatur ad 32 pœnam arbitratam, *Menoch. cas. 360. lib. 2. arbi. & quandoque ad ordinariam, Menoch. cas. 352. num. 2. 2. 3. illa, hac sæpè gravior est, Menoch. cas. 352. num. 1. atque ea punitur, etiam si quid præter ipsius mandantis propositum subsecutum fuerit, d. cas. 352. num. 2. Clar. quest. 89. in §. fin. præf.*

Ordinaria pœna locum non habet, quando man- 33 datarius fines mandati, in tempore, loco, personis, instrumento, modo, vel forma excessit, quos non excedere potuisset, si voluisset. tunc enim ratione excessus, mandans non tenetur, sed solùm pœnã arbitratã, *Menoch. d. cas. 352. num. 3. 4. Farinac. d. quest. 135. num. 152. Et seqq. 103. Et seqq. i. de consuls. Et auxilias. Clar. d. quest. 89. Decian. lib. 9. cap. 36. num. 5. 6. 7. quamvis de eo, quod minus fecit, teneatur, Farinac. d. loc. num. 104. Et seqq. Et num. 16. 17. & quando mandasset vulnerare, mandatarius verò occidisset, Farinac. d. quest. 135. num. 168. Et seqq.*

Revocato mandato, re integra existente, pœna in 34 levibus omnino cessat, *Menoch. d. cas. 352. num. 7. Decian. lib. 9. c. 30. num. 37. 38. c. 36. num. 2. 4. 32. 33. Farinac. d. loc. nu. 174. Et seqq. ubi declarat, quibus tactis tacitè*

- cenſetur revocatum mandatum. In atrocibus, etiam poſt revocationem, re integra, factam, pœna extraordinaria in mandante locum habet, *Menoch. d. caſ. 352. num. 8. Decian. d. loc.*
- 35 Quando mandatarius recuſavit, vel nullo modo exſecutus eſt mandatum, tum omnis pœna in levibus delictis mandatis, ceſſat, ſed in atrocibus, extraordinaria arbitraria mandans punitur, *Menoch. d. caſ. 352. num. 9. 10. & caſ. 360. num. 44. 45. Maſcard. conſul. 866. Decian. lib. 9. cap. 36. Clar. quaſt. 86. d. loc.* niſi expreſſe pœna, hoc in caſu, lege, vel ſtatuto impoſita eſſet, *Menoch. d. caſ. 352. num. 10.*
- 36 Quando ab alio, quàm mandatario delictum eſt commiſſum, mandans non punitur, *Menoch. d. caſ. 352. num. 11.* ſimiliter, quando mandatarius eſt innocens judicatus, *d. caſ. 352. num. 12. vid. Decian. lib. 9. c. 33. num. 7. & ſeqq.*
- 37 Quando mandatarius abſque mandato, etiam ſua cauſa delictum mandatum perpetraturus fuiſſet, tunc mandans non punitur pœna ordinariâ, ſed arbitrariâ, *Menoch. d. loc. nu. 13. 14. Farinac. laud. de conſultor. quaſt. 129. n. 130. & ſeqq. & quaſt. 135. Decian. d. c. 36.* qui diſtinguit inter ſcientem & ignorantem mandantem.
- 38 Qualitas peculiaris inherens mandatario exſequenti, quandoque auget, quandoque minuit ejusdem pœnam, *Decianus d. loco cap. 33. nu. 8. lib. 9. Farinac. d. quaſt. 135. num. 34. & ſeqq.*
- 39 Qualitates, quæ inſunt facienti, tempore delicti, reſpicientes & alterantes delictum, intelliguntur ineſſe etiam mandanti, qui eas ſcivit, & prima cauſa magis inſiſtit in cauſatum, quàm ſecunda, *Decian. d. loc. nu. 8. 9. & ſeqq.*
- 40 Conditio mandantis mitigat pœnam ordinariam, quando mandat hoc, quod ipſe non potuit facere, *Decian. d. loc. num. 26. cap. 36.*
- 41 Ignorantia probabilis & quando mandatarius in exſecutione mandati, caret dolo, excuſat, *Decian. lib. 9. cap. 37. n. 1. 2. 3. Menoch. d. caſ. 354.*
- 42 Quando nondum de principali delicto mandato conſtat, tum mandans non ordinaria, ſed extraordinaria pœna punitur in atrocioribus, *Menoch. d. caſ. 352. num. 15. 16. lib. 2. arb.* Quod ſi delictum eſt commiſſum ante mandatum datum, mandans nulla pœna afficitur, *Menoch. d. caſ. 352. num. 17. 18. 19.* Levior quoque pœna locum habet in mandante, in caſu, quando præſumitur mandatum in delicto ſervi, filii, conſanguinei, vel amici, *Farinac. d. quaſt. 134. n. 107. de conſult.*
- 43 Pœnâ eadẽ mandans & mandatarius puniuntur, quando pœna jure communi, vel ſtatuto cum jure communi conſentiente, contra delinquentem eſt indicta, *Menoch. d. caſ. 353. nu. 2. 3. 4. 5. 12. 13. Clar. quaſt. 89.*
- 44 § ſin. quæ tamen non habet locum, quando diverſa extrinſeca qualitas ſupervenit mandatario, ut de eo qui opem tulit, *d. caſ. 353. num. 5. & caſ. 351.* nec tum, quando mandatum delictum perſonæ delinquentis cohæret, puta ſi adulterium mandatur, *d. caſ. 353. n. 20. 21. Farinac. d. loc. quaſt. 135. n. 131. & ſeqq.*
- Quando ſtatutum, præter juris communiſis diſpoſitionem, facienti pœnam indicit, mandans arbitrariâ pœnâ punitur, *d. caſ. 353. num. 14. 15. 16. 17. Decian. c. 32. c. 39. d. loc.* Quando ſtatutum pœnam juris communiſis, contra delinquentem, mutat, mandans pœna arbitraria punitur, *Decian. d. loc. n. 31. cap. 30.*
- Ratihabitio delicti, ab alio commiſſi, æquiparatur mandato, *l. 194. de reg. jur. l. 1. §. 14. de vi & vi arm. & ratificatio obligat, qui conſenſu tacito, vel expreſſo, verbis facti õve approbat alterius delictum, Decian. lib. 9. cap. 38. Maſcard. conſul. 1423. n. 22. 23. Farinac. lib. 1. de indic. quaſt. 24. n. 139. & ſeqq.*
- Ratihabitio obligat ratificantem, ſi eſt expreſſa, *Farinac. de conſult. quaſt. 135. num. 60. & ſeqq.* quando delictum perpetratum eſt ab initio illius nomine, qui poſtea expreſſe illud, tanquam ſuo nomine commiſſum, ratificat, *Decian. d. c. 38. n. 23. Farinac. d. quaſt. 24. num. 145. & ſit. de conſult. quaſt. 135. num. 43. & ſeqq. 65. 84. & ſeqq. Placha in epit. delict. c. 17. 18. & qui ratum id habet ſuo nomine, cum ſuis qualitatibus, Decian. d. loc. num. 2. 14. Menoch. caſ. 353. num. 2. & ſeqq.* Ideoq; forma ratificationis hic eſt obſervanda, cum poſſit ratificari delictum, non tamen qualitas facti, *Farinac. d. quaſt. 135. n. 86. Decian. d. loc. n. 14.*
- Obligat verò ratihabitio à tempore ratificationis, *48* non delicti commiſſi, *Farinac. d. quaſt. 135. n. 74.*
- Expreſſe contradicens delicto, poſt acceptam illius *49* notiã, id poſtea ratificare non poteſt, *Farinac. d. quaſt. 135. num. 78.* neq; facta, quæ per alium expediri non poſſunt, *d. quaſt. n. 79. Decian. d. c. 38. n. 13.*
- Pœna ratihabitioſis eſt arbitraria, *Farinac. d. quaſt. 50* *135. num. 44. & ſeqq. de conſult. Clar. quaſt. 87. in pract.* quæ creſcit ſi ex ea ratificans quid conſequitur, & quando reſpectu hujus ratihabitioſis delictum eſt perpetratum, *Clar. d. loc. Farinac. d. quaſt. 24. num. 145. & ſeqq. lib. 1. arg. l. 1. §. de poſſe. de vi & vi armat.*
- Receptatio & occultatio delinquentis, quando delictum non eſt commiſſum nomine receptantis, æquiparatur ratificationi, *Farinac. d. quaſt. 135. num. 48. 49. de conſultor.*
- Hujus loci ſunt tit. de eo quod met. cauſ. tit. de vi & vi armat.

Cap. 119. De licentia & laxatione alienæ voluntatis.

- 1 Laxatio aliena voluntatis quid.
- 2 Obligatur ex hac, qui impedire potuit & præcavere, & non fecit.
- 3 Qui dicitur non prohibere.
- 4 Nemo cogitur indicare delinquentem.
- 5 Non oburgans & monens, quem ex officio monere tenetur, delinquit.
- 6 Occaſionem faciendi negligens tenetur.
- 7 Diſſimulans & connivens tenetur.
- 8 Quando peccatus alienis quis conſueto dicitur.

- 9 Nemo tenetur delictum revelare.
- 10 Limitationes praecedens regula.
- 11 Qui tenetur rationem conjunctionis & affectionis impedire.
- 12 Qui ratione officii tenentur delictum revelare.
- 13 Delictum, quod expedit nosum esse, quilibet tenetur revelare.
- 14 Cui injunctum est à judice, ut tenetur revelare.
- 15 Proditio quando licita.
- 16 Sacerdos commissenda delicta tenetur revelare.
- 17 Secreta quando non revelanda.
- 18 Poena indulgentia & licentia qua.
- 19 An ad damna teneatur indulgens.
- 20 Ob evitandum delictum & praevendum nemo delinquere tenetur.
- 21 Non revelans & denuncians latrones, puniatur.
- 22 Secreta detegens poena.

Tantum de coarctatione alienae voluntatis liberat: sequitur de laxatione ejusdem, *supra cap. 118. num. 9. 10.*

- 1 Laxatio alienae voluntatis est, qua alterius licentia & indulgentia atque conventiã, libertas alienae voluntatis ad illicita extenditur, ex qua obligatur, qui maleficii futuri committendi scientiam habuit, *l. 50. locat. l. 5. §. longius. de obligat. & act. Mascard. conclus. 1413. num. 21. l. 1. l. 2. C. de his qui lat. occult. l. ult. C. de malef. & mathemat. l. 10. ad L. Pomp. de parricid. Ephes. c. 5. 11. & facultatem impediendi atque obviandi, Farinac. de indic. quest. 51. num. 61. 62. 63. quest. 24. num. 130. & seqq. & vis. de consult. quest. 130. num. 61. & seqq. seu, qui delictum infectum praevocare & impedire potuit sine periculo, nec fecit, aut obviare desinit, Farinac. d. quest. 51. num. 64. Menoch. lib. 2. arb. cas. 355. num. 8. & lib. 1. praef. quest. 89. nu. 113. & lib. 5. praef. 26. Mascard. conclus. 531. n. 98. per l. 50. In nullum crimen. de reg. jur. l. 45. ad L. Aquil. l. 1. §. occiderem. ad SC. Syllan. Covarruv. part. 2. volat. §. 2. l. 1. C. de fals. monet. argum. Exod. c. 2. 17. 11. 12. Proverb. c. 24. 11. c. 28. 24. Ephes. c. 5. 11. 1. Sam. c. 23. 27. c. 15. 6. 7. 1. Joban. c. 3. 16. 2. Sam. c. 23. 8. 9. c. 2. 20. 21. vel dissimulat, Proverb. c. 29. 24. Levit. c. 19. 17. 1. Sam. c. 3. 13. & seqq. vocatur delictum omissionis & negligentiae; quando quis bonum potuit facere, nec tamen fecit, *Psal. 34. 15. Matth. c. 23. 23. vide sup. c. 11. qui frenum & capistrum delinquenti, ne delinqueret potuit injicere, sed neglexit, & licentiam delinquendi concessit.**
- 3 Non prohibere dicitur etiam, qui non revelat delictum, cujus probabilem habet sententiam, *l. 1. l. 2. C. de his qui lat. occult. l. ult. C. de malef. & mathem. l. 16. §. 1. l. 18. §. 2. C. de heret. Gabriell. lib. 7. conclus. 37. personam tamen delinquentem, vel auctorem delicti indicare & revelare minimè cogitur, Farinac. d. quest. 51. num. 67. & 110. lib. 1. de indic. similiter, qui non reprehendit, oburgat & reprimat delinquentem quem ex officio debebat, *Galat. c. 6. 1. Jacob. c. 5. 9. 1. Timoth. cap. 5. 12. 1. Sam. cap. 3. 13. & sequentib. Esa. cap. 56. 10. 11.**

Reach. cap. 3. 30. item qui occasionem faciendi ejus, quod fieri debebat, praetermittit, 2. Corinb. cap. 6. 1. 2. Hob. cap. 4. 16. c. 3. 13. 15. qui dissimulat, quae non erant dissimulanda, 1. Sam. c. 2. 23. 27. c. 3. 13. 21. 14. Esa. cap. 1. 23. Matth. cap. 14. 4. 2. Reg. cap. 3. 13. cap. 21. 10. 11. qui patientiam praestat sciens, l. 45. ad L. Aquil. l. 1. C. si mancip. is venier. qui indulget convivendo, non impediendo, Proverb. cap. 13. 24. 1. Sam. cap. 2. 29. cap. 3. 13. 14. quomodo peccatis alienis communicare quis dicitur, Ephes. cap. 5. 7. 1. Timoth. cap. 5. 22. Proverb. cap. 29. 24.

Quamvis autem delictum nemo regulariter prohibere, aut revelare teneatur, *l. 50. ubi Dd. de regul. jur. l. pen. de furt. l. 9. §. 1. quod mes. caus. sive sit delictum commissum, sive committendum, l. 1. §. si tibi. ubi Jason. l. 4. §. fin. de cond. ob turp. caus. Monochius lib. 2. arb. cas. 355. Farinac. d. quest. 51. nu. 67. 12. 24. 25. sunt tamen quidam, qui ad hoc tenentur.*

I. Quidam ratione obedientiae conjunctionis & necessitudinis & affectionis revelare & impedire tenentur tractatum, vel deliberationem de offensione & laesione patris, filii, filia, & ceteri liberi descendentes, *l. 2. ad L. Pomp. de parricid. Genes. cap. 37. 2. Act. cap. 23. 15. 17. 20. Farinac. d. quest. 51. num. 26. 27. imò & naturales liberi & spirituales, Menoch. cas. 355. num. 17. Farinac. d. loco. num. 28. 29. 30. 31. Menochius lib. 5. praesumpt. 28. similiter servus, delictum in caput domini, d. praesumpt. 28. per l. 1. §. occisorum. l. cum dominum. ad SC. Syllan. famulus & quivis conductus, libertus, item subditus, vasallus, Farinac. d. quest. 51. num. 27. Menoch. d. cas. 355. num. 15. & sequentib. Clar. quest. 87. §. fin. praef. Frater quoque delicto committendo in suum fratrem, obviare tenetur, *l. 2. ad L. Pomp. de parricid. Farinac. d. loc. num. 32. 33. atque omnes alii cognati & conjuncti, usque ad gradum quartum, Menoch. d. loc. num. 20. Farinac. d. loc. num. 34. 35. & conjuges, & amicus, 1. Sam. c. 19. 11. 12. 13. & sequentib. & num. 34. 5. & c. 20. 2. 3. & sequentib. Farin. d. loc. n. 36. 37. Pari ratione quoque domini tenentur prohibere delicta per suos subditos in extraneos committenda, Farinac. d. quest. 51. num. 41. & c. de consult. quest. 130. num. 67. & sequentib. per l. 2. l. 3. 4. de nox. act. l. 1. si fam. furt. feciss. dicas. Esa. c. 3. 13. 15. Act. c. 27. 43. & contra per extraneos in subditos suos perpetranda, Farinac. d. quest. 51. num. 42. Gomez. tit. de homicid. num. 4. variat. resolut. Patresfam. & domini, delictum conceptum & agitatum à suis liberis, vel servis, in extraneos, revelare & prohibere, eique omni modo obviare tenentur, Farinac. d. quest. 51. num. 43. 44. per d. l. 2. l. 3. & 4. de nox. action. l. 45. ad L. Aquil. l. 1. si fam. furt. feciss. 1. Sam. cap. 3. 13. 14. Gomez. d. loc. num. 4. sicut è contra delictum extraneorum in liberos, servumve, pater dominusve impedire & revelare jubetur, Farinac. d. loc. num. 4. & quest. 24. num. 13. & sequentib. Pet. Placa lib. 1. epis. delict. c. 14. & c. 22. Aliàs delictum, à servo, famulo, vel cognato, aut amico commissum, non praesumitur perpetratum voluntate domini, co-**

E c

gnati, aut amici, nisi quando illi de eo consulti fuissent, vel videntes, non prohibuerunt, aut, quando famuli, servi improbi, vel infames essent, aut in officio suo delinquerent, *Menoch. lib. 5. praf. 27.*

- 12 II. Quidam ratione officii delictum revelare tenentur, uti belli dux, delicto per milites perpetrando, & praelatus delicto per suum subditum committendo obviare debet, *Farinac. d. quest. 51. num. 47. 48. 49. Actor. cap. 23. 14. Et seqq. cap. 27. 43. Placa c. 28. in epis. del. & iudex rixæ mortz, Farinac. d. loc. num. 50. universitas delicto in dominum officialitve per cives suos committendo, Farinac. d. quest. 51. nu. 51. 52. & domini delictis, à suis famulis in officio injuncto commissis, obviare tenentur, *Menoch. lib. 2. arb. casu 345. Farinac. d. lib. 1. quest. 24. num. 49. Et seqq. per l. 2. de publican. l. 1. C. ad L. Jul. repet. Sic medicus etiam tenetur admonere ægotum de abstinendis, l. s. ad L. Aquil. Covarruv. part. 2. relect. §. 2. num. 9. Et §. 4. num. 2. 3. Farinac. d. loc. & Advocatus suum clientem de illis, quæ ad causæ victoriam pertinent, arg. §. præterea. 6. Insti. de L. Aquil.**

- 13 Quilibet quoque tenetur impedire & revelare delictum, quod notum esse oportet & expedit, *l. unie. C. de fam. libell. l. 5. C. ad L. Jul. majest. Actor. c. 23. 15. 17. 20. 21. Levit. c. 5. 1. 2. 17. c. 19. 27. c. 4. 2. 13. 22. 27. Deutor. cap. 13. 8. 9. cap. 17. 3. 4. 5. cap. 19. 18. 1. Sam. 6. 23. 1. 2. 3. 27. Esth. c. 2. 22. c. 12. 2. Lul. C. de malf. Et mathem. l. 2. C. de commor. Et mercas. uti sunt delicta atrociora, blasphemia in Deum, *Levit. cap. 5. 1. c. 19. 17. Proverb. c. 29. 24. læsæ majestatis, parricidii & similia, Farinac. d. quest. 51. num. 55. Gabriel. conclus. 37. lib. 7. Esther. c. 2. 21. 22. 23. l. 5. C. ad L. Jul. majest. quando læditur & offenditur magistratus, d. l. 5. adeo, ut sciens tractatum, contra personam principis, nec judicialiter aperiens, reus læsæ majestatis fiat, modò probare potuit, quod scivit, *Farin. d. loc. num. 69. 90. Et num. 75. 76. 77. 78. Menoch. cas. 355. n. 9. 10. 11. Gabriel. conclus. ult. num. 2. d. loc. lib. 7. Fachina. lib. 9. cont. illust. c. 86. similiter tum, quando malum occultatum aliàs tolli non potest, *Genes. c. 37. 2. 1. Cor. c. 1. 11. Matth. c. 18. 16.****

- 14 III. Quilibet præterea tenetur obviare delicto committendo ob mandatum magistratus, quando hoc à judice mandatum & injunctum est, vel ad instantiam judicis inquirentis, *Farin. d. quest. 51. nu. 19. 56. 25. Clar. quest. 27. §. fin. in practi. Job. c. 11. 57. Levit. c. 5. 1. collusionem inter libertum & patronum de ingenuitate impetranda, quilibet detegere tenetur, l. 1. Et 108. tit. de collus. deteg.*

- 15 Atque hic proditio quandoq; licita, quæ scilicet 4. requisita habet: 1. ut proditor sciat certò, se bonam causam promovere. 2. ut amore justitiæ, non spe mercedis, vel odio, aut gratificatione faciat. 3. quando alia remedia impediendi delicti desunt. 4. ut nullum mendacium proditori tali misceatur, *Res. Martyr Judic. c. 1. exemplo Rahab, Josu. c. 1. juncto Heb. c. 2. & exemplo Jonathanis, 1. Sam. c. 20. Chusai, 2. Sam. c. 15. 33. Et seqq. c. 17. Aliàs proditio prohibita, 1. Timoth. c. 2. l. 2. 3. ad*

*L. Jul. majest. Sic committenda delicta sacerdos potest 16 revelare & quilibet alius, Menoch. lib. 2. arb. cas. 337. num. 27. Farinac. d. quest. 51. num. 104. aliàs in confessione revelata à pœnitente, non tenetur revelare, Farinac. d. loc. num. 93. Et seqq. Gabriel. conclus. ult. num. 14. 15. lib. 3. Menoch. lib. 6. prafump. 95. Et lib. 2. arb. cas. 414. Covarruv. de sponsal. part. 2. cap. 8. §. ult. Neque etiam amici secreta revelanda, *Proverb. cap. 20. 19. cap. 25. 9. cap. 31. 13. Siracid. cap. 22. 25. cap. 27. 16. 17. 18. Neque de delicto perpetrato secreta alicui commissa, si id aliunde probari non potest, revelanda: Vid. Menoch. lib. 2. arb. cas. 337. num. 27. Et seqq. Et consil. 107. num. 71. Et seqq.**

Pœna hujus indulgentiæ, licentiæ & conniventiæ 18 est arbitraria, *Covarruv. d. loc. §. 1. num. 3. 4. Menoch. cas. 355. num. 7. Farinac. d. quest. 51. num. 11. vid. Exod. cap. 21. 29. 31. 32. 1. Johan. c. 3. 16. Proverb. c. 24. 11. Levit. c. 19. 33. Levius enim est delictum, quod in omitendo, quam quod in faciendo consistit, *Tiraguel. de pœn. semper. caus. 44. 53. Et seqq. uti plus præmii & laudis virtutis habent ea quæ in faciendo, quam quæ in omitendo consistunt. Ad damna, ob maleficium secutum, 19 indulgens, non prohibens, leso non tenetur, Clar. quest. 87. Covarr. Et Farin. d. loc. nisi in casibus illis, quibus in specie revelare & prohibere tenetur maleficium committendum, Menoch. d. cas. 355. n. 3. Farinac. d. loc. nu. 25. in quibus insuper aliis pœnis subjicitur, *Mascard. com. 490. n. 10. Farinac. d. loc. secuto maleficio non revelato: quamvis semper pœna mitiori, Farinac. d. loc. nu. 66. 68. qui com. dicit, de damno dato à ministro, qui in officio delinquit, tenetur dominus, Farin. lib. 1. de indic. quest. 24. num. 49. Et seqq. vide infra cap. 146.***

Ob evitandum & præcavendum delictum, nemo 20 delinquere, vel se interficere debet, *Covarr. lib. 1. var. resolut. c. 2. n. 9. & omittens sui facti causam habere potest justam, Donell. lib. 15. com. c. 23.*

Non revelans, denuncians & offerens latrones & 21 delinquentes, pœnâ arbitrariâ punitur, l. 1. C. de his qui latron. *Farinac. de consular. quest. 133. num. 80. Et seqq. per l. 1. §. 1. de recepti.*

Secreta detegentis atq; revelantis pœna est arbitraria, 22 *Menoch. d. lib. 2. arb. cas. 337.*

Hujus loci est tit. de collus. detegend.

Cap. 120. De consilio malo.

- 1 Judicii alieni corruptio quid.
- 2 Fit consilio malo, auxilio, vel deceptione.
- 3 Consilium malum quid, Et quomodo à mandato defertur.
- 4 Variis modis consilium dari potest.
- 5 Delictorum gradus.
- 6 Conspiratio quid.
- 7 Conjuratio quid.
- 8 Malum consilium dat, qui modum Et modis delinquendi monstrat.
- 9 Similiter qui seducti, corrumpit animam alterius.

10 Adula.

- 20 Adulator quæ & ejus malitia.
 21 Pœna consilii mali varia.
 22 Quando consilium datur & delinquens pari pœna afficitur.
 23 Quando pœna impari.
 24 Quando non puniuntur consules.
 25 Pœna servi corrupti.
 26 Pœna seducens & consulens apostasiam.
 27 Pœna adulatorum seducensium.
 28 Pœna adfessoris, cujus consilium malum sequitur iudex.
 29 Pœna conspirationis.

HActenus devoluntatis alienæ interceptione: sequitur nunc de intellectu & iudicii alieni deprædatione & corruptione. *Vide sup. c. 118. nm. 8.*

- 1 Hæc est, quæ alterius instinctu, motu, impulsu, vel culpa, ab alio non intelligente circumstantias & qualitates facti sui, aliquid sit, quod idem re bene cogitâ & intellectuâ, non fuisset facturus.
 2 Hoc fit, vel malo consilio dato, vel auxilio, vel deceptione, de quibus ordine dicendum est.
 3 Consilium malum est, quo persuasionibus datur delinquenti animus & audacia ad delinquendum, & quo quasi inducitur & impellitur ad delictum perpetrandum. Hoc à mandato differt, quod consilium utilitatem ejus cui datur, nimirum delinquentis, respiciat, atque intellectum & iudicium facientis seducat & occæcet, sine ulla necessitate faciendi, §. 6. 7. *Inst. de mand. l. 47. de reg. jur.* Mandatum verò respiciat utilitatem mandantis, cum quadam faciendi necessitate, atque voluntatem facientis inclinet & moveat.
 4 Consilium dare dicitur quis variis modis: ut qui persuadet, instigat, hortatur, incitat, instruit, qui laudat, commendat, qui consentit, qui utilitatem delicti ostendit, qui auctoritatem præstat, qui ordinat & tractat, qui præstat favorem delinquenti, qui conficius est & confors inter complices, *l. 2. de Farinac. de consilior. quæst. 129. nm. 26. 27. & seqq.* qui nutu & signis, cum capite, vel humeris annuit & consentit, *Farinac. d. 111. de consil. quæst. 134. nm. 40. Prov. c. 6. l. 13. 14.* cujus instructione, vel suggestionem delicti alicujus perpetrandi modus, fundamenta, initia & progressus disponuntur & ordinantur, §. 8. *sed oisi. Instis. de oblig. qua ex delictis. Est. c. 3. 2. 21.* cujus voluntas & consensus efficacem causam effectui præbet, *l. qui quis. Cod. ad l. Jul. majest. Masfil. in pract. crim. §. constant. num. 46. & consil. 34. nm. 7. Prov. cap. 2. 10. & seqq.* Similiter consilium dare dicitur, qui corrumpit & deteriorem reddit animum alterius, *l. 1. de serv. corrupti. l. 16. de pass.* qui sollicitat & interpellat alium ad malè agendum, *l. 1. §. 1. de serv. fugit. l. 53. de regul. jur. Clar. quæst. 89. 2. Chronic. c. 24. 17. 2. Sam. cap. 11.* qui laudat & commendando alterius malitiam auget, *l. 1. §. incidis. ad Sc. Turpill. l. hac verba. de adulter. qui docet prohibita, l. 8. Cod. de malef. & mathem. l. 2. Cod. de heres. qui corrumpit alterius servum, ancillam, filium suum, filiam, uxorem, subditum, l. 3. l. 4. l. 5. 1. de*

servo corrupti. Zaf. in §. in duplum. ubi & Mysing. Instis. de ad. Oldend. claf. 7. act. 2. qui seducit alium & in malam sententiam pertrahit, *l. 1. de extra. crim. D. m. c. 13. 2. 3. & seqq. Proverb. c. 31. 2. 3. Eccles. cap. 7. 26. 27. 28. 29. Siracid. cap. 9. 2. 3. c. 19. & seqq. cap. 25. c. 33. 20. 1. Joban. cap. 17. 2. Timoth. 3. 13. 2. Pet. cap. 3. 17. & quasi animum alterius deprædat, *Coloff. cap. 2. 8.* Exempla mali consilii vide *Genes. c. 19. 31. cap. 37. 20. cap. 39. 7. Achor. cap. 7. 40. Num. cap. 24. 14. cap. 31. 16. 1. Sam. cap. 24. 5. 2. Sam. cap. 10. 3. cap. 13. 5. cap. 10. 21. 1. Reg. cap. 12. 10. 2. Chronic. cap. 10. 10. cap. 18. 22. Dan. cap. 6. 7. Math. cap. 14. 8. c. 16. 22. cap. 26. 4. cap. 27. Jerem. cap. 27. 9. & seqq. Delictorum gradus 4. constituit Geil lib. 1. de pas. publ. cap. 1. num. 47. 48. Primus est negligentiz. 2. consilii. 3. cooperationis. 4. autoritatis. quibus innocentiz gradus respondent, 1. malum non facere. 2. delinquentibus non consentire. 3. malum avertere. 4. delinquentes corrigere.**

Pro consilio habetur quoque conspiratio à sociis & complicibus inita, qua animus & mens eorundem unitur & devincitur ad maleficium aliquod, mutuâ operâ collatâ, patrandum, *l. 1. de offra. l. 7. §. 7. de pact. l. in eos. de custod. reor. Farinac. quæst. 113. num. 10. 4. & seqq. de crim. las. majest. Decian. lib. 7. cap. 7. Giga de crim. las. majest. lib. 2. tit. quom. & per quos crim. las. quæst. 22. syncretismus ad malum. Exempla vide *Ach. cap. 23. 13. 14. 15. Genes. c. 49. 5. 6. Josu. c. 9. 1. 2. 3. & 1. Reg. cap. 2. 22. 23. 26. 28. 2. Reg. c. 21. 23. 24. cap. 16. 22. c. 12. 21. 25. c. 14. 19. c. 15. c. 17. 4. Nebem. c. 4. 8. & seqq. Est. c. 2. 21.* Vocatur conjuratio, quando est juramento paciscentium confirmata, *l. 16. de pass. 2. Sam. cap. 15. 31. Achor. cap. 23. 13. 14. 15.**

Malum consilium etiam dare dicitur, qui sollicitat & interpellat alium ad delinquendum, modum & media patrandi delicti demonstrat, *l. 1. de extraord. crim. l. 8. l. 9. l. 14. l. 15. de adul. qui per adulationem & assentationem alium seducit ad mala & prohibita, qua subdolè alterius animus corrumpitur, sub benevolentiz prætextu, dum vitium laudatur, alteri tribuitur, quod non habet, vel majora, quàm deceat, quâ alius infatuatur, ut falsa pro veris credat, vel laudando malitia ipsius augeatur, *l. 1. de serv. corrupti.**

Sic igitur adulator malum hominem pejorem reddidit, bonum verò corrumpit, vitia nutrit & auget, virtutes sistit & languescit, *Roman. cap. 16. 18.* animum alterius deprædat, *2. Sam. cap. 15. 6. 3. 4. 5. Genes. cap. 31. 20. 26. 27. & venatur, Petrus Gregorius lib. 39. synagm. cap. 9. & lib. 8. cap. 7. de Republ.* Exempla hujus vid. *2. Chronic. cap. 24. 16. 17. & sequentibus. Exach. cap. 13. 11. de serv. corrupti. de malitiosis scemnis seducensibus vid. Proverb. cap. 31. 3. 1. Chron. & Reg. Sirac. cap. 9. 1. 2. 3. & seqq. c. 19. 2. cap. 25. 20. & seqq. cap. 33. 20. & seqq. Eccles. cap. 7. 26. 28. De aulicis adulatoribus vide *Dan. cap. 6. Esa. cap. 22. 15. & seqq. 1. Sam. cap. 19. 5. 6. 7. Math. c. 27. 18. 24. 25. 26. Jerem. cap. 38. 5. dicitur in Politic. cap. 33.* qui suos superiores, quibus reverentiam & obedientiam debent, tanquam mancipia ducunt & seducunt*

ad pernicioſa & illicita, de quibus latius in d. cap. 33. *Politia*. quibus opes maximæ exhauriuntur & regna evectuntur, *Petrus Gregorius d. lib. 39. ſynagm. c. 9. & lib. 8. cap. 7. de Republ.* Unde adulator vocatur corvus, hirudo, muſca, tinea, amicus ollaris, temporalis, ſimularus, qui hominem, ut umbra corpus, ſequitur, & moribus & voluntati malæ alterius ſe accommodat & aptat, *Gregor. d. loc.*

- 11 Pœna mali conſilii varia eſt, quando factum, ſeu delictum ſequitur, *Farinac. de conſulor. quaſt. 129. num. 72. & ſeqq. 81. & ſeqq. l. 36. l. 52. §. 19. de furt.* eſtque par, vel impar conſulentiſ & facientis pœna.
- 12 Pari pœna, delinquens & conſilium dans, puniuntur, quando principalis, ſine præcedenti conſilio, delictum aliâs non fuiſſet facturum, *Farinac. d. quaſt. 129. num. 15. & ſeqq. num. 23. 24. 25. 68. 69. 108. Geil. de pac. public. lib. 1. cap. 1. num. 47. 48. Clar. quaſt. 88. & 89. vid. Menoch. lib. 2. arb. caſ. 351. num. 17. Covarruv. part. 2. relect. §. 2. Pet. Gregor. lib. 30. ſynagm. cap. 11. num. 6. per l. non ſolum. §. ſi mandato. de injur. l. 52. §. 19. de furt. etiam quoad intereſſe & damni præſtationem, *Farinac. d. quaſt. 129. num. 58. & ſequentib. Menochius d. caſ. 351. num. 18. in levionibus & atrocioribus delictis; in capitalibus conſulens, mitiùs puniri ſolet, Farinac. d. loc. Pet. Gregor. d. loc. num. 6. Roman. c. 1. Eſth. c. 9. 25. l. 1. C. de rapt. virgin.**
- 13 Impari pœna conſulens puniuntur etiam in atrocioriſ delictis, quando delinquens, etiam ſine dato conſilio, delictum perpetraturus fuiſſet, *Menoch. d. caſ. 351. num. 24. 22. & ſeqq. Geil. & Clar. d. loc. Farin. d. quaſt. 129. num. 108. & ſeqq.* vel diverſa eſſet qualitas inter facientem ſeu delinquentem & conſulentem, vel ſpecialis pœna delinquentem eſſet impoſita, *Menoch. d. loc. num. 19. 20. 21. Farinac. d. loc. num. 101. & ſeqq.* vel conſilium dedidit de aliquo actu remoto à delicto, *Farinac. d. loc. num. 95.* niſi nomine conſulentiſ delictum eſſet commiſſum, *ibid. num. 118.* vel conſuleret & juvaret ſimul, *ibid. num. 128. & ſeqq.*
- 14 Non puniuntur conſulens, quando non ſequitur delictum, *l. qui ſervo. de furt. Farin. d. quaſt. 129. num. 81.* vel conſilium, re integra, eſſet revocatum & delinquenti indicatum, *ibid. nu. 90. & ſeqq. Decian. lib. 9. c. 36. nu. 32. de delict.* ubi etiam indicandum putat illi contra quem eſt datum, vel conſilium in contractibus eſſet datum, *Farin. quaſt. 129. n. 128. & ſeqq.* niſi conſilium per ſe eſſet titulus criminis, & ſpecialiter à lege puniretur, *ibid. num. 83. & ſeqq.* Conſilium pœna nulla dignum cenſet *Menoch. lib. 2. arb. caſ. 351.* niſi ſit ad malum ſine dubitatione, vel præcedat delictum, ac à conſulente non ſit revocatum ante delictum, & conſilium, delictum ſit ſecutum, & delinquens ex delicto tali ſit condemnatus, quòd malè egerit.
- 15 Pœna ſervi corrupti eſt præſtatio damni illati in duplum, *l. 2. l. 14. l. 30. de ſerv. corrupt.* vel æſtimatio illius, *d. l. 1.*
- 16 Pœna ſeducentiſ & conſulentiſ apoſtaſiam, eſt capitalis, *Deus. c. 23. 10. 21. vid. Jerem. c. 27. 9. 10. & ſeqq.*

Pœna adulatorum, ſeducentiſ & corruptentiſ 17 alios, eſt arbitraria cum infamia, *Pet. Gregor. lib. 39. ſynagm. cap. 9.* & reſtitutione eorum, quæ hiſce artibus adquiſiverunt, *d. cap. 9.* & quandoque corrupti ſervi, filiſſam, locum habet, *Pet. Gregor. lib. 8. cap. 7. de Republ.* Pœna corruptentiſ & infatuantiſ principem, quandoque capitalis eſt, *Oſea cap. 7. 3. Pſal. 82. 7. argum. 2. Sam. c. 1. 15.*

Pœna adſeſſoris, cujuſ conſilium malum iudex ſequitur, eſt eadem, quæ iudicis malè iudicantiſ, *l. 2. quod quinquè jur. in al. Farinac. de var. & diverſ. crim. quaſt. 111. num. 459. & ſeqq.* Similiter mali conſiliiarii, ut ibidem *Farinac.* dicit. Quatenus verò iudex malum conſilium ſequens, puniatur, vel excuſetur à pœna, *tradit Farinac. d. loco.*

Pœna conſpirationis, eſt arbitraria, major tamen, 19 quando conſpiratio in actum delicto proximum, eſt deducta, *Clar. quaſt. 4. §. ſin. Maſcard. concluſ. 159. nu. 19. 20. 21.* & conſpirantes, delicti qualitatem non ignorarunt, *Maſcard. d. concluſ. 159.* Vide exempla, *Joſua cap. 7. ubi Jun. 2. Reg. cap. 21. 24. 2. Samuel. cap. 15. 10. cap. 10. 9. 2. Reg. cap. 9. 14. Jerem. cap. 21. 19. Abor. cap. 23. 12.* In quibusdam delictis, ſola conſpiratio eſt capitalis, *l. 5. Cod. ad L. Jul. majeſt. Pet. Gregor. lib. 3. ſynagm. cap. 1. num. 17. & ſeqq. cap. 3. 2. Chron. cap. 33. 24. 25.* Quomodo conſpiratio ſit probanda, docet *Maſcard. concluſ. 420.*

Huius loci eſt tit. de ſervo corrupto.

Cap. 121. De auxilio prohibito.

- 1 Auxilium prohibicum quid.
- 2 Preſtatur corpore, veſpa, ope, miniſterio, ante vel poſt delictum, vel in ipſo actu delinquendi.
- 3 Modi auxiliandi plures: & vari.
- 4 Qui ſe cooperatorem præbet, auxiliari dicitur.
- 5 Qui adſiſtentiâ & ſocium ſe præbet.
- 6 Qui armatus adſtat.
- 7 Qui repellit deſenſores laſo ſubveniētes.
- 8 Detinens laſum.
- 9 Accommodans miniſtros ad delinquendum.
- 10 Suppeditans neceſſaria inſtrumenta.
- 11 Domum, vel locum delicti patrandi præbens.
- 12 Qui inſtrumenta ſubminiſtrat.
- 13 Interficiendum prodens & monſtrans.
- 14 Literas ad delictum patrandum tranſmittit.
- 15 Media neceſſaria ad delinquendum procurat.
- 16 Colludens cum adverſario.
- 17 Qui pecuniam accepit pro opera & auxilio ſuo.
- 18 Qui delinquendi occaſionem, vel offendiculum præbet.
- 19 Qui præſtat patientiam.
- 20 Præbens conventicula delinquentibus.
- 21 Venenum nocendi cauſa præbens.
- 22 Rixas excitans.
- 23 Modum & rationem nocendi demonſtrans.

- 24 *Delictum tantum præbens.*
 25 *Qui pecuniã datã, vel promissã, alterius operam ad delinquendum conduxit.*
 26 *Qui tractãvis cum aliquo de delicto patrando.*
 27 *Receptans facinorosos.*
 28 *Receptatoris pœna.*
 29-30 *Pœna receptatoris quando & quibus mitigatur.*
 31 *Receptator furti & rei furtiva qua tenetur pœna.*
 32 *Dimittens latronem.*
 33 *Vi eximens in jus vocatum, vel impediens vocatum.*
 34 *Pœna cooperantis & auxiliantis obtinet, quando de delicto principalis auctoris constat &c.*
 35 *Pœna auxiliatoris varia.*
 36-37 *Quando pari pœna cum auctore principali puniuntur.*
 38 *Quando mitiori.*
 39 *Actu propinquo auxilium præstans, eadem pœna puniuntur.*
 40 *Similiter in ipso actu delicti auxilium præstans.*
 41 *Limitationes prioris juris.*
 42 *Auxilium præstans post delictum commissum pœna majori tenetur.*
 43 *Plures, unum delictum simul committentes.*
 44 *Colludens cum adversario extraordinaria pœna afficitur.*
- H**Actenus de consilio malo: sequitur de auxilio prohibito. *Cap. preced. num. 2.*
- 1 Auxilium prohibitum est, quod quis sciens, dolo malo, *Farinac. de consuls. quæst. 131. num. 28. & seqq.* delinquenti alii præstat corpore, re ipsa, ope, ministeriove, *l. 52. §. 1. de verb. signif. l. 50. §. 1. 2. 3. l. 52. l. 54. de furti. Psal. 10. 18. Esa. c. 1. 23. Exod. c. 23. 1. 2. in, ante, vel post delictum, Mascard. conclus. 159. Clar. quæst. 80. & 90. 60. §. fin. per actum principali delicto propinquum, vel proximum, aut remotum, Mascard. conclus. 159. num. 19. & seqq. cas. 359. Clar. quæst. 90. ante delictum commissum, in ipso delinquendi actu, vel post delictum perpetratum, Menoch. lib. 2. arb. cas. 349. num. 1. 2. 3. quovis modo, vel factio, Farinac. d. quæst. 129. Vid. infra cap. 130.*
- 3 Modi auxiliandi, plures & varii sunt. Uti, quando, quis se socium, *ὄμιλον* & cooperatorem facit, *l. 1. de adult. l. 21. §. 6. l. 50. §. 1. 3. de furti. l. 1. de recepti. Psal. 50. 18. Proverb. c. 28. 7. c. 29. 24. Farinac. d. loc. quæst. 131. num. 23.*
- 4 *& seqq. 63. Mascard. conclus. 1139. assistentiam præbet, aut se associat, l. 1. C. de rapt. virg. vid. Menoch. cas. 349.*
- 6 *Farinac. quæst. 130. num. 27. & seqq. aut armatus adstat, vel adstitit, Menoch. cas. 350. lib. 2. arb. qui arbitrio iudicis relinquit, Clar. quæst. 90. Geil. lib. 1. de pac. publ. c. 1. num. 44. 46. vid. Farinac. quæst. 131. num. 33. & seqq.*
- 7 *& lasè num. 67. & seqq. Mascard. conclus. 159. aut defensores subvenientes læso, repellit, vel impedit, Farin. de consulsor. quæst. 131. n. 13. vel detinet læsum, ut illi nocetur, ibid. n. 36. & seqq. item, quando quis accommodat delinquenti homines & ministros ad delictum perpetrandum, d. quæst. 131. num. 17. 18.*

Auxilium similiter ferre dicitur, qui idonea, vel necessaria nocendi instrumenta scienter delinquenti subministrat, *l. 54. §. 4. l. 52. §. 19. de furti. Farinac. quæst. 130. num. 4. 5. 45. 46. Johan. c. 10. 1. Luc. c. 12. 33. 39. Joël. c. 2. 9. qui domum, vel locum delicti patrandi causã præbet, l. 8. l. 9. de adult. l. 8. §. 3. C. de heres. & Manich. Novell. 14. §. 1. l. 1. l. 2. de recepti. Farin. d. quæst. 130. n. 8. 9. & seqq. qui pecuniam ad delictum faciendum suppeditat, Farinac. d. quæst. 130. num. 3. 14. 15. qui accommodat scalam, equum, vel alia instrumenta, ibid. num. 7. 12. 8. 20. 22. & seqq. qui monstrat locum, in quo occidendus latet, ibid. num. 31. 32. 33. qui literas delinquentis scienter transmittit ad delictum perpetrandum, d. quæst. 130. num. 41. & seqq. qui socios, complices, vel delinquentes recipit, pacifice, l. 9. l. 10. de adult. l. 1. l. 2. de recepti. l. 1. in fin. de extr. crimin. Mascard. conclus. 831. num. 18. 19. qui media necessaria delinquenti procurat, l. 52. §. 23. 24. l. 54. §. 4. l. de furti. qui colludit cum adversario, eumq; proditã causã adjuvat, aut ab utraque parte consistit, l. 1. de prævaric. l. 1. de conclus. deteg. qui accepto pretio, operam, ministeriumq; ad delinquendum addixit alteri, Menoch. cas. 360. num. 41. 43. Covarruv. var. resolut. c. 20. num. 9. 10. 11. qui delinquendi occasionem, vel officiculum præbet, l. 52. ad L. Aquil. l. 4. §. 1. l. 1. §. 1. l. 15. de sicar. l. 8. l. 9. de adult. Rom. c. 14. 13. c. 3. 8. c. 6. 1. 14. 1. Corinth. c. 8. 1. c. 10. 32. c. 9. 12. 22. Levit. c. 4. 3. Num. c. 31. 16. Math. c. 17. 27. qui præstat patientiam, aures & oculos præbet, l. 46. ad L. Aquil. Novell. 123. c. 10. l. 8. C. de malefic. Deut. c. 13. 1. c. 18. 20. qui parafynaxes & conpenticula delinquentibus præbet, l. 8. §. 3. C. de heres. l. 1. de recepti. l. 8. l. 9. l. 10. de adult. qui venenum nocendi causã dedit, l. 3. §. alia. ad L. Cornel. de sicar. Menoch. lib. 2. arb. cas. 359. qui contentiones & rixas excitat, Proverb. c. 26. 20. 21. 22. Roman. c. 1. 9. qui modum & rationem nocendi demonstrat, Math. c. 26. 48. & seqq. qui per actum propinquum & immediatum delicto causam dedit, sine quo delictum non fuisset securum, l. 1. C. de rapt. virg. l. 11. §. si alius. ad L. Aquil. l. 52. §. ope. l. 15. de furti. Exod. c. 21. 31. & seqq. Deut. c. 22. 9. 10. Genes. c. 3. num. 48. var. resolut. qui pecuniã datã, vel promissã, alterius operam ad delinquendum conduxit eumq; instruxit, qui assassinus vocatur, vid. Covarr. lib. 2. var. resolut. c. 20. num. 10. Menoch. cas. 360. num. 41. 42. 43. addo Luc. c. 22. 5. 6. 7. Proverb. c. 1. 11. Exach. c. 22. 11. 12. l. 11. §. 4. de injur. qui tractavit cum aliquo de delicto perpetrando, l. si & amicus de adult. Menoch. lib. 2. arb. cas. 216. Mascard. conclus. 1386.*

Auxilium etiam ferre dicitur receptator facinorosorum & delinquentium: qui animo occultandi, sciens, eos esse tales delinquentes, recipit, abscondit, occultat, hospitium & refugium illis præbens & conubernium, ut manus iudicis effugiant, l. 1. de receptas. tit. C. de his qui latron. Judic. cap. 30. 13. 14. 15. Farinac. de consulsor. quæst. 133. num. 39. 30.

Receptoris pœna est eadem, quæ delinquentis recepti, l. 1. C. de his qui latron. l. 9. C. ad L. Jul. de vi public.

Menoch. cas. 348. nu. 1. 2. 3. Pet. Gregor. lib. 37. synagm. cap. 15. Decian. lib. 5. cap. 51. in crimin. quamvis Menochius arbitrariam statuat. Planè in atrocioribus delictis, pari cum delinquente rezeptorem pœnâ puniri, dicit Farinac. d. quæst. 133. n. 17. 18. & in casu quando rezeptor se associat, d. num. 18.

- 29 Pœna hæc mitigatur in recipiente consanguineum, vel conjunctos suos, aut amicos, *Menoch. d. cas. 348. Mascard. conclus. 1258. Farin. d. loc. num. 27. vel per vim metumque coacto, ibid. num. 36. similiter in recipiente, statim desessurum ex inopinato repentino advenientem, d. quæst. 133. num. 21. 22. 23. mitius quoque punitur is qui solum recipit, quàm qui recipit, occultat & se associat, ibid. num. 90. 91.*
- 30 Neque locum habet pœna ordinaria in caupone ignorantè recipiente & cibum suppeditante, *Farinac. ibid. nu. 42. Menoch. d. loc. nu. 15. 16. 17. item proscriptum publicè toleratum, d. quæst. 133. num. 48. 98. 99. bannitum se associantem sine dolo malo in itinere, vel extra territorium proscibentis recipiente, ibid. num. 64. & sequentib.*
- 31 Receptor furis & rei furtivæ, eadem pœnâ, qua fur, tenetur; receptans verò rem solum furtivam, vel furem solum, pœnâ arbitrariâ punitur, *Farin. d. quæst. 133. num. 96. 97.*
- 32 In pari causâ cum rezeptoribus sunt, qui prehendere latrones potuissent, parte rerum surreptarum acceptâ, eos dimitunt, *l. 1. C. de recept. l. 1. in fin. de recept.*
- 33 *Menoch. cas. 383. num. 6. lib. 2. arb. nec non is, qui in jus vocatum legitimè, vi exigit, vel quocunq; modo fecit, quominus in iudicium veniret, tit. de eo per quem fact. tit. ne quis cum qui in jus vocat. Menochius d. cas. 383. num. 2. 3. ubi varias hujus delicti pœnas refert.*
- 34 Pœna auxiliium ferentis & cooperantis locum habet, quando constat de auctoris principalis delicto: propter quod ille est puniendus, *Menoch. cas. 349. n. 13. & seqq. Farinac. quæst. 131. de consulti. num. 33. & sequentib. & num. 54. & sequentib. & delictum est secutum, ibid. num. 59. & sciens dolosè, cum auxilio causam delicto dedit, num. 33. 40. atque actus proximus, non remotus est delicto, num. 41. quique adjicit aliquid delinquendum, num. 42.*
- 35 Pœna hæc auxiliatoris varia est. Nam aut principale delictum prævio tractatu & deliberatione fuit commissum, & pari pœnâ uterq; punitur, *Mascard. conclus. 159. Clar. quæst. 80. & 90. Farin. d. quæst. 130. per tot. tit. de consultorib. sive ante, sive post delictum, aut in ipso sit præstitum auxiliium, Mascard. & Clar. d. loc.*
- 37 Aut non præcessit deliberatio & tractatus, & tum auxiliator scivit delicti qualitatem, & auxiliium tulit immediato actu quodam, delicto proximo, atque eadem cum delinquente pœna punitur, *Clar. d. quæst. 90. Gomez. cap. 3. num. 48. de delict. per l. 1. C. de crim. pecul. l. 1. C. de vapt. virg. Covarruv. in Clem. si furiosus. nu. 2. part. 2. vol. 1. §. 2. num. 2. Mascard. d. loc. num. 19. 20.*
- 38 *Menoch. cas. 349. num. 5. 6. 7. 16. Aut delicti qualitatem*

ignoravit, & per actum remotum jovit delinquentem; & pœna mitiori punitur, *Clar. & Comaximus d. loc. Mascard. d. conclus. 159.*

Qui auxiliium præstitit ante delictum commissum, 39 actu propinquo, eadem pœna cum delinquente punitur, *Menoch. d. cas. 349. num. 5. Farinac. d. quæst. 130. num. 1. 27. 28. 54. Mascard. d. loc. num. 26.*

In ipso actu delinquendi auxiliium præstans, eadem 40 qua delinquens, pœna punitur, nisi remotum, vel propinquam ignoranter tulisset, *Menoch. d. cas. 349. num. 7. 8. 10. Farinac. d. loc. num. 42. & sequentib. & quæst. 131. num. 1. & seqq. 68. & seqq. vel qualitas extrinseca, post opem præstitam, pœnam in principali auget, vel auxiliator armatus adstans, in actu delicti nihil ageret, & delinquens per se potuit solus delictum committere, *Menoch. d. loc. num. 17. 18. 20. Farinac. d. quæst. 131. num. 44. 69. & seqq. aut armatus in loco remoto staret, & delictum etiam aliâs principalis facturus fuisset, vel adstantia nihil delicto adjecit, Farinac. d. quæst. 131. num. 93. vel animo separandi adstaret, num. 97. secus verò, quando clamore, vel gestibus delinquentem audaciorè reddidit, vel alios succurrentes impedit, vel, ut evaderet, jovit, Farinac. d. l. c. num. 71. & seqq. vel dolosè armatus adstante cum scientia delinquentis, num. 96.**

Auxilium præstans post perpetratum delictum, ex 42 quodam intervallo, non tenetur eadem pœna, qua principalis delinquens, *Farinac. quæst. 132. num. 1. & sequentib. Mascard. conclus. 159. nisi talis auxiliator particeps delicti fuit & consultor, atque delinquens, sine tali promissione, non fuisset facturus delictum, d. quæst. 132. num. 31.*

Plures simul delictum unum committentes, & se 43 mutuo juvantes, in solidum singulitè tenentur una pœna, *l. si plures. de v. jur. l. vulgaris. §. si duo. de furs. ita ut unus solvens, alios non liberet, l. si quis. §. fin. de jurid. Farinac. de pœn. temperand. quæst. 96. & sup. diximus cap. 99. & 100.*

Colludens cum adversario punitur pœna extraordinaria, *l. 2. l. 3. l. 6. de prævaric. cum retractatione ante-actorum, l. 1. l. ult. de collus. detegend. Menoch. lib. 5. præsumpt. 26. de præsumptionibus & conjecturis collusionis docet.*

Hujus loci tit. de recepta. D. & C. tit. de prævaric. & tit. de collus. deteg.

Cap. 122. De deceptione.

- 1 Deceptio quid.
- 2 Deceptionis species.
- 3 Dolus malus quid, & ejus actiones & appellationes.
- 4 A dolo fraus differet.
- 5 Pœna doli qua.
- 6 Infamia ex dolo orta, in quibus casibus & personis cessat.
- 7 In causa bona an liceat uti dolo.
- 8 Dolus præsumptus, quomodo puniendus.

- 9 *Crimen stellionatus quid.*
 10 *Hujus delicti varietas.*
 11 *Exempla hujus varia.*
 12 *Pœna stellionatus.*
 13 *Impostura quid.*
 14 *Ejus exempla varia.*
 15 *Hypocrisis sua homines decipientes.*
 16 *Falsi propheta, seductores, deceptores.*
 17 *Facultas fruendi jure civitatis adempta.*
 18 *Peregrinus jus civitatis usurpans.*
 19 *Ademptio, vel lesio juris familia.*
 20 *Deminutio juris familia.*

Hucusque de malo consilio & auxilio prohibito sequitur de deceptione, *cap. 120. nu. 2.*

- 1 Deceptio est, qua usus liberæ voluntatis, vel judicii, prætextu juris impeditur & fallitur, ut permittat quis id, quod aliàs noluisse, *l. 34. C. de transact. l. 1. §. si intelligatur 6. de ad. ed. l. 1. §. ult. de act. empt. Ephes. c. 4. 14. 15. 1. Theff. c. 4. 6. c. 2. 3. Proverb. c. 12. Rom. c. 1. 29. 1. Petr. cap. 2. 1. vocatur aliàs circumventio, machinatio, fallacia, *l. 7. §. sed si. de pact. l. 1. de dol. mal. l. 4. §. si quis. de furt.**
- 2 Deceptionis hujus species, sunt dolus malus, crimen stellionatus, & impostura.
- 3 Dolus malus est, quo vafîa ratione alius illicitis modis inducitur, ut faciat non invitus, quod re melius & ex veritate cognita, insectum cupit, *l. 7. §. sed si. de pact. ut inde alii sua malitia sit lucrosa, & læso sua simplicitas damnosa, l. 1. de dol. ut sunt omnis generis artes, quibus nostra commoda augemus cum alterius dispendio, l. 1. de dol. mal. Ephes. c. 4. 14. 15. Petr. Gregor. lib. 21. syn. c. 13. nu. 4. ut si quis dolo deceptus, promittit dare, *l. 24. l. pen. de dol. quis dolo retinuit, l. 5. C. d. 1. l. 2. l. 8. C. de rescind. vend. ademit, intercepit, l. 7. l. 8. l. 9. l. 18. l. 20. l. 23. de dol. immodicè læsit, d. l. 5. §. l. 1. §. 1. 4. l. 9. l. 11. D. d. 1. quis falsò affirmavit, l. 18. §. 4. l. 24. l. 5. l. 6. 7. d. tit. vel alia fraudulenta calliditate usus est, Decian. lib. 1. part. 1. c. 5. crimin. Menoch. lib. 5. præf. 3. sive verbis, sive facto. In summa, omnis alia deceptio, in aliud delicti genus non cadens, quæ nullo alio remedio reparari potest, dolus hic vocatur, *l. 7. §. 1. §. pen. §. ult. l. 2. l. 3. l. 5. §. seqq. de dolo malo. l. 1. l. 3. de crim. stellio. Decianus lib. 1. tit. 4. crimin. Farinacius lib. 3. quæst. 87. num. 67. vocatur promiscuè fraus, machinatio, astutia, calliditas, fallacia, circumventio, d. l. 7. §. sed si. de pact. l. 1. 4. de dol. l. 4. §. si quis. de furt. A dolo tamen, propriè loquendo, fraus differt. Siquidem fraus à permissio ad illicitum tendit: dolus contra ab illicito ad illicitum, Cujac. Duaren. in d. l. 7. §. sed si. de pact. Menoch. d. lib. 5. præf. 3. Decian. lib. 1. part. 1. c. 4. §. 5. Jure divino, omnis dolus prohibitus, *Eph. c. 4. 14. 15. 1. Pet. c. 2. 1. Jacob. c. 2. 2. Levit. c. 19. 11. 13. 35. c. 25. 17. 18. Proverb. c. 3. 29. c. 24. 23. c. 6. 17. 18. 19. c. 3. 29. c. 26. 18. 19. 6. 12. 5. Psal. 28. 3. §. 10. 7. §. 12. 3. 4. 5. §. 32. 2. 37. A Hor. cap. 5. 2. Josu. c. 9. 4. 22. 23. Luc. c. 19. 8. 1. Theff. c. 4. 6.****
- 5 Pœna doli est arbitraria, *Decian. lib. 1. crimin. cap. 4.*

*Farin. quæst. 87. num. 67. 68. lib. 3. arg. l. 2. de crim. stellio cum infamiz nota, d. l. 3. C. d. l. 13. in fin. de his qui non infam. cum restitutione damni dati & interesse, l. 18. §. 4. l. 31. 33. de dol. Sunt & aliz pœnæ, quas Deus comminatur in verbo suo, *Psal. 5. §. 11. §. 31. §. 54. Proverb. c. 14. c. 12. 6. c. 26. 27. 28. Siracid. c. 10. Esa. c. 53.**

Hæc infamiz pœna cessat in re minimi momenti, *l. 9. §. ult. §. l. 10. §. ult. l. 11. l. 12. de dol. & in personis, quibus reverentia à decepto debetur, d. l. 11. l. 12. de dol. l. 2. de oblig. à lib. præstand. cessat quoque in eo, qui jure suo utitur, *l. 15. §. 1. de reg. jur. l. 13. §. 1. 2. §. seqq. de injur. vel jussu judicis facit, l. 151. l. 167. §. 1. de regulis juris. d. l. 13. §. 2. 3. 4. 5. aut jus publicum sequitur, l. 115. §. 1. de reg. jur. d. l. 13. vel, qui scientem & consentientem decipit, l. 148. de reg. jur. l. 1. §. ult. de act. empt. l. 34. Cod. de transact. Contra hostes, dolo uti concessum, *Judic. c. 4. 18. 19. 20. 21. ubi Petr. Martyr. Judic. c. 3. 20. §. seqq. ubi Martyr. cap. 2. 1. c. 7. 2. c. 8. 5. 9. 12. 14. 15. 19. 21. Exod. c. 12. 35. §. seqq. 2. Samuel. cap. 35. 32. §. seqq. 2. Reg. c. 10. 1. §. seqq. l. non solum. C. de commor. & mercat. l. nihil. de capt. & postlim. revers. & dolus bonus concessus, 1. Samuel. c. 19. 13. 14. 15. c. 20. 5. 6. 29. c. 21. 2. 13. An litiganti liceat in causa justa dolo uti impunè, distinguit Covar. var. resolut. lib. 1. c. 2.***

Dolus præsumptus, mitiùs, quàm verus, punitur, *8 Farinac. quæst. 86. num. 4. lib. 3. Tiraquell. de pœn. temp. caus. 15. nu. 2. & mitiùs dolus, qui committitur in omitendo, quàm qui in committendo, Farin. d. loc. nu. 5. & quæst. 87. Vide sup. c. 108.*

Crimen stellionatus est, quo quis alterius fallaciâ quavis deceptus, quid agit, quod aliàs nunquam fuisset approbaturus, *l. 3. l. 4. de crimin. stellion. Proverb. c. 3. 29. 1. Theff. c. 4. 6. §. c. 5. 22. ubi ab omni specie mali abstinere jubemur, Psal. 12. 3. 4. §. 37. §. 59. 13.*

Hoc delictum, modò hujus, modò alterius delicti speciem induit & naturam sequitur, ideo nomen certum non habet, *l. 1. 2. 3. 4. de crim. stellio. Cujac. in tit. C. eod. Menoch. lib. 2. arb. cas. 381.*

Exempla hujus sunt, quando quis collusionem in necem & fraudem alterius fecit, merces supposuit, *l. 3. de crim. stell. l. 4. C. d. l. Levit. c. 19. 16. Jacob. c. 2. 2. Prov. c. 24. 23. majorem summam, quàm debetur, exegit, l. 3. de crim. stell. solum peti, d. l. 3. rem duobus vendidit, vel pignori dedit, d. l. 3. vide Cujac. lib. 3. obs. c. 21. §. lib. 18. obs. c. 31. Menoch. cas. 381. nu. 10. 11. §. seqq. Operas carè locavit, vendidit, & plus exegit sportularum nomine, *Novell. 122. §. scripli. Instit. de act. torquem non auream, pro aurea vendidit, pro auro æs subjecit, d. l. 3. h. s. Menoch. cas. 383. rem vendendam, majoris pretii causâ, commendavit, vel exornavit, Menoch. d. cas. 383. m. 6. Cic. lib. 3. off. Si quis plus obtulit, non ut emeret, sed ut eminentem alium ad carius emendum impelleret, Menoch. cas. 381. num. 22. 23. per l. 3. h. s. si quis dissimulatâ conditione suâ, se divitem facit, cum sit inops, ut contrahentes decipiat, d. cas. 381. num. 25. si quis judicis jurisdictionem turbat, rescripto principis abutitur, vel id lacerat, probationes suo adversario subtrahit, Menoch. d. cas. 381.**

- num. 26. 27. Et seqq.* Testis qui pretio corruptus, testimonium ferre recusat, Notarius, faciens instrumentum de re prohibita, *d. cas. 381. num. 31. 32.* qui pro seruo statuliberum dedit, *l. statuliberum. §. 2. de stat. lib.* qui obligatam rem, pro libera vendidit, vel obligavit, *l. 3. §. 1. l. 4. h. tit.* qui creditorem antiquiorem, fraudandi causâ, dixit, *l. 4. C. h. t.*
- 12 Pœna stellionatus est extraordinaria, arbitraria, *l. 2. de crim. stell. Menoch. cas. 381. nu. 2. 3. 4. 5. 6. Cujac. lib. 10. obs. c. 26.* plerunque tamen relegationis, vel motionis ex ordine, *l. 3. §. 2. h. s. cum infamia, l. 13. de his qui nos. infam. vide l. 2. h. t. Et Duar. lib. 1. disput. c. 42. Robert. lib. 4. sent. c. 17.* quando scilicet alia actio famosa cum hoc crimine concurrat, *d. loc.*
- 13 Impositura est, qua circumforanei, circulatores, agyrtæ, homines sceleratis, ad scelera patranda projecti, parati & audaces, *Actor. c. 17. 5. Et seqq. c. 19. 13. Et seqq.* per veteratoriam versutiam, ad fallendum infidiosæ, edocti, *Ephes. c. 4. 1. 4. 15.* irrepunt in familias, & captivas mulierculas ducunt & seducunt, *2. Tim. c. 3. 5. 6. 13.* Similiter qui feras serpentes circumferunt & iis artem curandi profitentur, ut pecuniam inde deprædentur, *l. ult. de var. Et extraord. cognis. Act. c. 19. 13. Et seqq. Petr. Gregor. lib. 39. syns. c. 1. num. 7. 8.* quorum pœna est arbitraria, *Menoch. lib. 2. arb. cas. 366. Gregor. d. loc. per d. l. ult.*
- 15 Tales quoque sunt impostores, fucos vendentes, qui specie & hypocritis sanctitatis, homines decipiunt & ad idololatram provocant, *Petr. Gregor. d. loc. cap. 1. nu. 8. 9.* quorum pœna est arbitraria, *Gregor. d. loc. Menoch. cas. 366. per d. l. ult.*
- 16 Hujus generis sunt etiam falsi prophetae, vani & mendaces deceptores, *Exech. c. 22. 28. c. 13. 1. 2. Et seqq. Deut. c. 13.* sub larva pietatis decipientes & seducentes homines & familias pervertentes, *2. Timoth. c. 3. 5. 6. 13. cap. 2. 14. 16. 18. 23. 1. Timoth. c. 4. 7. c. 1. 4. Tit. c. 3. 9.* per contentiones, clamores, quæstiones stultas, profanas & inutiles, vel fabulas, *1. Timoth. c. 4. 1. 2. 7. cap. 1. 4. Tit. c. 1. 10. 11. 14. c. 3. 9.* quales Apostolus vocat mentium, deceptores, & vaniloquos vocat, *Tit. c. 10. 14. 16. 6. 4. 1. mente corruptos & seducentes refractariosque, 2. Timoth. c. 3. 8. 13. cap. 2. 14. 18. 23.* qui in consortio vitandi, *Tit. c. 3. 10. 2. Timoth. c. 3. 5. c. 4. 15.*
- Hujus loci sunt tituli D. & C. de dolo malo, & tit. de crim. stellionat.
- Atque hæc de libertatis nostræ læsione, vel diminutione & ademptione: sequitur de civitatis & familiæ nostræ læsione. *Vide supr. c. 117. nu. 5.*
- 17 Civitatis, quâ nobis facultas & potestas utendi, fruendi jure civitatis admittitur; hoc est, qua excludimur ex consortio contribulium & civium, & pro peregrinis habemur, *l. 1. §. 2. de legat. 3. l. quidam. de pœn. Actor. cap. 22. 27. 28. c. 26. 37. 38. c. 23. 25. Et seqq. Cicer. in orat. pro Archia poet.*
- 18 Contrâ diminutio civitatis, qua peregrinus jus civitatis, pro suo usurpat & pro cive se gerit, *Actor. c. 16. 20. 21. Decian. de crim. lib. 8. cap. 27. arg. l. 1. C. de hered. inst.*

Lejus qui. §. qui testam. fac. §. cum. antem. Inst. quibus mod. pat. poss. solvit.

Ademptio, vel læsio juris familiæ nostræ, est, qua 19 facultas utendi, fruendi jure familiæ, admittitur cognato, *Oldendorp. class. 3. tit. 9.* quod pertinet ad *regia, arg. 1. Timoth. c. 5. 4. 8. Matth. c. 7. 9.* & indulgentia, de qua *supr. Matth. c. 10. v. 37. Luc. c. 14. 26.*

Contrâ diminutio juris familiæ, quâ, qui de familia non est, illius commodis & professione uti conatur. *Vide supr. cap. 10. 4. de fals. Et lac. infrâ de spoliis. poss. cap. 136.*

Cap. 123. De injuriis.

- 1 Injuria quid.
- 2 Quando laditur existimatio alterius.
- 3 Facto, vel verbis, scriptisve laditur.
- 4 Appellationes illius.
- 5 Membra injuria.
- 6 Persona inferens injuriam Et patiens eam.
- 7 Persona inferens injuriam quæ.
- 8 Voluntas injuriandi.
- 9 Affectus injuriandi quis.
- 10 Voluntatem injuriandi qui non habeant.
- 11 Usi profunde ebrius Et vacillans, errans, ignarus.
- 12 Jure sui conservandi causâ agens.
- 13 Animo corrigendi Et emendandi quid dicens, vel faciens.
- 14 Ob officium injunctum quid faciens.
- 15 Ludendi, vel jocandi causâ quid agens.
- 16 Provocatus injuriam retorquens, vel resistens.
- 17 Magistratus ex officio quid agens.
- 18 Crimen falsi obiciens testi sibi contrario.
- 19 In dubio quando non constat de animo injuriandi.
- 20 Prosestatio facta ante, vel post illatam injuriam.
- 21 Injuria revocatio statim facta.
- 22 Verba injuriosa, qua suâ naturâ dicuntur.
- 23 Verba ambigua quomodo accipienda.
- 24 Injuriam passus quis.
- 25 Hic existimationem Et famam honestam habere debet.
- 26 Deinde injuriam ad animum revocare.
- 27 Illi, qui non habet existimationem, non fit injuria.
- 28 Intra annum non recolens injuriam, condonare.
- 29 Injuria remissa, dissimulatio.
- 30 Indicia remissa Et dissimulata injuria.
- 31 Delictum ipsam injuriam.
- 32 Æstimatio injuria quomodo fiat.
- 33 Atrocior injuria qua dicatur, Et qua minor.
- 34 Exempla harum injuriarum.
- 35 Major dicitur injuria, qua redundat in plures.
- 36 Quando in plures personas redundat.
- 37 Qua sint persona illa, in quas redundat injuria.
- 38 A pluribus illata injuria gravior censetur, Et sapius repetita eisdem verbis, una dicitur injuria.

HActenus de libertatis & civitatis nostræ læsione & usurpatione: sequitur de læsione existimationis, castita-

castitatis, vel incolumitatis nostræ. Vide *supr. c. 117. nu. 5.* de quibus ordine dicendum nobis erit, & primò de existimationis nostræ diffusione, quæ est injuria.

- 1 Injuria est, qua alterius dignitas, existimatio, honor & fama minuitur & læditur, verbis, vel factis alterius, *l. 1. §. 1. 2. l. 15. de injur. in princ. Inst. d. 1. Petr. Gregor. lib. 3. synag. c. ult. & cap. 1.* ita hinc specialiter accipitur injuria, pro convicio, quæ aliàs generaliter est, quicquid non jure fit, *in princ. Inst. d. 1. & l. sed est. §. injuriam. ad L. Aquil. l. 1. si quadrup. paup. fecisset.*
- 2 Læditur, quando honestæ existimationi & opinioni illius detrahitur, *l. 1. §. omnem. & §. generaliter. de injur. Psalm. 15. 3. & 22. 7. Rom. c. 1. 30. Psal. 50. 19. 20. & 52. 5. 6. & 57. 5. & 58. & 140. Math. cap. 5. 22. factio, aut verbis, animo injuriandi, l. 3. l. 4. l. 15. §. 2. d. 1. uti, quando in alterius injuriam, *d. l. 15. §. 5. 27. pudorem, d. §. 27. contumeliam, vel contemptum, l. 1. §. 4. l. 9. l. 15. §. 5. d. 1. aliquid fit, dicitur, vel scribitur, d. §. 27. & sequq. & appellatur infamia, d. l. 1. §. 2. d. l. 15. §. 4. 22. 24. obrectatio, diffamatio, ignominia: damnata etiam Judaico jure, *Lev. c. 19. 16. Proverb. c. 4. 24. c. 8. 13. c. 24. 9. 28. Rom. c. 1. 30. 1. Pet. c. 2. 1. Jacob. c. 1. 26. c. 2. 3. 4. Psal. 15. 3.***
- 3 Injuriz hujus duo sunt membra: personæ, & causa, *l. ult. de injur. quibus cognitis, de speciebus injuriarum dicemus cap. seq.*
- 4 Personæ hæc sunt duæ: inferens, & patiens injuriam, *l. 15. §. 3. & sequq. l. 17. §. 3. 5. 12. & sequq. l. 3. de injur. quæ certæ esse debent, d. l. 15. §. 9. l. 7. d. 1.*
- 5 Persona inferens injuriam, est, quæ animo & affectu injuriandi, verba illicita profert contra alium, vel in contemptum & contumeliam alterius aliquid facit, *l. 7. §. ult. l. 8. l. 9. l. 15. §. 23. 38. 5. 6. 7. de injur. In hac igitur*
- 6 persona, duo conjunctim consideranda: animus & voluntas injuriandi & diffamandi, atque verba injuriosa alterius famam & honorem lædentia, *l. 15. §. 12. 23. d. 1. l. 5. l. 9. C. d. 1. Geil. lib. 2. obs. 106. Farin. de injur. quæst. 105. nu. 111. & sequq. Mascard. conclus. 92. & 902. Petr. Gregor. lib. 38. syn. c. 2.*
- 7 Voluntas & affectus injuriandi est, quo alterius honori, famæ, existimationi, opinioni, nomini, pudori, dignitati, authoritati, conditioni vel statui, quis detrachere cupit, eaque minuire intendit, *d. l. 5. C. h. 1. l. unie. C. de famos. libell. l. 1. §. 2. l. 15. §. 27. de injur. Farinac. d. quæst. 105. nu. 13. & sequq.*
- 8 Voluntatem & affectum injuriandi qui non habet, is injuriam inferre dici non potest, *Geil. lib. 2. obs. 100.*
- 9 & 106. Farinac. d. loc. num. 13. & sequq. talis est furiosus, impubes, profundè ebrius, *l. 3. §. 1. de injur. l. unie. C. si quis Imper. maledix. l. 6. §. 7. de ve milit. inconsulto calore iracundiæ commotus, l. 18. §. 3. 4. 5. de injur. l. 5. C. d. 1. Clar. in §. injuria. num. 16. & quæst. 60. num. 4. vel igno-*
- 12 rantia, vel errore, *l. 3. §. ult. l. 15. §. 45. d. 1. deceptus, qui juris sui defendendi & conservandi causâ quid dixit, vel fecit, l. 13. l. 33. de injur. vide Pet. Gregor. lib. 38. synag. c. 5. num. 6. & sequq. iidem, qui animo corrigendi & emendandi quid dixit, vel fecit, d. l. 13. §. 38. l. 7. §. 2. d. e. Memo. lib. 2. cas. 364. Geil. lib. 2. obs. 106. num. 6. limitat Farin.*
- d. quæst. 105. nu. 134. & sequq. Menoch. lib. 5. præf. 40. nu. 18. & sequq. argum. ad Galas. cap. 3. 1. Tit. c. 1. 12. Math. c. 23. 1. Reg. c. 18. 17. 18. Esai. c. 44. c. 1. 10. Gal. c. 2. 14. Petr. Martyr 2. Sam. c. 16. 21. vel ob officium injunctum aliquid facit, vel dicit, *l. 16. §. 2. 8. de poen. l. 16. §. 8. l. 13. §. 6. l. 18. l. 15. §. 23. l. 33. de injur. Farinac. d. loc. num. 125. & sequq. Mascard. conclus. 902. nu. 6. 9. Rom. c. 12. 8. c. 15. 14. Hebr. cap. 13. 13. 1. Timoth. c. 5. 20. Math. c. 18. vel jocandi, l. 15. dendi causâ, *l. 3. §. 3. l. 15. §. 23. de injur. Farinac. d. loc. vel, qui provocatus, injuriæ retorquendæ & refutandæ causâ dixit, Tu mentiris, Geil. lib. 2. obs. 100. Farinac. d. quæst. 105. num. 306. & sequq. Fachinaus lib. 9. const. c. 12. Wurmsber. tit. 46. obs. 18. non atrocioribus verbis, Reg. lib. 36. syn. c. 7. nu. 14. Geil. d. obs. 100. vide 1. Petr. c. 3. 9. 10. cap. 2. 23. 24. 1. Cor. c. 4. 10. & sequq. Rom. c. 12. 17. Job. c. 8. 45. 46. Proverb. c. 17. 15. 13. c. 20. 22. Nam defensio existimationis, cuiuslibet est concessa, *Johan. c. 18. 2. 23. 24. Actor. c. 2. 15. 16. c. 7. c. 28. 17. 18. c. 22. 25. & sequq. cap. 26. 25. 26. aut se defendentes causâ quid dicit, vel facit, in continentem contra illatam sibi injuriam, Geil. d. loc. obs. 100. similiter, qui jure magistratus ex officio quid agit dicitur, l. 13. §. 2. 6. l. 17. l. 33. de injur. Farinac. d. quæst. 105. nu. 133. & sequq. vel, qui ob utilitatem Reipublicæ protulit, *Geil. lib. 2. obs. 99. Covarr. lib. 1. var. resol. c. 12. num. 6. 7. Gomez. tom. 3. var. resol. tit. de injuria. nu. 3. Farin. d. loc. num. 226. & sequq. vel testibus contra se testificantibus crimen falsi objicit, Geil. d. loc. obs. 101. num. 7. Fachin. lib. 9. c. 13. per l. ult. quod quicque jur. Clar. quæst. 53. §. fin.****
- In dubio, quando non constat, an animo injuriandi, convicia prolata sint, & actor intentionem suam non plenè probavit, atq; præsumptiones quædam animum injuriandi excludentes, concurrunt, judicis arbitrio relinquuntur, an juramentum, quoddam verba non injuriandi animo protulerit, deferre velit, *Geil. lib. 2. obs. 106. Covarr. d. c. 11. Farin. d. quæst. 105. num. 115. & sequq. Joseph. Ludov. decis. 4. nu. 45.*
- Protestatio facta, ante, vel post illatam injuriam, quòd salvo honore dixerit, non tollit injuriam, *Geil. lib. 2. obs. 101. Farin. d. loc. num. 311. & sequq. vel quòd non animo injuriandi dixerit, Farinac. d. loc. num. 312. 313. Soarez in lit. 1. num. 77.*
- Quando verò poenitentia & injuriæ revocatio statim facta proficit, disputat Farin. d. loc. num. 151. & sequq. Sciat verò vel nesciat, cujus existimationem lædat, non refert, *l. 3. §. 3. l. 18. §. 3. 4. d. 1. Menoch. cas. 324. arbit. Gomez. c. 3. var.*
- Verba vel dicta injuriosa sunt, quæ suâ naturâ præ se ferunt injuriam, quæ bonis moribus, honestati, pudori, existimationi, famæ, dignitati, vel honori alterius sunt contraria, vel ad suggillationem alterius prolata, ita ut ex iis alii opinionem improbam concipere possint de alio, quasi deliquerit, vel contra leges fecisse videatur, atque de se malè sentiendi causam præbuerit, *l. 3. l. 15. §. 2. 3. 4. 5. 6. 23. & sequq. l. 1. §. 2. 3. 4. de injur. l. pen. §. 1. 2. de var. & extraord. cognis. l. 2. l. 5. l. 6. C. de prox. scrip. Pet. Greg. lib. 38. syn. c. 2. nu. 3. 4.*

- 23 Verba ambigua, duplicem sensum habentia, in bonam partem accipienda sunt, *Joseph. Ludov. decij. 4. nu. 32. Farin. d. quest. 105. nu. 118. & seqq.*
- 24 Injuriam patiens, seu læsus, est, cujus existimationi honori & opinioni apud alios honestæ per injuriam alterius est detractum aliquod.
- 25 In hac personâ læsâ, injuriam passâ, duo observanda: Primum, an existimationem, famam, dignitatem & honestam opinionem apud alios habeat, quæ lædi, minui, vel adimi possit, *l. 2. l. 3. C. de injur. §. 3. Inst. d. 2. l. 35.*
- 26 *D. eod. d. l. pen. §. 1. 2. de var. & extra v. d. cognit.* Deinde, an injuriam passus, illatam ad animû revocaverit, *l. 11. §. 1. d. t. de injur. §. ult. Inst. vid. Farin. d. quest. 105. n. 342. & seqq. Wurmbs lib. 1. tit. 46. obs. 12. intra legumû tempus, d. l. 11. §. 1. vid. Wurmbs d. loc. obs. 1. Geil. lib. 2. obs. 105.*
- 27 Ex primo capite, non dicitur servo per se injuria fieri, *§. 3. Inst. de injur. l. 1. §. 3. l. 15. §. 34. & seqq. d. t. l. quod attinet. de reg. jur. & omnibus aliis maximam, vel mediam capitis minutionem passis, l. 3. in fin. l. 15. §. 44. & seqq. de injur. Mortuus fieri potest injuria, l. 1. §. et si. l. si status 27. d. t. Farin. quest. 105. num. 85. 86. & quest. 107. nu. 368. ubi heredi dari ait.*
- 28 Ex secundo capite, jus recolendi injuriam & vindicandi, annuum est, à tempore scientiæ, post quod aliâs injuria aboletur, *l. 5. C. de injur. l. 17. §. 6. D. eod. Geil. lib. 2. obs. 105. & lib. 1. obs. 64. Clarus in §. injuria. nu. 9. Rol. à Vall. conf. 39. n. 15. vol. 2. Wurmbs d. tit. 46. obs. 1. Hartm. lib. 2. tit. 49. obs. 2. quæ in dubio ad animum revocata præsumitur, Farin. d. quest. 105. nu. 346 & seqq.*
- 29 Huic revocationi illatæ injuriæ, contracta est injuriæ remissio expressa, vel tacita per omissionem, dissimulationem, oblivionem, *d. l. 17. §. 1. 12. l. 15. §. 15. l. 11. §. 1. d. t. l. 17. §. 1. de pact. Clar. in §. injuria. nu. 10. 12. Pet. Gregor. lib. 38. sym. c. 7. n. 6. Mascard. concl. 115. n. 2. 4. Far. q. 105. num. 334. & seqq.* quæ remissio tamen non præjudicat fisco, nec juri agendi utiliter ad damna & interesse, *Far. d. loc. n. 364. & seqq. Mascard. d. loc. Mynscent. 3. obs. 10.*
- 30 Indicia tacitè remissæ injuriæ sunt, quando passus injuriam, ridet, & conversatur cum injuriante, familiariter, ad eundem scribit, cum eo loquitur, eundem salutatur, cum eo bibit, edit spontè, ludit, fabulatur, porrigit ipsi manum, &c. *Farin. d. quest. 105. n. 350. & seqq. Mascard. conclus. 902. & 1125. 6.* Injuria verò semel in judicio proposita, tantùm remissione expressâ tollitur, *Mascard. d. conclus. 902. nu. 25. Farin. d. loc. nu. 375.*
- 31 Alterum membrum injuriæ est causa, hoc est, ipsum delictum, cum suis circumstantiis, personis, tempore & loco expressum, *l. ult. l. 7. l. 15. §. 15. de injur. Clar. in §. injuria. nu. 5. & quest. 12. quibus est illata injuria, l. 7. §. 6. l. 21. l. 37. d. t. ut ex his cujus æstimationi fieri possit, d. l. 7. §. 1. 2. 4. 7. 8. Farin. d. loc. nu. 175. & seqq.*
- 32 Æstimatio injuriæ, est doloris ex famæ & honestæ existimationis dispendio & jactura, *d. l. 15. §. 46. l. 17. §. 13. l. 30. §. 1. 31. l. 7. §. 2. l. 25. de injur. non rerum damni- ve in rebus patientis illati, d. loc. l. 8. C. eod. taxatio.* Fit igitur æstimatio hæc ex eo, quo patientis dignitas, honor & existimatio, atque bona fama apud bonos, ho-

nestos, & graves vitos, per convicia, læsa & imminuuntur est, *l. 2. C. h. r. l. 1. §. 4. l. 30. §. 1. l. 7. §. 2. 7. 8. eod. D. De existimatione vide sup. c. 26.*

Unde fit, ut atrocior & major injuria existimetur 33 quæ magistratui, parenti, quam quæ extraneo vilissimo, nulliusque existimationis homini inferretur, *d. l. 7. §. 8. & seq. l. 15. §. 44. Num. c. 17. 6. 7. 8. & seqq. & minor 34 injuria, quæ à parente, quam quæ ab extraneo, d. l. 7. §. 3. Lunic. C. de emer. d. propinq. major, quæ à discipulo rectori suo, Menoch. cas. 263. n. 15. 16. lib. 2. arb. à subdito principi, l. un. C. si quis in per. maled. Farinac. quest. 105. n. 386. & seqq. quæ Doctori judicandi munus habenti, Menoch. d. cas. 263. n. 17. 18. Farinac. d. loc. n. 103. & seqq. & major, quæ interdium, quam quæ nocturno, major, quæ in foro, theatro, coram magistratu, in præsentia & conspectu plurimorum, major, quæ in dignitate suæ habitu incidenti, vel sedenti, major, quæ in faciem, major quæ in libello famoso alii inferretur, *l. 7. §. 8. & seqq. l. 15. §. 12. 7. 8. & seqq. 44. l. 5. §. ult. eod. Menoch. cas. 263. n. 23. 24 & seqq.**

Major quoque injuria, quæ in plures redundat per 35 sonas, quam quæ uni inferretur, *l. 26. l. 18. §. 1. 2. 3. 4. 5. eod.* In plures verò personas redundat injuria per confe 36 quentiam, quando injurias scivit, læsam personam conjunctam esse alteri, in cujus contumeliam injuria inferretur, *l. 15. §. in interdium §. uam f. l. 18. §. ult. de injur. Farin. d. quest. 105. n. 263. 267. 268. 276. & seqq. n. 305. uti 37. est injuria, quæ uni ex familia inferretur, l. 1. §. 3. 5. 6. l. 5. l. 41. l. 18. h. t. Farin. d. loc. nu. 253. & seqq. quæ potestati nostræ subiectis, liberis, nuri, sponsæ, uxori, §. 2. Inst. eod. l. 18. §. 2. l. 1. §. 3. 5. & seqq. l. 15. §. 24. l. 17. §. 10. 11. d. t. usque ad gradum quartum, vel ulteriorem cognationis vel affinitatis, pro judicis arbitrio, Menoch. cas. 262. lib. 2. arb. Far. d. loc. nu. 288. & seqq. quæ servo, famulo, ministro, *d. l. 15. §. 35. 36. 47. l. 17. §. 9. d. t. Matth. c. 22. 6. 7. 8. vel legato mittentis d. l. 15. §. 35. 1. Chron. c. 19. 5. 6. 8. 2. Sam. c. 10. 5. 6. quæ defuncti nostri antecessoris monumento, ossibus, statuæ inferretur, l. 1. §. 6. l. 8. l. 27. h. t. l. qui sepulturam. & l. seq. C. de sepul. vol. Farin. quest. 105. n. 85. & quest. 107. nu. 368. & quæ uni ex collegis nostris inferretur, vel itineris socio, consorti & similibus, Farin. d. quest. 105. nu. 286. & seqq. Unde fit, ut quot sunt personæ, tot quoque censentur injuriæ, quæ per personarum qualitate dispartes intelliguntur, *l. 30. §. 1. l. 31. l. 17. §. 10. & seqq. l. 15. §. 44. & seqq. l. 34. d. t.***

A pluribus injuria illata, gravior censetur, *l. 34. de 38 injur. sæpius verò iisdem verbis repetita, una dicitur injuria, Farin. d. quest. 105. nu. 174. ubi l. un. at.*

Ad hoc caput pertinet tit. D. de injur. & libell. famos. & tit. C. de injur. & tit. C. de famos. libell.

Cap. 124. De injuriarum speciebus & pœnis.

- 1 Specie injuria.
- 2 Verbalis injuria.
- 3 Voce injuria quomodo fiat.

4 Varia

- 4 *Varia exempla verbalis injuria.*
- 5 *Scripto facta injuria verbalis dicitur.*
- 6 *Libellus famosus, & famosa pictura.*
- 7 *Veritas convicii non excusat in crimine, cujus scientiam habere, Reip. non interest.*
- 8 *Realis injuria quid.*
- 9 *Exempla realis injuria varia.*
- 10 *Ministrum alterius verberare, injuria est.*
- 11 *Varia exempla realis injuria.*
- 12 *Pœna injuriarum.*
- 13 *Civilis pœna.*
- 14 *Hæc est duplex, & prior species in restitutionem facta.*
- 15 *Pœnariaria pœna altera in taxatione injuria.*
- 16 *Criminalis pœna injuria est extraordinaria.*
- 17 *Verbalis injuria pœna criminalis.*
- 18 *Realis injuria pœna criminalis.*
- 19 *Impudicè sceminam osculantis pœna.*
- 20 *Pœna divina injuriarum.*
- 21 *Diffamatio ex C. diffamari quid.*
- 22 *In detrimentum juris alieni diffamatio facta.*
- 23 *Duo requisita in diffamatione necessaria.*
- 24 *Primum, ut diffamatus jus illud, quo diffamatio fit, habeat.*
- 25 *Alterum, ut actus inquietans in juve illo doceatur.*
- 26 *Pœna diffamationis qua.*
- 27 *Quid diffamatus consequatur per pœna solutionem.*

DE injuriarum generalibus adfectionibus diximus capite precedenti: sequitur nunc de earundem speciebus & poenis.

- 1 *Species injuriæ sunt duæ. Est enim alia verbalis, alia realis.*
- 2 *Verbalis est, quæ fit verbis expressis: & dicitur verbalis injuria, l. 1. §. 1. l. 5. §. 9. l. 15. §. 3. 4. 5. de injur. quæ rursus duplex est. Fit enim voce, vel scripturâ, d. l. 5. §. 5. §. injuria. Instit. d. 1. Farin. quest. 105. nu. 2. 3. 4. Geil. libr. 2. obs. 104.*
- 3 *Voce injuria fit verbis expressis, quibus quis appellatur nomine probroso, infami & ignominioso, contumelioso, fur, latro, mendax, adulter, falsarius, usurarius, proditor, homicida, fugitivus, ebriosus, Clarus in §. injuria. 2. Sam. c. 16. 5. 6. 7. 8. Matth. c. 5. 23. 24. c. 11. 19. 1. Sam. c. 25. 10. 11. Et seqq. delator, leno, scuti projector, servus, l. 3. l. 4. C. de injur. nebulo, claudus, adulator, debitor alterius, l. 15. §. 3. 33. l. 19. l. 20. d. sit. D. honoribus non dignus, l. 13. §. 4. i. i. aut in summa, quando quis in genere maleficus, homo impius, malus, sceleratus vocatur, vel agere contra bonos mores, Farin. d. quest. 105. num. 12. Et seqq. dissentient alii. vel in alium dicit expressè, vel tacitè turpia, l. 15. §. 20. de injur. adco, ut improbi mores & consuetudo ab injuria non excuset, Per. Gregor. lib. 39. synt. c. 4. n. 6.*
- 4 *Similiter verbis injuriam infert, qui ironicè dicit, Tu es bonus homo, Clarus in §. injuria, Wormser. tit. 4. 6. obs. 10. vel oratione blandâ, alterius pudicitiam adtemptat, d. l. 15. §. 20. l. 10. b. s. qui carmen famosum, vel can-*

tilenam recitat, vel proponit in alterius pudorem, l. 5. §. ult. d. l. 15. §. 20. qui illudit, scommate exagitat, & ludibrio habet alium, d. l. 15. §. 27. l. 5. §. 10. 2. Reg. c. 18. c. 19. Marc. cap. 15. 17. 18. Et seqq. Psalm. 22. 7. 8. Psalm. 25. 2. Et Psalm. 35. 19. Psalm. 38. 17. Proverb. cap. 32. 32. Esa. cap. 57. 4. Juda cap. 1. 18. Johan. cap. 19. 2. 2. Sam. cap. 6. 16. 2. Chronic. cap. 36. 14. 15. Et 1. Pet. cap. 3. 3. Nebem. capite 4. 1. Regum cap. 21. 7. 2. Reg. cap. 2. 23. 24. qui verbis alii minatur, Clarus in §. injuria. nu. 1. Cravett. consil. 13. Proverb. cap. 9. 7. 8. 12. c. 13. 1. qui aliorum scommata, sannas, derisiones & ludibria in alium concitat, d. l. 15. Pet. Gregor. lib. 38. synt. c. 3. num. 2. 4. 2. Reg. cap. 18. c. 19. 1. Sam. cap. 25. 10. 11. 12. Nebem. cap. 4. 1. 2. 3. 4. qui vitæ alienæ rationes enarrat & divulgat, Siracid. cap. 19. 8. 9. 10. cap. 21. 28. qui injustè alteri imputat mala & calamitates, Siracid. c. 22. 25. Exod. cap. 5. 21. cap. 14. 11. 12. 1. Reg. cap. 18. 17. 2. Reg. cap. 6. 30. 31. Jerem. cap. 4. 4. 15. 16. cap. 15. 10. 11. vel sinistrè & injuriosè de altero, ex retum eventu judicat, 1. Timoth. cap. 6. 4. 1. Sam. c. 1. 13. 6. 17. 28. Act. cap. 28. 4. 5. cap. 2. 13. 14. malum susurris in notitiam hominum producit, Psalm. 13. 3. Jerem. c. 40. 14. 15. Proverb. cap. 25. 23. vel submissiõne, aut concitacione ad illicite vociferandum alium excitat, l. 15. §. 8. l. 11. §. 3. Et seqq. de injur. Farin. d. loc. num. 90. qui ambiguum in detetiozem partem interpretatur, 1. Corinth. cap. 13. 3. Tit. c. 3. 2. Matth. c. 26. 60. 61.

Scriptis facta injuria etiam verbalis dicitur, l. 26. l. 15. §. convicium. h. tit. Geil. libr. 2. obs. 104. Farinac. d. quest. 105. num. 4. quando quis contumelioso nomine describitur, l. 5. §. 9. l. 15. §. 3. h. s. vel editur in alium libellus famosus, vel famosa pictura, d. l. 5. §. 9. 10. 11. l. unie. C. de fam. libell. 2. Chronic. cap. 32. 17. 1. Esd. cap. 4. 12. Geil. d. obs. 104. Pet. Gregor. d. lib. 38. c. 6. aut historia, epistola, epigramma, carmen, canulena in alterius contumeliam, vel contemptum componitur, scribitur, editur, offertur, producitur, emitur, venditur, d. l. 5. §. 10. 11. d. l. unie. vel picturâ cæcus, claudus, habitu infami pingitur, d. l. 15. §. 7. Et seqq. d. l. 5. §. 9. 10. 11.

In verbali injuria, veritas convicii non excusat injuriantem in crimine, cujus scientiam habere, Reip. non interest, secus contra, Geil. lib. 2. obs. 99. Clar. in §. injuria. num. 15. Fachina. lib. 9. contro. vers. cap. 10. Et 11. Farinac. quest. 105. n. 220. Et seqq. qui distinguit, n. 240. Et seqq.

Realis injuria est, quæ facta, gestive illicito & ignominioso, corpori alterius, vel extra illud infertur in ipsius contemptum & ignominiam, l. 1. §. 1. 2. l. 7. §. ult. l. 8. l. 9. l. 15. §. 23. 38. 33. 15. 5. 6. 7. b. s. Siracid. c. 10. 6. vocatur realis injuria, in l. 1. §. 1. l. 5. eod. Et §. 1. Instit. eod. quæ quandoque cum verbali concurrat, §. 9. Instit. d. 1. l. 7. §. 8. eod.

Hujus generis sunt, quando quis alium in suo, vel publico loco piscari, accupari, venari, vel facere aliquid, aut re sua liberè uti impedit, l. 13. §. 1. 2. 6. fin. l. 33. b. s. domum alterius vi introit, l. 5. eod. §. 8. Instit. l. 18. de in jus vocand. manus alteri infert, l. 1. §. 1. 2. l. 9. eod. in faciem conspuat, cædit, Matthai cap. 26.

67.68. cap. 27. 30. Luc. c. 22. 64. 65. c. 23. 27. 36. 37. alium jure suo uti prohibet, l. 13. l. 24. h. i. litem improbe moveret, d. l. 13. §. 3. d. l. 15. §. 29. indebitè incarcerat, *Clarum in §. injuria. n. 1.* pudicitiam alterius adtemptat, sollicitat, interpellat, l. 1. §. 2. l. 15. 17. 22. *§. seqq. l. 9. l. 10. eod. Gen. c. 39. 9. §. seqq.* alium fuisse, baculo, quasi verberaturus, terret, vel illi minatur, vel pulsat, l. 15. §. 1. l. 5. §. 1. l. 7. §. 1. eod. *Farin. quest. 105. nu. 89. Tessauro. decis. 229. nu. 3. Deut. c. 27. 24.* comitem honestæ matronæ abducit, l. 1. §. 2. l. 15. §. 16. eod. barbam alii vellicat, *argum. l. 8. l. 9. ubi Gothofr. virilia contrectat, Deut. c. 25. 11. 12.* secreta hominis membra nudat, l. 5. §. 8. de *vent. inspic.* qui in signum subannationis, caput movet, labium deducit, buccas inflat, *Psal. 109. 25. Psalm. 22. 7. 8. 13. 2. Reg. c. 19. 21. ubi Jun. Matth. c. 27. 29. §. seqq. Marc. c. 15. 29. 30. Job. c. 15. 25.* oculis nictat, *Psal. 35. 19. 21. Job. d. loc. linguam exierit, os dilatat, Esa. c. 15. 18. 19. 20. Matth. c. 27. 28. §. seqq.* vestibus inconvenientib. illudendi causâ alium induit, *Marc. cap. 15. 18. 19. 20. Matth. d. loc. vestimenta alteri dilacerat, scindit, l. 9. h. i. l. 1. §. 6. de hiis qui effud.*

- IO Hujus generis præterea sunt, quando quis servum, vel ministrum alterius verberat, aut flagellari curat, l. 15. §. 34. §. 48. l. 17. §. 2. h. i. i. prætextatum, prætextatamve adfectatur, §. 1. *Inst. h. i. d. l. 15. §. 27.* stuprum infert, l. 25. h. i. i. impudicè osculatur, vel turpiter, aut luxuriosè, *vide Menoch. libr. 2. arb. c. 287. Clar. quest. 88. §. ult.* aut animo injuriandi, cum alterius conjunge concumbit, 2. *Sam. cap. 16. 21. Matth. c. 5. 29. 30. Farin. tit. de consulu. quest. 135. num. 10. 11.* qui alterius bona, tanquam sui debitoris, occupat, possidet, d. l. 15. §. 31. l. 20. eod. pignus venditurus, proscibit, d. l. 15. §. 32. fidejussorem debitoris solvere parati, interpellat, l. 19. l. 15. §. 29. eod. domum absentis debitoris signavit, sine judicis voluntate, l. 20. h. i. vestem, vel faciem alterius sumo perfundit, fistulas, lacus, aquas cæno, luto oblevit, aquas spurcavit, l. 9. eod. l. 1. §. 1. de *extraord. crim. Menoch. c. 385. arbit. lib. 2. veste squalidâ horridâ in alterius contumeliam utitur, d. l. 15. §. 27. l. 29. eod.* vel mulier habitu virili, aut vir muliebri incedit, *Deut. c. 22. vel barbam, capillos in alterius ignominiam quis demittit, l. 39. l. 15. §. 27. Cujac. lib. 6. obs. c. 5.* histrio, aut ganeo, habitu sacerdotali incedit, l. 4. *C. eodem. d. l. 15. §. 39. Novell. 123. c. 44.* vel splendorei ordinis, d. l. 15. §. 15. qui sub honestæ personæ prætextu, aut specie, veste meretriciâ, aliòve infami habitu ambulat, d. l. 15. §. 15. *Genes. c. 38. c. 14.* qui ex ludibrio, honestum in popinam deducit, l. 26. eod. qui præstantiori se in sermone & sede præfert, d. l. 15. §. 15. l. 18. eod. l. 1. l. 2. *C. ut dign. ord. l. spurui. C. de decur. Rom. c. 12. 10. Matth. c. 20. 21. 24.* qui defuncti patris alicujus statuam loco movet, aliâve contumeliâ afficit, l. 27. l. 37. de *injur.* vel defuncti cadaver, l. 1. §. 4. d. l. 15. de *reli. gios. §. sumpt. fun.* qui honores alicui decerni, sine justâ causâ, non patitur, l. 13. §. 4. l. 15. §. 5. eod. qui alium, tanquam excommunicatum vitat, *Clar. in §. injuria. num. 1.* qui mandat, vel procurat, ut injuria inferretur, l. 1. §. 3. 4. 5. 6. d. s. qui eventum sententiæ vendit, l. 15. §. 30. eod.

Cujac. lib. 20. obs. c. 9. Menoch. c. 344. per tot. Farinac. quest. 111. n. 279. §. seqq. de var. §. divers. crim.

Sequitur de pœnâ injuriarum, quæ sæpe dicitur ul-
tio, vel vindicta, l. 17. §. ult. l. 7. §. 1. eod. *Latrocom. C. d. sit.* & est duplex: civilis, vel criminalis, §. pœna. *Inst. d. s. l. 7. §. 6. eod. Wesenb. consil. 22. num. 17. 18. §. seqq. Geil. lib. 1. obs. 65. Mynsing. c. 2. obs. 98.* utraq; dicitur ad vindictam tendere, *Farinac. quest. 105. n. 27.*

Civilis pœna est, quæ injuriarum passo applicatur, §. *Wesenb. d. consil. 22. num. 18. §. seqq. Wurmser. tit. 46. obs. 8.*

Hæc rursùm duplex est. Una restitutoria famæ & existimationis lætæ, vel detractæ, quæ est palinodia, qua injurians, culpam agnoscit, fatetur, & delicti veniam à læto petit voce, vel in scriptis, *Geil. lib. 2. obs. 65. Farin. d. quest. 105. n. 71. §. seqq. Mynsing. c. 2. obs. 68. §. 98. Wesenb. d. consil. 22. n. 18. Pet. Gregor. lib. 38. synt. c. 7. Covarruv. var. resol. lib. 1. c. 11. n. 4.* quomodo dispendium famæ refarcit, & pristinam suam famam & existimationem læsus recuperat, l. 8. l. 9. 10. l. 15. §. 44. de *injur. Geil. d. obs. 65. lib. 1. n. 2. 3. Pet. Greg. d. loc. c. 7. n. 4. Wesenb. d. consil. 22. n. 18. 19. Mynsing. consil. 7. per tot. Farin. d. q. 105. n. 71. 72. §. seqq.*

Altera civilis pœna pecuniaria, est duplex: prior, quam injurians solvere tenetur passo injuriam, secundùm ejusdè æstimationem à jure, præcedente causæ cognitione, taxatam & postea juramento æstimantis confirmatam, l. 15. §. 43. 44. 28. l. 37. l. 35. l. 7. §. 7. 8. l. 9. de *injur. §. 1. 6. Inst. eod. Geil. lib. 2. obs. 102. Gomez. var. resol. tom. 3. tit. de injur. Farinac. d. quest. 105. n. 37. 38. §. seqq. Mascard. conclus. 903.* Æstimat verò paucis injuriarum secundùm dolorem et detrimentum & jacturâ famæ perceptum, l. 21. l. 37. in *fin. l. 7. §. ult. de injur. Exod. c. 21. 22. Deut. c. 19. Clar. in §. injuria. nu. 6. Geil. d. lib. 1. obs. 65.* Hanc pecuniariam pœnam si præstare non potest, & atrox est injuria, corpore luit, l. 3. *quis. eod. Soarez. lit. T. num. 80. Farin. d. loc. num. 52. 53. §. seqq.* Pœnæ civilis species altera est, quâ injuriam inferens, tenetur injuriam passo ad damnorum & interesse restitutionem, quando factò illata est injuria, *Farin. d. q. 105. nu. 78. §. seqq. Covarruv. lib. 2. var. resol. c. 10. n. 7. per l. prator edixit. §. quid ergo. h. i.*

Criminalis pœna injuriæ est, quâ injuria, non ut damnum, aut famæ dispendium vindicatur, sed ut pœna, l. 7. §. 1. l. 15. §. 46. eod. quæ est extraordinaria, ex causâ & personâ constituta, l. ult. eod. §. in *summa. Inst. eod. Paul. libr. 4. sent. tit. 4. §. 10.* corpori delinquentis inferenda pro arbitrio judicis, l. item *apud. §. ait prator. l. fin. eod. Farin. d. quest. 105. num. 56. §. seqq. com. dicit. vel fisco applicando, Wesenb. consil. 22. num. 18. §. seqq. Geil. lib. 1. obs. 65. num. 2. 3. 4.* cum infamia injuriantis, l. 5. §. 9. l. 31. l. 40. eod. l. 1. 2. 3. de *hiis qui, notos. §. pœna. Inst. h. i. s. Farinac. d. loc. n. 61.* quæ, quomodo evitari possit, tradit *Geil. lib. 2. observ. 102. §. 103. §. Hotom. quest. illust. 21.* cujus pœnæ persequendæ tempus annuum est, *Geil. lib. 2. obs. 105. Clarus in §. injuria. n. 9. Fachin. verò lib. 9. com. serv. c. 8. §. Wurmser. tit. 46. obs. 7.* continuum asserunt Verba-

- 17 Verbalis injuriæ pœna criminalis, solet esse fustigatio, l. 9. §. 3. l. 17. §. 3. 4. l. 15. §. 30. l. ult. eod. exilium, §. 7. injuria. Inst. d. 1. & quandoque capitalis, Exod. c. 21. 17. Dent. c. 25.
- 18 Realis injuriæ pœna criminalis, olim erat talio, & propter os fractum, pecuniaria, §. pœna. Inst. eod. l. 6. eod. Levit. cap. 24. 20. Exod. cap. 21. 23. 24. §. seqq. Dent. c. 21. 18. Mastib. c. 5. 59. §. seqq. cap. 26. 52. 53. 54. Roman. c. 12. 17. 19. Famosi libelli publicati pœna capitalis est, quando delictum prolatum, vel scriptum est capitale, l. unic. Cod. de famos. libell. Menoch. cas. 263. num. 34. 35. Farin. d. loco. num. 422. §. seqq. Decian. de injur. cap. 20. nu. 2. lib. 2. crim. & injurians insuper intestabilis efficitur, l. 21. de testib. Farin. d. loc. nu. 438. Clarus in §. testam. mentum. quæst. 25. vel excommunicatur, Menoch. d. loc. nu. 35. quâ pœnâ non punitur, qui libellum famosum reperit & retinuit, Menoch. d. loc. nu. 39. 40. 41. secus, qui publicavit, vel mandavit scribere, vel vendidit, Farin. d. loc. nu. 445. §. seqq. Menoch. d. loc. nu. 41. per d. l. unic. C. h. tit. de famos. libell. Sed hæc pœna capitalis, hodie ex consuetudine facta est arbitraria, Clarus d. loc. in §. injuria Farin. d. loc.
- 19 Impudicè, luxuriosè, vel turpiter virginem osculantis, pœna est arbitraria, Menoch. cas. 287. num. 2. 3. 4. §. seqq. Clar. q. 88. §. ult. Pœna uxoris, virum alienum se osculari permittentis, est amissio dotis, Meno. d. cas. 287. nu. 7. 8. 9. §. idem cas. 276. nu. 4. 5. Farin. quæst. 136. n. 129. §. seqq. ubi limitat, Menoch. lib. 5. præf. 41.
- 20 Pœna divina injuriarum, est infortunium & calamitas, Psalm. 140. 12. Psalm. 52. §. 34. 14. Psalm. 36. 4. §. Psalm. 101. 7. §. 50. odium aliorum, 2. Cor. cap. 12. Psalm. 200. Proverb. c. 14. Jacob. c. 3. dissolutio amicitiae, Sirac. c. 22. 26. cædes, d. c. 22. 28. & alia plurima mala ex conviciis provenientia, Sirac. c. 28. 15. §. seqq. & quod diffamans alium, semetipsum diffamet, Sirac. c. 5. 15. 16. 17. c. 6. 1.
- 21 Injuriis adfinis est diffamatio, ex l. diffamari, C. de ingenuis & manumiss. quâ dictis, factisve illicitis, fama mala, in alterius innocentis status, existimationis, juris, possessionisve damnium & jacturam, dolo malo spargitur & divulgatur, Bartol. Blarer. in d. l. diffamari. c. 5. nu. 55. 56. §. seqq. §. 6. 7. num. 21. c. 10. c. 14. 15. c. 2. nu. 9. Ant. Gabriel. concl. 6. lib. 2. tit. de off. Dent. c. 22. 14. §. seqq. Exod. c. 23. 1. Sam. c. 34. 10. Levit. c. 19. 16. Proverb. c. 11. 13. 1. Cor. c. 4. 12. 13. c. 12. 20. hoc est, quâ jus alterius dubium & incertum redditur, falsâ alterius asseveratione, Blarer. d. loc. §. c. ult. nu. 6.
- 22 In detrimentum juris alieni diffamatio fit, quando in possessione & usu juris sui qualiscunque, Blarer. d. loc. c. 2. num. 1. 2. 11. 13. cap. 5. nu. ult. c. 12. Boër. decis. 255. Gabriel. lib. 2. tit. de off. conclus. nu. 2. 3. 10. ob diffamationem quis impeditur, vel veto similiter certum impedimentum, molestationem & perturbacionem ex diffamatione eventuram veteri cogitur, Blarer. d. cap. 5. num. 9. cap. 2. num. 8. 9. 13. 14. 19. 20. 21. per d. l. diffamari. Nam etiam verbalis inquietatio & molestatio esse potest, Blarer. d. loc. c. 5. nu. 57. §. seqq.

Unde sequitur, duo requisita necessaria esse in diffamatione. Primum, ut habeat & possideat diffamatus jus illud, in quo per diffamationem turbatur, Blarer. c. 2. nu. 13. c. 5. nu. 57. §. seqq. Alterum, ut de actu inquietante illicito, qui ex diffamatione alterius sequitur, doceatur, Blarer. d. c. 1. nu. 9. Gabriel. conclus. 6. nu. 24. Guil. lib. 1. obs. 9. 10. Boër. decis. 255. nu. 1. 2. §. seqq. Dent. c. 22. 14. §. seqq. Habet enim se hoc judicium, instar interditi uti possidetis, Myns. respons. 25. num. 14. Blarer. d. c. 2. nu. 8. c. 8. nu. 55. §. seqq. W. senb. consil. 96. Illicito dico, quia occasione juris & possessionis suæ, quâ quis utitur, nemo diffamare & delinquere dicitur, l. 13. §. 2. 6. de injur. Dent. cap. 22. 20. 21. 22. Concord. ad l. diffamari. c. 4. nu. 19. 20. 21. 22. 78. 79. 80. Blarer. c. 1. nu. 9. c. 7. nu. 11. c. 10. nu. 14. 15.

Pœna diffamationis est, ut judex aditus, pro arbitrio, hominum malitiis obviam eat, assignando terminum, intra quem diffamans etiam incertus, Gabriel. conclus. 6. nu. 16. tit. 2. de off. jus suum prætensum, tempore & loco legitimis, probet, Blarer. d. c. 2. n. 13. §. seqq. Gabriel. d. loc. num. 11. 12. 13. 14. 15. Guil. lib. 1. obs. 9. §. 10. §. 12. sub pœnâ silentii perpetui, quod eodem post binam factam citationem, imponitur, Gabriel. dist. loc. conclus. 6. num. 21. 22. 23. per d. l. diffamari. ut scilicet diffamans imposterum perturbare & molestare alium, in suo jure cesset, d. l. diffamari. ubi Blarer. c. 11. num. 17. c. 9. num. 27. 66. indictâ pœnâ pecuniariâ, aut aliâ arbitrariâ non obtemperatur, Blarer. c. 11. nu. 6. 11. atque hoc nomine cautionem de non molestando in futurum præstet, Blarer. d. c. 11. §. c. ult. nu. 7. Dent. c. 22. 14. 15. 18. 19. ut solet fieri in interdicto uti possidetis, cum refusione damni dati & interesse, Blarer. d. c. 11. c. 5. nu. 59.

Per pœnam hanc diffamatus consequitur, ut jus suum, statum, inquam, famam, existimationem, dominium, possessionem, & innocentiam & malorum improbitate, impetu, vexatione & calumniâ defendat, atque jus suum certum firmumque efficiat, Blarer. in arg. l. diffamari. n. 6. §. cap. ult. atque securitati & tranquillitati suæ provideat, Blarer. d. c. ult. nu. 5. 9. ne in incerto jus quod habet, relinquatur, & litium finem faciat, Blarer. d. c. ult. nu. 6. 9. arg. l. ult. pro suo.

Hujus loci est tit. de injur. D. & C. & l. diffamari. C. de ingen. & manumiss. tit. C. de famos. libell. tit. C. si quis imp. maledix.

Cap. 125. De scortatione & fornicatione.

- 1 Conubitus illicitus & damnatus quis.
- 2 Appellationes ejus variae.
- 3 Omnis concubitus præter matrimonium illicitus.
- 4 Species ejus.
- 5 Humanæ coitus ejusque species.
- 6 Voluntarius coitus.
- 7 Liberosum ex talibus coitus matrimonii condicio.
- 8 Scortationis effectus.

- 9 Voluntarii coitus species.
- 10 Scurratio quid.
- 11 Ejus species.
- 12 Stuprum quid.
- 13 Devirginatio quid.
- 14 Stuprum quid.
- 15 Liberi nati ex tali concubitu.
- 16 Poena stupri qua.
- 17 Vidua intra tempora luctus stuprum passa poena.
- 18 Poena lege Moysaica illata.
- 19 Non consentiente patre in matrimonium, corruptam corruptam dotare jubetur.
- 20 Corruptam non ducere volens corruptam, dotare eandem jubetur.
- 21 De quomodo illi constituenda.
- 22 Poena stuprantis virginem Vestalem.
- 23 Stuprantis superioris sui filiam.
- 24 Stupratoris immaturae nondum viripotens poena.
- 25 Poena tutoris curatorisve stuprantis suam pupillam.
- 26 Commentariensis stuprantis incarcerationis poena.
- 27 Incarcerati stuprantis poena.
- 28 Judaei cum Christiana concubentis poena.
- 29 Mitigatur haec poena in concubinario.
- 30 Concubinatus poena olim nulla.
- 31 Poena stupri mitigata.
- 32 Osculantis honestam mulierem poena.
- 33 Fornicationis poena.
- 34 Prostituta qua dicatur.
- 35 Spurii qui vocentur.
- 36 Poena fornicationis qua.
- 37, 38 Lupanaria habentes, quomodo puniendi.
- 38 Hostes castitatis qui.
- 39 Poena parentis prostituentis filiam.
- 40 Nutricis prostituentis poena.
- 41 Prostituentis ancillam poena.
- 42 Lenonum varia poena.
- 43 Incestus quis dicatur.
- 44 Species incesti.
- 45 Jurisgentium incestus quis.
- 46 Incestus civilis.
- 47 Concubitus cum defuncti fratris uxore, vel contra.
- 48 Inter cognatos spirituales & adoptivos concubitus.
- 49 Poena incesti naturalis.
- 50 Poena incesti civilis.
- 51 Poena committentes scortationem.

Ejusmodi est injuria, qua personae existimatio & opinio honesta apud alios convellitur: sequitur de concubitu illicito, *vide supra c. 117. num. 5.* quo castitas, seu pudicitia tollitur, vel laeditur; Farinacius vocat delictum carnis.

- 1 Est igitur concubitus illicitus & damnatus, castitatis & pudicitiae, quae restitui nunquam potest, *l. unie. C. de rapt. virg. l. 31. de reg. juris. privatio.* Appellatur alibi vasto castitatis, furtum & latrocinium, *Novell. 14. §. 1. Proverb. c. 23. 27. 28. violatio pudicitiae, l. 8. l. 9. Cod. de his. sedatio corporis & ignominia, Roman. cap. 1. 3. 4.*

arg. Heb. c. 13. 4. Ephes. c. 5. 3. 4. profanatio templi Dei, 1. Cor. c. 6. 18. Siracid. c. 23. 21. c. 19. 4. Novell. 115. c. 2. §. 11. peccatum in proprium corpus, 1. Cor. c. 6. 18. corporis dehonestatio, impuritas & pollutio, Proverb. cap. 2. 17. 1. Cor. c. 6. 18. 19. Exach. c. 23. 17. 17. c. 33. 26. Coloff. cap. 3. 5. peccatum, quod hominem & terram polluit, Levit. cap. 18. 20. 24. 27. 28. 30. impuritas & mollicies, Coloff. cap. 3. 5. arg. 1. Theff. c. 4. 3. 7. abominatio, Levit. cap. 18. 27. 28. 29. abusus hominis, Judic. cap. 19. 25. 26. Roman. cap. 1. 27. Honeste coitus licitus vocatur in scriptura, cognitio foeminae, Genes. c. 4. 1. 25. ingressus ad foeminam, Genes. c. 29. 21. 2. Sam. c. 11. 4. c. 16. 22. Amos c. 2. 7. Dent. c. 22. 13. 14.

Concubitus autem omnis, praeter matrimonialem, illicitus est, *Clarum in § fornicatio. nu. 6. Farin. de delict. carn. quest. 137. num. 11. & seqq. Menoch. cas. 289. num. 1. lib. 2. arbit. 1. Cor. c. 7.*

Concubitus & coitus illicitus est duplex: humanus, vel obtrufcens & portentofus, *Rom. c. 1. 1. Cor. 6. 18. 19. & c. 7.*

Humanus est, qui naturaliter cum homine diversi sexus, naturali, non praepostero modo, exercetur: estque voluntarius, vel violentus, *l. unie. C. de rapt. virgin.*

Voluntarius est, qui utriusque concubentis, maris & foeminae, consensu & voluntate peragitur, *d. l. unie.*

Liberi ex tali concubitu nati, sunt testes improbitatis parentum, *Sapient. c. 4. 6.* qui etiam nondum natos liberos sua dignitate privant, *Dent. c. 23. 2.* & in eos poenam derivant, *d. l. 4.* Scortatio quoque cordis stuporem, *Hofea c. 4. 11.* & valetudinis atque bonorum laesionem adfert, *Prov. c. 29. 3. c. 6. 25. 26. & seqq. Siracid. c. 19. 6. 31. corpus enervat, & facultates absumit, Prov. cap. 23. 27. c. 29. 3. c. 31. 3. Siracid. c. 9. 6. Job. c. 31. 12. & infamiam infert, Siracid. d. c. 9. 10. cap. 41. 27.* Ideoque in sacris literis prohibita, *Matth. c. 5. 27. 1. Cor. c. 6. 9. Ephes. c. 5. 5. Coloff. 6. 3. 4. Dent. c. 22. 25. Jerem. c. 5. 8.*

Voluntarius hic concubitus, est scortatio, vel adultrium.

Scortatio est concubitus illicitus inter personas in nuptas, seu solutas, sive vacantes, *l. 101. de verbor. signif. l. 5. §. 2. de vi public. l. 6. §. 1. l. 34. de adult. casque extraneas, vel sanguine junctas, d. l. ult. de ris. nups.*

Inter extraneas personas scortatio perpetrata, est stuprum, vel fornicatio.

Stuprum (quod generale est verbum, *l. stuprum. de ris. nups. l. inters liberos 6. l. 3. 4. de adult. Farin. de delict. carn. quest. 147. num. 3.*) hic est scortatio cum honesta virgine, vel vidua commissa, *§. 4. Inst. de public. judic. d. l. 6. §. 1. l. 34. de adult. Pet. Greg. lib. 39. synt. cap. 9. num. 12. per d. l. 101. ubi Ales. Brach. & Gaed. de verb. sign.*

Stuprum puellae, virgini illatum, proprie dicitur devirginatio, *l. ult. de offic. praesid. Pet. Greg. d. loc. c. 3. num. 5.* vel defloratio, *d. l. ult. viduae vero, vel viduo illatum, absolute stuprum, d. l. 6. §. 1. & d. l. 101. ubi Dd. quamvis utrobique etiam dicatur stuprum, §. item lex Julia. Inst. de public. judic. l. inters stuprum 101. de verb. sign. Farin. d. quest. 147. num. 10.* Illatum vero illi, quam quis uxoris loco

loco habet, concubinatus dicitur, *tit. D. de concub. sup. cap. 79. de conjug. diximus.*

- 15 Liberi nati ex tali concubitu, indistinctè olim vocabantur naturales, *l. pen. & ult. de concub. tit. C. de natur. liber. Novell. 89. cap. 1.* in primis verò ex illa, quam quis consuetudinis causâ, pro concubinâ, non uxore habet, *l. 13. §. 2. de adulter. Judic. c. 11. §. 19.* hodie bastardi, quasi bosart, *Cujac. in Novell. 15. Covarr. part. 2. c. 8. §. 4. vid. d. c. 79. sup. n. 37. 38.*
- 16 Poena stupri, in honestis, stupratore, vel stuprata, est publicatio partis dimidiæ bonorum utriusque, in humilibus coercitio, cum relegatione, *§. 4. item lex. Instit. de public. judic. l. 6. de adult. Menoch. cas. 288. num. 9. Pet. Gregor. lib. 36. syn. cap. 9. num. 5. Farin. d. quæst. 147. num. 6. & sequentib. vide Genes. cap. 38. 24. cap. 34. 25. & seqq. Hodie est poena arbitraria, Farinac. d. loc. num. 96.*
- 17 Vidua intra tempora luctus, stuprum passa, dotem non amittit, *Clar. in §. stuprum. num. 5. Petr. Greg. d. loc. c. 9. n. 11. 12. Farin. q. 142. num. 46. & seqq. de delict. carn. Tossaur. decis. 77. num. 36. Menoch. cas. 288. num. 65.* licet aliis pœnis gravissimis subficiatur, *Pet. Greg. d. c. 9. Clarus d. loc. num. 6. 7. Genes. cap. 38. 24. 25. Boër. decis. 338.* Vidua luxuriosè, impudicè & inhonestè vivens, definit esse in domicilio mariti defuncti, *Boër. decis. 338.* filiorum tutelam amittit, *d. decis. 338. nu. 11. 12.* & quicquid à defuncto marito quovis titulo accepit, *Boër. d. loc. Clar. d. loc. n. 6. 7. Greg. d. loc. Geil. libr. 2. obs. 98. num. 15.* Apostolus dicit, quòd talis vivens sit mortua, *1. Thessal. c. 2. vide infrâ de delict. const. mas. a. miss. cap. 143.*
- 18 Lege Mosaicâ, stuprator notatur infamiâ, *Genes. c. 38. 23. c. 34. 6. 7. 31. 2. Sam. c. 13. 12. 13. Proverb. c. 5. 8. 9. Sirac. c. 19. 1. 2. 3. 4. 5. 6.* atque jubetur corruptam & vitiatam ducere & dotare, *Deut. c. 22. 29. Exod. cap. 22. 16. 17. Menoch. cas. 288. n. 15. Lud. Peguar. decis. crim. 42. num. 4.* si pater corruptæ & corrupti, & illi quoque inter se quoq; consentire velint, *Exod. c. 22. 16. 17. Dent. d. c. 22. 29. Clar. in §. stuprum. nu. 3. Farin. d. quæst. 147. num. 97. & seqq.* Quando verò consentire nolint, tum corruptens, corruptam à se dotare jubetur, *Clar. d. loc. Exod. d. c. 22. 17. Dent. d. cap. 22. 29. Farin. d. loc. num. 105.*
- 20 Socræ de recept. sens. in litera S. scortatio. Quòd si corruptens nolit uxorem ducere à se vitiatam, à giudice castigatur, & dotare tenetur corruptam, *Farin. d. loc. num. 98. & seqq.* quæ dos deposita apud judicem, datur, quando nubit stuprata, *ibid. num. 123.* atque constituenda secundum stupratoris & stupratæ dignitatem, vel pro judicis arbitrio, *Menoch. cas. 288. nu. 18. & seqq.* & si ob inopiam dotare non potest, exilii pœnâ puniatur, *Farin. ibid. n. 109.*
- 22 Poena hæc stupri exasperatur in stupratore virginis Vestalis, seu monialis, & sit capitalis, *vide Menoch. d. cas. 289. nu. 22. & seqq. Farinac. d. loc. quæst. 137. nu. 14. 15. 16. & quæst. 146. per tot. quæ stupratæ virgini Pontificis in domo paterna, inferebatur lege Mosaicâ, Levit. cap. 21. 9. Dent. c. 22. 21.*
- 23 Augetur quoque in stupratore filie, vel viduæ do-

minis superioris, *tit. C. de mul. qua prop. ser. se juan. l. 7. §. ult. de injur. Farinac. quæst. 147. num. 18. 20. Menoch. cas. 288. num. 23. & sequentib. Clar. in §. fornicatio. n. 19. & §. feudum. quæst. 58.* nec non in stupratore immatu-²⁴ ræ, & nondum viripotentis puellæ, qui in metallum damnatur, vel in insulam relegatur, *l. 38. §. 3. de poen. l. 25. de injur. Menoch. libr. 2. arb. cas. 294.* arbitrarium hanc relinquit cum Claro in §. stuprum. num. 9. Tossaur. decis. 148. vide Harmenop. lib. 6. tit. 3. similiter in tutore, cu-²⁵ rator ève, pupillam, vel juvenulam suam corrumpente, quales deportatione & bonorum confiscatione puniuntur, *l. unic. C. si quis eam cui tut. fuer. l. 7. de adult. l. non est. de rit. nupt. Farin. d. quæst. 147. num. 15. Clar. in §. fornicatio. nu. 23.* Commentariensis Venerem cum²⁶ carcerata exercens, pœnâ arbitrariâ punitur, *Clar. d. loc. num. 24. & §. fin. quæst. 68. num. 3. Menoch. cas. 392.* & contra carceratus, in carcere, ancillam, vel aliam in²⁷ carcere cognoscens, pœnâ eadem arbitrariâ punitur, *Menoch. d. loc. num. 5. 6.* Judæus cum Christianâ concumbens, extraordinariâ pœnâ punitur, *Clar. d. §. fornicatio. num. 26. Menoch. cas. 290.* vide *l. ne quis. C. de Judaic. Num. cap. 25. Gabriel. lib. 7. conclus. 21. Farinac. quæst. 139. per tot. de delict. carn. ubi idem de Turcis, Saracenis & Mauris asserit.* Graviorem quoque qui honestam, quàm qui inhonestam corrumpit, pœnam patitur, *l. ult. de off. praesid.*

Mitigatur verò hæc poena in concubinario, qui do-²⁹ mi retinet forminam soluram talem, cum qua matrimonium contrahere non vetatur, quam libidinis causâ, maritali affectu, cohabitatione diutinâ, apud se detinet, *Farin. quæst. 137. num. 4. 5. 6. Mascard. conclus. 342.* qualis concubinatus jure veteri impunis erat, *l. 3. §. 2. de adult. l. 3. de concub. Menoch. cas. 289. num. 3. Farinac. quæst. 137. num. 41. & quæst. 147. num. 78. de delict. carn. vide Levit. c. 19. 20. vide suprâ c. 79.* hodie verò omnis concubitus, præter matrimonium, illicitus, punitur pœnâ arbitrariâ, *Menoch. cas. 418. Farin. quæst. 137. nu. 2. & seqq. 25. & sequentib. Galas. cap. 5. 1. Corin. b. cap. 6. Clar. d. loc. num. 7. 8. Decian. lib. 6. crim. c. 21. num. 5. vide suprâ cap. 79. de conjugio. cum infamiâ, Clar. in d. §. fornicatio. num. 9. 8. Novell. 89.* sicuti etiam concubitus cum ancillâ propriâ, *Clar. d. loc. n. 20. per l. fin. C. com. de manum. Menoch. cas. 393.*

Mitigatur poena stupri, quando illud illatum est in-³¹ honestæ vel meretrici, *Farinac. quæst. 147. num. 23. & seqq. Menoch. cas. 288. num. 17. Tossaur. decis. 3. num. 3.* vel sibi antea desponsatæ, aut quam post stuprum, in uxorem ducit, *Farin. d. loc. nu. 93. 94. Exod. c. 22. Dent. cap. 22.*

Osculans mulierem honestam, nuptam, vel virginem,³² aut viduam, pœnâ extraordinariâ punitur, *l. 3. de extraord. crim. Farin. q. 142. de delict. carn. Menoch. cas. 287. Decian. lib. 8. crim. c. 15. Lud. Peguar. decis. 7. per totum.*

Fornicatio (quæ aliàs generaliter sumitur pro quo-³³ vis coitu illicito, *Farinac. quæst. 137. num. 6. 7.*) hæc in specie est scortatio commissa cum inhonestâ, turpi & vili personâ, puta cum meretrici prostitutâ, quæstum

- 34 palam ex corpore faciente, seu vulgari & meritoria, cuius turpitudine publ. c. gratis, vel mercede cuius venalis, quæ se prostituit duobus, vel tribus, *Farinac. quest. 136. nu. 84. & seqq. per l. 13. §. 1. 2. de adulter. l. 29. C. d. l. 43. de ritu nupt. Siracid. c. 9. §. 6. c. 26. 14. 15. Proverb. cap. 7. vide Menoch. cas. 535. & cas. 328. num. 4. & cas. 291. n. 6. Farin. de delict. carn. quest. 136. nu. 74. & seqq. Mascard. concluf. 1063. num. 6. quæ fornicatio etiam damnatur, 1. Cor. c. 6. 16. *Levit. c. 19. 29. Deut. c. 23. 17. 18. Esa. c. 3. 4. Ezech. c. 30. 31. 32. 33. & sequentib. Genes. c. 38. 15. 17. 21. 1. Reg. c. 15. 12. c. 14. 24.* Talis prostituta, alibi vocatur canis, *Siracid. c. 26. 13. 14. 29. c. 9. §. 6. impudens, infatigabilis, meritoria, Siracid. c. 26. 28. 29. sus, d. c. 26. 28. 29. cuius mores describuntur Proverb. c. 2. 16. 17. 6. 5. 3. 4. 5. 6. 7. c. 9. 13. 14. 15. c. 22. 14. Siracid. c. 7. 37.**
- 35 Liberi, ex complexu fornicationis nati, vocantur spurii. *§. si adversus 12. Instit. de nupt. nothi, & vulgò quæsit. d. §. 12. & §. vulgò quæsit. Instit. de SC. Orphit. Covarr. part. 2. c. 8. §. 5. qui infames sunt, Mynf. cent. 4. obf. 71. Harman. Pistor. lib. 1. quest. 30. Tiraquell. de nobilit. c. 16. n. 14. Deut. c. 23. 2. Heb. c. 12. 8. Judic. c. 11. 1. 2. 3. & seqq.*
- 36 Pœna hujus fornicationis nulla olim jure civili constituta erat, *d. l. 13. §. 2. 3. 4. 5. l. 22. de adult. l. 43. de ritu nupt. Menoch. cas. 289. & cas. 535. num. 10. 11. 12. 13. Farin. d. quest. 137. n. 42. l. 55. de recept. arbit. Pet. Greg. libr. 10. c. 2. num. 10. hodie verò illi pœna arbitraria constituta cum infamia, Clar. in §. fornicatio. num. 2. 8. Cujac. lib. 5. obf. 6. Deut. c. 22. & 23. 1. Cor. c. 6. 16. Prov. c. 7. 10. c. 8. 13. Levit. cap. 19. 29. Num. c. 25. dissentit Menoch. d. cas. 535. num. 12. 13. 14. 15. Harman. tit. de lupanar. quâ puniuntur omnes meretrices, prostitutz & omnes parasynaxes, conventicula fornicationis præbentes. *Novell. 14. §. 1. l. 8. l. 9. §. 2. de adult. quæstuaria mancipia habentes, lupanaria exercentes, prostituta ad luxuriam pascentes, l. 4. §. ait prator. de his qui nos. infam. l. 43. §. 7. 8. 9. de ritu nupt. Novell. 14. §. 1. Menoch. d. cas. 534. Petrus Gregor. lib. 36. c. 11. num. 23. syntagm. qui meritò hostes & vastatores castitatis vocantur, d. *Novell. 14. §. 1. & jure divino puniuntur, Genes. c. 38. 24. 25. Deut. c. 32. Eph. c. 5. Heb. c. 13. 1. Reg. c. 14. 24. 6. 15. 12. quo etiam lupanaria & meritoria damnantur, 2. Reg. cap. 23. 7. c. 18. 3. 4. 1. Reg. c. 14. 24. c. 22. 47. c. 15. 12. Novell. de lenon.***
- 39 Pœna parentis, prostituentis filiâ, est privatio patriæ potestatis, cum exilio, *l. si lenones. C. de episc. & cler. l. lenones. C. de spectacul. lib. 11. Menoch. cas. 534. nu. 6. 7. 8.*
- 40 *Farin. quest. 144. n. 53. & seqq. vide Levit. c. 19.* Nutrix, cui commissa puellæ cura, eandem prostituens, pœnâ capitali afficitur, *Menoch. d. cas. 534. num. 32. Farin. d. loc.*
- 41 Dominus, dominavæ propriam ancillam prostituens, jure suo privatur, *d. l. lenones. l. 1. C. si mancip. is a fuer. a. 42. liemat.* Reliqui lenones variis afficiuntur pœnis, nimirum infamiâ, ademptâ testamenti factione activâ & passivâ, *Menoch. d. cas. 534. num. 35. 37. 38. & creditor sui debitoris leno existens, suo debito privatur, l. eleganter 24. in fin. de pign. act. d. l. lenones. de aliis pœnis plurib. vid. Meno. d. cas. 534. Clar. q. 68. §. fin. & Farin. d. q. 144.*
- Scortatio, inter sanguine, vel affinitate junctas per- 43
sonas, quæ matrimonio juri prohibentur, commissa, est incestus, *Farin. quest. 149. n. 38. de delict. carn. per l. si quis viduam. de adult. l. fin. de ritu nupt. sit. C. de incest. nupt. Levit. cap. 18. c. 20. c. 9. 21. Deut. c. 22. 30. c. 27. 20. 1. Corinth. c. 5. 1. 2. 3. 2. Sam. c. 13. 14. c. 16. 21. 22.* Dicitur coitus damnatus & nefarius, *Auth. ex complexu. C. de incest. nupt. Novell. 89. cap. ult. & contumelia sanguini illata, l. 38. §. 1. de adult. & delictum gravius adulterio censetur, d. l. si adulterium cum incestu 38. §. stuprum 1. de adult. Farin. q. 149. n. 1. 2. 3.*
- Incestus hic est duplex: jurisgentium, vel civilis, *d. l. 44. 38. §. 2. & l. ult. de ritu nupt. l. ult. de condit. caus. dat. caus. non secus. 1. Corinth. c. 5. 1. Cujac. in Novell. 12. & in parvas. C. de incest. nupt.*
- Jurisgentium incestus est, qui perpetratur inter a- 45
scendentes & descendentes tam in linea recta, quàm obliqua cognationis, vel affinitatis, qui verè inter se parentes & liberi, vel eorundem loco habentur, *d. l. ult. de ritu nupt. Harman. lib. 6. tit. 4. l. 17. C. de incest. nupt. Clar. in §. incestus. num. 3. 4. Farin. quest. 149. nu. 40. 60. & seqq. Menoch. cas. 502. num. 16. & seqq. Pet. Greg. lib. 36. synt. c. 7. & lib. 9. c. 11. 1. Cor. c. 5. 1. Genes. c. 49. Levit. c. 18. & cap. 20. 20.* Species hujus incesti varias refert Menoch. & Farinac. *ad locis.* ubi vide, ad quas referunt quoque incestum inter fratrem & sororem, *Menoch. d. cas. 502. num. 14. l. 5. de quest. l. 38. §. 1. l. 8. de ritu nupt. Boër. decif. 318. 2. Sam. c. 13. 12. 13. & cum nutrice, Boër. d. loc. Farinac. d. loc.*
- Incestus civilis est, qui committitur cum reliquis 46
collateralibus & adfinibus, ad quartum gradum inclusivè, inter quos matrimonium prohibitum est, *Farin. quest. 149. num. 57. 58. 59. 60.* uti est concubitus alicujus cum matre & ejusdem filia, patris & filii concubitus cum eadem, avi & nepotis cum eadem, concubitus cum nepte & amita, concubitus cum duabus sororibus, vel fratribus, *Farin. d. quest. 149. num. 103. & seqq.* Ultra secundum gradum affinitatis hodie incestus non extenditur, *Farin. d. loc. num. 116.*
- Concubitus cum defuncti fratris uxore superstite, 47
vel contrâ, incestus dicitur, *l. 5. l. 8. l. 9. C. de incest. nupt. Menoch. d. cas. 502. num. 22. vel cum sorore sponsæ, Harmanop. lib. 3. tit. 6. qui modò incestus dicitur, modò negatur, l. 37. ubi Cujac. de minor. d. l. 38. §. 1. l. ult. C. de incest. nupt. & ad Novell. 12.* An etiam inter cognatos spirituales & adoptivos incestus committatur, & quando, *vid. Farinac. d. q. 149. n. 44. & seqq. Pet. Greg. lib. 36. synt. c. 7. n. 3. 4. & seqq.*
- Pœna incesti naturalis, seu jurisgentium, est ultimi 49
supplicium, *l. 11. §. 1. l. 38. de adult. Levit. cap. 18. & 20. 1. Corinth. c. 5. Deut. c. 27. 20. 21. 22. & seqq. Clar. in §. incestus. num. 2. per auth. incestas. C. de incest. nupt. Menoch. d. cas. 502. num. 34. & seqq. Farinac. d. quest. 149. num. 7. & seqq. qui tamen ibidem, num. 74. & seqq. limitat.*
- Pœna incesti civilis est arbitraria, scilicet fustigatio, fla- 50
gellatio, deportatio, *Novell. 12. l. 38. §. 2. 3. 4. de adult. l. qui con-*

qui contra, C. de incest. nupt. Clar. in §. incestus. num. 2. vel alia, pro ratione circumstantiarum, d. l. 38. §. 2. 3. 4. l. 4. C. de incest. nupt. Cujac. lib. 20. obs. c. 17. & lib. 2. c. 28. vide Farinac. d. quæst. 149. num. 11. & seqq. & Menoch. d. cas. 502. n. 38. & seqq. quas pœnas comitatur bonorum publicatio & amissio, Auth. incestus. C. de incest. nupt. Clar. d. loc. n. 23. quam authenticam, non sublatam per auth. bona damnatorum, C. de bon. proscript. putat Clarus ex communi Dd. sententiâ, Farin. quæst. 149. n. 127.

§ 1 & seqq. Aliæ quoq; pœnæ comitantur, ut scilicet non uxor, non liberi, nulla dos intelligatur, & aliæ, de quibus in l. 6. Auth. ex complexu. C. de incest. nupt. quæ tamen pœna mitigatur illis, qui bonâ fide ex ignorantia juris, vel facti, incestum commiserunt, Farinac. d. quæst. 149. num. 30. & seqq. 121. & seqq. Menoch. d. cas. 502. n. 82. & seqq. Clar. d. loc. n. 8. 9.

Hujus loci sunt tit. de concub. D. & C. t. C. de incest. nupt. tit. de rit. nupt.

Cap. 126. De adulterio.

- 1 Adulterium quid.
- 2 Adulterii species.
- 3 Verum adulterium quid, & ejus gravitas.
- 4 Uxor indistinctè committit adulterium.
- 5 Cum alio conjugato concumbens, duplex adulterium committit.
- 6 Desponsata adulterium committit.
- 7 Justum, an injustum sit matrimonium, hic non versetur.
- 8 Maritus adulterium committit, rem habens cum alii nuptâ.
- 9 Cum meretrice nuptâ, an committat adulterium.
- 10 Maritus cum innuptâ & vacuâ non dicitur adulterium facere.
- 11 Quare dicatur adulterium hoc ipsum.
- 12 Rationes hujus sententiæ.
- 13 Sponsus cum soluta rem habens, adulterium an dicatur committere.
- 14 Polygamia adulterium est.
- 15 Quasi adulterium quod dicatur.
- 16 Lenocinium duplex.
- 17 Manifestum lenocinium, & tacitum.
- 18 Quis dicatur lenocinium committere.
- 19 Pœna adulterii capitalis.
- 20 Polygamia pœna capitalis.
- 21 Lenocinii pœna capitalis.
- 22 Lenocinii pœna non capitalis quando.
- 23 Comitantis pœnam adulterii.
- 24 Privatio dotis, vel donationis propter nuptias.
- 25 Dos uxori innocenti est restituenda, marito damnato.
- 26 An pœna hac locum habeat, quando nullum est matrimonium.
- 27 An ob osculum luxuriosum, vel sacrum impudicum.
- 28 Pœna adulterii quando mitiganda.

29 Cum meretrice nuptâ commissi adulterii pœna.

30 Sollicitatores & interpellatores alienarum nuptiarum.

31 Pœna adulterii in quibus exasperanda.

32 In quibus mitiganda.

33 Pœnam adulterii qua exaggravans in muliere.

34 Aliarum gentium pœnæ adulterii illata.

35 Quibus data potestas interficiendi adulterum.

DE scortatione hucusque sequitur de adulterio. Adulterium est concubitus illicitus, cum alterius conjugæ, seu personâ nuptâ, l. 6. l. 34. de adul. §. item lex Julia. Instit. de public. judic. dolo patratu, l. 43. l. 12. eod. vel, quo conjux loco conjugis, alium admittit, Exech. c. 16. 32. Plures alia definitiones vide apud Por. Martyr. 2. Sam. c. 11. Farin. de delict. carn. quæst. 141. Alibi dicitur matrimonii, pudicitie, vel tori violatio, l. 1. l. 9. C. de adul. Apostolus vocat peccatum in proprium corpus, 1. Cor. c. 6. 18. Sirac. c. 23. 21. Novell. 115. c. 2. §. 11. Moses peccatum, quod hominem & terram polluit, Levit. c. 18. 20. 24. 27. 28. 30. & aliis sceleribus est conjunctum; siquidem perfidus adulter fit domino, conjugi & ecclesiæ, Proverb. c. 2. 17. Sirac. c. 23. 29. 30. 31. 32. Rempub. lædit, d. c. 23. 30. confanguineos atque liberos suos, l. 30. C. b. tit. arg. Levit. c. 21. & d. c. 23. 29. 30. Sirac. d.

Adulterium est verum, vel quasi, seu modo quodam adulterium.

Verum, quod ipsemet conjux cum alio, ipso facto, 3 l. 25. de verb. sign. ἀπὸ τοῦ ἀποστῆναι, Covarruvias part. 2. c. 7. §. 7. n. 3. ipso actu Venereo, Farinac. de homicid. quæst. 121. n. 42. & seqq. per l. 23. de adul. Job. c. 8. 4. committit, Num. c. 25. 8. quod dicitur delictum gravissimum, omnibus bonis exosum & detestabile, Farin. d. quæst. 141. n. 3. 4. 5. & seqq. Tiraqu. de leg. connub. leg. 13.

Uxor quidem indistinctè adulterium perpetrat, 4 cumbens cum cœlibe, seu innupto, l. 27. C. eod. Genes. c. 26. 10. 11. Matth. c. 19. 13. & seqq. 1. Cor. c. 7. 39. Rom. cap. 7. 3. vel alio conjugato, l. 101. de verb. sign. 1. Job. c. 8. 5. §. 5. rem. c. 5. 7. 8. Lev. c. 20. 10. c. 18. 20. 2. Sam. c. 17. 7. & seqq. Deut. c. 22. 22. Clarus in §. adulterium. n. 2. 3. quod duplex adulterium vocatur, quo proprius & alienus 6 rus violatur, Clar. d. loc. n. 2. imò etiam desponsata alii, nondum tradita, adulterium committit cum alio concumbens, l. 23. §. 3. 8. de adul. l. 7. C. eod. Cujac. lib. 6. obs. c. 16. lib. 20. c. 16. arg. Deut. c. 22. 23. 24. vide Exod. c. 22. 16. Levit. c. 39. 20. Genes. c. 26. c. 38. 24. 25. Matth. c. 1. 19. Farin. quæst. 141. n. 50. 51. & sequentib. Neque interest, 7 justo, an injusto matrimonio alii sit copulata fœmina, vel uxor injusta, vel quondam vulgaris, vel incestuosa, d. l. 13. §. 1. 2. 3. 4. d. t. Clar. in §. adulterium. n. 3. Beuff. de sponsal. part. 2. c. 19. Menoch. lib. 2. arb. cas. 291. l. 57. de rit. nupt. modò animo uxoris habeatur, d. l. 13. §. 4. imò deserens suum maritum, & alii se prostituens, adulterium committit, d. l. 13. §. 2. 3. Clar. d. loc. Daniel Moller. lib. 2. semest. c. 36. Matth. c. 19. 9. 13. 14. Rom. c. 7. 2. 3. 4. Servorum, vel ancillarû matrimonium contubernale vocaban-

- tura, d. L. Jul. non pertinentia, l. 6. eod. l. 2. 4. 25. d. 1. secus jure divino, Exod. c. 21. 8. 9. Galat. c. 3. 28. *Sirac. c. 41. 27.*
- 8 Maritus adulterium committit, rem habens cum alii nuptâ, *Novell. 117. c. 8. c. 9. ubi Goth. Novell. 134. l. 6. §. 1. l. 34. h. s. Item lex s. Inst. de publ. judic. Dens. c. 22. 2. 2. Lev. c. 20. 10. c. 18. 20. Jer. c. 5. 7. 8. Prov. c. 6. 32. 33. Judic. c. 19. 25. c. 20. 2. Sam. c. 12. 7. 8. vel eâ, quæ alium maritum deserit, vel injustè ab alio est repudiata, *Matth. c. 19. 9. Marc. c. 10. 11. 12.**
- 9 Sed an & cum eâ nuptâ, quæ se meretricio more prostituunt, h. e. meretrice nuptâ? Vd. hoc communiter negant, *Clar. in §. adulterium. nu. 3. W. esenb. in §. 3. Instit. de publ. jud. Farin. quest. 1. 41. num. 82. 83. & seqq. per l. 23. §. 2. eod. l. 22. l. 29. C. h. tit. adde Genes. c. 38. 15. & seqq. Proverb. c. 7. 10. & seqq. *Sirac. d. cap. 26. 26. cap. 41. 25. 26. Ego cum aliis hoc affirmaverim, Farinac. d. loc. n. 74. 75. 84. 87. Menoch. lib. 2. arb. cas. 420. num. 106. & seqq. & consil. 2. 49. lib. 3. per tot. Bausl. de sponsal. pare. 2. c. 17. Pet. Martyr. 2. Sam. c. 12. Ratio est, quia torum suum maculat, & vinculum matrimonii rumpit; cûm qua hoc fiat, non refert, 1. *Corinth. c. 7. 4. c. 6. 15. 16. Dens. c. 23. 17. Levit. c. 19. 29. Hebr. c. 13. 4. lasè Menoch. cas. 335. nu. 5. 6. & lib. 1. quest. 88. n. 13. arb. per Allegas.***
- 10 An quoque cum innuptâ solutâ & vacuâ maritus concubens, adulterium committit? Negat communis Dd. opinio, quæ stuprum hoc dicit, per l. 6. §. 1. l. 34. h. s. *N. v. l. 117. c. 9. ubi Gothof. Novell. 22. c. 15. §. 1. Soverez. recept. sent. lit. A. nu. 86. Clar. in §. adulterium. nu. 2. Farinac. quest. 141. n. 47. & seqq. Gœdd. in l. 101. stuprum. n. 10. de verb. sign. & lex Molaica hîc distinguit, *Levit. cap. 20. 10. ibi, uxorem proximi sui, Dens. cap. 22. 22. ibi, cum muliere maritatâ marito, Jerem. c. 5. 7. 8. & cap. 29. Levit. cap. 18. 20. Ezech. cap. 22. 11. 2. Sam. cap. 12. 7. 8. 9. Judic. cap. 19. Genes. cap. 12. 15. 16. 17. quibus locis adulterium cum conjugatâ fieri dicitur. Unde & polygamia apud eos impunita, *Dens. cap. 24. Ego cum solutâ & liberâ, seu innuptâ quavis, maritum adulterium committere assero, secutus jus divinum, arg. *Matth. cap. 19. 9. ili. & aliam (intellige solutam) duxerit, mœchatur, Marc. cap. 10. 11. 12. & jus canonicum, c. nemo sibi. c. dicat. 23. q. 4. c. non mœchaberis. 23. q. 5. c. transmissa. ext. de eo qui cognos. cons. ux. & sententiam Theologorum, Joach. à Bausl. d. part. 2. cap. 17. Pet. Martyr. 2. Sam. c. 12. & quorundam [Ctor. Farinac. d. quest. 141. num. 74. & sequentiib. Menoch. lasè lib. 2. arb. cas. 420. num. 106. & seqq. & consil. 249. lib. 3. per tot. Covarruv. part. 2. c. 7. §. 3. n. 6. Clar. d. §. adulterium. n. 2. Schneid. in §. item lex s. num. 2. Instit. de public. judic. per leum qui****
- 11 12 C. h. s. Theophil. in §. affirmatis. *Instit. de nupt. Rationes hujus sententiæ affertur, 1. quòd conjuges ratione pudicitie & tori, ad paria teneantur, l. 13. §. 5. eod. 1. *Corinth. cap. 7. 4. 5. Hebr. c. 13. 4. 2. quòd hic contractus utrinque sit obligatorius, 1. *Corinth. d. c. 7. 4. 5. l. 11. §. 12. eod. Malach. cap. 2. 14. Prov. cap. 2. 17. 3. quia maritus adulter, non potest esse unum corpus cum uxore & meretrice, 1. *Cor. c. 6. 15. 16. 4. quia forma matrimonii consistit in conjunctione duorum in carnem unam,****

*Genes. c. 2. quæ per scortationem rumpitur, 1. *Cor. c. 6. 16. 17. 18. 5. quia proprium corpus neuter conjux in potestate habet, sed conjux alter, 1. *Cor. c. 7. 4. 5. & custodia cubilis impolluti utriq; demandata, Hebr. c. 13. 4. 6. iniquum est, pudicitiam ab uxore exigere, quam ipse non exhibet, l. 13. §. 5. eod. arg. tit. quod quisq; jur. Rom. c. 2. 1. 2. 3. Lev. c. 19. 18. *Matth. c. 7. 3. c. 22. 39. Nec obstat, soli marito olim divortium concessum & polygamiam, Dens. c. 21. 14. 15. c. 24. 1. 2. 3. 4. 5. quibus respondet Petrus Martyr. 2. *Sam. c. 12. Unde colligere & concludere licet, etiam 13 sponsum, cum alia quam sponsa, rem habentem, adulterium facere, arg. l. 13. §. 3. 8. eod. l. nuptias. de reg. jur. Dens. c. 22. 23. 24. Disserunt Dd. & cum iis Farinac. d. quest. 141. n. 74. & seqq. Decian. lib. 6. crim. c. 23. n. 13. 14.*****

Hinc quoque sequitur, polygamiam, licet jure civili 14 pro stupro habeatur, l. 1. de hiis qui not infam. §. 6. 7. *Inst. de nupt. Brisson. ad L. Jul. de adult. libro singul. adulterium rectè dici, Farin. q. 140. nu. 3. & seqq. Menoch. cas. 420. n. 105. & seqq. per Auth. sed bodie. C. de repud. uxor. C. d. s. *Matth. c. 19. 9. Marc. c. 10. 11. 12. quamvis apud quosdam populos illa admittatur, Alex. ab Alex. lib. 1. gen. dier. c. 24. Gen. c. 6. c. 30. 1. Rég. c. 3. Dens. c. 21. 14. 15. c. 24. 1. 2. 3. 4. 5. quam tamen ab initio, in lege sua Deus prohibuit, Gen. c. 2. 24. Lev. c. 18. 18. Tit. c. 1. 6. *Matth. c. 19. 5. Dens. c. 17. 17. 1. *Cor. c. 6. 16. c. 7. 2. 3. vide Martyr. 1. *Sam. c. 25. Farin. quest. 140. n. 3. & seqq. Menoch. d. cas. 420. n. 38. & seqq. quæ etiam jure civili prohibita, §. ad finitatis. *Inst. de nupt. l. nemo. C. de Judæis.******

Quasi-adulterium est, l. 8. eod. quod non est adulterium 15 *ἡγορημένως*, quis fecit, sed cui patrandò sciens causam & occasionem præbet. Vocatur lenocinium, ab alliciendo, l. 10. §. 2. l. 2. §. 2. 3. 4. eod. *Menoch. cas. 334. n. 3. quod pro crimine atrocissimo habetur, Farin. q. 144. n. 1. & seqq.*

Lenocinium hoc duplex est, manifestum, vel tacitum, d. l. 2. §. 2. 3. l. 8. l. 29. §. 3. 4. eod.

Manifestum, quando palam, quocunq; modo, ex 17 adulterio uxoris quis quæstum facit, d. l. 2. §. 3. l. 43. *de rit. nupt.* quod turpissimum & atrocissimum, *Farinac. d. quest. 144. n. 69. & 10. & seqq. Tacitum contra, d. l. 2. §. 3. b. s. Farin. d. n. 69.*

Utrumq; committit, qui sciens dõmum suam præ- 18 buit ad stuprum adulteriumve cum alienâ sceminâ, *Farin. d. loc. n. 44. & seqq. per l. s. l. 9. l. 10. h. s. qui quæstum ex adulterio uxoris facit, d. l. 8. l. 29. §. 3. 4. eamq; patitur meretricio quodam genere adulterari, d. l. 29. §. 4. *Farin. d. quest. 144. n. 87. & seqq. per l. 1. l. 2. eod. vel, deprehensam in adulterio retinet in domo sua, l. 2. §. 2. eod. Farin. d. loc. n. 84. 85. vi. l. Auth. sed bodie. C. b. s. Lud. Peguer. decis. 15. n. 9. Menoch. cas. 334. n. 31. qui pro compeito stupro pretium accipit, vel pacificatur, l. 10. C. eod. l. 28. C. de transact. l. 24. l. 15. l. 32. D. de adult. quamvis uxor retinens virum adulterum, lena dici non possit, *Menoch. cas. 334. n. 29. qui infamandæ uxoris suæ causâ, adulterum eidem subjicit, l. 14. §. 1. eod. vel adulterandum aliis tradere conatur, *Novell. 117. c. 9.****

Similiter lenocinium committit, qui quæstuarium

- mancipia habet, l. 4. §. *ais. de his qui nos. infam. Farin. quest. 144. nu. 16. Et seqq.* qui lupanaria exercet, & prostituta ad luxuriam palcat, prostituunt, vel mercatur, l. 43. §. 7. 8. 9. *de rit. nups. Pet. Greg. lib. 36. c. 11. nu. 2. 3. synag. Novell. 14. §. 1. Menoch. cas. 534.* imò etiam parentes, liberos suos, turpis quæstus causâ prostituteutes, *Farin. q. 144. nu. 52. Et seqq. per Llenones. C. de spectacul. lib. 11. Idem qui domum præbet locatve ad conveniendum & tractandum de adulterio, seu ad parasynaxes & conventicula, d. l. 8. §. 3. C. de hæret. l. 43. §. 6. de rit. nups. l. 8. b. s. Menoch. cas. 534. Farin. quest. 141. n. 49. Et quest. 144. nu. 46. Et seqq. sive in domo illa, aut alio in loco fuerit admissum, d. l. 8. l. 9. eod.*
- 19 Pœna adulterii, quæ vocatur vindicta & ultio pudoris, l. 28. in fin. C. eod. Prov. cap. 6. 29. varia fuit, olim quidem erat arbitraria, mariti & cognatorum arbitrio permilla, *Gædd. in l. suprum 101. de verborum signific. Delrio in l. 18. C. de transact. Menoch. cas. 419. num. 47. Suet. in Tiborio c. 35. vide Farin. quest. 141. nu. 13. Et seqq. Menoch. cas. 290. nu. 3. 4. d. cas. 419. nu. 30. Et seqq. Briffonius ad L. Jul. de adult. pag. 211. Et seqq. Pet. Greg. lib. 36. syn. c. 6. varias variarum gentium pœnas refert, Farin. d. loc. num. 11. Et seqq. Et num. 67. Et seqq. Tiraguell. de leg. connub. l. 13. gloss. l. Mascard. conclus. 57. Et Menoch. d. cas. 419. Tandem verd pœna adulterii capitalis esse cepit, §. *item lex 5. Instit. de publ. judic. l. 9. l. 30. Cod. b. tit. Cujac. lib. 6. observ. c. 11. Et 19. obs. c. 39. Et lib. 20. cap. 18. c. 19. Hotom. quest. illust. 21. Tiraguell. Farin. d. loc. quæ jure divino probatur, Deut. cap. 22. 22. Levit. cap. 20. 10. Exod. c. 20. 2. Sam. c. 12. 7. Et seqq. Num. c. 25. 7. Et seqq. Genes. c. 26. 10. 11. 38. Job. cap. 8. 4. Exch. c. 10. Daniel. c. 13. Judic. c. 19. 2. Sam. c. 12. 10. Quando verd jure civili capitalis fuerit facta hæc pœna, vide disceptantes, si libet, *Coras. lib. 2. missall. c. 1. Briffon. lib. sing. ad L. Jul. Tirag. Et Farin. d. loc. Covarr. part. 2. c. 7. §. 7. de sponsal. Hotom. Baldni. in §. item lex 5. Instit. de pub. jud. Delrio in l. 30. Cod. de transact. Ravard. lib. 1. var. c. 20. Pithaum lib. 2. subseciv. c. 2. Menoch. d. cas. 419. nu. 58. Et seqq. Fab. lib. 2. conjec. c. 20. Govean. lib. 19. c. 39. Cujac. Ad locu.***
- 20 Eadem pœna obtinet quoq; in polygamia, *Menoch. lib. 2. arb. cas. 420. nu. 10. 4. Et seqq. per l. cum qui 18. C. de adult. l. miles. §. mulier in fin. D. d. r. l. uxor. C. de repud. Farin. d. quest. 140. num. 5. 6. 7. 8. 9. 12. 18. statuit pœnam arbitrariam. Lege Mosaicâ polygamie pœna nulla erat, Deut. c. 24. quamvis polygamos Deus variis pœnis affecerit, Genes. c. 4. 23. Et seqq. cap. 30. 1. Sam. c. 16. Eadem quoq; pœna lenocinii, l. 1. §. 2. de var. Et extraord. crim. l. 2. §. si lenocinii. l. 2. de adult. l. 2. l. 6. Cod. d. tit. Soar. in l. L. n. 133. Et seqq. laud. Farin. de delict. carn. quest. 144. num. 5. Et seqq. 10. Et seqq. Menoch. cas. 534. nu. 44. 45. Et cas. 88. nu. 15. 16. Pognor. decis. 15. nu. 10. qui arbitriam pœnam in aliis præter maritum lenonem, in quo capitale statuunt, per l. 2. de adult. Lenocinii pœna parentis prostituentis liberos, est patriæ potestatis privatio, cum relegatione, *Llenones. C. de specul. lib. 11. l. si lenones. C. de episcop. aud. Farin. d. quest. 144. n. 53. Et seqq. Levit. c. 19. Menoch. cas. 534. & amissionẽ usufuctus in bonis**
- adventitiis, *ad locu. & quandoq; ultimum supplicium, Farin. d. loc. num. 57. Et sequentib. Quasi adulterii pœna, secuto delicto, eadem est, Novell. 134. c. 10. Novell. 123. c. 2. §. 1. l. 14. de adult. in quo tamen extraordinariam de consuetudine usitatum refert Dambuder. in præf. crim. c. 89. n. 36. 37. 38. c. 90. n. 12. Far. d. q. 140. nu. 31.*
- Pœnam hanc capitale, quam dixi, sequi solet in 23 famia, l. 2. §. miles. de his qui nos. infam. Farin. quest. 141. nu. 25. 26. & matrimonii inter conjuges plena dissolutio, non saltem, quomodò torum, ut malè existimant Canonistæ, *Farin. q. 143. n. 9. Et seqq. n. 49. Et seqq. Covarr. part. 2. c. 7. §. 6. qui refutantur ex Masth. c. 19. 1. Cor. c. 7. 15. 39. Rom. c. 7. 1. Adulteram notoriam maritus domo propriâ auctoritate expellere potest, Farin. quest. 143. num. 51. Et seqq. Clarus in §. adulterium. nu. 12. per d. l. 8. §. 3. 4. 5. C. de repud. Masth. c. 19. 5. 6.*
- Sequitur quoq; pœnam adulterii privatio dotis, vel 24 donationis propter nuptias. Lucrum dotis, ab uxore nullo mariti lenocinio adulterata, l. 11. §. 3. h. l. l. 8. §. 3. Et seqq. C. de repud. Farin. q. 142. num. 1. Et seqq. solutæ, aut promissæ maritus innocens accipit, d. l. 8. §. pen. l. fin. C. de repud. cum donatione ante nuptias, d. l. 8. §. 4. 7. Clar. in §. adulterium. nu. 15. Farin. d. loc. & paraphernalibus mulieris adulteræ, d. l. 8. §. 3. Et seqq. Novell. 117. c. 8. c. 9. Novell. 134. c. 10. Farin. d. q. 142. Pet. Greg. lib. 9. syn. c. 23. n. 12. 13. vid. Menoch. cas. 287. lib. 2. arb. jud. quest. nullis liberis ex priorè, vel posteriorè matrimonio adulteræ relictis, *Novell. 117. c. 8. 9. d. l. 8. §. 7. Farin. d. q. 142. n. 93. 94. Boër. decis. 338. & nullâ stipulatione dotis restituendæ interposita, Farin. q. 143. nu. 85. Et seqq. Alibi bona adulteræ inter monasterium, in quod est detrusa, & descendentes atque ascendentes adulteræ ad certum usque gradum distribuuntur, *Novell. 134. c. 10. 11.**
- Marito adulterii condemnato, dos uxori innocenti 25 est restituenda, *d. Novell. 117. c. 8. c. 9. Et Novell. 134. c. 10. Clar. d. loc. n. 13. Farin. d. q. 142. n. 35. 36. cum donatione propter nuptias, d. Nov. 134. c. 10. Et Nov. 117. c. 8. 9. Far. d. loc. n. 35. 36. cujus, liberis communib. nullis extantib. plenum dominium, aut contra, usumfructum proprietate liberis extantib. reservatâ, retinet, d. Novell. 117. c. 8. c. 9. l. 8. §. 3. C. de repud. Harmen. lib. 16. s. 2. in fin. An verd 26 hæc pœna locum habeat, quando matrimonium nullum, vel jure prohibitum est, *vid. Farin. d. q. 142. n. 16. Et seqq. & quando uterque conjux est adulter, d. quest. 142. n. 39. Et seqq. & an etiam propter osculum luxuriosum, 27 tactum mamillarum, aut alios actus præparatorios ad adulterium, Farin. d. loc. nu. 133. Et seqq.**
- Pœna capitalis, quam diximus, mitiganda est in 28 adulterio culpâ, non dolo malo perpetrato, l. 43. eod. *vide 2. Sam. c. 3. 14. 15. Et seqq. Deut. c. 22. 26. 27. Genes. c. 38. 15. Et seqq. 2. Sam. cap. 16. 21. 22. juncto cap. 20. 3. Judic. cap. 21. 23. vel ex ignorantia cum polygamo commisso, Farin. quest. 140. num. 39. Et seqq. vel sine dolo malo, l. 13. §. 7. l. 20. l. 11. §. mulier. h. tit. Deut. c. 22. 26. 27. Gen. c. 20. 6. 7. 8. 38. 15. Et seqq. Farin. quest. 141. num. 95. Et seqq. Mitigatur quoque in marito rem cum solutâ inuuptâ habente, inprimis ancillâ propriâ, vel alienâ,*

- Novell. 117. c. 9. ubi Goth. fr. Novell. 22. c. 15. §. 1. l. ubi. C. com. de manumiss. Tiraquell. in leg. connub. leg. 1. num. 45. Lufi. Cod. h. tit. Harmenop. lib. 6. tit. 3. Menoch. cas. 293. Boir. d. c. 316. nu. 6. Beuff. de sponsal. & mat. part. 2. c. 19. Clar. in §. fornicatio. num. 20. Levit. c. 19. 20. & c. 20. 10.*
- 29 *Dens. cap. 22. 2. 2. Sam. c. 12. 7. Judic. c. 19. Mitigatur quoque in adulterio cum meretrice nuptâ, l. 21. l. 29. C. de adult. Clarus in §. fornicatio. Harmenop. lib. 6. tit. 2. Menoch. cas. 393. nu. 3. dissentit Farinac. quasi. 141. n. 84. & seqq. per l. si uxor. §. 1. de adult. per allegat. ibid. & Pet. Martyr. 2. Sam. c. 11. 26. In quibus casibus, pro capitali pœnâ statuunt fustigationem, relegationem, vel deportationem, Joach. Beuff. d. loc. Clar. d. loc. Wesenb. h. s. num. 19.*
- 30 Sollicitatores & interpellatores alienarum nuptiarum, effectu non secuto, pœnâ leviori, extra ordinem puniuntur, l. 1. §. 2. de extræord. crim. Farin. quasi. 141. n. 103.
- 31 Exasperanda est pœnâ adulterii cum illustri scemina commissi, Dambud. in pract. crim. c. 89. nu. 20. per l. 5. C. ad SCtum Orphitian. servi & ministri cum suâ dominâ, Farin. quasi. 141. nu. 57. per l. 1. C. de mul. qua. se prop. serv. junx. ubi Azo in sum. & vasalli adulteri cum suâ dominâ, Clar. in §. fundum. quasi. 58. & in similib. de quibus Pet. Greg. lib. 36. synag. c. 6. De pœnâ adulterii cum incestu vide l. 38. l. 39. §. ult. l. 7. de adult. Novell. 12. Cujac. lib. 20. obs. c. 17.
- 32 Mitigationem hujus capitalis pœnæ in scemina adultera, quæ verberata in monasterium detrusa, intra biennium à marito volente recipi possit, non probo, vide Novell. 134. c. 10. c. 11. Auth. sed hodie. C. h. s. Harm. lib. 6. tit. 2. vide Farin. quasi. 141. nu. 19. & seqq. Menoch. cas. 419. nu. 60. Decian. lib. 6. c. 23. nu. 14. quam constitutionem Novell. 139. c. 10. 11. ex suâsu Theodoræ, uxoris suæ, Justinianum promulgasse testatur Bodin. lib. 1. de Repub. c. 3. Pet. Gregor. lib. 36. syn. c. 6. nu. 11. cum uxor, quoad pœnam adulterii, marito exæquetur, Nov. 117. c. 8. c. 9. & Lev. c. 20. 10. 11. Dens. c. 22. 22. Menoch. lib. 2. arb. cas. 419. nu. 76. 77. Tiraquell. de legib. connub. leg. 13. nu. 9. l. 9. n. 90. 91. & seqq. Wesenb. h. s. n. 19. Beza in tract. de divorc. & repud. Clar. d. loc. num. 8. laud. Pet. Martyr. 2. Sam. cap. 12. quamvis in muliere, seu uxore adultera, est scelerata seminis commixtio, l. 6. §. 1. h. s. & falsi partus suppositio, quæ capitalis, l. 1. C. de fals. Paul. libr. 2. sent. tit. 35. & 9. Pet. Gregor. lib. 36. syn. c. 6. nu. 1. quæ heredes alienos, legitimis exclusis, familiæ alienæ inserit: ob quam causam adulterio uxoris, dolor ingens marito creati dicitur, l. 30. C. de adult. Unde tria in scemina hoc delictum exaggerant, Siracid. c. 23. 29. 30. nimirum injuria proximis sanguineis illata, d. l. 30. 2. corruptio castitatis, & tori conjugalis maculatio. 3. incertitudo & confusio prolis, Siracid. d. c. 23. 29. 30. quibus maritus & Respub. læditur, d. c. 23. 2. Sam. c. 11. Aliarum gentium diversas pœnas non capitales, adulteris illatas, non probo, de quibus videre licet Menoch. cas. 419. Job. Boir. lib. 2. de morib. gent. cap. 4. lib. 3. cap. 2. 12. Pet. Gregor. lib. 36. syn. cap. 6. Pet. Martyr. 2. Sam. c. 12. Farin. quasi. 141. nu. 59. & seqq.

Denique in pœnam & odium adulteri datur patri 35 etiam naturali & marito potestas adulteri & adultere interficiendi in continenti, l. 24. §. ult. h. s. utriusque adulteri, in ipsa turpitudine & complexu deprehensi, l. 23. l. 24. l. 29. d. tit. Harmen. lib. 6. tit. 2. Johan. c. 8. 4. Num. cap. 25. 8. Menoch. lib. 2. arb. casu 11. Pet. Martyr. 2. Sam. c. 12. Farin. de homicid. quasi. 121. num. 1. & sequentib. & nu. 22. 23. & nu. 57. & seqq. & nu. 111. & seqq. Pater quidem, etiam adoptivus, filiam adulteram tempore, quo occidit, in potestate habens, omnem adulterum impune interficit, quando in adulterio domi suæ, vel generi utrumque interficit, l. 20. l. 21. l. 22. l. 23. l. 24. l. 33. h. s. Num. cap. 25. Farin. d. quasi. 121. num. 2. & sequentib. 22. & seqq. & nu. 93. & seqq. vide Brisson. lib. sing. ad L. Jul. de adult. in l. patri qui. Maritus adulterum, vilem, in domo sua, non alterius deprehensum, occidere potest, l. 24. h. s. arg. Levit. c. 24. 12. 13. Num. c. 15. 34. Johan. c. 10. 18. Farinac. d. quasi. 121. num. 58. 64. & seqq. quamvis uxorem adulteram, vel adulterum quem vis deprehensum occidens, leviori pœna puniatur, Farin. d. loc. n. 60. & seqq. per l. Gracchus. §. sed si. de adulter. & n. 106. imò adolescentem vel alium de adulterio suspectum, post trinam admonitionem apud uxorem suam ubicunque inventum, maritus occidere potest, Auth. si quis. C. h. s. Harmen. lib. 6. tit. 2. Siracid. cap. 9. 2. 3. 4. 5. & seqq. Clar. in §. homicidium. num. 49. 52. vide Farinac. d. quasi. 121. num. 125. & seqq. Quod si deprehensum adulterum occidere nolint, possunt eundem retinere per horas diurnas & nocturnas, testandi sceleris causâ, l. 25. h. s. Num alii trucidandum adulterum mandare possint, disputat Clarus in §. adulterium, & Covarruv. part. 2. c. 7. §. 7. num. 5. Farinac. d. quasi. 121. num. 14. & seqq. de homicid. & num. 79. & seqq.

Hujus loci est tit. D. & C. ad L. Jul. de adulter.

Cap. 127. De raptu & sodomiâ.

- 1 Raptus quid.
- 2 Fœmina cuiusvis raptus.
- 3 Stuprum violentum quod.
- 4 Pœna raptus qua.
- 5 Comitancia pœnam raptus.
- 6 Secutum matrimonium, an faciat cessare pœnam.
- 7 Mitigatur hæc pœna quibusdam.
- 8 Pœna stupri violenti qua.
- 9 Pœna corruptoris nondum viripotentem qua.
- 10 Pœnam consentientis domû ob libidinem implendam.
- 11 Obrutescens coitus.
- 12 Sodomia species.
- 13 Venus improba.
- 14 Sodomia cum bestis.
- 15 Pœna sodomia.
- 16 Muliebria passus est infamis.
- 17 Sodomia cum Diabolo.
- 18 Tribales qua.
- 19 Cum mortua fœmina coiens.
- 20 Pœna horum qua.

Tantum

Tantum de voluntario concubitu: sequitur de violento, qui raptus vocatur, *tit. Cod. de rapt. virgin. Deus. c. 22. 25. Judic. c. 19. 21. 22.*

1 Raptus igitur est, quando per vim, promissa, pretium, verba persuasoria, blanditias, insidias, aut alias artes, *l. unic. C. de rapt. virgin. l. 1. §. ult. de var. & extra. ord. cognit. l. 3. ad L. Jul. de vi public. l. 29. §. fin. de adult. Farinac. quæst. 145. num. 100. & seqq. de delict. carn. quæ coactioni æquiparantur, Farinac. quæst. 147. num. 34. fœmina, vel masculus, Hippolyt. de Marsil. in l. 1. nu. 223. & seqq. C. h. t. Clarus in §. raptus. sine suo, vel eorum, in quorum est potestate, Decian. lib. 8. crim. c. 7. nu. 21. 22. Clarus d. loc. consensu, libidinis implendæ causâ, Farinac. quæst. 145. num. 75. Mascardus conclus. 1235. n. 33. abducitur de loco ad locum, *d. l. unic. §. 2. Novell. 143. cap. 1. Judic. c. 21. Genesc. 34. 2. quod crimen adulterio gravius dicitur, Farinac. quæst. 145. num. 1. Decian. d. c. 7. & c. 11.**

2 Fœmina, qualiscunque illa sit, vidua, virgo, vel uxor alterius, *d. l. unic. l. raptos. C. de episc. & cler. Clar. d. loc. num. 1. Exod. c. 22. Deus. c. 22. Crævet. consil. 18. Roland. consil. 24. vol. 1. monialis, Farinac. d. loc. num. 215. & seqq. & quæst. 146. sponsa, *d. l. unic. vel filia, quæ defuncto patre, in consultâ matre, matrimonio jungitur, d. l. unic.**

3 Raptui ad fine est stuprum violentum, quando per vim, invita & reluctans, sine abductione de loco in locum, *Farinac. quæst. 145. num. 69. & quæst. 147. num. 30. & seqq. comprimitur, d. l. unic. 2. Sam. cap. 13. 14. Deus. cap. 22. 22. Genesc. cap. 34. 1. 2. Decian. libr. 8. c. 15. Clarus in §. raptus. Bossius de rapt. mul. num. 3. aut nondum visipotens, *l. 3. ad L. Jul. de vi public. l. 29. §. ult. de adult. l. 13. §. 7. 20d. l. 20. C. eod. Farinac. quæst. 145. num. 51. Menoch. cas. 294. arb.**

4 Pœna raptus est capitalis, *d. l. unic. C. de rapt. virgin. l. 25. de injur. aded, ut in flagranti crimine raptus deprehensus, occidi possit, d. l. unic. Farinac. quæst. 145. nu. 13. Decian. lib. 8. c. 8. c. 9. c. 12. De jure Mosaiico vide Exod. c. 22. 16. 17. Deus. c. 22. 29. Judic. c. 19. 25. c. 20. 13. & seqq. vide Decian. lib. 8. c. 7. Farinac. quæst. 145. num. 7. & seqq.*

5 Cui pœnæ juris civilis, adhæret ademptio bonorum, quæ parentibus raptæ virginis, aut ipsi raptæ adsignantur, *d. l. unic. §. 8. Inst. de pub. judic. vide Exod. cap. 22. Deus. d. c. 22. Menoch. lib. 2. cas. 291. Farinac. d. loc. n. 10. 11. Pet. Greg. v. lib. 30. synt. c. 8. vel illis deficientibus, fisco, Novell. 150. d. l. unic. §. 1. 2. quæ pœna locum habet in rapta ab initio, vel ex postfacto, sponte consentiente, *d. Novell. 150. Farinac. d. loc. num. 130. & 131. & seqq. Mascard. conclus. 1253. Decian. lib. 7. c. 7. num. 20. c. 13. num. 46. 47. item in raptu prætextu matrimonii inito facto, Clar. in §. raptus. num. 3. Farinac. d. loc. num. 22. 84. 86. & seqq. nec non in ministris & consciiis sceleris hujus, *d. l. unic. Decian. laud. cap. 9. lib. 8. Vir. in voce raptor. Menoch. cas. 360. num. 32. Farinac. quæst. 145. num. 196. & seqq.***

6 Mascard. conclus. 1253. num. 35. An secuto matrimonio, inter raptam & raptientem, pœna hæc cesset, *vid. Farinac. d. loc. n. 97. & seqq. & quando ante raptum fuit cognita, num. 161. & seqq.*

Mitigatur hæc pœna in raptore, qui raptam carnaliter non cognovit, quando cognoscere potuit, *d. l. unic. Clar. & Menoch. & Farinac. d. loc. similiter in raptore inhonestæ, vel meretricis ac prostitutæ fœminæ, Clar. in §. raptus. num. 4. Menoch. cas. 291. num. 9. 10. 11. & cas. 535. num. 29. 30. Farinac. d. quæst. 145. num. 40. & seqq. & num. 135. & seqq. 188. qui dissentium, an in maritata meretrice, *vid. disting. Farinac. ibid. num. 172. & seqq. an in fœmina raptrice, quæ adolescentem libidinis causâ rapuit, vid. Clar. d. loc. n. 5. Pet. Gregor. lib. 30. syntagm. c. 8. num. 9. Menoch. cas. 291. n. 3. 4. Decian. lib. 8. c. 13. Farinac. d. loc. Prostitutam meretricem publicam rapiens, non punitur ordinariâ pœnâ, *Decian. d. lib. 8. c. 7. n. 11. 12. 13. Clar. in §. fornicatio. & in §. raptus. Menoch. d. cas. 291. vi verò compressa, ab omni pœnâ est immunis, Deus. c. 22. 25. 26. 27. l. si quis §. si uxor. de adulte. vel magistratus licentia, vide Judic. c. 21. 23. Num. c. 31. 18.***

Pœna stupri violenti est, quæ vis publicæ, *Clar. in §. 8. raptus. n. 6. Pet. Gregor. lib. 30. c. 8. num. 5. 6. per l. 3. §. præterea. ad L. Jul. de vi publ. Fachin. lib. 9. cons. c. 101. h. c. deportatio, cum bonorum publicatione, *l. 3. ad L. Jul. pecul. l. 29. §. ult. de adult. Farinac. d. loc. n. 30. quæst. 147. hodie verò est arbitraria, Menoch. cas. 394. jure Mosaiico quandoque capitalis, Deus. c. 22. 23. 24. 28. 29. Pœna corruptentis nondum viripotens, est relegatio, vel deportatio, *l. si quis 38. §. 3. de pœn. l. si stuprum. de injur. l. 10. §. ult. de vi publ. junct. l. 3. ad L. Jul. pecul. Menoch. cas. 294. Pœna consentientis domum alicujus, causâ violandi virginem, vel mulierem honestam, est capitalis, Menoch. cas. 575. per allegat. ibid.***

Sequitur de obbrutescente, inhumano & portento coitu, qui contra naturam exercetur, *l. 31. cum vir. C. de adult. Rom. cap. 1. 26. 27. Levit. c. 18. 22. cap. 20. 19. Genesc. 19. 1. Corinth. cap. 6. 9. 1. Timoth. cap. 1. 10. laud. Tiraquell. de legibus connub. leg. 9. num. 107. & seqq. 80 vocatur sodomia, Clarus in §. sodomia. per Novell. 141. c. 1. Tiraq. d. loc. seu libido præpostera, Gregor. libr. 30. syntagm. c. 1. nefanda & abominanda, atque foedissima, §. item lex. Inst. de publ. judic. l. foedissimam. C. de adulte. luxuria contra naturam, Novell. 77. Venus prodigiola: unde cynodi, molles, effœminat.*

Sodomia est duplex. Una, quæ cum homine sexus ejusdem exercetur, puta i fœmina cum fœmina, *Clar. in §. fornicatio. num. 28. Boër. decis. 316. in fin. Roman. d. c. 1. 26. 27. Menoch. cas. 286. num. 5. 47. Farinac. quæst. 148. num. 40. de delict. carn. per l. cum vir nubis. C. de adulte. vel i masculo cum masculo, Roman. d. c. 1. 26. 27. Genesc. cap. 19. 5. 6. & seqq. Judic. cap. 19. 21. 22. 24. 1. Cor. cap. 6. 9. 1. Timoth. c. 1. 10. Levit. c. 20. 15. Exod. c. 18. 22. Farinac. d. loc. n. 35. & seqq. & quoties sexus masculinus non agit, sed patitur: unde muliebria passus, *l. 1. §. removet. de postul. vel contrâ, quoties fœmina non patitur, sed agit, Gothofrid. in d. l. cum vir 31. C. de adult. ubi sexus perdidit locum, & homo in aliam formam transit, atq; usum naturalem in eum, qui est præter naturam, mutat, d. l. 31. Roman. d. c. 1. 26. 27. In puerum, non sodomiam, sed stuprum committi veteres existimant,**

- 1.34. §. ult. l. 6. §. 1.2. de adult. l. ult. de offic. praesid. cujus incutus, major mortis esse existimatur, l. 8. quod met. caus.
- 3 Pro sodomia quoque habetur Venus improba, praepostera, quae cum foemina, vel uxor contra naturam, carnaliter exercetur, *Clarus in §. sodomia. n. 2. Farinac. quest. 148. num. 37. & seqq. Menoch. cas. 280. num. 45. Levit. c. 18. 19. Exach. c. 28. 5. 6.*
- 14 Altera species sodomiz est, quae cum bestiis à masculo, vel foemina exercetur, §. item lex 4. *Instit. de pub. judic. Novell. 42. Paul. lib. 3. sens. 115. 4. Harmanop. lib. 6. tit. 4. Dent. c. 27. 21. Levit. c. 18. 23. c. 20. 15. 18. Exod. c. 22. 19. Lud. Peguer. decis. 72. Farin. d. quest. 148. n. 46.*
- 15 Poena sodomiz, quae inter atrocissima delicta numeratur, *Farinac. d. quest. 148. num. 5. 6.* est ignis, seu mortis supplicium, d. l. cum vir 31. d. §. item lex. *Farin. d. quest. 148. num. 4. & seqq. Exod. c. 22. Dent. c. 22. 13. cap. 27. 21. Judic. cap. 19. 22. Levit. cap. 20. 13. 2. Regum cap. 23. 7. Roman. cap. 26. Genes. cap. 19. Boër. decis. 316. Pat. Gregor. libr. 36. synt. c. 10. num. 6. 7. Menoch. cas. 286. Clarus in §. sodomia. num. 4.* cum bonorum omnium publicatione, *Farinac. d. loc. num. 12. 13. 14.* quae hodie non obtinet, *ibid. num. 15. Menoch. cas. 286. n. 10. 28. 29.* & potestate occidendi, sodomiam in se exercentem, *Farin. d. loc. num. 18.* Bestiae cum quibus sodomia exercetur, comburuntur, *Dent. c. 22. 13. Levit. c. 20. 13. Clarus in §. fornicatio. num. 27.* Conatum in sodomia, eadem quae ipsemet poenam vindicandum existimant quidam, alii vero arbitrariam poenam statuunt, *Menoch. cas. 286. num. 6. 8. 16. 17. Farinac. quest. 148. nu. 55. & seqq. Peguer. decis. 72. & 75.*
- 16 Muliebria passiva, infamia notantur, l. 1. §. remouet. de postul. l. 31. de adult. & intestabiles fiunt, *Menoch. cas. 286. num. 10.*
- 17 Sodomita quoque censetur, qui cum Diabolo carnis tegumento assumpto, Venerem exercet, de quo sup. cap. 10. & seq. de demonomia.
- 18 Sodomitis similes sunt tribades, seu frictrices mulieres, vel masculi, frictionibus mutuis se ad exsudationem seminis compellentes, *Clar. in §. sodomia. & in §. fornicatio. num. 28. Pat. Gregor. libr. 36. synt. c. 14. Farinac. quest. 148. num. 38. Menoch. cas. 286. nu. 50. & seqq. molles, de quibus Apostolus 1. Cor. c. 6. 9. & semen in terram profundentes, Genes. cap. 38. 9. 10. & coeuntes cum mortua foemina, Clar. in §. fornicatio. n. 28.*
- 20 Poena horum est arbitraria, *Clar. in §. sodomia. n. 29. Pat. Gregor. d. c. 14. num. 2. Farin. d. quest. 148. num. 39. 40. & seqq. cum mortua coeuntes poena est capitalis, tanquam contractatore cadaveris, l. fin. C. de sepul. viol. Clar. d. loc. n. 2. & in §. fornicatio. n. 28. 29.*
Ad hoc caput referendus tit. C. de rapt. virg. Novell. 77. §. item lex. *Instit. de public. judic.*
- 2 *Homini cuiuscumque sexus, et aetatis, conditionis, et aedae.*
3 *Ex linea cognationis quem interficiens, dicitur parricida.*
4 *Quocumque modo & instrumento fieri potest homicidium.*
5 *Mandans trucidandum, tradens, offerens, auxilium praebens, homicida dicitur.*
6 *Homicidii species.*
7 *Voluntarium homicidium.*
8 *Præmeditatum, deliberatum homicidium quid.*
9 *Deliberatum homicidium duplex.*
10 *Sibi ipsi mortem consciscens ex variis causis.*
11 *Visceribus suis vim inferens.*
12 *Pœna sibi ipsi mortem consciscens.*
13 *Morte non secuta, quæ pœna in illo, qui voluit sibi manus inferre, licet habeat.*
14 *Pœna infanticidii varia.*
15 *Medicus causam abortioni dans, quomodo puniendus.*
16 *Poculum abortioni præbens pœna.*
17 *Poculum, vel remedium sterilitatis præbens pœna.*
18 *Partum recens natum exponens pœna.*
19 *Homicidium deliberatum in alium commissum, quomodo cognoscatur.*
20 *Ex antecedentibus homicidium voluntarium quomodo cognoscatur.*
21 *Ex facto ipso quomodo.*
22 *Post factum quomodo.*
23 *Pœna deliberati homicidii.*
24 *Parricidii pœna vetus & nova.*
25 *Marius occidens uxorem, vel contra, quomodo puniatur.*
26 *Conatus, effecto non secuto, an puniatur eadem pœnâ.*
27 *Parricidium à collateralibus factum, quomodo puniatur.*
28 *Laticinii pœna.*
29 *Vulnerans & postea occidens, pœna L. Cornelia tenetur.*
30 *Plures interficientes quomodo puniendû.*
31 *Lethaliter unus vulnerans ex pluribus, L. Cornelia tenetur.*
32 *Plures lethaliter vulnerans, omnes tenentur.*
33 *Si ignotus est auctor vulneris lethalis.*
34 *Alius superveniens vulneratumque interficiens.*
35 *Interficiens lethaliter vulneratum pœna mitigatur.*
36 *Quando ex pluribus vulneribus non lethalibus obiit.*
37 *Homicidii in vixâ commissi pœna.*
38 *Quando est ingens homicidarum numerus, quid iuris.*
39 *Ab universitate commissi homicidii pœna.*
40 *Auxiliorum pœna.*

Cap. 128. De homicidio voluntario.

1 Homicidium quid.

Hucusque de castitatis læsione & ademptione: sequitur de vitæ & incolumitatis humanæ privatione, quæ fit homicidio. *Vide supra c. 127. n. 5.*

Homi-

- 1 Homicidium est hominis, quocunque modo facta exanimatio, l. 3. §. seqq. ad L. Cornel. de sicar. l. nocere. de lib. agnos. & alond. Exod. cap. 21. 22. 23. Decian. lib. 9. crim. c. 18. qua anima à corpore separatur. Dicitur crimen gravissimum, atrocissimum & horribile, Farin. de homicid. quæst. 119. nu. 1. 2. Decian. d. lib. 9. c. 17. per tot.
- 2 Hominis, inquam, cuiuscunque ille sit sexus, ætatis, status, vel conditionis, l. 1. 2. 3. ad L. Pomp. de parricid. l. pen. l. 1. §. 2. l. 12. §. 1. l. 8. l. 16. de sicar. Clar. in §. homicidium. num. 18.
- 3 Quod si tamen quis interfecerit cognatum, consanguineum, parentem, vel liberorum nomine comprehensos, l. 1. l. pen. ad L. Pomp. de parricid. veluti patrem, matremve, avum, aviam, patruum, avunculum, amitam, socrum, vitricum, novercam, patronum, patronam vel filium, filiamve, nepotem, neptemve, pronepotem & deinceps, vel pignurum, parricidium dicitur, d. l. 1. l. pen. l. unic. C. de his qui parent. vel lib. occid. similiter alios, collateralium appellatione comprehensos, veluti fratrem, sororem, patruelē, matruelē, confobrinum, confobrinam, conjugem, sponsum, sponsamve, d. l. 1. l. pen. de parricid. Decian. lib. 9. c. 10. de crim. quod si magistratum suum, læsæ majestatis crimen dicitur, l. 1. l. 2. 3. ad L. Jul. majest.
- 4 Quocunque modo, dixi, & instrumento, non refert nimirum, gladio, telo, fuste, cultro, ferro, sica, bombardâ, inedia, veneno, malis pharmacis; philtis, toxicis, suffuris magicis, incantationibus, imprecationibus diabolicis, poculo amatorio, qualiter qualiter fiat illa exanimatio, Farinac. de homicid. quæst. 119. nu. 9. & seqq. Decian. lib. 9. c. 18. §. item lex 5. Instit. de public. judic. l. 3. ubi Gothofr. ad L. Cornel. de sicar. De veneni probatione vid. Farinac. quæst. 122. nu. 1. & seqq. nu. 91. & seqq. Exod. c. 22. Levit. c. 20. Deut. c. 18. c. 27. 24. 25. l. 1. l. 6. C. de malef. & mathem.
- 5 Homicida quoque censetur, qui trucidandum aliquem tradit, offert, mandat, quibuscunque verbis, Menoch. cas. 352. Mascar. d. concilij. 366. num. 1. 2. & seqq. Farin. quæst. 123. nu. 21. & seqq. vid. sup. cap. 118. qui consilium dat ad interficiendum, vid. Menoch. cas. 350. n. 17. Covarr. pars. 2. var. relati. §. 2. Gomez. de delict. c. 3. n. 41. 42. & seqq. ad mortem iniquè condemnat, l. novo jure. C. de jud. qui male jud. 1. Reg. c. 21. 13. 14. 19. qui auxilium, adstantiam homicidæ præbet, Menoch. cas. 359. vid. sup. vel qualemcunque moriendi causam, aut occasionem dat, Exod. c. 21. 29. 31. 32. Qui ex mandato, acceptave pecunia alium occidit, adfalsinus dicitur, Farin. quæst. 123. per tot. vide sup. c. 118. & seqq.
- 6 Homicidium est duplex; voluntarium, vel involuntarium, l. 1. §. 3. h. 1. Exod. c. 21. 14. 15. & seqq. Covarr. v. part. 2. relati. in princ. n. 2. 3. Farinac. quæst. 119. nu. 6. 7. 8. & quæst. 126. nu. 1. 2. & seqq.
- 7 Voluntarium homicidium, est præmeditatum, deliberatum, vel in rixa commissum, Farinac. de homicid. quæst. 126. nu. 6. 7. 8.
- 8 Præmeditatum, deliberatum est, quod sedato animo & libera voluntate prævia, ex intervallo, post propositum, dolo malo est perpetratum, Clarus in §. homicidium. num. 8. Menoch. cas. 361. nu. 14. 15. & seqq. Farin. d. quæst. 126. num. 8. 9. 10. Num. cap. 35. 18. 20. Deut. c. 19. 4. 12. Exod. cap. 21. 14. Covarr. v. part. 2. relati. in princ. num. 2. 3.
- Deliberatum hoc homicidium est duplex: commissum nempe in se ipsum, vel in alium.
- In seipsum, quando homicida, ob sceleris sui conscientiam, metu pœnæ & infamiz, doloris impatientiâ, vel desperatione, furore, ebrietate, pudore æris alieni contracti, aut amoris impatientiâ, vel aliis de causis, immediatè sibi ipsi manus violentas infert, l. ult. de bon. eor. qui sibi mort. consciver. Decianus lib. 9. crim. cap. 2. l. 1. l. 2. Cod. de his qui sibi mort. consciv. Farinac. de homicid. quæst. 128. per tot. 1. Sam. cap. 17. 23. & cap. 31. 4. 1. Chronic. c. 10. 4. 5. Judic. c. 16. 30. Matth. c. 27. 5. Siracid. c. 14. 5. 6. quibuscunque artibus hoc fiat, etiam fame & inedia, Farinac. d. quæst. 128. num. 31. Talis quoque est quæ visceribus suis, patrum nondum edito, vim infert, ut abortionem faciat, l. si quis. 38. §. qui abortionem. ubi Gothofr. de pœn. Exod. c. 21. 23.
- De pœna sibi ipsi mortem consciscntis, morte secuta, quæri non potest, d. l. 38. & l. 8. ad L. Cornel. de sicar. nisi tantum, ut cadaver illius in furcam tollatur, aut sub ea sepeliatur, l. 2. l. 3. C. si rem vel accus. mort. l. 3. l. 6. de public. jud. vid. Menoch. cas. 284. nu. 21. 2. Sam. c. 7. 23. & 1. Sam. c. 31. 4. & sequenti. vel etiam sepultura & luctu careat, Gomez. var. resolut. cap. 3. l. ult. de his qui sibi mort. consciv. Menoch. cas. 284. nu. 15. & cas. 285. num. 7. qui arbitrarium hoc relinquit, adde Pet. Gregor. lib. 36. sym. c. 22. bonis, pro sceleris, cuius conscientia sibi manus intulit, qualitate in fscum redactis, l. 11. §. 3. de his qui nos. infam. Menoch. cas. 285. nu. 14. Decian. c. 3. d. lib. 9. & Menoch. cas. 284. n. 14. Farin. quæst. 128. n. 47. & seqq. qui ibidem nu. 95. & seqq. bona proximioribus cognatis & consanguineis relinquenda esse existimat, per auth. bona damnatorum. C. de bon. proscript. Planè occisus, vel suspensus, submersusve reperitus, in dubio non præsumitur seipsum interfecisse, Menoch. lib. 5. præf. 13. Decian. lib. 9. c. 3. nu. 4. distinguit, & cap. 4.
- Morte non secuta, conatus ille impius, sibi ipsi ob conscientiam sceleris capitalis mortem consciscere volentis, pœnâ capitali punitur, l. ult. §. 4. l. 3. de bonis eorum qui sibi mort. l. omno. §. qui se. de remilitar. Clar. quæst. 68. nu. 37. Menoch. cas. 284. n. 25. 26. & seqq. Farin. quæst. 128. per l. 1. §. si quis. ad Syllan. vid. Pet. Greg. lib. 36. sym. c. 22. ob tædium verò vitæ, furorem, æs alienum, doloris impatientiam, magnitudinem morbi, luctusve, pœnâ arbitrariâ, Farinac. d. quæst. 128. nu. 34. 35. & seqq. Menoch. d. cas. 284. num. 18. 19. 20. l. 12. C. de his qui sibi mort. Decian. lib. 9. c. 2. Qui furore gravi, amore, zelotypia, irâ, ob timorem, ne in peccatum consentiat, vel ebrietate adductus se interficit, pœnâ arbitrariâ, punitur, Decian. d. loc. per l. Divum. de offic. præsid. l. 2. C. qui test. fac. poss.
- Pœna infanticidii ex abortione, vel partu abacto, si quidem abactio fiat tempore, quo animatus & formatus infans est, eadem est quæ parricidii, l. 32. §. si quis.

- de poen. Paul. lib. 5. sent. tit. 23. §. 8. Farinac. quæst. 122. num. 96. & seqq. & num. 131. & seqq. ubi casus aliquot in abortu distinguit, Cujac. lib. 19. observ. cap. 9. Exod. cap. 21. 22. 23. Decian. d. lib. 9. cap. 8. num. 13. 14. Dissentit Menoch. cas. 357. nu. 5. 6. 7. 9 qui indistinctè arbitrarîam poenam statuit, per l. 4. Divus. de extraord. crim. l. 8.
- 15 h. l. pen. C. d. s. Medicus, in consilio magistratû, pro salute mulieris, causam abortionis dans, poena arbitraria punitur, Menoch. cas. 357. nu. 18. 19. si tempore, quo inanimatus est infans, etiam poena arbitraria, Menoch. d. cas. 357. nu. 4. Covarr. part. 2. c. 3. relect. n. 1. & var. resol. 6. ult. nu. 10. Tessaer. decis. 12. Clar. quæst. 68. Fachin. lib. 9. cap. 100. Farin. laud. quæst. 122. nu. 134. & seqq. Gomez. 3. num. 32. Poena, poculum abortionis præbentis, morte secuta, arbitraria est, Farinac. quæst. 122. num. 100. & seqq. Poena percutientis gravidam, ut mors infantis animati & formati sequatur, est capitalis, Farinac. d. loc. num. 149. & seqq. Exod. cap. 21. 22. 23. Poena ejus, quæ præcævet ne concipiat, est arbitraria, Pet. Gregor. lib. 36. cap. 15. n. 20. 21. Genes. cap. 38. 9. 10. 11. Damhouder.
- 17 pract. crim. c. 47. num. 7. 10. & seqq. Populum, vel remedium ad sterilitatem efficiendam & generationem impediendam, arbitraria est, Farin. d. quæst. 122. nu. 105. & seqq. Decian. lib. 9. c. 18. Seminis fructum, potu, esu, vel aliis artibus perimens, Novell. 22. aut, quæ infantem, partumve recens natum exponit, arbitraria poena punitur, Novell. 153. Clar. quæst. 83. lib. 5. §. fin. Menoch. cas. 369. nu. 3. Decian. lib. 9. c. 8. nu. 15. 16.
- 19 Homicidium deliberatum in alium commissum, ex tribus potissimum modis cognoscitur, scilicet ex præparatoriis præcedentibus factum, ex ipso facto, vel sequentibus factum. Huc redeunt, quæcunq; de probando hoc homicidio deliberato scripta sunt à Mascardo, Menochio, Marfilio, Farinacio & aliis.
- 20 Ex antecedentibus factum cognoscitur ex præcedenti deliberatione & tractatione occidendi alium, ex odio, inimicitia præcedenti, quam cædes sequitur ex intervallo, ex insidiis à tergo & ex improvise incautum adorientis, ex simulatione, vel dissimulatione, mutatione habitus, veneno præparato, ex conductione interfectoris, mandato præcedenti interficiendi, ex minis, quas cædes sequitur, ex præcedenti convocatione & congregatione auxiliatorum & adstretium, armorum præparatione, ex inspectione loci præcedenti, bonorum suorum exportatione, poculo amatorio dato, rixa excitata, repetitive, ex more occidendi solito, ex insigni improbitate & malitia, perulantia, dolore, ira, odiove præcedentibus, de quibus Clarus in §. homicidium. Menoch. lib. 2. arb. cas. 361. Mascard. concl. 98. Farin. de homicid. quæst. 126. Gomez. c. 3. var. resol. exempla vid. 1. Reg. cap. 21. 13. 14. 19. 2. Sam. c. 11. 13. 14. 15. & seqq. 6. 20. 4. 7. Exod. c. 21. 13. Dent. c. 19. 4. 5. 6. Num. cap. 35. 15. 20. 21. 22. Jos. c. 20. 3. 4. 5. 2. Sam. c. 20. 9. 10.
- 21 Ex facto ipso deliberatum homicidium cognoscitur, nimirum ex gravitate & frequentia ictus, multitudine vulnerum, qualitate percussionis, loco vulneris, ex armorum genere & qualitate, ex eo quod mors

vulnerati statim sequitur, ex temporis circumstantia, Menoch. libr. 5. præsumpt. 40. Mascard. conclus. 98. & conclus. 864. Farinac. quæst. 126. nu. 186. & seqq. 119. & seqq. 127. 131. 164. & seqq. 186. 193. ex quibus verò mortiferum, seu lethale vulnus probetur, docet Farinac. quæst. 127. num. 27. & seqq. Menoch. cas. 375. Mascard. & conclus. 1034. & 1037. Genl. lib. 2. observ. 121. Clar. d. loc. nu. 43. Exod. c. 21. 20. 21.

Post factum, homicidium deliberatum cognoscitur, 22 quando homicida extra iudicium factus est, se animo præmeditato interfecisse, vel cedere volentem percussisse, unde mors secuta, allegati d. locis.

Pœna hujus deliberati homicidii, est ultimum supplicium, §. isem. 5. Inst. de pub. judic. Matth. c. 20. c. 26. 52. Exod. c. 21. 12. Num. cap. 35. 15. 16. 17. 18. Deuter. cap. 19. 11. 12. 13. Levit. cap. 24. 17. Genes. cap. 9. 6. c. 4. 11. 12. Farinac. quæst. 119. num. 12. & seqq. ubi rationes ponit, Covarr. lib. 2. var. resolut. c. 9. & juris in bonis occisi ademptio & privatio, l. indignum. de his quib. ut indign. l. hereditas. Cod. d. s. Gomez. c. 3. num. 51. 52. quibus additur restitutio expensarum, curationis, & æstimationis operatum, quas occisus, si vixisset, præstare potuisset, Roland. à Valle consil. 39. lib. 2. nec non damnorum emergentium ob occisi mortem & interesse, Farin. quæst. 119. nu. 93. & seqq. Exod. c. 21. l. qua actione. ad L. Aquil. l. fin. de his qui deiecer. quamvis operatum æstimatio, hodie locum non habeat, Clar. in §. homicidium. num. 23. Gomez. c. 3. num. 38. de aliis poenis aliarum gentium vide Pet. Greg. lib. 36. synt. c. 15. & 16. Poena hæc capitalis in pecuniariam mutari non potest, Farin. d. quæst. 119. n. 27 & seqq. five occisus sit nobilis, ignobilis, clericus, mafculus, aut foemina, Farin. d. quæst. 119. nu. 19. & seqq.

Parricidii, quod inter homicidia profus abominabile & detestandum, Farin. quæst. 120. poena est varia. Si factum est ab illo, qui parentum, vel liberorum nomine continetur, uti si quis patrem etiam naturalem, avum, proavum &c. vitricum, novercam, patronum, patronam, socerum, socrum, vel filium, filiam, nepotes, neptes, generum, nurum, interfecerit, Farin. q. 120. n. 106. & seqq. tum poena est, ut parricida virgine usque ad sanguinem cæsus, cum simia, vipera, cane, gallo, coreo, sive culo infuatur, & in mare, seu flumen projiciatur, aut si aqua ibi non sit, bestiis objiciatur. l. pen. ad L. Pomp. de parricid. Auth. ad Herennium. C. d. l. uni. C. de his qui parent. vel liber. occid. §. alia. Instit. de publ. judic. vide Covarr. part. 2. relect. Pet. Greg. lib. 36. synt. cap. 24. Coras. lib. 1. miscell. c. 5. Decian. lib. 9. c. 16. Farin. quæst. 120. nu. 7. 8. 9. sed consuetudo nunc aliam poenam observat, Farin. d. loc. nu. 12. 13. Menoch. cas. 336. nu. 13. 14. Clar. in §. homicidium. in fin. De lege Mosaiica vide Exod. cap. 21. Levit. cap. 20. Proverb. c. 20. Decian. lib. 9. c. 16. & c. 8. c. 9. Farin. d. loc. nu. 1. 2. 3. & seqq. & insuper occisor hereditate & feudo occisi privatur, Farinac. quæst. d. num. 23. & seqq. l. cum ratio. §. fin. de bon. damnat. quæ hereditas occisi, non applicatur fisco, in præjudicium aliorum cognatorum occisi, sed aliis proximioribus occisi defertur, Farin. d. loc. nu. 39. & seqq. Menoch. cas. 356. nu. 133.

- 25 Maritus occidens uxorem morte afficitur, & privatur omni lucro dotis & successione uxoris, l. si ab hostibus. §. si vir. solus. mat. Farin. d. loc. n. 56. Idem in uxore maritum occidente obtinet, quæ privatur omni lucro à marito proveniente, d. quæst. 120. nu. 59. & seqq. quæ privatio locum habet etiam quando maritus non adhibuit medicum, ad uxoris infirmitatem curandam, vel non subministravit necessaria alimenta, Farinac. d. 120. n. 74. & seqq. An pœna patricidii habeat locum in conatu, effectu non secuto, vid. Farin. q. 120. nu. 142. & seqq. & quando secus filius, non prohibuit, vel revelavit, ib. n. 153. & seqq. & quibus casibus pœna patricidii locum non habeat, ibid. nu. 159. & seqq. tradit.
- 27 Patricidium ab illo, qui non appellatione parentis, vel filii, sed ab illo, qui collateralium nomine continetur, factum, uti à fratre, sorore, patruele, matruale, consobrinum usque ad 4. gradum inclusivè, Farin. quæst. 120. num. 126. patruo, avunculo, matertero, uxore, marito, sponsa, l. 1. ad L. Pomp. de patricid. Farin. d. loc. nu. 123. & seqq. punitur ordinaria pœna L. Cornelie. §. item lex. 5.
- 28 §. si quis. Instit. de publ. judic. Latrocinii pœna olim erat crux. l. 28. §. 10. 15. de pœn. Matth. cap. 27. 38. hodie membrorum per rotam confractio, Clarus in §. homicidium, vel in partes dissectio, Clar. d. loc.
- Homicidium voluntarium in rixa factum committitur ab uno, vel pluribus.
- 29 Unus, sive uno imperu, vel pluribus vulneribus, sive priùs vulneravit & postea occidit, indistinctè tenetur pœna ordinaria, l. 32. §. ult. ad L. Aquil.
- 30 Plures deliberatum homicidium perpetrantes, omnes quidem tenentur, l. si quis. C. h. l. 1. D. eod. l. 11. §. 24. l. 51. ad L. Aquil. Covarr. part. 2. §. 2. num. 3. Roland. à Valle consil. 63. vol. 2. sed tamen pœna variè temperanda erit.
- 31 Aut enim ex pluribus unus lethale vulnus intulit, de quo constat, vel in rixa casuali & fortuita occidit, & reliqui non miserè vulnerantur, & tum solus occisor, cujus ictu perit, ordinaria L. Cornelie pœna, reliqui mitiori puniuntur, d. l. 11. §. 2. ad L. Aquil. Gomez. cap. 3. nu. 36. per l. si in rixa. h. 1. Clarus in §. homicidium. num. 37. & seqq. Geil. lib. 2. obs. 109. Bissius de homicid. nu. 26. 27. Hotoman quæst. illust. 42. Exod. c. 23. Menoch. cas. 362. num. 5. 6. putat pœnam leniendam, per l. 1. §. Divus. h. 1.
- 32 Aut omnes simul mortiferè vulnerando interfecerunt, tunc si ex lethalibus singularum vulneribus percussus moritur, singuli ordinaria talionis, seu mortis pœna puniuntur, Covarr. var. relect. part. 2. §. 2. num. 3. Menoch. cas. 362. num. 28. 29. Clar. in §. homicidium. num. 41. 42. Si verò ex uno solum vulnere mortuus est, & ignoratur quis ex multis vulnerantibus illud intulerit, aut ex quo ictu, primo, secundo, vel alio interfectus perierit, tum pœnæ arbitrarie omnes subiciuntur, l. 51. §. 1. ad L. Aquil. Menoch. cas. 362. num. 17. 28. 28. per l. 1. si in rixa. h. 1. Farinac. quæst. 96. de pœn. semp. & idem de homicid. quæst. 125. num. 484. & seqq. Deus. c. 27.
- 34 Aut unus, vel plures lethaliter vulnerarunt, ex quo

vulnere, seu ictu, mors necessariò secutura non erit & postea alius superveniens, in totum exanimavit tum hic de homicidio, ille, vel illi de vulnerato tenentur, Menoch. d. cas. 362. num. 7. & seqq. 14. 15. 16. per l. 1. & l. si in rixa. h. 111. Covarruv. d. part. 2. §. 2. num. 4. per l. ita vulneratus. in fin. l. 11. §. si servus. l. 7. §. 5. ad L. Aquil.

Aut unus, vel plures lethale vulnus, ex quo certum erat moriturum vulneratum, infixarunt, & fatalis quædam calamitas, vel casus postea, aut alius deinde in totum maturius exanimavit, & tum posteriori pœna mitigatur, Menoch. d. cas. 362. num. 12. 13. vid. l. 51. §. 1. l. 15. §. 1. ad L. Aquil.

Aut denique plures non lethaliter vulnerarunt, sed tamen omnia vulnera conjunctim exanimarunt, & arbitrarià pœnà omnes tenentur, Menoch. d. cas. 362. n. 7. 12. 13. per l. 11. §. Celsus. §. sed si. l. 51. §. 1. l. 31. §. 1. ad L. Aquil. Covarr. variar. resolut. c. 13. lib. 2.

Homicidium in rixa commissum, cujus autor, vel homicida atq; provocator animum occidendi habuit, pœna capitali punitur, Farin. quæst. 126. num. 47. 49. secus contra, ibid. nu. 48.

Quòd si ingens est homicidarum numerus, tum ut strages & carnificina evitetur, & pœna ad paucos, metus ad omnes perveniat; putant sortitionem, decimationem, vicissimationem, vel triglesimationem, vel ulteriorem adhibendam, Farinac. quæst. 96. de pœn. temper. Tessaure. decis. Pedem. 31. Hotoman. quæst. illust. 33. & 42. Mynsing. cont. 4. obs. 76. Clar. quæst. 16. & 19. lib. 5. facis Exod. 632. 27. 28.

Quòd si publicè communicato consilio & consensu totius alicujus universitatis, homicidium factum dicitur, universitas, quia deliquit, illa punienda est, Geil. lib. 2. obs. 61. Bodin. de republ. lib. 3. c. 7. Pet. Gregor. lib. 35. sym. c. 1. vid. Jud. c. 20. Deuter. c. 13. Num. c. 25. nimirum ademptione juris, privilegiorum, legum, magistratus, immunitatum, beneficiorum, & murorum denudatione, destructione, atque aratri inductione, Hotoman. d. quæst. 42. Geil. lib. 2. observ. 61. Clar. quæst. 16. num. 8. 9. Pet. Gregor. d. loc. vid. & confer 2. Reg. cap. 25. 9. 10. 11. 2. Chron. c. 25. 23. & 26. 6. c. 36. 19. & seqq. Prov. cap. 25. 3. Judic. c. 9. 45. c. 20. 46. 48.

Auxiliator, cooperando opem præstans, ante, vel in ipso homicidio, per actum propinquum, qui proximum & immediatam homicidio dedit causam, ita ut absque eo auxilio homicidium factum non fuisset, ordinaria pœna puniatur, secus aliàs, Covarr. part. 2. relect. §. 2. nu. 2. vid. sup. c. 121.

Tituli huc pertinentes, sunt tit. ad L. Cornel. de ficar. D. & C. tir. Coad L. Pomp. de patricid. tit. C. de his qui par. vel lib. occid.

Cap. 129. De homicidio involuntario.

- 1 Involuntarium homicidium quid.
- 2 Pœna hujus extraordinaria, arbitraria.

- 3 Species homicidii involuntarii.
- 4 Culpâ commissum homicidium.
- 5 Interficiens culpâ perpetratum homicidium.
- 6 Perpetratum dando operam rei illicita, vel licita, sed perperam.
- 7 Negotio illicito operam dans & occidens, ejusq; exempla varia.
- 8 Negotio licito operam perperam dans interficiens, ejusque varia illius exempla.
- 9 Homicidium in pancratio commissum.
- 10 Exemplum homicidii sine dolo commissi.
- 11 Omissione alterius, homicidia commissa.
- 12 Homicidium culpâ interfecti commissum.
- 13 Pro defensione sui, vel juris proprii factum homicidium.
- 14 Justa defensio quamam.
- 15 Ob defensionem Reipub. facta homicidia qua dicantur.
- 16 Ob defensionem proprii privatiq; juris ex tribus causis factum homicidium.
- 17 Quis dicatur vim inferre innocenti.
- 18 Primus ictus non expectandus.
- 19 Vis instans & periculosa qua dicatur.
- 20 Defensio cum aquo & pari facienda est.
- 21 Modus defensionis qualis esse debeat.
- 22 Tempus defensionis legitimum quod dicatur.
- 23 Causa defensionis, suisipsum conservatio.
- 24 Nobis sanguine junctorum defensio justa.
- 25 Sociorum, vicinorum, subditorum defensio justa.
- 26 Defensio hospitum, in tutelam susceptorum & quorumvis oppressorum.
- 27 Nemo tenetur ad periculosam aliorum defensionem.
- 28 Honoris & fama defensio justa.
- 29 Pudicitia & castitatis defensio justa.
- 30 Defensio pudicitia nobis conjunctorum.
- 31 Contra raptorem mulierum & auxiliatores defensio quibus licita.
- 32 Rerum nostrarum & juris defensio.
- 33 Resistere licet offendenti, vel turbanti, spolianti.
- 34 Resistenti vim facientem, licet repellere.
- 35 Evrem, vel raptorem resistentem licet cadere.
- 36 Defensio probanda est.
- 37 Poena homicidii ad defensionem sui & rerum suarum facti.
- 38 Casuale homicidium quod & ejus exempla.
- 39 Commissum à furioso, insante & similibus.
- 40 Poena hujus casualis homicidii nulla.
- 41 Quasi-homicidium quod.
- 42 Castratio, circumcisio hominis.
- 43 Cum celo ambulans hominis occidendi causa.
- 44 Assassium.
- 45 Falsum testimonium in causa capitali dicens.
- 46 Qui conscius homicidii, id non indicavit.
- 47 Poena quasi-homicidii.
- 48 Conatus homicidii, qua poena puniatur.

DE homicidio voluntario hucusque: sequitur de involuntario.

Involuntarium homicidium est, quod sine dolo ma-

lo, absque animo & voluntate occidendi, per incogitantiam, imprudenter, non datâ operâ, præter interficiens voluntatem, quæ in homicidii actum directè non fertur, perpetratur, *Farinac. quest. 126. num. 4. s. per L. §. Divini. de sicar. Clar. in §. homicidium. nu. 2. 3. 37. 38. per l. 3. §. 2. l. 7. h. tit. vid. Menoch. cas. 324. Tiracoll. de poen. leg. c. 33. & 14. 9*

Pœna hujus ordinaria est arbitraria, *L. §. 3. l. 7. h. s. 2. l. 11. l. 16. de poen. Sarez. in Theaur. lit. H. num. 119. 120. Pet. Gregor. libr. 3. 6. cap. 20. num. 7. Menoch. lib. 2. arb. cas. 324. num. 12. & cas. 358. & seqq. Quam ob causam asylâ & refugia inventa, Deuter. c. 19. 4. s. Josu. c. 20. 3. s. Num. c. 35. 9. Exod. c. 21. 13. 14. tit. C. de his qui ad ecclios. confug. Pet. Gregor. lib. 13. c. 22. c. 23. de Republ. Novell. 17. cap. 6. cap. 7.*

Involuntarium homicidium est duplex: culpâ commissum, vel casu, sine culpa, *l. s. C. h. t. Exod. c. 21. 12. 14. Num. c. 15. 24. & seqq. Daus. c. 19. Clar. in §. homicidium. Dd. vocant culpofum, vel casuale.*

Culpâ commissum est, quod culpâ quavis, etiam læsi, interficientis, vel interfecti perpetratum est, *L. 7. h. s. l. 52. §. 1. l. 45. §. 4. l. 4. l. 5. ad L. Aquil.*

Interficiens culpâ tum, quando ille non occidendi, sed alii negotio operam dans, interficit, idque faciendo, vel omitendo, *§. 4. Inst. de L. Aquil. Pet. Gregor. lib. 36. syntagm. cap. 20. num. 3. Hart. Hartmanni lib. 2. tit. 50. obf. 10.*

Faciendo, nimirum dando operam rei, vel negotio illicito, vel licito quidem, sed perperam & male, *L. 13. §. 4. Locat. §. item s. s. §. 6. 7. Instis. de L. Aquil. l. 7. l. 8. ad L. Cornel. de sicar. Deut. c. 19. Menoch. lib. 5. praef. 40. num. 25. 26. 27.*

Negotio illicito sciens, *Farinac. quest. 128. num. 90. 7* operam dans, culpâ suâ occidere dicitur, quando volens Gajum interficere, Sempronium occideret, *Lillud. §. fin. de injur. l. 45. §. 4. ad L. Aquil. Farinac. quest. 125. nu. 156. & seqq. & quest. 126. n. 61. & seqq. Menoch. lib. 2. arb. cas. 324. nu. 11. 12. 13. Mascard. conclus. 864. nu. 6. 7. Dissent. Fachin. lib. 1. illust. cons. c. 37. per Lamm qui 18 §. s. in. de injur. Lex Mosæica disinter videtur, *Exod. c. 21. 22. 23. 31. & seqq. Num. c. 15. 24. 25. & seqq. item quando ex impio mandato superioris occiditur quis, Menoch. cas. 354. vel profundè, non datâ operâ, aut affectatè ebrius interficeret, *Gail. lib. 2. obf. 110. num. 23. & seqq. Menoch. cas. 326. & Tirac. de poen. leg. cas. 6. vid. Deut. c. 21. 20. vel in rixa supervenientem, vel mediatorem, Clar. in §. homicidium. n. 6. 31. Wesenb. consil. 19. Gail. lib. 2. obf. 110. nu. 19. Meno. cas. 362. n. 5. 6. & cas. 324. n. 9. Deut. c. 21. 22. 23. aut per lasciviam, l. 4. §. 1. ubi Gothoff. de sicar. l. 6. §. per vinum. de re milit. iracundiz calore, iræ impotentia, Clar. d. loc. n. 7. 8. Menoch. cas. 361. n. 13. 14. 15. mentis concitatione & impetu vehementiori victus, *Meno. d. loc. n. 18. & seqq. in monomachia, Lunic. C. de gladiat. lib. 11. 1. Sam. c. 17. ubi Pet. Martyr hoc certamen merito improbat aut vulnèratum, non lethaliter, ex vulnere moriatur, *Farin. q. 127. nu. 27. & seqq. vel quando percuciens statim remedium & auxilium percusso, factum suum*****

suum detestando, præbet, *Menoch. lib. 5. præf. 40. num. 29. 30.* similiter qui dat causam homicidio, furioso gladium porrigendo, homicidæ arma suppeditando, *Far. quæst. 126. num. 63. 64.* qui autor rixæ est, in qua quis fuit occisus, *d. quæst. 126. n. 65.* quando scilicet causa illa ordinata est, & tendit ad homicidium subsecutum, de quo cogitare potuit, *ibid. num. 77. & seqq.*

8 Negotio licito operam, perperam & malè dans, suâ ipsius culpâ interficit, uti, quando quis se adversus offendentem aggressorem defendendo, tertium occidit, *Farinac. quæst. 125. n. 139. & seqq. & 153. & seqq.* aut venationi operam dans, telo in feram immisso, hominem forte interimit, *Menoch. cas. 324. num. 3. Tiraguell. de pœn. leg. caus. 33. n. 1. 10. & seqq.* vel jaculis in loco insolito ludens, vel ramum prope viam publicam, vel vicinalem dejiciens, prætereuntem interficit, vel medicus malè secando, medicamentumve perperam dando, occidit, §. 5. 6. 7. 8. *Inst. de L. Aquil. l. 7. ad L. Aquil. Geil. lib. 2. obs. 111. num. 26. 27. Covarr. part. 2. rel. 1. §. 2. n. 9. & §. 4. n. 2. 3. Clar. in §. Homicidium. nu. 2. 3. canem petens lapide, fuste, gladio, hominem percutit, Clar. d. loc. discipulum, filium, uxorem castigaturus, l. præceptoris. l. qui fovens. ad L. Aquil. aut propinquum, amicum, *Menoch. lib. 5. præf. 40. num. 15. 16. 17. & præf. 14. & 15. 16.* vel hominem alium leviter percussurus, *Clar. d. loc. num. 5.* vel tanquam mediator, manus conferentes dirempturus, alterum eorum occidit, *Menoch. d. cas. 324. num. 8. 9. 10. Farin. quæst. 125. num. 142. & seqq.* vel ipsemet interficiatur ab altero rixante, aut ipse mediator pro defensione sui, unum ex rixantibus occidit, vel tertium, quando aliter periculum evadere non potuit, *Farinac. d. loc. n. 145. & seqq.* Similiter qui mulieris conceptionem promovens, poculum amatorum, vel philtum dando, hominem necat, *Menoch. cas. 358. num. 7. per l. 3. §. ex Senatuconsulto. h. s. aut per somnum, infantem comprimendo extinguit, Gomef. cas. 3. num. 29. var. resol. Geil. lib. 2. obs. 110. num. 37. 1. Reg. c. 3. 19. 20. & seqq. Menoch. cas. 327.**

9 Tale quoque est homicidium in pancratio & collatione commissum, l. 7. §. si quis. ad L. Aquil. l. 5. C. h. s. *Peir. Gregor. lib. 36. sym. c. 20. num. 11. 12. & c. 21. num. 14.* ejus, cujus sine dolo vendito veneno, homo interiit, *Menoch. cas. 359.* qui præ nimio amore seipsum perimit, *Clar. quæst. 60. §. fin. Menoch. cas. 328. Tirag. de pœn. leg. cas. 4. vel qui metu mortis coactus, interficit, Covarr. de spons. part. 2. c. 3. §. 3. n. 7. Clar. quæst. 60. §. fin. vel pugno, calce, lapide, virga, aliòve instrumento, minus mortifero, l. cum qui. C. h. tit. l. 1. C. de emend. propinq. l. 1. §. Divus 3. h. s. *Gomef. d. c. 3. n. 17. Menoch. cas. 361. num. 5. 6. & lib. 5. præf. 40. num. 4. 5. 6. 7. Mascard. conclus. 364. nu. 4. addo Exod. c. 21. 19. 20. 21. nisi ex loco & modo percussiois, dolus colligatur, ad locum. & qui per imperitiam innocentem ad mortem condemnavit, l. fin. de var. & extraord. cognit. tit. C. de pœn. jud. qui malè jud. argum. Exod. d. c. 23. 7.**

11 Omittendo, culpâ alicujus homicidium committitur dicitur, qui suâ diligençiâ infectum homicidium

præcavere & impedire potuit, nec scit, *Menoch. cas. 355. n. 7. 13. Clar. lib. 5. §. fin. quæst. 87. nu. 3. Exod. c. 21. 29. medicus, qui non admonuit ægrotum de abstinendis, vel cujus negligentia & socordia æger extinctus est, Gomef. c. 3. n. 35. var. resol. Covarr. part. 2. rel. 1. §. 2. n. 9. & §. 4. n. 2. 3. vid. supr. c. 119. aut quando medicorum imperitiâ vel malo regimînè, vel sui ipsius incuriâ vulneratus obiit, *Farin. q. 127. nu. 2. 4. & seqq. & 87. & seqq.* Quando verò medicis referentibus sit credendum, *Farin. d. loco. num. 101. & seqq. docet.**

Homicidium culpâ interfecti committitur, quando 12 illæ rei illicitæ & prohibitz, vel licitz quidem, sed perperam & malè operam dans, justâ & legumâ defensione, ab injuria inferenda & delicto perpetrando arceretur & depellitur, & nulla defensione læso delinquenti competit, sed quando defensio conceditur licitz rei operam danti, pro juris alicujus sui, vel alterius conservatione, 13 l. ut vim ubi *Dd. de just. & jur. Farin. de homic. q. 123. n. 3. & seqq. per l. 1. §. vim. de vi & vi arm. Gomef. var. resol. c. 3. tit. de homic. n. 20. Mascard. cont. l. 1120. quæ defensio neq; statuto, lege, aut à principe tolli, vel prohiberi debet, Farin. d. loc. n. 12. & seqq.* sed quæ jure naturali, divino & civili est concessa, *Farin. d. loc. num. 20. & seqq.* contra quemvis vim inferentem, *ibid. num. 250. & seqq.*

Justa verò est defensio hæc, quando operam rei illicitæ dat alius vim inferens, lædendo Rempubl. vel privatum, ejusve jura.

Ob defensionem juris Reipub. conservationem scilicet 15 publicæ tranquillitatis, securitatis, societatis, & salutis, tanquam hostis carû, justè occiditur transfuga, l. 3. *Inst. h. s. l. 8. §. 2. de pœn. l. si. h. hodie. C. de malef. & mathem. Nov. 35. Clarus in §. homicidium. n. 26. 53. 55. Farin. q. 125. n. 114. de homic. Menoch. lib. 1. quæst. arb. 90. Bart. & Jaf. in l. 3. de just. & jur. item proscriptus & bannitus, *Menoch. d. loc. n. 20. & cas. 283. & lib. 5. præf. 45.* non tamen rectè & justè à filio proprio, *Clar. d. lo. n. 59.* neq; ex privata vindicta, *Menoch. d. cas. 283. num. 42. Tirag. de pœn. caus. 20. nu. 7.* post fidem datam, gratiam impetratam, aut securitatem & saluum conductum impetratum, *Meno. d. loc. n. 23. 24. 50. 51. Clar. d. lo. n. 61. 62. Geil. lib. 2. de pac. publ. c. ult. Menoch. lib. 5. præf. 46. vide Jos. c. 6. 22. 25. & seqq. Judic. c. 1. 2. 4. 25. confer 2. Sam. c. 19. 24. 1. Reg. c. 2. 8. 44. 37. 38. & 1. Sam. c. 11. 13. c. 15. 6. 2. Sam. c. 3. 31. & seq. Num. c. 20. 17. 19. & seq. c. 21. 22. Dent. c. 2. 28. 27. c. 19. 23. 4. 5. 6. neq; rectè occiditur talis sub custodia existens, *Menoch. d. lo. nu. 23.* proditorie, *Clar. & Menoch. d. lo.* vel pendente appellatione, *Clar. ib. n. 64.* aut innocentiam suam probare volens, *Memo. lib. 5. præf. 48.* Justè quoque occiditur proditor & hostis patriæ à quovis, etiam à patre & filio, l. minimè 35. de relig. & jumpt. fuv. *Val. Max. lib. 5. c. 8. Gell. lib. 12. c. 17. 2. Chron. c. 23. 2. Sam. c. 20. 6. 11. 12. 13. 22.* Similiter nocentur agrorum depopulatores, latrones, incendiarii, & grassatores, miliciz q; desertores, l. 1. l. 2. C. quando liceat unicuiq; suo jud. *Farin. quæst. 125. nu. 20. 4. & seqq.* Satellites & ministri magistratus maleficum capiendum armis sibi resistentem, rectè occidunt, *Geil. lib. 2. obs. 110. num. 13. l. 29. §. pen. ad L. Aquil.***

16 Ob defensionem susceptam proprii privatiq; juris, justè vim inferens, occiditur: nimirum, I. Ob vitæ corporisque incolumitatem retinendam, tum nostram, tum aliorum: II. Ob honoris, famæ & pudicitie propriæ, vel nobis junctorum conservationem & defensionem: III. Ob rerum nostrarum conservationem.

Vim & injuriam inferit innocenti, qui jure prohibente, *Wesemb. consil. 19. num. 14. 15. 33. 50. 51. Farinac. quæst. 125. num. 101. & seqq.* ipso actu inferit, *l. 3. de just. & jur. ubi Dd. l. 45. §. 4. l. 4. ad L. Aquil. l. 9. de scar. h. s. Farinac. d. loc. num. 77. vel certò illaturus est statim, l. 4. l. 5. ad L. Aquil. Farinac. d. loc. num. 52. & seqq. Wesemb. consil. 19. num. 15. 16. 34. 35. 70. aut inlidiatur, ita ut ex inlidiis periculum appareat, d. l. 4. Farinac. d. loc. num. 65. Mascard. conclus. 1126. num. 25. Jaf. in l. 3. de just. & jur. vel, quando est insultus, vis, aut probabilis & justus timor, & terror periculi vitæ, Mascard. d. loc. n. 27. Farin. d. loc. num. 50. & seqq. scilicet, quando alius cum armis contra alium venit, minando, aut faciendo actum aliquem, ex quo apparet, quòd velit offendere, Farin. d. loc. nu. 62. & seqq. vel, se præpararet ad offendendum, num. 63. 64. vel minaretur percutere, vel lædere is qui solet exsequi minas, & dum minans est in actu lædendi, atq; signa offendendi & occidendi apparent, Farin. d. loc. num. 63. 67. 68. 69. 70. 72. Soarez in lit. H. num. 126. aut quando aliter offensionem, vel læsionem personæ suæ evadere non potest, Farinac. d. quæst. 125. num. 82. & seqq.*

18 Unde rectè dicitur, non esse primum ictum expectandum, *l. 5. ad L. Aquil. l. 3. C. h. s. Clar. in §. homicidium. num. 33.* sed qui videt alium certò percussurum, statim percussorem prævenire & cedere potest, *Clarus d. loc. num. 39. Farin. d. loc. num. 74. 75. 93. Geil. lib. 2. obs. 110. nu. 7.* multò minus, post primum ictum, secundum expectare tenetur, *Farin. d. loc. num. 77. & seqq.* aut fugã periculum declinare & eã se defendere, *Clar. d. loco. num. 31. Wesemb. consil. 19. num. 17. 18. 19. 60. 65. Farinac. d. loc. nu. 121. & seqq. Vasq. illustr. quæst. lib. 1. c. 18. Zoannes. part. 2. num. 14. & seqq. de trip. defensione.*

19 Ideoq; hic vim oportet esse instantem impetum, insultum & aggressionem periculofam, in periculum vitæ adducentem & durantem, impendentem, *l. 45. §. 4. l. 7. §. 4. l. 5. l. 52. §. 2. ad L. Aquil. Wesemb. d. consil. 19. num. 68.*

20 Defensio, quæ huic illatæ vi opponitur, fieri debet cum æquo & pari, seu moderamine inculpatæ tutelæ, sihe defendentis culpâ, *Farinac. d. quæst. 125. num. 330. & seqq. Mascard. conclus. 1126. per l. 1. C. unde vi. d. l. 45. ad L. Aquil. Gujarc. lib. 5. obs. c. 18.* quod moderamen spectatur & probatur ex modo, tempore & causa.

21 Modus defendendi, cum modo offensionis est commensurandus, ut sit æqualitas, paritas & proportio inter offensionem seu læsionem, & defensionem illi oppositam, *Farin. d. quæst. 125. num. 349. & seqq. & num. 366. & seqq.* hoc est, ne defensio major sit vi illatâ, quod judicis arbitrio relinquendum, qui æstimabit ex quantitate, qualitate, & modo vis illatæ, ex tempore fla-

grantis periculi & terroris & causa defensionis, an defensio par, vel major vi illatâ fuerit, an interficiens propulsaverit vim, vel intulerit, an aliter se defendere potuisset & debuisset, *Menoeb. lib. 2. ar. bit. cas. 277. Gomez. lib. 2. var. resolut. c. 3. num. 22. Farin. d. quæst. 125. nu. 359. & seqq. 395. & seqq. Wesemb. consil. 19. num. 18. 19. 57. 58. 72. 73. Donell. ad l. 1. C. unde vi. & lib. 17. com. c. 2. Gil. lib. 1. c. 16. de pac. public. cum defendens stateram in manu habere non possit, nec ad certam mensuram verberare, Wesemb. d. loc. num. 35. 36. 61. 62. 67. Farinac. d. loco. num. 352. & seqq.*

Tempus defensionis requirit, ut in continenti, periculo durante, in ipso actu offensionis & conflictu, vi durante & flagrante periculo fiat, non postquam periculum cessavit, vel offendens fugit, vel lædere non potuit, *Far. d. q. 125. n. 338. & seqq. & nu. 377. & seqq. Masc. conclus. 1126. n. 42. & seqq.* aut, quando quis a periculo, vi, injuria, & metu est liberatus, & periculum nullum amplius metuitur, *Farinacius d. loc. num. 8. 211. & seqq. num. 377. & seqq. Wesemb. d. consil. 19. n. 48. 49. Menoeb. cas. 11. lib. 2. ar. bit. qui hoc judicis arbitrio relinquunt. Farin. d. loc. nu. 213. & seqq.* distinguit inter violentiam & vim successivam, & ex intervallo, post aliquot dies, menses, vel annum, pro arbitrio judicis, *Geil. lib. 1. de pac. publ. c. 10. num. 12. & seqq.*

Causa defensionis, est justa suiipsius, suorum conjunctorum, vel rerum suarum conservatio, sicut diximus, uti primò vitæ & corporis proprii defensio, *l. 3. ubi Dd. de just. & jur. l. 1. ubi Donell. C. unde vi. Soarez in thesaur. recept. sent. in voce homicidium. num. 122. 123. 2. Sam. c. 2. 20. 21. 22. 23. Justin. c. 3. 30. 31. 39. Esib. c. 9. c. 8. 11. exempla vide Nehem. c. 4. 13. 14. 16. 18. Esib. c. 9. c. 8. 11. Johan. c. 18. 36. vindicta verò prohibita, *Masch. c. 26. 52. c. 5. 39. Rom. c. 12. 19. Levit. c. 19. 18.* Deinde defensio vitæ nobis junctorum consanguinitate, vel adfinitate, *Clar. d. loc. num. 27. Farin. d. quæst. 125. num. 281. & seqq. Geil. lib. 2. obs. 110. num. 19. per l. unie. C. quand. liceat nunciariq; se sin. jud. vind. adde Gens. cap. 14. 14. & seqq. Actor. c. 7. 24. 25. Exod. c. 2. 11. 2. Reg. c. 10. 12. Prov. c. 24. 11. 12. Siracid. c. 22. 29. Nehem. c. 4. 13. 14. & seqq. Item 5 defensio conjugis, fratris, sociorum, vicinorum, domini sui, *Farinac. d. loc. num. 281. & seqq.* subditorum nostrorum, *l. 3. §. illicitas. l. 13. de off. presid. 2. Sam. c. 10. 12. & seqq. Judic. c. 3. 31. c. 7. 11. unde bella hoc nomine suscepta, licita, *Josue. c. 8. 24. 25. 26. c. 10. 20. 21. Exod. c. 34. 11. Deuter. c. 7. 2. Num. c. 25. 17. 18. c. 31. 9. 11. 17. 35. c. 3. 28. 29. diximus in Polis. c. 35. hospitium, Judic. c. 19. 23. 24. in tutelam & patrocinium susceptam, *Josua. c. 10. 6. 7. 8. & quorumvis oppressorum, l. devotum. C. de metall. lib. 12. Covarr. part. 3. relect. §. 1. num. 5. Gomez. var. resolut. c. 3. num. 21. Clar. h. s. num. 27. 28. Geil. lib. 2. obs. 110. n. 19. Farin. d. quæst. 125. nu. 267. & seqq. Exod. c. 21. 29. 31. 32. c. 2. 17. 19. Levit. c. 19. 33. 16. 17. Siracid. c. 4. 9. 10. c. 18. 24. 2. Sam. c. 23. 8. 9. c. 2. 20. 21. Josue. c. 10. 4. 6. 10. Judic. cap. 19. 23. 24. quamvis ad periculofam aliorum defensionem, 27 nemo teneatur, *Covarr. part. 2. relect. §. 2. nu. 7. per l. 34. §. 1. de donat. l. 9. §. sed licet. quod met. caus. Farinacius d. quæst.******

- quæst. 125. num. 300. Et seqq. ubi excipit liberos, conjugem & subditos.*
- 28 Honoris quoque & famæ defensio contra lædentes concessa est, *Clar. d. loc. nu. 26. Farin. d. quæst. 125. nu. 41. 42. 43. 44. 82. 86. 98. Et seqq. arg. l. 9. de manum. vind. l. 26. si quis omiff. caus. l. 8. §. 2. quod met. caus. Sirac. c. 41. 15. Zoannes. de tripart. defens. part. 1. Et 2. Esch. c. 9. l. 2. 3. 6. 7. 16. c. 8. 11. Nebem. c. 4. l. 10. Matth. c. 22. 6. 7. 8.*
- 29 Pudicitiz & castitatis similiter defensio concessa, tum propriæ, tum nobis conjunctorum. Propriæ, ut stuprum puellæ, vel masculo inferens, pro defensione pudicitiz à patiente interfici possit, *l. 1. in fin. h. tit. Borcholt de feud. c. 7. num. 43. Vafq. illust. controv. lib. 1. c. 11. nu. 10. Geil. lib. 2. obs. 110. nu. 5. 6.*
- 30 Nobis conjunctorum pudicitiz & castitas, defensionem contra ejus violatorem concedit. Sic enim maritus, adulterum uxoris suæ, in actu deprehensum, in continenti occidere potest in domo sua, *l. 23. c. 4. l. 38. §. 8. l. 2. 4. ad L. Jul. de adulter. Pater quoque filium nuptam habens, omnem adulterum illum, in turpitudine deprehensum, impunè occidit, dummodo utrunque in sua, vel generi domo interficiat, l. 4. l. 20. Et seqq. de adult. Clar. in §. homicidium. num. 49. Et diximus supra cap. de adult. adde Num. c. 25. 6. 7. 8. c. 15. 34. Josu. c. 10. 18. AHor. c. 7. 22.*
- 31 Raptores mulierum & auxilioses eorundem in flagranti crimine deprehensos, impunè interficere licet proximis raptæ consanguineis, tutoribus, curatoribus, dominis, patronis, *l. unie. C. de rapt. virg. Covarr. part. 3. relect. §. 1. nu. 6. Et sup. cap. de adult.*
- 32 Rerum nostrarum & juris competentis defensio similiter est concessa, *l. 1. ubi gloss. Cod. und. vi. l. 4. ad L. Aquil. l. 9. furem. de fcar. Clar. d. loc. nu. 25. Soar. in voce homicidium. nu. 112.*
- 33 Hic tamen observandum, in rerum, juris, famæ & honoris, & aliorum defensione, quod non statim interficere liceat insultantem, vel vim, aut injuriam inferentem, sed quod solum resistere possit offendentem contra violentiam ablativam, vel juris incorporealis exercitium impediendum, quando aliter res suas, vel jus suum, sine periculo salvare, & parcere sine periculo rei, injuriam & vim facienti, non potest, *Farin. quæst. 125. num. 258. Et seqq. Wesenb. consil. 19. num. 51. 52. 53. 57. Zoannes. part. 3. num. 5. part. 2. num. 41. 42. Mascardus.*
- 34 *Conclus. 489. per l. furem. ad L. Cornel. de fcar. quod si postea ex tali defensione in discrimine vitæ ponatur, licitè potest offendentem pro suæ vitæ defensione interficere, Wesenb. d. loc. Farinac. d. loc. num. 169. Et seqq. Mascard. conclus. 1120. num. 19. Fachin. lib. 1. c. 31. illust. cont. Geil. de pac. pub. lib. 1. cap. 16. etiam, dum conatur bona sua recuperare, Farinac. d. loc. num. 169. Et seqq. Et Mascard. d. loc. Alii pro sola rerum & jurium suorum defensione, homicidium vim inferentis concedunt, Farin. d. loc.*
- 35 Ob hanc causam, licet raptorem, vel furem diurnum, cum telo se contra capientem defendentem, interficere, *Liag. ad L. Aquil. l. 5. §. furem. de furi. Farin.*
- quæst. 125. nu. 252. Et seqq. Exod. c. 22. l. 2. Cujac. lib. 14. obs. cap. 15. Et lib. 11. c. 27. & nocturnum furem, cui quis sine periculo vitæ & rerum suarum parcere non potuit, l. 9. h. t. l. 4. l. 5. ad L. Aquil. l. 54. §. 1. de furi. Cujac. lib. 19. obs. c. 12. Covarr. part. 3. relect. §. 1. nu. 6. Farin. d. loc. nu. 195. Et seqq. quemque non agnovit, neque testes, qui agnovissent, habere poterit, neque capere eundem quiverit, & hoc ipsum cum clamoriz testificatione fecerit, Clarus d. loc. nu. 47. Farin. d. loco. nu. 254. Et seqq. per d. l. 4. §. 1. Et s. Petr. Gregor. lib. 36. fyn. c. 21. num. 21. 22. aliter occidere non potest, imprimis fugientem, vel se non defendentem, & quando res suas alio modo recuperare potest, Farin. d. loc. num. 264. Et seqq. Et 238. Et seqq. Covarr. d. loc.*
- Defensio verò non præsumitur, sed probanda est, *36 Farin. d. quæst. 125. nu. 419. Et seqq. quamvis in ea probationes præsumptivæ admittantur, ibid. num. 422. Et seqq. & judicis arbitrio relinquatur, an quis aggressor dicatur, qui hoc statuit ex præsumptionibus, si rixosus, animosus, audax, robustus, ferox, armatus, inimicus, offensus, minitans, auctor rixæ, primus insultans, percutiens, injurius fuit, Farin. d. loc. nu. 437. Et seqq. 441. Et seqq. vel, operam rei illicitæ dedit. Quando nescitur, quis aggressor fuit, neuter punitur, ibid. num. 484. Et seqq. Provocatus probatur quis conjecturis, de quib. ibid. nu. 503. Et seqq.*
- Pœna homicidii ad defensionem sui & rerum sua- *37 rum facti, est arbitraria, Monoch. cas. 324. Et cas. 358. Et seqq. Petr. Gregor. lib. fyn. 36. c. 20. Soarez in thesaur. in voce homicidium. num. 119. 120. Hinc asyla constituta, Deus. c. 12. 19. Josu. 20. 3. 5. Et Num. c. 35. 9. Exod. c. 21. 13. l. 5. l. fin. Cod. de his qui ad eccles. confug. Petr. Gregor. de Repub. lib. 13. c. 22. Et 23. Novell. 17. c. 6. c. 7. quæ similiter locum habet, quando defensor modum inculpate tutelæ excedit, Farin. quæst. 125. nu. 238. Et 344. Et 396. Et seqq. An verò modum excesserit, judicis arbitrio relinquunt, Monoch. cas. 277. Geil. lib. 2. obs. 110. Wesenb. consil. 19. num. 53. 65. quæ pœna obtinet quoque, quando ad icium percutientis, alius sine dolo obicitur, qui percussus obiit, Gomsf. d. c. 3. nu. 24. var. resol. Clar. d. loc. num. 31.*
- Sequitur de casuali homicidio, quod præter sco- *38 pum, consilium, & culpam interfecti & interficientis ex actu & negotio licito, naturâ suâ ad læsionem non comparato, accidit, Clarus in §. homicidium. num. 1. 2. Farinac. quæst. 126. num. 5. 6. l. 11. §. delinquens. de pœn. uti, si quis loco solito, jaculis ludens, transeuntem trajecerit, §. 4. Inst. ad L. Aquil. l. 7. §. si quis. D. d. s. ligna cædens in loco solito, adstantem sibi, capulo percusserit, Exod. c. 21. 13. Deus. cap. 19. 2. 4. 5. 6. Num. c. 35. 13. 14. Josu. c. 20. 2. arborem putans in loco remoto, prætereuntem ramo dejecto occiderit, l. 7. l. 31. ad L. Aquil. §. 5. Instit. de L. Aquil. Farin. quæst. 126. num. 17. Et seqq. Mascard. conclus. 864. num. 4. Et seqq. canem lapide petens, hominem prætereuntem occiderit, Farinac. d. quæst. 126. num. 17. 18. Monoch. cas. 324. num. 9. 10. sine culpa ex fenestra lapidem, vel aliud projiciens, prætereuntem læ-*

ferit, vel ipse ceciderit, & casu suo alium oppresserit, *Farinac. d. loc. num. 19. 20. 21. & seqq.* venando bestiam petens, hominem occiderit, aut in ludo permisso, in colluctatione licita, sine culpa sua occiderit, *ibidem Farin. nu. 26. & seqq.*

39 Tale quoque censetur homicidium, quod mentis inopiâ committitur ab infantibus, doli non capacibus, *L. 12. ubi Marsil. ad L. Cornel. de sicar. l. 4. de offic. presid. Geil. lib. 2. observ. 110. num. 21. Menoch. cas. 329. num. 19. & sequentib. Clarus quast. 60. §. fin. à senibus, bis pueris, l. ferè in omnibus. de reg. jur. l. si quis. §. ignoscitur. ad S. C. Syllan. Clarus quast. 60. Menoch. cas. 330. num. 20. 21. Tiraquell. de pen. leg. cam. 8. à furiosis, l. 12. h. 2. d. l. 4. Menochius d. loc. Gomez cap. 3. varior. resolut. num. 72. Tiraquell. d. loc. caus. 2. num. 23. à dormientibus, l. 1. §. 3. de acquir. possess. Geil. d. loco. num. 30. Clarus d. quast. 60. num. 13. Menoch. cas. 327. à profundè, inopiâ & ignoratâ vini efficacia ebriis, Geil. d. loco. nu. 24. 25. Menoch. cas. 326. Covarr. part. 3. relect. in princ. num. 34. ab animali bruto, Exod. c. 21. vel alio casu fortuito, seu fatali calamitate, aut vi, cui resisti non potest, l. 5. §. 2. ad L. Aquil. & quodvis aliud, quod sequitur ex actu interficientis licito & naturâ suâ ad læsionem non ordinato, directò, vel indirectè, *Farinacius quast. 126. par. 106. Covarr. part. 2. relect. §. 4. nu. 10.**

40 Casualis homicidii pœna nulla est, *Farin. quast. 126. num. 56. 57.* nisi culpa casum præcesserit, quæ arbitraria pœna punitur, *Farinacius d. quast. 126. num. 42. & sequentib. Menoch. cas. 324. num. 1. 2.* quæ est pecuniaria, vel exilii, pro modo culpæ, *Farinac. d. loco. num. 43. 44.*

41 Quasi-homicidium, ex solo conatu aliquando dicitur, *l. Divus 14. ad L. Cornel. de sicar. l. 1. qui cum solo. d. tit. facit Deuter. c. 13. 8. 9. 10. 6. cap. 19. 19. Exod. cap. 21.*

42 14. Covarr. part. 2. relect. in princ. num. 5. 6. Ejusmodi est, si quis libidinis, vel commercii causâ hominem circumcidit, castratve, spadonem, thlibias, thlasias facit, *l. 11. l. 3. §. 4. l. 6. l. 4. hoc tit. Novell. 142. §. sancimus. vide l. 1. Cod. de eunuch. Paul. lib. 5. sentent. tit. 22. naturam generandi jugulat, l. 6. de sicar. l. 18. de verb. signif. Petr. Gregor. lib. 7. syntagm. cap. 2. virilitatemque admittit, l. 4. ad L. Cornel. de sicar. enervatve, l. 1. §. 1. h. tit.*

43 Similiter, qui hominis necandi, furti faciendi, aut possessionis invadendæ causâ, cum telo ambulat, *l. 1. h. 1. §. item lex. Insti. de public. judic. l. 7. Cod. h. s. Exod.*

44 cap. 21. qui dato pretio, operam alterius ad interficiendum conduit, *Clarus in §. affassinus. Virvius lib. comm. opin. in verb. affass.* qui accepto pretio, operam ministeriumve suum ad interficiendum addixit, *Menochius cas. 360. num. 41. 43.* qui venenum hominis occidendi causâ paravit, *l. 3. h. s. Clar. h. s. num. 37.* qui mandavit, justificè interficere alium, *l. Divus. h. s. 2. Samuel. c. 11.*

45 15. 16. 17. 18. cap. 12. 9. 1. Reg. c. 21. 13. 14. 19. qui falsum testimonium in causâ capitali dixit, *l. 1. l. 3. §. 4. h. tit. vide Menoch. cas. 327. Clarus quast. 60. §. fin. Tiraquell. de pen. leg. caus. 5. falsumve judicium proficitur, l. 3. §. 4.*

l. 4. h. s. qui parentes percussit, Exod. c. 21. 15. 17. Deut. cap. 5. 6. Matib. c. 15. 4. vide Genes. c. 22. 25. qui conscius homicidii, id non indicavit magistratui, parenti, conjugi, domino, patrono, l. 5. C. ad L. Jul. majest. l. 2. l. 6. l. 7. l. 7. ad L. Pomp. de parricid. Menoch. cas. 355. num. 1. 16. 17. 18. 19. 20. qui consilium dedit: vide supra cap. 120. & cap. 119.

In omnibus hisce, licet dolus & conatus pro ipso facto habeatur, ex communi tamen Dd. sententia, eadem pœna, quâ consummatarum & perfectum homicidium, hic conatus non punitur, sed arbitrariâ, mitiori, juxta conatus qualitatem & quantitatem, *l. 1. de extraord. crimin. W. senb. h. s. Clarus in §. homicidium. num. 14. Geil. lib. 2. observ. 110. Gomez. cap. 3. num. 30. 31. Petr. Gregor. lib. 36. syntagm. Decian. lib. 9. cap. 12. & 13. cap. 23. Farinac. quast. 122. nu. 20. & seqq. & quast. 124. num. 1. & seqq. Clarus quast. 91. & 92. §. fin. Num. cap. 35. Deut. cap. 21. 18. 19. Qua verò pœna conatus iste puniatur, tractat fusè Menoch. cas. 360. & Farinacius d. loc. & Covarr. in Clemens. furiosus. de homicid. part. 2. relect. in princ. In atrocioribus quibusdam, placet etiam conatum pœna ordinaria puniri, quod tamen de consuetudine non obtineri dicit Farinacius quast. 123. num. 115. & sequentib. Mascard. conclus. 138. Menochius cas. 360. Covarr. d. loco. Decian. lib. 9. cap. 12. 13. & cap. 23. Vide sup. cap. 121.*

Tituli huic capiti inservientes sunt tit. ad L. Cornel. de sicar. D. & C. tit. ad L. Pomp. de parricid.

Cap. 130. De læsione potestatis privatæ.

- 1 Læsio potestatis quid.
- 2 Ejus species.
- 3 Læsio potestatis privatæ.
- 4 Subditus quando dicatur ledere potestatem privatam, & ex quibus actionibus id deprehendatur.
- 5 Pœna subjecti consummatio varia.
- 6 Species hujus læsionis.
- 7 Læsio potestatis dominicæ.
- 8 Læsio potestatis patrono debita.
- 9 Læsio potestatis in proprium hominem committentis.
- 10 Læsio maritalis potestatis.
- 11 Patria potestatis læsio.
- 12 Potestatis administrativa læsio.
- 13 Læsio potestatis correctoria.
- 14 Clientelaris potestatis læsio.
- 15 Pœna hujus læsionis.

HAtenus de vitæ & incolumitatis nostræ privatione: sequitur de potestatis alienæ læsione: vide sup. cap. 117. num. 3.

Hæc est, qua usus & exercitium potestatis alienæ ab aliis

ab alio impeditur, turbatur, minuitur, vel tollitur.

2 Estque duplex, privatæ nimirum potestatis, vel publicæ.

3 Privatæ potestatis læsio est duorum generum: Una, quæ à subdito: altera, quæ ab extraneo alio, non subdito fit.

4 A subdito privata potestas sui domini, vel superioris læditur, quando ille suum dominium, vel superiorum non habet eo loco, quo debet, huic recusat præstare obedientiam, l. 1. si quis jus dicens. non obtemper. tit. de obsequiis. parentis. à lib. præstand. Genes. c. 16. 4. 5. injuriis eundem lædit, Exod. c. 21. 15. 17. Proverb. c. 20. 20. officia debita illi non præstat, tit. de oper. libert. l. 1. C. de ingratis. lib. l. 1. 3. 4. C. de pat. potest. vide supra de potest. in alium compet. cap. 27. Et seqq. assemtatoriè gratificatur, infirmitates ipsius exagiat, errantem non monet, illi malè dicit, Exod. c. 22. 28. Act. c. 23. 5. Levit. cap. 20. 9. Proverb. c. 20. 20. c. 30. Matth. c. 15. 4. 5. l. unic. C. si quis Imperat. maledix. Genes. c. 9. 22. 23. clumve irridet, Genes. d. c. 9. 22. 23. Proverb. c. 30. ejus mandata spernit & contemnit, Rom. c. 11. 30. 2. Timoth. c. 3. 1. Pet. cap. 2. 20. 1. Samuel. c. 26. 8. sine consensu ipsius nuptias contrahit, Genes. c. 6. 2. c. 28. 6. 7. 8. vide Numer. c. 30. Et supra cap. 79. de conjugio. ministeria præstat cum εφραμυδουλίας, Coloss. c. 3. 22. Ephes. c. 6. 6. responsatione, Tit. c. 2. 9. 10. aut fugit & deserit dominum suum, tit. C. de servis. fugis. Genes. cap. 16. 6. ap. ad Philomon. erga eundem ingratus existit, Matth. c. 15. 3. 1. Timoth. cap. 5. 4. vel eundem prodit, Judic. cap. 14. 17. 1. Samuel. cap. 23. 4. 5. 7. 12. 19. c. 26. 1. c. 22. 9. Luc. c. 21. 16. 2. Reg. cap. 15. 25. 19. 37. c. 12. 20. Daniel. c. 6. 11. 12. Johan. c. 18. 5. Act. cap. 7. 52. malorum servorum descriptio extat Matth. c. 24. 48. Luc. c. 12. 45. aut alia officia, quæ præstare teneatur, illi non exhibet, de quib. sup. latius c. 27. de potest. in alium comp.

5 Poena subiecti contumacis, est arbitraria, l. 1. de obsequiis. parentis. à lib. præstand. l. si quis. de agnos. Et alend. tit. C. de emendat. propinqui. Et tit. C. de emendat. servor. l. 1. C. de ingratis. lib. l. unic. C. si quis Imper. maled. & quandoque capitalis in casu, Exod. c. 21. 16. Levit. cap. 20. 9. Proverb. c. 20. 20. Matth. c. 15. 4. 5. vel abdicatio & dimissio, l. 6. l. penult. C. de pat. potest. Novell. 115. cap. 3. quandoque correctio, arbitrio domini permilla, l. 3. l. 4. C. de pat. potest. Denis. c. 21. 18. 19. Siracide. c. 30. 31. Menochius casu 346. l. sed si unius. §. ait prator. de injuriis, tit. de nox. action. vel iudici, cui dominus est subiectus, castigandus traditur, d. l. 3. l. 4. Et d. l. sed si unius. Siracide. c. 30. 31. pro illius arbitrio, Menochius casu 347. Clarus quæst. 60. §. fin. Alexand. ab Alexand. lib. 3. genial. dier. c. 20. Deut. c. 21. 18. 19. quandoque ad duntiore m statum revocatur, Alexand. ab Alex. d. loco. Quibus accedit dominorum maledictio, quæ exitum lortiri solet, Genes. c. 9. 25. 26. 27. & alia incommoda, cum infamia, quæ contumacem subiectum eomitatur, 2. Thessal. c. 3. 14. Proverb. cap. 13. 17. cap. 20. 20. cap. 23. 22. Genes. c. 9. 2. Samuel. c. 18. 19. Pena uxoris malæ, turbantia maritalem potestatem, est arbitraria, Tiraguell.

de legib. connub. leg. 1. num. 19. 20. De mala muliere vide Proverb. cap. 21. 9. 10. c. 29. 24. c. 7. 11. 12. c. 9. 13. 14. cap. 19. 13. Judic. c. 5. 24. Tit. c. 2. 5. De uxore quæ propria autoritate sine justa causa discedit à marito, vide Farinacium de delict. carn. quæst. 143. num. 233. 257. Et sequentib.

Læsio potestatis privatæ, ab alio, quàm subiecto facta, est vel dominicæ potestatis, vel patronorum, dominorum in proprios homines competentis, vel potestatis maritalis, patris, vel clientelaris, de quibus supra c. 27. de potest. dominicæ. Et seqq.

Læsio potestatis dominicæ est, qua domino jus dominationis suæ, quod habet in servum, ab alio quovis præcipitur, adimitur, vel læditur, impeditur, intercipitur, aut minuitur, ut dominio & jure suo in servum, nullo modo, vel non pro arbitrio & liberè, aut integrè uti possit, l. 15. Et tot. tit. de liber. caus. §. 13. præjudicialis. Instans. de actio. ubi Mynsingerus Et Zafius.

Læsio potestatis patronis debite in libertum, est, 8 quâ jus patronatus in libertum competentis adimitur, vel deterius efficitur ab alio, quàm à liberto, tit. C. de jure patron. Et D. d. l. ult. si libert. ingen. esse dicas. Vide infra de spol. possess. c. 137.

Potestatis in proprios homines competentis læsio 9 est, qua domino proprii hominis jus suum in eundem læditur, minuitur, aut impeditur, quo minus eo uti possit liberè & integrè, vide sup. cap. 28. de potest. in prop. hom.

Maritalis potestatis læsio est, qua usus juris & potestatis maritalis in uxorem competentis, marito aufertur, impeditur, vel minuitur ab alio, 1. Tim. c. 2. 12. Genes. c. 15. 1. 2. Et seqq. c. 19. 3. 4. Vide supra cap. 29. de maritali potest.

Patris potestatis læsio est, qua patri jus suum, seu 10 commoda patris potestatis, quæ habet ex filiofam. denegantur, adimuntur, impediuntur, vel minuuntur, ab alio, tit. C. de pat. potest. tit. de lib. agnos. Denis. c. 21. 20. 21. 22. Proverb. c. 30. 17. Exod. c. 20. 12. Genes. c. 9. 22. Levit. c. 20. 9. Exech. c. 22. 7. 1. Samuel. c. 2. 25. Siracide. cap. 3. adde Matth. c. 15. 4. 5. 1. Timoth. c. 5. 4. Vide supra cap. 30.

Læsio potestatis administratoriæ est, qua tutori, vel 12 curatori potestatis & dominationis tutoriæ, vel curatoriæ competentis in pupillos, vel aduktos, exercitium & usus adimitur, impeditur, vel incommodior redditur. Vide supra cap. 31. administr. potest.

Correctoriæ potestatis læsio est, qua majoribus co- 13 gnatis, vel præceptori, potestatis correctoriæ competentis in minores cognatos, vel discipulos suos, usus præcipitur, interdicitur, impeditur, minuitur, vel læditur, tit. C. de emend. prop. Vide supra cap. 31. de potest. correct.

Clientelaris potestatis læsio est, qua protectori jus 14 protectionis, patrocinium & defensio clientum adimitur, impeditur, vel minuitur ab alio. Vide sup. cap. 31. de potest. clientel.

15 *Pœna communis & generalis hujus delicti est arbitraria, arg. l. 3. §. 14. de lib. hom. exhib. l. 1. §. 1. de lib. exhib. & ducend. l. 1. & seqq. de liberali caus. arg. Menoch. cas. 347. & 305. cum præstatione damni & interesse, arg. l. 14. de condit. indeb.*

Hujus loci est tit. C. de emend. servor. & tit. C. de emend. propinq. tit. de jur. patron. tit. de lib. exhib. & ducend. tit. de oper. libert.

Cap. 131. De crimine læsæ majestatis.

- 1 *Læsio potestatis publica quid.*
- 2 *Species hujus læsionis.*
- 3 *Jurisdictionis togatæ læsio.*
- 4 *Crimen læsæ majestatis quid.*
- 5 *A quo committatur hoc crimen.*
- 6 *Jura majestatis sibi, vel aliis attribuens.*
- 7 *Crimen læsæ majestatis est duplex.*
- 8 *Id quod directò contra statum Reipubl. vel principis suscipitur.*
- 9 *Proditio, vel oppugnatio patriæ.*
- 10 *Usurpasio jurisdictionis supremæ.*
- 11 *Unistatis & concordia subditorum scissio & seditio.*
- 12 *Molens aliquid in necem principis, vel uxoris illius.*
- 13 *Conspirationem, conjuratorem contra Reipubl. vel principem faciens, vel conventicula habens.*
- 14 *Falsam monetam eudens, in scio principe.*
- 15 *Qui hostem Reipubl. vel principis jurat, vel sequitur.*
- 16 *Crimen læsæ majestatis, quod indirectò & improprie dicitur, quodnam.*
- 17 *Ladens legatum principis.*
- 18 *Molens quid contra habentes jurisdictionem à principe, contra Duces, Comites, &c.*
- 19 *Consiliarium principis ladens.*
- 20 *Insurgens contra rectores provinciarum.*
- 21 *Offendens illum qui saluum conductum à principe habet.*
- 22 *Ex carcere principis dimittens captivum.*
- 23 *Potestatem & auctoritatem principis in dubium vocans.*
- 24 *Verbis solis non committitur hoc crimen.*
- 25 *Pœna læsæ majestatis varia novem.*
- 26 *Confisatio bonorum quousq. extendatur.*
- 27 *Pœna eudens monetam falsam.*
- 28 *Conatus, tractatus, deliberatio, effectus nullo secuto, hic punitur, ut efficitur.*
- 29 *Consilium, vel opem præstantis pœna.*
- 30 *Pœna auctoris seditionis in Reipub.*
- 31 *Pœna violantis saluum conductum.*
- 32 *Pœna læsæ majestatis mitigatur ob varias causas.*

Hucusque de læsione privatæ potestatis diximus: sequitur nunc de læsione potestatis publicæ. *Supr. cap. 130. num. 2.*

Hæc est, qua publica potestas, imperium & jurisdic-

tio alterius læditur, minuitur, turbatur, impeditur, minusve ejusdem & exercitium restringitur, aut tollitur & adimitur.

Species hujus duas constituo. Prior est de læsione potestatis & jurisdictionis togatæ: altera est de militaris & armatæ læsione.

Læsio jurisdictionis & potestatis togatæ est duplex: 3 crimen læsæ majestatis, vel jurisdictionis alienæ inferioris læsio.

Crimen læsæ majestatis est, quando subditus aliquid molitur atque agit, quod ad everisionem & perniciem status Reipubl. directò, immediatè, vel per consequentiam & indirectum tendit, *Gigas in tract. de crim. læsæ majest. tit. qualiter & à quib. quæst. 17. per l. 1. l. 2. & seqq. ad L. Jul. majest. Farin. de crim. læsæ majest. quæst. 112. num. 158. 159. & quæst. 113. nu. 247. & seqq. Decian. lib. 7. c. 6. & c. 32. num. 26. de crim. quod ideo delictum gravissimum vocatur, Farin. d. loc. num. 1. 2. 3. 4. & olim perductionis crimen, l. quos nos. de verb. sign. junct. l. fin. ad L. Jul. majest. Farin. d. quæst. 113. num. 247.*

Committitur hoc crimen læsæ majestatis à subdito proprio, ratione domicilii, vel originis, sive is sit subditus immediatè, sive mediatè, *Clar. in §. læsæ majestatis. num. 6. Decian. lib. 7. cap. 8. num. 5. Farinac. d. quæst. 112. num. 240. & seqq. & num. 258. & seqq. sive privatus is sit, sive civitas, universitas, communitas, Farinac. d. loc. num. 221. & seqq. sive sibi ipsi hæc jura majestatis usurpet & vindicet, sive in alium suo consilio & auxilio illa transferre velit, *Menoch. lib. 2. arbit. cas. 320. num. 2. per l. 3. in fin. ad L. Jul. majest. Decian. lib. 7. cap. 9. num. 5. 6. 7. Clar. d. loc. per l. 1. ad L. Jul. majest. vide exempla facta, 2. Samuel. c. 15. 10. 2. Chron. c. 21. 8. c. 10. 6. c. 21. 10. c. 36. 13. Jerem. c. 37. 2. c. 52. 3. 2. Reg. c. 17. 4. c. 18. 7. sive solus hoc moliat, sive aliorum operâ & auxilio, l. 4. ad L. Jul. majest. Num. cap. 14. c. 16. 2. Reg. c. 12. 21. 22. c. 14. 15. 19. c. 15. 10. 15. 25. 30. conspiratione, vel conjuratione initâ, tractatu præcedenti, *Farin. d. quæst. 112. nu. 69. & quæst. 113. num. 104. per l. 5. C. ad L. Jul. majest.***

Crimen læsæ majestatis est duplex. Unum, quod 7 immediatè & directò tendit ad statum Reipub. vel illius principis, everisionem, perniciem, mutationem, vel læsionem. Alterum, quod mediatè, per indirectum, per latus Reipub. vel ejus principi inservientium, quis molitur ad eorundem subversionem, mutationem, vel perniciem, *Farin. d. quæst. 112. num. 18. & seqq. & nu. 69. & quæst. 113. num. 104.*

Prioris generis, quod contra statum atque fundamenta Reipub. vel personam & dignitatem illius principis suscipitur, *Farin. d. quæst. 112. num. 18. & seqq. & num. 69.* varia sunt exempla: uti est I. Proditio, vel oppugnatio patriæ & regni, l. fallaciter. C. de abolition. ut illa in extranei potestatem veniat, *Farinac. d. quæst. 112. num. 209. & seqq. & 214. & seqq. & quæst. 113. num. 3. & seqq. Clarus in §. læsæ majestatis. num. 1. per l. 1. l. 4. ad L. Jul. majest. Decian. lib. 7. c. 29. Gigas b. s. tit. de prodit. exempl. 2. Chron. cap. 25. 3. c. 33. 25. Esth. c. 2. 2. 2. d. sacch. c. 5. 15. c. 10. 20. 21. 22.*

10 II. Usurpatio jurisdictionis supremæ, quam in subditos exercet, faciendò ea, quæ ad supremum principem spectant ratione officii sui, *Farinac. quæst. 114. num. 1. & seqq. de crimin. læsæ majest. Decian. lib. 7. cap. 9.* etiam tum, quando habens jurisdictionem, terminos jurisdictionis suæ excedit, & se pro superiore gerit, *Decian. d. cap. 9. num. 11. Farinac. d. loc. num. 6. 7.* actus jurisdictionis summæ exercet, mortis pœnam imponendo, statuta legesque sanciendo, edicta mandataque promulgando, furtivæ erigendo, insignia principis usurpando, pro rege, principe, duce se gerendo, *Farin. d. loco. num. 8. & seqq. Decianus d. cap. 9. & alios actus jurisdictionales, animo & intentione occupandi supremum dominium & imperium, exciteret, Farinac. ibid. num. 20. per l. 3. h. t. Menoch. cas. 320. nu. 2. 1. Reg. c. 2. 13. & seqq. ubi Jun.*

11 III. Quando unitas membrorum Reipubl. tollitur, & subditorum animi à se invicem distrahuntur & separantur, unde schisma, *Num. c. 16. 2. Samuel. c. 15. cap. 16. cap. 20. Act. c. 23. 6. 7. 8. 9. 10. c. 24. 12. c. 17. 5. 6. 7. & seqq. cap. 19. 28. & seqq. cap. 21. 30. & seqq.* quando ordo tollitur, bene disposita confunduntur, *Numer. d. cap. 16. 2. Samuel. c. 15. c. 16. c. 20. 1. Corinth. cap. 1. 10. & seqq. 1. Reg. c. 18. 17. Josu. c. 7. 25. 1. Reg. cap. 18. ubi Pet. Martyr.* Unde seditio, discordiaque, quibus tranquillus Reipubl. status turbatur, *l. 1. l. 2. C. de seditios.* cujus autor crimen læsæ majestatis committit, *Farinac. d. quæst. 113. num. 176. & seqq. per l. 1. §. 1. h. t.* qui cives ad tumultum in civitate, ad damnum principis, vel ad statum publicum turbandum concitat, qui acclamando ad seditionem, populum convocat contra magistratum, *Farin. d. quæst. 113. num. 180. & seqq. Decian. lib. 7. c. 7. c. 9. c. 18. Petr. Gregor. lib. 23. symtagm. c. 3. num. 8.* subitum & violentum multitudinis motum in principem movet, qui sub specie recti, rebellionis & seditionis causas suggerit populo, eumque in suum magistratum concitat, majores vivendi commoditates & libertatem promittendo, *Gregor. d. cap. 3. & cap. 1. & lib. 23. de Republ. cap. 3. c. 4. & lib. 13. cap. 12. num. 16. 17. & seqq.* Exempla hujus vide *1. Reg. c. 12. c. 13. c. 14. c. 16. 9. 14. 23. 26. 2. Reg. c. 17. 20. 21. Numer. c. 12. c. 14. c. 16. cap. 20. 3. 2. Samuel. c. 15. 10. 11. c. 16. 6. 7. c. 20. 1. 2. Judic. cap. 12. 11. Act. c. 5. 35. 36. 37. c. 15. 1. 2. c. 19. 23. c. 21. 27. 28. 30. 31. 32. cap. 23. 10. Jerem. cap. 27. 8. Deut. cap. 9. 23. 24. c. 16. 12. 14.*

12 IV. Crimen hoc committit, qui in necem & perniciem principis summi vel uxoris illius, quid molitur, *Decian. lib. 7. c. 5. per l. 5. C. ad L. Jul. majest. Esther cap. 2. 21. 22. 1. Sam. c. 24. 7. c. 26. 9. 10. 2. Samuel. c. 1. 11. & seqq. cap. 4. 9. 11. Farinac. quæst. 112. num. 18. & seqq. & 44.* vel contra quoscunque alios magistratus, qui superiori non recognoscunt, *Farinac. d. quæst. 112. num. 182. & seqq. Decian. lib. 7. cap. 4. num. 6. Clarus in §. læsæ majestatis. num. 3. Mynsing. respons. 44. num. 9.* imò etiam contra Imperii electores, *Farinacius d. loco. num. 66. Decian. lib. 7. cap. 5. num. 2. & confederatum principis, Farin. ibid. num. 47. & seqq. Decian. d. lib. 7.*

cap. 5. num. 18. cap. 32. num. 21. Unde proditor principis, vel illi rebellis, illi resistens, opera rebellionis faciens, dicitur in hoc crimen incidere, *Farinac. quæst. 113. nu. 3. & seqq. & n. 66. & seqq.* inobediens, ut status Imperii convellatur, *Farinac. d. loco. num. 101. Mascard. conclus. 1257. Decian. lib. 7. c. 40.*

V. Similiter, qui conventicula inicit, conjuratione, vel vel conspiratione factâ, duce constituto, aliquid contra principem, vel Rempubl. suscipit, *l. 1. §. 1. ad L. Jul. majest. Farinac. quæst. 113. num. 119. & seqq. & 137. & seqq. Decian. lib. 7. cap. 19.* quot hic homines conventiculum faciant, arbitrio judicis relinquunt, *Mascard. conclus. 450. num. 4. Farinac. d. loco. num. 135. & seqq.* Similiter qui tractatum faciunt contra personam principis, vel Reipubl. *Petr. Gregor. libr. 23. cap. 3. de Republ. Decian. lib. 7. cap. 35. per l. 1. l. 3. 10. h. t. adde 2. Reg. c. 12. 21. 22. c. 14. 19. c. 15. 10. 15. 25. 30. c. 17. 4. 6. 21. 23. 24.*

VI. Qui falsam monetam, in materia, pondere, vel forma, aut valore cudit, inscio & invito principe, privatâ autoritate, *Farinac. de crimin. læsæ majestatis. quæst. 115. per 101. Vide supra cap. 104. de falso. num. 28. & seqq.*

VII. Qui hostis Reipubl. vel principis partes sequitur, eundem juvando, quocunque modo, pacem & amicitias cum eodem contrahendo, cum eodem conspirando, consilia & arcana principis, vel Reipubl. in illorum perniciem illi prodendo & revelando, *l. 1. l. 4. ad L. Jul. majest. Decian. lib. 7. c. 13. & 17. Farinac. quæst. 113. num. 19. 20. & 204. & seqq.* milites sui principis, vel subditos illius ad defectionem, ad hostes sollicitat, *l. 1. l. 1. h. t.* cujus consilio, vel opera armatus hostis contra Rempubl. venit, *Clarus in §. læsæ majestatis. per l. 4. h. t.* qui civem, vel castrum hosti tradit, *l. 3. h. t.* qui exercitum sui principis, deseruit, *l. 2. l. 3. ad L. Jul. majest. Farinac. quæst. 113. num. 7. 8. & seqq. Decian. lib. 7. c. 15. & transfuga est, l. 2. eod. l. 3. in fin. de scar. l. desertorem. §. is qui. l. 6. de rem. milit. Decian. lib. 7. c. 14.* qui in insidias exercitum principis duxit, aut fecit, quo minus hostis in potestatem principis veniret, *l. 2. l. 9. l. 4. h. t.* qui exercitum alii tradere jussus, cum retinet, *l. 2. l. 3. h. t.* qui injussu principis bellum gerit, *l. m. C. ut arm. us. inscio prin. l. 3. h. t.* qui scit tractatum & periculum contra principem, vel Rempubl. neque revelat, *l. 5. §. id quod. C. h. t. Mynsing. cent. 5. obs. 40. 41. Decian. lib. 7. cap. 34. Vide supra cap. 119. de laxatione libor. qui hosti signum, dat rei bene gerendæ, vel periculi declinandæ, illis literas, vel nuncium mittendo, aut ligam, confederationemque cum iis faciendo, *Farinac. quæst. 113. num. 24. & seqq. l. 2. l. 3. eod.**

Alterius generis crimen læsæ majestatis est, quod in indiretâ & improprie, in latus & personas Reipubl. vel ejus principi inservientes committitur, & status publici everisionem, vel mutationem molitur, quando in odium, offensionem, & perniciem majestatis Reipubl. vel principis fit, non ex privata inimicitia, odio, aut alia causa privataque affectione mala in ministros & adfuentes principis, vel Reipubl. *Farinac. quæst. 112.*

num. 150. & seqq. Decian. lib. 7. cap. 5. num. 25. 31. in his, quæ non respiciunt Imperii statum, honorem & officium ejusdem, Farin. d. loc. n. 159.

- 17 Hoc genere tenetur, qui oratores, legatos arque Ambassadors principis, vel Reipubl. lædit, Farinacius d. quæst. 112. num. 100. & seqq. Decianus d. lib. 7. cap. 5. num. 17. qui aliquid molitur, vel conspirationem facit & tractatum contra inferiores, jurisdictionem habentes, sed tamen superiorem agnoscentes, uti contra Duces, Comites, Marchiones, Castellanos, Barones, civitates, & omnes, qui habent merum & mixtum imperium, sine jure majestatis, Farinac. d. quæst. 112. num. 176. & sequentibus. & 186. & sequentibus. Clarus in §. læsa majestatis. num. 3. Mynsing. respons. 44. nu. 9. 10.
- 19 Similiter, qui consiliarium principis lædit, Clarus d. loc. num. 5. Farin. d. loc. num. 6. 4. & sequentibus. per l. s. C. eod.
- 20 l. 1. eod. D. Decian. d. lib. 7. cap. 5. qui insurgit & agit contra rectores provinciarum, præsides & officiales principis, Farinac. quæst. 112. num. 136. & seqq. qui fugientem ad statum principis, vel ecclesiam & ad asylum, extrahit, l. fin. l. præsentis. C. de his qui ad eccles. confug. l. unic. C. de his qui ad stat. princip. Covarr. variar. resol. 2. lib. 2. cap. 20. qui offendit eum, qui à principe habet salvum conductum, seu publicam securitatem, vel ejusdem famulos, locios, aut familiam, tam in eundo, quam redeundo, aut domi vivendo, l. 1. ad L. Jul. majest. Menoch. cas. 336. num. 1. 2. 3. 4. Farinac. lib. 1. de indic. 2.2. quæst. 29. num. 12. Decian. lib. 7. cap. 16. Similiter, qui ex carcere, vel custodia assignata à principe aufugit, Farin. d. lib. 1. quæst. 30. per tot. Menoch. cas. 301. Mascard. conclus. 266. item qui detentum eximit ex carcere, vel custodia decreta & assignata, l. 1. C. de his qui latron. 2.3. Menoch. cas. 301. num. 16. qui autoritatem & potestatem principis in dubium vocat, quod sacrilegium dicitur, l. 1. l. 2. C. de crim. sacrileg. Item qui statuam principis revellit, frædat, vel dehonestat, l. 5. l. 6. l. 7. ad L. Jul. majest. l. 28. §. 7. de pœn. Menoch. cas. 376. arb. jud.
- 24 Verbis nudis, vel solo animo, hoc crimen non committitur, quamvis maledicta & convitia in illum qui princeps est, dicta, non sint impunita, l. 1. C. si quis imp. maled. Paul. lib. 5. tit. 29. Exod. c. 22. 28. Actor. c. 23. 5. Prov. verb. c. 20. 20. Menoch. cas. 377. Mascard. conclus. 462. num. 35. & seqq. Decian. lib. 7. c. 50. Farinac. quæst. crim. 105. num. 386. & seqq. de divers. & var. crim. adde exempla Num. c. 17. d. 7. & seqq. 2. Sam. c. 16. 5. 7. 8. 11. 13. 1. Reg. c. 21. 10. 13. Actor. c. 23. 5. Contemptum etiam de principe loquentes, graviter puniuntur, 1. Sam. c. 10. 27. cap. 11. 12. 13. Menoch. cas. 380. vide Farinac. de var. & divers. crim. quæst. 105. n. 411. & seqq. Menoch. d. cas. 377.
- 25 Sequitur de pœna criminis læsæ majestatis, quæ est varia & multiplex: I. est mortis naturalis, l. 1. §. 1. quæ ex consuetudine locorum variat, Farinac. de crim. læsa majest. quæst. 116. num. 2. 3. 4. & seqq. Clarus in §. læsa majestatis. num. 8. Pet. Gregor. libr. 35. synagm. cap. 2. num. 5. Bossius tit. de crimine læsa majestatis. num. 131. & sequentibus. 2. Samuel. c. 4. 2. Reg. c. 21. 23. 24. Esther. cap. 2. 22. 23. c. 2. 9. 10. 1. Reg. cap. 2. 13. & sequentibus.

1. Samuel. c. 26. 14. 15. 16. II. est pœna infamie, Decian. lib. 7. cap. 39. num. 27. 29. III. quoddam insignia rei hujus criminis, delentur & destruantur, Farinac. d. loc. num. 6. IV. Pictura ignominiosa absentis, ibidem numero 7. V. Memoriz ipsius condemnatio, l. 5. C. eod. VI. Confiscatio bonorum per sententiam, d. l. 5. Farinacius ibid. num. 12. 13. & sequentibus. Fachinanus lib. 9. controu. c. 35. quæ tamen solum illi, qui reus ex primo genere est, infligitur, Farin. ibid. num. 23. & sequentibus. & quæst. 112. num. 204. & sequentibus. Decianus lib. 7. cap. 40. num. 17. Menochius cas. 316. num. 29. VII. Impunè talis occidi potest, ibid. num. 27. VIII. Domus rei ex primo genere, devastatur, nisi alius jus in illa habeat, ibidem num. 28. & sequentibus. IX. Amittit omnia beneficia juris civilis, jura, privilegia, patriam potestatem, testamenti factionem activam & passivam, administrationem bonorum suorum & aliorum, potestatem alienandi, distrahendi illa, jus recipiendi debiti sui à creditore, liberandi eundem atque rerum suarum dominio ipso jure privatur & pro civiliter mortuo habetur, Farinac. d. quæst. 116. num. 42. 43. & sequentibus. non tamen amittit ea, quæ sunt juris naturalis, ibid. num. 71. Decian. lib. 7. c. 40.

Confiscatio bonorum tantum filiis, non ante, sed post perpetratum hoc scelus natis, nocet, Clarus d. loc. num. 12. dissentit Menochius lib. 5. presumps. quæst. 33. Covarr. lib. 2. variar. resolut. cap. 8. Decian. lib. 7. c. 42. num. 8. & sequentibus. nec etiam filiabus, nepotibusque bona in solidum adimuntur, l. 5. C. h. tit. Clarus d. loco. num. 13. De feudilibus & alienari prohibitis, vide, Clar. §. fin. quæst. 78. num. 7. & sequentibus. Johan. Vaud. lib. 2. quæst. 10. & 23. Respicit verò liberos facinorosorum hæc pœna eorumdem infamia, tam naturales legitimos, quam solos naturales & nepotes, natos & nascituros, Farinac. d. quæst. 116. num. 83. 84. & seqq. feminis tantum legitimam ex bonis maternis relicta, d. l. 5. §. filius. Farinac. num. 94. Aliorum successione non privantur, neque ante delictum patris successione delatâ privandi liberi, neque donatis sibi à matre, neque peculio castrensi, vel quasi, neque adventitio: neque adoptivus filius suis bonis privandus, Farinac. d. quæst. 116. num. 100. & sequentibus. neque pater ob delictum læsæ majestatis, pro filio, neque uxor, vel maritus, pro conjugate tenetur, Farin. ibid. num. 120. & seqq. neque alimenta filiis ex bonis patris adimuntur, n. 128. & sequentibus. Bona verò filio adempta, non cedunt fisco, sed aliis proximioribus cognatis ab intestato, num. 131. & seqq. Hodie pœnæ hæ non extenduntur ad filios, ut probat Farin. d. loc. num. 144. 145. per Clar. Decian. & alios.

Pœna eudentis falsam monetam, est combustio & bonorum confiscatio, l. 2. C. de fals. monet. quæ tamen locum tantum habet in primo capite, falsificante monetam principis summi, licet civitatis, aut inferioris alterius, qui capitis pœna plectuntur, Menoch. cas. 316. num. 8. 9. 10. Farinac. d. loco. num. 69. & seqq. quæst. 113. qua tenetur quoque, qui juvat, instrumenta suppedita.

- tar, domum præbet, vel materiam; non prohibens, vel revelans, *Farinac. qua. 115. num. 32. & seqq.* Num quoque obtineat in eo, qui falsam monetam, sub nomine alterius principis extranei, cudit, & si minimi valoris, disputat *Farinac. d. loc. num. 75. & seqq. 90. 91.* Alchimia etiam hic non prohibita, *Decian. lib. 7. cap. 23. num. 12. Vide supr. cap. 104.*
- 28 Conatus, tractatus, deliberatio & præparatio, in hoc delicto effectu nullo secuto, punitur, ut ipsum maleficium, l. 3. in fin. ad L. Jul. majest. l. 5. C. d. s. Clarus h. s. num. 16. & quaest. 91. §. fin. Soarez in lit. V. num. 22. *Decian. lib. 7. cap. 5. c. 35. Farinac. quaest. 116. num. 147. & seqq.* nec mala voluntas, suis terminis non contenta, sed ad actus procedens extrinsecos, impunis est, aded, ut nec poenitentia hic locum habeat, *Farinac. num. 155. d. loc.* Verba & sola voluntas de hoc delicto perpetrando, non puniuntur, vide *disting. Farinac. d. loc. num. 151. & seqq.* Num in moneta falsa, solus affectus puniatur, vide *Farin. quaest. 115. nu. 92. & seqq.*
- 29 Confulens & opem præstans, eadem poena puniuntur, l. 1. ad L. Jul. majest. *Decian. lib. 7. cap. 34. Farinac. quaest. 113. nu. 258. & seqq.* ubi, quatenus poena mitigetur receptantibus cognatos, conjugem, liberos, disferit.
- 30 Poena auctoris seditionis in Republ. olim erat crux, l. si quis. §. auctores. de poenis. l. 3. ad L. Cornel. de sicar. *Paulus lib. 4. sententi. tit. 27. Num. c. 16. 22. 23. 24. 27. 31. 6. 14. 37. Daut. c. 9. 24. c. 31. 27. 2. Sam. c. 20. 22. Luc. c. 10. 2. s. l. 1. C. de falsis. Menoch. cas. 277. num. 4. & cas. 437. hodie, est alia gravissima poena, Menochius d. locis. *Decian. lib. 7. c. 19.**
- 31 Poena violentis salvum conductum, est capitalis, *Menoch. cas. 336. nu. 1. 2. 6. Boer. quaest. 213. nu. 2. 3. 4.* Poena violentis salvam guardiam, est arbitraria, *Menoch. cas. 338. nu. 13. & seqq.* ubi ampliat & limitat. Poena torquentis alium, est capitalis, *Menoch. cas. 340. num. 2. Farin. quaest. 27. nu. 15. & seqq. lib. 1. de carcer.*
- 32 Poena hæc criminis læsæ majestatis ob varias causas mitigatur, vel profus cessat, de quib. vide *Farinac. quaest. 117. & de ejus processu, quaest. 118. & de probationibus, ibidem.*
- Hujus loci est tit. D. & C. ad L. Jul. majest. tit. C. de feditiof. tit. C. de fals. moneta.

Cap. 132. De usurpatione inferioris jurisdictionis.

- 1 Læsi inferioris jurisdictionis.
- 2 Species hujus læsionis.
- 3 Usurpatione aliena jurisdictionis quid.
- 4 Species hujus usurpationis qua.
- 5 Incarceratio quid.
- 6 Poena incarcerationis.
- 7 Quos capere licet & detinere.
- 8 Jure potestatis patriæ, maritalis, cognationis, quis potest includere & detinere.
- 9 Creator suam debitorem, quando licitè capere.

- 10 Relaxatio ex carcere.
- 11 Commentariensis ex carcere dimittentis poena varia.
- 12 Solitam custodiam & diligentiam præstans an puniendus.
- 13 In causa civili dimittens & relaxans, quomodo puniatur.
- 14 Poena eadem qua fugiensis, in relaxante sine consensu judicis.
- 15 Commentariensis tenetur de eo quod carceri illatum est.
- 16 Et quod alloquentes incarcerationum inducere admittit.
- 17 Eximentis detentum ex custodia principis poena.
- 18 Eximentis captum ex manibus capiensem poena.
- 19 Effractio carceris quomodo punienda.
- 20 Incarceratus effringens carcerem, pro convicto habetur.
- 21 Fuga tentata poena.
- 22 Injustè incarcerationis sententiam judicis expectare debet.
- 23 Dimissus sub cautione de revertendo, non tenetur reverti, quando injustè fuit incarcerationis.
- 24 Fugiens ex carcere ab alio effracto, puniatur arbitrariè.
- 25 Iniquè damnatus tenetur fugere, si potest.
- 26 Vindicta quid.
- 27 Poena vindicta qua.
- 28 Sibi ipsi jus dicens.
- 29 Poena jure sibi dicentis varia.
- 30 Quando sibi jus dicere concessum est.
- 31 Casus in quibus sibi ipsi quis jus dicere potest.
- 32 Possessionem rei sua propriâ auctoritate licet occupare in casibus septem.
- 33 Pro defensione rerum suarum sibi quis jus dicere potest.
- 34 Inquilinus & colonus expelli potest propria auctoritate.
- 35 Dominus rem suam de fure repetere potest.
- 36 Ex pacto executivo de ingrediendo in possessionem.
- 37 Heres possessionem rerum hereditariarum potest capere propria auctoritate.
- 38 Usufructuarius potest usufructuum propria auctoritate capere.
- 39 Legatarius cui potestas data à testatore, potest propria auctoritate possessionem capere.

HAtenus de crimine læsæ majestatis: sequitur de læsione inferioris jurisdictionis. *Sup. præsed. c. 131. num. 3.*

Læsi inferioris jurisdictionis est, qua exercitium & usus jurisdictionis accessoris inferioris impeditur ab alio sine jure & indebitè.

Species hujus læsionis sunt duæ: Jurisdictionis alienæ usurpatione, vel turbatio, *Farinac. de crim. læsæ majest. quaest. 114. nu. 1. 2. 21. 22.*

Usurpatione alienæ jurisdictionis est, qua quis actus jurisdictionis & Imperii ad se non pertinentis, exercet.

Species usurpationis jurisdictionis inferioris sunt, I. incarcerationis. II. relaxatio carcerum & effractio carceris. III. vindicta injuriæ propriæ.

5 Incarceratio, seu privatus carcer est, quo carens jurisdictione & imperio, l. 2. de in jus voc. hominem invitum cepit, l. 6. §. 2. ad L. Fab. de plag. l. unie. Cod. de privatis carcer. Decianus lib. 7. cap. 10. detinet, includit, custodit, vinculis constringit, vel quocumque modo parietibus, latumiis, compedibus, manicis coercet, alligat, ut sine dedecore in publico comparere non possit, l. 9. l. 10. l. 28. ex quibus causis major. l. 216. l. 224. de verb. sign.

6 Pœna incarcerationis est capitalis, l. 1. Cod. de carc. privatis. l. 1. C. de cohortal. lib. 12. Novell. ut nulli judic. §. ult. Menoch. cas. 567. Decian. lib. 7. cap. 10. Farinac. sis. de carcer. quæst. 27. in cuius locum hodie successit arbitraria, Clarus quæst. 68. §. fin. Farin. d. quæst. 27. nu. 35. cum refulsione damnorum & interesse, l. 1. C. de carc. privatis. Farin. d. loc. nu. 10.

Hæc pœna tenet quoque eos, qui licitè quidem capiunt, sed captos intra 20. horarum spacium judici non præsentant & exhibent, Clarus d. quæst. 68. num. 32. per l. 25. l. 5. ad L. Jul. de adult.

7 Poterit tamen quis licitè capere monetæ falsarios, latrones & viarum grassatorem, l. 1. C. de falsa monet. l. capitalium. §. incendiarii. §. famulos. de pœn. Farinacius d. loco. incendiarium, d. §. incendiarii. l. qui ultimo. de pœn. raptorem forminx, l. raptores. C. de episc. & cleric. l. unie. C. de rapt. virg. militem stipendiarium desertorem & fugientem, l. 3. de re milit. l. 1. C. de desert. lib. 12. arborum, vinearumve incensorem, l. 2. arbor. furt. cas. in furto deprehensum, l. si quis. l. interdum. de furt. magum, veneficum, l. fin. Cod. de malef. & mathem. in flagranti crimine deprehensum, Novell. de defens. civit. §. audians. l. si quid. de officio. procons. Gomez. c. 9. de tortur. nu. 3. Farin. d. quæst. 27. nu. 23.

8 Neque obligat hæc pœna eos, quibus jus coercendi, compescendi & castigandi est datum, uti est pater, qui filium detinere & includere potest, l. 3. §. 1. 2. de lib. hom. exhib. l. 1. 2. 3. C. de pat. potest. l. 2. de his qui sunt sui, vel alien. jur. Farinac. d. quæst. 27. num. 25. similiter maritus, qui uxorem, l. capite. de adulter. l. 1. Cod. de fals. mones. Farinac. ibid. num. 26. Abbas, qui monachum, Boërius decis. 275. dominus, qui servum, l. 2. de lib. hom. exhib. l. 1. C. de emend. servor. l. 15. §. 43. & seqq. de injur. cognatus senior, qui juniorem, vel furiosum, 9 l. congruit. §. furiosi. de offic. prasid. creditor, qui autoritate judicis suum debitorem capit, l. ait prator. §. si debitorem. de his qui in fraud. cred. Decianus lib. 7. cap. 10. num. 3. & sequentib. Farinac. d. quæst. 27. num. 30. qui proscriptum detinet, Mascardus conclus. 162. num. 3. Decian. d. loc. num. 7. Farinac. d. loc. num. 33. redemptum ab hostibus, ut solvat pretium, Decianus d. loc. num. 12.

Huic adfines est, quando creditor liberum hominem, debitorem suum detinet, vel pignoris loco, pro debito retinet, Novell. ut null. judic. §. quia verò, l. ob as. cum aush. seq. Cod. de act. & obligat. qui non habentem salvum conductum, incarcerat, Ludov. Peguer. decis. 39. Farin. d. quæst. 29.

Relaxatio ex carcere est hominis incarcerationi dimissio & exemptio, privatà autoritate facta, qua dimittens, jus carceris sibi usurpare dicitur, Farinacius de carcer. quæst. 31. num. 2. 10. Menochius cas. 302. l. conjunctus. in fin. ad L. Jul. majest. Gomez. c. 10. de capt. reor. Actor. l. 17. 9.

11 Custos carceris, qui commentariensis dicitur, Menochius cas. 302. num. 1. 2. carceratum ex carcere dimittens, in causis criminalibus, dolo malo, vel latà culpa, punitur eadem, vel pari pœnà, qua ipse fugiens, l. ad commentariensem. C. de custod. reor. Menoch. d. cas. 302. Soarez. in voce carcer. num. 24. Boërius decis. 217. Aff. cap. 16. 16. 23. 2. Reg. cap. 11. 24. 1. Reg. cap. 20. 42. Deus. cap. 24. 16. Exod. cap. 21. 23. Aff. c. 12. 19. Dimittens culpà levi, vel negligentia suà, pro modo culpæ suæ punitur, l. 2. l. ult. de cust. reor. Menochius laud. cas. 302. Farinac. quæst. 30. num. 135. & seqq. Clar. quæst. 21. §. fin. & parti ad interesse & damni præstationem tenetur, Farinac. d. loc. num. 14. 15. per l. fin. de custod. reor. & suo officio privatur, l. carceri. de cust. reor. Clarus quæst. 86. §. fin.

Commentariensis, solitam custodiam & diligentiam quam alii adhibent, præstans, punitur pœna pecuniaria, vel arbitraria, si carceratus fugiat, Farinacius d. quæst. 31. num. 62. & sequentib. Si operis socii custodis, à magistratu commentariensi adjuncti, carceratus aufugit, tum commentariensis venià dignus est, Menoch. cas. 302. num. 7. 8. 9. per l. ult. de custod. reor. Pœna dimittentis locum habet, licet dimissus revertatur, vel vi reducatur, Farinac. quæst. 31. num. 62. & seqq. per d. l. ult.

13 In civili causa carceratum relaxans, vel eximens, tenetur ad interesse & damnum, atque pro modo culpæ criminaliter, Farinacius d. quæst. 31. num. 70. 74. per l. ult. de custod. reor. Menochius d. casu 302. num. 2. & seqq.

Eadem pœna, qua fugiens ex carcere dimissus, 14 tenetur, habet locum in custode, qui sine consensu judicis carceratum relaxat, l. no quis. de custod. reor. Farinacius d. loco. num. 91. & seqq. per l. si aliquid. §. miles. de pœn.

Præterea hic commentariensis tenetur de eo, quòd 15 culpà ejusdem in carcerem venit, ex quo mors inferri potest, vel fuga carcerati sequi, Farinacius d. quæst. 31. num. 95. & sequentib. Mascard. con. luf. 267. num. 11. 15. & conclus. 469. Tenetur quoque, quando alloquens 16 res indifferetè admittit, vel missas epistolas ad carceratum mittit, Farinac. d. loco. aut cum carcerata rem habet, quæ est pœna arbitraria, Menoch. cas. 292. arb. jud. Farin. d. loc. nu. 112. & seqq.

Eximens detentum ex custodia, à principe decreta, 17 pœna arbitraria punitur, Menochius casu 348. per l. 1. C. de his qui latron. Eximens confessum, vel convictum criminis capitalis, pœna L. Juliz punitur, l. conjunctus. ad L. Jul. majest. Farinac. d. quæst. 30. num. 101. & sequentib. Eximens detentum pro debito civili, punitur eò, quòd

ed, quod pro exempto teneatur respondere creditoribus & vicem illius subire, *Farinac. d. quæst. 30. num. 109. & seqq. Menochius. d. cas. 301. num. 23. Mascardus conclus. 206. num. 18. 19.*

18 Eximens captum ex manibus capientium, vel ex carcere eum, qui condemnatus est, tenetur pœna læsæ majestatis, quæ est arbitraria, *Clar. quæst. 68. Farinac. quæst. 32. num. 2. & seqq. l. 1. C. de iis qui latron. occult. l. quos. C. de exact. tribus. lib. 10. Decian. lib. 7. c. 12. dissentit Fachinæ. Injustè captum eximens non punitur, Menoch. cas. 301. n. 24. per l. 1. §. Ofilium. ne quis enim qui in jus vocat. dissentit Farin.*

19 Effractor carceris & custodiæ, variis pœnis punitur, *sic. de effract. Nam carceris effractor alius, non delinquens, qui vi fores carceris effringendo, rumpendove, carceratam liberat, punitur eadem pœna, qua liberatus, aufugiens puniendus fuisset, l. 1. C. de iis qui latron. recept. Menoch. cas. 301. num. 7. 8. 16. 17. Bœr. decis. 217. num. 3. 4. Añ. c. 10. 16. Ezach. c. 18. 10.*

20 Effractor carceris, qui justè & legitime est incarceratus, qui ipsemet fores, ut aufugeret, fregit, habetur pro confessio & convicto, *Menoch. d. cas. 301. num. 5. 6. Covarr. var. resolut. c. 2. num. 11. Mascard. conclus. 206. num. 3. 4. Virvius com. opin. verb. fugiens. num. 2. Farin. quæst. 30. num. 43. Myns. cons. 6. obs. 98. Mascard. conclus. 820. qui distinguunt. Planè carceratus, qui carcere fracto, fugit, pœna capitali punitur, l. 1. de effract. quæ tamen hodie est arbitraria, Farin. quæst. 30. num. 24. Præventus in effractione, vel fuga, aut pœnitens in ipso actu effractionis propter rei difficultatem, vel metum pœnæ, punitur pœna arbitraria, Farinac. d. loc. num. 25.*

21 & seqq. Fugæ tentatæ pœna similiter est arbitraria, non confessionis tacitæ, *Menoch. cas. 300. nu. 95. Farin. d. quæst. 30. num. 32. & seqq.*

22 Injustè, non servato juris ordine, incarceratus, non custodes fallere & fugere, sed judicis sententiam expectare debet, *Farin. d. quæst. 30. num. 135. & seqq. Menoch. d. cas. 301. num. 14. & lib. 1. præf. 89. num. 43. Fachin. lib. 9. c. 71.*

23 Ex carcere sub cautione de revertendo dimissus, etiam sub juramento, injustè carceratus, ad carcerem injustum redire non tenetur, *Covarr. lib. 1. var. resolut. cap. 2. num. 7. justè verò carceratus, tenetur omnino, d. c. 2. n. 8.*

24 Ex carcere fugiens, quem ab alio fractum & apertum invenit, pœna arbitraria punitur, *Menoch. cas. 301. num. 2. 3. Mascard. conclus. 206. Covarr. d. loc. num. 11. Captio, mortis pœnam timentis, fugere licet, quando nullo vitæ periculum ex fuga imminet, Covarruv. d. c. 2. num. 11.*

25 Iniquè damnatus, omnino tenetur fugere, si potest, & vitæ suæ consulere, quocumque modo potest, aded, ut talem eximens, vel eripiens, non puniatur, *Farinac. quæst. 32. nu. 66. & seqq. Covarr. d. loc. Marfil. in præf. §. assignam. num. 41.*

26 Vindicta est ultio injuriæ propriæ prohibita, quæ quis propriam injuriam pœna persequitur ex suo arbitrio, *l. 45. §. 2. 4. ad L. Aquil. tit. C. ne quis in prop.*

caus. quæ vindicta prohibita Matth. cap. 5. 39. c. 6. 14. cap. 18. 22. 35. Luc. c. 6. 27. 28. 1. Corinth. cap. 6. 7. Galas. cap. 5. 10. Rom. c. 12. 19. 1. Thessal. c. 5. 15. Deuter. c. 32. 35. Levit. c. 19. 18. Proverb. c. 17. 11. c. 20. 22. c. 24. 29.

Pœna vindictæ hujus, est arbitraria, *d. l. 45. §. 3. 4. 27. l. 14. ad L. Aquil. quæ eum quoque tenet, qui modum inculpatae tutelæ, vel justæ defensionis limites excedit, Gomez. lib. 3. variar. resolut. num. 24. Geil. lib. 2. obs. 110. Wefenb. consil. 19. num. 53. 65. Menochius cas. 278. qui excessus judicis arbitrio relinquitur, Menochius cas. 277.*

Huc pertinet delictum, quando quis sibi ipsi jus dicit in causa propria, *sic. C. ne quis sibi ipsi in prop. caus. jus dic. l. sed §. ult. l. extas. de eo quod mor. caus. l. si quis. C. und. vi. Debitoris sui veri, vel putativi res, sibi obligatas, vel minus, sine judicis autoritate occupat, Menochius de recuper. possess. quæst. 7. remed. 5. & remed. 8. quæst. 1. num. 32. & seqq. per l. ult. C. quando liceat se sine judic. vind. l. si quis in tantam. l. meminere. C. unde vi. l. creditores. C. ad L. Jul. de vi privæ. qui possessionem, propria autoritate, ex possessione sua dejecit, Menoch. d. loc. aut possessionem alienam occupavit, vel alium sua possessione spoliavit, d. l. si quis. l. meminere. C. unde vi. vide infr. cap. 137.*

Pœna, jus sibi dicentis; est arbitraria, *Menochius d. remed. 8. occupantis verò alterius possessionem privata autoritate, pœna est restitutio rei spoliatae, & amissio sui juris, quod in re illa habuit, l. extas. quod mor. caus. l. creditores. ad L. Jul. de vi priv. l. si quis in tantam. C. unde vi. vide infr. cap. de spol. aut alia pœna arbitraria, d. l. meminere. C. unde vi. vide Farin. de furt. quæst. 175. per 105.*

Quandoque tamen jus sibi ipsi dicere concessum est, *sic. C. quando liceat cuius sine judic. se vind. nimirum, si copia judicis haberi non potest, & periculum in mora est, l. ait 10 §. 16. de his qua in fraud. cred. l. 54. generali. C. de decurion. lib. 10. l. creditores. C. de pig. l. ne quis de incend. ruin. naufrag. vide Colerum de process. execut. part. 1. cap. 2. num. 274. & sequens. Donell. lib. 17. comm. cap. 2. vel quando creditor à debitore, ob potentiam illius, debitum liquidum & apertum consequi non potest, atque id sine scandali metu, de rebus illius accipere, tum sibi propria autoritate satisfacere potest, Menochius lib. 2. cas. 116. & lib. 6. præsumpt. 69. Similiter in casu defensionis legitime contra vim & injuriam, l. 45. §. 2. 3. ad L. Aquil. l. 3. de just. & jur. Menoch. cas. 277. & sequens. Vide supra cap. 129. de homicid. involunt. Similiter in casu debitoris fugientis & pecuniam nostram secum auferentis, l. qui vas. l. 3. §. cum igitur. de vi & vi arm. Menoch. de recuper. possess. remed. 9. quæst. 23. & remed. 10. quæst. 9. per d. l. 10. §. si debitorem. de his qua in fraud. cred. Farin. de furt. quæst. 175. num. 153. & seqq. 160. vide lib. 3. cap. 6. Geil. lib. 2. obs. 44. vel debitorem, de fuga suspecti, qui judicis licentiâ capi potest, Geil. lib. 2. observ. 44. & de arrest. obs. 1. 11. & 12. Vide infr. cap. de person. litigant. fugientis cohortalis curiæ, vel alius corporis officii*

obnoxii, qui per manus injectionem retrahi potest, l. 1. C. ubi quis decur. vel coherital. l. generali. C. de decur. lib. 10. & in casu retentionis. Vide infra cap. 16. de retentione lib. 2.

- 32 Aliquando quoque sibi quis jus dicere potest, & propria autoritate possessionem rei propria occupare;
- 33 I. Pro defensione rerum suarum, potest dejectus possessione, eam in continenti recuperare, *Farin. de furt.*
- 34 *quæst. 175. num. 80. & seqq. Menoch. II.* Dominus potest inquilinum & colonum suum cessantem in solutione expellere, item commodatarium & depositarium, *Farinacius d. quæst. 175. num. 111. & sequentibus.*
- 35 *Gabriel. sis. de adquir. poss. lib. 5. conclus. 1. III.* Dominus rem suam a fure repetere potest, *d. quæst. 175. n. 117.* quando fur est in fuga, & non derulit ad locum destinationis, *Farinac. de furt. quæst. 174. num. 41. & sequentibus. Menoch. de recuper. possess. remed. 9. num. 189. & seqq.*
- 36 vel in continenti illi eripit, *d. loc.* III. Potest quis propria autoritate apprehendere possessionem ex precedenti pacto executivo, de ingrediendo in possessionem propria privata autoritate, *Farinac. d. quæst. 175. num. 174. & seqq. Gabriel. d. loco. num. 87. per l. pen. C. de pign. act. l. 3. C. de pignor. Menoch. de adipisc. possess. remed. 5. num. 22. & seqq.* an hic aditio iudicis necessaria, *vide Farinac. ibid. num. 217. & seqq.* Accipiendum verò id est post moram debitorem, eoque vi nullâ resistente possessionem apprehendenti, *Farinac. d. quæst. 175. num. 204. & seqq. & num. 226. & seqq.* nisi pactum constitutum possessori, vel precarii adjectum esset, *Farin. ibid. num. 234. & seqq.* item debito liquidato, *num. 240. & seqq.* nisi expressè etiam in debito non liquidato, pactum tale esset factum, *Farinac. num. 245. & seqq. Menoch. d. remed. 5.* An tale pactum transeat ad singularem successorum, *vide Farin. d. quæst. 175. num. 249. & seqq.*
- 37 IV. Hæres quoque, propria autoritate res hereditarias apprehendere potest, *l. habebat. de manum. test. Farinac. de furt. quæst. 175. num. 183. & seqq. Roland. à Valle consil. 78. num. 10. & seqq. vol. 3.* quando scilicet est vacans, à nemine possessa, *l. cum heredit. in princ. de adquir. possess. Menochius de adipisc. possess. remed. 6. num. 4. & sequentibus.* Quando fideicommissarius id facere possit, docet *Farinacius d. quæst. 175. num. 290. & seqq.*
- 38 V. Usufructuarius etiam potest usumfructum propria autoritate capere, qui alimenta à testatore jussum est capere, vel si eidem licentia capiendi usumfructum à testatore data esset expressè, vel tacitè, verbis, pleno jure, sine contradictione, vel omni meliori modo, vel in vita testatoris eum accepisset, *Farinac. d. quæst. 175. num. 305. & seqq.*
- 39 VII. Legatarius, cui licentia capiendi possessionem à testatore est data, vel verbis capiat, accipiat, vel heredi prohibeum, ne molester, vel legatum liberè est relictum, aut legatarius executor in testamento constitutus, vel ad pias causas relictum esset, aut periculum in mora, vel in vita sua testator possessionem illi

dedisset, *Farinac. d. quæst. 175. num. 326. & seqq.* nisi hæres legatario resisteret vi, volenti ingredi & apprehendere, *d. quæst. 175. num. 334. & seqq.*

Tituli ad hoc caput pertinentes sunt, tit. D. & C. de custod. reor. tit. de effactor. tit. ne quis eum qui in jus vocat. vi eximat. tit. C. ne quis in prop. caus. tit. C. quando liceat cuique sine judic. se vind. Vide lib. 3. cap. 6.

Cap. 133. De turbatione jurisdictionis.

- 1 *Turbatio jurisdictionis quid.*
- 2 *Turbationis hujus species.*
- 3 *Generalis turbatio jurisdictionis quid.*
- 4 *Pœna turbata jurisdictionis.*
- 5 *Pœna hac, quando cessat.*
- 6 *Specialis turbatio quid.*
- 7 *Species hujus.*
- 8 *Resistensia judici facta.*
- 9 *Consumacia, vel mobediensia quid.*
- 10 *Pœna consumacia non obtemperantis.*
- 11 *Multa imposita ob consumaciam.*
- 12 *Misio in possessionem ex primo, vel secundo decreto.*
- 13 *Consumacia actoris quomodo puniatur.*
- 14 *Alia consumacia pœna.*
- 15 *Præceptum spernantis pœna.*
- 16 *Contemptus iudicis quatuorplex.*
- 17 *Contemptus magistratum pœna.*
- 18 *Deportatio iudicis, mobediensia species.*
- 19 *Pœna barnii reverentis.*
- 20 *Defraudatio vectigalis quid.*
- 21 *Improffesse res qua.*
- 22 *Pœna defraudationis.*
- 23 *Pœna consociationis extenditur.*
- 24 *Profitens res, sed non solvens gabellam, quomodo puniendus.*
- 25 *Immunitio jurisdictionis & ejus species.*
- 26 *Collegium illicitum quid.*
- 27 *Quot faciant illicitum collegium.*
- 28 *Species & exempla collegiorum prohibitorum.*
- 29 *Pœna conventusculi illiciti.*
- 30 *Monopolium quid.*
- 31 *Monopolii species & exempla.*
- 32 *Pœna monopolii.*
- 33 *Corruptio albi pratoris.*
- 34 *Pœna corrumpentis album.*
- 35 *Hodie corrumpentes mandata magistratus, quomodo puniantur.*
- 36 *Ambitus crimen quid.*
- 37 *Pœna ambitus.*
- 38 *Non debitum honorem ambiens.*
- 39 *Pœna immeritis honores petentis.*
- 40 *Simonia prebendarum.*
- 41 *Venditores reliquiarum martyrum.*
- 42 *Pro obtinendis muneribus aliquid pacifcentes.*
- 43 *Pœna simonia qua.*

- D**e usurpatione alienæ jurisdictionis huculque: sequitur de turbatione. *Sup. c. praced. nu. 2.*
- 1 Turbatio jurisdictionis est, quæ exercitium & usus jurisdictionis alienæ impeditur, intercipitur, vel contemnitur & spernitur, *Farinac. de crim. lasa. majest. quest. 114. nu. 21. & seqq.*
 - 2 Turbatio ejusmodi est verbalis, vel realis, *Farinac. d. loc. nu. 49. & seqq.* illa verbis, hæc facto fit. Deinde turbatio jurisdictionis alienæ est generalis, vel specialis.
 - 3 Generalis, quæ modo quovis, in quovis jurisdictionis actu, fieri potest: uti, quando quis potentioris operâ utitur, ut quis minis, terroribus perterritus, à lite desistat, vel ad incompetens judicem trahatur, ad effectum turbandi & impediendi jurisdictionem judicis competentis, *Farin. d. quest. 114. nu. 44. & seqq. & 130. & seqq.* Similiter, quando judici metus, terror incutitur, concurrente qualitate personæ minantis, & qualitate terroris incussi, *d. quest. 114. nu. 51. & sequentiib. Menoch. cas. 438. & cas. 521.* Item, quando dolo, violentiæve territorium judicis invaditur, *d. q. 114. nu. 60.* vel, quando quis impedit, ne quis fe judicio sistat, vel alium eximit, qui in jus vocatus erat, *sic. ne quis eum qui in jus vocatus. de eo per quem fact. Farin. de crim. las. majest. q. 114. nu. 64. & seqq.*
 - Inobedienciâ & contumaciâ similiter jurisdictio judicis turbatur, dum jussus & vocatus, non venit in judicium, non obtemperat mandato, non restituit, non respondet &c. *Farin. d. loc. nu. 57. & seqq.*
 - 4 Pœna turbatæ jurisdictionis est multa arbitraria, vel alia extraordinaria, *Farin. d. quest. 114. nu. 28. 32. Menoch. cas. 381. nu. 26.* pro facti impedimenti qualitate & circumstantiis, *Menoch. cas. 438. nu. 22. & seqq.* cum restitutione damni & interesse læsæ parti faciendâ, *l. ex hoc edito. §. 1. de eo per quem fact.* quod juramento in litem præstito, æstimari potest, *Farin. d. loc. nu. 40. & seqq.* Potest quoque judex, cujus jurisdictio turbatur, sive is sit ordinarius, sive delegatus, *ibid. nu. 33. 69.* punire turbatores, licet subditi non sint, *Farin. d. loc. nu. 67. & seqq. vid. Actior. c. 17. §. 6. 7. 8. 13. cap. 19. 29. Num. c. 16. 2. Sam. c. 15. c. 16. c. 20.*
 - 5 Pœna hæc cessat, quando quis actum turbationis fecisset ex justâ causâ, vel pro jure suo conservando, *Farin. d. quest. 114. nu. 117. & seqq.*
 - 6 Specialis turbatio est, quæ in certo & speciali quodam jurisdictionis actu fit.
 - 7 Hujus species sunt I. Resistencia & contumacia. II. Jurisdictionis imminutio.
 - 8 Resistencia est, quâ quis judici, vel ejus ministris se opponit, *l. ad dictos. C. de epis. sup. aud. l. milites. §. irruenti. de re mil. Farin. de carcer. quest. 32. nu. 86. & sequentiib. tit. si quis jus dicens. non obtemp.* Capiendus, resistens executoribus, impunè lædi potest, *Farin. d. loc. nu. 53. & sequentiib.* Hujus loci etiam est receptatio facinororum, *de qua sup. c. 121.*
 - 9 Contumacia, inobedienciæve est, quâ subditus contemnit & spernit auctoritatem & dignitatem jurisdi-

tionem exercentis, *l. omne delictum. §. contumacia. de re mil. l. 1. si quis jus dic. non obtemp.* quæ grave dicitur delictum, *d. l. omne. Farinac. de delict. & pen. quest. 18. num. 26. Menoch. cas. 153. Pacian. de probat. lib. 1. c. 72.* in omittendo consistens.

Pœna contumacis non obtemperantis mandato principis, est arbitraria, *l. 1. in fin. Cod. de primicer. lib. 12. Menoch. cas. 365. n. 2. 3. 4. Esd. c. 7. in fin. De inobedienciæ pœnâ vide 1. Sam. c. 15. 23. Deus. c. 17. 18. Rom. c. 5. 19. c. 2. 8. Galat. c. 3. 10. 2. Thefal. c. 1. 8. Act. cap. 7. 39. Num. c. 14. 28. 41. c. 16. 31. cap. 20. 24.* quæ pœna indignatio principis vocatur, *Menoch. d. cas. 365. n. 3. 4.* & quandoque capitalis est, *l. 1. in fin. C. de offic. prefet. prator. Ahric. l. 3. §. in bello. de re mil. Menoch. d. loc. nu. 7. 8. & sequentiib. Geil. lib. 1. obs. 13. Farin. d. quest. 18. n. 27. de delict. & pen. Dent. c. 17. 12. 13. c. 12. §. 6. 1. 9. 10.*

Contumacia, contra inferioris judicis mandata commissa, punitur multa pro arbitrio judicis, *l. unic. si quis jus dic. non obtemp. l. 2. l. 53. de judic. l. 7. de re judic. l. 2. si quis in jus vocatus. non ier. tit. C. de mod. mult. Farin. d. quest. 18. nu. 30. 31. Menoch. cas. 380. nu. 2. & cas. 438. & casu 521.* quo arbitrio ita pœna temperanda est, ne contumax totius causæ amittenda puniatur, *l. preparandum. §. cum aussem. C. de jud. l. post editum. d. sit. D. Farin. d. loc. nu. 38.* neque duriore pœnâ afficiatur, *ibid. nu. 34. 35. & seqq.*

Aliquando contumacia rei in judicio citati, punitur missione actoris in possessionem ex decreto primo, vel secundo, *l. 2. C. qui pos. in pign. l. 2. & tot. tit. de bon. audi. jud. possid. vid. lib. 3. cap. 48.* quandoque à judicio & audientiâ repellitur ante refusionem expensarum, pro judicis arbitrio, *Menoch. cas. 154. Mysf. cont. 4. observ. 67. l. sancimus. cum ausib. seq. C. de judic. & quandoque bani, aut carcerationis pœna, Geil. lib. 2. c. 5. num. 2. de pac. pub. Marans. part. 2. tit. de contumac. nu. 18. Farin. q. 18. nu. 39. per l. consensatum. ubi gloss. & Bari. C. quomodo. & quand. jud. vid. lib. 3. c. 6. 50.*

Contumacia actoris punitur, ut à judicio repellatur ante refusionem expensarum litis, *l. sancimus. cum ausib. seq. & ausib. qui semel. Cod. quomodo. & quand. jud. Menoch. lib. 1. arb. quest. 36.* vel, ut post terminum circumductum, amplius non audiat, sed de novo, si velit, litem instituere cogatur, *Geil. lib. 1. obs. 59. Pet. Frid. lib. 1. c. 20. nu. 4. Menoch. d. cas. 154.*

Sunt alie quoq; contumaciæ pœnæ, nimirum denegatio audientiæ, *l. sed si. §. sed. ex quib. caus. major. incarcerationi, l. consentanum. C. quomodo. & quand. jud. & quod contumax in respondendo, habeatur pro confesso, l. 2. §. quod si. C. de jur. calum. l. manifesta. C. de jurejur. excommunicetur, Marans. part. 6. tit. de contumac. nu. 21.* pro præsentate habeatur, *Ausb. qua in provincia. C. ubi de crim. capis pignibus cogatur, l. 1. §. quid. de vent. infpic. & ad interesse teneatur parti, Marans. d. loc. n. 38. Pacian. lib. 1. c. 72. de probat.* Causa tamen justa, à contumacia excusare solet, pro judicis arbitrio, *Farin. d. loc. nu. 40. Menoch. cas. 153. nu. 4. & seqq. & lib. 1. q. 36. Quomodo puniatur jurare nolens, vid. lib. 3. c. 52. nu. 41.*

- 15 Legem, vel præceptum aliud spernens, pro naturâ admitti maleficii punitur, *Menoch. cas. 380. nu. 4. & seqq.*
- 16 Contemptus iudicis sit negativè, vel positivè. Negativè, quando de re aliquâ curam quis non habet, nullam tamen injuriam, vel contemptum facit, qui ex delicto suo, non de contemptu punitur, *Menoch. lib. 5. præf. 44. & lib. 2. cas. 416. nu. 27.* Positivè, quando iustus facere expressè & refectariè negat, se velle parere, quo autoritate & potestatem jubeantis negat, *Menoch. d. loc. Mascard. conclus. 433.*
- 17 Desipientes, vel contumaces suum magistratum, vel contemptim de eo loquentes, arbitrariâ poenâ puniuntur, *7. Sam. c. 10. 27. c. 11. 12. 13. 2. Pet. cap. 2. 10. Judic. c. 18. Act. c. 23. 5. Menoch. cas. 380. & cas. 365. & dist. lib. 5. præf. 44. num. 19. 20. uti & maledicens suo magistratui, vide disting. Menoch. cas. 377. & cas. 263. l. 1. Cod. si quis imp. maled. Exod. c. 22. 28. de qua vs sup. c. 12. 4. de injur. & cap. 131. de crim. l. sa. majest. Poena contumaciæ & inobedienciæ cessat in eo, qui non obtemperat magistratui notoriè, contra legem præcipienti, *Zoann. part. 3. num. 43. & sequenti. per l. unic. C. qui pro sua jurisd. & quando egreditur terminos jurisdictionis suæ, vel officii, l. prohibitum. Cod. de jur. sici. vide qua diximus in Polit. cap. 38. de tyrannide. Marant. disput. 1.**
- 18 Inobedienciæ species est, quando deportatus relegatusve, aut proscriptus revertitur in locum, ex quo depulsus est, *Menoch. cas. 530. & lib. 5. præf. 45. & seqq.*
- 19 Poena banniti revertentis in patriam, est arbitraria, *d. cas. 530. num. 28.* ad tempus certum quinquennii, vel brevioris; relegati redeuntis, poena duplicatur, *l. aut damnatum 8. §. quisquis. l. 4. de poen. Clar. quæst. 72. §. fin. aut relegatus ad sexennium, septennium vel ultra, aut perpetui exilii poenâ punitur, d. l. 8. Menoch. & Clarus d. loc.* Deportatus ad tempus perpetuum, rediens, ultimo supplicio punitur, *l. capitalium 28. §. in exilib. 13. l. relegati 4. de poen. Menoch. d. loc. Gomf. var. resol. c. 8. som. 3.*
- 20 Inobedienciæ & contumaciæ species præterea est defraudatio vectigalis, quâ vectigal, debitum rerum, quæ veneunt, vel pædagium, *Farin. de furt. quæst. 172. num. 6. & siquentib. fraude, dolo, culpæ suâ, quis non persolvit, vel proficitur, tit. de publ. & vectig. Menoch. cas. 397. Matth. cap. 22. 22. c. 17. 24. & seqq.* etiam non admonitus, vel interpellatus, *Lult. §. Divi. & §. ult. d. 1. de publ. & vectig. imò exemptus & privilegiatus, qui non est professus, d. lult. §. ult. ubi Bari. Farinac. d. loc. nu. 18. & 29.*
- 21 Improfessæ res sunt, quæ non sunt insinuatæ apud publicanos. Quod si res vectigales non sunt, vector tamen eas apud tabelliones, aut scripturarios profiteri tenetur, *d. l. ult. §. quoties. Ignorantiæ prætextu nemo excusatur, d. lult. §. licet. Menoch. cas. 397. nu. 7. Mascardus conclus. 834. nu. 6. 7. 8. necesse, qui vias vitatas declinat, quod portorium, vel vectigal debitum non solvat, l. præfidiens. §. sed nec. C. de cursu public. lib. 12. l. qui fiscales. Cod. de navicul. lib. 12. Color. de process. exfoct. part. 1. c. 3. nu. 81. & seqq.*
- 22 Poena hujus fraudationis & inobedienciæ est, ut res

non professæ in commissum cadant & confiscentur, *l. 1. l. 2. Cod. de vectig. & commiss. ipso jure quoad dominium, l. 1. l. commissæ. lult. de publ. & vectigal. quoad possessionem verò, quæ jussu magistratus est auferenda, secus, d. l. commissæ. l. fraudati. d. 1. Geil. de pac. publ. lib. 2. cap. 5. nu. 4. 12. 13. & lib. 1. obs. 20. nu. 8. Farin. de furt. quæst. 172. nu. 3. & seqq.* dato regressu domino rei commissæ contra conductorem peccantem, vel si ille non solvendo, restitutione in integrum contra gabellarium, *Farin. d. loc. nu. 50.* Quibusdam tamen ignoscitur, *vide Lult. §. Divi. b. l. 3. Cod. d. s. l. 16. §. 10. de publ. & vectig. Menoch. cas. 397. n. 8. Farin. d. loc. nu. 32. & seqq.*

Hæc confiscationis poena extenditur etiam ad illos, 23 qui merces aliò transferri prohibitas & illicitas, vehūt, *l. contem. in pr. §. dominus. de publ. & vectig. vel per vias inusitatas, Farin. d. loc. nu. 19. 20. Mascard. d. loc. concl. 473. nu. 3. & conclus. 897. nu. 23.* Poena eatenus committitur, quatenus non est solum, *Pet. Frid. c. 44. nu. 7. lib. 2.*

Qui professus est res, sed gabellam non solvit, sol. 24. vendo duplum ejus, quod solvendum, res à commissi poena liberat, *l. fin. §. Divi. de public. Farin. d. loc. nu. 31.* Qui gabellarium non invenit in loco, neque substitutum, excusatur à poenâ, uti & qui licentiâ gabellarij transit, *ibid. nu. 37. & seqq.*

Sequitur de immutatione jurisdictionis, quæ sit 25 I. collegio illicito. II. albi corruptione. III. ambitu.

Collegium illicitum, est improba coitio, seu parasy. 26 naxis & conventus plurium, quàm duorum, *l. 85. l. 173. de verb. sign. sine consensu iudicis, vel magistratus, l. 2. l. 3. §. 1. de colleg. Farin. de crim. l. sa. majest. quæst. 113. n. 237. & seqq. l. 2. quod cuiusque univers. nom. ad finem illicitum, damnum & injuriam alterius institutus, l. 1. de colleg. illic. Farin. d. quæst. 113. nu. 41. & seqq. Osa c. 6. 9. Proverb. cap. 1. 19. duce & autore collegii constituto, d. 9. 113. nu. 137.* Ad defensionem contra vim & injuriam, vel ad alium finem licitum institutum, concessum est, *Mascard. conclus. 490. & 1129. Farin. d. loc.*

Quot homines hic collegium illicitum faciunt, ar. 27 bitrio iudicis relinquitur, *Mascard. conclus. 450. Farin. d. quæst. 113. nu. 135. & seqq.*

Collegia ejusmodi prohibita, sunt collegia compositionis, libidinum, comestationum, religionis veteris, factionis, monopolii, alex; aut delicti alicujus perpetrandi, quæ est conspiratio, *Decian. lib. 7. c. 20. tit. C. de monopol. Pet. Grego. lib. 13. de Rep. c. 2. 3. vid. l. 15. Cod. de epise. & cler. l. 2. de extraord. crim. Num. c. 16. Act. c. 17. 3. 6. 7. c. 23. 13. 14. Matth. c. 2. 3. 4. c. 26. 3. 37. Act. c. 6. 9. c. 19. 28. 29. 30. c. 21. 20. 21. & seqq.*

Pœna conventiculi illiciti hodie est arbitraria, *l. 1. de 29 colleg. Menoch. cas. 397. n. 3. 4. disenit Farin. d. quæst. 113. n. 230. & seqq.* cum collegii dissipatione, *l. 3. de colleg. ill. Pet. Gregor. lib. 15. synagm. c. 33. l. 3. l. 5. l. 14. C. de heretic. Novell. 132. tit. C. de pagan. templ. & sacrific. Dan. c. ult. 1. Reg. c. 9. 6. Matth. c. 3. c. 7. c. 27. Menoch. cas. 507. num. 5. & seqq.* distinguit inter bona collegii dissoluti. Autores coitionis, majori poenâ puniuntur, quàm complices reliqui, *Farin. d. loc. n. 140. qui proprio motu, nullo dæ-*

cente, vel instigante, ad collegium illicitum accedunt, levius puniuntur, *ibid. nu. 127. § 128.*

30 Monopolium est negotiatio & commercium rerum ad collegio illicito inter se institutum & usurpatum, cum lucro eorumdem & aliorum damno, *tit. C. de monopol. § conveniens. neg. illicit. Decian. lib. 7. c. 21.*

31 Monopolii species plures recenset *Decian. d. lib. 7. c. 21. & Menoch. cas. 569. uti I.* quando inter negotiatores conventum est, ne merces quædam, nisi constituto pretio, vendantur. II. Quando inter artifices conventum est, ne quis eorum opus, ab alio inchoatum, perficiat. III. Qui hoc agunt, ne agricultoræ victualia ad forum deferant, & ab illis in villis coëmunt, quæ pro arbitrio vendere possunt. IV. Qui efficiunt, ne merces necessariæ ad forum deferantur. V. Qui rem frumentariam vel victualium gravati sui commodi causâ. VI. Opifices, qui inter se paciscuntur, statuti legibus, ut carius suas operas locent, vel perficiant opera. VII. Qui conveniunt, vel faciunt, ut annona carior, arctior, compressior & difficilior reddatur & ingravescat, *l. 2. de annon. Lannonam. de extra. crim. Decian. lib. 7. c. 22. Pet. Greg. lib. 36. synt. c. 30.* Qui supprimunt annonam mercèsvæ, & curatores frumenti detinent, quod cariora omnia fiant, *Decian. d. loc. Menoch. cas. 384. Amos c. 2. g. c. 8. l. 2. § fin. de anno.* VIII. Qui conveniunt inter se, ne minori pretio res suas locent aliis. IX. Laniationes, qui conjunctis burfis & crumenis, omnia circumëmunt, apud se servant, & pro arbitrio tantum ad macellum deferunt, quod carius vendant. X. Pistores, coctores, caupones, qui in detrimentum & perniciem aliorum & ad quæstum privatum, leges inter se faciunt. XI. Convenientes, ne homines talis municipii, merces, vel frumentum in locum alium deferant, ut illi carius sua vendant. XII. Artifices convenientes inter se, ne quisquam eorum in arte alios instruat, præter filios & nepotes eorum. XIII. Tabellantes paciscentes inter se, ne alius, qui non est ex collegio ipsorum, scribat. XIV. Artifices paciscentes inter se, ut nemo doceat illam artem, nisi tanto pretio, vel tanto tempore, quæ minori tempore & pretio doceri poterat. XV. Qui statuant, ne ad aliud molendinum accedere possint alii. XVI. Convenientes, ne quis cooptari possit in collegium, nisi ortus ex tali familiâ, vel loco. XVII. Aromatarii, statuentes, quod nemo illorum possit vendere aromata, vel ceram pro exequiis, nisi prius solumum sit, quod aliis debetur. XVIII. Cives, factiones & partialitates foventes, *de quibus latè Menoch. d. cas. 569. & Decian. lib. 7. c. 21. crim.*

32 Pœna monopolarum vel monopolii, est privatio bonorum & perpetuum exilium, *l. unie. § si quis. Cod. de monopol. & alia insuper arbitraria, d. Lunie. § ult. Menoch. d. Decian. d. loc. tit.*

33 Corruptio albi prætoris est, quâ quis prætoris album, chartam, vel aliam materiam, in qua edicta perpetuæ jurisdictionis causâ proposuit, corrumpit, vel tollit, mutat, expungit, radit, aut turbat, *l. 7. si quis. de jurisd. § pœnales. l. 2. Inst. de act.*

Pœna corruptentis album, est 50. aureorum, *d. l. 7. § 4. & d. § pœnales. vid. l. pen. de in juv. voc. Cujac. lib. 19. obs. c. 31. & lib. 10. c. 10.* quæ propter spretam autoritatem Judicis, & improbitatem corruptentis, ne ad aliorum noticiam edictum perveniat, talis est, *d. l. 7. Oldendorp. class. 1. act. 3.* ubi ad nostros mores adcommodat. Pœna hæc læso, non fisco inferitur, nisi & hujus intersit, *Zaf. in d. § pœnales.*

Hodie hæc pœnâ puniuntur, qui prætoris proclamata, mandata magistratus, pro foribus templi, vel curiæ posita corrumpunt, licet perpetuæ jurisdictionis non sint, *Menoch. cas. 281. Gomez. in d. § pœnales.* Insignia familiæ corruptens in loco celebri, ad perpetuam memoriam collocata, pœnâ arbitrariâ punitur, *Menoch. d. loc. nu. 4. 5.* Similiter, qui statuas honoris causâ erectas alii, dejecit, corrupitve, fœdavit, deonestavitve, *Menoch. cas. 281. nu. 11. 12. & cas. 376.*

Ambitus crimen est, quo quis largitione & pretio in petitione publici officii, honoris, magistratus provincie, vel sacerdotis alicujus, turbam suffragiorum causâ conduxit, servos convocasse, mercede atque corruptione multis sibi conciliasse convincitur, & quovis modo ad honores obrepere studuit, *Menoch. cas. 402. l. 1. ad L. Jul. de ambit. Novell. 123. c. 16. Sirac. cap. 7. 4. 5. 1. Timoth. cap. 8.* Cui simile est, quando publicum officium, nondum redditâ ratione, quis continuare conatur, *l. unie. C. ad L. Jul. de ambit. ubi Cujac. in parat.*

Pœna ambitus est major, quando per vim publicam fit, *Menoch. d. cas. 402. per Lunie. C. b. s.* In municipiis de hoc crimine convictus 100. aureis, & infamiâ punitur, *d. Lunie. & l. 1. D. eod.* qui tamen in integrum restituitur, quando alium hoc crimine convictis, *l. 1. b. 1. Cujac. lib. 7. observ. c. 39.* pœnâ tamèn depensâ non restituitur, *l. 1. d. s. De aliis pœnis vide in l. ult. C. ad L. Jul. repetund. Decian. lib. 8. c. 25. l. 1. b. s.*

Huc referenda ejus, qui non debitum honorem ambit, *Lunie. Cod. ad L. Viscell. Menoch. cas. 402. & ejus, qui datâ pecuniâ pupilli tutelam ambit & occupat, l. in eos 9. ubi Bartol. de usul.*

Pœna honores illicitos petentis, est arbitrariâ, *39 Menoch. cas. 402. d. Lunie. & l. 2. Cod. si serv. vel liberi. ad decurio. ad spur. lib. 10. & ad defectantis tutelam, aliudve privatum officium, similiter arbitrariâ, d. l. in eos 9. de usul.*

Huc referenda quoque simonia, nundinatio & cauponatio atque collatio præbendarum & munerum ecclesiasticorum, quâ ad quæstum, gratiam & favorem munerâ Reip. & ecclesiæ prostituuntur & conferuntur indignis sæpè, *Novell. 8. l. si quemquam. Cod. de episc. & cler. Pet. Gregor. lib. 4. de Rep. cap. 5. Decian. lib. 5. cap. 77. Clar. in § simonia. § fin. Menoch. lib. 5. pref. 2. Mascard. conclaf. 1304. & seqq. 2. Reg. c. 5. 16. 26. 27. Matth. c. 10. 8. Act. c. 8. 19. 20. Daniel. c. 5. 17. 1. Cor. c. 9. 15. Act. c. 20. 35.* quales mercatores potestatum vocantur, *Decian. d. loc. nu. 5. & simoniaci illi, qui emunt, & qui vendunt.*

Similes his sunt, qui sanctorum Martyrum reliquias vendunt, *l. 3. C. de sacros. eccles. l. 26. C. de episc. & clericis.*

Sapient. c. 14. 12. 13. animas defunctorum pecuniâ acceptâ è purgatorio redimere se profitentes, gratiam divinam vendentes, e mentitiis miraculis utentes, & prætextu religionis munera extorquentes, 2. *Reg. c. 5. 16. 26. 27. Pet. Greg. d. loc. sub specie religionis lucra captantes & dona, Malach. c. 1. 10. c. 3. 2. Thessal. cap. 3. 8. Act. c. 20. 33. 2. Reg. c. 5. 16. Novell. 17. c. 11. Mart. c. 23. 7. Tit. c. 1. 11.*

42 1. *Tim. c. 6. 5.* qui pro obtinendis ecclesiasticis muneribus aliquid pacifuntur, vel donant, aut transigunt, vel non faciunt, quod facere debebant, *laic. Decian. lib. 5. c. 81. 82. & seqq.*

43 Pœna simoniæ est suspensio ab officio, ipso jure facta, *Clav. in §. simonia.* nonnunquam etiam capitis, *Guil. lib. 1. c. 14. nu. 22. 23. de pac. publ. depositio cum infamiâ, aut aliâ arbitrariâ, Menoch. cas. 401. num. 22. 23. 26. 27. & in fin. Decian. cap. 85. & 87. adde Mich. cap. 3. 11. cap. 10. 2. Cov. 6. 2. in fin. Act. c. 8. 20. cap. 24. 2. Pet. c. 2. 3. 1. Tim. c. 6. 8.*

Tituli huc pertinentes sunt: tit. C si quis jus dicent. non obtemp. tit. D. si quis in jus vocat. non ier. tit. C. de mod. mult. tit. de publican. & vestigal. tit. de colleg. illie. tit. C. de monopol. tit. de albo corrupt. tit. ad L. Jul. de ambit.

Cap. 134. De læsione jurisdictionis militaris.

- 1 *Militaris disciplina quibus violatur.*
- 2 *Segnitia quid.*
- 3 *Desistens ab excubatione, quomodo puniendus.*
- 4 *Contumacia militis punienda.*
- 5 *Irreverens miles quis.*
- 6 *Nolens defendere præpositum suum.*
- 7 *Seditionem concitans miles.*
- 8 *Defertor quis.*
- 9 *Deserens excubias palatii.*
- 10 *Milites emancipatos & vagantes qui.*
- 11 *Tempore expeditionis ducentes.*
- 12 *In exploratione manens miles.*
- 13 *Stationis munus relinquens.*
- 14 *Miles latrocinans.*
15. 17 *Transfuga ad hostes.*
- 16 *Patriam relinquens.*
- 18 *Proditor.*
- 19 *Arma sua alienans.*
- 20 *Arma aliena subtrahens.*
- 21 *Fugam capiens.*
- 22 *Agmen excedens.*
- 23 *Vallum transcendens.*
- 24 *Seipsum vulnerans miles.*
- 25 *Commisionem vulnerans.*
- 26 *Aliena à militia tractans.*
- 27 *Provincialibus vim faciens.*
- 28 *De variis pœnis militaribus.*
- 29 *Militiam detrectans, vel se subtrahens.*
- 30 *Duces militum mentiones numerum militum.*

HÆc de læsione jurisdictionis togarum: sequitur de militaris jurisdictionis læsione, quâ disciplina militaris violatur. *Vide supra c. 131. nu. 2.*

Ejusmodi est segnitia, contumacia, & similia, de quibus ordine dicemus, & latè tractat *Pet. Greg. lib. 19. syn. cap. 10. 11. & 12. & de Rep. lib. 11. cap. 7. l. omne 6. de re milit.*

Segnitia est, detrectare munus militiæ semel susceptum, *l. 4. §. qui post. de re milit.* Caligatus, qui metu hostis, languorem simulat, pœnâ prodicionis punitur, *d. l. 6. omne. §. exploratores.*

Desistens à cujusvis præpositi, vel præsidis excubatione, tanquam defertor punitur, *l. desertores 3. §. si præsidis. de re milit. Decian. lib. 7. c. 15.*

Contumacia omnis militis erga præsidem, vel duccem, pœnâ capitali punitur, *d. l. omne delictum 6. §. contumacia.* similiter rem prohibitam faciens, vel mandata non observans, eadem pœnâ afficitur, *l. 3. §. in bello. de re milit.*

Irreverens miles, vel superiori castiganti resistens, §. aut manum eidem inferens, capite punitur, *l. milites 13. §. irreverens. l. 6. §. 1. de re milit.*

Præpositum suum protegere & defendere nolens eum possit, eo occiso, capite punitur, *d. l. 3. §. ult. d. l. 6. §. fin.*

Seditionem atrocem militum concitans, capite punitur, vociferationem, querelam concitans, gradu militiæ dejicitur: Legio deficiens, pœnâ exauctorationis afficitur, *d. l. 3. §. qui seditionem.* Miles turbator pacis, capite punitur, *l. ult. §. fin. de re milit.*

Defertor dicitur, qui belli tempore abest à signis, *l. 1. §. desertor. C. de desertor. lib. 12. l. 3. §. desertor. de re milit.* quive relictiis castris, ad deprædationem & atrocinitia se contulit *l. ult. C. de desertor.* ille nec manifestus, hic manifestus defertor vocatur, *l. 2. C. quando liceat unicuique.* & qui per prolixum tempus vagus redueitur, *d. l. 3. §. desertor.* pœnâ arbitrariâ, & nonnunquam capitali afficitur, *l. non omnes 5. §. ult. de re mil. Pet. Greg. d. lib. 11. de Rep. c. 7.*

Qui excubias palatii deseruit, capite punitur, *l. 1. 9. tribuni. Cod. de re mil. l. nemo 13. §. si quos. l. 3. §. emancipor. de re milit.*

Vagantes, seu emancipos milites, qui non diu exierunt, redeunt sponate, vel comprehensi, levius, quàm defertores, puniuntur, *d. l. 3. §. emancipor.* excusationes mansorum admittuntur, *l. 4. §. ult. l. 3. §. si ad diem. l. 14. de re milit.*

Tempore expeditionis, nulli discedendi potestas datur, contrâ faciens capite plectitur, *l. 1. Cod. de commens. lib. 12.*

In exploratione manens, hostibus insistentibus, aut à fossa tunc recedens, plectitur capite, *l. 3. §. 10. de re mil.*

Stationis munus relinquens, plus quàm emancipor est, & pœnâ arbitrariâ punitur, *d. l. 3. §. qui stationis.*

Qui relictiis militaribus castris, se ad prædationes, vel atrocinitia contulerit, pœnâ severiori est puniendus, *l. 3. C. de desertor.*

- 15 Transfugiens ad hostes exautoratus, torquetur & capite punitur, *l. 38. si quis. §. 2. de pœnis. l. 8. §. hofes. d. 1.*
- 16 Patriam relinquens, malo consilio & animo pro-
dendi, in hostium numero habetur, *l. 19. de capt. & possim. rvers. l. 3. §. 16. de re mil. & bestiis objicitur, d. l. 3. §. 16.*
- 17 Transfuga & ille dicitur, qui per induciarum tem-
pus ad eos, cum quibus nulla amicitia est, fide susce-
pta, transfugit, *l. 19. §. transfugam. de capt. & possim. rvers.* Cæterum qui captus, non potuit redire, trans-
fuga non est, *l. 5. §. qui. captus. de re milit.*
- 18 Proditores & consiliorum exploratores atque re-
nunciatores capite puniuntur, *l. 6. §. exploratores. l. 7. de re milit.*
- 19 Omnia arma sua alienans, æquiparatur deserto-
ri, *l. 14. §. arma. de re militari.* arma amittens, vel a-
lienans, capite punitur, *l. desertorem. §. milites. de re milit.*
- 20 Arma aliena subrahens, gradu militiæ pellitur, *d. l. 3. §. qui aliena.*
- 21 Fugam in acie prior, spectantibus militibus, faci-
ens, capite punitur, *d. l. 6. §. qui in acie.* Lege Mosai-
ca meticulosus domi manere poterat, nec invitus
militare cogebatur, *Deuter. cap. 20. 8. 9. Judic. cap. 7. 3.*
non hosti, sed alii injuriam inferens, punitur, *Deuter. cap. 20. 10. & sequentib. 2. Chronic. cap. 28. 10. Proverb. cap. 20. 22.*
- 22 Qui agmen exceffit, fustibus cæditur, vel militiam
mutare cogitur, *l. 8. §. in bello. de re milit.*
- 23 Qui vallum transcendit, aut per murum castra
ingreditur, capite punitur: si quis verò fossam trans-
silit, militia rejicitur, *d. l. 8. §. in bello. l. fin. de re milit.*
- 24 Miles seipsum vulnerans, mortem sibi injicere ten-
tans, doloris impatientia, tædio vitæ, morbo, aut furo-
re, aut pudore, ignominia notatur, *d. l. 6. l. 8. & l. 38. §. fin. de pœn.*
- 25 Commilitonem vulnerans lapide, militia rejicitur,
gladio verò lædens, capite punitur, *l. 6. §. si quis de re milit.*
- 26 Miles alia, præter arma sua, tractans, pœna arbi-
traria punitur, *l. nemo. 23. l. 15. C. de re milit. Novell. 116.*
Ludicram artem exercens, vel seipsum vendens, capite
punitur, *l. quadam 14. de pœn.*
- 27 Provincialibus per vim aliquid auferens, capite pu-
nitur, *Pet. Gregor. d. c. 7. multis exemplis id probat, addo Num. c. 21. 21. Deut. c. 20. 26.*
- 28 De variis pœnis militaribus refert plura *Alexand. ab Alexand. lib. 2. genial. diar. cap. 13. Decianus lib. 7. crim. cap. 15. Douxor. cap. 20. Exod. cap. 21. Levis. cap. 14. 20.*
- 29 Delinquant quoque milites antequam nomen de-
derunt, qui nimirum militiam detrectant, *l. qui cum. §. qui post. de re milit.* qui filium suum militiæ subtra-
hit, *l. si is cum quo. comm. divid. Val. Max. lib. 6. cap. 3.* qui sciens se esse inhabilem, legi tamen & de-

scribi se patitur, *l. 4. §. 2. de re milit. l. qui status. l. ab omni. d. 1.* qui eo animo nomen militiæ dedit, ut per-
cussione & concussione adversarium suum vexaret,
d. l. 4. §. non omni. qui metu criminis & supplicii meriti,
nomen militiæ dedit, *l. qui metu. de re milit.*

Duces militum delinquant, dum numerum mi-
litum mentiuntur, & eorum qui non sunt, stipen-
dia recipiunt, *l. fin. §. hoc aussem. C. de offic. præfecti. prator.*

Hujus loci est tit. de re milit. D. & C. tit. C. de desertorib.

Cap. 135. De furtis.

- 1 Damnum possessioni illatum furto, vel vi posses-
soriâ.
- 2 Furtum quid.
- 3 Species furti.
- 4 Prior specus in contræctione directa & immo-
diata.
- 5 Specus & exempla hujus furti varia.
- 6 Supprimens rem alienam, negans, in proprium usum
convertens, indebitam accipiens, indebitam extor-
quens.
- 7 Rem alienam cultui divino consecrans, vel alii dans,
exigens, emens, &c.
- 8 Rem alienam inventam retinens, res ejusdem in mari,
incendio, naufragio, auferens.
- 9 Altera species furti, non directa & immediata fa-
cti.
- 10 Adjuvans furem.
- 11 Corporis ministerio juvans furem.
- 12 Consilio juvans.
- 13 Occasionem furti dans variis modis.
- 14 Furtum in re principali & accessorii factum di-
citur.
- 15 Inuito, vel volente domino factum furtum.
- 16 In dubio, an volente domino fieri dicatur.
- 17 Distinctio furti à personis furantibus sumpta.
- 18 A rebus subjectis distinctio furti sumpta.
- 19 Humanarum rerum furtum quotuplex.
- 20 Rerum privatarum furtum.
- 21 Rerum hereditariorum furtum.
- 22 Ab adjunctis furtum est manifestum, vel mi-
num.
- 23 Furtum violentum.
- 24 Pœna furti varia.
- 25 Fur quibus teneatur.
- 26 Pœna pecuniaria furti, fustigationis, relegationis,
membra mutilationis.
- 27 Pœna furti manifesti & noc manifesti.
- 28 Pœna confiscationis in fraudatione vestigalis.
- 29 Pœna arbitraria in quibus furtis locum hæ-
beat.
- 30 Pœna fustigationis in quibus furtis locum hæ-
beat.
- 31 Abigeorum pœna.

- 32 *Pœna mutilationis membri in quibus furtis infligatur.*
 33 *Pœna capitalis furti locum habet in septem casibus.*
 34 *In quibus casibus cessant pœna furti.*
 35 *Non cessat hac pœna, re furtiva reddita, vel extincta.*
 36 *Plures fures quomodo puniuntur.*
 37 *Res furto subtrahæta reperta apud alium, quid iuris.*

Hucusque de damno, quod in solo rei usu contingit. *Vid. sup. c. 116. num. 3.* sequitur de eo, quod usui & possessioni simul infertur, seu facultati utendi, fruendi & rei detentioni, quod modò intervectione, ademptione, atque interceptione usus possessionisve, modò læsione, vel diminutione eorundem accidit. Ita largè accipitur vox damni, *vide sup. cap. 34. & cap. 116. num. 1. 2.*

- 1 **Damnùm** ejusmodi infertur usui possessioni; nostræ, furto, vel vi possessoriæ.
 2 **Furtum** est contrectatio (a) rei alienæ (b), mobilis (c), fraudulenta (d), lucri faciendi gratià facta (e). Alio in loco definitur (f) interversio possessionis (h), rei mobilis (i). Possessio enim rei furtivæ furis fit, non dominium (k). Definitiones alias a libi vide (l).

¶ a) *l. 52. §. 19. l. 75. de furt. Farinac. de furt. quest. 174. num. 48. & sequentib.* dicit vocem (contrectatio) esse frequentativam, iterationem & continuationem actus significantem. ¶ b) *§. 6. furtum autem. Instit. de oblig. qua ex delict. nasc.* etiam minimæ rei, §. 1. *Instit. vi bon. rapt. §. gallinarum. Instit. de rer. divis. Vir. com. opin. 345. num. 1. Menoch. cas. 72. num. 13. Farinac. d. loc. num. 70. 71. 72. per l. 21. §. 1. de furt. Clar. in §. furtum. num. 23. dissentiunt alii relati à Farinac. ¶ c) l. 25. §. 4. de furt. l. 6. C. eod. ¶ d) in princ. *Instit. de oblig. qua ex delict. l. 1. D. h. l. 39. l. 52. §. 19. l. 61. d. tit. Johan. c. 10. 10. ¶ e) §. 1. Instit. de oblig. qua ex delict. l. 1. §. 3. l. 21. §. 7. l. 52. §. 19. l. 22. de furt. Prohibitum dicitur furtum, in d. §. 1. l. probrum. de verb. signif. Math. c. 19. 16. Roman. c. 13. 9. Exod. cap. 20. Levit. c. 19. 11. Proverb. c. 27. 1. Pot. c. 4. 15. Ephes. c. 4. 28. ¶ f) l. 1. §. 15. si in qui testam. lib. esse iuss. l. 1. in fin. de distract. pign. l. 20. de adqu. poss. ¶ g) d. l. 1. §. 15. l. 67. de furt. d. l. 20. vid. Deuter. c. 22. 1. ¶ h) d. l. 1. §. 15. d. l. 20. l. 1. §. 3. l. 40. l. 52. §. 7. l. 59. de furt. dicitur quoque dominii interversio in l. 47. l. 68. l. 56. l. 66. l. 46. de furt. ¶ i) §. 7. quod autem. *Instit. de usucap. d. l. 52. §. 4. §. 7. ¶ k) l. 10. §. 1. de condit. furtiv. ¶ l) in tit. de furt. quest. 165. num. 3. & seqq. Farinacius.***

- 3 **Furti species** duas constituo. Prior est contrectatio rei alienæ, quæ directò, immediatè & principaliter fit à fure, l. 54. §. 4. de furt. §. 21. interdum. *Instit. de oblig. qua ex delict. invito domino. l. 46. §. 7. l. 40. l. 91. de furt. Philomon. c. 1. 4. 15. posterior est, quæ surem juvat. Pius furtum est, quod fit, quando quis utitur re aliena ad alium, quàm destinatum usum, Farinac. de furt. quest. 169. num. 1. & sequentib. per l. si pignori. §. 1. h. s. §. furt. 6.*

Instit. de oblig. qua ex delict. uti re deposita, d. §. furtum. §. 6. l. 1. §. sola. l. 67. h. s. Levit. c. 5. 23. Num. c. 55. 6. Exod. c. 22. 7. 8. Farinac. quest. 168. num. 5. & seqq. commodata, §. 7. placuit. Instit. d. l. 40. l. 71. de furt. Menoch. cas. 298. per l. 5. §. 8. commod. Exod. c. 22. 14. Farinac. quest. 169. num. 3. & sequentib. precario data, l. 14. §. 11. de furt. locata, l. 82. l. 12. l. 90. l. 48. §. 4. h. s. pignori data, l. 52. §. 7. l. 54. l. 73. de furt. §. 14. Instit. d. s. Farinac. d. loc. re communi, l. 45. de furt. l. 42. l. 45. pro socio. l. 12. l. 12. comm. divid. Act. c. 5. 2. 3. 4. Farinac. quest. 174. num. 23. & seqq. quibus rebus quis ultra tempus, vel modum præscriptum utendo, furtum facere dicitur, d. l. 40. l. 1. §. 3. l. 52. §. 7. de furt. d. §. 7. placuit. & rebus alienis abuti, l. 32. de furt. l. 22. §. 7. mandat.

Furtum similiter facere dicitur, qui rem alienam 6 supprimit, l. 46. §. 6. de furt. l. ult. §. licentia. C. de jur. delib. retinet, subtrahit, subducit, l. 2. ad L. Jul. pecul. l. 43. falsus. §. qui alienum. l. 46. §. 1. 2. 3. l. 44. de furt. non proficitur, aut per mendacium negat, d. l. ult. §. licentia. l. ult. de publ. & vectig. d. l. 43. §. 8. l. inficiando. §. 1. de furt. Levit. c. 19. 11. cap. 6. 3. Exod. c. 22. 17. Exach. c. 8. 16. vel non perferit, quò perferendam susceperit, sed in proterium usum convertit, l. 14. §. 17. l. 43. §. 1. de furt. l. 7. ubi Scharb. & Goth. fr. C. eod. Soarez. recept. sent. lit. F. num. 400. Farin. quest. 168. num. 117. & sequentib. rem indebitam alterius nomine accipit, intercipit, d. l. 43. §. 1. 2. l. 52. §. 11. h. s. l. 19. ubi Scharb. C. eod. Deut. c. 22. 1. publicanus, qui plus debito, nomine vectigalis exigit, vel indebita tributa, aut vectigalia exigit, l. univ. si. C. de vectig. l. fin. C. nova vectig. Farin. quest. 173. num. 54. & sequentib. vel indebitum extorquet, l. 48. §. 7. de furt. l. 8. C. d. s. l. 2. §. 20. vi bon. rapt. pro suo debito eripit, §. 2. Instit. vi bon. rapt. l. 13. quod meo. caus. Dissentit Soarez in lit. F. num. 399. Clar. in §. furtum. num. 20. Similiter furtum facit, qui causam dominii, vel ipsum dominium rei mutat, l. 52. §. 14. de furt. l. 47. & l. 56. l. 66. d. s. l. 13. l. 14. de condit. furtiv. §. 26. si tamen. *Instit. de rer. divis. vel qui rei alienæ usum, aut proprietatem, l. 54. §. 1. l. 52. §. 15. 16. 17. de furt. quovis modo, in solidum, vel pro parte, in suum lucrum convertit, d. l. 54. §. 2. Farin. quest. 168. num. 4. & seqq.*

Similiter furtum committit, qui rem alienam cultui 7 divino consecrat, l. 54. §. 1. h. s. arg. Rom. c. 3. 8. Proverb. cap. 15. 8. c. 21. 23. Siracid. c. 34. 24. Deut. c. 23. 18. qui rem alienam alii dat, vel vendit, §. furtiva. *Instit. de usucap. Farinac. quest. 168. num. 12. & seqq.* item falsus procurator, pecuniam alienam exigens, l. falsus. C. de furt. l. si vendidero. §. falsus. l. si iussu. D. d. s. Farinac. quest. 169. num. 1. & seqq. creditor falsus, exigens indebitum à solvente bona fide, d. l. falsus. Farinac. ibid. num. 36. & seqq. emens rem furtivam scienter, l. si furtivus. de condit. indeb. Farin. quest. 167. num. 16. & seqq.

Præterea furtum facit, qui rem alienam inventam 8 retinet, l. 43. §. 8. de furt. Levit. c. 5. 23. 24. Menoch. lib. 5. præsumpt. 30. Gomez. var. resol. c. 5. Farinac. quest. 168. num. 62. & seqq. vel repertenti domino restitueret recusat, d. l. 43. §. 8. 9. item, qui res in mari obtempescatem & nau-

& naufragium, vel ob incendium ejectas, aufert, l. *Pe- dius. de incend. ruin. naufr. Auth. navigia. Cod. de furt. Farin. quæst. 168. num. 71. & seqq. Menoch. d. loc. Geil. lib. 1. observ. 18.*

- 9 Altera species furti est, quando quis non directè, principaliter & immediatè contrectat, sed furem principalem in factum, vel ante, aut post illud adjuvat: vel occasione furti dedit, l. 53. §. 1. *de verb. signif. l. 36. l. 50. l. 52. §. 19. l. 54. §. 4. de furt. Mascard. conclus. 159. num. 19. & seqq. arg. 1. Theff. c. 5. 22.*
- 10 Adjuvat corpore, vel animo & consilio, d. l. 53. §. 1. d. l. 50. §. 1. 2. 3. 4. *de furt. Pfsal. 10. 18. Esa. c. 1. 23.*
- 11 Corpore, re ipsa, ut ope, auxilio, ministerio, l. 50. l. 52. l. 54. h. tit. *Farinac. quæst. 168. num. 42. instrumenta ad fodiendum, ad effringendum ostium, fenestras, scalamve, ad furtum faciendum suppeditando, l. 54. §. 4. l. 52. §. 19. de furt. Farin. d. loc. num. 48. Matth. c. 19. 20. Luc. c. 12. 33. & 39. Johan. c. 10. 1. sinum furanti præbendo, l. 6. §. 2. ad L. Jul. pecul. occultando, receptando & celando res furtivas, l. 48. h. tit. §. præterea. *Instit. de oblig. qua ex delict. l. eos. C. h. t. Mascard. conclus. 831. nu. 18. 19. domum ad furtum faciendum locando, procurando, l. 14. Cod. h. tit. l. 52. §. 10. d. d. Socium se adjungendo, Novell. 14. & 42. c. ult. §. 2. Pfsal. 50. 18. Esa. c. 1. 23. Prov. c. 29. 24. vid. sup. cap. 121. & cap. præced. 120.**
- 12 Consilio adjuvat, qui persuadet, impellit, mandat, vel instruit ad furtum faciendum, l. si quis. *Cod. de furt. l. 50. §. 1. 2. D. eod. Farinac. quæst. 168. num. 32. & seqq. quo tamen non securo, alia quam furti obligatio oritur, l. 63. eod. §. 11. interdum. *Instit. h. tit. Farin. quæst. 168. nu. 39. & seqq. vid. sup. d. c. 120.**
- 13 Occasionem furti dat, qui furti faciendi causam & commoditatem, eo animo ostendit & præbet, ut furtum fieret, l. qui injuria. l. verum. *de furt. Farin. q. 168. num. 52. & seqq. uti, qui panno rubro ostenso, pecus alterius dolo malo, ut in fures incideret, fugavit, l. 50. §. 4. ubi Gothoff. h. tit. §. 11. interdum. *Instit. de oblig. qua ex delict. qui tabulas, cautionesve amovet, apochas, aliave instrumenta subtrahit, delet, ut alii debitum, creditumve eriperet, l. 27. l. 31. l. 32. l. 82. §. ult. de furt. arg. 1. Theffal. cap. 5. 22. & c. 4. 6. qui fugitivum ligatum ex custodia dimittit, l. 52. §. 12. de furt. qui annulum ex manu excussit, ut eum alius auferreret, d. l. 52. §. 13. d. §. 11. interdum. qui mulionem in jus vocavit, ut mulæ interea interirent, l. 66. §. 2. de furt. qui majora pondera tibi ad pondus ementi, vel vendenti, dolo commoda- vit, l. 12. §. 22. de furt. l. 18. §. 3. de dol. mal. Levit. c. 19. 35. & seqq. Dons. cap. 25. 13. 14. 15. qui pro honesto, locuplete, egenum, quasi locupletem, debitorem subjecit, l. 52. §. 21. l. 56. l. 66. §. 4. h. tit. qui servo, vel filiosam meo persuasit quid in meum detrimentum, d. l. 52. §. 23. 24. d. l. 20. C. eod.**
- 14 Furtum his modis factum & in re principali & ejus accessoris factum intelligitur, in fructibus, frætu, partu & accessionibus rei furtivæ, l. 4. §. 15. l. 60. l. 77. l. 27. §. 1. 2. 3. 4. l. 48. §. 6. de furt. l. 12. *Cod. eod. l. 4. §. de illa. ubi Cujac. de u. sic. Gadd. in l. 26. partum. de verb. sign.*

Dixi, invito domino, furtum factum esse requiri, l. 5 §. placuit. *Instit. de oblig. qua ex delict. nasc. Farinac. quæst. 174. num. 137. & seqq. Si quis igitur existimet, se volente domino rei, rem auferre ex probabili causa, furtum non dixerit fecisse, §. quin tamen. *Instit. de vi bon. rapt. d. §. placuit. l. 46. l. 43. §. 6. 7. 8. de furt. Farinac. quæst. 174. num. 152. & seqq. Mascard. conclus. 94. & 34. & 1132. Menoch. cas. 298. Clar. in §. furtum. num. 21. 22. Soares. in Theaur. in F. num. 391. In dubio, ignorante 16 & invito domino, præsumitur contrectasse & invito quoque eodem, qui sciente domino, neque prohibente fecit, l. si quis cum si iros. *de furt. Farinac. quæst. 174. num. 149. & seqq. Contrà, si putet se invito domino 17 contrectare, quo volente tamen & consentiente contrectat, iudicis arbitrio relinquitur, an furtum sit dicendum, Menochius cas. 298. Clar. d. loc. num. 21. Soares. d. loc.***

Hæc de speciebus furtorum. Distinctiones eorundem sumuntur partim à causis, partim à subjectis, partim ab adjunctis.

A causis, personis scilicet furantibus, aliud furtum 18 dicitur domesticum, quod domesticis domestico facit, l. 11. §. 1. de pœn. l. 52. §. 1. & seqq. *de furt. tit. si fam. furt. feciss. dicat. Judic. c. 17. 2. 3. 4. tit. furt. advers. naut. camp. stab. 1. Chron. cap. 10. 6. tit. ver. amos. quale dicitur esse conjugis, liberorum, servorum, mercenarii, liberti, famuli, d. l. 11. §. 1. de pœn. d. l. 52. §. 1. & seqq. l. 15. l. 17. de furt. Judic. d. c. 17. 2. 3. & seqq. Gensf. c. 31. 19. 30. 32. Prov. c. 28. 24. Farin. quæst. 174. nu. 98. & seqq.*

Domesticus etiam extraneo facit, ut præpositus navi, tabernæ, tit. furti advers. naut. camp. stab. tit. naut. camp. stab. tit. si fam. furt. feciss. dicat. exercitores, nauæ, institores, caupones, stabularii domino suo præponente sciente, vel inscio, l. 1. §. 1. l. 5. si fam. furt. feciss. A familia factum furtum habetur, ac si ab uno factum esset, tit. furt. advers. naut. camp. l. 1. l. 3. l. 4. si fam. furt. feciss. dicat. Si ab exercitore, institore, caupone stabulario factum, dominus eorum, ad quem quæstus negotiationis redit, & ministri tenentur, d. l. 1. naut. camp. stab. ut recept. tit. furt. advers. naut. camp. vid. cap. 146. infr. de alien. delict.

A subjectis, rebus sublati, furtum est rerum divi- 19 narum, sacrarum, quod sacrilegium dicitur, l. 1. l. 2. 4. 9. ad L. Jul. pecul. & furtum gravissimum, Pet. Gregor. lib. 39. c. 15. Decian. lib. 6. c. 30. *Farinac. quæst. 172. num. 1. 2. 3. quando sacrum de sacro loco, vel sacrum de non sacro, vel non sacrum de sacro aufertur, l. sacrilegii. ad L. Jul. pecul. l. qui perforaverit. vel Deo donatum, l. 4. d. s. l. si quis. C. de epis. & cler. Farin. d. loc. nu. 5. & seqq. Decian. lib. 6. c. 15. Greg. c. 14. num. 8. d. loc. Malach. c. 3. 8. 2. Malachab. c. 3.*

Humanarum rerum furtum est publicarum, quæ spectant ad communiatem, ad imperium, aut ad dominum, superiorem non recognoscentem, Menoch. cas. 586. num. 16. 17. *Farinac. quæst. 172. num. 12. & seqq. quod dicitur crimen peculatus, vel de residuis. Illud, ut si quis pecunias publicas aufert, l. 2. l. 2. ad L. Jul.*

pecul. §. item lex Julia. Inst. de publ. judic. Farin. quest. 171. num. 1. 2. 3. 4. in tabulis publicis minorem pecuniam scripsit, quam res publicas vendidit, aut locavit, *l. hoo lege. ad L. Jul. pecul. Farinac. ibid. num. 30.* fecit, ut pecunia publica intercepteretur, *l. r. d. s. prædam ab hostibus captam furtivam, l. pen. d. tit. pecuniam ætarii, in suos ulus thesaurarius convertit, l. 2. Cod. de iis qui ex publ. vasior. lib. 10. Farinac. d. loc. num. 44. 45.* De rehdus tenetur administrator rerum publicarum, retinens, interceptiens pecuniam publicam; *l. 4. §. sed qui. ad L. Jul. pecul. Farin. nu. 57. Et seqq. d. loc. Pet. Gregor. lib. 37. c. 20.* aut non convertens in usum destinatum, *l. 2. l. 4. d. tit. Farin. d. loc. nu. 62. Et seqq.*

- 20 Rerum privatarum furtum, ex naufragio, rate, nave spoliata, *l. 1. l. 3. l. 6. de incend. ruin. naufr. aut b. navigia. Cod. de furt. l. 1. Cod. de naufrag. ex domo villave, l. 3. §. 2. de incend. ruin. Exod. cap. 22. 7.* instrumentorum, frugum, arborum furtim cælarum, tignororum, *Pet. Gregor. lib. 37. syntagm. cap. 4. Et seqq. tit. arb. furt. cesar. tit. de sign. junct. in balneo factum, tit. de furib. baln. animalium, uti apium, pavonum, gallinarum, piscium, avium, columbarum, ovium & similibus pecorum, quod abigeatus crimen vocatur, tit. de abigeis. qualis abigeus dicitur, qui ex ovibus, capris & similibus 10. ex porcis §. vel 4. furatur, l. fin. de abig. Farinac. quest. 166. num. 39. 40. 41. Et quest. 167. num. 115.* vel equum unum, aut bovem unum, aut bestias arantes abduxit, aut qui artem furandi exercet, *Farinac. d. loc. num. 116. Et seqq.*
- 21 Rerum hereditariarum quoque quasi furtum fieri dicitur, quod expilatio vocatur, *tit. de crim. expilatis. hered. tit. si is qui test. lib. Menoch. cas. 300. Farin. q. 174. num. 118. Et seqq. Pet. Gregor. lib. 37. synt. c. 9.* Hominis furtum plagii crimen dicitur, *tit. ad L. Flav. de plag. Farin. quest. 166. nu. 45. Et seqq.*
- 22 Ab adjunctis furtum aliud dicitur manifestum, aliud nec manifestum, *l. 3. l. 4. l. 7. l. 34. de furt. Exod. cap. 22. 1. 2. 3. Abdia cap. 1. s. Osea cap. 7. 1.* Manifestum, quando quis in ipso furto & facto cum re furtiva, antequam eò, quod voluit, pertulit, comprehenditur visu, manus injectione, vel acclamatione, *l. 3. l. 4. l. 7. §. 1. 2. 3. de furt. §. 3. 4. Instit. de obligat. qua ex delict. Farinac. quest. 166. num. 20. Et sequentibus. Dentor. cap. 22. 24. 27. 28. Exod. cap. 22. 1. 2. 3.* Nec manifestum furtum contra dict. loc. cui adiace, quod olim conceptum vocabant, & quod oblatum, *vide §. 4. conceptum. ibique Dd. Instit. de obligat. qua ex delict. Johan. Rosin. antiqui. Roman. in explicat. li. 12. tabb. An verd & quando liceat rem furtivam quærere apud alium, vid. Eman. Soarez. recept. sent. lu. F. num. 409. Boer. decif. 174. in fin. Clar. in §. furtum.*
- 23 Ab adjunctis dicitur quoque furtum violentum, quod vi quocunque modo adhibita, coactis hominibus, factum est, quod vocatur rapina, *l. 80. §. 3. l. 88. de furt. l. 1. l. 2. vi bonor. rapt. §. 1. 2. Instit. d. s. Jerem. c. 49. 19. Et cap. 22. 3. Exech. cap. 18. 7. 12. 16. Esa. cap. 33. 7. Habac. cap. 2. 8. Luc. cap. 3. 14. Mich. cap. 2. 2. cap. 3. 2. Farinac.*

quest. 166. num. 31. Et sequentibus. Unde latro dicitur, qui cum armis aggreditur & spoliat homines, in domo, mari, vel viis, Farin. quest. 166. num. 7. 8. 15. & graffator, qui in viis publicis stat, & itinera violenter obfudet cum armis, Farinac. ibid. num. 26. 27. Pegner. decif. crim. 40. Pirata, qui in mari gassatur, ibid. Farin. nu. 29. Prædo & prædator, qui absque domini voluntate accipit, Farin. ibid. nu. 30. effractor, qui cum effractione furantur, tit. de effractor.

Sequitur de pœna furtorum, quæ pro diversitate 24 furum & circumstantiarum varia est, *l. ad Farinac. de furt. quest. 167. num. 17. Et seqq. Menoch. cas. 295. Pet. Gregor. lib. 37. syntagm. cap. 1. c. 2. Levit. cap. 6. 2. 3. Num. cap. 5. 5. 6. Josu. cap. 7.* Generalis & perpetua est restitutio rei furtivæ, unâ cum damno, interesse & expensis, *l. 12. C. de furt. l. 9. l. 5. 4. §. 3. l. 48. l. 67. §. 1. de furt. l. 1. de incend. ruin. l. 1. de abigeis. quæ fit cum infamia, §. 3. Instit. de pœn. tem. litig. Siracid. cap. 5. 17.* Quantitas & valor rei furtivæ non extantis, probatur juramento in litem illius, cui est furtum factum, quâdo aliunde probari non potest, *Farinac. quest. 176. per tot. Menoch. cas. 208. nu. 6. Clar. h. s. nu. 19.* præcedente iudicis taxatione, *Farin. d. loc. nu. 43. 44.*

Ad pœnam furti fur obligatur illi, cujus quocunque 25 modo ex honesta, justa & probabili causa, pecuniariter interest, vel interius ratione rei furto ablatæ, *l. 10. l. 11. l. 12. l. 14. §. 1. 4. l. 53. §. 3. l. 76. §. 1. de furtis. l. 22. ubi Sibarid. C. d. s. etiam illi, qui rei furtivæ dominus non est, si tenuit eam tempore furti faciendi, d. l. 14. §. 2. l. 12. §. 2. h. s. aded, ut fur furem, de furto quandoque obligatum habeat, l. 48. §. 4. l. 12. §. 2. l. 67. §. 4. de furt. Cujac. lib. 16. observ. c. 30.*

Præter hanc pœnam generalem, fur quandoque pu- 26 nitur pœna pecuniaria, pœna confiscationis, pœna arbitraria, pœna fustigationis, relegationis, mutilationis membri, & quandoque pœna capitali. De quibus ordine dicemus.

Pœna pecuniaria in furto manifesto est quadrupli, 27 & in nec-manifesto, dupli, §. ex maleficio. *Instit. de action. l. 54. §. cum furti. de furt. §. 1. Instit. de oblig. qua ex delict. nasc. l. 4. l. 5. l. 6. de furt. Luc. cap. 19. 8. Exod. cap. 22. 1. 2. 3. 4. Levit. c. 6. 3. 4. Num. c. 5. 7. 8. Tob. c. 2. 13. Exech. c. 33. 15. vid. Gaedd in l. 192. de verb. signif.* Sed hodie hæc pœna dupli & quadrupli in usu esse desuit, *Farinac. de furt. quest. 167. num. 18.* Alia tamen pecuniaria, lege definita, quandoque obtinet, in furto tigni, arborum furtim cælarum, vi bonorum raptorum, *l. 1. l. 2. de tign. junct. l. 7. arb. furt. cesar. in princ. Instit. vi bon. rapt. intervertens pecuniam principis, l. 1. C. de iis qui ex publ. arar. lib. 10. l. defensionis. C. de jur. fisci. Menoch. cas. 586. nu. 7. 8. 9.*

Pœna confiscationis & publicationis bonorum ob- 28 tinet in fraudatione vestigialis, *l. commissi. l. ult. de publ. Et vestigial. tit. C. de vestig. Et commissi.*

Pœna arbitraria locum habet in publicano plus 29 exigente vel indebitum, *l. fin. Cod. nova vestigal. Farin. quest. 173. nu. 54. Et sequentibus. in peculatu, l. 4. ad L. Jul.*

L. Jul. pecul. Menoch. cas. 386. num. 3. & cas. 389. num. 5. & in sacrilegio, d. l. 4. §. mandatu. Pet. Gregor. lib. 33. fyns. cap. 15. Clar. in §. sacrilegium. Decian. lib. 6. c. 31. & 32. quæ tamen quandoq; ad mortem extenditur, Jofu. c. 6. & 7. l. sacrilegii. ad L. Jul. pecul. Farinac. quæst. 172. n. 15. & seqq. Peguer. decis. crim. 24. Menoch. d. cas. 389. Decian. lib. 6. c. 30. & c. 28. lib. 5. in crimine expilatæ hereditatis, Menoch. cas. 299. n. 3. Menoch. cas. 300. per l. 1. de crim. expil. hered. Farin. quæst. 167. nu. 26. in effractoribus, l. 1. l. 2. de effract. Farinac. d. loc. num. 27. 28. 29. in facculariis directariis, l. saccularii. de extra. crim. in balneariis furibus, l. 1. de fur. balnear. Menoch. cas. 296. & cas. 290. in naufragio, l. de submersis. C. de naufr. lib. 11. Menoch. cas. 297. eadem in incendio furti facti, d. cas. 297. Farin. quæst. 168. n. 75. & seqq. d. aush. navigia.

30 Pœna fustigationis, flagellationis, hodie regulariter locum habet in priori furti specie, Farinac. quæst. 167. num. 35. Peguer. decis. crim. 16. Menoch. cas. 295. num. 8. Ex consuetudine obtinet relegatio, vel alia arbitraria, Farinac. d. loc. num. 36. 37. mortis verò pœna in simplici furto, non habet locum, Farinac. d. loc. nu. 33. Clar. in §. furtum. n. 8. Menoch. d. loc. nu. 7. communem dicunt.

31 Abigeorum quoq; pœna est relegatio, vel deportatio, Farin. quæst. 167. n. 105. per l. 1. de abig. Gómez. c. 5. lib. 2. var. resol. Exod. c. 22. & 2. Sam. c. 12. & rei de peculatu, l. 1. l. 3. ad L. Jul. pecul. Menoch. cas. 386. nu. 14. 15. Decian. lib. 8. c. 30. olim, hodie arbitraria est.

32 Pœna mutilationis membri, puta amputationis auriculæ, vel manus, cum stigmate & nota atque flagellatione & relegatione, habet locum in altera furti specie, Farinac. quæst. 167. num. 42. & seqq. Gómez. var. resol. c. 5. num. 5. & 14.

33 Pœna capitalis, mortis naturalis, in furto, non nisi in specialibus casibus, locum habet, l. 15. de cond. caus. dat. l. ult. l. 56. §. 1. 2. de furt. l. 9. de fcar. 2. Sam. c. 12. s. 6. ubi Marjyr. Proverb. cap. 28. 24. Genes. c. 31. 32. Jofu. c. 6. 7. 21. 25. uti l. in furto magno, Menoch. cas. 295. Covarruv. lib. 2. var. resolut. c. 9. Farinac. de delict. & pœn. quæst. 19. & vir. de furt. quæst. 167. num. 45. & seqq. qui tamen hic putat. judicem posse leviozem pœnam indigere. Disfentiant alii relati à Farin. quæ sententia contraria communis est, testante Cavall. com. opin. quæst. 741. n. 5. Farin. d. quæst. 167. n. 47. Clar. in §. furtum. n. 8. 9. 10. Gómez. d. c. 5. num. 7. II. in famosis latronibus & grassatoribus suisibus, qui tria, vel plura furta fecerunt, l. capitalium. §. famosos. de pœnis. Farinac. quæst. 167. num. 87. & seqq. & num. 24. 48. & seqq. Menoch. d. cas. 295. III. in fure, qui tria furta commisit, vel tertio iteravit furtum, etiam in diversis territoriis, Menoch. cas. 295. num. 17. 18. 19. Clar. in §. furtum. num. 10. 12. 13. Farinac. quæst. 167. num. 51. & seqq. etiam si à duobus prioribus furtis absolutus esset per gratiam, vel pœna præstita, Menoch. d. loc. Clar. & Farin. d. loc. vel etiam non accusatus, Gómez. d. c. 5. nu. 9. modò, non pro primo, sed pro tertio furto captus esset, ut vult Farinac. d. loc. n. 60. Distincta verò furta sint, necesse est, re, temporeq; diversis, non continuatis, Farin. d. quæst. 167. nu. 70.

& seqq. & distinctæ furti species non sint, neq; exiguæ æstimationis, Farinac. d. loc. num. 80. & seqq. distinctæ species sunt, quando in duobus fur, & in tertio receptor esset. I V. Furem cum telo se defendentem, cui sine periculo vitæ parcere non possumus, li. et interficere, l. 9. furem. ad L. Cornel. de fcar. Exod. c. 22. 2. 3. Clar. in §. homicidium. num. 47. Vid. sup. c. 129. de homicid. in vol. V. Pœna abigeatus & peculiaris quandoq; fit capitalis ob certas circumstantias, Farinac. quæst. 167. nu. 111. & seqq. & quæst. 171. num. 5. & seqq. VI. Pœna piratarum est capitalis, Farin. d. quæst. 167. nu. 32. VII. Pœna furti in officio publico commissi, l. unic. C. de crim. pecul. Menoch. cas. 386. nu. 4. 5. 6. 7. & thesaurarii principis, l. 2. in fin. C. de iis qui ex public. vas. lib. 20. Menoch. d. loc. num. 12. 13.

Prædictæ furtorum pœnæ, in pluribus casibus cessant: in primis, quando furtum, conatum & voluntatem non fuit secutum, vel id sine dolo, vel ob extremam necessitatem & inopiam factum, Clar. lib. 5. §. fin. quæst. 6. Farinac. quæst. 174. num. 68. & seqq. Decian. lib. c. 34. Pet. Gregor. lib. 37. c. 7. aut in re propria, vel rei minimæ, Farinac. laic. quæst. 174. per 101. quartus de rei minimæ furto non puniendo, disfentiat Covarr. lib. 1. var. resol. c. 3. nu. 12. Virius opin. 345. nu. 1. Menoch. cas. 72. num. 13. In pœna furti domestici, distinguit Farinac. quæst. 174. num. 95. & seqq. num. 111. & seqq. inter leve & magnum furtum, & illud, quod ope adulteri, vel in extremo agone conjugis, à conjugè, vel sæpius factum est. Sunt quoque ceteri casus, in quibus licet alicui propria autoritate rem alienam occupare, de quib. Farin. quæst. 175. per 101. vid. sup. cap. 132. de usurp. juris d.

Non cessat pœna furti, re furtivâ reddita, l. 65. l. 54. § 3. l. 48. de furt. Clar. quæst. 58. num. 40. §. fin. Farinac. quæst. 168. num. 23. & sequentib. Jofu. cap. 7. 22. 23. 25. vel extinctâ, l. 46. de furt. Hotoman. quæst. illustr. 30. l. 9. C. de furt. aut factâ transactione, Clar. quæst. 58. §. fin. Scharb. in l. 13. C. h. s. Covarruv. lib. 2. var. resolut. c. 10. aut, quando de rei furtivæ domino non constat, l. 43. falsus. §. qui alienum. de furt. Clar. lib. 5. §. fin. quæst. 4.

Plures fures, qui rem simul abstulerunt, quæ est 36 dividua, singuli pro parte tenentur, secus contra, l. 25. l. 21. §. 9. de furt. l. 6. arb. furt. cas. opem, auxilium, consiliūve præstantes, quâ pœnâ teneantur, diximus sup. cap. 120. & 121. & Farinac. quæst. 168. num. 32. & seqq. Mascard. conclus. 159.

Res furto substracta, reperta apud eum, qui est bonæ 37 famæ, non facit contra eundem præsumptionem, secus contra, Farinac. quæst. 177. num. 1. & seqq. Mascard. conclus. 833. Menoch. lib. 5. præsumpt. 29. Clar. quæst. 27. §. ult. Soares. in lit. F. num. 407. imprimis, quando autorem suum indicare & probare non vult, aut non potest, Mascard. d. loc. num. 8. 12. 15. Menoch. cas. 462. Farinac. d. loc. aut exiguo pretio clam emisit, prædict. ibid. Tenetur verò talis emptor, si ve sit bonæ, si ve male fidei ad rei furtivæ restitutionem, etiam sine pretii restitutione, quamvis cum protestatione emisit, aut res extincta, aut consumpta esset, Farin. quæst. 167. n. 49.

1. 2. 3. 4. per l. in civilem. C. de furt. Mascard 831. num. 18. Menoch. d. loc. praesumpt. 29. aut in taberna, vel mercatu solempni emisset, Menoch. ibid. n. 22. 23. 24. 25. Excepto casu, quando ab hostibus, vel latronculis emisset, vel pretium in domini utilitatem esset versum, aut quatenus re consumpta locupletior est factus, vel bonae famae & conditionis esse emptor, Menoch. d. lib. 5. praesumpt. 29. num. 26. 27. 28. 30. 31. 33. 34. Farinac. d. loc. num. 40. 46.

Ad explicationem hujus capitis pertinet tit. D. & C. de furt. tit. de tign. juncto. tit. si is qui test. liber. tit. furti adverb. naut. caup. stab. tit. si fam. furt. feciss. dicat. tit. arb. furt. caef. tit. vi bon. rapt. tit. de incend. ruin. naufr. tit. naut. caup. stab. ut recept.

Cap. 136. De possessionis alienae spoliatione.

- 1 Via possessoria quid.
- 2 Via vox generalis.
- 3 Vim qui facere dicatur, & quibus actibus.
- 4 Aliena possessioni vim quis dicatur inferre.
- 5 Poena violentiae qua.
- 6 Violentia possessoria duplex.
- 7 Expulsiva violentiae qua.
- 8 Quis ex hac obligetur & cui.
- 9 Spoliationis species.
- 10 Gravis & atroxa spoliatio qua.
- 11 Ejus species.
- 12 Spoliatio ex l. 13. excus. de eo quod mas. caus. & l. creditores. ad L. Jul. de vi publ. ad quid, & cui obligetur.
- 13 In quibus casibus cessat.
- 14 Spoliatio ex l. meminere. C. unde vi, quid, quem & ad quid obliget, & cui.
- 15 Spoliatio ex l. si quis in ranciam. C. unde vi, quem, & ad quid obliget, & cui.
- 16 In quibus casibus cessat.
- 17 Spoliatio ex interdicto unde vi, quem, cui, & ad quid obliget, & quando cessat.
- 18 Casus quibus non restituuntur spoliatus.
- 19 Obligatio ex l. conductores. C. locat. l. non ab re. C. unde vi, cui, adversus quem, & ad quid competat.
- 20 Spoliationis minus atrocis species.
- 21 Ex l. 1. C. si per vim, vel alio modo, cui detur, adversus quem, & ad quid.
- 22 Ex l. ult. C. und. vi. cui, adversus quem, & ad quid detur.
- 23 Ex l. ult. C. de acquir. possess. cui, adversus quem, & ad quid detur.
- 24 Ex c. redintegranda 3. q. 1. cui, adversus quem, & ad quid competat.
- 25 Limitatur hac obligatio in casibus certis.
- 26 Ex c. sep. de rest. spoliat. cui, adversus quem, & ad quid competat.
- 27 Pignorat. & ejus requisita.

- 28 Spoliatio ex levi culpa facta species.
- 29 Ex conventionis invalida procedente facta, cui, adversus quem competat.
- 30 Ex conventionis vitiosa facta spoliatio quid.
- 31 Ex l. sine & Titium. de reb. cred. cui, adversus quem & ad quid competat.
- 32 Ex l. in vafor. C. und. vi. cui, adversus quem & ad quid.
- 33 Ex l. ult. C. de prater. pignor. cui, adversus quem & c.
- 34 Spoliatio officio iudicis vindicata quid, cui, adversus quem datur & ad quid.
- 35 Processus summarissimus hic receptus.
- 36 Possessio momentanea quid.
- 37 Spoliatio facta ante motam controversiam.
- 38 Spoliatio post litem motam.
- 39 Spoliatio possessionis libertatis, vel status quid.
- 40 Obligatio ex detensione liberi hominis, cui, adversus quem datur, & ad quid, & ejus species.
- 41 Obligatio ex detensione liberorum nostrorum cui & c.
- 42 Quando differenda lit. in hac causa.
- 43 Ex detensione servorum, colonorum obligatio, cui & adversus quem & ad quid competat.
- 44 Arrestum Imperii quid sit, cui, adversus quem, & ad quid competat.
- 45 Arresti hujus requisita.
- 46 Impedimentum hic quale.
- 47 Spoliatio possessionis, status, vel potestatis quid.
- 48 Quis dicatur hic spoliare possessionem status, potestatis.
- 49 Species hujus spoliationis.
- 50 Spoliatio in possessione libertatis facta quid.
- 51 Spoliatio possessionis & usus potestatis dominica quid.
- 52 Spoliatio ingenuitatis quid.
- 53 Spoliatio libertimitatis quid.
- 54 Filiationis spoliatio quid.
- 55 Spoliatio patriae potestatis quid.
- 56 Adfinitis spoliatio qua.
- 57 Spoliatio societatis conjugalis, quid.
- 58 Spoliatio familiae possessionis, quid.
- 59 Contraria huic qua.
- 60 Spoliatio facta in possessione juris, civitatis quid.
- 61 Contraria huic qua.
- 62 Poena communis spoliationis qua.

DE furto dictum à nobis: sequitur de vi possessoria. Cap. 135. num. 1.

Vis possessoria est liberi usus & possessionis ademptio, spoliatio, privatio, turbatio, molestatio, inquietatio, vel impedimentum ab alio creatum, ob quod possessor, re sua uti nequit, vel minus commode, eoque modo, quo jure potest. Ita generaliter vim accipi, docet 2 tit. ne vis fiat ei qui in possessione. missus est, tit. quod vi, aut clam. tit. de vi & vi armat. l. 1. de superficib. l. 1. de rip. mun. l. 1. de itin. actus priv. l. 1. de cloac. l. 1. de riv. l. 1. de fonte. l. 1. de arb. cad. l. 1. de gland. legend. l. 1. de nitrib.

ut ubi l. 1. de migrand. laud Menoch. in pralud. de recuperand. possess. num. 38. & seqq. Pet. Gregor. lib. 36. syntagm. c. 25. num. 5. & seqq. vocari potest vis expulsiua, turbatiua, vel offensiua, Alciac. lib. 1. Parerg. c. 34. Menoch. de recuperand. poss. in pralud. num. 38. & seqq. Pet. Gregor. d. c. 25. num. 5. & seqq. Donell. lib. 25. com. c. 37. Pet. Frider. lib. 2. cap. 33. de mand.

3 Vim itaque possessioniam, hic generaliter facere dicitur, qui actus possessorios, ad alium pertinentes, eodem invito, exercet, & usurpat: uti, exempli gratia, qui non finit possidentem eo quod possidet, suo arbitrio uti, siue inferendo, arando, ædificando, siue quid faciundo, per quod liberam possessionem alterius non relinquit, l. 1. §. 9. 10. & seqq. l. 3. l. 18. l. 11. vim. de vi & vi arm. siue per se, siue per alium, scilicet ministros, familiam suam, aut extraneum, vel quocunque modo & ratione, armata manu, vel sine armis, expulso vetere possessore, adquisitam possessionem per vim obtinet, vel venientem possessorem non admittit, alium possessione sua uti prohibet, pensionis solutionem negat, vel quocunque modo occasionem & facultatem adquirendæ possessionis alteri præripit, vel impedit, de quibus omnibus laud Menoch. de recup. possess. remed. 1. quæst. 7. Mascard. conclus. 1177. & sequentibus. usq; ad conclus. 1208.

4 Præterea vim possessioni alienæ facere dicitur colonus, alii pensionem, fructusve nobis debitos tradens, vel promittens, aut nobis solvere recusans, alii locans, fructus rei alienæ percipiens, asserens se habere jus, vel seruitutem in re mea, impediens excolere, arare, fundum, prohibens uti aliquem re sua; Similiter, qui minatur colonis, ut tertium, fundum meum accedere non audeant, qui sepem facit, vel murum, fossamve, ad accessum impediendum, qui intrat possessionem rei meæ, me invito, qui rem alienam vendit, tradit, qui ædificare prohibet, qui impedit reficere, purgare, in statum pristinum restituere, qui fundum meum conferit, colitve, qui census, redditus, vel vectigalia mihi solvi prohibet, qui se mihi opponit, qui agricolas in fundum meum, tanquam suum, inducit, qui absente me, possessionem rei meæ ingreditur, qui in præjudicium meum quid facit, qui arma & insignia possessoris amouet, delertve, & pluribus aliis modis, de quibus singulis laud Mascard. conclus. 1177. & seqq. usq; ad conclusionem 1208. Menoch. de retinand. poss. remed. a. num. 478. & seqq. usq; ad num. 502.

5 Poena generalis violentæ possessionis est iustus, vel prohibitio iudicis, quibus vim possessioniam exercenti aliquid injungit, aliquid fieri jubet, vel restituere, §. 1. 2. Instit. de interd. vel exhibere, aut simul restituere & exlubere, l. 3. de interd. §. 1. Instit. d. 1. Quandoque etiam, sed raro, causa proprietatis & possessionis simul in restitutionem & condemnationem, loco poenæ impositam, venit, l. 1. §. ult. l. 7. de aqua quotid. & astru. l. 3. §. hoc autem. de itinere actusq; privas. l. ius persona. §. quadam. de religio. l. 2. §. 2. de interd. Paul. lib. 5. sent. tit. 6. §. aduersus. Cujac. lib. 5.

observ. 19. Borchols. Instit. de interd. Menoch. de recup. possess. remed. 9. quæst. 49. Hotoman. quæst. 29. Duaren. lib. 1. obs. c. 19. Cujac. lib. 7. obs. 38.

Violentia possessoria est duplex: expulsiua, vel offensiua. prout possessio duplex: adquisita, vel adquirenda, l. 1. §. 4. uti possid. §. sequens. Instit. de interd. l. 1. §. hoc. D. d. s.

Expulsiua est, qua possessio adquisita in solidum & omnimodo amittitur per occupationem & spoliationem alterius violenti possessoris & spoliatoris. Vocatur hæc occupatio & spoliatio alienæ possessionis, Menoch. in præiudis recup. poss. num. 38. & sequentibus.

Ex hac obligatur spoliator possessionis quilibet, etiam ille, qui restituendi rem spoliatam potestatem habet, l. 1. §. 4. 2. §. 10. & sequentibus. §. 29. 30. de vi & vi armat. ad amissam possessionem restituendam, unâ cum fructibus, omni damno & interesse, l. 1. §. 23. & sequentibus. de vi & vi armat. veteri possessori, tam naturali, quam civili, d. l. 1. §. 9. & sequentibus. ita ut ante omnia spoliatus restituatur, etiam si ille sit prædo, Gabr. laud tit. de restit. spoliatis. lib. 5. conclus. 1. aded ut ante restitutionem respondere non teneatur, etiam quando minima particula non est restituta, Gabriel. d. loco. m. 11. ubi limitat pluribus modis.

Spoliatio ejusmodi est duplex, dolosa, vel culposa. Dolosa est, quæ dolo & vi spoliatoris fit, manifestam injuriam continens. Estq; atrocior, vel minus.

Atrocior & gravior obligat spoliatorem dejicientem ad possessionem ademptæ restitutionem & ad aliam insuper poenam.

Hujus generis spoliatio gravior est, 1. ex l. extas. l. 13. de eo quod met. caus. & l. creditores. C. ad L. Jul. de vi privas. 11. ex l. meminere. C. und. vi. 111. ex l. si quis in tantam. C. und. vi. 1 v. ex interd. unde vi. v. ex l. conductores. C. Locas.

1. Spoliatio & occupatio alienæ possessionis ex l. extas. l. 13. de eo quod met. caus. & ex l. creditores. ad L. Jul. de vi privas. est, qua creditor quivis, qui jure crediti sui, sibi ipsi jus dixit, & debitoris sui veri, vel putativi res sibi obligatas, vel minus, vel personam ipsam debitoris, vel liberos ejusdem, sine iudicis competentis autoritate, quacunq; vi, temere cœpit & possidet, obligatur debitori possessionem ereptam restituere, & simul jure crediti sui privatur, d. l. extas. & d. l. creditores. Menoch. de recup. poss. remed. 5. quæst. 3. 4. 5. 6. 7. & seqq.

Cessat hæc obligatio, quando ex probabili causa spoliavit, quando debitor est fugitivus, vel ex pacto occupat, aut aliæ causæ justæ subsunt, vid. Menoch. de remed. 5. quæst. 1. 2. 16. 17. 18. 13. & sup. cap. 132. de usurpat. jurid. aliena.

11. Spoliatio ex l. meminere. C. und. vi. est, qua ille qui rescriptum à principe, vel à iudice sententiam de ingrediendo in possessionem alicujus, consecutus est, & possessorem priorem non prius citatum, non servato juris ordine, possessione sua propria, vel principis

autoritate dejecit, obligatur vi dejecto, ad possessionis ereptæ restitutionem, & dominio, seu jure, quod in re habet, privatur, aut si nullum jus in re habet, deportatur, *d. l. meminimus. l. ad Menoch. de recup. poss. remed. 8. per tot. § alleg. ibid.*

- 15 III. Spoliatio & occupatio ex l. si quis in tantam. C. und. vi. obligat illum, qui propria autoritate quocunq; tempore, dolo, vi, vel clam possessionem alterius occupat, etiam universitatem & magistratum extra judicialiter occupantem, item heredem conditionalem, turbatoris socium, usufructuarium & plures alios; ad hoc, ut possessione ereptam restituant, cum re spoliata, & dominio, seu jure, quod in re habent, ob commissam vim, priventur, vel ejus æstimationem, si nihil juris in re habent, præstet illi, quem vi à possessione rerum corporalium mobilium & immobilium, utiliter quoq; incorporalium, dejecerunt, etiam si ille sit commodatarius, sibi possidens, creditor pignoratitius, debitor, heres, socius, vel usufructuarius, *d. l. si quis in tantam. Menoch. de recup. poss. remed. 9. per tot. § alleg. ibidem.*

- 16 Cessat hæc obligatio in spoliatione, errore, vel ex alia probabili causa facta, in milite, rustico, possessionem rei propriæ occupantibus, in patrono, aliòve spoliante, cui reverentia debetur, in filio adventitia bona sua penes alium existentia occupante, in prælato, abbate, monacho, tutore & similibus, alterius possessionem, nomine ecclesiæ, pupillive occupantibus: in spoliatore, qui pœnitentia ductus restituit: in recuperante ab adversario spoliatore in continentem ereptam possessionem: in illo cui sibi ipsi jus dicere permissum est: deniq; in occupante vacantem possessionem, & plurius aliis casibus, *Menoch. d. remed. 9. de recup. poss. Gabriel. de adquir. poss. lib. 5. conclus. 2. Formac. de furtis quæst. 175. § sup. c. 132.*

- 17 IV. Spoliatio possessionis ex interdicto unde vi, obligat illum, qui dejecit tempore spoliæ possidentem, aut, qui dejecere expressè, vel tacitè mandavit, vel ratum habuit, vel nomine alterius spoliavit, dejecit, & dejicientis heres universalis. Obligatur autem intra annu utilem, ad hoc, ut possessionem cum fructibus perceptis & omnibus quæ percipi potuerunt: item damnum & interesse, dejecto restituat, omnia alia exceptione & defensione contra dejectum eidem dejecti & spoliati adempta, *d. tit. unde vi. Menoch. de recup. poss. remed. 1. per alleg. ib.*

Cessat & deficit hæc obligatio, quando spoliatus & dejectus est possessione culpâ, vel factò proprio, item ex pacto, aliòve modo concessio huic obligationi renunciavit: itè, quando clam possessione sua à domino spoliatus probatur: aut spoliatus dominii exceptionem sibi opponi patitur, vel judiciu petitorium cum spoliante suscipit; aut per modum exceptionis spoliatio in petitorio objiceretur, post litem contestatam, vel per confessionem spoliati, de spoliatore dejicientis jure & dominio constare, vel per instrumenta paratam executionem habentia, aut ex actis, sententiâve judicis, non per testes, in continenti dominium spoliator probare vellet, *Menoch. de recup. poss. remed. 1. quæst. 22. n. 261. &*

seqq. § quæst. 12. § 15. 16. 17. 18. 19. & seqq. Gabriel. de de restit. spoliatis. conclus. 4. lib. 5.

Non quoq; restituitur spoliatus, quando ex restitutione damnum irreparabile sequi potest, similiter in jure sepeliendi spoliatus; & quando scandalum futurum, securorum metueretur, aut ex communicationis exceptio spoliato objiceretur, *Menoch. d. loc. quæst. 28. 41. 31. 34.* Sed an quoque, si reconventio contra spoliatum, aut crimina objiciuntur, & quando tertius spoliatus movet dominii disputationem in re spoliata, vide *Menoch. d. remed. 1. quæst. 34. 33. Covarr. practic. quæst. c. 13. Gabriel. conclus. 1. tit. de rest. spoli. lib. 5.* Quando spoliatus renunciavit dominio rei spoliatæ, non datur, nec quando contra dominum instituitur, nisi vi armata vasallum spoliantem, nec contra patronos, parentes, ceteros, quibus reverentia debetur, *Menoch. d. remed. 1. quæst. 26. 27. 23. 9. Gabriel. d. loc. num. 49. & seqq. ubi 61. limitationes ponit.*

- V. Ex l. conductorum. C. locat. & l. non ab re. C. und. vi. obligatur conductor ejusque heres, rem locatam finito tempore locationis, usq; ad definitivam sententiam, sine justa causa restituere detrectans, obligatur, inquam, ad hoc, ut & possessionem rei locatæ restituat cum ejusdem rei æstimatione, loco pœnæ perfolvenda, locatori, *d. l. conductorum. d. l. non ab re. Menoch. de recup. poss. remed. 11.*

Spoliatio possessionis minus atrox est, *l. ex l. C. si 20 per vim, vel alio mod. II. ex l. ult. C. und. vi. III. ex l. ult. C. de adquir. poss. IV. ex jure canonico, ex c. redintegranda. 3. quæst. 1. & ex c. sap. de restit. spoliatis.*

- I. Spoliatio ex l. C. si per vim, vel alio modo, obligatur is, qui res domini absentis occupat, ad hoc, ut possessionem unâ cum fructibus perceptis & qui percipi potuerunt, restituat servis, vel aliis, quibuscunq; nomine domini, quolibet modo absentis, agentibus, *d. l. Menoch. de recup. poss. remed. 6. per tot.*

II. Ex spoliatione l. ult. C. und. vi obligatur ille, qui dolo occupat vacuum possessionem civilem, vel naturalem rei mobilis, vel immobilis, propriæ, vel alienæ, ad possessionis occupatæ restitutionem domino faciendam, *d. l. ult. Menoch. de recup. poss. remed. 13. Covarr. lib. 3. var. resolut. c. 16.*

III. Spoliatio ex l. ult. C. de adquir. poss. obligatur ille, in quem possessio rei est translata, ut eandem antiquo priori possessori bonæ fidei, etiam usufructuario, colono ad longum tempus, qui servorum, vel colonorum, inquilinorum, procuratorum, vel alterius cujusq; defidia, incuriâ, vel dolo possessionem rei suæ mobilis vel immobilis amisit, restituat, *d. l. ult. Menoch. de recup. possessione remed. 14. per tot.*

IV. Spoliatio possessionis jure canonico prohibita ex c. redintegranda. 3. quæst. 1. obligatur dejiciens & possidens ejusq; successor etiam bona fide possidens & hæc sine culpâ sua dejecto possessione rerum quarumvis ecclesiasticarum, piarum causarum, hospitalii, xenodochii, patrimonialium, clericorum, patrono ecclesiæ, precario possidenti, commendatio, conductori, commo-

commodatario, naturaliter possidenti, administratori hospitalii, heredi auctoris spoliati, cessionario, minori, etiam malæ fidei possessori: ad hoc, ut factâ ablatæ rei restitutione, in possessione redintegrentur, *d. e. redintegranda. 3. quæst. 1. Menoch. de recup. possess. remed. 15. per 100. Gabriel. lib. 5. tit. de restit. spolias. Covarr. lib. 2. var. resolut. c. ult.*

25 Non habet locum hæc obligatio, quando culpâ dejecti possessio est amissa, vel in continenti possit probari, possessorem justâ possidere cœpisse, antequam spoliatus probet quicquam, vel à bonæ fidei possessore esset præscripta, aut nisi spoliatus possidere non potuisset probetur, vel alia subit causa legitima, scilicet deductio impensarum necessariorum, & meliorationum, vel processus causæ summarissimus esset, & similes *de quib. Gabriel. d. lib. 5. tit. de restit. spol. concl. 5. Menoch. d. remed. 15. de recup. possess.*

26 Spoliatio *ex c. sapd. de restitutione spoliatorum*, tenetur spoliator ejusque singularis successor & quicumque possessor vitiosus & mediatus scienter in possessione vitiosa & violenta succedens, ad hoc, ut vitiosè adeptam possessionem, non obstante domini exceptione, restituar possessori etiam malæ fidei & spoliatori, vi expulsi vâ à sua possessione dejecto, *d. cap. sapd. Menoch. de recup. possess. remed. 16. per 100.*

27 Hujus loci est quoque pignoratîo, novissimis Imp. constitutionibus inter status Imperii Germanici prohibita. Cujus requisita sunt 4. I. ut uterque pignorans & pignoratus immediatè subsint Imperio. II. possessionis ex parte pignorati probatio, & ejusdem per novi juris usurpationem propriâ autoritate facta spoliatio. III. ut res innocens, non litigiosa, sed alia capiatur propter aliam. IV. ut causa sit civilis, non criminalis. *De quibus vide Pet. Frider. Mindan. lib. 1. cap. 46. de mandas. Geil. lib. 1. observat. 1. de pignor. & sequenti.*

28 Sequitur de spoliatioe facta levi, vel latâ culpâ spoliatoris. quæ est I. ex conventione præcedenti invalida. II. ex contractu vitioso. III. ex causa & titulo lucrativo. IV. ex justo errore sine titulo. V. ex officio judicis.

29 Ex conventione invalida præcedenti, facta spoliatio ex indebito soluto est, qua ille, in quem ex contractu invalido possessio est translata, obligatur solventi rem indebitam, præsertim mobilem, ad restituendam possessionem indebitæ rei solutæ, vel ejusdem consumptæ æstimationem, *Menoch. de recup. possess. remed. 2. per l. indebiti. §. sed etsi. ubi Dd. de condit. indebiti.*

30 Occupatio ex quacunque alia conventione vitiosa est, qua ille, in quem ex quocunque contractu cum vitio est possessio rei alicujus translata, obligatur veteri possessori & domino rei mobilis, pecunia excepta, ad hoc, ut possessio translata restituatur, *Menoch. de recup. possess. remed. 3. Marant. dist. 7. num. 31. in Specul. per l. 1. §. ult. l. 2. de condit. triticar.*

31 Occupatio alienæ possessionis *ex l. si mo & Titium.*

de reb. cred. ex causa & titulo lucrativo initium sumens est, qua obligatur ille, qui possessionem rei alicujus ex titulo lucrativo consecutus est, sine causa transferenti, ut eandem possessionem domino, vel creditori restituat, quibus aliàs fortè consuluum non esset, d. l. si mo & Titium. Menoch. de recup. possess. remed. 4. Marant. dist. 7. num. 36. de ord. jud. Alciat. in d. l. si mo & Titium.

Ex alio justo errore, sine titulo, occupatio alienæ possessionis est I. *ex l. in vasor. C. und. vi. II. ex l. ult. C. de pras. pign. III. ex officio judicis.*

Ex *l. in vasor. C. unde vi. est, qua in vasor, qui rei alienæ possessionem ex justo errore, per incuriam probabilem domini ingreditur, obligatur domino veteri possessori, possessionem occupatam, sine ulla pœna restituere, d. l. in vasor. Menoch. de recup. possess. remed. 7. Marant. dist. 7. num. 42. 43.*

Ex *l. ult. Cod. de prator. pign. est, qua possessor & detentator rei pignoratæ obligatur creditori pignoratitio, qui eandem possessionem pignoris prætorii, vel conventionalis culpâ levi, vel casu fortuito amittit, restituere, d. l. ult. Menochius de recuper. possess. remed. 12.*

Spoliatio officio judicis vindicata est, qua turbatio alia quævis, & spoliatio cujusvis possessionis veteræ, vel quavis, est interdita sub pœna procedendi contra spoliatorem turbatoremque summarissimè, *Menoch. de recup. possess. remed. 17. Geil. lib. 1. obs. 7. vocatur extraordinarium & subsidiarium remedium, Meno. d. remed. 17. Geil. d. obs. 7.*

Proceditur autem hic contra occupatorem summarissimè, quando nullo juris ordine servato maturè & summarè proceditur & agitur ad restitutionem possessionis, ita ut probationes imperfectæ & semiplenæ admittantur, *Geil. lib. 1. observat. 6. & observ. 7. num. 6. Covarruv. pract. quæst. cap. 17. Menoch. d. remed. 17.*

Possessio restituta hic vocatur fiduciaria, depositaria, momentanea, quæ scilicet ad tempus interim, donec in alio judicio plenus sit de vera possessione cognitum, conceditur, *Geil. lib. 1. observ. 6. & 7. per l. si coloni. Cod. de agricol. & censit. Menoch. d. remed. 17. quæst. 16. Covarr. pract. quæst. c. 16. nu. 13.*

Spoliatio ejusmodi contingit ante litem contestatam, vel post eam. Ante controversiam & litem in re possessa excitatam, quando spoliator, eò quòd à possessione sua, sine culpa & facto suo possessorem dejecit, obligatur dejecto spoliatõe colono, inquilino, commodatario, nudo detentori, emptori fructuum, reddituum, conductori vectigalis, vel pedagii, ad restitutionem possessionis ablatæ, unâ cum fructibus etiam iis, qui percipi potuerunt, *Menochius d. remed. 17. per 100.*

Post litem & controversiam motam, appellatione pendente, usque ad sententiam, est, qua spoliator litigans ejusque successor singularis, obligatur illi, quem possessione sua dejecit, possessionem, omni ipreta

exceptione, restituere, cum fructibus perceptis & percipiendis, *Menoch. d. remed. 17. quæst. 9. 14. quæst. 1. & 2. 4. s. 8. Covarruv. præct. quæst. c. 23. num. 3. 4. 5. Marant. dist. 7. nu. 393. & præced.*

39 Appendicis loco adjungo spoliationem possessionis libertatis, vel status, *l. 1. l. 3. §. 7. l. 4. de lib. hom. exhib.* quando ex possessione & usu libertatis, vel status, quis deicitur, & libertate atque statu suo privatur, uti I. est detentio liberi hominis. II. Detentio hominis alieni juris. III. Privatio ac usurpatio alienæ potestatis, *de quib. & sup. c. 117. & c. 122. num. 17.*

40 I. Liberti hominis masculi, foemineæ, sui, vel alieni juris, *l. 3. §. 1. de hom. lib. exhib.* detentio, est ejusdem nolentis & invito, *l. 3. §. si quis. s. de hom. lib. exhib.* dolo malo, nullo jure facta retentio & suppressio, *l. 1. in princ. l. 3. §. 2. 3. 4. 5. 6. de hom. lib. exhib. Paul. lib. 5. sent. tit. 6.* quominus discedere, seu liberam facultatem abeundi, vel remanendi habere, *l. ult. de lib. hom. exhib. & ducend. l. 1. l. 2. de lib. hom. exhib.* sua libertate ille uti sui possit, *l. 1. l. 3. §. 1. de lib. hom. exhib.* ex qua possessor, detentor obligatur cuilibet, *d. l. 3. §. 9. §. 11.* detentum liberum hominem exhibere, in publicum producere. & liberare, ut recedere, libertate sua uti possit, *l. 1. l. 3. §. 8. §. 12. de hom. lib. exhib.* cum præstatione ejus, quod interest, *d. l. 3. §. 14. vid. l. unic. Cod. de privat. carcer. l. pen. §. fin. ad L. Fab. de plag. Paul. lib. 5. sent. tit. 6.* Dicitur juris sui tuendi causâ competere, *l. 2. §. 1. de interd. &.*

Detentio hominum alieni juris existentium est, qua in potestate aliena extantes, invito domino detinentur, usurpantur.

Hæc detentio est duplex: Fit enim vel à tertio, vel à correlato domino, qui se dominum & possessorem esse asserit: aut fit à subjecto, qui se alieni juris esse negat.

A tertio facta detentio est liberorum, uxoris, adscriptitiorum, vel servorum.

41 Detentio liberorum in potestate nostra patria existentium, est, qua eorum detentores, quorum dolo factum est, quo minus illi in nostra potestate & usu sint, *l. 1. de lib. exhib. item ducend. Paul. lib. 5. tit. 6.* vel liberam abeundi & remanendi facultatem habeant, *l. ult. de lib. exhib. & ducend.* obligantur, ut exhibeant & restituant eos, *l. 1. l. 2. d. tit. & ducere permittant, l. 3. in princ. & §. 1. de lib. exhib. & duc. petentibus, cum præstatione ejus quod interest, d. l. 1. §. 1. & l. 2. Cod. eod.*

42 Quòd si detentor se parentem dicat, & exploratæ integritatis & fidei sit, in diem, seu tempus pubertatis lis differenda est, *l. 3. deinde. §. 4. cum seq. de lib. hom. exhib.* ubi disting. & foemina, prætextatæ interim apud matremfamil. deponi debet, *d. l. 3. §. ult.*

43 Detentio servorum, colonorum, adscriptitiorum, est, qua detentator & receptor horum fugitivorum, ejusque successor singularis, vitium fugæ sciens, *l. si coloni. Cod. de agricol. & censib. lib. 22. Menochius*

remed. 10. quæst. 1. 2. 3. de recap. possiff. obligatur bonæ fidei possessori, vel domino horum fugitivorum, d. l. si coloni. Menochius d. loc. quæst. 4. s. 6. remed. 10. Marant. dist. 7. num. 38. in specul. ad restitutionem eorum, qui aufugiendo possessorem, dominumve sua possessione spoliaverunt, d. l. si coloni. Menoch. d. loc. & quæst. 8. & 9.

Huic adfines est arrestum, ex quo obligatur ex novissimis constitutionibus, status immediatus Imp. qui alium imperio immediatè subjectum, in suis, vel subditorum bonis, personis, propter causam civilem ita impedit, ut omnis possessionis commoditas & personæ arrestatæ libertas sua auferatur, ne libera eundi, rebûsve, vel jure suo utendi relinquatur facultas, *Petrus Frider. lib. 1. cap. 28. de process. Geil. de arrest. cap. 3.*

Hujus igitur arresti requisita 4. sunt, ut status statui obligetur. I. Qualitas arrestantis & arrestati immediatè subjectorum Imperio. II. Alienæ possessionis, vel personæ impedimentum. III. Cautio civilis. IV. Cautio oblata, iudicio sistendi causâ, *Frid. d. loc. & capp. seqq. Geil. de arrest. cap. 3. 4. 5. & seqq. & sup. c. 117. num. 22.*

Impedimentum possessionis hic tale sit necesse est, ut non penes arrestatum possessio remanserit, *Frid. d. loc. cap. 39. num. 8.* Causa arresti, ex qua id factum est, civilis esse debet, & ab omni obligatione libera, *Frid. cap. 40. num. 5. d. loc.* Cautio, iudicio sisti, & iudicatum solvi, offerenda est arrestanti, æque idonea, *Geil. de arrest. c. 4. nu. 15. & c. 3. nu. 10. Frid. d. loc. cap. 41. Menoch. cas. 139. & seqq.*

Spoliatio, à correlato altero, domino, vel subjecto facta, est, qua possessio status, vel potestatis, alteri denegatur & eripitur.

Spoliare & occupare possessionem status potestatisve, hic dicitur, qui adferit potestatem in alium, præterditque, se in alio, qui est in possessione & usu status, vel capitis alicujus, jus potestatis, aut familiæ habere: vel contra, qui cum sit subjectus, vel status non habeat, detrectando habenti potestatis jura & possessionem, sibi jus & possessionem status capitisve alicujus vindicat, *sic. de obseq. parent. & patr. præstand. tit. de agnosc. & alend. lib. 11. C. de pat. potest. tit. de lib. caus. tit. de oper. libert. serv. videl. l. 38. de procur. l. 18. de probat. vid. lib. 3. c. 9.*

Spoliatio hæc possessionis status, vel potestatis, pro varietate status & potestatis, contingit in possessione libertatis, ingenuitatis, filiationis, societatis conjugalis: aut contra in possessione potestatis dominicæ: juris patronatus, libertunitatis, vel potestatis patriæ, maritalis vel denique in possessione familiæ, aut civitatis. *Vid. supra cap. 27. & sequentib. & cap. 122. num. 17. de possiff. marital. patriæ, dominicæ.*

Spoliatio in possessione libertatis facta, propriè dicitur liberalis causâ, *l. quod autem. l. ordinata. & tit. D. & C. de liber. caus. §. 13. præjudicialis. Instit. de ad. qua quis,*

quis, tanquam dominus, inique sibi dominicæ potestatis jura & servitutem in illum, qui est in possessione libertatis, adserit, *vid. Memoch. de recup. possess. quasi. 43. num. 300. & seqq. remed. 9. & quasi. 2. 3. & seqq.* (status siquidem est possessio & dominium, uti *sup. dict. c. 25. & seqq.*) qui ideo tenetur ablatam libertatis possessionem cum interesse restituere, *l. 1. & seqq. & tit. 108. D. & C. de liber. caus.*

51 Contrà verò possessionis & usus potestatis dominicæ spoliatio & ademptio est, quando, qui servus est, adscripticius, glebæ addictus, censitus, propriusve homo, detrectando domino commoda potestatis, servitia & operas debitas, se pro libero homine gerit, *d. xxix. & §. 13. præjudiciales, ubi Mysing. Zas. & Oldend. clas. 3. act. 9. ad del. omnes. cum seqq. C. de agris. & cens.*

52 Spoliatio ingenuitatis est, quando alius, tanquam patronus, jura patronatus exigit prætentitive adversus illum, qui est ingenuus, *l. ult. si liberi. ingen. esse dicat.*

53 Contrà in possessione libertinitatis spoliatio est, quando, qui est libertus, patrono commoda & debita servitia detrectat, seque ingenuum esse adserit, *sit. Cod. de jure patronat. & D. eod. & tit. de oper. libert.*

54 Filiationis possessionis spoliatio est, quando parens, etiam naturalis, non vult agnoscere onera potestatis patris, scilicet partum suum, ei que debita officia præstare, *l. si quis. §. si vel. §. idem. & tot. tit. de lib. agnos. & alend. l. 11. si judex. de his qui sunt sui, vel alieni juris.*

55 Contrà, spoliatio possessionis patris potestatis est, quando liberi negant se liberos, atque commoda, seu debita officia patris potestatis contumaciter detrectant, *l. pen. de lib. agnos. arg. Rom. c. 13 7.*

56 Adfinis est huic, quando, qui parens non est, se parentem alicujus adserit & debita patris potestatis exigit, *Donell. in §. 13. præjudiciales. Instit. de action. vel, ut supra dictum, qui parens est, negat ex se partum procreatum, sive quod negat eam uxorem suam, quæ est mater partus, sive ex se non esse, vel fuisse prægnantem, l. 1. §. dies. & seqq. de agnos. & alend. lib. Donell. d. loc. num. 4.*

57 Spoliatio possessionis societatis conjugalis, seu maritalis potestatis est, quando uxor conjuxve à foculo, aliove quolibet detinetur, ita ut focio conjugali cohabitationem, aliave commoda debita, servitia & operas præstare non possit, *l. 2. de lib. exhib. & duceud. l. ult. Cod. d. 9. Paul. lib. 5. tit. 6. Judic. cap. 15. 1. 2. & sequentib. cap. 19. 3. 4. 5. Genes. cap. 29. 21. cap. 30. 25. 26. 27. quo casu eandem spoliator exhibere tenetur, ut maritus eandem habere & ducere possit, l. 2. l. 3. in pr. & §. 1. de liber. exhibend. & duceud. Judic. d. cap. 15. 1. 2. 3. & sequentib. Genes. cap. 29. 21. cap. 30. 25. 26. 27. 2. Samuel. cap. 3. 14. 15. 16. contrà, quando maritus onera maritalis potestatis debita, non præstat uxori.*

58 Spoliatio facta in possessione juris familiaris est,

quando ei qui frater, soror, pater, allivse cognatus, agnatusve, aut adfinis est, commoda cognationis & familiaris denegantur à cæteris fratribus, sororibus, cognatis, agnatis, vel adfinibus, & quis talis non agnoscitur, neque ad communionem, usum & usumfructum privilegiorum & insignium familiaris tributorum admittitur, *Bartolus in l. ubicunque. §. interdictum. de ven. in poss. mist. l. si ve contra. §. 1. d. loc. Oldendorp. d. class. 3. A. 9. Bodin. in sabul. juris universi.*

59 Contrà, quando qui cognatus, agnatus, aut adfinis non est, familiaris jura & privilegia usurpat, atque onera familiaris præstat, quali cognatus aut adfinis esset, *Bodin. d. loc. vide supra cap. de falso. 104.*

60 Spoliatio facta in possessione juris civitatis Romanæ, est, quando, qui civis Romanus est, à communis, seu à communiõne & usu juris & omnium privilegiorum civitatis Romanæ, excluditur. *Vide supra cap. 25. & lib. 3. cap. 9. addo A. cap. 22. 27. 28. cap. 26. 37. 38. cap. 23. 25. & sequentib. & orat. Ciceron. pro Archia poeta.*

61 Contrà, quando, qui peregrinus est, ænalis, onera civitatis præstando, jura civitatis Romanæ usurpat, seque ex professo pro cive Romano gerit, *sit. C. qua res export. non deb. l. 2. C. qua res ven. non poss. A. cap. 16. 20. 21. Decian. lib. 8. crim. cap. 27. Ulpian. tit. 17. & tit. 1. & sequentib. Sueton. in Claudio cap. 15. & utitur atque fruitur commodis populi, vid. Ulpian. in fragment. tit. 10. 28. & l. 2. §. post aliquos. 28. de orig. jur. ubi jura civis Romani, ad quæ peregrini aspirare non poterant, recenseantur.*

62 Pœna communis hujus spoliationis & occupationis alienæ potestatis, est restitutio possessionis, seu libertatis & juris adempti, cum præstatione damni & interesse, *arg. l. 1. & seqq. de liberali caus. l. 3. §. 14. de lib. hom. exhib.*

Tituli, in quibus materia hujus capituli tractatur, sunt tit. de vi & vi armata. D. & C. tit. de hom. liber. exhib. tit. de lib. exhib. tit. C. und. vi. tit. de agnos. & alend. lib. tit. C. de pat. pot. tit. de liberali caus. tit. de oper. libert. tit. de obsequi. parent. & patron. præstand.

Cap. 137. De turbatione possessionis generali.

- 1 Duplex hac violentia turbans, vel impediens.
- 2 Turbans quid, & ejus appellatio.
- 3 Obligatio ex turbatione, cui, adversus quem, & ad quid datur.
- 4 Species turbationis.
- 5 Non litigiosa possessio turbatio quid.
- 6 Manu turbatio facta, quid.
- 7 Turbatio possessionis auctoritate pratoris tradita, quid, cui, adversus quem, & ad quid obligat.

El b 3

- 8 Turbatio in possessione rerum mobilium ex interd. non possidetis, quid, quem, & ad quid obliget.
- 9 Poena illius.
- 10 Qualis turbator ex hac obligetur, & cui.
- 11 Quando uterq; possidet, turbator & turbatus ex diversis causis.
- 12 Quando uterq; iuste & ex eadem causa possidet, quis preferendus.
- 13 Opere, structuraeve turbatio facta, quid & quem obliget.
- 14 Cui obligetur hic turbator, & ad quid.
- 15 Huius turbationis species.
- 16 Turbatio per opus extractum, cui, quis, & ad quid obliget.
- 17 Turbatio per opus futurum quid.
- 18 Opus futurum duplex.
- 19 Factum opus quod dicatur hic.
- 20 Turbatio per inceptum opus quid, quem, cui, & ad quid obliget.
- 21 Opus inceptum duplex.
- 22 Ex adificatione novi operis, quis, cui, & ad quid obligetur.
- 23 Nunciatio operis novi, quid & quomodo facienda.
- 24 Prohibitio publica, vel privata.
- 25 Publica quid.
- 26 Finis huius.
- 27 Per praetorem facta denunciatio quid.
- 28 Per iactum lapilli quid.
- 29 Privata denunciatio quid, & quomodo fiat.
- 30 Prohibitio hac, quando inhibetur.
- 31 Nunciatio iuras de calumniis.
- 32 Plures denunciations in pluribus locis.
- 33 Operis nunciatio in rem facta.
- 34 Quibus modis remittitur nunciatio hac.
- 35 Ipso iure quomodo remittatur.
- 36 Aqua pluvia derivatio quid.
- 37 Aqua pluvia quid.
- 38 Derivans aquam, quis & cui obligetur & ad quid.
- 39 Quis dicatur nocere per aquam pluviam.
- 40 Quis aquam derivare dicatur, & quam variè.
- 41 Qui, & ob quam causam aquam derivare possint.
- 42 Nondum inceptum, seu incipiendum opus quid.
- 43 Damnum nondum factum, quodnam hic considerandum.
- 44 Qui turbator obligetur hic, cui, & ad quid.
- 45 Cautio quomodo hic spectetur.
- 46 Dies praestituta ad cautionem praestandam.
- 47 Quid veniat in hanc obligationem.
- 48 Poena cautionis imposita, non praestita.
- 49 Decretum mittendi in possessionem duplex.
- 50 Ex primo decreto facta missio quid operetur.
- 51 Plures missi ex primo decreto.
- 52 Ex secundo decreto missus, quid accipiat.
- 53 Ex hoc decreto dispariet missi.
- 54 Cautio quando non exigenda est.
- 55 Qui liberentur ab hac cautione.

Huiusque exposita fuit vis expulsiua: sequitur de offensiua. Qua possessio aliena, vel facultas possidendi competens, turbatur, vel impeditur. Unde haec duplex est:

Nimirum turbans, vel impediens.

Turbans est, qua ex parte tantum utendi, fruendi, ^I possidendi libertas & facultas iure concessa impeditur. Vocatur inquietatio, molestatio & turbatio possessionis, *Menoch. in praeiudic. de recip. poss. num. 30. & seqq. Alciat. lib. 1. Parerg. c. 34. adde iudic. c. 11. 27. 28. 29.*

Ex hac igitur turbatione possessionis adquisitae, ³ obligatur turbator & molestator quivis, cuiusvis possessionis alienae, ut à perturbatione facti, l. 1. §. ult. nisi possid. *Menoch. de retin. poss. remed. 3. quest. 92.* desistat, l. 1. nisi possid. neque in futurum molester, d. l. 1. & ult. d. 1. *Robert. lib. 3. sent. cap. 21.* & insuper damnum illatum & interesse praeteritae factae turbationis, possessori praestet, d. l. 1. si duo. §. ult. d. 1. cum fructibus perceptis & omni lucro, d. l. 1. *Menoch. remed. 3. quest. 85. nu. 706. de retinend. possess.* Hic ergo possessor in adquisita & penes se existente, possessione conservatur & defenditur contra turbatores, §. *retinenda. Insti. de interd. l. 1. §. 1. 2. 3. 4. nisi possid. l. 3. §. 2. de interd. Menoch. de retin. poss. num. 3. 14. 15. in praeiud.*

Turbatio possessionis est duplex: turbatio nimirum ⁴ possessionis non litigiosae neque controversae, vel litigiosae.

Non litigiosae possessionis turbatio est duplex: § Prima generalis, de qualibet possessione cuiusque rei: Altera specialis, de certo possessionis genere, rei certae.

Generalis turbatio possessionis cuiusque rei certae est duplex: manu scilicet facta, vel opere, factore, l. 1. §. 1. 2. 3. de aqua & aqua pluv. arcend.

Manu facta turbatio est I. turbatio missi in possessionem, autoritate praetoris, l. 1. l. 3. ne quis fiat ei qui in possess. missi. II. turbatio in rerum mobilium possessione. Cuius natura hodie est confusa cum turbatione in interdicto uti possidetis, prohibita, l. 1. §. 5. *arrubi. Duaren. lib. 2. disp. c. 9.*

Turbatio possessionis, autoritate praetoris tribu- ⁷ tur & traditur, l. 1. l. 3. ne vis fiat. *Menoch. remed. 1. num. 2. 3. 4. de retin. poss. Zas. in d. l. 1. §. 1. num. 4.* est, ex qua quilibet dolo, l. 1. §. 6. ne vis fiat. turbans, vel vim inferens, etiam dominus prohibens, per se, vel alium, l. 1. §. 2. §. sed si vis. ne vis fiat ei. *Menoch. d. remed. 1. quest. 9. remed. 1. retinend. possess.* expellens & impediens ad possessionem venientem, l. 1. §. 5. 6. 7. ne vis fiat. obligatur missio in possessionem autoritate praetoris, d. l. 1. & l. 3. d. 1. rei servandae causa, d. l. 3. similiter rectè & rectè, d. l. 1. §. 5. *Menoch. quest. 3. d. remed. 1.* ex causa damni infecti in possessionem missio, l. 4. d. 1. nec non legatario, fideicommissario, *Menoch. quest. 5. d. remed. 1.* mulieri ventris nomine, d. l. 3. clerico, & cuivis alii in possessionem missio, l. 1. §. 2. l. 4. §. 2. d. 1. ad hoc, ut in possessione adepta, possessor defendatur, l. 1. §. 2. & seqq. d. 1. & turba-

turbator impedire prohibere desistat, atque interesse, à die anni rectorum apprehensæ possessionis, ob turbationem factam, præstat, *Menoch. d. remed. 1. quæst. 15. p. 107 l. 1. §. 5. l. ult. d. d.*

8 Turbatio in possessione rerum mobilium, hodie per omnia exequata est interdicto uti possidetis, *Duaren. lib. 2. disput. cap. 9. Coras. lib. 5. miscell. cap. 17. Goveau. lib. 2. var. cap. 29. Cujac. lib. 5. obs. cap. 23.* vocatur interdictum utrius, vel utrius, *Menoch. remed. 2. de res. possess. ex quo obligatur, quilibet turbator, re ipsa, verbis, extrajudicialiter, vel judicialiter, l. 3. §. 2. 3. 4. 5. l. 1. §. sed etsi. uti possid. Menoch. quæst. 62. num. 481. Et seqq. Et quæst. 42. num. 294. Et quæst. 42. remed. 3. de resin. possess. suo, vel alterius nomine in possessione rei jurisve cuiuscunque nostri, vera, vel quasi, etiam fine dolo, culpæve sua, *Menoch. d. loc. quæst. 76. Et quæst. 49.* nos turbans, impediens, etiam bona fide ab eo, qui clam, mala fide, vel precariò à iusto possessore possidet, *Menoch. quæst. 45. Et 76. remed. 3. de resinend. possess. non ab eo, qui hoc interdicto agit, l. 1. §. fin. l. 2. uti possid.**

9 Pœna hujus turbationis est, ut molestans & inquietans, turbare amplius nos cesset, in futurum non turbet, *Menoch. quæst. 92. Et quæst. 102. remed. 3. de resinend. possess. & damnum illatum, lucrumve præteritum & interesse præteritæ molestationis præstat, l. 3. de fin. l. 1. l. 2. §. ult. uti possid. Menoch. q. 85. num. 706. Et quæst. 38. 52. 98. 99. d. remed. 3. de resinend. possess. quando dolo culpæve sua turbavit, Menoch. quæst. 76. Et num. 605. quo casu anno tollitur, l. 1. uti possid. Menochius quæst. 85. num. 708. cum refusione fructuum perceptorum, *Johan. Faber in §. resinenda. num. 12. Inst. de interd.**

10 Obligatur autem ad pœnam hanc turbator possidenti, à se turbato eulibet, animo & corpore, naturaliter, vel civiliter, *l. 1. 2. uti possid. Menoch. quæst. 1. 2. Et 44. d. remed. 3.* non tamen clam, vi, vel precariò ab adversario possidenti, *l. 1. ubi Bartol. d. s. Menochius quæst. 43. Et 77. Et 34. d. loco.* tempore litis contestatæ, *d. §. resinenda. Inst. de interd. Mascard. conclus. 1190.* Similiter quasi possessori & detentori, possessori civili, actuali possessione dejecto, spoliatõe, executori testamenti non suo, sed heredum nomine agenti, usufructuario, usufructu, vasallo, emphyteutæ, sequestro, rectori, patronõe ecclesiæ, jure misso in possessionem, inquilino, domino volenti reficere ædes, precariò concedenti, servitutis possessori, domino casti, in quasi possessione jurisdictionis & servitiis à vasallo præstandis turbato, domino soli superficiarii, subditus, vasallivæ, qui in quietâ libertatis suæ possessione, molestia afficiuntur, quasi possessori perceptionis reddituum, decimarum, cessionario, quasi possessori servitutis depascendi, vel personalis alicujus præstationis, quasi possessori juris eligendi magistratum, vel simulatum, *Menoch. d. remed. 3. de resin. poss. quæst. 3. 5. 79. 8. 11. 16. 17. 25. 26. 4. 13. 14. 15. 18. 35. 19. 20. 31. 32. per alleg. ibid.*

Quòd si constet, utrumque, turbatorem scilicet & 11 turbatum, possidere, diversis tamen ex causis, unus tanquam proprietarius, alter tanquam usufructuarius, tum uterque inter se invicem obligatur, ne scilicet proprietarius turbet usufructuarium in possessione usufructus, & ne usufructuarius turbet proprietarium in proprietatis quasi possessione, aliàs injustè possidens & turbans, solus obligatur, *Menoch. quæst. 87. Et 88. d. remed. 3.*

Quando verò uterque justè & ex eadem causa possidet, tunc melioribus & validioribus probationibus 12 possessionem suam probanti, alterum obligatum volunt quidam; quòd si omnes probationes pares & æquales sunt, tum putant rei probationes esse præferendas. Planè in dubio ille obtinebit, qui antiquiorem docet possessionem, & in præfenti quoque possidet, licet titulum juniorem habet, vel ex æqualis temporis possessionem habentibus, præfertur ille, qui probat titulum suæ possessionis & utrisque, titulum probantibus, ille qui antiquiorem titulum, aut in antiquitate eadem existentibus, præfertur ille, qui melius titulum suum probavit, *Menochius d. remed. 3. num. 725. Et sequentib.* Quòd si in his omnibus pares sunt utriusque probationes, ita, ut iudex probabiliter ignorare possit, pro quo sit ferenda sententia, tum ad superiorem principem recurrendum est, qui discernat, uter possessor sit præferendus, & quomodo rixæ & controversia sit tollenda, *Menoch. d. remed. 3. quæst. 87. num. 775. Et sequentib.* Quòd si alià viâ præstare non potest superior, divisione factâ, utriusque possessori partem assignabit, *ibid. Menoch.* Donellus verò in *Lamie. C. uti possid.* putat, ambos à iudice jubendos possidere, uti possident.

Sequitur de turbatione, quæ structura, opere extructo, manu vel facto fieri dicitur, *l. 1. §. 1. 2. l. 11. §. ult. l. 1. 4. §. 1. de aqua pluv. arcend.*

Opere structuræ turbare possessionem alienam 13 & vim facere dicitur, qui fecit, extruxit, edificavit, aut fieri iussit, curavitve, vel curat & incipit, *l. 5. §. hoc. Et seq. l. 6. l. 13. §. fin. quod vi aut clam. l. 1. §. 1. de oper. nov. nunc.* opus quoddam novum, vel pristinum mutatum, *l. 1. §. opus s. l. 2. §. 3. de oper. nov. nunc.* unde certum damnum & impedimentum, vel incommoditas utendi, fruendi alii possidenti creatur, *l. 16. l. 12. quod vi aut clam. l. 1. de oper. nov. nunc. l. 1. l. 2. de damn. infect.*

Ex hac turbator obligatur possessori, ad opus factum 14 demoliendum, tollendum, *l. 20. de op. nov. nunc. l. 15. l. 16. quod vi aut clam.* vel in pristinam formam statumque suis sumptibus restituendum, *d. loc.* vel in extruendo opere cessandum, *l. 1. §. 4. de oper. nov. nunc.* atque damnum & interesse possessori præstandum, *l. 15. §. ult. l. 16. §. fin. quod vi aut clam. l. 11. §. 2. l. ult. de aqua pluv. arcend.*

Turbatio hæc per opus, aut structura est duplex. 15 Una, quæ sit per opus, seu structuram factam præsentem, curantem & impletam vi, vel clam, ex qua præ-

sens damnum alienæ possessioni infertur, vel præteritum est illatum, *l. 14. §. 2. 3. l. 7. §. 1. l. 6. de damn. infect.* Altera, quæ fit per opus futurum ex quo damnum timetur, *d. l. 14. §. 2. l. 6. §. 1. de op. nov. nunc.*

16 Turbatione vi vel clam, per opus extructum præfens, perfectum, facta, obligatur possessori & omnibus quorum interest, *l. 10. l. 12. quod vi aut clam.* ille, qui vi, aut clam quid fecit, aut fieri iussit, *l. 1. d. 1.* ad hoc, ut extructum suis sumptibus restituat & in antiquum statum, destructo opere, vi clamve facta, reponat, *d. l. 10. vel si non possidet, restitui curet cum damni dati restitutione, & ejus quod interest atque fructuum restitutione, l. 1. l. 15. quod vi aut clam.*

17 Turbatio, quæ fit per structuram opusve aliquod futurum, est, quæ ex opere futuro, possessio aliena, vel jus & facultas possidendi deterior efficitur, & illi damnum infertur, *l. 1. §. 16. 17. 20. de oper. nov. nunc. Dent. cap. 22. 8.*

Opus futurum hic est, quod nondum extat, *l. 1. §. 1. §. 11. de op. nov. nunc. l. 14. §. 2. l. 6. de aqua pluv. arcend. & ex quo damnum & impedimentum alienæ possessioni præfens creatur, l. 1. §. 1. §. 17. 19. l. 5. §. 8. 9. de op. nov. nunc.*

18 Opus futurum est duplex: Unum inceptum & imperfectum: alterum incipiendum, *l. 1. §. 1. de oper. nov. nondum inceptum.*

19 Factum opus accipimus, non si unum, vel alterum æmentum fuit impositum, sed si proponatur instar cuiusdam operis & quasi quædam facies facta operis, *l. 21. §. 3. de op. nov. nunciat.* Contrà ergo inceptum opus, si unum, vel alterum æmentum fuit impositum, si in loco vacuo, futurum opus designatur & materia præparatur, *l. 20. prætor ait. §. si ve 2. l. 1. §. 1. 11. d. 1.*

20 Per inceptum & imperfectum opus possessionis alienæ turbatio fit, quando turbator per opus novum inceptum, *d. l. 1. §. 1.* aut pristini operis mutationem, non refectionem, reparationem, *d. l. 1. §. 11. §. 13. §. 11. de aqua pluv. arcend.* alterius possessionem, aut sanè possidendi jus & facultatem deteriore reddit, *d. l. 1. §. 1. 17. 18. 19. 20. 11. 12. 13. de op. nov. nunc.* ob quod obligatur ad operis restitutionem, ut nullum damnum superstit, *l. 14. §. 3. de aqua & aqua pluv. arcend.*

21 Opus hoc inceptum, est vel ædificatio in re soli, *d. l. 1. §. 12.* vel aquæ, per aggerem, aut aggestionem factam, derivatio, *tit. de aqua & aqua pluv. arcend.*

22 Ex ædificatione novi operis in re soli, turbator ædificans, cui à turbato nunciatio facta est, *l. 1. §. 12. l. 20. l. 5. §. 2. & seq. de op. nov. nunc. l. 1. §. 1. 2. 3. 4. vers. 23. 24.* obligatur, aut ab opere incepto cessare, donec intra tres menses, in Camera Imperiali hodie, jus ædificandi & possidendi turbati, (quod petenti omnino indicandum) *l. 1. §. 9. 10. d. 1.* legitime examinetur, *Per. Frider. lib. 2. c. 30. num. 14. Geil. lib. 1. obs. 16. num. 17. Jafin. in l. 1. num. 15. d. 1. Fachin. lib. 8. c. 48. illustr. controu. per l. unie. C. de nov. oper. nunc. sub pœna demolitionis & destructionis, l. 1. l. 20. l. 22. §. 1. de oper. nov. nunc. Per. Frider. cap. 32. d. loc. extructi post denunciationem, l. 1. §. 15. obs.*

Fachina. d. lib. 8. cap. 45. aut, inquam, tenetur satisdare de opere demolendo, si contra jus ædificatum, postea constituerit, d. l. 20. l. 21. l. 22. l. 5. d. 1.

Nunciatio, est solemnis prohibitio, interdictio, de 23 præcatio, monitio, vel comminatio, à turbato in re præfenti, ubi fit ædificatio, seu in ipso opere, præsentibus & spectantibus opificibus, *d. l. 5. §. 2. 3. 4. eod. facta turbatori ædificanti, ne in opere novo ex ædificando pergat, donec de jure ædificandi constituerit, aut eo nomine præstita sit satisdauo, vel remissio facta, d. l. 5. l. 20. l. 22. Frider. c. 30. num. 21. d. loco.*

Prohibitio hæc est publica, vel privata. 24

Publica fieri potest, vel autoritate magistratus per personam publicam, vel per jactum lapilli. Privata vero per verbalem nunciationem, *d. l. 5. §. 10. 11. l. 3. §. 2. d. 1.*

Finis hujus nunciationis est, ut possessionem ejus 26 loci, in quo fit denunciatio, turbati retineamus, & possessionis nostræ jus conservemus, aut damnum imminens juri nostro vel publico, depellamus, *d. l. 1. §. 1. 16. 17. l. 5. §. 9. 10.*

Per prætorem nunciatio, vel prohibitio fit, quando 27 is à turbato imploratur, per suos apparitores nunciationem suâ inhibet opus, *l. 10. d. 2. Efr. c. 4. 23. 24. Nebom. cap. 2. in fin.*

Per jactum lapilli, seu manum, *d. l. 5. §. 10.* quando 28 per manus impositionem, operi à turbato factam, & simul lapilli in opus jactum, contentionem & inhibitionem legitimam, ædificanti paratam, coram testibus indicat. de quo ritu in *l. vi facit 20. quod vi aut clam. Donell. lib. 15. comment. c. 45. Frider. lib. 2. cap. 30. num. 8. de man. lat.* Atque hæc prohibitio fit, quando turbator in nostro ædificare, vel in nostrum immittere, vel projicere conatur, *d. l. 5. §. 10.*

Privata denunciatio, vel prohibitio est verbalis, quæ 29 scilicet verbis & solo prohibentis actu transigitur, *d. l. vi facit 20. Donell. d. loc. coram testibus & Notario, Frider. d. cap. 30. num. 9. Geil. lib. 1. obs. 16. num. 11. per l. 8. §. 1. eod. tum, quando turbator in suo quid facit, quod nobis, vel servituti nostræ noceat, d. l. 5. §. 10. l. 1. §. 6. atque hic turbator possessor constituitur, *d. l. 1. §. 6.* atque talis prohibitio, propriè novi operis nunciatio dicitur, *l. 1. §. 6. l. 5. §. 10. b. 1.**

Prohibitio & nunciatio hæc inhibetur, quando quis 30 publicæ salutis & securitatis causâ cloacas & rivus purgat, *d. l. 5. §. 11. & seqq.* similiter, quoties mora periculum aliquod allatura est, *d. l. 5. §. 12. 13.*

Nuncios jurare debet, si ab eodem exigitur, quod 31 non calumniz causâ, opus novum nunciet, *d. l. 5. §. 24.*

Quod si in pluribus locis opus novum fiat, plures 32 etiam nunciationes sunt necessariæ, *d. l. 5. §. 5.* & si plurium dominorum rei opus noceat, singuli & omnes nunciare debent, *d. §. 5. & seq. Fachin. lib. 8. c. 46.*

Operis nunciatio in rem fit, non in personam. id 33 eoque furioso, infanti & cuilibet intelligenti, vel mifabro, absenti & invito, *d. l. 5. §. 3. l. 1. l. 1. §. scirendum. h. i. tam nostro, quam alieno nomine, fieri potest, omnibus diebus, d. l. 1. §. 3. 4.*

Remit-

34 Remittitur nunciatio hæc conventionis, d. l. 1. §. potest. remissione prætorii, l. 1. l. 20. h. s. l. 2. de remission. satisfactione, seu repromissione ejus, cui opus novum est nunciatum, l. prætor 20. in pr. eod. mutatione domini nunciantis, l. non solum. §. ult. d. s. & morte ejusdem, Frider. c. 31. d. loco.

35 Ipsò jure remissio fit in casibus, in quibus impunè spernitur nunciatio, quando scilicet notorium est, nunciantem jus non habere, d. l. 1. §. si quis. l. qui viam. eod. Frider. d. loco. à quo dissentit Fachinæus d. lib. 3. cap. 64. quando dilatio periculum, vel grave damnum est illatura, Menoch. lib. 2. arb. c. 202. Frider. d. loco. in loco, ob litem ab eodem motam, controverso, & quando remissio nunciationis est facta, l. 1. c. 101. tit. de remiss. ad de Cujac. lib. 1. obf. cap. 16. quæ utiliter fit, quando tenet nunciatio, l. unie. de remiss. Cujac. d. loc. dissent. Robert. lib. 2. respons. lect. c. 12. Hotoman. responf. amic. lib. 2. c. 16.

36 Aquæ pluviz derivatio per exaggerationem, seu aggræssionem est, quando hæc ipsa aggræssione, operève, manu factò, aliter quàm natura solebat, aqua fluere incipit, agro & possessioni alienæ nocitura, d. l. 1. §. 17. l. 16. de aqua pluv. arcend. §. l. 1. §. 1. & seqq. d. s.

37 Aquam pluviam hæc vocamus, quæ de cælo cadit, vel imbre pluvizve exercrescit, sive per se hæc aqua celestis noceat, sive cum aliis mixta sit, l. 1. in pr. §. 15. l. 3. §. 2. l. 24. d. s. Imbre autem aqua crescere dicitur, quæ colorem mutat, vel increfcit, spurcave efficitur, l. 1. §. 10. l. 3. d. s. de aqua pluv. arc.

38 Turbator, seu derivans aquam pluviam, dominus scilicet operis, vel ejus loci, in quo opus factum est, vel fructuarius utiliter, l. 18. l. 3. §. 3. l. 6. §. 1. 2. l. 22. §. 2. d. s. tempore facti operis, d. l. 4. in princ. & §. 1. l. 7. d. s. item qui factò turbantis uritur, illudve ratum habet, l. 6. l. 11. §. 1. eod. ex plurius, quilibet pro parte sua, obligatur possessori, domino agri, d. l. 1. §. 3. l. 1. §. 11. 17. & seqq. eod. usufructuario, aliisve possessonibus, l. 22. l. 3. l. 23. §. 1. eod. cuilibet ex singulis, pro parte sua, l. 22. §. 1. eod. ad hoc inquam, ut aquam coëcteat, l. 11. §. 4. l. 6. §. 2. opus restituar, tollat, & in pristinum statum formamque reponat, l. 2. §. 1. 5. l. 6. §. 6. eod. suis impensis, si opus fecit, aut facere curavit, turbati vero impensis, si in nulla culpa est turbator, l. 4. §. 2. l. 6. §. 7. l. 11. l. 12. eod. atque hæc cum damno dato apparente & interesse, l. 4. §. 11. l. 24. §. 2. d. s. §. 6. eod.

39 Nocere per aquam pluviam dicitur, non qui vicino non prodest, utilitatemque futuram agri præcipit, sed qui nocet, atque jus & commodum agro acquisitum, tollit impediri que, l. 1. §. 21. l. 2. §. 5. de aqua pluv. arc.

40 Derivans aquam hæc dicitur, etiam qui immittendo eam, aut majorem, aut citiorem, aut vehementiorem, aut compingendo, ampliolem redundare effecit, l. 1. §. 1. eod. aut, ut ob opus, aut salicæ posita, sorde, aliâque exaggerationem & obstructionem aqua restituar, d. l. 1. §. 6. l. 2. §. 1. 4. de aqua pluv. arcend. aut aquam exclusit, quæ exundante palude in agrum turbantis solebat restuere, d. l. 1. §. 2. aut, aquam in superiorem partem repellit, vel in inferiorem deri-

vat, d. l. 1. §. 13. 18. & seqq. qui fecit sulcos aquarios, fossasve, d. l. 1. §. 9. §. 5. l. 24. §. 1. eod. qui aquæ cursum, opere factò, inhibet, d. l. 1. §. 5. l. 2. §. 1. 6. derivat & avertit, d. l. 1. §. 13. l. 2. §. 1. 9. qui rupto aggere factò non naturali, qui in vicini fundo erat, fecit, ut aqua pluvia noceret, l. 2. §. 5. l. 6. eod. qui agro communi proprio nocet, l. 6. §. 2. 3. l. 11. §. 1. 5. qui non purgat fossam cæno & uligine repletam, l. 2. §. 2. 6. eod. qui crescentibus, aut decrescentibus lacubus, accessionem, vel decessionem facit, l. 24. §. 3. eod.

Excipitur opus, quod frugum fructuumque recipiendorum causâ sit, l. 1. §. 3. §. 7. eod. quodque exsiccandi agri vel colendi causâ sit, d. l. 1. §. 4. 5. Nec obligatur, qui aquam superfluentem ex vici fundo, in suum derivat aliique non nocet, d. l. 1. §. 11. l. 2. §. 5. aut, qui in suo fodiens, aliudve agens, vicini fontem avertit, aut aquam in suo ortam, in vicini agrum immittit, d. l. 1. §. 12. l. 21. l. 3. eod. dummodo, non animo nocendi vicino, sed sibi consulendi fecit, d. l. 1. §. 12. l. 3. l. 24. eod. qui venas aquæ in suo erumpentes, incidit, l. 21. eod. l. 24. in fine. de dam. infect. quando naturaliter, non opere factò, sed natura, vel vitio ipsius loci, aqua pluvia, vel quæ pluvia crescit, nocet, d. l. 1. §. 14. 15. 22. 23. l. 14. §. 1. eod. nec quando per opus factum, aqua aliâs decurrens & agro meo utilitatem adferens, commodum vicino eripit, d. l. 1. §. 21. l. 2. §. 5. nec quando vicini opus tollit, ut sublato eo, aqua naturaliter ad inferiorem agrum pervenire noceat, nisi vehementior aqua profluat, vel corrivetur, d. l. 1. §. 22. 23. Similiter, nec quando opera aquæ mittendæ causâ, publica autoritate facta sunt, d. l. 2. §. 3. l. 23. eod. vel terræ motu, tempestatis magnitudine, aliâve fatali calamitate, soli causâ mutata est, l. 11. §. ult. eod. vel flumen, torrensve avertatur à vicino, non ut alii, sed ne sibi noceat, d. l. 2. §. 9. eod. nec qui opere factò, vicino assidua irrigatione nocet, l. 3. §. 2. eod.

Nondum inceptum, seu incipiendum & futurum 42 opus est, quod futurum veremur, quodque nocere potest, l. 2. de dam. infect. l. 24. §. 3. 12. eod. sive in flumine publico, ripave ejus, l. 7. l. 15. §. 2. d. s. vel alio in loco, urbano, aut rustico, privato, vel publico fiat, l. 19. §. 1. l. 15. §. 5. 6. 8. l. 31. l. 24. §. 7. 9. eod. de dam. infect. Numer. c. 20. 27. 19. c. 21. 22. 23. Deut. c. 2. 27. 28. quod ex ruina, casu, lapsu structuræ alienæ, l. 7. l. 15. §. 34. eod. vel factò alterius, l. 13. §. 10. 11. 15. §. 5. 6. 8. l. 24. §. ult. ex vitio loci, operis, vel rei, l. 19. §. 1. l. 20. l. 24. §. 3. 4. 5. 6. 12. eod. aut veritate rei d. l. 24. §. 9. ex importatione fluminis, l. 9. §. 7. 2. 3. 4. eod. nocere alii potest.

Damnum ergò hæc nondum factum, l. 7. §. 1. l. 2. l. 6. 43 eod. de dam. infect. Num. c. 20. 17. & seqq. Deut. c. 2. 5. 27. 28. tempore decreti interpositi inspicitur, d. l. 15. §. 34. l. 44. eod. damnum tamen, quo utilitas & jus possidendi alteri præcipitur, non quo læctum illius impeditur, l. 24. §. 12. l. 20. eod.

Hoc damno infecto turbans & impediens alteri possidendi fruendi, utendi facultatem, unus, vel plures, l. 5. §. 1. 2. l. 9. §. ult. eod. singuli, pro parte sua, l. 27. l. 40. §. 2. 3. eod. sive illi sint pares in dominio, sive unus,

- proprietarius, alter usufructuarius, usufructuarius, l. s. l. ro. l. r. obligantur per damnum infectum, turbato, de calumnia prius juranti, l. 7. l. 13. §. 3. 12. 13. eod. sive ille plenum jus, sive quaecumque in re, in qua damnum timet, habeat, l. 13. §. 8. 9. 10. l. 9. l. 18. l. 19. eod. ex jussu & decreto prætoris, cautionem præstare, d. l. 19. §. 1. l. 7. eod. Num. d. cap. 20. 17. & sequentibus. Dem. cap. 2. s. 27. 28. de vitio rei, loci, operisve, d. l. 20. l. 24. in princ. §. 2. s. 6. 12. eod. in solidum, l. 23. eod. & indemnitate præstanda.
- 45 Cautio illa præstatur per stipulationem, quando de vitio rei propriæ cavetur, l. 18. in princ. & §. 5. 6. l. 13. §. 15. l. 16. §. 1. l. 23. l. 24. §. 1. 2. l. 30. Num. d. loc. per satisfactionem verò, quando de alienæ rei vitio agitur, l. 30. §. 1. l. 15. §. 24. & seqq.
- 46 Ad hanc cautionem præstandam, dies præfinitur à prætore, l. 4. l. 13. cum l. seqq. eod. & absentis ad domum, habitationem, vel ad prædium, vel procuratori ejusdem, denunciatur, l. 4. §. 5. b. s.
- 47 Dum ædificatur & reparatur ruinosa structura, si damnum inferitur, in hanc obligationem venit, licet dies præstandæ cautionis, nondum venerit, l. 18. §. 11. l. 44. eod.
- 48 Cautionis impostæ & intra diem præstitutum non præstitæ, pœna hæc est, ut turbatus in possessionem ejus rei, ex qua damnum timetur, ex decreto prætoris, causâ cognita, mittatur, l. 7. l. 4. §. 4. §. 1. eod. quam missionem impediens, aut non admittens, obligatur postulanti ad interesse, d. l. 4. §. 7. 8. l. 7. eod. in tantum, quantum ei præstare oporteret, si de ea re caurum esset, d. l. 15. §. ult. quam pœnam tamen, ante damnum datum cavendo, vel derelinquendo evitare potest, l. 16. l. 44. eod.
- 49 Decretum mittendi in possessionem, seu ipsa missio in possessionem, est duplex: prima, vel secunda, d. l. 15. §. 16. l. 44. eod.
- 50 Ex primo decreto in possessionem missus, custodiam rei & possessionem fiduciarium & jus retentionis accipit, d. l. 15. §. 31. ut saltem vice cautionis in possessione sit, verè non possideat, l. 7. l. 15. §. 20. 21. 26. 30. nec rescicere teneatur, d. l. 15. §. 30. & cautionis impostæ obligationem admittere cogatur, d. l. 15. §. 31. quæ tamen repetita die, etiam de damno accepto post missionem & de impensis factis, offerenda est, d. l. 15. §. 31. l. 44. §. 1. d. l.
- 51 Plures ex primo decreto missi, etiam diversis temporibus, æqualiter omnes in possessionem mittuntur, d. l. 15. §. 15. 17. 18. l. 5. §. 2. eod. in solidum, in totam rem, non ejus partem ruinosam, vel pro rata damni, d. l. 15. §. 18.
- 52 Ex secundo decreto, quod ex intervallo pro arbitrio interponitur, d. l. 15. §. 21. Memoch. lib. 2. arb. cas. 6. in possessionem missus, plenam rei possessionem accipit, d. l. 15. §. 16. 17. 27. 20. 23. 33. eod. & rei dominium, quando illud turbans habuit, d. l. 15. §. 16. & sequentibus. ita, ut rem sine ullo onere habeat, d. l. 15. §. 24. 25. & in conditione atque jure non caventis constituitur,

d. l. 15. §. 26. offerendam cautionis impostæ jure pœnitenti sublatò, l. 15. §. 33. eod.

Ex secundo decreto dispariter missorum, disparis sunt portiones, secus, quam in primo decreto, d. l. 15. §. 18. 19.

In quibusdam cautio supradicta non præstatur, & per consequens nec locus decreto primo, vel secundo relinquitur.

Regulariter autem exigi non potest, quando alio modo, & jure de hoc damno infecto pœnitenti consultum esse potest, l. 18. §. 9. l. 32. l. 33. eod. similiter nec de naturali rei vitio, l. 24. §. 2. 3. 4. aut quod terre motu, vi fluminis, aliòve casu, calamitate, vique sarraci accidit, d. l. 24. §. 3. 4. 5. 9. 10. vel, cui nulla humana ope occurri potest, d. l. 24. §. 6. 8. Item quando turbans rem, ex qua periculum & damnum timetur, pro derelicto habet, l. 7. §. 1. 2. l. 6. l. 9. eod.

Liberantur quoque ab hac cautione præstanda alii, puta socius, qui in re communi non cavet, l. 32. eod. nec præstatur inquilino, nec illi, qui in meo deambulat, lavat, vel in taberna meo divertit, l. 13. §. 4. 6. eod. nec illi, qui ex contumacia de eadem causa cavere noluit, d. l. 13. §. 11. Respubl. quoque cavere non cogitur, d. l. 15. §. 10. nec proprietarius, usufructuario ædium de vitio earundem, non de soli, l. 18. §. 2. l. 20. eod. & contra usufructuarii proprietario, d. l. 18. §. 2. nec dominus soli superficiesario de vitio soli, & contra, d. l. 18. §. 4. l. 39. §. 2. eod.

Hujus loci sunt tit. uti possid. D. & C. tit. utrobi. tit. ne vis fiat ei qui in poss. miss. tit. de vi & vi armat. tit. de aqua & aqua pluv. arcend. tit. de oper. nov. nunciat. tit. de damn. infecto.

Cap. 138. De turbatione speciali.

- 1 Specialis turbatio quid.
- 2 Ejus species.
- 3 Privatarum rerum possessionis turbatio.
- 4 Servitutis, itinoris, alicujus, privati turbator, cui obligetur & ad quid.
- 5 Causa hæc quandoque proprietatem & possessionem concernit.
- 6 Rescicere quis dicatur.
- 7 Turbator servitutis aqua quotidiana, vel assiva ducenda quib.
- 8 Quis, cui & ad quid obligetur hic.
- 9 Jus aquam ducendi quis habeat.
- 10 Impediens rivum rescicere, cui, & ad quid obligetur.
- 11 Rescicere quis dicatur.
- 12 Aquam ducere, vel haurire prohibens, vel rescicere impediens, cui, & ad quid obligetur.
- 13 Turbator servitutem cloacæ deteriorem reddens, vel purgare impediens, cui, & ad quid obligetur.
- 14 Turbator Juris superficies, cui, & ad quid obligetur.
- 15 Turbator in rebus sportandis, cui, & ad quid obligetur.

- 26 *Turbatio rerum publicarum.*
 27 *Ejus species.*
 28 *Turbator harrum rerum, cui, & ad quid obligetur.*
 29 *Turbatio ex interdito, ne quid in loco publico, cui, & ad quid obligetur: quod quadruplex est.*
 30 *Turbatio loci publici fruendi quid, cui, & ad quid obligetur.*
 31 *Turbator via publica quis sit, cui, & ad quid obligetur.*
 32 *Ex edito de via publica & itinere publico resciendo, quis, cui, & ad quid obligetur.*
 33 *De fluminibus, ne quid in flumine publico, ripave, quis fiat, quod pesse navigetur quis, cui, & ad quid obligetur.*
 34 *Ne quid in flumine publico fiat, quod aliter aqua fluat, atq; nisi priore astatu fluxit, cui, & ad quid obligetur.*
 35 *Ut in flumine publico navigare liceat quis, cui, & ad quid obligetur.*
 36 *De ripa munienda quis, cui, & ad quid obligetur.*
 37 *De turbatione rerum divinarum quid prator edicatur.*
 38 *De mortuo inferendo.*
 39 *Turbatio in exercitio religionis, quem, & ad quid obligetur.*
 40 *Jurisdictionis Pontificia ecclesiastica exercitium in Augustana confessionis professores, est turbatio, & hodie suspensum & pro delicto habetur.*
 41 *Turbatio rerum litigiosarum cui, quem, & ad quid obligetur.*
 42 *Ex officio judicis turbatio hac puniatur.*
 43 *Processus summariissimus hic usiatus.*
 44 *Constitutio Imperii de litigiosa possessione turbatione.*
 45 *Dubia possessio qua hic dicitur, & qua controversa.*

HActenus de generali turbatione: sequitur de speciali, quæ certo alicui possessionis generi infertur in districto opere, vel manu, quocumq; modo, l. 1. §. opus facere. de rip. mun. l. 1. in pr. & §. 21. ne quid in flum. pub. l. 2. ne quid in loc. publ.

2 Turbatio ejusmodi specialis est rerum privatarum, vel publicarum.

3 Privatarum rerum possessionis turbatio contingit in servitutis rusticæ, quasi possessione, vel aliarum. In possessione servitutis rusticæ, puta l. in itinere actusq; privato. II. In aqua quotidiana & æstiva. III. In rivis. IV. In fonte. V. In cloacis. VI. In superficiebus.

4 Servitutis itineris actusq; privati turbator quilibet, facti, vel juris, l. 1. §. 9. l. 3. §. 5. de itin. act. priv. *Menoch. de retinend. poss. quæst. 10. remed. 5.* obligatur cuilibet quasi possessori servitutis, itineris actusq; privati, l. 1. l. 3. d. tit. quam anno retrosum computato non vi, non clam, non precario, adversario sciente & patiente, possedit, l. 2. l. 3. d. tit. *Menoch. remed. 5. quæst. 2. de retin. possess. & quæst. 1. vel quæ non minus 30. diebus, l. 1. §. 2. ubi Bart. cod. jure servitutis usus est ipsemet, vel alius ejus nomine, l. 1. §.*

6. 7. l. ult. cod. *Menoch. d. remed. 5. quæst. 2. n. 15. & seqq.* Utiliter quoque obligatur idem turbator hereditivæ successori possessionis, l. 3. §. 6. 7. 8. 9. de itin. actusq; privas. item usufructuario, proprietario, l. 3. §. 5. d. tit. *Menoch. quæst. 15. remed. 5. de res. poss. pro eâ parte, quæ usi sunt, l. 2. §. 5. d. 1.*

Obligatur autem ad hoc turbator, ut turbare desistat, factusq; turbationis interesse præstet, l. 1. l. 3. §. 3. d. 1. Turbationis hujus causâ aliquando possessionem & proprietatem servitutis hujus concernit, ita ut turbatus, non tantum de possessione, sed etiam de jure & titulo servitutis hujus docere compellatur, *Menoch. de retin. poss. remed. 5. n. 2. per l. 1. §. 2. l. 3. §. 11. 12. 13. 14. de itin. actusq; privas. l. 1. uti possid. Idem Menoch. remed. 3. quæst. 19. 20. & in prin. n. 2. 3. 4. 5.* Obligatur turbans ei, qui hoc anno non vi, non clam, non precario ab adversario usus est, d. l. 3. §. 11. & de jure tituloque servitutis adquisitæ docet, d. l. 3. §. 13. 14. *Menoch. d. remed. 5. q. 20.* ejusq; heredi & successori cuilibet, d. l. 5. §. 2. d. l. 3. §. 2. & ad hoc, ut turbator impedire & prohibere cesset, d. l. 3. §. 13. 14. cum damni & interesse præstatione, d. l. 3. §. 3.

Reficere dicitur, qui corruptum & vitiosum in pristinum statum restaurat & reponit, d. l. 3. §. 15. & purgatio refractionis pars dicitur, l. 1. §. 1. de via publicæ. & itin. publ. resciendo.

Turbator servitutis, aquæ quotidianæ, vel æstivæ ducendæ, est, qui more consueto, aquam ducere, vel alia necessaria & utilia servituti hujus facere prohibet impeditve, l. 1. §. 15. 16. de aqua quosid. & æstiv. l. 3. §. pen. l. ult. d. l. 1. §. 25. 27. d. 1. *Menoch. de retin. possess. remed. 6. quæst. 13. & quæst. 25. Genes. 2. 26. 15.* vel ex possessione dejicit, d. l. 1. §. 23. & §. 1. d. 1. *Menoch. quæst. 13. d. loc. item rivalis, d. l. 1. §. 26.* aliusve, aquam corrumpens, aut detentorem reddens, l. 3. §. pen. & ult. l. 1. §. 27. d. 1. *Menoch. quæst. 21. 22. d. remed. 6. ejusve successor, d. l. 1. §. 37. Menoch. quæst. 2.*

Obligatur hic turbator, jus aquam perennem, quotidianam, vel æstivam, l. 1. §. 5. 6. §. 3. §. 31. l. 6. de aqua quosid. & æstiv. *Menoch. quæst. 5.* à capite ex flumine publico, vel privato ducendi, habenti, d. l. 1. §. 40. 41. 42. §. 7. & §. 6. d. 1. *Menoch. quæst. 4. & 5.* qui hoc anno non vi, non clam, neq; precario ab alio duxit, l. 1. in pr. & §. 4. §. 17. 31. 32. d. 1. etiam semel, d. l. 1. §. 4. 22. *Menoch. q. 2. & 3. d. remed. 6.* ejusque successoribus & heredibus, d. l. 1. §. 37. Ad hoc scilicet, ut impedire & perturbare cesset, eoque nomine quandoque cautionem præstet, d. l. 1. §. 37. & sequentibus. l. pen. d. tit. *Menoch. dist. remed. 6. quæst. 36.*

Jus autem aquam ducendi habet, qui causam & titulum juris hujus probat, l. 1. §. 6. & in pr. atque ideo de possessione & proprietate simul hic agi dicitur, l. 2. §. 2. de interd. l. 1. §. ult. l. pen. h. t. *Menoch. d. remed. 6.*

Turbator impediens prohibensve servitutem aquæ ducendæ causâ reficere, vel purgare, l. 1. in pr. & §. 6. 7. de riv. obligatur ei, qui rivum in loco publico vel privato, aquæ ducendæ causâ possidet, l. 3. §. 4. l. 1. §. 8. 9. de rivis. eoque hac æstate, vel anno superiore, non vi, non clam,

neque precario ab adversa parte usus est, l. 1. d. 1. ejusq; successoribus & heredibus, l. 3. d. tit. Menoch. remed. 7. *quæst. 6. de retin. poss.* rivum aquæ ducendæ causâ volentibus reficere, purgare & restaurare, d. l. 1. §. 8. 6. 7. ad hoc, ut impedire & turbare cesset, d. l. 1.

11 Reficere dicitur, qui regit, substituit, sarcit, ædificat, qui advehit, adportat ea, quæ sunt necessaria ad eandem rem, d. l. 1. §. 6. 7. & qui corruptum in pristinum statum restituit, d. l. 1. §. 6. 7. vel qui purgat, l. 1. §. 1. de via publ. & *in public. reficiend.* non qui mutat, d. l. 1. §. 11. h. tit. nisi necessitate & utilitate urgente, l. 3. §. 1. h. tit. Menoch. *quæst. 2. remed. 7. quæst. 3.*

12 Turbator aquam ducere, vel haurire ex fonte, lacu, puteo, piscinâ, prohibens, vel purgare & reficere impediens, l. 1. §. 6. 7. 8. 9. de fonte. obligatur quasi possessori servitutis aquæ ducendæ, hauriendæ ex lacu, puteo, fonte, piscinâ, d. l. 1. §. 1. 2. 3. 4. 10. qui non vi, clam, vel precario ab adversario illâ usus est, d. l. 1. §. 8. ad hoc, ut impedire & turbare cesset, d. l. 1. §. 3. 7. 11. Menoch. remed. 8. *quæst. 6.*

13 Turbator, qui servitutum cloacæ, ejusve usum deteriori reddit, vel qui cloacam ejusve tubos, fistulas, canales, per quos sordes culinariæ & similes aliarum emittuntur & eluuntur, purgare & reficere impedit, l. 1. §. 1. 2. 5. pen. de cloac. obligatur illi, qui non vi, non clam, neque precario à turbatore, jure & servitute cloacæ usus est, d. l. 1. §. 7. ad hoc, ut impedimenta removeat, & quod factum, sive immisum est, quo usus deterior fuit factus, restituat, d. l. 1. §. 5. 9. & ult.

14 Turbator quisvis, etiam dominus, l. 1. de superficie. Menoch. remed. 4. *quæst. 9. de retin. poss.* in possessione superficiæ existenti, quam in alieno solo, nec vi, neque clam, neque precario ab adversario possedit, l. 1. l. ult. d. tit. vel ex lege conventionis habet, d. l. 1. §. 1. 3. obligatur omnia impedimenta removere, à turbatione & molestatione cessare, & interesse factæ turbationis præstare ad exemplum interdicti uti possidetis, d. l. 1. l. 2. cod.

15 De turbatione in asportandis rebus in migrando, ita prætor edixit: Si is homo, quo de agitur, non est ex his rebus, de quibus inter te & actorem convenit, ut quæ in eam habitationem, quâ de agitur, introducta, importata, ibi nata, factæve essent, ea pignori tibi pro mercede ejus habitationis essent, sive ex his rebus esset merces tibi soluta, eoque nomine satisfactum est, aut per te fiat, quod minus solvatur, ita quod minus ei, qui cum pignoris nomine induxit, inde abducere liceat, vim fieri veto, l. 1. de migrand.

16 Sequitur de turbatione rerum publicarum, quarum possessio & usus turbatur, quando aliquid fit, ædificatur, vel struitur in iis, quod in privati damnum redundat, l. 2. §. 2. l. 5. l. 6. ne quid in loco publ. vel itin. fiat. quo usus earundem communis impeditur, vel deterior redditur, l. 1. l. 2. de loc. & itin. public. l. 2. §. 33. l. 3. ne quid in loco publ. l. 1. ne quid in flum. publ. l. 1. de flum.

17 Turbatio rerum publicarum est rerum humanarum, vel divinarum. Humanarum publicarum turbatio rursus est generalis, vel specialis. Generalis, in dtulo

de locis & itineribus publicis specialis in tit. sequentibus traditur.

Generaliter quilibet turbator, qui aliquid in loco publico facit, sive curat ad impediendum loci publici usum, vel quo ille deterior efficiatur, aut locus resve publica corrupta, violata non reficiatur, restauretur, l. 1. l. 2. de loc. & itin. publ. l. 1. ne quid in loco publ. l. 1. de flum. ne quid in flum. pub. obligatur cuilibet ex populo, impedimenta & incommoda omnia removere, & permittere, ut res publica reficiatur, & in pristinum statum reponatur, & interesse præstare, l. 2. §. 34. ne quid in loco publ. l. 1. §. 1. de via publ. & itin. publ. refic.

Specialiter ex edicto prætoris, in tit. ne quid in loco publico vel itinere fiat, quod quadruplex est. In primo obligatur turbator cuilibet de populo, quando aliquid in loco publico facit, inve eum immittit, quâ ex re quid alii damni datur, præterquam, quod lege, senatusconsulto, edicto, vel decreto principum tibi concessum est de eo, quod factum est, interdictum non datur, l. 2. ne quid in loco publ.

Secundo, edicto de itinere prætor ita edicit: In via publica, vel itinere publico facere immittere quid, quod ea via, idve iter deterius sit, fiat, veto, d. l. 2. §. 20.

In tertio, hoc modo: Quod in via publica, itinereve publico factum, immisum habes, quod ea via, idve iter deterius sit, fiat, restituas, d. l. 2. §. 35.

In quarto, hoc modo: Quod minus illi viâ publicâ, itinereve publico ire, agere liceat, vim fieri veto, d. l. 2. §. ult. ne quid in loco publico.

De turbatione loci publici fruendi, ita prætor edixit: 20 Quod minus loco publico, quem is cui locandi jus fuerit, l. 1. §. 1. 2. de loco publ. fruendo. fruendum alicui locavit, ei qui conduxit, societate ejus è lege locationis frui liceat, vim fieri veto, d. l. 1.

De viâ publicâ, & si quid in ea factum esse dicatur, 21 edictum obligat turbatorem, qui immisit, projecit stercore, morticinâ, sordibusve alias in viam publicam, per l. 1. in pr. & §. ult. de via publ. & si quid in ea. vel effluiones nocentes, d. l. 1. §. 1. similiter, qui parietes, vel domos ad viam publicam spectantes caducas habent, d. l. 1. §. 1. qui ante officinas projectum, vel oppositum publicæ viæ habent, d. l. 1. §. 4. qui effodiunt & subraunt vias, in hisve ædificant, d. l. 1. §. 2. ad poenam extraordinariam arbitrariam, d. l. 1. §. 2. & ad id quod factum est, tollendum, d. l. 1. §. 2.

Ex edicto de viâ publicâ & itinere publico reficiendo, ita prætor ait: 22 Quod minus illi viam publicam, itinereve publicum aperire, reficere liceat, dum ne ea via idve iter deterius fiat, vim fieri veto, l. 1. de via publ. & itin. publ. reficiend. Obligatur ergo hoc edicto is, qui sub prætextu refectiois, vel sine ædificatione, tantum fundi sui dilatandi gratiâ, mutat viam publicam, damno vicini. Oldendorp. class. 6. act. 15. vocat actionem viæ rejectæ.

De fluminibus, ne quid in flumine publico ripave 23 ejus fiat, quod pejùs navigetur, duplici modo prætor edixit: Primum, ne quid in flumine publico, ripave ejus facias: ne quid in flumine publico, nève in ripa ejus immittas,

mittas, quò statio itérve navigio deterius sit, fiat, *l. 1. in primò. de flum. ne quid in flum. publ. ripáve.* Secundò, quòd in flumine publico, ripáve ejus fiat, sive quid in id flumen, ripámve ejus factum, vel immisum habeas, quò statio itérve navigio deterius sit, fiat, restituas, *l. 1. §. 19. de flumin. ne quid in flum. public.*

- 24 Ne quid in flumine publico fiat, quò aliter aqua fluat, atque uti priore ætate fluxit, ita prætor edicit: Primò, in flumine publico, inve ripa ejus facere, aut in id flumen ripámve ejus immittere, quò aliter aqua fluat, quàm priore ætate fluxit, veto, *l. 1. ne quid in flum. publ. fiat, quò aliter aqua.*

Deinde prætor vetat: quòd in flumine publico ripáve ejus factum, sive quid in flumen ripámve ejus immisum habes, si ob id aliter aqua fluit, atque priore ætate fluxit, restituas, *d. l. 1. §. 21. d. 1.*

- 25 Ut in flumine publico navigare liceat, prætor in hunc modum edixit: Quò minus illi in flumine publico, navem ratémve agere, quò minus per ripam onera exonerare liceat, vim fieri veto: item, ut per lacum, fossam, stagnum publicum navigare liceat, interdicitur, *l. 1. ut in flum. public. navig. liceat.*

- 26 De ripa munienda, ita prætor edixit: Quò minus illi in flumine publico ripáve ejus opus facere, ripáve agere, qui circa ripam est, tuendi causá liceat, dum ne ob id navigatio deterius fiat, si tibi damni infecti in annos decem viri boni arbitrato, vel cautum, vel satisfactum est, aut per illum non fiat, quò minus boni viri arbitrato caveatur, vel satisfactum, vim fieri veto, *l. 1. de ripa muniend.*

- 27 De turbatione rerum divinarum usus, prætor ita edixit: In loco sacro facere, inve eum immittere quid veto, *l. 1. ne quid in loc. sacro.* quòd scilicet non ornamentum, sed deformitatis, vel incommodi causá sit, *l. 1. §. 2. l. 2. ne quid in loc. sacro.*

- 28 Quò refecto quoque interdictum de mortuo inferendo, *l. 2. §. 1. de relig. & sumpt. funer. vid. tit. de mort. inferend.*

- 29 Accessit hisce turbatio in exercitio & professione religionis, in Imperio Rom. concessæ, quando status Imperii, aut ejusdem subditi, in exercitio & usu religionis Evangelicæ, vel Pontificæ contra constitutionem Imperii de religione, ab alio statu Imperii, vel subditi ejusdem impeditur, turbatur & offenditur, *vide Pet. Frid. libr. 1. de mand. cap. 28. & seqq. Consil. Imp. de anno 55.*

Mediatè Imperio subiecti in libero exercitio & professione religionis aliterutius turbantur, quando à statu Imperii non conceditur iis uti beneficio emigrandi, vel libertatis conscientiar, sed contra respectu hujus suæ religionis, professionis, homines nõ admittuntur ad munera, aut infamiã, multis pœnisve afficiuntur, *Frid. d. loc. c. 31. & 32.* Volentes emigrare in alium locum ad habendum publicum religionis exercitium impediuntur, vel volentes manere, sine publico religionis exercitio, pacificè & tranquillè viventes, & libertate conscientiar utentes, expelluntur, vel contra conscientiam

& religionis professionem, ad aliam religionem compelluntur, ita ut propter religionem suam, sine odio, invidiã majori, quàm alii subditi molestiã & gravamine vivere sub suo magistratu non possint, imò etiam quando impediuntur tales exire in eum locum, ubi exercitium religionis habere possunt, vel in proprio castro, domi & privatim uti exercitio religionis prohibentur, *Frid. d. c. 30.* Unde sequitur, jurisdictionis Pontificæ ecclesiasticæ usum & exercitiũ, in Augustanæ Confessionis professores, hodie turbanonem esse, etiam quando sit à domino feudi contra vasallum, *Pet. Frid. c. 29. & c. 32. d. loco. lib. 1. de mand. per alleg. ibid.*

Sequitur de turbatione rerum litigiosarum; quã turbator rei litigiosæ possessorem naturalem, vel civilem, aut detentorem, cui juris communis levis præsumptio adversatur, turbat, molestat & inquietat, obligatur eidem possessori, detentorive, qui lite super ordinario pendente, molestiã afficitur, vel perturbari timet, ne lite pendente, perturbet possidentem in sua qualicunque possessione, nec partes ad arma accedant, & ablatam fortè possessionem restituat. *De qua re Menoch. de retinend. possess. remed. 9. Covarruv. pract. quæst. c. 17.*

Ex officio judicis hæc pœna imponitur, causã summani & breviter, sine mora cognita, & semiplenè probatã, *Menoch. d. loc. num. 27. 28. & Mys. cent. 2. obs. 96. Geil. lib. 1. obs. 5. nu. 2. obs. seqq.* Unde judicium hujus turbationis, præparatorium judicii possessorii principalis, plenari vocatur, & judicium possessorium summarissimum, Galli recredientiam, Hispani interim, veteres vindicias appellant, momentaneum dicitur, *l. 1. c. si de moment. possess. fuer. appell. Menoch. remed. 9. & remed. 8. Geil. d. loco. De processu hujus, laud. Menoch. quæst. 8. & 9. & 11. 13. remed. 9. de retin. possess.*

Huc pertinet constitutio Imperii de litigiosæ possessionis turbatione, quã status Imperii, alium statum extrajudicialiter in possessione, ex justis causis dubia, aut sanè ita controversa, ut uterque affirmando se possidere probabiliter, & alterum non item, contendat; aded, ut justus armorum merus & turbatio tranquillitatis publicæ subsit, turbat in possessione sua, *Geil. lib. 1. obs. 5. Pet. Frid. lib. 1. de process. c. 43. & seqq.* quamvis id in retinenda & adipiscenda possessione locum habeat, *Geil. d. obs. 5. nu. 8.* Dubia verò hic possessio dicitur, quando turbans, vel nullum, vel lubricum possessionis titulum habet. Controversa, quando utraque pars possessioni incumbens, quælibet se magis possidere dicit, *Frid. d. loc. nu. 8.*

Huc referendi tituli seqq. tit. uti possidet. tit. de superficie. tit. de itinere. acti que priv. & tit. sequentes de aqua quotidian. & æst. tit. de rivis. tit. de fonte. tit. de cloacis. tit. ne quid in loco sacro. t. de loc. & itinere. publ. tit. ne quid in loco publ. vel itinere fiat. tit. de loc. publ. fruend. tit. de viã publicã. & si quid in ea. tit. de viã publ. & itinere publ. tit. de flumin. ne quid in flum. publ. tit. ne quid in flum. publ. tit. ut in flum. publ. navig. tit. de ripa mun. tit. ut ubi. tit. de migrand. tit. de oper. nov.

nunciat. tit. de remiss. tit. de damn. infecto. tit. de aqua & aquæ pluviz arcendz.

Cap. 139. De violentiâ impediēte jus apprehendendæ possessionis.

- 1 Impediens hac violentia quid.
- 2 Obligatio ex hac quaesita qualis.
- 3 Species hujus.
- 4 Ex edicto quorum bonorum, quis, cui, & ad quid obligetur.
- 5 Exceptio domini hic quando admittenda.
- 6 Quorum legatorum edictum, quem, cui, & ad quid obligetur.
- 7 Non habet locum obligatio hac in quibusdam.
- 8 Edictum de tabulis exhibendis, quem, cui, & ad quid obligetur.
- 9 Ex l. fin. C. de edict. D. Hadriani tollend. quis, cui, & ad quid obligetur.
- 10 Ex officio judicis, quis, cui, & ad quid hic obligetur.
- 11 Quando sequestratio hic locum habeat.
- 12 Ex conventionibus debita possessio impeditur ab alio.
- 13 Ex l. 3. C. de pignoriibus, quis, cui, & ad quid obligetur.
- 14 Ex interdicto Salviano, quis, cui, & ad quid obligetur.
- 15 Ex interdicto de arboribus cadendis, quis, cui, & ad quid obligetur.
- 16 Ex interdicto glandie legenda, quis, cui, & ad quid obligetur.
- 17 Interdictum, ne vis fiat ei, qui in possessionem missus est, an hujus loci.

Tantum de vi turbativa: sequitur de impeditiva, seu impediēte. *Suprà c. 137. nu. 1.*

- 1 Hæc est, quâ nobis facultas, seu jus possidendi, sive possessionis delatæ, vel jure ad nos pertinentis, quam antea nunquam habuimus, apprehendendæ & aquirendæ præcipitur, § 2. *Instit. de interd. l. 1. §. 3. D. d. s. l. 1. in pr. & §. 1. de Salv. interd. Menoch. in præluod. de adipiscend. poss. nu. 10. Marant. part. 4. dist. 7. nu. 6. Vocari potest vis offensiva, Pet. Gregor. lib. 36. syns. cap. 25. nu. 5. & seqq. Menoch. in præluod. de recup. poss. nu. 38. & seqq.*
- 2 Obligatio ex hac offensione & vi illatâ proveniens ex parte offendentis, spectat restitutionem, l. 1. §. 1. *quor. bonor. l. 1. §. 1. quor. legat. §. 1. Instit. de interd. & ex parte offensi ademptionem competentis possessionis, l. 1. l. 2. quor. bonor. l. 1. quor. legat.*
- 3 Hujus vis offensivæ, sive impediētis, species sunt ex edicto prætoris: 1. quorum bonorum. 2. quorum legatorum. 3. de tabulis exhibendis. 4. ex edicto Divi Hadriani. 5. ex officio judicis.
- 4 Offensivâ vi, in edicto quorum bonorum, obligatur directio ille, qui bona hereditaria alteri delatâ, utulo

pro herede, vel pro possessore possidet, §. *adipiscenda 3. Instit. de interd. l. 1. quor. bonor. l. 2. C. cod. & utiliter, qui dolo, vel culpâ possidere desit, l. 2. d. s. Menoch. de adipisc. poss. nu. 66. remed. 1. ad hoc, ut bonorum possessori directo, l. 1. h. s. & utiliter cuius heredi, l. 1. Cod. quor. bonor. d. §. 3. etiam ad dignitatem electo, Menoch. d. remed. 1. num. 46. possessionem rerum hereditariarum, quas defunctus tempore mortis possidebat, vel detinebat, l. 1. quor. bonor. d. §. 3. Menoch. n. 78. d. remed. 1. restituat.*

Exceptio domini, si in continenti probari potest ex parte offendentis, facit obligationem hanc cessare, *Menoch. d. remed. 1. quæst. 29. nu. 104. & seqq.*

Offensivâ vi ex edicto quorum legatorum obligatur offendens legatarius, fideicommissarius, tam singularis, quam universalis, *Menoch. remed. 2. quæst. 8. eorumque heredes & singulares successores, l. 1. C. quor. legat. l. 1. §. illud. D. d. s. & coheredes, qui propriâ autoritate, post mortem testatoris, ante aditam hereditatem, legata prælegata, invitatis heredibus, occuparunt, Menoch. d. remed. 2. quæst. 14. num. 54. quæst. 11. nu. 30. 31. & quæst. 1. num. 1. 2. 3. 4. 5. per l. 1. h. s. A primis verbis interdicti ita appellatur.*

Obligantur verò bonorum possessori & heredi civili, l. 1. *quor. leg. fideicommissario universalis, & utiliter quoque eorum heredibus & aliis successoribus ulterioris gradus, l. 1. cod. Menoch. remed. 2. n. 19. 13. 14. 17. 15.*

Obligantur, inquam, bonorum possessori & heredi civili & prædictis aliis successoribus ad hoc, ut satisfactione ab herede de legato, post detractam Falcidiam restituendo, præstitâ, l. 1. §. *quod ait. quor. legat. l. ult. §. 1. cod. illi occupata legata restituant, vel interesse præstent, l. 2. §. 2. d. s. Quomodo falcidia detrahitur, & audacia legatari, vel fideicommissarii reprimatur, Menoch. remed. 2. nu. 1. 2. & seqq.*

Non habet locum hæc obligatio, quoties ex tacitâ, 7 vel expressâ defuncti concessionem occuparet offendens, vel judicis officio, aut heres à quo petere possit, non esset, vel legatum esset ad pias causas, *Menoch. remed. 2. quæst. 22. & quæst. 19. & 23. l. ad Favin. de furt. quæst. 175. & sup. c. 132. aut si legatum deberetur ante aditam hereditatem, vel destinatum esset ad studia, vel sepulcrum, vel pro alimentis pauperum, aut heres inventaria non fecisset, vel denique falcidia non esset detrahenda, Menoch. remed. 2. quæst. 15. & quæst. 19. & 23.*

Ex edicto de tabulis exhibendis obligatur offendens, qui possidet, vel detinet, vel dolo possidere desit tabulas testamenti, seu cuiuslibet ultimæ voluntatis, l. 1. §. 2. *de tab. exhib. qui negat se tabulas possidere, vel exhibere ob certam causam oportere, d. l. 1.*

Obligatur verò omnibus, quibus aliquid in testamento, libello vel codicillo adscriptum est, quorumque interest tabulas exhiberi, l. 3. §. 20. *& seqq. d. s. dummodo jurent, vel aliter probent, quod sua interesse credant, l. ejus quod. C. quem testam. aper.*

Obligantur ad hoc, ut tabulas exhibeant, & earum apprehendendarum copiam apud magistratum faciant, l. 3. §. 8.

l. 3. §. 8. & seqq. de tab. exhib. ad signa à signatoribus recognoscenda, d. l. 3. §. 9. vel authenticum exemplar edant, l. 1. de edend. sub pœnâ condemnationis, & præstationis quanti interest petentis, d. l. 3. §. 11. & seqq.

9 Ex constitutione Imperatoris vis offensiva prohibita est, quâ obligatur quilibet possessor bonorum, l. fin. C. de edict. Divi Hadr. tollend. Menoch. remed. 4. de adipis. poss. quæst. 45. & 97. etiam titulo pro herede, prove possessore possidens, non legitimo modo detinens, vel contradicens, d. l. fin. Menoch. quæst. 67. 68. 69. & seqq. d. loc. possessor, inquam, bonorum, quæ defuncti, tempore mortis, fuerunt, quæq; defunctus possidebat, vel detinebat, d. l. fin. Menoch. quæst. 47. 48. 97.

Obligatur talis offendens heredi omni, etiam prætorio, scripto, non scripto, nuncupativo in testamento, quod postea in scripturam est redactum, Menoch. d. remed. 4. quæst. 9. 10. 11. 14. 15. & quæst. 42. & 12. filio instituto in sua legitima, vel quora & certa parte, fideicommissario universali, substituto cuius, heredi scripti heredis, cessionario, executori testamenti, patrono nomine servi ab alio instituti, patrifam. nomine filii, tutori, nomine infantis, furiosi, fisco hereditatem ab indigno herede auferenti Menoch. d. remed. 4. quæst. 19. 20. 21. 22. 25. 27. 28. 29. 30. & seqq. qui judicialiter testamentum non cancellatum, vel abolitum, quo heres scriptus est, aut nuncupatus, ostendunt, cum testificatione personarum publicarum apud iudicem competentem, Menoch. d. remed. 4. quæst. 75. quæst. 40. n. 312. & seqq. quæst. 33. q. 13. & 14. & 52. per d. l. fin. C. de edict. Divi Hadr. tollend.

Ad hoc verò obligatur, ut offensivâ à magistratu competente in possessionem bonorum delatorum immitantur, reiectis omnibus exceptionibus, quæ altiorem indaginem requirunt, Menoch. d. loc. quæst. 52. 53. 54. quæst. 88. & seqq. per d. l. fin. Missus in possessionem beneficium huius edicti habere potest, Menoch. d. loc. quæst. 44. 57. & seqq.

10 Vis offensiva, quæ officio iudicis tollitur, obligat offendentem successorem, propriâ autoritate possessionem vacantem occupare & adipisci volentem, heredi & successori ecclesiastici beneficium, subrogato, beneficium sibi collati collationem & concessionem ostendentibus, & propriâ autoritate possessionem bonorum delatorum vacantem adipisci volentibus, Menoch. de adipis. poss. remed. 6. num. 4. 3. 4. 35. 36. 36. ad hoc, ut iudicis requisito & implorato auxilio, ad possessionem occupandam ipsis occupantibus nulla molestatio, vel vis ab aliis inferatur, Menoch. d. loc. n. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. & q. 57.

11 Quod si dubium sit, an possessio sit vacans, adversario offendenti heredem, vel beneficium se possidere contententem, tum si scandali & armorum periculum atque suspicio, de qua magistratui per informationem facta constat, subest, magistratus possessionem sequestrare poterit, d. d. in l. si usufructus. §. sed si de usufr. per illum sex. Menoch. remed. 6. num. 13. 14. 15. 16. 17. 25. 31. 32. Hoc timore & suspicione cessantibus, magistratus diligenter investigabit, quis sit possessor, eumque in posses-

sione manu tenebit & confirmabit, Menoch. d. remed. 6. n. 31. & seqq.

Tantum de offensione & impedimento possessionis successoribus, ex successione delata: sequitur de illâ, quæ possessioni, competenti ex conventionione creditori à debitore, creatur.

Competit autem & debetur creditori rei possessio, 12 seu jus & potestas apprehendendæ possessionis ex conventionione, eaq; expressâ, vel tacitâ.

Expressâ conventionione jus possessionis adipiscendæ in re oppignerata nobis debetur dupliciter: primò ex constitutione D. Severi & Antonini: secundò ex interdicto Salviano.

Offensio & impedimentum possessionis adipiscendæ 13 ex D. Antonini & Severi constitutione, l. 3. C. de pignor. est, quâ possessor rerû pigneratarum, nec non successor ejusdem universalis, & quandoq; etiam singularis possidens, & potestatem ingrediendi possessionem ex conventionione expressâ habenti creditori obstans, obligatur creditori, possessione rei oppigneratæ ingrediendi, propriâ autoritate, ex conventionione expressâ, vel testamento quovis defuncti potestatem ingrediendi possessionem habenti, etiam creditori pupilli ecclesiæ, creditoris heredi, cessionario, ad hoc, ut iisdem possidendi facultas rerum oppigneratarum concedatur, d. l. 3. C. de pignoribus. Menoch. remed. 5. de adipis. possess. n. 133. & quæst. 17. 18. 3. & 4. 15. Ceter. part. 1. c. 3. 4. 5. 6. de process. execut.

Offensio & impedimentum possessionis apprehendendæ 14 & adipiscendæ ex interdicto Salviano, est, quâ obligatur conductor ejusq; heres, colonus pantiarius, ejusve substitutus, colonus secundus, emphyteuta & utiliter tertius alius possessor creditori locatori, §. interdictum quoq; Inst. de interd. l. 1. l. 2. de Salv. interd. Menoch. remed. 3. q. 3. n. 17. 18. 23. & seqq. ut rerû, ignorante ipso, in prædium rusticum illatarum, & ppenione in deterioratione prædii expressè oppigneratarum, l. eo jure. l. in finis. in quibus. cau. pig. vel hypoth. vid. Menoch. q. 4. n. 33. 34. q. 8. & q. 11. n. 97. etiâ alienarum bonâ fide possessorum, Menoch. q. 14. n. 108. & seqq. & fructuum ex prædio locato perceptorum, possessionem adipiscatur, Menoch. q. 16. n. 113. & seqq. l. 1. de interd. Salv.

Utiliter quoq; de rebus ignorante locatore in prædium urbanum illatis & tacitè obligatis competit, l. 1. de interd. Salv. Menoch. q. 5. n. 51. & q. 17. 19. item pro illatis & invecitis, sed postea exportatis, Menoch. d. loc. n. 103. & q. 13. remed. 3. de adipis. poss.

Offensio & impedimentum in possessione ex tacitâ conventionione, vel lege ipsâ apprehendendæ, est duplex: edicti de arboribus cædendis, & de glande legendâ.

In edicto de arboribus cædendis offensio duo habet 15 capita, l. 1. §. ult. & §. 7. de arb. cad. Ex primo obligatur, g arborè, vites, hederam, arundinè, salices, alienis ædib. seu prædio urbano impendentes, habet, l. 1. §. 3. d. 1. quæ lumen alii impediunt, l. 17. de serv. urb. præd. officiant, d. l. 1. §. 2. §. 4. ad hoc, ut vel ipse offendens hæc adimat & excindat, vel domino ædium cuius, d. l. 1. §. 4. cui officium succidere & tollere permittat, d. l. 1. §. 6. Ex altero obligatur, qui arborem, ex prædio rustico, agræve suo in

alterius impendentem & inclinantem habet, quæ umbra sua, aliòve modo, prædio vicino nocet, d. l. 1. §. 8. ut, vel ipse pedes quindecim illam arborem, seu ramos ejusdem à terra altius cõtereat, vel circumcidat, vel possessori prædii vicini rustici id facere, & ligna sibi habere permittat, d. l. 1. §. 7. & §. ult. l. 2. eod.

16 Offensio & impedimentum glandis legendæ est, quâ obligatur ille, in cuius agrum fructus alterius pendentes, ceciderunt, ut eidem tertio quoque die ab eo tempore, quo fructus ceciderunt, fructus legere & auferre permittat, l. unic. de gland. legend. adda l. 236. de verb. signif. neque impediatur possessionem rei suæ nancisci, d. l. unic. Oldendorp. class. 6. act. 19.

17 Est denique interdictum adipiscendæ possessionis, Donell lib. 15. com. c. 36. propositum iis, qui à magistratu in possessionem alicujus rei alienæ missi sunt, ad hoc, ne vis fiat, quò minus in possessione sint, l. 1. ne vis fiat ei qui in poss. missi. quamvis id magis de possessione retinendâ, quam adipiscendâ sit, Menoch. remed. 1. num. 4. Oldendorp. class. 2. act. 5.

Ad hoc caput refero tit. quor. bonor. tit. quand. legat. tit. de tab. exhib. tit. C. de edict. D. Hadrian. tollend. tit. de arb. cædend. tit. de gland. legend. tit. de migrand. tit. de Salvian. interdict.

Cap. 140. De damno nudæ proprietati & pleno dominio injuriâ dato.

- 1 Damnum nuda proprietati datum, quid.
- 2 Proprietatis adimitur per alienandi & distrahendi potestatem adeptam.
- 3 Inutilis redditur per spem consolidationis ablatam.
- 4 Vilior & deterior redditur ex depretiatione ejusdem, & quomodo hoc fiat.
- 5 Poena hujus damni.
- 6 Pleno dominio damnum illatum per rei interitum.
- 7 Interitus rei quid.
- 8 Hujus species.
- 9 Naturalis interitus quid.
- 10 Civilis interitus quid.
- 11 Naturalis rei interitus, quando obligat ad ejus æstimationem.
- 12 Dolus dans causam interitus.
- 13 Culpâ & morâ interitus causam dansibus, quid juris.
- 14 Civilis rei interitus, quando obligat autorem.
- 15 Ex prima capite L. Aquilia quis, cui, & ad quid obligetur.
- 16 Æstimatio rei quid comprehendat.
- 17 Interesse quid hic comprehendat.
- 18 Incendium dolo excitatum, quem, & ad quid obliget.
- 19 Latâ culpâ excitatum, ad quid obliget.
- 20 Levi culpâ excitatum, ad quid obliget.
- 21 Quando illud culpâ incendiarii factum, relinquatur judicis arbitrio.

22 Culpâ in omittendo excitatum, vel in faciendo commissum.

23 Levissimâ culpâ excitatum, ex contractu suo quemlibet obligat.

24 In dubio culpâ inhabitantium excitatum præsumitur.

25 Fortuito casu exortum, neminem obligat.

26 De incendio orto ex culpâ ministrorum, dominus non tenetur, excepto casu scientia.

27 Quando vicinus tenetur pro æstimatione domuum combustiarum.

Diximus de damno usus & possessionis, quot modis illud fieri dicatur: sequitur de damno nudæ proprietatis & pleni domini. Sup. c. 116. num. 3. 4.

Proprietati nudæ damnum inferitur, quando dolo malo, vel culpâ illa adimitur, vel inutilis, aut sanè deterior & vilior redditur.

Adimitur per alienandi & distrahendi potestatem 2 adeptam, vel interdictam, si quis 2. 4. de injur. tit. Infit. quib. alien. licet vel non. l. 9. C. de usufr. l. ult. C. de jur. dom. impet. tit. de reb. alien. non alienand. nec non per usurpationem & approbationem, quâ quis ea in re aliena facit, quæ non nisi proprietatis dominus facere potest.

Inutilis redditur per spem consolidationis ablatam, §. 1. & §. pen. Inst. de usufr. & §. pen. Inst. de usufruct. ad crescend.

Vilior & deterior redditur, quando aliquid fit in perniciem & detrimentum ejusdem, ex quo depretiatio sequatur, ut tanto, quo antea, pretio res alienari non possit, l. proinde 22. in fin. l. seq. 27. §. 17. ad L. Aquil. puta, si quis vinum conspurcavit, vitia vitæ, d. l. 27. §. 15. lolium in legetem meam iniecit, d. l. 27. §. 14. Similiter, quando res transfertur, convertitur & mutatur in alium usum, l. 13. si cuius. §. 4. & seq. l. 7. in fin. de usufr. l. 6. §. 2. Inst. de usufr. l. 7. de usufr. ear. rer. qua usu consum. quando arbores grandes & frugiferæ excinduntur, villa diruitur, d. l. 13. §. 4. l. 11. de usufr. servitus realis, liberæ rei imponitur, l. 15. sed si. §. ult. cum l. seq. de usufr. l. 6. l. 8. cum prædior. in ædibus dixæ conjunguntur, vel separantur, d. l. 13. §. 7. & ult. de usufr. ex ædibus meritoria fiunt, d. §. ult. & quovis modo proprietati, ex usu rei adfertur lætio, diminutio, vel damnum, l. 4. C. de usufr.

Pœna hujus damni dati, est compensatio præstita, 5 quæ est æstimatio in proprietatis extinctæ, vel vilioris rei redditæ, locum succedens, l. 3. vinum. de reb. cred. l. 1. l. 3. de tritic. condit. vide infra lib. 2. cap. 6. & 7. de rei interit. neque res deterior reddita, restitui dicitur, sed pro amissâ habetur, l. 3. §. si reddita. commod. l. 1. §. si res. depos. l. prætor ait §. loquitur. vi bon. rapt. l. mulieris. §. abesse. de verb. sign. Jason in l. Gallus. §. & quid. n. 67. & seq. de lib. & posthum.

Pleno dominio damnum inferitur, quando illud do 6 mino vero, dolo culpâve alterius aufertur & adimitur, quod accidit per rei interitum.

Interitus, est rei, in qua dominium habemus, peremptio, 7

emptio, quâ dominium plenum extinguitur alterius factio, l. 5. §. 4. *commod. l. 11. l. 12. de reb. cred. l. 23. de reg. jur. l. 13. §. 2. l. 14. de verb. sign. vide infra c. 6. & 7. de rei inter. lib. 3.*

8 Interitus rei est naturalis, vel civilis, l. 13. §. 1. 2. de verb. sign. l. 1. si plures. §. ult. de pos. l. 63. §. ult. l. 65. §. 12. pro socio.

9 Naturalis interitus est, quo res factio delinquentis amplius in rerum natura non extat, l. 15. de cons. emp. l. 21. de petit. heredit.

10 Civilis est, quo res adhuc extans, fictione juris, propter mutationem prioris conditionis & naturæ, pro extinctâ habetur, l. 91. l. 85. §. 5. de verb. oblig. d. l. 63. §. ult. pro soc. §. item contra. *Instit. de inutil. stipul. l. 2. de usufr. l. 5. l. 7. de usufr. ear. rer. qua usu consum. vide infra lib. 2. c. 6. & 7.*

11 Interitus rei naturalis, qui ex dolo culpave, vel morâ, aut factio alterius contingit, vel sequitur, eundem obligat ad rei peremptæ æstimationem, & interesse præstandum domino ejus, l. 91. §. 1. 2. 3. de verb. obligat. l. 12. §. ult. de pos. l. 5. de reb. cred. l. 47. §. fin. de legat. 1. vide infra lib. 2. c. 7.

12 Dolus, qui causam interitui dedit, dantem indistinctè ad periculum & æstimationem præstandam obligat, l. merito. de vi & vi arm. l. 47. §. ult. de leg. 1. l. 85. §. pen. de verb. oblig. l. 11. C. de reb. cred.

13 Culpa & mora, si causam interitui dedit, ad periculum, in culpa moravè existentem non obligat, quando res perempta, si ante moram, vel culpam præstita fuisset, eodem modo apud dominum ipsum, qui fortassis statim distracturus non erat, naturâ rei, vel jure, aut proprio factio impeditus, l. ult. ad l. Rbod. de just. l. 44. ex quib. caus. major. vel vetustate, senio, vel fato peritura fuisset, l. 15. de rei vind. l. 14. §. ult. de pos. l. 14. §. 11. & seqq. quod met. caus. l. 12. §. si sua. ad exhibend. l. 36. de jure dot. l. 47. §. ult. de legat. 1. vide Donell. lib. 16. com. c. 2. Duaren. Cujac. & Donell. in l. 23. de verb. oblig. *Hosom. quæst. illust. 30. Robert. lib. 1. c. 23. not. Fachin. lib. 2. c. 70. illust.* Quod si peritura non fuisset ante moram, vel culpam alterius, cuius culpâ perit, obligatur ad periculum, l. 12. §. ult. de pos. l. 39. §. 1. de legat. 1. vel etiam si peritura quidem fuisset, sed debitor ab initio in mora & culpa malitiosè fuerit, ut fur, latro, raptor, l. 14. §. 11. quod met. caus. l. 8. l. ult. de cond. furtiv. l. 1. l. penult. de vi & vi armat.

14 Civilis rei interitus, dolo culpave perimentis procuratus, eundem ad rei commercio hominum exemptæ æstimationem obligat, l. 18. §. 3. de pign. act. §. 25. 26. & seqq. de ver. divis. l. 82. in fin. de verb. oblig. l. 22. §. si præd. de cond. caus. dat. puta, culpâ, non dolo in specificatione materiam sui rem alienam transformavit in aliam, §. cum ex aliena. §. si tamen. *Instit. de rerum divis. l. 23. §. 3. 4. l. 5. de rei vind.* qui per accessionem, rem accessoriam principalem atexit, d. §. cum ex aliena. vel in alieno, aut in suo ex alienâ materiâ ædificavit, l. pen. C. de adsc. privat. si quis domum ædificet, non intermissio spacio 15. pedum, domus confiscatur, d. l. pen.

quod de consuetudine non obtinet. Item si quis in alieno scripsit, pinxit, plantavit, conferuit, §. si quis. & seqq. *Instit. de rerum divis. vide supra cap. 39. & libr. 2. cap. 8.*

Similiter, qui dolo culpave suâ, rem humanam, divinam, sacram, sanctam, vel religiosam fecit, l. 98. §. 8. de solut. l. 89. §. 5. l. 91. §. 1. de verborum obligat. aut privatam publicam, d. l. 91. §. 1. de verb. oblig. vide infra de rei interit. in amiss. aut, servum manumisit, l. 14. ubi Gœdd. de verb. sign. l. 3. §. 1. commod. Geil. de pignor. obs. 16. num. 3. 4. 5. vel, qui per corruptionem, diminutionem, fractionem, scissionem, convolutionem, detractionem, formam rei dilacerat & tollit, d. l. 14. & d. l. 3. §. 1. vid. lib. 2. cap. 8.

Ad interitum refero caput 1. L. Aquiliæ & incendium.

Ex primo capite L. Aquiliæ, l. 27. §. 1. l. 23. in fin. l. 46. ad L. Aquil. obligatur, qui dolo culpave suâ, non jure, l. 3. l. 4. l. 6. d. t. culpâ, inquam, levissimâ, l. 44. l. 5. §. 1. d. s. §. 2. *Instit. eod. alienum hominem, servum, ancillamve, in princ. Inst. eod. l. 2. l. 3. eod. Exod. c. 21. occidit, vel utiliter ex sententiâ L. Aquil. §. 16. Instit. d. l. ult. C. eod. qui occasione & causam mortis quolibet modo dedit, l. 7. §. 6. 7. 8. 9. l. 8. l. 9. & seqq. l. 51. l. 11. §. 1. 5. eod. Exod. c. 21. 22. 18. 19. 33. 34. Levit. cap. 24. 18. 21. etiam si neque corpore, neque in corpus damnum datum sit, horumque heres quatenus est locupletior factus, l. ult. C. eod. §. ult. Inst. eod. l. 27. §. 21. D. eod.*

Obligatur autem directè ei, qui dominus rei peremptæ est, l. 33. in fin. ad L. Aquil. l. 11. de præscript. verb. utiliter etiam homini usufructuario, usufruario, l. 23. §. 8. qui pignori accepit, l. 11. §. 6. 7. 8. 9. l. 13. l. ult. l. 14. l. 15. l. 27. §. 1. eod. eorumque heredibus, d. l. 11. §. ult. l. 12. l. 17. l. 23. §. 8. eod.

Obligatur ad pœnam, quæ est damni illati compensatio, l. 2. l. 21. eod. continens æstimationem damni dati, ut scil. à perimente & occidente tantum, quanti fuit plurimi, l. 23. §. 8. l. 2. l. 21. eod. res perempta in eo anno proximo, continuo, retrorsum computatione factâ ex eo tempore, quo res perempta est, l. 21. §. 1. 2. l. 23. §. 2. & seqq. l. 51. §. 2. eod. Exod. c. 21. 19. 33. Levit. c. 24. 18. 21. §. 9. Inst. eod. vel quo intra annum vixit, ad locis præteritur.

Æstimatio hæc, omne interesse, quanti scil. nostra inter fuit, non occisum esse, comprehendit, d. l. 21. §. 1. l. 23. §. 2. l. 51. §. 2. eodem. & corporis occisi æstimationem, quanti illud fuerit, cum occideretur, d. l. 23. §. 7. De pœnâ L. Mosaicæ vide Exod. c. 21. 23. 24. & seqq. Levit. c. 24. 18. 19. 20. Deut. c. 19. 19. 21. Genes. c. 9. 6.

Interesse comprehendit omnem utilitatem & causas corpori cohærentes, lucrum, utilitatève amissam, interceptam, impediatève, & damnum passum, d. l. 21. §. 2. eod. omnes expensas, ratione læsionis contingentes, etiam operas cessantes, impeditas, tam futuras, quàm præsentis, d. l. 21. §. 2. l. 22. l. 23. §. 1. 4. 6. l. 37. §. 1. eod. & quod consequi potuimus, aut erogare cogimus, vide supra cap. 34. num. 36. & seqq. ita ut omnia, commoda, quæ intra annum, quo res perempta est, pretiosiorum

eam facerent, in hac æstimatione reputentur, l. 22. l. 23. in princ. & §. 1. 2. 4. 5. 6. 7. Exod. d. cap. 21. 19. non tamen affectio & utilitas privata, sed communis, vel ex iudicio communi, non privato, æstimanda est, l. 33. eod. Neganti se occidisse, & convicto, pœna hæc duplatur, l. 2. §. 1. l. 23. §. pen. l. 25. §. 1. 2. eodem. §. 23. in duplum. Instit. eod.

Incendium dolo malo, vel culpâ incendiarii, excitatur.

18 Dolo malo excitatum in civitate, obligat facientem ad damni emendationem, & ad supplicium capitale, l. si quis 18. ad L. Cornel. de sicar. l. qui ados 9. l. ult. de incend. ruin. naufrag. l. 11. C. de his qui accusar. non poss. Pet. Greg. lib. 36. syn. c. 19. Farin. quæst. 110. num. 5. & seqq. de ver. & divers. crim. Joseph. Laud. decis. Perus. 25. quæ hic est pœna talionis, l. 28. §. 12. de pœn. d. l. 9. Myns. cent. 6. obs. 88. Menoch. cas. 390. num. 32. Clar. quæst. 68. num. 20. §. fin. vel aliâ capitali pro iudicis arbitrio, Menoch. lib. 2. arb. cas. 390. num. 32. 33. & quæst. 85. Extra urbem, in villa, casâve excitatum, punitur pœnâ leviori, pro iudicis arbitrio, d. l. 28. §. 12. arg. Levit. c. 25. 31. 32. Menoch. d. loc. nisi homo in tali incendio perisset, Menoch. d. loc. n. 33. 36.

19 Ex latâ culpâ commissum incendium, punitur damni emendatione, d. cas. 390. num. 37. 38. & pœnâ aliâ pecuniariâ gravi, ibid. n. 26. per l. si fortuitid. de incend. ruin. naufrag.

20 Levi culpâ excitatum, incendiario pœnam capitalem non infert, sed eundem obligat ad damni dati emendationem & æstimationem domino rei combustæ & vicinis præstandam, d. l. 9. de incend. ruin. d. l. 28. §. 12. de pœn. l. 30. §. ult. l. 27. §. si fornicarius 9. §. Proculus. ad L. Aquil. Exod. c. 22. 6. 7. Menoch. d. cas. 390. n. 73. 14. 15. Farin. d. quæst. 110. num. 17. & seqq. & ad magnam pœnam pecuniariam, d. l. 9. & l. 28. Menoch. d. loc. n. 26. 27. Farin. d. loc. num. 19. Myns. cent. 6. obs. 88. n. 8. 9.

21 Quando autem culpâ incendiarii factum dicatur incendium, arbitrio iudicis relinquitur, qui illud ex naturâ obligationis aliisque circumstantiis incendiarii & ministrorum ejusdem, æstimare debet, Menoch. dict. cas. 390. n. 27. 18. 19. 20. & seqq. Farin. laud. d. quæst. 110. n. 41. & seqq. per d. l. 27. §. 9. ad L. Aquil.

22 Culpâ in omittendo excitatum, arbitrariâ pœnâ punitur, in faciendo verò graviori, Menoch. d. loc. n. 22. 23. 24. Myns. cent. 6. obs. 88. Farin. d. loc. n. 24. 27. Mascard. conclus. 892. & conclus. 467.

23 Levissimâ culpâ, omittendo excitatum, commodatarium obligat ex suo contractu, conductorem non item, & similiter alios, pro naturâ cuiusque conventionis, l. 23. de reg. jur. Menoch. d. cas. 390. n. 7. & seqq. Geil. lib. 2. obs. 22. Farin. d. loc. n. 41. & seqq. Mascard. conclus. 467.

24 Quod si non constat de personâ determinatâ, nec de casu fortuito incendii immissi, tunc præsumitur in dubio inhabitantium, vel custodis culpâ excitatum, l. 3. §. cognoscis. de prefest. vigil. Geil. d. loc. num. 3. 4. 5. 6. Farinac. d. n. 41. & seqq. quæ culpa tamen pro levissimâ

in omittendo consistente, ex communi sententiâ Dd. habetur, Myns. d. loc. Menoch. d. cas. 390. num. 7. 8. 9. & seqq. & libr. 1. præsumps. 97. num. 11. & seqq. Farinac. d. loc. num. 90. & seqq. ex qua tamen, ob inhabitantium varietatem & aetoris incertitudinem, nemo tenetur, Farin. d. quæst. 110. de ver. & divers. crim. num. 127. Menoch. d. cas. 390. n. 3. 4. 5. 12. 13.

Fortuito casu, cælesti fulmine ignis, vel scintilla è 25 vicini domo evolante, exortum incendium, neminem obligat, l. 11. de incend. ruin. naufrag. l. 1. §. 15. l. 18. l. 5. §. quo verò, commod. l. 23. §. ult. de reg. jur. l. 15. ex conducto. §. ult. locat. Menoch. cas. 390. num. 2. Geil. libr. 2. obs. 21. & 22. Farinac. d. loc. num. 33. & sequentibus. nisi culpâ casum præcesserit, Farinac. d. loc. num. 35. Geil. d. obs. 22. num. 7.

De incendio orto, culpâ servorum, aut ministro- 26 rum, paterfam. vel dominus non tenetur, Farin. d. loc. num. 111. & sequentibus. Geil. lib. 2. observ. 21. nisi sciverit ille talem esse servum, qui solet esse negligens, vel culpa quædam domino imputari posset, vel in officio injuncto peccaret, vel in navi, cauponâ, aut stabulo incendium excitarent, Farinac. d. loc. num. 120. & seqq. Mascardus conclus. 892. & 993. Menoch. & Geil. d. loc. Quando verò tenetur vicinus, vel cujus culpâ incen- 27 dium est excitatum, pro æstimatione domuum vicinarum combustarum, vel distractarum, alibi vide Farin. dict. quæst. 110. num. 136. & sequentibus. de ver. & divers. crimin.

Tituli huc referendi, sunt tit. ad L. Aquil. tit. de incend. ruin. naufrag.

Cap. 141. De usurâ illicitâ, & de culpâ atque dolo.

- 1 Delicta circa conventiones commissâ, duorum generum.
- 2 Usurarum prohibitarum duo genera.
- 3 Primum genus ex ratione debitoris quodnam.
- 4 Alterum genus respectu creditoris quodnam.
- 5 Excepta usura quadam apud Judæos.
- 6 Quantitas usurarum, quæ iusta.
- 7 Quantitas frumentaria, quæ illegitima.
- 8 Usura ex re prohibita acceptâ, illegitima.
- 9 Pœna usurarii quæ.
- 10 Usura usurarum prohibita.
- 11 Culpâ delictum est, & quem atq, ad quid obliget.
- 12 Mora delictum est, & quem obliget, & ad quid.
- 13 Condicio iniqua illas alteri, culpa specus est.
- 14 Dolus, quando in famâ punitur.
- 15 Veniens contra conventionem juratam, puniendus.
- 16 Perfidia quid, & ejus pœna.

Sic itaque explicavimus delicta, quæ circa dominii & possessionis acquisitionem committuntur & sunt: sequitur nunc de iis, quæ circa conventiones, seu acquisitionem obligationis perpetrantur. Vide sup. s. 111. num. 1. 2.

Hæc

1 Hæc delicta sunt duorum generum. Primum est eorum, quæ generaliter circa quasvis ferè conventiones committuntur promiscuè. Alterum eorum, quæ specialiter circa certam conventionis speciem fiunt.

Primi generis est usura illicita, mora, culpa & perfidia.

2 Usurarum prohibitarum duo sunt genera. Unum ex parte & ratione debitoris: alterum respectu creditoris. Communis Dd. sententia est, omnes usuras indistinctè esse prohibitas, omni jure, *Clarus in §. usura. nu. 1. 2. & seqq. libr. 5. sent. Covarr. lib. 3. var. resol. c. 1. Lud. Peguera. crim. q. c. 30. Faber error. 2. decad. 10. de error. pragmat.* sed non probanda, ut ex seq. constabit.

3 Respectu & ratione debitoris, usuræ sunt illicitæ & prohibitæ, quarum exactione debitor gravatur, & paulatim quasi consumitur: hoc est, quando debitor inops & pauper est (a), non tamen ex delicto suo & prodigalitate (b).

a) De quo genere usurarum prohibitarum loquitur *201. in Exod. cap. 22. 25. Levit. c. 25. 35. 36. Nebem. cap. 5. Siracid. c. 29. Psal. 119. 36. & Psal. 15. Proverb. c. 1. 19. c. 15. 27. Habacuc c. 2. 5. 9. 1. Timoth. c. 3. 8. Pauperem hic accipio, qui nihil, aut parum habet in bonis, unde se sustentare possit: à quo differt indigens, ex instanti necessitate, qui dives esse potest. Pauper hic petit pecuniam mutuan, non ut lucrum faciat, sed ut vivere possit. Ideoque merito ipsi gratis etiam donandum est, *Dent. c. 15. 7. 6. 2. 4. 12. 13. Sirac. c. 7. 28. 1. Job. c. 3. Luc. c. 6. 34. 35. Nebem. c. 5. Ab. c. 2. 4. 45.* In hoc igitur casu usuræ pugnant cum charitate proximi, *Nebem. c. 5. Ezach. c. 18. argum. Luc. c. 6. 31. c. 10. 27. Levit. c. 19. 18. 1. Joban. c. 2. 11. 1. Timoth. c. 1. 2. Cor. c. 8. A non paupere verò, qui propter indigentiam suam præsentem, non inopiam, sed vel lacrum, aliâve instantem necessitatem sumit & debet, usuræ licitè exiguntur, *Matth. cap. 25. 15. & seqq. Prov. cap. 28. Siracid. c. 29.* Fieret enim aliàs debitor locupletior cum creditoris jacturâ, *l. 13. de condit. indobis. & damnum datum ex eo, quod pecuniâ suâ tamdiu dominus carere coactus fuit, utiq; sarcendum erit, Exod. c. 22. 10. 11. 13. 14. Lev. cap. 24. 8. 19. 20. & quod tibi iustè ratione fieri cupis, etiam alteri faciendum, Exod. d. loc. Matth. cap. 28. 15. Levit. cap. 19. 18. 1. Joban. cap. 2. 11. Luc. cap. 6. 31. cap. 10. 27.* Hic ergo dantis pecuniam finis est charitas, dum vult alteri benefacere, accipientis verò est utilitas: communis eventus utriusq; est communicatio benedictionis divinæ ex pecuniâ perceptæ. Nam compenfabit & se gratum declarabit is, qui à fratre beneficio affectus est, vel alterius operâ consecutus est lucrum, vel detrimentum effugit, *Siracid. c. 4. 36.* idque maximè, cum societas quædam hic videatur contrahi, quâ lucrum ex pecuniâ creditoris & operâ debitoris adquisitionem, communicari debeat, vel locatio pecuniæ & aliarum rerum fungibilium pro certa mercede, *l. 33. si bona. de usur. vide Franciscum Junium Levit. c. 25. 35. in analysi. Bucarum in disput. elegantis de usur. Pet. Heig. lib. 2. quest. 1.* Item, quod pacto, vel stipulatione promissæ debeantur, quæ pacta sunt servanda, *Sirac. c. 29. 3.***

c. 13. 15. 6. 18. 22. Rom. c. 1. 31. Psal. 15. imò mora debitoris non solventis, cum sit delictum, etiam punienda est. *1. Tim. cap. 5. 9. Rom. c. 13. 4. Dent. c. 13. 11. & 19. 20. Lev. c. 24. 18. 19. 20.* mendacium scil. & fidei datæ violatio, *Rom. c. 1. 31.* & quis officio suo adjuvati, non decipi, vel lædi debet, *l. 17. §. 3. commod.* Quantum verò sit incommodum cuique, pecuniâ suâ carere, quam suo tempore accipere debuerit, nemo nisi rerum imperitus, ignorat. Sæpè enim damna magna incurrimus, aut rei cujusdam gerendæ occasione optime amittendæ sunt; sæpè ideo minus quis solvere cogitur re, tempore, vel loco, & jacturam existimationis, famæ, fidei & rerum ex poenâ illatâ, facere cogitur. Si igitur usuræ non debentur, nostra liberalitas & beneficentia aliis sublevatio, nobis verò angustia & oppressio esset: Confer *2. Cor. c. 8. 13. 14. Sirac. c. 29. l. 1. §. de eo opere. §. idem. cum seqq. de aqua & aqua pluv. arc.* Quamobrem tales usuras, quæ vicem & compensationem ejus, quod interest, aut fructuum obtinent, nequaquam odiosas esse, Dd. ipsi asserunt, *Anton. Faber. decad. 1. pragmat. error. erro. 2. l. 5. C. de ab. empt. Bucarum d. disput. de usur. Wef. in com. de usur.* Adde, quod pigritiâ aliorum, nostra jactura foretetur, *2. Cor. c. 8.* Omitto, quantopere præstatione usurarum societas humana & commerciorum utilitas promoveatur. Multi indigentes in necessitatibus suis deficerentur, dum datâ pecuniâ, summo beneficio asceri potuissent, & maxima damna evitare, & locupletiores fieri sine alterius damno. Si igitur usura malum, sanè erit malum necessarium, quo indigere non possumus, ut olim erat vorium & polygamia, *Matth. c. 5. 31. 32. cap. 19. 6. 8. 9.* quæ non puniebantur, licet prohibita essent. Sunt igitur creditores alliciendi aliquo modo, ut faciant, quod ipsis præcipitur, *Dent. c. 15. Sir. c. 29. Matth. c. 5.*

b) Malitiosis enim debitoribus beneficium non est dandum, sed tum luant in corpore, quod non habent in ære, *l. fin. de in jus voc. l. 7. §. 3. de jurisd. l. 4. C. de serv. fugis. Exod. c. 22. 3. Prov. c. 6. 13. 2. Reg. c. 4. 1. Matth. c. 18. 25. Gallius lib. 20. c. 1.* Hodie tales etiam carceri mancipantur, *vide tit. de bon. coff. Hotoman. quasi. illust. 26. & Cujac. in Novell. 135.*

Respectu creditoris illicitæ usuræ tum sunt, quando debitor quidem pauper non est, sed creditor nihilominus plus justo interesse exigit nomine sortis principalis non solutæ. Ita intelligendus textus in *Psal. 15. Dent. c. 23. Ezach. c. 18. 8. 13. c. 22. 12. 61.* ibi cum usura non dederit, nec incrementum quodvis, vel amplius, ut Pagninus habet, accepit. Hebraicus textus habet Nezech & Tarbath, quorum prius propriè notat usuras rodentes, seu mordentes proximum, de quibus paulò antè in primo genere. Posterius Tarbath, quamvis accessionem, seu incrementum aliud, subaudi illicitum, ultra legitimum justumque interesse, vel usuras usurarum. Tremell. & Junius in *d. cap. 18.* verterunt, in usuram non dederit, neque scæus accepit. Borch. *de usur. cum Harmon. lib. 3. tit. 7.* illicitas usuras de mutuo intelligit, & ita quoque accipit *Luc. cap. 6. 35.* quod dictum tamen melius accipitur de sine dantis pecuniam,

qui ideo dat, vel debet dare, ut juvet proximum suum, nihilque ex suo officio speret, *Luc. d. c. 6. 35.* eum etiam Deus erga ingratos sit benignus, ut ibidem dicitur, & nihil de usuris agit, ut Bucerus probat in *disput. de usur.* Quòd refero etiam usuram usurarum, quæ sunt illicitæ, *Bucer. d. loc. Ezech. c. 18. 8. 13. c. 22. 12.* quem textum de usuram usuris accipit. Rodens usura appellatur, quòd debitorem pauperiorem tandem faciat, & paulatim ipsius facultates consumat. Junius in analysi, *Levit. c. 25. v. 35.* illicitam quoque usuram dicit, quando debitor nullum commodum ex pecuniâ datâ absque suâ culpâ sentit, vel percepit.

5 Ab his duobus illicitarum usurarum generibus excipiebatur apud Judæos usura illa, quæ à peregrino & extraneo indistinctè exigi poterat, *Deut. c. 23. 20. c. 28. 12. 44.* Ratio erat, quia hic *μικται*: est propter commercia in Judæam veniens, non autem pauper & eodem jure in Judæos utebatur; vel quia Deus reliquas gentes exitio destinaverat, easq; paulatim ob peccata sua consumere volebat, ut dicitur *Deut. c. 7. 22. & seqq.*

6 Interesse verò hoc, quod diximus, ne incertum esset, quantitas usurarum ad certam formam & modum à magistratu est reducta, ut hodie quinque, vel sex in 100. pendantur ex novissimis Imperii constitutionib. *Geil. lib. 2. obs. c. 4.* jure veteri fuerunt usuræ centesimæ & gravissimæ, *l. 8. C. si cert. pos. l. 7. tutor. §. 8. 9. 10. de adm. tut. l. 1. C. de usur. pupillar.* Tempore Justiniani minores usuræ constitutæ fuerunt, *l. 26. C. de usur. Borcholt de usur. c. 4.* Confectudo etiam regionis hic in quantitate usurarum inspicienda, *l. 1. de usur. Bucer. in disput. de usuris* putat moderationem usurarum metiendam esse, primum ex Dei benignitate apparente in obviente lucro sanctè & æquè comparato, tum ex utriusque, & utentis pecuniâ alienâ, & eam tradentis alii in usum, eum necessitate, tum commodo. Ex Bucerio igitur sententiâ quantitas usurarum est arbitraria, secundum judicis arbitrium. *Vide supra à c. 66. nu. 41. 42.*

7 Usura frumentaria illegitima est, quæ in frumento, vino, aliisque fructibus sive aridis, sive liquidis constituitur supra quantitatem legitimam usurarum pecuniarum, *Pat. Frid. lib. 2. de mand. c. 75. nu. 5. Molinæus quaest. 21. nu. 222. & seqq. de contract.*

8 Similiter usura illegitima prohibita vocatur, quæ accipitur ex re prohibita, *l. ult. de mag. conven. l. 1. Cod. de fiscal. usur. lib. 10. l. 58. l. 47. de adm. tut.*

9 Pœna usurarii & fœneratoris improbi est restitutio usurarum indebitè perceptarum, *Clarus in §. usura. n. 12. vide Marant. disput. 5. Borch. de usur. c. 5. Menoch. cas. 398.* & infamia fœneratoris, *Clar. d. loc. n. 16. per l. improbum. Cod. ex quib. caus. infam. Ludov. Peguer. crim. quaest. c. 31. Covarr. lib. 3. var. resol. c. 3. num. 2.* & pœna alia in super arbitraria, *Menoch. d. cas. 398. nu. 14. 15. 16. 22. 23. & seqq. Clar. in d. §. usura. n. 10. laic. Peguer. quaest. crim. c. 31. item conventionis usurarius cessatio, Menoch. d. loc. n. 17. Geil. lib. 2. obs. 4. & 5. salvo contractu principali, quoad legitimam quantitatem usurarum, d. obs. 4. & 5. Rerum quoque quas à debitore usurarius extorsit, dominium*

in usurarium non transit, *Clar. d. loc. num. 12. cum quòdammodo furtum usurarius facere dicitur, Menoch. d. cas. 398. nu. 17. Peguer. d. c. 31. Præterea usurarius manifestus non potest testari, priusquam cautionem de restituendis usuris præstiterit, Clar. d. loc. nu. 13. 14. Peguer. d. c. 31. nu. 6. 7. & seqq. neque etiam donare mortis causâ, Clar. d. loc. nu. 14. Peguer. d. loc. Manifestus verò dicitur usurarius pro judicis arbitrio, qui palàm & publicè usuras frequenter, assidue & sæpius exercet, & de iis convincitur, laic. Menoch. cas. 235. Covarr. lib. 3. var. resol. c. 3. Peguer. d. c. 31. nu. 4. 5.*

Pœna hæc etiam locum habet in usuris usurarum, licet antea in sortem usuræ fuissent reductæ, *l. ut nullo 28. C. de usur. l. 26. §. 1. de condiç. indeb. nisi novatio fuisset facta per sententiam latam, vide cap. de novat. lib. 2. similiter in illis usurariis, qui statim usuras detraxerunt ante tempus, quo regulariter debentur usuræ, l. 17. si tibi. de pact. Frid. lib. 2. de mand. c. 73. num. ult. Cujac. lib. 21. obs. 9.*

Culpa quoque delictum est, cujus pœna est, ut qui in culpâ est, præstet omne damnus & interesse, quod ex culpâ ejusdem provenit, idque pro naturâ cujusque conventionis, *l. 5. commod. l. 23. de reg. jur. Exod. c. 21. 19. 20. 30. 34. De culpa vide sup. cap. 11. de factio involunt. & cap. 67.*

Moræ, de qua *sup. c. 67. de negot. access. Deut. c. 24. 14. Jacob. c. 5. 4.* pœna est, quæ in conventionem adjecta est & expressa, *§. 7. non solum. Inst. de verb. oblig. l. ult. de prat. stip. l. 71. l. 137. §. pen. de verb. obligat.* aut quæ ex naturâ conventionis lege est constituta, nimirum usurarum à tempore moræ præstatio, *l. 37. l. 1. §. 1. l. 19. de usur. Deut. cap. 24. 14. 15. Jacob. cap. 5. 4. periculi & incommodi in moratorem translatio, l. 5. de reb. cred. l. 23. l. 82. l. 127. de verb. obligat.* etiam diminutionis, vel deterioraionis, *Gabriel. lib. 3. tit. de solut. conclus. 3. Bœr. decis. 327. similiter fructuum à tempore moræ præstatio, l. videamus 38. l. 34. de usur. nisi mora purgetur, vide supra à cap. 67. n. 23. & seqq.*

Culpæ species est etiam, quando iniqua conditio alteri infertur, vel conditio ejusdem deterior redditur, *l. solvendo. de neg. gest. l. 74. de reg. jur. l. 5. §. de oper. nov. nunc. l. 27. §. 4. de pact.*

Dolus in quibusdam obligationibus directis, puta tutelæ, mandati, depositi, societatis, perfidia est, & infamiz notâ punitur, *§. 2. Inst. de pœn. rem. litig. l. 6. in fin. de his qui not. infam. vid. Donell. lib. 18. c. 8.*

Veniens contra conventionem juratam, cadit omni jure suo, & multis pœnis afficitur, *Gabriel. libr. 3. r. de transact. & tit. de pact. conclus. 1. per l. si quis major. l. si diversa. C. de transact.*

Perfidia omnis illa dicitur, quâ quis fidem datam non liberat dolo malo, *Osce. c. 4. 1. 2. c. 7. 3. 13. Psalm. 15. §. 1. Inst. de fideicom. hered. l. pen. de transact.*

Pœna perfidiæ est arbitraria, *Menoch. cas. 319. Cujac. lib. 2. obs. c. 19. arg. l. 1. l. 4. C. de del. mal. l. 13. l'epof. & insuper in conventionibus pars una contrahens non præstans ea quæ promisit, vel non faciens, quæ debebat,*

ncc

nec recipit, quæ ex conventionē debebat accipere, & qui non servat fidem conventionis, privatur quæ commodis, *Mascardus conclus. 1387. de probas. Roland. consil. 69. vol. 4. & consil. 53. n. 17. & seqq. vol. 1. Fachina. lib. 1. l. 10. c. 11.*

Sedes hujus materię in titul. de usur. D. & C.

Cap. 142. De delictis contra matrimonium commissis.

- 1 Contra matrimonium commissi delicta tria.
- 2 Partus agnitio denegata quid.
- 3 Poena non agniti partus qua.
- 4 Infantis proprii expositio quid.
- 5 Poena partus expositi qua.
- 6 Nuptiæ repetitæ vidua viduæ.
- 7 Penarum nuptiarum in duobus casibus.
- 8 Poena harum in severam & utilitatem liberorum prioris matrimonii introducta.
- 9 Partus in ordinem festivitatis ad secundas nuptias.
- 10 Poena hæc triplicis generis.
- 11 In bonis, à defuncto venientibus poena infligenda qua.
- 12 Ampliatio hujus poenæ in casu quo non sunt heredes liberi.
- 13 Alienatio interdicta in bonis defuncti.
- 14 Amisio dignitatis prioris mariti & privilegii alius.
- 15 Poena in bonis transiens ad nuptias alteras qua.
- 16 Id quod plus relictum est, dividendum inter liberos primi matrimonii.
- 17 Jus tacita hypotheca, pro liberis prioris matrimonii, in bonis transiens ad alteras nuptias.
- 18 Amisio usufructus patriæ, quem in bonis adventitiis habebat.
- 19 Alia poena in facultate adquirendi negata.
- 20 Mater non petito iure & ratione reddita, non succedit liberis suis.
- 21 Virrici bona tacite obligata liberis prioris matrimonii.
- 22 Legatum relictum, vel substitutio facta ideo non sit irrita.
- 23 Nulla poenâ afficitur vidua ad nuptias secundas transiens in quibusdam casibus.
- 24 Infamia mulieris habentis plures liberos, repetentiæ nuptias.
- 25 Secundæ nuptiæ defunctus injuriâ afficitur.
- 26 Viduus secundas nuptias repetens, olim novercale inducere prioribus suis liberis dicitur.
- 27 Intra annum lictus transiens feminæ poenâ.
- 28 Hæc sublata hodie.
- 29 Excepto casu proli conceptæ & partus in severam liberorum introductis.
- 30 Jure divino an sublata hæc poenâ.
- 31 Penarum harum ampliatio & extensio ad omnia loca, qua ex defuncti bonis est consecuta vidua.
- 32 Item ad dignitatem & privilegia qua à defuncto habet vidua.

33 Item ad conjugem projecta pudicitia luxuriosæ venientem.

34 Item ad sponsum, viduum, infamia extenditur.

35 Quando cessant poenæ hæc secundarum nuptiarum.

36 Quando liberi nulli extant, aut extantium consensus adest, vel principis, & in minore 25. annis.

37 Item in dote conjugii repetentiæ nuptias, in reciprocis donationibus cessant hæc poenæ.

38 Item in bonis non à defuncto venientibus.

39 Item in usufructu bonorum adventitiorum.

40 Illicitas nuptiarum contrahentiæ poenâ qua.

DE primo genere delictorum, quæ generaliter contra omnes ferè conventiones perpetrantur, cap. præcedenti dictum est: sequitur de altero eorum, quæ specialiter committuntur circa certam aliquam conventionis speciem: uti contra matrimonium, donationem, mandatum, contractum innominatum, vel mediatam conventionem: de quibus ordine dicemus.

Contra matrimonium commissi delicta sunt I. Partus agnitio denegata. II. Expositio partus. III. Nuptiæ secundæ, vel posteriores intemptivæ.

Partus agnitio denegata est, quæ a patre sine probabili causâ, l. 6. de his qui sunt sui vel alien. jur. partum ex se procreatum, negat, l. 5. §. 1. de agnos. & alend. lib. l. 1. §. 10. & per consequens alere, l. 1. l. 4. d. s. educare, ceteraq; officia & onera patriæ potestatis præstare illi recusat, l. 5. d. 1. l. pen. & ult. C. d. s.

Poenâ non agniti partus est, ut pignoris captis, aut alio modo per officium judicis patris ad officia debita cogatur, d. l. 5. §. 1. vel parans. l. nec filium. C. de pat. potest. & negans atq; omitens alimenta liberis suis præstare, pro homicida habeatur, l. 4. necaro. de lib. agnos. & alend. l. 2. l. 3. C. de infans. expos. vel aliâ extraordinariâ poenâ plectatur, l. 1. §. poenâ. d. 1. l. nec filium. C. de patriâ potestate.

Huic delicto adfinis est infantis proprii expositio, Harm. lib. 1. tit. ult. tit. C. de infans. expos. l. 2. §. 2. de jur. & fact. ign. Novell. 153. quæ partus recens à matre, vel patre, quasi pro derelicto habitus, exponitur, & fortunæ casibus objicitur, l. 2. l. 3. C. de infans. expos. cui adfinis servorum libertorumve expositio à dominis vel patronis facta.

Poenâ partus expositi est, ut mater, pater, dominus vel patronus, liberos, servos, libertos exponentes, jus patriæ vel dominicæ, aut patronalis potestatis amittant, d. l. 2. l. 3. C. d. s. & pro partidici habeantur, d. l. 2. & 3. l. nec filium. C. de pat. potest. Mitigatur hæc poenâ in puella, quæ ad infamiam evitandam partum jussit exponere, Clarus in §. fin. quæst. 83. Menoch. casu 396. n. 6. arg. l. isti quidem. §. pen. quod met. caus. nec non in patre, vel matre mortis metu partum suum exponentibus, Menoch. d. loc. arg. Resol. c. 2. s. 3. 4. & seqq. Añter. l. 7. 20. 21. 22.

Nuptiæ repetitæ, quas secundas vocant, sunt viduæ, vel vidui, Geil. lib. 2. obs. 98. Gabriel. conclus. 6. tit. de secund. nups. lib. 3. Pat. Greg. lib. 9. syn. c. 26. num. 11. 26. 29.

- Et seqq. *Facinorosi lib. 3. controu. c. 64.* quamvis ad viduam tantum pœnas secundarum nuptiarum prædicti restringant, per *Novell. de non elig. secund. nub. §. cum igitur. arg. l. 22. C. de adm. tutor.*
- 7** Puniantur verò hæc jure civili duobus casib. Primò, quando extant liberi ex priori alio matrimonio nati. Secundò, quando intra annum luctus repetuntur. *l. 2. l. 5. l. 6. C. de secund. nups. l. 1. de his qui not. infam. Petrus Greg. lib. 9. synt. c. 26. n. 17.* licet alias sine pœnâ concedantur, *l. 2. C. de indict. vid. tollend.* Ideoque hæc pœnæ non in odium nuptiarum concessarum, sed partim in favorem & utilitatem liberorum ex priori matrimonio susceptorum, quibus prospicitur, ne injuriâ aliquâ repetitis nuptiis afficiantur, introductæ sunt; parum quoque, ut intra annum luctus scœminæ nubentis præcipitatio & festinatio, quæ prolis ex defuncto forsitam conceptæ, incertitudinem & confusionem paretet, puniatur, *Pet. Gregor. c. 26. d. loc. per l. 11. §. 2. de his qui not. infam. tit. Cod. de secund. nups. Novell. de secund. nubent.*
- 10** Pœna autem secundarum nuptiarum est triplicis generis. Primum genus est, in bonis, quæ à defuncto conjugæ, quovis titulo lucrativo superstes consecutus est. Secundum, est in bonis propriis aliis, ad matrimonium secundum, vel ulteriori transeuntis. Tertium verò in adquirendi facultate prohibita & dampnâ.
- 11** In bonis à defuncto venientibus pœna infligitur superstiti ad ultiores nuptias transeunti, ut proprietatem, non solum omnium bonorum defuncti conjugis, tam mariti, quam uxoris, *Gabriel. conclus. 1. num. 2. Et conclus. 3. n. 3. 4. 5. tit. de secund. nups. lib. 3.* quæ quocunq; titulo lucrativo, ex bonis defuncti consecutus est, sed etiam quicquid per successionem sibi cum liberis communem filiorum primi matrimonii adquisivit, amittat, *l. 5. l. 3. §. illud. l. 4. a. ubi. lucrum. C. de secund. nups. Novell. 22. Geil. lib. 2. obs. 98. nu. 1. 3. Gabriel. d. lib. 3. tit. de secund. nups. conclus. 1. num. 11. 13. 14. 15. 16.* Et seqq. licet primò liberis succederet, & postea transierit ad aliud matrimonium, *Gab. d. loc. conclus. 3. n. 6.* non tamen bona à fratre consanguineo filii defuncti venientia, *d. conclus. 3. n. 15. Et seqq.* Bona verò talia, quoad proprietatem, liberis prioris matrimonii reservare tenetur, *d. l. 3. in princ. Et §. 2. a. ubi. donatio. C. de secund. nups. Gabr. d. loc. conclus. 1. Et 3.* solo usufructu eorundem sibi retento pro alimentis, *Geil. d. obs. 96. Et 98. Gabr. d. loco. num. 46. Myns. cons. 1. obs. 64.* qui usufructus, jure Judaico, viduis non videtur fuisse concessus, *arg. Genes. cap. 38. 11. 12. Ruth cap. 1. 8. 9.* nisi in casu *Ruth cap. 4. 5.* quo jure, in potestatem patris sui vidua revertebatur, & ab eo alebatur, *Levis. cap. 22. 12. 13. 14.* quamvis contrarium factum legatur, *Judub. c. 16. 28. 29. c. 8. 7.*
- 12** Atque hæc pœna obtinet, etiam in casu, quando liberi non sunt heredes præmortui conjugis, sed solum transeuntis ad secundas nuptias, *Gabriel. d. loc. num. 4. per l. generaliter. C. de secund. nups.* Præterea hæc privatio ipso jure fit, *Gabriel. conclus. 1. num. 10. d. loc.* etiam quando præmortuus illa bona reliquerit, aut donaverit, *Gabriel. d. conclus. 1. num. 21. d. loc.* Cui pœnæ ad-
 hæret imêdictio cuiusque alienationis de bonis conjugis præmortui, *Gabriel. conclus. 2. d. loc. per l. scœmina. §. illud. C. de secund. nups. & amissio dignitatis prioris 14 mariti, Novell. 22. §. non tamen permissimus. l. scœmina. de senator. l. filii. §. vidua. ad municip. Lule. de senas. & privilegii istius quod extat in Novell. 22. §. places. Lymbomus. C. ad SCrum Trebell.*
- In bonis transeuntis viduæ vel vidui propriis, pœna 15 est, quòd superstes conjunx ex iis bonis, quæ aliunde, quàm à defuncto conjugæ adquisivit, non plus dabit, vel relinquet titulo lucrativo, secundo suo conjugis, aut ejus amicis, vel liberis communibus, quàm cui ex prioris matrimonii liberis minimum, *l. 6. hac editali. cum a. ubi si tamen. Et a. ubi. uxore. Cod. de secund. nups. Novell. 127. c. 2. Wurm. lib. 1. obs. 37. obs. 5. Et 6. Gabriel. d. lib. 3. conclus. 4. ubi num. 63. lunias. Facinorosi lib. 3. controuers. cap. 66. Pet. Greg. lib. 9. synt. c. 26. nu. 51. 52.* factâ æstimatione à tempore mortis conjugis, *Novell. 22. §. quia verò. Gabriel. d. lib. 3. conclus. 4. num. 56.* licet de voluntate & consensu conjugis sui defuncti, vel liberorum præcedentis matrimonii ad alias nuptias transeat, *Gabriel. d. loc. conclus. 4. num. 47. Et seqq.* sive sit maritus, sive scœmina, *d. conclus. 4. num. 52.* Quòd si tamen plus datum sit, valeat in præjudicium filiorum, vivente parente, usq; ad obitum, *d. conclus. 4. n. 55.* vel, si in usufructu plus datum esset, *d. conclus. 4. nu. 78.* Sic etsi mulier secundo marito stipulanti pro suis liberis ex eodem matrimonio nascituris, plus donaverit, quàm filiis primi matrimonii, valebit, *Facinorosi d. c. 66. lib. 3. contr. per Novell. 18 §. illud. Geil. lib. 2. obs. 82. nu. 19. Gabriel. d. loc. n. 58. 59.*
- Quòd verò plus datum, vel relictum est vitrico, vel 16 novercæ, id dividendum est inter liberos primi matrimonii, *d. l. 6. hac editali. §. si verò. §. optime. Nov. 18. de nups. §. contra Gabriel. d. conclus. 4. num. 29.* & secundis matrimonii, *l. 9. quoniam. C. de secund. nups.* quæ tamen emendata fuit, *Novell. 18. de nups. §. 1. §. nec illud. §. optime.* non tamen in legitimam est imputandum, *d. l. 6. hac editali. §. optime. Facinorosi cap. 70.* dissentit Gabriel. *conclus. 4. n. 60. 61. vid. Boer. decis. 201.*
- His addo, quòd bona transeuntis ad alteras nuptias 17 sunt tacitè obligata jure hypothecæ liberis prioris matrimonii, pro conservatione lucrorum debitorum, *l. hac editali. §. 1. C. de secund. nups.* Similiter, quòd per 18 secundas nuptias pater amittat usumfructum, quem in bonis adventitiis liberorum antea habebat, *a. ubi. ex testamento. C. de secund. nups.*
- Tertium genus pœnæ est in adquirendi facultate 19 præciâ, ut legatum relictum viduæ, si non nupserit, valeat & observetur, secus quàm in virgine, *l. surpina. §. 1. de legat. 1. a. ubi. cui relictum. Cod. de secundis nups. l. 1. l. 2. Codic. de indict. vid. tollend. nec mater ad secundas nuptias transiens, donationes liberis factas, propter ingratitudinem revocare possit, *l. 7. bi solus. Cod. de revocat. donat. a. ubi. quod mater. C. d. tit. & tutelam liberorum suorum amittat, l. 1. l. 2. ubi. papilli**

pupill. educat. Gabriel. d. loc. atque à liberis suis in testamento licite præteriti possit, Novell. de non eligend. secund. nub. aut b. ex testamento. C. de secund. nupt. & ma-
 20 *ret, non petito tutore, ad ultiores nuptias transiens, aut non reddita ratione tutelæ, ad successiõnem filiorum primi matrimonii ab intestato non admittatur, l. omnem. 6. C. ad SC. Tertull. l. 2. qui pet. tut. l. 2. l. 3. l. 6. l. 9. l. ult. C. d. s. l. 10. sciant. C. de legis. hered. vid. sup. cap. 60. C. c. 18. Gabriel. lib. 3. tit. de secund. nupt. concl. 9. ubi ampliat & limitat. neque ad petitionem legitimæ, Gabriel. concl. 1. n. 15. l. 6. sit. de tutel. neq; supra prioris conjugii inter liberos, aut b. lacrum. C. de secund. nupt. neque ulla alia commoda consequatur, Gabriel. d. conclus. 2.*
 21 *nu. 41. & insuper vitici bonæ, tacite liberis prioris matrimonii sunt hypothecata, l. pen. in quib. caus. pign. tacit. contrah. vid. sup. de pign. c. 72. etiam in eadem mater, vel alia persona bene administrasset negotia pupilli, Gabr. d. concl. 1. nu. 23. lib. 6. tit. de tutel. vel etiam perfunctoriè petiisset tutorem, Gabriel. d. loc. nu. 38. Legatum verò idco relictum, propterea non admittit, Gabriel. d. loco. nu. 42. 43. neque substitutione fideicommissariâ privat.*
 22 *ur, ibid. nu. 44. aut vulgari, ibid. n. 45. imò nulla prorsus pœna afficitur, quando filius, vel liberi ejusmodi intra annum, vel post pubertatem decedunt, Gabriel. d. loco. nu. 47. 48. aut petere mater impedita fuisset, vel pupillarem substitutum haberet pupillus, vel qui jure possit esse tutor, tutelam suscipit, aut licenti defuncti mariti ad secundas nuptias transit, Gabriel. d. loc. nu. 60. 61. 66. 67. 79. 80. Lege Mosaicâ, vidua sacerdotis, uxor alterius fieri non poterat, Levit. c. 21.*
 24 *Præterea infamia notatur illa, quæ plures liberos ex priori matrimonio habens, ad secundas, vel ultiores*
 25 *nuptias transit, l. si qua. C. ad SC. Tertull. per quas repetitas nuptias emat defuncto marito & liberis ejusdem injuria fieri censetur, l. ult. C. de secund. nupt. l. 22. C. de*
 26 *admin. tut. & viduus ad nuptias aliastransiens, odium novercale suis prioribus liberis inducere existimatur, Pat. Greg. lib. 9. cap. 26. nu. 30. 31. C. seqq. synag. per l. 4. de inoff. testam.*
 27 *Hæ pœnæ, intra annum luctus viduæ nubenti ampliantur & augentur aliis pœnis, de quib. in l. l. l. a. C. de secund. nupt. Novell. 39. C. 22. Pat. Greg. lib. 9. c. 26. nu. 20. C. seqq. Cujac. in Novell. 22. imprimis verò, non vacuo,*
 28 *sed pleno ventre nubenti, l. 84. de adquir. hered. quæ tamen jure Pontificio rectè sunt sublata, c. pen. C. ult. de secund. nupt. latè Gabr. d. lib. 3. tit. de secund. nupt. concl. 5. vid. 2. Sam. c. 11. 26. 27. Genes. cap. 38. 14. 19. Ruth. cap. 1. Judith. c. 10. 3. Roman. c. 7. 1. 2. 3. Siracim. c. 22. 9. 10. 11. 12. l. Cor. cap. 7. 9. 10. 33. 39. quæ est communis Dd. senten-*
 29 *tia, Donell. lib. 13. com. cap. 19. excepto casu, quando mulier præpropter ad alias nuptias festinasset, ut incertitudo prolis subesse videretur, solâ infamiâ quoque exceptâ, Donell. d. loc. arg. l. 1. 2. C. de secund. nupt. & pœnis, favorem liberorum primi matrimonii respicientibus, quæ jure canonico non sunt sublata, Gabriel. tit. de*
 30 *secund. nupt. contr. s. C. 6. com. dicit. Sed jure divino, quod libertatem nubendi relinquit & prioris matrimo-*

niū vinculum per mortem conjugis solvit, l. Cor. o. 7. 33. 39. Rom. c. 7. 1. 2. 3. omnis pœna cessare videtur.

Ampliantur & exasperantur hæ pœnæ nuptiarum 3
 repetitarum, ut extendantur ad privilegium tacitæ stipulationis, l. 1. C. de rei ux. aff. Geil. lib. 2. obs. 98. nu. 4. & ad beneficium Aush. præterea. C. unde vir. C. uxor. similiter ad omnia commoda & lucra, quæ ex statuto, pacto, vel consuetudine ad nuptias alias convolans ex defuncti bonis est consecutus, Geil. d. loc. num. 5. 6. 7. Pet. Gregor. d. c. 26. nu. 45. C. seqq. Gabriel. d. conclus. 1. nu. 11. C. seqq. nec non ad domicilium, dignitatem aliaque 3
 2
 3
 4
 5
 6
 7
 8
 9
 10
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40

Ampliantur etiam & extenduntur hæ pœnæ ad superstitem conjugem, projectæ pudicitiz, luxuriosæ, impudicæ & inhonestæ viventem post conjugis suæ mortem, licet non nupserit, Geil. d. loc. n. 15. Clar. d. loc. n. 5. 6. Myns. com. 5. obs. 24. Gabriel. lib. 3. conclus. 1. nu. 12. tit. de secund. nupt. conclus. 3. nu. 10. C. conclus. 8.

Extenditur quoque infamia ad illum, qui sponsum, 3
 maritum, virginè, viduam, viduumve, ducit, nec non ad parentem, liberos suos ejusmodi lugenti, vel viduæ collocantem in matrimonium, l. 1. l. 11. §. 4. de his qui not. infam. Johan. Garon. tract. de secund. nupt. nu. 29. C. seqq.

Cessant verò hæ pœnæ, quando liberi nulli ex priori matrimonio extant, l. femina. §. illud. C. de secund. nupt. l. mater qua. C. ad SC. Tertull. Gabriel. conclus. 1. nu. 21. C. seqq. vid. Geil. lib. 2. obs. 98. num. 8. & quando tacito, 3
 4
 5
 6
 7
 8
 9
 10
 11
 12
 13
 14
 15
 16
 17
 18
 19
 20
 21
 22
 23
 24
 25
 26
 27
 28
 29
 30
 31
 32
 33
 34
 35
 36
 37
 38
 39
 40

Cessant similiter hæ pœnæ in dote conjugis nuptias repetentis, l. 18. C. de donat. ant. nupt. Pat. Gregor. lib. 9. syn. cap. 26. num. 49. Clar. in §. stuprum. num. 5. 6. 7. nec non in reciprocis donationibus, Gregor. d. loc. num. 50. Gabriel. d. conclus. 1. nu. 43. 44. lib. 3. tit. de secund. nupt. & in donatione propter nuptias, Aush. de decursum, §. pr. C. de donat. ant. nupt. Pat. Greg. d. loc. n. 49. Boër. decis. 185. & bonis, quæ filio prioris matrimonii præmortuo, aliunde, quam ex bonis defuncti conjugis provenerunt, Aush. ex testamento. C. de secund. nupt. Cessat quoque hæc pœna in usufructu bonorum adventiciorum filiiam. l. ult. C. de bon. matern. Gregor. d. loc. vel bonis maternis, d. text. in quibus reservatio debita libetis prioris matrimonii non conceditur, d. text.

Potèrò illicitas nuptias contrahentis pœna est, ut neque dos, neque matrimonium, neque legitimi liberi intelligantur, §. si adversus. Insti. de nupt. l. 6. C. de incest. nupt. & infamiæ nota cum corporis coërcitione irrogetur, l. 66. de rit. nupt. l. 6. Cod. de incest. nupt.

quæ poena crescit in contrahentibus incestas nuptias, ut accedat publicatio bonorum & exilium. *L. humilium. C. de incest. nups.* & quandoque poena capitalis, *Levit. cap. 20. 11. & seqq. vid. sup. cap. 125.* & liberi successione parentum indigni judicantur, *L. C. de secund. nups. Levit. cap. 20. 20. 21.* De iudicio de moribus conjugum *vid. l. 5. de pall. dotal. l. 11. Cod. de repud. & Ulpian. sit. 6. §. 12. Cujac. lib. 11. obs. 29.*

Titulus huic loco conveniens est tit. C. de secund. nups. tit. de liber. agnos. & alend. tit. C. de infant. expos.

Cap. 143. De ingratitude.

- 1 *Ingratitudo quid.*
- 2 *Causa ingratitude in faciendo, vel omitendo.*
- 3 *In faciendo quando.*
- 4 *In faciam benemeriti quid committens.*
- 5 *In corpus ejusdem, ob manus impias illatas.*
- 6 *In bona, ob damnatum datum iis.*
- 7 *Filiam deflorans.*
- 8 *In vitam, cui periculum intentavit.*
- 9 *Causa ingratitude in omitendo consistentes.*
- 10 *Alimenta denegans bene meritis.*
- 11 *Non faciens, qua suscepit facere.*
- 12 *Pœna ingratitude revocatio beneficii.*
- 13 *Qui committant ingratitude.*
- 14 *Liberi emancipati ingrati revocantur in patriam potestatem.*
- 15 *Non reverentiam patri præstantes.*
- 16 *Libertus ingratus in servitutem revocatur.*
- 17 *Obsequia patrono præstare recusans.*
- 18 *A donatario ingrato revocantur donata.*
- 19 *Successor ingratus erga defunctum quis dicatur.*
- 20 *Pœna ingrati successoris, ut incapax & indignus judicetur.*
- 21 *Sine venia in jus vocantur parentem, patronum, poena.*
- 22 *Ingratorum liberorum poena.*
- 23 *Pœna vassalli ingrati.*
- 24 *Pœna revocandi benemeriti a quando cassat.*
- 25 *Ingratitudo subditorum erga familiam defuncti magistram.*

HACENUS de delictis, quæ contra matrimonium committuntur: sequitur de illis, quæ contra liberalitatem, donationem & benemerita sunt.

- 1 Talis est ingratitude, quando quis non agnoscat beneficium acceptum, ubi & quando potest, atque studium, officia mutua præstandi, non profiteretur.
- 2 Causæ ingratitude consistunt in faciendo, vel omitendo.
- 3 In faciendo, quando ingratus reddit mala pro bonis, *L. ult. Cod. de revocand. donat. Proverb. cap. 17. 13. 2. Timoth. c. 3. 2.* atq; aliquid committit in famam, corpus, vel bona, vel vitam bene meriti, *Mox. tit. de donat.*

*cap. quomod. annull. & revoc. donat. tit. 21. alii tot causas ingratitude ponunt, quod sunt exheredationis, Obidand. cap. claf. 4. tit. 20. per l. ult. Cod. de revoc. donat. Menoch. lib. 2. arb. cas. 130. arbitrarias esse putat & plures quam in *Novell. 115.* expressæ sunt.*

In famam, puta, quando atrocem injuriam in bene-merito effundit, *L. ult. C. de revocand. donat. l. 6. §. 1. de lib. agnos. & alend. Harw. cap. lib. 3. sit. 2.* quæ atrocis injuria, ex circumstantiis pro arbitrio iudicis æstimandum est, *Menoch. lib. 2. arb. cas. 363. Luvic. Cod. de ingrat. lib. §. atroc. Instit. de injur. judic. c. 3. 55.*

In corpus, quando cædendo, verberando, vulnerando, impias manus benemerito infert, *L. ult. & auth. quod mater. Cod. de revocand. Novell. 22. c. 35. Harw. d. loc. Mox. d. loc. num. 33. & seqq.* ipsiusve vitæ insidiatus est, *L. C. de ingrat. liber. Novell. 115. c. 3. d. auth. quod mater. aut eundem capitaliter accusavit, d. Novell. 115. c. 3.*

In bona, quando damnatum grave rebus patrimonio bene benemeriti attulit, *d. auth. quod mater. & d. L. ult. Mox. d. loc. num. 37. 49. 50.* quod verò grave damnatum dici possit, arbitrio iudicis relinquitur, *Menoch. lib. 2. arb. cas. 72. & 73. Moxim. d. loco num. 50. Donell. lib. 14. com. c. 27.* putat illam fore magnam jacturam, si pars tertia bonorum amittitur.

Item, quando filiam bene de se meriti defloravit & corrumpit, *Mox. d. loc. per cap. 1. §. 1. quib. mod. fund. amitt. Rosenhal. de fund. pars. 1. concl. aut illius uxorem adulteravit, Mox. d. loc. num. 26. 27. 28. per l. 15. §. sponsum. de injur. l. propter violatam. C. de adul. Rosenhal. d. loc.*

In vitam bene meriti ingratitude committitur, quando periculum corpori ejusdem intentavit, *d. Novell. 115. c. 3. d. l. ult. & auth. quod mater. C. de revoc. donat. vitæque tollendæ occasiones quæsit, d. L. ult. & d. auth. quod mater.*

Ingratitude causæ in omitendo consistentes sunt, quando non reddit, vel præstat bona pro bonis acceptis.

Hujus generis sunt, quando in summa egestate, pro modo facultatum & rei donatæ, seu liberalitatis & benemeritorum alimenta denegat benemerito, *l. 6. §. 1. l. 4. de lib. agnos. & alend. Clar. in §. donatio. quest. 27. Mozz. d. loc. num. 59. 60.* distinguit inter eum, qui inops est factus ob donationem, vel aliam causam. *Donell. lib. 14. com. cap. 27.* dicit, non aliter ad præstandum alimenta teneri, quam si in donatione hoc fuerit conventum, & com. sententiam contrariam refutat, *arg. l. decurionib. de decurion. l. 25. §. consultit. de pret. hered. 2. Sam. c. 25. 7. 8. 15. 16.* quo casu, donationem ipso jure revocari ait, *per l. 1. Cod. de revocand. donat. qua sub mod.* Similiter, quando non facit, quod in beneficio accepto ipsi fuit præscriptum, *L. ult. Cod. de revoc. donat. tit. Cod. de donat. qua sub mod. sit. de cond. caus. dat. caus. non fecit.*

Pœna communis ingratitude, est revocatio beneficii præstiti; *Proverb. cap. 17. 13.* quæ non ipso jure, sed beneficiarii facto fit, *Donell. lib. 14. com. cap. 28. & cap. 29.*

Ingra-

- 13 Ingratitudo hæc committitur à liberis in parentes benemeritos, *tit. Cod. de ingrat. lib. à liberis in patronum, donatio in donantem, à successore in defunctum.*
- 14 Liberi emancipati, ingratum erga parentes, in potestate patriam revocantur, *l. unie. C. de ingrat. liber. & exheredari possunt, Novell. 115. c. 3. iisque alimenta denegantur, Menoch. lib. 4. præf. 191. num. 24. & seqq.*
- 15 Ingrati hæc etiam dicuntur liberi, qui parentibus reverentiam non præstant, *l. 6. l. 8. & seqq. de in jus vocand. Genes. c. 9. 24. & seqq.*
- 16 Libertus ingratus, à patrono, qui manumisit, non in servitutem, sed in ministerium revocatur, *l. 30. qui & à quib. manumiss. l. alimenta. de lib. agnos. l. 5. l. 1. l. 7. §. ult. de iure patron. Cujac. lib. 10. observ. c. 33. & lib. 21. cap. 6. l. ult. C. de libert. & cor. lib. & prædio beneficia-rio privatur, §. 2. in quib. caus. feud. amitt. Dicitur vero ingratus, qui patrono obsequia debita detrectat, vel res ejusdem, vel filiorum tutelam, non vult administrare, *l. 19. ingratius. de iure pat. l. 6. §. ult. de agnos. & alend. lib. l. fin. de obsequi. à lib. præstand. l. 1. Cod. de ingrat. liber. qui reverentiam debitam non præstat, l. 12. l. pen. & ult. de in jus voc. qui non præstat alimenta egenti patrono, eumque laborantem deserit, l. 6. §. 2. de lib. agnos. & alend. l. 7. in fin. de iur. patron.**
- 18 Donatarius ingratus, punitur revocatione donatorum à donatore facta propter enormem ejus ingratitude, *§. 2. Insit. de donat. l. 7. l. 9. 10. Cod. de revoc. donat. Clar. quæst. 21. Gomez. de donat. num. 14. vid. Cujac. lib. 20. observ. cap. 5. enormis ingratitude dicitur judicis arbitrio relicta, Menoch. lib. 2. arb. cas. 130. & cas. 72.*
- 19 Successor ingratus erga defunctum, cui successit, qui scilicet necem defuncti, cum posset, non vindicavit, *l. 6. Cod. de his quibus ut indign. l. 5. §. 1. ad SC. Syll. l. 17. l. 20. de his quib. ut indign. quod hodie non obtinet, Clar. quæst. 79. nu. pen. arg. auct. bona damnatorum. Cod. de bonis proscriptis. item qui eidem suo antecessori necem intulit, l. si ab hostibus. §. fin. solus. mat. qui captum non redemit ab hostibus, l. si captivi. C. de epis. & cler. qui testamentum defuncti accusavit, nec obtinuit, l. 8. §. meminisse. de inoff. test. l. hereditas. de his quibus ut indign. qui injuriam defuncto intulit, gloss. in l. sororem. Cod. d. s. qui accusavit parentes, vel conjugem defuncti, nec obtinuit, l. 18. de his quibus ut indign. qui vivi testatoris bona donavit, l. 2. §. fin. d. l. fin. C. de pat. qui à defuncto tutor datus, se excusat, l. 5. de his quibus ut indign. qui non implet voluntatem defuncti intra annum, si potest, auct. hoc amplius. Cod. de fideicommiss. auct. sed cum testator. C. ad L. Falcid. qui coëgit testatorem testari, l. 1. C. si quis aliq. v. st. pr. lib. vel coëg. vel eidem obtulit, ne testaretur, l. 1. Cod. d. l. 2. D. eod. qui gravem injuriam intulit testatori, Novell. 115. §. abind. Menoch. casu 207. arb.*
- 20 Pœna ingrati successoris est, ut à successione tanquam indignus & incapax excludatur, *tit. de his quibus ut indign. D. & C. vid. sup. cap. 112.*

Pœna liberorum libertorumque, qui sine vetia, parentes, patronos in jus vocant, non habentes rationem reverentia, est 50 aureorum, *l. 12. l. 6. l. pen. & ult. de in jus voc. Cujac. lib. 10. c. 10. qui fisco, non privato, cui injuria facta est, perfolvuntur, Cujac. d. loc. Wesenbecius in tit. de in jus voc. Zasius in §. penales. Insit. de act.*

Ingrati liberi amittunt lucra prioris matrimonii, *22 auct. heres. C. de secund. nupt. Novell. de nupt. §. si verb. §. quoniam. & jure primogenitura privari possunt, Genes. cap. 39. & 45. 1. Chronic. cap. 5. 1. 2. 3. 4. & exheredari, Novell. 115. cap. 3. vid. Pot. Gregor. lib. 44. cap. 3. num. 7. & seqq. & quandoque lapidari, Denis. e. ar. Gregor. lib. 11. sym. c. 6. n. 4. 5. 6. His quoque alimenta & omnia onera patris potestatis rectè à parentibus denegantur, l. si quis. §. idem judex. de agnos. & alend. liber.*

Pœna vasalli ingrati erga dominum, ex injuria gravillata, est feudi privatio, *Menoch. cas. 207. & pœna ingratitude erga benefactorem quandoque capitalis, vid. 1. Sam. c. 25. 7. 8. 15. 16.*

Pœna revocandi benemerita & beneficia præstita cessat, quando donata ante commissam ingratitude sunt hypothecata alteri, vel alienata à donatario, *l. his solus. ubi Baldus. C. de revocand. donat. Disentia Moz. in tit. de donat. cap. quem. annull. & cassat. donat. num. 62. Donellus lib. 14. com. cap. 31. Similiter in matre donante & ad secundas nuptias transiente, l. 7. cum auct. seq. de revoc. donat. Novell. 22. cap. 25. vel projectæ pudicitia existente & luxuriosè vivente, d. l. 7. exceptis tribus causis, nimirum donatione ob causam, collatione beneficiorum ecclesiasticorum, herede donatoris & donatarii, in quibus revocatio durat, Auct. quod mater. C. de revocand. donat. Novell. 22. cap. 35. Novell. 24. §. mater. Roland. à Valle consil. 13. vol. 1. Clar. q. 21. in fin. §. donatio. Donell. lib. 14. comment. c. 29. & 30.*

Ingratitudo subditorum erga familiam defuncti sui magistratus, suas habet pœnas, *vid. Judic. cap. 19. 18. 20. 24. 56. 57. cap. 8. 35. & erga benefactorem quemvis, 1. Sam. c. 25. 7. 8. 15. 16. De ingratitude ejusque pœnis variis, vide Proverb. c. 17. 13. Esa. c. 1. 2. c. 5. 4. Jerem. c. 2. 5. 6. Eszech. cap. 16. 1. 43. Mich. cap. 6. 3. Dent. c. 23. 3. Judic. cap. 8. 16. 2. Chronic. c. 24. 25. 1. Sam. cap. 10. 18. cap. 12. 8. cap. 25. 3. 10.*

Hujus loci sunt tit. C. de revocand. donat. tit. C. de donat. quæ sub mod. tit. C. de ingrat. liber. tit. C. de his quibus ut indign. & D.

Cap. 144. De delictis in officio demandato commissis.

- 1 Quæ delicta contra officium demandatum fiunt.
- 2 Negligentia quid.
- 3 Negligentia speciei.
- 4 Quanta negligentia requiratur ad hoc, est arbitrarium.
- 5 Pœna negligentia arbitraria.

- 6 Negligentia iudicis & magistratus pœna.
- 7 Negligentia advocati, tabellionis, pœna.
- 8 Executoris testamentarii negligentia pœna.
- 9 Executoris capientis pignora prohibita pœna.
- 10 Tutoris non conscientis inventarium pœna.
- 11 Matris vidua negligentis petere tutorem liberis suis.
- 12 Polypragmosyne quid.
- 13 Pœna clerici macellum, vel tabernam exercentis, venatoris & negligentis suum officium.
- 14 Diversa professiones conjuncta ab uno, qui majora viribus suis suscipit.
- 15 Pœna polypragmosynes arbitraria.
- 16 Vagatio & ducursatio sine domicilio.
- 17 Pœna hujus arbitraria.
- 18 Immunitatis turbatio, vel minutio.
- 19 Pœna hujus arbitraria.
- 20 Publicani plus exigentis pœna.
- 21 Ultra debitam quantitatem tributa exigentis pœna.
- 22 Exigentis non debitum vectigal pœna.

Tantum de delictis, quæ contra donationem & benemeritos committuntur: sequitur de illis, quæ contra mandatum perpetrantur, & muneri suscepto adversantur.

- 1 Ejusmodi sunt negligentia in officio administrando, *πλοναργυσμὸν*, vagatio, & immunitatis competentis turbatio.
- 2 Negligentia est socordia, non inquirens officii & vocationis suæ partes, vel volens eas omittens, aut non libenter, vel non integrè aut assiduè faciens, *Siracid. cap. 11. 20. 24. cap. 9. 10. 1. Thessal. cap. 4. 11. Ephes. cap. 6. 6. 2. Thessal. cap. 3. 6. 11. 12. 8. 1. 8. l. 52. Cod. de episc. & cler. Talis negligens ab Apostolo vocatur inordinatus, 1. Thessal. cap. 5. 14. 2. Thessal. cap. 3. 6. 7. & sequentibus & alieno pane vesci, 2. Thessal. cap. 3. 10. 12. vid. sup. cap. 114. de otio.*
- 3 Negligentiæ species sunt inertia, desidia, ignavia. Inertia dicitur, quando nullum omninò opus suscipitur. Desidia, quando notum & susceptum opus non repetimus. Ignavia, quando susceptum lentè & frigidè tractamus.
- 4 Quo verò tempore & quanta negligentia in officio munereque suscepto committatur, iudicis arbitrio relinquitur, *Menoch. lib. 2. arb. cas. 572. per l. 1. Cod. de dilat. l. 2. §. si mater. ad SC. Terryll. §. ult. Insti. d. s.*
- 5 Pœna hujus negligentia est arbitraria; *Menoch. cas. 571.* etiam in clerico, qui pro quantitate & qualitate suæ negligentia restitutione salarii punitur, *Menoch. cas. 429. & seqq.* Similiter Episcopus in suo munere negligens, pœna arbitraria punitur, *Menoch. cas. 424.* De pastoribus negligenter & perfunctoriè officio suo fungentibus, vide *Malach. c. 2. 8. Ezech. c. 13. Esa. c. 36. 10.*
- 6 Negligentia iudicis, vel magistratus, in officio suo & munere demandato in causis civilibus pecuniariis,

pœna arbitraria punitur, *Menoch. cas. 431. & seq. arg. Luc. c. 9. 62. 1. Corinth. c. 7. 20. 21. Ephes. c. 6. 5. 1. Pet. 2. 19.* ita ut quandoque privetur officio suo, quandoque pœna pecuniaria, ad refusionem damni illati, vel litem suam faciat, *Menoch. cas. 571.* Aut in causis criminalibus, arbitraria similiter pœna punitur, *Menoch. d. cas. 571. num. 5. 6. l. Christianis. Cod. de pagan. l. 1. Cod. de suscept. & arca. lib. 10. l. ult. de magistr. conven. quæ quandoque limitatur, l. ult. Cod. de sancti. baptis. itores. l. 1. & pen. C. de pagan.*

Advocati, tabelliones, patrociniū præstare recu- 7
santes & instrumenta recipere detrectantes, arbitraria pœna puniuntur, *Menoch. cas. 360.* vel ab officio suspenduntur, *l. providendum. §. 1. C. de postul. Covarruv. pract. quest. c. 16. num. 4. & lib. 3. var. resol. cap. 14. nu. 1. Myns. cent. 3. obf. 32.*

Executor testamenti, demandatum sibi munus 8
justè non exsequens pœnali mandato ad hoc compelli potest, *l. nulli. Cod. de episc. & cleric. & punitur pœna privationis commodi ex testamento percipiendi, excommunicationis & suspensionis ab officio, vel arbitraria alia pœna, l. mulctarum. Cod. de mod. mulct. tit. si quis jus dicent. non obtemp. & quandoque captis pignoribus & distractis, l. 3. C. de prator. pign. Menoch. cas. 444.*

Executores capientes pignora prohibita, boves ara- 9
torios, vel instrumenta rustica, pœna arbitraria puniuntur, *l. executorios. C. quæ res pign. oblig. Cujac. lib. 4. observ. cap. 20.*

Tutores non conscientis inventarium, ob negli- 10
gentiam suam puniuntur, *Menoch. cas. 378.* ubi limitat. & nonnunquam, tanquam suspecti, ab administratione cum infamia remouentur, *l. ult. C. arb. ius. Menoch. lib. 6. praef. 97. num. 10. 11.* Heredis prævati fideicommissio, non conscientis inventarium pœna est, quòd ultra vires hereditatis teneatur, *Novell. 1. §. si vero. Menoch. d. praef. 97. nu. 13. 14. & lib. 1. praef. 19.*

Mater, quæ neglexit intra annum tutorem petere 11
liberis suis & ad secunda vota transit, privatur successione illorum, *Menoch. lib. 6. praef. 98. per l. 2. §. sciens. ad SC. Terryll. l. sciens. C. de legi. hered. vid. sup. cap. 92. & cap. 143. & sup. c. 60.*

Polypragmosyne est, qua quis præter vocationis 12
& officii sui injuncti necessitatem & obligationem se alienis negotiis & officiis, ad se non pertinentibus, immiscet & ingerit, atque de alienis est curiosus & sollicitus, *Siracid. cap. 11. 20. 1. Thessal. cap. 4. 11. 2. Thess. cap. 3. 11. Philip. cap. 4. 11. 1. Sam. cap. 6. 19. 20. l. culpa est. de regul. jur. Vocatur opus alienum à vocatione sua, 2. Timoth. cap. 2. 4. res & negotium ad se non pertinens, d. l. culpa est.*

Pœna clerici, macellum vel tabernam exercentis, 13
est depositio ab officio, *Menoch. cas. 412.* Clerici venatoris pœna est suspensio ab officio, *Menoch. cas. 413. num. 17.* & spernentis atque abjicientis suum habitum & vestitum clericalem, aliumque assumentis, pœna arbitraria, *Menoch. d. loc.*

Hujus

- 14 Hujus loci est, quando diversæ professiones sociantur & conjunguntur ab uno homine, *Deus. c. 23. Lewis. c. 17. 1. Thessal. c. 4. 11. 2. Thessal. c. 2. 11. Proverb. c. 12. 10.* Similiter, quando quis altiora & majora suis viribus suscipit, *Psal. 131. 1. Siracid. c. 3. 21. c. 13. 2. §. 8. Instit. de L. Aquil.*
- 15 Pœna polypragmosynæ est arbitraria, cum præstatione periculi & culpæ, *Psal. 91. 12. d. l. culpa est. de rog. jur.*
- 16 Vagatio est discursatio incerta, sine domicilio & habitazione certa, *Menochius casu 531. Clarus quæst. 39. §. fin. Covarruv. præd. quæst. c. 11. num. 7. Decian. crim. lib. 4. cap. 13. sine munere certo, l. quid sit fugitivus. §. errorum. de ad. ed. quam delictum esse constat, l. 4. §. idem. de ad. edic. Perr. Gregor. lib. 39. sicut. cap. 6. num. 14. Menoch. cas. 531.*
- 17 Pœna hujus est arbitraria, *Menochius casu 531. num. 12.* Servus vagabundus ad fiscum pertinere dicitur, *l. 1. l. 2. C. si vagabund. per. mancip. C. Theod. Maritum vagabundum uxor sequi non tenetur, Menochius d. loco. num. 4. §. & ubique forum sortitur, Menochius d. loco. num. 2. 3. neque libertus vagabundum patronum sequi tenetur, l. quod nisi §. provincia. de oper. libert.*
- 18 Immunitatis turbatio est, qua immunitas & vacatio à muneribus alicui competens, adimitur, minuitur, vel turbatur, *Menoch. cas. 379.*
- 19 Pœna hujus turbationis est arbitraria, *d. casu 379.* Doctorum actu legentium, docentium, profitentium, vel non actu quidem docentium, sed praxin exercentium, uti Advocati, patronive causarum, immunitates impediunt, afficiuntur pœna arbitraria, *Menochius d. casu 379. num. 3. per Roland. à Valle consil. 66. nu. 36. volum. 1. nec non turbantes horum uxores, d. cas. num. 4. §. 6. liberos, fratresve, ibid. num. 8. 9.*
- De pœna turbatorum privilegiorum studiosorum tractat Horat. Luc. in tract. de privil. studios. & Rebass. de privileg. scholar. privil. 108. & Bonius de privileg. jur. cons.
- 20 Publicanus, seu gabellarius exigens plus quàm debet pro mercibus consuetis, punitur exilio, vel pœna arbitraria, *l. fin. C. nov. veftig. l. 1. §. dixeris. de public. & veftig. Farinac. de furt. quæst. 173. num. 54. & seqq.*
- 21 Similiter, qui exigit collectas, tributa & functiones fiscales ultra debitum, incurrit in pœnas concussionis & falsi, *l. 1. C. de exact. tribus. lib. 10. l. licitatio. §. Tutio de public. & veftig. cum restitutione ejus, quod indebitè extorsit, Menochius cas. 443. lib. 3. arbit. judic. quæst.*
- 22 Exigens veftigal, vel tributum non impositum, quodque exigi non consuevit, pœna capitali punitur, *l. universi. in fin. C. de veftigal. Menochius d. loco. vel ab iis, qui sunt immunes, d. l. universi. & insuper restitutione in quadruplum, l. per aquatores. C. de decurion. Farin. d. quæst. 173. n. 59.*

639

Cap. 145. De delictis contra contractus innominatos commissis.

- 1 Prævaricatio quid.
- 2 Patronus mala causa.
- 3 Species prævaricationis.
- 4 Prævaricatio publica.
- 5 Pœna prævaricationis.
- 6 Corruptentis advocatum pœna.
- 7 Subiicentes & supprimentes delicta puniuntur.
- 8 Tergiversatio quid.
- 9 Pœna tergiversationis.
- 10 Pœna hac in quibus cessat.
- 11 Abolitio quid.
- 12 Necessaria abolitio quid.
- 13 Voluntaria quid.
- 14 Causa iusta abolitionis.
- 15 Sæpius abolitio potest.
- 16 Divisio continentia causa puniendi est.
- 17 Veftigalis novi impositio, & exactio.
- 18 Insistentis veftigalia nova pœna.

EXpositis delictis contra contractus nominatos commissis: sequitur de illis, quæ contra innominatos committuntur. Uti est, 1. prævaricatio. 2. tergiversatio. 3. divisio continentia causa. 4. impositio veftigalium prohibita.

Prævaricatio est, quando actor, vel accusator patronus causa, aut procurator, donat causam adversario, & colludit cum adversario, proprias probationes disimulando, vel falsas rei exceptiones admittendo, *l. 212. de verb. signif. l. 1. §. 1. 6. ad SC. Turpill. l. 1. de prævaric. Dentor. c. 19. 16. 17. Proverb. c. 16. 10. Farinac. lib. 1. de inquisit. quæst. 4. num. 14. Menoch. cas. 323. lib. 2. arbit. Cujacius definit prævaricatorem, qui dum fingit se accusare, id agit potius, ut adversarius absolvatur: hoc est, prodit causam, *l. 1. in fin. de prævaric. Cujac. lib. 9. obj. c. ult.**

Patronus, vel procurator causæ alienæ, malâ conscientia litu patrocinando, non bona fide, omni integritate, studio & diligentia causam defendendo, quodammodo in hoc delictum incidit, *l. 12. properandum. §. ult. C. de judic. l. 2. C. de juram. prop. calum. §. 1. Inst. de pœna temerè litig. & qui causam adversario prodit, atq; mercede accepta, causam deserit & in aliam partem transit, l. 1. de prævar. Menoch. cas. 323. num. 5. 6.*

Prævaricatio pro diversitate judiciorum dicitur publica, vel privata, *d. l. 1. in fin. h. t.*

Publica est de prævaricatione publici judicii, *d. l. 1. 4.* Privata judicii privati, *l. 3. §. 2. cod. l. ult. de postul. quæ improprie prævaricatio dicitur, l. 1. l. 3. §. 2. cod. Cujac. d. loc.*

Pœna prævaricationis olim fuit talio, *l. pen. l. 6. h. t. §. hodie est extraordinaria, l. 1. l. 2. cod. Menoch. d. cas. 323. num. 8. cum infamia & amotione ab officio, l. 4. h. t. cod. d. t. quæ pœna etiam extenditur ad denunciatores,*

informatio num. de crimine subreptas, *Menoch. d. cas. 323. num. 18. 19. 24. 25.* In advocatis prævaricantibus, *l. 1. in fin. l. 3. eod. l. 13. §. ult. C. de judic. est infam. l. 1. asble- tas. §. item prævaricator. de iis qui not. infam. Clarus in §. finali. quæst. 72. Menoch. d. cas. 323. num. 9. per l. 4. h. s. cum amotione ab officio, l. 5. eod. & nonnullis aliis pœ- nis, l. 9. de pen. l. ult. C. de adfess. l. ult. C. de advocas. l. ult. C. de postul. l. 3. C. de advoc. fise. Domell. lib. 18. com. cap. 3. Corruptens adversarium accusatorem, pro convicto habetur, *l. ult. h. s. Cujac. lib. 6. obs. 21.* Prævaricans insu- per tenetur suæ parti, cuius causam prodit ad interesse, *Menoch. d. loc. num. 9. Farin. d. loc. num. 15.**

6 Corruptens advocatum, vel procuratorem sui ad- versarii, vel cum iis colludens, punitur ut falsarius, *l. 2. de bon. eor. qui post sentent. Farin. d. loc. n. 16.* Parœcia- ni, qui tenentur denunciare delicta in parocia com- missa, subreptas probationes, ut prævaricatores pu- niuntur, *Menoch. Farinac. Boss. ad locis.*

8 Tergiversatio est causæ & accusationis institutæ de- fertio, *l. 1. §. 12. l. 4. ad SC. Turpill. nam nondum institu- tâ lite, superedere illi turius, Proverb. c. 20. 3. vel eam componere, Proverb. c. 25. 8. 9.* Fit verò tergiversatio, quando accusator post iudicium acceptum, denuncia- tionemve rei & solemnium implementum, intra con- stitutum tempus litis finiendæ, *l. 1. §. 10. l. 6. ad Turpill. l. 1. l. 2. C. eod. ab accusatione desistit, non impetratâ ab- olitione, l. 1. C. ad SC. Turp. l. 1. l. ult. D. eod. ad SC. Turp. & de abolitio. crim.* Desistere dicitur, qui accusandi anim- um deposuit, non qui distulit, *l. 13. d. s.*

9 Pœna hujus tergiversationis est infamia in publicis judiciis, & quinque librarum auri multa, fisco appli- canda, *l. 1. de jur. fisci. l. 3. de prævar. l. 1. h. s. quæ pœna non repetitur in privatis & extraordinariis judiciis, l. 1. §. 11. h. s. sed mitior imponitur, l. 3. l. 6. d. s.*

10 Pœna hæc cessat in illis, qui ratione infirmi iudicii excusantur, *l. 6. C. ad Turpill. ut in mulieribus, minori- bus, l. 1. §. 10. l. 25. §. 2. l. 4. D. eod. vide Cujac. lib. 20. obs. c. 8. & post abolitionem impetratam, tit. C. de general. abol. & iis. seq.*

11 Abolitio est venia, seu licentia omittendæ accusa- tionis à iudice spontè data, vel impetrata, *l. 16. C. de ad- ult. l. 12. ad SC. Turpill. Petr. Gregor. lib. 32. c. 20. 22. ad- versario consentiente, l. ult. d. 1. l. 3. C. de abolit. Actor. cap. 16. 37.*

A causa, hæc abolitio est necessaria, vel voluntaria.

12 Necessaria fit, nullo postulante, puta morte rei vel accusatoris, *l. 3. in fin. de accus. l. 10. h. s. morbo, l. 10. l. 15. eod. vel ob diem insignem, l. 3. C. de episc. aud. Anstib. cap. 27. 25. Joh. c. 18. 39. Num. c. 39. c. 7. 11. Esdr. c. 7. 2. Sam. c. 19. 23. 24. 2. Sam. c. 11. 13. 1. Mach. c. 4. 59. l. 12. sè interveniente, ad SC. Turpill. gratulationem princi- pis, rémve prosperè gestam, l. 8. l. 9. l. 12. eod. numinis placationem, l. 1. d. s. Alex. ab Alex. genial. dior. cap. 26. quibus tamen non tam finitur, quàm differtur accu- sandi necessitas, l. 1. l. 12. l. 19. eod.*

13 Voluntaria abolitio est impetrata, auctore, vel reb- petente & instante, *l. 10. eod. quibus à principio, vel scien-*

ta conceditur abolitio post causæ cognitionem, *l. 1. §. 8. eod. vide Clar. quæst. 59. lib. 5. §. fin. vocatur abolitio publica, l. 11. §. fin. de accusas. contra privata, l. 8. l. 9. l. 10. eod.*

Iusta causa hujus abolitionis est, si quis propinquos 14 suos in reatum deduxerit, quorum postea miseretur, *l. 2. l. 3. C. de abolit. vel, si quis suæ, vel suorum iniuriæ gratiâ accusationem instituerit, quam aboliri cupiat, l. 2. l. 3. C. de abol. In atrocioribus tamen delictis abo- litio non conceditur, l. 3. C. d. s.*

Abolitio hæc sæpius potest, *l. 15. §. fin. h. s. & alii 15 accusandi potestatem non præcipit, l. 3. in fin. de accus. l. 1. C. de abolit. secus in d. p. n. a.*

Divisio continentis causæ est, quando litigans, cau- 16 sam non dividendam, dividit, & coram diversis iudici- bus agendo, separat. *l. nulli. C. de judic. Menoch. cas. 372. Myns. com. 1. obs. 4. & 97.*

Pœna hujus separationis est arbitraria, *Menoch. d. loco, quæ tamen cessat in non opponente hanc separa- tionem, Menoch. d. cas. 361. nu. 20. reo contumace ex-istente, in exsecutivis, & quandoq; ex aliis causis, d. casu 371. num. 21. & seqq. De continentia causæ vide infra lib. 3. c. 2.*

Contra conventionem innominatam, etiam vesi- 17 galia & tributa sine consensu populi imponuntur, quod delictum vestigialium novorum, vel veterum au- ctorum est.

Talia vestigialia prohibita instituens, pœnâ punitur 18 pecuniariâ, cum exilio & ablatorum restitutione, *l. 1. ad L. Jul. de ambit. l. fin. de vi publ. l. fin. C. nova vestig. Farinac. de furs. quæst. 172. num. 66. & seqq. Excipitur civitas, quæ pro suis necessitatibus collectam suis civi- bus imponere potest, Farinac. d. loc. num. 72. Nicol. La- sans de iure universit. part. 3. c. 8. & 9. Vide supr. c. 113. num. 81. & seqq.*

Huc refero tit. ad SC. Turpill. D. & C. & tit. de præ- varicat. tit. C. de abolit.

Cap. 146. De delictis alienis contra mediatas conventiones commissis.

- 1 *Aliena delicta qua.*
- 2 *Alienorum horum delictorum species.*
- 3 *Delictum familia nostra quid.*
- 4 *Uti malorum hominum opera, culpa est.*
- 5 *Non presumitur delictum à servo famulo, in iurisa- tom domini commissum.*
- 6 *Unius præstatione ex pluribus delinquentibus, ceteri liberantur.*
- 7 *Filius delinquendo, non potest patrem usufructum suo privare in bonis suis adventitiis.*
- 8 *De peculio profecticio pater solvere tenetur post con- demnationem.*
- 9 *Filius suo delicto bonis castrensibus privare non po- test patrem.*

- 10 Delinquendo, patrem suum ad solutionem obligare non potest.
- 11 Neque pater delinquendo, filium suum obligare potest.
- 12 Neque in peccato profectio prejudicare eidem potest.
- 13 In bonis adventitius filio prejudicare non potest.
- 14 Neque legitima, neque doti liberorum, pater delinquens prejudicat.
- 15 Mater delinquendo in legitima nocet liberis.
- 16 Dominus familia poenam prestans nomine delicti suorum subditorum, habet regressum contra eum qui non est subiectus.
- 17 Species alienorum delictorum.
- 18 Damnum ejectione, effusione datum, quis, cui, obligatur rescire.
- 19 Dejecere hic quid sit.
- 20 Inhabitans in domo, vel navi, tempore dejectionis obligatur.
- 21 Ex pluribus singuli in solidum tenentur.
- 22 Dominus solvens, contra dejectentem habet regressum.
- 23 Dominus non inhabitans non tenetur.
- 24 Cui obligetur inhabitans, & ad quid.
- 25 Positum habens in suggerendis, protectoris, cui, ad quid, & quando obligetur.
- 26 Quis dicatur positum habere.
- 27 Loricatum tectum apud Judaeos.
- 28 Publicanus tenetur de fraude servorum suorum.
- 29 Hares de delicto antecessoris an tenetur.
- 30 Regulariter hares de antecessoris delicto non tenetur.
- 31 Excipiuntur casus sex.
- 32 Dominus territorii, quantum tenetur de damno in suo territorio commissio.
- 33 Quibus tenetur dominus territorii.
- 34 Locum imprimis habet, quando domini padagia accipiunt à peregrinantibus.
- 35 Quando universitas obligatur ex delicto sui subditi.
- 36 Delicta in praepositione commissa.
- 37 Praepositos quibus obligentur, & ad quid.
- 38 Non tantum suo nomine, sed omnium qui in nave, caupona, vel stabulo sunt, tenentur praepositos.
- 39 Custodia nomine quando tenentur de rebus quas receperunt ministri ipsorum.
- 40 Ministri praefecti, tam dominis solventibus, quam damnum passis obligantur ad restitutionem rerum ablatarum.
- 41 Ex ministrorum suorum delictis, dominus, magistratus, iudex tenetur, & alii.
- 42 Ex delictis servi, vel brutorum animalium, quis tenetur.
- 43 Quibus hi obligentur.
- 44 Ad quid obligentur, seu poena horum delictorum.
- 45 Damnum bruti, vel servi, praestas dominus illorum.
- 46 Excepto delicto capitali.
- 47 Litis aestimatio quid.
- 48 Noxa dedere quid.

- 49 Dominus amittit arbitrium noxa dedendi, quando non prohibuit, cum possit.
- 50 Amittit electionem noxa dedendi & aestimationem litis praestandi, qui jus suum cessit alii, vel se excusat de exhibendo delinquente.
- 51 Poena circulatorum & agyrtarum, quorum bestia nocuerunt aliis, extraordinaria.
- 52 Pauperis quid.
- 53 Animalis damnnum dante dolo, vel culpa alterius, vel genitalis ferisato, non est pauperis, sed ex L. Aquil. obligatio.
- 54 Lege Moisaica quae poena imponenda.
- 55 Edictis edicti pars tertia de eo, qui capem, verrem, leonem, vel aliud animal habet eo in loco, ubi iter publicè sit, & quae ejus poena.

Delicta, quae perpetrantur contra conventiones medias, haecenus exposuimus: sequitur de illis, quae contra medias committuntur, quae aliena appellantur, l. i. de noxal. act. l. i. de his qui dejecer. vel effud. Clarus quest. 86. §. fin. lib. 5. non perpetrata ab illo, qui ex iisdem obligatur, Covarr. lib. 2. var. resolut. cap. 8. Clarus d. quest. 86. Num. c. 6. 2. Reg. c. 4. l. c. 14. 6. 2. Chron. c. 25. 4. Genes. c. 44. 10. 17. Esch. c. 18. 17. Psal. 83. Matth. c. 13. Levit. c. 14. Deut. c. 24. 16. Vide supra cap. 118. & seq. Ex statuto etiam fieri posse, ut filii nomine, patens teneatur, dicit Farinac. quest. 24. num. 177. crim. lib. 1. vide Deut. c. 3. 26. c. 4. 21. Jos. c. 7. 2. Sam. c. 21. 1. 2. & seq. c. 24. 17.

Aliena delicta sunt duplicia, commissa scilicet ab uno, vel pluribus ex familia & domesticis nostris, l. i. si fam furt. fecit. dicit. l. i. nau. caup. stab. vel à bruto animali nostro, tit. de nox. act. Instit. & D. tit. si quad. paup. fecit. dicit. vide Petr. Martyr. 1. Reg. cap. 7. ad fin. argum. Deut. c. 5. 11. Exod. c. 20. 5. Josu. c. 7. 10. 20.

Delictum familiae nostrae est, quo uno, vel pluribus 3 familiae in officio & ministerio sibi à domino injuncto, aut in quo opera eorumdem, dominus uritur, l. i. de pericul. & com. rei vend. l. 27. §. si 9. ad L. Aquil. l. i. de public. & veltib. Menoch. cas. 345. Mascard. conclus. 892. Farinac. lib. 1. quest. 24. num. 49. & seqq. delinquentibus, dominus, vel princeps familiae, ad poenam ejusdem delicti, praeter delinquentem, l. 4. de iis qui dejec. vel effud. §. 2. Instit. de obligat. qua ex quasi delict. etiam obligatur, §. 1. 2. & seqq. Inst. de nox. act. Vide sup. c. 117. & seqq. Ratio est, quia opera malorum uti, culpa est, 4 l. ult. nau. caup. stab. l. 7. §. 2. de his qui dejec. §. ult. Instit. de oblig. qua ex quasi malef. quod accipiendum in facto, 1, cujus poena non est capitalis, Farinac. quest. 24. num. 89. & seqq. aliàs tantum ad exhibendum delinquentem capitaliter, si facultatem ejus habet, tenetur, Farinac. d. loc. num. 96. & seqq. per l. 3. §. 7. ad exhibend. nisi de improbitate familiae admonitus, vel sciens eam nihilominus in officio retinisset, l. fin. §. 4. nau. caup. stab. §. fin. Instit. de oblig. qua ex quasi delict. Clar. quest. 86. §. ult. Exod. cap. 21. 28. 29. 30. Aliàs regulariter delictum à servo, famulo, filiofam, non praesumitur volun-

- tate domini patrisve commissum, *Menochius libr. 5. præf. 27.*
- 6 Licet autem hic pluribus ex domesticis, vel familia delinquentibus, singuli in solidum obligentur, unius tamen præstatione & solutione poenæ facta à domino, cæteri liberantur, *l. 1. de condit. furt. l. fin. §. 5. mans. camp. stab. l. 9. de jurid. l. 1. si fam. furt. seciss. dicat. Hocoman. illust. 33. Cujac. lib. 8. obf. c. 20.*
- 7 Filius familiæ delinquendo, non potest patrem in bonis adventitiis, suo usufructu privare, vel eidem in jure ejusdem detrimentum adferre, *l. ult. §. 5. Cod. de bon. qua lib. Roland. à Valle consil. 56. num. 10. volum. 1. Covarr. lib. 2. variat. resolut. cap. 8. num. 7. Placa lib. 1. de delict. cap. 23. Menoch. de recuper. possess. remed. 9. quæst. 7. per l. 3. de bon. damnat. Soarez. in thesaur. l. 2. C. nu. 266. Clarus quæst. 78. §. fin. Farinac. quæst. 24. num. 5. lib. 1. Gomez. variat. resolut. tom. 2. cap. 15. num. 13. & seqq.*
- 8 dissentiant alii, quos prædicti refutant Planè post condemnationem filii, pater de peculio profectitio solvere tenetur, *l. 35. de nos. act. l. 3. §. 12. de pecul. Jure veteri, pater filium noxæ dedere poterat, Cujac. lib. 13. observ. cap. 9. vide §. fin. ubi Dd. Insist. de noxal. act. Præterea, nec in casu, quo pater usumfructum adventitiorum bonorum non habet, venient hæc bona in publicationem per delictum filii fam. Farinac. d. quæst. 24. num. 6. communem dicit. Clar. quæst. 78. §. fin. lib. 5. Peregrin. de jure fisci. lib. 5. tit. 1. num. 128. Facin. lib. 9. c. 48. multò minus verò filiusfam. delinquens, poterat patrem per delictum suum privare bonis profectitiis, *l. 13. C. fam. hercis. l. 6. C. de bon. qua lib. Soarez. in voco confiscatio. num. 266. Covarr. lib. 2. var. resol. c. 8. Farin. d. quæst. 24. Vide lib. 2. c. 8. infra.**
- 9 Sed nec bonis castrensibus, vel quasi-castrensibus, per delictum suum privare potest patrem filiusfam. quin ad eundem veniant, *l. 3. C. de bon. proscript. Gomez. d. cap. 15. num. 15. Soarez. d. loc. Farinac. d. loc. num. 11.*
- 10 dissentiant alii. Nec etiam filiusfam. delinquendo patrem, quoad legitimam solvendam, obligare poterit, *Clar. quæst. 86. Farinac. d. loc. nisi saltem, quoad redemptionem ex carcere, Farinacius d. quæst. 24. num. 21. & seqq.*
- 11 Similiter nec pater delinquendo, filiumfam. obligare poterit, *l. 2. §. 7. de decurion. l. 26. de poen. tit. Cod. ne*
- 12 *fil. pro patre. Exech. c. 18. Lewis. c. 24. Covarr. d. loc. nec eidem etiam, quoad peculium profectitium, præjudicare, l. 3. §. 4. ubi Bari. de minor. Clar. quæst. 78. Menoch. d. cas. 345. num. 72. Gomez. cap. 15. num. 16. d. loco. nisi, quando imponitur poena mortis naturalis, vel civilis, qua extinguitur patria potestas, l. fin. Cod. de inoffic. test.*
- 13 *Farinac. quæst. 24. num. 28. multò minus delinquendo poterit præjudicare filiofam. in bonis adventitiis, Farinac. d. loc. num. 29. Fa. hinas. lib. 9. cap. 50. quando tale est delictum, per quod patria potestas fuit soluta, secus contra, Farinac. d. loc. num. 33. Menoch. de recuper. possess. remed. 9. quæst. 7. num. 244.*
- 14 Sed nec pater delinquendo, per bonorum ejusdem confiscationem, legitimæ filii fam. præjudicabit, *Farin.*
- d. loc. num. 34. Menoch. d. loco. nu. 278. Clarus d. quæst. 78. per l. 1. de bon. damnator. quæ legitima hic est dimidia pars bonorum publicatorum, l. ult. de bon. damnat. Farinac. d. loc. nu. 39. nec præjudicabit doti filii fam. Farinac. ibid. num. 46. Mater delinquentis in publicatione bonorum legitimæ nocebit, l. 6. C. de bon. proscript. de jure veteri, nisi in d. l. 6. Gothofred. notas. Clarus d. q. 78. & uterque parens in crimine læsæ majestatis, l. 5. C. ad L. Jul. majest. Ausb. bona damnatorum. Cod. de bon. proscript. Vide lib. 2. c. 8.*
- Princeps familiæ, seu dominus, nomine delicti ab uno pluribusve domesticorum commissi, poenam præstans, contra delinquentem, qui non est filiusfam. vel servus, regressum habet, *l. 4. de his qui dejec. vel effud. §. 2. Inst. de oblig. qua ex quasi delictis.*
- Porrò delictum familiæ, vel domesticorum ab iisdem committitur in habitatione, vel in præpositione, *sic. de his qui dejec. effud. tit. mans. camp. stab.*
- Inhabitatione quavis propria domini, seu principis familiæ, gratuita, vel conducta, *l. 1. §. 9. de his qui dejecer. domesticorum unus, vel familia delinquit, quando damnum ejectione, effusioneve, in eum locum, quò iter publicum vulgò fit, vel constituitur, l. 1. in princ. & §. 3. 4. de his qui dejecer. effud. sive illud sit in civitate, navi, vico, vel quacunque alia via, qua homines commeare solent, l. 1. §. 2. d. s. interdiu, sive noctu, l. 6. §. 1. d. s. ab iisdem datum est aliis euntibus sive consistentibus, d. l. 6. & d. l. 1. §. 2. vocatur specialis obligatio ex L. Aquilia, damnumve injurià datum, l. 1. §. 4. eod.*
- Dejicere hic etiam dicitur, qui suspensum, vel pendens quid habet, quod decidit, vel effunditur, *l. 1. §. 3. l. 5. §. 12 d. s.*
- Ex hoc delicto obligatur, qui tempore dejectionis, vel effusionis inhabitat, *d. l. 1. §. 4. l. 6. §. 2. vel utiliter quoque, qui nave utitur, d. l. 6. cum quid à familia, vel domesticis etiam operantibus & discentibus dejiceretur, effundereturve, l. 5. §. 3. l. 1. §. 4. de his qui dejecer. vel effud. plures in eodem cœnaculo habitantes, singuli in solidum obligantur, d. l. 5. §. 2. l. 1. §. ult. l. 3. l. 4. d. s. ex quibus solvens, in dejectorem effundentemve habet regressum, d. l. 4. & §. 2. Inst. de oblig. qua ex quasi delict. Ex pluribus ædes inhabitantibus, ille solus, qui eam partem ædium, unde dejectum effusumve est, tenetur, d. l. 5.*
- Dominus ædium, non inhabitans easdem, non tenetur, *d. l. 1. §. 8. neque hospes peregrinus, d. l. 1. §. 9. neque pater, nomine filii inhabitantis, d. l. 1. §. 7. neque dominus nomine servi, d. l. 1. §. 8. neque heres dejicientis, effundentisve, l. 5. §. 5. & ult. eod.*
- Obligatur autem inhabitans illi, cui damnum ex dejectione effusioneve datum est ad poenam dupli, seu in duplum, damni dati, *l. 1. §. 4. l. ult. eod. quando res, vel corpus læsum est, quod æstimari potest, d. l. 1. §. 4. Quod si liber homo ex dejectione effusioneve perierit, ejus licet nulla sit æstimatio, d. l. 1. §. 5. in 50 tantum aureos condemnatio fit, §. sed cum. d. l. 1. si tantum*

- rum corpus viventis liberi hominis, læsum, eive nocitum sit, quocunque modo, l. §. 6. arbitraria pœna locum habet, in qua operarum præteritarum & futurarum, quibus ob id quod inutilis est factus, caruit aut cariturus est, æstimatio fiet, l. 1. §. 1. ult. cod. Exod. c. 21. 19. sub qua vestitus, mercedes medicis datæ, omniaque curationis impendia, l. ult. cod. l. 3. si quæd. paup. fecit. dicitur, l. 7. ad L. Aquil. non tamen cicatricum & deformitatis, d. l. ult. comprehenduntur. Heres etiam obligatur, excepto casu, quando liber perit, l. 5. §. 5. de his qui de jure. vel offuder.
- 25 Positum habens in partibus ædium eminentibus, in suggestibus, protectõe, supra eum locum, quæ vulgò iter fieri solet, vel constituitur, d. l. 5. §. 6. Deus. c. 22. 8. quo positò, securitas eundi, redeundi populo adimitur, ob periculum metumve alicujus casus, qui eunti nocere possit, nec amoveat, obligatur ad pœnam 10 solidorum cuius è populo, d. l. 5. §. 6. Et seqq. sive positum periculosè habens ipsemet inhabitet sive non, d. l. 5. §. 8. 9. Alius, si inhabitat & alius posuit, hic solus, qui posuit, tenetur, d. l. 5. §. 12.
- 26 Positum verò hîc habere dicitur, qui vel ipse positum habet, vel ab alio positum patitur, d. l. 5. §. 20. sive positum nocuit, sive non, dummodo nocere possit, d. l. 5. §. 11. sufficit enim hîc, securitatem eundi ob metum periculi esse iturus hîc latam. Simile huic erat apud Judæos, quando quis non fecit lorica ad tectum domus suæ, si periculum casus esse posset, Deus. c. 22. 8.
- 28 Publicanus, vel gabellarius, similiter tenetur pro suis famulis de fraude commissa in exigendis gabellis, l. quantitas. de public. Et vestig. Farinac. de furti. quest. 172. num. 61. Et seqq.
- 29 Hujus loci est quoq; quando heres tenetur ex delicto defuncti antecessoris sui, & quando superior magistratus tenetur de delicto in territorio suo perpetrato.
- 30 Regulariter verò heres ex defuncti antecessoris delicto, non tenetur, nisi in quibusdam casibus, quorum
- 31 primus est, quando pœnalis obligatio pecuniaria civilis, post litem contestatam ad heredes transit, l. 1. C. de ex delict. defuncti. l. 26. de pœn. l. 1. C. si rem vel accus. mort. l. 6. de public. judic. vide Gomaf. cap. 1. num. 84. Farinac. lib. 1. quest. 10. num. 50. Et seqq. Vasqui. lib. 3. cont. illustr. cap. 96. num. 25. 26. Deinde, quando pœna amissionis bonorum, vel pecuniariâ, ipso facto, vel jure committitur, l. 23. ad SC. Syllan. l. 14. de public. Et vestig. l. 20. de accus. Farinac. d. loc. num. 68. Tertid, quando commodum ex delicto defuncti, ejusdem successor sensit, l. 38. de reg. jur. l. 26. de dol. mal. Et mas. excepti. l. 1. de privas. delict. Clar. quest. 51. §. fin. Fachina. lib. 9. cap. 5. controvers. Hartman. Pistor. quest. 27. lib. 1. quatenus ad eundem pervenit, l. ult. Cod. rer. amos. Fab. lib. 4. cap. 1. conjicturar. Quartò, in crimine peculatus, l. fin. ad L. jnt. pecul. repetundarum, l. ult. ad L. Jul. repetund. Quintò, in dolo commisso, in conventionione, l. 7. §. 1. de p. l. 49. de oblig. Et ad. Farin. Et Vasq. d. loc. Sextò, in crimine læsæ majestatis, hæreticos, de quibus supra suis in locis.
- Domini superiores, in publica potestate constituti, 32 ad custodiam sui territorii eatenus tenentur, ut si rapina, deprædatio, aliudve delictum in eorum territorio & diocesi, etiam per extraneas personas fiat, ipsi ad damnum reponendum sint obligati, l. 3. l. 13. de offic. præsid. dummodo concurrat in his potentia resistendi, & impediendi atque probatio delicti, l. 50. locat. l. 185. de regul. jur. Menoch. cas. 237. Farinac. quest. 24. num. 201. Et sequentib. lib. 1. atque ignorantia auctoris delicti, vel scientia auctoris talis, qui non est solvendo, Farinacius d. quest. 24. num. 211. Menoch. lib. 5. præf. 31. num. 23. 24. Mascardus conclus. 1002. Et constat, non per juramentum, sed aliis modis de damno, Farinacius d. loco. num. 216. Et sequentib. Mascardus conclus. 822. num. 5. Et conclus. 934. num. 17. 19. & is cui damnum injuriæ illata dicitur, viam publicam ingressus fuit, & superior custodiam in locis insidiosis non collocaverit, Farinac. d. loc. num. 199. Et sequentib. Color. de process. execut. part. 1. c. 3. num. 81. Et seqq. Myns. cens. 5. obf. 70. Et 71. Geil. lib. 2. obf. 64. Mascard. conclus. 1413. num. 21. Vide sup. c. 117. Et 118.
- Hæc obligatio superiorum, multò magis locum ha- 34 bet, quando eidem ratione territorii à peregrinantibus transeuntibus accipiunt prædagia, tributa & vectigalia pro salvo conductu, & publica securitate, Mynsing. Et Geil. d. loc. Farinac. quest. 29. lib. 1. De delictis, quæ noctu committuntur, non obligantur, Mascard. conclus. 1413. num. 21. Menoch. lib. 5. præf. 21. num. 26. Farinac. d. quest. 24. num. 208.
- Quandoque etiam universitas ex delictis unius, vel 35 plurium ex universitate, obligatur, Myns. cens. 4. obf. 78. Farin. quest. 24. n. 108. Et seqq. Geil. lib. 2. de pac. pub. c. 9. Vide supra cap. 95. quo tamen casu, absentes infirmi & invalidi ab universitate non debent collectari, Farinac. d. quest. 29. num. 100. Et seqq. Menoch. lib. 5. præf. 31. n. 25. Clarus quest. 82. Et seq. in status. Menoch. cas. 398. Vide sup. d. c. 99. de profopolepsia.
- Sequitur de delicto, quod in præpositione negotia- 36 tionis committitur, quando cauponam, naves, stabula mercitoria, l. 1. naut. camp. stab. præpositus nostro nomine exercens, furtum, damnum, aliudve delictum non capitale, Farinac. lib. 1. quest. 24. num. 89. Et seqq. Menoch. cas. 345. culpâ, dolove committit in negotiatione, cui à domino est præpositus, quæque ipsi commissa est, l. ult. naut. camp. stab. l. 19. de noxal. act. licet de hac commissione non constat, l. fin. C. de præpos. sacri scrin. lib. 11.
- Ex his præpositorum ministrorum nostrorum de- 37 lictis, principales domini præponentes, vel præficien- tes, ad quos questus & reditus negotiationis commissa & demandatæ venit, l. 1. §. 2. de exercit. actio. l. 1. §. 3. furt. advers. naut. camp. obligantur in duplum iis, qui res suas, vel alienas, l. 1. §. 4. d. 2. iisdem præfectis delinquentibus, crediderunt, l. 3. l. 6. l. 7. naut. camp. stab. §. 3. Instis. de obligat. qua ex quasi delict. vel injuriam ab iisdem passi sunt, l. 1. l. 2. Et seqq. naut. camp. stab. l. 1. si fam. furti. fecit. dicitur. Quod si delictum est capitale, te-

nentur ad exhibendum famulum, autorem delicti, l. 3. §. 7. ad exhib. Farinac. d. loc. n. 95. & seqq. si potestatem & facultatem exhibendi habent, l. 21. §. in possessore. de nox. act.

38 Nec tantum suo nomine & ex suo facto præponens tenetur, sed omnium, qui in nave, caupona, stabulo sunt, habitant, vel versantur, l. 1. in fin. l. 2. l. 3. l. 6. 7. nau. caup. stab. viatorum tamen sine hospitium factum, neutiquam præstare cogitur, quorum scilicet conditionem probabiliter ignorare potest, §. fin. Instit. de oblig. qua ex quasi delict. l. 6. §. 3. ult. nau. caup. stab. Oldend. class. 7. act. 5.

39 Custodiz quoque nomine de omnibus rebus, quas receperunt ministri præfective salvas fore, similiter tenentur præponentes principales, l. 1. l. 5. nau. caup. stab. l. 1. §. 4. furti advers. nau. vide Menoch. cas. 208. num. 36. & seqq. etiam si expressè custodiz eorumdem commissæ, vel assignatz non fuerint, sed solum immixtæ, sciente exercitore, l. 1. in fin. nau. caup. stab. Menoch. d. loco. ipso siquidem facto, immittens testatur, se exercitoris fidei & custodiz committere, atq; si silentio suo, quasi voluntatem proficitur. Quod si tamen prædixerit exercitor, ut quilibet hospitium res suas servet, neq; velle se damnum præstare, & prædictioni ejusmodi immitentes & deponentes res suas consenserint, non tenentur, l. 7. in fin. nau. caup. stab. Menoch. d. loco. num. 27. & seqq.

40 Ministri, præfecti, præpositivi, tam dominis solventibus pro iisdem, Farinac. d. quest. 2. 4. num. 90. quam damnum passis obligantur ad restitutionem rerum ablatarum, l. 1. nau. caup. l. 5. de condit. furti. vide Petr. Fab. lib. semest. c. 12. interesse & damnum refarciendum & pro natura damni, injuriæ illatz, in duplum, vel aliam pœnam tenentur, vide l. 1. §. 2. furti advers. nau. caup.

41 Ex ministrorum & famulorum suorum delictis, in officio injuncto, etiam magistratus, judex, dominus vel officialis tenetur, l. 1. C. ad L. Jul. repetund. l. 1. §. 5. de publican. Menoch. cas. 345. Farinac. d. quest. 2. 4. num. 49. & seqq. per l. 1. de publican. l. ne quid. ubi Dd. de incend. ruin. naufrag. & commentariensis de sociorum suorum & ministrorum culpâ, Menoch. cas. 345. num. 8. per l. ult. de custod. veor. Farinac. lib. 1. quest. 31. num. 50. & seqq. Clar. quest. 68. §. fin. Sic quoque pater de delicto filii, commissio in officio publico, obligatur, l. 2. ad municip. Menoch. d. loco. num. 8. 9. Farinac. latè d. quest. 2. 4. num. 33. 54. Vide supra cap. 118. & cap. 119. Sed si officium sit publicum, in quo famulus deliquit, dominus eundem exhibendo damnum passo, liberatur, Farinac. d. loco. n. 60. & seqq. Sic etiam contor de contoribus administratione obligatur, l. 1. l. 2. C. de divid. tutel. quamvis hi omnes tamen pœna mitiori, quam ipse delinquens, puniantur, Menoch. d. cas. 345. num. 13. & seqq. Vide supra c. 118. & seqq.

Sequitur de delictis animalium nostrorum brutorum, quibus hac in re etiam servus æquiparatur, l. 2. §. 2. ad L. Aquil.

Ex delictis igitur servi, vel brutorum animalium obligatur dominus servi, vel animalis lædentis, potestatem & facultatem servi, aut animalis istius, tempore petitionis, habens, l. 7. l. 12. l. 21. de nox. act. aut spem recuperandi habens, l. 22. l. 2. §. ult. si ex noxal. caus. vel dolo faciens, quo minus haberet, l. 21. l. 2. 4. l. 26. de noxal. action. dominus, inquam, servi, vel bestię plenus, l. 25. l. 30. l. 8. & seqq. d. tit. Exod. c. 22. 5. usufructuarius, bonæ & malæ fidei possessor, proprietarius, l. 11. l. 12. l. 13. l. 17. l. 18. l. 15. de noxal. act. & quicumque alius, in servo, brutove jus habens, l. 30. l. 36. de nox. act. eorumque successores, in jure domini, l. 7. d. t. & ex pluribus dominis, quilibet in solidum, l. 8. l. 10. d. s. non tamen ex hisce depositarius, commodatarius, l. 22. d. t. aut qui pignori, vel precario accepit, l. 22. d. t.

Obligantur verò supradicti, dominus, alive iis, quibus damnum à servo, vel animali datum est, l. 4. l. 10. l. 18. l. 19. d. t. Exod. c. 22. 5. etiam usufructuario, d. l. 18. proprietario, d. l. 18. eorumque successoribus, l. pen. §. 2. d. t. etiam pluribus damno affectis, l. 14. de nox. act. ita tamen, ut præoccupatio melior hinc sit conditio, d. l. 14. & pluribus rei læsæ sociis, tanquam uni, l. 19. d. t. & uni ex diversis damnis & diversis temporibus sæpius, l. 20. l. 14. d. t.

Pœna hujus delicti est damni dati præstatio, vel noxæ deditio, l. 17. de ad. edic. l. 1. l. 3. l. 8. de nox. act. §. ideoty. de offic. judic. Exod. c. 21. 30. 32. 35.

Damnum ab animali bruto, vel servo datum, præstat dominus, pro naturâ cujusque delicti, quo damnum est datum, l. 42. de furi. l. 7. §. 5. arbor. furt. cas. l. 2. §. 1. l. 8. l. 9. l. 19. l. 37. de noxal. act. Exod. c. 22. 5. c. 21. 30. idque retento animali, quod nocuit, l. 1. l. 17. l. 19. 20. l. 21. d. t. vid. Deut. c. 22. 1. & seqq. Exod. c. 22. 5. t. 21. 30. 32. 35. nisi delictum commissum pœnâ capitali mortis puniendum veniat, l. pen. C. de nox. act. l. 12. §. 4. D. d. t. Exod. c. 21. 29. & seqq.

Atq; hæc pœna litis æstimatio vocatur, l. 1. l. 8. l. 17. l. 29. d. t. quæ pœna semper præcedit, quam altera sequitur, hoc est, in condemnatione est litis æstimatio, in solutione noxæ deditio, l. 20. §. 5. de petit. hered. l. 2. C. de nox. act. Duaren. in l. 5. de in lit. jurand. Servus, qui pecunia quæsitâ damnum datum à se ipsemet perfolvit, invito domino, manumittitur, §. dominus. Instit. de nox. act. Cujac. lib. 11. obs. c. 38. & lib. 13. c. 9.

Noxæ dedere, est animalis lædentis dominium in læsum transferre, l. 17. l. 19. l. 20. l. 26. de nox. act. ubi noxa est ipsum corpus, quod deliquit, ejusque pœna, §. 1. Inst. de nox. act. Noxia verò ipsum maleficium, l. 1. l. 2. d. t. quæ noxa priore pœnâ non solutâ, caput delinquentis servi semper sequitur, §. 1. Inst. d. t. tit. si ex nox. caus. & hinc noxalis dicitur obligatio, l. 27. l. 30. & 108. tit. D. C. & Instit. de nox. act.

Arbitrium noxæ dedendi amittit dominus, quando servus, animalve brutum, ipso sciente, deliquit, quando scilicet, cum posset, non prohibuit, l. 3. l. 4. l. 17. l. 2. §. 1. de nox. action. Exod. c. 21. 36. quando de mendacio dominus convincitur, quo casu, in solidum, noxæ deditio

Etione adempta, obligatur, l. 2. §. 2. si quad. paup. feciss. dic. l. 26. §. 4. l. 16. l. 17. de nox. act. Cuj. lib. 22. obs. c. 9. qua etiam privatur dominus, qui servi defensionem negligit, l. 17. l. 32. l. 26. §. 5. de nox. act.

§ 0 Utrumque, hoc est, electionem noxæ dedendi servi, aut estimationem litis præstandi, amittit dominus, qui jus seum læso cessit, l. 29. de nox. act. vel qui semel se excusavit, quod exhibendi facultatem non haberet, & postea possidere inceperit, l. 21. l. 23. de noxal. actio. & quando brutum animal, vel servus homicidium commisit, Exod. c. 21. 28. 29.

§ 1 Pœna circulatorum & agyrtarum, quorum in foro productæ bestie, alicui nocuerunt, est extraordinaria, arbitraria, Menoch. cas. 366. per l. ult. de var. & extraord. cogn. l. 42. de ad. edict. dispenct. Covarruvias à Menochio allegatus.

§ 2 Damnum ab animali bruto datum, vocatur pauperies, tit. si quad. paup. feciss. dic. damnum scilicet, sine alterius injuria, dolo, vel culpa, l. 1. §. 7. si quad. paup. sed facientis mansuetæ quadrupedis, sive utiliter cujusvis pecudis, l. 4. d. 1. §. fin. Inst. cod. lascivia & feroce, contra communem sui generis naturam & mansuetudinem datum, l. 1. §. 3. & 10. l. pen. d. 1. §. 1. Inst. cod.

§ 3 Quod si igitur alterius dolo culpave brutum animal damnum dedit, vel genitali feritate, l. 1. §. 3. 7. d. 2. Exod. c. 21. 28. 35. 36. Matth. c. 23. pauperies dici non

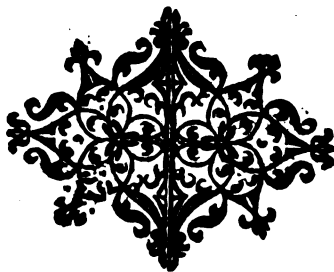
potest, sed potius damnum ex L. Aquil. l. 2. §. 1. 27. 10. d. tit. §. 1. Inst. cod. l. 27. §. 9. ad L. Aquil.

Lege Mosaicâ, quando bos unius, alterius bovem § 4 ferierit, ut moriatur, vendito eo, qui vivit, partientur illi pecuniam pretii istius, & similiter mortuum partientur, Exod. c. 21. 35. & si domini scientiâ & dolo homo à bruto animali occisus est, pœna capitali ille afficitur dominus cum bestia, Exod. c. 21. 35. 36. l. 15. ad L. Cornel. de sicar.

Huc pertinet tertia pars ædilitii edicti, quo quis prohibetur, canem, verrem, aprum, ursum, leonem ibi habere, quâ vulgò iter sit, quod securitas & commeatus eundi & redeundi in locis publicis, populo non adimatur, & si adversus ea factum erit, nocitumq; libero homini esse dicatur, pœnâ arbitrariâ dominus punitur: in cæteris rebus damni illati pœna est, dupli præstatio, vel noxæ deditio, l. 42. qua vulgo. de ad. edict. §. 1. Inst. si quad. paup. feciss. dicat. §. 1. Inst. de offic. jud. d. Menoch. cas. 368. & cas. 366. Exod. c. 21.

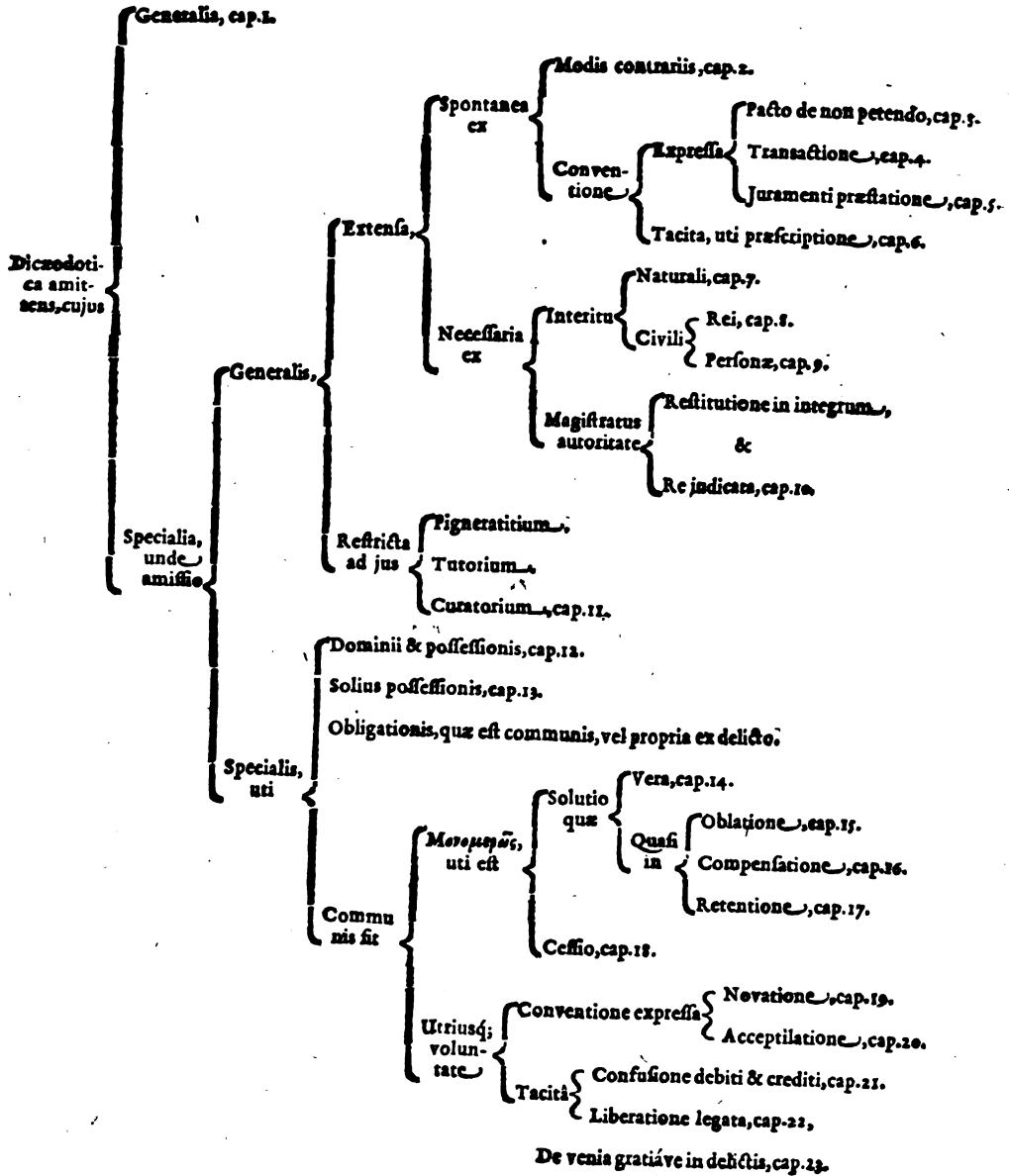
Tituli hujus loci sunt, tit. naut. caup. stab. tit. si fam. furt. feciss. dic. tit. de noxal. act. tit. si ex noxal. caus. tit. si quad. paup. feciss. dicat. tit. Inst. de oblig. quæ quas. ex delict. tit. de his qui deiecer. vel deiecer. tit. furti ad veis. naut. caup.

FINIS LIBRI PRIMI.

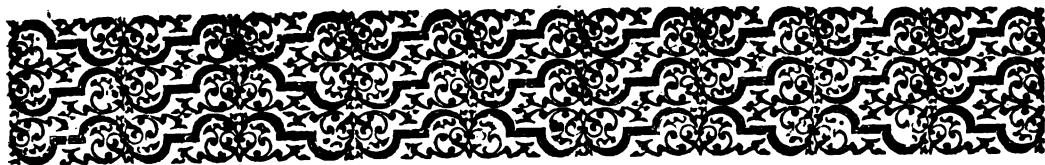

LIBER SECUNDUS.

JOHAN.

JOHAN. ALTHUSII, JC.
 DICÆOLOGICÆ
 LIBER SECUNDUS,
 QUI EST
 De amissione juris quæsitæ.

Cap. I. De amissionis affectionibus
 generalibus.

- 2 Dicaotica amittens quid sit.
- 3 Jure adquisito amisso, res ad priorem conditionem redit.
- 4 Adquisitione liberationis, persona à nexu obligationis liberatur.
- 5 Dicaotica amittentis affectio.
- 6 Prasupponit onus rei aliena impostum, vel vinculum obligationis.
- 7 Brevior definitio amissionis.
- 8 Amissio quocumq; modo fieri potest.
- 9 Varia ejus appellationes.
- 10 Creditor amittens quis hic dicatur.
- 11 Debitor quis hic dicatur.
- 12 Hæc amissio contraria acquisitioni priori.
- 13 In hac amissione creditor amittit perpetud id, quod à debitore acquisivit.
- 14 Amissio hæc est restitutio juris alienati.
- 15 Debitor hic liberationem, vel amissionem adipiscitur.
- 16 Amissio hæc est juris sui pristini recuperatio.
- 17 Ex jure acquisitionis oritur actio realis, vel personalis; ex jure amissionis oritur exceptio.
- 18 Amissio alia est perfecta, alia imperfecta; seu ipso jure, vel ope exceptionis fit.
- 19 Ipso jure amissio quomodo contingat.
- 20 In effectum hæc non differt à priori.
- 21 Perfecta amissio quid.
- 22 Imperfecta amissio quid.
- 23 In hac jure naturali, vel civili debitum remanet.

- 23 A pratore hæc inventa, & constituta dicitur.
- 24 Amittitur jus principale cum suis accessoriis.
- 25 Accessorium hoc duplex: in personis accedentibus, & pignoribus.
- 26 Fidejussores liberantur, res principali liberata.
- 27 Interdum pro parte divisa solvens fidejussor liberatur.
- 28 Debitor ab uno res credendi liberatus, ab altero quoq; invito liberatur.
- 29 Uno ex correat debendi liberato, liberatur quoque & alter.
- 30 Exceptiones hujus.
- 31 Pignoris jus extinguitur debito extincto.
- 32 Usura cessant, sorte sublata.
- 33 Remissa injuriæ, non remissa consentur expensa & damna.
- 34 Legato revocato, onus quoq; revocatum censetur.

UPERIORI libro de Dicaotica acquirente dictum fuit: sequitur nunc de amittente, altera illius specie. Vide supra lib. I. cap. 35. num. 2. 3.

Dicaotica amittens est, quæ jure quæsitto extincto, jus illi contrarium, liberationis scilicet & libertatis, adipiscitur. Sic ergo hæc adipiscitur privatio & peremptio juris quæsitæ & restitutio prioris conditionis & juris, quod fuit ante acquisitionem.

Adquisitione libertatis prioris, res liberatur à jure, quod alius in ea adquisiverat & habuit, ita ut res ad priorem suam conditionem redeat. Hæc respondet adquisitioni domini, eique est contraria.

- 3 Adquisitione liberationis, persona à vinculo & nexu obligationis, qua tenebatur, exolvitur & liberatur, atque onere præstandi facienteve exoneratur & liberatur. Hæc respondet obligationis acquisitioni, cuius est contraria.
- 4 Sic itaque dicædodica hæc amittens est comparata & affecta ad jus quæsitum, l. 83. l. 19. l. 54. l. 134. de reg. jur. l. 4. ubi Gædd. de verb. signif. l. 20. ex quib. caus. major. l. 4. §. 1. de alienat. jud. movend. caus. l. 54. de rei vind. l. 13. §. 9. de acceptil. l. 19. quemad. servit. amitt. l. 1. §. 1. & ult. quib. mod. usufr. amitt. l. 5. de restitut. in integ. debitum, inquam, & creditum qualecunque, l. 94. §. 3. de solut. l. 2. §. 9. de condit. indobis. factio aliquo, l. 19. l. 20. l. 21. l. 23. §. 1. 2. 3. ex quib. caus. major. l. 23. §. 1. de adquir. poss. l. 11. l. 15. l. 44. de usucap. creditor quomodo auferendum & adimendum, l. 14. l. 12. §. ult. l. 13. in fine. de verb. sign. l. 4. §. 2. 3. 4. de usucap.
- 5 Et præsupponit onus rei alienæ impositum, vel vinculum, aut obligationem personæ alterius, à quibus liberari & exonerari cupit. Previus est, qua jus acquisitionis intermoritur, l. 140. §. ult. de verb. oblig. & quis habere desinit, quod antea habuit, l. 3. §. 2. qua in fraud. cred. l. 3. in fine. l. 5. §. 1. & seq. de adquir. rer. dom. quocunque modo illud fiat, l. 17. l. 18. qua in fraud. cred. sive patrimonium diminuitur, sive occasionem adquirendi amittat, l. 6. qua in fraud. cred. l. 134. de reg. jur. l. 20. de verb. sign. adde Stracide. 4. 23. Vel est, qua aliquid nostrum esse desinit, l. 2. §. 4. de hered. vel act. vend. l. 1. l. 2. pro derelict. vel nobis abest, l. 13. l. 14. de verb. signif. vel est, qua jus adquisitum, iustis esse causis perimitur, l. 5. de fidejuss. l. 13. de duobus reis. l. 1. §. ult. quib. mod. usufr. amitt. aut id evanescit, expirat & intercedit, l. 98. l. 136. §. 1. l. 58. de verb. obligat. l. 50. de fidejuss. quod pertinere ad aliquem desinit, l. 3. §. 1. usufr. quem. carv. Appellari potest peremptio juris adquisiti, l. 9. de transact. l. 9. l. 15. l. 22. Cod. d. l. 26. §. 4. 5. ex quib. caus. major. liberatio, sit. de solut. & liberat. l. 75. l. 93. l. 95. §. aditio. d. tit. l. debitori. Cod. de pact. sit. de liberat. legat. l. 71. de fidejuss. Barnabas Brissonius in genere solutionem vocat, lib. 1. 2. 3. de solut. nos cum JCTis vocamus amissionem, sit. de adquir. vel amitt. possess. sit. quib. mod. usufr. amitt. sit. quemad. servit. amitt. l. ult. de legitim. l. 46. l. 54. de rei vind. l. 83. l. 123. de reg. jur. l. 2. l. 44. §. ult. l. 3. §. 6. de adquir. vel amitt. possess. l. 29. §. 1. de donat. l. 7. de restit. in integ. l. 12. in fine. quod mes. causa. l. 1. §. pen. de dolo. mal. l. 31. d. l. 5. de fund. dotalis. l. 44. de minor. l. 31. l. 27. l. 20. l. 21. ex quibus causis major. l. 58. de legat. 2. l. 2. §. 1. solut. matr. l. 43. §. 3. de vulg. subst. accipitur verò alibi strictiùs, l. 14. §. 1. de verb. sign. l. 44. de minor. l. 134. de reg. jur. l. 68. pro socio. vide Gædd. in d. l. 14. Labeo. §. 1. de verb. sign.
- 6 Et præsupponit onus rei alienæ impositum, vel vinculum, aut obligationem personæ alterius, à quibus liberari & exonerari cupit. Previus est, qua jus acquisitionis intermoritur, l. 140. §. ult. de verb. oblig. & quis habere desinit, quod antea habuit, l. 3. §. 2. qua in fraud. cred. l. 3. in fine. l. 5. §. 1. & seq. de adquir. rer. dom. quocunque modo illud fiat, l. 17. l. 18. qua in fraud. cred. sive patrimonium diminuitur, sive occasionem adquirendi amittat, l. 6. qua in fraud. cred. l. 134. de reg. jur. l. 20. de verb. sign. adde Stracide. 4. 23. Vel est, qua aliquid nostrum esse desinit, l. 2. §. 4. de hered. vel act. vend. l. 1. l. 2. pro derelict. vel nobis abest, l. 13. l. 14. de verb. signif. vel est, qua jus adquisitum, iustis esse causis perimitur, l. 5. de fidejuss. l. 13. de duobus reis. l. 1. §. ult. quib. mod. usufr. amitt. aut id evanescit, expirat & intercedit, l. 98. l. 136. §. 1. l. 58. de verb. obligat. l. 50. de fidejuss. quod pertinere ad aliquem desinit, l. 3. §. 1. usufr. quem. carv. Appellari potest peremptio juris adquisiti, l. 9. de transact. l. 9. l. 15. l. 22. Cod. d. l. 26. §. 4. 5. ex quib. caus. major. liberatio, sit. de solut. & liberat. l. 75. l. 93. l. 95. §. aditio. d. tit. l. debitori. Cod. de pact. sit. de liberat. legat. l. 71. de fidejuss. Barnabas Brissonius in genere solutionem vocat, lib. 1. 2. 3. de solut. nos cum JCTis vocamus amissionem, sit. de adquir. vel amitt. possess. sit. quib. mod. usufr. amitt. sit. quemad. servit. amitt. l. ult. de legitim. l. 46. l. 54. de rei vind. l. 83. l. 123. de reg. jur. l. 2. l. 44. §. ult. l. 3. §. 6. de adquir. vel amitt. possess. l. 29. §. 1. de donat. l. 7. de restit. in integ. l. 12. in fine. quod mes. causa. l. 1. §. pen. de dolo. mal. l. 31. d. l. 5. de fund. dotalis. l. 44. de minor. l. 31. l. 27. l. 20. l. 21. ex quibus causis major. l. 58. de legat. 2. l. 2. §. 1. solut. matr. l. 43. §. 3. de vulg. subst. accipitur verò alibi strictiùs, l. 14. §. 1. de verb. sign. l. 44. de minor. l. 134. de reg. jur. l. 68. pro socio. vide Gædd. in d. l. 14. Labeo. §. 1. de verb. sign.
- 7 creditor hic amittens dicitur, cui jus adquisitum adimitur, vel extinguitur, l. 9. l. 10. §. 1. 2. quod mes. caus. l. 20. ex quib. caus. major. Vide infra lib. 3. cap. de except. aut de ejus patrimonio deminuitur, l. 134. de reg. jur. l. 20. ex quibus caus. major. l. 58. §. 3. de verb. obligat. l. 5. §. 13. de donat. ins. vir. & uxor. Impropiè amittere dicitur, qui acquirendi occasione non vitur, vel amittit, aut qui facultatem acquirendi amittit, l. 68. §. 1. pro socio. l. 6. qua in fraud. cred. l. 1. §. 23. de collat. l. 28. de verb. signif. l. 5. §. 13. de donat. ins. vir. & uxor. l. 134. de reg. jur. l. 6. qua in fraud. cred. sit. si no omitt. hered. vel ben. possess. vide l. 25. §. 8. de posit. hered. Similiter, qui negligit acquirendi occasionem, l. 7. quemad. servit. amitt. quive possessionem omittit, l. 4. de alien. judic. mov. caus. vel libertatem & potestatem recusandi, l. 44. de minor. l. 33. d. l. sit. si advers. rem jud. C. sit. C. si advers. rem. vend. sit. C. si advers. transact.
- 8 Debitor verò hic appellatur acquirens, l. 1. de acceptil. quando & quatenus ipse à debito liberationem consequitur, & jus, seu conditionem, in qua erat ante acquisitionem, recuperat, l. 6. de in integ. rest. l. 15. in fine. de cons. empt. sit. de capt. & possim. revert.
- 9 Atque talis amissio, vel juris peremptio & liberatio, directè acquisitioni, quam superiori libro explicavimus, est contraria, & illi opponitur, §. 1. 2. 3. Inst. quibus mod. toll. oblig. sit. de solut. sit. de novat.
- 10 Nam in hac amissione primò semper amittit creditor, 9. Inst. de except. l. 5. si corr. penat. l. 23. de verb. obligat. l. 3. l. 6. de public. judic. l. 12. C. de fals. sit. Inst. de perpet. & temp. act. deinde amittit perpetuè & irrevocabiliter, l. 23. de solut. in princ. Inst. quibus mod. toll. oblig. sit. de solut. Tertio, non amittit omne jus pro suo arbitrio, sed tantum id, quod à debitore adquisivit & accepit, in princ. Inst. quibus mod. toll. obligat. l. 56. l. 54. de rei vind. Quarto, amissio hæc est restitutio quædam juris alienati & translati in alium, l. 9. §. 7. l. 10. §. 1. quod mes. caus. l. 75. l. 94. l. 73. l. 22. l. 35. l. 246. §. 1. de verb. sign. licet amissionem quamlibet alienatio non semper sequatur, arg. §. 9. 10. 11. Inst. de except. At verò in acquisitione debitor volens, sæpius ad tempus, non perpetuè & irrevocabiliter amittit, vel alienat, l. 68. de rei vind. l. 52. de adquir. rer. dom. l. 190. de reg. jur. l. 15. eod. l. 143. de verb. signif. & jus quodlibet pro suo arbitrio alienat & amittit, quæ amissio rectiùs alienatio dicitur, seu cessio juris sui, l. 10. de verb. signif. Quinto, debitor hic liberationem, vel amissionem acquirat, quandoque invitatus, argum. l. 108. de verb. signif. l. 1. de compens. l. 83. §. 1. de verb. obligat. quandoque volens, l. 1. §. ult. l. 8. §. ult. de acceptil. §. amplius. 4. Inst. quibus mod. toll. obligat. Sexto, adquisitio, quæ hic fit à debitore, est juris sui pristini recuperatio, l. pen. l. 40. §. 1. l. 48. l. 7. l. 24. l. 27. §. 1. 2. de minor. l. 10. §. 1. quod mes. caus. l. 94. l. 73. l. 75. l. 35. de verb. signif. quæ secus se habent in acquisitione, de qua priori libro disseruimus, cap. 35. in qua amittens nihil juris acquirit, sed tantum amittit. hic verò amittens acquirit jus suum & conditionem priorem, uti diximus. Denique ex jure ad acquisitionem oritur actio realis, vel personalis: ex jure amissionis oritur exceptio. de qua re vide lib. 3. c. 6. 7. & cap. 20. c. 21.
- 11 Debitor verò hic appellatur acquirens, l. 1. de acceptil. quando & quatenus ipse à debito liberationem consequitur, & jus, seu conditionem, in qua erat ante acquisitionem, recuperat, l. 6. de in integ. rest. l. 15. in fine. de cons. empt. sit. de capt. & possim. revert.
- 12 Atque talis amissio, vel juris peremptio & liberatio, directè acquisitioni, quam superiori libro explicavimus, est contraria, & illi opponitur, §. 1. 2. 3. Inst. quibus mod. toll. oblig. sit. de solut. sit. de novat.
- 13 Nam in hac amissione primò semper amittit creditor, 9. Inst. de except. l. 5. si corr. penat. l. 23. de verb. obligat. l. 3. l. 6. de public. judic. l. 12. C. de fals. sit. Inst. de perpet. & temp. act. deinde amittit perpetuè & irrevocabiliter, l. 23. de solut. in princ. Inst. quibus mod. toll. oblig. sit. de solut. Tertio, non amittit omne jus pro suo arbitrio, sed tantum id, quod à debitore adquisivit & accepit, in princ. Inst. quibus mod. toll. obligat. l. 56. l. 54. de rei vind. Quarto, amissio hæc est restitutio quædam juris alienati & translati in alium, l. 9. §. 7. l. 10. §. 1. quod mes. caus. l. 75. l. 94. l. 73. l. 22. l. 35. l. 246. §. 1. de verb. sign. licet amissionem quamlibet alienatio non semper sequatur, arg. §. 9. 10. 11. Inst. de except. At verò in acquisitione debitor volens, sæpius ad tempus, non perpetuè & irrevocabiliter amittit, vel alienat, l. 68. de rei vind. l. 52. de adquir. rer. dom. l. 190. de reg. jur. l. 15. eod. l. 143. de verb. signif. & jus quodlibet pro suo arbitrio alienat & amittit, quæ amissio rectiùs alienatio dicitur, seu cessio juris sui, l. 10. de verb. signif. Quinto, debitor hic liberationem, vel amissionem acquirat, quandoque invitatus, argum. l. 108. de verb. signif. l. 1. de compens. l. 83. §. 1. de verb. obligat. quandoque volens, l. 1. §. ult. l. 8. §. ult. de acceptil. §. amplius. 4. Inst. quibus mod. toll. obligat. Sexto, adquisitio, quæ hic fit à debitore, est juris sui pristini recuperatio, l. pen. l. 40. §. 1. l. 48. l. 7. l. 24. l. 27. §. 1. 2. de minor. l. 10. §. 1. quod mes. caus. l. 94. l. 73. l. 75. l. 35. de verb. signif. quæ secus se habent in acquisitione, de qua priori libro disseruimus, cap. 35. in qua amittens nihil juris acquirit, sed tantum amittit. hic verò amittens acquirit jus suum & conditionem priorem, uti diximus. Denique ex jure ad acquisitionem oritur actio realis, vel personalis: ex jure amissionis oritur exceptio. de qua re vide lib. 3. c. 6. 7. & cap. 20. c. 21.
- 14 Debitor verò hic appellatur acquirens, l. 1. de acceptil. quando & quatenus ipse à debito liberationem consequitur, & jus, seu conditionem, in qua erat ante acquisitionem, recuperat, l. 6. de in integ. rest. l. 15. in fine. de cons. empt. sit. de capt. & possim. revert.
- 15 Atque talis amissio, vel juris peremptio & liberatio, directè acquisitioni, quam superiori libro explicavimus, est contraria, & illi opponitur, §. 1. 2. 3. Inst. quibus mod. toll. oblig. sit. de solut. sit. de novat.
- 16 Nam in hac amissione primò semper amittit creditor, 9. Inst. de except. l. 5. si corr. penat. l. 23. de verb. obligat. l. 3. l. 6. de public. judic. l. 12. C. de fals. sit. Inst. de perpet. & temp. act. deinde amittit perpetuè & irrevocabiliter, l. 23. de solut. in princ. Inst. quibus mod. toll. oblig. sit. de solut. Tertio, non amittit omne jus pro suo arbitrio, sed tantum id, quod à debitore adquisivit & accepit, in princ. Inst. quibus mod. toll. obligat. l. 56. l. 54. de rei vind. Quarto, amissio hæc est restitutio quædam juris alienati & translati in alium, l. 9. §. 7. l. 10. §. 1. quod mes. caus. l. 75. l. 94. l. 73. l. 22. l. 35. l. 246. §. 1. de verb. sign. licet amissionem quamlibet alienatio non semper sequatur, arg. §. 9. 10. 11. Inst. de except. At verò in acquisitione debitor volens, sæpius ad tempus, non perpetuè & irrevocabiliter amittit, vel alienat, l. 68. de rei vind. l. 52. de adquir. rer. dom. l. 190. de reg. jur. l. 15. eod. l. 143. de verb. signif. & jus quodlibet pro suo arbitrio alienat & amittit, quæ amissio rectiùs alienatio dicitur, seu cessio juris sui, l. 10. de verb. signif. Quinto, debitor hic liberationem, vel amissionem acquirat, quandoque invitatus, argum. l. 108. de verb. signif. l. 1. de compens. l. 83. §. 1. de verb. obligat. quandoque volens, l. 1. §. ult. l. 8. §. ult. de acceptil. §. amplius. 4. Inst. quibus mod. toll. obligat. Sexto, adquisitio, quæ hic fit à debitore, est juris sui pristini recuperatio, l. pen. l. 40. §. 1. l. 48. l. 7. l. 24. l. 27. §. 1. 2. de minor. l. 10. §. 1. quod mes. caus. l. 94. l. 73. l. 75. l. 35. de verb. signif. quæ secus se habent in acquisitione, de qua priori libro disseruimus, cap. 35. in qua amittens nihil juris acquirit, sed tantum amittit. hic verò amittens acquirit jus suum & conditionem priorem, uti diximus. Denique ex jure ad acquisitionem oritur actio realis, vel personalis: ex jure amissionis oritur exceptio. de qua re vide lib. 3. c. 6. 7. & cap. 20. c. 21.
- 17 Amissio hæc, de qua dicemus, est perfecta, vel imperfecta: aut, ut cum JCTo loquar, contingit plenè & omnimodò, l. 17. §. 1. l. 7. §. si pacific. l. 27. de pact. Brisson. lib. 3.

de solut. in principio. quid sit omnimodo, vide in l. 17. l. 14. §. 9. quod mor. cons. l. 28. de dol. vel. quadante-
 ans, ex parte & modo quodam. l. 12. l. 15. in fine. de oblig.
 Et al. l. 10. de reb. cred. §. 5. Dist. de except. Duaren. in tit.
 de in lit. jur. and. l. 5. Aliàs JCa vocant ipso jure, vel ope
 exceptionis, l. 60. de fidejuss. l. 2. quib. mod. usufr. amitt.
 l. 17. §. 2. Et seqq. l. 51. de pact. Et l. 23. de tut. Et var. dis-
 trib. l. 1. §. 5. quod fals. tut. l. 27. de reg. jur. l. 4. l. 10. de
 compens. l. ult. §. 5. l. 34. §. 5. si de verb. oblig. l. 26. l. 2. §. 5. Et
 post. §. 3. de fidejuss. l. 38. §. 1. de solut. l. 95. §. 4. l. 72. l. 98. d. 2.
 Brisson. lib. 3. de solut. Hoc om. quæst. illustr. 41.

8 Ipso jure amissio contingit jure civili, ope exceptio-
 nis verò, jure prætorio, l. 3. §. 1. de consit. pecun. l. 15. C. de
 pact. l. 4. de servit. l. pen. C. si advers. libert. l. 16. de minor.
 Brisson. d. lib. 3. de solut. Et lib. 9. de verb. sign. in voce jus.
 vel per tuitionem prætoris, l. 1. §. penult. quod fals. tut.

9 Planè in effectu, nihil interest, amissio ipso jure fiat, an
 per exceptionem prætoris, l. 12. l. 13. l. 51. l. 60. l. 15. de reg. jur. l. 7.
 §. 2. de dol. l. 5. l. 6. d. 1. l. 117. de verb. sign. aliàs verò magna
 inter hæc est differentia, vide Gail. de pac. publ. lib. 2. c. 3.
 Et latissimè Tiraguell. in repetit. l. si unquam. in verbo
 revocatur. C. de revocand. donat. num. 20. Et seqq. usq.
 ad num. 406. Bart. in l. imperator. de jure ficti. Paurmeist.
 lib. 1. c. ult. num. 30. Et seqq. de jure d.

10 Perfecta amissio est, cui ad producendam & ope-
 randam amissionem, nihil deest: hoc est, quando nihil
 remanet, ex quo debitum amplius peti possit, l. 14. La-
 beo. in fine. de verb. sign. nimirum, quando ipso jure na-
 turali, vel civili, statim, in continenti, funditus & peni-
 tus creditum extinguitur, Brissonius d. lib. 3. de solut. l. 4.
 de transact. l. 15. C. cod. l. 9. §. 1. de jur. dos. l. 17. §. 2. pro soc.
 l. 34. de donat. l. 32. §. 1. de donat. int. vir. Et ux. vel con-
 tinuo, l. 105. in fine. ubi Cujas. de verb. oblig. l. 98. d. 1. Sta-
 tim, ex quo factum amissionis accidit, l. 17. l. 35. ad L.
 Aquil. vide Menoch. lib. 2. arbit. cas. 220. hominis factio
 non interveniente, seu nulla oppositione initio facien-
 da, aut non facti, sed solius juris beneficio, l. 26. l. 28. de
 fidejuss. l. si quidem. C. de præscript. l. 9. §. 1. de jur. dos. l. 22.
 in fine. de recept. arbit. semper & perpetuè, l. 3. de except.
 §. 2. Inst. d. tit. quæ amissio in bonæ fidei conventio-
 nibus inest, l. 3. C. de except. l. 3. de rescind. vend. l. 21. de
 solut. vide Donell. lib. 24. comm. c. 2. & juris esse dicitur,
 l. si nunc. §. pactus. de pact. Ideo semel facta, postea ho-
 minis factum non requirit, arg. l. 4. l. 5. l. 10. de compens.
 fat. & solum, tanquam indebitum, repeti non potest,
 l. 40. l. 26. §. 3. l. 43. de condit. indebiti.

11 Imperfecta amissio est, cui ad liberationem plenam
 & jus questum extingendum aliquid deest, ubi sci-
 licet creditum, non continuè & statim, sed oppositione
 & contestatione debitoris, l. 3. l. 8. l. 9. C. de except. l. 12.
 §. ult. de jur. dos. l. 5. de impens. l. 23. §. ult. de recept. arbit.
 Donell. lib. 24. comm. c. 2. & auxilio prætoris, factio homi-
 nis interveniente, tollitur, l. 26. ubi Gothofr. l. 28. de fi-
 dejuss. l. si quidem. l. si præscriptionem. C. de except. hoc
 est, ubi exitu inutilis obligatio, seu jus efficitur, Donell.
 lib. 12. com. c. 1. seu ex intervallo, l. 7. §. sed cum. §. quon-
 imò. de pact. nec semper & perpetuè, sed aliquando, l. 9.

de except. Et §. 2. §. 10. Inst. d. tit. Hæc ergo, non plene 22
 & omnino, §. 3. Inst. de except. nec ipso jure, l. 27. §. pa-
 ctum. de pact. creditum extinguitur, sed ex altero natu-
 rali, vel civili jure emanet, §. 1. 2. 3. 4. 5. Inst. de excep-
 tionibus, quod jure illo, adhuc peti potest, d. §. 3. Et seqq. nisi ob-
 jectione, contestatione, initio litis faciendâ, & defen-
 sione, l. ult. §. 5. de verb. oblig. d. §. 3. 4. 5. Inst. de except. l. 7.
 D. d. l. 3. C. cod. & ex altero jure competente elidere-
 tur, §. 5. Inst. d. tit. quæ amissio, jure prætorio, raro civili
 approbatur, l. 3. §. 1. de consit. pecun. l. 5. C. de pact. l. 1. de
 except. §. 7. Inst. d. tit. Vide supra lib. 1. c. 25. & hominis fa-
 ctum omnino requirit, d. §. 3. 4. 5. Zaf. in insul. sing. 5.
 Cest. in l. 7. de pact. Coras. lib. 2. miscell. c. 10. Unde facti,
 non juris dicitur, §. pactus. §. pactus. de pactis. Donell. lib.
 24. comm. c. 2. & ex illa solum, tanquam indebitum,
 repeti non potest, l. 40. l. 45. de condit. indebit.

Amittitur verò jus adquisitum principale cum om-
 nibus suis accessoriis, l. 64. §. 4. l. 43. l. 95. §. ult. de solut.
 l. 71. l. 36. l. 95. de fidejuss. in princ. Inst. quib. mod. toll. oblig.
 l. 19. de dol. l. 13. §. 7. l. 20. l. 16. de acceptil. l. 19. §. 20. Et seqq.
 qua in fraud. cred. l. 38. §. Favianus. de usur. arg. l. 178. l. 129.
 de reg. jur. quando scilicet est eadem ratio & dispositio
 in principali & accessorio, vel individua & inseparabi-
 lis connexio, Petr. Frid. lib. 3. de consit. caus. 6. 22. secus
 contra, l. 25. de fidejuss. l. 3. l. 4. de legat. 2.

Accessorii hujus sunt duæ species. Priore continen-
 tur personæ intervenientes, ut fidejussores, interve-
 nientes, mandatores & correi, §. fidejussores. Inst. de fi-
 dejuss. l. 43. de solut. Donell. lib. 16. comm. c. 26. Alterâ con-
 tinentur debito accedentes res, pignora, usuræ sortis &
 interesse, l. 5. de pign. l. 40. de reb. cred. l. ult. de eo quod
 cert. loc.

Quoad fidejussores & reliquos intervenientes, ideo
 amissio contingit, quod commoda debitoris principa-
 lis, etiam accedentibus & intervenientibus personis
 communicentur, l. 7. de except. l. ex persona. de fidejuss.
 dummodo sint commoda rei, debitoræ, non personæ,
 coherentia, l. ult. de duob. reis. l. 1. C. de fidejuss. nec per-
 sonæ intervenientis factum, dolus, culpa, vel liberationi
 obstat, l. 58. l. 91. §. nunc. de verb. oblig. l. 32. de usur.

Interdum fidejussor, pro parte divisa, à creditore in-
 terpellatus & solvens liberatur, ubi plures sunt confi-
 dejussores, l. liberum. C. de fidejuss. aliàs nunquam, l. 1005.
 C. de fidejuss. l. in duobus. §. 1. de jurejurand.

Debitor ab uno reo credendi liberatus, ab altero
 quoque invito liberatur, l. 2. l. 3. §. ult. de duob. reis. §. pen.
 Inst. d. l. 13. §. ult. de acceptil. l. 27. de pact. nisi rei creden-
 di focii essent. d. l. 27.

Contra, uno ex correis debendi, seu promittendi,
 liberato à creditore, liberatur quoque alter, quando
 amissio & liberatio ipso jure contingit, l. 3. in fine. l. 2. de
 duob. reis. l. 8. §. ult. de novat. Donell. lib. 16. com. cap. 25.
 nisi unus in mora, alter verò minimè libet. tum enim
 moram committens, ex ea de rei interitum amittet obli-
 gatus, l. in condemnatione. §. unicuiq. de reg. jur. l. pen. de
 duobus reis. Si verò liberatio ope exceptionis fit, hæc
 correo nihil prodest, l. Et heredi. §. ult. l. fidejussores. §. 1.

de pact. l. 1. C. de transact. l. si ex duobus. de ius. & rat. distab. nisi ob tres causas: quando scilicet correi debendi sunt socii, l. 2. q. 1. de pact. Donell. lib. 16. comm. 6. 25. aut liberatus, correum suum in liberatione consecuta, expressè conjunxit, l. 25. §. 2. de pact. aut propter jusjurandum sibi delatum correus liberationem est consecutus, l. 28. §. 1. l. 27. de jurejur. vide Petr. Frider. lib. 3. de continent. caus. 6. 17.

- 31 Pignora, debito principali extincto, esse desinunt, l. 32. de fidej. l. 13. §. 4. de pign. l. 9. §. 3. de pign. act. l. 1. §. 2. l. 6. quib. mod. pign. vel hypoth. modo persona ipsa debitoris, privilegio quodam, vel pacto, non sit exempta, l. 2. qua res pign. oblig. l. 10. ad SC. Vellejam. l. 43. l. 6. l. 1. §. 2. quib. mod. pign. vel hypoth. l. 3. C. de ius. pign. & l. 2. ibid. quam Donell. negativè legit, l. 19. C. de usur. & totum debitum principale, non ejusdem pars, sit sublatum, l. quandin. C. de distract. pign. Donell. lib. 16. cap. 26.
- 32 Usuræ cessant, sorte principali, ipso jure, sive per exceptionem sublatâ, l. 6. l. 19. C. de usur. l. 9. de solut. Vide infr. cap. de solut. uno casu excepto, l. centum. in fin. l. ult. de eo quod cert. loc. l. 49. de actio. empt. l. 4. C. de posit. Neque locus relinquatur interesse, principali debito extincto, d. l. ult. l. 43. de solut. l. 4. C. de posit. vid. Menoch. lib. 3. praf. 45. Unde fit, ut ex receptione sortis, censetur remissa æstimatio quanti plurimi, interesse & poena. dissentit Menoch. d. praf. 45. n. 10. & seqq. & praf. 113. & respondet ad contrariam Dd. communem sententiam. quæ sententia eo magis obtinet, quando cum protestatione recepit, Menoch. lib. 3. praf. 113. & d. praf. 45. Et sic quoq; remittens injuriam, non tamen præsumitur damna & expensas remittere, Menochius lib. 3. praf. 114. Mys. cent. 4. obs. 10. Farinac. de injur. in fine.
- 34 Legato revocato à vivo testatore, etiam onus impositionis censetur revocatum, l. Pamphilo. §. duas. de legat. 2. & peculium. l. 1. de pecul. legat.

12 Verbis contracta obligatio contrariis verbis tollitur.

- 13 Rei interventu contracta, rei restitutione extinguitur.
- 14 Pœnitentiâ, re integrâ factâ, tollitur obligatio.
- 15 Res integra in conventionibus quando dicitur.
- 16 Primo modo integra res dicitur pactu in principio appofito.
- 17 Altero modo, quando negotium à neutro est impletum.
- 18 Quando res ad priorem statum est restituta.
- 19 Pœnitentiâ reformatur pactu accessorio.
- 20 Quomodo in emptione, & venditione.
- 21 In fructibus restituendis, quomodo distinguendum.
- 22 Dominium statim post pœnitentiâ ab emptore restituitur.
- 23 Pactum recedendi à contractu emptione duplex.
- 24 Primum pactum additionis in diem & l. commissaria.
- 25 Pactum additionis in diem quid.
- 26 Licitatio quid.
- 27 Licitationis requisita.
- 28 Adjecta & allata melior conditio qua dicatur.
- 29 Unde melior conditio iudicanda.
- 30 Quantitate majori.
- 31 Tempore, loco, vel persona.
- 32 Onerum priorum sublatio.
- 33 Species additionis.
- 34 Purè contracta additio quid.
- 35 In hac ejus sui fructus modis temporis.
- 36 In diem contracta additio quid.
- 37 Lex commissoria quid, & quare sic dicta.
- 38 Res inempta sit, resoluta obligatione.
- 39 Quid addi soleat & ejus commoda & incommoda.
- 40 Legi commissoria similis alia emptio, & venditio.
- 41 Pactum redimendi, seu retrovenditio quid.
- 42 Potestas intra certa tempora redimendi concessa.
- 43 Retrovenditio pars pretii censetur, & antichresis similis.
- 44 Venditor in hac non reservat sibi jus contra primum emptorem, sed obligationem quasitam habet contra eundem.
- 45 Lapsa termino, quando venditor redimere potest.
- 46 Pactum retrovendendi in reditibus annuis, est odiosum, & quando valet.
- 47 Pactum, quo emptori datur redimendi facultas, est illicitum.
- 48 Requisita hujus pacti, ut valeat.
- 49 Obligatio redhibitoria, æstimatoria, evulsionis.
- 50 Pactum arrhale quid.
- 51 Datum amittere volens, vel acceptum in duplum restituere, pœnitentiâ agere potest.
- 52 Perfectio contractu datum sit pars pretii.
- 53 In matrimonio pœnitentiâ nulla concessa.
- 54 Delictorum obligationes infestæ fieri non possunt.
- 55 Res incidens in casum, à quo incipere non potest.
- 56 Limitatio hujus regula.
- 57 Quando dicatur res recidere in eum casum.
- 58 Extincto jure auctoris, extinguitur & jus accipiente.

Cap. 2. De causis amittendi juris adquisiti, in contrarium actis.

- 2 Species dixeruntur amittenti dua.
- 2 Generalis dixeruntur quid, & ejus species.
- 3 Spontanea quid, & ejus species.
- 4 Prior species consistens in actu contrario illi, quo aliquid fuit acquisitum.
- 5 Dominium ex traditione acquisitum, restitutione amittitur.
- 6 Possessio animo & corpore, ut acquiritur, sic & amittitur.
- 7 Possessio & dominium usu acquiritur, & non usu amittitur.
- 8 Per alios possessio acquiritur, & amittitur.
- 9 Obligatio per distractum amittitur.
- 10 Nudo consensu qua acquiritur, illa nudo contrariatione consensu tollitur.
- 11 Quanam ejusmodi obligationes.

Atque

Atque hæc de generalibus adfectionibus amittentis: sequitur de speciebus *dimodulicis* amittentis.

1 Species igitur hujus sunt duæ: quarum una est generalis, altera specialis amittens.

2 Generalis est, quæ jus domini vel obligationis, quæcunque ex causâ adquisitionem, extinguuntur & perimitur. Hæc est extensa, vel restricta.

Extensa est, quæ ad quascunque causas adquisitionis juri domini, vel obligationis pertinet.

3 Atque hæc rursus esse spontanea, vel necessaria. *Vide supra lib. 1. cap. 9. de facto voluntario & involuntario.*

Spontanea est, quæ libera & plena creditoris & debitoris voluntate fit, *in princ. Inst. quib. mod. oblig. toll. §. 4. hoc amplius. ibid. l. 35. l. 23. de regul. jur. l. 58. de pact. l. 1. & tot. tit. C. quando liceat ab empt. duced.*

Necessaria est, quæ constituitur ex modis adquisitionis in contrarium actis, *d. l. 35. l. 23. l. 100. de regul. jur. l. 80. de solut.* Altera, quæ ex solâ conventionem oritur, *d. l. 35. d. l. 100. §. 46. hoc amplius. Inst. de rer. divis. l. 44. l. 8. de adq. possess.*

4 Prior est, quæ constituitur in causa contraria illi, quæ aliquid fuit adquisitionem, *ad. text. lib. 1. pro derelict. l. 13. de reg. jur. Ratio, quia distractus regulantur ex contrariâ naturâ contractuum, de Teraguell. in tract. cessant. caus. cessat. effect. & gloss. 5. de legib. connub. per l. si ad resolvendum. C. de pradiis minor.*

5 Hoc modo dominium adquisitionem ex traditione per restitutionem & redditionem traditioni contrariam, amittitur, *§. hoc amplius 46. cum seq. Inst. de rer. divis. l. 9. §. alia. de acquir. rer. dom. l. 94. l. 75. l. 35. l. 22. l. 246. §. 1. de verb. signif.* Similiter, quando quis rem suam pro derelicto habet, eâ mente illam abiciens, ut in rem suam numero eam esse nolit, *d. §. 46. l. 1. & tot. tit. pro derelict.*

6 Sic quoque possessio, quæ animo & corpore adquiretur, iisdem in contrarium actis, amittitur, *l. 153. de reg. jur. l. 8. de adq. possess. l. 3. §. 12. 13. §. 6. d. tit. vel animo principaliter, & per consequentiam corpore, Donell. lib. 5. com. c. 23. vide supra cap. de possess.* Similiter, amittitur possessio, quando desimus, cum volumus, possessionem nancisci, facultate nanciscendæ ejus amissâ, *l. 3. §. 13. §. 17. §. 6. de acquir. poss. nec non per negligentiam & omissam custodiam rerum mobilium, l. 47. de acquir. possess.*

7 Utrumque domini & possessionis jus, usu acquiruntur, *l. 10. §. servit. vindic. l. 20. l. 21. l. 23. ex quibus causis major.* contrariâ igitur negligentia, & non usu amittitur, *l. 4. §. 27. de usucap. l. pen. & ult. C. de servit. l. 7. l. 10. §. 1. l. 6. quemad. servit. amitt.* Sic & servitus per actum adquisitionem ejusdem contrarium amittitur, *l. 8. ubi Gothoff. quem. servit. amitt. l. 17. com. prad. & per remissionem, l. servitus pradiorum. §. 1. de servit. Donell. lib. 11. c. 17. com. & vicino libertas restituitur, l. si domus. de serv. urb. prad.*

8 Simili ratione, quemadmodum per alios possessionem, & per hanc dominium acquirimus, *l. 9. l. 31. l. 18.*

l. 1. §. per procuratorem 20. de adq. poss. ita quoque contra amittere, l. 2. §. quod Servius. und. vi. l. 3. §. in amittenda. de adq. poss. Donell. lib. 5. com. c. 12. & alienare possumus, l. 18. in fin. de pign. act. l. ult. ubi Gothoff. de novat.

Idem dicendum est de obligatione jure contractâ, quæ similiter contrario actu perit, *l. 100. l. 35. de reg. jur. l. 80. de solut.* qui distractus vocatur, *§. 1. Inst. quib. mod. re cons. oblig. §. 6. item is. Inst. de oblig. qua quasi ex cont. nec non contractus, vel obligationis resolutio, l. 3. l. 4. de rescind. vend. discessus ab obligatione, l. 2. l. 18. l. 4. §. 2. de in diem addit. tit. Cod. quando liceat ab empt. duced. quæ non debet claudicare, l. 1. §. vel quod. §. 1. de rescind. vend.*

Sic ergo obligatio conventionis, nudo consensu contractâ & adquisitionem, re integrâ, *l. 2. l. 5. §. 1. de rescind. vendit. §. ult. Inst. quib. mod. re cons. obligat. l. 1. l. 2. C. quando liceat ab empt. duced.* nuda quoque voluntate, seu conventionem & contrario consensu dissolvitur, *d. l. 80. l. 95. §. naturalis. l. 96. §. 1. de solut. l. 3. l. 6. de rescind. vendit.* ex utraque, non alterutrâ parte, *l. 3. l. 5. l. 6. C. de rescind. vend. l. 58. de pact.*

Ejusmodi est obligatio emptionis, venditionis, locationis, conductionis, societatis, mandati, donationis, constituti & pacti, *Donell. lib. 16. com. cap. 17. l. 1. l. 2. C. quando liceat ab empt. duced. l. 2. l. 5. §. ult. de rescindend. vend. l. 95. §. naturalis. de solut. §. ult. Inst. quib. mod. toll. oblig. d. l. 58. de pact.*

Obligatio verbis contractâ, contrariis verbis tollitur, *d. l. 80. de solut. d. §. ult. l. 35. de reg. jur.*

Rei interventu perfecta, rei datæ & acceptæ restitutione & rehibitione extinguuntur, *d. l. 80. l. 3. de rescind. vend. l. 1. C. d. s.*

Pœnitentiâ similiter, re integrâ factâ, obligatio, etiam invito altero, tollitur in conventionibus innominatis, *l. 3. §. 2. 3. l. 5. de cond. caus. dat. caus. non fecit. & in mandato, §. 11. §. 9. Inst. mand. l. 12. l. 15. mand. societate, §. 4. manet. Inst. de sociis. l. 4. l. 63. l. 65. §. diximus. pro socio. deposito, l. 1. §. pen. depos. precario, l. 1. l. 2. de precar.*

Res integra in conventionibus esse dicitur, quando res, quæ ex naturâ earundem præstanda venit, à neutrâ parte præstita, vel secuta est, *Lab. emptioe 58. de pact. §. ult. Inst. quib. mod. toll. oblig.*

Manet verò res integra in conventionibus duplici modo. Primo, pacto in principio, hoc est, in continenti, in ipso negotio contrahendo apposito, *l. 7. §. qui imò de pact. l. in bona. l. legem. C. d. s. ut, si intra certum tempus, res vendita emptori displicuerit, liceat eam alii vendere, l. 6. de rescind. vend. si pretium quandoque venditor obtulisset, res vendita restitueretur, l. 2. C. de pact. inter empt. & vend. Donell. lib. 16. com. c. 16. & pluribus aliis similibus, tit. C. si serv. export. ven. tit. C. si mancip. ita ven. ne profut. tit. C. si mancip. ita fuer. alien. tit. de serv. export. tit. de addit. in diem. tit. de L. commiss.*

Altero modo, res integra manere dicitur, ex intervallo, post contractam obligationem, quando negotium

conventionis à neutro inceptum, vel impletum est, §. 1. *Instit. de emp. & vend. l. 1. §. 1. de praescrip. verb. l. 3. l. 3. de cond. caus. das. caus. non fecus. hoc est, quando res non est secuta, l. 3. l. 3. §. ult. l. 3. de rescind. vendit. §. ult. *Instit. quibus modis sol. oblig. sit. de condit. caus. das. caus. non fecus.**

18 Res ex hoc modo etiam integra dicitur, quando ea quidem praestita, sed postea in integrum, seu priorem statum est restituta, l. 18. de pact. planè ac si praestita non fuisset, d. l. 18. Quòd si quaedam praestita sunt, quae ex proprietate & naturâ negotii necessaria non sunt, per illa res non dicitur integra desuisse, *Lexempto. §. in qui vina. de act. emp. & vend. l. 3. de rescind. vend.*

19 Pœnitentia reservatur pacto accessorio, ad emptionem, venditionem resolvendam, l. 3. §. 1. de rescind. vendit. l. 1. l. 2. de L. commiss. l. 2. de in diem addit. appo- sito à venditore, l. 5. de evict. l. 7. §. l. 60. l. 78. l. 40. de cons. emp. l. 2. l. 3. de L. commiss. Donell. lib. 16. com. c. 18. cap. 19. *Cujac. lib. 23. obs. c. 31. quod pactum lex dicitur, l. legem. ubi Donell. C. de pact. l. 68. l. 77. l. 79. l. 40. de cons. emp.*

20 Fit igitur emptionis venditionis contractus resolutio, pœnitentiâ, quâ, re in priorem statum restituta, & negotio in contrarium acto, res data & accepta ab utraq; parte contrahentium redditur, l. 3. l. 9. de rescind. vendit. l. 16. l. 6. de in diem addit. l. 4. §. 2. de L. commiss. l. 13. §. si quis. de iur. iur. l. 1. l. 3. l. 6. l. 7. C. de rescind. sit. C. quand. liceat ab emp. ducod.

21 In fructibus restituendis cum re principali distinguendum. Aut enim ex causâ præteritâ, quæ inerat à tempore venditionis, resolvitur contractus, & tunc fructus percepti sunt restituendi, *Covarr. libr. 3. var. resol. cap. 9. num. 1. per l. licet. de in diem addit. l. si fundos. de L. commiss. l. cum autem. §. cum reddiboretur. de adit. edit.* Aut ex naturâ pacti, & nihil penes emptorem remanere debet ex re, in qua ille fidem fecerit, d. l. si fundos. l. lego. de L. commiss. aut ex causâ futurâ resolvitur, & fructus ad emptorem pertinent, *Covarruvias d. cap. 9. per l. 2. l. 4. l. 15. de in diem addit. Donell. lib. 16. com. c. 18.*

22 Dominium rei, statim post pœnitentiam & actum contrarium, ab emptore recedit, l. 4. §. si ex. de in diem addit. l. 1. l. 2. de L. commiss. *Myns. cons. 6. obs. 50. Covarr. libr. 3. var. resolut. cap. 8. ideo venditori rei vindicatio competit, l. si quis. l. 4. Cod. de pact. ins. emp. & vend. Donell. lib. 12. com. c. 18. quæ res venditori cum omnibus accessoriis est restituenda, l. Imperator. de in diem addit. l. qui sit. §. 1. de usur. Donell. d. lib. 12. c. 18. com.*

Pretium similiter emptori est restituendum, si illud dedit, l. ult. de in diem addit. & impensæ in rem, d. l. Imperator.

23 Pactum recedendi à contractu emptionis, venditionis, facultatem & pœnitentiam concedens, est duplex. Unum, quo pœnitentia venditori volenti, l. 3. de L. commiss. l. pen. C. de pact. l. 9. de in diem addit. alterum, quo utrique conceditur, §. 1. *Instit. de emp. & vend. l. 35. D. d. s. quod est pactum arrhale.*

24 Prius pactum est duplex, pactum additionis, vel L.

commissoriae, vel redimendi. Duobus prioribus pactis additionis & L. commissoriae in continenti, non ex intervallo adiectis, ipso jure, sine novâ traditione, emptio venditio resolvitur, *Myns. cons. 6. obs. 50. num. 3. Manric. d. loc. lib. 4. sit. 28. num. 21. 12. de tacit. & ambig. covarr. Covarr. lib. 3. var. resol. c. 8. per l. ult. de L. commiss. postea non item.*

Pactio additionis in diem incertum, qui pro conditione habetur, venditor sibi prospicit de aliâ meliori conditione, per licitationem secundo emptori pluri licitanti, l. 35. de minorib. reservatam ad tempus certum, l. 1. de in diem addit. sit. de L. commiss. Constat igitur additio hæc licitatione secundi emptoris, & meliori allatâ conditione.

Licitatio hæc, alibi auctoritas dicitur, l. 2. §. 8. 9. pro emp. l. 11. de in diem addit. l. 1. l. 5. C. de locat. pro ad. civil. & quædam subhastatio, l. 2. l. 1. l. 4. l. 18. l. 19. de in diem addit. sit. C. de fid. & jure bast. lib. 10. *Lul. Cod. si prope. pub. pensit.*

Hæc, ut rectè fiat, sequentes conditiones requiruntur. I. Si alias quàm prior existat emptor, tum ab emptione recedatur, non tamen suppositus, l. 4. §. cum igitur. l. 2. 4. de in diem addit. II. Si secundo ille emptor meliorem conditionem attulerit, l. 4. §. ult. l. 5. de in diem addit. III. Si venditor vivat intra diem, quo melior conditio adferri debet, vel mortuo illo sit heres aliquis, l. 15. d. s. Donell. lib. 16. com. cap. 18. IV. Si venditor meliore conditione allatâ, admonuerit prius emptorem primum, isque nihil pretio priori adjicere velit, l. licet. de in diem addit. l. 8. d. sit. Donell. d. cap. 18. V. Si venditor posteriorem conditionem meliorem allatam, à secundo admittere velit, l. 9. d. s. VI. Si secundo rem venditam totam & integram, non pro parte addicere velit, l. 13. d. sit. VII. Si venditor post meliorem conditionem allatam, secundo addicat purè & absolutè, non in diem, ut primo, l. 11. d. s.

Adjecta & allata melior conditio est quasi auctarium quoddam prioris pretii, l. 3. l. 4. §. 1. l. 11. §. 1. l. 17. l. 19. ood. quæ statim vel impletur & extat, vel deficit in primo oblato quolibet secundo emptore, d. l. 4. §. 5. cod.

Melior conditio est judicanda ex venditoris utilitate, quâ scilicet aliquid ad commodum venditoris accedit, l. ult. l. 15. §. 1. l. 19. de in diem addit. quod sit quantitate, tempore, loco, personâ eementis, aut personæ venditoris sublevatione in oneribus.

Quantitate, quando pretio priori additur quid, quo plus emat, d. l. 4. §. ult. vid. l. 15. §. 1. l. pen. d. sit. principaliter pretio rei venditæ, non alterius, d. l. 4. Donell. lib. 16. c. 18. *comment. Manrica dicto sit. 28. num. 20. & sequentib.*

Tempore melior sit conditio, si secundus purè emat, præsentem pecuniam offerat, cum prior in diem emisset, arg. §. plus autem. *Instit. de action.*

Loco, quando secundus emptor pecuniam, loco commodiori, quàm prior, dare est paratus, arg. l. 3. de ea quod cert. loc.

Personæ secundæ emptoris, qui scilicet est homo **aves**, spectatæ fidei, cum prior pauper & dubiæ fidei esset, *Donell. libr. 16. comm. cap. 19. l. 14. de in diem addit.*

2 **Onerum priorum sublevatione**, quando secundus emptor etiam minoris emerit, sed levioribus conditionibus, remittens ea, quæ venditori gravia aliâs essent, *d. l. 4. in fin. de in diem addit.*

33 **Species additionis sunt duæ**. Est enim alia pura, alia in diem dilata, *l. 1. l. 2. l. 18. de in diem addit.*

34 **Purè contracta additio est emptio**, venditio purè contracta & perfecta, sed sub conditione allatæ melioris conditionis, resolvenda, *d. l. 1. l. 2. à qua scil. receditur, allatæ meliori conditione, l. 4. §. 5. l. 17. d. s. & res inempta fit, d. l. 19. cum duo. de in diem addit.*

35 **In hac fructus mediæ temporis sunt emptoris**, *l. 2. in fin. l. 4. §. 1. d. s. quos ille suos facit, d. l. 2. §. 4. pro empt. l. 2. §. 1. l. 4. de in diem addit.* ideo, quod dominus rei sit, *d. l. 4. §. 3. d. s. & possessor, d. l. 4. §. 4. si interim nullus meliorem conditionem attulerit, l. 6. l. 14. l. ult. d. s. vide Covarruv. lib. 3. variar. resolut. cap. 8.* Similiter periculum & incommodum rei ad emptorem pertinent, *l. 2. l. 3. 4. 6. 10. d. s. Donell. libr. 16. cap. 18.* pretium quoque, si quod dedit prior emptor, à venditore repetit, *l. ult. de in diem addit.* & impensas in rem factas, *d. l. 16. d. s. Mantica lib. 4. tit. 28. de tac. & ambig. conv.*

36 **Additio in diem est emptio venditio conditionalis** perficienda, si melior conditio non offeratur, *l. 2. §. 4. 5. pro empt. l. 2. l. 4. l. pen. & ult. de in diem addit.* aut adjectione ab alio, emptor non superetur, *l. 35. de minor. ut fundus esto tibi venditus 100,* nisi quis intra calendarum Januariæ meliorem conditionem attulerit, *l. 1. de in diem addit.* In hac fructus rei simul cum eadem venditori sunt restituendi, *l. 2. §. ult. l. 3. l. 4. l. 10. d. s. & periculum & commodum est venditoris, d. text.*

37 **Pactum, seu lex commissoria, l. 4. Cod. de pact. inter empt. & vend. tit. de L. commissif.** est, quæ cavetur, ut nisi pretium emptor intra diem certum solvat, *l. 2. l. 4. l. 5. de L. commissif.* & non interpellatus etiam offerat, *l. 4. §. ult. d. s.* contractus perfectus resolvatur, & res arbitrio venditoris empta, vel inempta, infecta, seu invendita fiat & habeatur, *l. 1. l. 2. l. 3. l. 4. §. 2. l. 7. l. 5. d. s. l. ult. de rescind. vendit.* Brevius est solutio emptio-nis, venditionis, ex conditione extante, seu eventu conditionis appositæ à venditore, *l. 19. de usufrucap. l. 13. §. 1. 2. de adq. possessif. quæ redhibitioni similis dicitur, d. l. 19. in fin.*

Dicitur commissoria, quod committat rem & emptionem venditoris, hoc est, quasi in manus ei tradit, & arbitrio illius subjicit, utrum rem inemptam velit & legem exercere, an verò emptionem velit valere, *Donell. libr. 16. comm. cap. 19.* aut ideo, quod committat in legem, *l. 2. l. ult. de L. commissif. Mantica de tacit. & ambig. convens. lib. 4. tit. 29. nu. 8. 9. 10. 11.*

38 **Resoluta igitur obligatione, res sit inempta, l. 6. §. 1. l. 4. l. 5. de L. commissif.** & dominium ipso jure, absque traditione ad priorem venditorem transit, *l. ult. d. s.*

Covarruvius libr. 3. variarum resolut. cap. 8. Donellus lib. 16. commens. cap. 19. sicuti & arrha data apud venditorem remanet, *dist. 1. 6.* si quæ solutio rei venditæ, cum omnibus accessoriis, *l. 4. l. 5. in fin. de L. commissif. Mynsinger. cens. 6. observ. 69. Gothofred. in l. 1. l. 4. §. 5. d. s. etiam possessionis prioris continuatione, l. 19. de usufrucap. l. 13. §. 4. de adquirend. possessif. & deteriorationis præstatione, l. 3. l. 4. Cod. de pact. inter empt. & vendit. Vocari ideo potest emptio venditio pura, sub contractâ fiduciâ, *l. 1. l. 2. Cod. d. s. Paulus libr. 2. sensens. tit. de L. commissif. Cujacius in tit. Instit. de legis. agnat. successif.* non propriè emptio venditio retroacta, *l. 19. de usufrucap.* Conditionalis emptio venditio dici non potest, cum purè fiat, quamvis sub conditione resolvatur, *l. 3. de contr. empt. l. 1. de L. commissif. Mantica d. s. 28. lib. 4.**

In hac lege commissoria solet addi, ut quantum minoris postea res vendatur, id à priore emptore præstetur, *l. 4. §. 3. d. s. Commoda & incommoda omnia interim ad emptorem pertinebunt, non secus ac si purè contracta fuisset emptio venditio, l. 5. de L. commissif. l. 4. eod.*

Legi commissoriæ similis est emptio venditio his 40 tribus modis contracta: I. quando contemplatione alicujus rei vendidi, ut Capuam ires, neque icens, *l. cum 10. Cod. de pact. inter empt. & vendit.* II. Quando unus alterum ab obligatione liberat, *l. 5. de rescind. vendit.* III. Quando emptor rem prius minoris emptam, postea plus ab eodem emerit, *l. 2. de rescind. vend. l. 7. §. ad eod. de pact.*

Pactum redimendi, seu retrovenditio, *l. 2. l. 7. Cod. de 41 pact. inter empt. & vendit. Lewis. cap. 25. 23. & sequens.* alii vocant retractum conventionalem, *Tiraquell. lib. 2. de retract. in princ. Covarruv. lib. 3. miscellan. cap. 9.* veteres fiduciariam venditionem vocabant: est, quæ cavetur, ut oblato ab emptore intra certa tempora, vel quando-cunque, pretio, vendenti res restituatur, *l. 2. Cod. de pact. inter empt. & vend. Covarruv. lib. 1. variarum resolut. cap. 9. & 15. Tiraquellus de utroque retract. pars. 2. Chassan. in consuet. Burg. rub. 5. §. 1. Lewis. cap. 25. 29. 30. 48. 49. 31. 32. 33. 26. 29. & ejusdem dominium, non ipso jure, sed per traditionem, ad venditorem revertatur, *Covarruvias d. loc. libr. 3. cap. 8. & lib. 1. cap. 15. num. 7. Mynsinger. censur. 6. obs. 50. Mantica lib. 4. tit. 31. de tacit. & ambig. convens. Gail. lib. 2. observ. 10. Boer. decis. 182. nu. 19.* cum fructibus à tempore oblato & depositi pretii, *Mantica d. loc. tit. 32. nu. 102. & sequens.* vel post retrovenditionem perceptis, *Faber de error. prag. deced. 10. error. 2. & prius res vendita, quasi revendatur, argum. l. 2. Cod. de pact. inter empt. & vendit. Tiraquell. in res. convens. §. 5. gloss. 2. num. 1. Mynsinger. cens. 6. observ. 50. Lewis. d. cap. 25.* restitutus à venditore primò impensis ad perpetuam rei utilitatem factis, *Mantica d. tit. 32. nu. 118. & seqq.**

Vice versâ redimendi potestas absolute, vel intra certa tempora emptori concedi potest, ut is, re emptâ venditori traditâ, pretium ejusdem recipiat, *Covarruv.*

var. resolut. cap. 9. in pr. Et num. 2. dissent. Mynf. com. 6. observ. 70.

Hoc pactum retrovendendi, si est nudum, non parit actionem, nisi in continenti sit adjectum, stipulationeve firmatum, *Mantica lib. 4. tit. 31. num. 4. s. 6. Et seqq. de sacit. Et ambig. convent.*

- 43 Hæc retrovendendi in continenti appositæ pars pretii existimatur, l. 79. *fundi partem. de contrahend. empt.* & similis est antichresi, *Faber decad. 9. error. 9. Mantica d. loc.* Ergo hoc pacto jus in re vendita non reservat sibi venditor, l. 21. *si sterilius. §. 5. de act. empt. Et vendit. Geilius lib. 2. observat. 16. Wesenbecius consil. 39. Mynfinger. cent. 6. observat. 69. dissentiunt alii relati à Geilio d. loc. adde Cujacium in l. 24. de prescript. verb. in tract. 9. ad African. sed obligationem quæ sitam habet, d. l. 2. Cod. de pact. inter empt. Et vendit. l. in rebus. C. de raru. permittat. Geil. lib. 2. observat. 16. num. 3. 4. 5. Mantica d. loco. tit. 32. num. 44. Et sequentib. dissentit Mynfingerus cent. 6. observat. 69. Et seq. Zafido consil. 12. num. 34. vol. 1. Covarruvias libr. 3. variar. resolut. cap. 8. contra primum emptorem, non tertium, vel secundum, argum. l. nemo. de pact. ad interesse scil. si primus vendidit, l. si ita quis. §. 4. de L. commissio. l. 16. de addit. in diem. Alcius. libr. 5. parad. c. 1. Schurf. consil. 13. num. 5. Wesenbec. consil. 39. num. 6. Cujac. d. loc. Geil. dict. loco. quæ obligatio etiam extraneo cedi potest, Geil. d. lib. 2. observat. 16. Covarruvias libr. 1. variarum resolut. cap. 9. num. 2. 5. Joseph. Lud. decis. Perus. 23. num. 29. Et decis. Lucens. 47. per tot. Borcholt de pact. cap. 6. num. 54. 55. & in heredes transit, l. si creditor. §. illud. de dist. pign. Tiraquell. de vet. conv. §. 1. gloss. 2. num. 43. Menochius cas. 217. arb.*

- 45 Venditor, qui vendidit tenui pretio, redimere rem potest, etiam lapsò termino redimendi, quod Menoch. d. loc. in arbitrio judicis relinquit. Vide Anton. Fab. decad. 9. error. 10. l. 79. *fundi. de cont. empt. Mantica d. loc.* aliàs verò lapsò præstituto tempore, redimere non potest, *Mantica d. loc. num. 33. Et sequentib. tit. 31.*

Quò brevius autem est tempus, quod pacto continetur, eò minus incommodis sentit emptor ex pacti adjectione, & contra, l. 2. *Cod. de pact. inter empt. Et vendit.*

- 46 Pactum retrovendendi, quo venditori debitori redemptio post certum præfinitum tempus datur in re ditibus annuam, est odiosum, *Covarruvias libr. 3. variar. resolut. cap. 8.* scil. ut pro decem, unus aureus loco pensionis annuatim præstetur, vide *Covarruviam d. loco. Anton. Fab. decad. 9. error. 9.* & valet, si pro pretii ratione quantitas redditus constituitur, & omnis usuræ præsumptio abest, *Covarruv. d. loc. num. 5.* sed liberam tamen hæc venditori debitori competere redemptionem, etiam post tempus redemptioni præfinitum, rectè traditur, *Covarr. d. cap. 8. num. 7.* imò etiam statim, post contractum celebratum, *Molinæ de contract. quest. 51. Mantica d. lib. 4. tit. 31. num. 33. Et sequentib.* ne tamen majori pretio redemptio fiat, *Covarr. libr. 3. var. resolut. cap. 9. num. 4.* Emptori, seu creditori reddituum, tale pa-

ctum nihil omnino prodest, *Roland. à Valle consil. 40. vol. 3. Petr. Frid. lib. 2. de mand. c. 72. nu. 4. s. 6.* ubi indistinctè usurarium conventionem esse docet, & parèm utrique facultatem redimendi dari docet.

Pactum igitur retrovendendi, quo potestas & arbitrium redimendi emptori datur in annuis redditibus venditis, est illicitum, tanquam in captationem usurarium appositum, *Covarr. c. 9. lib. 3. var. resolut. nu. 4. Molinæ de contract. quest. 55. Et 58.* nisi in casu moræ, in solvendis reddenibus, sortem capitalem restituendam esse, per pactum reservatum esset, *Pot. Frid. libr. 2. de mand. c. 72. nu. 4.*

Requisita ergo hujus pacti, ut valeat, sunt I. ut emptor pretium det absque ullà repetendi voluntate. II. Redditi constituantur ad justam quantitatem pretii. III. Ut venditor pro libito, quodcumque, pretio accepto restituito, reditum redimere possit & reluere.

Hujus loci quoque esse videntur obligationes, redhibitoria, æstimatoria, evictionis præstatio & jus retractus, quibus pro arbitrio partis læsæ, contractus emptionis venditionis resolvitur, & jus quæsitum tollitur & amittitur. Sed quia illis etiam prior contractus confirmari potest, præstata indemnitate parti læsæ, atque ita simpliciter & absolute de amissione juris obligatorii non agunt, ideo retuli illas ad contractum emptionis venditionis, *sup. cap. 75. lib. 1. de obligatione secundariâ venditoria Et emptoria.*

Sequitur alterum pactum, quo utrique parti, dissolutione obligationis, per emptionem venditionem contractæ, potestas datur, quod est pactum arthale, l. 2. C. *quand. liceat ab empt. d. ced. l. 3. Cod. de act. empt. vide Cujac. lib. 4. obs. c. 26. Et lib. 11. obs. c. 17.* ex quo in argumentum & indicium contractus nondum perfecti, d. text. sed perficiendi, in *prin. Instit. de cont. empt. l. 35. D. eod. datum, amittere volens emptor, vel acceptum venditor in duplum restituere volens, §. 1. Inst. d. l. 4. de L. commissio. à contractu discedere & pœnitentiam agere potest, Instit. dict. loc. ubi Dd. l. contractus. §. illud ubi Sichard. C. de fide instrum. Cujac. lib. 11. obs. c. 17. l. 3. Cod. de act. empt.*

Quò si perfecto contractu, artha datur, tum ut pars pretii datur, & res non est integra: sin verò, ut symbolum contractus, & integra res permaneat, pars pretii esse intelligitur, quando datur in pecunia numerata, aut res alia fungibilis, l. contractus. *Cod. de fid. instrum. l. ult. C. quand. liceat ab empt. d. ced. l. 3. Inst. d. l. 4. de L. commissio. de lege commissio. l. 11. §. 6. de act. empt. l. 5. §. 15. de instit. act.*

Atque hæc tamen, quatenus & quando pœnitentia est concessa in conventionibus: in quibus excipio matrimonium, quod contrariò dissenso, seu pœnitentia non dissolvitur, licet nudo consensu contrahatur, l. 5. C. *de req. ad. Gothoff. in l. nihil tam 35. de reg. jur. Massb. l. 5. cap. 19.* similiter & pignus nudo consensu contractum, l. contractus. *Et hypoth. l. 1. de pign. act. & obligationes ex quasi contractu aditionis hereditatis, l. ult. C. qui admitt. qd. bon. possit.*

Paſta quoque noviffima præcedentibus prioribus derogant, vel illa tollunt, *l. paſta noviffima. Cod. de paſſ. quando ſunt contraria, non diverſa, l. 13. Cod. de paſſ.*

54 Delictorum obligationes, contrario facto infectæ fieri non poſſunt, nec retorquere ſeu referre crimen conceditur, *l. 19. Cod. qui accuſ. l. 5. l. 6. 7. de public. judic.* Talionis pœnâ quædam obligationes tolluntur, *Exod. cap. 21. 24. Dent. cap. 19. 19. 21. Matth. cap. 5. 24. cap. 26. 58. Levit. cap. 24. 19. 20. 21. Prov. 6. 20. 22. & cap. 26. 27. §. 7. pœna. Inſtit. de injur. nec non compensatione, quoties pœna eſt pecuniaria, civilis, non capitalis, l. 13. uxor. §. 5. l. 1. §. qui hoc. de adul. l. 11. §. 2. de compenſ. l. 39. ſolus. mat. Menoch. lib. 3. præſumpt. 112. Cler. queſt. 20. §. employeufis.*

55 Huic amiſſionis modo, adfinis eſt ille: quando negotium adquiſitionis, nondum plene perfectum, ſed pendens, incidit in eum caſum, à quo incipere non poteſt, *l. pen. §. 2. l. 98. l. 83. §. 5. l. 140. §. 2. de verb. obligat. §. 2. Inſtit. de inſt. ſtipul. §. 6. ſi ſervus. Inſtit. de nox. act. l. 1. l. 2. de reg. Caton. Donell. in l. 140. pluribus. §. eſt. de verb. obligat. §. item. Inſtit. de inſt. ſtipul. vocatur mutatio ſtatus adquiſitionis, quæ in nihilum redigitur.*

Ratio hujus amiſſionis eſt, quod ſine eo, quod ſequi oportebat, præcedens factum conſiſtere non poteſt. Unde dicitur, quod eadem ſit ratio querendi & amittendi. Adquirimus & obligamur, quando poſſumus dare: liberamur & amittimus, quando dari non poteſt, *d. l. 83. §. 5. de verb. obligat. l. 185. l. 135. de regul. jur.*

56 Sed tamen, in plene perfectis negotiis, non eſt novum, ut quæ ſemel conſtituta ſunt, durent, licet caſus extiterit, à quo incipere non potuiſſent, *l. 85. in ambiguis. §. 1. de regul. jur. l. 140. §. 2. ubi Donell. de verb. obligat. & lib. 16. comm. c. 1. per §. ex contrario. Inſtit. de legat. §. furioſi. Inſtit. quib. non eſt permiſſ. teſt. facer. 1. Corinth. cap. 7. 11. 12. & ſeqq. juncto cap. 6. l. 3. C. de 57 inſer. d. mat. Loratione. §. ult. de rit. nups. Recidit verò adquiſitio in caſum, à quo incipere non poteſt, quando ex res, quæ ab initio conſtituebant obligationem, & ſine quibus negotium conſiſtere non poterat, ex in contrarium veritæ, eſſe deſerunt tales, quales eſſe poſſunt res, perſonæ & finis adquiſitionis, *Donell. d. lib. 16. commen. c. 1. atque tum eventu impoſſibilis fit præſtatio & obligatio, l. 185. de regul. jur. Cujac. in d. l. 83. §. 5.**

58 Extingit etiam jure auctoris, extinguit quoque jus ejus, qui ab eo accepit ejusque jure eſt uſus, *l. lex. veſtigali. de pign. l. 22. & poſt. §. 1. fam. herciſc. arg. l. nemo plus. de regul. jur. l. ſi ſub conditione. quib. mod. uſuſfruct. amitt.*

Hujus loci ſunt tit. de addict. in diam. tit. C. de pact. int. empt. & vend. tit. de Leommiffor.

Cap. 3. De pacto debiti non petendi, ubi & de remiſſione & renunciatione juris adquiſiti.

- 1 Conventio creditoris & debitoris remiſſio debiti adquiſiti contingit.
- 2 Exprefſa conventio ſit pacto de non petendo, transaſione, & juramenti præſtatione.
- 3 Pactum de non petendo quid.
- 4 Eſt ſtricti juris.
- 5 Pactum hoc, jure domini ipſo jure tollit, ſi eſt traditione verâ, vel quaſi firmatum.
- 6 Tollit quoque obligationis jus.
- 7 Poſſeſſio quoque, illo tollitur.
- 9 Ipſo jure tollit omnem obligationem, qua ſolo conſenſu conſtat.
- 10 Opus exceptionis à cæteris obligationibus liberat.
- 11 Perſonale pactum quod dicatur, & ejus ſpecies.
- 12 Pactum proprium principalis debitoris quid.
- 13 Pactum alienum, quo alterius factum, alius liberatur.
- 14 Pactum hoc alienum à quibus fieri poſſit.
- 15 A correo debendi ſeu promittendi quomodo fiat.
- 16 A majore parte creditorum factum, nocet minori parti.
- 17 A fidejuſſore debitoris pactum hoc inicum cum creditore, alius non prodeſt.
- 18 Pactum creditoris cum debitore inicum, fidejuſſori prodeſt.
- 19 Pactum hoc ab illis, qui ſunt in poteſtate noſtra, cum creditore inicum, nobis prodeſt.
- 20 Pactum à filioſam. factum poſt mortem illius, non prodeſt.
- 21 Pactum à ſubjectis noſtris factum, debitori noſtro quatenus nocent.
- 22 A parente factum, noſtris ſubjectis non prodeſt.
- 23 Pactum à procuratore debitoris factum, eidem prodeſt, contra, à creditore procuratore factum, inutile.
- 24 Tutoris, vel curatoris pactum prodeſt pupillo, minori.
- 25 Pactum ab antecſſore inicum, ſucceſſori ibidem prodeſt.
- 26 Perſonale pactum heredi non prodeſt.
- 27 Pactum in rem omnibus prodeſt, quorum intereſt.
- 28 Pactum mihi, quomodo ſolum heredem putabas, prodeſt & cæteris.
- 29 Pactum de non petendo, dicitur remiſſio & renunciatio juris ſui.
- 30 Remiſſio juris varia, & ejus ſpecies.
- 31 Renunciatio generalis omnium jurium, quatenus valet.

- 32 Renunciatio facta de rebus hereditariis, non valet.
- 33 Pactum de non succedendo, quando valet.
- 34 Propter dotem acceptam factum, quando rescindi potest.
- 35 Pactum de succedendo non valet.
- 36 Quando valet.
- 37 Renunciatio quasenus valet, dicitur fratri juris esse, & non trahitur ad incognita & insolita & non expressa.
- 38 Sublata causa, vel cessante ea, renunciatio valere definit.
- 39 Similiter ob enormissimam laesorem.
- 40 Idem, quando pater remisit renuncianti.
- 41 Vel renuncians moritur ante obitum ejus cuius hereditati renunciavit.
- 42 Pacto pars bonorum post mortem dari potest.
- 43 An ex actu divisionis, remissio juris resultet.
- 44 Frater praesens, tacensq; apud alienationem, tacite remississe jus suum censetur.
- 45 Legatarius sciens et emens rem legatam, similiter.
- 46 Si testator pater legat rem propriam, quam legatarius postea sciens emit.
- 47 Emens rem sibi pignori datam, tacite remississe jus suum.
- 48 Creditor consentiens rem sibi hypothecam alii pignori, remississe dicitur jus suum.
- 49 Similiter si primus creditor consentiat, ut secundo rei pignori detur.
- 50 Reddens debitori syngrapham, censetur tacite remississe jus suum, vel lacerans eam.
- 51 Creditor praesens, non contradicens alienationi pignoris, remississe jus suum dicitur.
- 52 Debitor per tres annos continuos solvens, censetur de praeteritis satisfecisse.
- 53 Creditor reddens instrumentum debitori suo, remississe jus suum censetur.
- 54 Limitatio praecedentis regula.
- 55 Cancellatio & deletio instrumenti, inducit tacitam remissionem & pactum de non petendo.
- 56 Limitatio praecedentis regula.
- 57 Renunciatio beneficii SC. Macedoniani aut Vellejani, non numerata pecunia, inventarii, an valet.
- 58 Renunciatio cessionis, doli factori, metus, nullitatis, rei non tradita exceptionis, restitutionis in integrum, simulationis, ordinis, an valet.
- 59 Liberatio ab oneribus civilibus, est pactum de non petendo, & quid illa sit, & quomodo fiat.
- 60 Ex privilegio & beneficio principis immunitatem habens, liberatur requisitis tribus concurrentibus.
- 61 Cessantibus illis requisitis ipse princeps tenetur solvere.
- 62 Symbiotici à collectis immunitatem concedere non possunt.

- 63 Tacita remissio eorum, & immunitatis à lege, quibus concedatur.
- 64 Propter aetatem à personalibus muneribus qui excusantur.
- 65 Propter sexum, quoniam.
- 66 Propter liberos, superstitios qui.
- 67 Propter paupertatem qui.
- 68 Propter corporis infirmitatem qui.
- 69 Ob dignitatem & honorem qui.
- 70 Propter Reipubl. occupationes qui & à quibus excusantur.
- 71 De immunitatibus & privilegiis decurionum & senatorum.
- 72 Ob artificia necessaria qui excusantur.
- 73 In Reipubl. necessitate extrema, omnes immunitates & privilegia cessant.
- 74 Immunitas concessa quousq; extendatur.
- 75 Immunitatis privilegium personale quos comprehendat.
- 76 Concessum privilegium ecclesia bonis non datur hujus omphyteneae.
- 77 Concessum à Principe seculari ad eisdem extenditur.
- 78 Concessum de floribus, etiam famulis cornadem compescit.
- 79 Concessum in genere, non intelligitur de patrimonialibus oneribus.
- 80 Ad heredes immunitatis data non transit.

Hucusque quomodo causis in contrarium actis, spontanea amissio contingat sequitur, quomodo solà conventionem, nullo actu priori acquisitioni contrario simul interveniente, fiat amissio. *Sup. c. 2. nu. 3.*

Conventionem igitur creditoris & debitoris amissio juris acquisiti contingit, remissione consensu facta, *l. 7. §. 10. de pact. l. 15. §. 4. Locat. l. 1. de transact. §. 1. Instit. quib. mod. toll. oblig. Quod sit conventionem expressa, vel tacita.*

Expressa conventionem, qua scilicet remittitur debitori debitum, seu jus à creditore acquisitum certum & indubitatum, vel dubium & controversum, *l. 1. de transact. §. 3. 4. 5. Instit. de except. l. 54. l. 27. §. 5. 6. & seqq. l. 62. de pact. Illud sit pacto de non petendo: hoc transactionem, vel juramenti praestationem.*

Pactum de non petendo est conventio innominata, qua debitum acquisitum quaecumq; ex dominio, *l. 7. §. 14. 15. 17. 18. 19. de pact. vel obligatione, d. l. 7. §. 13. 14. 15. l. 40. l. 27. §. 1. 3. 4. & seqq. l. 40. de pact. debitori à creditore gratis, l. 1. de transact. arg. l. 15. l. 5. de prest. verb. remittitur, §. 3. 4. 5. Instit. de exception. l. 57. §. 1. 2. 3. & seqq. l. 7. §. 6. 7. 8. de pact. ad tempus, vel in perpetuum, d. l. 27. & §. 8. 9. 10. de except. Instit. l. 3. D. d. l. 157. l. 54. l. 47. l. 27. §. 1. 2. 3. de pact. pro parte, vel in solidum, l. 95. §. natura. de solus. vocatur pactum justum, *Brisson. lib. 3. de solus. per l. 7. §. 1. 2. 3. de pact. l. 40. §. 1. d. 2. ideo, quod rationi & aequitati consentaneum esse debet non errore, metu, dolove extortum, vel contra leges, l. 17. §. pactum. de pact.**

Pactum

- 4 **Pactum** tale est stricti juris, nec ad alias res, vel personas extenditur, l. 1. §. 1. *testam. quem. apor. l. 12. de transact. Roland. à Vallo consil. 13. vol. 1.* nec ad incerta & incognita, l. *maser. de off. test. l. cum Aquiliana de transact. Tiracoll. in praf. l. si unquam. num. 99. Et seqq. C. de revocand. donat. quamvis hæredibus derur, l. 17. l. 7. §. 8. l. 21. §. fin. l. 40. de pact. nisi natura rei contrarium innueret, Geil. lib. 2. obs. 2. nu. 18. 19.*
- 5 **Pactum** de non petendo jus domini, ipso jure tollit & extinguit, quatenus traditio vera, vel quasi, vid. *sup. cap. 37. de tradit. Luc. c. 7. 42. 43. Matth. cap. 18. 31. 32.* est confirmatum, arg. l. 45. l. 48. de pact. l. 20. C. d. s. l. 9. de acquir. rer. dom. aliàs directò dominium per illud non tollitur, vel transfertur, d. l. 45. l. 48. eum sit donatio quædam, l. 28. §. 2. de pact. §. 3. *Instit. de donat.*
- 7 **Per hoc pactum** de non possidendo, vel de jure possidendi remittendo, possessio ab illo, qui civiliter possidebat, amittitur, l. 3. §. 6. l. 44. §. ult. de acquir. poss. vid. *sup. de possess.* Naturaliter alterius nomine possidens, causam possessionis, nec sibi, nec alii immutare potest, l. 3. §. 19. de acquir. poss. l. 2. §. 2. pro hered. l. 33. §. 2. de usufrucap. quod si tamen possessionem sponte alii eo animo tradiderit, ut illam transferat, non dubium est, quin illa amittatur, l. non solum. §. qui pignori. de usufrucap. l. 3. §. 6. 7. de acquir. poss. Donell. lib. 5. com. c. 12.
- 8 **Pactum** hoc de non petendo, obligationes quoque tam ex conventionibus, §. 1. 2. 3. *Instit. de except. l. 7. §. sed cum. de pact.* quàm ex delictis, l. 17. §. 1. de pact. l. 17. §. 6. l. 11. §. 1. de injur. l. 29. §. 2. l. 15. §. 5. ad L. Jul. de adult. ortas tollit, sed aliquando ipso jure, aliquando ope exceptionis.
- 9 **Ipsò jure** tollit obligationem omnem, ex conventionibus, solo consensu constantibus, ortam, l. 18. l. 47. de pact. arg. l. 35. de regul. jur. item naturalem quamvis obligationem, l. 95. §. naturalis. de solut. adde *Matth. c. 18. 27. 32.* obligationem injuriarum, l. 17. §. 1. de pact. l. 17. §. 6. l. 11. §. 1. de injur. furti. d. l. 17. §. 1. l. 7. §. 14. de pact. & §. ult. *Instit. de injur. vid. Conn. n. lib. 5. com. c. 2.* quæ pacta lex 12. tabb. confirmavit, d. l. 7. §. si paciscar. de pact. *Rosbach in prax. civil. tit. 12. nu. 19.*
- 10 **Ope** exceptionis à cæteris obligationibus liberat, d. l. 7. §. 6. 8. 14. 15. & seqq. l. 17. §. 2. 3. l. 22. l. 27. §. 1. 2. 3. 4. de pact. §. 3. 4. 5. *Instit. de except.* etiam ab obligauone delictorum, d. l. 7. §. 13. de pact. l. 29. §. 2. l. 2. §. 2. l. 15. §. 5. ad l. de adult.
- 11 **Personale pactum** dicitur, quo persona exprimitur, à qua petitio fieri non debeat. Reale, quo generaliter exprimitur, ne petatur, l. 25. l. 7. §. 8. l. 21. §. 5. de pact. nisi de mente contrahentium aliter constat, d. l. 7. §. 8. *Cnj. lib. 18. observ. c. 2. Memoch. lib. 3. prafumpt. 103. Et lib. 4. prafumpt. 164. n. 2. Adamicus de tacit. Et ambig. convent. lib. 1. tit. 7.*
- Pactum** ejusmodi est proprium, vel alienum.
- 12 **Proprium** est, quo ipse principalis debitor à creditore debiti sui liberationem & remissionem proprio facto consecutus est, §. 1. 2. 3. *Instit. de except.*
- 13 **Alienum pactum** contra, quo facto alterius paciscens, cujus principaliter eo nomina interest, l. 27. l. 21. §. ult. de pact. vid. *tit. Cod. si quis alteri, vel sibi. debitor remissionem debiti consequitur, l. 7. §. 6. 7. 8. Et sequentib. l. 32. de pact.* Interesse autem paciscens dicitur, quoties alius, qui remissionem debiti consequitur, contra eum mandati, vel negotiorum gestorum obligationem habet constitutam, l. si remunerandi. §. si passus. *mandat. l. 21. §. 5. de pact. l. 6. de liber. legat. Briffon. lib. 3. de solut. Et ex ea regressum contra paciscentem, d. text. ut consuli aliter paciscenti non possit, nisi & alii remissio fiat, aut commodum ex pacto suo sentire non possit, nisi ejus auxilio, alii se tueri concedatur, Briffon. d. loco. aut, quoties est talis persona paciscens, quæ jure permittente, alteri adquirere potest, *tit. Instit. per quam person. nob. acquir. Et C. d. s.**
- Fit autem pactum illud alienum: 1. à correo debendi, vel credendi. 2. à fidejussore debitoris, vel contra: 3. ab illis, qui sunt in potestate debitoris, vel creditoris, aut contra. 4. à procuratore, vel ministro debitoris, vel creditoris, aut à tutore, vel curatore: 5. à successore debitoris, aut creditoris, de quibus ordine dicemus.
- Primò, à correo debendi, seu promittendi, vel socio, argentario, pactum de non petendo factum cum creditore, alteri socio, vel correo debitori prodest, l. *idem. 25. de pact. arg. l. omne as. pro socio.* Solutio tamen totius debiti, à correo debendi facta, non parit repetitionem soluti, neque mandati, negotiorum gestorum, aut de in rem verso actionem adversus correum, *Hoizius lib. 1. quest. 37. Anton. Fab. lib. 11. conjec. c. 6. 7. 8. 12. 17. per l. si me Et Titium. si corr. pot.*
- At contra, pactum de non petendo factum cum debitore, ab uero correo credendi, vel uno ex sociis argentiariis, alteri nihil nocet, l. 27. *si unus. de pact. Briffon. lib. 3. de solut. vid. cap. 85. nu. 1. 6. Et seqq. lib. 1.*
- A majore parte creditorum pro modo debiti, non personarum numero, pactum ejusmodi cum debitore initum, quo heres parte debiti remisà, ad adendum invitatur, vel ad venditionem bonorum faciendam, minori parti nocet, idque jure singulari receptum est, l. 7. §. *Et sicum. 18. cum l. seq. 8. de pact. l. 10. d. l. 14. de pass. Briffon. d. loc.*
- II. A fidejussore debitoris, pactum de non petendo debito initum cum creditore, reo principali, aut confidejussoribus, nisi in paciscendo id actum sit, non prodest, l. 23. *idem. 25. §. 1. 2. l. 26. de pact. l. si stipulasus. §. ult. de fidejuss. Briffon. d. lib. 3. Donell. lib. 22. com. c. 4.* contra tale pactum creditoris cum debitore principali factum, fidejussori paciscens debitoris prodest, l. 21. §. ult. l. 27. de pact. l. qui duos. de legat. 2. nisi aliud sit actum, l. 22. d. *idem. 25. §. 3. l. 26. de pact.* vel in rem suam fidejussor, l. 24. de pact. aut animo donandi, l. 32. de pact. vel pro invito & vetante fidejussisset, *Briffon. d. lib. 3. per l. 6. de liber. legat. l. si remunerandi. §. si passus. l. si pro se. mandat. vid. sup. lib. 1. cap. 85.*
- III. Pactum de non petendo ab eo, qui est in potestate nostra, interpositum & cum creditore factum,

nobis debitoribus dominis, vel parentibus prodest, l. 10. l. 11. l. 12. l. 17. §. ult. & l. seqq. de pact. argum. l. 19. de pact. §. item per heredes. Instiit. per quas personis nobis adquir. Servus tamen hereditarius, heredi post adituro inutiliter paciscitur, nisi generaliter pactus sit, ne petatur, aut ne ab hereditate petatur, l. 27. in fin. de pact. vel proprio nomine non expresso, futuro heredi pactus esset, l. si ex re. §. ult. l. servus. de stipul. serv. inutiliter quoque servus paciscitur, ne à se petatur, l. 21. §. 1. de pact. licet doli exceptio domino deur, d. l. 21. §. 1.

20 Pactum à filiofam. factum, ne à se petatur, post mortem filii fam. nemini proderit, l. 19. §. 1. & l. sequente de pact. aliàs patri de in rem verso, vel de peculio, vel tanquam filii fam. defensori bonorumque ejusdem administratori convento, prodest, d. l. 19. cum l. seqq. de pact.

21 Pactum de non petendo ab illis, qui in nostra potestate existunt, cum debitore dominorum, vel parentum factum, debitori nihil prodest, l. contra. 28. §. ult. de pact. nec dominorum jus minuit, aut lædit, l. 2. §. 1. solus. mas. l. & heredi. 21. §. pen. de pact. nisi per illud domini, parentis, conditio, vel jus non lædatur, l. contra. 28. in fin. de pact. l. si quis. §. si servum. de furt. Brisson. d. lib. 3. de solus. aut filiofam. jus suum remittat, l. sed et si. §. filio. de injur. l. & heredi. 21. §. 2. de pact. Sed hic diligenter observandum, quousque peculii administratio sit concessa, l. 1. §. 1. quæ res pign. dari poss. l. 28. §. 2. de pact. Donell. lib. 22. comm. c. 4. Si illa est libera, alienare potest quovis modo, l. 8. §. 1. 2. 3. 4. l. 21. de acceptil. d. l. 28. §. 2.

22 Contrà pactum à domino patrève de non petendo factum illis, qui in potestate nostra sunt, non prodest, l. 17. §. si pactus. 4. l. & heredi. 21. §. nos autem. de pact. nisi, ut heredibus ipsis paciscantur, d. l. 21. & heredi. §. Julianus. l. avus. de pact. vel doli exceptio ex æquo & bono accommodetur, d. l. 21. l. 10. §. ult. de pact. Donell. lib. 22. cap. 4. De patre remittente injuriam filio illatam, vid. l. 17. §. 14. de injur. l. 17. §. 1. de pact. l. 1. §. fin. de vi public.

23 IV. Pactum de non petendo factum à procuratore debitoris, eidem prodest, l. quacunq. de procur. l. 10. §. ult. cum l. seq. de pact. contrà creditoris procuratore factum inutile est, l. 13. de pact. l. si procurator. Cod. de procurat. Brisson. lib. 3. de solus. sicuti & ab adjecto solutionis gratiâ, l. quod quis. de solus. nisi specialiter hoc ipsum à creditore eidem mandatum sit, vel liberam rerum administrationem habeat, l. 13. l. 12. de pact. vel in rem suam sit procurator, l. 8. §. si procurator. quib. mod. pign. l. si cum emptori. de pact. quem etiam dominus pacto suo, de non petendo, prævenire potest, l. ult. de transact.

24 Tutor, vel curator tale pactum interponere potest, quatenus administrationis utilitas, vel necessitas exigit, l. 28. de pact. l. pactum curatoris. Cod. d. 1. similiter quoque Reipubl. curatores, l. 27. l. 14. de pact.

l. preses. de transact. item socii. l. 34. de pact. quorum omnium pacta de non petendo, pupillis, furiosis, prodigis & reliquis, quorum bona administrant, prolunt, l. 28. l. 15. de pact. l. pactum curatoris. Cod. de pact. Donell. lib. 22. com. c. 4.

V. Pactum hoc de non petendo ab antecessore initum, successorij ejusdem in rem, vel universali prodest, l. 17. §. pactum. de pact. l. si pactum. de probas. nisi contemplatione possessoris, non hereditatis factum sit, d. l. 17. §. 6. de pact. Hæredis pactum, etiam fideicommissario prodest, l. si cui. §. 1. quib. mod. pignor. vel hypoth. l. si post. de const. pectun. l. imperator. de pact. vid. Brisson. d. lib. 3. de solus.

Personale pactum, alij ne heredi quidem prodest, nisi aliud sit actum, l. 25. l. 26. de pact.

Pactum in rem, omnibus prodest, quorum obligationem disolutam esse, pacifcentis interest, l. 21. §. ult. de pact. Brisson lib. 3. de solus.

Pactum de non petendo in re alia interpositum, ad aliam trahi non debet, l. 27. §. ante omnia. §. si cum mihi. de pact.

Quod si unquam quis pactus sit, quod eum solum heredem sibi exiturum putabat, susceptis postea liberis, exceptio proderit, l. tale pactum. 40. §. ult. de pact. arg. l. si unquam. ubi laud. Tiraquell. Cod. de revocand. donat. Pactum de alimentis futuris interpositum, non valet, l. 8. ubi Cujac. de transact. Donell. in d. l. 8. & Connan. lib. 5. com. c. 7.

Est quoque tacitum pactum de non petendo, quod intelligitur & præsumitur esse in remissione, renunciatione, donatione & translatione juris sui in alium, l. 29. Cod. de pact. l. 41. de min. 25. an. l. 46. in fin. de pact. Novell. 136. §. sancimus.

Ejusmodi est I. renunciatio hereditatis. II. remissio fideicommissi. III. pignoris remissio. IV. renunciatio & remissio beneficii vel juris acquisiti.

Renunciatio generalis omnium jurium & beneficiorum, extenditur ad omnia, quæ sub illo genere continentur, & valet, quando in genere cogitare potuit de omnibus speciebus, vid. Coler. de process. execut. part. 1. cap. 10. num. 384. per l. fin. Cod. quand. mul. ius. offic. Mascard. conclus. 1264. Gabriel. lib. 6. tit. de regul. jur. conclus. 4. Dissentit Tiraquell. & alii. Valet impitmis, quando generalissimis & prægnantibus verbis esset facta, vel juramento confirmata, Mascard. d. loc. quamvis ea non extendatur ad futura, neque ad ignorata & insolita, de quibus non facile cogitavit, neque ad ea, quæ veniunt ex natura contractus, quæ non excluduntur per eam: neque eo usque, ut ex ea enormissima læsio sequatur, neque ad ea, quæ quis vero similiter non esset concessurus, vide Mascard. conclus. 1264. num. 13. 14. 15. 28. Gabriel. d. conclus. 4. num. 15. 16. tit. de regul. jur. neque valet ab illo facta, qui juris ignorantia excusatur, nisi de suo beneficio, privilegio, aut remedio competentij certior sit factus, Tiraquell. d. loco. num. 101.

Et sequen-

Et sequentib. De effectu generalis renunciationis vide Tiraquell. ibid. num. 115. Et seqq.

32 Renunciatio facta de viuentis hereditate, vel successione, non valet regulariter, l. hereditas. C. de pact. conuent. l. sale pactum. de pact. l. ult. C. d. t. l. si quando. §. illud. C. de inoffic. test. l. 61. stipulatio hoc modo. ubi Zasius. de verb. oblig. Tiraquell. in prafat. num. 157. Et sequentib. Et in d. l. si unquam. num. vid. Aut. Fab. de error. pragmat. decad. 12. Et 13. Covarr. in c. quamvis. de pact. in 6. part. 3. relea. §. 1. Et sequentib. Geil. lib. 2. obseru. 39. Pet. Gregor. lib. syntagm. c. 1. 2. 3. Tressaur. decis. 225. Borcholt. de pact. c. 5. nu. 60. Et sequentib. quod aded verum, ut nec juramento confirmari possit, ut valeat, Geil. lib. 2. obseru. 125. Cacharan. decis. 100. Viuius comm. opin. in voce Pactum. nec parens liberis suis hoc modo hereditatem dare possit inæquali divisione facta, Tressaur. d. loc. num. 6. Et sequentib. Ratio est, quia fit de re, quæ non extat in rerum natura; cum viventis nulla sit hereditas: & quia liberam testandi facultatem admittit: l. 52. pro socio. & quia vorum captandæ mortis alienæ, inducit, l. ult. l. licet. C. de pact. & quia privatorum pactis hereditas deferri non debeat, sed jure publico constituto, l. 3. qui testam. fac. poss. l. 38. de pact. l. 120. de verbor. signific. Faber error. 4. decad. 12. Cædd. in tit. de contrab. Et committit. stipul. cap. 6. nu. 60. Et seqq. Mascard. conclus. 1264. Jure Mosaico renunciatio talis firma esse videtur, Heb. cap. 12. 17. Gens. c. 25. 33. c. 27. 38. Num. c. 32. 19.

33 Renunciatio verò hæc tum valet, quando renunciatus filius, de quantitate hereditatis, cui renunciat, renuncior factus, Mynsinger. respons. 56. num. 18. 23. 26. congruam portionem, hoc est, tantum, quantum ex successione sibi tempore mortis & delationis debetur, tempore renunciationis accepit, Zasius in d. l. 61. num. 25. Covarruvias d. cap. quamvis. §. ult. num. 20. adde Num. cap. 32. 19. Dissentit Faber lib. 3. conclus. cap. 13. Et decad. 13. error. 4. 5. Et decad. 12. error. 2. Aut renunciatio ejusmodi facta patri à filia, quæ dote accepta, juramento illam renunciationem confirmavit, Borcholt. de pact. cap. 5. num. 61. 62. Et sequentib. Covarruv. laud. d. loc. Gabriel. conclus. 1. num. 31. 32. tit. de jur. dot. lib. 3. Geil. lib. 2. obseru. 39. Et 147. Sæcherd. in l. 3. Cod. de collat. Dissentit Cædd. d. cap. 6. num. 102. Et sequentib. Tressaur. decis. 225. ubi distinguit. vel, quando à filia solemniter est celebrata, hoc modo: Ex certa scientia, nullo jure, vel facti errore, sed libero animo & proposito deliberato ducta, renuncio, Gabriel. d. loc. num. 41. 42. quæ valet, etiam si dotis nomine, vel legitiuæ nihil postea accepit renunciatus, Gabriel. tit. de jur. dot. lib. 3. num. 24. data tamen restitutione in integrum contra juramentum, Covarruv. part. 3. relea. §. 4. num. 6. in d. cap. quamvis. Faber doli exceptionem dandam existimat, decad. 19. error. 7. per l. 2. §. circa. de dol. mal. except. Audent. sacramenta. Cod. si advers. vend. & vires habere eam incipere eo ipso instanti, quo hereditas esse incipit, Fab. decad. 12. Et 13.

Renunciatio hæc propter dotem acceptam, ob immodicam læsionem rescindi potest, etiam si juramentum intervenisse probetur, Faber. decad. 13. errore 6. 7. Covarruv. d. loc. §. 4. num. 7. Et seqq. Geil. lib. 2. obseru. 147. Mynsinger. cens. 5. obseru. 59. Et Menoch. cas. 149. n. 17. Et seqq. arb. contrariis argumentis respondet Fachin. lib. 8. cap. 69. & rescindi potest ex quibuscunque aliis causis, ob quas restitutio in integrum, conceditur, Fab. d. loc. arg. l. si superstiti. §. C. de dolo.

Pactum de succedendo, quia tollit liberam testandi facultatem, regulariter non valet, l. 61. ubi Zas. de verb. oblig. l. pactum. 15. C. de pact. l. 5. C. de pact. conuent. Geil. lib. 2. obseru. 125. Fab. decad. 14. error. 1. Tressaur. decis. 225. nisi, quando est reciprocum & de mutua successione inter commilitones, l. 15. l. 19. C. de pact. Gabriel. conclus. 1. lib. 3. tit. de pact. Borcholt. de pact. c. num. 61. 62. 63. Myns. cens. 2. obseru. 33. Virium com. opin. in voce pactum. nu. 12. Geil. lib. 2. obseru. 126. Fachin. lib. 5. cap. 86. Cujac. lib. 16. c. 39. Tiraq. de jur. primig. quest. 6 nu. 24. aut, quando consensus illius, de cujus hereditate tractatur, à paciscentibus sub conditione illa, si alterutri fuerit delata, intervenerit, & usque ad mortem duraverit, Aut. Fab. decad. 12. error. 4. per l. ult. C. de pact. quo casu, obligatio ex hoc pacto incipit statim, postquam delata est hereditas defuncti, quæ delatio per factam renunciationem impediti non potest, Fab. d. loc. err. 3. Sic ergo, quando de fratris, vel sororis, patris, vel matris futura successione non adquirenda pactum à fratre, vel sorore fit, consensus illius, de cujus hereditate alteri adquirenda agitur, intervenire debet, cum approbatione & acceptance illius, qui renunciat futuræ hereditati & illius, in cujus gratiam fit pactum de succedendo, laud. Covarr. d. loco. in c. quamvis. de pact. in 6. part. 3. relea. §. 1. Et seqq. num. 1. 2. 3. 4. 6. 7. per l. ult. C. de pact. Fachin. lib. 8. c. 70. Gabriel. d. loc. Fab. decad. 13. Et 14.

Renunciatio autem talis, quatenus valet, stricti juris esse censetur, Wesenbec. consil. 74. num. 63. per l. 27. §. 2. de pact. Mascard. conclus. 1264. num. 4. 7. aded, ut etiam generalissima non extendatur ad incognita & insolita, l. major. de inoffic. testam. l. qui cum tutoribus. de transact. Wesenbec. consil. 74. num. 58. 59. 62. Mascard. conclus. 1264. Tiraquell. in l. si unquam. nu. 115. Et seqq. C. de rures. donat. & ea de quibus quis dubitat an competant, d. loc. neque ad personas non specificatas & expressas, Gabriel. conclus. 7. tit. de stat. lib. 6. aut ad ea, de quibus non est dictum & cogitatum, neque ad ea, quæ diversi generis & ex alia causa renunciati postea adquiruntur, Wesenbec. laud. d. loc. num. 63. Et seqq. Gabriel. d. loc. nu. 60. per l. sub pratextu. C. de transact. puta, si filia renunciasset, ut nullum ad bona paterna regressum haberet, pater verò ad secundas nuptias transiret, illa non excludetur ab illis, quæ in odium secundæ nubentium filiis adquiruntur, Covarr. d. loc. n. 1. §. 3. Roland. à Valle consil. 15. num. 40. vol. 1. Mascard. Et Gabr. d. loc. Geil. lib. 2. obseru. 98. n. 20. Et seqq. & quæ renunciavit paternæ successioni, sive dotem, aut nihil à patre in eam rem accepit, mortuo quocumque

- patre, nihilominus ad petendam legitimam, aut legitimam supplementum admittitur, *Boer. quæst. 3. num. 10. Tiraquell. d. loc. num. 155.* Dissentit Faber *decad. 12. error. 5. Gabriel. conclus. 1. tit. de jur. dot. num. 24. qui com. dicit.* sicuti & tum, quando paternæ successioni & petitioni legitimæ renunciavit, nihilominus partem facit in legitimæ computatione, *Faber decad. 13. error. 3.* Sic etiam ad paterna bona, tanquam heres fratris admittitur, *Covarruv. d. loc. nu. 2. Fab. d. loc.* & filius renuncians hereditati, ad feudum, *d. locis.* Neque patri potest præjudicare renunciatio à filio facta de hereditate materna, *Covarruv. d. loco. num. 3. 4. §. 2.* Portio autem filiz, quæ renunciavit, adcrefcit hereditati non heredi, *vid. Fabr. decad. 12. error. 9. 10. & decad. 13.*
- 38 Præterea renunciatio hæc valere definit & vim suam amittit, expirat & evanescit, causâ illâ, ob quam facta est, sublata & cessante, puta ob favorem fratrum, qui vivo patre sunt mortui, *Covarruv. in c. quamvis. de pact. in 6. §. 3. num. 4. Gabriel. conclus. 1. num. 36. lib. 3. tit. de jur. dot. Anton. Fab. decad. 13. error. 9. per l. adigere. §. quamvis. de jur. patronas. vel facta ob futuram & nascituram prolem, quæ postea non nascitur, *Covarruv. d. loc.* Similiter quando probatâ enormissimâ læsione, à juramento absolutio & in integrum restitutio petitur, *Wesemb. consil. 74. nu. 57. Covarruv. d. loc. §. 1. nu. 3. & seqq. per l. si superstiti. C. de dolo. Gabriel. laud. conclus. 1. tit. de jur. dot. lib. 3. Fab. decad. 13. error. 7. & seq. aut impubes cum juramento renunciasset, qui absolutionem à juramento impetraret, *Wesemb. consil. 42. nu. 73. Mascard. conclus. 1265. Myns. respons. 56. num. 1. 2. 3. Covarruv. d. loc.* Item, quando renuncians pater pactum expressè remisit, vel tacitè instituendo renunciante in bonis, in quibus renunciavit, etiam in vitis iis, quorum nomine renunciatio facta est, aut non acceptaret, vel remitteret eandem is, in cuius favorem renunciatio facta est, *Covarruv. d. loc. in princ. §. 1. num. 3. & §. 4. num. 6. 7. 8. 9. Gabriel. d. loc. num. 28. Fab. d. loco. Mynsing. respons. 56. num. 4. & respons. 50. num. 24. & seqq.* vel renuncians moriatur ante ejus obitum, cujus hæreditati renunciavit liberosq; relinquat, *Covarruv. d. loc. §. 2. num. ult. Gabriel. d. conclus. 1. num. 43. & sequentib.***
- 42 Cæterùm, pacto pars bonorum post mortem dari potest, seu in pactum deduci, *L. unic. C. ut alic. ab hered. & cont. hered. incip. Menoch. consil. 1. num. 161. lib. 1. Fachin. lib. 5. cap. 84. putat non valere, per l. licet. C. de pact.* Similiter, quando in persona promittentis fundatur; ut, promitto tibi bona mea omnia post mortem meam: quæ promissio valet, & heredem ad traditionem bonorum obligat, *Cacheran. decis. Pedem. 100. nu. 25. Simon de Pres. consil. 123. num. 20.* Dissentit Fachinæus *d. loc. c. 85.* Pactum de futura successione in pactis dotalibus adjectum, non valet, *Fachinæus lib. 5. cap. 87. Tiraquell. de jure primigen. quæst. 6. per l. 25. C. de pact.* Dissentiunt plurimi, quos allegat *Geil. lib. 2. observ. 126.*
- 43 An ex actu divisionis bonorum, fideicommissio sup-

positorum, remissio juris fideicommissi resultet, disputat *Menoch. lib. 3. presumps. 115.* & distinguit inter purum & conditionale fideicommissum, & inter formam divisionis factæ, *d. pres. 115. Gabriel. tit. de fideicommiss. lib. 4. conclus. 1.*

44 Frater, qui præsens fuit alienationi bonorum fideicommissi, vel emphyteuticos, & tacuit, præsumitur remisisse jus suum, nisi impedire alienationem non potuisset, *Menoch. lib. 3. pres. 116.*

45 Legatarius, vel fideicommissarius, scienter emens rem sibi purè debitam, præsumitur remisisse jus suum, *Menoch. lib. 3. presumps. 117.* sicuti & consentiens heredi, rem relictam alienanti tertio, *d. pres. 117.* scienter emens fundum alienum, sibi legatum, non præsumitur renunciassè legato, *d. pres. 117. num. 15. 16.*

46 Quando testator rem propriam purè legavit, & eam, mortuo ipso testatore, legatarius sciens ab extraneo possessore emit, tunc censetur renunciassè legato, *d. presumps. 117. num. 17.* Quando verò, vivo testatore, legatarius emat rem sibi legatam, secus, *d. presumps. 117. num. 19. 20. 21.*

47 Emens sibi pignori datam rem, præsumitur jus pignoris remisisse, *l. Titius. quib. mod. pign. vel hypoth. solv.*

48 Creditor consentiendo rem sibi obligatam, seu hypothecatam alteri pignori, jus pignoris & prioritatis remisisse quandoque censetur, *l. creditor. qui pos. in pign. Menoch. lib. 3. pres. 119.*

49 Quando primus creditor consentit, ut secundo creditori res eadem pignori detur, tum jus suæ prioritatis remisisse præsumitur, *Menoch. d. loc. num. 1. 2.*

Quando debitor rem mihi obligatam, sine consensu meo obligavit secundo, deinde eam meo consensu obligavit tertio, tum dico mihi præjudicasse, etiam quoad illum secundum, etsi pro eo consensum immediatè non præstiteri, *Menoch. lib. 3. pres. 119. per l. Lucium. quib. mod. pign. vel hypoth. solv.*

50 Pactum etiam tacitum de non petendo interpositum censetur, & remissio facta, quando creditor debitori cautionem, vel syngrapham reddidit, *l. 2. §. 1. de pact. l. 1. §. 4. de liber. legat. l. 7. C. de remiss. pign. vel lacerat illam, cancellat, aut comburit, l. 24. de probat. l. 82. §. qui tabulas. de furt. Geil. lib. 2. obs. 37. num. 6. 7.*

Debitori redditum chirographum contra voluntatem creditoris, non inducit liberationem, *l. quod. debitori. C. de solus. nec etiam, quando simpliciter redditur pecunia non soluta, l. 3. de pact. l. 2. de liberat. legat.* Pignoris restitutio, non tollit principalem obligationem, *l. 2. l. 3. de pact. C. in c. tract. 4. ad African.*

51 Creditor præsens & tacens, neque contradicens alienationi & distractioni pignoris, non à debiore factæ, sed à judice, vel alio, jus suum remisisse censetur, *l. 6. l. 8. l. 2. C. de remiss. pign. l. 4. §. 1. quib. mod. pign. solv. l. 9. §. fin. l. 11. l. 12. d. s. secus contra, l. 3. C. de remiss. pign. l. 12. C. de distract. pign. l. 14. l. 15. C. de pign. & hypoth. l. 18. §. si fundus. de pign. alic.*

Planè, si consensu creditoris expresso, debitor alienavit,

navit, pignus remissum esse censetur, l. 4. §. 1. l. 9. §. fin. l. 11. l. 12. quib. mod. pign. solv. l. 8. §. non videtur. d. 1. & l. 2. C. d. i. sicuti & quando creditor instrumento alienationis subscripsit, l. 8. §. non videtur. l. 9. Titius. §. fin. quibus mod. pign. solv. aut eam ratam habuit, l. 4. quib. mod. pign. solv. nisi consentiens talis, jus pignoris sibi reservasset, l. 4. §. 1. quib. mod. pign. solv. l. 12. §. si secum. qui pos. in pign. vel venditio non sequatur, aut secuta rescissa sit, l. 7. l. 8. §. sicut. §. si voluntate. l. 10. quib. mod. pign. solv. vel postea quocunq; modo res ad debitorem redierit. l. ult. C. de remiss. pign. Noguens. de pign. memb. 3. part. 6. princ. num. 23. & seqq.

Tacitum quoque pactum de non petendo intervenisse censetur, quando creditor per tres annos continuos solutionem recipit: nec non, quando crediti instrumentum debitori reddit: vel id cancellatum est, uti sequitur.

52 Debitor, qui per tres annos continuos & coherentes solvit, censetur etiam præterito tempore solvisse, l. quicumq;. C. de apob. publ. Gabriel. lib. 1. tit. de præf. conclus. 11. Menoch. lib. 3. præf. 139. si modò diversis temporibus solutio facta probatur ipsis apochis, d. præf. 139. num. 24. & seqq. neque creditor cum protestatione illas trium annorum solutiones receperit, salvo jure debitorum præteritis annis non solutorum, Menoch. d. loco. num. 28. & seqq. vel, quando debitor non solvit, sed deposuit, vel contra tertium hac præsumptione uti vellet, ibid. num. 31. 32. Usuras verò ex eo tempore, quo solutio fieri debuit, non solutas, non idem remissas rectè dicimus, vid. Anson. Fab. lib. 1. error. 2. & l. 17. §. Divus. de usur.

53 Quando creditor debitori reddidit sui crediti instrumentum, præsumitur remississe creditum per tacitum pactum de non petendo, l. 2. §. 1. de pact. Menoch. lib. 3. præsumpt. 140. Idem obtinet, quando redditum est illi sub cuius potestate est debitor, vel alteri ex correis, vel fociis debendi, aut, quando de eodem debito plura extarent instrumenta, & creditor unum solum reddidisset debitori, vel ipsius instrumenti originale remaneret apud Notarium, Menoch. d. præsumpt. 140. num. 5. 6. 7. 8. 9. 10. Imò procedit etiam in thesauratio principis, vel fisci, apud quem si reperiuntur creditorum chirographa, præsumitur eis solvisse, & contrà quoque locum habet, quando ipse debitor, cui traditum à creditore crediti instrumentum, illud retroradidit eidem creditori, Menoch. d. præsumpt. 140. num. 11. 12.

54 Quod si tamen creditor priùs exegisset id, quod in instrumento continetur, & postea traderet instrumentum, tum non intelligitur remittere debitum, d. præsumpt. 140. num. 13. vel etiam, quando alia conjectura sumi potest, quàm remissionis & solutionis debiti, d. præsumpt. 140. num. 18. aut, quando redditum fuit instrumentum, in quo non jus in re, sed ad rem continetur, d. præsumpt. 19. vel, quando non probaret debitor sibi à creditore, vel hujus nomine ab alio traditum instrumentum. tum enim sine consen-

su creditoris habere præsumitur, d. præsumpt. 140. n. 20. & sequentibus.

55 Cancellatio & deletio instrumenti, tacitum pactum & præsumptionem remissi & condonati debiti continet, imprimis ea, quæ formis dicitur, & causam, ob quam facta est, adscriptam habet, Menoch. lib. 3. præsumpt. 141. num. 1. per l. emptor. §. Lucius. de pact. l. disoluta. C. de cond. ex lege. In cancellatione informi, dubia & incerta, causam, ob quam facta est, non habente, distinguendum: an reperitur cancellatum apud debitorem, quo casu præsumitur debitor liberatus, Menoch. lib. 3. præsumpt. 141. num. 7. 8. per l. fullo §. ult. de furt. An verò reperitur cancellatum apud debitorem, qui non est domesticus creditoris, non alia de causa suspectus, hoc casu præsumitur liberatus ipse debitor, dummodo probet instrumentum sic cancellatum, traditum fuisse ab ipso creditore, Menoch. d. loco. num. 7. 8. 9. per l. 2. §. 1. de pact.

56 Quod si verò instrumentum cancellatum reperitur apud debitorem suspectum, ille non præsumitur liberatus à creditore, d. præsumpt. 141. num. 10. 11. Mascard. conclus. 476. dissentit Menoch. num. 17. Quando tale instrumentum reperitur cancellatum apud tertium, tum debitor non præsumitur liberatus, Menoch. d. loco. num. 17. 18. At si instrumentum reperitur cancellatum apud Notarium in suo protocollo, tum si apparet, consensu creditoris instrumentum esse, liberationem inducit, Menoch. num. 19. d. loco.

57 Est quoque renunciatio beneficii & juris sibi competentis ex §C. Macedoniano, vel Vellejano, aut non numeratâ pecuniâ, & aliorum jurium, de quib. in sequentibus.

Renunciatio §C. Macedoniani à filiofamil. facta, non valet, Mozzius de manuo. tit. quom. desic. Guil. lib. 2. observ. 77. Zafius lib. 2. cap. 18. respons. Cujac. lib. 20. observ. cap. 34. per l. ult. §. ult. ad §C. Vellej. l. ult. C. quando. mul. suel. offic. Fachinus lib. 2. cap. 59. & cap. 61. Covarruv. & Gomez. distinguunt.

Renunciatio §C. Vellejani valet, si modò mulier de illo certiorata fuit, Guil. lib. 2. observ. 77. Dissentit Fachin. lib. 2. cap. 59. controvers. Sorez. lit. L. & V. num. 5. 6.

Renunciatio exceptionis pecuniæ non numeratæ, non valet, Colerus de process. execut. part. 1. cap. 20. num. 199. & seqq. Mascard. conclus. 695.

Renunciatio beneficii inventarii, valet, Dd. in l. fin. Cod. de jure delib. vid. sup. de success. general. cap. 44. lib. 1.

58 Juri cessionis bonorum, neq; tacitè, neq; expressè renunciari potest, Menoch. arb. jud. cas. 183. num. 18. Covarruv. lib. 2. var. resol. c. 1. num. 7.

Dolus futurus non potest remitti, nec includitur generali renunciationi, Speculas. de renunciatis. vers. item exceptio, Jason. in l. actione. num. 9. Cod. de transact.

Merus exceptioni renunciari non potest, Graf. d. except. except. 11. num. 61.

Nullitatis exceptioni non potest renunciari, si de ea ex actis constet, *Roman. consil. 42. Mascard. conclus. 159. num. 72. 73.*

Neque exceptioni rei non traditæ in generali renuntiatione, *Menoch. consil. 212. num. 28. lib. 3.*

Neque beneficium restitutionis in integrum, in generali remissione comprehenditur, *auth. sacramenta. C. si advers. vendit.*

Neque exceptioni simulationis renunciari potest, *Jafon. in l. nemo potest. num. 44. de legat. 1.*

Beneficio verò ordinis renunciari potest, *Geil. lib. 2. observ. 27. num. 21. item cedendarum actionum, Geil. d. loc. vid. sup. lib. 1. cap. 86.*

Hujus loci quoque est liberatio ab oneribus publicis.

59 Liberatio ab oneribus publicis est, qua expresso, vel tacito pacto, de non petendo, *Cacheran. decif. 95. num. 9. 10. 11. vel remissione juris exigendi collectas, num. 27. 34. per l. qui actionem. de regul. jur.* symbiotici confociati amittunt commoda, quæ symbioticus adhuc *επισημησις*, communionis particeps, ipsi aliàs præstare & in commune conferre tenebatur, operarum & rerum suarum communicatione, seu munus susceptione & expeditione, *de quibus vid. lib. 1. c. 81. de sociis. public.* Unde onerum communium exoneratio, *ἀλλοτριωσις*, revelatio, exemptio, & privilegium symbiotico competens, quæ est vacatio, seu munitas munerum, *tit. de vacat. & excusat. muner. tit. de jure immunitatis.* Expressa remissio onerum & impetrata immunitas est ex privilegio principis, vel universitatis, *l. 1. de jure immunit. l. 1. de vacat. 1. Sam. c. 17. 25. Esthor. c. 2. 18. Esra c. 7. 24. vel loci consuetudine, l. 5. §. 1. de jur. immunit. l. 11. de decurion. vel consensu symbioticorum.*

60 Ex privilegio & beneficio principis à muneribus excusantur, qui impetratæ immunitatis manifestum habent testimonium, *tit. C. de iis qui à princ. vacat. impet. l. 14. l. 19. C. de decurion. lib. 11. de vacat. l. 1. C. de superindict. lib. 10. Tapia in Rubr. de consuet. princ. cap. 4. Masch. Stephani lib. 2. part. 1. memb. 2. num. 150. & seqq. de jurid. Rosenthal. part. 1. cap. 5. conclus. 85. 1. Sam. c. 17. 25. Esra c. 7. 24. Esthor. c. 2. 18. 1. Macchab. c. 10. 29. 30. 31. & 14. 5. 6. c. 11. 34. & seqq.*

Ad hoc autem, ut talis immunitatis concessio valeat, requiruntur tria. 1. quod à principe concedatur, 2. ex justa causa, & 3. ad tempus, *Cacheran. decif. 95. num. 21. tit. C. de iis qui à princ. vacation.* Ideoque non valent rescripta principis, quæ contra utilitatem publicam concessa & impetrata sunt, *tit. C. si contra jus, vel util. publ. l. 2. l. 3. C. de canon. frum. urb. Roman. l. 2. C. de nan. non excus. l. 9. Cod. de aquad.* Vel, quibus aliis jus suum eripitur & ii læduntur, *tit. C. de his qui à princ. vacat. impet. lib. 10. Rosenthal & Tapia d. locis.* Nam quando privilegia fiunt iniqua & lædunt tertium, revocantur, *Bossius de princ. & ejus privileg. nu. 165.* qui, invitis subditis, exemptionis privilegium concedere non potest, *Tapia cap. 9. part. 2. num. 37. uti nec universitas, Cacheran. d. decif. 95. num. 12.*

Princeps igitur immunitatem talem alii concedens, 61 ipse tenetur onera præstare & subire, aut solvere per se, vel alium, quibus liberavit symbiotiam, *Cacheran. decif. 95. num. 12. & semper intelligitur data, salvo jure tertii, Geilium lib. 2. observ. 2.* Itaque data, alios gravare non debet, *l. 4. Cod. de excus. tribus.* & tantum in concedentis præjudicia, & quoad jura ad eundem pertinentia, non quoad alios, aut non in universitatis detrimentum imputatur, *Tapia in rubr. c. 4. num. 31. & seqq. de consuet. princip.*

Symbiotici à collectis immunitatem concedere non 62 possunt, nisi in concilio generali, *Lafans de jure univers. part. 3. cap. 10. Rolandus à Valla consil. 5. vol. 5. Rosenthal part. 1. cap. 5. conclus. 84. de feudis. Cacheran. decif. 95. num. 21. & seqq.*

Tacita remissio onerum, immunitas & vacatio, 63 ob justas causas, à lege conceditur, quæ causæ sunt ætas, sexus, corporis vel animi debitas & infirmitas, paupertas, numerus liberorum, ordo, dignitas, religio, absentia Reip. causa, occupationes ob Rempubl. merita Reipub. præstita, ob quas causas, publico omnium consensu concessa est immunitas.

Propter ætatem, immunitatem à personalibus muneribus habent infantes, minores 25. annis & majores 64 55. annis, *de quib. l. 2. l. 3. l. 5. l. 12. de decurion. l. 2. §. impuberes. l. 3. l. 5. de jur. immunit. l. 8. cod. tit. C. qui factas. vel profess. excus. Num. cap. 8. 24. & seqq.*

Propter sexum, excusationem à corporalibus muneribus habent feminae, *l. 3. §. corporalia. de muner. & honor. l. 5. C. de his. qui num. liberor. lib. 10. l. 1. C. de mulier. in quo loc. non à patrimonialibus, l. 2. de muner. l. 2. de Regul. Jur.*

Propter liberos incolumes superstites, *l. 2. l. 3. §. 6. 66 l. 4. de munerib. non adoptivos, l. 2. §. 2. de vacat. §. 1. 2. Instit. de excus. tuol. vel curas. à personalibus, non realibus, excusationem habent, tit. Cod. de iis qui num. liberor. A collectis quinque liberi excusare videntur, *l. ult. Cod. d. s. quod Guido Papæ non admittit decif. 400.**

Propter paupertatem, à realibus muneribus, non 67 personalibus & obsequiis corpori indictis, *l. 4. §. 2. lib. 6. de muner. & honor. immunitatem habent inopes & egentes, l. 10. §. 3. de vacat. l. 4. Cod. quem. civil. muner. licet liberos divites habeant, l. 4. l. 6. Cod. d. tit.*

Propter imbecillam corporis læsi, inutilis, seniove 68 confecti infirmitatem, *l. ult. §. 11. l. 13. de muner. l. 2. §. 7. de vacat. Num. cap. 4. 3. 30. 32. 33. 39. 43. 47. cap. 8. 25. morbumve, usum corporis impediendem, tit. Cod. qui morbo. l. 13. de vacat. excusantur à personalibus muneribus, l. 6. l. ult. de jur. immunit. l. 11. l. 12. de decurion. non realibus, d. l. 11. quandiu morbus durat, d. l. 1. l. 2. 3. Cod. qui morb. de muto & surdo vide l. 7. de decurion.*

Ob dignitatem & honorem quidam excusantur 69 à fordibus muneribus, *l. 1. l. 2. Cod. de excus. muner. l. 4. l. 7. l. 8. Cod. de dignit. lib. 12. tit. Cod. de palat. factur. larg. &*

lang. & sequentib. tit. lib. 12. & à personalibus, l. 9. l. 12. de muner. & honor. Tiraquell. de nobilitate. cap. 20. num. 66. & sequentib. & extraordinariis, l. 10. ubi. Cujacius Cod. de amon. & tribus. lib. 10. l. 17. de muner. & honor. Heigius lib. 1. quæst. 18. Resenthal de feudis lib. 2. conclusio. cap. 5. nobilitas à collectis non excusatur, l. à muneribus. de vacat. Tiraquellus dict. cap. 20. num. 105. & sequentib. neque à patrimonialibus etiam extraordinariis, Tiraquellus laud. dict. loc. Honorem gerenti, munus deferri non potest, l. 10. l. 14. de muner. & honor. & vacatio eidem concedenda, vide l. 2. Cod. de muner. & honor. non cominus. l. 8. de legation.

70 Excusantur quidam propter Reipubl. occupationes, l. 3. l. 4. de vacat. l. 5. §. 3. de jure immunis. item, ob bene merita in Rempubl. l. 12. de vacat. l. 58. Cod. de decur. lib. 10. & ob professionis, quam sustinent, utilitatem & necessitatem, in omnes Reipublic. partes exuberantem, l. 5. §. 12. de jure immun. l. 8. §. 4. l. 3. l. 9. l. 10. §. 2. de vacat. l. 6. & 101. tit. Cod. de profess. qui immunitatem & excusationem habent à personalibus illis, quæ corporis labore & animi industria peraguntur, Novella 83. in prefat. & à sordidis, quibus officium illorum vilesceret, Resenthal lib. 1. de feudis cap. 5. conclus. 72. Tiraquellus dict. cap. 20. num. 16. & ab extraordinariis oneribus, quæ propter necessitatem præsentem præstantur & postea cessant, vide Horatium Lucium de privileg. fabolor. de privilegiis Jctorum latè Jacobum Benium de privil. JCorum. De personarum ecclesiasticarum & scholasticarum, decentium, profitentium immunitatibus apud Judæos, videre licet Num. cap. 1. 47. 49. cap. 2. 33. 1. Chronicorum cap. 23. 3. cap. 9. 33. Hebraeorum cap. 8. 24. 25. 1. Esra. cap. 7. 24. cap. 4. 13. Genes. cap. 47. 26. 1. Macchab. cap. 10. 29. 30. 31. 32. cap. 11. 34. 35. 36. Rationes harum immunitatum vide 1. Corinth. cap. 9. 7. 9. 10. 11. 12. 13. 14. Roman. cap. 15. 27. 1. Timoth. cap. 5. 17. 18. 19. Matth. cap. 10. 9. 10. Petrum Gregorium lib. 3. cap. 5. cap. 7. & lib. 18. cap. 7. de Republic. Petrum Martyrem Judic. cap. 19. & diximus in Politicis cap. 15. num. 8. 9. Jure civili, has quoque personas ab omnibus oneribus immunitatem accepisse, vide l. 1. l. 2. l. 3. l. 33. authent. item nulla. Cod. de Episc. & cleric. Novellam 131. tit. Cod. de profess. & med. Wesenbec. consil. 40. authent. habita. Cod. de fil. pro patr. Petrus Martyr à patrimonialibus, ordinariis, tales non excusat, uti nec jus civile, l. 1. l. 2. l. 6. Cod. de muner. patrimon. l. 10. l. 11. de vacat. l. 15. l. 5. 24. de muner. & honor. l. 8. Cod. de metas. lib. 12.

71 De immunitatibus & privilegiis decurionum, senatorum, vide l. 57. l. 58. l. 40. Cod. de decur. l. 5. & sequentib. Cod. de dignis. consulum, tit. Cod. de offic. consil. tit. Cod. de consul. & non sparg. num. lib. 12. curialium, tit. D. & C. de decurion. aliarumque personarum clarissimarum, nobilium & illustrium, l. 13. l. 5m. Cod. de excusac. mun. & tit. Cod. de filant. lib. 12.

tit. Cod. de proxim. sacri serm. tit. Cod. de magistr. sacri sermii. tit. Cod. de palat. sacrar. largit. tit. Cod. de privil. eor. qui in sac. pal. milis. lib. 12. Cod. tit. de legation. D. & C.

Artifices & officarii, quorum officia Reipublicæ sunt utilia & necessaria, à quibusdam muneribus excusationem habent, l. 1. l. 2. Cod. de excusac. artif. lib. 10. l. pen. §. pen. de jur. immun. ut sunt frumentarii, tit. Cod. de frument. urb. Roma. l. 3. l. 5. l. 10. de vacat. navicularii, l. 10. l. 9. l. 5. §. 6. 7. de vacat. curatores exercitus, procuratores Cæsaris, l. 1. Cod. de excusac. muner. l. administrantes. de excusac. suor. apparitores & ministri principis, coloni Cæsaris, negotiatores & vestiarii ipsius, tit. Cod. de apparitor. mag. milit. lib. 12. tit. Cod. de apparitor. præfect. prator. tit. Cod. de re milit. l. 7. Cod. de excusac. mun. conductores vestigalium, tit. Cod. de conduct. vestig. fisci. De militum immunitatibus, vid. l. 10. §. angariarum. de vacat. tit. Cod. de re milit. l. 13. Cod. de his qui non implat. stipend. lib. 10. De aliorum artificum immunitate vid. tit. Cod. de excusac. artif. De immunitate concessa jure Judaico ædificanti, plantanti vineam, uxorem ducenti, vide Deutor. cap. 20. 5. 6. 7. Levit. cap. 19. 9. 1. Chronic. cap. 9. 33. De iis, qui ob conditionem olim excusabantur, vid. tit. Cod. de infam. tit. Cod. de capit. civi. cens. exim. tit. C. ne rustic. ad ullam obsequium devoc. lib. 11. tit. Cod. de colon. Thracens. tit. Cod. si propter inimicit.

Observandum hic, in extrema & summa Reipubl. 73 necessitate, omnes immunitates & privilegia cassare & cassari, Heigius part. 1. quæst. 18. num. 25. & sequentib. per l. 1. Cod. de indic. lib. 10. l. 2. Cod. de vacat. mun. public. l. 12. de decurion. l. 11. §. 2. 10. §. 10. de muner. & honor. Novell. 6. cap. 6. Tapia cap. 4. num. 31. dict. loc. Resenthal dict. cap. 5. conclus. 86. Geil. lib. 2. observat. 52. num. 26. Rolandus à Valle consil. 1. num. 70. & sequentib. vol. 2. Nabem. cap. 3. 4. cap. 5. 1. Reg. cap. 15. 22. ubi Piscator.

Deinde, quòd simpliciter immunitas concessa non 74 extendatur ad munera patrimonialia, vel ordinaria realia, l. 1. Cod. de his qui à princ. vacat. mun. l. qui immunitatem. Cod. de muner. patrim. & ad eas collationes, quæ à lege imponuntur, l. 5. §. 3. de vacat. Quando & à quibus præterea oneribus & muneribus quidam non excusentur, vid. in tit. Cod. de quib. muner. vel prestas. nem. liceat se excus. lib. 10. tit. Cod. de immunitat. nemini. conced. lib. 10. tit. Cod. de navib. non excusand. tit. Cod. ne nemini liceat in coempt. speciarum se excus. lib. 10. addo Nabem. cap. 4. 23. Exod. cap. 30. 11. & sequentib. cap. 25. 2. 3. 2. Chronic. cap. 24. De realibus quibusdam muneribus sublatis, vid. tit. Cod. ne quis invuit. a. Reipub. gov. cogat. lib. 11. tit. Cod. ne rustic. ad nullum opus devoc. lib. 11. Cod. de prator. & hon. prator. lib. 12. tit. Cod. de falsa. hosp. non præband. lib. 12. tit. Cod. de metas. lib. 12. Denique quomodo principis beneficium & privilegium interpretandum sit, ratione ver-

borum, ratione rerum, ratione causæ, personarum, temporis, loci & solemnitatum, latè docet Tapia in *l. fin. de consis. princ. part. 1. c. 1. 2. & seqq.*

75 Immunitatis verò privilegium personale alicui concessum, non comprehendit illius servos, famulos & colonos non perpetuos, *l. 196. de regul. jur. Rosenthal conclus. 85. d. loc. Menoch. lib. 2. arbit. cas. 572. num. 18. 24. nec extenditur ultra personam & rem, Geil. lib. 2. observat. 2. num. 14. Quod verò personale dicatur, & quod reale, docet Menoch. lib. 3. præsumpt. 103. Reale liberos, uxorem aliosque conjunctos complectitur, *d. l. 196. Menoch. d. cas. 572. Tapia. in d. l. fin. de consis. princ.**

76 Concessum verò bonis Ecclesiæ, non datur hujus emphyteutæ, *Menoch. d. cas. 572. num. 22. & sequentib.*

77 secus in colono, *ibid. num. 32. 33. 36.* A principe seculari concessum, vel fisco, etiam ad eorum colonos & emphyteutas extenditur, *Menoch. d. cas. 572. num. 60.*

78 & concessum scholaribus, vel Doctoribus, etiam famulis eorumdem competit, *Menoch. d. loc. nu. 62. 63. 65.*

79 & concessum in genere, non intelligitur de patrimonialibus oneribus, *Lult. l. 3. C. de mun. patrim.*

80 Ad heredes immunitas data, non transit, *l. 3. §. 6. de muner. l. 4. l. 1. §. 4. de jure immunit. l. 13. Cod. de excus. mun. nisi generi, soboli, posterisque omnibus sit data, l. 1. §. ult. l. 4. de jure immunit. l. 13. de muner. & honor.*

Ad hoc caput pertinent tit. de pact. D. & C. tit. de remiss. pignor. D. & C. tit. quib. mod. pign. solvit. tit. de vacat. & excus. mun. tit. de jure immunit. tit. de legation. tit. C. de excus. mun. & plerique tit. C. lib. 10. & 12. allegati in hoc capite.

Cap. 4. De transactionibus.

- 1 *Transactio quid.*
- 2 *Transactionis partes duæ.*
- 3 *A qua parte distractus vocetur & pactum nudum.*
- 4 *A qua parte contractus innominatus vel nominatus dicatur.*
- 5 *Nudo pacto facta transactio, ope exceptionis liberatur.*
- 6 *Contractu nominato vel innominato facta, ipso jure liberatur.*
- 7 *Prætextu læsionis enormis, non rescinditur l. 2. C. de rescind. vend. beneficium.*
- 8 *Nec prætextu instrumenti postea reperti, vel specierum, excepto falso instrumento, vel dolo.*
- 9 *Firmatur aliquando pœnali stipulatione, vel juramento.*
- 10 *Transactio quibus proficit, & in quibus causis.*
- 11 *Sine speciali mandato qui non possunt transigere.*
- 12 *Res publ. nomine privatorum transigere possunt & fisco.*

13 *Res controversa ex testamento scripto, non veniunt in transactionem.*

14 *Neg. alimenta futura.*

15 *Qua res omnino non veniunt in transactionem.*

16 *De quibus criminibus transactio concessa.*

17 *Transactio inter principes de pace, nonne subditis.*

18 *Transactio simile est juramentum in licem præstitum.*

Tantum de conventionem & pacto de non petendo debito; quo jus certum adquiretum remittitur & amittitur, *sup. cap. 3. num. 2.* sequitur de illa, qua jus adquiretum dubium & incertum remittitur, quod sit transactio, vel juramento.

Transactio est conventio stricti juris, *l. 1. l. 2. de transact. l. 1. §. 1. de pact. Borchol. de transact. c. 1. nu. 2. 3. & seqq.* qua res, live negotium dubium & incertum, aut litigiosum & controversum, *l. 1. l. 14. de transact. l. 12. l. 16. C. d. s. Borchol. d. loc. c. 3. num. 9.* præcens, vel futurum, *l. 2. l. ult. C. eod. consensu creditoris & debitoris certa lege, aliquo dato, retento, accepto, vel promisso, l. 14. eod. l. 6. l. 21. l. 38. l. 24. Cod. eod. finitur, l. 10. l. 16. l. 29. Cod. eod. & deciditur, l. 8. l. 17. l. 19. Cod. d. s. Vocatur litis decisio, in l. 24. Cod. d. s. Proverb. cap. 25. 8. 9. cap. 26. 20. 21. 22. Luc. cap. 12. 58. Matth. cap. 5. 23. 24. 25. cap. 6. 14. 15.*

Transactio partes sunt duæ, nimirum remissio rei incertæ, dubiæ & controversæ, ab alterutro, creditore, vel debitorum facta, atque præstatio ex altera parte, seu datio, retentio, aut promissio quædam, *l. 1. de transact. l. 6. l. 25. l. 38. C. d. s.* quæ partes omnino sunt exprimentæ, *Geil. lib. 2. observ. c. 71.*

A priorie parte, qua res controversa ab altera parte alteri remittitur, transactio rectè distractus vocari potest, *l. 6. l. 35. l. 13. l. 33. Cod. eod. §. item is. 6. Instit. de oblig. qua ex quasi. conti. & si gratis remissio sit, pactum nudum, l. 1. l. 2. l. 3. h. 2. Borchol. cap. 1. num. 8. eod. Donell. ad rubr. Cod. eod. quo casu donatio potius, quam transactio appellanda est, l. 34. l. 25. Cod. d. s. Cujac. ad l. 1. de transact.*

Ab altera parte, qua pro remissione quid præstatur, contractus innominatus, do, vel facio ut remittas, *l. 6. l. 33. C. d. s. Connan. lib. 5. comm. c. 6. num. 11.* discent Cora. lib. 1. miscel. cap. 23. vel nominatus stipulationis, quando illa intervenit, *d. l. 6. l. 3. l. 9. l. 33. Cod. d. s.* vel pactum nudum, quando præstatio concipitur in futuro, ut, dabo, aut faciam, ut remittas, *l. 15. l. 17. l. 28. C. eod. vid. Borchol. c. ult. num. 15. 16. 17. eod. unde finem transactio accipere dicitur, l. 35. C. eod.*

Quando nudo pacto, gratis transactio perficitur, *l. 1. l. 2. eod. amissionem debiti, ope exceptionis gignit, l. 16. l. 17. eod.* quando alio contractu nominato, vel innominato, ipso jure, *l. 19. l. 15. l. 4. Cod. eod. vide Hebr. cap. 6. 16.* aded, ut nec imperiali rescripto, causam semel sopitam, resuscitare sit concessum, *l. 20. l. 20. l. 11. l. 16. l. 19. Cod. eod.* nec etiam prætextu læsionis

- tionis enormis ex beneficio l. 2. *Cod. de rescind. vend. l. 19. l. 20. l. 29. Cod. eod. Geil. lib. 2. observ. cap. 70. Jafon & Zafius in l. si quis. cum alior. de verbor. obligat. Pinell. ad l. 2. Cod. de rescind. vend. Gabriel. conclus. 1. tit. de empt. vend. num. 68. & sequentib. lib. 3. Faber de cad. s. errore 10. Hieron. Czval. com. contra com. quest. 72. dissent. Mynsing. cont. 6. observ. 91. cont. 1. observ. 33. nec prættextu instrumenti, postea reperti, l. 19. C. eod. vel specierum postea repertarum, l. 29. C. d. s. non tamen falsi instrumenti, l. pen. ubi Gothofr. C. d. s. & in transactione dolo inittä, l. 7. C. de fals. Cujac. lib. 6. observ. cap. 11. vid. Menoch. lib. 1. arb. quest. 15. l. 4. C. eod. tit. C. si ex fals. instrum.*
- 9 Transactionis conventio, quandoque pœnalis stipulatione, vel juramento firmatur, l. 15. l. 10. de transact. l. 17. l. 37. l. 41. l. 42. C. d. s. Pœnam petere & commodo transactionis frui simul non licet, l. 17. l. 40. Cod. eod. Borchols cap. ult. num. 20. Alciat. lib. 5. Parad. cap. 12. Cujac. in l. pen. h. t. Mantie. de tac. & ambig. convens. lib. 26. tit. 3.
- 10 Porro, transactio iis tantum prodest & nocet, qui transegerunt, non aliis, l. 3. eod. tit. Cod. res inter alias act. & nocet, vel prodest in re tantum, super qua transactum est, l. 5. h. t. Borchols cap. 4. num. 17. 18. eod. Mantie. tit. 4. d. loc. tit. 6. De transactione patris in adventitiis filiifamil. vide l. ult. §. fin. autem. C. de bon. qua. lib. Borchols cap. 4. num. 11. eod. Transactio rei, etiam fidejussori ipsius prodest, l. 7. de transact. l. 3. in fin. qua res pign. obligat.
- Sunt hic personæ quædam, quæ transigere non possunt, & res quædam, de quibus transigere non licet.
- 11 Transigere non potest, sine speciali mandato, procurator, aut negotiorum gestor, l. 17. §. ult. de iur. jur. l. 13. h. t. & l. 8. C. eod. procurator principis, l. 4. de prad. minor. procurator omnium bonorum, nisi cum libera potestate sit constitutus, l. 60. l. 59. de procurat. l. 9. §. 4. de acquir. rer. dom. ubi Gothofred. Joh. Van. quest. 47. lib. 2. vel in rem suam, l. 55. l. 25. de procurat. vel ad compromittendum, l. 10. C. de procurat. aut à Cæsare constitutus, l. 1. de offic. proc. Cas. aut civitatis syndicus, l. 14. de novat. l. 13. C. eod. Geil. lib. 2. observ. 72. tutor curatorem pupilli, l. 46. §. ult. de adm. tut. Geil. d. observ. 72. Nec pater transigere potest, de rebus filii emancipati, nec de peculio castrensi, vel quasi, l. 10. ubi Cujac. & Cifner. h. t. Geil. d. observ. 72. num. 14. neque de dote filiz petenda, l. 2. §. 1. & seqq. solus. mar. An pater de injuria filio illata, prælatus nomine ecclesiæ transigere possint, vid. Clar. quest. 58. num. 28. & seqq. Pinell. part. 3. in fin. C. de bon. matern.
- 12 Respubl. nomine privatorum, propter utilitatem publicam, transigere potest, vid. Borchols. h. t. cap. 4. num. 2. & sequentib. Geil. lib. 2. observ. 56. & seq. Fiscus quoque cum reo in capitalibus causis dubiis transigere potest, Farinac. lib. 1. quest. 5. parte tamen læsâ consentiente, Farinac. d. loc. num. 11. & seqq.
- Res, quæ in transactionem non veniunt, sunt duorum generum, I. generis ex, quæ non nisi certa lege veniunt, ut res controversa ex testamento scripto veniens, non inspecto cognito prius testamento, l. 3. §. 1. 2. l. 6. l. 12. h. t. Geil. lib. 2. observ. 139. Borchols cap. 3. num. 16. & sequentib. eod. Mantie. de tacit. & ambig. convens. lib. 26. tit. 2. per tot. II. Alimenta futura, l. 8. ubi Gothofred. C. eod. l. 8. §. 2. ubi Costal. D. eod. Robert. lib. 4. sentent. cap. 19. Menoch. cas. 170. arb. jud. Duaren. lib. 1. dispus. cap. 44. in perpetuum, sive ad certum tempus quavis ultima voluntate relicta, Mantie. tit. 3. num. 8. d. loc. per d. l. 8. D. h. t. Borchols cap. 3. eod. non conventione, Menochius lib. 2. arb. cas. 170. Daniel. Mollerus semest. lib. 5. diff. 43. Petrus Surd. de aliment. tit. 8. Connan. lib. 5. comman. cap. 7. Hotoman. amicab. resp. 3. Prætoris autoritate & causæ cognitione licet de iis transigere, d. l. 8. §. 6. ubi Bartol. gloss. Cujacius, Cifnerus, Mynsingerus, cont. 1. observ. 63. Menochius d. cas. 170. & quatenus conditio alimentorum melior fieret, d. l. 8. §. nihil autem. 6. 24. D. h. t. Menoch. d. d. co. Mantie. d. lib. 26. tit. 3.
- Secundi generis res, quæ omnino non veniunt in transactionem, est res judicata & decisa, l. 32. C. h. t. Mynsing. cont. 4. observ. 47. l. 7. ubi Cujac. l. 12. D. h. t. non tamen status questio, l. 10. l. ult. C. eod. II. questio de matrimonio dissolvendo, Beust. de sponsal. c. 29. Geil. lib. 2. observ. 94. num. 14. III. res aliorum, de quibus non est cogitatum in transactione, l. 3. l. 9. eod. tit. C. res inter al. act. IV. Privata delicta criminalia famosa, l. 1. §. qui furti. l. 4. in fin. l. 6. de his qui nos. infam. Fachina. lib. 1. cap. 9. Delrio in l. 18. C. de transact. de privatis civilibus licet transigere, l. 7. §. si paciscar. de pact. l. interdum. §. qui susulam. de furt. Borchols h. t. c. 3. num. 92. & sequentib. V. Criminalia publica, non capitalia, l. 18. l. pen. C. h. t. excepto crimine falsi, l. 7. C. ad L. Corn. de fals. d. l. 18. vid. Cujac. lib. 6. observ. c. 11. & lib. 19. c. 99. Borchol. d. c. 3. num. 94. & sequentib. Hotoman. quest. illust. 23. & 21. Donell. in d. l. 18. num. 55. 56. & sequentib. Anton. Fab. lib. 2. composit. c. 20. Goveau. lib. 1. var. c. 30. & crimine adulterii, d. l. 18. & l. 29. §. plebitur. de adult. de quibus transigere non licet, de ratione vide Cujac. d. c. 11. Alciat. in d. l. 18. Fachin. lib. 1. c. 2. Borch. d. c. 3. num. 88. 89. nec de crimine raptus, l. unie. C. de rapt. virgin. alleg. d. loc. læsæ majestatis, l. fin. C. de abolit. Delrio in d. l. 18. num. 48. dissent. alii. & iis, in quibus pœna fustigationis inferenda esset, Delrio d. loc. num. 44. dissent. Borch. d. loc. num. 81.
- De cæteris criminibus transigere, vel pacisci, prohibitum non est, d. l. 18. Mynsing. cont. 6. observ. 22. Fachin. lib. 1. cap. 8. plures refert sententias diversas, adda Clar. quest. 58. §. fin. quamvis talis transactio tertio, vel magistratui non præjudicet, Clar. d. quest. 58. Delrio in d. l. 18. num. 59. 60. 61. Farinac. quest. 4. lib. 1. de inquis. num. 31. 32. per l. 4. §. pen. de sepul. viol. l. 5. de publ. judic. Gomez. de delict. cap. 3. num. 55. & in injuriis, ad damni accepti remissionem non extendatur, l. 20. de serv. urban. l. 7. de cond. furt. Clar. quest. l. 1. 3.

57. *Covarruv. lib. 2. var. resolut. cap. 10. Mysing. cens. 17* 4. *obseru. 10.* An transactio inter principes de pace, noceat subditis, quo minus illi de damnis illatis agant, *Geil. lib. 2. obseru. 57. Mysing. cens. 4. obseru. 9. Vafqui. lib. 1. s. 4. Afflictum decis. 361.*
- 18 Transactio similis est decisio illa, qua in litem jurando permittitur alteri jurare & aestimare rem quae debetur, *l. 46. de rei vin. junct. l. 7. de publ. in rem act. l. 1. s. de in lit. jurand. de qua latius suo loco cap. 38. lib. 3.*
- Hujus loci est tit. D. & C. de transact.

Cap. 5. De juramento.

- 1 Juramentum hoc quid.
- 2 Quo sensu juramentum hujus loci sit & non sit.
- 3 Partes hujus juramenti.
- 4 Delatio juramenti quid sit.
- 5 Formula juramenti habens insertam causam, vel non.
- 6 Deferens juramentum, delatum revocare potest.
- 7 Qui deferre hoc juramentum possint.
- 8 Qui deferre hoc prohibeantur, & in quibus causis.
- 9 Susceptio juramenti quid.
- 10 Susceptio hac est sponsio, vel necessaria.
- 11 Spontanea quid, & qui ea uti possint.
- 12 Necessaria susceptio quid.
- 13 Suscipere juramentum, vel referre tenetur statim.
- 14 Tempus jurandi a deferente dari potest.
- 15 Referre juramentum quando potest, & quando non.
- 16 Relatio juramenti non est permessa in quibusdam causis.
- 17 Relatum juramentum omnino praestandum ea formula, qua est delatum, excepto casu ignorantia.
- 18 Utroq; jurante, potior erit causa possessoris.
- 19 Juramentum hoc speciem transactionis habet, & ejus officium quinam.
- 20 Semel praestitum, non retractatur.
- 21 Quando ipso jure & quando ope exceptionis, liberat debitorem praestantem.
- 22 A creditore praestitum jus illius pristinum reformatur.

Restat species altera, qua conventionione expressa, causa & negotium dubium & controversum deciditur, *l. 1. l. 2. l. 40. l. ult. de jurejur. juramenti scilicet praestatio & interpositio, d. l. 40. & l. ult.*

- I Juramentum igitur hoc est, quo consensu & voluntate creditoris cujuscunque, *l. 26. §. 2. l. ult. l. 17. l. 3. §. 1. 3. 4. l. 7. de jurejur. Borcholt de jurejur. cap. 1. num. 25. & sequentibus.* debitor, cum obestatione divina jurat, *l. 5. §. 3. l. 3. §. ult. l. 14. l. 28. d. t. jus*, quod a creditore petitur, nullum esse, *l. 13. l. 28. §. ult. l. 36. eod. seu, se dare non oportere, d. l. 13. §. ult. l. 14. l. 16.*

l. 26. §. 1. eod. quo sensu hujus loci est, vel contra, quo debitoris consensu, *l. 40. l. 26. eod. l. 1. Cod. d. s. creditor jurat, debitorem sibi debere, quod petitur, l. 22. l. 28. §. ult. l. 40. eod. seu, sibi dari oportere, l. 30. §. 1. & ult. d. s.* quo respectu juramentum hoc non est causa & titulus juris amittendi, sed potius probatio juris acquisiti, *vide lib. 3. cap. 38. & l. 5. §. 2. l. 11. §. 2. de jurejur. & in fine hoc capite. §. antepen. & pen. num. 21. 22.* Vocatur remedium controversiarum expeditandarum, *l. 1. h. s. Hebr. cap. 6. 10. l. 12. C. d. s.* in quo adversarius, sui ipsius judex constituitur, *l. 1. quar. rer. act. non det. d. lib. 3. cap. 38.*

Partes hujus juramenti sunt duae, nimirum delatio & susceptio juramenti, *l. 37. l. 26. l. 40. l. 18. l. 19. l. 3. l. 6. h. s. l. 1. l. 12. C. de reb. credit. & jurejur. vid. sup. lib. 1. cap. 89. & cap. 66.*

Delatio juramenti, est ab alterutro creditore, vel debitor illius impositio, seu exactio, *l. 3. l. 7. l. 12. l. 5. l. 14. l. 40. l. 31. h. s.* vel petitio, *l. 34. §. 6. 7. eod. conditio, l. 3. l. 39. eod. & oblatio, l. pen. C. eod. illatio, l. 28. §. ult. h. s. l. 11. l. 12. C. eod. datio, l. 5. §. 2. l. 9. §. 2. h. s. tit. cum praescripta formula, qua est jurandum, *l. 11. l. 33. l. 36. eod.* quae vocatur conceptio juramenti, *l. 34. §. 5. 8. h. s. l. 11. C. d. s. & solemnitas, l. 33. h. s.**

Formula illa juramenti, aliquando causam, ex qua quid debetur, vel non debetur, insertam habet, *l. 11. l. 25. l. 39. h. s.* quandoque generalis & indefinita est, deberi aliquid, vel minus, *l. 25. l. 39. l. 36. l. 3. §. 2. l. 9. §. 7. l. 28. §. 2. eod.* Illud vulgus, formiter, hoc in formiter jurare vocat, *Dd. in §. item si quis postulans, de action. Instit. Benst. in l. 9. eod.* Jctus causam jurisjurandi vocat, *l. 39. si quis. h. s.* quam in dubio judex concipit, *l. jurandum. §. si de qualitate. h. s. Menoch. lib. 2. arb. cas. 189.*

Deferens, delatum juramentum, revocare potest, *l. 11. C. eod. Denellus cap. 10. num. 4. h. s.* ex justa causa superveniente, *d. l. 11. Borcholt h. s. cap. 6. num. 11.* usque ad litem terminum, *d. l. 11. Mascard. conclus. 957. num. 11.* Sed hoc semel revocatum, postea deferri iterum nequit, *d. l. 11.*

Deferre omnes juramentum possunt, qui rerum administrationem liberam, plenam & absolutam habent & alienare possunt, *l. 17. §. 1. l. 26. §. 1. l. 34. §. 3. l. 20. & seq. h. s.* etiam si nihil probaverint, vel in probatione suscepta defecerint, *Duaren. h. s. cap. 3. Fachin. lib. 1. cap. 19. & 20. per l. tutor. h. s.* Dissentit Mascard. *conclus. 957. num. 7. Tessaur. decis. 93.*

Unde juramentum deferre prohibentur I. procuratores certi alieni negotii, etiam cum generali mandato sine libera, *l. 17. §. ult. cum ll. sequentibus. l. 34. §. 1. l. 35. eod. Mysing. cens. 4. obseru. 99. l. 60. l. 58. de procurat. II. tutores & curatores, quando alias probationes & argumenta habere possunt, *l. 35. l. 17. §. 2. l. 9. §. 4. de jurejur. III. Libertus, suo patrono, l. 16. l. 34. §. 4. eod. IV. Calumniosus & malitiosus deferre non licet, d. l. 34. §. 5. & ult. & in fraudem creditorum,**

torum, l. 9. §. 1. *ad. in fraudem ejus, cui deferretur, cu-
jus pietatem, aut existimationem lædere posset, aut
rem familiarem, Donell. h. s. cap. 13. num. 1. 2. 3. & seqq.
per l. 14. eod. item illi qui vellet & posset plene probare,
Donell. d. cap. 13. num. 16. Costal. in l. 38. eod. dissentit
Duaren. cap. 6. eod. Jasin. l. 31. num. 71. & seqq. h. s. V. in
loco, in quo non oportet, l. 35. §. 2. eod. aur, modo quo
non oportet, l. 5. §. 3. 4. l. 34. §. 5. eod. vel, quando litis deci-
sionem non adfert, l. jurandandum. §. 1. eod. VI. Fi-
lius familiaris & servus in negotio patris dominive sui, si-
ne speciali mandato deferre litum non possunt, l. 20. &
seqq. eod. Borchols h. s. cap. 3. num. 39. & seqq. VII. Post
biennium, exceptionem non numeratæ pecuniæ op-
ponere prohibitus, l. 14. §. 3. Cod. de non num. pecun.
VIII. In causa matrimoniali, contra matrimonium,
Geil. lib. 2. obs. 94. Borchols cap. 5. h. s. & accusationibus,
l. ult. Cod. de probat. Paul. lib. 2. tit. 1. ubi Cujas. Minor
& pupillus deferre possunt, l. 9. §. 4. l. 17. §. 1. l. 32. l. 35.
§. 1. eod. Borch. cap. 3. num. 27. & seqq. & num. 12. 13. con-
tra Donell.*

9 Susceptio juramenti, est ejusdem delati, l. 3. eod.
præstatio, secundum præscriptum à deferente mo-
dum & formam facta, l. 39. l. 3. §. ult. l. 33. eod. à qui-
busvis, sine differentia sexus, vel ætatis, l. 35. §. ult. l. 26.
l. 23. eod.

10 Susceptio juramenti delati est spontanea, vel neces-
saria, tit. de jurojur. volunt. sine necess.

11 Spontanea est, ad quam invitus compelli non po-
test, l. generaliter. §. præsentib. C. de reb. credit. uti pu-
pillus, l. 34. §. pupillo eodem. procurator & defensor cau-
sæ, d. l. 34. §. 3. l. 25. l. 26. eod. hæres & quicumque alius,
qui rei de qua jurare debet, scientiam non habet, l. 11.
§. pen. ver. amos. l. 34. eod. Cravatt. consil. 203. Fachina.
lib. 1. cap. 21. Menoch. cas. 189. arb. Mascard. conclus. 957.
num. 16. item, quando extra judicium deferretur, l. vido-
mus. de in litem jurand. Mynsing. cons. 1. obs. 13. Roland. à
Valle cons. 52. vol. 1. Atque hoc voluntarium juramen-
tum in rub. tituli hujus vocatur.

12 Necessaria susceptio est, qua jurare cogitur is, cui
juramentum est delatum, l. 34. §. 6. l. 38. eod. l. 12. Cod.
d. s. in judicio, l. 3. l. 1. l. 28. §. 10. eod. approbante judi-
ce, l. 34. §. 5. eod. d. l. 12. Borchols cap. 2. num. 4. 5. eod.
aut, delatum referre deferente, l. 38. l. 34. §. 6. eod.
Borchols d. loco. cap. 7. num. 20. 21. 22. per l. 9. Cod. eod.
aut, solvere, d. l. 34. §. 6. eod. l. penult. §. sed juramento.
Cod. h. s. Unum ex his tribus præstans, à necessitate
legis se exonerat & ad reliqua regressum sibi præcludit,
l. pen. §. 1. 2. Cod. de reb. cred. d. l. 34. §. 6. 7. eod. D. at-
que hoc necessarium & judiciale juramentum, de quo
in rubr. h. tit. D.

13 Priora duo, hoc est, suscipere juramentum, vel
referre, statim ex eo, quo illud est delatum, imple-
re debet, l. penult. §. 1. 2. Cod. de reb. cred. d. l. 34. §. 6. 7.
l. 5. §. ult. l. 6. l. 39. eod. h. s. etiam si probare malit,
quàm jurare, Duaren. h. s. cap. 6. per l. 38. eod. Cujas.
quàm lib. 22. cap. 28. laud. Mascardus conclus. 957. nume-
ro 67. 89.

Suscepturus tamen juramentum in judicio dela- 14
tum, in continenti & statim jurare non cogitur, quan-
do ipsi tempus ad jurandum à deferente, l. 11. Cod. de
reb. cred. vel giudice, l. 34. h. s. datum est. Nec jurare cogi-
tur suscipiens, quando illi susceptum juramentum à
deferente est remissum, l. 5. l. 6. l. 9. l. 32. l. 34. eod. quo
casu pro præstito habetur, l. 1. l. 8. C. eod. d. text. Donell.
cap. 6. h. s. & dicitur gratia facta, l. 32. l. 42. h. s. l. 12. §. 4.
Cod. eod.

Referre potest juramentum in judicio delatum, 15
quando nondum suscepit, l. 38. l. 34. §. 7. 9. eod. susce-
ptum referre non poterit, l. 17. eod. Duaren. h. s. cap. 5.
sed præstare omnino tenetur, l. 34. §. 6. 7. l. 39. eod. ex
qua parte & hoc relatum juramentum, necessarium dici
potest, Borch. h. s. c. 2. nu. 8. & seqq.

Relatio hujus juramenti non est permessa, in furti 16
& rerum amotarum obligationibus, l. 11. §. ult. & l. seq.
ver. amos. l. 26. h. s. quando in judicio à giudice approba-
te est delatum, l. 12. C. h. s. in vim semiplene probationis
& aliis, in quibus ob personæ, vel rerum varieta-
tem, relatio locum non habet, l. 34. §. 7. 8. eod. Menoch.
lib. 2. arb. cas. 189. Donell. h. s. c. 13. Borchols c. 7. nu. 20. 21.
imprimis, in juramento delato extra judicium, l. 17.
l. 28. §. fin. h. s.

Relatum juramentum, deferens suscipere & præ- 17
stare omnino cogitur, l. 34. §. 7. 9. eod. ea concep-
tione, qua ipse obtulit, Menochius cas. 189. num. 2. &
seqq. nisi rei gestæ ignarus esset, Fachinam lib. 1. c. 21.
illustr. cons.

Quod si uterque ex mutua delatione juraverit, tum 18
possessoris causa potior erit, l. 28. §. ult. eod. & ejus jura-
mentum priori derogabit.

Juramentum hoc præstitum, vel remissum, speciem 19
transactionis inter partes obtinet, l. 1. l. 8. l. 35. §. 1. eod.
vel pacti, l. si quis cum. eod. majoremque auctorita-
tem, quam res judicata, l. 2. l. 8. Cod. eod. l. 26. l. 11. §. si
cum. h. s. l. 1. quar. ver. act. non des. l. non minore. C. de
transact. diciturque remedium & compendium litium
expediendarum, Hebr. cap. 6. 10. l. 1. eod. l. 1. 3. l. 6. C. h. s.
& loco solutionis credit, l. 1. l. 2. l. 27. l. 28. §. 1. l. 40. eod.
Nec aliud queritur tum, quàm an juratum sit, remissâ
quæstione, an debeatur, l. 5. §. 2. l. 29. l. 9. §. 1. l. 28. in fin.
eod. l. sub prætextu 19. C. de transact. quasi satis proba-
tum sit jurejurando, l. 5. §. 2. l. 11. §. 2. eod. & eodem præ-
stito ab omni controversia sit discessum, l. 40. l. ult. eod.
l. 1. l. 3. l. 6. C. eod. & transactum, l. 21. de dol. mal. l. 28. in
fin. h. s. quod nec perjurii, l. 31. h. s. l. 1. l. 12. C. eod. nec no- 20
vorum repertorium instrumentorum causâ & prætextu.
l. 31. h. s. Cujas. lib. 18. obs. 35. Donell. c. 9. nu. 7. h. s. retra-
ctari possit, nisi specialiter lege excipiat, l. 1. Cod. h. s.
l. 29. C. de transact. l. 31. h. s.

A debitore hoc juramentum, in, vel extra judicium 21
præstitum, l. 17. h. s. 2. amissionem debiti, l. 30. §. 3. 4.
l. 17. l. 7. l. 9. eod. ipsi parit ope exceptionis, si ambigi-
tur an sit juratum, §. equit. 4. Institus. de except. l. 7. l. 9.
l. 40. l. 25. l. 3. §. 2. l. 17. §. 1. l. 23. l. 36. l. 39. eod. vide
Donellum h. s. cap. 7. num. 1. vel ipso jure, sit naturale

debitum petebatur, l. 95. §. naturalis. de solus. lult. h. t. vel manifestè & liquido in iudicio, sine omni dubitatione juratum est, l. 34. §. ult. l. 7. h. t. l. 9. §. 1. 3. l. 18. h. t. Robert. lib. 3. sent. 2. 2. Duar. lib. 1. disp. 6. 7. Cujac. lib. 5. obf. 33. Borch. c. 1. no. 20. h. s.

- 22 A creditore verò præstitum, jus pristinum reformat & resuscitat, l. 13. §. 3. 4. 5. l. 9. §. 1. l. 11. §. 1. 2. l. 22. l. 25. l. 28. eod. & renovat, l. 8. C. eod. l. 26. §. 2. eod. §. 11. si quis. Instit. de act. Borcholt. c. 8. eod. & Duaren. c. 6. tit. de reb. cred. Ideoque vim novandi obtinet, l. 26. §. ult. h. t. licet ex iurjurando competere dicatur, l. 13. §. 3. l. 9. h. t. d. §. item si postulante. l. 7. §. 7. de Publ. in rem. act.

Ad hoc caput refero tit. de iurejur. D. & tit. C. de reb. cred. & iurejur.

Cap. 6. De præscriptione.

- 1 Præscriptio vim pacti & contractus habet.
- 2 Præscriptio quid.
- 3 Creditor patientiâ suâ & negligentia, jus suum debitori tradere censetur.
- 4 Continuatio negligentia duplex.
- 5 Auctor vitium non nocet neq; prodat præscribenti.
- 6 In obligationis amissione, naturalis computatio temporis, est de momento in momentum.
- 7 Contra in domini amissione sufficit incepta ultimi temporis computatio civilis.
- 8 Aliquando tempus præscriptionis est utile, aliquando continuum.
- 9 Longissimi temporis præscriptiones omnes ferè sunt perpetua, temporales verò utiles.
- 10 Præscriptio, quando ipso jure, & quando ope exceptionis tollit jus adquisitum.
- 11 Quibus modis interruptatur præscriptio.
- 12 Bona fides necessaria in hac præscriptione.
- 13 Præscriptio facti alienijus quid.
- 14 Juris præscriptio quid.
- 15 Tempus præscriptionis varium est.
- 16 Lapsu momenti, hora, diei, qua præscribuntur.
17. 19. Lapsu tridui, 10, 30, 50, 60, dierum, qua præscribuntur & tolluntur.
- 20 Lapsu duorum mensium, dominus non declarans voluntatem suam, amittit jus emendi emphyteusim.
- 20 Jus petenda bonorum possessionis, 100. diebus amittitur.
- 21 Lapsu 4. mensium, socius non reficiens ades communes.
- 22 Cessatione 6. mensium amittitur jus eligendi, & succedendi cognato curiali.
- 23 Anni lapsu obligationes honoraria finiuntur.
- 24 Obligatio de peculio, intra annum expirat.
- 25 Qua præterea obligationes anno extinguuntur.
- 26 Qua obligationes delictorum anno finiuntur.
- 27 Ex jure domini & possessionis, in iis, qua persecutionem rei non consent, præscriptiones sunt annales.
- 28 Resu anniversarius habet annum ad se purgandum.

29 Servus clericici factus, intra annum revocatur.

30 Navicularius intra annum non probans naufragium, nihil recipit.

31 Bonorum possessio liberis & parentibus competens intra annum.

32 Heres in exsequenda defuncti voluntate annum cessans, amittit portionem suam.

33 Heres non consciens inventarium intra annum, amittit possessionem inventarii.

34 Contumacia post tria edita, intra annum non veniente, causa agitatur.

35 Possessionis jus per negligentiam annuam amittitur quandoque.

36 Jus retrahens anno extinguitur.

37 Mandata, decreta, intra annum sunt exsequenda.

38 Biennii lapsu amittitur jus emphyteuticarium: Item jus domini in pignore, desertis pradiis & alia quadam.

39 Biennio causa criminalis persecutio, obligatio doli, beneficium SC. Vellejani obligantis se pro extraneo, & exceptio non numerata pecunia, & obligatio sponsalitia amittuntur.

40 Triennii præscriptione, qua jura amittuntur.

41 Quadriennii lapsu, qua jura amittuntur.

42 Quinquennii lapsu & præscriptione, qua jura tolluntur & extinguuntur, uti querela inofficiosi, questio de statu defuncti, res sico commissa, separatio bonorum, crimen peculatus, & adulterii.

43 Apud Judæos qua obligationes septennio finiuntur.

44 Decennio præscribuntur dominia rerum, patria potestas, manus mechanicum, rationes Reipubl. subscripta, testamentum nuda voluntate, abigatur, jurisdictio, privilegium, usura non exacta à sacro, servitutes.

45 Tutela jus & obligatio administrationis anno 14. vel 12. finitur.

46 Poena maleficii mitigatur dignitate temporis.

47 Obligatio, qua operum publicorum curatores tenentur, 15. ann. finitur.

48 Spacio 20. annorum tolluntur omnes actiones, fiscales, & status controversa.

49 Præscriptio 20. annorum tollit omnes delictorum accusationes & poenas, & officium judicis claudit.

50 Limitatio in quibusdam delictis, qua semper licet accusare.

51 Præscriptio 30. annorum, qua jura tollit.

52 Præscriptio 40. annorum, qua jura extinguit.

53 Præscriptio 50. annorum, qua jura tollit.

54 Annorum 70. lapsu jus munerum impendendum amittitur.

55 Lapsu 100. annorum, qua jura extinguuntur.

56 Indefinito tempore judicis arbitrio relicto, quadam extinguuntur.

57 Causæ temporis quando obligationem & liberationem inducit.

58 Qua jura amittuntur tempore, cuius memoria nulla extat.

39 *Effectus præscriptionis immemorialis.*

60 *Immunitas ab omni præscriptione, sunt jus offendendi, res mera facultatis & arbitrii, annua præstatio, exceptiones, & jura, qua quis persequi non potest.*

61 *Reservata principi in signum subjectionis & superioritatis.*

62 *Et que sunt juri gentium & privilegia libertatis ecclesiastica & episcopalis dignitas.*

63 *Præscriptio 25 annis minoribus non currit.*

Tantum de amissione generali, quæ est ex conventionis expressa: sequitur de illa, quæ est ex tacita, qualis est præscriptio, quæ vim pacti & contractus habet, *Tiraquell. de juris primigen. quaest. 30. nu. 2. 3.*

2 Præscriptio est, quæ patientia, l. 28. de verb. sign. l. 2. C. de servit. negligentia & desidia, l. fin. C. de servit. §. 1. Inst. de usucap. creditoris, per tempus lege definitum & præteritum continuatâ, l. 10. l. 13. l. 14. de divers. & temp. præscr. debitor, debiti sui amissionem consequitur, tit. C. de præscr. 30. vel 40. ann. Unde tempore, seu die, jus perire, finire & exire illi dicitur, l. 2. de divers. & temp. præscr. l. 1. §. 1. l. 40. l. 21. l. 23. ex quib. caus. major. eximi, l. 26. §. 4. 5. ex quib. caus. maj. propter omissionem & desertionem domini, l. 37. §. 1. de minor. & ille tempore liberationem consequi, l. 69. de fidejuss. l. 45. in fin. de administr. sus. Briffon. lib. 3. de solus. in fin.

3 Creditor igitur hinc patientiæ & negligentia suâ, debitori creditum suum tradere videtur, arg. §. per traditionem. Inst. de ver. divis. & in retentionem debitoris consentire, l. 2. §. 2. 3. solus. mas. atque rem suam pro derelicto habere & alteri donare, l. 5. §. 1. tot. pro derelict. ex quo damnus non accipitur, l. 103. de reg. jur. qui jus suum alteri remisisse intelligatur, l. cum quidam. §. Divus. de usur. l. 6. §. fin. autem. C. de bon. qua lib. Debitor verò non præstans sponte, in voluntate, & donatione creditoris acquiescere præsumitur, l. 2. §. 2. solus. mas. l. qui tacet. de reg. jur. Sic igitur hinc tacitus creditoris & debitoris consensus factio eorumdem declaratus intervenisse dicitur.

4 Continuatio negligentia duplici modo fieri intelligitur. Primò, continuè & naturaliter, l. 2. C. de præscr. long. temp. l. 31. de usucap. Deinde civiliter, ex imputatione & conjunctione temporis lapsi, quod antecessor, seu autor ejus habuit, l. 5. l. 14. de divers. & temp. præscr. quod accedit successor, tam ex conventionem, quam ex ultima voluntate, d. l. 14. vocatur administrum autoris, vel accessio, l. 5. l. 6. l. 14. de divers. & temp. præscr.

5 Autoris vitium non nocet, neque prodest præscribenti, d. l. 5. si medius ex præcedentibus autoribus non possedit, præcedentium possessio non prodest, quia non est conjuncta, l. pen. §. 2. de divers. & temp. præscr. pt. l. ult. C. d. s.

Temporis computatio hic alia est in obligationibus finiendis: alia in domini amissione.

6 In obligationis amissione & peremptione, naturalis computatio, de momento in momentum est, ita, ut ultimus præscriptionis dies, vel hora hinc omnino impleta esse debeat, Donell. lib. 16. comment. 4. 8. per l. 6. de oblig.

& act. l. 134. de verb. sign. l. 6. l. 7. ubi Cujac. l. 13. de usucap.

In domini amissione, civilis computatio incepta 7 ulimi temporis, sed nondum impleta, sufficit, l. pen. de divers. & temp. præscr. Connan. lib. 3. com. c. 12. Petr. Gregor. lib. 40. synagm. c. 6. Cujac. de divers. & temp. præscr. c. 1. Donell. lib. 16. com. c. 8.

Aliquando tempus præscriptionis est utile, & aliquando continuum, l. 1. l. 2. h. t. de divers. & temp. præscr. illud, in omnibus ferè, hoc tantum in quibusdam locum habet, Donell. d. c. 8. l. 1. §. annus. Unde vi. l. ult. C. ex quibus caus. major. l. 1. de his qua in fraud. creditor.

Longissimi temporis præscriptiones omnes ferè sunt 9 perpetuæ & continuæ: temporales verò utiles, doli exceptione exemptâ, Donell. d. c. 8.

Porro præscriptio, jus acquisitum aliquando ope 10 exceptionis tollit, quandoque ipso jure amissionem inducit & operatur, l. 1. §. 1. tot. tit. de divers. & temp. præscr. §. 9. perpetua. Inst. de except. l. 1. C. si advers. cred. l. fin. C. de præscr. 30. vel 40. ann. vide Balb. de præscr. part. 1. vers. sexto quæro, cum seqq. Donell. lib. 16. com. c. 8. Illud fit in perpetuis præscriptionibus, tit. Inst. de perpet. & temp. act. hoc in temporalibus, l. 4. l. 8. C. de præscr. 30. vel 40. ann. Donell. d. loco. & solutioni similis dicitur, l. pupillus. de administr. sus.

Interrumpitur hæc præscriptio à debitore quidem, 11 agnitione debiti, cautione scilicet, secunda vice ab ipso data, l. cum notissimi. §. sed est. C. de præscr. 30. vel 40. ann. Donell. d. c. 8. in fin. vel factio creditoris, conventionem judiciali, vel detentione hypothecæ; illuc litis contestatione, l. fin. l. ult. C. de præscr. 30. vel 40. ann. hic solâ detentione, l. cum notissimi. §. imò. C. de præscr. 30. vel 40. annor.

Observandum hic, in obligatione præscribenda, etiam 12 requiri bonam fidem, Covarr. in c. possessor. 2. part. c. 11. num. 3. Tiraquell. de usurog. retract. lib. 2. §. 1. gloss. 2. num. 20. Hieron. de Ceval. in speculo com. contra com. quaest. 173. qui magis communem dicit.

Præscriptio omnis est, vel facti, vel juris.

Facti præscriptio voco, per quam occasio & facultas 13 juris acquirendi, seu faciendæ & gerendæ rei commoditas, tempus & occasio amittitur, ut quando quis occasione acquirendi non utitur, l. 28. de verb. sign. l. 6. qua in fraud. cred. l. 68. §. 1. pro socio. l. 25. §. 2. de pos. hered. l. 8. de oper. legat. Unde hæc jura vigilantibus, non dormientibus scripta dicuntur, l. 24. in fine. l. 6. §. 7. qua in fraud. cred. l. 10. ex quib. caus. major. l. 11. qui pos. in pign.

Juris præscriptio est, qua creditor jus acquisitum 14 lapsu temporis amittit.

Tempus illud est momenti, horæ, diei unius, vel 15 plurium, bidui, tridui, dierum 5. 7. 9. 10. 15. 20. 30. 40. 50. 60. trium mensium, 100. dierum, mensium 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. de quibus exempla passim occurrunt, & recitat Cujac. in tract. de divers. & temp. præscr. & in Lexico Juridico videri possunt.

Ex lapsu & negligentia momenti, pater amittit potestatem 16 contradicendi, l. si filiusfam. ad SC. Macedon.

Lapsu horæ meridianæ, mercenarius tempus merendi & quiescendi amittit, l. mandatum de oper. libere.

- Lapsu diei utilis, experiundi potestas sæpè amittitur, l. 1. de div. & temp. præscript. l. 2. quia ordo in bon. poss.
- 17 Lapsu tridui, advocatus amittitur erroris corrigendi, l. ult. C. de error. advoc. itè jus a bitri eligendi amittit, qui iudicem recusans, intra triduum non eligit, l. ult. C. de jud. Decem dierum lapsu, intra quos quis appellacionem non interposuit, amittitur appellandi jus, l. ult. §. C. cum. C. de tempor. appellat. Novell. 23. §. 123. §. 53.
- Servorum dominium amittit dominus, quando servi militiam, aut dignitatem adepti sunt, & eodem, re cognita, intra 30. dies dominus non revocavit, l. pen. §. ult. C. qui milit. lib. 12. tit. 33. ¶ Tutores, vel curatores cessantes per 50. dies excusationem suam proponere, eam amittunt, l. 13. de excus. tut. l. 6. C. eod. d. tit.
- Obligatio redhibitoria 60 dierum lapsu finitur, l. 19. §. ult. l. §. venditor 28. de ad. edict. l. 55. d. s. & accusatio adulteræ, marito, pativæ competens, jure mariti & patris, extinguitur 60 dierum decursu, l. 6. C. de adult. l. 1. §. accusacionem. ad SC. Turpil. l. 11. §. 5. ad L. Jul. de adul. Vid.
- 18 inf. lib. 3. c. 17. n. 6. 7. ¶ Dominus, non declarans voluntatem de emenda emphyteusi intra duos menses, à quo ipsi ab emphyteuta alienatio est denunciata, jus emendi amittit, l. 3. C. de jur. emphyt. ¶ Potestas arbitrandi, 60 diebus amittitur, Balbus de præscript. part. 4. part. 4. princ. quest. 34. per l. quod si n. tit. §. si quod. de ad. edict.
- 20 Jus petendæ bonorum possessionis, effluxit centum dieb. uilib. amittitur, l. 2. C. qui admittit. l. 3. mund. cognas. l. 1. §. si intra. de success. edict. & jus additionis excretionem veteri, l. si Titio. §. 1. quando. dies legas. Ulp. in fragm. tit. 2. 2.
- 21 Socius cessans rescire ædes communes & socio rescienti intra 4. menses impensas pro parte cum usurus persolvere recusans, amittit jus ædium, l. eum duobus 52. §. idem 10. pro soc. l. 4. C. de adif. privas.
- 22 Jus eligendi episcopi, negligentia & cessatione sex mensium, amittitur, Novell. 123.
- Jus succedendi cognato curiali, si intra 6. menses non petatur, quoad dodrantem amittitur, Novell. 101.
- 23 Anni lapsu amittuntur & finiuntur omnes obligationes honorariæ rei persecutionem non continentem, sed pœnales, quibus ab initio annale tempus à prætorè est præstitutum, in princ. Instit. de perpet. & temp. act. Donell. lib. 16. com. c. 8. per l. 35. de oblig. & act.
- 24 Obligatio de peculio competens post mortè, emancipationem, manumissionem, alienationem ejus, qui in potestate nostra est, amittitur intra annum, l. 1. §. seqq. quand. de pecul. act. annal. l. 1. §. si cum serv. si quid in fraud. patr. l. pater. de cast. pecul. l. ancillarum. §. si servus. de pecul. ¶ Similiter revocatio alienatorum in fraudem creditorum, l. 1. de his qua in fraud. cred. obligatio æstimatoria, quanti minoris, l. 19. §. ult. l. 38. de ad. ed. obligatio ad rationes reddendas competens, l. ult. de edem. depositi in duplum, quod tumultus, incendii, rui-næ, naufragii causa depositum est, l. 1. de pos. De legatis ad pias causas, vide §. fin. Inst. de oblig. qua ex cont. nasc. 26 de dote, l. ult. C. de dot. promiss. non num. ¶ Ex delictis etiam quædam obligationes anno finiuntur, vid. Balb. par. 1. pr. v. sup. primo quare. de præscript. ut omnes obliga-
- tionès prætoriz pœnales, l. in honorariis 34. de obl. & act. §. 1. Inst. de perpet. & temp. act. obligatio in quadruplum de calumniatorib. l. 1. de calum. Obligatio rerum amotarum, ex edicto, si quis test. lib. esse just. fu. l. 1. d. s. actio vi bonorum raptorum, in pr. Inst. vi bon. rapt. ex incendio, rapina, naufragio, in pr. Inst. vi bon. rapt. l. 2. D. d. s. l. 1. de incend. rapt. naufr. ex metu, l. 4. §. 1. quod met. caus. injuriarum actio prætorica, non civilis, l. 5. C. de injur. Mys. cons. 5. obs. 7. Geil. lib. 2. obs. 105. Clar. in §. injuriar. lib. 5. nu. 9. nisi civiliter intentata fuisset, Wof. conf. 22. Geil. lib. 2. obs. 104. Mys. cons. 1. obs. 84. Nam civilis injuriarum actio præscribitur annis 30. sicuti reli-quæ civiles, Far. q. 10. n. 23. 24. lib. 1. ubi magis com. dicit per Balb. de præsc. 4. par. 2. quest. n. 6. Rol. conf. 39. n. 15. vol. 2. dis. Gomel. tit. de injur. n. 5. Obligatio ex L. Julia repetundarum in heredem, l. 2. ad L. Jul. repet. l. 2. C. eod. Cuj. c. 20. de div. & temp. præsc. Obligatio popularis ex maleficio, l. ult. de popul. act. videl. ex dejectione, effusione, ex quibus homo liber occisus, vel eidem nocitum est, l. 1. de his qui effud. vel dejec. Obligatio ex albo corrupto, arg. l. 7. de sepul. viol. de sepulchro violato, arg. l. 3. §. ult. de sep. viol. quærela & accusatio, ex l. 5. C. de censib. & cens. Cujac. lib. 1. obs. 8. doli meri obligatio, l. boum. quod fals. ius. l. in heredem. §. seqq. de dol. l. 5. 6. 7. 8. de alien. jud. mms. caus. Don. lib. 16. com. c. 8. excepto casu, l. 4. si mensor. fals. mod. dix. ¶ Ex jure domini & posses- 27 sionis in iis, quæ rei persecucionem non continent, præscriptiones sunt annales, quibus jus tale amittitur, uti anno amittitur jus usufructionis rescindendæ, l. 35. in hon. norariis. de obl. & act. jus pignoratitium & hypothecarium à debitore in fraudem creditorum alienarum, intra anni spacium non revocatum, l. 1. que in fraud. cred. jus domini, vel possessionis judicii mutandi causa alienatum, l. 6. de alienat. jud. mms. and. caus. l. 4. quod met. caus. Successio legitima, non petentiù tutorem intra annum impuberi, amittitur, si impubes deceaserit, l. 10. de legis. hered. l. 2. §. si mater. ad SC. Tertyll. ¶ Rei annotati, an- 28 num habent ad se purgandum, intra annum bona eorum obsignantur, post annum fisco vindicantur, si illi non venerint, l. 1. 2. de req. vel absent. dam. quæ mutata sunt, per auct. bona damnator. C. de bon. proscript. Servus 29 clericus factus, ignorante domino, intra annum à domino revocari potest, Novell. 123. vid. l. pen. §. ult. C. qui mil. non poss. Cujac. c. 20. de div. & temp. præsc. ¶ Navicu- 30 larius intra annum non probans naufragium allegatum, nihil recipit, l. 2. C. de naufr. ¶ Bonorum possessio 31 liberis & parentibus competens, intra annum, nisi petatur, amittitur, l. 1. de success. edicto. ¶ Heres, sententiâ 32 judicis monitus in exsequenda defuncti voluntate, annum cessans, amittit portionem legitimam, Nov. 1. c. 1. cap. 2. ¶ Heres intra annum non adiens hereditatem 33 oblatam, eandem olim amittebat, l. ult. C. de jur. delib. Similiter non conficiens inventarium intra annum, beneficia illius amittit, d. l. ult.
- Contumace, post tria edicta, intra annum non ve- 34 niente, causa agitur *μρομεγής*, Novell. 112.
- Possessionis jus per negligentiam & cessationem an- 35 nuam,

- ntam, sæpè amittitur, *l. i. and. vi. l. i. quod vi aus clam.*
- 36 Jus retractus anno extinguitur, *Levit. c. 25. 30. Geil. lib. 2. obf. 19. vid. sup. lib. 1. c. 75.*
- 37 Mandata, decretæve, certum præfixum tempus non habentia, intra annum executioni non data, pro circumductis, callis irritisq; habentur, *Pet. Frider. libr. 2. c. 21. de mand.*
- 38 Biennii præscriptione & lapsu emphyteuta non solvens canonem, jus sui domini amittit in emphyteusi ecclesiastica, *Dd. imprimis Jafon in l. 2. C. de jure emph. vid. sup. lib. 1. c. 77.*
- Debitor pignoris, dominium plenum, post cessationem & mortem suam biennii in solvendo, & trinam creditoris denunciationem amittit, *vid. l. ult. C. de jur. dom. min. impes. & sup. de pign. cap. 71. lib. 1.*
- Potestatem maritalem in uxorem, amittit maritus, eandem in monasterium detrudens, *Novell. 134. cap. 9. 20. quod jure divino improbat, Matth. 1. 19.*
- Deserta prædia ab aliis occupata, dominus intra biennium non repetens, amittit, *l. 8. C. de om. agro desert. l. ult. C. de consis. & consor.*
- Defensor civitatis, munus suum post biennium deponere cogitur, *Novell. 15. l. sancimus. l. petitionem. l. jubemus. C. de advoc. divers. judic.*
- 39 Lapsu biennii, causalium criminalium persecutio amittitur, *l. ult. C. ut infra cert. temp. crim. term. l. 12. C. ad L. Cornel. de fals. vid. Balb. part. 4. quart. part. princ. quæst. 2. Clar. quæst. 57. lib. 5. §. fin. vid. Cujac. b. 1. c. 13. & c. 19. item obligatio ex dolo, l. ult. C. de dol. quæ olim annalis erat, l. hujus. quod fals. sut. in factum de dolo, videtur perpetua, l. quæsitum 37. §. ult. de pecul. l. in herede. de dolo. de termino moto actio, etiam annalis est, l. 2. C. de termin. mot.*
- Beneficium SC. Vellejan. amittit mulier post biennium ejusdem rei nomine se obligans pro extraneo, *l. si mulier. C. ad SC. Vell. Novell. 61. & 134. Cujac. d. c. 21.* Exceptio non numeratæ pecuniæ, biennio amittitur, *l. 24. C. de non num. pecun. sit. Inst. de licet. oblig.* Obligatio ex sponsalibus intra biennium non impleta, extinguitur, *l. ult. C. de jur. dos.*
- 40 Triennii præscriptione & cessatione in solvendo canone, jus suum emphyteuta amittit in civili emphyteusi, *l. 2. C. de jur. emphyt. vide sup. lib. 1. c. 77.*
- Heres suus, aditionem hereditatis recusans, & per triennium spernens, eandem postea plenè amittit, *l. ult. C. de repud. hered.*
- Res judicata adversus fiscum, intra triennium, non postea retractatur, *l. 1. C. de sensens. advers. ff. c. las. res.*
- Civiles lites intra triennium sunt finitæ, *l. propevandum 13. C. de judic. ubi Gotthofred. & Scharhard.*
- Matrimonii obligatio solvitur, quando maritus per triennium debitam benevolentiam uxori non potuit præstare, *Novell. 22. c. 6. l. in causis. C. de repud. vide Cujac. c. 23. b. 111. quod jure divino secus est, ad Matth. cap. 19. Beza in libell. de divor. & repud.*
- 41 Quadriennii lapsu, jus restitutionis in integrum amittitur, *l. ult. C. de temp. in integ. rest. l. ult. C. de repud. hered.*

Quadriennii tempus in bonis vacantibus denunciandis est præscriptum, *l. 10. de divor. & temp. præscr. & fisco, l. 1. C. de quadrienn. præscript. vid. sup. de usucap.*

Quinquennii lapsu & silentio ab aditâ hereditate computando, querela de inoff. testamento, donatione-ve extinguitur, *l. 30. l. 34. C. de inoff. test. l. 2. C. in quibus caus. in integ. rest. necess. non est. l. 8. l. 19. l. 34. C. de inoff. test. vid. sup. lib. 1. c. 103.*

Quæstio de statu defunctorum, quinquennio perimitur, *sic. no de stat. defunct. Balb. de præscr. part. 3. part. 4. versic. septimò quæro. n. 2. per l. 2. C. de apost. l. 7. pecul. l. 5. de adult. C.*

Libertus post quinquenniū ad libertatem proclamare non potest, *l. 2. l. 4. si ingenu. esse deas. vid. l. ult. C. ubi caus. stat. & cubicularius principis factus, intra quinquennium revocari potest, l. pen. C. de præpos. sacr. cubic.*

Res fisco commissa, seu bona confiscanda, nondum fisco incorporata, post quinquennium fisco confiscare non potest, *l. 2. C. de usuc. & commiss. l. 2. C. de a. ost. Far. lib. 1. q. 25. n. 158. & seqq. Gomef. c. 12. n. 5. tom. 3. var. resol.*

Separationem bonorum, post aditionem hereditatis elapso quinquennio, defuncti creditores non impetrant, *l. 1. §. quod dictum. de separas. bon.*

Jus alienatum à minore sine decreto, profus sine revocatione amittitur, si post 25. annum, intra quinquennium non fuerit revocatum, *l. ult. C. si maj. fact. alienas. rat. habuer. vid. sup. lib. 1. c. 103.*

Obligaciones quædam similiter quinquennii lapsu tolluntur, ut revocandæ donationis collatæ in magistratus urbanos, adfessores, vel domesticos, *l. 1. C. de contra. jud. susel.* Similiter crimen peculatus cessat post quinquennium, *l. 7. ad L. Jul. pecul. & ex aperturâ tabularum contra SC. Syllan. l. 13. ad SC. Syllan. vid. Cujac. lib. 4. obf. c. 24.* Quando heres ex defuncti maleficio ad pœnam conveniri potest, ejusque bona confiscari, vel memoriâ damnari, hoc intra quinquennium à die defuncti mortis est faciendum, cum hæc obligatio heredis quinquennio expiret, *l. 2. C. de apost. sit. no de stat. defunct. post quinq. Gomef. tom. 3. c. 1. n. 81. Sower. lib. 1. n. 30. Farin. q. 10. nu. 81. 82. lib. 1.*

Accusatio adulterii continuo quinquennio extinguitur, *l. 12. §. 4. l. 29. §. 5. 6. 7. de adult. Clar. in §. adulterium. libr. 5. com. dicit. Cujac. lib. 20. obf. cap. 17. Farinac. lib. 1. quæst. 2. n. 2. & seqq. vide infra lib. 3. c. 16.*

Septennio, apud Judæos, omnes obligationes ex conventionem præscribebantur, *Lev. c. 25. l. 2. 3. Deut. c. 15. l. 2. & seqq. Exod. c. 21. 2. Jerom. c. 34. l. 4. & præjudicialis de servitute, Deut. c. 15. 12.*

Decennio, non utendo rerum dominia amittuntur, de qua re supra lib. 1. c. 42. l. 1. C. de usucap. transfor. l. pen. C. de servit. & aqua.

Decennio quoque patria potestas finitur, quo pater filiumfam. ut hominem sui juris, agere passus est, *l. 1. C. de pat. potest. l. 16. §. Aristo. qui & à quib. manum. lib. non fam.* Similiter servitus decennio amittitur, quando dominus servum in statu libertatis morari passus est decennio, *l. 2. C. de præscript. long. temp. qua pro libert.*

Munus mechanicum, aut professio artis alicujus, ex cursu & lapsu decennii amittitur, *Menoch. libr. 2. arb. cas. 467.*

Rationes Reip. subscriptæ & expunctæ, adversus heredem retractari non possunt post decem annos, adversus administratorem post 20. annos, *l. 13. in omnib. §. 1. de divers. & temporal. præscript. l. 8. de admin. rer. ad civitas. pertinent.*

Testamentum, nudâ voluntate concurrente, decennio infirmatur, *l. sancimus. C. de testam. vide sup. libr. 1. cap. 55. jus nundinarum exercendarum, decennii tempore non utendo, amittitur, l. 1. de nundin. vide Cujac. cap. 26. h. s.*

Pœna abigæatus, relegatione decenniali, *l. ult. §. ult. de abig. damnatorum in metallum, decennio l. 23. sine. de pen.*

Jurisdicção & imperium contra præsentem, scientem & patientem 10. annis præscribitur, *l. viros 8. ubi gloss. C. de divers. off. libr. 12. Balb. de præscript. part. 1. part. 3. quæst. 3. num. 5. Mascard. conclus. jurisdictio. vid. Mastib. Steph. de jurisd. lib. 1. c. 30. n. 20. 21.*

Privilegium, per non usum, intra decennium amittitur, *arg. l. 1. de nundin. si per possessorem sterit, quod minus uteretur, Balb. part. 4. part. 3. quæst. 4. num. 3. & ad faciendum datum fuisse, Balb. d. loc. n. 4.*

Lapsu decennii maritus focero suo alimenta & usuras debitas, dotis non solutz, remisisse censetur, *vide Menoch. libr. 3. præf. 25.*

Ufusfructus & reliquæ servitutes personales omnes, non utendo per longum tempus, hoc est, decenni, intra præsentem amittuntur, *l. 20. l. 28. quib. mod. usufr. amitt. l. 10. si servus. vind. vide Geil. lib. 2. obs. 71. l. pen. C. de servit. Donell. lib. 11. com. c. 28. servitus alternis temporibus mensibus, annisve debita, duplicato constituto tempore, amittitur, l. 7. l. 10. §. 1. quemad. serv. amitt. Donell. lib. 11. com. c. ult. l. ult. C. de servit. excipitur hîc habitatio nis & operarum servitus, quæ non amittitur capitis minutione, neque usucapione, *l. si habitatio. de usu & habit. l. 2. de servit. arb. præd. Donell. lib. 10. com. c. 16. & lib. 11. c. 18.**

Rusticam servitutem amittit, qui legitimo tempore non utitur, aut utitur quidem, sed non jure servitutis prædico debitz, ideoque cessatio sola dominantis sufficit, *l. 4. §. antepen. de usucap. l. 6. l. 7. l. 8. l. 10. quemad. serv. amitt. l. ficut. C. de servit. & aqua. Urbanam verò non continuò amittit, qui non utitur, nisi & adversarius usuceperit, *l. 4. in fin. ubi Cujac. de usucap. l. 6. l. 32. §. 1. de servit. urban. ideoque hîc opus est factio servientis, d. 102.**

Libertatem autem usucepisse serviens dicitur, quando aliquid positum habet, quo servitus constituta impediatur, *d. l. 6. idque positum sit immotum, l. 7. quod. de servit. arb. prædior. & rem servientem, & des scil. possidet. l. si ades. §. ult. de servit. arb. præd. Donell. lib. 11. com. c. ult.*

45 Tutelæ jus & obligatio administrationis anno 14. in masculis, vel 12. in foeminis, cessat, *§. 1. Inst. quibus mod.*

enol. fin. l. ult. C. quoad. 110. vel curas. §. pen. Inst. de ecc. cas. 110. quo tempore ipsimet rebus suis superesse, easq; administrare possunt, §. 2. Inst. de curas. l. 3. §. minorem. de minor. Apud Judicos ad Imperii administrationem adolescentes admittos legimus, 2. Reg. cap. 12. 1. 2. Reg. c. 21. 1. 22. c. 21. 19. c. 22. 1. 6. 23. c. 2. 4. 10. 20.

Lapsu diuturni temporis, quod 8. vel 10. annis existimatur definiti, *Farin. lib. 1. quæst. 10. num. 85. com. dicit. pœna maleficii mitigatur, ut in agente poenitentiam, in extraordinariam mutetur ordinaria pœna, l. si dimino. ubi gloss. & Bartol. de poen. Gomez. c. 1. n. 7. Covarr. var. resol. c. 9. nu. 2. lib. 3. Clar. quæst. 60. Farinac. lib. 1. d. q. 10. nu. 91. quando scil. non fuit accusatus intra diuturnum hoc tempus, Farinac. d. quæst. 10. num. 87. live in reatu fuerit constitutus reus, live non, Covar. & Gomez. d. loc. dissentit Clar. d. loc. exceptis illis criminibus, in quibus præscriptio nulla currit, Farin. d. loc. n. 90. 91.*

Obligatio, quâ curatores operum publicorum tenentur, durat 15. annos, l. 7. C. de oper. pub. serv. l. 2. de usufr. legat. Donell. lib. 10. com. c. 21. 47

Spacio 20. annorum tolluntur omnes civiles actiones fiscales, *l. 13. de divers. & temp. præsc. l. 1. §. pen. & ult. de jur. fisc. l. 2. l. 3. de requir. abs. dam. Farinac. loc. d. q. 10. lib. 1. Anton. Peregrin. de jure fisci. lib. 6. tit. 8. n. 36. exceptâ causâ commissi & vacantium bonorum, vide l. infra. de divers. & temp. præsc. l. 2. C. de quod. præsc. l. 2. C. de veñ. & commissi.*

Silentio 20. annorum, ei qui bonâ fide fuit in possessione libertatis, confirmatur status, & omnis controversia de eo tollitur, *l. 2. C. de long. temp. præscript. qua pro libert. oppon.*

Præscriptio 20. annorum tollit omnes reliquas pœnas maleficiorum, & accusationes, atque officium judicis claudit, *l. 12. querela. C. de fals. l. an prætor. ad L. Aquil. l. omnes. l. cum nosissimis. C. de præsc. 30. vel 40. ann. 2. de requir. re. Geil. lib. 2. de pac. publ. c. 20. Clar. §. fin. quæst. 51. Cujac. libr. 4. obs. 14. vide Balb. part. 4. part. 4. vers. secundò quæro. & seqq. de præscript. Wessemb. consil. 22. num. 6. 7. com. dicit. Farinac. lib. 1. quæst. 10. num. 1. 2. & seqq. Gomez. tom. 3. c. 1. num. 5. 6. adeo ut contra hanc neque minor, neque fiscus restituatur, Farin. d. loc. n. 1. Boer. decis. 26. Clar. quæst. 51. & 60. quod tempus non à die scientiæ accusatoris, sed commissi delicti tam manifesti, quàm oculi currit, Farin. d. loc. n. 12. com. dicit. Marfil. in præf. §. fin. n. 85. Clar. quæst. 51. Mascard. conclus. 357. n. 15. De jure Judaico vide Josua cap. 20. 6. 7. Num. c. 35. 28: 32. addo 1. Reg. c. 2. 8. 9. 6. Num. cap. 35. 31. 16. 17. & seqq. 2. Sam. c. 21. 2. 3. 4. 5.*

Certum quandoque tempus ad accusandum præfigitur, ultra quod amplius accusatio non admittitur, *Bald. d. loc. vers. quarto. Farin. d. loc. num. 26. quæst. 10. Excipiuntur tamen quædam delicta, quæ sine temporis præfinitione semper accusare licet, ut crimen Apostasiz; Farin. d. quæst. 10. n. 29. & seqq. per L. 2. C. de Apostas. suppositi partus, l. qui falsum. §. 1. ad L. Cornel. de fals. parricidii, l. ult. de parricid. læsæ majestatis, Farin. d. loc. hæresis, Far. d. l. asalfinii, falsæ monetæ, Balb. part. 4. princ.*

primo parti. 4. quest. 2. simonis, Ferrand. d. loc. concussio- nis, abortus, l. 30. de pen. aliaque enormia & excepta, Ferrand. d. loc.

Actiones civiles ex criminalibus descendentes, 30. annis durant, *Ferrand. d. loc. nu. 34. quest. 10. lib. 1.* Aliud de jure Judaico videtur constitutum, *1. Reg. c. 2. 5. 6. 8. 9. 29. & seqq.*

51 Triginta annorum decursu, lapsu atque silentio, dominus jus suum in re à male fidei possessore possessa, amittit, *Novell. 119. l. 3. l. 8. C. de præscr. 30. vel 40. ann.*

Supplementum legitimæ debet, post cessationem 30. annorum, peti amplius non potest, *l. cum notissimi. C. de præscr. 30. vel 40. ann.*

Sic & jus hypothecarium, adversus male fidei possessorem, 30. annis amittitur, *Adynf. cons. 2. obs. 72.*

Jus libertatis suæ liberi homines, qui per 30. annos quasi coloni & adscriptitii detenti sunt, amittunt, *l. cum satis. C. de agric. & censu.*

Similiter 30. annis amittitur jus de possessione momenti, *l. nisi. C. unde vi. jus dicendi nullum testamentum, Balbus pars. 4. part. 4. princ. vers. 21. interdicta, ex l. si quis in tantam. C. unde vi. & ex c. redintegranda 3. q. 1. Balb. quest. 24. & seq. d. loc. jus petendi reductionem ad arbitrium boni viri, Balb. quest. 33. d. loc. Geil. lib. 2. obs. 150. & jus dicendæ sententiæ nullæ, Balb. d. loc. quest. 32. nu. 4.*

Triginta annorum negligentia & lapsu obligationes pleræque omnes tolluntur, *l. 1. C. de ann. except. l. 2. C. de consil. pecun. l. 8. l. 4. C. de præscr. 30. vel 40. ann. quibus minora tempora præscriptura non sunt, vide Balbum de præscr. part. 3. part. 4. & part. 4. part. 4. Gabr. consil. 8. lib. 6. tit. de præscr. Itaque actio, quæ litis contestatione perpetua est facta, 30. annis tollitur, *Cujac. lib. 18. obs. c. 29. l. 1. C. de annal. except. ex quo novissime litigatores tacuerunt post litem motam, l. fin. ubi Bart. C. de præscr. 30. vel 40. ann. l. 1. §. 2. C. de annal. except. Zanger. de except. part. 3. c. 8. nu. 67. l. fin. ubi gloss. C. de præscr. 30. vel 40. ann. Balb. de præscr. part. 4. part. 4. versic. tertio quarto.**

52 Quadraginta annorum decursu & lapsu tolluntur & extinguuntur omnia alia jura dominii, quæ superioribus non continentur, *Balb. de præscr. part. 4. part. 4. vers. octavo & quarto. & seqq. Cujac. lib. 11. c. 31. & tempus hoc, tam contra scientem, quam ignorantem & absentem currit, l. fin. C. de præscr. 30. vel 40. ann. Novell. 119. c. 7. Cujac. lib. 5. obs. 5. per l. nunquam. de divers. & temp. præscr.*

Jus hypothecarium, adversus debitorem & heredem ejus, & adversus posteriores creditores, debitore superstiti, 40. annis tollitur, *l. cum notissimi. C. de præscr. 30. vel 40. vide Adynf. cons. 1. obs. 16. Petr. Frid. lib. 2. de mand. c. 37.*

Vindicatio in servitutem, extinguitur, quando quis 40. annis malâ fide in possessione libertatis fuit, *l. 4. C. de præscr. 30. vel 40. ann. addo l. si coheredat. Cod. de coheredat. jus libertatis & immunitatis non solvendi, collectas etiam 40. ann. tollitur, Lomnes. C. de præscr. 30. vel 40.*

40. ann. Covarruv. in cap. possessor. 2. part. §. 2. Mascard. coneluf. 883.

Jus fisci, quod nondum habuit & accepit, sed quod competit in rebus aliorum, exemplo privatorum, 30. aut 40. annis tollitur, *l. justus. Cod. de jur. fisci. Cujac. lib. 11. cap. 31.*

Jus eligendi, cessatione 40. annorum amittitur, *Balb. de præscr. part. 1. part. 4. quest. 8.*

Omnia jura ecclesiastica 40. annorum spacio tolluntur, *Novell. 121. & 122. l. nisi. Cod. de sacros. eccles. vide Cujac. d. c. 31. h. 2. & lib. 5. obs. c. 5. etiam libertas, à solutione decimarum, *ausb. quas actiones. Cod. de sacros. eccles. jus eligendi, Balb. part. 1. 5. part. pr. quest. 8. jus patronatus, Balb. 1. part. 5. princ. quest. 9. & quest. 7. sive privatus contra ecclesiam, sive ecclesia contra ecclesiam agat, Balb. h. 1. part. 5. part. 1. quest. 1.**

53 Quinquaginta annorum lapsu, plene amittuntur ea, quæ per alex. lusum alius accepit, ita ut nulla repetitio competat, *l. 1. Cod. de aleas. Cujac. h. 1. c. 32. Nec dominus, operas à libertâ, majore 50. annis ex gere potest, l. liberta. de op. liberi. Et dominus, jus imponendi oneris & muneris decurionatus quinquagenario, 50. ann. amittit, *l. 13. Cod. de decurion. Apud Judæos annus jubileus, quinquagesimus ædificiorum erat, quo alienata omnia ad familiam alienantium revertebantur, Levit. cap. 25. 9. 10. 11. 12. 13. & seqq. 41. 1. Reg. c. 21. c. 25. 28. 33.**

Septuagenario, jus munerum civilium imponendorum, dominus amittit, *l. 3. Cod. qui atas. se excusans. l. 3. §. quatuorvis. de mun. & honor. l. 3. de jure immunitis.*

54 Centum annorum spacio, ususfructus Reip. extinguitur, *l. 56. an ususfructus. de usus. Cujac. h. 1. c. 34.*

55 Relicta in redemptionem captivorum 100. annorum lapsu, tolluntur, *l. nisi. C. de sacros. eccles.*

Indefinito tempore, amissis juris contingit tempore 56

judicis arbitrio relicto, cujus exempla passim occurrunt, *l. 21. §. 12. de recept. arb. l. 3. de interrog. in jur. fact. uti perpetuo, quandiu quis vixerit, l. 1. nulla pro socio. §. adod. Instit. de locat. & conductio. l. 1. §. pen. de offic. præfect. arb. l. 3. C. de commens. lib. 12.*

Arbitrium datum, finitur tempore arbitrario, *Memo. lib. 2. arb. cas. 44. d. l. 21. §. 12.*

Oblivio, tempore arbitrario inducitur, *Meno. cas. 26. arbit. Conjectura quoque à temporis diurnitate inducitur, quando scilicet creditor diu distulit petere debitum vetus, quod tam solum esse præsumitur, *Meno. lib. 3. præf. 134. nu. 3. 4. & seqq. Similiter ob longum creditoris silentium & casum eventientem, quo documenta fuerunt amissa, solutionis præsumptio oritur, d. præf. 134. nu. 8. 9. 10. sicuti & ex eo, quod creditor diu distulit petere extra judicium, vel in jus vocare debitorem, d. præf. 134. nu. 19. 20.**

57 Solo temporis cursu, aliquando obligatio inducitur, cum non extat memoria in contrarium: qui temporis cursus & lapsus, vim tituli obtinet, *Memo. lib. 3. præf. 131. per l. 1. §. ult. de aqua & aq. pluv. arcens. Covarruv. lib. 1. var. resolut. c. 7.*

Quando agitur de liberatione, cui commune jus

9 Sed hæc in rei particularis interitu, *l. venditor. de hered. vel act. vend. l. si quis. §. si Titius. l. qui vas. §. fin. de furs. Socin. in fallent. reg. 302. Geil. de pign. r. obs. 11. In universali rei interitu secus, Geil. d. loc. per l. si & rem & pretium. de pecis. hered. l. imperator. §. fin. cum ll. seqq. de legat. 2. In personalibus actionibus. pretium loco rei succedit tum, quando ratione doli quis convenitur, *Geil. d. loc. m. 67 per l. qui à debitor. qua in fraud. cred. vido Negujans. de pign. part. 5. memb. 1. num. 48.**

6 Quando vetus res restituta est, jus quoq; pristinum restituitur. *l. 71. l. 36. de usufruct. l. 29. §. domus. de pign. & hypoth. vel fatali quadam necessitate, aut fato ablati restitucio fietet, l. si locus 14. quemad. servit. amitt. l. 23 l. 24. quib. mod. usufr. amitt. l. 34. §. ult. de servit. rust. quibus casibus jus pristinum ad tempus cessasse dicitur, l. 20. §. 2. de servit. urb. l. 6. l. 8. §. serv. vind. l. 34. l. 35. de servit. rust. Donell. lib. 16. com. 21.*

7 Interitus est naturalis, vel civilis, *l. ult. C. de pericul. & commod. rei vend. l. pen. de solut. l. 8. l. ult. de cond. furtiv.*

8 Naturalis interitus est, quando res debita penitus rebus humanis eximitur, *l. 15. de cons. emp. l. 21. de pecis. hered. ut amplius non extet in rerum natura, l. 13. §. 1. 2. ubi Cujac. de verb. sign. l. 4. §. ult. de pos. l. 65. §. 12. pro socio. l. 63. §. ult. d. t. vel, ut sublatâ, aut amissâ formâ suâ essentiali, pereat, l. 9. §. 3. ad exhib. d. l. 13. §. 1. l. quod. s. de reb. cred. l. 23. l. 82. de verb. obligat. qui interitus est ex causâ naturâ, vel factô hominis: ut si animal morbo, ædes incendio, ruinâ pereant, *l. 23. de reg. jur. fundus à mari occupetur, vel chasmate, aut terrâ motu, l. 15. locat. vel res latrônum vi eripiat, senectute, furto, vi major pereat, l. 5. §. 4. commod. l. 25. §. vi major. locat. Levit. c. 26. Vocatur casus, periculum, fatalis calamitas, rei mortalitas, d. l. 23. de reg. jur. l. 4. de pericul. & commod. rei vend. l. 15. locat.**

9 Mors & interitus rei debite naturalis, qui sine causâ, dolo, vel culpâ possessoris debitoris contingit, quocumque modo, vi, fato, casu fortuito, incendio, ruinâ, naufragio, chasmate, vel rei consumptione, ad dominum proprietatis pertinet, *l. 23. l. 10. quib. mod. usufruct. amitt. l. 36. de usufr. l. 98. §. 2. de solut. l. 83. §. 5. de verb. oblig. l. 16. l. 17. de rei vind. l. 23. de reg. jur. l. 14. §. 5. 11. quod met. caus. Huic enim res perit, l. 5. §. 4. commod. §. 2. 3. Inst. quib. mod. vs. cons. oblig. l. 9. C. de pign. act. d. l. 23. l. 5. l. 7. de usufr. ear. ver. qua usu consum. Quod si dolo, culpâ, vel morâ debitoris possessoris, perierit, ipse tenetur, *l. 8. l. ult. de cond. furs. l. 36. §. 2. de pos. hered. excepto casu, in l. 15. §. ult. de rei vind. l. 12. §. 4. ad exhib. Robert. lib. 1. c. 23. §. 1.**

10 Interitu rei, puta, si ædes sunt demolitæ, combustæ, ager inundatus, fons exaruit, aut alio modo res serviens perit, & extincta est, usufructus quoque usufructuario perit, *l. 2. de usufruct. l. 5. §. ult. l. 2. §. 3. quib. mod. usufr. amitt. l. 23. d. tit.*

11 Possessio & jus possidendi, interitu rei possessæ extinguuntur, *l. 30. §. 1. 3. de adquir. possess. l. 3. §. 13. 14. 15. d. tit. & quodlibet jus in corpore rei constitutum, eo sublato*

& extincto, etiam tolli necesse est, *l. 2. de usufr. l. 39. §. damni. de damn. infest. l. 30. §. 4. de adq. possess. l. 36. de usufr.*

Jus quoque pignoratitium, *l. 8. quibus mod. pign. vel hypoth. solv. l. 21. de pign. act. & quocumque aliud jus personale, quod in re dominus vel possessor ejus habere potest, l. 5. l. 7. l. 2. de usufr. ear. ver. qua usu consum. §. 2. 3. Inst. de usufr. & servitus realis, jus rei servientis, aut dominantis, interitu naturali perit, puta alluvione, impetu fluminis, ruinâ, *l. 14. quemad. servit. amitt. l. 2. l. 23. l. 24. l. pen. l. 5. §. 2. 3. quibus mod. usufr. amitt. ficcitate, l. 34. §. ult. & l. seq. de serv. rust. destructione, l. 20. §. 2. de serv. urb. l. 5. de usufr. l. 5. & seqq. quib. mod. usufr. amitt. Quid si pars rei interierit, aut jus in toto extinctum dici potest, vide l. 5. §. 2. 3. l. 8. l. 9. l. 10. quib. mod. usufr. amitt. l. 95. §. arcam. de solut. & supr. hoc cap. in princ.**

Obligatio, quâ creditor debitorem suum ad rei dationem, vel traditionem obligatum habet, rei debite interitu, qui sine factô debitoris contingit, extinguuntur, *l. 26. §. 1. de legat. 1. l. 14. §. quid si 11. quod met. caus. l. 95. l. pen. de solut. l. 34. §. 6. de cons. emp. l. 23. l. 82. l. 56. §. ult. l. 105. l. 91. l. 49. l. 27. l. 88. l. 83. §. 7. de verb. oblig. l. 8. quib. mod. pign. vel hypoth. solv. l. 18. §. ult. l. 7. §. 4. 5. de dol. mal. arg. §. 1. Inst. de inutil. stipul. Solum ergo factum debitoris hinc obligationem, post rem extinctam, perpetuat, *l. 91. §. 3. & §. 1. 2. ubi Cujac. & Duaren. de verb. oblig. l. 12. §. ult. de pos. l. 47. §. ult. de legat. 1. ac si illa adhuc extaret, §. item contra. Inst. de inutil. stip. l. 5. sic cert. per. d. l. 91. §. 3. l. 23. l. 82. §. 1. de verb. obligat. Levit. c. 27. & quandoque naturâ crediti.**

Factum hoc debitoris est ejusdem culpa in retolenda, vel mora in re solvenda, vel conventio de casu periculôse præstando, vel dolus, *d. l. 91. §. 1. 2. 3. 4. Donell. lib. 16. com. 21.*

Culpa hæc debitoris consistit in faciendo, vel in non faciendo, ommittendove, quibus debitor interitu rei causam & occasionem præbuit, *d. l. 91. & l. quid ergo. §. si heres. de legat. 1. l. quidam. §. pen. ad Trebell. l. 30. & seqq. ad L. Falcid. l. cum res. §. pen. de legat. 1. Mora etiam hinc culpæ comparatur, *d. l. 91. §. 1. 2. 3. l. 82. §. 1. l. 23. de verb. obligat. l. 14. l. 31. de novat. l. 12. §. 4. ad exhib. l. ult. C. de peric. & com. rei vend. l. ult. de cond. furs. l. 46. de furt. l. 108. §. 11. de legat. 1.**

Sed hæc duo facta, culpa & mora, debitori non nocent, quando res debita perempta apud possessorem, ante moram soluta, eodem modo apud creditorem, dominum illius, qui fortè ita im distractus non erat, naturâ rei, vel jure, vel proprio factô impeditus, interitura fuisset, *Menoch. lib. 3. præf. 138. n. 2. Robert. lib. 1. §. 1. c. 23. Bellon. lib. 4. suppus. c. 8. per l. item si verberatum 15. §. ult. de rei vind. de eo 12 §. si poss. ad exhib. l. 14. §. ult. de pos. l. 14. §. 11. & seqq. quod met. caus. l. 47. §. ult. de legat. 1. l. 10. §. 1. ad L. Rhod. de jact. Menoch. d. loc. n. 7. 8. ubi docet, quando præsumatur res eodem modo interitura apud creditorem, adde Donell. lib. 16. com. c. 2. Duaren. Cujac. in l. 23. de verb. obligat. Costal. in l. 5. de reb. cred. Hotom. quæst. illust. 30. Fachina. lib. 2. cap. 70. dissentit Faber*

Faber *decad. 18. err. 10.* & *lib. 10. coniect. c. 19.* aut peritura fuisset aliàs, res suà vetustate & senio, d. *10xi.* & *Dd. allegat.* non fato, vel casu, *Menoch. d. praf. 138. nu. 10. 21. per l. merid. de vi & vi arm.* Secus contrà, quando soluta peritura non fuisset, quo casu æstimatio persolvenda, l. 12. §. ult. *depos. l. 39. §. 1. de legat. 1.* per quam ipsam rem habere dicitur, l. 39. *de usufruct.* vel peritura quidem fuisset, sed debitor ex delicto, semper ab initio in mora malitiosè fuisset, l. 14. §. 11. *de eo quod met. caus. l. 8. & ult. de condit. furs. l. 1. l. pen. de vi & vi armat. l. 12. C. de furs. Cujac. in d. l. 23.* aut debitor dominus rei tradendæ, vel dandæ, tempore interitus adhuc fuit, *Menoch. d. praf. 138. n. 4. & seqq. per d. l. merid.*

16 Conventio, vel pactum de periculo interitùve præstando, æquè debitoribus, etiam ante moram factumve ipsius, obligat, l. 2. *commod. l. 1. C. de pos. l. qua fortuitis. C. de pign. act. l. 23. de reg. jur. l. 7. §. si paciscar. §. item. de pact. si in continenti est adjectum, d. l. 7. §. 5. excepto pacto, iudicio sistendi causà adjecto, l. 4. §. *quasitum. si quis caution. in jud. sist. Donell. lib. 10. com. c. 3. Cujac. lib. 24. obs. c. 7.**

17 Multò magis dolus debitoris, dans causam interitui, eundem ad periculum præstandum obligabit, l. *merid. l. 1. §. rellissimè. de vi & vi arm. l. 47. §. ult. de leg. 1. l. 83. §. pen. de verb. oblig. l. 23. de reg. jur.*

18 Natura creditù & debiti, aliquando debitorem, etiam ante moram & factum ipsius, ad crediti periculum obligat, quod accidit, quando est debitum generis, l. 30. §. 5. *ad L. Falcid. l. 11. l. 5. ubi Costall. de reb. cred.* Genus enim perire non potest, l. 9. §. 2. 3. *de fund. dot. l. 95. de solut. l. 5. §. 1. de pos. vid. Gabr. lib. 3. conclus. 1. tit. de reb. cred.* Item, quando est debitum quantitatit, d. l. 11. *C. de reb. cred. l. 1. §. 4. de oblig. l. 2. l. 3. de reb. cred. Hotom. quest. illust. 30. Fachin. lib. 2. cont. c. 71.* vel rerum incertarum, & generaliter in obligationem deductarum, ut centum equorum, decem bouum, d. l. 30. §. *incerta. ad L. Falcid. Donell. d. lib. 10. com. c. 1. debitum rerum æstimatorum, l. 1. de æstim. act. l. 5. §. 3. commod. l. 10. §. 4. de jur. dot. debitum alternavivum, Stichii, aut Pamphili, l. 95. de solut. l. 47. §. 3. de legat. 1. l. 105. ubi Donell. de verb. oblig. l. 2. §. 2. de eo quod cor. loc. in quibus debitor per interitum rei, ab obligatione non liberatur, ut hic re pon extante, necessariò ad ejusdem æstimationem veniatur, l. 22. *de pos. l. vñnum si cor. per. l. 10. §. ult. l. 11. §. 1. de jur. dot.**

19 Ad eò autem hic debitor per rei interitum aliàs liberatur, ut etiam si res, pendente conditione, pereat, debitor conditionalis liberetur, l. 56. §. ult. *de verb. oblig. aut ab alio res interificatur, aut perimatur, l. debitor. de dol. l. 88. in fine. l. 49. de verb. oblig.*

20 Pro soluto etiam accipitur id, quod post moram creditoris in accipiendo factam, perit, l. 105. l. 73. §. ult. *de verb. obligat. l. 39. de solut. l. 1. de interitu rei debitor, etiam post moram suam, non teneatur, l. 72. de solut. l. 56. de jur. dot. addo l. 63. §. ult. pro soc. §. pen. Insti. de sociat.*

21 In delictis per rei, in qua delictum est commissum, interitum, obligatio ad pœnam non tollitur, l. pen. &

ult. & tot. tit. de incend. ruin. nauif. §. 10. & seqq. Insti. de L. Aquil. l. 46. de furs. l. 48. d. 111. per mortem tamen servi noxalis obligatio tollitur, l. 39 §. ult. de nox. act.

Tantù de naturali rei interitu: sequitur de personæ, hominis, scilicet debitoris, vel creditoris, interitu naturali.

Per naturalem personæ debitoris creditorisve interitum, sine alterius dolo, culpave illatum, l. 14. §. 5 11. *quod met. caus. l. 23. in fin. de regul. jur. l. 69. l. 83. §. 7. l. 82. l. 103. de verb. oblig.* omne simul jus domini & possessionis in defunctum perit & extinguitur, l. 11 §. 4. 5. *de minor. l. 46. de furs. l. 24. §. 4. de damno infecto. tit. 1. sit. quib. mod. jus pas. poseff. solvit.* Vocatur hic interitus factum humanæ fortis, l. 21. *de evict. §. 1. Insti. de donation.*

Dominus servi quilibet, jus domini, proprietatis, vel usufructus morte servi amittit, l. 91. l. 105. *de verbor. oblig. l. 46. de furs. l. 92. de solut. l. 14. §. 11. quod met. caus. l. 7. §. 4. & 5. de dol. mal. l. 11. §. 5. de minor.*

Eodem modo morte & obitu filii. f. m. vel patris tollitur patria potestas, in princ. *Insti. quib. mod. jus pas. poseff. toll. l. 4. de legis. sus. atque uxoris, vel mariti morte, potestas maritalis, 1. Cor. c. 7. 15. 36. 1. Timoth. cap. 5. 14. l. 7. l. 8. C. de secund. nups. & conjugalibus obligatio, Roman. cap. 7. 1. 2. 3. morte subditi potestas domini in defunctum, quamvis jus patronatus in liberos liberti continetur, argum. tit. *Insti. de leg. patron. susol. tit. de oper. libers.* Similiter morte pupilli, vel adolescentis, vel contrà, tutoris curatorisve tutoria vel curatoria potestas extinguitur, §. 3. *simili modo. Insti. quibus mod. sus. finit. l. 4. de legis. sus.**

Ita quoque possessio, quæ per alium possidemus, amittitur morte personæ possidentis, si dominus eandem adipisci neglexerit, l. 40. §. 1. *de adquir. possess. l. 20. de usucap.* Dominus ipse mortuus, statim per obitum possessionem suam amittit, l. 23. l. 3. §. 6. l. 1. §. 3. 4. 5. *de adquir. possess.*

Morte constitutarii, possessio illius, quæ erat apud constituentem, transit ad heredem constitutarii, *Tiraquell. de jure const. possess. part. 2. ampl. 12. & seqq. per l. quasitum. §. quod à Titio. de precar. l. cum in plures. locat. l. cum heres. de divers. & temp. præscription.*

Morte constituentis, seu ejus, qui precariò rogavit, & nomine alterius constituit possidere, possessio non extinguitur illi, cujus nomine possedit, *Tiraquell. d. loc. ampl. 13. per l. 2. Cod. de precar. d. l. cum heres.* sed quoad heredes constituentis, extinguitur, *Tiraquell. d. loc. l. cum precario. §. precarii. de precar.* Is qui precariò rogavit, si constituit nomine alterius, quam concedentis possidere, privat eum, à quo rogavit, suà civili possessione, *Tiraquell. d. loc. part. 3. limit. 14. n. 7. & seqq. per l. 1. §. per servum. l. qui pignoris. de adquir. possess. l. servi nomina. de usucap.*

Ususfructus quoque, & usus morte fructuarii, aut usufructuarii amittitur, §. *finitur. Insti. de usufruct. l. pen. C. d. 1. l. 3. §. ult. quibus modis usufructus amittit. Gomez. lib. 2. variar. resolut. c. 15. num. 19. 20.* non tamen morte proprietarii, l. 3. *C. de usuf.*

- 30 Universitatis, civitatis, vel ecclesie usufructus, centum annis mori existimatur, l. 16. de usufructu. l. 8. de usufructu. vide Connan. l. b. 3. com. cap. 6. num. 5. & lib. 1. cap. 20. num. 6. Borch. de feud. c. 9. num. 5. 6. Gomez. di. lib. 2. cap. 15. num. 19. 20. & l. 7. de iudic. quamvis illæ calamitatibus aliis discedere, & alias habitationes querere cogantur, vide Pet. Greg. lib. 21. c. 11. de Republ. De annuo usufructu vide l. 23. l. 6. l. 20. l. 24. de ann. legat. Soar. in lit. L. n. 40. & lit. A. m. 181. Costallim l. 58. de usufr. Covarr. lib. 3. var. resol. c. 9. n. 9.
- 31 Denique omne jus personale, simul cum ipsâ personâ extinguitur, l. familiaris. & l. seq. de relig. & sumpt. fun. l. 13. C. d. tit. l. 13. solus. mas. l. 14. l. 15. 16. de legib. l. 21. usus. de usufr. & habit. l. 68. de reg. jur. l. 7. de except. quamvis potestas dominica & jus patronatus ad heredes transeant, sit. Insti. de fiduc. tuel. tit. Inst. de success. libers.
- 32 Obligatio civilis ex conventionibus orta, regulariter personæ creditoris vel debitoris interitu & morte naturali, non extinguitur, sed ad heredes ejusdem activè & passivè transit, l. 24. de novat. l. 31. de heredib. inst. §. 2. Inst. de perpet. & temp. act. l. 49. l. 12. l. 48. l. 33. l. 26. l. 60. de oblig. & act. l. 152. l. 167. de reg. jur. ac hereditibus & in heredes competit.
- 33 Excipio hic obligationem societatis, quæ morte socii, etiam unius ex pluribus, tollitur, l. verum. §. ult. l. 65. §. 11. l. 59. pro socio. item mandati obligationem, re integrâ, §. 10. utam fit ad hoc. Insti. mandati. l. 26. d. tit. vide supra cap. de mandati. item matrimonii, arg. 1. Covarr. c. 7. l. 15. 36. 1. Timoth. cap. 5. l. 4. tutelæ, §. 3. simili modo. Inst. quib. mod. tuel. fin. l. 4. de legis. tut. & in quibus obligatio personalis tacite, vel expressè contracta fuit, arg. l. 3. §. ult. quib. mod. usufr. amitt. l. 16. de legib. l. 23. solus. mas.
- 34 Obligatio ex delictis descendens criminalis, seu pœnalis, simul cum ipsâ personâ delinquentem extinguitur, l. 2. l. 3. C. si reus vel accusat. m. rs. fuer. l. 6. l. 13. de publ. jud. tit. C. ne ex delict. def. latè Farinac. in crim. quest. 10. num. 36. & seqq. Clar. quest. 51. Vasq. contro. illust. c. 6. num. 7. & seqq. Menoch. cas. 285. Gomez. var. resol. 3. cap. 1. num. 78. Nam noxa caput sequitur suumque tenet auctorem, l. 18. de furt. l. 74. de reg. jur. §. 5. Insti. de noxal. act. nec ad heredes transit, l. ult. C. ad Turpill. l. 21. de reg. jur. l. 7. de bon. damnat. tit. C. ne filius pro pat. l. 26. de pœn. Deus cap. 29. l. 2. Reg. cap. 4. 6. 2. Chron. c. 25. 4. neque declarata contra auctorem, contra ejus heredem declarari poterit, l. fin. in fin. C. de revoc. donat. Gabriel. conclus. 35. lib. 7. crim. Iniquum enim, pœnam paternam filio, vel heredi successori à magistratu infligi, l. 26. de pœn. l. 7. de senat. tit. Cod. ne filius pro patre. l. 34. de vie. nups. l. 38. l. 112. de reg. jur. vide Exach. cap. 18. 20. Deus. cap. 24. l. 6. 2. Reg. cap. 4. 6. 2. Chron. cap. 25. §. 2. Regum cap. 12. capite 21. 1. Sam. c. 2. c. 4. Josu. cap. 7.
- 35 secus, quoad Deum, qui iustissimè in tertiam & quartam generationem peccata parentum punit, & magistratus delicta in suis subditis. Vide exempla Exod. cap. 20. 5. Genes. c. 9. 25. c. 19. 25. 2. Sam. c. 12. r. 4. Josu. c. 7. 24.
25. Num. cap. 16. 22. 26. 32. 1. Sam. cap. 2. 30. 31. 32. 33. 34. 36. De delictis magistratum vide 2. Sam. cap. 21. 2. 3. 6. 7. 8. 9. Genes. cap. 20. 9. 2. Sam. cap. 24. 12. 13. 15. 17. 1. Regum cap. 11. 11. 12. 13. cap. 12. per tot. vide Petrum Martyr. Josu. cap. 7. & in locis commun. Atque hoc procedit, si pœna corporalis sit, sive privata va status, sive pecuniaria, Gabriel. d. conclus. 35. lib. 7. crimin. Vasq. di. cap. 6. num. 20. & seqq. Farinac. d. quest. 10. num. 36.
- Excipio obligationem pœnalem, pecuniariam, ex delicto privato, non publico provenientem, Farinac. d. quest. 10. num. 53. lib. 1. per l. 1. de privas. delict. l. 2. l. 3. C. si reus. vel accusat. morti. Gomez. lib. 1. cap. 1. num. 84. Vasquius cap. 96. num. 25. lib. 3. eamque civilem, parti læsæ applicandam, Farin. d. loc. num. 54. & sequentibus. ad quam defunctus post litem contestatam tenebatur. Hæc enim ad heredem ejus transit, l. 2. §. ult. vi bon. rapt. l. omnes. l. pupillum. l. fuscus. de reg. jur. l. omnes. de oblig. & act. §. pen. Insti. de perpet. & temp. act. Farin. di. lib. 1. quest. 10. num. 50. & sequentibus. Vasquius d. loc. cap. 96. num. 25. lib. 3. Gomez. d. cap. 1. n. 81. & illa, ex qua tenetur, qui ubi confessus & convictus est, obit, Farin. d. quest. 10. n. 56. 57.
- Excipio similiter pœnalem obligationem quamvis ex quâ successor, aliusve lucrum commodumve sensisset, & locupletior esset factus, l. fuscus pœna. ubi Cognol. de reg. jur. Farin. d. quest. 10. num. 57. per l. 1. §. fin. de vi & vi arm. l. 1. §. fin. vi bon. rapt. l. 35. de obligat. & act. Mynsing. com. 4. observ. 35. per l. 14. de condit. indeb. quod tamen de jure secus esse existimat Covarruvias lib. 3. variarum resolutionum capite 3. num. 7. Clarus quest. 51. Farinac. d. loc. quo heres tenetur, licet ad eum nihil pervenerit in casu, quo actio ex parte actoris est rei persecutoria.
- Excipio quoque pœnam amissionis bonorum, vel pecuniariam, quæ ipso facto vel jure committitur & imponitur. Hæc enim ad hæredes transit, l. Gayus. ad Syllan. l. ex iudiciorum. de accus. l. commissi. de public. & velligal. Farin. d. loc. num. 68. com. dicit. Clarus quest. 51. modò judicis declaratoria super ipso delicto, vivente ipso delinquentem, præcesserit, Farin. d. loc. num. 69. & seqq. Menoch. cas. 220. n. 6. 7. 8. secundum quosdam, qui recitantur à Farinac. d. loc.
- Sic & in furti crimine, licet nihil ad heredem furis pervenerit, nec etiam his fuerit contestata cum defuncto, heres ad restitutionem rei furtivæ tenetur, & si illa non extat, ad ejus estimationem, l. si pro furo. §. 2. de cond. furt. §. fin. ubi Dd. Insti. de obligat. qua ex delict. nascunt. Farin. d. quest. 10. num. 72. & seqq. Gomez. lib. 2. var. resol. cap. 1. num. 85. de delict. com. dicit. similiter in crimine pe. ulatus, l. ult. ad L. Jul. postul. Gomez. d. loc. n. 80. Clar. quest. 51. Farin. d. loc. & aslasiinii, d. quest. 10. num. 70.
- Pœna doli commissi in conventionem, quandoque etiam ad heredes transit, l. si hominem. §. d. tur. de pos. l. ex contractu. l. an depositi. de oblig. & act. l. ex ea parte. §. ult.

§. ult. de verb. oblig. Vafq. d. loc. num. 26. Cujac. lib. 22. obs. c. 2. Borcholt Insit. de perpet. & temp. act.

- 41 Idem dicendum de poena amissionis & confiscationis bonorum, quæ mortuo delinquente post sententiam, quæ transit in rem judicantem, ad successores ejusdem transit, *Clarus §. ult. quæst. 51. num. 14. Gomez. d. c. 1. num. 82. Farinac. lib. 1. quæst. 10. nu. 47.* distinguit, an publicatio bonorum accessorie veniat ad poenam capitale, an principaliter ex maleficio sit imposita, cum poena capitali & bonorum confiscatione: hic post mortem delinquentis, adhuc poena confiscationis raritibi non item, *Clarus quæst. 94. Farin. d. loc.*
- 42 Sunt præterea alia quoque delicta, quorum obligatio non extinguitur morte delinquentis, ut atrocissima & enormissima delicta, in quibus poena mortuo cadaveri imponitur, *Farin. d. quæst. 10. nu. 78. com. dicit. Clar. quæst. 51. quod aliàs non est licitum, Menoch. cas. 285. nu. 1. 2. & seqq. & cas. 183. nu. 7. & cas. 284. nu. 15. Sow. lit. M. nu. 231. Vafq. lib. 3. cap. 96. nu. 7. 8. uti est in cæde simplicius, Clar. d. quæst. 51. num. 15. l. 3. de bon. eor. qui sibi mori. l. 20. de poen.*
- 43 Hujus fanæ est quoque crimen læsæ majestatis, proditoris & infidiarum contra principem, quod quoad bonorum publicationem, ad heredes delinquentis transit, *l. 5. C. ad L. Jul. majest. l. ex judiciorum. de acc. us. Clar. in §. læsa majestatis. Mascard. concl. 348. nu. 33. Farin. d. quæst. 10. nu. 43.* similiter hæresis & apostasie, in quibus bona delinquentium confiscantur, *Farin. lib. 1. quæst. 10. num. 37. com. dicit. per l. 4. & auth. Gazaros. C. de heret. l. apostatarum. C. de apostas. item repetundarum, l. 1. ad L. Jul. repetund. & peculatus, l. ult. ad L. Jul. pecul.*
- 44 Facultas purgandi defunctum, & evitandæ infamiz delinquentis defuncti, ad heredes ejus & quovis alios volentes transit, *l. filio. §. sententia. de adm. legat. Farin. d. quæst. 10. nu. 74. Vafq. d. cap. 96. nu. 15. per allegat. ibid.*
- 45 Denique poenales obligationes omnes ad heredem delinquentis transeunt, quando lis cum defuncto delinquente contestata fuit, *l. unie. Cod. ex delict. defuncti. l. 26. l. 33. l. 38. de oblig. & act. l. 20. de accusat. l. 139. l. 117. de reg. jur. Gomez. lib. 3. var. cap. 1. num. 85. & pecuniaria poena, non corporalis est præstanda, l. 1. §. heredem. de privat. delict. l. 5. §. hac autem. de his qui effud. l. 23. §. 8. ad L. Aquil. d. l. unie. aut poena conventionalis, Gabriel. lib. 7. conclus. 35. num. 14. com. dicit. aut, quæ ipso jure, sine facto hominis infertur, ejus declaratio etiam adversus heredem fieri potest, d. conclus. 35. num. 16. 17.*
- 46 Morte læsi verò, non liberatur delinquens ab obligatione, *l. si pro fure. §. ult. de condit. furtivus. vide Gabriel. d. loc. nisi ad vindictam poena pertineret, l. libellorum. §. fin. ubi Bart. de accusat. l. 10. §. 2. si quis eam. §. 9. Insit. de L. Aquil. Gomez. d. loc. num. 86.* fure excepto, cujus obligatio quodammodo rem persequitur, Poterit tamen quisvis alius interesse habens, accusare post mortem læsi.

Hujus loci est tit. de adq. & amitt. possess. tit. quibus mod. ususfr. amitt. tit. quem. serv. amitt. tit. C. ex delict. defuncti. tit. de pericul. & com. rei vend. tit. C. ne fil. pro par. tit. C. si reus, vel accus. mort. fuer.

Cap. 8. De interitu rei civili.

- 1 *Civilis interitus quid.*
- 2 *Interitus hic est rei, vel persona.*
- 3 *Civilis interitus rei quid.*
- 4 *Hujus species.*
- 5 *Prior species contingit rei deterioratione, vel specificatione.*
- 6 *Deterioratio rei quid.*
- 7 *Hac est ex corruptione, vel diminutione rei.*
- 8 *Corruptione quomodo contingat.*
- 9 *Diminutione quomodo.*
- 10 *Specificatione quomodo.*
- 11 *Accessoria rei specificatio quid.*
- 12 *Hoc interitus extinguitur jus domini.*
- 13 *Item possessio.*
- 14 *Servitus consolidatione extinguitur.*
- 15 *Item rei mutatione.*
- 16 *Similiter rei corruptione & abusu.*
- 17 *Castrum destructum amittit sua privilegia.*
- 18 *Mutatio qualicunq; rei hypothecata, non extinguit jus hypothecarium.*
- 19 *Deterioratio rei, à quo præstanda.*
- 20 *Obligatio rei interitus extinguitur.*
- 21 *In locum hujus succedit æstimatio, aut interesse.*
- 22 *Altera species interitus civilis.*
- 23 *Ejus rursus due species.*
- 24 *Res facta profana, divina, vel religiosa.*
- 25 *Res privata facta publica, dicitur interire civiliter.*
- 26 *Nec non res bello capta.*
- 27 *Hoc interitus jus domini, possessionis & usufructus extinguitur.*
- 28 *Quando ad priorem suam naturam res talis revertatur.*
- 29 *Jus obligationis quoq; extinguitur hoc interitus.*
- 30 *An in publicatione quoq; bonorum hoc fiat.*
- 31 *Confiscatio fit cum omnibus oneribus, ad quæ damnatus tenebatur.*
- 32 *Bona confiscata, existentia in alterius territorio, domino loci cedunt, si immobilia; focus, si mobilia sunt.*
- 33 *Alienari prohibita non transeunt ad fiscum.*
- 34 *In bonorum furtivam, confiscatione, non venit peculium castrensium.*
- 35 *In bonorum patris confiscatione, peculium profectitium simul confiscatur.*
- 36 *In confiscatione bonorum mariti, dos uxoris non constituitur, neq; donata uxori, neq; jura conditionalia & prohibita alienari.*
- 37 *In re capta ab hostibus, in suspensio est jus ob postulationem.*

vidimus hucusque de interitu rei & personæ naturalis: sequitur de civili rei vel personæ interitu.

- 1 Civilis interitus est, quo res in rerum natura extans, talis, qualis antea erat, esse definit, non secus, ac si amplius non extaret, l. 85. §. 5. de verb. obligat. l. 91. §. 1. d. tit. §. item contra. Inst. de inutil. stipular. hoc est, propter mutationem prioris conditionis vel naturæ, fictione juris pro extinctâ mortuæ habetur, l. 10. §. 3. 4. 5. §. 7. 8. l. 5. §. 2. l. 23. l. 2. 4. quibus mod. usufr. amitt. l. 63. §. ult. pro soc. l. 23. §. 4. 5. de rei vindic. §. 9. religiosum. §. 27. si duorum. Inst. de ver. divis. §. 2. Inst. de usufr. licet aliàs reuera adhuc extet, d. l. 63. §. ult. & §. 26. si tamen ibi, nam extincta res. Inst. de ver. divis. l. 13. de verb. sign. l. 9. §. 3. ad exhib. l. 18. §. 3. de pign. act.
- 2 Interitus hic est rei, vel personæ, d. l. 63. §. ult. pro soc. l. 30. de usufr. cap. l. 76. de judic. l. 56. de usufr. l. 8. de usufr. legat. l. 68. §. pen. ad L. Falcid. l. 209. l. quod assinet 32. de reg. jur.
- 3 Civilis interitus rei est, quo ejusdem prior natura, usus & conditio, manente corpore & materiâ ejusdem, immutatur, d. l. mulieris 13. §. 1. de verb. sign. §. 26. 27. 28. 29. Inst. de ver. divis. l. 18. §. 3. de pign. act. l. 63. §. fin. pro soc. ut ideo res amplius dari non possit, l. 91. §. 1. & seq. de verb. oblig. & abesse dicatur, d. l. 13. cum l. seq. ubi d. de verb. sign.
- 4 Rei interitus civilis est duplex: prior, quâ forma rei essentialis mutatur, ita ut res periisse existimeretur, d. l. 13. l. 14. ubi Cujac. de verb. sign. l. 9. §. si quis. ad exhib. l. 1. Sejan. 6. §. 1. de aur. & arg. legat. aliaque quàm prius appelletur, l. 23. §. 4. 5. l. 5. de rei vindic. l. 62. l. 63. l. 7. §. 5. 6. 7. de acquir. ver. dom. §. 24. alia sane. §. 26. si tamen. §. 25. 27. Inst. de ver. divis. l. 7. §. 6. 7. l. 26. l. 24. de acquir. ver. dom. l. 30. de usufr. nec priorem suam speciem retineat, l. 5. §. 1. de rei vind. Alter, quo res hominum commercio exitur, retentâ priore formâ & specie.
- 5 Prior rei interitus civilis, duplici modo contingit, rei deterioratione, vel specificatione, l. 9. §. 3. ad exhib. l. 7. §. 5. de acqu. ver. dom. l. 18. §. 3. de pign. act. d. l. 6. Sejan. §. 1. d. l. 13. 14. ubi Gædd. de verb. sign.
- 6 Deterioratio rei, est pars interitus illius, l. 2. §. si res. deposit. l. 3. §. 2. l. 18. §. 1. l. 10. commod. quæ rem ipsam perimere dicitur, si non naturam ipsam, sed utilitatem rei deterioratæ, spectamus, vid. l. 3. §. 1. commod. l. 1. §. si res. deposit. l. prator. ait. §. loquitor. vi bonor. rapt. d. l. 13. Donell. lib. 10. com. c. 3. & in l. 3. de condit. iur. iur. vocatur damnum, l. 3. de damn. infect. l. 49. §. 1. l. 1. l. 5. ad L. Aquil. vid. sup. lib. 1. c. 140. nu. 14. 15.
- 7 Deterioratio rei, accidit ex corruptione, aut diminutione.
- 8 Ex corruptione, quando scindendo, frangendo, rumpendo, convellendo, eruendo, distrahendo, læcandando, prior rei forma, durante & manente ejusdem corpore, dilaceratur, §. 13. capito. Inst. de L. Aquil. l. 27. §. 5. 15. & sequentib. ad L. Aquil. puta, si vestimentum scinditur, scyphus colliditur, pictura raditur, vel quocunque modo alio, res deterior fit, l. 13. l. 14. ubi Gædd. dans de verbor. signif. d. l. 27. §. 1. & seqq. Sic & pecunia,

ipso usu, assidua permutatione quodammodo extinguitur, & similiter res aliæ fungibiles ipso usu diminuuntur & consumuntur, §. 2. Inst. de usufruct. l. 5. l. 7. de usufruct. earum rer. qua usu consum. vide supra lib. 1. c. 140. nu. 14.

Diminutione deterioratio accidit, quando citra rei corruptionem, usui & utilitati priori ejusdem quid detrahitur, quo ea incommodior, vilior & deterior redditur, d. l. 27. ad L. Aquil. l. 1. usufruct. quemad. cau. tit. de usufruct. ear. rer. qua usu consum. quod accidit, quando restituito rei, vel juris, integra à debitore non fit, l. 8. de alien. jud. mus. caus. l. 33. §. 1. l. 27. de solus. veluti numeratio pecuniæ per numos reprobos, l. 24. §. 1. de pign. act. aut, quando res promissa, in debita forma non præstatur, l. 20. l. 27. l. 31. de solus. Similiter, quando servus elucatur, deterior, vilior redditur, debilis, vel liber, l. 33. de solus. l. 52. §. 1. l. 27. §. 17. ad L. Aquil. l. 17. ad exhib. l. 3. §. 1. commod. vel histrio, ad aliud ministerium se transfert, l. 12. §. 1. quibus modis usufructus amitt. vel inusitatis ministeriis corrumpitur, l. 17. §. 1. l. 27. §. 1. 2. de usufruct. vel servitiâ, l. 5. & l. 6. §. ult. l. 7. ad L. Aquiliam. item res universalis, ad minimum numerum redigitur, l. ult. quib. mod. usufr. amitt. l. 22. §. 1. ad L. Aquil. vide plura exempla in l. 27. l. 29. ad L. Aquil.

Specificatione & transformatione, interitus contingens est, quando ex alienâ materiâ, vel specie, nova res efformatur, §. cum ex alienâ. Inst. de ver. divis. l. 23. §. 3. 4. l. 5. de rei vindic. quæ specificationi vocari potest, quando planè nova species producitur, quæ ad priorem formam reduci non possit, d. l. 27. §. sed. de rei vind. l. 23. §. 4. 5. l. 5. l. 61. d. s. l. 12. quib. mod. usufr. amitt. Similiter, quando ex sylvâ sationes fiunt, l. 10. §. 4. quibus mod. usufructus amitt. ex ligno, vel malsa vasa, d. l. 10. §. 5. & seqq. adde exempla ex l. 22. §. 1. ad L. Aquil. l. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 23. 24. quibus modis usufructus amitt.

Accessoria rei specificationi vocari potest, quâ quid alterius rei augendæ & exornandæ causâ accedens, priorem suam formam amittit per accessionem, fermentationem, plumbaturam, aut quamvis aliam conjunctionem, l. 23. §. 2. & sequentib. de rei vindic. vide exempla in §. si tamen. & seqq. Inst. de verum divis. vel usufructus cum proprietate consolidatur, l. 17. l. 27. quib. mod. usufr. amitt. l. 3. l. 4. & seqq. de usufr. aduers. §. pen. Inst. de usufr.

Hoc rei interitu, de quo diximus, extinguitur jus dominii, & jus obligationis.

Jus dominii cuiusvis, l. 5. l. 23. de rei vindic. §. 25 & sequentib. Inst. de rerum divis. l. 5. l. 7. de usufr. earum rer. qua usu consum. l. 10. §. 7. l. 5. l. 8. l. 23. quibus modis usufructus amitt. si modo non dolo, neque culpâ, sed bonâ fide illa contingat, §. 30. ex diverso. §. 32. & seqq. Inst. de ver. divis. l. 38. de petit. herad. l. 20. l. 21. l. 61. l. 37. de rei vindic. Possessio quoque hoc interitu perit, in nihilum scilicet redacta, vel ab alio occupata, l. 30. §. 4. de adq. possess.

- 14 Servitus realis etiam extinguitur, quando utriusque prædii, dominantis & servientis, confusio & consolidatio facta est, l. 17. l. 27. quib. mod. usufr. amitt. l. 1. quem. servit. amitt. l. 10. com. prad.
- 15 Servitus personalis rei interitu sæpe extinguitur, l. 12. l. 10. l. 27. quib. mod. usufr. amitt. atque etiam rei mutatione, l. 5. §. pen. quib. mod. usufruct. amitt. totius, inquam, rei, non partis alicujus, d. l. 5. §. ult. l. 10. l. pen. & ult. d. s. Donell. lib. 10. com. c. 18. realis servitus secus, l. si mihi. in fin. l. unius. l. cred. de servit. rust. l. servitus. §. si sublatum. de servit. urb. Domini verò mutatione, servitus personalis non amittitur, l. 19. quib. mod. usufr. l. 17. §. pen. de usufr.
- 16 Corruptio & abusu rei servientis, jus usufructuarium amittitur, Menoch. lib. 2. arb. ca. 78. n. 2. Cravatt. consil. 300. n. 4. lib. 2. per l. 3. C. locat. l. 12. quib. mod. usufruct. amitt. l. hoc amplius. §. fin. de damn. infect.
- 17 Castrum autoritate superioris mutatum, vel destructum, omnia sua privilegia amittit, Geil. lib. 2. obs. 71. n. 1. Idem obtinet in civitate, ecclesia, vel collegio, Geil. d. loc. n. 2. vid. Pet. Fab. lib. 1. semest. c. 8. nisi alio in loco reedificatum esset, Geil. d. loc. n. 3. 14.
- 18 Mutatio qualitatis rei hypothecatae, non extinguit jus hypothecarium in re ipsa, l. si fundus. §. si res. de pign. l. domo. de pign. act. secus, quando substantia rei hypothecatae extingueretur, l. si sine. quib. mod. pign. vel hypothec. solvit.
- 19 Deterioratio rei certæ, si culpa debitoris, vel post ejusdem moram fiat, aut si ita convenerit, ab eodem creditori præstatur, l. 33. §. 1. de solus. l. 3. §. 1. l. 18. §. 1. commod. l. 3. de condic. triticar. rei incertæ, aut generaliter debita deterioratio, debitore non obligat, l. ult. de cond. triticar. l. in re. de condic. furt. Donell. lib. 10. com. c. 3. & in l. vinum. de reb. credit.
- 20 Obligatio quoque omnis, quæ quis ad rei alicujus traditionem, translationem, aut dationem tenebatur, hoc rei interitu perit & extinguitur, l. 63. §. ult. l. 65. §. 12. pro socio. l. 83. §. 5. ubi Cujac. de verb. oblig. l. 98. §. 8. l. 94. de solus. l. 73. de verb. oblig. l. 27. §. 1. de adim. legat. l. 36. de usufr. l. 10. §. 7. l. 23. quib. mod. usufr. amitt. l. 9. §. 3. ad exhib. l. 18. §. pen. de pign. act. in cuius locum æstimatio, aut interesse succedit, §. 26. si alienam. Inst. de rer. divis. l. 22. §. si Prado. de cond. caus. dat. l. 44. §. 4. de legat. l. 182. §. ult. de verb. oblig. §. 30. & seqq. Inst. de rer. divis. l. 6. §. 1. de auct. & arg. legat. d. l. 18. §. 3. de pign. act.
- 21 Altera species, civilis rei interitus, est, quæ res in prioris sui substantia durans, in dominio, vel commercio esse desinit, l. 83. §. 5. de verb. oblig. l. si mihi alienum. de solus. l. 6. §. 1. l. 22. l. 27. de contrab. emp. §. 2. Inst. de inutil. stipul. l. 182. de reg. jur. l. 14. §. 1. l. 18. quod met. caus. dominio, non formâ ejusdem mutata, d. l. 83. §. 5. l. 98. §. 8. de solus.
- 22 Interitus ejusmodi est duplex. Prior, quando res hominum omnium commercio eximitur, & in rebus humanis esse definit, l. 8. in re. l. 15. de condic. furt. d. l. 14. §. 1. l. 18. quod met. caus. Alter, quando domini prioris usui, potestati & commercio subtrahitur.

Priori modo interitus contingit, quando res humana, profana, divina, sacrosancta vel religiosa est facta, d. l. 98. §. 8. de solus. l. 83. §. 5. l. 91. §. 1. de verb. oblig. l. 6. §. 1. l. 22. l. 70. de cont. emp. §. 1. Inst. de inutil. stip.

Altero modo, quando res privata, sit res publica, universitatis, vel communis, l. 91. §. 1. de verb. oblig. & d. text. §. 1. Inst. de usufr. l. 30. §. 1. 2. de adq. poss. servus manumittitur, d. l. 91. §. 1. aut, quando res eventu aliquo, §. 29. Inst. de rer. divis. l. 30. §. 3. l. 24. l. 16. de adq. ver. dom. l. 30. §. 3. de adq. possess. l. cum loca. de sumpt. & relig. fun. l. Lucianus 11. de evict. l. 36. §. simili. C. de donat. l. 20. §. 1. de capt. & possim. l. Drusus. & l. seq. de jure fisci. vel ex delicto, l. 2. in fine l. 3. de bon. eor. qui ante sent. sibi mori. l. 1. l. 118. de bon. damnas. debitorve, l. 3. §. 4. de minorib. l. 3. C. de jur. domini impet. prioris domini, in publicationem, vel confiscationem incidit, l. ult. de bon. eor. qui ante sent. l. 65. §. publicatione. pro socio. l. 1. l. 2. de bon. damnas. l. 1. & seqq. de interd. & relegat. creptitia, vel caduca fiat, l. pen. de jur. fisci. l. unius. Cod. de caduc. toll. aut quovis modo ex delicto domini, in sifcum redigatur, l. 14. & tot. tit. de public. & vestig. l. 5. C. ad l. majest. tit. de his quib. ut indign. tit. de jure fise. vel à magistratu, in usus alios necessarios Reip. convertatur, l. 15. de rei vindic. l. 11. de evict. Covarr. part. 2. relect. §. 9. aut, alio modo alienata, l. 91. §. 1. de verb. oblig. vid. §. 12. & seqq. Inst. de rer. divis. ut amplius peti non possit, l. 4. de alien. jud. mittand. caus. Item, quando res ab hostibus est capta, vel occupata, §. 17. item ea. Inst. de rer. divis. aut ab alio est ufucapta, l. 21. de posit. hered. & denique, quando rei usus haberi non potest, Geil. de pignor. obs. 9. per l. si is qui. §. eam qui. de furt. l. si constans. §. si uxor. solus. mar.

Atque hoc rei interitu jus, quod alius creditor in re eadem habet, l. 30. §. 3. de adq. ver. dom. tit. de his quib. ut indign. §. 1. Inst. de usufr. §. 23. §. 9. 17. Inst. de rer. divis. l. 2. §. 1. 9. l. 6. §. 1. de relig. & sumpt. l. 182. de regul. jur. & possessio d. l. 30. §. 1. 3. de adq. poss. l. 1. §. 17. d. s. & usufructus, l. 10. §. 2. l. 23. quib. mod. usufr. amitt. extinguitur, ita ut res proxius fiat adiar. quæ hominum commercio eximitur, §. 7. nullum. ubi Theophil. & Adynsing. Inst. de rer. divis. l. 83. §. 5. de verb. oblig. §. 2. Inst. de inutil. stipul. l. 62. de adq. ver. dom. Ulpian. tit. 19. seu nullius usus, aut dominio subjiciatur, d. l. 83. §. 5. & d. §. 2. Quod si tamen res divina, profana fiat, & res publica privata, tum priorem suam naturam recipit, & ad eum, cujus fuit, revertitur, l. 23. l. 24. quib. mod. usufruct. amitt. §. alia 24. Inst. de rer. divis. l. 30. §. 3. de adq. ver. dom. l. 14. quem ad. servit. amitt. l. 79. §. 2. de legat. 9. Cujac. in l. 83. §. 5. de verb. oblig.

Obligaciones, ad rei ejusmodi, civili interitu sublatae, traditionem, translationem, aut dationem competentes adversus debitorem, creditoris percunt, & extinguntur, l. 83. §. 5. de verb. oblig. §. 98. §. 8. de solus. l. 1. & tot. tit. de his quib. ut indign. §. 8. sacra. Inst. de rer. divis. l. si debitori. de fidejuss. l. 1. C. d. l. 6. l. 70. de cont. emptio. l. 63. §. ult. l. 65. §. 9. §. 12. pro socio. l. 135. l. 185. de reg. jur. quæ, nec si res ad priorem conditionem & statum rediret, hoc est, si res sacra, sancta, religiosa profana esse

coeperit, & res publica privata fieret, resuscitatur, d. l. 23. §. 5. & d. l. 98. §. 8. l. 10. §. 7. l. 5. §. 2. 3. l. 23. quibus modis usufructus amittit. Cujac. d. loc. uno casu excepto, d. l. 23. §. 5. & d. l. 98. §. 8.

- 30 Excipio hic publicationem & confiscationem bonorum debitoris. Hac enim creditorum obligationes & jus in re publicata, & in fiscum redacta, non penitus percunt, l. 1. l. 17. de jure fisci. l. 1. m. C. de pen. fisci. l. 2. C. de vi privas. l. 1. D. d. iur. sed in fiscum, bona occupantem, tanquam successfulorem & heredem delinquentis, pro rata bonorum confiscatorum, transeunt, l. 2. C. ad L. Jul. de vi publ. l. 2. de capit. minus. l. inter eos. l. si debitori, de fidejuss. l. 9. §. pen. de iur. & vas. dist. 1. l. 3. de adm. iur. l. 28. de reg. jur. l. 31. solus. mas. l. 4. l. 5. C. de bon. proscript. l. fisci. l. res. l. 17. de jur. fisci. ut ipse ejusdem ex causa civili creditoribus obligetur, l. 4. cum qui. de jur. fisci. l. 1. C. de hered. vel auct. vend. l. 9. l. 13. de petit. hered. l. 31. l. 36. solus. mas. l. 2. C. d. i. vide Clar. quast. 78. n. 23. 29. & seqq. Farin. lib. 1. quast. 25. n. 169. & seqq. Sarez. l. 1. F. n. 306. Anton. Peregrin. de jur. fisci. lib. 5. tit. 1. n. 66. Fach. lib. 8. c. 55. Guil. lib. 2. obf. 86. Ratio est, quia confiscatio intelligitur fieri cum omnibus oneribus, ad quae damnatus tenebatur, l. 8. §. meminisse. de inoff. test. Covarruv. lib. 1. var. resol. c. 16. licet postea debitor restituatur, l. 4. C. de sent. pass. Farin. d. loc. n. 179.
- 32 Bona confiscata immobilia, in alterius territorio existentia, domino loci, non judicantis, fisco cedunt, si mobilia, secus, Farin. d. loc. quast. 25. n. 118. & seqq. com. dicit. & Clar. quast. 78. n. 27. 28. Fiscus vero creditoribus diversi territorii satisfacere non tenetur de bonis fisci in territorio suo confiscatis, Farin. d. loc. n. 172. & seqq. com. dicit. Fidejussores vero debitoris, hae confiscatio liberare non potest, l. 1. l. 20. C. de fidejuss.
- 33 In confiscatione bonorum, favore alterius, non delinquentis, alienari prohibita, non transeunt in fiscum, Gabriel. lib. 7. conclus. 24. per l. imperator. de fideicom. lib. 2. aded, ut nec fructus in vita prohibiti alienare percepti, transeant, Gabriel. d. loc. n. 2. neque post confiscationem acquisita, d. loc. n. 4.
- 34 In confiscatione bonorum filii fam. non venit peculium castrense, vel quasi, Mascard. conclus. 1158. num. 20. Clar. quast. 78. neque adventitium, Gabriel. d. conclus. 24. n. 6. Farinac. quast. 24. lib. 1. Covarr. lib. 2. var. resol. cap. 8. Fachina. lib. 9. c. 47. per l. 2. C. de castrensi peculio. lib. 12. multo minus profectitium, l. 3. §. 4. ubi Cujac. de minor. Gabr. d. loc. n. 5. Clar. quast. 78. vid. sup. lib. 1. c. 146. n. 7. & seqq.
- 35 In publicatione bonorum patris, peculium profectitium simul confiscatur, quando per mortem civilem tollitur patria potestas, l. 1. §. sed. quand. auct. de pecul. annal. Mascard. d. loc. num. 25. alias nullum peculium profectitium vel castrense filii fam. per publicationem bonorum patris, censetur ademptum, Mascardus d. conclus. 1158. num. 20. & seqq. nam filii fam. administrationem peculii profectitium habens, ea propter delictum patris privari non debet, l. Divi fratres. de jur. patron. l. crimen. de pen. l. 3. §. 4. de minor. Clar. d. loc.

In confiscatione bonorum mariti, dos uxoris non continetur, l. 1. §. accores. C. ad L. Jul. majest. l. si quis. C. de bon. proscript. Barin. d. quast. 25. num. 111. com. dicit. per tit. C. de ux. pro marit. nec licite donata uxori, neque bona futura, nec; jura conditionalia ex ultima voluntate provenientia, Farin. d. loc. n. 227. & seqq. Fachina. lib. 9. illust. c. 51. & quaecumque prohibentur alienari per ultimam voluntatem, vel conventionem, Farin. d. loc. n. 148. & n. 22. & seqq. Gabriel. lib. 7. conclus. 24. n. 5. & seqq. Sarez. in l. 8. num. 161. Clar. quast. 78. ut usufructus, jus patronatus, Farin. d. loc. n. 151. & seqq. An vero feuda, legitima, emphyreutis, bona fidei commissaria & similia, late tractat Farinac. d. quast. 25. n. 31. & seqq. Menoch. lib. 2. arb. cas. 265. Petr. Greg. libr. 31. syn. c. 31. n. 16. & seqq. Peregrin. de jure fisci. lib. 5. tit. 1. num. 70. vid. sup. lib. 1. c. 146. n. 7. & seqq.

In re per occupationem ab hostibus capta, in suspenso est obligatio, l. 98. §. 8. de solut. quia spes est ejus recipiendae, quae facit, ut ejusmodi res legari & vendi possit, l. 22. §. n. 1. & l. seq. famul. heretic. l. id quod. de legat. 1. l. ult. de auct. emptio. & vendit. l. 23. famul. heretic.

Cap. 9. De interitu personae civili.

- 1 Mors civilis qua dicatur.
- 2 Capitis deminutionis species.
- 3 Partialis deminutio quid.
- 4 Species hujus.
- 5 Minima capitis deminutio quid.
- 6 Permutatio familiae per arrogationem, vel adoptionem.
- 7 Emancipatio quid.
- 8 Ejus species.
- 9 Vetus emancipatio quid.
- 10 Nova emancipatio duplex.
- 11 Anastasiana emancipatio.
- 12 Justinianae qua.
- 13 Emancipationis consuetudinariae hodie qua.
- 14 Emancipationis effectus.
- 15 In minima capitis deminutione, quid considerandum.
- 16 Adoptione, qua adoptatus amittat.
- 17 Creditor adoptati, quid amittat.
- 18 Debita & credita in bona & personam adoptati extinguuntur, & in patrem adoptantem transeunt auctore & passivo.
- 19 Pater adoptans amittit sua credita, quae antea in adoptantem habuit.
- 20 Obligationes quoque, inter eundem & adoptivum filium extinguuntur.
- 21 Obligationes ex delictu capitalibus non solentur.
- 22 Morte patris, vel emancipatione amittitur patria potestas.
- 23 Patri emancipanti praestantur ab emancipato ea, quae à liberto patrono solent praestari.

- 24 *Hodie quid juris.*
 25 *Emancipatus sit verus homo.*
 26 *Emancipatus tenetur suo priori creditori in id quod potest.*
 27 *Peculiaris creditor post annum ab emancipatione defuncti obligatum habere emancipatum.*
 28 *Obligatio ex delicto per emancipationem non extinguitur.*
 29 *Media seu minor capitis deminutio quid.*
 30 *Passus mediam capitis deminutionem, omnia que iure civili habet, amittit.*
 31 *Amittit usus commerciorum.*
 32 *Jus obligationis.*
 33 *Pro mortuo habetur, jure civili.*
 34 *Totalis seu plena capitis deminutio, quid.*
 35 *Quæ jura hanc passus amittat.*
 36 *Scruis pro nullo habetur.*
 37 *Manumissio servi morti comparatur.*
 38 *Libertus homo novus dicitur.*
 39 *Qui sequitur manumissionem domicilium.*
 40 *Manumissionem quid manumissionis amittat.*
 41 *Creditori preterea omnes obligationes per manumissionem.*
 42 *Obligaciones ex delictis capitalibus variantes excipiuntur.*
 43 *Non capitaliter delinquens manumissus, tenetur ut liber.*
 44 *Manumissio quid.*
 45 *Species manumissionis.*
 46 *Manumissio Juliaorum.*
 47 *Libertinorum status varius apud Romanos.*
 48 *Hodie mutatio facta in his.*
 49 *Mors civitatis quomodo contingat.*
 50 *Adhuc huic interitui perditio rei.*
 51 *Per hanc quomodo possessio & obligatio amittatur.*

Tantum de interitu rei civili: sequitur de personæ interitu civili, qui mors civilis dicitur, l. 63. §. ult. pro sec §. 2. *Instit. quib. mod. jus pat. pot.*

- Hoc igitur, homo propter status sui prioris permutationem, l. 1. l. 2. *Lult. de cap. minus.* seu consumptionem, l. 5. §. 2. 3. *de var. & extr. cogn.* pro mortuo habetur, l. 1. §. 8. *de bon. poss. cont. tab. d. l. 63 §. ult. l. 4. §. 2. de bon. lib. l. 29. §. 5. de lib. & postum. l. 56. solut. mat.* vel pro alio novo homine, l. 27. *de ademp. leg. l. 98. §. 8. l. 35. de solut. l. 79. §. ult. de leg. 3. Pet. Faber 1. semest. c. 8. vocatur capitis deminutio sit. D & *Instit. 1. de cap. minus.**
- 2 Capitis deminutio est duplex, partialis, non plena, vel totalis, plena, argum. *Lult. l. 2. de cap. minus.* vel magna, aut minor, l. 1. §. si filius. *de suis & leg. l. 1. §. capitis. ad SC. Tertull. l. 1. de usufr. legat. l. 5. de var. & extr. cognis.*
- 3 Partialis est, qua non integer hominis status, l. 5. §. 2. l. 6. l. 7. l. 11. *de cap. minus.* permutatur, sed quorundam saltem deminutionem & privationem patitur, d. l. 5. §. 2. l. 6. l. 7. l. 8. d. sit.
- 4 Hæc rursus duplex traditur: minima & media, seu minor, *Instit. ord. in princ. & §. 3.*

Minima est, qua familia hominis prior permutatur & cum alia, *Lult. in fin. l. 3. h. s. §. 2. Instit. ord.*

Permutatio talis est duplex: primò accidit in hisce, 6 qui cum sui juris fuerint, cœperunt alieno juri & patris potestati, per arrogationem esse subiecti, §. 3. 4. 6. *Instit. h. s. §. ult. Instit. de nups. vid. sup. lib. 2. cap. 80.* Deinde in his, qui cum in patria potestate essent, vel per adoptionem ab ascendente factam legitimè, §. 8. *sed est. Instit. quib. mod. pat. potest. solv. Lult. Cod. de adoption.* ex potestate patria, in alienam patriam potestatem transeunt, d. §. 8. 9. 10. vel per emancipationem, sui juris, §. 3. 4. 6. *Instit. de adops. & suæ potestatis esse cœperunt, l. 17. de his qui not. infam. in princ. Instit. quib. non est permitt. l. 43. de oblig. Novell. 118. cap. 1. l. 39. de vulg. subst. vocatur capitis minutio, salvâ civitate facta, l. 5. §. 2. de cap. minus.*

Emancipatio est minima capitis deminutio, l. 3. l. 5. 7. *und. cognat. l. 3. §. 1. h. s.* qua patris voluntate, l. 4. l. 5. *C. de emancip. l. 31. de adops. & contestatione. §. 6. præterea. Instit. quib. mod. jus pat. pot. solv. Lult. Cod. de emancip. Novell. 89.* filii, filiaæve consensu, l. 3. l. 4. *C. de emanc. d. l. 31. è manu & potestate patria, filiusfam. filiaæve dimittitur, §. 6. præterea. Instit. quib. mod. jus pat. pot. solv. vid. Ulpian. tit. 19. & Gajum tit. 6.*

Emancipatio est vetus, vel nova, *Lult. C. de emancip. §. Ulpian. d. tit. 19.*

Vetus est ex l. 12. tabb. qua in potestate constitutus & mancipatus, manumittitur, *Gajus & Ulpian. d. loc. ubi hujus requisita debita enumerant, & solemnitates receptas, quibus adjunge Contium lib. 1. dispus. cap. 18. Cujas lib. 5. observ. c. 13.* quæ constabant mancipatione & manumissione solemnî unâ, vel trinâ, *Gell. lib. 5. c. 19. Gajus d. lib. 1. tit. 6.* quæ vetus emancipatio erat alienatio quædam filiiam. *Gajus d. loc. §. 4. tit. si quis à parent. manumiss. Ulpian. tit. 19. Cujas. d. loc. & morti comparabatur, l. 29. §. 5. de lib. & postum. l. 44. de jur. dot. l. 22. §. 1. ad Trebell.* qua jus agnationis & consanguinitatis amittebatur, §. 8. *Instit. de hered. que ab intest. l. senatoris. de senator. & filius per extraneo habebatur, nec in numero liberorum, §. 3. ceteri. Instit. de hered. qual. & differ.*

Nova emancipatio, veteri abrogatâ, *l. pen. & ult. 10 Cod. de emancip. est duplex, Anastasiana, vel Justinianea, d. text.*

Anastasiana est, quæ loco veterum solemnitatum, 11 coram Imperatore, à patre perficitur, *l. pen. Cod. de emancip.*

Justinianea est, quæ omiſſis solemnibus omnibus, 12 nuda patris contestatione & voluntate peragitur, *Lult. Cod. de emancip.* Deinde, quæ fit propter adeptos honores excellos patricios, quibus per Augustam majestatem emancipantur liberi, *l. 5. Cod. de consul. & non spargend. man. lib. 12.* quibus additur dignitas consularis, præfectura prætoriana, urbiana & magisterium militum, *Novell. 81.*

Ex hac ultima Justiniani emancipatione hodie per 13 consuetudinem receptæ sunt quædam emancipatio-

- Lapsu diei utilis, experiundi potestas sæpe amittitur, *l. 1. de div. & temp. præscript. l. 2. quis ordo in bon. poss.*
- 17 Lapsu tridui, advocatus amittitur erroris corrigendi, *l. ult. C. de error. advoc. ite* jus arbitri eligendi amittit, qui judicem recusans, intra tridui non eligit, *l. ult. C. de jud.*
- Decem dierum lapsu, intra quos quis appellationem non interposuit, amittitur appellandi jus, *l. ult. §. cum. C. de tempor. appellat. Novell. 23. & 123. & 53.*
- Servorum dominium amittit dominus, quando servi libertati, aut dignitatem adepti sunt, & eosdem, recognita, intra 30. dies dominus non revocavit, *l. pen. & ult. C. qui milit. lib. 12. tit. 33. §. Tutores, vel curatores cessantes per 50. dies excusationem suam proponere, eam amittunt, l. 13. de excus. int. l. 6. C. rod. d. iit.*
- Obligatio redditoria 60 dierum lapsu finitur, *l. 19. §. ult. l. si venditor 28. de ad. edict. l. 55. d. 1. & accusatio adulteræ, marito, patrive competens, jure mariti & patris, extinguitur 60 dierum decursu, l. 6. C. de adult. l. 1. §. accusacionem ad SC. Turpil. l. 11. §. 5. ad L. Jul. de adul. Vid. inf. lib. 3. c. 17. m. 6. 7.*
- 18 §. Dominus, non declarans voluntatem de emenda emphyteusi intra duos menses, à quo ipsi ab emphyteuta alienatio est denunciata, jus emendi amittit, *l. 3. C. de jur. emphyt. §. Potestas arbitrandi, 60 diebus amittitur, Balbus de præscript. pars. 4. pars. 4. princ. quæst. 34. per l. quod si n. cit. §. si quod. de ad. edict.*
- 19 §. Jus petendæ bonorum possessionis, effluxis centum dieb. utilib. amittitur, *l. 2. C. qui admitt. l. 3. und. cognat. l. 1. §. si intra. de success. edict. & jus additionis excretionem veteri, l. si Titio. §. 1. quand. dies legat. Ulp. in fragm. tit. 22.*
- 20 Socius cessans reficere ædes communes & socio reficienti intra 4. menses impensas pro parte cum usuris persolvere recusans, amittit jus ædium, *l. cum duobus 52. §. idem 20. pro soc. l. 4. C. de adif. privas.*
- 21 Jus eligendi episcopi, negligentia & cessatione sex mensium, amittitur, *Novell. 123.*
- Jus succedendi cognato curiali, si intra 6. menses non petatur, quoad dodrantem amittitur, *Novell. 101.*
- 22 Anni lapsu amittuntur & finiuntur omnes obligationes honorariæ rei persecutionem non continentes, sed pœnales, quibus ab initio annale tempus à prætoribus est præstitutum, *in princ. Instit. de perpet. & temp. act. Donell. lib. 16. com. c. 8. par. l. 35. de oblig. & act.*
- 23 Obligatio de peculio competens post mortem, emancipationem, manumissionem, alienationem ejus, qui in potestate nostra est, amittitur intra annum, *l. 1. & seq. quand. de pecul. act. annal. l. 1. §. si cum serv. si quid in fraud. par. l. pater. de cast. pecul. l. & ancillarum. §. si servus. de pecul. §. Similiter revocatio alienatorum in fraudem creditorum, l. 1. de his qui in fraud. cred. obligatio æstimatoria, quanti minoris, l. 19. §. ult. l. 38. de ad. ed. obligatio ad rationes reddendas competens, *l. ult. de odend. depositi in duplum, quod tumultus, incendii, ruinae, naufragii causa depositum est, l. 1. de depof. De legatis ad pias causas, vide §. fin. Instit. de oblig. qua ex cont. nasc. de dote, l. ult. C. de dot. promiss. non numm. §. Ex delictis etiam quædam obligationes anno finiuntur, vid. Balb. par. 1. pr. v. septimo quare. de præscript. ut omnes obliga-**
- tiones prætoriarum pœnales, *l. in honorariis 34. de obl. & act. §. 1. Instit. de perpet. & temp. act. obligatio in quadruplum de calumniatoribus, l. 1. de calum. Obligatio rerum amotarum, ex edicto, si quis test. lib. esse juss. fu. l. 1. d. 6. actio vi bonorum raptorum, in pr. Inst. vi bon. rapt. ex incendio, rapina, naufragio, in pr. Inst. vi bon. rapt. l. 2. D. d. 1. l. 2. de incend. ruin. naufrag. ex metu, l. 14. §. 1. quod met. caus. injuriarum actio prætoriana, non civilis, l. 5. C. de injur. Mys. cens. 5. obf. 7. Geil. lib. 2. obf. 105. Clar. in §. injuriar. lib. 5. nu. 9. nisi civiliter intentata fuisset, Wof. conf. 22. Geil. lib. 2. obf. 104. Mys. cens. 1. obf. 84. Nam civilis injuriarum actio præscribitur annis 30. sicuti reliquæ civiles, Far. q. 10. m. 23. 24. lib. 1. ubi magis com. dicit per Balb. de præsc. 4. par. 2. quæst. m. 6. Rol. conf. 39. m. 15. vol. 2. disl. Gomel. tit. de injur. n. 15. Obligatio ex L. Julia repetundarum in heredem, l. 2. ad L. Jul. repet. l. 2. C. eod. Cuj. c. 20. de div. & temp. præsc. Obligatio popularis ex maleficio, l. ult. de popul. act. videl. ex dejectione, effusione, ex quibus homo liber occisus, vel eidem nocturno corrupto, arg. l. 7. de sepul. viol. de sepulchro violato, arg. l. 3. §. ult. de sep. viol. quærela & accusatio, ex l. 5. C. de censib. & conf. Cujac. lib. 1. obf. 8. doli meri obligatio, l. hujus. quod fals. sus. l. in heredem. & seq. de dol. l. 5. 6. 7. 8. de alien. jud. mut. caus. Don. lib. 16. com. c. 8. excepto casu, l. 4. si minor. fals. mod. dix. §. Ex jure domini & possess. 27 sionis in iis, quæ rei persecutionem non continent, præscriptiones sunt annales, quibus jus tale amittitur, ut anno amittitur jus usufructus rescindendæ, l. 35. in honorariis. de obl. & act. §. jus pignoratium & hypothecarium à debitore in fraudem creditoris alienatum, intra anni spacium non revocatum, l. 1. qua in fraud. cred. jus domini, vel possessionis judicii mutandi causa alienatum, l. 6. de alienat. jud. mutand. caus. l. 4. quod met. caus. Successio legitima, non petentiu tutorem intra annum impuberi, amittitur, si impubes decesserit, l. 10. de legit. hered. l. 2. §. si maior. ad SC. Teriyll. §. Rei annotati, an 28 num habent ad se purgandum, intra annum bona eorum obfignantur, post annum fisco vindicantur, si illi non venerint, l. 1. l. 2. de req. vel absent. dam. quæ mutata sunt, per auct. bona damnator. C. de bon. proscript. Servus 29 clericus factus, ignorante domino, intra annum à domino revocari potest, *Novell. 123. vid. l. pen. & ult. C. qui mil. non poss. Cuj. c. 20. de div. & temp. præsc. §. Navicularius intra annum non probans naufragium allegatum, nihil recipit, l. 2. C. de naufrag. §. Bonorum possessio 30 liberis & parentibus competens, intra annum, nisi petatur, amittitur, l. 1. de success. edict. §. Heres, sententiâ 31 judicis monitus in exsequenda defuncti voluntate, annum cessans, amittit portionem legitimam, *Nov. 1. c. 1. cap. 2. §. Heres intra annum non adiens hereditatem 32 oblatam, eandem olim amittebat, l. ult. C. de jur. delib. Similiter non conficiens inventarium intra annum, beneficium illius amittit, d. l. ult.***
- Contumace, post tria edicta, intra annum non veniente, causa agitur *μρομεισῶς, Novell. 112.*
- 33 Possessionis jus per negligentiam & cessationem annuam,

nam, sæpe amittitur, *l. i. und. vi. l. i. quod vi aut clam.*
 36 Jus retractus anno extinguitur, *Levit. c. 25. 30. Gil. lib. 2. obf. 19. vid. sup. lib. 1. c. 75.*

37 Mandata, decretæ, certum præfixum tempus non habentia, intra annum executioni non data, pro circumductis, callis irritisque habentur, *Pei. Frider. libr. 2. c. 21. de mand.*

38 Biennii præscriptione & lapsu emphyteuta non solvens canonem, jus sui domini amittit in emphyteusi ecclesiastica, *Dd. imprimis Jason in l. 2. C. de jure emph. vid. sup. lib. 1. c. 77.*

Debitor pignoris, dominium plenum, post cessationem & moram suam biennii in solvendo, & trinam creditoris denunciationem amittit, *vid. l. ult. C. de jur. domini. imper. & sup. de pign. cap. 71. lib. 1.*

Potestatem maritalem in uxorem, amittit maritus, eandem in monasterium detrudens, *Novell. 134. cap. 9. 20. quod jure divino improbat, Matth. c. 19.*

Deserta prædia ab aliis occupata, dominus intra biennium non repetens, amittit, *l. 8. C. de om. agro desert. l. ult. C. de consi. & consi. 1.*

Defensor civitatis, munus suum post biennium deponere cogitur, *Novell. 15. l. sancimus. l. petitionem. l. jubemus. C. de advoc. divers. judic.*

39 Lapsu biennii, causarum criminalium persecutio amittitur, *l. ult. C. ut infra. c. 1. temp. crim. term. l. 12. C. ad L. Cornel. de fals. vid. Balb. part. 4. quart. part. princ. quest. 2. Clar. quest. 12. lib. 5. §. fin. vid. Cujac. b. 1. c. 13. & c. 19. item obligatio ex dolo, *l. ult. C. de dol. quæ olim annalis erat, l. hujus. quod fals. sus. in factum de dolo, videtur perpetua, l. questusum 31. §. ult. de pecul. l. in herede. de dolo. de termino moto actio, etiam annalis est, l. 2. C. de termin. mot.**

Beneficium SC. Vellejan. amittit mulier post biennium ejusdem rei nomine se obligans pro extraneo, *l. si mulier. C. ad SC. Vell. Novell. 61. & 134. Cujac. d. c. 21. Exceptio non numeratæ pecuniæ, biennio amittitur, l. 24. C. de non num. pecun. sit. Inst. de licet. oblig. Obligatio ex sponsalibus intra biennium non impleta, extinguitur, *l. ult. C. de jur. dos.**

40 Triennii præscriptione & cessatione in solvendo canone, jus suum emphyteuta amittit in civili emphyteusi, *l. 2. C. de jur. emphyt. vide sup. lib. 1. c. 77.*

Heres suus, aditionem hereditatis recusans, & per triennium spernens, eandem postea plene amittit, *l. ult. C. de repud. hered.*

Res judicata adversus fiscum, intra triennium, non postea retractatur, *l. 1. C. de sensent. advers. ff. c. las. res.*

Civiles lites intra triennium sunt finitæ, *l. proponendum 13. C. de judic. ubi Gothofred. & Scharhard.*

Matrimonii obligatio solvitur, quando maritus per triennium debitam benevolentiam uxori non potuit præstare, *Novell. 22. c. 6. l. in causis. C. de repud. vide Cujac. c. 23. b. 111. quod jure divino secus est, *Adastb. cap. 19. Bex. a in libell. de divor. & repud.**

41 Quadriennii lapsu, jus restitutionis in integrum amittitur, *l. ult. C. de temp. in integr. rest. l. ult. C. de repud. hered.*

Quadriennii tempus in bonis vacantibus denunciandis est præscriptum, *l. 10. de divers. & tempor. præscr. & fisco, l. 1. C. de quadrienn. præscript. vid. sup. de usucap.*

Quinquennii lapsu & silentio ab aditâ hereditate computando, querela de inoff. testamento, donatione-ve extinguitur, *l. 36. l. 34. C. de inoff. test. l. 2. C. in quibus causis in integ. rest. necess. non est. l. 8. l. 19. l. 34. C. de inoff. test. vid. sup. lib. 1. c. 103.*

Quæstio de statu defunctorum, quinquennio perimitur, *sic. no. de stat. defunct. Balb. de præscr. part. 3. part. 4. versic. septimò quæro. n. 2. per l. 2. C. de apost. l. 7. pecul. l. 5. de adult. C.*

Libertus post quinquenniû ad libertatem proclamare non potest, *l. 2. l. 4. si ingenu. esse deas. vid. l. ult. C. ubi caus. stat. & cubicularius principis factus, intra quinquennium revocari potest, l. pen. C. de præpos. sacr. cubic.*

Res fisco commissa, seu bona confiscanda, nondum fisco incorporata, post quinquennium fisco confiscare non potest, *l. 2. C. de vet. & commiss. l. 2. C. de a. ob. Far. lib. 1. q. 25. n. 158. & seqq. Gomez. c. 14. n. 5. tom. 3. var. resol.*

Separationem honorum, post aditionem hereditatis elapso quinquennio, defuncti creditores non impetrant, *l. 1. §. quod dictum. de separas. bon.*

Jus alienatum à minore sine decreto, prorsus sine revocatione amittitur, si post 25. annum, intra quinquennium non fuerit revocatum, *l. ult. C. si maj. fact. alienas. rat. habuer. vid. sup. lib. 1. c. 109.*

Obligaciones quædam similiter quinquennii lapsu tolluntur, ut revocandæ donationis collatæ in magistratus urbanos, adfessores, vel domesticos, *l. 1. C. de contra. jud. susol. Similiter crimes peculatus cessat post quinquennium, l. 7. ad L. Jul. pecul. & ex aperturâ tabularum contra SC. Syllan. l. 13. ad SC. Syllan. vid. Cujac. lib. 4. obf. c. 14. Quando heres ex defuncti maleficio ad pœnam conveniri potest, ejusque bona confiscari, vel memoriâ damnari, hoc intra quinquennium à die defuncti mortis est faciendum, cum hæc obligatio heredis quinquennio expiret, *l. 2. C. de apost. iii. no. de stat. defunct. post quinq. Gomez. tom. 3. c. 1. n. 81. Sover. lib. 1. n. 30. Farin. q. 10. nu. 81. 82. lib. 1.**

Accusatio adulteri continuo quinquennio extinguitur, *l. 12. §. 4. l. 29. §. 5. 6. 7. de adult. Clar. in §. adulterium. libr. 5. com. dicit. Cujac. lib. 20. obf. cap. 17. Farinac. lib. 2. quest. 2. n. 2. & seqq. vide infra lib. 3. c. 16.*

Septennio, apud Judzos, omnes obligationes ex conventionem præscribentur, *Lev. c. 25. l. 2. 3. Deut. c. 15. l. 2. & seqq. Exod. c. 21. 2. Jerem. c. 34. l. 4. & præjudicialis de servitute. Deut. c. 15. 12.*

Decennio, non utendo rerum dominia amittuntur, de qua re supra *lib. 1. c. 42. l. 2. C. de usucap. transfor. l. pen. C. de servit. & aqua.*

Decennio quoque patria potestas finitur, quo pater filiumfam. ut hominem sui juris, agere passus est, *l. 1. C. de pat. potest. l. 16. §. Aristo. qui & à quib. manum. lib. non fam. Similiter servitus decennio amittitur, quando dominus servum in statu libertatis morari passus est decennio, *l. 2. C. de præscript. long. temp. que pro libert.**

Munus mechanicum, aut professio artis alicujus, ex cursu & lapsu decennii amittitur, *Menoch. lib. 2. arb. cas. 467.*

Rationes Rēip. subscriptæ & expunctæ, adversus heredem retractari non possunt post decem annos, adversus administratorem post 20. annos, *l. 3. in omnib. §. 1. de divers. & temporal. præscript. l. 8. de admin. ver. ad civitat. pertinens.*

Testamentum, nudâ voluntate concurrente, decennio infirmatur, *l. sancimus. C. de testam. vide sup. lib. 1. cap. 55. jus nundinarum exercendarum, decennii tempore non utendo, amittitur, l. 1. de nundin. vide Cujac. cap. 26. b. 1.*

Pœna abigeatus, relegatione decenniali, *l. ult. §. ult. de abig. damnatorum in metallum, decennio, l. 23. sine. de pœn.*

Jurisdictio & impetium contra præsentem, scientem & pœuentem 10. annis præscribitur, *l. viros 8. ubi gloss. C. de divers. off. libr. 12. Balb. de præscript. part. 1. part. 3. quest. 3. num. 5. Mascard. conclus. jurisdictio. vid. Martb. Steph. de jurisd. lib. 1. c. 39. n. 20. 21.*

Privilegium, per non usum, intra decennium amittitur, *arg. l. 1. de nundin. si per possessorem stetit, quò minus uteretur, Balb. part. 4. part. 1. quest. 4. num. 3. & ad faciendum datum fuisse, Balb. d. loc. n. 4.*

Lapsu decennii maritus socero suo alimenta & usuras debitas, dotis non solutæ, remisisse censetur, *vide Menoch. lib. 3. præf. 25.*

Ufusfructus & reliquæ servitutes personales omnes, non utendo per longum tempus, hoc est, decennii, intra præsentem amittuntur, *l. 20. l. 28. quib. mod. ususfr. amitt. l. 10. si servus. vind. vide Guil. lib. 2. obs. 71. l. pen. C. de servit. Donell. lib. 11. com. c. 18. servitus alternis temporibus, amittitur, l. 7. l. 10. §. 1. quemad. serv. amitt. Donell. lib. 11. com. c. ult. l. ult. C. de servit. excipitur hic habitatio & operarum servitus, quæ non amittitur capitis minutione, neque usucapione, *l. si habitatio. de usu & habit. l. 2. de servit. verb. præd. Donell. lib. 10. com. c. 16. & lib. 11. c. 18.**

Rusticam servitutem amittit, qui legitimo tempore non utitur, aut utitur quidem, sed non jure servitutis prædico debetæ, ideoque cessatio sola dominantis sufficit, *l. 4. §. antepen. de usucap. l. 6. l. 7. l. 8. l. 10. quemad. serv. amitt. l. siens. C. de servit. & aqua. Urbanam verò non continuò amittit, qui non utitur, nisi & adversarius ufueperit, *l. 4. in fin. ubi Cujac. de usucap. l. 6. l. 32. §. 1. de servit. urban. ideoque hic opus est factò servientis, d. text.**

Libertatem autem usucepisse serviens dicitur, quando aliquid positum habet, quo servitus constituta impediatur, *d. l. 6. idque positum sit immotum, l. 7. quod. de servit. verb. prædior. & rem servientem, ædes scilicet possidet, l. si ades. §. ult. de servit. verb. præd. Donell. lib. 11. com. c. ult.*

45 Tutelæ jus & obligatio administrationis anno 14. in masculis, vel 12. in feminis, cessat, *§. 1. Inst. quibus mod.*

usol. fin. l. ult. C. quando. int. vel curat. §. pen. Inst. de excus. sus. quo tempore ipsimet rebus suis superesse, easque administrare possunt, §. 2. Inst. de curat. l. 3. §. minorem. de minor. Apud Judæos ad Imperii administrationem adolescentes admittos legimus, 2. Reg. cap. 12. r. 2. Reg. c. 21. r. 22. c. 21. 19. c. 22. r. 6. 23. c. 24. 10. 20.

Lapsu diurni temporis, quod 8. vel 10. annis existimatur definiti, *Farin. lib. 1. quest. 10. num. 85. com. dicit. pœna maleficii mitigatur, ut in agente pœnitentiam, in curiaordinariam mutetur ordinaria pœna, l. si diuino. ubi gloss. & Bartol. de pœn. Gomez. c. 1. n. 7. Covarr. var. resol. c. 9. nu. 2. lib. 2. Clar. quest. 60. Farinac. lib. 1. d. q. 10. nu. 91. quando scilicet non fuit accusatus intra diurnum hoc tempus, *Farinac. d. quest. 10. num. 87. five in reatu fuerit constitutus reus, five non, Covarr. & Gomez. d. loc. dissentit Clar. d. loc. exceptis illis criminibus, in quibus præscriptio nulla currit, Farin. d. loc. n. 90. 91.**

Obligatio, quæ curatoris operum publicorum tenentur, durat 15. annos, *l. 7. C. de oper. pub. serv. l. 2. de usufr. legat. Donell. lib. 10. com. c. 21.*

Spacio 20. annorum tolluntur omnes civiles actiones fiscales, *l. 13. de divers. & temp. præsc. l. 1. §. pen. & ult. de jur. fisc. l. 2. l. 3. de requir. abs. dam. Farinac. latè d. q. 10. lib. 1. Anson. Peregrin. de vac. ffici. lib. 6. tit. 8. n. 36. excepta causâ commissi & juramenti bonorum, vide infra. de divers. & temp. præsc. l. 2. C. de quad. præscr. l. 2. C. de vel. & commissi.*

Silentio 20. annorum, ei qui bonâ fide fuit in possessione libertatis, confirmatur status, & omnis controversia de eo tollitur, *l. 2. C. de long. temp. præscript. qua pro libert. oppon.*

Præscriptio 20. annorum tollit omnes reliquas pœnas maleficiorum, & accusationes, atque officium judicis claudit, *l. 12. querela. C. de fals. l. aut prætor. ad L. A. qui. l. omnes. l. cum notissimi. C. de præsc. 30. vel 40. an. l. 2. de requir. re. Guil. lib. 2. de pac. publ. c. 20. Clar. §. fin. quest. 51. Cujac. libr. 4. obs. 14. vide Balb. part. 4. part. 4. vers. secundò quare. & seqq. de præscript. Wessemb. consil. 22. num. 6. 7. com. dicit. Farinac. lib. 1. quest. 10. num. 1. 2. & seqq. Gomez. tom. 3. c. 1. num. 5. 6. aded ut contra hanc neque minor, neque fiscus restituatur, *Farin. d. loc. n. r. Boër. decis. 26. Clar. quest. 51. & 60. quod tempus non à die scientiæ accusatoris, sed commissi delicti tam manifesti, quam occulti currit, Farin. d. loc. n. 12. com. dicit. Marsil. in præf. §. fin. n. 85. Clar. quest. 51. Mascard. conclus. 357. n. 15. De jure Judaico vide Josua cap. 20. 6. 7. Num. c. 35. 28. 32. addo 1. Reg. c. 2. 8. 9. 6. Num. cap. 35. 31. 16. 17. & seqq. 2. Sam. c. 21. 2. 3. 4. 5.**

Certum quandoque tempus ad accusandum præsigitur, ultra quod amplius accusatio non admittitur, *Bald. d. loc. vers. quarto. Farin. d. loc. num. 26. quest. 10. Excipiuntur tamen quædam delicta, quæ sine temporis præfinitione semper accusare licet, ut crimen Apostasiæ, *Farin. d. quest. 10. n. 29. & seqq. per L. 2. C. de Apostat. suppositi partus, l. qui falsum. §. 1. ad L. Cornel. de fals. parricidii, l. ult. de parricid. læsæ majestatis, Farin. d. loc. hæresis, Far. d. l. asaffini, falsæ monetæ, Balb. part. 4. princ.**

prima pars. 4. quæst. 2. simoniz, Formas. d. loc. concussio- nis, abortus, l. 38. de pen. aliaque enormia & excepta, Farin. d. d. loco.

Actiones civiles ex criminalibus descendentes, 30. annis durant, *Farin. d. loc. nu. 3. 4. quæst. 10. libr. 1.* Aliud de jure Judaico videtur constitutum, *l. Reg. c. 2. s. 6. 8. 9. 29. & seqq.*

51 Triginta annorum decursu, lapsu atque silentio, dominus jus suum in re à malæ fidei possessore possessa, amittit, *Novell. 119. l. 3. l. 8. C. de præsc. 30. vel 40. ann.*

Supplementum legitimæ debite, post cessationem 30. annorum, peti amplius non potest, *l. cum notissimi. C. de præsc. 30. vel 40. ann.*

Sic & jus hypothecarium, adversus malæ fidei possessorem, 30. annis amittitur, *Adynf. cons. 2. obs. 72.*

Jus libertatis suæ liberi homines, qui per 30. annos quasi coloni & adscriptitii detenti sunt, amittunt, *l. cum factis. C. de agric. & censu.*

Similiter 30. annis amittitur jus de possessione momenti, *l. ult. C. unde vi. jus dicendi nullum testamentum, Balbus pars. 4. part. 4. princ. vers. 21. interdicta, ex l. si quis in tantum. C. unde vi. & ex c. redintegranda 3. q. 1. Balb. quæst. 2. 4. & seq. d. loc. jus petendi reductionem ad arbitrium boni viri, Balb. quæst. 33. d. loc. Geil. lib. 2. obs. 150. & jus dicendæ sententiæ nullæ, Balb. d. loc. quæst. 32. nu. 4.*

Triginta annorum negligentia & lapsu obligationes pleræque omnes tolluntur, *l. 1. C. de ann. except. l. 2. C. de consis. pecun. l. 8. l. 4. C. de præsc. 30. vel 40. ann. quibus minora tempora præstituta non sunt, vide Balbum de præsc. part. 3. part. 4. & part. 4. part. 4. Gabr. concl. s. lib. 6. s. 11. de præsc. Itaque actio, quæ litis contestatione perpetua est facta, 30. annis tollitur, *Cujac. lib. 18. obs. c. 29. l. 1. C. de annal. except. ex quo novissime lingatores tacuerunt post litem motam, l. fin. ubi Bar. C. de præsc. 30. vel 40. ann. l. 2. §. 2. C. de annal. except. Zanger. de except. part. 3. c. 8. nu. 67. l. sicut. ubi gloss. C. de præsc. 30. vel 40. ann. Balb. de præsc. part. 4. part. 4. versic. tertio quæro.**

52 Quadraginta annorum decursu & lapsu tolluntur & extinguuntur omnia alia jura dominii, quæ superioribus non continentur, *Balb. de præsc. part. 4. part. 4. vers. octavo quæro. & seqq. Cujac. h. tit. c. 31. & tempus hoc, tam contra scientem, quam ignorantem & absentem currit, l. sicut. C. de præsc. 30. vel 40. ann. Novell. 119. c. 7. Cujac. lib. 5. obs. 5. per l. nunquam. de divers. & temp. præsc. Itaque.*

Jus hypothecarium, adversus debitorem & heredem ejus, & adversus posteriores creditores, debitore superstitite, 40. annis tollitur, *l. cum notissimi. C. de præsc. 30. vel 40. vide Adynf. cons. 1. obs. 16. Petr. Frid. lib. 2. de mand. c. 37.*

Vindicatio in servitutum, extinguitur, quando quis 40. annis malæ fidei in possessione libertatis fuit, *l. 4. C. de præsc. 30. vel 40. ann. addo l. si cohortalis. Cod. de cohortalis. jus libertatis & immunitatis non solvendi, collectas etiam 40. ann. tollitur, Lomax. C. de præsc. 30. vel*

40. ann. Covarruv. in cap. possessor. 2. part. §. 2. Mascard. comeluf. 823.

Jus fisci, quod nondum habuit & accepit, sed quod competit in rebus aliorum, exemplo privatorum, 30. aut 40. annis tollitur, *l. justus. Cod. de jur. fisci. Cujac. h. tit. cap. 31.*

Jus eligendi, cessatione 40. annorum amittitur, *Balbus de præsc. part. 2. part. 4. quæst. 8.*

Omnia jura ecclesiastica 40. annorum spacio tolluntur, *Novell. 131. & 111. l. ult. Cod. de sacros. eccles. vide Cujac. d. c. 31. h. s. & lib. 5. obs. c. 5. etiam libertas, à solutione decimarum, *ausb. quas actiones. Cod. de sacros. eccl. jus eligendi, Balb. part. 1. 5. part. pr. quæst. 8. jus patronatus, Balb. 1. part. 5. princ. quæst. 9. & quæst. 7. sive privatus contra ecclesiam, sive ecclesia contra ecclesiam agat, Balb. h. s. part. 5. part. 1. quæst. 1.**

Quinquaginta annorum lapsu, plene amittuntur 53 ea, quæ per alæ lufum alius accepit, ita ut nulla repetitio competat, *l. 1. Cod. de aleas. Cujac. h. s. c. 32. Nec dominus, operas à liberta, majore 50. annis ex gere potest, l. liberta. de op. libers. Et dominus, jus imponendi oneris & muneris decurionatus quinquagenario, 50. ann. amittit, l. 13. Cod. de decurion. Apud Judæos annus jubilæus, quinquagesimus *ἀπιότως* erat, quo alienata omnia ad familiam alienantium revertantur, *Lewis. cap. 25. 9. 10. 11. 12. 13. & seqq. 42. 1. Reg. c. 21. c. 25. 28. 33.**

Septuagenario, jus munerum civilium imponendo 54 rum, dominus amittit, *l. 3. Cod. qui atas. se excusant. l. 3. §. quævis. de mun. & honor. l. 3. de juro immunit.*

Centum annorum spacio, ususfructus Reip. extinguitur, *l. 56. an ususfructus. de usufr. Cujac. h. s. c. 34.*

Relicta in redemptionem captivorum 100. annorum lapsu, tolluntur, *l. ult. C. de sacros. eccles.*

Indefinito tempore, amissio juris contingit tempore 56 judicis arbitrio relicto, ejus exempla passim occurrunt, *l. 21. §. 12. de recept. arb. l. 3. de interrog. in jur. facti perpetuo, quælit quis vixerit, l. 1. nulla. pro socio. §. aded. Instis. de locat. & conductio. l. 1. §. pen. de offic. præsc. arb. l. 2. C. de commens. lib. 12.*

Arbitrium datum, finitur tempore arbitrario, *Meno. lib. 3. arb. cas. 4. d. l. 21. §. 12.*

Oblivio, tempore arbitrario inducitur, *Meno. cas. 26. arbit. Conjectura quoque à temporis diurnitate inducitur, quando scilicet creditor diu distulit petere debitum vetus, quod iam solum esse præsumitur, Menoch. lib. 3. præf. 134. nu. 3. 4. & seqq. Similiter ob longum creditoris silentium & casum evenientem, quo documenta fuerint amissa, solutionis præsumptio oritur, *d. præf. 134. nu. 8. 9. 10. sicuti & ex eo, quod creditor diu distulit petere extra judicium, vel in jus vocare debitorem, d. præf. 134. nu. 19. 20.**

Solo temporis cursu, aliquando obligatio inducitur, 57 cum non extat memoria in contrarium: qui temporis cursus & lapsus, vim tituli obtinet, *Meno. lib. 3. præf. 131. per l. 1. §. ult. de aqua & ag. pluv. arcend. Covarruv. lib. 1. var. resolut. c. 7.*

Quando agitur de liberatione, cui commune jus

non resistit, tum lapsus hie temporis liberationem inducit secundum naturam actionum. *Menoch. d. pref. 131. num. 58.* uti & in casu lucri odiosi, *d. loc. num. 97.* Non præsumitur verò liberatio, quando agitur de titulo liberatorio, à lucro favorabili, *d. præsumpt. 131. num. 98. vide lib. 3. pref. 25. num. 6. Farinas. sig. de furt. quest. 273. num. 91. & seqq.*

58 Jura reservata principi, in signum privilegii singularis, ut legitimatio spuriorum, creatio tabellionum, exactio vectigalium, pædagogiorum & similitum, tempore tanto, cujus memoria ab initio non extet, amittuntur, *Balbus de præscript. part. 1. part. 5. quest. 1. & part. 2. part. 5.* Ita & merum atque mixtum imperium, *Balb. d. loc. quest. 3. nu. 3.*

Thesaurus depositus amittitur tempore, cujus memoria non extat, ut dominum habere desierit, *l. 31. de adquir. rer. dom. l. unie. C. de thesaur.*

59 Effectus præscriptionis & consuetudinis immemoralis est, quod habeat vim privilegii, tituli, atque bonam fidem inducat, vim constituti & plenum jus in re adquirat, vim legis, pacti, publiciq; instrumenti habeat, nec requirit scientiam illius, contra quem currit, *vide Gabriel. sig. de præscript. conclus. 1. lib. 5.*

60 Sunt quoque, quæ ab omni præscriptione censentur immunita: ut est, jus offerendi & relucendi pignoris per modum exceptionis competens, *l. 7. C. de præscript. 30. vel 40. ann. l. nec creditores. C. de pignor. act. latè Gabr. lib. 5. sig. de præscript. conclus. 6. & 7. Borcholt de usur. c. 6. num. 13.* Similiter, pactum de retrovendendo, quocunque tempore per exceptionem objectum, *l. 2. C. de pact. ins. empt. & vend. d. l. 7. Gabriel. d. loc. conclus. 6. Mysf. cens. 1. obs. 16. Geil. lib. 2. obs. 18. Mantica lib. 4. tit. 31. n. 22. & seqq. de tacit. & ambig. convenit. ubi comm. dicit sententiam, locus verò præscriptionem non effugit.*

Mera quoque facultas & liberum arbitrium, nullâ præscriptione, vel temporis lapsu tollitur, nisi à tempore prohibitions, à quo præscriptio currit, *l. viam. ubi gloss. & Bartol. de via publ. Mysf. respons. 81. num. 11. Franc. Balb. part. 4. part. 4. Geil. lib. 2. obs. 18. & Hartman. lib. 2. obs. 16. Gabriel. lib. 5. sig. de præscript. conclus. 10. Petrus Frider. lib. 2. de mandas. c. 37. Costal. in l. 23. quib. mod. ususfr. amitt. Facultatis autem meræ dicuntur, quæ à jure conceduntur ad juris proprii conservationem, *Menoch. lib. 2. arb. cas. 44. n. 10. 11.* Tale est jus molendi, coquendi panes in furno, *Balb. de præscript. part. 4. part. 5. quest. 5.**

Præscribitur tamen meræ facultati, quando præjudicium & incommodum alterius versatur, ratione servitutis, possessionis, vel actionis, *vide Pet. Frid. d. c. 37.* Sic & facultati implendi conditionem potestativam, præscribitur, *Gabriel. conclus. 11. lib. 5. sig. de præscript.*

Libero arbitrio & voluntati nunquam præscribitur, *Frider. d. c. 37. Gabriel. d. conclus. 10. num. 9. 10.* sicuti nec valenti agere, ulla præscriptio currit, *Gabr. conclus. 11. per l. pen. §. idem puto. quib. ad libert. proclam. non licet. l. unie. C. de annali except. l. 1. in fin. C. de bon. matern. ex causâ scil. quando actio nondum fuit nata, l. ult. §. fin*

ausem. C. com. de legat. Faber decud. g. error. 9. non est causâ absentie, vel ignorantie, *per l. 1. de divers. & tempor. præscript. tit. C. si advers. præscript. & ususfr.*

Annua, vel menstrua præstatio, reditus, pensionive, nullo tempore præscribitur, *Mysf. cens. 2. obs. 13. per l. 7. §. ult. C. de præscript. 30. vel 40. ann. ubi in paras. Borcholt de usur. c. 4. num. 34. 40. & seqq. Geil. lib. 2. obs. 73. Boër. decis. 182. num. 4. Pet. Frid. lib. 2. de mand. c. 37. & c. 74. num. 5. Balb. de præscript. part. 4. part. 5.* Præscribuntur verò cujusque anni per se, reditus scil. cessi, ita ut quot sunt anni, tot quoque præscriptiones esse dicantur, nec ad futuros annos præscriptio extendatur, *Mysf. cens. 3. obs. 13. eleg. Cujac. in paras. C. de præscript. 30. vel 40. ann. Borch. d. c. 4.*

Exceptionibus etiam, nullâ negligentia & cessatione præscribitur, *l. 5. l. 6. C. de except. l. 7. §. 5. C. de præscript. 30. vel 40. ann. & omni omnino juri, quod quis persæqui non potest, aut cujus exercendi nullum actum, ob impedimenta habere potuit, Balb. part. 2. part. 5. quest. 3. nu. 12. per Lin. rebus. §. omnia. C. de jur. dot. Lin. filius. C. de decur. l. 5. §. ult. de dol. mal. & mos. except.*

Reservata principi in signum subjectionis & superioritatis, ut tributum, census, decimæ non cadunt in præscriptionem, *Balb. part. 1. part. 5.* Neque obedientia & superioritas, ut Imperatori quis non iudicat, *Balb. d. loc. quest. 2.*

Neque veniunt in præscriptionem ea, quæ sunt juris gentium, *l. ult. de usuc. l. si quinquam. de divers. & tempor. præscript.* neque privilegia libertatis & immunitatis ecclesiasticæ, neque episcopalis dignitas, res sacræ, sanctæ, religiose, limites parochiarum, *Balb. d. loc. part. 5. part. 6. quest. 1.*

Præscriptio ejusmodi minoribus 25. annis non currit, nec eorundem jura lædere potest, vel illa adimere, *l. ult. C. in quib. caus. restit. in integ. necess. non est. vide Donell. lib. 21. com. c. 9. vid. sup. lib. 2. cap. 103.*

Hujus loci sunt tit. de divers. & temp. præscript. tit. C. de præscript. 30. vel 40. ann. tit. C. de quad. præscript. tit. C. de annali. except. t. C. de præsc. long. temp. & seqq. 7. in libro 7. Codicis.

Cap. 7. De interitu naturali rei, vel personæ.

- 1 *Necessaria amissio est ex rei inserius, vel publicâ autoritate.*
- 2 *Interitus quid.*
- 3 *Inserius sine dolo, culpæve commensans, liberat debitorem.*
- 4 *Rei perempta nec afirmatio debetur, neque res succedens in locum rei peremptæ, noq; pars residua.*
- 5 *Limitatur in universali rei inserius, & personalibus actionibus.*
- 6 *Re veteri restituta, jus quoque pristinum restituitur.*
- 7 *Species interitus.*

- 2 Naturalis interitus quid.
- 9 Hic ad dominum res pertinet, si sine dolo & culpa accidit.
- 10 Usufructus jus rei interitum extinguitur.
- 21 Item possessio, & jus possidendi.
- 22 Similiter jus pignoratitium, & omnia jura personalia & reale rei inhaerens, rei interitu perit.
- 23 Obligatio quoque, quae debitor ad rei restitutionem obligatur.
- 24 Factum debitoris quomodo perpetuet obligationem post rei interitum: quod est culpa, mora, dolo illius.
- 25 Limitatio regulae prioris in quibusdam casibus.
- 26 Factum de periculo, interitus rei praestando, etiam ante moram obligat.
- 27 Dolo datus causam interitus obligat.
- 28 Natura debiti, quando debitorem ante moram obligat de interitu rei.
- 29 Debitor conditionalis etiam rei interitu liberatur.
- 20 Post moram creditoris in accipiendo, si respiciat.
- 21 In delictis per rei interitum obligatio non tollitur.
- 22 Naturalis persona interitus jura dominii & possessionis tollitur.
- 23 Morte servi jus in eundem extinguitur.
- 24 Patris possessio morte liberorum vel patris extinguitur.
- 25 Similiter morte conjugis, aut subditi, liberti, pupilli potestas in tales perit.
- 26 Possessio, quae per alium possideamus, morte ejusdem amittitur.
- 27 Morte constitutarii, possessio illius transit ad heredem ejusdem.
- 28 Morte constitutentis non extinguitur possessio.
- 29 Usufructus & usus morte usufructuarii vel usufructuarii extinguitur.
- 30 Usufructus universalis 100. annis extinguitur.
- 31 Omnia jura personalia simul cum persona extinguuntur.
- 32 Obligatio civilis ad heredes transit.
- 33 Excepta societatis obligatione, mandati & alia.
- 34 Obligatio criminalis cum persona delinquente extinguitur.
- 35 Deme peccata parentum vindicant in 3. vel 4. generationibus.
- 36 Obligatio tamen pecuniaria ex delicto privato excipitur.
- 37 Excipitur obligatio, ex qua defunctus commodum sensu.
- 38 Excipitur poena amissionis bonorum, vel pecuniaria ipso jure commissa.
- 39 In furto quoq; heres tenetur ad rei restitutionem.
- 40 Poena doli quandoq; transitoria est ad heredes.
- 41 Poena confiscationis similiter.
- 42 Poena enormissimorum delictorum in cada ver mortui.
- 43 Poena lese majestatis, haereticis, apostatis, repetundarum, & paelatus, ad heredes defuncti transit.

44 Poenae pergenti defunctum, & vitanda infamia.

45 Patialis obligatio ad heredes transitoria lito contestata cum defuncto.

46 Morte laesi non liberatur delinquens ab obligatione.

Hucusque de amissione spontaneâ: sequitur de necessariâ, quae alterutrius, creditoris nimirum, vel debitoris voluntate, etiam creditore, quandoq; invito, vel ignorante, contingit. *Vide supra c. 2. n. 2. 3.*

Haec necessaria amissio est duplex. Una, quae fit interitu illato; altera, quae publicâ auctoritate & cognitâ causâ.

Interitus est rei, vel personae peremptio & mors, quâ 2 naturaliter, vel juris fictione, res, personave abest, & in rebus humanis esse definit, l. 23. l. 24. l. 31. *fam. heretic. l. 3. de condit. instic. l. 13. l. 14. de verb. signif.* ut prior dominus jus suum pristinum in re, vel ad personam illam, habere desinat, d. l. 13. §. 2. l. 14. ubi *Coedda. nu. 4. 5. 6. de verb. sign.*

Interitus hic, si sine facto, dolo, vel culpâ, aut morâ debitoris contingit, eundem à creditore liberat, l. 18. l. 14. §. 5. §. 11. l. 17. *de eo quod met. caus. l. 22. l. 23. l. 25. de petit. hered. quando ex illo interitu & post illum nihil remansit apud debitorem, ex quo idem locuples factus dici possit, §. 6. si servus. Instic. de nozal. act. l. 11. de servit. l. 140. §. 2. l. 98. de verb. oblig. vide Cujac. in l. 2. de verb. oblig. Donell. lib. 16. com. c. 1.* Ratio est, quia res in eum casum pervenit, à quo incipere non potest, l. 91. §. 1. *de verb. oblig. & ex l. impossibilium. de reg. jur. Brisson. de solut. lib. 2.*

Ad eò autem, per interitum rei, omne in ea, dominis 4 dominium, & per interitum personae obligatio tollitur & extinguitur, ut nec aestimatio in rei peremptæ locum succedat, l. 69. l. 103. l. 83. §. 7. *de verborum obligat. l. 1. de distract. pign. l. qui à debitoro. qua in fraudem credit. neque res illa, quae in locum rei extinctæ successit, proprio haberi debeat, l. 6. C. de rei vindic. l. 1. ubi gloss. C. si quis alteri vel sibi. Wessobec. consil. 79. Hartman. Pistor. libr. 1. quaest. 7. Coedda. in d. l. 14. num. 21. de verb. signif. exceptis 4. casibus, in l. curator. C. arb. tut. l. 2. quand. ex fact. tut. l. si ut proponi. C. de rei vind. l. 54. de jur. dos. nec poena debeat, l. 98. §. 1. *arsam. de solut. l. mortuo. de legat. 1. nec rei peremptæ pars residua, l. 83. §. 2. ubi Cujac. l. 78. de verb. oblig. l. 98. §. 8. ubi Gothofred. de solut. l. 10. §. 7. quib. mod. usufruct. amitt. l. 36. §. 1. de usufr. neque te peremptæ restituta, vel reddita, jus pristinum semel extinctum, & obligatio perempta resuscietur, d. l. 98. §. 8. d. l. 83. §. 5. ubi Cujac. & Donell. d. l. 10. §. 2. si modo eâ mente restituitur, ut in alios usus converteretur, l. 36. de usufr. Donell. lib. 16. com. cap. 18. per l. si ager. l. quid tamen. §. 1. quib. mod. usufruct. amitt. non verò, ut in priorem statum & conditionem redeat, d. l. 98. §. 8. l. 36. de usufr. l. 29. §. 1. de pignor. & hypothec. l. 14. §. ult. l. 18. §. 1. l. 7. §. 6. 7. de adquis. rer. dom. l. 6. de ver. divif.**

- 5 Sed hæc in rei particularis interitu, *l. venditor. de hered. vel act. vend. l. si quis. §. si Titius. l. qui vas. §. fin. de fure. Socin. in fallent. reg. 302. Geil. de pign. r. obs. 11.* In universalis rei interitu secus, *Geil. d. loc. per l. si & rem & pretium. de pecis. hered. l. imperator. §. fin. cum l. seq. de legat. 2.* In personalibus actionibus, pretium loco rei succedit tum, quando ratione doli quibus convenitur, *Geil. d. loc. nu. 6. 7. per l. qui à debitore. qua in fraud. cred. vido Negusant. de pign. part. s. memb. 1. num. 48.*
- 6 Quando vetus res restituta est, jus quoq; pristinum restituitur, *l. 71. l. 36. de usufruct. l. 29. §. domus. de pign. & hypoth. vel fatali quadam necessitate, aut fato ablati restitutio fieret, l. si locus 14. quemad. servit. amitt. l. 23. l. 24. quib. mod. usufr. amitt. l. 34. §. ult. de servit. rust. quibus casibus jus pristinum ad tempus cessasse dicitur, l. 20. §. 2. de servit. urb. l. 6. l. 8. si serv. vind. l. 34. l. 35. de servit. rust. Donell. lib. 16. com. c. 1.*
- 7 Interitus est naturalis, vel civilis, *l. ult. C. de pericul. & commod. rei vend. l. pen. de solut. l. 8. l. ult. de cond. furtiv.*
- 8 Naturalis interitus est, quando res debita penitus rebus humanis eximitur, *l. 15. de cons. empt. l. 21. de pecis. hered. ut amplius non extet in rerum natura, l. 13. §. 1. 2. ubi Cujac. de verb. sign. l. 14. §. ult. de pos. l. 6. §. 12. pro socio. l. 63. §. ult. d. 1. vel, ut sublata, aut amissa formâ suâ essentiali, pereat, *l. 9. §. 3. ad exhib. d. l. 13. §. 1. quod. s. de reb. cred. l. 23. l. 82. de verb. obligat. qui interitus est ex causâ naturæ, vel factio hominis: ut si animal morbo, ædes incendio, ruinâ pereant, l. 23. de reg. jur. fundas à mari occupetur, vel chasmate, aut terræ motu, l. 15. locat. vel res latronum vi eripiarur, senectute, furto, vi majore pereat, l. 5. §. 4. commod. l. 25. §. vis major. locat. Levit. c. 26. Vocatur casus, periculum, fatalis calamitas, rei mortalitas, d. l. 23. de reg. jur. l. 4. de pericul. & commod. rei vend. l. 15. locat.**
- 9 Mors & interitus rei debitz naturalis, qui sine causâ, dolo, vel culpâ possessoris debitoris contingit, quocunq; modo, vi, fato, casu fortuito, incendio, ruinâ, naufragio, chasmate, vel rei consumptione, ad dominum proprietatis pertinet, *l. 23. l. 10. quib. mod. usufruct. amitt. l. 36. de usufr. l. 98. §. 8. de solut. l. 83. §. 5. de verb. oblig. l. 16. l. 17. de rei vind. l. 23. de reg. jur. l. 14. §. 5. 11. quod met. caus. Huic enim res perit, l. 5. §. 4. commod. §. 2. 3. Inst. quib. mod. re cons. oblig. l. 9. C. de pign. act. d. l. 23. l. 5. l. 7. de usufr. ear. rer. qua usu consum. Quid si dolo, culpâ, vel morâ debitoris possessoris, perierit, ipse tenetur, *l. 8. l. ult. de cond. furt. l. 36. §. 2. de pos. hered. excepto casu, in l. 15. §. ult. de rei vind. l. 12. §. 4. ad exhib. Robert. lib. 1. c. 23. sent.**
- 10 Interitu rei, puta, si ædes sunt demolitz, combustæ, ager inundatus, fons exaruit, aut alio modo res serviens perit, & extincta est, usufructus quoque usufructuario perit, *l. 2. de usufruct. l. 5. §. ult. l. 2. §. 3. quib. mod. usufr. amitt. l. 23. d. sit.*
- 11 Possessio & jus possidendi, interitu rei possessæ extinguitur, *l. 30. §. 1. 3. de acquir. possess. l. 3. §. 13. 14. 15. d. tit. & quodlibet jus in corpore rei constitutum, eo sublato*

& extincto, etiam tolli necesse est, *l. 2. de usufr. l. 30. §. damni. de damn. infect. l. 30. §. 4. de adq. possess. l. 36. de usufr.*

Jus quoque pignoratitium, *l. 8. quibus mod. pign. vel hypoth. solv. l. 21. de pign. act. & quocunq; aliud jus personale, quod in re dominus vel possessor ejus habere potest, l. 5. l. 7. l. 2. de usufr. ear. rer. qua usu consum. §. 2. 3. Inst. de usufr. & servitus realis, jus rei servientis, aut dominantis, interitu naturali perit, puta alluvione, impetu fluminis, ruinâ, *l. 14. quemad. servit. amitt. l. 2. l. 23. l. 24. l. pen. l. 5. §. 2. 3. quibus mod. usufr. amitt. siccitate, l. 34. §. ult. & l. seq. de serv. rust. destructione, l. 20. §. 2. de serv. urb. l. 5. de usufr. l. 5. & seq. quib. mod. usufr. amitt. Quid si pars rei interierit, an jus in toto extinctum dici potest, vide l. 5. §. 2. 3. l. 8. l. 9. l. 10. quib. mod. usufr. amitt. l. 95. §. aream. de solut. & supr. hoc cap. in princ.**

Obligatio, quâ creditor debitorum suum ad rei dationem, vel traditionem obligatum habet, rei debitz interitu, qui sine factio debitoris contingit, extinguitur, *l. 26. §. 1. de legat. 1. l. 14. §. quid si 11. quod met. caus. l. 95. l. pen. de solut. l. 34. §. 6. de cons. empt. l. 23. l. 82. l. 56. §. ult. l. 105. l. 91. l. 49. l. 27. l. 88. l. 83. §. 7. de verb. oblig. l. 8. quib. mod. pign. vel hypoth. solv. l. 18. §. ult. l. 7. §. 4. 5. de dol. mal. arg. §. 1. Inst. de inutil. stipul. Solum ergo factum debitoris hîc obligationem, post rem extinctam, perpetuat, *l. 91. §. 3. & l. 12. ubi Cujac. & Duaren. de verb. oblig. l. 12. §. ult. de pos. l. 47. §. ult. de legat. 1. ac si illa adhuc extaret, §. item contra. Inst. de inutil. stip. l. 5. si cert. per. d. l. 91. §. 3. l. 23. l. 82. §. 1. de verb. obligat. Levit. c. 27. & quandoque naturâ crediti.**

Factum hoc debitoris est ejusdem culpa in retollenda, vel mora in re solvenda, vel conventio de casu periculôve præstando, vel dolus, *d. l. 91. §. 1. 2. 3. 4. Donell. lib. 16. com. c. 1.*

Culpa hæc debitoris consistit in faciendo, vel in non faciendo, ommittendove, quibus debitor interitui rei causam & occasionem præbuit, *d. l. 91. & l. quid ergo. §. si heres. de legat. 1. l. quidam. §. pen. ad Trebell. l. 30. & seqq. ad L. Falcid. l. cum res. §. pen. de legat. 1. Mora etiam hîc culpæ comparatur, *d. l. 91. §. 1. 2. 3. l. 82. §. 1. l. 23. de verb. obligat. l. 14. l. 31. de novat. l. 12. §. 4. ad exhib. l. ult. C. de peric. & com. rei vend. l. ult. de cond. furt. l. 46. de furt. l. 108. §. 11. de legat. 1.**

Sed hæc duo facta, culpa & mora, debitori non nocent, quando res debita perempta apud possessorem, ante moram soluta, eodem modo apud creditorem, dominum illius, qui fortè statim distracturus non erat, naturâ rei, vel jure, vel proprio factio impeditus, interitura fuisset, *Menoch. lib. 3. præf. 138. n. 2. Robert. lib. 1. sent. c. 23. Bellon. lib. 4. supp. c. 8. per l. item si verberatum 15. §. ult. de rei vend. l. de eo 12. §. si poss. ad exhib. l. 14. §. ult. de pos. l. 14. §. 11. & seqq. quod met. caus. l. 47. §. ult. de legat. 1. l. 10. §. 1. ad L. Rhod. de jact. Menoch. d. loc. n. 7. 8. ubi docet, quando præsumatur res eodem modo interitura apud creditorem, adde Donell. lib. 16. com. c. 2. Duaren. Cujac. in l. 23. de verb. obligat. Costal. in l. 5. de reb. cred. Hoccom. quæst. illust. 30. Fachina. lib. 2. cap. 70. dissentit Faber*

Faber *decad. 18. err. 10. & lib. 10. coniect. c. 19.* aut peritura fuisset aliàs, res suà verustate & senio, *d. 101. & Dd. allegat.* non fato, vel casu, *Memoch. d. praf. 138. nu. 10. 11. per l. merid. de vi & vi arm.* secus contrà, quando soluta peritura non fuisset, quo casu æstimatio perolvenda, *l. 12. §. ult. de pos. l. 39. §. 1. de legat. 1. per quam ipsam rem habere dicitur, l. 39. de usufruct. vel peritura quidem fuisset, sed debitor ex delicto, semper ab initio in mora malitiosè fuisset, l. 14. §. 11. de eo quod met. caus. l. 8. & ult. de condict. furs. l. 1. l. pen. de vi & vi armat. l. 12. C. de furs. Cujac. in d. l. 23. aut debitor dominus rei tradendæ, vel dandæ, tempore interitus adhuc fuit, *Memoch. d. praf. 138. n. 4. & seqq. per d. l. merid.**

16 Conventio, vel pactum de periculo interitùve præstando, æquè debitorum, etiam ante moram factumve ipsius, obligat, *l. 2. commod. l. 1. C. de pos. l. qua fortuitis. C. de pign. act. l. 23. de reg. jur. l. 7. §. si paciscar. §. item. de pact. si in continentis est adjectum, d. l. 7. §. 1. excepto pacto, iudicio sistendi causà adjecto, l. 4. §. quasitum. si quis caution. in jud. sist. Donell. lib. 10. com. c. 3. Cujac. lib. 24. obs. c. 7.*

17 Multò magis dolus debitoris, dans causam interitui, eundem ad periculum præstandum obligabit, *l. merid. l. 1. §. restissimè. de vi & vi arm. l. 47. §. ult. de leg. 1. l. 83. §. pen. de verb. oblig. l. 23. de reg. jur.*

18 Natura creditù & debiti, aliquando debitorem, etiam ante moram & factum ipsius, ad crediti periculum obligat, quod accidit, quando est debitum generis, *l. 30. §. 5. ad L. Falcid. l. 11. l. 5. ubi Cofall. de reb. cred.* Genus enim perire non potest, *l. 9. §. 2. 3. de fund. dot. l. 95. de solus. l. 5. §. 1. de pos. vid. Gabr. lib. 3. conclus. 1. tit. de reb. cred.* Item, quando est debitum quantitatibus, *d. l. 11. C. de reb. cred. l. 1. §. 4. de oblig. l. 2. l. 3. de reb. cred. Hotem. quest. illust. 30. Fachin. lib. 2. com. c. 71. vel rerum incertarum, & generaliter in obligationem deductarum, ut centum equorum, decem bouum, *d. l. 30. §. incerta. ad L. Falcid. Donell. d. lib. 10. com. c. 1. debitum rerum æstimatarum, l. 1. de astim. act. l. 5. §. 3. commod. l. 10. §. 4. de jur. dot. debitum alternativum, Stichii, aut Pamphili, l. 95. de solus. l. 47. §. 3. de legat. 1. l. 105. ubi Donell. de verb. oblig. l. 2. §. 2. de eo quod cor. loc. in quibus debitor per interitum rei, ab obligatione non liberatur, ut hic re non extante, necessariò ad ejusdem æstimationem veniatur, *l. 22. de pos. l. vinum si cor. per. l. 10. §. ult. l. 11. §. 1. de jur. dot.***

19 Adcò autem hic debitor per rei interitum aliàs liberatur, ut etiam si res, pendente conditione, pereat, debitor conditionalis liberetur, *l. 56. §. ult. de verb. oblig. aut ab alio res interficiatur, aut perimatur, l. debitor. de dol. l. 88. in fine. l. 49. de verb. oblig.*

20 Pro soluto etiam accipitur id, quod post moram creditoris in accipiendò factam, perit, *l. 105. l. 73. §. ult. de verb. obligat. l. 39. de solus. ut de interitu rei debitor, etiam post moram suam, non teneatur, l. 72. de solus. l. 56. de jur. dot. addo l. 63. §. ult. pro soc. §. pen. Instit. de sociat.*

21 In delictis per rei, in qua delictum est commissum, interitum, obligatio ad pœnam non tollitur, *l. pen. &*

ult. & tot. tit. de incend. ruin. nauif. §. 10. & seqq. Inst. de L. Aquil. l. 46. de furs. l. 48. d. 111. per mortem tamen servi noxalis obligatio tollitur, l. 39. §. ult. de nox. act.

Tantù de naturali rei interitu: sequitur de personæ, hominis, scilicet debitoris, vel creditoris, interitu naturali.

Per naturalem personæ debitoris creditorisve interitum, sine alterius dolo, culpave illarum, *l. 14. §. 5. 11. quod met. caus. l. 23. in fin. de regul. jur. l. 69. l. 83. §. 7. l. 82. l. 103. de verb. oblig.* omne simul jus domini & possessionis in defunctum perit & extinguitur, *l. 11 §. 3. 4. 5. de minor. l. 46. de furs. l. 24. §. 4. de damno infecto. tit. 1. §. 11. quib. mod. jus pat. poss. solvit.* Vocatur hic interitus factum humanæ sortis, *l. 21. de evict. §. 2. Inst. ut. de donation.*

Dominus servi quilibet, jus domini, proprietatis, vel usufructus morte servi amittit, *l. 91. l. 105. de verbor. oblig. l. 46. de furs. l. 92. de solus. l. 14. §. 11. quod met. caus. l. 7. §. 4. & 5. de dol. mal. l. 11. §. 5. de minor.*

Eodem modo morte & obitu filiam, vel patris tollitur patria potestas, *in princ. Inst. quib. mod. jus pat. poss. toll. l. 4. de legis. sus. atque uxoris, vel mariti morte, potestas maritalis, 1. Cor. c. 7. l. 15. 36. 1. Timoth. cap. 5. l. 4. l. 7. l. 8. C. de secund. nupt. & conjugalibus obligatio, Roman. cap. 7. l. 2. 3. morte subditi potestas domini in defunctum, quamvis jus patronatus in liberos liberti contumetur, *argum. tit. Inst. de leg. patron. susul. tit. de oper. libert. Similiter morte pupilli, vel adolescentis, vel contrà, tutoris curatorisve tutoria vel curatorialia potestas extinguitur, §. 3. simili modo. Inst. quibus mod. sus. finit. l. 4. de legis. sus.**

Ita quoque possessio, quæ per alium possidemus, mittitur morte personæ possidentis, si dominus eandem adipisci neglexerit, *l. 40. §. 1. de adquir. possess. l. 20. de usucap. Dominus ipse mortuus, statim per obitum possessionem suam amittit, l. 23. l. 3. §. 6. l. 1. §. 3. 4. 5. de adquir. possess.*

Morte constitutarii, possessio illius, quæ erat apud constituentem, transit ad heredem constitutarii, *Tiraquell. de jure const. possess. part. 2. ampl. 12. & seqq. per l. quasitum. §. quod à Titio. de precar. l. cum in plures. locat. l. cum heres. de divers. & temp. præscription.*

Morte constituentis, seu ejus, qui precariò rogavit, & nomine alterius constituit possidere, possessio non extinguitur illi, cujus nomine possedit, *Tiraquell. d. loc. ampl. 13. per l. 2. Cod. de precar. d. l. cum heres.* Ied quoad heredes constituentis, extinguitur, *Tiraquell. d. loc. l. cum precario. §. precarii. de precar.* Is qui precariò rogavit, si constituit nomine alterius, quam concedentis possidere, privat eum, à quo rogavit, suà civili possessione, *Tiraquell. d. loc. part. 3. limit. 14. n. 7. & seqq. per l. 1. §. per forum. l. qui pignoris. de adquir. possess. l. servi nomina. de usucap.*

Usufructus quoque, & usus morte fructuarii, aut usufructuarii amittitur, *§. finitur. Inst. de usufruct. l. pen. C. d. 1. l. 3. §. ult. quibus modis usufructus amittit. Gomef. lib. 2. variar. resolut. c. 15. num. 19. 20. non tamen morte proprietarii, l. 3. C. de usufr.*

§. ult. de verb. oblig. Vafq. d. loc. num. 26. Cujac. lib. 21. obf. c. 2. Borcholt Infit. de perpet. & comp. a. 8.

- 41 Idem dicendum de poenâ amissionis & confiscationis bonorum, quæ mortuo delinquente post sententiam, quæ transivit in rem judicatam, ad successores ejusdem transit, *Clarus §. ult. quæst. 51. num. 14. Gomez. d. c. 1. num. 82. Farinac. lib. 1. quæst. 10. nu. 47.* distinguit, an publicatio bonorum accessoriè veniat ad poenam capitale, an principaliter ex maleficio sit imposita, cum poenâ capitali & bonorum confiscatione: hic post mortem delinquentis, adhuc poena confiscationis curat: ibi non item, *Clarus quæst. 94. Farin. d. loc.*
- 42 Sunt præterea alia quoque delicta, quorum obligatio non extinguitur morte delinquentis, ut atrocissima & enormissima delicta, in quibus poena mortuo cadaveri imponitur, *Farin. d. quæst. 10. nu. 78. com. dicit. Clar. quæst. 51. quod aliàs non est licitum, Menoch. cas. 285. nu. 1. 2. & seq. & cas. 183. nu. 7. & cas. 284. nu. 15. Soar. lit. M. nu. 231. Vafq. lib. 3. cap. 96. nu. 7. 8. uti est in ca de suiipius, Clar. d. quæst. 51. num. 15. l. 3. de bon. eor. qui sibi mors. l. 20 de poen.*
- 43 Hujus farinae est quoque crimen læsæ majestatis, prodionis & insidiarum contra principem, quod quoad bonorum publicationem, ad heredes delinquentis transit, *l. 5. C. ad L. Jul. majest. lex judiciorum. de ac. us. Clar. in §. læsa majestatis. Mascard. concl. 348. nu. 35. Farin. d. quæst. 10. nu. 43.* similiter hæresis & apostasiæ, in quibus bona delinquentium confiscantur, *Farin. lib. 1. quæst. 10. num. 37. com. dicit. per l. 4. & auct. Gazares. C. de heres. l. apostatarum. C. de apostat. item repetundarum, l. 1. ad L. Jul. repetund. & pecularatus, l. ult. ad L. Jul. pecul.*
- 44 Facultas purgandi defunctum, & evitandæ infamiz delinquentis defuncti, ad heredes ejus & quosvis alios volentes transit, *l. filio. §. sententia. de adm. legat. Farin. d. quæst. 10. nu. 74. Vafq. d. cap. 96. nu. 15. per allegat. ibid.*
- 45 Denique poenales obligationes omnes ad heredem delinquentis transeunt, quando lis cum defuncto delinquente contestata fuit, *l. unie. Cod. ex delict. defunct. l. 26. l. 33. l. 58. de oblig. & act. l. 20. de accusat. l. 139. l. 111. de reg. jur. Gomez. lib. 3. var. cap. 1. num. 85. & pecuniaria poena, non corporalis est præstanda, l. 1. §. heredem. de privat. delict. l. 5. §. hac autem. de his qui effud. l. 23. §. 8. ad L. Aquil. d. l. unie. aut poena conventionalis, Gabriel. lib. 7. conclus. 35. num. 14. com. dicit. aut, quæ ipso jure, sine factu hominis inferitur, cujus declaratio etiam adversus heredem fieri potest, d. conclus. 35. num. 16. 17.*
- 46 Morte læsi verd, non liberatur delinquens ab obligatione, *l. si pro fure. §. ult. de condit. furtiva. vide Gabriel. d. loc. nisi ad vindictam poena pertineret, l. libellorum. §. fin. ubi Bart. de accusat. l. 10. §. 2. si quis caus. §. 9. Infit. de L. Aquil. Gomez. d. loc. num. 86.* fure excepto, cujus obligatio quodammodo rem persequitur, Poterit tamen quisvis alius interesse habens, accusare post mortem læsi.

Hujus loci est tit. de adq. & amitt. possess. tit. quibus mod. usufr. amitt. tit. quem. serv. amitt. tit. C. ex delict. defunct. tit. de pericul. & com. rei vend. tit. C. ne fil. pro par. tit. C. si reus, vel accus. mort. fuer.

Cap. 8. De interitu rei civili.

- 1 Civilis interitus quid.
- 2 Interitus hic est rei, vel persona.
- 3 Civilis interitus rei quid.
- 4 Hujus species.
- 5 Prior species contingit rei deterioratione, vel specificatione.
- 6 Deterioratio rei quid.
- 7 Hac est ex corruptione, vel diminutione rei.
- 8 Corruptione quomodo contingat.
- 9 Diminutione quomodo.
- 10 Specificatione quomodo.
- 11 Accessoria rei specificatio quid.
- 12 Hoc interitus extinguitur jure domini.
- 13 Item possessio.
- 14 Servitus consolidatione extinguitur.
- 15 Item rei mutatione.
- 16 Similiter rei corruptione & abusu.
- 17 Castrum destructum amittit sua privilegia.
- 18 Mutatio qualitatis rei hypothecata, non extinguit jus hypothecarium.
- 19 Deterioratio rei, à quo præstanda.
- 20 Obligatio rei interitus extinguitur.
- 21 In locum hujus succedit æstimatio, aut interest.
- 22 Altera species interitus civilis.
- 23 Eius rursus dua species.
- 24 Res facta profana, divina, vel religiosa.
- 25 Res privata facta publica, dicitur interire civiliter.
- 26 Nec non res bello capta.
- 27 Hoc interitus jure domini, possessionis & usufructus extinguitur.
- 28 Quando ad priorem suam naturam res talis revertatur.
- 29 Jus obligationis quoque, extinguitur hoc interitus.
- 30 An in publicatione quoque, bonorum hoc fiat.
- 31 Confiscatio fit cum omnibus oneribus, ad qua damnatus tenebatur.
- 32 Bona confiscata, existens in alterius territorio, domino loci cadunt, si immobilia; secus, si mobilia sunt.
- 33 Alienari prohibita non transeunt ad fiscum.
- 34 In bonorum filiiam. confiscatione, non venit peculium castrense.
- 35 In bonorum patrii confiscatione, peculium profectitium simul confiscatur.
- 36 In confiscatione bonorum mariti, dos uxoris non continetur, neque donata uxori, neque jura conditionalia & prohibita alienari.
- 37 In recepta ab hostibus, in suspensio est jus ob postliminium.

Vidimus hucusque de interitu rei & personæ naturali: sequitur de civili rei vel personæ interitu.

- 1 Civilis interitus est, quo res in rerum natura extans, talis, qualis antea erat, esse desinit, non secus, ac si amplius non extaret, l. 85. §. 5. de verb. obligat. l. 91. §. 1. d. 818. §. item contra. Instit. de inutil. stipulat. hoc est, propter mutationem prioris conditionis vel naturæ, fictione juris pro extinctâ mortuæve habetur, l. 10. §. 3. 4. 5. §. 7. 8. l. 5. §. 2. l. 23. l. 2. 4. quibus mod. usufr. amitt. l. 63. §. ult. pro soc. l. 23. §. 4. 5. de rei vindic. §. 9. religiosum. §. 27. si duorum. Instit. de rer. divis. §. 2. Instit. de usufr. licet aliâs re vera adhuc extet, d. l. 63. §. ult. Et §. 26. si tamen ibi, nam extincta res. Inst. de rer. divis. l. 13. de verb. sign. l. 9. §. 3. ad exhib. l. 18. §. 3. de pign. act.
- 2 Interitus hic est rei, vel personæ, d. l. 63. §. ult. pro soc. l. 30. de usucap. l. 76. de judic. l. 56. de usufr. l. 8. de usufr. legat. l. 68. §. pen. ad L. Falcid. l. 209. l. quod attinet 32. de reg. jur.
- 3 Civilis interitus rei est, quo ejusdem prior natura, usus & conditio, manente corpore & materiâ ejusdem, immutatur, d. l. mulieris 13. §. 1. de verb. sign. §. 26. 27. 28. 29. Instit. de rer. divis. l. 18. §. 3. de pign. act. l. 63. §. fin. pro soc. ut ideo res amplius dari non possit, l. 91. §. 1. Et seqq. de verb. oblig. & abesse dicatur, d. l. 13. cum l. seq. ubi Dd. de verb. sign.
- 4 Rei interitus civilis est duplex: prior, quâ forma rei essentialis mutatur, ita ut res periisse existimetur, d. l. 13. l. 2. ubi Cujac. de verb. sign. l. 9. §. si quis. ad exhib. l. 18. §. 6. §. 1. de aur. Et arg. legat. aliâque quàm prius appelletur, l. 23. §. 4. 5. l. 5. de rei vindic. l. 62. l. 63. l. 7. §. 5. 6. 7. de adquir. rer. dom. §. 24. alia sanè. §. 26. si tamen. §. 25. 27. Inst. de rer. divis. l. 7. §. 6. 7. l. 26. l. 24. de adquir. rer. dom. l. 30. de usufr. nec priorem suam speciem retineat, l. 5. §. 1. de rei vind. Alter, quo res hominum commercio eximitur, retentâ priore formâ & specie.
- 5 Prior rei interitus civilis, duplici modo contingit, rei deterioratione, vel specificatione, l. 9. §. 3. ad exhib. l. 7. §. 5. de adqu. rer. dom. l. 18. §. 3. de pign. act. d. l. 6. Seja. §. 2. d. l. 13. 14. ubi Gœdd. de verb. sign.
- 6 Deterioratio rei, est pars interitus illius, l. 1. §. si res deposit. l. 3. §. 1. l. 18. §. 1. l. 10. commod. quæ rem ipsam perimere dicitur, si non naturam ipsam, sed utilitatem rei deterioratæ, spectamus, vid. l. 3. §. 1. commod. l. 1. §. si res deposit. l. prator ait. §. loquitur. vi honor. rap. d. l. 13. Donell. lib. 26. com. c. 3. Et in l. 3. de condit. triticar. vocatur damnum, l. 3. de damn. infect. l. 49. §. 1. l. 1. l. 5. ad L. Aquil. vid. sup. lib. 1. c. 140. nu. 14. 15.
- 7 Deterioratio rei, accidit ex corruptione, aut diminutione.
- 8 Ex corruptione, quando scindendo, frangendo, rumpendo, convellendo, eruendo, distrahendo, lacerando, prior rei forma, durante & manente ejusdem corpore, dilaceratur, §. 13. caput. Instit. de L. Aquil. l. 27. §. 5. 15. Et sequentib. ad L. Aquil. puta, si vestimentum scinditur, scyphus colliditur, pictura raditur, vel quocunque modo alio, res deterior fit, l. 13. l. 14. ubi Gœddaus de verbor. signif. d. l. 27. §. 5. Et seqq. Sic & pecunia,

ipso usu, assidua permutatione quodammodo extinguitur, & similiter res aliæ fungibiles ipso usu diminiuntur & consumuntur, §. 2. Instit. de usufruct. l. 5. l. 7. de usufruct. earum rer. qua usu consum. vide supra lib. 1. c. 140. nu. 14.

Deminutione deterioratio accidit, quando citra rei corruptionem, usui & utilitati priori ejusdem quid detrahitur, quo ea incommodior, vilior & deterior redditur, d. l. 27. ad L. Aquil. l. 1. usufruct. quemad. cau. tit. de usufruct. ear. rer. qua usu consum. quod accidit, quando restitutio rei, vel juris, integra à debitore non fit, l. 8. de alien. jud. mus. caus. l. 33. §. 1. l. 27. de solut. veluti numeratio pecuniæ per numos reprobos, l. 24. §. 1. de pign. act. aut, quando res promissa, in debita forma non præstat, l. 20. l. 27. l. 31. de solut. Similiter, quando servus elucatur, deterior, vilior redditur, debilis, vel liber, l. 33. de solut. l. 52. §. 1. l. 27. §. 17. ad L. Aquil. l. 17. ad exhib. l. 3. §. 1. commod. vel hîstrio, ad aliud ministerium se transfert, l. 12. §. 1. quibus modis usufructus amitt. vel inusitatis ministeriis corrumpitur, l. 17. §. 1. l. 27. §. 1. 2. de usufruct. vel servitiâ, l. 5. Et l. 6. §. ult. l. 7. ad L. Aquiliam. item res universalis, ad minimum numerum redigitur, l. ult. quib. mod. usufr. amitt. l. 22. §. 1. ad L. Aquil. vide plura exempla in l. 27. l. 29. ad L. Aquil.

Specificatione & transformatione, interitus contingens est, quando ex alienâ materiâ, vel specie, nova res efformatur, §. cum ex alienâ. Instit. de rer. divis. l. 23. §. 3. 4. l. 5. de rei vindic. quæ specificatio vocari potest, quando planè nova species productur, quæ ad priorem formam reduci non possit, d. text. d. l. 27. §. sed. de rei vind. l. 23. §. 4. 5. l. 5. l. 61. d. l. 12. quib. mod. usufr. amitt. Similiter, quando ex sylva sationes fiunt, l. 10. §. 4. quibus mod. usufr. amitt. ex ligno, vel maffa vasa, d. l. 10. §. 5. Et seqq. adde exempla ex l. 22. §. 1. ad L. Aquil. l. 5. 6. 7. 8. 9. 10. 11. 12. 23. 24. quibus modis usufruct. amitt.

Accessoria rei specificatio vocari potest, quâ quid in alterius rei augendæ & exornandæ causâ accedens, priorem suam formam amittit per accessionem, fermentationem, plumbaturam, aut quamvis aliam conjunctionem, l. 23. §. 2. Et sequentib. de rei vindic. vide exempla in §. si tamen. Et seqq. Inst. de rerum divis. vel usufructus cum proprietate consolidatur, l. 17. l. 27. quib. mod. usufr. amitt. l. 3. l. 4. Et seqq. de usufr. ad cresc. §. pen. Inst. de usufr.

Hoc rei interitu, de quo diximus, extinguitur jus 12 domini, & jus obligationis.

Jus domini ejusvis, l. 5. l. 23. de rei vindic. §. 25. Et sequentib. Instit. de rerum divis. l. 5. l. 7. de usufr. earum rer. qua usu consum. l. 10. §. 7. l. 5. l. 8. l. 23. quibus modis usufructus amitt. si modò non dolo, neque culpâ, sed bonâ fide illa contingat, §. 30. ex diverso. §. 32. Et seqq. Inst. de rer. divis. l. 38. de petit. hered. l. 20. l. 21. l. 61. l. 37. de rei vindic. Possessio quoque hoc interitu perit, in nihilum scilicet redacta, vel ab alio occupata, l. 30. §. 4. de adqu. possess.

Servitus

- 14 Servitus realis etiam extinguitur, quando utriusque prædii, dominantis & servientis, confusio & consolidatio facta est, l. 17. l. 27. quib. mod. usufr. amitt. l. 2. quem. servit. amitt. l. 10. com. præd.
- 15 Servitus personalis rei interitu sæpè extinguitur, l. 12. l. 10. l. 27. quib. mod. usufr. amitt. atque etiam rei mutatione, l. 5. §. pen. quib. mod. usufruct. amitt. totius, inquam, rei, non partis alicujus, d. l. 5. §. ult. l. 10. l. pen. Et ult. d. 1. Donell. lib. 10. com. c. 18. realis servitus secus, l. si mihi. in fin. l. unius. l. certè. de servit. rust. l. servitutes. §. si sublatum. de servit. urb. Domini verò mutatione, servitus personalis non amittitur, l. 19. quib. mod. usufr. l. 17. §. pen. de usufr.
- 16 Corruptioe & abusu rei servientis, jus usufructuarium amittitur, Menoch. lib. 2. arb. cas. 78. n. 2. Cravett. consil. 300. n. 4. lib. 2. per l. 3. C. locus. l. 12. quib. mod. usufruct. amitt. l. hoc amplius. §. fin. de damn. infact.
- 17 Castrum autoritate superioris mutatum, vel destructum, omnia sua privilegia amittit, Geil. lib. 2. obs. 71. n. 1. Idem obtinet in civitate, ecclesia, vel collegio, Geil. d. loc. n. 2. vid. Per. Fab. lib. 1. semest. c. 8. nisi alio in loco reedificatum esset, Geil. d. loc. n. 8. 1. 4.
- 18 Mutatio qualitatis rei hypothecatae, non extinguit jus hypothecarium in re ipsa, l. si fundus. §. si res. de pign. l. d. n. de pign. act. secus, quando substantia rei hypothecatae extingueretur, l. siens. quib. mod. pign. vel hypothec. solvis.
- 19 Deterioratio rei certæ, si culpa debitoris, vel post ejusdem moram fiat, aut si ita convenerit, ab eodem creditori præstatur, l. 33. §. 1. de solus. l. 3. §. 1. l. 18. §. 1. commod. l. 3. de condit. triticar. rei incertæ, aut generaliter debita deterioratio, debitorum non obligat, l. ult. de cond. triticar. l. in re. de condit. furt. Donell. lib. 10. com. c. 3. Et in l. vinum. de reb. credit.
- 20 Obligatio quoque omnis, quæ quis ad rei alicujus traditionem, translationem, aut dationem tenebatur, hoc rei interitu perit & extinguitur, l. 63. §. ult. l. 65. §. 12. pro socio. l. 83. §. 5. ubi Cujac. de verb. oblig. l. 98. §. 8. l. 94. de solus. l. 73. de verb. oblig. l. 27. §. 1. de adm. legat. l. 36. de usufr. l. 10. §. 7. l. 23. quib. mod. usufr. amitt. l. 9. §. 3. ad exhib. l. 18. §. pen. de pign. act. in cuius locum, æstimatio, aut interesse succedit, §. 26. si alienam. Inst. de rer. divis. l. 23. §. si prædo. de cond. caus. das. l. 44. §. 4. de legat. 1. l. 82. §. ult. de verb. oblig. §. 30. Et seqq. Inst. de rer. divis. l. 6. §. 1. de aur. Et arg. legat. d. l. 18. §. 3. de pign. act.
- 21 Altera species, civilis rei interitus, est, quæ res in priore sua substantia durans, in dominio, vel commercio esse desinit, l. 8. in re. l. 18. de comat. furt. d. l. 24. §. 5. l. 18. quod mot. caus. domini, non formæ ejusdem mutata, d. l. 83. §. 5. l. 98. §. 8. de solus.
- 22 Interitus ejusmodi est duplex. Prior, quando res hominum omnium commercio eximitur, & in rebus humanis esse desinit, l. 8. in re. l. 18. de comat. furt. d. l. 24. §. 5. l. 18. quod mot. caus. Alter, quando domini prioris usui, potestati & commercio subtrahitur.
- Priori modo interitus contingit, quando res humana, profana, divina, sacrosancta vel religiosa est facta, d. l. 98. §. 8. de solus. l. 83. §. 5. l. 91. §. 1. de verb. oblig. l. 6. §. 1. l. 22. l. 70. de cons. emp. §. 1. Inst. de inus. stip.
- Altero modo, quando res privata, sit res publica, universitatis, vel communis, l. 91. §. 1. de verb. oblig. Et d. text. §. 1. Inst. de usuc. l. 30. §. 1. 2. de adq. poss. servus manumittitur, d. l. 91. §. 1. aut, quando res eventu aliquo, §. 23. Inst. de rer. divis. l. 30. §. 3. l. 14. l. 16. de adq. rer. dom. l. 30. §. 3. de adq. possess. l. cum loca. de sumpt. Et relig. fun. l. Lucius 11. de evict. l. 36. §. simili. C. de donat. l. 20. §. 2. de caps. Et possim. l. Divum. Et l. seq. de jure fisci. vel ex delicto, l. 2. in fine l. 3. de bon. eor. qui ante sent. sibi mort. l. 1. l. 1. 8. de bon. damnat. debitore, l. 3. §. 4. de minorib. l. 3. C. de jur. domini impet. prioris dominii, in publicationem, vel confiscationem incidit, l. ult. de bon. eor. qui ante sent. l. 65. §. publicatione. pro socio. l. 1. l. 2. de bon. damnat. l. 1. Et seqq. de interd. Et relegat. ereptitia, vel caduca fiat, l. pen. de jur. fisci. l. unie. Cod. de caduc. toll. aut quovis modo ex delicto domini, in fisco redigatur, l. 14. Et tot. tit. de public. Et veltig. l. 5. C. ad l. majest. tit. de his quib. us. indign. tit. de jure fise. vel à magistratu, in usus alios necessarios Reip. convertatur, l. 15. de rei vindic. l. 11. de evict. Covarr. part. 2. relect. §. 9. aut, alio modo alienata, l. 91. §. 1. de verb. oblig. vid. §. 12. Et seqq. Inst. de rer. divis. ut amplius peti non possit, l. 4. de alien. jud. mand. caus. Item, quando res ab hostibus est capta, vel occupata, §. 17. item ea. Inst. de rer. divis. aut ab alio est usucapta, l. 21. de petit. hered. Et denique, quando rei usus haberi non potest, Geil. de pignor. obs. 9. per l. si is qui §. cum qui. de furt. l. si constans. §. si uxor. solus. mar.
- Atque hoc rei interitu jus, quod alius creditor in re eadem habet, l. 30. §. 3. de adq. rer. dom. tit. de his quib. us. indign. §. 1. Inst. de usucap. §. 23. §. 9. 17. Inst. de rer. divis. l. 2. §. 1. 9. l. 6. §. 1. de reig. Et sumpt. l. 182. de regul. jur. Et possessio d. l. 30. §. 1. 3. de adq. poss. l. 1. §. 17. d. 1. Et usufructus, l. 10. §. 2. l. 23. quib. mod. usufr. amitt. extinguitur, ita ut res prorsus fiat *adversus*, quæ hominum commercio eximitur, §. 7. nullius. ubi Theophil. Et Dynsing. Inst. de rer. divis. l. 83. §. 5. de verb. oblig. §. 2. Inst. de inus. stipul. l. 62. de adq. rer. dom. Ulpian. tit. 19. seu nullius usus, aut dominio subjiacitur, d. l. 83. §. 5. Et d. §. 2. Quod si tamen res divina, profana fiat, & res publica privata, tum priorem suam naturam recipit, & ad eum, cuius fuit, revertitur, l. 23. l. 24. quib. mod. usufruct. amitt. §. alia 24. Inst. de rer. divis. l. 30. §. 3. de adq. rer. dom. l. 14. quemad. servit. amitt. l. 79. §. 2. de legat. 3. Cujac. in l. 83. §. 5. de verb. oblig.
- Obligaciones, ad rei ejusmodi, civili interitu sublatae, traditionem, translationem, aut dationem competentes adversus debitorem, creditorum pereunt, & extinguuntur, l. 83. §. 5. de verb. oblig. §. 98. §. 8. de solus. l. 1. Et tot. tit. de his quib. us. indign. §. 8. sacra. Inst. de rer. divis. l. si debitori. de fidejuss. l. 1. C. d. 1. l. 6. l. 70. de cons. emp. l. 63. §. ult. l. 65. §. 9. §. 12. pro socio. l. 135. l. 185. de reg. jur. quæ, nec si res ad priorem conditionem & statum rediret, hoc est, si res sacra, sancta, religiosa profana esse

- coeperit, & res publica privata fieret, resuscitantur, d. l. 83. §. 5. & d. l. 98. §. 8. l. 10. §. 7. l. 5. §. 2. 3. l. 23. quibus modis usufructus amittit. Cujac. d. loc. uno calu excepto, d. l. 83. §. 5. & d. l. 98. §. 8.
- 30 Excipio hinc publicationem & confiscationem bonorum debitoris. Hac enim creditorum obligationes & jus in re publicata, & in fiscum redacta, non penitus pereunt, l. 11. d. 17. de jur. fisci. l. am. C. de pen. fisci. l. 2. C. de vi privatis. l. 1. D. d. ius. sed in fiscum, bona occupantem, tanquam successorem & heredem delinquentis, pro rata bonorum confiscatorum, transeunt, l. 2. C. ad L. Jul. de vi publ. l. 2. de capis. minus. l. inter eos. l. si debitori. de fidejuss. l. 9. §. pen. de tut. & rat. distrab. l. 32. de adm. tut. l. 28. de reg. jur. l. 31. solut. mas. l. 4. l. 5. C. de bon. proscripti. l. fisci. l. res. l. 17. de jur. fisci. ut ipse ejusdem ex causa civili creditoribus obligetur, l. 41. cum qui. de jur. fisci. l. 1. C. de hered. vel ad. vend. l. 9. l. 13. de petis. hered. l. 31. l. 36. solut. mas. l. 2. C. d. s. vide Clar. quest. 78. n. 23. 29. & seqq. Farin. lib. 1. quest. 25. n. 169. & seqq. Sotarez. lit. F. n. 306. Anton. Peregrin. de jur. fisci. lib. 5. tit. 1. num. 66. Fach. lib. 8. c. 55. Guil. lib. 2. obs. 86. Ratio est, quia confiscatio intelligitur fieri cum omnibus oneribus, ad quae damnatus tenebatur, l. 8. §. meminisse. de inoff. test. Covarruv. lib. 1. var. resol. c. 16. licet postea debitor restituatur, l. 4. C. de sent. pass. Farin. d. loc. n. 179.
- 32 Bona confiscata immobilia, in alterius territorio existentia, domino loci, non judicantis, fisco cedunt, si mobilia, secus, Farin. d. loc. quest. 25. n. 118. & seqq. com. dicit. & Clar. quest. 78. n. 27. 28. Fiscus vero creditoribus diversi territorii satisfacere non tenetur de bonis suis in territorio suo confiscatis, Farin. d. loc. num. 172. & seqq. com. dicit. Fideiussores vero debitoris, hae confiscatio liberare non potest, l. 1. 20. C. de fidejuss.
- 33 In confiscatione bonorum, favore alterius, non delinquentis, alienari prohibita, non transeunt in fiscum, Gabriel. lib. 7. conclus. 4. per l. imperator. de fideicom. lib. 1. adeo, ut nec fructus in vita prohibiti alienare percepti, transeant, Gabriel. d. loc. n. 2. neque post confiscationem adquirentia, d. loc. n. 4.
- 34 In confiscatione bonorum filii fam. non venit peculium castrense, vel quasi, Mascard. conclus. 1158. num. 10. Clar. quest. 78. neque adventitium, Gabriel. d. conclus. 24. n. 6. Farinac. quest. 24. lib. 1. Covarr. lib. 2. var. resol. cap. 8. Fachina. lib. 9. c. 47. per l. 2. C. de castrensi peculio. lib. 12. multo minus profectitium, l. 3. §. 4. ubi Cujac. de minor. Gabr. d. loc. n. 5. Clar. quest. 78. vid. sup. lib. 1. c. 146. n. 7. & seqq.
- 35 In publicatione bonorum patris, peculium profectitium simul confiscatur, quando per mortem civilem tollitur patria potestas, l. 2. §. sed. quand. ad. de pecul. annal. Mascard. d. loc. num. 25. alius nullum peculium profectitium vel castrense filii fam. per publicationem bonorum patris, censetur ademptum, Mascardus d. conclus. 1158. num. 20. & seqq. nam filii fam. administrationem peculii profectitii habens, ea propter delictum patris privati non debet, l. Divi fratres. de jur. patron. l. crimen. de pecul. l. 3. §. 4. de minor. Clar. d. loc.

In confiscatione bonorum mariti, dos uxoris non continetur, l. 5. §. uxores. C. ad L. Jul. majest. l. si quis. C. de bon. proscripti. Barin. d. quest. 25. num. 111. com. dicit. per tit. C. ne ux. pro maris. nec licite donata uxori, neque bona futura, neque jura conditionalia ex ultima voluntate provenientia, Farin. d. loc. n. 227. & seqq. Fachina. lib. 9. illust. c. 51. & quaecumque prohibentur alienari per ultimam voluntatem, vel conventionem, Farin. d. loc. n. 148. & n. 22. & seqq. Gabriel. lib. 7. conclus. 24. n. 5. & seqq. Sotarez. in lit. d. num. 160. 161. Clar. quest. 78. ut usufructus, jus patronatus, Farin. d. loc. num. 151. & seqq. An vero feuda, legitima, emphyreusis, bona fidei commissaria & similia, late tractat Farinac. d. quest. 25. num. 31. & seqq. Menoch. lib. 2. arb. cas. 265. Petr. Greg. libr. 31. synt. c. 31. n. 16. & seqq. Peregrin. de jure fisci. lib. 5. tit. 1. num. 70. vid. sup. lib. 1. c. 146. n. 7. & seqq.

In re per occupationem ab hostibus capta, in suspenso est obligatio, l. 98. §. 8. de solus. quia spes est ejus recipiendae, quae facit, ut ejusmodi res legari & vendi possit, l. 22. §. u't. & l. seq. famil. hercisc. l. id quod. de legat. 1. l. ult. de ad. emptio. & venditio. l. 23. famil. hercisc.

Cap. 9. De interitu personae civili.

- 1 Mors civilis qua dicitur.
- 2 Capitis diminutionis species.
- 3 Partialis dominatio quid.
- 4 Species hujus.
- 5 Ad minima capitis diminutio quid.
- 6 Permutatio familiae per arrogationem, vel adoptionem.
- 7 Emancipatio quid.
- 8 Ejus species.
- 9 Vetus emancipatio quid.
- 10 Nova emancipatio duplex.
- 11 Anastasiana emancipatio.
- 12 Justinianae qua.
- 13 Emancipationis consuetudinariae hodie qua.
- 14 Emancipationis effectus.
- 15 In minima capitis diminutione, quid considerandum.
- 16 Adoptione, qua adoptatus amittat.
- 17 Creditor adoptati, quid amittat.
- 18 Debitor & creditor in bona & personam adoptati extinguuntur, & in patrem adoptantem transeunt actiue & passivè.
- 19 Pater adoptans amittit sua credita, quae antea in adoptatum habuit.
- 20 Obligationes quoque, inter eundem & adoptivum filium extinguuntur.
- 21 Obligationes ex delictis capitis libus non tolluntur.
- 22 Morte, autem, vel emancipatione amittitur patria potestas.
- 23 Patri emancipanti praestantur ab emancipato ea, quae à liberto patrono solent praestari.

- 24 *Hodie quid iuris.*
 25 *Emancipatus sit verus homo.*
 26 *Emancipatus tenetur suo priori creditori in id quod potest.*
 27 *Peculiaris creditor post annum ab emancipatione desinit obligatum habere emancipatum.*
 28 *Obligatio ex delictis per emancipationem non extinguitur.*
 29 *Media seu minor capitis deminutio quid.*
 30 *Passus medium capitis deminutionem, omnia que iure civili habet, amittit.*
 31 *Amittit usus commerciorum.*
 32 *Jus obligationis.*
 33 *Pro mortuo habetur, jure civili.*
 34 *Totalis seu plena capitis deminutio, quid.*
 35 *Quæ jura hanc passus amittat.*
 36 *Servus pro nullo habetur.*
 37 *Manumissio servi morti comparatur.*
 38 *Libertus homo novus dicitur.*
 39 *Qui sequitur manumissionem domicilium.*
 40 *Manumissione quid manumissionis amittat.*
 41 *Creditori pereunt omnes obligationes per manumiss.*
 42 *Obligaciones ex delictis capitalibus venientes excipiuntur.*
 43 *Non capitaliter delinquens manumissus, tenetur us liber.*
 44 *Manumissio quid.*
 45 *Species manumissionis.*
 46 *Manumissio Juliaorum.*
 47 *Libertinorum status varius apud Romanos.*
 48 *Hodie mutatio facta in hic.*
 49 *Mors civitatis quomodo contingat.*
 50 *Ad finem huic interitui deperditio rei.*
 51 *Per hanc quomodo possessio & obligatio amittatur.*

Tantum de interitu rei civili: sequitur de personæ interitu civili, qui mors civilis dicitur, l. 63. §. ult. pro soc. §. 1. Inst. quib. mod. jus pat. pot.

- 1 Hoc igitur, homo propter status sui prioris permutationem, l. 1. l. 2. l. ult. de cap. minus. seu consumptionem, l. 5. §. 2. 3. de var. & extr. cogn. pro mortuo habetur, l. 1. §. 8. de bon. poss. cont. sub. d. l. 63. §. ult. l. 4. §. 2. de bon. lib. l. 29. §. 5. de lib. & postum. l. 56. folus. mas. vel pro alio novo nomine, l. 27. de ademp. leg. l. 98. §. 8. l. 35. de folus. l. 79. §. ult. de leg. 3. Pet. Faber 1. semest. c. 8. vocatur capitis deminutio sit. D. & Inst. l. de cap. minus.
- 2 Capitis deminutio est duplex, partialis, non plena, vel totalis, plena, argum. l. ult. l. 2. de cap. minus. vel magna, aut minor, l. 1. §. si filius. de sui & leg. l. 1. §. capitis. ad SC. Terryll. l. 1. de usufr. legat. l. 5. de var. & extra cognis.
- 3 Partialis est, qua non integer hominis status, l. 5. §. 2. l. 6. l. 7. l. 11. de cap. minus. permutatur, sed quorundam saltem deminutionem & privationem patitur, d. l. 5. §. 2. l. 6. l. 7. l. 8. d. sit.
- 4 Hæc rursus duplex traditur: minima & media, seu minor, Inst. eod. in princ. & §. 2.

Minima est, qua familia hominis prior permutatur & cum alia, l. ult. in fin. l. 3. h. s. §. 9. Inst. eod.

Permutatio talis est duplex: primò accidit in hisce, 6 qui cum sui juris fuerint, cœperunt alieno juri & patriæ potestati, per arrogationem esse subiecti, §. 3. 4. 6. Inst. h. s. §. ult. Inst. de nupt. vid. sup. lib. 1. cap. 80. Deinde in his, qui cum in patria potestate essent, vel per adoptionem ab ascendente factam legitimè, §. 8. sed casu. Inst. quib. mod. pat. potest. solv. l. ult. Cod. de adoption. ex potestate patria, in alienam patriam potestatem transeunt, d. §. 8. 9. 10. vel per emancipationem, sui juris, §. 3. 4. 6. Inst. de adops. & suæ potestatis esse cœperunt, l. 17. de his qui not. infam. in princ. Inst. quib. non est permitt. l. 43. de oblig. Novell. 118. cap. 1. l. 39. de vulg. substi. vocatur capitis minutio, salvâ civitate facta, l. 5. §. 2. de cap. minus.

Emancipatio est minima capitis deminutio, l. 3. l. 5. 7. und. cognat. l. 3. §. 1. h. s. qua patris voluntate, l. 4. l. 5. C. de emancip. l. 31. de adops. & contestatione, §. 6. præterea. Inst. quib. mod. jus pat. pot. solv. l. ult. Cod. de emancip. Novell. 89. filii, filieve consensu, l. 3. l. 4. C. de emanc. d. l. 31. è manu & potestate patria, filiusfam. filiæve dimittitur, §. 6. præterea. Inst. quib. mod. jus pat. pot. solv. vid. Ulpian. tit. 19. & Gajum tit. 6.

Emancipatio est vetus, vel nova, l. ult. C. de emancip. 8 Ulpian. d. tit. 19.

Vetus est ex l. 12. tabb. qua in potestate constitutus & mancipatus, manumittitur, Gajus & Ulpian. d. loc. ubi hujus requisita debita enumerant, & solemnitates receptas, quibus adjuuge Pontian. lib. 1. dispus. cap. 18. Cujas lib. 5. observ. c. 13. quæ constabant mancipatione & manumissione solemnî unâ, vel trinâ, Goll. lib. 5. c. 19: Gajus d. lib. 1. tit. 6. quæ vetus emancipatio erat alienatio quædam filiiam. Gajus d. loc. §. 4. tit. si quis à parent. manumiss. Ulpian. tit. 19. Cujas d. loc. & morti comparabatur, l. 29. §. 5. de lib. & postum. l. 44. de jur. dot. l. 22. §. 1. ad Tribell. qua jus agnationis & consanguinitatis amittebatur, §. 8. 9. Inst. de hered. que ab intest. l. senatoris. de senator. & filius pro extraneo habebatur, nec in numero liberorum, §. 3. ceteri. Inst. de hered. qual. & diffor.

Nova emancipatio, veteri abrogatâ, l. pen. & ult. 19 Cod. de emancip. est duplex, Anastasiana, vel Justinianea, d. l. 12.

Anastasiana est, quæ loco veterum solemnitarum, 11 coram Imperatore, à patre perficitur, l. pen. Cod. de emancip.

Justiniana est, quæ omiffis solemnibus omnibus, 12 nuda patris contestatione & voluntate peragitur, l. ult. Cod. de emancip. Deinde, quæ fit propter adeptos honores excelsos patricios, quibus per Augustam majestatem emancipantur liberi, l. 5. Cod. de consul. & non spargend. mun. lib. 12. quibus additur dignitas consularis, præfectura prætoriana, urbicana & magisterium militum, Novell. 81.

Ex hac ultima Justiniani emancipatione hodie per 13 consuetudinem receptæ sunt quædam emancipatio-

nes, quibus pater consensum suum ad commodare præsumitur. Primò, ex negotiatione filiosam. permiffa & separata habitatione, quando nimirum pater filium per se vivere & res suas sibi habere patitur, *Tiraquell. de præscript. gloss. 4. versic. 7. Siehard. in rubr. Cod. qui admitt. ad bon. poss. num. 7. Baro in tit. Instit. quib. mod. jus pat. potest. solv. pars. 2. in princ. arg. Num. cap. 30. 10. Harmon. lib. 1. tit. 17. Goshofred. ad l. 5. C. de omanc. Pet. Gregor. lib. 11. synagm. cap. 10. num. 10. Et seqq. Mascard. conclus. 598. Covarruv. part. 2. cap. 7. num. 13. de sponsal. Tiraquell. de legib. connub. gloss. 3. Boir. decis. 197. Pinell. in l. 1. pars. 1. num. 34. 39. Et 57. C. de bon. matern. Soarez. Thesaur. in lit. F. num. 303. Deinde, post contractum ex voluntate patris matrimonium, *Baro, Tiraquell. Pinell. Pet. Gregor. d. locis. arg. Genes. c. 2. 24. ibi, relicurus est vir patrem & matrem suam, ubi Tremell. Num. c. 30. 10. Et Genes. c. 38. 12. Ruth c. 1. 8. Et seqq. text. Levit. cap. 22. 12. 13. ubi matrimonio soluto, dicitur reverti in patriam potestatem. Uxorem quoque in patris sui potestate non esse, patet *Num. cap. 30. 10. 17. Et vers. 4. 5. argumentum præbet quoque l. si cum. 16. §. 3. qui Et d. quib. manumiss. l. 2. C. de long. temp. præscript. Novell. 115. cap. 3. Tertio, quando filius ad majorem ætatem pervenit, & separatam à patre habitationem habet, *Num. d. c. 30. 4. 5. 15. 17. jure civili conjugati liberi, etiam in parentum suorum potestate manebant, l. filia. C. de collat. l. 40. in fine. l. 33. §. 1. l. 12. §. pen. l. 25. §. 3. de collat. l. 7. C. de nupt. Adoptatus, sua voluntate emancipari potest, *Heb. cap. 11. 24. De abdicatione vid. in l. abdicatio. C. de pat. potest. addo Exod. c. 10. 28. 2. Sam. c. 14. 24. 29. 32. 33. Genes. c. 49. 4. 5.*****

14 Emancipatio eosdem habet effectus, quos minima capitis minutio, *l. 2. de cap. minus. l. 2. quod cum eo. l. 1. C. de emancip. ideoque per eandem jus patriæ potestatis, §. 6. Instit. quib. mod. pat. pot. solv. & domicilium atque jus civitatis paternæ, amittitur, l. 10. sed si ad munic. l. 6. l. 7. de senat. & alia jura, per §. 8. 9. Instit. de hered. qua ab intest. Et infra §. seqq. ad eò, ut semel liberatus patriæ potestate, postea in eandem invitus non redigatur, l. qui liberatus. l. si pater. de adops. secus jure Judaico, *Levit. c. 22. 12. 13. 14.**

15 In capitis deminutione minima, quæ fit per adoptionem, vel arrogationem, considerandum, quid amittat capite minutus, quid tertius, & quid adoptans.

16 In adoptione, capite minutus, omnia sua jura, quæ liber homo sui juris habet, amittit per adoptionem & in adoptantem transfert jus patriæ potestatis. *Vide sup. lib. 1. cap. 80.*

17 Tertius creditor, per minimam capitis minutionem, arrogationem, vel adoptionem, dominium & obligationem in rebus & persona passî minimam capitis minutionem amittit, *l. 2. l. 8. de cap. minus. tit. Instit. de acquir. per arrogat. l. 2. quoad. de pecul. act. annal. l. 2. quod cum eo. Gajus lib. 2. tit. de obligat. Harmonopol. lib. 3. tit. 10. & debitor capite minutus, eximitur ab obligatione, l. ult. de duob. reis. atque amittit jus agnationis, §. 3. Instit. de cap. minus. §. 2. Instit. de cognat.*

success. §. ult. Instit. de leg. agn. tutel. l. 8. de cap. minus. successionis, §. 2. 3. 4. 8. Instit. de adopt. §. hoc quoque. Instit. per quas person. cuique acquir. potestatis, §. 6. prætoræ. §. sed est. 8. Et seqq. Instit. quib. mod. jus pat. potest. solvit. tutelæ. §. sed et. Instit. quib. mod. tutel. l. 1. de jure delib. domicilii, l. 2. 3. l. 5. l. 6. 7. ad municip. Hosoman. quest. 2. & familiaræ jura, l. 6. l. 1. de cap. minus. servitus tamen habitationis, & operarum servitia, per capitis minutionem usufructuarii, non amittuntur, l. 2. de usufruct. legat. l. 2. de oper. serv. l. si habitatio. de usu Et hab. licet reliquæ personales extinguantur, l. moque. quib. mod. usufr. amitt. l. 3. C. de usufr. non reales, l. 3. quem servit. amitt.

Sed & debita atque credita, quæ alii in res, bona, & personam adoptati competunt, vel, quæ adoptatus adversus alios habet, quoad adoptatum, extinguuntur, *l. 2. §. 2. 4. l. 3. l. 8. de cap. minus. tit. Instit. per quas person. nob. oblig. Et tit. Instit. de acquir. qua fit per arrogat. l. 6. Cod. de bonis qua lib. l. 2. de cap. minus. l. 9. §. 1. de compensat. §. 2. 3. 8. Instit. de adopt. & in patrem adoptantem transeunt activæ & passivæ, d. l. 2. Et §. 2. l. 8. de cap. minus. d. l. 9. §. 1. d. l. 6. tit. Cod. per quas person. nob. acquir. l. 19. de donat. mort. caus. §. 3. Et ult. Instit. de acquir. per arrog. ita ut ipsi adoptati, prioribus suis creditoribus, non civiliter, sed tantum naturaliter maneat obligati, l. 2. §. 2. l. 8. de cap. minus. Unde creditor tertius, contra filiumfam. minimam capitis minutionem passum, agere volens, restitutione in integrum opus habet, *tit. de cap. minus. l. 2. §. 1. 2. d. 1. & contra patrem de peculio actionem habet, l. 19. de mort. caus. donat. Vide supra lib. 1. cap. 80.**

Pater adoptans, per hoc ipsum amittit omnia jura, quæ antea, tanquam creditor, habuit in rebus adoptati, *l. 2. §. 4. de cap. minus. arg. §. 4. Instit. de inutil. stipul. l. iis nulla. de judic. l. 38. l. 26. §. 12. de condic. indubit. d. l. 9. §. 1. de compens. & in persona ejusdem, qui fortè servus, vel libertus adoptantis fuit, §. 12. apud Casonem. Instit. de adopt. l. unie. §. similis, C. de Latin. libert. tollend. vel filiosfam. alii in adoptionem à patre naturali datus, l. 3. de cap. minus.*

Similiter omnes obligationes competentes in personam adoptati debitoris, civiles extinguuntur, *l. 2. §. 2. 4. l. 8. de cap. minus. §. ult. Instit. de leg. agn. tutel. §. pen. Et ult. Instit. de cap. domin. l. 8. §. pen. pro soc. naturales manent, l. jura sanguinis. de reg. jur. l. 5. §. 2. l. 6. l. 8. de cap. minus. & jura civitatis & officia publica, l. 5. l. 6. l. 7. l. 8. de cap. minus. criminales ex delictis non capitalibus & noxales extinguuntur, l. 52. §. 1. Et seqq. l. 16. l. 17. de furt. tit. C. an serv. ex suo delict. §. 6. si servus. Instit. de noxal. acti. n. Potest enim dominus, patetve, pro merito liberos castigare, l. unie. Cod. de emend. propinq. l. 2. l. 4. C. de pat. p. test. Deuter. c. 21. 18. 19. 20. 21. cap. 13. 8. 9. Genes. cap. 31. 19. 30.*

Obligationes ex delictis capitalibus descendentes, 2 I nullâ capitis minutione tolluntur, *l. 2. §. 3. l. 7. §. 1. de cap. minus. l. 4. §. 2. quod cum eo. tit. de noxal. act. l. 20. de pau. Neque tutores dati, d. l. 7. neque legata relicta, l. 10. d. 2.*

- l. 10. d. s. 7. 20. de verb. signif.* neque testamentum antea conditum, *d. l. 10. & d. l. 20.*
- 22 Per minimam capitis deminutionem, quæ contingit per mortem patris, *l. 2. §. 1. quod cum eo. l. 1. §. 4. quand. de peccul. act. annal.* vel per emancipationem, pater emancipans, in patriam potestatem in emancipationem, vel mortuus in liberos superstitēs, amittit, *§. 6. præterea. Instit. quib. mod. jus pat. potest. solv. l. pen. & ult. C. de emancip.* quamvis parenti emancipanti à liberis emancipatis, eadem jura adhuc præstentur, quæ tribuuntur patrono in bonis liberti, *d. §. 6. l. 2. si quis à*
- 23 *parent. manumiss.* Jure veteri pro præmio emancipationis, pater tertiam bonorum partem emancipati filii, retinebat, *l. 3. C. de bon. mater. l. 6. §. 3. C. de bon. qua lib.*
- 24 *§. 2. Instit. per quas person. hodie dimidiam partem usufructus bonorum adventitiorum, d. §. hoc quoque. & d. l. 6. §. 3. C. de bon. qua lib. nec emancipatus familiam mutat, l. ult. C. de emancip. §. quib. autem. Instit. de capis. deminut.* & præterea, si impubes emancipatus sit, pater emancipans, tutelam ejusdem nanciscitur, *iii. Inst. de legis. parent. tutel. d. §. 6. & obligatio inter patrem & filium sui juris, contrahi potest, l. 38 §. 1. 2. de condiç. indob. l. 3. quod cum eo qui. Geil. lib. 2. obs. 38.*
- 25 Emancipatus, commoda paternæ potestatis amittit, & fit quasi novus homo, jure veteri, *ut sup. diximus cap. 28. lib. 1.*
- 26 Alius extraneus creditor, obligationem ex conventionem, ex qua ipsi filiusfam. in patria potestate existens, tenebatur, *l. 39. l. 9. de act. & oblig. l. 17. de judic. l. 9. Coll. quod cum eo. l. 7. §. 1. l. 2. §. ult. de instit. act. per emancipationem ejusmodi amittit ex parte, ut emancipatus non amplius, quam in id quod facere potest, teneatur, l. 3 §. 4. de minor. l. 2. l. 5. quod cum eo. l. 2. C. d. t. quod beneficium tamen non semper ipsi datur, l. 4. §. 1. 2. 3. l. 5. l. 6. quod cum eo.*
- 27 Peculiaris creditor, post emancipationem filii fam. vel manumissionem servi, extincto, vel adempto peculio, patrem filii fam. cum quo contraxit, post annum desinit habere obligatum, *l. 1. & tot. tit. quand. de peccul. act. annal.*
- 28 Ex delicto obligatio proveniens, per emancipationem non extinguitur, *l. 4. §. 2. quod cum eo. l. 2. de capis. minus. sequitur enim noxa caput, §. 6. Instit. de noxal. actio.*
- 29 Media, seu minor capitis minutio est, qua qui erat civis Romanus, talis esse desinit, *§. 1. Instit. quib. mod. jus pat. potest. solv. l. 7. §. ult. de cap. minus. §. 2. Instit. d. 1. & fit peregrinus. l. 2. l. 17. de pæn. Cujac. in l. 121. de verb. oblig. Ul. ian. tit. 10 §. 3. ἀπολις, d. l. 2. l. 17. §. 1. de pæn. l. 7. §. 2. de interd. & relegat. deportatus, l. 1. §. 8. de bon. poss. contr. tab. l. 2. §. 1. de pæn. l. 6. l. 7. l. 17. de interd. & relegat. cui aqua & igni est interdictum, d. l. 2. §. 1. de pæn. Cujac. lib. 6. observ. 39. qui communionem juris civilis habere desinit, l. 20. §. 7. qui testam. fac. poss. l. 3. in fine. de cap. minus. Hanc statum consumptionem vocat J. C. in l. 5. §. 2. 3. de ver. & extraord. cognit. & mutationem prætionis conditionis, l. ult. §. 1. de interd. & relegat.*
- Mediam capitis deminutionem passus debitor, vel creditor deportatus, omnia, quæ habet jure civili, libertate exceptâ, amittit, *l. 7. §. ult. l. 5. §. 1. de cap. minus. §. 2. minor. Instit. d. 1. l. 1. l. 7. de bon. damnat. l. 3. de interd. & relegat. omnia sua bona, l. 1. l. 2. 3. l. 15. de interd. & releg. l. 14. §. 1. de novat. l. 3. l. 4. de bon. damn. item debita & credita, l. 47. de fidejuss. l. 1. C. d. 1. d. l. 3. l. 4. de jure veteri, in flicum, quibusdam tamen suis liberis hereditibus concessis, l. 1. l. 6. de bon. damn. l. 4. de jure patr. redigebantur, d. l. 1. l. 2. l. 15. de bon. damn. jure novissimo, ea proximis cognatis & agnatis cedant, *Aust. bona damnatorum. C. de bon. proscript. vid. sup. cap. 98. de pæn. lib. 1.**
- Talis quoque amittit facultatem & potestatem adquirendi & quum commerciorum, *l. 6. de interd. & releg. l. 20. §. 7. qui testam. fac. poss. l. 3. l. 5. de cap. minus. l. 79. de adquir. hered. l. 47. de fidejuss. vide sup. lib. 1. c. 35. obligari amplius non potest, l. 14. §. 1. de novat. l. ult. de duob. reis. & persona esse desinit, d. l. 14. in fine. atque prior obligatio extincta dicitur, d. l. 14. in fine. l. 126. §. 2. de verb. obligat. l. 47. de fidejuss. & omne jus personale, l. 1. quib. mod. usufr. amitt. l. 2. l. 3. l. 4. de cap. minus. l. 6. C. de usufr. & servitus personalis, l. 3. l. 2. §. 1. quib. mod. usufr. amitt. l. pen. & ult. C. de usufr. & pro mortuo habetur, §. 1. Instit. quib. mod. jus pat. pot. solv. l. 63. §. fin. pro soc. l. 1. §. 8. de bon. poss. cont. tab. l. 1. C. de repud. l. 56. solus. mat. l. 15. quand. dies legat. jure civili scilicet. nam jure gentium nihil ex superioribus amittit, sed omnia retinet, l. 8. l. 2. §. 1. de cap. minus. l. 38. §. 2. pro soc. l. 15. l. 16. de interd. & relegat. sicuti & ea quæ facti sunt, l. pen. de capis. minus. nec hoc jure pro mortuo haberi potest, l. 121. §. 2. ubi Cujac. & Goshoff. de verb. oblig. l. 59. §. 2. de cond. & demonst. l. quod astinet. 32. de regul. jur. De illius bonis suis extra territorium, vid. Farinat. lib. 1. quæst. 25. num. 109. & sequentib. & sup. diximus cap. 7. lib. 2.*
- Totalis, seu plena capitis minutio est, qua ex homine libero fit servus, *l. 2. l. 3. l. ult. de cap. minus. §. 1. Instit. d. 1. quæ capitis minutio maxima vocatur d. §. 1. & capitis deminutio libertate adempta, l. 3. l. 7. §. 2. de cap. minus. qua status prioris consumitur & tollitur, l. quod astinet 32. l. 209. de regul. jur. l. 2. de jur. deliber. quæque libertas & quæ pendent à libertate, familia & civitas amittuntur, l. ult. de cap. minus. l. 5. de ver. & extraord. cognit. lib. 1. cap. 28. licet persona servilis, l. 22. de regul. jur. tit. Instit. de jure person. caput servile, l. 3. l. 7. §. 1. de cap. minus. §. 1. Instit. de nox. act. sæpè vocetur, nimirum respectu naturalis juris, d. l. 23. quod astinet. Ita verò appellatur, maxima scilicet, quod præcedentes duas in se continet, l. ult. de cap. minus. §. 1. Instit. d. 1. l. 5. l. 6. l. 7. d. s.*
- Per maximam capitis deminutionem, ille, qui civis Romanus & liber erat, talis esse desinit, & pro mortuo habetur, *l. 44. in fine. de usufr. l. 65. §. publicatione. pro soc. l. 209. l. 32. de regul. jur. l. ult. de cap. minus. vid. Cujac. in l. 121. de verb. oblig. hoc est, libertatem & civitatem amittit, & fit servus, §. 1. §. 5. Instit. quib. mod. jus pat.*

pos. solvit. qui potestatem patriam & dominicam, §. 5. *Instit. d. s. l. 21. ad L. Jul. de adult. & quæcunque habet & possidet, d. l. 44. §. ult. l. 36. §. item. l. 23. §. 1. de adquir. poss. amittit, & in dominum suum transfert, l. 6. de in integ. rest. & omnia domino suo acquirit, §. item. 3. *Instit. per quas person.**

36 Unde servus jure civili pro nullo, hoc est, nullius juris, habetur l. 3. de cap. minut. pro mortuo, l. 22 quod astimes. l. 209. de reg. jur. l. 4. de pecul. l. 20. §. 7. qui cohered. fac. l. 32. §. 6. de donat. inter vir. & uxor. l. 10. solus. mas. pro quadrupedo. d. l. 32. §. 6. L. 24. Cod. d. l. 19. in fin. de condit. & demonst. qui injuriam non dicitur pati, l. 2. §. 2. ad L. Aquil. nec obligari, §. servus. *Instit. de injur. l. 22. l. 107. de regul. jur. c. Cod. an servus ex suo fact. Cujac. lib. 9. observ. cap. 13.* secus verò, de jure naturali, l. 16. l. 7. l. 49. de pecul. l. 13. de condit. indab. l. 83. de j. serv. Servus Monachi comparantur, l. Duo nobis. C. de episc. & Cler. Novell. de Monach. Novell. 5. *Pes. Gregor. lib. 42. c. 30. nu. 8. 9. synagm.*

37 Servi quoque manumissio, non dolo facta, l. si servum 91. §. 1. de verb. obl. morti & interitui comparatur, l. 1. §. 1. quand. de pecul. arti. annal. l. 6. Julianus. qui & à quib. manumiss. l. si qui alienum. l. 91. §. 2. de verb. oblig. l. si alienum. l. si quis. §. 1. de legat. 1. l. 92. de solus. l. ult. §. sed quia. C. comp. de legat. l. quidam. §. ult. ad Trebell. l. 46. de jur. l. 47. de ad. edict. adde Siraicid. c. 4. 21. & libertus ob manumissionem, homo novus dicitur, l. 27. servus. de adimend. legat. l. qui res. 98. §. 8. de solus. l. C. an serv. ex suo fact. vid. l. 7. de dol. mal. l. 48. ad L. Aquil. l. 209. de reg. jur. & obligari incipit, d. l. 48. ad L. Aquil. l. 77. de solus. l. 3.

38 C. an serv. ex suo fact. l. 83. de solus. atque manumittentis domini domicilium & originem sequitur, l. 6. §. ult. l. 7. l. 27. l. 23. l. 37. §. 1. l. 27. §. 9. ad municipal. & ea quæ in servitute gessit fecitve, officere illi non debent, neque eundem obligare, l. 4. & l. 1. tit. de manumiss. l. 1. l. 2. 3. de cap. minut. l. fin. de petit. hered. tit. C. an serv. ex suo fact. l. quod quis. de reg. jur. l. 24. de nox. act.

40 Propter hanc manumissionem, domino manumittenti omnis sua potestas & jus in servo extinguitur, l. 7. §. 8. de doll. l. 1. §. seqq. C. an serv. ex suo fact. in princ. *Instit. de libert. l. 91. §. 1. de verb. obligat.* etiam usufructus, l. 15. interdum. quib. mod. usufr. amitt. aded, ut etiam possessionem earum rerum, quas servus nostro nomine tenebat, amittat, l. 30. §. item 4. de adquir. possess. scilicet, quæ intulit manumissus, teneat, cætera amittat, l. 32. de bonis. de liberal. caus.

41 Simili modo creditor omnes obligationes, si servus sine dolo culpave debitoris, ante, vel post moram, l. 21. in qui. l. 91. si servus. §. 1. de verb. obligat. l. 32. de solus. l. 92. l. 98. §. ult. de fidejuss. l. 35. de legat. 1. l. 24. in fin. de obligat. §. 1. 2. *Instit. quib. ex caus. man. non licet.* ad libertatem pervenit, percutit, l. 92. l. 98. §. 8. de solus. l. 51. l. 83. §. 5. de verb. oblig. l. 12. de Syllan §. 6. si servus. *Instit. de noxal. act. l. 37. de nox. act. l. 47. de ad. edict. l. 46. de jur. l. 92. l. 98. §. ult. de fidejuss. l. 9. l. 10. de minor.* imò etiam domino injuriarum actio nomine servi competens, l. 29. si servus. l. 30. de injur. extinguitur, & si ser-

vus manumissus ante moram, postea moriatur, debitor adhuc liberatur, l. in qui ex. de verb. obligat. l. 5. §. ult. cum l. seq. de nox. actio. arg. l. 14. de pos.

Excipio hic obligationes venientes ex delictis capi 42 talibus, l. pen. C. de nox. act. l. C. d. s. §. 1. §. 5. *Instit. de nox. act. l. 178. in fin. de verb. signif. l. 2. l. 7. §. 1. de cap. minut. l. 4. Cod. an serv. ex suo fact.* similiter excipio obligationes naturales, l. 41. l. 49. de pecul. in princ. *Instit. de libert. & quascunque alias, quando ea conditiones libertas data esset, ut manumissus in se obligationes transferri patiatur, l. 7. §. 8. de doll. l. 3. Cod. an serv. ex suo facta.*

Non capitaliter delinquens servus, & postea manu- 43 missus, tenetur, ut liber, l. pen. si ex noxal. caus. l. 3. vi bon. rap. l. 20. de obligat. & act. l. titula. de cap. minut. Cujac. lib. 10. observ. c. 22. & lib. 12. c. 2. l. 29. de stat. lib. l. 1. 4. ubi Gotthof. de quæst.

Manumissio autem est libertatis datio, l. 4. de just. 44 & jur. tit. de manumiss. Exod. c. 21. 2. & seqq. Deuter. cap. 15. 13. 14. Jerem. c. 34. 11. & seqq. Judith c. 16. 28. quæ publicè, vel privatim fiebat, §. 1. *Instit. de libert. tit. C. de his qui in occlus. manu.*

Species manumissionis, olim duæ erant, una, justa: altera, Latina, vel dediticia, non justa Justa fiebat per vindictam, censum, vel testamentum, l. ult. de manu. Revard. de aut. prud. cap. 7. & §. 2. 3. *Instit. de libert. de quibus vide Borcholt *Instit. de libert. Revard. d. loc. Ulpian. tit. 1. tit. C. de dediticia libert. toll. tit. C. de latin. libert. toll. tit. de censib. Connan. lib. 2. cap. 6. 7. 8. 9. com.* De solemnibus & forma manumittendi apud veteres, vid. Isidor. lib. 19. Etymol. c. 4. F. sum lib. 11. Barr. Briffon. lib. 1. antiqui. c. 11. Alexand. ab Alex. gen. diar. lib. 4. c. 10. Cujac. lib. 10. observ. c. 24.*

Apud Judæos, ex Israelitis oriundus, anno 2 pleus, 46 gratis manumittebatur, Levit. c. 25. 40. Exod. c. 21. par. 20. c. 15. 13. invitus tamen non manumittebatur, Deut. cap. 15. 16. 17. Jerem. c. 34. 11. & seqq.

Apud Romanos libertinorum conditio & status va- 47 riè fuit mutatus, l. 4. l. ult. de nat. rest. tit. de jur. aure. annul. & tandem à Justiniano sublatus, Novell. 78. c. 2. 5. l. 17. de stat. hom. Cujac. lib. 4. observ. c. 5. & lib. 7. c. 14. & observ. lib. 10. c. 35. tit. C. de latin. libert. toll. tit. C. de dedit. libert. toll. aded ut hodie, omnis manumissus, liber & ingenuus statim fiat, d. l. 17. in orbe. de stat. hom. d. Novell. 78. c. 2. 5. uti & apud Judæos, Exod. cap. 21. 2. 3. Deut. cap. 15. 12. & seqq. Jerem. c. 34. 14. Levit. c. 25. 40. 41. 42. Vide sup. cap. 109. nu. 19 & cap. 25. lib. 1.

Mors civilis, seu quasi, l. 21. quib. mod. usufr. amitt. 49 vid. Pet. Fab. lib. 1. semest. cap. 8. civitatis, seu universitatis, contingit per aratri inductionem, d. l. 21. si usufructus. item, quando communicato consilio, civis discedunt, l. pen. §. 1. de tollat. Pet. Faber d. c. 8. item, quando universitas, suis legibus, magistratus publico consilio, privilegis, immunitatibus & juribus suis omnibus, ex quibus constat, privatur, & mœnibus atque vallis nudatur, vid. Hotoman. quæst. ill. st. 42. Clarum lib. 5. §. ult. quæst. 16. Bodin. lib. 3. c. 7. de Republ. Geol.

Coll. lib. 2. obs. 61. Petr. Gregor. lib. 35. s. m. cap. 1. & lib. 21. c. 11. 22. & seqq. de Repub. judic. c. 20. & Dom. c. 19. dicitur in Politicis.

50 Hactenus de interitu rei, cui adfinis est & similis rei debite adhuc extantis, amissio & deperditio, *Domell. lib. 16. com. c. 6.*

51 Hæc igitur possessionem rei amitti, dubium non est, *l. 43. falsus. §. 4. 5. 6. 7. 8. 9. 10. de furt. l. 2. l. 4. ad L. Rbod. de jact. §. ult. Instis. de rerum divis. Vide infra de amiss. possess. quamvis dominium & jus in re, adhuc retineatur in re deperdita, d. l. 43. §. 6. & seqq. d. §. ult.*

Obligatio stricti juris per hanc rei amissionem non extinguitur, *argum. l. continuum. §. illud. de verb. obligat. Domell. d. c. 6.* Bonæ fidei verò obligatio perit, *l. que fortuitis. C. de pign. act. l. 23. de reg. jur. l. si ea res. de actio. emp. Excepta utrobique perditione quæ dolo, vel culpa debitoris contingit, l. §. nunc. commod. l. si cum vendere. §. ult. de pign. act. l. 1. §. non tantum. §. ult. de pos. l. 1. de dol. l. qui dolo. de reg. jur. vel ejusdem mora, vel facto, vel ejus periculum ille suscepit, *l. 92. §. sequitur. de verb. obligat. l. illud. de pericul. & commod. l. in condemnatione §. unicus. de reg. jur. l. 1. commod. l. 6. C. de pign. act. l. 1. C. de pos.**

Deperditionem ex culpa præcedente securam præstari à debitore, intelligo in conventionibus, in quibus ab eodem culpa præstanda est, non in quibus tantum dolo præstatur, *l. 1. §. ult. l. 2. l. 3. l. 4. de pos.*

Ad hoc caput referendi tit. D. sit. de cap. minut. tit. de manum. tit. de manu vind. tit. de manumiss. quæ serv. ad univ. tit. de manumiss. testam. tit. de stat. lib. tit. qui sine manumiss. ad libert. perven. tit. qui & à quibus manumiss. tit. de jure aureor. annull. tit. de natal. restit. tit. de liberal. caus. tit. quib. ad libert. proclam. non licet. tit. si ingenuus esse dicit. tit. C. de emancipat. tit. Instit. de libert. & seqq. tit. C. an servus ex suo fact.

Cap. 10. De restitutione in integrum & re judicata.

- 1 Restitutio in integrum quid.
- 2 Membra hujus.
- 3 Rescissio quid.
- 4 Quo respectu hac species amissionis.
- 5 Restitutio quid.
- 6 Ladens quis hic, & qui laesus.
- 7 Species restitutionis hujus.
- 8 Restitutio ex laesi errore, & ejus requisiti.
- 9 Restitutio ex ladentis facto fraudulento.
- 10 Restitutio ex dolo, quid.
- 11 Ex metu restitutio, quid.
- 12 Ex fraudulenta alienatione restitutio duplex.
- 13 Ex fraudulenta alienatione judicii movandi casu facta.
- 14 Ex fraudulenta alienatione in fraudem creditorum.
- 15 In fraudem patris, vel heredis facta alienatio.
- 16 Restitutionis ex culpa ladentis facta species.
- 17 Restitutio majorum 25. annis, & ejus requisiti.

- 18 Restitutio propter capitis diminutionem minimum.
- 19 Rei judicata obligatio rescissæ.
- 20 Rei judicata quomodo adimat jus, & quod.
- 21. 23 Rei judicata, quando, & quibus nocet.
- 22 Rei judicata quibus proficit.
- 24 Huic simile est litemp.
- 25 Simile quoque, publica securitas, & saluus conductus.
- 26 In impetrahdo hoc conductum, qua exprimentanda.
- 27 Concessa alicui, quibus proficit.
- 28 In delictis judex securitatem ob absentiam rei concedere potest.
- 29 Generalis securitas non continet facta delicta.
- 30 Datus accessus pro una vice datus intelligitur.
- 31 Ad que non extendatur conductus saluus datus.
- 32 Quando cesset saluus conductus.
- 33 Nundina habent publicam securitatem.

Hactenus de necessaria amissione, quæ rei interitu contingit, sequitur de illa, quæ publicâ auctoritate, causæ cognitione præcedente, peragitur. *Vide supra cap. 7. num. 1. l. 12. l. 13. l. 16. l. 29. in fin. de minor. l. 2. C. ex quibus caus. major. l. 1. §. 2. quod met. caus. l. 2. C. de dol. mal. l. ult. l. 3. de in integ. rest. Mysing. caus. 1. obs. 48. 49. & caus. 4. obs. 21. Hartman. Piff. lib. 2. quæst. 37. num. 39.* quæ est restitutio in integrum, & res judicata.

Restitutio in integrum est, quæ jus acquisitum, *l. 27. l. 30. l. 31. ex quib. caus. major. l. 1. l. 2. C. si ne omiff. hered. l. pen. C. de his que mos. caus. ladenti acquirenti, l. unie. C. si advers. uscap. per redintegrationem, l. 10. §. 1. quod met. caus. l. 2. C. in quib. caus. in integ. rest. & alienantis læsi, l. 9. §. si minor. de jur. jur. l. 2. §. 17. §. 2. l. 4. l. ult. ex quib. caus. major. Mysing. caus. 1. obs. 49. & caus. 4. obs. 16. 27. in pristinum statum repositionem, l. 3. C. de his que met. caus. l. 2. §. 4. de minor. l. 1. l. 2. C. si advers. svano. act. l. 1. C. de repuat. à prætor. admittur, l. 1. l. 3. l. 5. de in integ. rest. vocatur retractatio, l. 2. ex quib. caus. major. l. 40. §. 2. de minor. Hæc, quatenus sapit aliquid ex delictis, supra tradita fuit, in loco de ademp. jur. cap. 107. & seq. lib. 1. & lib. 3. c. 21.*

Membra restitutionis hujus sunt duo: rescissio, & restitutio, *l. 23. §. 1. de minor. §. rursus ex. ubi Domell. num. 5. Inst. de act. l. 35. de oblig. & act. l. 2. C. si advers. transact. l. 96. §. 1. de solut. de quibus causæ cognitionem prætor. interponit, l. 3. l. 7. §. ult. de in integ. rest. l. 12. l. 13. de minor. Mysing. caus. 1. obs. 49. & 48. ne cui suus dolo, vel alia causa, per occasionem juris civilis, contra naturalem æquitatem proficit, l. 1. §. 1. de dol. mal. & met. except.*

Rescissio est, quæ alienatio, adquisitio, atque omne id per quod alius læsus est, rescinditur & tollitur, *l. 17. §. 1. de minor. l. 7. §. 1. l. 30. ex quib. caus. major. à prætor. l. 2. de dol. §. rursus ex diverso. Inst. de act. ex causa justa, l. 1. l. 20. §. 9. l. 13. ex quib. caus. major. ita ut quod gestum est, irritum fiat, l. 2. §. 7. l. non omnia. de minor. Atque ab hac parte restitutio in integrum est causa & modus juris amittendi, & ladentem respicit, *§. 4. 5. 6. Inst. de act. l. 20. l. 27. l. 18. l. 19. l. 23. ex quib. caus. major. l. 7. de in integ. rest.**

Restitutio est, per quam rescissione factâ, *l. 15. l. 22.*

qua in fraud. cred. l. 9. §. 4. 5. 6. 7. quod mos. caus. l. 13. §. 1. de minor. l. 2. §. 1. jus pristinum dominii, vel obligationis sibi ademptum, l. 10. §. 22. l. 1. 4. l. ult. que in fraud. credit. l. 17. l. 18. l. 2. l. 3. 4. 5. d. §. rursus. l. 9. §. volenti. quod mos. caus. l. 2. §. 4. de minorib. l. 1. l. 2. C. si advers. trans. act. l. 1. l. 3. C. de dol. l. 1. C. de rebus. & lædens id quod læso dedit, l. 27. §. 1. 2. l. 7. §. 5. l. 2. l. 2. 4. de minor. d. l. 1. integrum à prætorè recuperat, & res in pristinum statum reducit, l. 1. de minor. l. 1. ex quib. caus. major. l. 2. 4. §. 4. de minor. l. 9. §. 5. 7. l. 10. §. 1. quod mos. caus. de qua vide sup. c. 107. & 108. lib. 1.

6 Ex quibus constat, lædentem esse eum, qui hæc amittit, quod cum alterius læsione & injuriâ acceptat & adquisiverat ex titulo justo. Lætum verò eum, qui ex factò lædentis damnum accepit & in pristinum jus, quod ante læsionem habuit, reponitur, nisi latius supra c. 108. diximus lib. 1.

7 Restitutiois & amissionis hujus duo sunt genera. Unum, quod est ex læsi errore: alterum, quod ex lædentis deceptione & circumventionè, l. 17. de minor.

8 Ex læsi errore, restitutio competens, est minorum 25. annis restitutio, qua ex justo titulo adquirenti, à minore 25. an. eumq; ob temeritatem & facilitatem suam lædenti, admittitur adquisitum, & minor læso restituitur, l. 1. l. 3. l. 21. de minor. l. 1. l. 8. C. d. s. Hæc ergo requisita necessaria sunt: 1. læsio. 2. minor ætas. 3. temeritas inconsulta, de quib. sup. c. 108. lib. 1. Mysf. cont. 4. obf. 16. 17. & cont. 1. obf. 49. Manoch. cont. 2. arb. cas. 116. Donell. lib. 21. c. 9.

9 Alterum restitutionis genus competens ex lædentis circumventionè, est ex factò ejusdem fraudulentò, vel culpâ ipsius.

Ex factò lædentis fraudulentò est restitutio in integrum ex dolo malo, metûve, aut alienatione fraudulenta.

10 Ex dolo malo restitutio est, quâ dolo malo, quocunq; acquisitionis genere adquisitum, admittitur adquirenti, & cum omni causâ læso restituitur, l. 18. §. 4. l. 31. l. 33. de dol. mal.

11 Ex metu restitutio est, quâ ex metu illato quocunq; titulo adquisitum, alteri admittitur & restituitur metum passio intra annum in quadruplum & post annum in simplum, l. 3. §. 1. l. 9. l. 14. §. 1. quod mos. caus.

12 Restitutio propter alienationem fraudulentam facta, est duplex: facta scilicet ob alienationem fraudulentam judicii mutandi causâ: vel à debitore in fraudem creditoris.

13 Ex fraudulenta alienatione, judicii mutandi causâ facta, restitutio est, qua ex fraudulenta judicii mutandi causâ alienatione adquisitum, admittitur adquirenti, & alienanti restituitur, l. 4. §. 1. 3. 4. l. 8. de alien. muc. caus. Vide sup. c. 108. lib. 1.

14 Restitutio ex alienatione in fraudem creditoris à debitore facta, est, qua alienatum à debitore in fraudem creditoris revocatur, & adquirenti admittitur, atque in priorem statum reponitur, l. 10. §. 1. 2. 1. 4. 15. qua in fraud. credit. §. item si quis. Inst. de act.

Quò etiam refertò alienationem in fraudem patris factam, si quid in fraud. patron. nec non illam, quæ sit per inofficiosum testamentum, aut inofficiosam donationem, de quibus sup. lib. 1. c. 108. & seq. & sic. de inoffic. testam. sic. de inoff. donat.

Restitutio ex culpâ lædentis, est majorum 25. annis restitutio, vel capitis in minimam minutionem passio.

Restitutio majorum 25. annis est, qua alii ex justo titulo adquisitum, admittitur, & majori 25. annis læso, sine sua culpa, restituitur, l. 1. & 201. sic. ex quib. caus. major. §. rursus ex diverso. Inst. de act. Cujus requisita duo sunt, læsio, eaque immerita, nimirum, quæ sine jure & culpa læsi propter absentiam scilicet læsi, vel aliud quodvis probabile impedimentum ipsius, l. 1. l. 1. l. 4. l. 5. & seqq. ex quib. caus. major. de qua sup. lib. 1. cap. 108.

Restitutio propter capitis minutionem minimam passam, est, qua ex capitis minutione minima debitoris adquisitum alteri, admittitur adquirenti, & res in priorem statum reponitur, l. 2. de cap. minus. Fideiussoris obligationem non tollit, l. 20. C. de fideiuss. l. 23. D. eod. nec successori prodest, l. 2. l. 7. §. si libertas. de cap. min.

Sequitur de re judicata, quæ est finita lis per judicis sententiam, l. 1. de rejud. appellatione non suspensam, l. 6. de his qui nos. infam. vide infra lib. 3. c. 21. & cap. de appellat. Vocatur judicialis obligatio, l. 3. §. 11. de pecul. qua victor jus, vel liberationem acquirit, victus contra amittit.

Res judicata inter personas litigantes, quarum altera creditor, altera debitor prætenditur, l. 13. l. 19. l. 16. de rejud. l. 23. de stat. hom. sic. de except. rei jud. Somerz. lib. D. num. 127. jus facit, ad locum, dum alterutri eorum jus, quod se habere prætendebat, admittit, & alteri jus suum confirmat, arg. l. 1. l. 8. l. 10. l. 21. & seqq. de rejud. Unde fit, ut res judicata modò per exceptionem, §. item si Inst. de except. sic. de except. rei judic. modò ipso jure, l. 12. l. 19. l. 4. 4. l. 4. §. 1. de rejud. Cujac. lib. 3. obf. c. 39. debitor creditumve tollat, idq; ex dominio, l. 15. l. 6. §. 3. de rejud. vel obligatione contractum & adquisitum, l. 4. l. 53. l. 49. l. 16. & seqq. de rejud. cujus causâ in scienda est, l. 3. §. 11. de pecul.

Res judicata nocet aliis ex propria vi & natura cause, vel ex vitio, aut fraude propter litem pendentem, aut ratione præjudicii, evictionis ex causa imminens, aut denique ratione scientiæ, Covarr. pract. quest. c. 25. n. 8. per l. 63. de rejud. Contra aliis etiam prodest sua natura, vel ratione connexitatis, vel interesse: quando cum illo agitur, à quo in càm, reliquorum jus derivatur & pendet, Covarr. d. loc. quest. c. 13. n. 4. Geil. lib. 1. obf. 118. vide sic. C. res inter alios acta. Nocet verò tum, quando concurrat scientia illius, cui nocere debet sententia, & litis defensio & actio directè spectat ad alium, non ad litigantem, & denique quòd tractatur de jure litigantis, à quo constat jus alterius. Covarr. d. c. 13. num. 8. Tiraqueil. in tract. res inter alios acta. &c. Vide lib. 3. cap. 23.

Rei judicate similis & admissa est laudi & arbitrariamenti

menti homologatio, *L. 4. l. pen. C. de recept. arb. l. 1. l. 2. D. d. s. Marant. tit. de appellat. nu. 113.*

- 25 Adfinis quoque est publica securitas & salvus conductus datus à principe debitori, ne ille à creditore suo intra tempus aliquod molestetur nomine crediti, *Prosper Farin. laud. quæst. 29. num. 22. & seqq. Menoch. lib. 1. quæst. 81. num. 6. & cas. 336. nu. 14. 15. 16. & cas. 337. num. 20. & seqq. per tit. C. de precib. Imp. offer.*
- 26 In impetrando hoc conductu, exprimenda debiti qualitas & aliz circumstantiz, quæ concedentem in contrarium movere possent, *Menoch. lib. 2. cas. 203. num. 14. & seqq.* quo nimirum tempore debitum contractum, qui fidejussores sint, quos in salvo conductu comprehendi vult, an prius ejusmodi conductum impetravit, an lis inchoata, pendens: & omnes omnino circumstantias narrare oportet, *Menochius d. cas. 203. Farin. d. quæst. 29.*
- 27 Concessa verò securitas alicui, ejus quoque famulis & familiaribus concessa censetur, *Farinac. d. loc. num. 50. & seqq. Menoch. cas. 336. num. 7. 36.* & securitas veniendi, continet quoque securitatem recedendi, *Farin. nu. 53. 54. Mys. cent. 1. obs. 82. Daniel. Moller. lib. 2. semestr. c. 1. & servanda est, Farin. num. 95. & seqq. Menoch. cas. 337. arb. jud. Coler. de process. exsec. part. 4. c. 1.*
- 28 In delictis, iudex pro eo delicto, ob quod abest reus, securitatem concedere potest, *Menoch. lib. 1. arb. q. 81. per l. 15. de publ. jud. nisi de eo delicto agatur, pro quo absentis nomine procurator intervenire non potest, Menoch. d. quæst. 81. num. 8. 9. vel perpetuus salvus conductus petereur, d. loc. num. 13. vel ex causa lætæ majestatis, aut alterius delicti in loco territorii illius judicis abesset, d. quæst. 81. nu. 16.*
- 29 Generalis securitas, non continet futura delicta, *Farinac. d. quæst. 29. num. 58. Menoch. cas. 337. num. 13.* & omnis habet tacitam conditionem, si concedentem, affecerat non offenderit, *Farin. d. loc. nu. 60.*
- 30 Datus salvus conductus, pro una vice datus intelligitur, ut semel quis eat, redeat, *Farin. d. loc. num. 67. nisi ad certum locum, tempus, vel negotium datus esset, Farinac. ibid. num. 72. Menoch. d. cas. 336. num. 36.*
- 31 Neq; extenditur datus ad conventiones juratas, *Farin. d. loc. aut debitum privilegiatum, Men. ch. d. cas. 336. nu. 17. & seqq. & cas. 203. n. 20. 21. 22.* aut ad debitum ex causa delicti, *Farin. d. quæst. 29. nu. 23. & seqq. Menoch. d. cas. 203. num. 26. neque ad fidejussorem, Farin. d. loc. num. 25. Menoch. cas. 337. num. 22. & strictæ interpretationis esse dicitur, Menoch. cas. 336. num. 16. Farin. d. loc. nu. 40. & seqq. ubi limitat.*
- 32 Cessat salvus conductus, morte concedentis & cessante causâ ejusdem finali, vel conditione opposita, *Farin. d. loc. nu. 73. & seqq. Menoch. cas. 337. & quæst. 81.*
- 33 Nundini habent publicam securitatem, *l. 1. Cod. de nundin. Molin. de usur. quæst. 3. num. 97.* ut nemo privati debiti causâ ibidem possit interpellari, *l. 3. de feris. non delicti, Novell. 17 c. 7. d. l. 3.*
- Hujus loci tit. de restit. in integr. & tit. seqq. tit. de re jud. tit. de except. rei jud.

Cap. II. De restricta pigneratitii, tutorii, & curatorii juris amissione.

- 1 Jus pigneratitium in quibus consistat.
- 2 Amittitur distractione, vel redemptione pignoris.
- 3 Venditio pignoris cui fieri possit.
- 4 Quando fit creditori, quid juris.
- 5 Quando à creditore alii fit, quid juris.
- 6 Fructuum pignoris computatio ad exonerationem debiti.
- 7 Redemptio pignoris quid.
- 8 Asyli jus quid.
- 9 Quibus hoc jus competat.
- 10 Quando amittitur tutela, vel cura.
- 11 Amittitur utraq; ipso jure, vel factu hominis.
12. 13. Ipso jure quando & quomodo.
- 14 Pubertate pupilli, tutela amittitur.
- 15 Tutores hodie, finitâ tutela, manens curatores.
- 16 Cura quando expirat.
- 17 Tempore quando utraq; finiatur.
- 18 Sententia magistratus finiatur.
- 19 Quando abruptitur tutela.
- 20 Causa justa, ob quam quis tutela, vel curâ exoneratur.
- 21 Removentur ab hoc officio quidam.
- 22 Suspicio ex delicto commisso in officio.
- 23 Mala fide quando gerere dicatur.
- 24 Ex præsumptione delicti commissi in officio.
- 25 Qui possunt accusari suspecti tutores.
- 26 Remotio ob morbum incidentem, & quem.

Huc usque de extensa generali amissione: sequitur de restricta pigneratitii scilicet & tutorii atque curatorii juris amissione. *Vide sup. c. 2. nu. 2.*

Jus hypothecarium, sive pigneratitium, quod consistit in jure domini, quod creditor habet, & quod debitor sibi retinuit, *l. 17. §. 11. de adit. edict. l. 30. de nozal. act. l. 12. l. 13. de distract. pign. Mascard. conclus. 456. Vide sup. lib. 1. cap. 71. & partim in obligatione, qua debitor creditori & contra tenetur, §. ult. Instit. de obligat. qua re contrah.*

Utrumque hoc jus amittitur distractione & venditione pignoris, atque redemptione illius. Illa que scilicet est solemnitè & legitime facta, *l. 3. C. de jure dom. impet. tit. de distract. pign. & ex qua tantum, quantum debetur, est redactum, l. 26. de solut. l. 28. de reb. aut. jud. possid. l. 9. in fine de distract. pign. creditori solum, l. quæsitum. de distr. pign. irrevocabiliter, l. 12. in fine de distract. pign.*

Venditio illa pignoris, vel fit alii à creditore, *l. 4. de 3 pign. act. l. 13. de distr. pign. l. ult. §. 1. C. de jur. dom. impet. vel creditori à debitor, d. l. 4. & l. 13. Briffon. lib. 2. de solut. in fine. vel à magistratu, d. l. ult.*

Quando fit creditori à debitor, *Menochius lib. 3. 4 præf. 9.* vel à magistratu, confestum juris pigneratitii

- 5 amissio ab utraque parte contingit, *d. l. ult.* Quando vero à creditore alii venditio fit, non contingit amissio & liberatio, nisi venditio sit facta irrevocabiliter, *Briffen. d. loc. per l. 12. rescriptum. in fin. de diff. pign. l. quas situm 9. d. s. vide l. si creditor. de solus. tit. Cod. creditor evicti pign. non prest.* Quod si minor, quam debeat, pecunia ex pignore vendito redacta est, tum in reliquum, quod deest, debitor manet obligatus, *l. 3. C. de distract. pign. l. 9. l. 12. D. eod.* Sola etiam pignoris cessio, à debitore facta creditori, non liberat cedentem, nisi debitum ex pignore colligi possit, *l. 1. C. de pign. l. 25. C. d. t.*
- 6 Fructuum quoque pignoris, à creditore perceptorum, aliquando in sortem, ad exonerationem & extenuationem debiti & juris pignoratitii, computatio fit, *l. 1. C. de pign. act. l. ult. C. de part. pign. l. 14. l. 17. Cod. de usur. nisi avit. genis.* contracta sit, *l. si in qui. de pign. l. si in pactione. l. si ea lege. C. de usuris.*
- 7 Redemptio pignoris, est ejusdem à debitore facta luitio, *tit. C. de luit.* facta oblatione & solutione debiti, cum interesse & omnibus accessioneibus, quæ occasione contracti debiti proveniunt. Vocatur redemptio in *l. 39. de cons. empt.* vel luitio pignoris, *tit. C. de luit. pign. liberatio, l. 1. quib. mod. pign. vel hypoth. solvit. & quasi rei suæ emptio, d. l. 39. Vide supra lib. 1. cap. 71. de jure pigner.* De aliis modis amittendi juris pignoratitii superioribus & seqq. capitibus vide, & apud Mantio. *lib. 11. tit. 31. de tacit. & ambig. convens.*
- 8 Asyli quoque jus, domini, potestatis & obligationis jus sistit, & juris nostri perfectionem impedit, ut, donec quis in loco Asyli existit. fieri nequeat, *Nov. 17. l. ult. C. de his qui ad eccles. confug. Corvarr. lib. 2. variar. resolut. cap. 20. Alciat. lib. 7. parerg. cap. 6. Exod. c. 21. 13. Deut. c. 19. 2. & seqq. Jofu. c. 20. Petr. Martyr lib. 1. Reg. cap. 1. 51. Num. c. 35. Coraf. lib. 5. miscell. c. 23. §. ult. Instit. de his qui sunt sui, vel alien. jur. quod jus, injuriam passis, non facientibus, indulgetur, *d. Novell. 17. Exod. d. cap. 21. vide Menoch. lib. 5. pref. 10. neque ex proposito & dolo malo delinquentibus, Menoch. d. loc. Exod. d. c. 21. 14. Deut. d. c. 19. 29. & seqq. 1. Reg. c. 2. 25. & 28. 2. Reg. cap. 11. 15.**
- Sequitur de modis tutelæ, vel curæ amittendæ, quibus non solum potestas, seu jus tutelæ, vel curæ amittitur, sed & insuper obligatio tutelæ, curæve, quæ est ex quasi contractu, finitur.
- 10 Amittitur tutela, vel cura, quando deponitur, redditis rationibus, quas etiam non requisitus tutor, vel curator offerre & exhibere tenetur, *Menoch. lib. 2. arb. cas. 219. consil. Imper. de anno 77. tit. 32.* sicut & alii administratores, *Menoch. d. cas. 219.* imò & illi tutores & curatores, qui de facto, præterminis juris ordine, administratione bonorum pupilli adultæve adsumpserunt, *Roland. consil. 49. nu. 17. vol. 1.*
- 11 Amittitur verò & finitur tutela, vel cura ipso jure, vel facto hominis interveniente, magistratus nimirum, cuius jussu deponitur, *Donell. lib. 3. com. c. 4.*
- 12 Ipso jure, quando tutor, aut curator talis esse definit per se, & tutela curæve moritur & expirat, ut, quando
- morte pupilli, minoris puberis, aut tutoris, vel curatoris, *l. 1. de tut. & ras. distr. tit. Instit. quib. mod. tutel. finit.* morte, inquam naturali, vel civili, *d. tit. Instit. tit. Cod. quand. tut. vel curat. esse des. capitis scilicet minutione quavis, §. sed pupils. Instit. d. s. Donell. lib. 3. cap. 4. comm.* Minima tamen capitis minutio, quæ est ex emancipatione, in tutore, tutelam non tollit, *l. 7. de cap. minus. l. 1. l. 6. de tutel. & ras. distr.* quamvis legitima tutela minima tutoris capitis minutione extinguatur, *l. 7. de capis. minus. quod & novissimo jure non videtur sublatum, Novell. 118. & §. quod autem. Instit. de cap. dimin.*
- Præterea hoc modo finitur tutela pupilli pubertate, *l. 4. l. 4. de tut. & ras. distrab. l. 1. C. de susp. tut. l. 1. C. quand. tut. vel curat. esse desin. §. 1. 2. Instit. quib. mod. tutel. finit.* quamvis olim fœminis etiam puberibus, dati fuerunt tutores & curatores, *l. 4. Co l. de excusat. tut.* qui designabant conventionem viti in manum, *Ulpian. tit. 11. Cujac. lib. 7. obs. c. 11. c. 25.* quæ tutela cessitia, vel principalis vocabatur, *Ulpian. d. tit. 11.* Hodie, ex consuetudine Germaniæ, iidem tutores minorum puberum curatores fiunt, *arg. l. 13. in fin. de tut. & ras. distrab. tit. C. ut causa poss. puber. adfit tutor. Geil. lib. 2. obs. 96.* cum & aliâs tutela & cura magnam adfinitatem habeant, *tit. Instit. de fariid. tut. & curat. tit. Instit. de susp. tut. & curat. Geil. d. loc. adde Cujac. lib. 17. obs. c. 6. c. 7.*
- 15 Cura expirat & extinguitur anno 25 ætatis adulti puberis, in princ. *Instit. de curator. l. 1. Cod. quand. tut. esse desin.*
- Tutela, vel cura, quæ ad tempus, vel sub conditione data est, finitur quoque finito tempore præfinito, vel conditione extante, *l. si arrogati. de tutel. §. sed si. Instit. quib. mod. tutel. fin. l. 3. §. idem de suspect. tut. Gal. c. 4. 2.* quando prodigus, vel furiosus sanæ mentis, morbo laborans, bonæ valetudinis esse inceperit, *l. 1. de curat. fur. l. ult. §. 6. 7. C. de cur. furios. prodig.*
- 18 Facto hominis, tutela curæve extinguitur sententia magistratus, non ipso jure, ex causis incidentibus post inchoatam & susceptam tutelam, vel curam, quæ non tam finiunt, quam abruptunt tutelam curæve, *§. fin. Instit. quib. mod. tutel. finit. l. 1. l. 3. de suspect. tut.*
- 19 Abrumpitur igitur tutela curæve nondum finita, adhuc durans, *l. 1. C. de suspect. tut. volentibus, vel invitis tutoribus, vel curatoribus.*
- 20 Volentibus se administratione & officio suo exonerare, abruptuntur, vel adimuntur tutela, vel cura, & in alium transfertur ex causis justis, quales sunt justa absentia, *§. item qui Reipubl. Instit. de excusat. tut. dignitas ejus, qui gerere cepit, l. 30. de excusat. tut. paupertas & tenuitas tutoris, l. 6. l. 7. Cod. de suspect. tut. tit. Cod. in quibus caus. tut. hab. al. tut. vel curat. domicilii mutatio, l. 12. §. 1. de excusat. tut. valetudo adversa incidens, tit. Cod. qui morb. se excusat. l. 40. de excusat. cessantibus tamen his causis, depositum munus iidem recipiunt, *l. 10. non solum. §. 1. & ult. de excusat. tut. & interim in loco horum curator datur, d. l. 20. §. ult.* Remotus eo loco habetur, quo esset, finita tutela, *l. 4. de cons. tutel. act.**

Invitie,

21 Inivitis, ex decreto prætoris, abruptur & admittitur tutela, vel cura, l. 3. §. 2. de suspens. tut. l. 7. C. od. remotione ob suspensionem, vel morbum, qui inceptitudinem gerendi & administrandi adfert, D. nell. lib. 3. com. c. 22. per l. 1. §. 1. l. 3. §. 12. Et seqq. de susp. tut. vocatur remotio, l. 4. §. 2. de cons. tut. act.

22 Suspicio illa oritur ex delictis tutelæ, vel curæ in iisdem admittis, l. 3. §. 5. 6. 11. de suspens. tut. I. quando, ex non fide sperata, tutelam, curamve gessit, d. l. 3. §. 8. II. quando ea facit, ex quibus improbationis est præsumptio, §. suspens. tut. Inst. de suspens. tut. l. 6. C. od. tit. pro arbitrio iudicis, l. 3. §. 12. de susp. tut.

23 Ex mala fide gerere dicitur, quando aperte constat de segnitie, inertia, negligentiæ, culpa, dolo, vel simplicitate, d. l. 3. §. 5. 11. pen. Et ali. l. 4. §. 4. l. 7. §. 1. de suspens. tut. l. 2. l. 4. l. 5. C. d. s. dum, quæ ad legitimam & debitam administrationem & officium ipsius pertinent, pervertit, non facit, vel peccat in cura personæ, vel in administratione rerum, d. l. 3. §. 4. pen. l. 1. l. 2. de suspens. tut. §. tutor. Inst. d. 1. quando sordidè, vel perniciosè cum pupillo agit, vel grassatus est in administratione, d. l. 3. §. 5. 8. Et seqq. vel contumaciter neglexit res pupilli, l. 2. l. 3. C. de susp. tut. d. l. 4. D. od.

24 Ex præsumptione, quæ est ex delicto commissio in ipsa tutela, non ante eam, l. 3. §. 5. cum seqq. de susp. tutor. I. ex iniuncta inter pupillum, pubertemve, vel eorum parentes concepta, l. 3. §. 12. de suspens. tut. II. ex tutelæ, vel curæ redemptione, l. 1. §. solent. de offic. præf. urb. d. l. 3. §. 15. III. ex omissione inventarii sine causa facta, l. 1. §. 1. C. arb. tut. ubi Gotofred. IV. Ex alimentorum denegatione, d. l. 3. §. 1. l. 6. ubi pupill. educ. V. ex denegata communicatione administrationis contritorum facta, l. actus 19. de a. ministr. tut. VI. Ex secundis nuptiis matris tutricis, Auth. sacramentum. C. quand. mul. tut. offic. fung.

25 Qui accusare possint suspectos tutores, vel curatores, vide in §. consequens Inst. de suspens. tut. quamvis & iudex, sine accusatione, si ei l. queat, removere possit suspectum, l. 3. §. 4. de susp. tut. quam suspicionem non tollit oblatio satisfactionis suspecti, l. 5. l. 4. l. 6. de susp. tut. §. novissimè. Inst. d. s.

26 Remotio à tutela, vel cura, quæ fit ob morbum incidentem, qui inceptitudinem & impotentiam gerendi procreat, contingit, ob furem & mentis inopiam perpetuam, l. post susceptam 40. de excusat. tut. l. fin. de curat. furios. etiam in surdo, muto, cæco effecto, d. l. 40. vide tit. C. quand. tut. vel curat. esse desin. In locum horum omnium, non curator, sed tutor datur, l. 15. l. pen. de tutel. l. 2. l. 3. l. 6. C. de susp. tut. l. pen. C. in quib. cas. tut. hab. al. tut. dari potest.

Hujus farinae sunt tit. de distract. pign. D. & C. tit. C. de luit. pign. tit. C. de jure dom. imper. tit. de pign. act. D. & C. tit. C. quand. tut. vel cur. esse desin. tit. de excusat. tut. tit. de suspect. tut. D. & C. De potestate tutoria & curatoria vide supra lib. 2. cap. 31. & cap. 60. 61. 62.

Cap. 12. De amissione domini & possessionis.

- 1 Specialis amissio quid.
- 2 Ejus species.
- 3 Amissio domini quid.
- 4 Amissio domini, & possessionis simul.
- 5 Species illius.
- 6 Naturalis amissio quid.
- 7 Captivitate ferarum; bestiarum amissio quomodo fit.
- 8 Naturalem libertatem bestia quando recipit.
- 9 Depradatio facta à bestia.
- 10 Captus ab hostibus quid amittat.
- 11 Vagorum mancipiorum, & fundi deserti jus amittitur.
- 12 Occupatio & inundatio maris, quid adimat.
- 13 Per ruinam, vel lapsum aedificii in litore maris.
- 14 Per aedificationem in solo alieno.
- 15 Per seminationem, plantationem, illationem mortui.
- 16 Ereptitia, caduca, addita, consolidata.
- 17 Ereptitium quid.
- 18 Caducum quid.
- 19 Commissum quid.
- 20 Bona damnatorum cui cadunt.
- 21 Adjudicatione rei communis.
- 22 Adjudicatione magistratus ex pleribus alii causis.
- 23 Ex re iudicata ablaturum jus.
- 24 Magistratus quando subdito jus suum adimat possit.
- 25 Ob effusionem solutionis pensationis publica.]
- 26 Quibus in casibus ob potestatem quæ jure suo privari possit.
- 27 Consolidatio quid fit.
- 28 Jus ad crescendum usufructus.
- 29 Fama delicto amittitur.

Diximus de generali amissione: sequitur de propria & speciali. Vide supra cap. 2. num. 1. s.

Specialis amissio est, qua jus alterutrum, domini, & vel obligationis, tollitur & amittitur.

Hæc igitur specialis amissio est domini, vel obligationis.

Amissio domini est, quæ dominium simul cum possessione, aut sola possessio amittitur.

Amissio domini & possessionis conjunctim fit.

Nam ut dominium sine possessionis apprehensione non acquiritur, ita nec sine possessionis amissione, neque solo animo amittitur, l. 2. l. 17. §. 1. de adquir. possess. l. 3. 4. de rei vind. l. 15. in fine. de cons. empt. arg. l. 135. l. 100. de reg. jur.

Amissio ejusmodi est duplex: naturalis, vel civilis, §. arg. §. 11. singularum. Inst. de rer. divis.

Naturalis est ex jure gentium, d. §. 11. Et 41. Inst. de 6 rer. divis. §. 11. Inst. de usu & habit. quæ ex tribus causis contingit.

- 7 Primò, quando fera bestia captæ in venatione, aucupio, vel piscatione: vel homines, in bello legitimo & iusto capti, servi fiunt, l. 17. *item ea. Inst. de rer. divis. custodiamque capientium evaserunt & in libertatem naturalem se receperunt, atque animum revertendi habere desierunt, l. 5. §. 5. de adquir. rer. dom.* Quomodo dominus ferarum, vel servi jus domini & possessionis suæ amittit, l. 3. §. 13. 14. de adquir. possess. §. 12. *fera. Inst. de rer. divis. l. 3. §. 2. l. 5. de adquir. rer. dom.* Naturalem autem libertatem recipere bestia intelligitur, cum vel oculos nostros effugerit, aut ita in conspectu nostro sit, ut difficilis illius sit persecutio, l. 3. §. 13. & seqq. l. 5. l. 44. de adqui. possess. De hominibus captis, reversis, eorumque jure postliminii, vide in §. 5. *Inst. quib. mod. jus pat. pot. sis. de capt. & postl. revers.*
- 9 Huic adfinis est ea amissio, l. 44. ubi Gothofred. de adquir. rer. dom. qua per prædationem à bestia terrestri vel marina, nobis aliquid eripitur. Hoc enim ereptum, si recuperari & recipi à nobis non potest, nostrum esse definit, d. l. 44. Pomponius. & l. 8. §. ult. *fam. herisc.* Similiter quod à latronibus eripitur, l. cum unus. §. ult. de rob. auct. jud. possid.
- 10 Captus ab hostibus, non dominium, sed possessionem per captivitatem amittit, l. 23. *cum heredes. §. 1. de aquir. poss. l. 29. l. 23. ex quibus caus. major. Menoch. de recup. possess. remed. 13. quest. 14.* & rei captæ dominium, l. si ager. quibus mod. usufr. amitt. l. 5. l. 7. de adquir. rer. dom. jure postliminii salvo, l. postliminium. de captiv. & postlim. revers. §. si ab hostibus. *Inst. quib. mod. jus pat. potest. amitt.*
- 11 In vaga mancipia, sine domino, fisco competit manus injectio, Cujac. in l. 3. *quiquis. C. de agric. & censit.* Similiter deserti & destituti fundi & agri, quorum domini non reperiuntur, aliis à magistratu addicuntur, l. 1. l. 7. l. 13. C. de omni agro desert. l. 5. C. de fund. patrim.
- 12 Secundò, naturalis domini & possessionis amissio contingit ex occupatione & inundatione maris, vel fluminis, l. 23. *si ager. quib. mod. usufr. amitt. l. 30. §. 3. de adquir. possess. l. 30. §. 3. de adquir. rer. dom.* quæ alterius prædium in alveum redegit, l. 23. & seqq. *Inst. de rer. divis. d. l. 30. §. 3. l. 5. §. 4. de adquir. rer. dom.* vel in stagnum, aut paludem, l. 10. §. 3. 4. *quib. mod. usufr. amitt. vel paulatim & latenter quid de fundo tuo auferit. §. præterea 20. & seqq. Inst. de rer. divis. l. 9. l. 30. l. 38. de adquir. rer. dom.* Ibi proprietas amittitur atque usufructus, prædium verò occupatum, sit ejus juris, cujus est flumen, §. quod si 13. *Inst. de rer. divis. l. 23. l. 24. quib. mod. usufr. amitt. d. l. 30. hinc verò detractum per alluvionem alii fundo adcrevit, d. §. 20. præterea. & seqq. arg. l. 30. §. 3. l. 38. de adquir. rer. dom.*
- 13 Sic quoque, qui per ædificationem in littore maris dominus soli est factus, l. 6. de rer. divis. §. 5. *littorum. Inst. d. 1. jus suum per ædificium dilapsum & dirutum amittit, & locus in pristinam causam revertitur, d. l. 6. & d. §. 5.*
- 14 Tertio, amissio domini & possessionis contingit ex facto domini, qui sciens in solo alieno ædificavit, qui

ideo & materiam & impensas amittit, §. nam scienti. §. 30. *ex diverso. Inst. de rer. divis.* Item, qui sciens seminavit, vel plantavit in solo alieno, d. §. 31. & seqq. *Inst. de rer. divisione. Vide suprâ de rei interitu.* Similiter factio domini, qui mortuum, sua voluntate in locum proprium inferri passus est, l. 51. §. 2. *de vi et viâ.* nec non, qui negligentia suâ servum, aliudve animal damnium inferens, non defendit contra noxalem obligationem, l. 17. l. 32. l. 21. l. 33. l. 26. §. ult. l. 29. l. 27. *de noxal. action.*

Amissio civilis domini & possessionis est ex jure civili, arg. §. 11. *singulorum. Inst. de rer. divis.* quo amittuntur ereptitia, caduca, *Ulpian. tit. 19. §. 17. leg. commissa, tit. de publican. & commissi.* & quæcunque fisco adquiruntur, tit. C. de bon. vacans. & de incorpor. bona vacantia, l. pen. C. de præpos. sacri cubic. tit. C. de bon. vacans. ubi Cujac. adjudicata, *Ulpian. tit. 19. §. 16. à magistratu addicta, data, l. ult. C. de jur. dom. impet. l. 15. de ro jud. tit. C. de prætor. pign. tit. C. de pign. judic. & consolidata, §. pen. & ult. Inst. de usufr.*

Ereptitium est, quod quasi ab indigno, jure capaci, 17 auferitur, tit. C. de his quib. ut indign. ubi Cujac. tit. D. de his quib. ut indign. & statim fisco, ipso jure vindicatur, l. penult. de jure fisci. l. 9. l. 18. l. ult. de his quib. ut indign. Cujac. lib. 6. obs. c. 37. Ita vocatur, quòd jam acquisitum, quasi manibus eripitur, l. 4. *ne quis cum, qui in jus. Gothofr. in §. 17. Ulp. tit. 19. cons. lib. 1. disput. c. 12. vide Dd. in c. unie. qua sunt regal.*

Caducum est, quod capaci in testamento relictum, 18 aliqua ex causa ab eo in fiscum, post mortem testatoris, cum suo onere cadit & amittitur, *Ulpian. tit. 17. l. un. C. de caduc. tollend. ubi Gothofr. l. 2. si quis aliq. test. prohib. Clar. lib. 5. §. fin. quest. 78. Cujac. in paratit. C. de caduc. toll. Hodie veid omnes leges caducaræ sunt abrogatæ, d. l. unie. ubi Cujac. in parat.*

Commisum dicitur, quod statim ejus esse definit, 19 qui crimen contraxit, l. 14. l. 11. §. 2. 3. 4. l. 8. *de public. & vestig. nec vestigal. aut pædagium debitum solvit, l. 9. §. ult. l. 1. d. tit. eoque fisco fraudavit, d. l. 8.* Ita dicitur, quòd in legem committat, qui mercium professionem omittit. *Vid. sup. lib. 1. c. 133.*

Eadem ratione commissum dicitur, si quis ovium, vel equarum greges, in saltus rei tamiacæ immiserit, qui fisco vindicatur, l. 1. C. de fund. & salt. rei domin. lib. 11.

Sic & tacita fideicommissa incapaci relicta, fisco cedunt, l. 1. ubi Cujac. C. de delatorib.

Bona damnatorum olim quoque fisco acquirebantur, tit. de bon. damnat. hodie non nisi in delictis jure definitis, l. 5. C. ad L. jul. majest. auct. bona. C. de bon. proscript. l. si quis. C. de incest. nupt. *Vid. sup. lib. 1. c. 98.*

Adjudicatione statim amittitur dominium rerum 21 communium alteri consorti à iudice assignatarum, *Ulp. tit. 19. §. 16. & §. ult. Inst. de offic. judic. l. 22. §. 2. fam. herisc. l. 77. §. hereditatem. de legat. 2.*

A magistratu quandoq; etiam dominis rerum suarum 22 dominium cum possessione adimitur, & in litem transfertur, l. 30. §. *item cum. de adquir. poss. l. 30. de adquir.*

quis. *rer. dom. l. 25. de re jud. l. ult. C. de jur. dom. impet. quod pluribus ex causa accidit.*

23 Primò, ex causa rei iudicatz, quæ executioni deman-
datur, dum etiam militari manu res domino possi-
denti auferretur & alteri datur, *l. 68. qui restituro. de rei
vind. l. 15. ubi Zas. de re judic. tit. C. si in caus. judic. tit. C.
de jud. pign. tit. C. de prætor. pign. tit. de reb. aut. jud.
possid. tit. C. de jur. dom. impetrand. Item ex decreto
secundo, immisione in possessionem propter contu-
macionem possidentis facta, *D. d. in l. 15. §. Julianus. §. post-
eaquam. de dam. infest. l. 1. §. seqq. de reb. aut. jud. possid.**

24 Deinde, quando magistratus ex iusta causa subito
suo jus suum & res quasdam admittit, & in alios usus ne-
cessarios transfert, *l. 15. item si. §. 2. de rei vind. l. 11. de
eruct. Novell. 105. c. 2. vide Geil. lib. 2. obs. 50. §. 57. Co-
vunt. part. 2. relat. §. 9. num. 5. 6. Borcholi. de transact.
cap. 4. num. 2. 3. 4. Cujac. lib. 17. obs. 30. §. Cornaf. lib. 24.
miscell. c. 25. adde 1. Samuel. c. 8. 12. 13. 14. 15. 16. 17. Dent.
c. 17. 14. §. seqq. Coloff. c. 1. 16. 2. Petr. c. 2. 10. Judic. c. 1. 8.
quo casu illi cui auferretur jus suum, compensationem
esse faciendam statuunt, *Formand. Vasqui. lib. 1. contra-
vorf. c. 5. Fruckman. de regalib. cap. 4. membr. 2. effect. 6.
diximus in Polis. c. 37. excepto casu, quo princeps dama-
nate tempore belli illata remittit, vide Geil. lib. 2. obser-
vat. 57.**

25 Tertiò, bona debitoris in solutione pensionationis
publicæ cessantis, per tempus arbitrarium sub hasta
venduntur, *l. 1. C. si prope. pensis. pub. Manoch. lib. 2. arb.
cas. 55. per allegas. ibid. & in acquirentem transferuntur.*

26 Quartò, etiam ob delictum ad pœnam, quis jure
dominii & possessionis suæ privari potest, quod ex
multis causis accidere potest: nimirum ex delictis illis,
quibus loco pœnz bona delinquentis publicantur &
confiscantur, *tit. de bon. damnat. tit. C. de bon. proscript.*
Deinde, ob factum, sub pœnz privationis bonorum
prohibitum, *l. pen. §. ult. C. de rescind. vend. l. 1. l. 3. C.
qua res ven. non poss. l. 2. C. qua res exportar. l. 1. C. de em-
mich. ob negligentiam domini, deserentis prædia, l. 23.
§. l. seq. C. de omn. agro desert. lib. 11. IV. in causa noxa-
li, domino servum non defendente, *l. 2. §. ult. si ex nox.
caus. V. ob vitium ingratitudeis liberti, l. ult. C. de libert.
§. 107. lib. filii emancipati, l. unie. C. de ingrat. liber. Nov.
115. c. 2. c. 3. clientis. §. 1. quib. caus. feud. amitt. donatarii,
§. 2. 3. Inst. de donat. l. 9. 10. C. de revo. dom. VI. Ob expo-
sitionem proprii infantis, *l. 2. C. de infans. exposis. l. 2. C.
de pat. qui fil. distrax. servumve agrum desertum, l. ult.
C. de infans. exposis. VII. Dominus abutens jurisdi-
ctione sua, illa privatur, *Geil. lib. 1. obs. 17. Vasqui. lib. 1.
illus. c. 8. Boer. decif. 132. Vide supra lib. 1. de abusu potest.
public. & pater sua potestate abutens, l. fin. si quis à pa-
rent. manumiss. l. 2. §. ult. C. de infans. expos. Vide supra
lib. 1. c. 112. de abusu potest. priv. VIII. Rem suam prop-
riâ autoritate possessori esapiens, jure suo spoliatur,
*l. 7. l. 10. C. unde vi. l. 13. de eo quod mot. caus.*****

27 Consolidatio est, qua usufructus ad suam proprie-
tatem, à qua separatus fuerat, revertitur. vel contra, qua
proprietas cum usufructu conjungitur, *§. pen. §. ult.*

*Instit. de usufr. l. 3. §. 2. de usufr. adrese. l. 66. de jure dos.
vocat. confusio, l. 4. usufr. quem. cau. in l. si quis. §. 1. de
servit. urb. l. 1. quemad. servit. amitt. Larius ex. de servit.
rust. Coman. lib. 4. com. c. 12. Manoch. de retinend. poss.
quasi. 33. num. 151. §. seqq. vel consolidatio, in d. §. pen.
§. ult. l. 3. in fin. de usufr. adrese. Unde cum utrius-
que prædii, dominans & servientis, idem dominus sit,
servitus extinguitur, *l. 2. quemad. servit. amitt. quibus-
dam casibus exceptis, l. si quis. §. 1. de serv. urb. l. si cum
servitus. quemad. servit. amitt. Laria. com. prædior. Donell.
lib. 11. com. c. 17.**

Jure adrese. usufructus amittitur, quando 28
uno ex pluribus fructuariis amittente, conjuncto usu-
fructuario acquiritur, *l. 1. l. 3. de usufr. adrese. excep-
tis duabus causis, l. 1. §. ult. l. 2. l. pen. §. ult. de usufr. ad-
rese. Donell. lib. 10. com. c. 23. Vide supra lib. 1. c. 44. n. 22.
§. seqq.*

Fama & bona hominum opinio de aliquo, delicto 29
illius amittitur, *l. pen. §. 1. 2. de var. §. ext. cogn. tit. de his
qui not. infam. Vide supra lib. 1. c. 98. de par. delict.*

Huic rei inferiuntur tit. de acquir. & amitt. possess. tit.
quemad. servit. amitt. tit. C. si in caus. jud. pign. tit. C. de
prætor. pign. tit. C. de jur. dom. impet. tit. de reb. aut. jud.
possid. tit. C. de bon. proscript. tit. de bon. damnat.
tit. de public. & vectigal. tit. C. de bon. vacant. tit. C. de
caduc. tollend. tit. de his quib. ut indign. D. & C. tit.
quib. mod. usufr. amitt. tit. de usufr. adrese.

Cap. 13. De amissione possessionis.

- 1 *Possessio rei quomodo amittatur.*
- 2 *Duo modi amittenda possessio.*
- 3 *In vitio & volentibus adimitur possessio.*
- 4 *Traditione extorta.*
- 5 *Spontanea traditione.*
- 6 *Occupatione rei nostræ amittitur possessio.*
- 7 *Iusta occupatio quarum.*
- 8 *Causa occupationis & translationis possessionis va-
ria.*
- 9 *Contumacia debitoris heredis, aut possessoris, vel de-
bitoris.*
- 10 *Conditio debitoris, qui rebus suis superasse non potest.*
- 11 *Missus in possessionem pro curatore bonorum habetur.*
- 12 *Missio minus etiam reliquis prodest.*
- 13 *Injusta rei nostræ occupatione, possessio nobis adimi-
tur.*
- 14 *Sub iustione & subreptione rei fortuitâ, amittitur
possessio.*
- 15 *Inundatione maris, naufragio, submersione famili-
ter.*
- 16 *Fuga bestiarum inclusarum.*
- 17 *Servus fugitivi possessio non amittitur, nisi ab alio pos-
sidentur, aut se pro libero homine gerat.*
- 18 *Flammis alluvione & inundatione, impetu, ruina,
servituti possessio amittitur, & si fons exaruit.*
- 19 *Sola voluntatis declaratione possessio amittitur.*
- 20 *Declaratio hæc quomodo fiat.*

- 21 *Solus verbis, vel facto quandoq.*
 22 *Possessio etiam illa, quam corporaliter possidemus, voluntate amittitur.*
 23 *Per alios etiam amittere possumus, & quibus modis illud fieri possit.*

Hucusque diximus, quomodo dominium & possessio simul & conjunctim amittantur: sequitur, quomodo sola possessio amittitur.

- I** Possessio rei amittitur, quando possessor animo & corpore possidere desinit, l. 3. §. 7. *Et seqq. l. 17. §. 1. l. 18. l. 25. l. 19. l. 7. de acquir. possess. vel possessionem dimittit, l. 27. l. 28. l. 38. l. 7. l. 8. d. 1. deferit, l. 31. eod. omittit, l. 39. eod. deponit, l. 34. d. 1. ab ea cedit, d. l. 34. eam cedit, l. 38. eod. aut, illa perimitur & extinguitur, l. 44. eod. aut, ab illo abest, l. 13. §. 2. ubi Cujac. & Gædd. de verb. signif. l. in eum. C. de furs.*
- 2** Possessio præter superiores modos, de quibus in cap. præced. diximus, amittitur quoque specialiter duobus aliis possitimum modis. Uno quidem, quando non possumus amplius possidere, & quando invitis tenendi, possidendi facultas nobis mutatur, vel tollitur. Altero, quando volentibus & consentientibus possidendi facultas adimitur, l. 3. §. 9. l. 30. §. 3. de acq. possess. Donell. lib. 5. com. c. 12.
- 3** Invitis & nolentibus nobis possessio adimitur, quando habere, possidere, tenere rem non licet, l. 38. l. 3. de verb. oblig. l. 57. de evict. & nobis aliquid imminuitur ex jure possidendi, d. l. 38. §. 3. idque facto nostro, vel sine facto nostro, scilicet traditione extortâ, vel spontaneâ, l. 3. §. 9. de acquir. possess.
- 4** Extortâ, quando vi illata, possessione nostra dejicimur, l. naturaliter. de usufruct. l. 1. §. 1. 2. l. 2. unde vi. aut, absentibus nobis, alius est ingressus possessionem, qui nos revertentes & possidere volentes non admittit, l. 1. §. interdum. unde vi. l. 6. in fine. l. 7. l. 25. §. ult. l. 3. §. 6. 7. 8. de acquir. possess. vel, quando visis armatis hominibus, quis perterritus possessionem deseruit & fugit, l. 33. §. 2. de usufruct. l. 9. ubi Cujac. quod met. caus. l. 3. §. 6. 7. de vi & vi armat.
- 5** Spontaneâ traditione, nobis invitis, possessio amittitur, quando fundum, aliâque rem bona fide possidentes, domino rei locamus, vel pignori damus, ignorantibus eum dominum esse, l. ei à quo 21. l. non solum 33. §. si rem. 5. de usufruct. Donell. lib. 5. com. c. 22. vel alteri ex causa tradimus, l. 50. si ager. de rei vind. l. 3. de act. empt. l. 17. §. 1. de acquir. possess. Traditio vera præfertur fictæ, quæ fit per jus possessorii constituti, quoad possessionem amittendam, l. colonus. de vi & vi arm. l. 3. §. in amittenda. l. peregrin. de acquir. possess. Tiracuell. de jure cons. possessorii. part. 1. num. 28. non quoad dominium, Tiracuell. d. loc. num. 21. Vide supra cap. 19. lib. 1.
- 6** Sine facto nostro possidendi facultatem amittimus, occupatione rei nostræ ab alio facta, vel subductione. Occupatione quidem justa, vel injusta.
- 7** Justa occupatio est, qua res à debitore possessa qua-

libet, quocumq; titulo, l. 5. §. 6. 7. ut in poss. legat. l. 15. §. 2. qui satisd. cogunt. vide Guil. lib. 1. obs. 127. magistratus autoritate, l. 12. §. pen. tit. de reb. aut. jud. possid. & C. eod. l. 3. C. ut in possess. legat. l. 2. l. 5. l. 7. quib. ex caus. in possess. eat. Cujac. lib. 5. obs. c. 30. causæ cognitione interveniente, Novell. 53. c. 4. l. 15. de reb. aut. jud. possid. in creditorem, l. 9. l. 12. l. 24. l. 15. d. 1. qui ex edicto aliquando distrahere & vendere potest, l. 14. §. 2. l. 7. §. 14. l. 6. quib. ex caus. in possess. l. 1. & seqq. de reb. aut. jud. possid. & vendend. Cujac. lib. 20. obs. c. 32. secundum mensuram & quantitatem debiti, l. 1. l. 5. quib. ex caus. in poss. l. 29. de reb. aut. jud. possid. cujuscunque, transfertur, Novell. 53. c. 4. l. 9. l. ult. C. de bon. aut. jud. possid. Gædd. in l. 12. de verb. signif. l. 12. ex quib. caus. in possess. eat. l. 5. ut in poss. legat. l. 15. §. 21. 23. l. 4. de dam. infecto. ad rem, hoc est, debitum sibi servandum & custodiendam, l. 3. §. ult. de acquir. possess. l. 1. l. 7. l. 12. l. 3. l. 6. quib. ex caus. in poss. tit. de bon. curat. dand. sit. ne vis fiat ei in possess. miss. vel contumaciam debitoris puniendum, l. in cur. 5. ut in possess. legat. 7. §. ult. l. 2. quib. ex caus. in poss. eat. l. 8. C. quom. & quand. jud.

Causæ hujus occupationis & translationis possessionis varix sunt, uti contumacia debitoris heredis, cautionem legatorum servandorum gratiâ, legatario creditori præritare nolentis, l. 1. & 106. tit. ut in possess. legat. l. 1. quib. ex caus. in poss. eat. l. 12. d. 1. l. 3. §. ult. de acquir. poss.

Similiter contumacia, de damno infecto futuro præstando, cavere nolentis, l. 1. l. 14. l. 15. de dam. infecto. aut alia in causa satisdare detrectantis, l. 15. cum plures. de reb. aut. jud. possid.

Item contumacia debitoris indefensi, latitantis, l. 1. l. 33. de reb. aut. jud. possid. l. 2. l. 4. §. 5. 6. 7. 8. 13. & seqq. l. 7. quib. ex caus. in poss. eat. aut absentis ex dolo, l. cum quib. cum l. seq. de prurlog. cred. vel, fraudandi creditoris causâ, l. 7. §. 1. 2. 4. 5. 7. & seqq. quib. ex caus. in poss.

Quandoque etiam conditio statusque debitoris, qui rebus suis superesse non potest, d. l. 7. Fulcinium. §. 11. & seqq. l. 8. l. 9. quib. ex caus. in possess. eat. Quandoque spes posthumi ex relicta superstite vidua defuncti prægnante, l. 1. & 106. tit. de ven. in poss. miss. l. 1. quibus ex caus. in poss.

Creditor autem in possessionem bonorum debitoris missus, aut alius, creditoris nomine, ante alienationem pro curatore bonorum habetur, l. 1. l. 2. l. 3. de curat. bon. dand. l. 2. l. 8. quib. ex caus. possess. Ideoque, quod ad eum ex bonis debitoris pervenit, restituere tenetur, debito sibi soluto, vel comparente & se defendente debitore, l. 14. §. 2. l. 9. de reb. aut. jud. possid. Novell. 53. c. 4. ubi Cujac. & de culpa, dolove suo, rei deterioratione, d. l. 9. & fructibus etiam percipiendis, d. l. 9. §. 6. l. 8. §. 1. 2. de reb. aut. jud. possid. & ad rationes reddendum, d. l. 9. tanquam negotiorum gestor, l. 14. §. ubi. d. 1. obstringitur, & impensas bona fide factas, repetit, d. l. 9.

Missio unius creditoris in possessionem bonorum debitoris, etiam rebus prodest, l. 12. cum unum. ubi Gothof.

Guthofr. de reb. aut. jud. possid. lult. Cod. d. s. Ideoque, uno creditorum misso, reliqui omnes missi censentur, *d. l. 12.* qui scilicet diversum titulum causamque disparerem cum misso habent, *l. 11. si finis. §. 17. §. 21. de dam. infect. l. 12. l. 32. de reb. aut. jud. possid. Cujac. lib. 9. observ. 6. 37. & lib. 5. c. 30. vide lib. 3. c. 48.* ceteri, qui patem habent titulum, minimè, *d. text. vide Geil. lib. 2. obs. 25.* Mitri verò impeditus, pro immisso habetur, *l. 13. de reb. aut. jud. possid.*

- 13 Injusta rei nostræ occupatio est, qua lege non approbante, nobis possessio adimitur, eripitur, aut intervertitur, *l. 20. si quis. de acquir. possess. l. 64. l. 40. l. 52. §. 7. l. 59. de furt. veluti rapinâ, furto, l. 1. §. 3. l. 66. d. s. l. 2. ut bon. rapt. vel rei concessæ abusu, d. l. 1. §. 3. l. 3. §. 18. l. 20. de acquir. possess. vel factio ejus, qui clam, furtivè, domino ignorante, possessionem est ingressus, l. 6. de acquir. possess. item, qui rem nostram nobis sine probabili causa denegat, *l. 20. l. 47. de acquir. poss. sibi possidere incipit, neque reddere constituit, d. l. 47. quæ est possessionis interversio, d. l. 20. vel, nostro nomine detinens, alii possessionem tradidit, cessitve, l. 33. §. 4. de usucap. l. 3. §. 9. l. 30. in fine. de acquir. possess.**
- 14 Subductione, seu subreptione rei fortuitâ possessio amittitur, quando sine occupatione alicujus, casu fortuito, res mobiles custodiæ & potestati nostræ subducuntur, naturali tenendi facultate sublata, ita, ut earum rerum possessionem naturalem, cum volumus, recuperare non possimus, *l. 3. §. 13. & seqq. l. 30. §. quod. l. 6. §. 2. l. 17. l. 44. de acquir. poss. veluti fugâ ferarum bestiarum, d. l. 3. §. 13. & seqq. & cervi, l. 1. §. 14. l. 13. d. s. maris fluminisve occupatione & inundatione, d. l. 3. §. 14. & seqq. submerfione & naufragio, l. 12. §. ult. de reb. aut. jud. poss. d. l. 13. l. 3. §. 17. l. 1. l. 30. §. 3. de acquir. possess. furto, d. l. 13. l. 21. §. 1. 2. de acquir. poss.*
- 15 Fugâ bestiarum non includarum caveis, vivariis, piscinis, aliisve locis sepris, *l. 15. de acquir. poss. neque cicurum, l. 47. l. 3. §. 15. 16. de acquir. possess. Donell. l. 22. lib. 5. com. c. 12.* possessio earundem amittitur, si ve sciamus, si ve ignoremus, ubi sunt, *d. l. 3. §. 13. & seqq. l. 13. l. 25. l. 44. d. s. 1. Sam. c. 9. 3. 10. c. 10. 2. c. 17. 34.*
- 16 Servi fugitivi possessio non amittitur, *l. 1. §. 14. l. 13. de acquir. possess. nisi fugitivus ab alio captus, possideatur, d. l. 1. §. 14. l. 47. de acquir. possess. Menoch. cas. 238. num. 3. 4. & de recuper. possess. remed. 10. quæst. ult. ad Philemon. cap. 1. 12. 13. & seqq.* aut pro libero homine se gerat & diu in libertatis possessione moretur, *l. 3. §. 10. de acquir. possess. l. 12. §. 3. de usucap. Menoch. d. cas. 238. vide Donell. lib. 5. com. c. 12.* qui tamen nihilominus domino suo acquirere dicitur, *l. 19. de solus. l. 1. §. 14. de acquir. possess. & usucapionem utilitatis causâ implet domino priori, l. 1. §. 14. de acquir. possess. & possessionem rerum surreptarum domino suo intervertere non potest, l. 15. rem. l. 40. de acquir. poss.*
- 17 Fluminis alluvione, inundatione, impetu & ruina, servitutis usus & possessio amittitur, *l. si locum 14. quem. serv. amit. l. 23. l. 24. quib. mod. usuf. fr. amit. l. 30. §. 1. 2. de acquir. possess. Item si aqua, vel fons exaruit, l. 34.*

omnes §. ult. cum l. seq. de servis. rust. vel latronum potentia, d. l. 12. §. ult. de reb. aut. jud. possid.

Volentes possessionem amittimus, quam sponte dimittimus, solâ voluntatis nostræ declaratione, *l. 3. §. 6. 8. l. 17. §. 1. l. 1. §. 4. l. 18. §. 1. de acquir. possess. vide Donell. lib. 5. com. c. 12. in fine. & cap. 13. Connan. lib. 3. cap. 9. n. 4.* quod nolimus possidere, *d. l. 3. §. 6. 8.*

Declaratio autem hæc voluntatis fit factio ipso, hoc est, alienatione & traditione rei possessæ vacuæ, *l. 3. §. 9. l. 20. §. ult. l. 17. §. 1. de acquir. possess. l. 3. C. d. s. nec non manumissionem, l. pen. pro donat. l. 30. §. 4. de acquir. poss. mutatione causæ & tituli possidendi, puta si alieno nomine, qui prius suo possidebat, tenere incipiat possesser per constitutum possessorem, *l. 19. l. 10. l. 27. l. 18. de acquir. possess. Tiraquell. in traç. de constit. possessorem. Vide supra lib. 1. cap. de possess. quamvis nemo sibi ipsi causam possessionis mutare possit, l. 3. §. ex plurimis. §. illud. l. 19. §. 1. de acquir. possess. l. 33. §. 1. de usucapio. item quando possessionem injustam in justam vertit, *l. 28. l. 40. in fine. l. 5. de acquir. possess. nullam & injustam in aliquam & justam, l. 3. §. 20. l. 19. l. 21. §. ult. l. 27. de acquir. possess. vel aliquam, justamve, in nullam, l. 10. d. s.***

Declaratio hæc fit quandoque solis verbis, *l. 1. pro derelict. l. 18. §. 1. 2. de acquir. possess. quandoque factio, si prior possessior timore & metu perterretur, accedere non vult & possessionem apprehendere, l. 3. §. 8. d. s. l. 4. C. eod. item per neglectam & quissam custodiam rerum mobilium, *l. 47. l. 3. §. 13. de acquir. possess. sedis in immobilibus, l. 44. in fine. l. 3. §. 11. d. s. vel per omissionem possessionis, l. pen. de donat. l. 2. pro derelict.**

Hæc voluntatis contestatione amittitur rei possessio, etiam quam corporaliter adhuc tenemus, *l. 1. §. 3. l. 18. §. 1. de acquir. possess. aut quandoque dimissa in alium non translata est, d. l. 18. §. 1. quamvis furiosus esse incipiens, non possit desinere animo possidere, l. 23. l. 1. §. 3. de adq. poss. l. 31. §. 4. de usuc. l. 44. §. 5. l. 21. §. ult. l. 37. d. s.*

Sed & per alios sicut acquirimus, ita & amittimus possessionem, *l. 1. §. 7. 8. l. 44. §. ult. l. 41. §. 1. de adq. poss. etiam ignorantes, d. l. 44. §. ult. nimirum I. quando nostro nomine possidentes, possessione dejecti fuerint, l. 1. §. quod servus. unid. vi. II. Si sponte alii possessionem tradiderint animo transferendæ possessionis, l. non solum. §. qui pignori 4. de usuc. l. 3. §. 6. & seqq. de adq. poss. non verò prodiderint, l. 32. §. 1. de adq. poss. III. Si nostro nomine possidetes discesserint, possessionis deserendæ causâ, & alius possessionem occupaverit, *l. 40. §. 1. l. 31. l. 44. §. ult. d. s. adde Fab. deced. 4. error. 2. & seqq. IV. Si defunctis iis, per quos possidebamus, possessionem neglexerimus, l. si de eo 41. §. 1. d. s. ut tamen nobis continetur possessio, colono mortuo & similibus, pro utilitate est receptum, l. iusto. §. nondum. de usuc. Donell. lib. 5. com. c. 12. Quod si iudem moriantur, aut furere inceperint, ut alii locent, nos possessionem retinere intelligimur, *l. 25. §. 1. l. 30. §. ult. de adq. poss. l. 33. §. ult. de usucap.***

Hic sibi locum vendicat ut. de adq. vel amit. poss. D. & C. ut. de reb. aut. judic. possid. D. & C. ut. ex quibus caus. in poss. tit. C. ut in poss. lega. tit. de bon. curat. dand.

Cap. 14. De solutione.

- 1 Obligationis amissio quid.
- 2 Amissio obligat. omnis duplex est.
- 3 Communis liberatio ab obligatione, quid, & ejus species.
- 4 Morozque quomodo fiat liberatio.
- 5 Solutio quid, & ejus species.
- 6 Vera solutio quid.
- 7 Debiti conjunctio, solutio.
- 8 In solutione tria requisita consideranda.
- 9 Persona solvens, & cui solvitur.
- 10 Quis solvere possit.
- 11 Alterius nomine & pro alio fieri potest solutio.
- 12 Procurator alterius nomine solvens, actor, tutor, curator.
- 13 Ex correis debendi, unus solvere potest.
- 14 Principalis solutio prodest fidejussori.
- 15 Fidejussoris solutio rram liberat.
- 16 Pupillus suo, vel alieno nomine solvens, solvit pecuniam consumptam, liberationem consequitur.
- 17 Alio solvens pro alio, cassus locum habet.
- 18 In dubio, quando nomine proprio, non alieno solvisse presumatur.
- 19 Persona, cui solutio facienda, est creditor, vel alius ipsius nomine.
- 20 Procuratori, propositio, dispensatori solutio fieri potest.
- 21 Correo credendi rram solvitur, & quando.
- 22 Solutionis causa in contractu adjecto solutio fieri potest.
- 23 Creditoris creditori solutio fieri potest sine mandato.
- 24 Pupilli creditoris tutori, vel curatoris rram solvitur.
- 25 Tutor, vel curator sibi ipsi solvere potest, quod pupillus ipsi debet, & quilibet administrator.
- 26 Solutio pupilli nomine, sententia judicis fit.
- 27 Pro tutore se gerenti, quando facta solutio prodest.
- 28 Heredi ad restituendam rogato.
- 29 Reo criminis solutio fieri potest.
- 30 Illi, cui jussu, aut voluit creditor fieri solutionem.
- 31 Nolenti accipere solutionem oblatam, alio negatur.
- 32 Alii, quam cui debetur, facta solutio, liberationem non parit.
- 33 Ex pluribus creditoribus cui primum solvendum.
- 34 Privilegiati creditores chirographarii qui.
- 35 Quis preferendus, cum per pretium ab omnibus offeratur.
- 36 Creditor, qui suam est consecutus, nihil restituit.
- 37 Creditor non privilegiati, aequali jure habentes, omnes concurrunt.
- 38 Beneficium separationis bonorum ad quid datur.
- 39 Cui datur illud.
- 40 Res, qua solvitur.
- 41 Illud quod debetur ex quavis obligatione.
- 42 Non aliud, pro alio.
- 43 Aliud pro alio, quando solvi potest.

- 44 Pro parte, quando solutio fieri potest.
- 45 Acceptanti creditori quavis res dari potest.
- 46 Pro parte acceptata solutio pro parte liberat.
- 47 Pama nomine depensum debito non imputatur, licet ad creditorem pertineat.
- 48 Solutio ejus, quod in dando conficitur.
- 49 Quantitatis solutio, quando fieri dicatur, & quomodo facienda.
- 50 Quorvis numos currentes, quando solvere licet.
- 51 Quando debita moneta species non existat.
- 52 Quando mutata moneta vel pecunia est facta, quomodo solutio facienda.
- 53 Debitori numos solvere jussus, si suo nomine solvit, quid juris.
- 54 Alienos numos solvens, quando eos facit, accipiens.
- 55 Generis solutio pro arbitrio debitoris fit.
- 56 Pro parte facta hinc solutio, non tollit pro parte obligationem.
- 57 Electionem hanc debitor amittit in quibusdam casibus.
- 58 Solutio debiti consistentis in faciendo, vel prestando, fieri debet in solidum, & à quolibet ex pluribus.
- 59 Debitum ex pluribus causis contractum solvens, & exprimens, à quo velis esse liberatus, ab illo liberatur.
- 60 Penes creditorem quando est, in quam causam sibi velis solutionem esse.
- 61 In quam causam tenetur creditor acceptare solutionem.
- 62 Modus & forma solvendi in quibus consistat.
- 63 In loco, qui solutioni est adjectus, vel destinatus.
- 64 Generis debitor, in quo loco solvere tenetur.
- 65 Species debitor eo loco, ubi res est, solvere tenetur, exceptis casibus quibusdam.
- 66 Species eadem qua debetur, non deterior, vitiosa.
- 67 Tempus solutioni adjectum, quod observandum.
- 68 Extante conditione, solvit conditionalis debitor.
- 69 Debitum carens die, loco, conditione, purum censetur.

HACTenus de amissione domini: sequitur de amissione obligationis. Vide suprà cap. 12. nu. 1. 2.

Obligationis amissio est, qua obligatio tollitur & I extinguitur, sit. Instit. quib. mod. toll. oblig. Vocatur liberatio ab obligatione, l. 54. l. 96. de solus. sit. de liberat. legat. tit. de solus. & liber. ad quam sumus procliviores, l. 47. de oblig. & act. l. 5. de perm. l. 123. d. 1. reg. jur. Vocatur quoque disolutio debiti, seu obligationis, l. 69. l. 89. de solus. distractus, l. 4. §. is quoque. de obligat. & act. §. pen. Instit. de obligat. qua quasi ex cont. vide Tiraquell. gloss. 5. de legib. conuab. satisfactio, l. 52. de solus. solutio in genere, l. 76. l. 47. l. 48. de verb. sign. l. 54. de solus. legat. Domell. lib. 6. com. cap. 9. obligationis resolutio, l. pen. de solutio. evacuatio, l. 4. Cod. solutio. à nexu absolutio, l. 2. de accept. l. 5. ubi Gesthofred. de verborum obligatione. unde

- unde debitor à vinculo obligationis solvi dicitur, l. 49. de verb. sign. l. 80. de solus. l. solutum. de pign. act. exsecutio obligationis, d. l. 85. exoneratio, l. 126. §. 1. de verb. oblig. fides impleta & servata, l. 2. l. 6. C. de pact. int. empt. & vend. l. 12. C. de act. empt. & vend. fidei præstatio, l. 52. §. 2. de pact. l. 7. §. 1. qui factus. cognov.
- 2 Amisso obligationis, seu liberatio est duplex: Communis omnibus obligationibus, vel propria obligationi descendenti ex delicto.
- 3 Communis liberatio est, quæ perimit & tollit quamvis obligationem, sive illa ex conventionibus, sive maleficio provenit. quæ itidem duplex. Una, quæ voluntate & facto debitoris *μωρησπος* contingit: Altera, quæ voluntate debitoris & creditoris per *Αξίμαρμωσ* perficitur, *Cujac. lib. 5. obs. c. 36.*
- 4 *Μωρησπος* fit, quæ etiam invito & nolente creditore contingit, in princ. Inst. quib. mod. toll. oblig. l. 23. l. 53. de solus. aut debitor invito, l. 91. l. 106. l. 12. de solus. uti est solutio & cessio.
- 5 Solutio est debiti præstatio, l. solutionis. de solus. l. liberatio. de verb. signif. Briffon. lib. 1. de solus. in princ. Gadd. in l. 47. de verb. signif. Estq; alia vera, alia modo quodam solutio, seu quasi solutio.
- 6 Vera solutio est debiti, l. 79. l. 176. l. 114. de verb. sign. iustè & legitime facta realis datio, vel præstatio, l. 107. l. 49. l. 79. de solus. Donell. lib. 10. com. c. 9. hoc est, debiti, uti debetur, præstatio, uti definit Donellus, & sic in specie solutionis non sæpè accipitur, d. l. 49. & tot. tit. de solus. aliàs, in genere, est quævis satisfactio, l. 114. l. 47. l. 176. de verb. sign. specialiter quoq; ita accipitur liberatio, d. l. 47. & oblatio, l. 30. l. 72. de solus.
- 7 Debiti, inquam, cujuscunq; l. 87. l. qui res. §. mihi. de solus. etiam facti, d. l. qui res. quod ex conventionione, vel multà delicti alicujus provenit, l. 4. l. 7. l. 97. l. 74. de solus. l. 7. de nox. act. l. 79. de furs.
- 8 In solutione considerantur requisita tria, personæ, res, & modus, seu forma solvendi, Donell. in rub. tit. C. de solus. num. 10.
- 9 Persona scilicet solvens, & illa cui solvitur, ut solvat, qui potest, & solvatur illi, cui debetur, l. 3. l. 4. C. de sol.
- 10 Solvere autem quilibet potest, qui rerum suarum administrationem habet, etiam in reatu positus, l. 42. de solus. idq; suo, vel alterius nomine, l. manifesti. l. nulla. C. de solus. in princ. Inst. quib. mod. toll. oblig.
- 11 Alterius nomine, seu pro alio etiam ignorante, imò & invito solutio fieri potest, in pr. Inst. d. s. ibi, pro ignorante utiliter & necessariò solvens, solutum à debitorè repetere potest, l. 43. l. ult. de neg. gest. l. 76. de sol. Menoch. lib. 3. præf. l. 43. hinc nequaquam, l. ult. C. de neg. gest.
- 12 Solvunt alterius nomine, procuratores, quibus hoc vi mandati accepti à debitorè est injunctum, l. 64. l. 49. l. 66. de solus. negotiorum gestor, l. 43. de neg. gest. actor, servusve præpositus, l. 34. l. 94. de solus. pro filio, rerum peculiarium nomine, l. 59. d. s. curator, l. 68. l. 95. §. 17. l. 12. de solus. tutor, l. 46. l. 47. de adm. tut. rogatus heres ad restituendum, l. 104. de solus. l. 70. §. 1. ad SC. Trebell.
- 13 Ex duobus correis credendi, unus solvere potest, l. 2. l. 3. de duobus reis. l. 95. §. §. mandato. l. 100. l. 76. de solus. non tamen pro sua parte, sed in solidum, l. 34. §. 10. l. 46. in fin. de solus. quæ solutio, suo correo quoque liberationem parit.
- Principalis rei solutio, etiam fidejussorem liberat, l. 43. l. 21. l. 82. de solus. & fidejussoris, aut mandatoris solutio, ipso jure reum liberat, l. 28. mandas. l. 21. l. 24. l. 37. de solutionib. Ideoq; actiones & jus suum ipsis cedere creditor tenetur, l. Stichum. §. si mandato. de solus.
- Pupillus suo, vel alieno nomine solvens, solutà pecunià consumptà, liberationem consequitur, §. ult. Inst. quib. alien. licet vel non. l. 9. §. pupillus. de auctor. sus. l. 1. 4. & l. seq. de solus. extantem verò repetit, d. §. ult. d. loc.
- Quando alius debitoris nomine solvit, cessio locum non habet, Menoch. lib. 3. præf. l. 43. per l. Papinianus. mandas. l. Modestinus. ubi Bartol. de solus. at verò, quando suo nomine solvit, cessio fieri potest, etiam ex intervallo post solutionem, Menoch. d. loc.
- In dubio, potius solventis nomine proprio, quàm alieno solum præsumitur, nisi ex plurib. qui principaliter sunt obligati eadem obligationis specie, unus eorum solvat, qui ante solutionem sibi curabit cessionem fieri, vel pacto eam sibi reservabit, secus contra, Menoch. lib. 3. præf. l. 42. Quòd si unus principaliter, alter accessoriè est obligatus, tum solvens fidejussor suo nomine solvere præsumitur, Menoch. d. præf. l. 42. n. 6. 7.
- Persona, cui solutio est facienda, similiter est quæ rerum suarum administrationem habet.
- Persona ejusmodi est creditor ipse, cui debetur, vel alius ipsius nomine, l. 40. & seq. de solus.
- Alii igitur nomine creditoris solutio fieri potest, uti procuratori præposito, dispensatori ejusdem cui vi mandati, præpositionis, aut jussus injunctum est, ut solum nomine creditoris recipiat, vel cui solum, creditor habet ratum, l. 12. §. ult. l. 58. l. 106. l. 49. l. 94. l. 51. l. 62. de solus.
- Deinde correo credendi, priusquam alter ex correis petiisset, aut debitor alii se solum constituisset, itidem rectè solvitur, l. 3. l. 7. de duob. reis. l. 10. de confis. p. ceu. l. 55. l. 128. de verb. oblig. Briffon. de solus. Gomez. tom. 2. c. 11. n. 20. & seq. de qualis. contract.
- Tertid, solutionis causa, in contractu adjecto, rectè fit solutio: puta mihi, aut Titio solves, aut Sejo, vel cuiuscunq; l. 9. l. 10. l. 98. §. 1. 59. l. 12. §. 1. l. 34. §. 2. l. 71. de sol. Gomez. d. loc. etiam ignorante & invito creditore, l. 12. §. 2. 3. l. 106. de solus. Si modò adjectus statum in deterius non mutavit, l. 38. l. 12. §. 2. l. 95. §. 6. de solus. quod tamen in quibusdam locum minimè habet, l. 81. l. 38. l. 59. l. 21. de solus. Briffon. l. ult. de solus. enumeras. Non tamen hic adjectus jus petendi, transigendi, donandive habet, l. 10. l. 59. de solus. §. 4. Inst. de inus. stip. Adjectus, cui non potest adquiri obligatio, solutionis gratià adjectus præsumitur, l. 95. §. 5. de solus. Cujac. ad l. 55. de verb. obligas. Gomez. d. tom. 2. c. 11. n. 20. & seq.
- IV. Creditoris creditoris solutio, sine mandato fieri potest, quæ ope exceptionis liberationem parit, l. 6. de del. mal. & mes. excepts. Menoch. lib. 2. arb. cas. 137. num. 2.

par l. 36. de negot. gest. l. solutum. §. si solutum. de pign. act.

- V. Pupilli creditoris tutori, vel curatori rectè solvitur, l. 100. l. 14. de solut. l. 40. §. susela. de adm. tut. Brisson. de solut. c. 1. lib. 1. qualicumq; etiam uni ex pluribus, l. 24. §. 1. 2. l. 45. de solut. nisi a testatore, vel magistratu id sit
- 25 prohibitorum, d. l. 24. §. 1. 2. 6. imò tutor, vel curator sibi ipsi solvere potest & seipsum liberare retentione ejus, q; ipsi pupillus, vel minor debet, l. 9. §. 3. de adm. tut. l. 24. §. 1. de sol. sic & dominus, patèrve ex peculio fervi, vel filii. sui sibi deducere, exigere & solvere potest, l. 9. §. 4. 5. 6. de pecul. l. 6. l. 8. de neg. gest. & quilibet alienorù negotiorum gestor & administrator, l. 6. §. ult. l. 38. l. 7. l. 8. de neg. gest.
- 26 Hodie quoque à Justiniano constitutum, ut solutio pupillorum nomine, præcedente cognitione & sententia judicis, fiat, l. sancimus. C. de adm. tut. tit. C. quand. rest. in inseq. necess. non est. nisi pensionem & obventionum annuarum solutio fiat, quæ etiam à solo pupillorum tutore fieri potest, d. l. sancimus.
- 27 Pro tutore se gerenti solutio facta, tum demum liberationem parit, quando solutum in rem pupilli versum est, l. 28. l. 69. de solut. Solutio bona fide facta putativo administratori, liberat, quando administrator est solvendo, l. 88. de sol. l. 32. §. 6. de neg. gest. l. 55. de cond. indob.
- 28 V I. Heredi creditoris, etiam ad restituendum rogato, rectè solvitur, l. 81. §. 1. l. 10. 4. de solut. & ex pluribus cuiq; pro parte hereditaria, l. 2. ubi Zaf. de verb. obl. ut hereditibus pluribus simul exigentibus & dissidentibus, illi cui magistratus solvere jussit, l. 81. §. 1. de solut.
- 29 V II. Reo criminis rectè fit solutio, exceptis paucis casibus, l. 4. l. 42. de solut. l. ult. C. ad l. Jul. majest.
- 30 V I I I. Illi cui iussit, aut voluit creditor fieri solutionem, aut ejusdem procurator, l. 49. l. 30. l. 90. §. 1. l. 60. de sol. l. 41. de reb. cred. l. 59. l. 60. de procur. vel gratù & ratum habuit, l. 49. l. 58. l. 34. §. 6. de sol. vid. Don. lib. 10. com. c. 10.
- 31 Creditori nolenti accipere oblatum debitum, actio denegatur, l. 30. l. 72. l. 9. l. 39. de solut. & oblatum pro soluto habetur, d. l. 72. l. 73. §. ult. l. 105. ubi Cujac. de verb. oblig. & ad African. tract. 8.
- 32 Præter hos casus, ali: quàm creditori, facta solutio liberationem non parit, l. 24. de neg. gest. l. 34. §. 4. l. 58. de solut. nisi creditor solutionem ratâ habere velit, d. l. 24. & l. 13. l. 71. §. 2. 3. l. 62. de sol. Menoch. lib. 2. arb. cas. 137. jussu judicis solutio exacta fuisset, aut justa & probabilis alia causa solvtem excuset, quales adfert Menoch. d. cas. 137. Adde Gabriel. lib. 3. tit. de solut. conclus. 11.
- 33 Ex plurib. creditoribus primum solvendum est privilegatis, quorum jus propter privilegium est potius, q; privilegiû exigendi vocat, l. 24. §. 1. de reb. auct. jud. possid. & alibi privilegium absolutè, l. 23 l. 17. l. 26. l. 32. l. 34. d. 1. Privilegiati creditores sunt partim hypothecarii, partim chirographarii, l. 4. de bon. auct. jud. possid. Hypothecarii, quibus præter obligationem, res debitoris obnoxie sunt, omnibus chirographariis præferuntur, d. l. 6. & l. 9. C. qui pos. in pign. de quib. alibi dixim. lib. 1. c. 73.
- 34 Ex chirographariis creditoribus illi potiores & privilegiati sunt, quorum causa & obligatio est privilegiata, l. 10. de reb. auct. jud. possid. uti est Respubl. creditrix,

l. pen. d. s. l. 2. C. de jure Reip. quæ etiam fisco præferatur, l. 8. qui pos. in pign. quamvis hæc exemplo fisci tacitam hypothecam & jus reale non habeat, d. l. pen. l. simile ad municip. Wof. de privil. rad. n. s. arg. l. 16. de verb. oblig.

Similiter creditor, in deposita pecunia apud menfularium, aliis, post privilegatos est præferendus, l. 24. §. 2. de reb. auct. jud. possid. l. 7. §. ult. l. 8. de pos. Similiter credes in rei refectionem, vel ædificiorum restitutionem, l. 25. de reb. cred. d. l. 24. §. 1. & l. interduum s. qui pos. in pign. aut ad navem fabricandam, emendam, vel armandam, d. l. 25. & l. 26. l. 34. de reb. auct. jud. possid. Similiter redemptori, domino mandante, pecuniam ministrans, d. l. 24. §. 1. nec nõ ministri & mercenarii, ratione suæ mercedis, ut vult Wof. in tit. de priv. cred. n. s. 6. Similiter credens in funus & exequias, omnibus præferatur, l. 17. quæsitum. de reb. auct. jud. possid. Creditor in re debita sua habens, omnib. personalib. aliis præferatur, l. 24. si ventri. §. 2. de reb. auct. possid. l. 5. §. 28. de trib. act. item cujus pecunia ad privilegiatos pervenit, d. l. 24. §. ult. l. 2. de cess. bon. Fiscus etiam privilegatis aliis præferatur, l. 34. de reb. auct. jud. possid. Paul. lib. 5. tit. 12. §. 10. exceptis ponalibus causis, l. 17. d. s. l. 8. qui pos. in pign.

In venditione, cum par pretium creditores offerunt, 35 præferendus est, cui major pecunia debetur, licet alter sit cognatus, l. 16. de reb. auct. jud. possid. Faber lib. 5. conj. c. 15. dissentis Zasius in l. 1. de privilig. credit.

Creditor, qui suum est consecutus, antequam ab aliis creditoribus bona possiderentur, aut peterentur, nihil restituit, l. 4. l. 6. §. 7. quæ in fraud. cred. Geil. lib. 2. obs. 25. n. 14. 15. 16. vel, cum alicui ante alios est solutum, l. 16. de verb. oblig. l. 5. l. 7. de solut. secus, quando omnes creditores simul instant, aut bona debitoris sunt possessa, d. l. pupillum 24. l. 6. §. sciendum. quæ in fraud. cred. l. 6. §. 1. de bon. auct. jud. possid. Non habet privilegium, qui sciens contrahit cum eo, qui fraudis & fugæ consilium cepit, l. 25. l. 32. de reb. auct. jud. possid.

Creditores non privilegiati æquale jus habentes, & 37 ejusdem tituli simul omnes concurrunt, pro rata quit. quæ debiti quantitate, l. 32. de reb. auct. jud. possid. l. 10. l. 6. C. d. s. nec privilegiatus, contra privilegium, jure suo utitur, nisi duplici privilegio sit munitus, l. fin. qui pos. in pign. l. 12. C. d. s. Negusant. de pign. part. s. membr. 2. n. 42.

Ad sine huic solutioni inservit beneficium & com- 38 modum separationis, quod tam à creditore, quàm à debitore defuncti impetratur prætoris decreto, l. 1. in pr. & l. 14. de separas. re adhuc integrâ intra quinquennium, d. l. 1. §. 10. 11. & seq. l. 2. d. s.

A creditore defuncti, cujus conditio ex confusione & concursu creditorum defuncti & heredis ejusdem deterior est facta, l. 1. §. 1. l. 4. de separas. ut bona & æs alienum a. functi debitoris, ab heredis bonis & ære alieno ejusdem separentur, d. l. 7. l. 6. de separas. Anton. Fab. dec. ad. 2. err. 2. & sibi post separationem satisfiat ex bonis defuncti sui debitoris, d. l. 1. & l. 3. l. 5. de separas. Quando heredis creditores hanc separationem petere possint, vid. in l. apud. §. utrum. ad SC. Treboll. l. 1. §. quæsitum. l. pen. §. ult. de separas. Donell. lib. 23. com. c. 15.

Conce-

39 Conceditur verb debitori illi, qui coactus hereditatem defuncti debitoris adit, nec bona ejusdem attingit, *d.l.1. §.6. §. ult. h.1. ne supra vires hereditatis aditæ, creditoribus solvere teneatur, d.l.1. quando non detur, vide in l.1. §. illud. §. item quaritur. l.2. d.1.*

40 Sequitur nunc de rebus, & formâ solutionis.

41 Solvitur autem debitum ex obligatione conventionis, aut delicti, civili poenâ puniendi contractum, *in prins. Instit. quib. mod. toll. oblig. l.1. de poen. §.9. Instit. de injur. §.14. & seqq. Instit. de L. Aquil. idque in solidum, ut nihil ipsi desit, l.1. qui. l.1. rem. l.27. l.34. §.10. de solut. l.2. §.1. ubi Jaf. & Dnaren. & l.85. de verb. oblig. Hotom.*

42 *quest. 22. neque aliud pro alio solvatur, Instit. quib. mod. tollit. oblig. l.2. §. mutui. de reb. cred. l.55. l.49. l.50. de solut. ad de Math. c.5. 27. neque debitum pro parte, d.l.2. §.1. de reb. cred. l.40. in fin. de solut. Donell. lib.16. com. cap.11. Gædda in l.32. nu. 9. 10. & seqq. de verb. sign.*

43 Aliud pro alio solvitur, quando res debita & solvenda non extat culpâ debitoris, quo casu æstimatio solvitur, *l.71. §. qui confiteatur. de leg. 1. l.10. C. de solut. l.82. de verb. oblig. aut illa aliena esset, quam dominus alienare nollit, l. cum alienam. C. de solut. d.l.71. vel propter inopiam, in favorem debitoris, solutio alterius, quam debitor rei, concedatur, *auth. hoc nisi. C. de sol. Novell. 41. c.3. vel à lege, l.7. de noxal. action. l. miles. §.1. de ro jud. testatore, l.1. §. item. ad L. Falcid. l.1. de poen. legat. aut creditoris voluntate, l. ita stipulatus. in fin. de verb. oblig. Donell. in l.16. C. de solut. & libr.16. com. c.9. aliud pro alio solveretur.**

44 Ut pro parte, invito solutio non fiat, limitatur ut non procedat, quando non constaret, an pars reliqua debeatur, *l.21. si cert. pas. l.13. §. sed si. de usufr. l.10. com. divid. vid. Gædda. in l.32. n.8.9. de verb. sign. aut à lege debitum, vel obligatio divisâ sit inter coheredes, l.25. l.81. de solut. l.2. §.1. l.85. §.1. de verb. oblig. l.1. l.2. C. si unus ex plur. herod. aut jussu magistratus pro parte fieret solutio, l.81. §.1. de solut. l.1. §.35. l.5. §.2. de pos. Dividuum debitum etiam pro parte solvi potest inter plures debitores, individuum secus, l.85. l.74. l.75. de verb. oblig. d.l.1. l.2. C. si unus ex plur. ubi Goshof. Quædam rectè etiam pro parte petuntur, quæ tamen non nisi in solidum rectè solvi possunt, d.l.85. §.4. l.9. de sol. & contra quoque, d.l.85. §.5. l.5. §. ult. l.139. de verb. oblig. Gædda in d. loc.*

45 Planè creditor volenti & acceptanti, in solum dari potest quæcunque res alia, non debita, *l.17. C. de solut. l.10. l.16. l.24. C. eod. aded, ut etiam pignus certo pretio æstimatum, sibi creditor pro debito retinere possit, l.34. Titius. de pign. act. vel vendere, l.26. de solut. l.9. de distr. pign. aut satisfactio quævis pro solutione habeatur, l.52. de solut. l.13. §.4. l.3. §.3. de pignor.*

46 Acceptata pro parte solutio, pro parte liberationem parit, reliquo in obligatione manente, *l.9. §.1. l.24. ubi l.71. l.84. de solutionib. vid. Donell. lib.16. com. c.11.*

47 Quod poenæ nomine à debitore penditur, debito non imputatur, licet ad creditorem pertineat, *l.74. id quod. de solut. l.22. ubi Costal. de pign. act. l.79. de furs.*

48 Solutio in dando consistens, tum perfecta esse dici-

tur & liberat, quando rem debitam perfectè & in solidum, atque irrevocabiliter accipientis fecit, *l.75. §.8.9. l.85. §.2. de verb. oblig. re in solum datâ evictâ, manet pristina obligatio, d.l. ubi 75. §. ult. l.20. l.69. l.98. l.46. de solut. Donell. lib.16. com. c.11.*

Quantitatis solutio fieri dicitur, quando res fungibilis, ejusdem generis, quantitatis & qualitatis cum illâ, quæ debitor accepit, realiter creditori numeratur, *l.95. §.4. de solut. l.49. eod. quæ rem acceptam representat, & vice ejus fungitur, l.2. §.1. de reb. cred. vide sup. c.3. li.1. Quod si tamen quantitas debita designata est specialiter & definita, hæc ipsa est solvenda, puta certum argenti pondus, *l.1. §. ult. de aur. & argenti leg. certi aurei æstimati, Goshof. in l.3. de reb. cred. per l.7. in fin. de usufr. ear. ver. que usu consum. quo casu solutio non potest fieri numis, vel aliis aureis, l.99. de solut. l.3. de reb. cred. vid. lib.1. c.68. Qui numos debet, eorundem specie certâ non demonstratâ, quosvis currentes numos rectè solvit, l.78. §.1. in fin. de hered. instit. l.67. de solut. & limitandum, quando creditor damnum sentiret in alia forma, quam ipse dedit, numos accipiendo, l.99. de solut. Cujac. & Dnaren. in l.59. de verb. oblig. Covarr. de veteri numis. c.7. Pinell. ad rub. part. 1. c.3. nu.10. C. de rescind. vend. quando species debite monetæ non amplius reperitur, æstimatio ejusdem præstâda est, l.71. §.3. de legat. 1. Novell. 4. c.3. Donell. ad l.22. nu.4. de reb. cred. Borch. ad c. unic. que sunt regal. nu.63. dislenit Hotom. quest. illust. 16. vid. lib.1. c.68.**

Si mutatio monetæ, vel pecunia facta est in æstimatione extrinsecâ, vel intrinsecâ, detrimentum & commodum erit creditoris, cui in illa bonitate quæ tempore contractus erat, pecunia solvitur, nisi debitor in mora solvendi extiterit, tum enim periculum ex mutatione hac proveniens, ille præstaret, com. dicit Boer. *decif. 327. Covarr. d. loc. Geil. lib.2. obs. 73. nu.9. Fachin. libr.2. illust. cons. c.9. & 10. vide sup. lib.1. c.68.*

Qui debitoris numos solvere jussus, suo nomine solvit, nec seipsum, neque debitorem liberat, *l.17. l.18. de sol. consumptis verb. numis bonâ fide à creditore, sequitur liberatio, d.l.17. l.94. in cui. de solut. Qui alienos numos solvit invito, vel infcio domino, eos tû demû accipientis facit, si aliis numis misti discerni nō possant, l.78. de sol. l.47. §.1. mandat. si nondum consumptis numis, integris illis, creditor pergat petere debitum, nō redditus acceptis, doli exceptione summovebitur, l.78. de solut. d.l.47. §.1.*

Generis solutio fieri potest in quacunaq; generis istius specie pro arbitrio & electione debitoris, *l.94. de solut. qui tamen vilissimam præstare non debet, l.52. mandat. neq; in dominio creditoris non permanfuram, l.72. §.5. l.95. §.1. de solut. quam electionem debitor, contestatione solvendi, & creditor petendi, sibi tollit, l. qui sibi 33. l. cum quis 38. §. qui hominem 3. l.34. §. pen. de solut. Atque hîc pro parte facta solutio & acceptatio, non tollit pro parte obligationem, sed gæpus nihilominus adhuc exigi potest, l.58. si quis. de solut. uti & in alternativo debito, l.9. §.1. l.34. de sol. l.85. l.2. §.2. de verb. obligat. cui generis debito, alternativum est simile, l.34. l.59. de solut. l. cum u. §. ult. de condit. instit.*

57 Electionem hanc debitor amittit, re alterâ, vel omnibus reliquis, quæ in obligatione erant, speciebus, unâ superflite relicta, peremptis, l. 84. §. Stichum. de legat. 1. l. 11. de legat. 2. l. 20. de opt. legat. quamvis peremptæ rei cuiusvis æstimationem pro arbitrio solvere possit, l. 95. de solution. l. 10. in fin. de jur. dot. l. cum res. §. sed si. de legat. 1. l. 72. §. 4. de solut. Costalium in l. 2. de eo quod cert. loc. Deinde amittit electionem hanc, quando dolo, vel culpâ speciem, vel rem deteriorem effectam solvere vult, l. 47. §. si Stichum. de legat. 1. l. 95. de solut. Species debita ejusdem restitutione factâ, omnino solvi debet, l. 81. §. 2. de solut. l. 2. §. 36. l. 5. §. 2. de pos. non deterior, neque diminuta, mutata, læsa, aut depreciata, l. 3. §. si redita. ubi Costal. l. 18. §. 1. commod. l. 27. de solut. Donell. lib. 16. com. c. 11.

58 Solutio debiti, consistentis in faciendo vel præstando, fieri debet factio debitoris, l. 98. §. 6. l. 31. de solut. in solidum, à quolibet ex pluribus, l. 85. §. 2. 3. de verborum oblig. ubi tamen debitor interesse solvens, se ab obligatione liberat, l. 72. l. 135. §. 3. l. 68. de verb. oblig. l. 31. l. 98. §. 6. de solution.

59 Quod si debitum ex pluribus causis est contractum, tum solvens exprimens, quo debito se liberare cupiat, illo etiam liberatur, l. 1. l. 5. l. 101. de solut. quando creditor solutum recipit, l. 2. de solut. Donell. lib. 16. com. c. 12.

60 si simpliciter, nullâ declaratione factâ, solvit, penes creditorem est, inquam causam sibi solutum velit, l. 1. Cod. de solut. l. 1. l. 5. l. 101. D. 100. quamvis post perfectam solutionem, eligere teneatur eam causam, in quam ipsemet alii soluturus fuisset, id est, quod prius tolli debitori utilius est, l. 1. l. 3. de solut. Unde in graviore & magis onerosam causam solutum sibi accepisse creditor præsumitur, l. 3. l. 5. l. 7. de solution. Donell. d. c. 12. uti i. in id, quod debetur sub infamiâ. 2. quod sub pœnâ, vel usuris. 3. quod sub pignore. 4. quod tanquam proprium. 5. quo habet faciliorem petitionem. 6. quod est antiquius. 7. quod ex certâ indubitata causâ debetur. 8. quod pure debetur. 9. pro more & consuetudine. 10. quod ex multis causis debetur, vide Menoch. lib. 2. arb. cas. 493. & lib. 3. præsumpt. 136. Donell. lib. 16. com. c. 12. Si causæ debitorum omnes pares & æquales, in die, & titulo, tum pro portione, ex omnibus debitorum causis solurum dicitur, l. 8. de solut. Briss. b. tit.

61 Restat, ut de modo & formâ solvendi dicamus, quæ consistit in opportuno loco & tempore solvendi: nam aliis, quàm debitis, loco, vel tempore solvens, minus debito dicitur solvere, l. 39. l. 49. de verb. obligat. §. 33. & seqq. In fin. de action. l. 85. de solut. l. 1. l. 2. de eo quod cert. loc. Donell. lib. 16. com. c. 11.

63 In loco nimirum illo, qui solutioni est adjectus, vel non. Ibi in loco destinato, non alio, creditore invito, l. 1. l. 2. §. si quis. l. 9. de eo quod cert. loc. l. 98. §. mihi de solut. l. 1. Cod. ubi conven. quæ cert. loco promiss. solutio fieri debet, nisi ex justâ causâ etiam alibi solutionem fieri creditoris interesset, l. 1. in fin. ubi Gothof. & Costal. de eo quod cert. loc. Si tamen debitor ad locum promissum tarò, vel nunquam, datâ operâ, vel impeditus veniat,

tunc ubicunque reperitur, solvere tenetur, l. 8. Cod. de solut. l. 18. ubi Costal. de confis. pecun. Donell. in l. pen. de eo quod cert. loco.

Quando locus, in quo solutio fieri debet, adjectus non est, distinguendum, an genus, vel species debeatur. Generis debitor, qui est ejusdem fori & domicilii cum creditore, in loco in quo creditor habitat, solvere tenetur, Bart. & Costal. in d. l. 18. per illum text. de confis. pecun. si est diversi fori, tum creditor debitorem accedere tenetur, l. 47. de legat. 1. l. unie. C. ubi fideicom. l. 26. §. 1. de legat. 1.

Speciei debitor, creditore solutionis gratiâ accedere non tenetur, sed eo loco, ubi res est, solvere debet, Bart. gloss. & Costal. in d. l. 18. per l. 11. §. 1. ad exhibend. l. 12. §. 1. de pos. l. 10. de rei vind. l. 11. C. de testib. Ideo species debita, sumptibus & expensis creditoris apportari debet, l. 5. §. 12. commod. nisi ex naturâ obligationis aliud constituitur, l. 11. §. 1. ad exhib. l. 12. in fine. de rei vind. l. 47. de legat. 1. l. 26. §. 1. d. s. l. 38. de judic. vel dolo culpâve debitoris species debita in alium locum translata esset, l. 98. §. 6. de solut. d. l. 11. §. 1. 2. d. l. 12. in fin. In promissione alternativa locorum, debitoris est electio; ut, mihi Romæ, vel Titio Ephesi dabis, l. 75. §. ult. de verb. obligat.

Species verò eadem, quæ debetur, l. 20. de solut. non deterior vitiosâve solvi debet, l. si soluturus. de solut.

Tempus solutionis adjectum, observari debet, l. 85. de solut. §. 33. In fin. de action. l. 2. §. ult. l. 32. de verb. signif. Ante diem conventum, bene solvitur, etiam invito creditori, l. 17. de reg. jur. l. 85. l. 70. de solut. l. 98. §. 4. d. l. 137. §. 2. l. 38. §. inser. de verb. oblig. quæ solutio tamen prohibita, quando creditoris gratiâ solutioni dies est dictus, l. 15. de annuis legat. l. 3. §. cum Pollidius. de usur. d. l. 70. Gomez. tom. 2. var. res. l. c. 11. nu. 22.

Conditionalis debitor, extante conditione, rectè solvit, l. 26. de solut. ante eam solvisse dici non potest, d. l. 26. & l. qui promissis. de cond. indubit. Donell. in l. 41. §. 1. de verb. obligat. & solutum repetere potest, l. 15. de ann. legat. l. 85. de verb. oblig.

Debitum carens die, loco & conditione, purum est, & statim solvendum est, Gomez. d. loc. nu. 23. per l. sub conditione. de cond. indubit. quod tamen cum aliquo temporis intervallo est accipiendum, l. 105. de solut. l. 25. in fin. de pign. act. ex boni viri arbitrio, Menoch. lib. 2. arb. cas. 2. Coras. lib. 2. miscell. c. 6.

Ad hoc caput referendus rit. de solut. D. & C. & tit. de eo quod cert. loc. rit. de separ. bonor.

Cap. 15. De oblatione.

- 1 Vicem solutionis obtinet oblatio & compensatio.
- 2 Oblationis & compensationis effectum.
- 3 Oblatio quid.
- 4 Oblationis species.
- 5 Imperfecta oblatio quid.
- 6 Perseveranser quando dicitur fieri oblatio.
- 7 Testatò quando fieri dicitur oblatio.

- 8 Fit tempore, loco & personis debitis & opportunis.
- 9 Res fungibiles, quomodo offerenda.
- 10 Si abest, cui fieri debet, quid faciendum.
- 11 Post moram, quando fieri potest oblatio.
- 12 Nuda realis oblatio imperfecta, quid operetur.
- 13 Cursum usurarum sistit, solvit antichresin, à pœnâ liberat.
- 14 Oblatio hac in futurum tantum prodest.
- 15 Oblatio verbalis nihil operatur in rebus mobilibus.
- 16 In immobilibus locum habet.
- 17 Indistinctè operatur, quando creditor non vult acceptare.
- 18 Debitor generis per solam verbalem oblationem liberatur.
- 19 Perfecta oblatio quid.
- 20 Partes hujus tres: oblatio, obsignatio, & depositio.
- 21 Oblatio totius debiti iusta & legitima precedit.
- 22 Obsignatio sequitur, & quomodo fieri debeat.
- 23 Causa hujus obsignationis.
- 24 Curator bonis datus, vicem obsignationis tenet in immobilibus.
- 25 Depositio obsignata pecunia apud quem, & quo loco fieri debeat.
- 26 Locus congruus & idoneus quis dicatur.
- 27 Obsignatum in eadem causa durare debet.
- 28 Efficacia hujus plena & perfecta oblationis.

EXpositâ verâ solutione: sequitur de quasi, seu modo quodam solutione, quæ vicem solutionis obnecat, cap. 14. nu. 5. sup.

- 2 Talis est oblatio & imputatio, quæ etiam creditori invito, instar solutionis, fieri possunt, l. 7. de usur. l. 19. l. 6. C. d. l. 9. C. de soluti. l. 8. C. de distract. pign.
 - 3 Oblatio est rei debite, creditori à debitore facta presentatio, d. l. 7. l. 6. l. 19. C. de usur. d. l. 9. Cod. de solut. l. 30. l. 39. D. eod. l. 32. l. 7. de usur. ab illo inique rejecta & repudiata, d. l. 19. l. 6. C. de usur. l. 7. D. d. s. d. l. 8.
 - 4 Oblatio ejusmodi est duplex: imperfecta, vel perfecta & absoluta.
 - 5 Imperfecta, est debiti presentis, perseveranter, l. 122. §. 5. l. 135. §. 3. de verb. obligat. l. 31. §. 1. de usur. & legitime, d. l. 9. C. de solut. l. 39. D. eod. facta presentatio & exhibitio, quâ rem debitam presentem reipsâ, & verbis de manu suâ debitor, in manum creditoris tradere paratus est, l. 1. §. si cista. de pos. l. cum servus. de condit. & demonstrat. Donell. lib. 16. com. c. 13. & 14. Verbalis oblatio nihil prodest, l. 9. C. de solut. l. ult. Cod. de pign. actio. Duaren. in l. 9. solut. mas. Pat. Greg. lib. 23. syntagm. c. 12. quamvis in rerum immobilium oblatione sufficiat, Novall. 91. de qua postea.
 - 6 Perseveranter oblatio fieri dicitur, quæ etiam semel cum instantiâ quadam fit, d. l. 122. §. 5. l. 135. §. 3. de verb. obligat. Cujac. ad l. 27. de usur. tract. 8. ad African. Coras. lib. 2. miscell. c. 6. aut sanè denunciatione sæpius factâ creditoris, l. ult. C. de usur. pupill.
- Legitime fit, quæ testatò & secundum jus fit, d. l. 122.

Testatò fieri dicitur, quæ coram testibus peragitur, quæq; per denunciationem & contestationem in creditoris notitiam, d. l. 122. & l. 32. §. 1. ubi Costal. de usur. l. 19. C. d. l. 5. §. 2. quod vi aut clam. l. 1. Cod. de suscept. & prepos. lib. 10. iustis occupationibus non impediti, pervenit, l. Celsus 23. §. 1. de arbit. aut sanè, actis intervenientibus, judicialiter, l. ult. C. de usuris pupill. Hic, si tutor, cui fortè solutio est facienda, non appareat pupillo, vel reliquis agnatis, amicisve ejus, denunciatio est facienda, l. 56 §. ult. de evict. arg. l. 22. ex quibus caus. major. l. 5. §. 1. ex quib. caus. in possess. Quod si non fit, cui oblatio fieri possit, debitor securus est, l. 4. l. ult. in fin. de L. commiss. l. 9. §. 1. de usur. l. pen. de nau. scenor. si debitam pecuniam deposuit, etiam sine oblatione, l. 19. C. de usur. l. 12. C. de compensat.

Secundum jus, debiti oblatio fieri dicitur, quando 8 tempore, loco & personis debitis & opportunis, d. l. 122. l. 39. de solut. l. 9. C. d. s. totum debitum, in solidum, l. 27. l. 34. §. 10. de solut. l. 9. C. d. s. irrevocabiliter & purè fit, l. 33. l. 46. de solut. l. 12. C. de usur.

Offertur verò res fungibilis per numerationem, 9 mensurationem, vel ponderationem, l. cum servus 82. de condit. & demonstr. res mobilis, per traditionem, §. per traditionem. Inst. de ver. divis. immobilis, per solam patientiam, Ansh. dos data. C. de donat. ante nupt. l. 19. C. de usur. l. 18. l. si me in vacuum. de acquir. poss. Donell. lib. 16. com. c. 13.

Si abest, cui oblatio fieri debet, offerens, coram magistratu ostendere debet, se paratum ad offerendum, l. si creditoris C. de usur.

Planè, si nihil creditoris interest, etiam post moram 11 oblatio fieri potest, l. si ita. §. Seja. de verborum obligat. l. sed etsi. de constit. pecun. Ante diem verò utriusque gratiâ adjunctam, oblatio malè fit, d. l. 122. de verb. oblig. vid. l. cum tempus. de regul. jur. l. quod in diem. de solut.

Sola & nuda hæc realis & verbalis oblatio imperfecta 12 non acceptata, quam diximus, vim solutionis non habet, l. 2. Cod. de usur. l. 6. D. eod. & l. 7. l. 18. d. sit. l. 9. de solut. l. 10. de pign. act. Cujac. in l. 73. de verb. obligat. ad African. tract. 8. in fine. Sed tamen hæc moram emendat, Donell. lib. 16. com. c. 13. novâ interpellatione creditoris non interveniente, l. illud. de peric. & com. rei vend. nec non credipam, periculum & moram oblata pecuniæ à se in creditorem transferat, d. l. illud. l. si mora. solut. matrim. l. qui decem. de solut. l. in condemnatione. §. unicusque. de reg. jur. ita ut debitorem offerentem, à periculo rei & culpâ, ipso jure, in bonæ fidei obligationibus, sed in stricti juris, per exceptionem liberet, l. 4. §. 3. de legat. l. 72. de solut. l. 72. §. ult. d. l. 122. §. 5. l. 105. de verb. oblig. l. 17. de const. pecun. Brisson. lib. 2. tit. de obsign. Donell. lib. 16. com. c. 13. non verò à dolo, l. qui dolo. l. parrem. de reg. jur.

Cursum usurarum nuda & imperfecta hæc oblatio 13 sistit, usurarum, inquam, ex morâ, d. l. 122. §. 5. l. 4. C. de usur. pupill. non ex stipulatione debitarum, l. tutor. pro pupillo. §. ult. de admin. suc. l. 1. in fin. de usur. l. 19. C.

d. s. neque pignus tollit, l. si prius. Cod. de distr. pign. l. ult. C. de luit. pign. solvit verò ἀντιπνεον, l. 11. Cod. de usur. & debitis publicis plenè liberat, l. 1. Cod. de succaps. & arca. lib. 10. sicuti & favore libertatis, l. ult. C. de condit. infit. Liberat similiter à pœnâ conventionali, l. Celsus. §. fin. de recaps. arb. Negusans. de pignor. per d. l. 19. Cod. de usur. & ab usuris gravioribus in stipulationem deductis, si offerantur minores, de quibus initio convenit, l. 19. Cod. de usur. arg. l. 30. de solut. & creditorem petentem denud à iudicio repellit, l. si debitor. de solut. Denique pecunia conditionis implendæ causâ oblata, continud plenam liberationem parit, & conditio pro impletâ habetur, creditore recusante acceptare, l. in iure. de reg. iur. l. ult. C. de condit. infit. Latina. §. ult. de pignor. act.

14 Illud tenendum, obligationem hanc in futurum saltem debitori prodesse, cum præteritam moram, pœnam, vel interesse corrigere, vel revocare non possit, l. 23. de recept. l. 23. de oblig. & act. l. 4. §. ult. de L. commiss. l. 2. C. de iure emphyt. Robert. lib. 2. sent. cap. 18. per l. 47. de act. emp. nisi cum debito principali, omne interesse offeratur, §. ult. Infitus. de perpet. & temp. act. vid. l. 3. §. ult. l. 4. in fin. iudic. solv. Cujacius in l. 84. de verborum obligat. Planè, quando creditoris nihil interest, obligatio etiam ad præteritum referri potest, l. 8. si quis caus. iudic. fisti. Hotom. & D. nell. in tract. de usur. Duaren & Cujac. in l. 84. de verb. oblig.

15 Oblatio verbalis verbis solis, sine re præsentî facta, in mobilibus rebus nihil prodest, l. 9. C. de solut. l. 9. de rescind. vend. l. 9. §. 3. de pign. act. l. ult. C. de luit. pign. l. 1. C. qui pot. in pignor. Duaren. in l. 9. solut. mas. Negusans. part. 5. membr. 3. part. 3. Petrus Gregor. libr. 23. c. 12. syne. quibusdam casibus exceptis, l. ult. C. de condit. infitius. l. 1. C. de succaps. & p. 2. §. lib. 10. in immobilibus locum habet, Novell. 91. Duaren. d. loc. per l. 9. de rescindend. vendit.

17 Indistinctè verò operatur, ac si realis & perfecta obligatio facta fuisset, quando creditor non vult acceptare, expressè contestando, se nolle acceptare, quocunque modo oblatum, Gabriel. lib. 3. tit. de solut. conclus. 8. l. 18. id Corbulus de iure emphyt. capite 15. limis. 37. Debitor quoque quantitatî, & vel generis ex ultimâ voluntate per solam obligationem ejus quod debet, ipso jure liberatur, l. ult. C. de cond. insert. Daniel. Moller. lib. 5. semest. diff. 29.

19 Perfecta obligatio est præsentatio debiti verbis & re facta, cum obligatione & depositione sequenti, l. 9. C. de solut. l. 19. Cod. de usur. l. 1. §. ult. l. debitor. d. s. Donell. lib. 16. com. c. 14. etiam per alium, nomine debitoris perfecta. Unde fit, ut obligatio hæc semper cum suo adjuncto, scilicet obligatione & depositione reperiat, l. 1. §. ult. l. debitor. l. tutor. §. Lucius de usur. l. si prius. Cod. de distr. pign. l. 12. C. de compensat. l. ult. C. de luit. pign. l. ult. C. de pign. act. l. 64. de fideiuss. l. 9. C. de solut.

20 Constat ergo & perficitur perfecta obligatio tribus partibus. I. Oblatione præsentis pecuniæ debite, legitimè factâ, d. l. 19. C. de usur. & repudiatâ à creditore,

in mora accipiendi existente, l. 7. de usur. l. 9. Cod. de solut. II. Hujus repudiatæ & recusatæ oblatione, d. l. 9. C. de solut. d. l. 19. III. Oblignatæ ejusdem depositione, d. l. 19.

Oblatio, seu præsentatio totius debiti, vel rei debite, non deterioratæ, justa & legitima præcedere debet, d. l. 19. Negusans. de pign. part. 5. membr. 3. part. 2. num. 12. 13. & sequentib. verbis specialibus, non generalibus facta præsentî creditori, vel citato, Negusans. d. loc. num. 17. 18.

Obligatio est totius debiti oblatis & repudiati, d. l. 9. d. l. 19. in sacculum, peram, cistâmve missi & inclusi obfignatio, l. 39. de solut. l. 1. §. si pecuniam depositi. vide Menoch. lib. 2. arb. cas. 208. num. 26. & seqq. Negusans. d. loc. num. 13. 14.

Obligatio hæc fieri potest notis & signis deponentium debitorum, l. ult. de L. commiss. vel signatorum aliorum adhibitorum, d. l. ult. & d. l. 1. §. si pecuniam depositi. Brisson. lib. 2. de solut. quæ annulo imprimitur, l. videamus. §. pen. locat. l. si signatorius. de verborum sign. Brisson. d. loc. Possunt & aliis modis res depositæ offerari & occludi in cista, folle, aliâve re, pro arbitrio iudicis, vel deponentis, d. l. 9. C. de solut. d. l. 1. §. 36. §. 47. depositi. adde Cujac. libr. 8. objerunt. cap. 1. qui sibi claves retinere potest, Cujacius ad l. 39. de solut. tract. 8. ad African.

Obligatio hæc ideo fit, ne de summâ depositâ quicquam subtrahi possit, non animadverso furto, & creditor scire possit, an integra summa perfoluta & deposita fuerit, vel minus, Donell. lib. 16. com. c. 14. Quæ est causa, ut sine oblatione & occlusionè depositio fieri non possit, Cujac. d. loc. Molyn. de usur. quæst. 45. Menoch. cas. 208. num. 32. & seqq. Clarus in §. fursum. quod in rebus se moventibus fieri non potest, nisi per notas & signa, Negusans. d. loc. num. 15.

In rebus immobilibus oblatis, vicem obfignationis & depositionis obtinet curator bonis vacuis à iudice petitus & datus, quod & in animalibus brutis oblatis dixerim, Donell. lib. 16. com. cap. 14. pro quarum rerum custodiâ & curâ depositarius, aut curator, fructus lucrari potest, Donell. d. loc. per l. 3. in pr. & §. 1. l. usura. de usur.

Depositio obfignatæ pecuniæ est ejusdem custodia & commissâ legitima: quæ fit loco idoneo, tempore legitimo, parte adversâ citatâ, pecunia verè & realiter numerata, purè & liberè, sine aliqua conditione & reservatione, pecuniâ, inquam, probâ & corrente usitatâ, quæ non statim reprobabitur, eaque integrè & plenè, Meno. lib. 2. arb. cas. 232. per alleg. ib. unde alibi solemnîs obfignatio vocatur, d. l. 9. C. de solut. & obfignatio cum depositione, l. tutor 41. §. 1. de usur.

Locus congruus & idoneus atq; tutus dicitur pro iudicis arbitrio, Menoch. cass. 232. n. 9. ubi creditori depositam pecuniam repetèdi datur facultas, per l. tutor. §. ult. de administ. tut. l. 19. C. de usur. Meno. d. loc. Donell. lib. 16. com. c. 14. Negusans. d. loc. n. 26. qui locus tutus facit, ne depositum facîle subtrahi possit, & creditor, si velit, illud repetere

repetere queat, *Don. d. lib. 16. com. c. 14. Negus. d. loc.* Unde depositio hæc fieri potest in zede facta, l. 9. *de eo quod cor. loc.* apud astra, seu officium, l. si fidej. in fin. qui satis d. cog. in *zede facta*, l. 20. C. de agric. & censu. Nov. 74. vel apud zedituum, tabularium, aliumve, quem iudex iusserit, l. 6. C. de usur. l. 2. D. eod. post factam obfignationem, *Donell. lib. 16. com. c. 14.*

- 27 Obfignatum & depositum hoc, in eadem causa manere & durare debet. Repetitur enim à debitore, pro non deposito & obfignato habetur, l. 1. C. qui pot. in pig. l. 19. C. de usur. l. si parte. §. in rem. de in rem vers. *Boër. de eis. 23. n. 39. Donell. d. c. 14.* Restitui quoq; à depositario repetenti creditori, d. l. 19. vel deponenti debet, eo modo quo fuit depositum, *Memoch. d. cas. 208. n. 30. & seqq. Clar. in §. fursum. Donell. d. c. 14.* non disfigillatum, releturatum, vel apertum, *allegati Dd. d. loc.*
- 28 Effectus hujus pænæ & perfectæ oblationis est, ut habeatur pro solutione, & tandiu ipso jure debitorem liberet, tandiu à deponente non repetitur, *Lobfignatione. 9. C. de solut. l. 19. C. de usur. l. 1. C. qui pot. in pign. Donell. d. c. 14.* & in pigneratitio contractu per eam secundus creditor in primi jus & locum succedit, l. 1. C. qui pot. in pign. Dominium & possessio pecuniarum, vel rei depositæ ad creditorem repudiantem transit, *Donell. d. c. 14. per l. cum quis. §. 1. de solut. l. pen. C. ad exhib. cursum usurarum sistit, l. 6. l. 19. C. de usur. pignus solvit, d. l. 19. l. Paulus. §. fin. quib. mod. pign. vel hypoth. & pænâ liberat, l. 20. C. de pign. act. l. 9. de solut. atq; creditorem perentem ope exceptionis, iudicio repellit, l. si debitor. l. qui decem. de solut. Plures effectus alios hujus consignationis & depositus. Plures effectus recenset *Negusantius de pign. & hypoth. part. 5. memb. 3. part. 3. per 101.**

Cap. 16. De compensatione.

- 1 *Imputatio quid.*
- 2 *Hujus species.*
- 3 *Compensatio quid.*
- 4 *Omni deductio hodie dicitur compensatio.*
- 5 *In compensationem quid deducatur.*
- 6 *Locum hæc habet in obligationibus quibusvis.*
- 7 *Fidejussor tam quod sibi, quam quod alii debetur, compensare potest.*
- 8 *Unus ex duobus reis, quod alteri debet, non potest compensare.*
- 9 *Nemo potest compensare quod alii, non sibi debetur.*
10. 11 *Qua non veniant in compensationem.*
- 12 *Quibus non potest opponi compensatio.*
- 13 *Qua præterea causa non admittant compensationem.*
- 14 *In delictis locus est compensationi, quando multa infligenda est, vel causa est par utriusq;.*
- 15 *In reliquis delictis, in quib. pænâ corporalis locus habet, non est locus compensationi.*
- 16 *Compensationis species.*
- 17 *Ipso jure quando fieri potest compensatio.*
- 18 *Ope exceptionis, quando admittitur.*

Sequitur de altera specie solutionis, quæ veræ solutioni est admissa, imputatione scilicet. *Vid. sup. cap. 15. num. 2.*

Imputatio est crediti creditoris sui, ex quo imputans eidem tenetur, pro satisfactione sibi ab eodem debiti, acceptatio, *argum. l. 4. l. 9. l. 20. de compens. l. 5. l. 11. C. d. s. Cujac. lib. 15. observ. c. 12.*

Imputatio illa est duplex, compensatio, vel retentio. 2 Nam retentionem, compensationem quandam dici, asserit *Pet. Molierna. de retentione. quaest. 5. Roland. à Valle consil. 17. num. 3. vol. 4. Cujac. lib. 15. observ. c. 12.*

Compensatio, est quantitatis rei fungibilis, purè 3 debita & liquidæ invicem & creditæ, l. 18. de pign. act. l. 2. l. 4. l. 5. l. 8. l. 11. l. fin. C. de compens. l. 15. l. 19. l. 20. D. d. s. *Donell. lib. 16. com. c. 15. & in §. in bona. Insti. de act. n. 13.* inter debitorem & creditorem, ad quantitatem & summam concurrentem, contributo, l. 1. l. 12. l. 16. §. 1. l. 8. de compens. l. 5. l. 4. l. 12. C. d. s. *Brisson. lib. 2. de solut. Memoch. lib. 3. praef. 142. & lib. 4. praef. 84. & seqq.* vocatur alicubi solutio, l. 4. qui pot. in pign. l. 4. C. h. s. contributo, l. h. s. de compens. imò omnis deductio & reputatio, hodie 4 compensatio dicitur, l. 4. l. 5. l. 11. C. de compens. *Cujac. lib. 15. observ. c. 12. Donell. in d. §. in bona fidei. n. 5. 6. 7.* & ipso jure tollit obligationem, l. fin. C. de compens. & l. 4. l. 10. l. 22. D. eod. *Zanger. de except. part. 3. c. 6. n. 45. & seqq.* Duaren. putat etiam speciei cum specie, vel speciei cum quantitate compensationem esse licitam, l. fructus. §. ob donationes. solut. mat. l. 18. §. ult. commod. l. ult. C. de compens. l. 22. §. eod. Sed malè. nam in alleg. text. rei æstimatio debetur & compensatur, *Donell. lib. 16. com. c. 15. & in §. in bona fidei. ubi & Zas. Insti. de action. per l. ult. C. de compensat. Zang. de except. part. 3. c. 6. num. 38.*

In compensationem deducitur quantitas, vel res fungibilis credita & debita cum sua causa, l. 2. l. 5. l. 11. C. h. s. l. 11. l. 15. D. d. s. & accessionibus, l. 7. C. de solut. l. 4. C. h. s. descendens ex obligatione civili, vel naturali, l. 4. l. 6. l. 10. de compensat. l. 5. l. 8. C. eod. quæ per exceptionem perimi non potest & in iudicium deduci, l. 14. h. s. *Brisson. lib. 2. de solut. Quid de quantitate, quæ instat speciei debetur, vid. Fa. lib. 6. illust. cont. c. 6. per l. 34. §. 7. l. sed si certos. de legat. 1.*

Compensatio hæc locum habet in obligationibus 6 descendentibus ex conventionione, vel delicto, l. 4. l. ult. C. de compens. l. 19. C. de accusat. l. 1. §. qui hoc. l. 39. ad L. Jul. de adul. ex conventionione, sive illa sit bonæ fidei, sive stricti juris, l. ult. in princ. C. de compens. §. in bona fidei. *Insti. de action. vid. Cujac. lib. 8. obs. c. 16. & lib. 15. s. 1. 1.* qualiscunque illa sit, ex verbis, vel nudo consensu, l. ult. C. de compens. *Cujac. lib. 15. obs. c. 12. Donell. in d. §. in bona fidei. Richard. in d. l. ult. per l. 10. §. 3. l. 11. l. 4. l. 7. D. d. e.*

Fidejussor etiam, non tantum quod sibi, sed & quod 7 reo principali debetur, rectè compensat, l. 5. de compens. *argum. l. exceptiones. de fidejuss. & in rem suam datus procurator, l. 18. h. s. & quandoque filiosfam. quod patri debetur, vel contrà, compensat. l. si cum filiosfam. 9. de compensat. h. s.*

- 8 Unus ex duobus reis, quod alteri debet, compensare non potest, nisi socii sint, *l. si duo rei. de duob. reis. nec tutor, quod pupillo debetur. l. pen. h. s. excepto casu l. 36. de adm. sus.* Alias, nemo potest compensare, quod alii, non sibi debetur, *l. ejus. C. h. s. l. 18. §. 1. l. pen. D. h. s.*
- 10 Compensatio locus non habet in obligatione depositi, *l. ult. & penult. C. h. s. Cujac. lib. 8. observ. c. 16. & lib. 15. observ. c. 12. Novell. 88. Donell. in d. §. in bona fidei. n. 10. actione momenti, arg. l. unie. C. fi de momentanea possess. fuer. appellat. Cujac. d. c. 16. & l. 8. Cod. unde vi. actione commodati, l. 6. C. h. s. l. ult. C. commod. non dotis, l. unie. §. taceas. C. de rei ux. act. l. fructus. 7. §. 15. ubi Duaren. l. 2. 4. §. si uxor solus. mas. Cujac. lib. 9. obs. c. 37. & ad Paul. lib. 2. tit. 12.*
- 11 Præterea non habet locum compensatio, quando debitor aliquid dedit, concessit, vel donavit inter vivos creditori; non enim animo compensandi id datum præsumitur, *l. utiam. §. si debita. l. si verò. §. si seruo. de bon. liber. Menoch. lib. 3. præsumpt. 142. num. 2. nisi ex conjecturis aliud appareat, d. præf. 142. n. 6. 7. 8. 9.*
- 12 Sed nec fisco, aut Reipubl. compensatio opponi potest in certis causis, ad publicam utilitatem pertinentibus, *l. 20. de compensat. nec causæ annonæ. d. l. 20.*
- 13 nec causæ tributorum, stipendiorum, vectigalium, pretio rei à fisco emptæ, debitzve, *l. aufertur. §. debitoribus. de jure fisci. ex frumenti, olei publici pecunia, l. 3. C. h. s. l. 1. §. ad frumenti. de admin. rer. ad crois. part. Brisson. lib. 2. de solus. Zanger. de except. part. 3. c. 5. Neque locum habet in debito Calendarii & alimentorum, l. 3. C. de compens. Donell. lib. 16. com. c. 15. in aliis fisco non excipio, *l. 12. eod. h. s. l. 1. l. ult. C. d. s. nec civitates, l. 3. C. h. s. nec debitores annonæ, l. ideo. h. s. nec juramento confirmatas promissiones, Gabriel. conclus. 7. tit. de jurejur. lib. 2. Fachin. lib. 1. c. 7. contro. ill. An contra instrumentum liquidum & juratum opponi possit, disputat Cacheran. decis. 92. num. 26. Grassus de except. c. 16. num. 19. 20. & seqq.**
- 14 In delictorum obligatione compensationi locus est, *l. 39. solus. mas. l. 2. C. h. s. l. 36. de dolo. l. 1. C. de ver. nunt. l. 13. §. 5. l. 2. §. 4. de adul. quando ex delicto pœna civilis, seu multa infligenda venit, l. si ambo. h. s. d. l. 39. d. l. 36. Cujac. lib. 11. observ. c. 37. Geil. lib. 2. observ. 100. num. 9. 10. Gothofred. in d. l. 10. §. 2. h. s. l. 25. de procurat. l. 19. C. qui accusat. poss. Zafius. §. bona fidei. Instit. de act. vel quando par est causa, in qua uterque est in dolo, *l. 10. h. s. l. 128. l. 126. §. 1. de reg. jur. l. 5. §. 1. de tabularum. tum enim conditio illius, qui incept agere de dolo, est deterior, l. 47. l. 39. solus. mas. l. 4. §. 13. de doli mal. except. in causa furtiva & noxali, d. l. si ambo 10. §. 2. ubi Gothofred. h. s. injuriz, defensionis causâ prolata, injuriz compensantur, l. 4. §. 6. de bon. liber. l. 25. de procurat. Geil. lib. 2. observ. 100. & 101. num. 4. Myns. cent. 5. observ. 17. Covarruv. lib. 2. var. resol. c. 10. num. 8. Yand. lib. 2. quæst. 29. var. quæst. & pœna falsorum utinque productorum instrumentorum compensatur, arg. d. l. 10. §. 2. h. s. in spolio non admittitur, *l. ult. in fine. C. de compensat.***

In reliquis delictis publicis & aliis, in quibus pœna I § capitalis, vel corporalis imponenda venit, non est locus compensationi, *d. l. 10. §. 2. ubi Costall. quæ innocentiâ, non relatione criminum purgantur, l. si quis. de public. jud.*

Compensatio est duplex: alia quæ fit ipso jure: alia, I § quæ fit per exceptionem, *l. ult. de compens. l. 9. C. de except. Donell. in §. in bona fidei. Instit. de act. & lib. 16. com. c. 15. Costall. in d. l. 10.*

Ipso jure compensatio fit, civili, merito jure, *d. §. in I § bona fidei. l. 4. l. 11. l. 21. l. 10. h. s. Cujac. lib. 8. observ. c. 16. & lib. 15. c. 1. Zaf. & Myns. in d. §. in bona fidei. in debito & credito, liquido, aperto & indubitato, l. 22. h. s. l. neq. 6. l. ult. C. d. t. Cujac. lib. 8. observ. c. 16. Donell. lib. 16. com. c. 15. & in d. §. in bona fidei. Colerus de process. execut. part. 4. c. 2. num. 10. 11. de quo constat, in continenti pro arbitrio judicis, Menoch. lib. 2. arb. cas. 14 & 18. sine hominis facti, l. 21. h. s. Unde est, quod hæc compensatio quandoque conjecturis præsumatur facta, Menoch. lib. 3. præsumpt. 134. num. 11. & seqq.*

Ope exceptionis compensatio fit, quæ jure & æquitate prætoris in debito, creditore, non liquido, dubio, controverso, probatove admittitur, *l. 9. C. de except. l. ult. C. de compens. Donell. d. loc. l. 22. h. s. quæ tamen tum dum obligationem tollit, quando compensare paratus, debitum liquidum fecit, idq; probavit, d. l. 22.*

Hujus farinz sunt tit. D. & C. de compensat.

Cap. 17. De retentione.

- 1 Retentio quid.
- 2 Appellationes ejus.
- 3 Ejus species.
- 4 Causa retentionis à re retenta veniens.
- 5 Jus in specie retenta.
- 6 Jus domini rei, quæ sine vitio ad retinentem pertinet.
- 7 Jus hypothecarium in re retenta.
- 8 In omnibus rebus pignoratia, jus retentionis est.
- 9 Mulier & maritus jus retentionis habent.
- 10 Dominus in prædio locato urbano, & conductor pro expensis.
- 11 Expensas faciens in re aliena, illo jure uti potest.
- 12 Sic & pignus pro usuris, venditor rem venditam, commodatarius pro expensis & similes, rem alienam retinere possunt.
- 13 In hypotheca expressa.
- 14 Pro impensis & sumptibus factis in re aliena.
- 15 Quilibet rerum alienarum administrator pro impensis factis.
- 16 Hoc jure utitur sortor, conductor, advocatus, dominus hospitii, stabularius, commentariensis.
- 17 Animal damnnum dans, pro damno retineri potest.
- 18 Non habens actionem ad agendum efficacem, eo jure utitur.
- 19 Uti in debito naturali, de quo nulla actio datur.
- 20 Tutor sibi solvere potest per retentionem.

- 21 In causa in qua iustitia demagatur.
 22 In quibus casibus iudicis copia haberi non potest, & in quibus concessum est sibi jus dicere.
 23 Ob fuga debitoris sufficiencyem, tribus concurreribus.
 24 Partum debito adjectum, retentioni causam praebet.
 25 Retentioni ad finem pignoratice & repraesalicia.
 26 Pignoratice quid.
 27 Repraesalicia quid.
 28 Requistia repraesaliarum iustarum.
 29 Quidam repraesaliciae bodie locum non habere putant.

ATque hæc prima species imputationis est: sequitur de altera, quæ est retentio, supra cap. præced. num. 2.

- 1 Retentio est, qua debitoris, non debita species, lsi in area. de cond. indob. l. unic. §. 5. C. de rei uxor. ad l. 5. de impens. in res dot. l. quadam mulier. l. ejus rei. de rei vind. l. proinde. de reb. cred. Ulpian. tit. 6. §. 9. cujus possessio, sine vitio, bona fide & justo titulo, §. 30. ex diverso. §. 32. & seqq. Instit. de ver. divis. l. 14. de dol. mal. & met. except. l. 48. de rei vind. l. 1. §. 1. quorum legat. Pet. Molignac. de retent. quæst. 314. & seqq. & quæst. 199. & 44. Boer. quæst. 44. num. 7. Negusant. part. 5. memb. 4. num. ult. de pign. ad creditorem pervenit, l. 18. l. ult. commod. l. ult. C. d. 1. Guil. lib. 2. observ. 12. num. 5. 6. l. 1. Cod. etiam ob chirograph. pecun. pign. Color. de process. exsecus. part. 1. cap. 2. num. 186. d. §. 30. & seqq. qualiscunque ille sit, Molign. quæst. 417. & seqq. ab eodem creditore retineri potest, donec à debitore solutio fiat, §. 32. & seqq. Instit. de ver. divis. l. 14. de dol. mal. & met. except. l. 1. Cod. etiam ob chirograph. pecun. idque ex causa debito, vel speciei retentæ coherentis, Guil. d. hb. 2. obs. 12. num. 5. per l. 26. §. si centum. ubi gloss. de cond. indob. l. qui colonus. de vi & vi arm. quæ occasione debiti pervenit ad creditorem, Molign. quæst. 199. per l. si non inducitur.
 2 Cod. in quibus causis pign. sacis. cons. l. fin. Cod. commod. Vocatur impropiè compensatio, l. 4. l. 9. l. 20. de compens. Pet. Molign. quæst. 5. 6. 7. de retent. item possessoris defensio, qua dominus rei repellitur, §. 32. qua ratione. & seqq. Instit. de ver. divis. exceptio. qua tutus est possessor, d. §. 30. & seqq. defensio possessionis, bona fide adeptæ, l. 1. Cod. etiam ob chirograph. pecun. l. 4. l. 9. l. 2. in quibus causis pign. sacis. cons. l. 2. de except. quæ retentor possessor sibi cavere in re mavult, quam personam tantum habere obligatam, l. plus cautionis. de reg. jur. l. minus est. d. 1.
 3 Retentio hæc est duplex: una, quæ causam trahit à re, vel specie retenta, Bartol. in l. 26. §. 4. num. 7. de cond. indob. per §. 30. & seqq. Instit. de ver. divis. l. 18. §. 2. commod. Guil. lib. 2. observ. 12. num. 5. altera, quæ ab ipsius debiti natura, l. 4. de dol. mal. & met. except. l. 48. de cond. indob. l. pignoribus. C. de usur.
 4 Causa retentionis, quæ à re retenta venit, est jus, quod in specie retenta creditor habet, vel impensæ uti-

lis, aut necessaria in rem retentam à se facta. Nam quæviscunque causa retentionis inhæret rei, toties potest res ipsa, pro tali causa retineri, Zoannes. rer. quæst. cap. 42. num. 5.

Jus in specie retentâ, retentioni causam dans, est dominium, vel jus pignoratitium.

Jus domini in specie, quæ sine vitio ad creditorem 6 dominium pervenit, potestatem retinendi illi præbet, quando pro illa litis estimationem creditor solvit, l. 4. & l. 77. de rei vind. vel, quæ est talis, quam ex causa domini vindicare possit, l. 1. C. etiam ob chirograph. pecun. l. 1. l. 3. l. 30. l. 61. l. 79. §. 95. §. 10. de solutio. l. 29. §. 1. de evict. l. 26. §. 4. de cond. indob. aut res fungibilis debitoris, ad creditorem pervenisset, quæ esset ejusdem generis cum credito quantitates liquido: quo casu, tanquam rem propriam accepisset, retinere eam potest, l. 6. §. ult. l. 7. l. 8. l. 38. de neg. gest. l. 9. §. 5. de admin. suc. quæ est compensatio, de qua supr. cap. 16.

Jus pignoratitium, vel hypothecarium, in retenta 7 specie, creditori competens, retentioni quoque locum facit, l. 4. l. 6. l. 7. l. pen. ex quibus causis pign. vel hypoth. tacit. Pet. Molignac. de retent. quæst. 2. Bartol. in l. si non sortem. §. si centum. de cond. indob. Negusant. part. 5. memb. 4. de pign. per l. 1. C. etiam ob chirograph. pecun.

In omnibus igitur speciebus, seu rebus, in quibus 8 tacitum, vel expressum pignus constitutum est, jus retentionis competit, l. 4. l. 7. in quibus causis pign. vel hypoth. tac. cons. l. pen. d. 3. Color. de process. exsecus. part. 1. c. 2. num. 190. & seqq. per l. 1. §. 1. de pign. l. 1. Cod. si alien. res pign. det. Costal. in l. 18. §. fin. commod. Unde sit, ut 9 mulier, bona defuncti mariti retinere possit, donec de dote ejusdem, eidem satisfiat, l. unis. §. & plenius. Cod. de rei ux. ad l. 1. affiduis. Cod. qui pot. in pign. v. emb. consil. 50. num. 24. 25. & consil. 77. num. 9. Pet. Molign. quæst. 20. 21. 22. & seqq. Joseph. Lud. decif. Perusina 109. num. 2. Negusant. d. loc. num. 5. vid. Menoch. lib. 3. cas. 160. num. 14. Color. de process. exsecus. part. 1. cap. 2. num. 190. & seqq. Similiter quoque maritus in defunctæ uxoris bonis, pro debito, quod jure communi, vel ex statuto, vel alio modo, in bonis uxoris habet, jure retentionis utitur, Color. d. loc. num. 202. & seqq. Sic dominus prædii ur- 10 bani, à se locati, bona conductoris investita illatæve retinere potest pro pensione debita, interesse & estimatione deteriorationis, l. si lusum. §. solutum. de pign. ad l. 1. C. etiam ob chirograph. pecun. Color. d. loc. num. 206. & seqq. l. 2. l. 9. l. 4. in quibus causis pign. vel hypoth. tac. contrab. l. conti. C. Locat. l. 2. ad L. Rhod. de jact. Quo jure etiam conductor uti potest pro expensis à se in rem locatam factis, Color. d. loc. num. 208. 209. cap. 2. part. 1. de process. exsecus. & pro mercede debita, Pet. Molign. quæst. 66. & seqq. d. loc.

Quicumque etiam expensas fecit in rem alienam 11 bona fide, eam retinere potest, donec de his ei est satisfactum, Daniel Molter. lib. 1. semest. cap. 30. Pet. Molign. d. loc. quæst. 116. & seqq. per l. si non sortem. §. centum. de cond. indob. l. per retentionem. C. de usur. l. si necessarios. de pign. ad l. Pacian. lib. 2. cap. 8. num. 10. de probat. qui ab

- hostibus captivum redemit, pro pretio redemptionis, *l. fomatius. §. ult. de legat. 1. l. 20. §. ult. qui testam. fac. poss. l. 2. l. ult. de captiv. & postlim. rem pigneratam redimens,*
- 12 *l. 1. quib. mod. pign. vel hypoth. Negusians. d. loc. nu. 6.* Sic & pignus retineri potest à creditore pro usuris nondum solutis in sorte præstita, *l. 10. C. de usur.* Venditor quoque rem venditam pro pretio nondum soluto, retinere potest, *l. 12. §. 8. de act. empt. l. 22. de hered. vel act. vend. l. 6. qui potior. in pign. & servum venditum, ob furtum à seruo commissum, l. 30. de act. empt. l. 51. de condit. indeb. damnūve illatum, l. 31. de ad. ad. & locator mercedem vehendam pro vecturā, *Ulpian. tit. 6. §. 9. vid. sup. de pign. cont. & commodatarius rem commodatam pro expensis & debito suo, l. 18. §. ult. ubi Costal. commod. l. ult. C. de. & pignus datum pro alio debito, propter pecuniam chirographariam retineri potest, l. 1. C. etiam ob chirogr. pecun. pign. retin. poss. vid. Ant. Fab. deced. 1. error. 10. Pet. Malign. quæst. 63.* Quando verò pignoris à creditore distracti pretium, pro sibi debito alio, etiam naturali, creditor retinet, non tam retentio, quam compensatio est, *l. 6. l. ob triginta. l. pupilli. §. cum eo. l. Paulus. de solut. l. pignoribus. C. de usur. l. ult. C. de iur. dam. impet.**
- 13 Multò magis verò admittenda retentio in hypotheca, seu pignore expresso, cujus possessio sine vitio ad creditorem pervenit, quam cum creditor vindicare & petere possit, cur non apud se existentē retinere? *l. 61. l. 1. l. 3. l. 50. de solut. d. l. 1. C. etiam ob chirogr. pecun. arg. l. 173. §. ult. de reg. iur. vid. Menoch. de recuper. poss. remed. 8. quæst. 12.*
- 14 Propter impensas & sumptus in rei retentæ utilitatem, conservacionem & necessitatem factos, jus retinendi competit cuiuslibet impendenti, ad quem res illa, sine vitio pervenit, *l. quæ varians. 9. §. licet. de acquir. rer. dom. l. 18. §. possunt. commod. l. datum. C. de rei vind. Negusians. d. loco num. 8. Malign. quæst. 199. Geil. lib. 2. observ. 12. nu. 5. 6. per l. 5. de impens. in res dotal. §. 30. & seqq. Inst. de her. divis. arg. l. 156. §. cum damus. de reg. iur.*
- 15 Ob hanc causam, quilibet rerum alienarum gestor, vel administrator pro impensis & sumptibus rem retinere potest, donec sibi de illis satisfiat, uti commodatarius, depositarius, negotiorum gestor, mandatarius, socius, venditor, conductor, creditor, possessor pignoris, sit. *commod. vel cont. sit. depos. vel contr. de negot. gest. mandas. vel contr. d. sumptus. de rei vindic. l. insulam. 42. §. fructus. l. solus. mas. l. 7. §. 16. impendia. d. l. laud. Gabr. sit. de acquir. rer. dom. lib. 5. conclus. 1. Tirac. de res. lign. §. 15. gloss. 1. Pet. Malign. quæst. 3. & 51. & seqq. 87. & seqq.*
- 16 *de iure vident.* Sic itaque sator vestem, pro mercede artificii & operæ suæ in faciendâ veste, *Geil. lib. 2. observ. c. 12. num. 5. 6. 7. per l. 9. §. 1. 3. de acquir. rer. dom. Coler. d. part. 1. c. 2. nu. 213. & seqq. conductor, pro expensis factis in reparatione domus, aut habitacionis, Coler. d. loc. nu. 208. 209. l. solutum. §. solutam. de pign. autiga. tabularius pro mercede sibi debita, rem transportandam aliò, retinere potest, *Coler. d. loc. nu. 210. arg. l. inserendum. & l. hujus. qui pos. in pign. scriptor, advocatus, notarius, procurator, chartas scriptas, actiave, instrumentumve, ob non solutam mercedem, retinere potest, Coler. d. loc.**
- num. 213. & seqq. Geil. lib. 2. obs. 12. num. 5. 6. Malign. quæst. 75.* Similiter dominus hospitii, pro pretio unius, aut alterius prandii, vel coenæ utitur jure retentionis in rebus, vel bonis hospitii, *Coler. d. loc. num. 216. & seqq.* Stabularius, caupo, rectè jumenta pro hospitatione, vel exhibitione nocturna diurnave retinere potest, *Coler. ibid. nu. 217. & seqq. Malign. quæst. 86. per l. eo jure. §. stabula. in quib. caus. pign. vel hypoth.* Item expensas faciens in curam aut medicinam hospitati, vel in ejus exequiis expediendis, *Malign. quæst. 44. Coler. d. loc. n. 222. Commentariensis, seu custos carceris, in carceratum detinere potest, donec ab eodem persolvantur expensæ, Clar. quæst. 62. nu. ult. §. fin. recept. sens. Peckius de jure sistendi cap. 34. Malign. quæst. 193.* Solvens debitum pro redemptione pignoris, habet ejusdem retentionem, *Coler. d. loc. nu. 225. & seqq.* Pro factis melioramentis, retentio etiam spoliatori datur, *Menoch. de recuper. poss. remed. 15. nu. 568. & seqq. Bart. in d. l. 26. §. 4. de condit. indeb.* Animal etiam damnū dans in agro, retineri potest pro damno resarciendo, *Malign. q. 96. Capolla tit. de servit. rust. prador. c. 9. Peckius de jure sistendi c. 34. Coler. part. 1. c. 3. nu. 64. & seqq. secus de jure civili, l. 30. §. quamvis. ad L. Aquil. l. qui servandam. §. ult. de præscr. verb. Hinc quoque apud furem aut raptorem inventa, pro damno dato retinentur, *Coler. d. part. 1. nu. 68. & seqq. c. 3.* Sequitur, quomodo & quando à naturâ debiti, causam retentionis habeat creditor, ad quem debitoris res sine vitio pervenit. Debitum autem per se retentionem suadet, vel pactum eidem adjectum.*
- Debitum per se suadet, quâdo creditor actionem ad agendum efficacem contra debitorem & dominum rei retentæ, jure civili non habet, ut non nisi retentionis beneficio suum consequi possit, *l. 22. ad SC. Trebell. l. 33. in fin. de condit. indeb. l. 1. 4. de dol. mal. & mes. except. l. 10. de obligat. & actiom. Exod. c. 3. 21. 22. c. 12. 36. c. 11. 2. 3. 4.*
- Hoc accidit in debito naturali, *l. 28. l. 13. l. 33. l. 15. de 19 cond. indeb. l. pignoribus. C. de usur. & l. 26. §. 12. l. 18. l. 38. l. 64. de cond. indeb. l. legem. C. de pact. l. 1. §. id quoque. ad L. Falcid. Exod. c. 3. 21. 22. c. 11. 2. 3. 4. c. 12. 35. 36. in herede, successore defuncti sui debitoris, cujus actio ad petendum debitum, per confusionem est sublata, *l. 95. §. 2. 8. de solut. l. eum qui. §. ult. de inoff. testam. vid. infr. de confus. qua ratione etiam pater dominusve ex peculio servi, aut filiiam. deducere & retinere potest & sibi solvere, l. 9. §. 4. 5. 6. 6. de pecul. l. 6. in fin. l. 8. l. 38. de neg. gest. & tutor sibi à pupillo debitum, autoritate contortoris deducere, exigere & sibi solvere potest, *l. 9. §. 5. de admin. tuc. l. 13. de neg. gest. l. 1. 4. §. 1. de solut. & in omnibus causis, in quibus iustitia à magistratu iniquè alicui denegatur, retentio rei debitoris locum habet, donec satisfiat, *l. ait prætor. §. si quis. de his qua in fraud. credit. l. ne quis. de incend. ruin. naufr. Geil. lib. 1. obs. 28. Wesemb. conf. 46.* In casibus, in quibus iudicis copia & facultas haberi non potest, & quibus jus nobis ipsis dicere, concessum est, *d. l. ait prætor. §. si quis. l. creditor. ubi Bartol. cod. de pign. l. si alius. §. bellissimè. quod vi aus clam. vide Coler. de process. execut. part. 1. cap. 2. nu. 20. 21. 278. 308. & seqq.****

23 Unde & ob fugæ debitoris suspicionem, licentiâ judicis debitor, à creditore capi & detineri potest, tribus concurrentibus: 1. quòd debitor contractus tempore pro idoneo & solvendo sit habitus. 2. quòd debitum sit liquidum, certum & probatum. 3. ut suspicio fugæ probetur juramento, *Geil. lib. 2. obs. 44. Et de arrest. obs. 1. Et 11. 12. Menoch. lib. 2. cas. 87.* In actu fugæ existentem, sine autoritate judicis capere potest, *l. ais prator. §. si debitorem. de his que in fraud. cred. Menoch. de recup. poss. remed. 10. quæst. 9. vid. sup. cap. 132. lib. 1.*

24 Pactum debito adjectum, retentioni causam præbet, quando pacto debitor & dominus speciei retentæ, creditori suo potestatem rei, speciei ve detinentæ, quousque satisfacta, concessit, *vid. sup. cap. 66. lib. 1.* uti ex pacto rei retentæ vel occupandæ propria autoritate, *Covarruv. lib. 3. var. resolut. c. 2. Menoch. de adipisc. poss. remed. 5. quæst. 9. 11. 13.* ex pacto obstagii, de non recedendo ex loco certo priùs quàm solutio facta est, *Geil. de pac. publ. lib. 2. c. 2. num. 5. 6. Et lib. 2. observ. 45. Coler. de process. execut. part. 1. cap. 5.* ex pacto operarum & servitorum præstandorum, loco solutionis, ex pacto incarcerationis, ex pacto arresti & sequestrationis, de quibus latè Colerus *d. part. 1. cap. 6. Et seqq. Et sup. cap. 66. lib. 1.*

25 Retentioni adfinis est pignratio, & repræsaliz.

26 Pignratio est, qua creditor personam, vel rem, quæ in ejus custodiam, vel manum, sine vitio ejusdem pervenit, *Coler. d. part. 1. c. 3. nu. 263.* conservat & custodit, juris sui incorporalis defendendi & conservandi gratiâ, quod dominus rei, vel personæ retentæ, turbavit. *Coler. d. part. 1. c. 2. num. 253. Et seqq. Geil. de pignorat. observ. 1. Et 21. Et 23.* quæ jure consuetudinario recepta, *Coler. Et Geil. d. loc. Frider. de mand. lib. 2. c. 34.* ubi requisita hujus ponunt.

27 Repræsaliz sunt, quando creditor extraneus, forensis, res, aut homines concives, vel comprovinciales debitoris sui, vel ejus loci, in quo ipsi denegata fuit justitia, superioris autoritate interveniente, *Coler. part. 1. cap. 3. num. 302. Et sequentib.* in ejusdem territorio detinet, pro jus & debiti sui liquidi, aperti, probati *Frid. d. lib. 1. c. 49.* ad quod aliter pervenire non potest, *Coler. d. loc. nu. 269. Et seqq. Geil. lib. 1. obs. 28. in fine Mysing. cems. 6. obs. 1.* conservatione, *Frider. d. loc. Et cap. 48.* vocantur etiam clarigerationes, pignorationes & arresta, *Menoch. cas. 527. cems. 6. Græcis ἀρραγή, Pet. Greg. lib. 38. c. 8. fynagm.*

28 Repræsaliz hæc permittæ sunt, *Menoch. cas. 527. nu. 3. 4. 5. 6. 7. Pet. Gregor. d. c. 8. Frider. d. c. 48.* 1. quando injuria causa, injuria scilicet illatâ, probata est. 2. injuria magni est valoris. 3. requisitus est dominus loci pro justitia administranda, & hoc negligit. 4. petens repræsaliz, suo superiori, seu magistratui probat damnum passum, & requisitus ejus nomine judex recusavit & neglexit. 5. ut judex requirat suis literis, vel legatione magistratum negligentem, ut is compellat damnum rescarcire eum, qui dedit, alioquin se concessuram repræsaliz. 6. ut non habeat superiore[m] ille, qui

neglexit administrare justitiam. 7. post hæc omnia, concedantur repræsaliz consensu totius populi, quæ requisita enumerat *Menoch. d. cas. 527. Et Pet. Greg. d. c. 8.* Res verò capta à judice consignatur, aut à creditore in inventarium refertur & venditur. *See Geil. lib. 1. 29 obs. 2. de pign. & Coler. part. 1. cap. 2. nu. 283. Et seqq.* putant, hodie repræsaliz non habere locum, ob constitut. Imperii de pace publica. quibus respondet *Frider. d. lib. 1. cap. 48. Et Menoch. atq. Gregor. d. loc.*

Cap. 18. De cessione bonorum.

1 Cessio bonorum quid.

2 Jam vetus debitoribus non excipientibus solvendo.

3 De fuga suspectum debitor carcere rationari potest.

4 Jure Judaico talis debitor vendebatur.

5 Invisis creditoribus cessio non conceditur.

6 In arbitrio creditorum, tempus quinquennale concedere.

7 In cessionem veniens omnia jura cadentis.

8 Tantum relinquunt ipsi, quibus quotidie utitur, & necessaria vitæ sua instrumenta.

9 Ad meliorem fortunam perveniens, residuum solvit.

10 Quatenus ipso jure liberationem parit cessio.

11 Ad pinguiorem fortunam veniens, solvit quatenus potest.

12 Bona illius postea non distribuantur.

13 Cessio hæc postea etiam contra creditores qui nil acciperunt.

14 Non conceditur debitoribus, ex delicto.

15 Qui non habet in ære, suis in corpore.

16 Debitor ex obligatione faciendâ, non habet jus cessionis.

17 Denegatur debitori occultanti bona sua.

18 Item alienanti in fraudem creditorum.

19 Spe cessionis futura, si debito oneranti non datur cessio.

20 Debitum neganti, voluntariè inopi non datur.

21 Nec spoliatori, prodigo, mensa argentaria servitori.

22 Heredi suo inventario admissi hereditatem.

23 Sciens tempore contractus se non esse solvendo.

24 Dolo codendi.

25 Deportato & resituito.

26 Decatori, dilapidatori.

27 Ob aliam causam, qui non possunt incarcerationi.

28 Renunciatio hujus beneficii, non valet.

HÆTENUS de solutione: sequitur de cessione, *vid. sup. cap. 14. num. 4.*

Cessio est, qua debitor quilibet, *l. 7. C. qui bon. ced. 1. poss. Novell. 134. c. 9.* debitorum agnoscens, *l. pen. de cess. bon. solvendo* non existens, omnia sua bona, quæ tempore cessionis habet *l. pen. de cess. bon. Covarr. lib. 2. var. resolut. c. 1. num. 5. Brun. de cess. bon. quæst. 3. Coler. part. 1. c. 6. num. 117.* restatò dimittens, *l. 6. C. qui bon. ced. poss. Paul. lib. 5. tit. 5. §. 3.* subhæstationi, in auctione publica,

licitatione cuiuslibet permiffa, *Menoch. lib. 2. arb. caf. 183. num. 19. 20.* fubjicit, ut pretium ex illorum distractione & venditione à curatore bonorum à magiftratu conftituito, *Menoch. d. caf. 183. num. 20.* redactum, l. 4. C. qui bon. ced. poff. *Novell. 135.* creditori, in executionem debiti, l. 6. l. 7. l. 4. C. d. s. & carceris, cui aliàs debitor mancipandus erat, l. 1. C. qui bon. ced. poff. relaxationem, d. l. 1. cum cautione juratoria de refiduo debiti folvendo, l. 6. l. 8. de ciff. bon. l. 7. C. eod. fine omni infamia & corporis cruciatu, l. 1. l. ult. C. qui bon. ced. poffunt. l. 11. C. ex quib. cauf. infam. detur. Vocatur aliàs beneficium, l. 1. C. qui bon. ced. poff. calamitas flebilis & auxilium miserabile, l. 7. l. ult. C. qui bon. ced. poff.

- 2 Jure 12. tabb. debitor manifeflus, feu confeflus, non folvendo exiftens, ob æs alienum in vincula, privatâ authoritate conjectus, l. 3. §. qui pecuniam. de admin. tut. l. 21. §. 1. ad Voluf. l. 1. l. ult. C. qui bon. ced. poff. ad prætorum, tribus nundinis ducebatur in judicium, *Covarruv. lib. 2. var. refolut. c. 1. Gothofred. in rub. de ciff. bon.* Si intra trinundinum cum creditore fuo pactus non effet, creditori, lege nexus ad operas pro debito præftandas, in fervitutum, cum fuis liberis & bonis addicebatur, *Covarr. d. c. 1. Gellius lib. 20. c. 1. Hotoman. quæft. illuftr. 26. Menoch. lib. 2. arb. caf. 183. num. 3.* aut, in ufum creditoris fui, vendebatur, vel fi vendi non poterat, ejusdem corpus pro numero creditorum, in partes difsectum, inter eosdem in trinundino distribuebatur, *Sigon. lib. 1. de jure iur. Roman. cap. 6. Menoch. d. caf. 183. num. 4. 5. 6. Hotoman. d. quæft. 26. Gellius d. c. 1.* Sed hæc immanitate fublata, remanfit fola incarcerationio & mancipatio debitoris obæratu, qui folvere non poteft, *Menoch. lib. 2. arb. quæft. 28. nu. 23. Et feqq. l. nemo carcerem. C. de exact. tribus. lib. 10.* quam incarcerationi & in vinculis detinendi potestatem, jure noviffimo, per beneficium celfionis, debitores effugerent, l. 1. C. qui bon. ced. poff. l. 12. C. de aß. Et *Novell. 135. Menoch. d. loc. num. 8. p. nifi de fuga debitor fufpectus effet, Gail. lib. 2. obferu. 4. 4. per l. aut prætor. §. fi debitorum. de his qua in fraudem credit.*

- 4 Jure Judaico, debitor obæratu, non folvendo exiftens, creditor in fervitutum, cum fuis liberis vendebatur, *Deus. e. 21. 2. Reg. c. 4. 1. 2. 3. Matth. c. 18. 23. Et feqq. Exod. c. 22. 2. Nebem. c. 5. 4. Et feqq. Matth. c. 5. 25. 26. Et feqq. Luc. c. 12. 13. 18.* quo jure etiam incarcerationi mos videtur receptus, *Matth. d. c. 18. 30. 34. c. 5. 26.*

- 5 In vitis creditoribus, celfio debitori non conceditur, *Novell. 135. ubi Gothofred. Boer. decif. 349. num. 8. argum. l. ult. C. qui bon. cedo. poff. l. ult. de in jus vocand. Pet. Greg. lib. 22. fynagm. c. 9. num. 18. vide Farinac. de de 6 lib. quæft. 26. Pegnor. crimin. quæft.* In creditorum verò arbitrio eft, debitori quinquennale tempus ad folvendum concedere, vel celfionem acceptare, l. ult. C. qui bon. ced. poff. l. 3. l. 6. de precib. Imp. offerend.

- 7 In celfionem veniunt omnia jura & commoda, quæ cedens habet, *Brun. de ciff. bonor. quæft. 3. num. 18.* & profectitia filiiam, l. 7. C. qui bon. ced. poffunt. ita, ut ufque ad peram & facculum debitor excutiatur, *Co-*

lv. de proceff. exfoctu. part. 2. cap. 6. num. 217. tantùm ipfi 8. reliquuntur, quibus quotidie uritur, *Covarruv. lib. 2. var. refol. c. 1. num. 5.* & instrumenta neceffaria, quibus artem fuam exercere poteft, *Covarruv. d. loc. Brun. d. quæft. 3. num. 9. arg. l. 6. de ciff. bon. Novell. 135. l. 33. l. ult. de reb. aut. jud. p. fid.*

Quando cedens ad pinguiorem fortunam venit, tenetur refiduum, quod debet, folvere, ob quam caufam, cautionem juratoriam præftare cogitur, *Covarr. d. loc. num. 6. per l. 6. l. 8. de ciff. bonor. l. 7. C. b. 1.*

Celfio hæc, quatenus creditori, pretio ex bonorum cedentis venditione redacta, fatisfacit, ipfo jure liberationem ab obligatione debitori parit, *arg. l. 81. §. 1. l. 34. §. 1. de folus.* quatenus verò de refiduo debito non eftolutio facta, celfio neque naturalem, neque civilem obligationem tollere poteft, fed tantum liberationem à carcere & dilationem folvendi debitori tribuit, l. 1. l. 7. C. qui bon. ced. poff. *Pet. Greg. lib. 22. fynagm. c. 13. Brun. d. loc. quæft. 19. Soarez. lit. C. num. 4. Gail. lib. 2. obferu. 45. num. 6. Wafenbec. in paras. num. 6. b. 2. Covarruv. lib. 2. var. refolut. c. 1. num. 6.* ut folvere non teneatur, priùs quàm ad pinguiorem fortunam pervenerit, §. ult. *Inftit. de aß. l. 7. C. b. 1. Novell. 135.* quo cafu, non in I I solidum, fed quatenus facere poteft, tenetur, d. §. ult. l. 4. l. 6. l. 8. de ciff. bonor. nec bona ejusdem distrahi poffunt, I 2 fi quid modicum, poft bona vendita adquirent, l. 6. l. 7. de ciff. bonor. & celfio debitoris, etiam contra credi- I 3 tores, qui nihil acceptauerunt, prodeft, l. 4. in qui. §. 1. ubi Zaf. h. 1.

Hæc celfio bonorum, quibusdam debitoribus non conceditur, idq; femper & perpetuo, vel aliquando.

Semper & perpetuo non conceditur I 4 debitoribus ex obligatione, quæ venit ex delicto, qua ad poenam pecuniariam obligantur, *Farinac. lib. 1. quæft. 26. per l. fin. §. fin. qua in fraud. cred. Cler. quæft. 95. per l. ult. de in jus vocand. Hotoman. quæft. illuftr. 26. l. quicunq; §. quod fi. C. de ferv. fugit. Menoch. lib. 2. arb. caf. 447. Pegnor. quæft. 6. num. 4. Covarruv. lib. 2. var. refolut. c. 1. num. 8. adde Exod. c. 22. 2. 2. Reg. c. 4. 1. Matth. c. 18. 25. Et feqq.* tum enim, qui non habet in ære, luit in corpore, d. l. I 5 ult. *vid. lib. 1. cap. 99. num. 47.* II. debitori ex obligatione faciendi, l. 72. de verb. oblig. l. fipulatio. §. ult. de o- I 6 per. novi num. c. *Pet. Gregor. lib. 22. fynagm. c. 10. num. 3.* & ex caufa ficali, *L. nemo. C. de exact. tribus. lib. 10. Et Pet. Gregor. d. loc. num. 4.*

Aliquando non conceditur debitori, qui aliàs hujus I 7 beneficii capax eße poteft, uni denegatur debitori occultanti bona fua creditoribus, l. 1. C. qui bon. ced. poff. *Covarruv. d. loc. num. 5. in fine.* neque omnibus bonis cedenti, *Covarruv. d. loc. Soarez. lit. C. num. 44.* Dein- I 8 de, alienanti in fraudem creditorum, l. ult. §. ult. *qua in fraud. cred. arg. l. 134. §. 1. de reg. jur.* Tertio, fpe futura I 9 celfionis, mole debitorum fe oneranti, *Dynus in c. poecanum. de regul. jur. in 6.* Quarto, debitum neganti, l. 2. I 20 de ciff. bon. *arg. Novell. 135. Boer. decif. 349. num. 8. Pet. Gregor. lib. 22. fynagm. c. 9. num. 18.* Quinto, voluntariè inopi, *Gregor. d. loc.* Sexto, fpoliatori. Septimò, prodigo,

- 21 Prodigio, *Pos. Greg. d. loc. nu. 13.* Octavo, mensis argentariae everfori, *Boer. d. loc. nu. 6. Gregor. d. loc. nu. 11.*
- 22 Nonò, heredi sine beneficio inventarii hereditatem adveniunt, *Novell. 1. cap. 2. per l. ult. §. 10. C. de jure deliber.*
- 23 Decimo, illi, qui tempore contractus sciebat se non esse solvendo, *l. pen. de jur. dot. l. 3. de crim. stallion. Menoch.*
- 24 lib. 2. arb. cas. 381. nu. 25. Undecimo, dolo cedenti, *l. ult. §. ult. qua in rem fraud. cred. l. pen. de jur. dot. l. 6. ex parte.*
- 25 §. 1. quòd cum eo. Duodecimo, deportato & restituto, *l. 2. C. de sentent. pass. Zafius & Mynsing. in §. ult. Instit. de*
- 26 actione. Brunus de cass. bon. quast. 31. Decimotertio, ei qui ex decoctione & nequitia sua solvendo esse desiit, *Novell. 135. Farinac. lib. 1. de delict. q. 26. n. 26. & seqq. Menoch. lib. 1. quast. arb. 90. n. 16. 17. per l. quilibet. C. de Decurion. lib. 10.* Denique non datur iis, qui habent beneficium, quatenus facere possunt, *Greg. d. loc. c. 9. Carol. de Grassis. except. 17. n. 15. & seqq.*
- 27 Sunt etiam, qui ob debitum, seu æs alienum incarcerationari non possunt, quales sunt professores, Doctores, *l. na quis. C. de advoc. divers. jud. l. medicos. C. de profess. & mathem. Covarr. d. c. 1. nu. 9. Coler. de process. execut. part. 1. c. 6. clenci, Menoch. lib. 1. quast. 88. nu. 8. Covarr. d. loco n. 9. milites, nobiles & egregii, *Menoch. d. loc. n. 9. & casu 447. n. 12. 13. Farinac. d. loco. n. 21. 22. sceminæ, Novell. 134. cap. 9. ant. sed novo jure. C. de custod. reor. Farinac. d. loc. Sed non observari hanc authenticam, testatur Gothofred. in d. Novell. 134. c. 9. Covarr. d. c. 1. Farin. d. loco num. 52. 53. & seqq.**
- 28 Renunciatio hujus beneficii, debitorem illo non privat, *Menoch. lib. 2. arb. cas. 183. num. 18. Covarr. lib. 2. var. resol. c. 1. nu. 7.* ubi aserit, nec pactum posse valere, quo inter creditorem & debitorem conventum est, ne debitor propria autoritate capi & detineri possit, donec solvat, *Gregor. d. lib. 2. c. 15. Matib. Brunus de cass. bon. quast. 2. Mynsing. tit. 6. obs. 51.*

Hujus loci sunt tit. de cessione bonor. & C. tit. qui bonis cede. possunt.

Cap. 19. De novationibus.

- 1 Ex conventionis liberatio contingit.
- 2 Novatio quid.
- 3 Novationis species.
- 4 Novatio in specie ita dicta, quid.
- 5 Species hujus novationis.
- 6 Voluntaria novatio quid.
- 7 Si non ælum, ut fieret novatio, sunt dua obligationes.
- 8 In duobus reis nulla est novatio, neq; in pignorum datione, neq; in dilatione aut stipulatione pænalis & similibus.
- 9 Persona novans creditor & debitor.
- 10 Correo stipulandi novare potest.
- 11 Procurator salem potestatem habens.
- 12 Non potest novare cui verum suarum administratio non est concessa.
- 13 Promissiones pro me & novans me etiam ignorantem liberat.

- 14 Pro duobus correo tertius novare potest.
- 15 Nova obligatio naturalis infirmior veteri.
- 16 In novationem veniunt obligationes naturales, vel civiles.
- 17 Etiam futura obligatio & in diem.
- 18 In ultimis voluntatibus fieri potest.
- 19 Novatio necessaria quid, & quomodo fiat.
- 20 Rejudicata, quomodo fiat novatio.
- 21 Per litis contestationem, quomodo fiat novatio.
- 22 Effectus novationis quis.
- 23 Usura & mora per hanc tolluntur.
- 24 Delegatio quid.
- 25 In hac persona ad minimum tres sunt.
- 26 Inter delegantem & delegatum obligatio mandati est.
- 27 Inter delegantem & delegatum creditorem est verborum obligatio.
- 28 Per delegationem hanc delegatus à priore suo creditore liberatur.
- 29 Periculo acceptantis, nomen delegatum esse dicitur.
- 30 Fidejussor & pignora per hanc remittuntur.
- 31 Qui creditores delegare possunt.
- 32 Invito & ignorante debitore, creditor in suum locum alium potest substituere.
- 33 Cessione tollitur & finitur jus creditoris, quando illa in notitiam debitoris venit.
- 34 Delegari possunt, tam debitores delegantes principales, quam fidejussores.
- 35 Quibus delegare possimus.
- 36 Delegationis species.
- 37 Delegatio per stipulationem facta.
- 38 Per iudicium seu captum delegatio facta.
- 39 Cessio & præstatio ex delegatione.
- 40 Effectus delegationis.
- 41 Limitatio hujus effecti.

Fuit hucusque expressa amissio obligationis, quæ ut plurimum, creditore invito, fieri potest: sequitur quæ utriusque voluntate, ut plurimum fit, *vid. sup. cap. 14. num. 3.*

Ejusmodi est ex conventione expressa creditoris & debitoris, vel tacita.

Ex conventionem expressa est Novatio & Acceptilatio, *l. 1. de novat. l. 1. l. 17. de acceptil.*

Novatio est abitus à jure pristinae obligationis in novam transfusa, *l. 2. 4. de donat. mort. caus. vel mutatio personarum contrahentium, aut debiti & crediti, quæ in genere novatio appellatur, l. ult. l. 2. Cod. de novat. §. præterea. Instit. quib. mod. toll. oblig. Geil. lib. 2. obs. 30. n. 9.* animo & voluntate novandi & recedendi à priore obligatione expressè facta, *l. 2. in fin. l. 8. §. 1. & ult. l. 28. de novat. l. ult. C. d. tit. Cujac. lib. 1. 4. obs. 7. & lib. 10. c. 136. Anton. Faber lib. 3. conjectur. c. 3. Menoch. lib. 3. præf. 134. Mascard. conclus. 111. Geil. lib. 2. observ. 30. Mantica lib. 17. tit. 3. de tac. & ambig. convens.*

Novatio est duplex: rei, vel personæ. Illa in specie 3 novatio, *tit. de novat. hæc delegatio vocatur, tit. de delegat. Cujac. lib. 19. obs. c. 30.*

Novatio in specie ita dicta, est prioris, seu antiqui 4

debiti, vel obligationis cujuscunque præcedentis, u-
nius, vel plurium, l. 1. l. 2. l. 8. de novat. l. ult. C. d. s. in no-
vam obligationem, veterem perimentem, §. prætorum.
Instit. quib. mod. toll. oblig. l. 1. l. 2. D. h. s. absque interven-
tu novæ personæ, §. pen. Instit. quib. mod. toll. oblig.
facta transfusio & translatio, l. 1. de novat. l. 17. de
cond. furt. Vocatur obligationis mutatio, l. 1. l. 22.
de novat. l. ult. C. d. s. d. l. 17. discessio à priorè obliga-
tione, l. 30. de novat. solutioni similis, l. 29. l. 11. l. 31.
de novat.

- 5 Novatio hæc est duplex: una, voluntaria: altera, ne-
cessaria, l. 29. h. s. Donell. lib. 16. com. c. 20.
- 6 Voluntaria est veteris in novam verborum obliga-
tionem transfusio, l. 1. l. 2. de novat. l. 8. §. 1. 2. l. 14. l. 20.
§. seqq. d. t. diserta & expressa novandi voluntate à
creditore & debitore facta, l. ult. C. de novat. l. 1. l. 6. l. 7.
l. 8. D. d. s. l. 58. ubi Cujac. & Donell. de verb. obligat. Fa-
ber lib. 3. conj. c. 3. Menoch. lib. 3. præf. 134. num. 34. §
7 seqq. Contrà, si actum, ut non fieret novatio, l. 3. de
duob. reis. l. 2. Gabriel. conclus. l. lib. 3. tit. de novat. Mo-
noch. d. loc. ut fit in pœnali stipulatione adjecta alii
contractui, Zanger. de except. part. 2. c. 3. num. 36. 37. 38.
Mantica de tacit. & ambig. convent. lib. 17. tit. 5. quo
casu sunt duæ obligationes, l. 2. in fine. l. 28. de novat.
§. l. ult. C. d. s. Menoch. d. loc. aut uni obligationi, alia
obligatio adjecta, l. 6. §. 1. l. 16. de novat. l. duo societa-
8 tem. pro socio. l. 3. de duob. reis. Unde est, quòd in duob.
reis nulla novatio fieri dicatur, d. l. 3. Gabriel. d. con-
clus. 1. & aliis plurimis, Menoch. d. loco. nec novatio fieri
dicatur per pignorum, aut fidejussorum dationem, di-
lationem, stipulationem pœnalem, Gabriel. d. conclus.
2. num. 2. §. seqq. 69. Menoch. d. loco. num. 12. §. seqq.
aut, in casu, quando primus contractus tam perfectus
est, uti secundus, aut primus, vel secundus actus nomen
proprium contractus non obtinet, Menoch. d. præf. 134.
n. 26. jure novo hoc aded verum, ut nec præsumptiones
sufficiant ad novationem inducendam, Menoch. d. loco.
num. 35. §. seqq. per l. ult. C. de novat.
- Novatio ejusmodi constat personis & rebus no-
vantibus.
- 9 Personæ novantes sunt creditor & debitor, aut ex
horum voluntate & jussu alii, l. 20. de novat. Paul. lib. 5.
sens. tit. 8.
- 10 Ex creditoribus etiam correus stipulandi, novare
potest, l. 31. §. 1. l. ult. de novat. Donellus ad tit. Cod. de
duob. reis cap. 9. Robert. lib. 1. sens. cap. 25. Cujac. lib. 22.
cap. 6. observ.
- 11 Procurator creditoris, cui plena liberaque rerum
administratio est concessa, aut cui specialiter novatio
est demandata, l. 20. in fine. de novat. l. 4. Cod. d. s. nec
non ille, cujus novationem creditor ratam habet, l. 22.
l. 8. d. tit. tutor, curatorve, l. 46. de admin. tut. l. 20. l. ult.
§. 1. de novat.
- 12 Novare non potest, cui rerum suarum administra-
tio non est concessa, nisi quando meliorem suam condi-
tionem facit, l. 9. l. 20. l. 3. de novat. nec is, cui rectè
solvitur, semper novare potest, d. l. 21. l. 25. h. s.

Debitor ipsemet per se, vel per alium novare potest,
l. 8. in fine. de novat.

Liberat autem me is, qui quod debeo, promittit & 13
novat, etiam si nolim, l. 91. de solus. d. l. 8. §. ult. vel absens
sim, si modò, quod absens debet, novandi causâ, priùs
creditor stipuletur à præsentè, & postea in novationem
deducat, d. l. 8. §. 2. l. 20. l. 22. de novat.

Pro duobus debitoribus, seu correis debendi, etiam 14
tertius novare & promittere potest alternativè, quod
ille, aut ille debet. quo casu, in tertii potestate est, pro
quo solvat, d. l. 8. §. 4. aut simpliciter, quo casu utrumq;
statim in novationem deductum intelligitur, l. 32. h. s.
Brisson. lib. 2. de solus.

Nova obligatio hæc, ratione novantis, quandoq; est 15
tantum naturalis & infirmior, quàm vetus perempta
civilis, §. 3. prætorum. Instit. quib. mod. oblig. tollis. Donell.
lib. 16. com. c. 20.

Res in novationem deductæ, sunt obligationes quæ 16
cunq; naturalis, vel civilis, honoraria ex conventone
qualicunque, l. 1. l. 2. l. 8. §. 1. de novat. & ex pluribus con-
ventionibus plures obligationes simul, l. ult. in fine. h. s.
& principalis, per stipulationem pœnalem subsequen-
tem, l. 1. de pen. legat. l. si quis à socio pro socio. Imò & futu- 17
ræ obligationes in novationem deduci possunt, l. 8.
§. si quis. h. s. Brisson. d. lib. 2. quæ novatio conditionalis,
ex eventu pendet, l. quoties. in fine. l. 8. §. 1. l. 31. h. s. & defi-
ciente conditione, prior obligatio in suo statu manet, l.
novatio. h. s. In diem contracta obligatio rectè statim 18
novatur, d. l. 8. §. 1. 2. In ultimis voluntatibus per dationem
in solutum, præcedens obligatio novatur, l. 1. in fin. de
pen. legat. l. 1. §. item sita. ad L. Falc. l. si pen. quand. dies
leg. secus in contractibus, l. prædia. 28. de ad. empt.

Novatio necessaria est, quæ fit judicio à creditore 19
cum debitore, nomine debiti alicujus accepto & reju-
dicata, l. 29. de novat. vid. omnino. Ant. Fab. lib. 16. con-
j. c. 14. Zanger. de except. part. 2. c. 3. n. 28. 29.

Hæc tum demum, judicio dictato à parte creditoris
facta esse existimatur, quando vincenti hæc expedit,
aliàs non item, d. l. 29. §. l. fin. Cod. de usur. rei jud. Donell.
lib. 16. commun. cap. 20. in fine. argum. l. 80. de re-
gul. jur. quæ fit etiam, debitore reo invito, Donell. d. c. 20.
in fine.

Voluntatem novandi, hic creditor non habet neces- 20
se exprimere, sed quando illam fieri expedit, tum quo-
que creditor velle existimatur, atque à tempore victo-
riæ incipit, arg. l. ult. C. de usur. rei jud. Donell. d. loco. &
debitum transit in causam condemnationis, ex qua
postea petitur. Exemplum hujus novationis videre licet
in stipulatione pœnali, quæ per acceptum judicium
mutatur & novatur in civilem, quæ etiam in heredes
transit, l. ult. de fidejuss. tut. l. sciendum. l. constitutionib. de
obl. & act. item in usuris, ex re judicata debitis, quæ ma-
jores, quàm illæ, quæ ex priorè obligatione debebantur,
l. ult. in princ. C. de usur. rei jud. l. cum fundus. 16. §. plurim.
de pign. Vid. Fab. dec. ad. 20. err. 1. item, in petitione unius
ex reis stipulandi, qua prior obligatio solvitur, l. 2. de
duob. reis. & in novam aliam transfunditur, arg. l. 6. de
duob.

- 21 & in quavis alia obligatione, & actione, quæ per litis contestationem usque ad 30. annos producitur & perpetuatur, atque in alium statum transfertur, l. 9. §. 2. de jurejur. Luis. de fidejuss. l. 3. C. de prescript. 30. vel 40. ann. vid. Cujac. lib. 18. observ. cap. 26. & 29. Geil. lib. 1. observ. 74. Marant. part. 6. mem. 10. nu. 15. 16. & per eam actoris conditio melior efficitur, l. 86. de reg. jur. Hotom. lib. 3. observ. 28. cum actio annalis, fiat tricennalis, & 30. fiat 40. annorum, Luis. C. de prescr. 30. ann. & morte percutentes, ad heredes transferantur & in tutum redigantur, l. 139. de reg. jur. l. 24. de liberal. caus. vid. lib. 3. c. 26. Per litis contestationem, seu judicium acceptum, novationem non fieri, Brissonius contra alios frustra defendere conatur, lib. 2. de solus. per l. 29. l. 11. eod. tit. ad quas & plures alias respondet Donell. lib. 16. com. c. 20. addo Hotom. d. lib. 3. observ. c. 28.
- 22 Effectus novationis est, ut ipso jure, priorem obligationem, cum omnibus suis accessoris & adjunctis, perimat, l. 27. §. pactus. de pact. l. 2. l. 3. Cod. de novat. l. 1. D. eod. Faber. lib. 16. conjec. c. 1. 4. aded ut interdum, licet posterior stipulatio, vel obligatio inutilis sit, prior tamen novationis jure tollatur, §. praterea. 3. Instit. quib. mod. toll. oblig. l. 1. in fin. l. 20. de novat.
- 23 Usuræ quoque; & mora per hanc tolluntur & currere desinunt, l. 8. l. 18. l. 27. h. t. pignora liberantur, d. l. 12. l. 30. eod. vid. Cujac. lib. 11. observ. c. 32. Geil. lib. 2. observ. 30. num. 10. & fidejussores, l. 4. l. 60. C. de fidejuss. l. 43. l. 95. §. 4. de solus. etiam poena amplius non committitur, l. 15. h. t. & mora purgatur, l. 8. l. 14. h. t. & privilegium prioris obligationis perit, l. 29. eod. sed temporis jus in pignoribus non mutatur, Geil. d. lib. 2. observ. 30. Mynf. cons. 6. obs. 53. Cujac. lib. 11. obs. c. 32.
- 24 Sequitur de delegatione, qua creditor debitorem suum, volentem, l. 1. l. 6. C. de novat. Gabriel. lib. 3. tit. de novat. conclus. 1. id quod sibi debet, suo creditori volenti, l. 1. l. 3. l. 4. C. de novat. l. 11. D. d. s. vel alii, cui donatum vult, per stipulationem, vel item susceptam, d. l. 11. & d. l. 1. promittere & novare mandat, seu jubet, l. 3. l. ult. C. h. t. §. praterea. 3. Inst. quib. mod. toll. oblig. Gabr. d. conclus. 1. num. 20. & seqq. Alibi delegare est vice sua debitorem alium dare & priorem obligationem in novam transferre, l. 2. C. de novat. d. §. 3. praterea. l. 11. de novat. seu, mutatio debitoris per stipulationem, d. l. 11. Geil. lib. 2. obs. 30. nu. 8. Mant. d. lib. 17.
- 25 In delegatione personæ ad minimum tres sunt, creditor delegas & mandans; atque, debitor delegatus mandataris; & delegantis creditor, qui delegatu pro satisfactione acceptat, Mant. d. lib. 17. tit. 8. m. s. 10. ubi primus actus inter delegantem & delegatum nudo consensu perficitur, l. 11. eod. secundus, qui est inter delegatum & eum cui sit delegatio, fit per stipulationem, d. l. 11.
- 26 Inter delegantem igitur creditorem & debitorem delegatum, obligatio mandati contrahitur, l. 3. C. eod. l. 17. de novat. unde lex ult. C. h. t. hic non habet locum, Gabr. d. conclus. 1. nu. 49. Geil. lib. 2. obs. 30.
- 27 Inter delegatum & delegantis creditorem, oritur obligatio verborum ex stipulatione, l. 1. l. 3. in fin. C. eod.

Geil. d. obs. 30. nu. 8. Sichard. in rub. C. h. t. nu. 15. 16. Ideoque invito creditore hoc, & delegato, non contrahitur delegatio, l. 6. l. 1. C. de novat. l. 16. C. de solus. Viri. com. opin. lib. 2. vers. delegante.

Per delegationem hanc delegatus à priore suo creditore liberatur, l. 2. l. 3. C. h. t. l. 3. C. mandat. d. §. 3. praterea. Brisson. h. t. & qui delegat, perinde ac si solvisset suo creditori, interventus quo novæ personæ satisfecisse intelligitur, d. l. 3. & d. §. 3. quo sensu, delegatio pro præstatione justa habetur, l. 26. §. 2. mand. l. 2. C. h. t. & solutionis vim obtinet, l. 18. de fidejuss. l. 8. §. 2. ad Vallejan. etiamsi solvendo non sit is, qui delegatus est, d. l. 18. l. 3. C. h. t. l. 3. C. mandat. l. 3. de fidejuss. l. 4. ubi Costal. de hered. vel act. vend. l. 66. §. foror. de solus. cum ipsius acceptationis periculo, nomen delegatum postea esse dicatur, l. 68. in fine. de evict. Gabr. d. conclus. 1. nu. 39. & seqq. Brisson. h. t. nisi aliud sit conventum, l. si mandato. in fin. mandat. vide limitat. apud Gabriel. d. conclus. 1. & Costal. in d. l. 4. Fidejussor quoque & pignora, debitoris mutatione remittuntur, l. 1. §. ult. quib. mod. pign. vel hypoth. Sed an delegatus suas exceptiones, quas adversus delegantem habuit, creditori cui delegatus est, opponere possit, vid. l. 19. l. 12. l. 13. de novat. l. pen. d. t. vid. Zanger. de except. part. 3. c. 4. nu. 26. & seqq. & infra nu. 40.

Delegare creditores iidem possunt, qui & novare, l. 3. l. 9. l. 20. de novat. etiam tutor & pupillaris creditor, l. potest. de auctor. tut. l. pupilli. de solus. imò etiam non debitor, suum debitorem creditori putativo, delegare potest, licet ab eodem per conditionem repetere possit, l. 1. §. frve autem. quar. rerum. act. non det. quibus adde procuratorem omnium bonorum, l. 20. in fin. h. t.

Creditor nonnunquam in locum suum, alium, etiam invito & ignorante debitore, substituere potest eique jus suum mandare, vel cedere, l. 3. C. de hered. vel act. vend. l. 1. C. de novat. vid. sup. lib. 1. cap. de mandat. quæ cessio debitori nil nocet. vendere quoque potest nomen inviti & ignorantis debitoris, l. 1. C. h. t. l. 3. C. de hered. vel act. vend.

Per cessionem hanc, finitur creditoris jus, quando per denunciationem in notitiam debitoris pervenit, l. 66. de jur. dot. l. 3. C. h. t. l. 3. C. mandat. & in accipientem transfertur, d. l. 11. de servit. rust. qua ille procurator in rem propriam constituitur, l. 1. l. 2. l. 6. C. de oblig. & act.

Delegati possunt tam debitores delegantis principales, quam accessorii alii expromissores, fidejussores, l. 26. §. abesse. mand. l. 13. h. t. etiam non debitor recte delegari potest, l. 13. si non debitorem. h. t. qui à delegante ideo quod huic donaverit, nihil repetere potest, l. si quis delegaverit. de novat. Sic marito in dotem non debitor delegatur, l. ex promissione. de oblig. & act. l. 4. de dol. mal. & mot. except.

His verò delegare possumus, qui creditores nostri sunt, l. 3. l. 5. l. 6. Cod. h. t. & aliis horum jussu, l. 11. h. t. & illis quibus donare volumus, l. 1. §. frve. quar. rer. act. non det.

Delegationis species duæ sunt, quædam enim per stipulationem; quædam per judicium susceptum con-

trahitur, *l. 1. h. s. Donell. lib. 16. com. cap. 20. per l. si pro patre. de in rem ver.*

- 37 Per stipulationem, quando per eam alius debitor substituitur, *d. l. 1. l. 11. h. s. & expressè hoc agit, l. ult. C. de novat. cui meritum Christi, quo pro nobis satisfecit, comparari potest, Esaiâ cap. 53. 4. & seqq. 1. Johan. cap. 2. 2.*
- 38 Per iudicium susceptum, quando iudicium à creditore debitori dictatum, alius suscepit, & liti alienæ se, animo novandi, obtulit, ut negotium suum faceret. quomodo debitor etiam ignorans & invitus liberatur, *d. l. si pro patre. l. 3. Cod. h. s. l. 11. h. s. Briffon. h. s. lib. 2. de solut. Zanger. de excep. part. 3. cap. 4.* Etiam nudo consensu, quando hoc actum est, delegationem fieri posse, vult Mantica *d. loco. tit. 6. num. 8. per l. ult. C. de novat. Castrenf. in l. 11. h. s.*
- 39 Delegationis factæ consummatio fit per cessionem, vel præstationem actionum, *l. 51. in fin. de pecul. l. 39. de donat. int. vir & ux. l. 49. l. 44. §. 1. solut. mas.*
- 40 Effectus delegationis extenditur ad privilegia & exceptiones, quæ deleganti à debitore delegato opponi poterant, ut essent in persona ejus, cui quis delegatus promissit, sive doli sint, sive pacti, sive senatusconsulti, erroris, indebiti, vel alix, *l. 12. l. 19. l. 13. l. 39. de novat. Donell. lib. 16. cap. 20. Briffon. d. loc. ne scilicet creditor, cui delegatio est facta, in captionem incidat, qui bonum nomen secutus, suum amitteret, cum nulla sit repetitio ab eo, qui suum recepit, l. 44. de condit. indob. l. 26. §. liberatus. d. s.*
- 41 Excipio debitorem, cui donatum volumus, *l. 2. §. aliud. de donat. & quosdam alios, qui alii creditori delegati, priora beneficia retinent, etiam contra eum cui delegati sunt, l. si prior. solut. mas. in primis muliere, intercedente delegatâ, l. doli. h. s. item minore debitore, qui adversus delegantem exceptione tutus erat, d. l. doli. in fin. h. s. vide Briffon. lib. 2. de solut. h. s.*

Hujus loci sunt tit. de novat. & delegat. D & C.

Cap. 20. De acceptilatione.

- 2 Acceptilatio quid.
- 3 Partes stipulationis.
- 4 Harum explicatio.
- 5 Persona acceptum rogantes, quam.
- 6 Etiam pupillus, existens in potestate debitoris & fidejussor.
- 7 Persona acceptum ferentes qua.
- 8 Res in acceptilationem veniens.
- 9 In diem, vel sub conditione acceptilatio fieri non potest.
- 10 Supervacua addita in acceptilatione, non vitians eam.
- 11 Species acceptilationis.
- 12 Acceptilatio simplex.
- 13 Aquiliana acceptilatio.
- 14 Dua stipulationes in Aquiliana acceptilatione.
- 15 Acceptilationi adfins apocba.

Talis fuit prima species amissionis specialis, quæ creditoris & debitoris conventionem expressa subsequitur de specie altera, nimirum de acceptilatione.

Acceptilatio est, qua per stipulationem debitor à creditoris obligatione liberatur, *l. 2. de acceptil. §. 1. Inst. quib. mod. toll. obligat.* Vocatur solutio imaginaria, *d. §. 1. l. 31. §. 1. de novat. l. 16. de acceptil.* seu civilis, *l. 2. C. h. s. l. pen. de solut.* solutionis veræ effectum habens, *l. 5. l. 16. l. 17. de acceptil.* liberatio per interrogationem, *l. 7. h. s. liberatio, exemplo solutionis contingens, l. 5. h. s. l. 7. §. 1. de liberat. l. 16. h. s. ipso jure facta, l. ult. Cod. h. s. de acceptilatis. abitus à pristina obligationis jure, l. 24. de mort. caus. donat.*

Partes acceptilationis sunt duæ: idonea interrogatio 2 & responsio. uti obligationis verborum, *l. 1. l. 6. l. 7. h. s. quocunque idiomate factæ, §. 1. Inst. quib. mod. toll. oblig. unde jurisgentium dicta, in l. 8. §. ult. h. s. vid. Cujac. lib. 5. obs. 36. Briffon. h. s. & Goshoff. in d. l. 8.*

Interrogatione, debitor acceptum à creditore rogat, *l. 6. h. s. d. §. 1. Inst. quib. mod. toll. obligat.* Responsione creditor debitori acceptum fert, facit, vel habet, *d. §. 1. l. 6. l. 7. l. 9. l. 13. §. 1. & seqq. h. s.* Unde accepto liberari debitor dicitur, *l. 9. §. sed quod. quod met. caus. l. 9. de præscript. verb.*

Generales adfectiones acceptilationis sunt personæ & res, *Briffon. lib. 2. de solut. h. s.*

Personæ acceptum rogantes, & acceptum ferentes, seu habentes, *l. 6. l. 8. §. 1. 2. h. s. vel accepto liberantes, l. 8. §. 1. 2. h. s.*

Personæ acceptum rogantes sunt debitores ex verborum obligatione constituti, *l. 13. §. pen. & ult. h. s. l. 8. §. 3. eod. l. pen. §. 1. de solut.* vel illorum heredes, *d. l. 13. §. pen. & ex pluribus correis, quorum singuli in solidum sunt obligati, etiam unus, l. 10. l. 16. h. s. cui acceptilatio facta, etiam sociis ejusdem prodest, d. l. 16. secus, quando unus ex coheredibus, quorū singuli in solidum non sunt obligati, l. 2. §. 3. l. 8. s. de verb. oblig. acceptum rogasset, cui acceptilatio facta, ipsummet solum, non coheredes reliquos exonerat, l. 2. §. 3. de verb. oblig. l. 10. h. s.*

Acceptum etiam rogare potest pupillus sine tutoris 5 autoritate, *l. 2. h. s. tutor, vel curator utiliter sine novatione non potest, l. 13. §. 10. l. 3. h. s. vid. Briffon. h. s.* Potest verò is qui in potestate debitoris existit & ei adquiret, *l. 8. §. 2. 3. 4. h. s. & fidejussor debitoris, qui acceptum rogans, debitori principali liberationem parit, l. 18. in fin. h. s. l. 10. §. ult. l. 13. §. 7. eod. Briffon. h. s. Soarez. lit. A. num. 14.*

Personæ acceptum ferentes sunt creditores, quibus 6 ex verborum obligatione quid debetur, *§. 1. Inst. quib. mod. toll. oblig. l. 8. §. 3. l. 13. §. pen. h. s.* eorumque heredes, *d. l. 13. §. pen.* pupilli, tutorum autoritate interveniente, *l. 1. Cod. h. s. tutor, vel curator per se, sine pupilli præsentia nequaquam, d. l. 13. §. 10. h. s. argum. l. 77. de rog. jur. Donell. lib. 16. com. e. 21. nisi per novationem, d. l. 13. §. 10. ex creditoribus, etiam unus, acceptilatione liberare potest in solidum, *d. l. 13. §. ult. l. 16. h. s. Procurator verò nomine creditoris, l. 3. l. 13. §. 10. h. s. Donell. d. c. 21. Cujac. lib.**

jac. lib. 2. observ. c. 15. & 16. c. 36. Servus domini iussu, l. pen. b. t. item obligationi adjectus, l. 10. de solus. l. 8. §. 2. l. 11. b. t. acceptum ferre non possunt, nisi remedio novationis, l. 13. §. 10. l. 3. b. t. l. 4. C. de novat. Hotoman. quæst. illust. 32.

- 7 Res in acceptilationem veniens est id, quod verè debetur, non aliud, d. l. 13. §. 5. l. 6. b. t. ex verborum obligatione contractum, §. 1. *Instit. quib. mod. toll. oblig. l. 8. §. 3. l. 14. l. 13. §. 7. b. t. etiam juramento confirmatum, l. 13. b. t. vel ex novatione emergens, §. 2. Inst. quib. mod. toll. oblig. l. 18. §. 1. l. 21. b. t. idque integrum, vel etiam pro parte, d. §. 1. & l. 9. l. 10. l. 13. l. 17. b. t. quando debitum divisionem recipit, d. l. 13. §. 1. b. t. iis. In debito disjunctivo, vel generis, una re, vel specie accepto latà à creditore, tota obligatio preterita dicitur, d. l. 13. §. 4. l. 17. b. t. iis. Brisson. hic, Donell. d. c. 21. nullas partes hìc intelligit. Plura quoque debita ex uno, vel pluribus contractibus simul accepto ferri possunt, l. 18. l. 16. b. t.*
- 8 In diem, ex die, vel sub conditione acceptilatio expressè fieri non potest, l. 5. l. 4. b. t. per l. 77. de regul. jur. tacitè secus, d. l. 77. ubi Gothof. l. 12. l. 21. b. t. Donell. d. c. 21. Brisson. b. t. quamvis debitum conditionale, vel in diem tollere possit, l. 12. l. 21. b. t. imprimis remedio novationis, d. l. 21. l. 4. de transact.
- 9 Supervacua in acceptilatione addita, eam non vitiat, l. 15. b. t. l. 27. §. ult. de pact. l. 8. l. 19. b. t. arg. l. Arrianus. de oblig. & act.
- 10 Species acceptilationis sunt duæ: est enim alia simplex, alia Aquiliana, §. 1. 2. *Instit. quib. mod. tollit. oblig. l. 15. l. 18. b. t.*
- 11 Simplex est, qua saltem verborum obligatio sine circuitu tollitur, d. §. 1. l. 4. de transact. ut, decem, quæ tibi ex stipulatione debeo, acceptane habes? & creditor respondeat, habeo, l. 6. l. 7. l. 9. b. t.
- 12 Aquiliana, à JC. Gallo Aquilio ita dicta, est, qua alia quævis obligatio, per novationem in stipulationem, seu verborum obligationem prius transfusa, d. §. 1. & 2. postea per stipulationem tollitur, l. 18. §. 1. b. t. d. §. 1. & 2. ut quicquid mihi ex causa mutui, depositi, legati, furti, injuriarum debes, promittis mihi ex causa stipulationis: Respondeat debitor, promitto, seu spondeo, d. §. 2. d. l. 18. §. 1. Postea idem debitor, per stipulationem idem debitum novatum, sibi acceptum ferre creditorem roget, d. §. 1. & 2. Unde rectè dicitur, in Aquiliana acceptilatione duas esse stipulationes, l. 1. l. 18. §. 1. b. t. d. §. 1. 2. *Hotom. lib. 3. obs. 18. Cujac. lib. 5. obs. c. 36.* Una, per quam debitum quodvis civile novatur, d. §. 1. 2. Altera, per quam in verborum obligationem transfusum debitum tollitur, d. §. 1. & 2. l. 1. l. 6. l. 7. b. t. iis.
- 14 Acceptilationi adfinis est pocha, quæ est cautio qua sibi solum pecuniam creditor proficitur, l. pecunia. C. de solus. l. qui tabulas. §. apochæ. de fidei. l. plures. de fid. instrum. quæ pecuniâ solutâ liberat, l. 19. §. 1. b. t. vid. *Cujac. lib. 5. observ. c. 36.* De qua vide *sup. cap. 90. de pactis lib. 1.*
- Hujus loci sunt tit. de legation. D. & C.

Cap. 21. De confusione.

- 1 Confusio quid.
- 2 Effectus confusione.
- 3 Confusio quando fit.
- 4 Confusio prodati fidejussoribus.
- 5 Confunditur obligatio pro ea parte, qua alii succeditur.
- 6 Indignus non utitur jure confusione.
- 7 Beneficio inventarii usenti creditum suum servatur.
- 8 Species confusione.
- 9 Inter creditorem & debitorem quando fit confusio.
- 10 Heres restituens hereditatem, amittit suas obligationes.
- 11 Confusio cum reo debendi, aut credendi, facta.
- 12 Creditor succedens debitori, amittit suam obligationem.
- 13 Duo rei debendi, vel credendi, sibi invicem succedentes, non confundunt obligationes.
- 14 Accessoria concurrans cum principali obligatione, solvitur.
- 15 Fidejussor creditori succedens, liberatur.
- 16 Fidejussore suo confidejussori succedente, confunditur obligatio.
- 17 Principalis naturalis obligatio civilem fidejussoriam non tollit.
- 18 Per in integrum restitutionem fidejussoria obligatio tollitur.
- 19 Confusioni adfinis lucrativa acquisitio, & quid illa.
- 20 Requisita hujus lucrativa acquisitionis.
- 21 Lucrativa causa qua dicantur.
- 22 Lucrosa & onerosa causa concurrere possunt.
- 23 In testamento quantitas eadem bis data, bis peti potest.

Diximus, quomodo expressè creditoris & debitoris conventionem liberatio & solutio obligationis contingat, *sup. cap. 19. num. 1.* sequitur, quomodo tacitè conventionem. quod fit successione in locum creditoris, vel debitoris.

Ex hac successione est confusio debiti & crediti, vel liberatio legata acceptata.

Confusio est debiti & crediti in unam eandemque personam concursus, l. 1. in fin. de novat. l. 5. de fidejuss. l. 13. de duob. reis. l. 95. §. 2. de solus. vel, quando jus creditoris & debitoris in eandem personam devenit, l. pen. de solus. l. ult. de novat. Ratio est, quòd idem sibi ipsi debere non possit, l. 24. §. 8. l. 95. §. 2. de solus. l. 71. l. 21. §. 3. de fidejuss. & negotium in illum casum pervenit ratione rei, personæ, vel finis conventionis, à quo incipere non potest, l. 85. §. 5. de verb. obligat. Donell. lib. 16. commen. cap. 1. & c. 4. Dicitur pro solutione cedere, d. l. 95. §. 2. exemplo solutionis liberare, l. si id quod. de lib. legat. l. si debitori. l. Uranius. de fidejuss.

l. si ei cui. §. si h. qui. de evict. ipso jure. l. 3. Cod. de hered. act. potestate solutionis. l. 50. de fidejuss. l. 71. d. 1. Species liberationis. l. 75. l. 93. l. 95. §. aditio. de solus. l. de bisori. Cod. de pact. & quandoque obligationem confirmare. d. l. 95. §. 2. vel confundere. d. l. 95. §. 2. l. 50. l. 71. l. 21. §. 3. de fidejuss. l. 122. §. 50. de verb. obligat. vocatur quandoque solutio civilis. l. pen. de solus. l. 3. de separas. personæ exemptio per confusionem obligationis. d. l. 71. de fidejuss.

3 Fit verò hæc confusio, quando obligationum concurrentium in unam personam, est aliqua differentia & altera alterâ est potentior, major & plenior. l. 5. l. 50. de fidejuss. l. 73. de duob. reis. Quando ejusdem potestatis existit utraq; concurrentis obligatio, tum altera alteram non consumit, sed in unius persona concurrunt. d. l. 5. l. 21. §. 2. de fidejussor. l. 10. de act. empt. & vend. ita, ut una persona duas obligationes sustineat. d. l. 5. §. d. l. 73.

4 Liberatio ex confusione orta, totam obligationis potestatem subvertit, aded ut accessoribus, fidejussoribus & adpromissoribus proficit. l. 34. §. quidam. de solus. l. 21. §. 3. l. 38. §. 1. l. 71. de fidejuss.

5 Observandum tamen pro ea tantum parte totam obligationem jure confusionis tollit, pro qua alii succeditur, l. cum à matris. C. de rei vind. l. si adultus. C. de hered. act. l. 24. l. 50. de fidejuss. in reliquis manent saltem obligationes. l. si ab eo. C. de neg. gest. l. si debitori. de fidejuss. item quatenus successores manent: evicti à enim hæreditate, per inofficiosi quæselam, debiti portio ei, qui victus est, competit. l. 21. cum qui. §. ult. de inoff. test. l. 95. §. si creditor. de solus. l. maritus. Cod. si inoff. testam. l. 87. §. ult. de adquir. hered. l. 27. §. qui. ex. l. 68. in fin. ad Trebell. l. 2. §. pen. de hered. vel act. vend.

6 Quod si tamen indigno hæreditas auferatur, ei confusæ obligationes non restituntur. l. 8. indigno. l. 17. l. 18. §. bonis. de his quib. ut indign. arg. l. propter. 21. §. 1. de SC. Syllan. nisi dolo careat. d. l. 17. §. 1. l. 21. §. 1.

7 Ex constitutione Justiniani, creditoribus defuncto succedentibus & per beneficium inventarii hereditatem oblatam adeuntibus, credita sua integra servantur, l. ult. §. ut si profusam. C. de juro delib. Brisson. lib. 2. de solus. tit. de confus.

8 Confusio est duplex. Aut enim principalis obligatio cum alia principali confunditur: aut principalis cum accessoria. l. 71. l. 5. de fidejuss. l. 95. §. 2. 3. l. pen. de solus.

Primi generis confusio est similiter duplex: una, quæ fit inter debitorem & creditorem aut contra. Altera, quæ fit inter correos debendi; aut credendi, dicit. l. 5.

9 Inter debitorem & creditorem confusio fit, quando debitor creditori hæres existit, vel contra. tum enim per confusionem creditori satisfecisse videtur, d. l. 95. §. aditio. l. 34. §. quidam. l. 75. de solus. l. si ei cui. §. si h. qui. de evict. l. 71. l. 21. §. 3. de fidejuss. & vice versa, quando creditor debitori suo succedit, sibi solville dicitur, l. 38. §. 1. l. 50. de fidejuss. l. 95. §. 3. de

solus. l. 7. Cod. de pact. l. 5. Cod. de hered. act. Brisson. dicit. loc.

Heres quoque rogatus hereditatem restituere, si 10 ante eam restitutam debitori hereditario heres exiterit, semel confusa obligatio, ex Trebelliano postea restituta hereditate, ei non redintegrabitur, l. 58. ad SC. Trebell. Sic & heres coactus hereditatem adiens & alii restituens, per confusionem suas obligationes amittit, l. 59. ad Trebell. Ad fiscum quando creditoris & debitoris bona perveniunt, hoc casu obligationes utroque citroque apud fiscum confunduntur, l. 71. de fidejuss. l. 2. Cod. de solus. & quando unus debitori & creditori hæres existit, d. l. 71.

Confusio cum reo debendi, aut credendi facta à 11 priori non nihil discrepat. Nam duobus reis promittendi, seu debendi acceptis, si alteri eorum creditor heres exiterit, tum confusione obligationis, una saltem persona eximitur, d. l. 71. de fidejuss. arg. l. ult. de duob. re. & alter correos obligatus remanet, vel in solidum, si nulla cum correo societas intercesserit, vel in partem, si socii fuerint, d. l. 71. Brisson. h. s. licet per hoc fidejussores non liberentur ipso jure, sed per doli exceptionem, argum. d. l. 71.

Creditore, debitori suo fidejussorem habenti suc- 12 cedente, liberatur & debitor & fidejussor ejusdem, d. l. 71. §. l. in omnibus. de solus. contra si fidejussori succederit, ille solus, non principalis debitor liberatur, d. l. 71. in fine.

Planè cum duo rei debendi, vel credendi, invicem 13 sibi succedant, nulla obligatio confunditur, sed una persona, duas obligationis species sustinet, l. si duo. 93. de solus. l. 5. l. 21. §. 1. de fidejuss. cum utraq; sit æqualis & ejusdem potestatis, d. l. 5. unde duas obligationes reus, in quem altera obligatio confluit, sustinet, d. l. 5. l. non est novum. de act. empt. Brisson. d. loc.

Accessoria, seu fidejussoria obligatio civilis, concur- 14rens & conficiens cum principali civili, ab hac ipsa sola tollitur, d. l. 5. d. l. 71. l. 93. in fine. l. 43. de solus. tanquam minor à majori, potentiore & pleniore, l. si debitori. de fidejuss. Gotthofred. in d. l. 5. Ergo fidejussor, principali succedens, teneret ut heres, atque ut fidejussor liberatur, l. 13. de separas. l. 5. de fidejuss. l. 24. C. d. 2. l. 13. de duob. reis. l. 93. de solus. & contra, si reus promittendi principalis, fidejussori suo hæres existit, fidejussoria obligatio perimitur, durante principali, l. cum reus. 14. de fidejuss. l. 93. in fine. l. 21. §. 2. 4. de fidejuss. Similiter, quando fidejussor creditori heres extat, sola fidejussoris obligatio perimitur, remanente debitoris principalis obligatione, l. 93. in fin. l. 95. §. quod vulgo. de solus. l. 21. §. 3. 5. l. 71. de fidejuss. vel contra creditor fidejussori, d. l. 71. d. l. 21. §. 3. sicut, si creditor debitori succedit, fidejussore manente obligato, sola debitoris obligatio extinguitur, d. l. 21. §. 3.

Quandoque etiam fidejussor creditori & debito- 15 ri succedit & omnimodo liberatio contingit, d. l. 71. sola, inquam, accessoria obligatio, quia reus, seu debitor principalis, ideo non liberatur, l. 43. de solus. l. 93. d. 2. acque

neque pignus à fidejussore, cui principalis successit, datum, *l. cum quis. §. ult. de solut. l. insor eos. §. creditor. de fidejuss.*

16 Quod si fidejussor suo confidejssori hæres extiterit, confunditur obligatio, *l. 21. §. non est novum 1. de fidejuss.*

17 Diximus, si civilis obligatio, cum principali civili concurret, quia si principalis obligatio naturalis tantum est, fidejussoria adhuc durat, nondum scilicet per infirmam principalem sublata, *l. 21. §. quod si hic servus. de fidejuss. Cujac. lib. 15. obs. c. 11. Et ad l. 127. de verb. obl. Duaren. de solut. c. 7. Et arg. l. 95. §. quod vulgò. de solut. Briffon. d. loc. Donell. lib. 16. com. c. 4.*

18 Planè si utroque vinculo principalis obligatio sustinetur, licet prætori juris auxilio, per in integrum restitutionem infringi ea possit, non idcirco magis fidejussoris obligatio retinetur, *d. l. 95. §. quod vulgò. Donellus d. loc.* Confusione utens contra tertium, retentionis jure uti potest, *Zanger. de except. part. 3. cap. 7. num. 12. Et seqq.*

19 Confusioni ad finis est lucrativa adquisitio, *l. 4. §. 31. de dol. mal. Et met. except.* hoc est, ex causa lucrativa aliunde adeptio: siue duarum causarum lucrativarum, in eundem hominem concursus, *§. 6. si res. Inst. de legat. l. 17. Et seqq. de oblig. Et aet. l. 5. de usufr. cap. l. 2. si quis omis. cau. test.* quando res, ab alio ad creditorem pervenit ex alia causa lucrativa, ita ut ab eo avocari non possit, *l. 17. de oblig. Et aet. l. non quocumq. de legat. 1. l. aliud est capere. de verb. sign.* neque ob eam causam eidem aliquid abfit, *l. quoties. h. Stichus. §. si creditor. de solut.* Quia in recepitum est, ut lucrativam causam altera, alteram consumat & perimat, *d. §. 6. si res. Inst. de legat. l. 108. §. 4. de leg. 1. l. 83. §. 6. l. 98. de verb. oblig. d. l. 17. & liberationem debitori pariat, d. l. 17. Et seqq. d. l. 83. §. 6. l. 16. §. 7. de verb. obl. l. 4. §. 29. 30. 31. de dol. mal. Et met. except. l. 9. de vi et. Traditorem enim esse, duas lucrativas causas, in eundem creditorem concurrere non posse, *d. §. 6. si res. d. l. 83. §. 6. l. 23. §. pen. de condit. indeb.* Ratio est, quòd nihil creditori, post semel rem debitam traditam & acceptam, abfit, nec bis eadem res præstari debeat, *l. 108. §. 4. de legat. 1. l. 61. de solut. l. 18. ubi Zaf. de verb. obl. l. 23. §. 3. de condit. indeb. & res devenit in eum casum, à quo incipere non potest, Donell. lib. 16. com. c. 5. Et in l. 83. §. si rem. de verb. oblig. arg. l. 11. §. 5. de dol. mal. Et met. except.* Puta, si à te donationis causa rē stipulatus fuero, quam postea jure legato, vel successione, ab alio adquisivero, *d. §. 6. si res. Inst. de legat. d. l. 108. §. 4. l. 18. de oblig. Et aet.**

20 Requisitam igitur hujus liberationis est à parte creditoris, ut res eadem debeatur ex duabus causis lucrativis, item ut rem ab alio debitore ex causa lucrativa acceperit. Ex parte debitoris, ut is rem eandem ex alia causa lucrativa debeat, *Donell. d. c. 5.* nisi altera causa lucrativa, duratura non esset, *l. 98. de solut. l. 83. §. si rem. l. 95. de verb. oblig. d. §. 6. l. 9. de vi et.*

21 Lucrativæ causæ sunt, donatio, hereditas, legatum, fideicommissum, mortis causa donatio, dos, donatio propter nuptias, *l. unie. ubi Cujac. de imponend. lucrativ.*

descriptio. l. non quocumq. §. si fundus. de legat. 1. d. §. 6. si res aliena. Inst. de legat. Onerosæ contra, l. ex promissione. de oblig. Et aet.

Lucrosa, seu lucrativa & onerosa causa concurrere & in eandem personam cadere possunt, salvâ utraque obligatione, *l. 84. §. 5. l. 45. de legat. 1. l. 102. §. 2. de legat. 3. l. 21. §. 1. d. s. l. 5. de usufr. cap. l. 50. §. 7. 8. de verb. obligat.* Ratio est in L. Labeo & Sabinus, 4. de verb. sign.

Quantitas eadem, bis in testamento data, bis peti potest, *l. Titia Sejo. de leg. 2. l. 34. §. 2. de legat. 1. & primò æstimatio, postea res exigi potest, l. 34. §. 1. de legat. 1. Donell. d. loc.*

Cap. 22. De liberatione legata.

- 1 *Liberatio legata quid.*
- 2 *Nulla differentia inter illa, heredem non debere petere, Et liberationem legatæ.*
- 3 *Quando effectum habet liberatio legata.*
- 4 *Persona legatus.*
- 5 *Persona à quibus legari potest liberatio.*
- 6 *Persona quibus liberatio legari potest.*
- 7 *Mario patri, debitoris, liberatio rectè legatur.*
- 8 *Fidejussor quoque liberatur per debitoris liberationem.*
- 9 *Fidejussori liberatio legata, non prodest debitori.*
- 10 *Uno ex correis debendi liberatio legata, non prodest socio.*
- 11 *Patri fidejussori filii liberatio legata, an contra creditorem filii proficit, Et contra.*
- 12 *Debitori legata liberatio, ejus heredi prodest.*
- 13 *Chirographum relinquens censetur liberasse.*
- 14 *Res, in qua liberatio legari potest.*
- 15 *Legata liberatio ad qua extendi potest.*
- 16 *Liberatione obligationis ex tutela patri data quid continentur.*
- 17 *Liberatione colono relicta, quid continentur.*
- 18 *Quæ post liberationem legatam credita sunt, non censentur legata.*
- 19 *Hæres damnatum aliquem liberare, quid tenentur prestare.*
- 20 *In creditore alternatim, quid operetur.*
- 21 *Creditor vetans rationes exigere à tutore, curatore, aut alio administratore, tantum culpam, non dolum remississe censetur.*
- 22 *Creditor jubens heredem restituere, quid tenentur prestare.*
- 23 *Sponsio solutio facta, extinguit legatam liberationem.*

Hucusque prima species successione, confusio fuit hexposita: sequitur altera, quæ est liberatio testamento legata & acceptata.

Liberatio testamento quovis, *l. legari. de liber. legat. §. 13. si quis. Et seqq. Inst. de legat. relicta, legatæve est, qua debitu quovis ex obligatione quavis conventionis, l. 9. §. ult. l. si ei. de liber. legat. l. 29. de legat. 1. vel delicti, d. l. 9.*

- §. ult. cuilibet debitori, d. §. si quis 13. l. 2. de liber. legat. defuncto testatori leganti succedenti, d. §. 13. 14. remittitur & condonatur, l. 1. de liber. legat. etiam absenti, l. non solum. §. si liberationis de liber. legat.
- 2 Nihil interest, prohibeat quis heredem suum, non exigere, damnet, non petere, jubeat liberare, aut debitori ipsi, id quod debet, leget, l. 1. si ei cui. de lib. legat. Briffon. lib. 3. de solut.
- 3 Habet verò hæc liberatio effectum, si in diem mortis legantis manserit, l. 8. §. liberatio. h. s. est que vel perpetua, vel temporalis. quæ ad tempus facta, tempore extante, finitur, Briffon. d. loc. ante quod, usufruarum cursum & pœnam obligatione comprehensam, inhibet, l. 9. l. Aurelius. §. centum. de liber. legat.
- In hac liberatione relicta considerantur personæ & res.
- 4 Personæ, quæ legare possunt, & à quibus, atque quibus legare liberationem est concessum.
Legare liberationem omnes possunt, qui jure testari possunt, creditor quisvis, debitor fidejussori suo, & creditori, quando plus est in legato, quam in credito, §. 14. ex contrario. Instit. de legat. l. 13. l. 14. l. si debitor. de lib. legat.
- 5 Personæ, à quibus liberatio legari potest sunt heredes, legatarii, vel fideicommissarii testatoris, §. 1. Inst. de legat. l. 2. Cod. com. de legat. tit. Instit. de singul. reb. per fideicommiss. relicta. qui liberationem præstare dicuntur, quando pacto de non petendo, vel aliis modis satisfaciendo illi, cui liberatio est legata, §. 13. l. 4. Instit. de legat. l. 4. l. si debitor. l. legavi. h. s.
- 6 Personæ, quibus liberatio legatur, sunt debitores, fidejussores, & omnes omnino, quibus aliquid debetur, d. §. 13. l. 4. Instit. de legat. l. 2. l. si debitor. l. si quis reum. §. idem. de lib. legat. Briffon. lib. 3. de solut. sub finem.
- 7 Hinc marito, dotis liberatio rectè legatur, l. nam est. de condit. indeb. item patri, l. si quis reum. §. idem Julianus. de lib. legat.
- 8 Quod si debitori liberatio legata est, nec ab ejus fidejussore rectè petitur, l. 2. h. s. Menoch. lib. 4. præf. 64. num. 22. nisi fidejussor donationis causa, vel pro invito, vel in rem suam intercessit, l. 5. h. s. E diverso, si fidejussori liberatio est legata, non ed minus à reo rectè petitur, l. 2. h. s. Ideo pacto fidejussor est liberandus, nisi verè reus, vel socius fuerit, l. 5. h. s. Secundum hæc, si uni ex duobus reis debendi, liberatio legetur, siquidem huic soli testator consultum velit, & socii non sunt ex pacto, non prodest liberatio socio, secus contra, l. 4. §. nunc. h. s. l. si duo. de arb. Briffon. h. s. Atque hic ex persona socii, consequimur liberationem, quam ex nostra persona fore habere non possumus, l. si is qui duo. h. s. Briffon. h. s. l. si communem quem ad serv. amitt.
- 9 Patri, qui pro filio fidejussit, si liberatio legetur, tum ut fidejussor pacto liberabitur, non etiam de præculio, tanquam pater, nisi & hoc testator legans voluerit, l. 6. §. ult. h. s. quo casu, filius liberationem inde non consequetur, cum obligatio ejus separatam causam habeat,
- nec patris ultra intersit, quam ut eo, quod heredi præstiturus esset, liberetur, l. 7. h. s. E contrario, si filio liberatio legatur, acceptatione is liberandus erit quæ res & patri proficiet, l. 6. §. si quis. h. s.
- 10 Quod si debitori debiti liberatio est legata, nec à debitoris herede, rectè debitum petetur, l. si quis testamento. h. s. Briffon. h. s. si in rem, legati verba sunt concepta, alioquin, si personæ cohæret, ab herede rectè petetur, l. 9. §. tale. l. Aurelio. h. s.
- 11 Quando testator debitori suo reliquit chirographum debiti, præsumitur ei reliquisse liberationem, l. 3. h. s. Menoch. lib. 4. præf. 164. Et quando testator reliquit aliquid creditori alicujus, præsumitur reliquisse contemplatione & favore potius ipsius debitoris, quam creditoris, Menoch. d. loc. nu. 26.
- 12 Res, in quibus liberatio legari potest, est debitum quodlibet, ex obligatione, uti dictum.
- 13 Liberatio legata, ad ea tantum pertinet, quæ testamenti tempore debentur, non etiam quæ postea deberi cœperint, nisi ea accessionis duntaxat loco, sorti addita sunt, l. Aurelius 28. §. legatum 6. l. ult. §. ult. h. s. id eoque etiam ad usuras pertinebit, d. l. ult. ubi Gloss. & Bartol.
- 14 Liberatio obligationis, ex tutela patri relicta à filio, pecunias quoque ex venditionibus rerum confectas, vel ex nominibus exactas, & in usus ejus versas remissas, intelligimus, l. Aurelius 28. §. Titius 2. h. s.
- 15 Liberatio colono relicta, si jure locationis hæres quid retineat ex testamento, obligatur, ut liberatio plena præstetur, l. si cui. l. Cassius. h. s. Voluit enim testator & quod testamenti tempore debebatur, & quod postea accessit, liberatione comprehendere, d. l. Aurelius. §. legatum 6. l. ult. §. Cajo. h. s. Quæ post liberationem legatam credita sunt, in præteritum venire non possunt, cujus in præsens, vel in præteritum verba referuntur, d. l. Aurelius. §. 1. §. Titius 2. h. s.
- 16 Hæres, aliquem liberare damnatus, quod is negotia defuncti gesserit, & si quid ex ea causa eum dare, facere oportet, id ab eo exigere prohibetur, ne creditas quidem pecunias ab eo exigere poterit, l. cum is 19. h. s. Briff. 60.
- 17 Creditor alternativus, cui Stichus, aut decem debentur, si heredem duntaxat decem non petere damnaverit, totâ obligatione debitorem liberare hæres tenetur, l. 8. §. 2. h. s.
- 18 Creditor, qui rationes à tutore, curatore, negotiorum gestore, aut procuratore exigi vetuit, tantum culpam remisisse, non dolum intelligitur, atque vetuisse exactissimam & rigidam rationis redditionem, neque restitutionem rei, quæ à testatore poterat vindicari, prohibuisse, l. cum tale. §. 1. de condit. & demonstr. l. 27. §. illud. de pact. Covarr. lib. 2. variar. resolut. cap. 1. 4. nu. 2. Menoch. lib. 4. præf. 164. nu. 12. & seqq. per l. Aurelius 28. §. Maria. l. Aurelio 20. h. s. neque reliquarum, quando liberationem administratori rerum suarum legavit, Menoch. d. loc. nu. 17. per l. si quis rationes. h. s. nisi, quando liberationis legatum factum est à filio patri, vel ma-

- tri tutrici, *Menoch. d. loc. num. 18. & seqq. & lib. 2. arbit. cas. 208.*
- 22 Creditor, qui heredem damnat, ut quicquid à tuto-
re, vel curatore, procuratore suo exegerit, id eisdem re-
stituatur, vel actionem remittat, etiam reliqua, & quæ
fraudulenter admissa, vel gesta sunt, remississe videtur,
d. l. si quis rationes. in fin. h. s. Geil. lib. 2. obs. 145. secus,
quando simpliciter legavit tutori & administratori,
ne teneatur reddere rationes futuræ administrationis,
ubi tantum à rigorosa redditione, non ab alia liberatus
censetur, neque de dolo, aut culpa, *laxè Menoch. lib. 4.
pres. 104. Geil. d. obs. 145.*
- 23 Quod si à debitore, dum testator vixit, exactum, vel
sponte solum fuerit, quod debetur, aut aliàs eo no-
mine satisfactum, extinguitur legatum, §. 12. *si rem
suam. Inst. de legat. tit. Instit. de ademp. legator. Brisson.
lib. 3. de solut. h. s.*
- De materia hujus capituli vide in tit. de liberat. legat.
tit. Inst. de legat. & tit. de sing. reb. per fideicom. relic.
- 28 Restitutio qua fit mediante justitiâ, quid continens.
29 Veniam consecuti à judice ecclesiastico, à seculari puniri possunt.
30 Laicus puniatur, an ab alio diversis territorii magistratu iterum possit.
31 Tertius accusare non impeditur, poenâ remissâ.
32 In judicio inquisitionis absolutus, rectè accusari potest.
33 Propter transactionem absolutus, ab alio accusari potest.
34 Absolutus in foro ecclesiastico, rectè in seculari puniatur.
35 Remissa injuria, damna non remissa intelliguntur.
36 Super eodem delicto condemnatus, iterum molestari non debet.
37 Major delictum ad se minus tradit.
38 Transactio vel remissio partis læsæ non minuit poenam meritam.
39 Poena mitigatio quid, & quando locum habeat.

Cap. 23. De venia & gratia in delictis.

- 1 Delicta innocentia purgantur.
- 2 Innocentia gradus.
- 3 Luitio poena tollit obligationem.
- 4 Rescriptum gratia, vel remissio læsi tollit poenam.
- 5 Puniri semel, iterum puniri non potest.
- 6 Rescriptum principis sub & obreptitiâ impetratum, nihil operatur.
- 7 Quis princeps gratiam facere possit.
- 8 Poena læso debita à magistratu remitti nequit.
- 9 Princeps damna & injurias subditis illatas remittere potest.
- 10 Poenam remittendi potestatem quando habeat magistratus.
- 11 Gratia speciali, bona confiscata non restituuntur.
- 12 Alienata quoq; non restituuntur.
- 13 Limitatio prioris axiomatis.
- 14 Causa gratia varia.
- 15 Clementia quasi magistratus possit.
- 16 Jus Dei & partis læsæ, magistratus remittere non potest.
- 17 Differri poena potest.
- 18 Gratia magistratus non plena quæ.
- 19 Abolitio quid.
- 20 Abolitio generalis, vel specialis.
- 21 Generalis quid.
- 22 Legalis abolitio quid.
- 23 Specialis abolitio quid.
- 24 Plena gratia, seu venia quid.
- 25 Honores, & alienata bona an recuperet.
- 26 Poenam jure naturali impostam, princeps condonare sine justa causa non potest.
- 27 In generali gratia crimem enormissimum non committitur.

Hucusque communis & generalis liberatio, quæ quælibet obligatio, tam ex conventionibus, quam ex delictis nata, tollitur, exposita fuit: sequitur, ut nunc videamus de propria liberatione obligationum ex delictis descendendum. *Vide sup. c. 14. nu. 2.*

Delicta, innocentia, non relatione criminum, purgantur, *l. 5. de publ. judic. l. 19. Cod. qui accus. non poss.* Innocentia gradus sunt tres: 1. est malum non facere. 2. facientibus malum non consentire. 3. malum, si fieri potest, avertere & delinquentes corrigere, *Geil. lib. 1. de pac. publ. c. 1. n. 4. 5. 6. 47. l. 50. de reg. jur. Exod. c. 21. 29. 30. Covarr. part. 2. nu. 8. var. relect.*

Obligatus ad poenam ex delictis, liberatur ab illa, 3 suitione & præstatione poenæ impostæ: Item per re- 4 scriptum veniæ, vel per gratiam sibi à parte læsæ, vel superiore factam, *l. 2. C. de genar. abolit. l. 1. 2. C. de abolit. Clar. lib. 5. quaest. 59. §. fin. nu. 4.*

Poenæ impostæ præstatio plenè facta, liberat delinquentem, ut semel punitus, iterum puniri nequeat, *Sometz. in thesaur. recep. sent. in lit. P. num. 157. Gomez. de tortura. num. 38. Clar. quaest. 59. Covarr. lib. 2. pract. quaest. cap. 10.*

Impetratur autem venia & gratia à superiore, seu 6 principe, alium superiore non agnoscente, per supplices preces, *l. r. C. de sent. pass. l. ult. C. de general. abolit. Gomez. d. loc. in quibus factum totum, cum omnibus circumstantiis, nullis omiſſis, vel falsis additis, est exprimentum, Menoch. lib. 2. arbit. cas. 205. num. 32. & seqq. Clar. quaest. 59. Farin. lib. 1. tit. 7. quaest. 6. aliàs venia sub & obreptitiâ impetrata, nihil prodesset, Menochius & Clar. ad loc. Farinac. d. loc. nu. 46. Mascard. conclus. 346. num. 16. 17. An verd etiam alterius delicti mentio fieri debeat, vide Farinac. d. loc. num. 48. & seqq. Menoch. d. cas. 203. nu. 32.*

Princeps non recognoscens superiorem & jura majestatis habens, & recognoscens alius mediatas, gratiam facere potest, si in investitura hoc ei specialiter est

- concessum, *Farin. d. lib. 1. quest. 6. num. 2. 3. 4. 5. 6. Menoch. lib. 1. quest. 96. arb. Clar. quest. 59. §. fin.* Pœnam verd, quæ læso debetur, magistratus remittere non potest, ideoque supplicanti veniam non concedit, priusquam pars læsa remiserit, *Clar. d. loc. num. 4. l. fin. C. de abolis. l. 2. §. si quis ne quid in loc. publico. l. rescripta. Cod. de precib. Imp. offer. L. ult. C. de repud. hered. Farin. lib. 1. tit. 1. quest. 6. num. 6. 18. & seqq. Menoch. lib. 1. arb. quest. 96. Covarr. lib. 2. var. resol. c. 9. num. 8. Geil. de pac. publ. lib. 2. cap. ult.*
- 9 Potest tamen princeps iniurias & damna subditis illata, pacis studio, ob utilitatem publicam, etiam sine subditorum consensu, remittere, *Geil. lib. 2. obs. 57. Clar. quest. 59. num. 3. Farin. d. loc. Menoch. de recuper. possess. remed. 10. quest. 14. per l. 15. §. si foris. de rei vind. l. Lucium 11. de evict. Gabr. tit. de jur. adquis. non soll. concl. 2.*
- 10 lib. 3. Potestatem quoque remittendi pœnam habet, jure permitte, in casibus certis, *Geil. d. observ. 57. ad de textu. Sirac. d. c. 20. c. 28. 2. 3. & seqq. Johan. cap. 19. 10. 11. & seqq. 1. Sam. c. 28. 9. 10. & seqq. c. 10. 27. c. 11. 13. cap. 14. 45. 46. c. 15. 20. & seqq. & cap. 8. 2. Sam. c. 14. 24. & seqq. c. 18. 7. 13. c. 13. Matth. c. 27. 15. & seqq. Num. c. 35. 31. 16. 17. 18. 19. 1. Reg. cap. 20. 33. & seqq. Menoch. lib. 2. pref. 10. num. 13. & seqq.* Sed & sine partis læsæ condonatione, in gratiam à principe receptus, ordinariâ pœnâ non punitur, *Farin. d. quest. 6. num. 27. & seqq. per l. 1. C. de his qui ven. atas. impes.* Pœna fiscalis à magistratu remitti potest, *Menoch. lib. 2. arb. cas. 96. num. 6. 7. 8.*
- 11 Veniâ & gratiâ speciali, non plena facta, pœnæ semel denegæ, & confiscata bona, non restituntur, *l. 1. ad L. Jul. de amb. l. 3. §. condemnato. de tab. exhib. Cujac.*
- 12 lib. 8. obs. c. 39. *Clar. d. loc.* necque translata ad alios, alienata, vel possessa ab aliis, cum injuria acquirentium, possunt restitui, *l. 2. §. moris. §. si quis. ne quid in sum. publ. Farinac. quest. 6. num. 33. & seqq. per l. 1. l. ult. ubi Bart. C. de sent. pass. Geil. lib. 2. c. 19. de pac. publ. Menoch. lib. 5. presump. 46. & de recuper. possess. remed. 10. quest. 4. & lib. 2. pref. 9. num. 19. 20. & seqq. & lib. 5. pref. 46. nu. 4.*
- 13 nisi ex causa publicam utilitatem respiciente, pœnæ condonatio & venia facta esset, *Menoch. d. loc. num. 111. 112.* puta causa pacis publicæ, vel per viam justitiæ condonatio & remissio fieret, *Menoch. lib. 5. pref. 46. num. 2. Covarr. lib. 1. var. resol. cap. 5. nu. 7.* vel cum clausula, non obstante alienatione, aut ex certa scientia, vel plena esset gratia facta, *Farin. d. quest. 6. num. 35.* licet hoc Menoch. *de recuper. poss. d. remed. 10. num. 116. & seqq.* improbet cum aliis, & distinguat, *lib. 2. presump. 9. & 20. & lib. 5. pref. 46. num. 4. Geil. lib. 2. c. 19. de pace public. per l. ult. de constit. princ.* Farinacius verd *d. quest. 6. n. 28. & seqq.* contrariam sententiam magis communem dicit. Quid juris, quando ipso jure in hæresi bona sunt confiscata, & hæreticus ad gremium ecclesiæ redierit, *vide Menoch. lib. 5. pref. 47.*
- 14 Causæ gratiæ, variæ, etiam leves esse possunt, *Petrus Gregor. lib. 36. synagm. cap. 21. num. 8. 9. 10. & seqq.* puta natalis dies filii principis, *l. 8. ad Turpill. festivitas diei festi. paschatis, l. 3. C. de episc. & clar. Matth. cap. 27. Josu. c. 28. Num. c. 39.* adventus principis felix, successus pro-

per in negotiis publicis & similes, *d. l. 8.* Sed tantam licentiam non puto magistratu concessam, cum ipsâ lege clementior esse non debeat, *Dem. c. 13. 8. Exod. c. 21. 12. Num. c. 35. 31. 16. & seqq. Deut. c. 19. 13. 1. Reg. c. 2. 5. & seqq. Heb. c. 10. 28. Novell. de judic. §. oportet. l. servos. in fine. de vi public. & pœna merita, jus Dei, s. Chron. cap. 19. 6. 20. partis læsæ & Reipub. sit, quod magistratus remittere non potest. Sed tamen ob publicam lætitiâ, vel salutem, quosdam pœnas delictorum mitigasse, vel ob defectum facultatis, vel, ut majus malum evitaretur, in aliud tempus distulisse legimus, *1. Sam. 6. 11. 13. c. 14. 45. 2. Sam. c. 19. 23. c. 37. 38. Sirac. c. 20. 29. facilius delicti in se commissi pœnam remittere poterit, 1. Reg. c. 1. 51. 52. c. 2. 26. 27. 28. ubi Junius. l. 1. C. si quis Imp. maledix. Planè justitiâ solum suum magistratus stabilit, Prov. c. 25. 5. c. 21. 3. 7. 15. 21. c. 24. vide Menoch. lib. 1. arb. quest. 96. Clar. quest. 85. §. fin. Mysf. cens. 2. obs. 30. & cons. 4. obs. 82. Pet. Martyr. lib. 1. Reg. c. 20.**

Gratia, five venia ejusmodi magistratus est minus plena, vel plena.

Minus plena est, quâ principis indulgentiâ à reatu venia datur, *l. 27. ad Turpill. l. 7. C. de precib. imper. offer. Gomez. tom. 3. c. de tortura reor. num. 38.* Vocatur abolitio, quâ licet pœnæ condonatio fiat, non tamen bonorum, dignitatis, famæ & honorum amissorum restitutio, *l. 3. C. de gener. abolis. l. si pater. C. de sent. pass.* quia abolitio hæc, pœnæ tantum gratiam facit, *l. 5. l. 4. l. 9. C. de sent. pass.*

Abolitio igitur est, qua delinquens, reorum numero, magistratus autoritate ex causa probabili eximitur, *l. 1. C. de abol. Labolis. l. si interveniente 12. ad SC. Turp. & accusationis memoria aboletur, d. l. 12. & d. l. 1. ita ut accusari reus amplius non possit, l. 2. l. 3. Cod. de abolis.* Græcis dicitur ἀπαρτία.

Abolitio hæc est generalis, legalis, vel specialis, *Geil. lib. 1. c. 9. de pac. publ. Vido sup. lib. 1. c. 145.*

Generalis abolitio est, quam princeps facit ob rem prosperè gestam, *Labolitio. & l. seq. ad SC. Turpill. l. 2. C. de general. abolis.*

Hæc accusationem factam extinguit, sed non causam accusati. unde intra 30. dies crimen repeti potest, *l. aut privatum. §. triginia. §. hoc autem. ad SC. Turpill. l. 1. C. de general. abol. Vido sup. lib. 1. c. 145.*

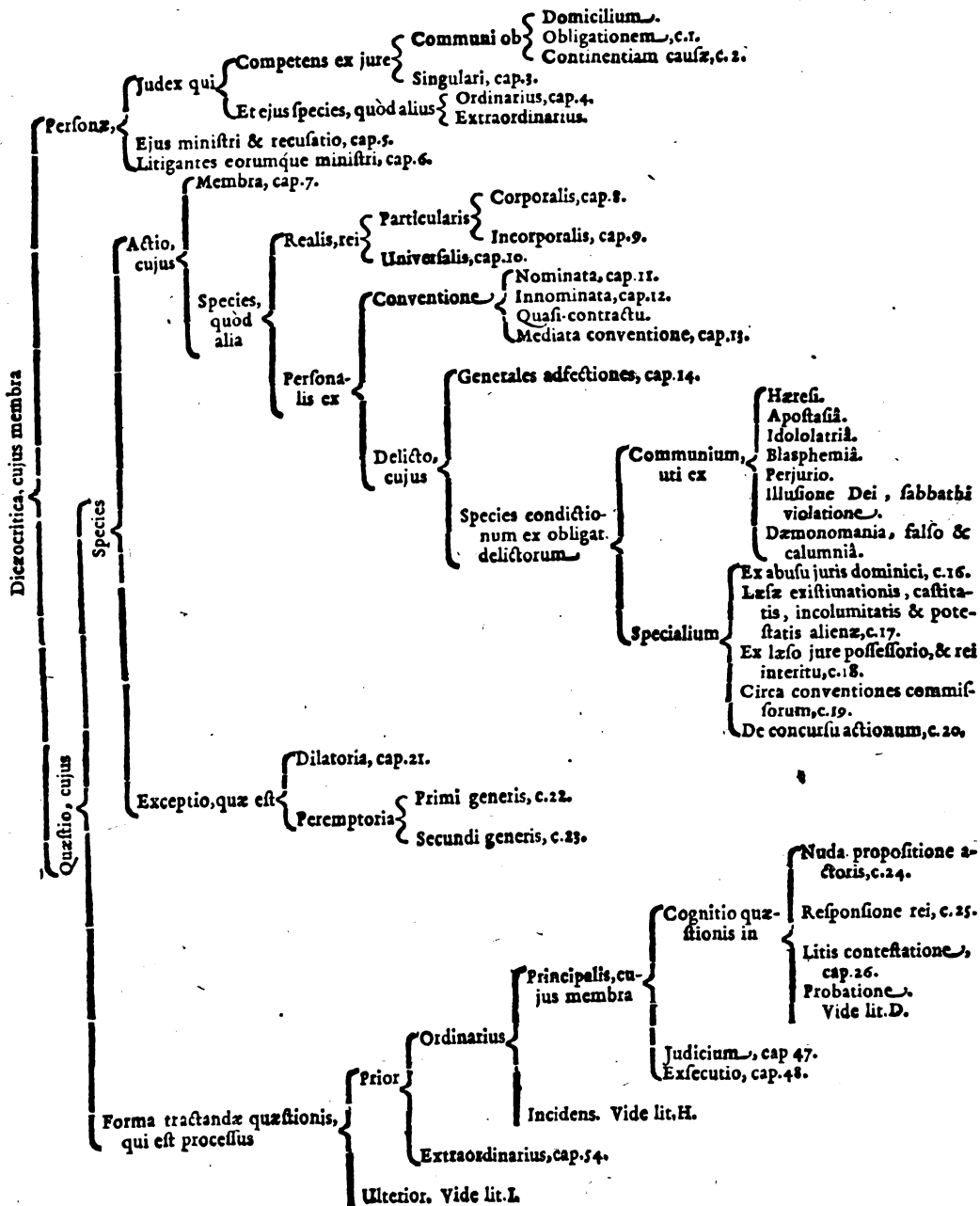
Legalis abolitio est, quæ ex lege descendit, ut puta, si accusator moriatur, *l. 1. l. fin. C. si reus, vel accus. mori. d. l. aut privatum.*

Specialis abolitio est, quæ fit postulante reo debitore, aut postulatæ accusatore creditore & refragante reo, *l. 3. §. ult. de accusat. l. mulier. §. ult. l. fin. ad SC. Turpill. d. c. 145. sup. lib. 1.*

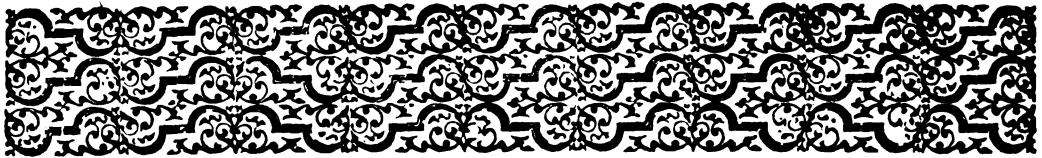
Plena gratia, seu venia est, qua plenissimè in priorem statum condemnatus restituitur & bona confiscata recuperat, ea quæ adhuc apud fiscum sunt, *l. 1. l. fin. C. de sent. pass. l. 1. l. 3. D. d. s. l. quod si minor. §. restituio. de minor. Menoch. lib. 5. pref. 46. num. 4. Geil. de pac. publ. lib. 2. cap. 19. num. 10.* secus, quando alienata sunt titulo oneroso, vel lucroso, aut occasione delicti jam ad alium

- alium pervenerunt, *d. praf. 19. num. 8. Et seqq. Clar. 5. fin. quæst. 59. Fachina. lib. 9. cons. c. 18. per l. ult. C. de repud. hered.*
- 25 Honores quoque talis recuperat, *Gomes. tom. 3. cap. de tort. 38. Pet. Greg. lib. 32. fyns. C. 36. cap. 2. n. 1. 2. 14. per l. 3. §. 2. de man. C. honor. l. 2. de decurion. Farinac. d. q. 6. num. 29. Et seqq. Menoch. lib. 5. praf. 46. num. 11. l. 1. C. de sent. pass. Gen. c. 40. 12. 21. c. 41. 13. Clar. quæst. 59. lib. 5. §. fin. & alia omnia jura, præter alienata, *l. ult. l. 12. l. 4. C. de sent. pass. Cujac. in §. sed si indulgentia. Insti. quibus mod. pat. potest. solv. Farin. d. loc. exceptis fructibus perceptis, consumptis, non extantibus, Auth. idem est. C. de hered. Farinac. d. quæst. 6. num. 44. Covarruv. libr. 1. var. resol. cap. 3. n. 15. nisi plenissimè ex causâ probabili effecti restitutus, ut Farinac. asserit, quando scilicet princeps dicit, non obstante quavis condemnatione, restituo, vel penè restituo, vel restituo, ac si condemnatus non effect, Menoch. d. prafumpt. 46. num. 10. Et seqq. lib. 5. C. de recuper. possess. remedio 10. num. 116. Hippolyt. de Marsil. singul. 491.**
- 26 In delictis, in quibus jure naturali pœna est sancita, sine justâ causâ, princeps pœnam condonare non potest, *Pet. Greg. l. b. 3. c. 22. C. e. 23. de Republ. Lovit. c. 35. 10. Et seqq. Dem. c. 19. 2. §. fin. c. 20. 2. 1. Reg. c. 8. 33. 2. Reg. c. 11. 14. 15. 2. Chron. c. 22. 22. l. 2. C. de his qui ad eccl. confug. l. 22. C. de episc. Et clar.*
- 27 In generali gratia & venia, non comprehenditur crimen enormissimum & falsi, crimen læsæ majestatis, futurum delictum, notorium, *Farin. lib. 1. sit. 1. quæst. 6. num. 15. Et seqq. 52. Dem. c. 19. Exod. c. 21.*
- 28 Restituo, quæ sit justitiâ mediante, etiam quodâ bona, fieri dicitur, *Memo. h. lib. 5. prafumpt. 46.*
- 29 Pœnitentes & veniam delicti consecuti à judice ecclesiastico, à seculari puniri possunt, *Covarruv. praf. quæst. c. 34. num. 3. 4. 5. Farinac. lib. 1. quæst. 4. Gomes. c. 1. delicti. Clar. quæst. 57. §. fin. Tessaur. decif. Pedem. 81.*
- 30 Quæritur, an laicus punitus ab habente ecclesiasticam jurisdictionem, à seculari, vel à judice diversæ territorii puniri possit? Quando absolutus est ab observatione judicis & instantiâ, ex eo quoddam accusator, vel judex legitimus non erat, vel delictum non probatum est, & quando quis ignorantiam prioris judicis probans, in secunda accusatione suam suorumve injuriam persequeretur, vel absolutus à civili quærelâ, criminaliter puniendus esset, tum iterum accusari & puniri potest, *Farinac. d. quæst. 4. num. 23. Tessaur. decif. Pedem. 81. per l. si tui. §. item. de accusat. l. 3. de praveric. Indulgentiâ superioris pœnâ remissâ, tertius accusare non impeditur, *Covarr. praf. quæst. c. 34. nu. 2. Clar. quæst. 57. §. fin. absolutus in judicio inquisitionis, rectè iterum accusatur in judicio accusationis, l. 4. C. de sepul. viol. Covarr. d. loc. n. 5. nisi ideo absolutus esset, quod crimen non esset commissum, Clar. d. loc. per l. qui de crimine. C. de accusat. Propter transactionem, vel aliam causam absolutus, ab alio accusari potest, *Covarr. d. loc. n. 5. 10. Farinac. lib. 1. quæst. 4. num. 31. per l. 2. C. de abolit. l. 4. §. pen. de sepul. viol. similiter ex collusionem, vel pravaricationem absolutus, Farinac. d. quæst. 4. num. 13. Et seqq.***
- 34 Absolutus in foro ecclesiastico, rectè apud secularem punitur, *Farin. d. quæst. 4. nu. 7. Et seqq. pœnâ scilicet non sufficienti, vel debitâ non punitus, Covarr. d. loc. n. 6. Farin. quæst. 4. n. 2. d. loc. Boir. decif. 289. Clar. quæst. 12. §. ult. lib. 5.*
- 35 Absolutus à læso, remissâ injuriâ, nihilominus de damnis & expensis ex læsione delictive venientibus, accusari potest, *Covarr. d. loc. n. 7. Clar. quæst. 57. lib. 5.*
- 36 Absolutus à legitimo judice, vel condemnatus, super eodem delicto molestari non potest, *Farin. d. quæst. 4. per l. fin. C. de custod. reor. nisi confessio absoluti de maleficio probaretur, Farin. d. quæst. 4. n. 43. Et seqq.*
- 37 Majus delictum incurrens, ad se minus trahit, *Clar. lib. 5. §. fin. quæst. 84. nu. 4. vid. sit. C. quand. act. crim. civil. prajud. Et cap. lib. 3. de concurrentibus act. cap. 19.*
- 38 Transactio, vel remissio partis læsæ, non minuit meritam pœnam, *Farinac. d. quæst. 4. num. 34. Et seqq. Clar. quæst. 58. d. loc.*
- 39 Veniæ & gratiæ huic admissis est pœnarum mitigatio, quâ de illarum gravitate aliquid remittitur, *l. 4. l. 6. ad L. Jul. pecul. l. 16. de pœn. Ubi regula obinet, molliendas & mitigandas potius esse pœnas, quàm exasperandas, l. 42. de pœn. l. 153. de rog. jur. Menoch. lib. 1. arb. quæst. 96. & in dubio pœnam levioiorem & mitioiorem à lege præsumi impostam, Menoch. lib. 5. praf. 49. & facilius mitigationem pœnæ fieri, quando sisco, quàm, quando privato illa venit applicanda, *Geil. lib. 1. de pœn. pub. c. 1. num. 27. Et seqq. Menoch. d. loc. De causis verò, ob quas pœnæ mitigantur, vide sup. cap. 98. Et seqq. de pœnis delictorum.**
- Hujus loci est tit. C. de abolit. tit. ad SC. Turpill. tit. C. si reus vel accus. mort. fuer. tit. C. de gener. abolit.

LIBER TERTIUS.

D. Probatio

JOHAN. ALTHUSII, JC.
DICÆOLOGICÆ
LIBER TERTIUS,
 De dicæocriticâ.

Cap. I. De giudice competente ex jure territorii, vel obligationis.

- 1 Δικαιοκρατία quid.
- 2 Hac praxin prioris juris continet.
- 3 Varia illius appellationes.
- 4 Membra dicæocriticæ hujus.
- 5 Persona quam hic necessaria.
- 6 Judex quid.
- 7 Judex jus, judex competens quis.
- 8 Judicis officium quodnam?
- 9 Judices, quales apud Judæos fuerint.
- 10 Qua consideranda in judice, & competens judex quis.
- 11 Ejus varia appellationes.
- 12 Diversa, forum habere, & subditum esse.
- 13 Judex competens ex jure communi quis.
- 14 Ex jure loci, vel territorii competens.
- 15 Ex domicilio ejus à quo quid petitur.
- 16 Forum ex domicilio prædominatur.
- 17 Domicilium, quomodo constituatur ex habitatione.
- 18 Quomodo ex majori fortunarum suarum parte.
- 19 Originis domicilium.
- 20 Ex sui rei forum competens.
- 21 Ratione rerum competens forum.
- 22 Ex jure obligationis forum competens.
- 23 Ex pacto se subjiciens alterius jurisdictioni.
- 24 Tacitè etiam quis consentire præsumitur in iurisdic. alterius.
- 25 Non refert hic qualom judex habeat jurisdictionem.
- 26 Competens censetur approbare judicem.
- 27 Forum in loco in quo quis contraxit.
- 28 In loco ubi quis solvere promisit.
- 29 Obligatio quis se obligare potest.
- 30 Heres ubi forum accipiat.
- 31 Remissio ad locum contractus.
- 32 Rebutio ad locum administrationis remittitur.
- 33 Renunciatio proprii fori.
- 34 Vagabundus & fugitivus quo in loco fori forsiantur.

- 35 Is, de cujus fore non apparet, ubi conveniri possit.
- 36 In delictis forum accipit in loco, quo reperitur.
- 37 Remissio in delictis, an habeat locum, & quando.
- 38 Intermedius magistratus tenetur remittere ad superiorem.
- 39 Qui non potest, non remittit ad locum delicti.
- 40 Hodie capiti non remittuntur.

Attenu de δικαιοκρατία, primâ Dicæologicæ speciei sequitur de δικαιοκρατία, alterâ ejusdem speciei. Vide sup. lib. 1. c. 35.

Δικαιοκρατία est alterâ Dicæologicæ species, quâ ex dicæodotice quæstio mota, coram giudice, à litigantibus proponitur, ventilatur, tractatur, & juxta præscripta Dicædoticæ judicatur & deciditur, l. 3. quoties. l. 9. judices. C. de judic. l. 12. l. 13. C. d. t. l. 74. d. t. l. ex stipulatione. C. de sent. & interloc. om. jud. l. 2. §. 6. 7. de origin. jur. Hæc praxin prioris juris continet & ex illo oritur. Unde quasi jus orrum à primo, de quo in lib. 1. & 2. hæcenus diximus, tradit.

Varias sortitur appellationes hæc juris species. Appellatur enim iudicium, sit. de judic. l. 2. §. 2. qui satisd. cog. sit. de public. judic. sit. de eo per quem fact. quod minus quis judic. sit. si quis caus. in judic. sistend. caus. Marant. part. 1. de ordin. judic. nu. 4. ubi latè & tropicè actio, sit. Inst. de action. sit. de oblig. & action. sit. Inst. de perpet. & temp. act. sit. de nozal. act. sit. de act. empt. & vend. instantia, l. 73. & post editum. §. pen. de judic. §. 1. Inst. de perpetu. & temp. act. §. 1. Inst. de part. temere litigant. audientia, sit. C. de episcop. audiens. l. 10. nulli. C. de judic. cognitio, sit. C. de ordin. cognit. sit. de var. & extraord. cognit. conventio judicaria, autb. litigiosa. C. de litigios. lis, l. lite 2. l. ult. Cod. de litigios. l. 1. D. d. sit. sit. de in lit. jurand. l. litis 36. ubi Gædd. de verb. sign. Dent. c. 17. 4. 9. 10. negotium, Exod. c. 18. 16. 1. Cor. c. 6. 1. 2. Chron. c. 22. 9. aliquando causæ examinatio, l. 13. properandum, §. 4. C. de judic. l. pen. C. de exam. judic. Non ineprè quoque appellabitur δικαστή, judicialis, ἰμδία, controversia, Novell. 112.

- vell. iis. ibi, *ἡ δὲ ἐπιδικασίς, ἡ δὲ δικαστική*, disceptativa, *δι-
παινετική*, causam dicens, *δικαστική*, circa jura ren-
denda versans, *ἡ δὲ ἐπιδικασίς*, discernendi vim habens:
Theophilus & ecioga tropicè vocant *δικαστικός*, *Instit.
de aed. eclog. l. c. 50.* Sacris literis iudicia approbari, ab-
undè doceri potest *ex 1. Cor. c. 6. ubi Pet. Martyr. Gen. c.
8. Exod. c. 18. c. 22. Deut. c. 1. c. 17. 2. Chron. c. 19. 5. & seqq.
1. Reg. c. 3. 16. & seqq. 2. Reg. c. 4. 13. Psal. 82. 1. Job. c. 18. 23.
24. c. 8. 46. & seqq. Añ. c. 25. 10. c. 22. 25. & seqq. 8. 17. c. 23.
3. Rom. c. 13. c. 16. 23. Deut. c. 19. 17. c. 25.*
- 4 Diczocraticæ hujus duo sunt membra: personæ, &
quæstio, de quib. *Exod. c. 18. 14. & seqq. 1. Cor. c. 6. 1. 2. 3.
& seqq. 2. Chron. c. 19. 6. & seqq. c. 17. per 101. c. 19. 17. 18.
e. 25. 1. 2. 3. 1. Reg. c. 3. 16. & seqq. Añ. c. 23. 1. 2. & seqq. c.
24. 19. 20. c. 25. 2. 18. 19. 20.*
- 5 Personæ istæ sunt, quæ tractant quæstionem: eæque
sunt iudex, vel litigantes, *Añ. c. 24. 19. 20. 21. c. 25. 2. 19.
20. cum suis ministris.*
- 6 Iudex est, coram quo quæstio movetur, ut is jurisdi-
ctionem & imperiū inter litigantes, in tractatione causæ
interponat & exerceat pro re natà, vel, prout videt o-
pus esse, *l. 34. §. 5. 8. de jur. jur. l. 11. C. d. t. l. negantis. C. de
oblig. l. 10. de offic. proconsul. l. 3. §. 1. de recept. arb. 1. Cor. c. 6. 1.
2. 3. 5. 6. & tribunali præsit, l. 1. de judic. l. 3. C. de jurisdic. t. i.
quando partes disidentur inter se convenire non pos-
sunt, l. 34. §. 5. 8. de jur. jur. l. 11. C. d. t. Quod eum facit, dis-
ceptare dicitur & causam cognoscere atque examinare,
l. 25. C. de episc. & cler. l. 3. §. 1. de recept. arb. l. 11. l. 14. d. s.
l. 9. l. 10. & seqq. de offic. proconsul. l. 7. l. 8. l. 3. l. 6. d. s. l. 5. l. 15. de
re judic. l. 8. §. 8. 17. 24. de transact. l. 1. C. ne liceat potens
quod fit in alterius litigantis, vel utriusq; foro compe-
tenti, l. ult. l. 13. de jurisd. tit. de judic. & ubi quis agere, vel
conven. deb. l. 1. C. ubi in rem aed.*
- 7 Vocatur hic iudex suus, l. 49. de judic. l. 6. C. de jurisd.
competens, l. 1. & tit. C. de jurisd. & foro compet. l. 12. C.
de jud. l. 2. C. ubi. de crimin. l. fin. C. de edic. D. Hadrian.
sollend. tit. C. si à non competent. iudice. is apud quem a-
gitur, l. 2. C. de edend. jus judicandi habens, l. 17. C. de jud.
l. 1. §. hæc verba. quod quisq; jur. in al. Nov. 124. c. 2. causæ
cognitor. auct. jubemus. C. de judic. Nov. 116. c. 2. 1. Esf. a
c. 7. 25. Job. c. 9. 32. 33. disceptator juris, l. 14. C. de jud. l. 3.
C. de pod. jud. l. 7. C. fam. herc. l. 3. §. 1. de recept. arb.
- 8 Judicis officium est, cuncta rimari, & de omnib. inqui-
rere, l. 9. C. de judic. Deut. c. 17. partes litigantes audire, l.
17. C. de jud. implicita explicare, l. 10. meminisse. de offic.
proconsul. compendiosè dirimere, l. 2. de recept. arb. d. l. pro-
perandū, l. 12. C. de judic. l. 2. de aqua & aqu. pluv. arce. d.
l. 4. §. 1. de alien. judic. mus. caus. Nov. 18. c. 8. l. pen. C. de pe-
dan. judic. Cujac. lib. 9. obs. 20. prout causâ cognitâ, res
postulare videretur, l. negantis. C. de oblig. & aed. secundum
leges & consuetudines, in princ. Inst. de offic. jud. l. 14. &
auct. bodie. C. de jud. Nov. 15. §. pen. Nov. 9. Nov. 115. §. 1. l.
ult. C. ad L. Jul. repetund. 2. Chron. c. 19. Exo. c. 18. Deut. c.
17. c. 25. per 101. Ideoq; in iudice intelligentia & iudicium
& scientia juris requiritur, 1. Reg. c. 3. 9. 11. 12. Deut. c. 1. 13.
14. 15. 16. Exod. c. 18. 21. & seqq. 1. Esd. c. 7. 25. 2. Chron. c.
19. 8. & seqq. Job. c. 5. 24. Psal. 82. Levit. c. 19. 15. tit. Inst.
de officio iudicis.

Apud Judæos duplices iudices fuerunt: primò, *rex i-
9 ple, 2. Sam. c. 15. 2. 3. 4. 1. Reg. c. 3. 16. & seqq. Deut. c. 17. 18.
& seqq.* quidam in civitatibus singulis, *Deut. c. 1. 12. 13. &
seqq. c. 16. 18. & seqq. Exod. c. 18. 2. Chron. c. 19. 5. & seqq.*
quidam Hierosolymis, *Nū. c. 11. c. 17. 2. Chron. c. 19.* Hi iud-
ices è corpore senatoriorum cujusq; civitatis lecti videntur
fuisse, *Deut. c. 19. c. 21. 2. 3. 4. & seqq. Ruth. c. 4. 2. cum
sacerdotibus populi, principib. & seniorib. Deut. c. 17. 8.
& seqq. c. 1. 13. & seqq. c. 19. 17. 18. c. 18. 2. Chronic. c. 19. 5.
& seqq. Jerem. c. 26. 10. & seqq. Ezach. c. 44. 23. & seqq.
2. Chron. c. 26. in fine. Job. c. 18. Matth. c. 26. 65. & seqq.*

Dispicendum hic nobis est, primò de competente
iudice; deinde de speciebus ejusdem.

Competens iudex dicitur, coram quo actio & lis pro-
10 posita, à litigantibus disceptari & decidi potest: h. e. qui
suum imperiū & jurisdictionem, prout natura litis pro-
statulatur, exercere potest, l. 5. de re jud. Unde forum, seu tri-
bunal competens dicitur, locus scilicet in quo iudex exer-
citiū imperiū & potestatis in aliquem habet, aut ubi quis
conveniri potest, l. secundum Div. C. de donat. l. in hac. C.
d. t. l. fin. C. ubi in re aed. l. 2. l. 5. C. de jur. d. l. un. C. in quib.
caus. milit. fore præscript. uti non poss. l. 2. C. ubi de variocin.
l. 2. C. ubi conveniri. qui cert. loc. dar. promiss. tit. C. de ju-
rid. & foro compet. à tit. 13. & seqq. usq; ad tit. 27. lib. 3.
ext. de foro compet. Pet. Greg. lib. 3. syn. c. 6. Ruth. c. 4. 2.
Sam. c. 15. 2. Deut. c. 21. 19. c. 16. 1. Sam. c. 7. 15. 16. 17.

Appellatur quoque tribunal & sedes jurisdictionis, I I
quæ in eo loco exercetur, l. 1. de judic. l. 14. C. d. t. audito-
riū, per l. 1. an p. al. appell. caus. recip. poss. l. 54. §. 15. de re jud.
l. 2. ad Trebell. l. 18. de minor. l. 41. de reb. cred. l. pen. de offic.
ad sess. l. 41. de recept. arb. Añ. c. 25. 24. consistorium, cur-
ria, prætorium, Matth. c. 27. 27. Marc. c. 15. 16. Aliter ac-
cipitur in l. 198. de verb. sign. l. 2. de serv. russ. l. 12. de usu &
hab. Sed tamen aliud est, forum habere, & aliud sub-
12 ditum esse. Forum sortiri, & legibus loci istius obligari,
paria sunt. Sed forum sortiri, & subditum esse, disparia,
Geil. lib. 2. obs. 36. n. 6. & de pignorat. obs. 16. num. 2 3 4. 5.

Iudex competens est ex jure communi, vel ex jure
singulari.

Ex jure communi competens est, ex jure loci, seu ter-
13 ritorii, vel obligationis, vel ex continentia causæ.

Ex jure loci, seu territorii competens est iudex in res
14 & personas, suo territorio subjectas, vel in eo conten-
tas, l. ult. de jurisd. Añ. c. 24. 2. 8. 19. c. 23. 34.

Ex jure loci, seu territorii cõpetens, est duplici modo:
nimirū ex domicilio rei conventi in magistratus terri-
torio cõstituto: vel ex situ rei petite in ejusdē territorio.

Ex domicilio illius, quo aliquid petitur, forū com-
15 petens constituitur, eo in loco, ubi reus tempore actionis
instituentæ, domicilium suum habet, l. 2. §. 3. l. 19. §.
2. 3. de judic. l. un. C. ubi. de hered. l. 2. C. de jurisd. l. 2. C. ubi
de crim. ag. l. 2. C. ubi & apud quem in integ. vest. Clar. §. fi.
q. 39. Geil. lib. 1. de pign. c. 14. n. 14. quod scilicet eo animo eū
in locum contulit, Memo. lib. 2. arb. quæst. cas. 86. n. 3. 4. 6.
Incola enim tacitè in leges & consuetudines loci, in
quo confedit, consentire videtur, l. incola. l. 1. ad munic-
pal. Geil. lib. 2. obs. 36. Zanger. part. 2. c. 10. de excepte.

- 16 Hoc forum domicilii, inter reliquas species prædicatorum, vel cum illis concurrere, quidam existimant. Coler. de process. execut. cap. 1. num. 23. & seqq. part. 2. quippe ex cuius solius causa quis subditus efficiatur, Coler. d. loc.
- 17 Domicilium constitutum quis in territorio magistratus alicujus habere dicitur, l. ex habitatione, l. 2. C. de jurid. Schenck. in virid. conclus. 115. quod domicilium est adquisitionum, l. 190. l. pupillus. §. incola. de verb. sign. ubi scilicet quis larem & vitæ tabernaculum constituit, l. 3. l. 4. l. 5. ad municip. Wesenb. conf. 1. num. 57. & seqq. Menoch. cap. 86. arb. Mascard. conclus. 534. Geil. lib. 2. obs. 35. 36. Coler. d. part. 2. cap. 1. num. 17. per l. 17. §. 5. §. 13. ad municipal. vide i. Sam. c. 7. 16. Quod refero etiam lecturam, adsumptionem in numerum civium, Geil. d. obs. 36. Felin. in c. licet. de foro compet. cuius domicilii respectu, iudex competens, semper est magistratus illius territorii, ubicunque etiam est subjectus, Geil. lib. 2. obs. 36. num. 5. 6. per l. originem. C. de municip. & origin. lib. 10. quoad onera personalia, munera, honores, non quoad jurisdictionem, Geil. lib. 2. obs. 36. qualis iudex domicilii, delinquentem, ubicunque est, punire potest, Clar. d. §. fin. quasi. 39. num. 3. 4. Frader. Schenck. virid. conclus. 117. per l. 1. ubi Bartol. C. ubi de crim. ag. licet hic domicilium suum aliud transtulerit, l. 2. C. de jurid.
- 18 II. Domicilium constitutum dicitur ibi, ubi quis majorem rerum & fortunatum suarum partem habet, Geil. lib. 2. obs. 36. Wesenb. conf. 1. Bart. in l. civis. num. 4. C. de incol. lib. 10. Mascard. conclus. 534. quod accidentale domicilium vocatur, Wesenb. d. conf. 1. Geil. d. loc. num. 2.
- 19 III. Eo in territorio, in quo quis originem contraxit, domicilium habere dicitur, l. 15. §. jus originis. l. 27. l. adsumptio. l. libertus. ad municipal. Wesenb. d. conf. 1. num. 57. sequuntur enim liberi domicilium parentum suorum, l. adsumptio. §. filius. & seqq. ad municip. Wesenb. d. loc. num. 58. quod domicilium naturale vocatur, Geil. d. obs. 56. & Wesenb. d. loc. in quo competens forum aded, ut licet domicilium habitationis quis aliud transtulerit, nihilominus in loco originis, si ibidem reperitur, forum fortitur, Geil. d. obs. 36. num. 11. 12. Quoad jurisdictionem & actus judiciales, non consideratur domicilium patrum, seu originis, sed proprium habitationis & residentie, quia reipsa translatus est paternum, l. 3. l. 4. l. 20. ad municip. l. 3. l. ult. C. de municip. & origin. Coler. part. 2. c. 1. num. 17. 18. de process. execut. Geil. lib. 2. obs. 36. num. 6. 7. 11. Endor. Gilhausen lib. arb. jud. c. 1. §. 2. part. 2. de foro competens. num. 21. Zanger. de except. part. 2. c. 1. Dornsparg. lib. 2. pars. cap. 7. de probas. & except.
- 20 Ex situ rei in iudicium deductæ, forum quis fortitur eo in loco & territorio, in quo res petita sita & constituta est, l. ult. & 105. tit. C. ubi in rem actio exerc. l. 38. l. 52. §. 2. 3. de iudic. l. 1. C. ubi fideicom. l. unie. C. ubi de possess. l. unie. C. ubi de hered. Mysn. respons. 24. num. 22. Coler. de process. execut. part. 2. cap. 1. num. 20. & seqq.
- Donell. lib. 17. com. c. 19. ita ut alibi res illa peti non possit, d. l. unie. C. ubi de possess. ag. oportet. Donell. d. c. 17. nisi forte dolo malo, alium in locum sit translata, l. 38. de iud. l. 12. §. 1. de pos. l. 11. §. 1. ad exhib. l. 12. de rei vind. l. 47. de leg. 1. vel res sit fungibilis, constans numero, pondere & mensura, d. l. 38. d. l. 47. & l. 1. de ann. legat. que ibi præstat, ubi petitur, l. 10. & seqq. de rei vind. l. 11. §. 1. ad exhib. l. 5. §. 12. commod. Cujac. in parat. C. ubi de hered. distinguit.
- Ratione rerum, in territorio secularis magistratus alicujus sitarum, etiam ecclesiastici forum competens coram illo magistratu accipiunt, Geil. lib. 2. obs. 30. Marant. part. 4. distinct. 11. num. 75. Covarr. pract. quasi. c. 35. Idem obtinet in personalia actione, quando cum bonis in loco sitis, concurrat locus contractus, vide Coler. de process. execut. part. 2. c. 1. num. 48. & 49. 50. & seqq. per l. 19. §. proinde de iudic. l. unie. C. ubi de hered.
- Ex jure obligationis, forum competens constituitur in eo territorio & loco, in quo quis tacite, vel expresse voluit, forumque elegit conventionem vera, vel quasi, seu tacita.
- Expresse forum eligere dicitur, qui expressa & vera conventionem se alterius iudicis jurisdictioni subiecit, suoque foro competenti renunciavit, non pacto, l. 18. de jurid. sed conventionem legitima, l. 1. C. de jurid. l. 1. l. 2. de iudic. qua jurisdictionem qualemcunque iudicis approbat, Donell. lib. 17. com. c. 10. l. 1. de iudic. vide l. 3. C. de jurid.
- Tacite, seu quasi conventionem in iudicem & tribunale alterius consensisse præsumitur ex facti a se gesti natura & affectione, quod accidit tam in conventionibus, quam delictis.
- In conventionibus alicuiam indistincte, non refert, an iudex propriam, an alienam habeat jurisdictionem, Donell. d. c. 10. lib. 17. com. per text. d. an limitatam, an universalem, qualemcunque exerceat, l. 2. de iudic. quo modo quis quinque potissimum modis forum accipit.
- Primo, quando vocatus ad iudicis incompetentis tribunal, venit, comparet, litem ibidem & iudicis cognitionem suscipit sine contradictione, l. 1. l. 3. C. de jurid. ubi Vultej. l. 52. de iudic. per l. 3. §. idem. de pacul. Donell. d. c. 10. nisi errore probabili ductus, hoc fecisset, l. 2. de iudic. l. 18. l. 15. de jurid. Marant. part. 4. dist. 12.
- Secundo, quis præsumitur forum eo in loco eligisse, in quo contraxit, l. 1. l. 2. l. 3. de reb. aut. iudic. possid. l. 1. l. 2. §. 4. l. 29. §. 1. l. 20. omne. l. 36. §. ult. de iudic. l. 2. C. ubi quis decur. l. 3. de rem. l. 1. C. ubi Senas. l. 1. l. 2. C. ubi de ratiocin. Tacite enim præsumitur amplecti consuetudinem loci, in quo contractum celebrat, l. si fundus. de evict. l. semper in stipulationibus 34. de reg. jur. l. circa. C. locas. verb. oblig. Conveniri igitur in eo loco potest, quando tempore citationis, vel in principio iudicii ibi invenitur, l. 19. l. 22. de iudic. l. 1. C. ubi de ratiocin. Coler. d. part. 2. cap. 1. num. 17. 18. Geil. lib. 2. obs. 36. n. 14. Covarr. pract. quasi. c. 10. num. 3. 6. Donellus lib. 17. com. cap. 14. distinguit inter absentem & præsentem.
- Ratio est, quod ubi quis contraxit, ibidem quoque solvere

solvere voluisse, & in judicem consensisse censetur, *l. 4. s. argensarium. §. 1. de judic. Don. d. c. 14. per l. 20. de judic.* Excipitur hic mercator, advena, maritus in causa dotis, qui non coguntur foro eo uti, ubi contraxerunt, *d. l. 19. §. 2. de judic.* quia conditio horum & voluntas alia est, quod scilicet non velint eo in loco obligari, *Donell. libr. 17. com. c. 14. per l. 65. de judic.* similiter in legatione constitutus, *l. 8. de judic. l. cum §. 1. de consus. pecun. Donell. d. loco. Cujac. lib. 13. obs. c. 17.*

28 Tertio, etiam eo in territorio & loco, in quo solvere & satisfacere quis destinavit, seu promisit, eadem ratione forum accipit, *l. 1. C. de jurisd. l. unie. C. ubi conven. qui cert. loc. dare promiss. l. 3. de reb. auct. jud. possid. l. 19. §. 1. Et ult. l. 2. l. 20. l. 51. de judic. l. 1. de usur. Donell. d. cap. 14. Covarr. pract. quast. c. 10. n. 5. 3. Covarr. part. 2. c. 1. n. 51. Et seqq. de process. execut. ubi tamen si in mora solvendi fuerit, in alio suo foro competenti, sine revocatione ad locum destinatum, exigi potest & conveniri, *l. unie. C. ubi conven. qui cert. loco dar. promiss. l. cum qui de judic. l. si duo. §. 1. de consus. pecun. Donell. libr. 17. com. c. 19. Coler. d. c. 1. num. 55. Et seqq. per l. 1. de eo quod cert. loco.**

29 Cui similis est, qui se obstagio, vel quavis conventioni ad locum certum obligavit, in quo postea conveniatur, *lasi Colerus d. c. 1. num. 88. Et seqq. Covarruv. d. c. 10. n. 3. per d. l. 19. l. 34. de judic.* & heres, qui tenetur legata prestare, ubi restator voluit: ita enim adeundo hereditatem, contraxisse videtur, *l. 50. §. ult. de judic. Donell. libr. 17. com. c. 15.*

30 Quarto, heres eo in loco, in quo defunctus tempore mortis, forum habebat, tribunal legitimum accipit, sive ibidem inveniatur, sive non, *d. l. 19. l. 34. si is qui, de judic. l. item. §. hac autem. ex quib. caus. major. Donell. d. libr. 17. c. 11. indistincte intelligit, sive ibi heres invenitur, sive non, d. l. 34. d. l. 19. per l. qui in jus. de reg. jur. vid. Vultejum in l. unie. C. ubi de hered. Quâ ratione etiam defensor judicem & forum ejus quem defendit, sequi tenetur, *l. 139. de verb. oblig. l. 47. de judic. Donell. lib. 17. c. 11. Pet. Frid. lib. 3. de contin. caus. c. 5. num. 8. Geil. lib. 1. obs. 37. num. 7. Myns. cent. 2. obs. 58. cent. 6. obs. 33. cent. 5. obs. 14.**

An verò & quando jus remittendi obtineat, quo in loco contractus, non inventus, ibidem tamen forum nihilominus habeat, eoque ab alio suo iudice sit remittendus, quaeritur: ubi distinguendum.

31 I. quando in loco contractus reus debitor bona possidet, requisitoriae literæ ad judicem debitoris, pro eodem citando & remittendo ad locum contractus, dantur, *Covarr. pract. quast. c. 10. Myns. cent. 2. obs. 5. Coler. de process. execut. part. 3. c. 7. per 101.*

32 II. Quando agitur de rationibus reddendis, debitor ad locum suæ administrationis remittitur, *d. l. 19. §. 1. l. 1. C. ubi de variacion. Covarr. d. loc. n. 4.*

33 III. Quando quis foro loci istius se subjecit, & proprio expressè renunciavit, *Covarr. d. loc. n. 5. 6.* aut certo loco solvere promisit, eum renunciatione fori proprii, imprimis jurata, *d. c. 10. n. 6.* potissimum verò, quando insuper se sistere ad eundem locum, in quo solvere pro-

misit, obligavit, aut tempore certo solvere in loco certo constituisse & promississet, *Covarr. d. loc.* In cæteris remissio hic non habet locum, *Novell. 69. c. 1. ubi Cujac. l. 2. §. 4. de judic. l. 1. de eo quod cert. loco. Covarr. d. loc. num. 3.*

Vagabundus & fugitivus quocumque in loco reperitur, forum ibidem accipiunt, *l. 1. C. ubi quis de decur. vel cohortal. l. ejus 27. §. si quis. ad municip. Coler. de process. part. 2. c. 11. n. 7. per l. 1. C. ubi de crim. ag. Farin. lib. 1. quast. 7. n. 13. Decian. de crim. lib. 4. c. 13. n. 5. Et 9. Menoch. cas. 521. num. 2. 3. com. dicunt. hic quidem ob periculum fugæ, ille propter incertitudinem habitationis & domicilii, *Coler. d. loc.* In Camera quoque hos conveniri posse, dicit *Geil. lib. 1. obs. l. n. 33. Et seqq. Et obs. 57. n. 4. 5.* Arrestandus verò in loco, in quo reperitur, *Coler. d. loc. n. 87. 88. Geil. lib. 1. c. 11. de pac. public.**

Similiter is, de cujus foro non apparet, censetur forum sortiri omni in loco, in quo reperitur, *Coler. d. loc. c. 1. num. 80. 81. Et seqq.* imprimis quoad detentionem, donec detentus offerat satisfactionem de stando juri, vel respondendo in loco domicilii, quando debitum non habet paratam executionem, *per l. si creditor. ibi. satisfactionem. de priv. cred. dissentiant alii, Coler. d. loc.*

In delictis, quasi contrahendo in tribunal & jurisdictionem alicujus præsumitur consensisse, qui delinquit in territorio judicis, *l. 1. Et auct. qua in provincia. C. ubi de crim. ag. op. l. 11. de custod. reor. Novell. 134. c. 5. Clarus §. fin. quast. 35. Et seqq. Et 39. num. 8. 9. quast. 40. 41. Farin. lib. 1. quast. 7. per 101. Covarr. pract. quast. c. 11. n. 3. adde Deut. c. 21. 1. 2. Et seqq. quando ibidem reperitur, *d. l. 1. Et l. 3. de offic. presid. Clar. Farinac. Covarr. d. loc. sive ibi inceperit saltem, sive consummaverit delictum, d. l. 1. Farinac. quast. 7. num. 44. Et seqq. Clar. quast. 38. sive sit publicum, sive privatum, magnum, vel parvum, *Rauchbar. g. 50. n. 2. per Nov. 69. c. 1. Auct. ut omnes. auct. qua in provincia. C. ubi de crim. l. 2. C. ubi quis decurial. l. 1. C. ubi senas. vel clariff. & quocumque in territorio, in quo invenitur, Donell. lib. 17. com. c. 16. per l. 3. de offic. presid. l. 3. de re milit. l. 1. C. ubi de crim. Schenck. in virid. conclus. 117. Covarruv. d. c. 11. num. 3. adde Josue. c. 20. 4. Et seqq. etiam si alibi forum, aut domicilium habeat, *l. 3. de offic. presid. l. ult. C. ubi senas. vel clariff. l. 3. C. de re milit. l. 1. C. ubi de crim. Donell. d. loc. Coler. d. part. 2. c. 1.* quamvis iudex domicilii, vel originis cognoscere possit de delicto sui subditi, quod ille vel in loco domicilii, vel habitationis commisit, *Rauchbar. d. quast. 50. n. 11. Panormis. in c. fin. n. 41. 42. de judic. vel quod in territorio alieno commisit, & ad locum delicti non teneatur delinquentem remittere, vide Boër. decis. 270. Gomez. c. 1. num. 87. tom. 3. var. resolut. Marfil. in §. constantia. num. 9. pract. crim. Hiero. Magon. decis. Lucens. 70. Et 36. part. 1. Covarr. lib. 3. pract. quast. cap. 11. Testanov. decis. Pedem. 90. Clar. quast. 39. §. fin. Fachin. lib. 9. cap. 20. controu. Grass. in com. opin. lib. 2. c. 8. quamvis alii dissentiant, & utraq; opinio communis videatur. Unde *Farinac. lib. 1. quast. 7. num. 22. Et seqq.* distinguit, ut ad instantiam partis iudex ex officio procedere possit, non verò per modum****

inquisitionis, *addo Covarr. pract. quæst. c. 11. quam distinctionem rectè Fachinæ. rejicit, ne delicta, deficientibus accusatoribus, impunita mancant, l. ea quidem. C. de accusat. Duar. lib. 1. disput. c. 38.*

37 Solet tamen hic magistratus territorii, in quo delictum est commissum, vel ex quo delinquens est oriundus, vel læsus, rogare superiorem, seu judicem, in cujus territorio delinquens vivit & commoratur, ut eundem cum elogio ad se remittat, *Clar. quæst. 38. n. 20. & seqq. Farin. d. quæst. 7. n. 13. & seqq. lib. 1. per l. 14. §. 1. de re jud. Novell. 68. & 134. c. 5. l. 7. l. 9. l. 11. §. 1. de custod. reor. Covarr. d. c. 11. n. 6. addo Luc. c. 23. 6. 7. 11. Gabriel. concl. 25. lib. 7. Quæ remissio petita concedi solet tum, quando delinquens remittendus est incola petentis remissionem, aut non subditus ejus, à quo petitur remissio, Covarr. d. c. 11. n. 6. 10. Clar. d. loc. Far. & Gabr. d. lo. Si modò petens habeat jurisdictionem ad pœnam meritam infligendam delinquenti, & constet, atrox & enorme delictum esse commissum: de quo utroq; remittendi summariè ex instructione petentis constare debet, *Novell. 69. c. 1. 2. 3. Novell. 134. c. 5. Clar. d. quæst. 38. Farin. d. loc. nn. 34. 35. 36. Covarr. d. c. 11. addo Josu. c. 20. 4. 6. 9.**

38 Intermedius magistratus, quin teneatur remittere delinquentem suo superiori, non est dubium, *Novell. de defen. civit. §. audiens. Gabr. Clar. Farin. Covarr. d. loc. Toffaur. decis. 90. n. 6. Boer. decis. 39.*

39 Alius magistratus, qui nõ potest, aut vult delinquentem ad locum delicti remittere, ipse teneatur punire & justitiam administrare, *Covarr. d. c. 11. n. 10. Harprecht in §. pœna. n. 59. Instit. de oblig. qua ex delict. Farin. d. loc. n. 25. 28. Clar. d. quæst. 38. Marsil. in pract. crim. §. opportunum. n. 35. Lud. Peguera decis. crim. 2. Toffaur. decis. 90. n. 2. 7. Fachin. c. 23. d. loc. Judic. c. 15. 12. 13. c. 20. 13. Jos. c. 20.*

40 4. 6. 9. Job. c. 11. Luc. c. 23. 7. 11. Hodie ex consuetudine Germaniæ & aliarum politiarum, capti in alieno territorio, non remittuntur, sed in loco captivitatis, forum sortiuntur & puniuntur, *Geil. lib. 1. c. 16. n. 30. de pac. pub. Farin. d. loc. n. 25. 28. per l. 1. C. ubi de crim.*

Ad hoc caput referendi tit. Inst. de offic. jud. tit. D. de jurisd. & C. de jurisd. om. jud. & foro competenti. tit. C. ubi de crim. t. C. ubi de possess. tit. C. ubi fideicommiss. tit. C. ubi conven. qui certo loco dare promissit. t. C. ubi in rem act. tit. C. ubi de hered. tit. C. ubi de ratiocin. tit. C. ubi caus. status. t. C. ubi quis de curiali vel cohortali. tit. C. ubi senator. vel clariss. tit. C. in quibus caus. milit. fori præscrip. tit. C. ubi caus. fiscal.

Cap. 2. De iudice competente ex continentia causæ.

- 1 Continentia causa quid.
- 2 Rationes hujus.
- 3 Continentia causa duplex.
- 4 Connexitas ex jure territorii quid.
- 5 Connexitas veniens ex obligatione, duplex est.
- 6 Connexitas veniens ex communiõne quid.
- 7 Communiõne hac duplex.

- 8 Litis consortium communiõne quid.
- 9 Corroborum debendi consortium communiõne, quando continentiam parit.
- 10 Obtinet hac etiam in citatione per editum.
- 11 Item in fidejussore & hypotheca in diversis territoriis existentibus.
- 12 Connexitas in causa laici & ecclesiastici.
- 13 Communiõne consortium corroborum credendi, connexitatem parit.
- 14 Uno eorundem misso in possessionem, casori immisssi dicuntur.
- 15 Connexitas per communiõnem actionis ejusdem, quid.
- 16 Concursum incidens quid.
- 17 Interventio tertii quid.
- 18 Qui intervenire possint.
- 19 Coram quo judica interventio proponi possit.
- 20 Interveniens acceptas causam, in statu, quo eam intervenit.
- 21 Transactio vel factum principalis, non nocet intervenienti.
- 22 Species interventiois qua.
- 23 Interventio ad adfistendum.
- 24 Loco actoris habetur interveniens ad adfistendum actori.
- 25 Reo subveniens, ejus privilegio fori utitur.
- 26 Interveniens ad adfistendum liti (emper admittitur.
- 27 Interventio ad submovendum litigantes quid.
- 28 Connexitas causa ex conventionis judicii suscepti contrahenda.
- 29 Hac connexitas est duplex.
- 30 Connexitas liti capsa quid.
- 31 Species ejus.
- 32 Connexitas judicii non dividendi quid.
- 33 Connexitas, non dividendi judicii, quid.
- 34 Connexitas judicii petitoris & possessorii.
- 35 Causa plura capitula continentes, connexitas & paritatis.
- 36 Causa civilis & criminalis ex eodem facto orta, connexitatem parit.
- 37 Casus, in quibus connexitas non dividendi judicii non obtinet.
- 38 Reconventio quid.
- 39 Ratio hujus connexitatis.
- 40 Persona reconveniens qua.
- 41 Qua causa prius tractanda.
- 42 Plures actiones conjuncte in reconventionem.
- 43 Coram quo iudice fieri possit reconventio.
- 44 Reconventus est actor.
- 45 Reconventus non potest reconvenire.
- 46 In quibus causis reconventio admittatur.
- 47 In causa civili regulariter habet locum.
- 48 Connexitas ex jure dominii & obligationis qua.
- 49 Conjunctio actionum plurimum.
- 50 Ex rei natura deducta connexitas.
- 51 Individua res qua.
- 52 Connexitas ex pertinentia rei.
- 53 Accessoria res qua hic.
- 54 Consequens res qua hic dicatur.

DE giudice competente ex domicilio & obligatione hucufq; diximus : fequitur de competente ex caufarum contentiâ.

- 1 **C**ontinentia caufarum eft, quarum extrema tam arctè inter fe cohærent, ut unum effe videantur, eandemq; tractationem, cognitionem, iudicium & forum, pro iudicis arbitrio defiderent, *Pet. Frid. lib. 3. de contin. caufar. c. 1. per l. 15. de negot. gef. Menoch. caf. 371. nu. 2. lib. 2. arb. Vel, quæ ratione & corpore unita & individua funt, ut pro arbitrio iudicis separari non poffint, Menoch. d. loc. & Frid. d. loc. n. 7. per d. l. 15. & l. 13. de ius. & rat. diftrab. l. 37. §. 1. l. 39. §. 12. l. 43. l. 55. §. 3. de adm. ius. Alii appellant caufarum conjunctionem, colligationem, cohærentiam, connexitatem, adfinitatem, individuitatem, *Frid. d. loc. nu. 5. Covarr. pract. quaef. 34. Boer. quaef. 249. nu. 5. Menoch. caf. 95. nu. 5. & feqq.**
- 2 **R**atio hujus contentiæ & connexitatis eft, I. ne actor, vel reus, in diverfis judiciis fuper eadem re inivitus litigare cogatur, *tit. de quib. reb. ad eund. jud. eat. Lomnes. C. arb. ius. l. 10. C. de judic. Deinde, ut lites contrahantur & abbrevientur, l. proferendum. C. de judic. & ne partes nimis fumptibus & expenfis exhauriantur, & tribuna- lia fuperfluis & inutilibus litibus onerentur, *Frid. d. loc. cap. 2. Tertio, quia connexorum unum & idem eft iudicium, tit. de quib. reb. ad eund. jud. eat. l. 10. C. de jud. & alterum alterum præparat & liquidum reddit, *Meno. lib. 1. arb. qua. 82. & 36. Quarto, ut hoc modo facilius & partes agere, & iudex cognofcere poffit caufam, l. 1. de quib. reb. ad eund. jud. Quinto, ut hoc modo difcrepantia diverforum iudicium evitetur, *Frid. d. c. 2. Menoch. caf. 371.****
- 3 **C**onnextas autem caufarum eft duplex. Una, quæ ex jure territorii, vel obligationis oritur: altera, quæ modò ex hoc, modò ex illo competit.
- 4 **C**onnextas ex jure territorii orta eft, quam res in variis, diverfis, particularibus locis diflipatæ & fitæ, parique jure ad unum & eundem iudicem pertinentes, faciunt, ut coram eodem, omnium particularium diverforum territoriorum proximè fuperiore, poffeffores rerum, forum accipiant, *l. 1. & 101. tit. C. ubi in rem aft. l. 10. C. de judic. Geil. lib. 1. obf. 32. nu. 5. Menoch. cafu 371. nu. 10. 11. Frid. lib. 3. de contin. cauf. c. 3. per l. 1. l. 2. de quib. reb. ad eund. jud. eat. Exemplo fit: ex bonis mihi in hypothecam datis, quædam in Palatinatu, quædam in Coloniensî territorio, quædam in Treverenfî fita funt. Hic fi creditor pignoris perfecutione reali agere velit, Imp. feu Cameram Imper. trium horum fuperiorem adire, & poffeffores ibidem convenire necelfe habet. Idem dicendum in petitione rerum hereditariarum, *l. 1. l. 2. de quib. reb. ad eund. jud. & executione actionum perfonalium, Frid. d. c. 3. nu. 10. 11. 12. Mynf. cont. 5. obf. 93. & cont. 3. obf. 67. Geil. lib. 1. obf. 117. Coler. part. 1. c. 10. nu. 171. de proceff. ex fecus. Quòd fi poffeffores rerum, diverfos magiftratus fuperiores recognofcunt, fcil. quidam ex iis, mediatè cæfarem, quidam verò immediatè, tum fimili modo Cæfar, omnium fuperior eft adeundus: fe- cus, quando non unum & eundem fuperiorem, fed di- verfos recognofcunt, *Frid. d. c. 3. Menoch. caf. 371. nu. 23.***

Connexitas quæ venit ex obligatione, eft, quæ ori- tur ex communionem, vel fufcepto iudicio.

Ex communionem fcil. quâ litigantes contractu vero, vel quafi, contraxerunt, h. e. quam jure focietatis inie- runt, vel inquam inciderunt, *vid. fup. lib. 1. c. 78. & c. 94.*

Communio hæc eft litis confortium, vel concurfus in communi jure incidens.

Litis cõfortium communio eft plurium perfonarum litigantiũ, in pari jure conjunctio & communio, ex quâ uni ex confortibus nihil tribui poteft, quod non alteri quoq; conceditur, & in qua omniũ unum & idẽ jus eft, una & eadẽ caufa, unus & idẽ agendi modus, & factum unius alteri prodeft, vel obeft, *l. C. de confort. ejud. lit. l. 12. de reb. aft. jud. poff. l. apud. C. d. l. 7. de duob. reis. l. fi communem. quem. ferv. amitt. Frid. lib. 3. d. loc. c. 17. & c. 4.*

Eftq; hæc correorũ debendi, vel credendi, *Frid. d. c. 4.*

Correorum debendi confortũ communio connexi- tatem parit, quando illi fuo communi creditori, ex pari caufâ eodemq; jure obftitci, in diverfis locis forũ for- tiuntur, *l. ult. C. ubi in rem aft. Qui tum coram proximo omnium fuperiore magiftratu, rectè conveniri poffunt à fuo creditore, l. 5. C. arb. ius. l. 1. de quib. reb. ad eund. jud. Mynf. cont. 1. obf. 4. n. 2. 3. 4. & refponf. 88. n. 4. Geil. lib. 1. obf. 32. n. 2. & feqq. Menoch. caf. 371. nu. 11.*

Exempli gratiâ, fi ex pluribus tutoribus, fidejufforib. vel heredibus unus Moguntino, alter Palatino, tertius Colonienfi eft fubjectus: hic creditor, omiffis ordina- riis debitorum fuorum magiftratib. rectè ad Cameram Imp. ibit. Sic etiam, quando alter Imperio mediatè, al- ter immediatè eft fubjectus, aut plures principes, vel comites immediatè Imperio fubjecti funt, *Frid. d. c. 4.*

Eadem connexitas obtinet in cafu citationis per edi- ctum in vagabundo, contradicte incerto, qui rectè à fuperiore omnium magiftratu citatur, *Geil. lib. 1. obf. 1. nu. 33. & obf. 57. nu. 4. 6. 7. 8.*

Similiter obtinet, quando ejusdem debiti nomine fidejuffor eft datus & hypotheca in territoris diverfis: tum enim rectè proximus fuperior iudex competens dicitur: vel, quando duo pluresve funt unius officii ad- ministratores, *Frid. d. c. 4. nu. 11. & 14.*

Quando laicus cum clericis caufam communè ha- bet, quæ ideo coram ecclefiaftico effet agitanda, con- nexitatem non agnofco, *Frid. d. c. 4. nu. 14. vid. Menoch. caf. 371. nu. 13. Geil. lib. 1. obf. 6. n. 18. 19. 20. de pac. publ. neq; tum, quando naturâ fuâ provinciæ, in quibus forum rei habent, feparatæ, ad tempus unite effent propter unum & eundem adminiftratorem, *Frid. d. c. 4. nu. 12.**

Communio confortium correorũ credendi, connexita- tem parit, quando illis debitor eodem jure cõmuni de- bet, & inter fe ipfi funt fori diverfi, tũ coram omniũ fuperiore rectè inter fe invicem agunt, ita ut negotium & caufa communis, actoris vicem fuffineat, *Frid. d. c. 4. nu. 9. E. g. fi fratres focii, vel heredes diverforum territo- riorum fuper re cõmuni dividenda controvertant, tum fuperiorem omnium iudicem rectè adeunt, l. 10. C. de judic. Menoch. caf. 371. nu. 11. Geil. lib. 1. obf. 32. nu. 3. l. 1. l. 2. Cod. fi unus ex plurib. appell. Frid. d. c. 4. Vel tu-*

- tores plures inter se, pro rationum redditione, quæ individue ipsi incumbit, agant, vel de obligatione, quæ
- 14 tertium concernit, inter duos sit controversia. Eodem modo, uno ex creditoribus hypothecariis in possessionem pignoris pretorii ex primo decreto immisso, etiam alii correi credendi, hypothecarii omnes, immisssi censentur, licet diversi fons sint, *l. 12. cum unus. de reb. auct. jud. possid. l. cum apud. C. d. t. Frid. d. libr. 3. c. 15. nu. 1. 2. 3. addo Aurb. & qui jurat. C. de bon. aurb. jud. possid. ad quam respondet Frider. Sed tamen hic in causa damni infecti & legatorum servandorum immisissis, connexitas cessat, *l. 15. §. 18. de damn. infecti. l. in cui. §. si plures. us in possid. legat. Frid. d. c. 15. nu. 3.**
- 15 Ad consortium reorum credendi connexitatem pertinet quoque ejusdem actionis tractatæ communitas & defensionis paritas, ut unius victoria etiam alteri proficit in causa appellationis, licet non appellaverit, *l. 1. l. 2. Cod. si unus ex plurib. appellat. vide Frid. d. libr. 3. de consin. caus. c. 16.* Sic quoque uno ex heredibus creditoris ex reliquis hereditibus cautione, vel instrumentato communi vincente, & reliqui vicisse reputantur, *Frid. d. cap. 16. similiter & in aliis, vis. C. de consori. ejusd. litis. Frid. d. c. 16.* Imò etiam communio, quæ est inter concurrentem habilem, capacem & inhabilem, incapacem facit, ut in uno eodemque iudicio causa agitari possit, quando causa utriusque est individua, & principaliter in persona capacis originem sumit, *Frid. d. lib. 3. c. 9. per l. Aristo. in fin. qui pot. in pign. l. 5. §. 2. 3. de donat. inter vir. & uxor.*
- 16 Concurfus incidens in jure communi alicui competente cum alio, in eadem lite concurrentes ad unum idemque forum trahit.
- 17 Incidens itaque concursus est interventio tertii, quæ se ille in causa inter alios controversa, ratione interesse competentis, interveniendo ingerit, interponit, & quasi litis ejusdem consorem se facit, *Frid. d. lib. 3. de consin. caus. c. 8. per l. 30. de inoff. test. l. 34. solut. mat. atq; ita se iisdem legibus, quibus ipsi litigantes principales adstringit, & forum litis inceptæ sequitur, l. 30. de judic. l. nulli. ubi Sichern. C. d. t. vocatur intercessio, litis assumptio.*
- 18 Intervenire autem possunt & intercedere omnes, qui agere, defendere & conveniri possunt, *Frid. d. c. 8. nu. 2.* atque interesse suum, seu juri interventionis certum, singulare & specificum, præfens, adquisitionum, formatum, principali causæ individue conjunctum, ita ut sententia in causa principali lata, præjudicium juri intervenientis parere possit, *Geil. lib. 1. obs. 69. Frid. d. c. 8. nu. 2. §. 8. per l. 34. solut. mat. Menoch. cas. 18. libr. 2. arb. Covarr. pract. quest. c. 13.* summarie docent, idque in continenti & in eodem iudicio, *Frid. d. c. 8. nu. 2. 11. Menoch. d. cas. 18. Geil. lib. 1. obs. 70. nu. 2.* Sic itaque in uno eodemque iudicio, debitor de proprietate pignoris, maritus de proprietate in dotem rei acceptæ, venditor de proprietate rei emptæ concurrere possunt, *l. 34. solut. mat. l. sape. de re jud. Sic in repetitione dotis, interventio locum habet, d. l. sape. & pluribus aliis, & generaliter ubicunque præjudicium aliquod ratione juris sui interveniens pati*
- cogeretur, de quo constat apparenter, *Geil. d. lib. 1. obs. 70. nu. 3. 4. Frid. d. c. 8.*
- Proponi potest hæc interventio in eodem iudicio, **19** tam coram iudice ordinario litigantium, quam quovis delegato, non tamen coram arbitro compromissario, *Geil. lib. 1. obs. 70. Menoch. q. 45. nu. 9. & seqq. lib. 1. arb. Frid. c. 8.* disting. in quavis causa & in quacunque iudicii parte, in principio, medio & fine, *Frider. d. loc. & c. 9. Geil. d. loco. obs. 70.*
- Interveniens verò, causam inter litigantes agitam, **20** in illo statu acceptare debet, quo eandem tempore interventionis invenit, *Geil. d. loc. nu. 1. Frid. d. c. 9. num. 2. Menoch. cas. 18. nu. 2.*
- Quòd si litigantes principales priores, appellationi **21** renunciantur, vel eam deseruerunt, aut transegerunt, hoc intervenienti nocere non debet, *Frider. c. 8. nu. 13. 14.* qui iudicem litigantium, etiam per se recusare potest, aliasque exceptiones dilatorias opponere, etiam post litem contestatam, licet principales, horum nihil faciant, *Frid. d. c. 8. nu. 13. 14. 15.* Interveniens quoque executionem trium conformium sententiarum, in casu, quo non appellavit, impedire potest, *Frid. c. 9. nu. 7. 8.* neque eundem tenet tit. nihil innovari appellatione pendente, ut inhibito contra eundem decernatur, neque illi præjudicat clausula rescripti, appellatione remotâ, neque impeditur publicatis testium attestacionibus vel factâ conclusionem novas pro se inferre probationes, neque litigantium compromisso, aut renunciatione, re iudicatâ, aut executione, *Frid. d. c. 8. & c. 9.* In causis appellationis, quando interveniens scivit sententiam latam, intra decendum à latâ sententiâ intervenire debet, & ipse appellare, vel alterius appellationi adherere tenetur eamque prosequi. Quòd si ignoravit laram esse sententiam, vel sciat, sed non possit intervenire, rum pro suo speciali interesse interveniendo, rectè semper appellat, & desertam alterius appellationem reassumit, quamvis nulla attentatorum sit revocatio, *Frider. de hinc lætè d. c. 9.*
- Species interventionis sunt duæ. Una, quæ fit ad **22** assistendum: altera, quæ fit ad submovendum, *Frid. c. 8. nu. 3. Geil. lib. 1. obs. 70.*
- Ad assistendum fieri dicitur, quando interveniens **23** alterum litigantium in agendo, vel defendendo periclitari videt, & pro juris sui & causæ periclitantis defensione adstitit, eumque contra alterum adjuvat, *Geil. d. loc.* Sic fidejussor debitorem, venditor five auctor emptorem, maritus uxorem in agendo periclitari videns, intervenire & liti adstiteri potest. Et pater pro filio, coheres pro coherede, tutor curatorve pro pupillo, vel adulto, & in causis capitalibus pro condemnato quivis intervenire potest, ejusque causam juvare, *Frid. d. c. 8.*
- Ad actori assistendum interveniens, loco actoris; ad **24** reo assistendum, loco rei habetur, & summarie sine libello de suo interesse docere potest, *Frid. d. c. 8. num. 16. dist. Geil. lib. 1. obs. 71. nu. 4.* Quatenus verò intervenit, se suæque defendendi gratiâ, sequitur quid medium inter actorem & reum, & per libellum oblatum agere, & jus suum docere tenetur, *Frid. d. c. 8. & c. 9.*

- 25 Rei partibus in tantum, quandoque interveniens fungitur, ut etiam ex lege, quod actor forum rei sequi teneatur, privilegium fori allegando, domum revocare, causamque, ubi coepta est, advocare possit, scilicet, quando principaliter intervenit ad defensionem juris sui, non ad adistendum alteri, quem causa ex minimâ parte attingit, *Frid. d. c. 9. Mysf. cens. 5. obs. 14. & cens. 6. obs. 33.* imò actor potest etiam implorare iudicis officium, ut cietur is, qui extrajudicialiter jactitat de suo, in eadem causa interesse, ad liti adistendum, & jus prætentum deducendum, *Frid. c. 8. n. 16. in fine. Geil. d. obs. 70. num. pen.*
- 26 Interveniens ad adistendum liti, quosunque tempore, etiam post latam sententiam, adstiterit & adhærere potest, sive sciverit, sive ignoraverit causam à litigantibus principalibus tractari, quamvis melior sit causa intervenientis, si intercedit, simul ac litem agitari intelligit, *Frid. d. c. 9. n. 4. Geil. d. obs. 72. num. 13.*
- 27 Altera interventionis species est, quæ interponitur ad submovendum litigantes, quando causa solum intervenientem concernit, neque cum altero litigantium principalium communis est, *Frid. d. c. 8.* Exempli gratia: Tertia post divortium, dotem suam à Sejo marito repetit, quibus duobus conjugibus litigantibus, Sempronius interveniens petit sibi tanquam patrifamil. Titie reddi dotem, l. Titia 34. solus. mas. uti & in aliis casibus, *Frid. d. c. 9.* Atque hæc interveniens, si scivit litem alium contestari, idque passus est, tunc postea intercedens, submovere actorem, vel reum contradictorem, non potest, si verò ignoravit, impedire processum potest, quò minus ad ulteriora procedatur, atque tum interveniens per libellum oblatum, lite contestatâ, de suo jure docere debet, *Frid. d. c. 9.*
- 28 Connexitas causæ, ex conventionione iudicii suscepti contracta, est, quâ quis propter rem & causam semel in iudicium deductam, per litem contestationem, amplius forum etiam in causâ adversarii recusare non potest, l. 25. de rei vind. l. 31. si cor. per. l. 10. C. de judic. *Geil. lib. 1. obs. 34. & 32. n. 6. 11. Frid. lib. 3. de concin. caus. c. 5. n. 3. 4. arg. l. 3. §. 11. de pecul.*
- 29 Connexitas hæc est duplex: una liti coeptæ altera incidentis, ad finis alteri à primâ pendenti, quæ reconventio dicitur.
- 30 Connexitas liti coeptæ est, quâ una & eadem lis, coram uno eodemque iudice incepta & postea continuari, agitari & finiri debet, l. ubi 30. de judic. *Geil. lib. 1. obs. 32. num. 6. vide Gabriel. lib. 2. conclus. 1. sic. de judic. ubi limitat & ampliat, Frid. c. 5. n. 4. 5.*
- 31 Connexitas hæc rursus duplex est: una iudicii non mutandi: altera ejusdem non dividendi.
- 32 Iudicii non mutandi connexitas inceptæ liti est, ut ubi iudicium semel est inceptum, ibidem quoque finem accipiat, d. l. 30. ubi Dd. *Affr. c. 25. 9. & seqq.* Vocatur liti pendentiâ, quam impedire non potest superveniens, nec exemptionis privilegium, vel successoris primi litigantis forum diversum, *Frid. c. 5. n. 6. & seqq. Covarr. quest. præf. 8. per l. 7. de judic. d. l. 30. Geil. lib. 1.*

obs. 37. num. 5. 8. quod tamen limitatur ex causâ necessitatis, privilegii, renunciationis, contumaciæ, negligentiae, iudicis prioris, vel impedimenti, nec non in causa executionis, & quando agitur de præjudicio jurisdictionis alterius, *Gabriel. lib. 2. conclus. 1. sic. de judic.*

Connexitas non dividendi iudicii est, quâ causæ & 33 liti inceptæ capitula connexa dividi, & ad diversa iudicia evocari non possunt, *Frid. d. c. 5. num. 13. & seqq. per l. 3. C. de judic.* Sic ergo, si in lite de bonis incepta concurrat, seu incidat questio status, eadem apud eundem iudicem tractari debet, l. 3. l. 1. l. 2. C. de ordin. judic. ubi enim iudex in causâ principali competens est, etiam in quacunque causâ incidente, sive hæc præjudicialis, sive criminalis fuerit, competens efficitur, & ubi de causâ principali tractatur, ibidem etiam de annexis ejusdem agendum, *Frid. d. c. 5. num. 14. 15. per l. 1. 2. 3. 4. C. de ordin. judic.* Unde in eodem iudicio de fundo & fructibus perceptis, de sorte & usurâ, de causâ debitoris & fidejussoris, ratione ejusdem mutui, de domo & adjunctis, de castro & jurisdictione est cognoscendum & definiendum, *Frid. d. c. 5. n. 14.*

Sic quoque iudicium possessorium & petitorium 34 dividi non debet, neque coram alio iudice, competentem jurisdictionem habente, possessorium & coram alio petitorium intentari potest, *Geil. lib. 1. obs. 32. nu. 11. Menoch. cas. 371. num. 3. 7. & seqq. per c. 1. de caus. poss. & prop. ubi Gaud. in tract. de sequofras. cum finis possessorii sit principium petitorii & cognitio unius, adferat intelligentiam alterius, Frid. d. c. 5. num. 15. per l. 10. C. de judic. & venditor in evictione præstanda, emptoris forum sequitur, l. 46. de judic. Covarr. præf. quest. cap. 8. Boir. decis. 69. num. 27. Geil. lib. 1. obs. 37. num. 7. Mysfing. cens. 2. obs. 58. & cens. 6. obs. 14. & 33. Frid. d. c. 5. num. 8.*

Causæ plura capitula continentes, ut causa tutelæ, 35 causa negotiorum gestorum, hereditatis, familiæ hereditariæ, etsi continere possunt multas diversas res & diversa capitula, tamen, quia omnia sub eadem actione comprehenduntur, in diversos cognitores & diversa iudicia distrahi non debent, *Frid. d. cap. 5. num. 16. Menoch. cas. 371. num. 10. 11. Jaf. & Sibar. in d. l. 10. C. de judic.* Neque creditor partem debiti unius petere potest coram hoc iudice, partem coram alio, nisi sint summæ per se diversæ & separatae, quæ in tempus diversum debentur, vel, quæ ex diversis instrumentis, diverso tempore præstari debent, *Menoch. d. cas. 371. num. 14. 15. Frid. d. c. 15. num. 28. per l. 72. de evict. Sibar. d. in l. nulli 10. num. 5. C. de judic.*

Similiter, quando causa civilis & criminalis ex eodem 36 facto oritur, utraq; coram eodem iudice tractari debet, *Mysf. cens. 1. obs. 17. Frid. d. c. 5. num. 19.* Sic & in appellatione iudex pronuncians, malè iudicatum, bene appellatum, causam principalem postea decidere potest, & contra iudicans, bene iudicatum, malè appellatum, sententiæ executionem facere potest, *Frid. d. loc. nu. 20. per Mysfing. cens. 4. obs. 46. & cens. 5. obs. 94.* Sic

etiam iudex, qui se incompetentem pronuntiavit, de expensis & penâ temeritatis iudicare potest, *Geil. d. obf. 34. n. 5. Frid. d. loc.* Simili modo ratione delicti, testis ab eodem iudice, qui examinavit, puniri potest, *l. 14. C. de testib. Frid. d. c. 5. n. 21.* & notarius, vel pars litigans, procurator, vel advocatus de falso, aliòve delicto admissio in iudicio, *Frid. c. 5. n. 21. d. loc.*

37 Sunt tamen casus, in quib. connexitas non dividendi iudicium non obtinet. I. In causa contumacia: quia contumax etiam coram alio iudice conveniri potest. II. In mutatione iudicii legali, ut in causa arresti, in causa mandatorum sine clausulâ. III. In mutatione iudicii conventionalium permissivâ. IV. In mutatione iudicii necessaria, quando super incidente questione iurisdictionis nulla est, de quibus latè *Frid. lib. 3. de contin. caus. cap. 5. n. 22. 23. 24. 25.* & *seqq. per alleg. ibid. Covert. pract. quest. c. 31. Geil. lib. 1. obf. 32.*

38 Reconvencio est mutua actio à reo, adversus actorem, coram eodem iudice, in quacunq; iudicii ejusdem parte, intentata, *Frid. lib. 3. de contin. caus. c. 7. n. 6. Adnoch. lib. 2. arbit. cas. 34. Marans. de reconvens. n. 5.* Vocatur mutua petitio, *sic. de mut. posit. ext. l. 11. §. 1. de iurisd. Donell. lib. 17. com. 6. 18.* respectu scil. initii & exitus: item dicitur defensio rei, quatenus scil. propter retentionis, vel compensationis æquitatem intentatur, *l. 2. de compensat. l. uli. C. d. s. Donell. d. c. 18.*

39 Ratio connexitatis & fori ejusdem, pendet ex conventionis tacità, quâ actor contra reum agendo, adstringit se ad ejusdem iudicis arbitrium & jurisdictionem in petitione adversarii mutua, *l. 14. C. de sens. & interl. om. jud. l. 22. de jud. Frid. d. loc. c. 6. n. 1. 2. 8. & reus similiter, Menoch. lib. 2. arb. cas. 184. & lib. 1. quest. 44.*

In reconventionem consideranda sunt personæ & causa, in qua illa competit.

40 Persona reconvensiens est reus omnis, qui agere non prohibetur, *Frid. d. c. 6. n. 4. 5.* qui usq; ad decisionem in causa reconventionem suam proponere potest, *Frid. d. loc. c. 7. n. 6.* sed si velit, ut pari processu & passu reconventio sua cum actoris conventionem ambulet, tractetur & decidatur, necesse habet, ut ante litem contestatam, vel statim post eam proponat, eamq; liquidam reddat, *Frid. d. c. 6. Menoch. cas. 34. Marans. distinct. 6. n. 5.*

41 Quod si tamen causa reconventionis initio litis statim proposita, est præjudicialis, vel similis qualitatis, ut eâ non discussâ, cognitio alterius fieri nequeat, primò omnium tractanda & expedienda est, atq; conventionis actoris exercitium tandiu differendum, *Frid. c. 7. n. 6. Marans. d. loc. n. 10.*

42 Plures quoque actiones in reconventionem reconvensiens conjungere & cumulare potest adversus actorem, *l. 37. de procurator.*

43 Reconvenire potest actorem coram iudice conventionis ab actore intentatæ, sive is sit rei ordinarius, sive delegatus, etiam ad certâ causam, quando reconventio ita est coanexa, ut sine conventionem cõmodè explicari nequeat, *l. 14. C. de sens. & interlocut. l. 22. de judic. Frid. c. 6. n. 20. 22.* sive etiam is iudex communi iugantium

consensu, prorogatione, vel impetratione sit electus, *Frid. d. c. 6. nu. 12. per Memo. quest. 44. nu. 6. lib. 1. arb. non tamen, si arbiter compromissarius specialiter ad certam causam receptus est, d. c. 6. n. 13. & Menoch. d. quest. 44. n. 12.* nisi, quando causa reconventionis ipsi conventioni, tanquam antecedens, vel consequens insit & coherreat, ut una sine alterâ explicari non possit, *Frid. d. n. 13.*

Quod si tamen iudex per modum simplicis jurisdictionis, causam reconventionis principaliter cognoscere non potest, neq; de eadem per modum reconventionis incidenter cognoscet, ut quando coram laico in reconventionem causa spiritualis proponitur, & contrâ: quod ipsum tamen variè limitatur, *vide Frid. d. n. 6. n. 17. & seqq.*

Reconvencus est actor, qui actionem contra convenientem instituit, quiq; jure conveniri potest, qui forum rei reconvensiens declinare non potest, neq; ullo privilegio se tueri, quò minus coram illo iudice, causa reconventionis tractetur, *Marans. d. part. 4. dist. 6. n. 44. 45. per l. 22. l. 7. de judic.* imò nec penitentia, vel renunciatione litis, nisi litem institutam planè deseruerit, *Adnoch. d. quest. 44. n. 5. Frid. d. c. 6. n. 6. 7.*

Reconvencus, vicissim reum minimè potest reconvenire, ne mutua petitiones in infinitum procedant, nisi quatenus incidat causa præjudicialis, quæ sine alterâ intentata, cognosci non potest, *Frid. d. c. 6. n. 9. per alleg. ib.*

Admittitur verò reconventio in omnibus causis, in quibus etiam actio locum habere potest, *l. 23. de judic. Frid. d. loc. c. 7. n. 1. Marans. d. dist. 6. n. 47.* Ubi tamen distinguendum, an in civili causa reconventio criminalis instituat, vel contrâ in criminali, reconventio civilis: vel in criminali criminalis, aut in civili civilis reconventio admitti possit, *vid. Frid. c. 7. n. 2. 3. Clar. §. fin. q. 2. l. sive tuas. C. de ordin. cognis. Criminaliter convencus, accusatorem criminaliter reconvenire tum potest, quando suas, vel suorum injurias persequitur, aut reconventio continet crimen accusationem actoris contingens, vel perimens, *Frid. d. loc. c. 7. nu. 3. Clar. q. 14. §. fin.* aliàs accusatus & inter reos receptus, alium accusare non potest, *Clar. d. loc. l. 6. si quis. de public. judic.**

In causa civili, reconventio civilis regulariter locum habet, *Frid. d. c. 7. n. 1.* in causis summaris, reconventio summaria rectè procedit, vel ut, summaria expeditâ, ordinaria postea legitime tractetur, *d. c. 7. n. 6. per l. pen. C. de sens. & interlocut. om. jud.* Idem de præjudicialibus dicendum, *Frid. d. loc. n. 7. 8. per l. 1. & seqq. C. de ordin. cognis. tot. tit. C. de ordin. judic.*

Sequitur de connexitate, quomodo ex jure domini, modò ex jure obligationis contrahitur: quò pendet vel ex voluntate actoris, vel ex rei in iudiciù deductæ naturâ.

Ex voluntate actoris pendet connexitas, quæ est in conjunctione actionum plurium rerù diversarum: quæ actiones conjunguntur & concurrunt in eadem causa, seu facto uno & eodem ex quo oriuntur, *vid. inst. c. 19. de conjunct. action.* vel ex separatis & diversis causis, ex quibus actiones conjunctæ, quib. res diversas, adversus unum eundemq; persequimur, *Frid. lib. 3. de contin. caus. 6. 10.*

Ex rei

50 Ex rei, in iudicium deductæ, naturâ connexitas contrahitur, quando. I. ea est individua. II. de numero pertinentiarum est. III. accessoria. IV. de consequentia alterius negotii.

51 Individua res est, quæ certam, finitam & coherentem sui determinationem habet, §. quod si commoed. Inst. de offic. jud. l. 1. l. 2. C. com. divid. Frid. d. loc. c. 12. & seq. ut sunt res corporales, discretam sui formam, vel continuam habentes, item incorporales & factæ; Frid. d. c. 12. per l. 7. de verb. oblig. Et sic, si militibus debentur, partem illorum non possunt petere apud prætorem; & partem apud aliam iudicem; sic. C. ubi hered. l. unie, C. ubi fideicom. l. 50. l. 52. §. 2. 3. de iudic.

52 Ratione pertinentiæ connexitas est, quæ res adjuncta & coherens sequitur aliam sibi subjectam; quod forum & iudicium, quando scilicet jus rei subjectæ; vel adjunctæ, aliâs haberi non potest, l. 4. §. 1. l. 79. de vel vind. l. 20. §. 7. de instrum. & instrum. legato. Frider. d. cap. 20. num. 8. & quæ sub appellatione alterius continentur, d. l. 20. §. 2.

53 Accessoria res est, quæ principali suo accedit & illius jus & forum sequitur, l. 29. de regul. jur. Frid. d. loc. cap. 21. 22. quando ratio diverſitatis nulla subest, d. c. 21. num. 7. & relicto atque destructo principali, ipsa quoque accessoria extinguitur, d. cap. 22. per l. 78. de reg. jur. quo modo major questia ad se trahit minorem, l. 54. de iudic. l. 10. de except.

54 Consequens res dicitur, quæ posito antecedente negotio, necessariò sequitur. Inde fit, ut permisso aliquo, omnia, quibus ad id pervenitur, permilla videantur; Frid. d. loc. cap. 23. per l. 15. de aqua & aqua pluvi. l. 10. de servis. l. 2. de iuris.

Huc pertinet tit. de quib. reb. ad eund. jud. eat. tit. C. de ordin. cognit. tit. C. de ordin. judic. tit. de iudic. tit. C. de sent. & interloc. omnium jud. tit. C. de confort. ejusd. litis. tit. C. ubi in rem a& tit. C. ubi de hered.

Cap. 3. De competente iudice ex privilegio.

- 1 Ex privilegio forum quis dicatur habere.
- 2 Privilegiatum forum duplex.
- 3 Ratione litigantium reorum, privilegiatum forum.
- 4 In Imperio Status, qua habeant fore privilegia.
- 5 Status Imperii distinctio in tres ordines.
- 6 Forum principum Germania inter se.
- 7 Privilegium principum ab inferiori conventorum.
- 8 Privilegium & forum Statusum inferiorum.
- 9 Inferiorum horum conventorum à principe forum.
- 10 Civitates Imperiales privilegium austregarum non habent.
- 11 Causa, in quibus prædictum privilegium cessat, & in quibus in Camera Imperiali conveniuntur Status Imperii.
- 12 An Casar in his causis habeat concurrentem jurisdictionem cum Camera.
- 13 Privilegium fori competens privatis.

14 Persona ecclesiastica quod habeant forum.

15 Privilegium fori concessum studiosis.

16 Qui studiosi non utantur hoc privilegio.

17 Privilegium fori datum miserabilibus personis.

18 Ecclesia & clerici forum.

19 Mulierum & militum privilegium.

20 Legati privilegium fori.

21 Ratione causæ concessum privilegium, & in quib. causis.

22 Causa ecclesiastica qua dicantur.

23 Quando persona sunt ecclesiastica, vel res sacra, vel quando causa est secularis, persona ecclesiastica ecclesiasticis competens est.

24 In causis secularibus, persona ecclesiastica forum accipiens eorum seculari iudice.

25 An iudex ecclesiasticus possit cognoscere de crimine commissis à laico & clerico.

26 Ecclesiastici an sint capaces jurisdictionis.

27 Privilegium fori extenditur quoque ad privilegiatum unum summas & colonos perpetuos.

28 Forum Imperatoris.

Diximus, quomodo ex iure communi forum litigantium constituitur: sequitur, quomodo iure singulari & privilegio iudex competens fiat. Vid. sup. cap. 1. num. 12.

Ex privilegio, forum iure singulari quis habet eo in loco, ubi aliâs iure communi non habebat, vel contra forum non accipit, ubi aliâs iure accipere debebat, l. 2. §. 5. l. 5. l. 39. §. 1. de iudic. Vocatur exemptio, Covarr. v. præf. quest. c. 5. arg. l. 2. C. quand. Imp. inter viduas & pupil. Auth. habita. C. ne sit pro patre. vel forum privilegiatum, Covarr. d. loc.

Privilegiatum hoc forum constitutum est ratione 2 personarum litigantium, vel ratione causæ.

Ratione litigantium reorum est, quod habent superiores personæ publicæ, vel privatæ inferiores.

Superiores personæ publicæ, in politia Germanorū, hodie habent privilegium primæ instantiæ, quod compositionis, sive Austregarum dicitur, ordinat. Camer. part. 2. c. 3. 4. 5. 6. quod habent Status & Ordines Imperii corâ deputatis. qui Status Imperii Germanici in tres ordines distinguuntur. quorum primus est Electorum principum, & principali dignitate præditorum, clericorum & laicorum: Secundus est Prælatorum, Comitum, Baronum, nobilium & civitatum, immediatè Cæsari, seu Imperio subjeutorum. Tertius est omnium aliorum, mediatè Imperio subjeutorum, vid. ordinat. Camer. part. 2. tit. 2. & seq. Frider. lib. 1. de process. cap. 10. Denarium de iure Camerali. Nicol. Wina. in process. method. Camera Imp. Wilhel. Scipion. in method. Cam. Imp. Geil. lib. 1. observ. 1. & seq. Wilhel. Rhodig. in Pandect. juris Cameral. Obrecht. in libris de iudic. in fine.

Hoc privilegium austregarum, sive compositionis, i. competet principibus cum principibus sui que ordinis status, inter se litigantibus, ita ut ab actore principe, unus ex quatuor aliis principibus, à reo principe nominatis, eligatur, coram quo reus princeps conveniatur.

- 7 At ab inferioris ordinis statu aliquo princeps reus conventus, nimirum ab auctore prælato, Comite, Barone, Nobili, vel civitate Imperiali, habet judicem & forum juxta unum octo modorum, ab auctore electorum. Idem forum, secundum unum octo illorum modorum, principes habent, quando à mediâ Imperio subjectis, in jus vocantur. Quando verò princeps suos subditos in jus vocat, id in Camera Imperiali fieri debet.
- 8 Cæteri Imperii status inferiores, scilicet prælati, Comites, Barones, nobiles, judicem competentem variè accipiunt, prout à variis auctoribus conveniuntur. Nam 1. aliter ab auctore principe. 2. aliter à statu sui ordinis. 3. aliter à civitatibus, collegiis & universitatibus, mediâ, vel immediatè Imperio subjectis, & à civibus atque rusticis, & aliter à propriis suis subjectis conveniuntur.
- 9 Primo casu, à superiore aliquo statu Imperii conventi, forum & judicem competentem accipiunt duobus viis. Secundo, à sui ordinis statu conventi, duobus modis forum sortiuntur. Tertio, ab aliis, quàm statibus imperii conventi, forum & judicem habent Camera Imperiali, uti & conventi à civitate Imperiali, vel suis subditis.
- Requisitione facta de judice eligendo & termino in Austregis constituto, elapso, hi status Imperii forum competentem accipiunt in Camera, seu supremo Imperii consistorio.
- 10 Civitates Imperiales, privilegium austregarum, sive compositionis non habent. *De quibus singulis videre licet in ordinat. Camer. part. 2. tit. 3. 4. 5. 6. Geil. lib. 1. observ. 1. Petrus Fridor. lib. 1. de mand. cap. 17. Denasium in jure Camerali. Scipionem in method. Cam. Imp. Nicolaum Winawm in process. method. Cam. Imper. Obrecht. in obs. de judic. in fine. Rhodius. in pand. Cam.*
- 11 Sunt etiam quedam causæ, in quibus, non attento hoc superiori fori privilegio, status Imperii statim in Camera Imperiali conveniri possunt. ut est 1. causa fractæ pacis. 2. constitutio religionis. 3. pignatio. 4. arrestum. 5. litigiosa possessio. 6. mandata sine clausula. 7. actio ex l. diffamari. 8. commissio pro recipiendis testibus ad perpetuam rei memoriam. 9. causa denegatæ, vel protractæ justitiæ. 10. continentia causæ. 11. causa fiscalis, exemptionis, sessionis, in comitiis Imperii, collectarum & contributionum Imperii. 12. causa tutelæ & curæ immediatè Imperio subjectorum. 13. executio compromissi immediatè Imperio subjectorum. 14. relaxatio juramenti ad effectum agendi. 15. causa bannitorum & proscriptorum. 16. quando renunciatio privilegii austregarum facta est. 17. causa contra civitates, universitates immediatè Imperio subjectas. 18. causa principum contra comites, & causa aliorum immediatè subjectorum statuum contra suos subditos. 19. causa tam mediâ, quàm immediatè subjectorum Imperio, contra Comites, Barones, aut nobiles, immediatè subjectos. 20. in

causis, in quibus mandata sine clausula decerni possunt, *de quib. vid. Pet. Fridor. lib. 1. de process. cap. 8. & seq. & cap. 20. & seqq. Geil. lib. 1. obs. 1. & 2. Denasium, Rhodius, Scipionem, Winawm d. locis.*

In his verò causis, in quibus Camera Imperialis jurisdictio est fundata, illaque judex competens est inter partes litigantes, Cæsar, seu Imperator, non habet concurrentem jurisdictionem eum Camera, neque preventio locum habebit. Ad id eadem Camerale iudicium constitutum est, ut sit loco Cæsaris atque omnium statuum ac ordinum Imperii, ut judicet vice Cæsaris & Imperii, justitiamque administret. Ideoque Camera Imperialis, nomine, titulo & sigillo Cæsaris utitur, & sub his sententiis pronunciat & publicat. Ita consilia Hispaniæ, parliamenta Galliarum, Rota Italica, consilium Neapolis, illorum regnorum judicia suprema sunt, à quibus appellare non licet, *Tessaur. in prefat. decis. n. 10. 17. Nam quæ sub auctoritate, nomine & titulo Cæsaris in Camera definiuntur, rectè ipse Cæsar definisse dicitur, quia impariendæ auctoritatem aliis, omnia sua facit, Zaf. consil. 10. lib. 2. per l. 2. §. omnia. Cod. de vot. jur. emolend. §. hac igitur nobis in proam. Digest. Et Camera representat Cæsarem cujus consistorium dicitur, *Myns. cont. 4. obs. 5. Geil. lib. 1. obs. 2. nu. 7. & obs. 42. nu. 3. Dissentiant Pet. Heig. lib. 2. quaest. 9. Pannoy. de jurisd. 6. 5. Moeth. Stephan. lib. 2. part. 2. memb. 1. de jurisd. quos refutat Rosenth. tract. de feud. c. 12. const. 1. & Schrader. de feud. cap. 10. sect. 2. & latè atque nervosè Germanicus tractatus de hac causa editus Ambergæ anno 1613. Unde frustra hic movetur questio, an jurisdictio Camere Imperiali tributa sit abdicativè & privativè, an verò accumulativè; & an Cæsar cum Camera concurrentem habeat jurisdictionem, & an preventioni hic locus detur, quia jurisdictio Camere est & manet Cæsaris jurisdictio, & ab eodem exercetur ministerio adfectum Cameralium.**

Privilegium fori, quod personæ privatæ habent, 13 competit personis ecclesiasticis, vel politicis quibusdâ.

Ecclesiasticæ personæ, quæ ministerio cultus divini vacant, peculiare forum dicuntur habere, *l. 25. l. 33. Cod. de epis. & cler. l. 12. l. 29. C. de epis. audiens.* Planè hodie ex constitutionibus Imperii privilegium austregarum, causas ecclesiasticas, in terris Pontificem non agnoscentibus, foro & jurisdictioni ecclesiasticorum exemit, & secularibus magistratibus, etiam in his ecclesiasticis causis omnimodam tribuit jurisdictionem, *vid. consil. de anno 1555. Pet. Fridor. lib. 1. de proc. cap. 29.*

Apud Judæos ecclesiastici & seculares conjungebantur in causis etiam civilibus, *2. Chronis. c. 19. 8. & seqq. ubi 1. un. Dent. c. 17. 2. 3. 4. 5. 6. 7.*

Personis politicis quibusdam concessam etiam fori 15 quoddam privilegium. Sic enim studium & literati, pro arbitrio actotis, forum habent coram episcopo loci in quo degunt, vel coram suo præceptore, *Ausb. habit. C. no. fil. pro pas.* vel coram Academiæ Rectore, vel coram politico urbis magistratu, *Horas. Lac. de privi. scbol.*

Jehol. privileg. 14. & 64. Clar. §. fin. quest. 35. Color. de process. consens. part. 2. cap. 1. num. 43. & seqq. quorum quilibet jurisdictionem habet in solidum, tam in civili, qui criminali causa, *Horat. Lucius d. privil. 64. & seqq.* pro arbitrio actoris, qui eligendi habet potestatem, *Color. d. loc. per l. 33. l. 23. C. de epis. & cler. l. fin. C. ubi in rem ab. l. 3. §. quero. de eo quod cert. loc. dissentit Horat. Luc. d. loc. privil. 65.* qui studiosis arbitrium hoc dat, *per d. aurb. habita.*

16 Privilegio hoc non utuntur, qui alibi contraxerunt & in loco studii solvere promiserunt, *Horat. Luc. d. cap. de his qui gaud. privil. schol. per l. 2. l. 3. C. de privil. schol. arg. l. 2. §. 4. de usu & hab. l. 8. de senat. &* quando coram Rectore, cui obedientiam promiserunt, conveniuntur, *Horat. d. privileg. 65.* aut consuetudo contrarium observat, vel studiosus contra studiosum agit, aut à populo convenitur, *d. privil. 65. & 72.*

17 Jure quoque singulari indultum miserabilibus personis, viduis, pupillis etiam divitiis, quibusvis pauperibus, morbo, senectute debilibus, confectis & similibus aliis, ut reus forum horum sequi cogatur & in suo tantum foro & agant & conveniantur, nec ullo principali rescripto alio, extra provinciam pertrahi possint, ipsi nihilominus adversarium ad judicem aliis incompetentem, adeoque ipsum principem evocare possint, *Lunice. ubi Valsejus. C. quando Imper. inter pupill. & vide Covarr. pract. quest. cap. 6. 7. Menoch. lib. 2. ar. bit. cas. 66. Roland. à Valle consil. 76. vol. 1.* Quod tamen hodie, quoad fundandam jurisdictionem Cameræ, non admittitur, *Siehard in d. l. unic. Geil. lib. 1. obs. 1. nu. 40.*

18 Ecclesia, vel clericus, coram suo judice, vel Imperatore, forum eligere potest alium conveniens, *Clarus §. fin. quest. 36. Covarr. pract. quest. 6. 7. & lib. 1. var. resol. c. 4. nu. 2.*

19 Mulier in foro mariti sui, *l. 9. C. de incolis. Covarr. de matr. l. 7.* Milites, apud suum magistrum, *l. magistraria. C. de jurid. conveniuntur.*

20 Legatus jus & privilegium domum revocandi habet in his, quæ ante legationem fecit, *l. 2. §. 3. 4. 5. l. 24. 25. l. 5. l. 7. l. 39. §. 1. de judic. Novell. 123. c. 26. vide Donell. lib. 17. com. c. 13.* scilicet in conventionibus contractis ante legationem, non in eadem, *l. 2. §. omnes. de judic. Covarr. pract. quest. c. 5. nu. 2. per l. cum furiosus. §. ult. de judic. Magistratus quoque illustri, aliud revocandi jus habet, *l. ult. C. ubi senat. vel larif.**

21 Ratione causæ in iudicium deductæ, privilegium fori concessum est I. in dote, quæ non alibi, quam in foro mariti repetitur, *l. 65. exigera. de judic. Robert. lib. 1. sentent. c. 4.* II. in feudalibus causis, quæ coram domino feudi, vel paribus curie examinatur & tractatur, *Myns. cent. 5. obs. 75. & cent. 4. observ. 90. per cap. unic. in fine. de probat. feud. alien. Color. part. 2. cap. 1. nu. 96.* III. in causis de ducibus, comitatibus, feudi titulo ab Imperatore dependentibus, quæ coram Imperatore tractantur, *Ordin. Imper. part. 2. tit. 7. Geil. lib. 1. observ. 1. num. 31.* IV. Causæ exemptionum, sessionum Imperii staruum, item pensionum & collectarum, & omnes

aliæ causæ fiscales, in Camera Imperii tractantur, *Geil. lib. 1. obs. 20. nu. 7. 6. ordin. Cam. part. 2. tit. 20. §. ult.* Olim apud procuratorem Cæsaris, *l. 3. l. ult. de off. procons. tit. C. ubi caus. fiscal. l. ex consensu. §. 1. de appell.* V. Causæ quædam coram militaribus iudicibus aguntur, *tit. C. ut om. iud. tam civil. quàm milit. lib. 1. tit. 47.* VI. Causæ ecclesiasticæ coram iudice ecclesiastico aguntur, licet reus coram seculari magistratu jure communi forum competens aliàs habeat, *Clarus lib. 5. quest. 85. §. ult. & quest. 37. Marant. dist. 11. part. 4. num. 10. & seqq. Favin. lib. 1. quest. 8. nu. 126. & seqq. Cæcheran. decif. 56. 2. Chron. c. 19. §. 11.* uti est causa matrimonialis, *Geil. lib. 2. obs. 1. 41. Boër. decif. 2. 40. n. 16. vide Petr. Frid. lib. 1. de process. c. 10. Hotom. conf. 108. n. 2.* qui dicunt, quoad formam & substantiam, nimirum consensum & contractum, ad forum seculare matrimonii causam pertinere. Nam quando circa, vel extra ipsam matrimonii substantiam versatur, rectè adhuc causa secularis dicitur, *Frid. d. c. 10. n. 4. vide Geil. lib. 1. obs. 112. & lib. 2. obs. 45. Mynsing. respons. 6. & 43. nu. 51.*

22 Vulgò inter causas ecclesiasticas referunt causam hæresis, sacrilegii, ulurarum, adulterii, Simonie, perjurii, blasphemie, electionis, postulationum, provisionum, officiorum, canonicarum, decimarum, matrimonii, patronatus, iuramenti, excommunicationis, causæ clericorum, ecclesiarum & similes, *Favin. lib. 1. q. 8. n. 126. & seqq. Marant. dist. 11. part. 4.* quæ causæ omnes, hodie in locis reformatæ religionis, tractantur coram magistratu seculari, ejusque dispositioni & jurisdictioni subijciuntur, *vid. consil. Imperii de anno 1555. Pet. Frid. lib. 1. de process. c. 29.*

Quod si personæ sunt ecclesiasticæ, aut saltem reus, 23 vel, quando causa tota est secularis, personæ verò ecclesiasticæ, etiam coram ecclesiastico iudice illæ tractantur, *vide Clar. quest. 36. §. fin. Covarr. pract. quest. cap. 21. Myns. cent. 1. obs. 22. Petr. Frid. lib. 1. de process. c. 11. Favin. lib. 1. quest. 8. Marant. dist. 11. part. 4. Chaff. in consens. Burgund. §. 5. Geil. lib. 1. obs. 37. & seq. de pac. publ. & obs. 1. nu. 13. & seqq.*

In causis secularibus, personæ ecclesiasticæ forum 24 coram seculari iudice sortiuntur, uti I. in mero possessorio & actionibus realibus, *Myns. cent. 2. obs. 67. Menoch. de re in. poss. remed. 3. n. 396. 409. & seqq. Clar. quest. 90. Geil. lib. 1. obs. 37. & seqq. Myns. respons. 47. num. 26. 27. & cent. 5. obs. 93. & 58.* 2. in regalibus & bonis temporaliibus, *Geil. lib. 1. obs. 30. Covarr. pract. quest. c. 4. n. 3. Clar. in §. feudum. q. 90. Menoch. de re in. poss. remed. 3. n. 395. & seq. & nu. 409. & seqq.* 3. in criminalibus atrocissimis: In aliis, clericum delinquentem, secularis capere potest, ut sistat eundem ecclesiasticum, *Myns. cent. 2. obs. 67. Covarr. pract. quest. d. 32. nu. 2. c. 20. var. resol. n. 7. Chaff. d. rub. 1. §. 5. Favin. lib. 1. quest. 8. num. 116. & seqq.* 4. in compromisso arbitratoris, in quem clericus consensit, *Covarr. d. c. 34. n. 1.* 5. Quando clericus auctor est in causa evictionis præstante, *vide supra de connexitate caus. 6.* Quando clericus est delinquens & maleficus, desperatus, non incedens in habitu clericali, reus assassini,

degradatus, *Farinac. d. lib. 1. quest. 3. nu. 13. & seqq. 82.*
 7. In causa reconventionis & connexitatis, *Farinac. d. loc. nu. 99. & seqq. & Mysf. cont. 2. obseru. 67.* 8. In casu quo de facto, non de jure questio est, *Sorez. li. 5. nu. 149.* & si quæ sunt similes, de quibus *Marant. distinet. 11. nu. 59. & seqq. Farinac. d. quest. 8.*

- 25 Ex hoc privilegio questio orta est, an iudex ecclesiasticus, excluso seculari, possit cognoscere de crimine commissio à laico & clerico, & utrumque punire. Quidam affirmant, *Chassan. in consuet. Burgund. rub. 1. §. 5. nu. 70.* quidam distinguunt, an causa dividi possit, an minus, quo casu præventioni locum esse putant, *Covarr. præf. quest. cap. 34. num. 2. Farinac. lib. 1. quest. 8.* Ego ecclesiasticus nullam possum tribuere jurisdictionem, cujus illi sunt incapaces, *Matth. c. 20. 25. & seqq. Luc. cap. 22. 25. Johan. c. 18. 36. c. 11. cap. 6. 15. Marc. c. 10. 42. 43. Luc. c. 12. 13. 14.* qui potestati seculari sunt subiecti, *Roman. cap. 13. Jerom. cap. 27. 8. Matth. cap. 17. 24. 27. cap. 22. 21. Luc. c. 22. 25. Tit. cap. 3. 1. Pet. c. 2. 13. & seqq. cap. 5. 3. 1. Timoth. cap. 2. 2. & quibus dominatio in domini clerum adempta est, 1. Pet. cap. 5. 3. Exech. c. 34. 4. 1. Corin. cap. 7. 35. cap. 1. 24. & qui separati sunt à secularibus negotiis, *Ast. cap. 6. 2. 3. 4. 5. 6. Matth. cap. 10. 5. 6. 7. & seqq.* neque iis se implicare debent, *2. Timoth. cap. 2. 4.* In politia quoque Judaica, ecclesiastici, Levitæ, seculari magistratui erant subiecti, *Ast. c. 25. 1. 2. & seqq. 1. Chronic. cap. 29. 24. 2. Chronic. cap. 8. 26. 27. & seqq. & cap. 19. 5. 6. & seqq. 1. Reg. cap. 2. 2. Chron. c. 17. 7. 8. c. 13. 9. 10. Jerom. c. 5. 31. ubi Jun. Deus. cap. 17. 15. 16. 17. & seqq. 2. Reg. cap. 12. & secularia munera atque officia aliis, non ecclesiasticis, demandata, *1. Chronic. cap. 18. 14. 15. 16. 17. 2. Reg. cap. 18. 18. cap. 22. 9. 12.* quibus ecclesiasticis non licebat se immiscere, *1. Sam. cap. 13. 9. 10. 13. 14. 15. Johan. cap. 8. 7. 8. 9. 10. Luc. cap. 12. 14. Johan. cap. 6. 15. cap. 18. 36. 2. Chron. cap. 26. 17. & seqq. Jerom. cap. 5. 31. 1. Pet. cap. 4. 15.* Quod etiam jure civili probatur, *Novell. 131. Novell. 3. 83. 47. 11. 9. 7. 4. 5. 6. tit. Cod. de Episc. & cler. l. cum clerici. l. omnes. l. jubemus. §. ult. Cod. de sacros. eccl. Duaren. in tit. de sacros. eccl. cap. 4. c. 7. & in tit. de judic. cap. de fore compe. Covarruv. præf. quest. cap. 31.***

- 27 Privilegium fori, quod quibusdam competere diximus, extenditur quoque ad privilegiorum eorundem famulos & colonos perpetuos, *Menoch. cas. 562. num. 11. lib. 2. arbit. ad temporales tum,* quando privilegiatus impeditur uti servitio famuli, coloni, & damnum patitur ex ea causa, si privilegio isto frui nequeat, *Menoch. d. cas. 562. num. 13. 14. 15.* ubi distinguit. Studiosorum privilegium, etiam ad eorundem famulos, liberos, & uxores extenditur, *Horas. Luc. cap. de his qui gaudent privileg. scolar. privil. 65. Sorez. li. 5. C. 28. num. 128. li. 5. nu. 156. Clar. §. fin. quest. 35.* De foro Imperatoris vide *Clarum §. fin. quest. 35. & auream bullam Caroli 4. Imp.* in qua Palatinus elector iudex competens statuitur.

Huius loci tit. C. quando Imp. int. pupill. & vid. tit. D. & C. de judic.

Cap. 4. De variis iudicium speciebus.

- 1 Genera iudicium.
- 2 Ordinarius iudex quis dicatur.
- 3 Extraordinarius iudex quis.
- 4 Mandati huius forma.
- 5 Revocari quando cumq. potest hic iudex.
- 6 Avocatio causa cassata acta illius.
- 7 Tacita avocatio facta à superiore.
- 8 Extraordinaria iurisdictione morte illius extinguitur.
- 9 Extraordinarius iudex datus, vel electus.
- 10 Iudex datus quis.
- 11 Quis iudicem dare possit.
- 12 Delegatus iudex non potest subdelegare.
- 13 Delegati iudicis potestas perdet ab ordinario.
- 14 Iudex datus habet arbitrium plenum, vel regulatum.
- 15 Iudex electus & adsumptus quis dicatur.
- 16 Superior ordinarius ob interesse suum revocare potest hanc potestatem.
- 17 Species electi iudicis.
- 18 Novus electus compromissarius iudex.
- 19 Hic nullam habet iurisdictionem.
- 20 Connexa & accessoria que possit hic peragere.
- 21 A forma dicitur generale compromissum, vel speciale.
- 22 Compromissarius unus, vel plures.
- 23 Quis arbitror, quis arbitrator.
- 24 Arbitror ordine observato procedit.
- 25 Arbitrator verò summariè cognoscit.
- 26 Qualis sententia sit arbitratoria.
- 27 Laudum servandum.
- 28 Magistratus non potest esse arbitror.
- 29 Potestas arbitrandi quando expirat.
- 30 Quinam possint compromittere.
- 31 Iudex prorogatus quis.
- 32 Prorogatio quomodo fiat.
- 33 Altera iudicium distribuita.
- 34 Iudex solitarius quis.
- 35 Quis synergos.
- 36 Iudex socius quis.
- 37 Pluribus tributa iurisdictione cumulativè.
- 38 Plures habentes communem iurisdictionem, quomodo eam exercent.
- 39 In multa ex iurisdictione acquirenda, quomodo iurisdictione exercenda.
- 40 Cumulativè concessa iurisdictione quando dicatur.
- 41 Quando privativè concessa dicatur.
- 42 Quando pluribus privativè iurisdictione est concessa, tum pones singulos in solidum est iurisdictione.
- 43 Unus ex pluribus iurisdictionem solus exercere non potest.
- 44 In delegatis ad universitatem causarum unicus sine altero procedere potest.

- 45 In delegatis ad unam causam, vel causas separatas, unus sine alio procedere non potest.
- 46 In delegatis cum clausula alternativa, unus sine alio potest judicare.
- 47 Uno mortuo ex pluribus, etiam reliquorum jurisdictionis moritur.
- 48 Plures delegati omnes & singuli in exercitio concurrunt.
- 49 Ex pluribus compromissariis major pars vincit.
- 50 Concurrans iudex qui dicitur.
- 51 Singulis concurrentibus in solidum competit jurisdictionis.
- 52 Prævisioni quando locus.
- 53 Cumulative concessa jurisdictionis, ut universis, unus sine altero cognoscere non potest.
- 54 In criminalibus, quando concurrant iudices, & prævisio locum habeat.
- 55 Privative concessa jurisdictionis, is solus, cui mandata est jurisdictionis, cognoscere & judicare potest.

Hucusque de iudice competente diximus: sequitur de speciebus ejusdem competentis iudicis.

- 1 Genera iudicium sunt duo. Prius, quo alius iudex est ordinarius, alius extraordinarius, l. 4. C. de iurid. l. pen. de iudic. tit. de var. & extraord. cognit. l. ult. de furt. Marant. part. 4. dist. 6. Vans. tit. de nullis. ex defect. iurid. ordin. dissentit Donellus lib. 17. com. cap. 6. in fine. Posterior, quo quidam iudex solitarius, quidam synergos & concurrans est.
- 2 Ordinarius iudex est, qui ex officio, jure proprio magistratus sui, inter litigantes judicat, l. 2. si quis in jus voc. l. 10. in fine. de minorib. l. 3. de postul. §. sed hoc. Instit. de titul. tutor. l. unic. si quis jus dic. non obtemp. Menoch. lib. 1. arb. quest. 12. num. 8. Unde jurisdictionis ordinaria dicitur, quæ est regularis, perpetua, & universalis, vel quæ publica auctoritate alicui est tributa, vel delegata: vel, quæ partem potestatis publicæ, sive à Cæsare, sive ab alio statu Imperii jure ordinario exercendam accepit, Menoch. lib. 2. præf. 16. per tot. Marant. part. 4. dist. 5. num. 2. 3. & seqq. Paurmoister. de iurid. lib. 1. cap. 10. num. 28. 29. Matth. Stephani de iurid. lib. 1. c. 14. Quæ formâ ordinarius constituatur, ut, eligo te in rextorem, scultetum, præfectum, & similibus, vide Zas. in l. 5. de iurid. Marant. d. loc. num. 4. 5.
- Ordinarius ejusmodi iudex causam non definiens, facultatem & potestatem definiendi controversiam, ad successorem transmittit, Menoch. d. lib. 1. arb. quest. 68. Zas. in l. 5. de iurid. Marant. part. 4. dist. 5. num. 69.
- 3 Extraordinarius iudex est, qui non jure suæ, vel propriæ jurisdictionis & vi magistratus alicujus, sed alieno jure Imperii, inter litigantes judicat, l. 2. l. pen. de iudic. l. 5. l. 10. l. 5. de iurid. l. 1. §. qui mandatum de offic. ejus cui est mand. iurid. idque ex jussu & mandato ab alio præscripto, Menoch. d. lib. 1. quest. 7. per l. 6. de iurid. l. 2. l. 4. C. si à non compet. jud. l. 4. l. 5. l. 14. l. 32. §. 13. & seqq. l. 12. de recept. arbit. tit. C. de mod. null. ar. Marant. part. 4. dist. 5.

Mandatum ejusmodi, formam, finem, tempus, locum, personas, continet, nimirum, cujus nomine, quibus, loco, tempore, quid, contra quem, seu inter quos, quomodo & quamdiu judicare debeat. quæ diligenter observare jubetur, l. 32. l. 58. 59. l. 49. §. 1. de iudic. l. 13. de iurid. Vans. tit. de nullis. ex defect. iurid. de leg. num. 2. & seqq.

Extraordinarius, hic à constituyente & mandante suo superiore quandoquæ potest revocari, l. 58. iudicium. de iudic. l. 54. §. 1. de re iudic. last. Covarr. præf. quest. c. 9. Geil. lib. 1. obs. 41. num. 8. 9. quæ dicitur causæ avocatio.

Avocatio ejusmodi expressè facta cum decreto irritante, cassat & irritat iudicis inferioris acta, etiam ignorantis, Covarr. d. cap. 9. num. 7. sed mora proprio, absque decreto facta, reddit nullum quicquid actum fuerit post revocationem illam ab inferiore, sciente & intelligente, Covarr. d. n. 7. dissentient refutati à Covar.

Tacite facta avocatio dicitur, quando superior eam sam coram ordinario iudice pendentem, alteri scienter delegat, vel spectantem ad ordinarium, alteri committit, Geil. lib. 1. obs. 41. num. 11. 12. per Marant. part. 4. dist. 6. num. 37. Hæc non habet vires ante exhibitionem & insinuationem commissionis de novo iudici priori datæ, Covarr. d. cap. 9. num. 9. & tacitam conditionem habet, si ea impetrans uui voluerit, d. cap. 9. n. 9. communem dicit.

Judicis extraordinarii jurisdictionis, morte ejusdem extinguatur, Menoch. lib. 1. arb. quest. 68. Marant. d. dist. 5. num. 61. 62. nec ad successorem transit, nisi sub nomine dignitatis commissio facta esset, Menoch. d. quest. 68. num. 21. 22. & seqq. ubi distinguit.

Extraordinarius ejusmodi iudex est datus, vel electus, l. 2. §. 1. l. pen. de iudic. l. 13. de re iud. l. 76. & leg. seq. locat. l. 18. de iurid. Menoch. lib. 1. arb. quest. 2.

Iudex datus est, qui ab ordinario, non tamen à principe ipso, l. pen. C. de iudic. inter litigantes est constitutus, l. 32. l. 12. l. 58. l. 59. de iudic. tit. C. qui pro suo iurid. jud. dar. poss. l. 13. de iurid. Marant. part. 4. dist. 5. nu. 27. & seqq. Menoch. d. lib. 1. quest. 12. vocatur iudex datus, l. 15. §. itaq. de injur. l. 27. de verb. obligat. l. 12. l. 32. l. 58. l. 46. de iudic. l. 1. l. 2. C. si à non compet. jud. tit. C. qui pro sua iurid. jud. dar. poss. delegatus, l. unic. C. d. s. l. 16. C. de iud. Novell. 60. & 82. pedaneus, tit. C. de pedan. jud. ubi Cujac. in parat. iudex specialis, l. ult. de off. pratorib. l. 5. de off. præf. l. ult. C. de iudic. mandatam jurisdictionem habens, tit. de offic. ejus cui est mand. iurid. diximus supra lib. 1. cap. 33. vicarius, l. 2. C. de offic. ejus qui vices. Novell. 15. non perpetuus, sed momentaneus, d. l. 2. C. d. tit. l. pen. C. de aquaduct. lib. 12. Marant. part. 4. dist. 5. num. 5. 6. 7. 9. Bartol. Jaf. & Zas. in l. 5. de iurid. Hartman. lib. 2. præf. obs. tit. 1. obs. 8. Menoch. lib. 1. arb. quest. 54. & 74. Qui iolim iudices dederint & quomodo, vide apud Duaren. in l. 2. de in litem jurando. Sigon. de antiq. jura civ. Rom. c. 18. lib. 2. Menoch. lib. 2. arb. q. 2. Duaren. in l. 7. de post. & lib. 1. disp. cap. 53. Covarr. lib. 3. miscell. c. 18. num. 2. Rol. ori. lib. 4. font. c. 23. Magistratus

ipſi olim raro, vel omnino non judicabant, niſi in certis negotiis, *l. 1. de rei vind. tit. de extraord. cogn.* ſed jus dicebant, & quæ in hoc jure fiebant peragebant, *l. 6. de feriis. l. 56. §. 1. mandas. l. 56. de re jud.* hoc eſt, actionem & formulam agendi & excipiendi litigantium præſcribebant, *l. 9. §. 1. de offic. proconſul. l. 71. l. 105. de reg. jur. l. 9. de off. præſid. vide Jacob. Revard. de præjudic. c. 6. lib. 1. §. 6. 4. & ſeqq.* quod in jure experiti vocabant, *l. 1. de in jus vocand. tit. ſi quis in jus vocat. & tit. ſeq.* Vide inſ. cap. 22.

- 12 Delegatus hic judex mandatam jurisdictionem habens, aliū ſubdelegare, vel alteri jurisdictionem mandare non poteſt, *l. 5. de jurid. l. ult. de offic. ejus cui eſt mand. jurid. Cujac. lib. 12. obſ. 1. Coſtall. Zaf. & Jaſ. in d. l. 5. Menoch. lib. 1. arb. quaſt. 5. 4. §. 7. 4. Muſcorn. de juridic. num. 136. & ſeqq.* A ſummo principe datus judex, quamvis in multis pro ordinario habeatur, *l. pen. C. de judic. l. ult. C. ubi ſenas. vel clariff. Clar. quaſt. 40. & ſeq. §. ſin. Marant. diſtinct. 5. nu. 4. 5. part. 4.* non tamen cauſæ cognitionem ſibi commiſſam, alteri mandare poteſt, *Menoch. lib. 1. arb. quaſt. 5. 4. per alleg. ibid.* ubi diſſentientibus reſpondet.
- 13 Delegati poteſtas & jurisdictione pendet ex forma eadem ab ordinario præſcripta, quam excedere non debet, *l. 1. de offic. ejus cui eſt mand. l. 11. de jurid. Menoch. lib. 1. quaſt. 2. & 12. 8. & 7. Jacob. Revard. lib. 1. de præjud. c. 4. & ſeqq.* quomodo, quouſque, in quibus & inter quos judicare debeat, *l. 3. de offic. præſid. tit. C. ut judic. tam civil. quam militar. tit. de offic. proconſ. Caſar. tit. C. ubi cauſifical. l. 11. de jurid. Menoch. d. lib. 1. quaſt. 7. 8. 9.* Unde quaſitum, an ad cognoscendum inter litigantes datus exſequi & definire poſſit, *Mynſing. cenſ. 4. obſ. 93. Menoch. d. lib. 1. quaſt. 7. 4.* aut ad cauſam civilem datus, de criminali incidente cognoscere poſſit, *Menoch. d. lib. 1. quaſt. 37. & 82.* & ſuper poſſeſſorio datus, de proprietate ſe intromittere queat, *Menoch. de recuper. poſſeſſ. remed. 15. quaſt. 27.*
- 14 Judex hic datus, arbitrium plenum habet, vel jure regulatum, *Menoch. d. lib. 1. quaſt. 6. & 7.*
- 15 Electus & adſumptus judex, *l. pen. de judic. l. 14. C. d. 1. extraordinarius eſt, qui litigantium voluntate & conventionem, l. pen. C. de recept. arb. l. 18. de juridic. l. 13. §. 2. l. 21. §. 9. de recept. arb. 1. Corinth. c. 6. s. 6.* eligitur, atque judicandi cognoscendique munus volens ſuſcipit, quomodo litigantes foro competenti renunciant, *d. l. 18. l. 1. l. 2. de judic. etiam ſine conſenſu vel ſcientia ordinarii judicis, d. l. 1. l. 2. de judic. l. 1. C. de jurid. vide Geil. lib. 1. obſ. 40. num. 2. 3.* ubi limitat. Quomodo ſuperior etiam inferiori ſe poteſt ſubjicere, *l. 14. de jurid. l. 6. l. 12. §. ult. de judic.*
- 16 Quod ſi ſuperioris principis, vel ordinarii magiſtratus intereſt, hoc judicandi munus delatum & ſuſceptum ab extraordinario electo advocare poteſt, *Geil. d. obſ. 40. Covarr. præſt. quaſt. c. 9. & litem pendentem ad ſe transferre, præſertim hodie, ubi jurisdictiones ſunt patrimoniales, & in bonis noſtris numerantur, niſi ſup. lib. 1. c. 32. & 33. dixerimus.*

Electus hic judex eſt novus, vel prorogatus. 17

Novus eſt, qui ex litigantium compromiſſo, *l. pen. 1. §. de judic. l. 23. §. 2, l. 12. l. 32. §. 2. de recept. arb.* inter eodem judicandi & componendi rem controverſam officium ſuſcipit, *l. 13. §. 2. l. 3. §. ult. l. 12. de recept. arb. qui ideo compromiſſarius vocatur, l. 4. de recept. arb. l. pen. C. de pac. l. ult. C. ubi & apud quem, judex receptus, l. 14. C. de judic. l. 3. §. 1. C. de recept. ab ordinario diſtinctus, l. pen. C. de recept. arb. l. 9. §. 2. l. 32. §. 9. l. 1. D. d. s. diſceptator & vit bonus, l. 3. §. 1. l. 11. l. 14. de recept. arb. habens arbitrium compromiſſi, l. 2. §. 5. l. 19. §. 1. l. 13. §. 2. de recept. arb. & judicandi officium, l. 3. §. 1. §. 2. d. s. Unde renunciatio fori competentis, *l. penale. de judic.* Sunt quidam arbitri a jure, vel lege conſtituti, non a litigantibus, §. præſerem. Inſtit. de act. l. 2. C. de ſens. & inſarlocus. omni. jud. tit. C. de arbit. not. l. 68. de verb. ſignif. qui dicuntur ordinarii, *l. 15. de re jud. l. 43. l. ult. ſam. her. c. l. 4. l. ult. C. de judic. Mynſing. cenſ. 4. obſ. 68. Borcbols in §. omnium. Inſt. de act.**

Compromiſſarius judex electus, nullam omnino 19 habet jurisdictionem, *l. 1. C. de judic. l. privatorum. C. de jurid. Hartman. lib. 2. præſt. obſ. tit. 2. obſ. 2.* ſed ex poteſtate ſibi a litigantibus conceſſa & ſuſcepta, judicat & cognoscit, *l. 14. C. de judic. l. 21. §. 6. l. 32. §. 15. de recept. arb. 1. Corinth. c. 6. s. 6.* ſecundum formam a litigantibus ſibi præſcriptam, *l. 42. l. 21. §. 6. & ſeqq. l. 21. l. 32. & ſeqq. de recept. arb. Geil. lib. 1. obſ. 150. nu. 5. 6. 7. 8.* in qua, quis, quando, quo in loco, apud quem, de quibus rebus, quouſque & quomodo judicare debeat, exprimitur, *l. 47. l. 45. l. 11. §. 4. s. l. 32. §. 13. 15. & ſeqq. de recept. arb.* Poteſt hic accessoria connexa, aliæ, ſine quibus 20 compromiſſum effectum fortiri nequit, peragere, licet in forma compromiſſi expreſſè comprehenſa non ſint, *l. 21. §. 2. §. ult. l. 23. l. 32. de recept. arb. Hartman. d. lib. 2. obſ. tit. 2. obſ. 2.*

A forma arbitrium dicitur plenum generale de omnibus 21 controverſiis, *d. l. 21. §. 6.* aliud ſpeciale, reſtrictum de rebus certis controverſiſ, *d. §. 6. l. 31. l. 43. d. 1.*

Compromiſſarius hic unus, vel plures eſſe poſſunt 22 qualescunque intelligentes, *l. 3. §. ult. l. 4. & ſeqq. b. s. de recept. arbit. quamvis non in omnibus cauſis talis admittatur, vide l. 32. §. 6. 7. b. s. l. ult. C. ubi & apud quem. l. 18. de jurid. Clar. quaſt. 42. n. 1. 2. §. ult. Geil. lib. 1. c. 12. num. 10. 11. 12. de pac. publ.*

Compromiſſarius hic ex forma compromiſſi, eſt 23 arbiter, vel arbitrator, *Geil. lib. 1. obſ. 150. num. 4. Hartman. lib. 2. obſ. tit. 2. obſ. 1. & 2. per l. 76. §. arbitrorum. pro socio. l. ſi quis arbitratu. de verb. obligat. Gabriel. lib. 2. tit. de action. cont. l. 4. Coraſ. lib. 4. miſcoll. cap. 18. & lib. 5. s. 11.* qui diſſentit.

Arbiter eſt, qui accuratè & ſolemniſter, ordine juris 24 obſervato, cauſam litigantium loco judicis cognoscit, *Geil. lib. 1. obſ. 150. num. 4. per l. 1. h. tit. l. 76. pro socio. l. 14. C. de judic.* Unde tale compromiſſum dicitur reſtractum ad ſimilitudinem judicii ordinarii, *l. 1. l. 32. §. 10. l. 13. b. s. Hartman. d. loc. Mynſing. cenſ. 1. obſ. 72.*

Arbi-

- Arbitrator est, qui controversiam, vel dubium partium summarè cognoscens, ex æquo & bono componit, *Geil. d. lib. 2. obs. 150. num. 4. s. 6. Johan. Baptist. de arbitr. lib. 9. c. 11. per d. l. 76. pro soc.* etiam extrajudicialiter, §. *pretium. Inst. de empt. & vend. l. si quis arbitratus. ubi Donell. de verb. obl. Menoch. lib. 2. præf. 77.* imò unus ex litigantibus talis esse potest, *Harim. d. loc. Gothoff. in d. l. 76. pro soc. & judex ordinarius, Auth. si verd. C. de judic. Novell. 36. cap. 2.* vocatur amicabile compositor, *d. auth. si verd.*
- 26 Arbitrium, seu sententia arbitratorum talis esse debet, qualis bono viro convenit, sine dolo malo, *l. 3. §. 1. h. s. l. 76. §. ult. l. 78. l. 79. l. 80. pro socio. Menoch. lib. 2. arbitr. q. 57. & seq. & enormissima læsione, Geil. lib. 2. obs. 150. num. 17. Mysins. cent. 1. obs. 33. Marant. part. 6. de appellat. Donell. in l. 43. si quis. de verb. oblig. Menoch. lib. 2. q. 57. Borch. in §. 1. Instit. de act. vel, ut ad arbitrium boni viri redigi possit, d. l. 76. pro soc. Gabr. lib. 2. tit. de arb. concl. 3.*
- 27 per l. 43. de verb. obligat. Servandum verdè illud, sive æquum, sive iniquum sit, *d. l. 76. pro socio. l. 27. §. 2. l. 21. §. 7. h. s. Mysins. respons. 55. & 28. cum transactio quædam dicatur, Auth. si consigeris. C. de judic. Geil. lib. 2. obs. 150. nu. 4. per l. 1. l. 37. l. 3. §. 1. h. s.*
- 28 Magistratus ordinarius non potest recipere arbitrium ejus rei, de qua judex ordinarius esse incepit, *l. 9. §. 2. de recept. arb. Donell. lib. 17. com. c. 11. quod secus de arbitratore, Harman. d. loc. obs. 1. §. 2. & de ordinario in re, de qua nondum judicare incepit, l. 3. §. ult. l. 4. l. 5. h. s. Donell. d. c. 11.*
- 29 Potestas arbitrandi, tempore arbitratio expirat, *Menoch. lib. 2. arb. cas. 44.*
- 30 Compromittere possunt, quibus alienare licet, *Camil. Borrellus de compromiss. §. 1. gloss. 3. nu. 56. & seqq. De causis publicis, criminalibus, & spiritualibus compromissum factum, non valet, Johan. Baptist. de arbit. lib. 3. c. 10.*
- 31 Prorogatus judex est, cujus jurisdictio propria, non mandata, aut delegata, *l. 14. l. 18. de jurisd. l. privatorum. C. de jurisd. Donell. lib. 17. com. c. 10. per l. ult. C. de ord. judic. Geil. lib. 2. obs. 33. num. 3. & obs. 35. Mysins. cent. 2. obs. 52. finita, in eadem causa civili, aut criminali, l. 74. de qua re. l. pen. de judic. Clar. quest. 42. §. fin. num. 1. 2. Geil. lib. 1. de pac. publ. cap. 12. num. 10. 11. 12. ex conventionione litigantium, tacita, præsumpta, vel expressa, l. 18. l. 15. de jurisd. l. 1. l. 2. de judic. Menoch. lib. 2. præf. 19. etiam sine alterius ordinarii licentia, vide *Wormbs. lib. 1. præf. obs. 12. tit. 1. resuscitatur, renovatur, prorogatur & extenditur, dd. locis & seqq.**
- 32 Prorogatio hæc fieri potest de persona ad personam, de re ad rem, de tempore ad tempus, de loco ad locum, *l. 1. l. 2. d. 74. de judic. l. 11. de jurisd. Marant. part. 4. dist. 11. 12. Menoch. d. præf. 19.* nisi specialiter prorogatio fuerit inhibita, *l. 2. §. 2. de judic. Donellus lib. 17. com. cap. 10.*
- 33 Sequitur de altero judicum genere, quo quidam solitarius, per se solus, quidam *unusquisque* unà cum aliis competens judex dicitur.
- Solitarius per se dicitur, qui sine jurisdictione alterius socia, vel concurrente, de causa, seu quæstione judicare potest.
- Unusquisque* verdè, qui socium, concurrentemve admittere tenetur. Unde duplex hic dicitur: socius, vel concurrentens.
- Socius judex est, qui commune imperium, in territorio communi, individue & conjunctim cum alio habet cumulative, vel privative, abdicative, atque hinc de exercitio communis jurisdictionis quaeritur.
- Communis Dd. sententia est, quando cumulative jurisdictioni competit pluribus simul, in hoc casu, in solidum cuilibet competere jurisdictionem, ut quilibet eandem in solidum exercere possit, ex jure præventionis, aut præoccupationis, *Covarr. præf. quest. cap. 40. Vantius de nullit. ex defect. jurisd. num. 177. & seqq. per l. 2. §. ex his. §. ex quo. de verb. obligat. l. 1. de offic. consul. Menoch. lib. 2. præf. 18. num. 37. 38.* etiam si imparibus partibus ejusdem jurisdictionis sint domini, *Covarr. d. loc.*
- Quando duo, vel plures communem habent jurisdictionem in territorio communi, quidam existimant, jurisdictionem hoc casu, cuilibet in solidum competere, sed exercitium non esse penes quemlibet in solidum, verum compellendos omnes esse, ut eandem communi & concordi suffragio exerceant, vel dissentientes ex communi consensu vicarium eligant, & pro ea parte, qua quisque dominus in territorio est. *Covarruvias verdè præf. quest. c. 40.* putat communem jurisdictionem in solidum exercendam, & socios plures judices unius territorii cogendos, ut concordi suffragio & electione vicariorum, jurisdictionem communem communiter exerceant. Quod si tamen jurisdictionis communis usus, commode inter eos, juxta partem, quam quisque majorem vel minorem in eodem territorio habet, dividi possit, id æquissimum esse putat. Sin verdè minus, posse socios illam exercere divisim, quolibet anno, per tot menses, quot dominus quilibet haberet partes. Unde, si duo unius territorii domini sunt, atque unus duas partes, alter verdè tertiam haberet, tum is, qui duas, 8. mensibus jurisdictione, alter verdè, qui unam, 4. mensibus uti potest. Sed hæc divisio concedenda, quando illa non est perniciofa & commode fieri potest, *Covarr. d. loc.*
- Observandum hic est, quando multa adquiritur ex jurisdictionis exercitio, quod tum unus ex pluribus sociis judicibus, altero invito, absque socio suo, jurisdictionem exercere non possit, *Covarr. d. c. 40.* aut in solidum exercens communem jurisdictionem, multam illatam inter reliquos suos socios, pro portione domini cujusque dividat, *Boer. decis. 5. nu. 6.* non tamen similiter, quando agitur de commodis sportularum acceptarum à litigantibus, *Covarr. d. loc.*
- Aliquando plures sunt judices, quibus cumulative concessa est jurisdictio, ita ut unusquisque per se & in solidum cognoscere & definire possit causam, vel ita, ut plures & universi & sic simul de causa judicare pos-

sunt, *Menoch. lib. 2. presump. 18. num. 36. 37. per allegat.*

- 41 Aliquando jurisdictio privatè pluribus est concessa, ita ut nullus præter eum, cui ita competit jurisdictio, judicare possit, *Menoch. d. presump. 18. num. 37. Vans. tit. de null. ex defect. jurid. ordin. nu. 176. & seqq.*
- 42 Quando autem plures sunt iudices, quibus jurisdictio privatè competit, scilicet, tanquam univèrsis simul, ut penes quemlibet, vel singulos, non in solidum sit jurisdictio, sed apud omnes simul, & ita officium sit individuum, uti est penes plures de collegio, tum major pars, aut suffragia plurium collegarum, prævalent, *Menoch. d. lib. 2. pres. 18. num. 31. & seqq. & lib. 1. quest. arbitr. quest. 40. Jafon & Barsol. in l. si uni ex pluribus. de re judic. Bender. de revisione conclus. 4. n. 66. & seqq. Wurmbs. lib. 1. pract. obs. 13. tit. 1. per l. quod 19. ad municip. l. Pomponius. de re jud. Vans. de nullis. ex defect. jurid. d. nu. 175. & seqq. per l. 4. quod cuiusq. univèrs. l. duo ex tribus. de re jud. Quòd si numero pares sunt ordinarii iudices, prævalebit eorum sententia, quæ propter causam, vel reum est favorabilis, *Wurmbs. lib. 1. tit. 1. obs. 3.* Si delegati, tum utraque sententia ex arbitrio committentis pendet, *Vans. d. loc. nu. 186. per l. 17. §. 2. 6. 7. l. 32. §. 13. de recept. arb.**
- 43 Unus, ex pluribus illis iudicibus solus, jurisditionem exercere non potest, *Vans. d. loc. per l. Imperator. l. magistratus. de muner. nisi unicuique in solidum data esset potestas & jurisdictio, Vans. d. loc. nu. 179. per l. non distinguemus. §. si plures. de recept. arbit. ut, vos duo, aut unus vestrum, judicet, Vans. d. loc. nu. 180. Ben. d. loc.*
- Si igitur jurisdictio ordinaria competi pluribus, non ut univèrsis, nec ut pluribus simul, sed ut singulis, tunc unus solus, sine alio eam exercere potest, *Bender. d. conclus. 4. nu. 81. & seqq. per l. unie. de offic. consul. ubi Barsol. Jaf. & Castrenf. Marant. part. 4. dist. 5. nu. 30.* Ratio est, quia apud quemlibet eorum, jurisdictio & ejus exercitium est in solidum.
- 44 In pluribus similiter delegatis iudicibus ad univèrsitate causarum unus sine altero procedere potest, & jurisdictionem habet in solidum, *Bender. d. loc. nu. 93. & seqq. Geil. lib. 1. obs. 97. nu. 12. Marant. d. loc. nu. 30. 50. per l. 12. §. 1. de judic. l. si uni. de re jud. Wurmbs. d. lib. 1. obs. 13. tit. 1. Vans. d. loc. nu. 176. & seqq. nisi pluribus, ut collegio, illa demandata esset.*
- 45 Quod si plures sunt delegati ad unam causam, vel plures separatas & distinctas, idque simpliciter, tum unus sine alio, etiam ab initio procedere nequit, *l. duo 39. de re jud. Marant. d. loc. nu. 30. Bender. d. loc. nu. 152. & seqq.*
- Delegati tales cum clausula conditionali, judicare non possunt, nisi de impedimento alterius legitime constet, *Bender. d. loc. nu. 160.*
- 46 Si sunt delegati, cum clausula alternativa, ut omnes aut duo, vel unus eorum judicet, tunc etiam unus, vel minor, aut major pars, cæteris irrequisitis, cognoscere potest, *Menoch. lib. 2. pres. 18. nu. 35. Bender. d. loc. nu. 164. & seqq. Idem obtinet in arbitris, l. 20. l. 21. l. 37. de recept. arb. Menoch. d. loc.*

Quando plures sunt iudices delegati, vel arbitri, atque 47 ex eis unus moritur, tum jurisdictio delegata, non dicitur esse in suspenso, donec alius à delegante subrogetur, *Wurmbs. d. loc. obs. 15. Menoch. lib. 1. arb. quest. 69. Marant. d. loc. n. 35. 36.* sed penitus expirat, & si alius novus in locum demortui substituitur, reliqui priores sine nova delegatione procedere non possunt, secus atque si unus ex pluribus removeretur, vel excusaretur, mutaretur, *Barsol. in l. duo ex trib. de re jud. Wurmbs. d. loc.*

Plures iudices delegati simpliciter ab inferiore magistratu, sine clausula aliqua, omnes & singuli in pronuntiatione sententiæ & jurisdictionis exercitio, præsententes consentire debent, *d. l. duo ex trib. l. 17. §. 6. 7. l. 18. de recept. arb.* secus de jure canonico.

Ex pluribus compromissariis, major pars consentiens vincit, *l. 27. §. 3. l. 27. §. 6. 7. l. 18. l. 32. §. 13. de recept. arb.* licet unus ex pluribus pronuntiare cogi non possit, *d. l. 17. §. 2. d. §. 13.* si numero sint pares qui dissentiunt, neutra sententia valet, *Wurmbs. d. tit. 1. obs. 13. per d. l. 17. §. 2. d. 7. fed tertius, in discordia illorum adimitur, qui solus etiam judicare potest & discrepare à reliquis, Gabriel. conclus. 1. nu. 2. lib. 2. tit. de arb. quamvis in sententia, unius opinioni adhærere debeat, uti & electus à partibus, cum alterutro concordare tenetur, Gabriel. d. conclus. 1. nu. 3. 4.*

Concurrrens iudex est, qui in eadem quidem causa, 50 seu quæstione, sed in separato atque alio territorio à concurrentis, seu incidentis iudicis diverso, jurisdictionem, seorsum & divisim exercet in solidum; vel in eodem territorio cum alio cumulativè concessam habet jurisdictionem.

Hic igitur, quando plures sunt iudices diversi, incidentes, seu concurrentes in eadem lite, seu causa, quibus jurisdictio est concessa, ita, ut quisque ex ipsis per se & in solidum cognoscere possit, atque singulis in solidum competat jurisdictio, ejusque exercitium, tum lo- 51 cus est præventionis, ut solus judicet, qui primus aditus à partibus fuit, lite contestata, si est ordinarius, *Menoch. lib. 2. pres. 18. nu. 36. 37. Donell. lib. 17. com. 2. 18. per l. 30. de judic. l. pen. de jurisdic. at solâ citatione præventionem ceteri introductam existimant, si est delegatus, Lancellos. de assent. part. 2. n. 28. & seqq. per l. 9. ubi Gothoff. de verb. oblig. Novell. 112. c. 1. Gaul. lib. 1. obs. 74. num. 18. Marant. disp. 6. nu. 20. Zanger. part. 2. c. 3. de except.*

Quando verò jurisdictio est concessa cumulativè 52 pluribus, ut univèrsis, sicque simul, tunc unus sine altero cognoscere, vel judicare non potest, *Menoch. lib. 2. pres. 18. Marant. d. dist. 5. n. 31. 32. Clar. quest. 38. §. fin.*

In criminalibus, quando maleficus in duobus, vel 54 tribus locis ex diversis territoriis forum accipit, iudex concurrentem judicem, per citationem executioni demandatam, prævenire potest, *Donell. lib. 17. com. 2. 18. Clar. d. quest. 38. 39. §. fin. per l. si quis. l. qui prior. de judic. Farinac. lib. 1. quest. 7. num. 52. 53. & seqq. captura malefici semper præfertur verbali denunciationi, l. 3. de cust. reor. Farinac. d. quest. 7. num. 53.* Quæ tamen præventio non obstat judici concurrenti, quominus ille in accusatum,

cafam, punitum, vel abfolutum maleficum, fuam iurisdictionem poftea exercere poffit, *Covarr. var. refol. lib. 2. c. 10.* non tamen ut fufficienti poena affectum, iterum punire poffit, *d. cap. 10. num. 6. Clar. quæft. 12. §. fin.* Quando una caufa altera eft gravior, præventio locum non habet, *Farin. d. quæft. 7. in fine.* & quando remiffioni locus eft, *de qua fup. c. 1. hoc lib. 3.*

55 Quando privatè collata eft iurisdictione, tum is folus, cui mandata eft iurisdictione, cognofcere & iudicare poteft de caufa, & iurisdictione concedenti adempta cenfetur, *Menoch. lib. 2. præf. 18. n. 36. Paarmif. lib. 1. de iurisd. cap.*

Hujus loci funt tit. de iurisd. omn. jud. D. & C. & tit. de recept. arb. D. & C. tit. de off. præfid. tit. de offic. ejus cui eft mand. iurisd. tit. de var. & ext. cognit. tit. de iudic. D. & C. tit. C. de pedan. iudic.

Cap. 5. De iudicis recufatione & ejus ministris.

- 1 Recufatio iudicis quid.
- 2 Caufa recufationis dua.
- 3 Sufpicio contra iudicem unde.
- 4 Favor & gratia iudicis erga alteram partem.
- 5 Cognatio iudicis, qua eundem fufpectum reddat.
- 6 Qui cognati recufantur.
- 7 Alteri, vel rei partes afumens, definit effe iudex.
- 8 Iudex de foro fuo cognofcere poteft, & de injuria fibi illata.
- 9 Ex corruptione & fordibus fufpectus qui.
- 10 Iudex delegatus a fuam, vel partis petitionem datus.
- 11 Ex familiaritate, quando fufpectus.
- 12 Ob odium fufpectus quando.
- 13 Ob inhabilitatem qui recufantur.
- 14 Propter imperitiam recufantur.
- 15 Ofcitanter iudicant, vel fecundum præconceptam opinionem.
- 16 Minor 25. annis recufantur.
- 17 Ob defectum facultatis iudicandi qui recufantur.
- 18 Multitudine negotiorum implicatus.
- 19 Caufa recufandi iudicem arbitraria.
- 20 Recufatio iudicis coram quo proponenda, & probanda.
- 21 Iudex fufceptus non facit edictum in locum remoti.
- 22 Collegam fapienter, quando tanquam fufpectum recufari poteft.
- 23 Adminiftri iudicis qui.
- 24 Hi funt adfelfor, auditor, ætuarium, apparitor.
- 25 Adfelfor quis.
- 26 Unde fumebantur olim.
- 27 Iudice abfente, audire partes non poteft adfelfor.
- 28 Confilium prætoris.
- 29 Confiliiarii arbitrator non tenetur adhibere.
- 30 Auditor quis.
- 31 Ætuarium quis.
- 32 Ætuarium officium.
- 33 Apparitor iudicis quis.
- 34 Iuramentum illius.

Sequitur, ut dicamus de iudicis recufatione & ejus ministris.

Recufatio iudicis eft, qua iudex quilibet, ex caufa probabilis, arbitraria, *Mafcard. conclus. 952. nu. 13. Geil. lib. 1. obf. 35. Menoch. lib. 2. n. 1. a.* tanquam non idoneus, quive non bona fide, cave, qua decet, diligentia, fcientia & fidelitate atq; candore, jus non fit dicturus, à litigantibus recufatur. Vocatur alibi refutatio iudicis, *vide Cajac. lib. 9. obf. 23.*

Recufatio ejusmodi ut plurimum fit ob fufpicionem 2 vel inhabilitatem iudicis.

Sufpicio illa oritur ex iudicis gratia & favore, vel odio ejusdem contra alterum litigantium, *l. 16. C. de iudic. l. 15. D. d. s.*

Favor ille & gratia iudicem fufpectum reddens, eft 4 vel innatus, vel conciliarius: alibi vocatur gratia, vel fordes, *arg. l. 3. §. 1. l. 9. §. 3. de recept. arb. Vide fup. lib. 1. c. 113.*

Innatus favor eft ex cognatione, vel admittate iudicis cum altera parte litigantium, *l. Julianus. C. ne quis in fua caufa. d. l. apertiffimi 16.*

Cognatione quidem ufque ad gradum confanguinitatis 10, vel potius illum, ad quem ufque fucceffio ab intestato locum habet, *Menoch. lib. 2. arbit. cas. 152. imò & ultra 10. gradum, pro arbitrio æqui iudicis, d. cas. 152. Coraf. lib. 3. miscell. c. 7.* Quod fi pari gradu cognationis iudex utrumq; litigantem attingit, par affectio fufpicionem illam tollit, *Menoch. d. loc.*

Ob hanc fufpicionem iudex effe non poteft, pater 6 in caufa filii, & filius in caufa patris, *l. 10. ubi Costalium. de iurisd. d. l. 16. C. de iudic. l. poen. de recept. arbit. vide Coraf. lib. 3. miscell. c. 9. Duaren. difput. c. 51. lib. 1. Donell. lib. 17. com. c. 25. tit. C. ne quis in fua caufa iud. & Cajac. ad African. tract. 3. neque quis in fua caufa propria, vel fuorum iudex effe poteft, d. l. 10. & tit. C. ne quis in fua caufa. l. 17. l. 48. de iudic.*

Nam quilibet magistratus iudicandi & jubendi potestatem amittit eo ipfo, quod actoris, vel rei partes afumit, *Surdus confil. 50. num. 33. vol. 1. vel in caufa fimili, qua ipfemet cum alio litigat, Mafcardus conclus. 952. num. 25. 26. 27. vel in caufa, in qua advocatus fuit, l. 6. C. de pofthul. l. poen. & ult. D. d. s. l. fin. C. de adfelf. l. 48. de iudic. l. 16. de offic. præfid. vel in eorum, quorum tutelam, vel curam gerit, d. l. 48. & in quavis alia, in qua præfumptio inclinationis in favorem alterius litigantis militat, Mafcard. d. conclus. 952. num. 36. 29. Dornspörg. c. 5. lib. 2. part. 2. de probat. & except.*

Hic tamen excipio, quod iudex, tam ordinarius, quam extraordinarius, de foro fuo competenti cognofcere poffit, *l. 5. l. 2. §. fed et fi. de iudic. Mafcard. d. loc. Geil. lib. 1. obf. 34. Roland. à Valle confil. 29. vol. 1. nu. 21. Mynf. com. 5. obf. 1. ubi diftinguit. Similiter de injuria fibi illata, ejusq; poena, Geil. lib. 1. obf. 39. Clar. quæft. 35. §. fin. qui diftinguit, Roland. confil. 48. vol. 2. & de caufa fportularum fibi debitarum, tit. C. ne quis in fua caufa iud. tit. C. quando cuiq; lic. fine iud.*

Conciliatus favor præfumat ex corruptione, vel familiaritate iudicis.

- 9 Ex corruptione & sordibus suspectus sit iudex, qui ab altera parte litigantium aliquis accepit, *l. 1. §. 2. de magist. conven. l. 7. §. 2. de admistr. int. l. Julian. de jud. quavis pauca esculenta & potentia, vel xenia recipere possit, l. 18. de offic. praesid. Mynsing. cont. 2. obs. 75. per l. solat. de offic. procons. Hæ munerum acceptationes in sacris literis damnantur, Exod. c. 23. 8. Deuter. c. 16. 19. 1. Sam. c. 8. 3. c. 22. 3. Psal. 14. 5. Vid. sup. de abus. potest. pub. c. 113. lib. 1.*
- 10 Similiter iudex delegatus, qui ad suam, vel alterius partis tantum, petitionem est iudex datus, *l. 35. de procur. l. 47. de judic. Marant. part. 6. de appell. n. 26. Et seqq. item, qui supra suam jurisdictionem jura dicit, l. ult. de jurisdic. An iudex in altera causa, cum prima per ipsum est finita, suspectus recusari possit, iudicis arbitrio relinquitur, Menoch. lib. 2. arb. cas. 121.*
- 11 Quando ex familiaritate, quam cum altero litigantium iudex habet, reddatur suspectus, arbitrio boni viri relinquitur, Menoch. lib. 2. arb. cas. 152. num. 11.
- 12 Ob odium iudex suspectus sit, quando inimicitiam cum uno litigantium gravem alit, eique est infensus, Menoch. d. cas. 152. per l. apertissimi. Et l. Senatusconsulta. C. de judic. aded, ut etiam alius iudex, amicus iudicis mei inimici, suspectus allegari possit, Mascard. conclus. 952. num. 19. nec à me solum, sed etiam à familia mea inimicus meus suspectus recusari queat, Mascard. d. loco. num. 25. 26. 27. Plures causas enumerat Jason in l. apertissimi. C. de judic.
- 13 Ob inhabilitatem, lege iudex rejicitur, qui caret facultate, vel voluntate judicandi bene. Veluti iudex imperitus, bardus, infamis, perjurus, haereticus, senatu motus, caecus, mutus, surdus, amens & similes, pro arbitrio iudicis, Menoch. d. cas. 152. num. 1. 2. per l. 18. de judic. l. 4. C. de pedan. jud. l. 13. de vacan. numer.
- 14 Propter imperitiam rejicitur, qui est simplex, rudis rerum, jurisq; imperitus & ignarus, *l. 32. §. 6. 7. de recept. arb. l. 2. C. quand. provoc. non est necess. l. 79. §. 1. l. 17. de judic. Michae. c. 3. 1. 2. Siraqid. c. 38. 37. 38. 39. Donell. lib. 17. com. c. 24. Mascard. conclus. 952. num. 24. Hotoman. quest. illustr. 28. distinguit inter ordinarium & pedaneum: adde Cujac. lib. 23. obs. c. ult. Robert. lib. 3. sent. c. 3. Coras. lib. 5. miscell. c. 19. num. 3. Moses, peritos & fortes requirit iudices, Exod. c. 18. Dent. c. 1. A. 6. 2. 6. 1. 2. 3. 2. 6. adde Menoch. lib. 2. praes. 75. num. 42. imprimis, quando causa est ardua & subtilis, Mascard. d. conclus. 952. n. 24.*
- 15 Ob hanc causam rejicitur quoque qui oscitanter & negligenter judicare solent, fatue & stolidè, *l. 8. C. de jud. l. 1. de fals. Dent. c. 1. 4. 8. 9. 10. Johan. c. 7. 52. A. 6. c. 16. 17. Siraqid. c. 11. 7. Et 1. Corinth. c. 6. 1. aut secundum præconceptam opinionem, affectionem & præjudicium domo allatum, l. 17. C. de judic. l. 12. §. 2. eod. l. 6. §. 1. l. 19. §. 2. de offic. praesid. Johan. c. 7. 24. Dent. c. 1. 16. 17. Siraqid. c. 20. 3. Exod. c. 23. 2. Esai. c. 5. 18. 20. 23. Mich. c. 7. 3. Hotoman. quest. illustr. 26. Ideo & minor 25. annis rejicitur, *l. 57. de rojud. l. 41. de recept. arb. l. 12. de judic. l. 8. de numer. Et hon. l. 41. l. 6. l. 11. de decurion. Donell. lib. 17. com. c. 24. Cujac. lib. 17. obs. v. c. 34. quavis in officio**

jam constitutum, talis ætas non rejiciat *l. 57. ubi Duar. de rojud. Donell. d. loc.*

Propter defectum facultatis judicandi, inhabilis 17 quoque censetur furiosus, *l. 39. l. 46. de judic. l. 2. §. furiosus. de jur. codicill. & omnes omnino, qui iudicio sanaq; mente carent, l. 12. §. 2. de judic. l. judicis. C. d. s. nec non caecus, l. 6. de judic. l. 1. §. casu. de postuland. dissentit Duaren. ad ris. de judic. c. 4. Et lib. 1. disp. c. 23. Donell. lib. 17. com. c. 24. Robert. lib. 3. sent. c. 23. distinguit inter caecum iudicem constituendum, & illum qui in officio caecus factus est, per d. l. 1. §. secundo loco. de postuland. mutus, surdus, *l. 12. §. 2. de judic. morbo sonico, aliòve incurabili affectus, l. 60. de rojud. l. 46. l. 12. §. 2. l. 39. de judic. ante susceptum scilicet officium, non post, eodem durante, d. l. 46. l. 13. de recept. arb. l. 6. de jud. Donell. lib. 17. com. c. 24. distinguit inter datum iudicem & magistratum, per l. 6. de num. vide Robert. lib. 3. sent. c. 23. Duar. lib. 1. disp. c. 23.**

Huc etiam refero iudicem, qui multis negotiis, vel 18 occupationibus necessariis, periculo rei familiaris, corporis infirmitate, vel profectioe, sæpius impeditur, *l. 18. de judic. l. 4. C. de pedan. judic. l. 13. de vacan. mun. Menoch. lib. 2. cas. 152. & quascunq; alias causas iudicis 19 recusandi, ex arbitrio boni viri aestimandas, Menoch. d. cas. 152. num. 1. 2. Et seqq. Hariman. lib. 2. praes. obs. 9. sit. 11. 12. Speculator. in iur. de jud. delegat. §. superost. l. 15. Et seqq. de recept. arbit. sit. C. qui morbo. se excusat. Et seqq. ex causa, persona, vel territorio, aliisque circumstantiis, d. cas. 152.*

Recusatio, vel refusatio iudicis, sub juramento alle- 20 gantis, jure canonico, non civili proponitur, Mascard. conclus. 952. num. 1. Et seqq. Geil. lib. 1. obs. 33. Iudicis ordinarii recusatio, coram eodem proponitur, at coram adjunctis arbitris, qui ipsi hoc in casu dantur, probanda est, *Ausb. si verò. Et hab. C. de judic. Mynsing. cont. 2. obs. 52. Geil. lib. 1. obs. 39. num. 2. 1. 4. Et seqq. Donell. lib. 17. com. c. 25. Cujac. lib. 9. obs. c. 23. Mascard. d. conclus. 952. num. 40. 41. nisi inter ordinarium & allegantem recusatorem magna esset inimicitia etiam præsumpta, vel reconciliata amicitia, qui ideo planè removendus, Mascard. d. conclus. 952. num. 16. 17. 18. Quod si absens est iudex, qui suspectus allegatur, tum causa recusationis, coram municipali, *l. ult. C. de judic. Wurmbs. d. loc. lib. 1. obs. 16. sit. 1. aut coram arbitris, ob hanc causam à litigantibus constitutis, Geil. d. obs. 33. num. 14. 15. per d. l. ult. ubi Gothofred. aut iis variantibus, à iudice datis, d. l. ult. juramento allegantis proponitur, Mascard. concl. 952. num. 1. 2. 3. Et seqq. Geil. d. lib. 1. obs. 33. Pacian. lib. 2. c. 45. num. 35. Et seqq. de probat. Dornspurger. lib. 2. part. 1. c. 5. de probat. Et except.**

Iudex substitutus in locum remoti, vel mutati, suc- 21 cedit in sui antecessoris, vices & conditionem, atq; causam in eodem statu reasumit, *Novell. 134. l. 60. l. 33. de judic. vide Donell. lib. 17. com. c. ult.*

Recusari tanquam suspectum, non potest collegium sapientum, nisi quando caput, seu principalis est suspectus, Mascard. d. conclus. 952. num. 32. 33. qui scilicet non

et non possit removeri, nisi totum collegium amoveretur, *Menoch. lib. 2. arb. cas. 458. n. 16. Et seqq. vel major pars esset suspecta, Lancellor. de assensu. c. 6. part. 2. n. 36. 37.* Neque vicarius suspectus recusari potest quod id, quod ordinarius suspectus, *Mascard. d. conch. 952. n. 44. 45. per l. unie. C. si quacunq. prae. potest.* Senatus, nec non concilium provinciale, ob suspensionem manifestam, recusari potest, *Menoch. cas. 458. num. 3. 4. Et seqq.* uti & tum, quando praesides concilii sunt suspecti, *Menoch. d. cas. 458. nu. 22. Et seqq.* Sic & concilium universale recusari potest tanquam suspectum, ubi tamen *Menoch. d. loc. male distinguit, vid. Pacian. lib. 2. de probat. c. 45. num. 92. 93.*

Ex pluribus judicibus, si unus inhabilis est effectus, jurisdictione tota reliquis adcrevit, *l. 1. de offic. consul. Vasi. de nullis. ex desist. jurisd. num. 184.* nec acta à judice recusato facta, valent, *Gabriel. conclus. tit. de judic. lib. 2. ubi disting.*

23 Sequitur de administris judicis qui sunt adminiculantes & inservientes personarum, quae nullam omnino jurisdictionem habent, sed à judice in administratione officii sui & expeditione causae adsumuntur, fide & integritate earundem publicè probatà & receptà, *l. 1. C. de adfess. l. 12. eod. vid. Menoch. lib. 2. arb. cas. 91. Et 187. Covarr. praed. quest. c. 19. Marant. part. 6. de ad. edit. Mysf. cens. 1. obf. 78. Et cens. 2. obf. 18.* Vocantur aliàs judices domesticis, *l. 3. l. 4. l. 5. Et seqq. C. de adfess. domest. Et cancell. judic.*

24 Administris judicis sunt, Adfessor, auditor, actuarius, & apparitor, qui iudicis operam praestant, quorumque fides publicè electa & probata est, *Menoch. d. cas. 91. argum. l. 9. §. 2. de edend. addo Masch. c. 5. 25. Johan. c. 7. 32. Et seqq. Luc. c. 12. 58. 59.*

25 Adfessor est, qui prudentia, integritate, fide, experientia & doctrina pollens, *l. 2. de adfess. l. 1. C. d. s. Novell. 80. Menoch. cas. 253. arbit. in cognitione causae ad juris instructionem, à judice ordinario, qui jure magistratus jurisdictioni praest, pro suo arbitrio, adsumitur, Novell. 82. Et 60. Mem. d. loc. Auth. adhaec. C. de jud. l. 1. de adfess. l. 2. l. 3. C. d. 2. quamvis cognitio judicis sit, non adfessoris, l. 3. §. cognoscit. de offic. praef. vigil. l. 105. de reg. jur. informatio de jure judicis fit ab adfessore, l. 7. C. de adfess. Novell. 82. licet judex adfessori jubere possit cognoscere, *Novell. 60. c. 2. Donell. comm. lib. 18. c. 2.* Vocatur hic adfessor consiliarius, *l. 1. l. pen. de offic. adfess. l. 3. l. 7. l. 11. l. 13. C. d. s. Donell. lib. 18. comm. c. 2. Comes. l. 5. ad L. Jul. reposit. Decurio, Nov. 38. Et 87. l. 19. de tur. Et curat. dar. vici-ud. Et vel ovyratid. Et l. 1. §. 101. de excus. ius. pars corporis magistratus, l. 5. C. ad L. Jul. majest.**

26 Olim hi ex corpore juris studioforum sumebantur, *l. 2. quod quisq. jur. l. Celsus. de legat. 2. l. 3. §. 1. de min. l. 1. de adfess. Briffon. lib. 1. c. 12. selet. non tamen sympatrio- rē, l. 10. C. de adfess. tit. C. us nulli patria sua. Paul. lib. 5. sent. tit. 12. Donell. lib. 18. comm. c. 2. Menoch. lib. 2. arb. cas. 253. num. ult. vel aliis muneribus occupati, l. ult. Cod. de adfess. vel vice secunda, l. 5. Cod. d. 6. l. 12. eod. D.*

Adfessor autem suo nomine nihil agit in judicio, *l. 1. 2. 7 de offic. adfess. neq. iudice absente, litigantes audire potest, l. 2. C. de adfess. l. pen. Et ult. C. h. s.*

In consilium praetoris olim adhibebantur quinque 28 senatores & totidem equites, cives Romani, *Ulpian. tit. 1. & quando praetor cognitionem die, adhibito consilio, cognoscebat, consilium exercere dicebatur, l. 2. de offic. ejus cui mand. est jurisd. l. 1. C. de manumiss. vind. l. 16. D. d. s. §. 4. eodem. Infiis. quib. ex caus. manumiss.*

Arbitrator consiliarios non cogitur adhibere, vel 29 consilium eorum sequi, *Menoch. lib. 1. arb. quest. 23. per allegat. ibid.*

Auditor est, cujus integritati, fidei & eruditioni, à ju- 30 dice approbatz, *l. 1. de offic. adfess. articulus, seu particula quaestionis controvertz inter litigantes, examinanda & audienda committitur, Auth. adhaec. C. de jud. vocatur hic alibi consiliarius, d. Auth. adhaec. Nov. 60. c. 1.*

Actuarius est à judice deputatus tabellio, plerumque 31 juratus, cui data est publicè potestas scribendi instrumenta & excipiendi annotanda, & in praesentia judicis consignanda acta judici, omniaque negotia, quae inter litigantes & judicem peraguntur, *last. Pacian. de probat. lib. 1. cap. 65. nu. 42. Et seqq. 72. 73. ubi limitat Menoch. lib. 2. arb. cas. 91. Et 182. Marant. part. 6. tit. de actor. edit. cujus fides publicè probata dicitur, Menoch. d. cas. 91. vide tit. C. de tabell. l. 3. §. fin. C. de adfess. Appellatur hic cancellarius, l. 3. l. 5. C. de adfess. Et domest. Et cancell. Gothofred. in l. 8. C. de adfess. per l. 2. §. 18. C. de offic. praef. prator. Afric. vir epistolatis, l. 5. §. 2. C. de temp. appell. notarius, scriba, tabellio, & aliis nominibus, l. 10. C. de tabell. d. l. 3. l. 8. Hodie à practicis vocatur judex chartularius, *Menoch. lib. 2. praef. 78. n. 1.* Quales notarii olim fuerint, vide l. 40. de testam. milit. l. 41. §. Sejo. de fideicom. lib. 1. ult. C. comm. serv. man. l. pen. qui pos. in pignor.*

Actuarii hujus officium est, universa iudicii acta si 32 deliter conscribere, juxta praecipuum judicis, ponendo locum, tempus cujusq. actus. Deinde, ut originalia actorum penes se custodiat. Tertio, ut exemplum actorum partibus litigantibus exhibeat, si petunt, *Pacian. d. lib. 1. cap. 65. num. 74. 75. Et seqq. de probat.*

Apparitor est judicis minister, per quem causae & negotia judicialia expediuntur, *l. 31. C. de episc. Et cler. l. 1. C. de sport. fide ejusdem publicè probatà & receptà, Mysf. cens. 1. obf. 78. Et cens. 2. obf. 18. Menoch. d. cas. 91.* Vocatur aliàs executor litis, *l. 13. l. ult. C. de judic. tit. C. de execut. rei jud. officialis, nuncius, minister, portarius, viator, praeco, accensus, Novell. de defens. civis. l. 1. pen. C. de bon. possess. l. fin. C. de sport. §. scripti ubi v. esemb. Et Cujac. in §. de action. l. ult. de judic.* Hic jurare debet, quod 34 officium suum legaliter, rectè, ritè & fideliter facere velit, *l. comparationes. C. de fid. instrum. l. 2. Ausbert. jur. jurandum. C. de sport. l. 9. §. 2. de edend. Habet praeterea alios domesticos judex, quos ab actibus publicis arceat, l. 3. l. 4. l. 5. l. 7. C. de adfess. Et domest.*

Hujus loci sunt ut. de vacat. mun. tit. de offic. adfess. D. ut. C. de tabellion. tit. C. de adfess. & domest.

Cap. 6. De litigantibus eorum- que ministris.

- 1 Litigantes principales qui.
- 2 Hi sunt actor & reus.
- 3 Actor quis, & ejus appellationes varia.
- 4 Invitus nemo cogitur agere.
- 5 Quando sibi ipsi quis possit jus dicere.
- 6 Reus quis.
- 7 Consortes litis.
- 8 Conveniri qui nequeant.
- 9 Litigantium ministri qui.
- 10 Advocatus quis.
- 11 Salarium illius licitum.
- 12 Causarum patroni, & causidici.
- 13 Gratis interveniunt in causis pauperum.
- 14 Numerus advocatorum olim.
- 15 Officium & instrumentum advocatorum.
- 16 Patrocinium horum in quibus.
- 17 Ordinarius advocatus.
- 18 Procurator quis.
- 19 Advocatorum & procuratorum unum numerum.

Tantum de judicesequitur de litigantibus principalibus & ministris eorundem. *Vid. sup. c. 1. nu. 5.*

Litigantes principales sunt, inter quos questio movetur & tractatur, l. 62. l. 13. de jud. l. 8. §. 9. 17. 24. de transact. vocantur advefarii, partes diversae, l. 31. de recept. arb. l. 23. l. 38. l. 22. §. sub. de noxal. act. Matth. c. 5. 25. 26. Johan. c. 8. 10. litem exercentes, in l. 32. §. 9. de recept. arb. l. 27. §. 1. l. 39. §. 2. de liber. caus. qui in jure & judicio experiuntur, l. 55. de adil. edict. 1. Corin. c. 6. 1. 2. 3. qui inter se convenire non possunt, l. 34. §. 5. 8. de jurejurando. & causae dubiae cognitionem desiderant, l. 8. §. 8. 17. 24. de transact. l. 3. §. isidem. ad exhib. judicium fuscipientes, l. 2. §. 3. de judic. accipientes, d. l. 2. §. 6. clientes patronorum, l. 14. §. 1. C. de judic.

2 Principales hi sunt actor & reus, in princ. Inst. de replicat. §. 7. & pen. Instit. de interd. 1. Corin. c. 6. 1. 2. 3. 4. Deut. c. 17. 8. & seqq. Job. c. 8. 10. 11. quae personae necessariae in judicio.

3 Actor est, qui quaestionem, seu rem controversam, ad rei judicem competentem, l. 2. l. 5. C. de jurid. l. 3. C. ubi in rem act. tit. de judic. & ubi quis agere vel conveniri debeat, Actor. c. 24. 2. 8. 19. vide Geil. lib. 2. obs. 34. ejus dirimendae & decidendae causa, l. 10. de offic. procon. l. 34. §. 5. 8. de jurejur. l. 11. C. d. s. desert. Alibi actor dicitur, qui convenit, l. 13. §. 1. de recept. arbit. l. 45. de rei vind. l. 2. §. 4. 5. de judic. vel, qui rem in judicio deducit, l. 3. l. 7. §. 4. l. 4. de except. rei judic. l. 21. l. 16. de except. qui controversam, vel quaestionem movet, l. 4. C. de judic. l. 3. l. 4. l. 6. l. 19. de except. rei jud. 1. Cor. c. 6. 1. 2. 3. 4. Actor. c. 19. 38. litem excitat, l. 32. §. 9. de recept. arbit. cui competit actio, l. 2. l. 1. de dol. mal. & met. except. l. 6. l. 7. commod. l. 9. l. 10. de pos. cui judicium datur, l. 1. l. 3. commod. l. 1. l. 5. de pos. qui habet actionem, l. 16. l. 21. commod. qui utitur actione, l. 2. §. 1. de condit. indeb. cui da-

tur, aut competit actio, d. l. 2. §. 1. aut agendi facultas, l. 1. de eo quod cert. loc. qui consistit adversus reum, l. 53. de jud. l. 5. de except. rei jud. qui suscipit actionem, l. 52. de jud. actionem exercet, tit. C. ubi in rem act. exercet. deb. qui experitur, aut experiendi facultatem habet, l. 1. de divers. & temp. praescript. l. 5. l. 28. de except. rei judic. qui causae cognitionem & disceptationem judicis desiderat, l. 10. de off. procon. l. 4. §. 8. de damn. infect. §. pen. Inst. de interd. l. 34. §. 5. 8. l. 16. de jurejur. qui ad judicium provocat, l. 2. §. 1. com. divid. l. 13. de jud. qui persequitur jus suum in judicio, l. 51. de oblig. & act. in jus vocat, postulat, &c. In criminalibus causis accusator dicitur, tit. de accus. & plures actores litis consortes, tit. C. de consort. ejusd. tit. Actoris hujus causa in principio favorabilior, l. actoris. de rog. jur. Proverb. c. 18. 17.

Invitus autem nemo cogitur agere, tit. C. ut nemo 4 invitus cogas. ag. nisi id specialiter illi à lege injungatur, l. 18. l. 24. C. de administ. l. 1. l. 10. C. de legit. hered. l. 8. de negot. gest. l. 5. C. de ingenu. & manumiss. l. 11. C. mandas. Mynsing. cent. 6. obs. 90. & 80. Geil. lib. 2. obs. 9. Marant. part. 4. dist. 21.

Quandoque in actoris arbitrio positum, an omisso 5 giudice, sibi ipsi jus dicere velit propria autoritate, tit. C. quando liceat comig. se sine jud. vind. l. 24. l. 25. ad L. Jul. de adult. Lactas. de eo quod met. causa. l. 1. C. de fals. monet. l. ait. prator. §. si debitorum. de his quae in fraud. jurid. Geil. lib. 2. obs. 44. Vide sup. lib. 1. c. 132. de usurpat. jurid. alien. lib. 1. quando scilicet copia judicis haberi nequit, Colerus de process. execut. part. 1. c. 2. num. 274. & seqq. Harim. lib. 2. obs. 1. tit. 1. Donell. lib. 17. com. c. 2. quando aliter rem suam sine scandali metu consequi non potest, aut periculum est in mora, Menoch. lib. 2. arbit. cas. 516. num. 4. 5. 6. & lib. 5. praef. 96. Vide supra d. cap. 132. lib. 1. quando debitor pecuniam secum ferens, est in actu fugae, Menoch. recuper. poss. remed. 10. quaest. 9. 10. Geil. lib. 2. obs. 44. & lib. de arrest. c. 11. 12. Donell. lib. 17. com. c. 2. vel suspectus est de fuga, Geil. lib. 2. obs. 44. Menoch. arb. lib. 2. cas. 87. num. 7. 8. 11. qui requisita quae dam ponunt, quod obtinet quoque in servo vago, necdum ab alio possessio, Pet. Frider. lib. 1. c. 47. Menoch. d. quaest. 9. & 10. Sic & rem furtivam, à fure, qui est in fuga, propria auctoritate auferre licet, l. qui vus. de furt. Menoch. d. remed. 9. quaest. 23. in bello licito, idem concessum, Menoch. lib. 6. praef. 96. Vide sup. lib. 1. c. 132. Sic & cohortales, curiales, obnoxios curiae, vel officii judicium, vel aliis corporibus, licet per manus iniectionem retrahere ex fuga, l. 1. C. ubi quis decurio vel cohort. aliarum cond. l. generalis. C. de decurion. lib. 10. Et quando judicis est defectus, d. l. generali. hoc jure, etiam retentio concessa, repressalia, pignoratatio, Coler. de process. execut. c. 1. 2. 3. 4. 5. 6. part. 1. Sibi quoque; jus dicere concessum in casu licitae defensionis contra vim & injuriam, l. 1. C. quando liceat unicuique se vind. l. 1. C. und. vi. Similiter propriae hereditatis vacuae occupatio concessa, Farin. de furt. quaest. 175. adde Num. c. 21. 24. 25. 35. Item in debita mercede liquida, aut credito liquido certo, quod creditor ob potentiam debitoris sui, consequi non potest, quando nullus scandali timor

- ignor subest, tum ipsemet tantum ex bonis debitoris capere potest & sibi satisfacere, *Meno. lib. 2. arb. eaf. 116.* eam dicit. *Mafcar. concl. 133. Exod. 6. 13. 35. 36.* Judex quoque de injuria sibi, ut judici facta, judicare potest, eamq; punire, si est notoria, *Geil. lib. 1. obf. 39. per alleg. ib. per l. 1. si quis jus dicenti non obtemp.* Quidam quoq; agere prohibentur, de quib. *vid. tit. C. qui legit. pers. stand. in jud.*
- 6 Reus est, contra quem questio, seu querela coram iudice ab actore movetur & proponitur, *L. 7. com. l. 13. l. 17. eod. alibi dicitur conventus, qui convenitur, l. 23. de pos. sis. C. ubi quis decur. aliave cond. conveniatur, sis. C. ubi senat. vel clar. conven. sis. C. ubi convenias. qui certo loco. reus, l. 1. de edend. l. ult. C. d. l. 1. de except. adversus quem competit actio, l. 7. 4. §. 2. de jud. l. 4. §. 16. l. 1. de admal. & mos. except. l. 2. l. 3. com. contra quem, aut cum quo agitur, l. 3. de jurejur. l. 12. de tribus. act. adversarius, l. 31. de recept. arb. l. 22. de compens. qui actione tenetur, cum quo actio est, qui se defendit, qui excipit actionem, l. 21. §. 1. com. l. 33. de reb. aut. jud. poss. l. 2. §. 4. l. 63. de jud. l. 22. l. 36. eod. contra quem actio instituitur, l. 2. 4. de jud. qui cogitur judicium pati, vel suscipere, d. l. 24. §. 1. & ult. is, a quo petitur, l. 3. l. 6. C. de edend. & aliis nominib.*
- 7 Plures correi, consortes litis appellantur, *tit. Cod. de consort. ejusd. lit. In causis criminalibus reus accusatus dicitur, tit. de accus. receptus inter reos, l. 3. C. de accus. l. 10. de public. judic. Cujas. lib. 20. obf. c. 20.*
- 8 Conveniri non possunt pupilli & similes illis, *l. 1. l. 2. C. qui legit. pers. standi in judic. & magistratus, quando officium fungitur, l. pars 48. de jud. & omnes qui personam standi in judicio non habent.*
- 9 Litigantium ministri, seu intervenientes, *l. 11. §. agere. de injur. l. 5. §. munc. judic. solvi.* minus principales sunt, quos alibi mandatarios, alienorum negotiorum gestores, locatores, diximus. *Supr. de mandat. lib. 1. §. c. 83. §. c. 91. & c. 76.* scilicet Advocati & procuratores.
- 10 Advocatus est, qui decreto iudicis approbatus, *l. 2. l. 10. C. de profess. & med. l. 11. §. reprobari. de mun. & bon. facundia, juris scientia, prudentia & fide sua, l. 13. C. de advoc. l. 5. l. 6. l. 7. C. d. s. atque consilii principalem litigantem adjuvat, l. 11. §. pen. C. de jud. l. 1. l. 2. C. de advoc. divers. jud. l. 1. §. 9. & seq. de var. & extra. cogn. pro competente licito salario, d. l. 1. §. 10. & seqq. Seu, qui causis agendis studio operatur, d. l. 1. §. 11. vocatur patronus causæ, l. 2. l. 6. C. de postul. patrocinium præstare, l. 9. C. de advoc. l. pen. de postul. causas agens, d. l. pen. negotia perorans, l. 6. Cod. d. s. advocacionem præstans, l. 6. l. ult. de postul. fata causæ dirimens, l. 14. C. de advoc. Honorabile hoc officium esse, apparet ex eo, quod Christus se nostrum advocatum præstiterit, *1. Job. c. 2. r. 2. vide Tirrag. de nobil. c. 29. l. laudabile. C. de advoc. divers. judic.**
- 11 Licitem salarium intelligitur, quod non excedit quantitatem centum aureorum, *l. 7. §. 10. 12. de var. & ext. cognis. l. 3. C. de postul. quod præstita operâ debetur, l. 14. §. si constat. com. prad. Mysing. cons. 2. obf. 7.* pro modo litis, proque facundia & eruditione Advocati & fori consuetudine atque iudicii, in quo acturus erat, *d. l. 1. §. 10. 11. 12. Geil. lib. 1. obf. pen. pacto de quota litis, inter-*
- dicto, *l. 5. Cod. de postul. Donell. lib. 18. com. c. 3. Vid. supr. lib. 1. de fals. cap. 105.*
- Olim, hi causarum patroni & causidici dicebantur, *l. 2. l. 11. §. illud. l. 14. §. 1. C. de jud. & ex publico salarium habebant, l. 3. C. de postul. l. 23. C. de advoc. divers. jud. hodie, non nisi pauperum & fisci advocati habent tale salarium, l. 2. C. d. s. Geil. lib. 1. obf. 43. Mysing. cons. 4. obf. 32.*
- In pauperum causis, gratis etiam inservire debent, *l. 3. juramento paupertatis præstito, & summarie causa pauperis justa declarata, Geil. d. lib. 1. obf. 43.*
- Olim advocatorum certus numerus & ordo fuit, *l. 3. l. 4. l. nomeni. C. de advoc. d. l. 1. §. 11. de var. & ext. cognis. & qui supra ordinem erant, supernumerarii dicebantur, Cujas. in paras. C. de advoc. divers.*
- Advocati, examinati & juramento confirmati, cauti *l. 5* in defensione, in patrocinio fideles, & in iudicio justii esse debent, *l. 11. C. de judic.*
- Patrocinium illud consistit in clientis sui causæ proba- *16* tione & expositione, atque contradictione, seu refutatione contrariorum, *l. 1. §. postulare. de postul. l. 2. l. 5. C. d. s. l. 14. C. de advoc. In utroque officio debent cum dignitate & dexteritate causas litigantium tractare, & ab omnibus fortibus abstinere, l. 14. §. 1. C. de judic. l. 2. C. de juram. propt. calumn. dand. l. 6. C. de postul. enixa diligentia & fide causam litigantis perorare, l. 18. l. 11. l. ult. C. de advoc. Donell. lib. 18. com. c. 3. sine prævaricatione, l. 1. C. de advocat. l. 1. §. 6. ad SC. Turpill. sine maledictis, probris & conviciis, l. 6. §. ante. C. de postul. litem scienter non differre, l. 14. §. 1. C. de jud. l. 2. C. de juram. propt. calumn. præstand. nulla fraude nisi in bona causa utri, Mysing. cons. 3. obf. 6. & s. d. l. 14. non contra patriam, dominumve suum advocando alium adjuvare, l. pen. de postul. l. providendum. eod. nec per substitutum agere, d. l. 14. §. 1. causam litemve primo tempore, quo potest, ad finem perducere, d. l. 14. §. 1. C. de jur. propt. calumn. præst. Errorem facti, non juris, intra triduum, advocatus revocare potest, l. ult. C. de errore advocat. sis. C. ne qua des. advocat. pars.*
- Advocatus ordinarius loci est, qui matriculæ est in- *17* scriptus, *l. ult. C. de adfess. l. 3. C. de advoc. ut est advocatus fisci, qui etiam invitus compelli potest, ut partis patrocinium suscipiat, l. 1. §. ais prator. de postul. l. providendum. §. 1. §. advocatos. §. fin. de off. proconsul. nisi iusta excusatione sit excusatus, l. si longius. de judic. Magistratus etiam, advocatos petenti se daturum pollicetur, l. 1. §. ais prator. de postul. l. 9. de offic. proconsul. Infames ad hoc munus non admittuntur, l. 1. de postul. l. ult. C. d. s.*
- Procurator est, qui litigantis negotium in iudicio *18* tractat ex mandato, *tit. D. & C. de procurat. sis. Inst. per quos agere poss. Vide suprâ cap. 83. 91. & 76. lib. 1.*
- Sub Augustis procuratorum & advocatorum unum *19* cepit esse munus, *l. 14. l. nomeni. C. de advocat. divers. jud. l. 1. C. de offic. divers. judic.*
- De hac materia tractant tit. D. & C. de postul. tit. de in jus vocand. tit. C. quand. lic. cuique sine jud. se vind. tit. C. de advoc. divers. jud. tit. C. de advoc. fisc. tit. C. de off. divers. jud. tit. de procurat. tit. Inst. de offic. judic.

Cap. 7. De actionis membris & generalibus illius affectionibus.

- 1 *Quæstio quid.*
- 2 *Hic qua sint consideranda.*
- 3 *Species questionis dua, actio, vel exceptio.*
- 4 *Actio quid, & ejus varia appellationes.*
- 5 *Membra actionis qua.*
- 6 *Jus actoris, & ejus requisita tria.*
- 7 *Nomen & cognomen actoris exprimendum in primo requisito.*
- 8 *In secundo, titulus & causa agendi describenda.*
- 9 *Jus proprium, non alienum.*
- 10 *In tertio finis actionis exprimendus.*
- 11 *Rei injuria qua hic dicitur.*
- 12 *Res debita una, vel plures.*
- 13 *Actiones bona fidei, vel stricti juris.*
- 14 *Actiones quaedam sunt privata, quaedam publica.*
- 15 *Privata qua.*
- 16 *Publica qua.*
- 17 *Publicarum species.*
- 18 *Populares actiones qua.*
- 19 *Criminales actiones qua.*
- 20 *Legitima, civiles, ordinaria.*
- 21 *Quaedam directæ, quaedam utiles.*
- 22 *Quaedam civiles, quaedam prætorie.*
- 23 *Quaedam rei, quaedam pœna persecutoria.*
- 24 *Quaedam graves, quaedam leves.*

Hactenus diximus de judicij personis tractantibus: sequitur de quæstione tractanda: quæ alteram judicij partem constituit. *Vide supra cap. 1. nu. 4.*

1 Quæstio igitur hic nobis est altera pars judicij, l. 3. l. 4. l. 10. *Cod. de judic.* quæ à litigantibus ex *duo* *modis* movetur, in judicium deducitur, disceptatur & agitur coram giudice competente, l. 21. *de except. l. 3. §. 1. l. 11. l. 14. de recept. arbit.* l. 8. §. 8. l. 7. 2. 4. *de transact.* l. 3. 4. & *seqq. de except. rei jud.* 1. *Corinth. c. 6. l. 2. 3. & seqq. Deut. c. 25. per tot.*

2 In hac primò species ejusdem, deinde forma tractandæ illius, est consideranda: quæ est disceptatio negotij, l. 16. *C. de excus. l. 25. C. de episc. & cler. l. 3. §. 1. de recept. arb. l. 3. C. de judic. l. 2. §. 6. de orig. jur.* vocaturque processus juris, *de quo infra c. 24. & seqq. lib. 3.*

3 Species quæstionis sunt duæ: actio, vel exceptio, *tit. de oblig. & act. tit. de except. infr. c. 20.*

4 Actio est, quam actor adversus reum, coram ejusdem giudice, adquisiti juris sui persequendi, conservandi, vel consequendi gratiâ movet, l. 21. l. 3. 4. l. 5. 6. 7. 14. 19. *de except. rei judic. in princ. Inst. de action. ubi Donell. & lib. 19. com. c. 1. per l. 51. de oblig. & act. l. 10. 11. 12. l. 178. §. 2. de verbor. signif.* Hæc sæpè vocatur formula, l. 2. §. *omnium. de orig. jur. Ulpian. tit. 19. & 29. Paul. lib. 3. sent. tit. 3. tit. C. de formul. & impetrat. sublas.* De conceptione formularum, Paulus librum scripsisse legitur in l. 20. *exceptiones. de except.* & formulæ disceptandi olim propositæ, l. 2. §. 5. 12. *de orig. jur.* Actio quoque persecutio

dicitur, l. 3. 4. ubi *Gæddus de verb. sign. tit. Inst. de act. l. 178. de verb. sign. tit. C. quand. act. crim. civil. prejudic. & lis, l. 36. ubi Gædd. de verb. sign. l. 23. C. de jud. intentio, l. 9. §. proinde. ad exhib. l. 66. de jud. instantia, l. 73. §. pen. de jud. §. 1. Inst. de pœn. tem. litig. l. 2. C. de jur. jur. prop. calum. judicium, l. 23. & l. 62. l. 37. de jud. tit. de contrar. jud. titel. l. 1. *commo. l. 1. §. 1. de post. l. 8. l. 10. fin. regum. l. 2. l. 3. com. divid. experiundi potestas, l. 55. de ad. ed. l. 1. de in jus vocand. l. 1. §. 1. l. 28. §. 4. ex quib. caus. major. vid. Rarard. lib. 1. c. 4. 5. 6. 7. de prejud. potestas conveniendi in judicio, l. 6. §. ult. de neg. gest. l. 37. de oblig. & act. controversia, l. 16. de except. debiti persecutio, l. 69. de fidej. l. 34. l. 178. §. 2. de verb. sign. litigium, l. 3. C. fin. regum. certamen, querela, altercatio, l. 8. §. 3. C. de praef. 30. an. l. 30. l. 31. de minorib. tit. de quer. in off. testam. tit. de querel. in off. donat. l. 17. C. de jud. causa, tit. ubi caus. stat. tit. C. ubi caus. fiscal. tit. C. in quib. caus. in inseq. rest. non dot. negotium, l. 3. l. 4. l. 5. C. de pedan. jud. l. 3. C. de in litem dand. tut. conventio, l. 29. de except. rei jud. l. ult. C. de annal. except. controversia apud Judæos vocabatur, *Deut. c. 25. l. 2. c. 17. 8. 9. Exod. c. 16. & seqq. 2. Chron. c. 19. 8. 9. 10. Act. c. 19. 28. 1. Thess. c. 4. 6. Deut. c. 19. 17. 18.***

Actio omnis secundum actoris intentionem duobus essentialibus membris constat: jure actoris, & injuriâ rei, l. 23. *in rem. de rei vind. l. 3. l. 4. l. 5. 6. 7. 14. de except. rei jud. l. ult. C. de alien. jud. mus. caus. de quibus judicis sententia & rei judicatur executio ab actore petitur, l. ult. C. de rei vind. §. namq. Inst. de act. §. 1. 2. & seqq. Inst. de off. jud.*

Jus actoris ex dicæ odotica ortum, describendum ab eodem est tribus requisitis & essentialibus proprietatibus: 1. quis: 2. ex qua causa. 3. ad quid agat, vel putet sibi agendi facultatem competere, l. 1. §. 2. l. 3. l. 5. *de edend. l. 6. l. 7. l. 27. l. 11. §. 4. l. 14. §. 1. de except. rei jud. §. 1. 2. & seqq. Inst. de exceptionibus. l. 1. §. 1. & seqq. de susp. tut. vid. Donell. lib. 19. com. c. 2. & lib. 23. c. 4. & lib. 17. com. c. 1. per l. 1. §. 1. 2. de dol. mal. & met. except.*

In primo requisito nomen & cognomen actoris exprimendum est, l. 1. §. 1. 2. *de edend.* In secundo causa, seu titulus adquisiti domini, vel obligationis, ex quo agat, exprimendus, vel describendus, ut ex facti specie intelligi possit, l. 1. 2. 3. l. 14. §. ult. *de praef. verb. l. 1. l. 4. l. 1. ult. de edend. l. 1. de affirm. act. l. 1. si mans. fals. mod. Donell. lib. 23. com. cap. 4. vid. infra cap. 22.* Jus, inquam, actoris proprium, ex quo actio est metiendâ, non alienum, vel alterius jus, l. 1. §. 1. *si pars hered. petat. l. 1. l. 3. de petit. hered. l. 11. l. 28. §. 7. de jur. jur.* Unde juris sui, non alieni persecutio dicitur, l. 46. *de pact. l. 51. de oblig. & act. on. §. 1. Inst. de action. nec ex jure tertij admittenda, l. loci, corpus §. compet. ubi Bart. si servus vind. vid. Tessauro. decis. 4. Nassam. consil. 419. nu. 11. quod Tessauro. d. loc. limitat.* In tertio requisito exprimitur finis actoris & petitio, quid à giudice fieri cupiat, & quid à reo.

Rei injuria est hic, qua ille contra juris regulas facte dicitur, & demonstratur, adversus eundem actionem competere, l. 3. 4. 5. 6. 7. 14. 27. *de except. rei jud. §. 1. 2. 3. 4. Inst. de exception.*

Hæc

- Hæc rei injuria in actionibus realibus plerunque est possessio ipsius injusta, quæ ab actore est probanda, *l. unie. C. de alien. jud. mut. caus. l. quoties. C. de rei vind. l. 121. l. 150. l. 152. de reg. jur.* In personalibus verò est obligatio ex conventionem, vel delicto, plerunque mora rei, dolus, vel culpa ejusdem, de quibus *lib. 1. c. 67. & c. 142.*
- 12 Rem debitam, aliquando unicam & solam ex causis, titulive pluribus, vel contrà ex una causa, plures res debitas, actor ab uno eodemque reo petere potest, *l. 33. l. 84. §. qui servum. de legat. 1. l. 6. l. 14. §. 1. l. 6. de except. rei jud. l. 10. de act. emp. l. 1. C. commu. de legat. l. 9. §. 1. de tribus. action. l. 18. l. 34. de obligat. & act. l. 1. l. 2. vi bonor. rapt. qui dicitur actionum concursus, de quo cap. 20. infr. quo laxior agendi facultas actori datur, l. 76. §. pen. de legat. 2. l. 1. §. quia. Quod legat. ita ut una, vel pluribus actionibus uti possit, *l. 33. l. 84. de legat. 1. l. 93. §. 1. de legat. 3. Vide infr. d. c. 20.**
- 13 Actiones porro sunt bonæ fidei, vel stricti juris, §. 24. & seqq. *Instit. de action. vel arbitrarie, §. præterea. ubi Donell. Mynsing. Borcholt & reliqui Dd. Instit. de action. Menoch. lib. 1. arbit. judic. quest. 5. Vide supra lib. 1. c. 65.*
- 14 Deinde, quædam actiones sunt privatæ, quædam publicæ, *l. 1. l. 3. de prævaricatis. l. 7. de publ. jud. tit. de privas. delict.*
- 15 Privatæ sunt, in quibus actor jus suum privatum persequitur, *l. 9. de publ. & velic. l. fin. de privas. delict. §. 1. Instit. de publ. judic. l. 4. l. 2. D. d. tit. ne quid in loc. publ. tit. ne quid in sum. publ. Clar. §. fin. quest. 1.*
- 16 Publicæ sunt, in quibus actor jus publicum persequitur, *tit. Instit. & D. de public. judic. Duar. lib. 1. dispus. c. 36. Vide infr. c. 14. num. 39.*
- 17 Hæc publicæ sunt populares, vel criminales, *argum. Loum qui 30. §. in popularibus. de jure jur. §. 3. consequens. Instit. de susp. int. l. 1. §. 6. D. d. l. 7. de jurid. Cujac. ad tit. Instit. de publ. jud.*
- 18 Populares sunt, quibus quilibet masculus è populo uti potest ad jus publicum, seu populi tuendum, *l. 1. l. 6. de popul. act. l. 43. §. 2. de procur. l. unie. §. 9. ne quid in sum. publ. l. 2. §. 2. ne quid in loc. publ. Duar. d. c. 36.*
- 19 Criminales sunt, quas lex tales esse voluit, ut earum persecutio ex delictis competens, cuilibet ex populo detur, §. 1. *Instit. de publ. judic. l. 1. l. 2. D. d. l. 3. in fin. de prævaricatis. l. 1. ad L. Cornel. de sicar. de quibus vide Roberts. lib. 4. sentens. cap. 10. Duaren. lib. 1. dispus. cap. 37. Delrio in l. transigere. num. 15. & seqq. C. de transact. Cujac. lib. 21. obs. c. 30. & lib. 8. cap. 33. Clarum §. fin. quest. 1. Hotoman. lib. 3. obs. 12. Mynsing. respons. 15. decad. 2.*
- 20 Præterea sunt etiam quædam legitimæ, civiles & ordinariæ, quæ certis, usitatis & solemnibus formulis olim concipiebantur & præscribentur à prætore jure veteri, *Hotoman. in conject. de præscript. verb.* Unde legis actiones, *l. 1. l. 2. C. de formul. & impet. sublat. Ravard. de auct. prud. lib. c. 2. & lib. 1. de præjud. cap. 4. & seqq. Menoch. d. lib. 1. arb. judic. quest. 2. quædam subsidiariæ, extraordinariæ, quæ deficientibus legitimis, solemnibus, dabantur, *l. 1. l. 2. l. 3. l. 11. l. 24. §. ult. de præ-**
- scrips. verb. tit. de extraord. cognit. l. ult. de furs. l. ult. de privas. delict. tit. de extraord. criminib. quæ ab initio nullo certo jure introductæ erant, sed propter utilitatem in judicii admittæ, paulatim postea, usu invalescente, in consuetudinem & perpetuam, juriisdictionem abierunt, l. pecunia 178. §. pen. & ult. de verb. signif. Vide supra lib. 1. cap. 65. Hodie sublatis formulis præscriptis agendi & impetrationibus in jure, l. 1. l. 2. C. de formul. & imp. sublat. ubi Cujac. in parat. Ravard. de auct. prud. cap. 2. Paulus JCrus olim librum de conceptione formularum scripsisse videtur in epigraphæ l. 20. de exception. & jure extraordinario veteri, in ordinariæ, quoad vim & exitum mutato, omnia judicia sunt extraordinaria, §. ult. Instit. de inordinat. l. 8. de publ. jud. l. 13. §. 1. & ult. de pœn. l. in senatus. §. 1. ad SC. Turpill. tit. de extraord. cognit. Cujac. lib. 8. observ. c. 33. per l. 7. repetund. l. ult. ad L. Fab. de plag. l. 1. in fine de pœn. Vide infr. c. 14. num. 37.*
- Sunt præterea quædam actiones directæ, quædam 21 utiles, quædam contrariæ, *l. 17. §. 1. & ult. commod. §. 4. ex quibusdam. Instit. de pœn. remor. litigant. §. ult. Instit. quod cum eo. Vide supra lib. 1. c. 65.*
- Quædam quoque civiles, quædam prætoriz & ho- 22 norariæ, *l. 25. de oblig. & act. §. 3. & seqq. Instit. de action. l. 178. §. 1. 2. de verb. sign. §. introduxit. Instit. quod cum eo. l. 5. de prator. stipul. Vide supra lib. 1. cap. 34. de obligat. quædam præjudiciales, aliâs præcedentes, *l. 30. de reb. auct. jud. possid. l. 1. de lib. agnosc. & aland. §. 13. Instit. de action. Vide infr. c. 14. cap. 9.**
- Quædam etiam rei persequendæ gratiâ sunt com- 23 paratæ, quibus persequimur illud, quod ex patrimonio nobis abest, *l. 35. de oblig. & act. Quædam pœnæ, quædam utriusq; causa, §. 16. sequens. & 17. 18. Instit. de act.*
- Quædam actiones sunt graves, quædam leves & 24 parvæ, *l. 1. C. defens. civit. Menoch. lib. 2. cas. 72. arbit. l. si oleum. §. ult. & l. seq. de dol. l. 3. §. quantumvis. si cui plus per L. Falcid. l. unie. C. si de moment. poss. fuer. appellas. Menochius arbitrium hoc putat, d. loc. Quædam populares & communes, quædam propriæ privatæ, ut & sup. diximus. In illis prætor actorem eligit, *l. 2. l. 3. de popul. act. quæ divinatio dicebatur, Cicero de divinatis. in Verrem. In hisce quilibet proprio motu agit, tit. C. ut nemo inuis. agere. Vide supra cap. præced.**
- Sunt præterea aliæ quædam actionum distinctio- nes, quæ ex cap. de general. affliction. conveniunt, & cap. de obligat. sunt petendæ, *l. 1. c. 34. & c. 64.*
- Hujus loci est tit. C. de formul. & impet. sublat. tit. de public. jud. tit. de extraord. cognit. tit. de popul. act. tit. de extraord. crim. tit. de præscript. verb.

Cap. 8. De rei corporalis singularis vindicatione.

- 1 Species actionum dua.
 2 Mixta actiones revera mixta.
 3 Actio realis, seu in rem, quæ, & cui, adversus quem, & ad quid competat.

- 4 *Rei petita designatio.*
 - 5 *Probatio domini.*
 - 6 *Declaratio iudicis de dominio.*
 - 7 *Omnes causas domini in iudicium deducere quando quis dicatur.*
 - 8 *Ex parte rei probanda est possessio iniusta.*
 - 9 *Pro possessore quis habeatur.*
 - 10 *Actio realis rem ipsam sequitur.*
 - 11 *Restitutio rei petita.*
 - 12 *Ejus tria capita.*
 - 13 *In quo loco restituenda res.*
 - 14 *Vindicationis species.*
 - 15 *Particularium rerum vindicatio duplex.*
 - 16 *Vindicatio rei corporalis singularis duplex.*
 - 17 *Civilis vindicatio, cui, adversus quem, & ad quid datur.*
 - 18 *Vindicatio pratoria, quid, cui, adversus quem & ad quid.*
 - 19 *Quasi-dominus quis hic dicatur.*
 - 20 *Vindicatio agri vectigalis, vel emphyteuticarii.*
 - 21 *Utilis emphyteuticaria, cui, adversus quem, & ad quid.*
 - 22 *Actio superficiaria, cui, adversus quem, & ad quid.*
- D**E membris & generalibus actionum adfectionibus, capite superiore dictum fuit: sequitur de speciebus actionum. *Supr. cap. 7. num. 2.*
- I** Species actionum sunt duæ. Est enim omnis actio realis, vel personalis, l. 38. *quod. de iudic. l. 15. §. 4. qui factus. cognov. l. 3. l. 9. C. qui possit. in pignor. l. 8. C. de pign. l. 14. C. de obl. & act. l. 1. §. 1. C. de annal. except. l. 2. C. de curat. serios. §. 1. 2. 3. 4. Inst. de sacra. l. 3. §. 3. ad exhibend. l. 2. §. 4. famul. heris. l. 3. C. de prescrip. 30. vol. 40. ann.* Illa in rem actio dicitur, l. 14. §. 2. *de except. rei jud. §. 1. 2. 3. Inst. de nox. act. §. 30. Inst. de act. l. 178. §. 1. 2. de verb. sig. l. 25. l. 28. l. 37. de oblig. & actio. §. appellamus 15. & seqq. Inst. de act. tit. C. ubi in rem act. vel realis, arg. l. 7. §. 1. de except. l. 7. C. de petit. hered. l. 40. de oblig.*
- 2** Hæc verò in personam, d. sext. arg. l. 7. §. 3. l. 25. §. 1. de pact. Mixtas actiones partim reales, partim personales, non agnosco cum Donello in §. omnium. per illum sext. *Inst. de act. esse videntur in §. sequens. Inst. de act. quales revera non sunt, Donell. lib. 19. com. c. 1.*
- 3** Realis, seu in rem actio, est, quæ competit rei domino, l. 25. l. 35. *de oblig. & act. l. 9. l. 23. l. 1. §. 2. de rei vind. §. 1. §. namq. Inst. de act. ex causa domini, quod idem in re habet, d. l. 23. d. §. 1. & seqq. Inst. de act. ad rei ejusdem vindicationem & restitutionem, l. 9. l. 10. l. 11. 12. 13. 68. l. 64. de rei vind. §. 1. 4. sic itaq. Inst. de act. adversus ejusdem possessorem iniustum, d. l. 25. l. 28. l. 35. de obl. l. quoniam. C. de rei vind. l. 9. l. 27. §. 1. ult. & l. ult. de rei vind. l. pen. de petit. hered. seu quemvis, exercitium domini, aut facultatem dominandi impediens. *Vide supr. c. 19. de poss. lib. 2. vel restituendi facultatem habentem, l. 9. in fine. de rei vind. Appellatur petitio, tit. de petit. hered. & seqq. tit. si ager veft. vel emphyt. pot. tit. si usufr. pet. l. 36. de rei vind. l. 178. §. actionis. de verb. sign. l. 8. si servus vind. repetitio, l. 42. de rei vind. rem sequens, l. 2. C. si unus ex plur. hered. adversus rem data, l. imperatores. de publ.**

*& veft. vindicatio, tit. de rei vind. §. 14. & seqq. Inst. de act. tit. si servus vind. l. 16. §. in vindicatione. l. 17. de pign. & hypoth. de vindiciis, vid. Cujac. ad tit. C. de rei vind. in parvas. Gell. lib. 20. c. 9. Borch. in §. appellamus. Inst. de act. Resin. antiq. Rom. lib. 9. c. 13. Corof. lib. 4. c. 7. miscell. Baron. in §. remenda. Inst. de interd. Alciat. lib. 1. parerg. c. 9. lib. 6. c. 24. lib. 8. c. 24. Alex. ab Alex. lib. 6. gen. dier. c. 10. Appellatur quoque lis domini, vel proprietatis, *Levicius. de usuf. l. 33. de dolo mal. l. 54. de iudic. l. 33. §. 1. de usuf. vindicatio domini, l. ult. C. rer. amos.**

Hic igitur ex parte actoris requiritur rei petite designatio, l. 6. *de rei vind. l. 19. de furti.* Probatio domini veri, vel quasi, ex justo titulo acquisiti, l. 9. l. 23. l. 66. *de rei vind. l. 1. §. 1. si pars hered. l. 27. de aur. & arg. legat. Menochius lib. 2. arb. cas. 42. Boer. decif. 42. sibi agenti scilicet, l. 11. l. 28. §. 7. de jurjur. de quo jure domini, 6 pronuntiatio & declaratio iudicis petitur & condemnatio ad restituendum, l. 1. l. 68. l. 8. l. 35. *de rei vind. l. 8. §. 1. si servus vind. l. 9. de except. rei judic. l. 15. l. 30. d. l. 17. l. 20. l. 9. l. 35. de rei vind. l. fin. C. d. l. c. 7. sup.**

In hac actione actor, non expressè causâ domini acquisiti, omnes causas, ex quibus res ipsius esse potest, in iudicium adduxisse censetur, l. 14. §. 2. *de except. rei jud. l. 11. §. 5. eod. Hotom. quest. illustr. 29.* quanquam utilius, causam certam assignare, ut succumbens in illa, regressum habeat ad alias, *Goehof. in d. l. 14. §. 2.*

Ex parte rei, probanda est ab actore possessio ipsius & iniusta, qua domini exercitium domino impedit in re ipsius, l. 1. C. de alien. jud. mus. caus. fact. l. mis. l. 9. *de rei vind. l. 1. C. ubi in rem act. l. 24. §. 2. de iud.*

Loco possessionis, seu pro possessione habetur ficta & præsumpta possessio ejus, qui dolo desit possidere, l. 131. l. 150. *de reg. jur. l. 2. §. 42. ne quid in loc. pub. l. 22. l. 25. l. 27. §. 3. de rei vind. l. 13. §. 2. l. 14. §. 5. §. 8. 9. de petit. hered. l. 12. de nox. act. l. 9. ad exhib. vel, qui se possidere fingit, cum non possideat, l. 25. l. 27. l. 7. *de rei vind. l. 13. §. 13. l. 14. de petit. hered. l. 8. §. 3. de precar. vel ejus, qui restituendi facultatem habet, l. 9. in fin. de rei vind. aut quandoq. habiturus est, l. 21. de rei vind. l. 5. §. ult. l. 12. §. ult. ad exhib. §. 3. Inst. de off. iud. aut, qui se offert rei defensionis, licet non possideat, l. 7. l. is qui se obtulit 25. *de rei vind. l. 41. de petit. hered. l. 39. de dolo mal.***

Unde actio realis rem ipsam sequitur & comitatur ad quemcumq; possessorem rei; inhæret, *Dd. in §. appellamus. Inst. de act. l. 1. C. ubi in rem act. exerc. l. 24. §. ult. de iud. l. 10. & seqq. de rei vind. ita, ut in invitum, qui desierit possidere sine dolo, non detur, l. fin. *de rei vind. Cujac. lib. 22. obs. c. 3.**

Restitutio, est rei petitæ, in ea quantitate & conditione, qua fuit eo tempore, quo ad possessorem pervenit, domino facta redditio, l. ult. §. 1. l. 22. l. 35. l. 75. *de V. S. l. 73. & seqq. de rei vind. quæ tria capita habet, quorum primum est, de re ipsa restituenda: alterum de eo, quod abest domino actori, operâ & culpa adversarii rei: tertium, de fructibus & omni causa, quæ secuta est: hoc est, de re ipsa restituenda, cum omnibus suis causis & accessionibus, l. 20. l. 17. l. 33. & seqq. *de rei vind. l. 62.**

64. 43. 44. eod. l. 28. §. si aditione. l. 2. de usufr. & interesse, quāto illa est deterior facta, l. 13. de rei vindic. l. domum. C. d. s. l. 9. ad exhibend. l. 3. commod.

- 13 Restituenda verò est eo in loco, ubi est tempore petitionis, l. 10. l. 11. l. 12. de rei vindic. l. 7. §. ult. l. 11. §. 2. ad exhibend. nisi petitor malit suis impensis & periculo, alio in loco restitutionem fieri, l. 12. l. 13. de rei vind. l. 12. §. 1. ad exhibend. l. 5. §. 12. commod. aut possessor dolosè in alium locum, quàm tempore petitionis fuit, transulerit, d. l. 12. si verò. de rei vind. l. 11. l. 12. in fine. deposit. l. 47. de legat. 1. habità ratione expensarum, l. 27. §. ult. cum l. seqq. de rei vind.
- 14 Vindicatio hæc, quam diximus, est rerum particularium, vel universalium, l. 1. de rei vindic. l. 7. C. de pet. hered. l. 3. C. de pras. 30. vel 40. ann. Illà res singulares, particulares, speciales: hæc universales petuntur, d. l. 1.
- 15 Particularium rerum vindicatio est duplex, nimirum rei corporalis, vel incorporalis.
- 16 Vindicatio rei corporalis singularis, d. l. 1. de rei vind. est civilis, vel prætoria, §. 3. sed ista. & seq. Inst. de action. l. 1. de rei vind. l. 1. de Public. in rem act.
- 17 Civilis rei vindicatio est, quæ competit vero domino, l. 9. l. 23. de rei vind. §. 2. & 4. Inst. de act. rei corporalis, §. 2. ibi, voluit si rem corporalem. Inst. de act. d. l. 1. §. 1. de rei vindic. l. 6. l. 8. l. 10. l. 12. l. 48. & seqq. d. r. adversus possessorem rei, d. l. 9. l. 6. l. 10. l. 11. l. 12. l. 13. & ult. d. tit. ad restituendam possessionem rei petitæ, §. 1. Inst. de act. l. 68. l. 17. l. 76. de rei vind. §. 2. Inst. de offic. jud. l. 5. l. 17. C. de rei vind.
- 18 Vindicatio rei singularis prætoria est, quæ conceditur quasi-domino rei, §. 4. namq. Inst. de action. l. 7. §. 6. ibi, ad instar. l. 1. l. 12. in fin. de Publ. in rem action. tam corporalis, quàm incorporalis rei, l. 12. si ego. §. 1. de Publ. in rem act. adversus quemcunque possessorem, sine legitimo titulo possidentem, d. §. 4. namq. l. 1. l. pen. & ult. de Publ. in rem. act. ad rem eidem restituendam, d. §. 4. namq. ubi Zas. & Mysl. l. 7. §. 3. & seqq. de Public. in rem act. vocatur Publiciana actio, d. §. 4. namq. l. 7. §. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 14. 16. l. 8. l. 9. de Public. in rem act.
- 19 Quasi-dominus rei hic est, cui possessio rei petitæ ex justâ & ad dominium transferendum apta causa aliquando est tradita, l. 1. §. 2. l. 7. §. ult. l. 3. l. 9. l. 13. d. r. quamque ipse bonâ fide accepit, d. l. 7. §. 17. & seqq. l. 8. l. 12. §. 2. eod. à non domino, qui jus tradendi & dominii transferendi non habuit, l. 1. §. 2. l. 2. l. 3. eod. d. §. namq. 4. atque ita in conditione usufrucipiendi fuit, l. 1. §. 1. 2. l. 12. l. 9. §. 5. l. 8. l. 12. §. 4. eod. d. §. 4. namque. Oldendorp. class. 3. act. 3. Vero quoque domino hanc actionem Publicianam dari & accommodari posse, quibusdam placuit, Zasius & Mysl. in d. §. namque. & Geil. lib. 2. obs. 62. n. 5. Oldend. d. class. 3. act. 3. sed contra verum dominum possidentem nequaquam, l. pen. & ult. de Publ. in rem act. vide Cujac. lib. 10. obs. 6. Costal. in l. 1. d. 1. & l. si à Titio 72. de rei vindic.
- 20 Ad hanc rei vindicationem etiam refero vindicationem agri vectigalis, seu emphyteuticarij & superficiæ. Actio emphyteuticaria conceditur domino directo

rei emphyteuticæ, adversus emphyteutam, ut restituat domino rem, cuius jus, seu utile dominium, ob non factam solutionem canonis, vel aliam causam factam, amisit, l. 3. C. de jure emphyt. ubi Dd. Oldend. class. 5. tit. de actionib. emphyteuticar. vid. sup. lib. 1. de emphyt. c. 77.

Utilis emphyteuticaria datur domino utili, jus emphyteuticarium habenti, l. 1. §. 1. si ager vectigal. vel emphyt. pet. quâ à possessore rei emphyteuticæ quovis, d. l. 1. §. 1. illius possessio repetitur, vid. sup. lib. 1. d. c. 77.

Actio superficialia competit illi, qui superficiem alicui soli habet in perpetuum conductam, vel emptam, aut à se extructam, & turbatur à domino soli, vel ab alio in possessione, adversus eum, qui possidet, vel impedit superficialiarum, ut restituat ablatam possessionem, l. 1. §. 1. 3. 4. 6. de superficiob. l. 73. l. 74. de rei vindic. vide sup. c. 138. lib. 1. & c. 18. Oldend. class. 4. act. 14.

Huc referas tit. de rei vindic. D. & C. tit. de Public. in rem act. tit. si ager vectig. vel emphyt. tit. C. de jur. emphyt.

Cap. 9. De vindicatione rei incorporalis singularis.

- 1 Hac vindicatio habet tres species.
- 2 Vindicatio servitutis, cui, adversus quem, & ad quid datur.
- 3 Dominus servitutis quis hic dicatur.
- 4 Dominus libertatis quis.
- 5 Casus quo possidentis datur vindicatio.
- 6 Possessor servitutis injustus quis.
- 7 Restitutio servitutis in quo.
- 8 Vindicatio servitutis duplex.
- 9 Confessoria, cui, adversus quem & ad quid.
- 10 Negatoria, cui, adversus quem & ad quid.
- 11 Negatoria utilis.
- 12 Utilis vindicatio servitutis non datur fructuario.
- 13 Confessoria & negatoria, & qua ad fines alia de rebus incorporalibus.
- 14 Vindicatio juris pignoratitii est realis.
- 15 Vindicatio pignoris & ejus appellatio.
- 16 Quid actor in hac tenore probare.
- 17 Species hujus vindicationis.
- 18 Verè Serviana actio, cui, adversus quem & ad quid datur.
- 19 Quasi-Serviana, cui, adversus quem & ad quid.
- 20 Contra possessorem, non excusso prius principali, non datur.
- 21 Status vindicatio est actio in rem.
- 22 Vindicatio status quid, cui, adversus quem & ad quid datur.
- 23 Possessor hic quis dicatur.
- 24 Possessio hic duplex, libertatis, vel servitutis.
- 25 Species vindicationis status.
- 26 Libertatis vindicatio cui, adversus quem & ad quid datur.
- 27 Ejus species.

- 28 *Vindicatio ingenuitatis, cui, adversus quem, & ad quid.*
 29 *Liberalis causa.*
 30 *Vindicatio libertinitatis.*
 31 *Vindicatio civitatis Romana cui, adversus quem, & ad quid.*
 32 *Altera civitatis vindicatio cui, adversus quem & ad quid.*
 33 *Familia vindicatio cui, adversus quem & ad quid datur.*
 34 *Altera familia vindicatio cui, adversus quem & ad quid.*
 35 *Excusationis vindicatio cui, adversus quem & ad quid.*
 36 *Vindicatio servitutis, vel potestatis, cui, adversus quem datur.*
 37 *Species hujus vindicationis.*
 38 *Vindicatio potestatis dominica, quid.*
 39 *Vindicatio potestatis altera, quid.*
 40 *Vindicatio libertinitatis, quid.*
 41 *Altera vindicatio libertinitatis, quid.*
 42 *Vindicatio proprii hominis, quid.*
 43 *Altera vindicatio proprii hominis, quid.*
 44 *Vindicatio potestatis maritalis, quid.*
 45 *Altera vindicatio maritalis potestatis, quid.*
 46 *Hac quando mulieri non necessaria.*
 47 *Vindicatio patrie potestatis quid.*
 48 *Altera vindicatio potestatis patrie quid.*
 49 *Vindicatio potestatis administrativa quid.*
 50 *Altera vindicatio potestatis administrativa quid.*
 51 *Vindicatio potestatis publica quid.*
 52 *Altera vindicatio potestatis publica quid.*

DE rei corporalis singularis vindicatione diximus in capite præcedenti: sequitur de vindicatione rei incorporalis, c. 8. nu. 15. sup.

- 1 Hæc vindicatio est 1. servitutis. 2. pignoris. 3. status.
 2 Vindicatio servitutis est, quæ datur domino servitutis, vel libertatis, l. 2. si servit. vind. l. uti frui. §. 1. l. 5. si usufr. pot. l. 1. C. de servit. & aq. Manoch. de retinend. poss. remed. 5. quest. 3. & 4. adversus possessorem injustum, §. aquæ ubi Dd. Instit. de actio. l. 6. §. 2. 5. l. 8. §. 3. l. 10. si servit. vind. ad hoc, ut possessio servitutis, vel libertatis occupata, aut impedita, restituatur illi, d. §. aquæ l. 1. l. 2. l. 10. si servit. vind. Vocatur vindicatio, in d. tit. & alibi petitio, l. 4. l. 10. de servit. l. 28. de obligat. & act. tit. si usufruct. potat.
 3 Dominus servitutis hîc dicitur, qui per traditionem ex titulo legitimo præcedentem, servitutem habet adquisitam sibi, vel rebus suis: per traditionem, inquam, quæ hîc ex patientiâ est, l. ult. de servit. l. 3. de usufr. l. 11. §. 1. de publ. in rem act. de titulo vide in l. 2. si servit. vind. Manoch. de retin. possess. remed. 5. quest. 3. & 4.
 4 Dominus libertatis verò dicitur, qui plenissimum rei suæ dominium habet ab opere servitutis immune & liberum, l. 16. l. 18. §. 2. quemad. servit. l. 34. de servit. §. rusti. Atque hîc domino possidenti vindicatio servitutis

datur, §. aquæ Instit. de act. ubi Dd. l. 8. §. 3. si servit. vind. Oldend. class. 3. act. 4. Cnjac. ad African. traç. 9.

Possessor servitutis injustus hîc dicitur, qui actû servitutis, vel libertatis sibi, vel rebus suis non competentem. exercet: idque duplici modo. Primo, quando libertatem prædii nostri veluti occupat & tenet, dum rem nostram liberam sibi, vel rebus suis servientem adferit, l. 6. §. 2. l. 4. §. 2. l. 8. §. 4. si servit. vind. hacq; pro serviente utitur, l. 17. §. 3. l. 20. §. 3. l. 33. de servit. urb. l. 5. si usufr. pot. Donell. in d. §. aquæ. nu. 9. 21. & lib. 11. com. 15. & lib. 10. c. 12. Altero modo, quando usum servitutis personalis, vel realis, alteri eundem habenti negat, impedit, occupat, l. pen. si usufr. pot. d. §. aquæ l. 6. §. 2. l. 10. si servit. vind.

Restitutio servitutis est in eo, ut possessor injustus turbare & impedire alterius servitutem, vel libertatem, aut usum liberum rerum suarum cesser, l. an usus. l. si cum meo. si servit. vind. atque de impostero, aut amplius non turbando inquietandove, cautionem præferat, d. §. aquæ l. pen. §. ult. si usufr. pot. l. 4. §. in confessoria 2. & seq. si servit. vind. l. 7. l. 12. d. 1. Donell. lib. 11. com. c. 15. In qua restitutione similiter cum libertate, vel servitute, fructus & interesse veniunt, l. 4. §. 2. 3. l. 6. §. 6. si servit. vind. l. pen. & ult. si usufr. pot. vid. sup. c. 8. nu. 11. 12.

Vindicatio servitutis est duplex: confessoria, vel negatoria, §. aquæ ubi Dd. Instit. de actio. l. 2. si servit. vind. l. 4. §. competit. l. 6. §. 2. 5. d. tit. si usufr. potat. vel ad alium pertinere neges. tit. si servit. vind. vel ad alium pertinere neges. ubi per vocem vindicetur, petatur, confessoria; & per vocem negetur, negatoria exprimitur.

Confessoria competit illi, qui in re aliena servitutem realem, vel personalem habet, seu domino servitutis, l. 16. de servit. l. 6. l. 4. l. 2. si servit. vind. l. 5. si usufr. pot. vero, vel quasi, l. 1. si servit. vind. usufructuario, l. 2. si servit. vind. emphyteutz, l. superficiar, l. et qui. de servit. cui jus aliquod in re concessum est, l. Lucius. de servit. rusti. vel annua præstatio ex fundo, l. ut pomum. de servit. jurisdictio, imperium, jus patronatus, Jasin. §. aquæ Instit. de act. Oldendorp. class. 3. act. 4. Et datur adversus eum, qui negat, vel impedit usum & servitutem, vel facit aliquid contra id, quod se in ea non facturum promissit, l. si quis disuurno. §. 1. si servit. vind. qui servitutis instrumenta refici non patitur, l. refectio. commun. prædior. ad hoc, ut ipsum dominum jure servitutis, vel jure competente, uti, frui patiat, neq; ullam molestiam ei exhibeat, l. unie ubi Bari. C. uti possid. l. 7. l. 12. si servit. vind. l. 8. l. 9. d. t. ut patiat, vel non faciat aliquid, l. quoties. §. servitutem. de servit. cum præstatio damni & interesse, l. 4. §. 2. l. 1. et si foret 6. §. 6. si servit. vind. Vocatur confessoria, quòd eâ servitutem nobis deberi confiteantur, licet negatorius verbis concipiatur, Donell. in d. §. aquæ & lib. 11. c. 15. & lib. 11. c. 11. & 12. comment.

Negatoria actio cõpetit domino libertatis, rei propriæ, qui asserit rem suam esse liberam, nec personæ, vel rei alienæ servitutem debere, l. 2. l. 4. §. 2. 3. 7. l. 6. §. 3. si servit. vind. emphyteutz, vasallo, superficiario, & aliis jus in re habentibus. Oldend. class. 3. act. 5. adversus quemvis interpellantem jus libertatis, vel onus servitutis imponere

ponere volentem, vel tentantem aliquid in realiena, aut etiam in re propria, quod alienæ noceat, §. *contra quog.* *Inft. de act. l. 2. si servit. vind.* aut servitute aliter, quam ei præscriptum, utentem, *l. 9. l. 4. si serv. vind.* ad hoc, ut ab injusta servitute usurpatione desistat, *l. 5. l. 12. si serv. vind.* & rem nostram liberam esse patiatur cum restitutione fructuum, *l. 4. si serv. vind.* exempla hujus videre licet in *l. 8. l. 17. si serv. vind. l. 54. de dam. infect. l. 36. de servit. verb. l. 5. si usufr. pesat. l. 11. l. 1. de pign. & in vim actionis, vel exceptionis proponi potest, *l. si de remero. si serv. vind.**

Vocatur negatoria, quod cā res nostras aliis servire negemus, & liberatam eam vindicemus, *d. §. aquid. ubi Dd. l. 4. l. 8. si serv. vind.* alibi negativa etiam vocatur, *l. 5. si usufr. pes. & contraria, l. 8. si usufr. si serv. vind.*

- 11 Negatoria utilis, domino, qui rem à superioribus oneribus liberam possidet, competit contra imponentem & adserentem sibi onus usus, aut fructus alicujus, ad fruendum commodè liberate rerum suarum.
- 12 Utilis vindicatio servitutis fructuario non datur, *l. 1. de remiss. l. 2. de op. nov. nunc. Cujac. lib. 1. obs. 16. Hotom. 2. amieb. respons. 16. dissentit Wesenb. de usufr. nu. 6. 7.*
- 13 Confessoria & negatoria huic admissa est, quæ conceditur quasi domino, seu quasi usum, vel usum fructum habenti, veluti jus recipiendi decimas, utendi jurisdictione, pascuis, jure portorii, vectigalis, juris patronatus, presentandi & similium, *Jas. in l. si priusquam n. 3. 4. de oper. nov. nunc. Barol. in l. si publicanus. §. ult. de public. & veft. ubi Gothofr. l. ult. de arbor. cad. & Costal. in l. 11. si servit. vind. dist. Joh. Vaudus lib. 2. q. 27.* Datur verò adversus impediētem, turbantem, denegantem, interpellantem, & iniquè hoc jus ipsius usurpantem, *Dd. ad locis.* ad hoc, ut impedire cesset: exercitium alienæ dominationis & juris.
- 14 Sequitur vindicatio juris pignoratitii, quæ in rem est, & ita vocatur in *l. 16. §. in vindicatione. l. 17. l. 8. §. in vindicatione. l. 28. de pignor. & hypoth. l. pignoris. C. d. 1. l. si cum venditor. de evict. l. 1. qui pot. in pignor.*
- 15 Vindicatio pignoris est, quæ creditor jus pignoratitium in se translatum, *l. 9. §. 2. de pign. act. l. 1. §. 6. de oblig. & act. l. 5. de pign. & hypoth. junctal. 1. de pign. act.* adversus quemvis ejusdem possessorem persequitur, §. *item Serviana 7. & 8. seq. Inftit. de act. vocatur hypothecaria & Serviana, d. §. 7. & 8. à prætor. Servio.*
- 16 Hæc vindicatio quando instituitur contra tertium possessorem alium, quam debitorem, tum actor probare tenetur pignus, tempore conventionis seu oppignerantis, in bonis debitoris oppignerantis fuisse, *Dd. in §. item Serviana 7. & 8. Inftit. de act. Geil. lib. 2. obs. 23. Oldend. class. 3. act. 10. & 11. Mascard. conclus. 456. & 270. Adenoch. de adipis. poss. remed. 3. quæst. 29.*
- 17 Pignoris vindicatio est duplex: verè & propriè Serviana, vel quasi Serviana, *d. §. 7. & 8. l. 16. §. 3. l. 17. de pign. & hypoth.*
- 18 Verè Serviana utitur creditor, locator, qui ædes, vel arcem in civitate, vel prædium rusticum extra civitatem locavit, *d. §. 7. & 8. l. 2. l. 3. in quib. caus. pign. vel hypoth.*

actis. adversus debitorem inquilinum, vel colonum, *d. §. 7. & 8. vel quemvis alium, l. 36. si quis. de nox. act. l. 9. §. in vindicatione. de pign. & hypoth.* possidentem res pro pensione & deterioratione rei locatæ, *l. 2. l. 4. l. 5. in quibus caus. pign. vel hypoth. actis. cont.* pigneratas & in prædium rusticum conductum, vel ædes illatas, *l. 32. de pign. & hypoth. l. 7. in quib. caus. pign. vel hypoth. act.* ut pignoris jus & possessionem creditori restituat, *d. §. item Serviana 7. & 8. ubi Wesenb. & Cujac. ad Paul. libr. 5. tit. 6. in fine. Oldend. class. 3. act. 11.*

Quasi Serviana competit creditori cuius, jus pignoris expressi, vel taciti habenti, *Donell. in d. §. 7. & 8. Inft. de act. Cujac. d. lib. 5. ad Paul. tit. 6. l. si fundus. §. si duo. l. si debitor. de pignor. & hypothec. adversus possessorem pignoris quemcumque, d. §. 7. item Serviana. l. 4. l. 6. in quib. caus. pign. vel hypothec. actis. cont. l. si fundus. §. in vindicatione. de pign. & hypoth. vel eum, qui restituendi facultatem habet, vel dolo malo fecit, quod minus possideat, aut restituere possit, *d. §. in vindicatione.* ad hoc, ut jus pignoris cum possessione rei restituatur eidem, *d. §. item 7. & seq. d. §. in vindicatione. l. umic. §. ut plenus. C. de rei ux. act. Vocatur actio hypothecaria, d. §. item 7. & 8. utilis Serviana, l. 4. C. de precar. l. 1. C. com. de legat. Serviana, l. 3. l. 7. l. 10. de pignor. & hypothec. pignoratitia abusive, in *l. 22. de pignor. & hypoth. l. 3. §. est autem. ad exhibend. l. 41. de pign. act. l. 7. §. inter com. divid.* Non competit hæc vindicatio adversus possessorem pignoris, non prius excusso principali debitore, *Auth. hoc si debitor. C. de pignor. Gabr. lib. 3. conclus. 1. tit. de fidejuss. nu. 1. 16. & seqq.* qui limitat in pignore legali & prætorio, & quando debitor possidet pignus.**

Sequitur de status vindicatio, quæ etiam in rem actio est, *l. 1. §. 2. de rei vind. l. 12. de eo ad exhibend. §. 19. præjudiciales. Inft. de action. ubi Wesenb. Baro & Donellus. per l. 2. C. de liberali caus. Oldendorp. class. 3. act. 9. Duar. lib. 2. dispus. e. 2. facit l. circa. de probat. l. adoptivum. de in jus vocand. vid. sup. lib. 1. c. 35. & seqq.* Dissentiunt alii, qui malè hanc ad personales actiones referunt, non considerantes causam illius, quæ ex dominio, vel possessione in personam competente, non ex obligatione est, *Oldend. d. act. 9. class. 3.* Vocatur actio præjudicialis, *d. §. 13. ubi Dd. imprimis Baro.* controversia status, *l. 7. §. 1. de vent. in poss. mitt. causa status, tit. C. ubi caus. stat. ag. deb.*

Vindicatio status est, in qua status hominis ab iniuriâ alterius vindicatur, seu, quæ commoda, vel onera potestatis non præstantes, conveniuntur ad hoc, ut illa agnoscant & præstent, *l. 27. de liberal. caus. l. 14. de probat. l. 8. de in jus vocand. Donell. in d. §. præjudiciales. num. 7. Inft. de action. Ravard. de præjudic. lib. 1. c. 1. 2. per l. 16. de exception. l. 1. C. de ordin. cognit. Baro in §. præjudiciales. Inftit. de action.*

Possessor hinc dicitur, qui usum & exercitium potestatis domino negat, impedit, præripit, vel usurpat, hoc est, commoda potestatis percipit, vel onera præstanda alteri negat, & quasi eundem dejicit ex possessione potestatis, & se subjectioni eximit, *Luit. si liber ingenu. off.*

- dicat. l. 1. q. de probat. l. 1. l. 2. q. de liberali causa. vide suprà lib. 2. cap. 25. & seqq.* Vel, qui actus dominationis non competens, exercet in non subiectum sibi. Sic igitur duplex hic est possessio, servitutis scilicet vel libertatis, *tit. C. ubi caus. statum agi debe.* Servitutis possessionem habet dominus in servum, aliumve subiectum, quo casu servus actor est, & forum domini, qui præten- dit se servi esse possessorem, sequitur, *l. 4. Cod. ubi caus. stat. ag. l. 1. q. circa. de probat.* Libertatis possessionem habet servus, aliusve, qui dicitur subiectus, contra dominum, qui asserit se servi esse dominum, quo casu agens dominus, forum servi sequi debet, *l. 3. C. ubi caus. stat. nisi dolo malo possessio illa sit adquisita, l. 1. C. de l. liberis. § ult. de liber. caus. d. l. 1. q. vide sup. lib. 1. cap. 13. q. de turb. poss.*
- 25 Species hujus vindicationis sunt duæ: libertatis scil. vel servitutis vindicatio.
- 26 Libertatis vindicatio competit illi, qui sui juris, suæq; potestatis est, adversus impediens, usurpantem, tolerantemve usum & exercitium suæ potestatis, ut cesset impedire, actorique liceat se pro libero homine gere- re, *Wesemb. in d. §. 13. præjudicialis. ubi & Baro. Brisson.*
- 27 *lib. 1. q. de verb. sign. in voce prejudicialis.* Estque I. ingenuitatis. II. Libertinitatis. III. Civitatis Romanæ. IV. Famæ & existimationis. *Vide sup. lib. 1. c. 25. & seqq.*
- 28 Vindicatio ingenuitatis datur ingenuo, adversus quemvis, jus, possessionemve libertatis, ingenuitatis impediens, & servitutem quandam, vel jus in perso- na sibi asserentem, ad hoc, ut ingenuus pronuncietur, habeaturque, *l. 2. q. de liber. caus. l. l. tit. C. d. l. 1. q. circa. de probat. quæ vocatur liberalis causa, l. quod autem. d. l. 2. q. & 101. tit. de liber. caus. D. & C. d. §. 13. præjudicialis. Insti. de action. seu questio ingenuitatis & generis, l. 6. cum proponas. C. de reb. credit. & jurajur.*
- 30 Vindicatio libertinitatis est, quam habet libertus adversus patronum, aliumve, jus libertinitatis in se præ- tendentem, *l. 1. q. l. 18. de probat. tit. si libert. ingen. off. dic.*
- 31 Vindicatio civitatis Romanæ est, quæ competit civi Romano, adversus quemvis, communionem, usumve juris Romani denegantem, præripientemve ad hoc, ut civis Romanus habeatur, & ad usum juris civitatis Ro- manæ liberum admittatur, *l. 1. §. 2. ubi Gothofred. de rei vind. vid. sup. lib. 1. c. 25.*
- 32 Altera civitatis vindicatio civibus, seu cuivis ex po- pulo competit adversus quemcunque alium peregrin- um, extraneum, civitatis jus prætendentem, possiden- tem & usurpantem ad hoc, ut peregrinus declaretur, *Gothofred. in l. 1. §. 2. de rei vind. per illum saxi. Bodin. in methodo juris universi. vid. sup. lib. 1. cap. 25. & cap. 130. & lib. 3. c. 11.*
- 33 Familiz vindicatio competit cognato, agnato, vel adfini, adversus cognatum, agnatum, vel adfinem, jura familiz, cognationis, vel adfinitatis sibi denegantem, ut pro cognato, agnato, vel adfini habeatur, & familiz & cognationis jura illi communicentur, *arg. tit. de lib. agnosce. & alend. tit. de vent. in spic. tit. de vent. in poss. mittend. per l. 7. §. 1. d. 1.*

Alterâ datur illi, qui est de cognatione & familiz ad- 34
versus extraneum, jura familiz usurpantem & quasi
possidentem, ut extraneus declaretur, & jura illa usur-
pare cesset, *Barol. in Lubicum, §. 7. interdictum 1. de vent.
in possess. miss.*

Existimationis vindicatio est, quâ liber homo, famæ 35
integritæ, agit adversus usum, possessionemve bonæ suæ
famæ impediens, diffamantem, ut impedire &
diffamare cesset, *vide Blarer. ad L. diffamari. Cod. de
ingenu. & manumiss. c. 1. m. g. c. ult. m. g. Wesemb. conf. 22.
m. 18. & seqq. vide sup. lib. 1. c. 26.*

Vindicatio servitutis, subjectionis, vel potestatis cõ- 36
petit domino, potestatem in aliû habenti, vel subiecto,
subditõve. Illi quidem, adversus subiectum commoda
conjuncta dominationi non præstantem, vel detrectan-
tem, vel quemvis injustum potestatis possessorem &
usurpatorem. Huic subiecto vero adversus superiorem,
onera potestati annexa, non agnoscentem: ad hoc, ut
ille superior, dominusve potestatis declaretur, & pos-
sessor injustus subiectus: hic verò subiectus, cui onera
debita à superiore sint præstanda, *Memo. de recip.
possess. remed. 9. quæst. 43. m. 300. & seqq. & q. 2. §. seqq.
d. §. 13. præjudicialis. ubi Dd. Insti. de act. Lomnes. cum seqq.
C. de agricol. & censib. Oldendorp. claff. 3. n. 9.*

Species hujus vindicationis sunt vindicatio 1. domi- 37
nicæ potestatis. 2. juris patronatus. 3. propriorum ho-
minum. 4. potestatis maritalis. 5. patris potestatis. 6. po-
testatis administratiõis. 7. potestatis publicæ, *de quib.
sup. lib. 1. c. 27. & seqq.* Sed & ex obligatione quadam in-
tet has personas contracta, actio personalis compete-
re potest, *vid. lib. 1. c. 87. m. 22. & seqq. & c. 79. & 80.*

Vindicatio potestatis dominicæ directæ cõpetit do- 38
mino, adversus servû recusantem servitutem, & se geren-
tem pro homine libero, & aliû quemvis exercitium &
usum dominicæ potestatis sibi adierem, usurpantem,
vel impediens & se pro possessore gerentem, *l. 1. §. 1. 2.
de rei vindic. l. 9. l. 12. & seqq. de liberal. caus. l. ult. si libert.
ingenu. esse dic.* ut ille servus actoris declaretur, & pote-
statis dominicæ commoda præstet, *l. 2. q. de liberal. caus.*

Alterâ vindicatione utitur servus, qui, petirà veniã, 39
contendit adversus dominum, onerum præstationem
denegantem, vel nimiam atq; prohibitam licentiam in
se usurpantem, ut cesset servi sui conditionem deterio-
rem facere, quàm par est, *l. 2. q. l. 1. & seqq. de liber. caus.
l. 16. l. 1. q. de bon. libert. vel adversus alium, qui servitu-
tem præten dit, se pro domino gerit, cum non sit, d. l. 1. q.
l. 16. & tit. de lib. caus. Vocatur judicium de libertate,
l. 23. §. 2. l. 2. q. 2. l. 27. §. 2. l. 29. de liber. caus. vel questio
libertatis, l. 2. ne de stat. defunct. poss. quinque. proclama-
tio in libertatem, tit. quib. ad libert. proclama. non licet.*

Vindicatio libertinitatis cõpetit patrono, qui liber- 40
tatem dedit servo suo, adversus libertum jus obsequio-
rum debitum negantem, vel se pro ingenuo gerentem,
aut alium jus patronatus sibi usurpantem in libertum
alienum, *l. ult. si liber. ingen. esse dicat. tit. de jure patron.
tit. de oper. libert. ad hoc, ut libertus patroni declaretur,
l. 1. q. de probat. l. 2. q. de oper. libert. l. 1. l. 17. de jure patron.*

Alterâ

41 Altera vindicatio libertinitatis liberto, petita venia, conceditur contra patronum, l. 4. de in jus voc. §. 12. *patronales. Instit. de act. l. 2. l. 3. l. 5. ult. de jur. patron. l. 33. de bon. libert.* qui se gerit pro illius patrono, cum non fit, d. text.

42 Vindicatio proprii hominis competit domino illius, contra hominem proprium, rusticum, colonum, censitum, adscriptitium, originarium, qui servitia debita ipsi præstare detrectat, vel se pro libero gerit, vel adversus quemvis alium potestatis hujus usum impediens, ad commoda debita præstanda, *Oldend. class. 3. act. 9. Husan. de propriis homin. Zas. & Mysf. in d. §. 13. præjudiciales. Instit. de act.*

43 Altera vindicatio, ad instar contrariæ vindicationis potestatis dominicæ, conceditur proprio homini adversus dominum recusantem præstare onera debita.

44 Vindicatio potestatis maritalis conceditur marito, adversus uxorem, officia conjugalia præstare recusantem, seq; pro non uxore ejus gerentem, aut quemlibet alium, officia maritalis potestatis usurpantem, impediensve, *arg. Genes. c. 30. 25. 26. 27. e. 29. 21. Judic. e. 15. 1. 2. & seq. 2. Sam. c. 3. 14. 15.* ad hoc, ut legitima uxor declaretur, debitaque officia suo marito præstet, *vid. sup. cap. 29. lib. 1. Donell. in d. §. 13. Instit. de act.*

45 Competit quoq; uxori hæc adversus maritum, onera conjugalia præstare detrectantem, vel maritum patremve partus se esse negantem, ad hoc, ut in intermissa, vel ommissa officia eidem liberisq; præstet, l. 1. §. 15. 16. de liber. agnos. & alend.

46 Hæc mulieri non est necessaria, quando intra 30. dies a soluto matrimonio ipsi marito, vel parenti ejus, in cujus potestate est, ad domum denunciat, se ex ipso esse prægnantem, *d. l. 1. §. denunciare. 3. §. 7. 9. 10. 11. d. tit.*

47 Vindicatio patris potestatis competit patri adversus liberos, se non pro liberis gerentes, aut potestatem patriam non agnoscentes, aut quemvis alium exercitium patris potestatis usurpantem, vel impediens, vel sibi eam iniquè adferentem, ut potestatis patris commoda sibi præstentur, habeaturque pro patre, *L. pen. de obsequi. à liber. præstand. l. 1. §. 1. l. pen. de lib. agnos. & alend. cum qua concutitur actio ingrati, l. unie. C. de ingrat. lib. De probatione filiationis vid. Menoch. lib. 6. præf. 55.*

48 Hæc conceditur etiam liberis, tam legitimis, quam naturalibus, l. 5. §. 8. §. 11. de lib. agnos. & adversus parentes, non agnoscentes liberos suos seq; pro extraneis gerentes, ut pro liberis & parentibus invicem habeantur, & onera legitima præstentur, l. 5. de lib. agnos. & alend. l. ult. si quis à parent. manumiss.

49 Vindicatio potestatis administratoriæ competit administratoriam potestatem quamvis habenti, adversus recusantes subjectionem & obedientiam, seq; pro non subjectis gerentes, aut alios quosvis, se pro possessoribus hujus administratoriæ potestatis gerentes, ad hoc, ut potestatem & imperium sui administratoris agnoscant, *vide sup. cap. 31. de potestat. administratoria.*

Contra, conceditur hæc quoque subjectis, adversus administratoriam potestatem habentem, qui officium debitum præstare illis recusat, ut agnoscat subjectos eiq; injuncta officia præstet. *vid. sup. lib. 1. cap. 31. de administ. potest.*

Vindicatio potestatis publicæ, datur habenti jurisdictionem, sive imperium, adversus quosvis, usum, exercitium & commoda jurisdictionis sibi usurpantes impediensve, ad hoc, ut imperium suum esse declaretur, & ejus exercitium amplius non impediatur, *vide supra lib. 1. cap. 32. & 33. de potest. publ. & sup. hoc lib. 3. cap. 9.* ubi & confessoriam & negatoriam tali competere diximus.

Conceditur etiam subdito adversus superiorem dominum, onera protectionis defensionisq; debita præstare recusantem, *vid. sup. lib. 1. d. cap. 32. & 33. & cap. 113. de abusu potest. public. lib. 1.*

Hujus loci sunt tit. si servit. vindic. vel ad alium pertinere neget. tit. si ususfr. per. vel ad alium pertinere neget. tit. de pignor. & hypoth. D. & C. tit. de liberali cauf. D. & C. tit. Quand. ad libert. proclam. non lic. tit. si quis ingen. esse dicet.

Cap. 10. De vindicatione rerum universalium.

- 1 *Petitio hereditatis quid, cui, adversus quem, & ad quid datur.*
- 2 *Species ejus dua.*
- 3 *Petitio hereditatis civilis quid.*
- 4 *Pro herede possidere quid.*
- 5 *Pro possessore possidere quid sit.*
- 6 *Possessor alio ex titulo, quædam qui sumitur à defuncto, non tenetur.*
- 7 *Quæ hic hereditaria intelligantur.*
- 8 *Prætoriam hereditatis petitio, quid.*
- 9 *Ejus species.*
- 10 *Ordinaria petitio prætoriam quid.*
- 11 *Ejus species.*
- 12 *A testato petitio hereditatis quid.*
- 13 *Petitio secundum tabulas, cui, adversus quem, & ad quid datur.*
- 14 *Fideicommissoria hereditatis petitio.*
- 15 *Petitio hereditatis contra tabulas quid.*
- 16 *Ejus species.*
- 17 *Prior species illius qua.*
- 18 *Quærela inofficiosi testamenti cui, adversus quem.*
- 19 *Ad quid hæc datur.*
- 20 *Quatenus imittitur actionem injuriarum.*
- 21 *Quatenus petitio hereditatis dicatur.*
- 22 *Quando non conceditur hæc quærela.*
- 23 *Petitio supplementariæ legitimæ cui, adversus quem & ad quid.*
- 24 *Petitio hereditatis prætoriam, cui & adversus quem datur, & ad quid.*

- 25 *Extraordinaria prætoria hereditatis petitio quid.*
 26 *Alia extraordinaria petitiones hereditaria.*
 27 *Carboniana possessionis petitio, cui, adversus quem, & ad quid.*
 28 *Ventris nomine, data, cui, adversus quem, & ad quid.*
 29 *Litis ordinanda causa petitio, cui, adversus quem & ad quid.*
 30 *Data contra mulierem, qua ventris nomine dolo impetravit possessionem.*

Tantum de vindicatione rerum singularium: sequitur de vindicatione rerum universalium, quæ dicitur petitio hereditatis.

- 1 Petitio hereditatis est, quæ delata hereditate adita, competet heredi, *l. 57. de petit. hered. l. emptor. C. de hered. vel act. ven. l. 1. §. 15. qui, si pars hered. pet. defuncti, ex jure per successionem adquisito, l. 19. §. 2. de petit. hered. adversus possessorem rerum hereditarium injustum, sine titulo valido eas possidentem, l. 11. l. 12. l. 20. l. 25. §. 1. l. 40. de petit. hered. ut heres, successorve declaretur, l. 10. l. 3. de petit. hered. & res hereditariæ eidem, cum fructibus & accessionibus à mortis defuncti tempore restituantur, l. 20. & seqq. de petit. hered. §. 2. Instit. de off. judic.*
- 2 Petitio hereditatis est civilis, vel prætoriam, *l. 1. l. 2. de possess. hered. petit. l. 2. de fideicommiss. hered. petit. l. 1. l. 2. 3. de petit. hered.*
- 3 Petitio hereditatis civilis datur defuncti heredi ex testamento, vel ab intestato, *l. 1. l. 2. 3. 7. 8. de petit. hered. Num. 1. 27. 1. 7. C. 37. 2. & seqq. Josu. 1. 17. 3. pro parte, vel in solidum, l. 10. d. 1. sit. si pars hered. pet. se heredem probanti, Novell. 118. §. pen. l. si quis. §. ult. cum l. seq. de legat. 2. Fachm. lib. 6. c. 43. vid. Mascardum conclus. 1245. Covarruv. lib. 2. var. resolut. c. 6. directè quidem adversus eum, qui pro herede, vel possessore possidet, l. 9. l. 13. §. ult. l. 11. & 12. de petit. hered. utiliter verò, adversus eum, qui à possessore rem petitam, quocunq; titulo habet, l. 13. §. 4. §. 8. l. 9. 10. d. 1. l. 7. C. eod. ad hoc, ut actor pro herede defuncti declaretur, l. 3. l. 10. eod. & ei possessio rerum hereditarium restituatur, §. 2. Instit. de off. judic. l. 23. & seqq. de petit. hered. Oldendorp. class. 5. art. 5. corporalium & incorporalium juri, & earum quoque, quæ alienæ sunt & quarum periculum ad heredem pertinet, l. 18. §. 2. l. 19. eod. cum augmentis à tempore mortis defuncti, l. 20. l. 41. de petit. hered.*
- 4 Pro herede possidere dicitur, qui vel bona fide credit ex quacunque causa, *l. 11. cum seqq. l. 9. l. 20. §. 6. l. 25. §. 6. 7. de petit. hered. se heredem ejusdem defuncti esse, cum non sit, l. 9. l. 11. l. 12. l. 13. d. sit. vel scit quidem, se heredem non esse, sed tamen haberi pro herede ejusdem defuncti contendit, d. l. 11. l. 12. l. 25. l. 40. eod. aut, qui verè quidem defuncti heres est, sed petitorem pro coherede agnoscere detrectat, l. 1. §. 4. l. 8. si pars hered. pet.*
- 5 Pro possessore dicitur possidere, qui nullum possessionis suæ titulum, vel causam allegat, aut allegare

potest, uti prædo, vel malæ fidei possessor, *l. 9. l. 11. l. 12. l. 13. l. 20. §. 6. l. 25. eod. aut, quam allegat, est invalida, injusta & improbata, d. l. 25. §. 5. 6. l. 20. §. 6.*

Possessor alio titulo, quam qui ex jure defuncti ducitur, possidens, singulari, sive universali, hac actione non convenitur, *l. 7. C. de petit. hered. l. 4. C. in quib. caus. cesset long. temp. præse. Oldendorp. class. 5. art. 5.*

Hereditaria hic existimantur, non tantum hereditaria corpora, sed etiam, quæ non sunt hereditaria, quorum tamen periculum ad heredem pertinet, *l. 18. §. fin. l. 19. de petit. hered. item nomine hereditatis necessarid empta, l. 20. §. 2. d. 1. pretium necessarid venditorum, d. l. 20. & augmenta hereditatis à tempore mortis, d. l. 20.*

Prætoriam hereditatis petitio est, quæ is qui post impetratam bonorum possessionem & agnitionem, *l. 27. C. de inoff. test. §. 2. Instit. de inoff. testam. jure prætorio, quasi heres, sive successor defuncti est factus, utitur, §. sed quia. Instit. de fideicommiss. hered. l. 1. de fideicommiss. hered. pet. l. 1. de possess. hered. petit. l. 37. l. 38. de petit. hered. adversus pro herede, vel possessore possidentem, l. 3. de fideicom. hered. petit. l. 2. de possess. hered. petit. ad restitutionem occupatæ possessionis, l. 2. l. 3. de fideicommiss. hered. petit. d. l. 2. vocatur possessoria hereditatis petitio, *tit. de possessoria hered. petit. l. 50. §. 2. de bon. lib. utilis respectu superioris petitionis, l. 1. l. 2. de possess. hered. petit. §. 2. Instit. de bon. possess. quæ eadem, quæ civilis hereditatis petitio, recipit, l. 2. de fideicom. hered. petit. l. 2. de possess. hered. petit.**

Prætoriam ejusmodi hereditatis petitio est ordinaria, 9 vel extraordinaria, *§. 3. 4. 5. Instit. de bon. possess.*

Ordinaria est, quæ ex ipso prætoris edicto, secundum ordinem in illo definitum, datur illi, qui bonorum hereditarium possessionem agnovit, adversus possessorem injustum, *d. §. 2. 3. 4. 5. l. 1. ut ex legib. Senat. vocatur possessoria hereditatis petitio, vel fideicom. tit. de possess. hered. petit. & sit. seq. D.*

Hæc est duplex: una ex testato, altera ab intestato, *l. 1. §. 2. & seqq. Instit. de bon. possess. sit. si tab. testam. extab. cum sit. seqq. l. 1. de bon. possess. secund. tab.*

A testato, rursus est petitio hereditatis prætoriam, secundum tabulas, vel contra tabulas testamenti, *l. 1. l. 2. quis ord. in possess. servet. sit. de bon. poss. secund. tab. sit. de bon. possess. contra tab.*

Petitio hereditatis possessoria, secundum tabulas conceditur heredi scripto, vel nuncupato, bonorum possessionem agnoscenti, *l. 1. & seqq. de bon. poss. secund. tab. l. 2. l. ult. C. de codicill. adversus qualemcunque possessorem hereditatis; liberis quidem hereditibus intra annum utilem, l. 4. C. qui admitt. ad bon. possess. l. 2. quis ord. in honor. possess. cæteris intra centum dies utiles, d. l. 4.*

Fideicommissaria hereditatis petitio datur illi, cui 14 restituta est hereditas ex fideicommissio, & qui per substitutionem succedit fideicommissario, adversus omnes possessores injustos, ut res hereditariæ restituantur, *tit. de fideicom. hered. pet. Oldendorp. class. 5. art. 7.*

Petitio

15 Petitiō hereditatis contra tabulas testamenti, conceditur heredi defuncti ab intestato, adversus heredem ex defuncti testamento nullo invalidōve, vel valido quidem, sed inofficioso, ad hoc, ut primò testamentum testatoris invalidum declaratur, vel, si validum, id rescindatur, & hereditas ex tali testamento occupata, heredi ab intestato, agnoscenti bonorum possessionem, restituatur, l. 20. l. 8. l. 34. de inoff. testam.

16 Unde duplex hereditatis petitiō prætoria contra tabulas: Una ex causa testamenti invalidi & nullius: Altera ex querela inofficiosi testamenti. Vide supra lib. 1. cap. 55. & 56.

17 Prior conceditur heredi prætorio, adversus illum, qui hereditatem defuncti possidet ex ejusdem testamento invalido, nullo, sive illud ab initio statim nulum injustūve apparuit, l. 1. l. 6. l. 7. de injust. irrit. & rupt. test. §. 1. 2. Infit. quib. mod. testam. infirmant. Cujac. lib. 11. observ. c. 14. sive ex postfacto sit irritum factum, aut ruptum testatore volente, vel invito. Supra d. lib. 1. cap. 55. & 56.

18 Querela inofficiosi testamenti competit tribus personarum ordinibus, à testatore ritè & solemniter, sed immeritò exhereditatis, l. 9. de bon. poss. cons. tab. §. 1. 2. Infit. de inoff. testam. Novell. 115. cap. 2. Primò liberis, iisque utriusque sexus, §. 2. 3. Infit. de inoff. testam. tam naturalibus, quàm adoptivis, Clar. quest. 42. & 84. §. testamentarium. d. §. 2. & spuris, contra testamentum maternum, l. 29. §. 1. C. de inoff. testam. Cujac. in Novell. 18. & lib. 8. observ. cap. 23. tam suis, quàm emancipatis, Novell. 115. c. 3. d. §. 3. Infit. de inoff. test. l. 22. l. 28. Cod. de inoff. testam. etiam posthumis, d. §. 2. Secundò competit parentibus, liberis non extantibus, l. 6. §. pen. l. 9. §. 15. l. 1. de inoff. testam. §. ult. Infit. d. l. 1. 14. l. 30. C. d. s. iisque utriusque sexus, l. 28. C. de inoff. testam. etiam naturalibus, l. adversus. de inoff. testam. Tertiò prioribus non extantibus, vel victis, l. 3. §. si emancipatus. de bonorum poss. secund. tab. competit fratribus, vel sororibus, defuncto testatori utrinque conjunctis, l. fratres. l. 24. C. de inoff. testam. vel consanguineis paternis, l. 21. l. 27. C. d. s. etiam posthumis, l. 5. de inoff. test. quando scilicet testator, hisce præteritis, turpes alias personas heredes instituit, d. l. 27. d. §. 2. Infit. eod. jure veteri, patronus etiam, cui debita portio, seu legitima, in testamento liberi non erat relicta, hanc querelam habebat, l. 2. l. 3. de bon. libert.

Datur autem hæc querela contra quemvis heredem, à testatore in inofficioso testamento scriptum, l. 20. C. de inoff. testam. hereditatem defuncti adeuntem, l. 9. §. si conditioni. de inoff. test. vel possidentem, l. 1. C. d. s. vid. Boer. quest. 145. imò quemvis testamentum defendentem, Novell. 18. c. 1. l. 8. §. si imperator. l. pen. de inoff. test. qui singuli etiam onere causæ exheredationis justæ probandæ, gravantur, Novell. 115.

19 Ad hoc verò datur, ut testamentum illud, primò inofficiosum declaratur & rescindatur, l. 2. 3. 4. Cod. de inoff. testam. deinde hereditas actori restituatur, l. 2. l. 6.

l. 7. l. 15. 19. 34. de inoff. testam. quæ duo nunquam separantur, l. 20. de inoff. testam.

Ex primo membro accusationis scilicet inofficio- 20 si, hæc querela imitatur actionem injuriarum, l. 7. de injur. l. 1. de his qui nos. infam. Cujac. lib. 17. observ. c. 17. & querela bonorū possessionis contra tabulas dicitur, l. 15. §. heredi. l. 21. de inoff. testam. & accusatio testamenti, l. 6. §. si quis. de inoff. test. Ex altero membro, he- 21 reditatis petitiō vocatur, l. 34. l. 12. l. 15. l. 6. l. 7. de inoff. testam. & olim in judicio centumvirali tractabatur, Ricard. lib. sing. pro tribun. c. 17. cap. 20. per l. 13. l. 17. de inoff. testam. l. ult. C. de petic. hered. Pet. Gregor. lib. 46. synagm. c. 7. nu. 3.

Non conceditur hæc querela, quando quis alio jure 22 civili, vel prætorio ad hereditatem defuncti venire potest, §. 3. Infit. de inoff. testam. l. 8. D. d. s. excepta bonorum possessione, ordinandæ litis causâ introductâ, quæ cum hac querela concurrit, l. 2. C. de inoff. testam. l. 8. §. 1. D. eod. vel potius eam antecedit, non quidem, ut jus tribuat, sed ut super ea querela inofficiosi lis ordinari possit, Viglius in d. §. 3. Cujac. lib. 8. observ. c. 3. & lib. 2. c. 2. Paul. lib. 4. fem. tit. 5.

Huc etiam pertinet petitiō supplementi legitimæ ex 23 l. 30. C. de inoff. testam. competens heredi instituto, cui titulo, vel elogio institutionis, Novell. 115. c. 3. l. 8. b. 1. l. si minus. C. eod. minus legitimâ, in testamento relictum est, d. l. 30. aut b. novissima. Cod. eod. Gen. lib. 2. observ. 120. Oldendorp. clas. 5. ad. 3. nec hinc donationes à vivo parente liberis factæ, in legitimam computantur, licet in collationem veniant, l. us liberis. l. en demum. l. si emancipati, C. de collat. Cujac. lib. 3. observ. cap. 30. & cap. 29. & in parat. C. de collat. Datur adversus heredem alium institutum ejusque successores, l. quoniam. Cod. de inoff. testam. Ad hoc, ut suppleatur ab eodem, quod minus legitimâ est relictum, d. l. 30. l. si minus. C. eod.

Petitiō hereditatis prætoria ab intestato competit, 24 non extantibus tabulis testamenti, ei cui secundum legitimæ successione ordinem, l. 1. l. 2. de success. edict. l. 1. quis ord. in bonor. possess. l. 1. l. 3. §. si tab. test. null. ex ab. l. 1. §. quis omiff. caus. test. bonorum possessio ab intestato defuncti, est delata, d. l. 1. de success. edict. eaque agnita, l. 1. l. 2. §. si tab. test. uti proximioribus ubique extantibus, primò liberis, descendētib. defuncti, s. und. legitimi. tit. und. cognat. Novell. 118. cap. 1. secundò adscendentibus, d. Novell. 118. c. 2. Tertiò, collateralibus, d. Novell. 118. cap. 3. Quartò, conjugi superstiti, Lunic. C. und. vir & uxor. Quintò fisco, l. 2. C. de bon. vacans. l. 1. de success. edict. Datur verò contra possessores rerum hereditariarum pro herede possidentes, ad hoc ut illas restituant. De alio juris veteris ordine, vide in §. 4. Infit. de bon. poss. tit. und. legit. & seq. tit.

Sequitur de extraordinaria prætoriana hereditatis pe- 25 titiōne, quæ nullâ certâ edicti parte testati, vel ab intestato continetur, sed ex novis legibus, ex quibus bonorum possessio delata est, prout quæque res incidit, extra ordinem datur, §. 4. sed eas. Infit. de bon. poss. l. 1. ut ex legib. semis. consuls.

26 Sunt & aliz quedam bonorum hereditationum petitiones extraordinariæ, l. 5. §. 3. de legas. præstand. contra tab. l. 3. §. fin. C. de Carbon. ed. quæ non tribuunt jus plenum vel perpetuum, l. 2. §. decretalis. de success. ed. l. 2. §. des. quis ord. in bon. poss. l. 2. §. si quis. ad SC. Tertyll. vid. Menoch. de adipisc. possess. remod. 4. m. 18. 19. & seqq. l. 1. de bon. poss. infans. furios. l. 1. de Carbon. edict. quæ competunt illis, qui decretalem bonorum possessionem à prætoribus sunt consecuti, vid. sup. lib. 1. c. 63. adversus possessorem injustum quemvis, ad fiduciarium bonorum defuncti possessionem restituendam, l. 2. §. si quis. ad SC. Tertyll.

Species harum petitionum sunt tres. I. Carboniana. Altera vetricis nomine data. Tertia litis ordinandæ causa.

27 Carboniana extraordinaria prætorica petitio datur filio defuncti impuberi, cui status quæstio ab alio movetur, l. 1. l. 3. de Carbon. ed. contra status quæstionem moventes & possidentes, ad hoc, ut quæstio mota in tempus pubertatis dilata, ipse in possessionem hereditatis defuncti restituatur, cum cautione præstita de bonis possessis restituendis aliis heredibus, si filius non esse, vel non ingenuus probetur, l. 1. l. 2. l. 3. d. s. Oldendorp. clas. 5. act. 9.

28 Ventris nomine extraordinaria petitio competens est, quæ datur mulieri prægnanti, l. 1. & seq. de vent. in poss. mittend. adversus heredes defuncti sui mariti, ex quo prægnans esse dicitur, l. 4. l. 5. de bon. poss. contra tabul. l. 2. de curat. bon. d. ad hoc, ut ex bonis mariti defuncti, cum familia sustentetur & alatur, donec enixa sit, vel constet eam non esse gravidam, d. loc.

29 Litis ordinandæ causâ petitio competens, conceditur exheredato, adversus possessorem hereditatis defuncti, ad hoc, ut ex bonis defuncti restituatur, quod iudicium, quo probet se immerito exheredatum, instituire & absolvere possit, l. 4. l. 5. de bon. poss. cont. tab. l. ventre. de acquir. hered. Oldendorp. clas. 5. act. 8. & 9. Viglius in §. cum autem. in §. de inoffic. testam.

30 Huc refero quoq; illam, quæ conceditur ei, qui successurus est defuncto, muliere abortum faciente, aut convicta postmodum de mendacio, cum gravida non fuerit, aut si ex alio conceperit, adversus mulierem, quæ possessionem ventris nomine adepta, dolo malo eam transtulit in alium, vel parentem, in cuius potestate est, l. 1. l. 2. si vent. nom. mul. in poss. miss. dol. mal. ad alium translat. esse dicat. ad hoc, ut in tantum, quanti interfuit actoris, nõ fuisse ad alium translata possessione, restituat, Oldendorp. clas. 5. act. 11. quæ actio tamen cum ex delicto sit, personalis est, ideoq; alio in loco proponenda.

Tituli huic petitioni hereditatis infervientes, sunt D. & C. de petit. hered. tit. de possess. hered. petit. tit. de fideicom. hered. petit. tit. de inoff. test. tit. de bon. poss. secund. tab. tit. de bon. poss. ex testam. milit. tit. si tab. testam. null. extab. unde lib. tit. unde legitimi. tit. und. cognat. tit. de succes. ed. tit. und. vir & ux. & tit. seqq. de vet. & milit. succes. tit. quis non comp. bon. pos. tit. ut ex legib. S. C. Torum. tit. quis ord. in possess. servet. tit. de suis & legit. tit. de vent. in poss. mittend. tit. de carbon. edict.

Cap. II. De conditionibus ex conventionibus nominatis.

- 1 Personalis actio quid, cui, adversus quem, & ad quid datur.
- 2 Ejus appellationes variaz.
- 3 Hac persona cobaretur.
- 4 In hac obligationis causa est exprimenda.
- 5 Species conditionis.
- 6 Condicio certi, vel incerti quid.
- 7 Species conditionum ex conventionibus variaz.
- 8 Conditiones ex contractibus nominatis.
- 9 Condicio mutui, cui, adversus quem, & ad quid datur.
- 10 Condicio commodati directa, cui, adversus quem & ad quid.
- 11 Condicio commodati contraria quid.
- 12 Utilis condicio commodati ex precario.
- 13 Condicio depositi directa, cui, adversus quem & ad quid.
- 14 Contraria, cui, adversus quem & ad quid datur.
- 15 Prætorica depositi, cui, adversus quem competat.
- 16 Sequestraria utilis quid.
- 17 Actio pignoratitia, cui, adversus quem & ad quid competat.
- 18 Contraria, cui, adversus quem datur.
- 19 Actio empti, cui, adversus quem & ad quid datur.
- 20 Cui denegatur.
- 21 Datur quoque de evizione, deq; damno illato.
- 22 Actio rehdibitoria, cui, adversus quem & ad quid datur.
- 23 Quamvis minoris actio, cui, adversus quem & ad quid.
- 24 Actio venditi, cui, adversus quem & ad quid datur.
- 25 Ex pacto legis commissoria, cui, adversus quem & ad quid.
- 26 Rehdibitoria de accessoria & re deteriorata reddita.
- 27 Actio quanto minoris, cui, adversus quem & ad quid datur.
- 28 Evizione, cui, adversus quem & ad quid datur.
- 29 Actio retractus, cui, adversus quem & ad quid datur.
- 30 Actio locati, cui, adversus quem & ad quid competat.
- 31 Actio conducti, cui, adversus quem & ad quid datur.
- 32 Actio emphyteusicaria, cui, adversus quem & ad quid.
- 33 Actio societatis, cui, adversus quem & ad quid datur.
- 34 De quibus durante societate datur.
- 35 De quibus finita societate competat.
- 36 Actio matrim. cui, adversus quem & ad quid datur.
- 37 Actio de sponsalibus quid.
- 38 Condicio adoptionis, cui, adversus quem & ad quid.
- 39 Condicio ex societate publica quid.
- 40 Condicio donationis, cui, adversus quem & ad quid datur.
- 41 Revocatio donationis, cui, adversus quem competat.
- 42 Querela inofficiosa donationis, cui, adversus quem & ad quid.

43 Actio

- 43 *Actio mandati directa, cui, adversus quem & ad quid datur.*
 44 *Contraria mandati actio quid.*
 45 *Actio ex verborum obligatione duplex.*
 46 *Conditio certi, cui, adversus quem & ad quid datur.*
 47 *Conditio ex stipulatu, cui, adversus quem & ad quid.*
 48 *Actio constitutoria, cui, adversus quem & ad quid datur.*

DE actionibus realibus hucusque diximus: sequitur nunc de personalibus. *Vid. sup. c. 8. num. 1. 2.*

- 1 Personalis actio competit creditori, seu generaliter illi, qui obligationem adquisivit adversus debitorem, seu generaliter illum, qui obligatus est ad dandum quid, vel faciendum, *l. 2. de oblig. & act. l. 178. de verb. signif.*
 2 §. *appellamus. Inst. de act. Appellatur actio personalis in l. 2. C. de const. pecun. l. 1. §. 1. 2. qui satisd. cogunt. l. 38. de judic. actio in personam, d. l. 2. §. d. §. appellamus. conditio. d. §. appellamus. d. l. 2. §. sit. de condit. caus. das. caus. non fecit. sit. de cond. ex L. D. & C. sit. de condit. indeb. & similib. sit. plurib. actio conditionis, l. 1. C. de cond. indeb. l. 2. C. de condit. ob caus. actio condititia, §. in quoq. Inf. quib. mod. re cons. obl. l. 7. de cond. caus. das. l. 2. 4. de reb. cred. condititia simpliciter, l. 13. §. idem Julianus. de jur. jur. §. scripti. Inf. de act. Conditio ideo dicta, quod acturus hac actione, diem reo condicebat & denunciabat, qua ipse in iudicio adesset, responsurus aetori, *Donell. in d. §. appellamus. n. 3. 7. quæ denuntiatio, alibi insinuat dicitur, l. 2. C. si ex plurib. ius. vel curat. Hodie confestim causæ omnes sunt agendæ, remotis illis denunciationibus, l. ult. C. de interd. Cujac. lib. 10. observ. c. 7. & lib. 5. c. 31. & lib. 15. c. 39.*
 3 Personalis hæc actio personæ coheret eamq; comitatur, *l. 1. §. si heres. ad SC. Treb. l. fin. §. ult. de cons. emp. & in invitum datur, Linter §. 1. de verb. oblig. Cujac. lib. 22. obf. c. 3. ut actio realis, rem ipsam sequitur & comitatur, ad quemcunque possessorem illa vadit, l. fin. de rei vind. l. 1. C. de alien. judic. mus. caus.*
 4 In hac actione personali, debiti & obligationis causa est exprimenda, cum quis mihi obligari possit, etiam ex pluribus causis, *l. 1. 4. & an eadem. §. 2. de except. rei jud. ubi Gothofred.*
 5 Conditio omnis est duplex: Una ex obligatione conventionis orta, quæ semper civilis vocatur, §. in summa. *Inst. de injur. l. fin. C. d. s. & lis pecuniaria, l. fin. de ser. l. 1. de testib. l. tunc conventis. C. de accusat. Ausb. sud novo. C. de poen. judic. qui male judic. Altera ex obligatione delicti, quæ criminalis & quandoq; civilis dicitur, d. §. in summa. *Inst. de injur. l. fin. C. d. s. Clarus in pract. q. 1. n. 2. 3. vid. sup. c. 98. de poen. lib. 1. quam poenalem rectè dixeris, §. poenales quoq. 12. Inst. de action.*
 6 Conditio ex obligatione conventionis profecta, est certi, vel incerti, *l. 9. de reb. creditis. in princip. Inst. de verb. obligas.*
 Certi, qua à debitore certæ alicujus rei præstatio petitur, *d. l. 9. l. 6. de reb. cred.***

Conditio certi est generalis, vel specialis, *d. l. 9. d. princ. tit. de reb. cred. si corr. pos. Disseruit Oldendorp. class. 4. act. 17. requir. 8.*

Illam est ex quacunque conventionem, in qua certum quid petitur, *l. 7. §. 1. de verb. oblig. d. princ. Inst. de verb. oblig. Oldendorp. class. 4. act. 17. Donell. in l. 9. num. 4. de reb. cred. à quibus discent Robert. 2. animadv. t. 3. Cujac. in parat. de reb. cred. & in explicat. l. 23. ad Afric. de reb. creditis. Hæc solum est in conditione mutui, *tit. de reb. cred. l. 6. l. 9. d. s.**

Conditio incerti est, qua rei alicujus incertæ præstatio postulatur, *l. s. de act. emp. l. 19. de precar. l. 12. de condit. furt. l. 9. l. 10. de præscript.*

Species conditionum ex conventionibus tot sunt, quot species conventionum, quibus respondent. Ex pactis accessorii ortæ conditiones induunt & assumunt naturam conventionum, quibus apponuntur. Ideoq; nullæ earum separatæ conditiones sunt.

Ex contractibus nominatis sunt sequentes conditiones. 1. conditio mutui. 2. commodati. 3. depositi. 4. pignoratitia. 5. empti & venditi, cum annexis. 6. locati & conducti, & emphyteuticaria. 7. societatis. 8. matrimonii. 9. adoptionis. 10. societatis vitæ civilis. 11. donationis. 12. mandati. 13. constituti. 14. verborum obligationis.

Conditio mutui, competit creditori, qui mutuum dedit, adversus illum, qui mutuum accepit, ut rem ejusdem generis, qualitatis & quantitatis, restituat, *Inst. quib. mod. re cons. obligas. vid. sup. lib. 1. cap. 68. de mutuo. Oldend. class. 4. act. 17. vocatur actio mutui, l. 5. C. quibus non obf. long. temp. præscript. Calendarii, l. 39. §. 1. 4. de administ. ius. ex mutui datione, l. 2. de reb. cred. Utilis est in mutuo reconciliato, *l. rogasti. l. singularia. de reb. credit.**

Conditio commodati directa datur commodanti, *l. 1. l. 1. commodato. commod. adversus commodatarium, finito usu rei commodatæ, aut aliter, quam præscriptum fuit re commodata utentem, l. 5. §. sed interdum. l. 17. §. quod autem. §. ficut. commod. l. 2. C. cod. ut rem, quam utendam accepit, restituat cum accessoriis, l. 5. §. usq. ad ob. b. t. cum refusione damni, dolo, culpæve illati, l. 3. §. si reddito. commod. l. ult. C. d. s. Cujac. lib. 19. observ. c. 24. & interesse, quando ultra præscriptos terminos ad alium usum retinuit, l. 5. §. planè. l. 17. commod.*

Conditio commodati contraria conceditur commodatario, adversus commodantem ad petendum interesse, quando intemptivè, ante expletum usum concessum, res ei aufertur à commodante, *l. 17. l. 21. eod. vel res vitiosa fuit, sciente commodante, l. rem mihi eod. aut, impenfas in eam fecit commodatarius, l. 10. §. 2. possess. eod. aut, ob vitium rei, damnum passus est, d. l. 10. l. 21. l. 22. commod.*

Utilis commodati actio datur ex precario, *arg. l. 1. §. 1. l. 14. de precar. quæ conceditur ei, qui precario dedit roganti usum vel possessionem rei etiam alienæ, l. quævisum. de precar. adversus eum, qui precarium habet, l. in robur, §. venietur. §. item si rem. de precar. ut re-*

firmatur res precario data in pristinam causam, cum fructibus ex die litis contestatae perceptis & omni accessione, *l. quæsitum. §. si seruisus. de precario.*

- 13 Conditio depositi directa competit ei, qui rem suam, vel alienam suo nomine custodiendam dedit, *l. 2. depos. l. 31. eod. adversus depositarium, d. l. 1. §. si pecunia. l. Lucius. depos. ad rem depositam restituendam cum fructibus & omni causa, d. l. 1. §. hanc actionem. cumque doli & lætæ culpæ præstatione, l. quod Nervæ. h. t. Vand. lib. 2. quæst. 33. & quandoq; cum pecunia, §. sed furis. Instit. de act. l. 18. h. t.*
- 14 Contraria depositi datur ei, apud quem res deponitur, scilicet depositario, adversus deponentem, ad restitutionem impensarum utilium & necessariorum in rei depositæ custodiam factarum, *l. 5. l. 12. l. 23. depos. cum eo, quod occasione depositi abest, d. l. 12. l. 23.*
- 15 Prætoria depositi datur ei, qui in summo rerum suarum & corporis periculo, ob tumultum, incendium, ruinam, naufragium, confugit ad proximum, rogans, ut aliquas res ei custodiat, *d. l. 1. & sit. de incend. ruin. mansr. Utilis depositi competit vectori adversus naviam, cauponem, vel stabularium, in cujus navem, cauponam, vel stabulum divertit & aliquid intrulit, ad datum restituendum, l. 3. §. 1. nave. camp. stab. dicitur actio de recepto, sit. nave. camp. stabular.*
- 16 Utilis similiter est sequestraria, competens deponenti, adversus sequestrum, *l. 9. §. Labeo. de dol. mal. ut res sequestrata restituatur, vide supra lib. 1. cap. de depositis.*
- 17 Actio pignoratitia competit debitori, qui creditor suo pignoratitia solvit, vel satisfecit, *l. 9. §. 3. l. 20. de pign. act. adversus creditorem quo cum pignus est contractum, quod sine legitima causa retinet post solutionem debiti, l. 27. de pign. act. ut datum & acceptum pignus restituat, l. debitor. §. ult. h. t. cum fructibus, damnumque in eo, culpâ, doloque suo datum refarciat, l. si cum venderet. §. ult. & l. seq. de pign. act. & venditione pignoris facta, residuum pretii restituat, l. elegantior. §. si vendideris. de pign. act. & omne interesse præstet, l. pen. d. s.*
- 18 Contraria pignoratitia, competit creditori, adversus debitorem, ad id quod pignoris occasione ipsi probabiliter abest, scilicet ad necessarios sumptus & impensas in pignore factas, restituendum, *l. si necessarius. h. t. quod sciens debitor rem alienam, aut jam alii oppigneratam dedit, l. 1. in fin. l. 16. §. contraria. h. t. quod malitiosè in pignore versatus est, l. 3. l. 9. d. s. quod creditorem deceperit, aut pacta adjecta non servaverit, l. 2. §. ult. l. 9. l. 16. l. 36. eod. Oldend. class. 3. act. 13.*
- 19 Actio empti competit ei, qui emit rem, *l. 11. de actio. empti. & vend. adversus venditorem suum, cui pretium solvit, l. 13. §. offerri. de act. empti. Cujac. lib. 23. observ. c. 15. ad rei venditæ vacuum possessionem, l. 2. l. 3. de act. empti. unâ cum omni causa, accessionibus & fructibus, à tempore contractus perceptis, d. l. 13. præcisè sibi tradendam, quandoque etiam ad præstandum quanto minoris, vel rem ipsam venditam recipiendam quando*

res vitiosa est vendita, *l. 19. §. si venditor. l. 12. §. redhibitionem. de act. empti. l. 57. de ad. ed. Oldendorp. class. 4. act. aut ad cautionem evictionis præstandam, l. 6. l. 17. Cod. de evict. Mynf. cens. 1. observ. 54. & 56. & omnino quicquid inter ipsos est conventum, l. senetur. §. 2. l. 12. de act. empti. vel ex natura hujus obligationis venit, Mynf. d. loc. observ. 53. & ex mora in re vendita tradenda, l. 3. §. si per venditorem. l. si sterilit. de act. empti. Etosman. quæst. 19. Cujac. in l. 59. de verb. oblig. Costal. in l. vinum. si certi. potas. Vocatur alibi actio empti, d. l. 11. alibi ex empto, vendito, §. actio empti. Instit. de act. l. 33. de act. empti. actio venditi, l. 36. l. 66. §. si secundum. de evict. quod promiscuè veteres hisce nominibus uterentur, l. 19. & l. 20. ubi Gothofr. de act. empti.*

Non competit hæc actio quando res litigiosa est vendita, *l. 2. §. 1. de litigios. Aurb. si beres. C. d. s. Mynf. cens. 1. observ. 55. Ex beneficio l. 2. C. de rescind. venditi. competit emptori, ultra dimidium decepto, d. l. 2. & l. 12. §. si quis. l. 13. §. si venditor. de act. empti. Donell. in l. 2. num. 16. C. de rescind. vend. Pinell. in d. l. 2. part. 1. cap. 3. Dissentit Cujac. lib. 16. observ. cap. 18. & lib. 23. cap. 23. cap. 34.*

Ad hoc similiter conceditur, ut venditor emptori caveat de vitio rei & de evictione, *l. 11. §. animalium. §. ex empto. de act. empti. item, ut præsteret æstimatio damni dolo culpave venditoris in re emptæ dati, d. l. 13. §. in his autem. ut fines fundi venditi declaret & ostendat instrumenta, l. Titius. l. creditor. de act. empti. l. ult. de bon. aut. jud. possid. & indemnitate præstet, l. 1. §. 1. de act. empti.*

Actio redhibitoria competit emptoti qui morbosum animal, aliâve rem vitiosam emit ignorans, adversus eum, qui sciens, vel ignorans vendidit rem morbosam, aut vitiosam, nec pronuntiavit palam, qualis esset, vel qui falsè affirmavit aliquid esse, vel non esse, *l. 1. §. 1. l. quis sit. §. ult. de ad. edict. ad hoc, ut rem vitiosam venditor recipiat, restituito pretio, & præterea, si quid emptionis causâ, voluntate ejusdem venditoris eroga- tum sit, ut id sibi solvat, l. debet autem l. illud sciendum. de ad. ed. vel, ut liberetur emptor à sua obligatione, d. illud. vel, ut caveat de vitiis, l. quod si noluit. §. qui mancipia. d. s. & damna illata præstet.*

Quantò minoris actio competit emptoti, ut venditor ei solvat id, quantò minoris res valuerit, cum emeret eam, *Oldend. class. 4. act. 2.*

Actio venditi competit venditori, re venditâ emptori tradita, *l. 18. de act. empti. l. 23. §. si Titius. d. s. adversus emptorem, ut is pretium conventum solvat unâ cum usuris ex mora debitis, d. l. 13. §. si Titius. §. ex vendito. & fructibus, l. 2. C. de act. empti. & sumptibus in rem venditam, post contractum factis, d. l. 13. §. præterea. §. empto. item, ut emptor, vel restituit rem venditam, vel pretium justum supplet, si ultra dimidium justii pretii deceptus fuit, l. 2. C. de rescind. vend. Mynf. cens. 4. observ. 74. item ad hoc, ut restitutus impensis, rem venditam tollat, quæ cum venditoris incommodo fuit relicta, l. 1. §. licet. de pericul. & com. rei vend. Similiter,*

- Similiter, ut omnia præstet emptor. quæ vel ex natura contractus veniunt, vel inter ipsos sunt conventa, *l. p. a. & a conventa. l. qui fundum. de cons. empt.* vocatur quandoque simpliciter actio venditi, quandoque venditi empti, *l. 33. de act. empt.* sæpe ex vendito & empto, *d. 9. actionum. Instit. de act.* & interdum actio empti, *d. l. 13. §. si procurator.*
- 25 Datur etiam venditori ex pacto legis commissoria, adversus emptorem, ut is rem venditam restituat, cum perceptis fructibus & accessoriis, & deteriorationem præstet, *l. si fundus. de leg. commissoria.*
- 26 Redhibitoria venditori competit adversus emptorem, ut præter rem, reddatur etiam quicquid accessit, sive sub ipsa venditione, sive posteaquam apud emptorem fuerit, vel culpâ ejus non pervenit, *l. cum autem. §. cum redhiberetur. l. quod si nolis. §. restitui. §. ult. de ad. edict. l. adiles. §. ult. d. 1.* vel res redhibita dolo culpâve emptoris deterior est facta, *l. cum autem. d. 1.* nec non, ut cautio præstetur ab emptore, quod res non sit obligata, vel gravata, *l. redhibere. §. 1. §. idem. de ad. edict.*
- 27 Actione quantum minoris agit etiam venditor, ut emptor damna & deteriorationem rei illatam præstet, *l. redhibitoria. de ad. edict.* & accessiones restituat cum re ipsa, *l. adiles. §. ult. d. 1.*
- 28 Actio evictionis, quando ex naturâ contractus intentatur, datur emptori contra venditorem, qui sibi rem alienam vendidit, ut rem venditam habere, possidere sibi liceat, vel pretium datum cum usuris restituatur, *vis. de evict.* Quando ex obligatione stipulationis descendit, actio ex illa causâ formanda erit. de qua paulò post.
- 29 Actio retractus competit ei, qui jus retractus habet adversus emptorem, ut restituto pretio venditori dato, & expensis factis, res emptæ sibi restituatur. *Vide sup. cap. 75. lib. 1.*
- 30 Actio locati competit ei, qui prædium urbanum, vel rusticum, aut rem mobilem, vel operam suam locavit, *l. sed a ides. §. ult. l. qui operas. Locat. l. si quis. C. d. 1.* vel ei, qui opus perficiendum pacificatur, constituta in singulos dies, aut in universum mercede, *l. 1. §. si quis. de pos. l. ea lege. §. locari. Locat. adversus conductorem, qui conduxit rem, vel operam alicujus, vel opus faciendum, l. item si pretio. l. ea lege. §. 1. locat. ad solvendum mercedem, cum usuris ejusdem, post moram, finito tempore locationis, l. 2. l. 43. l. 54. l. 58. §. 1. locat. & ad damna latâ vel levi culpâ conductoris in re conductâ illata, l. 57. l. 48. §. 7. d. 1. l. 34. C. d. 1.* quando res deterior est facta, *d. l. 54. §. inter.* quando non usus est conductor, ut oportuit, pensionibus non parat, *l. 3. C. b. t. l. 56. locat. l. 2. C. de jure emphyt.* aut ante tempus rem conductam deserit, *l. 24. §. si domus. l. 55. §. fin. locat.* similiter competit ad possessionem rei conductæ, finito tempore locationis, restituendum, *l. 1. §. pen. l. 3. locat.* & ad omnia atque singula præstandum, quæ ex natura contractus, vel pactis adjunctis veniunt præstanda, *d. l. 11. §. ult. l. 25. §. 3. locat. Covarruv. 2. var. resolut. 6. 15.*
- item, ut opus, quod vitiosum apparet, solemniter approbetur à bonis viris, vel, si convenit ita, ab ipso locatore, *l. opus quod. §. l. seg. locat.*
- Actio conducti competit conductori, adversus locatorem, ut sibi conductori liceat re conducta, aut operâ, quam conduxit, uti, vel ut solvat locator id, quod ejus interest, si à locatore, vel alio, quem locator facile prohibere potuerit, impeditur, *l. 15. l. 8. l. 30. l. 39. locat.* item, ut locator restituat ædes, aut mercedem remittat, pro rata temporis, *d. l. 15. l. habitatores. d. 1.* ut instrumenta tradat, quæ cum prædio locari solent, ad usum ejus necessaria, *l. sed addes. §. illud. locat.* ut damna, quæ passus est conductor ob vitium rei locatæ, præstet, cujus scilicet vitia nemo paterfamil. bonus ignorare solet, *d. l. sed addes. §. si quis.* nec non restituat, quæ conductor in re conductâ, suâ operâ necessariâ, vel utiliter fecit, *l. dominus horreorum. d. 1.* ut dominus sinat inquilinum ex justa causâ emigrare cum rebus suis, quò velit, *l. inquilino. de damn. infect. d. l. sed addes. §. si inquilinus.* ut pensionem ante tempus præfinitum solutam, quando ulterius uti non licet, restituat, *d. l. sed addes. §. si quis.* ut propter sterilitatem magnam, aut aliud inevitabile damnus, remittatur ei merces tota, vel pro rata temporis, aut damni, *l. ex conducto. §. si vis. §. ubi cumq. §. Papinianus. locat.* ut solvat merces, secundum mensuram, qua opus est perfectum, si ad mensuram est locatum, *l. qui insulam. §. qui adem. locat. Oldendorp. class. 4. act. 9.*
- Actio emphyteuticaria competit domino directo rei emphyteuticariæ, adversus emphyteutam, dominum utilem, ut emphyteuta restituat dominio directo rem, cujus utile dominium amisit, *l. 2. l. 3. C. de jure emphyteut. ubi Dd. vid. sup. lib. 2. c. 77. Oldendorp. class. 5. de act. emphyteut.*
- Actio societatis, vel pro socio, *vis. pro socio. §. 2. Instit. de pecun. remer. litig.* est ultrò citroq; directa, *d. §. 2.* competens sociis inter se invicem, quoties alterum alteri ex æquo & bono præstare aliquid oportet, tam finitâ, quam stante societate, *l. 65 §. nonnumquam. l. 3. l. 63. §. 15. pro socio.*
- Stante societate hæc actio datur socio contra socium, ad implendam & perficiendam societatem, ut fiat communicatio & collatio rerum in communem sociorum usum, secundum conventionem, & nominum cessio, *l. 3. l. 74. pro soc.* ut conferatur promissa pecunia, vel opera, in societatem, *l. 1. §. seqq. eod.* non in tempestivè recedatur à societate, *d. l. 65. §. 15.* in primis verò personales præstationes fiant ratione impensarum & fructuum perceptorum, *l. 38. §. ult. §. 1. l. 39. pro soc. l. 2. C. d. 1.* & participatio damnorum & lucrorum, *l. 1. l. 2. eod.* atque præstentur damna, quæ culpa socii, alter socius passus est, *l. 52. §. quidam. h. s.*
- Finitâ societate competit hæc actio ultrò citroque, ut non solum res ipsa, fors, sed etiam ejus lucra & damna, secundum legem conventionis & initæ societatis, communicentur & dividantur, *d. l. 74. l. 63. §. si cum. l. 65. §. item. eod. l. 2. C. d. 1.* ut præstetur æstimatio

ejus, quod interest, non fuisse intempestivè renunciatum, *d.l.65. §.3. l.24. pro soc.* ut socius agnoscat partem damni, *l.52. §.4. & §.3. eod.* communicentur fructus, quos ex re communi percepit alter socius, *l.38. §.2. h. s. impensas & sumptus factus in rem communem suscipiat & agnoscat, l.52. §.6.25 l.67. §.2. h. s. damnum sarciat, si quid contra pacionem contractæ societatis facit, l.17. eod.* in medium conferat rem communem amotam dolo, *l.45. l.46. eod.* item, ut detur pars ex societate debita, cum præstationibus personalibus in distractione & disociatione societatis, *d.l.65.*

- 36 Actio matrimonii, seu conjugii est utrinque directa, competens conjugii alteri, adversus alterum, ut officia conjugalia præstet, *de quib. sup. lib.1. cap.75. de maritali potestate cap.29. lib.1. vid. sup. cap.9. num.37. & seqq. lib.3.*
- 37 Actio de sponsalibus ex promissione competit societatem conjugalem implere volenti, adversus sine justa causa reculantem matrimonium, seu conjugium, *vis. de sponsalib. & d. cap.79. sup. lib.1.*
- 38 Conditio adoptionis competit parenti adoptanti, adversus filium adoptatum, ut debita obsequia sibi præstet. Competit quoque adoptato filio, adversus parentem adoptantem, ut onera patriæ potestatis præstet, *vid. sup. cap.80. de adopt. & cap.30. de patria potest. lib.1. & sup. e.9. num.34. & seqq.*
- 39 Conditio ex societate publica competit symbiotico civi, adversus universitatem, communionem juris universitatis denegantem, ut ad eandem & ejus usum admittatur. *Vide sup. lib.1. c.81. & sup. e.9. & contrà.*
- 40 Conditio donationis competit donatario adversus donantem, ut ille promissam donationem & liberalitatem impleat & perficiat & rem donatam tradat, *l. si quis. 35. C. de donat. Novell. 162. c.1. Instit. de donat. Oldendorp. class. 4. act. 18. vid. sup. lib.1. cap.82.*
- 41 Hujus loci quoque est revocatio donationis, quæ donatori competit, adversus donatarium, ut rem donatam donatori restituat ob supervenientiam liberorum. *Vid. sup. lib.1. cap.82.*
- 42 Querela inofficiosa donationis competit liberis naturalibus & legitimis, *l.1. C. de inoffic. donat. & patri, ob donationem inofficiosam, quam fecit filius, l. si filius. Cod. de inoffic. donat. adversus eos, qui à parentibus, vel liberis donationes inofficiosas acceperunt, ut id, quod per immensas donationes subtractum est legitimæ, à donatariis reddatur, tit. de inoffic. donat.*
- 43 Actio mandati directa competit ei, cujus interest mandatum negotium rectè geri, *l.8. §.6. mandas. mandanti, aut substituenti in suum locum, d.l.8. §.3. adversus eum, qui mandatum suscepit & non explevit, l.17. l.22. §. ult. l.27. §.2. mandas. aut qui non proforsu deseruit, sed dolose, vel negligenter expedit mandatum negotium, & damno affectit mandantem, l.3. d.1. l.8. §.1. §.10. eod. qui formam & fines mandati non observavit, l.5. l.46. eod. ut præstet id, quod interest mandantis, l. ad comparandas. C. h. s. rationes administrationis suæ red-*

dat, l.46. §. procuratorem. de procurat. & restituat, quod ex re gesta ad ipsum pervenit, l.8. §.9.10. cum usuris. l.10. in pr. §.3. §.8. eod.

Mandata magistratus non exsequens, pœna addicitur, *vide Frider. lib.2. de mand. c.53. Geil. lib.1. obs. 43. & 41. num.6. & 28:*

Actio mandati contraria conceditur mandatario, *44 l.12. §.7. l. ult. mandas.* etiam illi, qui cepit gerere negotium, *d.l.12. §.16.* adversus eum, qui tacitè, vel expressè mandavit, *l.6. §.2. eod. l. qui fide. d. s. ut restituantur sumptus bona fide & necessariò facti, tamen negotium conficere non potuerit, vel infeliciter gesserit sine culpâ suâ, l.5.6. §. ult. h. s. & usuras, sub quibus mutavit pecuniam ad gerendum negotium necessariam, l.12. §.9. mandas. aut ut pecuniam suppeditet sibi ad explendum mandatum, d.l.12. §. ult. & l. seq.*

Actio ex stipulatione, vel verborum obligatione, est *45 duplex; conditio certi, & conditio ex stipulatu. Oldendorp. class. 4. act. 28. in princ. Instit. de verb. oblig.*

Conditio certi competit stipulanti, seu roganti, adversus promittentem, vel respondentem aliquid certi, *l.1. de verb. oblig.* ut detur, vel fiat id, quod promissum est. Vocatur actio stipulationis, *l.83. de verb. oblig. l.77. §. pater. de legat. 2.*

Conditio ex stipulatu, *d.l.83. §.6. & in princ. Instit. de verb. obligat. l.24. de reb. cred. l.75. §. fin. de legat. 1. 47* competit stipulanti incertum, cujus non apparet species, quid, quale, quantumve sit, *l.75. l. quoties. de verb. signif. adversus promittentem rem, vel factum incertum, d.l.75.* ut detur, vel præstetur, quod est promissum, vel pœna adjecta solvatur, *§. ult. Instit. de verb. obligat.*

Actio constitutoria competit ei, cui per nudam conventionem promittitur, seu constituitur aliquid sibi, vel alii debitum, *l.1. §. eum qui. de const. pecun. adversus eum, qui pro se, vel pro alio constituit dare, aut facere ex quacunque causa, d.l.1. §. debitum. l. ult. Cod. de const. pecun. ut solvat, det, vel faciat, quod constituit, l. qui autem. l. item illa. l. id quod. de const. pecun. constitutoria appellatur, in l.20. de const. pecun. vel constitutæ pecuniz, l.1. l.2. C. d. s. & movenda post 10. dies à tempore constitutionis, l.21. de const. pecun. vel post exitum diei, l.44. §.1. de verb. obligat.*

Titulos ad has actiones pertinentes allegavimus sup. lib.1. cap.68. & seqq.

Cap.12. De conditionibus contractuum innominatorum.

- 1 *Ex innominatis contractibus dua actiones ori.*
- 2 *Actio prescriptis verbis cui, adversus quem, & ad quid detur.*
- 3 *Conditio ex causa dati, causâ non secutâ, quid.*
- 4 *Varia appellationes hujus.*
- 5 *Actio prescriptis verbis unde dicta.*
- 6 *Species hujus.*

- 7 *Æstimatoria cui, adversus quem, & ad quid datur.*
- 8 *Actio ex permutatione cui, adversus quem & ad quid datur.*
- 9 *Actio ex confederatione quid.*
- 10 *Actio ex contributione quid.*
- 11 *Actio promissui, precarii & similes.*
- 12 *Actio dotis cui, adversus quem, & ad quid datur.*
- 13 *Actio donationis propter nuptias, quid.*
- 14 *Actio donationis remuneratoria, quid.*
- 15 *Actio ex donatione ob causam futuram.*
- 16 *Actio ex pollicitatione quid.*
- 17 *Actio ex conventionione iudicii accepti & iudicati quid.*
- 18 *Actio ex juramento delato prestito quid.*
- 19 *Actio ex conventionione mercedis solvenda quid.*
- 20 *Conditio indobiti cui, adversus quem, & ad quid datur.*
- 21 *Conditio dotis, vel donationis propter nuptias, quid.*
- 22 *Conditio ex pacto, cui, adversus quem & ad quid datur.*

Expositis conditionibus descendentes ex contractuum nominatorum obligationibus: sequitur de illis, quæ oriuntur ex obligationibus innominatorum contractuum.

- 1 Ex innominatorum contractuum obligationibus oritur actio præscriptis verbis, & conditio ex causa dari, causâ non secutâ.
- 2 Actio præscriptis verbis datur illi, qui quid dedit, vel præstitit, adversus eum, qui accepit, vel cui est præstitum, ut ille vicissim ex sua parte impleat contractum & promissa præstet, vel interesse, non impleti contractus, l. 5. §. 1. l. 25. l. 26. *de præscript. verb. l. 9. l. 10. l. 7. d. s.* Unde hac agitur ad implendum contractum, *Clud. de cond. caus. dat. caus. non secut. c. 2. nu. 24.*
- 3 Conditio ex causa dari, causâ non secutâ, competit illi, qui ex contractu innominato quid dedit, vel præstitit, adversus eum, qui accepit aliquid ab eo, nec præstat, vel dat, quod promissit danti, ut restituat id, quod accepit, vel ejusdem æstimationem præstet, l. 5. §. 1. 2. *de præscript. verb. l. 3. l. 5. l. 6. l. 7. & sequentib. de cond. caus. dat. caus. non secut.* unâ cum fructibus, l. 12. *de cond. caus. dat. caus. non secut.* Unde ad distrahendum contractum hæc agitur, l. 14. *C. de restit. vend. Cludius in tit. de cond. caus. dat. caus. non secut. c. 2. nu. 24. c. 6. nu. 77 per l. 6. C. de act. empt.*
- 4 Condições, sive actiones hæc variè appellantur, nimirum actio præscriptis verbis concepta & proposita, tit. *de præscript. verb. ubi Gothoff. Harmonopol. lib. 2. tit. 3.* conditio incerti, l. 2. *in fine. l. 9. l. 16. l. 6. de præscr. verb.* vel incerta, l. 6. *Cod. de rer. permus. l. 3. C. de inutil. stipul. utilis, l. eam mota. C. de transact. l. 21. de præscript. verb. civilis, l. 5. §. 2. §. 3. l. 15. l. 1. §. 1. 2. de præscr. verb. actio in factum, l. 13. §. 2. l. 22. l. 24. l. 1. §. 1. 2. l. 12. l. 10. l. 14. §. 1. 2. d. s. extraordinaria, l. 1. *de var. & extra cognit. actio nova & propria, l. 27. de pign. act. §. 2. Instit. de locat. & cond. l. 19. l. 22. de præscript. verb.**

Actio præscriptis verbis dicitur, quod antescrisptis verbis conventionis negotium demonstret & proponat, vel ex præscripto conventionum, proinde uti convenerat. Prætor enim ex facti narratione acturo accommodatam & aptam agendi formulam præscribat & concipiebat, *Duaren. in l. 7. §. sed acti. de pact. Baro. in tit. Instit. de except. Donell. in tit. C. de præscript. verb.* propterea, quòd formulæ usitatis, vulgaribus, & prodius actionum nominatarum, actor experiri & agere non posset, vel non satis tutò, l. 2. *& seqq. de præscript. verb. l. 11. l. 14. l. 15. §. per. l. 24. l. 19. d. s.* dissentit Hotom. Conditio incerti, vel incerta dicitur, quòd ex negotio dubio, mutabili & inconstanti proveniat, l. 1. *de act. l. 1. & seqq. de præscript. verb.* Utilis actio, quia similis, vicina, proxima & adfinis nominatis & ad exemplum illarum datur, l. 2. *de rer. permus. l. 5. §. 4. l. 13. de præscript. verb. civilis,* quia negotium obligationis civile continet, l. 1. l. 5. §. ult. l. 25. §. ult. *de præscript. verb.* in factum, propter nominis certi & usitati defectum, l. 6. *C. de transaction. §. 1. ubi Baro. Instit. de except. l. 22. l. 24. l. 11. de præscript. verb.* actio extraordinaria, quod aliis deficientibus dabatur, nec ordinariis & usitatis formulis agebatur, *arg. l. 1. 2. & seqq. de præscript. verb.* nova & propria actio, scilicet separata à vulgaribus & usitatis actionibus.

Harum actionum species sunt 1. æstimatoria. 2. permutationis. 3. ex sociali actu. 4. confederationis, pacis, & contributionis. 5. precarii. 6. donationis nuptiarum causâ factæ, dotis & donationis propter nuptias. 7. pollicitationis. 8. iudicii accepti & iudicati. 9. jurisjurandi. 10. mercedis solvendæ. 11. indobiti. 12. repetitionis dotis, vel donationis propter nuptias matrimonio soluto. 13. ex pacto nudo, & legitimo. 14. ex voto.

Actio æstimatoria competit ei, cujus est res, quæ vendenda datur certa æstimatione, adversus eum, qui pro mercede, aut sine mercede accepit rem, ut venderet, ut aut res incerrupta reddatur, aut æstimatio ipsius, l. 1. l. 2. *de æstim. actio.*

Actio ex permutatione competit ei, qui rem suam animo permutandi dedit, ut aliam speciem usui suo fervientem reciperet, nec non ei, qui rem suam certis pactis tradidit, vicissim aliam, aut iisdem, aut diversis legibus à contrahente recepturus, l. 2. *l. rebus. C. de rer. permus.* item ei, qui non implet legem contractus, adversus eum, qui rem alterius ex permutatione accepit, nec tradit suam, sicuti debet, ut impleat contractum, vel præstet id, quod sua interest fuisse traditam rem: vel, ut restituatur res tradita, quasi re non secuta, l. 2. *de rer. permus. l. 5. §. ac cum do. de præscript. verb.* Sic itaque hæc & actio præscriptis verbis, & actio condiction. caus. dat. caus. non secut. locum habet: illa ad implendum contractum, hæc ad dissolvendum, prout supra diximus.

Conditio ex societate privata, inita inter parentem, liberos, cognatos, cui, adversus quem, & ad quid datur, apparet *in cap. 87. nu. 22. & seqq. lib. 1.*

9 Actio ex confederatione orta competit confederato, adversus confederatum, ad implendum & præstandum ea, quæ in confederatione sunt promissa: vel ad discedendum a confederatione ad dissociationem.

Actio ex tractatu pacis constituitur orta competit pacificanti, adversus alterum pacificantem, ad præstandum promissa, vel à pacis conditionibus discedendum. *Vid. sup. c. 87. lib. 1.*

10 Actio ex contributione conventa orta, competit fisco procuratori, adversus contribuentes, ut præstent & contribuant pro communibus Reipubl. oneribus ferendis, quæ communi consensu in conventu publico sunt constituta & recepta, *vid. d. c. 87. lib. 1. sup.*

11 Actio promutui, precarii, & similes, quæ contractui alicui nominato adfines sunt, regulantur secundum nominati contractus naturam, cui sunt similes.

12 Actio dotis competit marito, adversus promittentem, vel constituentem dotem, ut dotem ad onera matrimonii ferenda, solvat, unà cum uluris à tempore mortis, *l. 20. C. de jur. dot. l. si pro te. C. de dot. promiss. Oldend. clas. 4. añ. 16.* Si dos debeatur ex verborum obligatione, delegatione, testamento, vel aliis causis, quam ex contractu innominato, rectè quoque ex illis titulis diversis, quibus debetur, petitur, *vid. lib. 1. c. 88.*

13 Idem dicendum de donatione propter nuptias, quæ uxori competit ad petendam donationem propter nuptias, *l. servo legato. §. si testator. de legat. 1. Novell. 97.*

14 Actio donationis remuneratoriæ competit illi, cui quid ob præcedens meriti, & promissum, adversus promittentem, ut solvat vel tradat & præstet quod promissit, *l. 5. de donat. l. 2. l. 3. C. d. t.*

15 Actio ex donatione ob causam futuram, competit illi, cui donatio est facta adversus donantem, ut tradat, quod donavit, *l. 2. §. Titio. de donat. Oldendorp. clas. 4. añ. 18.*

16 Actio ex pollicitatione competit syndico universitatis, cui ob justam causam futuram, vel præteritam, quid est promissum, ut promissa præstentur, *l. 1. & seqq. de pollicitat. vid. sup. c. 88.*

17 Actio ex conventionione tacita iudicii accepti & iudicati, conceditur in lite vincenti & triumphanti, adversus succumbentem, condemnatum, ad præstandum iudicata, secundum sententiam latam, quæ in rem iudicatam transit, *l. 4. §. ait prator. de re jud. vid. sup. lib. 1. c. 89. & Oldendorp. clas. 1. añ. 12.*

18 Actio ex iuramento delato præstito, competit illi, qui iuramentum, sibi ab adversario in iudicio delatum, suscipit & præstitit, adversus deferentem, ut præstet petita, *§. 17. item si quis. Instit. de action. l. 25. & seqq. de iur. iur. vid. sup. lib. 1. c. 89.*

19 Actio ex conventionione mercedis solvendæ competit illi, qui operam & ministerium suum alteri præstitit, adversus eum, cuius consensu & voluntate hoc fecit, ut solvat & præstet justam mercedem pro boni viri arbitrio, secundum loci consuetudinem, *l. 1. de var. & extraord. cognit. sup. lib. 1. cap. 89.*

20 Condictio indebiti datur illi, qui solvit suo nomine

ex causa falsâ, illegitimâ, vel non perductâ ad effectum, *l. ex his omnibus. 54. de condict. indeb. vel domino, cuius nomine indebitum est solutum, l. si per ignorantiam. C. de cond. indeb. l. si procurator. 6. §. ult. D. eod. l. nec novum. 5. d. t. adversus eum, cui facta est solutio, l. 40. de cond. indeb. nec non adversus procuratorem ejus, cui solvitur, d. l. 6. l. 57. d. tit. etiam falsum, l. creditis. C. d. s. ut res soluta reddatur, vel tantundem, si non extet, cum fructibus & accessionibus, *l. 15. eod. vel chirographum, aut alia scriptura, continens debitum, restituatur, l. cum & soluta. C. de condict. indeb. l. is qui plus. 32. D. eod. vid. supra lib. 1. cap. 89.**

Condictio dotis, vel donationis propter nuptias re- 2 I
petitio, competit soluto matrimonio, parenti, conjugii superstiti, vel illi, qui jus repetendi dotem, vel donationem propter nuptias, sibi reservavit, adversus conjugem superstitem, vel defuncti heredem, ut restituat & reddat eandem, *vid. sup. lib. 1. cap. 89. & l. 2. solus. mat. tit. C. de rei uxor. añ.*

Actio nata ex pacto, competit ei, cui aliquid ex eo 22
debetur, adversus debitorem, ut præstet quod ex pacto debetur. *Vid. sup. lib. 1. cap. 90.*

Hujus loci sunt tituli de condict. caus. dat. causâ non secut. tit. de condict. ob turpem vel injustam causam. tit. de condict. indebit. tit. de cond. sine caus. & C. eod. tit. de pact. *Vid. sup. lib. 1. cap. 87. 88. 89. & 90.*

Cap. 13. De conditionibus descendenti- bus ex obligatione quasi-con- tractus, & mediata con- ventionionis.

- 1 Species actionum ex quasi contractibus descendenti-
um.
- 2 Actio negotiorum gestorum cui, adversus quem, &
ad quid datur.
- 3 Contraria actio cui, & ad quid datur.
- 4 Actio tutela directa quid.
- 5 Actio tutela contraria quid.
- 6 Utiles actio tutela quid.
- 7 Adfinit actio tutela quid.
- 8 Actio cura directa & contraria.
- 9 Actio de cura bonorum viventis, vel mortui.
- 10 Contraria cui, & adversus quem datur.
- 11 Actio hereditaria cui, adversus quem & ad quid
datur.
- 12 Actio communi dividundo quid.
- 13 Actio familia herciscunda quid.
- 14 Actio finium regundorum quid.
- 15 In quibus uterq. litigans actor dicitur.
- 16 Actio ad exhibendum quid.
- 17 Actio de edendo quid.
- 18 Actio testimonii dicendi quid.
- 19 Adjecta actiones, qua dicantur.
- 20 Species harum qua.
- 21 Actio exercitoria quid, cui, ad quid datur.

22 Insti-

- 22 *Institoria actio quid.*
 23 *Actio tributoria quid.*
 24 *Actio de peculio quid.*
 25 *Actio de in rem verso quid.*
 26 *Actio quod iussu quid.*

Egimus de actionibus descendentes ex contractibus innominatis: sequitur de actionibus illis, quæ proveniunt ex quasi contractibus & ex mediatis conventionibus.

- I. Ex quasi contractibus nate actiones sunt I. actio negotiorum gestorum. II. actio tutelæ, vel curæ. III. actio ex cura bonorum viventis, vel defuncti. IV. actio hereditaria. V. de communi dividendo. VI. familiæ heriscundæ. VII. finium regundorum. VIII. ad exhibendum, vel edendum. IX. ad testimonium dandum.
2. Actio negotiorum gestorum directa conceditur ei, cuius negotia gesta sunt, & generaliter illi cuius interest, *l. actio neg. gest. aduersus eum, qui sine mandatu absentis negotia gessit in iudicio, vel extra iudicium, siue unum, siue plura sint negotia, ad hoc, ut negotiorum gestor actus & gestionis suæ rationem reddat, & condemnatur in id, quod non, ut oportuit, gessit, vel, quod ex huiusmodi negotiis retinet, restituat, l. 2. de negot. gest. & usuras quoq; præster ejus pecuniæ, quæ demptis necessariis sumptibus superest, l. qui aliena. neg. gest.*
3. Contraria datur ei, qui sine mandatu absentis negotia gessit utiliter, aduersus eum, cuius negotia gesta sunt, ad hoc, ut repetat & restituatur illi id, quod impendit necessariò, vel utiliter, non voluptatis causa, *Lex duobus. l. qua utiliter. h. s. & ut liberetur ab obligatione pro domino negotiorum suscepta, & illi præstetur indemnitas rerum gestarum, si mandatum. h. s.*
4. Actio tutelæ directa datur adulto, qui sub administratione tutoris, impuberem ætatem transegit, aduersus tutorem, ad hoc, ut administrationis suæ, omniumque rerum gestarum rationem reddat ex eo die, quo per denunciationem, vel quomodocumque cognoverit se tutorem esse, *l. 3. liquidam decedens. §. ult. & l. seq. de admin. tut. l. 1. §. officio. de tutel. & vas. distrah.*
5. Actio tutelæ contraria datur tutori, & illi qui pro tutore negotia gessit, aduersus quondam pupillum, vel adolescentem, legitimæ ætatis factum, cuius tutelam administravit, ut consequatur id, quod impendit de suo in rem pupilli, vel aduki, vel si se obligavit pro eo, ut liberetur ab obligatione, aut si rem suam creditoribus pupilli, vel adolescentis obligavit, ut liberetur, *l. 3. §. contrarium. de cont. tut. act. ut præstentur usuræ, quibus caruit, vel quas alii promissit, l. quid ergo. 3. §. 3. 4. de cont. tut. act. & sumptus quoque fecit, d. l. 3. §. iudicio. s. d. s. & indemnitas in omnibus seruetur.*
6. Utilis tutelæ actio conceditur adulto, qui sub tutela verè quidem non fuit, esse tamen potuisset, *l. 1. §. si quis. de eo qui pro tut. aduersus eum, qui subiit officium tutoris, falsò putans se tutorem esse, cum non esset, aut contra ignorans se tutorem, cum re vera esset, vel sciens*

se non esse, fingens tamen esse, *l. 1. l. quare. d. s. ut ratione reddita, prorutor, vel quasi curator reliqua præstet, ac damna, per malam administrationem illata, sarciat, d. l. 1. & seq. d. s. i.*

Admissa actio est cautio rem pupilli salvam fore, ex stipulatu, *l. 1. l. 3. §. generaliter. rem pupilli salu. fore.*

Actio curæ directa & contraria, cum priori tutelæ & directa & contraria conveniunt, exceptis personis, quæ hoc in loco sunt maiores, quæ ad annum 25. pervenerunt, superiori verò loco minores 25. annis. *Vide lib. 1. cap. 92.*

Actio de cura bonorum viventis, vel defuncti, datur illis, quorum bona sunt administrata, vel heredibus eorundem, aduersus administratorem & curatorem bonorum, ut curæ & administrationis suæ rationem reddat, & reliqua restituat, *l. 1. l. 2. de curat. bon. dand.*

Contraria competit curatorio, aduersus eum, cuius bona administravit, ut sumptus & impensas factas restituat, liberet eum ab obligatione, etiq; indemnitate præstet. *Vid. sup. lib. 1. cap. 92.*

Actio hereditaria datur his, quibus aliquid in testamento à defuncto est relictum, *l. 35. de vulg. & pupill. subst. §. heres. Instit. de obligat. qua ex quasi cont. l. 5. §. heres. de oblig. & act. l. 3. l. 4. ex quib. caus. in possess. act. aduersus adcentes heredes, legatarios, fideicommissarios, aliosve, qui ex testamento præstare quid iussi sunt, d. l. 5. §. heres. l. 2. C. com. de legat. ad hoc, ut relictum à defuncto, ipsis præstetur & tradatur, d. §. heres. §. furti. Instit. de action. l. 1. l. 2. C. commum. de legat. Oldendorp. class. 5. act. 4. vocatur actio ex testamento, §. si res aliena. Instit. de legat. l. 69. seruo. §. ult. l. 82. l. 91. §. ult. de leg. 2. l. 29. §. si heres. de legat. 3. Olim extraordinaria erat actio, l. pecunia. §. actionis. de verb. sign. sed hodie minime. *vide l. 1. l. 2. C. com. de legat. Pet. Gregor. lib. 42. synagm. c. 33. num. 14. 15. vocatur quoq; actio legati, l. 35. de vulg. & pupill. subst.**

Utiliter hæc actio datur ad cautiones & satisfactiones ultrò citroque præstandas, *de quibus lib. 2. diximus. cap. 93.*

Actio communi dividendo conceditur ei, qui ex quacunque causa legitima, rem cum alio communem habet sine societatis contractu, & communem rem cupit dividi, siue possideat, siue non, *l. pen. com. divid. & dominus est rei communis, l. in fin. com. divid. & provocat ad divisionem, l. communi. §. qui rem. h. s. aduersus consortem, qui planè negat divisionem, aut non vult iustè dividere, Luit. C. d. s. ad hoc, ut dividat rem communem & præstationes personales, ut si quid damni datum factumve est, vel si quid abest alicui consorti, vel aliquid ad eum ex re communi pervenit, aut impensas fecit, pro debita parte agnoscat & suscipiat, l. 3. l. 4. §. sicut. com. divid. Oldendorp. class. 4. act. 22. Directa socio domino, utilis bonæ fidei possessori datur, *l. 7. com. divid. & de rebus incorporalibus communibus, d. l. 7. §. si rem. §. si duo. l. 10. §. 1. eod.**

Actio familiæ heriscundæ conceditur coheredi volenti à communiione discedere, aduersus coheredem

quemvis l. 2. l. 1. *fam. hercisc.* vel eum, cui ex senatus-consulto Trebelliano restituta est hereditas pro parte, l. *sed & ejus*. §. 1. d. 2. ut distributâ in portiones debitas hereditate, unicuique sua pars adjudicaretur cum fructibus, ut nihil indivisum relinquatur, & si res dividi non potest, ut alter alteri, certa pecuniâ vicissim condemnentur, cum evictionis cautioz præstanda: similiter ut imputetur heredi id, quod dolo, vel culpâ ejus amissum, deteriusve factum est in hereditate, l. *bona*. l. *incerti*. *Cod. fam. hercisc.* utque restituatur, si quid à coherede sublatum fuerit ex hereditate, l. 8. *Cod. d. 1.* & sumptus bona fide facti in hereditate restituantur, l. *filia*. *Cod. d. 2.* & ea quæ defunctus coheredi debet ex dote & bonis maternis, vel ex eo quod in rem ipsius versum est, l. 2. *C. d. 1.*

Directa hereditas juris civilis: utilis bonorum possessoribus datur, l. 24. §. 1. l. 2. *fam. hercisc.*

14 Actio finium regundorum conceditur domino prædii qualicunque, l. 4. §. *finium. fin. regund.* adversus dominum, beneficiarium, emphyteutam, usufructuarium, vel creditorem, l. 4. §. *non solum. d. 1.* ne alter alterum in finibus suis turbet, & termini turbati restituantur, & distinguantur, l. 4. §. *finium*. §. *in judicio. h. 1.* & præstetur id quod nostra interest, non fuisse mutatos fines culpâ adversarii, d. l. 4. §. 1. & fructus restituantur, d. l. 4. §. *poss.* & merces mensori solvatur, d. l. 4. §. *sed & mensor.*

15 In his tribus præcedentibus judiciis, communi dividundo, familiæ herciscundæ, & finium regundorum, uterque litigans actor dicitur, l. 2. §. 2. *com. divid. l. 13. de judic.* quæ ad personales actiones referuntur, *Donell. in §. omnem*. §. *quadam*. *Instit. de act.* *Cujac. lib. 9. obs. 36.*

16 Actio ad exhibendum directa datur ei, cujus pecuniariter interest, exhiberi sibi rem mobilem, l. 3. §. *si quis. §. sciendum. ad exhib.* adversus possessorem quemcunque, l. 3. §. *ult. l. Celsus. in princ. l. nam & cum. ad exhib.* etiam illum, qui facultatem exhibendi habet, d. l. *Celsus. §. Julianus*. aut, qui dolo fecit, quo minus possideat, qui corrupti, interemit, vel aliud rem transulit, d. l. *Julianus. in princ.* & §. *si quis. ad exhibend.* ad hoc, ut nobis rei vendendæ copia fiat & apprehendendæ illius potestas, d. l. 3. l. 2. *ad exhibend.* & ut liceat mihi rem meam ex tuo loco tollere, vel ut tu rem meam, rebus tuis inclusam, vel mixtam, excludas, aut separes, d. l. *Celsus. §. idem*. & l. *Julianus. §. glans. d. 2.* vel, ut præstetur interesse rem non fuisse exhibitam, l. *de eo. h. 1.* vide *sup. lib. 2. cap. 95.* Contraria ad exhibendum datur exhibenti pro sumptibus exhibitionis restituendis.

17 Actio de edendo directa competit ei, cujus interest, adversus eum, qui contra se est acturus, l. 1. *de edend. l. 2. C. de edend. l. properandum. C. de judic.* item adversus judicem, vel actuarium, ut acta edat, l. *prolatam. C. de sentent. & interlocut. omnium jud. l. properandum. §. etsi quidem. C. de judic. l. 2. C. de edend.* adversus adversarium, qui instrumentum, vel scripturam judicialiter producit, l. 2. §. *additiones. de edend.* qui commune documen-

tum possidet, l. *procurator. C. de edend. l. si qua sunt. l. inter coheredes. §. qui familia. fam. hercisc.* adversus argentarios, l. *quadam. l. argentarius. de ed.* item adversus fiscum, l. *ne quisquam. eod.* adversus actorem, l. *non est novum. C. de edend. negotiatorem, l. prator ait. eod. D.* & omnes, qui officium operantur ad hoc impendunt publicè, vel privatim, ut actus sui rationem diligenter conficiant, item adversus notarios, tabelliones, campsores, collybistas, trapezitas, creditorem, qui rationes suâ, vel debitoris gratiâ scripsit, l. *non est novum. C. d. 1.* ad hoc nimirum, ut exemplum exhibeant, vel facultatem describendi concedant ejus scripturæ, quæ petitur, l. 2. *de edend.* vel id, quod interest actoris, rationes fuisse editas, aut scripturam, l. *argentarius. §. cum autem. de edend. l. ubi exigitur. §. 1. d. 2.* vide *Obden-dorp. class. 1. act. 5. & supra lib. 2. cap. 95.* Contraria de edendo datur edenti pro sumptibus & impensis restituendis.

Actio testimonii dicendi directa competit illi, cujus interest rei veritatem esse notam, adversus eum, qui rei scientiam & cognitionem habet, vel præsumitur habere rei notitiam, ut testimonium veritati perhibeat, vel interesse non perhibiti testimonii præstet. *Vid. sup. lib. 2. cap. 95.* Contraria datur testi, ad sumptus & impensas atque interesse præstandum, ob latum testimonium, d. lib. 2. cap. 95.

Actiones provenientes ex conventionibus mediatis, vocantur adjectæ, l. 5. §. *item si. de exerc. act. l. 44. de pecul.* quod alii actioni, in principalem dominum competentem, adjiciatur, & omnes sunt prætoriz, l. 2. *de institut. l. si eum. de exercit. act. l. 2. quod juss. l. 2. de in rem vers. l. 1. de pecul.*

Species harum sunt 1. actio exercitoria. 2. institoria. 3. tributoria. 4. de peculio. 5. de in rem verso. 6. quod jussu.

Actio exercitoria competit ei, qui contraxit cum 21 exercitore ipso, vel cum magistro, quem præposuit, vel cum eo, quem magister substituit, adversus exercitorem, vel magistrum navis, aut eum, qui à magistro substitutus fuit, ad hoc, ut reus condemnentur ad dandum & solvendum, quidquid ex contractu cum magistro navis inito, secundum formam præpositionis, debetur, §. *eodem ratione. Instit. quod cum eo. l. 1. §. non autem. §. magistrum. §. igitur præpositio. de exercit. act.*

Institoria actio ei competit, qui contraxit cum in- 22 stitote, aut cum eo, quem institor fortè peregrè profectus, quasi institorem ex operariis suis reliquit, l. *quicunque. §. sed & cum. de instit. act. l. 1. Cod. quod cum eo. qui in alien. potest.* adversus eum, qui præposuit institorem, sive ipse, sive procurator ejus, vel negotiorum gestor, domino ratum habente, d. l. *quicunque. §. ult.* item adversus procuratorem, l. *sed & in ipsum. d. 1.* ut condemnentur ad id, quod debetur ex contractu cum institore inito præstandum, l. *institoria. C. de instit. & exerc. act.*

Actio tributoria competit ei qui contrahendo cum 23 filio,

filio, vel seruo alicujus, creditur ei mercem peculiarem, l. 1. §. potestatis. de tribus. atq. item creditori cum infititore ejus contrahenti, l. procuratoris. §. item parvi. d. s. adversus patrem, vel dominum, qui filiumfam. aut servum passus est negotiari in merce peculiari, ut ille condemnatur ad contribuendum pro rata omnium debitorum, vel unius debitoris, quicquid ex ea merce extat, in quam creditum est filio, vel seruo, vel quidquid eo nomine receptum est, l. de tribus. atq. vel, ut quanto minus tributum est, quam debuerit, id præster teus, videlicet, si dolo ejus factum est quominus, vel etiam nihil tribueretur, l. illud quoq. §. si cuius dolo. d. s.

24 Actio de peculio datur creditori, qui cum seruo, vel filiofam. contraxit ex re peculiari, l. 3. §. sed filiusfam. de pecul. adversus patrem, dominumve, ut præster, quatenus est in peculio profectitio, vel dominico, §. præterea. Inst. quod cum eo. l. 5. §. ult. l. 9. §. peculium. de pecul.

25 Actio de in rem verso datur ei, qui principaliter contraxit cum filiofam, vel seruo, & omnibus, qui cum liberis hominibus contraxerunt, cum in famulitio alicujus essent, & in rem domini suis contrahentium vertissent, adversus patrem, vel dominum, in cujus utilitatem res fuit versa, l. si res domino. §. ult. Et l. seq. de in rem verso. ut quatenus in usum, vel rem ipsorum utiliter vel necessariò est versum, restituant, l. de in rem verso. §. 4. præterea. Inst. quod cum eo qui in alien. potest.

26 Actio quod jussu conceditur illi qui contraxit cum filio, vel seruo, voluntate patris, aut domini præcedente, vel sequente, l. 1. §. si ratum quod juss. adversus patrem, vel dominum proprietarium, usufructuarium, & bonæ fidei possessorem servi, item adversus pupillos, quorum tutores jusserunt, & dominum, cujus procurator aliquid jussit, l. 1. quod jussu. ut præster in solidum, quod filiusfam. vel servus ex eo contractu debet, l. 1. l. 3. quod juss.

De hisce omnibus & singulis vide sup. lib. 1. cap. 92. & seqq. ubi & tituli pertinentes ad has conditiones, sunt designati & notati.

Cap. 14. De generalibus adfectionibus & requisitis conditionum criminalium.

- 1 *Conditio ex delicti obligatione quid.*
- 2 *Hujus requisita duo.*
- 3 *Aktor hic dicitur accusator.*
- 4 *Accusator quis.*
- 5 *Species illius.*
- 6 *Voluntarius aktor quis.*
- 7 *Qui accusare possunt.*
- 8 *Qui accusare prohibentur jure naturali.*
- 9 *Qui prohibentur jure civili.*
- 10 *Limitatio in criminibus exceptis.*
- 11 *Necessarius accusator quis.*
- 12 *Denunciator quis.*
- 13 *Forma denunciationis.*

- 14 *Judicis officium in denunciatione.*
- 15 *Denunciator voluntarius, vel necessarius.*
- 16 *Voluntarius quis.*
- 17 *Denunciatio quando concessa.*
- 18 *Fama & diffamatio loco denunciationis est.*
- 19 *Necessarius denunciator quis.*
- 20 *Denunciator publicus quis.*
- 21 *Utilitas delatorum.*
- 22 *In quibus locis illi constituendi.*
- 23 *Hi delatores tenentur etiam deferre casualem, & impenibilem mortem hominis.*
- 24 *Denunciator necessarius ad judicis interrogationem factum.*
- 25 *Ex officio quando judex procedit.*
- 26 *Quid judex interrogare debeat.*
- 27 *Inquisitio quando à judice permissa potest.*
- 28 *Ex quibus constat, delictum perpetratum esse.*
- 29 *Diffamatio unde sumenda, & probanda.*
- 30 *Diffamationis loco habetur denunciatio.*
- 31 *Inquisitio sine præcedente diffamatione instituta.*
- 32 *Inquisitio cum accusatione concurrere potest.*
- 33 *Reus accusatus quis.*
- 34 *Accusari quilibet potest.*
- 35 *Durante officio officialis, quando accusari potest.*
- 36 *Conditionum ex delictis species.*
- 37 *Judicia ordinaria & extraordinaria.*
- 38 *Ordinaria publica, vel privata.*
- 39 *Publica qua.*
- 40 *Privata judicà qua.*

HActenus de conditionibus ex conventionum obligationibus ortis: sequitur de illis, quæ ex obligatione delictorum proficiuntur.

Conditio igitur ex delicti obligatione orta est, qua læsus directò, vel per consequentiam adversus delinquentem agit, ut ille injuriam illatam, justâ pœnâ resarciat, arg. A. l. c. 2. 4. 1. 2. 3. & seqq. 19. 20. 21. c. 25. 15. 16. 17. 18. 19. 23. c. 26. 1. 2. 3. quæ actio in genere dicitur, sit. C. quand. civil. atq. crimin. præjud. aut quæstio & disceptatio criminalis, l. pen. & ult. l. 1. l. 2. C. de ordine judic.

Requisitum hujus conditionis ex parte actoris est, 2 ut ille probet, sibi jus domini vel obligationis competentis, esse ademptum, vel læsum, à reo delincente, & propterea pœna eundem esse afficiendum, ex parte delinquentis verò eundem dolo deliquisse & pœnæ obnoxium.

Aktor hic est accusator, vel denunciator, Clar. §. fin. 3 quæst. 3. per l. 4. §. 2. ad L. Jul. pecul. qui quandoque concurrunt, Clarus d. quæst. 3. num. 7. 8. Et quæst. 10. num. 1. quæst. 51. nu. 10.

Accusator est pars offensa, quæ publicè & solemniter in judicio contra delinquentem agit, Clarus d. loc. quæst. 12. Duaren. lib. 1. disput. cap. 38. Gomez. de delict. Matth. cap. 5. 25. 26. 27. Luc. cap. 18. 1. 2. 3. Johan. c. 8. 3. 4. 5. Et seqq. cap. 18. 29. Actor. cap. 19. cap. 22. c. 25. 16. 23. 2. 4. 1. 2. 3. 19. 20. 21. 1. Timoth. cap. 5. 19. nominato & expresso delicto commisso, ejus loco & tempore, anno, mense

& persona efficiente, *Daniel. c. 3. c. 13. 51. & seqq. Añor. c. 24. 1. 2. 3. & seqq. c. 25. per tot. Johan. c. 18. 29. 30. Clar. quæst. 12. num. 9. 10. 11. Farinac. lib. 1. quæst. 1. num. 11. & seqq. Mascard. conclus. 512. num. 3.* Olim fieri solebat cum subscripione, *l. 35. ad L. Jul. de adult. l. 3. §. 2. l. 7. de accusat. & professione ad similitudinem ejusdem pœnæ, seu ad talionem, si non probaretur crimen, d. l. 3. Deut. c. 17. 7. c. 19. 18. & seqq. Daniel. c. 6. 24. 25. c. 13. 26. id adjeci. Borch. ad princ. Inst. de publ. judic. Clar. quæst. 12. num. 15. 16. 17. 18.*

5 Accusator iste est voluntarius, vel necessarius.

6 Voluntarius est, qui spontè, proprio motu, ad accusationem procedit, eamque suscipit, qui vindex dicebatur, *Num. c. 35. 12. 19. 21. 24. 25. Josu. c. 20. per tot. Deut. c. 19. 2. l. si uxor. §. 2. 3. 7. ad L. Jul. de adult. l. 30. C. d. s.*

7 Accusare verò omnes possunt in delictis privatis, qui suam, vel suorum injuriam prosequuntur, *l. ult. de privas. delict. Fayin. d. lib. 1. quæst. 12. nu. 7. per l. 22. C. de furt. In publicis delictis, omnes omnino, qui expressè non prohibentur, l. 8. de accusat. l. 5. ad L. Jul. de vi publ. Farinac. d. loc. nu. 8. Clar. quæst. 14. & quando in privatis delictis pœna sileo applicatur, *Clarus quæst. 17. Farinac. d. loc. nu. 9.* aded ut hîc etiam filiusfam. sine consensu patris accusare possit, *Clar. quæst. 12. nu. 11. & quæst. 14. & forensis quivis extraneus, Clar. d. loc.**

8 Jure naturali accusare prohibentur quidam ob suspicionem, vel notam perfidiam & calumniam, veluti infamiã juris infamis, *l. 8. de accusat. Clar. quæst. 14. nu. 17.* damnatus publico judicio, *l. 4. de accusat. vido dist. Clar. quæst. 14. num. 15.* inter reos relatus, *l. 5. de publ. judic. l. 9. de accusat. Clar. d. quæst. 14. num. 12. Farinac. quæst. 12. num. 21. 22. 23.* socius criminis & accusatus de eodem crimine, accusatorem suum accusare volens, *l. fin. C. de ordin. cognis. Farin. d. loc. num. 25. Clar. quæst. 2. numos accipiens, ut accusaret, l. 8. de accusat. excommunicatus, Clar. quæst. 14. num. 16. Farinac. d. loc. num. 28. & seqq. inimicus capitalis accusati, *Clar. d. quæst. 14. num. 17. 18. & quæst. 24. Farin. d. loc. num. 34. & seqq.* etiam reconciliatus & inimici mei amicus, *Clar. d. quæst. 12. nu. 41. 42.* calumniã notatus, *l. 4. l. 8. l. 9. de accusat. bestiaris, d. l. 4. harenarius. d. l. 4. leno, l. 1. l. 4. §. 2. de his qui nos. infam. qui semel ab accusatione destituit, l. 3. l. 7. C. de his qui accusat. l. 4. C. ad Sc. Turpill.**

Deinde, ob defectum ætatis accusare prohibetur minor 20. annis, *l. 2. §. pupillus. de accusat. Farin. quæst. 12. num. 15. Clar. quæst. 14. l. 15. §. 6. de adult.*

Tertio, ob consanguinitatis vinculum, quod est cum accusato, *l. 14. l. 18. C. de his qui accusat. non poss. Farin. d. quæst. 12. num. 54.* veluti parentes, liberi, frater, soror accusare prohibentur, *l. 13. l. 18. C. d. s. vide Mare. c. 13. 12. 13. & Matth. c. 10. 19. adde Deut. c. 21. 18. 19. l. un. C. de emendat. propinq.*

Quarto, ob reverentiam & fidelitatem, quam accusato debet, vasallus dominum suum, *Clarus quæst. 14. num. 23.* uxor maritum, servus dominum, libertus patronam, *l. 1. l. 4. de postul. laicus clericum suæ parochiæ, Clar. quæst. 7.* accusare regulariter non potest,

Quinto, ob potentiam, qua accusato quis est formidable, ut magistratus, alii ve in honore & potestate constituti accusare non possunt, *l. 8. l. 22. de accus. l. 38. §. fin. de adult.*

Jure civili prohibentur accusare ob sexum mulier, *9 l. 1. l. 8. l. 13. de accusat. l. 1. de postul. Farin. quæst. 12. nu. 16. Clarus quæst. 14. ecclesiasticus, Clarus quæst. 14. num. 3. Farinac. quæst. 12. num. 12.* distinguit, *AB. c. 24. 1. 2. 3. 4. c. 25. 1. 2.* an quoque laicus clericum, vide disting. *Farin. d. quæst. 12. num. 13. Clarus quæst. 7. & 14. Añor. d. c. 24. c. 23. 3. 4.* plures in eodem libello simul, *l. 10. de accusat. Clarus quæst. 13. §. fin. discentur, Duar. lib. 1. dist. 39.* De accusatore ex pluribus constituendo, olim iudicium dabatur, quod divinatio vocabatur, *Cicero. epist. 142. Quintil. lib. 3. cap. 10. & lib. 7. c. 4. per l. 2. §. ult. ad L. Jul. de adult. ubi Briffon. l. 10. de accusat.* quod hodie non obtinet, *Clar. d. loc. Duos reos habens, tertium accusare prohibetur, l. 16. C. de his qui accusat. non poss. l. 8. de accusat. Cujas. lib. 6. obs. c. 12. Clar. quæst. 13. num. 3.* miles alieno nomine accusans, *l. qui accusare. de accusat. d. l. 8. C. cod. Clar. quæst. 14.* quod hodie non observatur, *Farinac. quæst. 12. nu. 14. Clar. quæst. 14.*

Sed tamen hi omnes, in criminibus exceptis, accusare possunt, scilicet in crimine hæreseos, læsæ majestatis, Simoniam, magiæ, fraudatæ annozæ, parricidii & similibus, *l. 1. l. 8. l. 11. l. 13. de accusat. l. 5. l. 12. Cod. de his qui accusat. l. 7. ad L. Jul. majest. Clar. quæst. 14. Clarus quæst. 12. num. 16. & seqq.* similiter & tum, quando suam suorumve usque ad 8. gradum, injuriam persequuntur, vel Reipubl. causa accusant, *Farinac. quæst. 12. num. 58. & quæst. 13. num. 16. 13. & seqq. 31. 37. 38. & seqq. Clarus quæst. 14.*

Hodie quoque accusare possunt milites, minores 25. annis excedentes annum 14; pauperes bonæ famæ, filiusfam. sine consensu patris, infames infamiã facti, *Clar. quæst. 14. Farinac. quæst. 12. num. 49. 50.* & accusatus civiliter agere volens, *Clarus d. quæst. 14. & quæst. 2.* vel post absolutionem, *l. fin. C. de ordin. cognis.* aut accusans suum accusatorem de majori, vel minori crimine ex carcere, *Clar. d. loc.* etiam laicus ecclesiasticum. discentit Clarus.

Necessarius accusator est, qui officii publici necessitate coactus, accusat, qui dicitur fiscalis, *Clarus quæst. 3. num. 6. & quæst. 10. num. 6.* à quo libellus, ex indicis & informatione & inquisitione judicis collectus & composuit, contra accusatum offertur. *de quo infr. num. 20. & seqq.*

Denunciator est etiam non offensus, seu læsus, qui sine accusatione solemnî, extrajudicialiter, privatim apud acta judicis, delictum, tam privatum, quam publicum, defest, indicat & insinuat, *Clarus quæst. 17. num. 4. quæst. 7. num. 10. Marant. part. 6. tit. 2. per l. 7. de adult. l. 7. C. de accusat. Levit. c. 5. 1. 2. c. 19. 17. 18. Genes. cap. 37. Luc. cap. 16. 1. 2. 3. Deut. cap. 17. 3. 4. 5. 6. 7. Daniel. cap. 3. 8.* ut judex ad inquisitionem de criminis istius veritate & autore instituendam, incitetur & informeretur, *Clarus quæst. 7. num. 2. 3. Bossius tit. de denunci. num. 2. Clarus quæst.*

quæst. 21. num. 3. 4. *Altor. cap. 23. 16. 17. & seqq. Esliber*
6. 2. 22. 23.

Hæc loco accusationis habetur, *Clar. quæst. 6. nu. 7.*
quæ etiam in casu, quo quis accusare non potest, con-
ceditur, *Clar. quæst. 7. num. 2. Al. d. cap. 23. 16. 17. 18. 19.*
20. 21. 22.

13 Forma denunciationis est, ut denunciator judici si-
gnificet in scriptis, vel voce, Notario excipienti & in
acta referenti, delictum tale, vel tale à Titio commis-
sum esse, cujus notitiam habeant Sempronius & Ca-
jus, vel de quo delicto intellexerit & cognoverit de-
nunciator à tali, vel tali, *Clar. quæst. 7. nu. 2. 3. Josu. c. 7. 19.*
22. 23. & seqq.

14 Denunciatione factâ, judicis officium est, testes à
denunciante nominatos, interrogare, & se per inquisi-
tionem de maleficii veritate & autore melius informa-
re, *Clarus d. quæst. 7. num. 10. Dent. c. 17. 3. 4. 5. c. 13. 14. 15.*
c. 19. 18. c. 21. 1. 2. 3. & seqq. vel mandare denunciati, ut
melius, plenius, & certius se informet & instrui curet
de delicto denunciato, & postea judici referat, *Clar. d.*
quæst. 7. nu. 10.

15 Denunciator est voluntarius, vel necessarius, *Clar. d.*
quæst. 7. nu. 10.

16 Voluntarius est, qui spontè, proprio motu, nulla ne-
cessitate coactus, *Daniel. cap. 3. 8. l. 4. §. fin. de condit. ob*
surp. caus. Clar. quæst. 87. Mysf. cens. 5. obs. 41. judici deli-
dictum revelat, citra accusationis solemniam, l. 7. C. de
accusat. l. 6. §. 3. ad Turpil. Clar. d. quæst. 87. Gen. c. 37. 2. 3.
Al. c. 23. 19. 20. 21. l. 1. ad L. Cornel. de sicar. l. 2. 4. de fals.
vocatur professio judici, d. l. 1. & d. l. 2. 4. delator, tit. C.
de delator. l. 15. §. fin. ad L. Jul. de adult. Vide lib. 1. c. 119.

17 Talis denunciatio concessa est, etiam in casu, quo
aliquis accusare non potuisset, imò, quo poenitentia
denunciandi est concessa, si crimen non est capitale,
Clar. quæst. 10. Marant. part. 6. tit. 1. num. 1. 2. & seqq. 34.
38. 42. 45. & seqq.

18 Vice denunciationis solet esse fama, seu diffamatio
de delicto perpetrato, *Dent. c. 17. 4. c. 19. 18. facit Genf.*
c. 18. 20. 21. Luc. c. 16. 1. 2. 3. Clarus quæst. 7. num. 1. 2. 3. &
quæst. 6. num. 2. & quæst. 21. num. 2. De famæ probatio-
ne vide Mysf. cens. 5. obs. 46. Clar. d. loc. Marfil. in præf.
crimin. §. constantis. num. 11. 12. Similiter famæ vicem
supplet deprehensio in flagranti crimine, Johan. c. 8. 2. 3.
4. 5. Clar. quæst. 8. num. 1. notorium factum delinquen-
tis, Clar. quæst. 9. num. 1. querela partis offensæ, Clarus
q. 10. Judic. c. 20. 3. 4. 5. quæz hodie loco inquisitionis ha-
betur, d. quæst. 10. item exceptio, qua crimen alicui ob-
ijcitur, Clar. quæst. 19. per 101. confessio partis de crimi-
ne à se commisso, Clarus d. quæst. 19. num. 4. 2. Sam. c. 1.
15. 16. indicia levia & suspicio probabilis de delicto,
Clar. quæst. 20. num. 1. 2. Bestius in præf. crimin. tit. de
inquisit. num. 8. 61. confessio socii criminis ejusdem de
socio, Clarus quæst. 21. num. 4. Roland. à Valle consil. 73.
num. 2. volum. 1. transactio delinquentis cum offenso,
Clar. d. quæst. 21. nu. 38. inconstantia, tirubatio & men-
dacium delinquentis, Clar. d. loc. nu. 39.

19 Necessarius denunciator est, qui etiam invitus de-

nunciare cogitur, idque propter officii publici necessi-
tatem, vel interrogationem judicis.

Denunciator publicus ex officii publici necessitate 20
est, qui officium denunciandi injunctum à giudice sus-
cepit, *Clar. quæst. 7. nu. 4. & quæst. 10. nu. 4. Dent. c. 1. 17.*
1. Sam. c. 22. 9. 10. c. 23. 19. Al. c. 9. 1. 2. 3. Exod. c. 18. 22. 23.
Vide suprà lib. 1. c. 114. vocatur delator, tit. C. de delator.
l. 10. de divers. & temp. præscript. l. 2. C. de fals. mens.
quadruplator, vide Menoch. cas. 198. num. 5. 6. Cujac.
lib. 7. obs. c. 28. Brisson. lib. 3. antiquis. c. 17. stationarius,
instigator, fiscalis, procurator & promotor in inquisitionis,
l. 8. C. de accusat. l. 2. §. 12. de offic. præf. urb. l. 1. C.
de curs. & station. Clar. quæst. 10. nu. 3. 4. emissarius, Cla-
rus d. loc. nunciator, delator, l. 6. §. 3. ad SC. Turpil. l. 7.
C. de accus. l. 1. C. de decurion. l. 6. C. de dignis. Cujac. lib. 7.
observ. c. 28. & lib. 1. observ. 33. & in tit. C. de delator.
Menoch. lib. 2. arb. cas. 198. officialis iudicis, syndicus,
fiscalis, Clar. quæst. 7. num. 3. 4. 12. qui loco accusato-
ris, seu partis est, Clarus quæst. 10. num. 4. de quo & su-
prà num. 11.

Ejusmodi delatores & nunciatores, utilius est, ut 21
juxta constitutum, quam ut ipse reos criminum per se
conquirat, *Clarus quæst. 10. num. 3. 4. & quæst. 7. num. 3.*
4. 5. Robert. lib. 4. semens. cap. 13. per l. 7. C. de accusat. l. 1.
luis. C. de custod. reor. l. 1. de offic. præf. urb. l. 13. de
offic. præfid.

Ordinat autem & constituit eos juxta, seu magi 22
stratus in parochiis, oppidis, ut delicta deferant & indi-
cent, quò ex horum denunciatione, testimoniis & indi-
ciis juxta ad inquirendum amplius & interrogan-
dum plures testes, incitetur & informetur, *Clar. quæst. 7.*
nu. 2. 3. 4. Marant. d. tit. 1. nu. 128. & seqq. aut, quo judici
via interrogandi & inquirendi aperitur, Clar. quæst. 21.
num. 1. & quæst. 6. num. 4. 5. 6. 7. 11. d. l. 13. d. l. 1. §. quoties.
Rom. c. 13. 3. 4. Sapiens. c. 1. 2. 6. 1. 2. 3. 4. Dent. c. 17. Exod.
c. 18. 21. c. 23. 2. 3. Levit. c. 19. 15. l. 9. C. de judic.

Atque ejusmodi delatores, etiam mortem hominis 23
cujusque casualem, fortuitum, naturalem, etiam impu-
nibilem, deferre & indicare debent, *Clarus quæst. 7. n. 6.*
imò tam notoria, quam occultata delicta, *Clarus d. loc.*
num. 2. 4. 5. quamvis his juxta non facile credit, Clar.
d. loc. num. 3. l. 6. de cust. reor. Gen. c. 39. 14. 15. 16. 17. Dent.
cap. 19. 16. 1. Hebra. cap. 4. 6. 12. 13. 15. Josua c. 22. 13. & seqq.
Matth. c. 26. 60. c. 28. 12. 13. 15.

Denunciator necessarius, ad interrogationem judi- 24
cis factus, est quibus alius privatus, *vide Gothofr. in l. 4.*
§. 4. de condit. ob surp. caus. Mascard. conclus. 377. &
lib. 1. cap. 114. à quo juxta indicia delicti commissi, seu
certiorem, latiore, cum omnibus circumstantiis in-
structionem & informationem, seu denunciationem
ulteriorem adsumit & exigit, Clarus quæst. 3. num. 2. &
quæst. 9. & quæst. 21. nu. 2. Marant. part. 6. tit. 1. num. 20.
21. l. 13. congruit. de offic. præfid. l. 4. §. 2. ad L. Jul. pecul.
Levit. cap. 24. 11. 12. & seqq. Judic. cap. 8. 13. 14. & seqq.
cap. 20. 3. 4. 5. 6. 7. 12. & seqq. Esliber c. 2. 22. 23. Al. c. 24. 8.
25. argum. 2. Reg. cap. 10. c. 11. c. 23. 2. Chron. cap. 14. 5. 6.
Preverb. c. 20. 26. 30. c. 31. 3. Dent. c. 19. 18. c. 17. imprimitis

de loco, tempore & persona commissi criminis, *Bavin. lib. 2. quest. 1. num. 11. & seqq. Heig. lib. 1. quest. 39. Clarus quest. 31. num. 12. & quest. 12. Daniel. cap. 13. 51. & seqq. in adjct. 1. Sam. c. 30. 15. 16. 17.*

25 Hanc interrogationem iudex instituens, dicitur ex officio procedere per viam inquisitionis, remedio extraordinario, *Clarus quest. 3. num. 3. quest. 5. num. 1. 3. 5. quest. 6. num. 1. Judic. c. 8. 13. 14. c. 20. 3. 4. 5. Hodie dicitur remedium ordinatum ex consuetudine, Farinac. lib. 1. quest. 1. num. 10. quod vocant inquisitionem, indagacionem, investigationem delicti, receptionem testimonium & examen eorum contra aliquem de delicto, Farinac. quest. 6. & quest. 21. quest. 11. Bossius. de inquis. Deut. c. 17. 3. 4. & seqq. c. 19. 18. c. 13. 14. Judic. c. 20. Exod. cap. 2. 11. 13. Rom. c. 13. 1. 2. Proverb. c. 20. 8. 26. c. 24. 11. 12. Dicitur *Araxerxes in Novell. 124. c. 12. l. 6. de custod. reor. Act. c. 25. c. 26. 27. Deut. c. 13. 14. 15.* Ad hanc iudicem ex mero officio procedere teneri hodie, asserit *Heig. lib. 1. quest. 39. per Parid. de Puteo de synd. in verb. negligentia. c. 1. nu. 8. 9. 10. cap. 4. nu. 4. 6.**

26 Interrogat autem iudex à recepto ejusmodi denunciatore, I. de veritate criminis, an commissum revera extet, de quo quaeritur, delictum, ex omnibus circumstantiis & probationibus liquidis & apertis, *Farinac. quest. 1. nu. 6. 11. 12. quest. 2. per tot. Gabr. lib. 7. conclus. 17. num. 4. tit. de crim. l. 1. §. 13. l. 5. §. 2. ad SC. Syllan. l. 29. de jur. ficti. Deut. c. 17. 3. & seqq. Jos. c. 22. 12. & seqq. II. De autore delicti. III. Quis ex fama communi autor malefici dicatur. IV. quando videt ex responsione oriri contra aliquem suspicionem, tum specialiter contra talem inquiri, *Clar. quest. 6. num. 1. quest. 11. num. 1. Farin. quest. 9. nu. 21. 22.**

27 Inquisitio illa, seu interrogatio, à iudice institui potest, quando diffamatio plena, vehemens & frequens, seu indicium aliquod de autore delicti commissi praecessit, *Farinac. d. quest. 1. num. 40. & seqq. & quest. 9. nu. 5. Menoch. lib. 1. orb. jud. quest. 78. Mascard. concl. 351. num. 1. Josu. cap. 22. 10. 11. & seqq. Luc. c. 16. 1. 2. 3. Deut. c. 17. 3. 4. 5. 6. c. 21. 1. 2. 3. 4. Esther c. 2. 22. Gen. c. 18. 20. 21. 22. 23. Clarus quest. 5. nu. 4. 5. quest. 6. caque non semel, sed pluries, ita ut scandalum diffamatio generaret, *Clarus d. quest. 6. num. 21. & quest. 14. Marsil. in pract. crim. §. constans. num. 33. Deut. c. 19. 12. 14. 15. Josu. c. 22. 11. 12. 13. 32. 1. Sam. cap. 23. & seqq. indicium, inquam, etiam leve, *Menoch. quest. 88. num. 2. & seqq. lib. 1. de presumps. Mascard. conclus. 754. num. 22.* Ad transmittendum libellum, majora indicia requiruntur, *Farin. quest. 1. nu. 46. & seqq.***

28 Delictum verò perpetratum esse constat, per solam etiam denunciationem, in delictis illis, quae nullum vestigium post factum relinquunt, *Clar. quest. 4. num. 2. 3. 4. & quest. 5. num. 1. 2. 3. 4. 5. Deut. cap. 13. 14. 15. Esther c. 2. 22. 23.* In illis verò, quae sunt facti permanentis, per ocularem inspectionem praecedentem, plenamve probationem & indubitam, *Farinac. quest. 2. per l. 1. §. idem. ad SC. Syllan. l. 9. C. unde vi. Mascard. conclus. 830. num. 5. 7. Num. c. 35. 30. Deut. c. 21. 1. 2. 3. 4. & seqq. Josu.*

*cap. 7. 19. 22. 23. Clarus quest. 4. num. 4. & quest. 55. quam inspectionem notarius cum omnibus circumstantiis, ex qualitatibus actis diligenter inscribere debet, Clar. d. loc. Marsilius pract. crimin. in princ. num. 4. 17. & seqq. nisi essent crimina occulta & difficultis probationis, in quibus qualaqualia indicia sufficienti, *Gabriel. lib. 7. conclus. 17. nu. 14. Farinac. quest. 2. num. 12. & seqq. Clar. quest. 66. Menoch. lib. 1. praef. 58. Mascard. conclus. 829. nu. 5.**

Diffamatio ab honestis, à denunciatore nominatis, 29 fide aliqua dignis personis, ad minimum duabus sumitur, *Farinac. quest. 9. num. 6. Num. c. 35. 30. 31. Deut. cap. 17. 3. 4. 5. 6. cap. 19. 17. Johan. cap. 8. 17. Luc. cap. 16. 1. 2. 3. Clarus quest. 23. & quest. 6. num. 12. Bossius in pract. crimin. tit. de inquis. lib. 1. arbit. quest. 78. causam licentiae sufficientem reddentibus, *Clarus quest. 6. num. 13. quod scilicet à majore parte populi audiverint, num. 14. vel potius, quod illud audiverint publicè, seu voce publica à populo, Clarus d. quest. 6. num. 14. 15. audiverint, inquam, non à suspectis, maledicis, inimicis & similibus, Roland. à Valle consil. 16. num. 10. 11. volum. 1. consil. 3. num. 19. volum. 3. Clarus quest. 6. neque ab iis, à quibus fama originem sumpsit, *Wesemb. c. consil. 98. num. 11. Clarus d. quest. 6. num. 13. 14. per l. 1. C. de injur. vel quibus à delinquente denuncia-to damnum est illatum, Roland. à Valle consil. 24. vol. 1. num. 24. Clarus quest. 7. num. 3. & quest. 21. num. 14. ubi distinguit. Menoch. lib. 2. cas. 110. Mascard. concl. 898. num. 24. 25. & seqq. licet offensae partis relatione, iudici viam ad inquirendum aperti receptum sit, *Clar. quest. 10. §. fin.****

Diffamationis loco habetur denunciatio, *Clarus 30 quest. 7. num. 2. Genes. cap. 18. 20. 21. 22. Josu. c. 20. fama communis, cujus est incerta origo, Clar. quest. 6. & 7. Deut. c. 17. 4. c. 19. 18. 2. Samuel. c. 13. 30. 31. 32. Luc. cap. 16. 1. 2. 3. 4. multorum testium depositio & testimonium de crimine, *Clar. quest. 9. unius probi viri denunciatio, Farinac. quest. 9. num. 17. 20. Clarus quest. 6. adde Deut. c. 19. 16. c. 17. 6. indicia praecedentia delicti perpetrati, Farin. d. quest. 9. num. 20. Marant. tit. de inquis. num. 22. part. 6. in specul. auro.**

Inquisitio igitur, sine praecedente diffamatione instituta, formatave contra non diffamatum, aut formâ suâ legitimâ carens, non tenet, sed nulla est, *Clar. q. 6. num. 9. quest. 20. num. 3. quest. 12. Marsil. in pract. crim. §. sciendum. num. 87. Farinac. lib. 1. quest. 1. nu. 41. & seqq. & q. 9. per tot. aded, ut hoc casu, nec testes super tali denunciatione recepti, neque confessio rei postea secuta, praedictum inquisito generent, *Roland. consil. 3. vol. 3. nu. 11. 12. 13. Mascard. conclus. 351. Marsil. in §. constans. num. 12. Farin. quest. 9. nu. 8. & quest. 1. num. 42. & seqq. Clarus quest. 6. Menoch. lib. 1. cas. 68. nisi generalis fieret inquisitio, an nimirum perpetratum sit delictum, quae fieri potest, etiam nullâ famâ praecedente, *Clar. quest. 6. nu. 5. 6. Aliâ necessaria est sententia de eo, an indicia sine legitima & sufficientia, Roland. à Valle consil. 17. nu. 24. volum. 4. & iudici asserenti diffamationem praecessisse,***

non

non creditur, quando de illâ non constat, *Farin. quest. 9. num. 7. Clarus quest. 6.* nisi inquisitio ad denunciationem publici officialis fiat, *Farinac. d. loc. num. 11.* nec non parte nihil opponente, *Farin. d. quest. 9. nu. 12. 20.* in inquisitione formata proprio motu, de mandato & scientiâ principis; *Farinac. d. loc. num. 13. Menoch. quest. 78. lib. 1. arb. judic. Clar. quest. 6. per l. 4. nullus. C. ad L. Jul. majest. modò princeps asserat, sibi de famâ & delicto constare, & verbis asserit vis utatur, Farin. d. quest. 9. num. 1. & seqq.* Similiter sine diffamatione præcedente inquisitio fieri potest in crimine hæreseos, *Farinac. d. quest. 9. num. 14. & læsæ majestatis, Farin. d. loc. num. 15. & in inquisitione instituta contra officiales ejusq; ministros, d. quest. 9. num. 16. & in inquisitione generali, d. quest. 9. num. 18. Clar. quest. 6.*

32 Inquisitio hæc cum accusatione concurrere & cumulari potest; & contrâ, accusatio cum inquisitione. *Clarus quest. 3. num. 7. 8. 9. in præf. Solemnia inquisitionis apud Judæos erant, ut indictio jejunio & peractis precibus, de delinquenti vel autore criminis, publicè infamatio reciperetur: uti colligitur ex 1. Reg. c. 21. 9. 20. 12. ubi Junius. Josu. c. 7. 6. & seqq. Pet. Martyr in d. c. 21. 9. 10.*

33 Sequitur de reo, seu accusato, cum quo agitur, seu qui accusatur, *§. fin. Instit. de persep. Et temp. act. qui inter reos receptus, seu relatus est, l. 5. de publ. jud. l. 2. §. 7. C. 11. §. 17. de adult. l. 12. de accusat. reus factus, vel peractus, l. 2. §. 4. 5. 6. 7. 3. de adult. in reatum deductus, l. 29. C. d. tit. quod sit post responsonem affirmativam vel negativam ad interrogationem datam, Clarus quest. 14. num. 13. aut. quando lis cum eo est contestata, l. 3. C. de accusat. l. 10. de publ. jud. Cujac. libr. 20. observ. cap. 20, 21. Improprie dicitur reus, qui tantum est postulatus, l. 5. l. 11. §. 4. B. 10. l. 17. §. 6. l. 29. §. 6. 7. ad L. Jul. de adult. l. pen. ad SC. Turpill.*

34 Accusatus quilibet esse potest, qui expressè non prohibetur, *tit. C. de his qui accus. non poss. l. 2. l. 3. de in jus voc. aded, ut etiam plures simul super eodem facto accusari possint, Clar. quest. 13. & unus de pluribus delictis, Clarus quest. 16. num. 2. absens in capitalibus, l. 15. ad L. Jul. de adult. l. 12. de accusat. quamvis consuetudo hoc non observet, Clarus quest. 11. per l. 3. l. 6. C. de accusat. licet defendi possint absentes, l. 33. §. 2. de procurat.*

35 Officialis, vel omnis, qui est in magistratu, tum dum durante officio, accusari potest, quando crimen privationem officii continet, *Clarus quest. 16. num. 6. Mortuus accusari non potest, tit. C. si reus, vel accus. mort. fuerit. & semel innocens declaratus & absolutus, l. 7. §. 2. de accus. Clar. quest. 17. l. 19. l. 18. C. de his qui accus. non poss. l. 1. §. nec 10. de questio. frater, aut soror, à fratre vel sorore accusari capitaliter non potest, d. l. 13. l. 18. inter reos receptus, l. 12. §. 1. l. 14. de accus. l. 1. C. de abolit. l. 41. de pœn. & legatus Imperatoris, l. 12. de accusat.*

36 Potrò conditiones ex obligatione delictorum ortæ, sunt duplices: civiles, vel criminales, §. in summa 10.

Instit. de injur. l. fin. C. d. s. Duaren. lib. 1. disp. cap. 35. vide sup. libr. 1. cap. 98. & sequentibus. Menoch. cas. 265. arb. judic.

Erant apud Romanos quædam judicia criminalia ordinaria, quædam extraordinaria. Illa legibus certis præscriptis & formâ solemnî, exercebantur; hæc ex arbitrio, sorte, à prætore electorum instituebantur & agitabantur, *Decianus lib. 5. crim. c. 2. n. 2. 3. 4.* Sub Imperatoribus extraordinarium dicebatur iudicium, in quo fiebat subscriptio ab accusatore; ordinarium verò contrâ, *Decian. d. c. 2. n. 4. 5. per l. 1. de privas. delict. l. ult. de furt.* Aliquando ordinaria vocantur, in quibus pœna ordinaria insignitur; extraordinaria contrâ, l. 8. in privas. ad SC. Turpill. l. 1. C. ubi de crim. agi oport. l. 1. §. qui adversus. de postul. l. 3. §. pœna. de crim. stell. Aliquando ordinaria judicia dicuntur, quæ præscripto iudiciorum ordine servato, exercentur, *d. taxt. Decian. d. loc. num. 7.* Sed hæc omnes distinctiones hodie sunt sublata, *l. ordo. de publ. judic. l. hodie. de pœn. l. pen. de neg. gest. tit. C. de formul. Et impost. sublata.* Possunt verò hodie ordinaria judicia criminalia vocari, quæ certum criminis titulum habent cum certâ lege, & certâ pœnâ comprehensa, quæ & legitima appellantur, *Decian. d. loc. n. 9. per l. 3. §. pœna. de crimine stell.* Extraordinaria autem contrâ, quamvis etiam quandoque hæc publicis opponantur, *l. 1. de crim. stellion. l. stellionas. de excus. ord. crimin.*

Ordinaria judicia sunt publica, vel privata, l. 1. de publ. judic. tit. de privas. delict.

Publica vocantur, in quibus injuria populo, seu Reipubl. illata vindicatur, *Hotoman. Briff. Præsejus in lexiciis. Gabriel. lib. 7. conclusus 6. Menoch. libr. 2. cas. 265. arb. jud. ad accusationem cujusvis ex populo, §. 1. Instit. de publ. judic. Farinac. de var. & divers. quest. 100. Robert. lib. 4. sent. c. 9. Duaren. lib. 1. disp. c. 35. ex lege publicorum iudiciorum peragendam, l. 1. de publ. jud. §. est Et inter. Inst. d. s. l. 3. de privas. Decian. lib. 5. c. 4. latè. Sic ergo omnia crimina publica erunt, quib. Respub. est læsâ, vel quibus in specie quis non offenditur, l. quod senatus. de injur. l. Manichæus. C. de heretic. Decian. d. c. 4. num. 7. Deinde quoque ea, quæ per legem aliquam connumerantur inter publica judicia, etiam si in l. 1. de public. judic. non sint expressa, latè probari Decian. d. c. 4. n. 4. & seqq.*

Privata judicia contrâ sunt, quibus injuriam privato illatam, læsus, seu offensus persequitur, *Farin. d. quest. 100. n. 6. & seqq. Clar. quest. 1. §. fin. vid. sup. lib. 1. c. 98. de pœn.*

De veteri formâ criminalium conditionum & iudiciorum exercendorum, vide *Brissonium libr. 2. select. antiquis. capite 1. Decian. libr. 5. crim. capite 2. & cap. 3.*

Tituli hujus loci sunt, tit. de accusat. D. & C. tit. C. de his qui accus. non poss. tit. C. de delator. tit. D. de requir. reis. tit. de public. judic. tit. de privat. delict.

Cap. 15. De accusationibus delictorum communium.

- 2 Species harum.
- 3 Primi generis species 11.
- 4 Accusatio hæreseos quid.
- 5 Accusatio apostasia quid.
- 6 Accusatio idololatria.
- 7 Accusatio blasphemia.
- 8 Accusatio perjurii.
- 9 Accusatio illusionis Dei.
- 10 Accusatio sabbathi violati.
- 11 Accusatio falsi.
- 12 Accusatio calumnia.
- 13 Accusatio simulationis.
- 14 Accusatio de vi privatâ.
- 15 Accusatio de vi publicâ.
- 16 Accusatio ejus qui in jus vocatum exemit.
- 17 Actiones ex delictis qua prætor jus civile committuntur, & species earum.
- 18 Actio deli.
- 19 Actio quod metus causa.
- 20 Actio competens majori 25. annis ob lesionem.
- 21 Actio competens minori 25. ann. ob lesionem.
- 22 Actio revocanda fraudulenta alienationis.
- 23 Actio pauliana quid.
- 24 Actio Fabiana quid.
- 25 Actio revocanda alienationis facta per capitis minutionem.
- 26 Querela inofficiosi testamenti.
- 27 Actio inofficiosa donationis.
- 28 Actio revocanda alienationis in fraudem litigantis facta.
- 29 Actio revocanda alienationis in fraudem fisci.
- 30 Actio de revocandâ alienationis invalidâ.

Hæc de generalibus requisitis conditionum, quæ ex obligatione delictorum oriuntur: sequitur de earundem speciebus.

- 1 Species harum conditionum respondent delictorum speciebus, de quibus in lib. 1. cap. 96. & seqq. diximus. Unde primò nobis dicendum erit de accusationibus delictorum communium, quæ vocavimus: deinde de specialium delictorum accusationibus.

Communium delictorum accusationes instituntur de illis, quæ jure civili repugnante fiunt, vel præter illud. *Vide sup. lib. 1. c. 101. & seqq.*

- 2 Primi generis est accusatio 1. Hæreseos. 2. Apostasie. 3. Idololatriæ. 4. Blasphemie. 5. Perjurii. 6. Illusionis Dei. 7. Sabbathi violationis. 8. Dæmonomanie. 9. Falsi. 10. Calumnie & simulationis. 11. De vi privatâ & publicâ.
- 3 Accusatio hæreseos competit cuilibet volenti, adveus hæreticum convictum & pertinacem, ut pœnis

justis afficiatur. *Vide sup. lib. 1. cap. 102. & tit. C. de hæretic.*

Accusatio apostasie conceditur illi, qui vult accusare adversus apostatam, ut ille puniatur meritâ pœnâ, *tit. C. de apostas. vide d. c. 102.*

Accusatio idololatriæ datur cuivis volenti, adversus idololatriam exerecentem, superstitionem, falsumve cultum Dei, ut is justâ pœnâ coëreatur & puniatur, *vid. sup. lib. 1. c. 102.*

Accusatio blasphemie competit cuivis contra blasphemum, ut ille pœnâ constitutâ publicè afficiatur, *d. c. 102.*

Accusatio perjurii competit cuilibet, imprimis verò læso, adversus perjurium, seu pejerantem, ad pœnam constitutam subeundam, *d. c. 102.*

Accusatio illusionis Dei competit cuilibet, adversus Dei operumque ipsius illusorem, irrisorem, contemptorem, dissimulatorem, vel negatorem orthodoxæ religionis, suggillatorem, & irreligiosum illius usurpatorem, ut ille meritis suis pœnis adficiatur, *d. c. 102.*

Accusatio sabbathi violati datur cuilibet adversus sabbathi violatorem, ut ille pro arbitrio judicis puniatur, *d. c. 102.*

Accusatio dæmonomanie competit cuivis volenti, imprimis læso, contra veneficum, incantatorem, præstigiatorum, dementatorem, divinatorum, ut illi pœnâ mortis afficiantur, *vid. d. c. 102. & 103. sup. lib. 1. & tit. C. de malefic. & mathemas.*

Accusatio falsi conceditur illi, qui læsus est falso adversus falsarium, ut is pœnâ justâ puniatur, *tit. ad L. Cornel. de fals. vid. lib. 1. cap. 104. quæ variat secundum falsi species varias & pœnas, d. c. 104.*

Accusatio calumnie competit illi, qui læsus est calumniâ, aut calumniam passus est, quovis modo, *l. si quis. de calumn. adversus eum, qui locat operam suam pro pecuniâ, aut lucro aliquo, ut molestiam & negotium illi faceret. l. 1. in pr. & §. 1. d. e. ut pecunia data restitueretur, & pœnâ debitâ afficiatur, l. 1. de calumn. cum infamiâ, l. 1. de his qui not. infam. vid. sup. lib. 1. c. 105.*

Accusatio simulationis competit simulatione aliquâ alterius deceptis, adversus decipientes suâ simulatione, ut id quod per simulationem est gestum, cassetur, & deceptio puniatur, *vid. sup. lib. 1. c. 105. cui adfinis hypocrisis accusatio, d. c. 105.*

Accusatio de vi privatâ, competit illi, cui vis privata & illata, adversus eum, qui intulit, ut pœnâ meritâ afficiatur, *tit. ad L. Jul. de vi privas. vid. lib. 1. cap. 106.*

Accusatio de vi publicâ competit illi, qui vim publicam passus est, adversus illum, qui fecit, ut arbitrarîâ pœnâ puniatur, *vid. d. lib. 1. c. 106.*

Huic adfinis actio competens ei, qui adversarium in jus vel judicium vocavit, ob quamcunque causam, *l. 3. §. si quis. ne quis eum qui in jus vocat. adversus eum, qui per se, vel per alium, præfens, vel absens eripuit, violententer in jus vocatum, aut quoquo modo fecit moram; quò minus in judicium venire posset statuto tempore. §. pœnalis. Instit. de act. ut tanti condemnentur, quanti æstimata*

- affirmata fuerit ab auctore controversia, *L. pen. §. 1. ne quis eum qui in iur. & quanti auctoris interfuerit, reum fuisse presentem, l. ex hoc edito. d. s. vide supra libr. 1. cap. 106.*
- 17 Accusatio delictorum, quæ præter jus civile committuntur, est duplex. Prior est læsionis juris alieni: altera alienationis fraudulentæ.
- Ex læsione & ademptione juris alieni, nascitur actio 1. doli. 2. metus. 3. restitutionis majoris 25. annis. 4. restitutionis minoris 25. annis.
- 18 Actio doli competit ei, qui ex simplicitate suâ deceptus est ab alio, & aliam actionem ad se indemnem servandum, non habet, adversus decipientem dolosum, ut id, quod ad eum pervenit ex suo, vel alterius dolo, restituatur, *l. sed si ex dolo. §. item si. de dol. mal. l. 2. C. d. sis. vel quanti interfuit, non fuisse deceptum, l. arbitrio. §. dolo. l. cum quis. de dolo.*
- 19 Actio quod metus causâ competit ei, qui justo metu mortis, vinculorum, verberum, servitutis, infamiz juris & similibus, quid dedit, fecit, aut promissit, adversus eum, qui metum intulit, aut ad quem res pervenit, si alius metum intulit, *l. item si. §. Pedius. de eo quod met. caus. ut quicquid illi abest. restituatur, & res tradita reddatur, repromittatur, obligatio tollatur, l. metum. §. ex hoc. d. s. & rei fructus percepti, & qui percipi potuerunt, restituantur, l. 1. C. de his qui va metusq. caus. gest. sunt. Vide lib. 1. c. 107. & seq.*
- 20 Actio restitutionis in integrum majoris 25. annis, conceditur illi, qui ex necessitate, aut aliâ justâ causâ abest, *l. sed est. 26. ex quib. caus. major. l. 3. l. 4. & seqq. d. sis. nullo ejus defensore domi existente, l. 21. §. ult. l. 22. d. s. adversus illum, qui absentem læsit, vel illius rem possidet, in qua læsio contigit, l. 30. cum eod. ut si quid amiserit, vel non lucratus fuerit, restituatur ei, perinde ac si præsens fuisset, etiam si non ex bonis quid amissum sit, l. 27. eod. una cum fructibus, l. 28. §. ult. d. s.*
- 21 Actio restitutionis in integrum minoris 25. an. competit minori 25. annis, qui extra iudicium quovis modo, sive in iudicio ante, vel post sententiam, læsus est, facilitate suâ, vel per circumventionem, *l. 7. de minorib. 25. an. vel patre, aut tutore auctore, l. 29. d. sis. captus est, vel læsus, adversus eum, qui læsit, vel imposuit minori, l. 16. §. 1. d. s. nec non adversus possessorem rei sue, d. l. 13. §. 1. d. s. ut in pristinum locum & jus amissum restituatur, l. 24. l. ult. de minorib. 25. an.*
- 22 Actio alienationis fraudulentæ revocandæ est 1. Pauliana. 2. Fabiana. 3. ex capitis diminutione. 4. inofficiosi testamenti, vel donationis. 5. in fraudem litigantis. 6. alienationis invalidæ, *de quibus sup. lib. 1. c. 109.*
- 22 Actio Pauliana ita à prætore dicta, *l. 1. qua in fraud. cred. §. item 6. Inst. de act. competit creditori, in cuius fraudem aliquid gestum est & alienatum quocumque contractu, l. 1. C. qua in fraud. cred. l. 1. §. ait. l. 2. l. 3. de his qua in fraud. cred. adversus eum, qui sciens debitorem alterius non esse solvendo, gerit aliquid cum eo, vel paciscitur, ut desinat habere, quod habuit, l. 1. d. sis. & adversus debitorem alienantem & diminuentem patri-*
- monium suum, ut creditorem defraudet, *d. l. 1. ad hoc data, ut alienata restituatur, & omnia in pristinum statum, in quo fuerit creditor ante alienationem fraudulentam, restituatur, l. ult. §. si à socio. qua in fraud. credis. una cum fructibus perceptis & qui percipi potuerunt, l. ait prator. §. per hanc. §. partum quoque. l. hac in factum. qua in fraud. credis. Hac quoque revocatur hereditatis doli distractio, l. qui autem. §. si servum. qua in fraud. creditor.*
- Actio Fabiana (ita à prætore dicta, *l. 1. si quid in 24 fraud. patron.) competit patrono, l. si patronus. l. quocumque. si quid in fraud. patron. adversus possessorem earum rerum, quas libertus dolo malo in hoc alienat, ut eum legitimâ suâ defraudet, sive conciscius fraudis fuerit reus, sive non, l. 1. si quid in fraud. patron. ut restituatur res alienata in solidum; cum dividi non potest, d. l. 1. §. quamvis. unâ cum fructibus, d. l. 1. §. ult.*
- Adfinis est actio Calvisiana, quâ tam patronus, quàm creditores alienationis in fraudem eorum factas, revocant, *l. in Calvisiana. si quid in fraud. patron.*
- Actio revocandæ alienationis factæ per capitis minutionem minimam, competit creditori adversus patrem adoptantem debitorem ipsius, vel emancipantem filium debitorem auctoris, ut bona ab adoptato vel emancipato filio debitore accepta, reddat, & actor restituatur in eum statum, quasi nulla capitis minutio debitoris facta fuisset, *l. 1. & seqq. de capis. minut. vid. sup. lib. 1.*
- Actio, seu querela inofficiosi testamenti, competit liberis utriusque sexus, naturalibus & legitimis, inofficiosè exhereditatis, vel præteritis, *l. nam & hie. de inoffic. test. §. tam autem. Inst. eod. item parentibus iniquè præteritis, vel exhereditatis, §. non solum. Inst. de inoffic. testam. item fratribus & sororibus germanis, turpibus personis, in testamento fraterno institutis, adversus institutum heredem, l. 8. §. si Imperator. de inoff. test. vel fiscum, occupantem bona defuncti, l. si heredem. C. d. sis. vel coheredem, qui est turpis persona, l. fratres. C. de inoff. testam. ut testamentum inofficiosè per sententiam iudicis rescisso, heredi hereditas restituatur ab instituto, l. qui. de inoffic. de inoff. testam. vide Oldendorp. class. s. act. 2.*
- Actio inofficiosæ donationis revocandæ, competit fraudatis suâ legitimâ liberis, parentibus, vel fratribus donantis, adversus inofficiosè donantem filium, parentem, vel fratrem sororemve, ut rescissâ donatione inofficiosâ, restituatur alienatum, auctori qui suâ legitimâ est fraudatus, *l. 4. l. 8. C. de revocand. donat. sis. de inoffic. donat. vid. sup. lib. 1. c. 109.*
- Actio revocandæ alienationis in fraudem litigantis facta, competit ei, qui jus suum vult persequi actione in rem, vel in personam, adversus alienatorem fraudulentum, vel non restituentem in pristina causa, *l. ex hoc edito 8. de alien. jud. met. caus. fact. l. Julianus. §. si quis. ad exhib. ut officio iudicis tantum consequamur, quanti nostra interest, l. qui. §. ex quibus. litem si res. de alien.*

judic. mut. caus. cum restitutione eorum, quæ lite pendente sunt alienata, *Oldend. class. 1. a. 11.*

29 Actio revocandæ alienationis in fraudem fisci factæ competit fisco, contra alienantem fraudulenter, ut revocata alienatione in pristinum statum causa restituatur. *Vid. sup. lib. 1. c. 109.*

30 Actio pro revocanda alienatione invalida competit illi, qui vetante jure alienavit, adversus acquirentem ex utulo, vel causâ invalidâ, ut rescissâ alienatione res alienata restituatur. *Vid. sup. libr. 1. c. 110.*

De materia hujus capitis & requisitis singularum actionum, *vid. sup. lib. 1. c. 101. & seqq.*

Cap. 16. De conditionibus, ex obligatione delictorum ex abusu juris dominici descendentibus.

- 1 *Harum actionum species novem.*
- 2 *Actio ex bonorum decoctione qua.*
- 3 *Actio contra abutentes potestate propria qua.*
- 4 *Actio ex abusu propria libertatis quid.*
- 5 *Actio ex abusu potestatis privata.*
- 6 *Actio contra abutentes potestate publica qua.*
- 7 *Accusatio criminis repetundarum.*
- 8 *Accusatio contra exigentes indebitas sportulas.*
- 9 *Accusatio concussionis qua.*
- 10 *Actio contra otiosos competens.*
- 11 *Actio contra abutentes rebus alienis.*
- 12 *Actio adversus profanantes locum religiosum.*
- 13 *Actiones de damno dato qua.*
- 14 *Actio ex tertio capite L. Aquilia.*
- 15 *Actio termini moti qua.*
- 16 *Actio adversus dissolventes aggres.*
- 17 *Actio plagii.*
- 18 *Actio detentionis liberi hominis.*
- 19 *Actio impedimenti objecti removendi.*
- 20 *Actio demeritationis.*
- 21 *Actio metus illati.*
- 22 *Actio ob mandatum delinquendi datum.*
- 23 *Actio licentia data.*
- 24 *Actio ob consilium malum.*
- 25 *Actio ob auxilium prohibitum.*
- 26 *Actio doli.*
- 27 *Actio de crimine stollonatus.*

EXpositis actionibus descendentibus ex obligatione delictorum communium, generalium: sequitur de illis, quæ ex obligatione delictorum specialium, contra dominium scil. vel contra conventionem commissorum oriuntur.

1 Actiones ex obligatione delictorum, contra jus domini vel possessionis commissorum, descendentes, sunt primò ex abusu; deinde de damno dato. Ex delicto abusus est 1. actio contra decoctores. 2. contra abutentes propriâ potestate. 3. contra abutentes potestate pri-

vatâ dominicâ, patronali, patriâ, maritali, administratoriâ. 4. contra abutentes potestate publicâ. 5. actio repetundarum. 6. sportularum indebitarum & vecligalium prohibitorum exactores. 7. concussionis. 8. adversus otiosos. 9. contra abutentes rebus alienis, vel sacris: de quibus ordine dicemus.

Actio ex bonorum decoctione competit proximis 2 decoctoris cognatis, vel cuivis alii, aut publicis constitutis censoribus, adversus decoctores, prodigos, comestatores, helluones, luxuriosos, ebriosos, eorumque receptatores, caupones, ut hisce prodigis bonorum suorum administratione interdicitur, *L. 1. l. 15. de curat. furios. l. 6. ubi Duar. Cujac. & Donell. de verb. oblig. cum infamiâ, Pet. Greg. lib. 39. fyns. c. 8. c. 12. Sirac. d. c. 18. 34. c. 19. 1. 3. & luxuriæ fomenta subministrantes, caupones, pœnis legitimis afficiantur, Gregor. d. c. 7. nu. 3. fyns. Adhinc huic est actio competens adversus illos, qui inutiliter, & in res inutiles, sua profundunt & consumunt, *Sirac. c. 12. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. vid. sup. lib. 1. c. 111.**

Actio contra abutentes propriâ potestate, competit 3 procuratori fisci, vel cui libet volenti, adversus eos, qui seipso interficiunt, manus violentas sibi inferentes, aut abortitionem procurantes, ut pœnâ constitutâ afficiantur, *vid. sup. lib. 1. c. 112.*

Actio ex abusu propriæ libertatis competit cuivis, 4 imprimis consanguineis adulationibus aut publicis censoribus adversus eos, qui se gerunt scurriliter, impudenter, vel conditioni & statui suo non convenienter vivunt, cum scandalo, ut cum ignominia, ordine honestiore, in quo degunt, moveantur, vel aliâ pœnâ arbitrariâ puniatur, *vid. d. c. 112.*

Actio ex abusu potestatis privatæ, dominicæ, patronalis, patriæ, maritalis, vel administratoriæ competit 5 læsis, injuriâ affectis, nec, ut decet, tractatis & habitis servis, libertis, liberis, conjugii, pupillo, adulto minori & hisce similib. adversus dominum, patronum, parentes, conjugem, tutorem curatorémve iniquè, subjectos sibi, tractantes, vel officium injunctum & debitum non facientes, ut justis pœnis afficiantur, *vid. sup. lib. 1. c. 112.*

Actio contra abutentes publicâ potestate est adversus 6 tyrannos, quæ competit ephoris Reip. vel regni contra regem, vel summum magistratum regni, abutentem administratione negotiorum ecclesiasticorum, vel secularium, in Reip. perniciem, ruinam & exitium, ut administratione sibi mandatâ privetur, & proprivatâ personâ habeatur, *vide Poliscor. meorum cap. 38. & sup. lib. 1. c. 113.*

Huic est confimilis actio, quæ competit læsis iniquis actionibus judicis, adversus judicem judicantem in fraudem legis, vel contra jus, aut Dd. communem sententiam, per fordes, gratiam, prosopolepsiam, corruptionem, odium, metum, non observantem processum juris, non facientem officium, justitiam denegantem vel protrahentem, indebitè incarcerantem, de facto procedentem, ut pœnâ meritâ afficiatur, *vide sup. lib. 1. c. 113.*

Actio criminis repetundarum competit syndico 7 adversus

- versus eum, qui cum esset in magistratu, potestate, curatione, legatione, aliòve officio publico, aliquid fecit, quod facere non debebat, ut restituat, quod accepit, vel alià arbitrarià poenà afficiatur, *vid. sup. lib. 1. c. 113.*
- 8 Similis in plerisque est huic actio contra accipientes vel extorquentes, exigentesve sportulas indebitas, nova vectigalia, vel plus iusto exigentes, rapaces, crudeles & iniquos exactores, ut poenà constitutà adficiantur, *vid. ib. d. c. 113.*
- 9 Actio concussionis datur læso, adversus eum, qui terrore potestatis suæ illicitum facit, ut poenà extraordinarià cum restitutione pecuniæ extortæ puniatur, *l. 1. l. fin. de concussion.*
- 10 Actio contra otiosos competit censiti vel syndico, nec non consanguineis otiosi, adversus eos, qui officium demandatum, vel vocationem non faciunt, & vità atq; otio abutuntur, & inutilia tertæ pondera sunt, ut poenis iustis afficiantur, *vid. sup. lib. 1. c. 114.*
- 11 Actio adversus abutentes reb. alienis, contra suam naturam vel conditionem, in usum contrarium, vel alium, quàm oportet, competit dominis rerum istarum, adversus abutentes se usuarià, usufructuarià, ut usu suo abutens privetur, *l. acquissimum. §. usufructuarius. de usufructu. vid. lib. 1. c. 115.*
- 12 Adfinis huic est actio adversus eos, qui locum alienum profanum, religiosum faciunt, vel rem sacram aut sanctam profanant, vel ad profanos usus illis abutuntur, ut poenà iustà afficiantur, *tit. de sepul. violat. vide sup. lib. 1. c. 115.*
- 13 Sequuntur actiones de damno dato: ut est 1. Actio ex tertio capite L. Aquiliæ. 2. Termini moti. 3. Plagii. 4. Detentionis liberi hominis. 5. Impedimenti libertatis corporis. 6. Dementationis. 7. Metus illati. 8. Mandati delinquendi. 9. Licentiæ concessæ. 10. Consilii mali. 11. Auxilii prohibiti. 12. Doli. 13. Stellionatus actio.
- 14 Actio ex tertio capite L. Aquiliæ competit domino, usufructuario, bonæ fidei possessori, adversus eum, qui præcipuè damnum dedit, vel qui causam & occasionem damni præstitit, *l. 7. §. 5. 6. 7. ad L. Aquil.* ut damnum, seu id quod amisimus & consequi potuimus, & quod erogare cogimur, & quod interest, præstet, *l. 33. l. 22. l. 22. l. 23. d. 1. in simplum quidem, damnum consistens, in duplum verò, negans, d. l. 23. §. 10.*
- 15 Actio termini moti competit domino prædii vicini, adversus turbantem, moventem effodientemve terminos, discernendorum agrorum causâ positos, ut pro qualitate delicti puniatur, cum restitutione damni & interesse, *l. ult. de termin. mot.*
- 16 Adfinis est actio adversus dissolventes chomata, ageres, ad aquam continentiam positos: itè adversus lædentes aquæductû, consumpentes frumenta, aromata, carnes & alias merces, de quibus actionib. *in l. 3. l. 20. de extraord. crim. Mono. cas. 462. 385. 382. & sup. lib. 1. c. 116.*
- 17 Actio plagii cõpetit læso homini libero, vel domino servi, adversus supprimentem, celantem, detinentè liberum hominem, vel servum alienum, ut poenà constitutà puniatur, *tit. ad L. Fab. de plag. vid. sup. lib. 2. c. 117.*
- Actio detentionis liberi hominis, competit læso, adversus detinentem arrestantem hominem liberum, invitum, ut detentus exhibeatur, & suà libertate fruatur, & interesse præstetur eum poenà: *sup. lib. 1. c. 117.*
- Actio impedimenti objecti removendi, competit impedito uti jure suo, testari, jure publico uti, possidere, ire, agere & facere illa, quæ jure potest, adversus impediendum, prohibentem, ut poenà iustà afficiatur, *d. c. 117.*
- Actio dementationis competit proximis cognatis hominis dementati, adversus dementantem, pharmacis, philtris, veneno, aliisve artibus magicis, ut poenà constitutà afficiatur, *vid. sup. lib. 1. cap. 118. & cap. 102.*
- Actio metus illati competit illi, cui metus est illatus, ut quid fecerit, quod aliàs non fuisset facturûs, adversus metum inferentem, ut restituat metu extortum, intra annum, in quadruplum; post annum, in simplum, *l. 14. §. 1. 2. 3. quod met. caus. adversus eum verò, qui metum futuri damni, aut læsionis infert, ut cautionem præstet, de non offendendo, vid. sup. lib. 1. c. 118. & sup. c. 108.*
- Actio ob mandatum delinquendi datum, competit illi, qui ex hoc læsus est vel inductus ad delinquendum adversus mandantem & mandatarium lædentes, ut pro qualitate delicti perpetrati puniantur, *vid. sup. lib. 1. c. 118.*
- Actio licentiæ datæ competit illi, qui akerius licentiâ, indulgentiâ, conniventiâ, vel negligentia à fidei illius commissis est læsus, adversus eum, qui delictum præcavere & impedire potuit, nec fecit, aut obviare desit, ut poenam omissionis & indulgentiæ suæ præstet, *vid. sup. lib. 1. c. 119.*
- Actio ob consilium malum competit ei, qui alterius consilium malo fuit læsus aut inductus ad delinquendum, vel alii cuius interest, adversus consilium malum dantem, conspirantem, ut poenà legitimâ adficiatur, *sup. lib. 1. c. 120.*
- Actio ob auxilium prohibitum latum, conceditur ei, qui auxilio isto læsus est, vel inductus ad malè agendum, ut pro qualitate delicti puniatur, *sup. lib. 1. cap. 121.*
- Actio doli competit ei, qui dolo alterius inductus est, ut faceret, quod aliàs non fuisset facturûs, adversus dolum, inducentem & moventem, ut restituar, quod ad se pervenit, *l. sed si. ex dolo. §. item. de dolo malo. & arbitrariâ poenâ puniatur, cum infamiâ, vid. sup. lib. 1. c. 122. & cap. 108.*
- Actio de crimine stellionatus, competit decepto, quovis modo, adversus decipientem, fraudemve facientem, ut poenâ extraordinariâ afficiatur, *vid. sup. lib. 1. c. 122.*

Cap. 17. De actionibus descendenti- ex obligatione læsæ existimationis, castitatis, in eolumitatis & po- testatis alienæ.

1 Species harum actionum septem.

2 Actio injuriarum, cui, adversus quem, & ad quid datur.

- 3 *Actio stupri quid.*
- 4 *Actio fornicationis.*
- 5 *Actio incesti.*
- 6 *Accusatio adulterii.*
- 7 *Accusationis hujus tempus.*
- 8 *Accusatio Sodomie.*
- 9 *Accusatio raptus.*
- 10 *Accusatio homicidii.*
- 11 *Actio læsæ potestatis privatæ.*
- 12 *Actio læsæ potestatis publicæ & majestatis.*
- 13 *Actio de incarceratione alienâ.*
- 14 *Incarcerati exempti dimissio & exemptio.*
- 15 *Actio turbata jurisdictionis.*
- 16 *Actio defraudati veltigalis.*
- 17 *Actio albi corrupti.*
- 18 *Accusatio ambitus.*
- 19 *Accusatio læsæ jurisdictionis militaris.*

HÆC de actionibus delictorum, quæ ex abusu juris dominici oriuntur: sequitur de iis, quæ descendunt ex obligatione læsæ existimationis, castitatis, incolumitatis, vel potestatis alienæ, privatæ, vel publicæ.

- I Unde est actio i. injuriarum & ex L. diffamari. 2. Scortationis, stupri, incestus, adulterii, Sodomie raptus. 3. Homicidii. 4. Læsæ potestatis privatæ. 5. Læsæ potestatis publicæ: cujus species sunt I. Accusatio læsæ majestatis. II. Jurisdictionis alienæ usurpatæ. III. Turbatæ jurisdictionis. IV. Collegii illiciti & monopolii. V. Albi corrupti, & ambitus. VI. Læsæ militaris jurisdictionis. VII. Neglecti officii.
- 2 Actio injuriarum, quæ ducitur ex L. Cornelia, competit ei, qui passus est injuriam per se, vel per alios, adversus eum, qui fecit injuriam per se, vel per alium, §. non solum. *Inst. de injur. l. 1. §. fin. D. d. s. ut poenam constitutam ferat & luat: quæ actio est civilis, vel criminalis, §. in summa. Inst. d. tit. vid. sup. lib. 1. c. 123. & seq.*
- 3 Actio stupri competit illi, cujus castitas & pudicitia est læsæ per concubitus & coitus prohibitum, adversus devirginantem, deflorantem, ut poenâ, hodie arbitrariâ, puniatur. *Vide sup. lib. 1. c. 125.*
- 4 Actio fornicationis datur adversus scortantem cum inhonestâ personâ, prostitutâ, ut poenâ, arbitrariâ hodie, puniatur, *Clarus in §. fornicatio. libr. 5. §. fin. vid. d. c. 125.*
- 5 Actio incesti competit cuivis accusare volenti, adversus incestuosos, ut poenâ constitutâ afficiantur, *vide d. c. 125.*
- 6 Accusatio adulterii competit conjugi innocenti, vel eo cessante, cuivis alii volenti, adversus conjugem adulterum, ut poenâ meritâ afficiatur. *Vide sup. lib. 1. c. 126.*

Hæc accusatio, quæ & ultio & vindicta pudoris & tori genialis vocatur, l. 28. l. 30. *C. de adult.* contra adulterum & adulteram simul eodemque tempore competit, l. 15. §. 8. g. l. 32. §. 1. l. 39. §. 6. l. 29. §. 6. l. 11. §. 10. l. 17. §. 6. *ad L. Jul. de adult.* non diversis temporibus, l. 19. §. 2. d. s. Extraneo non competebat, matrimonio durante, l. 11. *C. d. s. l. 26. D. eod.* priusquam matritum lenocini accu-

salet, hodie, secus, d. l. 26. l. 11. §. 11. l. 39. §. 1. *addo num. sed novo. l. 30. C. b. s. Cujac. d. c. 15.*

Persecutio poenæ & accusatio hæc durat 5. annos, 7 continuos, à die commissi criminis, l. 11. §. 4. l. 29. §. 5. 6. l. 31. h. s. *Clarus in §. adulterium. n. 20.* etiam marito adulteræ defuncto, d. l. 11. §. 4. l. 5. *eod.* vel adulteri uxore, d. l. 11. & l. ult. l. 13. §. 6. *eod.* imò etiam contra alii nuptam, l. 5. l. 39. §. 1. *eod.* *Briffon. ad L. de adult.* vel viduam, l. 15. §. 8. l. 5. *ad L. Jul. de adult. Farin. lib. 1. quest. 2.*

Intra quinque illos annos, persecutio poenæ, primò exclusivè aliis extraneis, l. 1. 4. §. 2. l. 2. §. 8. *eod.* *Farinac. quest. 141. num. 36. & seq. crim.* datur personis adulteræ conjunctis, ut marito, patri, fratri, patruo, avunculo, quos verus dolor ad accusationem impellit, l. 30. *C. b. s.* & ex his imprimis marito qui tori genialis vindex est, d. l. 30. l. 2. 8. l. 1. 4. §. 2. *eod.* *Harmenop. lib. 6. tit. 2.* Deinde hoc cessante, adulteræ patri, socero, fratri & c. d. l. 1. 4. §. 2. d. l. 30. Maritus & pater intra 60. dies utiles, à die divortii, l. 11. §. 5. 6. l. 29. §. 5. *eod.* accusantes, hoc privilegium habent, ut sine calumnia metu de plano, aliis exclusivè; accusare possint, d. l. 11. §. 6. *Briffon. d. loc. pag. 238.* sine inscriptionis solemnitate olim, d. l. 30. *Novell. 119. c. 8.* Post 60. dies omnes extranei, l. 4. §. 1. 2. l. 11. §. 5. 6. l. 29. §. 3. 4. 5. *eod.* admittuntur intra quatuor menses utiles, l. 4. §. 1. l. 11. §. 4. 5. *eod.* *Cujac. lib. 20. obs. cap. 22.* intra hos quoque maritus & pater jure extranei, l. 11. §. 6. 7. *eod.* l. 6. *C. d. tit.* non jure mariti, *vide W. senb. b. 1. n. 117. per l. 4. §. 1. 2. eod. l. 6. C. d. s.* Dantur igitur sex menses ad accusandum adulterum, l. 29. §. 5. *eod.* quorum duo marito & patri, reliqui menses quatuor ut extraneo dantur, qui in adultera nupta computantur ex die divortii, in vidua, ex die commissi criminis, l. 4. §. 1. l. 29. §. 5. *eod.* Extranei maritum intra quinquennium continuum accusare possunt, l. 29. §. 7. & l. 31. *eod.* *Cujac. lib. 20. obs. cap. 15.* Hodie etiam per viam inquisitionis est officio contra adulteros rectè proceditur, *Farinac. quest. 141. num. 41.* Mulieres ad hæc accusationem contra suos maritos, olim non admittebantur, l. 1. *C. eod.* *Briffon. libro sing. ad L. Jul. de adult.* hodie verò secus, *Novell. 134. vide Pet. Martyr. in lib. 2. Sam. c. 12. arg. 1. Cor. c. 7. 4. 5. Clar. in §. adulterium. lib. 5. §. final. Farin. quest. 142. n. 74. & seqq.*

Accusatio Sodomie competit cuivis volenti, adversus exercentem obbrutescentem coitum, contra naturam, ut poenâ ultimi supplicii afficiatur, *vide sup. lib. 1. cap. 127.*

Raptus accusatio competit personæ per vim aut artes abductæ, vel compressæ adversus raptorem, ut poenâ legitimâ afficiatur, *tit. C. de rapt. virgin.*

Accusatio homicidii competit cuilibet accusare volenti, adversus homicidam, ut ille meritâ poenâ afficiatur, *vid. sup. de homicid.*

Actio læsæ potestatis privatæ, competit dominis, I I quorum potestas in suos subjectos est læsæ, adversus lædentes, sive subjectos, sive extraneos, ut poenâ arbitrariâ afficiantur. Hujus tot sunt species, quod potestatis privatæ species, *vide sup. lib. 1. c. 120.*

Actio

12 Actio læsæ potestatis publicæ, primùm est, accusatio læsæ majestatis, cuius volenti competens adversus subditum, sive is privatus unus sit, sive universitas, & adversus quemvis alium qui aliquid fecit, quod directò, vel per indirectum ad status Reip. eversionem, perniciem, mutationem, vel læsionem tendit, ut ille ordinariâ, vel meritâ poenâ afficiatur, *tit. D. & C. ad L. Jul. majestatis. Vid. sup. lib. 1. c. 131.*

13 Deinde læsæ potestatis publicæ alienæ actio de incarceratione est, quæ conceditur personæ publicæ, jurisdictionem habenti, contra illum, qui caret jurisdictione, & invitum alium cepit, detinet, carcere, vel custodia, vinculis coarctet, ut in publico comparere, & suâ libertate corporis uti non possit, ut poenâ justâ puniatur, *vid. sup. lib. 1. c. 132.*

14 Hujus contraria est incarcerationi hominis dimissio & exemptio, seu relaxatio à privato homine facta, ex quâ actio datur illi, cujus jurisdictio læsæ est, adversus relaxantem erimentem, *d. cap. 132.* Huc quoque pertinet effractio carceris, ex quâ actio datur contra effringentem, *tit. de effractor.*

15 Actio turbatæ jurisdictionis generalis, datur illi, cujus jurisdictio est turbata, adversus eum, qui minis, terrore, metu, aut quovis alio modo alium cogit, ut à lite desistat, vel ad judicem incompetentem trahatur, item adversus eum, qui resistit jubenti, vel, qui inobediens illius mandato est, eundem spernit, vel qui contumax est, ut poenâ justâ adficiantur, *vid. sup. lib. 1. c. 133.*

16 Hujus quoque loci est actio defraudati vectigalis, & collegii illiciti, monopolii, de quarum requisitis *vide lib. 1. c. 133.*

17 Similiter hujus loci est actio albi corrupti, competens cuilibet, adversus album, vel aliam materiam, in qua edicta perpetuæ jurisdictionis causâ proponuntur, corruptentem, & hodie adversus mandata, proclamativæ magistratus pro foribus ecclesiæ, vel curiæ posita tollentem, ut poenâ legitimâ puniantur, *d. cap. 133.*

18 Ambitus accusatio datur cuilibet, adversus eum, qui largitione pretiose conduit suffragia in petitione officii alicujus, ut poenâ meritâ afficiantur, *tit. ad L. Jul. de ambit.* cujus loci quoque est simonia, nundinatio præbendarum & munerum ecclesiasticorum, & venditarum reliquiarum martyrum, *vid. d. c. 133.*

19 Actio læsæ jurisdictionis & potestatis militaris competit læso duci, capitaneo, præfecto cuius militari, adversus inobedientes, contumaces, seditiosos, desertores, emanfores, prædantes, transfugas, proditores, aut quovis alio modo militarem disciplinam negligentes milites, ut justis poenis afficiantur, *vide lib. 1. capi. 134.*

Tituli ad hoc caput pertinentes, notati sunt lib. 1. cap. 12. & seqq.

Cap. 18. De actionibus descendenti- bus ex læso jure possessorio & rei interitu.

- 1 Actiones ex hoc jure descendentes.
- 2 Actio furti cui, adversus quem, & ad quid datur.
- 3 Conditio furtiva.
- 4 Actiones speciales de furto.
- 5 Actio possessoria quid.
- 6 Interdicta quædam dicta.
- 7 Interdictorum finis.
- 8 An actio hæc realis, vel personalis dicatur.
- 9 Inter actiones & interdicta nulla differentia.
- 10 Interdictum ex spoliatione.
- 11 Species hujus 17.
- 12 Actio possessoria ex l. 13. de eo quod met. caus. & ex l. credentes. C. ad L. Jul. de vi priv.
- 13 Interdictum ex l. in emmeritis. C. und. vi.
- 14 Interdictum unde vi.
- 15 Interdictum ex l. conductores. C. locas. & l. non ab re. C. und. vi.
- 16 Actio ex l. 1. C. si per vim, vel al. mod.
- 17 Actio ex l. ult. C. und. vi.
- 18 Actio ex l. ult. C. de adq. poss.
- 19 Actio ex c. redintegranda 3. q. 1.
- 20 Actio ex c. fapa. de restit. spoliat.
- 21 Actio ex conditione indobiti.
- 22 Actio triticaria.
- 23 Actio ex l. si me & Titium. de reb. cred.
- 24 Actio ex l. in vasor. C. unde vi.
- 25 Actio ex l. ult. C. de prætor. pig.
- 26 Actio ex officio judicis.
- 27 Actio ex spoliatione usus libertatis statutus.
- 28 Actio possessoria ex turbatione possessionis.
- 29 Species hujus 19.
- 30 Actio ex tit. no vis fiat ei, qui in poss. missus.
- 31 Actio de damno infecto.
- 32 Interdictum uti possidetis.
- 33 Interdictum hoc utile est.
- 34 Interdictum quod vi, aut clam.
- 35 Interdictum novi operis.
- 36 Inhibitoria interdicta.
- 37 Interdicta demolitoria.
- 38 Interdictum de aquâ pluvialî arcenda.
- 39 Interdictum de itinere actuq. privato.
- 40 Hoc quandoq. est petitorium, & simul possessorium.
- 41 Interdictum de aquâ quotidiana & fistula.
- 42 Interdictum de rivis aqua ducenda causâ facti.
- 43 Interdictum de fonte.
- 44 Interdictum de cloaca.
- 45 Interdictum de superficiebus.
- 46 Interdictum de migrando.
- 47 Interdictum de loco publico utendo, fruendo.
- 48 Interdictum de flumine publico.
- 49 Interdictum ne quid in flumine publico.

- 30 Interdictum de usu rerum divinarum, sacrarum, religioforum.
- 31 Actio ex Constit. Imperii de religione.
- 32 Actio possessoria ex officio iudicis.
- 33 Actiones possessoria adipiscenda possessionis.
- 34 Species harum 9.
- 35 Interdictum quorum bonorum.
- 36 Interdictum quorum legatorum.
- 37 Interdictum de tabulis exhibendis.
- 38 Interdictum ex l. ult. C. de edict. D. Adrian. toll.
- 39 Interdictum ex officio iudicis.
- 40 Interdictum ex l. 3. C. de pignor.
- 41 Interdictum Salvianum.
- 42 Interdictum de arboribus cadendis.
- 43 Interdictum de glanda legendâ.
- 44 Interdictum ne vis fiat ei, qui in possess. missus est.
- 45 Actiones ex rei interitu 4.
- 46 Actio ex rei deterioratione orta.
- 47 Actio ex rei interitu.
- 48 Actio ex primo capite L. Aquilia.
- 49 Actio de incendio.

DE actionibus descendentibus ex rei damno, aut deterioratione hucusque sequitur de illis, quæ ex læso jure possessorio, & rei interitu proveniunt.

1 Ex læso jure possessorio proveniunt actio furti, & quæ vocantur interdicta.

2 Actio furti competit illi, cuius ex honestâ causâ ingereſt, aut ad quem quaecumque damnum ob rem surreptam redit, l. in cuius. l. itaq. de furt. etiam commodatario, conductori, creditor pignoris, colono, socio, tutori, curatori, l. eum qui. §. i. qui. §. si epistolam. l. si apes. §. i. l. si fecimus. de furt. adversus furem, re, ope, consilio, furtum facientem, l. in furti. §. reus. l. si pignore. §. qui ferramenta. d. tit. debitorem, creditorem, tutorem, curatorem, commodatarium, l. in actione. §. ult. l. tutor. l. si pignore. §. i. d. i. ut penam legitimam pro ratione furti ferat, §. ult. Inst. de obligation. qua ex delict. vide sup. lib. 1. c. 135.

3 Ad finis huic est conditio furtiva, competens domino rei furtivæ, item creditori, bonæ fidei possessori, aut jus in rei furtivâ habenti, adversus furem, vel quemlibet rei furtivæ possessorem injustum, ejusque heredem, l. s. l. p. de cond. furt. Cujac. lib. 7. obs. cap. 37. & lib. 13. obs. 37. ut res ablata, cum omni causâ restituatur, §. sic itaq. Inst. de act. l. 7. de cond. fur. Oldendorp. class. 7. act. 4.

4 Sunt & aliz quædam furti actiones speciales de tigno juncto, tit. de sign. junct. arborum furtim cesarum, vis. arb. furt. cesar. de furibus balnearibus, tit. de furib. balnear. de abigeis, tit. de abigeis. de expilatâ hereditate, tit. de expilat. hered. Quædam etiam prætoriz, ut de furto, adversus aut. caup. stab. tit. eod. de incendio, ruinâ, naufragio, tit. de incend. ruin. naufr. de furto domesticorum, tit. si fam. furt. feciss. dicatur. de rapinâ, tit. de vi bonor. rapt. de quibus vide supra lib. 1. cap. 133.

Interdictum, sive actio possessoria, ut vocatur in l. 5. ult. C. de interd. l. 50. §. 2. de bon. libers. l. 4. §. fin. ad Carbon. l. ult. de servis. est quæ datur illi, qui vim possessoriâ passus est, adversus vim expulſivam, turbativam, vel offensivam inferentem, ut is à judice, seu prætoro facere aliquid jubeatur, vel prohibeatur, l. 1. §. 1. de interd. §. 1. 2. Inst. eod. vid. sup. lib. 1. cap. 136.

Jubetur autem à judice restituere possessionem, vel opus in statum pristinum, vel restituere & exhibere simul possessionem vel rem, quam actor antè non habuit, vel habuit & amisit, §. 1. Inst. de interd. l. 1. §. 1. 2. D. eod.

Prohibetur autem molestatio, vis, & perturbatio possessionis, quæ ad actorem pertinet, l. 1. und. vi. l. 1. 2. uti possid. Menoch. de adipisc. poss. in præud. n. 5. 6.

Ob hanc jussionem, vel prohibitionem, hæ actiones 6 appellantur interdicta, tit. de interd. quasi interim edita & interdicta de possessione, donec de aliâ principali re, seu de proprietate, in alio judicio contendatur, §. 1. Inst. eod. ubi Dd. l. 3. §. deinde. §. ult. de lib. exhib. Donell. laud. in tit. C. de interd. n. 3. per l. 1. §. ult. de aqua quot. & aff. l. 3. C. de interd. Unde interdicta arguunt, superesse aliud judicium de rei proprietate, l. ult. C. quorum bon. quod principale vocatur, l. nulli. C. de judic. Itaq; in interdico de facto, in actione principali, de jure queri dicitur, l. 2. in fin. si serv. vind. l. 3. C. de interd. l. 7. C. de judic. vid. Baronem in tit. Inst. de interd. Alciac. in l. 178. §. actiones. de verb. signif. & lib. 3. parerg. c. 15. Borcholt, Hosoman. Baldwin. & Mynsing. Inst. de interd. Robert. lib. 3. sentent. c. 19. Duaren. lib. 1. disp. c. 19.

Vocantur autem à fine suo interdicta restitutoria, exhibitoria, vel prohibitoria, l. 2. §. 1. l. 2. de interd. §. 1. 2. Inst. d. tit. aliquando actio præparatoria rei vindicationis, l. 3. ubi Gothof. & Donell. C. de interd. l. ult. C. quor. bon. §. 4. reinenda. Inst. de interd. l. 3. ad exhib. persecutio possessionis, arg. l. 3. C. de interd. ubi Donell. num. 4. 5. Oldendorp. class. 2. cap. 1. item judicium, lis & questio de possessione, l. 3. C. de interd. l. 6. 2. l. 37. de judic. actio, l. 37. actionis. de oblig. & act. tit. de interd. & extraord. act. in princip. Inst. de interd. & §. ult. ibid. l. ult. de arb. cadend. l. 2. §. penult. de præcar. l. antepen. de mors. inferend. controversia possessionis, l. 35. de adquir. possess. actio possessoria, l. ult. de servis. l. ult. C. de interd. l. 50. §. 2. de bon. libers. l. 4. §. fin. ad Carbon. tit. de poss. hered. petit. l. 1. 4. §. ult. de except. rei judic. actio momenti, l. 1. C. si. de moment. poss. l. momentaria. Cod. unde vi. Borcholt. Inst. de interd. formula & verborum conceptio, in princip. Inst. de interd. l. ult. C. quor. bon. quas formulas prætor litigantibus præscribat in edicto suo, Cujac. in paras. C. de interd. Robert. lib. 3. sent. c. 19. dissentit Duaren. lib. 1. disp. c. 19. Decretum prætoris, edictum, dictum, §. 1. Inst. de interd. l. 1. de sub. exhib. l. 81. de verb. signif. l. 1. §. 1. ne vis fiat ei, qui in possess. l. 2. quor. bon. vid. Cujac. lib. 5. obs. c. 17. Robert. lib. 3. sent. c. 19. Duaren. d. loc.

Licet autem actio possessoria in rem concepta dicatur, l. 1. §. pen. de interd. hoc est, in possessionem scripta, sine

pra, sine designatione personæ alicujus, ad quam dirigatur, & ideo inter actiones reales referatur, *l. 68. in fine. de rei vindicatis.* vi tamen ipsa & effectu, personalis est ex obligatione delicti descendens, & ad certam personam refertur, *l. 1. §. 3. de interd. l. 16. in fine. quod vi, nus clam. Donell. in tit. C. de interd. num. 9. Baro in tit. Instit. de interd. Jafon in §. omnium. nu. 6. 8. Instit. d. tit. Cujac. lib. 5. observ. cap. 17.* quæ nimirum est ex delicto, culpâ, vel dolo admittis, in possessionem alienam, hoc est, ex vi expulsiâ, turbativâ, vel offensivâ, *vid. sup. lib. 1. c. 236. competit.*

9 Hodie formulis antiquis interdictorum sublatis, §. ult. *Instit. de interd. l. 1. l. 2. Cod. de formul. & impet. sublat. l. ult. C. de interd. nulla differentia inter actiones & interdicta, præter reu, remanfit, Donell. in rubr. C. de interd. num. 4. 7. per l. 1. 4. & an. de excep. rei judic. Cujac. libr. 5. obs. 17.* atque ideo utilis in factum actio perpetua datur, *d. §. ult. Instit. de interd. l. 2. l. 4. C. und. vi. l. ult. C. de lib. hom. exhib. l. ult. C. de interd. ad instar interdicti, d. l. ult. l. pen. C. de interd. l. 2. l. 4. C. und. vi. d. l. ult. C. de lib. hom. exhib. vid. l. 2. §. 3. de interd. l. 3. §. ait. §. hoc autem. de itinere actus privas. l. 1. §. ult. de aqua quotid. & aff. vel extraordinaria & utilis actio, argum. D. tit. de interd. sive extraordin. action. §. ult. & in princ. Instit. d. l. 1. de migrand. Cujac. d. c. 17. per l. ult. C. de interd. & l. 49. de negot. gest. discent Pet. Frid. tract. de interd.*

10 Interdictum ex spoliatione possessionis proveniens, datur spoliato, contra spoliatorem, ut is ereptam possessionem rei restituat, cum fructibus perceptis, damno & interesse, *l. 1. §. ex die. l. si plures. §. de actum. de vi & vi armis. l. 38. §. Favianâ. de usur. & quandoque cum poenâ, l. extat. de eo quod met. caus. l. meminerint. C. und. vi. l. si quis in tantam. C. d. s.*

11 Species hujus interdicti, sive actionis possessoris, sunt I. ex l. extat. quod met. caus. & ex l. creditoris. C. ad L. Jul. de vi privas. II. ex l. meminerint. Cod. und. vi. III. ex l. si quis in tantam. Cod. und. vi. IV. ex interdicto. und. vi. V. ex l. conductores. C. locat. VI. ex l. r. C. si per vim. vel al. mod. VII. ex l. ult. Cod. und. vi. VIII. ex l. ult. C. de acquir. possess. IX. ex cap. redintegranda 3. quest. 1. X. ex c. sapa. de restitut. spoliat. XI. ex indebito, factâ spoliatione. XII. ex conditione triticariâ. XIII. ex l. si me & Titium. de rebus credit. XIV. ex l. inuasor. Cod. und. vi. XV. ex l. ult. Cod. de prator. pign. XVI. ex officio judicis. XVII. ex spoliatione libertatis & status.

12 Actio possessoria spoliationis ex l. 13. extat. de eo quod met. caus. & l. creditoris. ad L. Jul. de vi privas. competit debitori, adversus creditorem quemvis, qui in jure sui crediti, sibi propriâ autoritate jus dixit, & debitoris sui, qualiscunque, res quascunque, vel personam ipsam, vel liberos ejusdem, quacunque vi remerere cepit, ad hoc, ut debitor possessoris restituatur, & creditor sui crediti jure privetur, *dist. l. extat. & d. l. creditoris. Menoch. de recup. possess. remed. 5.*

13 Interdictum ex l. meminerint. Cod. und. vi. datur vi

dejecto ex possessione suâ, adversus illum, qui principis, vel judicis sententiam, aut rescriptum consecutus est de ingrediendo in possessionem, & ob id possessorem prius non citatum, non servato juris ordine, possessione suâ, propriâ, vel principis autoritate dejecit, ad hoc, ut possessionem restituat, & jure suo, quod habet in re spoliata, privetur: si verò dominus illius non sit, poenâ deportationis puniatur, *d. l. meminerint. Menoch. de recup. possess. remed. 8.* Interdictum ex l. si quis. C. und. vi. datur dejecto, ex rerum quarumvis possessione, adversus illum, qui propriâ autoritate, dolo, vel vi possessionem occupat, ut possessionem restituat, & dominio, seu jure suo in re spoliata, privetur, *d. l. si quis in tantam. Menoch. d. loc. remed. 9.*

Interdictum, seu actio unde vi, competit vi qualicumque ex possessione rei corporalis, vel utiliter incorporalis, dejecto qualicumque possessori, adversus dejicientem, vel mandantem spoliare, ut possessio unâ cum fructibus perceptis & interesse restituatur dejecto, omni exceptione remotâ, *Menoch. de recup. possess. remed. 1. per tit. und. vi.* dicitur ita à primis interdicti verbis.

Actio possessoria ex l. conductores. Cod. locat. & ex l. non abve. C. und. vi. competit locatori, adversus conductorem, rem locatam, finito tempore locationis, usque ad definitivam sententiam, sine justâ causâ restituere negantem, ut possessio rei locatæ, ipsi restituatur, unâ cum rei æstimatione, loco poenæ persolvendâ, *d. l. conductores. Menoch. d. loc. remed. 11.*

Actio ex l. r. C. si per vim. vel al. mod. datur servis, vel quibuscunque aliis, nomine domini absentis possidentibus adversus res domini occupantes, ut possessio ablata cum fructibus restituatur, *d. l. r. Menoch. d. loc. remed. 6.*

Actio ex l. ult. Cod. und. vi. competit domino, adversus vacuum possessionem rei suæ propriæ, vel alienæ occupantes, ad possessionis restitutionem, *d. l. ult. Menoch. d. loc. remed. 13.*

Actio ex l. ult. C. de adquirendâ possessione. competit bonæ fidei possessori, qui sui coloni, inquilini, vel procuratoris desidiâ & incuriâ, dolo, factâ de possessione rei amisit, adversus possidentem, ut restituat possessionem, *d. l. ult. Menoch. remed. 4.*

Actio ex c. redintegranda 3. q. 1. datur dejecto ex possessione sine suâ culpâ, vel factô, clerico, patrono ecclesiæ, commendatario, cessionario, minori, precario possidenti, etiam malæ fidei possessori, adversus dejicientem, vel possidentem, ut factâ restitutione, prior possessio redintegretur, *d. c. redintegranda. Menoch. remed. 15.*

Actio possessoria ex cap. sapa. de restit. spol. competit possessori, etiam malæ fidei & spoliatori, vi expulsiâ à suâ possessione dejecto, adversus possessorem qualemcumque vitiosum, etiam majorum, scienter in possessione vitiosâ & violentâ succedentem, ad hoc, ut is vitiosè adeptam possessionem restituat, non obstant exceptione domini objectâ, *d. cap. sapa. Menoch. remed. 16.*

- 21 Actio ex conditione indebiti, competit rem indebitam, præsertim mobilem, solventi, adversus illum, in quem ex conventionem invalidâ, possessio est translata; ad hoc, ut ille possessionem solutæ rei, vel consumptæ ejusdem & amissæ æstimationem, restituat, *l. indebiti. §. sed etsi. de condit. triticar. ad quam Menoch. remed. 2.*
- 22 Actio triticaria datur veteri possessori, vel domino rei, possessione rei mobilis, pecuniâ exceptâ, dejecto, adversus illum, in quem possessio ex quocunque contractu cum vitio est translata, ut illi possessio restituatur, *l. 2. de condit. triticar. ad quam Menoch. remed. 3. ita dicta fortè, quod qui primus hanc actionem sibi dari postulavit, ei res fuerit de tritico æstimando, quo veritas omnes fruges appellabat, l. triticum. de verbor. obligat. Cujac. in paras. eod.*
- 23 Actio ex *l. si me & Titium. de reb. credit. datur domino creditorive dejecto, cui aliàs consultum non est, adversus eum, qui rem ab ipso sine culpâ ipsius, ex causâ lucrative est consecutus, ut possessio ablata restituatur, d. l. si me & Titium. ad quam Menoch. remed. 4. de recap. poss.*
- 24 Actio ex *l. iniuriosor. C. und. vi. competit domino dejecto, adversus iniuriosorem, qui res alienas ex justo errore, vel per incuriam probabilem domini ingreditur, ad hoc, ut possessionem occupatam sine ullâ pœnâ restituat, d. l. iniuriosor. ad quam Menoch. remed. 7. d. loc.*
- 25 Actio ex *l. ult. C. de præsor. pignor. competit creditori pigneratitio, qui possessionem pignoris prætorii, vel conventionalis, culpâ levi, vel casu fortuito amisit, adversus possessorem, detentoremve pignoris, ut ille possessionem amissam sibi restituat, d. l. ult. ad quam Menoch. remed. 12. d. loc.*
- 26 Actio ex officio judicis est extraordinaria, subsidia-ria, & datur spoliato cuivis, possessione verâ, vel quasi dejecto, adversus quemvis spoliatorem, dejectorem, ut illi summarissimè causâ à iudice cognitâ, possessio fiduciaria, momentanea restituatur, *vide Menoch. de recap. poss. remed. 17. Covarr. pract. quæst. cap. 23. Mandata pœnalia sine clausulâ hinc quoque locum obtinere contendit Frider. lib. 2. de mandac. cap. 56. dissentit Geil. lib. 1. obs. 78. nu. 6. & de interditi.*
- 27 Ex spoliatione possessionis & usus libertatis, vel status actio competit ei, qui ex possessione & usu libertatis, vel status dejectus est, adversus dejectentem & privantem alium suâ libertate, & statu, detinentem scilicet liberum hominem, uxorem, vel ministrum, colonumve alienum, vel arrestantem, aut adversus prætendentem jus potestatis familiarive, ut dominum suâ possessione priore frui patiarur, cum interesse præstatione, *vid. sup. lib. 1. c. 136.*
- 28 Actio possessoria ex turbatione possessionis proveniens, competit ei, qui in possessione suæ usu & exercitio est turbatus, adversus turbantem, ut is à turbatione desistat, in futurum non turbet, & damnum ex suâ turbatione proveniens, cum fructibus perceptis, & omni causâ restituat, *l. 3. §. 3. nisi possid. l. 3. C. locat. l. 3. §. 3. de itinere actûq. privatus.*

Species hujus sunt I. Ne vis fiat ei, qui in possess. 29 missus est. II. Interdictum uti possidet. III. Interdictum, quod vi, aut clam. IV. Interdictum de novi operis nunciacione. V. De aquâ & aquâ plur. arcendâ. VI. De damno infecto. VII. De itinere actûque privato. VIII. De aquâ quotidianâ & æstivâ ducendâ. IX. Derivis. X. De fonte. XI. De cloacâ. XII. De superficiebus. XIII. De migrando. XIV. De loco publico utendo. XV. De viâ publicâ. XVI. De flumine publico. XVII. De ripâ muniendâ. XVIII. De rerum divinarum & religiosarum usu. XIX. De imploratione officii judicis contra turbatorem.

Actio ex *tit. ne vis fiat ei, qui in possess. missus est, 30* competit ei, qui autoritate prætoris in possessionem missus est rei servandæ causâ, ex causâ damni infecti, item legatario, fideicommissario, molieri ventris nomine in possessionem missæ, clerico & cuilibet alii, à prætore in possessionem missio, adversus dolosè vim inferentem, quemvis, etiam dominum prohibentem per se, vel alium expellentem, ad possessionem venientem; ad hoc, ut in possessione adeptus, missus defendatur, & adversarius impedire & turbare prohibeatur, cum interesse præstatione, *tit. ne vis fiat ei, qui in possess. miss. Menoch. de restituend. poss. remed. 1.*

Interdictum, seu actio de damno infecto, competit 31 per damnum infectum futurum turbato in possessione sua, de calumniâ juranti, domino vero, vel quasi, adversus damno futuro turbantem, cujus ædes ruinose, urbana, vel rusticæ, vel aliud, unde rebus nostris damnum futurum veremur, aut cujus structura suâ ruinâ, casu, lapsu, vel vitio, aut verustate suâ damnum dare potest, sive ille sit proprietarius, sive usufructuarius rei, ex qua damnum timetur; ad hoc, ut turbanti ejusmodi imponatur à iudice necessitas cautionis præstandæ, de vitio rei, loci, vel operis, à quo damnum timetur, et in pœnam non præstitæ impositæ cautionis turbatus in possessionem rei à qua damnum ille timet, ex decreto primo vel secundo mittatur, *tit. de damno infect. vide sup. lib. 1. c. 133. Oldend. class. 6. act. 14.*

Interdictum uti possidetis, ita à primis interdicti 32 verbis appellatum, *Menoch. remed. 3. nu. 17. de restituend. poss. Baro lib. 6. man. c. 17.* competit turbato possessori cuilibet, vero, vel quasi, item detentori, executori testamenti, usufructuario, usufructuario, vasallo, emphiteute, sequestro, rectori, patrono ecclesiæ, inquilino, precario concedenti, possessori servitutis, domino castri, in quasi possessione jurisdictionis turbato, subdito, vasallo in possessione libertatis suæ turbatis, in perceptione reddituum, decimarum, fructuum, impedito, cessionario: adversus turbatorem & molestatorem quemvis, reipsâ, verbis, judicialiter, vel extrajudicialiter, suo, vel alterius nomine in possessione rei jurisq; qualiscunque nostri, vera, vel quasi, etiam sine dolo, culpâ suâ, turbantem, molestiâ afficientem, dejectentem, impediendum, etiam bonâ fide, imò etiam eum, qui clam, malâ fide, à justo possessore possidet, *Menoch. d. remed. 3. per l. 11. de vi & vi arm. l. 3. §. 2. 3. 4. 5. nisi possid.*

Ad hoc

Ad hoc verb̄ competit, ut turbator à molestatione impedimentove desistat, in futurum non turbet, impediat, & damnum illatum cum lucro percepto & interesse præter, *Menoch. d. loc.*

Ratione molestationis futuræ, à qua desistere turbatorem petimus, est hæc actio perpetua, *Menoch. d. remed. 3. num. 707. & quæst. 97.* Similiter ratione damni & lucri, *Menoch. d. loc. 2. 706.*

Ratione doli culpæve, quâ turbavit molestator, analis est, *l. 1. uti possid. Menoch. d. loc. num. 708.*

33 Interdictum hoc utile est, pro quasi possessione rerum incorporalium, *l. 3. l. uti possid. Menoch. d. loc. quæst. 71. & 14.* Directum, pro possessione rerum immobilium, corporalium & coherentium mobilium retinenda & defendenda, *l. 1. §. interdictum. uti possid. §. 5. Inst. de interd. Menoch. quæst. 36.*

34 Interdictum, quod vi, aut clam, datur possessori & omnibus, quorum interest, adversus eum qui vi, aut clam quid fecit, aut fieri iussit, ut extractum suis sumptibus in antiquum statum, opere destructo, restituat, cum damni & interesse præstatione, *sic. quod vi aut clam.*

35 Interdictum novi operis competit illi, cujus jus vel possessio quævis, per alterius ædificationem turbatur, adversus ædificantem atque turbantem, ut is nunciatio operis novi factâ, ab ædificatione desistat & ædificare cesset, donec de jure ipsius ædificandi cognoscatur, vel de operis demolitione, si postea constiterit non jure ædificatum, satisdetur, *sic. de oper. novi nuncias. vid. sup. lib. 1. c. 233.*

Novi operis actio habet ad finia mandata, inhibitoria & demolitoria.

36 Inhibitoria sunt, vel operis, vel turbationis.

Operis inhibitoria decernuntur nuncianti contra ædificantem, quando is contra nunciationem, nullâ ejus remissione impetratâ, refractariè, in reficiendo opere pergit, quo casu mandatum sine clausulâ contra ædificantem decernitur, *Guil. lib. 1. obs. 10. n. 4. Pet. Frid. lib. 2. de mand. c. 32.*

Inhibitoria turbationis decernuntur ædificanti, quando post legitimam nunciationis remissionem impeditur, *Frid. d. loc.*

37 Demolitoria seu restitutoria sunt, quibus ea quæ post denunciationem facta sunt, ædificans demoliri jubetur, idque sine clausulâ, sive iussit illi, sive iniussit denunciatio sit facta, *Frid. d. c. 32. per l. 1. l. 5. de op. nov. nuncias.*

38 Interdictum de aquâ pluvîâ arcendâ competit possessori, domino agri, usufructuario, aliisque possessoribus, etiam singulis, pro parte suâ, adversus derivantem aquam pluviam, dominum operis vel aggestionis, per quam aqua aliter, quam naturâ solebat, fluere incipit, nec non usufructuarium utiliter, ad hoc, ut is derivare cesset, & causam in pristinum statum formamque restituat suis impensis, cum præstatione damni dati & interesse, *sic. de aqua & ag. pluv. arcend. Oldendorp. class. 6. tit. 21.*

Interdictum de itinere actuque privato, datur civili, quasi possessori servitutis, itineris, actusq; privati, quam anno retrosum computato, non vi, non clam, neque precariò, adversario sciente & patiente, possedit, vel quâ non minus 30. dieb. jure servitutis usus est, adversus turbantem impedièntem quemvis, ad hoc, ut turbare cesset, & interesse præteritæ turbationis præter, *sic. de itinere actuq; privas. ad quem Menoch. de res. poss. remed. 5.*

Hoc interdictum quandoque possessorium & petitionum simul est, competens illi, qui de jure servitutis debet docet, adversus impedièntem iter actumq; reficere & alia, quæ ad refecionem & reparationem utilia & necessaria sunt, *l. 2. §. 2. de itin. d. l. 3. §. 11. 12. 13. 14. de itinere actuq; privas. Menoch. d. remed. 5. quæst. 3. 4. 5.*

Interdictum de aquâ quotidianâ & æstivâ competit ei, qui jus aquam quotidianam & æstivam ex flumine publico vel privato, à capite ducendi habet, & hoc anno, non vi, non clam, neq; precariò ab alio duxit, etiam semel; adversus more consueto ducere, vel alia ad hoc necessaria & utilia facere prohibentem, impedièntem, nec non ex possessione dejicientem, aut aquam corruptentem, deteriorève servitutem reddentem: ad hoc, ut impedire & turbare cesset, eoque nomine cautionem præter, *sic. de aqua quot. & æstiv. ad quem Menoch. remed. 6. d. loc.*

Interdictum de rivis aquæ ducendæ causâ factis datur ei, qui rivum in loco privato vel publico, aquæ ducendæ causâ possidet, eoque hac ætate vel anno superiore, non vi, non clam, neque precariò ab adversario usus est: adversus impedièntem prohibentemve rivum aquæ ducendæ causâ reficere vel purgare, ut impedire cesset, *sic. de rivis. ad quem Menoch. remed. 6. d. loc.*

Interdictum de fonte datur possessori servitutis aquæ ducendæ hauriendæve ex lacu, puteo, fonte, piscinâ, qui non vi, non clam, neque precariò ab adversario illâ usus est: adversus aquam ducere, vel haurire impedièntem, nec non purgare, reficere prohibentem, ut permittat possessionem liberam & refecionem, *sic. de fonte. ad quem Menoch. remed. 8.*

Interdictum de cloacâ datur illi, qui jure cloacæ habendæ, non vi, non clam, neque precariò à turbatore usus est, adversus turbantem servitutem cloacæ, vel deteriorè reddentem, nec non impedièntem reficere, aut purgare fistulas, canales, per quos sordes emittuntur & eluuntur, ut impedire cesset & restituat factum, quo deterior servitus est facta, *sic. de cloac.*

Interdictum de superficiibus competit ei, qui possessionem superficiæ in alieno solo, non vi, non clam, neq; precariò ab adversario habet, adversus impedièntem, turbantem, ut is à molestatione quavis cesset, cum præstatione interesse, *sic. de superficiibus.*

Interdictum de migrando conceditur inquilino, adversus locatorem, aut quemvis alium impedièntem vel prohibentem asportare & abducere res inductas,

- pignori non obligatus, ut cesset impedire, l. 1. de impignat.
- 47 Interdictum de loco publico utendo fruendo, competit omnibus, adversus edificantem, vel facientem aliquid in loco publico, quod ad damnum privati vel loci publici usum impediendum, redundat, l. 1. l. 2. *ne quid in loco publ. aut, ut locus publicus corruptus non reficiatur, d. l. 1. ut cesset impedire, vel locum publicum deteriorem facere, & præster quanti interest actoris, & in pristinum statum reducat, tollendo id quod factum est, aut reponendo quod est sublatum, d. l. 1. sit. de loco publico fruendo.*
- Interdictum de viâ publicâ, datur cuilibet, adversus eum, qui in viam publicam quid projecit, vel in ea quid fecit, ut factum tollatur & interesse præstetur, l. 1. l. ult. de viâ publ. *Oldendorp. class. 6. añ. 15.*
- 48 Interdictum de flumine publico, datur cuilibet adversus eum, qui aliquid facit in flumine publico, vel ripa ejus, quò statio vel navigatio rarior, vel deterior fiat, ut tollatur impedimentum, & quod interest actionis, non esse deteriorem usum navigationis factum, præstetur, l. 1. de flumin. *ne quid in flum. public. fiat.*
- 49 Cui simile est & ad sine interdictum sit. *ne quid in flum. public. fiat.* quò aliter aqua fluat. Item interdictum, ut in flumine publico navigare liceat, sit. *ut in flum. publ. navig. itam sit. de ripâ menoch. d.*
- 50 Interdictum de usu rerum divinarum, sacrarum vel religiosarum, datur cuilibet, adversus eum, qui aliquid facit, & edificat, struit in rebus ejusmodi, quod ad actoris damnum pertinet, vel quo usus harum rerum deterior fiat: ad hoc, ut res sacra, vel religiosa in pristinum statum restituantur, omniaque impedimenta & incommoda removeantur, sit. *ne quid in loco sacro.*
- 51 Actio ex constitutione religionis, datur turbato in confessione religionis Augustinæ, vel Pontificiæ, qui intuitu ejus & ob eam solam, in exercitio ejusdem libero, vel conscientie libertate turbatur, adversus turbantem, impediendum quemvis, *vide Constitutionem Imp. de pace religion. Pet. Frid. lib. 2. de process. c. 28. c. 33. Geil. libr. 1. obs. 2. c. 3. ad hoc, ut turbare cesset, d. locis.*
- 52 Actio possessoria ex officio judicis competens, datur possessori, etiam illi, cui levis juris præsumptio adversatur, & cuius turbato in possessione rei controversa & litigiosa, adversus alium turbantem, lite super ordinario judicio pendente, ut ablata possessionem, lite pendente, restituar, aut possidentem non turbet, *vide Menoch. de retinend. possess. remed. ult. Covarruv. præf. quæst. cap. 17. Geil. lib. 2. obs. 7. Vocatur judicium possessorium summarissimum, extraordinarium, momentaneum, remedium provisionale, Geil. & Covarr. d. locis.*
- 53 Sequuntur actiones possessoriæ adipiscendæ possessionis ex offensione, seu vi offensivâ profectæ: quæ competunt illis, qui facultatem, seu jus possidendi, vel possessionis delatæ ad seque pertinentis adquisendæ habent adversus offendentem, istamque facultatem possessionis apprehendendæ præcipientem, ad hoc, ut illi offendere & impedire cessent actorem apprehendere & adquirere possessionem, §. 2. *Instit. de interd. l. 1. in prin. & §. 1. de Salvian. inter. Menoch. de adipisc. possess. in præud.*
- Species harum actionum sunt I. Quorum bonorum. II. Quorum legatorum. III. De tabulis exhibendis. IV. Ex l. fin. C. de edit. D. Hadri. tollend. V. Ex officio judicis. VI. Ex l. 3. C. de pignor. VII. De Salviano interdicto. VIII. De arboribus cædendis. IX. De glande legendâ.
- Interdictum quorum bonorum, competit bonorum possessori, & utiliter etiam heredi civili etiam electo ad dignitatem, adversus possidentem bona hereditaria titulo pro herede, vel pro possessore, & utiliter adversus dolo vel culpâ possidere desinentem, ad hoc, ut possessionem rerum hereditariam, quas defunctus tempore mortis possidebat, vel detinebat, consequatur, sit. *quor. bon. Menoch. remed. 1.*
- Interdictum quorum legatorum, competit bonorum possessori, & heredi civili, fideicommissario universalis, & utiliter quoque heredibus horum & aliis successoribus, ulterioris gradus, adversus legatarium, fideicommissarium, tam singularem, quàm universalem eorumque heredes & singulares successores, nec non coheredem propriâ autoritate, post mortem testatoris, ante aditam hereditatem, legata, prælegata, invidis illis occupantes: ad hoc, ut satisfactione ab herede de legato, detrahitur falcidiâ, restituendo, præstita, illi occupata legata restituant, vel interesse præstent, sit. *quor. legat. ad quem Menoch. remed. 2. d. loc.*
- Interdictum de tabulis exhibendis competit illi, cui aliquid in testamento, vel codicillis est adscriptum, cuiusque interest exhiberi illud, seu codicillos, adversus eum, qui possidet tabulas testamenti, seu codicillorum, vel negat se possidere, ad hoc, ut tabulas exhibeat, earumque describendarum copiam faciat, vel recognoscere easdem patiarur, sit. *de tab. exhib. Menoch. remed. 3. Pet. Frid. lib. 2. de mandas. c. 51.*
- Interdictum ex l. ult. C. de edit. D. Hadriani tollend. datur heredi omni, etiam prætorio scripto vel nuncupato, & postea scripto, filio instituto in sua legitima, fideicommissario universalis, substituto cuiusvis, heredi heredis, scripti, patrono, nomine servi ab alio instituti, sessionario, executori testamenti, patri nomine filiosam, tutori, nomine infantis, furiosus, sicut hereditatem ab indigno herede auferenti; qui judicialiter apud judicem competentem, testamentum, non cancellatum, abolitumve, in quo heres scriptus est, vel nuncupatus, ostendunt.
- Datur adversus quemvis possessorem bonorum, quas tempore mortis defunctus possidebat, possessorem, inquam, etiam titulo pro herede, vel possessore possidentem, nõ legitimo modo detinentem, vel injuste contradicentem: ad hoc, ut ipsi in bonorum istorum possessionem immittantur, rejectis omnibus exceptionibus, quæ altiorem indaginem requirunt, l. fin. C. de edit. D. Hadriani. tollend. ad quam Menoch. rem. 5. de adipisc. possess. inter-

- 59 Interdictum ex officio iudicis competens, datur heredi, successori beneficii ecclesiastici subrogato, beneficii collationem vacantem adipisci volentibus, adversus offendentes, ad hoc, ut iudicis requisito & impetrato auxilio, ad possessionem occupandam iis vis ab aliis, vel impedimentum non inferatur, *Menoch. de adipisc. poss. remed. 6.*
- 60 Interdictum ex l. 3. C. de pignor. competit creditori, non soluta pecunia, possessionem rei pignorate ingrediendi, potestatem, autoritate propria, ex conventionem, vel defuncti testamento quovis, habenti, adversus rerum pignoratium possessorem, debitoris heredem universalem, & quandoque etiam successorem debitoris singularem possidentem, ad hoc, ut ipsi possessio rerum oppignoratium restituatur, *d. l. 3. ad quam Menoch. remed. 5. b. 2.*
- 61 Interdictum Salvianum datur locatori, adversus conductorem, parvium, colonum, ejusque substitutum colonum secundum, emphyteutam, & utiliter quoque adversus tertium possessorem, ut rerum, ignorante locatore, illatarum in prædium rusticum & propensionem atque deteriorationem prædii expressè oppignoratium, etiam alienarum, bona fide possessarum & fructuum ex prædio locato perceptorum, possessionem adipiscatur, *sic. de interd. Salv. Menoch. remed. 3.*
- 62 Interdictum de arboribus cædendis datur illi, cui arbores, vires, salices, hedera, alterius lumen præripiunt, vel in cuius prædium vicinum aliena arbor ex prædio rustico impendit, adversus eum, qui arborem talem habet, lumen impediens, vel umbrâ suâ nocentem, ut illa excindatur, tollatur vel coercetur, circumcidatur & elucetur, *sic. de arbor. cadend.*
- 63 Interdictum de glande legenda, competit illi cuius fructus in vicini agrum pendentes, ceciderunt, adversus possessorem vicini fundi, ut legere fructus & auferre permittat, *sic. de gland. legend.*
- 64 Interdictum, ne vis fiat ei, qui in possessionem missus est, datur ei, qui permissu magistratus ex primo decreto in possessionem rei alienæ missus est, ad hoc, ut vis illi non fiat, quo minus in possessione sit, & quanti interfuit actionis, possessionem, seu custodiam bonorum habere, restituat, *d. l. 1. §. hac verba. ne vis fiat ei qui in poss. miss. est. Oldendorp. clas. 2. a. §. 5.*
- 65 Sequitur de actionibus ex rei interitu competentibus, ut est I. actio deteriorationis. II. rei peremptæ. III. ex cap. 1. L. Aquil. IV. ex incendio.
- 66 Actio ex rei deterioratione orta, competit rei domino, cuius res deterior & vilior facta, adversus deteriorantem, ut damni dati æstimationem præstet. *Vide sup. lib. 1. cap. 140.*
- 67 Actio ex rei interitu nata, competit domino rei, adversus eum, qui rem ipsius per interitum naturalem, vel civilem extinxit, atque omne jus in ea domino sustulit, ut rei peremptæ æstimationem atque interesse præstet. *Vid. sup. lib. 1. cap. 140.*
- 68 Actio ex primo capite L. Aquilæ datur directo quidem rei peremptæ domino, utiliter etiam usufructua-

rio, usufructu, similiter ei, qui pignori rem accepit, & horum heredibus, adversus illum, qui non jure alienum servum, ancillam, quadrupedem, quæ pecudum numero est, occidit, vel utiliter etiam eum, qui occasionem, vel causam mortis præbuit: ad hoc, ut quanti plurimi res perempta in eo anno proximo fuit, præstet, *l. 21. §. 23. l. 51. ad L. Aquil. & neganti convicto, poena dupletur, l. 4. §. 5. C. d.*

Actio de incendio, competit domino rei incendio consumptæ, & cuilibet alii, adversus illum, qui incendium excitavit, ut justa & merita poena afficiatur. *Vide sup. lib. 1. cap. 140.*

Tituli pertinentes ad explicationem hujus capituli notati sunt sup. lib. 1. dd. capitib.

Cap. 19. De actionibus delictorum circa conventiones commissorum.

- 1 Cui talis actio competat, & adversus quem.
- 2 Species hujus 12.
- 3 Actio usurarum illicitarum.
- 4 Conditio ex mora.
- 5 Actio parvi non agniti.
- 6 Actio vita luxuriosa vidua.
- 7 Actio ingratiitudinis.
- 8 Actio contra non facientem officium sibi demandatum.
- 9 Actio pravariationis.
- 10 Actio tergiversationis.
- 11 Conditio ex dejectione, effusione.
- 12 Conditio ex depraedatione.
- 13 Actio de recepto.
- 14 Conditio noxalis de pauperie.

Hactenus de actionibus delictorum, quæ oriuntur ex obligationibus delictorum contra jus domini & possessionis commissorum: sequitur de illis, quæ proveniunt ex obligationibus delictorum, quæ contra conventiones committuntur.

Actio ex delictis contra conventiones admittis, competit illi, qui in conventionem, vel occasione ejusdem, ab alio læsus est, adversus lædentem, ut læsio poenâ justâ reparariatur.

Species harum actionum sunt I. actio ex usuris illicitis. II. ex mora. III. ex parvi agnitione recusatâ. IV. ex vidua defuncti vita luxuriosa. V. ex ingratiudine. VI. ex pravariatione. VII. ex tergiversatione. VIII. ex dejectione, effusione. IX. ex depraedatione in alieno territorio commissa. X. ex recepto, seu delicto præpositorum. XI. ex noxali obligatione. XII. ex pauperie.

Actio usurarum illicitarum competit usus illicitas, prohibitasque solventi, vel ad hasce se obliganti, imo, cuilibet alii, adversus usurarium, ut is restituat solutis indebitè usuris, cum infamia, poenâ arbitrariâ puniatur, *Clarus in §. usuræ. lib. 5. sens. Covarr. lib. 3. resolut. 6. 1. & lib. 1. sup. cap. 141.*

4. **Condictio ex mora datur illi, cujus interest moram non esse commissam, adversus moratorem, aut frustratorem, ut interesse præstet. Vid. sup. lib. 1. c. 141.**
5. **Actio partus non agniti, vel expositi, datur illa quidem matri, liberisve, hæc cuilibet: altera adversus patrem, sine justa causa liberos ex se natos agnoscere nolentem, altera verò adversus exponentem parentem, ut uterque justè puniatur, tit. C. de infans. expos. Et tit. de lib. agnoscam. Et alend.**
6. **Accusatio de vita luxuriosa & impudica viduæ mariti defuncti, aut intemptivè ultiores nuptias repetentis, competit cognatis defuncti mariti, adversus ejusdem viduam, impudicè viventem, vel intemptivè intra annum luctus, ad nuptias alias properantem, ut in pœnam secundarum nuptiarum condemnatur, tit. Cod. de pœn. secund. nupt. Clav. in §. stuprum. num. 5. 6. Boerius decis. 385. vide supra lib. 1. cap. 142.**
7. **Ingratitudinis accusatio competit parentibus, patronis, donatoribus, defuncti testatoris cognatis, adversus liberos, liberos donatarios, vel successores ingratos, ut pœna ingratitude puniantur, tit. Cod. de ingrat. liber. l. ult. C. de revocand. donat. vid. sup. d. lib. 1. cap. 143.**
8. **Actio contra illum qui fines officii demandati negligit, cui & quando datur, vid. sup. lib. 1. cap. 144.**
9. **Actio prævaricationis, competit læso consorti litiganti, & quandoque cuilibet alii, adversus prævaricatorem, ut pœnâ legitimâ illius prævaricatio coterceatur, tit. de prævaricat.**
10. **Actio tergiversationis competit læso consorti, & sæpè cuilibet adversus desertorem litis, ad pœnam constitutam luendam, tit. ad SC. Turpill. tit. C. de abolit.**
11. **Condictio ex dejectione effusioneve datur illi, cui damnnum ex dejectione effusioneve datum est, adversus inhabitantem ædes, ex quibus dejectum effusumve est quid, tempore damni dati, ad hoc, ut in pœnam 50. aureorum, aliâve arbitariam condemnatur, tit. de his qui dejec. effud. Utilis datur contra habentem positum in suggerundis, protectiove, d. tit. Et lib. 1. cap. 145.**
12. **Condictio ex deprædatione facta, aliòve delicto commisso, in alieno territorio, datur deprædato, læsove, adversus territorii dominum, ut ille damnnum datum à latronibus aliisve prædatoribus, læso resarciat, Guil. lib. 2. observ. 64. Coler. de process. execut. part. 1. cap. 3. num. 31. Et seqq.**
13. **De recepto condictio datur illi, qui res suas præpositis, cauponi, stabulario, magistro navis credidit, adversus principale dominum præponentem, cujus præfectus ministræve damnnum, injuriâve, vel aliud delictum, credentium rebus intulit, ad restitutionem rerum ablatarum, aut damnnum datum & interesse pro natura delicti commissi resarciat in duplum, tit. manus. camp. stab. tit. furti. advers. manus. camp. stab. vid. sup. d. cap. 145.**
14. **Condictio ex noxali obligatione orta, datur illi,**

cui damnnum à servo, vel animali alterius est datum, adversus dominum, vel bonæ fidei possessorem servi, vel bruti animalis, damnnum dantis, ut vel damnnum præstetur, vel noxæ deditio fiat, tit. de noxal. act.

Condictio noxalis de pauperie eadem ferè est, quæ datur damnnum à bruto passio, adversus dominum, cujus animal sine injuria, solius quadrupedis, vel pecudis lascivia & fervere, contra consuetudinem sui generis, pauperiem fecit, aut quod in via publica habet, quo securitatem & commearum eundi iruris adimat, ad damni præstationem, vel noxæ deditioem, §. ult. Infirmus. si quad. paup. feciss. d. c. aliâve pœnam arbitariam, l. 42. quo unigo. de edil. edict. d. §. ult.

Cap. 20. De concursu actionum.

1. *Actionum concursus quid.*
2. *Quare permissus.*
3. *Species ejus.*
4. *Conjunctio actionum verum diversarum.*
5. *Species hujus.*
6. *Prior species qua.*
7. *Alterâ qua.*
8. *Ratio prioris conjunctionis permissa.*
9. *Exempla illius.*
10. *Exceptiones hujus regula duæ, & qua prior.*
11. *Qua posterior.*
12. *Alterâ species conjunctionis diversarum actionum.*
13. *Exempla hujus.*
14. *Conjunctio actionum prohibita qua.*
15. *Exempla hujus varia.*
16. *Civilis & criminalis actio, quando conjungi possunt.*
17. *Exceptiones hujus regula.*
18. *Plures exceptiones & limitationes.*
19. *Ignorans actionem in competentem insistentem.*
20. *Ex jure confessionis conjunctio licita.*
21. *Accusationis & inquisitionis conjunctio.*
22. *Contra diversas personas licita.*

ATque hæc de actionibus singulis separatim institutus: sequitur de conjunctione actionum plurium. Vid. sup. c. 7. num. 12.

Actionum concursus, seu conjunctio, vel coactio, est, qua duæ, plurisve actiones personales, vel reales; aut reales & personales, eidem actori, adversus eundem reum competunt, l. 41. §. 1. l. 34. l. 32. l. 53. de obligat. Et act. dd. in l. edita. C. de edend. Et in §. fin minus. ubi imprimis Zaf. de action. Donell. lib. 21. comm. cap. 3. Hosoman. quest. illust. cap. 29. Cujac. lib. 8. observ. cap. 24. Obrecht. in disput. de concurr. action. Gabriel. lib. 2. tit. de action. conclus. 1. 2. 3. 4. Farinas. de var. Et divers. crim. quest. 100. num. 120. ubi varias definitiones adfert. Vulgò actionum cumulationem vocant.

ant. Veteres Jcti actionum concursum appellant, *argum. l. 34. qui servum. in epigrapha, de oblig. & act. l. 5. generatim. de fidejuss. l. pen. l. 95. §. 2. l. 75. de solus. vel coactionem vocant, l. si idem. 12. de jurisd. Pet. Frider. lib. 3. de contin. caus. cap. 10. vocat juris connexi, exercitium. De concurrentibus actionibus Paulus librum singulare scripsisse legitur, l. 34. qui servum. de obligat. & act. l. 88. si quis. de furt. in epigraphis harum legum. Conjunctionio actionum vocari etiam potest, *argum. §. 8. si eadem. Instit. de legat. l. 142. de verb. signific.**

2 Hic actionum concursus ideo permissus, ut laxior agendi esset facultas, l. 76. §. pen. deleg. 2. & quis omnibus simul actionibus, vel una saltem, uno, vel diversis temporibus & locis, uti possit? l. 33. l. 84. §. qui servum. de legat. l. 1. l. 6. de except. rei jud. Donell. lib. 21. commen. cap. 3. Gabriel d. loc. conclus. 1. & 2. unde litium expediendarum remedium, l. 6. singulis. de except. rei judic. dicitur.

3 Hæc actionum conjunctionio est duplex. Una actionum rerum diversarum. Altera rerum earundem.

4 Conjunctionio actionum rerum diversarum est, quando actiones plures diversæ, rerum diversarum nomine conjunctim, uno tempore, vel separatim, diverso tempore, Donell. lib. 21. com. c. 3. Gabr. d. concl. l. 2. 3. ab initio, vel ex post facto, ab eodem adversus eundem instituntur, §. ult. Instit. de oblig. qua ex delict. l. 7. §. 1. de condic. furtiva. l. 45. l. 50. pro socio. Unde Dd. dixerunt, cumulationem aliam esse simultaneam, aliam successivam, Farin. d. quest. 100. num. 121. & seqq. Hæc regulariter est licita, l. 15. de except. rei jud. l. 9. §. 1. de tribus. act. nam diversorum uno posito, non tollitur alterum. Vide Frid. d. lib. 3. de continens. caus. c. 10. nu. 2. 3.

5 Ejusmodi debitorum, jurium, vel rerum diversarum, actionum conjunctionio rursus est duplex. Una, quæ plures, diversæ actiones, rerum diversarum nomine, ex una eademque causa, seu facto descendentes, conjunguntur, d. l. 7. §. 1. d. l. 45. §. 1. l. 34. l. 32. de obligat. & act. l. 1. §. pen. de iur. & iur. dist. Gabriel d. loco conclus. 1. num. 25. 26. & conclus. 2. num. 16. Altera contra, qua ex diversis causis ortæ actiones, conjunguntur.

6 In priore specie, licet actiones plures personales in unam & eandem causam incident, & ab eodem adversus eundem instituantur, res tamen diversæ & separatæ illis petuntur, pœna scilicet & res. Unde conjunctionarum actionum altera, est pœnæ persecutoria, altera rei persecutoria, Donell. lib. 21. cap. 3. per §. sequens illa. & sequentib. Instit. de action. quorum utrumque rectè debetur, l. 34. §. 3. de furt. l. 12. Cod. d. l. 17. §. 1. de condic. furt. ita ut in actionem pœnalem, seu pœnæ persecutoriam, non veniat res, & contra in rei persecutoriam, pœna, l. 54. §. 3. l. 34. & oblig. & act. l. 48. l. 50. §. 1. de furt.

7 Sicutaque hæc actio depositi, vel locati, vel pro socio, quæ singulæ omnésve rei persecutoriæ sunt, concurrere possunt cum actione furti, quæ pœnalis,

l. 28. de pos. l. 42. l. 45. pro soc. vide l. 71. de furt. & ad illam Hotoman. lib. quest. ill. 29. Donell. d. cap. 3. Eodem modo actio tutelæ, quæ rei persecutoria; concurrat cum actione furti, l. 7. §. interdum. l. 2. de iur. & iur. dist. actio civilis, cum criminali pœnali, ex eodem delicto, l. 1. Cod. quand. civil. act. crim. l. 32. l. pen. de obligat. & act. l. 2. de privas. delict. vid. Clar. in §. fin. quest. 2. actio furti, cum conditione furtiva, rei persecutoria, l. 7. §. 1. de cond. furt. actio furti, cum actione pro socio, l. 45. pro soc. l. 45. §. 1. locat. actio furti, cum actione damni injuriæ dati, l. 2. de privas. delict. l. 130. de regul. jur. actio furti manifesti, cum actione furti nec manifesti, l. 21. de furt. furti, cum vi bonorum raptorum, l. 1. vi bon. rapt. arborum furtim caesarum actio, cum L. Aquiliz, l. 1. l. 5. §. 1. l. 7. §. si quis. l. pen. arb. furt. caesar. actio injuriarum, cum servi corrupti actione, l. 2. §. 5. de privas. delict. l. 6. de adult. Interdictum unde vi, cum actione L. Juliz de vi publica, l. unie. C. quando civil. act. prejud. crim. L. Aquiliz & injuriarum, d. l. unie. l. 34. de oblig. & act. Mynf. cont. 1. obs. 25. Geil. lib. 1. observ. 63. Cujac. lib. 8. observ. cap. 2. 4. Interdictum de tab. exhibend. & accusatio falsi, d. l. unie. actio furti L. Aquiliz & L. Corneliz, l. 2. §. 1. de privas. delict. & plures aliz, de quibus vide d. l. 2. §. 2. 3. 4. 5. l. 52. de obligat. & act. l. 25. de injur. l. 27. ad L. Aquil. l. 21. de furt. l. 4. si judicantur. fin. reg. vid. Menoch. de resin. poss. remed. 3. num. 553. Hotoman. quest. illuz. 29. Sic & actio injuriarum ad palinodiam, & actio injuriarum ad æstimationem concurrere possunt, Geil. lib. 1. obs. 65. & 63. Wesenb. consil. 22. num. 18. Mynfing. cont. 2. observ. 98. & cont. 1. observ. 84. & respons. 7. decad. 1. interdictum recuperandæ possessionis & actio injuriarum, Menoch. de resinend. poss. remed. 3. quest. 69. & quest. 76. num. 606. & seqq. d. l. 1. Cod. quand. civil. act. crim. prejud. actio de pacè publica & damni illati restitutione, Mynfing. cont. 1. observ. 17. Pet. Frid. d. lib. 3. de contin. caus. cap. 11. num. 4. actio de publicanis & actio furti, l. 2. §. dixit. §. unde. de public. actio de pauperie & ædilitia, §. ult. Instit. si quad. paup. fecit. dicat. Sic & interdictum possessionis recuperandæ, vel adipiscendæ possessionis, cum rei vindic. concurrat, l. 12. §. 1. ubi Bart. & Alciac. de adquir. poss. vid. dist. Menoch. remed. 4. quest. 64. de adipisc. poss. & remed. 3. quest. 66. & 28. & de recup. poss. remed. 1. quest. 15. num. 180. & seqq. Cujac. in d. l. 12. §. 1. & lib. 7. obs. c. 39. judicium petitorium & possessorium, d. l. 2. §. 1. ubi Dd. l. 12. §. 1. de vi & vi arm. Menoch. de resin. poss. remed. 3. n. 511. & seqq. 603. & seqq. Hotom. quest. illuz. 29. Frid. lib. 3. de contin. caus. c. 11. nu. 7. dissent. alii.

Huic regulæ duas addo exceptiones. Una est, quod si concurrerentibus duabus actionibus, quarum altera alteri est præjudicialis, quod tunc minor causa, seu illa, ex qua altera præjudicium accipit, prius sit disceptanda, l. 5. §. 8. 9. 20. de agnos. & alen. d. lib. l. 6. 17. l. 28. de except. l. 1. §. 1. de rei vind. Pet. Frid. lib. 3. de contin. caus. c. 10. c. 22. Farin. de var. crim. quest. 100. nu. 137. & seqq. Sic relinquens judicium antecedit rescissorium, vid. Fab. decad. 7. cor. 1. & 2. Præjudicialis dicitur, quando sententia in una

lata, exceptioem rei judicate parit in altera, seu jus actoris tollit, vel actorem ab agendo repellit, *Farinac. d. quæst. 100. nu. 78. & seqq. T. Essaur. decis. 18. nu. 3.*

- 11 Altera est, quod inter actionem criminalem & civilem concurrentes, in judicis arbitrio relinquatur, quænam ex his præcedere, quæque sequi debeat, *Lpen. & ult. Cod. de ord. jud. l. 26. Cod. ad L. Jul. de adult. Clar. quæst. 2. §. ult. præf. Fridor. d. lib. 3. cap. 12. num. 4. qui distinguunt, adde Cujac. lib. 20. observ. 25. Roland. à Valle consil. 13. vol. 2. Geil. lib. 1. cap. 6. num. 7. de pac. publ. Mynsing. cent. 1. observ. 25. Principaliter intentata criminalis, excludit civilem, *Farinac. d. quæst. 100. nu. 59. Clar. quæst. 92. §. fin. Fachinam lib. 9. cap. 2. illust. nisi civilis præjudicialis esset criminali, Farinac. d. loc. nu. 61. 62. & seqq. per l. 1. Cod. de appellat. vel criminalis civili præjudicaret, Farinac. d. loc. nu. 66. & seqq. Tum enim utrobique præjudicialis præcedit & altera sequitur. Quod si verò altera alteri non est præjudicialis, cum civilis & criminalis conjungi possunt, *Farinac. d. loc. num. 75. & seqq. com. dicit. Idem est, quando incidenter, per viam exceptionis, altera intentatur, Farin. d. loc. nu. 86. & seqq. com. dicit. nimirum quoad processum, non quoad decisionem & sententiam, Farinac. d. loc. num. 93. & quando à tertio, non verò ab actore, vel reo criminalis, vel civilis intentatur contra eundem, Farin. d. loc. nu. 114. & seqq.***

- 12 Altera species conjunctionis diversarum actionum est, quando actiones diversæ, non ex una eademque causa, sed ex diversis & separatis oriuntur, quæ res diversas adversus eundem persequuntur, *L. 32. §. 1. l. 11. §. 2. ad L. Aquil. l. 11. de jurisd. l. 35. §. 1. locat. l. 9. §. 1. de tribus. & c.*

- 13 Unde sequitur, conjungi posse accusationes plures ex diversis delictis ortas, *L. 56. de furt. d. l. 32. §. 1. & l. 11. §. 2. l. 32. l. 34. l. 40. de obligat. & act. l. 25. l. 41. de injur. l. 130. de regul. jur. Farinac. de divers. crim. quæst. 100. nu. 133. 138. & seqq. Fachina. lib. 9. cap. 2. illust. consrov. uti est actio L. Aquil. l. Corneliz, furti, læsæ majestatis, & plures aliz, *L. 34. de oblig. & act. l. 21. de furt. d. l. 41. l. 2. de privas. delict. actio furti bis instituta, ob furtum repetitum, l. 60. de oblig. & act. d. l. 2. de privas. delict. l. 56. de furt. actio de peculio & tributoria, l. 9. §. 1. actio de peculio & de in rem verso, §. præseren. 4. Instit. quod cum eo. Donell. lib. 21. com. c. 3. actio personalis & hypothecaria, *Frid. d. loc. num. 8. Myns. cent. 1. obs. 59. Aus. Gabriel. lib. 2. tit. de act. concl. 1. num. 30. 31. 32. 33. actio nullitatis & iniquitatis in causa appellationis, Fridor. d. loc. c. 11. num. 10. & seqq. de consin. caus. Myns. cent. 2. obs. 25. Geil. lib. 7. obs. 227. actio mutui & fideicommissi, l. 28. §. ult. de lib. legat. l. 93. §. 1. de leg. 1. actio stipulationis & ex testamento, l. 18. de oblig. & act. l. 10. de act. empt. Multò igitur magis conjunctio illa locum habebit, quando non ab eodem, sed ab alio, adversus alium reum, non eundem instituitur, vel ab uno & eodem actore, contra diversas personas, *Gabriel. conclus. 2. num. 17. 19. 21. & conclus. 3. nu. 19. tit. de action. Farin. d. quæst. 100. nu. 114. & seqq. & l. 42. & seqq.****

Sequitur de conjunctione actionum, rerum eandem, quando actiones plures, diversæ, vel eadem, de eadem re, ab eodem ex eadem causa, adversus eundem simul, vel separatim instituantur, *L. 43. §. 1. l. 130. de regul. jur. Lpen. de oblig. & act. quæ conjunctio regulariter est illicita, quòd bis idem consequi actor non debeat, l. 57. de reg. jur. l. 51. de rei vind. l. 34. de oblig. & act. & eadem quæstio, inter eandem personas, revocari, etiam alio iudicii genere, non sit permittum, *L. 5. l. 7. §. 4. de except. rei judic. l. 9. §. 1. de trib. act. Gabriel. lib. 2. tit. de act. conclus. 2. num. 1. & seqq. ne lites multiplicentur, L. 6. de except. rei jud. Itaque unà, vel alterà actionem per libelli oblationem electà, altera tollitur ipso jure, vel ope exceptionis, *Gabriel. d. conclus. 2. nu. 23. per l. 34. §. si in con. de obligat. & act. l. 71. l. 56. §. 1. de furt. l. 7. §. 1. de cond. furt. vel altera alteram consumit, d. l. 7. §. 1. l. 34. l. pen. de obligat. & act.***

Hinc sequitur, simul institui non posse rei, vel pœnæ persecutoriam, cum alia rei, vel pœnæ ejusdem persecutoria, *L. 50. pro soc. l. 38. §. 1. d. l. 34. §. 1. & seqq. l. 53. de obligat. & act. seu actionem civilem, vel criminalem de eadem re ex facto eodem, Farin. d. quæst. 100. nu. 123. & seqq. per l. 3. §. hoc. vi bon. rapt. lex mortis. C. ad L. Aquil. Neque simul concurrere posse actionem commodati & conditionem furtivam, actionem tutelæ & conditionem furtivam, actionem pigneratitiam, commo danti, depositi & L. Aquil. nec pro locio & com. divid. nec tributariam & de peculio: nec rei vindicationem pro legato relicto & conditionem: & plurimas alias, de quibus videre licet *d. l. 34. §. 1. l. 5. §. 8. l. 18. §. 1. com. l. 1. §. 21. l. 2. §. 1. de tut. & ras. distrah. l. 38. §. 1. l. 41. l. 47. l. 50. pro soc. l. 9. §. 1. de tribus. act. l. 1. C. com. de leg. l. 1. vi bon. rapt. l. 1. l. 5. §. 1. l. 7. §. si quis. l. 8. §. 2. l. pen. furt. castor. l. 9. §. 6. l. 14. §. 13. quod mos. caus. §. 1. Instit. vi bon. rapt. l. 9. de furt. l. fin. C. de codicill. vid. Gabr. tit. de action. concl. 3. Farin. d. quæst. 100. nu. 152. Hostoman. quæst. illust. 29.**

Quando verò restituitur in integrum minoribus competens, concurrere possit cum actione quæ majoribus datur ex enormi læsione: item conditio ex canon. redintegranda. §. q. 1. cum conditione, ex l. 2. C. de rescind. vendit. vide apud Fab. decad. 7. error. pen. & ult.

Civilis & criminalis actio conjungi possunt, quando una principaliter, altera in censentiam intentatur, *Farin. d. quæst. 100. nu. 52. & quando accusatus pœnam mortis est meritus, Farinac. d. loc. num. 153. per Marth. dist. 1. nu. 21. part. 1.*

Sed hæc regula prohibet conjunctionis in hoc genere actionum, suas habet exceptiones. Nam primò non habet locum, quando plures actiones concurrunt ejusdem rei, vel pœnæ persecutoriz, in quarum altera minus, in altera plus, vel amplius continetur, hoc est, quarum altera levior est rei scilicet tantum, vel pœnæ persecutoria: altera verò gravior, rei & pœnæ persecutoria. Hic enim si leviori actione, in qua minus, prius egeris, rectè, postea graviozem, in qua plus, institues, *L. 34. l. 42. §. 1. de oblig. & act. l. 7. in fin. commod. l. 1. vi bonor. rapt. l. 47. §. 3. & sequentib. pro soc. vide*

Cujac.

Cajus lib. 3. obs. c. 25. Hotoman. quæst. illustr. 29. Roberts. lib. 2. animadvers. cap. 29. Ratio est, quod quoad ali-
quid juri meo deest, adhuc res ipsa petenda est, l. 27.
de solut. l. 3. §. 1. commod. l. 7. §. 1. d. 1. Sic itaque actio
commodati levior, non tollit aut consumit actionem
L. Aquil. l. 7. §. 1. commod. d. l. 34. §. 2. de obligat. nec con-
dictio furtiva, actionem vi bonorum raptorum, l. pen-
ult. vi bon. raps. vel L. Aquilæ actionem, d. l. 34. nec ac-
tio furti nec manifesti, actionem vi bonorum raptorum,
d. l. 34. l. 1. arb. furt. casar. nec actio commodati, loca-
tati, vel societatis, actionem L. Aquil. d. l. 34. l. 7. com-
mod. l. 50. l. 47. pro socio. Donell. lib. 21. comm. c. 3. Contra
verd, si prius actio gravior & postea levior instituat, l. 1. vi bon. raps. d. l. 34. l. 41. §. ult. de obligat. & action. cum
agenti nihil amplius abfit, l. 2. §. 1. de int. & ras. distrah. l. 11. arb. furt. cas.

18 Secundò, non habet locum regula supradicta, quan-
do est incertum, ex causa probabili, qua ex duabus plu-
ribusve actionibus concurrentibus, quis uti debeat, vel
possit, l. 1. §. quia. quorum. legat. l. 16. contra. C. de inoff.
test. & incertitudo hæc ex facto rei, non actoris prove-
niat, Gabriel. lib. 2. tit. de act. conclus. 1. nu. 3. 8. tum enim
alternativè contrarias actiones in eodem libello con-
jungi posse statuunt, Petr. Friar. lib. 3. de contin. caus. 6.
10. nu. 5. Gabriel. d. loc. conclus. 1. nu. 8. & seqq. & conclus. 3.
nu. 12. & seqq. uti est petitio hereditaria ab intestato &
testato, querela testamenti inofficiosa, vel nullitas, aut
falsitas ejusdem, Gabriel. d. conclus. 3.

19 Tertio, non habet locum, ubi quis prius ignoranter
actionem incompetentem instituit, qui ad compe-
tentem habet regressum, l. 13. de instit. action. l. 1. §. ult.
quand. de pecul. l. 4. §. ult. quod cum eo qui est. vel ex erro-
re, vel deceptione eam elegerit, quam non vellet, Ga-
briel. d. concl. 3. nu. 24. aut eam instituit, quæ mortua
vel præscripta esset, Gabriel. d. loc. nu. 20. aut per electio-
nem alii nondum jus quaesitum, d. loc. n. 22. vel genera-
lis derebus certis actio repetitur, l. 2. C. de judic.

20 Quarto, deficit, quando jus confusionis in concursu
debiu & crediti in unam personam non habet locum,
tum enim rectè conjunctio permittitur, l. non est novum
10. de act. emp. & vend. l. 8. de oblig. & action. l. si idem.
de juris dict. l. 31. §. 1. fam. heres. l. cum duobus. §. si plures.
pro soc.

21 Quintò, accusationis & inquisitionis conjunctio de
eodem crimine conceditur, Clar. in §. fin. quæst. 3. n. 7. 8.
9. præf.

22 Sextò, contra diversas personas, vel ex persona alteri-
us concursus actionum admittitur, Gabriel. d. lib. 2.
tit. de action. conclus. 2. num. 20. 21. & conclus. 3. num. 13.
aut reo nihil opponente contra conjunctionem pro-
hibitam, Gabriel. d. conclus. 1. nu. 34. Quæ verd ex con-
currentibus actionibus prius in judicio liquidatur, it-
la prius altera deciditur, l. Papiam. de minorib.

*Gail. lib. 1. obs. 63. num. 6. Petr. Frid. lib. 3. de
contin. caus. cap. 11. num. 6. per l. pen.*

Cod. de sens. & inserloc.

ann. judic.

Cap. 21. De exceptionibus dilatoriis.

- 1 Exceptio quid, & ejus appellationes varia.
- 2 Exceptionis membra.
- 3 Jus rei hic in quibus consistat.
- 4 Injuria actoris hic in quibus consistat.
- 5 Vetus formula exceptionum.
- 6 Rous jus suum, seu exceptionem, ex variis causis de-
ducere potest.
- 7 Exceptionis species.
- 8 Exceptio dilatoria quid.
- 9 Species dilatoria exceptionum.
- 10 Adversus judicem, qua exceptiones competant.
- 11 Exceptio furti, cui, adversus quem, & ad quid detur.
- 12 Exceptio laudationis.
- 13 Exceptio liti pendente.
- 14 Exceptio recusationis judicis.
- 15 Adversus actorem, vel ejusdem procuratorem qua
exceptiones detur.
- 16 Exceptio excommunicationis.
- 17 Exceptio criminis.
- 18 Exceptio satisfactionis.
- 19 Exceptio inimicitia capitalis.
- 20 Exceptio mandati non sufficientis.
- 21 Exceptio inhabilitatis.
- 22 Exceptio reverentia.
- 23 Exceptio contumacia.
- 24 Exceptio ex circumstantiis loci, vel temporis.
- 25 Exceptio loci non tuti.
- 26 Exceptio temporis angusti.
- 27 Exceptio temporis non observati.
- 28 Exceptiones dilatoria de meritis causa 13.
- 29 Exceptio præjudicialis.
- 30 Exceptio plus petitionis.
- 31 Exceptio pacti de non petendo.
- 32 Exceptio consuetudinis causa.
- 33 Exceptio libelli incepti.
- 34 Exceptio cumulationis actionis prohibita.
- 35 Exceptio sub & obreptionis.
- 36 Exceptio stolis.
- 37 Exceptio quatenus quis facere potest.
- 38 Exceptio ordinis.
- 39 Exceptio diversionis.
- 40 Exceptio codendarum actionum.
- 41 Exceptio deserta appellationis.
- 42 Exceptio impensarum & meliorationum.
- 43 Exceptio non confessi inventarii.

DE prima specie quaestiois in judicium deductæ
hucusque vidimus: sequitur de specie altera, nimirum
de exceptionibus. Vide supra hoc 3. lib. cap. 7.

Exceptio est altera quaestiois species, posita in rei
defensione adversus actionem, ab actore institutam
competente ad eandem excludendam, vel diferen-
dam, l. 2. l. 6. de except. l. 11. C. de §. 3. 4. Instit. cod. Ap-
pellatur aliàs intentio rei, l. 5. de except. d. §. 3. 4. 5. Instit.

cod. repulsiō intentionis. *Soarez in thosaur. lib. E. n. 161.* qua nimirum intentio actoris remouetur, oppugnatur, infirmatur, repellitur, vel tollitur, d. §. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 9. 10. *Instit. eod. l. 2. §. 1. 2. 3. D. eod. l. 18. l. 112. de reg. juris. l. 12. de interrogat. in iur. fac.* quæ actioni dicitur obijci, ob stare, nocere, opponi, l. 2. §. 3. l. 11. l. 20. eod. l. 7. l. 9. §. 1. 2. l. 17. de except. rei judic. vocatur quandoque conditio, reum damnationi eximens, aut eandem minuens, l. 22. eod. quæ turus est & adjuvatur reus contra actorem, §. 5. *Instit. eod. quæ infingitur actio, l. 11. de dol. mal. §. met. except.* qua reo auxilium tribuitur contra actorem, l. 10. C. eod. allegatio, §. 1. 2. 3. 4. *Instit. de replicat.* qua occurritur agenti, §. 1. 2. 3. & seqq. *Instit. eod. de except. præscriptio, sit. de except. præscript. & præjud. sit. de divorf. & semp. præscript. sit. C. de except. & præscript. l. 23. l. 11. de except. l. 2. C. de precib. Imper. offrend. l. 9. de transact. l. 50. §. 1. de iudic. l. 29. de except. rei judic. conditio. l. 22. h. s. Donell. lib. 22. cap. 1. præjudicium, sit. de except. præscript. & præjudic. l. 13. d. 8. *Vide Ravard. libr. 1. §. 2. de præjudic. Petr. Fridar. lib. 3. de cons. caus. cap. 10. num. 15. Cujas. lib. 5. observ. c. 37.* ideo quod exceptio controversiæ motæ præjudicium faciat, seu procrima, camq; sustinet, donec de exceptione fuerit cognitum, *Fridar. d. loc. Vocatur quandoque actio, in sua causâ minor, respectu principalis actionis majoris, l. 54. de iudic. l. 21. de except. iudicium præcedens, l. 13. l. 16. l. 17. de exception. De variis exceptionis definitionibus vide Coler. in rub. de except. Zanger. eod. sit. c. 3. Oldand. de except.**

2 Exceptio duobus constat membris: jure scilicet rei, & injuriâ actoris, l. 1. de dol. mal. & met. except. in princ. & §. 1. 2. 3. *Instit. de except. in princ. & §. 1. 2. 3. Instit. de replicat.* Unde causâ exceptionis dicitur, quando factum, quod fieri oportuit, aut quia factum, quod fieri non oportuit, aut quia factum non sit, quod fieri oportuit, l. 20. de except.

3 Jus rei hic est, quod ex requisitis juris acquisiti deficientibus, vel juris amissi probatione sumptum, ostendit, ex qua causâ & cui competat exceptio, & ad quid, seu quædere, & adversus quem, l. 1. de dol. mal. & met. except. §. 1. 2. 3. 4. *Instit. h. s. Donell. lib. 22. comm. c. 2. 3. & seqq.* quo jure reus à petitione & intentione actoris, à iudice fit absolvendus, l. 2. de except. l. 2. §. 3. & seqq. l. 4. de dol. mal. & met. except.

4 Injuria actoris, hic est rei assertio & probatio deficientis juris & actionis actoris, vel de non fundata actione actoris, qua ostenditur, litrem ex nulla justa causâ, vel inepta & falsa, aut insufficiente, cessante vel sublata, hoc est, ex defectu juris acquisiti, vel acquisiti quidem antea, sed nunc amissi & cessantis probatione, adversus reum institutam, l. 1. l. 4. §. 2. de dol. mal. except. sit. *Instit. de except. l. 26. D. eod.* Unde dolo dicitur agere, qui petit, quod quaque exceptione elidi potest, d. l. 2. §. 3. 4. & §. 1. 8. de dol. mal. & met. except. & reus in excipiendo pro actore habetur, l. 1. de except. *Pacian. lib. 1. de probat. c. 68.* quando excipiendo scilicet quid asserterat, non quando negat.

Jure veteri, certâ formulâ exceptiones, sicut & actiones, præscribentur à prætore, l. 10. de except. *Donell. lib. 22. com. c. 8. Duaren. in l. 7. de pass. Ravard. de præjudic. lib. 1. c. 9. 10. 4. c. 5. & singularem librum de conceptione Paulus formulæ legitur scripsisse in epigraphæ, l. 20. de except. vide Petr. Fabr. semestr. c. 21.* Solebat enim prætor actionem, vel formulam agendi, purè præscribere, vel additâ exceptione, per formulam, si non, nisi, si pareat, causâ cognitâ, at si nō, si nihil, quod si præjudicium non fiat, quod non, de quibus in l. 4. §. 8. l. 11. §. 3. l. 24. l. 2. §. 1. 2. l. 9. de dol. mal. & met. except. l. 25. ubi *Gothofred. de bon. libert. §. ult. Instit. de replicat. l. ult. §. item. ad SC. Vellejan. l. 10. de pig. l. 48. de procur. l. 25. de act. empt. l. 13. l. 14. l. 16. l. 18. de except. & aliis in locis, vide Cujas. lib. 5. observ. c. 34. Donell. d. loc. cap. 8. Duaren. in l. 7. de pass.* Ex hac præscriptione & formulis hisce exceptionum, quædam transibant in præscriptiones, sic propriè dictas, l. 3. C. de excusat. l. 1. C. si quis ignor. som. min. sit. D. de except. & præscript. & præjudic. vide *Ravard. lib. 1. c. 7. de præjudic. & cap. 9. & 10.* quædam in præjudicia, prius tractanda, l. famul. hercisc. l. 25. de pet. heredis. l. 16. l. 18. de except. *Ravard. d. loc. cap. 14. per l. fin. si liber. ingen. esse dic. l. pen. C. de ordin. cogn. hoc est, futura judicia, l. 13. l. 16. l. 18. de except. Cujacius lib. 5. observ. c. 37. c. 34. lib. 9. c. 27.* Nam præjudicium est *œneipes, œneioris*, prius dijudicanda causâ, quàm ad principalem questionem veniatur, §. 13. præjudicialis. *Instit. de action. l. 54. de iudic. l. pen. de nox. act. l. 2. Fridar. lib. 3. de continen. caus. c. 10. num. 13. & seqq. per Ls. §. 8. 9. 10. de lib. agnos. & alend. l. 18. de except.* Hodie, quacunq; formula proponi & concipi potest exceptio, ab ipso reo, voce, verbis, scriptis, adeo, ut nuda facti narratio sufficiat, arg. l. 1. l. 2. C. de formul. & impet. sub l. *Donell. d. c. 8. Vide infra cap. 22.*

Reus jus suum, eodem, sive diverso tempore ex pluribus causis amissionis, quamvis diversis, aut contrariis, de eadem re concurrentibus, deducere & demonstrare potest successivè & conditionaliter, non copulativè, *Anton. Gabr. lib. 2. sit. de act. conclus. r. num. 12. 18. 19. 20. Menochius lib. 2. præf. 42. Donell. lib. 22. c. 8. comment. l. nemo s. l. 5. is qui de except. Novell. 18. c. 8.* omnes enim ad rei defensionem comparatæ sunt, l. 13. §. 1. 2. 6. de injur. arg. l. favorabiliores. de reg. jur. *Covarr. lib. 1. var. resol. c. 2. num. 23. arg. l. 2. quand. appell. l. 66. l. 112. de reg. jur.* Exceptio tamen in se ipsa contraria, vel pluribus præcisè contraria, non admittitur, *Menochius lib. 2. præf. 42. num. 3. 6. Gabriel. d. loc. num. 16.* nec in casibus, in quibus mendacium punitur, *Menochius d. loc. num. 9.* Reus quidem admittitur ad proponendum contrarias exceptiones, sed non ad probandum, *Menoch. d. loc. num. 7.* vel actorem gravandum in probando, *Gabriel. d. loc. num. 17.* & contrariis exceptionibus se defendere nemo prohibetur, *Soarez in thosaur. in voce exceptio. num. 183.*

Exceptio est dilatoria, vel peremptoria, l. 2. §. ult. l. 3. de exception. §. 8. *appellatur. Instit. de exception. l. 2. l. 8. C. d. §.*

Dilato-

- 8 Dilatoria exceptio est, quæ non semper, sed ad tempus litæ & causam differt, neque omnino, aut ipso jure actionem excludit, l. 2. §. ubi. l. 3. de except. §. 8. 9. 10. *Instit. de except. l. exceptionem. Cod. d. 1. & respicit incidentes quæstiones atque præparatoria judiciorum, l. exceptionem. eod. & temporalis dicitur, d. §. 20. d. l. 3. quam actor ideo evitare potest, l. 3. de except. & plerumque personalis est, l. 2. §. 2. l. 4. §. 33. l. 1. §. 3. *quæ. rer. act. non des. & ab initio contestanda est, l. 9. C. de præscrip. long. temp. l. 8. l. 9. ubi Donell. Cod. de except. l. 23. de excus. sut. Donell. lib. 12. comm. c. 3. & lib. 22. c. 8. Cujac. lib. 18. obs. cap. 34.**
- 9 Dilatoria exceptio reo competit, 1. adversus personam judicis, 2. adversus personam actoris, procuratorisve ipsius, 3. adversus circumstantias judicii, 4. adversus merita causæ, *Coler. de except. ad rubr. num. 10. Marant. part. 6. memb. 9. nu. 1. & seqq.*
- 10 Adversus judicem est, 1. exceptio fori incompetentis, 2. autoris sui nominationis, & laudationis, 3. litis pendentiæ & præventionis, 4. suspecti & recusati judicis, 5. evocationis prohibitiæ.
- 11 Exceptio fori incompetentis competit reo, qui forum aliud, quàm coram quo convenitur, sortitur, adversus actorem, qui eundem coram judice non suo in judicium vocat, ut ab instantia cum refusione expensarum absolvatur. De hoc foro vide *suprà cap. 1. & seqq. lib. 3.* Hæc ante omnes alias opponenda est, *Mysf. cans. 4. observ. 27. Colerus ad cap. olim. num. 32. & seqq. de except.*
- 12 Exceptio laudationis, datur reo, qui convenitur de re aliqua, quam ab alio habet, vel alterius nomine possidet, adversus actorem, ut is auctori, vel domino litæ moram denunciari ad judicium subeundum, lausore. *Cod. de evict. l. 1. l. 2. Cod. ubi in rem. act. Marant. part. 6. memb. 6. tit. de laudat. Roibach. tit. 48. num. 12. & sequens. Zangerus de except. cap. 2. num. 6. Covarr. lib. 3. resolut. cap. 17. Vulsejmi in l. 1. & 2. C. ubi in rem act.*
- 13 Exceptio litis pendentiæ & præventionis, datur reo, plures judices in eadem causa habenti, & prius coram uno ex iis convento per citationem, litis contestationem, admissionem, vel appellationem, *Lancell. de attentat. part. 2. nu. 28. & seqq. adversus actorem, coram duobus judicibus de eadem causa agentem, ut ab instantia posterioris judicis absolvatur, Zanger. d. part. 2. c. 3. num. 3. 4. & seqq. Dornspurger. de probat. & except. part. 1. c. 4. lib. 2.*
- 14 Exceptio recusationis judicis competit reo, qui convenitur coram judice suspecto, vel alio qui iudex esse nequit, adversus actorem convenientem, ut recusationis iusta causa coram recusato proposita, & coram arbitris probata, *Pacian. c. 45. num. 6. 7. 56. Zanger. part. 2. cap. 4. num. 11. de except. aut coram superiore, Pacian. d. cap. 45. num. 35. Geil. lib. 1. observ. 33. causa disceptetur apud superiorem, vel alium judicem datum, Zangerus d. loco. Colerus de exceptionem. num. 38. ad cap. olim.*
- Exceptio evocationis prohibitiæ, datur reo in alio territorio ultra dictam evocato, adversus actorem, ut citatio cassetur & causa remittatur ad judicem alium, *Dornspurger. de except. & probat. lib. 2. part. 1. c. 6. Panormitanus in c. olim. num. 2. 6. & seqq. de rescript.*
- Adversus actorem, vel ejusdem procuratorem datur exceptio 1. excommunicationis, 2. criminis, 3. satisfactionis, 4. inimicitie & perjurii, 5. mandati non sufficientis, vel nulli, 6. inhabilitatis, 7. prohibiti ad judiciali actione, 8. contumaciæ.
- Exceptio excommunicationis, vel proseriptionis datur reo, adversus actorem, à poena excommunicationis, vel banni nondum absolutum, ut à limine judicii repellatur, *Geil. lib. 2. de pæno publ. c. 12. Dornspurg. de probat. & except. lib. 2. part. 1. c. 7.*
- Exceptio criminis datur reo convento, adversus criminofum, *l. qui accusare. de accusat.* ut à limine judicii repellatur, *Coler. ad c. 2. & c. dilecti. nu. 15. de except.*
- Exceptio satisfactionis datur reo, adversus actorem, convenientem se, recusantem satisfactionem & litis damno, observatione judicii, & lite ad finem prosequenda, de lite contestanda intra duos menses, de sistendo se ad reconveniendum in eodem judicio, ut cum refusione expensarum reus absolvatur ab instantia, *vide Dornspurg. d. lib. 2. part. 1. c. 9.*
- Exceptio inimicitie capitalis, datur reo convento, adversus actorem inimicitias capitales cum reo exercentem, ut non admittatur ad accusandum, *Dornspurg. d. loc. c. 20.*
- Ad finem est exceptio perjurii, quæ actorem similiter ab accusando repellit, *cap. 2. & cap. dilecti. de except. ubi Coler.*
- Exceptio mandati non sufficientis, vel nulli datur reo convento, adversus actoris procuratorem qui talis esse vetatur, vel non habentem mandatum, vel non sufficiens nomine actoris in judicio reum conveniendi, vel contra eundem agendi, ut à judicio repellatur, *Coler. ad c. 2. & cap. dilecti. de except. Soretz. thesaur. subtil. P. nu. 315. Zanger. de except. part. 2. c. 8.*
- Exceptio inhabilitatis, datur reo, adversus actorem, qui non habet legitimam personam standi in judicio, *Zanger. part. 2. c. 8. nu. 3. & seqq. tit. C. qui legit. pers. stand.*
- Exceptio reverentiæ datur reo, cui ab actore reverentiæ deberetur, adversus actorem, qui cum sine venia in jus vocavit, ut ab agendo eo usque repellatur, *l. parentes. de in juv. vocand. vid. Caerberan. decis. 31. Fachin. lib. 10. controv. c. 88. & seqq.*
- Exceptio contumaciæ, datur reo in judicio comparenti, adversus actorem, ipsum vocantem nec comparentem, ut actori audientia denegetur, vel ipsi permittatur procedere contra contumacem, *Roibach. tit. 30. num. 8. 9. 10. Geil. lib. 1. obs. 59. & 60. Zanger. part. 2. c. 8. num. 29. Schwanneman. de proces. Camer. lib. 1. cap. 71. 72.*
- Exceptio dilatoria orta ex circumstantiis judicii, est 2. 4. I. exceptio loci non tuti. II. temporis vel angusti, vel non observati.

- 25 Exceptio loci non tuti, datur reo convento in loco periculoso, non tuto adversus actorem convenientem, ut convenire ibidem cesset, *cap. pastoralis. ubi Colerus num. 18. de except. Pacian. lib. 2. de probat. c. 40. num. 64. & seqq.*
- 26 Exceptio temporis angusti, datur reo, cui brevior quam decet, terminus à iudice est datus & præfixus, adversus actorem, ut prorogatio termini fiat, *Zangerus part. 2. c. 6. vel novus præfigatur, Geil. lib. 1. obf. 90. Gabr. lib. 2. conclus. 2. 3. de dilat.*
- 27 Exceptio temporis non observati, est feriarum data reo, qui citatur ad diem, vel tempus feriarum, ut processus legitimo tempore exerceatur, & dilatio detur, *Morans. part. 4. distinct. 16. num. 18. Zanger part. 2. cap. 7. Schumannem. in process. Cambr. lib. 1. c. 25. Geil. lib. 1. obf. 77. Coler. part. 4. c. 3. de process. execut.*
- 28 Exceptio dilatoria adversus merita causæ competentis est I. præjudicialis. II. plus petitionis. III. patii de non petendo intra certum tempus. IV. continentis causæ. V. libelli non legitime, vel rectè formati. VI. conjunctionis actionum prohibitz. VII. sub & obreptionis. VIII. spoli. IX. ordinis. X. divisionis. XI. cedendarum actionum. XII. non devolutæ appellationis, vel desertæ. XIII. expensarum, meliorationum. XIV. inventarii non confecti.
- 29 Exceptio præjudicialis, datur reo adversus actorem, qui quæstioni majori motæ, præjudicium parit actione sua minori, *l. 18. de except. l. fin. C. de per. herad. Zanger. part. 2. c. 9. ut minor quæstio & actio quiescat, donec de majori priùs judicetur, Fridor. lib. 3. de cons. caus. cap. 10. num. 13 & seqq. Dd. in § præjudiciales. Instit. de act. tit. C. de ordin. cognis. cum major quæstio minorem ad se trahat, & de majore judicandam priùs sit, quàm ad minorem perveniatur, l. 4. de restit. in integ. Pacian. lib. 1. c. 58. nu. 73. de probat.*
- 30 Exceptio plus petitionis datur reo, adversus actorem, qui plus re, tempore, vel loco, aut causa ab eo petit, § plus autem. ubi Dd. Instit. de action. ut non plus re, tempore, loco, vel causa petat, *Zanger. de except. part. 2. c. 10. Coler. de process. execut. part. 4. c. 3. nu. 11.*
- 31 Exceptio pacti de non petendo intra certum tempus datur reo, adversus actorem, qui promisit se non petiturum intra tempus certum, vel contra quem moratorium beneficium reus impetravit, ut eo usque differat exactionem, *l. 3. de except. l. 2. l. 4. Cod. de prec. Imp. offerend. Carolus de Crassis tract. de except. nu. 17. & seqq. except. 32.*
- 32 Exceptio continentis causæ, datur reo, adversus actorem, qui causas connexas vult à actione sua proposita dividere, ad hoc, ut causæ connexæ coram uno & eodem iudice agantur & tractentur, *l. nulli. C. de judic. Vide supra hoc lib. 3. cap. 2. & seqq. & lib. 1. cap. 145. num. 16.*
- 33 Exceptio libelli, nõ legitime, vel rectè formati, competit reo, adversus actorem, qui libellum exhibuit & edidit obscurum, incertum, *Geil. lib. 1. obf. 62. generalem, ineptum, proposito negotio non convenientem &*
- aprum, vel non continentem substantialia requiesca libelli, *de quibus infra cap. sequens.*
- Exceptio conjunctionis, seu cumulationis actionis prohibitz datur reo, adversus actorem, in libello suo duas vel plures actiones conjungentem, quæ jure concurrere & conjungi nequeunt, ad hoc, ut una actio proponatur & conjunctio non admittatur, *Geil. lib. 1. obf. 62. nu. 5. Rosbach. tit. 34. num. 4. & seqq. Coler. ad c. 2. & c. dilecti. nu. 43. de except. Vide supra cap. 19.*
- Exceptio sub & obreptionis datur reo, adversus actorem, qui ex suppressione & reticentia veri, vel per narrationem falsam, quid impetravit, quod, si verum dixisset, vel judici relatum fuisset, non fuisset impetraturus, ut cassetur & tollatur impetratum, *l. 2. C. si contra jus, vel util. publ. Geil. lib. 1. obf. 14. Menoch. lib. 2. arb. cas. 201. Mascard. conclus. 1123. Angel. in § præterea. Inst. de except.*
- Exceptio spoli, datur reo spoliato, adversus spoliatorem, ut repellatur ab agendo, re spoliata nondum restituta, *Gabriel. lib. 5. de restit. spol. conclus. 1. Clarus § fin. quæst. 19. Zanger. part. 2. c. 17.*
- Exceptio, quatenus facere quis potest, datur reo, qui convenitur ex donatione sua, parenti, liberis, fratri, marito, uxori, *l. 16. l. 17. l. 19. de re jud. l. un. § cum autem. C. de rei ux. act. l. 15. & seqq. solut. matr. militi, l. 6. l. 18. de re jud. socio, d. l. 16. & § sunt præterea 33. Inst. de act. filiof. sui juris effecto, l. 2. quod cum eo qui in alter. adversus donatarium, parentem, liberos, fratrem, maritum, uxorem, socium, filium, d. sext. ut, non nisi in id, quod facere potest, conveniatur, d. sext. A finem in jud. prax. § 13. c. 6. n. 3. Zanger. part. 2. c. 14.*
- Exceptio ordinis, seu excussionis datur reo, fidejussori debitori debitoris, *l. 2. C. quando sise. vel privus. patri convento, de rebus malè gestis à filio, l. 1. C. de decur. pluribus reis debendi, fidejussori indemnitate, pluribus tutoribus, l. fin. C. si sui. vel cur. non gess. adversus creditorem, actorem, qui non excussio principali debitor, illos exigit, ut ordine observato, agat, *auth. præserte. C. de fidejuss. vide Dornsparger. de probat. & except. lib. 2. c. 28. & sup. lib. 1. c. 68.**
- Exceptio divisionis competit correo fidejussori & correo debendi, adversus creditorem unum ex correis illis, in solidum convenientem, ut dividat exactionem inter correos & quemlibet pro rata conveniat, § si plures. Instit. de fidejuss. l. fin. C. de constit. pecun. Novell. 99. vide supra lib. 1. cum quo ad fine est remedium ex *auth. hoc ita. C. de duob. reis.*
- Exceptio cedendarum actionum datur fidejussori convento in solidum, & solventi, adversus creditorem cui solvit, ut hic jus suum ipsi cedat adversus principalem debitorem & confidejussorem, *l. Modestinus 76. de solut. Menoch. lib. 3. præf. 45. Coler. part. 2. c. 10. de process. execut. Hartman. Pistor. lib. 1. quæst. 48. Vide supra lib. 1. cap. 86.*
- Exceptio desertæ appellationis, datur reo appellato, adversus appellantem, intra statuta tempora non introducentem & prosequentem appellationem, ut sententia

tentia prior pro re iudicata habeatur, *Dornsporg. d. loc. c. 31. Zanger. part. 2. c. 19. d. loc.*

- 42 Exceptio impensarum & meliorationum datur reo adversus actorem, repetentem rem, non restitutus impensis factis, ut rei retentio detur, donec illæ refundantur. *Vide supra lib. 2. c. 16. & Gersiam tract. de expens. & meliorat.*
- 43 Exceptio inventarii non confecti, datur reo, adversus actorem, ante confectum inventarium agentem, *Id. in l. fin. §. donec. C. de jure deliber.*
- Hujus loci est tit. de except. D. & C. tit. C. de ordin. cognit. tit. C. de plus petit.

Cap. 22. De exceptionibus peremptoriis primi generis.

- 1 Peremptoria exceptio quid.
- 2 Hac in rem est concepta.
- 3 In vim dilatoria opponi potest, & in modum actionis.
- 4 Species hujus.
- 5 Nuda pura & generalis inficiatio quid.
- 6 In hac reus excipiens, non dicitur confiteri.
- 7 Assertio limitata quid.
- 8 Reus prius negans, & postea opponens conditionalem exceptionem, negare dicitur.
- 9 Juris exceptionem opponens non dicitur fateri.
- 10 Exceptio annullans, vel infirmans.
- 11 Annullans exceptio quid.
- 12 Sumitur hac annullans exceptio à requisitis negotii.
- 13 A persona adquirente, vel amittente.
- 14 A rebus & subjectis.
- 15 A facti qualitate.
- 16 Ab adjunctis pactis, & accessorii suis.
- 17 A negotio nondum impleto.
- 18 Species hujus 9.
- 19 Exceptio deficientis consensus.
- 20 Exceptio erroris.
- 21 Exceptio falsitatis.
- 22 Exceptio protestationis.
- 23 Exceptio non numerata pecunia.
- 24 Exceptio pretii non soluti.
- 25 Exceptio rei non tradita.
- 26 Exceptio rei non libera tradita.
- 27 Exceptio rei vendita, & non tradita.
- 28 Exceptio SC. Macedoniani.
- 29 Exceptio SC. Vellejani.
- 30 Exceptio deli mali.

Tantum de exceptionibus dilatoriis: sequitur de peremptoriis.

Peremptoria exceptio est, quæ actionem actoris pro parte, aut omnino, penitus & in totum excludit & perpetuò ipso jure tollit, l. 2. de exception. l. 3. d. 1. §. 8. *Appellansur. Instit. de exceptio. ideoque merita causæ & negotii principalis concernit, Dornsporg. de probat. & exception. lib. 2. part. 1. cap. 1.* Appellatur peremptoria, quia causam ipsam petimit & extinguit, d. §. 9. & seq.

& quod perpetuò datur, dicitur perpetua, §. *perpetua. Instit. de exception. d. l. 3. l. 40. qui. l. 2. 4. l. 2. §. 3. de condic. indeb.* Unde regula nata, Nihil interest, utrum actionem quis non habeat, an actio per exceptionem infirmetur, l. 112. l. 13. l. 66. de reg. jur. Actio verò extincta, revocari non potest, l. 95. §. *aream. de solut. Donell. lib. 22. comm. cap. 2.* & solum, tanquam indebitum, ex hac exceptione repeti potest, l. 40. l. 43. l. 26. §. 3. de condic. indebis.

Hæc exceptio ut plurimum in rem est concepta, l. 2. §. 2. l. 4. §. 39. de dol. mal. & *met. except.* quam non necesse est initio litis contestari, sed quancumque ante sententiam objicere licet, l. 3. de rescind. vendis. l. 21. §. ult. solut. matrim. *Donell. lib. 22. com. cap. 8. & lib. 24. cap. 2.* imò in vim dilatoriæ ante litem contestatam; eam opponere licet, cap. 1. c. 2. de lit. contestat. addo *Manoeb. lib. 2. arb. cap. 38.*

Aliquando tales exceptiones in modum actionis quoque proponi possunt: sæpius tamen in modum exceptionis, l. 9. §. 4. quod *met. caus. l. 1. de dol. quod si. §. fin. de minor. l. 8. §. si filius. de inoffic. test. tit. de dol. mal. & met. except. Richardus & Castron. in rubric. C. de non num. pecun. Gemes. lib. 2. resolut. cap. 14. num. 8.* nam cui datur actio, illi multò magis exceptio dabitur, l. par. de dol. mal. & *met. except.* In his illæ quæ sunt litis finitæ, etiam in vim dilatoriarum exceptionum opponi possunt ante litem contestatam, quo casu litis ingressum impediunt, *Mariani. memb. 9. part. 6. num. 13. 14.*

Hæc exceptio est nuda, simplex & generalis inficiatio: 4
tio: vel limitata assertio.

Nuda, generalis & pura inficiatio, seu negatio, est, § qua reus simpliciter & purè negat factum, quo actor sibi jus constitutum, vel adhibitum asserit, l. 9. si quidem. C. de except. l. 2. C. de probat. l. 17. de except. rei jud. l. 9. l. 18. d. 1. §. sed & *Instit. de act. l. 43. de reg. jur. l. 21. §. 2. l. 22. in fine. de nox. act. §. ult. Instit. de oblig. qua ex quas. cons.* Vocatur ab aliis exclusiva intentionis, vel facti actoris, qui de facto agit, non munitus in veritate aliqua actione, l. si pupilli 6. §. videamus. de negot. gest. l. quoties. §. item. l. iutores. de administr. sus. *Dornsporg. de probat. & except. lib. 2. part. 1. cap. 1. Pacian. lib. 1. c. 68. de probat.* ut tibi non competit actio, neque ex contractu, neque ex delicto, vero, vel quasi. Ego non teneor, non feci in actione personali: Ego non possideo in actione reali, l. 9. de except. rei judic. l. ult. de rei vind. *Jafon. in l. qui so. debere. num. 8. de condic. cons. dat. caus. non fecit. Assertio in process. judic. §. 13. cap. 9. Cravetta conf. 182. num. 2. conf. 195. num. 7.*

In hac reus excipiens, non dicitur confiteri intentionem actoris, l. 9. de exception. l. 25. de probat. l. 34. §. 1. de obligat. l. 72. de solut. *Pacian. lib. 1. c. 20. num. 22. 23. 24. de probat. Corvax. lib. 1. varior. resolut. cap. 2. num. 3. Soarez. litera E. num. 162. Cachera. decis. 178. numero 6. & sequentibus. Colerus in cap. cum venerabilis. num. 18. & seq. de prescriptis.* Vocatur exceptio intentionis & facti, ut dixi, *Pacianus dist. lib. 1. cap. 68. numero 61. & sequentibus.* sed malè, argum. §. 2. *Institus.*

de except. l. 2. D. d. t. Donell. ad rubr. C. de except. num. 5. 6. 7. & lib. 22. com. c. 1. Color. d. loc. Propriè hæc exceptio non est, Pacian. d. cap. 68. num. 70. cap. 20. Jafon. in l. qui se debere. num. 6. de cond. caus. dat. caus. non fecit. nam inficiatio non est exceptio, Covarr. in regula possessor. part. 1. num. 5.

7 Affirmatio limitata est, qua reus partim negat, partim affirmat factum ab actore in iudicium deductum, hoc est, non omnino negat, neque omnino affirmat, l. 2. in fin. de except. Hieronym. Carol. in specul. comm. opin. conclus. 362. Covarruv. lib. 1. r. arar. resolut. cap. 2. Borr. decif. 343. Unde excipiens hic dicitur excipiendo quid asseverare, quod etiam probare teneretur, si ex causione. C. de non num. pecu. vide Mascard. lib. 1. quæst. ult. de probat. Pacian. lib. 1. cap. 22. de probat. Vocatur exceptio actionis, seu juris, Pacianus d. cap. 68. num. 67. quæ non tollit ipso jure actionem, d. cap. 68. num. 73. & seqq.

8 Quod si tamen reus prius negat, & post negationem opponit exceptionem conditionalem, dicitur negare, Pacian. lib. 2. cap. 21. num. 1. & seqq. de probat. nec juris exceptionem objiciens, uti, solvi, præscripti, &c. dici potest fateri, Pacian. d. loc. cap. 22. uti nec conditionaliter excipiens, cap. 23. Excipiens verò, præmissâ debiti confessione, dicitur fateri, cap. 24. uti & qualificatam exceptionem objiciens, fateri creditur, quando confessio dividi potest, cap. 25. & seqq. de probat. vide infr. de confess. spont. lib. 3. c. 6.

10 Exceptio peremptoria est duorum generum: prius genus annullans actoris propositionem; posterius infirmans eandem.

11 Annullans exceptio est, qua reus, negotii de acquisitione juris, ab actore in iudicium deducti vitium, defectum, vel nullitatem objicit actori, unde jus nullum ab initio nec adhuc acquiri, vel constitui potuit, l. quod 29. l. qua ab initio. de reg. jur. l. 9. C. de except. nec enim præstat impedimentum, quod de jure non sortitur effectum, l. 188. §. 1. de regul. jur. l. 1. de injus. sup. sess. Sic itaque reus hac exceptione, ipso jure tutus redditur, l. 20. de except. l. 2. §. 3. 4. 5. de dol. mal. & met. except. quod Paulus J. Crus vult, dum dicit exceptiones opponi, quia factum sit, quod fieri oportuit; aut quia factum, quod fieri non oportuit; aut quia factum non sit, quod fieri oportuit, l. 20. de except.

12 Sumuntur verò & agnoscuntur hæc annullantes exceptiones ex requisitis in qualibet acquisitione necessariis, scilicet ex defectu, vel vicio causæ efficientis, materiz, finis, vel formæ, vel subjecti, adjuncti, vel facti inepto, imperfecto, illegitimo, l. 2. l. 4. l. 11. l. 12. de dol. mal. & met. except. de quib. eos. lib. 1. sup. diximus.

13 A persona acquirente, seu causa efficiente exceptio sumitur, quando persona alterutra in jure vetatur acquisitionis negotium tractare & peragere, idq; naturâ, vel lege. Vide sup. lib. 1. c. 35.

14 A rebus & subjectis, quando res in negotium acquisitionis deducta, prohibetur venire jure naturali, vel civili, uti res impossibiles, res sancta, sacra, religiosa,

publica, litigiola, incerta & plures aliz. Vide sup. lib. 1. cap. 35.

A facti qualitate exceptiones sumuntur, quando vitium, defectus, ineptitudo, imperfectio, vel aliud in illo demonstratur, uti quando est conditionale quod purum esse debebat, aut quod est generale, ubi speciale; quod incertum, ubi certum; quod involuntarium, ubi voluntarium; quod coactum, ubi spontaneum; quod fraudulentum, dolosum, vel ex errore, ignorantia, culpa, casu factum, ubi deliberatum requiritur.

Ab adjunctis pactis aliisque accessoriis negotio acquisitionis annexis, sed ab actore omissis, neglectisve, exceptiones plurimæ sumuntur, nimirum bonæ fidei, stricti juris, doli, quæ in bonæ fidei negotio suâ naturâ insunt, l. 3. ubi Gothofr. l. Seja. de domas. mort. caus. Cujac. lib. 3. obs. c. 17. Donell. lib. 24. com. c. 2. Vide sup. lib. 1. c. 66. 67. in stricti juris verò non nisi per oppositionem, Donell. d. loc. & sup. Tales quoq; exceptiones mortis committæ & similes. Snpr. d. cap. 67. & cap. 141.

Ex negotii similiter nondum impleti, vel non rectè & legitime peracti natura, plures exceptiones oriuntur, ut exceptio rei nondum tradite, pecuniæ non numeratæ, præstationis mutuz non secutz, penitentiz, revocationis.

Hujus generis sunt exceptio 1. deficientis consensus, 2. erroris vel ignorantiz, 3. falsitatis, vel simulationis, 4. nullitatis, 5. protestationis, 6. non numeratæ pecuniæ, seu pretii non soluti, 6. rei non tradite, vel contra, 7. S. C. Macedoniani, 8. S. C. Vellejani, 9. Doli mali generalis.

Exceptio deficientis consensus datur reo, qui in negotio, quo ab actore dicitur obligatus, consensum non adhibuit, aut præstitit, ad versus actorem, qui factum voluntarium, vel spontaneum & deliberatum contendit, ut nulla declaretur obligatio.

Exceptio erroris, vel ignorantiz huic ad finis est, quia consensui hæc sunt contraria, l. nihil 106. de reg. jur. l. 5. C. de jur. & fact. ignorant. §. 1. Inst. de except. Gabr. lib. 6. tit. de reg. jur. conclus. 6. Geil. lib. 2. obs. 48. per 101. Menoch. lib. 6. præf. 23. Vide sup. lib. 1. c. 11. Mascard. conclus. 636. quæ exceptio ignorantiz, vel erranti competit, l. 5. in fin. de jur. & fact. ignor. ad versus lædentem ex ignorantia; vel errore. In quibusdam locis huic exceptioni non est, vide Geil. lib. 2. obs. 48. Mynscent. 6. obs. 47. Gabr. lib. 6. tit. de reg. jur. conclus. 5. & 6. Zang. de except. part. 3. c. 11. De erroris probatione, Mascard. conclus. 637. & seqq. & conclus. 1285. Menoch. lib. 6. præf. 22. & 23.

Exceptio falsitatis datur reo ad versus instrumentum actoris falsum, ratum, deletum, suspectum, ut illi fides derogetur, Color. in c. 1. de except. addo Mascard. conclus. 742. Vide sup. lib. 1. c. 104. & c. 105.

Exceptio nullitatis competit reo, ad versus actorem, qui pro se contra reum utitur tractatu, per se nullo & invalido, tanquam valido, Color. ad c. 1. n. 39. de except. Carol. de Grassi. de exceptio. except. 20. ut si contractus initus bonæ fidei est, ad quem dolo inductus fuit, qui ipso jure nullus, l. 7. de dolo. vide Dornsp. lib. 2. part. 2. c. 12. §. officium. de except.

Exceptio

- Exceptio simulationis datur reo, adversus actorem, qui aliquid simulavit, aliquid egit, l. 2. C. plus val. quod agit. l. 2. §. delatum. de dol. Zanger. part. 3. c. 12. Mascard. conclus. 448. & conclus. 439. & seq. Menoch. lib. 3. praef. 122. & lib. 2. arb. cas. 149. Coler. ad c. 1. de except. & sup. lib. 7. a. 205.
- 22 Exceptio protestationis competit reo, qui actori denunciavit cum testatione facta, ne actus & negotium sibi prejudicaret, Villalobos in com. opin. lib. P. 974. in continentem in ipso actu facta, Soweret. lit. P. 395. Menoch. lib. 3. praef. 15. num. 21. & praef. 45. num. 25. & seqq. & praef. 112. Guid. Pap. decis. 172.
- 23 Exceptio non numeratae pecuniae, datur reo & actori: reo debitori, qui confessus est pecuniam se ex causa mutui accepisse, datâ syngraphâ, l. 3. l. 5. C. de non num. pecun. Cacheran. decis. 130. adversus creditorem ejusque heredes, petentes pecuniam ex syngrapha quam tamen debitor non accepit, neq; creditor numeravit, l. 13. C. de non num. pecun. Fachin. lib. 2. cons. c. 85. Donall. lib. 14. com. c. 26. ut non obligatus declaretur & syngrapha restituatur, d. l. 3. s. 13. Datur intra biennium ab emissâ cautione & syngrapha data, l. 14. l. 9. l. 10. C. de non num. pecun. Infit. de lit. obliq. Fachin. lib. 2. c. 81. controvers. vid. Hieron. de Caval. quest. 38. com. opin. quod tempus biennii est continuum, Scharf. d. in d. l. 13. Zanger. part. 3. c. 12. post biennium, onus probandi pecuniam non numeratam fuisse, debitori incumbit, Gabriel. tit. de confess. conclus. 5. Caval. d. loc. quest. 39.
- Creditori hæc exceptio non numeratae pecuniae ex quacumq; causa competit, l. 14. in princ. & §. 2. C. de non num. pecun. qui datâ epochâ confessus est, se accepisse, sibi à debitorum solum quod non accepit, adversus debitorem, ut restituat epochâ & confessione revocata, debitor solvat, l. 14. C. de non num. pecun. Datur intra 30. dies ab emissâ cautione & epochâ datâ, d. l. 14. §. sup. C. d. 1. Fachin. d. lib. 2. contro. c. 81. Cavall. pract. quest. 38. continuis, sicut superior exceptio, Zanger. part. 3. c. 12. post quos triginta dies, creditor hanc exceptionem amittit & omnimodo cogitur stare sine cautioni, neque de pecunia sibi non soluta querelam movere potest, d. l. in contractibus 24. in princ. & §. super casibus. ubi Scharf. C. de non num. pecun. ubi & Bald. & Castron. & Salycet. Mascard. conclus. 695.
- 24 Exceptio pretii non soluti, datur reo, cui ex conventionem non est solutum pretium, adversus actorem petentem rem, vel aliam prestationem, ob pretium promissum, ut prius solvatur pretium, l. Julianus. §. offerri. de act. empt. l. ex placito. C. de rerum permitt. Angel. in §. aquid. Infit. de excepto.
- 25 Exceptio rei non traditæ, datur reo, cui res promissa ab actore non est tradita, adversus actorem ex conventionem petentem à reo, quod ille contra promissit, l. exempli. Julianus. §. offerri. de act. empt. ubi Costal. Jof. in l. si dua. §. si quis. de jur. jurando. Magon. decis. Lucensi 11. num. 4. Cravett. cons. 157. num. 10.
- 26 Cui adfinit est exceptio rei non libertæ traditæ ab omni onere non soluta, Lex pradii. C. de evict. l. si in emptio. §. vana. §. fin. & l. seq. de act. empt. Tirag. de re-
- tract. consang. §. 2. gl. 9. n. 59. quam scil. sine impedimento, & contradictione alterius possidere reus non potest, Pet. Swil. decis. 253. n. 7. 8. 9. & dec. 295. quæve pro parte aliena est, vel restitutioni obnoxia, Cuch. decis. 24. n. 3. 5.
- Adfinit quoq; exceptio rei venditæ & traditæ, l. si. de 27
except. rei vend. illi competens, cui scil. res, duobus vendita, prius est tradita, l. 15. C. de rei vind. l. 31. §. fin. de act. empt. vend. Corvaur. lib. 2. resol. c. 19. & Gomez. lib. 2. var. resol. c. 2. num. 20. qui limitant ibid.
- Exceptio SC. Macedoniani datur reo filiof. & patri 28
ejusdem & successoribus eorundem atque fidejussoribus, l. 9. §. idem. ad SC. Maced. §. illud. Infit. quod cum eo. adversus creditorem, qui filiof. pecuniam dedit, l. 1. ad SC. Maced. d. §. illud. ut actori actio denegetur, l. 1. l. 4. C. ad SC. Maced. Zanger. de except. part. 3. c. 10.
- Exceptio SC. Vellejani, datur mulieri pro alio inter- 29
cedenti, vel res suas pro alio obliganti quocumq; contractu, l. 2. §. 4. ad SC. Vell. ejusq; fidejussori, l. 8. §. interdum. ad SC. Vell. l. 14. C. eod. & illi, qui mandato mulieris pro alio intercessit, l. 30. in fin. l. 6. h. s. ad SC. Vell. l. 15. C. eod. adversus creditorem actorem, ut illi actio denegetur, l. 2. §. 3. l. 30. ad SC. Vellej. Quibus in casibus exceptio hæc cesset, vide apud Zanger. part. 3. c. 9. & sup. lib. 1. c. 86.
- Doli mali exceptio generalis est, l. 4. §. 33. de except. 30
dol. mal. quæ datur dolo alterius decepto, adversus eum qui dolose induxit deceptum, qui nascitur tempore contractus, per l. elegantior. de dol. except. vel, qui non præstat, quod facere debebat, vel qui de facto agit, l. qui se debere. de condit. ob caus. vel in quo aliquid desideratur, aut qui facit non facienda, vel omittit facienda, l. 4. l. 8. l. 2. §. 4. de dol. except. l. 7. §. 4. 5. de pact. l. 2. §. generalior. de dol. except. Ferraricus. in respons. rei conventi. in verb. doli exceptionem. per l. 8. de dol. except. l. 133. §. si. de reg. jur. De doli hujus probatione vide Mascard. conclus. 530. Menoch. cas. 116. & lib. 3. praef. 126. & seqq.

Cap. 23. De exceptionibus peremptoriis secundi generis.

- 1 Alterum genus exceptionum peremptoriarum quid.
- 2 Unde cognoscatur hac exceptio.
- 3 Ex jure amissionis quomodo sumatur.
- 4 Exceptio ex causis amissionis in contrarium acti.
- 5 Exceptio pacti de non petendo.
- 6 Exceptio renunciationis.
- 7 Exceptio transactionis.
- 8 Exceptio jurijurandi.
- 9 Exceptio præscriptionis.
- 10 Exceptio rei peremptæ.
- 11 Exceptio restitutionis in integrum.
- 12 Hujus species.
- 13 Exceptio metus.
- 14 Exceptio doli mali.
- 15 Exceptio minoris ætatis.
- 16 Exceptio ex justa absentia, vel impedimento.
- 17 Exceptio capitis diminutionis.

- 18 Exceptio alienationis fraudulenta.
- 19 Exceptio rei iudicata.
- 20 Exceptio ex speciali jure amissionis competentis, & o-
jura species tres.
- 21 Exceptio distracti pignoris.
- 22 Exceptio redempti pignoris.
- 23 Exceptio finita susola.
- 24 Exceptio possessionis amissa.
- 25 Exceptiones ex amisso jure obligationis, sunt 10.
- 26 Exceptio solutionis.
- 27 Exceptio depositionis, & oblationis.
- 28 Exceptio compensationis.
- 29 Exceptio retentionis.
- 30 Exceptio cessionis.
- 31 Exceptio novationis.
- 32 Exceptio delegationis.
- 33 Exceptio acceptilationis.
- 34 Exceptio confusionis.
- 35 Exceptio liberationis.
- 36 Exceptio venia.
- 37 Exceptio usurarum illicitarum.
- 38 Replicatio quid.
- 39 Replicatio doli specialis.
- 40 Duplicatio.
- 41 Exceptio, vel replicatio personalis.
- 42 Exceptio, vel replicatio realis.

Hæc de primo genere exceptionum peremptoria-
rum: sequitur de altero.

Alterum genus exceptionum peremptoriarum in-
firmat negotium præcedens inter actorem & reum tra-
ctatum & gestum, ita ut jus actoris in judicium dedu-
ctum, perfectum atque validum, reus per factum subse-
quens infirmet & tollat, l. 2. §. 3. de dol. mal. & mes.
except. Domall. lib. 22. com. c. 1. Unde reus tali exceptione
opposita, actor dicitur, quam æquè, ut actor, suam ac-
tionem probare tenetur, l. 1. de except. l. 12. eod. l. 9. C.
eod. vide Covarr. lib. 1. var. resolut. c. 2. Boër. decis. 242.
Hieron. Carvall. conclus. 362.

- 2 Hæc exceptio peremptoria deducitur & cognoscitur
ex jure amissionis ejusque speciebus singularis. de
quibus in toto lib. 2. superiori dicimus.
- 3 Ex jure amissionis scilicet communi, vel speciali. Ex
illo plurimæ petuntur exceptiones: ut, 1. est ex modis in
contrarium actis. 2. est exceptio pacti de non petendo.
3. transactionis. 4. jurisjurandi. 5. præscriptionis. 6. de
rei interitu. 7. restitutionis in integrum. 8. rei iudicatæ.
Vide supra lib. 2. cap. 1. & seqq.
- 4 Exceptio ex causis amittendi in contrarium actis,
competit reo, qui quondam debitor fuit, vel possessor,
sed per modum contrarium acquisitioni, liberatus est,
vel possidere desit, adversus creditorem actorem, ut ab
agendo repellatur: talis est exceptio rei pro derelicto
habita, penitentia, possessionis amissa, pacti de resolu-
enda obligatione, additionis in diem, legis commif-
soriz, retrovenditionis, arrha: pacti, mutari status
acquisitionis, pacti de non petendo. de quibus supra
lib. 2. c. 2. 3.

Exceptio pacti de non petendo, vel non agendo da-
tur reo, qui per pactum liberatus fuit ab actore, adver-
sus actorem, creditorem petentem & agentem, ut re-
pellatur ille ab agendo, l. 7. §. 8. ubi Dd. l. 21. §. fin. cum
l. seq. l. 40. de pact. Competit verò reo ejusque succes-
sori, l. 17. §. pactum. de pact. domino procuratoris, l. 10.
§. fin. cum l. seqq. de pact. fidejussori debitoris, l. 21. §. fin.
de pact. l. 95. §. fi. de solus. nisi sit pactum de re non trans-
itoria ad heredes, Gail. lib. 2. obs. 2. mm. 18. 19. 20. adversus
creditorem ejusq; heredem, Soarez. li. P. num. 24. 25.
Covarr. lib. 2. resolut. c. 14.

Adfinis est exceptio renunciationis, quæ datur reo
qui per creditoris renunciationem est liberatus adver-
sus actorem renunciantem, ut ab agendo repellatur,
l. 29. C. de pact. five illa renunciatio sit generalis, Nicol.
Boër. conf. 30. num. 13. per l. pluribus. de except. l. fi. duo. de
administ. tut. Color. de process. execut. part. 1. c. 10. n. 384.
per l. fin. C. quædam. mon. titel. off. Mascard. conclus. 1264.
Gabriel. lib. 6. tit. de rog. jur. conclus. 4. dissentiunt alii à
prædictis relati. quando scilicet renunciatio talis gene-
ralis, verbis prægnantibus est facta, quæ vim specialis
renunciationis habet, Roland. à Valle consil. 2. num. 31.
vol. 4. Vide supra cap. 3. lib. 2.

Exceptio transactionis datur reo liberato per ean-
dem, adversus actorem, qui super causa transacta ex
priori jure, rursus illum convenit, l. fratris sui. C. de
transact. Zanger. de except. l. 16. qui tria requisita ponit,
1. ut eadem res petatur. 2. ex eadem causa. 3. res inter
easdem personas agatur. Competit etiam si ultra di-
midium sit læsus, Gail. lib. 2. obs. 70.

Exceptio jurisjurandi competit reo, qui juravit, vel
cui jusjurandum est remissum, vel qui litis est domi-
nus, ejusque successori & fidejussori, l. 28. §. 1. de jurejur.
adversus eum, qui jusjurandum deluit, l. 3. de jurejur.
ejusq; successorem, l. 9. d. 1. Zanger. part. 3. cap. 14. Color.
part. 4. cap. 2. num. 14. de process. execut.

Exceptio præscriptionis datur ei, qui convenitur fu-
per re, quam continua possessione tempore lege defi-
nito, bona fide & justo titulo præscripsit, l. si quis. C. de
prescript. 30. vel 40. an. adversus actorem quemvis, ut à
judicio repellatur, Felix. in rub. ext. de prescrip. Balb. de
prescrip. part. 1. q. 9. Color. ad rub. de prescrip. n. 14. & seqq.

Exceptio rei peremptæ & per interitum sublata, da-
tur reo per eum liberato, l. 37. de sol. l. 33. de verb. oblig.
adversus actorem, rem, vel jus peremptum & per rei
interitum sublatarum petentem, ut non audiat, Adfinis
judic. prax. §. 31. cap. 49. Vide supra lib. 2. cap. 7. & 8.

Exceptio restitutionis in integrum factæ, datur reo,
qui ab actore læsus, per res. sionem & restitutionem
jus amissum recepit, adversus actorem, qui prius illud
jus sibi adquisiverat & per hoc eum læserat; ad hoc, ut
actor ab agendo repellatur, ne cui dolus suus per oc-
casionem juris civilis, nocere possit, l. §. 1. de dol. mal.
& mes. except.

Hujus species sunt 1. exceptio metus. 2. doli. 3. mi-
noris ætatis. 4. justæ absentia, vel impedimenti. 5. ca-
pitis diminutionis. 6. alienationis fraudulenta.

Exceptio

- 13 Exceptio metus datur reo, qui per metum in virum constantem cadentem, quid fecit, quo læsus est, l. 14. §. post annum. quod met. caus. adversus eum qui per metum læsit ejusque heredem, quatenus ad eum pervenit, l. 17. quod met. caus. ut rescisso negotio gesto, in integrum restituitur, Zanger. de except. part. 3. c. 11. Affin. in præf. §. 31. cap. 36. Menoch. lib. 2. præf. 48. nu. 17. Adscard. conclus. 1051. & 1052. In quibus casibus cesset, refert Dornsparg. de probat. & except. lib. 2. part. 2. c. 21.
- 14 Exceptio doli mali datur reo, qui dolo malo incidente circumventus quid fecit, in testamento, vel quovis alio negotio, l. 2. §. ubi Gothofr. de dol. mal. & met. except. quo læsus est, adversus dolum committentem, l. 2. §. 2. dict. l. 4. §. metus. de eo quod met. caus. post contractum, l. 6. de dol. except. l. 7. de dol. ut rescissione negotii factâ, in integrum restitutus, ab actoris intentione absolvatur, Zanger. part. 3. c. 11. per l. & elegantior. §. 3. de dol. mal.
- 15 Exceptio minoris ætatis datur minori læso reo adversus decipientem, lædentem actorem, ut à judicio repellatur, sit de minor. 25. annis.
- 16 Exceptio ex justa absentia, vel impedimento competens, datur reo, qui ob suam absentiam, vel justum impedimentum læsus est, adversus actorem lædentem, ut in priorem statum restitutus ab actione absolvatur, sit. ex quib. caus. major.
- 17 Exceptio capitis minutionis datur creditori, qui per capitis deminutionem minimam adoptati, vel emancipati læsus est à patre, l. 2. de cap. minus. l. 2. de in integ. restit. adversus eum, qui ex capitis hac minutione commodum suum quaerit, ut præstetur id, quod passus capitis minutionem debuit, l. 2. de capis. minus. Vide supra lib. 1. c. 109. nu. 19.
- 18 Exceptio alienationis fraudulentæ datur reo, qui per alienationem judicii mutandi causa, vel per alienationem in fraudem creditoris, patroni, per donationem inofficiosam, aut inofficiosum testamentum læsus est, adversus lædentem immerito, ut ex alienatione hac indemnis servetur, sit. de alien. jud. mas. caus. sit. de his qui in fraud. credit. sit. qua in fraud. patron. sit. de inoff. donat. sit. de inoff. testam.
- 19 Exceptio rei judicatæ datur reo, adversus actorem, quando eadem res, de qua sententia lata, transivit in rem judicatam, l. 12. & seqq. de except. rei judic. ex eadem petendi causa, l. 3. l. 5. l. 11. §. 4. d. t. inter easdem personas in judicium deducitur, l. 3. l. 14. l. 16. d. t. Zangerus l. 2. c. 15. part. 2. Vide supra lib. 2. c. 10. nu. 19. & seqq.
- 20 Exceptiones competentes ex speciali amissione complures sunt, ut 1. exceptio distracti, vel redempti pignoris. 2. finitæ tutelæ, aut curæ. 3. possessionis amissæ.
- 21 Exceptio distracti pignoris datur reo creditori, qui jure permittente, distractit pignus sibi datum, adversus debitorem repentem pignus, ut repetere cesset, sit. C. de jur. dominii imperator. d.
- 22 Exceptio redempti pignoris competit debitori qui pignus datum redemit, adversus actorem pignoratitia agentem, ut ab injusta petitione ejus absolvatur, sit. C. de luitione pignor.
- Exceptio finitæ tutelæ, aut curæ datur reo adversus actorem, ut amplius onere hoc non gravetur. Vide supra lib. 3. c. 20.
- Exceptio possessionis amissæ datur reo, ob amissam, vel ademptam sibi possessionem, adversus actorem possessionem rei ejusdem perentem, vel vindicantem, ut repellatur à petitione sua. Vide supra lib. 2. cap. 11. 12.
- Exceptiones ex amissæ jure obligationis provenientes, sunt 1. exceptio solutionis. 2. depositionis & obfignationis. 3. compensationis. 4. cessionis. 5. novationis & delegationis. 6. acceptilationis. 7. confusionis. 8. liberationis legatæ. 9. veniæ impetratæ. 10. usurarum.
- Exceptio solutionis competit reo, qui solvit quod debuit, adversus actorem petentem id, quod sibi est solutum, l. 12. Cod. de solut. l. 19. de compens. Zanger. part. 3. cap. 1.
- Exceptio depositionis & obfignationis, competit reo, qui pecuniam debitam actori obrulit, & eodem acceptare recusante, obfignavit & in loco alio idoneo deposuit, l. 6. l. 19. C. de usur. Donell. lib. 16. com. c. 14. adversus actorem, creditorem, pecuniam petentem, ut liberetur ab obligatione & actione actoris, Zangerus part. 3. c. 2. Vide supra lib. 2. c. 14.
- Exceptio compensationis datur reo, cui creditor actor vicissim debet quantitatem, adversus eundem creditorem, petentem creditum & solutionem urgentem, ut ad justam quantitatem concurrentem debiti & crediti utriusque inter se invicem fiat contributio, quæ pro solutione habeatur, l. 6. l. 8. C. de condemnat. Sover. recept. sens. lit. C. nu. 147. Menoch. lib. 3. præf. 142. & lib. 2. præf. 48. Zanger. part. 3. c. 6. Coler. ad c. 1. nu. 18. 20. & seqq. de except.
- Adhuc est huic exceptio retentionis. Vide supra lib. 2. 29 cap. 16.
- Exceptionem cessionis utitur reus, qui solvendo non existens, omnia bona sua creditoribus suis, testatò ad exonerationem debiti, dimisit adversus creditores suos, etiam singulos, quo à carceris molestiis liberetur, & imposterum, non nisi, in quantum satisfacere potest, teneatur, sit. de cess. bonor. §. fin. Inst. de replicat. Hac exceptio non datur, si debitor non omnibus bonis cessit, si illi renunciavit, si locupletior est factus, & si debitor fraudulentus, dolosus, nec debitori fisci, qui sciens se non esse solvendo, contraxit, vide Dornsparg. lib. 2. part. 2. c. 5. de except. & supra lib. 2. c. 17.
- Exceptionem novationis habet reus, qui obligationem veterem, quæ tenebatur, in novam transfudit, adversus agentem ex veteri obligatione, ut vetus perempta & translata in novam aliam declaretur, sit. de novat. & delegat. Zanger. part. 3. c. 3.
- Exceptionem delegationis utitur reus, qui delegavit & in locum suum substituit alium volentem debitorem, adversus creditorem, qui delegatum suscepit, & adhuc tamen à delegante petit, ut liberatus declaretur, Zanger. part. 3. c. 4.

33 Exceptio acceptilationis datur reo per acceptilationem à suo creditore liberato, adversus eundem creditorem, ex priore extincta obligatione condicentem, ut acceptilatione soluta obligatio declaretur, *Zangerus part. 3. c. 5.*

34 Exceptionem confusionis habet reus, in quem debiti & crediti factus est concursus, adversus creditorem, ex causa duplici agentem, ut declaretur jus creditoris & debitoris in eum solum devenisse, *Donell. lib. 16. com. cap. 4. Zanger. part. 3. c. 7.*

35 Exceptio liberationis legatæ competit reo, cui in testamento à suo creditore liberatio & remissio debiti facta est, adversus agentem ex jure defuncti creditoris, ut liberatus declaretur, *tit. de liber. legat.*

36 Exceptio veniæ impetratæ, seu gratiæ, competit reo, qui delicti commissi poenæq; remissionem & gratiam à superiore impetravit, adversus accusatorem, poenam persequentem, ut à tali accusatione liberetur. *Vide supr. lib. 2. c. 22.*

37 Exceptio usurarum datur reo, qui se ad usuras illicitas obligavit, adversus creditorem, ut non debite usurę declarentur, *Cacharan. decis. 137. Mascard. conclus. 1417. c. 438.*

Sunt quædam exceptiones in factum innominatæ ad exemplum, ex mente aliarum competentes, *l. 14. l. 23. de except. l. 2. §. 5. l. 4. §. 16. 32. de dol. mal. c. mes. except. argum. l. 21. de præscript. verb. Oldend. cap. 3. de except.*

38 Exceptioi adfinis est replicatio, quæ nihil aliud est, quàm exceptio actori competens, ad rei exceptionem refutandam & repellendam, *l. 2. §. 1. de except. l. 7. l. 10. C. cod. cum cui datur actio, eidem exceptio quoque datur, l. 156. §. 1. de rog. jur. vocatur quoque exceptio contraria, & exceptionis quasi exceptio & exclusio, l. 22. de except. tit. Inst. de replis. duplicatio.*

39 Replicatio doli specialis, non datur contra dolum, *l. 4. §. 13. de dol. mal. c. mes. except.* nec enim communis malitia petitori, seu actori præmio, reo verò poenæ esse debet, *d. §. 13. l. 25. 4. de rog. jur. nec contra jusjurandum doli exceptio admittitur, l. post rem. de re jud. l. adversus. de except. Donell. lib. 22. com. c. 10.*

40 Sed & contra replicationem datur reo duplicatio, quæ est secunda rei exceptio, & contra duplicationem, actori competit triplicatio, & sic deinceps, *vide Inst. tit. de replis. c. Color. de except. num. 6. Ord. Camer. part. 3. tit. 28. c. 29.*

41 Porro exceptionum & replicationum, quas diximus quædam sunt personales, quædam reales.

Personales vocantur, quarum causa est ipsa persona excipientis, *l. 32. de bon. ausub. jud. poss.* quæque personæ, cui attributæ jure sunt, coherent, nec ad alios transeunt, *l. 2. §. 2. l. 4. §. 33. de dol. mal. c. mes. except. l. 7. de except. §. ult. Inst. cod. unde in personam conceptæ dicuntur, d. l. 2. c. l. 4.* Hujus generis sunt exceptio, vel replicatio, in quantum quis facere potest, exceptio orta ex delicto personæ, exceptio jurisjurandi, quo quis juravit se non obligatum, *d. l. 4. §. 27. c. l. 28. §. 2.*

de jurajur. *Donssberger. lib. 2. part. 2. cap. 1. de probat. c. except.*

Reales sunt, quarum causa est res ipsa, in exceptione, vel replicatione proposita, *d. l. 7. §. 1. de except.* quæ ideo rei coherent dicuntur, *d. l. 4. §. 27. d. l. 7. §. 1. l. 2. de pass. & in rem conceptæ, l. 2. §. 2. l. 4. §. 33. de dol. mal. c. mes. l. 1. §. 3. quar. rer. act. non dat. & excipientis faccessori competunt & ad quosvis transeant, §. 4. Inst. de replicat. l. 7. §. 1. 19. l. 1. Cod. de except. l. si intra. C. de non num. pecun. l. 9. §. 3. ad SC. Macedon. l. 9. §. 2. l. 11. §. 9. l. 28. d. s. l. 1. quar. rer. act. non. dat. & fidejussori dantur, l. 156. §. 2. derogul. jur. d. l. 7. l. fidejussorem. de pass. Ferrarion. in formul. rei convensu. num. 15. Hujus generis sunt exceptio doli mali, rei judicate, jurisjurandi, metus, *d. l. 7. §. 1. SC. Vellejani, l. 26. ad SC. Vellejan. d. §. 1. SC. Macedoniani, d. §. 1. l. 9. ad SC. Maced. deceptionis minorum 25. ann. d. §. 1. & similes.**

Hujus loci est tit. D. & C. de except.

Cap. 24. De propositione actoris.

- 1 Processus quid sit.
- 2 Ejus varia appellationes.
- 3 Processus species.
- 4 Prior processus qui.
- 5 Priori hujus species.
- 6 Ordinarius, plenus processus.
- 7 Ejus species.
- 8 Principalis processus quid.
- 9 Hujus membra.
- 10 Cognitio quasiactoris quid.
- 11 Ejus membra.
- 12 Audiencia quid.
- 13 Ejus species.
- 14 Nuda & simplex audiencia.
- 15 Propositio quasiactoris quid.
- 16 Propositionis species.
- 17 Propositionis forma apud veteres.
- 18 Postulatio & impetratio veteris.
- 19 Quid apud veteres datio judicii.
- 20 Formula propositiois præscribatur olim.
- 21 Vetus forma agendi, & excipiendi sublata.
- 22 Forma agendi apud Judæos olim.
- 23 Tribunalia duo apud Judæos.
- 24 Nova & hodie usitata forma agendi.
- 25 Supplicationis pro processibus impetrandis contenta, & requisita.
- 26 Judex dubitans de sumata jurisdictione, periculo supplicantis decernit processum.
- 27 Editio actionis, & libellus actoris.
- 28 Libelli partes duæ.
- 29 Antecedenti parii membra.
- 30 Designatio personarum, qualis necessaria.
- 31 Actionis instituta nominatio.
- 32 Genus actionis exprimentandum, & declarandum.

- 33 *Causa actionis proposita.*
 34 *Causa generalis sufficit in realibus actionibus.*
 35 *In personalibus causa specialis propinqua exprimens da est.*
 36 *Res petita designanda est.*
 37 *In delictis, locus & tempus commissi delicti exprimendum.*
 38 *Exempla actionis realis & personalis.*
 39 *Conclusio libelli, & ejus requisita.*
 40 *Verba libelli quomodo accipienda.*
 41 *Libellus, vagus, incertus, alternativus & imptus.*
 42 *Libelli species.*
 43 *Simplex libellus quid.*
 44 *Articulatus libellus.*
 45 *Positio quid.*
 46 *Articulus quid.*
 47 *Articulus quomodo formandus.*
 48 *Articulus superfluous, impertinens rejiciendus.*
 49 *Articulus captiosus, negativus, contrarius, multiplex, criminofus, periculosus.*
 50 *Articuli quando fieri & exhiberi possint.*
 51 *Juramentum dandorum.*
 52 *Clausula adjecta libello.*
 53 *Clausula, salvo jure impertinentium.*
 54 *Clausula, salvo jure addendi, minuendi.*
 55 *Clausula, super his omnibus peto mihi administrari justitiam.*
 56 *Clausula, de deducendo omne jus suum in judicium.*
 57 *Clausula, non in forma libelli solemnis, sed simplicis petitionis.*
 58 *Clausula, non adstringens se ad probandum non necessaria.*
 59 *Clausula, reservata potestate recedendi a probatione, & juramentum deferendi.*
 60 *Clausula, cum oblatione si quid facti.*
 61 *Protestatio, quod non conviviandi animo dicat.*
 62 *Clausula, peto reum condemnari ad dandum solvendam, &c.*

Hætenus species questionis, actiones nimirum & exceptiones, fuere explicatæ: sequitur de forma tractandæ questionis, quam processum juris vocant. *Vide supra hoc lib. 3. c. 7. n. 2. 3.*

- I** Processus hic est questionis, coram judicis tribunali, in loco publico, l. 6. cum sententiam. C. de sent. & interlocut. om. jud. l. 14. C. de jud. Añ. c. 23. 23. 24. secundum jus scriptum, vel consuetudinem, §. pen. Instit. de satisfact. l. 1. 4. si dum. C. de adult. l. 4. C. de sent. & interlocut. om. judic. Dem. c. 16. 18. 20. proponendæ, cognoscendæ, dijudicandæ & finiendæ ratio, l. 13. l. 14. C. de 2 judic. l. 74. D. d. 1. Dent. c. 1. 7. 1. Reg. c. 3. 116. & seqq. Vocatur alibi cognitio, l. prolatam. C. de sentent. & interlocut. om. judic. ordo judiciorum, tit. C. de ordin. cognit. tit. de ver. & extraord. cognit. litis expeditio, l. 64. de judic. mutua collatio & disceptatio, l. 3. C. de judic. §. fin. Instit. de except. l. 2. §. 6. de orig. jur. Esa. c. 1. 18. Jerem. cap. 2. *Vide supra cap. 1. num. 3. in fine. & infra cap. 24.*

num. 23. juris forma, l. 2. C. de ordin. cognit. instantia, l. 75. & post editum. §. 2. de judic. quod instanter aliquid processu petamus, l. 22. l. 23. de usuris. negotium vocat Apostolus, 1. Corinth. c. 6. 2. 3. 4. 5.

Processus verò talis est prior, vel ulterior, seu, ut præctici cum Jctis dicunt, instantia prima, vel secunda, d. l. 73. & post. §. 2. de judic. §. 1. Instit. de pœn. semerè litigant.

Prior est, quâ prima vice controversia coram inferiore giudice disceptatur & examinatur.

Prior ille processus est duplex, ordinarius, solemnissimus & plenus; vel extraordinarius summatarius, non plenus, l. 9. judices. C. de judic. l. 17. certi. C. d. s. de quo cap. 54.

Ordinarius plenus processus est, in quo quæstio proposita, plenâ & accuratâ inquisitione atque examinatione discutitur, & prout res postulat, compendiosè deciditur, Marant. 4. distinct. 9. Ravard. lib. singul. pro scribis. cap. 7. Cachéran. decis. 1. seu, in quo ordo procedendi consuetus observatur, Auth. offeratur. C. de litis contest. l. 9. judices. l. 17. C. de jud. l. proferendum. C. de postul. l. 4. ubi Bart. C. de sentent. & interlocut.

Ordinarius hic processus est principalis, vel incidens, fortuitus, principali interveniens.

Principalis est constans, necessarius & immutabilis ordo & forma questionis tractandæ.

Hujus membra sunt tria: 1. cognitio questionis. 2. judicium de questione. 3. executio judicati, l. prolatam. C. de sentent. & interlocut. om. judic. l. 11. C. de execut. rei judic. Hoc est, quod præctici dicunt, mercenarium officium judicis deservire actioni propositæ, & in tribus consistere, in cognitione, definitione & executione, l. 5. l. 55. de re judic. l. 1. C. de execut. rei judic. in §. prætera. Instit. de act.

Cognitio questionis est, qua judex questionem à litigantibus audit & auditam examinat, quod de ea statuere & judicare possit, l. 19. de jurid. l. 74. de jud. Joh. c. 7. 51. l. negantes. C. de oblig. & act. & curat, ut omnia ritè & ordine fiant, juxtaq; qualitatem rei, causarum & circumstantiarum procedatur, l. 1. l. ult. C. de execut. rei judic. l. 1. de off. adfess. l. 5. C. de judic.

Cognitio hæc constat duobus membris: audientia, & examinatione questionis, d. l. 74. d. l. negantes. l. 4. de officio ejus, cui est mand. tit. C. ubi & apud quem cognis. tit. de extraord. cognit. Johan. d. cap. 7. 51. cap. 5. 24. 1. Corinth. c. 14. Exod. c. 22. 8. 9. Dent. c. 25. & c. 29. 12. cap. 17. 8. Añor. c. 25. 16. cap. 16. 18. 37. Exod. cap. 18. 21. Siracid. c. 21. 7.

Audientia est, qua judex à litigantibus disceptantibus, vel alio quovis, de questionis statu, qualitate, naturâ & circumstantiis facti, informatur & instituitur, l. 1. de off. adfess. l. 4. l. 8. C. de execut. rei jud. de voce audientia, vide l. 10. nulli. C. de jud. l. 17. certi. l. 16. apertissimi. l. 1. 4. C. de jud. Johan. c. 7. 51. tit. C. de episcop. audient. Exod. c. 22. 8. 9. Dent. c. 1. 10. c. 16. 18. Job. c. 9. 32. 33. Josua cap. 22. 16. & seqq. Manoch. lib. 1. quæst. 19. arbit. judic. ad rectè judicandum, de facti, seu questionis jure &

merito, l. 9. §. 10. de offic. praesid. parte litigante utraque satis audita, l. 8. cum hi. §. 9. & seqq. de transact. l. 5. magis. §. 9. & seqq. de reb. eorum qui sub ius. l. 11. l. 16. de pæn. l. 1. §. 1. l. 2. 3. 4. ubi pupill. educ. Dent. c. 17. 4. & seqq. Judic. c. 20. 1. Reg. c. 3. 10. & seqq. Cujac. lib. 6. obs. c. 1. & lib. 1. c. 33. Johan. c. 7. 51.

13 Hæc iudicis instructio & informatio ex audientia sumpta est nuda & simplex, vel plenior & exacta.

14 Nuda & simplex est ex propositione quaestionis, responsione, & litis contestatione.

15 Propositio quaestionis, est negotii controversi expositio, narratio, & explicatio à litigantibus disceptantibus, coram iudice alternatim facta, l. 13. l. 14. C. de iudic. tit. C. de litis contest. Dent. c. 17. 15. 29. Johan. cap. 7. 51. Act. c. 25. 15. Exod. c. 3. 8. c. 23. 1. Dent. c. 13. 6. cap. 17. 9. c. 29. 15. c. 17. 8. Daniel. c. 13. 51. Judic. c. 20. 7. 12. Proverb. c. 18. 13. quæ intentio litigantis, à Jcto vocatur, l. 2. C. de iur. jurand. propt. calumn. dand. l. 14. §. 1. C. de iudic. §. 33. si quis agens. & seqq. Instit. de actionib. Donellus lib. 23. com. cap. 9. per l. 2. l. 8. l. 12. de exceptio. disceptatio, l. 25. C. de episc. & cler. l. 3. §. ibidem ad exhib. l. 8. §. 29. de transact. l. 2. §. 6. de orig. jur.

Propositio hæc est duplex: actoris, vel rei. Illa actio, hæc responsio vocatur.

16 Propositio actoris aliter fiebat jure veteri, aliter jure novo instituitur.

17 A veteribus vocabatur in jure postulatio, l. 1. §. 2. §. 8. de postul. l. 3. quod quisq. jur. l. 4. §. 8. de damn. infect. Ravard. lib. singul. pro tribunal. c. 4. c. 9. Donellus lib. 23. c. 1. & 2. postulatio litis suscipienda, vel iudicii accipiendi apud iudicem datum, l. 64. de iur. l. 70. Titius. de procurat. impetratio actionis, l. 2. C. de formul. & impet. act. sublat. quæ litigantes in jure experiiri dicebantur, l. 1. l. 8. de in jus vocand. l. 5. de except. rei judic. vetus formula agendi extat in l. pen. de his qua in testam. dalem. l. 1. C. de appellat. l. pen. de autor. ius. l. pen. de vi privas. Cujac. lib. 18. obs. c. 32. Adde ex jure. Mosaico, Exod. c. 18. 10. & seqq. Deuter. c. 1. 10. & seqq. 1. Corinth. c. 6. 2. 3. 4. 5. Proverb. c. 19. 6. 7. 8. Dent. c. 17. per tot. Proverb. c. 3. 30.

18 Ad postulationem & impetrationem hanc, reus etiam invitus & reluctans, auctoritate privata, ab actore, si vocantem sponte sequis nollet, duci poterat collo obtorto, l. 1. l. 18. de in jus vocand. l. 103. de reg. jur. sit. si quis in jus vocat. non ier. & seq. Duar. lib. 1. disput. cap. 1. Cujac. lib. 10. observ. 10. Robert. lib. 3. sensens. cap. 1. paucis quibusdam casibus exceptis, l. 18. l. 19. de in jus vocand.

Postulationem ergo in jus vocatio præcedebat, §. omnium 3. Instit. de poena temerè litigans. l. 23. quidam. de servis. urban. Die autem postulationum, prætor, seu magistratus, de jure utriusque litigantis, actoris & rei, ordine cognoscens, jus dicebat, l. 9. §. 4. de offic. proconsul. l. 6. de feris. tit. de interrogat. in iur. faciend. l. 1. §. videndum. de success. edit. l. 29. §. 1. de donat. an scilicet propositio, quænam & quomodo litigantibus concedenda, & denique coram quo iudice dato,

Cujac. lib. 10. obs. 10. Duaren. lib. 1. disput. cap. 1. Ravard. d. lib. singul. cap. 4. & 9. quo modo dicebatur actio formata, l. 15. Pomponius in fine. de negot. gest. l. 7. §. 5. de pac. unde cognitio prætoris, l. 1. §. per hanc. de rei vindic. l. 8. cum hi. §. 24. l. 7. §. 2. & d. l. 8. §. 2. 9. 14. & seqq. de transact. Maroch. lib. 1. quest. 2. arbit. judic. Duaren. lib. 1. disput. cap. 53. Actor igitur, hic postulabat actionis proponendæ formulam, iudicium, & iudicem, l. 2. §. 1. l. pen. de iudic. l. 9. in fine. de offic. praesid. Ravard. lib. 1. de præjudic. cap. 4. & seqq. Duaren. d. c. 53. Reus verò vel omnino negabat dandam actionem, vel eandem cum distinctione præscribendam contendebat, l. 1. de postul. l. 24. §. 2. de iudic. Atque talis postulatio, datione libelli, vel verbali denunciatione expediebatur, d. l. 24. §. 2. qua, uti dictum, actio impetrabatur & exceptio, l. 2. C. de formul. & impet. sublat. l. 2. §. 6. 7. de origin. iur. l. 1. l. 3. quo. l. quicq. jur. hoc est, agendi, experiendi, & excipiendi potestas, l. 1. de divers. & temp. præscrips. l. 3. quod quisq. jur. l. 24. §. 2. de damn. infect.

Judex, seu magistratus, dicebatur dare iudicium, 19 hoc est, facultatem proponendi quaestionem & litem contestandi in iudicio, coram iudice à se dato. Unde actio potestas experiendi in iudicio, l. 1. de in jus vocand. l. 7. fam. heredit. l. 1. 32. de act. & obligat. Ravard. de præjudic. lib. 1. cap. 4. 5. 6. 7. vel in quo jure actio denegabatur, causâ ex nudis litigantium narratis cognita, l. 8. sep. cum seq. de offic. praesid. l. 24. §. 2. de iudic. l. 33. de re iudic. Ravardus d. cap. 4. cap. 7. Dabat verò & præscribebat actionem purè, vel sub conditione, l. 1. §. Labeo. de sum. l. 1. §. sum. ne quid in loc. public. l. 4. §. 8. de damn. infect. Duaren. in l. 7. §. 1. de pac. Ravard. d. c. 7.

Datæ & concessæ propositionis formulam, prætor, seu magistratus, à se conceptam litigantibus præscribebat, quæ in iudicio postea coram iudice dato uterentur, l. 52. §. 3. §. 4. de iudic. l. 2. C. de formul. & act. impet. Ravard. d. loco. cap. 5. lib. 1. & simul vadimonium in eodem die postulationum, à litigantibus præstari jubebat, l. 1. l. 2. de in jus voc. tit. in jus vocat. ut eant, vel faciend. l. 4. §. 4. si quis caus. judic. sist. caus. Donellus lib. 23. cap. 9. Ravardus d. loco. licet quandoque & ipse prætor iudex erat, l. ult. de offic. prætor. l. 5. prætor. de offic. praesid. Duarenus lib. 1. disput. cap. 53. In iudicem verò datum, ut eam litigantes consentirent, necesse erat, Ravard. d. lib. 1. cap. 11. argum. l. 9. §. Labeo. de dolo malo. Formulam agendi actori præscribebat, d. l. 1. l. 2. C. de formul. & formularum libellum Paulus Jctus conscripsit, uti apparet ex l. 20. exceptiones. de except. l. 1. & l. 2. de præscrips. verb. Formulam excipiendi reo præscribebat, l. 18. fundi. l. 16. de except. Vide supra cap. 20. de except. quæ postea transibat in præscriptionem, vel præiudicium. diximus supra cap. 20. de except. Atque hoc modo & in hisce prætor jus dicere appellabatur, & iudex datus sententiam pronunciare, l. 4. de interrogat. l. 1. §. 1. de postul. tit. de eo per quem fact. quo min. quis iudic. item

litem constituerē, seu iudicium dare, ad hoc, ut litem contestatio apud datum iudicem fieret, *l. 1. l. 28. §. 4. de judic. Gæddam in l. 36. litem. num. 15. de verborum signif. qui extremus actus, quem in jure prætor faciebat, d. l. 28. §. 4. quo nimirum partibus faciebat potestatem iudicii dictandi & suscipiendi, l. 1. commod. l. 1. unde vi. Donellus libr. 24. cap. 1. quod videlicet scirent partes, quò referre deberent disputationem suam, Donellus d. loco.*

21 Sed hæc forma agendi & excipiendi antiqua, hodie in usu esse desit, sublati veteribus postulationibus, & in jure impetrantibus, & formularum conceptionibus, *d. l. 1. l. 2. C. de formul. & imp. sublat. vide Gæddam in l. 34. actionis. de verb. signif. & sufficit in iudicio suam intentionem proponere, d. l. 2. l. unie. cum aush. seq. C. de litem const. Donell. lib. 23. com. c. 2. Zafius in §. tripli. Instit. de act. Harman. obs. 1. tit. 8. libr. 2. Dd. in l. 3. Cod. de edend.*

22 Apud Judæos, qui agere, vel accusare volebat, is regem, pontificem, vel principem iudicemve adibat, & intentionem suam proponebat, *argum. 2. Reg. cap. 4. l. 13. 1. Reg. cap. 3. l. 16. & seqq. 2. Sam. cap. 15. 2. & seqq. cap. 14. 4. 5. & seqq. 2. Reg. cap. 8. 3. 4. Deut. cap. 17. Exod. cap. 18. 13. & seqq. Num. cap. 36. l. 2. 3. & seqq. Matth. cap. 5. 25. 26. Luc. cap. 12. 58. 59. vel ad locum iudicii accedebat, Deut. cap. 25. l. 2. 3. Ruth cap. 4. Proverb. c. 19. in fin. Josu. cap. 17. 3. 1. Reg. cap. 8. 31. 32. quo factò, adversarius à iudice vocabatur, prout opus erat, & postea in convocato concilio, vel iudicio intentio & propositio agentis, cognitioni iudicis subijciebatur. Unde formulæ in iudicio criminali usitatæ hæc: iudicium mortis est viro huic, vel contrà; iudicium mortis, non est viro huic. Re, causæve disceptatæ & cognitæ, iudicium suffragia, & postea sententia, audiebantur, *Jerem. cap. 26. 10. 11. 12. & seqq. Matth. cap. 26. 65. & seqq. Marci cap. 14. 63. 64. 55. Actor. cap. 5. cap. 6. cap. 23. Sigon. libr. 6. cap. 7. de Republ. Hebræ.**

23 Fuerunt verd in politia Judaica duo tribunalia & iudicia. Unum singularium civitatum: alterum Hierosolymitanum, *Sigon. libr. 6. cap. 5. & 6. de Republ. Hebr. & diximus in Politic.* Illud iudicium, hoc concilium, vel synedrium vocarunt, *Matth. c. 22. Psalm. 15. 5. Iudicium civitatum habebatur in portis earundem, Deut. cap. 22. 15. 16. cap. 17. 5. cap. 16. 18. cap. 21. 19. 20. cap. 25. 7. cap. 21. Exod. cap. 18. 13. 14. Psalm. 122. 5. & sequentibus.* in deserto verd in tentoriis, *Exod. c. 18. 14. 15. 16. Iudic. cap. 4. 4. 5. cap. 20. Act. cap. 22. 30. cap. 23. 1. 2. c. 25. 6. 7. 23. Johan. cap. 19. 9. & seqq. & quandoque alibi, 1. Regum cap. 7. 7. 1. Sam. cap. 7. 7. Actor. dd. locis.* De quibus civitatum iudiciis vide *Ruth cap. 4. 2. Deut. cap. 16. 18. & seqq. cap. 19. 12. c. 21. 2. 3. 4. cap. 25. 7. 8. 9. 2. Chron. cap. 19. 5. & seqq. Esai. cap. 1. 26. Psalm. 121. Hierosolymitanum concilium & consistorium in metropoli constitutum erat, *Deut. cap. 13. 8. & seqq.* in quo præerant sacerdotes, seniores populi, principes & summus magistratus, *Deut. d. c. 17. 8. & seqq. c. 19. 17. 18. 2. Chron. c. 19. 8. 9. 10. Ezach. c. 4. 4. 23. & seqq.* idque in rebus & causis gravio-*

ribus, *arg. Matth. c. 5. 22. 23. Johan. cap. 18. Act. c. 3. c. 4. c. 5. c. 6. c. 23.* Litibus superfedere consilium, si fieri potest, vel statim ab initio litem componere, *Proverb. cap. 20. 3. c. 26. 20. 21. c. 25. 8. 9. 1. Cor. c. 6. 4. 5. 6. Matth. c. 5. 25. c. 18. 15. Prov. cap. 25. 8. 9. & seqq.* imprimis quando cum potentiori, rixoso, difficili & verboso adversario suscipitur, *Siracid. c. 8. 1. 2. & seqq. cap. 9. 2. 2. cap. 8. 17. & peccata minuentur, Sirac. d. c. 8. 10. 11. Prov. d. c. 25. 8. 9. 10.*

Atque hæc procedendi ratio apud veteres olim erat *24* usitata: hodie primò ad similitudinem veteris in jure postulationis, actor iudicem adit, eique libellum supplicem exhibet pro impetrando iudicio & processu ad actionem suam proponendum, & citationem contra partem adversam decernendum, *Pet. Frider. lib. 1. de mandas. c. 1. 2. & seqq. Ordinas. Camera part. 2. tit. 22. arg. tit. Cod. de precib. imp. offer. & tum iudicis arbitrio permittitur, an litigandi potestatem dare, vel denegare velit.*

In hac supplicatione, pro processu impetrando, & *25* experiendi potestate concedendâ, necesse est, narrare qualitatem, quâ jurisdictionis iudicis fundatur, *Frid. d. lib. 1. c. 13. c. 14. arg. l. 5. §. 1. l. 6. C. de jurisdictione.* quam allegare sufficit, non verd probare supplicans tenetur, *Frid. d. cap. 14. per litem quandam. §. quoties ubi Dd. de iurisd. Geil. lib. 1. obs. 131. Mynf. cont. 2. obs. 9. nisi notorium esset, supplicationis narrata esse falsa, Geil. d. loc. nu. 4. Mynf. cont. 2. obs. 9. nu. 4. vel causa dilata, vel denegatae iustitiæ proponeretur, Geil. lib. 1. obs. 28. num. 4. & observ. 21. num. 7. Mynf. cont. 2. observ. 74. vel relaxationis iuramenti ad effectum agendi, Geil. lib. 1. observ. 22. num. 4. vel paupertatis, Geil. d. loc. obs. 31. num. 8. vel nullitatis sententia, quæ in rem iudicatam, quoad inhibitionem, transiisset, Geil. lib. 1. obs. 127. nu. 10. & obs. 144. n. 7. vide infra c. 49.*

Quòd si iudex de qualitate tribuente jurisdictione *26* nem, seu fundante eandem dubitet, solet & potest processus decernere sub periculo supplicantis, *Gailium lib. 1. observ. 219. num. 6. & sequentibus. Frider. d. lib. 1. cap. 13. & 14.* ita tamen, ut non desiderentur requisita intentatæ actionis, *Frider. d. lib. 1. c. 21. & seqq. Mynf. cont. 3. observ. 98.*

Experiendi & agendi potestate à iudice concessâ & *27* citatione decretâ, actorus ad diem & terminum præfixum in iudicio, actionem suam, quâ usurus est contra reum, edit, *l. 1. de edend. Deut. cap. 1. 12. & sequentibus. cap. 17. 8. & seqq. Actorum cap. 23. 1. 2. cap. 24. 1. 2. 3. 4. Donell. lib. 24. comm. c. 2. coram iudice, in libello scripto, Aushens. offeratur. & l. 1. Cod. de litem const. l. 1. §. 1. de edend. olim etiam aliis modis, d. l. 1. §. 1. Revard. lib. sing. pro tribun. cap. 4. clarè, perspicuè, verbis aptis & apertis demonstrat & notum facit, d. l. 1. §. 1. unde reus sciat, an contendere, vel cedere velit, & si contendendum putet, veniat instructus ad iudicem, d. l. 1. §. 1. de edend. l. 3. C. d. tit. Marant. part. 6. membr. 3. vocatur libelli oblatio, l. 1. C. de litem const. Aushens. offeratur. d. 1. C. Oldend. de formul. libell.*

28 Libelli hujus oblati duæ sunt partes: antecedens, & consequens.

29 Antecedens constat duobus membris: designatione personarum judicij principalium, & actionis intentandæ.

30 Designatio personarum principalium est nominatio actoris, à quo actio instituitur & libellus offertur, *Lult. Cod. de edend. d. l. 1. §. 1. D. eod. nec non rei, adversus quem actio intenditur, l. 47. de re judicis. Pet. Gregor. lib. 32. synagm. c. 8. & judicis, coram quo actio proponitur, & à quo est examinanda & decidenda, Mynsing. cens. 2. obs. 9. Marans. part. 6. de libelloblas. nu. 5. & seqq. in quibus exordium libelli occupatur.*

31 Actionis instituendæ designatio fieri debet cum expresso genere actionis in judicio instituendæ, *l. 33. de judic. l. 1. ibi, cogit à actione. de edend. l. 3. ubi Dd. Cod. de edend. l. unis. C. de litiis cons. l. ult. C. de interditi. l. 1. l. 2. l. 4. de prescript. verb. l. 1. de astim. act. Añ. cap. 25. 26. Donell. lib. 23. com. c. 4. & in tit. Cod. de prescript. verb. Duaren. ad tit. C. si cons. petas. Oldendorp. de act. formul. in vestig. dissentientur Dd. in d. l. 3. edita. W. senb. consil. 41. Mynsing. resp. 100. num. 4. Zafius in l. 1. de edend. Geil. lib. 1. observ. 61. qui putant sufficere narrationem, ex qua genus actionis colligi possit. Titulus ergo & causa agendi & petendi exprimenda est, ex qua actio adversus reum competat, l. 1. §. ideo. si mensor fals. mod. dix. l. 5. §. pen. l. 17. §. 1. l. 24. §. ult. de prescript. verb. Donell. lib. 29. com. cap. 4. arg. l. 1. l. 3. de sepul. violat. cum petitz rei designatione & descriptione, l. 6. de rei vind. l. 3. §. 7. ad exhib. l. 1. §. 40. de pos.*

Atq; hæc designatio fit generaliter in propositione, & specialiter in adsumptione. In illa jus, in hac factum continetur & explicatur.

32 Genus actionis exprimitur & declaratur in libello, quando ex eo apparet, utrum actio in rem, vel in personam sit instituta, §. 1. Instit. de act. l. 1. §. 1. de edend. l. 1. & seqq. de prescript. verb.

33 Causa actionis est factum aliquod, unde fundamentum actionis & jus natum adversus reum conventum, §. 1. & seqq. Instit. de obligat. qua ex quas. cons. vocatur origo petitionis, l. 11. §. 4. de except. rei jud. causa agendi, l. 14. l. 5. l. 6. l. 14. de except. rei jud. seu factum ex quo jus oritur, l. 51. §. in clivo. ad L. Aquil. Geil. lib. 1. obs. 61. vid. sup. lib. 1. c. 9. appellatur etiam initium, titulus & causa prima debiti, seu actionis institutz, *Lög. suor. de fidejuss. l. 8. mandas. l. 1. §. 13. §. 30. de pos. l. si ego. quod vi aut clam. Oldendorp. in formul. act. Vulgo vocant medium concludendi, Zaf. in §. omnium. Instit. de action. Canonista in c. 2. de libell. oblat. quod perspicuè est narrandum, cum sit anima libelli.*

34 Causa agendi in actionibus in rem generalis sufficit, ut, peto fundum Tufculanum à Titio, quia meus est, vel jure domini ad me pertinet, l. 11. si mater. §. 4. 5. l. 21. §. 1. 2. 3. de except. rei jud. Geil. lib. 1. obs. 61. num. 6. Haseman. quest. illust. 29. Zafius & Jason in d. §. omn. Instit. de action. quæ est causa proxima actionis realis, Zaf. in §. 1. Instit. de act. Geil. d. obs. 61.

In actionibus personalibus causa specialis, propria agendi ex obligatione speciali nata, exprimi debet, ut, peto Gajum condemnari ad solvendum mihi 100. quia ipsi 100. mutua dedi, *Geil. d. lib. 1. obs. 61. nu. 3. 4. 5. Vulgo vocant causam agendi remotam, quæ est conventio, ex qua obligatio, Geil. d. loc. Menoch. lib. 2. pref. 28. per l. fin. C. de annal. except. atque hic libellum proponens, omne suum jus in judicium deduxisse præsumitur, Zaf. in §. omnium. Instit. de act.*

Res petita cum suis adjunctis designanda & describenda est, quo in loco illa sita, quanta & qualis ea, *l. 3. Cod. de immul. stipulas. §. 1. Instit. de offic. jud. licet quandoque generalis rei descriptio & nominatio sufficiat, quando natura actionis intentata est generalis, nec specialem descriptionem necessariò requirit, dist. l. 3. l. 3. §. armamenta. de rei vindicat. l. 59. §. qui ferris. ubi Duarenus de re judic. tit. Cod. de sens. qua sine certâ quant.*

In maleficiis locus & tempus maleficii, annus scilicet & mensis criminis est exprimendus, *l. libellorum. de accusat. l. 20. Cod. de accusat. Boer. decif. 321. Marans. de libelli oblat. nu. 12. 13. 14. Clar. lib. 5. §. ult. quast. 12. nu. 8. 9. 13. Mynf. cens. 2. obs. 40. & 32. Geil. lib. 1. obs. 62. nu. 13. & obs. 64. & 66.*

Exemplum sit. Quicumque rem alienam sine justo titulo possidet, teneur eandem suo domino restituere. At Mævius fundum meum in agro Sabino situm, conterminum ex unâ parte Titii fundo, & ex alterâ Seji, qui jure domini ad me pertinet, possidet sine justo titulo. Ergo teneur eum fundum Mævius mihi restituere: ad quod eundem condemnari peto. Item: quisquis rem suam vendidit, teneur eam emptori tradere. At Paulus mihi vendidit suas ædes, sitas in platea superiori. Ergo teneur mihi eas tradere.

Consequens, seu conclusio libelli est, quæ ex præmissis antecedentibus, necessariò & aptè concluditur contra reum, & proinde imploratur judicis officium ad reum condemnandum & compellendum, ut ille det, vel præstet & faciat aliquid secundum naturam actionis propositz, *Oldendorp. in form. libell. & Ferraricns. in tract. Jaf. in §. omnium. Institus. de act. unde actiones, petitiones sunt appellatz, l. extat 13. quod mot. caus. l. 11. si mater. §. 4. l. 3. l. 7. de except. rei judic.*

Conclusio libelli brevis, perspicua & necessaria atque apta esse debet. Ex ea libellus æstimatur, etiam si factum in præte sit expositum, *Geil. lib. 1. observ. 61. num. 13. Jason & Zafius in §. omnium. Institus. de act.* Unde rectè practici dicunt, conclusionem vim totius libelli in se habere, narrata regulare, ampliare, limitare, vel restringere ad ea, quæ in ea sunt expressè posita, *Geil. lib. 1. observ. 61. num. 18. 19.* Ideoque in civilibus causis nunquam omitti potest, *l. ea quidem. de accusat. l. 83. §. 1. de verborum obligat. l. si quis 66. de judic. Geil. lib. 1. observ. 66. nu. 7.* in criminalibus verd hæc & alia omiffa, officio judicis suppleuntur, *Menoch. lib. 2. pref. 40. & lib. 1. pref. 53. nu. 6. Geil. d. loc.*

- 40 Verba libelli ita sunt accipienda, ut libellus salvetur & valeat, *Geil. d. lib. 1. obs. 66.* cum aptè conceptus præsumatur, *Geil. d. loc. num. 8. & Menoch. libr. 2. præf. 40.* etiam si verba improprie essent intelligenda, *Geil. d. loc. idque in favorem actoris, Geil. d. loc. nu. 9. 10.* Unde libelli errata seu vitia, juris, non facti, iudicem ex officio supplere oportet, ut lites finiantur, *Geil. d. loc. Menoch. lib. 1. præsumpt. 53.* aded, ut partim aptum, partim ineptum sustineat, & præsumptivè concludentem, vel etiam præsumptioni repugnantem, *Menoch. d. præf. 53. & 54. Geil. lib. 1. obs. 68.*
- 41 Libellus vagus, incertus, nec sibi constans, alternativus, obscurus, ambiguus, sine certo actionis genere expresso, descriptione rei petite, atque causâ agendi legitimâ concludendi, vel sibi contrarius, non valet, sed ob id ineptus & nullius momenti dicitur, quem iudex ex officio rejicere debet, licet ab adversario nihil opponatur, *Geil. lib. 1. observat. 66. num. 14. 15. 16. per allegat. ibid. Menochius libr. 2. præsumpt. 41.* Incertus libellus admittitur in causa spoliæ, in petitione fructuum, in iudiciis universalibus, in legitimæ petitione, *Geil. d. loc. & observ. 62. Myns. cens. 2. obs. 42. & cens. 4. observ. 11.*
- Ineptum libellum vulgò vocant ex defectu formæ, seu conclusionis, *Geil. lib. 1. observ. 66. num. 14. 15. 16.* vel ex causâ petendi, quæ non est efficax ad producendum actionem, *Vant. de null. ex defect. process. nu. 23. 24. Geil. d. obs. 66. nu. 14. 15.*
- 42 Libellus autem ejusmodi est duplex. Simplex, vel articulatus, *Oldendorp. de form. libell. cap. de positionib. Maranta in specul.*
- 43 Simplex libellus est continuus, summamque unico orationis contextu, actoris intentionem complectitur & perstringit, *Oldend. d. loc.*
- 44 Articulus libellus contra, qui per plures positiones, seu articulos, ad circumstantias causæ, negotive singularitatem accommodatas, intentionem actoris deducit & explicat, *Oldendorp. d. loc.* Quam formulam articulati libelli veteres ignorarunt, atque illius loco interrogatoris actionibus usos dicit *Oldendorp. vid. de Menoch. lib. 2. arbit. jud. cas. 51. Duaren. lib. 1. disput. cap. 43. & tit. de interrog. in jure faciend. & infra dicitur cap. 51.*
- 45 Positio est brevis alicujus particularis rei, intentioni actoris inferventis, assertio, *l. 4. de interrogat. in jure. Bartol. in l. 2. §. quod. Cod. de jurejur. prop. calum. dand. Oldendorp. d. loc. deposit. Speculator. tit. de posit. §. quærit super ill. num. 11. & §. septimò. per totum. Mascardus conclus. 1175.* per confessionem ponentis facta, *Marant. de posit. num. 13.* ad responsum adversarii, & veritatem eliciendum proposita, *Mascard. d. conclus. 1175. nu. 60. 61. & seqq. intra tempus ad probandum constitutum, Mascard. d. loc.*
- 46 Articulus est membrum unius facti, seu sententia aliqua singularis facti, quod quis probare intendit, *Geil. libr. 1. observat. 79. num. 1. 2. 3. & observ. 73. Marant. part. 6. de posit. num. 1. 2. & seqq. qui distinguunt inter*
- articulos & positiones. Aliàs vocatur assertio, capitulum, articulus positionalis, *Oldendorp. d. loc.* Olim hujus loco interrogatio in jure, hoc est, in judicio, usitata erat, *l. 1. l. 2. 3. & seqq. de interrogat. in jure. fac. uti diximus.*
- Articulus concipi & fieri debet legitimè de illis, quæ per confessionem & responsum venire possunt in probationem, *Mascardus conclus. 1177. num. 30. 31.* atque offerri nomine principalis partis, non advocati, aut procuratoris, *Mascard. d. loc. conclus. 1176. nu. 48. & seqq. Marant. de posit. nu. 15. 16.*
- Legitimè articulus concipitur, quando scribitur positive, non interrogative, simpliciter & nudè talis, qualem responsum sibi quis fieri cupit, *Marant. d. loc. num. 13. Mascard. d. loc. nu. 20. 21.* quique est pertinens, *Mascard. d. loc. num. 24. 25. 27. Geil. lib. 1. obs. 81. nu. 4. 5. Menoch. lib. 1. præsumpt. 56.* ex libelli substantiâ formatus, causæ qualitercumque adminiculans, etiam levi præsumptione, *Geil. d. obs. 81. num. 4. 5.* quod intelligit *Menoch. libr. 2. arb. casu 251.* pro arbitrio judicis; nec non, qui est perspicuus, clarus, apertus, facti simplicis, *Oldendorp. d. loc. cap. de posit. actoris intentioni infervens directò, vel indirectò, etiam levi præsumptione, Geil. lib. 1. obs. 81. num. 4. 9. Menoch. dd. locis.* Impertinens manifestò est rejiciendus, *Myns. cens. 5. obs. 88.* dubius admittendus, *Geil. d. obs. 81. nu. 9.*
- Articulus superfluus, verbosus, generalis, impertinens, rejiciendus est, *Mascard. d. conclus. 1177. nu. 11. 17. 18. & seqq. Myns. d. cens. 5. obs. 88.* uti & de re impossibili inhonestâ, *Marant. de posit.* Vel qui est captiosus, criminofus, calumniosus, & respondenti periculosus, *Mascard. conclus. 1177. nu. 36. 37. per l. si calumniator. de verb. sign. obscurus, Marant. de libell. oblat. num. 24. Mascardus d. loc. num. 21. 22. & seqq. ambiguus, Geil. lib. 1. obs. 62. & 68.* multiplex, seu impliciter, plura capita in se continens, *Mascard. d. loc. num. 38. 39. & seqq. Oldendorp. d. loc. negativus, non coarctatus loco, tempore, Mascardus d. loc. num. 29. 30. & seqq. Menochius lib. 2. arb. judic. cas. 485,* arbitrio judicis relinquit, an & quando negativus sit admittendus, *Pacian. lib. 1. de probat. c. 31. & seqq. Herculan. de prob. negat. num. 209. & seqq. contrarius alii articulo, Menoch. lib. 2. præf. 41. Geil. lib. 1. obs. 79. nu. 8. Ruiger. Ruland. de commiss. lib. 5. c. 4. alternativè conceptus, Geil. lib. 1. obs. 79. num. 4. 5. adde eundem. obs. 68. 69.* de facto alieno, *Mascard. d. conclus. 1177. nu. 24.* nisi factum alienum ad causam eandem spectaret, *Oldend. de posit. & articul. d. loc.* Hodie jure Camerali, articulus facti alieni, vel multiplicis admittitur, *Geil. lib. 1. observ. 82. num. 10. 11. & de jure consuetudinario, d. loc. Mascardus conclus. 1177. nu. 52. 53. & conceptus de statuto alterius territorii, vel loci, Mascard. d. loc. nu. 58.*
- Fieri debet articulus & exhiberi, quando cumque & quoties probationes sunt necessariæ, *Geil. libr. 1. obs. 79. num. 5.* licet pro arbitrio partis litigantis omitti possint, *Myns. cens. 5. obs. 88.* & usque ad conclusionem in causâ admittantur, *Speculator. de posit. §. quærit quæritur. Mascard. conclus. 1176. nu. 31. 32. & seqq. 46. 47.*

Menoeb. lib. 1. arbit. jud. quast. 35. num. 25. licet quis per testes, vel instrumentum probationem suscepisset, *Mascard. d. loc. num. 35.* imò, licet etiam judici post conclusionem interrogare, & positiones admittere, *Mascardus d. loc. num. 42. & seqq. Menochius d. quast. 35. num. 25.*

51 Ponens, hodie juramento tenetur confirmare, veros esse, quos exhibet articulos, quatenus illi factum proprium concernunt, quatenus verò alienum factum referunt, tenetur jurare, se credere esse veros, quod juramentum dandorum vocant, *Geil. lib. 1. obs. 79. num. 10. Mascard. d. conclus. 1176. nu. 16. 17.*

52 Libello solent annexi clausulæ & protestationes quædam.

53 Prima harum est; offerri libellum, salvo jure impertinentium & non admittendorum, quæ actor relevatur à necessitate probandi superfluas & impertinentes positiones, *Marant. part. 6. tit. de posit. num. 23. Geil. lib. 1. obs. 81. num. 12. 13. 14. 15. Myns. cent. 2. obs. 56. & 90. Mascard. conclus. 1177. nu. 13. 14. Jason in §. omnium. latè. Inst. de action.*

54 Altera est: salvo jure minuendi, addendi, declarandi, corrigendi, emendandi, *Jason in d. §. omnium. nu. 156. & seqq.* quæ clausula præter jus commune nihil operatur, *Barthol. in l. Nefennius. de negot. gest. Paul. de Cast. in l. 1. C. ut qua defuncti advocat.* Erroris emendatio, probato errore, conceditur, *Specul. de positio. §. ult. Jason. d. loco.* Declarans libellum, non dicitur corrigere eum, vel supplere, aut mutare, *Gabriel. tit. de rog. jur. conclus. 2. lib. 6. Marant. de libelli oblat. nu. 18.*

55 Tertia est: super his omnibus & singulis peto mihi jus & justitiam administrari, omni meliori modo, formâ & remedio, *Jason latè in d. §. omnium. num. 147. & seqq. Gabriel. conclus. 4. lib. 6. tit. de clausul. Myns. cent. 4. obs. 55. & respons. 17. nu. 49. & respons. 17. nu. 49. Marant. de posit. num. 15. Geil. lib. 1. obs. 61. nu. 11.* Hac clausula libellus generalis, contraria etiam remedia continens, imò etiam ineptus sustinetur, parte non opponente, *prad. dd. locis.* aded, ut libellus, etiam sine conclusione procedat, vel cum ineptâ conclusione, *Gabriel. d. loco.* & juramentum deferatur, absque ullâ petitione, *Gabr. d. loc. num. 26. 27.* modò jus agendi ex proposito facto, seu narratione, utcumque colligi possit, *Jason & Geil. dd. locis.* atque vi hujus clausulæ, iudex eam actionem elicere & colligere debet ex narratis, quæ actori utilissima, *Gabr. d. loc. num. 8. 19.* quæve melius facto applicari potest, omneq; remedium resultans ex narratis, in iudicium deductum censetur, nisi certæ actioni intentatæ adjecta sit, *Gabr. d. loc. & Jas. d. loc.* aded, ut etiam litis expensæ per hanc clausulam petite dicantur, *Myns. cent. 2. obs. 22. Geil. lib. 1. obs. 151. num. 21. vid. Afinius in praxi jud. §. 32. c. 23.* Hodie Imperii constitutionibus, in Camera hæc clausula propter abusum nihil, vel parum operatur, si aliâs libellus non est aptus, *Geil. libr. 1. obs. 61. nu. 12. Ordin. Cam. part. 1. tit. 22.*

56 Huic similis est clausula, de deducendò omne jus sibi competens & competiturum, quæ tamen non de-

fendit libellum à contrarietate, *Ferrariensis in form. libelli. act. real. Menoch. lib. 2. pref. 41. nu. 4.*

Clausula, propono hæc, non in forma libelli solemnem, sed simplicis qualisqualis petitionis, ad sustinendum libellum valet, *Jas. in d. §. omnium. n. 161. Inst. de actionib. quam rectè nullius momenti dicit Frider. de interditi. comment. 18. num. 103. & seqq. & Cravatt. consil. 151. nu. 3.*

Clausula, non adstringens se ad probandum non necessaria, sed ad ea, quæ sufficiunt ad victoriam, utilis est, *Jas. in d. §. omnium. nu. 161.*

Clausula, reservatâ mihi potestate recedendi à probatione, & juramentum deferendi, utilis, *Jason in d. §. omnium. Inst. de act.*

Clausula, cum oblatione si quid facti, prodest ad hoc, ut iudicis officium imploratum censetur, quando allegatum factum non satis adhuc probatum invenitur, ut ad ulteriorem probationem pars admittatur, *Geil. lib. 1. obs. 107. nu. 9. per alleg. ibid.*

Clausula & protestatio, quòd non conviciandi animo, sed secundum jus suum & rei veritatè omnia velit dicere, utilis est, *Barthol. in l. quoniam. §. sed etsi. de procurat. arg. l. 5. C. de injur.* quæ protestatio tamen non defendit eum, quando quid falsum dicitur, *Harms. pract. observ.*

Clausula, peto reum condemnari ad dandum & solvendum, & ita cogi & compelli, necessaria est, *Jason in d. §. omnium. nu. 139. & seqq. Inst. de action. Barthol. in l. 1. C. de execut. rei jud.* Alii contrarium sentiunt, & approbant sententiam contrariam, *Jas. in d. §. omnium. Inst. de action.*

Tituli ad hanc materiam pertinentes, sunt tit. de edend. D. & C. tit. de judic. D. & C. tit. C. de formul. & impetrat. sublat.

Cap. 25. De responsione rei.

- 1 Responsio rei quid.
- 2 Ejus species.
- 3 Generalis inficiatio quid.
- 4 Limitata inficiatio.
- 5 Causa hujus responsionis & effectus.
- 6 Responsionis legitima requisita & qualitates.
- 7 Quæ responsio pertinet.
- 8 Quæ clara.
- 9 Responsio, non credo, nisi probetur.
- 10 Responsio, non credo, sicut ponitur.
- 11 Ad positionem juris non necessaria est responsio.
- 12 Responsio, credo, prout in tali documento continetur.
- 13 Absoluta responsio quid.
- 14 Ad positionem partim verâ, partim falsam responsio.
- 15 Responsio qualificata ad positionem qualificatam.
- 16 In dubio, qualis responsio facta censetur.
- 17 Positio impertinens.
- 18 Responsio ad articulum criminis, non necessaria.
- 19 Articulate responsio rei quid.
- 20 Exceptio dilatoria contestanda.
- 21 Dilatoria exceptio alterata, contractata, post litis contestationem opponi potest.

- 22 *Exceptiones dilatoria de personis, vel actione proposita.*
 23 *De personis iudicii, procuratore, & aliis.*
 24 *De actione proposita dilatoria.*
 25 *Exceptio dilatoria iudicii declinandi.*
 26 *Exceptio ex persona actoris, iudicii, & tempore solutionis.*
 27 *Exceptio differenda solutionis.*
 28 *Exceptio peremptoria, quando proponenda.*
 29 *Exceptiones litis finita, quando proponi possint.*

1 **A** Tq; talis fuit propositio actoris. Rei responsio est eisdem ad editam actoris actionem intentio & data responsio, hodie cum iuramento respondendum, quod vocant, facta per verbum, credo, vel non credo, *Geil. lib. 1. obs. 79. num. ult. & obs. 82. Myns. cons. 1. obs. 82. & 92 ordin. Camer. pars. 1. tit. 71. & seq. vel summarie facta aliis verbis quibusvis.*

2 Responsio hæc est nuda, vel articulata.

Nuda & simplex responsio est affirmatio & confessio, vel infitatio & negatio rei conventi. Illa confessionem & probationem actori præbet, *Myns. cons. 5. obs. 88. Geil. lib. 1. obs. 79. n. 2. Mascard. concl. 177. nu. 2. vid. infra cap. de confess. libera.* Hæc rursus est generalis, pura, vel limitata, restricta & coarctata.

3 Generalis infitatio est, qua purè, simpliciter & generaliter in totum intentio ab actore proposita, negatur, *l. 9. si quidem. C. de except. l. 2. C. de probat. l. 43. nemo. de reg. jur. l. 9. l. 18. de except. rei jud.* In hac reus intentionem actoris, nullo modo dicitur confiteri, *l. 9. non usiq. de except. l. 9. C. d. t.*

4 Limitata & restricta infitatio est, qua factum ab actore in iudicium deductum, non omninò negatur, neque affirmatur à reo, sed cum distinctione negatur & affirmatur, *l. 2. in fin. de except. l. 9. si quidem. C. d. t. l. 1. C. de probat.* per oppositionem exceptionum dilatoriarum, vel peremptoriarum, *l. 2. l. 3. de except.* In hac igitur, reus respondens, intentionem actoris ex parte confiteri dicitur, *d. l. 9. si quidem.* ideo quasi actor, *l. 1. l. 2. de except.* responsionis suæ veritatem demonstrare & probare cogitur, *d. l. 1. 2. & l. 1. vid. supr. de except. perempt. cap. 21.*

5 Nuda hæc & simplex responsio ad editam actoris intentionem, ideo necessaria, ut per eam actor ab onere probandi relevetur, *Marans. pars. 6. tit. de posit. Geil. lib. 1. obs. 79. nu. 4. s. 6. & obs. 82. nu. 2.* In civilibus actionibus, non volens respondere, vel non respondens, habetur pro confessio, qualis declaratur sententia iudicis. *Vid. infra cap. 38.* In criminalibus non respondere volens, ad exprimendam responsionem, torquetur, *Clarum in §. fin. quest. 45. nu. 6. per l. 6. C. de quest.*

6 Responsionis legitimæ qualitates quatuor sunt: I. ut ea fiat ab ipsa parte principali, non eiusdem avvocato injurato, vel eiusdem conscientia, *Mascard. conclus. 1176. num. 50. 51. 52. & sequentib. Marans. tit. de posit. num. 15. 16. limitat. Menoch. lib. 2. cas. 193. Marans. d. loc. num. 16.* nisi per procuratorem lincet, per quem respondere potest, *Mascard. & Marans. d. loc.* nisi & hic veritatem i-

gnoret, aut nec homines, neq; Deum curet, *Mascard. d. loc. num. 57. Menoch. lib. 2. cas. 128. arb. jud. II.* ut ea sit pertinens. III. ut sit clara & perspicua. IV. absoluta & perfecta, *Geil. lib. 1. obs. 82. nu. 4.* aliter facta responsio, pro non facta habetur, *l. 11. §. 3. 4. 5. 6. 7. 9. l. 9. §. 6. ubi Bartol. de interrog. in iuro fac.*

Pertinens dicitur, quæ est ad positionem actoris directa, *Geil. d. obs. 82.* quæ vocatur *œ*; *œ*; *œ*; *d. l. 11. §. 5.*

Clara & perspicua est, quæ purè & simpliciter per verbum, credo, vel non credo, aut ita, vel non, sit, *Geil. lib. 1. obs. 82. nu. 2. Mynsinger. cons. 1. obs. 86.* & ex qua actor, quasi interrogans, certus redditur, *d. l. 11. §. 7.* hoc est, quæ est sine adjecta conditione, *Geil. d. loc. nu. 7.* obscuritate, ambiguitate atque incertitudine, *Geil. d. loc. num. 7.* quæ etiam ad positiones facti alieni fieri hodie debet, *Geil. d. loc. num. 8. 9. 10.* secus de communi iure, *vid. Mascardum conclus. 1177. num. 24.*

Responsio, non credo, nisi probetur, clara est, sed respondententi, extante conditione, valde præjudicialis, *Geil. d. lib. 1. obs. 82. num. 21. 22. Mynsinger. cons. 4. obs. 50. cons. 6. obs. 81.* Responsio relata ad aliud apparens, admittitur, *Geil. d. loc. obs. 82. num. 7. 8.* Responsio, non credo, sicut ponitur, & responsio ad articulum facti alieni esse, non censetur esse pura & simplex, *Geil. d. loco. num. 7. 8. Myns. cons. 5. obs. 54.* hanc tamen putant admittendam ad positionem multiplicem, quæ dividi non potest, *Mascard. conclus. 1177. num. 44. 45.* Ad positionem juris, non est necessaria, *Geil. d. loc. nu. 13.* nisi in consuetudine illa funderet, vel iure alieni territorii, quæ responsionem desiderat, *Myns. cons. 5. obs. 88. Mascard. concl. d. 1177. n. 55. & seq.*

Responsio, credo, prout in tali instrumento, de quo in positione, vel in actis sit mentio, pertinens & clara esse censetur, *Geil. d. obs. 82. num. 24.* nam relatum cum suis qualitatibus referenti inefficentur, *l. si ita. de condit. & demor. s.* secus tamen, si hoc modo facta esset, si instrumentum appareat, *Geil. d. loc. num. ult.*

Absoluta responsio est, quæ unica responsione simpliciter & clara affirmat, vel negat, vel quæ distinguendo ad singula sententiæ membra dirigitur, ex his quædam negat, quædam affirmat, *Geil. d. loco. num. 10. 11. 15.* qua de causa responsio ad articulum, quod is sit multiplex, generalis, negativus, dubius, obcurus, capiosus, impossibilis, hodie non admittitur, *Geil. d. loc. nu. 17.* secus de iure communi, *Mascard. conclus. 1177. nu. 59. 40. 44. 45.* quamvis explicatè & divisim illo iure respondere licet, *l. filius. de falsis,* vel prout ponitur nego, *Mascard. d. loc.*

Ad positionem partim veram, partim falsam, ad quantitatem rei directam, responsio distincta esse debet, *Geil. d. loc. obs. 82. nu. 17. 18. Gabriel. conclus. 2. num. 1. lib. 2. tit. de expens. Mynsinger. cons. 2. obs. 55. Pos. Frid. de continens. caus. cap. 12. num. 6. Patian. lib. 1. cap. 18. & seq. de probat.* contra ad positionem, ad qualitatem rei directam, partim falsam, partim veram, rectè negativè respondetur, *Gabriel. d. conclus. 2. Mynsinger. d. obs. 55.*

- Mascard. d. conclus. 1177. num. 46. & seqq. Covarr. lib. 1. var. resolut. c. 2. Geil. d. loco. aliàs variè respondens, præsumitur fraude respondere, Menoch. lib. 2. præsumpt. 43. nisi animo corrigendi variè responderet, Alciat. rog. 2. præsumpt. 31. num. 2. 3.*
- 15 Responsio qualificata admittitur ad positionem qualificatam. qualis enim interrogatio, talis etiam responsio sufficit, *Menoch. cas. 251. num. 6. 7. arb. jud. lib. 2. sicut & quando qualitas suã naturã inest rei, vel negotio, d. cas. 251. num. 10. 11.*
- 16 In dubio responsio censetur facta eodem modo, quo facta fuit positio, *Menoch. lib. 2. præsumpt. 29. num. 1.*
- 17 Positio impertinens, inutilis & superflua ut ad probandum non admittitur, sic nec ad respondendum, *Mascard. concl. 1177. n. 16. 18. & seqq.* In dubio sub clausula, salvo jure impertinentium, iudex admittere debet responsionem, *Geil. lib. 1. observ. 81. num. 9. 10.*
- 18 Ad articulum criminofum nemo cogitur respondere. *Mascard. d. loc. n. 60. & seqq.* com. dicit, nisi ex silentio delicti proprii, respondens fieret locupletior, *Mascard. d. conclus. 1177. n. 61. 62. & seqq.* aut principaliter criminis causã judicium esset institutum, *Mascard. d. loc. nu. 64. 65.* vel crimen esset notorium, *Mascard. d. loc. n. 63.* Ad articulos vagos & inconstantes, rem eandem variè proponentes, respondere nemo cogitur, *Ferra. in pract. in form. except. cont. poss. per l. 10. nemo. C. de acqui. poss.*
- 19 Articulata responsio rei est exceptionum dilatoriarum, vel peremptorialium oppositio, articulatum factã, ad elidendam, vel differendam actoris intentionem, *l. 2. l. 3. de except.* Olim & hinc à parte rei interrogationes concessæ erant, ad sublevandum se ab onere probandi, *tit. de interrog. in iure fac.*
- 20 Exceptionem dilatoriam, ante litis contestationem reus contestari debet, *l. 12. C. de except. l. 13. ita demum. C. de probat. l. 19. exceptionem. C. de probat. Marans. part. 6. memb. 9. Baptis. Affin. in judic. praxi. §. 13. nu. 18.* quia respicit ea quæ judicium constituunt, *Cujac. obs. lib. 18. cap. 34. & in parat. C. de litis contest. & ex hac iudex formulam excipiendi concipiebat & præscribat dato iudici, quam in iudicio futuro hic observaret, vide supra lib. 3. cap. 20. & 21. ex hac iudex quoq; colligere poterat, an iudicium esset dandum, ut dixi cap. præced.*
- 21 Excipio hinc dilatorias alteratas, vel pacto coarctatas, quæ etiam post litis contestationem objici possunt, *Myns. cont. 4. obs. 27. Geil. lib. 1. obs. 71. num. 8. Zanger. de except. Duaren. in l. exceptionem. C. de probation. falsi procuratoris: supervenientem post litem contestatam & plures alias, de quib. Afinius d. loc. Dornspenger. lib. 2. part. 1. c. 1. de except. vid. infr. de litis contest. cap. 24.*
- 22 Exceptiones dilatoriz sunt de personis iudicii, vel actione proposita.
- De personis iudicii principalibus, pura de iudice, est exceptio iudicis suspecti, non competentis, *Luis. C. de except. Marans. part. 6. memb. 9.* quæ dicitur fori scriptio, *d. Luis. de except. l. pen. de pact. nec non de actor. qui legitimam personam standi in iudicio non habet, vid. sup. cap. 20.*

De personis iudicii non principalibus, scil. de procuratore falso, vel sine sufficiente mandato, vel eo, qui talis esse prohibetur, & similibus, *Marans. d. loc.*

De actione proposita est exceptio dilatoria libelli 24 inepti, obscuri, non concludentis, &c. *Vid. Vans. de null. ex defect. libell. & supra c. 20.*

Omnium autem dilatoriarum exceptionum duo sunt genera: quædam iudicii declinatoriz; quædam solutionis differendæ causã oppositæ.

Judicium declinandi causã comparatæ sunt, quibus de causa controversa nihil agitur, sed tantum contra formam juris agi prætenditur, quæ ante litem contestatam objiciendæ, *l. sed etsi. de judic. l. ita. de procurat. sed non probandæ, Donell. in l. 19. C. de probation.* Hæc sumitur ex persona actoris, iudicis, aut ex tempore, aut ex genere actionis, *vid. sup. cap. 20.*

Ex persona actoris, uti non habere illum mandatam, vel non sufficiens, quando alieno nomine agit, vel non posse eum esse procuratorem.

Ex iudicis persona, qui non sit competens. Ex tempore scilicet præpostere, vel præmaturæ petitionis, *l. 8. fundi. de except. ex genere actionis contra formam juris institutæ, l. 1. in fin. si mens. fals. mod. dix.*

Differendæ solutionis causã exceptio est ex pacto 27 temporali, *§. præterea. Instit. de except.* quæ in lite contestanda opponitur & probanda est, *Donell. in d. l. 19. exceptionem. C. de probat. per l. præscriptionem. C. de exceptionem. Marans. d. loc.*

Exceptio peremptoria in stricti juris iudiciis, in principio litis contestanda est, *l. 8. l. 9. C. de except. l. 9. C. de præsc. long. tempor.* Ratio est, quod iudex ex hac formulam excipiendi concipiebat & præscribat iudici dato, *Ravard. lib. 1. de præjudic. c. 4. c. 7. c. 9. c. 10. Duaren. in l. 7. de pact. Donell. lib. 24. comment. c. 2. arg. l. non potest. 23. de judic.*

In bonæ fidei iudiciis, contestatio talis non est necessaria, *l. peremptoria. C. sensenti. rescind. non poss.* quia ejusmodi exceptio inest bonæ fidei iudiciis, *l. 3. de rescind. vend. Donell. in d. l. 19. C. de probat. per §. 30. in bona. Instit. de act.*

Peremptoria exceptio, quæ est litis finitæ, uti est exceptio rei iudicatæ, transactionis, jurisjurandi, solutionis, accipulationis, novationis, redintegrationis, pacti de non petendo, desertionis, & quævis aliz, excludentes actionem, *Jason in l. 3. num. 15. de jurejurand.* in vim dilatoriz ante litem contestatam ad impediendum litis ingressum proponi possunt, quando in continenti probari possunt, *l. 4. l. 8. l. 1. Cod. de except. d. l. 13. ita. neque altioem indaginem requirunt, l. 3. §. 14. ad exhibend. vid. Dornspenger. lib. 2. part. 1. c. 1. de probat. & except. Bartol. in l. cum quarebatur. per ill. text. judic. solvi. Franc. in c. 1. de lit. contest. num. 51. 68. & sequentib. Schwaneman. lib. 1. cap. 59. de process. Turzanius opin. 15. Virvius lib. 1. lit. E. commun. opin. Mynsinger. cont. 1. observ. 24.* Litis contestationem verò non inducit oppositio peremptoriz exceptionis, *l. non utiq; 6. de except. W'sonbecius cod. num. 6. Bald. in l. 1.*

de l. 1. Cod. de litis contestat. Discentit Wurmbserus lib. 2. tit. 13. observ. 4. Scharodus ad l. 1. Cod. de litis contestat. distinguit Mynsinger. cens. 4. observ. 49. & Bartol. ad l. unie. num. 12. Cod. de litis contest. Marant. part. 6. memb. 10. num. 6.

Hujus loci tit. de except. D. & C. & Instit. & sup. c. 21. & 22.

Cap. 26. De litis contestatione.

- 1 Litis contestatio quid.
- 2 Ejus appellationes variae unde.
- 3 Dies cognitio nem olim qui.
- 4 Membra litis contestationis.
- 5 Dictatio litis quid.
- 6 Susceptio litis quid.
- 7 Repetita questio post litis contestationem.
- 8 Litis contestatio conventio partium.
- 9 Fundamentum iudicii.
- 10 In quibus causis non necessaria hęc.
- 11 Effectus litis contestationis varii.
- 12 Actoris conditionem quomodo meliorem faciat, & in quibus.
- 13 Rei conditionem in quibus meliorem reddat.
- 14 Species litis contestationis.
- 15 Affirmativa litis contestatio quid.
- 16 Negativa litis contestatio quid.
- 17 Formula litis contestanda.

Hęc de questionis propositione & responsione sequitur nunc de litis contestatione.

Litis contestatio est questionis utriusque propositione, utriusque coram iudice disceptandi & iudicii libere eundi causa, testatio, pureque facta narratio, l. 1. Cod. de litis contest. l. 13. §. ult. C. de iudic. Cujac. lib. 9. obs. cap. 21. Gadda. in l. 36. litis. de verb. significat. Monob. lib. 2. presump. 30. Suarez in Theaur. lit. L. num. 173. & seq. Myns. cens. 3. observ. 31. & 74. & cens. 4. observ. 49. Ideo litis contestatio, mentis & voluntatis declarationem desiderat, seu utriusque litigantis animum & consensum requirit, Bartol. in d. l. unie. C. de litis cons. & sine conditione, pure fieri debet, l. actus legitimi 77. de reg. jur. l. non. 31. de iudic. Myns. cens. 3. observ. 74.

Appellatur hæc litis contestatio ex parte rei iudicium acceptum, l. illud. 4. de hered. pos. l. 20. propter. de rei vind. l. 23. l. 63. de iudic. l. 30. l. 3. l. 33. l. 34. l. 52. l. 61. l. 63. d. tit. qui etiam invitus iudicium accipit & litem contestatur, quamvis non disconsens, l. qui non 22. l. 3. l. 34. de iudic. l. 61. solemnus. d. tit. Gadda. d. loc. A parte actoris, vocatur iudicium dictatum, l. 32. non distinguemus. §. 9. de recep. arb. l. 2. §. ult. de noxal. act. l. 112. de verb. obligat. l. ult. de separas. bon. l. 1. §. 1. de admod. qui volens illud postulat, l. 21. qui non. de iudic. tot. tit. Cod. ut nemo in vit. cog. ag. Alibi appellatur etiam instantia, l. 2. Cod. de iurjur. prope. calum. l. 13. Cod. de iudic. l. 73. §. pen. de iudic. Marant. part. 5. mbr. de litis contestat. Donell. lib. 28. cap. 3. item lit, ju-

dicium, actio, d. l. 13. proponendum. d. l. 1. Cod. de litis contest. l. 15. l. pen. ad Turpill. lis ordinata, l. 24. ordinatum. de liber. caus. interposita contestatio, l. 11. nemo. Cod. de acquir. possess. conventio, seu obligatio, iudicio contracta, seu iudicatio obligatio, vid. sup. lib. 2. c. 19. l. 3. §. 12. idem. de pecul. l. 11. l. 29. de noxal. l. 57. de iudic.

Ab hac litis contestatione, veteribus exordium capiebat dies cognitionum, cum præcedentes dies & actus, sub die postulationum comprehenderentur, Ravard. lib. singul. pro tribunal. c. 9. Olim litis contestatio dicebatur, quando iudex datus testes postulabat, quos litigantes rogabant & coram illis testabantur, se de questione propositaque lite, hoc est actione, apud iudicem datum agere & disceptare velle, Donell. lib. 24. comm. c. 1. Cujac. lib. 9. observ. c. 31. & in parat. Cod. l. 3. & que res in iudicium venire debeat, quæque non, l. 63. de iudic. l. 74. §. 1. d. s. Contestari enim proprie, est adhibitis testibus aliquid profiteri & coram illis mentem suam declarare.

Membra litis contestationis sunt duo: dictatio scilicet & susceptio litis, seu actionis, l. 2. C. de iurjur. l. 1. 4. ram. Cod. de iud. l. 1. §. 2. de edend. d. l. unie. l. 30. l. 63. l. 29. de iudic. l. ult. de separas. Nam actor olim datum iudicium coram iudice dato dicebat & profitebatur, d. l. ult. & d. l. 1. §. 1. Reus vero dictatum iudicium suscipiebat, l. 23. non potest. l. 30. de iud. Hodie, hæc litis contestatio, seu dictatio & susceptio litis fit secundum morem cuiusque loci, Myns. cens. 4. observ. 62. l. 13. proponendum. C. de iudic. An reciproca litis contestatio dici possit, disputat Gæddæus in d. l. 36. qui cum Cujac. lib. 9. observ. c. 21. contra Geil. lib. 1. observ. 73. negat. Vid. supra cap. 69. lib. 1.

Dictatio litis, est actoris professio judicialis de proposito suo rei peragendi, hoc est, quod reum secundam actionem intentatam convincere velit, l. 2. §. 9. de recep. arb. l. 9. d. 112. de verb. obligat. l. 30. de ad. ad. l. 1. 23. de iudic. l. 1. §. 1. de edend. vocatur aliàs provocatio ad iudicium, l. 13. l. 24. de iudic. interpellatio, 23. de iudic. deductio in iudicium, l. 17. §. 2. de in lit. jurand.

Susceptio, seu acceptio iudicii, seu litis, est rei professio judicialis, de proposito suo actionis ab actore intentate excludendæ & depellendæ, hoc est, defensionis professio, l. 63. l. 19. l. 34. l. 52. l. 49. l. 74. §. 2. de iudic. l. 5. l. 2. l. pen. de except. de excipienda actione & iudicio suscipiendo, l. 22. de iudic. l. 36. interdum. §. ult. l. 3. non videtur. l. 25. l. 28. §. 2. l. 34. l. 3. de iudic. qua reus dicitur pati iudicium, l. 8. l. 2. de iudic. & declarat se velle contendere, l. 1. §. 1. de edend.

Quam ob causam litis contestationem statim sequitur repetitio questionis utriusque, propositione, l. unie. Cod. de litis contest. Donell. lib. 24. comm. cap. 1. Geil. lib. 1. observ. 79. num. 3. & Wurmbserus. 1. pract. cap. 13. Mynsinger. cens. 5. observ. 88. Cujac. lib. 9. observ. cap. 21. & litis contestatio conventio litigantium dicitur, l. 57. de iudic. l. 3. §. 11. de pecul. fundamentum, seu de substantia iudicii, l. 1. cum auctent. seq. Cod. de litis contest. Geil. lib. 1. observ. 74. & 75. Mynsinger. cens. 3. observ. 74. num. 1. 2.

Donell. lib. 23. comm. 1. & lib. 24. cap. 3. quamvis nonnunquam lis mota dicatur ante litem contestationem, §. omnem. *Instit. de pena temerè litig. Novell. 112. cap. 1. vid. Donell. in l. 4. num. 2. C. de post. Gædda in d. l. 36. de verb. signif. & in causis, quæ non requirunt libellum & litem contestationem, & exceptiones dilatorie in primo termino opponi possint & effectum litem contestationis habeant, *Massib. Color. part. 4. de process. exfecut. cap. 1.**

10 *num. 66.* Dicitur principium litem, seu disceptationis & litis, *Geil. d. obs. 74. num. 1. 2.* seu totius processus lapsus angularis, *Geil. d. obs. 74. & seq.* cuius ommissio pronuntiationem iudicis inhibet, *d. obs. 75. num. 3. 4. 5. 6.* totumque processum variat, *Geil. d. obs. 75. num. 4. 5. Myns. cons. 9. obs. 74.* paucis casibus exceptis, *vide Geil. lib. 1. obs. 66. & 78. & 73.*

11 Litem contestationis effectus plures sunt, quorum quidam reddunt meliorem conditionem actoris, & rei conditionem deteriore. quidam contra rei meliorem & actoris conditionem deteriore.

12 Actoris conditionem meliorem facit litem contestatio, eò quòd actionem institutam perpetuet & in ruitum redigat, *l. 1. §. 2. de iurjur. l. ult. C. de praes. 30. vel 40. ann. l. 24. de libor. caus. l. 1. §. ad hoc. Cod. de annali except. Geil. lib. 1. obs. 74. Hotom. lib. 3. obs. cap. 28. Casac. lib. 28. obs. cap. 26. c. 29.* quòd novationem inducat, *l. 29. aliam. de novat. interitum rei litigiosæ & periculum in reum transferat, Hotom. d. loc. l. ult. 40. de petit. hered. quòd ex bonæ fidei possessore, malæ fidei detentorem efficiat, *l. 22. certum. C. de rei vind. Memoch. lib. 2. praef. 31. Marant. in rub. de litem contest. num. 9.* pœnz stipulatio committatur eadem, *l. cum. 13. de iud. l. 9. de verb. oblig. quòd rem contractam in bonis actoris faciat, l. si qui. 12. de verb. signif. l. 28. de injur. & in pari causa, meliorem reddat causam & conditionem contestantis, d. l. 9. de verb. oblig. l. 19. de iud. quòd electionem datam finiat, *l. 57. si quis. de solus. quòd procuratorem dominum litem, seu causæ faciat, l. 11. procurator. de dol. mal. except. l. 22. l. 23. C. de procurat. l. 8. §. 8. D. d. 1. quòd per eam præventio fiat, d. l. 9. de verb. oblig. vid. sup. c. 4. lib. 3. & res litigiosa dicatur, l. amplius. rem rat. hab. Ausb. litigiosa. C. de litigios. dissent. Turzan. conclus. 204. com. opin. Sourez. l. 1. num. 176. Covarr. pract. quæst. 215. quòd quasi delegationem perficit in eo, qui mandatam sibi, vel cessam actionem instituit, *l. 11. de novat. quòd temerè liti se offerens, non possit absolvi; quòd litem contestatâ, pro consorte litem absente, cautionibus præstitis, agi possit, quòd adimat facultatem purgandi mendacii innoxalibus actionibus, quòd reus receptiones suas dilatorias post eam non possit opponere, l. ita demum. C. de procurat. Baptisb. Asinius. §. 13. c. 2. praes. iud. de quibus latè Hotoman. d. lib. 3. obs. c. 28.* Non tamen semper litem contestatio exceptionem dilatoriam omnem excludit, uti exceptionem falsi procuratoris; post litem contestatam supervenientem; quæ statim post eam proponitur: quæ habet tractum successivum; inepti libelli: quæ processum retrò nullum reddit: quæ à iudice fuit impedita: quæ antea non fuit nota; tertii; ecclesiæ, mu-***

licris, minoris, & similes. *Vid. Darnitzberg. lib. 2. part. 1. cap. 1. de except. Felin. in c. exceptionem. de except. Dd. in l. ita demum. C. de procur.*

Rei conditionem meliorem & actoris deteriore 13 reddidit litem contestatio, quòd iudex post eam neque recusari, neque declinari possit, neque ab eo ante sententiam appellari liceat, *l. 4. C. de iurisd. Hotom. d. loc. Vaut. de null. ex def. iurisd. num. 23.* quòd creditor qui cum uno ex fidei iussoribus litem contestatus est, divisa petitione redintegrare in omnes non possit, *l. 16. liberum. C. de fidei iussor. tamen si uno electo, alter non liberetur, l. ult. C. de fidei iussor. item, quòd quæ aliquid est, tale quoque hoc tempore dari debeat, *l. 2. de iurjur. quòd per eam res demum peti dicatur, l. 5. amplius. rem rat. hab. d. l. 2. quòd plus perens, amplius penitentiam agere non possit, l. unic. C. b. s. quòd procuratorem, post eam, nisi causâ cognita, mutare non liceat, l. 17. post. de procur. quòd defensor litem post hæc, revocari non possit, l. 64. de procur. quòd litem cum procuratore, sine satisfactione rati habitationis contestatus est, cautionem amplius petere non possit, l. 4. de procur. quòd actor impuncti bellum mutare non possit, l. 3. ubi Dd. Cod. de eadem. Hotom. d. loco. vid. Donell. lib. 23. com. c. 1. & in §. fin. minus. Instit. de act. l. ult. Memoch. lib. 2. arb. cas. 176. Myns. cons. 4. obs. 5. Marant. part. 4. dist. 1. num. 95. & seq. quòd reo exceptionis peremptorie proponendæ potestas fiat, l. 4. l. 9. C. de except. paucis exceptis, quæ ideo privilegiatæ & litem finitæ vocantur, ut rei iudicatur trans actionis, iurisjurandi, præscriptionis, Mynsing. cons. 1. obs. 24. us cap. præced. diximus.**

Species litem contestationis duæ sunt: Una affirmativa, altera negativa, *l. 8. l. 9. Cod. de except. & praes. Marant. part. 6. memb. 10. iud. Siehard. ad l. unic. hie. Gædda in l. 36. litem de verb. signif. dissentiat alii.*

Affirmativa litem contestatio est, qua reus intentionem actoris fatetur, sed cum conditione, seu exceptione & distinctione, *l. 4. §. 8. l. 2. §. 1. 2. de dol. mal. & minus. except. l. 22. l. 2. de except. & suam exceptionem contestatur, l. 8. l. 9. C. de except. l. 2. C. de iurjur. prop. calum. Donell. lib. 23. comm. c. 1. & lib. 22. c. 1. vid. sup. cap. 20. 21. de except. Atque tale iudicium conditionale olim dicebatur, *vid. sup. hoc lib. 3. cap. 7.* Nam prout prætor parè, vel sub conditione iudicium dederat, ita quoque litem contestabatur, *l. 28. §. 4. de iudic.**

Negativa litem contestatio est, qua reus litem, hoc 16 est, actionem intentatam, purè & absoluzè negat, sine adjecta conditione, seu præscriptione, *d. l. unic. C. de litem contest. l. 9. C. de except. l. 2. C. de iurjur. prop. calum. Gædda. d. loc. aliter Geil. lib. 1. obs. 73, num. 1. 2. 3.* atque hoc iudicium purum erat, sine formula exceptionis præscriptum, *ut sup. cap. 7. lib. 3. & c. 20. diximus.* De litem contestationis formulis *vide Marant. part. 6. rub. de litem contest. Terminus eadem rubric. Siehard. in tit. Cod. de litem contest. Speculator. in rub. de litem contest. Felin. in c. unic. extra de litem contest. ordinat. Camera part. 3. tit. 13. Geil. lib. 1. obs. 73.*

Huc refero tit. C. de litem contestat.

Cap. 27. De personis probantibus, & de causis probandis.

- 1 Probatio quid.
- 2 Probatio est arbitraria.
- 3 Ejus admissio à judice petenda.
- 4 Facultas probandi amplianda est.
- 5 Probatio una admittit aliam maiorem contrariam.
- 6 Plures imperfectæ admittuntur ad unam plenam faciendam.
- 7 Omnis probatio habet tria requisita.
- 8 Litigans, quando sibi ipsi imponit onus probandi.
- 9 Agendo sibi imponit hanc necessitatem.
- 10 Reus excipiendo fit actor.
- 11 Affirmando quod, in se recipit onus probandi.
- 12 Astringens se ad probandum.
- 13 Jus, quando iungit onus probandi.
- 14 Ob naturam causæ, vel præsumptionem contrariam.
- 15 Præsumptio juris, onus probandi transfert in alium.
- 16 Præsumptio juris & de jure semper transfertur.
- 17 Præsumptio juris simplex non semper transfertur.
- 18 Quando & ex quibus causis simplex præsumptio transfertur onus probandi.
- 19 Negativa responsio onus probandi in affirmantem rejicit.
- 20 Negativa responsio qua dicatur.
- 21 Ejus species.
- 22 Negativa pura indeterminata non potest probari: contracta verò loco, tempore, potest.
- 23 Probatio negativa fieri potest à modo.
- 24 Onus probandi incumbit affirmanti, non neganti.
- 25 Limitationes prioris axiomatis.
- 26 Negativa facti probanda est ab eo qui se in ea fundat.
- 27 Negativa juris à negante quando probanda.
- 28 Negativa qualitatibus naturalibus probanda est.
- 29 Negatio qualitatis extrinsecæ probanda est.
- 30 Negativa solemnitas à quo probanda.
- 31 In jussu judicis, onus probandi iungitur.
- 32 Cui probatio incumbat.
- 33 Quæ causæ probanda.

Tantum de simplici & nuda judicis informatione, quæ est ex propositione, responsione & litis contestatione litigantium: sequitur de pleniore & exacta informatione, quæ fit per probationem questionis & conclusionem absolvitur. *Vid. supra cap. 24. num. 13. 14.*

- 1 Probatio est questionis propositæ, judici factæ fides, *Dumaresq. lib. 1. dist. cap. 27. Doull. lib. 25. comment. cap. 1. Mascard. quest. 2. & 3. ubi. de probas. lite contestatâ, tit. us. lico. c. 2. Mascard. part. 6. tit. 6. Mascard.*

conclus. 922. & seqq. & quest. 5. num. 43. & seqq. & quest. 17. num. 30. 31. affirmanti regulariter incumbens, l. 5. l. 15. l. 16. l. 21. de probas. vocatur alicubi demonstratio, l. si de possessione. 20. C. de probas. significatio, l. rationes. 6. C. de probas. ostensio, l. 3. l. 4. C. de prob. impletio, detectio, l. 1. C. d. t. & non nudis. eod. argumentum, documentum, l. 3. §. ejusdem. de testib. l. cum res. 12. l. si ve. 16. C. de probas. veritas negotii, Menoch. lib. 1. arb. quest. 2. 4.

Probatio est arbitraria, ut quantum illi tribuendum sit, è judicis pendeat arbitrio, l. 3. §. tu magis. l. 21. de testib. Menoch. lib. 2. cas. 90. & cas. 85. arb. judic. per l. omn. de re jud. & cas. 112. & quest. 91. & lib. 1. præf. 4. idem Menoch. cujus admissio, à judice petenda & impetranda est, Gesl. lib. 1. obs. 96. ordin. Camer. part. 3. s. 6. facultas autem probandi amplianda, non coangustanda, vel limitanda est, l. generaliter. C. de reb. credul. l. quoniam. C. de heres. Fulv. Pacian. de probas. lib. 2. c. 5. num. 10. 11. 12. tam, quoad tempus, quàm quoad modum, Pacian. d. loc.

Una probatio admittit aliam probationem meliorem in contrarium, l. cum de indubito. de probas. Menoch. lib. 1. præf. 2. Castrenf. in l. ult. num. 5. de prætor. stipul. Menoch. lib. 2. arb. cas. 526. vide infra cap. 43. & plures imperfectæ, ad unam perfectam constituendam, arbitrio judicis admittuntur, Menoch. cas. 492. arb. jud. In causis verò criminalibus, luce meridiana clariore esse debent, l. ult. C. de probas. Menoch. cas. 279. Tiraquell. de poen. leg. caus. 27. At in suspicionibus removendis, innocentia demonstranda & purgatione facienda, in arbitrio judicis relinquuntur, Menoch. d. cas. 274. & cas. 279. arb. judic. per alleg. ibid.

Potest probatio omnis absolvitur tribus capitibus: 1. est de eo, cui incumbit probatio, seu de eo qui probare necesse habet. 2. de rebus, quæ sunt probandæ. 3. de modo & forma probandi. quibus cognitis, tota probationis doctrina cognita erit, Fulv. Pacian. lib. 1. cap. 1. s. & seqq. & lib. 2. c. 1. & seqq. de probas. 4. de conclusione probationis, de qua c. 46. infr.

Probare tenetur, cui hanc necessitatem litigans, vel jus imposuit.

Litigans sibi ipsimet probandi onus iungit tacitè, & agendo scilicet vel affirmando, aut expressè.

Tacitè agendo ipso facto onus probandi in se recipit actor, l. fin. C. de probas. Pacian. lib. 1. de probas. c. 7. sive ille affirmet, sive neget, Pacian. lib. 1. c. 17. num. 8. & seqq. nisi reus, onus probandi in se suscipiet, Pacian. lib. 1. cap. 13. cujus limitationes ponit idem cap. 60. Et quis reus excipiendo fit actor, l. 1. de excep. sequitur, & eum probare debere exceptionem suam, Pacian. num. cap. 68. lib. 1. sive ille affirmet, sive neget, cap. 68. n. 55. Actore verò non probante, reus est absolvendus, etiam si nihil ipse præstiterit, Pacian. c. 60. & cap. 67. d. loc. Mascard. conclus. 36.

Affirmando onus probandi in se recipit ille, qui affirmat aliquid, l. 2. l. varius. cum l. seq. de probas. act. cap. 25. 7. 8. Pacian. lib. 1. cap. 7. sive is sit actor, sive reus, d. l. 2. & l. varius. & l. omnus. §. à barbaris. de re

- militar.* Unde, licet reus onere probandi releveretur, *l. frustra. Cod. de probat.* tamen affirmans aliquid, id ipsum probare tenetur, *l. in exceptionibus. de probat. Pacian. lib. 1. cap. 7. num. 41. Et sequentibus. Et cap. 14. 15. de probat.* etiam negativam, quæ speciem & vim affirmationis habet, seu quæ implicat affirmativam, vel affirmativæ æquipollet, *l. nec codillos. C. de codicillis. l. de vens. inspic. l. 17. de probat.* vel, in qua se vult fundare negans, *Gabriel. sis. de probat. lib. 1. conclus. 6. Hercul. de proband. negas. Menoch. lib. 2. presump. 50. Et 33. Et lib. 6. presump. 52. Et presump. 60. num. 5.*
- 12 Expresse litigans in se onus probandi recipit, qui sua promissione se ad probandum adstrinxit, *l. circa. §. si quis. de probat. Pacian. lib. 1. cap. 7. num. 45. Et seqq. Et cap. 69.* qui tamen fibi nocet tantum in eo, quod probare voluit, non in aliis, *Pacian. d. loc. cap. 9. num. 50. 51. Et c. 69. ubi num. 11.* dicit, per hanc promissionem reum fieri actorem.
- 13 Jus, onus probandi alterutri litigantium ob naturam causæ, vel ob jussum judicis injungit.
- 14 Ob naturam causæ dupliciter, vel ob præsumptionem militansem contra eum, cui onus probandi injungitur, vel negativam responsionem litigantia.
- 15 Ob præsumptionem probare tenetur ille, in quem juris præsumptio onus probandi transfert, *l. sive possidetis. C. de probat. Pacian. lib. 1. c. 8. Menoch. lib. 1. quasi. 33. Et lib. 5. presump. 69.*
- 16 Præsumptio juris & de jure semper hoc onus probandi transfert in omnibus casibus, in quibus probationem in contrarium admittitur, *Pacian. lib. 1. c. 11. num. 9. Et seqq. Et ult. de probat.*
- 17 Præsumptio juris simplex, allegata, onus probandi rejicit tum, quando illa fidem plenam facit, secus quando pro adjuvante habetur, *Pacian. d. lib. 1. cap. 12. per 108.* Hominis præsumptio non nisi violenta, *Pacian. cap. 9. 10. Et seqq.*
- 18 Talem præsumptionem facit possessio, quæ ab onere probandi relevat, *lud. Menoch. lib. 6. pref. 69. Et c. 48. num. 12. 34. lib. 2. arbitrar. jud. per l. iura. de probat. l. libris. §. ult. de lib. caus.*
Talem quoque generat communis facti contingentia, *Pacian. lib. 1. c. 13. num. 5. 6. Et seqq.*
Talem quoque generat testimonium de audient proprio, quod onus probandi in adversarium transfert, *Pacian. lib. 1. c. 10. num. 7. Et sequentibus.* qui hoc tamen limitat in criminalibus, in ultimis voluntatibus, in matrimonialibus, *ibid. num. 10. Et sequentibus.* In contractibus inter vivos, tum transfert, quando audiens voces contrahentium notas habuit, *Pacian. d. cap. 10. num. 12. Et seqq. arg. Genes. c. 27. ibi, Vox quidem Jacobi &c.*
- 19 Negativa responsio, onus probandi in adversarium affirmantem rejicit, *Pacian. lib. 1. c. 35.*
- 20 Negativa dicitur, quæ significat privationem, contra affirmativam, quæ positionem, sive verbis negativis, sive affirmativis concepta sit, *Pacian. c. 16. num. 13. Et seqq. lib. 1. de probat.*
- Negativa hæc est facti, vel juris, vel qualitatis intrinsecæ, vel extrinsecæ, *Pacian. c. 35. num. 23. 27. 29. Et sequentibus.*
- Negativa pura, indeterminata, indefinita, absoluta, 22 non potest probari. at coarctata loco, tempore, & certo, vel ad certam personam, vel factam relata, indirectè probari potest, *Pacian. d. loc. c. 39. Et æquiparatur affirmativæ, c. 39. num. 35.* Probatio absolute negativæ, fieri potest 1. confessione partis adversæ, *Pacian. cap. 38. 23* 2. juramento, *cap. 39.* 3. si finita & coarctata est negativa, testibus vel aliis modis, *Pacian. cap. 40. lib. 1. de probat.* 4. probari potest per limitationem subjecti, *Pacian. cap. 41.* 5. per oppositam affirmativam probatam, *cap. 42.* 6. per implicitam, vel inclusam affirmativam, *cap. 43.* 7. per inspectionem & rei evidentiam, *cap. 44.* 8. per explorationem factam à nunciis, à iudice missis, vel per publicum proclama. *cap. 45.* 9. negativa indeterminata probari potest per id, quod contrarium non probatur, *cap. 46.* 10. per petitos artis, *cap. 47.* 11. per testes, de facto proprio testantes, *cap. 48.* 12. per famam, *cap. 49.*
- Onus probandi negativam incumbit affirmanti, non 24 neganti, *Pacian. lib. 1. c. 51. num. 1. Et seqq.* nisi ex contraria affirmativa, actor nihil peteret, vel per læsumptio juris esset contra negantem, *d. c. 51. n. 9. 10.* vel per instrumentum, aut testes actor affirmativam probasset, *d. c. 51. num. 21.* In gravibus etiam delictis, negativa probanda à negante, *l. fallaciter. in fin. C. de abol. Et quando negativa per juramentum est probanda, d. c. 51. n. 25. 26.*
- Negativa facti, probanda est ab eo, qui se fundat in 26 ea, *l. pen. §. docere. no quis cum qui in jus vocat. Pacian. d. c. 51. num. 28. Et seqq.* ubi exceptio non numerate pecunie excipitur, cujus probatio affirmanti incumbit, *d. c. 51. num. 44.* vel, quando præsumptio juris est pro eo, qui se fundat in negativa, *d. c. 51. num. 69. vid. Pacian. lat. d. c. 51.*
- Negativa juris, probanda est à negante, quando negatum est de genere permissorum, *l. ab ea. de probat. Pacian. d. c. 52.* nisi statutum allegaretur quod probandum est ab allegante, *Pacian. d. c. 52. num. 12. Et seqq.*
- Negativa qualitatis neutralis, à negante est probanda, *Pacian. lib. 1. c. 53. num. 3. Et seqq.* nisi ageretur de præjudicio tertii, *d. c. 53. num. 45.* & similibus aliis, de quib. del. *ibid.*
- Negatio qualitatis extrinsecæ, probanda est ab eo; 29 qui eam allegat & in ea se fundat, *Pacian. lib. 1. cap. 54. num. 9. Et seqq. per Lfin. de lib. agnos. §. sed Et. Insit. de excusat. sus.* Hujus generis sunt nobilitas, infamia, inimicitia, paupertas, divitiæ, prudentia, fortitudo, temperantia, sanitas, pulchritudo, voluptas, vires, gloria, mors, dolor & similia.
- Negativa solemnitas, à quo probanda sit, *vid. Pacian. lib. 2. de probat. Et Mascard. conclus. 1314. Et seqq. arg. Menoch. lib. de presump.*
- Jussu judicis onus probandi incumbit illi, cui iudex 31 illud injungit, *Pacian. lib. 1. cap. 13. num. 2. 3. de probat. per l. manifesta. de jurjur. Et cap. 50. Et seqq.* Cui pondus incumbit

incumbat probatio, latissimè per specialia refert Dornberg. *lib. 1. c. 1. de probat. Pacian. d. lib. 1. de probat.*

Tantum de iis, qui probare tenentur, seu quibus onus probandi incumbit: sequitur de causis quæ sunt probandæ.

- 33 Causas, quæ probandæ sunt, hic intelligo facta & qualitates, quæ ad causam spectant, & in quibus intentionis fundamentum est positum, non quæ extrinsecus posita sunt, nec profunt probanti, *l. si. l. 2. C. de probat. Mascard. lib. 1. quæst. 17. num. 24. & seqq.* Talia sunt quævis negotia & facta, quibus jus domini vel obligationis acquiritur, vel amittitur: hoc est, singulæ domini, vel obligationis acquirendæ species, causæ domini acquirendi, conventiones, delicta, liberationes & adquirentium jurium amissiones, & quæcunque his accedunt, probanda sunt. De quibus Dornberg. *de probat. lib. 1. c. 1. Mascard. de probat. in vocibus singulis verum probandarum: uti de absentia in voce absentia, de bonis in voce bona, & sic deinceps.*

Cap. 28. De præsumptionibus & facti evidentiâ.

- 1 Forma probandi.
- 2 Species probationis.
- 3 Probatio artificialis.
- 4 Ejus species, præsumptio & rei evidentiâ.
- 5 Præsumptio quid.
- 6 Præsumptio variis nominibus à J Cui notata.
- 7 Ex quibus locis præsumptiones ducuntur.
- 8 Præsumptio ducta à persona qualitate.
- 9 Ex hominis integritate & bonitate.
- 10 Ex hominis innata qualitate.
- 11 Præsumptio doli, fraudis, culpa & aliarum rerum.
- 12 Species præsumptionis.
- 13 Juris præsumptio quid, & ejus species.
- 14 Necessaria juris præsumptio quid.
- 15 Violenta præsumptio non admittit probationem in contrarium.
- 16 Limitatio hujus regula.
- 17 In criminalibus quantum valeat.
- 18 Præsumptio contingens quid.
- 19 Effectus hujus præsumptionis.
- 20 Contraria probatione hac præsumptio tollitur.
- 21 Exempla hujus præsumptionis.
- 22 Plura exempla hujus.
- 23 Præsumptio hominis quid.
- 24 Hac in iudicio arbitrio posita est.
- 25 Exemplum hujus.
- 26 Ea qua facti sunt, non præsumuntur, & qua præterea.
- 27 In quibus locis præsumptiones tales videnda.
- 28 Præsumptiones ex hominis aetate, sexu, valetudine, viribus, natione, virtutibus, vitiis, artibus, bonis, animi affectibus, amore, odio, consuetudine.
- 29 Ex facto præteriti, præterito, vel futuro, ex tempore præterito, futuro, præteriti præsumptiones sumptæ.

- 30 De effectibus præsumptionum.
- 31 Evidentiâ facti quid.
- 32 Ocularis rei inspectio.
- 33 Requisita evidentiæ duo.
- 34 Factum evidentiâ duplex.
- 35 Quæ per evidentiâ rei probari possint.

Priori capite de personis probantibus & de causis probandis diximus; sequitur nunc de forma probandi.

Forma probandi est facti negotiive gesti & rei qualitas, naturâ demonstrata, vel adhibitus modus & actio probationem inducens. Unde probationis species emergunt.

Species probationis sunt duæ: Una artificialis: altera inartificialis, *Duaren. lib. 1. disp. c. 27. Menoch. lib. 1. præf. 1. num. 6. & præf. 2. Mascard. lib. 1. quæst. 2. & 3. de probat. Robert. lib. 4. sent. c. 1. Pet. Ram. lib. 1. c. ult. Logica, Pacian. lib. 1. cap. 2. 3. de probat.*

Artificialis est, quæ ex natura & affectione causæ, seu quæstionis sumitur, *Menoch. lib. 1. præf. 12. & seqq. Ram. lib. 1. c. 2. 3. & seqq. ibiq; Beurlhof. quam etiam internam, seu causæ inhitam vocant, Talanus in c. 2. lib. 1. logica. Donell. ad l. 1. C. de testib.*

Hujus generis sunt præsumptio & rei evidentiâ, *4 Menoch. lib. 1. præf. 2. 3.*

Præsumptio est argumentum ex locis inventionis logicæ artificialibus desumptum. Alii putant esse suspensionem in animo iudicis causatam ex variis conjecturis & indicibus atque argumentis. Alii, esse collectionem in re dubia ex variis argumentis. Alii, quod sit conceptus in mente, ex probabili causatus conjecturâ, *l. ad Farinac. quæst. 6. num. 67. & seqq. Mantica de conject. ult. volunt. iis. 1. num. 8. lib. 1.* Dicitur ita, quod ante probationes inartificiales in foro usitatas, aliquid pro vero sumat, *Menoch. lib. 1. præf. 7. num. 4. Mascard. quæst. 10. num. 3. & sequentib. quod juri & nature rei est consentaneum, l. ad Tiraquell. in l. si unquam. in præf. num. 57. & sequentib. C. de revocand. donat. per alleg. ibid.*

Præsumptio à J Cui, variis verbis & appellationibus denotatur, *Menoch. lib. 1. præf. 10.* uti quando dicunt, videtur, intelligitur, creditur, existimo, conjectura est, præsumptum est, arbitror, proinde, fortè, vulgo præsumitur, indicium est, conjectura, argumentum, signum, verosimile est, legis dispositio est, intellectus, interpretatio, suspicio, credibile, probabile, consentaneum, conveniens, voluntatis quæstio est, de quibus textus adducit *Menoch. d. lib. 1. præf. 10. & præf. 7. num. 32. & seqq. & præf. 46. Farinac. quæst. 36. num. 160. & seqq. num. 27. & seqq. num. 236. 263. & seqq. usq; ad finem. Mascard. conclus. 123. num. 39. & lib. 1. quæst. 14. Tiraquell. in præf. l. si unquam. num. 37. & seqq. & num. 57. & seqq. C. de revocand. donat.* Ex J Cui veteribus etiam quosdam libros *νῦτων*, hoc est verosimilium, scripsisse, constat ex *l. ad de verb. significat. & aliis locis compluribus.*

- 7 Ducuntur autem præsumptiones ex locis inventionis artificialibus, argumentis consentaneis scilicet, causis & effectis, subjectis & adjunctis, vel à dissentaneis, nimirum diversis, disparatis, relatis, adversis, contradicentibus, vel prioribus: aut ex comparatis, videlicet ex paribus, majoribus, minoribus, similibus, vel dissimilibus: aut ex ortis argumentis, scilicet ex conjugatis, notatione, definitione, descriptione, distributione, &c. de quibus *Post. Rom. lib. 1. Legion.*
- 8 Sic præsumptio ducitur à personæ qualitate, physiognomia, pronuntiatione, gestu, natione, ex animi affectibus, à causa, ex consuetudine, conjunctione, à facto, actibus voluntariis, perfectis, ex verbis, dictis, scriptis, factis, ommissis, de tempore ad tempus, ex hominis dispositione, ex ordine, ex tempore, aut facto præterito, præteriti, aut futuro, ex re, vel animo, &c. quibus *Menocho. lib. 1. præsumpt. 15. 29. 26. 17. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. Et 28.*
- 9 Sic ex hominis cujusque integritate & bonitate, homo bonus præsumitur, quando non agitur de præjudicio tertii, aut quando pro fundamento intentionis, bonitas allegatur, nec in eo qui malus semel fuit aut in eo, qui operam rei illicitæ dedit, de quibus *vide Menoch. lib. 1. præf. 5. Et seqq. Et lib. 3. præf. 1. nu. 20. 21. Et seqq. Mascard. conclus. 234. Et 222. Et 1003. Et conclus. 1219. Farinac. quest. 47. n. 208. Et seqq. Gabr. lib. 7. conclus. 5.*
- 10 Sic iracundi hominis natura & affectio præsumitur, quod faciliè lites, contentiones & rixas excitet, *Siracid. c. 28. 26. Et seqq. c. 23. 20. Et quod forma libidinosa se ipsam faciliè prostituat, Siracid. c. 26. 19. 14. 75. Et impudica & inverecunda, maritus ignominiam procreet, Siracid. c. 23. 26. Et impij natura, quod cum equali & simili commercium habeat, Siracid. c. 19. 1. 2. 3. 18. 19. 20. r. 9. 19. 20.*
- 11 Sic dolus, fraus, culpa, præsumptionibus probantur, *Farinac. quest. 89. Et seqq. lib. 2. Menoch. lib. 1. præf. 50. Et lib. 3. præf. 3. Mascard. conclus. 330. Et quibusdam præsumptionibus excluduntur, Farinac. quest. 89. nimirum ex qualitate personæ, defectu causæ, delinquendi, exclusione doli, actu palam gesto, ignorantia facti, iustitia superioris, necessitate officii, Farinac. quest. 90. Et quest. 89. Menoch. lib. 3. præf. 3. Sic & simulatio conjecturæ probatur, Farinac. de falsis. quest. 162. num. 97. Et seqq. Menoch. lib. 3. præf. 122. Mascard. conclus. 438. Et 215. ex arbitrio judicis, Menoch. cas. 247. Et d. præf. 122. uti ex vicinitate & celeritate actuum, brevitate temporis, ex appositione clausularum insolitarum, pactorum insolitorum, ex modico pretio & similibus pluribus, de quibus *Farinac. d. quest. 162. n. 46. Et seqq. Quibus conjecturis usurarius contractus præsumatur, Farinac. quest. 162. de falsis. Menoch. d. lib. 3. præf. 122. Et seqq. in fraudis ficti celebratus, d. lib. 3. præf. 124. Farinac. quest. 164. de falsis etc. Quando cursu temporis novum vel validum titulum induci præsumamus, vid. Menoch. lib. 3. præf. 131. Et Mascard. conclus. 1371. vel solemnitas intervenit, d. lib. 3. præf. 132. Copula carnalis & concubitus, quomodo præsumptionibus probetur, vid. Farinac. 111. de delict. carn. quest. 130. Mascard. conclus. 57. Et 212. Et 452. Menoch. lib. 1. quest. 58. Et lib. 3. præf. 41.**
- Præsumptionis species duæ sunt: est enim alia juris, 12 alia hominis, *Farinac. quest. 36. n. 85. Et seqq. Menoch. lib. 1. præf. 5. n. 6. 7. Et præf. 4. Mascard. quest. 10. n. 48. 49.*
- Juris præsumptio est, quæ sola per se, ex juris auctoritate vel probandi accipit, *l. cum avus de cond. Et do. profl. l. cum accusissim. C. de falsicom. l. generaliter. Et cum autem. de insti. Et subf. citati Dd. ad l. loci.*
- Præsumptio juris rursus est necessaria, vel contentiosa, 14 *Menocho. lib. 1. præf. 2. Et 3. Duaren. lib. 2. disp. c. 27.*
- Necessaria est ex præteritis actibus, seu causis ad effecta, vel ad adjuncta necessaria, secundam immutabilem naturæ ordinem, vel cursum actionum humanarum sumpta, collectio, *Menocho. d. lib. 1. præf. 3. Et 6. Farinac. d. quest. 36. num. 125. Et seqq. latè distinguitur. hoc est, immutabilis veritas ex arctissima argumentorum affectione, vocatur hæc præsumptio, violenta, juris & de jure, Menoch. d. præf. 3. dissentit Duaren. tit. de probat. c. 12. ineptam vocans, indubitata, certa & necessaria conjectura & collectio necessaria, super qua jus & veritas probata, jure est sancita & constituta, Menoch. lib. 1. præf. 80. Mascard. quest. 10. num. 48. 49. Et seqq. lib. 1. dispositio legis, Menoch. lib. 1. præf. 46. nu. 22. indicium indubitatum, plenum, necessarium, proximum, Farinac. quest. 37. num. 35. Et seqq. quod ita arctat mentem, ut omnino credat, nec possit in contrarium inclinare, & quo posito, ponitur effectus, vel contrarium, latè *Farinac. d. quest. 36. n. 37. Et seqq. Et n. 100. Et seqq. Mascard. conclus. 1222. Menoch. quest. 3. vocat fidei certitudinem. Hujus præsumptionis exemplum est: Hodie fuit Embda; ergo non Roma: fumus visus fuit, ergo ignis adest: Lat in manibus habet, ergo peperit: cognovit eam cum qua sponsalia contraxit: Ergo est uxor, & familia, Menoch. lib. 1. præf. 3. Et 60.**
- Hæc violenta præsumptio contrariam probationem non admittit, sed adversarium omnimodò convincit, 15 ita ut contraria probatione non tollatur, nec juramento adversarii, *Menocho. lib. 2. præf. 3. nu. 5. 6. 13. 20. Et præf. 60. Et præf. 44. Et 63. 64. 65. 66. Et seqq. Mascard. d. quest. 10. num. 49. 50. Et seqq. Et conclus. 1219. Et 772. Pacian. lib. 1. c. 11. de probat. qui tamen limitat, imò neque judicis arbitrium admittit, Menoch. lib. 7. præf. 36. Et 38. sed pro vera & plena habetur probatione, pro veritate evidenti, Menoch. d. loci. quam allegare in judicio non est necesse, Menoch. lib. 1. præf. 42. Et 76. Et 94.*
- Excipio tamen hæc probationes quasdam, quæ contra 16 hanc præsumptionem adstruuntur eamque tollunt, ut est probatio per confessionem partis judicialem, etiam fictam, pendente à consentiens potestate, *Menocho. lib. 1. præf. 61. nu. 2. 5. 9. 10. 11. Similiter probatio, restitibus facta, vel duobus legalibus, item per indirectum facta probatio, Menoch. d. loc. præf. 62. Et præf. 63. Et seqq. Idem præf. 65. vel per notoriam & evidenciam permanentem, idem præf. 67. probatio parte non opponente, facta, idem præf. 68. & restitutio in integrum, idem Menoch. præf. 70. Et seqq. lib. 1.*
- In criminalibus præsumptio hæc non probat ad 17 conde-

condemnationem, *Farin. de res. conf. quæst. 56. nu. 15. Menoch. lib. 1. præf. 97.* sed ad poenam mitiorem, *d. q. 89. nu. 15.* probat in delictis occultis & difficili probationis, *d. quæst. 86. nu. 29. & seqq.* Urgentissimæ & violentissimæ præsumptiones induuntur, ad condemnationem sufficiunt, sicut & præsumptio juris & de jure, quando ita clare sunt, ut contrarium credi non possit, *Farinac. d. quæst. 86. nu. 11. & seqq.* ubi tamen iudicis arbitrium multum potest, *d. quæst. 86. nu. 91. & seqq.*

18 Præsumptio contingens, est collectio contingens, quæ vera, vel falsa esse potest, sumpta scilicet ex argumentis probabilibus, non necessariis, *Menoch. lib. 2. præf. 4. l. 1. C. de contr. & commiss. sup. l. 7. §. quod ferd. de pact. probationem in contrarium admittens, l. ult. C. si min. se major. dix. vocatur absolute præsumptio juris, Menoch. d. loc. indicium dubitatum, seve, remotum, semiplenum, verosimile, non repugnans, vid. *Farin. q. 39. nu. 35. & seqq. de delict. Pacian. lib. 1. c. 11. de probat.**

19 Effectus hujus præsumptionis est, quod onus probandi transferat in adversarium, eumque durioribus & exactioribus contrariis probationibus onerat, *Menoch. lib. 1. præf. 33. Fulv. Pacian. lib. 1. de probat. c. 18. nu. 1. 2. & c. 51. h. 13. & seqq. Covarr. lib. 2. var. resolut. c. 6. n. 1. Mynf. cons. 5. obf. 68. Mascard. quæst. 10. nu. 38. 39. lib. 1. Roland. à Valle cons. 83. n. 37. vol. 2.* & quasi possessioni cõparatur, *Meno. lib. 1. præf. 33. p. 4.* atq; vera probatio dicitur, paucis casibus exceptis, *Menoch. lib. 1. præsumpt. 36. & 37. & 38. p. 4. & 95. Mascard. d. quæst. 10. nu. 45. & seqq. Covarr. d. loc. quæ præsumptio ab arbitrio & potestate iudicis non pendet, Menoch. lib. 1. præf. 44. n. 3. Mascard. d. loc. quamvis illam ex officio supplere possit, Menoch. lib. 1. præf. 52.*

20 Sed tamen probatione contrariâ, hæc præsumptio juris tollitur, *Menoch. lib. 1. præf. 31. num. 2.* nec non juramentum admittit, *Menoch. d. lib. 1. præf. 77.* & tutius est, eam allegari, quam omiti, *Menoch. d. loc. præf. 48. nu. 2. & seqq. & præf. 49. & 50.* Contrario non probato, hæc lex pro veritate habet, *Menoch. præf. 33. num. 2. Mascard. conclus. 405. nu. 2.*

21 Ex hac præsumptione filius legitimus dicitur, qui natus est ex matrimonio, *Menoch. lib. 1. præf. 5. & lib. 2. arb. cas. 89.* Chirographum cancellatum, vel scissum, liberationem arguit, *l. 24. de probat. secundum naturalem ordinem quid fieri, vel naturalem qualitatem creature inesse, Mascard. d. q. 10. nu. 18. & seqq.* actum secundum naturam suam confectum, *Menoch. lib. 5. præf. 10. & lib. 3. præf. 38.* vel factum, ut valcat, *Meno. lib. 6. præf. 4. & seqq.* Sic quandoque scientia, quandoque error, vel ignorantia probabiliter præsumitur, donec scientia probetur, *Menoch. lib. 6. præf. 21. 24. 22. 23. Mascard. conclus. 1293. Menoch. arb. cas. 104. & 88. lib. 2. Gabr. conclus. s. lib. 6. sit. de reg. jur.* non tamen in negotio arduo alteri obligatorio, juramentoque præstito, vel in generali consuetudine loci, in quo quis moratur, aut in notorio, vel de quo publica fama est, ignorantia præsumitur, *Gabr. d. concl. s. n. 6. 7. 18. 19. 20. 21.* vel de quantitate patrimonii sui, hereditatis aditæ, aut in his, quæ quis inquirere tenetur, *Gabriel. conclus. 3. d. loc. nu. 26. 27. 28. 31.* neque ju-

ris ignorantia præsumitur, neque delictum, *Gabriel. d. loc. conclus. 7. & lib. 7. de malef. conclus. 7.*

Sic quandoque divitias, quandoque paupertas præsumitur, *Meno. lib. 6. præf. 26. & seqq. Mascard. concl. 1154. & seqq.* Sic oblitio, *Menoch. lib. 6. præf. 32.* Sic animus talis præsumitur, qualem ipsa verba declarant, *Menoch. 6. præf. 35.* Sic in senibus prudentia, scientia, & in juvenibus temeritas, calliditas, robur, *Menoch. lib. 6. præf. 47. & seqq. mentis sanitas, Menoch. lib. 6. præf. 42.* ex possessione præteriti temporis, possessio præteriti temporis, *Idem lib. 6. præf. 64.* & quandoque ex possessione præteriti temporis, possessio præteriti temporis, *Idem d. loc. præf. 65.* Mascard. in voce possessio. ex possessione præteriti & præteriti temporis, etiam medii temporis possessio, *idem Menoch. lib. 6. præf. 66.* & quod prævio titulo justo quis possideat, *idem præf. 67.* & quod possessio præsumptionem & comoda pro se habeat, *idem præf. 69.* & quod solutiones tres juliam continuatas probans, semper antè solvisse præsumatur, *Gabr. lib. 1. conclus. 11. nu. de probat.* Sic dispositum in uno casu, sæpe in præsumpto obtinet, *Menoch. lib. 1. præf. 46. nu. 17. 18.* & pro expresso præsumptum habetur, *Menoch. lib. 1. præf. 45. & seqq.* Præsumptio hominis est conjectura, ex probabilibus non necessariis, non propinquis, sed remous indicis & argumentis levibus sumpta, non jure approbata, sed ab homine confirmata, *Menoch. lib. 1. præf. 5. s. 16.* varias definitiones adfert *Farin. lib. 1. quæst. 36. nu. 93. & seqq.* vocatur suspicio, opinio, quæ per se, sine aliis adminiculis, si dem non meretur, uti juris præsumptio, sed adminiculum, conjecturam quandam & indicium quoddam præbet, *Farin. d. quæst. 36. nu. 100. & seqq. & nu. 172. & seqq. & nu. 236. & seqq. & nu. 151. & seqq.* ubi distinguit.

Ideo tota hæc in iudicis arbitrio & potestate est posita, *Menoch. d. præf. s. num. 8. 9. 10. & lib. 2. arb. cas. 85. & 112. & 270.* & sæpius temeraria & levis potius, quam probabilis suspicio est, carens ratione certa & constanti & à verosimili longè recedens, *Farin. d. quæst. 36. n. 118. & seqq. Menoch. præf. 7. num. 42. & seqq.* onus probandi in alium non transferens, *d. præf. 7. num. 54. & præf. 33. n. 6. 7. 8. & 36.* neque per se quicquam probans, nisi cum aliis concurrat & cumuletur, *Menoch. præf. 36. nu. 10. 12. & præf. 38. præf. 7. nu. 54. lib. 2.* Ideoque probatio esse negatur, *d. locis.*

Talis præsumptio & suspicio est, quam homo colligit ideo, quod viderit aliquem salutare formosam sceminam, quam inde malitiosè alloqui opinetur, *Mascard. quæst. 10. num. 27. 28.* Talem præsumptionem facit testis unus injuratus, *Menoch. lib. 1. arb. quæst. 26.* De verosimili vide *Menoch. cas. 85. lib. 2. arb.*

Ea quæ facti sunt, non præsumuntur, *Menoch. lib. 6. præf. 14.* & quæ juri & naturæ sunt contraria, *Menoch. lib. 5. præf. 1. 2. & seqq.* nec actuum pluralitas præsumitur, vel identitas, *Menoch. lib. 6. præf. 15.* nec præsentia alicujus, *idem lib. 6. præf. 18.* vel absentia, *idem præf. 19. & seqq. d. lib. 6.* neque irrationabilia, *idem lib. 6. præf. 31.* neque præscriptio, *idem lib. 6. præf. 33.*

Donell. lib. 23. comm. 6. 1. & lib. 24. cap. 3. quamvis nonnunquam lis mota dicatur ante litis contestationem, §. *omnem. Instit. de poena temerè litig. Novell. 112. cap. 1. vid. Donell. in l. 4. num. 2. C. de post. Gædda in d. l. 36. de verb. signif. & in causis, quæ non requirunt libellum & litis contestationem, & exceptiones dilatorie in primo termino opponi possunt & effectum litis contestationis habeant, *Mastib. Color. part. 4. de process. execut. cap. 1.**

IO *num. 66.* Dicitur principium litis, seu disceptationis & rixæ, *Geil. d. obs. 74. num. 2. a.* seu totius processus lapis angularis, *Geil. d. obs. 74. & seq.* cujus ommissio pronuntiationem iudicis inhibet, *d. obs. 75. num. 3. 4. 5. 6.* totumque processum vitiat, *Geil. d. obs. 75. nu. 4. 5. Dyns. cons. 9. obs. 74.* paucis casibus exceptis, *vide Geil. lib. 1. observ. 66. & 78. & 73.*

II Litis contestationis effectus plures sunt, quorum quidam reddunt meliorem conditionem actoris, & rei conditionem detriorem. quidam contra rei meliorem & actoris conditionem detriorem.

12 Actoris conditionem meliorem facit litis contestatio, eò quòd actionem institutam perpetuet & in tutum redigat, *l. 9. §. 2. de iurjur. l. ult. C. de prescr. 30. vel 40. ann. l. 24. de liber. caus. l. 1. §. ad hoc. Cod. de annali except. Geil. lib. 1. obs. 74. Hotom. lib. 3. obs. cap. 28. Casjæ. lib. 18. obs. cap. 26. c. 29.* quòd novationem inducat, *l. 29. aliam. de novat.* interitum rei litigiosæ & periculum in reum transferat, *Hotom. d. loc. l. illud. 40. de petit. hered.* quòd ex bonæ fidei possessore, malæ fidei detentorem efficiat, *l. 22. certum. C. de rei vind. Menoch. lib. 2. pres. 31. Marant. in rub. de litis contest. num. 9.* pœnæ stipulatio committatur eadem, *l. cum. 13. de iud. l. 9. de verb. oblig.* quòd rem controverfam in bonis actoris faciat, *l. si quis. 12. de verb. signif. l. 28. de injur.* & in pari causa, meliorem reddat causam & conditionem contestantis, *d. l. 9. de verb. oblig. l. 19. de ro jud.* quòd electionem datam finiat, *l. 57. si quis. de solus.* quòd procuratorem dominum litis, seu causæ faciat, *l. 1. procurator. de dol. mal. except. l. 22. l. 23. C. de procurat. l. 8. §. 8. D. d. s.* quòd per eam præventio fiat, *d. l. 9. de verb. oblig. vid. sup. c. 4. lib. 3.* & res litigiosa dicatur, *l. amplius. rem rat. hab. Aust. litigiosa. C. de litigios. dissent. Turzan. conclus. 204. com. opin. Sorez. l. 1. nu. 176. Covarr. proæ. quæst. 8. 25.* quòd quasi delegationem perficit in eo, qui mandatam sibi, vel cessam actionem instituit, *l. 1. de novat.* quòd temerè liti se offerens, non possit absolvi; quòd lite contestatâ, pro consorte litis absente, cautionibus præstitis, agi possit, quòd adimat facultatem purgandi mendacii in noxalibus actionibus, quòd reus receptiones suas dilatorias post eam non possit opponere, *l. ita demum. C. de procurat. Baptis. Asinius. §. 13. c. 3. proæ. jud.* de quibus latè Hotoman. *d. lib. 3. obs. c. 28.* Non tamen semper litis contestatio exceptionem dilatoriam omnem excludit, uti exceptionem falsi procuratoris; post litem contestatam supervenientem; quæ statim post eam proponitur: quæ habet tractum successivum; inepti libelli: quæ processum retrò nullum reddit: quæ à iudice fuit impedita: quæ antea non fuit nota; terti; ecclesiæ, mu-

licris, minoris, & similes. *Vid. Darnsberg. lib. 2. part. 1. cap. 1. de except. Felin. in c. exceptionem. de except. Dd. in l. ita demum. C. de procur.*

Rei conditionem meliorem & actoris detriorem reddidit litis contestatio, quòd iudex post eam neque recusari, neque declinari possit, neque ab eo ante sententiam appellari liceat, *l. 4. C. de iurisd. Hotom. d. loc. Vans. de null. ex desist. iurisd. nu. 23.* quòd creditor qui cum uno ex fideiussoribus litem contestatus est, divisam petitionem redintegrare in omnes non possit, *l. 16. liberum. C. de fideiussor.* tamen uno electo, alter non liberetur, *l. ult. C. de fideiussor.* item, quòd quale aliquid est, tale quoque hoc tempore dari debeat, *l. 2. de usur.* quòd per eam res demum peti dicatur, *l. 5. amplius. rem rat. hab. d. l. 2.* quòd plus perens, amplius penitentiam agere non possit, *l. unie. C. b. s.* quòd procuratorem, post eam, nisi causâ cognita, mutare non liceat, *l. 17. post. de procur.* quòd defensor litis post hæc, revocari non possit, *l. 64. de procur.* quòd litem cum procuratore, sine satisfactione ratihabitionis contractatus est, cautionem amplius petere non possit, *l. 4. de procur.* quòd actor impune libellum mutare non possit, *l. 3. ubi Dd. Cod. de edend. Hotom. d. loco. vid. Donell. lib. 23. com. c. 5. & in §. fin. min. Instit. de act. l. ult. Menoch. lib. 3. arb. cas. 176. Dyns. cons. 4. obs. 5. Marant. part. 4. distin. 1. nu. 95. & seqq.* quòd reo exceptionis peremptorie proponendæ potestas fiat, *l. 4. l. 9. C. de except. paucis exceptis, quæ ideo privilegiatæ & litis finitæ vocantur, ut rei iudicatæ trans. actionis, iurisjurandi, præscriptionis, Mysing. cons. 1. obs. 24. us cap. præced. diximus.*

Species litis contestationis duæ sunt: Una affirmativa, altera negativa, *l. 8. l. 9. Cod. de except. & prescr. Marant. part. 6. memb. 10. jud. Sicheard. ad l. unie. hie. Gædda in l. 36. l. 1. de verb. signif. dissentiant alii.*

Affirmativa litis contestatio est, qua reus intentionem actoris fatetur, sed cum conditione, seu exceptione & distinctione, *l. 4. §. 1. l. 2. §. 1. 2. de dol. mal. & nec. except. l. 22. l. 2. de except. & suam exceptionem contestatur, l. 8. l. 9. C. de except. l. 2. C. de iurjur. prop. calum.* *Donell. lib. 23. comm. c. 1. & lib. 22. c. 1. vid. sup. cap. 20. 21. de except.* Atque tale iudicium conditionale olim dicebatur, *vid. sup. hoc lib. 3. cap. 7.* Nam prout prætor parè, vel sub conditione iudicium dederat, ita quoque lis contestabatur, *l. 28. §. 4. de iudic.*

Negativa litis contestatio est, qua reus litem, hoc est actionem intentatam, purè & absolute negat, sine adjecta conditione, seu præscriptione, *d. l. unie. C. de litis contest. l. 9. C. de except. l. 3. C. de iurjur. prop. calum.* *Gædda d. loc. aliter Geil. lib. 1. obs. 73. nu. 1. 2. 3.* atque hoc iudicium purum erat, sine formula exceptionis præscriptum, *us sup. cap. 7. lib. 3. & c. 20. diximus.* De litis contestationis formulis *vide Marant. part. 6. rub. de litis contestat. Terminus eadem rubric. Sicheard. in tit. Cod. de litis contest. Speculator. in rub. de litis contest. Felin. in c. unie. extra de litis contest. ordinat. Camera part. 3. tit. 13. Geil. lib. 1. observ. 73.*

Huc refero tit. C. de litis contestat.

Cap. 27. De personis probantibus, & de causis probandis.

- 1 Probatio quid.
- 2 Probatio est arbitraria.
- 3 Ejus admissio à giudice petenda.
- 4 Facultas probandi amplianda est.
- 5 Probatio una admissa, aliam meliorem contrariam.
- 6 Plures imperfectae admittuntur ad unam plenam faciendam.
- 7 Omnis probatio habet tria requisita.
- 8 Litigans, quando sibi ipsi imponit onus probandi.
- 9 Agendo sibi imponit hanc necessitatem.
- 10 Rem excipiendo fit actor.
- 11 Affirmando quod, in se recipit onus probandi.
- 12 Astringens se ad probandum.
- 13 Jus, quando injungit onus probandi.
- 14 Ob naturam causa, vel praesumptionem contrariam.
- 15 Praesumptio juris, onus probandi transfert, in alium.
- 16 Praesumptio juris & de jure semper transfert.
- 17 Praesumptio juris simplex non semper transfert.
- 18 Quando & ex quibus causis simplex praesumptio transfert onus probandi.
- 19 Negativa responsio onus probandi in affirmantem rejicit.
- 20 Negativa responsio qua dicitur.
- 21 Eius species.
- 22 Negativa pura indeterminata non potest probari: contracta vero loco, tempore, potest.
- 23 Probatio negativa fieri potest 12. modis.
- 24 Onus probandi incumbit, affirmanti, non neganti.
- 25 Limitationes prioris axiomatis.
- 26 Negativa facti probanda est ab eo qui se in ea fundat.
- 27 Negativa juris à negante quando probanda.
- 28 Negativa qualitas naturalis probanda est.
- 29 Negativa qualitates extrinsecae probanda est.
- 30 Negativa solemnitas à quo probanda.
- 31 In jure iudicis, onus probandi injungit.
- 32 Cui probatio incumbat.
- 33 Qua causa probanda.

Tantum de simplici & nuda iudicis informatione, quae est ex propositione, responsione & litis contestatione litigantium: sequitur de pleniore & exacta informatione, quae fit per probationem questionis & conclusionem absolvitur. *Ud. supra cap. 24. num. 13. 14.*

- 1 Probatio est questionis propositae, iudici facta fides, *Duaren. lib. 1. dist. cap. 27. Douell. lib. 25. common. cap. 1. Mascard. quest. 2. & 3. lib. 1. de probas. lite contestata, tit. de lito constab. Marano. part. 6. ad 6. Mascard.*

conclus. 922. & seqq. & quest. 5. nu. 43. & seqq. & quest. 17. n. 30. 31. affirmanti regulariter incumbens, l. 1. l. 15. l. 16. l. 21. de probas. vocatur alicubi demonstratio, l. si de possessione. 20. C. de probas. significatio, l. rationes. 6. C. de probas. ostensio, l. 3. l. 4. C. de prob. impletio, detectio, l. 1. C. d. 1. & non nudis. eod. argumentum, documentum, l. 3. §. ejusdem. de testib. l. cum res. 12. l. fructu. 16. C. de probas. veritas negotii, Menoch. lib. 1. arb. quest. 24.

Probatio est arbitraria, ut quantum illi tribuendum sit, è iudicis pendeat arbitrio, *l. 3. §. tu magis. l. 21. de testib. Menoch. lib. 2. cas. 90. & cas. 85. arb. iudic. per l. omni. de re jud. & cas. 112. & quest. 95. & lib. 1. praef. 44. idem Menoch. cujus admissio, à iudice petenda & impetranda est, Gail. lib. 1. obs. 96. ordin. Camer. part. 3. c. 6. facultas autem probandi amplianda, non coangustanda, vel limitanda est, l. generaliter. C. de reb. credit. l. quoniam. C. de heres. Fulv. Pacian. de probas. lib. 1. c. 5. nu. 10. 11. 12. tam, quoad tempus, quam quoad modum, Pacian. d. loc.*

Una probatio admittit aliam probationem meliorem in contrarium, *l. cum de debito. de probas. Menoch. lib. 1. praef. 2. Castreus. in l. ult. num. 5. de prator. stipul. Menoch. lib. 2. arb. cas. 526. vide infra cap. 43. & plures imperfectae, ad unam perfectam constituendam, arbitrio iudicis admittuntur, Menoch. cas. 492. arb. iud. In causis vero criminalibus, luce meridiana clariore esse debent, l. ult. C. de probas. Menoch. cas. 279. Tiraguell. de poen. leg. caus. 27. At in suspicionibus removendis, innocentia demonstranda & purgatione facienda, in arbitrio iudicis relinquuntur, Menoch. d. cas. 274. & cas. 273. arb. iudic. per alleg. ibid.*

Porro probatio omnis absolvitur tribus capitibus: 1. est de eo, cui incumbit probatio, seu de eo qui probare necesse habet. 2. de rebus, quae sunt probandae. 3. de modo & forma probandi. quibus cognitis, tota probationis doctrina cognita erit, *Fulv. Pacian. lib. 1. cap. 1. 2. & seqq. & lib. 2. c. 1. & seqq. de probas. 4. de conclusione probationis, de qua c. 46. inf.* Probare tenetur, cui hanc necessitatem litigans, vel jus imposuit.

Litigans sibi ipsi probandi onus injungit tacite, & agendo scilicet vel affirmando, aut expresse.

Tacite agendo ipso facto onus probandi in se recipit actor, *l. fin. C. de probas. Pacian. lib. 1. de probas. c. 7. five ille affirmet, five neget, Pacian. lib. 1. c. 57. nu. 8. & seqq. nisi reus, onus probandi in se suscepisset, Pacian. lib. 1. cap. 23. cujus limitationes ponit idem cap. 60. Et quia reus excipiendo fit actor, l. 1. de except. sequitur, & eum probare debere exceptionem suam, *Pacian. cap. 68. lib. 1. five ille affirmet, five neget, cap. 68. n. 55. Actore vero non probante, reus est absolvendus, etiam si nihil ipse praestiterit, Pacian. c. 60. & cap. 67. d. loc. Mascard. conclus. 36.**

Affirmando onus probandi in se recipit ille, qui affirmat aliquid, *l. 2. l. verius. cum l. seq. de probas. all. cap. 25. 7. 8. Pacian. lib. 1. cap. 7. five is sit actor, five reus, d. l. 2. & l. verius. & l. omnes. §. à barbaris. de re*

- militar.* Unde, licet reus onere probandi releverit, *l. infra. Cod. de probat.* tamen affirmans aliquid, id ipsum probare tenetur, *l. in exceptionibus. de probat. Pacian. lib. 1. cap. 7. num. 41. Et sequens. Et cap. 14. 15. de probat.* etiam negativam, quæ speciem & vim affirmationis habet, seu quæ implicat affirmativam, vel affirmativæ æquipollet, *l. nec codicillos. C. de codicill. l. 1. de vent. insp. l. 17. de probat.* vel, in qua se vult fundare negans, *Gabriel. sit. de probat. lib. 1. conclus. 6. Hercul. de proband. negas. Menoch. lib. 2. præsumpt. 10. Et 33. Et lib. 6. præsumpt. 52. Et præsumpt. 60. num. 5.*
- 12 Expresse litigans in se onus probandi recipit, qui sua promissione se ad probandum adstrinxit, *l. circa. §. si quis. de probat. Pacian. lib. 1. cap. 7. num. 45. Et seqq. Et cap. 69.* qui tamen sibi nocet tantum in eo, quod probare voluit, non in aliis, *Pacian. d. loc. cap. 7. num. 50. 51. Et c. 69. ubi num. 11. dicit, per hanc promissionem reum fieri actorem.*
- 13 Jus, onus probandi alterutri litigantium ob naturam causæ, vel ob jussum judicis injungitur.
- 14 Ob naturam causæ dupliciter, vel ob præsumptionem militansem contra eum, cui onus probandi injungitur, vel negativam responsionem litigantis.
- 15 Ob præsumptionem probare tenetur ille, in quem juris præsumptio onus probandi transfert, *l. si vo possidetis. C. de probat. Pacian. lib. 1. c. 8. Menoch. lib. 1. quest. 33. Et lib. 5. præsumpt. 69.*
- 16 Præsumptio juris & de jure semper hoc onus probandi transfert in omnibus casibus, in quibus probationem in contrariam admittit, *Pacian. lib. 1. c. 11. num. 3. Et seqq. Et ult. de probat.*
- 17 Præsumptio juris simplex, allegata, onus probandi rejicit tum, quando illa fidem plenam facit, secus quando pro adjuvante habetur, *Pacian. d. lib. 1. cap. 12. per 101. Hominis præsumptio non nisi violenta, Pacian. cap. 9. 10. Et seqq.*
- 18 Talem præsumptionem facit possessio, quæ ab onere probandi relevat, *l. ad Menoch. lib. 6. præf. 69. Et cas. 48. num. 12. 34. lib. 2. arbitrar. jnd. per l. item. de probat. l. liberti. §. ult. de lib. caus.*
Talem quoque generat communis facti contingentia, *Pacian. lib. 1. c. 13. num. 5. 6. Et seqq.*
Talem quoque facit testimonium de audita proprio, quod onus probandi in adversarium transfert, *Pacian. lib. 2. c. 10. num. 7. Et sequens. qui hoc tamen limitat in criminalibus, in ultimis voluntatibus, in matrimonialibus, ibid. num. 10. Et sequens. In contractibus inter vivos, tum transfert, quando audiens voces contrahentium notas habuit, Pacian. d. cap. 10. num. 12. Et seqq. arg. Genes. c. 27. ibi, Vox quidem Jacobi &c.*
- 19 Negativa responsio, onus probandi in adversarium affirmantem rejicit, *Pacian. lib. 1. c. 35.*
- 20 Negativa dicitur, quæ significat privationem, contra affirmativam, quæ positionem, sive verbis negativis, sive affirmativis concepta sit, *Pacian. c. 16. num. 13. Et seqq. lib. 1. de probat.*
- Negativa hæc est facti, vel juris, vel qualitatis intrinsecæ, vel extrinsecæ, *Pacian. c. 35. num. 23. 27. 29. Et sequens.*
- Negativa pura, indeterminata, indefinita, absoluta, non potest probari. at coarctata loco, tempore, certo, vel ad certam personam, vel factam relata, indirectè probari potest, *Pacian. d. loc. c. 37. Et æquiparatur affirmativæ, c. 39. num. 35. Probatio absolute negativæ, sicut potest 1. confessione partis adversæ, Pacian. cap. 38. 2. juramento, cap. 39. 3. si finita & coarctata est negativa, testibus vel aliis modis, Pacian. cap. 40. lib. 1. de probat. 4. probari potest per limitationem subjecti, Pacian. cap. 41. 5. per oppositam affirmativam probatam, cap. 42. 6. per implicitam, vel inclusam affirmativam, cap. 43. 7. per inspectionem & rei evidentiam, cap. 44. 8. per explorationem factam à nunciis, à judice missis, vel per publicum proclama. cap. 45. 9. negativa indeterminata probari potest per id, quod contrarium non probatur, cap. 46. 10. per peritos artis, cap. 47. 11. per testes, de facto proprio testantes, cap. 48. 12. per famam, cap. 49.*
- Onus probandi negativam incumbit affirmanti, non neganti, *Pacian. lib. 1. c. 51. num. 1. Et seqq.* nisi ex contraria affirmativa, actor nihil peteret, vel præsumptio juris esset contra negantem, *d. c. 51. n. 9. 10.* vel per instrumentum, aut testes actor affirmativam probasset, *d. c. 51. num. 21.* In gravibus etiam delictis, negativa probanda à negante, *l. fallaciter. in fin. C. de abol. d. c. 51. n. 25. 26.*
- Negativa facti, probanda est ab eo, qui se fundat in ea, *l. per. §. docere. ne quis cum qui in jus vocat. Pacian. d. c. 51. num. 28. Et seqq.* ubi exceptio non numeratur pecuniæ excipitur, cujus probatio affirmanti incumbit, *d. c. 51. num. 44.* vel, quando præsumptio juris est pro eo, qui se fundat in negativa, *d. c. 51. num. 69. vid. Pacian. las. d. c. 51.*
- Negativa juris, probanda est à negante, quando negatum est de genere permissorum, *l. ab ea. de probat. Pacian. d. c. 52.* nisi statutum allegaretur quod probandum est ab allegante, *Pacian. d. c. 52. num. 12. Et seqq.*
- Negativa qualitatis naturalis, à negante est probanda, *Pacian. lib. 1. c. 53. num. 3. Et seqq.* nisi ageretur de præjudicio tertii, *d. c. 53. num. 45. Et similibus aliis, de quib. del. ibid.*
- Negatio qualitatis extrinsecæ, probanda est ab eo, qui eam allegat & in ea se fundat, *Pacian. lib. 1. cap. 54. num. 9. Et seqq. per l. fin. de lib. agnos. §. sed. Et. In fin. de excusat. ius.* Hujus generis sunt nobilitas, infamia, inimicitia, paupertas, divitiæ, prudentia, fortitudo, temperantia, sanitas, pulchritudo, voluptas, vices, gloria, mors, dolor & similia.
- Negativa solemnitatis, à quo probanda sit, *vid. Pacian. lib. 2. de probat. Et Mascard. conclus. 1314. Et seqq. arg. Menoch. lib. de præsumpt.*
- Jussu judicis onus probandi incumbit illi, cui iudex illud injungit, *Pacian. lib. 1. cap. 13. num. 2. 3. de probat. per l. manifesta. de jurjur. Et cap. 50. Et seqq.* Cui potest incumbere

incumbat probatio, latissimè per specialia refert Dornsb. *lib. 1. c. 1. de probat. Pacian. d. lib. 1. de probat.*

Tantum de iis, qui probare tenentur, seu quibus onus probandi incumbit: sequitur de causis quæ sunt probandæ.

- 33 Causas, quæ probandæ sunt, hic intelligo facta & qualitates, quæ ad causam spectant, & in quibus intentionis fundamentum est positum, non quæ extra rem posita sunt, nec profunt probanti, *l. frus. l. 2. C. de probat. Mascard. lib. 1. quasi. 17. num. 24. & seqq.* Talia sunt quævis negotia & facta, quibus jus domini vel obligationis adquiritur, vel amittitur: hoc est, singulæ domini, vel obligationis acquirendæ species, causæ domini acquirendi, conventiones, delicta, liberationes & adquirentium iurium amissiones, & quæcunque his accedunt, probanda sunt. De quibus Dornsb. *de probat. lib. 1. c. 1. Mascard. de probat. in vocibus singulis rerum probandarum: uti de absentia in voce absentia, de bonis in voce bona, & sic deinceps.*

Cap. 28. De præsumptionibus & facti evidentia.

- 1 Forma probandi.
- 2 Species probationis.
- 3 Probatio artificialis.
- 4 Ejus species, præsumptio & rei evidentia.
- 5 Præsumptio quid.
- 6 Præsumptio variis nominibus à Jctis notata.
- 7 Ex quibus locis præsumptiones ducantur.
- 8 Præsumptio ducta à persona qualitate.
- 9 Ex hominis integritate & bonitate.
- 10 Ex hominis immate qualitate.
- 11 Præsumptio deli, fraudis, culpa & aliarum rerum.
- 12 Species præsumptionis.
- 13 Juri præsumptio quid, & ejus species.
- 14 Necessaria juri præsumptio quid.
- 15 Violentia præsumptio non admittit probationem in contrarium.
- 16 Limitatio hujus regula.
- 17 In criminalibus quantum valeat.
- 18 Præsumptio contingens quid.
- 19 Effectus hujus præsumptionis.
- 20 Contrariè probatione hæc præsumptio tollitur.
- 21 Exempla hujus præsumptionis.
- 22 Plura exempla hujus.
- 23 Præsumptio hominis quid.
- 24 Hac in judicio arbitrio posita est.
- 25 Exemplum hujus.
- 26 Ea quæ facti sunt, non præsumuntur, & quæ præterea.
- 27 In quibus locis præsumptiones tales videnda.
- 28 Præsumptiones ex hominis aetate, sexu, valetudine, viribus, natione, virtutibus, viciis, artibus, bonis, animi affectibus, amore, odio, consuetudine.
- 29 Ex facto præterito, præterito, vel futuro, ex tempore præterito, futuro, præterito præsumptiones sumpta.

30 De effectibus præsumptionum.

31 Evidentia facti quid.

32 Ocularis rei inspectio.

33 Requisita evidentia duo.

34 Factum evidens duplex.

35 Quæ per evidentiam rei probari possunt.

PRiori capite de personis probantibus & de causis probandis diximus; sequitur nunc de forma probandi.

Forma probandi est facti negotiive gesti & rei qualitas, naturâ demonstrata, vel adhibitus modus & actio probationem inducens. Unde probationis species emergunt.

Species probationis sunt duæ: Una artificialis; altera inartificialis, *Duaren. lib. 1. disp. c. 27. Menoch. lib. 1. præf. 1. num. 6. & præf. 2. Mascard. lib. 1. quasi. 2. & 3. de probat. Robert. lib. 4. sent. c. 1. Pot. Ram. lib. 1. c. ult. Logica, Pacian. lib. 1. cap. 2. 3. de probat.*

Artificialis est, quæ ex natura & affectione causæ, 3 seu quæstionis sumitur, *Menoch. lib. 1. præf. 12. & seqq. Ram. lib. 1. c. 2. 3. & seqq. ibiq; Beuvhof.* quam etiam internam, seu causæ initam vocant, *Talam. in c. 2. lib. 1. logica. Donell. ad l. 1. G. de testib.*

Hujus generis sunt præsumptio & rei evidentia, 4 *Menoch. lib. 1. præf. 2. 3.*

Præsumptio est argumentum ex locis inventionis 5 logicæ artificialibus deductum. Alii putant esse suspicionem in animo judicis causatam ex variis conjecturis & indicii atque argumentis. Alii, esse collectionem in re dubia ex variis argumentis. Alii, quod sit conceptus in mente, ex probabilibus causatis conjecturâ, *lasd Farinac. quasi. 36. num. 67. & seqq. Mantica de conject. ult. volunt. tit. 1. num. 8. lib. 1.* Dicitur ita, quod ante probationes inartificiales in foro usitatas, aliquid pro vero sumat, *Menoch. lib. 1. præf. 7. num. 4. Mascard. quasi. 10. num. 3. & sequentib.* quod juri & naturæ rei est consentaneum, *lasd Tiraquell. in l. si unquam. in præf. num. 57. & sequentib. C. de revocand. donat. per alleg. ibid.*

Præsumptio à Jctis, variis verbis & appellationibus 6 denotatur, *Menoch. lib. 1. præf. 10.* uti quando dicunt, videretur, intelligitur, creditur, existimo, conjectura est, præsumptum est, arbitror, proinde, fortè, vulgo præsumitur, indicium est, conjectura, argumentum, signum, verosimile est, legis dispositio est, intellectus, interpretatio, suspicio, credibile, probabile, consentaneum, conveniens, voluntatis quæstio est, de quibus textus adducit *Menoch. d. lib. 1. præf. 10. & præf. 7. num. 32. & seqq. & præf. 46. Farinac. quasi. 36. num. 160. & seqq. num. 27. & seqq. num. 236. 263. & seqq. usq; ad finem. Mascard. conclus. 1223. num. 39. & lib. 1. quasi. 14. Tiraquell. in præf. l. si unquam. num. 37. & seqq. & num. 57. & seqq. C. de revocand. donat.* Ex Jctis veteribus etiam quosdam libros *vduuû*, hoc est verosimilium, scripsisse, constat ex *l. ult. de verb. significat.* & aliis locis compluribus.

- 7 Ducuntur autem præsumptiones ex locis inventionis artificialibus, argumentis consentaneis scilicet, causis & effectis, subjectis & adjunctis, vel à dissentaneis, nimirum diversis, disparatis, relatis, adversis, contradicentibus, vel privantibus: aut ex comparatis, videlicet ex paribus, majoribus, minoribus, similibus, vel dissimilibus: aut ex ortis argumentis, scilicet ex conjugatis, notatione, definitione, descriptione, distributione, &c. de quibus *Pot. Rom. lib. 1. Logica.*
- 8 Sic præsumptio ducitur à personæ qualitate, physionomia, pronuntiatione, gestu, natione, ex animi affectibus, à causa, ex consuetudine, conjunctione, à facto, actibus voluntariis, perfectis, ex verbis, dictis, scriptis, factis, omiſſis, de tempore ad tempus, ex hominis dispositione, ex ordine, ex tempore, aut facto præterito, præſenti, aut futuro, ex re, vel animo, de quibus *Menoch. lib. 1. præſump. 15. 29. 26. 17. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 25. & 28.*
- 9 Sic ex hominis cuiusquæ integritate & bonitate, homo bonus præsumitur, quando non agitur de præiudicio tertii, aut quando pro fundamento intentionis, bonitas allegatur, nec in eo qui malus semel fuit, aut in eo, qui operam rei illicitæ dedit, de quibus *vide Menoch. lib. 1. præſ. 1. & seqq. & lib. 5. præſ. nu. 20. 21. & seqq. Mascard. conclus. 234. & 222. & 1003. & conclus. 1219. Farin. quæst. 47. n. 208. & seqq. Gabr. lib. 7. conclus. 2.*
- 10 Sic iracundi hominis natura & affectio præsumitur, quod faciliè litet, contentiones & rixas excitet, *Siracid. c. 28. 20. & seqq. c. 23. 20. & quodæ fornicina libidinosa se ipsam faciliè prostituat, Sirac. c. 26. 13. 4. 75. & impudica & invertecunda, mariti ignominiam proteret, Siracid. c. 27. 26. & impij natura, quod cum equali & simili commercium habeat, Siracid. c. 12. 1. 2. 3. 18. 19. 20. 21. 22. 23.*
- 11 Sic dolus, fraus, culpa, præsumptionibus probantur, *Farinac. quæst. 29. & seqq. lib. 1. Menoch. lib. 1. præſ. 50. & lib. 5. præſ. 3. Mascard. conclus. 320. & quibusdam præsumptionibus excluduntur, Farinac. quæst. 29. nimirum ex qualitate personæ, defectu causæ: delinquendi, exclusione doli, actu palam gesto, ignorantia facti, iustis superioris, necessitate officii, Farinac. quæst. 90. & quæst. 29. Menoch. lib. 5. præſ. 3. Sic & simulatio conjecturæ probatur, Farin. de falsis. quæst. 162. num. 97. & seqq. Menoch. lib. 3. præſ. 122. Mascard. conclus. 438. & 215. ex arbitrio iudicis, Menoch. cas. 247. & d. præſ. 122. uti ex vicinitate & celeritate actuum, brevitate temporis, ex appositione clausularum insolitarum, pactorum insolitorum, ex modico pretio, & similibus pluribus, de quibus *Farinac. d. quæst. 162. n. 140. & seqq. Quibus conjecturis usurarius conuictus præsumatur, Farin. quæst. 262. de falsis. Menoch. d. lib. 3. præſ. 122. & seqq. in fraude filici celebratus, d. lib. 3. præſ. 124. Farinac. quæst. 164. de falsis. etc. Quando cursu temporis novum vel validum titulum induci præsumamus, vid. Menoch. lib. 2. præſ. 31. & Mascard. conclus. 1372. vel solemnitatis interventu, d. lib. 3. præſ. 122. Copula carnalis & concubitus, quomodo præsumptionibus probetur, vid. Farinac. tit. de delict. carn. quæst. 120. Mascard. conclus. 57. & 212. & 452. Menoch. lib. 1. quæst. 38. & lib. 5. præſ. 42.**
- Præsumptionis species due sunt: est enim alia iuris, 12 alia hominis, *Farin. quæst. 36. n. 85. & seqq. Menoch. lib. 1. præſ. 5. n. 6. 7. & præſ. 4. Mascard. quæst. 10. n. 48. 49.*
- Juris præsumptio est, quæ sola per se, ex juris auctoritate vni probandi accepit, *cum avus de condi. & demonstr. l. cum acutissimi. C. de fideicom. l. generalibus. q. cum avem. de insti. & subſt. citati Dd. dd. locis.*
- Præsumptio juris rursus est necessaria, vel continens, 14 *Menoch. lib. 1. præſ. 2. & 3. Duaren. lib. 2. disp. c. 27.*
- Necessaria est ex præteritis actibus, seu causis ad effecta, vel ad adjuncta necessaria, secundum immutabilem naturæ ordinem, vel cursum actionum humanarum sumpta, collectio, *Menoch. d. lib. 1. præſ. 3. & 6. Farinac. d. quæst. 36. num. 127. & seqq. laudè distinguitur hoc est, immutabilis veritas exactissima argumentorum affectione, vocatur hæc præsumptio, violenta, iuris & de jure, Menoch. d. præſ. 3. dissentit Duaren. tit. de probat. c. 12. ineptam vocans, indubitata, certa, & necessaria conjectura & collectio necessaria, super qua jus & veritas probata, jure est sancita & constituta, Menoch. lib. 1. præſ. 80. Mascard. quæst. 10. num. 48. 49. & seqq. lib. 1. dispositio legis, Menoch. lib. 1. præſ. 46. nu. 22. indicium indubitatum, plenum, necessarium, proximum, Farinac. quæst. 37. num. 35. & seqq. quod ita arctat mentem, ut omnino credat, nec possit in contrarium inclinare, & quo posito, ponitur effectus, vel contraria, laudè Farin. d. quæst. 36. n. 37. & seqq. & n. 100. & seqq. Mascard. conclus. 1222. Menoch. quæst. 3. vocat fidei certitudinem. Hujus præsumptionis exemplum est: Hodie fuit Embda, ergo non Roma: fumus visus fuit, ergo ignis adest: Lat in mammis habet, ergo peperit: cognovit eam cum qua sponsalia contraxit: Ergo est uxor, & familia, Menoch. lib. 1. præſ. 3. & 60.*
- Hæc violenta præsumptio contrariam probationem non admittit, sed adversariam omnino convincit, 15 ita ut contraria probatione non rollatur, nec juramento adversarii, *Menoch. lib. 2. præſ. 3. nu. 5. 6. 13. 20. & præſ. 60. & præſ. 44. & 63. 64. 65. 66. & seqq. Mascard. d. quæst. 10. num. 49. 50. & seqq. & conclus. 1219. & 772. Pacian. lib. 1. c. 11. de probat. qui tamen limitant, imò neque iudicis arbitrium admittit, Menoch. lib. 7. præſ. 36. & 38. sed pro vera & plena habetur probatione, pro veritate evidenti, Menoch. d. locis. quam allegare in iudicio non est necesse, Menoch. lib. 1. præſ. 42. & 76. & 94.*
- Excipio tamen hic probationes quasdam, quæ contra hanc præsumptionem admittuntur eamquæ; tollunt, 16 ut est probatio per confessionem partis iudicalem, etiam fictam, pendentes à consententis potestate, *Menoch. lib. 1. præſ. 61. nu. 2. 5. 9. 10. 11. similiter probatio 5. testibus facta, vel duobus legalibus, item per indirectum facta probatio, Menoch. d. loc. præſ. 61. & præſ. 63. & seqq. idem præſ. 65. vel per notoriam & evidenciam permanentem, idem præſ. 67. probatio parte non opponente, facta, idem præſ. 66. & restitutio in integrum, idem Menoch. præſ. 70. & seqq. lib. 1.*
- In criminibus præsumptio hæc non probat ad 17 conde-

condemmandam, *Farin. de ver. conf. quæst. 26. nu. 15. Menoch. lib. 1. præf. 97.* sed ad poenam mitiorem, *d. q. 86. nu. 15.* probat in delictis occultis & difficilis probationis, *d. quæst. 86. nu. 29. & seqq.* Urgentissima & violentissima præsumptiones indubitant, ad condemnationem sufficiunt, sicut & præsumptio juris & de jure, quando ita clare sunt, ut contrarium credi non possit, *Farinac. d. quæst. 86. nu. 11. & seqq.* ubi tamen iudicis arbitrium multum potest, *d. quæst. 86. nu. 91. & seqq.*

18 Præsumptio contingens, est collectio coniungens, quæ vera, vel falsa esse potest, sumpta scilicet ex argumentis probabilibus, non necessariis, *Menoch. libr. 1. præf. 4. l. 1. C. de contr. & commiss. s. 17. l. 7. §. quod ser. de præf. probationem in contrarium admittens, l. ult. C. si min. se major. dix.* vocatur absolute præsumptio juris, *Menoch. d. loc. indicium dubitatum, leve, remotum, semiplenum, verosimile, non repugnans, vid. Farin. q. 36. nu. 35. & seqq. de delict. Pacian. lib. 1. c. 11. de probat.*

19 Effectus huius præsumptionis est, quod onus probandi transferat in adversarium, eumque durioribus & exactioribus contrariis probationibus onerat, *Menoch. lib. 1. præf. 35. Fulv. Pacian. lib. 1. de probat. c. 18. nu. 1. 2. & c. 51. n. 23. & seqq. Covarr. lib. 2. var. resolut. c. 6. n. 1. Myns. cens. 5. obf. 68. Mascard. d. quæst. 10. nu. 38. 39. lib. 1. Roland. à Valle conf. 83. n. 37. vol. 2. & quasi possessioni comparatur, *Menoch. lib. 1. præf. 33. n. 4.* atque vera probatio dicitur, paucis casibus exceptis, *Menoch. lib. 1. præsumpt. 36. & 37. & 38. 94. & 95. Mascard. d. quæst. 10. nu. 45. & seqq. Covarr. d. loc. quæ præsumptio ab arbitrio & potestate iudicis non pendet, Menoch. lib. 1. præf. 44. n. 3. Mascard. d. loc. quamvis illam ex officio supplere possit, Menoch. lib. 1. præf. 52.**

20 Sed tamen probatione contrariâ, hæc præsumptio juris tollitur, *Menoch. lib. 1. præf. 31. num. 2. nec non iuramentum admittit, Menoch. d. lib. 1. præf. 77. & tutius est, eam allegari, quam omitti, Menoch. d. loc. præf. 48. nu. 2. & seqq. & præf. 49. & 50.* Contrario non probato, hæc lex pro veritate habet, *Menoch. præf. 33. num. 2. Mascard. conclus. 405. nu. 2.*

21 Ex hac præsumptione filius legitimus dicitur, qui natus est ex matrimonio, *Menoch. lib. 1. præf. 5. & lib. 2. arb. cas. 89.* Chirographum cancellatum, vel scissum, liberationem arguit, *l. 24. de probat.* secundum naturalem ordinem quid fieri, vel naturalem qualitatem creature inesse, *Mascard. d. q. 10. nu. 18. & seqq.* actum secundum naturam suam confectum, *Menoch. lib. 6. præf. 10. & lib. 3. præf. 38.* vel factum, ut valeat, *Menoch. lib. 5. præf. 4. & seqq.* Sic quandoque scientia, quandoque error, vel ignorantia probabiliter præsumitur, donec scientia probetur, *Menoch. lib. 6. præf. 21. 24. 22. 23. Mascard. conclus. 1293. Menoch. arb. cas. 194. & 88. lib. 2. Gabr. conclus. lib. 6. sis. de reg. jur.* non tamen in negotio arduo alteri obligatorio, iuramento præfuto, vel in generali consuetudine loci, in quo quis moratur, aut in notorio, vel de quo publica fama est, ignorantia præsumitur, *Gabr. d. concl. 5. n. 6. 7. 18. 19. 20. 21.* vel de quantitate patrimonii sui, hereditatis aditæ, aut in his, quæ quis inquirere tenetur, *Gabriel. conclus. 3. d. loc. nu. 26. 27. 28. 31.* neque ju-

negotiorum præsumitur, neque delictum, *Gabriel. d. loc. conclus. 7. & lib. 7. de malef. conclus. 7.*

Sic quandoque divitiæ, quandoque paupertas præsumitur, *Menoch. lib. 6. præf. 26. & seqq. Mascard. concl. 1154. & seqq.* Sic oblitio, *Menoch. lib. 6. præf. 32.* Sic animus talis præsumitur, qualem ipsa verba declarant, *Menoch. 6. præf. 35.* Sic in senibus prudentia, clementia, & in juvenibus temeritas, calliditas, robor, *Menoch. lib. 6. præf. 47. & seqq.* mentis sanitas, *Menoch. lib. 6. præf. 42.* ex possessione præteriti temporis, possessio præsentis temporis, *Idem lib. 6. præf. 64.* & quandoque ex possessione præsentis temporis, possessio præteriti temporis, *Idem d. loc. præf. 65.* Mascard. in voce possessio. ex possessione præteriti & præsentis temporis, etiam mediæ temporis possessio, *idem Menoch. lib. 6. præf. 66.* & quod præterito titulo iusto quis possideat, *idem præf. 67.* & quod possessio præsumptionem & commoda pro se habeat, *idem præf. 69.* & quod solutiones tres ultimas continuatas probans, semper antè solvisse præsumatur, *Gabr. lib. 1. conclus. 11. sis. de probat.* Sic dispositum in uno casu, sæpe in præsumptio obtinet, *Menoch. lib. 1. præf. 46. nu. 17. 18.* & pro expresso præsumptum habetur, *Menoch. lib. 1. præf. 45. & seqq.* Præsumptio hominis est conjectura, ex probabilibus non necessariis, non propinquis, sed remotis indicis & argumentis levibus sumpta, non jure approbata, sed ab homine confirmata, *Menoch. lib. 1. præf. 5. 8. 16.* varias definitiones adfert *Farin. lib. 1. quæst. 36. nu. 93. & seqq.* vocatur suspicio, opinio, quæ per se, sine aliis adminiculis, fidem non meretur, uti juris præsumptio, sed adminiculum, conjecturam quandam & indicium quoddam præbet, *Farin. d. quæst. 36. nu. 160. & seqq. & nu. 172. & seqq. & nu. 236. & seqq. & nu. 151. & seqq.* ubi distinguit.

Ideo tota hæc in iudicis arbitrio & potestate est posita, *Menoch. d. præf. 5. num. 8. 9. 10. & lib. 2. arb. cas. 85. & 112. & 270.* & sæpius temeraria & levis potius, quam probabilis suspicio est, carens ratione certa & constanti & à verosimili longè recedens, *Farin. d. quæst. 36. n. 118. & seqq. Menoch. præf. 7. num. 42. & seqq.* onus probandi in alium non transferens, *d. præf. 7. num. 54. & præf. 33. n. 6. 7. 8. & 36.* neque per se quicquam probans, nisi cum aliis concurrat & cumuletur, *Menoch. præf. 36. nu. 10. 11. & præf. 38. præf. 7. nu. 54. lib. 2.* Ideoque probatio esse negatur, *d. loci.*

Talis præsumptio & suspicio est, quam homo colligit ideo, quod viderit aliquem salutare formosam sceminam, quam inde malitiosè alloqui opinetur, *Mascard. quæst. 10. num. 27. 28.* Talem præsumptionem facit testis unus injuratus, *Menoch. lib. 1. arb. quæst. 26.* De verosimili vide *Menoch. cas. 85. lib. 2. arb.*

Ea quæ facti sunt, non præsumuntur, *Menoch. lib. 6. præf. 14.* & quæ juri & nature sunt contraria, *Menoch. lib. 1. præf. 1. 2. & seqq.* nec actuum pluralitas præsumitur, vel identitas, *Menoch. lib. 6. præf. 15.* nec præsentia alicujus, *idem lib. 6. præf. 18.* vel absentia, *idem præf. 19. & seqq. d. lib. 6.* neque irrationabilia, *idem lib. 6. præf. 31.* neque præscriptio, *idem lib. 6. præf. 33.*

- De indicibus furti latè *Forin. quæst. 176. num. 50. & seqq. de furti. Mascard. conclus. 831.*
- 27 De singulis singularum rerum factorumve præsumptionibus & indicibus in vocibus eorum singulis videndum apud Menoch. Mascard. Manticam, Pacian. & alios in *Indicibus librorum appositis*: ut de præsumptionibus adulterii, in voce *adulterium*: de præsumptione calumniæ, clandestini actus &c. in *vocibus eisdem*.
- 28 Ex corporis hominis ætate, sexu, valetudine, figura, viribus, natione, quomodo præsumptiones ducantur, vid. *Menoch. lib. 1. præf. 15. num. 2. & seqq.*
 Similiter quomodo ex hominis virtutibus, vitiis, studiis, educatione, artibus inertia, d. *præf. 15. num. 11. & seqq.*
 Item ex bonis fortunæ, genete, affinitate, patria, amicitia, opibus, honoribus, d. *præf. 15. num. 22. & seqq.*
 Ex animi affectibus, fletu, trepidatione, mutatione vultus & similibus, *Menoch. d. lib. 1. præf. 16.*
 Ex causa, amore, dilectione, ira, odio, metu, cupiditate, spe, correptione, *Menoch. d. loco quæst. 17.*
 Ex consuetudine & usu, ex loco, ex persona in loquendo, ex persona in faciendo, *Menoch. d. loc. quæst. 18.*
 Ex conjunctione præcedentium & sequentium, d. *quæst. 18.* Ex natura personæ, actus, vel rei, à forma, modo & qualitate, d. *quæst. 18.*
- 29 A factio præsentis, præteriti, vel futuro, *Menoch. d. lib. 1. quæst. 19.* ex non factis, vel non dictis, d. *lib. 1. quæst. 23.*
 A tempore præteriti, futuro, vel præsentis, *Menoch. d. loc. quæst. 24.* ex temporis, vel loci diversitate, *quæst. 25.*
- 30 De effectibus præsumptionum, vide *Menoch. lib. 1. quæst. 33. & seqq. Pacian. lib. 1. de probat. cap. 15. c. 8. c. 9. 11. 17. Mascard. conclus. 1223.*
 Quando verò præsumptiones & in quibus causis & negotiis locum habeant, videndus erit Menochius, Mascardus, Gabriel, Alciatus, Mantica, Farinacius, in *locis de præsumptionibus, vel in Indicibus librorum*: uti quando præsumatur absolutio, acquisitum à filio, clerico, uxore, &c. in *vocæ adquisitum*. & sic in cæteris.
 Sequitur de evidentiâ facti, probatione ex adjunctis sumpta.
- 31 Evidentiâ facti est ocularis rei controversæ inspectio, qua rei ipsius veritas, oculis iudicis spectanda subjicitur, l. 4. de *dam. inspect. l. si irruptione. §. ad officium. fin. regum. d. pediculus. §. Nervasius. de aur. & arg. legat. l. lex qua viatores. §. 1. C. de admin. tut. Marfil. singul. 169. Ruland. lib. 3. tit. de oculi. inspect. c. 1. Deut. cap. 22. 15. 16. & seqq. Jos. cap. 7. 22. 23. Act. cap. 4. 16. Mascard. quæst. 8. lib. 1.*
- 32 Vocatur ocularis rei inspectio, quæ optima, firmissima & clarissima probatio, d. l. si irruptione. §. ad officium. Mascard. quæst. 8. num. 7. 8. & seqq. Menoch. lib. 2. arb. cap. 126. num. 5. & seqq. cæteris omnibus potentior, omnes probationum species excludens, & contra easdem admissa, easque superans, *Mascard. d. loc. & conclus. 1105. num. 5. Ruland. de commiss. lib. 3. tit. de oculi. 11. inspect. cap. 1. nunquam prohibita, Mascard. d. quæst. 8. num. 9. & seqq. Herculan. de proband. negat. num. 246. & seqq. quod oculis magis, quam auribus fides habenda, Mascard. d. quæst. 8. num. 20. Idem ipsa rei veritas & notorium sæpè dicitur, Mascard. concl. 1106. & seqq. Menoch. cent. 2. cas. 166.*
- Evidentiâ facti, duos perpetuos habet comites, rei scilicet existentiam, & apparentiam, *Clar. quæst. 8. §. fin. præf. crim.*
- Factum autem evidens est permanens, continuum, vel transiens, momentaneum, interpolatum. Illud, quod se perpetuè hominum oculis exhibet, nec celari potest, aut negari; hoc verò semel, vel repetitis vicibus & intervallis, *Clarus quæst. 8. & 9. Mascard. conclus. 1105. num. 4. 5. 6. 13. 14. 15. 16. Coler. part. 4. de proces. execut. c. 1. num. 164. Geil. lib. 1. obs. 17. num. 7. & observ. 31. num. 10.* Illud probationem in contrarium non admittit, neque est ulterius probandum, hoc secus, *Geil. lib. 2. cap. 3. de pac. publicæ. Mascard. conclus. 1107. num. 2. 7. Menoch. cas. 166. num. 2. 3.*
- Per evidentiâ rei probari possunt vulnus, homicidium, l. vulneris. de injur. Deut. c. 21. 1. 2. & seqq. rerum læsio, fractio, scissio, ruptio, deterioratio, melioratio, resectio, l. 27. si servus. §. 11. & seqq. l. 51. ad l. Aquil. l. 7. §. 2. 3. l. 9. de usufruct. rerum quantitas, qualitas, latitudo, altitudo, profunditas, distantia, propinquitas, mutatio, deterioratio, melioratio, augmentatio, corruptio, resectio, senectus, juvenus, ætas hominis, l. minor. de minor. §. 1. Instii. quib. mod. tut. fin. l. fin. Cod. quando. tut. vel curas. esse des. Menoch. lib. 2. cas. 117. arb. Mascard. conclus. 667. item infirmitas & imbecillitas corporis, *Mascard. d. quæst. 8. num. 12. & conclus. infirm.* pulchritudo, deformitas, limites & fines, d. l. si irruptione. fin. regum. imprægnatio, defloratio, castitas & virginitas, tit. de vens. inspic. Deut. cap. 22. 16. 17. 18. 19. furtum, Josu. cap. 7. 22. 23. & omnia, quæ sub oculos aspectumque hominis cadere possunt. Sic & vestigia pedum, vel dentium, alibi impressa, *Mascard. d. quæst. 8. num. 21. 22. & seqq.* deprehensio in flagranti crimine, *Clar. quæst. 8. §. fin. præf. Johan. cap. 8.* Præcipuè verò locum habet hæc ocularis inspectio in novi operis nunciatione, in cautione damni infecti, ædium ruinofarum, impensis factis, muris, lapidibus, injuria reali, partu maturo vel immaturo, alveo, carcere, sepulchris, & similibus pluribus, *Ruland. de commiss. lib. 3. c. 5. de oculi. inspect.* De probatione negativæ, quæ fit per inspectionem scripturæ, vel actorum, aut rei evidentiâ, vide *Pacian. lib. 1. cap. 44. de probat.*
- Huic inspectioni oculari utraq; pars interesse debet, iudex, vel ejus commissarius, notarii, testes, *Ruland. part. 2. lib. 3. c. 10. c. 11. de commiss.*
- Hujus loci tit. tit. de probat. & præsumpt. tit. de vent. inspicend.

Cap. 29. De legitima testis productione.

- 1 Inartificialis probatio quid.
- 2 Testimonii species.
- 3 Persona testimonium quid, & ejus species.

4 Testi-

- 4 Testimonium alienum quid, & prohiberi probandi modi.
- 5 Requisita duo alieni testimonii.
- 6 Productio testis quid, & ejus membra & species.
- 7 Productio membra.
- 8 Allegatio testis quid.
- 9 Receptio testis quid.
- 10 Admissio testis ad examen.
- 11 Exceptiones contra testes objecta reservantur post examen.
- 12 Qua exceptiones non differenda, vel reservanda.
- 13 Examinatio testis quid.
- 14 Persona ad examinationem necessaria.
- 15 Producentis officium.
- 16 Adversa partis officium.
- 17 Interrogatoria quid.
- 18 Species horum.
- 19 Generalia interrogatoria qua.
- 20 Subjecta horum.
- 21 Specialia interrogatoria.
- 22 Interrogatoria imperimentia, captiosa, criminosa.
- 23 In criminalibus causis non exhibentur, sed in iudicio arbitrio relinquuntur.
- 24 Protestatio addita de non consentiendo in personam, examen, dicta testis.
- 25 Hujus protestationis effectus.
- 26 Officium examinantis in quibus consistat.
- 27 Examinator quis hie.
- 28 Commissarii officium.
- 29 Remissio ad examinandum testes.
- 30 Quando concedenda remissio.
- 31 Partis citatio ad videndum concedi remissionem.
- 32 Remissionem quando iudex recusare possit.
- 33 Commissio examinis licita, & locus ejus.
- 34 Litera mutui compassus.
- 35 Examinantis officium.
- 36 Illius officium circa litigantem utrumq.
- 37 Mistis nomina & cognomina testium & commissionem suam.
- 38 Terminum examini prefigi.
- 39 Citatio partis adversa, & quando illa non necessaria.
- 40 Examinantis officium circa testem.
- 41 Salvus conductus testis datus.
- 42 Qui testes cogi non possint testari.
- 43 Qui praterea compelli non possint.
- 44 Limitatio hujus regula.
- 45 Alterum examinantis officium.
- 46 Juramentum testis.
- 47 Qua verba loco juramenti habeantur.
- 48 Quomodo & quando id exigatur & praestetur.
- 49 Quibus hoc non est deferendum.
- 50 In quibus causis injurati recipiuntur.
- 51 Quando testis torqueri potest ad dicendum testimonium, & qui testes.
- 52 Tortum examinantis officium de loco & tempore examinis.
- 53 Locus examinis.
- 54 Qui in loco habitationis examinari possint.
- 55 Qui primo examinandi, & quando obrii.
- 56 Quartum officium examinantis.
- 57 Singuli testes separatum & sortis examinandi.
- 58 Juramentum in memoriam revocandum, & de quibus testes monendi.
- 59 Directorium, & ordo examinationis.
- 60 Interrogatio testis an intelligat interrogata, quaesita.
- 61 In scriptis depositio non fieri debet, excepto surdo.
- 62 Causa dicti querenda.
- 63 Verborum testis contrahenda.
- 64 Admonitio testis de non contradicendo sibi.
- 65 Observabit testes affectus & gestus & verba.
- 66 Testis correctio, mutatio, additio notanda.
- 67 Finito examine, plantium imponendum.
- 68 Teste negante se ita deposuisse, magis notario creditur.
- 69 Numerus testium referendus.
- 70 Persona administra examinanda.
- 71 Notarius, vel scriba & ejus officium.
- 72 Adjunctus adhibitus ad examen.
- 73 Utriusq. officium in examinatione testis.
- 74 Renunciatio ulteriori productionis.
- 75 Qua est expressa, vel tacita.
- 76 Examinatio testis ad perpetuam rei memoriam.
- 77 Causa hujus examinationis ex parte actoris, 8.
- 78 Causa a teste sumpta.
- 79 A reo sumpta causa.
- 80 Alia causa a reo sumpta.
- 81 Communis causa utriusq. litiganti, testium valetudo, absentia, periculum &c.
- 82 Requisita, procedentia examinationem hanc, 6.
- 83 Denunciatio liti movenda, quando non necessaria.
- 84 In causis criminalibus, non habet locum hac examinatio.
- 85 Item in causis spiritalibus.
- 86 Pro informatione curia & in notoriis semper fieri potest.

Tantum de probatione artificiali rei infra; sequitur de inartificiali, aliunde assumpta; sup. c. 28. num. 3.

Inartificialis probatio est, quae sumitur ex argumentis inventionis logicæ inartificialibus, & dicitur testimonium, l. 2. de testib. Menoch. lib. 1. praef. quaest. 1. & 2. Donell. lib. 25. com. c. 1. Robert. lib. 4. sens. c. 1.

Testimonium ejusmodi est duplex, personae alicujus, vel instrumenti.

Personae testimonium est hominis affirmatio, viva voce facta; quae proprie dicitur testimonium, quod reliquis probationis speciebus inartificialibus potentius, Soarez in lit. T. num. 272. Viv. com. opin. 347. Estque alienum, vel proprium.

Testimonium alienum est, quod fit testis alicujus idonei, legitime producti, attestatione & asseritione legitima, Dent. c. 5. 20. c. 17. 6. c. 19. 15. Matth. c. 18. 16. quae probatio validior & firmiter testimonio proprio. Mascard. quaest. 5. nu. 3. com. dicit. Probationis species, aliae per duellum, sortes, candens ferrum, aquam calidam, vel frigidam & similes, praeter naturae ordinem inventae,

- sunt prohibita, 1. *Sam. 2. 17. ubi Pet. Martyr. Josua. c. 7. 18. Jona. c. 1. 7. 11. vid. tit. decretal. tit. de purgat. vulg. Nam præter testimonium testium & instrumenta, sacra scriptura nullas alias agnoscit probationum species, juxta id *Matth. c. 18. 16.* In ore duorum, vel trium testium &c. & *Jerem. cap. 21. Josu. c. 7. Exod. c. 22. 8. 9. Hebr. c. 6. in quibus confessio & juramentum additur. Non obstat hic extraordinarium id, quod dicitur, *Num. 6. 5. 14. 15. & seqq. 1. Reg. c. 18. 22. & seqq. Jos. c. 7. 18. vid. Martyrem in d. c. 17. 1. Sam.***
- 5 Alienum testimonium duobus requisitis perficitur, legitima testis productione, & ejusdem habilitate, de qua *cap. 31.*
- 6 Productio testis est, qua pars probare volens, post articuloꝝ admissionem, *Mascard. conclus. 131. Farin. lib. 3. quæst. 72. num. 7. 12. & seqq. de testib. & sui adversarii citationem, Mascard. d. loc. num. 1. 2. 3. Farin. d. loc. num. 12. 13.* testem ad intentionis suæ probationem allegat, eumque recipi, admitti & examinari à iudice petit. *l. iudicos 17. C. de testib. Marant. part. 6. tit. de test. producti.*
- Productio hæc habet membra & species.
- 7 Productionis membra sunt duo: allegatio testis, & ejusdem receptio, quam sequitur cõclusio productionis.
- 8 Allegatio testis, est ejusdem coram iudice facta nominatio & designatio, nomine & cognomine atq; foro ejusdem & domicilio expressis.
- 9 Receptio testis est ejusdem, adversario citato ad hoc, *Ruland. lib. 2. de test. exam. c. 3. num. 3. 4. de commissar. adsumptio & inscriptio, constans allegati testis ad examen admissione & examinatione, Menoch. libr. 2. præf. quæst. 56.*
- 10 Admissio testis ad examen est, qua testis examen decernitur à iudice, qui primus ad examen aditus, de examinationi testis subjiçendus declaratur & ad juramentum præstandum recipitur, intra terminum ad probandum, vel producendum testes datum, *Farinac. quæst. 80. n. 77. 78. & seqq. ubi com. dicit, de testib.*
- 11 In hac iudex exceptiones partis adversæ contra quam testes producuntur, de testis inhabilitate & rejectione in specie, non in genere oppositas, *Farin. quæst. 62. nu. 371. de testib. tempore productionis, d. quæst. 62. num. 372. Menoch. lib. 2. arb. caf. 239. differt & reservat post examen & publicationem attestationum, Ansb. si testis, ubi Richard. C. de test. Farin. d. quæst. 62. nu. 350. & seqq. imprimis, quando oppositio contra personam testis haberet præsumptionem sibi contrariam, Farin. d. loc. num. 353. aut sanè testem, non in totum repelleret, aut fidem ei derogaret, Farin. d. quæst. 62. nu. 354. de testib. Menoch. lib. 2. caf. 239. num. 8. & caf. 65. num. 11. 12. arbi. vel illa fieret malitiosè & calumniosè, d. quæst. 62. n. 355. & seqq. aut altiore indaginem longioremque disputationem & disquisitionem requireret, Farin. d. loc. num. 358. quod totum tamen rectè iudicis arbitrio relinquendum esse, existimat Menoch. caf. 239. num. 9. arb. iud.*
- 12 Planè exceptio testis excommunicati, inimicitia capitalis, conditionis servilis, notorii criminis, & quilibet alia, quæ in continentem probari potest, non differenda, vel reservanda, sed ante examinationem discutienda & expedienda est, *Farinac. d. quæst. 62. num. 357. Menoch. lib. 2. caf. 239. num. 8. 11. 12. Sow. in lit. T. num. 273. & seqq.* Unde testis, qui testandi facultatem naturalem non habet, & contra quem juris præsumptio est, non admittitur ad examen, *Mascard. conclus. 1356. num. 13. & seqq. Farinac. d. quæst. 62. num. 356. Menoch. caf. 239. num. 7. 8. lib. 2. arb. iud.* & ille, qui producenti præjudicium irreparabile infert, vel qui cum tortura est examinandus, vel, cui opponitur impedimentum manifestum, vel notorium, *Farinac. d. loco. num. 360. & seqq.*
- Examinatio testis est ejusdem, jussu iudicis ad articulos & interrogatoria exhibita postulata interrogatio & responsio, a personis necessariis legitime facta, & notata, *Daniel. c. 13. 51. & seqq.*
- Necessariæ personæ ad examinationem sunt principales, vel administræ. Principales sunt litigantes, examinatioꝝ & testis, de quorum officiis in examine, ordine dicemus.
- Litigantis, producentis testem, officium est, offerre iudici articulos libelli exhibitos, vel oblatos repetere, ut ad illos secundum designationem, modum & formam, testis examinetur: quæ forma directorium à practicis vocatur.
- Litigantis partis adversæ, contra quam testis producitur, officium est, concipere & conficere interrogatoria, & interponere protestationem, utrumq; tamen volens, non invitatus facit, *Geil. lib. 1. obs. 95.*
- Interrogatoria sunt quæstiones ex articulis productionis formatæ circa causam, personam, vel dictum, ad instructionem examineris in scriptis oblatae iudici, quas adversarius fieri petit, super articulis exhibitis, & negotii, vel personæ circumstantiis, à testib. contra se inductis, *Farinac. de testib. quæst. 73. num. 26. 27. & seqq. lib. 3. Ruland. de commiss. lib. 5. de articulo. & inter. c. 8. & seqq. Geil. lib. 1. obs. 95. num. 1. 2. Daniel. c. 13. 51. & seqq.*
- Interrogatoria ejusmodi sunt generalia, vel specialia, *Ruland. d. loco.*
- Generalia interrogatoria circa personam fiunt variis modis, ut de nomine illius proprio, de ætate, de divitiis, de conditione, statu, artificio, de domicilio, an producentis subditus, familiaris, cognatus, affinis, amicus, fautor vel inimicus sit, an rogatus, instructus, subornatus, an quid illi testimonii causâ promissum datumve sit, ex suo testimonio lucrum, damnatumve, favorem, gratiam, offensionemve, metuat, vel speret, & similibus aliis, de rebus, quibus dictum ipsius iustum rectumque probari potest, *Farinac. de testib. quæst. 73. num. 3. & seqq. lib. 3. & num. 26. & seqq.* Criminali & injurioso interrogatorio nemo tenetur respondere in causa civili propria, *Mys. responf. 3. n. 12. Pacian. lib. 2. c. 17. de probat. Covarruv. præf. quæst. c. 18. n. 7. Ruiger. Ruland. lib. 5. de commiss. de articulo. 12.* neque etiam de contestis

contestis sui crimine, statu, aut delictis interrogandus, *Ruland. d. loc. Farin. d. quæst. 73. num. 53. Et seqq.*

- 20 Circa dicendum testimonium, interrogatoria formata, sunt de loco, tempore, certitudine, causâ, fine, effectu, subiecto, adjuncto, discentia & aliis circumstantiis, *Geil. lib. 1. obs. 95. Marant. part. 6. tit. de testium prod. Farin. de testib. d. quæst. 73. num. 26. Et seqq.* item de certitudine, credulitate & conscientia testis, *d. quæst. 73. num. 31. de negotio quid sit, d. quæst. 73. num. 38. Et seqq.*
- 21 Specialia interrogatoria, ex ipso corpore & substantia articulorum sumuntur, *Geil. lib. 1. obs. 95. num. 4. s. de circumstantiis etiam minimis, de causa scientiæ, de loco, de tempore, visu, auditu, credulitate, præsentia, & de similibus pluribus, secundum naturam, conditionem & requisita negotii, de quo agitur, Ruland. d. loc. c. 1. 4. Et seqq.*
- 22 Interrogatorii extra articulum formati & aliunde desumpti, ad causam non pertinentibus neque ad personam testis, non cogitur responderi testis, *Farinac. d. quæst. 73. m. 48. Et seqq. Geil. d. loc. m. s. Mascard. concl. 1363. neque ad ea, quibus testis crimen, vel infamia, aut turpitudine continetur, paucis exceptis, d. quæst. 73. num. 34. Et seqq. lib. 3. de testib. Corvart. pract. quæst. c. 18. nu. 7. 8. neque ad interrogatoria subtilia, captiosa, cavillatoria, d. quæst. 73. nu. 51. nec ad ea, quæ non vum & diversum ab articulo continent capitulum, d. quæst. 73. nu. 72.*
- 23 Observandum hic, in criminalibus causis, à parte adversa interrogatoria nulla exhiberi de consuetudine, *Wesembec. tit. de quæst. nu. 11. sed illa iudicis arbitrio formanda relinquunt, Clar. quæst. 23. nu. 3. s. fin. pract. iudex semper in quibusvis causis, ex officio, si vult, interrogatoria corrigere, supplere potest, necessaria ad iudicium, vel superflua rescindendo, Geil. lib. 1. obs. 95. num. 8. Farinac. d. quæst. 73. nu. 9. 10. 12.*
- 24 Protestatio, interrogatorii addita, vel inserta, est contestatio & confessio ejusdem aperta, de non consentiendo in examen, non legitime institutum, aut instituendum, in testes productos, ebrumve dicta, sed potius de exceptionibus legitimis, finito examine, contra testes & dicta eorundem, proponendis, reservandis, *Ruland. de commissar. lib. 5. cap. 15. Hippolyt. singular. 198. Marant. part. 6. dist. 13. Menoch. cas. 239.*
- 25 Hæc protestatio operatur, ut postea dicta testium istorum rejectorum, protestans acceptare non possit, *Marant. d. part. 6. de test. repuls. nu. 4. Ruland. d. c. 15. atque ut testis nullam fidem faciat, ne quidem indicium, & habeatur ac si audirus nunquam fuisset, Masfl. d. sing. 198. & reservat jus opponendi, atque tacitum consensum excludit, Geil. lib. 1. obs. 87. m. s. 6. Et obs. 105. m. 17. Ruland. d. loc. Sed hic necesse est, ut protestatio illa non sit generalis, sed specialis, cum causa addita, *Farin. de testib. quæst. 62. num. 258. Boër. decis. 245. nu. 6. & sit acceptata ab adversario, Farinac. d. loc. num. 256. Mascard. conclus. 1215. nu. 7. 8. 9.**
- 26 Sequitur de officio examinantis, qui cum teste ad articulos & interrogatoria litigantium exhibita, juxta directorium partis contra quam testis est productus,

examen instituit, *l. 3. s. item de testib. Auth. sed si. C. d. s. qui receptor testis dicitur, in l. nullus. C. de testibus.*

Examinator hic est, vel ipse iudex causæ controversæ: vel alius ab eodem, cum transmissis & à se admittis articulis constitutus, qui est substitutus, delegatus, commissariusve iudicis, *Geil. lib. 1. obs. 97. Ruland. de commissar. lib. 1. part. 1. Farin. quæst. 77. nu. 157. de testib.*

Commissarius, mandati sui fines diligenter observabit, neque iudicandi partes sibi adsumet. & commissiorem, sive mandatum suum publicè prælegere & ad sigillum delegantis iudicis agnosendum offerre debet, *Ruland. lib. 5. de com. c. 2. Pacian. lib. 2. de probat. c. 33. nu. 62. Menoch. lib. 2. præf. 15. Et 59.*

Remissio ad examinandum testes, à producente petita, ejusdem sumptibus, ex causa justa & rationabili, non per calumniam concedenda est, pro arbitrio iudicis, *Farin. de testib. quæst. 77. num. 22. Et seqq. Et 50. 51. Clar. quæst. 26. s. fin. pract. crim. Geil. lib. 1. obs. 96. Menoch. cas. 250. lib. 2. ar. 6.*

Concedit verò ille facilè remissionem ad examinandum testes in remoto loco degentes, *Farin. d. quæst. 77. num. 2. Et seqq. Menoch. Et Geil. d. loc. ad senes valetudinarios, impeditos, egregias personas & similes: vel ex consensu partium: aut quando, producents non potest sumptus, pro itinere, testibus subministrare: vel quando instrumenti in actis producti, testes sunt examinandi, an id sit authenticum, vel minus: item in casu quando probatio partim per testes & partim per instrumenta faciendâ est: pro recognitione instrumentorum, vel sigillorum: quando suadet necessitas: vel testes sunt examinandi qui non habent tutum accessum: vel, qui in dignitate constituti sunt: quando agitur de crimine civiliter, per modum exceptionis: seu de levi delicto; de hæresi, aliòve difficilis probationis: vel ad fisci instantiam. De quibus singulis videre licet *Farinac. de testib. quæst. 77. nu. 6. 7. 8. Et seqq. Gabriel. lib. 7. conclus. 25.**

Ad concessionem autem remissionis requiritur partis citatio ad videndum concedi remissionem, ad concordandum de examinatore & loco ubi testes examinari aliaque necessaria fieri debeant, *d. quæst. 77. nu. 116. Et seqq. ubi de concedenda, vel deneganda remissione litigantibus disputatio cõceditur, d. quæst. 77. m. 112. Et seqq.*

Remissionem petitam iudex denegare potest, si est calumniosa, quando suspicio subornationis subest, aut semel remissio fuit concessa, aut negligens producents fuisset, in præsentibus testibus examinandis, vel post terminum datum peteret; item in causa levi, reprobatione testium, causa criminali & similibus aliis, *Farin. d. quæst. 77. nu. 22. Et seqq.*

Commissio examinis ubique est licita, imò iudex in loco iudicii testis existentis examen Notario committere potest, *d. quæst. 77. m. 114. Et m. 175. Et seqq.* quod tamen hodie non obtinet, nisi in causis criminalibus, & quando iudex impeditus, examinationi superesse non potest, *Farin. d. quæst. 77. nu. 178. Et nu. 196. Et seqq.*

Quod si testes in alieno territorio degentes sunt citandi, iudex ad petitionem productus, solet literas murui

compaffus, quos vocant, seu requisitoriales dare, *Novell. 134. c. 5. l. 3. de testib.* ut scilicet iudex loci mandet, ut coram iudice territorii illius, in quo testes habitant, partes compareant, & videant testes recipi & examinari secundum formam & stylum iudicii illius, *Geil. lib. 1. obf. 96. num. 11. Clar. quæst. 26. num. 3. §. fin. Mynf. cons. 3. obf. 40. Ruland. de commiss. lib. 6. c. 4.*

35 Examinatoris officium versatur circa litigantes, vel circa testem.

36 Circa litigantem utrumque, ut scilicet primò articulos producentis, ad quos testes examinari debent, recipiat, eorumque exemplum parti adversæ ad concipiendum interrogatoria, transmittat, *Geil. lib. 1. obf. 95. Farinac. de testib. quæst. 73. nu. 16. 17. 202. 25.* licet etiam pars citari possit ad dandum interrogatoria, *d. num. 25. & Geil. lib. 1. obf. 102. num. 1.* quæ interrogatoria non communicantur producenti, *Rulandus lib. 5. de commiss. c. 30. Farm. d. quæst. 73. num. 19. Pacian. lib. 1. c. 65. nu. 112. de probat.*

37 Deinde quoque mittet nomina & cognomina testium, *Farin. d. quæst. 73. nu. 9. 10. Geil. lib. 1. obf. 95. nu. 9. Clar. quæst. 49. nu. 3. §. fin.*

Tertio, quando est commissarius, exemplar commissionis suæ mittet, *Geil. lib. 1. obf. 84. nu. 17. Marant. part. 6. tit. de test. prod.*

38 Quarto terminum examinationis à se constitutum litigantibus denunciabit, eosque ad videndum jurare testes in sua præsentia, vel saltem ad domum denunciabit, vel monebit duntaxat semel ad minimum, qui testes postea, parte contumaciter absente, recipiuntur & examinantur, *laid Farin. d. loc. quæst. 72. per tot Mascard. conclus. 682. §. 1366.*

39 Hæc citatio vel monitio, quæ loco citationis est, necessaria etiam in iis, in quibus iudex ex officio procedit, nec non in testibus receptis ante litem contestatam ad perpetuam rei memoriam, in causis summariis, in testibus cum tortura examinandis, item in repetitione testium & attestatum publicatione, & articulorum admissione ad probandum, aded, ut si pars citata, iusto impedimento impedita, comparere non possit, receptio fieri minimè possit, *Farinac. d. quæst. 72. num. 2. 3. §. seqq. per tot. Mascard. conclus. 682. §. 1366.* quamvis illa citatio non necessaria, in generali inquisitione & examinationis actu, *d. quæst. 72. num. 106. & seqq.* nec in informatione super fama, vel delicto, aut facto notorio, nec in curiæ instructione, absentia rei inquisiti, ad informationem de alicujus habilitate: item necessaria citatio non est, quando illa facile fieri non potest in locis remotissimis: item in quibus non requiritur exacta probatio: in probanda morte alicujus: in declaratione dicti testis: in examinatione mulieris egregie in domo sua: ubi metus de absentia, morte testis, moriæve periculosa aut potentia adversarii formidabili: in receptis testibus ad perpetuam rei memoriam in casibus tribus: vel in casu, ubi testis dicto necessarid standum esset: in probanda consuetudine: ubi nul. um præjudicium non citato infertur, ubi periculum in mo-

ra: quando partes citationi renunciaissent: vel contra contumacem proceditur: in crimine hæreticos: in captura & similibus, de quibus vid. *Farinac. de testibus quæst. 72. nu. 48. & seqq. per tot. Gabriel. concl. 1. lib. 2. tit. de citat. per tot. Mascard. conclus. 682.*

Examinatoris officium circa testem est: primò, ut illum citet, & si opus, cum salvo conductu, *Menoch. lib. 2. cas. 140. §. 336. Clarus quæst. 32.* & sub præcepto pœnali & cum pignoribus captis, contra detrectantem testari, procedat, *Geil. lib. 1. obf. 100. Farin. quæst. 79. num. 55. & quæst. 78. nu. 2. de testib. Clar. quæst. 24. §. fin.* Deinde juramentum ab eodem exigat. Tertio locum & tempus examinis constituat. Quarto formam examinis observet: de quibus ordine dispiciemus.

Citatio testis ad instantiam producentis ad examen fieri debet, *vide Menoch. lib. 2. præf. quæst. 56. Geil. lib. 1. obf. 102.*

Salvus conductus est securitas & publica fides, testi data, quo sine periculo facit, ad locum examinis venire, accedere & recedere possit, *Mynf. cons. 1. obf. 83. Z. simo consil. 15. vol. 1. Mascard. quæst. 5. nu. 47. & seqq. lib. 1. de probat.* Vocatur cautio de non offendendo de qualitiùs *Mascard. conclus. 1370. Menoch. lib. 2. arb. cas. 140. & 336. Farin. quæst. 29. nu. 49. lib. 1. de testib.*

Sunt quidam testes, quos in vitos & nolentes, iudex pœnalibus mandatis, multa, vel captis pignoribus ad dicendum testimonium non potest cogere, tam in civilibus, quam criminalibus causis, nam pro personis quibusdam, quam contra easdem, *Farin. quæst. 54. & 78.* quales testes privilegiati & excepti sunt consanguinei, agnati, cognati, & ad fines ejus, contra quem producuntur, usque ad gradum quartum exclusivè, *Farinac. quæst. 54. num. 23. & quæst. 78. nu. 84. & seqq. Gomez. l. 12. de probat. delict. nu. 24. & c. 1. de delict. nu. 34.* Uti sunt sobrinus adversus sobrinum, nativè ex sobrino, vel sobrina, privignus adversus vitricum, liberi adversus parentes, frater adversus fratrem, sororèmve, vel contra, conjux adversus conjugem, libertus adversus patronum & contra, servus adversus dominum, ad finis erga adfinem, socer, socrus adversus generum, nurum, & contra, *Farin. quæst. 78. nu. 82. & seqq.*

Compelli etiam non potest vasallus testari contra dominum feudi, proxeneta adversus contrahentes partes, sine ipsarum consensu: ille qui semel in eadem causa testimonium dixit; qui negligentia iudicis, intra 15 dies, postquam comparuit, non fuit examinatus: senes majores 70. annis: clericus in civilibus & criminalibus causis: & quilibet in criminalibus regulariter cogi non potest: neque miles existens in expeditione: absens Reipub. causa: in propria causa necessarid, nec malitiosè absens: impeditus ex cauta iusta: sacerdos confessionarius ad revelanda à pœnitentibus dicta: clericus: episcopus: impubes: & omnes quibus ad locum examinis venire non licet: publicani & quilibet alii inhabiles ad testandum, de quibus *vide Farinac. de testib. quæst. 55. num. 194. & quæst. 78. nu. 44. & seqq. per tot.*

Quòd sitamen veritas aliter haberi nequit, hoc est privile-

privilegium hoc minimè excusabit, tam in civilibus, quam criminalibus causis, *Farin. d. q. 78. n. 108. & seqq.* ut & tum inviti cogi possunt, quando utraque pars consentit, vel adhibiti ab utraque parte rogati sunt in instrumento: nec non in criminibus exceptis, læsæ majestatis, hæresis, Simonie, & similibus, vel quando odio, veigiani se subtrahunt, aut à partibus subtrahuntur, & quando in causa inquisitionis & iudex ex officio procedit: aut peccatum existit ex veritatis zelatione, aut ubi agitur de crimine civiliter pro interesse partis, vel incidenter per exceptionem, aut de crimine notorio, aliis enormibus criminibus: quin volentes quoque hi in testes produci & admitti possint, dubium non est de quibus vide & consule *Farin. quæst. 78. n. 114. & seqq. ar. 101.*

45 Atque hoc primum examinatoris officium circa testem; alterum est, ut diximus, in juramenti exactione & præstatione, quod erectis duobus prioribus dextræ digiti formulâ ordinariâ conceptâ, prælectâ & à teste repetitâ fieri debet, *Farin. quæst. 74. n. 20. & seqq. de testib. & q. 59 n. 238. vid. Apocal. cap. 10. s. 6. Daniel. c. 12. 7. Judei jurantes etiam sub fœmore manum ponebant, Genes. 6. 24. 2. 9. 6. 47. 29. Cujac. lib. 3. obs. c. 26.*

46 Hæc juramenti præstatio solemniss, in judicio, parte adversâ citatâ, de omni veritate quætorum dicenda, & falsitate non immiscenda, sit ad articulos & interrogatoria, vel ad totam causam, si à parte hoc petitur, idque pro utraque parte, litigante, quatenus sibi de rei veritate constat, *Farinac. d. quæst. 74. per 101. Qui simpliciter juravit veritatem dicere, censetur super tota causa jurasse, seu super articulis, Farinac. quæst. 72.*

47 *num. 10. & quæst. 77. num. 175. & seqq.* An verba illa, *Ich meinene wahren glauben / an eids stat 2c.* vim juramenti habeant, vid. Modestun. Pistois, *consil. 19. num. 53. vol. 2. Zaf. consil. 12. num. 20. 21. Covarruv. cap. 2. repet. de pact. m. 6. Ceter. de process. v. fecit. part. 1. cap. 10. num. 244. Wesenb. consil. 25. num. 20. lib. 1. Myns. cons. 1. obs. 17. Ruland. lib. 2. de test. exam. cap. 11. num. 28 29 de commiss. Juramentum, quo testis suo domino est obstrictus, hic non sufficit, *Myns. cons. 2. obs. 3. & cent. 3. obs. 80. Guil. lib. 1. obs. 101. num. 10. 12.* Esti fortè tale juramentum antea domino præstitum est, iudex in causâ producentis domini, illi hoc relaxabit, *Sichard. m. l. eos. num. 4. C. de testibus.**

48 Injungitur autem & exigitur ab omnibus testibus simul, quando plures sunt producti, & ab iisdem simul, parte præsentate, præstari potest, *Farin. quæst. 74. n. 42. 43. Myns. cons. 1. obs. 77.* ante, non post examinationem, de dicendis, non de dictis, *Farinac. d. quæst. 74. num. 31. Guil. lib. 1. obs. 101. num. 9.* sine quo juramento, ipsi non creditur, *d. quæst. 74 n. 66. 07. & 38. & seqq. vide Monach. lib. 1. arb. quæst. 26. num. 5. & seqq. Mascard. conclus. 1362. num. 14. 15. 16.*

49 Iudex verò non deferet tale juramentum ei, qui verosimiliter est peperaturus, nec in arte sua perito a litigantibus electo secundum quosdam; nec illi, qui ad officium cum juramento publicè est constitutus & pro

fide digno habetur ab omnia, in illis, quæ ad officium illius pertinent, *Monach. lib. 2. arb. cas. 192. & cas. 275. & 91. Farin. quæst. 74. num. 99. & seqq. Myns. cons. 6. obs. 35.*

In quibusdam casibus, etiam injurati testes recipiuntur, quando scilicet iudex procedit ad sui informationem, nec non super notorio, aut consuetudine, aut quando juramentum, ab utraque parte testi est remissum expressè, vel tacite: item, quando testis repetitur ad declarandum dictum suum, vel quis antea super tota causa semel juravit: vel per statutum, aut consuetudinem, testis, dignitate, integritate & fide conspicuus & nobilis injuratus reciperetur, *de quib. Farin. quæst. 74. num. 50. & seqq.*

Quandoq; etiam iudex testem ad veritatem dicendam torquere potest, atque tum non in specie, sed in genere in criminalibus testis est interrogandus, quæstione moderatâ adhibitâ, & ratificatione subsequente, *Farin. de testib. quæst. 79. num. 78. & seqq.*

Possunt verò adhibitâ quæstione examinari servus indistinctè, liber verò non nisi in crimine læsæ majestatis, & vacillans, qui negotio interfuit, & qui circa substantialia variat, *Farinac. quæst. 79. num. 4. & seqq.* Item testis, qui recusat veritatem dicere de iis, quæ scit, item infamis, criminofus, reprobatus, vilis, deportatus, spontè se examini offerens, testis domesticus de maleficio domi commissio, *Farinac. d. quæst. 79. num. 16. & seqq.* Sed tamen ex his qui inviti testari non coguntur, & minores 25. annis, & testes inhabiles, non torquentur, & in casu quando aliunde veritas haberi potest, *Farinac. d. quæst. 79. num. 50. & seqq.*

Tertium officium examinatoris consistit in loco & tempore examinis instituenti, quæ arbitrio ipsius relinquuntur, *Farinac. quæst. 80. num. 55. & seqq. Mascard. quæst. 5. num. 89. 90. 91. Vivus com. opin. in verbo testis.* Nam post juramentum à teste præstitum, examinatio & depositio instituitur, & consignatur a Notario statim, die altera, vel ex intervallo, pro arbitrio examinatoris, quando testis est sobrius, non ebrius. Jurabit verò die iudicio, licet etiam die feriato deponere possit & examinari, non tamen in honorem Dei feriato, nisi periculum sit in mora, *Farin. d. loc.*

Locus examinis commodus est locus iudicii, vel habitationis, quando conditio testis & qualitas hoc requirit, nempe si testis est persona egregia, aut debilis, valetudinaria, quæ ideo ad iudicem loci & iudicii venire non possit, quæ etiam pars, ad videndum jurare testem, citari potest, *l. ad personas 15. de iurejur. Marant. de test. prod. part. 6. Farin. quæst. 77. num. 202. & seqq. Guil. lib. 1. obs. 96. num. 11. & 94. num. 73. 9.*

In loco habitationis, per Notarium examinari possunt valetudinarii, pauperes, honesti, qui propter vestimentorum penuriam, exire, vel publicè comparere reputant sibi esse dedecori, constitutus in dignitate, qui propter veterandiam ad iudicem venire non potest, matrona nobilis, vel quævis honesta, *Farinac. d. quæst. 77. num. 201. & seqq. & 210.* Sed tamen hi omnes in

criminalibus, exceptis valerudinariis, in loco iudicii sunt examinandi, uti & in causis civilibus arduis & magnis, *Farin. d. loc. nu. 231. & seqq.*

55 Recipiet quoque examinatur primò examinandos testes valerudinarios, aut eos, qui solent assiduis & quotidianis laboribus domi esse occupati, aut ex remotis locis adveniunt, *Geil. lib. 1. obs. 99.* Ratio ex *l. si quando 25. C. de testib. pete. da* est. Ebrii testis examen differendum est, donec sobrius sanæque mentis fiat, quamvis modica, vel exigua ebrietas, examen non impediatur, *Farin. quest. 56. nu. 434. & seqq. Menoch. lib. 26. casu 326. nu. 1. 2. 3. Mascard. conclus. 579. nu. 8.*

56 Quartum officium examinatur, consistit in forma examinis instituendi, continuandi & absolvendi.

57 Primò itaque singuli testes, per se, cæteris separatim, secretò & seorsim sunt examinandi & audiendi, non omnes simul indiscretè, neque litigantibus presentibus, *l. 2. nullum. C. de testib. Daniel. c. 15. Farinac. quest. 80. num. 92. & seqq. & quest. 74. num. 44. Menoch. quest. 29. lib. 1. arb. Speculator tit. de testib. §. nunc tractandum.*

58 Secundò, juramentum præstitum, testi in memoriam est revocandum, cum ejusdem fidei & accurata admonitione ponarum testi mendacii insigendarum, quòd scilicet testis mentiens, tres lædat, Deum ipsum, quem mendacii sui testem constituit & vindicem, cuius cultum & nomen sanctum omnibusque modis reverendum, perjurio suo violat & profanatur. Secundò iudicem, quem mentiendo sub specie & prætextu veritatis decipit, fallit & seducit, ut sententiam injustam ferat, & denique partem adversam innocentem, cui falso suo testimonio jus suum admittit, vel immeritò in pœnas adducit, *Farinac. last. quest. 64. de testibus.* Unde hoc suo mendacio sibi plures pœnas accersit, perjurii, læsæ majestatis divinæ, abusus nominis divini, talionis, damni & calumniæ, falsi atque doli mali, quibus ab examinante iudice puniri potest, *Farinac. quest. 67. nu. 1. 2. & seqq.*

59 Tertio, secundum directorium, generalia interrogatoria testi proponet, & responsionem ad ea singula annotari jubebit, deinde articulum & interrogatorium super eodem prælegere & proponere debet, quibus clarè & distinctè testem respondere jubebit: sententiam genuinam articuli & interrogatorii explicabit, verba latina, vel peregrina, aut obscura testi explicabit & interpretabitur, articulum multiplicem, aut interrogatorium varium & obscurum in membra dividet, & de quolibet separatim testem interrogabit. *Speculas. d. §. tractandum. Mascard. conclus. 1368. num. 4. Geil. lib. 1. obs. 82. num. 9.* Adde quoque interrogatoria necessaria omissa, vel superflua rescabunt. *Geil. d. lib. 1. obs. 95. num. 8. Farinac. quest. 73. num. 9. & seqq.* non verò suadendo, aut inducendo, vel suggerendo quicquam, *Roland. lib. 2. de test. exam. cap. 14. nu. 12. 13. 14.*

60 Quarto, examinatur testem interrogabit, an præ-

terum articulum, vel interrogatorium intelligat, atque verum dicere possit, eumque viva voce, non in scriptis deponentem & attestantem, accuratè & attentè audiet. *Marant. part. 6. tit. de test. prod. Mascardus quest. 5. num. 11. 12. 13. Farinac. quest. 80. num. 27. & seqq. Roland. lib. 2. cap. 15. & 16.* Mutus, surdus per scripturam suam deponere potest; quilibet alius, etiam suum testimonium, ex scripto prælegere potest, *Geil. lib. 1. obs. 100. in fine.*

Quintò, ex teste affirmante quaeret causam scientiæ & dicti sui, ex illo corporis sensu, quo id quod dicit, percipi potest, *Wurmbs. pract. observ. tit. de testib. Marant. part. 6. tit. test. prod. nu. 10. 12. 13. Mascard. quest. 5. nu. 126. 127. & seqq. & conclus. 1369. vid. in c. infra.*

Sextò, verbositate & loquacitatem testis coercet, restringit & brevibus includet, vel pro arbitrio, ad contestis alicujus dictum, testimonium referet, *Roland. lib. 2. tit. de test. exam. c. 28. Speculator. tit. de teste. §. 1. Mynf. cent. 3. obs. 64. Menoch. lib. 2. cas. 109. arb.* atque scriptum testis dictum, eidem præleget, ut corrigere liceat eidem, si velit.

Septimò, monebit testem, quo is diligenter omnia ponderet cum iis, quæ antea deposuit, ne sibi contradicat. *Covarruv. lib. 2. var. resolut. c. 13. num. 8. Menoch. lib. 2. cas. 108. nu. 4.*

Octavo, notabit & animadvertet testis magnam animi formidinem, vel nimiam confidentiam & audaciam in attestando, similiter ejusdem promptitudinem, celeritatem, morositatem, verbositatem, inconstantiam, dubitationem, vel confusionem, quæ ad testis attestationem consignare jubebit, & frontem atque faciem observabit, *Mascard. conclus. 1368. nu. 2. 6. & seqq. Roland. lib. 2. de test. exam. cap. 23. Roland. à Vall. consil. 7. num. 20. & seqq. vol. 1. Geil. lib. 1. obs. 134. Menoch. lib. 1. pract. 89. nu. 73. & seqq.*

Nonò, fideliter annotare jubebit correctionem dicti testis, vel additionem, aut declarationem ab eodem factam, in quibus & quando illa facta, *Farinac. quest. 66. num. 227. & seqq. Menoch. cas. 108. num. 4. arb. lib. 2. in continenti, an ex intervallo, ante perfectum examen, priùs quam testis à iudicis conspectu discessit, vel post absolutum illud, & quæ ex causâ correctio, vel declaratio facta fuerit, Menoch. d. loco. vid. Wurmbs. obs. 20. tit. 18. obs.* atque corrigere volentem testem, novo juramento obstringere & interrogabit, an cum parte litigante sit locutus, quamvis hoc etiam licitè omittere potest. *Wurmbs. d. loc.*

Decimò, post finitum examen, testi silentium, vigore præstiti juramenti, imponet, ne dictum suum testimonium, ante publicationem, cuiquam revelet. *Vid. Farinac. quest. 74. num. 18. 19. Wurmbs. tit. 17. observ. 4. Ad. c. 23. 22.*

Quòd si testis examinatus à Notario, negat, se ita deposuisse, tum magis Notario creditur, *Farin. de falsitate & simul. quest. 158. num. 187. & seqq. Mascardus conclus. 1094. Menoch. lib. 2. pract. 79. num. 14. Covarr. lib. 2. var. resolut. c. 13. Vid. infr. cap. 35. nu. 64.*

Unde:

69 Undecimò, numerum testium refrenabit, quando aliquibus examinatis videt intentionem producentis esse probatam. *Farinac. quest. 80. num. 116. Et seqq. Menoch. cas. 249. lib. 2. orb.* Quando verò testium multitudo effrenata, & quando sufficiens numerus eorundem sit, arbitrio iudicis relinquitur, *Menoch. d. cas. 249. Farin. d. loco.* Regulariter numerus trium testium, sufficiens putatur, effrenatus verò censetur ultra 10. aut 40. *Lubi. de testib. Menoch. d. loc. Mascard. quest. 5. num. 118. Et seqq. 2. Corinth. c. ult. Joban. c. 8. 17. Hob. c. 10. 28. 1. Timoth. c. 5. 9. Deus. c. 19. 15. Farinac. quest. 63. num. 232. Et seqq.*

70 Sequitur de personis administris examinatis, uti est Notarius, scribæ, & adjunctus à litigantium alterutro, vel utroque.

71 Notarius, vel scriba, ab examinatore adhibetur, qui responsionem testis ad articulum, vel interrogatorium quodvis, diligenter & fideliter, verbis formalibus testis, plenis & integris, non notis, dictante eandem examinatore & teste auscultante, bona fide annotabit, excipiet & consignabit, nihil addendo, mutando, vel detrahendo, *lud. Farinac. quest. 80. num. 99. Et seqq. Roland. de commiss. lib. 2. de test. exam. c. 28.* atque annotatam & scriptam responsionem testi in continenti præleget, *Roland. d. c. 28.*

72 A litigantium alterutro adhibitus est adjunctus, cuius officium idem est cum superiore Notario, qui tamen pro eorundem arbitrio, etiam omitti potest.

73 Utriusque Notarii, vel scribæ, officium est, esse iussu examinantis, attestaciones testium in mundum redigere, relegere, & cum originali, seu protocollo conferre, & postea examinatori, ad suam ipsius subscriptionem annotandam & subjungendam, offerre, *Marant. part. 6. vers. Et test. prod. Ruland. lib. 6. cap. ult. part. 1. de commissar. qui examinatur rursus, si est commissarius, hanc attestacionem annotationem, quam rotulum vocant, sigillo suo clausam ad committentem, seu delegentem remittit, Geil. lib. 1. obs. 96. Farinac. quest. 77. num. 43. Et seqq. lib. 3. per l. iudices. in fin. ubi Sicheard. Et gloss. C. de fid. instrum.*

74 Atque hæc de membris productionis. Conclusio illius est ulterioris productionis renunciatio post examen finitum, à litigantibus facta, *Marant. de publicat. process.*

Renunciatio hæc est expressa, vel tacita.

75 Expressa est, qua expressè partes productioni testium ulteriori, cum iuramento renuntiant, *Farinac. quest. 75. num. 299. de testib.* Hanc, licet iudex seu examinatur, petere & urgere possit, est tamen illa litigantibus omnino libera, *Myns. cens. 6. obs. 59. Farinac. 75. num. 99. Et seqq.*

Tacita renunciatio est attestacionum publicatio, quam iudex, volentibus & petentibus litigantibus citatis, facit. *Farinac. d. quest. 75. num. 74. Et seqq.* & earundem exemplum litigantibus communicat & edit, *Farinac. d. loc. Mascardus conclus. 682. num. 12.* quo contra personas testium, vel eorundem attesta-

tiones, aut examen excipere possint, vel pro iis & ex iis inferre & probare intentionem suam, *Clarus quest. 49. §. fin. præf. Geil. lib. 1. obs. 105.* Hæc publicatio non est de substantia processus, *Geil. lib. 1. obs. 105. per allegat. ibid. com. dicit.* Unde sententiam omissio illius non facit ipso jure nullam, *Geil. d. loc. Menoch. lib. 2. quest. 33. Vant. de null. sent. ex defect. process. num. 4. Farinac. quest. 75. num. 5. Et seqq.* etiam si pars publicationem petisset, *Menoch. d. loc. num. 2. Rolandus lib. 7. de publicat. part. 1. c. 1. Et seqq. de commiss.*

In examinatione & productione testium ad perpetuam rei memoriam, ante litem contestatam, duo considero. Primum ex quibus causis illa litigantibus competat. Alterum, requisita examinationem hanc præcedentia.

Causæ hujus examinationis ad perpetuam rei memoriam, partim sunt propriæ uni, partim communes utrique litigantium.

Causæ, ex quibus ex parte actoris examinatio hæc peti potest ex natura actionis instituendæ, sunt: I. Quando non est in ejus potestate agere, puta quando debitum est conditionale, vel in diem, aut ab alterius arbitrio pendet, *Farinac. quest. 76. num. 14. Et seqq.* II. In causis summariis & omnibus aliis, in quibus non est necessaria liti contestatio. III. In causis matrimonialibus, principaliter agitatis. IV. In causis spiritualibus & beneficio ecclesiastico obtinendo. V. In causa denunciationis, restitutionis, vel ea, in qua aliquid officio iudicis expeditur. VI. In petitione legati, vel fideicommissi, in restitutione Trebellianicæ; in iudiciis familiæ heriscundæ, finium regundorum, & communi dividundo. VII. In causa libertatis, ingenuitatis, servitutis; in causa dotis restituendæ, ecclesiæ, natalium filii, & ubi animæ periculum subest, & ubi offenditur publicum commodum. VIII. In super incidentibus & emergentibus ante litem contestationem, exceptionibus scilicet declinatoriis, dilatoriiis, peremptoriis & liti finitæ. De quibus singulis vide *Farinac. quest. 76. de testibus.*

Per actorem etiam sumi possunt causæ à testibus examinandis, quando scilicet dubitatur, ne ob moram, vel temporis longiquitatem, seu propter amicitiam & affinitatem cum adversario contrahendam, testes negotii obliviscantur, vel subornentur, instruantur, vel variant, *Farinac. d. loco num. 47.* A reo quoque actor causas examinationis hujus ante litem contestatam, petere potest, quando scilicet ille excipiendo, cavillando impedit litem contestari, quando ille maliciosus, potens, tyrannus, quem actor convenire vix audeat, vel reus in examen cum actore consentiret, & similes plures, de quibus *Farinac. d. loc.*

Causæ ex quibus ex parte rei, examinatio hæc ante litem contestatam peti potest pro sua defensione, sive exceptione, quando actor nondum inchoavit iudicium cum reo, sunt, quod non est in rei potestate, quando ab actore conveniatur. Ideoque qualescunque testes pro-

ducere potest, nisi forte actor nullus esset, qui eidem controversiam moveat, aut moturus est, vel reus in possessione existens, contra alium actionem habere posset, aut actor esset præsens, & ad agendum se paratum offerret, *Farinac. quæst. 76. num. 66. & seqq.*

81 Communes causæ utrique litiganti, hujus examinationis petendæ, sunt testium producendorum senectus, valetudo infirma, vitæ certum periculum, absentia diuturna à loco iudicii, periculum & metus de probandi facultate adimenda, veritateque occultanda per omissionem examinatis, *Farin. d. quæst. 76. num. 78. 82. 9. 10. 103.* Vitæ periculum certum dicitur de valde senibus, de prægnantibus & de iis qui extant & vivunt in loco contagioso, tempore pestis, qui in bellum proficiscuntur, vel mari se committunt, *Farinac. d. loc. num. 91. 92. & seqq. num. 89. Menoch. lib. 2. cas. 59. & 62.*

82 Requisita examinationem ad perpetuam rei memoriam præcedentia, sunt I. Causæ cognitio summaria, de allegato periculo mortis, senii, absentia &c. testis. II. Judicis cõpetentia & jurisdictio cõpetens, coram qua hæc peragitur, nisi forte periculum mortis, absentia, vel aliàs perituræ probationis, esset in mora. III. Citatio partis adversæ ad videndum jurare testes & dandum interrogatoria, citatio, inquam, personalis, non ad domum, si de magno præjudicio agitur, nisi periculum mortis, absentia & sic perituræ probationis, citationem fieri impediret. Examine ex parte actoris instituto, citatio rei similiter ad domum fieri potest, quando verò non appareat de particulari adversario, per edictum fieri potest. IV. Est denunciatio litis movendæ intra annum utilem, post quem actor litem moveat, vel examen reo denuntiet, aliàs in fraudem examinationem curasse præsumitur.

83 Hæc denunciatio necessaria non est, quando reus fuit præsens, vel citatus, aut tyrannus, homine formidolosus; ex parte rei factâ examinatione pro publicatione, denunciatio necessaria non est. V. publicatio examinatorum testium, post litem contestatam coram iudice competente facta; ex parte rei verò examinati ante litem contestatam, statim publicantur, sicuti etiam ex parte actoris examinati super debito in diem, vel sub conditione contracto. VI. Testes recepti, examinati ante litem contestatam si extant vel convaluerunt, vivunt & præsentis sunt, lite contestatâ, denuo recipiuntur, aliàs non probant. *Vid. Farinac. d. quæst. 76. num. 129. & seqq.*

84 Non possunt recipi & examinari ante litem contestatam testes in causis criminalibus, licet illi sint senes, valetudinarii, nisi civiliter instituti, vel aliàs per inquisitionem procederetur. In causa merè spirituali, etiam non recipiuntur, & quando accusator subscripsit se ad

86 talionis poenam. Ex parte rei & pro informatione causæ & in notoriis & causa asassinii semper recipi possunt. *Farin. quæst. 76. num. 113. & seqq. de testibus.*

Cap. 30. De testium repetitione.

- 1 Testium productio duplex.
- 2 Prior productio.
- 3 Posterior quid.
- 4 Post cognitum testium depositiones prohibita.
- 5 Quando cognita dicuntur attestaciones.
- 6 Quando verò minus.
- 7 Limitatio ratione examinationis inepta & illegitima.
- 8 Ratione publicationis testium nullitor facta.
- 9 Ratione causa, qua non transit in rem judicatam.
- 10 Ratione iudicii & instantia quando.
- 11 Alii casus excepti, in quibus testium repetitio & productio ulterior locum habet.
- 12 Ex utriusque litigantis consensu repeti possunt.
- 13 Quando testis repetitioni causam præbeat.
- 14 Quando iudex ex officio sestem repetere potest.
- 15 Repetitus testis non denuo jurat.

Atque hæcenus de membris productionis testium, sequitur nunc de speciebus ejusdem. *Vid. cap. præced. 29. num. 6.*

Testium igitur productio est duplex: prior, vel ulterior.

Prior est, quæ fit primâ vice post litem contestatam; 2 quæ regulariter concessa est.

Uterior est, quæ fit cognitum testium attestacionibus, factâ publicatione earumdem, vel renunciacione productionis ulterioris expressa, *Farinac. quæst. 75. num. 98. & seqq. & num. 275. & seqq. Gabriel. conclus. 21. tit. de testib. num. 29. & seqq. Gail. lib. 1. obs. 105. num. 2. quæ repetitio testium, vel secunda productio appellatur.*

Post cognitum testium depositiones, repetitio testium super iisdem articulis, vel contrariis, novis tam ex parte actoris, quàm rei, regulariter est prohibita, *Farinac. d. quæst. 75. num. 72. & seqq. Marans. part. 6. act. 6. num. 22. Novell. de testib. §. quia verò. Menoch. quæst. 34. arb. jud. lib. 1. similiter quoque post renunciacionem expressam ulterioris productionis à partibus factam, etiam quando testes priori depositioni suæ quid addere, vel dictum declarare, aut corrigere velent, d. quæst. 75. num. 74. & seqq. & quæst. 66. num. 255. & seqq.*

Cognita verò attestaciones dicuntur, quæ etiam ab una litigantium parte cognitæ sunt, vel quarum exemplum pars à iudice, vel notario, aut aliunde accipit & legit, aut quando iudex easdem prælegit parti, vel illa easdem legendas ab alio accipit, atque integrè perfecteque legit & cognovit; aut etiam, quando penes partem reperitur exemplum attestacionum, manu notarii scriptum, aut pars ipsa examinationi interfuit, eamque fieri audivit ab initio usque ad finem, & eam intellexit, d. quæst. 75. num. 45. & seqq.

Didicisse

6 Didicisse & cognovisse testificata minimè dicitur, quando attestaciones reperiuntur in rotulo clausæ & signatæ, aut publicatio solo verbo, parte absente, vel insciã facta fuisset, vel quando audivit testificationes ante, vel post depositionem, aut ab imperito Notario, vel à iudice perfunctoriè & generaliter referente, aut à parte adversa, vel à tertio, non tamen ab advocato, vel procuratore suo, qui depositiones legisset, *d. quest. 75. num. 49.* Sanè in dubio non præsumitur, etiam post publicationem cognovisse, vel scire attestaciones, *d. quest. 75. num. 330. & seqq. Gabriel. de testib. conclus. 21. nu. 29.*

Licet autem post publicationem & cognitionem attestacionum, testium eorundem, vel aliorum ulterior productio, vel repetitio non concedatur, ut dixi; varias tamen & plures limitationes hæc regula accipit, quæ sumuntur partim ab examinatione. 2. partim à publicatione testium. 3. partim ab ipsâ causâ. 4. partim à iudicio. 5. partim à personis producentis, vel utriusque, vel testis, vel iudicis, *Farinac. quest. 75. num. 68. 325. nu. 98. & seqq.*

7 Ratione examinationis, productio ulterior conceditur, quod vitium, vel defectus in ea reperitur, quando scilicet nulliter, non rectè, neque legitiimè examinatio fuit facta, non fuit ritè peracta receptio factio producentis, vel iudicis recipientis, aut partis adversæ, vel testis jurantis; quando ratio dicti exacta non fuit, vel non reddita, aut testis non fuit examinatus super capitulis exhibitis, vel interrogatoriis partis adversæ, dolo, culpâ, aut negligentia iudicis, vel quidam testis non fuit examinatus, aut oscitanter, negligentè, non perfectè examinatus, *d. quest. 75. num. 358. & seqq. Gabr. conclus. 21. nu. 28. & seqq. vis. de testib. lib. 1.*

8 Ratione publicationis testium, repetitio conceditur, quando illa fuit nulliter facta, vel non ritè, vel insciã, invitâ, aut protestante parte, vel indiscretè, festinanter, ex odio, gratiâ ve, ad impediendum, ne pars suas probationes perficere & implere possit, *Farinac. d. quest. 75. nu. 99. 100. & seqq. nu. 375. & seqq.*

9 Ratione ipsius causæ, in iudicium deductæ, quando scilicet illa non transit in rem iudicatam, latâ sententiâ, in causâ matrimoniali, criminali, in qua agitur de periculo animæ, in beneficiis curatis, in causâ monachatus, in novis articulis dependentibus à primis antiquis, super articulis indirectè primis contrariis, in alia causâ inter diversas personas agitata, nec examinati ad unum finem, prohibentur repeti ad alium: super novis capitulis, vel articulis, vel super primo dicto confirmando, vel quando in primis articulis, non specificatur locus, tempus, aliæve circumstantiæ, quæ postea exprimentæ essent: quando agitur de probando eo, quod continetur super primis articulis de necessitate facti, non de necessitate probationis: vel de probanda qualitate contractus, vel negotii, in primis articulis probati: aut dependentibus à primis articulis, de quibus extra articulos primi testes deposuerunt, vel de probanda absentæ exceptione, in agnoscendo, vel

probando productio instrumento, notorio, aut evidentiæ facti causæve, vel famæ, *Farinac. latè quest. 75. nu. 122. & seqq. per tot. Gabriel. d. conclus. 21. iii. de testib. nu. lib. 1.*

Ratione iudicii & instantiæ repetitio testium & productio ulterior conceditur, quando testis idem, vel alius in diversa instantia producitur, in quâ scilicet exceptio rei iudicatæ objici non potest; sic in iudicio summario recepti, in plenario repeti possunt: & in iudicio arbitri, recepti, in alio ordinario produci possunt: vel priore iudicio, per nullitatis viam cassato alioque instituto rectè repetuntur, qui in priori instantia deposuerunt: similiter in iudicio inter diversas personas suscepto, & quoad tertium, ante conclusionem pro suo interesse competentem: in iudicio, quo modus agendi variatur & mutatur, peremptâ instantiâ: & examinati ad perpetuam rei memoriam, rectè producuntur post litem contestatam, renunciatio in primâ instantia facta, reproductionem non impedit in causâ appellacionis, secus verò publicatio, *Farin. d. quest. 75. num. 102. & seqq. Gabriel. conclus. 28. lib. 7.*

Repetuntur etiam quidam testes, ratione personæ producentis, quibus scilicet ille dicta & personas testium, primò productorum publicatorum, reprobet, vel confirmet dictum primi testis contra adversarii testes contrarios, & salvet personam ejusdem, vel prober confessionem partis. Sic quoque, si testis de novo repertus esset à producente, quem in prima productione ignoravit, aut alia causa superveniret, de qua producens tempore publicationis non cogitavit; vel quando impeditus factio adversarii, vel iudicis, non potuisset producere, aut attestacionem publicatarum esset oblitus, aut non posset instrui super eo, super quo vulgè producere testes, & ita cessaret timor subornationis: vel articulus primus confusè formatus esset; amississet & perdidisset attestaciones testium publicatorum, vel nondum cognovisset attestaciones: aut restitutionem in integrum impetraisset, vel renunciacionis rescissionem, *Farinac. d. quest. 75. num. 155. & seqq. Gabriel. d. conclus. 21. iii. de testib.*

Ex utriusque litigantis consensu repeti possunt testes, uti quoque ex silentio & tacita approbatione partis, non opponentis, *Farin. d. loc. nu. 179. & num. 375. & seqq. Gabriel. d. loc. Guil. lib. 1. obf. 105. nu. 14.*

Causam repetitioni quandoque etiam præbet ipse testis, quando scilicet ille est fide dignissimus & integerrimus, aut productus quidem, sed nondum examinatus, vel deponit, se prorsus nihil de causâ scire, aut obscure & ambigüè deposuit, vel testimonium suum prius vult declarare, corrigere, vel illi quid addere, vel id ipsam confirmare, quive dicti sui rationem nondum reddidit, aut cujus inhabilitas post publicationem cessavit, item quando testis de peritiâ suâ, vel de rei valore deposuit, vel ex credulitate sua, aut de falso argui potest: aut substantialia negotii in sua depositione omisit, aut ad eum nova novitia ex meliori fortè recordatione pervenit, *Gabriel. d. quest. 75. num. 195. & seqq.*

Gabriel. conclus. 28. lib. 7. & Farinac. quest. 66. num. 238. & seqq.

- 14 Judex denique sæpè repetitioni testium post publicationem attestationum, causam præbet, quando scilicet post publicationem ex officio testes examinat, aut ex mandato principis, vel publicationem testium per interlocutum tevocavit, vel non examinasset testes sæpè interrogatoriis, vel aliquo articulo; aut non diligenter & exactè accuratè examinasset, *Farin. q. 66. num. 262. & seqq. & quest. 75. num. 184. num. 225. & seqq. Menoch. quest. 34. nu. 17. Gabriel. d. loc. conclus. 21. tit. de testib.*
- 15 An verò repetitus testis, denud cogatur jurare, qui semel in depositione prima juravit; vide alibi apud *Hariman. Pist. quest. 41. lib. 1. quin productus novus testis alius jurare teneatur, dubium non est, Farinac. quest. 74. Geil. lib. 1. obs. 101. Mys. com. 4. obs. 77.*

Cap. 31. De sufficientia testis.

- 1 *Habitus testis quid.*
- 2 *Hujus dua partes.*
- 3 *Sufficientia testis quid.*
- 4 *Hujus duo membra.*
- 5 *Facultas & voluntas testis de testimonio prohibendo.*
- 6 *Facultas testandi unde.*
- 7 *Scientia seu intelligentia, memoria illius de facto.*
- 8 *Sensus corporis qui necessarius in teste.*
- 9 *Quando per duplicem corporis sensum ratio reddenda.*
- 10 *Ratio sermone reddenda & scriptura quando.*
- 11 *Rationem reddidit testis interrogatus.*
- 12 *Quando non interrogatus reddere rationem tenetur.*
- 13 *In probatione temporis immemorialium quomodo debet deponere.*
- 14 *Ratio, scio, quia vicinus sum, vel consanguineus, bona est.*
- 15 *Quando & in quibus non tenetur necessariò rationem reddere.*
- 16 *Voluntatem veri dicendi, quando testis dicitur habere.*
- 17 *Exempla hujus rei varia.*
- 18 *Suffragium contestis quid.*
- 19 *Suffragium hoc unico conteste perficitur.*
- 20 *In quibus causis plures duobus testes requiruntur.*
- 21 *Numerus testium sufficiens, arbitrio judicis relinquitur.*
- 22 *Legitima testis depositio quid.*

HActenus diximus de legitima testis productione: Hæsequitur nunc de ejusdem habilitate & integritate. *Vid. sup. 29. nu. 5.*

Habilitas testis est, qua persona & diffinita, seu testimonium testis, conferre esse idoneum ad probationem faciendam. Huic contraria est inhabilitas testis, de qua capite sequenti.

Habilitas hæc constat duabus partibus; sufficientia & legitimitas, & legitimitas ejusdem depositione.

Sufficientia est, qua persona testis per se censetur esse idonea ad testimonium perhibendum, *l. s. §. 2. de jure codicill. Vocari potest testis integritas, l. 1. in fin. C. qui pot. in pig.*

Hæc sufficientia rursus duobus membris constat & perficitur: scilicet, primò testis facultate & voluntate testandi de rei veritate: secundò suffragio contestis æquè idonei & legitimi.

Facultate & voluntate testandi, testis tempore depositionis & juramenti instructus esse debet; qualis ante, vel post hæc duo tempora fuerit, non refert, *l. 3. §. loc. ubi Dd. de testib. Mascardus conclus. 758. num. 2. & seqq. & conclus. 1356. num. 9. 10. Farinac. quest. 62. num. 296 306. & seqq. & quest. 55. num. 145. quando nimirum ad probationem actus, seu gestu negotii producit, secus, quando ad solemnitatem & substantiam actus alicujus adsumitur, ubi sufficientia ejus tempore actus, non depositionis, inspicitur, *Sichard. in l. 1. num. 14. 20. Cod. de testam. Farinac. quest. 62. nu. 297. & seqq. Mascard. conclus. 26. num. 10. Gabriel. de testib. conclus. 10.**

Facultas testandi est ex scientia, memoria & sermone testis de negotio & facto, de quo examinatur & interrogatur, non de jure, *l. hac consultißima. §. ut cum. C. qui test. fac. pass.*

Scientiã, seu intelligentiã & memoriã ideo testis instructus esse debet, quò causam justam, veram, manifestam, necessariam, probabiliter concludentem, *Farinac. quest. 70. num. 144. & seqq. de testib. testimonii, seu dicti sui & ab illo diversam ex sensu aliquo corporis, nempe visu, auditu, gustu, olfactu, tactu, vel sermone, aut ex sensu animi reddere possit, l. solam. ubi Sichard. & Dd. C. de testib. Levit. c. 5. 1. 2. Johan. c. 21. 24. Act. c. 10. 42. & seqq. Daniel. c. 1. Johan. c. 1. 1. Mascard. laud. conclus. 1369. per tot. Farinac. quest. 70. Nam dictum testis, ratione ab eodem allatã regulatur, limitatur & ampliatur, *Mascard. d. loc. num. 55. Farinac. d. quest. 70. num. 12.**

Ex sensu corporis scilicet illo, qui negotio & facto, de quo interrogatur, congruit, *Farinac. 70. num. 128. 1. Johan. cap. 1. 1. Levit. cap. 5. 1. 2. Menoch. lib. 1. quest. 25. num. 3. arb. judic. licet sæpius alius sensus pro alio tropicè usurpetur, d. quest. 70. num. 130. & seqq.*

Quòd si ratio duplici sensu corporis percipitur, etiam per utrumque illam reddere debet. *Pacianus lib. 1. cap. 10. num. 63. 64. 65. de probat. d. quest. 70. num. 135. 136. quamvis quandoque sufficiat per unum, qui scilicet magis prævalet & negotio gesto congruit, rationem dicti reddere, d. quest. 70. num. 137. Pacian. d. loc. num. 64. 65.*

Reddi-

- 10 *Redditur animi ratio hinc & inde & vita voce* testis, quandoque etiam scripto & nudo, *Farinac. quest. 80. num. 27. Et seqq. de legibus quest. 5. num. 11. 12. 13. Et conclus. 460. num. 3.*
- 11 Tum verò testis rationem & causam scientiæ suæ reddere tenetur, quando de ea interrogatur explicitè, vel implicitè, licet quodque suspensimè non interrogatus, rationem dicti sui assignare & addere debeat, nimirum, quando testatur de his, quæ nullo sensu corporeo, sed iudicio intellectus, sensus interno animi, percipiuntur, puta de fama, infamia publica, de consuetudine, de dominio, obligatione, de furore, valore, æstimatione rei, de alicujus ebrietate, ætate, diligentiâ, negligentia, iracundiâ, doctriâ, morte, itinere, habitatione, consanguinitate, dolo, hæresi, de feudo, de inimicitia, de negatiua, de consimbibus, de officio syndici, de delicto commisso in territorio, de dolo, interesse, de rei forma & modo negotii peracti, de clericali alicujus, de possessione civili, de rebus quarum qualitas sensu corporis non statim percipitur, de culpa, de jurisdictione, de sua opinione, vel credulitate, de iis, quæ sunt difficilis probationis, in quibus laborat intellectus, quando agitur de probatione instrumenti, vel reprobatione testis, quando pars redditionem causæ petit, aut deponit super æquiuoco, quod pluribus modis sciri & intelligi potest, de quibus singul. vide *Farinac. quest. 70. num. 42. 199. Et seqq. Et num. 6. 7. 48. 54. 46. 47. 77. 74. 62. 59. 60. 68. 69. 70. 73. 74. 61. 23. 34. 38. 39. 42. 44.* Item de negotio, mutuo, furore, stulticia, amentia, adulterio, amicitia, inimicitia, præscriptione, miraculis, jurisdictione, jure territorii, jure decimandi, turbatione possessionis, stipulatione, obligatione, comparatione litærum, tenore instrumenti, vi illatâ, deterioratione rei, de morte illata, itinere rei, ætate, habitatione, *Farinac. d. quest. 70. num. 45. 52. 56. 59. 60. 61. 66. 70. 71. 164. 165.*
- 13 In probatione temporis immemorialis testis deponere debet, se toto tempore memoriæ & scientiæ suæ, ita vidisse, & à majoribus suis audivisse, qui majores ita quoque à suis majoribus prius audiverint, neque se unquam contrarium audivisse, vel vidisse, *laë Gabriel. conclus. x. num. 82. Et seqq. tit. de præscripti. lib. 5. Cravetta de antiq. temp. part. 4. vers. materia. num. 38. Et seqq. Mylûng. respons. 11. num. 20.* addit, testem ad minus 50. annorum esse debere & deponere de 40. annis. Tempus immemorabile quod sit, *sup. lib. 1. cap. 9. num. 31. vide.*
- 14 Bona ratio est, quando testis dicit, se scire ideo, quòd vicinus, consanguineus est, maximè in probatione ætatis, habitationis, mortis, possessionis, usuratum, inhonestæ vitæ, hæresis, prodigalitatibus, blasphemiarum, domi gestorum. At in stupri, adulterii, furu, alteriusve delicti domestici, probatione non est bona, *Farinac. quest. 70. num. 164. 165. num. 170. 171. 180. 184. 195. 198. 199. 200. 203. Menoch. lib. 6. præf. 23.* quamvis admittatur in factò, quod non potest la-
- tere, oculos vicini, & quando verosimiliter, frequenter, vel plerumque notum esse solet vicinis, conjunctisve, vel in generis probatione & eorum, quæ non nisi iudicio intellectus percipiuntur, *Farinac. quest. 70. num. 198. 199. 202. 203. Menoch. lib. 3. præf. 133. Mascard. conclus. 1369.*
- Sunt etiam quædam negotia, in quibus testis, non necessariò dicti sui rationem & causam reddere tenetur, quando scilicet illa ex actibus interioribus facile percipi potest, vel deponeret super dependentibus à peritiâ artis suæ, vel conscientia sua, vel de facto, quod immediatè corporis & animi sensu percipi potest, aut depositio aliàs esset adminiculata, vel tacto semel data fuisset, vel in purganda innocentia inquisiti, in maleficio cadente in sensum corporis, suâ ipsius naturâ, & quando ratio non potest reddi per sensum corporeum, in numeratione pecuniæ, de actu, vel contractu celebrato, de colore rei alicujus, de cantu, gustu, tactu, odoratu, possessione naturali & corporali, *Farinac. quest. 70. num. 102. 151. 93. 95. 96. 97. 101. 106. 112. 117. 114. 115. 116. 117. 119. 120. 121. Mascard. conclus. 1369. Et 1363.*
- De causâ scientiæ suæ non interrogatus testis, eam reddere non tenetur, ubi aliàs rationem sponte apponere non jubetur, *d. quest. 70. num. 92. Et sequentibus.* aliàs, sine causâ scientiæ deponens, non ut homo, sed ut pécus testari dicitur & nescire factum, de quo queritur, *Mascardus conclus. 1369. num. 50. Farinac. d. quest. 70. num. 1. 2. vide lat. infra.*
- Voluntas dicendæ veritatis ex eo apparet, quòd non constat de testis affectione, malitia, odio, vitio, amore, aut falsi suspicione, quæ naturaliter solent homines à veritate dicenda avertere, vel ad effectus præconceptos inclinare, *Menoch. lib. 2. præf. 55. num. 3. Et Mascardus conclus. 1368. num. 2. 3. Wurmbs. lib. 1. præf. observans. 12. tit. 18. Clarus quest. 14. §. fin. præf.*
- Testis igitur omnis, qui non est amicus, vel inimicus litigantis, nec producentis consanguineus, ad finis, amicus, fautor, subditus, confederatus, vel commodum ex suo testimonio, vel incommodum expectat, vel ex causâ ipsa lucrum, nec qui improbus, fidei improbatæ, rectè dicitur carere suspicione falsi, & veritatis dicendæ propositum & animum habere, *Farinac. quest. 60. num. 29. Et seqq. Mascardus d. conclus. 1368. Et 1357.* Qualitas enim, quæ naturaliter homini inest, semper inesse præsumitur. *Arcias. reg. 7. præf. 1. Et seqq. Et Farinacius d. quest. 60. per tot.*
- Suffragium, alterum membrum sufficientiæ testis est, quo testis dicti sui habet suffragatorem & contestem unum, aut plures; cum unus testis non probet plenè. *Num. cap. 31. 30. Dims. cap. 17. 6. cap. 19. 15. Johan. c. 8. 17. Farinac. quest. 63. Menoch. lib. 2. cas. 99. num. 19.*
- Hoc suffragium, regulariter uno conteste idem 19

- testante cum alio, perficitur, *Farin. d. quæst. 63. num. 232. & seqq. per l. ubi. de testib. Matth. c. 18. 16. 2. Corinth. c. 13. 1.* tam in civili, quam criminali causa, *d. 20 quæst. 63. num. 233. & seqq.* Plures, uno conteste, requiruntur, quando probandum est, quod contra se juris præsumptionem habet, aut ubi convincendus est Episcopus; solutio debiti, de quo instrumentum extat, per 5. testes; probatur, nec non confessio factæ solutionis, ultima voluntas, seu testamentum per 7. vel per 5. testes; depositum pecuniar, vel alterius rei libram auri excedentis, per tres testes; confessio inventarii per tres; scriptura privata similiter per tres; præscriptionis interruptio per tres; ventris inspectio per tres; & divortium per 7. testes. De quibus singulis vide *Farinac. d. quæst. 63. num. 239. 242. 243. 246. 252. 253. 254. 257. & 1. Corinth. c. 13.*
- 21 Qui numerus testium sufficiens esse existimetur, arbitrio iudicis relinquitur, *Menoch. lib. 2. cas. 249.* à quo numerus effrenatus testium refrenatur, *Menoch. d. loc. laud. Farin. quæst. 80. de testib.*
- 22 Legitima testis depositio, est pars altera habilitatis testis, qua legitime examinatus sufficienter & rite testimonium suum iudici aperit, *Dont. c. 19. 17. & seqq. vide cap. præced.* in quo diximus, & patebit ex contraria forma, qua testis, aliàs idoneus & habilis, rejicitur. Hujus loci tit. D. & C. de testib.

- 23 Quid in deponente tali teste, & quia ad eo, à quo auditur, requiritur.
- 24 Testis de auditu alieno præsumptionem facit.
- 25 In antiquis testis, de auditu alieno probant.
- 26 Testis de auditu proprio quando probet.
- 27 Testis de eo cuius vocem agnoscit, in quibus probet.
- 28 Testis de voce audita ex interjecto pariete, vel velo.
- 29 Testis de audita scortatione & coitu.

DE testis habilitate diximus, sequitur de ejusdem inhabilitate, illi contraria. *Sup. cap. 31. num. 1.*

Inhabilitas testis est, qua persona vel dictum ejusdem fidem & probationem non facit. cui contraria est salvatio inhabilitatis, de qua c. 36.

Hæc inhabilitas existit ex insufficientia testis, vel de-
positione ejusdem illegitima.

Insufficientia testis est, qua persona illius non est idonea ad testimonium perhibendum, idque propter facultatem testandi denegatam, vel voluntatem veri dicendi corruptam, vel defectum contestis suffragantis & contestantis.

Insufficientia ex denegata testandi facultate est, quando testis caret sensibus ad testimonium perhibendum necessariis, illis scilicet, quibus rei scientia, intelligentia, cognitio & memoria comparatur & habetur: videl. auditu, visu, gustu, olfactu, tactu, sermone & ratione, *Siracid. c. 19. 1. 2. & seqq.* quales testes in totum à testimonio repelluntur & inepti judicantur. *Gabriel. tit. de testib. conclus. 7. num. 8. conclus. 10. num. 48. & seqq. Farinac. quæst. 55. num. 110. 247. & quæst. 57. num. 96. & quæst. 61. num. 109. & seqq.* quibus ferè pares judicantur qui sensus hosce non integros & perfectos habent, *arg. §. præterea. Instis. quibus non est permiss. test. l. fin. de jur. & fact. ignor.*

Propter defectum itaque rationis, testimonium dare non possunt, furiosus, demens, phreneticus, indiscretus, insanus, fanaticus, etiam de iis, quæ ante furorem, vel defectum viderunt, *Mascardus conclus. 828. & 1358. num. 23. Farinac. quæst. 61. num. 1. & seqq.* Furore, vel defectu cessante, testes esse possunt, non tamen de iis, quæ in furore viderunt, *Farinac. d. loc. num. 13. 14. 15.* dissentit *Mascardus conclus. 1356. num. 10. & conclus. 828. num. 6. 7.* Sic nec testimonium perhibere potest omnino fatuus & indiscretus homo & stolidus, ebrius, prodigus, impubes, *d. quæst. 61. num. 16. & seqq. Mascardus conclus. 1358. num. 9. 38. & 579. Menoch. cas. 326. arb.* In articulo & agone mortis existens, cui memoria, iudicium & intellectus languescit & deficit, quamvis iudicis arbitrio relinquatur, quatenus huic sit credendum, *Farinac. quæst. 80. num. 105. & seqq. & quæst. 46. per 301. Gabriel. conclus. 32. lib. 7. Menoch. lib. 2. cas. 89. num. 30. & cas. 97. n. 1. & lib. 5. præf. 5. n. 17. 19. Mascardus conclus. 144. num. 8. 9. & conclus. 999. num. 7. 8.*

Cap. 32. De testium inhabilitate ex insufficientia & defectu facultatis testandi.

- 1 Inhabilitas testis quid.
- 2 Unde illa existat.
- 3 Insufficientia testis quid.
- 4 Insufficientia ex denegata testandi facultate.
- 5 Propter defectum rationis, qui non possunt testari.
- 6 Propter defectum externi sensus necessariis, qui.
- 7 Propter non integram rationis usum, qui prohibentur.
- 8 Minor, quando testari possit.
- 9 Mulier, in quibus causis testis esse potest, & in quibus non.
- 10 Androgynus an testis esse possit.
- 11 Testis non cognoscens litigantes, non probat.
- 12 Limitatio prioris regule.
- 13 Testis sine ratione scientia deponens, non probat.
- 14 Concludens causa scientia & necessaria qua dicatur.
- 15 Testis deponens de sua credulitate, non probat.
- 16 Limitatio hujus regule.
- 17 Testis deponens de re, quam non amplius recordari potest, non probat.
- 18 Testis de auditu.
- 19 Testis de auditu alieno, nihil probat.
- 20 Limitatio hujus regule.
- 21 Requisita deponentis de auditu alieno.

Pubes major, de his, quæ in ætate impuberi vidit, testis esse potest, modò illa talia sint, quæ in sensum pupilli, tempore ætatis pupillaris, cadere poterunt, *Farinac. d. quæst. 58. num. 58. Mascardus conclus. 1246. num. 11.*

6 Propter defectum externi alicujus sensus, testis esse nequit, mutus, surdus, copulativè, nam mutos saltem, vel surdos admittitur. *§. testes autem. Instit. d. 28. ffam. ordin. l. 10. discretis. C. qui test. fac. poss. Farinac. quæst. 61. num. 36. & seqq. Mascardus conclus. 1358. num. 24. & conclus. 1083.* & qui aliquo modo sensum mentis suæ significare potest, imprimis, quando ex casu aliquo talis factus, scribere potest, *Farinac. d. quæst. 61. num. 46. & seqq. 51. 52. per d. l. 10. discretis. Mascardus d. conclus. 1358. num. 25. 26.* Ita nec testis esse potest carens manibus, *Mascardus conclus. 1358. num. 24. & conclus. 1083. cæcus. d. conclus. 1358. num. 27. 28. Farinac. d. quæst. 61. num. 19. 20.* qui tamen de iis, quæ antè quàm oculis caperetur, vidit, testis esse potest, *Farinac. d. quæst. 61. num. 32.* & de iis, quæ auditu percipiuntur, de formalibus ab alio prolatis, de voce, matrimonio & aliis, *Farinac. d. loc. num. 23. & seqq. Mascard. conclus. 278. num. 10. 11.*

7 Hisce similes sunt quidam, qui propter non integrum usum rationis constantiamque iudicii prohibentur, sed non omnino, neque in solidum & semper, sed quibusdam in causis, ut sunt minor, femina, similes quoque, qui dicti sui rationem omnino non reddunt, vel reddunt quidem, sed non congruentem & necessariam. *Vide sup. cap. 29. de sufficientia testis.*

8 Minor annis 25. in causis criminalibus testis esse non potest, habetur enim iudicii imbecillus, lubrici & temerarii, *l. testimonium. de testibus. Farinac. quæst. 58. num. 10. & seqq. Viru. com. op. vers. num. in criminalib. Mascard. conclus. 1246. num. 5. & seqq.* In civilibus verò, præsertim in exiguis, testis esse potest, *Farinac. quæst. 58. & Mascard. conclus. 1246.*

9 Mulier in causis criminalibus testis esse non potest de jure canonico, jure civili verò in his testis non omni exceptione major dicitur, quando agitur de pœna non corporali, sed capitali. Ratio est, quòd illa mendax, fallax, dolosa, mutabilis, fragilis, corruptioni obnoxia, inconstans & varia dicitur, *Farinacius quæst. 59. num. 23. & seqq. Soretz. in thesaur. com. opin. lit. M. num. 258. & lit. T. num. 133. Mascardus conclus. 762. num. 11.* qui in criminalibus mulierem non prohiberi asserunt, & *Clarus quæst. 24. §. fin. præf. Gomef. c. 12. num. 23. var. resolut. de probat.* Admittitur mulier in criminalibus civiliter intentatis, & quando iudex per viam inquisitionis, vel denunciationis procedit, & ubicunq; infames aliq; inhabiles testes admittuntur; item ad præsumptionem faciendam, *Farinac. d. quæst. 59. num. 5. & seqq. Mascard. conclus. 762. num. 15. Clarus d. loc.*

In causa civili, mulier testis esse potest, *Farinac. d. quæst. 59. num. 32. & sequentib.* etiam in causa matrimoniali, *d. quæst. 59. num. 33. Mascardus d. loc. num. 7.*

& pro integræ fidei teste habetur, *d. quæst. 59. num. 35. 36.* sed tamen etiam in quibusdam mulier non admittitur testis: uti in feudalibus in causa criminali, cuius pœna fisco applicatur: in scriptura privata, tribus testibus subscribenda; in probatione tenoris instrumenti periti, in contractibus, *Farinac. d. quæst. 59. num. 9. 6. 7. 41. 42. 47. 48.* in testamento, etiam rustici, vel in quo heredes ab intestato instituti, vel condito inter liberos legitimos & naturales, ad pias causas, militis, factòve tempore pestis, ut quidam existimant, quorum sententia merito est rejecta. *Farinac. d. quæst. 59. num. 72. & seqq. Gabriel. lib. 4. conclus. 4. num. 5.*

Mulieri in hac re similis est androgynus, nisi ex sexu altero masculino prævaleret, *Farinac. d. quæst. 59. num. 57. 58.*

Testes similiter partes litigantes non cognoscen-
tes tempore, quo de eorundem dictis factisque deponunt, non probant, *Farinac. quæst. 71. num. 32. & seqq. 57. 58. 59.* nisi in instrumentis, *d. quæst. 71. num. 47.* non in apocha, vel nisi in inventario & qualibet scriptura, nomine contrahentis imperitii, scripta ab alio, testamentisve adhibiti fuissent, *Farinac. d. quæst. 71. num. 45. 48.* Ut vicissim testes cognoscantur à litigantibus, non est necesse, *Farinac. d. loc. num. 60. per alleg. ibid.*

Testis deponens sine ratione & causa scientiæ, non probat, præsertim, quando rationem reddere tenetur, quam non dat, vel minus necessariam bonam & concludentem, qui nec indicium facit, imò ipso jure nullus dicitur, præsertim in criminalibus, *l. solam. ubi Siehard. C. de test. Farinacius quæst. 70. num. 1. & seqq. 8. 9. 13. 14. 15. Mascardus conclus. 1399. num. 51. & seqq. & conclus. 459. Menoch. lib. 1. quæstio. 25. arbit. judic. & ut pecus testari dicitur, sup. num. 15. in fine.*

Causam scientiæ non sufficientem & non necessariò concludentem dicitur dare quoque ille, qui de facto, tempore nocturno patrato, deponit, qui, nisi vocem loquentis se agnovisse, nec lumen illuxisse sibi addit, non probat, quamvis Menochius pro iudicis arbitrio fidem facere, vel minus existimet, *Menoch. cas. 525. num. 13. & seqq. Clarus quæst. 21. & 53. §. fin. præf. Mascard. conclus. 136. Farinac. quæst. 68. num. 62. & seqq.*

Eadem ratione testis deponens de sua credulitate, etiam bona & rationabili, sive in dicto principali, sive in ratione dicti, non probat, nec testis propriè dicitur, *Farinac. quæst. 68. num. 62. Mascardus conclus. 458. num. 1. & seqq.* aded, ut nec præsumptionem, etiam minimam faciat, vel numero testium similium juvetur, *Mascard. d. conclus. 458. num. 9. Farinac. d. loco. num. 66. & seqq.*

In quibusdam tamen admittitur testimonium de sua credulitate, nimirum in iis, quæ directò aliàs probari non possunt, aut per sensum corporis percipi & plene cognosci, *Farin. d. quæst. 68. num. 81. 82. Mascard.*

d. conclus. 1363. num. 10. & seqq. Sic etiam in iis, in quibus præsumpta, non concludens probatio sufficit, quæzve sunt probationis difficilis, ut est filiation, adulterium, copula carnalis, ætas, valor, *Farinac. d. loc. num. 83. 84. 88. 92. 93. 94. 98. Menoch. cas. 116. lib. 2. arb. Mascard. d. loc.* Item in iis, quæ in pectina artis suæ consistunt, *d. quest. 68. num. 95. 102.* ubi testes de auditu probant, vel quando testis primò deponit se credere, deinde de veritate rei & scientia sua, vel contrà, aut utrumque simul conjungit, & quibusdam aliis, *Farinac. d. loc. num. 100. 102. & seqq.* imprimis, quando credulitatis suæ rationem sufficientem reddit, *d. loc. Farinac. num. 111. & seqq.*

17 Testis quoque deponens de re, quam amplius recordari non potest, non est idoneus, *Mascard. conclus. 1340 num. 7. Farinac. d. loc.*

18 Similiter testis de auditu deponens, ex eoque rationem scientiæ suæ adferens, non probat: ubi tamen distinguendum, an ex auditu alieno, vel proprio, causam testimonii sui adferat, *Menoch. cas. 475. lib. 2. arb. Pacian. lib. 1. c. 9. de probas.*

19 Ex auditu alieno deponens, vel rationem dicti sui adferens, nihil probat, etiam si de eo audierit qui præscens fuit, aded ut neque indicium ad torturam faciat, vereque testis non dicatur, etiam si fama cum tali testimonio concurrat, *Farinac. quest. 69. num. 26. & seqq. Gabriel. lib. 1. tit. de testib. conclus. 1.*

20 In quibusdam tamen testimonium de auditu alieno pro arbitrio iudicis probat, nimirum in iis, quæ sunt difficilis probationis, vel in quibus modica scientia testis fidem facit, *Menoch. cas. 475. lib. 2. arb. Farinac. d. q. 69. num. 48. & seqq.* Item in factis tempore pestis, in rei defensione, ubi non agitur de alterius præjudicio: item de credulitate, in probanda filiatione, consanguinitate, metu, fraude heredis, in possessorio, quando in examine ex ore testis audiverunt, in causa matrimonii, in probatione, memoria hominum non extare, de quibus singulis vid. *Farinac. d. quest. 69. num. 55. & seqq. Gabriel. d. loc. lib. 5. tit. de præscrip.*

21 Sed tamen in his omnibus, ut probatio perficiatur, necesse est, ut deponens de auditu alieno, eos, à quibus audivit, nominet, etiam non interrogatus, *Menoch. cas. 475. num. 14. Farinacius d. loc. num. 75. 76. & à quibus audivit, sint plures, iique graves & fide digni, antiquiores, & iidem à quibus testes reliqui quoque audiverint & singuli testes per se, quique tempore depositionis sint mortui, & deponens sit integre fidei & famæ, & ante litem motam audiverit, & deponat, se simul credere, quod deponit ita esse & se habere, atque in nullo alio deposito ejusdem deficiat, *Farinacius d. quest. 69. num. 85. & seqq. Pacianus d. cap. 9. num. 37. & sequentibus. Menoch. cas. 475.**

22 lib. 2. arb. Ex quibus constat, horum requisitorum quædam pertinere ad testem deponentem, quædam ad eum, à quo audivit. Ad deponentem, nimirum 1. nominatio eorum, à quibus audivit. 2. integritas fidei & famæ. 3. auditus ante motam contro-

versiam. 4. credulitas & opinio, seu persuasio ejus de depositionis integritas. In eo à quo deponens audivit, requiritur 1. ut non sit unicus, & singularis, sed plures simul. 2. hi plures singuli, sint graves & fide digni. 3. & tempore depositionis mortui. *Gabriel. laud. conclus. 3. lib. 2. tit. de testib. Farinacius d. loc.*

Alias testis de auditu alieno deponens, præsumptionem quandam facit pro iudicis arbitrio, quæ onus probandi in alium transfert, quod tamen meritò ab aliis, quorum opinio magis communis, improbat, *Gabriel. dist. loc. Pacianus d. cap. 9. num. 31. & seqq. Farinac. d. quest. 69. num. 34. & seqq.* ut neque semiplenam probationem faciat, quamvis concurrentibus aliis adminiculis, causa in qua ex præsumptionibus judicatur, pro iudicis arbitrio probet. *Pacian. d. loc. Menoch. d. cas. 475.*

Consanguinitatem, testimonio de auditu alieno probati dixi, quod intelligendum, modò testis audiverit à majoribus & antiquioribus suis, & gradus cognationis declaret, viderit insuper, tales consanguineos se pro consanguineis tractare, & causa sit antiqua, memoria hominum excedens, nec gravis præjudicii, concurrentibus reliquis requisitis, de quibus antea dixi, *Farinacius d. questio. 79. num. 103. & sequentibus.*

In antiquis testibus de auditu probant etiam sine fama & aliis adminiculis, modò tempus antiquum non minus 100. annorum sit, aut arbitrarium, nec in his antiquis verus hominis actus requiratur, & cætera requisita concurrant, *Pacian. d. cap. 9. num. 45. & seqq. Menoch. d. cas. 475. Farinacius d. quest. 69. num. 140. & seqq.*

Testis de auditu proprio, qui immediatè in audientis persona percipitur, similiter quilibet de proprio sensu suo, gustu, olfactu, tactu, odoratu, probat, quando deponit de re, quæ non nisi per sensum istum percipitur, aut actus aliàs visui conveniens propriè, non omnino etiam auditui inconveniens est, vel sensui utriusque, *Menoch. cas. 475. num. 3. Farinac. quest. 69. num. 148. & seqq. Pacian. d. lib. 1. c. 10.*

Testis de auditu proprio ab iis percepto, quorum personam ad vocem cognoscit, probat, quam loquentis vocem bene notam habet, *Farinac. d. quest. 69. num. 104. & seqq. Pacian. d. c. 10. num. 7. & seqq. & 41.* qui tamen in ultimis voluntatibus testamentivæ non censetur esse sufficiens, quòd in hisce testis audire & videre testatorem debeat, *Farinac. d. loc. num. 173. per l. si non. C. de testam.*

Testis de auditu proprio, qui dicit se ex interjecto pariete, vel velo cortinæ audivisse illum, cujus vocem notam habet, probat, quando alix personæ loquenti non aderant, & deponens loquentem eodem in loco viderit, & alia insuper adminicula concurrunt, *Menoch. cas. 475. num. 10. 19. 22. Pacian. d. cap. 10. num. 26. 27. 32. 33. Farinacius d. quest. 69. num. 175. 194. & seqq.* Sed tamen hic in maleficiis non admittitur, & in quavis

quavis ultima voluntate, item tempore pestis, infirmitatis & morbi loquentis. *Farinac. d. loc. num. 183. & seqq. Pacian. d. loc. num. 19. & seqq.*

- 29 Testis de auditu proprio, quo dicit se audivisse Titium & Bertam se carnaliter cognoscentes, probat copulam pro arbitrio judicis, imprimis aliis adminiculis concurrentibus, *Menoeb. cas. 475. num. 19. 22. Farinac. d. loc. num. 197. & 214. 215.*

Cap. 33. De inhabilitate testis ex odio ejusdem.

- 1 Qui testes dicantur non habere voluntatem veri dicendi.
- 2 Dna suspicionis causa.
- 3 Testis suiipsum odio, quando repellitur.
- 4 Odium ob quod testis rejicitur.
- 5 Infamis testis, quando rejicitur, vel admittitur.
- 6 Exempla testium infamia notatorum.
- 7 Testis in manifestis flagitiis harena, non probatur.
- 8 Qui praeterea infamas testes esse non possunt.
- 9 Corruptus pretio, vel promissis, non probatur.
- 10 Subornatus non probatur.
- 11 Qui lucrum, vel commodum ex suo testimonio sperat.
- 12 Instruatus ab alio testis, non probatur.
- 13 Litigator continuus, litis redemptor, humilis, vilis, abjectus, quatenus non probatur.
- 14 Prodigus, decoctor, in quibus non probatur.
- 15 Notarius duobus signis utens, fidem non meretur.
- 16 Occultans suum protocolium, omittens solemnitates, manifestans secretum, extra territorium creatum scribens, vel suspectus, non probatur.
- 17 Sacerdos revelans secreta, non dignus fide.

DE insufficientia testis, quae oritur ex defectu facultatis veri dicendi, haecenus: sequitur de insufficientia & inhabilitate illius ex defectu voluntatis testimonii veri perhibendi. *Sup. cap. 32. nu. 3.*

- I Voluntatem veritatis dicendae non praesumuntur habere, quorum fides gravatur ob suspicionem affectionis & inclinationis alicujus naturalis verae, vel praesumptae, qua testis affectibus suis a veritate dicendae proposito dimovetur, *Farinacius quest. 60. num. 20. & seqq. Menoch. lib. 2. praesumpt. 55. num. 3. Mascardus conclus. 1368. num. 2. 3. & conclus. 1357. num. 3.* Ratio est, quod qualitas, quae naturaliter homini inest, semper adesse praesumatur, *Alciat. reg. 1. praes. 1. & seqq. vide Farinacium quest. 60. num. 1. & per tot.* Ita ut ex parte, non in totum repellatur, sed fides ejus saltem minuat, *Mascardus conclus. 1356. num. 8. Gabriel. conclus. 5. num. 4. 5. 6. lib. 1. de testibus.*

Ob suspicionem testis rejicitur suiipsum odio, vel favore partis litigantis.

Odio suiipsum, testis repellitur, quando ipso jure, 3 partibus etiam nihil opponentibus, a iudice ex officio non admittitur ad testimonium perhibendum, & fides illius minuitur, *Farinac. quest. 62. num. 192. & quest. 56. num. 34. 145. 256. Mascardus conc. ul. 408. num. 20. 22. & conclus. 1356. num. 11. 12. 13. 14. Menoch. lib. 2. cas. 239.*

Odium ejusmodi, quo testis inhabilis & non idoneus redditur, est, quo eidem, propter malefium, fides abrogatur, qui notatus est infamia, *Mascardus conclus. 1356. num. 2. 3. 4. Farinacius quest. 56. ubi rationes adferunt, Gabriel. conclus. 18. lib. 1. tit. de testibus.*

Infamis itaque, nota, non occulta infamia juris, omnino repellitur, tam in civilibus, quam criminalibus causis, aded ut nec contra alium infamem admittatur, *Farinac. d. quest. 56. num. 98. 99. num. 36. & seqq. 86. per l. 3. §. lege de testib. dissentit Menoch. lib. 1. quest. 27. Mascardus conclus. 462. & 1358. num. 56. 72. infamis, infamia facta, in criminalibus testis esse nequit, Farinac. quest. 56. num. 115. & seqq. Clarus quest. 24. §. fin. In civilibus causis pro iudicio arbitrio admittitur, Farinac. d. loco. num. 100. & seqq. Menoch. d. loc. quest. 27. exceptis tamen arduis, vel in quibus lege omni exceptione majores testes requiruntur, nec non in causa matrimoniali & ingratitudinis, Farinac. d. quest. 56. num. 107. 108. 109. & seqq. Restitutus ad famam & honores, ad testimonium admittitur, Farinacius d. loc. num. 79. & seqq. Menoch. d. quest. 27. num. 7. uti & vitam probam & emendatam post poenitentiam agens, Farinacius d. quest. 56. num. 134. & seqq. Mascardus conclus. 1356. num. 16. ubi limitat.*

Ejusmodi infames, qui odio suiipsum repelluntur, sunt damnati publico iudicio, pure proscripti, excommunicative, excommunicatione majori, quae a perceptione sacramentorum & communione fidelium separat, sive sit occulta, sive manifesta, *l. 3. §. 5. de testib. Infamos. de public. jud. Farinacius quest. 56. num. 240. & seqq. 265. & seqq. Gabriel. tit. de testib. conclus. 19. Menoch. lib. 6. praes. 60. Mascardus conclus. 705. & 1356.* Bannitus etiam propter contumaciam suam, scilicet in causa, seu facto famoso, de quo aliam constat, rejicitur, *Farinacius quest. 56. num. 301. & seqq. 326.* licet hic extra locum proscriptionis non repellatur, *Farinacius d. loc. num. 334.*

Sic etiam repellitur homicida, Sodomita, fur, adulter, sacrilegus, incestuosus, veneficus, perjurus, falsarius, magus, latro & similes, qui sententia damnati, vel alio modo convicti sunt, *Farinac. quest. 56. num. 126. & seqq.* item proditor, perjurus, etiam emendatus, aut una in parte saltem perjurus, *Mascard. conclus. 1356. num. 37. Farinac. quest. 56. num. 186. & seqq. Soreix in lit. T. num. 205.* Item ob vitae turpitudinem ab officio

motus, *Menoch. d. quæst. 27. lib. 1. arb. repetundarum damnatus, vel ob crimen famosum, l. 15. repetundarum. l. 21. ob crimen. D. de testibus.* ob calumniam, perjurium, *Farinac. quæst. 56. nu. 167. & seqq. Menoch. cas. 192. lib. 2. arb.* accusatus de maleficio diffamante, pendente accusatione, idoneus testis non est, neque inquisitus, vel denunciatus in causis criminalibus, *Farinac. d. loco. Mascard. conclus. 1168.*

7 Nec testis esse potest in manifestis flagitiis hærens & perseverans, meretrix, leno, concubiniarius, usurarius, ebriosus, aleator, lusor ludi vetitii, & scurra, histrio, atheus, profanus, epicureus, infidelis, hæreticus, apostata, Judæus, neophytus, *Farin. d. quæst. 56. num. 283. 284. 358. 363. & seqq. 352. & seqq. 434. & seqq. 427. & seqq. 439. & seqq. 205. & seqq. Menoch. cas. 339.* quamvis contra suæ sectæ & professionis homines, testis esse potest, & adversus Christianum producentem, aut in favorem alterius Christiani, *Farinac. d. quæst. 56. num. 216 & seqq.*

8 Rejicitur quoque spurius, ex coitu damnato natus, *Mascard. conclus. 1356. nu. 31. Menoch. cas. 464. num. 17.* carceratus ob crimen famosum, aut sæpius inquisitus, cæsus fustibus, bestiarum, scenicus, harenarius, artem ludicram quæstus causa exercens, prohibitus

9 militare in bello, servus, sceleratus quilibet, participes criminis, corruptus pretio vel promissis, aut subornatus, *Farinac. d. quæst. 56. num. 131. 180. & seqq. 456. 10 440. & seqq. 126. & seqq. etiam ille, qui accepit pecuniam, ut verum diceret, licet hujus dictum contra corruptentem probet, d. quæst. 56. num. 340. & seqq.*

11 *Menoch. cas. 310.* Similiter qui sperat ad se aliquid nomine testimonii perventurum, licet nihil sit promissum, *d. quæst. 56. num. 253.* precibus rogatus ad deponendum, non dicitur corruptus, *d. quæst. 56. num. 266. & seqq.* nec qui accepit aliquid post depositionem, quod non erat antea promissum, *d. quæst. num. 233. 278.* In dubio testis pecuniam accipiens ante depositionem, falsum dixisse præsumitur, donec contrarium probeatur, *Farinac. d. loc. num. 339.* Precibus inductus ad testificandum, non probat, nec instructus ab Advocato, vel alio, nisi bona fide instructus fuisset ad veritatem dicendam, & dicti sui rationem redderet & congruè deponeret; neque instructus dici potest qui revelat parti, quid sit dicturus, *Farinac. quæst. 77. num. 236. & seqq. & quæst. 67. num. 283. 287. 290. 293. & seqq. Adynsing. cons. 9. observat. 75. Mascardus conclus. 1358.*

13 Idoneus testis etiam non dicitur litigator continuus, litis redemptor, vilis, humilis, abjectus, licet hic non tam repellatur, quam quoddam ejusdem fides minuatur, *Farinac. quæst. 56. num. 461. & quæst. 57. nu. 34. & seqq. Mascardus conclus. 1358. & 1155. Menoch.*

14 *lib. 5. præf. 25. num. 7.* Item decoctores & prodigi in criminalibus, non civilibus, nisi arduis causis, *Farinac. quæst. 56. num. 446. & seqq. Menoch. lib. 1. quæst. 27. arb. ex suo luxu & vitio pauper factus, ille, cui bonus est interdictum, calumniator, in fraudem testimo-*

nii sui infirmandi maleficium committens, liCTOR, satellites, apparitor propter infamiam & vilitatem suam, *Menoch. lib. 2. cas. 96. Farinac. quæst. 57. num. 1. 2. 3. & quæst. 56. nu. 457. & seqq. 459. 164. & quæst. 56. num. 371. Mascard. conclus. 1358.*

Notatio itidem duobus signis utenti non creditur, 15 vel scribenti ad alterius dictationem, celandive suum protocollum, vel illud non penes le retinenti, aut omittenti solemnitates instrumentum, manifestanti secretum & arcanum sibi commissum, rogato in loco occulto, corrigenti, mutanti instrumentum privata suâ autoritate; extra territorium creatus scribenti & attestanti, omni aded Notario, qui ex causa justa redditur suspectus, *Mascard. conclus. 1098. nu. 21. 22. 23. & seqq. Menoch. casu 311. & 111.*

Sacerdoti quoque confessionem revelanti, adversus 17 consistentem, non habetur fides, *Mascard. conclus. 377. num. 1. 2. Menoch. lib. 1. quæst. 89. nu. 26. 27. de præsumpt. Farinac. quæst. 51. num. 96. & seqq.*

Cap. 34. De testis inhabilitate ex favore partis proveniente.

1 *Favore partis adversæ, quando testis redditur non idoneus.*

2 *Quod fit ex persona, vel causa ejusdem.*

3 *Ex persona ob amorem, vel odium ejusdem.*

4 *Ob amorem, quo producentem prosequitur testis.*

5 *Amor hic ex necessitudine, vel obsequio profectus.*

6 *Ob necessitudinem cognationis non sunt idonei usque ad gradum 7.*

7 *Usi cognatus, agnatus producentis.*

8 *Liberi etiam naturales, incestuosi repelluntur.*

9 *Frater, soror prohibentur.*

10 *Adfinis ex linea descendente, vel ascendente, prohibetur.*

11 *Adfinis ex linea collateralis usque ad gradum quartum prohibetur.*

12 *Amicus non vulgaris, nutritor, domesticus.*

13 *Familiaris pro vaide familiari, & fautor, non admittitur.*

14 *Cui à prolucente imperari potest.*

15 *Subditus, quando pro suo mediato magistratu testis esse possit.*

16 *Qui est in potestate producentis, servus, vasallus testis.*

17 *Populus pro suo superiore imperante testis.*

18 *Ecclesia pro suo episcopo.*

19 *Clientis pro suo patrono, præpositus à domino pro præponente.*

20 *Discipulus, ancilla, mercenarius, colonus, famulus.*

21 *Negotiorum gestor, institor, præpositus, alumnus, filius spiritualis.*

22 *Domesticus contra dominum quando admittitur.*

23 *Ob odium & inimicitiam testis non idoneus dicitur.*

24 *Quæ-*

- 24 *Qualis & quanta inimicitia, vel odium hic sufficiat.*
- 25 *Qua etiam in criminibus exceptis testem repellat.*
- 26 *Neque ad inquirendum, vel torquendum admittitur.*
- 27 *Commorantes & versantes cum inimicis, etiam repellendi.*
- 28 *An laicus contra clericum & contra, testis esse possit.*
- 29 *A testimonio ob causam persona quidam rejiciuntur.*
- 30 *Commodum & interesse ut repellat testem, quale esse debeat.*
- 31 *Commodum illud in bonis, vel favore, compensatione, lucro, laudo vel gratia consistit.*
- 32 *Incommodum in periculo, damno, reprehensione, metu.*
- 33 *Parti & testis nemo esse potest.*
- 34 *Heres & legatarius testis esse nequit.*
- 35 *Testis esse nequit, quomodo causa attingit, aut spectata est.*
- 36 *Exempla horum testium.*
- 37 *Primus auctor & diffamator in causa injuria, testis esse nequit.*
- 38 *Consimilem causam habens & praesudicium exponens.*
- 39 *Collega in causa collegii.*
- 40 *Civis in causa universitatis.*
- 41 *Conspirans in eodem delicto.*
- 42 *Consilium, vel auxilium praebens.*
- 43 *Collator beneficium, Comes Palatinus, Doctor de consuet. testis.*
- 44 *Socius confors in causa civili.*
- 45 *Socius neque in causa criminali, neque pro socio, neque contra eundem testis est.*
- 46 *Confessio socii, quatenus admittitur.*
- 47 *In quibus causis socius criminis admittitur & interrogari potest.*
- 48 *Requisita 7. ut socius criminis probet.*
- 49 *Spes compensationis lucri, favoris, gratia, laudis, benevolentia, vel contra damni, metus, dedecoris, vel incommodi, testis fidei derogant.*
- 50 *Qui ob hanc commoti, gratia, laudis, spem rejiciantur.*
- 51 *Administrator, gestor negotiorum, prohibentur.*
- 52 *Tutor, curator etiam finito officio prohibetur.*
- 53 *Sollicitator pro domino suo.*
- 54 *Patronus, defensor, advocatus, etiam finito officio.*
- 55 *Excusator, mediator, proxeneta testis esse nequeunt.*
- 56 *Judex, vel arbiter delegatus, quando testes esse possunt.*
- 57 *In quibus judici testandi credendum.*
- 58 *Assessor testis esse nequit.*
- 59 *Sperans lucrum, vel commodum, aut favorem ex suo testimonio.*

- 60 *Pauper quando testis esse possit.*
- 61 *Vilis, ignobilis, quando testis esse possit.*
- 62 *Insufficiencia testis ob defectum confessus.*

DE defectu testis, quo ille ob suspicionem & odium proprium non idoneus dicitur, nec fide dignus, capite praecedenti dictum est. Sequitur de suspicionem testis orta ex ejusdem partis favore.

Favore ergo partis adversae, contra quam producit testis, idem rejicitur non omnino, sed, vel volente & consentiente eadem, inhabilis redditur, qui alias pro idoneo admittitur, *Farinac. quest. 62. num. 186. & seqq.* Vel invitae etiam eadem cum alio idoneo concurrentem, aliusve adminiculis adjutus, admittendus est, *Mascardus conclus. 412. num. 2. 3. Gabriel. tit. de testibus. conclus. 13. & seqq. lib. 2. & conclus. 5. 6. 7.*

Favore partis adversae, testis rejicitur ex duplici causa: ex persona scilicet, vel ex causa ejusdem.

Ex persona producentis, quam testis amore, vel cuius adversarium, odio prosequitur. Atque hic iudicis arbitrio relinquitur, propter quem amorem, vel odium testis a testificando repellatur, *Farinac. quest. 60. num. 12. Mascard. conclus. 137. num. 17.*

Amore partem producentem testis prosequitur, quam voluntate propensa, favore & benevolentia, naturaliter quadam affectione complectitur.

Amor, quo testis rejicitur, duobus vinculis potissimum continetur: Necessitudine, vel obsequio, quibus obstricti producenti, domestici, generali appellatione, vocantur, qui in criminalibus nullam omnino fidem faciunt, etiam civiliter intentatis, in civilibus, non plenam, *Menoch. lib. 2. cas. 104. Farinac. quest. 54. num. 6. 7. & seqq. Mascardus conclus. 408. & 68.*

Necessitudo illa testis rursus est ex cognatione & affinitate, vel amicitia, *Farinac. d. quest. 54.*

Ob necessitudinem cognationis rejicitur omnis cognatus, agnatusve in linea descendenti, vel ascendenti producentis, indefinite, non habita ratione emancipationis, aut potestatis, *l. 4. l. 9. C. de testib. Gabriel. tit. de testib. lib. 1. conclus. 13. & 17. Farinac. quest. 54. num. 156.* Similiter repellitur omnis, qui est in linea collateralis producentis usque ad gradum septimum, vel decimum, pro arbitrio iudicis, *Mascardus quest. 5. num. 64. 65. 68. 69. & conclus. 74. Gabriel. d. loco conclus. 13. num. 8.*

Sic ergo cognatus, agnatusve, in causa sui cognati, vel agnati producentis, testis esse prohibetur, uti patens; pater sive mater, pro filio, filia, nepote, nepote, & sic deinceps, *Mascardus conclus. 137. num. 46. & conclus. 408. & 310. Farinac. quest. 54. num. 144. & seqq. Gabriel. d. loc. conclus. 17.* nec filius, filia, pro parente, avo, avia, & sic deinceps, citati *Dd. d. loci.* cum hic parentum & filiorum appellatione veniant omnes ascendentes & descendentes, tam masculi, quam feminae, in infinitum, *Farinac.*

quest. 54. num. 168. & 157. & seqq. Mascard. conclus. 1148.

- 8 Ex liberis hic repelluntur etiam illi, qui naturales, incestuosi, spurii, vel adoptivi sunt, item privignus & vitricus, *Farinac. d. quest. 54. num. 157. & seqq. num. 169. Mascard. d. loc.*

In causa, in qua filius procurator est, ubi non agitur de facto filii, ex quo parti teneri posset ad interesse, parens admittitur testis, secus contra, *Farinacius quest. 54. num. 151. & seqq. Mascardus conclus. 1148. num. 12.*

- 9 Frater quoque, vel soror, in potestate existens, pro fratre, aut sorore alieni juris, testis esse prohibetur in causis criminalibus & civilibus arduis, *l. 10. nullus. l. 9. C. de testib. Farinac. quest. 54. num. 110. & seqq. Gabriel. d. loc. conclus. 14. tit. de testib. Menoch. cas. 104. arb. & lib. 2. pref. 53. num. 4. Mascardus conclus. 81. indistinctè verò prohibetur cohabitans fratri, vel sorori producenti, aut sub communione existens cum eodem, Farinac. d. quest. 54. num. 112. & seqq. 139. Menoch. d. cas. 104. Neque etiam consanguineus pro consanguineo, & quivis cognatus, agnatusve in potestate existens & cohabitans cum producente, testis esse potest, *Mascard. d. conclus. 412. & 408. vide infra de testib. inhabil. integrand.**

- 10 Ob necessitudinem adfinitatis legitimæ, *Farinac. quest. 54. num. 73. & seqq.* adfinis producentis, pro eodem testis esse vetatur, adfinitate durante, *d. quest. 54. num. 32. & seqq. Gabriel. d. loc. conclus. 15. & seqq.* imprimis ex linea adfinitatis ascendente & descendente, uti est focer, vel focrus pro genero, vel nuru sua, & contra gener, vel nurus, pro focero, vel focru, conjux pro conjuge, sponsus pro sponsa, amasius pro amasia, concubiniarius pro concubina, & contra, *l. 9. C. de testib. Farinac. d. quest. 54. num. 210. & seqq. Mascard. conclus. 1357. num. 52. & conclus. 1339. Gabriel. d. loc. tit. de testib. conclus. 16.*

- 11 Adfinis ex linea collateralis, usque ad gradum quarum adfinitatis, pro adfине non admittitur, etiam adfinis ex uno latere tantum, præsertim in criminalibus, *Farinac. quest. 53. num. 19. & seqq. & quest. 54. num. 50. 51. & seqq. Gabriel. d. loc. conclus. 13. & 5. Mascard. conclus. 1357. num. 3. 4. 5. & seqq.* remota adfinitas non obstat, *Farin. d. quest. 54. num. 49.*

- 12 Ob necessitudinem amicitie testis esse prohibetur amicus non vulgaris, pro suo amico, *Farinac. quest. 55. num. 232. & seqq.* ubi diversas opiniones recenset. Gabriel. *d. loc. conclus. 11. num. 8.* arbitrio judicis relinquit: nutritor, vel nutritrix, pro suo alumno, & contra, *Farinac. quest. 54. num. 161. & seqq. Menoch. lib. 2. casu 101.* domesticus, pro suo domestico, non contra. *l. 3. §. 1. de testib. l. 3. C. d. t. Mascardus conclus. 533. & 1357. Farinacius quest. 55. num. 1. & seqq.* qui distinguunt familiaris pro valde suo familiari, à quo habet salarium, vel stipendium, aut commodum percipit, *d. quest. 55. num. 122. 123. 130. 133. Gabriel. d. loc. conclus.*

- 13 10. cohabitans, & continuè, aut sedulo conversans

in pari jure, in eadem domo producentis, *Farinac. d. quest. 55. num. 8. 9. & seqq.* fautor pro illo, cui favet, compater pro filio spiritali, *Mascardus conclus. 86. num. 13. Menoch. cas. 106. lib. 2. arb. jud. & cas. 101.* Pro suo compatre, idoneus testis est compater, *Mascard. conclus. 331. & 1357. num. 50. Menoch. casu 100. arbit. lib. 2.*

Propter amorem consequi, testes esse prohibentur, **14** sequentes. Omnis, qui potest nomine producentis imperari, *Farin. quest. 55. num. 8. 9. 203.* licet subditus, **15** pro suo mediato magistratu, testis esse possit, & quandoquæ non agitur de statu, aut persona magistratus sui, *Farinac. d. loc. num. 203. & seqq.* nisi subditus vilis esset, vel non verosimilia deponeret, *Farinac. d. quest. 55. num. 208. 212. Gabriel. d. loc. conclus. 70.*

Eodem modo nec ille testis idoneus esse dicitur, **16** qui est in potestate litigantis producentis eique cohabitans, *Mascardus conclus. 408. num. 8. 9.* servus producentis, ejusdem libertus, cliens, vasallus, *Farinac. d. quest. 55. num. 165. & seqq. 182. & seqq. Mascardus conclus. 1358. num. 14. & seqq.* nisi vasallus talis esset vitæ probatæ, vel de facto, aut dicto probando ageretur, de quo magis informatus esset, quam alius, vel secundum ejusdem esset exiguum, *Farinac. d. quest. 55. num. 187. & seqq. 192. 197.* Et populus quandoquæ pro suo superiore imperante rejicitur testis, *Mascardus conclus. 624. disting. & conclus. 591.* & ecclesia pro suo episcopo, *d. conclus. 624.* cliens pro suo defensore & patrono, sollicitator causæ, à domino præpositus, & similes, *Mascardus conclus. 1357. num. 34. & conclus. 307. Gabriel. d. loc. conclus. 12.*

Pari jure repellitur testis discipulus, pro suo informatore, ancilla pro domino, vel domina sua, mercenarius, vel adscripticius colonus, pro suo domino, famulus salario, vel mercede conductus, pro domino, qui non est illustris, vel egregia persona, *Farinac. quest. 55. num. 149. 150. & seqq. Mascardus conclus. 758. Gabriel. tit. de testib. conclus. 10.*

Sic etiam non admittitur negotiorum gestor, **21** stitor, exercitor, minister præpositusve tabernæ, cohabitans suo domino, pro eodem, *Farinac. d. quest. 55. num. 28.* filius spiritalis pro patre spiritali, alumnus pro suo nutritore, vel nutritrice, *Menoch. cas. 101. cent. 2. arb. Farinac. quest. 54. num. 161. & seqq. Mascardus conclus. 1357.*

Admittitur tamen domesticus testis contra dominum, quando principaliter de fisci interesse agitur, aut domesticus est domesticæ, nec non, qui tempore testimonii, bona fide domesticus esse desit, vel quando domesticus magis de facto informatus est, quam extraneus, aut partim pro domino, partim contra eundem deponit, *Farinac. quest. 55. num. 27. & seqq. Menoch. cas. 110. num. 14. & lib. 2. pref. 58. num. 11.* In quibus aliàs familiaris & domesticus testis esse possit, pluribus tractat Gabriel. *conclus. 10. tit. de testib. lib. 1.*

Propter odium, quo producentis adversarium testis prosequitur, ideam repellitur, ob affectionem scilicet con-

et contrariam, inimicitiam, non adfectatam procuratamve, *Farin. quæst. 53. num. 3. Et seqq. Menoch. cas. 110. arb. Mascard. conclus. 899.* aliàs quoque non admittitur ob præsumptivam inimicitiam, ex causa non admodum probabili ortam, aut etiam latentem, dissimulatam, vel incognitam, quàmve reconciliatio recens secuta fuisset, *Farin. d. quæst. 53. num. 50. Et seqq. Mascard. conclus. 857. num. 54. Et concl. 1049. Menoch. lib. 1. quæst. 28. arb. vel de qua in articulo mortis contestatio facta fuit, vel in tortura, aut juramento, Farinac. d. quæst. 53. num. 11. de testib.*

24 Qualis autem quantavè inimicida & odium esse debeat, quibus testis repellatur, arbitrio iudicis relinquitur, *Menoch. lib. 2. cas. 110. Et 299. arb. Et lib. 5. præf. 42. num. 5.* Ex lite omnium, vel majoris partis bonorum, vel pecuniarum, magnæ quantitatis, capitalis inimicitia contracta dicitur, *Farinac. quæst. 49. num. 1. 2. 3. Menoch. d. cas. 110.* nec non de causa gravi, civili, vel criminali accusatione instituta, in carcere detentione, injuria atroci, minis capitalibus, declaratione & professione inimicitia, item quando non dignatur salutatione, quem antea alloqui & salutare solebat, *Farinac. d. quæst. 49. num. 21. Et seqq. Menoch. lib. 5. præf. 42. Et d. cas. 110.*

25 Inimicitiam hanc, etiam in criminibus exceptis, in quibus aliàs inhabiles admittuntur, à testimonio testem repellere, receptum est, *Farin. quæst. 53. num. 4. 5. 6. Menoch. d. quæst. 28. arb. & in causis privilegiatis, factisve occultis, vel difficilis probationis, ubi veritas aliter haberi non potest, d. quæst. 53. num. 7.*

26 Ad eò autem inimicitia & odium, fidem testi derogant, ut nec ad inquirendum, vel torquendum valeant, necque ad semiplenè probandum, & levis inimicitia, etiam in criminalibus testem repellat, & in civilibus fidem ejusdem minuat, *Farinac. quæst. 53. num. 12. 13. Et num. 53. Et seqq. Menoch. d. quæst. 28.*

27 Eodem modo & jure, omnes qui commorantur & versantur cum inimicis, repelluntur, uti domestici, familiares, cognati, inimici, fautores, auxiliatores, confederati, amici & conspiratores cum nostris inimicis, *Farinac. quæst. 53. num. 41. Et seqq. Menoch. lib. 5. præf. 42. num. 12. Et seqq. item accusator, advocatus, procurator, in causa criminali, Judæus, infidelis, hæreticus, is contra quem quis antea testimonium dixit in causa criminali, judex, qui contra me judicavit, Mascard. conclus. 1357. num. 40. Farinac. quæst. 49. num. 73. Et seqq. Menoch. cas. 487.* Similiter, qui tenetur ob obedientiam denegatam, vel ex divortio, expulsionè è domo, vel detentione alienæ uxoris, *Farin. d. quæst. 49. num. 78. Et seqq.*

28 Propter quandam inimicitiam & odium naturale inter clericos & laicos, fit, ut clericus contra laicum, in causa criminali testis esse nequeat, nisi super crimine ecclesiastico, vel quolibet civiliter intentato: neque laicus contra clericum, in causa criminali testis esse possit, nisi quando agitur per viam inquisitionis, aut contra clericum diffamatum, vel de probanda fama, vel de

crimine civiliter intentato: In civili causa utrobique admittitur alter adversus alium, *Farin. q. 61. num. 99. Et seqq. num. 57. 58. 77. 78. 98. 99. 113. Et seqq. 78. 122. 124.* Mommachus, vel religiosus non repellitur ullo modo ex superiori causa, *d. quæst. 81. num. 124. Et seqq.*

Sequitur de iis, qui propter causam personæ à testimonio dicendo repelluntur, qui scilicet habent interesse aliquod probabile, vel commodum, aut incommodum verum, vel præsumptum, sive consistat illud in semetipso exonerando & excusando, sive in honore & laude consequenda, aut vitando dedecore & reprehensione, *Farin. quæst. 60. num. 4. 5. 16. 17. 18. 19. 21.*

Non refert, hoc interesse, commodum, vel incommodum; ad testem, in totum, vel pro parte redeat, aut attestatiioni ejusdem necessarii cohereat, vel minus, vel certum necessarium sit, aut incertum, immediatum, *d. quæst. 60. num. 10. 11.* non tamen si hoc remotum, per longum tractum & consequentiam veniret, *d. quæst. 60. num. 7. 8. 9.* vel etiam qualecunque sit commodum istius testis, qui ante depositionem protestatur, quòd non velit ad se commodum pervenire, aut qui aliàs omni exceptione est major, *Farin. d. quæst. 60. num. 45. Et num. 7. 8. 9. Mascard. conclus. 1357. num. 58. 59.*

Commodum ejusmodi consistit in bonis, vel favore, gratià, compensatione, lucro, laude, vel affectione aliqua probabili. Incommodum, in periculo, damno, odio, reprehensione, metu futuro, vel alio probabili interesse & affectione ex ipsa causa proveniente, *Farinac. d. quæst. 60. num. 16. Et seqq. de testib.*

Propter commodum, vel incommodum & periculum in bonis, testis esse prohibetur duplici modo: nempe, quando quis & testis & producens simul in eadem causa esse conatur, vel quando lis & causa producentis testem attingit in solidum, vel pro parte.

Producers & testis, eodem tempore nemo esse potest. Cùm in propria causa sibi ipsi testimonium perhibere sit prohibitum: qualis est actor, vel accusator, etiam plures, qui accusationem impetrassent, *l. nullus. de testib. Johan. cap. 8. 13. 14. 15. cap. 5. 31. Menoch. cas. 99. lib. 2. arb. Farinacius quæst. 60. num. 2. Et seqq. 64. Et seqq.*

Hinc est, quòd heres testis esse nequeat pro testamento, nec fideicommissarius universalis, nisi quando hereditas sub conditione incerta restituenda esset, *Farinacius d. quæst. 60. num. 300. 301. Et seqq.* Nec legatarius in causa sui legati admittitur, *d. quæst. 60. num. 295. Et seqq. Menoch. cas. 106. num. 14.* qui tamen in testamento quovis, in quo à testatore adhibitus fuit, & aliunde etiam, quàm ex testamento legati capax esse potest, idoneus testis reputatur, *Farinac. d. quæst. 61. num. 295. Et seqq. 287. 288. 313. 305. 306. Menoch. d. cas. 106. uno casu excepto, d. quæst. 60. num. 294.*

Pari ratione testis repellitur, quando causa in qua est productus, ipsum attingit in solidum, vel pro parte, aut ad eundem aliquando spectatura est.

Unde est, ut testis esse nequeat emphyteuta, in causâ 36

emphyteutica; venditor, qui de evictione tenetur in causa rei a se venditæ, nisi, quando inter duos emptores par esset affectio, aut causa esset consinium, vel terminorum; Et omnis omnino, à quo, producens causam habet, testis pro producente esse acquit, *Farin. quest. 60. num. 325. & seqq.* Ideo cedens pro cessionario in causa cessi juris, non admittitur, *d. quest. 60. num. 335. & seqq. Menoch. cas. 472. arb. jud. contra cessionarium verò cedens, idoneus est testis, d. cas. 473. num. 11. Farinac. d. loc. num. 350. & seqq.* Nec ideo testis esse potest quis læsus, aut offensus, adversus lædentem, offendentem, *Farinac. quest. 46. num. 104. & seqq. Gomef. cap. 13. num. 16. 17. var. resplu.* Itaque nec testis esse potest debitor, vel creditor inter se invicem de jure pignoris adversus tertium, *Mascardus conclus. 1357. num. 13.* licet aliàs creditor pro suo debitore, testis esse non prohibeatur, non verò contra debitor pensionarius pro suo creditore, *Farinac. quest. 60. num. 316. & seqq. & 321. & seqq.* Neque etiam donator in re, à se donata, etiam si ille de evictione non teneatur, *d. quest. 60. num. 362. & seqq.* neque fidejussor pro reo principali, aut pro confidejussore, adversus creditorem in causa sibi profutura, *d. quest. 60. num. 368. & seqq.* Nec debitor principalis, pro fidejussore, *d. quest. 60. num. 369. & seqq.* Nec correus, pro correo, *d. quest. 60. num. 373. & seqq.* etiam, quando principalis debitor est solvendo, vel fidejussor beneficio excussionis renunciavit, *d. quest. 60. num. 376. & seqq.* neque fidejussor interesse habens, pro suo confidejussore admittitur, *d. quest. 60. num. 385. ubi distinguit.*

- 37 Similiter testis esse prohibetur primus autor & dif-
famatore injuriarum, *l. 5. si non. Cod. de injur. Clarus quest. 7. num. 3. §. fin. pract.* qui testatur, se alicui usuras persolvisse, ex quo ille usurarius, nisi in tertii alicujus favorem, *Farinac. quest. 60. num. 77. & seqq. Menoch. cas. 235. num. 25. & seqq.* nec ille, qui consumilem causam habet & præjudicium excusat decisionem sperare potest, *Farin. d. quest. 60. num. 41. & seqq.* nec collega, in causa & commodo collegii, *Mascard. conclus. 318. nu. 3. nec civis in causa univertitatis, Mascard. concl. 295. num. 14. 15. Vid. distin. Menoch. lib. 2. cas. 106. Covarr. pract. quest. cap. 18. num. 4. Conspirans in maleficio, cujus nomine conspirationem iniit, Mascard. concl. 466. num. 27. 28. Gabriel. conclus. 32. num. 9. de crimin. lib. 7.*
- 42 ille, qui consilium producenti dedit in eadem causa, quive eidem auxilium operamque præstitit, *Mynsing. respons. 55. num. 18. Mascard. conclus. 466. auxiliator, Mascard. concl. 158. paucis exceptis casibus, d. concl. 158.*
- 43 Neque collator beneficii pro illo, cui id contulit, *Mascard. conclus. 315. & 1357. neque Comes Palatinus de potestate sibi concessa legitumandi, Mascard. conclus. 324. neque Doctor de consuetudine loci alicujus, Mascard. conclus. 528. vid. Menoch. cas. 360. num. 93. & seqq. arb. judic.*
- 44 Eadem ratione, neque socius confors & adhærens de re communi, causaque civili testis esse potest, *Farin. quest. 60. num. 48. & seqq. num. 386. & seqq. Menoch.*

cas. 474. lib. 2. arb. Mascard. conclus. 1312. & seqq. nisi, ubi causa defensionis est separata, vel de parte unius saltem socii, ageretur, atque socius nullum commodum, vel incommodum ex sua depositione sentiret, vel ageretur de alia re propria, non communi, aut pars adversa contra socium pro se alterum socium produxisset, vel tertius se socium adsereret. qui socius non est, vel ubi probanda est societas contra tertium: ita quoque socius socii mei & socius itineris, idoneus testis reputatur, & quisvis renuncians commodo ex sua depositione futuro, *Farin. d. quest. 60. nu. 391. & seqq. nu. 402. & seqq. & nu. 51. & seqq. Menoch. d. loc.*

In causa criminali multo minus socius pro idoneo 45
teste habetur, tam pro, quam contra socium criminis, tum in principali, tum in connexo accessorio, vel præparatorio maleficio, aded ut socius de socio suo ne quidem interrogandus sit, neque ad torturam, imò neque ad inquisitionem faciat indicium, etiam si socius magis sit autoritatis, vel famæ bonæ, aut plures loci criminis de socio deponentes, consentirent, aut focus, tanquam testis aut denunciator, deponeret, vel contra illum, qui aliàs malæ famæ homo esset, quid diceret, de quibus *Farinac. quest. 43. per evi. Menoch. d. cas. 474. Mascard. conclus. 1357. & 1311.*

Planè confessio socii cum aliis indiciis concurren- 46
tibus ad inquisitionem formandam sufficit. & in casibus, quibus socius criminis admittitur, socii dictum, indicium ad torturam facit, non plenam probationem: excusatio contra atque defensio ejusdem, indicia & præsumptiones contrarias socio, enervant & purgant, *Farinac. quest. 43. num. 11. & seqq. Menoch. d. cas. 474. Mascard. dd. lacu.*

Admittitur autem socius criminis ad testimonium 47
dicendum, atque de socio in genere, non certa persona nominata, interrogari potest, in crimine læsæ majestatis, hæresis, conspirationis contra privatum, vel principem, sacrilegii, Simoniz, assassini, magiz, incarcerationis, falsæ monetæ, in crimine occulto, quod difficilis probationis habitu & actu, ut aliter, quam à socio criminis veritas haberi non possit, in crimine adulterii, sodomiz, lenocinii, suppositi partus, in servo, qui de nece domini inquisitus est, in crimine atrocissimi in via publica commissi, corrupti testis, ubi testis, tanquam in causa civili deponit, vel si agitur de probando crimine à tertio commisso, & in omnibus maleficiis, quæ sui naturæ à pluribus committi solent, vel ubi præsumptio scientiæ de socio est, vel à pluribus commissum maleficium esse, *Farinac. quest. 43. num. 133. & seqq. 61. 62. & seqq. 68. 69. 78. 79. 89. 90. 91. & seqq. nu. 111. & seqq. nu. 43. 44. & seqq. & Menoch. d. cas. 474. Mascard. d. concl. 1311. De consuetudine quorundam locorum, de se confessus maleficus, semper de sociis interrogatur, *Farinac. d. quest. 43. nu. 123. & seqq.**

Sed tamen in his casibus & maleficiis exceptis, in 48
quibus socius criminis de socio testificari potest, requisita aliquot intervenire necesse est, I. Ut socius ejusmodi in tortura deponat & extra eam, depositionem

nem factam ratificet, atque postea in tortura eandem iterum confirmet; II. ut socius hic in genere, non in specie interrogetur, nisi ex indicium nimis manifestia. III. Socius ejusmodi, socium nominans, bonæ sit famæ & conditionis, neque defectus plures, præter communionem maleficii, patiarur. IV. non sponte sua, sed interrogatus socium nominet & verosimilia dicat. V. Juramento dictum suum confirmet. VI. Ut alia insuper adminicula concurrant ad indicium faciendum, *Farin. quest. 43. nu. 133. & seqq. nu. 190. & seqq. Menoch. d. cas. 474. Mascard. conclus. 1311.*

49 Quandoque spes & expectatio quædam compensationis, lucris, favoris, gratiæ, laudis, & benevolentia, vel contra metus, malevolentia, reprehensionis, dedecoris & incommodi testem à testimonio perhibendo repellunt, *Farinac. quest. 60. num. 29. & seqq. per tot. Menoch. lib. 2. præf. 55. Mascard. conclus. 1308.*

50 Ex hac causa testis esse prohibetur procurator pro clientulo suo, in causa, in qua egit procuratorem cum mandato, vel sine mandato, ad eum, ut nec finito officio procuratorio, admittatur, neque in causa appellationis causæ ejusdem, neque post revocationem mandati, *Farinac. d. quest. 60. num. 196. & seqq. num. 200. & seqq.* non prohibetur tamen ille, qui nullum honorem, vel commodum, aut incommodum ex suo testimonio expectare potest, & qui in sua causa fuit procurator & testis, adhibetur in alia, nec non, qui in diversis articulis, vel ab adversario productus, aut nondum suscepto mandato, vel eo revocato, vel renunciatione facta testis est, *Farin. quest. 60. nu. 200. & seqq. 218. & seqq.* Similiter in causa criminali, non capitali, vel si est bonæ, vel malæ famæ causa, vel, quoad præsumptionem faciendam, *Farin. d. quest. 60. nu. 238. & seqq.*

51 Sic quoque prohibetur testis esse administrator & negotiorum gestor pro suo principali in gesto vel gerente negotio, etiam finito negotio, quando adhuc agitur de ejusdem commodo, vel incommodo, laude, vel vituperio, *Farin. d. quest. 60. nu. 261. & seqq. Mascard. conclus. 1357. & 1232. nu. 29. 30.*

52 Nec tutor, vel curator, in causa sui pupilli, vel adulti, etiam finito corundem officio, exante præsumptione damni, vel lucris alicujus, neque actor ad litem testis esse potest, *Farin. d. quest. 60. nu. 272. & seqq. de testib.*

53 Neque sollicitator pro domino suo, sive jam sit, sive olim fuerit, sive constitutus cum salario vel sine mercede, *Farin. d. quest. 60. nu. 244. & seqq. Gabr. de testib. conclus. 12. lib. 1. et à procuratore domini constitutus, idoneus, vel in causa diversa productus, Farin. nu. 257. & seqq. d. quest. 60. Gabr. d. conclus. 12. neque cliens pro patrono, d. quest. 60. nu. 165.*

54 Ita prohibetur quoque testis esse patronus, defensor, advocatus pro clientulo suo, etiam finita advocacione & in alia causa, in qua advocatus non fuit, *Farin. quest. 60. num. 155. & seqq.* Admittitur verò productus, contra suum clientem & pro eodem, quando tantum electus, nondum incepit advocare, vel ante susceptum munus advocati, seu patrocinium, aut in causa alia, vel

etiam in eadem, ubi articuli sunt diversi ab illis, in quibus patrocinium præstat, aut advocatus esset locupletior partibus & famæ bonæ, *Farin. d. quest. 60. num. 157. & seqq. & nu. 172. & seqq. & nu. 116. & seqq.*

Præterea testis esse nequit executor in negotio exsequendo, vel exsecuto, nisi partis utriusque consensu, *Farin. d. quest. 60. num. 282. & seqq.* neque proxenera in causa, in qua mediator extitit, nisi ex partium consensu, *Farinac. d. quest. 60. num. 415. & seqq. Gabriel. tit. de testib. conclus. 20. & in causa matrimoniali, favore dotis, ubi veritas aliter haberi nequit, & quando contra negotium gestum agitur, aut de probanda actus qualitate, instrumenti confirmatione & ad semiplenam probationem faciendam: item si productus est ab extraneo, vel in causa diversa, *Farin. d. quest. 60. nu. 113. 406. & seqq. 415. 432. & seqq. Menoch. lib. 1. arb. quest. 73. lib. 1. arb. jud. quest.**

Judex quoque, vel arbiter delegatus in causa pendente vel finita, testis esse veratur, etiam post sententiam, & finito officio judicandi, scilicet, quoad processum & ea ex quibus laude, vel dedecore, aut poena dignus esse potest, quæque respiciunt justitiam, vel injuriam sententiæ, vel laudi, *Farin. quest. 60. num. 89. & seqq. 93. 108. & seqq. Menoch. lib. 1. quest. 73. & lib. 2. cas. 187. Mascard. conclus. 124.*

Sed de actu, ex quo nemini præjudicium inferitur, & quem ipse gessit, ex quo nullum dedecus, honorem, vel incommodum expectare potest, admittitur esse testis: Creditur quoque judici de iis, quæ ab ipsius potestate pendent, & quæ ad justitiam causæ coram se agitata & ejus officium pertinent, *d. quest. 60. num. 93. 108. & seqq. 102. 136. 148. Menoch. cas. 187. & quest. 76. Gabriel. conclus. 5. nu. 34. & seqq. tit. de testib. lib. 1. Sic et plurimorum judicium assertioni de actis cautæ creditur, *Menoch. d. quest. 73. num. 8.* Similiter quando ante causæ decisionem, ejusdem potestas vel officium, aut jurisdictio expiravit, & de pertinentibus ad litem ordinationem deponit, *Farin. d. quest. 60. num. 131. & seqq.* vel contra ea, quæ ipse gessit, aut super stilo & consuetudine, vel super dubio, quo illud declaret, *Farinac. d. quest. 60. nu. 134. 135. 137. & seqq.**

Idem dicendum de adfessore, qui in causa, in qua est adfessor, testis esse nequit, & in arbitratore, *Farinac. d. quest. 60. num. 126. & seqq.* nisi hic haberet potestatem procedendi de jure & facto in scriptis, vel sine scriptis, scilicet quando coram alio, non seipso deponit, *Farin. d. loc. nu. 119. 120. 121. & seqq.*

Prohibetur quoque testis esse, qui favorem, vel lucrum aliquod ex testimonio suo sperat, pauper præsertim, in causa criminali; licet in hac cum tortura admittatur, *Menoch. lib. 2. cas. 106. Corarova. præf. quest. c. 18. Farin. quest. 57. num. 1. & seqq. Menoch. lib. 5. præf. 4. Mascard. conclus. 1155. num. 34. Gabr. conclus. 18. num. 6. tit. de test. & in civili causa ardua, d. quest. 57. nu. 26. 27. Farinac. in confessione inventarii, d. quest. 57. num. 34. Menoch. lib. 2. cas. 96. Ille pauper, inquam, qui in paupertatem suo proprio vitio incidit, & est vitæ non satis*

honestæ, aliumve concurrentem defectum patitur, *Farin. d. quest. 57. num. 45. Menoch. d. cas. 96.* In cæteris, quando pauper testis esse possit, arbitrio iudicis relinquitur, *Menoch. d. cas. 96. Farin. d. loc. de testib.*

- 61 Idem obtinet in illis, qui viles, ignobiles artes mechanicas exercent, nisi sint honestæ & probatæ vitæ, qui in criminalibus & civilibus admittuntur, *Farinac. d. quest. 57. num. 50. 51. 70. & seqq. Mascard. conclus. 1155. Menoch. lib. 5. præf. t. num. 36. & seqq. Gomez. cap. 12. num. 19. delict.*
- 62 Sequitur de insufficientia, quæ est ex defectu testis suffragantis, *Johan. cap. 8. 17. Dent. c. 17. 6. c. 19. 2. Corinth. cap. 13.* Si quidem testis unicus, regulariter non probat, licet sit maximæ autoritatis & dignitatis, *l. jurâ jurandi. C. de test. Covarruv. præf. quest. cap. 33. lib. 2. Farin. quest. 63. Menoch. cas. 99. lib. 2. aded, ut nullo statuto effici possit, ut unico testi credatur plene, Farinac. d. quest. 63. num. 8. & seqq. vid. sup. c. 31. num. 18. & seqq. & infra cap. 36. num. 42.*

Cap. 35. De inhabilitate testis ex illegitima depositione ejusdem.

- 1 Illegitima testis depositio, ob examen, vel dictum suum.
- 2 Propter defectum examinis quomodo.
- 3 Testis partis alteræ non citatâ examinatus, non probat.
- 4 Testis sine interrogatoriis examinatus, non probat.
- 5 Testis sine juramento præfatio examinatus.
- 6 Nondum publicatio attestacionibus, non probat.
- 7 Post publicationem attestacionum examinatus.
- 8 Post conclusionem in causa examinatus, non probat.
- 9 Ante litem contestatam examinatus non probat.
- 10 A iudice incompetenti examinatus.
- 11 Coactus ad testimonium dicendum, qui cogi non debebat.
- 12 Indebitè tortus ad dicendum testimonium.
- 13 Non citatus, sed se sponit offerens, examinatus.
- 14 Non viva voce, sed in scriptis deponens, non probat.
- 15 Limitatio hujus regula.
- 16 Die feriato jurans, vel examinatus lapsa termino.
- 17 Non secretè examinatus non probat.
- 18 In articulo mortis examinatus non probat pro arbitrio iudicis.
- 19 A Notario examinatus.
- 20 Vitium ex forma depositionis testis.
- 21 Testis animosè deponens, pro certo, incertum affirmans, morosè.
- 22 Verbois & copiosè deponens, non probat.
- 23 Antè præfatum articulum, non interrogatus, pro se exonerando, iisdem verbis contestis, deponens.
- 24 Ex forma deponendi, non respondens ad interrogatoria, non ad interrogata, non rogatus deponens, trepidans, situbans.

- 25 Ex sua credulitate, vel opinione causam scientia adsignans.
- 26 Revolans dictum suum ante publicationem attestacionum.
- 27 Dictum testis singulare, vacillans, contrarium, verum, falsum, obscurum, dubium.
- 28 Singulare dictum testis non probat.
- 29 Dictum singulare testis quod dicatur.
- 30 Discrepancia & diversitas dictorum ad unum finem tendentes.
- 31 Diversitas in circumstantiis, quando non obest.
- 32 Limitatio in causis, ubi circumstantia loci, temporis sunt de substantia.
- 33 Dictum singulare testis non probat.
- 34 Dictum contrarium testis quid.
- 35 Testes contrarii & discordes in substantialibus, non probant.
- 36 Contrarii in accidentalibus, vel modicè discrepantes, probant.
- 37 Videndum, an discordia testimonium plurimum in concordiam reduci possit.
- 38 Dicta testimonium concilianda sunt, & quomodo.
- 39 Dubium testis dictum declarandum per aliud.
- 40 Conciliatio sumpta à dicto aliterius contestis.
- 41 Que interpretatio dicti recipienda.
- 42 Quando conciliatio nulla locum habeat.
- 43 In hoc casu, cui testi credendum sit.
- 44 Numero plures contrarii testes vincunt pauciores.
- 45 Dignioribus testibus magis, quam aliis creditur.
- 46 Senioribus magis, quam junioribus.
- 47 Masculis, discretioribus, virginibus, clericis, peritis magis creditur.
- 48 Deponentes verosimiliora, vel alius adminiculis adjuvi præferuntur aliis.
- 49 Deponentibus ad favorem, rei, magis creditur.
- 50 In specie deponentes præferuntur in genere deponentibus.
- 51 Affirmantes præferuntur negantibus.
- 52 Limitatio hujus regula.
- 53 Testis sibi contrarius non probat.
- 54 Limitatio precedentis regula.
- 55 Testis in tortura contrarium deponens ei, quod extra sorturam dixit.
- 56 Contrarius illi, quod extrajudicialiter dixit, vel dicit.
- 57 Limitatio regule prioris.
- 58 Contraria dicta unius testis, quomodo concilianda.
- 59 Testis quousq; possit suum dictum corrigere.
- 60 Iudex studeat conciliare contraria ad evitandam penam perjurii.
- 61 In discordia evidenti, nulla conciliatio admittenda.
- 62 Quando secundum dicto standum.
- 63 Testis nominans contestem, qui id negat, sit suspectus.
- 64 Teste affirmante, se aliter deposuisse, Notario contradicens creditur.
- 65 Varius testis quis dicatur.
- 66 Varius ex errore, vel ignorantia, vel modicè.

- 67 *Vacillans testis quis dicatur, qui non probat.*
 68 *Vacillans quando torqueri potest.*
 69 *Falsus testis qui dicatur, qui nihil probat.*
 70 *Testis falsus in substantiali parte, seu in circumstantiis pertinet ad causam, in totum dicitur falsus.*
 71 *Falsus in accessoriis aut in medico impertinenti, in reliquis non dicitur falsus.*
 72 *Falsus, vel errans in pronomine, cognomine, nomine, agnitione, parentela, parochia, probas.*
 73 *Obscurum & dubium testis dicitur, non probat.*
 74 *Testis deponens, verbis dubiis, si bene memini, prima fronte, non recordor, forte, ni fallor, salva veritate, nisi, aus, sine, non probat.*
 75 *Deponens per verba, circa, plus, ultra, minus, videtur, non probat.*
 76 *Deponens per verba, meo iudicio, vel per conscientiam suam, non probat; sufficit presumptivè illum concludere.*
 77 *Alienum dictum testis, non probat.*
 78 *De alia re, quàm quæsitâ, deponens, non probat.*
 79 *Limitatio hujus regula.*
 80 *Relativum dictum testis, quod dicatur.*
 81 *An testis in secunda sua depositione se ad priorem suam depositionem referre possit.*
 82 *Relatio hæc non conceditur in quibusdam causis.*
 83 *Dictum testis de merè negativa, non probat.*

Hucusque de inhabilitate testis, ex insufficientiâ ejusdem: sequitur de ea, quæ est ex illegitima depositione testis. *Vid. sup. 32. num. 2.*

- 1 Illegitima testis depositio est, qua testis, vel non legitime examinatus, vel non legitime deponens, inhabilis efficitur. Unde hic testis ob duos defectus rejicitur, propter examen scilicet, vel propter dictum suum.
- 2 Propter examen defectum, quando scilicet in eo non sunt observata, quæ in legitima testis productione observanda esse suprâ diximus, c. 29. de leg. test. prod. qui defectus non tam à teste, quàm ab examinatore provenit.
- 3 Testis itaque, parte non citatâ, examinatus, non probat, etiam in criminalibus & contra producentem, *Farinac. quest. 72. de testib. per l. si quando. §. sed cum. C. de testib. Mascard. conclus. 1306. num. 2. 3. & conclus. 682. num. 14. nec ad perpetuam rei memoriam, ante litem contestatam receptus, exceptis tribus casibus, quando scilicet timetur præsentia adversarii, aut periculum est in mora, vel subest timor metusve mortis, vel absentia, *Farinac. d. quest. 72. num. 2. 3. 4. 5. 6. 7. & seqq. de testib. valet similiter testimonium testis, non citata parte examinati, qui verosimilia deponit, d. quest. 72. num. 70. & seqq.* In criminalibus quoque indicium ad inquirendum facit, & in civilibus præsumptionem, non concurrentibus aliis defectibus, *Farinac. d. loc. num. 91. & seqq.* Testis tamen talis, adversa parte non citatâ, examinatus, secundum quosdam probat, l. ult. C. de testib. *Farinac. d. quest. 72. num. 129. & seqq.* ubi tamen ad negativam inclinat.*

Testis sine interrogatoriis examinatus, non probat, licet postea repeti possit, *Farin. quest. 73. num. 3. & seqq. Geil. lib. 1. obs. 95. num. 7.* nec probat receptus, non datâ prius copiâ articulorum illi, contra quem est productus, *d. quest. 73. num. 18.*

Testis quoque sine juramento examinatus, nihil probat, vel qui nulliter juravit, aut post depositionem, *l. testium. C. de testib. Farinac. quest. 74. num. 2. 3. 30. 31. 32. Geil. lib. 1. obs. 101. num. 9. 11. 12. Menoch. lib. 1. quest. 26. arbit. facit tamen injuratus testis qualem qualem præsumptionem, Menoch. d. quest. 26. num. 5. 6. Farinac. d. quest. 74. num. 109.*

Neque testis examinatus, cujus attestatio nondum est publicata, probat, præsertim in diverso judicio, diversâ instantiâ & coram diverso iudice, *Farinac. quest. 75. num. 10. & seqq.* ubi neque semiplenè probat, *d. quest. 75. num. 18.* sed coram iudice examinante, ejusve successore probat, *d. quest. 75. num. 19. & seqq.* sicuti etiam receptus ante litem contestatam, non publicatus, vel mortuus, aut in remotis locis existens, *Farinac. d. loc. num. 25. 26.*

Similiter non probat testis examinatus post publicationem attestacionum, nisi saltem quoad præsumptionem quandam & indicium, & quando repetitio testis jure conceditur, *Farinac. d. quest. 75. num. 255. 98. & seqq.*

Neque examinatus post conclusionem in causa factam, probat, vel post renunciationem productionis ulterioris, *d. quest. 75. num. 257. & seqq. & num. 275. Menoch. lib. 1. quest. 35. num. 2. arb. jud.*

Similiter non probat testis, ante litem contestatam examinatus, nisi quando ante litem contestatam recipi & examinari jure potest, *Farinac. quest. 76. Menoch. libr. 2. presump. 54. Geil. libr. 1. observat. 92.*

Nec probat testis examinatus, à non iudice causæ, vel ab incompetente iudice, vel in iudicio nullo, *Farinac. quest. 77. & quest. 80. per l. 3. §. idem. de testibus.*

Neque testis coactus ad testificandam, qui cogi non debebat, sive ille pro, sive contra deponat, tam in civilibus, quàm criminalibus causis, licet volens admittatur & probet, sicuti quoque non opponens suum privilegium, *Farinac. quest. 78. num. 1. & seqq. 99. 100. & seqq.* ubi tamen nec volentes admittuntur, qui propter reverentiam prohibentur, *Farin. d. quest. 78. num. 105.* testis qui juravit, se non attestaturum, semiplenè probat, *d. quest. 78. num. 152.*

Sic neque testis indebitè pro testimonio dicendotortus, probat, vel spontè non citatus se offerens examinari, *Farinac. quest. 79. num. 1. 2. & seqq.*

Testis, qui non vivâ voce, sed in scriptis deposuit, non probat, licet quandam præsumptionem faciat, *Farinac. d. quest. 80. num. 27. & seqq. Viv. com. opin. 944. num. 1. 2. 3.* quamvis episcopi testimonium in scriptis admittatur, similiter muti qui scribere potest, & cujusque alterius, non contradicente parte, vel iudice,

- Farin. d. loc. num. 39. 40.* sicuti quoque in fama alicujus probanda, extrajudicialiter, vel deponentis de artis suæ peritia per scripturam suam, *d. quest. 80. num. 41. 42.* aut in facto valde implicito & involuto, aut ætas filiorum probanda esset, *Farin. d. loc. num. 43. 46.* Testes quoque nobiles, illustres omniq̄ue exceptione majores, per scripturam testimonium dicere possunt, & quilibet alius coram arbitro, aut giudice permittente, *Farinac. quest. 80. num. 50. & seqq.*
- 16 Neque probat testis receptus, jurans die feriato, aut examinatus lapsō termino ad producendum, vel probandum concessō, *Farin. quest. 80. num. 55. & seqq. nu. 61. & seqq.* nisi pro defensione productus esset, vel ad præsumptionem quandam faciendam, *d. quest. 80. nu. 64. 76.* exceptis etiam casibus, in quibus post lapsum terminum, testis adhuc examinari potest, re existente integrâ, in promptu testibus existentibus, aut post lapsum terminum supervenientibus, vel giudice ex officio procedente, aut in termino testibus juramentum præstantibus, *Farinac. quest. 80. nu. 66. & seqq. 71. 73. 75. 77. & seqq.*
- 17 Non secretè quoque examinatus, ad probandum idoneus non est, *Farinac. d. quest. 80. num. 92. & seqq.*
- 18 aut non examinatus per extensum, vel in articulo mortis examinatus pro judicis arbitrio, *d. quest. 80. num. 99. & seqq. 105. & seqq. Menoch. cas. 97. lib. 2. arb. judic. à Notario examinatus, non citata parte, præsumptionem aliquam facit, Farin. d. loc. num. 113.*
- Sequitur de inhabilitate & defectu testis, qui ex dicto suo & sua ipsius culpâ provenit, atque hoc vitium, seu defectus, est vel ex forma & modo depositionis, vel ipso testimonio prolata.
- 20 Ex forma depositionis, quando non ritè rectève testimonium, etiam per se, aliàs verum perhibet, ex quo suspicio quædam contra ipsum oritur, qua fides eidem derogatur.
- 21 Hujus generis & loci sunt, quando testis nimis animosè deponit, scilicet, qui constanter & pro certo in favorem alicujus asseverat, quod certò scire non potest, quique morosè responderet, unde dubius præsumitur, *Farinac. quest. 60. num. 35. & seqq. 40. Menoch. lib. 2. præf. 55. num. 3.*
- 22 Similiter testis, qui verbosè & copiosè deponit,
- 23 *Mascard. conclus. 1368. num. 3.* qui ante prælectum sibi articulum, vel interrogatorium, non interrogatus responderet, *Farinac. quest. 71. num. 6. & quest. 60. num. 39. qui ad se exonerandum aliquid deponit, Soarez. lit. T. num. 238.* quique in ipsa depositione sua, se magis benevolum alteri ostendit, *Farinac. quest. 60. num. 33. 34.* qui per eadem verba formalia alterius contestis præmeditatus deponit, quamvis talis, si est bonæ fidei, & fateri, pro arbitrio judicis admittatur, *Menoch. lib. 2. præf. 55. num. 6. Farinac. quest. 65. num. 26. Mascard. conclus. 1368. num. 10.* imprimis, quando plures sunt contestes, qui in formalibus concurrere possunt, aut formaliter deponentes, aliàs in modo narrandi factum discreparent, vel diversas causas & rationes scientiæ redderent, *Farinac. quest. 65. num. 26. 27. 30. de testib. nu.*
- Pari modo, ex forma deponendi inhabilis efficitur, 24 qui super articulis deponens, post ea interrogatoris respondere nollet, aut obscurè, involutè & intricatè, vel dubiè responderet, aut non ad interrogata, *Menoch. in 2. neque concludenter, Mascard. conclus. 1340. num. 5. Farinac. quest. 68. num. 1. & seqq.* quique in scriptis, non viva voce, *Soarez. in lit. T. num. 105. & seqq.* aut non interrogatus, rogatus, vel monitus ad testimonium dicendum deponit, *Farinac. quest. 80. num. 1. & seqq. Menoch. cas. 474. & lib. 2. præf. 55.* qui titubat, trepidat, pallet, in testimonio perhibendo, *Farinac. & Menoch. d. loc. Clar. quest. 55. §. fin. præf. aut ex sua credulitate & opinione, causam scientiæ adsignat, Farin. quest. 68. num. 62. & seqq.* aut qui nulliter & inutiliter deponit, *Farin. quest. 67. num. 187 & seqq.* qui revelat dictum suum, ante publicationem attestatorum, *Mascard. conclus. 358. num. 40.*
- Testimonium ipsum, à teste prolatum, causam suspicionis præbet, & fidem sibi ipsi derogat, quando hoc est singulare, contrarium, vacillans, varium, falsum, obscurum, dubium, alienum, relativum, de negativa, vel non verosimile.
- Singulare igitur dictum testis non probat, licet à 28 pluribus sit prolatum, ad eum ut quandoque nec semiplenam faciat probationem, *Farin. quest. 64. num. 33. & seqq. Marci c. 14. 56. 57.*
- Dicitur autem singulare dictum, quod contestem 29 non habet, vel quod cum alio jungi non potest ad unum & idem factum probandum, sed ab alio, vel singulari aliis discrepat, causâ, effecto, subjecto, adjuncto, aliisve argumentis, *Farinac. d. quest. 64. num. 26. 27. 28. 14. 15. 16. & seqq.* Quod si tamen hæc discrepantia 30 & diversitas dictorum, ad unum eundemque finem tendat, semiplena inducitur probatio, & quandoque ex conjunctione horum dictorum plena, *Farinac. d. loc. num. 112. & seqq. 148. & seqq. Gabriel. conclus. 2. nu. 9. 65. ut. de testib. lib. 1. Mascard. conclus. 378. & seqq.* Unde fit, ut discordantes testes plures in verbis, circumstantiis, modo narrandi, vel redditione causæ, qui in substantialibus, hoc est, ipso facto, & persona, principalibus negotii conveniunt probent, secus verò contra, *Farin. d. quest. 64. num. 146. & seqq.*
- Sic & singularitas, vel diversitas in loco, tempore, aliisque circumstantiis nihil obest, quando testis contestem in sua depositione refert in substantialibus, *Farinac. d. quest. 64. num. 76. & seqq.* aut; quando discrepantia in loco vel tempore generali, vel dictum unum sub altero comprehenderetur, aut unus dubitative, & fateri certò de circumstantiis deponeret, aut in modico tempore, actiue, suâ naturâ reiterabili discrepantia esset, *Farin. d. quest. 64. num. 76. & seqq.*
- Diversitas in loco, tempore actus momentanei, & 32 illius, in quo de substantia negotii, locus, tempusve esset, facit testium dicta singularia, non probantia, secus

- secus contra, *Farinac. d. quest. 64. num. 88. & seqq.* Quid enim si unus testis dicat, factum quid in domo, alius juxta domum, vel ostium, unus de septem annis, alter de sex, unus sempernum continè possedisse, alter semper fuisse absentem, unus occisum cum ense, alter cum clavâ, alter punctim, alter cæsum, alius tempore belli, alius postea, *vide Farinac. quest. 65. num. 245. & seqq.*
- 33 DICTUM singulare unius testis regulariter quoque non probat, etiam si ille sit maximæ autoritatis, vel dignitatis, aded, ut lege nulla plena fides eidem attribui possit, paucis casibus exceptis, *l. jurisjurandi. Cod. de testib. Menoch. lib. 2. arb. cas. 99. Dous. cap. 17. cap. 19. 1. Corinth. cap. 13. Gabriel. conclus. 1. tit. de test. Farinac. quest. 63. num. 3. & seqq. vid. cap. 34. de testib. inhab. admitt. supra.*
- 34 DICTUM contrarium testis est depositio alterius testis dicto, vel suo ipsius contraria. Unde duplex contrarietas & repugnantia. Una, quæ cum teste, altera, quæ secum dissidet & discrepat.
- 35 Testes contrarii & discordes in substantialibus articulatis, super quibus producti fuere, non probant, *Farinac. quest. 65. quando verò unus plus altero deponit, non rectè dicuntur contrarii, sed probant, Farinac. d. loc. num. 12. sicuti & dissentientes in accidentalibus, vel verbis saltem discrepantes, aut ad eundem rei finem aliâs contententes, vel modica contrarietate & repugnantia dissidentes, vel quando ob nimiam incertitudinem veritas ignoratur, Farinac. d. quest. 65. num. 16. & seqq. num. 24. num. 31. 32. 34. Menoch. lib. 5. pref. 23.*
- 37 In testium plurium discordia, duo sunt consideranda, num scilicet contrarii conciliari & ad concordiam reduci possint, aut quando conciliatio nulla fieri potest, quibus, aut cui ex contrariis dissidentibus sit credendum, *Farinac. d. quest. 65. num. 61. & seqq.*
- 38 Primò itaque testes contrarii, interpretatione congruâ probabili, quo eviteretur contrarietas, sunt conciliandi. Siquidem dicta testium non sunt cavillanda, sed adjuvanda, in benigniorem partem interpretanda, & sæpè impropiè accipienda & intelligenda vulgariter secundum populi intellectum, non }ctorum subtilitatem, sed civiliter, per interpretationem verborum, etiam impropriorum, & cum difficultate, aut supplemento, additione, per intellectum & sensum subaudirum, distinctionem temporum, aliòve modo & rationes, quibus leges concordantur, juvanda, *Farinac. quest. 65. num. 36. 37. 38. 90. 91. 43. 45. 46. 48. & num. 52. 53. 54. & seqq. & quest. 78. num. 43. 46. & seqq. 50. 51. 52.*
- 39 Rectè itaque dubia depositio in parte aliqua, per aliam declaratur, vel ex alterius contestis dicto, aut à subiecta materia, vel aliis articulis & capitulis, vel instrumentis aliis in actis productis, *Farinac. quest. 65. num. 55. & seqq. explicatur.*
- 40 Admittitur quoque conciliatio testium contrariorum, quæ à duobus aliis contestibus conciliantibus dissentientis dictum, sumitur, & quæcunque alia verosimilis & necessaria, *Farinac. quest. 65. num. 84. 85. & seqq.*
- Recipitur quoque ea interpretatio inter plures, quæ est contra producentem, aut, quæ est favorabilis, in causâ favorabili, qua pœna falsi evitatur, non tamen ad effectum probandi, vel etiam ea, quæ in factum potius, quàm jus deposita esse videtur, *Farinac. d. quest. 65. num. 60. 61. & sequentib. & quest. 78. num. 53. & seqq.*
- Conciliatio prædicta locum non habet, quando discordia & repugnantia est nimis clara & manifesta, aut testes contradicentes ab una eademque parte producti sunt, ad hoc, ut probent, *Farinac. quest. 65. num. 94. & seqq.* Neque concordantur, aut conciliantur testes contradicentes dicto, vel confessioni partis, *d. quest. 65. num. 101. & seqq.* In criminalibus, ut probent testes contrarii, conciliatio non est facienda, *d. quest. 65. num. 106. 107.*
- Quando itaque conciliatio contradicentium sibi testium locum non habet, quæritur, qui ex illis probent, quorumve dictis sit standum? Ubi regulæ aliquot observandæ, pendentes à persona, vel dicto testis.
- A persona pendent sequentes: 1. quando plures inter se dictis contrarii, numero plures vincunt pauciores, nisi pauciores digniores essent, aut verosimilia deponerent, vel magis informati, vel in specie, aut pro reo, vel super affirmativa deponerent, *Farinac. d. quest. 65. num. 108. & seqq.*
2. Dignioribus testibus magis creditur, quàm minus dignis, etiam numero paucioribus; & nobilioribus, honestis, civilioribus, quàm rusticis imperitis, vitiis, & ditioribus, honestis magis quam pauperibus, Doctori magis, quàm alii, *Farinac. d. loc. num. 114. & sequentib. Menoch. casu 96. num. 9. lib. 2. arb.*
3. Magis etiam creditur testibus senioribus & antiquioribus, quàm junioribus, nisi juniores essent digniores, & ditioribus magis, quàm pauperibus, & masculis, quàm sceminis, & plus virgini, quàm viduæ aliæve corruptæ, & magis clericis ecclesiasticis, quàm laicis, & Notario magis, quàm alii, peritis magis, quàm imperitis, & mortuis, quàm vivis; item cujus producens honestior vel dignior, *Farinac. quest. 65. num. 175. & sequentib. & 180. & sequentib. Gabriel. tit. de testibus conclus. 4. vel ille, qui iudicis arbitrio præferendus relinquitur, Farinac. d. loc. num. 193. & seqq.*
- A dicto testium, quandoque etiam sumitur prærogativa eorundem. Nam primò præferuntur deponentes verosimiliora, vel aliis adminiculis concurrentibus confirmata, aut juri contentanea, iis qui minus probabilia, aut nudè deposuerunt, etiam tum, quando contra reum, aut super negatîva deponunt, vel testes

aliás sunt inhabiles minusque idonei, exceptis criminalibus, *Farin. d. quest. 65. nu. 128. 129. 130. & seqq.*

49 Secundò, testibus ad favorem rei deponentibus, magis creditur, quam iis, qui ad favorem actoris deponunt, scilicet in criminalibus, non civilibus, etiam, quando actoris testes sunt plures, & testibus actoris causam favorabilem tuentis magis, quam rei creditur, *Farin. d. quest. 65. nu. 152. & seqq.*

50 Tertio, testibus in specie deponentibus magis creditur, quam in genere testantibus, & cum ratione & causæ redditione, quam sine illa, & magis bonam rationem reddentibus, quam non bonam, distinguenti potius, quam non distinguenti, *Farin. quest. 65. nu. 170. & seqq. Gabriel. sis. de testib. conclus. 4.*

51 Quarto, magis creditur affirmantibus, quam negantibus, etiam si negantes numero plures essent, aut clerici, vel affirmantes pro reo deponerent, *Farin. d. loc. nu. 200. & seqq. Gabr. d. loc.*

52 Creditur tamen pari modo neganti, suâ negatione quid ponenti, vel deponenti super negativa coactata loco vicino, tempore brevi, cadente in sensus, in sua depositione actum à sensu removenti & rationem dicti sui reddenti, *Farinac. d. quest. 65. nu. 218. & seqq. Pacian. lib. 1. cap. 36. & cap. 37. de probas.* Pro rei etiam defensione deponentibus, item negantibus in criminalibus plus creditur, quam affirmantibus, & quando concurrunt adminicula, præsumptione quædam, utri causæ probabilitas, vel favor, *Farinac. d. quest. 65. nu. 234. & se. 9. Pacian. d. loc. cap. 48. Re. d. quoque deponit testis negativè super facto proprio, aut de perina artis suæ, d. quest. 65. nu. 240. Duo negativè, uni affirmativè deponenti, præferuntur, d. quest. 65. nu. 241. & sequentibus. De modo probandi negativam latè *Pacianus lib. 1. cap. 33. & sequentibus. usque ad cap. 56. & Herculanus de proband. negativ. & nos supra cap. 27.**

53 Secum testis diffidet, qui sibi in dicto, vel parte ejusdem, est contrarius, & deponit, quæ simul esse non possunt, qualis nihil probat, *Farin. quest. 66. nu. 2. & seqq. Menoch. lib. 5. præf. 23. Ubi tamen distinguen-*

54 dum. Nam si testis in uno examine contrarium ejus, quod in alio dixerat, deponit, primum, non secundum testimonium attenditur, etiam in causis, vel instantiis diversis, vel personis aliis, nisi quando secundum dictum, animo corrigendi primum, protulisset in continenti, in eodem examine, vel primum ex animo iracundo, & secundum ex sedato dixisset, *Farin. quest. 66. nu. 124. & seqq. & num. 135. & seqq.* vel judici constet de falsitate primi dicti, vel primum injuratum, & secundum juratum esset, aut secundum, cum ratione & causa, atque primum sine ratione, vel secundum aliis adminiculis conjecturis, vel præsumptionibus juvaretur, aut in judicio plenario, cum primum in summario prolatum est, vel secundum in valido, legitimo, primum verò in invalido & nullo judicio est dictum: Recipitur quoque secundum contrarium, pri-

mò in causa hæreticis, & quando secundum per assertionem, primum verò per credo, vel videtur, vel nescio; prolatum est: semper tamen secundum debilitare dicitur, *Farinac. quest. 66. nu. 147. & sequentibus. num. 152. & seqq. Menoch. cas. 108. lib. 2. arb. jud. In proloato coram arbitro & coram ordinario contrario, distinguit. Gabriel. sis. de testib. conclus. & lib. 7. conclus. 29. nu. 67.*

55 Testis, qui in tortura legitima, in civilibus contrarium dicit ei, quod dixerat extra torturam, tum fidem facit dictum in tortura, nisi dictum extra torturam, judici magis probabile videatur, vel etiam tanquam reus quoad se tortus, aut in criminalibus dixisset, *Farinac. quest. 66. nu. 165. & seqq. 178. & seqq. 181. & seqq. Menoch. d. cas. 108. Dictum verò in tortura, non tollit dictum in articulo mortis, aut quando testis ex depositione facta in tortura, efficeretur perjurus, *Farinac. d. loc. nu. 287. & sequentibus. Gabriel. d. lib. 7. conclus. 26.**

56 Quando testis judicialiter examinatus, dicit contrarium ei, quod prius extrajudicialiter dixerat, & contra post examen extrajudicialiter, tum solum attenditur id, quod judicialiter dixit, etiam si expressè dicat, falsum se deposuisse in judicio, *Menoch. cas. 108. Farinac. quest. 66. nu. 193. & se. 9. 203. Fachinæus in arbitrio boni viri relinquit, par. 1. 3. §. 2. magis. de testib. vel in articulo mortis, extrajudicialiter quid contrarium dicat, d. quest. 66. nu. 204. Excipitur casus, 57 quando cum secundo extrajudiciali testimonio tria concurrunt, verisimilitudo depositionis, causa revocati primi dicti & articulus mortis, quo deponit, tum enim primum censetur subiatum, aut si dictum extrajudicialiter, etiam juratum; tum neutrum valet: Quando extrajudiciale magis probabile est, quam judiciale, vel aliis adminiculis est confirmatum, illi creditur, *Farinac. d. loc. nu. 210. & seqq. Menoch. & Gabriel. d. locis.* Sanè extrajudiciale, tempore negotii gesti prolatum & confirmatum scripturâ, præfertur sequenti judiciali. Indistinctè verò contrarium unum, per alterum debilitatur, *Farinac. d. loc. nu. 125. & seqq.**

58 Contraria dicta unius testis conciliantur & ad concordiam rediguntur ab eodem teste, vel à judice. A teste eodem, qui in continenti, hoc est, ante examina perfectum, prius quam testis à judice discedit, animo corrigendi contrarium primo dixit; Sed ex intervallo, scilicet, post factum publicationem attestationum, vel post examen perfectum, & quando cum adversa parte locutus est, non potest se corrigere, vel revocare dictum primum, nisi causam erroris allegaret & probaret, scilicet oblivionem probabilem, licet in hac correctione multum valeat judicis arbitrium, *Farinac. d. quest. 66. nu. 229. 227. 228. 254. 232. & seqq. 245. 246. Menoch. cas. 108. Gabriel. lib. 7. conclus. 27. Covarr. 2. var. resolut. cap. 13.*

59 Judex omnibus modis studet, ut contrarietas evitetur & varietas, ad falsum & ejusdem poenam evitandam,

tandam, non ad probandum, nisi in civilibus negotiis, in quibus conciliatio, etiam quoad probationem, fit, *Farinac. quest. 66. n. 317. 321. & seqq. 328.*

- 61 Quod si dissenfio & discordia nimis evidens & manifestata est, conciliatio nulla admittitur, *Farin. d. quest. 66. num. 320.* Et si sitis primò affirmativè, postea, in facto deposuit, se non recordari, conciliari potest, & se non recordari prius, & postremò se scire, *d. quest. 66. num. 329. & seqq.* Quid verò si in diversis examinibus, primò dubitativè, secundò affirmativè, sine dubitatione; tum stabitur dicto secundo: Si primò dicat se nescire, postea se credere, vel scire: Si primò dicti rationem reddat per visum, postea verò per auditum, non est contrarius, vel varius, *Farin. d. quest. 66. num. 331. & seqq. & num. 351. & seqq.*
- 63 Testis, qui in depositione sua contestem dedit, qui interrogatus postea, id negat, redditur suspectus de falso, sicut & qui primò scire se affirmat, postea nihil asserit, *Farinac. quest. 46. num. 50. & seqq. Mascard. conclus. 1368. & 1130.*
- 64 Quod si testis negat se ita deposuisse, uti scripsit Notarius, tum magis creditur Notario, *Farinac. de falsitate. quest. 158. num. 187. & seqq. Menoch. lib. 2. pref. 79. Covarr. lib. 2. var. resolut. cap. 13. quod Farin. n. 204. limitat in causis criminalibus, & casu quo plures testes idem dicunt.*

Sequitur de dicto vario & vacillante.

- 65 Varius testis dicitur, qui aliud in uno, & aliud in alio deponit, vel diversimodè loquitur, *Farinac. quest. 66. num. 348.* neque probat in substantialibus articulis varians, secus in extrinsecis impertinentibus qualitatibus, *Farinac. d. loco num. 22. 23. 28. Menoch. cas. 108. lib. 2. arb. j. n. 1.*
- 66 Varia ex errore, vel ignorantia deponens, admittitur, aut modicè sibi varius, vel in uno examine minus, in altero plus dicens, aut pro mo dicto suo quid addens, vel se revocans ad priorem suam depositionem, licet in examine nullo, ratione solemnium prolatam probat, *Farinac. d. quest. 66. num. 32. 33. 34. 36. & seqq. 45. 46. & seqq. Menoch. lib. 2. cas. 26. Mascard. conclus. 1122.*
- 67 Vacillans testis dicitur, qui timidè, titubanter & dubitanter, variè loquitur, nec probat, quando de substantialibus, non accidentalibus impertinentibusve deponit, *d. quest. 66. num. 10. 11. 23. & seqq. 22. 23. & seqq. Menoch. d. cas. 108.*
- 68 Sibi contrarius, vacillans & varius in substantialibus, torq. eri à iudice potest, ut constet, in quo dicto persistat, *d. quest. 66. num. 96. & seqq. Clar. quest. 25. §. fin. pract.*
- 69 Ex dicto falso, testis falsus dicitur, qui nihil probat, etiam in quavis alia causa, aded, ut nec indicium ad torturam, neque ad inquisitionem faciat, neque interpretatione, aut conciliatione ad probandum idoneus effici potest, neque refert scianter, an igno-

ranter falsum deponat, *Farinac. quest. 67. num. 58. & sequentibus. & num. 141. & sequentibus. adde Menoch. cas. 308. arb.*

70 Testis in parte substantiali, seu principali negotii controversi falsus, seu in circumstantia proxima ad causam pertinente, directò vel incidenter, in totum falsus reputatur & in nulla parte probat, sive deponat super capitulis connexis, sive separatis, vel super interrogatoris, ad causam, vel fidem testis pertinentibus & facientibus, sive in uno, sive in diversis examinibus reperitur falsus, vel ex ignorantia, aut errore suo, non probabili, aut in loco, aut in tempore, *Farinac. d. quest. 67. num. 111. & seqq. Menoch. lib. 1. arb. quest. 25. & lib. 5. pref. 22. & habetur falsus, non solum in depositione facta, sed etiam in alia antequam detectus fuit, & in uno mendax, talis præsumitur in omnibus præteritis & futuris, Farinac. d. loco num. 140. 150. 151. & qui fateatur in articulo mortis, falsum se dixisse, retrò sibi fidem derogat, Farinac. quest. 46. num. 57. & sequentibus. Gabriel. lib. 7. conclus. 32. quamvis exculatio loci facta in articulo mortis valeat, d. quest. 46. num. 68. & seqq.*

71 Sed tamen falsus in accessoris, in reliquis falsus non dicitur, nec in impertinentibus & alienis extraneis, circumstantiisve falsus, in causa principali & pertinentibus rejicitur, vel in appendicibus, *Farinac. quest. 67. num. 154. & sequentibus. Menoch. cas. 308. num. 9. 10. Menoch. lib. 5. pref. 22. nec falsus inventus in attestatione de peritiâ artis luæ, Menoch. d. pref. 22. num. 17. Gabriel. conclus. 4. num. 18. lib. 7. nec in medico impertinenti falsus, in totum falsus reputandus, d. quest. 67. num. 162. & sequentibus. licet talis testis idoneus, propter hunc defectum falsi, in circumstantiis, vel impertinentibus, non possit dici, nec omni exceptione major, præsertim si juravit, in omnibus veritatem se velle dicere, Farinac. d. loc. num. 171. & seqq. Menoch. d. loc. num. 21.*

72 Falsus, vel errans in prænomine, cognomine, vel nomine, agnatione, parentela, vel parochia, adhuc probat, *Farinac. d. quest. 67. num. 187. & sequentibus. Testis, qui falsum dixit in ratione ipsa sui testimonii, nihil omnino probat, Menoch. lib. 5. pref. 22. num. 23. 24.*

73 Obscurum & dubium dictum testis est, quod interpretatione commoda salvari, aut liquidari non potest, nihilque probat, *Farinac. quest. 68. num. 1. 2. 3. 42. & seqq.*

74 Unde fit, ut non probet testis deponens per verbum dubito, seu verbis dubitativis, *d. quest. 68. num. 8. per verba, si bene memini, prima fronte, se non recordari, nescio, fortè, ni fallor, salva veritate, Farinac. quest. 68. num. 9. 10. 11. 12. 13. 14. 17. vel, per dictionem alternativam, vel sive, aut nisi ad unum effectum alternativam tenderet, d. quest. 68. num. 18. 19. Sic etiam deponens per verbum circa, nisi ageretur de tempore præciso, vel quantitate præcisa, d. quest. 68.*

num. 20. 21. Ita & per verba plus, vel ultra, minus, vel circa deponens, nihil probat, aut per verbum videtur, affirmativè, vel negativè, nisi res sit sensu corporis non perceptibilis, sed ex discursu mentis saltem vel bonam rationem subjungeret, *Farinac. d. quæst. 68. num. 25. 26.*

76 28. 29. 30. 31. Talis quoque depositio de iudicio suo, nisi concludentem rationem subiectam haberet, *d. quæst. 68. num. 32. 34.* Ita & affirmantis, vel negantis aliquid, secundum conscientiam suam, vel de iure per verba juris, non de facto, aut per verbum credo facta, *d. quæst. 68. num. 35. & seqq.*

Sufficit tamen, testis depositionem præsumptivè concludere in iis, quæ non recipiunt immediatam cognitionem, per sensum corporeum, vel depositio dubia, quolibet intellectu intentionem producentis probaret, *Farin. d. quæst. 68. n. 38. 39. 40. 41. per allegat. ibid.*

77 Alienum dictum testis dicitur, quod vagatur extra articulos, neque *omni in omni* est, quod non valet, quando testis juravit super articulis, non totâ causâ veritatem dicere, etiam, quando productus super uno articulo, super alio examinatur testis, *Farin. quæst. 71. nu. 1. & seqq.*

78 Sic testis super mutuo inductus, deponens non de narratione, sed de confessione mutui, nihil probat, & productus super possessione, qui de proprietate deponit, *Farin. d. quæst. 71. n. 7. 8. & seqq.*

79 Admittitur tamen, quando deponit de illo, quod ad causam pertinens est, aut quod est de accessoriis connexis, dependentibus articuli alicujus, aut quoquomodo ad causam pertinet, vel facit ad declarationem eorum, quæ in articulo continentur, vel ex causa conscientia, quæ depositio non dicitur extra articulum, aut in casu, quo articuli non sunt perfecti & pleni, absoluti, vel quo juravit veritatem dicere super tota causa, *Farin. d. quæst. 71. num. 18. 19. 20. 21. 22. 23. 24. 30. 31. 32. Mascard. conclus. 1365.*

80 Relativum dictum testis est, quod se ad aliud refert, quæ relatione non probat testis, qui vera esse deponit, quæ vel in actis, vel in inquisitione, alius prius deposuit, *Manoch. cas. 109. libr. 2. arb. Soarez. recept. sens. sub lit. T. num. 228. & seqq.* quod tamen non impedit, quo minus Notarius, vel examinador possit plurium testium depositiones cum præcedentibus conformes, brevitas ergo referre ad unius testimonium, *Soarez. d. loco. num. 267.*

81 An verò testis in secunda sua depositione, ad priorem suam se referre possit, vel cogi, ut repetat prius suum testimonium, arbitrio iudicis relinquitur, *d. cas. 109. num. 3. 4.* quod tamen limitant, quando in iudicio summario, prima examinatio facta esset, vel coram arbitrio, vel testimonium prius ratione falsitatis nullum fuit.

82 Nam in hisce relatio non conceditur, sicuti & quando declaratio primi dicti à teste requiritur aut causa esset criminalis, vel testis suspectus esset, vel quando relatio fieret ad examen primum, quod nullum ratione partis, non citatæ, vel falsitatis causa, *Farinac. quæst. 66. num. 33. 34. 35. 36. 37. & seqq.* Dictum testis quo

se refert ad depositionem suam in alio articulo, in causa eadem, nihil probat, *Bart. in L. eos qui. de fals. Farin. d. loc.*

Dictum testis de negativa, non probat, quæ negativa, nullo tempore, vel loco est coarctata, neque probat, quod non est iudici probabilè, vel verosimile, *Manoch. libr. 2. præf. 55. Farinac. quæst. 70. num. 11. 12. vid. sup. c. 27. lib. 3. & Pacian. lib. 1. cap. 36. Farinac. quæst. 65. num. 218. & seqq.*

Cap. 36. De salvandis testibus inhabilibus.

- 1 *Quinq. requisita necessaria ad inhabiles testes admittendum, ut probent.*
- 2 *Causa in quibus inhabiles admittuntur.*
- 3 *In causa difficilis probationis.*
- 4 *Quæ causa difficilis probationis esse consensur.*
- 5 *De nocturno facto deponens, causam scientia reddere tenetur.*
- 6 *Quando veritas aliter haberi non potest actu & habitu, inhabili admittitur.*
- 7 *Admittitur inhabilis in criminibus exceptis.*
- 8 *Item in defensione & causa innocentia.*
- 9 *Similiter in causa testamenti, in causa peccati evitandi.*
- 10 *Similiter in causa ecclesie & exigua.*
- 11 *Admittitur inhabilis ex consensu partis adversa tacito vel expresso.*
- 12 *Item, si nihil opponit, vel contradicit parti.*
- 13 *Inhabilis contra producentem probat cum limitationibus.*
- 14 *Unicus testis contra producentem probat.*
- 15 *Exceptiones superveniens huic testi opponi possunt.*
- 16 *Admittitur inhabilis deponens verosimilia.*
- 17 *Inhabilis confestem habens, probat.*
- 18 *In antiquis probat.*
- 19 *Numerus confestium supplet defectum testis.*
- 20 *Vita & fama honesta, inhabilis testis defectum supplet.*
- 21 *Contra affectionem, ob quam inhabilis deponens probat.*
- 22 *Quando pars ratio affectionis erga utramq. litigantem militat.*
- 23 *Qui defectus testium, non possunt suppleri.*
- 24 *Inhabilis ob examinationem non legitime factam, quantum admittitur.*
- 25 *Plures inhabiles, iudicium ad torturam facere possunt.*
- 26 *Inhabilis propter reverentiam, non probat.*
- 27 *Inhabilis ex defectu status, vel fame, in tortura deponens, probat.*
- 28 *Testis ex universitate quadam, quando probat.*
- 29 *In causa civilis universitatis hic testis probat, quando actu vel habitu alium intervenire non potuit, & causa non singulos concernit.*
- 30 *Admittitur quoq. in probatione confessii.*
- 31 *Quando ad universos, quando ad singulos causa proponere dicitur.*

Episcopius

- 32 *Episcopus, Abbas, praelatus pro ecclesia sua probant.*
 33 *Limitatio prioris regulae.*
 34 *In causa criminali, testis ejusmodi de uni veritate non probat.*
 35 *Limitatio hujus.*
 36 *Casus in quib. cognatus pro cognato testis esse potest.*
 37 *Inhabilis contra alium inhabilem admittitur.*
 38 *Lesi attestatio, pro ladente probat.*
 39 *Moribundi assertio probat pro iudicia arbitrio.*
 40 *Unicus testis in quib. probat.*
 41 *Casus plures, in quib. unus testis probat.*
 42 *Unicus testis praesumptionem praeerea facit.*
 43 *Testis de facto proprio deponens affirmativo, quando probat.*
 44 *Persona publica regis, principis, depositioni creditur.*
 45 *In factis antiquis, regis, assertioni, creditur.*
 46 *Limitatio prioris regulae.*
 47 *Assertioni principis de proprio suo commodo, non creditur.*
 48 *Judex de quibus testis esse possit.*
 49 *Episcopus pro sua ecclesia, & populus pro suo superiore probat.*
 50 *Periti in arte sua testimonio creditur.*
 51 *Obstetricis testimonio creditur in arte sua.*
 52 *Magistri super peritia discipuli sui.*
 53 *Doctores testantur de consuetudine creditur.*
 54 *Notarius de iis, qua concernunt officium ipsius, probat.*
 55 *Nuncio publico in iis, qua pertinent ad officium ejus, creditur.*
 56 *Denunciatori quoq. publico creditur.*
 57 *Testantur de officio suo creditur.*
 58 *Qui in propria causa testis esse possint.*
 59 *Testes singulares, quando admittuntur.*
 60 *Iidem probant, quando alii conjecturis jurantur.*

HAecenus de testium inhabilitate: sequitur quando iudem habiles fiant, & pro idoneis admittantur & integrentur. *Vid. sup. c. 32. num. 1.*

- I** Admittuntur autem inhabiles testes, §. requisitis concurrentibus: 1. ut non plures uno, defectus patiantur. 2. causa sua natura non requirat testes omnino exceptione majores: 3. non producantur ad reprobandos alios testes, vel dicta eorundem: 4. non in totum aliàs à testimonio repellantur inhabiles, nimirum propter defectum facultatis, vel perjurium: 5. quando inhabilitas venit ex defectu famae, vel status, talis inhabilis deponat in tortura, *Farinac. quaest. 43. num. 178. & seqq. & quaest. 52. num. 80. 38. & quaest. 55. num. 69. & quaest. 62. n. 19. 20. 23. 24. 329. 380. 381. 278. & seqq.*
- 2** Causae autem, in quibus testes inhabiles admittuntur & probant, sunt sequentes.
- 3** I. Causae, probationis difficilis, non tantum ratione suae naturae, sed loci quoque & temporis atque aliarum circumstantiarum necessariorum, in quibus testes non intervenerunt, neque verosimiliter potuerunt intervenire, ut culpa in producentem confecti non possit, cur

alios non adhibuerit, *Farinac. quaest. 54. num. 227. & d. quaest. 62. num. 28. 29. & seqq.*

Genentur verò difficilis probationis esse ætas, filio, partus suppositus, simulatus contractus, incendium in domo excitatum, adulterium, Simonia, furtum nocturnum, maleficium nocturno tempore commissum, tractatus de homicidio committendo, matrimonium clandestinum, metus, animus & voluntas hominis, tortura secretè illata, interesse, dolus, quod quis dixit se iturum ad locum certum & ita abesse velit, antiquitas & similes causae plures, pro arbitrio iudicis, in quibus testes inhabiles probant, licet quandoque etiam exacta probatio in hisce requiratur, *Farinac. quaest. 62. num. 27. 28. Menoch. cas. 116. num. 2. 21. & sequentibus. lib. 2. arbit. judic. Gabriel. tit. de testib. conclus. 7.*

In nocturno facto tamen testis ejusmodi inhabilis, causam suae scientiae reddere debet, scilicet, se lumine lucente, vel lunam vidisse, vel etiam sine lumine in loco admodum propinquo, vel se noctu quoque ex medicorum iudicio & relatione videre posse, vel sine lumine vocem loquentis cognovisse, atque hæc in civilibus, non in criminalibus, etiam quoad torturam, *Farinac. d. quaest. 62. num. 31. 37. 38. 39. 40. 41. 42. 44. 45. 46. Menoch. cas. 297. num. 35. & sequentibus*, nisi civiliter essent intentata, *Farinacius d. loco num. 32.*

II. Quando veritas aliter haberi non potest actu & habitu, ut per alios testes ratione temporis, loci, vel naturae facti, de eo aliter constare non possit, aut alii intervenire non potuerint testes, tum enim in subsidium inhabiles admittuntur, *Farinac. quaest. 62. num. 55. Menoch. cas. 106. num. 2. lib. 2. arbit. judic. uti consanguineus, frater, parens, filius, uxor, adfinis, domesticus, servus, amicus, infamis, criminofus, iudæus, meretrix, spurcius, minor, foemina, iudex, advocatus, procurator, negotiorum gestor, proxeneta, clericus, laicus, civis, collega & similes, tam in civilibus, quam criminalibus causis, in his tamen, quando per inquisitionem ex officio iudicis proceditur, *Farinac. d. quaest. 62. num. 51. 65. 67. 52. 53. 71. & quaest. 60.* Non admittuntur hi, quando producens testem inhabilem, fuit in culpa habilis adhibendi, Admissi verò pro omni exceptione majoribus non reputantur, *Farin. d. quaest. 62. num. 72. 66. & quaest. 60. num. 480.**

III. Admittitur inhabilis in criminibus exceptis, uti in crimine hæresis, læsæ majestatis, latrocinii, Simoniae, sacrilegii, fraudatae annonae, dilapidationis bonorum ecclesiae, fraudati census, perduellionis, in quibus etiam foemina accusator, criminofus, excommunicatus, infamis, minor, servus, Judæus, & similes alii probant, *Farinac. quaest. 62. num. 81. & sequentibus*. licet ad probanda adminicula criminum dictorum, non admittantur, sed saltem ad ipsum maleficium principale, *d. quaest. 62. num. 86. 87.* quamvis affectio inimicitiae & odii, illos repellat, *Farin. quaest. 60. num. 30. & seqq.*

- 8 IV. Ex causâ favore admittuntur inhabiles, uti in defensione & innocentia probanda, in qua domesticus, conjux, scemina, adfinis & similes probant, *Farinac. d. quæst. 62. num. 90. & seqq.* nisi gravissimis indicis reus gravatus esset: tum enim tales non plenè probant, nec admittuntur in reprobandis testibus examinatis, & quando ad partis querelam agitur, & in criminibus exceptis, atque admissi semper pro non majoribus omni exceptione habentur, *d. quæst. 62. num. 91. 92. 93. 96. 98.* & licet innocentiam non probent, profunt tamen ad minuendam pœnam, *Menoch. cas. 587. lib. 2. arb. & lib. 5. præf. 48.*
- 9 Similiter in causâ testamentaria, casu peccati evitandi, matrimonii illiciti impediendi, & generaliter, in causâ matrimonii secundum quorundam sententiam, quem testè Gabrielius improbat, *Farinac. quæst. 62. num. 129. 123. 99. 100. Autem. Gabriel. sit. de testib. conclus. 8. num. 7. lib. 1.*
- 10 Nonnunquam etiam in causis ecclesiæ, testes inhabiles admittuntur, uti & tum, quando producuntur ad veritatem indagandam ex officio: similiter in causis exiguis & summariis, in quibus non plena, sed levis probatio sufficit, & quando de calumnia opponentis inhabilitatem constat, & in causis notoriis, *Farinac. d. quæst. 62. num. 190. & seqq. & 308. & quæst. 55. num. 91. 230. Menoch. lib. 1. quæst. 32.*
- 11 V. Admittitur inhabilis testis ex consensu & voluntate partis, in cujus gratiam aliàs rejici potuisset, uti in instrumentis, & omnibus negotiis, in quibus testes adhibiti vocantur & rogantur à partibus, inhabilitatem eorundem scientibus, vel expressè, vel tacitè ab iisdem sunt approbati, aut in privata, vel publica scriptura partium voluntate subscripserunt, *Farinac. quæst. 62. num. 100. & seqq. & quæst. 55. num. 83. 245. & quæst. 54. nu. 41. Gabr. de testib. conclus. 10. uti sunt, frater, consanguineus, adfinis, parens, domesticus, amicus, infamis, Judæus, excommunicatus, proxeneta, mulier & similes, d. quæst. 62. nu. 117.* licet tempore depositionis inhabilitas superveniat, dummodo illa à favore partium rogantium pendeat, aliàs secus, *Farin. d. quæst. 62. nu. 113. 114. 296. & seqq. 121.* nisi pars quoque rogans, non cognosceret testes, eosque ignorans adhibuisset, ut & à parte, quæ non rogavit, vel non adhibuit, semper inhabilitas opponi, & ab utraque indistinctè contra dicta ejusmodi inhabilis testis excipi potest, *Farin. d. loc. n. 122. Menoch. cas. 105. num. 7. arb.*
- 12 Simili modo inhabilis admittitur, quando pars sciens inhabilitatem, expresso, vel tacito consensu eundem admittit, nihil opponens, vel contradicens, vel expressa voluntate suâ consentiens in testem aded, ut semel talis probatus à parte inhabilitatem illius sciente, ab eadem improbari amplius non possit, *Farinac. d. quæst. 62. num. 175. & seqq. 181. & seqq. Menoch. cas. 239.* sed tamen contra secundâ vice productum testem, quem prima vice probavit, opponere potest, ejusve dicta semper improbat, nec omiſſa oppositio contra inhabilitatem præjudicat, si ex confessione testis, de illius inhabilitate constat, neque omiſſa illa judicem impedire potest, quin testem inhabilem ex culpa odiorum suo repellat, *Farinac. quæst. 62. num. 182. & seqq.*
- 13 Qua de causâ inhabilis quoque contra producentem, tanquam ab eodem approbatus, testè probat, quando scilicet producens inhabilitatem illius scivit, idque tam in civilibus, quam criminalibus causis, unâ, vel diversis, in judicio summario, vel ordinario, sive ab alia & diversa persona quam prius producatetur contra producentem, etiam illum, qui à se productum ex pœnitentia non passus est examinare, *Farinac. d. quæst. 62. num. 211. & seqq. 271. 255. 223.* nisi sit diversa ratio inter producentem & adversarium, quorum uni testis est junctus consanguinitate, alteri verò non item, *d. quæst. 62. num. 248.*
- 14 Aded autem talis testis contra producentem admittitur, ut etiam unicus probet, & deponens de auditu, & tum quoque, quando inhabilitas stat in dicto, ut si de credulitate deponat, licet alii distinguant, *Farin. quæst. 62. num. 235. & seqq. Gabr. conclus. 1. sit. de testib.*
- 15 Sed tamen exceptiones post testem productum supervenientes, producens huic testi opponere non prohibetur, sicut & contra dicta ejusdem, quando ultra primam depositionem, examina & productionem, non produxit eundem, *d. quæst. 62. nu. 240. & nu. 24. & seqq.* De subornatione & corruptione testis hujus, excipere potest, *d. quæst. 62. num. 246. & seqq.* Conceditur quoque eidem exceptio contra personam testis inhabilis producti, quem pars diversa invito producente, in specie inhabilitate expressa, reprobavit, & quem postea eadem contra se producit, *Farin. d. loc. nu. 255. & seqq. per Lquis falsus. C. de fals.*
- 16 VI. Admittitur præterea inhabilis deponens verosimilia, & pro dicto suo præsumptionem habens, aut conjecturas, indicia, aliave adminicula concurrentia, quibus defectus ejusdem integratur & suppletur, *Farinac. quæst. 56. num. 223. & seqq. Mascard. conclus. 1359. Gabriel. conclus. 5. d. loc.*
- 17 Unde est, ut inhabilis contestem habens fide dignum omnique exceptione majorem, probet, *Farin. d. quæst. 62. num. 328. & seqq.* uti consanguineus, affinis, amicus, infamis, criminolos, advocatus, procurator, & similes, non solum, quoad personam, sed & quoad dictum, quod non plenè de loco, tempore, aliisq; circumstantiis negotii deponit, at in criminalibus, saltem quoad torturam, non condemnationem, *Farin. d. q. 62. nu. 330. & seqq. & 345.* In antiquis etiam testis de auditu habitus est, de qua re *supra cap. 31. num. 13. & 6. 32.*
- 18 Hanc ob causam etiam defectus testis, quo non in totum repellitur, suppletur per numerum contestium trium, aut plurimum inhabilium, pro arbitrio judicis, & probat in civilibus causis levibus, non in criminalibus, nisi ad torquendum, vel in civilibus arduis, *Farinac. d. quæst. 62. num. 325. & seqq. 309. & seqq. 311. 313.* qui defectus tamen in dictis non suppletur per numerum, *d. quæst. 62. num. 319. 320.* Dictum quoque testis,

testis, qui non deposuit de loco, tempore, ex dicto alterius deponentis suppletur, *Gabriel.conclus.6. num.11. lib.1. tit. de testibus.*

- 20 Similiter testis, valde honeste & probate vite, qui propter affectionem, vel interesse aliquod est inhabilis, admittitur, ejusque defectus per integritatem suppletur, uti frater, domesticus, spurius, pauper, advocatus & similes, *d. quest. 62. nu. 367. & seq.*
- 21 Sic & inhabiles ratione affectionis cujusdam, deponens contra illam affectionem, non probat, & contra illum, cujus causâ testis inhabilis est productus, censetur idoneus, ut mandataris, negotiorum gestor, procurator, sollicitator & similes, adversus dominum principalem probant, *Farin. quest. 60. nu. 337. 222. 258. 331. 350. Menoch. cas. 473. & cas. 474. arbis. judic.*
- 22 Similiter, quando par affectionis ratio militat, quoad utrumque litigantem, puta si testis utriusque partis adfinis, domesticus, amicus, inimicus, frater, cognatus &c. admittitur testis, dummodo in pari gradu utrinque existat, *Farin. quest. 60. nu. 329. quest. 54. n. 45. & seqq. Gabriel. de testib. conclus. 13. & conclus. 15.*
- 23 Testis inhabilitas, ex proprio commodo proveniens, per alterum non suppletur, neque defectus resolutans ex insufficientia, in facultate testandi, aut ex perjurio, *Farin. d. quest. 60. nu. 14. 15. & quest. 61. num. 109. & seqq. & quest. 56. nu. 193. & seqq.*
- 24 VII. Inhabilis ratione examinationis illegitime factæ, quando scilicet examinatus est, qui examinari non debuit, admittitur ad iudicium faciendum, ad inquirendum, non ad transmittendam citationem, neque ad torquendum, *Farin. quest. 62. n. 261. & seqq. 282. & seqq.* Plures inhabiles etiam iudicium ad torturam faciunt, *d. quest. 62. n. 268. & seqq. Mascard. conclus. 628. num. 24.*
- 26 Inhabilis propter reverentiam, uti filius, libertus &c. vel propter ætatem, vel affectionem erga producentem, timorem & suspicionem, non probat, *Farinac. quest. 62. nu. 289. 290. 291. & seqq. de testib.*
- 27 Inhabiles ex defectu status, vel famæ, in tortura deponentes, probant, quæ tamen tortura plures defectus non supplet, neque enim testis vilis ignobilisve propter vilicatem suam torqueri potest, multo minus honeste vitæ etiam pauper, *Farin. quest. 62. num. 380. & seqq. & quest. 57. nu. 63. & seqq. de testib.*
- 28 VIII. Quandoque etiam testes ex universitate, tam seculari, quam ecclesiastica, capituli, collegii, canonici, monasterii, conventus, in causâ universitatis admittuntur, *Farinac. quest. 60. num. 544. 452. 460. & sequentibus. Mascard. conclus. 3. & 318. & 1357. & 1358.*
- 29 In causâ quidem civili tum, quando alii testes actu, vel habitu intervenire non potuerunt, aut quando commodum, vel incommodum ad solam universitatem, non singulos de universitate in causâ exitu, pervenire potest, etiam tum, quando alii testes intervenire potuerunt, *Menoch. cas. 106. lib. 2. arb. Farinac. quest. 60. nu. 450. & seqq. 473. & seqq. de testib.*

Admittuntur quoque hi in probatione confinium, similiter contra universitatem, vel in favorem ejusdem, etiam in reprobatione instrumenti, in probatione consuetudinis non solvendi decimas, *Farin. quest. 60. n. 487. & seqq. Menoch. d. cas. 106.*

Ad universos autem de universitate, non ad singulos, dicitur causa spectare, quando proprietates & usus fructus est universitatis, non singulorum: Ad singulos contra, quando usus fructus, vel proprietates ad singulos redundat & communis est, aut quando collecta in singulos, victâ universitate imponenda esset, *Farin. q. 60. nu. 499. & seqq. Menoch. d. cas. 106. nu. 13. Covarr. pract. quest. 5. 18. nu. 4.*

Sic itaque Abbas, vel prælati, episcopus, administrator ecclesiæ, pro suo monasterio, conventuali, vel ecclesiæ testis esse potest, *Farin. d. quest. 60. nu. 544. & seqq.* nisi, quando illi suo nomine constituerunt procuratorem, vel, idem ipse sit procurator, vel causâ peculiariter ad mensam prælati spectet, vel non habeat collegium, sed solam administrationem, aut sanè commodum ex sua depositione consequeretur, *Farin. d. loc. num. 562. & seqq.*

Observandum tamen hic, multis modis limitari hoc, quod dicitur testis de universitate pro eadem admitti, imprimis, quando magna affectio, vel causâ gravis subesset, vel omnes de universitate agerent, vel testificarentur, onera litis sustinerent, vel ageretur de causâ debiti soluti, vel onerum gabellarum, *Menoch. d. cas. 106. num. 11. 12. 13. 17. Farinac. d. quest. 60. nu. 525. & seqq. de testib.*

In criminali causâ, testis ejusmodi pro, vel contra suam universitatem testimonium dicere prohibetur, etiam testis de universitate pro cive contra alium extraneum accusatum, nisi quatenus unus contra alium ex eadem universitate testimonium dicit, vel universitas esse ampla, aut innocentia probanda, *Menoch. d. cas. 106. num. 17. Farinacium d. quest. 60. num. 508. & sequentibus. Mascard. conclus. 205. nu. 15. 16. & conclus. 1414. num. 12.*

Sed quodcumque testes hi de universitate admittuntur, ibi pro non omni exceptione majoribus habentur, ita ut duo plene non probent, nec unus semiplene, *Menoch. d. loco. num. 9. 12. Farin. quest. 60. nu. 536. & seqq. ubi tamen limitat.*

IX. Aliquando etiam cognatus agnatusve pro cognato suo admittitur, uti frater pro fratre, consanguineo, in civilibus testis esse potest, nisi causâ gravitas, vel affectio magna obstaret, *Menoch. cas. 304. & lib. 2. præsumpt. 53. Farinac. quest. 54. num. 225. & seqq.* sic & conjugum testimonio, de matrimonio contracto creditur, non de eodem dissolvendo, *Farinac. d. loc. & Menoch. cas. 103. lib. 2. arb. argum. Matib. cap. 19. Mascard. conclus. 332. & pater spiritualis, pro filio suo spirituali testis pro arbitrio iudicis admittitur, & compater pro suo compatre, nutritor pro alumno, Menoch. casu 101. lib. 2. arb. & lib. 1. quest. 100. Parens pro*

- filio in causa, an filius ad matrimonium idoneus sit, vel cognatione, in eodem impediatur; in natalibus filiorum, vel ætate eorumdem probanda; in causa religionis; in causa correctionis & prohibitionis peccati, *Menoch. cas. 102. & cas. 454. lib. 2. arbit. Farinac. quest. 54. num. 191. & seqq. num. 177. 185. Mascard. concl. 1148. num. 16. 19.* Pater adoptivus, soluta adoptione, vel in testamento filii sui naturalis & legitimi, aut in quovis alio instrumento inter patrem & extraneum filius, & contra. & pater inter duos liberos suos; in causa status, & qualiter alia, ubi nullum commodum pater, vel filius ex testimonio expectare potest, *Farinac. quest. 54. num. 195. & seqq. 186. & seq. 183. & seqq. Gabr. conclus. 17. de testib.* In quibus omnibus tamen, arbitrium iudicis multum dominatur, *Menoch. d. loc. Gabriel. conclus. 13. & seqq. sit. de testib. lib. 1.*
- 37 X. Inhabilis contra inhabilem alium, pro arbitrio iudicis admittitur, *Mascard. conclus. 533. num. 34. & sequentib. & conclus. 136. num. 56. Menoch. cas. 65.*
- 38 *Covarr. var. resolut. lib. 2. c. 6. nu. 8.* testimonium & excusatio læsi in mortis suæ articulo, accusato multum prodest, tollitur; contraria indicia ad torturam, *Menoch. cas. 89. num. 30. Covarr. lib. 2. var. resolut. cap. 13. Clarum quest. 52. §. fin.* Contra quoque læsi, moribundi assertio indicium ad eandem torturam præbet, *Menoch. cas. 89. nu. 3. Alciat. reg. 3. præf. 4.* quamvis talis moribundi assertio, iudicis arbitrium admittat, *Menoch. cas. 97. lib. 2. arb. & vera præsumatur, quando non agitur de tertii præjudicio, Menoch. d. cas. 89. nu. 30. arb. & lib. 1. præf. 89. nu. 37. & seqq. Clarum quest. 21. §. fin.*
- 40 XI. Aliquando etiam testis unicus probat, scilicet quando agitur de nullius præjudicio, vel in extrajudicialibus, pura, quod sit quis baptizatus, clericus, vel Doctor, vel de levi alterius præjudicio, vel ex partium consensu in personam certam, certumque negotium, ubi unicus testis qualiscunque, etiam inhabilis, plene probare potest, *Farinac. quest. 63. num. 11. 23. & seqq. 30. Gabriel. conclus. 1. num. 17. & seqq. 45. sit. de testib. imd & ipse adversarius, quando scilicet in personam & dictum testis consensum est, secus, quando saltem in personam, Farin. d. quest. 63. num. 21. & seqq. per l. Theopompus. de dot. prælegat. ubi Bartol. licet contrarium probare volens, pro arbitrio iudicis admittatur, Covarr. lib. 2. var. resolut. c. 13. nu. 2.*
- 41 Probat præterea unicus testis in causa possessoria, momentanea, præparatoria, in primis si est omni exceptione major, non in possessore ordinario, *Gabriel. conclus. 1. nu. 22. 45. sit. de test. Farin. quest. 63. num. 31. & seqq. Geil. lib. 1. obf. 7. nu. 2.* Admittitur quoque in actu, vel negotio, in quo impossibile est, posse plures testes haberi, in mandato testatoris, qui uni credi voluit, in defensione & innocetia rei, ad hoc ne condemnatur, non ut liberetur à tortura, *Farin. d. quest. 63. nu. 38. 39. 40. 41. 42. 43. 47.* similiter uni creditur in probanda læsione minoris, revocatione mandati facti cum juramento, ubi agitur de evitando peccato, in probatione verosimilis causæ ignorantie, concurrentibus aliis indicis

& præsumptionibus in causa civili, in crimine hæreticos, aut apostasias, casu, quo quis voluit corrumpere testem, quoad informationem de conscientia alicujus, læsione minoris, ad salvandum instrumentum abra-sum, & aliis, *Farin. d. quest. 63. nu. 46. 47. & seqq. 35. 36. Dem. c. 19. 16. 17. Gabriel. d. conclus. 1. nu. 23. 34. & seqq. lib. 1. de testib.*

Probat similiter unicus testis, quoad præsumptionem faciendam, quæ præsumptio onus probandi in adversarium rejiciat, aut quoad semiplenam probationem, licet sæpissimè illa hoc non efficiatur, *Farinac. d. quest. 63. num. 50. & seqq. num. 211. & seqq. Gabriel. d. conclus. 1. nu. 49. Menoch. cas. 99. lib. 2. arb.*

Testis de facto proprio affirmativè, vel negativè deponeus, probat, quando non agitur de commodo, vel incommodo ejusdem, vel de laude, aut reprehensione, vel excusatione & exoneratione ejusdem, sed non plene, nisi omni exceptione major esset, qui plus quam semiplene probat, sicut & tum, quando aliz præsumptiones concurrunt, *Farinac. d. quest. 63. num. 211. 297. & seqq. & 221. 222. & seqq. Menoch. cas. 99. lib. 2. arb.*

Sæpe quoque ex autoritate publica personis quibusdam publicis fides attribuitur, quæ alias fidem nullam facerent, *Menoch. cas. 91. lib. 2. arb. judic. & lib. 2. præsumpt. 61.* Sic enim creditur assertioni principis, regis, Imperatoris, adeo, ut nec in contrarium probatio admittatur, præsertim asserenti de jure, vel facto proprio, non alieno, item asserenti de iis, quæ vidit ante imperium adeptum, vel de facto & voluntate sui antecessoris, aut referenti factum alienum coram se gestum, vel ex certa scientia, motu proprio factæ narrationi, non fundatæ relatione partu, *Farin. quest. 63. num. 135. & seqq. 148. & seqq. 96. 97. 98. 101. & seqq. 105. Gabriel. conclus. 2. num. 10. 11. & seqq. 55. Menoch. cas. 99. nu. 5.*

In factis antiquis, assertioni principis, etiam in præjudicium tertii, creditur, & quando princeps ex informatione à fide dignis habita, assereret, vel aliquem suum famulum diceret, aut mandando quid præciperet, vel de bene meritis alicujus narraret, aut dispositivè loqueretur, *Farinac. quest. 63. num. 106. & sequentib. Gabriel. conclus. 2. sit. de test. Creditur quoque ejusdem assertioni, qua continetur declaratio gratiæ alicujus, seu dubiæ concessionis jam factæ per eundem, etiam in præjudicium tertii, & assertioni de iis, quæ facti, quæve juris, etiam de contractu à se celebrato, de jure communi, vel consuetudine item assertioni factæ cum consilio & subscriptione quæstoris, vel in qua se fundat, *Farinac. quest. 63. num. 123. 124. & seqq. 130. 131. 132. 199. & seqq.**

Hoc ipsum autem, ut assertioni principis creditur, limitatur, ut procedat in præjudicium principis asserentis, vel ubi de nullius præjudicio agitur, sed de iis, quæ à principis voluntate & potestate pendent, aut ubi agitur de modico præjudicio, vel respicit factum proprium principis, vel quatenus de facto alieno ejusdem assertio facit præsumptionem aliquam

quam in adversarium onus probandi rejiciens, *Farinac. d. quæst. 63. num. 148. & seqq. 152. 153. 161. 162. & seqq. Gabriel. d. conclus. 2.*

- 47 Non statim asserenti principis de commodo & interesse proprio ejusdem, & quando de magno tertii præjudicio agitur, aut de auditu alieno referret: neque asserenti quoad extraneos, non suos subditos, aut super relatione & narratione partis, aut asserenti incidenter factæ, vel contra juris præsumptionem, *Farinac. d. quæst. 63. num. 171. & seqq. 190. & seqq. Gabriel. d. conclus. 2.*
- 48 Juxta quoque testis esse potest de iis, quæ pendent ab ejusdem potestate, quæque ipsemet gessit & ad ejusdem officium pertinent, in aliis, quæ ad causæ cognitionem & processum spectant, vel vergunt in præjudicium tertii, vel in quibus eidem laus, vel dedecus adscribi potest, aut ubi commodum, vel incommodum sperare potest, eidem asserenti non creditur, neque de injuriis sibi illatis, *Mascard. conclus. 950. num. 7. §. 9. 10. 20. & conclus. 949. & 1143. Menoch. cas. 107. & 187. arb. jud.*
- 49 Sic quoque episcopus pro sua ecclesia, capitulum & populus pro suo superiore testari potest, *Mascard. conclus. 624. & 591.*
- 50 Medicorum aut quorumvis artificum, peritorumve in arte sua, testimonio legitime recepto, parte adversâ citatâ, creditur, dummodo plures uno testentur, aut sanè unius judicio partes adquevissent, unus saltem haberi possit, aut dictum unius, aliz conjecturæ jurarent, vel unus, tanquam peritissimus publicè electus esset, aut de innocentia probanda ageretur, *Menoch. cas. 275. lib. 2. arb. Covarruv. lib. 2. var. resolut. cap. 13. num. 4. 5. Mascard. conclus. 1037. Boër. decis. 323.*
- 51 Obstetricis similiter publicæ, peritæ, testimonio & iudicio jurato creditur de partu immaturo, virginitate, partu & utero gerendo, *Mascard. conclus. 1125. & 1084. & 1125.*
- 52 Sic quoque asserenti juratæ magistri super peritia discipuli, creditur, interpretis super interpretatione loci, seu dicti artis suæ, & auctoris probati dicto, de re cuius est auctor, *Mascard. conclus. 998. Farinac. quæst. 63. num. 45. & seqq.*
- 53 Doctores testanti de consuetudine usitata in curia illa, in qua versatur in suis scriptis, testanti creditur, aliàs non item, *Gabriel. conclus. 4. num. 2. tit. de probat.*
- 54 Notarius similiter testis esse potest in his, in quibus officium ejusdem est probatum, nec non de actus iudicii, de gestis à se ipso, de illis, quæ aguntur coram ipso vidente & audiente, *Menoch. cas. 91. num. 15. lib. 2. arb. jud. Mascard. conclus. 1098. & conclus. 35. num. 15. 16. & 1099. num. 1. & 100. num. 3.* Hujus scriptura legitime confecta, vim duorum testium obinet, quam ipse recognoscens, probat, *Menoch. cas. 105. lib. 2. arb. Gabriel. conclus. 1. num. 27. tit. de testib. Soares. in voce notarius. Farinac. d. quæst. 63.*
- 55 Nuncius publicus, seu apparitor juratus, receptus,

potest testis esse de his, quæ ad officium sibi demandatum spectant, vel huic annexa & adfinia sunt, nisi ageretur de gravi alterius præjudicio, vel persona illustri citeretur, aut delegatus per eundem citaret, aut in criminalibus ageretur, in quibus repellitur etiam quoad ea, quæ pendent, vel sequuntur ex officio ejusdem, licet aliàs, pro, vel contra magistratum, cujus ministri sunt, testes admittantur etiam in inquisitione, *Menoch. cas. 112. & 99. lib. 2. arb. & cas. 91. Farin. quæst. 56. num. 380. & seqq. 371. & seq. Mascard. conclus. 1119.*

Sic & denunciator publicus, juratus in criminalibus levibus, testis admittitur & denunciatio officialis ad inquirendum sufficit, ad torturam indicium non facit, nisi de visu patris maleficii deponeret, *Farinac. quæst. 56. num. 370. & seqq. Gabriel. tit. de test. conclus. 1. & Farinac. d. loc. num. 167. & seqq. quæst. ult.*

Quilibet alius quoque de officio suo & illis, quæ concernunt hoc, ab eoque pendent, testis esse potest, dummodo nullum commodum, vel incommodum, laudem, aut vituperium ex suo dicto expectet, licet sit persona vilis, *Menoch. cas. 99. num. 2. 3. & seqq. lib. 2. arb. Farinac. quæst. 56. num. 380. & seqq.*

Quandoque etiam in propria causa quis sibi testis esse potest, uti actor in causa hæreseos, in furto, contra prædonem, ratione quantitatis rei furto ablata, in causa matrimonii, & officialis publicus in delictis levibus, *Farinac. quæst. 60. num. 70. & seqq. Mascard. conclus. 26. num. 7. 10.* Testis quoque contra producentem probat, *Farinac. quæst. 62. num. 211. & seqq.*

Huc etiam pertinent casus, in quibus testes singulares admittuntur, scilicet in diversis actibus, suâ naturâ possessoris, in præscriptione, servitute, jurisdictione in genere probanda, consuetudine in genere, non in specie, certi cujusdam actus, in possessione juris decimandi, usura generaliter in civilibus, de hæresi in genere, de erimine læsæ majestatis, vita inhonestæ & meretriciæ, ad mores & qualitates personæ alicujus in genere probandas, de minore summa per majorem diversam probatam per singulares testes, in fama probanda, in furore generaliter, non specialiter, de scientia, consanguinitate, ætate, societate, habitatione, mala fide, vita hominis, censu, adulterio, discordia, confessione, voluntate præsumpta, presentia, minis, actu connexo, in quasi possessione filiationis, simulatione, dolo, simonia, aditione hereditatis, irregularitate, blasphemia, voluntate, proposito, lite, societate, habitatione in iis, quæ difficili probationis, sed modici præjudicii sunt, *vide Farinac. quæst. 64. num. 164. & seqq. 173. & seqq. 190. 191. & seqq. 201. 202. & seqq. 220. & seqq. 230. & seqq. 259. 257. 258. 262. 267. 269. 271. & seqq. Gabriel. conclus. 2. tit. de test. lib. 1.* Item, quando agitur de probatione actus non momentanei, sed successivi, vel ad probandum quid in genere in ratione, vel causa scientiæ, vel sint testes ad eundem finem tendentes, vel valde digni, qui singulares probant, *Gabriel. d. conclus. 2. num. 19. 20. 71. 78. tit. de testib.*

Similiter probant testes singulares, quando aliæ 60

conjecturæ concurrunt, vel testes singulares probatæ fidei, verosimilia deponent in genere, & quoad præsumptionem faciendam, ita tamen, ut in tota hac re arbitrium iudicis plurimum valeat, *Farinac. quæst. 64. num. 299. & seqq. 304. & seqq. Gabriel. d. conclus. 2. Menoch. cas. 90. lib. 2. arb. iud.*

Cap. 37. De fama & notorio.

- 1 *Fama quid.*
- 2 *Fama quomodo probetur.*
- 3 *Testes de fama, quomodo deponere debent.*
- 4 *Quando non necesse nominare personas à quibus.*
- 5 *Fama probata facit semiplenam probationem.*
- 6 *Fama in quib. casibus plene probet.*
- 7 *In causis criminalibus, fama non facit plenam probationem.*
- 8 *Bona fama non tollit indicia ad torturam.*
- 9 *Generalis fama mala præsumptionem facit in eodem delicti genere.*
- 10 *Plene probat, quoad inquirendum & incarcerandum.*
- 11 *In civilibus arduis, non probat fama.*
- 12 *Famâ utraq. bonâ & malâ, affirmativâ & negativâ probatâ, statuit illi, quæ est probabilior.*
- 13 *Bona fama plus quàm mala creditur.*
- 14 *In paritate posterior fama tollit priorem contrariam.*
- 15 *Rumor quid sit.*
- 16 *Notorium quid.*
- 17 *Notorium faciens scientia & notitia hominum per visum facta.*
- 18 *Locus publicus notorium inducit & tempus diurnum.*
- 19 *Comites notorii sunt apparentia & existentia rei.*
- 20 *Primum factum & postea facti notorietas probanda & quantum adstantium, & qualitas loci.*
- 21 *Notorium est probatio probata.*
- 22 *Notorium juris quid.*
- 23 *Notorium facti quid.*
- 24 *Notorium ex actis probari potest & aliis.*
- 25 *Manifestum quid dicatur.*
- 26 *Deprehensio in flagranti actus.*

HActenus de testimonio personæ, cui similis & ad finis est fama & notorium.

Fama est, quæ originem à fide dignis, honestis, viris, de quorum commodo non agitur, traxit cum causa, ratione, conjectura & autoribus famæ certis, expressis, ut sit inconclusa, excellens, non vaga, levis, nec sibi contraria, sed uniformis, & eadem in toto populo, orta ante litem motam, vel inquisitionem formatam, & carcerationem, non affectatâ vel procurata, & legitime probata, de quibus famæ requisitis vid. *Farinac. lib. 1. quæst. 47. num. 156. & seqq. 153. & seqq. 163. 164. 172. 173. 176. 177. 180. Mascard. conclus. 748. & seq. Menoch. lib. 1. quæst. 1. n. 44. & quæst. 89. n. 31. de præf. De hac vid. Num. 6. 35. 30. 31. Jos. c. 22. 10. 11. & seqq. 1. Sam. 6. 2. 24. 2. Sam. 6. 13. 30. Act. 5. 28. 4. 5. 6. 7. Job. 6. 6. 14. 25. 6. 7. 40. & seqq. Matth. 5. 27. 25. 26. 5. 28. 15. 6. 16. 14.*

Probatur autem legitime fama per testes duos, speciatim fidei & integre opinionis, etiam singulares, in loco, tempore, re, vel personis, nec non per literas & instrumenta, *Farin. quæst. 47. num. 208. 209. & seqq. 265. & seqq. 274. & seqq. lib. 1. Mascard. conclus. 749. Pacian. lib. 1. cap. 49. de probat.*

Testes verò illi deponant necesse est, primò se publicè audivisse à pleraque, seu majore parte populi loci alicujus, personas & auctores exprimant, à quibus fama originem sumpserit: deinde testes addant causas, ex quibus populus fuit inductus ad sic credendum, licet de his non interrogentur: tertio deponant iidem testes, quo tempore, num ante, vel post litem inceptam, audiverint, & in specie de qua re, seu negotio, quo in loco: quartò interrogati etiam de fama publica, quid illa sit, scire id & dicere possint: quintò, ejusmodi testes sint masculi, non mulieres, quibus masculis etiam non juratis creditur, vid. *Farinac. d. quæst. 47. num. 237. & seqq. 229. 230. & seqq. 216. 228. 219. Mascard. conclus. 748. & seq. Pacian. lib. 1. c. 49. Decem testes, etiam non formiter deponentes, probant famam, Clar. lib. 5. quæst. 6. num. 2. §. fin. An per instrumenta antiqua probetur, vide Mascard. conclus. 751.*

Requisitum primum limitabis in fama excitata de peritiis alicujus, de negotio exiguo, minus notabili, nec etiam necesse est exprimere & nominare personas, à quibus audiverint, in quibusdam negotiis, *Mascard. d. conclus. 748. & seq.*

Fama ita probata, non facit plenam probationem regulariter, sed semiplenam adjuvat, licet onus probandi in adversarium non transferat, & quandoq; faciat probationem semiplenam, pro iudicis arbitrio, *Farinac. quæst. 47. num. 3. & seqq. 50. 51. & seqq. Mascard. concl. 753. & quandoq; plenam, ut dicitur in seqq.*

Probat tamen fama in sequentibus, scilicet in factis antiquis, longinquo tempore, in consuetudine loquendi probanda, in eo, quod sui naturâ difficulter, vel clarè non potest probari, ubi sufficit, aut saltem communis opinio probari debet, quando in causa civili, alia verosimili præsumptione & adminiculo juvatur, in mala fide, præscriptione & usucapione interrupta demonstranda, in re modici & exigui præjudicii, in momentanea possessione, in defensione inculpato tutele, distantia loci, ad locum, in probando pacto de retrovendendo & in iudicio arbitratoris, in materia peccati evitandi, in morte alicujus probanda, sævitia iudicis, in prodigalitate docenda, industria & habilitate probanda, in interdicho ecclesiastico, diffamatione, clerici excommunicatione, & collatione beneficii, in possessione libertatis, ingenuitatis, consuetudine probanda, in confinis & jure patronatus, in probando impedimento matrimonii, plene denique probat fama illa, quæ à fide dignis viris est orta, *Farinac. quæst. 47. num. 108. & sequentib. 120. 121. 124. & sequentib. 79. 80. & sequentib. 129. 34. 136. 138. & sequentib. 143. Mascard. conclus. 753. & 459. Pacian. lib. 1. de probat. c. 49. Mynsing. cons. 5. observ. 46.*

In cau-

- 7 In causis criminalibus, fama non facit semiplenam probationem, licet uno teste de auditu jvaretur, nec bona fama tollit indicia ad torturam, licet eam minuat, & delicti presumptionem tollat, *Farinac. d. quest. 47. num. 181. & seqq.* Contrà generalis fama mala, delicti presumptionem facit in eodem delicti genere, quamvis ad torturam indicium non parit, nisi illa esset vehementis, aut orta à fide dignis hominibus, aut alia indicia cum illa concurrerent.
- 10 Plenè etiam probat fama, quoad inquirendum & incarcerandum personam diffamatam, modo à fide dignis sit profecta, *Farinacius d. quest. 47. num. 199. & seqq. 40. 41. 42. Menoch. presumps. lib. 1. pref. 89. Mascard. conclus. 754.*
- 11 Quod de fama in criminalibus causis dixi, hoc etiam in civilibus arduis procedit, in quibus non deferitur juramentum in supplementum semiplenæ probationis, *Menoch. lib. 1. presumps. 42. num. 11. Farinac. d. loc. num. 64. 65.*
- 12 Quando fama alia affirmativa, alia negativa simul eodem tempore existens probata est, tum statur illi, quæ probabilior & verosimilior est, plerunque tamen bonæ famæ plus, quam malæ creditur, etiam quando paucioribus testibus probata fuisset: at diverso tempore unâ famâ alteri contrariâ existente, posterior tollit priorem in utriusque paritate, *Mascard. conclus. 750. & 235. Farin. d. quest. 47. nu. 181. & seqq. 165. de testib.*
- 15 A fama hac differt rumor, qui est sermo quidam sine certo autore dispersus, qui minore, quam fama, probationem facit, *Myns. cent. 5. obs. 46. Farinac. lib. 1. tit. 5. quest. 47. de indic. Pacian. lib. 1. c. 49.*
- 16 Sequitur de notorio, de quo vide *Coras. lib. 1. miscell. cap. 16. Menoch. lib. 2. arbit. cas. 166.* quod est factum, quod omnibus, vel majori hominum parti, loci, nimirum provincie, civitatis, oppidi, vel pagi, notum est, *Mascard. conclus. 1105. & 1106. Farinac. quest. 21. nu. 43. lib. 1. de delict. vocatur impropiè manifestum, Farinac. d. quest. 21. nu. 4. 5. eiq. contrarium est occultum.*
- 17 Ad notorium faciendum, requiritur scientia & notitia hominum per visum facta, hominum, inquam, 10, vel plurium, pro iudicis arbitrio, *Mascard. d. concl. 1105. num. 3. 6. 17. 18. & conclus. 1101. nu. 19. 20. 21. Farinacius d. quest. 21. nu. 47. & seqq. de delict. lib. 1. Menoch. cas. 166. num. 2. 7. lib. 2. arbit. per l. prator ait. vi bon. vaps. aut iudicis in tribunali sedentis locus publicus, in quo factum contigit, Farinac. d. quest. 21. num. 56. & seqq. & nu. 158. & seqq. & tempus diurnum, Menoch. d. cas. 166. nu. 9. Farin. d. loc.*
- 19 Unde notorium duos habet comites, apparentiam scilicet, & existentiam. Ideo primùm factum & postea notorietas facti probanda est, *Farin. d. quest. 21. nu. 108. & seqq. Mascard. conclus. 1105.* vel majoris partis, vel qualitas loci publici scilicet. quæ duo requisita sunt probanda, *Farin. d. loc. nu. 55. & seqq.*
- 21 Est autem notorium hoc probatio probata, nulla indigens discussione, vel disputatione, sed oculis hominum se exhibens, indubitata demonstratio, saltem

quoad ipsum factum, non ejusdem qualitates, *Mascard. conclus. 1101. num. 11. 12. 13. Farinac. d. loc.* Hæc igitur per se species probationis non est, sed qualitas factæ probationis, aut affectio ad hærens, *Mascard. conclus. 1101. num. 5. 6.*

Notorium juris est jus plenè discussum & decisum, 22 sine ulla dubitatione, quale notorium faciunt acta, probatio valida, sententia iudicis, rei evidentia, & confessio, *Mascard. conclus. 1102. & conclus. 1106. Farinac. quest. 21. nu. 9. 19. 11. 14. 21. 22. 35. & seqq. 31.*

Notorium juris non potest, & evidenter hominum oculis subijcitur, qualis est facti evidentia, *Farinac. d. quest. 21. num. 38. & seqq. de qua supra cap. 26. de evidentia.* Unde per evidentiam quid probari dicitur, *d. quest. 21. num. 38. & seqq.* Factum verò hoc, est permanens, vel transiens, momentaneum. Illud negari non potest, ob continuam sui evidentiam & apparentiam, hoc secus. Ideoque notorietas in hoc probanda est, in illo verò minimè, *Farinac. d. loc. nu. 86. & seqq. & 110. Mascard. conclus. 1103. num. 7. 8. & seqq. & conclus. 1105.*

Probari potest notorium ex actio, *Mascard. conclus. 1106. num. 13. & seqq. Farinac. quest. 21. num. 14. 15.* ex probationibus judicialibus, *Farinac. ibid. num. 30. 31.* ex confessione: ex sententia, *Mascard. d. loc. num. 2. & seqq.* Quomodo verò probetur, docet *Mascard. laud. conclus. 1109. & seqq.*

Manifestum est, quod publicè pluribus, quam duobus, aut tribus patet, non tamen omnibus, aut parti majori, *Mascard. conclus. 1016. nu. 7. 8. 7. Menoch. cas. 166. lib. 2. arb.* hoc est, publica & famosa proclamatio ex scientia certa, ab autoribus certis proveniens. quod probandum est, *d. conclus. 1016. num. 3.* quomodo à fama differt, *Mascard. d. loc. num. 11. 13. 14.* Sæpè tamen vocabula, notorium, evidens, manifestum, indubitatum, publicum, confunduntur, *Farin. d. quest. 21. nu. 4. 5. lib. 1. de delict. Mascard. conclus. 1101. & 1044.*

Notorio æquiparatur deprehensio & offensio in flagranti crimine & in ipso delinquendi actu, *Mascard. d. conclus. 1101. num. 15. Farin. d. quest. 21. num. 133. & seqq. Clar. quest. 8. in pract. crim.*

Cap. 38. De confessione libera.

- 1 Proprium testimonium quid.
- 2 Species proprii testimonii.
- 3 Confessio quid.
- 4 In hac qua spectanda.
- 5 Requisita confessionis tria.
- 6 Scientia consentientis, unde probanda.
- 7 Confessio dubia, incerta, tacita, implicita non probas.
- 8 Facta sine causa, vel cum causa generali, & incerta non probat.
- 9 Carens libera voluntate & consensu, non probas.
- 10 Confessio sine causa facta, in quibus valet.
- 11 Facta de re certa, possibili, probabili probat.
- 12 Confessio relaxata probat ea qua sunt in relato.

- 23 *Confessio delicti cum qualitate adjecta, quoad illam, non probat.*
 24 *Confessio pro parte falsa, in totum dicitur falsa.*
 25 *Præsentia partis adversa cum acceptatione ejusdem necessaria.*
 26 *Limitatio prioris axiomatis.*
 27 *Confessio facta in scriptura judicialiter oblata, valet.*
 28 *Casus in quibus confessio, parte absente, facta valet.*
 29 *Confessio non acceptata, in quibus casibus probet.*
 30 *In criminalibus non acceptata confessio præjudicis.*
 31 *Confessio geminata, repetita, aut jurata valet.*
 32 *Non acceptata, præsumptionem facit.*
 33 *Confessio qualificata individuum facta pro parte acceptari, & pro parte repudiari non potest.*
 34 *Limitatio prioris axiomatis.*
 35 *Facta duobus capitulis, oratione separata, pro parte acceptari, & rejici potest.*
 36 *Limitatio prioris axiomatis.*
 37 *In causa criminali confessio facta, scindi potest.*
 38 *In conditionali, vel negativa confessione, negatio censimatur.*
 39 *Requisitum quantum, non esse eam revocatam.*
 40 *Revocatio & patientia quando hic concessa.*
 41 *Species confessionis.*
 42 *Judicialis confessio quid.*
 43 *Effectus judicialis confessionis.*
 44 *Species judicialis confessionis.*
 45 *Tacita confessio, quid.*
 46 *Ejus exemplum in positione actoris.*
 47 *In producente testem.*
 48 *In jussu respondere, non respondentem.*
 49 *Responsio ad articulos libelli pro confessione habetur.*
 50 *Excipiens simpliciter, non dicitur fateri.*
 51 *Excipiens expressa, & aperta confessione, facitur.*
 52 *Conditionaliter excipiens, non dicitur fateri.*
 53 *Limitatur in conditione ex intervallo adjecta.*
 54 *Confitens id, quod non inerat promissioni ad initio, dicitur fateri.*
 55 *Recusatio juramenti purgationis pro confessione habetur.*
 56 *Petitio venia, & transactio quando.*
 57 *Tacens in judicio ad contra se allata, pro confitente habetur.*
 58 *Præsentia & patientia non contradicentis pro confessione habetur.*
 59 *Limitatio prioris axiomatis.*
 60 *Recognitio documenti, vel scriptura, vim confessionis habet.*
 61 *Recognitio quomodo fiat.*
 62 *Detractans recognoscere, fateri dicitur.*
 63 *Proferens scripturam, eandem confiteri, & approbare dicitur.*
 64 *Limitatio prioris.*
 65 *Literas recipiens, dicitur fateri earum contenta.*
 66 *Subscribens, vel sigillans dicitur fateri.*
 67 *Confessio advocati, vel procuratoris, in civilibus probat.*
 68 *In criminalibus non probat.*
 69 *Aperta judicialis confessio.*
 70 *Confessio in judicio civili, an in criminali probet.*
 71 *Confessio acceptata, etiam pro confitente probat.*
 72 *Coram incompetentis iudice facta, quatenus probet.*
 73 *Confessio in judicio incidens facta, non sufficit.*
 74 *Exceptio criminis, accusationis vim habet.*
 75 *Confessio sub promissa impunitatis spe non sufficit ad condemnandum, sed ad torquendum.*
 76 *Confessio extrajudicialis quid.*
 77 *Plene probat in civilibus, & in criminalibus ad torturam.*
 78 *Intra quod tempus hac revocari possit.*
 79 *Repetita & geminata, etiam absente parte, probat.*
 80 *Similiter jurata confessio.*
 81 *Species hujus confessionis extrajudicialis.*
 82 *Confessio præjudicialis confitenti, contra eundem probat.*
 83 *Confessio de recepto probat quoad confitentem.*
 84 *Confessio de solutione sibi facta in absentia debitoris probat.*
 85 *Transigens de crimine quando pro confitente habetur, & gratiam petens.*
 86 *Confessio in instrumento facta probat.*
 87 *Acceptans & retinens literas traditas, fateri dicitur.*
 88 *Quæ confessiones extrajudiciales non noceant confitenti.*
 89 *Confessio extrajudicialis, alteri præjudicialis, contra eundem non probat.*
 90 *Exempla hujus confessionis.*
 91 *Confessio debitoris contra nominatos alios non probat.*
 92 *Confessio matris de adulterio filio, & patris de recepta pecunia filii, non probant contra eundem.*
 93 *Confessio mariti de dote recepta non probat.*
 94 *Confessio prelati in præjudicium ecclesie non probat.*
 95 *Limitatio illius axiomatis.*
 96 *Confessio in spiritalibus non probat.*
 97 *Taciturnitas & silentium vim confessionis habent.*

Tantum de testimonio alieno: sequitur de proprio
 Vide supra cap. 29. nu. 3.

Proprium testimonium est, quod quisque contra, ¹ vel pro se in causa propria perhibet, quod domesticum dici potest, arg. §. 9. in testib. Instit. de testam. ordin. l. 2. C. de testib. Proverb. c. 28. 13. e. 27. 2. Josu. c. 7. 2. Sam. c. 1. 16. ubi Pet. Martyr.

Ejusmodi testimonium est duplex. Unum, quod ² contra dicentem: alterum, quod pro se ipso dicitur.

Proprium testimonium contra dicentem & perhibentem datum, est confessio, quæ legitimè facta probat, firmiterque dicitur probatio, quam ea, quæ sit per testes & instrumenta, Mascard. quæst. 7. num. 3. 4. 5. & seqq. Marc. c. 14. 63. 64. Masth. cap. 26. 65. Luc. c. 22. 71. 2. Sam. cap. 1. 16. cum in confessum, iudicis partes non sint, nisi in condemnando, l. 2. ubi Bald. Cod. de confess. Farin. quæst. 81. cap. 1. num. 3. de delict. communem dicit, quæ

quæ notorium inducit, & vim rei judicæ habet, atque processus nullitatem tollit, *d. quæst. 81. c. 1. nu. 4. s. 13. 14.*

4 In legitima confessione spectantur requisita illius & species.

5 Requisite necessaria confessionis sunt 1. scientia certa. 2. res naturæ suæ possibilis & vero similis. 3. partis adversæ præsentia. 4. omiſſa revocatio, *Mascard. q. 7. nu. 52. 53. 32. 33. 47. 48. & conclus. 347.*

6 Scientia certa contentis, patet ex causa vera speciali & certa assignata, nec non ex loco, & tempore certis, & voluntate libera contentis, *Mascard. d. conclus. 345. & conclus. 387. nu. 2. Farin. de delict. quæst. 81. c. 1. nu. 40.* ex quibus confessio fit clara, certa, liquida, expressa & explicita, *Farin. d. quæst. 81. c. 1. nu. 32.*

7 Unde dicimus, confessionem dubiam, incertam, tacitam, vel implicitam non probare, *Farinac. d. quæst. 81. cap. 1. num. 32. 33. 34. 35. & seqq.* item factam sine causa speciali, vel ex causa generali & incerta, vel falsa, vel ex speciali quidem causa, sed non aptè, certo loco & tempore limitata, aut prorſus sine certo loco & tempore non valere, quibusdam casibus exceptis, *Mascard. conclus. 345. num. 4. s. 6. 7. 8. 9. & conclus. 384. & 387.*

8 *num. 2.* Nec valere illam, quæ voluntate & consensu libero caret, uti quæ est facta ex errore facti, vel metu, aut dolore & iracundia, aut quæ facta est post minas, detorquendo, vel in tortura, vel statim post eam, aut in ligatura, vel in carcere, *Mascard. conclus. 346. & 350. num. 20. & conclus. 353. num. 13. 8. 9. 10. 16. 17.* item quæ fit ad suggestionem, ad condemnandum, non probat, nisi manifesta indicia adsint, *Farin. quæst. 83. num. 84. & seqq. & 97.*

10 Confessio sine causa facta valet & probat in causis criminalibus, in iudicio, in ultimis voluntatibus, post secutam acceptationem, aut juramentum contentis, item, quoad liberandum, vel concurrentibus aliis præsumptionibus, vel quæ geminatione & repetitione est confirmata, aut in instrumente facta & in similibus casibus, *Mascard. conclus. 345. num. 15. 16. 17. 18. 19. 22. 30. & seqq. 34. 36. 37. 40. 41. 46. 48. 49. 51. 52. 53. 54. 55. 56. 57. 59. 60. 61. & seqq.*

11 Alterum requiritur confessionis validæ est, ut sit facta de re certa, possibili & probabili, verificata in circumstantiis & qualitatibus, præsertim substantialibus, non generaliter, sed specificè, *Farinac. de delict. quæst. 81. cap. 1. num. 28. 29. 30. 31. 33. & seqq. Mascard. conclus. 384. nu. 5. per l. certum. de confess.* Nam confessio de re, naturæ suæ impossibili, vel non exstante, aut non verosimili nihil probat. *Mascard. concl. 354. Farin. d. quæst. 81. nu. 28. & seqq.* nec quando fit de causa, cujus veritas aliunde pendet, non à voluntate & facto contentis, *Farinac. d. quæst. 81. num. 63. Eridor. de mand. cap. 66.* quæque fit contra jus, *Mascard. concl. 387. Farin. d. quæst. 81. nu. 63. Menck. cas. 336 & lib. 3. præf. 123. nu. 9.*

12 Confessio relata tantum probat, quantum est in relato, *Mascard. conclus. 385.* Confessio delicti capitalis, cum qualitate adjecta, quæ id ipsum non faciat capitale, plenè probat quoad delictum, non quoad quali-

tatem, quam probare tenetur, nisi confessio dividi non possit, *Geil. lib. 1. cap. 17. de pac. publ. Gabriel. conclus. 19. lib. 7. communem dicit.*

Confessio pro parte falsa, in totum præsumitur falsa, *Farin. quæst. 81. nu. 22. de delict. c. 1.*

Tertium requisitum confessionis legitimæ est præsentia partis adversæ, *Gabriel. concl. 1. lib. 1. tit. de confess. Mascard. concl. 347.* quandoque cum acceptatione confessionis eodem tempore facta, *Gabriel. d. loc. conclus. 2. Mascard. conclus. 348. nu. 39. & seqq.*

Sed hæc præsentia & acceptatio confessionis sæpè 16 limitatur. Nam confessio, absente parte alterâ, facta valet, quando iudex, nomine absentis eandem acceptat, & processus contra absentem valet, *Mascardus conclus. 347. nu. 14. 62. 15. Gabr. d. loc.* Nec non illa valet, 17 quæ fit in libello, in positionibus elisivis, vel exceptionibus, quæve in scriptura fit, vel supplicatione principi porrecta, *Gabr. concl. 4. d. loc. Mascard. concl. 347. nu. 16. 129. & quavis scriptura in iudicio producta, Gabr. concl. 1. & 3. d. loc.*

In renunciatione & liberatione, in confessione geminata, in causa pia, dotis, ultimæ voluntatis, in causa pendente ab unius contentis voluntate, matrimoniali, pertinente ad exonerationem conscientiarum, *Gabriel. conclus. 2. nu. 9. 10. 11. & seqq. 61. 65. & conclus. 3. Mascard. d. conclus. 347. num. 97.* Confessio facta similiter valet. Item quæ fit de renunciatione juris realis, vel litis, quæ est jurata, quæ fit in epistola acceptatâ, vel in apochâ, libro rationum, coram præsentente fidejussore absentis, coram negotiorum gestore, nuntio, vel populo, aut principe, *Mascard. conclus. 347. nu. 63. & seqq. 70. 71. & seqq. Gabr. d. conclus. 1. & 4. & Mascard. d. loc. nu. 109. 113. & seqq. 118. 121. 122. 123. 124. 129. & semper atque indistinctè valet in causa in qua nuda declaratio sufficit, d. conclus. 347. nu. 120.*

Confessio non acceptata, quandoque probat, nimirum, quando ab alio nomine absentis acceptatur, vel de illo negotio fit, quod ex duorum voluntate pendet, item quoad acquisitionem juris ex confessione ortam, non quoad revocationem, quæ ante acceptationem permissa est, *Mascard. concl. 347. n. 4. s. 7. 14. 62. 113. 114. Gabr. conclus. 2. nu. 2. 3. lib. 1. item quoad liberationem, vel quatenus contenti eadem præjudicat, d. concl. 347. num. 60. 61. 62.*

In criminalibus, non acceptata confessio similiter 20 probat; item confessio geminata & repetita, vel jurata, 21 aut facta in instrumento, cui causa est adjecta, *Mascard. d. conclus. 347. num. 9. 10. 11. 19. 22. 23. 37. 18. 70. 71. 81. & seqq. Gabr. conclus. 3. d. tit. de confess.* indistinctè verò 22 non acceptata confessio, in cæteris præsumptionem contra contententem facit, *Mascard. d. conclus. 346. nu. 3. & conclus. 347.*

Hic non immeritò queritur, an confessio pro parte 23 ab alio acceptari & pro parte negari & impugnari possit. Planè in civilibus causis confessio qualificata, facta unica oratione, aut in uno capitulo individuo, dividi non potest & pro parte acceptari, & pro parte negari,

- Pacianus lib. 1. de probat. cap. 25. num. 4. 5.* vel quando capitulum connexum continet, *ibid. Pacian. num. 6. & seqq. Geil. lib. 1. c. 17. num. 2. de pœ. public. Menoch lib. 2. 24. cas. 93. Marant. de confess. nu. 27. in specul. nisi juris præsumptio esset contraria, vel confessio esset taxativa, ut, tantum 50 non 100. debeat. aut conjecturæ contra confidentem essent, Pacian. d. c. 25. nu. 13. 14. 15. 20. 21. 22. 26. vel confitens vellet probare qualitatem negatam, d. c. 25. nu. 27. vel pro parte confessio non valeret, d. nu. 27.*
- 25 Quando verò confessio fit duobus capitulis & orationibus diversis, quæ dividi & separari possunt, tum confessio pro parte acceptari & pro parte rejici potest,
- 26 *Pacian. lib. 1. c. 25. nu. 29. 42. & seqq. nisi conjecturæ obstarent, d. c. 25. nu. 44. vel factum unum se ad aliud referret, num. 50. vel confessio facta esset, non aliter, vel alio modo, fateor, quæ unitatem diversorum continet, Pacian. d. c. 25. nu. 52. 53. & seqq. de probat.*
- 27 In criminalibus causis, confessio qualificata, etiam sub uno, vel diverso & separato contextu facta, scindi atque dividi potest, atque pro parte acceptari, & pro parte repudiari & impugnari, *Farinac. de delict. quest. 81. c. 4. n. 110. & seqq. communem dicit, Mascard. concl. 867. c. 4. n. 110. & seqq.*
- 28 In confessione negativa, vel conditionali, ut, non occidi, vel, si occidi, ad defensionem meam occidi, habetur pro negativa, confessio, *Farin. quest. 81. nu. 142. & seqq. Similiter si per clausulam facta est, non aliter fateor &c. nisi qualitas confessioni adjecta, aliunde justificari possit, d. quest. 81. nu. 153.*
- 29 Quorum requisitum confessionis, est ejusdem non facta revocatio, seu perseverantia confessionis factæ, *Mascard. conclus. 348. nu. 55.*
- 30 Revocatio verò & penitentia confitenti concessa est tum, quando confessio ex errore probabili est facta, licet confessio etiam jurata, vel deliberata & ratificata, repetitæ esset, *Mascard. conclus. 378. Farinac. de delict. quest. 81. e. 9. nu. 315. & seqq. 324. per l. non fatesur. de confess. Deinde revocatio concessa est, quando nulla est captio actoris ex penitentia, vel de damno confitentis tractatur, Gabr. conclus. 4. nu. 19. tit. de confess. lib. 1. Denique, quando revocatio fit in continenti, quando res adhuc integra est, hoc est, confessio, non est acceptata ab adversario, *Mascard. conclus. 348. nu. 55. Gabr. conclus. 6. nu. 8. 11. 12. 13. 14. Farin. quest. 81. n. 321. & seqq. qui arbitrarium tempus concedit. P' anè deliberata confessio, vel judicialiter in scriptis facta, revocari non potest, Ga: r. conclus. 5. & conclus. 6. lib. 1. tit. de confess.**
- 31 Confessio est duplex: quædam judicialis, quædam extrajudicialis, *Mascard. conclus. 344.*
- 32 Judicialis est, quæ fit in judicio coram iudice suo, scilicet pro tribunali, in causis cognitionem requirentibus, *sic. de interrog. in jure faciend. l. 4. §. 1. d. 1. Mascard. conclus. 348. & 344. Farin. lib. 1. de delict. quest. 81. nu. 50. 45. 46. & seqq.*
- 33 Hæc judicialis confessio, vim sententiæ & rei iudicatæ habet, atque probationem liquidissimam & plenissimam facit, omne genus probationis superans, præsumptionemque juris & de jure tollens, nullitatesque
- processus sanans, *Mascard. concl. 344. per l. 1. C. de confess. Petr. Frid. lib. 2. de mand. c. 66. facta nimirum parte adversâ præsentem, vel per se, aut alium acceptante, item iudice confessionem non rejiciente, vel confitente eandem non revocante, priusquam in scripturam redacta fuit, Mascard. conclus. 348. nu. 39. 40. & seqq. 55. & seqq.*
- Judicialis confessio est libera, vel extorta. Libera rursus est tacita, vel expressa.
- Tacita est, quæ pro confessione judiciali habetur juris præsumptione.
- Hujus generis est positio actoris, quæ vim confessionis obtinet, quando ea à iudice fuit admissa & pars actorum est facta, aded, ut postea revocari minimè possit, nisi errore probato, *Mascard. conclus. 1176. nu. 10. & seqq. Gabr. conclus. 4. tit. de confess. quamvis pro confessione haberi non debeat, quæ fit præcedente negativa, per modum exceptionis, Menoch. lib. 2. præf. 4. n. 3. Mascard. d. loc. Gabr. d. loc. & licet quis se non possit fundare super libello, quem negavit, aut confessione partis, aut dicto testis, aut positione negata à se, Gabr. tit. de reg. jur. conclus. 1. nu. 2. 4. 5. & seqq. nisi confessio, vel positio ejusmodi fuisset erronea, revocata, vel non acceptata, vel qualitate facti negati postea approbaret, vel se fundaret in eo, quod sequeretur & deduci posset ex negatis, vel in impugnatione succubisset, Gabr. d. conclus. 1. nu. 13. 14. 15. 65. 30. 31. 48. 52.*
- Sic testes producens, eosdem idoneos & dicta eorumdem fateri & approbare censetur, & supplicatio, seu preces scriptæ oblatæ, vim confessionis supplicantis rogantis habent, *Mascard. conclus. 1235. & conclus. 368. Farin. quest. 5. nu. 25. & seqq. de delict. Et tacens pro confitente & fatente habeatur, l. semper qui tacet. de reg. jur. l. 2. Pacian. lib. 1. c. 29. de probat. infr. nu. 47.*
- Similiter pro tacita judiciali confessione accipitur, quando quis respondere jussus, ad interrogatum non responderet, sine causa probabili, vel obscurè respondens, interrogantem incertum dimittit, *Gabr. d. concl. 1. nu. 11. 12. per l. 11. §. 5. de interro. in jur. fac. Mascard. conclus. 1177. num. 69. & seqq. Ita quoque per interlocutum iudicis jussus respondere post licem contestatam, non respondens, pro confitente habetur, & articuli in contrumaciam non respondentis, acceptantur pro confessis in causa civili, in qua articuli oblatis & cogniti eidem fuerunt, d. l. 11. §. 4. 6. 7. Mascard. conclus. 1177. nu. 69. & seqq. Geil. lib. 1. obs. 80.*
- Responsio quoque ad positionem libelli per verbum credo, vel æquipollentia, pro confessione respondentis habetur; similiter ea, quæ fit ad positiones elisivas, peremptoriales, dilatorias, aliàsve quascunq; exceptiones, pro judiciali confessione habetur, aded ut etiam narrative talis confessio, sive responsio, post litis contestationem in libello facta, probet, etiam si ex calore iracundie, vel sine causa fiat, nisi verba alterius, in tali confessione narrativa, tanquam aliena, non propria essent relata, aut libellus ab adversario impugnatus, vel contestatio annexa esset, quod in parte saltem scripti oblatis confitens velit juvari, *Mascard. conclus. 348. nu. 23. 48. & seqq.*

- conclus. 368. num. 1. 4. 16. 8. 9. 4. 5. 6. 7. 18. 19. 22. & seqq.*
- 40 Excipiens verò quandoque fateri dicitur, aliquando minus, *latè Pacian. lib. 1. c. 20. & seqq. de probat.* Simpliciter excipiens non videtur fateri, hoc est, qui excipit non expressâ confessione, *Hieron. de Cavall. quest. 362.*
- 41 *Covarruv. lib. 1. var. c. 2. nu. 3.* At excipiens expressâ & apertâ confessione, videtur fateri, *d. quest. 362.*
- 42 Conditionaliter excipiens, vel fateretur aliquid, quod à principio inerat, & confessioni est conjunctum; ut, decem promisi sub conditione; & si unico contextu
- 43 non dicitur tunc fateri, nec pro parte confessio acceptari potest, si ex intervallo fateri dicitur. Aut fateretur quid in exceptione, quod non inerat promissioni ab initio, sed ex postfacto est adjectum; ut, confiteor me decem mutuo accepisse, sed jam solvi; & tum censetur fateri accipiens, & pro parte ejus confessio poterit acceptari, & pro parte rejici, *Hieron. de Cavall. d. quest. 362. Pacian. lib. 1. c. 23. c. 25. de probat. & supr.*
- 45 Recusatio juramenti purgationis delati præstandi, pro confessione judiciali habetur, *Mascard. conclus. 956.*
- 46 *nu. 42.* & petitio veniæ in judicio facta, loco confessionis habetur, *Mascard. conclus. 501. num. 2. 3.* & transactio in criminibus, in quibus jure non est concessa transactio, *Mascard. conclus. 500. num. 7. 8. Gabr. conclus. 23. lib. 7. ubi limitat.*
- 47 Tacens in judicio ad illa, quæ contra se ab adversario dicuntur, nihilque opponens, pro confitente & consentiente habetur, sicuti & præsentia, patientia & scientia non contradicentis ejus, qui posset contradicere & impedire, ubi agitur de præjudicio reali, consensum tacitamque approbationem & confessionem probat, *Menoch. lib. 5. præf. 46. & lib. 6. præf. 99. Mascard. conclus. 1153. & 1209. & 1218. Num. c. 30. 4. 5. 7. Exod. c. 22. 15. c. 21. 5. 6. 7. Judic. c. 11. 27. 28. imprimis fraudulenta, dolosa taciturnitas & silentium, & quando obligatur tacens consentire, vel contradicere, vel præter silentium alius actus interveniret, aut causa per se esset favorabilis, vel diuturna taciturnitas, *Mascard. conclus. 1218. num. 47. 49. 53. & seqq.**
- 49 Planè quando præsens, vel tacens, non contradicens actum impedire suo disensu non potest, aut quando agitur de præjudicio personalis juris, vel de præjudicio magno, aut ubi expressus consensus & confessio requiritur, vel præsens non intellexerit, vel loqui erubesceret, vel delicti causa tractaretur, vel sciret jus suum sibi nihilominus posse salvum manere, aut actus dispositioni juris repugnaret, talis approbatio & confessio tacita nihil probat, *Mascard. conclus. 1218. num. 29. 30. & seqq. & conclus. 1153. num. 47. 48. 49. & seqq.*
- 50 Similiter recognitio instrumenti alicujus, scripturæ, aut sigilli in judicio facta, vim confessionis judicialis tacite habet, modò ipsa originalia recognoscantur, *Pet. Frid. lib. 2. de mand. c. 66. & c. 59. n. 4. l. 1. apud C. de edend. Authens. si quis. d. s. l. 2. de fid. instrum. Coler. de process. execut. par. 3. c. 1. n. 44. & seqq.*
- 51 Fit verò illa recognitio in casu quo negatur, notitia scripturæ, vel sigilli, vel si de eâ dubitatur mediante ju-
- ramento, *Frid. lib. 2. de mand. c. 75. n. 3. Coler. d. par. 3. c. 8. n. 17. & seqq. Gril. lib. 1. de pac. publ. c. 15. nu. 14. & seqq. & 52* si pars recognoscere detrectat, in pœnam contumacis, pro recognitâ, scriptura, vel sigillum à judice acceptari potest, *allegat. d. loc.* Qui verò sigillum quidem suum agnoscit, sed negat id suâ voluntate impressum, vel mediante suo juramento se purgare tenetur, vel potius contrarium probare, *Gabriel. concl. 4. n. 12. lib. 1. tit. de præsumpt. Menoch. lib. 2. præf. 57. Moller. lib. 4. semest. c. 38. & lib. 9. c. 43. vide infra c. 4. hoc lib. 3.*
- Scripturam in judicio proferens, eandem per omnia 53 & in omnibus approbare & tacite fateri intelligitur, quatenus scilicet scriptura illa probat in civilibus, non in criminalibus, & quatenus dispositivè, non narrativè 54 loquitur, & in solemnitatibus respicientibus, negotium principale, nullus est defectus, *Mascard. conclus. 368. n. 9. Menoch. lib. 2. præf. 45. Mascard. conclus. 915.* nisi pars adversa impugnet ipsam productionem, vel causa ex qua impugnetur scriptura, non ab eodem pendeat, *d. conclus. 915. n. 3. 4. 5. 6. Gabr. conclus. 4. tit. de confess. lib. 1.*
- Litteras quoque, vel instrumentum recipiens, censetur 55 probare & fateri contenta in iis, *Gabr. concl. 2. lib. 1. tit. de probat.* Similiter scripturæ subscribens, vel sigillum apponens, *Gabriel. d. conclus. 3. & 4. ubi limitat.*
- Pro tacitâ quoque principalis confessione habetur 57 confessio advocati, quæ lite contestatâ intelligente suo cliente, perinde habetur, ac si per ipsum principalem facta esset, *Mascard. conclus. 381.* Sic etiam confessio procuratoris judicialis, regulariter contra dominum probat, ex necessitate, non voluntate ejusdem factâ, licet à domino ante sententiam revocari possit, *Masc. conclus. 369.* In criminalibus confessio procuratoris 58 contra principalem, nihil probat, uti nec minoris confessio sine curatore suo facta, *d. conclus. 369. num. 13. Menoch. cas. 208. latè de confessione minoris Farin. quest. 81. c. 10. n. 352 & seqq.*
- Judicialis confessio aperta & expressa est, quam quis 59 in judicio voce testatò facit & deliberatò, *l. 1. C. de confess. Jos. c. 7. 20. & seqq. Mascard. conclus. 348.*
- Confessio facta in judicio civili, non plenè probat in 60 criminali, etiam inter easdem personas, *Mascard. concl. 348. n. 37. 38.* Factam aeternè in uno judicio, licet repudiare in altero, cum alio adversario, *Masc. d. loc. l. 18. quib. ex l. fin. de interrogat. vid. Farin. q. 81. de delict. c. 3. nu. 93. & seqq.*
- Confessio judicialis acceptata ab adversario, etiam 61 pro confitente probat, *l. 12. si filius. §. 1. ubi Gothofr. de interrogat. an verò ad interrogationem judicis, vel alterius confessio fiat, nihil refert, l. 9. si sine. de interrogat.*
- Confessio facta coram judice incompetente, non 62 sufficit ad condemnandum, quamvis vim confessionis extrajudicialis obtineat, *Farin. de delict. quest. 81. c. 6. n. 188. & seqq. & n. 206.*
- Confessio in judicio incidenter facta per viam exceptionis, non sufficit ad condemnandum, *d. quest. 81. num. 219. & seqq. excepto crimine falsi, & Simoniz. d. quest. 81. num. 231. 235. vel si exceptio criminis accusatio-* 64

nem contineret, vel pars peteret condemnationem, aut alia probationes accederent, vel crimen confessatum, causam de qua agitur, concerneret, *d. quast. 81. nu. 239. 245. & seqq. 250. 251. & seqq.*

- 65 Confessio sub spe impunitatis promissa à iudice, non sufficit ad condemnandum, nisi expressè esset ratificata, & non revocata à confitente. *Farinac. d. quast. 81. nu. 276. & seqq. 287. & seqq. ad torquendum sufficit, d. quast. 81. n. 300. c. 8. per alleg. ibid.*
- 66 Confessio extrajudicialis est, quæ fit extra iudicium, *Mascard. conclus. 346. & seqq.*
- 67 Hæc parte præsentè, tempore illo, quo fit, & acceptante, facta, vim pacti habet & plenè probat in civilibus in criminalibus non revocata ad torturam indicium facit, *Mascard. conclus. 346. & seqq. Marant. sis. de confess. Josu. c. 7. 19. & seqq. 2. Sam. c. 4. 8. & seqq. c. 1. 15.*
- 68 Revocari hæc potest intra triduum, si non acceptata, vel semper, si errore facta est, *Mascard. quast. 7. n. 63. 64. & seqq. super hoc cap. in gener. parte aliàs absente, vel non acceptante facta, semiplenè tantum probat, & in criminalibus ad torturam indicium facit, Farinac. de delict. quast. 82. n. 1. & seqq. com. disis. Mascard. conclus. 346. & 349. Probat tamen plenè talis confessio repetita & geminata, vel si de eo, quod ex merà confitentis voluntate pender, facta est iurata, & in similibus, de quibus supra diximus ex *Mascard. conclus. 350. 347. & 346. Marant. sis. de confess.**
- 71 Confessio extrajudicialis est duplex: præjudicialis confitentis, vel alii.
- 72 Confitentis præjudicialis legitime facta, contra confitentem probat, *Menoch. de recup. poss. remed. 9. nu. 106. & seqq. Prov. cap. 27. 2. Sic ergo confessio de recepto, etiam quantitatis incertæ & sine causâ facta, quoad confitentes, contrahentes, probat, non quoad tertium, aut quando fraudis suspicio subest, Mascard. concl. 361.*
- 74 & confessio creditoris de solutione, aut satisfactione sibi facta, etiam in absentia debitoris probat, *Mascard. conclus. 373.*
- 75 Transigens super crimine evidenti, de quo prohibita transactio habetur pro confitente, secus si non est prohibita, *Gabriel. conclus. 23. libr. 7. crim. per l. fin. de prævar. l. non damnatos. C. ex quib. causis infam. Quòd si de maleficio extant urgentia indicia, semper est prohibita transactio, Gabr. d. loc. nu. 6. quæ confessionem inducit, nisi transigens fateatur, se illam facere pro vexâ redimenda, vel gratuita, d. conclus. 23. n. 8. & seqq. De petente gratiam, quòd non censeatur fateri, vide *Farin. quast. 5. lib. 1. Gabr. d. loc. n. 15.**
- 76 Confessio in instrumento facta, causâ adjecta, etiam in præjudicium creditorum probat, etiam si invalidum sit instrumentum, *Mascard. conclus. 360. de illa quæ fit in testamento, in propria scriptura, vel à principe, vide Mascard. conclus. 359.*
- 77 Acceptans literas & retinens, nec contradicens illis in quibus debitum exigitur, vel delictum adscribitur, censeatur fateri, nisi intra modicum tempus contradicat, *Menoch. lib. 2. cas. 21. Mascard. conclus. 626. n. 37. 38. vide*

Nicol. de passrib. de privatis à scripturâ. lib. 3. quast. 1. n. 118. & seqq. Menoch. lib. 3. præf. 65. vide infra c. 41.

Sunt tamen quædam confessiones extrajudiciales, quæ confitentis non nocent, uti est illa, quæ fit verbis enunciatis, de meritis donanti confitenti præstitis, in beneficiis spiritualibus, quæ fit coram sacerdote, vel quæ fit à minore, vel in fraudem legis, vel contra causæ favorem, vel post terminum constitutum ad inquisitionem formandam in causâ criminali, *Mascard. conclus. 388. 391. 392. 377. 380. 351.*

Confessio extrajudicialis, quæ alteri est præjudicialis, contra eundem nihil probat regulariter, imprimis, quando fraudis subest suspicio, *Mascard. conclus. 370. & 359.*

Unde fit, ut confessio curatoris, tutoris, administratoris & similibus de recepto, in præjudicium pupilli, adulti, heredum, vel aliorum principalium non probet, excepta illa, quæ fit in Inventario, & illa quæ fit præsentè principali, aut eodem absente, sciente & permitte, *Mascard. conclus. 370. 369.*

Sic nec pupilli confessio, sine tutoris autoritate facta, in præjudicium tutoris probat, *Mascard. concl. 371. per l. 6. §. 5. de confess. minoris confessio sine curatore facta, non illi præjudicat, Menoch. cas. 268. lib. 2. arb. Farin. quast. 81. c. 10. n. 352. & seqq. lib. 2. delict.*

Confessio debitoris contra alios creditores non nominatos in confessione, non probat, *Mascard. conclus. 372. nec cedentis confessio contra cessionarium, paucis exceptis, d. conclus. 372.*

Nec confessio matris de adulterino filio, probat, nec patris dicentis se recepisse pecuniam ab aliquo, unde recipiens sit debitor in præjudicium legitimum, aut de pecuniâ à filio receptâ, *Mascard. conclus. 366. 364. 365.*

Confessio mariti de dote receptâ, non probat dotem numeratam, contra verò dicentis se emisse rem pecuniâ uxoris, in præjudicium creditorum probat, *Mascardus conclus. 362. 363. Menoch. lib. 3. præf. 12. & seqq.*

Confessio prælati qualiscunque in præjudicium ecclesiæ facta, non probat, nisi præsumptionem pro se habeat, aut simul à toto capitulo fiat, aut prælatus ejus gratiâ mandatum à capitulo habeat, vel confessio tendat ad liberandum, vel ex illâ damnum nullum in bonis immobilibus ecclesiæ inferatur, aut capitulum nullum habeat, prælatus confitens, aut de jure acquirendo agatur, vel confessio dignitatem prælati respiciat, vel idem legitimus suæ ecclesiæ administrator esset, *Mascardus conclus. 367.*

Confessio in spiritualibus & beneficialibus ad favorem alterius facta, non probat, nec de meritis sibi præstitis ob donationem factâ, *Mascard. concl. 392. & 391.*

Taciturnitas & silentium vim confessionis quandoque obtinet, *vide Pacian. lib. 1. c. 29. de probat. & quandoque vim negativæ, d. c. 29. Mascard. de probat. conclus. taciturnitas, silentium, patientia, permissio, & supra hoc capite. n. 48. & seqq.*

Hujus loci est tit. D. & C. de confess. & tit. de interrogat. in jure faciend.

Cap. 39. De confessione extortâ.

- 1 Extorta confessio quid.
- 2 Requisita hujus confessionis.
- 3 Expressa confessio per cruciatum corporis.
- 4 Instrumenta, quibus exprimitur confessio.
- 5 Fidicularum tormentum gradus tres habet.
- 6 Tortura temporaria & temperata esse debet.
- 7 Tempus qua dicatur.
- 8 Notorium & evidens delictum, quod dicatur.
- 9 Indicium quid sit.
- 10 Causâ utendum quaestione.
- 11 Legitimi indicii requisita tria.
- 12 Concludens & sufficientis indicium.
- 13 Necessarium & indubitatum, propinquum indicium.
- 14 Qua indicia sufficientia.
- 15 Testimonium unius testis de visu.
- 16 Confessio accusati extrajudicialis.
- 17 Fama cum aliis adminiculis.
- 18 Denunciatio officialis cum aliis adminiculis.
- 19 Testimonium socii criminis cum adminiculis.
- 20 Testimonium laici in articulo mortis factum cum aliis.
- 21 Duo testes corrupti de corruptis.
- 22 Fuga & latitatio rei ante inchoatum processum.
- 23 Inimicitia capitalis cum aliis adminiculis.
- 24 Mena precedenti & jactitatio.
- 25 Mendacium, variatio & inconstans pro arbitrio.
- 26 Titubatio & animi trepidatio cum adminiculis.
- 27 Conversatio & cohabitatio continua cum aliis adminiculis.
- 28 Quod visus in loco delicti cum gladio, vel armis cum aliis adminiculis.
- 29.30 Gladius reperiens cum aliis in loco delicti perpetrati.
- 31 Deprehensio in flagranti crimine.
- 32 Repertus in loco delicti tempore illius commissi.
- 33 Occisus reperiens in domo hominis mala fama.
- 34 Delinquentis receptatio.
- 35 Affocians sibi delinquentem, sine causâ probabili.
- 36 Consuetudo delinquendi.
- 37 Accusatus diligenter sollicitans de inquirendo auctore.
- 38 Testamentum mandatarii cum aliis adminiculis.
- 39 Scientia ejus, qui potius & debuit impedire delictum.
- 40 Qui scit latrones esse in loco, quem mercatoribus ostendit.
- 41 Allocutio secreta cum eo qui delictum commisit cum aliis adminiculis.
- 42 Visus exire cum gladio sanguinolento.
- 43 Acclamatio pro auxilio, cum exiret cum gladio.
- 44 Acceptâ pecuniâ arma emens, vel homines convocans.
- 45 Confessio facta, p. e factâ cum offenso & laeso.
- 46 Preparaciones apta ad delictum committendum.
- 47 Visus venenum emere paulo ante delictum.
- 48 Mala conversatio cum aliis adminiculis.
- 49 Assuetudo loci delicti frequentatio.
- 50 Effluxio sanguinis interfecti, in presentia accusati.
- 51 Taciturnitas non contradicentis insinuat.
- 52 Physiognomia mala.
- 53 Nomen malum & turpe.
- 54 Communiter accidentia.
- 55 Mala fama delinquentis.
- 56 Res furtiva apud quem inventa.
- 57 Recusatio prestandi juramenti calumnia.
- 58 Recusans respondere ad accusationem.
- 59 Custos bonorum furto ablatorum.
- 60 Domestici, mandatarii, homicidii concurrentibus aliis.
- 61 Probatio indicii duobus testibus facienda.
- 62 Unius depositio de indicio immediato & propinquo ad torturam sufficit, & in occultis delictis.
- 63 Plura indicia concurrentia per singulares idoneos testes probata.
- 64 Indicium non refutatum quod.
- 65 Innocentia probanda causâ facultas danda.
- 66 Exemplum indiciorum dandum reo.
- 67 Judex ex officio de innocentia rei inquirat.
- 68 Calumniae petita defensio deneganda.
- 69 Qui prohibentur torqueri.
- 70 Plures alii prohibiti torqueri.
- 71 Privilegia hac cessant in crimine laesae majestatis, & in levi tortura.
- 72 Moderata tortura qua dicenda.
- 73 Modus tortura.
- 74 An sufficienter quis tortus dicatur, judicis arbitrio relinquatur.
- 75 A quibus incipiendum, quando plures torquendi sunt.
- 76 Impunitatis spes nemini facienda est.
- 77 Advocati & procuratores tortura adesse non debent.
- 78 Quo tempore tortura infligenda.
- 79 Ratificata & repetita hac extorta confessio.
- 80 Revocante confessionem torto, repetenda tortura.
- 81 Leviter tortus iterum torqueri potest.
- 82 Non confitens in tortura, confitetur omnia indicia priora purgasse.
- 83 Nova indicia emergentia, novam torturam important.
- 84 Confessio facta sine requisitis precedentibus non probat.
- 85 Sponte facta confessio post constitutum tempus, non probat.
- 86 Casus, in quibus sine indicio judex ad torturam procedere potest.
- 87 Confessus, quando de alio delicto interrogari potest.

DE confessione liberâ & spontaneâ hucusque diximus: sequitur de extortâ & coactâ, quæ ad veritatem eruendam adhibetur, l. 1. l. 9. l. 8. de quest.

Extorta igitur confessio est, quæ fit quaestione, seu tormentis, ob precedentia indicia legitima probata, & à reo non refutata, quando aliter veritas haberi non potest in causis criminalibus, capitalibus quando de commissi maleficii corpore & veritate constat, Proffer. Farinac. lib. 1. de tortur. quest. 37. nu. 1. 2. & quest. 38. nu. 3. l. 1. §. 2. l. 1. §. de quest. Menoch. cas. 270. & 27. lib. 2. art.

1. *lib. 1. pref. 89. de hac vid. etiam Eph. c. 2. 23. Act. c. 22. 24. 25. 29. c. 12. 19. 20.* Brevius sic: Est confessio, legitimis iudiciis præcedentibus de delicto capitali evidenti & notorio, per cruciatum corporis pro indiciorum quantitate & qualitate temperatum, expressa confessio, & sequenti aliâ voluntariâ confessione ratificatâ, *Menoch. cas. 38. lib. 2. arb. Clar. quest. 64. num. 40. §. fin. præf. vocatur questio, tit. de questione.*
2. Requisita confessionis huius sunt, ut præcedat tormentis expressa confessio, & sequatur repetita eadem confessio libera, priorem ratificans, *Menoch. d. casu. 38.*
3. Expressa confessio per cruciatum corporis, *l. 15. item apud. §. 41. questionem. de injur. præcedit, quæ dolore, modò majore, modò minore excitato elicitur & exprimitur, Clar. quest. 64. num. 3. præf. crim. Pas. Greg. synt. c. 12. nu. 25. lib. 48.*
4. Instrumenta, quibus cruciatus, afflictio & dolor corpori hominis inferitur, ad confessionem eliciendam, varia sunt, *vid. Farinac. de indic. ad 101. quest. 38. nu. 35. & seqq. Clar. quest. 64. nu. 31. Pas. Greg. lib. 48. c. 12. nu. 35.* ex quibus iudex pro arbitrio, illo utitur, quod attentâ qualitate personæ & indiciorum, videtur esse aptius & accommodatius, *Menoch. cas. 271. lib. 2. arb. jud. quamvis insolito genere questionis habendæ, uti prohibeatur, Farin. d. loc. quest. 38. nu. 57. & seqq. l. 1. C. de emend. servor. Fidicularum tormentum, manibus post terga ligatis, passim usitatum est, Farin. d. quest. 38. nu. 59. & seqq.*
5. Fidicularum tormentum, & quodvis aliud, gradus habet: 1. est terribio & comminatio de torquendo, deductio scilicet ad locum torturæ, exutio & ligatura. 2. est, quando positus in tormentis, elevatur & retinetur per aliquod spacium in tormentis. 3. est, quando elevatus tenetur in suspenso & quassatione, uno, duobus vel tribus funis ictibus facta. 4. est, quando insuper pedes ligantur, compedes injiciuntur. Primus gradus levis, secundus gravior, tertius gravissimus, quartus sævissima tortura dicitur, *Clar. quest. 64. nu. 33. & seqq. Farin. d. quest. 38. nu. 35. 36. 49. 50.*
6. Tortura omnis debet esse tempestitiva, & temperata. Ibi, quando hic, quomodo fieri debeat, dispicitur.
7. Tempestitiva dicitur, quam præcedunt tres causæ: I. notorium, vel evidenti delicti capitalis. II. Iudicium legitimum probatum. III. Persona non exempta.
8. Notorium manifestum, vel evidens delictum dicitur, quando certò & indubitato de commisso delicto constat, *Gabriel. concl. 17. lib. 7. Farin. quest. 2. per tot. de inquisit. quod maleficium naturâ suâ sit capitale, Ferrin. q. 42. Soarez. in voce questio. nu. 1. recepti. soms. Unde sequitur, quando delictum perpetratum esse non probatur, aut extare probatur, sed non esse capitale, questionis habendæ, neque locum, neque tempus esse, Clar. quest. 64. §. fin. Gabr. concl. 17. lib. 7. Farin. quest. 38. nu. 2. & quest. 42. num. 7. 8. 9. 10. 31. & seqq. Gomez. var. resol. tom. 3. c. 13.*
9. Iudicium est, quo quis autor certus delicti capitalis perpetrati esse dignoscitur, quod aliter, quàm per questionem certò & plenius sciri non potest, seu quando veritas aliunde & aliter haberi non potest, *l. 1. §. 2. l. 8. l. 9. de question. Menoch. quest. 84. nu. 3. lib. 1. arbit. Farin. d. quest. 38. nu. 4. Covarr. præf. observ. c. 23. nu. 5. Caute siquidem iudex uti debet quæstione & tormentis, cum plerumque mala multa ex his contingant, & sæpissime torquantur innocentes, ut appareat nocens, & cum quaeritur, an sit nocens, cruciatur & innocens luit pro incerto scelere certissimas poenas, non quia commissis. fe deregitur, sed quia commississe nescitur, ut dicit Augustin. lib. 19. c. 6. de civit. Dei. Valer. Max. lib. 8. c. 4. Covarr. & Menoch. dd. locis.*
- Legitimum iudicium est 1. concludens & sufficiens. 1 I 2. probatum. 3. non refutatum.
- Concludens & sufficiens iudicium est præsumptio 1 2 urgens, gravis, indubitata, clara, certa & necessaria, quâ delicti capitalis perpetrati autor quis convincitur & oneratur, *Farin. quest. 37. num. 3. 4. 13. Menoch. lib. 1. pref. 88. & seqq. per l. 1. in pr. & §. 1. l. 18. §. 1. l. 20. l. ult. de question. Clar. quest. 64. n. 7. Menoch. cas. 270. n. 5. 6. lib. 2. arb. sine quâ nemo tormentis & quæstioni subjiciendus, vel illis etiam terrendus est, Marfil. in §. constan. te. nu. 2. 4. præf. crim. Farinac. de iudicis. quest. 2. nu. 6. 7. & q. 37. nu. 7. 4. & seqq. & quest. 38. nu. 79. & seqq.*
- Necessarium, sufficiens & indubitatum iudicium dicitur pro arbitrio iudicis, id ex circumstantiis locorum temporumque æstimantis, *Menoch. lib. 2. arb. cas. 270. Clar. quest. 22. Farinac. lib. 1. de indic. quest. 36. num. 19. 4. & seqq. Regulariter necessarium, propinquum, proximum appellatur, quod aliter se habere non potest: verosimile, quod movet animam ad credendum, licet perspicuam veritatem non ostendat, Menoch. d. cas. 270. nu. 8. 9. & cas. 279. nu. 3. Farin. q. 36. n. 58. & seqq. Non repugnans dicitur leve, remotum, vel generale iudicium, quod à maleficio abest, ad illud accedens extrinsecus, quandoq; ad torturam iudicium præbens, *Farin. q. 37. nu. 10. & seqq. Menoch. d. cas. 270. nu. 20. & seqq.**
- Iudicium autem ad torturam, seu quæstionem sufficiens & legitimum dicitur.
- I. Testimonium unius testis de visu, idonei scilicet 1 5 integri & omni exceptione majoris, deponentis de iudicio immediatè propinquo: quamvis in delictis oculatis & difficilis probationis, unus testis de visu, etiam non omni exceptione major sufficiens sit, imprimis, quando inquisitus est malæ famæ homo, *Menoch. lib. 1. pref. 89. nu. 5. 6. 7. 9. 10. & seqq. Farin. q. 37. n. 5. 4. & seqq. & quest. 36. nu. 219. & seqq. de indic. Clar. quest. 22. & 21. Marfil. in §. diligenter. nu. 1. 6.*
- II. Confessio accusati extrajudicialis, verosimilis, 1 6 specialis, certâ eadè causâ & circumstantiis, nec revocata, *Farinac. d. quest. 37. num. 65. & seqq. Menoch. lib. 1. pref. 89. nu. 9. 14. & seqq. 26. 27.*
- III. Fama aliis adminiculis adjuncta, vel ea sola, quæ 1 7 est vehemens & frequens, aut cum qua concurrat denuntiatio, vel difficultas probationis, *Meno. d. pref. 89. nu. 28. 31. 28. 32. & seqq. Farin. quest. 47. nu. 3. 4. 5. & seqq. Menoch. cas. 261. lib. 2. arb.*
- IV. Denunciatio officialis, cum aliis adminiculis 1 8 concur-

concurrentibus, & sine hisce, quando ejus officium consistit in denunciando, cognoscendo & inquirendo, *Menoch. d. pref. 89. n. 140. 141. Farin. q. ult. in fin. lib. 1.*

- 19 V. Testimonium socii criminis, aliis adminiculis concurrentibus, socii, inquam, non perjuri, varii, sibi contrarii, sed cum torturâ adhibitâ & juramento præstito, deponentis, idque sine suggestione alterius, socii inquam, ejus qui de jure de complicib. suis interrogari potest, *Menoch. d. pref. 89. n. 73. 74. & seqq. & lib. 2. arb. cas. 474. Clar. q. 21. in pract. Plurium sociorum depositio, etiam sine adminiculis ad torturam indicium facit in reo, qui non est bonæ famæ & conditionis, d. pref. 89. n. 76. Farin. quæst. 43. n. 147. Clar. d. quæst. 21.*
- 20 VI. Testimonium & confessio læsi & offensis in articulo mortis facta, cum aliis concurrentibus adminiculis, *Farin. d. quæst. 46. Menoch. d. cas. 474. n. 42. & d. pref. 89. n. 77. 81. 82.*
- 21 VII. Duo testes corrupti, deponentes de corruptente, indicium ad torturam faciunt, non tamen mandatarius contra mandantem, aliis adminiculis deficientibus, *Farin. quæst. 45. num. 25. & seqq. & quæst. 44. do indic. & tortur.*
- 22 VIII. Fuga & latitatio rei ante inchoatum processum, seu potrectam accusationem & inquisitionem formatam, sine aliâ causâ probabili facta, etiam illa, quæ fit ex carcere, non fracto post querelam propositam, maximè verò ex carcere fracto & rupto, aut per loca in via & insolita, vel quæ fit ex manu ministri judicis capientis, & fugâ sociorum inquisiti, *Memo. d. pref. 89. n. 36. 37. 42. 45. & seqq. Farin. q. 48. per tot. de in. lit. & tort. Aliàs fuga plene non probat, nisi quando ea per se est maleficium, vel post fugam servi res surrepta desideretur à domino, vel administrator fugiat tempore, quo rationem administrationis suæ reddere debebat, Farin. q. 48. num. 25. 60. & seqq. 70. 77. & seqq. Menoch. d. pref. 89. n. 40. & seqq. & casu 474. n. 48. lib. 2. arb. jud. Mascard. conclus. 819. n. 5. & conclus. 498.*
- 23 IX. Inimicitia capitalis cum aliis adminiculis comitantibus eam, minis scilicet armis &c. inimicitia, inquam, etiam reconciliata, recens, aut quæ cum læsi, aut lædentis cognatis habetur, *Menoch. d. pref. 89. num. 50. & seqq. Farin. q. 49. n. 101. & seqq. Planè sine adminiculis ad torturam sufficit inimicitia in delictis occultis & difficilis probationis, quando nullus alius de illo maleficio suspectus reperitur, Farin. d. q. 49. num. 107. ubi plures sunt inimici, tum indicium dubium, non sufficiens ad torturam, contra unum reum faciunt, imò in illis delictis, quæ in delinquentis commodum committantur, ut est furum, falsum, adulterium &c. nullum indicium præbent, Farin. q. 49. n. 114. & seqq. Gabr. concl. 18. num. 4. lib. 7. crim.*
- 24 X. Minæ præcedentes & jactitatio sedato animo, seridè prolata ab eo, qui minas & jactitationem potest & solet exsequi, quam sequitur maleficium comminatum, vel solæ minæ, quas comitantur alia adminicula concurrentia, nisi forè ultra manentem unum, alii quoque inimici essent, vel minæ conditionaliter prolatae fuissent, aut nulla causa minarum subesset, *Menoch. d. pref. 89. n. 60. 61. 62. 63. & cas. 361. lib. 2. arb. Farin. quæst. 50.*
- XI. Mendacium, variatio, vacillatio & inconstantia accusati respondentis, ex arbitrio judicis, mendacium, inquam, consistens circa substantialia delicti perpetrati, & id quod confitenti nocere potest, *Memo. d. pref. 89. n. 67. & seqq. Farin. quæst. 52. n. 8. 11. 12. 114.*
- XII. Cui non absimilis est titubatio & animi trepidatio, variatio, ante, in vel post torturam facta, quam alia adminicula comitantur, quæque substantialia facti respicit, *Menoch. d. pref. 89. n. 71. 72. 73. 74. 75. Farin. d. q. 52. n. 19. & seqq. de indic. & tortur.*
- XIII. Conversatio & cobabitatio continua, non interpolata, cum aliis adminiculis, scilicet quod maleficium commissum sit in vicinia, & vicinus est homo malæ famæ, *Menoch. d. pref. 89. n. 89. & seqq.*
- XIV. Quod quis visus est antea in loco delicti commissi cum gladio, armis, aliis adminiculis concurrentibus, si de alio non constat, *Menoch. d. pref. 89. n. 100. Farin. quæst. 52. n. 138. & seqq.*
- XV. Quod in loco delicti perpetrati gladius reperitur, alterius vaginæ aptus, aut quod vulnera reperiantur illata ad mensuram gladii, securis, alteriusve instrumenti accusati, vel gladius reperitur in loco delicti, & vagina ad latus, vel vestimenta, calcei, pileus, aliudve ejusdem accusati in loco delicti, *Farin. q. 52. num. 74. 77. Menoch. lib. 1. d. pref. 89. n. 135. 176. 137.*
- XVI. Quod reperitur ensis alicujus in loco, sanguine maculatus, *Menoch. d. pref. 89. n. 135.*
- XVII. Deprehensio in flagrante crimine & actu delinquendi, *Farin. quæst. 21. num. 133. & seqq. libr. 1. delicti. Clar. quæst. 8. pract. crim.*
- XVIII. Quod quis reperitur tempore perpetrati delicti, aut in continenti, præsens in loco ubi delictum fuit commissum, vel loco propinquo, vel sine probabili causâ cum armis adfuit, *Memo. d. pref. 89. num. 134. Farin. quæst. 52. n. 134. & seqq. Menoch. d. loc. n. 139.*
- XIX. Quod reperitur occisus in domo alicujus, qui aliàs malæ famæ est, aut socius in domo socii occisus, qui mortem occisi non detulit, sed tacuit, aut apud cujus domum mortuus est inventus, qui malæ famæ homo, talia & similia solitus fuit facere, *Memo. d. pref. 89. n. 107. & cas. 394. n. 55. arb. jud. Farin. q. 2. n. 98. & seqq.*
- XX. Ex eo, quod quis scienter in domo propria delinquentem, cum inter eos nulla esset affinitas, suscepit, *d. pref. 89. n. 108. & d. cas. 348.*
- XXI. Quod delinquentem sine probabili causâ sibi, commisso delicto, associavit extra urbem, ne deprehenderetur, *d. pref. 89. n. 109.*
- XXII. Consuetudo delinquendi & perpetrandi similia delicta accusati, non emendata per poenitentiam, aliis adminiculis accedentibus, *Menoch. d. pref. 89. n. 101. 102. & seqq. Farin. quæst. 52. n. 93.*
- XXIII. Quod accusatus ultrò diligenter sollicitat, ut inveniatur & inquiretur de autore delicti, cum sua non interfit, & nullâ necessitate denunciaret, *d. pref. 89. n. 106. Farin. d. quæst. 52. n. 93.*

- 38 XXIV. Testamentum mandatarii, aliis admini-
culis concurrentibus, *d. prof. 89. num. 75. 76.*
- 39 XXV. Scientia maleficii ejus, qui potuit & debuit
impedire, ne delictum committeretur & noluit, *Farin.
quæst. 51. n. 1. 2. Et seqq. Menoch. d. prof. 89. n. 113.*
- 40 XXVI. Qui scit aliquo in loco esse latrones, &
tamen ostendit mercatoribus viam ad illum locum, *d.
presumpt. n. 114.*
- 41 XXVII. Allocutio secreta ad aures cum eo, qui
deinde commisit delictum, aliis admini-
culis concurrentibus, & delicto in continenti secuto, qui causam
delicti perpetrandi habuit veram sive præsumptam,
*Menoch. d. prof. 89. num. 115. 116. Farin. quæst. 52. num. 144.
Et seqq.*
- 42 XXVIII. Quod reus inquisitus exire domo & au-
fugere visus sit, cum ense sanguilento, vel evaginato, ex
loco in quo mortuus est, *d. prof. 89. num. 117. Farin. quæst.
52. n. 50. Et seqq. Menoch. cas. 270. n. 18. 19. Mascard. con-
clus. 867. n. 26.*
- 43 XXXIX. Acclamatio pro auxilio, postquam alius
domo exiit cum gladio, vel aliis armis, *Menoch. d. prof.
89. n. 119.*
- 44 XXX. Quod quis mutuo suscepit pecuniam, ex
qua statim emit arma, vel homines conduxit, & his simi-
lilia patravit ante factum, vel præter morem se in ar-
mis exercuit, *d. prof. 89. n. 120. 121. Et cas. 361. n. 43. lib. 2.
arb. Farin. quæst. 52. n. 72. Et seqq. Et 67.*
- 45 XXXI. Confessio facta ex pace inita cum offenso,
pretio dato interveniente, *d. prof. 89. n. 83. Et 8. 7.*
- 46 XXXII. Præparationes aptæ ad offendendum,
puta, si quis visus sit acuere gladium, polire arma, coad-
unare homines, *Menoch. d. prof. 89. n. 122. Farin. quæst.
52. n. 163.*
- 47 XXXIII. Quod quis venenum emere visus sit, &
deinde statim quis veneno sublatus, reperitur, *d. quæst.
89. n. 123. 124.*
- 48 XXXIV. Mala conversatio, alio adminiculo con-
currente, *d. prof. 89. n. 125. Psalm. 17. Prov. c. 13. c. 22.*
- 49 XXXV. Assidua loci, in quo deinde reperitur oc-
census, sine causâ probabili frequentatio, aliis admini-
culis concurrentibus, *Farinac. quæst. 52. n. 140. Menoch.
d. loc. n. 126. 127.*
- 50 XXXVI. Effluxio sanguinis ex cadavere mortui,
in præsentia accusati, *Menoch. d. prof. 89. num. 128. Et cas.
270. n. 16. lib. 2. arbit. Farin. quæst. 53. num. 154. Et seqq.
Mascard. conclus. 867. n. 24.*
- 51 XXXVII. Taciturnitas, postquam cognovit quis
se de delicto ab aliis infimulari, nec contradixit, nec se
excusavit, *d. prof. 89. n. 129. Et cas. 21. lib. arb.*
- 52 XXXVIII. Physiognomia mala, *d. prof. 89. n. 130.
131. Et lib. 1. prof. 15. vid. Genes. c. 32. 2. 3. 5. Exod. c. 11. 8. c. 16.
20. c. 32. 19. Prov. c. 17. 24. Et seqq. Nam cor hominis faci-
ciem ejus mutat, Sirac. c. 13. 30. 31. & ex aspectu cognos-
citur vir, Sirac. c. 19. 26. 27. 28. c. 26. 12. & malitia colligi-
tur ex vultu hominis, Gen. c. 4. 6. Matth. c. 27. 39.*
- 53 XXXIX. Nomen malum & turpe, *d. prof. 89. n. 131.
1. Sam. c. 15. 23. Farin. quæst. 53. n. 163.*
- XL. Communiter accidentia, quod in loco aliquo 54
frequenter contingat delicta committi ab illis, qui ibi
habitant, commissum præsumitur, *d. prof. 89. num. 132. Et
cas. 261. n. 44. lib. 2. arb.*
- XLI. Mala fama delinquentis, *Menoch. d. prof. 89. 55
n. 133. vid. Clar. quæst. 54. Et quæst. 21.*
- XLII. Quod res furtiva apud accusatum malæ 56
famæ hominem inventa fuit, *Menoch. lib. 1. prof. 89. num.
141. Et lib. 5. prof. 41.*
- XLIII. Quod accusatus recusat præstare jura- 57
mentum calumniz, *d. prof. 89. n. 138.*
- XLIV. Quod interrogatus, negat respondere, vel 58
respondet se aliqua nescire, vel non recordari, cum
contrarium sit verosimile, *d. prof. 89. n. 142.*
- XLV. Custos bonorum furto ablatorum ex præ- 59
sumptione contra se torqueri potest, quando verosimi-
li er notitiam de fure habere potest, *d. prof. 89. Bartol.
in l. 1. n. 3. de offic. pref. vig. Similiter custos civitatis,
vel loci deputatus, ad evitanda damna, furta, aliæ ve deli-
cta, si in loco illo delictum perpetratum esse dicitur,
Farin. quæst. 31. n. 156. Et seqq.*
- Sic etiam domesticus cauponæ, hospiti, famâ malâ 60
concurrente, *Farinac. d. loc. n. 157. sic & mandatarius homi-
cidii perpetrati, rectè quæstioni ob mandatum sub-
jicitur, Farin. d. quæst. 53. n. 154. Et seqq. Sic & contumax
bannitus comparens, ad sui defensionem, sine aliis in-
diciis torquetur, Farin. quæst. 37. num. 101. Menoch. lib. 1.
quæst. 84. n. 2. arb. judic.*
- Atque ejusmodi est indicium, quod remotum, pro- 61
batum dicitur, etiam si leve & minimum sit, *Farinac.
q. 37. n. 11. Et seqq. de indic. Meno. cas. 270. n. 23. Et lib. 1.
prof. 89. num. 21. Et prof. 91. num. 2. testimonio duorum fide
dignorum testium, omni exceptione majorum, Meno.
d. loc. prof. 89. num. 21. Et cas. 270. num. 32. Unus testis de 62
positio, de indicio immediato & propinquo, sufficit
etiam ad torturam, ut antè dictum est, sicut & in ma-
leficiis occultis & difficilibus probationis, unus testis de
visu ad torturam sufficiens est, licet non sit omni excep-
tione major, imprimis verò, quando inquisitus est
malæ famæ, *Menoch. d. prof. 91. num. 1. 2. 3. 9. lib. 1. Farin.
quæst. 37. num. 18. 54. Et seqq. 62. Et seqq. Menoch. d. prof.
89. n. 9. 11. Clar. quæst. 22. Et 21. Gens. tom. 3. c. 13. num. 18.
var. resol.**
- Plura indicia concurrentia per testes idoneos singu- 63
lares sufficienter, quoad torturam, probantur, & quan-
do plures duobus, testes in probatione unius indicii
concurrunt, non requiruntur, ut ejusmodi omnes sint om-
ni exceptione majores, *Farin. d. loc. n. 34. 35. Clar. q. 53.
Et 49. §. fin. Mascard. conclus. 894.*
- Indicium non refutatum vocatur, quod reus per 64
oppositionem & defensionem suam, non reddidit du-
bium, vel infregit. Nam defendendi & innocentiz suæ
probandæ facultas reo, priusquam ad quæstionem
torturæ veniatur, danda est, *Farinac. quæst. 39. de indic.
Clar. d. quæst. 49. per l. unius. §. cogniturum. de quæstion.
cujus rei gratiâ, copia, seu exemplum indiciorum, ei- 66
dem, cum nominibus testium, communicatur, cum
præfixo*

- præfixo termino legitimo, etiam dilationis tertie, pro sui defensione, quæ reo à magistratu vel statuto, aut consuetudine adimi non potest, *Farin. d. quest. 39. num. 2. 85. & seqq. 34. 15. & seqq.* imò etiam non petita, reo à iudice ex officio conceditur, ad eò, ut innocentiam & defensionem rei, iudex ex officio querere teneatur, cui facultati defendendi, nec reus renunciare possit, *Farin. d. quest. 39. n. 35. 91. & seqq. 36. & seqq. 51.*
- 68 Attamen oclumniosè & notoriè non competens defensio petita, rectè denegatur, *d. quest. 39. num. 103. & seqq.* ut in maleficiis notoriis blasphemiz, insignis latronis, furis, in sodomia, & teste variante atque vacillante, *Farin. d. loc.*
- Tertium requisitum questionis tempètivè adhibendæ est persona non exempta, vel excepta & privilegiata à tormentis.
- 69 Torquenti & questioni subijci possunt omnes, qui non prohibentur, jure verò vetantur positi in dignitate excellenti, Doctores, Licentiatii, milites, equites, qui dicuntur, decuriones, nobiles, *Clarus quest. 64. n. 16. 17. l. 16. C. de question. Farinac. quest. 41. num. 35. & seqq.* Verùm consuetudo contrarium docet: cum reatus omnem dignitatem tollat, *l. ad Farin. quest. 41. per l. 1. C. ubi senas. vel clariss. Gomez. c. 13. de test. n. 3. var. resolut.*
- 70 Prohibentur quoque torqueri decrepiti senes, existentes in anno 70. ætatis, *Farin. d. quest. 41. num. 24. 25. & seqq. Gomez. d. loc. num. 13. & 3. Mascard. concl. 1297. minor 14. annis, l. 1. §. impuberos. ad SC. Syllan. l. 10. l. 25. de quest. Farin. quest. 41. n. 16. quem tamen ferulâ, vel habenâ, aliòve leviiori tormento cedere licet, d. q. 41. num. 17. 18. 19. similiter mulier prægnans, Farinac. d. loc. n. 78. Clar. quest. 64. puerpera inter 40. dies à tempore partus, Farinac. d. loc. n. 79. murus, surdus, d. q. 41. n. 90. infirmus, talerudinarius, d. quest. 41. n. 93. liber homo in captu alicuius, l. 1. §. 8. 9. de question. & omnes, qui inviti testimonium dicere cogi non possunt, d. l. 1. §. 10. l. 13. C. de accus.*
- 71 Sed tamen privilegia hæc cessant in crimine læsæ majestatis, *Farin. d. q. 41. n. 100. & seqq.* & nihilominus levis tortura seu terror adhiberi potest, *Farin. d. quest. 41. num. 104. & seqq.*
- 72 Hæc de tempètivâ torturâ: sequitur de moderatâ, qualis est, quæ ex arbitrio judicis, pro quantitate & qualitate personæ torquendæ & indiciorum præcedentium, temperatur, *Menoeh. cas. 271. libr. 2. arb. Farinac. quest. 59. n. 12. & seqq. Gomez. c. 13. n. 5. 6. var. resolut. lib. 2. per l. 7. l. 10. §. 3. de quest. modò majori & longiori, modò minori & breviori cruciatu, pro arbitrio judicis, Farinac. quest. 38. num. 33. 34. & seqq. Menoch. cas. 271. Clar. quest. 64. §. fin. per l. 7. l. 15. §. 4. 1. 2. de injur. ultra horam torquere non debet, Farinac. d. loc. num. 54. in quarto & quinto gradu, at in secundo & tertio gradu torturæ, intra horam, Farin. d. quest. 38. num. 44. & seqq.* pro quo
- 73 liber indicio, funis ictibus tribus affligitur. Sed hodie torturæ modus non regulatur à quantitate ictuum, sed à tempore potiùs, quo durare solet cruciatus, *Farin. d. loc.* ita tamen, ut in omnem eventum reus subiectus
- torturæ innocentiz, vel supplicio merito salvus maneat, *l. 7. questionis. l. 10. §. 3. de question.*
- Quando verò sufficienter, vel leviter, aut non satis dicatur quis tortus, id iudicis arbitrio relinquitur, *Farinac. quest. 38. n. 86. & 33. & seqq. Menoch. cas. 270. in fin. lib. 2. arbit. judic.*
- Quando plures sunt torquendi, tum à junioribus & timidioribus est incipiendum, quando omnes æquè sunt suspecti, aliàs à suspicionibus, *Clarus quest. 64. num. 29. §. fin. l. 1. §. 2. l. 18. de question.*
- Nulli verò iudex spem impunitatis facere debet, ut fateatur delictum, *Clarus quest. 55. n. 8. Covarr. 1. var. resolut. l. 2. n. 16.* factam verò promissionem, servandam esse putant, aut sanè poenâ mitiori arbitrariâ, vel ordinariâ, aliis indicis concurrentibus, reum puniendum, *Clar. d. quest. 55. n. 9. Covarr. d. loc.*
- Advocati, patroni & procuratores causarum, torturæ rei adesse non debent, *Clarus quest. 64. num. 35. & quest. 62. & 57. num. 3. 4.* servorum questionis reus & patronus interesse potest, *l. 27. si postularverit. §. 7. 11. 12. de adult. l. 6. C. d. s. vid. Novell. 90. c. 16.*
- Infligi & adhiberi debet tortura 10. vel 8. horas, post sumptum cibum, vel potum, pro modo indiciorum personæque qualitate, modò major, modò minor vel levior, *Farinac. quest. 38. num. 32. 33. Clarus quest. 64. Menochius casu 271. libr. 2. arbit. judic. ut suprâ diximus.*
- Sequitur nunc de parte alterâ hujus confessionis, scilicet de ratificatâ & repetitâ confessione liberâ. Nam confessioni in tortura, vel post eam, aut ante eam in ligatura, quando torquendus exurus fuit, & ductus ad torturam, vel post minas de torquendo factæ confessioni statur, non creditur, sed tum demum, quando dolor & metus cruciatum cessaverit, *Clarus quest. 64. num. 4. Menoch. cas. 268. & seq. arbit. judic. Mascardus conclus. 353. Farinac. quest. 83. num. 73. & sequentib. delict. de reo convicto, quod iudicis arbitrio relinquitur, l. 1. §. Divus. de quest. Menochius & Farinac. d. loc. post dicta, vel noctem, aliudve tempus arbitrarium, d. loc. & tortus confessionem suam torturâ expressam, extra locum torturæ & illius aspectum repetit, ratificat & confirmat, *Farinac. d. quest. 83. num. 71. & sequentibus.* atque in eadem postea coram tribunali perseverat, *Clarus quest. 64. num. 40. Farin. d. quest. 83. num. 67. & seqq.* quandiu iudex arbitratus fuerit, *Menoeh. cas. 269. lib. 2. arbit. jud.**
- Quando autem in tormentis factam confessionem, postea cessante dolore, alibi revocat reus, indicium torturæ & questionis repetendæ præbet, *Farin. quest. 58. num. 91. Clar. quest. 64. num. 43. Menoch. cas. 272. lib. 2. arbit.*
- Leviter tortus ad ulteriorem questionem duci potest. Utilis igitur protestatio iudicis dicitur de repetendâ torturâ factâ, neque intermittendâ propter dilationem & interruptionem ejusdem, *Clar. quest. 64. n. ult.*
- In questione non confitens, omnia contra se allata indicia purgat, *Menoeh. cas. 273. & seq. libr. 2. arbit. judic.*

83 *lib. 1. pref. 93. Farin. quest. 40. nu. 1. 2. com. dicit. Clarus quest. 64. etiam revocationis veritatem, quam post primam torturam fecit, & plenas contra se factas probationes enervat, Farin. quest. 38. nu. 93. de indic. Menoch. d. loc. Farinac. quest. 40. nu. 3. & seqq. Clar. quest. 64. vide Covarr. pract. quest. 6. 23. n. 5. qui ad hoc dicit, ut poenā ordinariā mitigetur.*

83 Sed tamen novis aliis indicibus emergentibus à prioribus diversis fortioribus & evidentionibus iisdem, à repetitione quaestionis reus non est immunis, sicuti & tum, quando prima indicia sunt nimis manifesta & urgentia, repetitioni locus est, si modò persona robusta, atque in prima tortura non sufficienter per legitimum tempus tortura fuit, *l. ult. de req. rei. Farin. quest. 38. n. 76. & seqq. Menoch. cas. 272. lib. 2. arb. Clar. quest. 64. Ultra tres vices nemo torquendus, Farin. d. quest. 38. n. 81. 82. 83. 105. Menoch. d. cas. 272.*

84 Quid sentiendum de confessione facta hisce praecedentibus non observatis, faciliè hinc constat, scilicet in tortura indebitè illata facta confessionem, quando quaestioni subiectus fuit, qui non debuit, aut per minas & terrorem torturae, post interpositam appellationem de torturā, vel nullis indicibus, aut non sufficientibus praecedentibus, nullius momenti esse, neque confidenti praedjudicare, *Farin. quest. 42. n. 95. & seqq. & quest. 37. nu. 90. & seqq. & quest. 38. nu. 1. & laez quest. 83. de reo convicti. Menoch. cas. 84. lib. 1. quest. arb. licet talis confessio postea ratificata esset, in eaque confitens perseveret, licet etiam hanc indicia jurata sequeretur, aut testium dicta aliaque probationes validae, Menoch. d. quest. 84. Farinac. d. quest. 83. nu. 9. Clar. quest. 55. Mascard. conclus. 333. n. 3. 6. Metu tormentorum facta confessio, æquiparatur factae in tormentis, Farin. quest. 83. n. 32. & seqq.*

85 Confessio etiam ipse facta, post tempus constitutum ad inquisitionem formandam, nihil probat, *Mascard. d. conclus. 331. n. 5. quae omnia ad eò procedunt, ut nec rei consensu iudex sine indicibus praecedentibus legitimis torqueret, & quaestioni subijceret eundem possit, Farin. quest. 37. n. 109. & seqq. de indic. Clar. quest. 63.*

86 Excipio hic causas quasdam, in quibus iudex etiam sine ejusmodi indicibus ad quaestionem procedere potest, uti in diffamatis publicis latronibus, in inquisito accusato contumace, excommunicato proscriptive, in causa, in qua vehementissima supervenit praesumptio, in criminibus atrocissimis, ubi inquisitus, vel accusatus praesens iustus respondere ad accusationem, respondere recusaret, vel dubitè, non praecise *et sic in &* vel in responsione vacillaret, aut infamis esset, qui in criminalibus testimonium ferre deberet, *Menoch. lib. 1. quest. 84. arb. Farin. quest. 37. de indic. nu. 85. & seqq. & nu. 176. & seqq. Mascard. conclus. 385.* Terrere etiam minis de torquendo iudex potest reum suspectum, etiam si indicia torturae nulla subessent, modò persona non sit admodum timida, nec reus suspectus ad locum torturae ducatur, vel leviter torqueatur, *Farin. quest. 37. n. 101. & seqq.* Sanè ex indicibus sufficientibus ad leviter torquendum, vel terrendum, iudex etiam tettere, vel leviter torquere potest, *Farin. d. loc. n. 105. & seqq.*

Delinquens, delictum confessus, de alio maleficio 87 interrogari potest, quando id, quod est confessus, indicium est alterius, aut si unum delictum est alterius circumstantia, praeparatoriumve, & quando indicia quaedam apparent de illo maleficio, imò & tum, quando nulla penitus extant maleficii indicia, pro arbitrio iudicis, uti pleriq; tradunt, *Menoch. cas. 523. num. 1. & seqq. Clar. quest. 64. §. fin.*

Hujus loci est tit. de quaestionibus. D. & C.

Cap. 40. De juramento necessario.

- 1 *Proprium testimonium quid.*
- 2 *Quando concessum hoc.*
- 3 *In quibus hoc admittendum.*
- 4 *Qua aliter probari non possunt, quando per juramentum.*
- 5 *Impedimenti & iustitia denegata probatio.*
- 7 *Quando dolus adversarii & difficultas probandi concurrunt.*
- 8 *Difficultas probandi in quibus hic consistat.*
- 9 *Admittitur quoque, in causis summaris.*
- 10 *In probanda negativa, contra suspicionem de delicto, & dicitur juramentum purgationis.*
- 11 *In negativa calumnia, ubi juramentum calumnia dicitur.*
- 12 *A parte delatum parti juramentum.*
- 13 *Juramentum litis decisivum.*
- 14 *In probanda suspicione iudicis admittitur.*
- 15 *Ad purgandam suspicionem calumniae.*
- 16 *In casu, quando semiplene est probatum, quod supplementum dicitur.*
- 17 *Quando hoc locum habeat.*
- 18 *Requisitum primum hujus juramenti supplementarii.*
- 19 *Quando dicatur semiplene probatum.*
- 20 *Aliae probationes non currunt semiplenam.*
- 21 *Causa ardua hic requiritur.*
- 22 *Tertium requisitum in eo qui praestet hoc juramentum, ut veritatem possit nosse.*
- 23 *Quartum, ut praestetur parte altera citata.*
- 24 *Forma petendi hoc juramentum.*
- 25 *In causis criminalibus etiam semiplene probanti accusatori non deservit.*
- 26 *Et in omnibus, in quibus plena requiritur probatio.*
- 27 *In litis estimatione admittitur & dicitur juramentum in litem.*
- 28 *Requisitum primum hujus juramenti dolus, vel contumacia non restituens, & alterum difficultas probanda estimationis.*
- 29 *Species hujus.*
- 30 *Affectionis juramentum quid.*
- 31 *Modus ad quem iuret, hic non definitus.*
- 32 *Requisita hujus juramenti.*
- 33 *Ob culpam levem non restituens, non deservit.*
- 34 *Veritatis juramentum quid.*
- 35 *Quando hoc juramentum deservatur.*

- 36 In hac affirmatione quodam tempore inficiendum sit.
 37 Re nonum judicata, quod tempore inficiendum.
 38 Re judicata, spectatur tempore condemnationis.
 39 In quibus actionibus hoc juramentum in litem, non habeat locum.
 40 Probationem in contrarium admittit.
 41 Qui de proprio facto testimonium perhibere possunt.

Hucusque de proprio testimonio quod contra partem proferentem solum, vel alium quoque datur: sequitur de proprio, quod pro teste perhibente datur. Vide *suprà* cap. 38. nu. 3.

- I Proprium igitur testimonium dicentis pro se ipso est, quod iste in causa propria, jure permittente, suo juramento sibi ipsi perhibet, *l. ult. §. licentia. Cod. de jure delib. l. sed etsi. §. ult. de jurejur. Exod. c. 21. Hebr. c. 6. 13. Dent. cap. 5. 6. 7. & 27. Levit. cap. 19. 2. Corinth. cap. 1. in fine serd.* vocatur probatio irregularis, privilegiata, & aliis probationibus deficientibus concessa in subsidium, *Pacian. lib. 1. cap. 39. nu. 14. de probat. Heigius lib. 1. quest. 40. Menoch. cas. 186. num. 6. 7. lib. 2. arb. Mascard. conclus. 953.* Confessio in causa propria, quæ regulariter non valet pro confidente, aded ut nec jussu principis, robur accipiat, *Mascard. conclus. 953. num. 2. 3. Provorb. c. 27. 2. c. 28. 3.* juramentum necessarium quia iudex exigit, & imponit, cui parendum est, ideoque recusari non potest. Alibi absolute probatio dicitur, *d. l. fia. §. licentia. C. de jur. delib. l. si quando. Cod. unde vi. Duareus cap. 2. de probat. & Donellus in l. de testib. Mascardus quest. 9. in princ.* putant abusive vocari probationem. alii verò dissentiunt, quos conciliat ibidem *num. 6. 7. & seqq. Mascard. cui adde Menoch. lib. 1. praef. 1. num. 32.*
- 3 Admittitur hæc probatio per juramentum, generaliter in iis, quæ aliter probari non possunt, quàm proprio juramento, *Mascard. conclus. 953. num. 6. & seqq. 4. 1. Reg. c. 8. 31. Exod. c. 22. 8. 11. Num. cap. 5. 15. uti sunt ea, quæ consistunt in animo & mente, Menoch. lib. 2. arb. cas. 186. num. 5. Mascard. d. conclus. 953. num. 5. & seqq.* in scientia, errore, ignorantia, spe, expectatione, proposito, impedimento, *Menoch. cas. 118. & 186. & 161. lib. 2. arbit. Mascard. d. loc. nu. 8. 9. 26. Myns. cent. 3. obs. 92.* qua in re iudicis arbitrium intervenire debet, qui consideret causam scientiæ, ignorantia, vel impedimenti, an sit illa probabilis, vel minus, & probationem scientiæ, vel ignorantia audiat, *Menoch. d. cas. 186. nu. 6. 7. 8. & seqq. & cas. 118. Myns. cent. 3. obs. 92.*
- 5 In probatione impedimenti probandum est, impedimentum in causa fuisse, ne sit, quod oportebat, præstitum, & deinde tale illud fuisse, quod a se removeri non potuit, *Menoch. d. cas. 118. nu. 7. 8.*
- 6 Quòd refero juramentum, quo quis confirmat, se non sperare, quod apud iudicem quandam justitiam sit impetraturus, *Myns. cent. 3. observ. 58.* vel spoliatus damnum, quod est passus, probat, *Myns. cent. 4. obs. 12. & cent. 5. obs. 71.* vel quo paupertas probatur, *Myns. cent. 1. obs. 81.*

II. Admittitur hæc probatio per juramentum, quando dolus adversarii in committendo, & probandi difficultas concurreunt in causa civili, *Mascard. concl. 934. num. 13. 14. 15. & conclus. 953. num. 13. Menoch. cas. 208. & cas. 207. lib. 2. arbit.* Difficultas probationis intelli- 8 gitur, quando res non potest ad oculum demonstrari, quia, vel perempta est, vel, quia non extat, aut quod ex natura sua communiter probari non potest, *Menoch. d. loc. & cas. 116. Mascard. conclus. 934. num. 8. 9.* Faber *decad. 17. de error. pragmat. errore 8.* ex sola impossibilitate admittit.

III. Locum habet hæc probatio per juramentum, 9 in causis summaris, quæ sunt modici præjudicii, *Mascard. conclus. 953. nu. 17. & conclus. practad.*

IV. In probanda negativa contra suspicionem, quæ 10 est contra aliquem de delicto commisso, ob quod præsumptione gravatus & oneratus est, & conscientia suæ innocentiam probare tenetur, *Heigius lib. 1. quest. 40. Menoch. lib. 6. praef. 6. & lib. 1. praef. 77. Pacian. lib. 1. c. 39. num. 12. & seqq. & cap. 71. de probat. Mascard. concl. 953. nu. 18. Clar. quest. 63. num. 5. Geil. lib. 1. observ. 108. Myns. cent. 2. obs. 87. Fachin. lib. 1. cap. 15. illustr. Menoch. cas. 464. lib. 2. arb. Donell. de jurejur. cap. 2. Exod. c. 22. 8. 11. Josua c. 22. 24. & seqq. adde 2. Corinth. c. 1. 23. 1. Thess. cap. 2. 5. Matth. cap. 26. 72.* Olim talis purgatio non rectè fiebat per ignem, crucem, sortes, corpus Domini, candens ferum, aquam frigidam, *vide Borcholt. de feudis c. 7. n. 52. Hosoman. de feud. c. 44. num. 6. Fernand. Vasquium lib. 1. quest. illustr. cap. 49.* vocant juramentum purgationis. *Id. in l. admonendi. de jurejur. Mascard. conclus. 956. Geil. lib. 2. de pac. publ. cap. 7. nu. 19. Clar. quest. 63. §. fin. pract.* quod juramentum à iudice delatum, si quis recuset præstare, delictum pro probato habetur, *Geil. d. loc. nu. 22. Mascard. d. loc. nu. 42.*

V. Locum habet in negativa calumniæ, quod juramentum calumniæ vocant, *Geil. lib. 1. obs. 33. num. 64. per l. 3. §. 1. Cod. de jurejur. Mascardus conclus. 953. numero 19. 20.*

VI. In juramento voluntario, à parte parti adversæ 12 delato, *Mascard. conclus. 953. num. 21. Covarr. lib. 2. var. resolut. c. 13.*

VII. In juramento litis decisivo, quod iudice 13 approbante, ab altero litigantium alteri defertur, *Mascard. conclus. 953. num. 22. Menoch. cas. 189. lib. 2. arbit. Boër. decis. 95. l. non eris. §. 1. §. ult. l. sed etsi. in fin. de jurejur. Num. c. 5. 15. Exod. c. 22. 8. 11. 2. Chron. c. 6. 22. 23. 24.*

VIII. Admittitur in probanda suspitione iudicis, 14 tam ordinarii, quàm delegati, *Mascard. concl. 952. Geil. lib. 1. obs. 35. nu. 1. 14.* quando de se sistendo cautionem dedit, licet causam suspitionis allegans non adducat, *Mascard. d. conclus. 952. nu. 6. 7. Geil. d. loco. num. 16.* quod juramentum iudice postulante, præstatur, *Mascard. d. conclus. 952. nu. 39. 40. 41.*

IX. In omnib. causis, quas quis animo calumnia- 15 di agere vel facere existimatur ad purgandam suspitionem, à suspecto exigi potest. *vide exempla in l. pen.*

- C. quemadm. test. ap. Nov. 73. c. 7. l. 8. §. jubetur. qui satis d. cog. l. 5. §. 1. 4. de oper. nov. nunc. l. ult. C. de fid. instrum. l. si quis 6. §. 2. l. 9. §. pen. de edend. l. 13. §. 3. de damn. infest. l. 1. 5. ad exhib. Novell. 90. cap. 4. quod prestare recusans, habetur pro confesso, Geil. lib. 1. obs. 87. num. 1. 2. Benst. ad rub. de jurejur. Donell. cap. 2. d. t. Clarus quast. 63. Heigius d. quast. 40. R. ferre verò non potest, cum propriam illius conscientiam attingat, Heig. d. loc. num. 37. Quando verò sit deferendum, docet latè Pacian. lib. 1. cap. 39. num. 12. & seqq. & c. 71. de probat. Geil. lib. 2. obs. 106. & lib. 2. de pac. pub. c. 7. nu. 15.*
- 16 X. Admittitur in casu, quando semiplenè est probatum ab alterà parte, *Mascard. d. concl. 953. nu. 25. per l. admonendi. ubi Dd. de jurejur. Marant. part. 6. de juram. num. 5. 6. 7. & seqq. Myns. cent. 1. obs. 68. Exod. c. 22. 8. 11. quod vocatur juramentum necessarium, suppletorium, judiciale, Dd. in d. l. admonendi. per l. in bona fidei. C. de reb. Cudjac. lib. 2. obs. c. 28.*
- 17 Hocigitur juramentum necessarium, judiciale, suppletorium, ob inopiam probationum, *l. 31. de jurejur. l. 3. C. de reb. cred. defertur à iudice, Mascard. d. concl. 356. & concl. 956. n. 6. ubi com. dicit. arg. §. fin. Inst. de fideicom. hered. l. 3. C. de jurejur. Setser. lib. 4. de juram. c. 11. nu. 7. 8. Fachin. lib. 1. c. 10. quast. illust. parti alterutri, causà cognità, l. in bona fidei. de jurejur. Mascard. d. concl. 956. n. 71. 72. Menoch. cas. 464. num. 26. 27. 28. 29. tam in bonæ fidei, quam stricti juris iudiciis, per l. in bona fidei. C. de reb. cred. & d. l. 3. §. quærens, de jurejur. Mascard. d. concl. 956. etiam invitâ alterâ parte, l. 3. Cod. de jurejur. Geil. lib. 1. obs. 108. Fachin. lib. 1. cons. cap. 16. 17. 18. quatuor requisitis sequentibus, concurrentibus, Myns. cent. 1. obs. 68. Marant. part. 6. nu. c. 7. seqq.*
- 18 Primum est, ut causâ sit dubia ob probationum inopiam, *Myns. cent. 1. obs. 68. Setser. de juram. lib. 4. c. 12. & semiplenè sit probatum ab illo, cui à iudice defertur, Bart. Jas. & Benst. in d. l. admonendi. de jurejurand. per l. in bona fidei. C. de reb. cred. Menoch. cas. 199. nu. 2. lib. 2. arb. plus, quàm ab adversario, Menoch. cas. 190. num. 19. lib. 2. arb. nam, quando pares sunt probationes utrinque, reo potiùs, quàm aëtori deferendum est, Menoch. d. loc. Fachin. lib. 1. c. 18. illust. per l. favorabiliores. de reg. jur. l. inter pares 38. de judic. dissent. Duaren. lib. 2. disput. cap. 33. Donell. ad tit. de jurejur. c. 2. Fabr. de error. pragmat. error. 1. decad. 10.*
- 19 Quando verò semiplenè probatum dicatur, in arbitrio iudicis relinquatur, *Menoch. cas. 190. nu. 3. lib. 2. arb. Mascard. d. loc. d. concl. 956. num. 7. qui id ex testimonio unius testis, integræ opinionis & omni exceptione majoris, æstimabit, Myns. cent. 1. obs. 68. & cent. 4. obs. 12. Geil. lib. 1. obs. 108. n. 12. 13. Soares. in litera. T. nu. 105. qui legitime est examinatus, & plene cum ratione dicti sui deposuit, Mascard. d. concl. 956. nu. 11. 12. & seqq. exceptis causis, in quibus duo testes non sufficerent, sed plures essent necessarii, d. concl. 956. nu. 16. 17. 18. 19. aut lex certum numerum testium exigeret, d. loc. n. 18. 19. Plures testes singulares, semiplenam probationem non faciunt, nec unus omnino singularis, d. concl. 956. nu. 20. 21. Ex*

similitudine literarum causa quoque dubia redditur, *Setser. de juram. lib. 4. c. 12. n. 10. per Novell. 73. §. certè §. si verò. §. si nemo. Menoch. cas. 114. nu. 16. lib. 2. arb. Item si mereator libro suarum rationum debitum probet, Geil. lib. 2. obs. 20. Menoch. cas. 91. lib. 2. arb. & lib. 3. pref. 62. per l. rationes. l. exemplo. C. de probat. Ideoq; in his etiam juramentum hoc locum habebit, *Setser. d. loc. & alleg. sup.**

Illud tamen hic observandum, ut contra semiplenam illam probationem, aliz præsumptiones vel probationes non urgeant, quæ illam extenuent, *Mascard. d. concl. 956. n. 23. & seqq. Jas. in d. l. admonendi. Marant. part. 6. de juram. nu. 28. vel pares sint probationes utrinque, Menoch. lib. 2. cas. 190. Marant. d. loc. Mascard. q. 9. nu. 29. 52. 53. dissentit Duaren. & Donell. sed malè.*

Secundum requisitum est, ut causâ in qua juramentum hoc defertur, pro arbitrio iudicis non sit ardua, magni momenti, neq; criminalis, *Meno. lib. 2. cas. 190. nu. 17. 18. & cas. 464. n. 7. & seqq. & cas. 72. arb. Mascard. d. concl. 956. nu. 30. 31. 32. vel ardua etiam civilis causâ, l. legitimos. de leg. 1. ut. Geil. lib. 2. obs. 94. num. 8. Mascard. d. loc. num. 31. Fachin. lib. 1. c. 15. illust. quast. quamvis in ardua etiam tum defertur, quando præsumptio est contra partem alteram ex mendacio, perjurio, vel aliunde, *Mascard. d. concl. 956. num. 32. & reus innocentiam suam semiplenè probavit, Menoch. cas. 464. num. 10. & seqq. lib. 2. arb. vel plus, quàm semiplenè est probatum, Mascard. d. concl. 956. num. 33. Geil. lib. 1. obs. 105. nu. 11. Menoch. d. loc. vel causâ incidens, non principalis esset, d. concl. 956. nu. 37.**

Tertium requisitum est, ut is, cui defertur tale juramentum, sit talis, qui veritatem verosimiliter norit, per veram scientiam, quæ corporeo sensu percipiatur, *Myns. cent. 1. obs. 68. Meno. lib. 2. arb. cas. 190. n. 5. 6. & cas. 208. & cas. 464. Mascard. d. concl. 956. n. 61. 62. & seqq. Marant. d. loc. n. 5. & insuper persona jurans sit, pro arbitrio iudicis, honesta, fide digna, & in aliis causis testis omni exceptione major, quæ infamiâ, vel maleficiis notâ repelli non possit, *Meno. d. cas. 190. n. 12. 13. Mascard. d. loc. n. 66. 67. 68. 69. & Menoch. cas. 464. n. 13. 14. 15. & seqq. atq; factum, super quo jurandum est, non sit, negativum, implicitum, improbabile, Mascard. d. concl. 356. n. 4. 5. Unde est, quod deferri non possit heredi extraneo super factis defuncti, *Meno. d. cas. 190. nu. 9. & Mascard. d. concl. 956. num. 63. 64. exceptis casibus quibusdam, Myns. cent. 1. obs. 13. Meno. d. loc. n. 9. Roland. à Vall. conf. 52. n. 2. vol. 1.***

Quartum requisitum est, ut defertur juramentum hoc, parte alterâ citatâ & monitâ, *Geil. lib. 1. obs. 108. n. 8. Myns. cent. 1. obs. 68. Mascard. d. concl. 956. nu. 60. quamvis & ante & post conclusionem præstari possit, & semper peti, Myns. d. loc. Setser. de juram. lib. 4. c. 15. n. 8. 9. 10. & seqq. Hier. Cavall. com. opin. quast. 187. vol. 1. Talem de benign. decis. Cam. syn. 4. decad. 4. vol. 5. Vid. dissent. apud Masc. d. concl. 956. n. 47. 48. 50. 51. Geil. lib. 1. obs. 108. nu. 3. 4. 5. Fachin. lib. 1. c. 16. c. 17.*

Peti verò potest hoc juramentum impersonaliter, *24. d. concl. 956. num. 57. 59. imò etiam non petitum, à iudice imponi potest, Fachin. d. lib. 1. c. 16. Setser. d. loc.*

Mascard.

Mastard. d. loc. atque non à procuratore, sed ipso principali est præstandum: cum tanquam testis in propria causa deponat, Sotser. lib. 4. cap. 12. num. 20. & seqq. de juram. qui illud recusare minimè potest, Donell. in com. de jurejur. c. 11. n. 20.

- 25 In criminalibus causis etiam semiplenè probanti accusatori non est deferendum, neque in causa matrimoniali, neq; in illis, in quibus evidentissima, indubitata, legitima vel plena requiritur probatio, neque in quibus probatio posita est in conditione, aut in quibus agitur de probandâ solemnitate actus substantiali, *Marant. de juram. n. 27. 28. Mastard. d. conclus. 956. num. 38. 43. 44. 45. 46. Menoch. cas. 464. Geil. lib. 1. obs. 108. nu. 4. 5. & obs. 94. n. 4. 16. Bôrr. decis. 85.*

- 27 XI. Juramentum hoc admittitur in litem æstimatione, unde juramentum, seu jusjurandum in litem vocatur, quo actor verus dominus litis, *l. vulgò. de in lit. jurand. præstito juramento, sibi à giudice delato. l. 4. §. deferre. l. in actionibus. de in lit. jurand. æstimat causam suam in judicium deductam, quando reus ob dolum, vel contumaciam, non restituit, vel exhibet rem. l. 2. l. 5. in actionibus. §. fin. l. 4. §. fin. de in lit. jurand. Unde litis æstimatio, seu rei quæ petitur, taxatio dicitur, *l. 5. de in lit. jur. l. si cum dos. §. fin. de act. rer. amot. Borcholè de in lit. jurand. c. 1. n. 8. 9. 10. quâ reo ab actore res quasi venditur certo pretio, l. nec quasi. de rei vind. l. plerumq; §. pen. de jur. dot. l. 3. pro emp. l. tutor. de in lit. jur. vocatur juramentum æstimationis à Jafone in rub. de in lit. jurand. adde Exod. c. 21.**

- 28 Hujus juramenti duo requisita sunt. Unum dolum, vel contumaciam, seu lata culpa adversarii, non restituentis, vel non exhibentis, *l. 2. §. fin. l. 1. l. 5. §. fin. de in lit. jurand. Alterum, difficultas probandæ æstimationis, quam rei interitus, defectus, vel deterioratio peperit, d. l. 5. §. fin. l. 3. de tritic. action. Menoch. cas. 208. num. 1. 2. Myns. cons. 4. obs. 12. Tertium quandoque accedit, ut in rei petitæ naturam cadat affectio, & jurans de rei valore instructus & habilis sit, *Menoch. cas. 207. lib. 2. arb. per l. videamus. §. deferre. l. 3. l. numis. de in lit. jurand.**

- 29 Hoc juramentum in litem, est duplex: affectionis, vel veritatis, *l. 2. l. 3. l. 4. §. ult. l. 8. de in lit. jurand. l. ejus. de rei vind.*

- 30 Affectionis juramentum est de eo, quanti in litem juraverit actor, quòd res non restituta vel non exhibita, arbitrio illius æstimatur etiam ultra rei pretium, *l. 1. l. 8. de in lit. jur. Sotser. lib. 4. c. 2. de jur. ob lucrum interceptum, vel cessans, vel damnum datum, vel emergens, juxta domini jurantis affectionem & sententiam, l. 2. l. 4. §. 2. de in lit. jur. l. 69. qui restitueret. de rei vind. Menoch. cas. 207. & seq. lib. 2. arb. Borch. c. 2. n. 14. 15. 16. de in lit. jur. dissentit Faber lib. 16. conjec. cap. 1. c. 13. Cora. & alii, quibus respondet Sotser. lib. 4. c. 2. nu. 11. 12. & seqq. Gœdd. in l. inter 179. de verb. sign. vid. sup. lib. 1. de oblig. c. 34. lib. 1.*

- 31 Hic igitur modus, ad quem usque juretur, non est definitus, *l. 4. §. 4. de in lit. jur. l. 69. de rei vind. quamvis hic postquam juravit actor, judex quantitatem, super*

qua juratum est, moderatur, *Menoch. cas. 207. n. 30. per l. 4. §. jurare. l. 5. de in lit. jur. Duar. in l. 5. & Donell. in l. 4. §. 2. h. t. & requiritur I. ut talis sit res, in quam cadat hominis affectio, *Menoch. cas. 207. nu. 3. Donell. lib. 26. com. c. 6. per l. 1. l. 3. l. 4. l. 8. h. t. II. Personæ jurantis habitus, ut sit dominus litis, & jurare possit, l. 4. §. 2. h. t. III. Non restituentis rei dolum, *Menoch. d. cas. 207. num. 4. 5. Borch. c. 2. n. 2. 3. 4. de in lit. jur. Ob culpam levem non habet locum hic juramentum, per l. 4. videamus. §. ult. h. t. IV. Actionis qualitas, in qua rei jus nobis non est immutatum, *Menoch. d. loc. n. 13. per l. 1. 2. l. 8. l. 4. l. 7. h. t. Donell. lib. 26. com. c. 8.****

Veritatis juramentum est, quo rei, quæ restitui non potest, verus & certus valor, omni affectione sepositâ, ad modum certum, quo usq; jurandum sit, à giudice definitum, æstimatur à domino jurante, concurrentibus dolo, vel culpâ non restituentis, & probationis impossibilitate ob rem amplius non extantem, *Meno cas. 208. per l. 2. l. 3. l. 4. l. 5. l. 7. de in lit. jur. quamvis Faber de acad. 17. err. 20. contra communem velit, etiam cessante dolo, deferri in bonæ fidei & stricti juris judiciis, l. 91. §. ult. de verb. oblig. & lib. 16. conjec. c. 13. ob solam etiam probationis impossibilitatem deferri dicit, per l. 3. §. ult. h. t. Vocatur juramentum, quanti restituitur, *l. 8. h. t. l. 179. ubi Gœdd. de verb. sign. Faber d. loc. 179. Juramentum necessitatis, quòd necessitas rei non extans huc judicem adigat.**

Hoc juramentum judex defert, postquam valorem rei, quæ restituenda erat, æstimavit secundum qualitatem rei & personæ, *l. 4. §. 2. l. 5. §. 8. de in lit. jur. Donellus lib. 20. c. 6. com. Meno cas. 208. n. 4. 5. 6. dissent. Fab. d. error. 9. & lib. 16. c. 17. conjec. & hoc modo delatum & præstitum à victore, per judicem comprobatur, ideoq; minoris reum non condemnat, etiam in stricti juris judiciis, *Menoch. cas. 208. n. 5. 6. per auth. post jusjurandum. C. de judic. per l. 5. & seqq. h. t. Ex jurtâ causâ, reo petente & damnum probante, hoc juramentum retractari potest, *l. ult. de in lit. jurand. Donell. & Duaren. ad l. 4. d. 5. dissentit Faber d. loc.***

In æstimatione hac facienda, quæritur, quodnam tempus sit inspiciendum: ubi distinguendum, an re nondum judicatâ, vel post rem judicatam æstimatio fieri debeat. Re nondum judicatâ, vel reo non condemnato, præcisè spectatur, quanti res fuerit tempore litis contestatæ in stricti juris judiciis, *l. 22. ubi Dd. de reb. credit. l. ult. de condic. tritic. l. 3. §. in hac commod. Duar. in d. l. 22. Cujac. ad l. 39. de verb. oblig. Hoc om. quæst. illust. 16. à quib. dissentit Fab. lib. 16. conjec. c. 1. 2. 3. & de acad. 16. error. 1. & seqq. non verò moræ precedentis, aut subsequæ condemnationis, l. 37. h. t. h. t. mandati. nisi dies certus solutioni sit adjectus, d. l. 22. & d. l. ult. Fab. d. loc. In bonæ fidei judiciis spectatur, quo tempore res pluris fuit, sive id fuerit moræ, sive litis contestationis, sive condemnationis, *l. 3. §. ult. de act. empt. l. 23. de verb. oblig. l. 3. §. in hac commod. Fab. d. lib. 16. c. 3. conjec. d. quòd si dies certa obligationi adjecta & solutioni dicta est, præcisè ejus diei æstimatio est sequenda, per l. 3. §. 5. per**

- venditorem. de act. emp. l. 59. quoties. de verb. oblig. l. 4. de condit. tritic. l. 12. de re jud. Fab. decad. 16. c. 4. de error. Excipitur hic mandati, & negotiorum gestorum contraria actio, nec non conditio furtiva, in quibus solutionis tempus spectatur, l. 26. §. abesse. l. 37. mandati. l. 8. in re. §. 1. de condit. furt. l. 2. §. 3. de priv. del. & Aquilæ legis actio, Insti. de L. Aquil. §. 1. 2.*
- 38 Re judicata, post condemnationem æstimatio fit secundum tempus condemnationis, l. pen. de condit. tritic. Fab. d. loc. l. ult. C. de usur. rei iudic.
- 39 Juramentum in litem non habet locum in actione hypothecaria, in actionib. arbitrariis, quod metus causa, de dolo, in interdictis, & in judiciis contrariis, Fab. lib. 16. *confectur. c. 15. 16. c. 18. per l. 4. §. jurare. l. 5. de in lit. jur. l. 14. §. 2. de eo quod met. caus. l. 18. de dol. disens. Borcholt de in lit. jur. c. 4. n. 32. Et communis Dd. sententia.*
- 40 Juramentum hoc necessarium, quod à judice deferretur, probationem in contrarium admittere, communis est Dd. opinio, Mascard. conclus. 954. ubi tamen distinguunt, idem conclus. 934. n. 23. 24. 25.
- 41 Deniq; sunt quidam, quibus de proprio facto testimonium perhibere permittitur, imprimis illis, qui de officio suo attestantur in causa, in qua nec commodum, nec incommodum sperant, Menoch. cas. 99. lib. 2. arb. jud. d. d. sep. lib. 3. de inhabil. test. salu. cap. 36.
- Hujus loci est tit. D. & C. de in litem jurand.
- 24 Acta judicii civilis non probant in criminali capitali causa.
- 25 Archivo publico insinuata.
- 26 Extracta ex archivo probant.
- 27 Desumpta ex archivo, extra territorium archivi probant.
- 28 Reperta in archivo exempla quævis, probant.
- 29 Quævis scriptura archivo insinuata probat.
- 30 Requisita ut reperta in archivo probent.
- 31 Regesta quid sint.
- 32 Regesta hæc probant.
- 33 Libri statutorum quando probant.
- 34 Libri senatus probant.
- 35 Libri literarum probant.
- 36 Libri multarum, forestorum similiter.
- 37 Libri voluntaria jurisdictionis, qui sint, & qua probant.
- 38 Matricula collegii, album civium probant.
- 39 Scriptura in presentia judicii ordinarii confecta, probat.
- 40 Scriptura longo tempore, habita pro publica.
- 41 Libri monasterii, ecclesia, probant.
- 42 Libri censuales, libri capituli, collegii probant.
- 43 Libri chroniconum, canonicorum, prelatorum probant.

DE testimonio, primæ probationis inartificialis specie hucusque diximus: sequitur de instrumento, alterâ ejusdem specie. Vide sup. c. 29. n. 2.

Instrumentum est, quicquid præter hominis testimonium, de rerum in se contentarum (1) veritate, in scriptis judicem instruit (2), legitime productum (3), & verosimilia continens (4). Vocatur probatio probata (5), donec contrarium ostendatur (6), documentum (7), testimonium vocis mortuæ (8), quæ tamen semper loquatur (9), tabula (10).

§ 1) Nam instrumentum producens, omnia in ipso contenta, approbare dicitur, Mascard. conclus. 915. & 368. n. 9. Memo. casu 93. n. 25. & seqq. Jerem. c. 21. § 2) tit. de fid. instrum. l. 99. §. instrum. eorum. de verb. signif. Mascard. quasi. 6. num. 101. 102. & seqq. § 3) in termino probandi, Mascard. conclus. 922. & 925. § 4) Mascard. conclus. 913. § 5) Mascard. conclus. 906. § 6) d. conclus. 906. nu. 2. 3. l. ult. C. de probat. Menoch. cas. 105. lib. 2. arb. § 7) d. l. ult. C. de probat. § 8) Masc. q. 6. in princ. nu. 1. 2. & seqq. § 9) l. Arriani. C. de heres. & Manich. § 10) l. 4. §. 3. l. 5. l. 6. l. 8. fam. hercisf.

Instrumentum verò hic intelligo, authenticum & originale, vel huic æquipollens, Auth. si quis. C. de eod. l. 2. de fid. instrum. l. 4. §. 3. l. 5. l. 8. fam. hercisf. Menoch. cas. 187. n. 4. lib. 2. arb. Mascard. conclus. 927. recognitum, l. 2. de fid. instrum. l. 5. si qua. fam. hercisf. l. 1. §. ult. l. 4. l. 7. test. quemad. aper. integrum, purum, non incognitum, ignotum, vile, fordidum, maculatum, Mascard. conclus. 284. neq; cancellatum, scissum, delerum, l. 2. de fid. instrum. Mascard. conclus. 284. nu. 2. Menoch. cas. 113. lib. 2. arb. & productum in auctoritate ejusdem territorii, Mascard. conclus. 975. nu. 50. 51. 52. & conclus. 626. cum aliâ regulariter non probet, ad locis allegat.

Sub.

Cap. 41. De instrumentis judicialibus.

- 1 Instrumentum quid.
- 2 Instrumentum hic authenticum & originale intelligitur: Integrum, non cancellatum, scissum, ignotum, & in auctoritate territorii productum.
- 3 Subscriptio, vel superscriptio illius, quid probet.
- 4 Sigilli appositio vim confessionis & subscriptionis habet.
- 5 Difficiendum hic primò de speciebus, & postea de agnitione instrumentorum.
- 6 Species instrumenti qua.
- 7 Publicum instrumentum quid.
- 8 Fides hujus à lege pendet.
- 9 Subscriptionem testium, vel partium non eget.
- 10 Habet excusationem paratam.
- 11 Species publici instrumenti qua.
- 12 Judicialia instrumentum quid.
- 13 Hujus species quatuor.
- 14 Instrumentum sigillo judicii publico sigillatum.
- 15 Quomodo probet hoc.
- 16 Regi, vel principis litera plene probant.
- 17 Litera episcopi, judicii ordinarii, probant.
- 18 Requisita sigilli publici quatuor ut probet.
- 19 Sigillum vim confessionis & subscriptionis habet.
- 20 Quando in hoc testium subscriptio necessaria.
- 21 Acta judicii qua dicantur.
- 22 Acta, quare publica dicantur.
- 23 Acta hæc plene probant, quod limitantur.

- 3 Subscriptio, vel superscriptio, *Ans. Gabr. concl. 3. lib. 1. tit. de pres. num. 16. Menoch. lib. 3. presumps. 66. Mascard. conclus. 1341. nu. 14. 15.* in scriptura, vel instrumento facta, continet & arguit subscriptentis approbationem perinde, ac si ille totam scripturam manu sua scripsisset, *Mascard. & Gabr. d. loc. per Lamp. §. Lucius. de paci. l. fideiuss. §. 1. de pignor. Nebem. c. 10. 1. 2. 3. & seqq. nisi ea non lecta, subscriptio facta fuisset, vel nomine testis, vel alieno, Mascard. d. loc. nu. 16. 17. 18. & seqq. & 24. 25. 26. Gabriel. d. loc. nu. 27. vid. de privat. instr. infra.*
- 4 Sigilli appositio in instrumento, vim subscriptionis & confessionis obtinet, *Gabriel. tit. de probas. conclus. 4. lib. 1. Mascard. conclus. 1294. num. 26. 27. & conclus. 1302. per tot. Nebem. c. 10. 1. 2. 3. Esh. c. 8. 10. cap. 3. 10. 12. Daniel. c. 6. 18. Agga. cap. 2. 23. Cantic. c. 7. 10. & à domino sigilli facta præsumitur, quando est sigillum ejus, qui sigillavit, aut subscriptione sua hoc testatus est, secus contrà, *Menoch. lib. 2. pres. quæst. 58. Mascard. conclus. 1302. Gabriel. conclus. 4. num. 20. tit. de pres. & probas. lib. 1.**
- 5 Porro hic nobis primò de speciebus instrumentorum: deinde de eorundem agnitione dicendum est.
- 6 Instrumentum omne est duplex, publicum, vel privatum, *l. 5. C. de probas. l. 12. scripturas. C. qui pot. in pign. l. 10. de edend. l. 2. C. de testib. l. ult. Cod. de re jud. Ruger. Ruland. lib. 5. de com. circa litera. docum. c. 2.*
- 7 Publicum est, quod publicam magistratus auctoritatem & approbationem habet, *Menoch. cas. 91. lib. 2. arb. Cravett. d. antiq. temp. part. 1. §. scriptura. num. 76. Pet. Fridor. lib. 2. de mandas. c. 70. num. ult. per alleg. ibid. scriptura, vel sigillatum ab illo, cujus fides publicè approbata est, arg. l. 10. §. 1. l. 9. §. 2. de edend. Menoch. d. cas. 91. & lib. 2. pres. quæst. 61. num. 4. & seqq. ad cujus officium publicum, instrumenti confectio pertinet, *Mascard. conclus. 1302. num. 48. 38. & seqq. Menoch. d. cas. 91. & d. quæst. 61. per l. ult. C. ad L. Jul. repetund. vel sigilli publici appositio, Mascard. conclus. 1302. num. 27. & sequentib.**
- 8 Fides & robus hujus instrumenti, pendet à lege, quâ illud comprobatum & munitum est, sine ullo alio adminiculo vivæ alicujus vocis, *Fridor. d. lib. 2. c. 70. num. ult. Menoch. d. cas. 91. Pacian. de probas. lib. 1. cap. 65. nu. 57. & seqq. Ruger. Ruland. lib. 5. cap. 9. de commissar. Mascard. conclus. 975. num. 34. & seqq. & quæst. 6. nu. 73. 74. & sine ulla recognitione, l. scripturas. ubi Bartol. Cod. qui pos. in pignor. Coler. de process. execut. part. 3. cap. 8. num. 17.*
- 9 Testes itaque, vel tabellio, ut sese manu propria huic publico instrumento subscribant, opus non est, *Mascard. d. loc. nu. 74. Soarez in vocis testis. num. 159. 160.*
- 10 Et paratam habet executionem, unde guarentigiarum & confessionatum vocant, *Fridor. lib. 2. de mandas. c. 69. num. 2. & seqq. Boër. decif. 295. num. 6. Coler. de process. execut. part. 3. c. 2. nu. 6. 20. & seqq. Menoch. cas. 17. num. 6. lib. 2. arbis.*
- 11 Publicum instrumentum est judiciale, vel extrajudiciale. Judiciale instrumentum est, quod causæ cognitione prævia, auctoritate & censura judiciali robus ex sigillo, vel libro publico accepit, *argum. l. omnium. 19. C. de testam. Authens. si qua. C. de episcop. aud. ad eod. ut testes in contrarium non admittat, Mascard. concl. 32. & 627. Zaf. consil. 23. lib. 2. per l. in hac. l. in donationibus. Cod. de donas. Pacian. lib. 1. cap. 65. de probas.*
- Instrumentum judiciale hoc est, I. quod publico sigillo à judice est signatum, vel publica auctoritate ejusdem promulgatum, *Mascard. conclus. 627. per authens. ad hac. Cod. de fid. instrum. vid. Menoch. lib. 2. presumps. quæst. 61. num. 1. 2. 3. 7. Coler. de process. execut. part. 3. cap. 2. num. 20. Geil. lib. 1. observ. 134. num. 12. 13.*
- II. Acta judicialia, d. Authens. ad hac. l. extra. ubi Dd. Cod. de re judicatis. Coler. d. loc. III. Extracta ex archivo publico, l. moris est. 9. §. solent. de pæn. d. l. gesta. l. 19. omnium. Cod. de testam. l. is apud. Cod. de edend. l. in hac. Cod. de donas. IV. Regesta, seu matricula, vel album, universitatis, ecclesiæ, Reipub. Imperii, regni, vel fisci, l. cum possessor. 5. §. ult. de censibus. l. pan. Cod. si propter pensitation. public. l. 2. Col. de fund. rei privat. l. 10. consus. de probas. V. Scriptura scripta in præsentia judicis, d. l. gesta. & d. authens. ad hac. de quibus ordine dicemus.
- Instrumentum, aut quodvis scriptum judicis ordinarii, sigillo ejusdem publico authentico, quo publicæ personæ uti solent, sigillatum, in his, quæ ad officium sigillantem spectant, probat *Mascard. conclus. 627. & 1008. & conclus. 990. num. 4. 5. comment. dicit. Menochius lib. 2. arbit. cas. 91. num. 23. 24. licet ejusdem subscriptione, vel tabellionis subsignatione careat, Mascard. d. conclus. 990. num. 1. 2. 3. & seqq. ubi limitat & ampliat.*
- In actibus judicialibus, in alterius præjudicium, semiplenè; in levibus vel extrajudicialibus, plenè, & ubique, quando negotium à sigillantis officio & arbitrio pendet, plenè probat, *Mascard. conclus. 627. nu. 8. 18. 19. & d. conclus. 990. nu. 11. & seqq.*
- Regis, aut principis literæ plenè probant, *Mascard. d. conclus. 627. num. 20. 21. & conclus. 629. Menochius d. cas. 91. similiter episcopi literæ, d. conclus. 990. modò agatur de iis, quæ ad officium eorundem spectant, d. conclus. 990.*
- Similiter literis Episcopi aut cujuslibet judicis ordinarii creditur, *Nicol. de Passer. de privat. script. lib. 3. quæst. 5. Mascard. conclus. 628. & conclus. 991.*
- Sigillum publicum, ut fidem faciat, requiritur I. ut literis, vel nominis circumscriptione in sigillo exprimitur cujus sit sigillum appositum, *Menoch. cas. 113. lib. 2. arb. & lib. 2. presumps. 57. Mascard. conclus. 1302. num. 51. & seqq. vel imaginem impressam & insculptam seu signum ejus, qui eo utitur, vel id appositum, habeat, d. pres. 57. num. 3. 4. 5. 6. 7. Mascard. conclus. 1302. num. 53. per l. ult. Cod. de ves. numif. pos. Alieno sigillo utens, hoc ipsum contestatione expressa, quare illud adhibuerit, exprimere debet, d. pres. 57. num. 8. 9. & d. conclus. 1302. num. 8. & seqq.*

venditorem. de act. empt. l. 59. quoties. de verb. oblig. l. 4. de condic. tritic. l. 12. de re jud. Fab. decad. 16. c. 4. de error. Excipitur hic mandati, & negotiorum gestorum contraria actio, nec non conditio furtiva, in quibus solutionis tempus spectatur, l. 26. §. abesse. l. 37. mandati. l. 8. in ro. §. 1. de condic. furt. l. 2. §. 3. de priv. del. & Aquilæ legis actio, Instit. de L. Aquil. §. 1. 2.

- 38 Re iudicatâ, post condemnationem æstimatio fit secundum tempus condemnationis, l. pen. de condic. tritic. Fab. d. loc. l. ult. C. de usur. rei iudic.
- 39 Juramentum in litem non habet locum in actione hypothecaria, in actionib. arbitrariis, quod metus causâ, de dolo, in interdicitis, & in iudiciis contrariis, Fab. lib. 16. *confectur. c. 15. d. c. 18. per l. 4. §. jurare. l. 5. de in lit. jur. l. 14. §. 2. de eo quod met. caus. l. 18. de dol. disens. Borcholt de in lit. jur. c. 4. n. 32. Et communis Dd. sententia.*
- 40 Juramentum hoc necessarium, quod à iudice deferretur, probationem in contrarium admittere, communis est Dd. opinio, Mascard. conclus. 954. ubi tamen distinguit, idem conclus. 934. n. 23. 24. 25.
- 41 Deniq; sunt quidam, quibus de proprio facto testimonium perhibere permittitur, imprimis illis, qui de officio suo attestantur in causa, in qua nec commodum, nec incommodum sperant, Menoch. cas. 99. lib. 2. arb. jud. d. d. sup. lib. 3. de inhabil. seb. salu. cap. 36. Hujus loci est tit. D. & C. de in litem jurand.

- 24 Acta iudicii civilis non probant in criminali capitali causa.
- 25 Archivo publico insinuata.
- 26 Extracta ex archivo probant.
- 27 Desumpta ex archivo, extra territorium archivi probant.
- 28 Reperita in archivo exempla quævis, probant.
- 29 Quævis scriptura archivo insinuata probat.
- 30 Requisita ut reperita in archivo probant.
- 31 Regesta quid sint.
- 32 Regesta hac probant.
- 33 Libri statutorum quando probant.
- 34 Libri senatus probant.
- 35 Libri literarum probant.
- 36 Libri multarum forestorum similiter.
- 37 Libri voluntaria jurisdictionis, qui sint, & qua probant.
- 38 Matricula collegii, album civium probant.
- 39 Scriptura in presentia iudicis ordinarii confecta, probat.
- 40 Scriptura longo tempore, habita pro publicâ.
- 41 Libri monasterii, ecclesie, probant.
- 42 Libri censuales, libri capituli, collegii probant.
- 43 Libri chronicorum, canonicorum, prelatorum probant.
- D**E testimonio, primâ probationis inartificialis specie hucusque diximus: sequitur de instrumento, alterâ ejusdem specie. Vide sup. c. 29. n. 2.

Cap. 41. De instrumentis judicialibus.

- 1 Instrumentum quid.
- 2 Instrumentum hic authenticum & originale intelligitur: Integrum, non cancellatum, scissum, ignotum, & in auctoritate territorii productum.
- 3 Subscriptio, vel superscriptio illius, quid probet.
- 4 Sigilli appositio vim confessionis & subscriptionis habet.
- 5 Difficilem hic primò de speciebus, & postea de a. gnitione instrumentorum.
- 6 Species instrumens qua.
- 7 Publicum instrumentum quid.
- 8 Fides hujus à logo pendet.
- 9 Subscriptionem testium, vel partium non eget.
- 10 Habes executionem paratam.
- 11 Species publici instrumenti qua.
- 12 Judiciale instrumentum quid.
- 13 Hujus species quatuor.
- 14 Instrumentum sigillo iudicii publico sigillatum.
- 15 Quomodo probet hoc.
- 16 Regis, vel principis litera plenè probant.
- 17 Litera episcopi, iudicis ordinarii, probant.
- 18 Requisita sigilli publici quatuor ut probet.
- 19 Sigillum vim confessionis & subscriptionis habet.
- 20 Quando in hoc testium subscriptio necessaria.
- 21 Acta iudicii qua dicantur.
- 22 Acta, quare publica dicantur.
- 23 Acta hac plenè probant, quod limitatur.

Instrumentum est, quicquid præter hominis testimonium, de rerum in se contentarum (1) veritate, in scriptis iudicem instruit (2), legitime productum (3), & verosimilia continens (4). Vocatur probatio probata (5), donec contrarium ostendatur (6), documentum (7), testimonium vocis mortuæ (8), quæ tamen semper loquatur (9), tabula (10).

§ 1) Nam instrumentum producens, omnia in ipso contenta, approbare dicitur, Mascard. conclus. 915. & 368. n. 9. Meno. casu 93. n. 25. & seqq. Jerem. c. 21. § 2) iit. de fid. instrum. l. 99. §. instrumentorum. de verbor. signif. Mascard. quasi. 6. num. 101. 102. & seqq. § 3) in termino probandi, Mascard. conclus. 922. & 925. § 4) Mascard. conclus. 913. § 5) Mascard. conclus. 906. § 6) d. conclus. 906. nu. 2. 3. l. ult. C. de probat. Menoch. cas. 105. lib. 2. arb. § 7) d. l. ult. C. de probat. § 8) Masc. q. 6. in princ. nu. 1. 2. & seqq. § 9) l. Arriani. C. de heres. & Manich. § 10) l. 4. §. 3. l. 5. l. 6. l. 8. fam. hercisc.

Instrumentum verò hic intelligo, authenticum & originale, vel huic æquipollens, Auth. si quis. C. de edend. l. 2. de fid. instrum. l. 4. §. 3. l. 5. l. 8. fam. hercisc. Menoch. cas. 187. n. 4. lib. 2. arb. Mascard. conclus. 927. recognitum, l. 2. de fid. instrum. l. 5. si qua. fam. hercisc. l. 1. §. ult. l. 4. l. 7. test. quemad. aper. integrum, purum, non incognitum, ignotum, vile, sordidum, maculatum, Mascard. conclus. 284. neq; cancellatum, scissum, deletum, l. 2. de fid. instrum. Mascard. conclus. 284. nu. 2. Menoch. cas. 113. lib. 2. arb. & productum in auctoritate ejusdem territorii, Mascard. conclus. 975. nu. 50. 51. 52. & conclus. 626. cum aliâ regulariter non probet, dd. locis allegat.

Sub.

- 3 **Subscriptio, vel superscriptio, *Ans. Gabr. concl. 3. lib. 1. tit. de pras. num. 16. Menoch. lib. 3. prasumpt. 66. Mascard. conclus. 1341. nu. 14. 15. in scriptura, vel instrumento facta, continet & arguit subscribentis approbationem*** perinde, ac si ille totam scripturam manu sua scripsisset, *Mascard. Gabr. d. loc. per Lampt. §. Lucius. de pact. l. fidijuss. §. 1. de pignor. Nebem. c. 10. 1. 2. 3. & seqq. nisi ea non lecta, subscriptio facta fuisset, vel nomine testis, vel alieno, Mascard. d. loc. nu. 16. 17. 18. & seqq. & 24. 25. 26. Gabriel. d. loc. nu. 27. vid. de privat. instr. infra.*
- 4 **Sigilli appositio in instrumento, vim subscriptionis & confessionis obtinet** *Gabriel. tit. de probat. conclus. 4. lib. 1. Mascard. conclus. 1294. num. 26. 27. & conclus. 1302. per tot. Nebem. c. 10. 1. 2. 3. Est. c. 8. §. 10. cap. 3. 10. 12. Daniel. c. 6. 18. Agga. cap. 2. 23. Cantic. 6. 7. 10. & à domino sigilli facta præsumitur, quando est sigillum ejus, qui sigillavit, aut subscriptione sua hoc testatus est, secus contra, Menoch. lib. 2. pras. quest. 58. Mascard. conclus. 1302. Gabriel. conclus. 4. num. 20. tit. de pras. & probat. lib. 1.*
- 5 **Porrò hìc nobis primò de speciebus instrumentorum: deinde de eorundem agnitione dicendum est.**
- 6 **Instrumentum omne est duplex, publicum, vel privatum, l. 5. C. de probat. l. 11. scripturae. C. qui pos. in pign. l. 10. de edend. l. 2. C. de testib. l. ult. Cod. de re jud. Ruzger. Ruland. lib. 5. de com. circa litera. docum. c. 2.**
- 7 **Publicum est, quod publicam magistratus auctoritatem & approbationem habet, Menoch. cas. 91. lib. 2. arb. Cravest. d. antiq. temp. part. 1. §. scriptura. num. 70. Pet. Frider. lib. 2. de mandat. c. 70. num. ult. per alleg. ibid. scriptum, vel sigillatum ab illo, cujus fides publicè approbata est, arg. l. 10. §. 1. l. 9. §. 2. de edend. Menoch. d. cas. 91. & lib. 2. pras. quest. 61. num. 4. & seqq. ad cujus officium publicum, instrumenti confessio pertinet, Mascard. conclus. 1302. num. 48. 38. & seqq. Menoch. d. cas. 91. & d. quest. 61. per l. ult. C. ad L. Jul. repetund. vel sigilli publici appositio, Mascard. conclus. 1302. num. 27. & sequentib.**
- 8 **Fides & robur hujus instrumenti, pendet à lege, quâ illud comprobatum & munitum est, sine ullo alio adminiculo vivæ alicujus vocis, Frider. d. lib. 2. c. 70. num. ult. Menoch. d. cas. 91. Pacian. de probat. lib. 1. cap. 65. nu. 57. & seqq. Ruzger. Ruland. lib. 5. cap. 9. de commissar. Mascard. conclus. 975. num. 34. & seqq. & quest. 6. nu. 73. 74. & sine ulla recognitione, l. scripturae. ubi Bartol. Cod. qui pos. in pignor. Coler. de process. execut. part. 3. cap. 8. num. 17.**
- 9 **Testes itaque, vel tabellio, ut sese manu propria huic publico instrumento subscribant, opus non est, Mascard. d. loc. nu. 74. Soarez in voce testis. num. 159. 160.**
- 10 **Et paratam habet executionem, unde guarentigiatum & confessionatum vocant, Frider. lib. 2. de mandat. c. 69. num. 2. & seqq. Boër. decif. 295. num. 6. Coler. de process. executivis part. 3. c. 2. nu. 6. 20. & seqq. Menoch. cas. 17. num. 6. lib. 2. arbis.**
- 11 **Publicum instrumentum est judiciale, vel extrajudiciale. Judiciale instrumentum est, quod causæ cognitione prævia, auctoritate & censura judiciali robur ex sigillo, vel libro publico accepit, argum. l. omnium. 19. C. de testam. Authens. si qua. C. de episcop. aud. aded, ut testes in contrarium non admittat, Mascard. concl. 32. & 627. Zaf. consil. 23. lib. 2. per Lin hac. l. in donationibus. Cod. de donat. Pacian. lib. 1. cap. 65. de probat.**
- 12 **Instrumentum judiciale hoc est, I. quod publico sigillo à giudice est signatum, vel publica auctoritate ejusdem promulgatum, Mascard. conclus. 627. per authens. ad hac. Cod. de fid. instrum. vid. Menoch. lib. 2. prasumpt. quest. 61. num. 1. 2. 3. 7. Coler. de process. execut. part. 3. cap. 2. num. 20. Gil. lib. 1. observ. 134. num. 12. 13.**
- 13 **II. Acta judicialia, d. Authens. ad hac. l. gesta. ubi Dd. Cod. de re judicat. Coler. d. loc. III. Extracta ex archivo publico, l. mori est. 9. §. solens. de pæn. d. l. gesta. l. 19. omnium. Cod. de testam. l. in apud. Cod. de edend. l. in hac. Cod. de donat. IV. Regesta, seu matricula, vel album, universitatis, ecclesiæ, Reipubl. Imperii, regni, vel fisci, l. cum possessor. 5. §. ult. de censibus. l. pæn. Cod. si propter pensation. public. l. 2. Cod. de fund. rei privat. l. 10. census. de probat. V. Scriptura scripta in præsentia judicis, d. l. gesta. & d. authens. ad hac. de quibus ordine dicemus.**
- 14 **Instrumentum, aut quodvis scriptum judicis ordinarii, sigillo ejusdem publico authentico, quo publicæ personæ uti solent, sigillarum, in his, quæ ad officium sigillantis spectant, probat Mascard. conclus. 627. & 1008. & conclus. 990. num. 4. 5. comment. dicit. Menochius lib. 2. arbit. cas. 91. num. 23. 24. licet ejusdem subscriptione, vel tabellionis subsignatione careat, Mascard. d. conclus. 990. num. 1. 2. 3. & seqq. ubi limitat & ampliatur.**
- 15 **In actibus judicialibus, in alterius præjudicium, semiplenè; in levibus vel extrajudicialibus, plenè, & ubique, quando negotium à sigillantis officio & arbitrio pendet, plenè probat, Mascard. conclus. 627. nu. 8. 18. 19. & d. conclus. 990. nu. 11. & seqq.**
- 16 **Regis, aut principis literæ plenè probant, Mascard. d. conclus. 627. num. 20. 21. & conclus. 629. Menochius d. cas. 91. similiter episcopi literæ, d. conclus. 990. modò agatur de iis, quæ ad officium eorundem spectant, d. conclus. 990.**
- 17 **Similiter literis Episcopi aut cujuslibet judicis ordinarii creditur, Nicol. de Passer. de privas. script. lib. 3. quest. 5. Mascard. conclus. 628. & conclus. 991.**
- 18 **Sigillum publicum, ut fidem faciat, requiritur I. ut literis, vel nominis circumscriptione in sigillo exprimitur cujus sit sigillum appositum, Menoch. cas. 113. lib. 2. arb. & lib. 2. prasumpt. 57. Mascard. conclus. 1302. num. 51. & seqq. vel imaginem impressam & insculptam seu signum ejus, qui eo utitur, vel id apposuit, habeat, d. pras. 57. num. 3. 4. 5. 6. 7. Mascard. conclus. 1302. num. 53. per l. ult. Cod. de ves. numif. pos. Alieno sigillo utens, hoc ipsum contestatione expressa, quare illud adhibuerit, exprimere debet, d. pras. 57. num. 8. 9. & d. conclus. 1302. num. 8. & seqq.**

II. Requiritur, ut exprimat in instrumento causa, ob quam sigillum annexum, adhibitum, aut appositum est, *d. pres. 57. num. 10. 11. & seqq. & d. conclus. 1302. nu. 51. & seqq.*

III. Ut exprimat a quo sigillum adhibitum est, *Menoch. cas. 113. lib. 2. arb. & d. pres. 57. nu. 3. 4. 5. 6. 7. 8.*

IV. Ut sigillum appositum sit illatum & integrum, *d. cas. 113. & d. pres. 57. Covarr. pract. quest. c. 22. Gabriel. conclus. 4. num. 23. lib. 1. In quibus requisitis tamen multum iudicis arbitrio tribuitur, Menoch. d. cas. 113. Gabr. d. conclus. 4. nu. 25. & seqq.*

19 Sigillum adhibitum & appositum vim subscriptionis & confessionis habet, *Mascard. conclus. 1294. nu. 26. 27. Covarruv. pract. quest. cap. 22. num. 9. per l. distrahent. Cod. de reb. alien. non alienand.* Subscriptio verò, ut dixi, approbationem subferentis, quasi totam scripturam scripsisset, arguit, *Gabriel. conclus. 3. nu. 11. 16. tit. de presumpt. lib. 1. Mascard. conclus. 1302. & conclus. 1341. num. 13. l. si quis. 6. §. 1. de edend. quæ subscriptio tamen in instrumento publico, non necessaria est, Soarez lit. T. nu. 159. 160. Mascard. conclus. 975. & lib. 1. quest. 6. num. 73. 74.*

20 Testium subscriptio necessaria est, quando sigillum adhibetur in his, quæ sigillantis officium non concernunt, *Menoch. lib. 2. presumpt. 57. nu. 13. & seqq. Mascard. conclus. 1302. num. 27. & seqq.* nisi fortè ex consuetudine sigillum publicum negotiis privatis adhiberi soleat, *d. presumpt. 57. num. 22. 23. Mascard. d. loco. Menoch. d. cas. 91. nu. 23. 24. lib. 2. arb. iudic.*

21 Acta iudicii hic nobis sunt omneid, quod factum est in iudicio, vel in qualivisi figura iudicii, *Marant. part. 6. de actor. edit. Pet. Frider. lib. 2. de mandas. cap. 66. cap. 47. num. 6. vide Mascard. conclus. 32. & sequentib. Pacian. lib. 1. cap. 65. de probas. Cujac. lib. 15. observ. 37. in præsentia iudicis, Pacian. d. loc. num. 42. & sequentib. & manu tabellionis ad hoc constituti, iussu iudicis conscriptum extat, *Mascard. conclus. 32. num. 1. 2. 3. com. dicit.* Sunt igitur acta hic res in iudicio gestæ, vel scripta, in quæ, res in iudicio gestæ memoriz causæ sunt redactæ, cum adjecto loco, mense, die & anno.*

22 Ejusmodi acta vocantur publica, quia à Notario persona publica, vel ab alio in illius locum adsumpto, à iudice, confecta, & quia coram iudice similiter persona publica, & in loco iudicii, qui itidem publicus, gesta sunt, *Mascard. conclus. 32. nu. 3.*

23 Acta hæc publica, seu omnia, quæ in iudicio vel iudicialiter facta sunt, plenè probant, *Soarez lit. A. n. 39. recept. sent. Frider. cap. 66. lib. 2. de mandas. Coler. de process. execut. part. 3. cap. 2. nu. 20. Mascard. conclus. 711. num. 66 & sequentib. & conclus. 33. etiam si nulli testes intervenerint, vel subscriperint, Pacian. lib. 1. cap. 65. num. 67. & sequentib. de probas.* Probant, inquam, inter easdem personas, vel successores eandem, etiam in iudicio alio secundo, tam seculari, quàm ecclesiastico repetita, exceptis illis, quæ aliò tendunt, vel tempore mutantur, & illis, quæ gesta sunt coram arbitrio,

quæ saltem quoad merita causæ & actus probatorios probant, *Mascard. conclus. 33. num. 33. & seqq. 40. 41. & seqq. & num. 3. 4. 5. & seqq.* exceptis quoque gestis in iudicio summario, quæ non probant in plenario, nisi probationes summarii plenæ essent, *Mascard. d. concl. 33. nu. 47. & seqq. 49. 50.*

Similiter acta iudicii civilis, non probant in criminali iudicio causæ capitalis, *d. conclus. 33. num. 51. & conclus. 34.* quod etiam in causa civili ardua, quæ criminali æquiparatur, procedit, *d. conclus. 34. num. 7. 8.* licet eadem acta probationem & iudicium & torturam faciant, *d. conclus. 34. num. 13. 14. 15. 16.* ad confessio in iudicio civili facta, in criminali præjudicet, *d. conclus. 34. num. 16. & seqq.* & acta iudicii criminalis, in civili iudicio repetita, probent, *d. loc. num. 20.* exceptis denique actis in iudicio nullo ratione inepti libelli, *d. conclus. 33. nu. 54.*

Scripturæ, instrumenta, extracta, vel insinuata archivo publico, seu tabulario & grammatophylacio sunt, quæ iudicis autoritate, actis publicis judicialibus, per archivotam. eisdem archivi, seu commentariensem, vel Notarium actorum descripta, adiunguntur & insinuantur, *Cravetta de antiqui. temp. §. limit. 4. Joseph. Ludo. conclus. 29. Cachervan. decis. Pedam. 69. Mascard. conclus. 914. num. 10. & conclus. 918. & conclus. 711. nu. 61. 62. 65. 66. 67. vid. l. ult. §. hi quoque. de numerib. & honor. 1. Esd. c. 4. 15. & seqq. c. 5. 17. c. 6. 1. 2. 3. cap. 2. 62. 2. Chron. cap. 20. 34. Est. c. 2. 23. cap. 1. 10. & tot. lib. 1. & 2. Chron. Archivi hujus mentio fit in l. mori. 9. §. 6. de poenit. l. 30. Cod. de episcop. aud. Paul. lib. 4. sens. tit. 6. Rusg. Ruland. lib. 5. de commiss. circa literaria docum. cap. 3. de cujus requisitis Cravetta, d. loc. & consil. 158. Francisc. Marc. decis. 298. vol. 1. vocatur quoque *καμρασηριον, κατ'εφ'ουδαιον, camera, scrinium factum, cancellaria, Ruland. d. c. 3. per alleg. ibid. tit. C. de presert. sacror. scrinior.**

Ex archivo publico extracta & desumpta instrumenta, aut scripturæ, etiam exempla cum originali consentientia, publicum habent testimonium & probant, *Novell. 49. cap. 2. l. 15. apud. Cod. de edend. l. gesta. C. de re iudicas. Frider. lib. 2. cap. 66. Coler. part. 3. cap. 1. num. 23. & sequentib. de process. execut. last. Nicol. de Passerib. lib. cap. quest. 1. de priv. script. Gabriel. lib. 1. conclus. 3. tit. de probas. arg. 1. Esra c. 4. 15. & seqq. cap. 5. 17. cap. 6. 1. 2. 2. Chronic. cap. 20. 34. ut non sit opus producere originale, aut sigillum aliquod recognoscere, *Frider. d. loco. Mascard. conclus. 914. & 711. num. 61. 62. & seqq. per Novell. 49. cap. 2. si modò totum & integrum sit descriptum & insertum, d. conclus. 914. num. 67. aded, ut testimonium probationi prævaleat, imò & alii scripturæ scribentis, & probet, etiam extra territorium archivi, *Gabr. concl. 5. lib. 1. tit. de probas. num. 6. 7. Mascard. concl. 926. Ruland. de commiss. lib. 5. circa literar. docum. cap. 6. Quis archivi jus habeat, disputat Rulandus d. lib. 5. c. 4. & Cravetta. d. locis.***

Instrumentum quoque actis insinatum repertum, maculatum, vel rasum, in parte probat, etiam si originale non

nale non fit infirmatum, *Gabriel. tit. de testib. conclus. s. lib. 1. Roland. à Valls consil. 75. num. 4. Vol. 4. Mascard. conclus. 711. nu. 68. 69.*

29 Eadem ratione, quævis scriptura, etiam privata, actis per Notarium, tabellionemve ordinarium, inserta, probat, modò tota illa formalibus suis verbis & clausulis substantialibus, principio quoque & sine, integrè sit infirmata, adversario petente, vel citato, & iudice approbante, *Mascard. conclus. 711. nu. 70. 64. 65. & seqq. & conclus. 914. nu. 6. 7. 9.*

30 Reperta in archivo, ut probent, necesse est concurrant requisita: 1. ut archivo sit præpositus commentariensis. 2. ut reposita sit talis scriptura inter alias publicas & authenticas scripturas. 3. ut habeat quòque testimonium talis scriptura, quod in archivo fuerit reperta, *Ruland. d. loc. cap. 8. num. 3. 6. 10. Coler. de process. execut. part. 3. cap. 2. num. 78. Gabriel. de testib. conclus. s. num. 16. Cachetap. decis. 69. nu. 8. quamvis primum requisitum hodie in Germania non observetur, ut dicit Ruland.*

31 Regesta, quæ vulgò malè registra vocant, sunt Imperii, regni, Reipubl. universitatis, ecclesiæ, collegii, fisci, libelli, catalogi, indices, tabulæ, alba, matricula, statuto, vel consuetudine recepta & publica solemnè fide atque autoritate munita & comprobata, *Fridr. lib. 2. de mandat. cap. 67. per l. inter charitatis. Cod. de conven. debet. f. c. Schwef. consil. 90. nu. 9. cent. 3. Manoch. cas. 97. arbit. lib. 2. Mascard. conclus. 975. num. 3. 4. 35. & seqq. conclus. 977. 1. Esdr. c. 4. 15. & seqq. c. 5. 17. c. 6. 1. 2. 3. cap. 2. 62. 2. Chron. c. 20. 34. Est. cap. 6. 2. c. 23. cap. 9. 32. cap. 10. 1. 2.*

32 Ejusmodi regesta probant, *l. s. de consib. l. 2. Cod. de fund. rei priv. l. 1. C. de exact. sribut. tit. de albo scrib. l. 10. consus. de probat. l. 4. C. de fid. instrum. Novell. 17. l. pen. C. si propt. pens. publ. Mascard. conclus. 977. & præced. uti sunt libri censuales, libri exactionum, decimarum, reddituum, publicorum, tributorum, indictionum & similibus, *Ruland. lib. 5. c. 6. nu. 5. de commiss. circ. liter. docum. Boer. decis. 105. Manoch. d. cas. 91. per alleg. tex.**

33 Libri quoque statutorum, quoad magistratum, si diutina consuetudine & usu corroborati sunt, probant, idque maximè si potestatem condendi statuta magistratus habet, *Ruzger. d. loc. lib. 5. de comm. circa liter. docum. c. 6. num. 2. 3. 4. 5. Inter privatos, præsertim subditos, probare eosdem, non est dubium, d. c. 6. nu. 4. Gail. lib. 3. observ. 106. nu. 8.*

34 Libri senatus *Rathesbücher* / ut libri resolutionum, sententiarum, decretorum, mandatorum, probant, *Ruzg. d. c. 6. num. 8. per Castrens. & Jason. in l. omnia. C. de testam. Cravett. consil. 149. nu. 2. & consil. 701.*

35 Sic quoque libri literarum & epistolarum civitatis, *Briefbücher* / continentales literas ad alios missas & datas probant, *Farin. consil. 11. nu. 28. Ruland. d. c. 6. nu. 8. 9.*

36 Similiter libri, quibus poenæ & mulctæ in causis criminalibus inscribuntur, *Strasbücher* / d. c. 6. num. 9. 10. item libri forestarum, *Forstbücher* / libri feudales, d. c. 6. nu. 11. 12. 13. per l. scripturas. C. de fide instrum. l. publicati.

ubi *Dd. C. de testam. l. fin. C. de re jud. Similiter libri voluntariæ jurisdictionis, infirmationis donationum, dationum, tutelatum, unionis prolium, fidejussionum, & omnes alii, in quibus aliquid jussu magistratus scribitur, probant, Ruzger. d. cap. 6. num. 14. & seqq. per d. l. scriptura. C. de fid. instrum. l. fin. C. de re jud. Idem est dicendum de libris alii Reipubl. & de collegii matricula. in qua bona, vel nomina civium describuntur, & de albo civium, tit. de albo scrib. l. 4. de censibus. l. 10. de probat. Mascard. conclus. 1036. Nehem. cap. 4. 15. & seqq. c. 5. 17. c. 6. 1. 2. 3. c. 2. 62. c. 7. 5. 6.*

Scriptura etiam à privato, in præsentia judicis ordinarii loci confecta, testante actorum Notario, probat, *Mascard. conclus. 1294. num. 17. 18. & quest. 6. num. 7. 8. Guid. Pap. decis. 175. Fridr. d. lib. 2. c. 66. l. 1. in apud. l. gesta. C. de re jud.*

Eodem modo probat quævis scriptura quæ per partes, vel communi opinione longo tempore pro publica & in judicio producta habita fuit, *Mascard. d. conclus. 1294. nu. 19. & seqq. & conclus. 711. nu. 88. Joach. à Benß. in Ladmonendi. de jurjur. Bars. in l. 1. C. de fide instrum. vel secundum quam itentidem fuit judicatum, d. conclus. 711. num. 89. vel quæ autoritate judicis est publicata, *Dd. in l. 2. C. de testam.**

Libri monasterii, vel ecclesiæ, collegii, reperti in archivo publico, & servati à officialib. publicis, probant pro monasterio, ecclesia, collegio, *Masc. consil. 976. nu. 50. non tamen extra territorium archivi, d. consil. 976. nu. 11. 52. vel si sunt antiqui, d. loc. Mascard. num. 57. Nicol. de Passrib. lib. 5. c. 1. de script. privat. vel parva est summa, ibid. Mascard. nu. 58. per Cravett. de antiqui. temp.*

Idem dicendum est de libris censualibus collegii, *42 Nicol. de Pass. d. loc. Mascard. conclus. 544. nu. 3. 4. & seqq. ubi limitat. Planè in præjudicium tertii illis non creditur, Nicol. d. loc. c. 2. qui illud limitat. Idem dicendum de libro capituli, ecclesiæ, monasterii, hospitalis, confraternitatis, d. c. 2. Nicol. de Pass.*

Libri chronicorum, canonicorum, prælatorum plenè probant, *Nicol. de Pass. d. loc. quest. 5. De libro æstimi vide Mascard. conclus. 665. & d. quest. 5.*

Huc pertinet tit. D. & C. de fide instrument.

Cap. 42. De instrumentis extrajudicialibus.

- 1 Instrumentum extrajudiciale quid.
- 2 Species ejus.
- 3 A persona publica confectum, quid sit.
- 4 Species hujus.
- 5 Libri rationum officialium qui sine.
- 6 Proferant hi, tam pro scribentis, quam contra eandem.
- 7 Rationes mercatoriorum.
- 8 Libri publicorum exactorum, collectorum, tributorum, censuum, thesaurarii, quaestoris, fiscali, procuratorum & administratorum Reipubl. libri gubernatorum, collegiorum & tributorum.

- 9 Scriptura apparitorum, nunciatorum, executorum, denunciatorum, mercatorum, cui creditur in iis, qua pertinent ad eorum officium.
- 10 Libri tutorum, curatorum, executorum & quorumvis administratorum, quorum fides publice est probata.
- 11 Notarii instrumentum quid.
- 12 Notarius quis.
- 13 Requisita instrumenti Notarii, septem.
- 14 Notarius debet esse rogatus à principalibus partibus.
- 15 De quibus rogandus Notarius.
- 16 Notarius rogatus non potest alii committere rogationis auctoritatem.
- 17 Scriptionem instrumenti committere potest alii.
- 18 De quibus rogari non potest.
- 19 De negotio proprio Notarii, illi non creditur.
- 20 Notarius presumitur rogatus & requisitus ad omnes clausulas necessarias.
- 21 Naturalia actus omiſſa à Notario, addi possunt.
- 22 Tempus anni, mensis & diei exprimendum in instrumento.
- 23 Duo instrumenta eodem tempore confecta.
- 24 Omissio diei, an vitiosa.
- 25 Locus in instrumento exprimendus.
- 26 Extra territorium loci requiritur, Notarius non potest facere instrumentum.
- 27 Nomen Notarii utrumque exprimendum & signum illius.
- 28 Subscriptio manu Notarii facienda est.
- 29 Actus describendi demandari alii potest.
- 30 Cancellationum, expunctionum mentio facienda est.
- 31 Signum & symbolum Notarii ad calcem apponendum.
- 32 Pro Notario in quibus militat presumptio.
- 33 Notarius duobus testibus equiparatur.
- 34 Notarius quibus suspectus fiat.
- 35 Notarius quatenus errorem possit corrigere.
- 36 Testes quomodo adhibendi.
- 37 Quot testes requirantur.
- 38 Rogati presumuntur, quando Notarius id asserit.
- 39 Notarius rogare debet testes.
- 40 Ut testes subscribant, vel partes, non requiruntur.
- 41 Subscriptio partium & testium, quando necessaria.
- 42 Agnitio hic non necessaria.
- 43 Notarius non reputatur de numero testium.
- 44 Chirographum subscriptum à tribus testibus probat.
- 45 Quibus testium subscriptorum.
- 46 Quando principalis subscriptio non necessaria.
- 47 Agnitio scriptura à testibus facienda est.
- 48 Dies & locus contractus non necessarii.
- 49 Protocolum Notarii quid.
- 50 Protocolum non probat.
- 51 Limitatio prioris axiomatis.
- 52 Scriptura antiqua quando probat.
- 53 Delictum in instrumento non probatur, quod limitatur.

Tantum de instrumento publico judiciali: sequitur de extrajudiciali, quod extra iudicium confectum, ex sigillo, vel scriptura privata robur accepit.

Hoc publicum extrajudiciale est duplex prius, quod à persona publica est confectum: alterum, quod à pluribus fide dignis est subscriptum.

A persona publica confectum est, quod à persona, quæ fidem publicæ, auctoritate magistratus & tacito subditorum consensu approbatam, habet, confectum est, *Menoch. lib. 2. arb. cas. 91. Mascard. conclus. 975. nu. 34. & seqq. Duaren. in tit. de fid. instrum. per l. 10. §. 1. l. 9. §. 2. de edend. l. 6. etiam de probat. 2. Chron. cap. 20. 34. in iis, quæ ad officium illius pertinent, Menoch. d. cas. 91. nu. 8. 9. 10. 20. 21. & seqq. Mascard. conclus. 975. & 977. per l. 2. C. de conven. sif. debit. l. 1. C. de exact. tribus. d. l. 9. & l. 10. de edend. l. 3. l. 4. §. 1. de consib.*

Tale instrumentum à persona publica confectum, 4 est duplex: Unum eorum, qui in officio publico sunt constituti: alterum Notarii.

Prioris generis sunt libri rationum officialis publici & constituti ad scribendum, acceptandum & expendendum, qui probant in iis, quæ spectant ad officium illius officialis, *Menoch. d. cas. 91. num. 12. Nicol. de Passer. lib. 4. quest. 1. de priv. scrips. Cravetta de antiqui. temp. part. 6. prim. part. 1. nu. 68. Mascard. concl. 975. nu. 34. 35. & seqq. & conclus. 977. num. 2. 3. 4. Marant. part. 6. art. 6. num. 31. Gabriel. conclus. 3. tit. de pres. lib. 1. Menoch. lib. 2. cas. 193. per Lillat. C. de fide instrum. l. 2. Cod. de conven. sif. debit. Novell. 17.*

Horum officialium scripturæ & libri tam pro scribente, quam contra eundem probant, *Menoch. d. cas. 91. num. 10. 11. 12. d. l. 9. d. l. 10. de edend. imò etiam pro tertio & contra eundem, d. cas. 91. Mascard. conclus. 977. & 975. num. 13. & seqq. Boer. decis. 105. non tamen contra absentem, cum quo actus aliquis gestus non esset, d. cas. 91. nu. 25. 26.*

Hujus generis sunt rationes argentariorum, qui 7 olim apud Romanos fuerunt, non nostrorum numulariorum, *Menoch. lib. 2. arb. jud. cas. 91.*

Libri publicorum exactorum, collectarum, tributorum, vel censuum, *Mascard. conclus. 316. num. 5. 6. 7. & conclus. 337. & conclus. 976. Nicol. de Passerib. d. loc. Joseph. Ludovici conclus. 29. per l. census. de probat. Aurb. ad hac. C. de fid. instrum. Item, libri thesaurarii, quæstorum fiscalis, procuratorum & administratorum Reipublicæ, ecclesiæ, procuratoris fisci, *Mascard. conclus. 975. num. 35. 36. & seqq. & conclus. 1036. Geil. lib. 1. observ. 21. Ruzg. Ruland. lib. 5. cap. 10. part. 2. Item libri gabellarum, Ruland. d. loc. num. 4. Mascard. in voce libri: Item libri collegiorum & tribuum, die Suntsbücher / Ruland. d. loco nu. 6. Menoch. d. cas. 91. nu. 15.**

Huc etiam refero scripturam nunciatorum, & apparitorum, executorum, vel denunciatorum, judicialium juratorum, quorum relationi in iis, quæ ad officium ipsorum spectant, creditur, *Menoch. lib. 2. cas. 112. & 99. de quib. vid. sup. c. 34. de inhabil. test. salvand. Huc quoque refero libros campariorum, mercatorumve, quorum fides de publico est approbata, *Meno. d. cas. 91. nu. 16. 19. Masc. in voce libri. n. 84. Ruland. d. loc. c. 10. n. 4. 5. lib. 5. de commiss. de quibus infr. in c. seq. de privatis instrumentis.**

Item

10 Item libros tutorum, curatorum, executorum & quorumvis procuratorum, quibus fides publicè data est, qui probant, si modò contineant data & accepta distinctè & clarè, *Menoch. d. cas. 91. num. 10. 11. 12. 19. & cas. 93. Geilius lib. 2. obs. 20. Mascard. conclus. 975. num. 34. 35. & seqq. de qua re cap. seq. de instrumentis privatiis.*

11 Notarii publici instrumentum est, quod partium rogatu, ab eodem est legitime confectum & conditum, *Menoch. libr. 2. presump. 82. & sequentib. & casu 64. num. 17. 20. lib. 2. arb. judic. Mascardus conclus. 4. Novell. 44. de tabellion. l. fin. C. arb. iustel. fidem faciens in territorio & imperio Notarium creantis, Mascard. conclus. 975. num. 50. & conclus. 926. num. 19. 20. 21. Apud Judæos quoque certos ad hoc tabellionis officium constitutos fuisse, apparet ex 1. *Chronic. cap. 2. 55. Jerem. cap. 32. 11. Psalm. 45. 2. quoniam etiam seniores & principes civitatum, huic rei operam navasse constat, Ruth cap. 4. 2. & sequentib. Genes. cap. 23. 10. 11. & seqq. & 18.**

12 Notarius hic alibi servus publicus dicitur, l. 2. in fin. *rem pupill. salv. fore. l. orphanotrophos. C. de episc. & clericis. scriptor contractuum & testamentorum, l. contractus. C. de fid. instrum. l. 1. C. ut nemo ad suum patroc. lib. 11. l. 2. C. de eumeb. l. ambiguitates. C. de testam. tabellio & notarius, Novell. de tabellion. l. scripseras. C. qui pos. in pign. homo publicus, cui publicè fides tributa, lastè Covarruv. pract. quest. cap. 19. num. 5. 9. Menoch. lib. 2. arbit. cas. 91. & lib. 2. presump. 61.*

13 Instrumentum Notarii ut probet, necesse est, ut sequentia requisita contineat. I. Invocationem nominis divini, *Menoch. lib. 2. presump. 82. Mascard. quest. 6. num. 81. lib. 1. dissentit Covarr. pract. quest. c. 20. num. 1. Alciat. lib. 6. parerg. c. 6. II. Requisitionem, quâ à partibus in eo nominatis, rogatur, ut notet, quæ coram se aguntur, Novell. de tabellion. §. nos autem. Menoch. libr. 2. presump. quest. 81. Mascard. conclus. 1100. & conclus. 4. num. 22. III. Tempus, nimirum annum, mensem, diem & horam actus, coram se gestis, l. generali. C. de tabul. lib. 10. Menoch. lib. 2. pres. 84. com. dicit. Mascard. conclus. 4. num. 24. 25. Covarr. pract. quest. c. 20. num. 2. 3. tempus, inquam, Christi salvatoris nati & incarnati, & tempus Imperatoris regnantis & indictionis, Novell. 47. ut prap. nom. Imp. Menoch. libr. 2. pres. 82. & 83. Mascard. q. 6. n. 86. & seqq. Covarr. var. resole. 12. nu. 7. 1. Macchab. cap. 13. 42. cap. 14. 43. IV. Locum, quo factum quid, vel actus celebratus est, Mascard. quest. 6. n. 9. V. Nomen tabellionis rogati & requisiti expressum, Mascard. quest. 4. & conclus. 1101. num. 3. 4. 10. 11. 19. cum ejusdem subscriptione, manu propriâ factâ, Mascard. conclus. 910. n. 5. & quest. 6. nu. 92. & seqq. per Novell. 73. & appositione symboli & signi consueti, d. q. 6. nu. 92. & seqq. & conclus. 910. & conclus. 4. num. 20. Menoch. d. pres. 82. nu. 3. 4. 5. VI. Testium duorum, vel trium nominatorum, à Notario rogatorum præsentiam, Novell. de tabellion. §. ut ergo. Menoch. lib. 2. pres. 82. Mascardus conclus. 4. num. 26. & conclus. 1099. num. 8. 9. Adde*

Ruth cap. 4. 11. & per tot. Novell. de instrum. eant. & fid. §. sed si. VII. Prælectionem & explicationem contentorum in eo vulgari sermone factam coram testibus & partibus, Mascard. conclus. 4. num. 18. 27. & conclus. 103. num. 8. 17. Quæ requisita ad actus singulos sequentes repetita esse censentur, Menoch. d. pres. 82. n. 3. 4. 5. 6. & casu 64. n. 17. 20. lib. 2. arb. judic. & laius sunt explicanda.

Dixi, Notarium rogatum esse oportere, nimirum à 14 partibus principalibus singulis, non unâ saltem, *Mascard. conclus. 1099. nu. 35. 36. nomine requirentium & cognomine expressio, d. loc. In arduis negotiis nomina universitatis, collegii, vel capituli sunt exprimenda singularitatem, naturâ negotii requirente, aliâ nomine colectivo exprimeret sufficit, Mascard. conclus. 1099. num. 23. 24. & seqq. Gabriel. tit. de fid. instrum. lib. 1. conclus. 2. num. 4. 6. 7. Dicenti verò Notario se rogatum, creditur, Mascard. conclus. 1101. num. 5. 9. & conclus. 4. n. 22. 23. aut, quando inter publica instrumenta apud Notarium, vel in protocollo illius reperitur, d. conclus. 1101. n. 13. aut, quando est appositum signum notariatus, vel conclusio instrumenti habet clausulam appositam, actum est &c. aut de antiquitate instrumenti constaret, Mascard. d. conclus. 1101. num. 13. 14. 15. & seqq. aliâ non præsumitur rogatus, Mascard. conclus. 1100.*

Rogandus verò est Notarius à partibus de illis, quæ 15 pendent ab eorum voluntate & sub sensu auditus, vel visus cadunt, non de iis quæ à naturâ, casu, ruinâ, inundatione, nativitate & similibus casualibus proveniunt, nec ab hominis voluntate & potestate pendent, nisi, quoad juris effectus, ex illis contingentibus produceretur, *Mascard. conclus. 1100. num. 28. Rogandus quoque de illis, quæ geruntur & aguntur coram Notario, inter partes rogantes, tempore actus, non de gestis in præteritum, & de negotio partium, quod sub sensu, visus & auditus cadit, Mascard. conclus. 1100. n. 3. & seqq. Menoch. lib. 2. pres. 79. n. 17.*

Unde consequens est, Notarium rogatum, non pos- 16 se alii committere audientiam rogantis, & alienis oculis & auditu, negotium rogantis percipere & observare, *Mascard. concl. 4. n. 12. Covarr. pract. quest. c. 21. nu. 1. per Novell. de tabellion. §. nos igitur. l. generaliter. C. de tabell. lib. 10. quamvis ob impedimenta, instrumenti confectionem alii committere possit, si hoc ipsum subscriptione suâ attestatur, Covarr. d. loc.*

De negotio proprio rogatum præterito, vel futuro, 18 vel de alieno absentis alicujus rogari non potest, *Mascard. concl. 923. n. 5. de quo notario attestanti non creditur, nimirum causæ cognitionem intervenisse, necessitatem utilitatemque alienandi, tractatum præcessisse, se legisse instrumentum, bene merita præcessisse, pecuniam fuisse numeratam, Masc. conclus. 1100. n. 4. 5. 6. 8. 9.*

De negotio suo ipsius proprio, non creditur asse- 19 renti Notario, *Mascard. conclus. 1100. nu. 14. 15. 16. 17. 18. 19. 20. 21. & seqq. & de alio instrumentum, vel scripturâ mentionem facienti, non creditur, nisi etiam originale illud producat, Aush. si quis. ubi Jason & Dd. C. de*

- edend. Mascard. conclus. 923. Dan. Moller. libr. 5. semest. diff. 84.* Probat tamen referens instrumentum in antiquis, vel quando plura alia similiter se referent ad id ipsum, vel se ad scripturam actus pendentis ex merâ disponentis facultate, *Mascard. conclusio. 923. num. 7. 8. 9. 10. & conclus. 1100. num. 3. 11. 12. & sequentib. ubi limitatur.*
- 20 Rogatus notarius præsumitur requisitus ad omnes clausulas, quæ sunt de naturâ ipsius actus, apponendas, quæque de consuetudine regulariter & communiter solent apponi, *Mascardus conclus. 1101. num. 23. & conclus. 1102. com. dicit. Farinac. de falsis. quest. 157. nu. 19. & seqq. Gabriel. lib. 6. tit. de consuet. conclus. 6. & quod reperitur in instrumento scriptum, quod partium rogantium factum respicit, id de voluntate & ex mandato earundem à notario præsumitur appositum, ita ut omnia verba in instrumento prolata, à partib. dicta esse existimantur, *Mascard. conclus. 1103. Menoch. lib. 2. arb. cas. 144. n. 9. sed Mascard. id limitat d. conclus. 1103. Farin. d. loc. n. 33.**
- 21 Naturalia negotii & actus si sunt omissa, illa postea etiam à Notario apponi & addi possunt: substantialia & accidentalia à partibus omissa, ab ipso addi non debent, cum de iis rogatus dici non possit, *Mascardus conclus. 1102. num. 15. 16. 17. Farinacius de falsis. quest. 156.*
- 22 Diximus quoque, tempus exprimendum esse in instrumento, scilicet annum, mensem & diem actus celebrati, *Mascard. conclus. 4. num. 24. 25. Covarruv. pract. quest. cap. 20. num. 2. Farin. de falsis. quest. 157. num. 1. & seqq. per l. 1. §. editionis. de edend. Novell. ut præponat.*
- 23 *nom. imp.* Duo instrumenta eadem die & horâ cum iisdem testibus, & per eundem Notarium & eodem loco confecta, præsumuntur corresponsiva, alterumque alteri inesse, *Mascard. conclus. 924.* Quando dies uni instrumentum adscriptus, etiam in altero adscriptus censetur, alibi vide *Menochium lib. 2. arb. cas. 64. & lib. 2. præsumpt. 82. num. 3. & seqq. & præseq. Mascard. quest. 246. num. 83. 84.* Diei omissio non vitiat instrumentum, quando ille in protocollo continetur, *d. quest. 6. num. 85.*
- 25 Diximus etiam, locum actus & requisitionis exprimentum in instrumento, *Covarr. pract. quest. 1. 20. n. 3. com. dicit.* idque fieri debet generaliter & specialiter, ut Embdæ in platea majori, in ædibus, quæ insignia leonem rubrum habent, *Masard. quest. 6. num. 90. Boër. dicit. 32. num. 37. com. dicit.* Extra locum territorii requirentis, notarius instrumentum facere non potest, *Gabriel. libr. 1. tit. de fid. instrum. conclus. 1. ubi com. dicit.*
- 27 Diximus quintò de nomine tabellionis, seu notarii exprimendo, proprio, inquam, & appellativo, cum mentione & appositione signi sui Notariatus, verbis expressis, sine descriptione, *Mascard. conclus. 1101. num. 283. 4. 5. 10. & seqq.* Subscriptio manu notarii faciendâ est, *Novell. 44. de tabellion. Mascard. d. quest. 6. num. 92. & seq. & conclus. 4. num. 12. 13. Menoch. cas. 187. num. 8.*
- lib. 2. arbit. actum scribendi alii ob impedimenta de-* 29
mandare potest, dummodo id ipsum testetur in sua subscriptione, & cum originali scriptum consentire, *Mascard. concl. 921. Gabriel. concl. 3. libr. 1. tit. de probat. num. 34. & seqq.* Subscriptio verò tantum operatur, quantum propria manus, quâ subscribens ita sibi præjudicat, ac si totum instrumentum scripisset, *Mascard. conclus. 711. num. 39. 40. & concl. 1342. num. 13. Gabriel. conclus. 3. tit. de præsumpt. lib. 1.*
- Quòd si in instrumento sunt cancellationes, expun- 30
siones, additiones, correctiones marginales, harum in specie in subscriptione mentio est à Notario faciendâ, *Mascard. & Gabr. ad loc. Farin. de falsis. quest. 153. per 108.*
- Signum, seu symbolum Notarii in ima instrumenti 31
parte, ad calcem est apponendum, cujus omissio vitiat & invalidum instrumentum reddit, quando illud est de solemnitate, validitate & substantiâ negotii, secus contrâ, aut si contraria aliorum notariorum, vel scribentis esset consuetudo, vel antiquitas, aut mors notarii interveniret, *Mascard. conclus. 910. & conclus. 4. n. 19. 20. & conclus. 1243. num. 17. & seqq. Covarruv. pract. quest. cap. 20. Menoch. cas. 187. lib. 2.*
- Pro Notario autem bonæ fidei in his, quæ ex officio 32
facit, militat præsumptio, ad quò ut duobus testibus æ- 33
quiparetur in causa civili, *Mascard. conclus. 1098. num. 20. & seqq. Menoch. lib. 2. præsumpt. 81. num. 15. Alciat. regul. 3. præsumpt. 13. num. 20. Farinac. last. de falsis. & simulat. quest. 156. num. 138. & seqq.* Suspectus verò sit, 34
qui non facit ex officio, quæ facere debebat, ordinem consuetum non observat, instrumentum, vel protocollum celat, qui amissionem instrumenti præterdit, nec probat, qui non servat penes se protocollum, qui omittit solemnitates instrumenti, secretum injunctum revelat, qui rogatur in loco occulto, ibique officium exercet, qui autoitate privatâ corrigi, mutâre instrumentum, qui, ut privata persona scribit instrumentum, aut extra territorium sui constituentis, *Mascard. conclus. 1098. num. 20. 21. & seqq. 30. 33. & seqq. 40. 41. & seqq. Menoch. cas. 309. lib. 2. arb. & cas. 311. & 370. & lib. 5. præsumpt. 20.*
- Quatenus verò Notarius errorem possit corrigere, 35
tradit *Farinac. de falsis. & simulat. quest. 156.* in iis scilicet quæ pertinent ad officium ipsius, non quæ partes rogantes concernunt, & quando in continenti, non ex intervallo sit correctio, *Farin. d. loc.* vel postquam parti exemplum datum. Quin novum instrumentum, cognito errore, facere possit, dubium non est, si ante datam copiam facit, *Farin. d. quest. 156. n. 81.* Error verò Notarii partibus nocere non debet, *Farin. d. loc. num. 83. & seqq.* nisi in omissione substantialium & solemnitarum à lege requisitarum, *d. quest. 156. num. 98. & seqq.*
- Diximus sextò de testibus à Notario rogandis, ni- 36
mirum ad actum & negotium, de quo agitur, auctul-
tandum & audiendum, ita ut videant & audiant atque
intelligant à partibus & Notario omnia, quæ aguntur
& tractantur, *Mascard. conclus. 4. n. 18. 27. & concl. 103. num. 17.*

- num. 17. 19. *Et conclus. 1099. num. 2. Et seqq. Menoch. cas. 105. lib. 2. arb. Covarr. d. cap. 20. pract. quæst. per l. contractus. C. de fid. instrum.*
- 37 Testes verò duo ad minimum sufficiunt, *arg. l. ubi ubi Dd. de testib. à quorum fide pender instrumentum, Mascard. conclus. 4. Boer. quæst. 118. num. 1. adde Jerom. c. 32. u. 12. Et seqq.*
- 38 Testes hi rogati præsumuntur, si notarius id asserit, *Farin. lib. 2. de testib. quæst. 62. num. 161. Et seqq. Mascard. conclus. 1354. num. 20. A partibus verò non est necesse illi rogentur, l. ad finem. de testib. Farinac. quæst. 62. num. 132. Et seqq. comm. dicit. Mascard. conclus. 1354. nisi in testamento, divortio, confessione solutionis debiti in scripturam redacti, Farin. d. quæst. 62. num. 147. 148. Et seqq. Mascard. conclus. 1354.*
- 40 Ut verò testes à notario rogati & adhibiti subscribant, vel altera, aut utraque pars, opus non est, *Pet. Frider. lib. 2. de mandas. cap. 69. num. 9. 10. Covarr. pract. quæst. cap. 20. 4. secus de jure Judaico, Jerom. cap. 32. u. 2. Et seqq. Ad hoc, ut paratam habeat executionem instrumentum, necesse est, ut Notarius, testes & debitor subscribant, Frid. d. loc. num. 9. ut Notarius testes agnoscat, vel testes partes rogantes, vel hæc etiam Notarius, necesse non est, Farinac. quæst. 71. num. 52.*
- 43 *Et seqq. per alleg. ibid.* Notarius de numero testium, non reputatur, *Mascard. conclus. 1099. num. 6. comm. dicit.*
- 44 Sequitur instrumentum à pluribus fide dignis subscriptum, quod est chirographum, trium testium fide dignorum subscriptionem habens, quod plenè probat, *l. scripturas. 11. ubi Goshofrad. Auis. si quis. C. qui pot. in pign. l. 17. contractus. C. de fide instrum. l. 2. C. de apoch. publ. lib. 12. Frider. lib. 2. de mandas. c. 69. num. 8. Covarr. pract. quæst. c. 22. num. 4. Gabriel. lib. 1. tit. de probat. concl. 9. Tob. c. 3. c. 7. 16. c. 9. 6. Nehem. cap. 10. l. 2. Et seqq. Jerom. c. 32. u. 11. Et seqq. Coloff. c. 2. 14. Luc. c. 16. 16. 1. Machub. c. 24. 43. c. 13. 42.*
- 45 Testes hic requiruntur tres masculi, integræ opinionis non fœminæ, *d. l. scripturas. Gabriel. d. loc. conclus. 11. Mascard. conclus. 285. Subscriptio testium manibus propriis facienda est, Mascard. quæst. 6. Et d. loc. non per alium, d. conclus. 285. in locum subscriptionis, ob signatio proprio sigillo testis fieri potest, Mascard. d. conclus. 285. Jerom. d. cap. 32. u. 11. Et seqq. alieno annulo signans, illius mentionem, sua manu facere debet, d. conclus. 285.*
- 46 Subscriptio obligati debitoris, non est necessaria tam, quando tota syngrapha, vel scriptura scribentis testis est conscripta, *Mascard. conclus. 1294. num. 20. Covarruvias pract. quæst. cap. 22. num. 5. Gabriel. lib. 7. concl. 9. putant sufficere scripturam à testibus scriptam, vel subscripam.*
- 47 Quod si ejusmodi scriptura, seu chirographum negetur, necesse est ut subscripti testes recognoscant suas subscriptiones, vel sigillum appositum, aut aliis recognoscen. la offerantur, *Mascard. d. loc. num. 28. Frider. lib. 2. de man. cap. 66. Covarruv. d. cap. 22. num. 3. 4. aut*
- per literarum comparationem recognitio instituitur, *Mascard. d. loc. num. 28. 29. 30. Gabriel. d. loc.*
- Dies, locusve contractus, vel negotii, non requiritur ⁴⁸ necessariò in tali scriptura, nisi natura negotii id exigeret, *Mascard. quæst. 6. num. 32. 33. Et seqq.*
- Protocollum Notarii est originalis scriptura, quæ in ⁴⁹ consueto Notarii libro communi, ad hunc usum constituto, facta est, quæque tempore negotii gesti publicatur & prælegitur roganti, quo ex ore rogantis, negotium, de quo rogatur Notarius, excipitur, *Covarruv. pract. quæst. c. 19. Mascard. conclus. 1243. num. 33. Et seqq. Menoch. cas. 287. num. 3. 4. 5. Hoc apud Notarium remanere debet, d. c. 19. num. 2. Vocatur imbreviatura, originale instrumentum defecivum, matrix instrumenti, ex qua instrumentum solemne extenditur, liber rogationum, archetypus, d. c. 19. Mascard. conclus. 917. Farinac. de fals. Et simulat. quæst. 154. num. 28. 29.*
- Protocollum hoc in judiciis nullam fidem facit, ⁵⁰ quamvis ex eo Notarius instrumentum validum & authenticum deducere & conficere possit, nihil addendo, vel adimendo, *Menoch. lib. 2. arb. cas. 187. num. 4. 5. Covarr. d. c. 19. num. 3.*
- Probat tamen protocollum manu Notarii scriptum, ⁵¹ vel subscriptum, *Mascard. conclus. 4. Menoch. cas. 187. num. 5. tum, quando est differentia inter protocollum & authenticum ex eo desumptum, tum enim ad protocollum recurrendum est eique credendum, licet protocollum sit cancellatum, ut tamen adhuc legi possit, Mascard. conclus. 1243. num. 3. 4. 9. 10. per l. si quis. §. prator ais. de adend. Novell. 44. §. illud Luls. de his qua in testam. delend. modò cancellatio protocollum non redderet mancum & mutilarum, in substantiabilibus, habeatque signum, vel subscriptionem Notarii, Mascard. conclus. 1243. n. 12. 13. Et seqq. Menoch. cas. 187. n. 17. 45. arbitrarium existimat. De fide antiqui protocollum vide Menoch. d. cas. 187. Et Mascard. d. loc.*
- Protocollum similiter probat, quando habet omnia quæ instrumentum originale requirit, nimirum subscriptionem Notarii, prælectionem & explicationem coram partibus & testibus factam, appositionem signi Notariatus, tempus, locum, negotium, rogationem & solemnitates reliquas, *Mascard. d. conclus. 4. per 101. quibusdam deficientibus, semiplenè probat, Mascard. conclus. 1243. num. 26. 31. 32.*
- Scriptura antiqua posita, scripta, vel insculpta, aut ⁵² incisa, extrans in loco publico & manifesto, perfecte probat, *Menoch. lib. 2. præsumpt. quæst. 60. num. 1. 2. 3. Geil. lib. 2. observ. 147. num. 8. 9. Sicuti quoque recens & nova in nullius præjudicium allegata, Menoch. d. loc. num. 4. 5. secus si in præjudicium alterius magnum tendat, vel recens sine voluntate expressa apposita est, tum enim pro arbitrio judicis fidem facit, vel minus, d. quæst. 60. num. 7. Contra expressam protestantis voluntatem apposita, nihil probat, Menoch. lib. 2. præsumptio. num. d. præsumpt. 60. num. 6. sed quoad præjudicium posteriorum creditorum, habentium publicum documentum, à partibus scripta, non probat, secus atque si à*

tribus testibus esset subscripta, *Gabriel. conclus. 10. & seq. lib. 1. tit. de probat. ubi limitat.*

- 53 Delictum instrumento probari non potest, nisi id quod scribendo committitur, vel pacifcendo, *Forinar. quest. 84. num. 7. s. de delict. item delictum conjugationis, usurarum, falsi, d. quest. 84. num. 11. 12. 13. & perjuri, hæresis, contumaciæ, inobedienciæ, d. loc. nu. 15. 16. 24. vel, quando instrumentum est factum ad mandatum delinquentis, num. 21. & quoad circumstantias, nu. 33. & quoad præsumptionem, nu. 35. Mascard. conclus. 499. & 460. & seqq.*

Hujus loci est tit. D. & C. de fide instrument. & Novell. de tabellion.

Cap. 43. De privatis instrumentis.

- 1 Privatum instrumentum quid.
- 2 Privata scriptura recognita vim publici instrumenti habet.
- 3 Non tamen præfertur publica scriptura, & pro scribente non probat.
- 4 Species privatorum instrumentorum 10.
- 5 Epistola recognita, probat contra scribentem.
- 6 Acceptata ab eo cui est inscripta, probat.
- 7 Pro scribente non probat.
- 8 Limitatio in casu, quo acceptatur epistola ab eo cui est inscripta.
- 9 Contra tertium non probat epistola talis.
- 10 Epistola commendatoria non probat.
- 11 Limitatio prioris axiomatis.
- 12 Exhortatoria probat consensum hortantis.
- 13 Littera mercatoris, cambii, quando probant.
- 14 Quoad scribentem probant.
- 15 Apocha contra creditorem pro debitore probat.
- 16 Apocha pro scribente creditore, non probat.
- 17 Apocha reperta penes debitorem, probat.
- 18 Apocha contra debitorem quando probat.
- 19 Apocha tutoris contra pupillum probat.
- 20 Antapocha quid, & probat.
- 21 Liber rationum privati, cujus fides est publice probata, tam pro, quam contra scribentem probat.
- 22 Distinctiones Menochii, quatenus libri talis probatione admittatur, quando agitur de toto libro vel de particula quaedam ejusdem.
- 23 Liber rationum societatis, tam pro, quam contra socium probat.
- 24 Liber rationum mercatoris pro arbitrio judicis probat.
- 25 In minutis summiis, quando fidem facit.
- 26 Requisita quinque, ut credatur libro ejus pro se.
- 27 Liber mercatoris pro scribente alias non probat, sed præsumptionem qualemqualem facit.
- 28 Contra scribentem mercatorem probat.
- 29 Contra tertium semiplene probat.
- 30 Liber campforis, cujus officium est probatum, probat.

- 31 Liber mercatoris verus præsumitur, ob partes ipsius plures veras.
- 32 Liber mercatorum & societatis, præsumitur consensus sociorum scriptus.
- 33 Liber rationum privati contra scribantem ejusque heredes probat.
- 34 Non probat, quando non continet causam debiti.
- 35 Schedula reperta in tali libro non probat.
- 36 Pro scribente, regulariter talis liber non probat.
- 37 Limitatio prioris axiomatis.
- 38 Liber tutorum, curatorum, executorum & administratorum aliorum quorumvis, quando probet.
- 39 Libri usurariorum, Judæorum, aromatatorum non probant.
- 40 Syngrapha privata non probat.
- 41 Idiocheiron recognitum, contra scribentem probat.
- 42 Quando id contra partem adversam probat.
- 43 Contra tertium semiplene probat.
- 44 Calendaris, diarias, adversaria, non probant.
- 45 Parentum annotatio de liberorum suorum atate probat.
- 46 Liber censuum solutorum, contra rusticos non probat.
- 47 Limitatio axiomatis prioris.
- 48 Liber factoris contra dominum probat.
- 49 Charta dissecta, an probet & bacillus fissus.
- 50 Signorum appositio & inscriptio probat.
- 51 Lapidæ terminalis probant limites.
- 52 Bodonum species.
- 53 Subscriptio probat consensum subscribentis.
- 54 Declaratio prioris axiomatis.
- 55 Suprascribens etiam censetur approbare.
- 56 Alienam scripturam scribens, quando nomine alterius cum causa addita scribit.
- 57 Sigillum apponens scripturæ, eandem dicitur approbare.
- 58 Acceptatio scripturæ, epistolæ, &c. sine contradictione facta, contenta probat, modo requisita sex concurrant.

Huc usque de instrumento publico diximus: sequitur de privato instrumento, cujus fides è sola potestate ejus, contra quem producit, pender, hoc est, quatenus scriptura scribentis esse agnoscitur, ab ipso scribente, vel alio, aut ex literarum comparatione, *Mascard. quest. 6. num. 70. Covarr. pract. quest. c. 22. Pet. Frider. lib. 2. de mand. c. 70. num. ult. Menoch. lib. 2. arb. inf. 114.*

Recognita verò, talis privata scriptura, vim publici 2 instrumenti habet, *Covarr. var. reso. lib. 2. c. 11. nu. 18. Pet. Frider. lib. 2. de mand. cap. 70. per l. ad recognoscendas. C. de ingenu. & manumiss. l. cum de indebito. § fin. de probat. quamvis scripturæ publicæ nunquam præferatur, Mascard. d. quest. 6. nu. 31. & pro scribente regulariter non probet, l. instrumenta. l. rationes. l. exemplo. C. de probat. Mascard. conclus. 976.*

Privatorum instrumentorum variz sunt species, ut 4 1. epistola, 2. apocha, 3. liber rationum privati, 4. syngrapha,

grapha, 5. Calendaria, diaria, ephemerides, adversaria, seu liber annotationum, 6. charta disfecta, 7. signa apposita, 8. lapides terminales, 9. subscriptio, vel subfignatio scripturæ; 10. acceptatio scripturæ.

- 5 1. Epistola per scribentem recognita, l. Publia 26. *deposi.* contra eundem ejusque successores plenam fidem facit, *Menoch. lib. 2. arb. cas. 92. num. 9. 10. Mascard. concl. 626. per l. cum tabernam. §. idem. de pign. & hypoth. quando, vivo adhuc scribente, redditur ei, cui est inscripta, & ab eodem sine contradictione acceptatur, l. si filius. ubi Dd. ad SC. Macedon. Menoch. & Mascard. d. loc. com. dicunt. dissentit Daniel Moller. lib. 4. semest. c. 44. etiam si epistola illa careat subscriptione, loco, sigillo, vel tempore, modò illa constet sua forma, hoc est, habeat nomen mittentis, ejus qui mittitur, narrationem & conclusionem, & ab eo cui mittitur sit acceptata, *Menoch. d. cas. 94. & Mascard. conclus. 626. nu. 20. 42. 43. & seqq. 35. 36. laudè Nicol. de passerib. lib. 1. q. 1. num. 118. & seqq. de priv. script. ubi limitat & declarat. quod de sigillatione quoque dicendum, d. conclus. 626. num. 48. 49.**
- 7 Pro scribente, epistola illa non probat, *Menoch. d. cas. 94. n. 2. 3. 4. Dd. in Ladmonendi. de jur. jur. nisi duo connexa contineret, unum pro scribente, alterum contra eundem, atque alterum ab adversario acceptaretur, vel nisi cui mittitur, epistola, eà acceptatà, non contradiceret, Menoch. lib. 2. arb. cas. 94. nu. 8. & cas. 21. Mascard. d. conclus. 626. nu. 10. 11. Gabr. lib. 1. tit. de præsumps. concl. 2. per l. filiusfam. ad SC. Maced. de confessione qualificata etiam in epistola facta, quatenus pro parte acceptari possit, vide supra cap. 36. de liber. confessione.*
- 9 Contra tertium talis epistola non probat, l. exemplo. C. de probat. *Menoch. d. cas. 94. num. 22. licet ea sit principis, d. cas. 94. num. 23. Mascard. d. conclus. 626. num. 13. & seqq. excepta epistola argentarii de receptis, d. loco. Quidam volunt eam semiplenè probare, quando aliis adminiculis juvatur, d. conclus. 626. nu. 11. & seqq. quorum sententia rejicitur, ibid.*
- 10 Epistola commendatoria non probat in his, quæ aguntur in scribentis præjudicium ab illo, qui reddit epistolam talem, d. conclus. 626. num. 51. & conclus. 989. num. 1. 2. d. cas. 94. nu. 20. *Ruland. de commiss. lib. 5. c. 14. adde Aët. c. 16. 2. Philemon. c. 1. §. 17. & seqq. Philipp. c. 2. §. 19. 20. Mascard. conclus. 989. num. 4. nisi sit epistola, quam credentiam vocant, sive specialis, quam volumus & petimus, ut alicui, qui de negotio plenè est instructus, fides adhiberetur, Mascard. d. conclus. 628. n. 4. & seqq. per l. est liberat. C. mandata. vel aliud ex qualitate mittentis appareat, vel scribatur periculo, aut fide mea, huic credas, peto, Mascard. d. conclus. 628. num. 4. 5. 6. 7. Menochius d. cas. 94. num. 20. Philemon. cap. 1. 4. & seqq. 17.*
- 12 Epistola exhortatoria consensum exhortantis probat, d. conclus. 628. num. 11. 12. & d. conclus. 626. num. 51.
- 13 Epistola, sive literæ mercatoris, quas Cambii literas appellant, si loquuntur dispositivè, probant, imò etiam contra tertium & pro eodem, quando materia id patitur, & eæ sunt acceptatæ, sine contradictione ut, Titio meo nomine solvas 100. *Mascard. concl. 630. & 989. Menoch. cas. 94. num. 24. Boër. decis. 333. num. 2. & decis. 282. num. 7. Nicol. de passerib. lib. 3. de privas. script. quest. 3. num. 93. 94. & seqq. & num. 60. 61. per l. si pupillus. §. si de negot. gest. l. qui autem. & l. seq. de constit. pecun. l. si filius. ad SC. Macedon. Marant. part. 6. de test. produci. nu. 46. & seqq. Planè quoad scribentem cam-*
- 14 psofrem, seu mercatorem, plenè probant, & obligationem docent. secus quoad eum, ad quem diriguntur, nisi ab eodem acceptentur, *Mascard. conclus. 989. num. 7. 8. acceptatis verò illis, periculum est illius, cui pecunia est solvenda, d. conclus. 989. num. 8. 9. Nicol. de passer. d. loc. lib. 3. quest. 2. 3. & 4.*
2. Apocha, (quam quitantiam vulgò vocant) qua I creditor fatetur, se à debitore accepisse. *Vide sup. lib. 1. cap. 90. manu creditoris scripta & agnità, contra eundem pro debitore probat, etiam quoad successores ejusdem, nisi scripturà agnità contenta ejusdem negentur, Mascard. conclus. 109. num. 1. 2. 3. 8. Menoch. cas. 114. lib. 2. arbit. per l. Publia. deposi. Luc. c. 16. 6. Vide sup. cap. de pacis.*
- Apocha, quam creditor à se scriptam negat, contra I verò duo testes ab eodem scriptam esse asseverant, probat, *Mascard. conclus. 110. Menoch. cas. 114. Eadem pro scribente creditore, nihil probat, Menoch. cas. 94. non agnita quoque, neq; testium adminiculo suffulta, nihil probat, licet sigillo negantis esse obsignata, Mascard. conclus. 111. & Menoch. d. cas. 114. & infra de comparatione scriptura dicemus cap. seq.*
- Ea apocha, quæ reperta est penes debitorem, probat, si dicit creditori debitum esse solum, *Mascard. d. conclus. 111. num. 14. Apocha mariti, de rebus paraphernalibus uxoris probat, d. conclus. 111. num. 11. per l. si ego. §. dotis. C. de jur. dot. Apocha antiqua, in facto antiquo, semiplenè probat, d. conclus. 111. num. 8. auct. ad hac. C. de fid. instrum. & reperta archivo insinuata, d. conclus. 111. num. 9. 10. probat.*
- Apocha contra adversam partem, debitorem scilicet, tum probat, quando eadem scribentem in dictis & factis veracem esse confitetur, *Mascard. conclus. 109. num. 4. 5. 17. 18. Myns. cons. 5. obs. 26.*
- Apocha tutoris, probat debitorem solvisse, etiam I contra pupillum. *Mascard. d. loc. num. 21. arg. l. Lucius. §. susela. de administ. tut.*
- Antapocha, est tabula, seu scriptura, qua debitor I testatur, se reditus, vel pecuniam à creditore accepisse, quæ probat. *Ruland. de commiss. part. 2. c. 12. lib. 5. per l. 2. C. de apoch. publ. lib. 12. l. 14. de solut. l. plures. Cod. de fid. instrum.*
3. Liber rationum privati, in quo continetur causa I ultro citroque dandi, accipiendi, credendi, obligandi & solvendi, l. si quis ex. §. rationum. de edend. Nicol. de passer. lib. 4. quest. 1. de privas. script. illius scribentis, cujus fides de publico probata non est, tam pro scribente, quam contra eundem probatur: ubi tamen rectè distinguitur.

- 22 Nam quando agitur de integro libro rationum inter diversas personas, de diversis negotiis, tunc dubium non est, quin si unius libri partem aliquam pro se quis approbet, quod ille liber non probatus esse censetur quoad alias, *Menoch. cas. 93. num. 4. lib. 2. ar. bis.*
- Quando agitur de toto ipso libro rationum, inter multas personas, de uno tamen negotio pertinente ad omnes simul, hic, aut omnes acceptantur, aut unus: si unus, aliis præjudicium non creatur; si omnes, contra, *Menoch. d. cas. 93. num. 4. s.*
- Quando agitur de libro rationum integro, ex diversis negotiis & causis inter easdem personas tum quæ aliqua capitula libri pro se approbavit, non cogitur approbare aliqua capitula diversa contra se, *d. cas. 93.*
- Quando agitur de libro rationum integro inter easdem personas, ex eodem negotio à scribente tractato nomine sui & adversarii, hic fides administratoris approbata considerari primò debet, secundò, unitas, seu connexitas negotii, quæ si concurrunt, alterum sine altero acceptari nequit, *d. cas. 93. Mascard. conclus. 975. num. 59. 60. & seqq.*
- Quod si agitur de sola una particula, in libro rationum scripta inter easdem personas, quæ continet acceptum à scribente & ab eodem datum, vel impensum, quod quidem datum est ex una causa, acceptum verò ex altera, diversis temporibus, & tum non tenetur approbando & acceptando unam partem, acceptare & approbare totam scripturam, *d. cas. 93. num. 12. 13. vid. sup. cap. 90. de liberis confess.*
- Quando agitur de una sola particula in libro rationum scripta inter easdem partes, ex eadem causa & eodem tempore, quo casu est in arbitrio iudicis, an etiam contra se acceptare teneatur, *Menoch. d. cas. 93. per l. Publica. §. ult. de pos.*
- 23 Liber rationum societatis, cujus fides de publico non est probata, tam contra, quam pro scribente socio, probat duobus concurrentibus. Primò si connexa dati & accepti ratio, atq; unus ab altero est probatus: deinde si verosimilia continet, *Mascard. conclus. 975. num. 35. & seqq. & conclus. 977. Covarr. pract. quest. c. 22. num. 18. Menoch. cas. 92. num. 3. 4. 5. Quæ verò hic connexa, quæ verosimilia sint, iudicis arbitrio relinquuntur, d. cas. 92. Covarr. d. loc. num. 8. Vid. sup. cap. 90.*
- 24 Liber rationum mercatoris pro arbitrio iudicis probat quandoq; plenè, quandoq; semiplenè, *Menoch. lib. 2. ar. cas. 91. num. 9. Mascard. conclus. 975. num. 10. & seqq. Nicol. de Passer. lib. 4. quest. 1. de privat. scriptur.* & quandoque non probat, idq; regulariter, quia mercatores pro privatis habeantur, neq; fidem publicam auctoritate habent.
- 25 In minutis summis plenam fidem facit, uti & tum, quando præjudicium adversarii nullum est, aut ita consuetudine, vel statuto, aut in foro mercatorum receptum est, *Menoch. d. casu 93. num. 2. & seqq. & lib. 3. præsumpt. 63. Mascard. conclus. 975. num. 59. 10. & seqq. Nicol. de Passer. quest. 1. lib. 4. de privat. scripti.*
- Requisita verò, ut pro mercatore, ejus libro rationum credatur, sunt I. integritas & probitas ejusdem fidei & vitæ probatæ. II. causæ qualitas & magnitudo debiti. III. consuetudo à superiore impetrata. IV. ante omnia consistet de substantia debiti, mercesque alicui datam, atque liber iste contineat data & accepta & causam debiti, *Geil. lib. 2. observ. 20. lastè Pacianus. lib. 1. cap. 63. num. 20. 21. & seqq. de probat. Mascard. d. conclus. 975. Menoch. d. cas. 91. num. 22. & seqq. Maynsing. cens. 5. observ. 79. Wofenb. consil. 36. num. 7. 8. V. talis mercator juramentum in principio suæ negotiationis præstiterit, se fideliter & bona fide exerciturum mercaturam, vel saltem librum rationum continere veritatem, *Pacian. lib. 1. de probat. cap. 63. num. 23. 24. quod juramentum in supplementum dicitur, licet mortuus scribente hoc juramentum, non sit necessarium, Pacian. d. loc. num. 24. Geil. lib. 2. observ. 20. & observ. 43. Menoch. d. cas. 91. num. 19.**
- Aliàs liber mercatoris pro scribente non probat, sed qualemqualem præsumptionem facit, *lastè Nicol. de Passer. d. loc. Koppen. decis. 46. num. 54. Virvius decis. 445. num. 15. Mascard. conclus. 976. At contra mercatorem scribentem probat, Mascard. d. loc. Contra tertium probat semiplenè, Magon. decis. Lucensis s. Mascard. conclus. 978. Liber camptoris, cujus officium est publicè approbatum, probat, *Menoch. lib. 2. ar. cas. 91. num. 15. 11. 12. tam pro se, quam contra se, Mascard. conclus. 976. num. 87. & conclus. 254. per eos.**
- Liber mercatoris præsumitur verus ob partes ipsius plures verificatas, etiam in reliquis partibus non verificatis, *Gabriel. lib. 1. conclus. 5. de probat. Menoch. lib. 3. præf. 63. num. 1. & d. cas. 91.*
- Liber societatis & mercatorum, debita formâ conscriptus, præsumitur consensus sociorum scriptus & ob id probationem inter eos facit, quando scriptus, ab eo, qui consuevit scribere, vel ab institute sociorum, vel continet aliquid contra scribentem in questione à tertio, non socio, mota, *Menoch. lib. 3. præf. 62. per alleg. ibid. & lib. 2. cas. 92. num. 4. Mascard. conclus. 976.*
- Liber rationum privati alterius, cujus similiter fides de publico non est probata, in forma consueta confectus, continens data & accepta, contra scribentem ejusque heredes probat, licet non sit scriptus ejusdem manu, modò apud eundem reperitur, vel etiam non habeat diem, aliàsve solemnitates assignatas, *Mascard. conclus. 976. num. 8. 9. 10. 11. Geil. lib. 2. obs. 20. Marant. part. 6. num. 67. 68. & seqq. de test. prod.*
- Non probat, quando non continet causam debiti, cujus aliàs conjecturæ nullæ apparent, *d. conclus. 976. num. 16. & seqq.* Neque schedula, seu memoriale in libro rationum repertum, probat, *d. conclus. 976. num. 19.* In illis verò, quæ pendent à sola voluntate scribentis, si illis alius actus celebratus non impugnatur, liber rationum probat, *Mascard. d. loc. num. 72. 73. Menoch. d. cas. 92. Marant. d. loc. num. 24.*
- Pro scribente hic liber rationum regulariter non probat, *l. instrumenta. l. rationes. l. exemplo. C. de probat. Nicol.*

- Nicol. de passrib. libr. 4. quæst. 1. de privas. script. Boër. decis. 105. num. 5.* semiplenè probat, quando in forma debita est scriptus & continet data & accepta, *Geil. lib. 2. obs. 20. Nicolau. de passrib. libr. 4. quæst. 1. de privas.*
- 37 *script. Mascard. conclus. 976.* Plenè verò probat, quando alia adminicula concurrunt, *Geil. d. loco.* & scribens defunctus bonæ famæ fuit, *Mascard. d. conclus. 975. num. 27. & 8. Menoch. d. casu 91. num. 22. 23. & lib. 5. præf. 5. Virius decis. 184. num. 12. 13.*
- 38 Liber tutorum, curatorum, executorum & quorumvis procuratorum, administratorum & negotiorum gestorum, quibus fides publicè data est, probat, quando continet data & accepta clarè & distinctè, item causam debiti, appositionem temporis & diei, & persona scribentis fide digna esse censetur, & liber talis continet verosimilia de iis, quæ ad curam & administrationem scribenti commissam pertinent, atque concurrat difficultas probandi, & juramentum scribentis pro libro est præstitum, *Menoch. cas. 91. num. 19. 20. & seqq. & cas. 93. Cravet. de antiquis temp. vers. limitatur quærè Mascard. conclus. 975. num. 34. 35. & seqq. 63. 64. 65. 66. 67. & seqq. Geil. d. obs. 20. Nicol. de passrib. libr. 4. quæst. 1. vers. de lib. sut. &c.*
- 39 De libris usurariorum Judæorum, aromatariorum, quatenus probent, vide *Menoch. lib. 2. arb. cas. 235. Mascard. conclus. 1424. & seqq. & 977. Nicol. de passrib. libr. 4. quæst. 3. de libris matriculæ scholarium, de libro syndici, camerarii, civitatis, d. quæst. 3.*
- 40 IV. Syngrapha privata, nullâ testium subscriptione suffulta, non probat, *Mascard. conclus. 111. & 1295. num. 9. 10. & conclus. 1294. in antiquis contra tertium, semiplenè probat, d. conclus. 7292. num. 2. Mynsing. cons. 5. obs. 79.*
- 41 *Ἰδιόχειρον* recognitum habens & continens causam obligationem, *l. cum de indebito. §. fin. de probat.* contra scribentem ejusq; successores quoscunq; plenè probat, licet subscriptionem non habeat, neque literarum comparationem, *d. conclus. 1294. num. 2. 3. per l. 7. C. de probat. l. 14. pecunia. & l. seq. C. de solus. vid. Per. Frid. lib. 2. de mandatis. c. 70. Nicol. de passrib. libr. 2. quæst. 3. de privas. script.*
- 42 At contra partem adversam, pro scribente talis privata scriptura & *ἰδιόχειρον* probat, quando pars illa scribentem fide dignum & hominem juridicum in factis & dictis suis, falsa est, licet in specie non approbaverit ejusdem scripturam, vel ita inter eosdem conventum esset, *Mascard. conclus. 109. num. 4. 5. 17. 18. conclus. 2347. & d. conclus. 1294. num. 12. & seqq. Nicol. de passrib. d. loc. quæst. 3. Menoch. libr. 3. præsumpt. 66.*
- 43 Contra tertium talis scriptura semiplenè probat, tum, quando caret omni suspitione fraudis & falsitatis, atque habet diem, annum, atque alia quæ veritatem ejus certam reddunt, quæ præsumptio, juncta aliis adminiculis, plenè probat, *d. conclus. 1294. num. 3. 4. 7. 8. Nicol. de passrib. d. quæst. 3. Aliàs minimè probat, d. locis.*
- 44 V. Calendaria, diaria, ephemerides, & adversaria, quæ in palimpsesto, aut opisthographo mortui hominis scripta sunt, probant, quando talis homo scribens fuit, qui tales actus exercere est solitus, aliæque adminicula concurrunt, *Daniel Moller semest. lib. 4. c. 37. Guid. Pap. decis. 441. Geil. lib. 2. obs. 20. n. 4.*
- Annotationo paritum de tate liberorum probat, *45 Menoch. lib. 2. arb. cas. 116. Mascard. conclus. 670.*
- Libri & annotationes dominorum, in quas referunt domini servitia sibi à suis præstita, census soluros, vel alias præstationes, uti sunt, quas vocamus, *Ampts vnd Erblicher / Erbregister /* habentur pro privata scriptura, & contra rusticos non probant, *l. instrumenta. c. de probation. Nicol. de passrib. libr. 4. quæst. 1. de privas. script. Daniel Mollerum lib. 4. sem. c. 37. nisi illis consentientibus essent scripti, vel pro se illi tales allegarent, aut contra suos dominos, Daniel Moller. lib. 4. semest. d. cap. 37. Math. de Afflic. decis. 364. Carol. Moly. in consuet. Parisien. 1. part. §. 5. num. 11. Ruger. Roland. lib. 5. cap. 13. part. 2. de commiss. Bartol. Jaf. & Dd. in l. ad mandati. de jurejurand. adde Pacian. libr. 1. cap. 65. de probat. Menoch. libr. 2. præf. 17. & sequentib. & cas. 13. libr. 2. arb.*
- Liber factoris contra dominum probat, *l. Publia. §. 48 fin. de posit. Cravet. consil. 815. num. 14.* sicuti & institoris contra præponentem, *Cravet. de antiq. temp. versic. limitatur quærè. Ludov. conclus. 29.* libri administratorum & officialium, *Cravet. de antiq. temp. vers. quærè id limita.*
- VI. Charta dissecta, quam vocamus *auffgeschnitte*, seu *jettel* / non probat, nisi ex consuetudine loci, vel pro arbitrio judicis admittatur, aut aliis adminiculis adjuvetur, *Mollerum d. cap. 37. libr. 4. Boër. decis. 105.* Idem de bacillis fissis, quos *tertschilger* vocant, dicendum, *Moller. d. loc. Roland. libr. 5. cap. 12. part. 2. de commissar.*
- VII. Signa quoque & nomina præsumptionem faciunt, res illorum esse, quorum nomina apposita, inscripta, insculptæ sunt, vel arma, insignia, vel signa, *Menoch. lib. 3. præf. 64. & præf. 90. num. 10. & præf. 180. num. 31. & lib. 2. præf. 59. num. 2. per l. Labeo. de supoll. legat. l. ad recognoscendos. C. de ingenu. & manum. l. item apud. §. si quis. de injur. Bartol. in l. signata. C. de fabricens. lib. 11.*
- VIII. Lapidès terminales probant limites, *Ruger. Roland. lib. 6. tit. de inspect. termin. lap. c. 2. & seqq. Mascard. conclus. terminus. Papam decis. 97. Genf. c. 28. Jofu. cap. 2. cap. 24. 1. Sam. cap. 7.* quales dicuntur, qui cum signis & notis inveniuntur & aliis parvis lapidibus, vel notis, aut signis consueti & usitati, pro more cujusque loci, *Roland. d. loc. cap. 3. num. 25. & seqq.* qui lapides & bodones probantur instrumentis, testibus, opinione vulgi, famâ publicâ, consuetudine observatâ, vel denique ex notis & signis usitatis, *Myns. cons. 6. obs. 25. & cons. 1. obs. 27. Mascard. conclus. 394. & 396. Roland. d. loc. Hieron. de mones instrum. de finib. cap. 5.*

52 Horum lapidum varia sunt genera, quos vocamus *Feldmarc / Marckstein / Zehndstein / Forststein / Ederstein / Landstein* &c. *Ruland. d. loc. cap. 3. & sequentib.*

53 IX. Subscriptio alterius, seu alienæ scripturæ subiecta, subscriptæ, probat subscriptentis consensum & approbationem, *Menoch. lib. 3. præsumpt. 66. num. 7. & sequentib. Gabriel. conclus. 3. num. 1. tit. de præsumpt. libr. 1. qui com. dicunt, per l. emptor. §. Lucius. de pact. l. 1. §. 1. de constit. pœcum. l. ficut. §. non videtur. quib. mod. pign. vel hyp. etiam in penalibus & subscripti-*

54 one generali, & quando scriptura requiritur pro forma, dummodo suo, non alieno nomine subscribat, vel cum protestatione contraria, non approbandi eandem, *Menoch. d. præf. 66. num. 8. 9. & sequentib. Gabriel. d. loc. num. 2. 18. nisi actui iuri proprio subscriptentis detrimentum adferenti, quemque impedire posset, subscriberet, Menoch. d. loc. num. 16. aut dummodo non ratione officii sui subscriberet se alterius scripturæ, qui non censetur approbare actum ad sui præjudicium, uti Notarius, vel testis, d. præf. 66. nu. 17. 18. & Gabriel. d. loc. num. 22. & sequentib. & dummodo subscribens scripturam, cui subscribit, legit & intellexerit, aliàs non præsumitur legisse & cognovisse, nisi quando in subscriptione dictum fuit, visis & lectis superscriptis, vel per intervallum aliquod temporis secum retinuit, vel quando subscribens est vir cautus, diligens & solers in re domestica, *Menoch. d. præf. 66. num. 23. & seqq. contra verò non legisse præsumitur, quando est notæ negligentis subscribens, aut magna est conjunctio inter subscriptentem & scribentem, & unus de altero maximè confidit, d. præf. 66. nu. 29. & seqq. vel ex atramenti diversitate apparet, non uno tempore scriptum dicam, vel rasura apparet, d. præf. 66. num. 31.**

55 Quando quis non scripsit, vel subscripsit scripturam, sed superscripsit, tum quoque approbare censetur illam scripturam, concurrentibus illis requisitis prioribus subscriptionis, *d. præf. 66. num. 32. 33. exceptis testamentis, quæ subscriptionem requirunt, d. num. 33.*

56 Alienam scripturam manu sua scribens, vel inscribens, eam approbare præsumitur, quando nomine alterius totam manu sua scripsit, modò scriptura illa contineat causam aptam & idoneam, *Menoch. libr. 3. præf. 66. num. 1. 2. & seqq. Gabriel. tit. de præsumpt. libr. 1. conclus. 3. Mascard. conclus. 1341. licet scribens non fateatur se scripsisse, vel signum apposuisse, d. præf. 66. num. 3. 4.*

57 Sigillum apponens scripturæ, eandem iisdem rationibus approbare præsumitur in suum, non alterius tamen præjudicium, *Gabriel. libr. 1. tit. de præsumpt. conclus. 4. quæ sigilli appositio, vim subscriptionis & confessionis obtinet, Mascard. conclus. 1294. nu. 26. 27. & conclus. 1302. per 101. p. l. fidejussor. §. pater. de pignor. l. distrabente. C. de reb. alien. non alienand. Neberr. c. 10. 1.*

2. 3. *Esber cap. 2. 3. 10. 12. Danbl. c. 6. 18. Aggal. c. 2. 29. Cantis. c. 7. 10. Ezsch. c. 28. Genes. c. 3. 8.*

X. Acceptans scripturam, epistolam, instrumentum, vel literas missas redditasve, sciens, aperiens, legens, perpendens & retinens, sine contradictione censetur & præsumitur omnia scripta & contenta in iis, conventionem, obligationem atque debitum scriptum approbare, *Gabriel. conclus. 2. tit. de præsumpt. libr. 1. Menoch. libr. 3. præf. 65. & lib. 2. arb. cas. 21. & 94. quod etiam locum habet in nuncio, sine literis, cui referenti si quis non contradicat, præsumitur ab eodem renunciata approbare, *Menoch. d. præf. 65. num. 8. Gabr. d. conclus. 2. num. 3. sed hæc ita intelligenda, si requisita sequentia concurrant.**

Primum, ut contenta scripta, vel relata & nunciata sint de iis, quæ voluntate ejus recipiens geri possunt, non quæ invito ipso fieri ab alio possunt, *d. præf. 65. num. 10. 11.* Alterum, ut recipiens ejusmodi præsumatur quidem approbasse ipsum actum, seu scripta & relata, non autem vera fateri, quod ita verè fuerint gestæ, *d. præf. 65. num. 12.* Tertium, ut scienter, sine contradictione recipiat literas, aperiat, legat & aliquantisper perpendat, *d. præf. 65. num. 13. 14.* Quartum, ut censetur approbare, quando in scriptura non continetur calculus dati & accepti, *d. præf. 65. num. 15.* quia tunc præsumitur retinere, non ut debitum agnoscat, sed ut videat, an rectè calculus fuerit confectus, *l. cum servus. de condit. & demonstr. d. præf. 65.* Quintum, ut testes illi testentur de retentione ipsius scripturæ & de contradictione non facta, sciant quæ scripta erant in scriptura, *d. præf. 65. nu. 16.* Sextum, ut talis scriptura vivo mittente ad recipientem perveniat, *d. præf. 65. num. 17. Gabr. d. loc. num. 26. Nicolau. libr. 3. de privata scriptura.*

Cap. 44. De agnitione instrumentorum & eorundem contradictione.

- 1 *Agnitio instrumenti quid.*
- 2 *Agnitio notoria qua.*
- 3 *Agnitio aliunde posita.*
- 4 *Agnitio propria ab autore facta.*
- 5 *Recusans agnoscere, pro confusione habetur.*
- 6 *Juramento facta agnitio.*
- 7 *Aliena agnitio quid.*
- 8 *Agnitio à testibus quomodo fiat.*
- 9 *Comparatio literarum & scriptura, quomodo fiat.*
- 10 *Comparatio literarum, non probat plene.*
- 11 *Comparationi fidem adhibere, est in iudicis arbitrio.*
- 12 *Quando probat plene.*
- 13 *Non probant testes qui presentes non fuerunt tempore facta scriptura.*

14 *Testium*

- 14 *Testium dicta contraria scriptura, potiora.*
 15 *Testes subscripti, oppugnant scripturam, illam invalidam faciunt.*
 16 *Contra scribensam comparatio facta probat.*
 17 *Comparatio literarum, pro arbitrio iudicis probat.*
 18 *Agnitio facta per exemplar quid.*
 19 *Exemplum regulariter non probat.*
 20 *Requisita quatuor exemplaris, ut probat.*
 21 *Propter antiquitatem exemplum probat.*
 22 *Exemplum non probat.*
 23 *Contradictio instrumenti quid.*
 24 *Contradictio unius testis subscripti non reddit illud suspectum.*
 25 *Duobus contradicentibus, instrumentum vacillare incipit.*
 26 *Deponentes, si non esse memores, non reddunt suspectum instrumentum.*
 27 *Duo vel tres contra substantiam deponentes, illud reddunt falsum.*
 28 *Testes non scripti in instrumento, id impugnant, quales esse & quomodo deponere debeant.*
 29 *Probatio ex contradictione unius testis non infirmatur, ex duorum arbitraria fit, fit tres vel plures illud suspectum faciunt.*
 30 *Contra instrumentum scriptum non admittitur alia probatio.*
 31 *Instrumentum in una parte substantiali falsum, etiam in alia censetur esse falsum.*
 32 *Falsum dicitur etiam ex persona Notarii, quod limitatur.*
 33 *Falsum circa solemnia instrumenti, totum vitiat.*
 34 *Falsum circa substantialia in uno capite, totum illud vitiat, non in capitulo diverso.*
 35 *Aliquam partem instrumenti approbans, vel rejiciens, totum tenetur approbare, vel rejicere.*
 36 *Testes subscripti oppugnant scripturam à se subscriptam, efficiunt eam invalidam.*
 37 *Suspicio falsi instrumenti unde.*

DE speciebus instrumentorum superioribus capitibus satis diximus, restat ut nunc videamus de eorum agnitione & contradictione; seu approbatione & reiectione. *Vide supra cap. 42. num. 5.*

- I *Agnitio instrumentorum est, qua ex scriptura, vel sigillo, illorum author cognoscitur & probatur. Contra improbatio, reiectio & contradictio eorum est, qua ipsis contradicitur. Non cognita verò, vel negata scriptura, nihil probat, l. instrumenta. Cod. de probat. l. ad recognoscendas. 10. C. de ingen. & manuum. l. 21. §. fin. de probat.*

Agnitio hæc est notoria, vel aliunde petita.

- 2 *Notoria est evidens, apparens, & in oculis iudicis incurrens ex publica notitia. Vide supra cap. 37.*

num. 16. & sequentibus. qualis agnitio est in publicis judicialibus instrumentis, quæ per se omnibus sunt nota & cognita. Unde alia recognitione opus non habent, Colerus de proces. execut. pars. 3. cap. 8. num. 17. per l. scripturas. ubi Barcol. Cod. qui pos. in pignor. Pet. Frid. libr. 2. de mandatis. cap. 66. Mascard. conclus. 914. & 711. num. 61. & seqq. vide supra cap. 42. num. 13. & sequentibus.

Aliunde petita agnitio est, quæ sumitur ex testimonio auctoris, vel testium, vel exemplaris documenti, hoc est, propria, vel aliena agnitio.

Agnitio propria à testimonio auctoris sumpta est, quæ præbet confessio scribentis, vel sigillantis, de sua ipsius propria scriptura vel sigillo. *Vide supra cap. 36. de confession. liber. atque hæc facit, ut privatum instrumentum recognitum, vim publici habeat, Covarruv. libr. 2. var. resolut. cap. 11. num. 18. Pet. Frid. libr. 2. de mandatis. cap. 70. Hotom. consil. 98. numer. 3. Tiraquell. de res. convens. §. 2. glos. 7. num. 43. Mascard. conclus. 109.*

Quod si quis propriam scripturam recognoscere nolit, tunc adversario petente & instante, scriptura ejusmodi pro recognita & confessa à iudice habetur, Geil. libr. 1. obs. 20. num. 6. & libr. 1. de pac. pub. cap. 15. num. 14. 15. Coler. part. 3. cap. 1. num. 85. de process. Quandoque etiam medio juramento recognoscens fieri solet, Mollerus lib. 9. semest. c. 43. Roland. lib. 5. de commiss. circa liter. documentis.

Aliena agnitio est, quam alii, quàm scribens, vel sigillans, faciunt, uti testes, vel documentum exemplari. *Vid. infra c. 48. num. 13. & seqq.*

Testes recognoscunt scripturam, vel sigillum, attestante sua de visu, vel ex comparatione literarum scripturæ.

Testes duo recognoscentes suam scripturam, vel sigillum alienæ scripturæ appositum, probant, Covarruvias præf. quæst. cap. 22. per l. in exercendis. Cod. de fid. instrum.

Testes duo, vel tres, qui alienæ scripturæ non subscrípserunt, probant, quando attestacione sua de visu jurati deponunt, se præsentem vidisse scribentem vel sigillantem scripturam, Daniel Moller. libr. 9. semest. cap. 43. per d. l. in exercendis. Rutg. Roland. lib. 5. de commiss. c. 39. de lit. docum. num. 23. 24. Roland. à Valle. consil. 84. num. 2. vol. 2. & consil. 249. num. 23. libr. 30. per Novell. de instrumentis. caus. §. si quis. Mascardus conclus. 330. num. 5. & conclus. 110. vid. Gabriel. libr. 1. tit. de probat. concl. 9. Fachin. lib. 11. cons. illust. cap. 30. imprimis verò quando testes illi subscripti in tali scriptura suas subscriptiones recognoscunt, & testantur, scripturam illam, ipsis præsentibus, ab autore scribente esse scriptam, Mascard. conclus. 330. num. 28. per l. comparationes. C. de fid. instrum. & Mascard. conclus. d. 110. num. 11. 12. per Novell. 49. cap. 2. Pacian. lib. 1. cap. 63. num. 167.

- 9 Comparatio literarum & scripturæ per peritos & juratos à giudice electos faciendâ est, *Menoch. lib. 2. arb. cas. 114. num. 27. & seqq. 32. 33. & seqq.* quando constat, eandem scripturam ejus esse qui negat, & alia probatio scripturæ deficit, isque defectus juramento comparationem petentis est probatus, *Mascard. conclus. 330. num. 33. & conclus. 110. num. 20. 21.*
- Comparatio hæc scripturæ & literarum sumitur ex scriptura ejusdem auctoris scribentis, quam jussu judicis in præsentia illius, vel aliorum, scribit, ut ex similitudine utriusque scripturæ cognosci manus possit, *Mascard. dist. conclus. 330. num. 23.* vel ex scriptura ejusdem alio tempore scripta, *Roland. à Vall. consil. 26. lib. 1.* Necessè igitur hic est, ut scriptura, ex qua comparatio defumenda est, sit certa, vera & indubitata illius, qui eam scripsisse asseritur, *Panzermann. lib. 2. quæst. 2. Mascard. d. locis.*
- 10 Talis literarum comparatio plene non probat, *Roland. à Vall. consil. 26. num. 7. 8. per l. 3. de testibus. l. comparationes. Cod. de fid. instrum. ubi Scharhard. Novell. de fid. instrum. §. si verò. Mascard. conclus. 987. num. 4. & conclus. 211. & conclus. 330.*
- 11 Similiter in iudicis arbitrio erit, fidem comparationi adhibere, vel non, quando factâ comparatione literarum, constat de magna dissimilitudine & attestatione subscriptorum testium, subscriptiones suas recognoscentium, manum illius esse, *Menoch. d. cas. 114. num. 16. 17. per d. Novell. de fid. inst. §. si verò.*
- 12 Non dubium est, quando apocha non habet testes subscriptos, sed cum literarum comparatione facta, & earum similitudine repertâ, testes aliqui testimonium ferunt de scriptura, quam alium exarantem viderint, probationem fieri, *Menoch. d. cas. 114. num. 19. Mascard. conclus. 110. num. 21. & d. conclus. 330. num. 20. 28. 29. 21.*
- Quando in apocha literarum comparatio nulla est, nec fieri potest, nec testes subscripserunt, sed alii attestantur se vidisse scribere hanc scripturam, semiplena efficitur probatio, *d. cas. 114. num. 20. & d. conclus. 330. num. 7. Mascard.*
- Quando apocha solum habet sigillum, & per comparationem apparet de literarum similitudine, tunc probatur scriptura, *d. cas. 114. num. 21. Mascard. d. concl. 330. num. 10. 11. 12.*
- 13 Quando agitur de apochæ, vel scripturæ comparatione literarum ex testimonio testium, qui tempore factæ scripturæ præsentibus non fuerunt, & qui deponunt esse scripturam alicujus, illi non probant, *d. cas. 114. num. 22. & seqq. Mascard. d. conclus. 330. num. 11. & seqq.* sed tamen an scriptura similitudine & comparatione literarum facta, quid & quantum probet, iudicis arbitrio relinquitur, *Menoch. d. cas. 114. num. 25. & seqq. & Mascard. d. conclus. 330. num. 19. Nicolauus de passer. lib. 2. quæst. 8. de privas. script.*
- 14 Quod si testes, scripturam nulla subscriptione munitam, oppugnent, probatio per testes præferri debet, *Mascard. quæst. 6. num. 27. 28. lib. 2. de probat. Mariana part. 6. §. & testes producuntur. num. 34. testesque 15 subscripti oppugnant scripturam, illam invalidam efficiunt, d. quæst. 6. num. 54. 55. & seqq. per l. 1. §. uti. quemad. test. aper.*
- In libro rationum similitudine literarum comparatâ, plena oritur probatio, si in hoc libro rationum contra scribentem aliquid est scriptum in alterius commodum, qui liber est penes ipsum, vel successores illius, secus si ab alio contra se in alterius libro est aliquid scriptum, *Menoch. d. cas. 114. num. 23.*
- Comparatio in epistola, non plus operatur quàm apocha, *d. cas. 114. num. 24.*
- Comparatio literarum in instrumento publico pro arbitrio iudicis, cum de literarum similitudine constat, probat, *d. cas. 114. num. 26.* In criminalibus non sufficit, *Mascard. d. conclus. 330. num. 26. 27. Nicolauus de passerib. lib. 2. quæst. 8. num. 108. & sequentib. de privas. scripturâ.*
- Agnitio per documentum exemplare facta, est, qua ex originali & authentico exemplum sumptum describitur, fidem de suo archetypo facit. Vocatur transcriptum, ex originali descriptum, extractum, copia, exemplatio, l. 2. de adend. l. 2. de fid. instrum. l. 4. l. 5. l. 8. fam. heres. l. ult. quem. test. aper. l. 2. §. lib. cap. 4. 7. 23. 21. Est l. 5. 3. 14.
- Regulariter verò tale exemplum nihil probat, *Masc. conclus. 711. Covarruv. pract. quæst. cap. 21. num. 2. per l. 2. de probat. l. quicumq. de fid. instrum. quæ est commun. licet per plurimos esset transcriptum & cum originali comparatum, d. conclus. 111. num. 11. Bartol. Jaf. & reliqui in auctoens. si quis. C. de adend.*
- Probat tamen quandoque exemplum ex originali descriptum: 1. quando petente eo, cujus interest, primum originale a iudice, causâ cognitâ, fide dignum esse iudicatur, & ejusdem jussu & autoritate, citatis illis, quorum interest, ab alio tabellione in formam publicam instrumenti, sine ulla additione, vel detractioe prioris, ob causam vetustatis, & ceteris, vel alias probabiles redigitur, l. 57. de adm. tut. Novell. 119. cap. 3. Myns. cons. 6. obf. 73. Covarruv. d. cap. 21. num. 3. Pet. Frider. lib. 2. de mandat. cap. 69. num. 5. Mascard. d. conclus. 927. num. 19. & conclus. 711. num. 17. 18. com. dicit: Sine auctoritate iudicis extractum, omisso originali, semiplene probat, *Mascard. conclus. 711. num. 26. 56. 57. & seqq.* sicuti & tum, quando originale extat, sed haberi non potest, *Mascard. d. loc. num. 87.*
11. Probat exemplum, quando partium consensu, iisdem præsentibus, mandantibus, vel scientibus ab alio tabellione scribitur, vel ab eodem tabellione, qui originale confecit, descriptum est, *Myns. d. obf. 74. cons. 6. Mascard. d. loc. num. 18. & concl. 927. & 711. num. 52. Menoch. cas. 187. & 105. lib. 2. arbit. per l. 6. §. 1. l. 9. de adend. cum hic Notarius plura exempla originalia conficere possit ex suo protocollo, etiam si originale non reperitur, *Mascard. d. conclus. 711. num. 36. 37. vel exemplum illud**

illud ab alio scriptum & à notatio subscriptum, aut nomine notarii, alius rogatus ex protocollo, seu originali rogantis scripsisset, *Masc. d. conclus. 711. n. 38. 39. 45. & seqq. Menoch. cas. 187. n. 6. s. & seqq. nisi scriptura de substantia esset, d. conclus. 711. n. 48. 49. 75.*

III. Fidem etiam meretur exemplum illud, quod inter acta iudicii, ex originali apud iudicem productum, vel in archivo descriptum est à causæ Notario ad tenorem originalis, vel secundum quod fuit iudicatum, *Masc. d. conclus. 711. n. 61. & seqq. Covarr. cap. 21. num. 6. praes. quest.*

IV. Exemplum illud, quod iussu iudicis ordinarii ad petitionem illorum, quorum interest, deductum & confectum est ex ipso protocollo perfecto tabellionis mortui, vel perpetuo impedimento impediti, probat, si modò fideliter, sine ulla diminutione, vel augmento transumptio fiat, & in publicam instrumenti legitimi formam redigatur, causæ cognitione interveniente, et tati parte adversa, *Covarr. d. s. 21. num. 4. Mys. cons. 6. obs. 73. Menoch. cas. 107. num. 20. & seqq. Masc. d. conclus. 711. num. 12. 13. & seqq. & conclus. 927. & 1243. num. 29. 30.*

Atque hoc exemplum authenticum est & pro originali habetur, quoad eos, qui vocati & qui presentes fuerunt, aliis non præjudicat, neque, quoad illos, fidem facit, *Covarr. d. c. 21. num. 5. & 4.*

21. Propter antiquitatem etiam exemplo fidem adhibendam existimant, licet de citatione partis adversæ non constet, vel de iudicis commissione, *Mys. cons. 6. obs. 75. & 74. Covarr. d. s. 21. n. 7. Masc. d. conclus. 910. & conclus. 711. n. 23. 24. 31. 32.* imò etiam contra eum, qui exemplum dedit, indistinctè probat, & eum, qui originale habet, nec edere vult, *d. conclus. 711. num. 27. 28. & seqq. 77. 80. per l. in fraudem. §. neq. de iur. fisci.*

22. Exemplum exempli nihil & nunquam probat, *Masc. d. conclus. 712.* nisi primum exemplum, iudicis auctoritate descriptum, vel alio modo, solemne fuerit, & quipollens originali, aut exemplum exempli actis insinuatum esset, *Covarr. d. cap. 21. Masc. d. d. conclus. 712. num. 3. 4. 6.*

23. Contradictio vel improbatio & impugnatio instrumentorum est, quando unus, vel duo, pluresve testes contentis illorum contradicunt, nimirum, quando in illis descripti dicunt, se non interfuisse, quale instrumentum invalidum redditur, *Covarr. var. resol. lib. 2. c. 11. n. 10. per l. 2. §. si quis. quemad. subst. ap. Mys. cons. 4. obs. 39. Menoch. lib. 2. cas. 105.*

24. Quòd si unus testis subscriptus, in instrumento contradicat, in quo adhuc superest integer numerus ad illius perfectionem, suspectum instrumentum non redditur, *Menoch. d. cas. 105. num. 11. Masc. d. quest. 6. num. 44. Farinac. de falsis. quest. 158. n. 31.*

Si unus testis numerarius, actuique necessarius contradicit, etiam si sit omni exceptione major, instrumentum suspectum non redditur, *Menoch. d. cas. 105.* sed tantum ad probationem faciendam, fidem amittit, *Masc. d. d. quest. 6. num. 56. 57. 58. 60. 61. Farinac. de falsis.*

quest. 158. num. 13. 14. nisi testis ille subscriptioni propriæ contradiceret, vel de mendacio convinceretur, *Menoch. d. loc. & Masc. d. d. quest. 6. num. 43. Zaf. lib. 2. con. fil. 23. num. 10.*

Duobus testibus contradicentibus instrumento, in quo adhuc perfectus testium numerus est, fides instrumenti vacillare incipit, *Menoch. d. cas. 105. num. 22. 23. 24. Farinac. de falsis. quest. 158. n. 4. & seqq.* nisi in favorem instrumenti, testes instrumentarii deponerent, vel alia causa instrumentum juvaret, *Masc. d. d. quest. 6. num. 43. 44. & seqq. Covarr. d. c. 13. n. 10. lib. 2. var. resol. Menoch. d. cas. 105. n. 27. Boiv. quest. 118.*

Quòd si duo, unus, vel plures testes instrumentarii dicunt, se adfuisse, sed non esse memores scriptorum, instrumentum non redditur ideo suspectum, licet *Menoch. lib. 2. cas. 105. num. 31. arb.* velit arbitrium iudicis hic multum valere.

Testes instrumentarii duo, vel tres, deponentes contra substantiam instrumenti, suspectum, imò falsum illud arguunt, *d. cas. 105. n. 31. Farinac. d. loc. n. 7.*

Testes in instrumento non allegati, vel scripti, ut probent quid contra instrumentum, non leves, sed bonæ opinionis, omni exceptione majores esse debent, optimè concludentes & deponentes, non interfuisse quos instrumentum præsentis dicit, vel aliter scriptum, *Menoch. & Covarr. d. loc. Masc. d. conclus. 919. num. 5. 6. 7. 8. & quest. 6. num. 56. & seqq. Farinac. d. loc. num. 92. & seqq.* licet sit distinguendum, an unus, vel plures testes contra instrumentum deponant, *Farinac. d. loc. n. 31. & seqq.*

Si unus testis, non descriptus & allegatus in instrumento, contra illud deponit, singulare id testimonium nihil operatur, *Menoch. d. cas. 105. n. 35. 36.* Si duo, arbitrio iudicis relinquitur, quantum illi instrumento detrahere debeant, *Menoch. d. loc. arg. l. ubi. de testib.* Si tres, vel quatuor contradicant instrumento, illud redditur suspectum, nisi id, duobus testibus prius examinatis, probatum fuisset verum, vel coram principe celebratum & confectum fuisset, tum enim adhuc sustinetur, ac si pluribus numero comprobatoriis convellatur, *Menoch. d. cas. 105. num. 42. 43. 44. Masc. d. quest. 6. num. 45. & seqq. 54. 62. 63. laud. Farinac. d. loc. num. 32. & seqq.* ubi limitat.

Aliàs contra instrumentum scriptum, quoad factum ipsum, non admittitur alia probatio, nisi in scriptis, *Masc. d. conclus. 912. n. 1. 2.* quoad qualitates facti, quæ etiam per testes aliasq; probationes probari & demonstrari possunt, *Masc. d. d. conclus. 912. n. 2. 3. 4. per l. ult. de probat. l. 18. C. d. 1.* Mortuis testibus, instrumenti fides sustinetur, *Menoch. lib. 5. pref. 21. num. 12. 13. 15.* & plus fidei pro instrumento, quàm contra illud testantibus tribuitur, *Farinac. d. quest. 158. n. 142. & seqq.*

Instrumentum in una parte substantiali falsum, propter continentiam causæ & actionis, in omnibus habetur falsum, *Per. Frid. lib. 3. de contin. caus. c. 18. nu. 4. Menoch. lib. 5. pref. 21. Gabriel. lib. 7. conclus. 3. tit. de malefic. in dubio, ubi aliæ adminicula veritatis sunt, secus, Frid. d. loc. Vide Farinac. de falsis. quest. 152. & seqq.*

- 32 Falsum quoque habetur, quando falsitas provenit ex persona Notarii, *Menoch. lib. 5. pref. 21. num. 4. & seqq.* nisi ex confessione partis, reliqua capitula vera essent, vel falsitas esset circa illud, quod nullo modo respiciat negotium de quo agitur, *d. pref. 21. num. 7. & seqq.* vel falsitas commissa esset circa rem jam demonstratam, aut in accessorio, vel ex rasura, aut cancellatione, præsumptivè, aut in re tenui & modica, aut commissa esset ob falsam assercionem partis, vel ex aliis confiter, reliquas partes esse veras, *Menoch. d. lib. 5. pref. 21. num. 11. 12. 13. 14. 15. 18. & seqq. Gabriel. d. lib. 7. conclus. 3. per alleg. Farin. d. quest. 152. & seqq.*
- 33 Quando vitium falsi aliunde venit, quàm ex persona notarii, & hoc ipsum vitium versatur circa solemnia instrumenti, puta circa diem, annum, vel locum & similia; tum in omnibus suis partibus falsum præsumitur instrumentum, *Menoch. d. pref. 21. n. 27. & seqq.*
- 34 Quando hoc vitium falsi versatur circa substantialia instrumenti, seu negotii in uno eodemq; capite, tum in totum illud caput vitiat, *Menoch. d. pref. 21. num. 30. Gabriel. d. conclus. 3. num. 15.* at si in capitulo diverso, connexo tamen illi, de quo controversia, tunc in capite controverso vitiat: quod si verò in capitulo separato, omnino falsi vitium est, & in cæteris capitulis separatis ab illo falso, non præsumitur falsum, *Menoch. & Gabr. dd. locis.*
- 35 Aliquam partem instrumenti approbans, vel rejiciens, reliqua approbare, vel rejicere tenetur, *Pet. Frid. lib. 3. de contin. caus. cap. 18. num. 5.* in dubio probationes in contrarium admittuntur.
- 36 Testes subscripti, oppugnantes scripturam à se subscriptam, eam efficiunt invalidam, *l. 1. §. ult. quemad. test. aper. Novell. de fideiuss. §. si verò. Mascard. quest. 6. nu. 36. & seqq. lib. 1.*
- 37 An verò suspicio falsi, pro falso habeatur, & ex quibus indicis suspicio falsi colligatur, vide apud *Farin. de falsitate & simulat. quest. 152. & seqq.*
- Suspicio verò illa, vel est ex apostilla addita, vel oritur ex cancellatione scripturæ, vel ex interlineatione; vel ex abrasione scripturæ, vel ex additione, diverso atramento, & manu, ex contrarietate, vel repugnantia scripturarum, vel ex eo, quod protocollum illius non reperitur, vel ex qualitate personæ, ex falsa constructione, errore, vel diversitate styli, ex appositione insolitæ & inusitatæ cautelæ, papyri diversitate & atramenti, in-cisione, inductione scripturæ. De quibus *Farinac. de falsitate & simulat. quest. 152. 153. Mascard. conclus. 257. Menoch. lib. 5. pref. 20.*

Cap. 45. De probationum prærogativa.

- 1 *Melior probatio est inter plures; quæ talis pro-judicis arbitrio habetur.*
- 2 *Ocularis inspectio præferenda aliis.*
- 3 *Doctæ confessio propria.*

- 4 *Validior ea, quæ testibus est facta.*
- 5 *Qui testes posteriores, aliis præferendi.*
- 6 *Instrumentum quom locum obtineat.*
- 7 *Probatio per juramentum ultimum locum obtinet.*
- 8 *Probatio una, meliore aliam admittit.*
- 9 *Plures imperfectæ in civilibus conjunguntur ad constituendam perfectam.*
- 10 *Imperfectæ ex testibus singularib. non conjunguntur.*
- 11 *Præsumptiones plures, vel imperfectæ probationes tendentes ad eundem effectum, conjungi possunt.*
- 12 *Præsumptiones simpliciter conjungi possunt ad plenum efficiendam.*
- 13 *Ad capturam, vel sortitionem plures simpliciter conjungi possunt.*
- 14 *In criminibus quoq; occultis conjungi possunt.*
- 15 *Probatio ex multis conjunctis perfectis præsumptionibus valida.*
- 16 *Præsumptio quælibet jurat probationem.*
- 17 *Ex concurrentibus præsumptionibus, quæ validior.*
- 18 *Potentior præsumptio tollit inferiorem contrariam.*
- 19 *In his quæ sunt difficultis probationis, conjectura & præsumptiones, pro plena probatione admittuntur.*

EXpositis speciebus probationum singulis, subjiciemus nunc de earundem prærogativa in earum concursu obtinente.

Concurrentibus igitur pluribus probationibus, illa ¹ melior, validior & efficacior dicitur, quæ ex iudicis arbitrio talis videtur, *Menoch. de retinend. possess. remed. 3. nu. 719. & lib. 2. arb. cas. 472. nu. 1. & cas. 526. Mascard. conclus. 1193. num. 63. Menoch. lib. 1. pref. quest. 2. & cas. 90. lib. 2. arb. quamvis iudex, ut probationem unam altera meliorem & validiorem existimet, sequentia observare jubeatur.*

Primum, ut illa, quæ rei & loci evidentia atque inspectione ² oculari fit, cæteris omnibus clarior præferatur, *Mascard. conclus. d. & quest. 8. num. 4. & seqq. Menoch. d. cas. 526. num. 6. & seqq.*

Secundò, ut obtineat locum alteram confessio, quæ ³ licet præcedenti non præferatur, cæteris tamen prævaleret iisq; potentior habetur, quæ rem scilicet notoriam facit, & contra sententiam atq; rem judicatam admittitur, nisi is qui confessus est, errorem probet, *l. generaliter. C. de non num. pecun. Menoch. lib. 2. arb. cas. 526. nu. 13. 14. 15. Mascard. quest. 7. n. 19. 23.*

Tertiò validior dicitur probatio illa, quæ fit ⁴ testibus, quàm reliquæ, quæ sunt instrumento, *Menoch. cas. 526. num. 18. Mascard. quest. 5.*

Inter testes autem, si eorum est eadem qualitas & ⁵ conditio, major numerus minori prævalet; si dispar, digniores & honestiores præferuntur, *Menoch. d. cas. 526. num. 19. 20. per l. ob carmen. §. ult. l. 3. de testib. & si illi paris dignitatis & honestatis, tum non subditi subditis, non familiares domesticis præferuntur, Menoch. d. cas. 526. n. 22. 23.* Quòd si respectu personarum, nulla differentia est, tum præferatur probatio, quæ ab illis, qui verosimilia loquuntur, venit, post hos præferuntur illi,

illi, qui rationem scientiæ, etiam non interrogati, reddunt, post quos, qui testantur de actu substantiali magis proximo & immediato, post hosce, qui consentanea naturæ deponunt, tum illi, qui de actu in specie potius, quam qui in genere attestantur, & post hosce, qui favorabiles, tum verò qui de maleficio non commisso, quam qui de commissio, post quos, illi qui testantur de libera voluntate, iis, qui de metu & coactione, præferuntur, & hi, qui de fama bona, illis, qui de mala attestantur, atque hi, qui juri communi consentanea, illis qui contraria post quos illi, qui pro reo, his, qui pro actore, & denique illi, qui de affirmativa, illis, qui de negativa testantur, præferuntur, *Menoch. lib. 2. arb. cas. 526. nu. 24. & seqq. & remed. 3. nu. 722. de recup. pos. & lib. 3. præf. 2. Farinac. quest. 65. de testib. Gabr. lib. 1. tit. 2. de testib. conclus. 4. vid. sup. cap. 33.*

6 Quartò, post testes proximum locum obtinet instrumentum, quod probationem probatam facere dicunt, quando scilicet nihil contra instrumentum obijcitur, aded ut hæc probatio privatæ scripturæ præferatur, *Menoch. d. cas. 526. num. 11. 12. & cas. 105. num. 41. Mascard. conclus. 906.*

7 Quintò, ultimum locum obtinet probatio facta per juramentum; quod non tam probatio, quam ab onere probandi relevatio, sed tamen speciem inartificialis probationis esse, communi est sententia, *Mascard. quest. 9. & Menoch. lib. 1. præf. 1. num. 32. contra hanc probationem non admittitur alia probatio, & ceteris omnibus debilior dicitur, Menoch. d. cas. 526. nu. 46. 47. per alleg. ibid.*

8 Sic itaque fit, ut una probatio recipiat aliam probationem meliorem in contrarium, *Leum de debito. de probat. Menoch. lib. 1. præsumpt. 40. & 97. & plures imperfectæ, ad unam perfectam constituendam, arbitrio judicis admittantur, Menoch. cas. 492. lib. 2. arb. in civilibus scilicet, non in criminalibus, Gabriel. conclus. 2. lib. 1. tit. 1. & Menoch. lib. 1. præf. 41. & 97. Farinac. laud. quest. 86. de reo confess. & convict. Puta unus testis de facto, alius de confessione, unus de veritate, & alii duo de fama, vel duæ confessiones, Gabr. lib. 1. tit. 1. concl. 10. 1. nu. 3. 4. 8. 9. & seqq. 22. de testib.*

9 Probat. *Menoch. lib. 1. præsumpt. 40. & 97. & plures imperfectæ, ad unam perfectam constituendam, arbitrio judicis admittantur, Menoch. cas. 492. lib. 2. arb. in civilibus scilicet, non in criminalibus, Gabriel. conclus. 2. lib. 1. tit. 1. & Menoch. lib. 1. præf. 41. & 97. Farinac. laud. quest. 86. de reo confess. & convict. Puta unus testis de facto, alius de confessione, unus de veritate, & alii duo de fama, vel duæ confessiones, Gabr. lib. 1. tit. 1. concl. 10. 1. nu. 3. 4. 8. 9. & seqq. 22. de testib.*

10 Non conjunguntur imperfectæ probationes resultantes ex testibus singularibus, neque in causis arduis, & quando illæ tendunt ad disparatos & diversos actus, vel ad probandum id, quod est individuum, *Gabriel. d. conclus. 1. num. 36. & seqq. & conclus. 2. At duæ, pluresve semiplenæ probationes diversi generis, ad eundem finem & effectum tendentes, ad unum totum perficiendum, junctæ aliis adminiculis, seu præsumptionibus ad condemnandum sufficienti in criminalibus, & conjunguntur, Farinac. quest. 86. num. 85. & seqq. & num. 100. & seqq. de reo confess. Clar. quest. 63. §. fin. Gabr. d. conclus. 1. num. 33. 26. Menochius verò putat arbitrio judicis id relinquendum, lib. 2. arbit. cas. 499. & lib. 1. præf. 41. num. 8. & seqq. sed limitat Farin. d. quest. 86. num. 39. & seqq. & 91. atque hic requiruntur plures præsumptiones, quam duæ, quæque sunt violentæ,*

d. quest. 86. num. 93. & sequentib. Menoch. d. præf. 40. num. 10.

Præsumptiones plures semiplenæ, facilius conjunguntur, ad unam plenam faciendam, quod tamen arbitrio judicis relinquendum merito est, *Menoch. lib. 2. arb. cas. 492. & lib. 1. præf. 40. & 41. Planè in causa civili ardua, plures præsumptiones ad unam perfectam & plenam probationem faciendam, jungi possunt, quando omnes ad unum finem tendunt, & judex ex iis ad rei veritatem adduci potest, Menoch. lib. 1. præf. 40. nu. 1. 2. & seqq. Farin. quest. 86. nu. 1. 4. 72. & seqq. de reo confess.*

In causis criminalibus, plures præsumptiones jungi possunt ad capturam, vel torturam, *Menoch. d. lib. 1. præf. 40. num. 9. Farin. d. quest. 86. nu. 72. & seqq. ad condemnationem verò minimè, Menoch. lib. 1. præf. 41. n. 8. & præf. 97. Farin. d. quest. 86. nu. 3. 5. Gabr. con. luf. 1. n. 23. 26. tit. de probat. nisi in maleficiis, quæ sunt occulta, vel difficilis probationis, Menoch. lib. 1. præf. 40. nu. 11. 12. 13. Farin. d. quest. 86. nu. 29. & seqq. dissenit Fachin. lib. 1. cap. 39. com. illust. vel ad hoc, ut pœna mitior, vel pecuniaria, non sanguinis inrogetur, d. præf. 41. num. 10. & præf. 40. num. 13. Farinac. d. quest. 86. nu. 37. 38. & seqq. & nu. 110. 111. 112. Clar. quest. 20. §. fin. Menoch. cas. 279. n. 4. & lib. 1. præf. 97. ad hoc, ut faciant unum indicium indubitatum ad condemnandum ex gravibus proximis necessariis præsumptionibus ortum, Farin. d. quest. 86. nu. 61. & seqq. Nam probatio ex multis conjunctis, perfectis præsumptionibus, propriè & rectè vocatur probatio, *Menoch. lib. 1. præf. 39. num. 2. vel etiam ex imperfectis ejusdem generis, formæ & substantiæ, d. præf. 39. num. 3. 4. vel ex una specie probationis perfectâ & aliâ imperfectâ semiplenâ, d. præf. 39. nu. 5. secus contra, d. loc. nu. 5. 6. & seqq.**

Præsumptio etiam dubia, probationem adjuvat, *Menoch. lib. 1. præf. 42. num. 1. 2. 3. & seqq. & superveniens indicium, non facit ut juramentum ei, qui semiplenè probavit, deferri possit, Menoch. lib. 1. præf. 83. junis verò præsumptio efficit, ut pars parti juramentum, Menoch. lib. 1. præf. 81. num. 1. 3. 4. & judex parti juramentum suppletorium deferre possit, Menoch. lib. 1. præf. 82.*

Ex concurrentibus præsumptionibus, firmior, potentior & validior dicitur illa, quæ actum & negotium facit consistere, nec non, quæ venit à substantia, quæque benignior, aut quæ juri communi adhæret, & specialis generali, naturalis accidentali, & quæ magis veritati convenit, validior existimatur, *Menoch. lib. 1. præf. 29. num. 3. & seqq. & lib. 2. arb. cas. 472. vel, quæ pro reo militat, aut quæ à quasi possessione venit, quæ negativa, vel quæ in ratione naturali est fundata, qua absurda & inæqualia evitantur, quæ pendet & sumpta est à factis, vel quæ favet salutis æternæ, Menoch. d. lib. 1. præf. 29. nu. 11. 12. 13. 14. 15. 16. 17. 18.*

Potentior etiam dicitur præsumptio juris & de jure reliquis, imò semiplena quavis aliâ probatione, & hominis præsumptione, *Menoch. lib. 1. præf. 32. num. 2. 6.*

- 18 Potentior verò præsumptio tollit contrariam infirmiore, concurrentem, imò una valida, plures debiles diluit, & sæpè facit, ut expensas litis & alimenta adversarius subministrare cogatur, *Menoeh. lib. 1. præf. 30. & præf. 35.*
- 19 In his, quæ à communiter accidentibus sunt, & difficilis probationis, conjecturæ & præsumptiones pro plena probatione admittuntur, *Mascard. conclus. 1124. num. 8. per alleg. ibid.* similiter in obscuris & ambiguis eadem plenam faciunt probationem, quando scilicet cæteræ probationes deficiunt, aut ex naturâ facti, negotiive, aliz probationes haberi non possunt, *Mascard. conclus. 1124. nu. 7. 8. 9. & seqq.* ubi exemplis illustrat & com. dicit, *Aleat. regul. 1. præf. 47. nu. 5.*

Cap. 46. De conclusione & examinatione quæstionis.

- 1 Conclusio quid.
- 2 Species illius.
- 3 Litigantium conclusio.
- 4 Expressa, vel tacita conclusio.
- 5 Conclusio pura, vel eventualis.
- 6 Legis conclusio.
- 7 8. 9. 10. 11. 12. & seqq. In quibus causis post conclusionem probatio admittitur.
- 17 Examinatio quæstionis quid.
- 18 In hac adhiberi solent adissos, consiliiarii.
- 19 Officium iudicis in examinatione.
- 20 Forma & modus examinationis.
- 21 In personis litigantibus quid iudici examinandum.
- 22 Quid in actione instituta.
- 23 In exceptionibus rei, quid examinandum.
- 24 In processu, quid examinandum.
- 25 Judicandum secundum acta & probata.
- 26 In iudicando iudex fungitur persona publica.
- 27 Publicam scientiam, non privatam, in iudicando sequi debet.
- 28 Secundum conscientiam iudicans, iudicat secundum proprium testimonium.
- 29 Conscientia non bene informata.
- 30 Iudex promissis secundum acta & probata iudicare.
- 31 Contra conscientiam iudicare non cogendus.
- 32 In hoc casu ad superiorem scribere vel causam remittere potest.
- 33 Supremus magistratus rectè secundum conscientiam, non secundum acta iudicat.
- 34 Cætera iudicis arbitrio & discretioni permittenda.

HActenus de litis, seu quæstionis probatione, sequitur de ejusdem conclusione. *Vide sup. cap. 27. in princ.*

- 1 Conclusio, est finis disputationi impositus, quo probandi & excipiendi facultas litigantibus auferretur & præcipitur, *Novell. 115. cap. 2. Authent. jubemus. Cod. de*

judic. Mynsug. cens. 3. obs. 17. & cens. 6. obs. 56. Geil. lib. 1. obs. 107. & seqq.

Conclusio est duplex, una litigantium, altera legis. 2
Litigantium conclusio est, qua litigantes ulterioribus allegationibus & deductionibus suæ causæ, spontè, volentes renuntiant, *Menoeh. lib. 1. quæst. 35. arb. per alleg. ibid.*

Ejusmodi rursus est expressa, vel tacita. illa, qua disertis verbis litigans alteruter, ulterioribus allegationibus renuntiat, *Menoeh. d. quæst. 35. num. 5. Myns. & Geil. d. loc. hæc*, qua simpliciter alteruter causam ad sententiæ publicationem refert, *Menoeh. d. loc. num. 5. Marant. specul. part. 6. tit. de sentent.*

Atque talis conclusio est pura, vel eventualis: illa purè, simpliciter, hæc conditionaliter concluditur, cum oblatione si quid facti &c. vel si nihil novi ulterius à parte adversa profertur, *Ordin. Camor. part. 3. tit. 23. Geil. lib. 1. obs. 107. nu. 9.*

Legis, seu juris conclusio est, qua jus, seu iudex, causam pro conclusa acceptat, etiam iocitis litigantibus, *Menoeh. d. loc. nu. 8.* quod accidit I. quando jus certum terminum ad concludendum in causa præfigit, qui terminus est elapsus, *Menoeh. d. quæst. 35. nu. 6.* II. quando iudex expressè præfigit terminum ad probandum, qui est elapsus, *Menoeh. d. quæst. 35. nu. 7. & lib. 2. præf. 65. Geil. lib. 1. obs. 91.* vel parti ad concludendum, sufficientes dilaciones dedit, *d. quæst. 35. nu. 7. 8. Novell. 115. c. 5. l. 9. Auth. jubemus. Cod. de iudic. Marant. dist. 9. part. 4.* quod tamen in Camera Imperiali non obtinet, *Geil. lib. 1. obs. 107. & 91. Myns. cens. 3. obs. 17.*

Sed tamen post conclusionem, sæpè probationes 7 admittuntur, ut I. In causis criminalibus, in quibus, quoad reum, nunquam concluditur, quin iste suas defensiones semper proponere possit, *Clarv. in §. fin. quæst. 51. num. 2. & ult. Geil. lib. 1. obs. 107. num. 11. Menoch. d. quæst. 35. num. 12. Farinac. libr. 3. quæst. 75. num. 264. & seq. de testib.* II. In causa matrimoniali, *Geil. lib. 1. obs. 107. Farinac. d. quæst. 75. num. 263. Menoch. d. loc. III.* In causa summatia, *Menoeh. lib. 1. quæst. 35. nu. 10. 11.* IV. Quando in integrum restitutio est impetrata, *Menoeh. d. loc. num. 19. Farin. d. loc. nu. 271.* V. In quavis causa, post conclusionem, vel sententiam, admittuntur instrumenta, de novo repetita, quæ causæ cognitione præcedente & producente jurante, se horum instrumentorum novitiam non antè habuisse, atque in illis perquirendis diligentiam adhibuisse, quocumque tempore producti possunt, *Dd. in Ladmenendi. de iurejur. Menoch. d. quæst. 35. num. 13. & lib. 2. arb. cas. 242. Myns. cens. 4. obs. 60. & cens. 6. obs. 56. & cens. 1. obs. 94.* nisi adversarius jus integrum adversus hæc nova instrumenta habere desisset, *Menoeh. d. cas. 242. num. 8. 9.* Cujac. distinguit, utrum solus iudex operam dederit & iudicaverit, quo casu, sub prætextu novorum instrumentorum post sententiam & rem iudicatam reperorum, causa redintegrari non potest, *Cujacius libro 18. cap. 35. per l. 4. Cod. de re iudic. l. cum de hoc. de exceptionem. rei iudic. An verò exactio iurejurando, secum-*

secundum eum, qui juravit, pronunciaverit, ubi prætextu perjurii, causa restaurari potest, *Cujac. d. l. 35. per l. admonendi. de jurejurand.* Eadem ratione, testes de novo reperti post conclusionem examinari possunt super novis capitulis, quos producens propter ignorantiam non potuit producere, aut aliis testes sint nobiles & legales, *Farin. d. quæst. 75. nu. 260. Et seqq.* Simili modo etiam confessio adversarii, post conclusionem admittitur, *Marant. d. part. 6. tit. de confess. num. 23. & recognitio sigillorum, Geil. lib. 1. obs. 107. nu. 14.*

12 VI. Admittitur probatio post conclusionem, quando ea est rescissa, vel revocata, *Farin. d. loc. num. 270. Menoch. d. quæst. 35. num. 19.* aut magna æquitas suadet, *Farin. d. loc. nu. 272.* vel subest periculum animæ, *Farin. ibid. num. 274.*

13 VII. Judex non impeditur, post conclusionem partibus ulteriore probationem injungere, easque interrogare & motu proprio conclusionem rescindere, *Geil. lib. 1. obs. 107. nu. 5. Farin. d. quæst. 75. nu. 266. Et seqq. Menoch. quæst. 35. nu. 15. l. 6. 22. lib. 1. arb. per l. ubi inq. de interrogat. injur.*

14 VIII. Quando conclusio facta est cum protesta- tione & clausula, si quid facti, &c. semper integrum litiganti erit, post eam probationes suas proferre, *Geil. lib. 1. obs. 107. nu. 9. Mysf. com. 3. obs. 17.*

15 IX. Quando post conclusionem adversarius parti probanti allegantive non contradicit cum præsens est, aut nihil opponit, *Menoch. d. quæst. 35. num. 12. Et seqq. Farinac. d. quæst. 75. num. 269.* & judex post conclusionem probationes recipit, *Menoch. d. loc. nu. 14. 15. Mysf. com. 6. obs. 56. nu. 10.*

16 X. Consilia & informationes juris, etiam post conclusionem producere licet, & judici etiam extrajudicialiter offerre, *Mysf. d. com. 6. obs. 56. num. 14. Geil. lib. 1. obs. 107. nu. 13. Menoch. d. quæst. 35. nu. 21. 22. Marant. part. 6. tit. de alleg. & disp. jur. Musil. in §. sequens. num. 11. 12. pract. crim. etiam ignorante parte adversa, Geil. d. lib. 1. obs. 107. nu. 13.*

Atque hæcenus de quæstionis audientia, prioræ cognitionis membro sequitur de examinatione quæstionis. *Vid. supra cap. 24. nu. 10. 11.*

17 Examinatio quæstionis, est alterum cognitionis membrum, quo judex singula proposita & probata, post conclusionem diligenter dispiciet & ponderat, atque ex iis jus, factum adcommodatum & conveniens, deducit & concludit, *l. 9. judic. l. 12. l. 13. Cod. de judic. l. 9. l. 10. Et seqq. de offic. præsid.*

18 In hac examinatione, nequid iudicem fugiat, solet adhibere adfessores, consiliarios & peritos Jctos quos habet, *l. 7. velus. Cod. de adfessor. Novell. 82. Menoch. cas. 253. lib. 2. arb. qui de jure ipsum instruant & informant, d. l. 7. d. Novell. 82. Cognitio hæc est iudicis, non adfessoris, l. 3. §. cognoscit. de offic. præf. vigil. l. 105. de reg. jur. quamvis quando adfessoribus judex jubere potest cognoscere, *Novell. 60. cap. 2. Donell. lib. 18. com. 6. 2. vid. sup. cap. 5.**

19 In hac examinatione judex cuncta rimari debet, &

de omnibus inquirere, *l. 9. judic. Cod. de judic. Deus. 6. 17. 4. c. 13. 13. 14. implicita explicare, l. 10. meminisse. de offic. proconsul. & prout res postulare videretur, l. negantur. C. de oblig. & ad. litem motam & conclusam per sententiam compendiosè dirimere, l. 2. de recept. arb. d. l. 17. v. 1. C. de judic. l. 9. l. 12. C. d. t. Job. c. 9. 32. 33.*

Forma & modus examinationis hujus, atque aded 20 referendi est, ut seposito omni affectu contrario, maxima deliberatione, *Ladilas. §. sciendum. de ad. edit. judex primò in actis dispiciat de personis iudicii, litigantibus scilicet, & de iudicis sui persona. Deinde perpendat actionem institutam ab actore. Tertio consideret & examinet exceptiones à reo oppositas. Quarto examinet processum observatum. Ultimo perpendat & dispiciat, quomodo secundum acta & probata iudicandum sit.*

I. In personis litigantibus examinabit, an illæ personam standi in iudicio habuerint, utrum procuratores sufficientibus mandatis comparuerint, utrum iudex ipse fundatam habeat jurisdictionem, *Vans. de nullis. process. Et sent. sub. ult. Et vrb. de nullis. ex defect. inhab. seu mandatis. Schwanem. lib. 1. cap. 66. Et lib. 2. cap. 25. process. camer. Pet. Donais. jur. camer. l. 260. §. 3.* In appellationum causis de formalibus & fundata jurisdictione iudicis ad quem, an ritè & rectè sit appellatum, intra tempus decennii à tempore latæ sententiæ, vel notitiæ, *Schwan. d. c. 25.*

II. Actionem institutam perpendit, & ut eam intelligat, facti speciem propositam ab actore planè, perspicuè & summarie sibi proponit, & statim subjungit ex narratis & libelli conclusione, seu petitione actionem institutam, *Schwanem. d. cap. 66. Geil. lib. 1. obs. 61. num. 13. 14. Mysf. respons. 7. num. 3. Et respons. 83. num. 1.* Hoc factò, dispiciet, utrum actor hanc actionem, cum omnibus suis requisitis substantialibus, probaverit, & quibus modis, atque an rectè & sufficienter probaverit, *Schwan. d. c. 66. Mysf. respons. 4. num. 8. Et respons. 10. num. 3. 4.*

III. Exceptiones rei propositas diligenter ponderabit, cum suis requisitis, an illæ sint probatæ satis, an actionem differant, vel elidant, vel perimant, & quomodo sint probatæ, & an per eas actio actoris sit elisa, vel perempta. Quamobrem hæc diligenter actoris & rei probationes, jurium allegationes, atque parium disputationes sunt examinandæ, & cujus causa melioribus probationibus nitatur, dispiciendum est, *Schwan. d. c. 66.* In causis appellationum verò, quid sit allatum & probatum ultra ea, quæ in priorè instantia sunt deducta, & an sint prægnantia ad reformandam priorè sententiam. Decisa verò in actis incidentia, silentio prætereunda: exceptiones iniquitatis & nullitatis singularitè ponderandæ, *Schwan. lib. 2. cap. 25.*

IV. In processu examinabit, an ille debito, vel inverso ordine servatus sit, an substantialia ipsius requisita observata fuerint, *Vans. tit. de null. ex defect. process. Mysf. respons. 2. Et 8. Schwan. d. cap. 66. Et d. c. 25.*

V. Denique dispiciet, quomodo & quid secundum 25

- juris dispositionem, *l. rem. 14. a. u. h. bodie. Cod. de judic. l. ult. C. ad L. Jul. repet. Deur. cap. 17. 2. Chron. 6. 19. Exod. cap. 18. 21. in princ. Instit. de offic. judic. l. 4. de dam. infect. atque secundum acta & probata sit judicandum, l. illicitas. §. veritas. ubi Dd. de offic. praesid. Lancellot. tit. 26 de sentent. num. 27. & seqq.*
- 26 Nam iudex in iudicando utitur potestate & persona publica. Ideoque in iudicando sequi debet publicam scientiam & legem iudicandi praescribentem modum, secundum acta & probata, non scientiam privatam, *d. l. illicitas. §. veritas. de offic. praesid.* Nam quod iudex privatum scit, non scit tanquam iudex, sed tanquam privatus. Sed ut privatus iudicare non potest, *cap. 3. 4. 7. l. privatorum. C. de iurisdic. om. judic.* Neque testis simul & iudex esse potest. At secundum conscientiam iudicans, iudicat secundum proprium testimonium, tanquam unius testis. Cum tamen in ore duorum, vel trium, omne verbum consistere debeat. Potest quoque conscientia male informatam errare: Iudex vero promissit secundum acta & probata iudicare: *in princ. Instit. de offic. judic. l. 40. de judic. l. 2. Cod. de pedan. judic. l. 2. Decianus criminal. lib. 2. cap. 14. dissentiunt Dd. in d. l. 6. illicitas. Hotoman. quaest. illust. 27. Felin. in cap. pastoralis. §. quia vero. de offic. delegat.* Quod si tamen actus & probatis, conscientia iudicis reclamet, quam ille offendere nolit, non erit cogendus iudicare, *Roman. cap. 14.* Ut tamen hoc in casu, iustitia non differatur, & ille negligentiae, aut iustitiae protractae accusati possit, ad superiorem magistratum scribere eique significare debet, quare non voluerit, vel potuerit iudicare, *l. pen. Cod. de pass. l. si major. Cod. de legit. hered. l. Divus. de fals. l. solent. de offic. proconsul. l. humanum. Cod. de legib.* Decianus putat exemplo Pilati, teneri iudicem coram populo protestari & alii iudicium permittere, *Matt. cap. 27. Johan. cap. 18. cap. 19.* quamvis postea Pilatus contra conscientiam iudicaverit. Supremus magistratus, alium superiorem non agnoscens, recte secundum propriam conscientiam & privatam scientiam, iudicare poterit. *Hotoman. quaest. illust. 27. Decian. lib. 2. cap. 14. crim. num. 19.* Ratio est, quia hic non habet praescriptos limites secundum quos iudicare debeat, sed propriam jurisdictionem & veritatem sequi potest, sine metu revocandae sententiae.
- 34 De ceteris, quae circa rationes dubitandi & decidendi incidunt, certa regula & methodus tradi non potest. Unde prudentiae & diligentiae referentis committuntur.
- 6 *Declaratio juris, cum condemnatione, vel absolutione.*
7 *Requisita condemnationis quatuor.*
8 *Tempus ferenda sententia iustum quod.*
9 *Quantum in procuratorem licet ferro eam.*
10 *Dies iudicium.*
11 *Instantia tempus.*
12 *Instantia abbreviatio, non prolongatio concessa.*
13 *Qua causa prius expedienda.*
14 *Solemnis condemnatio, vel absolutio quomodo facienda.*
15 *Puer, clarè, in loco solito, tempore congruo.*
16 *In scriptis sententia ferenda, & publicè.*
17 *Certa & clara sententia quando dicitur.*
18 *Substantialia processus exprimenda.*
19 *Secundum probata pronunciantia.*
20 *Ob consumaciam lata, continebis illius mentionem.*
21 *Sententia conformis debet esse libello.*
22 *Certa esse debet sententia.*
23 *Conditio suspensio non debet.*
24 *Nomen iudicium in ea exprimendum est.*
25 *Judices plures, quomodo sententiam ferunt.*
26 *An iudex datus ad cognoscendum, consentur datus etiam ad definiendum.*
27 *Datus ad condemnandum, consentur quoque, datus ad absolvendum.*
28 *Sententiam latam, an mutare, corrigere iudex possit.*
29 *Sententia inter alios dicta, aliis non prejudicat.*
30 *Sententia de una re dicta, ad alias trahi non debet.*
31 *Sententia plura capitula continere potest.*
32 *Sententia continens errorem juris, vel notoriam nullitatem, non valet.*
33 *Litis expensa & earum species quae.*
34 *Debentur victori à victo, & quantum.*
35 *An victus iustam litigandi causam habuerit.*
36 *In criminalibus succumbens, de expensis quando tenetur.*
37 *Quando accusator in expensas condemnandus.*
38 *In causa appellationis, qui in expensas condemnandus.*
39 *Expensa retardati processus ex qua causa debeantur.*
40 *Taxatio & moderatio expensarum, quomodo fiat.*
41 *Compensatio expensarum.*

Cap. 47. De sententia.

- 1 *Judicium quid.*
- 2 *Membra sententiae.*
- 3 *Factum controversum.*
- 4 *Res litigiosa.*
- 5 *Persona litigantes quae.*

Diximus hucusque de cognitione quaestionis, parte prima processus principalis: sequitur de iudicio, altero illius membro. *Vid. sup. c. 24. nu. 9.*

Judicium hic nobis est, quod de quaestione cognita & examinata, in condemnanda vel absolvenda altera parte, à iudice statuitur. Vocatur sententia, quae est litis, seu quaestionis cognitae & conclusae, per absolutionem, vel condemnationem alterutrius litigantis, à iudice legitime facta decisio, *l. 1. l. 59. de re jud. Deur. cap. 25. 1. 2. 3. cap. 17. 19. 21. 22. cap. 1. 12. 16.*

Exod.

- Exod. c. 18. 13. & seqq. 2. Chron. c. 19. s. 6. & seqq.* Vocatur litis decisio, *Marans. sit. de sentent. num. 51. & seqq. part. 6.*
- 2 Membra sententiae sunt duo: brevis facti controversi repetitio, & juris ex eo resultantis declaratio. *Deus. c. 17. 20. & seqq. & c. 25. per tot.*
- 3 Factum controversum, seu quaestio facti, constat re, seu causa litigiosa & personis litigantibus, *us sup. lib. 1. d. 1. cum cap. 1. & seqq.*
- 4 Res litigiosa est causa in iudicium deducta, de qua juris declaratio petitur, *l. 8. f. sciti. §. 4. ff. servit. vind. l. 6. de rei vind. l. 15. de re jud. Deus. cap. 25. 1. 2. 3. cap. 17. 13. Exod. c. 18. 13. & seqq. 2. Chron. c. 19.*
- 5 Personae litigantes sunt actor & reus, quorum nomina sententiae sunt inserenda, ut sciatur, uter absolutus, vel condemnatus sit, an vivus, vel mortuus, an habilis ad litigandum, vel minus, *l. 59. in sententia. §. fin. de re jud. l. pen. qua sent. sine appell. rescind. Mynsing. cens. 2. observ. 85. & cens. 4. observ. 57. Menoch. cas. 285. lib. 2. arbitrar.*
- 6 Declaratio juris ex facto controverso orti, est ejusdem, quod ex actis apparet, alteratrum litigantium habuisse, confirmationem pro condemnationem, vel absolutionem iudicis, vel verbis aequipollentibus publicè facta, *l. praes. l. cum iudex. C. de sentent. l. 1. l. 5. §. 1. l. 59. de re judic. Proverb. c. 17. 15. Pans. de nullis. ex defect. process. num. 90. & seqq. de quo jure lib. 1. & 2. sup. diximus. Ad quam sententiae publicationem iudex etiam cogi potest, *l. 7. 4. de qua re. de judic.**
- 7 Legitima condemnatio, vel absolutio constat quatuor requisitis: 1. ut sit facta iusto tempore. 2. solemniter. 3. pura, certa & clara. 4. secundum juris dispositionem *Lancellos. sit. de sentent. num. 59. & seqq. Marans. sit. de sentent. num. 47. & seqq.*
- 8 Tempore iusto fit, quando post causae cognitionem & deliberationem, promulgatur in praesentia partium litigantium, *l. 47. de unoquoq. de re judic. l. 4. l. 7. C. quom & quand. judic. Menoch. lib. 1. arbit. quest. 66. citatarum ad audiendam sententiam, Geil. lib. 1. observ. 109. Mynsing. cens. 4. observ. 57. vel ex contumacia absentium, l. contumacia 53. de re judic. Novell. 82. ex causa nulla iusta, l. 60. quassum. de re judic. Gabriel. lib. 3. tit. 2. de sentent. quamvis aliquando sententiam *propositis* ferre concessum sit. *Cujac. in parvatis. C. quomod. & quand. jud. quod hodie licet, quando ex actis apparet, absentem bonam causam habere. l. properandum. §. fin. autem. C. de judic. l. cum furiosus. 39. de judic. Duaron. in l. 9. de re jud. Clar. quest. 31. num. pen. §. fin. praes.**
- 9 In procuratorem habentem mandatum ad audiendum sententiam, licet ferre eandem, *l. 1. C. de sent. & interlocut. omnium judic. imò, aliquando tam in procuratorem, quam in principalem, in criminibus, in quibus admittitur procurator, Clarus quest. 32. §. fin. num. ult. praes. l. ult. C. de injur. Wurmsjer. lib. 1. tit. 28. obs. 7. & tit. 23. obs. 2. De Camerali praxi vide Geil. lib. 1. observ. 111. Myns. cens. 6. observ. 11.*
- Deinde iusto tempore fit, quando dies est iudicis **I O** & congruus instantiae durantis, non finitae, *l. fin. C. de feriis. l. properandum. C. de judic. l. sub. C. ut intra certa tempor. Juridicus dies dicitur, quo jus dicitur, d. l. ult. C. de fer. Congruus, quo citatio ad audiendum sententiam, est facta ad horam praefinitam diei, non noctis, *vid. Menoch. lib. 1. arb. quest. 62. Marans. d. loc. non ex abrupto & festinanter, Menoch. lib. 1. arb. quest. 42. Alciat. rog. 3. praes. 9. num. 8.**
- Instantiae tempus, in causis criminalibus, finitur **I I** intra biennium, à die litis contestationis, *l. sub. C. ut intra certi temp. ubi Cujac. & lib. 1. observ. cap. 8. Mynsing. cens. 3. observ. 44. per d. l. properandum. C. de judic. & Novell. 49. 50. In civilibus intra triennium, d. l. properandum. ubi Dd. Cujac. lib. 9. observ. 22. Mynsing. d. loc. & observ. 50. Sed haec instantiae tempora, hodie in Camera Imperiali non observantur, ubi instantia nunquam perit, *Geil. lib. 1. observ. 141. num. 6. 7. Mynsing. cens. 2. observ. 48. & cens. 3. observ. 44. in fine.* licet causa, in qua coram inferiori iudice haec tempora observata non sunt, pro defecta habeatur, *Mynsing. cens. 6. observ. 12. in fin. Vid. Cujac. lib. 18. observ. c. 36. ob quam causam, de non labendis fatalibus saepe protestatio facienda, Geil. lib. 2. observ. 141. num. 8. 9. In causis arbitrariis, instantiae observatio nulla est coram arbitratore, *Menoch. lib. 1. arb. quest. 22. Mynsing. cens. 3. observ. 44. in fine. Jafson. Zas. & Donell. in l. si quis arbitrum. de verb. obligat. secus in delegato, Mynsing. d. cens. 3. observ. 44. nec in fiscalibus, vel ecclesiae causis, & ubi impedimentum ab adversario, vel iudice creatur, aut alia iusta causa est, fatalia haec currunt, *Marans. part. 6. num. 14. 15. & sequentibus. sit. de sentent. Clarus quest. 51. num. 9. & quest. 45. §. fin. & quest. 57. num. 4. 5. In criminalibus, perempta instantia, iudex processum exsequi potest, *Clarus quest. 45. §. fin. An moriente litigante, lite pendente, instantia pereat, vid. Mynsing. cens. 3. obs. 45.*****
- Instantiae abbreviatio per statutum, vel rescriptum **I 2** facta, valet, sicuti & consensu partium, *Mynsing. cens. 3. observ. 46. & seqq. licet prorogatio instantiae à partibus fieri non possit, Mynsing. d. cens. 3. observ. 48. & cens. 2. observ. 68. Menoch. lib. 1. arb. quest. 21. Geil. lib. 1. observ. 141. num. 5.*
- Porro in multitudine causarum, primùm **I 3** diendae sunt causae privilegiae, fractae pacis, spoliis, executionis declaratae, alimentorum, personarum miserabilium, pupillorum, pauperum, viduarum, captivorum, in quibus periculum in mora, causae fiscales & similes, *sic. C. quando Imp. inter pupill. & vid. l. iudices. C. de Episcop. & cleric. Jacob. cap. 1. in fin. Lewis. cap. 19. 16. Deus. cap. 1. 17. cap. 16. 19. Geil. lib. 1. observ. 1. Jerem. cap. 5. 28. cap. 7. 6. Ezach. cap. 7. 10. Causae Austregarum, in politia Germanorum, finiuntur intra semestre à tempore incepti iudicii suppuitandum, *Pet. Frid. lib. 2. de process. cap. 19. Ordin. Cam. part. 2. tit. 4.**

4 Solemnis condemnatio, vel absolutio est, quæ sit secundum ordinationem juris, legitime, 1. pure & clare. 2. loco & tempore solitis & tutis. 3. In scriptis & lingua usitata. 4. publicè, à iudice sedente pro tribunali. 5. publicationem iudice recitante, partibus presentibus.

15 Pure fit, quando statim, sine suspensione, controversia deciditur, *l. non quemadmodum de iudic. Vans. de nullis ex defect. process. num. 91. & seqq.* Clare verò, quando indubitatò, sine ambiguitate, vel obscuritate, *Vans. d. loc. num. 101. per §. curare. ubi Dd. Inst. de ad. lit. C. de sententis. qua sine cert. quant. & sine errore aperto, l. 2. C. quand. provoc. non est necess. Vans. d. loco. nu. 122. & seqq. vid. Brisson. lib. 2. c. 2. sect. 2.*

2. In loco solito & tuto publicanda est sententia, *l. cum sententiam. 6. C. de sent. & interlocut. om. iud. l. 5. C. quomod. & quand. iud. Marant. pars. 6. tit. de sent. num. 70. & seqq. 1. Reg. c. 3. nisi partes in alium locum conferrent, vel iudex arbitet esset, Menoch. lib. 1. quest. 64. aut appellacionis, vel solitus locus, non tutus, aut causa esset jurisdictionis voluntarie, Menoch. d. loc. Marant. d. loc. num. 21. 80.*

Tempus congruum est diurnum, non nocturnum. *Vans. de nullis ex defect. process. num. 30. per l. si ut proponis. C. quom. & quand. iud. l. pen. de iust. & iur. vel ferrius destinatum, l. 4. C. quom. & quand. iud. l. 2. l. 3. l. 7. C. de fer.*

16 3. In scriptis & ex scripto recitanda est sententia, linguâ vulgari & usitata, verbis primam personam notantibus, *Marant. d. loc. num. 47. 48. 49. per l. 2. l. 3. C. de sent. ex pericul. recitand. ubi Cujac. in paras. Vid. Vans. de nullis ex defect. process. num. 72. 76. nisi iudex arbitrator esset, Menoch. lib. 1. quest. 60. ausb. nisi braviores. C. de sentent. & peric. & alia lingua insuper usitata, l. 48. ubi Donell. l. 59. de re iud. verbis intellectis quibusvis, d. text.*

4. Publicè pronuntianda à iudice sedente pro tribunali, non stante, *l. si à procedentis. C. de dilat. 2. §. dies. quis ord. in bon. possess. Novell. de iudicib. §. sedebunt. Marant. pars. 6. num. 55. tit. de sent. Menoch. lib. 2. arb. quest. 61. ipsoque sententiam recitante, nisi sit persona illustis, quæ sententiam lectionem alii demandare potest, Marant. d. loc. num. 48. 49. Vans. d. loc. num. 3. coram notario & officialibus consuetis & ordinariis, Vans. d. loc. num. 81. per l. cum sententiam. C. de sententis.*

17 Certa & clara condemnatio, vel absolutio dicitur, quæ vel per se talis est, vel per relationem ad acta, quæ certæ sunt, *l. 2. C. de sentent. qua sine cert. quant. l. in summa. de re iud. Marant. tit. de sent. num. 15. 16. 17. 28. Vansius d. loc. num. 103. 104. quæ relatio fit, 1. ad substantialia processus observari. 2. specialiter ad acta & probata. 3. specialiter contumacia mentionem facit, si ex ea lata est. 4. conformis est libello, pura & clara, nec suspensa conditione aliqua, aut generalis, obscura, vel ambigua.*

18 Substantialia processus observati, exprimi debent in

sententia; puta litem contestatio, probatio, exceptiones, juramentum calumnie, *Gabriel. tit. de sent. conclus. 2. lib. 2. Vid. Brisson. lib. 2. c. 2. sect. 2.* licet etiam per se, nullâ relatione factâ, lata valeat, *Marant. d. loc.*

Secundùm probata, non secundùm conscientiam ¹⁹ pronuntianda. *Vans. d. loc. num. 96. 97.* non aliter, quàm legibus est proditum, *in primis. Instis. de offic. iudic. l. 2. C. quand. provocat.* ex certa scientia, non ex errore aperto juris, vel facti. *Vans. de nullis ex defect. process. num. 122. & seqq. l. 2. C. quand. provocat. non est.* an ex præsumptionibus, vid. *Menoch. lib. 1. præf. 94. & 95.* an ex consilio in arte periti, vel sapientis, vid. *Tossanus. decis. 25. vid. supra cap. præced. num. 26. & seqq.* quamvis lata sine probationibus, non dicatur nulla, *l. pen. de ausb. tutor. vid. sup. cap. præced. in fin. Hotoman. quest. illustr. 27. Cujac. lib. 12. obs. c. 19. Glar. quest. 66. §. fin. Mysf. cont. 4. obs. 81. Geil. lib. 1. obs. 66. num. 1. Luc. c. 23. 14. 15. & seqq. Matth. c. 27. 18. 19. 22. & seqq. Exod. c. 23. 2. Prov. c. 24. 24.* nisi iudex partis probationem oblatam non admisisset, vel causa esset criminalis, *Gabriel. tit. de sentent. conclus. p. lib. 2.*

Quòd si ex causa contumaciæ lata est sententia, ²⁰ tum illa exprimenda est, *Gabriel. d. loc. conclus. 9. num. 7. & seqq.* quando autem ex contumacia in maleficiis condemnatus, postea in manus iudicis veniat, denuò condemnati debeat, *vid. Clarum quest. 93. num. 2. §. final. Gabriel. lib. 2. tit. de sentent. conclus. 3.* aliàs sententia ratio non est reddenda, *vid. Menoch. lib. 1. quest. 36. arb. iud. Clar. quest. 96. num. 3. 4. §. fin.*

Sententia libello conformis esse debet in re, causa ²¹ & actione, *l. 1. C. de appellat. ut saltem tacitè & accessorie contingat id, quod petitur, Luc fundus. com. divid. Mysf. in §. curare. num. 8. Inst. de ad. Vans. de null. ex defect. process. n. 96. & seqq.* exceptis iis, in quibus, solâ facti veritate inspectâ, proceditur, ut in arbitris & principe, *Vans. d. loco. num. 97.* Unde sequitur, eam certam ²² esse debere, *Marant. tit. de sentent. nu. 61. & seqq. Mysf. lasè in §. curare. Inst. de action. vid. Menoch. lib. 2. arb. quest. 91. nisi, quando libellus est generalis, vel res incerta, suâ naturâ, Jafon. & Mysf. in d. §. curare. l. 1. l. 2. 3. C. de sentent. qua sine cert. quant. l. 59. de re iud. Vel se referat ad aliquid, ex quo certitudo colligi potest, Mysf. in d. §. curare. num. 8. Geil. lib. 1. obs. 68. num. 4. 5. per l. non possumus. si pars heredit. l. 2. C. de sent. qua sine cert. quant. aur incertitudo proveniat ex facto adversarii, Zaf. in l. ait prator. §. 2. de re iud. Mysf. in d. §. curare. l. 3. C. de sent. qua sine certa quant. Vel circa qualitates, tempora, modos & loca incertitudo esset, Mysf. in d. §. curare. num. 14. & seqq. Geil. d. lib. 1. obs. 68.*

Conditione verâ futurâ, suspendi sententia non potest, uti in electione alternativa, vel si debeat quid in ²³ genere, nec dum facta sit declaratio per debitorem, vel sit penes eum solvere rem, vel interesse, vel dubiteretur, aut res extet, *Mysf. in d. §. curare. Instis. de action. Zafius in l. à Drvo Pio. §. in venditione. de re iud. Cachovan. decis. 45. & 46.* Lata tamen sub conditione, non potest dici ipso iure nulla, *Gabriel. lib. 2. tit. de sentent. conclus.*

- conclus. 7. suo modo ferri potest, d. conclus. 1. num. 7. & seqq. Vant. d. loc. num. 127. de qua re vid. latius Gabriel. d. loc. nu. 3. Vant. d. loc. nu. 105. Et seqq.*
- 24 Nomen iudicis ideo in sententia exprimendum, ut sciri possit, an ordinarius, vel extraordinarius, competens, vel incompetens sit, *tit. Cod. si à non compet. iudic. Marant. d. part. 6. tit. de sent. num. 33. Et seqq. 100. 101. 102.*
- 25 Quando pluribus iudicibus, ut universis & pluribus potestas cognoscendi & iudicandi competit, tum alius sine alio sententiam ferre non potest, & si inter se in pronuntiando dissentiant, maior pars minorem vincit, *Menoch. lib. 2. pref. 18. num. 37. Et seqq. Vant. de nullis. ex defect. iurisd. num. 182. Et seqq. Wurmbf. lib. 1. obs. 13. tit. 1. per l. si uni. l. 28. de re iud. Marant. part. 4. dist. 16. Esti quidam in summa minori, quidam in majori condemnant, sententia in minori valet, l. 38. inter. de re iud. Lin eo quod. de reg. jur. l. 38. de arbit. Quod si pares numero, in pronuntiando sint discordes, & sunt omnes ordinarii, tum sententia eorum valet, quæ propter causam, vel reum est favorabilis, Wurmbf. d. loc. observ. 3. vel in pendentu erit, l. 38. inter. l. 28. de re iud. Sin verò arbitri, pares numero, discordes sunt, tum neutra sententia valet, sed eo in casu, tertium aliquem assumere possunt, ut iudicia & sententiæ reddantur impares, l. 17. §. 2. 6. 7. l. seq. l. 32. §. 13. de recept. arbit. Wurmbf. d. loc. quid si unus moriatur? Vido Menoch. lib. 1. arb. quæst. 68.*
- 26 An autem datus iudex ad cognoscendum, etiam censetur datus ad definiendum, distinguo inter eum, cui causæ cognitio ab homine & cui a lege data est. Nam hic etiam definire potest, ille verò non item, *Menoch. lib. 1. arb. quæst. 37. num. 13. Et seqq. Mysf. cons. 4. obs. 93. licet & hic quandoque ad definiendum datus censetur ex forma mandatæ cognitionis: uti, Committit tibi a sum vertentem inter Gajum & Sempronium, item in delegato principis, vel ad universitatem causarum, Menoch. d. quæst. 37. num. 30. Et seqq.*
- 27 Iudex, cui potestas data est ad condemnandum, censetur etiam habere potestatem ad absolvendum, l. 3. de re iud. l. nemo qui. de reg. jur. nisi ratio condemnationis & abolitionis sit diversa, vel nudum exercitium & facti ministerium esset mandatatum, vel in diversa jurisdictionis specie versetur. vel rei qualitas & natura mutata esset, *Menoch. lib. 1. arb. quæst. 43. Contra, qui condemnare non potest, nec quoque absolvere, Menoch. d. loc.*
- 28 Porò sententiam definitivam latam, neque ordinarius, neque delegatus revocare, rescindere, corrigere, aut mutare potest, etiam si perperam iudicavit, l. 55. iudex. 62. de re iud. l. 59. §. ult. d. 1. l. 6. C. quom. & quand. iud. Ga. vel. tit. de reg. jur. conclus. 3. lib. 6. Lancollot. tit. de sentent. qui limitat. Latam ipso jure nullam, licet mut re, *Menoch. lib. 1. arb. quæst. 67. Vant. de nullis. coram qu. null. prop. num. 9. per auct. qua supplicatio. C. si cons. iur. ve nulli. public. & quamvis obcuram declarare, dicit. quæst. 67. num. 6. 7. Et cas. 25. lib. 2. Mysf. cons. 5.*
- obs. 92. Delegatus iudex, quamprimum iudicavit, sive rectè, sive iniquè, sive nulliter, functus est officio suo, nec iterum iudicare potest, Menoch. d. quæst. 67. nu. 26. per l. quid tamen. de recept. arb. imò neque declarare sententiam suam, Menoch. d. quæst. 67. num. 31. exceptis quibusdam casibus, de quibus Menoch. Et Vant. d. loc. Planè in extrajudicialibus quilibet iudex sententiam suam mutare, corrigere & retractare potest, l. quod iussit. 14. ubi Donsell. de re iud. l. 19. qualem. §. ult. de recept. arb. l. 9. Cod. de sent. Et interlocut. omn. Marant. part. 6. tit. de sentent. num. 21. & quamvis interlocutoriam, Marant. d. loc. tit. C. sent. rescind. non pos. Aliquando sententia lata rescinditur propter instrumenta de novo reperta, Menoch. lib. 1. pref. 95. Et seqq. Et lib. 1. arb. quæst. 42. uti & ea quæ ex præsumptionibus est lata, retractari potest, Menoch. d. loc.*
- 29 Iudicaria inter alios dicta, aliis nec nocere, nec præiudicare potest, l. sepè. 63. de re iud. tit. C. quibus res iud. non noc. tit. Cod. res inter al. act. exceptis popularibus actionibus iudicio publico, & aliis casibus, l. 3. de popul. act. l. 4. de collus. deteg. vid. sup. cap. 20. Et 27.
- 30 Sententia de una re dicta, ad alias res, in prius iudicium non deductas, trahi non debet, l. 27. l. 23. l. 14. de except. rei iud. neque ab uno iudice diverso, coram alio parit exceptionem, *Clarus quæst. 57. §. fin. Covarr. quæst. præf. c. 34.*
- 31 Sententia, licet naturâ suâ individua sit, l. in hoc iudicio. sum. hercif. quandoque tamen diversa capitula continere potest, atque partim valere, partim non valere, *tit. Cod. si plur. una sentent. l. quodam mulier. sum. hercif. Geil. lib. 1. obs. 110. Costal. in l. 44. de iudic. Quod fit, quando ex postfacto sententia dividitur & pro parte valet & pro parte reformatur & corrigitur, vel quando continet diversa capitula, vel plures, in unam summam condemnantur, Geil. d. lib. 1. obs. 120. Vant. de null. ex defect. process. nu. 99. Et seqq. Pet. Frider. lib. 3. de concin. caus. cap. 15. nu. 15.*
- 32 Sententia in se continens expressum errorem juris, vel facti, ipso jure nulla est, *Gabriel. lib. 2. tit. de sent. conclus. 7. ubi limit. & ampl. uti & quæ notoriam nullitatem continet, d. loco. conclus. 10. Gabriel, vel, quæ lata est, sine probationibus auditis, ad quas pars adversa se obtulit, Gabriel. d. loco. conclus. 9. aut, quæ non visis, vel levis actis, d. conclus. 9. quæ vel sententia nulla est, non potest partium consensu ratificari, ut valet, Gabriel. lib. 2. tit. de sent. conclus. 2. An ritè & justè præsumatur lata, vid. Gabriel. d. loc. conclus. 4. §. 6.*
- De expensis litis nunc est videndum, quatenus in sententia exprimuntur.
- Ejusmodi expensæ sunt sumptus, quos litigatores 33 in processu & juris persequutione faciunt, l. 13. pro. orandum. §. 2. 6. l. 15. Cod. de iudic. §. hac autem. Insti. de part. tem. litig. non damnium. l. ubi. Cod. quand. pro. non est necess. vid. Bocar. disputas. 10. claj. 3. Geil. lib. 1. observ. 151.
- Expensæ voluntariæ, non sunt refundendæ, *Geil. d. loc. necessariæ, post iudicis taxationem, sunt restituendæ.*

de, *Mynsing. cons. 2. observ. 22.* quæ sunt litis, vel retardati processus.

Litis expensæ sunt, quæ in personas, procuratores, advocatos, apparitores, nuncios, notarios, tabelliones, iudicem, vel testes erogantur ob operam & ministerium eorumdem, quo usus est litigans, *tit. C. de spiritul. tit. C. de fruct. & lit. impens. vid. Specul. tit. de expens. Geil. lib. 1. observ. 151. Cujac. lib. 12. obs. cap. 1.* vel denique quos litigator in seipsum fecit, *Geil. d. loc. num. 5. l. 79. de judic.*

34 Debetur hæc expensæ victori à victo, qui causam litigandi justam non habuit *d. l. 13. proponendum. §. fin autem. d. §. hac autem. Institus. de poen. tem. litigant. Covarr. pract. quest. cap. 27.* latè in tantum, quantum iudex arbitratus fuerit taxatione & moderatione sua, *Marans. part. 6. de expens. num. 16. & seqq. Cujac. lib. 2. observat. 12.* de qua taxata quantitate expensarum, victor postea jurat, *l. 15. aush. post jurandum. Cod. de judic. Novell. 82. c. 10.*

35 An victus justam litigandi causam habuerit, arbitrio iudicis relinquitur, qui id ex eo, quod opinionem alicujus Juri pro se habuerit, vel diversitatem sententiarum, vel quod semiplenè probavit, vel ex aliis conjecturis æstimabit, *Menoch. lib. 2. arb. cas. 177. Covarr. d. c. 27. pract. quest. Afm. in prax. jud. §. 32. c. 2. limit. 5.*

36 In causis criminalibus, quando succumbens ad expensarum restitutionem obligetur, alibi. *Vide Clarum quest. 62. lib. 5. §. fin. Custodes carceris, de consuetudine carceratos, non prius expensis refusus, non emittunt, Clarus d. quest. 62.* Accusator, quando de illius præsumpta calumnia agitur, raro, vel nunquam in expensas condemnatur, sed pro arbitrio iudicis punitur; at si de vera illius calumnia constat, rectè in expensas condemnatur. *Vide Clarum d. quest. 62. Covarr. d. c. 27. pract. quest. Geil. lib. 1. observat. 152.* In processu inquisitionis, vel denunciationis, expensæ debentur victori, *Geil. d. loc.*

37 tunc, *Clarus d. quest. 62.* Accusator, quando de illius præsumpta calumnia agitur, raro, vel nunquam in expensas condemnatur, sed pro arbitrio iudicis punitur; at si de vera illius calumnia constat, rectè in expensas condemnatur. *Vide Clarum d. quest. 62. Covarr. d. c. 27. pract. quest. Geil. lib. 1. observat. 152.* In processu inquisitionis, vel denunciationis, expensæ debentur victori, *Geil. d. loc.*

38 Imò in causa appellationis, appellantem victum in prima instantia in expensas denuò aliquando condemnari posse, constat. *Geil. lib. 1. obs. 144. num. 1.* Appellatus, in causa appellationis, raro in expensas condemnatur, quando succumbit, *Geil. lib. 1. obs. 152. Mynsing. cons. 6. observ. 91.* Pauperi, quando expensæ suppeditentur, & à quo, vide apud *Geil. lib. 1. obs. 43. & Mynsing. cons. 6. obs. 21.*

39 Expensæ retardati processus sunt, quæ debentur ratione contumaciæ, temerariæ citationis, dilationis iniquæ, quæ etiam in qualibet litis parte parte refundenda, *l. 4. l. poen. Cod. de fruct. & lit. impens. l. 79. de judic. Mynsing. cons. 1. obs. 23. Geil. lib. 1. obs. 151. num. 15. Covarr. pract. quest. c. 27.*

40 Taxatio & moderatio expensarum à iudice fit ex bono & æquo, litigantium utroque audito, ubi iudex examinat, an probabiles illæ fuerint, an justum modum exceßerit expendens, an meritò tantum dare & erogare debuerit, *Geil. lib. 1. observ. 152. Marans. tit. de expens. part. 6. Sichelard in d. l. 13. proponendum. §. si ve*

autem. Cod. de judic. & deinde, interloquendo jubet expensas ita taxatas, victorem suo juramento probare, daß er darüber / und nicht darunter / gerichtskosten aufgeben und erlitten habe. Postremò præstito hoc juramento, taxatam & juramento probatam summam victori victum debere solvere declarat. *Novell. 82. cap. 10. Geil. lib. 1. obs. 151. num. 2. 11. Menoch. lib. 2. arb. cas. 208. num. 3. 4. 5. 6. Ferrar. in forma libelli action. realis. verb. & expensis. num. 10. per l. proponendum. §. et si quidem. §. fin autem ubi Jason. C. de judic. Afm. in prax. jud. §. 32.* Quòd si modica sit taxatio, infra 20. florenos absque juramento taxantur à iudice, & adjudicantur, *Geil. d. loc. num. 12.* Deducuntur hæc sumptus, quos victor domi expendisset, *Geil. lib. 1. observ. d. Menoch. cas. 154. Afm. in prax. jud. §. 32. cap. 3. num. 7. & seqq.* De salario ejus, qui in propria causa advocatus fuit, vid. disting. *Geil. d. loco.* In expensarum compensatione, iudex causam, ex qua fiat, saltè in genere exprimere debet, *Geil. lib. 1. observat. 151. num. 23. 24. Novell. 82. cap. 10.*

Hujus loci sunt tit. C. de sent. & interloc. om. judic. tit. D. de judic. tit. C. de sent. ex pericul. recit. tit. C. quom. & quand. jud. tit. C. de fruct. & litis expens. Novell. 82.

Cap. 48. De executione.

- 1 Executio quid.
- 2 Qua in hæc consideranda.
- 3 Liquidum debitum quod dicatur.
- 4 Res judicata quid.
- 5 Sententia suspenditur per appellationem.
- 6 A lege quando suspenditur.
- 7 Quando executio inhibetur jure.
- 8 Ob dilucidationem majorem, quando inhibetur.
- 9 Ob favorem causa, quando executio inhibetur.
- 10 Quando à lege sententia cassatur.
- 11 Factum, quod vim rei judicatae habet.
- 12 Confessio hominis, vim rei judicatae obtinet.
- 13 Species hujus confessionis.
- 14 Recognitio instrumenti facta à iudice.
- 15 Recognitio à debitore facta, parit executionem.
- 16 Nuda testium assertio, non habet paratam executionem.
- 17 Notories causa paratam executionem habet.
- 18 Negotii jus apertum, quod nullo jure improbari, vel justificari potest, non egens latiori discussione.
- 19 Quando parte presente & invita, quid fieri potest.
- 20 Metus & timor scandalis, tumultus.
- 21 Gravamen & damnum irreparabile securum ob omissionem.
- 22 Causa utilitatis publicæ conservanda.
- 23 Quando periculum est in mora.
- 24 Pacto data facultas possidendi propriâ auctoritate.
- 25 Pacta parata executionis quantum.
- 26 Trium conformium sententiarum evidentia.

- 27 *Certitudo debiti unde.*
 28 *Designatio personarum & quantitatis, seu rei debita.*
 29 *Certitudo rei, temporis & loci unde.*
 30 *De causa debiti, seu titulo constare debet.*
 31 *Victor instas pro executione.*
 32 *Invocatio iudicis alterius, quando necessaria, & quomodo fiat.*
 33 *Quis iudex exequatur sententiam.*
 34 *An etiam iudex appellationis & arbitrar, aut delegatus.*
 35 *Requisitus & invocatus iudex, quando exsequitur alterius sententiam.*
 36 *An mandatum habens jurisdictionem, possit cognoscere de exceptionibus contra executionem oppositis.*
 37 *Nudum ministerium exsequendi habens, non cognoscit de causa.*
 38 *In causa appellationis quis exequatur.*
 39 *Executio fit adversus condemnatum.*
 40 *Tempus executionis & quotuplex.*
 41 *In actionibus realibus post decendum fit executio.*
 42 *In actionibus personalibus post lapsum 4. mensium.*
 43 *In criminalibus post 30. dies à lata sententia.*
 44 *Limitatio prioris axiomatis.*
 45 *Iudex an possit tempus hoc coarctare, vel prorogare.*
 46 *Impedimenta executioni obiecta iusta qua.*
 47 *Exceptiones executionem retardantes.*
 48 *Forma executionis.*
 49 *Qua forma executionis in realibus actionibus locum habeat.*
 50 *Qua in executione causa fiscalis.*
 51 *In petitorio & possessorio simul.*
 52 *In merè personalibus, quomodo instituienda.*
 53 *Ordo & forma exequendi qua hęc observanda.*
 54 *Pignora capta, quomodo distrabenda, vel addicenda sine.*
 55 *Subhastatio quando licita.*
 56 *Iudex ante distractionem si informat de rei estimatione.*
 57 *Executio contra inopem quomodo facienda.*
 58 *Executio in criminalibus quomodo fiat.*
 59 *Clerici degradatio.*
 60 *Dammatorum cadavera sepelienda.*
 61 *Apud Romanos aliud jus.*
 62 *Apud Judaeos quale jus.*

Egimus de quaestione cognitæ iudicio, restat ut nunc de executione dicamus. *Vid. sup. cap. 24. num. 9.*

- 1 Executio est debiti liquidi iudicati præstatio, iussu iudicis, victori à victo facta. *Colerus de process. execut. part. 1. c. 1. num. 10. & seqq.*
 2 Hic igitur primùm de liquido debito: postea de eisdem præstatione videndum erit.

Liquidum debitum dicitur 1. de cuius indubitata 3 veritate, 2. de cuius certitudine constat. *Coler. de process. execut. part. 3. c. 1. num. 1. 2. & seqq. per L. fin. C. de compensat. l. fin. C. de edit. D. Adrian. sollond. Menoch. lib. 2. arb. cas. 12. num. 4.*

Veritas illa est ex re iudicata, vel facto vim rei iudicatz obtinente.

Res iudicata dicitur legitima iudicis condemnatio, 4 non suspensa, vel infirmata à condemnato, vel à lege, *arg. tit. de appellat. & tit. de in integ. restit.* Unde sententia lata, in rem iudicatum transiisse dicitur, *l. 1. de re iudic. & paratam habere executionem, Colerus d. loc. part. 3. c. 2. num. 3. 4. per l. 1. l. 4. de re iud. l. 1. re iudicata. de reg. jur. & pro veritate habetur, d. l. res iudicata. de reg. jur. atque plenè discussa & decisa.*

A condemnato autem sententia iudicis suspendi 5 potest per appellationem, *tit. de appell. & rescindi per restitutionem in integrum, tit. C. si advers. rem iud.*

A lege quoque, vel iudice, ob causam probabilem, 6 *Menoch. lib. 1. arb. quest. 98. num. 6. 7. per l. in fraudem. §. fiscalibus. de jur. fisci.* eadem sententia quandoque suspenditur, vel cassatur, ita ut in rem iudicatum transire non possit.

Hoc fit, quando executio inhibetur ipso iure, pro 7 pter probabilem dilucidationem & indaginem maiorem, quæ fieri potest, vel ob favorem causæ decisæ.

Ob dilucidationem maiorem inhibetur executio 8 in sententia, ex JCI alicuius, vel expertorum in arte aliqua iudicio lata, *Mysing. cons. 6. observ. 35. Marant. tit. de sens. num. 191. & seqq. per L. Divi fratres. de jur. patronat. similiter, quæ lata est ex præsumptionibus, vel probationibus privilegiatis, Marant. d. loc. num. 133. Menoch. lib. 1. præf. 95. & seqq. aut ex testimonio de credulitate deponentium, testimonio, vel super aspectu, etate, Menoch. & Marant. d. loc. vel contra absentem ex justa causa, l. si prætor. §. Marcellus. de iudic. aut contra minorem, ex falsis allegatis, Menoch. d. loco, vel ex falsis instrumentis, vel attestacionibus, Menoch. d. loc. tit. C. si ex fals. instrum. Menoch. lib. 2. arb. cas. 15. aut ex confiscatione bonorum prohibita, *Ausb. bona. C. de bon. proscript. vel quam ipse victor iniquam esse fateatur, Marant. d. loc. num. 132. aut causa actionis institutz, redit ad non causam, Marant. d. loc. num. 148. per l. si fullo. de condit. sine caus. vel ob instrumenta noviter reperia post exactum iurjurandum & securam sententiam, l. admonendi. de iure iur. Menoch. lib. 2. cas. 242. & cas. 17. & 15. Cajac. lib. 28. obs. c. 35.**

Ob favorem quarundam causarum, sententia non 9 transit in rem iudicatum, nimirum in quibus tractatur de periculo animæ vel de causa ecclesiastica, *Marant. d. loc. causa matrimonii prohibiti, Geil. lib. 1. observ. 112.*

A lege potè cassatur sententia, quæ ipso iure nul- 10 la, vel nullius momenti & invalida per se habetur, qualis est illa, de cuius nullitate vel iniquitate ex evidentiâ facti constat, *l. 2. C. quand. prov. non est noc. l. prolatus. C. de sens. & inter locos. omni. iudic. quæ*

- contra jus notorium est lata, *Gabriel. tit. de sent. conclus. 7. & 10. lib. 2. aut à non competente iudice. Van. de null. ex defect. juris. vel non citatis partibus & incognita causâ, Pet. Frid. lib. 2. cap. 59. de mand. aut brevi tempore, præcipitanter, ex abrupto, Menoch. lib. 1. arbit. quæst. 42. vide infra cap. 57. ult.*
- 11 Factum vim rei iudicatæ obtinens, est confessio & notorietas causæ, sine omni exceptione & ulteriori cognitione permissæ, vel prohibitæ.
- 12 Confessio hominis notorium inducit & vim rei iudicatæ obtinet, *Farinac. de delict. quæst. 81. num. 4. per alleg. ibid. aded, ut in confesum non sint partes iudicis, nisi in exsequendo, l. 1. ubi Bald. C. de confess. Colerus part. 3. c. 1. num. 9. & seqq. Frid. lib. 2. cap. 66. num. 2. 3. 4. quæ confessio nullitatem processus tollit, Farinac. d. quæst. 81. num. 5. 13 14. c. 1.*
- 13 Confessio talis est expressa, vel tacita. Illa directò & testatò, hæc obliquè & per consequentiam fit, per recognitionem originalis documenti, seu instrumenti revera factam, vel ob contumaciam, non recognoscens pro facta acceptatam, *Hottom. consil. 88. nu. 3. & seqq. Colerus de process. execut. part. 1. c. 3. num. 3. & seqq. & 212. & cap. 8. num. 12. 17. Geil. lib. 1. de pac. publ. c. 15. num. 14. 15. Sed tamen, quoad impetrandum præceptum executionis, seu mandatum sine clausula, ad solvendum intra terminum præfixum sub comminatione executionis, sufficit originale iudici exhibere legendum, quod postea in termino executivo, ad recognoscendum debitori comparenti offertur, *Coler. d. part. 3. c. 1. num. 44. 45. & seqq. & c. 2. num. 17. 18. vid. sup. cap. 44.**
- 14 Recognitio instrumenti, vel documenti fit à iudice, vel à debitore.
- A iudice fit recognitio instrumenti publici, à Notario publicorum, matriculæ, testamenti, vel alterius instrumenti publici, quod paratam habet executionem, *Coler. d. part. 3. c. 2. & seqq. Pet. Frid. de mand. lib. 2. cap. 66. & seqq. Menoch. lib. 2. arbit. cas. 17. num. 5. Boiv. decif. 295. & recognitionem apertam & publicam, Coler. d. part. 3. c. 2. num. 17. 18.*
- 15 A debitore fit recognitio documenti & scripturæ propriæ, *id est, quæ facta, scriptura privata, debitum liquidum continens, paratam habet executionem, Frid. lib. 2. de mand. c. 70. per sis. C. etiam ob ebirograph. p. 1. l. 7. C. de probat. Tiragnell. de res. covv. §. 1. gloss. 7. num. 43. Johan. Parlador. lib. 2. rerum quotid. §. 1. per tot. dissentit Colerus d. part. 3. c. 1. num. 37. & seqq. & Pet. Heig. part. 1. cap. & plures alii, contendentes, tum demum habere paratam executionem, quando clausulam executivam habet annexam, vel consuetudine id est receptum, vel juramento confirmata est scriptura, vel testamentum recte, aut depositum, vel fiscale debitum, vel à mercatore scripta, *Colerus d. part. 3. cap. 2. num. 3. 4. 7. 11. & sequentib. quos refutat Frid. d. c. 70.**
- 16 Nudam testium assercionem & attestacionem non habere paratam executionem, rectè obtinuit *Pot. Frid. lib. 2. cap. 59. num. 3. Color part. 3. c. 1. num. 15. & seqq. & part. 4. c. 2. num. 15. 16. Menoch. lib. 2. arb. cas. 17. dissentit Geil. lib. 2. obs. 44. num. 6. 7.*
- Notorietas causæ, sine omni exceptione, & ulteriore cognitione, omni jure permissæ, vel prohibitæ, vim rei iudicatæ habet & paratam executionem, quod ex 2 causis accedere potest.
- Prima est, quando jus negotii, in quo executio petitur, est apertum & manifestum, ita ut illud nullo modo, aut jure improbari, aut contrà neutiquam justificari possit, nec latiori, aut ulteriori discussione, vel cognitione sit opus, *Pet. Frid. lib. 2. de mand. c. 11. nu. 3. Geil. lib. 1. de pac. pub. cap. 5. puta, ne quis offendantur, ne impediatur rerum commercia, ne quis incognita causâ damnetur &c.*
- Altera causa est, quando executio est facienda in eo, quod parte adversâ præsentem, invitâ & reluctante, concedendum, vel faciendum esset, *Geil. d. lib. 1. de pac. publ. c. 5. num. 15. Frid. d. lib. 2. c. 11. vid. ordin. cam. part. 2. tit. 23. per l. qui potest. 26. de regul. jur. l. recusare. 6. ad SC Trebellian.*
- Tertia causa est, quando, nisi fiat statim executio, res ad seditionem, tumultum, aut scandalum spectat, atque metus armorum, seditionis, tumultus, vel mali gravioris subest, quæ mala per executionem paratam tolli possunt, *Frid. & Geil. d. loc. per l. aquissimum. de usufr. l. 3. opus. de oper. publ. l. de nunciamus. C. de his qui ad eccl. confug.*
- Quarta causa est, quando omissa executio, gravamen & damnum, aut præjudicium irreparabile & gravissimum esset allatura, *Frid. d. c. 11. num. 4. & 5. l. 1. l. 2. de feris. ut si de damno vitæ, honoris, famæ, vel omnium bonorum ageretur, Geil. & Frid. d. locis.*
- Quinta causa est, in casu, quando agitur de utilitate publica, tranquillitate atque salute communi conservanda, vel tuenda, *Frid. & Geil. d. locis. puta, ne nova vestigalia, in iussu principis instituantur, exigantur, ut vitæ sint vitæ regiar, ne fluminibus, ad impedienda navigia, noceatur, ne injussu principis, signa militaria moveantur & similia.*
- Sexta est, quando periculum est in mōra, & dilatio ulterior, vel longior, executionis detrimentum est allatura, *Frid. & Geil. d. loc. per l. 1. §. 2. l. 3. de feris. puta, si periculum invasionis subest, vel impetus, impressio, sive hostilis, inedia, squaloris, carceris, sanitatis, morbi, armorum &c. Frid. d. c. 11. num. 6.*
- Septima est, quando debitor suo creditor ex pacto dedit facultatem & potestatem exsequendi sine præcedenti causæ cognitione, atque ideo omnibus exceptionibus competentibus renunciavit, *Colerus de process. execut. part. 1. c. 4. & seqq. Pet. Frid. lib. 2. de mand. c. 71. Ratio est, quod voluntas partium decreto iudicis æquiparetur, l. pignoris. pen. C. de pign. action. l. dotis. C. solut. mos. l. 1. C. si in caus. judic. pign. l. 56. si quis. de contrab. empt. vide sup. lib. 1. cap. 132.*
- Pactum tale, paratam executionem operâ magistratus faciendum, absque ullo litis suffamine, vel processu

processu, præbet, *Coler. d. part. 2. c. 5. Frider. c. 71. num. 2. de mand. lib. 2. Geil. lib. 2. de pac. public. c. 2. num. 26. Boër. decis. 295. Menoch. de adipisc. possess. remed. s. num. 148. 149. 150. Et seqq. per alleg. ibid. uti I. est pactum executatorium, de ingrediendo in possessionem rei debitoris propria auctoritate, eamque quovis modo apprehendendo, & sibi in solum retinendo, Frider. d. c. 71. num. 4. Mynsing. cens. 1. observ. 17. Geil. lib. 2. observ. 59. Menoch. d. loc. II. pactum de satisfaciendo, per fidem nobilitatis, *ben. Adelschen/Gräffchen/oder Fürstlichen ehren/ treu und glauben / an eids stat* Frider. & Geil. d. locis. Mynsing. d. observ. 17. III. pactum incarcerationis, manus injectionis & apprehensionis. IV. pactum arrestationis, sequestrationis. V. pactum operarum, *Coler. & Frider. d. loc. Mynsing. cens. 6. observ. 67. VI. pactum de fovendo injustam causam, & creditoris causam, pro justa habenda, perinde ac si tres conformes sententiae latae essent, in casu quo controversia, debiti nomine, excitaretur, Frider. & Coler. d. loc. VII. pactum de extrahendis mandatis executorialibus, vel inamissorialibus, in eventum non factae solutionis, Frider. d. c. 71. num. 15. VIII. pactum de mediis executionis cujusvis, sibi reservandis, donec integra fiat solutio, *Colerus part. 2. c. 8. num. 40. Et seqq. Frider. loc. prædict.***

26 Octava causa paratae executionis est, trium conformium sententiarum evidentia, *laed Anton. Gabriel. lib. 2. tit. de execut. rei jud. conclus. 1. ubi ampliat & limitat.*

27 Liquidus debiti requisitum primum hucusque explicatum fuit: sequitur secundum de certitudine debiti, *sup. num. 3. quæ oritur ex descriptione rei, cum designatione personarum, & certa debiti quantitate, qualitate & causa expressis, Pot. Frid. lib. 2. de mand. c. 59. Et seqq. Coler. de process. execut. part. 3. c. 1. num. 2. Et seqq. per l. certum. 6. de reb. credit. §. plus autem. Instit. de action. l. ubi. 73. de verb. obligas.*

28 Designatio personarum est creditoris & debitoris indubitata demonstratio, expressis nominibus & cognominibus eorumdem, *Frider. d. c. 60. de universitatum designatione vide Geil. lib. 2. observ. 49. num. 5. Myns. cens. 2. observ. 66.*

Certa definitaque debiti quantitas & qualitas est ex re, tempore, loco & causa rei debite, *Pot. Frider. cap. 64. d. lib. 2. per §. plus autem. Et seqq. Instit. de act. Et tit. C. de plus posit. tit. de eo quod corr. loco.*

29 Ex re scilicet, cujus species, nomine certo, aut demonstratione, quæ nominis vice fungitur, qualis quantaque sit, ostenditur, *l. 6. certum. de reb. cred. §. curato. 32. §. si quis 33. Instit. de action. quæ in universalis juris petitione, non necessaria, Mynsing. cens. 2. observ. 6. Frider. d. lib. 2. c. 63. num. 4. 6. Coler. part. 3. c. 1. num. 32. Et seqq.*

Ex tempore petendi & debendi certum dicitur debitum, quod purum est, & cujus dies cessit & venit, *l. 213. de verb. sign. vid. sup. lib. 1. cap. 9.*

Ex loco, qui solutioni & præstationi petite est de-

stinatus pacto, vel lege, *l. 1. Et tot. tit. de eo, quod corr. loc. d. §. plus autem. Instit. de act. atque hic etiam modus debendi & præstandi, qui simplex, vel alternativus, secundum sui naturam in executione observari debet, l. 72. ubi. §. 8. l. 109. de verb. oblig. Coler. d. part. 3. c. 1. num. 7. 8. per l. 49. §. fin. de pecul. l. 25. §. fin. de probat. tit. de donat. indabit.*

Causa debiti est titulus & jus domini, vel obligationis, ex quibus res petitur, de quo imprimis constare debet, sine qua causa appareat & extrane atque probata, nulla executio fieri potest, *Colerus d. loc. Frider. laed d. lib. 2. cap. 69. per alleg. ibid.*

Sequitur de præstatione judicati & liquidus debiti, *sup. n. 2. quæ est in tradendi, dandi vel in faciendi, aut omittendi necessitate imposita succumbenti, instante vincente, mandante iudice, & eam peragente & perficiente executore legitimo modo, de quibus ordine dicendum nobis est.*

Instat pro præstatione illa vincens, per actionem judicati, vel per officium iudicis, *l. miles. §. iudic. ubi Jaf. Bartol. Et alii. de re judicat. quod utilius & usitatus, ut nimirum executio fiat per implorationem iudicis qualemq; laed Coler. de process. execut. part. 3. c. 5. Ferrar. in form. lib. act. real. pro decernendis literis executorialibus, vel mandatis executorialibus, ad præstantia judicata intra terminum præfixum certum, Pot. Frider. lib. 2. de mand. cap. 68. Geil. lib. 1. observ. 119. num. 15. Myns. respon. 6. num. 11. 12. laed Colerus d. part. 3. c. 8. Mynsing. cens. 6. observ. 24. tot. tit. C. de execut. rei jud. Quo in casu, ecclesiasticus iudex ordinarius, implorare solet brachium seculare iudicis secularis, *Frider. cap. 65. num. 5. 6. Geil. observ. 113. Et observ. 115. num. 4. lib. 2. Executoriales literæ primum adversus succumbentem, eaque sine clausula pœnales, & iis neglectis, mandatum executoriale ad magistratum intermedium, pro executione facienda, decernitur, Geil. d. loc.**

Invocatio iudicis tertii, necessaria est, quando bona condemnati, quæ in executionem veniunt, sita sunt in alieno territorio, cujus iudex pro executione facienda, requiritur & imploratur, *l. 1. ubi Bartol. de bon. act. jud. possid. Geil. lib. 1. obs. 115. num. 2. Myns. d. observ. 68. cens. 3. Coler. part. 2. c. 3. num. 2. 3. 4. Et seqq. Et part. 3. c. 7. num. 28. Et seqq. Coruarr. præf. quæst. c. 10. quo casu necessaria est denunciatio, quando debitor subiectus est alterius jurisdictioni, & requisitorie literæ ad iudicem debitoris dantur, *Geil. lib. 1. obs. 56. num. 4. 5. Coler. & Coruarr. d. locis. Harv. Pistor. quæst. 15. num. 30. part. 1. Bona condemnati deducuntur in executionem, *Coler. laed d. c. 3. & fructus feudalium bonorum, Geil. lib. 2. obs. 117. Myns. cens. 3. obs. 67. Pistor. d. quæst. 15.***

Mandat verò executioni rem iudicatam iudex is, qui sententiam tulit, vel qui habet jurisdictionem, & coram quo debitor competens forum habet, *laed Coler. part. 2. cap. 1. per l. cum quadam. de iurid. l. fin. C. de edit. D. Adriam. l. d. Divo Pio 15. ubi Bart. Jaf. de re jud. Myns. cens. 3. obs. 68. Olim aliud erat. Alius enim iudicabat, alius exequerebatur, si pignora de civit. Duarum.*

in *L. miles. 6. de re iudic. l. 15. à Divo. de re iudic.* Imploratus iudex jurisdictionem habens, exsequi potest, *Pat. Fridar. lib. 2. de mand. c. 65. num. 8. 9. 10. 5. 6. 7.* vel ille, cui mandata est executio, *tit. de offic. ejus cui est mand. iurisd.*

34 Iudex, qui tulit sententiam, eandem, si est ordinarius, exsequi potest, *d. l. à Divo. 15. de re iud. Menoch. lib. 1. arb. quast. 74. num. 3. 4.* etiam in causa appellationis, *Geil. lib. 1. obs. 113. num. 13. 14. Colerus part. 2. c. 2. num. 97. Et seq.* Delegatus, vel arbiter, suam sententiam exsequi non potest, sed delegans, *Menoch. d. loco. Bartol. Et Jaf. in d. l. 15. à Divo Pio.* quamvis eam habeat delegatus jurisdictionem, qua facere potest, ne iudicatio delegata & sententia elusoria reddatur, *Menoch. lib. 2. arb. cas. 74. num. 18. 19. 38. 39. per Novell. 53. §. si verò. & delegatus à principe, indistinctè exsequi possit, Menoch. d. loco. Et lib. 1. quast. 37. 38. arbi.*

35 Requiritur & invocatus à iudice potestatem exsequendi habet, quando bona, in quibus executio est facienda, in territorio ipsius sunt sita, isque à iudice ordinario, qui sententiam tulit, ad hoc requiritur & Imploratur per requisitiarios, *Fridar. d. lib. 2. cap. 65. num. 8. 9. 10. Geil. lib. 1. obs. 115. num. 2. Et in fin. Mynf. cent. 3. obs. 68. Coler. d. part. 3. c. 7. Et part. 2. c. 3. Covarr. pract. quast. c. 20.* Secularis à iudice ecclesiastico, pro executione sententiæ suæ imploratus, tenetur eam facere, *Farinacius lib. de delict. Et pen. temp. quastio. 97. num. 21. Et seqq. Covarruv. d. c. 10. Roland. à Vall. consil. 37. vol. 2.*

36 Is, cui est mandata executio, illam facere potest, *Gabriel. tit. de execut. conclus. 3. lib. 2. Menoch. lib. 2. cas. 74. Geil. lib. 1. obs. 113. vid. Briffon. lib. 4. c. 2. selet.* Sed etiam jus cognoscendi de exceptionibus contra executionem objectis Planè, quando cognitio versatur circa res, in quibus executio est facienda, de iis cognoscere potest: quando verò versatur circa exceptiones, quæ opponuntur post sententiam, quæ causæ principalis merita respiciunt, tenetur eas remittere ad superiorem: *Mynf. cent. 3. obs. 69. Menoch. lib. 1. quast. 38. num. 8. 9. Geil. lib. 1. obs. 113. num. 5. Et seqq. Zaf. in d. l. 15. à Divo. Farinac. quast. 97. de pen. temp. nisi illæ solam executionem attingerent, nec impugnarent sententiam, sed minuerent, vel moderarentur & temperarent eam, atque altiore indaginem non requirerent, ut est exceptio divisionis ex epistola Adriani, & in quantum quis facere potest, *Mynf. d. loc. Et Farin. d. quast. 97. n. 78. Et seqq. Menoch. d. quast. 38. num. 10. Et seqq. Et similes plures casus recenset Menoch. d. quast. 38. in quibus datà executione, etiam cognitio declarata & mandata esse censetur. Injustam sententiam in criminalibus contra conscientiam suam, non tenetur exsequi, sed supersedere & causam ad superiorem remittere, *Farinac. d. quastio. 97. num. 73. Clarus quast. 96. §. fin. pract. crim. Marant. dispus. 1. per tot.***

37 Ille, cui nudum ministerium & factum executionis est commissum, nullam cognoscendi potestatem habet, *l. executorem. C. de execut. rei iudic. Mynf. cent. 3.*

obs. 69. Geil. lib. 1. obs. 113. Farinac. d. loco. Clarus quast. 96. num. 7. Menoch. d. quast. 38. num. 20. Et seqq.

In causa appellationis, si pronunciatum est, bene iudicatum, malè verò appellatum, tunc causa ad iudicatum à quo, remissa censetur, appellante in expensis victo condemnato, *Geil. lib. 1. obs. 131. Mynf. cent. 4. obs. 94. Et cens. 3. obs. 94.* nisi iudex à quo detulerit appellationi, quo casu expressè remissio fieri debet, *Geil. d. loc.* Si verò pronunciatum, malè iudicatum & bene appellatum, iudex ad quem, executionem facit, *Geil. d. loc. Et obs. 137. Et obs. 113. laud. Colerus de process. execut. parte 2. cap. 1. num. 97. Et seqq.*

Executio sententiarum per iudices deputatos in austregis latorum, ad Cameram spectat, *Geil. lib. 1. obs. serv. 1. num. 52.*

Fit verò executio prædicta adversus condemnatum, *Geil. lib. 1. obs. 118. num. 1. Covarr. pract. quast. c. 15. n. 7.* quod limitatur in possessore rei litigiosæ, *d. obs. 118. num. 2. 3.* in successore condemnati, *Geil. d. lib. 1. obs. 113. num. 17.* in fideiussore condemnati, *Sovariz. lit. F. n. 125. Et seqq. Coler. part. 2. c. 3. num. 42. Et seqq.* in pupilli bonis, *Marant. de excus. nu. 38. 39. Coler. d. c. 3. nu. 194. Et seqq.* quomodo in bonis singulorum civium, *d. c. 3. n. 336. Et seqq.* in peculo profectio filii & pluribus aliis, de quibus *Dornsborg. lib. 3. c. 6. de probat.*

Sequitur de legitimo modo executionis faciendæ, in quo tempus & forma executionis observanda.

Tempus ad executionem faciendam destinatum, dicitur tempus ad faciendum iudicata datum, *l. defendens, de auct. tutor. Coler. part. 3. c. 8.* atque à iudice constituitur, instante victore cum citatione condemnati ad comparandum & videndum fieri executionem, vel ad opponendum exceptiones impediens eam, si quas habet, *Covarr. part. 3. c. 7. per d. l. 15. à Divo. §. in venditione.*

Tempore messium fieri potest, & in hominum utilitatem institutis feriis, *Tholoff. decis. 158.* non in feriis, in honorem Dei constitutis, *Lancellus. de execut. num. 14. Tessaur. decis. 95.*

Tempus ejusmodi aliud est in realibus, aliud in personalibus actionibus.

In actionibus realibus, statim post elapsum à sententia decendium, executio fieri potest, *l. 68. qui restituerit iussus. de rei vind. §. 1. Inst. de offic. iud. Coler. part. 3. c. 6. num. 14. de process. execut.* qua tamen in re, iudicis arbitrium plurimum potest in tempore præfigendo, *Menoch. lib. 2. arb. cas. 28. Joh. Faber. in d. §. 1. imprimis verò, quando reus negat, se in præsentem restituere posse rem, & sine frustratione tempus restitueri causâ petit, d. §. 1. Et 2. l. 21. de iud. l. 12. §. 5. l. 5. §. ult. ad exhibend.*

In actionibus personalibus, civilibus, dilatio aliquandanda est, regulariter 4. mensium, *l. 2. l. ult. C. de usur. rei iud. Lancell. de execut. sent. n. 10. Et seqq.* post quod tempus, usuræ rei iudicæ currere incipiunt, *l. fin. de iud. Cujac. lib. 3. obs. 1. 39.* nisi appellatio interposita, deserta esset. tunc enim statim fieri potest executio, *l. quoniam. C. de appellat. jure veteri, tempus rei iudicæ faciendæ incertum erat, l. si debitoribus 31. de iud. l. 31. de rei vind.*

rei vind. tandem Justinianus quatuor menses præfixit, d. l. ult. Hodie in Camera 6. septimanarum & trium dierum tempus observatur, Geil. lib. 1. observ. 113. vid. Coler. part. 1. c. 2. & part. 3. cap. 6. Sed in personalibus, civilibus mixtis, quibus rei nostræ possessionem avocamus, perinde ut in realibus executio fieri potest, Cujac. in parat. C. de execut. rei judic.

- 43 In personalibus criminalibus, statim post 30. dies à latâ sententia, l. pen. Cod. de custod. reor. Clar. quest. 95. & 98. & 99. §. fin. præf. Cujac. lib. 20. obs. c. 32. & lib. 5. cap. 9. aut sanè post tempus arbitrium, Menoch. lib. 2. arb. cas. 334. executio fieri potest, nisi tertius damnatum sibi ad rationes obligatum, redditionem rationum ante executionem urgeret, l. 1. C. de bon. proscript. vel princeps eandem differret, l. 20. C. de pæn. Menoch. lib. 1. arb. quest. 98. vel iudex de iniquitate sententiæ cognovisset, l. Divi. l. moris. de pæn. l. 33. de re jud. Menoch. lib. 2. arb. cas. 15. & cas. 9. Farin. quest. 97. num. 67. & seqq. de pæn. temperand. aut damnatus de indicis alterius accusari examinandus esset, Clarus quest. 97. §. fin. vel mulier prægnans damnata esset ante partum, l. 2. de pæn. Paul. lib. 1. tit. 12.
- 45 Tempus hoc ad judicata faciendum, iudex non potest coarctare, vel prorogare, nisi causæ qualitas & quantitas, vel personarum conditio illud exigat, l. 2. l. 4. §. si condemnatus de re jud. vid. Coler. part. 3. cap. 6. nu. 9. 10. 11. & seqq.
- 46 Sunt præterea alia quædam impedimenta, quæ executioni obijci possunt, eamque vel remorari, vel etiam impedire queunt, imprimis, quando iudex sententiæ & rei judicatæ executionem suspendere ac differre potest, Menoch. lib. 1. arb. q. 98. l. 20. C. de pæn. Duaren. c. 2. de re jud. Tertius quoque executionem impedire potest, exceptionem opponendo, & in continenti probando, Menoch. lib. 2. arb. cas. 17. num. 7. & ult. & cass. seqq. & cas. 14. Geil. lib. 1. obs. 113. Covarr. præf. q. c. 16. Boer. de cif. 295. nu. 7. per l. 32. debitoribus. de re jud. aut Interveniendo & de suo interesse docendo, Pet. Frid. lib. 8. de consim. caus. c. 9. nu. 8. 9. & seqq. Geil. lib. 1. obs. 113. Imprimis verò executionem impedire potest in re vacante, à nemine possessa, Frider. d. c. 9. nu. 8. aut, quando nulliter processum esset, Frider. d. c. 9. num. 9. vel de irreparabili damno, aut præjudicio suo in bonis, vel famâ ab executione eventuro, aut se possidere, vel ante litem contestatam possedisse, vique dejectum doceat, vel rem ad arma, vel scandalum spectare demonstrat, Frid. d. c. 9. nu. 9. & Vans. tit. quot. & quib. mod. null. nu. 29. & seqq. Nullitatis causa principaliter & separatim opposita, non impedit executionem, Vans. d. loc. per l. cum quidam. in fin. l. cum fessum. de adquir. hered. Coler. part. 4. c. 1. nu. 48. & seqq. Incidenter verò per exceptionis viam proposita nullitas, impedit executionem, Vans. d. loc. num. 32. & seqq. per l. nihil nov. pend. appellat. l. 3. §. ibidem. ad exhibend. Quævis verò nullitas evidens executionem suspendit, Geil. lib. 1. obs. 16. nu. 16. & obs. 119. Myns. cons. 4. obs. 64. Gabr. lib. 2. tit. de except. conclus. 9. Covarr. præf. quest. c. 24. nu. 6.

Alia quoque plures exceptiones, executionem retardare possunt, scilicet non numeratæ pecuniæ, præscriptionis, cedendarum actionum, incompetentis iudicis, crediti non liquidi, non recogniti instrumenti, personæ inhabilis, nullitatis committæ, & similes, quæ statim & in continenti probantur pro iudicis arbitrio, nec altiore indaginem requirunt, Menoch. lib. 2. arb. jud. cas. 17. & seqq. Frid. lib. 2. de mandas. s. 74. & Menoch. cas. 28. & 334. lib. 2. Gabr. tit. de execut. lib. 2. conclus. 1. l. 2. Coler. part. 3. c. 1. nu. 62. & seqq. Contrâ, si quæ sunt exceptiones non notoriæ, vel in continenti non probabiles, eæ à iudice rejiciuntur, & ad iustitiam ordinariam, post executionem, referuntur, Coler. part. 4. c. 2. nu. 16. 17. Boer. de cif. 295. nu. 7. per auct. qua supplicatio. C. de precib. imp. offerend. Coler. part. 3. c. 1. nu. 61. 62. per l. 3. §. ibidem. ad exhib. cum satisfactione creditoris, de iudicio sisti in causa reconventionis, Coler. d. nu. 62. 69. per l. 2. fin. C. de ord. cognis. & d. Auth. qua supplicatio. Impeditur quoque executio, ex qua resultat damnus irreparabile, Matib. Coler. part. 4. c. 1. nu. 129. & seqq. In exceptionibus hisce oppositis cognoscendis, non est opus novo processu, sed sufficit summaria cognitio, Geil. lib. 1. obs. 113. nu. 9. 10.

Forma executionis faciendæ est, quod publicæ auctoritate, l. a. C. si in caus. jud. l. 1. l. 3. C. de except. rei jud. fiat extra ordinem, l. si pignora 50. de evict. apparitorum, vel ministrorum publicorum operâ, l. 50. si pignora. d. loc. l. non est 20. de pign. act. l. ult. C. de execut. rei jud. Coler. part. 3. cap. 9. de process. execut. Atque alia est in civilibus, alia in criminalibus.

In civilibus merè realibus, rei persecutoris, executio etiam manu militari, ministris publicis iudicis est faciendâ, & res victori restituenda, & à condemnato possessio auferenda, d. l. 50. si pignora. l. 2. C. si in caus. judic. l. qui restitueret. 68. de rei vind. l. 1. C. de execut. rei judic. Coler. d. loc.

In executione causæ fiscalis, vel ecclesiasticæ, bona possessoris cessant, à creditore, tanquam sibi hypothecata, occupantur & distrabuntur, l. cum possessor. s. §. ult. de censib. l. pæn. C. de exact. tribus. lib. 10. Menoch. cas. 55. lib. 2. arbit. vel prædium tributarium occupatur, & alteri sub eadem pensione, pro futuro tempore ceditur, l. 2. C. de fund. rei priv. l. ult. C. de exact. tribus. Pet. Frid. lib. 2. de mandas. s. 67. vel per primum iudicis decretum bona occupantur & possidentur per immisionem in possessionem, Frid. d. loc. vel cessatores pensionarii, carceribus mancipantur, l. missi. C. de exact. tribus. Coler. de process. executiv. part. 3. c. 2. num. 34. Menoch. cas. 55. lib. 2. arb.

Quomodo executio sit faciendâ, quando simul possessorio & petitorio acti est, & sententiâ lata pro reo in petitorio, & pro actore in possessorio, larè persequitur Menoch. in remed. de re in possess. remed. s. q. 105. & seqq.

In merè personalibus, non rei persecutoris, pignora à condemnato reo, publica auctoritate, propter rem judicatam sumuntur, tit. C. si in caus. judic. tit. C. de execut. rei judic. d. l. 50. si pignora. quæ ideo judicialia

appellantur, *tit. C. si in caus. judic. pign. cap. ubi Cujac. in parat. judicati servandi causa accepta, l. 2. l. 3. C. qui pos. in pign. l. 1. l. 2. C. si in causa judic. in quibus ordo capionis, non missionis, neque sententia spectatur, ut prior posteriori præferatur, l. 3. l. 4. C. qui pos. in pign. Cujac. lib. 9. observ. c. 37. c. 17. lib. 5. c. 30. ad quem finem debitor cogi potest, ut sub juramento omnia sua bona indicet, Coler. part. 3. c. 9. num. 38.*

53 Capiuntur autem hic à judice pignora, primò illa, quorum adeptio minus gravis, vel damnosa reo estutura: ut sunt primò res mobiles, deinde immobiles, tertio nomina. *Vid. l. à Divo Pio. 15. ubi Zaf. & Barrol. de re judic. Novell. 7. cap. 1. Novell. 120. cap. 67. Menoch. lib. 2. cas. 378. arb. Anton. Gabriel. tit. de execut. conclus. 2. lib. 2. Vel potius ea, quæ utiliora & commodiora pro executione esse videbuntur, datà creditori electione, qua pro arbitrio boni viri & crediti naturà declarat, quas res sibi pro pignore dari cupiat, ut quibus facilior & expeditior sit executio, creditoris solius causà & nomine suscepta, Coler. d. part. 3. cap. 9. num. 38. & seqq. per Auth. hoc nisi. Cod. de solut. Duaren. & Jaf. in d. l. 15. à Divo Pio. Demell. lib. 27. cap. Alii putant, quòd prius pignora sint capienda ex rebus mobilibus debitoris, deinde ex immobilibus; quibus non sufficientibus, vel non extantibus, immisionem fieri in jura actionesque debitoris, d. l. 15. à Divo. §. in venditione. §. pignora. §. sic quoque Coler. d. part. 3. c. 9. num. 16. & seqq. Marane. tit. de execut. nu. 9. & seqq. qui communem dicunt, dissentit Duaren. ut dixi. Quod si numi inveniuntur in bonis debitoris, ex his primò satisfaciendum, Coler. d. loc. num. 22. Si res subhastationi exposita, emptorem non inveniatur, judex, adhibitis juratis æstimatoribus peritis, pro quantitate debiti, pignus creditori addicit, *Lordo. C. de execut. rei jud. l. fin. C. si in caus. jud. pign. cap. Coler. cap. 9. nu. 96. 97. part. 3. de pignoris conventionalis distractione paulò aliter, Coler. d. loc. num. 92. & seqq. c. 10. Nullis bonis extantibus potremò ad incarcerationem veniendum, Coler. d. loc. nu. 16. 17. Non autem capiuntur boves aratorii, aliæve ad agriculturam necessaria instrumenta, si aliæ res extant, *Lexsecutores. Auth. agriculores. C. qua res pign. oblig. Menoch. lib. 2. cas. 378. Marane. d. loc. nu. 31. & seqq. Coler. d. part. 3. cap. 9. nu. 36. & seqq.***

54 Capta autem judicialia pignora, in rebus mobilibus, si de æstimatione & valore inter debitorem & creditorem conveniri potest, statim pro summa crediti prout creditori addicuntur, *Coler. d. c. 19. nu. 47. & seqq.* Idem est, quando creditor adquisit in addictis sibi à judice rebus in solutum, sine ulla protestatione de residuo petendo. *Coler. d. loc. num. 50. 51. per d. l. 15. à Divo. ubi Bartol. & Jafon.*

55 Quod si dissentiant partes in harum rerum æstimatione, subhastationi & licitationi publicæ illæ subji-
ciuntur post 20. dies, vel tempus arbitrarium, *Auth. hoc jur. ubi Bart. C. de sacros. eccles. l. 1. C. de fide instrum. & jur. bast. fife. lib. 10. sed tamen post illud tempus triplex remedium sub electione sua creditor habet: 1. res ca-*

ptas pignoris titulo possidere. 2. res illas publicè venales proponere, & plus licitanti vendere potest. 3. non se offerente emptore, ipse res illas sibi pro quantitate debiti ex justa licitatione retinere potest, reservatà residui petendi facultate, *Coler. d. cap. 9. num. 65. & seqq.* Antequam verò subjiciatur res publicæ venditioni, judex se informat per peritos de ejus æstimatione, ut scire possit, quis pluris licitaverit, *Coler. d. c. 9. num. 81. 82.* Peractà licitatione intra tempus præfixum à judice, vel solitum, debitori adhuc relucendi datur potestas, si tantum, quantum, qui pluris est licitatus, offerre velit, vel alium, qui plus sit oblaturus, submittere. Quod si neutrum velit, vel possit, res pluris licitanti addicitur, & ab eodem receptum pretium datur creditori ad quantitatem crediti. Superfluum si quod est, id debitori restituitur. Si nondum satisfactum, reservat sibi jus in aliis bonis debitoris, *Lule. C. de jur. dom. impet. Colerus d. loc. nu. 64. & seqq.* Intra annum autem, perfectam executionem judex facere tenetur, *d. l. fin. ubi Dd. C. de jure dom. impet. Coler. d. loc. nu. 92. 93.*

57 Quod si nihil sit in bonis debitoris, & propter inopiam illius, pignus judiciale à judice constitui & dari non potest creditori, tum captura & incarcerationi petita, pro executione decernitur, *Coler. part. 3. c. 9. nu. 16. 17.* ita ut non solvendo existens, carceri mancipetur, & creditor ad præstationem cibariorum necessariorum incarcerationo obligetur, *l. judices. C. de episcop. aud. l. 34. de re jud. quam incarcerationem per bonorum cessionem aliàs evitare potest. Vid. sup. lib. 2. c. 18.*

58 Executio in criminalibus, jussu magistratus, per carnificem peragitur in loco ad hoc destinato publico, *l. 28. §. 5. de pæn. Deus. c. 13. 11. c. 17. 13. c. 19. 20.* ubi olim *ἐπιγεφυρῆ*, elogium, seu titulus perpetrati maleficii proferebatur, *Matth. c. 27. 37. l. Divum. de custod. reor. vel voce præconis promulgabatur, l. sustibus. C. ex quibus caus. infam. error.*

59 Clericus, ante executionem degradandus & potestati seculari, de jure canonico, tradendus est, quam prærogativam sibi & suis, Pontifici sine jure atinbuerunt, *Clar. quest. 35. & seq. §. fin.*

Si condemnatus post sententiam ante executionem moritur, cadaver in loco publico supplicii locatur, *Clar. quest. 51. nu. 25. Menoch. lib. 2. cas. 285.*

60 Olim corpora & cadavera damnatorum sepeliebantur, *Deus. c. 21. in fin. Josua. c. 8. c. 10. Matth. c. 27. 58. 59. 60. aut cognatis, vel quibusvis parentibus ad sepulturam concedebantur permissu principis, l. 1. de cadav. punit. l. pæn. & ult. d. l. Joban. c. 19. 38. Marc. c. 15. 44. & seqq. & non nisi pœnæ atrocissimæ loco, corpora insepulta relinquebantur, 2. Reg. c. 9. Jerem. c. 24. c. 26. c. 22. Eccles. c. 6. l. 1. l. 2. l. 3. de cadaver. punit.*

61 Damnati apud Romanos & Judæos, priusquam morte afficerentur, virgibus cædebantur, *Matth. c. 27. 26. Marc. c. 15. 15. & vestimenta illis adempta & pannicula custodibus dabantur, Matth. d. c. 27. 31. l. 6. Divum. §. 1. de bon. damnat. aut pro judicis arbitrio distribu-
bantur, d. l. Divum c. §. 1. Apud Judæos, executio à 62
restibus*

testibus inchoabatur, *Deut. 17. 6. 7. Ait. 17. 18. 19. Jo-
han. 1. 8. 7.* vel ipso magistratu, *1. Sam. 6. 15. 32. & 6. 28.*
aut toto populo, *Levit. 1. 24. 13. 14. 16.* vel quibusdam à
magistratu jussis, *1. Sam. 6. 22. 2. Sam. 6. 1. 15. 16. 1. 4. 12.*
1. Reg. 6. 2. 25. & seqq. Apud Romanos verò à carnifice,
publico judicis ministro, *Pet. Gregor. lib. 31. Synag. c. 38.*
& lib. 34. c. 28. statim atque jussus est, sine ulla mora,
*Leum reis. 18. C. de poen. l. fin. C. de cast. reor. l. 1. C. de bon.
proscript. l. 6. si quis. de poen.*

Huc pertinet tit. de re judic. & tit. C. de execut. rei
jud. tit. C. si in caus. judic. pign. tit. de poenis D. & C.
& tit. C. de sent. pass.

Cap. 49. De citatione.

- 1 *Incidens processus.*
- 2 *In hoc alia partes litigantium, alia judicis.*
- 3 *Partes litigantium qua.*
- 4 *Necessaria à parte actoris qua.*
- 5 *Supplicatio pro processu impetrando.*
- 6 *Qua necessaria ad processum principalem promovendum.*
- 7 *Citatio quid.*
- 8 *Quando hac non necessaria.*
- 9 *Membra citationis qua.*
- 10 *Conceptio citationis, & ejus requisita septem.*
- 11 *Nomen, cognomen citantis & citati, & ad cujus pertinetionem fit citatio.*
- 12 *Causa propter quam, locus & tempus.*
- 13 *Citatio unde dicatur dilatoria, vel peremptoria.*
- 14 *Qua dilatoria, qua peremptoria.*
- 15 *Computatio diei citationi inserti.*
- 16 *Delegatus judex inferis mandatum commissionis sua.*
- 17 *Executio citationis.*
- 18 *Cujus requisita, commissio judicis, insinuatio & nunciatio relatio.*
- 19 *Citatio invalida per comparationem validatur.*
- 20 *Species citationis.*
- 21 *Ordinaria citatio qua.*
- 22 *Verbalis qua, & quomodo fiat.*
- 23 *Proclamatio publica, quomodo fiat.*
- 24 *Citatio per tubam, vel campanam.*
- 25 *Literis citatio quomodo fiat.*
- 26 *Qui citari prohibeantur.*
- 27 *Realis citatio quid, & quomodo fiat.*
- 28 *In criminalibus hanc praedit informatio judicis.*
- 29 *Carcer realis citati qualis esse debent.*
- 30 *Qui capi prohibeantur.*
- 31 *Extraordinaria publica citatio per edictum.*
- 32 *Citatio per edictum & ejus requisita 6.*
- 33 *In quibus causis citatio non necessaria.*

HActenus de processu principali diximus. Videamus nunc de incidente. *Vid. sup. cap. 24. num. 7.*

- 1 *Incidens processus est, qui ad principalem promovendum, à litigantibus infirmitur, & à giudice ante cau-*

sa decisionem & definitivam sententiam publicationem per interlocutoriam finitur. Ideoque dicitur inservire principali, *l. 19. § ult. de recept. arb.*

In hoc processu incidente, aliae partes sunt litigantium, aliae judicis.

Partes litigantium sunt, observare atque petere, quae sunt necessaria ad processum principalis expeditionem, vel assecurationem sui ipsius litigantis. Nam judex non imperdit officium, nisi ab altero vel utroque litigantium imploratus, *l. 4. § hoc autem 8. de dam. infoct. ubi Gothofred. Geil. lib. 1. obs. 50. num. 6.*

Necessaria ex parte actoris sunt supplicatio pro processu impetrando contra reum, *d. l. 4. § 8.*

In hac supplicatione pro processu impetratione, necesse est narrare qualitatem, qua jurisdictioni judicis fundatur, quam tamen allegare, non probare est necesse. *Vid. Pet. Frider. lib. 1. de mandas. c. 1. c. 2. & seqq. c. 13. c. 14. arg. l. 8. cum l. seq. de offic. presid. nisi notorium esset, supplicationis narrata esse falsa, vel causa dilatae vel denegatae justitiae proponeretur, vel nullitatis, aut paupertatis, vel similes, Pet. Frider. d. c. 14. Geil. lib. 1. observ. 131. & observ. 28. 22. 31. Alys. cens. 2. observ. 9. & observ. 74. Quod si judex de qualitate tribuente jurisdictionem, seu eam fundante, dubitet, solet & potest processum decernere sub periculo supplicantis, quando non desunt requisita actionis intentatae, *Geil. lib. 1. observ. 127. num. 10. & observ. 144. num. 7. & observ. 119. num. 6. & seqq. Frider. d. loc. diximus sup. cap. 24. de proposit. actoris. num. 25.**

Ex litigantis alterius parte necessaria quaedam sunt ad processum promovendum, quaedam ad assecurationem litigantis.

Ad processum principalem promovendum necessaria est 1. citatio. 2. declaratio contumaciae. 3. omniforum praestatio. 4. reconventio, vel interventio: de quibus ordine dicemus.

Citatio est rei, vel omnium quos coram sibi opus est, vel quorum interest, *Ant. Gabriel. tit. de citat. conclus. 1. lib. 3. Alys. cens. 6. obs. 6.* ubicunque causae cognitio requiritur, *Geil. lib. 1. obs. 48.* parte altera petente, jussu judicis facta, *Geil. lib. 1. obs. 50.* vocatio. Ab hac longè diversa est injus vocatio, de qua *sup. cap. 22. de arb. proposit.*

Non necessaria est citatio, quando judex ignorante, vel reluctante parte altera, procedere potest, vel justa causa subest, vel negotium, de quo agitur, est notorium, *Alys. cens. 3. obs. 91. Marant. tit. de citatione. n. 6. 7. & seqq. part. 6. Gabriel. latissime lib. 2. tit. de citat. conclus. 1. Arnoch. lib. 1. arb. jud. quast. 17. num. 12. 13. 14. vide supra cap. 29. num. 39.*

Distributio citationis est duplex: una, partitio in membra: altera, divisio illius in species.

Membra, seu partes citationis sunt conceptio illius & executio.

Conceptio est, qua suis legitimis requisitis citatio ad mandatum judicis perficitur, *Geil. lib. 1. observ. 54. Marant. d. tit. de citat. num. 63. & seqq.* Ejusmodi re-

11 quistia sunt: I. Ut contineat nomen & cognomen iudicis citantis, unde citatus intelligere possit, an iudex sit competens, vel minus: quamvis in dubio citatus, comparere teneatur, & exceptionem suam proponere, *Geil. lib. 1. observ. 30. & 48. & observ. 10. num. 3. Myns. cent. 6. observ. 7.*

II. Nomen & cognomen ejus, qui vocatur si plures sunt vocandi, præcipuus unus, reliqui, sub vocabulo consortium, vel coheredum, designantur, *Geil. lib. 1. observ. 49. num. 5. In universitatis citatione denominatio collectiva sufficit, Geil. lib. 1. observ. 46. num. 6. Myns. cent. 1. observ. 79. & cent. 2. observ. 66. & cent. 3. observ. 18. An præsens sit citandus, vid. Geil. lib. 1. observ. 48. & 58. num. 5. Donell. lib. 23. cap. 2. inf. Myns. cent. 2. observ. 18.*

III. Nomen & cognomen illius, ad cuius petitionem fit citatio, ne ex proprio motu iudicis præsumatur facta, *Geil. lib. 1. observ. 50. in fin. nisi ex officio citet, Geil. lib. 1. observ. 51.*

12 IV. Causam, propter quam fit citatio, contineat, etiam in criminalibus, *Geil. lib. 1. observ. 51. Clarus §. fin. quest. 31. quo citatus de eo, super quo citatur, instructus veniat, præsertim, quando in longinquo loco degit, Geil. d. loc. Marant. de citat. num. 12. 13. part. 6. per l. 2. de edend.*

V. Locus idoneus, honestus & tutus, in quo citatus ejusque advocati, procuratores, vel testes, tuto comparere possunt, & qui sit in territorio citantis, *Marant. d. loc. num. 40. 131. & 64. Geil. lib. 1. observ. 52. per l. 21. quid. §. 10. 11. de recept. arb. l. 59. locus. de judic. extra territorium, quando litis insinuatio fieri possit, vide apud Geil. lib. 1. observ. 56. & seqq. Covarruv. præf. quest. cap. 10. Colerus de process. execut. part. 3. cap. 8. Jaf. & Zaf. in l. ult. de jurid. Clarus quest. 31. §. fin.*

VI. Tempus opportunum & justum, quo citatus compareat, & commodè ad locum iudicii venire possit, *Geil. lib. 1. observ. 53. Marant. d. loc. num. 120. quod ideo arbitrarium, Menoch. lib. 1. quest. arb. Geil. d. loc.*

13 Ex præfixo tempore, vel termino, ad comparendam, citatio alia dilatoria, alia peremptoria dicitur, *l. peremptoria 68. & seqq. de judic. Novell. 112. c. 3. Marant. d. loc.*

14 Dilatoria est, quæ 10. dies continet, *d. l. 68. Menoch. lib. 2. cas. 52. num. 2. Cujac. ad Novell. 69. nec citatum contrumacem reddit, priusquam tertio sit facta, l. 73. & post l. 68. & seqq. l. 71. l. 55. 75. de judic. Clarus quest. 31. num. 22. 23.*

Peremptoria contra est una citatio, pro omnibus, *l. 72. nonnunquam. de judic. l. 8. C. quom. & quand. jud. tantum temporis, quantum aliz tres, hoc est, 30. dies, continens, vel facta per vocabulum peremptoriæ, aut æquipollens, d. l. 73. l. 68. de judic. l. 53. de re iudic. vid. Menoch. lib. 7. cas. 185. num. 25. arb. Contard. ad l. diffamari. c. 5. num. 72. & seqq. C. de ingan. & manum. Pet. Frider. lib. 2. de mandat. c. 17. Menoch. cas. 257. lib. 2. ar-*

bit. Ira dicitur, quod eâ citati contumacia perimitur & convincitur, d. 101. quâ iudex comminatur, se etiam parte absente, cogniturum & pronunciatum, d. l. 71. de judic. Wermbs. tit. 6. obs. 1.

Dies inserti citationi, variè computantur. Nam in 15 citatione peremptoria, ultimus dies in termino computatur, *l. si quis. 133. de verbor. sign. & primus dies, vel terminus incipit à die decretæ citationis, si hoc est expressum in citatione, aliàs à die exsecutæ & insinuatæ citationis, Pet. Frider. lib. 2. de mandat. c. 18. Si simpliciter terminus 30. dierum constituitur, tum in dubio currere incipit à tempore scientiæ & insinuatæ citationis, l. amicus. in fin. de calum. ubique tamen dies decretæ, vel insinuatæ citationis, in termino non computatur pro ea parte temporis, quæ effluxit tempore insinuationis, Myns. cent. 5. observ. 15. num. 4. Frid. d. loc. per Auth. hodie. l. 24. C. de appellacion. sed pro parte & quantitate illa, quæ non effluxit, computatur, l. 3. §. 3. l. 1. §. 1. quana. appelland.*

16 VII. Delegatus iudex mandatum commissionis suæ, citationi in scriptis factæ, inferere debet: *Auth. qui semel. C. quom. & quand. jud. Marant. de citat. part. 4. dist. 5. num. 55. 75. Geil. lib. 1. observ. 48. num. 17. 18. Myns. cent. 3. observ. 1.*

17 Exsecutio citationis est pars altera citationis, qua 18 citatio concepta à iudice, ad ejusdem iussum expeditur & mittitur. Cujus requisita sunt: I. Commissio iudicis citantis, de exsequenda & insinuanda citatione concepta, quæ à iudice impetranda est, *d. l. 68. de judic. Geil. lib. 1. observ. 54. num. 1. 2. 3. Menoch. lib. 2. præf. 23. & 24. Clarus quest. 31. §. fin. Myns. cent. 1. observ. 77. & cent. 6. observ. 10. quam nuncius citans, nomine iudicis, probare tenetur dubitanti, Geil. lib. 1. observ. 54. Myns. cent. 6. observ. 10. Menoch. lib. 2. præsumpt. 24.*

II. Insinuatio & denunciatio citationis per nuncium facta: à qua incipit currere terminus citationis, *Geil. d. loco. Hæc citationis insinuatio, personaliter citando, fieri debet: Quando copia ejus haberi non potest, sufficit, si in domo sua ipsum citet. Vel uxori, aut familiaræ citationem insinuet. Marant. tit. de citat. num. 126. 127. Myns. cent. 3. observ. 37. & cent. 2. observ. 69. Clarus quest. 31. num. 17. 18. §. ult. sent. Vel affigat in eo loco, ubi verosimiliter ad notitiam citati venire possit, quæ exsequi citationem impeditur, Geil. lib. 1. observ. 55. Menoch. lib. 2. præf. 26. num. 1. & præf. 27. Frider. lib. 2. de mandat. c. 21. III. Nuncii relatio, de insinuata & denunciata citatione, ejus relationi creditur. Myns. cent. 1. observ. 77. 78. & 79. & cent. 5. observ. 51. & cent. 2. observ. 18. & cent. 6. obs. 10. num. 7. Geil. lib. 2. observ. 54. num. 5. 6. Menoch. lib. 2. præf. 25. & lib. 2. arbit. cas. 112. Gabriel. tit. de citat. conclus. 4. lib. 3. non tamen de contumacia citati, aut de injuria sibi illata, Menoch. lib. 2. arbit. cas. 112. num. 19. Mascard. conclus. 119. Gabriel. d. loco.*

19 Observandum hic est, quod citatio per se invalida, per comparitionem citati subsecutam, convalidetur, *Myns. cent. 3. obs. 90. & cent. 4. observ. 54. Geil. lib. 1. obs. 48. num.*

48. num. 3. Item quòd citatio rem litigiosam efficiat in actione reali, in personali verò litis contestatio; *Covarr. pract. quest. cap. 15. num. 6. per l. 2. & Auth. litigiosa. C. de litigios.*
- 20 Sequitur de speciebus citationis, qua alia ordinaria, alia extraordinaria dicitur.
- 21 Ordinaria citatio est frequens & solita, atque est verbalis, vel realis.
- 22 Verbalis est, quæ fit denunciatione, vel literis, quibus evocatur quis ad judicem.
- Denunciatio fit vivâ voce, in faciem, vel ad domum citandi, *L. 28. §. hoc. de fideicom. libert. per notarium, vel per nuncium judicis, Marant. de citat. part. 6. memb. 1.* Quandoque fieri solet per præconem, buccinam, tubam, campanam, *Marant. d. loc.* Ad domum contumaciter absentis, vel latitantis fit, *Adyns. cent. 2. obs. 69. vel in vicinia, per plateas, altâ præconis voce, Marant. d. loc. num. 98. & seqq. Duaren. lib. 1. disp. c. 70. & Cujac. lib. 7. obs. c. 15. c. 16.* quæ veteribus dicebatur detestatio, *L. 40. de verb. sign. Ravard. pro tribunal. cap. 3. Menoch. lib. 2. arb. cas. 463.*
- 23 Citatio per præconem, seu publica proclamatio, tribus vicibus, seu ter fieri solet intra 30. dies, *Auth. qui semel. l. 1. s. C. quomod. & quand. jud. licet hoc tempus sit arbitrarium, Menoch. lib. 2. arb. cas. 463.* Usitata hæc est, in matrimonii contrahendis, in venditione pignoris, in causâ creditorum plurium agentium de prioritare pignoris: quando missio facienda est in possessionem indefensam, in publicatione testamenti & similibus. latè *Marant. d. loc. nu. 101. & seqq.*
- 24 Citatio per tubam, vel campanam, usitata est, quando universitas est congreganda, *L. 2. Cod. de decurion. lib. 10. Clar. quest. 31. nu. 24. §. fin. Marant. d. loc.*
- 25 Literis citatio fit, quæ à judice per literas nuncio traditis, citatio insinuat, *Marant. d. loc. nu. 73. & seqq. per l. 8. C. quom. & quand. quæ aliquando ædibus citandi affiguntur, Marant. d. loc.*
- 26 Ab hac verbali citatione quidam sunt immunes, qui citari non possunt, ut consul, prætor exteriorque magistratus, imperium habentes, *L. 2. de in jus vocand. nisi in officio delinquant, vel actio tempore peritura esset, Costal. & Bartolin. d. l. 2. nec funus ducentes & lugentes defunctum, L. 2. l. 3. de in jus vocand. ubi Zaf. nuptias celebrantes, vel publicum Doctorem, Licentiz, vel Magisterii accipientes, Zaf. d. loc. & in §. penales. Inst. de act. nec sacra facientes, L. 2. ubi Dd. de in jus vocand. minor 25. annis, L. 22. de in jus voc. neque parentes, patronus, corûmque liberi, & omnes omnino, quibus reverentia debetur, sine venia in jus vocari non debent, L. 4. l. 8. & seqq. de in jus vocand. Cujac. lib. 10. obs. c. 10. & lib. 7. cap. 10. Oldend. in clas. 1. act. 1. in praxi, quamvis hodie, quando in jus vocati, non ducuntur, ut olim, tales etiam sine venia vocare sit concessum, Cujac. d. loc. c. 10. quod negat Robert. lib. 3. sent. c. 1. sed latius confirmat Donell. in §. penales. Instit. de action. Ravard. ad l. 12. tabb. c. 5. Oldend. act. 4. requis. 4. clas. 1. per l. 11. & l. 19. de in jus vocand.*

Realis citatio est, quæ fit manus injectione, quæ citandus personali apprehensione & captura ad judicium ducitur, *Auth. qui in provincia. Cod. ubi. de crim. & custodiæ, seu carceri traditur, vel manicis, cõmpedibus ferreis, aut vinculis includitur, vel militum custodiæ traditur, pro arbitrio judicis, Menoch. cas. 305. num. 5. 6. 7. Farinac. lib. 1. quest. 27. num. 201. & seqq. de indic. & 101. tit. C. de cust. reor. Lewis. c. 24. 12. Num. 6. 15. 34. Jerem. c. 32. 2. c. 37. Ath. c. 528. c. 12. 4. cap. 16. 24. judicis, inquam, ordinarii majoris jussu. Novell. de exhib. re. §. si vero. L. unic. C. de privar. carcer. Farinac. questio. 27. d. loc. Ravard. lib. sing. pro tribun. in causis criminalibus, capitalibus indistinctè, Clarus quest. 28. §. fin. Farinacius d. questio 27. num. 39. & seqq. in civilibus tum demum, quando reus, facta litis pendentia, vocatus legitime, comparere non voluerit, aut fugæ periculum subest, l. consensaneum. Cod. quom. & quand. judic. Lait. prætor. §. si debitorum. qua in fraud. creditor.*

In causis criminalibus capitalibus, antequam judex realem hanc citationem & manus injectionem decernat, præcedere debet aliqua de maleficio informatio, sumpta ex qualibusqualibus indiciis ex arbitrio ejusdem, *Clarus quest. 28. lib. 1. §. fin. Farinacius d. quest. 27. num. 112. & seqq.* an scilicet extet maleficio, & tale esse possit, quod poena corporali, vel pecuniaria puniri possit, *Farinacius d. loc. num. 39. Clarus d. loc.* Non rectè tamen captus, ex causâ superveniente justa, detineri potest, & captus pro uno maleficio, rectè pro alia retinetur, *Farinacius d. quest. 27. num. 151. & seqq.*

Carcer, in quo apprehensus includitur, non poena, sed custodia esse debet, *Menoch. lib. 2. arb. cas. 305.* ideoque non teter, obscurus, sed clarus & illuminatus esse debet, latè *Farinacius d. quest. 27. num. 98. & seqq. Menoch. d. loc. nu. 2. 3. pro arbitrio judicis, d. cas. 305. num. 6.* Singulis diebus dominicis præsides custodias invisere debent, & ut omnia rectè à commentariensis fiant, curare, *L. memo. 3. Cod. de episcop. & cler. Clarus quest. 46. num. 9. §. fin. lib. 5. & d. quest. 28. & 62. in fin.*

Capi quidam non debent, ut, ad ecclesiam confugi- gientes, vel statuum principis, in locum asyli, qui nimirum casu, vel culpa lævi, non dolo deliquerunt, *L. 2. Cod. de his qui ad eccl. Exod. cap. 21. L. unic. Cod. de his qui ad statu. Clarus quest. 30. §. fin. Farinacius quest. 28. d. lib. 1. de indic. existentes in alieno territorio, nisi persecutio in proprio incepta & continuata sit in alienum, Clarus quest. 29. in fin. §. fin. l. 1. Cod. ubi. de decurion. nec mulier, pro debito pecuniario, *Auth. hodie. C. de custod. reor. Farin. d. quest. 27. num. 42. & seqq. Menoch. lib. 1. arb. quest. 28. num. 10. Covarr. var. resolut. lib. 2. cap. 1. num. 2. non tamen in crimine atroci, Dd. prædict. in loc. citat. Nec quis ex domo sua extrahi debet, l. 18. l. 19. l. 20. de in jus vocand. Gabriel. conclus. 10. lib. 7. Adyns. cent. 4. obs. 69. licet hodie, etiam in domo propria, ostio fracto, maleficus capi possit, *Farin.***

nucius d. quest. 27. num. 92. & seqq. Guil. lib. 1. observ. 50. Nec impuberes, nec clerici capi possunt, Marant. de citat. nu. 83. & seqq. Menoch. de recap. pos. rem. 8. Farinacius d. quest. 27. num. 65. & seqq. Covarruv. var. resolut. lib. 2. cap. 1. num. 9. Menoch. lib. 2. arb. cas. 88. num. 9. & cas. 183. nu. 29. 30.

31 Extraordinaria publica citatio est, quæ fit per edictum, l. *consentaneum. Cod. quom. & quand. Guil. lib. 1. obs. 56. iudicis ordinarii, Auth. qui semel. C. quom. & quand. iud. domui citandi, curia, vel templi valvis affixa, Guil. d. obs. 56. per tempus arbitrarium, Menoch. lib. 2. arb. cas. 403. num. 3. tunc concessa, quando alio modo citatio fieri nequit, Guil. d. loco.*

32 Est igitur citatio hæc per edictum recepta, I. quando citandus latitat, vel efficit, ne citatio ad se perveniat, *tit. de requir. reis. Guil. d. loc. II. quando locus non est tutus, vel non proprii territorii, aut remotus & varius, ubi citandus commoratur. III. Si persona est vagabunda, tum assignanda est ibi, ubi solet citandus versari; aut fraude & dolo citandus fecisset, quo minus nominatim citari possit, Menoch. rem. 8. quest. 13. de recap. pos. num. 113. & seqq. IV. Quando contradictor est incertus, qui per inquisitionem certus fieri non potest, vel omnes in genere, quorum interest, citantur, uti in confectione inventarii & in causa legis diffamari &c. Guil. d. loco. V. In casu, quo sufficit sola scientia, quæ per edictum, vel proclama induci potest, Menoch. d. loc. num. 119. 120. VI. Quando proceditur ordine juris non servato, Menoch. d. loc. num. 121.*

33 Sed hæc citatio, de qua diximus, in plurimis causis non est necessaria, *Gabriel. laud. tit. de citation. conclus. 1. lib. 2. uti in notoriis, ex consensu partium, in actu, qui invitâ & reluctantæ parte expediri potest, in its, quæ proprio motu fiunt à iudice, quando periculum est in mora, in captura alicujus, in pronuntiatione laudi, in inquisitione, an quis dignus sit, vel non, in processu principis, in declarando processu nullo, in interdicens administratione furiosus, in examine ad perpetuam rei memoriam, quando pars præsens, actum impedire non potest, vel non facit præjudicium actus citando, in probatione naufragii, ubi indicia & præsumptiones sufficienter probant, quando bonorum possessio agnoscitur, in immisione in possessionem à nemine possessæ rei, in bonorum possessione à filio emancipato petita, quando testis dictum suum declarat, ubi ab executione processus inchoari potest, in alienatione juris sui, in declaranda contumacia, in admissione articulorum, in relatione nunci, in infirmatione donationis, in probatione per spoliū amissorum, juramento faciendâ, in eaducitate committenda, quando iudex citare non potest, in condemnatione expensarum, in re exigui momenti, in mandatis magistratus æquis & iustis, in relatione agri menforis, vel nuntii, in taxatione expensarum, in apostolis dimissoriis, vel refutatoriis, in editione, in impetrando privilegio, in gratiâ concedenda, in decernendo sequens, in*

executione executori mandata, ubi vocatus venire non potest, vel vocari non debet, in processu nullo declarando, in prorogatione fatalium, & similibus aliis, de quibus late *Anton. Gabriel. lib. 2. tit. de citatione. conclus. 1.*

Hujus loci est tit. de in jus vocand. tit. de iudic.

Cap. 50. De contumacia.

- 1 Contumacia quid.
- 2 Quando committitur contumacia.
- 3 Species contumacia.
- 4 Contumacia actoris quid.
- 5 Contumacia hæc quomodo puniatur.
- 6 Contumacia poena secunda.
- 7 Poena contumacia in criminalibus.
- 8 Rei contumacia quid.
- 9 In causis civilibus, jure veteri contra contumacem processus usitatus.
- 10 Triâ hodie remedia usitata contra contumacem reum.
- 11 Articuli pro confessis acceptantur.
- 12 Poena banni.
- 13 Missio in possessionem bonorum contumacia.
- 14 Decretum immisionis quid.
- 15 Pignoris prætorii jus.
- 16 Missio in bonorum possessionem in personalibus.
- 17 Prima missio in bonorum possessionem quale jus tribuat.
- 18 Limitatio prioris axiomatis, & quando jus possessionis tribuit.
- 19 Conditionalis creditor non immittitur aliis precibus.
- 20 Debitor hinc quando auditur.
- 21 Secunda immissio quid, & quale jus tribuat.
- 22 In distractione rerum quid faciendum.
- 23 Tempus subhabitationis.
- 24 Antea venditionem offerens debitum adhuc auditur.
- 25 Missio in possessionem in realibus, quid & quod jus tribuat.
- 26 Secundum decretum in hac non necessarium.
- 27 Reus accusatus contumax, qui jure veteri requirendus erat.
- 28 Contumax hic an pro confessio habeatur.
- 29 Reus contumax quomodo hodie puniendus & contra eum procedendum.
- 30 Veniens ante condemnationem, admittitur ad probationes & defensionem suam.
- 31 Poena alia contumacia.
- 32 A contumacia excusare quomodo se possit.

Hucusque de citatione, nunc de contumacia agamus.

Contumacia est in iudicem jubentem commissa inobedientia, dum non fit id, quod est extremum in jurisdictione, *tit. si quis jus dicent. non obtemp. vid. Menoch. lib. 2. arb. cas. 305. Duar. lib. 1. dispus. 6. 50. Robert. lib. 4.*

lib. 4. Jenson. c. 21. Cujac. definit eremodiciam, hoc est, litis & vadimonii defertionem, rei, vel actoris, in l. 7. de minor. per text. illum. l. 13. §. 3. 4. C. de judic.

- 2 Non autem committitur contumacia, nisi accusata sit, *Geil. lib. 1. obs. 55. nu. 6. neque declaratorem contumax, non procedente citatione nova, l. 73. §. post. de judic. vid. Mynf. cens. 4. obs. 65.*
- 3 Contumaciæ species sunt duæ. Una actoris, altera rei.
- 4 Contumacia actoris est, quam actor, quocunque modo committit, tam in civilibus, quam criminalibus causis.
- 5 In civilibus contumacia actoris punitur: I. quod effluxo termino juridico, *ordin. Cam. part. 3. tit. 42. vel, qui judici æquus videtur; Menoch. lib. 2. arb. cas. 45. terminus ad rei petitionem pro lapsu & circumducto habeatur, & ipse reus ab instantia, siue observatione iudicii absolvatur, Geil. lib. 1. obs. 59. nu. 3. Mynfing. cens. 2. obs. 63. §. cens. 5. obs. 86. & actor amplius non audiatur, sed de novo litem instituire teneatur, Geil. lib. 1. obs. 59. per l. §. post. 73. §. circumducto. de judic. vid. sup. lib. 1. cap. 133. Differentiam inter circumductionem termini & abolitionem ab observatione iudicii, vid. apud Marant. part. 5. in princ. num. 46. & seqq. Pet. Frid. lib. 2. de mandat. c. 20. nu. 8. Mynf. cens. 4. obs. 65. Hic igitur reus propter contumaciam actoris, à citatione abolitionem petere potest, *Geil. d. obs. 59. per Novell. 53. c. 1.**
- 6 II. Punitur contumacia actoris, quod absente eodem, reus litem contestari possit, & in causa usque ad sententiam procedere, *Geil. d. obs. 59. nu. 5. & si onus probandi suscipere velit, Frid. lib. 2. de mand. c. 20. num. 4. 5. Geil. obs. 67. & ex actis de causâ liqueat, iudex procedere potest & de causæ veritate inquirere. Quo in casu, actori postea venienti ante sententiam latam, denegatur iurisdictio, nec prius auditur, quam sumptus, hoc nomine factos, refundat, & iudici multam pendat, *Menoch. lib. 1. arb. quæst. 36. §. lib. 2. cas. 154. per Auth. qui semel. C. quomodo. §. quando. iud. l. sancimus. ubi Jafon. C. de judic. post latam sententiam verò veniens nullum regressum habet, neque amplius auditur, l. proponendum. C. de jud. Geil. lib. 1. obs. 59. §. obs. 132. nu. 7.**
- 7 Accusator in criminalibus contumax, qui fuit peremptoriè citatus, neque venit, extra ordinem punitur, *l. qui crimem. C. qui accus. non poss. & iudex illius partes, si ipsi videbitur, suscipit, Clarus quæst. 51. lib. 5. §. fin. neque reus habet facultatem petendi se absolvi ab instantia.*
- 8 Rei contumacia est, quam reus, quocunque modo, tam in civilibus, quam in criminalibus committit, si latitret, se abneget, si impediatur, quo minus citatio ad se veniat, *l. 7. §. 4. 5. ex quib. causis in poss. si intemptivè recedat, si non obsequatur iudicis mandato, Rosbach. tit. 30. num. 8. & seqq. de process. Zanger. part. 2. cap. 8. de exceptis.*
- 9 In civilibus causis, iure veteri in jus vocatus, si non confestim iret & vocantem sequeretur, ab eodem ob torto collo, si extra domum inveniebatur, *l. plerique. §.*

faq. de in jus vocand. ducebatur ad iudicem, Cujac. lib. 1. obs. serv. cap. 10. Dnaron. lib. 1. disp. cap. 1. dissentit Robertus lib. 3. sent. cap. 1. Johan. Vaud. lib. 2. quæst. 26. nisi satis, aut cautum dare; iudicio fisti, sit in jus vocat. ut cens. aut satis, vel caut. Cujac. lib. 7. obs. cap. 16. quæ cautio veteribus vadimonium dicebatur, Donell. lib. 23. com. c. 9. & reus parens promissioni, obire vadimonium vocabatur, negligens verò, vadimonium deferere, actor vadimonium accipere, Donell. d. cap. 9.

Hodie, contra reum contumacem actor tria remedia habet electivè. Primum est, quod lite propter contumaciam pro contestata, & arictiis, pro confessis acceptatis, *Mynf. cens. 4. obs. 66. in causa procedere possit usque ad ejus decisionem, Auth. qui semel. C. quomod. §. quando. iud. condemnaturque absens in litis expensas, etiam si vincat, l. 13. proponendum §. 2. Cod. de judic. Geil. lib. 1. obs. 60. in fine. Mynfing. cens. 4. obs. 67.*

Alterum remedium est pœna banni, ad quam actor agere potest contra reum contumacem, *Geil. lib. 2. de pac. publ. cap. 2.*

Tertium est missio in possessionem bonorum rei contumacis, quam ex iudicis decreto sibi permitti actor petit, *tit. de reb. aut. iudic. possid. tit. ex quib. causis in possess.*

Decretum immisionis est prætoris, seu magistratus edictum, quo ob contumaciam, seu inobedientiam rei absentis, indefensi, au fraudationis causâ latitantis, *l. 2. l. 5. l. 7. §. 11. quibus ex causis in possess. l. 5. l. 33. l. 36. §. sequens. de reb. aut. iud. possid. Cujac. lib. 5. obs. 90. §. libr. 10. cap. 31. actor in possessionem bonorum rei custodiæ causâ, vel crediti servandi gratiâ, per ministros iudicis mittitur, l. 3. ne vis fiat ei qui in possess. l. 13. §. fin. de bon. aut. iud. possid. l. 5. ut in possess. legat. tit. de curat. bon. dand. quo ea pignoris loco detinetur, tit. C. de pras. pign. l. non est mirum. de pign. aut. secundum mensuram debiti, Novell. 53. cap. 4. Donell. lib. 23. com. cap. 11. donec veniat reus, vel contumax iudici obtemperet, l. 5. ut in possess. legat. aut defendatur, l. 2. quibus ex causis in possess. Novell. 53. §. si verò. satisdet, & expensas refundat, vid. Menoch. lib. 2. arb. casu 524. per l. apud Julianum. ex quib. causis in possess.*

Pignus autem, quod per immisionem hanc actor consequitur, vocatur prætorium, *tit. C. de pras. pign. in quo non est potior is, qui missus est, sed æqua est omnium creditorum, qui ex iisdem, non diversis titulis missi sunt, conditio, l. 3. cui. §. si plures. ut in possess. leg. l. 12. cum unum. l. 6. §. 2. de bon. aut. iud. possid. Cujacius lib. 9. obs. 6. 37. §. lib. 5. c. 30. Geil. lib. 2. obs. 25. nu. 5. Zaf. in d. l. 12. cum unum.*

Quando ex diversis titulis missi sunt, tunc obtinet regula, Qui prior tempore, iure quoque potior est, *l. 2. Cod. qui pot. in pign. ubi Siehard. In priori casu, unus missus in possessionem in actione personali, non reali & ex primo decreto, omnium nomine immisus esse & possidere, seu detinere censetur, lat. Color. de process. exsistent. part. 2. cap. 2. num. 12. & sequens. Noguens.*

part. 3. memb. 2. num. 10. de pignor. per l. cum annu. 12. ubi gloss. & Bartol. de bon. aut. judic. possid. neque hic ordo in capiendis pignoribus ex rebus contumacis, qui in re judicata est, observatur, sed promiscuè in contumacis bona fit immisso, Colerus d. loc. part. 3. Donell. lib. 23. com. cap. 11. disentiunt alii, & nonnunquam curator bonis constituitur, l. 14. creditor. de reb. aut. jud. possid. ut de curas. bon. dand. & impeditur immitti creditor, pro immisso haberetur, l. 13. quamvis. de bon. aut. judic. possid. & plures missi, unum, cui negotium committatur, ex se eligunt, l. 9. quib. ex caus. in possess. l. 15. de bon. aut. judic. possid.

Immisso ejusmodi in bonorum possessionem, est duplex. Una, in personalibus actionibus: altera, in realibus locum habens, *Dd. in l. 15. si finis. §. Julianus. de damn. infest.*

- 16 In personalibus actionibus, actor in omnium bonorum contumacis possessionem, *Donell. lib. 23. com. cap. 11. vel, ut quidam volunt, pro modo debiti declarati, mittitur, Novell. 53. cap. 4. l. quib. ex caus. in possess. aut. d. l. si finis. §. si quis.*

Hæc missio in actionibus personalibus est prima, vel secunda.

- 17 Prima missio fit ex primo judicis decreto, quo missus, bonorum traditorum custodiam tantum, *l. 7. quibus ex caus. in possess. l. 3. §. gratia. de acqui. pos. d. l. si finis. 15. de damn. infest. Negusani. part. 3. memb. 2. num. 6. de pign. detentionem & quasi possessionem, Colerus de procos. execut. part. 3. cap. 12. seu fiduciariam possessionem, l. 2. l. 7. §. 4. & sit. tot. ex quibus caus. in possess. d. l. 15. §. 1. consequitur, non dominium, neque possessionem veram, l. 4. C. qui bon. cod. pos. l. 5. ut in pos. legat. l. 8. C. de bon. aut. jud. possid. Ideoque non possidere, sed esse in possessione, creditor dicitur, l. 9. de reb. aut. judic. possid. *Vaud. lib. 1. quest. 37. & prima missio, aggravata prima dicitur à Bartolo in d. l. 15. Unde debitor rei dominus & possessor, post hanc immisionem, manet, d. l. 15. §. si quis. l. in cui. ut legat. servand. creditor verò rem simul cum debitore custodit, servat, d. l. 15. fructus suos non facit, sed domino servat, l. 8. l. 9. §. 2. 3. l. 6. l. 14. §. 1. de reb. aut. jud. possid. quamvis de dolo & culpa sua teneatur, d. l. 9. 10. 11. d. l.**

- 18 Excipiuntur tamen quidam casus hæc, in quibus creditor veram possessionem rerum, quarum possessionem ingressus est, adipiscitur, quod accidit I. In rebus, quas creditor immisus vindicare potest, *Colerus part. 3. capite 12. numer. 44.* II. In mobilibus, quarum possessionem ex vi pacti, vel statuti, est ingressus, *Colerus d. cap. 12. numer. 45. l. si rem mobilem. de acqui. possid.* III. Si ex justa & probabili causa à giudice immisus possessor verus constitueretur, *d. c. 12. numer. 46. 47. per l. Fulcinus. §. fin. ex quibus caus. in possess.* IV. Quando ex conventionatione executiva & voluntate debitoris possessionem ingreditur creditor, *Colerus d. cap. 12. numer. 48. & sequentib. per l. creditor. de pignor. l. creditor. Cod. de pignor. vel debitor nomine creditoris possidere constituitur & promissus,*

Colerus d. cap. 12. numer. 79. & sequentib. l. quod mo. de acqui. possid. V. Quando propter executionem rei judicæ fit immisus, Coler. d. cap. 12. nu. 84. & sequentib. vel ex instrumento, aut confessione judiciali, paratam executionem habentibus possessionem ingrederetur, Colerus d. cap. 12. numer. 98. & sequentib. quamvis & in his casibus, debitor solus possidere dicatur, quoad usucapionis & satisfactionis causam, l. pignori. l. servi. de usucap. l. sciendum. §. creditor. qui sciend. cog. Colerus d. cap. 12.

19 Conditionalis creditor, suo jure & solus immisionem petens, non immittitur, si alii creditores puri petunt, prodest tamen illi conditionali, ut existente conditione, pignus adquirat, *Donell. libro 23. capite 11. Cujac. lib. 10. observans. cap. 32. per l. 6. & pen. quib. ex caus. in possess.*

20 In hac prima immissione, ex decreto primo, si debitor cautionem judicio sisti offert, & damnum ob contumaciam creditori illatum refundit, auditur, & rem suam à jure detentionis creditoris liberat, *d. l. si finis. 15. §. 34. ubi Dd. de damn. infest. l. 9. de reb. aut. jud. possid.*

21 Secunda immisio, in personalibus actionibus, secundo judicis decreto interposito, conceditur, *l. propterandum. Cod. de judic. anno, vel longiori tempore, pro judicis arbitrio, à tempore primi decreti, elapso, Memoch. lib. 2. arb. cas. 6. Covarruv. libr. 3. var. resol. cap. 18. in fine. propter majorem, continuatam debitoris, denuò citati, contumaciam, l. 7. Fulcinus §. 1. §. ult. quibus ex caus. in possess. l. 9. Cod. de bon. aut. jud. possid. Hac veram possessionem & jus percipiendi fructus dominiumve creditor consequitur, l. 8. in venditione. de reb. aut. jud. possid. d. l. 15. si finis. §. 16. 23. 32. l. 8. l. 7. §. 1. de damn. infest. l. 3. §. ult. de acqui. possid. *Vaud. lib. 1. quest. 37. & distrahendi potestatem, d. l. 15. §. Julianus. & sequentibus. d. l. 7. Fulcinus. quibus ex caus. in possession. Colerus part. 3. capite 12. & part. 1. cap. 2. d. loc.**

22 In distractione & alienatione, seu venditione rei possessæ à creditore, judex ad petitionem creditoris, mittit juratos, qui rei vendendæ inventarium consiciant, *l. 15. cum l. 9. §. 3. de bon. aut. jud. possid. ejusque æstimationem & licitationem, l. 16. de reb. aut. judic. possid. in acta redigant, ut venditio justa decernatur, d. l. 7. Fulcinus §. 1. 12. 15. 16. in loco domicilii, vel contractus, vel ubi res immobilis est, l. 1. 2. 3. l. 12. §. pen. & §. 1. de reb. aut. jud. possid. vel emptore deficiente, creditori pro debito, secundum factam æstimationem, in solutum detur pro crediti quantitate, & hyperocha, si quæ est, debitori restituatur, l. 3. Cod. de jur. dom. imper. l. 15. à Divo Pio. §. si pignora. ubi Dd. de re judic. l. ordo. de execut. rei jud. l. 5. C. de distract. pignor. d. l. 7. Fulcinus. §. 10. aut si minus quam debetur, solutum, jus creditori in reliquis bonis debitoris reservertur, l. ult. & pen. C. si in caus. judic. l. ult. C. de jure dom. imper. vid. sup. cap. 28. num. 53. & seqq.*

Tempus subhastationi & licitationi publicæ perficiendæ,

- 24 *ciendæ, est arbitrarium, Menoch. libr. 2. arb. cas. 129.* Ante venditionem hanc, aut donationem in solutum, auditur adhuc debitor, si offert cautionem litisque expensas, damnum & interesse creditori restituit, *l. sancimus. C. de judic. l. apud Julianum. ex quibus caus. in possess. Coler. part. 3. cap. 10. num. 2. 3. de process. excus. Menoch. lib. 1. arb. quest. 36. & lib. 2. cas. 524.* & rem suam tum recuperat, *l. consentaneum. & Aub. qui semel. C. quomod. & quand. jud.*
- Quomodo fiat missio in iudicio divisorio, alicubi exponit Menochius *d. cas. 524.* ubi distinguit, an agatur ad personales præstationes divisas, an ad ipsam divisionem, & tum, an unus, vel uterque possideat, & utrobique iudicis arbitrium plurimum valet, ubi quoque docet, qualiter fiat missio in possessionem, quando dividere recusat cum illo, quem consortem fatetur, *d. cas. 524.*
- 25 Altera missio in realibus actionibus locum habens, est, qua creditor in veram possessionem, *l. 2. C. ubi in rem act. rei petitæ saltem. d. l. 7. Fulcinus. §. Celsus. 16. 17. 18. quibus ex caus. in possess. Donell. libr. 23. cap. 11. com.* dissentit Menoch. *de retin. possess. rem. med. 3. quest. 27. Colerus d. part. 3. cap. 10.* vel in casu liticantis debitoris, omnium bonorum, *d. l. 7. §. scriptum. Donell. d. cap. 11.* propter contumaciam debitoris, mittitur intra annum revocabiliter, post annum, irrevocabiliter, ita ut anno elapso, reus amplius non audiar, *Aub. & qui jurat. C. de bon. aud. jud. possid. Negulant. part. 3. memb. 2. num. 6. de pign. com. dicit.*
- 26 Atque hic secundum decretum necessarium non est, *Barol. in d. l. 15. si finita. §. Julianus.* licet creditor & hic à iudice petere possit, ut certum tempus & diem statuat, intra quem reus veniat jus suum deducitur, aut quisvis alius, quo elapso, postea non audiar, *l. pën. C. de jur. dom. impet. ubi Schar. Aub. hoc nisi. C. de solut. Negulant. d. loc.* distinguit inter immissionem factam ante litis contestationem, quæ est revocabilis post refusionem expensarum & interesse, vel post litis contestationem, in qua aliud observatur, *per l. consentaneum. C. quomod. & quand. jud.*
- 27 Reus accusatus contumax, in criminalibus & absens, accusari amplius non potest, *l. 6. absentem. C. de accus. l. 1. de req. res. Act. cap. 24. 2. cap. 25. 16.* neque damnari, quando eidem pœna corporalis, secus, si relegationis, imponenda est, *Clarus quest. 44. num. 2. §. fin. libr. 5. Farinac. lib. 1. quest. 11. num. 1. de iudic. sed inter reos requirendus referatur, jure veteri, l. 1. l. 2. l. 4. de requir. red. vel abs. damn. l. 1. C. d. 1.* Requirebatur verò edictis publicis, *Aub. si verò. C. ad L. Jul. de adult. & bona ejusdem contumacis annotabantur, l. 1. C. de requir. red. Robert. lib. 3. sent. cap. 8. Dnaren. libr. 1. disp. cap. 8. Novell. 13. cap. 5. & post annum publicabantur, d. 28.*
- 28 *Novell. 134. cap. 5. l. 1. l. 2. 3. de requir. red.* Contumax hic de jure communi, non habetur pro convicto & confesso, *l. properandum. §. & si quidem. C. de judic. Farinacius questio. 11. numer. 3. de iudic. secus de generali consuetudine, d. quest. 11. num. 3. & Clar. quest. 44. lib. 5. §. fin.*
- Hodie verò accusatus contumax in banni pœnam 29 declaratur, *Geil. libr. 2. cap. 2. de pac. public. vel pro confesso habetur, Farinac. d. loc. & post terminum citationis elapsum, exacto triduo, condemnatur, si ex indicis de delicto constare potest, Myns. cons. 2. observ. 88. Clar. quest. 44. num. 4. & ult. Farinac. d. loc. numer. 16. 17. Geil. libr. 2. cap. 5. num. 11. de pac. publ. & cap. 3. num. 10. quam vis executio, nisi plene de delicto constet, fieri non possit, ut putat Farinac. d. loc. & Fachin. libr. 9. cap. 39. & sequens. illust. consrov. postea intra annum accusatus veniens & innocentiam suam demonstrans, bona recuperat, l. 1. C. de requir. res. Novell. 134. cap. 5. Clar. quest. 44. §. fin. Farinac. d. loc. num. 86. Boer. decis. 65. post annum verò veniens, crimen quidem purgare & se defendere potest, l. 2. C. de requir. res. l. 5. D. d. s. cujus rei gratià reo capto, post sententiam terminus datur, Farinac. quest. 11. num. 47. d. loc. Clar. d. quest. 44. fed bona non recuperat, quando illa ex natura maleficii intentati publicanda essent, aliàs non item, l. 2. C. de requir. res. Farinac. d. loc. quest. 11. num. 86. 89. Clar. d. quest. 44. Myns. cons. 2. obs. 88. Menoch. cas. 416. libr. 2. arb. Geil. libr. 2. cap. 8. de pac. publ. Contumacia hæc cum banno secuto, ad torturam iudicium præbere solet, *Clarus quest. 64. §. fin. Farinac. d. loc. numer. 70. Mastard. conclus. 162. numer. 17. sed limitat ibid. Farinac.**
- Ante condemnationem ejusmodi contumax 30 veniens, non auditur, nisi à principe, vel superiore ad novas probationes sit admissus, *Farinac. d. loc. num. 64. Clar. d. quest. 44. num. 6. 11. per l. 1. §. si quis. de quest. l. Divi fratres l. 9. §. 11. de pœn.* Et tum custodiæ, ex qua causam dicat, tradendus est, *l. fin. C. de accus. tit. de custod. reor. pro arbitrio iudicis, Menoch. lib. 2. arb. cas. 305. vel utrinque cautiones de non offendendo & securitate petuntur, Clar. questio. 47. §. fin. Menoch. lib. 1. arb. quest. 81. Myns. cons. 1. observat. 82.* Admissus verò, expensas factas priùs refundere tenetur, *l. sancimus. C. de judic. Maranta part. 5. sit. de contum. num. 14. Farinac. d. loc. num. 69.*
- Sunt præterea alii modi puniendi contumaciam 31 utriusque litigantis, vel cujusvis inobedientis, puta captura, arrestatio, expensarum indebitæ fatigationis restitutio, pignorum capio, de quibus in *l. consentaneum. ubi gloss. C. quomod. & quando iudex. §. fin. Inst. de sent. ius. Chassan. in consuetud. Burgund. tit. des just. §. 7. denegatio audientie, vel jurisdictionis, l. sed essi. 26. §. ait. ex quibus caus. major. l. contumacia 53. de re jud. sequestratio possessionis, vel fructuum, l. 1. §. jubet. de collat. bon. l. acquiritur. de usufr. multæ impositio, l. 2. si quis in jus vocat. coactio vi militari facta, l. qui restituere. de rei vind. mandata pœnalia, l. 1. si quis jus dicent. non obtemp. Oldendorp. class. 1. act. 2. requisi. 3. pœna arbitraria, d. l. 1. vid. sup. lib. 1. c. 133. ob contumaciam*

in litem jurate, l. s. ubi *Duaren. de in lit. jurand. & plura alia remedia, Marant. d. part. 6. memb. 2. Chaf. d. loc.*

- 32 A contumacia se contumax, ex justa & probabili causa, excusare potest, *vid. Menoch. lib. 2. arb. cas. 153. & cas. 118. Mysf. cens. 3. obs. 92. Pat. Frid. lib. 2. cap. 19. de mand. quamvis moræ purgatio non admittatur, nisi prius expensis refusus, l. 15. sancimus, C. de judic. Qui comparere non potest, contumax dici non potest, Favinae. lib. 1. quæst. 12. num. 50. Menoch. cas. 153. num. 7. & seqq. Afflic. decis. 29. num. 3. uti est absentia, infirmitas, incarceration, locus non tutus, vis hostilis, pestis, mors parentis, & si quæ plura alia, Menochius d. loc. Mysf. cens. 4. obs. 57. laud. Favinae. d. quæstion. 11. num. 52. & seqq.*

Huc refero tit. de reb. auct. jud. possid. tit. ex quibus caus. in poss. eat. tit. C. de bon. act. judic. possid. tit. C. de prætor. pign. tit. C. de jur. dom. impet. tit. D. & C. de requir. reis.

Cap. 51. De constitutione procuratoris, de dilatione & aliis incidentibus.

- 1 Constitutio procuratoris.
- 2 Fieri potest ab utraque parte litigante.
- 3 Quando constitutio hac est necessaria.
- 4 Spontanea constitutio quid.
- 5 Causa expressæ & speciale mandatum requirentes.
- 6 Generale mandatum habens quid possit facere.
- 7 In quibus civilibus causis prohibita constitutio procuratoris.
- 8 In quibus criminalibus prohibita talis constitutio.
- 9 Accusator potest procuratorem constituere.
- 10 Dilatio legitima quid.
- 11 Tempus probandi, hodie est arbitrarium.
- 12 Dilatio prima, secunda, tertia, quarta.
- 13 Secunda & tertia dilatio quando concedenda.
- 14 Quarta quando concedenda.
- 15 Dilatio prima quando redintegrari potest.
- 16 Prærogatio dilationis quarta.
- 17 Prærogatio quomodo censetur facta.
- 18 Causa, in quibus dilatio non datur.
- 19 Conventionalis dilatio.
- 20 Interrogatio in judicio facta.
- 21 Oppositio exceptionum emergentium.
- 22 Exceptiones, quæ tendunt ad minuendam, vel moderandam actionem.
- 23 Quæstiones incidentes.
- 24 Interventio quid.
- 25 Reconventio quid.
- 26 Supplicatio pro alterum editione.

Tantum de contumacia, nunc de constitutione procuratoris, dilatione & aliis incidentibus, ad processum expeditionem necessariis, tractandum nobis erit.

Constitutio procuratoris est, qua litis tractandæ administratores, mandato litigantis constituitur. Vocatur hic defensor, quando rei causam agit, l. 52. minor. §. 1. de procurat. & defensor ab universitate constitutus, vocatur syndicus, qui à tota universitate, vel majore illius parte constituitur, *Mysf. cens. 1. obs. 70. cent. 3. & obs. 18. Geil. lib. 1. obs. 46. num. 6. Vant. de nullitat. ex inhab. seu defect. mand. num. 152. & seqq. Nicol. Losa. de jure univers. part. 2. cap. 1. & 2. ubi de modo & forma constituendi syndici agit, qui syndicus tamen non est procurator singulorum, Vant. d. loc. num. 154. per l. 2. quod casibus univers. cognitur dicitur, quando præsentente litigatore, causam agit, Cujac. ad Paul. libr. 1. tit. 2. qui hodie non est in usu, arg. l. 38. §. 5. ubi Goibof. de poss.*

Constitui procurator litis alienæ potest ab utroque litigante, tam actore, quam reo, *tit. Instituit. de iis per quos agi possumus. cum mandato generali, vel speciali, potestate libera, vel limitata & certa, l. 58. l. 65. l. 63. de procur. l. 9. §. 4. de acquir. rer. dom. ad totam causam vel partem illius, l. 1. de procurat. Geil. lib. 1. observ. 52. num. 11.*

Hæc constitutio procuratoris est necessaria, vel libera.

Necessaria est, quæ lege litigantibus injungitur: I. personis illustribus, potentioribus, l. pen. de public. jud. l. ult. C. de injur. §. antepen. Inst. d. 1. Novell. 71. tit. C. ne licent. potentior patroc. II. foeminis, l. 2. de vulg. jur. nisi quando suam suorumve injuriam persequuntur, l. 41. foeminas. de procurat. l. 54. d. 1. aut nemo harum patrociniū suscipit, l. noq. de liber. caus. l. fin. cum auth. seq. C. quando. mul. tutel. off. III. minoribus 25. annis, l. 51. minor. de procurat. quorum administratores, si volunt constituere procuratorem, nec decreto judicis opus habent, *Vant. de nullitat. ex inhab. seu defect. mand. num. 142. & sequentib. l. decreto 24. de administrat. tut. utramque minores hosce procuratores aliorum esse posse, constat, Cujac. lib. 22. obs. cap. 16. per l. 23. l. 3. §. fin. de minor. modò non sint minores 17. annis, §. justa. Instituit. qui & ex quib. caus. manum. IV. Impeditus venire & comparere, procuratorem mittere tenetur, *Mysf. cens. 4. obs. 58. V. Miles in propria causa, l. 8. de procuratorib. VI. Omnes, qui personam standi in judicio non habent, l. unic. C. de act. à tutor. vel curat. dat. Vant. d. loc. num. 142. & seqq.**

Spontanea procuratoris constitutio est quævis alia concessa, quæ expressa dicitur, propter mandatum expressum; vel tacita, ex mandato præsumpto, quod habere præsumuntur personæ conjunctæ inter se, ut parentes, liberi, maritus, & uxor, *Geil. lib. 1. observ. 133. & libr. 2. de pac. public. cap. 10. numer. 28. Mysf. cens. 3. obs. 53. magistratus & subditi, Geil. & Mysf. d. loc. focius*

focius & socius, *Geil. d. cap. 10. num. 28.* Omnes quoque de rato caventes ante litem contestatam, admittuntur, quamvis mandatum non habeant, *Benimend. decis. 18.*

5 Sunt quædam causæ, in quibus speciale expressum mandatum requiritur, uti est causa restitutionis in integrum, *Mynf. respons. 53. num. 1. & respons. 84. num. 3. & cens. 2. observ. 26.* causa juramenti præstandi in animam alterius, *Geil. lib. 1. observ. 91. num. 19. & obs. 83. num. 2. Mynfing. cens. 2. observ. 53.* compromissi faciendi, *Duen. regul. 482.* dilationis quartæ impetrandæ, *Mynf. cens. 1. observ. 70. Geil. lib. 1. obs. 91. num. 19.* prorogationis concedendæ, *Geil. d. loc. transactionis. L. transactio. ubi Jenson. num. 7. Cod. de transact. Geil. lib. 2. obs. 72.* possessionis nomine alterius acceptandæ, *Josephus Ludoic. decis. Pernf. 29. num. 4.* prorogationis jurisdictionis, *Vans. de nullit. ex inhab. seu def. mand. num. 103.* causa criminalis, pœnalis, *Vans. d. loc. num. 92. & seqq.*

6 Generale mandatum habens, licet appellare teneatur, non tamen appellationem prosequi, *L. irritum. ubi Bart. C. de procurat.* An idem solvere, novare, vel alienare possit sine speciali mandato, alibi vide, *Vaud. lib. 1. quest. 47. l. 9. §. 4. ubi Goshofred. de adquir. rer. dom. Mandatum, cum clausula, ad omnia utilia faciendum, &c. cum cautione de rato, captiosum judicatur, Vans. d. loc. nu. 112.*

Prohibita est procuratoris constitutio tam in civilibus quibusdam, quam criminalibus causis.

7 In civilibus, uti I. in causa status, *l. si status. Cod. de ordin. cognit. Cujac. observ. lib. 18. cap. 23. & Menoch. lib. 1. arb. quest. 79. num. 16. & sequentib.* II. In causis popularibus, *l. s. de popul. act. nisi quis damnum privatum persequatur, d. l. s.* III. In actibus legitimis, *LaSui 77. ubi Goshof. de reg. jur. IV.* In lite redempta, *l. s. C. de procurat.* V. In causa tutorum, curatorum, vel syndici, antelitem contestatam, *Mynf. cens. 2. observat. 38.*

8 In criminalibus actionibus I. In iis, in quibus major relegatione, pœna imponitur, pœna scilicet mortis naturalis, vel civilis; procurator à reo constitui non potest, *l. pen. de publ. jud. l. 33. servum. §. 2. de procurat. Vide Cujac. libr. 20. observat. cap. 19. cap. 20. Menoch. libr. 2. arb. quest. 80. num. 67. 8. l. 1. d. Gabriel. libr. 7. conclus. 9. W. s. de hoc. consil. 43. num. 166. Clar. quest. 32. §. fin. Geil. libr. 2. cap. 10. de pac. publ. nisi ellet contra universitatem intentata, Geil. lib. 1. cap. 10. de pac. publ. Menoch. libr. 1. arb. quest. 80. num. 68. & seqq. Gabriel. d. loc. num. 70.* vel rei nomine quis innocentiz causas proponere vellet, *l. 33. per servum. §. 2. de procurat. Gabriel. d. conclus. 9.* vel absentiz causas, *l. 71. absens. l. 33. §. 2. de procurat. Clar. quest. 33. Marsil. in practic. criminal. §. sequitur. nu. 31. Menoch. d. quest. 80. num. 48.* vel exceptiones declinatorias processum impediennes, *Clar. Gabr. Marsil. Menoch. d. loc. aut tanquam cognitor nomine rei præsentis in judicio interveniret, Clar. quest. 52. num. 16. Mynf. cens. 2. observ. 38.*

Robertus lib. 2. sent. cap. 3. Cujac. lib. 20. cap. 20. Gabriel. d. conclus. 9. num. 59. 61. & seqq. vel causa criminalis, civiliter esset intentata, *Geil. lib. 1. cap. 10. de pac. publ. Robert. libr. 4. sent. cap. 9.* vel quando quis pro suo interesse, loco accusari, vel suo administratorio nomine, vel ut consors litis, vel tanquam advocatus interveniret, *l. 1. d. Menoch. d. quest. 80. num. 60. & sequentib.* Item in criminalibus, in quibus ad articulos est respondendum, *Menoch. libr. 2. cas. 264. arb.* aut quando contra absentem, aut mortuum processus institui potest, *Gabriel. d. loc. num. 69.* aut dubitatur, an vulnus sit lethale, vel super articulo quodam dilatio est petenda, vel testes producendi, aut interponenda appellatio, *Gabr. d. loco.*

A parte accusatoris, in criminalibus capitalibus, olim procurator non admittebatur, *l. pen. §. ad crimen. de public. jud.* nec non in quasi publicis & actione injuriarum & furti, quando corporalis pœna imponenda venit, *Menoch. libr. 1. arb. quest. 79.* At hodie pœna talionis & subscriptionis sublata, in his procuratoris constitutio est permessa, *Clar. quest. 87. & 32.* In reliquis criminalibus procurator indistinctè admittitur, *l. 11. §. 2. de injur. §. 10. Inst. d. 1. Geil. d. c. 10. Menoch. d. quest. 80. num. 83. & seqq. per l. 1. au per alium caus. appellat. & quest. 79. lib. 1. arb.*

Sequitur de dilatione, quæ est legitima, vel conventionalis.

Legitima est, quæ ipso jure alicui tribuitur certo I O termino, lege definitio, *Novell. 112. cap. 3. & Novell. 53. cap. 1. Novell. 96. cap. 2. §. 1. Auth. offeratur. Cod. de lit. contest. quæ tamen hodie solet esse arbitraria, Geil. lib. 1. obs. 53. num. 20.* uti de lite contestanda, *Auth. libellum. Cod. de lit. contest. de probando, l. 1. l. ult. Cod. de probat. de concludendo, Auth. hodie. C. de appellat. l. 2. C. de temp. & reparat. & similibus.* Datur autem illa pro more & statuti cujusque loci, sed ita, ut dies feriatu computentur in dilatione, *l. 3. Cod. de dilat. l. 5. C. de fer. Marant. part. 6. de dilat. num. 18.* & connumeratur dilatio à tempore insinuatæ dilationis, *Dd. in l. Laboo. de juvejur.*

Tempus probandi, hodie est arbitrarium, *Geil. I I libr. 1. obs. 91. & 53. num. 20. Menoch. libr. 2. arb. cas. 52. num. 7. per l. 5. de interrogat. in jur. fac. & num. 10. & seqq.* olim erat trium, sex, vel novem mensium, *Geil. d. observ. 91. num. 13. per l. 1. Cod. de dilat.* ita tamen, ut dies termini assignati, in ipsum terminum non computetur, *Mynfing. cens. 5. obs. 15. Marant. part. 6. de dilat. num. 14. per l. ubi 101. de regul. jur. & terminus dilationis alteri parti datus, profit quoque alteri, Marant. d. loc. num. 18.* etiam in criminalibus, *Clarus quest. 48. num. ult. libr. 5. §. fin. & æqualitas inter actorem & reum hic observetur, Marant. d. loc. num. 2. Geil. lib. 1. observ. 91. num. 13.* quamvis in criminalibus regulariter accusatori duæ dilationes, & reo tres concedantur, *l. fin. Cod. de dilat.* Dilatione verd pendente, judicis officium conquiescat, *Gabr. conclus. 11. tit. de dilat. lib. 2. ubi limitat.*

- 12 Dilatio ejusmodi est prima, secunda, tertia, vel quarta, *Geil. lib. 1. obs. 91.*
Prima dilatio, pro arbitrio judicis, hodie adsignatur & conceditur, *Menocho. libr. 2. arb. cas. 52. & libr. 2. pras. 90.*
- 13 Secunda & tertia dilatio, ob impedimentum, quod probari debet, conceditur, *Geil. d. obs. 91. num. 21.* Ideo hinc causæ cognitio necessaria, *L. 7. l. ult. de dilat. Myns. cent. 1. obs. 71.*
- 14 Quarta dilatio, non conceditur, nisi petens illam prius juret, se non malitiosè & dolosè eam petere, *Geil. d. obs. 91. nu. 5. 6. Myns. cent. 1. obs. 71. 72. 73.* quæ solemnitas tamen partium consensu remitti potest, *Geil. lib. 1. obs. 91. num. 6.* Hæc quarta dilatio sola prorogari potest ex eadem solemnitate jurandi & legitima causa, *Geil. d. obs. 91. num. 16.* Prorogatio verò est termini labentis, non lapsi extensio, *Geil. lib. 1. obs. 90. num. 7.* Donell. *lib. 2. 4. cap. 6. com.* putat, ampliari dilationes juris non posse, sed coarctari, *vid. Menoch. lib. 2. cas. 52. ar. bit.*
- 15 Quandoque etiam dilatio prima ex justa causa à judice reintegrari potest, parte petente, *Geil. d. obs. 91. & Myns. d. obs. 72. & seqq.* sed nunquam prorogari: cum labente illà, secundà, atque etiam hac labente, tertia concedatur.
- 16 In prorogatione dilationis quartæ, dari solent sæpe 10. vel 30. dies, vel plures, pro arbitrii judicis, *Aush. qui semel. C. quom. & quand. jud. Menoch. lib. 2. cas. 52. arb. Arbitr. cum absoluto arbitrio, prorogare etiam instancie tempus potest, Menoch. lib. 1. arb. quæst. 21. ubi distinguit.*
- 17 Prorogatio dicitur fieri, durante tempore, aded ut etiam ultimo temporis momento, fieri possit, *Gabriel. conclus. 2. tit. de dilat. lib. 2. & censetur facta, cum iisdem qualitatibus & conditionibus, quibus primus actus erat factus, Gabriel. d. loc. num. 4. & sequentibus.* Ided ad majus tempus, quam in primo termino erat comprehensum, fieri non potest, *Gabriel. d. loc. conclus. 4.*
Ad proponendum allegationes, vel ad concludendum, à judice dantur tres dilationes, *Aush. jubemus. C. de judic. Novell. 116. cap. 2.*
- 18 Sunt quedam causæ, in quibus dilatio à judice non indulgetur, de quib. *vid. l. si quando. Cod. de dilation. Novell. 53. c. 1. l. 6. C. de temp. in integr. restitut. l. 5. C. de dilat. l. 37. in fin. C. de appellat.*
- 19 Conventionalis dilatio est, quæ ex conventionem & partium placito datur, *L. 33. arbiter. de recept. arb. l. 5. qui satisd. cogunt.*
- 20 Ad incidentia refero quoque interrogationem in judicio factam, *sic. de interrogat. injur. faciend.* quæ est quæstio, à judice, vel litigante proposita, ad quam adversarii responsio petitur, vel postulatur, in quacunque judicii parte concessa, *l. ubicunque. 21. ubi Bartol. de interrogat. in jur. faciend. Menoch. libr. 2. arb. judic.*

quæstion. cas. 51. Robert. libr. 4. sentent. cap. 28. Hodie ejusmodi interrogationes fiunt per articulos positionales, *Marant. part. 6. rub. de positio. & diximus supra. cap. 24.*

Is qui interrogatur, omnino respondere tenetur, quando æquitas suadet, quando non de jure alterius, sed de suo interrogatur, aut non de turpitudine sua, vel negotio alieno, *d. l. ubicunque 21. Menoch. d. cas. 51. Ju. re veteri ex interrogatione actio dabatur interroganti, l. 1. l. 4. l. 5. de interrogat. Menoch. d. casu 51. num. 10. 11. vel probatio ex responsione & confessione, l. de asate. d. tit. Robert. libr. 4. sent. c. 28.* hodie probatio ex responsione datur, *Menoch. d. cas. 51.*

Huc etiam refero oppositionem exceptionum, de 2 1 novo emergentium, *l. ult. Cod. de except. seu incidentium, Robert. libr. 1. sent. cap. 12. Menoch. libr. 2. ar. bit. quæst. 45.* aut exceptionis jam demum ad notitiam opponentis perductæ, item loci & judicis suspecti, *Geil. libr. 1. obs. 91. num. 12.* & omnes omnino, quæ processum retrò nullum reddunt, *l. licet. ubi Dd. Cod. de procurat. l. si ut. l. judex. Cod. quom. & quand. jud. Marant. part. 6. tit. de except. num. 10. Myns. cent. 2. obs. 91. 73.* ut sunt exceptiones falsi procuratoris, inepiti libelli, falsi instrumenti, pacti de non petendo, nullitatis & similes, *l. 11. qui agniti. de except. l. pen. Cod. de transact. tit. Cod. si ex fals. instrum. l. 1. Cod. de sens. ex brevi. recit.*

Exceptiones, quæ tendunt ad minvendam & mo- 2 2 derandam actionem, vel condemnationem, semper opponi possunt, etiam in executione, *l. 41. de re judic. l. 31. de fidejuss. ut & novationis, solutionis & similibus, Geil. libr. 1. obs. 91. 32. & 91. Zanger. de exception. in general.*

Aliæ quoque quæstiones incidentes, seu emergen- 2 3 tes, semper in quacunque parte judicii tractantur, & de emergente illa, quæ post litem contestatam incidit, judex seorsim pronunciare tenetur: de incidente verò orta ante litem motam, cum quæstione principali, *Menoch. libr. 2. cas. 167.* licet arbitrium judicis utrobique plurimum valeat, *d. cas. 167.* De differentia incidentis & emergentis quæstionis, *Menochius libro 1. arb. quæstion. 45. & libro 2. cas. 167. Robert. libr. 1. sent. cap. 12.*

Hujus loci etiam est interventio & reconventio. Interventio est, quando tertius, in quacunque judi- 2 4 cii parte, *Geil. lib. 1. obs. 70. num. 4.* comparet, & propter jus suum & interesse, unà causæ principalium, cui jus suum coheret, adfuit, vel resistit, etiam invito & reluctanti principali, *Geil. lib. 1. obs. 70. & 122.* de qua supra *in cap. 2. de contin. caus. lib. 3.*

Reconventio est, qua actor à reo, coram eodem 2 5 judice, juris experiundi gratiâ, reconvenitur, ita ut tam reconventio actoris, quam rei in eodem judicio & processu tractentur & peragantur, *Marant. part. 4. dist. 6. num. 7. 13. & seqq. Myns. cent. 1. obs. 10. vide supra cap. 2. de contin. caus.*

Hujus

26 Hujus loci etiam est supplicatio, pro actorum editione, qua exemplar eorum, quæ absente petente, acta sunt, postulatur, l. 2. C. de edend. Geil. libro 1. observat. 134. & 34. l. 3. §. 24. ad exhib. qua in re etiam judex succedens, judici acta edere tenetur, *Fridor. libr. 2. cap. 47. de mandas.* Actorum verò nomine intelligitur, quicquid factum est in præsentia judicis, vel in quali quali figura judicii, *Boër. decif. 44. num. 8. per Lacta. de rē judic. Frid. d. cap. 47.* Editio verò fit ab actuario iussu judicis, pro mercede competentis, d. cap. 47. vide *sup. lib. 1. cap. 95.*

Huc refero tit. de procurat. tit. defer. & dilat. tit. de interrog. in jud. fac. ut. de edend.

31 Actor quid hinc probare debeat.

32 Rems qui non potest refutare contra se aliena.

33 Suspicio militans contra reum, & causa in quibus sequestratio conceditur.

34 Sequestratio vim alienationis interdicta habet.

35 Sequestrari officium quod.

36 Sequestratio quibus evitetur.

37 Juramentum calumnia quid.

38 De quibus illud præstat.

39 Exactum hoc remitti non potest.

40 A quibus exigi possit.

41 Jurare, nolens, vel recusans, quomodo puniatur.

Cap. 52. De indemnitatis præstatione & juramento calumniæ.

1 Indemnitatis præstatio per cautionem, vel sequestrationem.

2 Cautio quid.

3 Requisita tria cautionis hujus.

4 Causa justa exigenda & præstanda cautionis.

5 Cautio judicio sisti quid.

6 Cautio rem ratam haberi.

7 Cautio judicatum solvi.

8 Hujus cautionis clausula.

9 Clausula de re judicata præstanda.

10 Cautio de non offendendo.

11 Salvus conductus.

12 Cautio de bonis non minuendis, vel distrabendis.

13 Cautio de relaxato, captivo in judicio profectando.

14 Cautio hujus qualitas.

15 Cautio realis quæ.

16 Cautio pignoratitia quid.

17 Cautio fidejussoria quid.

18 Cautio verbalis quid.

19 Simplex verbalis.

20 Cautio juratoria.

21 Cautioni juratoria qui relinquuntur.

22 Cavere tenetur de damno refarciendo quilibet litigans.

23 Actor de quibus hodie cavere tenetur.

24 Procurator actoris cavet de rato.

25 Rems cavet de judicio sisti & judicatum solvi.

26 Cautio de judicatum solvendo, quæ clausulas habet.

27 Procurator rei cavet de rato.

28 Defensor tenetur satisficere.

29 Sequestratio quid.

30 Sequestrationis requisita.

Diximus de iis, quæ ad processum promovendum sunt necessaria; videamus nunc de iis, quæ faciunt ad litigantium assecurationem, uti est indemnitatis præstatio & juramentum calumniæ. *Vide supra cap. 49. num. 3.*

Ad indemnitatis præstationem pertinet cautio vel sequestratio.

Cautio est, qua litiganti petenti, jubente giudice, litigans caver, eumque de lite securum reddit, ne judicium irritum fiat, l. 1. l. 7. §. fidejussoria. qui satisd. vocatur cautela, in l. 14. si plures. depos. l. 25. §. ult. de procur. §. alia. Inst. de satisd. Aliàs cautionis vox lata est, l. plus cautionis 25. de reg. jur. *Ballon. lib. 1. supplet. c. 4. num. ult.*

Hic tria requisita consideranda. 1. causa cautionis præstandæ. 2. qualitas cautionis. 3. personæ eandem præstantes.

Causa justa exigendæ & præstandæ cautionis, arbitrio judicis relinquitur, *Manoch. libr. 2. arb. cap. 140. & 142.* qualis esse solet 1. judicio sisti. 2. Rem ratam haberi. 3. Judicatum solvi. 4. De non offendendo. 5. De fide & securitate publica. 6. De bonis non minuendis, vel non alienandis.

Cautio judicio sisti est, qua litigans promittit se in 5 judicio usque ad finem & sententiam definitivam permanfurum esse, §. 2. Inst. de satisd. quæ veteribus vadium appellabatur, *Revard. lib. sing. pro tribus. c. 9. Donell. lib. 23. cap. 9. com.*

Cautio rem ratam haberi est, qua litigandi sit promissio, rem ratam, seu id quod agitur, nomine principalis litigantis, habiturum eundem ratum, gratum & acceptum, l. 1. C. de procur. sit. rem rat. haber. *Marans. pars. 6. memb. 8.* quæ quandoque mandatum tacitum & implicitum importat, *Vans. de null. ex defect. mand. dat. num. 113.*

Cautio judicatum solvi est, qua litis æstimatio victori promittitur, l. si servus. 12. judic. solvi. quæ præstita, cuilibet absentem defendere permittitur, *Vans. de null. ex inhab. seu defect. mand. num. 82. per l. Plautius. de procurator.*

Cautio hæc tres clausulas habet, quarum prima 8

est de iudicato solvendo & præstando; altera de re defendenda: tertia de dolo malo, l. iudicatum. 6. iudic. solv. vid. Cujac. lib. 10. obs. c. 29.

9 Clausula de re iudicata præstanda, non solùm rem ipsam in iudicio deductam, sed & expensas litis, interesse & æstimationem rei non extantis, continet, Auzh. generalitor. C. de episc. & cler.

10 Cautio de non offendendo est, qua litiganti, qui est in iusto metu, Menoch. libr. 2. arb. cas. 35. Geil. libr. 1. de pac. publ. c. 2. & 3. de securitate, incolumitate & libertate, tam corporis, quam animi non adimenda, minuenda vel impedienda promissio præstatur, ab illo, contra quem iusta metus, læsionis & offensionis suspicio extat, Clar. quæst. 47. lib. 5. §. fin. Geil. d. loc. c. 2. c. 3. vide sup. lib. 1. c. 118.

11 Huc quoque pertinet salvus conductus, quo fides & securitas publica contra violentiam facti, Myns. cent. 2. obs. 83. Menoch. libr. 2. cas. 140. & seq. & lib. 1. quæst. 81. & libertas accedendi & recedendi in iudicium à iudice præstatur, Clar. quæst. 32. lib. 5. §. fin. Menoch. d. quæst. 80. 81. & quandoque denegatur, Menoch. d. quæst. 81. num. 8. 9. 10. sup. d. c. 118. lib. 1.

12 Cautio de bonis non minuendis, vel distrahendis, propter suspicionem iustam exigitur & præstatur, maxime in rebus actionibus, l. 7. §. ult. qui satisd. cog. l. 5. de petit. hered. l. 13. fam. heretic. In actionib. in personam de jure futuro, extante conditione præstando, cautio exigitur & præstatur à debitore, l. 35. l. 41. de iudic. Cujac. lib. 14. obs. c. 32.

13 Cautio de captivo relaxato, vel fugitivo in iudicio præsentando & sistendo quandoque exigitur & præstatur, l. 10. de offic. prasid. l. 5. §. ult. qui satisd. cog. l. 7. §. 5. pro empt. vid. Menoch. libr. 2. arb. casu 303. & cas. 87. vid. sup. de fidejuss. c. 86. lib. 1.

14 Requisitum secundum est, de qualitate cautionis, quænam & qualis cautio sit præstanda, & quænam sufficiens, idonea in suo genere, quod arbitrio iudicis relinquatur, Menoch. libr. 2. cas. 139. & seqq. Zasius in l. stipulationum. de verb. obligat. qui id pro rei qualitate, de qua agitur, æstimabit, l. 1. in jus vocat. ut eans. aut satisd. d. §. sed hodie. Instit. de satisd. Menoch. d. cas. 139. & cas. 142. & insufficiente datâ, aliam dari jubebit, l. 6. qui. l. 3. de fidejuss. Ad hæredes verò datâ, non transit, l. 6. l. 8. §. si servus. l. 10. qui satisd. cog.

Pro qualitate sua, cautio quædam realis, quædam verbalis dicitur.

15 Realis vocatur, quæ rei interventu contrahitur, & dicitur satisdatio, sit. qui satisd. cogunt. §. sed hodie. Instit. de satisd. atque est pignoratitia, vel fidejussoria, l. 21. promissor. in fine. de consuet. pecun. l. 3. C. de verb. signif.

16 Pignoratitia est, quæ pignore interveniente constituitur, l. 21. promissor. §. pen. de consuet. pecun. quæ imprimis idonea dicitur, l. plus cautionis. 23. de regu. jur.

Myns. cent. 4. observ. 62. Menoch. libro 2. cas. 142. & recepta, quando bona immobilia in territorio iudicis, cavens possidet, Novell. 53. & 112. Dd. in l. 15. sciendum. qui satisd. cog. Cujac. lib. 12. obs. 22. Roberts. libro 3. sent. c. 21.

Fidejussoria cautio est, quæ fit datis fidejussoribus idoneis, facultatibus & conveniendi facilitate, l. 2. qui satisd. cog. l. 5. ubi Costall. d. s. atque hæc cautio vocatur proprie satisdatio, l. 1. l. 2. & tot. tit. qui satisd. cogunt. Gozda. in l. 61. num. 2. de verb. sign. satisd. acceptio, l. 5. §. satisd. acceptio. de verb. oblig. l. 1. qui satisd. cog. vel satisfactio, d. l. 1. vid. sup. lib. 1. cap. 86.

Verbalis cautio est, quæ nudis verbis, seu nuda promissione absque rei, vel personæ alterius interventu, constituitur; tum potissimum locum habens, quando fidejussores, vel pignora dare nequeunt, l. 7. filio. in fin. ut legat. servand. Novell. 112. cap. 2. & Novell. 134. cap. 9. Jafon. in l. 1. numer. 22. de his qui satisd. cogunt. vel res immobiles cavens possidet, l. 26. §. 6. Q. 49. episc. aud. Cujacius libr. 12. obs. cap. 22. vid. Wesenb. in tit. qui satisd. cogunt. num. 11. Barot. & Jaf. in l. 15. d. 1. quæ est cautio simplex, vel juratoria.

Simplex per stipulationem, seu promissionem solam contrahitur, §. 3. Instit. de satisd. l. 61. de verb. signif. cui relinquuntur æconomi clericorum ac Reipublicæ, l. 25. §. 1. l. 33. C. de episc. & cler. & dignitate præpollentes, l. 17. C. de dign. lib. 12. & qui fidejussorem invenire non possunt, Novell. 112. c. 5.

Juratoria est, quæ juramento caventis constituitur, 10 Novell. 53. ubi Cujac. & Novell. 112. c. 2. & Novell. 183. c. 21. l. 25. §. 1. l. 33. §. in hac. C. de episc. & clericis. Geil. lib. 20. obs. 47. num. 8. 9.

Huic relinquuntur ob dignitatem reverendæ & illustres personæ, d. Novell. 53. & 112. Geil. libr. 2. obs. 47. numer. 8. Menochius libr. 2. cas. 4. & cas. 3. Myns. cent. 5. observat. 89. num. 5. 6. exceptis criminalibus causis, Clar. quæst. 47. num. 10. libr. 5. §. fin. Quidam ob necessitatem, ut illi, qui fidejussores invenire non possunt, Novell. 112. capus 2. Novell. 134. cap. 9. Myns. cent. 2. observat. 11. Geil. libr. 1. observat. 148. num. 6. & libr. 2. observat. 47. num. 8. & ult. nisi de fuga suspectus esset cavens, qui arrestatur, l. 7. si fidejussor. §. ult. qui satisd. cog. Myns. cent. 2. obs. 11. Geil. libr. 1. observat. 148. & libro 2. observat. 47. Menochius libro 2. arb. cas. 87. Oldend. class. 1. et. 6. requirit. 1. vel non esset bonæ famæ & fidei, Geil. libro 1. obs. 148. num. 6. Parentibus & patronis hoc iusjurandum remittitur, l. 8. §. 5. qui satisd. cog. Cujac. libr. 9. obs. 37. Quod si tamen reus sit suspectus de fuga, aut peregrinus, omisâ hac cautione, res controversa sequestratur, l. 7. si fidejussor. §. ult. ubi Jafon. qui satisd. cog. l. 10. senatusconsulto. in fin. de offi. prasid.

Requisitum tertium cautionis est, in persona cavente, quæ est actor & reus, eorumque procuratores.

Regulariter

- 22 Regulariter verò quilibet litigator satisfare tenetur de damno reparando & expensis refundendis in casu condemnationis, *Novell. 112. c. 2. Ansb. generaliter. C. de episc. & cleric.*
- 23 Actor hodie de expensis refundendis, si succumbere eundem contingat, cavere tenetur, *Maravia part. 6. de satisfad. num. 16. Clarus quest. 18. §. fin. libr. 5. per ansb. generaliter. C. de episcop. & cleric. imprimis, quando ille alienæ jurisdictioni est subiectus, neque bona in territorio judicis possidet, aut pauper est, Novell. 112. cap. 3. quamvis Clarus quest. 18. d. loc. neges, hodie id esse receptum, & *Raland. à Valle consil. 71. num. 19. vol. 1.* At jure civili, cavebit de observatione judicii, & lite proseguendâ ad finem, *Novell. 112. cap. 2. vide §. sed hodie. Instit. de satisfad. Ansb. libellum. C. de litiis contestat. Clarus quest. 18. d. loc. & de se litendo in eodem judicio, ad reconvenendum, §. 3. Institus. de satisfad. l. 33. servum. de procurat. Maravi. part. 4. tit. de reconven. nu. 5. de non offendendo, l. 41. in omnibus. de judic. l. 38. pro soc. & de lite intra duos menses contestandâ, *Ansb. libellum. C. de litiis contestat. Novell. 96. c. 1. ubi Cujac. Vestigia juris veteris vide in tit. Inst. de satisfad. & in tit. judic. solvi.***
- 24 Procurator actoris non cavet, si constat de ejus mandato, *per l. 65. de procurat. at cavere tenetur de rato, quando mandatum non habet, vel haberet quidem, sed tamen de eo non appareret, vel dubium esset, vel incertum, l. non solum 39. §. 1. de procurat. l. 1. C. d. tit. §. 4. Instit. de satisfad.* Cautionem de rato præstans usque ad litem contestatam admittitur, *l. 40. §. 1. in inhabitationis. de procurat. Mascardus conclus. 1006.* postea de mandato docere tenetur, nisi sit talis, qui sine mandato pro alio in judicio intervenire potest, uti est maritus nomine uxoris agens, qui, si de ejus mandato non constat, de rato saltem cavens, admittitur semper, *l. ult. C. de pact. convent. Mynsinger. cont. 3. observ. 53. Geilius lib. 1. obs. 133. per l. 3. §. 3. judic. solvi. & pater nomine filii fam. in peculio adventitio, sine mandato admittitur, Donell. lib. 17. com. cap. 4. per l. 1. §. ult. Cod. de annal. except. l. ult. §. 1. C. de bon. qua lib. & pater nomine dotis profecticia sine mandato filii fam. l. 2. l. 3. solus. maritum. & filius fam. sine mandato patris, in peculio profecticio, l. si filius fam. de procurat. & tutor sine mandato pupilli, l. 1. l. 2. C. qui legit. person. stand. in judic. Alias non satisfadans ad agendum non admittitur, l. 43. minus. §. parva. de procurat. Donellus lib. 18. com. cap. 13.*
- 25 Reus jure novo cavet judicio sisti usque ad finem litis, se in judicio permanurum, *tit. si quis caus. judic. sist. caus. l. 2. l. 4. §. qui satisfadare cog. & judicatum solvi, quæ est satisfadatio pro litis æstimatione, §. 1. 2. 3. Inst. de satisfad. l. 33. si eum. de fidejuss. Fit verò hæc cautio 1. de re judicata. 2. de re defendendâ. 3. de dolo malo, l. judicatum 6. judic. solvi. l. 20. si accepto. de acceptil. Cujac. lib. 10. observ. cap. 20. Priore promittit, se quod judicatum erit, soluturum, præstaturum, l. pen. judic. solvi. Altera, causam rectè defensum iri, & judicium acce-*

ptum iri, *l. 5. l. 3. §. ult. judic. solvi. l. 35. de procurat.* si personis, in loco & tempore idoneis, *l. 3. §. pen. l. 5. judic. solvi.* Tertia, malitiosâ frustratione judicium non retardatum iri, *l. ult. de procurat. l. 19. jud. solvi. neq; dolo malo se ad victoriam obtinendam usurum, d. l. 19. Donell. lib. 18. com. c. 14.* Ex clausulis hisce tribus, prima est præcipua, quâ sublatâ cæteræ evanescent, *l. 20. si accepto. de accept. Cujac. d. loc. Oldend. class. 1. aff. 7.*

Procurator rei jure novo, de rato cavet, quando de mandato, quod prætendit, non constat, *Dd. in §. pen. Instit. de satisfad. & judicatum solvi, §. 1. l. 6. l. 10. judic. solvi. vide Cujac. lib. 22. obs. c. 13. & 26.* quibus cautionibus liberatur, quando de mandato principalis lis constat, *§. 5. Instit. de satisfad. l. 10. judic. solvi. l. 2. C. de procur.*

Defensor satisfare tenetur, licet sit locuples, & immobilia possideat, *l. minor 51. §. ult. cum ll. seqq. de procurat. Bart. in l. sciendum. §. tutoris. qui satisfadare cog.* Ob satisfadationem hæc præstitam, etiam in fidejussorem executio sententiæ fieri potest, *l. 9. jud. solvi. Coler. de process. executus. part. 2. cap. 2. num. 7. & part. 3. cap. 2. n. 22.* De jure veteri vide *l. 21. rem vas hab. l. 10. jud. solvi. l. 6. §. pen. & ult. de oper. nov. num. §. pen. Inst. de satisfad. vide Oldend. class. 1. aff. 7. in fin.*

Sequitur de sequestratione, quæ est possessionis rei controversæ, mobilis, *tit. C. de probib. pecun. sequest. Donell. lib. 24. com. cap. 4. Geil. lib. 1. observ. 148. num. 2. Coler. part. 1. c. 2. num. 58. Robert. lib. 1. sent. 6. 5. in judicium deductæ, in sequestrem translatio, judicis iussu auctore petente facta, eâ conditione, ut victori illa postea restitatur, & attentata utriusque litiganti circa possessionem inhiuantur, *l. inoff. de acquir. possess. l. licet. deposit. Menoch. lib. 2. cas. 457. Geil. lib. 1. observ. 5. & obs. 148. num. 9. & de arrest. c. 12. Colerus d. loc. num. 63. Soarez in litera S. num. 106. recept. sent. Vocatur necessaria, respectu alterius conventionalis, quæ est mensæ voluntaria, de qua *sup. lib. 1. c. 70.***

Sequestrationis requisita partim ab actore, partim à reo pendit & petenda sunt.

Actor de jure suo in re sequestranda summarie docere debet, *Mynsinger. cont. 1. obs. 11.* & demonstrare, se ad juris sui conservationem petere sequestrationem, non calumniam causâ, idque juratò affirmet, *Myns. d. obs. 11. cont. 1.* Ad quæ citandus ab ipso esse possessor, vel is, in cujus præjudicium sequestratio fieri debet, *Mynsinger. d. obs. 11.* Denique docere debet, ex personâ illius, adversus quem petitur sequestratio, suspicionem apparete, *Myns. d. obs. 11. cont. 2. & cont. 5. obs. 35. Geil. lib. 1. obs. 148. & 146. Donell. lib. 24. com. c. 4. arg. in pari. de reg. jur. quod judicis arbitrio relinquendum, Menoch. lib. 2. cas. 87. num. 7. 8. & seqq.*

Reus citatus, nihil eorum quæ dicta sunt, refutare valens, *Myns. cont. 2. obs. 11.* sequestrationem admittere tenetur.

Suspicio rei, possessoris, oritur ex ejusdem facti: 1. Quando is de fuga est suspectus, *Mynsinger. d. cont. 5. observ. 35. num. 4. Donell. d. cap. 4. & Menoch. lib. 2.*

caf. 457. num. 1. quæ suspicio in arbitrio iudicis relinquatur, *Menoch. caf. 87. n. 7. s. d. lib. 2. arb. II.* Quando ex causâ liberali inter servum & dominum morâ, de peculii servilis periculo suspicio oritur, *l. 1. §. super. C. de asser. tollend. Donellus d. cap. 4.* III. Quando iudex in executione rei iudicatæ versatur, à quâ possessor condemnatus appellat, *l. ab executione. C. qui r. appell. non recip.* IV. Quando possessor fideicommissi, vel fideicommissarius, de solvendis fideicommissis, vel legatis, cavere non vult, *l. postquam. §. Imperator. us legas. nom. Donellus d. cap. 4.* dissentur. V. Ejusmodi suspicio facit etiam fructuum sequestrationi locum; quando nimirum illi dissipantur, & dilapidationis periculum subest, *Mysinger. cent. 5. observ. 35. num. 4. Geilius lib. 1. observ. 47. num. 4. §. obs. 148. num. 2.* aut rei immobilis possessor ab executione appellat, *d. l. ab executione. C. quorum appell. non recip.* vel denique controversia sit inter dominum & colonum, *l. litibus. C. de agric. & consist. Donellus d. cap. 4.* VI. Quando inter duos pluresve controversiâ existente, & utroque se possidere contendente, res ad arma spectet, atque scandali metus & armorum periculum subit, *l. 13. si assus. §. sed si. de usufructu. Mysinger. cent. 2. obs. 96. Geil. lib. 1. obs. 5.* VII. Quando de persona ex causâ interditi possessori est controversiâ & præjudicium verosimile timetur, *l. 3. §. si verò. §. hoc interdicto. de lib. exhibend. l. pen. ubi pupill. educ. Mysinger. cent. 5. obs. 35. Geil. lib. 1. obs. 147. & 148. vid. Coler. part. 1. c. 2.* ubi plures casus recenset.

- 34 Sequestratio, vim interdicitæ alienationis, possessionis, & quandoq; descriptionis habet, *Menoch. lib. 2. caf. 457. n. 1. 2. arb. jud.*
- 35 Sequestri officium est, fructus & accessiones rei sequestratæ, non solum diligenter & fideliter, ne quid intereat, custodire, verum etiam dissipata & ablata revocare, omniaque, quæ vir bonus in re aliena custodienda faceret, donec lis finiatur, *l. 5. §. 1. de posu. Clement. 1. ubi Gædd. de sequens. fruct.*
- 36 Evitatur sequestratio hæc satisfactione, seu fidejussione, *Mysinger. cent. 5. obs. 35. Geil. lib. 1. obs. 148. num. 5.* de iudicio sisti, vel de re conservandâ integrâ, *Mysinger. d. obs. 35. num. 7.* quando cavens immobilia possidet, *d. observ. 35. num. ult.* Quod si fidejussores, vel pignora dari non possunt, admittitur cautio juratoria, *Mysinger. cent. 2. observ. 11. Geilius d. observ. 148. num. 6. §. libr. 2. observ. 47. num. 8.* si modò persona jurans sit bonæ existimationis & famæ, *d. observ. 148. num. 7.* Finitur verò sequestratio lite finita & existente tempore, quo res restituenda est victori, *l. propter. C. de posu. Menoch. lib. 2. arb. caf. 457.*
- 37 Sequitur de juramento calumniæ, quod à litigantibus de causâ, bonâ fide tractandâ præstatur, *Geilius lib. 1. observ. 83. §. seq. l. 2. Cod. de juram. prop. calumn. parte alterâ id petente, d. l. 2. §. sed quia. vel iudice jubente, d. l. 2. §. 4. Menoch. lib. 1. arb. quæst. 20.* in principio litis, medio, vel fine, *d. l. 2. §. 9. Geil. lib. 1. observ. 74. num. 12. §. observat. 85. Auth. hoc sacramentum. Cod.*

de juram. prop. calum. quoties præsumptio contra jurantem existit, Menoch. lib. 1. præf. 85. per l. iurandum. de iurjur.

Jurare autem tenetur, parte adversâ præsentem, vel citatâ, *d. l. 2. §. fin autem. §. §. 5.* Primò, quòd bonâ fide & conscientiâ, non calumniandi animo, sed opinione & fiducia juris sui, quod habet, in lite versetur, quam omnino justam esse sciat, *d. l. 2. cum auth. seq. C. de juram. prop. calum. II.* Quòd in tota lite nullam probationem exigere velit, nisi quam pro veritate necessariam esse putaverit, *d. l. 2.* atque ipse quoque veritatem dicere velit, *Novell. 49. c. 3.* ubi Cujac. III. Quòd nullam allegationem, vel factum, aut negotium litis differendæ causâ proponere, aut immiscere velit, *d. l. 2. cum auth. seq. IV.* Quòd nihil iudici, aut aliis, quam quibus permittum est, corrumpendi causâ dedit, vel promiserit quocunque modo, *d. l. 2. §. authent. principales. C. de jur. prop. calum. Cujac. lib. 7. observat. cap. 5. & in Novell. 49. cap. 3. & in Novell. 124. cap. 1. ubi Cujac.*

Exactum hoc juramentum omnino præstandum est, aded, ut remitti postea non possit, *Geil. lib. 1. obs. 85. num. 2. 11. per d. l. 2. §. sed quia. & remissum, vel omis- sum, processum vitiet & nullum reddat, Geil. lib. 1. observ. 84. & 87. Menoch. lib. 1. arbit. quæst. 20. num. 4. 5. adde Exod. cap. 22. s. 9.* licet de consuetudine, vel principis concessione remitti possit, *Geil. d. observ. 85. & in causis fiscalibus non possit exigi, Mysinger. cent. 1. obs. 74. Geilius lib. 1. observ. 90. num. 4.* neque in spiritualibus, à procuratore ex officio dato, à patrono, vel parente, *Geil. lib. 1. observat. 88. §. 87. & 85. Vant. de nullis. ex defect. process. num. 29.* non exactum verò, tacitè remissum esse intelligitur, *Geil. d. observ. 85. num. 2. & Vant. d. loc.*

Exigi verò potest non solum à principalibus litigantibus, sed etiam à Procuratoribus & Advocatis eorundem, *Geil. lib. 1. obs. 88. num. 3.* nisi ex officio ordinario, publicâ autoritate imposito, procuratores vel Advocati essent, *Geil. d. obs. 88. n. 3.*

Reus jurare nolens, causa cadit, & pro confesso in iis, de quibus jurare debet, habetur, *l. 2. §. 7. Cod. de juram. prop. calum. Geil. lib. 1. obs. 86. §. 89.*

Actor si contumax est in jurando, ab actione instituta cadit, & contra ipsum lententia fertur, *d. l. 2. §. 6. & auth. principales. C. de juram. prop. calum. Geil. obs. 86. d. loc.* quæ poena tamen non transit ad heredes ipsius, *Geil. d. loc. num. 7.*

Procurator, vel Advocatus jurare nolens, ad litem tractandam non admittitur, *Geil. d. obs. 89.* quamvis clienti, seu principali non præjudicet, *Geil. d. loc. per ad leg. ibid.*

Hujus loci est tit. qui satisd. cog. tit. Instit. de satisd. tit. rem. rat. hab. tit. C. de prohib. pecun. sequest. tit. deposit. tit. Cod. de juram. propter calumn. dand. tit. de iurejurand.

Cap. 53. De interlocutione judicis.

- 1 Interlocutio judicis quid.
- 2 Species interlocutoria sententia.
- 3 Merè & verè interlocutoria quid.
- 4 Fit hac interlocutio etiam parte non citatâ.
- 5 Hac revocari & mutari potest.
- 6 Ab hac non conceditur appellatio.
- 7 Exempla hujus interlocutoria.
- 8 Impropiè dicta interlocutoria quid.
- 9 Ejus exempla.
- 10 Hac habet vim definitivâ.
- 11 Hac revocari à judice non potest.
- 12 Ab addeâ concessum appellari.
- 13 Hac transit in rem judicatam intra 10. dies.
- 14 Exempla hujus.

DICTUM est de iis, quæ in processu incidente spectant ad partes: sequitur de officio judicis, quod hic versatur in interlocutoria sententia publicanda. *Vide supra 6. 49. num. 2.*

Interlocutoria judicis sententia est, quâ ille, pendente adhuc processu principali, in quavis etiam judicii parte, *l. 9. post. C. de sent. & interlocut. om. judic.* ad processum promovendum, aliquid statuit, *l. 19. qualem. §. ult. de recept. arb. Donell. lib. 27. com. ad tit. de re judic.* Speculator definit, quæ inter principium causæ & finem, non super principali, sed super incidentibus questionibus, vel emergentibus causis fertur, *Cujac.* quod sit sententia, de articulo aliquo causæ, non summa rei; vel præceptum judicis, in principio & medio litis interpositum, quod ad finiendâ litis præparationem spectat, non etiam finit seu perimit litem: *Wesemb.* quod sit sententia, quam interim judex fert de incidente aliquo articulo, dum principale negotium adhuc pendet & examinatur. Vocatur sententia judicis interlocutoria, *l. 39. intra. de minoribus.*

2 Species interlocutoriarum sententiarum sunt duæ: est enim alia simplex & mera interlocutio, alia vim definitivæ habens, & impropiè talis, *Geil. lib. 1. obs. 130. Mynsing. com. 3. obs. 88.*

3 Merè & verè interlocutoria est, quæ vim definitivæ non habens, ad causæ præparationem, hoc est, ad causam meliùs cognoscendam, aut citiùs ad finem perduendam pertinet, *d. 119. qualem. §. ult. de recept. arbit. Donell. ad l. quod jussit 14. de re jud. Cujac. lib. 13. Pauli. ad edict.*

4 Hæc cum exigui sit præjudicii, ferri potest, parte non citatâ, imò etiam sine scripto, *Morant. rub. de sent. num. 11. 12.* & lata à judice mutari & revocari potest, *d. 119. qualem. §. ult. & l. quod jussit 14. de re judic. nisi res desierit esse integra, Donell. libr. 27. com. ad l. quod jussit, ubi & Zas. judicisve officium finitum sit, Bartol. in d. l. quod jussit 14. & in aliis quibusdam casibus pura*

quando interlocutoria est geminata, si bis ab illâ appellatum, si partium consensu lata, vel unâ cum definitivâ, vel per principem est firmata, *Gloss. & Zas. in d. l. quod jussit. de re judic.* Unde interlocutoria hæc non dicitur in rem judicatam transire, *Bartol. in l. arbitro. num. 2. qui facit. cognos.*

Quod si interlocutoria est exigui præjudicii, etiam citra causæ cognitionem eam judex revocare potest, secus contra, *Donell. libr. 27. comm. in d. l. quod jussit.*

Interlocutoriam hanc judex ex officio etiam quandoque ante sententiam revocare potest, *Bartol. & Zas. in d. l. quod jussit.* Ad partis verò instantiam & petitionem potest tandiu, quandiu res adhuc integra est, vel potiùs ex arbitrio judicis, *Donell. d. loc.*

Ab ejusmodi simplici interlocutoria, jure civili non conceditur appellatio, *l. pen. C. quor. appell. non recip.* nisi gravamen adferret, quod in provocacione à definitivâ reparari non posset, *l. 9. arbitro. qui facit. cog. Mynsing. com. 4. obs. 43. Geil. lib. 2. obs. 130. num. 6. & obs. 132. num. 4.* & tum in scriptis fieri debet appellatio, causis gravaminum expressis, & exactis prioribus demonstratis, *Morant. tit. de appellat. num. 18. 126. 141. & seq. Geil. lib. 1. obs. 130. num. 6. 7.*

Exempla interlocutionis hujus varia adferri possunt, ut si judex pronunciet, ut litigatores calendis adfuerint, testes producantur, vel instrumenta, litigantem in persona comparere debere, contumacem esse puniendum, vel quocunque modo alio, quo causa principalis non perimitur, *Morant. tit. de sent. num. 33. Geil. lib. 1. obs. 130. num. 8.* Similiter, quod extra judicium magistratus jussit, revertitur, *d. l. 4. quod jussit. de re jud. l. pen. de præst. stipul.*

Impropiè interlocutio vim definitivæ habens, est, quæ & causam principalem & ejus præparatoria concernit, qualis est, quæ per appellationem à definitivâ reparari non potest, *Mynsing. com. 3. obs. 35. & quælibet pro arbitrio judicis, Menoch. lib. 2. cas. 490. arbit. ut est Lilla, per quam officium judicis finitur, Morant. tit. de sentent. num. 43. Geil. lib. 1. obs. 130. num. 6. 9. Mynsing. com. 3. obs. 88.* ut, cum judex se competentem vel incompetentem pronunciat, *allegati Da. d. loc. II.* Quæ post se aliam sententiam non relinquunt, qualis est, quærens ab observatione, seu instantiâ judicii absolvitur, vel non respondendum esse libello, quaque appellatio deferta pronunciat, *Geil. lib. 1. obs. 130. num. 6. & obs. 132. num. 2. III.* Illa, quæ aliquem causæ principalis substantialem articulum definit, ut quando judex in judicio restitutionis in integrum, pro ætate minoris pronunciat, *l. 39. intra. de minor.* vel attentata revocat, *Geil. lib. 1. obs. 130. num. 6. 8.* vel exceptionem peremptoriam rejicit, vel admittit, *Blarer. ad l. diffamari. C. de inq. & mans. cap. 9. num. 9.* aut probationes admittit, vel rejicit, *Morant. tit. de sent. num. 44. IV.* Quæ continet aliquid dari, vel fieri, *Morant. d. loc. num. 45.* quâ parti, ob contumaciam, multa interrogatur, *Morant. d. loc. num. 36.* vel illa, quâ in expensis litis ante

sententiam condemnatur, vel jubetur quid solvere, *Mynsing. cens. 3. obs. 88.* aut silentium illi ex l. diffamari imponitur, *Gabriel. lib. 2. tit. de action. concl. 6. ampl. 1. 4. Blaverius ad d. l. diffamari. cap. 10. Magenhorst. Ordin. Camer. part. 2. c. 28.*

- 10 Ejusmodi interlocutoria vim definitivæ habens, ferri non potest, parte non citatâ, nec revocari regulariter potest, postquam est semel lata, *Marant. d. loc. num. 48.*
- 12 licet ab eadem appellare concessum sit, l. ait 7. §. 2. l. 39. de minorib. *Geil. lib. 1. observ. 130. num. 5. & obs. 132. num. 2. 3. 5.* si hoc fiat in continenti vivâ voce, atque cum non est opus causas gravaminis exprimere, & inhibito simul cum citatione decerni potest, *Geil. lib. 1. observ. 130. num. 7. & obs. 144. num. 4.* Post lapsum quoque decem dierum, in rem judicatam transit, *Marant. d. loc. num. 22.*
- 14 Exempla hujus interlocutoriz sunt, quando instrumentum executioni mandari jubetur: item appellatio pro desertâ habetur, vel reus jubetur solvere; aut in bonorum possessionem mittitur: decretum, quo ventur in possessionem mittitur, alimenta liberis, vel parentibus decernuntur, vel pupillis; aut minoris res alienari permittantur, vel restitutio in integrum conceditur: interlocutoria de l. diffamari, super possessorio: item ea, quâ juramentum ob inopiam probationis ad plenam faciendam probationem defertur, de quibus singulis Maranta & Geil. *dd. locis.*

Hujus loci est tit. de re jud. & tit. C. de sentent. & interlocut. omn. judic.

Cap. 54. De processu summario, & de feriis.

- 1 *Extraordinarius, inhus solennis processus quid.*
- 2 *Ejus appellationes varia.*
- 3 *Ex quibus causis ita dicatur.*
- 4 *Naturalia requisita hic omitti non possunt.*
- 5 *In quibus causis hic receptus est.*
- 6 *Omnes causa summaria tractari possunt in quinque casibus.*
- 7 *Causa suâ naturâ summaria, etiam solenni processu tractari possunt.*
- 8 *In processu summario judex quid possit facere.*
- 9 *Feria quid.*
- 10 *Species feriarum.*
- 11 *Solennes & ordinaria feria.*
- 12 *Divina feria.*
- 13 *Hæc neq. judex, neq. litigantes negligere possunt.*
- 14 *Feria profana.*
- 15 *Extraordinaria feria.*
- 16 *Honoraria feria.*
- 17 *Feriarum quando ratio non habetur.*

HActenus de processu ordinario & solemnî: nunc de extraordinario, minus solemnî & summario. *Vide sup. c. 24. lib. 3. nu. 5.*

Extraordinarius, seu non solemnîs processus est, qui priorem formam, modum & solemnitate procedendi juris civilis, plenamque causæ cognitionem propter celerem, eamque incidentem sui expeditionem, non requirit, l. actio 47. §. 1. de negot. gest. l. 1. §. 18. de exerc. act. l. 8. de public. judic. §. fin. *Instit. de interdict. & altiore indaginem requiritur opposita, ad aliud judicium reservat, Marant. part. 4. dist. 9. num. 9. 10. & sequentibus. argum. l. 3. §. sciendum. ad exhibend. l. si quis. §. si vel parens. de agnoscend. & alend. lib. Unde fit, ut alio judicio pleniori adversus summarium agi possit.*

Appellatur processus summarius, extraordinarius, 2 de plano, solâ facti veritate inspectâ, sine strepitu & figurâ judicii, *vide Ravardum lib. singul. pro tribunal. cap. 7. Cachéran. decis. 1. actio momenti, celeis reformatio, l. ult. C. de compensat. l. 1. C. si de momenta. possess. l. 14. si coloni. Cod. de agricol. & censit. Ideo judex hic admittit qualemqualem petitionem, Menoch. libr. 1. quæst. 18. arbit. judic. Cachéran. d. decis. 1. & testes non juratos, & probationem præsentem sequitur, atque exceptiones, altiore indaginem requireres, in aliu tempus rejicit, l. 1. à Divo Pio. §. si verum. ubi Donell. de re judic. testium publicationem omittit, Menoch. d. lib. 1. quæst. 33.*

Unde summarius processus tribus ex causis dicitur: 3 1. ratione ordinis non observandæ. 2. ratione probationis semiplenæ admittendæ. 3. ratione ordinis & probationis qualiscunq. simul, *Marant. d. part. 4. dist. 9. gloss. in l. 3. §. sciendum. ad exhibend.*

Naturalia requisita ad causam cognoscendum jure 4 gentium, vel naturali inducta, quæ factum causæ & defensionem partium concernunt, hic etiam necessaria, uti est petitio, citatio, probatio, sententia & personarum litigantium legitimatio, *Menoch. libr. 1. arbit. quæst. 18. 19. Marant. d. loc. num. 18. & sequentibus. Cætera abesse, vel pro arbitrio mutari possunt, Cachéran. decis. Pedem. 1. Marant. d. loc. num. 20. & seq. Menoch. d. quæst. 18. & 19. etiam testium publicatio, Menoch. d. lib. 2. quæst. 33.*

Ejusmodi summarius processus receptus est in 5 causis sequentibus: nimirum in actione ad exhibendum, l. 3. §. sciendum. ad exhibend. ubi glossa elegans. in causa diffamari, ex l. diffamari. *Geilius libr. 1. observ. 12. num. 2. possessionis ex edicto Carboniano, l. 3. §. causa. de Carbon. edit. immissionis in possessionem, ventris nomine, l. 3. §. sic autem. de vent. in possess. mitt. in missionem in possessionem, absente reo, ex decreto primo faciendi, l. 2. Cod. ubi in rem act. in possessorio momentaneo, l. unic. Co. l. si de moment. possess. Menoch. remed. 8. quæst. 17. 19. 20. de retinend. possess. Geil. lib. 1. obs. 7. in actione dotis, My. sent. 2. obs. 3. nu. 7. alimentorum, l. si quis 5. §. si vel de lib. agnosc. honorarii & mercedis, l. 1. de extraord. cog. in causis personarum miserabilium, Geil. lib. 1. obs. 78. num. 3. carceratorum, Geil. d. loc.*

d. loc. n. 3. in causa executionis, Geil. lib. 1. obs. 123. num. 10. Frider. lib. 2. de mandat. cap. 58. n. 3. liquidationis, Geil. lib. 1. obs. 68. num. 7. restitutionis ob lapsum fatalium, Geil. lib. 1. obs. 143. num. 6. causa mandati de relaxando captivo, Geil. lib. 1. obs. 78. pignorationis, Geilius de pign. cap. 12. num. 2. in causa super interesse ejus, qui iudicio intervenit, Geil. lib. 1. obs. 69. num. 4. & obs. 71. num. 9. commissionis testium ad perpetuam rei memoriam, Geil. lib. 1. obs. 94. exonerationis mandati, Geil. lib. 1. obs. 46. num. 5.

6 Generaliter etiam omnes causæ ordinarium processum desiderantes, summarie tractari possunt: I. Quando peticulum est in mora, *Jafon in l. naturaliter. de adquir. poss. dum subest timor, ne partes ad arma veniant, vel scandalum publicum generetur, Geil. lib. 1. de pac. pub. c. 5. vel ad tumultum, aut seditionem respectet, l. pen. de fisco. l. novum opus. de oper. nov. num. vel publicam utilitatem causa concernat, Lwo dñ. Cod. de pac. II. Quando partes litigantes consentiunt. III. Quando causa est notoria, *Ferin. quest. 21. num. 60. & seqq. de malef. Menoch. de recap. poss. remed. 1. 4. num. 260. Clar. quest. 9. in pract. vel id statuitur, quod omni juri consentaneum, sine omni exceptione permissum, vel prohibitum, Geil. lib. 1. c. 5. de pte. publ. vid. sup. cap. de excus. IV. Quando princeps summarium processum mandat, *Marant. part. 4. dist. 9. num. 3. V. Quando causa est modici præjudicii, Marant. d. loc. num. 43. 44. uti dilationis concedendæ ad interrogationem factam respondendi, cautionis præstandæ, pro re legatâ consequendâ, momentaneæ possessionis, celeriter reformandæ & restituendæ, Marant. d. loc.***

7 Sed & causa, quæ est suâ naturâ summaria, solemnî & ordinario processu ex consensu litigantium tractari potest, *Myns. cens. 6. obs. 17. Cacheran. decis. 1. num. 19. & seqq. distinguit per Marant. dist. 4.*

8 Præterea in processu summario potest iudex partem & testes interrogare & repetere post conclusionem in causa, non solum ex officio, sed etiam ad instantiam partis, *Cacheran. d. decis. 1. num. 10. neque hic admittitur exceptio de jure tertii, nec reprobatio personarum testium, neque reconventio, d. decis. 1. num. 11. 12. neque obstat testium publicatio examinationi ulteriori; atque compensatio fieri potest, non obstante juramento, nec non possessorium & petitorium simul intentari possunt, nec processus vitatur ex defectu commissionis, & instrumenta post conclusionem produci possunt, & iudex potest credere probationi verosimili, etiam non concludenti, nec instantiæ tempus hic currit, & appellatur etiam sine scriptis, Cacheran. d. decis. 1. num. 26. 27. & seqq.*

Hujus loci est tit. de var. & extraord. cognit.

Sequitur ut nunc de feriis, in quibus omnes litigantium & judicantium actiones judiciales quiescunt, dicamus.

9 Feriæ sunt dies, ab actibus judicialibus vacui: seu judiciorum cessatio, quâ connummata nulla committi-

tur. *Greg. synag. lib. 2. c. 16. Appellantur dies nefasti & feriati, Geil. lib. 20. c. 1. not. Atticor.*

Hæ feriæ sunt solemnnes & ordinariæ, vel minus solemnnes extraordinariæ. *l. 3. C. de fer. l. 26. §. 7. ex quibus caus. major. T. essaw. decis. Podem. 39.*

Solemnes & ordinariæ feriæ sunt certæ, certo constitutoque tempore recurrentes: atque sunt divini, vel profani, *Zamper. de except. part. 2. c. 7. Coler. de process. excus. part. 4. c. 3.*

Divinæ feriæ, sunt cultus divini gratiâ institutæ. *l. 2. §. 6. 7. 8. C. de fer. ut est dies dominicus, d. next. 2. Corinth. cap. 16. & festa summa Christianorum, nimirum natalis Christi & epiphaniarum, l. 2. 6. 7. 8. C. de feriis. item festum paschatis & festum adificationis Christi, & pentecostes, l. ult. C. de fer. In Camera Imperiali divinæ feriæ incipiunt à 24. Decemb. usq. ad 6. Januarii inclusivè, & à dominicâ Esto mihi, usque ad dominicam Invocavit; à die palmarum, usq. ad dominicam Quasi modò genitici; à dominicâ Vocem jucunditatis, usque ad dominicam Exaudi; à die pentecosten præcedenti, usq. ad dominicam Trinitatis: item feriales habentur omnes dies sanctorum, vide *Ordin. Camer. part. 3. tit. 33. vide Schwanneman. lib. 1. c. 25. de process. Cameral.**

In feriis divinis iudex procedere non potest in actibus judicialibus, ne quidem consensu & voluntate partium litigantium, *Menoch. lib. 1. arb. quest. 30. exceptis actibus causæ cognitionem non desiderantibus, Menoch. d. quest. 30. & actu juratorio, qui pars cultus divini, d. quest. 30. num. 15. & quocumque alio, quo caritatis & dilectionis proximi officia, quæ facile differri non possunt, exerceantur.*

Feriæ profanæ sunt, quæ negotiorum aliorum profanorum causâ sunt institutæ, ut dies messium, dies vindemiarum. Messium dies & feriæ incipiunt die octavo Calendarum Junii, usque ad Calendas Augusti. Vindemiarum verò à decimo die Calendarum Septemb. usque ad idus Octob. Ex constitutione Cæsaræ Imperialis feriæ messium, ab octavo die Julii, usque ad 14. Augusti inclusivè durant, *Ordin. Cam. part. 3. tit. 33. Hodie pro more regionis cujusque, feriæ messium & vindemiarum constituuntur, l. 4. de feriis. Ad hæc feriæ refero etiam nundinas, l. unie. ubi in paras. Cujac. C. de fer. tit. C. de nundin.*

Extraordinariæ feriæ minus solemnnes sunt, quæ certo tempore non sunt conclusæ, sed pro arbitrio iudicis, aut superioris, in variis causis diversisq. temporibus indicuntur, quæ ideo repentiniæ, *Menoch. lib. 2. cas. 52. arb. jud. Wesenb. in com. h. 2. & Imperiales vocantur, l. 3. C. de fer. Tholosan. lib. 2. §. 16.*

Ex hisce honorariæ vocantur, quæ in honorem principis sunt institutæ, *l. 7. C. de fer. nimirum ob nuptias, adventum natalem, vel inaugurationem principis, l. 26. §. feria. ex quib. caus. major. Necessariæ feriæ dicuntur, quas necessitas & fatalis calamitas pestis publicè grassantis, fervoris æstivi, belli, vel quævis alia causa necessaria constituit, l. 7. l. 6. C. de fer.*

Harum feriarum extraordinariorum & ordinaria-

17 rum profanarum non habetur ratio in supplicationibus, citationibus & processibus decernendis & relationibus, committendis, sententiis concipiendis & relatione, *Menoch. lib. 1. quest. 30. arb. Geil. libr. 1. obs. 53. num. 4. 5.* Quin imò in his feriis concessum est judicare in causis summariis, *l. si miles. §. sexaginta. de a. iudic. neque observantur illæ ob periculum interitus, aut si tutores dandi sunt, alimentave petantur, l. 1. l. 2. de fer. Latrones quoque in hisce feriis comprehendi & torqueri possunt, l. pen. C. de fer. & causæ publicæ atque fiscales in his tractari, l. 5. C. d. sit. & quæcunq; sunt jurisdictionis voluntariæ, l. 8. ad m. C. de fer. quæque differri non possunt, quæq; expediti Reipubl. interest, d. l. 8. ad m. Itaque partes feriis hisce renunciare possunt, *Marant. part. 6. tit. de edis. ad. Geil. libr. 1. obs. 53. num. 16. & seqq. Menoch. d. lib. 1. quest. 30. arb.**

Huc refero tit. de feriis. D. & C.

Cap. 55. De interpositione appellationis.

- 1 Altera instantia quid sit.
- 2 Gradatim processus hic instituendus est.
- 3 Hac instituitur de iniquitate lata sententia, vel de nullitate processus.
- 4 Querela iniquitatis quid.
- 5 Querela hujus speciei.
- 6 Appellatio quid.
- 7 Appellationis membra.
- 8 Conformatio appellationis quid.
- 9 Hujus duo membra.
- 10 Interpositio appellationis quid.
- 11 Interpositionis requisita.
- 12 Causa appellabilis.
- 13 Causa non appellabilis.
- 14 Ratione judicii, qua causa non appellabilis.
- 15 A sententiâ arbitri, quando concessum appellare.
- 16 Ab arbitro legis concessum est appellare.
- 17 Provocatio à laudo arbitratoris.
- 18 Ratione appellantis, qua causa non appellabilis, ob illius contumaciam, desertionem, renunciationem.
- 19 Molestiâ afficiens appellatum.
- 20 Qui post interpositam appellationem redit ad judicem priorem.
- 21 Confessus & convictus non potest appellare.
- 22 Qui approbavit semel causam, à qua appellat.
- 23 A forte non appellatur.
- 24 Qui nihil in priori instantia produxit.
- 25 Qui gravatus non est.
- 26 Cui appellatio nihil potest prodesse.
- 27 Ratione causæ appellatio prohibita.
- 28 Ob causâ favorem prohibita appellatio, & qua illa causa.
- 29 Ob causâ affirmationem, qua appellatio prohibita.
- 30 Ob causâ qualificationem, appellatio prohibita in quibusdam causis.

31 Ob publicum bonum in capitalibus causis prohibita est.

- 32 A decreto sortitur appellatio est concessa.
- 33 A multâ quando concessa est appellatio.
- 34 In causis injuriarum & nullitatis similiter concessa.
- 35 A sententiâ interlocutoriâ vim definitivâ habente.
- 36 Ab actibus extrajudicialibus concessa.
- 37 Ille cuius interest appellare potest, vel adhibere appellationi.
- 38 Alterum requisitum est conceptio appellationis.
- 39 Hujus duo membra.
- 40 Protestatio appellantis.
- 41 Protestationis hujus actus, qua continere debent.
- 42 Fixi vix voce, vel in scriptis.
- 43 Vivâ voce facta appellationis tempus.
- 44 In scriptis appellatio fit ex intervallo, & qua in illa necessaria.
- 45 Si utroq; modo appellatum.
- 46 Ab interlocutoriâ vel extrajudicialiter appellatio facta, in scriptis fit.
- 47 Causa appellationis est gravamen.
- 48 In obscura sententia protestatio utilis.
- 49 Qua exprimenda in appellatione.
- 50 A quocunq; judice appellari potest.
- 51 Judex ad quem appellatur, qualis.
- 52 Tempus concipienda appellationis & interponenda.
- 53 Tempus hoc non potest prorogari.
- 54 Coram tribus interponi potest appellatio.
- 55 Petitio apostolorum.
- 56 Apostoli quid.
- 57 Species apostolorum.
- 58 Reverentiales apostoli.
- 59 Refusatorii.
- 60 A refusatoriis est appellandum in interlocutoriâ.
- 61 Tempus petendi apostolos.
- 62 Infirmitas appellationis quando necessaria.

Atque hæc de priore processu, seu primâ instantiâ coram judice inferiore agitatâ, l. 73. §. pen. de judic. sequitur de ulteriore processu, seu alterâ instantiâ coram superiore judice agitandâ. *Vide sup. cap. 24. lib. 3. num. 3.*

Altera instantia, est altera causæ ejusdem cognitio & decisio à superiore judice ad partis litigantis alterutris gravatæ petitionem & provocationem instituta, quâ vel prior sententia judicis prioris confirmatur, vel reformatur & corrigitur.

In hoc processu observandum, ut gradatim instituat²ur ab inferiore ad intermedium, usque ad immediatè superiorem, *Mynsinger. cent. 4. obs. 92. Geil. libr. 1. obs. 2. nu. 4. & obs. 149. nisi intermedium suspectus esset, vel alias ob causas præteriri possit, Mynsing. cent. obs. 67. Geil. lib. 1. obs. 119. num. 2.* Deinde, ut causæ quantitas sit justa, *Geil. lib. 1. obs. 123. Besold. de appellat. c. 4. num. 2. 3. 4. 7. 4. & seqq. excipit i. C. quand. Imp. inter paup. vid. Menoch. cas. 66. lib. 2. arb.*

Ejusmodi secunda instantia versatur, vel circa querelam³

- relam institutam de prioris sententiæ iniquitate; vel de nullitate processus, aut sanè circa querelam utramque conjunctim.
- 4 Querela iniquitatis est, quæ sententia prioris iudicis ob illatum gravamen & iniustitiam accusatur, quæ petitur à iudice superiore tolli. Unde querela iniquitatis dicitur de causæ meritis & iure instituta.
- 5 Hæc iniquitatis querela est duplex. Prior, de sententiâ à primo iudice latâ, quæ nondum transivit in rem judicatam: altera, quæ est de iniquitate latæ sententiæ quæ transivit in rem judicatam.
- Primo, quando res iudicata dici non potest, querela fit per appellationem, vel supplicationem, vel reductionem ad arbitrium boni viri. Deinde quando sententia in rem judicatam transivit, fit querela per restitutionem in integrum.
- 6 Appellatio est à sententiæ gravamine à priore iudice inferiore illato, ad immediatè superiore gradatim, *Geilius libr. 1. observat. 119. Mynsingerus cons. 1. observat. 67. legitimè facta provocatio, l. 1. §. 20. de appellat. Actor. cap. 25. 11. 12. 25. ad gravamen & iniquitatem commissam tollendam, Geil. lib. 1. observat. 120. Vocatur instantia secunda, l. 73. §. 2. de iudic. querela, l. 3. quomodo & quando. remedium appellationis, beneficium, l. 11. Cod. de appell. provocacionis auxilium, appellationis obstaculum, l. 13. §. 2. cum autem. Cod. de iudic. defensio & innocentiæ præsidium, Besold. de appell. 6. 2. num. 91.*
- 7 Appellationis hujus duo sunt membra: efformatio ejusdem & expeditio.
- 8 Efformatio appellationis est, quâ ipsa querela cum omnibus suis partibus in esse producitur & efformatur.
- 9 Efformationis hujus duo sunt membra, appellationis nimirum interpositio, & introductio, *Geil. lib. 1. obs. 142. num. 7. 8. Myns. cons. 3. obs. 22.*
- 10 Introductio appellationis est, ex qua apparet legitimè à iudice priore factam esse appellationem, *Geil. lib. 1. obs. 119. Myns. cons. 3. obs. 15.*
- 11 Interpositio hæc duobus constat requisitis; causâ nimirum appellabili, & conceptione appellationis interpositæ.
- 12 Causâ appellabilis regulariter quælibet esse creditur, *Geil. lib. 1. observat. 120. & 126. num. 6. l. 20. l. 30. C. de appell. Wesenb. consil. 1. num. 19. nisi expressè excipiantur, à quâ non concedatur appellatio.*
- 13 Non appellabilis verò dicitur causâ ratione iudicis, ratione appellantis, & ratione meriti.
- 14 Ratione iudicis, qui sententiam tulit, & alium superiore non agnoscit, à quo non appellari potest, *l. 1. à quibus appell. non lic. l. 1. qui & à quo. Gabriel. conclus. 1. sit. de appell. nisi à principe malè informato, ad eundem meliùs informandum, d. conclus. 1. num. 6. Sed & Imperator iudicem dare potest, à quo non fiat provocatio, l. 1. §. 4. à quibus appell. non licet. Besoldus de appellat. cap. 2. num. 90. Lancellos, de assentat. part. 2. cap. 12. limit. 10. Sunt & alii, à quibus ob privilegium*
- appellare non licet, *l. 19. ubi Dd. l. 30. l. 35. C. de appellat. Lunie. Cod. de sent. præf. prator. Fab. 2. semest. cap. 2. Mynsing. cons. 5. obs. 58. vid. tit. à quibus appell. non licet. Novell. 23. & 53.*
- Deinde à sententiâ arbitri, partium voluntate electi, rectè non appellatur, sive in compromisso pœna adjecta sit, sive minus, *l. 1. C. de recept. arb. l. 27. §. fari. d. tit. Besold. de appell. cap. 3. num. 12. 13. Geil. lib. 1. obs. 150. Maranta sit. de appellat. num. 292. & sequentib. nisi pactum de appellando esset appositum, vel constaret de coactione iudicis, ad compromittendum, vel super causâ emergenti, aut incidenti arbitri electus esset, vel manifestè iniqua, aut nulla esset sententia, aut enormissimam læsionem contineret, *Zafius consil. 12. nu. 38. Geil. lib. 1. observat. 150. num. 9. Menoch. lib. 1. arb. quæst. 70. Covarr. lib. 2. var. resolut. cap. 12. Besoldus de appellat. cap. 3. nu. 3 4. Petrus Gregorius de appellat. lib. 2. cap. 12. num. 14.**
- Cæterùm, ab arbitro legis, juris, vel statuti appellare concessum est, *Mynsinger. cons. 4. observat. 68. Marant. de appellat. quamvis acta coram tali ventilata à Cameralibus Consistorii summi non recipiantur, Mynsinger. consur. 5. observat. 2. Hartman. libr. 2. tit. 2. observat. 2.*
- Provocatio quoque à laudo arbitratoris, quæ reductio ad arbitrium boni viri dicitur, intelligitur appellatio ad iudicem ordinarium, *Besoldus de appellat. cap. 3. num. 36. 37. Tassaur. decis. Piedemont. 14. Geil. lib. 1. obs. 149. num. 7. quod arbitrium boni viri ob enormissimam læsionem peti potest, Ant. Gabriel. sit. de arbit. conclus. 3. & durat ad 30. annos, Geil. lib. 1. obs. 150. nu. 1. Soar. lit. A. nu. 254.*
- Ratione appellantis, non appellabilis causâ dicitur, quæ in odium appellantis non admittitur, ut quando ob veram suam contumaciam in non veniendo condemnatus appellat, *l. 1. l. 4. Cod. quorum appellat. non recip. Novell. 82. cap. 5. l. 73. §. ult. ubi Bartol. & Cofsal. de iudic. Maranta de appellat. num. 284. & sequentib. Besoldus de appellat. cap. 6. num. 28. 29. Cervall. comm. opin. quæst. 412. Frider. lib. 2. de mand. cap. 17. Item qui deserat appellationis sententiam accepit, *Rauchbar. quæst. 14. dissentit Geil. lib. 1. obs. 38. Sichard. in l. 13. C. de iudic. Besold. d. loc.**
- Sic & ratione appellantis appellatio denegatur, quando is renunciavit appellationi, *l. 1. §. si quis. à quibus appellari non licet. Besoldus de appellat. cap. 6. num. 42. & sequentib. quomodo tamen deductio nullitatis non est sublata, *Geilius libr. 1. observat. 153. num. 2. Vans. sit. quis possit dicere. num. 36. de nullit. Similiter neque illius appellatio admittitur, qui molestiâ appellatum in causâ afficit, *Menoch. lib. 2. cas. 16. arbit. nec illius, qui post interpositam appellationem coram iudice à quo, iterum litigat & comparet, *Marant. de appellat. num. 342. Anton. Gabriel. comm. opin. conclusio. sit. de appellat. ubi limitat. Item ille, qui sponte est confessus, vel convictus, ad appellationem non admittitur, *leg. 2. Codice, quorum*****

- appell. non recip. Marant. d. loc. num. 292. & 359. & sequentib. vide Covarr. pract. observ. 13. Clarus quest. 94.*
- 22 *Besold. de appell. cap. 6. nu. 3. 4. & seqq. sicuti & appellans ab actu, quem semel approbavit, non admittitur, l. ab*
- 23 *eo. C. quomodo. & quand. jud. Marant. d. loc. num. 317. neque appellans à sorte, à qua est gravatus, Marant. n. 257.*
- 24 *Besold. c. 7. nu. 98. 99. de appell. & ille, qui condemnatus, nihil produxit, neque probavit, vid. Marant. d. loc. nu. 305. & seqq. Geil. lib. 1. obs. 147. nu. 9. Menoch. de adipisc. poss. remed. 4. quest. 99. & seqq. vel qui gravatus non est, aut qui ob causam vanam, frivolam, temerariam, inanem, aperte iniquam, vel nullam, appellat, Pans. sit. quis poss. dicer. de null. num. 33. 40. Marant. d. loc. nu. 345. & seqq.*
- 25 *quæ verò causa talis dicatur, iudicis arbitrio relinquuntur, vid. Menoch. lib. 2. arb. cas. 197. neque ille admittendus, cui appellatio nihil prodesse potest, Marant. d. loc. num. 347. & seqq.*
- 27 *Ratione causæ & meriti, appellatio prohibita, ob favorem illius, vel æstimationem, vel notorietatem, vel publicum bonum.*
- 28 *Ob favorem causæ, appellatio prohibita in tutelæ vel curæ cooperatione, vel impositione, l. 1. §. si quis. C. quand. appell. vide Cajac. lib. 9. obs. 35. Marant. de appell. num. 324. Nam excusæ se datus, ab hac excusatione non recepta appellat, l. 1. §. si quis. C. quand. appell. l. 16. de excusat. item in causa fisci, l. 4. l. 8. C. quor. appell. non recip. In causis matrimonialibus, Geil. lib. 1. obs. 112. in fin. & lib. 2. obs. 45. sed rectè Frider. lib. 1. cap. 10. num. 3. distinguit inter quæstionem de non contrahendo, aut dissolvendo matrimonio, & illam, quæ est circa, vel extra substantiam matrimonii. Hanc ob causam etiam à sententiâ iudicis ecclesiastici in causa seculari appellatio non recipitur, quod personalis actio instituitur, Pet. Frid. lib. 1. cap. 11. Boer. decis. 69. Sed tamen hæc non inepta est distinctio inter ordinarium & delegatum iudicem ecclesiasticum: ut scilicet ab illo rectè ad Cameram, ab hoc verò minimè appelleretur, nisi quando partes delegato causam commississent, non delegans superior, Frid. d. loc. Et hoc, si appellatus est laicus, secus si ecclesiasticus, quo casu ad Cameram rectè appellatur, si episcopus, vel iudex à quo, iudicet vigore jurisdictionis secularis, quam à principe seculari habet, Frid. d. loc. vel si causa est secularis, etiam in prima instantia ad forum civile seculare pertinens, uti sunt causæ feudales & actiones reales, Frid. d. loc. Geil. lib. 1. obs. 37. & seqq. Myns. cens. 5. obs. 93. Sic etiam in aliis regnis, appellatio ab ecclesiasticis prælatis ad regem fit, Covarr. pract. quest. 1. 4. num. 20. Pet. Greg. lib. 4. c. 6. de appellat. Besold. c. 4. nu. 82. & seqq. de appell.*
- Sic nec appellatio conceditur de re, quam fisco deberi constat, l. 4. l. ult. Cod. quor. appellat. non recip. neque illi datur, qui ob debitum publicum condemnatus est, l. ult. C. quorum appellat. non recip. Marant. d. loco. num. 300.*
- 29 *Ob causæ æstimationem appellatio non admittitur in re, minimi præiudicii & exigui momenti, Aushent. nisi brevis. Cod. de sent. ex brev. vocis. Marant. d. loc.*
- num. 326. In Camera Imperiali à summa, quæ non ascendit ad æstimationem 300. aureorum, etiam ex diversis summis conjunctionum, Geil. lib. 1. observ. 123. Myns. cens. 3. observ. 89. & 5. observ. 93. Besold. cap. 7. num. 12. & seqq. vide Imperii Rescess. de anno 1600. §. Wietwol 26. quæ summa tempore litis contestationis inspicitur, Geilus d. loc. Besold. d. loc. A sententiâ momentaneæ possessionis adsignatæ, Marant. d. loc. nu. 330. l. 1. Cod. si de moment. possess. Menoch. de retin. possess. remed. 8. quest. 17. 18. 19. 20. Cavall. com. opin. quest. 15. Cacheran. decis. 25. nisi maximi illa esset præiudicii, Marant. d. loc. Geil. lib. 1. observ. 7. & 147. num. 8. Frid. lib. 2. cap. 26. num. 7. Aliàs in possessorio appellatio est concessa, Besold. de appell. cap. 7. num. 77. & sequentibus. Covarruvius pract. quest. 23. num. 8. Menochius de adipisc. possess. remed. 4. num. 840. & 863. Quidam asserunt, appellationem non esse permissam, saltem quoad effectum retardandæ executionis, non quoad negotium ad superiorem devolvendum, Cavallos commun. opin. quest. 15. num. 5. Mynsingerus censur. 6. observ. 13. Cacheran. decis. 25. adde Fachin. lib. 8. cap. 15. illust. cons.*
- Ob causæ qualitatem etiam non admittitur appellatio in causis summaris, Menoch. de retinend. possess. remed. 8. quest. 17. 19. 20. per l. 1. C. si de moment. poss. Antib. nisi brevis. C. de sent. ex brev. vocis. nec in causis celeritatem requirentibus, Marant. de appellat. num. 353. aut decisus per iuramentum delatum vel relictum, arg. l. quisquis. Cod. quor. appell. non recip. dissentit Donellus ad l. 8. Cod. unde vi. item in facto & causa notoria, Marant. d. loc. nu. 293. Farinac. de crim. quest. 21. nu. 117. com. dicit. Clarus quest. 94. in pract. Gomez. c. 1. num. 47. de delict. nisi causa rationalis & probabilis in appellatione adferatur, Clar. d. quest. 94. in fin. Farin. d. loc. num. 118. & seqq. ubi plures limitationes refert. Item nec admittitur de præcepto & mandato executivo, Coler. de process. execut. part. 4. c. 2. num. 18. & seqq. per l. ab executione. ubi Dd. C. quor. appellat. non recip. nisi modus excedatur, Gabriel. conclus. 4. tit. de appellat. lib. 2. vel sententia non esset lata de eo, super quo executio fit, Gabriel. d. loc. neque à penâ legali appellatio conceditur, l. si quis 244. de verborum signif. l. 1. §. 4. in fin. ad SCem Turpill. At à negotio, à iudice malè intellecto, aut non plenè probato, secus, l. 2. Cod. quorum appell. Neque conceditur in causa, ne testamentum aperiat, l. ult. de appellat. recip. l. 6. quorum appell. non recip. Menoch. de adipiscend. possess. remed. 4. nu. 826. & seqq. neque in edicto Carboniano, l. ult. §. pen. de appell. recip. Neque appellatio concessa post binam appellationem, seu à tribus sententiis conformiter latis, Lamic. Cod. ne liceat in una eadem causa. Novell. 82. c. 5. Petrus Gregor. de appellat. lib. 2. cap. 25. num. 8. Myns. cens. 1. observ. 15. quod tamen in Camera Imperiali non observatur, Myns. d. obs. 15. & cens. 3. observ. 84. Geil. lib. 1. observ. 72. num. 3. dissentit Friderus lib. 2. cap. 27. num. 6. mandat & limitat Besoldus de appell. cap. 6. num. 25. & seqq.*

- 31 Ob publicum bonum, in criminalibus capitalibus appellatio hodie non admittitur, *Frid. lib. 1. cap. 9. in fin. Myns resp. 17. num. 15. ordin. Camer. part. 2. tit. 28. §. 5. Geil. lib. 1. obs. 1. nu. 27. Clar. quast. 94. §. fin. in pract. Besold. de appell. c. 7. num. 27. 28. 30. Et seqq. Myns. cent. 4. obs. 41.* Olim in hisce appellatio admittebatur, *Auth. sed hodie. C. de appellat. l. 6. §. 1. l. 12. l. 19. d. tit. C. l. 2. C. quor. appell. non recip. Cujac. lib. 9. obs. c. 33. Añ. s. 23. 22. c. 26. cap. 27. 1. præterquam, in causa falsæ monetæ, l. 1. C. de fals. mon. raptus, l. 1. C. de rapt. virgin. Simoniz, læsæ majestatis, hæreseos, lætrocimii, l. constitutionis. de appellat. Sed & hodie quoque à nullitate in causis capitalibus appellatio admittitur, *Per. Frid. lib. 1. cap. 9. in fin. de mandat.**
- 32 A decreto torturæ infligendæ, appellatio licita est, *l. 2. Cod. de appell. recip. Marfil. §. nunc videndum. num. 2. Et in §. expedita. num. 70. pract. criminal. Farin. quast. 38. lib. 1. num. 10. 11. de indic. ad tort. Clar. quast. 64. §. fin. pract. similiter à comminatione torturæ & à decreto torturæ geminandæ, *Farinac. d. quast. 38. num. 15. 18. Gomax. c. 13. num. 23. de delict. si modò non frivola, aut calumniosa sit, vel appareat, Farinac. d. loc. num. 23. Et seqq. quando verò frivola sit, arbitrio judicis relinquitur, Menoch. cas. 197. num. 45. lib. 2. arb. Farinac. d. loc. num. 28. 29. quamvis judex nihilominus ad torturam, usque dum inhibito fiat, procedere possit, *Farin. d. loc. num. 11. 12.***
- 33 A multis in criminalibus rectè appellatur, *l. 25. Cod. l. 1. Mynsing. cent. 3. observ. 43. Besold. cap. 7. num. 34. 48. de appellat. Frid. lib. 1. cap. 9. de mand. vid. l. fin. Cod. de modo multar. Goedd. l. 131. §. 2. de verb. sign. in primis, quando multa propter causam merè civilem, ex qua corporalis pœna jure infligi non potest, illata est, *Mynsing. cent. 3. observ. 88. nu. 3. 4. Geil. lib. 1. observ. 130. num. 6. Menoch. cas. 490. arb. Frid. d. c. 9. Besold. d. c. 7. num. 55. secus verò si propter causam criminalem, ut in locum pœnæ succedat, tum enim appellatio non concedenda, *Frid. d. c. 9. Besold. d. cap. 7. num. 58. Et seqq. Geil. lib. 1. observ. 138.***
- 34 In causis injuriarum, appellatio est concessa, *Geil. lib. 1. observ. 123. uti & in juribus incorporalibus, Besold. r. 7. nu. 18. d. loc. Roding. lib. 1. c. 20. num. 13. 14. De jurisd. Cameræ & in causis nullitatis, *Geil. lib. 1. obs. 135. Besold. d. c. 7. num. 22.**
- 35 A sententia interlocutoria, vim definitivæ habente, concessum est appellare, *Frid. c. 9. lib. 2. de mandat. Et si judex appellationem denegaret, etiam ab illa denegatione appellatio conceditur, *Myns. cent. 2. observ. 49. de his inter loc. vid. sup. de inter loc. cap. pract.**
- 36 Ab actibus extrajudicialibus etiam appellatio est concessa, *Besold. de appellat. cap. 7. num. 11. 4. Et seqq. Frid. lib. 1. cap. 20. in fin. de mandat. Quo in casu, ordinarius gravamis adendum est, & appellatio vim conventionis & primæ instantiæ obtinet, *Geil. lib. 1. observ. 120. num. 3. 4. Roding. lib. 1. tit. 23. num. 6. 7. de jurisd. Cam. Talis est appellatio ab incarceratione, captura, turela, justitia denegata, vel protracta post tamen requisitionem vel unam, unico contextu ter factam, *Besold. cap. 7. nu. 125. Geil. lib. 1. observ. 28. Moller. 2. semest. cap. 30.***
- Appellare potest etiam ille, cujus interest, à tempore scientiæ, *Covarr. pract. quast. c. 15. Geil. lib. 1. observ. 125. Besold. c. 5. nu. 15. Et seqq. de appell. potest etiam ille cujus interest, liti & appellationsi ad hæretæ, *Besold. d. cap. 5. num. 7. 8. 9. 28. Geil. lib. 1. observ. 70. aded, ut appellatione desertâ, ille tamen admittatur, *Covarr. pract. quast. 15. num. 4. 5. Frid. lib. 3. c. 16. Appellatio quoque unius ex consortibus reliquis prodest, *Frid. d. c. 16. Besold. d. c. 5. nu. 37. per tit. C. si unus ex plurib.****
- Alterum requisitum interpositæ appellationis, est ejusdem conceptio, qua appellationis exordium & lineamenta, materia & forma perficitur, *Mynsing. cent. 4. observ. 43. Geil. lib. 1. observ. 119. Et observ. 129. nu. 1. Viv. comm. opin. lit. A. Wesenb. consil. 1. nu. 11. 12.*
- Conceptio appellationis duobus membris constat: protestatione appellantis, & petitione apostolorum.
- Protestatio appellantis est, qua ille viva voce, vel in scriptis, causa gravaminis, nominibus quoque judicis à quo, & ad quem appellatur, expressis, tempestivè appellationem interponit intra decendum à lata sententia.
- Protestationis actus continet I. declarationem expressam voluntatis appellantis, adjunctâ sententiæ formulâ, à qua appellatur: II. causam appellationis. III. nomen judicis. IV. tempus.
- Voluntatis & propositi appellandi declaratio fit viva voce, vel in scriptis.
- Viva voce facta appellatio in continenti, quam primum sententia lata est, interponi debet, quando judex adhuc pro tribunali sedet, ut, appello, hocque pectus actus inscribi, *Marant. de appell. num. 136. Et seqq. Mynsing. cent. 3. observ. 15. l. 2. §. 5. Et ult. de appellat. Geil. lib. 1. observ. 119.*
- In scriptis appellatio fit ex intervallo, post laram sententiam, *Mynsing. cent. 3. observ. 15. per Auth. hodie. Cod. de appellat. quæ scripto concepta, poterit judici à quo offerri & insinuari in judicio, sive extra judicium, *Mynsing. cent. 1. observ. 2. l. 1. in fin. de appellat. qui eam actis causæ adjungat, aut si hoc nolit appellans, vel non possit, coram notario & testibus, schedula appellationis exhibetur, quæ schedula continet formulam sententiæ publicatæ, & causas gravaminis, similiter nomen judicis à quo & ad quem appellatur, & nomen appellantis & appellati: quæ postea in instrumento, super appellatione conficiendo, à Notario inseratur, *Marant. de appell. num. 121. Et seqq. Mynsing. cent. 4. obs. 45. Sufficit tamen verbo fieri, quando non statim haberi potest instrumentum, *Mynsing. cent. 1. observ. 83. Debet verò hoc instrumentum ex membrana esse confectum in Camera Imperiali, *Geil. lib. 1. obs. 119.*****
- Quod si utroque modo, voce & in scriptis est appellatum, poterit appellans profequi appellationem, quam voluerit, primam, vel secundam, *Mynsing. cent. 1. observ. 7. vid. Soares. lit. A. num. 205. Marant. num. 144.*

- 46 Observandum hic, appellationem ab interlocutoria in scriptis esse faciendam, *Marant. num. 138. Mynsing. cent. 3. observ. 15. & 35. Geil. lib. 1. observ. 130.* nisi talis vim definitivæ habeat, à qua vivâ voce illico appellari potest, *Marant. num. 142. Mynsing. cent. 3. observ. 15. & cent. 1. observ. 66. Geil. lib. 1. observ. 130. num. 5.* Appellatio extrajudicialis etiam in scriptis fieri debet, *Besold. cap. 9. num. 23. de appell.*
- 47 Causa appellationis est gravamen illatum ab inferiori iudice à quo appellatur: nam jure canonico à quocunque gravamine appellatur; jure civili verò à definitiva, sine ulla gravaminis allegatione, *Geil. lib. 1. observ. 129. Wesenbec. consil. 1. num. 11. 12.* Ab interlocutoria verò vim definitivæ habente, appellans tenetur gravamen exprimere in scriptis, quibus fit appellatio, *Mynsing. cent. 4. observ. 45. Geil. lib. 1. observ. 130. num. 2. Marant. num. 354. & appellationis instrumentum iudici à quo & parti insinuandum est, quò ille sciat, an deferendum sit appellationi, vel minus, Marant. d. loc. num. 153. 156. Mynsing. cent. 2. observ. 12. & cent. 4. observ. 44.*
- 48 Quòd si gravamen, vel sententia est obscura, protestatio de appellando in eventum utilis est, *Pei. Frid. lib. 1. cap. 8. num. 4. de mandas.*
- 49 Expressio nominum fieri debet in appellatione, nominis, inquam, iudicis à quo fit appellatio, & nominis ejus iudicis ad quem fit, qui appellationis iudex dicitur & nominis appellati atque appellantis, cum formula latæ sententiæ, quòd ideo fit, ut constet an competens sit, & an appellationi sit deferendum, *tit. à quib. appell. non lic. tit. quis & à quo appell. sup. num. 44.*
- 50 Appellari verò potest à quocunque iudice inferiore, tam ordinario, quàm delegato gravante, vel iustitiam denegante, aut protrahente, *Novell. de mandas. princip. §. statumimus. Geil. lib. 1. observ. 28. Mynsing. cent. 6. obs. 1. qui ter priùs requisitus fuit, Geil. lib. 1. observ. 28. num. 6. Mynsing. cent. 1. observ. 91. & 2. obs. 24.*
- 51 Iudex ad quem appellatur, debet esse ejus, à quo appellatur, proximè superior, *Marant. num. 373. & sequentib. de appellas. aut delegans, Geil. lib. 1. observ. 121. Dissentit Marant. num. 3. d. s. Cachervan. decif. Pedem. 131. num. 16.* Valet tamen appellatio ad iudicem competentem facta, licet is diseretè non nominetur, *Marant. num. 120. Soarez in lit. A. num. 102.* Quòd si proximè superior evidenter denegavit iustitiam, etiam, hoc omisso, ad supremum licet appellare, *Mynsing. cent. 1. observ. 67. Geil. lib. 1. observ. 119.* sicuti & tum, quando ille est suspectus aut aliàs inhabilis, *Mynsing. d. observat. 67. cent. 1. Geil. d. loc. Marant. num. 371. & seqq.* vel contra illum non excipitur, vel iudex à quo, sponte remittit causam ad superiorem alium, vel consuetudine aliud est receptum, *Marant. d. loc. num. 371. Mynsing. & Geil. d. locis.* Tenetur verò iudex appellationem legitimè & jure formatam & validam recipere, *Fachina. lib. 1. controuv. illust. c. 8. sup. lib. 1. cap. 113. num. 58.*

Concipiendæ & interponendæ appellationis tempus legitimum est, quo illa fieri & interponi debet, quòd est, vel viva voce, statim & è vestigio, iudice pro tribunali sedente, *Soarez. lit. A. num. 204. Marant. num. 137.* sine causæ, vel nominis expressione necessaria, *l. 2. l. 5. §. fin. quand. appellas. Geil. lib. 1. observat. 130. num. 5. Besold. cap. 9. num. 27. de appell. vel in scriptis, in schedula, de qua supra diximus, cum intervallo, intra decedendum, seu decem dies, ex gravaminis expressione, *tit. quand. appell. & intra qua tempor. Ausbert. hodie. Cod. de appell. Geil. lib. 1. observat. 139. Besold. cap. 9. num. 18. 19. & sequentib. Menoch. lib. 2. presumps. 84. num. 8.* Computatur verò tempus illud, à die latæ sententiæ, *Geil. lib. 1. obs. 139. num. 5.* vel dubiæ & obscuræ declaratæ, *Frid. lib. 1. cap. 8. Besold. cap. 9. num. 9. de appell. & non nisi à tempore scientiæ, quo in notitiam appellantis venit, currit, d. observat. 139. num. 7. Frid. lib. 1. cap. 8. Covarruv. pract. quest. 15.* In progressu, hoc tempus est continuum, *Geil. lib. 1. observat. 139. num. 13. Frid. d. cap. 8. num. ult. & fatale dicitur, Cujac. Cod. de temp. & rep. appell. in parat. Semper verò durat, quando gravamen est continuum & successivum, Geil. d. observat. 139. Marant. num. 205. d. loc.**

Tempus hoc, neque ex iudicis permissione, neque partium voluntate, prorogari potest, *Geil. d. observ. 139. num. 6. Mynsing. cent. 3. observ. 11. & 2. observ. 68.* etiam per modum compromissi, *d. observ. 68. & 11.*

Interponi potest appellatio, vel apud acta iudicis pronunciantis, *Wesenbec. lib. 1. num. 9.* vel coram Notario & testibus, *Mynsing. cent. 4. obs. 45. Geil. lib. 1. observ. 119. num. 3.* vel coram iudice ad quem, *Marant. d. loc. num. 133. Besold. cap. 9. num. 36. Guid. Pap. decif. 436. num. 64. Mascard. conclus. 116 & 753.*

Alterum membrum concipiendæ & conformandæ appellationis est petitio apostolorum, *l. eos. §. apostoles. l. quoniam. de appell. Mynsing. cent. 4. observ. 36. Geil. lib. 1. observ. 139. in fine.*

Apostoli sunt literæ testimoniales ab appellante unico contextu instantè petitæ, *l. 1. de libell. dimiss. à iudice à quo, & ab eodem etiam quandoque non petitæ, data, l. 6. in fin. C. de appellas. ad iudicem appellationis, Marant. de appell. num. 131. Aët. cap. 25. 12.* A Notario quoque, coram quo fit appellatio, hi apostoli peti possunt.

Apostoli ejusmodi sunt reverentiales, dimissorii, vel refutatorii, *vide Rosbach in praxi civili tit. 74.*

Reverentiales sunt, per quos iudex interpositæ appellationi detulit, & appellantem à suæ jurisdictionis exercitio exemit, *l. dimissoria. 106. de verbor. signific. l. 1. de libell. dimiss.* quando illi causa appellationis probabilis, vel iusta videtur, *Fachina. lib. 1. cap. 8.* quo casu etiam acta petenti, loco apostolorum exhibentur & eduntur, *vide Mascard. conclus. 119.* cum subscriptione & sigillo iudicis, *Frid. lib. 1. de process. cap. 7.*

Refutatorii sunt, per quos iudex appellationi

non

- non defert, l. *judicibus*. C. de appellat. quando scilicet ea est frivola, moratoria, vel quæ parti appellanti non utilis est, aut quæ lege prohibita, l. *ult. §. in refutatoriis*. Cod. de appellat. quod arbitrarium, *Manoch. lib. 2. arb. cas. 197. & cas. 445.*
- 59 Ab hisce refutatoriis etiam appellandum de denegata appellatione, datis refutatoriis in sententiis interlocutoriis, *Mynsinger. cens. 2. observ. 49.* & si iudex speret appellationem pronunciet, ab ea sententia quoque appellandum, *Blarer. in l. diffamari. c. 10. num. 24.*
- 60 Tempus petendi apostolos, est 30. dierum à die appellationis interpositæ, *Mynsinger. cens. 4. observ. 36. Wesenbec. consil. 1. vel latæ sententiæ, l. judicibus. Cod. de appellat. cujus notitiam appellans habuit, Marant. de appellat. num. 220.* Non comparens ad terminum præfixum petendi apostolos, appellationi renunciaffe censetur, *Cacheran. decif. 7. Bofold. c. 9. num. 58. de appellat.* In Camera Imperiali, apostolorum petitio impunè omitteri potest, *Geil. lib. 1. observ. 139. num. ult. fecus de jure communi, Mynsinger. cens. 4. observ. 36. per l. 2. §. ult. C. de temp. appell.*
- 61 Appellanti liberum relinquitur, appellationem coram Notario factam iudici à quo insinuare, vel non. Necessè habet insinuare, quando contra iudicem inferiorem attentantem agere vult, *Mynsinger. cens. 2. observ. 85. & cens. 4. observ. 44. Lancalot. de attent. part. 2. c. 12. ampl. 15. & seqq. Ordin. Cam. part. 2. tit. 29. §. Item/so fol. 12.*
- Ad hoc caput refero tit. de appellat. & tit. seqq. 6. & C. tit. de appellat.

Cap. 56. De introductione appellationis.

- 1 *Introductio appellationis quid.*
- 2 *Contra recusantem recipere appellationem, mandatum datur.*
- 3 *Tempus insinuanda & presentanda appellationis.*
- 4 *Tempus illud est legis, vel hominis.*
- 5 *Legè constitutum tempus quantum.*
- 6 *Tempus ab homine constitutum ob justas causas prorogari potest.*
- 7 *Tempus à legè constitutum iudex minuire, non prorogare potest.*
- 8 *Appellatio à consorte introducta prodest consorti.*
- 9 *Appellantes quando juramentum calumnia & cautionem præstant.*
- 10 *Expediit appellationis.*
- 11 *Tempus finienda appellationis quod.*
- 12 *Temporis hujus prorogatio dari potest.*
- 13 *Pauperi fatalia prosequenda appellationis non currunt.*
- 14 *Neg. currunt compromisso stante & causâ nullitate.*
- 15 *Effectus appellationis suspensivus & devolutivus.*
- 16 *Suspensivus effectus appellationis quis.*
- 17 *Revocatio assentatorum.*
- 18 *Appellans assentans dicitur deserere appellationem.*
- 19 *Requisita in revocandis assentatis.*
- 20 *Assentatum, quando dicatur.*
- 21 *Revocatio assentati, non debet præjudicare principali causa.*
- 22 *Assentat revocatio, non requirere debet altiore in dagationem.*
- 23 *Appellatio extrajudicialis, non suspendit id, quod est gestum.*
- 24 *Effectus suspensivus tribuitur etiam à iudice inferiore à quo appellatum, quando defert appellationi.*
- 25 *Quibus appellationibus iudex inferior deferre non potest.*
- 26 *Quando iudex ad quem, dicitur effectum suspensivum tribuere.*
- 27 *Appellationem frivolum cui desulis inferior superior potest ad eundem remittere.*
- 28 *Inhibitio decernitur contra nolentem deferre appellationi.*
- 29 *Inhibitio quid.*
- 30 *Inhibitio quando decernitur.*
- 31 *Limitatio prioris axiomatis.*
- 32 *Quando inhibitio in possessorio summario decerni potest.*
- 33 *Non discernitur regulariter in causa, interlocutoria.*
- 34 *Effectus inhibitionis.*
- 35 *Compulsoriales quid.*
- 36 *Acta integrè edenda.*
- 37 *Acta loco libelli repeti & super eis concludi potest.*
- 38 *Libellum novum appellans exhibere potest.*
- 39 *Acta coram arbitro gesta, non valent.*
- 40 *Devolutivus effectus appellationis.*
- 41 *Effectus hic non habet locum, quando deserta est appellatio.*
- 42 *Nullitatem licet deducere post desertam appellationem.*
- 43 *Quis exsequitur sententiam in causa appellatone.*
- 44 *Appellans spoliatus victorem, amittit effectum suspensivum & devolutivum.*
- 45 *Actum contrarium appellationi faciens similiter amittit.*
- 46 *A parte sententia appellatione interposita, in ceteris executio fieri potest.*
- 47 *Supplicatio quid fit.*
- 48 *Conceditur in sententia, à qua appellari non potest.*
- 49 *In hac nihil novum proponendum, sed priora repetenda, & processus qualis hic.*

- 50 In causa revisionis etiam inhibitiō decernitur, & executio suspenditur in Camera, secus de jure communi.
- 51 Reductio ad arbitrium boni viri quid.
- 52 Reductiōni an renunciari possit.
- 53 Restitutio in integrum intra quadriennium peti potest.
- 54 Hac impedit executionem.
- 55 In criminalibus quando locum habeat.
- 56 Quomodo petatur.
- 57 Fatalia quis iudex restituat.

Actus de interpositione appellationis: sequitur de introductione ejusdem. *Vid. cap. preced. num. 9.*

- 1 Hæc verò est interpositæ appellationis insinuatio, intimatio & præsentatio judici appellationis legitimo tempore judicialiter facta & re producta, ad appellationis perfectionem inchoandam, *l. 1. præf. C. de appellation. l. 3. C. de temp. appellat. Mynsing. cens. 1. obs. 31. § 15. & cens. 3. observ. 54. & 55.* quod appellationis introducendæ, vel prosequendæ jus vocant, *Mynsinger. cens. 3. observ. 31. & cens. 3. observ. 54.*
- 2 Quod si iudex appellatus recusat appellationem recipere, contra eundem mandatum à Camera decerni potest, *Mynsing. cens. 3. observ. 55. vid. sup. lib. 1. cap. 113. num. 58.*
- 3 Tempus autem legitimum insinuandæ, præsentandæve interpositæ appellationis, computatur à tempore interpositionis, *Mynsinger. cens. 1. observ. 31. & cens. 3. observ. 54. Geil. lib. 1. observ. 140. num. 1.* Estque legis, vel hominis, *Geil. d. loc. num. 2. & fatale dicitur, l. 2. l. ult. §. illud. C. de temp. appell. Geil. lib. 1. observ. 139. & seq. Myns. cens. 6. obs. 12.*
- 5 Tempus lege constitutum est, quod lex ad introducendam appellationem interpositam, constituit, quod de jure communi est annuum, *Austhans. ei qui. l. ult. C. de temp. & reparat. Marant. de appell. num. 231. Menoch. lib. 2. arb. cas. 446. Mynsing. cens. 3. observ. 15.* atque continuum, *d. l. ult.* In Camera Imperiali est semestris, *Myns. cens. 6. observ. 12.* intra quod, non solum citatio impetranda est ab appellante, sed etiam impetrata appellato insinuanda, & insinuata reproducenda est in iudicio, *Mynsing. cens. 5. observ. 57. & cens. 3. observ. 54. & d. observ. 12.* A iudicibus verò austregarum & in causa spoliis, intra tres menses à die interpositæ appellationis introducenda & inchoanda est, *Ordin. Cam. tit. 8. part. 2. Geil. lib. 1. observ. 140. Mynsing. cens. 3. observ. 15. & 22.* quamvis hoc tempus, ob justas causas, à iudice appellato prorogari possit, *Mynsing. cens. 3. observ. 54. & Geil. lib. 1. observ. 145. Rodig. lib. 1. tit. 27. §. 10. 11. & seqq. jur. Cameral. Jure communi hoc tempus in iudicis arbitrio permittitur, Menoch. lib. 2. cas. 447. Lancellos. de attent. lib. 2. c. 12. limit. 14. num. 2. Mynsing. cens. 3. observ. 54.*
- 6 Tempus ab homine constitutum est, quod iudex à quo appellatur, pro arbitrio ad sex menses, non ultra constituit appellanti ad interpositam appellationem

coram iudice appellationis introducendam, *Bender. de revis. conclus. 10. Wefenbec. in comm. quand. appell. num. 5.*

Tempus à lege constitutum, iudex à quo minuere, 7 non verò prorogare potest, *Geil. lib. 1. observ. 140. Mynsing. cens. 3. observ. 15. & 22.* At iudex ad quem, seu appellatus, idem tempus non solum minuere, sed & prorogare potest, *Geil. d. loc. num. 2.* Tempus ab homine constitutum prorogari potest, sed non ultra tempus lege constitutum, *Geil. d. observ. 140. num. 7.*

Hic observandum, appellationem interpositam ab uno consorte litigante, alteri quoque prodesse, *Geil. lib. 1. observ. 143. Mynsing. cens. 2. observ. 62. & cens. 3. observ. 54. & 92. Clarus quæst. 101. num. 17. 18.*

Ex locorum quorundam statutis appellantes juramentum calumniæ, cautionemque de restituendis expensis, si succumbere ipsos contingat, præstare tenentur, *Myns. cens. 3. observ. 16. Bender. de revis. c. 7.*

Tantum de conformatione appellationis, sequitur de ejusdem expeditione, qua conformata appellatio coram iudice appellationis exercetur, & intra legitimum tempus ad finem perducitur, *Geil. lib. 1. obs. 141.*

Tempus expediendæ & finiendæ appellationis introductæ, computatur à die introductæ appellationis, *Geil. d. observ. 141.* & est anni, vel ex justa causa biennii, *Menoch. casu 446. lib. 2. arb. Mascard. conclus. 116. per l. 13. properandum. C. de iudic. quod tamen in Camera non attenditur, Geil. d. observ. 141. num. 7. Mynsing. cens. 2. observ. 43. Soarez litera A. num. 229. of. in comm.*

Hujus temporis nondum lapsi, prorogatio, propter impedimentum appellari allatum à iudice dari potest, *Geil. lib. 1. observ. 140. num. 7. & seqq. Pet. Frider. lib. 1. c. 12. Cachov. decis. 28. Fachin. 1. cens. 79.* ob lapsum verò, ex justa causa restitutio in integrum conceditur, *Mynsing. cens. 3. observ. 54. & cens. 5. obs. 98. Geil. lib. 1. observ. 91. num. 10. & observ. 143.*

Pauperi fatalia prosequendæ appellationis non currunt, *Geil. d. lib. 1. observ. 142.* & appellato, *μυρομπίς* appellationem prosequenti, *l. ult. §. illud. C. de temp. & re; ar. appell. ubi Cujac. in parat. & lib. 4. observ. cap. 32. vid. Geil. lib. 1. observ. 136.*

Fatalia quoque non currunt, stante compromisso, *Gabriel. conclus. 4. lib. 2. tit. de arb. Novell. 93. c. 1. Geil. lib. 1. observ. 141. num. 2. 3.* & pendente causâ nullitatis, non currunt fatalia super negotio principali, *Gabriel. d. loc. num. 4.* & pendente causâ attentatorum, *Gabriel. d. loc. num. 7. 9. & seqq.*

Sequitur de effectu licitæ, legitimæ atque justæ appellationis, qui est suspensivus, vel devolutivus, quo utroque, non solum principalis causa, sed generaliter accessoria quoque ejus intelliguntur suspensâ & devoluta, *Lancellos. de attent. part. 2. cap. 12. limit. 2.* etiam quoad adherentes appellationis, *Lancellos. d. c. 12. ampl. 11. 12. Geil. lib. 1. observ. 144. num. 9.*

Suspensivus effectus appellationis est, quo executio late sententiæ suspenditur, *Marant. de appell. n. 173.*

& seqq.

- § seqq. § 400. *Geil. lib. 1. observ. 144. nu. 1. & observ. 148. num. 10.* & causa reducitur in eum statum, in quo erat post litem contestatam, *Villalobus com. opin. lit. A. n. 108.* Unde pendente appellatione, nihil innovandum inter litigantes, *108. tit. nihil innov. pend. appell. Lancellos. part. 2. c. 12. in pras. num. 83. Geil. lib. 1. observ. 145. vid. Aff. c. 26. 32. c. 25. 12. & jurisdictionis atque sententia prioris iudicis suspenduntur, Marans. d. loc.* Et si quid attentatum sit, id statim ante omnia à iudice appellato, causâ cognitâ, revocatur, *Mynsing. cons. 1. observ. 20. Geil. lib. 1. observ. 146. num. 4.* adeo ut appellatus invitatus, attentata passus, procedere in causa principali non cogatur, *Mynsing. cons. 1. observ. 26. Lancell. c. ult. nu. 19. & seqq. de assens. & fatalia prosequendæ appellationis non currant, Pet. Gregor. de appellat. b. s. Lancell. part. 3. cap. 30. num. 105.* Sed & iudex à quo provocatum est, attentata revocare potest, *Covarruv. quæst. 23. num. 1. Lancellos. d. part. 3. cap. 27. num. 36. Frider. lib. 2. c. 27.* Attentata, pendente appellatione, à definitivâ ipso jure nullâ etiam revocantur, *Lancell. d. part. 2. c. 12. ampl. 17. & c. 20. ampl. 4.*
- 17 Quod si quid ab appellante est attentatum, tum ob id, facta appellatio ab eodem deserta esse censetur, *Myns. cons. 2. observ. 50. Geil. lib. 1. obs. 146. nu. 12. 13. 14. Menoch. cas. 17. arb. jud. lib. 2.*
- 18 Ut verò revocatio attentatorum competat, requiritur 1. à sententia lata appellatum esse jure permittere. 2. appellationem iudici à quo insinuatam esse. 3. eam non esse desertam. 4. appellatum se non offerre ad probandam nullitatem appellationis in continenti. 5. post latam sententiam quid attentatum esse. 6. idque factum à iudice inferiore, vel à parte altera, non à tertio. 7. quod contrarium sit naturæ appellationis. 8. atque revocabile suâ naturâ, *vide Schmanemans. lib. 2. process. Cameral. Mascard. conclus. 1278. Lancell. de assens. part. 3. cap. 24. quæst. 16. Marans. de appellat. num. 402. & seqq.*
- 19 Attentatum verò dicitur primò, si quid novi fieret, non, quando adversarius priore suo jure uteretur, ejusque exercitium & possessionem continuaret, *Geil. lib. 1. observ. 147. num. 1. Mascard. conclus. 1278.* Nam omnia, quæ possunt fieri pendente causâ principali, aut, dum prima instantia durat, illa etiam pendente appellatione fieri possunt, *Marans. d. loc. num. 175. per l. postquam. § Imperator. ubi Bart. us legat. nom. cavens.*
- 20 Deinde requiritur, ut attentati revocatio causæ principali non præjudicet, in quo revocando, iudex principali causæ præjudicium generaret, ut revocatio ejusmodi, vim definitivæ habere posset, *Geil. lib. 1. observ. 145.*
- 21 Tertio, attentatum non requireret altiore indaginem, *Geil. d. lib. 1. observ. 146. Marans. d. loc.*
- 22 Quarto, appellatio extrajudicialis, non suspendit id quod gestum est, nec retractat id quod factum est, *Besold. de appellatione. cap. 7. num. 110. 120.* nec appellatio ab interlocutoria simpliciter suspensivum habet effectum, *Geil. lib. 1. observ. 144. num. 8. Frider. lib. 2. cap. 27.*
- do mand. *vid. Lancellos. part. 2. c. 12. limit. 1. num. 100. & seqq. de assens.*
- Cæterum hic effectus suspensivus appellationi tribuitur à iudice inferiore à quo appellatum, vel à iudice appellationis.
- A iudice inferiore tribuitur tum, quando interpositæ appellationi detulit, eamque admisit, *Geil. lib. 1. observ. 144. num. 1. & observ. 148. num. 10.* siquidem per appellationem omnem à se jurisdictionem abdicat, *Farinac. de var. & divers. crim. quæst. 101. num. 106.* Et sic suspensivus effectus est ex delatione & admissione interpositæ appellationis à iudice à quo, qui tum rectè inhibere potest, *Frid. lib. 2. c. 27. & 47.*
- Deserte verò non debet iudex à quo, appellationi 25 frivolæ & notoriè iniquæ, *Marans. de appellat. nu. 182. 202. Menoch. lib. 2. arb. cas. 197. nu. 1.* Frivola verò dicitur pro arbitrio iudicis, *d. cas. 197.*
- A iudice appellationis superiore, effectus suspensivus appellationi tribuitur receptione & inhibitione.
- Appellationem frivolum, cui iudex inferior detulit, 27 iudex appellationis pro arbitrio retinere, vel remittere ad priorem iudicem potest, *Mynsing. cons. 2. observ. 4.* De recepta verò appellatione quæ non erat recipienda, cognoscere debet, *Mynsing. cons. 6. observ. 49.* Quod si verò iudex inferior iustæ appellationi non detulit, tum iudex appellationis imploratus, inhibitionem decernit & compulsoriales ad eandem acta sumptibus petentis, *Mynsing. cons. 2. observ. 16. Geil. lib. 1. observ. 34. & 145.*
- Inhibitio hæc est mandat iudicis, quo iudici inferiori, vel parti adversæ manus constringuntur, ne quid pendente appellatione, in causa attentet, *Geil. lib. 1. observ. 145. Mynsing. cons. 1. observ. 26.* Et si quid attentatum postea est, id revocatur in priorem statum, *Marans. num. 174. & seqq. de appellat. quæ inhibetio stricti juris est, Pet. Frider. lib. 2. de mandat. cap. 27. num. 4.*
- Inhibitio, quando à definitiva est appellatum, hodie indistinctè decernitur, exceptis casibus quibusdam: 1. in possessio retinendæ possessionis, quando appellatus est in possessione. 2. quando jurisdictionis est dubia. 3. quando jure communi appellatio est prohibita, *Pet. Frider. lib. 2. cap. 27. num. 2. & 6. Geil. lib. 1. observ. 145. nu. 2. & observ. 144. num. 4. Mynsing. cons. 3. observat. 87.* quo casu, executio sententiæ impediti non debet, nec jurisdictionis prioris iudicis suspendi, *Frider. lib. 2. cap. 27. num. 6. & seqq.* Item, quando notoriè frivola invalidæ est appellatio, *Besoldus de appell. cap. 12. num. 50. Covarruv. var. quæst. 23. num. 4. Lancellos. part. 2. cap. 12. limit. 6. 9. 50.* 4. Inhibitio non suspendit executionem, quando periculum est in mora, ne videlicet processu finito, iudicium reddatur elusorium, *Lancellos. part. 2. cap. 12. limit. 40. 43.* 5. Inhibitio non decernitur contra tertium pendente appellatione, aliquid innovantem, vel attentantem, *Geil. lib. 1. observ. 72. num. 6. & observat. 144. num. 9.* 6. In causa nullitatis, regulariter inhibetio denegetur, *Geil. lib. 1.*

obferv. 127. & obferv. 144. num. 6. Frider. d. e. 27. num. 5. Mynfing. cont. 4. obferv. 64. nisi nullitas notoria & evidens fit, quæ in continenti probetur, Mynfing. cont. 4. obferv. 64. Geil. lib. 1. obferv. 16. num. 6. & obferv. 113. num. 2. & feqq.

32 In poffefforii summaris, decerni potest: I. quando poffeffor condemnatus, appellat. II. quando ex contentione res ad arma fpectat, utrâque parte poffeffionem probabiliter doceat. III. quando dubia est poffeffio, & utraque pars titulum poffeffionis dubium lubricumve habet, *Mynfing. cont. 2. obferv. 96. Geil. lib. 1. obferv. 5. IV. quando præjudicium appellantis irreparabile vertitur, Geil. lib. 1. obferv. 145. V. quando in poffefforii ab executione appellatur, Frider. lib. 2. c. 7. num. 8. de mandatis. per l. 5. Cod. quor. appellat. non recip. VI. in criminalibus caufis appellatorii tantum decernitur, l. 6. non tantum. de appellat. Clar. quaft. 94. §. fin. præft. Frider. lib. 2. cap. 27. num. 10. VII. in extrajudiciali appellatione decerni potest, Frider. lib. 2. cap. 27. num. 9. Disfentit Geil. lib. 1. obfervat. 120. num. 5. & obferv. 144. num. 8. VIII. Pendente revifione, vel fupplicatione, decerni potest inhibitiõ, latè Frider. lib. 2. de mandatis. cap. 28.*

33 In appellatione à fententia interlocutoria, regulariter non decernitur inhibitiõ, nec à gravamine extrajudiciali, nifi præcedente caufæ cognitione, Frider. lib. 2. cap. 26. num. 3. Geil. lib. 1. obferv. 144. num. 6. Mynfing. cont. 4. obferv. 64. & cont. 3. obferv. 87. diffentit Frider. lib. 2. c. 27. num. 3.

34 Effectus inhibitionis est, ut omnia, quæ post eam fiunt, habeantur pro attentatis, & per viam attentatorum revocentur, Friderus lib. 2. cap. 26. num. 5.

35 Hujus loci funt literæ compulforiales, quæ funt mandata pœnalia, quibus ad petitionem appellantis, cum comminatione pœnæ, judex appellationis compellit judicem à quo appellatum fuit, ut edat exemplum aëtorum caufæ & processus, sub anno, mense, die & loco, quibus fingula funt gesta, & sigillo judiciali & sub data mercede magiftris aëtorum pro defcriptione. Vide Geil. lib. 1. obfervat. 134. & obfervat. 144. Mynfing. cont. 1. obferv. 21. Gabr. lib. 2. tit. de appellation. conclus. 5.

Mandata hæc decernuntur sine claufula justificatoria, cum citatione ad docendum de partitione, Geil. lib. 1. obferv. 134. nu. 2. 3. & requisitione pro edendis aëtis probata, *Ordinat. Cam. part. 2. tit. 31.*

36 Sunt verò aëta integrè edenda & describenda per Notarium, *Marant. tit. de aëtor. edis. Frider. lib. 2. de mandatis. c. 47. Boër. decif. 44. num. 8.* aliàs judex à quo, parti appellanti ad intereffe tenetur, Geil. lib. 1. obf. 134. *Menoeh. casu 176. lib. 2. ar. bis.*

37 Aëta hæc, loco libelli, appellans apud fuperiorem judicem appellationis, quando nihil novi adferre cupit, repetere potest, & fuper iis concludere, Geil. lib. 1.

38 *obferv. 128.* Quod fi nondum deducta probare vult, articulos novos, vel contrarios exhibere, & de novo

probationes adferre, atque libellum appellationis exhibere necesse habet, *Mynfing. cont. 1. obferv. 41. Geil. lib. 1. obferv. 128.* nec aëta hoc in casu loco libelli producere atque repetere & fuper hisce concludere necesse est, *Geil. lib. 1. obferv. 128.*

Acta coram arbitro facta sine testibus, non valent, etiamfi per Notarium fcripta effent, *Marant. de aë. edis. num. 31.* In Camera Imper. indiftinctè non admittuntur, *Mynfing. cont. 5. obferv. 2.* Quæ neceffaria, ut aëta probent, latius docet *Maranta tit. de aë. edis. num. 16. & feqq.*

Devolutivus effectus appellationis est, quo cognitio caufæ, in qua appellatio legitime est facta, ad judicem appellationis devolvitur, *Cacheran. decif. Pedemont. 131. num. 10. & fufcipitur, sine inhibitione, Novell. 126. c. ult.* Nam appellatio reducit nos ad tempus litis contestationis, in caufa principali, *Lancellot. part. 2. c. 12. & in præfas. num. 33.* ubi novas probationes recipi poffe, dictum est, & nondum deducta deduci, & nondum probata probati, *Geil. lib. 1. obferv. 128. Mascard. conclus. 118. per 101.*

Effectus appellationis fufpendifivus & devolutivus non habet locum, quando est deferta appellatio, hoc est, requifita interponendæ & profequendæ appellationis non fuerunt obfervata, *l. si contra. 8. l. 18. C. h. s.* fuper qua defertione judex teneretur pronunciare, etiam non imploratus, *Mynfing. cont. 3. obfervat. 22. & cont. 2. obferv. 59. Besoldus de appellat. cap. 10. num. 9. & feqq.* Defertâ verò appellatione, caufa ad priorem judicem devolvitur, *Besold. d. cap. 10. nu. 17. 18. d. loc.* quavis nullitatem adhuc principaliter deducere fit concessum, *Mynfing. cont. 2. obferv. 77.* Secutâ prioris fententia confirmatione, jurisdictionis judicis à quo exercitium refuscitatur, *l. 1. §. fin. h. s. Sover. lit. A. num. 195. Geil. lib. 1. obferv. 144. num. 2. Lancellot. part. 2. cap. 12. in præfas. num. 126. & fequentib.* Secutâ verò fententia prioris callatione, judex ad quem exsequi jubet, *Besold. d. c. 12. nu. 4.*

Præterea hic uterque effectus non habet locum, quando appellans victorem fpoliat vel innovat quid, *Mynfing. cont. 2. obferv. 50. Geil. lib. 1. obferv. 146. nu. 12.* vel aëtum contrarium appellationi facit, petendo dilationem solutionis, comparando coram judice inferiori, *Gabriel lib. 2. tit. de appellat. conclus. 2. & 3. Menoch. lib. 2. præfump. 94. Carval. quaft. 732. commun. opin. Pet. Gregor. lib. 8. cap. 4. de appellat.* Nullitatem tamen adhuc principaliter deducere est concessum, *Mynfing. cont. 2. obf. 77.*

Quando à parte fententia est appellatum, tum quo ad cætera executio fieri potest, *Boër. decif. 73.*

Sequitur de fupplicatione, quæ est remedium extraordinarium, quo fit provocatio & querela quædam à judice condemnante, vel gravante, malè informato, ad eundem melius informandum, pro gravamine tollendo, pro aëtis revidendis & fententia priore reformanda, legitimo tempore in fcriptis facta, *l. 5. si quis. junctâ aëto qua fupplicatio. Cod. de precib. Imper. offer.*

offer. l. unica. Cod. de sent. prefat. prator. Novell. 119. cap. 5. *Mynsing. cens. 6. observ. 15. Geil. lib. 1. observ. 139. & 154. Marant. part. 6. tit. de appell. Menoch. lib. 1. quest. 70. arbit. judic. Vocatur revisio & recursus ad eundem judicem in allegatis locis. quamvis differentia quædam sit inter supplicationem & revisionem. Nam illa propter errorem facti, non juris, hæc revisio, propter nullitatem, iniquitatem, injustitiam & errorem juris interponitur, *Petr. Frider. libr. 2. de process. & mandas. cap. 28. num. 3. Marant. de appell. num. 13. 18. Geil. lib. 1. observ. 155. Bendor. de revis. conclus. 20. per l. prefat. de minoribus. Robuf. de supplic. num. 11.**

48 Conceditur etiam supplicatio à sententia judicis gravantis, à quo appellari non potest, *Menoch. lib. 1. quest. 70. num. 24. arb. Bendor. de revis. conclus. 10. Farinas. quest. 101. num. 105. & seqq. de var. & divers. quest. modò intra decem dies fiat & interponatur supplicatio, Geil. lib. 1. observ. 139. num. 4. Mynsing. cens. 6. observ. 15. qui dies à die sententiæ latæ computantur, vel quo in notitiam supplicantis pervenit, Geil. lib. 1. observ. 139. num. 6. Mynsing. cens. 2. observ. 68. vid. Boer. decis. 284. Cacheran. decis. 90. Potest quoque fieri post decendum elapsum, quo casu, non suspendit executionem, vid. Novell. 119. c. 5. d. Aurb. qua supplicatio. Bendor. conclus. 2. de revis.*

49 In revisione hac nihil novi supplicans proponere debet, sed ex actis prioribus summarè gravamina, unico supplicantis scripto & adversarii unica response, repetuntur, ut ita causa supplicationis tempore brevi sumatur, *Bendor. de revis. conclus. 15. & 16. Geil. lib. 1. nisi in casu, quo prior iudex rejecit probationes, vel de contumacia non inquisivit, Bendor. d. loc. In Camera Imperiali etiam necessarium, ut in casum malitiosæ & temerariæ revisionis petitiæ, supplicans deponat pecuniæ summam, quæ hoc casu iudici revertenti & adversario cedat, Geil. lib. 1. observ. 47. num. 9. Frider. lib. 2. c. 28. de mandas.*

50 In causa revisionis etiam inhibitiò decernitur & executio suspenditur in Camera Imperiali, aded ut revisio habeat effectum devolutivum & suspensivum, *Petr. Frider. lib. 2. cap. 28. num. 2. 4. Geil. de arrest. c. 12. & lib. 1. observ. 154. num. 4. Pet. Heigius part. 1. quest. 10. num. 58. & seqq. Recess. Imp. de anno 1600. §. Misdaun auch streit ic. laed Bendor. de revis. conclus. 20. & seqq. Tessar. decis. 2. & 181. Bernhard. Gravens conclus. d. ad Geil. De jure communi revisio, vel supplicatio, non impedit executionem, *Marant. de appellat. num. 13. 18. Bendor. d. conclus. 20. 21. 22. Mynsinger. cens. 1. observ. 48. & cens. 6. observ. 15. In Camera quoque in tribus casibus, executio non suspenditur ob revisionem, vid. Ordin. Camer. part. 3. tit. 53. §. Daruffi. c. 6. Ob autem die revisione &c. §. im fall. ic. Si intra decendum est facta, sententia lata non antè mandabitur executioni, quam à victore per idoneos fidejussores cautum fuerit, tantum se restitutorum, quantum condemnatio complectitur, si sententia lata sortè retractanda**

veniat, *Marant. d. loc. num. 15. 16. per aurb. qua supplicatio. C. de precib. Imp. offerend.*

Sequitur de reductione ad arbitrium boni viri, quæ est provocatio à laudo arbitratoris, ad judicem competentem ordinarium, *Geil. lib. 1. observ. 149. nu. 2. coram quo causa ipsa, si compromissum factum non esset, examinanda fuisset, l. 2. C. ubi & apud quem. Mynsing. cens. 2. observ. 61. Marant. de appellat. nu. 126. quæ sit ad iniquitatem laudi & gravamen illarum tollendum, & usque ad annos 30. conceditur, Geil. observ. 150. & Mynsing. d. loc. Fachin. lib. 8. cont. c. 95.*

Reductio hæc ad arbitrium boni viri vocatur, *l. societatem. §. arbitratorum. pro soc. l. continuus. §. cum ita. de verb. obligat. & fieri potest, quando provocans per laudum arbitratoris enormiter est læsus, quod secundum arbitrium judicis æstimandum est, Menoch. lib. 2. arb. cas. 73. Traquell. in l. si unquam. in verb. omnia. vel partem. Cod. de revocand. donat. num. 31. Covarruv. lib. 1. var. resolut. cap. 3. num. 11. & cap. 12. Gabriel. tit. de arb. lib. 2. conclus. 3. etiam si laudum est homologatum, vel reductioni ejusmodi esset renunciatum, vel laudum esset juratum, *Gabriel. d. loc. Judex hic ea uti debet æquitate, qua usus esset ipse arbitrator juxta compromissi formam, Covarruv. d. c. 12. in fin. num. 5. De hujus reductionis renunciatione vide Marant. d. loc. num. 127. Gabriel. d. conclus. 3. num. 30. & seqq.**

Atque hoc modo sententia, quæ in rem judicatam non transit, impugnatur: sequitur, quando sententia quæ in rem judicatam transit, impugnatur, quod fit per restitutionem in integrum, quæ adversus quamvis sententiam & laudum quoque homologatum, peti potest intra quadriennium, quod currit à tempore sententiæ latæ, nisi minor sit, ubi à tempore, quo ille major factus est, petenda est restitutio in integrum, *l. ult. C. de tempor. in integ. restitut. vide Menoch. de retin. poss. remod. 3. quest. 107. & de adipisc. poss. quest. 102. remod. 4.*

Hæc restitutio in integrum, executionem nondum factam impedit, *Lancellot. de assens. part. 2. cap. 14. Sorex. recepte. in lit. E. num. 198. Mynsing. cens. 1. observ. 48. quamvis de consuetudine id ipsum non observetur.*

Quando verò restitutio in integrum detur in criminalibus, docet *Farinas. quest. 101. num. 35. & sequentibus. Besoldus de appellat. lib. 1. cap. 10. num. 22. & sequentibus. Gravens conclus. 143. Gabriel. lib. 2. tit. de minoribus. conclus. 2. Petitur verò tam principaliter, quam incidenter, l. nam & postea. §. si minor. ubi Bartol. Bald. & Jafon de jurejur. ibi hbello est opus, hic non item, *Maurit. de v. sit. in integ. c. 194. Mynsing. cens. 1. observ. 49. & cens. 4. observ. 21. De restitutione in integrum diximus lib. 1. cap. 107. & 108.**

Fatalia interponendæ appellationis, iudex à quo, fatalia verò prosequendæ appellationis, iudex provocatus, ob justam causam restituit, *Geil. lib. 1. observ. 143. num. 1.*

- Et seqq. Et tit. quot Et quib. mod. null. num. 48. Et seqq.* quando scilicet procedendi forma & modus prescriptus non observatur, *Vant. d. loc. num. 49. Et seqq.* Vocatur processus nullus, inanis, inefficax, nullius roboris, sine viribus & effectu, infirmus, *lucè Vant. tit. quot Et quib. mod. null. num. 60. 61. Et seqq.* Unde jus processum nullum dicendi & iniquum, *Vant. d. loc. num. 62. Et seqq. per l. scire oportet. §. fin. l. qui testamentis. de ex- cusat. ius. Et sententia ipso jure nulla dicitur, l. 4. §. condemnatum. ubi Donell. de re jud. l. ult. C. de sent. ex pe- ricul. reces.*
- 6 Porro infirmitas & nullitas processus opposita, cognitionem negotii principalis suspendit, processum retardat, litis contestationem impedit, & causam principalem dormire facit, si illa non est calumniosa, sed notoria, vel dubia, *Vant. quot Et ins. qua temp. num. 711. Et seqq.* Unde exceptio preceptorum & præjudicialis dicitur, *Vant. d. loc. num. 11. 12.* quæ ad cognitionem superioris, & causam instar appellationis devolvit, *Vant. d. loc. per l. 1. §. 1. que sent. sine appellat. atque intra 30. annos coram giudice immediatè superiori proponi potest, l. absentem. C. de accusat. Gil. lib. 1. observ. 127. Et 135. Mysinger. cens. 2. observ. 77. Wesemb. consil. 1. num. 28.* etiam in causis criminalibus, *Mysinger. cens. 4. observ. 42.* ita, ut is super meritis causæ cognoscere & sententiam reformare possit, vel ex nova causâ confirmare, *Mysinger. cens. 1. observ. 27. Gil. lib. 1. observ. 127. Et 135.*
- 10 Nullitatis verò facta declaratio, id quod actum est, tollit, ac si factum non esset, sed pro non factis habeatur, & nullius operationis, *Vant. tit. quot Et intra qua temp. num. 16. 20. 33. Et seqq.*
- 11 Processus vitium est duplex: defectus, vel præposteratio processus.
- 12 Defectus est, quo illi quid deest, quod adesse solet, & utile vel necessarium est.
- 13 Defectus ejusmodi est vel in legitimatione personarum judicii, vel actione instituta, vel ordine neglecto.
- 14 In legitimatione personarum, quando personæ judicii non habent potestatem litigandi, vel judicandi. qui defectus ante omnia inquirendus & corrigendus est, *Gil. lib. 1. obs. 42. num. 2. Et seqq. Mysinger. cens. 4. observ. 63.* unde nullitas retrò cassans processum, oritur, *Vant. de mod. Et ordin. Advant. de ordin. judic. part. 4. distin. 16. num. 3. Et seqq.*
- 15 Ob defectum potestatis litigandi in judicio, quando principalis, vel ejus procurator personam standi in judicio non habet, lege, vel natura prohibente, *Vant. tit. de mod. vid. process. num. 4. 5. Advant. distin. 16. num. 24. part. 4. tit. C. qui legit. person. stand. in judic.* qui defectus magnus dicitur & imprimis inquirendus, *Vant. tit. de nullit. ex inhab. seu defect. mandat. num. 1. 2. 3.*
- 16 Procurator litigantis à judicio repellitur ob defectum mandati, prorsus nullius, vel non sufficientis, aut dati ab illo, qui mandare non potuit, vel propter defectum mandati specialis, ubi id necessarium, vel ob mandatum captiosum ad omnia utilia faciendum &c. *Vant. tit. de null. ex inhabilis. seu defect. mandat. num. 5. 123. Et seqq. 90. Et seqq. Et num. 112.* quæ nullitas mandati deficientis, semper opponi potest, & insanabilis dicitur, *Vant. d. loc. num. 59. 60. Et seqq.*
- Ex defectu potestatis judicandi, iudex incompetens dicitur, qui jurisdictionem, quoad litigantes eorumdemque causam, non habet fundatam, *Vant. tit. de nullit. ex defect. jurisd. per tit. C. si à non comp. jud.* quæ nullitas maxima & insanabilis, ideò, quòd iudex potissima pars & imperator judicii dicatur, *Vant. d. loc. num. 5. 6. 7. Et 1. 2. Gil. lib. 1. observ. 42. num. 8. Et seqq. Mysinger. cens. 4. observ. 63.*
- Incompetens iudex dicitur ratione loci, causæ, temporis, litigantium, vel ratione collegarum suorum, seu culpâ propriâ, *Vant. d. loc. tit. de nullit. ex defect. jurisd. num. 128. Et seqq. 140. 141. Et tit. de mod. vid. process. num. 3. 3. 4. vide sup. cap. 2. Et 3. lib. 3.*
- Defectus in actione instituta est, quando actio non competens, vel competens, non legitime est instituta, *Vant. tit. de nullit. ex defect. process. num. 22. Et seqq.* Incompetens actio dicitur, quæ ex narratis agentis non resultat, vel ex causâ inepta ducitur, unde nullitas insanabilis, *Vant. d. loc. num. 23.*
- Defectus in ordine & modo procedendi est, quando, quæ in causæ cognitione requiruntur, omittuntur omnia, vel quædam.
- Ex defectu omnium mediorum, quæ ad causæ cognitionem sunt necessaria, nullitas orta, est insanabilis, *Vant. tit. de null. ex defect. process. num. 7. 12. 14. 15. C. de execut. rei jud.*
- Defectus substantialium processus, pugnat cum jure publico, *Vant. d. loc. num. 53. 54. 55.* & solemnitate judiciorum publica, quæ à lege, non à partibus pendet, atque litigantium defensionem & judiciorum solemnitatem respicit, *Vant. tit. quib. mod. sent. null. defend. num. 18. 19.* quæ propterea neque à giudice, neque à partibus tolli, vel mutari potest, *Vant. de null. ex defect. process. num. 14. 15. 16. 17. 54. 55. 12.* uti est omissio libelli, citationis, litis contestationis, exacti juramenti calumniæ omiſſa præratio, defectus probationis, conclusionis, vel sententiæ, *Vant. d. loc. num. 16. Et seqq. per l. 1. C. de execut. rei jud.*
- Libelli oblatio, cum sit causæ & judicii fundamentum, omitti non debet, exceptis summariis causis, *Novell. 53. c. 3. §. 1. Vant. d. loc. num. 18. 19.*
- Citatio, cum spectet ad defensionem, omnino est necessaria, nisi in principio ad causam generaliter esset facta, *Vant. tit. de null. ex defect. process. num. 60. Et 27. Rosa decis. 8. Et 93.*
- Litis contestatio cum sit initium totius judicii & lapidis illius angularis, omitti non debet, ne quidem parte utraq; consentiente, *Ausb. offeratur. C. de litis contest. Gil. lib. 1. obs. 75. num. 14. Et obs. seq. Mysinger. cens. 3. obs. 74. Et 1. obs. 38. Vant. d. loc. num. 28.* In appellationis causâ, minus est necessaria, *d. obs. 76.*
- Juramentum calumniæ à parte, vel giudice exactum, 2 5

- remitti non debet, licet tacite omitti possit, *Vans. d. loc. num. 29. Geil. lib. 1. obs. 84. num. 2. 3. 4.*
- 26 Probatio petita ad eam necessaria, ut iudex sine ea pronunciet prohibeatur, *Vans. d. loc. num. 37. 38. 113. per alleg. ibid.* Et si actor nihil probaverit, pro reo præsumptio oritur, quæ probationis instar est, & ob quam ille absolvitur, *l. 4. C. de odand.*
- 27 Conclusiois defectus, in causis ordinariis nullitatem parit, *Marant. pars. 6. tit. de conclus. Geil. lib. 1. obs. serv. 107. Vans. d. loc. num. 45.*
- 28 Sententia omissa, manifestam parit nullitatem, etiam in penis, quæ ipso jure inferuntur, & factis notoriis, *Gabriel. lib. 7. num. 1. & seqq. conclus. 12.* vel dicta quidem, sed non solemniter, debito modo, partibus præsentibus, vel saltem citatis, *l. 47. de unoquoq. §. 1. de re jud. Geil. lib. 1. obs. serv. 109.* vel à iudice incompetente, aut non in scriptis, tempore & loco solitis, publice, non continens condemnationem, vel abolitionem, *Vans. de null. ex defect. process. num. 70. 71. & seqq.* vel non totam controversiam non decidens, *Vans. d. loc. num. 100. & seqq.* vel lata contra eum, qui desit esse in vivis, *Geil. lib. 1. obs. serv. 109.* vel de re alia, quam quæ est proposita in libello, *l. 1. C. si à non comp. jud. Geil. lib. 1. obs. serv. 66.*
- 30 Sic itaque non valet sententia non conformis libello & petitioni, vel non secundum acta & petita lata, vel contra absentem, *Vans. d. loc. num. 132.* quæ dubia, obscura, incerta, aut generalis, §. *curare. Inst. de action. ubi Dd. Vans. d. loc. num. 97. & seqq.* quæ conditionalis, *Vans. d. loc. num. 107. & seqq.* vel quæ lata contra clarum & expressum Jus, in *pr. Inst. de offic. jud. Vans. d. loc. num. 113.* vel contra rem judicatam, *l. 1. C. sens. rescind. non poss. Vans. d. loc. num. 125.* aut notorium juris, vel facti, *Vans. d. loc. num. 126.* & quando notoria iniquitas ex actis resultat, *Vans. d. loc. num. 127. Gabriel. lib. 2. tit. de sentent. conclus. 10. num. 15.* vel lata esset ex causa notoriè falsa, vel relatione per modum causæ facta, ad acta falsa, erroneamve probationem manifestam & inexcusabilem, *Vans. d. loc. num. 128. & seqq.* vel ex errore juris, vel facti, qui in actis deprehenditur, ad quem necessariò sententia est referenda, *Vans. d. loc. tit. de null. ex defect. process. num. 131.* Lata verdè ex falsis testimoniis dictis, vel instrumentis, ipso jure valet, *tit. C. si ex fals. instrum. Boër. decis. 291. Vans. d. loc. num. 132. & 139.* Nulla verdè, quæ ex eo, quòd procurator, vel advocatus adversarii corruptus fuit, vel ex collusionem partis lata est, *Vans. d. loc. num. 140.* sicuti & ex metu lata, vel per sordes, ex odio, gratiæve iudicis, *Vans. l. 2. 136. & seqq.* Præcipitanter quoq; absq; causæ cognitione lata, non valet, *l. 2. C. de sent. ex pericul. recit. l. 1. C. de excessu. rei jud. uti & si à non competente judicæ lata: si contra mortuum præve illo: si contra non citatum: si contra absentem: si sub conditione lata: si lata, iudice non sedente pro tribunali: si die feriato: si peremptà instantià: si pendente dilatione: si ex testimonio periti in arte: & pluribus aliis modis, nulla dicitur, de quibus *Fernandez. in form. sentent. definit.**
- Conrad. Lancellos. tit. de sentent. num. 42. & seqq. Cacheran. decis. 142. Dornspurger lib. 3. c. 2. de probat.*
- Defectus accidentalium processuum, quo omittuntur, quæ sunt de jure litigantium, non vitiat processum ipso jure, *Vans. tit. de null. ex defect. process. num. 15. 17. 112. 49. & seqq.*
- Ejusmodi defectus est positionum, responsonum, dilationum petitarum, *Vans. d. loc. num. 46. cautionum juxta auct. generaliter. C. de episcop. & cler. productionis instrumentorum, testium publicationum, interlocutionis, Vans. num. 17. 40. 41. præparatoriorum iudicii, ante litem contestatam opponendorum, excepto libello, Vans. d. loc. num. 47. & incidentium post litem contestatam, præter illa, quæ inter substantialia retulimus, Vans. d. loc. num. 48.*
- In processu appellationis quoq; defectus requisitorum nullitatem parit & desertionem appellationis, *Mynsinger. cens. 3. obs. serv. 22.* quamvis in Camera saltem interponendæ & introducendæ appellationis tempora observentur, *Mynsinger. cens. 4. obs. serv. 44. Geil. lib. 1. obs. serv. 141. num. 7. 8.* Omisio itaque gravaminis, ubi illud necessariò exprimendum est, nullitatem parit, *Mynsinger. cens. 2. obs. serv. 85.* nisi ob copiam iudicis denegatam, insinuatio fieri non possit, *tit. C. de his qui propt. met. judic. Marant. de appellat. num. 165. & seqq.* Sic & lapsus fatalium interponendæ, vel introducendæ appellationis, *vide Mynsinger. cens. 3. obs. 22. Geil. lib. 1. obs. 141. num. 7. 8. & obs. 140. num. 4.* Ob quas nullitates, iurisdicção ad priorem iudicem revertitur, & causa ad eundem remittitur, *Geil. lib. 1. obs. serv. 137. Marant. num. 409. & seqq. de appell. per l. 2. l. 4. C. de temp. appellat.*
- Præposteratio ordinis, est constituti ordinis inversio & confusio, quâ priora posteriori loco temporè tractantur. Talis præcipitatio novèra justitiæ dicitur, & inducit præsumptionem omisit examinationis causæ, *Vans. de nullis. ex defect. process. num. 33. 34. 35. & in absentem commissa, processum ipso jure nullum reddit, secus si in præsentem, aut propter metum scandali periculivè fiet, Vans. d. loc. num. 36. 37.*
- Præposteratio itaque & inversio ordinis est, quando causæ cognitio & examinatio non præcedit, sed sequitur sententiam latam, non visis actis ex abrupto, non habitâ causæ cognitione, *Vans. num. 32. 36.* vel, quando sententia promulgatur primò, & deinde in scripturam redigitur, *Vans. dict. loc. num. 70. 71.* vel continet id, quod postea probandum est, *Vans. dict. loc. num. 112. 113.*
- Inversio ordinis respiciens jus publicum & causæ cognitionem vel partis defensionem, ipso jure nullum reddit processum, *Vans. d. loc. num. 48. & seqq.* secus si jus litigatorum, veluti si possessorium ante petitorium tractatur, vel actio præjudicialis loco posteriori, *Vans. d. loc. num. 48. & seqq.*
- Nullitas hæc, quam diximus, proponitur principaliter vel incidenter, *Mynsinger. cens. 5. obs. serv. 91. Conrad. prædict. quæst. 1. 24. n. 7.*
- Principaliter per modum agendi iudicis officio implorato,

plorato, non factâ mentione iniquitatis, *Vant. tit. de null. quos. & quib. mod. null. num. 2. 3. Mynf. cens. 2. obf. 77. Geil. lib. 1. obf. 127. Frider. lib. 3. de cons. cons. c. 11.*

40 Incidenter, quando principaliter de iniquitate, & incidenter de nullitate agitur, hoc est, per viam & modum exceptionis deducitur nullitas, *Vantius d. loc. nu. 18. 20. quo casu nullitas summarie tractatur, & simultaneo processu cum iniquitate expeditur, Mynf. cens. 4. obf. 63. & seq. Geil. lib. 1. obf. 127. num. 2. & obf. 113. nu. 2. 3. locus verò, si principaliter deducitur, Vant. d. loc. n. 27. 28. 40. 41. 47. quo in casu executionem impedit, Vant. d. loc. nu. 32. & seqq. & nu. 29. 30. in priori verò casu non impedit, nisi notoria & evidens effect nullitas, Geil. lib. 1. obf. 106. nu. 16. Mynf. cens. 4. obf. 64. & respons. 23. num. 24. Geil. lib. 1. obf. 127. Sotim. rog. 163.*

41 Potest quoque nullitas & iniquitas cumulativè, expressè, sive tacitè deduci. Expressè, quando appellans dicit alternativè, sententiam esse nullam, aut si qua est, esse eam iniquam. Tacitè, quando principaliter sententiam iniquam dicit, nec quicquam de nullitate addit, *Geil. lib. 1. obf. 77. & 42. Mynf. cens. 4. obf. 63. & cens. 5. obf. 91. Frider. c. 11. lib. 3. nam & tum iudex nullitatem attingere debet, cum omne nullum sit etiam iniquum, L. 13. f. de. §. 12. de excus. iur. Vant. d. loc. Coram quo verò iudice nullitas sit proponenda, vide apud Vantium tit. quos & quib. mod. null. nu. 6. 7. 14. Geil. lib. 1. obf. 127. Mynf. cens. 5. obf. 92.*

42 Sequitur de remedio nullitatis, quod est in emendatione, sanatione & reformatione processus, quâ vitium, vel defectus processus tollitur. Vocatur iudicii reformatio, processus correctio, emendatio, salvatio & justificatio.

Correctio hæc sponte à iudice præstatur, vel à parte læsâ petitur fieri.

43 Iudex etiam parte non petente, omnem nullitatem ex actis apparentem, evidentem & notoriam revocat, si altiore indaginem non requirit, *Vant. tit. quid sit nullitas. num. 1. 2. & seqq. Mynf. cens. 1. obf. 20. & respons. 8. num. 19. Geil. lib. 1. obf. 127. num. 3. pro arbitrio iudicis, Menoch. cas. 20. lib. 2. arb. Vant. tit. quib. mod. sens. null. nu. 129. 130. & tit. coram quo poss. & deb. null. prop. nu. 3. Menoch. lib. 1. arb. quast. 67.*

44 A parte litigante emendatio & reformatio petitur, quando loco defensionis illa proponitur principaliter, vel incidenter, in specie, non generaliter, neque informer, *Vant. tit. quib. mod. process. null. defend. nu. 29. 30. nec calumniosè. Quid si nullitas dubia ex jure vel facto redditur, pro validitate processus est præsumptio, Vant. d. loc. num. 127. & seqq. Probata nullitate, iudex partem adversam ab observatione iudicii absolvere potest, & servatis parti alteri probationibus factis in causis civilibus, Marant. de appell. num. 56. 57. Mynf. cens. 2. obf. 16. & cens. 1. obf. 20.*

45 Reformatio hæc processus est partialis, vel totalis.

46 Partialis est, quâ emendatio in parte aliqua processus vitiosa petitur, ut vitium tollatur, vel suppleatur defectus.

Sic incompetencia iudicis suppletur novâ commissione delegatâ, consensu & approbatione litigantium, tacitâ, vel expressâ, *Vant. tit. quib. mod. null. sent. defend. nu. 17. & seqq. renunciatione fori competentis, Vant. d. loc. prorogatione jurisdictionis, Vant. num. 79. & seqq. pronuntiatione & declaratione de sui competentia, non oppugnata à partibus, Vant. nu. 8. 9. & seqq.*

Defectus mandati suppletur scientiâ & patientiâ adversarii patientis, procuratorem litem alieno nomine tractare, *Vant. d. loc. nu. 94. & seqq. item ratihabitione expressâ, vel tacitâ, quando principalis inchoata negotia à procuratore prosequitur, Vant. n. 103. instrumenta causæ, procuratori tradit, qui tum sub cautione de rato admittitur, Vant. nu. 102. Item superveniens constitutio procuratoris tacita, vel expressa, defectum mandati supplet, aut si à sententiâ latâ principalis appellaret, vel quando actus gestus est ad utilitatem ejus, ex cuius causâ resultat nullitas, Vant. d. loc. nu. 104. & seqq.*

Citationis defectus suppletur ex subsecutâ citati illegitimè, vel non citati comparitione, vel citatione generali præcedente ad totam causam, *Vant. d. loc. nu. 120. & seqq.*

Emendatio libelli fit omisâ addendo, supplendo & superflua refecando, atque confusa distinguendo, & obscura declarando, actione propositâ retentâ, *D. d. de §. sin minus. Insti. de arb. Jason in l. edida. C. de edend. hæc quomodo & quamdiu & quoties concedi debeat, arbitrio iudicis relinquunt, Menoch. lib. 2. arb. cas. 176.*

Mutatio libelli est, veteri actione relicta, novam instituire, quæ semper concessa, quando à mutante expensæ litis adversario præstantur, *l. edita. C. de edendo. ubi D. Aush. qui semel. C. quom. & quand. jud. W'senb. & Donellus in d. §. sin minus. Libellus verò partim aptus, partim ineptus, adhuc sustinetur, Geil. lib. 1. obf. 66. nu. 10. 11.*

Omissa probatio adhuc fieri potest propter instrumenta de novo reperta, si modò illa producens juret, se notitiam horum non habuisse, & in illis perquirendis diligentiam adhibuisse, *Menoch. lib. 2. arb. casu 241.*

Testes quoque de novo reperti, post conclusionem examinari possunt super novis articulis, *Farinac. de testib. quast. 75. nu. 260. & seqq. Geil. lib. 1. obf. 107. quos scilicet ob ignorantiam, prius producere non potuit, Farin. d. loc. nu. 262. Planè in causâ criminali, vel parte non opponente, aut conclusionem rescissa, vel revocatâ, aut restitutione in integrum datâ, vel æquitate magnâ suadente, aut periculo animæ, vel si testes sunt nobiles & maximè legales, nihil impedit etiam post conclusionem, vel examen prius, testes producere, Farinac. d. loc. nu. 264. & seqq.*

Confessio sponte facta, post tempus constitutum, ad inquisitionem formandam nihil probat, *Mascard. conclus. 351. nu. 5. licet post conclusionem aliàs adversarii confessio admitratur, uti supra diximus cap. 44.*

Conclusionis defectus quandoque à lege, vel à iudice tacitè suppletur, uti supra cap. 44.

Defectus sententiæ prorogatione suppletur, eò

quòd adversarius non contradicit sententiæ latæ in loco solito, tempore non congruo, vel alio modo, *Vant. tit. de null. ex defect. process. nu. 83.*

57 Interlocutoria iudicis ab eodem mutari & corrigi potest atque retractari, *l. quod iussit 14. de re iudic. ubi Zaf. dissentit Vaudus lib. 1. quæst. 49.*

58 Appellans redeundo ad iudicem priorem, dicitur suæ appellationi renunciare, *Anton. Gabriel. conclus. 2. tit. de appellat. lib. 2. ubi limitat & ampliatur factam non proseguendo intra tempus legitimum, Gabr. d. loc. & sup. diximus. Quandoque etiam sententia non necessaria, vide Gabriel. conclus. 2. lib. 7.*

59 Præposteratio & inversio ordinis emendatur eo, quòd nihil opponitur contra confusionem, jus litigantium respicientem, *Vant. tit. de null. ex defect. process. nu. 48. & seqq. Guid. Papa quæst. 94. & 221. & 432.*

60 Generalis emendatio & remedium iustificandi processus vitiosus est, quòd actus nulliter factus repeti, & denudè validè & legitime peragi possit, *Vant. tit. de null. quot. & int. quod tempus. nu. 32. & seqq.*

61 Per confessionem adversarii super negotio principali, omne vitium processus tollitur, *Vant. tit. de nullit. quib. mod. null. defend. nu. 125. l. ad Farinac. quæst. 81. c. 2. per tot. in crim. h. Myf. cent. 5. obs. 77. sicuti & notorium omnes nullitates tollit, Vant. d. loc. num. 126. quamvis sententia nulla partium consensu ratificari nequeat, Gabriel. conclus. 2. tit. de sentent. lib. 2. ubi limitat.*

62 Terriò omnis defectus vitiumve non proveniens à jure naturali, sed civili, voluntate principis, plenitudine potestatis utentis, tolli potest, *Vant. d. loc. num. & tit. an qualibet. sentent. poss. dici null. num. 7. & seqq. cum in auditorio principis sola rei veritas & naturalis justitia attendatur, Geil. lib. 1. obs. 42. Myf. cent. 4. obs. 62. & 5. obs. 77. quod extendunt ad quosvis principes superiores non recognoscences, Vant. d. loc. nu. 10. tit. an qualibet sent.*

63 Quarto omittæ exceptiones illæ, quæ de novo emergunt, aut jam demum ad notitiam opponentis sunt perductæ, *Merant. tit. de except. num. 910. part. 6. Specul. per l. ult. de except. licet. Cod. de procurat. Myf. cent. 2.*

observ. 73. vel quæ processum retrò reddunt nullum, semper opponi possunt, d. l. licet. Myf. d. loc. & quæ tendunt ad minuendam vel moderandam condemnationem, etiam in ipsa executione, Geil. lib. 1. obs. 32. & 91. Costal. in l. 1. de iudic.

Quinto nullitates, quæ sunt juris positivi, nec jura partium lædunt, per rescriptum principis reparari possunt, *Vant. tit. de null. quib. mod. sent. null. num. 125. Res. decis. 33. & 96.*

Reformatio & emendatio totalis, processus totius est, quæ totus processus reformatur & redintegratur.

Redintegratio igitur, seu renovatio processus est, 66 quæ omnia acta, communi litigantium consensu, uno contextu perempta instantiâ, repetuntur, restaurantur & renovantur, *Myf. cent. 3. obs. 49. Vocatur reassumptio litis, quando heres defuncti litigantis, litem morte illius finitam, in eo statu assumit, quo fuit tempore defuncti sui antecessoris, Myf. cent. 3. obs. 44. & seqq. ad quam reassumptionem citatio decernitur ad petitionem alterius partis, Myf. d. loc.*

Instantiâ lapsus fatalibus perempta, partium consensu 67 su prorogari non potest, *Myf. cent. 3. obs. 46. & seqq. In criminalibus, iudex processum, perempta instantiâ, prosequi potest, Clar. quæst. 45. lib. 5. tract. crim. In causis arbitrariis nulla est instantiæ observatio, Menoch. lib. 1. arb. quæst. 22.*

In Camera Imperiali, quando ex actis causæ status 68 percipi non potest, vel acta non integrè edita, vel nulla conscripta, aut manca ineptave sunt, aut manifesta nullitas ex iis elucet, vel parti damnum irreparabile inferrent, processus annullatur, & litigantibus injungitur, ut de novo aptè & ordine agant, *Myf. cent. 5. obs. 93. & cent. 2. obs. 16. & 1. obs. 11. Geil. lib. 1. obs. 42. & obs. 134. num. 21. Aliàs in Camera nullitas processus & ordinis non attenditur, si de meritis causæ constet, Myf. cent. 1. observ. 27. & cent. 4. observ. 62. & cent. 5. obs. 77. & 93. licet acta manca & inepta, reservatis probatoriis, rejiciantur, Myf. cent. 2. obs. 16. Vant. tit. quæ. sent. dici poss. null. Bowder. de vovis. conclus. 18.*

F I N I S

INDEX

INDEX TOTIUS OPERIS,

ACCURATAM RERUM
ET VERBORUM NOMENCLA-
TURAM ORDINE ALPHABETI-
CO IN SE CONTINENS:

in quo primus numerus paginam; alter numerum paginæ denotat.

Abbas monachum desinere & includere potest. pag. 472. num. 8. Abdicandi jus, quid? pag. 57. num. 11
 Abdicatio quid? pag. 557. n. 13. differt ab exheredatione. 179. 16
 Abigeatus crimen, quid? 482. 29. Abigeus quis? ibid. ejusdem poena. 483. 31
 Abolitio quid? & ejus species. 512. 11. & pag. 590. num. 18. cum seqq. generalis qua? 590. 21. specialis qua? 590. 23. legalis qua? 590. 22. necessaria qua? 512. 12. voluntaria qua? 512. 13
 Abolitio iusta causa quanam? 512. 14. illa in atrocioribus delictis non conceditur. 512. 14. sapius peti potest. 512. 15.
 Abortioni causam danti poena qua? 460. 15. & 16
 Absens in capitalibus accusari potest. 639. 34
 Absentes possunt defendi. 639. 34
 Absens longo tempore conjux, reversus, recipere potest uxorem ab alio dactam. 278. 35
 Absentia voluntaria qua? 407. 16. necessaria qua? 407. 17. probabilis qua? 407. 18
 Absolutus in judicio inquisitionis recte accusari potest. 591. 32.
 Absolutus propter transactionem ab alio accusari potest. 591. 33.
 Absolutus in foro ecclesiastico recte in seculari punitur. 591. 34.
 Absolutus à legitimo judice super eodem delicto molestari non debet. 591. 36. & pag. 639. 35.
 Absentio quid? 160. 7. an post immisionem quoq; locum habeat. 160. 7
 Abusus rei quid? & ejus species. 414. 4. Abusus rerum nostrarum in quibus consistat? 414. 6. rerum alienarum quis? 426. 1. rei profana quis? & ejus poena. 426. n. 3. & seqq. rei divina quis? 427. 10. & seqq. rerum divinarum & sanctorum, ejusq; poena. 427. 30. potestatis quid? & ejus species. 417. 1. & 2. potestatis in alium competentis species. 418. 10. potestatis privata quis? & ejus species. 418. 11. & 12. potestatis dominica quis? & ejus poena. 418. 13. & seqq. potestatis patrimonialis, & ejus poena. 418. 18. patria potestatis quis? & ejus poena. 418. 19. & 20. potestatis maritalis quis? & ejus poena. 418. 21. 22. potestatis administratoria. 419. 23.
 Accessoria res qua? & earum species. 3. 21. & 603. 53
 Accessorium sequitur principale. 146. 2
 Accessoria stipulatio. 303. 6
 Accessoria corrumpunt destructio & rescisso principali. 603. 53
 Accessiones rei vendita quanam? 255. 32
 in Accessorii rei furiva furtivum quoque committitur. 481. 14.
 Acceptatio quid? 132. 13. & 144. 16. & 221. 26
 Acceptans quibus ex causis adquirit? 132. 13.
 Acceptanti creditori in solutum dari potest quare res alia, non debita. 571. 45
 Acceptatio scriptura sine contradictione facta, quatenus probet? 742. 58
 Acceptatio rei donata, quid? 290. 7. eadem quomodo fiat? 290. 4.
 Acceptilatio quid? & ejus partes. 584. 1. & 2. eadem facta uni ex pluribus correis, etiam sociis ejus prodest. 584. 4. ejus species. 585. 10. Acceptilatio simplex, qua? 585. 11.
 Acceptilatio Aquiliana qua? 585. 12. & 13. in Acceptilationem quam res veniant? 585. 7
 Acceptum rogans persona, quanam? 584. 5
 Acceptum rogare pupillus potest sine tutoris auctoritate. 584. 5
 Acceptum ferentes persona quanam? 584. 6
 Acceptilatio liberare potest in solidum, etiam unus ex creditoribus pluribus. 584. 6
 Accepto lata re una, vel specie, in debito dijunctivo, vel generis, tota obligatio perempta est. 585. 7
 Accepto ferri possunt plura debita, ex uno vel pluribus contractibus simul. 585. 7
 Accepto ferre non possunt, tutor vel curator sine pupilli presentia. 584. 6
 Acceptilatio in diem, vel sub conditione fieri non potest. 585. 8.
 Acceptilatio usu manet adhuc fundi & domini stipulatio. 62. 39
 Acceptilatio quoq; si donatio. 290. 5

Accipiens rem in contractibus commutatoris de ipsius commodo & incommodo moneri debet. 253.9
Accusator quis? & illius species. 635.4. & s. & pag 636.11.
 614.3. *Accusator voluntarius quis?* 636.6
Accusator & denunciator quandoq; concurrunt. 635.3
Accusare quinam possint? 636.7
Accusare quinam prohibeantur jure naturali? 636.8
Accusare quinam prohibeantur jure civili? 636.9. & 10
Accusari plures super eodem facto possunt. 639.34
Accusari quinam non possunt? 639.35
Accusatio delictorum qua jure civili repugnante fiunt.
 640.3. & seqq. (655.21)
Accusatio & inquisitio de eodem crimine conjungi possunt.
Accusatus de maleficio diffamante pendente accusatione, testis idoneus non est. 690.6
Accusatio delictorum, qua prater jus civile committuntur. 641.17. & seqq.
Accusari non potest Imperatoris legatus. 639.35
Accusationes plures ex diversis delictis conjungi possunt.
 654.13.
Accusans testamentum tanquam inofficiosum nec obtinens, sic incapax. 196.8
Accusari & int. reos receptus alii accusare non potest. 724.58. *Accusari respondere recusans torqueri potest.* 602.46
Accusationes omnes delictorum tolluntur prescriptione 20. annorum. 544.49. & 50
Accusare ob reverentiam quinam prohibeantur. 636.8
in Accusationibus juramentum deferre non licet. 539.8
Accusator potest procuratorem constituere. 769.9
Actio quid? 616.4
Actionis membra qua? 616.5. & seqq.
Actiones bona fidei vel stricti juris. 617.13
Actiones: quaedam privatae, quaedam publica. 617.14
Actiones privatae qua? 617.15
Actiones publica qua? 617.16
Actio num publicarum species. 617.17
Actiones populares qua? 617.18
Actiones criminales qua? 617.19
Actiones legitima, civiles & ordinaria. 617.20
Actiones quaedam directae, quaedam utiles. 617.21. & 225.17
Actiones quaedam civiles, quaedam pratoriae. 617.22
Actiones quaedam res, quaedam donec persecutoria. 16.23. quaedam graves, quaedam leves. 617.24. earundem species. 618.1. & 2. *Actio realis quantum? & ejus requisita.* 618.3. & seqq. ea in invidiam, qui sine dolo de sui possidere, non datur. 618.10. rem ipsam sequitur ad quemcumq; possessorem. 627.3. *Actiones mixtae partim reales, partim personales; revera nulla.* 618.10. *Actio personalis quid? & ejus varia appellationes.* 627.1. & 2. ea persona cohaeret. 627.3. in invidiam datur. 627.3. in illa causa obligationis est exprimenda. 627.4
Actio in factum quid? & unde dicta? 631.4. & s. Actiones ex innominatis contractibus de. 631.1. & seqq. *Actio num ex innominatis contractibus species.* 631.6. *Actio num ex quasi contractibus descendendum species.* 633. *Actiones adjecta qua? & earum species.* 634.19. & seqq.
Actio confessoria quantum? 620.9. & pag 84.10. Actio ne-

gatoria quantum? 620.10. & pag 84.10
Actiones ex obligatione delictorum contra jus domini vel possessoris commissorum. 644.1. & seqq. *Actiones delictorum ex obligatione laesa existimationis, castitatis, incolumitatis & potestatis aliena.* 644.1. & seqq. *Actio possessoria quid? 646.5. & seqq. possessoria ex spoliatione possessionis quantum? 647.11. & seqq. ex turbatione possessionis quantum? 648.28. & seqq. adipiscenda possessionis quantum? 650.53. & seqq. Actiones ex rei interitu com; etentes quantum? 651.65. & seqq. Actiones ex delictis contra conventiones quantum? 651.1. & seqq. Actio num rerum diverfarum conj. Actio licita est. 653.4. & seqq. Actio num duabus concurrentibus minor causa praesudiciali prius ducatur. 653.10
Actio num reru earundem conjunctio prohibita est. 654.14
Actio civilis & criminalis quando conjungi possint? 654.16. & seqq. Actiones civiles ex criminalibus descendentes 30. annos durant. 545.49
*Actio ex testamento quibus & adversus quos datur? 633.12
 Actio qua litis contestatione perpetua est facta, 30 annis tollitur.* 545.52
Actio num qui habet ad rem consequendam, rem ipsam habere videtur. 655.53
Actio num causa generalis sufficit in actionibus realibus, species in personalibus. 668.34. & 35
Actio realis & personalis exempla. 668.38
Actio num genus in libello exprimendum. 668.32
Actio extincta revocari non potest. 659.2
Actio num ad agendum efficacem non habens jure retenti- onis utitur. 578.18. & 19
Actio incompetens quantum? 789.18
Actio intempestiva impune sperni potest. 377.15
Actor quis? & ejus appellationes. 614.3
Actoris causa in principio favorabilior. 614.3. fi.
Actor bin idem consequi non debet. 654.14
Actor non probans rem est absolvendus, nisi nihil praestiterit. 675.10
Actor de quibus carere tenentur? 773.23
Actoris procurator carere de rato usq; ad litem contestatam. 773.24
Actoris procurator post litem contestatam de mandato carere tenetur. 773.24. (753.32).
Actus non visus vel lectus sententia lata ipso jure nulla est.
Actorum nomina quid intelligantur? 771.26
Acta judicii quantum? 732.30
Acta quare dicantur publica? 732.22
Acta judicii publica plene probant. 732.23
Acta judicii civilis non probant in judicio criminali causa capitalis. 732.24
Acta judicii civilis faciunt indicium ad torturam. 732.24
Acta judicii criminalis in civili judicio repetita probant. 732.24.
Acta a giudice recusato facta non valent. 613.22
Actuaris quis? & ejus officium. 613.31. & 32
Actuaris acta judicialia edere tenentur. 342.20
Acta coram arbitrio facta sine testibus non valent. 786.39
 Acta*

Actus probent, quamvis sint necessarii? *ibid.*
Actus priora & processus ex quibus causis in Camera Imp.
castari soleant? 792.68
Actus quid? ejusq; membra tria. 34.5. & 6
Actus solennis intrinseca vel extrinseca. 137.26. & 27
Actum prohibitum per interpositam personam gerentium
poena varia. 413.18
Actus est principalis, vel accessorius. 34.8. principalis
quis? 35.10. preparatorius quis? & ejus species. 35.11. se-
quens quis? ib. legitimus non recipit diem vel conditio-
nem 30.26. *Actus servitus qualis?* 87.36. *Actus per con-*
sequentiam eliam iter habet. 87.37. *Actus latitudo.* 87.38
Adaratio quid? 286.39. & seqq.
Adcrendi jus quid? 158.17. & pag. 161.22. 166.26
Adcrendi jure deficientium partes heres existens etiam
irritus cum onere accipit. 162.24. eodem jure quan-
do plures agnovimus, portio descens pro hereditariis
portionibus adquisitur. 162.35
Adcrevit hereditas quandoque conjunctim pluribus tan-
quam uni persona, quandoque singulis pro numero per-
sonarum. 162.26
Adcrendi juris regula quadam. 166.27. & seqq. idem
jus substituto non competit. 172.8. non habet locum in-
ter legatarios disjunctos re & verbis. 190.55. quando
non habeat locum in legato dotis alimentorum vel
usufructus. 190.53. in eodem jure non continetur legi-
tima. 198.38. idem jus quando faciat cessare Falcidiam?
 201.26. & 27
Additio in diem quid? 524.25. & pag. 525.36. ejus species.
 525.33. & seqq. *Additio pura qua?* 525.34. & 35. in
 illa periculum & incommodum rei ad emptorem per-
 tineat. 525.35. in eadem fructus mediis temporis sunt
 emptoris. *ibid.* in Additione in diem cum re ipsa, fru-
 ctus quoque venditori restituntur. 525.36. in eadem
 periculum & commodum est venditoris. *ibid.*
Ademptionem legatorum facta quoque testatoris decla-
rant. 194.29. & seqq.
Adficans tutelam tutor esse prohibetur. 213.3
Adfinitas quid? ejusq; causa. 20.32. quousque se exten-
 dat? 20.35. ejus species. 10.37. ex illa nulla deservit suc-
 cessio. 208.17
Adfinitas quatenus prohibeatur esse testis? 698.10. & seqq.
Aditio quid? 159.23
Adjuvan: furem, ope, ministerio, furtu committit. 481.11
Adjudicatio rei communi. 564.21
Adjudicatio magistratus variis ex causis dominium
amittitur. 564.22. & seqq.
Adjunctus actor vel curator quando desit? 212.11
Administrativa potestatis comodum ejusq; onus. 115.1. & 2
Administratio rerum quid? 116.7
Administratores succedunt in locum patris. 116.8. Admi-
 nistratores sunt quodammodo domini rerum sibi com-
 missarum. 116.9. & 331.20
Administratores non potest donare. 291.16
Administratio ecclesiastica quid? 118.6
Administratio civilis quid? 118.7
Administratio negotii alieni est quasi contractus. 326.3.

& 4. Administratio alienorum negotiorum species.
 329.24. & seqq.
Administratio spontanea qua? 329.25. & 26
Administratio primo necessaria, sed eventu voluntaria
qua? 329.27. *Administratio necessaria qua? & ejus*
species. 329.1. *Administratio publicorum rerum quid?*
 118.11. & pag. 118.10. & seqq. *Administratio mere &*
dira est necessaria qua? 329.2. ex Administratione alie-
 ni negotii duplex oritur obligatio. 327.9. & seqq.
ad Administrationis sua locum remittitur debitor, quan-
do agitur de rationibus reddendis. 597.32
Administrator tenetur de restituendis iis, qua occasione
administrationis ad se per venerunt. 327.12
Administrator nullus a rationum redditione immunitus est.
 328.20.
Administratores plures quando per unum omnes gerunt,
quilibet in solidum tenetur. 328.21. in Administratione
 negotiorum quando obligatio contraria
 locum non habeat? 329.23
Administrator eam diligentiam adhibere tenetur, quam
bonus paterfamilias in rebus suis. 331.20. Admini-
 strator mere & dirae est necessarius, dolum & culpam le-
 vem praestat, qua est in faciendo, non qua in omitendo.
 330.3. & pag. 333.39.
Administrationis preparatoria. 330.6. & seqq. Admini-
 strationis bonorum decretum a judice petendum. 331.23
Administrationis obligatio quibus casibus cessat? 295.27.
 & seqq.
Administratione durante mandans sumptus suppediat ad
negotii expeditionem. 296.32
Administratio potestatis quamam? 115.1. & seqq.
Administratio publica respiciens res privatarum qua-
nam? 119.15
Administratorem tempestive renunciantem liberare te-
netur mandator. 296.33. Administratione finita man-
 dator tenetur liberare mandatarium ab officio & in-
 demnem prestare. 296.37. & 38. *Administratio mune-*
ris & honoris qua? 335.50. *Successioni connexa qua?*
 336.3. *Communioni connexa qua?* 338.1. & 2
Administrare volens tutelam vel curam, tenetur concu-
ri vel concursatori suo satisfactionem prestare. 200.9
Administrator sibi ipsi in quantum pecuniam pupilli vel adul-
ti scribere potest? 333.34. si. *Administratoris auctoritas*
ex quibus constat? 333.36. & 37. non est necessaria, quan-
 do pupillus conditionem meliorem facit. 333.37. in quib.
 casibus interponi nequeat? 333.38. *Administrator qui-*
vis tenetur edere Inventarium & rationes. 343.27
 in Administratione plurium indivisa unus auctoritas suf-
 ficat, secus in divisa. 333.36. *Administrationi ratione*
curvis qui reguntur ab aliis, habent tacitum pignus in
bonis curatorum. 247.12. *Administrationis sua ratio-*
nem tenetur reddere socius. 270.12. de Administratione
 sua in bonis liberorum non tenetur rationem reddere
 parens. 113.19. *Administratio potestatis vindicatio*
eius & adversus quem competat? 623.49. & 50. Admini-
 stratori putativo solutio facta liberat, quando ad-
 ministratores est solvendo. 570.27

Administratio plurimum quomodo dividi possit? 333.42
Administrator quando non est solvendo; quis in subsidium tenetur? 333.41. *ejus obligatio ad heredes transitoria est.* 333.40. *Administrator rerum alienarum pro impensis rem retinere potest.* 378.15. & 16
Administratores provinciarum qui contractus prohibiti? 425.88
Administrativa potestatis abusus quis? & ejus poena. 419.22. & 23.
Adoptio quid? 279.1. *ejus membra.* 279.2. & seqq. *ea sit utriusq. consensu.* 279.2. *ejus species.* 280.10
Adoptans cum filio communicat jura patriae potestatis. 279.3.
Adoptatus jus agnationis cum adoptantis filii, & ceteris cognatis consequitur. 280.5
Adoptivus pater in bonis filii adoptati jus acquiritur. 280.6.
Adoptivus filius à naturali differt. 280.7
Adoptio jure Judaico etiam feminis concessa. 280.9
Adoptatus sua voluntate emancipari potest. 356.13
Adoptio specialis quid? & ejus species. 280.18. *ejus ab ascendente facta, effectus.* 280.19. *ab extraneo facta, effectus.* 281.20
Adoptare, quomodo dicatur extraneus? 281.20
Adoptati prioribus suis creditoribus naturaliter tantum manent obligati. 356.18. & 20
Adoptans pater amittit omnia sua jura, quae antea in adoptatum habuit. 356.19
Adoptionis conditio. 630.38
Adolescentes apud Judaeos ad Imperii administrationem admissi. 544.45
Adquisitio de jure quoq. publico intelligenda est. 131.3. *est facti & juris.* 131.8
Acquirunt nobis non solum domestici, verum etiam extranei. 132.16. & 17
Acquirere quidam jure naturali non possunt, quidam jure civili. 132.17. & seqq.
Acquiranti non nocet, si res, quoad alienationem, sit extra commercium. 137.25
Adquisitum jus quando dicatur? 131.7. est vel personale, vel reale. 137.26
Adquisitio secundum jus temporis praesentis, non futuri aestimatur. 138.29. *eam impedit conditio, quousque fuerit impleta.* 138.30. *ejus modus impleri potest etiam post dispositionem, & actum perfectum.* 138.31. *ejus circumstantiae mutabiles.* 138.32. *est vel dominii, vel obligationis.* 139.1. *per extraneos quomodo fiat?* 140.15. *rerum incorporalium, quomodo fiat?* 140.5.
Adquisitio obligationis est duplex. 219.3. *Adquisitionum praesentium & clausula censetur in iis repetita.* 138.32. *Adquisitio incidens in eum casum, à quo incipere non potest, in nihilum redigitur.* 527.55. *quando dicatur in eum casum incidere, à quo incipere non potest?* 527.57
Adrogatio unde dicitur? 280.10. *ejus condiciones.* 280.1. & seqq. *utius qualis?* 280.16. *per solam nominationem filii fieri potest.* 280.17

Adscriptitiis quis? 204.15. & 16
Adversor quis? 613.25. & 26. *judice absente litigantes audire non potest.* 613.27. *non potest esse testis.* 701.58. *ejusdem, cujus malum consilium iudex sequitur, poena.* 440.18. & pag. 423.64.
Adsumptus civis quis? 284.9
Adulator quis? & ejus malitia. 439.10. *Adulatorum corruptum penam poena qua?* 440.18
Adulterium quid? & ejus species. 453.1. & 2. *verum quid?* 453.3.
Adulterium commisit sponsus cum alia quam sponsa rem habens. 454.13. *ut & desponsata cum alio concumbens.* 453.6
Adulterium uxor indistinctè commisit. 453.4
Adulterium an committat maritus cum soluta? 454.10. & seqq. *an idem committat maritus cum meretrice nupta?* 454.9
in Adulterio deprehensam uxorem maritus domi retinere lenocinium commisit. 454.18
Adulterium quomodo dissolvat matrimonium? 278.32
Adulterii poena capitalis. 455.19
Adulterio maculatus cum sua domina est incapax reliquorum in testamento. 169.19
Adulterii continuatio cum una eademq. persona, dicitur unicum adulterium. 379.40
Adulterii praesumptiones quanam? 680.27
Adulteram notoriam maritus domo propria auctoritate expellere potest. 455.23
Adulterii poenam committantia quanam? 455.23. & seqq.
Adulterii poena an locum habeat, quando matrimonium est nullum? 455.26. *an eadem locum habeat propter osculum luxuriosum, vel tactum impudicum?* 455.27. *quando misiganda?* 455.28. & 29. *ejusdem cum incestu conjuncti poena in quibus exasperanda?* ibid. *Adulterii poenam in muliere quanam exaggerent?* 456.33
in Adulterio deprehensam filiam pater occidere potest. 212.75.
Adulterii diversa poena apud alios gentes. 456.34
Adulterum interficiendi, quibus data sit potestas? 456.35
de Adulterii crimine transactio licita. 537.15
Adultera accusatio jure mariti & patriae competens, extinguitur 60. dierum decursu. 542.17
Adulterii accusatio continuo quinquennio extinguitur. 543.42.
per Adulterium cognita mulieri, heredi instituta, hereditas adimitur. 170.19
Advena quis? 284.9
Advocatus quis? 615.10. ejus officium honorabile. 615.10. *ejus salarium licitum quodam?* 615.11. *idem errorem facti, non juris, intra triennium revocare potest.* 615.16.
Advocatus fisci, etiam in vitiis compelli potest, ut partis patrocinium suscipias. 615.17. *Advocatus tenetur admonere clientem de illis, quae ad victoriam causa pertinent.* 438.12. *non debet contra patriam dominumve suum advocando alium adjuvare.* 615.16. *negligentia sua causam amittens, qualiter delinquat?* 67.32. *non bona*

Bona fide causam alienis tractans, calumniari dicitur. 41.25. *de quotâ litis, cum cliente suo pacifens calumniari dicitur.* 400.27. *in eadem causâ, in quâ suis advocatus, iudex esse nequit.* 611.7
Advocati & Procuratores sortura rei adesse non debent. 725.77.
Edificatio quid? 148.29. *in solo proprio facta, ex alienâ materiâ illam acquirit.* 148.29
Edibus alienis junctâ cuiusnam sint? 148.30
Edium accessiones qua? 4.2
Edificatum in loco publico vel in mari, adificantiu sit. 148.30.
Edificatum in loco alieno cuius fiat? 149.31
Edificator mala fidei proprietatem materia amittit. 149.31.
Edificare ad emulationem non licet. 90.4
Edificiorum forma vetus vicem servitutis obtinet. 90.4
Edificare contra aspectum & decorem civitatu prohibetum. ibid.
Edes communes non reficiens socius, nec intra quatuor menses impensus cum usuris restituens; jus adium amittit. 542.21
Egri quinam sint? 14.1. & 2
Equitas naturalis, vel civiis qua? 36.10. & pag. 38.16
Equitas, æquum bonum quid? ejusq; varia appellatones. 48.17
Equitas non scripta qua? 49.17
Equitas simulata est duplex iniquitas. 400.20
Es alienum naturaliter in bonis nostris esse non censetur. 66.53. *facit cessare Falcidiam.* 201.15
in Ereo qui non habet, lucis in corpore. 580.15
ob Es alienum qui non possint incarcerari? 581.27
Æstimi liber. 733.43
Æstimatoria obligatio quid? 259.17. & 18. quando detur? 259.19. & pag. 631.7.
Æstimatoris tempus utile est. 259.20
Æstimatio rerum deterioratarum quomodo fiat? 128.30
Æstimatio quando in locum rei succedat? 128.31. aliud est, quàm rei ipsa. 128.31. rem ipsam representat. ibid.
Æstimatio quanti res est, quamam? 128.32. Æstimatio incipit à die obligationis. 128.33. tempore mora crescit. ibid.
Æstimatio loci, quo res solvi debuit. 128.33
Æstimatio rerum fungibilium qualiter fiat? 8.6. & seqq. eadem quomodo augetur, vel diminuitur? 8.8
Æstimari res omnes pecuniâ possunt, non contra. 8.14
Æstimatio rei intrinseca qua? 8.15. extrinseca pendet ex hominum judicio. & rei ipsius usu. 9.19
Æstimatio damni dati qualiter faciendâ? 429.21. & 22. injuria, quomodo faciendâ? 446.32. & pag. 448.15. alieni hominis occisi. 501.15. cum seqq. ejus quod interest, qualis faciendâ? 129.43. quantitas qua? 129.44. redditus annui qualis? ibid. ejus quod interest in negotiis certis, ultra duplum preisi conventis fieri non debet. 129.46. & 47.
Æstimatorium contractum qualis? 310.19
Æstimatorium pactum quid? 291.34

Æstimatorum rerum debitum obligat. debitorem ad pæriculum, etiam ante moram. 549.18
Æstimatio rei ex communi affectione faciendâ. 256.39
in Æstimatione rei, tempus contractus inspicendum. ibid.
Æstimatio operarum qualis? 95.38
Æstimatoria obligatio, quanti minoris, anno finitur. 542.25.
Ætas majorum 25. annis perfecta. 13.24
Ætas quenam excuset à tutelâ vel curâ. 214.6
de Ætatibus hominum variis. 12.16
Ætas justa conjugium contrahentium qua? 247.6
Ætas sponsaliorum. ibid.
Ætas quenam mitiget pœnas? 372.58. & 59
ob Ætatem quinam à personalibus muneribus excusentur? 34.64
Affectionis juramentum. 729.50
Affirmando quid, onus probandi in se recipit, affirmans. 675.11.
Affirmantes testes præferuntur negantibus. 706.51 & 52
Afflictio addens afflictionem gravioris delinquit. 374.74
Agere non valenti nulla curri præscriptio. 546.60
Agere nemo invito cogitur. 614.4
Agendi vetus formula. 665.12
Agendi forma apud Judæos olim, qua? 667.22 & 23
Agendi forma novæ, & hodie usitata. 667.24. & seqq.
Agere quidam prohibentur. 615.5. f.
Agglutivatio, ferruminatio, plumbatura, cui adquirenti? 149.31.
Aggressor quis dicatur, judicis arbitrio relinquitur. 465.36.
Aggressor quis fuerit, quando nascitur, veteri puniuntur. ibid.
ad Agriculturam pertinentia instrumenta an pignori dari possint? 246.33
Agnati qui? 19.27
Agnatio ex adoptione. 197.22
Agnatione sui heredis testamentum fit irritum. 197.15
Agnitio instrumentorum quid? & ejus species. 743.1. & seqq.
Agnitio instrumenti notoria qua? 743.2
Agnitio instrumenti aliunde petita, qua? 743.3. & seqq.
Agnoscere scripturam recusans pro confusente habetur. 743.5.
Agnitio scripturae quandoq; fit juramento. 743.6. eadem quomodo à testibus fiat? 743.8.
Albi pratoris corruptio quid? 477.33
Album pratoris corruptantis pœna. 477.34. & 35
ex albo corrupto obligatio anno extinguitur. 542.26
Alea lusu accepta amittuntur 50. annorum lapsu. 545.53. & pag. 155.19.
Alienatio est rei quidam fructus & commodum. 57.34. pag. 93.21.
Alienatio proprii juris fraudulenta qua? & ejus species. 410.1. & 2.
Alienatio in fraudem creditoris qua? & ejus species. 410.3. & 4. *in fraudem creditoris generalis qua?* 410.5. & seqq. *Alienationis fraudulenta, conjunctura qua?* 410.8.

- ejusdem in fraudem creditoris facta* pœna. 410. 11. & seqq. Alienantur in fraudem creditorum heredes quatenus obligentur? 411. 17. Alienatio in fraudem creditoris accipientis, pretium rei quatenus restituendum? 411. 14. Alienatio in fraudem creditoris specialis quatenus? & ejus species. 411. 17. & 18
- Alienatio in fraudem legis facta, in totum est irrita.* 411. 16
- Alienatio in fraudem hominis facta, quatenus inter esse agentis, revocatur.* 411. 16
- Alienatio per capicia minutionem qua?* 411. 19. & seqq. per inofficiosum testamentum. 411. 22. per inofficiosum donationem. 411. 23
- Alienatio inofficiosum testamentum pœna.* 411. 24
- Alienatio in fraudem litigantis qua?* 411. 25. ejus requisita. 411. 26. & pœna. 411. 27. Alienatio in fraudem patris qua? 411. 28. & 29. ejusdem pœna. 412. 30. in fraudem fisci qua? 412. 31
- Alienatio invalida duplex.* 412. 1. Alienatio ipso jure invalida qua? 412. 2. ope exceptionis invalida firmatur per juramentum in prejudicium alienantis. 412. 3
- Alienari prohibita res jure naturali qua?* 413. 5. & pag. 137. 22. jure civili qua? 413. 6. & pag. 137. 23. prohibita persona jure naturali qua? 413. 7. jure civili qua? 413. 8
- Alienatio prohibita neq; per interpositam personam alienare potest.* 413. 9
- Alienatio prohibita per titulum fictum fieri nequit.* 413. 10
- Alienatio quando in fraudem fisci facta? 413. 13. quando eam facta presumatur.* 413. 14
- Alienatio necessaria qua?* 137. 21
- Alienatio dispositione hominis prohibita.* 137. 24
- Alienatio qua fit per universitatem.* 137. 21
- Alienatio rei sua domino prohiberi non potest inter vivos.* 137. 24
- Alienationis prohibitio inter agnoscos fieri potest ad familiae conservationem. ibid. à testatore heredi fieri potest. ibid.*
- Alienans jus in re sibi reservare potest. ibid.*
- Alienandi causa eadem qua acquirandi.* 132. 13
- Alienatio verum pupilli vel adulti quando administratori concessa? 331. 24. & 25. quando cum decreto pratoris facianda? 332. 26. & seqq. sine decreto valet, quatenus in rem pupilli vel adulti, versum probatur.* 332. 32
- Alienare quando vetuit testator, cessat Falcidia.* 201. 25
- Alienare an dicatur, qui occasione acquirendi non utitur?* 132. 12
- Alienandi potestate adempta proprietas adimitur.* 500. 2
- Alienationis prohibitio non impedit dominii translationem.* 232. 49
- Alienatio pignoris duplex.* 244. 13. & 14. in Alienatione juris pignoratitii extincto jure dantis extinguitur jus accipientis. 244. 14. evictio ab Alienante non praestatur. ibid. Alienationi pignoris praesens creditor, & non contradicens remississe jus suum censetur. 532. 51
- Alienare plus sua parte non potest socius.* 276. 11
- Alienatio legatam quando ejus de ademptione significet.* 194. 31
- Alienari prohibita non transeunt ad fiscum.* 554. 39
- Alienare prohibitus an possit successore designare.* 109. 20
- Alienare dotem maritus nequit.* 315. 26
- Alienationis vetita pœna qua? 413. 16. rei litigiosa pœna. ib.*
- Alienam rem quibus casibus liceat alicui propria auhoritate occupare? 483. 34. si. Aliena res sine voluntate domini pignori dari nequit.* 246. 33. & pag. 249. 33
- Aliena rei legatum quando valet?* 188. 32
- Alienam rem suppetens furtum facit.* 480. 6. Aliena rei usum aut proprietatem in lucrum suum convertens, committit furtum. 480. 6. si. Alienam rem alii danti vel vendens furtum facit. 480. 7
- Aliena delicta qua? & eorum species.* 513. 1. & 2
- Alio pro alio solvendo cessio locum non habet.* 569. 17
- Alienum pactum quid? 529. 13. Alienum dictum testis quòdam? 708. 77. & seqq. inter Alios dicta sententia alii non prejudicat.* 753. 29
- Alimentorum nomine quid continetur? 10. 12. de Alimentis futuris quatenus liceat transigere? 537. 14. de illis pactum in testamento non valet.* 538. 28. & pag. 537. 14. eorum in lucrum succedit legitima. 198. 36. Pro Alimentatione vel annua praestatione res specialiter designata, tacite hypothecata censetur. 247. 9. Alimentaria submissis nautis prioritatis privilegium habet. 251. 18
- Alere liberos non tenetur parens, quando ipsi habent unde alii possent.* 113. 111. alia illa negans liberis suis stare, homicida est. 505. 3. Alimenta legata ubi praestari debeant? 187. 23. Alimenta quinam sibi invicem prestare teneantur? 310. 25. & seqq. Alimentorum pupilli quantitas & qualitas à magistratu discernenda. 331. 17
- Alimentorum causa summarie tractatur.* 776. 5
- Allegationes juris jubente judice edenda.* 343. 20
- Alivio quando & quibus acquiritur? 147. 12. ejus jus non habet locum in agris limitatis & arcifiniis.* 147. 12
- in Alternativa debitis solutio pro parte facta non tollit pro parte obligationem.* 571. 56. Alternativum debitum obligat debitorem ad periculum etiam ante moram. 549. 39. in Alternativa promissione locorum debitoris est electio. 572. 65. 572. 65. in Alternativa obligatione non omnia, sed unum venit in obligatione. 222. 39
- Alitius tollendi servitus qua?* 89. 3
- Ambigua lex qua? 52. 3. Ambiguitas vocabulorum unde? 52. 5. conjunctorum vocabulorum. unde? 52. 6. verbi quid? 222. 33. in Ambiguitate verborum mens contrahentium est inspicienda. 222. 33. in Ambiguis quid sequendum? 224. 4. Ambiguum in deteriorem partem interpretans injurius est. 447. 4. Ambitus crimen quid? 477. 36. & 38. ejus pœna qua? 477. 37. & 39*
- Amicus quid? 282. 36. & 37. Amicitia effectus.* 282. 38
- Amicitia cum judice intercedens an delinquentis possit mitigare pœnam? 372. 66. Amicus inimi: in ei judex suspectus allegari potest. 612. 12. Amicus non vulgaris pro suo amico testis esse prohibetur. 698. 12. & 13. Amicus reconciliatus accusare prohibetur.* 636. 8
- Amicitia luxuriosa pœna qua?* 415. 16
- Amisio quid? 520. 8. & 9. ejus species.* 520. 17. ipso jure quomodo contingat? 521. 18. perfecta qua? 521. 20. perfecta in bona fidei conventionibus inest. 521. 28. imperfecta quid? 521. 21. Amisio de jure quoque publico intelligi-

intelligenda est. 131.13. *Amisio necessaria qua?* & *ejus speciei* 547.1. *Amisio obligationis quid?* 568.1
Amisio rei dominium & *jus ad hoc retinetur.* 559.51
Amisio nem quamlibet alienatio non semper sequitur. 520.
 13 in *Amisio rei obligatio stricti juris non extinguitur.* ib. ex *Amisio juris oritur exceptio.* 520.16
Amittendi & *quarendi ratio eadem est.* 527.55. & p. 132.13
Ampliationem quibus verbis Cui exprimitur? 50.28. *Amplians interpretatio* *quanam?* 51.30. *Ampliationis appellationes* & *formula* J.C. veterum. 51.31. *Ampliditio ex rjusdem legis partibus sumpta* *quanam?* 51.32. *sumpta ex consequentibus* *quanam?* 51.33. ex *alia lege*, *vel statuto sumpta* *quanam?* 51.34 & 35
Anathema. 358.34
Ancilla parvus. 146.5
Angaria, quid? 289.68
Animadversio, quid? 122.26
Animo solo non delinquitur. 366.16. *Animos hominum* & *cupiditates diaboli* *non vere* & *flectere* *possunt.* 387.19
Animi vitium quando faciat *rehibitioni locum?* 258.6
Animus talis praesumitur, qualem ipsa verba declarant. 679.22.
ab Animalibus commissum homicidium casuale committitur. 466.39
Anni distributio. 26.27. & 28
Anni jubilaeus. 155.19. & pag. 454.53
Anno amittitur usufructio rescindenda jus. 342.27
Annuum tempus quale? 25.17
Anni lapsu obligationes honorariae extinguuntur. 524.23
Annua vel mensura praesertim redditus pensionisve nullo tempore praescribitur. 546.60
Annua usufructus quo tempore extinguatur? 550.30
de Anno continuo, & utili. 26.32
in Anno legato, an res inceptus habeatur pro impleto, quando jus transmissionis. 189.48. *in illo tot legata, quot anni esse censentur.* *ibid.* *Annua legatum primi anni primum sequentium per conditionem est.* *ibid.*
Annua redditus est impio qualis? 129.44. *in Annua redditibus pactum retrovendendi quando valeat?* 526.48. *in eisdem pactum retrovendendi est odiosum.* 526.46
Annua legatum alimentorum morte legatarii extinguuntur, sicut alterius rei. 189.48
Annua legatum usque ad diem certum, aut usque ad conditionem certam, non praesumitur reitervabile. 190.53
Annua praesertim praescriptio. 149.33
intra Annua non implens testatoris voluntatem heres fit incapax. 169.12
Annua coelis gemma. 149.33
Antapocha quid? & *ejus effectus.* 325.17. & 18. & pag. 739.19.
Antichresis quid? 245.24. & pag. 250.43. & seqq. *alia tunc alia expressa.* 250.44. *in tunc fructus revoantur a legitimum usufructum modum.* 250.45. *in ex, res si lex locati non observari debet.* 250.45. *si similis est retrovenditio.* 526.43
Antiquum tempus quale? 26.31
in Antiqua etiam res de auditu habitu est. 710.17

Antiquum protocolum Notarii an probet 737.51. f.
propter Antiquitatem probat exemplum. 745.21
Antiqua scriptura quando probet? 737.52
Apocha quid? & *ejus effectus.* 352.13. & seqq. & pag. 585.
 24. *illa contra creditorem pro debitore probat.* 739.15. *pro scribente creditore non probat.* 739.16. *non agnita nihil probat, licet sigillo negantis obsignata.* 739.16. *reperta penes debitorem probat.* 739.17. *Apocha mariti de rebus paraphernalibus uxoris probat.* 739.17. *Apocha antiqua in factio non semper probat.* *ibid.* *reperta archivo insinuata probat.* *ibid.* *contra debitorem quando probet?* 739.18. *tutoris probat contra pupillum.* 739.19
Apostasia quid? 383.20. *ejus poena quid?* 383.21
Apostatarum receptatores, defensores, arbitrarie puniuntur. 383.22
Apostasiam consulenti poena qua? 440.16
Apostoli quid? & *eorum species.* 782.35. & 56. *reverentes qui?* 782.57. *refutatorii qui?* 782.58. *ab his appellatum in interlocutoria.* 783.59. *Apostolos perendi tempus quodnam?* 783.60
Apparitor qui? 613.33. & 34
Appellatio quid? & *ejus varia appellationes.* 779.6
Appellationis membra duo. 779.7. & seqq. *ejus interpositio quid?* & *ejus requisita.* 779.10. & 12
Appellabilis causa qua? 779.12
Appellare in quibus causis non licet? 779.13. & seqq.
Appellatio a Principe male informato ad eundem melius informandum. 779.14. *non admittitur, propter speculantis contumaciam, desertionem, renunciationem.* 779.18. *fit etiam sine scriptis, in processu summario.* 777.8. *illius, qui molestia appellatum afficit, non recipitur.* 779.19. *illius, qui post interpositam appellationem, reddit ad priorem iudicem, non recipitur.* 779.20. *Appellare non potest sponte confessus.* 779.21. *Appellans a causa, quam si mel approbavit, non admittitur.* 780.22. *Appellare a forte licet.* 780.23. *Appellatio ejus, qui in priori instantia nihil produxit, neque probavit, illicita.* 780.24. *ejus, qui non est gravatus, non admittitur.* 780.25. & 26. *in tutela vel cura impositione prohibita.* 780.28. & p. 215.16. *in causa fisci non recipitur.* 780.28. *in causis matrimonialibus, illicita.* *ibid.* *a sententia iudicis Ecclesiastici, in causa seculari, quando valeat?* *ibi.* *non conceditur condemnato ob publicum arbitrium.* 780.28. *in re exigui momenti non admittitur.* *ibid.* *in quibus casibus prohibita ob causa favoris?* 780.28. *a sententia momentanea possessionis quando valeat?* 780.29. *ob causa qualitatem in quibus casibus non recipiantur?* 780.30. *in causis capitalibus hodie non admittitur, nisi a nullitate.* 781.31. *a sortura decreto licita.* 781.32. *a nullitate quando concessa?* 781.34. *in causis injuriarum est permissa.* 781.34. *in iuribus incorporalibus admittitur.* 781.34. *in causis nullitatis concessa.* 781.34. *ab interlocutoria vim definitivae habente permittitur.* 781.35. *ab actibus extrajudicialibus valet, ejusque exempta.* 781.36. *Appellare potest vel appellationis adhaerere illo, cujus interest.* 781.37

Appellatio unius ex consortibus reliquis prodest. 781.37.
 Et pag. 784. n. 8.
Appellationes ob causa estimationem prohibita, quamam? 780.29.
Appellabilis summa in Camera Imper. est 300. aureorum. ibid.
Appellationis conceptio quid? Et ejusdem membra duo. 781.38. Et 39.
Appellans protestatio quamam continere debeat? 781.41. Et seqq.
Appellatio, vivā voce, in continenti inserponi debet. 781.43. in scriptis, sit ex intervallo; Et quamam ibi necessaria? 781.44
Appellationes utroq; modo, vivā voce scil. Et in scriptis facta, potest appellans prosequi, quam voluerit. 781.45
Appellatio ab interlocutoriā in scriptis faciendā. 782.46. extrajudicialis in scriptis fieri debet. 782.46
Appellatio Jure Canon. sit à quocunq; gravamine; Jure Civ. à definitivā, sine ulla gravaminis allegatione. 782.47.
de Appellando in eventum, protestatio utilis est in gravamine, vel sententiā obscurā. 782.48
in Appellatione, expressio nominum, tam utriusq; judicii, quam partium fieri debet. 782.49
Appellari potest à quocunq; iudice ter prius requisito. 782.50.
Appellatio ad qualem iudicem faciendā? 782.51
Appellandi jus amittitur lapsu decem dierum. 542.17
Appellationem legitime formatam iudex tenetur recipere. 782.51. Et pag. 684.2
Appellationis concipiendā Et interponendā, tempus legitimum quodnam. 782.52
Appellationis tempus quomodo computetur? 782.52. duras, quamdiu gravamen est continuum Et successivum. ibid.
Appellatio coram quibus interponendā? 782.54
Appellationis insinuatio quando necessaria? 783.61
Appellationis introductio quid? 784.1
Appellationis insinuandā tempus legitimum, quodnam? 784.3. Et seqq. finiendā tempus quodnam? 784.11. Et 12. prosequendā fatalia, quando non currant? 784.13. Et 14. effectus suspensivus quis? 784.16. Et 17.
Appellatione pendente nihil innovandum. 785.16
Appellans, ausentans, dicitur deserere appellationem. 785.18.
Appellationem prosequi non potest procurator, generale mandatum habens; licet appellare teneatur? 769.6
Appellatio extrajudicialis, non suspendit id, quod gestum est. 785.23. ab interlocutoriā simplici, non habet effectum suspensivum? 785.23
Appellationi frivola Et notoriā iniqua non debet deferre iudex à quo. 785.25. Appellatio frivola quamam? ibid.
Appellationem frivola, cui desulit inferior iudex, superior potest retinere, vel remittere. 785.27
de Appellatione receptā, qua non erat recipiendā, superior debet cognoscere. 785.27

Appellationi si non deferat inferior, decernatur inhibicio, Et compulsoriales. 785.28
Appellans acta loco libelli apud superiorem repetere potest. 786.37. nondum deducta probare, Et articulos novos, vel contrarios, exhibere potest. 786.38
Appellationis effectus devolutivus quis? 786.40
Appellatione deserta causa ad priorem iudicem devolvitur. 786.42
post Appellationem desertam adhuc nullitatem licet deducere. 786.42
in Appellationis causā sententiam quis exequatur? 786.43.
Appellationis effectus cessans, quando appellans spoliatus victorem, vel actum contrarium appellationi facit. 786.44. Et 45.
Appellatione à parte sententiā interpositā, in ceteris executio fieri potest. 786.4
in Appellatione defectus requisitorum nullitatem Et desertionem appellationis parit. 790.33. Et seqq.
Appellans redeundo ad priorem iudicem, appellationi renunciare censetur. 792.58
Appellatus, in causā appellationis, rard in expensas condemnatur, quando succumbit. 764.38
Appellationem justam rejiciens iudicis poena, quā? 422.58.
Apprehensio possessionis ficta qua? 144.18. rei corporalis, Et ejus nominia. 69.7. Apprehensio corporalis quomodo fiat? 69.8. ejus species. 69.9. naturalis, quid? 69.10. civilis, quid? 69.11. Apprehensio rei symbolica quid? ejusq; exempla. 69.16. Et 17. Apprehensio possessionis verum incorporalium, quomodo fiat? 69.18. Apprehensio possessionis fisione brevis vel longa manus facta, qua? 70.62
Aqua pluvia quid? 493.37. Illam derivans quatenus obligetur? 493.38. Et 39. eam derivare quis dicatur? 493.40. derivare quibus licitum? 493.41
Aqua quotidiana vel astiva ducenda possessionem turbans quatenus obligetur? 493.8. Et seqq.
Aqua luso, ceno confusurans iniuriam facit. 448.11
Aqua Et ignis interdictio. 360.38
Aquahabens quid? 88.46
Aqueductus quid? 88.47
Aquam ex superiore loco fluentem inferior, ut recipiat, cogi potest. ibid.
Aqueductus latio quid? Et ejus poena. 430.36
Arbitrium boni viri quid? 49.18. quando locum habeat? 49.19. quomodo aliās appellatur. 49.20. Et 21. Arbitrii formula. 50.22
Arbitri ordinarii quis? 607.18
Arbitrator quis? 608.24
Arbitrator quis? 609.25. Et pag. 221.19
Arbitrandi potestas quando expires? 609.29
Arbitrator etiam natus ex litigantibus esse potest. 609.25
Arbitraria conventio qua? 227.29. ejus causa. 227.30. Arbitraria conventiones, an hodie sint sublatae? 227.31.
Arbitrii poenam. 232.45. Et 46
 Arbitrium

Arbitrium contrahentis an eligi possit? 232.47
ab Arbitri sententiâ quando concessum appellaret? 779.15
Arbitrium legis. 232.48. *ab illo concessum est appellare.* 779.16.
ab Arbitratoris Lando, provocatio, duras ad 30. annos. 779.17.
Arbiter cum absoluto arbitrio, prorogare etiam instantis tempus potest. 779.16
Arbitri eligendi jus amissis, qui iudicem recusans intra triduum non eligit. 541.17
Arbitrandi potestas, sexaginta diebus, amittitur. 542.19
Arbitrium datum, finitur tempore arbitrario. 543.56
Arbitrator non tenetur adhibere consiliarios. 613.29
Arbitraria poena quando ad mortem extendi possit. 363.69.
de Arboribus cadentis edictum quid? 499.15
Arbores furtim cadentis poena. 430.28
Arbores in ripa nata eorum sunt, qui confines agros habent. 147.8
Arbor in confinio posita, si utriusq. radices egerit, est communis, pro regione cuiusq. 148.27
in Archivio reposita edenda sunt. 342.21. *in Archivio reperta, ut probent quamvis requirantur?* 732.30. *in Archivio reperta Exempla quævis, probant.* 732.28. *Et 29. ex Archivio extracta probant.* 732.26. *ex Archivio desumpta, extra territorium probant.* 732.27
Argentariorum rationes quatenus probent? 734.7
Aristocratica potestas quid? Et quomodo muniamur? 119.21.
Armorum appellatione quid continentur? 402.4. *Et 5. eorum usus quibus concessus?* 102.21. *Et pag. 402. et*
Arma amittens, vel alienans miles, capite puniuntur. 479.19.
Arrhale pactum quid? 230.22. Et pag. 526.50. Arrhale contractus quis? 230.22
Arrham amittere volens, vel acceptam in duplum restituens, à contractu discedere potest. 526.51
Arrha quando perfecto contractu datur, sic pars pretii. 526.52.
Arrha amittuntur, aut in duplum restituntur, sponsalibus dissolutis. 278.30
Arrestum quid? Et ejus requisita. 432.21. *Et 22. Et pag. 488.44. Et seqq. regulariter est prohibitum.* 249.29. *Arrest: pactum.* 231.33. *Arrestum loco pignoris est.* 249.29. *ejus poena.* 432.23. *Arrestandus forum accipit in loco in quo reperitur.* 597.34
Artis illicita exercitium. 416.19
in Arte sua tyronibus ignosci potest. 369.89. *Et pag. 371.45.*
ob Artificia necessaria quinam à numeribus excusantur? 325.72.
Articulus quid? 669.46. quomodo formandus? 669.47. Et seqq. impertinens rejiciendus. 669.47. *Et 48. dubius rejiciendus.* 669.47. *sapientissus, negatrus, contrarius, multijlex, criminosus, periculosus.* 669.49.
Articuli quando fieri Et exhiberi possint? 669.50
Assassinus quis? 435.31. Et pag. 44.25. afficitur poena ca-

pitali, effectu non secuto, etiam ex actu propinquus. 435.31. *in Assassinii crimine, heres ad restitutionem tenetur.* 550.39
Assumptio litis quid? 600.17
Asyli jus quid? 562.8. Asyla quare constituntur? 465.37. locum habent, quando defensor modum inculpata iustitia excedit. 465.37
Assentatum quando dicitur? 785.20. non debet requirere altiorum indaginem. 785.22. *Assentatarum revocatio?* 785.7. *ea us competat quamvis requirantur?* 785.19. *non debet prejudicare causa principali.* 785.21
Atrocitas delicti auget poenam. 379.44
Atrocissima delicta, in quibus conatus pro facto habentur, quamvis? 376.12
Atrix injuria quamvis? 528.4
Auctio quid? 255.26
Aucupium quid? 141.26. Auctoria inter fructus fundi consentit. 614
Audientia quid? 665.12
Auditor quis? 613.30
de Auditu testis, quatenus probet? 694.18. Et seqq. Et pag. 676.18.
Aurocorum annulorum jus. 99.25
Auro, argento legato quid continentur? 188.32
Austragari causa intra semestre tempus finitur. 751.13
Authoris vitium non nocet, neque potest prescribere. 541.5.
Authoris jure extincto extinguitur quoque jus accipientis. 527.58
Authoritas publica obinet testium vicem in testamento. 168.8
Avis paternus etiam dotare tenetur. 314.19
Auxilium prohibitum quid? 441.1. Et 2. Auxiliandi modi plures Et varii. 441.3. *Et seqq. Auxilium forensis, poena quando locum habeat? 442.34. Auxiliatoris poena varia.* 442.35. *Et seqq. Auxilium prestant ante delictum commissum, actu propinquus, eadem poena cum delinquente puniuntur.* 442.39. *idem prestant in ipso actu delinquendi, vel post delictum perpetratum quomodo puniuntur? 442.41. Et seqq. idem homicida prebens homicida tenetur.* 459.5.
Auxiliator homicidii quomodo puniendus? 461.40. Auxilium ferre dicitur receptans facinorosos Et delinquentes. 441.27
B*aculo vel fusto, quasi verberaturus terrens, vel minitans, vel pulsans injuriam infert.* 448.9
Bacillus fissus an probet. 741.49
Bannum quid? 360.59. Bannitus quando iniuste interficitur? 463.15. Banniti revertentis in patriam poena. 476.19. *Banni poena, contra reum consummasem.* 765.12. *Bannitus quando testis esse possit?* 695.6
Balnearium forum poena. 483.29
Barbam alio vellicans injuriam facit. 448.9
Bellum legitimum quidnam? Et ejus causa. 341.32. *itemque species.* 143.33
in Bello hostili imperium, Et jura maiestatis capiuntur sunt. 141.33

Bello durante, res mobiles captae sunt capientium. 141.34
in Bello jure Judaico, prada inter omnes ex aquo dividebatur, secundum proportionem Geometricam. 141.34
in Bello res immobiles captae, officiantur ducis, & per eum respública. 141.35
Bello recuperata res redeunt ad dominum, postliminii jure. 141.36
Bellum civile quid? 141.37
Bellum civile, adversus subditos rebelles justum. 141.38.
contra magistratum in tyrannum degenerantem justum. 141.38
Bellum gerens injussu principis, commisit crimen Lesa majestatis. 469.35
in Bello civili capta non sunt capientium. 141.39
in Bello poena exasperanda. 376.9
Bellum indicii potest, quando universitas resistit officialibus Principis. 378.28
in Bello licito jus sibi propria auctoritate dicere concessum. 614.5
Belli poena quae? ejusque usus. 358.52
Beneficia gratitudinis suo benefactori exhibenda. 293.29
Beneficium revocatio ob ingratitudinem commissam quando cessat? 509.24
Beneficia inventarii quae? 161.13. Beneficium inventarii renuntiatio valet. 533.57
Beneficium, quatenus debitor facere potest, quomodo intelligendum? 336.29. & 30
**Beneficium l.2. C. resc. vendit. an habeat locum in conventionibus tam strictis quam bona fidei? 227.31. habet locum, etiam in venditore decepto. 236.38. an per clausulam, quod plurius est, donavit, excludatur? 256.41. an scienti rei valorem detur? 256.43. quando cessat? 256.43.
Beneficium excussionis. 305.5. cadendarum actionum. 306.39. divisionis. 306.43. & 44. non numerata pecunia. 325.19. L. Falcidia & Trebellianica. 337.10. restitutio in integrum in generali remissione non comprehenditur. 534.58
Beneficio ordinis renunciari potest. ibid.
Beneficio cadendarum actionum recte renunciatur. 534.58
**Beneficentia in Rempub. quando mitigens poenam? 371.42
Benevolum se magis alseri ostendens testis in depositione sua, est suspectus. 704.23
Biennii lapsu emphyteuta non solvens canonem, jus suum amittit in emphyteuti ecclesiastica. 542.38
Bis data eadem quantitas, in testamento bis peti potest. 587.23. **Bis idem consequi actor non debet.** 654.14
Bis promissum non nisi semel debetur. 300.20
Blasphemia quid? 383.30. ejus poena. 383.31. Blasphemantibus ex ignorantia poena mitigantur. 383.31
Bona fama quae? 100.3. & seqq.
Bona fides quid? 31.11. & pag. 152.7
Bona fidei conventio quid? 226.26. an & doli actionem, & exceptionem in se continet. 226.26
Bona fides requiritur in obligatione praescribenda. 541.12
Bona fidei possessio quantum? 65.50. & 51. Bona fidei possessionis jus vero domino non nocet. 65.52****

Bona fides pro domino. 144.3
Bona fides ex justa causa seu titulo praesumitur. 152.7
Bona fidei praesumptionem generat in dubio titulus verus vel putativus. 152.7. item longissimi temporis cursum, & possessio. ibid.
Bona fides defuncti prodest heredi, licet ille mala fide possideat. 152.16
Bona fidei possessio heredis non prodest, si defuncti possessio fuerit mala fidei. 153.17
Bona fides antecessoris successori singulari non prodest, mala fide possidenti. 153.18
Bona fides praesumitur ex decursu longissimi temporis. 155.14.
Bonus esse quilibet praesumitur. 100.2
Bonus qui abutitur, malum facit. 400.20
Bonorum appellatio varia est. 56.4
Bona respública quae? eorumque species. 118.11. & seqq.
Bonorum pars legata quid juris? 188.33.34. & 36
Bona publica universitatis unde? 289.69
Bonorum appellatione etiam venalia continentur. 188.33
**Bonorum possessio quid? & ejus species. 215.2. ejus petenda formula. 215.4. Bonorum possessio edictali quae? 215.3. ea duplex. 216.4. & seqq. Bonorum possessio fundam tabulae, quibus detur? 216.6. contra tabulas, quibus detur? 216.7. ab intestato, quibus detur? 216.9. extraordinaria quae? 216.10. edictali quibus detur? 216.11. intra quod tempus petatur? 216.12. quomodo detur per edictum successorum? 216.13. decretalis quae? & ejus species. 216.14. & 15. Carboniana quae? & cui detur? 216.15. ventris nomine data quae? 217.16. liti ordinanda causa data, quae? 217.17
**Bonorum societas quid? 217.4. Bonorum communicatio inter conjuges quae? 277.25. & 26. Bonorum publicatio quid? 356.34. Bonorum improprie dictorum ademptio quid? 356.35. Bonorum decotio quid? 414.7. & seqq.
Bonorum pars post mortem in pactum deduci potest. 532.42
Bonorum possessionis petenda jus effluxit centum diebus utilibus amittitur. 542.20
Bonorum possessio liberis & parentibus competens intra annum amittitur, nisi petatur. 542.31
Bonus vacantiibus quadrienni tempore est praescriptum. 543.41.
Brevi tempore, praecipitator, & ex abrupto lata sententia nullius est momenti. 756.10. fi.
CAdaver debitoris sequestrans quomodo puniatur?
Caducum quid? 564.18. (428.35.
Calumnia quid? 400.22. & seqq.
Calendaria, diaria, & adversaria quatenus probent? 741.44. & 45.
Calumnia poena quae? 401.35. & 36. in quibus casibus mitigetur? 401.39
Calumnia juramentum quodnam? 774.41
Calumniari dicitur procurator, de quo si liti etiam minima paciscens. 401.31
Calumniā notatus accusare prohibetur. 636.8
Calumniosus & malitiosus juramentum deferre non licet. 538.8. **Calumnia praesumptio.** 680.27
 de Ca-****

- de Calumniatoribus obligatio in quadruplum anno expirat. 542.26
- Calvisiana revocatio. 411.16
- Cambium quid? 310.20. Cambii licita quando probent? 739.13. & 14.
- Cancellarius quis? 613.31
- Cancellatio heredis instituti. 193.16
- Canon quid? 266.6. an in re minima esse possit? 266.7. Canonem dominus directus augere non potest. 266.7. Canonem quando in domum domini perferat emphiteuta? 266.7. Canon in signum recognitionis, non fructuum perceptorum solvitur. 267.20. Canonis praestandi de agro à Principe accepto immunitas praescribitur 40. annis. 155.16. pro Canone dominus solis habet prioritatis privilegium contra superficiesarium. 252.24
- Capitales poena, neq. ad delinquendum, neq. ad lesorum heredes transeant. 380.50
- Capitis minutio quid? & ejus species. 411.19. & pag. 355. 1. & 2. Capitis minutionem maximam vel mediam passis non fit injuria. 446.27. Capitis diminutio media seu minor quae & ejus effectus. 100.32. & pag. 357.29. & seqq. Capitis minutio minima quae? 100.33. & pag. 355.5. maxima quae? 557.34.35. mediam passus pro mortuo habeatur. 357.33
- Capitis diminutione quam obligationes omnino non tollantur? 556.21
- Capitis minutionem passus quatenus obligetur? 127.23
- ex Capitis minutione maxima & media non nascitur obligatio. 411.27
- Capitales poena quae? 358.49
- Capitatio quid? 288.60
- Capitatio etiam apud Judaeos usitata. 288.60
- Capitatoria designatio successoris inutilis est. 137.38. & pag. 170.25.
- Captivus ferarum in alieno solo prohibente domino illicita. 140.22
- Captura & adquisitio bestiarum quando licita? 140.23
- Captivitate in bello res captivatum sunt, simul cum hostibus captis. 141.31
- Captura sine incarcerationis pactum. 237.31. & 32
- Capti in bello servandi sunt, non occidendi. 141.34
- Capti in bello civili non sunt captivatum. 141.39
- ad Captivum redimendum impendens habet jus prioritatis. 252.23
- Capi possunt sine jussu magistratus maleficus notorii, latronis, iransuga & similes. 403.4
- Capi quinam prohibentur? 736.30. (& 35.
- Captus ab hostibus quando restitutio competat. 408.22.
- Captus ab hostibus non dominium sed possessionem per captivitatem amittit. 564.10
- in Captivum redemptionem relicta 200. annorum lapsu tollantur. 545.15
- in Ca. 1. a re ab hostibus obligatio est in suspensa. 554.37
- Capti bello res dicitur intire civiliter. 553.26
- Captus iniuste eximens non punitur. 473.18
- Capiendum armis resistunt ministri magistratus rella occidunt. 462.15. & pag. 475.2
- Captivum ab hostibus redimens retinere potest pro pretio redemptionis. 578.11
- Caperi qui liciti possunt, captos intra 20. horarum spatium judici praesentare & exhibere debent. 472.6
- Captus mortis poenam timens fugere licet, quando nullum periculum ex fuga imminet. 473.24
- Captus ab hostibus qui non redimit, ejusdem hereditatis fit incapax. 196.10
- Captus ab hostibus quatenus obligetur? 127.23
- Captivitas conjugii non dissolvit matrimonium. 278.35
- Capi quinam liciti à privato possunt? 472.7. & seqq.
- Carboniana honorum possessio quae? 216.25. ejus poenae cui, & adversus quem datur? 626.27
- Carcer privatus quid? 472.5. ejus poena quae? 472.6
- Carcer non poena, sed custodia dicitur. 362.257. & p. 763.29
- Carcere ad tempus punire licet respicientia causa. 363.278
- Carceribus diu detentus mitius est puniendus. 377.13
- Carceris effractio quomodo puniendae? 473.19. & 20. Carceratus iuste effringens carcerem pro convictu habeatur. 473.20. Carceratus, qui fracto carcere fugit, pœna capitali punitur. 473.20
- Carceratus iniuste iudicis sententiam expectare debet. 473.22.
- ex Carcere ab alio effracto effugiens arbitrarie punitur. 473.24.
- ex Carcere principis aufugiens vel detentum eximens crimen laesa majestatis committit. 470.23
- Carceris custos incarcerationum detinere potest, donec ab eodem persolvantur expensa. 578.16
- Carcerari qui non possunt ob alienationem. 581.27
- Carceratorum causa summariis tractanda. 776.5
- Cardinalis occurfus & intercessio non minuit poenam. 380.50.
- Carmin famosum. 448.4. & 5
- Castigatio moderata quae? 116.16
- Castigatio liberorum paterna. 170.9. & pag. 123.75
- Castigationem liberorum mater quomodo habet. 114.29
- Castigatio, mediocrius proprii hominis domino est concessa.
- Castus quid? 101.20 (106.16.
- Castus etiam vi defendi potest. 102.28
- Castro vendito, an iuridictio castro colorans consentur vendita? 255.32
- Castri accessiones quae sint? 4.28
- Castrum destructum amittit sua privilegia. 593.17
- Casu quis dicatur delinquere? 370.33. & 34
- Casus insoliti & minima cogitati qui? 263.16
- Casus fortuitus ad rei dominum pertinet. 226.21. & pag. 233.6.
- Casualia homicidium quid? & ejus exempla. 465.38. & 39
- Casus omissus in iure civili ad iuris communis dispositionem refertur. 52.36
- Casus fortuitus quis? 33.28
- Casus improvisus à casu fortuito in quo differat? ibid.
- Casus fortuitus provenit vel ex natura vel ex facto hominis. 33.29
- Casus fortuitus non relevat, si dolus vel culpa praecedat. 34.30

- Cautionis regula.* 189.46
Causa quam prius expedienda? 751.13
Causam promittendi qui non habet, serio promittere dici non potest. 323.3
Causa falsa adjecta legato quando nocet? 189.45
in Causa, Ne testamentum aperiat, appellatio non est permissa. 780.30
in Causis celeritatem desiderantibus, appellatio est prohibita. 780.30
ad Causas datum, etiam non acceptatum valet. 290.4
in Causa ardua iuramentum suppletorium reo defertur. 722.21.
Cautio quid? 771.2. Cautio de non offendendo quam? Et quomodo praestanda? 772.9. Et pag. 434.17. de bonis non minuendis, vel distrabendis, 772.12. de relaxato captivo praesentando in iudicio. 772.13
Cautione insufficiente data, aliam dari iubet iudex. 772.14
Cautio data ad heredes non transit. ibid.
Cautio realis qua? Et ejus species. 772.15. *Cautio rem pupilli salvam fore qua? 633.7. Et pag. 330.12. iudicio facti quamam? 771.5. rem ratam haberi qua? 771.6. iudicatum solvi quamam? 771.7. Cautione iudicatum solvi praestita, cuiuslibet absentem defendere permittitur.* 771.7. *Cautio iudicatum solvi, habet tres clausulas.* 771.8. Et pag. 773.26. *Cautio pignoratitia qua? 772.16. fidejussoria.* 772.17. *verbalis qua? Et ejus species.* 772.18. *simplex qua? 772.19. Cautioni simplici quinam relinquuntur? 772.19. Cautio iuratori qua? Et quando locum habeat?* 772.20
Cavere quomodo tenentur auctor? 773.23. Et 24. quomodo rem? 773.25. Et 26
Cautio hereditatis, legatorum servandorum causa. 337.21. Et seqq.
Cautionis legatarii. 338.27
Cautio Mutiana quando locum habeat? 189.49. Cautio Mutiana qua? 338.27. Et pag. 106.33
Cautio administratorum. 330.12
Cavere tenentur socii, quando subest periculum, et causa probabilis damni. 270.16
Cautio de futuro damno, in bona fidei conventionibus, utriusque, praestanda est. 226.26
sub Cautione etiam jurata, de revertendo dimissus, reverti non tenentur, si iniuste fuerit carceratus. 473.23
Cautio securitatis Et salvi conductus quid? 434.18
Cautiones ob metum futuri periculi interponenda quamam? 434.19
Cautio de rebus, qua usu consumuntur. 93.19
Cedendarum actionum exceptio qua? 658.40
Cedendarum actionum beneficium quinam habeant? 306.38. Et 39.
Cedendarum actionum beneficio renunciari non potest. 534.58.
Census ius quale? 246.16
Censualis fundi venditio quomodo fiat? 256.49
in Census relata bona, pro collectio, sicut tacite sunt obligata. 248.23
Censuales libri capituli, collegii probantur. 733.48
Censuum solutorum libri contra rusticos non probantur. 741.46.
Censui quales? 104.15
Centesima usura qua? 231.39
Ceremoniarum cultus divini abusus. 427.15
Ceremonia tabula prima cadunt praecipue tabula secundae. 47.1
Certitudo debiti unde? 757.27. Et seqq.
Certamina Et palestra permissa. 416.28
Certi casus quinam? 129.47
Certum quid? ibid.
Certa debet esse sententia. 752.22
Cessio actionis quid? 294.8. Et seqq. fit invito Et ignorantem debitore. 294.10
Cessione finitur ius creditoris, quando illa in notitiam debitoris pervenit. 583.38
Cessio actionum facta multis conjecturis detegitur. 413.15
Cessio locum non habet solvente alio pro alio. 569.17
Cessio traditionis quid? Et ejus requisita. 142.2. Et pag. 143.4. confert utile ius acceptandi. 143.13. *Cessio dominii vel rei corporalis pro traditione est.* 143.11
Cedendi potestatem habet dominus, etiam ignorans Et invito eo, qui debet ius cessum. 143.12
Cessio bonorum quid? 579.1. Et seqq. Cessio bonorum inutilis creditoribus non conceditur. 580.5. *in Cessionem bonorum veniens omnia iura cedens.* 580.7. Et 8. *Cedens bonis, quando ad pinguiorem fortunam venit, residuum solvit.* 580.9. *Cessio bonorum quatenus liberationem pariat debitori? 580.10. Et seqq. quando non concedatur? 580.14. Et seqq. Cessionis bonorum renunciatio non valet.* 581.28. Et pag. 533.58
Charta disiecta an probet? 741.49
Chirographum cancellatum vel scissum liberationem arguit. 679.21
ex Chirographariis creditoribus illi praferuntur, quorum obligatio est privilegiata. 570.34
propter Chirographariam pecuniam retineri potest pignus datum pro alio debito. 577.12
Chirographum à tribus testibus subscriptum liberationem parit. 737.44. Et seqq.
inter Chirographarios creditores prioritatis ius habet, qui in rem emendam rescindendamve credidit, sine expressa hypotheca. 251.16
Chirographum relinquens testator debitori, praesumitur ei reliquisse liberationem. 588.13
Chomata, aggeres rumpentis pœna. 430.31. Et 32
Christiani quare sic vocati? 280.9
Circa, particula quomodo intelligatur? 25.20
Constantia rerum Et personarum quid? 22.17
Circumstantia quadam sunt perpetua, quadam temporales. ibid. *perpetua qua? 22.18. temporales.* 22.19
Circumlocutio quibus acquiritur. 147.10
Citatio quid? 761.7. quando non necessaria? 761.8. ejus membra qua? 761.9. ejus conceptio quid? Et ejus requisita VII. 761.10. Et seqq.
Citatus in dubio comparere tenetur, Et exceptionem suam proponere. 762.11
in Citat.

de Citatione universitatis denunciatio tollitur sufficit. 762.11
an Citandus sit praesens? *ibid.*
Citatio dilatoria qua? 762.14. *peremptoria qua?* *ibid.*
Citationis inforti dies variè computantur. 762.15
Citationis executio quid? & ejus requisita III. 762.18
Citans nunciu commissioem sibi factam à judice probare tenetur dubitanti. 762.18
Citationis infinuatio quomodo fieri debeat? *ibid.* *Citationis terminus incipit currere à die infinuationis.* *ibid.*
Citantis nunciu relationi creditur de infinuatione. *ibid.* *Citantis nunciu relationi non creditur de contumacia citati, aut injurià sibi illatà.* *ibid.*
Citatio invalida per comparationem validatur. 762.19.
Citatio rem litigiosam efficit, in actione reali. 763.19. *differt à vocatione in juu.* 761.7. *ejus species.* 763.20. *& seqq.* *Citatio ordinaria qua?* 763.21. *verbalis quanam?* 763.22. *per praconem quomodo & quando usitata?* 763.23. *Citatio per tubam vel campanam quando usitata?* 763.24. *Citatio literis quomodo fiat?* 763.25.
Citari quinam prohibeantur. 763.26
Citatio realis quanam? 763.27. *& seqq.* *extraordinaria qua?* 764.32. *Citatio per edictum in quibus casibus recepta?* 764.32. *Citatio, in quibus causis non necessaria?* 764.33. *Citatio cum spectet ad defensionem, omnino necessaria est.* 789.23. *Citationis defectus quomodo supplendus?* 791.49
Civitas jus & ejus commoda. 98.16. *Civitas onera.* 98.17.
Civitas jus apud Romanos varium. 98.17
Civitas aëores, & syndici mandare non possunt. 294.7.
Civis quis? 22.11. & 12. *& pag.* 283.7
Civibus ruri degentibus remissus est testium numerus. 181.16. *Civis est originarius vel adsumptus.* 283.7. *Civis originarius & adsumptus simul quis in diversis locis esse non potest.* 284.16. *Civis forensis quis?* 284.17.
Civitates Imperiales privilegium Austrogarum non habent. 604.10
Civitas Romana vindicatio. 623.31
Civitas qualibet habens distinctum regimen & territorium dicitur provincia. 120.3
Civitas ademptio quid? 444.17. *Civitas diminutio quid?* 444.18
Civis in causa universitatis non potest esse testis. 700.40
Civitas vindicatio cui & adversus quem datur? 622.32
Civitas consumptio quid? 100.32
Civitas mutuum. 239.29. & 30
Civitati collegiove datur tacita hypotheca in bonis administratorum suorum. 248.13
Civilis poena qua? 355.23
Civilis mortis poena qua? 360.55
Civile possessio qua? & unde sic dicitur 71.24. & 25

Clam commissum delictum quandoq; gravius censetur illo, quod palam committitur. 376.9
Clam facta alienatio quando presumatur? 413.14
Clandestinum matrimonium quodnam? 276.20. *Clandestina matrimonium non valent.* *ibid.* *& pag.* 277.28
Clandestini actus presumptiones. 608.27
Clarissimi quinam vocentur? 16.24. & 25
Clavium traditio quid? 143.20
Claves pars rei dicuntur. 70.66
Clausula adjecta libello. 670.52. & seqq.
Clausula de re judicata praestanda. 772.9
Clausula codicillaris facit cessare quovelas inofficiosi testamenti. 199.44
Clausula derogatoria in testamento appositae effectus. 194.19.
Clericus in civilibus & criminalibus causis cogi non potest testari. 684.43. *Clerici vel prelati sumentes mutuum pecuniam an obligentur?* 413.8. fi. *de Clerico adquirente Ecclesia.* 140.14. *Clerici ludentis poena qua?* 416.32. fi. *Clericus habiu Clericali incedens forum coram seculari judice sortitur.* 605.24. *Clerici venatoris poena qua?* 510.13
Clientela quid? 117.19. *Clientes quinam? & eorum appellations.* 119.20. *Clientela commoda qua?* 117.22. *Clientes subjectionem & jurisdictionis exercitium admittere non tenentur.* *ibid.* *Clientela onus quodnam?* 117.23. *Clientes aequalis conditionis sunt cum libertis.* *ibid.* *Clientis pro suo patrono non potest esse testis.* 698.19
Cloaca servitus qua? 91.15. *Cloaca servitutem deteriorem reddens turbator quatenus obligetur?* 496.13. *de Cloacà interdictionum cui & adversus quem datur?* 649.44.
Congmentatio, vide Combinatio.
Coarctatio libera voluntatis aliena quid? & ejus species. 433.11. & 12.
Coactum adiens hereditatem perdit Falcidiam. 201.19
Codicillus quid? & ejus species. 183.8. & 9. *Codicillaris clausula an fideicommissum operetur?* 184.23. *Codicilli plures valent, si sibi non sunt contrarii.* 194.18. *in Codicillis appositae conditio in testamento reposita praesumitur.* *ibid.*
Coemptium cum mortua femina poena qua? 418.20
Coercitio modica quid? ejusq; appellations. 121.20. *Coercitio modica est arbitraria.* 122.21. *Coercitio propriè dicitur imperium.* 122.28
Caelibus & orbi hodi sunt capaces volitionum in testamento. 170.18
Cæcus testis esse nequit. 693.6
Cæca offendiculum ponens graviter delinquit. 374.74. & pag. 429.25.
Cæmeteria sunt communia singulis parochialibus. 78.23.
Cæmeteria uti non possunt Judai. *ibid.*
Cæsus quid? 22.16
Cogitatio de delicto committendo non punitur. 375.7
Cognati qui? 18.14. & pag. 19.28. *Cognationis linea; &*

COL

- juis species. 18. 16. & seqq. Cognationis jure inter quos prohibeatur matrimonium?* 275. 11. & 12
- Cognatus senior juniorem vel furiosum includere & detinere potest.* 472. 8
- Cognatus agnatusve quatenus prohibeatur esse testis?* 697. 6. & 7. & pag. 711. 36.
- Cognatus cognato alimenta prestare tenetur in casu necessitatis.* 311. 27
- Cognatio iudicis eandem reddit suspectum.* 611. 5. & 6
- Cognatorum & domesticorum defensio licita.* 102. 27
- Cognitio quaestiois quid? & ejus membra.* 665. 10. & 11
- Cognitionum dies olim qui?* 673. 3
- Cognitio facti olim erat apud iudicem datum, juris vero penes magistratum.* 1. 14
- Cohabitans domino suo negotiorum gestor, insitor, vel praepositus taberna non est testis idoneus pro eodem.* 698. 21.
- Collateralium successio. 207. 1. & seqq. Collaterales quanam possint contrahere matrimonium?* 275. 13
- Collatio bonorum quid? 161. 18. ad Collationem bonorum quanam tenentur? 161. 15. & 16. Collatiois jure hodie locum habet etiam inter succedentes ex diversis titulis. 161. 15. in Collationem quanam res venire debeant? 161. 18. & 19. Collationis jure semel acquisitum ad heredes transfertur tam altius quam passivè. 161. 16. Collationis jure non utuntur ascendentes, collaterales, vel extranei heredes. 161. 17. in Collationem qua non veniant? 162. 21. Collationis bonorum forma. 162. 21. ad Collationem cogitur conferre nolens; vel ad successionem non admittitur.* 162. 21
- Collegium quid? 21. 2. Collegium quot persona constituent? 21. 3. Collegii praefectus quid? ejusque collega. 21. 4. Collegii species. 21. 6. Collegii communicio in quibus consistat? 21. 5. Collegium illicitum quid? 476. 26. Collegii institutio ad defensionem contra injuriam vel aliam finem licitum est concessa. 476. 26. Collegiorum prohibitorum species & exempla. 476. 28. Collegii illiciti poena qua? 476. 29. ad Collegium illicitum proprio metu accedentes levius puniuntur.* 476. 29
- Collegio delinquentis puniuntur singuli, non totum collegium.* 378. 31
- Collegii successio in Curiali sui bona.* 208. 12. & 13
- Collegio, uni universitati vel de legari potest.* 186. 16
- Collegium illicitum est incapax relictorum in testamento.* 169. 19
- Collegiarum officium.* 295. 25
- Collegium sapientum quando recusari possit tanquam suspectum.* 612. 22
- Collecta per as & libram quid?* 287. 48
- Collectatio fieri non potest de bonis in alieno territorio sitis.* 287. 48
- Collectam pro suis necessitatibus imponere civibus potest civitas.* 512. 5
- Collectari in quibus casibus forensis possit?* 289. 54
- Collectationum duo genera aliquando concurrunt.* 289. 63
- in Collecta ab universitate imponenda non sufficit majoris partis consensus.* 312. 41

COM

- Collectarum liber cuilibet edendus.* 312. 42
- Collecta pro viribus patrimonii imponitur.* 312. 42
- Collectandi forensis jure longo tempore praescribitur.* 254. 9
- à Collectis quinque liberi excusant. 534. 66. à Collectis non excusant nobilitas.* 535. 69
- Colludens cum adversario poenam extraordinariam puniuntur.* 442. 44
- Collusionem inter patrem & libertum quilibet detegere tenetur.* 438. 14. ff.
- Colonus quis?* 262. 7. ff.
- Colonus principis nequis esse tutor.* 213. 3
- Combinatio seu commentatio quid? & ejus species. 148. 23. & 24. in Combinatione res vilior & minor caedis praestantiori & majori. 148. 23. & 24. & pag. 149. 33. & 34.*
- Comes est adfessor iudicis.* 613. 25
- Comes Palatinus quis?* 281. 29
- Commentariensis carceratum ex carcere dimittentis poena varia. 472. 11. & seqq. ea locum habet licet dimissus revertatur vel vi raducatur. 472. 12. Commentariensis tenetur de eo quod carceri illatum est. 472. 15. Commentariensis carceratum alloquens inducitur admissus tenetur. 472. 16. de sociorum suorum & ministrorum culpa tenetur. 516. 41. Commentariensis incarcerationem suscipiens poena.* 451. 26
- in Commercio esse res quanam dicantur? 137. 20. in Commercio non est liber homo.* 97. 11
- Commissio quid?* 293. 3
- Commissio examinis testium licita?* 683. 53
- Commissum quid?* 564. 19
- Commissoria lex quid?* 525. 37. & seqq.
- in Commissi causa praescriptio quinquennii locum habet. 255. 18.*
- Commissiois ad perpetuam rei memoriam processus est summaris.* 777. 5
- ex Commissionis defectu non vitiat processus in causis summaris.* 777. 8
- Commixtio quid? 148. 21. Commixtio inducit consensionem. ibid. in Commissione, si separatio fieri nequis, sit acquisitio.* 148. 22
- Commodatum quid? 240. 2. Commodatum dicitur gratia quid? 240. 2. Commodatarii obligatio qua? 240. 4. Commodantis obligatio qua? 240. 5. Commodatum unde dictum? 240. 2. Commodatum duplex. 240. 6. & 7. Commodatarius non obligatur de vi, vel interitu rei. 240. 9. Commodatarius quatenus praestet dolum tantum & lasam culpam, quando levissimè? 241. 9. Commodata res pro impensis & debito restitui potest. 247. 7. & p. 578. 12. Commodati conditio cui & adversus quem datur? 627. 7. & seqq. Commodati utilis actio, ex precario. 627. 12. Commodans dolo majora pondera tibi ad pondus ementi, vel vendenti, furtivè facis. 481. 13. Commodans tenetur prestare impensas majores in rem commodatam factas. 240. 5. in Commodati auctore locum non habet compensatio. 576. 10. Commodatarii piores habent beneficium divisionis. 306. 44. Commodatarius semper praestat impensas modicas.* 247. 10

COMMUN

- Communis jus quid?** 56.12
Communes res: quantum? & earum exempla. 79.3. & 4
Communio rerum generum. 79.3
in Communione melior est conditio prohibentis. 85.15
Communem pro indiviso partem unam non potest tollere invito vicino. 90.3
Communem domum socius volens conducere, extraneus est preferendus. 271.21
Communio lucri & damni est inter socios. 271.24
Communi fundo servitutem imponere socius in societate indefinita non potest. 272.43
Communis res ut non dividatur, non valet contracta societas. 273.46
Communibus rebus peremptibus dissolvitur societas. 273.53.
Communio litis consortum quantum? 599.8
Communio correorum debendi consortum quando paritas connexitatem causa? 599.9. & seqq.
Communio intercedens cum papillo vel minore excusatur a tutela vel cura. 214.10
Communio consortum correorum credendi, quando paritas connexitatem causa? 599.13. & 14
Communi dividendo actio cui & ad quid datur? 633.12
Communio facti contingencia liberat ab onere probandi. 678.11.
Communem domum unum ex sociis, caseris invito, locare potest. 271.20
Communicatio quid? 338.3
Communio incidens quid? 338.4
Communio ratione quantum praestations personales faciendae? 338.5. & seqq.
Communio incidens species. 339.20
Communi dividendo obligatio qua? & ejus species. 340.31. & seqq.
Commulatorii contractus qui? 253. 4. donationis causa facti nullius sunt momenti. ibid. in Commulatorii contractibus obligatio inter utramque partem est directa. 253.5. Commulatoriorum contractuum similitudo & convenientia 254.12. in Commulatorii contractibus deceptio quatenus concessit 254.13. Commulatoriorum contractuum species dua. 254.14
Comparatio literarum quomodo faciendae? 744.9. quantum probet? 744.10. & seqq.
Compariter pro suo filio spiritali non est testis idoneus; socius, pro suo compare. 698.13
Compensatio quid? 575. 3. & seqq. Compensatio species cum specie; vel specie cum quantitate, an sit licita? 575.4. in quibus obligationibus locum habeat? 575.6. in Compensationem quantum non veniant? 576.10. & seqq. Compensatio an contra instrumentum liquidum & juratum opponi possit? 576.13. fin. quando locum habeat in delictis? 576.14. & 15. in spolio non admittitur. 576.15. fin. Compensationis species. 576.16. quando fiat ipso jure? 576.17. quando ope exceptionis admittatur? 576.18. Compensatione quando obligationes tollantur? 527.54. Compensatio fieri potest, non obstante juramento in processu summario. 777.8
Compromissarius potestas quae? 124.42. Compromissarius judex qui? 607.18. & seqq. illa nullam omnino habet jurisdictionem. 608.19. potest accessorie peragere, licet in forma compromissi non comprehendatur. 608.20. Compromissi species. 608.21. Compromissarius judex unus vel plures esse possunt. 608.22. Compromissarius judex ex forma compromissi est arbiter vel arbitrator. 608.23. Compromittere quantum possunt? 609.30. Compromissum de causis publicis criminalibus & spiritalibus non valet. 610.49. ex Compromissarii iudicibus pluribus major pars vincit. 610.49. Compromisso fatalia non currunt. 784.14
Compulsorialis litera quid? 786.35. & 36
Conatus in crimine laesa majestatis puniatur, ut ipsum delictum. 471.28
Conatus delicti quomodo puniatur? 375.4. & seqq.
Conatus, mortem sibi ipsi consciscere volentis punitur. 459.13.
Conatus in atrocioribus quibusdam delictis ordinaria poena puniatur. 466.48
Conceptio delicti quid? 365.12
Concilium universonale recusari potest, tanquam suspectum. 63.22.
**Conclusio quid? & ejus species. 748.1. & seqq. Conclusio litigantium qua? & ejus species. 748.3. & seqq. Conclusionis defectus in causis ordinariis nullitatem parit. 790.26. Conclusio legis quantum? 748.6. post Conclusionem quando probationes admittantur? 748.7. & seqq.
Concubinitus quid? 279.37. & pag. 451.14. fin. Concubinitus jure veteri impunitus. 451.30. hodie est sublevis. 279.37. apud Judaeos qualis? 279.38. Concubitus omnis praeter nuptialem est illicitus. 450.3. non est de substantia matrimonii. 276.21. illicitus quis? & ejus varia appellationes. 450.1. & 2. illiciti species. 450.4. & seqq. & poena. 451.30. Concubitus, cum defuncti fratris sorore vel contra, incestus dicitur. 452.47. Concubitus cum sorore sponsa modo incestus dicitur, modo negatur. 457.47
Concessio quid? 424.85. & 86. ejus poena. 425.87
Concupiscentia prohibita. 365.11. fin.
Condemnans iniqui ad mortem homicida censetur. 459.5 ad Condemnandum datus judex censetur quoque datus ad absolvendum. 753.27
**Conditio quid? & unde sic dicta? 627. 2. ejus species. 627.5. & 6. Conditio certi quid? & ejus species. 627.6. Conditio incerti quid? 627.6. fin. Conditio species ex conventionibus varia. 627.7. & seqq. Conditio ex causa dati causa non secuta cui & adversus quem datur? 631.3. Conditio incerti unde dicitur? 631.5. Conditio ex delicti obligationem quantum? & ejus requisita. 635.1. & 2. Conditio species ex delictis species. 639.36. Conditio fortuita. 646.3. Conditio ex c. redemptiva. 3. q. 1. cum conditione, ex l. 2. C. de re. vendit. quando concurrat? 654.15
Conditionale factum quodnam? 27.1
Conditionis nota. 27.2****

Conditionis & dies differentia. 28.10
Conditio quando dicatur impleta? 27. 4. **Conditionem aliquo modo impletam sufficit, licet impleta non duret.** ibid. **Conditionis implenda forma praevis observanda.** ibid. **Conditio quandoq; impleri potest per aequipollens.** 27. 4. **Conditio implenda potestas quando non transcat ad successorem?** ibid. & pag. 236. 32. **Conditio pro impleta habetur, quando per eum, cuius interest impleri, fit, quod minus impletur.** 28. 5. & pag. 16. 29
Conditio extantis effectus quis? 28. 6. **Conditiois deficiantis effectus.** 28. 7
Conditio expressa qua? 28. 8. **Conditio tacita qua?** 28. 9. & seqq. **Conditio ex demonstratione rei in futurum collata qua?** 28. 12. **Conditio ex natura negotii vel persona quamam?** & ejus exempla. 28. 13
Conditio retrotrahitur ad id tempus, quo res gesta est. 28. 6. & pag. 138. 30.
Conditiones juris sapd pro nullis conditionibus habentur. 28. 13.
Conditionem, qua ex natura persona inest, non licet ubique per interpretationem inducere. 28. 13
Conditio, si es virginem invenero, quatenus valeat? 278. 35.
Conditio necessaria habetur pro pura voluntate. 28. 14
Conditio arbitraria quamam? 29. 15. **in Conditione arbitraria potestas adimplendi non transit ad heredem.** 29. 16.
Conditio non potestativa qua? ejusq; species. 29. 17
Conditio impossibilis per naturam qua? 29. 18. **jure impossibilis qua?** ibid. **facto impossibilis qua?** 29. 19. **Conditio impossibilis natura vel jure pro non adjecta habetur.** 29. 20. & pag. 166. 37. **Conditio pend impossibilis pro impossibili habetur.** ibid.
Conditio casualis qua? 29. 21. **Conditionis casualis implenda potestas ad heredem transit.** ibid. & p. 223. 50
Conditio mixta partim a proprio, partim ab alterius arbitrio pendet. 29. 22
Conditio disjunctiva qua? 30. 24
Conditio, a testatore apposita implenda est; aut eventus ejus expectandus. 166. 31
Conditio, qua sua natura inest, non facit conditionalem dispositionem. 166. 32
Conditionis implenda jus non transit ad heredem. 166. 33
sub Conditione non debet fieri sensentia. 752. 23
Conditio in legatis non retrotrahitur ad tempus mortis testatoris. 337. 14
in Conditione possi liberi an sint in dispositione? 166. 36.
Conditio juratoria pro non scripta habetur. 166. 37
Conditio, si sine liberis, quando a lege intelligatur, ut excludas substitutum. 172. 9
Conditionale legatum non statim, sed cum conditio exierit, dari incipit. 189. 48. **Conditio legati in heredu voluntatem conferri non potest.** 189. 50. **Conditio aperta in legatarii voluntatem conferri potest.** 190. 51. **Conditio legati quando in pra legato repetita praesumatur?** 190. 62

Conditionalis debitor ante extantem conditionem solutum repetere potest. 572. 68
sub Conditione contracta venditione periculum ante impletam conditionem est venditoris. 256. 35
Conditionalis debitor liberatur interim rei. 549. 19
Conditionalis obligatio transit ad heredem. 236. 32
ob Conditionem quinquam olim a muneribus excusati fuerint. 535. 72 fi.
Conductio quid? 261. 3. **Conductor vetus in relocatione novo preferendus est; si tantum, quantum novus, offerat.** 261. 5. **Conductor vel locatoris successor singularis in locatione persistere non tenetur.** 262. 13. **Conductor, operarius, mercenarius, delinquentes ex mandato quatenus a poena excusentur?** 435. 30. **Conductoris obligatio in quibus consistat?** 262. 7. & seqq. & p. 264. 26. **Conductor ante tempus rem delinquens quomodo teneatur?** 262. 9. **Conductor quando pensionis remissio faciendat?** 262. 14. & seqq. **Conductoris agri, aedificii, operarium nomina.** 262 7. fi.
Conductor tenetur ad periculum & casum fortuitum, quando illum in se suscepit? 264 28. fi.
Conductor operarium quis? 264. 31. **Conductor operarium casum fortuitum & periculum operis praestat.** 265. 35
Conducti actio emi, ad quid & adversus quem competat? 629. 31.
Conducens operam alterius ad interficiendum quasi homicidium committit. 466. 44
Conductor potest retinere rem locatam pro expensis in eam factis. 577. 10. & pag. 578. 16
Connexio quid? & ejus species. 148. 20
Connexitas ex jure territorii quamam? 599. 4. **Connexitas ex obligatione veniens duplex.** 599. 5. & seqq. **Connexitas causa ex conventionis iudicii suscepti contracta qua? & ejus species.** 601. 28. 29. **Connexitas litii cepta quid? & ejus species.** 601. 30. & 31. **iudicii non mutandi quid?** 601. 32. **iudicii non dividendi quid?** 602. 33. **iudicii possessorii & petitorii.** 601. 34
Connexitatem parium causa plura capitula continentis. 601. 35.
Connexitatem parum causa civilis & criminalis ex eodem facto orta. 601. 36
Connexitas non dividendi iudicii in quibus casibus non obtineat? 602. 37
Connexitas ex jure domini & obligationis qua? 602. 48. & seqq. **Connexitas ex natura rei in iudicium deducta quamam?** 603. 50. & seqq.
Confessio quid? 716. 3. **ejus requisita** IV. 717. 5. & seqq. **Confessio dubia, incerta, tacita non probat.** 717. 7. & 8. **carens libera voluntate & consensu non valet.** 717. 9.
Confessio, qua fit ad suggestionem, ad condemnandum non probat, nisi manifesta indicia adsint. 717. 9. **sine causa facta in quibus valeat?** 717. 10. **Confessio contra jus non valet.** 717. 11. **Confessio relata tantum probat, quantum est in relato.** 717. 12. **Confessio delicti cum qualitate adjecta quatenus probat?** 717. 13. **pro parte falsa in totum praesumitur falsa.** 717. 14. **absente parte altera quando valeat?** 717. 17. & 18. **non acceptata in quibus**

qua? 33.26. leuissima qua? 23.27. leuis quando praestanda? 226.25. lata sub dolo comprehenditur. 233.1.
 Culpa à quo praestatur? 233.6. Culpa & morà interitui causam densibus quid iuris? 501.13. Culpa quatenus obliget. 504.10. Culpa species est, quando alteri iniqua conditio inferitur. 504.13. Culpa est, nisi operà malorum hominum. 513.4. Culpa praesumptionibus probatur, & iudem excluditur. 678.11. Culpa lata, dolo proxima in maleficiis, dolo non equiparatur. 367.22. Culpa quævis tripliciter delinquitur. 367.23. & seqq. Culpa delinquentes non ordinariâ, sed arbitrariâ, mitiori poenâ puniuntur. 367.32. fin. Culpa praesumptionibus probatur; & quibusdam excluditur. 678.11
 Culus diuinus quid? 76.7
 Cùm, uocula quandoq; conditionem notat. 27.2
 Cura siue curatio quid? 115.3. & seqq. & pag. 211.11.
 Curatoria potestas qua? ejusq; species. 116.12. & seqq.
 Curatoria potestas plena qua? 116.13. non plena qua? 116.14.
 Curator potest distrabere res, qua deteriores futura sunt. 116.14
 Cura bonorum per consequens etiam personam bonorum dominam respicit. ibid.
 Cura ad certam causam vel rem dari potest. 211.2. & pag. 212.12.
 Curâ durante curator non est conueniendus. 211.2
 Curâ quinam opus habeant? ejusq; species. 211.3. Cura legitima qua? 211.4. dativa qua? & ejus species. 212.5. Curatores dativi etiam plures consensu possunt diuersis temporibus. ibid. Cura dativa, plena in quos datur? 212.6. & 7. non plena cui datur? 212.13.
 Curatores paterno testamento dati à magistratu confirmantur citra inquisitionem. 212.8
 Curator à matre datus post inquisitionem confirmatur. 212.8.
 Curator datur tutorem habenti. 212.9
 Curator ueneri dari potest. ibid.
 à Curâ praecedens ejusdem impuberis tutela administrata excusat. 214.8. & 10
 Cura non rectè datur testamento, data tamen à magistratu confirmatur. 191.2
 Cura actio directa & contraria cui & ad quid datur? 633.8.
 de Curâ bonorum uidentis vel defuncti actio quibus datur? 633.9. & 10
 Curatorem habens minor sine ejus auctoritate rectè obligatur. 338.37
 Curator bonis datur quis? 334.45. & seqq.
 Cura à magistratu vel lege data de rebus proximi qua? 335.49.
 Curatoribus Reipub. duobus creatis id tacitè agitur, ut uice mutua obligentur in solidum. 335.50
 Curatorem habens in quibusdam sine illius auctoritate obligatur. 127.23
 Cura negotii quid? 223.12

Cura personarum seu subditorum publica in quibus consistat? 119.17. & seqq.
 Custodia tradita vel in domum alicujus depositio pro traditione est. 143.10
 Custodia libera qua? 356.37. militaris qua? 362.260
 Custodia nomine tenentis prapones de rebus, quas receperunt ministri eorum. 516.39. & 40
 Custos bonorum furto ablatorum quando torqueri possit? 724.39.

Dæmonomania quid? 385.1. & seqq. ejus species. 386.7. & seqq. Dæmonomania speculatiua quid? & ejus species. 388.1. & seqq. Dæmonomania poena qua? 392.58. & seqq.
 Damnum uerò accipitur. 129.42. & pag. 271.24. pag. 428.2. & pag. 225.17. Damnum aliquando significat omnem praepriam vel impediam utilitatem. 428.2. intelligitur etiam ex eo solo, quod praestandum vel faciendum erat; non uerò quod aliunde haberi curâ potuit. 129.42. Damnum ex deterioratione rei quoque intelligitur. ibid. Damnum ex praesumptâ vel probatâ affectione erga rem interpretationem capis. ibidem. Damni emergentis praestatio quenam? 128.28.
 Damnum contingens uni ex sociis quando imputetur societati? 273.45. Damnum bruti vel serui praestat dominus illorum. 516.45. & seqq. dejectione, effusione datum quas & quatenus obliget? 514.28. & seqq. injuriâ datum quid? 428.1. ejus species duæ. 428.3.
 Damnum ex tertio capite L. Aquilia quodnam? & ejus exempla. 420.10. & 11
 Damnum sine dolo culpâ datum, damnum injuriâ datum dici non potest. 429.13. & 14
 Damnum injuriâ datum aliud corpore ipso dantis inferitur, aliud alio modo quàm corpore. 429.15. & 16
 Damni ex sententiâ L. Aquilia dati exempla. 429.17
 Damni futuri periculum qui non denunciatus, damnum dedisse dicitur. 429.17. Damnum dedisse dicitur is, qui non prohibuit, cum posses. ibid. item qui iussit dare. ibid.
 Damnum datum pastu pecoris quodnam? 429.18
 Damnum accipiens seu lapsus quis? 429.19
 Damni dati poena qua? 429.20. ejus aestimatio qualis fieri debeat? 429.21. & 22
 Damnum dans in agro animal retineri potest pro damno resarciendo. 430.29. & pag. 578.17
 ad Damna laeso quando tenentur non prohibens ob maleficium fecerunt? 438.19
 de Damno dato à ministro, qui in officio delinquit, tenentur dominus. 438.19. fin.
 Damnum infectum quid? 493.43. Damno infecto turbans quatenus obligetur? 493.44. de Damno infecto cautio quomodo praestanda? 494.45. & seqq. de Damno infecto cautio quando non exigenda? 494.54. & 55.
 Damnum nuda proprietati datum quid? 500.1. ejus poena qua? 500.5
 Damnum rescire cogitur seruicium rusticum habens. 86.32.

- Dammum pro eo quodnam?* 508.6
Dammum illatum corpori aſtimationem recipit. 102.23
Damnati publico iudicio teſtes eſſe non poſſunt. 695.6
*Damnati ultimo ſupplicio an poſſint condere teſtamen-
 tum?* 164.14
*Dammatorum bona hodie non niſi in delictis iure deſer-
 ti acquiruntur ſiſco.* 564.20
Dare eſt dominium transferre. 125.4. & pag.221.23
Dare alicui teſtator conſatur, cui non adimit. 186.18. &
 pag.187.21.
in Dandi conuſionibus præciſe placita implere cogimur.
 223.47.
*Danti voluntas quandoque facit ceſſare repetitionem
 dati.* 310.16
Datiua tutela qua? 210.14
*Debitor quis? 126.10. & pag.220.13. Debitorem egenum
 quaſi locupletem ſubjiciens pro honeſto & locuplete fur-
 tum facit.* 481.13
*Debitum quid? 125.3. Debitum liquidum quid? 755.3.
 Debite res quando reſtã legemur? 187.29. Debitor
 quando dolum & leuem culpam præſtare teneatur?
 226.24. per Debiti obligationem datur prioritas iure ſuc-
 ceſſionis.* 250.10. & 11.
Debitori legata liberatio ejuſdem heredi prodeſt. 588.
 12.
Debitor minoris ejuſdem tutor eſſe naquit. 213.3
Debiti legati exactio legatam perimit. 194.33
*Debiti conſiſtentis in faciundo vel præſtando ſolutio fieri
 debet in ſolidum, & à quolibet ex pluribus.* 572.58
Debere naturã dicitur is, cuius fidem ſequuti ſumus.
 323.4.
*Debiti ſoluti præſumptionem inducit temporis diſturti-
 tas, quo creditor diſtulit petere.* 545.56
*Debitores maliſioſi luant in corpore, quod non habent in
 ere.* 503.3
Debitores maliſioſi hodie etiam carceri mancipantur.
 503.3.
*Debitor invito creditore in locum ſuum alium ſubſtituere
 non poteſt.* 294.10
Debitum filioſamiliaris patri creditum dicitur. 110.10
Debite in bonis creditoris componantur. 65.53
Debitor conditionalis improprie dicitur debere. 66.53
Deberi mihi, & eſſe meum, multum differunt. ibid.
Debitor capite minutus eximitur ab obligatione. 556.17
Debitum parum quando ſolvendum? 572.69
*in Debito Calendarii & alimentorum compenſatio locum
 non habet.* 576.13
Debitoribus non exiſtentibus ſolvendo, jus vetus quale?
 587.2.
Debitor de fugã ſuſceptus carceri retineri poteſt. 580.3
Debitor obaratus iure Judaico vendebatur. 580.4
Debitor operas ſuas in perpetuum promiſſere poteſt.
 231.30.
Debitore cadaver ſequaſtrans quomodo puniatur?
 428.35.
*Debitor quando ex naturã debiti obligetur ad periculum
 rei, etiam ante moram?* 549.19
- Debitum ex pluribus cauſis contractum ſolvens, quoniam
 debito liberatur?* 572.59. & ſeqq.
Debitor conditionalis liberatur interius rei. 549.19
*Debitore principalis commoda etiam accedentibus per-
 ſonis communicantur.* 521.26
*Debitor ab uno reo credendi liberatus ab altero quoque
 invito liberatur.* 521.28
Debitum negans falſum commiſiſt. 396.52
Deceptio quid? & ejus ſpecies. 443.1. & 2
Deceptus ultra dimidium quis dicatur? 256.40
Decreta & mandata intra annum ſunt exequenda.
 543.37.
Decretum quid? 40.9
Decretum adminiſtrationis bonorum à iudice petendum.
 331.13.
*Decretum prætoris in alienatione rerum pupilli vel adul-
 ti habet tres ſolemnitates. 332.28. & ſeqq. quando non
 ſit neceſſarium.* 332.33
*Decretio quamvis iura præſcribantur? 543.43. & ſe-
 quentibus.*
Decimatio medii gradus ſupplicium. 358.59
Decimas percipiendi jus longo tempore præſcribitur.
 154.10.
*Declarans libellum non dicitur corrigere, ſupplere aut
 mutare.* 670.54
Decurio eſt adſeſſor iudicis. 613.25
*Decurionum aliarumq; nobilium & illuſtrium perſona-
 rum privilegia.* 535.71
*Decurionis prædia civitatis per interpoſitam perſonam
 conducentis poena.* 414.18
Deſtituti apud Judæos quales? 106.20
Deductionis privilegium habet pater vel dominus. 348.21
Deſectus mandati procuratoris quomodo ſuppleatur?
 791.48.
Deſenſio quid? 115.6
*Deſendendi jus continetur ſub poſtate jubendi & pro-
 hibendi.* 121.19
*Deſenſio corporis & vitæ quibuscunque mediis licitis eſt
 permiſſa.* 102.21. & 22
*Deſenſiva vis non debet eſſe major vi offenſivã. 102.25
 Deſenſio honoris non vi, ſed verbis facienda eſt. 102.26.
 Deſenſio rerum & bonorum qua? 102.27. Deſenſio co-
 gnatorum & domesticorum licita eſt. ibid.
 Deſendendi & conſervandi juris ſui cauſã quid dicens
 vel faciens, non eſt injurioſus. 445.12. & 16
 Deſenſio exiſtimationu cuiuslibet eſt conceſſa. 445.16. &
 pag.465.28. Deſenſio neque ſtatuto, lege aut à prin-
 cipe tolli aut prohiberi debet. 463.13. Deſenſio juſta
 quamvis? 462.14. & ſeqq. Deſenſio fieri debet cum
 moderamine inculpata ſutele. 464.20. Deſendendi
 modus cum modo offenſionis meſurandus. 464.21.
 Deſendens ſtateram in manu habere non poſſit.
 464.21.
 Deſenſionis tempus legitiſimum quodnam? 464.22. De-
 ſenſionis juſta cauſa qua? 464.23. & ſeqq.
 ad Deſenſionem aliorum periculoſam nemo teneatur.
 464.27.*

Deſenſio

Defensio pudicitia & castitatis justa. 465.29. & 30
 Defensio rerum nostrarum & juris competentis licita. 465.32.
 Defensio non presumitur, sed probanda est. 465.36
 in Defensione probationes presumptiva admittuntur. 465.36.
 Defensor an modum exceperit, iudicis arbitrio relinquatur. 465.37
 Defensionis justa vel inculpata tutela excessus quomodo puniatur? 473.27
 Defendere propositum suum nolens miles, cum posset, capite puniatur. 478.6
 Defensio proximo prestanda contra vim & injuriam. 335.49.
 Defensor iudicem & forum ejus, quem defendit, sequitur. 597.30
 Defensio calumniosè petita deneganda. 725.28
 Defendendi facultati reus renunciare non potest. 725.67.
 Defensor satidare tenetur, etiamsi sit locuples, & immobilia possideat. 773.28
 Defensor civitatis munus suum post biennium deponere cogitur. 543.8
 Defendi possunt absentes. 639.34
 Deformitatis jure civili nulla fit estimatio. 102.28
 Degradatio verbalis aut realis. 357.45
 Degustatio vini nota traditionis. 143.10
 Delatorum militas. 637.21. & 22. Delatorum officium. 637.23. Delatoribus iudex non facile credere debet. 637.23.
 Deliberandi beneficium quale? 160.1. & 2. Deliberandi jus etiam ad heredem transmittitur. 160.3
 Deliberata delinquentium tractatio consistit tribus gradibus. 365.10. & seqq.
 Delictum quid? 583.2.4. obtinet vim solutionis. 583.28
 inter Delegantem & delegatum obligatio mandati contrahitur. 583.26
 inter Delegatum & delegantis creditorem est verborum obligatio. 583.27
 per Delegationem delegatus à priore suo creditore liberatur. 583.28. & seqq.
 Delegatus an possit suas exceptiones, quas adversus delegantem habuit, ei, cui delegatus est, opponere? 583.30. fin. & pag 584.40. & 41.
 Delegare quinam creditores possint? 583.31
 Delegari etiam non debitor rectè potest. 583.34
 Delegare quibus possimum? 583.35
 Delegationis species. 583.36 & seqq.
 Delegationis consummatio fit per cessionem. 584.39
 Delegatus iudex qui? 608.10. & seqq. Delegati iudicis potestas pendet ab ordinario. 608.13. Delegatus ad cognoscendum datus an possit exequi & definire? ibid.
 Delegatus ad causam civilem datus an possit de criminali incidente cognoscere? 608. ibidem. Delegatus super possessorio datus an possit de proprietate se introvertire? 608.13. Delegatus iudex non potest subdele-

gare. 608.12. Delegatus à principe indifferenti exsequi potest suam sententiam. 758.34
 Delictum quid? & ejus varia appellationes. 351.2. & 2.
 Delicti obligatio alienationem inducit. 351.5
 ex Delicto etiam tacito consensu obligamur. 353.32
 Delictorum quorundam nulla potest esse estimatio. 353.36
 ex Delicto suo nemo premium sentire debet. 354.53
 Delinquendi occasionem qua præbens, tollenda sunt. 354.54.
 Delinquentium voluntas duplex. 365.8
 Delinquentis voluntas spontanea qua? 365.9. & seqq.
 Delictum involuntarium quòdam? 366.18
 Delicti conceptio quid? 365.12
 Delictum an deliberatum sit, arbitrio iudicis relinquatur. 365.15
 Delinquendi casus finalis qua? 365.17
 Delictorum gravitas & levitas est in arbitrio iudicis. 365.17.
 Delictum solo animo non committitur. 366.16
 in Delictis voluntas sola, non exitus & veritas inspicitur. 366.39
 Delicta culposa casualia. 367.20. Delicta commissa contra matrimonium tria. 505.1. Delicta circa conventiones sunt duorum generum. 503.1. Delictorum gradus IV. 439.5. Delicta, quibus usus liber intellectus iudicii & voluntatis aliena admittitur vel minuitur, quanam? 433.1. & seqq.
 Delinquendi mandatum quibus verbis probetur? 434.21. & sequentibus. Delictum mandantis pena qua? 435.24. Delinquens ex mandato quomodo puniatur? 435.24. & seqq.
 Delicti rati habitio mandato comparatur. 436.46. & seqq.
 Delictum impedire qui potuit sine periculo, nec fecit, ipse delinquit. 437.2
 Delictum omissionis & negligentia quòdam? 437.2
 Delinquentem nemo revelare cogitur. 437.4
 de Delicto perpetrato secreta alicui commissa, si id aiunde probari non potest, non revelanda. 348.17
 Delinquens in committendo pluribus exemplum delinquendi evidens præbet, quam qui omitendo peccat. 367.32.
 Delictum unum plures simul committentes, & se mutuo juvantes, in solidum singuli unà penâ tenentur. 442.43.
 Delictum quinam revelare & impedire tenentur ratione conjunctionis & affectionis? 437.11
 Delictum quinam revelare tenentur ratione officii? 438.12, Delictum, quod notum esse expedit, quilibet tenetur revelare. 438.13. Delictum revelare tenetur is, cui hoc injunctum est à iudice. 438.14. Delicta committenda revelare sacerdos & quilibet alius potest 438.16.
 Delicta à penitentiæ in confessione revelata sacerdos non tenetur revelare. 438.16
 Delicta contra jus & acquisitionem domini commissa quanam? 414.2. & seqq.

Delinquere quando quis dicatur, dans operam negotio licito perperam? 367.31
 Delinquere quando quis dicatur omitendo. 367.32. Delictum in omitendo consistens mitius puniatur quam illud, quod in faciendo consistit. 367.32. & pag. 438. 18.
 ob Delictum evitandum non debet quis delinquere, aut seipsum interficere. 367.32. & pag. 438. 20
 Delinquentes culpam mitiori poena puniuntur. 367.32
 in Delicto interveniens hypocrisis vel proditio gravior poenam ejusdem. 376.9
 Delinquere casu quinam dicantur? 370.33. & 40
 Delicta pro finis ratione modo atrociora, modo leviora esse existimantur. 371.36
 Delinquentium personarum adjuncta poenam mutant. 371.36. & seqq.
 Delinquentium multitudo non excusat. 372.61
 Delictum pertinaciter negantes culpam augent. 373.194
 Delictum tantum gravior est, quantum dignior est persona, in quam peccatur. 374.69. & seqq.
 Delicti conatus quid? 375.3. Delicti conatus quomodo & quando puniatur? 375.4. & seqq.
 in Delictis atrocissimis conatus puniatur. 375.5
 Delictorum qualitas facit alia graviora, alia leviora. 377.16. Delicti gravitas iudicis arbitrio aestimatur. 377.18.
 Delictum sapiens commissum gravioris puniatur. 379.36. & 37. Delinquendi consuetudo tribus actibus aestimatur. 379.37. Delicti repetitio quando faciat plura delicta. 379.39. & seqq.
 Delicti atrocitas auget poenam. 379.44
 Delicto committendo mors praesentanda. 380.87
 Delicti eventus bonus minuit poenam. 380.47
 Delinquentis utilitas auget poenam. 371.43
 in Delictis compensatio quando locum habeat? 376.14. & 15.
 in Delictis non tollitur obligatio per interitum rei. 349. 21.
 Delicta contra officium demandatum quantum? 310.1
 Delicta contra innotatos contractus quantum? 311.19
 Delictorum denunciatores subicientes informationes de crimine quomodo puniuntur? 312.5. & 7
 Delicta aliena qua? eorumdemque species. 313.1. & 2
 Delictum familiae nostrae quid? 313.3. & 4
 Delictum a servo aut filiofamil. non praesumitur voluntate domini patrisve commissum. 313.5
 Delinquentibus pluribus ex familiae unius praestatione ceteri liberantur. 314.6
 ex Delictis servi vel bestiarum animalium domini quatenus tenentur? 316.43. & seqq.
 Delicta privata, famosa non veniunt in transactionem. 337.15.
 in Delictis privatis civilibus licet transigere. ibid.
 Delictorum omnes accusationes & poena tolluntur praescriptione 20. annorum. 344.49. & 50
 ex Delicti obligatione conditio quantum? & ejus requisita. 635.1. & 2

Delictum perpetratum esse unde constat? 638.28
 Delictorum communium, qua jure civili repugnante sunt, species. 640.2. & seqq.
 ex Delictis contra conventiones admissis competentes actiones quantum? 651.1. & seqq.
 in Delictis locus & tempus commissi delicti exprimenda. 668.37.
 in Delictis gravioribus negativa probanda a negante. 676. 25.
 in Delictis quantum valent praesumptio Juris necessaria? 679.17.
 Delictum instrumento non probatur. 738.19
 Delictum majus ad se minus trahit. 591.37
 Delicti venia sub & obreptitia impetrata nihil prodest. 589.6.
 Delicti gratiam an princeps mediatus facere possit? 589.7.
 Delicti gratia non plena facta bona confiscata non restituntur. 590.11. & seqq.
 Delicti gratia varia? 590.14. & seqq.
 Delinquens ubi forum fortior? 597.36. & seqq.
 Demens quis? & ejus varia species. 14.5. & 6
 Demensio quid? & ejus poena. 433.5. & seqq.
 Democratica potestas quid? & quomodo munienda? 119. 22.
 Deminutione quomodo fiat rei deterioratio? 552.9
 Deminuendi jus quod? 57.12
 Demonstratione quomodo fiat traditio? 143.8. & 9. Deq. monstratio nuda qua? 143.10. Demonstratio symbolo vestita qua? ibidem. Demonstratio falsa in legato quando nocent? 186.14
 Denunciatio quid? 627.2
 Denunciacionibus remotis hodie omnes causa confestim sunt agenda. 627.2
 Denunciator & accusator quandoque concurrunt. 635.4
 Denunciator quis? 636.12. Denunciacionis forma. 637.13. in Denunciacione iudicis officium quale? 637.14
 Denunciator voluntarius quis? 637.18. & 17. Denunciacionis loco est fama de delicto perpetrato. 637.18.
 Denunciator necessarius quis? 637.19. Denunciator publicus quis? 637.20. quatenus probet? 713.56. Denunciator necessarius ad interrogacionem iudicis factus quis? 637.24
 Denunciatio unius prohi viri habetur loco diffamacionis. 638.30.
 Denuncians fidejussor creditori debitorem labi facultatibus liberatur, quando creditor in fraudem cessat exigere debitum. 305.30
 Denunciatio locatori facienda est in casu pensionis remittenda. 263.20
 Denunciatio facienda est domino directo ab emphyteuta volente rem vendere. 266.15
 Deportatio quid? 360.57. Deportatio an in Christianam republicam abolenda? 360.60. ad Deportatos de mortuis sit extensio. 51.34. Deportatus naturaliter tantum obligatur. 127.23. Deportatus ad tempus perpetuum rediens ultimo supplicio puniatur. 476.19
 Depo-

quibus casibus probat? 717.19. & seqq. qualificata, in-
 dividua facta pro parte acceptari & pro parte repudia-
 ri non potest. 717.23. & seqq. Confessionis revocatio
 & pœnitentia quando concessa? 718.30. in Confessione
 negativâ vel conditionali confessio habetur pro nega-
 tivâ. 718.28. Confessionis species. 718.31. & p. 756.13.
 Confessio judicialis quæ? 718.32. Confessio socii criminis
 ejusdem de socio fama vicem supplet. 637.18. Con-
 fessionis judicialis effectus. 718.32. ejusdem species. 718.
 34. & seqq. Confessio advocati vel procuratoris in ci-
 vilibus probat, secus, in criminalibus. 719.57. & 58.
 Confessio judicialis aperta quamam? 719.59. minoris sine
 suo curatore facta nihil probat. 719.58. in judicio civili
 facta an probat in criminali? 719.60. judicialis accepta-
 ta etiam pro confiteente probat. 719.61. eorum incom-
 petentia judica facta quantum probat? 719.62. per excep-
 tionem facta non sufficit ad condemnandum. 719.63.
 & 64. sub spe impunitati facta sufficit ad torquendum;
 non vero ad condemnandum. 720.65. Confessio extra-
 judicialis quamam? & ejus effectus. 720.66. & seqq. il-
 la quando revocari possit? 720.68. ejus species. 720.71.
 Confessio præjudicialis confiteenti contra eundem probat.
 720.72. & seqq. in instrumentis facta causâ adjunctâ pro-
 bat in præjudicium creditorum. 720.76. Confessiones
 extrajudiciales in quibus casibus non noceant confite-
 enti? 720.78. Confessio extrajudicialis, alteri præjudi-
 cialis, contra eundem non probat. 79. & seqq. Confessio
 partis de crimine à se commisso fama vicem supplet. 637.
 18. prælati in præjudicium ecclesie non probat. 720.84.
 & 85. Confessio extortâ quamam? 721.1. ejus requisita.
 721.2. & 3. Confessio ex pace iniurâ cum offenso pretio in-
 terveniens facit indicium ad torturam. 724.45. facta
 in tortura indebitâ illata nullius momenti est, neq;
 confiteenti præjudicat. 726.84. metu tormentorum facta
 equiparatur facta in tormentis. 726.84. sponte facta
 post tempus confiteentem ad inquisitionem formandam
 nihil probat. 726.87. & p. 791.54. in propria causâ, nec
 jussu Principis, reor accipit. 727.2. in judicio civili fa-
 cta in criminali præjudicat. 732.24. Confessio propria
 aliis probationibus præfertur. 746.3. Confessio adversa-
 riâ post conclusionem admittitur. 749.11. fin. Confessio
 obtinet vim rei judicis. 756.12. inducit notitium. ibid.
 nullitatem processus tollit. ibid. Confessionis retractan-
 da beneficium habet annexa tria remedia. 325.19. Con-
 fessionem vim habet recognitio scripturâ, vel sigilli. 719.
 50. & 51. Confessio ex causa mutui non probat numera-
 tionem, nisi post lapsum biennii continui. 325.18. spon-
 tanea an poenam mitiget? 372.57

Confessoria actio cui & adversus quem datur? 620.9. &
 pag. 84.10. hujusmodi actiones quæ? 621.13
 pro Confiteente habetur scripturam agnoscere recusans.
 743.5.

Confidejussores qui? 303.11. Confidejissor quando confide-
 jussori committitur jus suum? 306.46
 Confinitio quid? 356.37
 Confirmatio iucela quid? 191.11. & seqq.
 Confirmatio matrimonii hodie quoties fiat? 276.21

Confessio sit cum omnibus oneribus, ad qua damnatus
 tenebatur. 554.30. & 31
 Confiscata bona, existentia in alterius territorio, domino
 loci cadunt, si immobilia, si mobilia, secus. 554.32
 in Confiscatione bonorum non veniunt alienari prohibita.
 554.33.
 in Confiscatione bonorum filisum, non venit peculium ca-
 strense, vel quasi. 554.34
 in Confiscatione bonorum patris peculium profectivum
 simul confiscatur. 554.35
 in Confiscatione bonorum mariti dos uxoris non continetur.
 554.36
 Confiscationis pœna transit ad heredes. 551.42. hodie vi-
 detur sublata. 357.46
 Confederatio quid? 311.35
 ex Confederatione qualis oriatur obligatio? 311.35
 ex Confederatione actio ad quid competat? 632.9
 Confraternitas quæ? 282.35
 Confusio quid? & ejus effectus. 147.17. & pag. 585.1. &
 2. quando fiat? 586.3. fidejussoribus prodest. 586.4.
 Confusione tollitur obligatio pro ea parte, quæ alii
 succeditur. 586.5. Confusionis species. 586.8. & seqq.
 Confusio inter creditorem & debitorem qualis? 586.
 9. & 10. cum res debendi aut credendi facta qualis?
 586.11.
 Confunditur obligatio, si fidejussor suo confidejssori heres
 extiterit. 587.16. & seqq.
 Confusione utens contra torturam retentionis jure uti po-
 test. 587.18
 Confusio fortuita rerum confusarum communionem parit
 pro rata. 147.18
 in Confusione voluntaria res confusa cadit specificemmi.
 148.19.
 Conjugalit societas quid? ejusq; appellationes. 274.3.
 Conjugiunt inter contractus numeratur. ibid. Conju-
 galis contractus duplex. 274.4. Conjugiunt contra-
 hentium justa etas quæ? 274.6. ad conjugiunt contra-
 hendum marem primò feminam ambire decorum.
 274.6. fi. in Conjugio contrahendo quando parentum
 consensus necessarius? 274.8. liberius patroni, servus
 domini sui consensum adhibere debet. 274.8. an u-
 triusq; parentis consensus necessarius? 275.9. quando pa-
 rentis consensus non requiritur? ibid. Conjugiunt testi-
 monio de matrimonio contracto creditur, non de eod-
 em dissolvendo. 711.36. Conjugiunt species. 276.16. fi.
 Conjugiunt imperfectum quid? 276.17. perfectum quid?
 276.20. & 21. inter Conjuges hodie quamam communio
 bonorum? 277.26. Conjugiunt cohabitatio olim separa-
 ta. 277.24. Conjux, longo tempore absens, reversus re-
 cipere potest uxorem ab alio ductam. 278.35. Conjugiunt
 nomine facta donatio quæ? 316.35. inter Conjuges do-
 natio prohibita. 291.12
 Conjunctio rerum quid? ejusq; species. 146.1. & 2. Con-
 junctio naturalis quæ? 146.3. decretæ quæ? 146.4. con-
 tinua quæ? 147.9. artificialis quæ? & ejus species. 147.
 12. & 13. in conjunctio artificiali præcipue bona fides
 præstat. 147.13. Conjugiunt vel utiens rem alienam

malâ fide factum committit. *ibid.* in Conjunctione artificiali astimatio rei per conjunctionem amissa domino restituitur. *ibid.*
Conjuncti naturâ qui dicantur? 18.10. & seqq. **Conjuncti consensu qui dicantur?** 18.21. **Conjuncti plures vel multi qui dicantur?** 17.1. **Conjuncti sapè pro una persona habentur.** 17.8. **Conjunctorum corpus quos personis constat & conservetur?** 17.9
Conjuncta interdum pro disjunctis, & disjuncta pro conjunctis habentur. 24.15
Conjuncti plures successores qui? 165.23
Conjuncti verbis re, vel verbis & re simul, quinam? 165.24. **Conjuncti re & verbis habent jus dividendi vel adcrescendi.** 165.25
Conjunctio non est, si testator velit eandem rem utrumq; in solidum capere. 166.25
Conjuncti re & verbis sapè disjuncti vocantur. *ibid.*
 in Conjunctis portio deficiens adcrefcit cum suo onere; in disjunctis sine onere. 166.31
Conjunctio duobus pluribusve re eadè legatâ, quid jurâ? 190.54.57
Conjuratio quid? 439.7
 ob Consanguinitatis vinculum quinam accusare prohibentur? 636.8
Consensus & verbis & factis declaratur. 317.2. **Consensu intelligitur, qui non prohibet.** 327.8
Consequens res qua? 603.54
Conservatio rerum pupilli vel adultorum in quibus consistat? 331.21
Consilium pratoris quid? 613.28
Consilia & informationes juris etiam post conclusionem producere licet. 749.16. eadem etiam ignorante parte adversâ judici offerre licet. 749.16
Consilium dans ad interficiendum homicida censetur. 459.5. **Consilio adjuvans vel instruens furem furtum committit.** 481.12
Consilium quib. modis dari dicatur? 439.4. & n.8. & 9
Consilium malum quid? & quomodo à mandato differat? 439.3. **Consilii mali exempla.** 439.4. ejus pœna varia. 440.11.
Consilium dans & delinquens quando pari, & quando impari pœnâ afficiantur? 440.12. & 13
Consulens quando non puniatur? 440.14
Consulenti apostasiam pœna qua? 440.16
Consulens & opem prestans in laesa majestatis crimine eadè pœnâ, quâ auctores criminis, puniuntur. 471.29
Consulores magorum & divinatorum quomodo puniendi? 392.33
 ex Consilio sapientis vel periti in arte an ferri possit sententia? 752.19
Consolidatio quid? 165.27. **Consolidationis jus.** 267.25. & seqq. **Consolidationis jus in re emphyteusicâ.** 69.43. & pag. 64-45. **Consolidatione extinguitur servitus realis.** 513.14
Consort de sumptibus à consorte factis tenetur. 339.8. de dolo culpâ, & negligentia suâ solus tenetur. 339.9. nihil à re comuni alienum facere potest invito con-

sorte. 339.10. **Consortis prohibentis conditio melior.** 339.11.
Conspiratio quid? 439.6. & pag. 476.28. **Conspiratiois exempla.** 440.19. ejus pœna. *ibid.* **Conspiratio sola in quibusdam delictis est capitalis.** 440.19. **quomodo sit probanda?** *ibid.* **Conspirationem faciens contra habentes jurisdictionem à Principe, Duces, Comites, Marchiones &c. laesa majestatis crimine tenetur.** 470.18
Constitutio juris quid? 36.4. **Constitutum quid? ejusq; appellationes varia.** 297.1. & 2. **Constitui possunt omnes res debita.** 298.5. **Constitutio non potest, quod civili obligatione duntaxat debetur.** 298.6. **Constitutum possessorium quid?** 230.24. **Constitutui possessorii jus.** 68.24. & p. 69.15. **Constituens tempore constituiti civiliter possidere debet.** 70.63. **Constituens, cuius nomine possidetas, ejus heres continuat possessionem.** *ibid.* **Constitutui possessorii requisita.** 70.64. **Constituentes plures habent beneficium divisionis & excussionis.** 298.8. **Constituens quando desinat obligari?** 298.9. **Constitutum habes paratam executionem.** *ibid.* **Constitutorii morte possessio transit ad heredem illius.** 549.27. **Constitutoria actio cui & adversus quem competat?** 630.48. **Constituente mortuo possessio non extinguitur.** 549.28
Consumpta qua dicantur? 239.27
Consuetudo legem abrogat. 45.20. **Consuetudinis introducenda requisita.** 45.21. **Consuetudo in scripturam redacta manet consuetudo.** 46.21. **vim legis obtinuit etiam apud Judæos.** *ibid.*
Consuetudinem loci tacitè quis amplecti presumitur, in quo contractum celebrat. 596.27. & pag. 138.28
Consuetudo delinquendi cum aliâ admniculâ facit indicium ad torturam. 723.36. **tribus actibus estimatur.** 379.37. **ex ea delictum non capitale fit capitale.** 379.38
Contemptus judicis duplex. 476.16. **Contemptus magistratum pœna.** 476.17
Continentia causa quid? ejusq; rationes. 599.1. & 2. **Continentia causa duplex.** 599.3. & seqq.
Continua responsio quid? 299.10
Contractus species. 236.1. & seqq. **Contractus immediatus quis? & ejus species.** 236.2. & seqq. **ex Contractu nostro qua originem habent, ea alteri nec profunt, nec obsunt.** 236.2. & seqq. **Contractus proprii quis?** 236.2. **si Contractus verè & absolute quis? ejusq; species.** 236.3. **Contractus nominatus quis?** 236.4. **quare dicatur legibus constitutus?** 237.5. **in Contractibus nominatis pœnitentia non habet locum.** 237.7. **Contractuum nominatorum species.** 237.8. **Contractus re constantes, què dicantur.** 237.9. **eorum duo membra.** 237.10. **Contractus re constantes omnes sunt gratuiti.** 237.11. **Contractus fiduciarii quis?** 237.11. **Contractuum realium obligatio directa.** 237.12. & seqq. **Contractuum realium obligatio contraria.** 237.15. **eorumdem genera duo.** 237.16. & 17. **Contractus solo consensu constans quis? & ejus species.** 233.1. & 3. **Contractus solo consensu constantes omnes sunt bona fides.** 233.2. **Contractus retrotractus quis?** 69.1. **Contractuum innominatorum generalis formula.** 309.5. **in Contractibus innominatis est obli,**

est obligatio duplex. 309. 6. & seqq. *Contractuum commutatoriorum similitudo & convenientia.* 254. 12.
Contractuum nominatorum genera. 310. 17. *Contractus mediati species.* 345. 12. & 13. *Contractus utriusque obligatorius quis? & ejus species.* 224. 9
Contrahentium habitus consideratur tempore conventionis inita. 220. 12
Contrahens presumitur contrahere suorum heredum nomine eosq; obligare. ibid.
Contrahens statum & conditionem alterius contrahentis scire presumitur. ibid.
Contractus innominatus quid? & ejus varia appellationes. 308. 1. & 2. *Contractus innominati potius, quam nominati initi esse existimantur in dubio.* ibid. *ex contractibus innominatis agere tutius est.* 308. 2. *Contractuum innominatorum species.* 309. 3
Contractus negotium habentes quinam? 309. 4
Contractus $\mu\epsilon\upsilon\omega\tau\alpha\delta\epsilon\upsilon\omicron\iota$ qui? 289. 1
Contractus abstinentur ex initio non ex implemento. ibid.
Contractus hominum etiam lex dicitur. 283. 4
Contrarietas vel diversitas scriptura quatenus suspicionem falsi inducant? 396. 46
Contrarius exceptionibus se defendere nemo prohibetur. 656. 6
Contrarium negotium quid? ejusq; nota. 225. 17
Contrarius sibiipso testis quatenus probet? 706. 53. & seqq.
Contrarietas in legato facit, ut, quod novissime dictum est, valeat. 186. 8
Contribulus qui? 22. 13
Contributio quid? 311. 37. quomodo fiat? 311. 38. & 39. ejus species. 312. 40. *ex Contributione actio ad quid datur?* 632. 10. *Contributio de rebus consumendis.* 288. 64.
Contribuendi modi varii. 288. 65. *Contributiones extraordinariae propriis hominibus imponi possunt in casu necessitatis.* 106. 17
Controversiam nolle movere quomodo intelligendum? 165. 18.
Controversa res sequestratur, quando reus est suspectus de fuga aut peregrinus. 772. 79
Contubernia qua? 453. 7
Contumacia sive inobediencia quid? 475. 9. & pag. 764. 1. dicitur grave delictum in omittendo consistens. ibid. ejus poena varia. 475. 10. & seqq.
Contumax in respondendo habetur pro confesso. 475. 14
à Contumacia excusare soles causa justa. ibid. & pag. 768. nu. 32.
Contumacia poena quando cessat? 476. 17
Contumacia species est defraudatio vestigialis. 476. 20.
Contumacia citati non comparentis turbatur iurisdiclio iudicis. 475. 3
Contumacia omnis militis erga praesidem vel ducem capitis punitur. 478. 4
Contumax bannitus comparens ad sui defensionem sine alio iudicio torquetur. 724. 60

Contumacia post tria edicta intra annum non venientis causa agitur $\mu\epsilon\upsilon\omega\mu\epsilon\tau\epsilon\upsilon\omicron\iota$. 542. 34
Contumacia non committitur, nisi accusata sit. 765. 2
Contumax nemo declaratur non precedente citatione nova. 765. 2
Contumacia species. 765. 3. *Contumacia actoris quomodo puniatur?* 765. 5. & seqq. *Contumacia rei qualis?* 765. 8. *contra Contumacem reum processus usitatus jure veteri in civilibus.* 765. 9. *contra Contumacem reum hodie usitata remedia tria.* 765. 10. & seqq. *Contumax reus in criminalibus jure veteri requirendus erat.* 767. 27
Contumax an pro confesso habeatur? 767. 28
Contumax reus in criminalibus quomodo hodie puniendus & contra eum procedendum? 767. 29. & 30
Contumaciae subjecti poena qua? 467. 5
Contumaciam utriusque litigantis puniendi modi varii. 767. 31.
Contumax dici non potest, qui non potest comparere. 768. 32.
ob Contumaciam lata sententia ejus mentionem continere debet. 752. 20
Contutor de contutoris administratione obligatur. 516. 41.
Conventio quid? & ejus varia appellationes. 219. 5. & pag. 220. 8. pag. 221. 20. *in Conventione voluntas potius quam verba spectanda.* 219. 5. *Conventionis membra.* 220. 10. *Conventio nuda qua?* 221. 28. *Conventio natura; ejusq; species.* 224. 5. *Conventio natura essentialis qua? 224. 6. natura minus essentialis qua? 224. 7. Conventio substantiam mutare vel tollere contrahentibus non licet.* 224. 6. *Conventio bona fidei qua? 226. 26. stricti juris quid? 226. 28. arbitraria qua? 227. 29. ejus causa tres.* 227. 30. *Conventiones arbitrariae an hodie sint sublatae.* 227. 31. *in Conventione bona fidei quantum possit officium iudicis?* 226. 26
Conventiones ad coheredes transeuntes naturam suam in persona heredis non mutant. 236. 31
Conventio presumitur celebrata juxta negotii naturam & qualisatem. 224. 3
Conventio uno in loco inita, alium vero in locum solutione destinata quid juris? 224. 4
Conventio tacita qua? 317. 3. ea etiam in contractibus nominatis locum habet. ibid. Conventio iudicii accepti quid? 317. 5. iurijurandi. 318. 7. *mercedis solvenda.* 318. 8. & 9. *nuda innominata qua? & ejus varia appellationes.* 322. 1. & 2. *mediata qua? 345. nu. 1. imaginaria qua?* 399. 3
Conversatio mala alio adminiculo concurrente facit iudicium ad torturam. 724. 48
Copula carnalis & concubitus quomodo presumptionibus probetur? 678. 12
Coquendi panis jus quomodo longo tempore praescribitur? 154. 10.
Corpora $\sigma\upsilon\mu\mu\epsilon\tau\alpha$ qua? eorumque exempla. 9. 5. *Corpora $\delta\upsilon\sigma\upsilon\mu\mu\epsilon\tau\alpha$ qua? & exempla eorum.* 9. 6. & seqq.

- Corpore non sanus quis dicatur?* 15.14
Corporis incolumitas quid? 102.21. non recipit afirmationem. 102.21. & 22. *Corporis incolumitatis defensio quibuscumque modis licitis concessa.* ibid.
Corpori illata lesio damnaturve afirmationem recipit. 102.23.
Corporis vitia quando obligent? 258.5
Corporalis poena qua? 358.47
Corpus & cadaver mortui adscemis incantator. 388.35
Propter Corporis infirmitatem quinam & quamdiu à muneribus excusantur? 534.68
Correi qui? 220.15. & pag. 126.11. *Correi debendi & correi credendi qui?* 220.16.17. *Correi debendi, debitum & correi credendi creditum pro virili inter se dividunt.* 220.17
Correi stipulandi qui? 299.13
Correi promittendi qui? 300.14
Correi promittendi inter se non sunt fideiussores. 300.15. & pag. 303.12.
ex Correis stipulandi mora unius nocet alteri. 300.17
Correus stipulandi non communicat caeteris, quod à debitore consecutus est. 300.18
ex Correis debendi aliquando pactum unius prodest alteri; secus in personalibus. 300.19. & 20
Correus statum & naturam principalis obligationis mutare non potest. 306.46
Correus stipulandi novare potest. 582.10
ex Correis debendi liberato uno, liberatur quoque & alter. 521.20.
Correctio, quæ ad jus commune revertitur, admissibilis est. 53.12
Correctoria potestas qua? & ejus species. 116.15. & seqq.
Correctoribus debetur reverentia & obedientia. 117.19.
Correctio quorundam etiam in eodem testamento fieri potest. 193.17
ex Correlativis lex disponens in uno locum habet in alio. 51.34.
Corruptio albi pratoris quid? 477.33. *Corruptentis albi pratoris poena.* 477.35
Corruptus pretio vel promissis testis esse non potest. 696.9.
Corruptione quomodo fiat rei deterioratio. 552.8
Corruptione & abusu rei servientis amittitur jus usufructuarium. 553.16
Corruptens adversarium accusatorem pro convicto habetur. 512.5
Corruptentis advocatum poena qua? 512.6
Corruptentis virginem nondum viri potentem poena qua? 457.9
Corruptentis judicem poena qua? 423.64
Corrupti judicis poena civilis qua? 424.75. *Corrupti judicis poena criminalis qua?* 424.77
Corrupti servi poena qua? 440.15
de Corrupto deponentes testes duo corrupti faciunt indiciam ad torturam. 723.21
- Corrupturam verum commercia prohibita.* 430.37
Creditum quid? 125.3. *Creditor quis?* 220.14. & pag. 126.9.
Creditor vel debitor minoris pupillivus ejusdem tutor esse nequit. 213.3
ex Creditoribus pluribus primum solvendum est privilegiatis. 570.33
Creditoribus privilegiatis quinam? 570.33. & 34
Creditor in re debita jus habens praefertur personalibus aliis omnibus creditoribus. 570.34
Creditor, cujus pecunia ad privilegiatos pervenit, alius praefertur. 570.34
inter Creditores quis praeferrendus, cum par pretium ab omnibus offeratur? 570.36
Creditoribus tempore vel privilegio prioribus non competit soluti repetitio. 252.30
Creditor, qui sciens contrahit cum eo, qui fraudis & fuga habet consilium, non habet privilegium. 570.37.
Creditoribus non privilegiatis aequale jus habentes omnes concurrunt. 570.37
Credens in rei refectionem vel adium extructionem jus prioritatis habet. 570.34
Creditor in suum locum potest alium substituere invito & ignorans debitore. 583.32
Creditrix respublica fisco praefertur. 570.34
Creditor potest vendere nomen invisi & ignorans debitoris. 583.32
Creditori minoris ejusdem tutor esse nequit. 213.3
Creditor falsus exigens indebitum à solvente bona fide factum facit. 430.7
Creditoris pactum cum debitore inane prodest fideiussori. 529.18
Creditio legatum an presumatur animo compensandi datum? 186.13. & pag. 188.29
Creditor auctoritate judicis debitorem suum capere potest. 472.9
de Credititate deponens testis quatenus probet? 693.14. & 15.
Cresio quid? 159.23. & 24
Crimina publica capitalia non veniunt in transactionem. 537.15.
Criminalium causarum persecutio biennio amittitur. 543.9.
in Criminalibus occultis & difficili probationis qualia indicia sufficiant? 638.18
in Criminalibus quilibet regulariter non potest cogi testari. 684.43
Criminalis poena qua? 355.25
in Criminalibus capitalibus causis hodie appellatio non admittitur nisi à nullitate. 781.31
Culpa quid? 32.21. consistit in faciendo vel omitendo. 32.21. est intellectus & memoria vitium. ibid. commissa in faciendo quamam? 32.22. admissa in omitendo quamam? 32.22
Culpa species. 33.23
Culpa lata quamam? ejusque nota. 33.24. & 25. levis qua?

- Depositum quid?* 241. 6. *Depositarii obligatio qua?* 242. 2. *Deponentis obligatio qua?* 241. 3. *Depositii species.* 241. 4. *Depositarius, si utitur pecuniâ numeratâ depositâ, tenetur de periculo.* 241. 4. *Depositum necessitatis quodnam?* 242. 7. *Depositâ præsumentis pecunia in sacculo tradita.* 242. 7. *in Depositâ pecuniâ apud mensularium creditor post privilegatos aliis præsertur.* 570. 34. *Depositâ apud se instrumenta alii prædens falsum committit.* 396. 53. *Depositarii plures habent beneficium divisionis.* 306. 44. *in Depositâ re creditor aliis præsertur.* 248. 24. *Depositum rei litigiosa.* 242. 8. & 19. *Depositum potest verti in mutuum.* 242. 19. *Deposito similis negotii exempla.* 313. 5. *in Depositi obligatione non habet locum compensatio.* 575. 10.
- Depositi in duplum obligatio anno expirat.* 542. 25. *Depositi conditio cui & adversus quem datur?* 628. 13. & 14. *Depositi conditio prætoris qua?* 628. 15. *Depositi conditio utilis qua?* 628. 15. *Depositi conditio sequestraria qua?* 628. 16. *Deprehensio in flagranti crimine fama vicem supplet.* 637. 18. *notorius aequiparatur.* 715. 26. *Derelictarum rerum occupatio.* 142. 29. *pro Derelecto rem habens dominium amittit.* 523. 5. *Deserti & destituti agri aliis à magistratu addicuntur.* 564. 11.
- Deserta prædia ab aliis occupata dominus intra biennium non repetit.* 543. 38. *Desertor miles quis? & ejus poena.* 478. 9. *Descriptio quid?* 286. 38. *Detentio consistit in adfectione tenendi, & corporati apprehensione.* 67. 8. & pag. 69. 7. *Detinere eandem rem duo in solidum possunt.* 73. 136. *Detentio liberi hominis quid? & ejus poena.* 431. 16. & seqq. & pag. 488. 40. cum seqq. *Detentio liberi hominis pro debito quid? & ejus poena.* 432. 19. & 20. *Deterior reddita res non dicitur restitui, sed pro amissâ habetur.* 500. 5. *Deterioratio quid? & ejus species.* 552. 6. & seqq. *Deterioratio rei à quo præstanda?* 553. 19. *Deus dominus hominis.* 77. 3. *Dei jus in homine.* 382. 5. & seqq. *Dei cultus falsus quis?* 383. 25. & seqq. *Dei irrisio.* 384. 37. *Dei titulorum vana usurpatio.* 384. 39. *Dei verbi abusus ad facinor.* 384. 40. *Detestatio veteribus quamam?* 763. 22. *Dextra porrectio signum data fidei.* 220. 10. *Diabolus nihil omnino potest sine permissione Dei.* 385. 4. *per incantationem divinâ permissione nocere potest.* 386. 17. *est spiritus decipiens homines.* 389. 3. *b. minimum spiritibus se immiscet.* 389. 8. *est spiritus soporis & vertiginis.* 389. 13. *Dicaodotica quid? & ejus species.* 131. 2. & 3. *Dicaodotica cuiuslibet est concessa.* 131. 2. *Dicaodotica adquirens quid? & ejus appellationes.* 131. 4. & 5. *Dicaodotica amittens quid?* 131. 6. & pag. 520. 1. *Dicaodotica adquirentis species.* 138. 1. *Dicaodotica acquirens dominium quid?* 139. 2. *Dicaodotica adquirens obligationem quid?* 219. 8. *Dicaodotica quid? & ejus appellationes.* 594. 1. & 3. *Dicaodotica membra duo.* 595. 4. *Dicaologica quid? & quotuplex?* 1. & 2. & pag. 131. 1. *Dies bimius, trimius, quadrimius quis?* 27. 17. fin. *Dies sancti quis?* 78. 26. & 27. *Dies naturalis quis?* 26. 25. *civilis quis?* 26. 26. *Dies incertus pro conditione habetur.* 28. 10. *Dies & conditionis differentia.* ibid. *Dies incertus duobus modis dicitur.* 28. 11. *Dies debitoris gratiâ adjectus dicitur.* 25. 18. *Dies debiti exigendi præstandi, est expressus vel tacitus.* ibid. *Dies utilis lapsu potestas experiundi sapè amittitur.* 542. 16. *Dies faciendi omissus quando incertitudinem officiat?* 222. 37. *Dies præstationi adjectus ab homine vel lege, pro homine interpellat.* 234. 32. *ante Diem solutio quando prohibita?* 572. 67. *Diffamatio quid?* 101. 8. & pag. 445. 4. *Diffamans alium seipsum diffamat.* 449. 20. *Diffamatio ex l. diffamari quid?* 449. 21. & seqq. *Diffamationis poena qua?* 449. 25. & 26. *Diffamatio criminis unde sumenda & probanda?* 638. 29. & 30. *Diffamationis loco habetur denuntiatio.* 638. 39. *Diffamationis causa ex l. diffamari tractatur processo summario* 776. 5. *Dignitatis onera.* 101. 13. *Dignitas naturalis qua?* 101. 15. *civilis qua? ejusq. species.* 101. 16. & 17. *natalium qua?* 101. 17. *Dignitates hodie usitatae.* 101. 19. *Dignitas & nobilitas quando mutentur poena?* 371. 39. & seqq. *Dignitatis indebitum locum usurpans falsum committit.* 395. 34. *in Dignitatem filii sumptus facti non conferuntur.* 162. 20. *Dignitatis legatum quando successoribus datum censetur?* 186. 14. *Dignitas à tutelâ vel curâ excusata.* 214. 11. & 12. *Dignioribus testibus magis creditur, quàm minor dignis.* 705. 45. *Dignitates & officia publica symbolica traditione conferri solent.* 143. 10. *ob Dignitatem quinam à tutelâ excusantur?* 214. 11. *Dignitas sola vel potestas & auctoritas per se vim motumque non faciunt.* 424. 85. *ob Dignitatem quidam excusantur à sordidâ memoribus.* 534. 69. *Dilatoria exceptio quid?* 657. 9. *Dilatoria cunctio qua?* 762. 14. *Dilatio legitima quamam?* 769. 10. *Dilationis terminus alteri parti datus, prodest quoque alteri.* 769. 11. *Dilatio comminatur à die infirmata dilationis.* 769. 10. fin.

- Dilationis data accusatori, & rō tres conceduntur in criminalibus.* 769.11
- Dilationē pendente iudicii officium conqueſcit.* *ibid.*
- Dilatio prima pro arbitrio iudicis adſignatur.* 770.12.
- Dilatio ſecunda & tertia quando concedantur?* 770.13.
- Dilatio quarta quando concedatur?* 770.14.
- Dilatio quarta ſola prerogari poteſt.* 770.15. & 16.
- Dilationis prerogatio quomodo fiat?* 770.17
- Dilatio in quibus cauſis non datur?* 770.18
- Dilatio conſuetudinaria quamam?* 770.19
- Dioceſis quid?* 117.2
- Directum negotium quid?* 225.10
- Directa actio qua?* 225.17
- Directorium quid?* 682.15
- in Diſcipulos poſitos correctoria quamam?* 117.18
- Diſciplina & emendatio quid?* 116.15
- Diſcipulus pro ſuo informatore non eſt teſtis idoneus.* 695.6.
- Diſciplina militaris quibus modis violatur?* 478.1. & ſequentiſ.
- Discreta res qua?* 8.16
- Diſjunctiva voluntas qua?* 24.15
- Diſjunctim quando plures ſumma ſunt promiſſa, quid iuris?* 222.40
- Diſjunctim pluribus temporibus in conuentione comprehenſis quid iuris?* *ibid.*
- Diſjunctim plurimum rerum facta promiſſio electionis eventum expectat.* 222.41
- in Diſjunctivā promiſſis exceptio alterius rei facit, ut quod ſuperareſt, debeatur.* 222.43. electio regulariter pertinet ad debitorem. 222.45
- Diſjunctim quomodo plures res diverſis orationibus promittantur?* 223.47
- in Diſjunctivo legato electio legatario datur.* 333.4
- Diſſociatio quid?* 273.46
- Diſſenſio ſocii perimit ſocietatem.* 273.49
- Diſſoluta ſocietas quando renovata praſumatur?* 273.52.
- Diſpenſatio an in matrimonio locus habeat?* 276.16
- Diſpoſitum in uno caſu ſapē in praſumpto obtinet.* 679.22.
- Diſtinctiones fori veterum JCoſtorum quales?* 43.11
- Diſtrictus quid?* 117.2. & pag. 120.3
- Diſtractus quid?* 523.9. Diſtractus regulantur ex contrariā naturā contractuum. 523.4
- ad Diſtractandum contractum agitur conditionis ex cauſā dati, cauſā non ſecutā.* 631.3
- Dives quis dicitur?* 10.11
- Divitem ſe ſimulans cum ſit inops, ut contrabentes decipiat, in ſtollonatum incidit.* 443.11
- Divinatio quid?* 617.24. & pag. 636.9. Divinatoria qua? & ejus varia appellationes. 391.40. & ſeqq.
- Divinationis ſpecies.* 391.48. & ſeqq.
- Divinatio immediata qua?* 391.49. ambuſtaſtica, eccliaſtica qua? 391.50. & 51.
- mediata qua?* 392.52. & ſeqq.
- Divino cultui conſecrans rem alienam factum facit.* 480.7.
- Divinarum rerum turbatio qua?* 407.37
- Diviſio rerum apud JCoſtos quanam?* 2.25. Diviſionis beneficium quia? 306.43. ad quos extendatur? 306.44. Diviſio tutela vel cura. 333.43. ad Diviſionem pervenitur ob contentiones. 339.10. Diviſio inter conſortas quomodo faciendā? 339.12. & ſeqq.
- Diviſionem altera pars ſi detrahet, quid iuris?* 339.15. Diviſio ſemel facta non niſi propter notoriam injuſtitiam retractari poteſt. 339.16. Diviſionis exceptio cui datur? 658.39.
- Diviſio retractatur per reſtitutionem in integrum.* 339.17. permutatio vicem obtinet. 339.12
- Diviſio terminorum & conſinium.* 340.22. & ſeqq.
- Diviſio hereditatis quomodo faciendā?* 340.27. & ſeqq.
- Diviſio inter filium & patrem qualis fieri debeat, quando ex bonis patris filius eſt negotiatur?* 272.32
- Diviſio continentia cauſa quid? & ejus poena.* 512.16
- ex Diviſionis actu an remiſſio iuris reſultet?* 532.43
- Divortium ob adulterium vel deſertionem jure divino permittitur.* 278.30. Divortii cauſa olim lege Moſaica & jure civili veteri & hodierno quales? 278.34. Divortii forma & modus. *ibid.*
- Doctorem aſſa legentium vel praxin exercentium immunitates impediētes quā poenā adſciantur?* 512.19
- Doctōr de conſuetudine alicujus loci non poteſt eſſe teſtis.* 700.43. & pag. 713.53. Doctōri teſti magis creditur, quā alii. 705.45
- Dolium an venditum intelligatur vendito vino?* 25.32.
- Dolus quid?* 32.20. eſt voluntatis vitium. 32.21. Dolo privatio alieni iuris quando contingat? 406.3. Doloſus omnis jure divino prohibitus. 443.4. Doloſus malus quid? & ejus exempla. 443.3. bonus licitus. *ibid.* 6. Doli poena qua? 407.4. & 443.5. & 6
- Dolo uti licitum contra hoſtes.* 443.6. Dolo uti in cauſa juſta litiganti an impud licet? 443.7
- Dolus praſumptus mitius punitur, quā verus.* 368.51. & pag. 443.8.
- Dolus in omittendo conſiſtens mitius punitur, quā qui in committendo.* *ibid.*
- ſub Dolo etiam lata culpa comprehenditur.* 233.3
- Dolus incidens in contractum quid?* 233.2. Dolus datus cauſam contractus bona fidei ipſo jure nullum reddit. 233.3. Dolus incidens in contractum per ipſum contractum purgatur. 233.8
- Dolus in ſtricti juris conuentionibus vitiat per exceptionem.* *ibid.*
- Doli ſpecialis replicatio non datur contra doloſum.* 664.39.
- Dolus praſumptus venditoris qui?* 256.37
- Doli obligatio quatenus ad heredes tranſeat?* 236.32. & pag. 115.31.
- Dolum in maleficiis imprimis conſiderari S. ſcriptura quae teſtatur.* 366.21
- à Dolo praſumpto quavis cauſa excuſas.* 366.19
- Dolus*

- Dolus dani causam interitui indistinctè ad periculum & affirmationem obligas.* 501.12
- Dolus quando infamia puniatur?* 504.14. & pag. 443.6
- à Dolo excusatus dubii juris ignorantia, error & credulitas probabilis.* 372.60
- Dolus futurus non potest remitti.* 533.58
- Dolo inita transactio rescinditur.* 337.8
- Dolus quomodo probetur?* 661.30. fin. & pag. 678.11
- Dolo agit qui petit, quod quaquà exceptione elidi potest.* 656.4.
- Doli mali exceptio generalis est.* 661.30
- Doli specialis replicatio contra dolum non datur.* 664.39
- Doli exceptio non admittitur contra jusjurandum.* 664.30
- Doli meri obligatio olim anno, hodie biennio extinguitur.* 542.26. & pag. 543.39.
- Dolum commissis falsè aliquid affirmans.* 407.3
- Dolus malus presumptionibus quibusdam excluditur.* 678.11.
- de Dolo in factum actio videtur perpetua.* 543.39
- Dolo malo perpetratum dicitur maleficium ex vindictà commissum.* 365.15
- Doli poena quandoq; est transitoria ad heredes.* 550.40
- Domicilium quid?* 284.10. solà voluntate constituitur. 284.11. pluribus in locis simul esse potest. ibid. Domicilium constituenndi duplex ratio. 284.13 & 14. Domicilium & originem alterius qui sequantur? 284.15. Domicilii forum inter reliquas species praeominatur. 596.16. Domicilium constitutum in territorio alicujus magistratus quot modis quis habere dicatur? 596.17. & seqq. Domicilium accidentale quòdam? 596.18. naturale quòdam? 596.19
- Domicilium parentum suorum liberi sequuntur.* ibid.
- ex Domicilio quis tacitè censetur amplecti jura & consuetudinem loci.* 283.4
- Domicilium originis non consideratur quoad jurisdictionem & actus judiciales, sed habitationis proprium.* 596.16.
- Dominium quid?* 55.2. *Dominii varia appellationes.* 55.3. *Dominii significatio varia apud veteres.* 55.4. *Dominii adquirendi modi partim naturales, partim civiles.* 56.4. *Dominii membra quae?* 56.16. & seqq. *Dominii commodum in quibus consistat?* 56.7. *Dominus nec pacto sibi adimere potest potestatem rei dimittenda.* 56.34. *Dominii species quae?* 58.14. *Dominium verum quid?* 58.15. *Dominii species varid appellatur.* 58.16. *Dominium minus plenum quid?* 58.17. *Dominii distinctio secundum jus vetus.* 58.18. *Dominium directum quid?* 59.20. *in bonis quòdam?* 60.26. *usufructus quòdam?* ibid. *Dominium in bonis varid accipitur.* 61.30. *Dominii species quadam est possessio.* 66.3. *Dominium utile quod?* 62.36. *Dominium nihil aliud est, quàm potestas dominandi.* 62.39. *Dominium plenum quid?* & ejus varia appellationes. 63.40. *illud nullo casu in vitis auferri potest.* ibid. *huic ad sine est jus emphyteuticum & superficium.* ibid. *huic possessione non acquiritur.* 67.14. *Dominium patris in liberos & uxorem.* 64.46. *Dominii jus habens, quid.*
- interdicta est alienatio rei.* 64.48. *Dominium jurisdictionis & professionis.* 65.55. *Dominii exercitium quid?* 66.1. *Dominium quod alterius nomine obtinemus.* 65.503. *Dominium pendens, quod retrò ad crescit alicui ex possessione.* 65.53
- Dominus litis quis?* 66.53
- ex Dominii adfectione res varid distinguuntur.* 76.1
- Dominii jus improprie obligationibus annumeratur.* 220.7
- Dominium aliquando transfertur sine traditione & accptione.* 144.21
- Dominium percipiendi fructuum acquiritur.* 144.2
- Dominium non incipit ex possessione & traditione omni.* 67.3.
- Dominium quomodo acquiratur fatione seu seminatione?* 148.26
- Dominium quarundam rerum etiam sine praecedente possessione transfertur.* 67.3
- Dominii adquisitio quomodo per alios fiat?* 139.3. *Dominii adquirendi species, & quomodo vocentur?* 140.18. & 19
- Dominii adquisitio naturalis quae? & ejus genera.* 140.20
- Dominii & possessionis causam nemo sibi ipsi mutare potest.* 140.18
- Dominii causam vel ipsam rei dominium mutans furtum facit.* 480.6
- Dominus rem suam à fure repetere potest.* 474.35
- Dominii profluventis ancillam poena.* 452.42
- Dominium proprietatis in re emphyteuticà in quibus consistat?* 267.23. & seqq.
- Dominatio quid? ejusq; subjecta & species.* 103. & 4
- Dominans res quae?* 84.12
- Dominio fieri dicitur injuria proprio homini illata.* 106.17
- Dominus in suo potest facere quod vult.* 84.14. *Dominii suorum membrorum nemo est.* 77.10. & pag. 97.12
- Dominus abutens jurisdictione sua, illa privatur.* 565.26
- Dominii jus in servum quale olim & hodie?* 104.10
- Dominica potestas transit ad heredes.* 550.31. *Dominica potestatis vindictio cui & adversus quam computat?* 622.38.39.
- Dominii mutatio servitus personalis non extinguitur.* 553.15.
- ad Dominium pertinet rei interitus, si sine dolo & culpa debitoris accidit.* 548.9
- Dominica potestatis abusus quis?* 418.13. & seqq. *poena quae?* 418.17
- Dominus territorii quando teneatur de damno in suo territorio commissio.* 515.32. & seqq.
- Dominii superiores de delictis, quae noctu committuntur, non obligantur.* 515.34
- Dominantia servitutis omnis quòdam?* 84.15
- Dominium solo animo non amittitur.* 563.4
- Dominii amissio duplex.* 563.5. *Dominii amissio naturalis quae?* 563.6. & seqq. *Dominium adjudicatione magistratus variis ex causis admittitur.* 564.22. & seqq. *Dominia verum non usando, decennio amittuntur.* 543.43.
- Dominium redditione amittitur.* 523.5. *in Dominii amissione temporis computatio est civilis.* 547.7
- Domus sola possessio domicilium non facit.* 284.12

Donum alterius vi intrans injuriam infert. 447.9
Donum alicujus ascendantis causâ violandi virginem vel mulierem honestam poena capitalis. 457.10
Donum ad res furtivas locans, procurans furtum facit. 481.11.
ad Donum refectionem pecuniam mutuans habet privilegium tacita hypotheca. 248.20
Domestica potestas qua? 103.6. & seqq. de Domestica personis datur interdicitum. 105.1. *in Domestica personis jus competens quale? 105.2. Domesticozum obsequia qua? 105.3. opera qua? 105.4. Domesticozum furtum quid?* 81.18
Domesticus casuona hospitiis famâ malâ concurrente torqueri potest. 724.60
Domestici ut liberi, servi ex voluntate nostrâ nobis acquirunt. 132.16
Domestici ut liberi, servi res nostras diminuire non possunt. *ibid.*
Domesticorum verum administratio servo non est concessa. 139.6
Domestici quatenus possint esse testes. 697.5. & seqq.
Donatio quid? & ejus partes. 289.2. *Donationis collatio quid? 290.3. forma.* 290.5. & 8. *Donator ad quid obligatur? 290.6. non liberatur prestando interesse.* 290.6. *præstat evictionem.* *ibid.*
Donatio fit quoq; delegatione debitoris. 290.5
inter Donatarios duos potior est, cui res est tradita. 290.6. *Donatarii obligatio qua?* 290.7
Donatione omnium bonorum non comprehenduntur suppellectilia, vestes, & qua verosimiliter quis non datat. 290.8.
Donatio omnium bonorum presentium & futurorum sine reservatione non valet. *ibid.*
Donatio ex quibus causis presumatur? 290.8. Donatio simulata non valet. 291.16
Donatio quingentos solidos excedens alicui insinuanda. 290.11. *quando valet? 291.11. in Donatione ultra quingentos solidos factâ renunciatio est illicita.* *ibid.*
Donatio ultra quingentos solidos facta etiam infra legitimum summam est invalida. 291.11
Donationum prohibitarum species. 291.12. & seqq.
Donatio inter virum & uxorem quando licita. 291.13
Donationis revocanda causa qua? 292.18. & seqq. Donata rei levius & modica revocatio non conceditur. 292.20.
Donatio inofficiosa qua? 292.23. & pag. 411.23
Donator non obligatur ultra quam facere potest. 292.27. *ad rei donata traditionem, non dominii translationem tenetur.* 292.27. *non tenetur ad fructus & usuras rei donata.* *ibid.* *Donatori reservatio de rebus donatis disponendi concessa.* *ibid.* *Donatori reservatio, ut res post tempus aliquod ad donatorem redeat, concessa.* *ibid.*
Donatarii jus & ejus limitatio. 293.28. *Donatarius tenetur agentem donatorem alere.* 293.29. *Donatarius, quando est loco universalis heredis, tenetur ad as alienum donatoris solvendum.* 293.29. *Donatarius*

in casu restitutionis rem donatam cum fructibus restituro debet. 293.30. *Donatarii ingrati poena qua?* 509.18.
Donationi similitum negotiorum exempla. 313.9
Donatio ob causam quid? 313.10. revocari potest causâ non impletâ. 313.11. *Donator ob causam non potest pœnitere, si donatarius velit implere.* 313.11. *Donatio ob causam duplex.* *ibid.* *fin.* *Donatio nuptiarum causâ facta quid? 313.12. Donatio ante nuptias non fit irrita morte sponsi sponse.* 314.14
pro Donatione propter nuptias tam maritus, quam uxor in bonis alterius habent tacitam hypothecam. 248.18
Donationis causâ facti contractus commutatorii nullius sunt momenti. 253.4
Donatio à delinquente facta quando in fraudem fisci facta dicatur? 413.13
Donationes liberis factas propter ingratitudinem revocare non potest mater ad secundas nuptias transiens. 506.19.
Donatio propter nuptias est dos mariti. 315.30. *Donata propter nuptias res eodem jure sunt apud uxorem, quo dotales apud maritum.* 315.31. *Donatio conjugii nomen facta qua?* 316.35
Donare propter nuptias filii sui tenetur parens. 311.29
Donatio ob causam præteritam qua? 316.37
Donatio in dubio ob beneficentia facta presumitur. 316.37. *in Donatione beneficentia illa sunt exprimentanda.* 316.38.
Donata legati an ipsorum sint? 316.39
Donatio ob causam futuram qua? 316.43. Donatio ob causam futuram causâ non secutâ revocari potest. 316.43.
Donatio propter nuptias soluto matrimonio eodem modo quo dos repetitur. 320.34
Donationis inofficiosa querela. 199.46. & pag. 630.49
Donatio mortis causâ quid? 183.10. & 13. Donata res mortis causâ donatario acquiritur citra traditionem. *ibid.* *Donatio mortis causâ quando facta presumatur? 183.12. est legatis exæquata.* 183.14. *inter ultimas voluntates refertur.* *ibid.* *pœnitentiâ revocatur sicut legatum.* 183.14. *in quibus à legato differat?* 183.15. *Donare mortis causâ potest filius familiâs consentiente patre.* *ibid.* *Donans mortis causâ legem sibi dicere potest, ne revocet.* *ibid.* *Donationis mortis causâ etiam tota hereditas donari potest.* 184.16. *Donationis mortis causâ species dua.* 184.17. & seqq. *Donata mortis causâ res tradita aliquando repetitur etiam cum fructibus perceptis.* 184.19
Donans viri testatoris bona fit incapax hereditatis. 196.12.
Donationis conditio. 630.40. & 41. *Donationis propter nuptias alicui.* 632.23. & 21. *Donationis remuneratorie alicui.* 632.14. *ex Donatione ob causam futuram alicui.* 632.15
Donator in re à se donatâ non potest esse testis. 704.30
Donum accipiens in magistratu sub quovis prætextu incidit in crimen repetundarum. 423.71. & seqq.
Do: quid?

Dos quid? 16.11. & pag. 80. 16
pro Dotis & paraphernalium restitutione uxor habet
tacitum pignus in bonis mariti. 248. 16. **pro Dotis**
promissa praestatio maritus habet jus tacita hypo-
theca in bonis uxoris. 248. 17. **Dotalium rerum usus-**
fructus ad maritum pertinet. 277. 25. & pag. 315. 23.
 & 27.
Dotis causâ venditio in quibus à simplici venditione re-
cedat? 256. 43
Dotali obligationi fidjussor accedere prohibetur. 307.
 47.
Dotare sororem egenam frater tenetur. 311. 29
Dotis constitutio quid? 314. 5. **sine contractus nomina-**
tus, an inominatus? 314. 15. fin.
Dos profectitia, adventitia, receptitia. 314. 16
Dotare liberos ad officium patris pertinet. 314. 18. & pag.
 113. 15. & 18. **Dotare quoq; tenentur avus paternus,**
mater, frater. 314. 19
in Dotem quando mulier omnia sua bona dedisse prae-
sumitur? 314. 20
Dos quomodo constituitur? 314. 21. & 22
Dotis plenus dominus est maritus, quando res fungibiles in
dotem est data, vel res asstimata. 315. 23
Dotalis rei proprietaria domina est uxor. 315. 28. **Dotem**
alienare maritus nequit. 315. 26
Dotalium patrum effectus. 315. 32. & seqq.
Dotis incrementum. 315. 33
Dotis post mortem uxoris lucranda pactum valet. 316.
 34.
Dos data soluto matrimonio quemadmodum repetatur?
 320. 29. & seqq.
Dotis reversa ad patrem jus quale? 321. 37
Dotis exactio quando filia competat? 321. 38
Dotis adventitia repetitio. 321. 39
Dotem hodie mulier sola repetit morte mariti, vel divor-
tio soluto matrimonio. 321. 40
Dotem sibi reddi ad stipulandum adhibitus extraneus,
tanquam mandatarius adhibitus praesumitur? 321.
 42.
Dotis repetitio quando deneganda? 321. 43
Dotis data ab uxore emancipatâ aliud jus vetus, aliud
novum. 321. 42
Dotis causâ venditio, in quibus à simplici venditione re-
cedat? 256. 43
Dotis repetitio ob quas causas minuitur? 321. 44. **Dos**
quando constante matrimonio repetatur? 322. 45
Dotalia bona ob solutionem arii alieni, vel alimentorum
necessitatem mulieri incumbentem distrahi possunt.
 322. 45.
Dotis accepta & numerata apocha quatenus noceat mari-
to, vel ejus creditoribus? 325. 76
Dotalitium quid? 164. 20
Dotis legatum quando purum, quando conditionale dic-
tur? 189. 48. fin.
Dotis liberatio marito & patri restâ legatur. 588. 7
in Dote restituendâ cessat Falcidia. 201. 18
Dotis actio cui & adversus quem datur? 632. 12. **Dotis**

vel donationis propter nuptias conditio cui & adver-
sus quem competat? 632. 21
Doti filiafamil. pater delinquendo non praedjudicat. 514.
 14.
de Dote filia petendâ pater non potest transigere. 537. 12
Dotis causa summaria est. 776. 5
ex Dote comparata res quando dotalis efficiantur? 315.
 28.
in Dote maritus dolum, latam & levem culpam non ca-
sum praestat. 315. 27
Dos & donatio propter nuptias quando non conferantur?
 161. 19.
Dubitatio quid? 32. 20
Dubium dictum testis declarandum per aliud. 705. 39
in Dubio potius innominati, quàm nominati contractus
iniri consentur. 308. 2
in Dubio mitior poena censetur imposita. 364. 2
in Dubio solennitas actus secundum loci consuetudinem
intelligitur intervenisse. 137. 27
in Dubio secundum loci consuetudinem agentes intelli-
guntur se conformasse. 138. 28
in Dubio factum accipiendum ut valeat potius, quàm
corruat. 132. 9
Dubians an possit usucapere? 152. 10
Duplicatio quid? 664. 40

E**brius quandoq; dicitur furiosus.** 15. 12. **Ebrius prator**
morem delinquentes an puniendit? 368. 73. & p. 370.
 34. **Ebrius profundè non habet affectum injuriandi.**
 445. 11. **ab eo perpetratum homicidium casuale conse-**
ntur. 466. 39. **Ebrietas testis modica examinem non impe-**
dit. 686. 55. **Ebrius testari non potest.** 692. 5
Ebrietas Principis est pestis regni & subditorum. 415. 12
Ebrietas poena duplex. 415. 13. **Ebrietas detrimentum**
salutis est & valetudinis. 415. 14
Ecclesiastica causa quamam? 605
Ecclesiastica persona in causis secularibus forum acci-
piunt eorum seculari iudice. 605. 24. **an Ecclesiasticus**
judex possit cognoscere de crimine commisso à laico &
clerico? 606. 25. & 26. **Ecclesiastici ratione rerum in**
territorio seculari magistratus suarum ibidem forum
fortiuntur. 596. 21. **Ecclesiastica persona quòdam hab-**
beant forum? 604. 14. & pag. 605. 18. **Ecclesiastica per-**
sona tutor esse nequit. 213. 2
Ecclesiastici Judaeorum erant Levitae. 285. 27. **Ecclesiasti-**
ca functiones in quibus consistant? 285. 28. **Ecclesiasti-**
cus accusare prohibetur. 636. 9. **delinquentis poena má-**
jori punitur, quàm laicus. 372. 10
Ecclesiasticorum & scholasticorum immunitas: apud Ju-
daeos. 535. 70
Ecclesiastica libertatis privilegia non veniunt in prescri-
ptionem. 546. 62. **Ecclesia res immobilis praescriptione**
40. annorum adquiritur. 155. 16. **Ecclesia Romana**
rerum praescriptio. 156. 20
Ecclesia utitur minoris jure. 408. 25
Ecclesiasticos ladentis poena qua? 403. 7
Ecclesiastica jura omnia 40. annorum spatio tolluntur.
 545. 60. fin.

E D

in Ecclesia rebus non potest fieri locatio ultra biennium. 263.23.
 Ecclesia mutuum. 239.29. & 30
 Ecclesiastica rei legata estimatio an solvi debeat ex praesumpta mense testatoris. 337.21
 Edicta pratorum quid? & eorum appellationes. 41.3.
 & 4.
 Edictum quid? 40.19
 in Edicto Carboniano prohibita est appellatio. 780.30
 Edictum pratoris sapè vocatur iurisdiclio. 12.18
 Edictalis bonorum possessio quid? 215.3
 Editio quid? 341.13. & 14. Edere quamam persona tenentur? 342.16. & seqq.
 Edere tenentur libros, conscribentes illos ex officio. 342.22.
 Edere tenentur uterq; & actor & reus instrumenta in duplicibus iudiciis. 342.26
 Edere non tenentur libros suos privata persona. 342.23.
 Edens tenetur de dolo & culpa lata. 343.28
 Editionem petens tenetur jurare, quod non calumnia causa petas. 334.30. sumptus ad editionem necessarios erogare tenetur. 343.31
 Editionis causa varia. 343.32. forma & modus. 343.33. & seqq.
 Edi integrè debent leges & statuta. 343.36
 Edens scripturam recognoscere tenetur. 343.37
 Editio actionis quomodo fiat? 343.38. de Edendo actio cui & ad quid detur? 634.17
 Edere protocollo tenetur quoq; heres notarii. 342.17
 Editio actorum quomodo fiat? 771.26
 Educatio liberorum ad matrem quoque pertinet. 114.20.
 Educatio persona qualis esse debeat? 115.4
 Educatio pupilli ubi facienda? 331.16
 Effraclio carceris quomodo punienda? 473.19. & 20. Effracliores qui? 482.23. Effracliorum poena. 482.29
 Egregia persona quamam? 16.22
 Ejectus res in mari ob tempestatem & naufragium, vel ob incendium auferens furtum committit. 480.8
 Electio in diiunctivè promissis regulariter pertinet ad debitorem. 222.45
 Electio quando ad creditorem pertineat? 223.46
 Electio personalis est, in successores creditoris non transiens. 223.46
 Electio quando creditoris aut debitoris sit in reddendo solvo indebito? 319.20
 Eligendi jus cessatione 40. annorum amittitur. 545.52
 Electio & postulatio pratorum mandari non potest. 294.15.
 Eligendi episcopi jus amittitur cessatione sex mensium. 542.22.
 Electus iudex quis? 607.15. & seqq.
 Emancipatio quid? & ejus species. 555.7. & 8. Emancipatio vetus qua? 555.9. nova qua? & ejus species. 555.10. & seqq. Emancipationes consuetudinariae hodie qua? 556.14

E M

Emancipanti patri à liberis emancipatis eadem jura praestantur, qua patrono in bonis liberti. 557.22. & seqq.
 ad Emancipatos de mortuis fit extensio. 51.34
 Emancipatus tenetur prioris suo creditori in id, quod facere potest. 557.26
 per Emancipationem obligatio ex delicto non extinguitur. 557.28.
 Embatenticum jus quid? 262.11. & pag. 263.23
 Emendatio & disciplina quid? 116.15. propinquorum qualis? 116.16
 Emphyteusis quid? 265.7. ejus species. 268.38. definita qua? 269.39. indefinita qua? 269.40. perpetua qua? 264.25. Emphyteusis ad quinq; vel sex annos constitui potest. 263.22. Emphyteusis an tot sint, quos sunt renovationes? 266.1. fin. Emphyteutica rei dominus directus qua? 266.2. commodum. 266.8. & seqq. Emphyteusis etiam comprehendit locatio, conductio. 261.1. fin.
 Emphyteuta dominus vocatur. 266.8. quatenus potestatem alienandi jus emphyteuticum habeat? 266.9. & seqq. & pag. 267.16. & 17. ab illo volente rem vendere, domino directo denunciatio fieri debet. 266.15. Emphyteuta an & quando de emphyteusi transigere vel compromittere possit? 267.15. tanquam usufructuarius ad quid tenetur? 267.19. si non potest ostendere praedia emphyteuticaria, omnia bona ipsius praesumuntur emphyteuticaria. 267.19. tanquam proprietarius ad quid tenetur? 267.20. & seqq. illi pensio non remittitur ob damnum. 267.22. invito domino emphyteuticam rem deserere nequit. 267.25
 Emphyteusis non praesumitur silentio renovata. 268.26. fin.
 Emphyteuta in casu consolidationis empenensata retinet. 268.27.
 Emphyteuta solole & generatione finita ejus descendentes confirmationem petere possunt. 268.27
 Emphyteuta culpa, consolidatione facta dominus emphyteusis cum meliorationibus consequitur. 268.28
 Emphyteuta quando culpa sua amittat jus emphyteuticum? 268.29. & seqq.
 in Emphyteusi pro indiviso concessa, mora unius caserie omnibus nocet. 268.34
 in Emphyteusi cessatio parentis nocet quoq; filio in investitura comprehensis. 268.34
 in Emphyteusi ex facto & providentia an pater possit pra-judicare filio? 268.34
 Emphyteuta mora in quibus casibus non nocet? 268.35
 Emphyteuseos consolidatio fit ipso jure per declarationem voluntatis domini. 268.36
 Emphyteuta expellendus observato ordine judiciario. 268.37.
 Emphyteuticaria actio cui & adversus quem detur? 629.31.
 Emphyteuticum jus praescribitur 30. anni. 155.15. Emphyteuticum & superficiarium jus ad fine est pleno dominio, 63.42
 Emphy-

Emphyteusis emendi jura amittit dominus non declarans voluntatem lapsu duorum mensium. 542.22
Emphyteusis non solvens canonem in Emphyteusi civili, jus suum triennii prescriptione amittit. 543.40
Emphyteusis actio quae 619.20. cui & adversus quem datur? 629.31. Emphyteusis utilis actio quae 619.21.
Emphyteusis jus quid? 63.42. & 43. Emphyteusis juri simile jus feudale. 63.42. & 43
in Emphyteusi sit pensio praestatio in recognitionem domini & proprietatis aliena. 63.42
Emptio-venditio quid? 253.15. ejus membra duo. 254.16. inter Emptorem & venditorem uter contractum prius implere debeat? 254.17. Emptoris & venditoris obligatio duplex. 254.18. Emptoris obligatio primaria quae 254.19. Emptionis pretium quale? 254.20
Emptor pretii dominium in venditorem conferre tenetur. 254.21.
Emptor morosus sumptus ante traditionem factos refundere tenetur. 254.22
ex Emptoribus pluribus ille praefertur, cui traditio est facta. 255.33
Emendi rem proprietariam ignoranter ab usufructuario venditore pretium officio judicis minuitur. 256.46
ab Emptore statim recedit dominium post poenitentiam. 524.23.
Emptio quando praesumatur facta in fraudem usurarum. 257.54. fin.
Emptor quid restituat ex redhibitoria obligatione. 259.14.
Emptoris obligatio secundaria quae? 260.31
Empta res pecunia pupilli militis minoris & mulieris tacite eisdem sunt oppignorata. 248.15
Empta militis pro pecunia exposita pignoris loco est. 248.23.
Empta res pecunia alterius emptori acquiritur. 252.21.
Emans rem sibi pignori datam, tacite remisit jus suum. 552.47.
Emans rem fortivam scienter, furtum committit. 480.7.
Emptor rei furtiva qualiter teneatur? 483.37
Emptionis & venditionis species similes legi commissoria. 525.40.
Emptioni & venditioni similium negotiorum exempla. 313.6.
Emptores, venditores haereticorum librorum, puniuntur. 383.19.
Empti actio cui & adversus quem datur? 628.19. & 21. non competit, quando litigiosa res est vendita. 628.20.
Empti actio ex l.2. C. refc. vend. competit emptori ultra dimidium decepto. 628.20
Epidemica quid? 288.62
Epistola recognita probat contra scribentem. 739.5. & 6.
Epistola quando proscribens probet? 739.7. & 8. Epistola commendatoria quando probet? 739.10. & 11. Epistola exhortatoria probat consensum hortantis. 739.12

per Epistolam citra a stipulatio de agnitione valet. 301.36
Equitri ordinis homines qui? 21.8
Ereptivum quid? 564.17. Error quid? 32.10. Error est in qualitate vel substantia; uterque persona vel rei: itemque in facto vel jure. 32.19. & pag. 233.4
Error & incogitatio testatoris quando vitiat dispositionem? 167.40. & 42. in corpore ipso quod instituitur, vitiat institutionem. 170.16
Errans sive in jure, sive in facto, non usucapit. 152.8. & 9
Error juris dubii & perplexi usucapioni non nocet. 152.11.
Error quando vitiat legatum? 186.7. & 8. quomodo probetur? 660.20. Erroris exceptio quando locum habeat? ibid.
Error quandoque, quandoque, scientia praesumitur. 679.22
Errorum quatenus corrigere possit notari? 736.35. Erroris corrigendi jus amittit advocatus lapsu tridui. 542.17.
Esulem potestatem pauca iudex domo accipere potest. 423.72. & 73.
Eventus dilecti bonus minuit poenam. 380.47
Evidentia rei quid? 259.21. & 22. Evidentia nomina. 259.23.
Evidentia res, quanti tempore contractus valuit, restituitur. 259.24. evidentia rei in solutum data, manet pristina obligatio. 571.48
Evidentia species. 259.24. Evidentia tacita quae? ibid. expressa quae? 259.26. in quibus casibus non praestatur? 260.27. & seqq.
de evidentia pignoris creditor tenetur. 244.15
in Evidentia praestanda venditor emptori forum sequitur. 611.34
Evidentiam praestat donator. 290.6
Evidentiam rei legata quando heres praestat? 337.19. & 20.
de Evidentia quoque, datur empti actio. 628.19. & 21. Evidentia cui & adversus quem datur? 629.28
Evidentia facti quid? 680.30. & seqq. Evidentia factum duplex. 680.4
per Evidentiam rei quam probari possunt? 680.35
Exactorum iniquorum poena. 424.83
Examinatio testium quid? 682.30. & seqq. Examinatoris testium officium. 683.26. & seqq. ad Examinandum testes remissio quando concedenda? 683.29. & seqq. Examinis testium commissio licita. 683.53. locus ejusdem. 683.53. & 54. Examinator testium partes curare debet, ad videndum jurare testes in sua praesentia. 684.39. ab illo nihil suadendum vel suggerendum testi. 686.59.
Examinationis testium ad perpetuam rei memoriam causa. 687.77. & seqq. requisita. 688.82. & 83. in quibus causis ea locum non habeat? 688.84. & seqq.
Examinatio questionis quid? 749.17. & seqq.
Excellentia hominis quid? ejusque appellationes. 101.10. & 11. Excellentia commoda. 101.13. gradus. 101.14.
Exceptio quid? & ejus varia appellationes. 655.1. Exceptionis membra duo. 656.12. & seqq. in Exceptiōe rem pro actore habetur. 656.4. Exceptionum veterum for-
Fff 2

mula. 656.5. *Exceptio, quâ alicui crimen obicitur, facta vicem supplet.* 637.18. *Exceptionem reus ex variis causis deducere potest.* 656.6. *Exceptio in se contraria, vel pluribus præcis contraria non admittitur. ibidem.* *Exceptionibus contrariis se defendere nemo prohibetur.* *ibid.*
Exceptionis species. 656.7. *Exceptio dilatoria quam?* 657.8. & 9. *Exceptiones dilatoria adversus personam iudicis quam?* 657.10. & seqq. *adversus actorem vel ejusdem procuratorem quam?* 657.15. & seqq. *adversus circumstantias iudicis quam?* 657.24. & seqq. *adversus merita causa quam?* 658.28. & seqq. *Exceptio peremptoria quam?* & ejus species. 659.1. & seqq. *Exceptio nullâ magis illi datur, cui datur actio.* 659.3. *Exceptio intentionis & facti non est propriâ exceptio.* 660.6
Exceptionem juris opponens non dicitur fateri. 660.9
Exceptia peremptoria annullans quam? & ejus species. 660.11. & seqq. *Exceptio non numerata pecunia.* 661.23. *Sciti Macedoniani.* 661.28. *Sciti Vollejani.* 661.29. *doli mali.* 661.30. *Exceptio peremptoria infirmans qua? & ejus species.* 662.1. & seqq. *Exceptiones ex jure amissionis communi quam?* 662.3. & seqq. *ex speciali jure amissionis competentes quam?* 663.20. & seqq. *ex amisso jure obligationis provenientes quam?* 663.25. & seqq. *Exceptiones in factum innominata qua?* 664.37. *Exceptiones personales vel reales qua?* 664.41. & 42
Exceptio dilatoria contestanda. 672.20. *Exceptio dilatoria alterata, contestata post litem contestationem opponi potest.* 672.22. *Exceptionum dilatoriarum species.* 672.12. & seqq. *Exceptiones dilatoria iudicii declinandi causa qua?* 672.25.26. *Exceptio dilatoria differenda solutionis causa qua?* 672.27
Exceptio peremptoria quando proponenda? 672.28. & 29. *Exceptionis peremptoria oppositio non inducit litem contestationem.* 672.29
Excipiendo reus fit actor. 675.10
Excipiens quando fateri dicitur? 719.40. & seqq.
Exceptiones, qua processum retrô nullum reddunt, qua? 770.21.
Exceptiones, qua tendunt ad minuendam vel moderandam actionem, opponi possunt etiam in executione. 770.22.
Exceptio de jure tertii in processu summario non admittitur. 777.8
Exceptio non numerata pecunia quando locum non habeat? 326.20. *Exceptionis pecunia non numerata renuntiatio non valet.* 533.57
Exceptio motus renunciari non potest. 533.58
Exceptioni nullitatis non potest renunciari, si de eâ ex actis confitetur. 534.58
Exceptio rei non tradita in generali renunciatio non continetur. 534.58
Exceptiones quamquam semper opponi possint? 792.63
Exceptioni simulationis renunciari potest. 534.58
Exceptionibus nullâ omnino negligentia & cessatio præscribitur. 546.50. fin.

Excommunicatio quid? 357.40. & 42. *Excommunicati deportati non possunt condere testamentum.* 164.14. *Excommunicatio apud Judæos qualis?* 361.229. *Excommunicationis pactum.* 231.39. *Excommunicatus excommunicatione majori testis esse nequit.* 695.6. *Excommunicatio quâ solemnitate fieri solita?* 361.229
Excussio beneficium quid? 305.35. *in quibus casibus locum habeat?* 305:36
Excusatio à tutelâ vel curâ quid? 213.5. *quomodo proponenda?* 215.16
Executiens ex manu anulum, ut eum alius auferat, furtum facit. 481.13
Execratio & maledictio. 358.54
Executio quid? 755.1. & 2. *à quo iudice fiat?* 757.33. & seqq.
Executione mandata an etiam de exceptionibus contra executionem objecti cognosci possit? 758.36. & 37
Executio sententiarum per iudices deputatos in austrigis latorum ad Cameram spectat. 758.38
Executionis tempus aliud in realibus, aliud in personalibus actionibus. 758.40. & seqq.
Executionis impedimenta justa qua? 759.46. & 47. *ejus forma in realibus actionibus qua?* 759.49. & seqq. *in merè personalibus.* 759.52. & seqq. *in criminalibus.* 760.58. & seqq.
ab Executivo præcepto prohibita est appellatio. 780:30
Executio quando imbeatur ob majorem dilucidationem? 755.8. *quando ob favorem causa?* 755.9
ad Executionis præceptum impetrandum sufficit originale instrumentum iudici exhibere legendum, idq; postea ad recognoscendum in termino debitori offerre. 756.13.
Executionem paratam quam causa habeant? 756.17. & seqq.
Executio fit per implorationem iudicis qualisquam, pro decernendis literis executorialibus. 757.31
in Executione quando alterius iudicis invocatio necessaria, & quomodo fiat? 757.32. & pag. 758.35
Executionis causa summarie tractatur. 792.63
Executor testis esse nequit, nisi parvum consensu. 701.55
Executoris testamentarii negligentia pœna. 510.8
Executoris capensis pignora prohibita pœna. 510.9
Executio decreti iudicis peragitur cœrcitione modicâ. 121.16.
Exempli perniciosioris delicta atrocius puniuntur. 377.88.
Exemplum in quibus casibus probet? 744.20. & seqq.
Exemplum propter antiquitatem probat. 745.21.
Exemplum exempli quando probet? 745.22
Exemptio quid? 603.1. *Eximientis detentum è custodia principis pœna qua?* 472.17. *Exemptionis privilegium invitit subditis non potest concedere Princeps, nec universitas.* 534.60. *Exemptio vocati in jus qualis?* 403.16. & 17. *Eximientis vocatum in jus pœna qua?* 403.20. & seqq. & pag. 442.33. *Eximens confessum vel convictum criminis capitalis pœnâ l. Julia puniuntur.* 472.17
Eximientis

Eximentia detentum pro civili debito poena qua? 473.
 17. **Eximentia captum à manibus capientium vel ex carcere eum qui condemnatus est, poena qua?** 473.18.
Eximens iniuste captum non punitur, ibid. **Eximens iniuste damnatum non punitur.** 473.25
Exemptio alterius rei in diiunctivèd promissis facit, us que superest, debeatur. 222.43
Exercitius fundere & fugare operâ Diaboli potest incantator. 387.20
Exercitoria actio cui & ad quid datur? 634.21
Exercitorius contractus quid? 346.20
Exhereditio quid? 178.1
Exhereditio quomodo restringenda. 178.2. **in uno vel pluribus gradibus fieri potest.** 178.3. **eius causa exprimenda.** 178.6
Exhereditari ob quas causas liberi à parentibus possint? 178.7. **Exhereditari quibus de causis parentes à liberis possint?** 179.8. **Exhereditatio fratrum ob quas causas fiat?** 179.9
Exhereditatus sine notâ quis dicatur? 179.10
Exhereditationis causa plures pro arbitrio iudicis. 179.11.
Exhereditari possunt liberi ingrati. 509.14 & 22
Exhereditatus & exclusus in numero liberorum habetur quoad legitimam. 197.31. & seqq.
Exhibitio rei quid? & quomodo facienda? 125.6. & pag. 341.5. & 6. **quo loco facienda?** 341.7. **eam denegans tenetur ad interesse.** 341.8. **Exhibitio rei corporalis quid? ejusq. species.** 341.11. & 12. **in Exhibitioe quibus obligatio?** 343.39. & seqq. **ea quomodo à restitutioe differat?** 344.42. **ad contractus referri debet.** 344.44. **heredi adversus heredem non datur.** ibid. **ad Exhibendum actio tractatur processu summario.** 776.5. **cui & ad quid datur?** 634.16
Exigendi privilegium quid? 570.33. **Exigens majorem summam, quam debetur, criminestellionatus tenetur.** 443.11.
Exilium quid? & ejus species. 356.36. & pag. 361.223
Existimatio hominis quid? ejusq. appellationes. 100.2. & 3. **Existimationem qui non habet, illi non fit injuria.** 446.25
Existimationis commodum. 100.5. & 6. **onus.** 100.9. **vindictio quid?** 622.35
Exoneratio mandati causa processu summario peragitur. 777.5
Exorcismus quid? 386.12
Expensas faciens in re alienâ jure retentionis uti potest. 577.11. & pag. 578.14.
Expensas in pignus necessario & utiliter factas sustinet debitor. 244.12
Expensa litis quænam? & earum species. 753.33. **quatenus debeantur?** 754.34. & seqq. **Expensa retardati processu etiam in qualibet litis parte refundenda.** 754.39. **Expensarum taxatio & moderatio quomodo fiat à iudice?** 754.40. **in Expensarum compensatione iudex causam saltem in genere exprimere debet.** 754.41.

Expilatio quid? 482.21. **Expilata hereditatis poena.** 482.29.
Exportandi servitus quænam? 87.42
Exportantis res ad hostes vel barbaros poena qua? 414.18.
Expositio proprii infantis quid? & ejus poena. 505.4. & 5.
Expromissores qui? 221.19
Exsecandi servitus qua? 87.43
Extinctio jure authoris extinguitur quoq. jure accipientis. 527.38
Extrahens fugientem ad statum Principis ecclesiam vel asylum committit crimen læsæ majestatis. 470.29
ab Extrajudicialibus actibus appellare licet, eorumq. exempla. 789.36
Extraordinarius iudex quis? 607.3. & 4
Extraordinarium munus quid? 287.59
Extraordinarius processus quis? 776.1. & 2
In Faciem alterius conspuens, cadens, injuriam facit. 447.9.
Factum quid? 132.8. **Factum civile unde dicatur?** 1.7
Facti cognitio præcedit jus. 1.8. **Facta varia & infinita sunt.** 23.1. & pag. 35.17
de Facto] Citus non respondet. 23.2
Facti qua sunt, non præsumuntur. 679.26
Facta qua tenens, fieri tamen multa prohibentur. 412.13.
Factum, quod est insectum, fingitur. 54.19
Factum marum quodnam? 23.3. & pag. 36.5. **Facti requisita necessaria tria.** 23.5. **Factum hominis aliud voluntarium, aliud involuntarium.** 23.6. **voluntarium est duplex.** 23.7. **perfectè voluntarium quodnam?** 23.8. **Factum voluntarium quibus modis demonstratur?** 23.9. **Factum modo quodam involuntarium, & ejus exempla.** 24.12. & pag. 31.4. & 5. **Factum, quod intra certum tempus expirari non potest, tempus tacitum continet.** 26.21. **Factum involuntarium quid?** 30.1. **absolutè involuntarium, ejusq. notæ.** 30.2. & 3. **Factum involuntarium ex post-facto fit voluntarium ratificatione.** 34.32
Factum insectum fieri nequit. 34.5
pro Facto sapè accipitur id, quod per impedimentum fieri non potuit. 34.2
Factum aliud est commissionis, aliud omissionis. 35.12. **commissionis quale?** 35.13. **mixtum quale? ibid.** **Factum nudum quid?** 126.8. **omissionis quale?** 35.14. **communum quale?** 35.16
Factum aliud leve, aliud magnum, aliud relictum, aliud absolutum. 35.16. **Factum impossibile naturæ quid?** 34.3. **impossibile de jure quid?** 34.4. **illegitimum quale?** 34.7. **acquisitiois quale?** 132.9
Facti qua sunt, non transmittuntur ad successores. 132.2
Factum in dubio ita accipiendum, ut valeat potius, quam corrumpi. 132.9
in Factum actio unde dicatur? 361.5
Facta honesta legari possunt. 189.45
Factum evidens duplex. 680.34

FAL

Falsum socii quatenus noceat societati? 273.43
Facendum alteri, quod tibi iustā ratione fieri cupis.
 503.3.
Facinus quid? 352.19
Factores quinam? 346.14
Facultas mera nulla prescriptione tollitur. 546.60. *Facultatis mera quamquam esse dicantur?* *ibid.* *Facultatis mera res quomodo longo tempore prescribatur?* 154.10. *Facultati mera prescribitur, quando prejudicium alterius versatur ratione servitutis, possessionis vel actionis.* 546.60
Facultas implendi conditionem potestativam prescribitur. 546.10
Falcidia quid? 200.2. *in Falcidia computatione quantitas bonorum quo tempore spectanda?* 200.3. *quantum deducantur?* 200.4. *non computantur fructus ab herede percipi, exceptis quibusdam casibus.* 200.5. *§ 6. incommodorum post mortem testatoris contingens ratio non habetur.* 200.7. *Falcidia detrahenda forma.* 200.8. *ex quibus rebus detrahenda?* 200.9. *quibus augetur?* 200.10. *locum habet in mortis causis donationis.* 200.11. *quando locum non habeat?* 200.12. *§ seqq.* *Falcidiam prohibere potest testator.* 201.14. *Falcidiam prohibere voluisse testatorem, quibus conjecturis presumatur?* 201.14. *Falcidiam quinam ut indigni, aut sui sponte amittant?* 201.19. *§ seqq.* *Falcidia una de legatis in primis & secundis tabulis relictis deducitur.* 201.23
Falsum quid? 394.4. *§ seqq.* *Falsum quot modis committitur?* 394.6. *§ seqq.* *circa jus potestatis privata.* 394.8. *§ 11. cum seqq.* *circa jus familia quid?* 394.9. *circa statum & conditionem quid?* 394.10. *circa publicam potestatem quid?* 394.18. *§ seqq.* *in professionem muneris publici qui committant?* 395.34. *§ sequentib.* *circa res divinas.* 395.39. *circa testamenta variis modis committitur.* 395.40. *§ seqq.* *Falsi suspicio quatenus pro ipso falso habeatur?* 396.47. *Falsum circa obligationes earumque acquirendarum modos.* 396.50. *§ sequentib.* *Falsi poena varia.* 397.86. *§ seqq.*
Falsum, quod nemini nocet, arbitrarij puniuntur. 397.91.
Falsi in mensura aut pondere commissi poena qua? 398.102.
Falsarius testamenti qua poena puniatur? 398.102
de Falsi crimine transgredere licet. 537.15
Falsum testimonium in causa capitali dicens commissit quasi homicidium. 466.45
Falso ab alio fabricato utens poena mitiori puniuntur. 397.90.
Falso aliquid affirmans dolum committit. 407.3
Falsum reddunt instrumentum testes instrumentarii duo vel tres contra substantiam illius deponentes. 745.27.
Falsi propheta qui? 444.18
Falsi testimonium, instrumentum aut probationibus utens falsum committit. 396.72

FAM

Falsi crimen obijciens testibus contra se testificantibus non habet animum injuriandi. 445.78
ex Falso instrumento facta transactio rescindi debet. 537.8.
Falsus testis qui? 707.69. *§ seqq.*
Falsum commissis duobus aut pluribus eandem rem vendens. 396.56
Falsi instrumenti suspicio unde? 746.37
Falsitatis exceptio cui & quando competat? 660.21
Falsum commissis propriam scripturam negans. 396.52.
Falsa demonstratio in legato quando noceat? 189.44
Falsa causa legato quando noceat? 189.44
Falsa in una parte scriptura quatenus in totum habeatur profalida. 396.47
Fama quid? 714.1. *quomodo probetur?* 714.2. *§ seqq.* *probata facit simplenam probationem.* 714.5. *in quibus casibus plene probet?* 714.6. *§ 10. in criminalibus non facit simplenam probationem.* 715.7. *bona non tollit indicia ad torturam.* 715.8. *mala generalis presumptionem facit in eodem delicti genere.* 715.9. *Fama plene probat quoad inquirendum & incarcerandum.* 715.10. *Fama vicem supplet transactio delinquentis cum offensa.* 637.18. *Fama in causis civilibus arduis non facit simplenam probationem.* 715.11. *Fama bona plus creditur, quam mala.* 715.13. *Fama bona qua?* 100.3. *hac homo majus bonum non habet.* 100.3. *§ 6. quanto tempore dici debeat?* 100.4.
Fama bona est inestimabilis. 100.6. *est altera hominis vita.* *ibid.* *inter bona nostra numeratur, & venit in acquisitionem & amissionem.* 100.7. *quis laeso & detrahitio aestimatur.* 101.7. *ea ablata per palinodiam restituuntur.* *ibid.* *delictio amittitur.* 565.29. *Fama bona possessionis turbatio.* 101.7
Fama posterior in paritate tollit prioram contrariam. 715.14.
Fama mala delinquentis facit indicium ad torturam. 724.55.
Fama de delicto perpetrato est denunciationis loco. 637.18. *Fama in delictis quomodo probetur?* *ibid.* *Fama vicem in delictis quam suppleant?* *ibid.*
Fama communitatis, cujus incerta est origo, habetur diffamationis loco. 638.30
Famosi libelli poena quando capitalis? 449.18
Familia quid? 18.12. *Familiam quoniam specialiter constituitur?* 20.38. *§ 39.* *Familia jus quid?* 64.46. *§ pag. 98.19.* *Familia juris ademptio quid?* 444.19. *juris diminutio quid?* 444.20. *commoda qua?* 98.20. *facta.* 99.20. *onera qua?* 99.22. *consumptio quid?* 100.33.
Familia vindicatio duplex. 622.33. *§ 34. permutatio duplex.* 553.39
Familiam falsam fingens aliquando capitaliter puniuntur. 397.93.
Familia hereditanda actio cui & ad quid datur? 638.14.

Familia

Familia nostra delictum quid? 513.3. & 4
Familia dominus nomine delicti à domesticis commissi poenam praestans, regressum habet contra delinquentem non subiectum. 514.16
Familiaria sepulchra. 78.23
Familia, domus vel collegium substitui potest. 173.5
Familia stirpis ad successionem vocatis quid juris? 168.15.
Familiaris pro valde familiari non potest esse testis. 698.13.
ex Familiaritate quando iudex reddatur suspectus? 612.11.
Fastus quid? 417.5. ejus poena. 417.6
Fatale quid? 782.52
Fatalia prosequenda appellationis quando non currant? 748.13. & 14.
Fatalis interponenda appellationis iudex à quo, prosequenda verò iudex provocatus resistit. 787.57
Fatalium interponenda vel introducenda appellationis lapsus parit nullitatem. 790.35
ob Fatalium lapsam restitutionis processus summarius est. 777.5
Fatalia in quibus casibus non currant? 751.11
de Fatalibus non labendis protestatio saepe facienda. 751.11.
Fatari dicitur subscribens vel sigillans. 719.36
Fatumus & indicretus homo testari non potest. 692.5
Fatum non confertur gratiam potens. 720.75
Feria quid? & eorum species. 777.9. & 10. solemnes & ordinariae quanam? 777.11. & sequentibus. divina quanam? 777.12
Feriarum in Camera Imperiali computatio. 777.12. & 14.
in Feriis divinis iudex non potest procedere in actibus judicialibus. 777.13
Feria profana quanam? 777.14
Feria extraordinaria minus solemnes quanam? 777.15. & 16. Feriarum extraordinariorum in quibus causis ratio non habeatur? 778.17. Feriis extraordinariis partes renunciare possunt. 778.17
Ferrominatio specificationem imitatur. 148.19
Feudale jus simile juri emphyteutico. 63.42. & 43
Fictio à praesumptione longe differt. 54.13. Fictiois species. 54.14
Fictio inductionis quanam? 54.15. privationis quanam? 54.16. ejus subiecta. 54.17. & seqq.
Fictio brevis vel longa manus quid? 143.7
Fictio actionum cessio multis conjunctionis detegitur. 413.15.
Fides data non violanda. 220.9
Fides promissa intelligitur sub conditione, si ab altera quoque parte fides servetur. 220.10
Fidei data signum porrectio dextra. 220.10
Fides data ab illis qui aut nobili personae juramenti loco habetur. 229.15

Fidem fallere, grave est & prohibitum. 323.4
Fidem cuius securi sumus, is dicitur naturam debere. ibid.
Fidei templum. ibid.
Fideicommissum unde dicitur? 176.2. fisco applicatur, si fideicommissarius est incapax. 176.6. quibus relinqueri sit prohibitum? 176.6
in Fideicommissarium transeunt omnia onera & incommoda. 176.5
Fiduciarius heres in fraudem fisci fidem accommodans privatur commodo omni. 176.6. coactus per magistratum adiens, cum periculo fideicommissarii adit. 176.8. quando cogi non possit restituere hereditatem? 176.9.
*Fideicommissaria substitutio quando extendatur? 176.10. & pag. 178.18.
 Fideicommissio subiecta res pignori dari nequeunt.* 246.33.
Fideicommissaria hereditatis petitio. 624.11
Fideicommissum particulare. 185.1
*per Fideicommissum quanam res relinquuntur? 177.12. & 13.
 Fideicommissum quibus verbis relinquatur? 177.14. Fideicommissum quando extacta & praesumpta voluntate relictum censetur?* 177.15
Fidei ius quid? & ejus varia appellationes. 303.7. & 8.
Fidei ius idoneus quis? 303.8
Fidei ius accedit cuiusque obligationi. 303.9
Fidei ius subalternum quis? 303.10
Fidei ius plures ejusdem obligationis esse possunt. ibid.
Fidei ius à duobus rebus datus censetur in solidum acceptum. 303.12. in levio rem causam accipi potest. 303.13. majori & efficaciori obligatione obstringi potest, quam principalis. 303.14. non obligatur in plus vel aliud, quam principalis. 303.15. & 16
Fidei ius an nocet mora rei principalis? 304.17. ejus mora reo non nocet. 304.18
*Fidei ius quibus beneficiis adjuventur? 304.19. & sequentibus.
 Fidei ius liberatur debitore principali liberato. 304.21. quando ei communicentur jura realia debitoris? 303.22. & 23. non communicatur jus personale debitoris. 303.24. quando non profitur jus principalis debitoris? 303.25.
 Fidei ius quibus casibus ante interpellationem possit petere liberationem à debitore? 305.28. & sequentibus. denunciatis creditori debitorem liti facultatibus, liberatur, quando in fraudem creditor exigere cessat.* 305.30.
Fidei ius omnibus ex aequo prodest, quicquid servatur ex bonis debitoris. 306.37
*Fidei ius quo ordine teneatur in numeribus injunctis? 306.38. illum liberat solutio principalis. 309.14.
 Fidei ius aut mandatoris solutio ipso jure remum li-*

- dirat.* 169. 15. *ei solvere parato creditor nomen debitoris vendere cogitur.* 306. 40. *quando beneficium cedendarum actionum non habeat?* 306. 41. *quatenus liberetur per termini prorogationem debitori ac creditori factam?* 306. 42. *Fidejussoribus uno solvente confidejssores omnes liberantur.* 306. 46. *Fidejussor quibus obligationibus accedere prohibeatur?* 307. 47. *Et seqq. admittitur in debitis, in quibus poena pecuniaria imponitur.* 307. 50. *Fidejussoria cautio qua?* 772. 17. *Fidejussorem debitoris solvere parati interpellans injuriam facit.* 448. 11. *Fidejussores iustorum vel curatorum quando teneantur?* 334. 44. *Fidejussor debitoris acceptum rogans, debitori principali liberationem parit.* 584. 5. *Fidejussori liberatio legata non prodest debitori.* 588. 9. *quando pro parte divisa solvens liberatur?* 521. 27. *à Fidejussore debitoris initium pactum de non petendo cum creditore nihil prodest alii.* 529. 17. *Fidejussori prodest pactum creditoris cum debitoris initium.* 529. 18
- Filiationis & suavitatis jus quòdam?* 65. 13. *Et pag. 99. 21. Filiationis jus est species agnationis.* 99. 21. *Filiationis probatio quamam?* 623. 47. *fin. inter Filium & patrem naturalis tantum est obligatio, non civilis.* 127. 23.
- Filiusfamiliàs donare pater non potest.* 291. 12. *Filiusfamiliàs donare non potest.* 291. 14
- Filius per matrimonium hodie habetur pro emancipatà.* 321. 38.
- Filiusfamiliàs ex mandato patris delinquens quatenus à poenà excusetur?* 435. 29
- Filius mortis apud Judaeos quinam?* 360. 56
- Filius non patris, sed propria contemplatione successor designatus dicitur.* 168. 16
- Filius vel liberis naturalibus ultra unciam pater testamento relinquere nequit, si alios habeat legitimos liberos.* 170. 18
- an Filius cum patre eodem tempore vel ordine successivo succedant, quando testator instituit vel substituit Gajum & illum liberos?* 172. 9
- sub Filio in conditione positus in testamento an comprehendatur nati ex matrimonio putativo naturales vel legitimi?* 172. 9. *Filius in conditione positus an presumatur ex testamento succedere?* *ibid.* *an facians deficere conditionem substitutionis, si foemina extat.* 172. 9
- Filius cum parentibus quando ordine successivo intelligantur per vulgarem vel fideicommissariam vocati?* 174. 18.
- Filius quando jure representationis in fideicommissio concurrat cum patruo?* 176. 5
- Filius jussu restituere hereditatem non cogitur, si liberos suscepisset.* 176. 9
- Filiusfamiliàs non nisi patre permittente potest condere testamentum.* 164. 14. *Et pag. 110. 10*
- Filiusfamiliàs an de peculio castrensi vel quasi, & de adventitiis, quorum ususfructus ad patrem non pertinet, restari possit?* *ibid.*
- Filius potest esse curator patris, vel matris furiosa.* 211. 4.
- Filius legitimus dicitur, qui natus est ex matrimonio.* 679. 21.
- Filiusfamiliàs moribus & virtute patri simili praesumitur.* 109. 5
- Filius ex personà patris idem forum & domicilium sortitur.* 110. 5
- Filius ignobilitatem patris virtute sua abscondit.* 110. 5
- Filiusfamiliàs delinquendo quatenus patrem obligare possit?* 514. 7. *Et seqq.*
- Fimo vestem vel faciem alterius persuadens injuriam facit.* 448. 11
- Finalis causa falsa adjecta vitiat testatoris dispositionem.* 167. 41.
- pro Finis ratione delicta modò atrociora, modò leviora esse existimantur.* 571. 35
- Finium regundorum actio cui & ad quid datur?* 634. 14
- Fiscalis poena à magistratu remitti potest.* 590. 10
- Fiscalis actio de rebus amissis praescribitur 40. annis.* 155. 16.
- Fisci usucapio & contra eundem.* 155. 18
- Fisco denunciatae res possessores usucapiunt 10. vel 20. annis.* *ibid.*
- Fisci successio.* 208. 15
- in Fisci fraudem contractus celebratus quibus conjocturis praesumatur?* 678. 11
- in Fisci causa appellatio non recipitur.* 780. 28
- ad Fiscum devoluta portio hereditatis non patitur Falcidiam.* 201. 23
- in Fiscum transeunt obligationes delinquentis, bonis ejus ante mortem publicatis.* 390. 53. *fin.*
- Fiscus ex alienà calamitate lucrum facere non debet.* 346. 26.
- Fiscus praefertur omnibus creditoribus anterioribus in quasisit post suam obligationem.* 252. 28. *Et pag. 170. 34.*
- Fiscus semper praefertur chirographariis creditoribus.* *ibid.*
- Fisci privilegium hypothecarium in quibus locum habent?* 247. 11
- Fiscus privato succedens non usitur privilegio hypothecae.* *ibid.*
- Fiscus habet tacitam hypothecam in bonis ejus, cum quo contrahit.* 248. 21
- Fisco expressam hypothecam habenti in collectis praefertur respublica.* 252. 29
- Fiscalia bona principis quamam?* 80. 11. *Et 12*
- Fiscalis poena respublica quamam?* 81. 29
- Fiscus privilegiatus aliis creditoribus praefertur.* 570. 34.
- Fisco aut respublica compensatio opponi non potest in certis causis.* 576. 12
- in Fiscalis causà non habet locum cassio bonorum.* 580. 16.
- Fiscales actiones civiles omnes spacio 20. annorum solvantur.* 544. 48
- Fisci

*Fisci jus in rebus aliorum 30. aut 40. annis tollitur ex-
plo privatorum.* 545.52
*Fiscus cum reo in capitalibus causis dubiis transigere po-
test.* 537.12
*Fisco commissæ res necdum incorporata post quinquen-
nium confiscari non potest.* 543.42
Fistulam junctam habendi servitus. 91.25
Flagellatio, fustigatio. 362.63
Flagitium quid? 352.19
in Flagitiis manifestis hærens testis esse nequit. 696.7
Flumina publica consistorum vice funguntur. 147.10
*in Flumine publico riparum ejus quid faciens, quo pejus na-
vigetur, quatenus obligatur?* 496.23. & seqq.
*de Flumine publico interdictum cui & adversus quem
datur?* 650.48. & 49
Fluvius fistis incantator. 388.33
Fœmina familia sua caput & finis est. 99.22. *Fœmina
in perpetuam mariti tutelam esse dicuntur jure veteri
quod correctum est.* 211.4. *à tutela arcentur.* 213.3.
per procuratorem in judicio comparere tenentur. 768.3.
*et etiam vocata consentitur, filius vel liberis ad suc-
cessionem vocatis?* 168.14. *Fœminis sexus imbecilli-
tas quando mitiget pœnam?* 371.45. & pag. 367.30. fin.
*Fœmina annis 50. majores ob aetatem steriles esse cen-
sentur.* 13.25. *Fœmina quare multis beneficiis à jure de-
bata sine?* 11.9
Fœnus nauticum quid? 346.27
Fœraminis servitus qua? 91.16
Fœrmositas corporis hominis proprium jus. 102.28
Fœrmositatis commoda. *ibid.*
Formula quid? 616.4
*Fornicatio quid? 451.33. & 34. Fornicationis pœna quat
452.36. & seqq.*
Forum competens quòdnam? 595.10. & 11
Forum habere aliud est, aliud subditum esse. 595.12
Forum quò sortitur ex rei situ. 596.20
Forum competens ex domicilio rei conventi quòdnam?
 595.15. & seqq.
Forum domicilii inter reliquas species prædominatur.
 596.16.
*Forum originis aded competens est, ut, licet habitationem
quis aliò transtulerit, nihilominus in loco originis ibi-
dem repertus forum sortitur.* 596.19
Forum competens ex situ rei quòdnam? 596.20
*Forum competens eorum seculari magistratu habent Ec-
clesiastici vasionis rerum si idem sitarum.* 596.21
Forum expressè eligere quis dicitur? 596.23. *Forum ta-
citiè quomodo eligitur?* 596.24. & seqq. *Forum ele-
gisse quò præsumitur in eo loco, in quo contraxit.*
 596.27.
Forum accipit quis in eo loco, in quo solvere promissit.
 597.28. & 29.
Forum defuncti sequitur heres. 597.30
ad Forum contractus remissio quando locum habet?
 597.31. & seqq.
*Forum accipiunt vagabundus & fugitivus, quocumque
in loco reperiantur.* 597.34

*Forum sortitur, ubi cum quo reperitur is, de cujus foro non
apparet.* 597.34
Forum emptoris sequitur venditor in evictione præstanda.
 611.34.
*Forum delinquentis est locus delicti & quocumque in loco
invenitur delinquens.* 597.36
Forum privilegiatum quid? & ejus species. 603.1. &
 seqq. *Fori privilegium concessum studiosis.* 604.15. &
 16. *Fori privilegium concessum miserabilibus personis.*
 605.17. *Fori privilegium ratione causa in judicium
deducta quòdnam?* 605.21. & seqq. *Fori privilegium
extenditur ad privilegiatorum famulos & colonos per-
petuos.* 606.27
de Foro suo cognoscere potest iudex. 611.8
Forensis civis quis? 284.17
Forensis quando colloari possit? 288.54
Fori incompetentis exceptio cui & adversus quem datur?
 657.11.
Fraternitatis effectus. 282.59
*inter Fratres in eisdem potestate existentes naturalis
tantum est obligatio, non civilis.* 127.23. & pag. 311.3
Fratrum minorum cura fratribus demandata. 116.16
*Frater præfens tacensq; apud alienationem tacitiè remissis-
se jus suum censetur.* 532.44. *Fratri vel sorori præstat
alimenta in casu necessitatis.* 311.27. *delicto commis-
tendo in suum fratrem obviare tenetur.* 437.10. *contra
fratrem vel ejus filios excusatur à tutelâ.* 214.8. *Fra-
tris furiosi tutor vel curator esse potest.* 211.4
Fratrum liberi cum patris quomodo succedant? 207.
 2. & 3.
*Fratres ex altero tantùm latere conjuncti aequaliter suc-
cedunt non habitâ ratione originis bonorum.* 207.5
*Fratri consanguinei liberi cum uterino patris succedunt
jure repræsentationis.* 207.6
*Fratri uterini vel paterni tantùm nepos præfertur pa-
trino, avunculo, amita vel matertera defuncti.* *ibid.*
Fratres adoptati sibi invicem succedunt. 207.7
*Fratres naturales, spurii, & adoptivi sibi invicem non
succedunt.* 208.9
*Frater, qui fratrem suum necavit, indignus judicatur
successione.* 208.10
*Frater aut soror à fratre vel sorore capitaliter accusari
non potest.* 639.35
Fraus quid? 28.1
in Fraudem legi quando quid in testamento relinquitur?
 413.11.
*Fraus quando præsumatur in alienatione bonorum Ec-
clesiæ à prelato facta in proprios adfines vel consan-
guineos?* 413.12
in Fraudem creditorum juramentum deferre non licet.
 339.8.
*in Fraudem creditorum alienationis revocatio intra an-
num extinguitur.* 542.25
Fruvola appellatio quanam? 785.25
*Frustrum rei quid? 4.1. Frustrum quidam sunt verò & pro-
prie seu naturales, quidam improprie seu præternatu-
rales.* *ibid.* *verò naturales quanam?* 5.4. *industria-*

les qui? s. s. civiles quoniam? & eorum species. s. 6. & seqq.	
in Fructibus civilibus pro vna temporis sic distributio in usufructuario ante perceptionem mortuo.	5.6
Fructus fundi constant venationes, aucupia, piscationes, sed improprid.	6.14
Fructus colligendi servitus quanam?	87.42
Fructuum divisio inter fructuarium & proprietarium qualis?	93.14
Fructus quidam rei est alienatio.	57.39. & pag. 93.21
in Fructibus plus juris habet bona fidei possessor, quam usufructuarium.	145.7
inter Fructus civiles numerantur portoria, padagia.	6.15.
Fructuaria rei accessiones quanam?	94.23
Fructuum usuras exigere prohibitum est.	232.2
Fructus, à quo tempore debeantur, à bona fidei possessore?	235.19.
Fructus quomam restituat mala fidei possessor?	235.20
Fructus rei precario data quis lucretur?	242.16
Fructus pignoris percipere potest creditor.	244.21
Fructus rerum feudalium an pignori dari possunt?	246.33.
Fructus praeiorum rusticorum tacitè pro mercede fundi locati pignori esse censentur.	247.6
Fructus pignoris à creditore percepti in sortem imputantur.	250.46
in Fructibus hypothecatis quis praefertur?	251.15
Fructuum perceptione dominium acquiritur.	144.2. Fructus percepti qui?
Fructus quomodo acquirat bona fidei possessor?	145.5. & seqq.
Fructus pendentes usufructuarius non acquirit, sed ad proprietarium pertinent.	145.12
in Fructibus quomodo distinguendum per penitentiam contractus resoluco?	524.22
Fructuum utilitas naturaliter sequitur possessionem.	144.3.
Fructus pendentes vel percepti usufructu finis pro rata temporis dividuntur inter dominum & usufructuarium.	145.13
Fructuum anni jubilai divisio qualis?	ibid.
Fructuum naturalium & industrialium perceptio quando dicatur facta ab usufructuario?	145.14. Fructuum civilium perceptionem qualem habeat usufructuarium?
	145.15
Fructibus hereditatis non augetur legitima.	198.37
Fructus ab herede percepti an compensentur in Falcidianam?	200.5. & 6
Fructus quatenus in Treballianicam imputantur?	202.33 & seqq.
Fructus quomodo acquirat bona fidei possessor?	145.5. & seqq.
in Frumento redituum venditio quomodo fiat?	257.50
Fruentaria usura qua?	232.43
Fuga bestiarum non inclusarum possessio earundem amittitur.	567.16
Fugitivi servi possessio non amittitur.	567.17

ob Fuga sufficientem quando debitor à creditore capi possit?	579.33
in Fuga actus existens sine auctoritate iudicis capi potest.	ibid.
Fuga periculum declinare & ad se defendere nemo tenetur.	464.18
Fuga ex carcere tentata poena qua?	473.21
Fugere omnino tenetur, si potest, iniquè damnatur.	473.21
Fugam in acie prior spectantibus multisibus faciens capitis punitur.	479.24
Fugans pecus alterius dolo malo, ut in fores incideret, furtum committit.	481.13
Fugitivum ligatum ex custodia dimittens furtum facit.	ibid.
Fuga rei ante inchoatum processum sine probabili causa facit indicium ad torturam.	723.22
Fumi immittendi servitus quanam?	91.18
Fundi accessiones qua?	4.25
Fungi intelligitur, quando aliud pro alio tanquam acquipollens accipitur & eligitur.	7.5
Fungibiles res quae? ibid. Fungibilium rerum probatio quomodo fiat? 9. & seqq. Fungibilis rei traditio qualis necessaria? 255.34. Fungibilium rerum venditio ante probationem quantitas & qualitas est incerta. 256.44. Fungibilis rei ibi praestatur, ubi petitur. 596.20. Fungibilium rerum stipulatio quando perfecta? 300.24. in Fungis & exoquias credens omnibus aliis praefertur. 570.34. & pag. 232.22.	
Furis ictus poena.	362.63. fin.
Furca poena substituta in crucis locum.	358.52
Furiosus omnino non obligatur. 127.25. Furiosus varid dicitur. 15.9. & seqq. Furiosorum iudicia quanam? 15.9. & 11. ad Furiosos de minoribus sic extenso. 51.34. in Furoris delinquens ad sanam mentem reversus non punitur.	371.125
Furtum quid? & ejus species.	430.2. & seqq.
Furtiva rei possessio fit furis, non dominium.	ibid.
Furti occasionem dans furtum committit.	581.9. & 18
Furtum non facit, si quis existimat, se volente domino rem auferre ex probabili causa. 481.15. Furtum fieri dicitur in dubio, etsi quis sciens neque prohibens domino fecit. 481.16. Furtum an sit, si quis putet se invito domino contrahere, quo volente tamen & consentiente contrahat.	481.17
Furtum domesticum quid? 481.18. Furtum à familia factum habetur, ac si ab uno factum esset. i. id. Furtum violentum quid? 482.23. manifestum quid? 482.22. Furtivam rem quando liceat apud alium quarere? ibid.	
Furti poena varia. 482.24. & seqq. Furti poena generalis & perpetua qua?	482.24
Furtiva rei valor & quantitas probatur juramento in litem.	ibid.
Furtum quoque fit in accessoris rei furtiva.	481.14
Furtum liberi hominis.	97.12
Fur obligatur etiam illi, qui rei dominus non est, cuius quocunque modo intoret pecuniariter ex justa causa.	482.25.

Fur furem quandoq; obligatum habet de furto. *ibid.*
in Furto simplici morsus poena non habet locum. 483.30.
Furti manifesti poena hodie qua? *ibid.* *Furti nec man-*
ifesti poena qua? 483.31. *Furti poena capitalis locum*
habet in VII. casibus. 483.33. *in quibus casibus ces-*
set? 483.34. *Furtum rei minima an puniendum?* *ibid.*
Furtiva re reddita vel extincta furti poena non ces-
sat. 483.35. *Fures plures quomodo puniantur?* 483.
 36. *Furi opem, consilium praestantes quomodo punien-*
di? 483.36
Furtiva res apud eum reperta, qui est bona fama, non
facit contra eundem praesumptionem; socius contra.
 483.37.
Furtiva rei emptor sine pretio ad restitutionem tenetur,
etiamsi esset consumpta vel extincta. *ibid.*
Furam vel raptorem resistensem licet occidere. 465.35
Furtum liberorum nostrorum fieri potest. 210.23
Furti specus est, socium se adungere furi. 481.11
Furtum facis persuadens quid servo vel filio meo in meum
detrimensum. 481.13
Furtivarium pecundum factus etiam apud furem conceptus
fit bona fidei possessoris. 155.11
Furtivus partus non est, conceptus & editus apud bona fi-
dai possessorem. *ibid.*
in Furti & verum amotarum obligationibus relatio jura-
menti non est permissa. 539.16
in Furto heres tenetur ad rei restitutionem. 550.39
apud Furem aut raptorem inventa pro damna dato resi-
nantur. 578.17
Furtum facis, qui tabulas, instrumenta, apochas subtrahit
vel delat, ut alii debitum traditum eripiat. 481.13
Furtivam rem a fure, qui est in fuga, propria auctoritate
auferre licet. 614.5
ob Furtum a vendito servo commissum venditor eundem
retinere potest. 577.12
Furti actio cui & adversus quem competat? 646.2. *Fur-*
tiva conditio quibus datur? 646.3
Furtivae res non vanius in acquisitionem. 137.22
Furtum committit socius rem communem in alium u-
sum quam destinatum impendens. 270.9. & pag.
 480.4.
Furto abiata, desperata, occulta, cognoscere potest Dia-
bolus. 391.44
Furia & rei furtiva receptator quomodo puniendus?
 442.31.
Furum & raptorum receptator vim publicam committit.
 402.14
Furtum quodammodo facere dicitur usurarius. 504.9
Furti indicia quamam? 680.26
Furtum facis publicanus vestigialis nomine plus debito
exigens. 480.6
Furtum facis subjiciens debitorem egenum quasi locuple-
tem pro bono & locuplet. 481.13
Furtum facis restituere recusans rem repenti domino.
 480.8.
Furtiva res apud accusatum mala fama hominem inven-
ta iudicium facis ad toruram. 724.56

Furti actiones speciales quadam. 646.4. *Furti actio, cum*
conditio furtiva rei persecutoria conjungi potest.
 653.9. *Furti actio bis instituta ob furtum repetitum*
conjungi potest. 654.13
Fuste vel baculo quasi verberatus terreus volutimans
vel pulsans injuriam inferat. 448.9
G *Abellam non solvens, si res profectus est, quomodo pu-*
niatur? 476.24. *Gabellatum & ejus substitui-*
tum in loco non inveniens excusatur a poena fraudati
vestigialis. 476.24. *Gabellarii licentia transiens excu-*
satur a poena fraudati vestigialis. 476.24
Genus quid? 18.11. *inter Genem & Familiam differentia*
quamam? 18.13. *Genium jus quid?* 37.18. & seqq.
Genus perire non potest. 549.18
Generis debitum obligat debitorem ad periculum etiam
ante moram. *ibid.*
Generale mandatum habens procurator an possit solvere,
novare, vel alienare sine speciali mandato? 709.6
in Generali remissione beneficium restitutionem in inte-
grum non comprehenditur. 534.58
Generis solutio pro arbitrio debitoris fit. 571.55
Generis debito alternativum est simile. 571.56
Generis solutio pro parte facta non tollit pro parte obliga-
tionem. 576.56
Generis legatum quando valeat. 188.37
Generalis rei promissio quamam? 222.34
Generalium naturam rerum debitor etiam minimam par-
ticulam solvendo laboratur. 322.36
Generalis constitutio hominum rei promissio est inuti-
lis. 222.36
Generali obligatione non comprehenduntur, qua verosi-
militer quis aliis non consistat. 223.52
in Generali legato electio est legatarii. 336.9
Generalis societas qua? 272.34
Generalia verba secundum disponentis mentem restrin-
genda. 51.29
in Generali renunciatione rei non tradita exceptio non
constituitur. 534.58
ad Generandam ineptus quis praesumatur? 278.28
Geri per alium possunt, quae corporis ministerio peraguntur,
socius qua animo. 68.22
Gestio pro herede quid? ejusq; exempla. 159.25. & 26.
Gestio seu gestio alieni negotii quid? 327.5. *Gestorum*
obligatio in quibus consistat? 327.11. & seqq. *Gestor*
de dolo, lata culpa, & levi tenetur. 327.13. *aliquando*
tantum de dolo tenetur. *ibid.* *interdum levissimam*
culpam praestat. *ibid.* *quandoq; etiam casum fortui-*
tum praestat. *ibid.* *indemnitas omnino servari debet.* 329.
 22. fin.
Gestum a majore parte sociorum reliquos dissentientes ob-
ligat. 271.21
Gibeonitis Judaeorum propriis hominibus similes. 106.19
de Glands legenda editum quodnam? & ejus obligatio.
 500.16.
Gradus quid? 19.30. *Graduum legitima computatio qua-*
nam? 19.31
Grossator quis? 482.23. *Grossatorum poena qua?* 402.7

Gratia magistratus plena qua? 190.24. & 25. minus plena qua? 190.17. Gratia generali qua crimina non continentur? 191. 27. Gratia speciali bona confiscata non continentur, neq; translata ad alium. 190. 11. & seqq. Gratiam peccati non censetur fieri. 720. 75. fin.

Gravis, discreta & honesta persona qua? 16.26

Gravitas delicti iudicio arbitrio aestimatur. 372.18

Gravamen & praesudicium irreparabile habet paratam executionem. 716.21

Gravaminis necessarii exprimenti omisso parie nullitatem appellationis. 790.34

Habitatio quid? 94.31. & pag. 284.12. ejus jus usui ad sine. 61.34

Habilitas testis quid? 690.1

Heresis quid? & ejus membra. 382.11. & 12. Hareses species dua. 382.12. & seqq. poena qua? 382.16. & seqq. Haresis pro mortuis habentur. 383.18. Haresicorum librorum emptores, venditores puniuntur. 383.19. Hareses poenam poenitentia mitigat. ibid. Haresicorum fautores, receptatores quoq; puniuntur. ibid. Hareses novus sub titulo verbi Dei spargens hypocrisis ad similia. 400.16. in Hareses crimine quomodo puniatur universitas? 378.26. Haresis causa dissolvendi sponsalia. 278.30. Haresicus tutor esse nequit. 213.3. non potest condere testamentum. 164.14. est incapax relictorum in testamento. 169.14. in Hareses crimine inquisitio fieri potest sine praecedente diffamatione. 639.32. fi.

Hereditas quid? 10.13. Hereditatis divisio ejusq; partium nomina. ibid.

Hereditas loco domini est. 80.15. defuncti jus retinet, representat & continet. ibid. Hereditatis delatio quid? & ejus species. 157.3 & 4

Heres quid? & ejus species. 157.5. & 6. non potest venire contra factum defuncti. 127.27

Hereditas legitima portio praescribitur 30. annis. 155.5

Heres unius persona vice cum hereditate fungitur. 157.5

Heres necessarius quis? & ejus species. 157.7. Heres suus quis? & ejus species. 157.8. representat parentem defunctum. 157.9. Heres non necessarius quis? 158.12

Hereditatis delatio fit cum commodis & oneribus suis. 158.14. Hereditas semel delata & acceptata desinit esse hereditas. 158.14 & 21

Hereditatis commoda quat? 158.15. & seqq. incommoda & onera qua? 158.18. & 19

Hereditatis portio vacans partem quasitam occupatamq; sequitur, eiq; non persona adcrevit. 158.17

Hereditatis acceptatio quid? & ejus species. 158.20. & 21.

Hereditati loci, in quo sita est, annumerantur mobilia alibi reposita, non ut perpetuo ibidem manerent. 158.19.

Heres post acceptationem sine traditione dominus officitur. 159.21. ex sola apprehensione fit possessor. ibid.

Hereditatis agnitio vera qua? 159.22

Hereditas vacans personam defuncti representat. ibid.

Hereditatis quasi acceptatio quid? 159.27

Heres non implens testatoris voluntatem intra annum fit incapax. 169.12. Heres suus hodie quoq; abstentionis beneficium habet. 159.28

Hereditatis recusatio quid? & ejus species. 160.4. & seqq. Hereditatem pro parte agnoscere & pro parte repudiare nemo potest. 160.4

Heres semel factus non desinit esse heres. 160.4. & pag. 170.9.

Hereditatis omisso quid? 160.9

Hereditas solennis institutio quid? 169.3. Hereditas institutio quid? 160.4. in Hereditas institutione quamam consideranda? 170.6. & seqq. Hereditas institutio quo loco ponenda, quibus verbis & formis? 169.5. illi adjecta conditio impossibilis pro non scripta habetur. 170.8. ea ex re certa vel ad certum tempus vitatur. 170.9. bis facta semel tantum valet. 170.10

Herede altero simpliciter instituto is, qui ex re certa ante ex parte aliqua hereditatis est institutus, legatarii loco habetur. 170.11. & pag. 171.23

Hereditas institutio valet, etiamsi voluntas testatoris ob conditionis omissionem sit imperfecta. 170.12

Heres etiam post mortem uxoris bonorum omnium usufructuaria institui potest. 170.13

Hereditas institutionem quamam vitent? 170.14. & seqq. ea sub conditione non potestativa est inutilis. ibid. Hereditas institutio capitoria. 170.15

Hereditas quanam solidum capere non possint? 170.18

Hereditas quibus ut indignis adimatur? 170.19

Hereditas quanam necessario instituendi? 170.20

Heres ex parte solus institutus post agnitionem fit heres in solidum jure adcrevendi. 170.23

Hereditas pluribus a testatore instituitur cum partibus vel sine partibus quid juris? 171.24. & seqq.

Hereditas institutio duplex. 171.1. & 2

sine Hereditas institutione nihil in testamento valet. 172.2

Hereditatis parte legata, legatarius pro rata onera suffinet. 188.33

Hereditas instituti Cancellatio legatis & ceteris non nocet. 193.16.

Heres incapax ex quibus causis efficitur? 196.7. & seqq. in Hereditatis renunciatione legitima non continetur. 198.35.

Hereditas adita dicitur retentione legitima. 198.38. descendit magis quam ascendit. 207.6

Hereditatis parte legata, legatum augetur & minuitur usq; dum legati dies cedit. 188.33

Hereditatis agnitioni administratio coherens quamam? 336.3.

Heres hereditati obligatur. 336.5. tenetur de culpa in legato commissa, lata, levi & levissima. ibid. tenetur de dolo tantum, quando nullum commodum ex testamento sentit. 336.5. non tenetur de periculo, nisi ex sua culpa. ibid.

ex Hereditibus pluribus pro iis, qui solvendo non sunt, coheres non est onerandus. 336.7

Here-

Hereditas legatis vel debitis exhausta cum beneficio L. Falcidia & Trebellianica praestanda. 337.10
Heres tenetur de dolo & lata culpa. 337.18. *tenetur rationes reddere legatario.* 337.19. *quando praestet eversionem rei legatae?* 337.19. & 20
Hereditatis divisio quomodo facienda? 340.27. & seqq.
Heredes ex poena antecessorum quando teneantur? 380.53. & seqq.
ad Heredes transit laeorum obligatio poenalis. 380.54. *ad eosdem tam delinquentium, quam laeorum poena capitalis non transeunt.* 380.55
Heres propria auctoritate res hereditarias apprehendere potest. 474.37
Heres Notarii tenetur quoque edere protocolla. 342.17
Hereditarium rerum quasi furtum fit. 482.21
Heredis gravata fideicommissio non conficiendis inventarium poena. 570.10
Heres in quibus casibus ex delicto defuncti teneatur? 515.30. & 31.
Heredis pactum etiam fideicommissario prodest. 530.25
Hereditas privatorum pactis deferri non potest, sed jure publico constituitur. 531.32
Heres tenetur legata praestare, ubi testator voluit. 597.29. *sequitur forum defuncti.* 597.30
Hereditatis propria vacua occupatio concessa. 614.5. *Hereditatis petitio quid? & ejus species.* 624.1. & seqq.
Hereditaria actio cui, & ad quid datur? 633.11
Heres pro testamento testis esse nequit. 699.34
Hermaphroditus in quo sexu existimandus? 12.11
Histris aut ganeo habitum sacerdotali incedens injuriam facit. 448.11
Homo res sacra. 97.8. *Hominum divisio.* 11.2. & seqq.
Hominis accessiones qua? 4.27
Homo quare non sit in hominis commercio? 76.19
Hominis furtum. 482.21
Homo cultui divino est consecratus. 76.10
Hominis fractus quid? 77.11. & seqq.
Homo non est dominus membrorum suorum. 77.10. & pag. 97.11.
Homo ab omni iniqua crudeli & inhumana tractatione liber est. 102.21
in Homines proprios & gleba additos jus praestatur 30. annis. 155.5
Hominis alieni occisi afirmatio qualis? 501.16. & 17
Homicidium quid? 459.1. & 2. *Homicidium crimen atrocissimum.* 459.1. *quocumque modo & instrumento fieri potest.* 459.54. *Homicida quis dicitur?* 459.5. *Homicidii species.* 459.6. & seqq. *deliberatum quid? & ejus species.* 459.8. & seqq. *in alium commissum quomodo cognoscatur?* 460.19. & seqq. *ejus poena qua?* 460.23. *Homicidium a pluribus commissum quomodo puniatur?* 461.30. & seqq. *Homicidii in rixa commissi poena.* 461.37. *ab universitate commissi poena qua.* 378.29. & 30. & pag. 461.39. *Homicidium involuntarium quodnam?* 462.1. *ejus species.* 462.3. *culpa commissum quodnam?* 462.4. & seqq. *quando interficiendi culpa perpetratum dicitur?* 462.5. &

seqq. in pancratio commissum quale? 463.9. *aliterius veneno sine dolo vendico commissum quale?* ibid. *Homicidia omissione aliterius commissi qua?* 463.11. *Homicidium culpa interfecti quando committatur?* 463.12. & 13. *Homicidia ob defensionem a republica facta quanam?* 463.15. *Homicidium ob defensionem privati juris ex tribus causis permittitur.* 463.16. *Homicidii ad defensionem sui & rerum suarum facti poena est arbitraria.* 465.37. *Homicidium casuale quid? & ejus exempla.* 465.38. & 39. *ejus poena nulla est.* 466.40. *ejus, si culpa praecesserit, poena est arbitraria.* 466.40.
Hominis occidendi causa qui cum telo ambulat, quasi homicidium committit. 466.49
Homicidii conscius si id non indicaverit magistratus, parenti, domino, patrono, quasi homicidium committit. 466.4.
Homicidium culpofum est, quando negligentia vel imperitia medici agrotus aut vulneratus interit. 488.12.
Homicidium committit per somnum insanum comprimendo extinguens. 458.8
Homicidii consilium qui dedit, quasi homicidium ipse committit. 466.46
Homicidii conatus quid poena puniatur? 466.48
Honor quid? 285.22
Honorum continuatio prohibita. 285.25
ad Honores duorum ex eadem familia nominatio prohibita. ibid.
Honorem gerenti munus deferri non potest. 535.69
Honoris & fama defensio contra ladentes concessa. 465.28. *quomodo fiat?* 102.26
Honor parentibus debitus. 113.65
Honestas quando matrimonium prohibeat? 275.14
Honestum in populum deducens injuriam facit. 448.11
Honoraria obligationes anni lapsu extinguuntur. 542.23
Honorarii & mercedis causa summarii tractantur. 776.5
ad Honores nominatio fit periculo nominantis. 285.25
Honorem gerentium ordo quis? ibid.
Honoraria stipulatio quanam? 303.4
Honesta & gravis persona qua? 16.26
Hospitii dominus pro pretio hospitali jure retentionis habet in rebus hospitii. 578.16
ex Hospitii jura nulla defertur successio. 208.17
Hostem a Republica vel Principis jurvans aut sequens committit crimen laesae majestatis. 469.15
ab Hostibus redemptus pro lyra instat pignoris est. 248.22.
Hypocritis quid? 400.11. *Hypocritis adfinit delicta quanam?* 400.12. & seqq. *ejus poena qua?* 400.20
Hypocritis sanctitatis homines decipientium impostorum poena qua? 444.15. & 16
Hypocritis vel proditio in delicto interveniens gravem poenam ejusdem. 376.9
Hypotheca generalis vel specialis qua? 245.32
Hypotheca distractione facta hyperocham restitui debitor. 246.36

- Hypothecarius creditor onera tributi sustinet.* 246.36
Hypothecam tacitam quinam habeant? 247. 4. &
sequentib. Hypotheca tacita non amittitur ob expres-
sam secutiam. 248.26
Hypothecam generalem habens praefertur etiam in bonis
postea quasiis, si sit prior tempore. 251.9
Hypothecarii creditores personalibus praefertur. 251.13
Hypotheca generalis quando speciali praefertur? 251.14
in Hypothecatis fructibus quis praefertur? 251.14
Hypothecam tacitam habentibus creditoribus anteriori-
bus, praefertur mulier in restitutione dotis. 251.19. Hy-
pothecam expressam anteriorem habentibus mulier non
praefertur. 252.20
Hypotheca scriptura publica constituta praefertur priva-
ta scriptura. 252.26
Hypothecarius creditor tempore prior, fiscum in quasiis
ante suam obligationem excludit. 252.28
Hypothecam tacitam, habent liberi in bonis matris & vi-
trici sui, qui ante matrimonium secundum rationes
non reddiderunt. 211.20. & pag. 248.13
Hypothecario juri à creditore praefertur 40. annis,
 153.16.
Hypothecarium jus in re retenta locum facit retentioni.
 377.7. & seqq.
Hypothecam sibi rem alii pignori consentiens credi-
tor, jus pignoris remississe censetur. 332.48. & 49
Hypotheca detentione interrumpitur praescriptio. 542.11
Hypothecarium jus à debitore in fraudem creditoris alie-
natum, intra anni spacium non revocatum, amitti-
tur. 542.27. *adversus mala fidei possessorem* 30. annis
amittitur. 545.51. *adversus debitorem & heredem*
ejus, & adversus posteriores creditores 40. annis tolli-
 tur. 545.52
Hypothecata rei qualitatis mutatio, non extinguit jus hy-
pothecatum. 533.18
Hypothecarii creditores omnibus chirographariis prae-
feruntur. 570.33. *ex Hypothecariis creditoribus uno in*
possessionem praeiorii pignoris misso, caseri quoque im-
missi consentur, licet diversi fori sint. 600.14
Hypothecaria & Serviana actio quae? 621.15. Hypothe-
caria & personalis actio conjungi possunt. 654.13
Hypotheca tacita jure utuntur retentionem habentes.
 248.25.
I Annam in publicum rejiciendi servitus quam?
 91.22.
Idem primum nemo expectare tenetur. 464.18
ad idem percipientis si alius sine dolo objectum interfacia-
tur; qua poena locum habeat? 465.37
Idololatria quid? 383.23
Ignis flammam, vim & effectus impedit incantator.
 388.33.
Ignorantia quid? 32.16. est duplex, facti & juri. *ibid.*
Ignorantia aestimatio, qualis facienda? ibid. Ignoran-
tia alia est facti proprii, alia alieni. 32.17. Ignoran-
tia facti proprii in quibus casibus tolerabilis? 32.17.
Ignorantia juri quid? 32.18. quando & quos excu-
set, vel contra? ibid.
- pro Ignorante solvens utiliter & necessario, solutum re-*
petit. 569.11
Ignorans quoque rem vitiosam si tradiderit, obligatio
redditoria, vel aestimatoria tenetur. 258.9. & pag.
 259.17.
Ignoranti legatario legatum acquiritur. 186.9
Ignorantia in delictu quando excuset, vel non? 367.21
Ignorans non usucapit. 152.9
Illegitimum factum quid? 34.7
Illicitum per consequentiam quid? 351.4
Illicito negotio operam dans, quando sua culpa delinquere
dicitur? 367.24. & seqq.
Illustres persona per procuratorem comparere in judicio
tenentur. 768.3
Illustres & superillustres olim qui? 16.25
Imaginis jus quid? 101.17
Imaginaria conventio quam? 399.3
Immobiles res quae? 3.18
Immunitatis à principio facta concessio, ut valeat, tria
requiruntur. 534.60. *Immunitatem alii concedens*
princeps ipse tenetur prestare onera per se vel per
alium. 534.61. *Immunitas & remissio onerum tacita,*
quibus à lege concedatur? 534.63. & seqq. *Immuni-*
tas concessa, quomodo extendatur? 535.74. & seqq. *Im-*
munitatis privilegium personale, quosnam compre-
hendat? 536.75. *valet liberos, uxorem aliosq; conjun-*
ctos completitur. 536.75. *concessum bonis Ecclesia, non*
datur ejus emphyteusa. 536.76. *concessum scholaribus*
vel doctoribus, etiam famulis eorundem competit.
 536.78. *concessum in genere, non intelligitur de patri-*
monialibus oneribus. 536.79. *Immunitas data non*
transit ad heredes. 536.80. *Immunitatis servatio quid?*
 & ejus poena. 511.18. & 19
Impeditus venire in iudicium, procuratorem mittere te-
netur. 768.3
Impensa quid? & ejus appellationes. 6.21. & pag. 149.1
Impensa necessaria quae? 6.22. *utiles quae?* 7.23. *voluptua-*
ria quae? 7.24
Impensa nullum jus in re principali, in quam impenditur,
tribuit. 149.2
Impensa necessaria ad perpetuam rei utilitatem facta bona
fidei possessori, titulum habenti, restituntur. 149.3
Impensa fructuum colligendorum causa à fructuario facta
eidem non restituntur. 150.4. *Impensas fructuum*
conservandorum causa, vel ad perpetuam rei utili-
tatem factas, fructuario proprietarius refundit. *ibid.*
Impensa utilis: fructuum colligendorum causa, in rem
alienam facta, bona fidei possessori ex titulo restituntur.
 150.5
Impensa utilis immodica quando non restituntur? 150.6
Impensa voluptuaria quando restituenda? 150.7
Impensa quando à male fidei possessore deducantur. 150.8.
 & seqq.
Impensa petere non potest possessor dubius. 150.11
Impensarum aestimatio à quo tempore fieri debeat? 150.12
pro Impensis administrator rerum alienarum rem restituere
potest. 578.15. & 16
 Impen-

Impensa quomodo probetur? 151.12
Impensa funeris & sepulturae tacite successori injuncta con-
sentur. 158.19
Impensa quam dotem minuant? 322.44
Impendens in rei oppignorata conservationem, jus priori-
tatis habet. 251.16
Impendens in morbum & exequias, habet jus prioritatis.
 252.22. & pag. 570.34.
Impensas majores factas in rem commodatam, commodans
prestare tenetur. 240.5
Impensas modicas semper praestat commodatarius. 241.
 10.
Impensa utiles vel necessaria etiam à mala fidei possessore
facta principalem conventionem minuant. 235.29
Impensa à debitorum facta quatenus obligationem minuant?
 235.28.
Impensa utiles & necessaria in negotium principale à debi-
toze facta, eidem à creditore restituntur. 225.20
Impensarum publicarum causa quam? 118.14
Imperium quid? ejusque species. 121.12. Imperium limita-
rum quid? 121.9. mixtum quid? 121.13. ejus species.
 122.21. *Imperium mixtum, cui jurisdictione inest, quid?*
 122.22. *quod jurisdictione cohaeret quodnam? 122.23.*
mixtum, quare dicitur? 122.25. ejus exempla. ib. Im-
perium merum quodnam? 122.26. Imperium merum,
quandoque, etiam privato datur. 122.26. quibusdam ma-
gistratibus jure magistratus concessum est. ibid. hodie
est nullum. 122.27. Merum, quare dicitur? 122.28
in Imperio vero lex jus dicit, non magistratus. *ibid.*
Imperii meri varia appellationes. 122.29
Imperii exercitium, alii concedere potest magistratus, non
vero ipsum à se abdicare. 123.37
Imperium merum & mixtum cum territorio praescribitur
10. vel 20. annis. 154.9. sine territorio praescribitur 40.
annis. 155.16
an Imperator habeat concurrentem jurisdictionem cum
Camera, in iis causis, in quibus Camera est iudex com-
petens? 604.12
Imperatoris forum quodnam? 606.28. fin.
Imperii usum & exercitium alii concedere magistratus po-
test, non ipsum imperium abdicare. 123.37
Imperare est servare à liorum utilitatibus. 96.3
ab Imperatore vel Imperatori facta donatio, quingentos so-
lidos excedens, valet. 291.11
Imperium merum & mixtum amittitur tempore imme-
moriali. 546.58
Impius proprie sic dictus quis? 365.14
Implantatio quid? 148.27
Impossibile penditio pro impossibili habetur. 29.20
Impossibile factum naturae vel jure quodnam? 34.3. & 4
Impositura quid? 444.13. & 14. Impositorum poena qua?
 444.14.
Impotentia probatio quamam? 278.28
Imprecatio quid? 229.17. & pag. 384.41
Improbis, atheis, nequis esse tutor. 213.3
Impubes doli non capax omnino non obligatur. 127.25. te-
stari non potest. 692.5

Impudentia quid? 417.7
Impusatio quid? & ejus species. 575.1. & 2
Inanimatis vitam, mortuum, vocem tribuit incantator.
 387.31.
Incantatoria demonomania quid? 386.11. & seqq. In-
cantatio, qua fit susurris, quamam? 386.15. Incanta-
tionum vis. 386.16. & seqq. Incantatio per imaginationem
quid? 887.24
Incapax ex testamento tutor esse non potest. 213.13
Incapax quando relictum praesumatur? 169.20
Incapax heres quis? 196.7. & seqq.
Incarceratio quid? 357.43
Incarcerans in debiti, injuriam facit. 448.9
Incendium quando culpa incendiarii factum dicatur,
arbitrio iudicis relinquitur. 502.21. culpa in omi-
tendo excusatum, arbitraria poena puniuntur. 502.22.
culpa levissima excusatum ex contractu suo quemli-
bet obligat. 502.23. culpa inhabitantium excusatum
praesumitur. 502.24. casu fortuito exortum, neminem
obligat. 502.25
de Incendio orto ex culpa ministrorum, quando dominus
teneatur? 502.26
Incendio apud vicinum exorto, quando à teneatur de com-
busis adibus vicini? 502.27
Incendii dolo excusati in circuitu, poena qua? 502.18. lata
vel levi culpa excusati, poena qua? 502.19. & 20
in Incendio furvi facti poena qua? 483.29
Incendiarii iusti à quovis occidi possunt. 166.11
Incerta res mandari non possunt. 29.5
Incerta promissio qua? 222.35. Incerta propter dijuncti-
onem promissio, quomodo certa efficiatur? 222.42
Incerti iudicium quando officii dies agendi omissus? 222.
 37.
Incertarum verum legatum inutile. 188.30. Incerta per se-
va legatum non valet. 186.15
Incertum debitum ex oratione. 444.50. & 51
Incerti casus qui? 129.48
in Incertu casibus ejus quod interest, petitio, praestatio
continetur. 129.48
Incerta successoris designatio quando valida? 167.42
Incerti conditio quid? 627.6. si. unda dicitur? 631.5
Incola quis? 284.9. & 17
Incola tacite in leges & consuetudines loci, in quo consu-
dis, consentire videtur. 595.15
Inconstancia, titubatio & mendacium delinquentis fama
wicem supplet. 637.18
Incorporales res qua? 7.1. & 2. aliquando pro immobili-
bus haberi solent. 7.9. earum species. 7.3. & 4
Inculpata tutela excessus quomodo praeviaur? 473.27
Incestus quid? & ejus species. 452.43. & 44. gradus
delictum adulterio censetur. 452.43. Incestus juris-
gentium quid? & ejus species. 452.45. Incestus civilis
quis? 452.46
Incestus ultra secundum gradum affinitatis, hodie non ex-
tenditur. 452.46
Incestus an inter cognatos spirituales & adoptivos commis-
satur, & quando? 452.48

Incesti naturalis seu iurigenium poena qua? 452.49. Incesti civilis poena. 452.50. & 51
 Incestuosus est incapax relictorum in testamento. 169.19
 Inhibitiu restitutio quid? ejusq; varia appellationes. 318.11. & 12.
 Indebitum accipiens sis dominus rei data. 319.14
 Indebitum accipiens tenetur de culpa, de dolo & casu ex culpa dolo ve ejus proveniente. 319.14
 Indebiti species? ibid. Indebitum re ipsa quid? 319.15. Indebitum personam quid? 319.16
 Indebitum ob causam presentem non repetitur. 319.17.
 Indebitum ob causam prateritam voluntariam datum quando repetatur? 319.18. Indebitum ob causam prateritam necessariam quid? 319.19. Indebitum a correis solutum utrumq; repetit. 319.21
 Indebitum si quis foverit alterius nomine, vero domino competis conditio. ibid.
 Indebitum ob causam futuram quid? 319.22. & seqq.
 Indebitum accipiens a tempore acceptionis semper est in mora & culpa. 320.26
 Indebitum solutum in quibus casibus non repetatur? 320.27.
 Indebiti conditio cui & adversus quem datur? 632.20
 Indebitum rem alterius nomine accipiens furivum facit. 480.6.
 Indefensus quis dicatur? 407.20
 Indefinita societas qua? 272.40
 Indignum quid? 722.9. Indicii legitimi requisita tria. 722.11. & seqq. Indignum testimonium quod datur? 722.12. necessarium quodnam? 722.13. verosimile quodnam? ibid. non repugnans quodnam? ibid.
 Indicia ad torturam sufficientia quantam? 722.14. & seqq.
 Indiciorum exempla varia? 680.27. & seqq.
 Indicium ad torturam faciunt testes inhabiles plures. 711.25.
 Indices probatio duobus testibus facienda. 724.01. & 62
 Indicia plura concurrentia per testes singulares idoneos sufficienter quoad torturam probantur. 724.63
 Indicum non refutatum quodnam? 724.64. & seqq.
 Indicia levia & suspicio probabilis de delicto fama vicem supplet. 637.18
 Indicia urgentia de maleficio quando extant semper prohibita est transactio. 720.75
 Indicia qualiaqualia sufficienter in criminibus oculis & difficultis probationis. 638.28
 Indicia precedentia delicti perpetrati habentur loco diffamationis. 638.30
 Indicia an sint legitima & sufficientia ad inquisitionem contra diffamatum sententia est necessaria. 638.31
 Indicum leve, semiplenum, remotum quid? 679.18
 Indicia omnia priora purgat non confitens in tortura. 723.82.
 Individua res qua? 301.29. & seqq. & pag. 603.5
 Inducia quid? 312.46
 In Inducia capta sunt restituenda. 312.46
 Indulgentia & conniventia in delictis quid? 437.1. ejus poena qua? 438.18

Indulgens ob maleficcium secusum laeso ad actum non tenetur. 348.19
 Industria persona quando electa dicatur? 295.21. seq.
 Infamia quid? & ejus varia appellationes. 355.26
 Infamia pota dignitatis clausa sunt. 356.27
 Infamia duplex. 376.28. Infamia facti quid? 356.29. juris quid? 356.30. Infamia naturalis vel civilis. 356.31
 Infamia poena etiam dicitur: criminalis. 356.31
 Infamia infamia juris accusate prohibetur. 636.8
 Infamis quando testari possit? 695.5. & 6
 Infamia notatorum exempla. 696.6. & 8
 Infans omnino non obligatur. 127.25
 Infanticidii poena qua? 459.14. & seqq.
 Inficiatio generalis quid? 671.3. limitata qua? 671.4
 Infructualis quid? 417.36
 Ingenitus quid? & ejus species. 99.25
 Ingenius jure novissimo sunt qualicumq; manumissionem. 99.27.
 Ingenitus data quid? & ejus species. 99.25
 Ingenuitatis vindicatio cui & adversus quem competat? 622.28. & 29.
 Ingratus quis? 292.26
 Ingratitudo causa revocanda donationis. 292.25
 Ingratitudo quid? 508.2
 Ingratitudinis causa consistunt in faciendo vel omitendo. 508.2.
 Ingratitudinis causa in faciendo quantum? 508.3. & seqq.
 Ingratitudinis causa in omitendo quantum? 508.9. & 10.
 Ingratitudinis poena. 508.12. & 25
 Ingratitudo enormis qua? 509.18
 ob Ingratitudinem commissam beneficii revocatio quando cessat? 509.24
 Ingratitudo subditorum erga familiam defuncti magistratus punibilis. 509.25
 Inhabiles & incapaces quisnam? 122.17. & seqq.
 Inhabilis testis contra alium inhabilem admittitur. 712.37.
 Inhabiles testes plures indicium faciunt ad torturam. 712.25.
 Inhibitio quid? 785.29. est stricti juris. ibid. in quibus casibus non decernatur? 785.30. & 31. in possessorio summario quando decerni possit? 786.32. in criminalibus causis appellatorie tantum decernitur. ibid. in extrajudiciali appellatione quoq; decerni possit. ibid. Inhibitionis effectus. 786.34. Inhibitio pendente revivione vel supplicatione restit decernitur. 786.32. Inhibitio in appellatione ab interlocutoria sententia regulariter non decernitur. 786.33
 Inimicitia excusant a tutela vel cura. 214.10
 Inimicitia gravis cum legatario non fecit reconciliatio ademptionem legati declarant. 194.29
 Inimici amicus accusare prohibetur. 636.8
 Inimicitia capitalis exceptio cui & adversus quem datur? 657.19
 Inimicitia capitalis cum aliis admniculis facit indicium ad torturam. 723.23
 Inimicos.

- Inimicitia, in delictis oculis, etiam sine admittentibus, sufficit ad sortitum.* 724.57
- Injuria, quid? & ejus appellationes.* 445.1. & seqq.
- Injuria damnatur, etiam jure Judaico.* 445.4
- Injuria membra duo. 445.5. & seqq. Injuriandi affectus, quid? 445.9. Injuria non injuritur, sine affectu injuriandi. 445.10. Injuriandi affectum & voluntatem, qui non habeant? 445.11. & seqq.*
- Injuria retorquenda causa dicens, Tu mentiris, non habet animum injuriandi.* 445.26
- de Injuriandi animo, quando non constat in dubio, an jure juramentum referre possit? 445.19*
- post Injuriam illatam, vel ante protestatio facta nibil operatur.* 445.20
- Injuria revocatio statim facta, quando profuit? 445.22*
- Injuriosa verba, quantum? 445.22. & 23*
- Injuriam facit, nisi aliam prohibens suo jure. 448.19*
- Injuriam passus, debet habere honestam opinionem apud alios; deinde, injuriam ad animum revocare. 446.25*
- Injuria fieri potest mortuae. 446.27*
- Injuriam, intra annum non recolens, condonat. 446.28*
- Injuria, in dubio, ad animum revocata, praesumitur. 446.28.*
- Injuria remissa, est expressa, vel tacita. 446.29*
- Injuria remissa, non praedjudicat fisco; nec juri agendi, ad damna & interesse. 446.29. & p. 591.35. p. 537.16*
- Injuria tacita remissa, indicia quantum? 446.30*
- Injuriam filiosam, illatam, pater remittere potest. 110.10*
- Injuriam commisit, praesentiori se in sermone & sede praferens. 448.12*
- Injuria, semel in judicio proposita, sansdem remissione expressa tollitur. 446.30*
- Injuria astimatio, quomodo fiat? 446.32. & pag. 448.15*
- Injuria major & atrocior, quantum? 446.33. & seqq. & pag. 508.4.*
- Injuria pluribus illata, quos sunt persona, tot quoq, censentur injuria. 446.37*
- Injuria, a pluribus illata, gravior censetur. 446.38*
- Injuria, septies eisdem verbis repetita, una dicitur. ibid.*
- Injuria species. 447.1*
- Injuria verbalis, quid? & ejus species. 447.2. & seqq.*
- Injuria, voce quomodo fiat? 447.3. & 4.*
- ab Injuria improbi mores, & consuetudo non excusant. 447.4*
- Injuria verbalis, exempla varia. 447.4*
- Injuriam verbis infert, qui ironice dicit, Tu es bonus homo. 447.4*
- Injurious est iudicatus si quis de altero, ex verum omnium. 447.4*
- Injuria facta scriptis, vel pictura, etiam verbalis dicitur. 447.5.*
- in Injuria verbalis, veritas convictis, quatenus excuset convictantem? 447.7*
- Injuria realis, quid? 447.8. quandoq, cum verbalis concurrat. ibid.*
- Injurious est, commata, derisiones, & ludibria in alium coactant. 447.4*
- Injuria non fit, capitis diminutionem maximum, vel modicum passis. 446.27*
- Injuria realis exempla varia. 447.9. & seqq.*
- Injuriam facit, interpellans debitorem fidejussoris, solvere parati. 448.12*
- Injuriam facit, histrio aut gaeco, habitu sacerdotali indutus. ibid.*
- Injuriam commisit, sententia eventum vendens. 448.11.*
- Injuriam facit, squalida veste, in alterius contumeliam, utens. 448.12*
- Injuriarum poena, quae & ejus species. 448.12. Injuriarum poena civilis, quae & ejus species. 448.13. & seqq.*
- Injuriarum poena divina, quae? 449.20*
- Injurious est, interpretans ambiguum, in deteriorum partem. 447.4*
- Injuriarum actio, ad palinodiam, & injuriarum actio, ad astimationem, concurrere possunt. 653.9*
- Injuriam facit, vitans alium tanquam excommunicatum. 448.12*
- Injuriarum actio praetoria anno extinguitur. 542.26*
- Injuriarum actio civilis 30. annis praescribitur. 542.26*
- Injuria defensionis causa prolata, injuria compensatur. 576.14.*
- de Injuria sibi illata, iudex judicare potest. 611.8*
- Injuriandi animus non habet, ob republi. utilitatem verum profertur. 445.17*
- Injuria remissa, non remissa censetur responsa, & damna. 522.33.*
- Injuriam filio illatam pater remittit. 530.22*
- in Injuriarum causis, permissa est appellatio. 781.34*
- Injuriarum repetitio, uno eodemq, tempore facta, dicitur una injuria. 379.40*
- Injuria, proprio homini illata, domino fieri dicitur. 106.17.*
- Injuriarum tenetur, qui servum vel ministrum alterius verberat, flagellat,ve curat. 448.10*
- Innocentia gradus tres. 589.2*
- Innominatus contractus, quid? 308.1. & 2*
- ex Innominatis contractibus dua actiones ori, quantum? & earum appellationes varia. 631.1. & seqq.*
- Inobedientia, sive consummatia, quid? & ejus species. 475.9. & seqq.*
- Inobedientia species est, deportati, relegati, aut proscripsi redditus. 476.18*
- Inobediens, ut status Imperii convellantur, incidit in crimen laesa majestatis. 469.12. fin.*
- Inofficiosum testamentum, quid? 197.2. & pag. 411.22*
- Inofficiosi testamenti legata, & substitutiones valens. 198.41. & 42.*
- de Inofficioso testamento, ad donationem inofficiosam facta extenso. 51.34*
- Inofficiosa donatio, quae? 292.23. & pag. 411.23. Inofficiosa donationis querela, cui, & adversus quem computat. 199.46. & pag. 630.42. Inofficiosa donatio revocatur usq, ad legitimum. 199.46. Inofficiosi testamenti, donationisve querela, quinque anni*

lapsu, ab adita hereditate extinguatur? 534.42
Inordinatus quis? 510.3
*Inops conjunx superstes, succedit cum liberis communi-
 bus, alteriusve matrimonii, in defuncti locupletis bona.*
 208.11.
Inquilinus, quis? 262.7. fin.
*Inquilinus, in solutione cessans, propria auctoritate à do-
 mino expelli potest.* 474.34
*ab Inquilino, vel ejusdem inquilino, inducitur, in cella, im-
 portata, pignoris loco sunt.* 247.4. & 5
Inquisitio criminis, quid? 638.25. & 26. *quando à judi-
 ce instigari possit?* 638.27. *sine procedente diffamatio-
 ne, contra non diffamatum instigata, est nulla.* 638.
 31. *Inquisitionis loco, hodie habetur quodam partis of-
 fusae.* 637.18
*Inquisitio generalis fieri potest, etiam nulla fama prece-
 dente.* 638.31
*Inquisitio quando fieri possit, sine procedente diffamati-
 one?* 639.31
Inquisitio cum accusatione concurrere potest; & contra.
 639.32.
Inquisitionis solemnia, apud Judaeos. 639.32
In rem verso, quid? 349.28. *de In rem verso, contra-
 ctus quis?* 349.7. *de In rem verso actio, cui, & adver-
 sus quem datur?* 635.25
*Insignia familia, in loco celebri constituta, corruptantur
 pena qua?* 477.35
Inimicatio quid? 627.2
*Inimicatiois renunciatio, in donatione 500. solidos exce-
 dente, non valet.* 291.11
Insula cujus fiat? 146.7
Instantia tempora, qua? 751.11. & seqq.
Instantia observatio, nulla est coram arbitrator.
 751.11.
*Instantia perempta, in criminalibus, iudex processum exe-
 qui potest.* ibid. & pag. 792.67
Instantia an pereat, moriente litigatore, lite pendente?
 751.11. fin.
Instantia abbreviatio concessa. 751.12
Instantia tempus, non currit in processu summario. 777.8
Instantia, post lapsa fasalia, prorogari non potest. 792.
 67.
Instantia nulla est observatio, in causis arbitrariis. 792.
 67.
*Institor, praeceptum taberna, cohabitans domino suo, non
 est testis idoneus pro eodem.* 698.21
Institoris contractus, quis? 346.28
Institor quis? 347.29
Institoris actio, cui, & ad quid datur? 634.22
Institoris persona, qualis esse debeat? 115.5
Institoris, vel substitutus, quando quis presumatur?
 172.25.
*Institoris, & substitutus, in quibusdam casibus, simul ad-
 mittuntur.* 172.6
*Institoris primo gradu, sub conditione, praestat cautionem
 substituto, de implenda conditione.* 173.14
Instrumentum, quid? 730.2. & 2

*Instrumentum producens, omnia in ipso contenta appro-
 bare dicitur.* 730.2
Instrumenti species. 731.6. *Instrumentum publicum, quid?*
 731.7. *testium vel tabellionum subscriptione non eget.*
 731.9. & p. 732.19. *habet paratam executionem.* 731.
 10. *Instrumenti publici species.* 731.11. *judicialia, quodam-
 nam?* 731.12
*Instrumentum judiciale, non admittit testes, in contra-
 rium.* ibid.
Instrumenti judicialis IV. species. 731.13
per Instrumentum probatio, praefertur privatae scripturae.
 747.6.
*Instrumentum, sigillo iudicii publico sigillatum, quomodo
 probet?* 731.14. & 15
Instrumentum extrajudiciale, quodnam? & ejus species.
 734.1. & 2.
*Instrumentum à personâ publicâ confectum, quodnam? &
 ejus species.* 734.3. & 4
Instrumentum Notarii quatenus probet? 735.11
Instrumenti Notarii VII. requisita. 735.12
Instrumenti scripturam Notarius potest alii committere.
 735.17. & pag. 736.29
*in Instrumento, exprimendum tempus anni, mensis, &
 diei.* 736.22
*Instrumenta duo, eodem tempore confecta, praesumuntur
 correlative.* 736.23
*Instrumentum non vitiat diei omisso, quando in proto-
 collo continetur.* 736.24
in Instrumento exprimendus locus. 736.25
*in Instrumento, nomen utramque Notarii exprimendum, &
 signum illius.* 736.27
in Instrumento, subscriptio manu Notarii facienda. 736.
 28. & 29.
*in Instrumento, cancellationum, expunctionum, mentio
 fieri debet.* 736.30
*in Instrumenti calce, signum & symbolum Notarii appen-
 dendum.* 736.31
in Instrumento testes quomodo adhibendi? 736.36. & seqq.
quos testes requirantur? 737.37
*in Instrumento, testes rogati praesumuntur, si Notarius id
 asserit.* 737.38
*in Instrumento, quando partium & testium subscriptio
 necessaria?* 737.41
Instrumento non probatur delictum. 738.53
Instrumentum privatum, quid? 738.1. *Instrumentorum
 privatorum, I. species.* 738.4
*Instrumentum privatum, recognitum, vim publicâ ha-
 bet.* 743.4
Instrumenti contradictio, quanam? 745.23. & seqq.
*contra Instrumentum scriptum, quoad factum ipsum, non
 admittitur alia probatio, nisi in scriptis.* 745.30
*Instrumentum, in una parte substantiali falsum, etiam in
 aliâ conficitur falsum.* 745.31. & 34. *item falsum habe-
 tur, ex falsitate personae Notarii.* 746.32. *Instrumentum
 falsum circa solemnia, totum vitiatur.* 746.33
*Instrumenti aliquam partem approbati vel rejiciendi, so-
 lum tenetur approbare, vel rejicere.* 746.33
Instru-

Instrumenti recognitio, duplex. 756.14. *Instrumenti recognitio, à judice facta, qualis?* 756.14. *à debitore facta habet paratam executionem.* 756.15
Instrumenta produci possunt, etiam post conclusionem, in causa, in summario processu. 777.8
Instrumentum crediti sui, reddens debitori creditor, presumitur jus suum remisisse. 533.53. & 54
Instrumenti cancellatio, & delatio, inducit tacitam remissionem, & pactum de non petendo. 533.55. & 56
Instrumenta pertinentia ad agriculturam, an pignori dari possint? 246.33
Instrumentum falsum producentis, & usentis, poena quae? 398.108.
Instrumenta, ad furtum faciendum suppositans, furtum facit. 481.11
contra Instrumentum liquidum, & juratum, an compensatio opponi possit? 575.12
Instrumenti traditio, rei absentis fit traditio. 144.14
Integra res, quando dicatur in, conventionibus? 523.15. & seqq.
Intempitiva actio impud. sperni potest. 377.15
Interdictum, quid? 646.5. & seqq.
Interdicta, unde dicta? 646.6
Interdicta arguunt, superesse aliud iudicium de rei proprietate. *ibid.*
in Interdicto, de facto, in actione principali de jure quaeritur. *ibid.*
Interdicta, quadam restitutiva, exhibitoria, vel prohibitoria. 646.7
Interdictorum, varia appellationes. *ibid.*
Interdictum, utrobi, quid? 490.8
Interdictum, Ne vis fiat ei, qui in possessionem missus est, ad quid datur? 500.17
Interdictio certi loci, similis est relegationi. 356.38
Interdictio honorum, & munerum, quid? 357.42
Interdictum qui habet ad recuperandam possessionem, possideri intelligitur. 74.144
Interdicta non dantur iis, qui sunt in possessione, sed dominis ipsorum. 75.163
Interdictum, ex spoliatioe possessionis proveniens, quodnam? & ejus species. 647.10. & seqq.
Interdictum Salvianum, quid? & ejus obligatio. 499.13
Interdictum possessionis recuperanda, vel adipiscenda, cum rei vindicatione concurrat. 653.65. & seqq.
Interdicta, ex l. si quis in tantam. C. unde vi. & ex c. rod. integranda. 3. q. 1. praefribuntur 30. annis. 545.51
inter Interdicta, & actiones, hodie nulla est differentia. 647.9.
Interesse, quid? 128.36. & 37
Interesse, sub rei restitutione, continetur. 128.8
Interesse, rei accedit, pro reparations lucri cessantis, vel damni emergentis. 128.36. *accedit quoque ex eo, quod factum non est dolo, vel culpa alterius, quod fieri ex necessitate obligationis debebat.* *ibid.*
Interesse, pars rei dicitur. 128.37
Interesse, aliud est; aliud, res ipsa. *ibid.*
Interesse rei, & id, quantum res est, quomodo differant? 128.39

Interesse, distributiones quadam erroneae. 129.42
Interesse estimatio quomodo facienda? 129.43. & 46. *ex delicto proveniens, quomodo estimatur?* 129.45. *à quo tempore estimari debeat?* 129.48. *quando in locum facti succedat?* 223.48. *quando in dandi conventionibus praestetur?* 233.49
Inserficientis seipsum, poena quae? 428.9
Interioris rei, quid? & ejus species. 500.7. & 8. & pag. 547.2. & pag. 548.7. *Interioris naturalis, quid? & ejus appellationes.* 501.9. & pag. 548.8. *Interioris civilis, quid? & ejus species.* 501.10. & pag. 552.3. & 4
Interioris rei naturalis, quando obliget ad ejus estimationem? 501.11. & seqq. *Interioris rei civilis, quando obliget auctorem?* 501.14
Interioris, sine dolo culpa, & contingens, liberat debitorem. 547.3. & 4.
Interioris rei, sine dolo & culpa debitoris contingens, ad minimum pertinet. 548.9
Interioris rei, quodlibet jus in corpore constitutum, tolli necesse est. 548.28
Interioris partis rei, an jus in toto extimatum dici possit? 548.12. *fin.*
in Interioris rei culpa & mora debitori non nocet, si eodem modo apud creditorem interioris fuisse? 548.15
Interioris res, eodem modo apud creditorem, quando praesumatur? *ibid.*
de Interioris rei praestando, pactum debitoris, etiam ante moram eundem obligat. 549.16
Interioris rei causam datus dolus debitoris, eundem ad periculum praestandum obligat. 549.17
de Interioris rei, quando debitor ex natura debiti obligetur, etiam ante moram? 549.18
Interioris rei, liberatur conditionalis debitor. 549.19
Interioris civiliter dicitur, res privata, publica facta. 553.25.
Interioris rei, non tollitur obligatio, in delicto. 549.21
Interioris rei civilis, extinguitur jus domini, & jus obligationis. 552.12. *Interioris rei, obligatio quatenus extinguitur?* 553.20. & 21. & 29
ex Interioris rei, competentes actiones, quanam? 651.65. & seqq.
Interlocutoria sententia, quanam? & ejus species. 775.1. & 2.
Interlocutoria modo, quae? 775.3. *ea non transit in rem iudicatam.* 775.4. *ferri potest, parte non citata.* *ibid.* *ferri potest etiam sine scripto.* *ibid.*
Interlocutoria revocari potest, etiam sine causa cognitione. 775.5.
ab Interlocutoria, quando appellari possit? 775.6
Interlocutoria modo, exempla. 775.7
Interlocutoria improprie dicta, quanam? 775.8. & 9. *ea vim habet definitiva.* 776.10. & seqq. *ejus exempla.* 776.14.
Interlocutoria iudicis, ab eodem mutari, corrigi, & revocari potest. 792.57
ab Interlocutoria, vim definitiva habente, appellare licet. 781.35

Interpellatio qualis esse debeat, ut quis constituatur in mora? 234.15
Interpretatio juris, quid? ejusque appellationes, & species. 46.2. & seqq.
Interpretationis juris, necessitas. 46.1
Interpretatio naturalis, quid? & ejus species. 47.1. *Interpretatio naturalis, juris communis, quantum? & ejus exempla.* 47.6. & seqq. *Interpretatio naturalis, juris proprii, quantum?* 47.11. *Interpretatio juris proprii, ex ratione generali, quantum?* 47.12. & seqq. *Interpretatio juris proprii, ex ratione generali, ad quem pertinet?* 48.25. *Interpretatio juris proprii, ex speciali ratione sumpta, quantum?* 50.23. & 24.
Interpretatio legis, quando locum non habet? 50.25. *Interpretatio sumpta ex lege, duplex.* 50.27
Interpretatio alia stricta est, alia lata. 50.28. *limitans, seu stricta, quantum?* 50.29. *ampliata, seu lata, quantum?* 50.30. *hac, quando non habet locum?* 51.35. *Interpretatio civilis, quantum? & ejus species.* 52.1. *Interpretatio verosimilis, quantum?* 52.2
Interpretatio verborum ambiguum, vel obscurorum, alia est adstricta, alia arbitraria. 52.6. *adstricta quantum? & unde potenda?* 52.7. & seqq.
Interpretatio Legis Mosaisca, à quibus, & quando petita? 52.8.
Deterpretatio, quando ex consuetudine, & observatione communis sumenda? 53.9
Interpretatio dispositionis facienda, prout verisimile est, disponentem fuisse responsurum, si interrogatus fuisset. 53.9
Interpretatio, quando ex collatione antecedentium, & consequentium, petenda? ibid.
Interpretatio arbitraria, quantum? & unde potenda? 53.11. & 12.
Interpretatio ficta, seu civilis; quantum? & ejus species. 54.13. & 14.
Interpres, quid? 221.19
Interpretatio ea accipienda, per quam contractus magis valeat, quam pereat. 222.33. *accipienda secundum naturam conventionis celebratae.* ibid. *quando contra creditorem facienda?* 222.34. *in stipulatione, fit contra stipulantem.* 302.3
Interpres ambiguus, in deteriore partem, injuriosus est. 447.4
Interrogatio, in jure, olim usitata, qua? 669.46
Interrogatoria, quid? & eorum species. 682.17. & 18. *Interrogatoria generalia, quomodo fiunt?* 682.19. & 20. *specialia, quomodo?* 683.27
Interrogatorio criminali & injurioso nemo tenetur respondere, in causa civili propria. 682.19
Interrogandus nemo est, de confesso sui criminis, facti, aut delicti. 683.19
Interrogatorii impertinentibus, captivis, criminosis, non cogitur respondere testis. 683.22
Interrogatoria in criminalibus causis non exhibentur; sed arbitrio judicis relinquuntur. 683.23

Interrogatoria, in quibusvis causis, iudex ex officio, si vult, corrigere & supplere potest. 683.23
Interrogatorii protestatio addita, de non confitendo in personam, examen, & dicta testium, quid oportet? 683.24. & 25.
Interrogatio in iudicio facta, quid? 770.24
Interventio, quid? 600.17. & pag. 770.24
Intervenire quoniam possint? 600.18
Intervenienti acceptas causam in statu, quo eam invenit. 600.20.
Intervenienti non nocet transactio, vel factum principalis. 600.21
Interventionis species duae. 600.22. & seqq.
Intervenienti, ad sistendum liti, etiam post latam sententiam admittitur. 601.27
Interventio, ad submovendum litigantes, quid? 601.27
Interventionis causa, processus summarius, est. 777.1
Intestabilis, qui? 164.10. & seqq.
Inventio, quid? 142.49
Inventus thesaurus, cuius fuit? 142.41. & 42
Inventa res perempta, non fit inventio; sed domino restituenda est. 142.43
Inventam rem alienam retinens, furtum facit. 480.8
Inventarium, quid? 160.11. & pag. 328.16
in Inventario, omittens res aliquas heres, in duplum restituitur. 161.12
Inventarii beneficia VI. 161.13
Inventarii confectioe omissa, heres non amittit legitimam, neque Trebellianicam. 161.13
Inventarii confectio, quando necessaria? 328.15
Inventarii requisita. 330.9
Inventario, res pupilli de novo adquirenda, postea addenda. 330.9.
Inventarium non conficiens, tenetur de dolo, ad interesse. 330.11.
Inventarii confectio remitti non potest. ibid.
ob Inventarium non confectum, Falcidia non amittitur. 201.24.
ob Inventarium omisum, Trebellianica deductio prohibetur. 202.43
Inventarii, beneficium renunciatio, valet. 333.57
Inventarium non conficiens heres intra annum, beneficium illius amittit. 342.33
Involuntarium delictum, quomodo? 366.18
Inmundatio, quid? 147.11
Inmundandi servitus, quantum? 91.17
Inundationis maris, vel fluminis, quantum dominium amittatur? 364.12
Inutile in stipulationibus, non vitium utile. 302.38
Jocalia, qua? 316.36
Jocandi, vel ludendi causa quid agens, non habet animum injuriandi. 445.15
Iracundia mala, quantum? 369.75
Iracundia calori vehemens commotus, non habet animum injuriandi. 445.12
Ultimum testamentum, quid? 395.2
Idem,

Iter quid? 87.33. *Iter licet quibusdam casibus etiam in-
vito domino per vicini fundum.* 87.35. *Iteris lati-
tudo qua?* 87.38
Iter quandoq; inter urbanas servitutes computatur. 91.26
*in Iteris actusq; privati possessione turbator existens qua-
tentus puniatur?* 495.4
*Iteris actusq; privati turbatio quandoq; proprietatem &
possessionem concernit.* 495.5
ad Iteris servitutem pertinet semita. 87.35
*Judaus effectus Christianus de delictis commissis ante ba-
ptismum puniri debet.* 373.51. & seqq.
Judaus nequis esse tutor. 213.3
Judei cum Christiana concubentia poena qua? 451.28
Judex quis? 595.6. & 7. *ejus officium quidnam?* 595.8
Judices quales apud Judaeos fuerint? 595.9
Judex competens quis? 595.10. & seqq.
Judex domicilii delinquentem, ubicunq; est, punire potest.
596.17.
Judicium genera duo. 607.1. *Judex ordinarius quis?* 607.2.
qua forma constituitur? *ibid.* *potestatem definiendi
controverfiam, ad successorem transmittit.* *ibid.* *fin.* *Ju-
dex extraordinarius quis?* 607.3. & 4. *quandocunq;
potest revocari.* 607.5. *ejus avocatio fit expressa vel ta-
cita.* 607.6. & 7. *ejus jurisdictionis mortis illius extingui-
tur.* 607.8. *Judex extraordinarius esse datus vel ele-
ctus.* 607.9. *Judex datus quis?* 607.10. *Judices quinam
olim dederint, & quomodo?* 607.11
Judex delegatus, pedanens quis? 608.10. & seqq. & pag.
123.32.
Judicis delegati potestas pendet ab ordinario. 608.13
*Judex a summo principe datus cognitionem sibi commif-
sam alteri mandare non potest.* 608.12. *habet arbi-
trium plenum vel regulatum.* 608.14
Judex electus & adsumptus quis? 608.15
*a Judice electo magistratus ordinarius ob interesse suum
manus susceptum avocare potest.* 608.16
Judicis electi species. 608.17
Judex compromissarius quis? 608.18. & seqq. *nullam o-
mnino habet jurisdictionem.* 608.19
Judex prorogatus quis? 609.31. & 32
*ex Judicibus pluribus quando unus sine alio procedere pos-
sit?* 610.43. & seqq.
Judex concurrentis quis? 610.51. & 52. *in Judicibus concur-
rentibus locum habet preventio.* 610.52. & 54
Judicis recusatio quid? & ejus causa. 611.1. & seqq.
*Judex non potest esse pater in causa filii, & filius in causa
patris.* 611.6
Judex nemo potest esse in causa propria vel suorum. *ibid.*
fin.
Judicis cognitio eundem reddid suspectum. 611.5
Judex esse nequis actoris vel rei partes assumens. 611.7
*Judex esse non potest in causa simili, in qua ipsemet cum
alio litigat.* *ibid.*
*Judex esse non potest in causa, in qua quis advocatus
fuit.* *ibid.*
*Judex esse nequis in quarvis causa, in qua presumptio incli-
nationis in favorem alterius litigantis militat.* *ibid.* *fi.*

*Judex de foro suo & injuria sibi illata, doli, sportulis sibi
debitis cognoscere potest.* 611.8
Judex suspectus ex corruptione quis? 612.9
*Judex delegatus ad suam vel alterius partis partitionem
datus est suspectus.* 612.10
Judex, quando ex familiaritate suspectus? 612.11. *quando
ob odium suspectus fit?* 612.12. *Judex, qui supra suam
jurisdictionem jus dicit, est suspectus.* 612.16
*Judex, an recusari possit in altera causa, cum prima per
ipsum est finita?* *ibid.*
Judex, amicum inimici mei suspectus allegari potest. 612.
12.
Judex, ob inhabilitatem quando rejicitur? 612.13. & se-
quentib.
Judex imperitus & negligens rejicitur. 612.14. & 15
Judicis resistens facta est jurisdictionis turbatio. 475.8
Judex minor 25. annis rejicitur. 612.16
Judex multitudinis negotiorum implicitus rejicitur. 612.
18.
Judicis recusandi causa sunt arbitraria. 612.19. *recusatio
coram quo proponenda & probanda?* 612.20
*Judex substitutus in locum remoti in eodem statu causam
rensument.* 612.21
*ex Judicibus pluribus si unus inhabilis est effectus, jurisdic-
tionis tota reliquis adrefoit.* 613.22
a Judice recusato acta facta non valent. 613.22
in Judicis suspitione probanda admittitur juramentum.
727.14.
*Judex nemini spem impunitatis facere debet, ne faveatur
delictum.* 725.76
Judex de quibus possit esse testis? 713.48. & pag. 701.56.
& 57.
*Judicata res adversus fiscum intra triennium retrahari
potest.* 543.40
*Judicis copia quando haberi non potest, jus retentionis est
concessum.* 578.21
*Judex post sententiam latam ex nulla promissione datum
accipere potest.* 423.73
Judicis jussus & auctoritas quatenus excuset a poena?
435.27.
*Judex malum consilium sequens, quatenus puniatur vel
excusetur a poena?* 440.18
Judici donari potest modicum esculentum & poculentum.
291.11.
Judex, cujus scriptura est authentica, eam edere tenetur.
342.17.
Judicans aliter, quam jus est, publicam vim committit.
402.13.
Judicis negligentis administrare justitiam poena qua?
421.20.
Judicis actiones iniqua varia. 421.21. & seqq.
*Judex contra communem Dd. opinionem, judicans iniquus
est.* 421.22
Judex quando per sordes judicare dicatur? *ibid.*
Judicis iniqui judicantis ex imperitiis poena qua? 422.
48. *ex negligentia modo judicantis poena varia.* 422.
49.

Judex non tenetur de levissima culpa. *ibid.*
Judici notorie iniquè procedenti resistere licet. 422.50.
 Et 51.
Judicis iniquè exorantis poena qua? 422.53. *iniquè in-*
carcerantis poena qua? 422.54. *corrupti poena qua?*
 423.60. Et 61. *denegantis vel iniquè protractantis ju-*
stitiam, poena qua? 423.63
Judicis administri qui? 613.23. Et seqq.
Judici asserenti, diffamationem praecessisse, non creditur,
quando de illa non constat. 639.31
Judex quandoq; asessoribus jubere potest cognoscere. 749.18
Judex secundum acta et probata judicare debet. 750.26.
 Et seqq. Et pag. 752.19.
Judicare secundum conscientiam propriam potest magi-
stratus supremus. 750.33
Judicis nomen in sententia exprimendum. 753.24
Judices plures, quomodo sententiam ferant. 753.25
Judex datus ad cognoscendum an censetur etiam datus
ad definiendum? 753.26
Judex datus ad condemnandum censetur quoq; datus ad
absolvendum. 753.27
Judex non impertis officium nisi imploratus. 761.3
Judicem dare potest Imperator, à quo appellare non li-
cet. 779.9.
Judex tenetur recipere appellationem legitime formatam.
 782.51. Et pag. 784.2.
Judex incompetens ex quibus causis dicitur? 789.17. *Ju-*
dicis incompetens quomodo supplatur? 791.47
Judicia criminalia, ordinaria et extraordinaria qua-
nam? 639.37. *Judicia publica quanam?* 639.39. *pri-*
vata quanam? 639.40. *Judiciorum criminalium ex-*
ercendorum forma vetus. *ibid.* *fi.* *Judicia S. literis ap-*
probata. 595.3. *Judicia omnia hodie extraordinaria.*
 616.20. *fin.*
ex Judiciis accepti et judicati conventionio tacita, actio
quanam? 632.17
in Judicium venire, et in jus venire, differunt. 403.19
Judicialiter contractum celebrato cessat beneficium L. 2. C.
rese. vendit. 256.43
Judicium falsum in causa capitali professus quasi homici-
dium committit. 466.45
Judicium rescindens antecedit rescissorium. 653.10
Jugatio quid? 288.55
Juramenti cerimonia. 229.14. *Jurandi illicita formula.*
ibid.
Juramentum an tacitè prestari possit? *ibid.*
Juramenti loco habetur fides data ab illustri aut nobili
persona. 229.15
Juramento se obligans, omnibus exceptionibus renuncia-
re praesumitur. *ibid.*
Juramenti partes. 229.16
Juramentum vim specialis expressionis habet. 229.18. *fac-*
it conventionem irrevocabilem. *ibid.* *etiam illicitè*
prestatum, servandum, quando retractatio scandalum
parit. *ibid.* *super conventionem ipso jure nullà prestatum,*
non valet. *ibid.* *debet habere tres comites, veritatem,*
justitiam et iudicium. 229.19

contra Juramento factam probationem non admittitur
alia probatio. 747.7
Juramentum ut à parte vel iudice deferri possit, praesum-
ptio juris officit. 747.16
Juramentum Judicorum quale? 229.19
Juramentum illicitum quot modis dicitur? 229.20
Juramentum quantum dicitur personale? 230.21
Juramentum adsumis naturam actus, super quo interpo-
nitur. 230.21
Juramenti religio heredem non tenet. 236.31
Juramento confirmata donatio, 500. solidos excedens, va-
let. 291.11. *Juramento confirmata donatio inofficiosa*
revocari non potest. 292.23
Juramento quando se obligavit fidejussor, non habet bene-
ficium excussum. 305.6
Juramentum idololatricum quid? 384.33
Juramentum surps, illicitum, quodnam? 384.34. *ejus cen-*
na qua? 384.36
Juramentum illegitimum, per ignorantiam vel errorem
prestatum, retractatur. 384.36
Juramentum in licem praestitum, simile est transactioni.
Juramenti delatio quid? 538.4. Et 5. (37.18)
Jurare formiter vel informiter, quid? 538.5
Juramentum deferens delatum revocare potest. 538.6
Juramentum semel revocatum, postea iterum deferri ne-
quit. *ibid.*
Juramentum deferre, quinam possint? 538.2. *non potest*
procurator etiam cum generali mandato sine libera.
 538.8. *deferre non potest, post biennium, exceptionem*
non numerata pecunia opponere prohibetur. 539.8
Juramentum deferre, quinam prohibeantur, et in qui-
bus causis? 538.8. *patrono suo deferre liberum probi-*
betur. 534.42
Juramentum deferre non licet, quando litis decisionem non
adfert. 539.8
Juramenti susceptio quid? et ejus species. 539.9. Et 10. *Ju-*
ramenti susceptio spontanea quanam? et quinam eà
uti possint? 539.11. *Juramentum voluntarium quod-*
nam? 539.11. *Juramenti susceptio necessaria quanam?*
 539.12.
contra Jusjurandum doli exceptio non admittitur. 664.39
Juramentum dandorum quid? 670.52
Jurans simpliciter veritatem dicere, censetur super totà
causà jurasse, sensu super articulis. 685.46
Juramenti vim an habeant verba illa; Bey meinem
wahren glauben; An aids stat? 685.47
Juramentum quo testis suo domino est obstrictus, in testa
non sufficit. 685.47
sine Juramento testi non creditur. 685.48
Juratoria cautio qua? et quando locum habet? 772.20
Juramentum cautionis, parentibus et patronis remitti-
tur. 772.20
Juratorium pactum quid? 229.13
Juratoria cautio quando admittatur loco satisfactionis
usufructuaria? 93.18
Juramentum conventionem naturà suà revocabilem,
facit irrevocabilem? 324.18
 Jura-

Juramentum calumniae quòdnam? 774. 37. de quibus praesertim? 774. 38. exactum remitti non potest. 774. 39. & pag. 789. 25. à quibus exigi possit? 774. 40. Juramentum calumniae jurare volens vel recusans, quomodo puniatur? 774. 41. ejus recusatio, facit indicium, ad torturam. 724. 37

Juratoria conditio, pro non scripta habetur. 106. 37

Juramentum propriae confessionis in quibus casibus locum habeat? 727. 3. & seqq.

Juramentum purgationis quòdnam? 727. 10. à judice delatum, si quis recusat prestare, delictum pro probato & confesso habetur. 727. 10. & pag. 719. 45. Juramentum ad purgandam suspicionem calumniae, quando exigi possit? 727. 15. illud prestare recusans, pro confesso habetur. 728. 15

Juramentum suppletorium quòdnam? 728. 17. ejus requisita IV. 728. 18. & seqq. admittitur, quando causa dubia redditur ex literarum similitudine. 728. 19. quando pares utrinque sunt probationes, reo potius quàm alicui deferendum. 728. 18. quando in causâ arduâ deferatur? 728. 21. non potest deferri heredi extraneo super factò defuncti. 728. 22. parte altera citata & monita deferitur. 728. 23. ante & post conclusionem in causâ praestari & semper peti potest. 728. 23. peti potest impersonaliter. 728. 24. etiam non petitum, à judice imponi potest. ibid. non à procuratore, sed ipso principali est praestandum. ibid. in quibus causis non deferatur. 729. 25. & 26

Juramentum in litem quòdnam? & ejus requisita III. 729. 27. & 28. itemq; species. 729. 29

Juratus non revelare secreta, cogi potest à judice, ad testimonium perhibendum, sciens rei veritatem. 344. 46

Juramentum deferre non possunt, minor & pupillus. 539. 8.

Juramentum affectionis quòdnam? 729. 30. & 31. ejus requisita IV. 729. 32. & 33

Juramentum veritatis quòdnam? 729. 34. & 35. ex iustâ causâ retractari potest. 729. 35

in Juramento in litem, quòdnam tempus estimationis iudex spectare debeat? 729. 36. & seqq. Juramentum in litem, in quibus actionibus non habeat locum? 730. 39.

Juramentum necessarium, admittit probationem in contrarium. 730. 40

Juramentum deferre prohibentur tutores & curatores, quando alias probationes habere possunt. 538. 18

Juramentum delatum, quando referri possit? 539. 12. & sequentibus.

Juramentum necessarium, & judiciale, quòdnam? 539. 12

Juranti tempus, à deferente dari potest. 539. 14

Juramentum susceptum, à deferente remitti potest. ibid.

Juramentum susceptum, referri non potest. 539. 15

Juramenti relatio, in quibus causis non permittat? 539. 16

Juramentum relatum, deferens ea formulâ prestare cogitur, qua est delatum. 539. 17

ex Juramento delato, praestito, alio quanam datur? 623. 18.

contra Juratam conventionem veniens, quomodo puniatur? 504. 15

Jurante utroque, ex mutua delatione, potior est causa possessoria. 539. 18

Juramentum delatum, praestitum, vel remissum, speciem transactionis habet. 539. 19

Juramentum delatum, semel praestitum, non potest retractari. 539. 20

Juramentum delatum, à debitore praestitum, quando liberet ope exceptionis, vel ipso jure? 539. 21

Juramentum delatum, praestitum à creditore, vim novandi habet. 540. 22

Jurare volens, quomodo puniatur? 475. 14 fin.

Jurisdicctio quid? 121. 12. & 18. Jurisdicctio, & τὸ κράτος, quae 121. 12. simplex quae? 121. 15. mandata, delegata, quae 123. 31. & 32. ordinaria, quae? 123. 32

Jurisdictionem mandatam habens, solam notionem habet. 123. 33. eam alii mandare, vel cadere non potest. 123. 34. Jurisdictionis mandata, finis & forma. 123. 35.

Jurisdictionis turbatio est, resistencia iudici facta. 475. 8

Jurisdictioni mandata, finis mandanti voluntate, revocata censetur. 123. 36. Jurisdictioni mandatur cumulatim, non privatim. 124. 39. & 40. in Jurisdictione quanam mandari non possunt? 123. 38

Jurisdictionem vendentis, poena quae? 413. 17

Jurisdictionis turbatores punire potest iudex, licet subditi non sint. 475. 4

Jurisdictionis turbata poena, quando cesset? 475. 5

Jurisdictionis turbatio specialis, quae? & ejus species. 475. 6. & 7.

Jurisdictionis imminutio, quid? & ejus species. 476. 25. & seqq.

Jurisdictioni, quando pluribus cumulatim competit, quilibet eam in solidum exercere potest. 609. 37

Jurisdictionem communem habentes plures, quomodo eam exercent. 609. 38. & 39

Jurisdictioni, quando cumulatim concessa dicitur? 609. 40. quando privatim? 610. 41. & pag. 611. 55. Jurisdictione privatim concessâ, suffragia plurium collegarum valent. 610. 42. Jurisdictione, cumulatim concessâ pluribus, ut universis; unus sine altero cognoscere non potest. 610. 53

Jurisdictionis turbatio est, receptatio facinorosorum, & delinquentium. 475. 8

Jurisdictione sua abutens dominus, illâ privatur. 565. 26.

Jurisdictionis suprema usurpatio, quae? 469. 10. aliena usurpatio, quid? & ejus species. 471. 3. & 4

Jurisdictionis turbatio, quid? & ejus species. 475. 1. & 2.

Jurisdictionis turbatio generalis, quae? 475. 3

Jurisdictioni turbatur, quando dolo violentiae, territorium iudicis invaditur. ibid. turbatur quoque, inobediencia & contumacia, non comparentis citati. 475. 3.

Jurisdictionis turbata, poena quae? 475. 4

Jurisdictioni, 10. annis praestitur. 544. 4

Juridictio saepe vocatur edictum praetoris. 121.18
Jus, ex rerum & personarum circumstantiis variè accommodatur. 2.9
Jus quid sit? 55.1. & pag. 132.8
Juris varia appellationes. 35.2
Juris constitutio quid? 36.4
Jus est finitum, & cuiusq; patet. 36.5
Jus non est in potestate judicis. ibid.
Juris constitutio duplex: naturalis & communis, vel civilis & propria. 36.6
Juris distributio vulgaris erronea. 36.9. & pag. 37.18
Juris causa sunt necessitas & utilitas vita humana. 36.10
Juridicus dies quis? 751.10. & seqq.
Jus naturale quòdam? 36.10. & pag. 37.18. *Jus commune quid? ejusq; appellationes varia.* 36.11. & seqq. *Juris principia unde?* 37.14. *Juris naturalis subjecta qual?* 37.15. *Juris naturalis notionum & inclinationum gradus & modus.* 37.16. & 17. *Jus gentium quid?* 37.18. & seqq. & pag. 38.19.
Jus naturale brutis animalia nonnunquam imitantur. 38.18.
Juris gentium simulacrum in brutis non conspicitur. 38.19.
Juris gentium varia appellationes, & ejusdem exempla. 38.20.
Jus proprium quid? & ejus membra. 38.1. & 2. *ejus convenientia cum jure communi qual?* 38.3. & 4
Jus commune quare dicatur immutabile? 39.4
Juris proprii discrepancia à jure communi qual? 39.5. & sequentiis.
Jus proprium mutabile & inconstans est. 39.9. *Juris proprii exempla.* 39.10. *Jus proprium est scriptum vel non scriptum.* 39.11. *Scriptum quid?* 39.12. *Jus scriptum à quo tempore vim plenam accipiat?* 39.13. *ejus species.* 39.14. *Jus proprium principale quòdam? ejusq; nomina.* 39.14. *Jus marium sine strictum quòdam? ibid. Juris principalis species.* 40.15. & seqq.
Jus à principe constitutum quid? ejusq; nomina. 40.19
Jus civile accessorium quòdam? ejusq; species. 41.1. & sequentiis.
Jureconsultorum veterum libri unde & à quibus? 42.10. *eorum secta & haereses.* 44.16. & pag. 45.17
Jus non scriptum quid? ejusq; nomina. 45.19. & 20
Jus naturale solum per aliud jus naturale tolli potest. 47.6.
Jus strictum, vigidum, subtilis, durum quòdam? 48.16
Juris species sunt duae, dominium vel obligatio. 55.1
Jus, quo ratione interesse res ad nos pertinet, qual? 65.53
Jus persona quid? 96.1
Jure suo alium uti prohibens injuriam infert. 448.9
Juris qua sunt, sapissimè transeunt ad successores. 132.8
in Jus vocatis mulionem, ut mula interea interscant, furtum facit. 481.13
Jureconsultorum privilegia. 535.70
Juri meo quamvis aliquid deest, res ipsa adhuc petenda est. 655.17.
Jus sibi ipsi dicere, in quibus casibus licitum? 614.5. & pag. 473.30. & seqq.

in Juribus incorporabilibus appellatio permittitur. 781.34
Jus sibi ipsi dicens quis? 473.25. *hujus poena est arbitraria.* 473.29. & seqq.
Juris gentium qua sunt, ea non veniunt in praescriptionem. 546.52.
in Jure experiri quid? 608.11
Jussus quid? ejusq; speciales appellationes. 121.17. & pag. 349. 31. & 32.
Jubendi potestas sub se etiam prohibendi jus continet. ibid.
Jussus ad imperium magis pertinet. 121.18
de Jussu contractuum quis? 349.29
Jussus civilis quis? 180.3
Justitia quando à magistratu denegatur, retentio rei debitoris locum habet. 578.21
Justi unius causa saepe toti republica bene est. 354.53
Justus Deo propinquus. 354.66
Juvenes quinquam appellantur? 13.25

L *Auto ob ingressum religionis poena non mitiganda.* 372.51.
Lamia & striges qua? 387.29
Lapides terminales probant limites. 741.51. *eorum species.* 742.52.
ob Laqueum abruptum suspendii poena non minuitur. 380.50.
Latro quis? 482.23
Latroes non revolans puniuntur. 438.22
Latroes qui dimissus, parte rerum surreptarum accepta, receptatoribus comparantur. 442.32
Latrocinii poena qua? 432.31. & pag. 460.28
Laudatiuus exceptio quamam? 657.12
Laudemium quid? 266.14. in quibus casibus non debetur? 266.15
Laudi homologatio quid? 560.24
Laudum servandum, est frus aquum si frus iniquum. 609.27.
Laeso enormis qua? 404.8
Ladens viduam, pauperem, pupillum, aliamve miserabilem personam, gravius puniuntur. 374.74
Legatum quid? 185.2
Legatum in testamento imperfecto relinqui potest. 185.2
Legati relinquendi olim formula qua? 185.3
inter Legatum & fideicommissum particulare hodie nulla differentia. 185.4
Legatum quando visitur propter errorem. 186.7. & 8
in Legato contrarias facit, ut, quod novissime dictum est, valeat. 186.8
Legatum ignoranti legatario acquiritur. 186.9
Legatarius cum onere non visitur Falcidia. 210.16
Legatarii conditio quo tempore spectanda? 186.10
Legatum quando transmittatur ex praesumpta testatoris mente? 186.10
Legatarii primi, secundis & ulteriores quis? 186.12
Legatum civitati, Ecclesiae, episcopo, cujus contemplatione relitum praesumatur? 186.12
Legatum creditori an praesumatur animo compensandi datum? 186.13. & pag. 188.26
Legatum

- Legatum dignitati quando successoribus datum censetur?* 186.14
Legatum uxori datum, quando secunda vel alii datum censetur? 186.14
Legatum tutori datum an ob tutelam relictum? *ibid.*
in Legato relicto Gajo & ejus heredibus quid juris? *ibid.*
Legatum incerta persona non valet. 186.15
Legatum ad pias causas quando praesumatur? 186.16
Legatum quomodo praestetur à pluribus heredibus? 187.19.
Legatum à legatariis quoque rectè relinquitur. 187.20
Legatum ubi praestari debet? 187.22. & 23. & pag. 336.8.
Legatum praestandum est sine onere arii alieni, & cum accessionibus. 187.24. & pag. 336.7
Legatum quando praestandum? *ibid.* & pag. 337.11. & seqq.
Legari quam res possis? 187.26. & seqq.
Legatum perdit tutor datus, si sine probabili causa se excusaverit. 196.14
Legari specialiter prohibita quam? 187.27. & pag. 188.32.
Legatarius propria an possit? 187.28. & pag. 188.32
Legatum rei debita quando valeat? 187.29
Legatum rerum incertarum est inutile. 188.30
in Legato rerum, quas defunctus non habet, vel qua sunt supra vires patrimonii, quid statuendum? 188.31
Legatum rei aliena quando valeat? 188.32
Legatari, qua praestari non potest, vel cuius legatarius est incapax, estimatio quando solvenda? *ibid.*
Legatà parte bonorum vel hereditatis, quid juris? 188.33-34. & 36.
Legato usufructu omnium bonorum quid juris? 188.35
Legatà parte hereditatis legatarius onera pro rata sustinet. 188.36
Legatum generis quando valeat? 188.37. *in Legato generis legatarius mentis estimacionis rem eligere debet.* *ibid.*
Legata res quando in bonis testatoris non reperiatur, hereditate arbitrio relinquatur, quam rem velit emere & dare. *ibid.*
in Legato generali hereditas est electio. 189.38. & pag. 336.9.
Legatà bis eadem re an legatum duplicatum censetur? 189.40.
Legatum facti honesti valet. 189.41
Legandi forma & modus varius. 189.42. & seqq.
in Legato demonstratio falsa quando nocet? 189.44
Legato falsa causa non nocet. 189.45
Legatum quomodo differatur? 189.47. & seqq.
in Legato annuo quid juris? 189.48
Legatum annuum alimentorum morte legatarii extinguatur. *ibid.*
in Legato conditionali quid juris? 189.48. & seqq.
Legatum dotis quando purum, quando conditionale? 189.48. fm.
Legatum in alienam voluntatem expressè conferri non potest, tacitè potest. 190.32
Legandi fines improbi IV. 190.53
Legatà re eadem duobus pluribusve conjunctim, quid juris? 190.54. & 57
in Legatis portio deficiens vacua quibus adcretae? 190.56.
Legatorum dies quando cedat? 190.58. & 59
Legatum usufructus in totà hereditate censetur fieri onerandi legati causa. 190.60
Legati conditio quando in praelegato repetita censetur? 190.61.
Legata & fideicommissa etiam solà & nudà voluntate testatoris adimuntur vel transferuntur. 194.23
ad Legatum duobus separatim datum, uterque in virilis admittitur. 194.26
Legati translatio iisdem conditionibus & onere facta praesumitur. 194.27
Legatorum conditio quandoque mutatur, & purum sic conditionale. 194.28
Legatorum ademptionem facta quoque testatoris declinatur. 194.29. & seqq.
Legata rei mutatio quando legatum extinguit? 195.30
Legatum in negotium illicitum transfertur in licitum. *ibid.*
Legatarius quibus ex causis se legato indignum reddat? 196.14.
Legatum relictum esse, negatis poena qua? 337.16
in Legato disjunctivo electio legatario datur. 337.9
Legatorum causa cautio ab herede praestanda quamam? 337.21. & seqq.
Legatarii obligatio contraria quamam? 337.24. & seqq.
cautiones quamam? 338.27
Legatarii pro legato habent in bonis testatoris jus tacita hypotheca. 248.19
Legatarius quando rem legatam propriè auctoritate capere possit? 474.29
Legatum virgini, si non nuptis, non valet. 506.19
Legatario revocato onus quoque revocatum censetur. 523.34.
Legatarius scienter emens rem legatam, quando jus suum remisisse censetur? 532.45. & 46. *in causa sui legati testis esse nequit.* 699.34
Legati actio quamam? 633.11
Legatis donata an ipsorum sint? 316.39
Legatus habet privilegium fori. 605.20
Legatus Imperatoris accusari non potest. 639.95
Legatos violans vim publicam committit. 402.14
Legio quid? 22.16
Legitimum factum quid? 34.7
Legitimi actum mandari non possunt. 294.15
Legitima liberorum qua? 107.25. *parentum qua?* 107.26. & pag. 110.10. *fratrum qua?* 197.27. *patronorum.* *ibid.*
Legitima jure veteri qualis? 197.28
Legitima appellaciones varia. 197.29
Legitima apud Judaeos quoque, recepta. 197.30

- Legitima in quibus bonis assignatur?* 198.33
Legitima ex bonis primogenitura subiectis detrahi non debet. 398.33. *ex bonis feudilibus vel emphyteuticis hereditariis deduci potest, secus ex non hereditariis.* 198.33. *naque fideicommissio, neq; ullo alio onere gravanda.* 198.34. *Et pag.113.18. statuto aut consuetudine solli nequit, licet minus possit.* 198.35. *jure natura debetur. Et in locum alimentorum succedit.* 198.36. *debetur pro quotâ bonorum, qua deducto are alieno supersunt.* *ibid.* *debetur legi, non testatoris beneficio.* 198.37. *non augetur fructibus hereditatis.* *ibid.*
- Legitima supplementum quando Et quomodo potatur?* 198.40. *Et pag.625.23. post 30. annos potâ non potest.* 545.51.
- Legitima ratione filiusfamiliâ in bonis patris tacitam hypothecam habet.* 247.9
quoad Legitimam filiusfam. delinquendo patrem non obligat. 514.10
Legitima filiusfam. pater delinquendo prejudicare non potest. 514.14
Legitima in confiscatione est dimidia pars bonorum confiscatorum. *ibid.*
- Legitimitio quid? Et ejus species.* 281.23
Legitimitio per subsequens matrimonium qua? 281.24
Legitimitas per subsequens matrimonium quale jus habent? 281.25. *Legitimitio per subsequens matrimonium in articulo mortis fieri potest.* 281.25
- Legitimitio per rescriptum principis qua? Et ejus effectus.* 281.26. *Et 27. in Legitimatione per rescriptum principis qualis causa cognitio versetur?* 281.28
Legitimationis, qua fit per comitem Palatinum, effectus. 281.29.
- Legitimitas non plena, qua? Et ejus species.* 282.30. *Et seqq. per obligationem curia, qua?* 282.31. *per testamentum qua?* 282.32. *ob errorem contracti matrimonii facta, qua?* 282.34
- Lenocinium quid? Et ejus species.* 454.15. *Et 16. manifestum quid?* 454.17. *tacitum quid? ibid.* *Lenocinium quis dicatur committere?* 454.18. *ejus poena.* 452.42. *cum preced. Et pag.455.22. Lenonium delictum, plagio adfinc.* 430.15
- Levitas quid?* 417.4. *ejus poena qua?* 417.16
Levita erant Judaeorum Ecclesiastici. 285.27. *Levita servus adfines.* 114.16. *Leviticâ tribus jure Mosâico à successione cognatorum excludabatur.* 218.10
- Lex quid?* 40.16. *Et pag.220.7. Et pag.283.4*
Lex derogans Et coangustans qua? 51.29
Lex cessat ratione legis cessante. 50.25
in Legem qui committit, Reipubl. se obligare dicitur. 354.68.
- Lex Papia Poppæ qua?* 275.20
Lex Rhodia, Et ejus contenta. 346.24. *Et seqq.*
Lex Rhemnia qua? 401.40
L.1. de adq. poss. explicatio. 66.3
Lex commissoria quid? 525.37. *Et seqq.*
Legis commissaria pactum in pignore non valet. 245.23. *Et pag.249.42.*
- L. a. C. res. vendit. an locum habeat tam in conventionibus strictis, quam bona fidei.* 227.31
Legis Aquilia capite primo, quatenus occidens alienum hominem, obligetur? 501.15
Liberi una persona cum patre reputantur. 109.5
Liberi parentis servi quodammodo vocantur. 110.11
Liberorum onera qua? 110.11
Liberi naturales qui? 451.15
Liberi à masculo appellantur. 99.22
Liberi inter bona parentum suorum etiam jure Judaico numerabantur. 110.2
Liberorum devotio Et additio ad cultum divinum concessa. 110.22
Liberorum cura in quibus consistat? 113.14. Liberorum educatio quid requirat? 113.14. institutio qualis? 113.16. defenso quemam? 113.17
Liberus vel filius ad successionem vocatus, an etiam femina vocata censentur? 168.14
Liberi primi Et secundi matrimonii instituti, iidemq; per fideicommissum substituti, omnes aequaliter succedunt. 176.11.
Liberi quinam Et quomodo exheredandi? 178.4
Liberorum præsertio testamentum nullum reddit. 178.5
Liberorum supervenientia causa revocanda donationis. 292.18. *Et seqq.*
Liberi alimenta prestare parentibus egenibus possunt. 311.26.
Liberi patri ad mitigationem poenâ profunt. 372.68
Liberi habent tacitam hypothecam in bonis patri vidui, vel matris vidua, bona ipsorum administrantis. 248.13.
Liberi ingrati qui? Et eorum poena. 509.14.15. *Et 22*
Liberorum sine veniâ in jus vocantium parentes, poena. 509.21.
Liberi ingrati jure primogenitura privari possunt. 509.22.
Liberorum tutor potest esse maritus vidui. 213.3
Liberis non obest reatus patris. 114.138
propter Liberos quinam excusationem habent à muneribus? 534.66
Liberorum venditio quatenus concessa? 109.5
Liberi conjugati, jure civili in parentum suorum potestate manebant. 556.13
Liberi sequuntur domicilium parentum suorum. 596.19
Liberorum numerus excusatus à suscipiendâ, quod de legitimis tantum intelligendum est. 214.6
Liberi rationum quid? 328.17
Liberi rationum privati quando probent? 739.21. *Et 22. Et pag.740.33. Et seqq.*
Liberi rationum societatis tam pro socio, quam contra socium probant. 740.23. *Et 32*
Liberi rationum mercatoris pro arbitrio judicis probant. 740.24. *Et seqq.*
Libri usurariorum, Judaeorum, aromatariorum quatenus probentur? 741.39
Libri consuum solutorum, contra rusticos non probantur. 741.76.

Liber factoris contra dominum probat. 741. 48
Libro rationum quando debitum probat mercator, juramentum suppletorium admittitur. 728. 19
Libri statutorum, senatus, literarum, probant. 733. 33. & seqq.
Libri multarum, forestorum, probant. 733. 36
Libri voluntariae jurisdictionis probant. 733. 37
Libri monasterii, ecclesiae, probant. 733. 42
Libri censuales, capituli, collegii, probant. 733. 42
Libri rationum tum die & consule edendi sunt. 343. 34
Libri Chronicorum, Canonicozum, plene probant. 733. 43
Liber astimi qualiter probet? ibid.
Libri rationum, officialium, in quibus probentur? 734. 5. & 6.
Libri publicorum exactorum, collectorum, tributorum &c. quomodo probentur? 734. 8
Libri campfariorum mercatorumve quasenus probentur? 734. 9.
Libri tutorum, curatorum & quorumvis administratorum, quibus fides publicè data est, quasenus probentur? 735. 10. & pag. 741. 38.
Libros conscribentes ex officio, edere illos tenentur. 342. 22. *Libros suos non tenentur adere privata persona.* 342. 23.
Librorum hereticorum emptores, venditores, puniuntur. 383. 19.
Libelli oblatio quid? 667. 27. ejus partes dua. 668. 28. & seqq. Libelli conclusio quid? & ejus requisita. 668. 39.
Libelli verba accipienda, ut valeat libellus. 669. 40
Libelli, errata juris, iudex supplere debet. 669. 40
Libello conformis debet esse sententia. 752. 21. & pag. 790. 29.
Libellus incompetens quis? 669. 41. Libellus incertus in quibus causis admittatur? ibid.
Libelli species. 669. 42. Libellus simplex quis? 669. 43. articulatus quis? 669. 44
Libellum declarans non dicitur corrigere, vel supplere aut mutare. 670. 54
Libelli incepti exceptio quando competat? 658. 33
Libelli oblatio omitti non debet exceptis causis summaris. 789. 22
Libelli emendatio quomodo faciendâ? 791. 50. quamdiu & quoties concedendâ? ibid.
Libellus famosus. 447. 5
Libellarius contractus quid? 264. 25. ab emphyteusi non differet. 266. 5
Liberalis causa quid? 488. 50. & pag. 622. 29
Libertas in dubio praesumitur. 84. 12
Libertas alia est corporis, alia animi. 96. 6. corporis quâ? 96. 7. animi quâ? 97. 8
Libertatis jus duplex. 97. 9
Libertatis jus personam concernens, quale? 97. 10
Libertatis & status possessio. 97. 11
Libertas dicitur esse in usufructu. ibid.
Libertatis jus affirmari potest. ibid.
Liberi hominis furtum. ibid.

Libertatis privatio inter poenas reputatur. 97. 11
Libero homo operas suas quasi alienare potest. ibid.
Libertas res inaffimabilis. ibid.
Libero homo non est in commercio. ibid. non potest possideri ab alio. 97. 11. non est sui juris. 97. 11
Libertatis jus res hominis concernens, quale? & ejus species. 97. 12. & 14. Libertas plena quâ? 99. 30. & pag. 105. 6. non plena seu imperfecta quanam? & ejus species. 99. 28. & 29. nuda quâ? 100. 31
Libertinitas quâ? 99. 30. & pag. 105. 6
Liberi plenissime fiunt hodie omnes. 99. 30
Libertatis adjuncta IV. 100. 1. & seqq.
Libertinitas status olim qualis & hodie? 105. 9
Libertorum opera qualis patrono exhibenda? 106. 11
Libertus patrono suo praestas alimenta in casu necessitatis. 311. 27. patroni sui consensum in contrahendo conjugio adhibere debet. 274. 8
Libertatis status mater quomodo liberis communicet? 115. 21.
Libertus ingratus quis? & ejus poena. 509. 16. & 17
Libertorum sine venia in jus vocantium patronos suos, poena quâ? 509. 21
Libertus patrono suo juramentum deferre prohibetur. 534. 8. post quinquennium ad libertatem proclamare non potest. 543. 42
Libertatis usucapio quanam? 544. 44
Libertatis diminutio quid? & ejus poena. 432. 24. & seqq.
Libertatem testandi adimentis vel impediendis, poena quâ? 434. 19
de Libertate competit negotiorum actio. 84. 10
Libertatis jus amittunt, qui per 30. annos quasi coloni & adscriptitii detentis sunt. 545. 51
Libertatis vindicatio, & ejus species. 622. 26. & sequentibus.
Libertinitatis vindicatio quâ? 622. 30. & 49. cum seqq.
Liberatio ab oneribus publicis quid? 534. 59
Liberatio, qua fit ope exceptionis, correo nihil prodest. 521. 30.
in Liberatione inducendâ, cui jus non resistit, lapsus temporis consideratur secundum naturam actionum. 545. 57.
Liberatio ex temporis lapsu non praesumitur, quando agitur de titulo liberatorio à lucro favorabili. 546. 57
Liberatio legata quid? 587. 1. & seqq. debitori legata prodest ejus fidejussori, non contra. 588. 8. & 9. legata uni ex correis debendi non prodest socio. 588. 10. legata patri fidejussori filii, an contra creditorem filii prodest, & contra? 588. 11. legata debitori, ejus heredi prodest. 588. 12. Liberatione colono relicta quid consistatur? 588. 17. Liberatio legata ad ea tantum pertinet, qua testamenti tempore debentur. 588. 15. & 19. Liberatione administratori legata an reliquatum ren. iussu intelligatur? 588. 21. & seqq.
Libera custodia quâ? 356. 37
Licitatio quid? 524. 6. ejus requisita. 524. 27. & sequentibus.

<i>Licent multa, qua non precibus utilia & honesta sunt.</i>	
25.21.	
<i>Licito negotio operam dans perperam, quando dicatur delinquere?</i>	367.32
<i>Licet homines qui?</i>	117.21
<i>Ligula quid?</i>	387.20
<i>Limitans seu stricta interpretatio quamam?</i>	50.29
<i>Linea cognationis, ejusq. species.</i>	18.16. & seqq.
<i>Linguam exerens, os dilatans, oculus militans in signum subsannationis, injuriosus est.</i>	448.9
<i>Lis cum pupillo facit, ut ipso jure hodie quis non sit tutor vel curator.</i>	214.10
<i>Litigiosa res pignori dari nequit.</i>	246.33
<i>Litiganti an liceat in causa justè dolo uti injund?</i>	443.7.
<i>Litem improbè movens, injuriam facit.</i>	448.9
<i>Litis aestimatio quid?</i>	516.14
<i>Lites civiles intra triennium suas finiendae.</i>	543.40
<i>Lites non debent multiplicari.</i>	654.14
<i>Litis assumptio quid?</i>	600.17
<i>Litis pendentia quid? 601.32. quando impediri possit?</i>	601.32.
<i>Litis ordinanda causa possessionis petitio cui & adversus quem datur?</i>	626.29
<i>Litigiosa res quando est vendita, non competit empti actio.</i>	628.20
<i>Litis pendentia exceptio cui competat?</i>	617.13
<i>Litis contestatio quid? & ejus appellationes. 318.16. & pag. 673.1. & 2. quamam olim fuerit? 673.3. ejus membra duo.</i>	673.4
<i>Litis dilatio quid?</i>	673.5
<i>Litis susceptio quid?</i>	673.6
<i>Litis contestationem sequitur repetitio quaestionis utriusq. proposita.</i>	673.7
<i>Litis contestatio fundamentum est judicii. ibid. ejus omissio vitiat totum processum. 674.10. ejus effectus varii. 674.11. & seqq. species. 674.14. Litis contestatio affirmativum quid? 674.15. negativum quid? 674.16.</i>	
<i>Litis contestationis formula.</i>	674.17.
<i>Litis contestatio omissi non debet, ne quidem utraq. parte consentiente.</i>	789.24
<i>Litigator continuus, licet redemptor, quatenus solus esse possit?</i>	696.13
<i>in Litem juramentum quòdam? & ejus requisita. 729.27. & seqq.</i>	
<i>Litis expensa quamam?</i>	713.33
<i>Litis contestatio rem litigiosam officio in actione personali.</i>	763.19
<i>Litigator quilibet satù dare tenetur de damno rescandendo. & rescandendis expensis in casu condemnationis.</i>	773.22.
<i>Litis redemptor quis?</i>	400.25. & pag. 401.30
<i>Litigatores temerarii calumniari dicuntur.</i>	401.34
<i>Litium odium.</i>	ibid.
<i>Litis quotam pacificanti pena qua?</i>	401.38

<i>Litigantium partium consensus facit processum summarium.</i>	777.6
<i>Litis reasumptio quid?</i>	792.66
<i>Litigiosorum rerum turbatio quomodo & quatenus obliget?</i>	497.31. & seqq.
<i>Liquidum debitum quid?</i>	755.3. & seqq.
<i>Liquidationis causa summarè tractatur.</i>	777.5
<i>Litterarum imperitia excusat à tutelâ vel curâ.</i>	214.6
<i>Litterarum comparatio: quomodo faciendae? 744.9. quatenus probet?</i>	744.10. & seqq.
<i>ad Litterarum comparationem infliciondam quis scribenda tenetur.</i>	343.37
<i>Littera & chirographum quandoq. habentur pro una parte.</i>	322.3
<i>Littera alienas laceras vel refrigans, falsam committit. 396.61. Litteras judicis vel alterius aperiens, punita est arbitraria. 398.104. Litteras principis aperiens, & hostibus ostendens, tenetur poenâ lese majestatis. ibid.</i>	
<i>Littera monti compassus quid?</i>	684.34
<i>Litteras vel instrumentum recipiens censetur fateri contenta in eis.</i>	719.55. & pag. 720.77
<i>ex Litterarum similitudine quando causa dubia redditur, juramentum suppletorium admittitur.</i>	728.19
<i>Littera regis aut principis plenè probant.</i>	731.16
<i>Littera episcopi aut cujuslibet judicis ordinarii probant.</i>	731.17.
<i>Littera mercatoris vel cambii quando probent? 739.13. & 14.</i>	
<i>Litteris cambii acceptatis periculum est illius, cui pecunia est solvenda.</i>	730.14
<i>Locatio conductio quid? & ejus membra. 261.1. etiam emphyteusim comprehendit. 261.1. fin. Locatio quid? 261.2.</i>	
<i>Locatoris obligatio qua? 261.4. & s. in periculum & res deteriorationem praestat.</i>	261.5
<i>Locari solita res dicitur etiam ex una locatione.</i>	ibid.
<i>Locata res quando privatâ auctoritate auferri possit?</i>	262.8.
<i>Locationis conductionis species. 262.10. Locatio simplex qua? 262.11. ea dominium non mutat.</i>	ibid.
<i>Locatoris simplicis obligatio quamam? 262.12. & 13. illa custodiam non praestat.</i>	262.12
<i>Locari non possunt servitutes reales.</i>	ibid.
<i>Locari non potest propria res.</i>	262.12
<i>Locati fundi fructus sicuti pro mercede pignori esse censentur.</i>	247.6
<i>Locator mercem vehendam pro veclurâ obligatam tenet.</i>	247.8
<i>in Locatione persistere non tenetur successor singularis locatoris vel conductoris.</i>	262.13
<i>Locatoris obligatio ad tempus incertum quamam? 263.21.</i>	
<i>Locatio simplex ultra decem vel viginti annos constitui potest.</i>	263.22
<i>Locatio fieri potest ad vitam conductoris.</i>	ibid.
<i>Locatio</i>	Locatio

<i>Locatio in rebus Ecclesie non potest fieri ultra triennium.</i>		
263.23.		
<i>Locationis tempus tacitum quod?</i>	264.24.	
<i>Locatio facta sub conditione, ut singulis sex annis renovetur, dicitur perpetua.</i>	264.25	
<i>Locationis tempore finito, dominus propriam auctoritate inquilinum expellere potest.</i>	264.28	
<i>Locatio & conductio operarum quid?</i>	264.29. & seqq.	
<i>Locator operarum quis? 264.32. suis sumptibus opus facit. 264.32. de dolo & culpa operis, non de casu tenetur. 264.32. & 33. quando periculum & casum praestat?</i>	264.64	
<i>Locati praedii urbani dominus potest retinere bona conductoris invecita illatare, pro pensione & interesse deteriorationis.</i>	377.10	
<i>Locator mercem vehendam pro vectura retinere potest.</i>	377.12.	
<i>Locationi & conductioni similibus negotiorum exempla.</i>	313.6.	
<i>Locati actio cui, ad quid, & adversus quem datur?</i>	629.30.	
<i>Locaria sunt, fructus rei civiles.</i>	6.19	
<i>Locus consistit & inducit tacitum tempus.</i>	25.21	
<i>Locus auget vel minuit poenam.</i>	376.8 & 9	
<i>Locus faciendi omisus semper inutilem conventionem facit.</i>	222.38	
<i>Loci religiosi abusus.</i>	427.25. & seqq.	
<i>de Loco publico usando fruendo interdictum, cui & adversus quem datur?</i>	650.47	
<i>in Loco publico aliquid faciens, servus curans, ad impediendum loci publici usum, quatenus obligetur?</i>	496.18. & seqq.	
<i>Loci, quo res solvi debuit, ratio in estimatione rei habenda est.</i>	128.33	
<i>ad Loci consuetudinem agentes, in dubio se conformasse intelliguntur.</i>	138.28. & pag. 396.27	
<i>Loricatum tollum apud Judaeos habendi causa, quam?</i>	515.27.	
<i>Lucrum quid?</i>	271.23	
<i>Lucrum operarum in capita, non in stirpes dividitur.</i>	271.31.	
<i>Lucrativa dua causa in eundem creditorem concurrere non possunt. 378.19. Lucrativa causa qua dicantur?</i>	378.21.	
<i>Lucrativa & onerosa causa concurrere possunt in eandem personam.</i>	378.22	
<i>Lucri cessantis praestatio quam?</i>	128.38.	
<i>Lucrum cessans quid? 129.40. ejus ratio in Camera vix habetur.</i>	ibid.	
<i>Lucrum aliquem facturum fuisse, unde apparet?</i>	129.41.	
<i>Lucri cessantis probatio judicis arbitrio relinquitur. ibid.</i>		
<i>Ludendi vel jocandi causa quid agens, non habet animum injuriandi.</i>	445.15	
<i>Ludicram artem exercens miles, capite punitur.</i>	479.26	
<i>Ludorum theatralium species.</i>	416.22. & seqq.	
<i>Ludorum prohibitorum poena qua?</i>	416.26	
<i>Ludus inhonestus quis?</i>	416.30	
<i>Ludus alea, foliorum, taxillorum, tesserarum &c. prohibitus.</i>	416.31	
<i>Ludi inhonesti & prohibiti poena qua?</i>	416.32. & seqq.	
<i>Ludi permitti quinam?</i>	417.35	
<i>in Ludo vestio amissorum usucapio perficitur 50. annis.</i>	155.19.	
<i>Luminis immittendi servitus quam?</i>	90.5. & 6	
<i>Luxuriosi amictus poena qua?</i>	415.16	
<i>Lycanthropi quinam?</i>	391.51	
M <i>Acidonianum SCtum quid? 240.31. cessat in filiofa milite.</i>	240.32	
<i>Magistratus, quid?</i>	121.11	
<i>Magistratus habet potestatem remittendi poenam in certis casibus.</i>	390.10	
<i>de Magistratu summo omnes jurisdictiones fluunt, & ad eum referuntur.</i>	121.8	
<i>Magistratus summus tutori comparatur.</i>	118.4	
<i>Magistratus succedit in hereditate officialis, sine cognatu mortui.</i>	208.13	
<i>Magistratus summi reservata quam?</i>	120.7	
<i>Magistratus sine imperio & potestate, quis?</i>	122.32	
<i>Magistratus veteres Romanorum quinam?</i>	124.42	
<i>Magistratus in tyrannum degenerans bello peti potest.</i>	141.38.	
<i>Magistratus impediens religionis orthodoxae exercitium, tyrannide usitur.</i>	497.29. & 30	
<i>Magistratus iustus ex causa subditis jus suum adimere potest.</i>	565.24	
<i>Magistratus non debet esse clementior lege.</i>	390.15	
<i>Magistratus intermedius debet resistere superiori iniuste agenti.</i>	435.23	
<i>Magistratus licentia & ignorantia tyrannidi similis.</i>	421.16.	
<i>& seqq.</i>		
<i>Magistratus vel officialis quatenus teneatur de ministrorum suorum delictis?</i>	516.42	
<i>Magistratus ex officio quid agens vel dicens, non habet animum injuriandi.</i>	445.17	
<i>Magistratus licentia & negligentia, poena qua?</i>	421.20	
<i>Magistratum suum interficiens, lese majestatis crimen committit.</i>	459.3	
<i>Magistratus notorid vim facienti resistere licitum est.</i>	403.15.	
<i>Magistratus illustris habet privilegium feri.</i>	605.20	
<i>Magistratum in patria governare sine permisso principis prohibuitum.</i>	425.89	
<i>Magistratus olim raris, vel omnino non judicabatur.</i>	608.11.	
<i>Magistratum nominatores tenentur de dolo culpatoe generitum magistratum.</i>	349.35	
<i>Magistratus non potest esse arbiter.</i>	609.28	
<i>Magistratum contemnens, poena qua?</i>	476.17	
<i>Magistri assertio jurata, quatenus probet?</i>	713.52	
<i>Magorum & divinatorum consultores, quomodo puniendi?</i>	392.59	
<i>Majestatis jus quodnam?</i>	65.196	

Majestatis laesa crimen quid 468.4. à quo committatur
 468.5. & 6. atq; duplex. 468.7. directò contra statum
 Reip. vel principis susceptum, quicq; exempla. 468.8.
 & seqq. indirectò & improprè sic dictum quodammodò
 469.10. & seqq.
*Majestatis laesa crimen commisit, qui in necem summi
 principis vel uxoris illius aliquid molitur.* 469.12
*in Majestatis laesa crimine comatus punitur, ut ipsum de-
 lictum.* 471.28
*in Majestatis laesa crimine verba & sola voluntas non pu-
 niuntur.* ibid.
de Majestatis laesa crimine transgredi non licet. 537.15
*Majestatis laesa damnati liberi, relictorum ex testamento,
 incapaces sunt.* 169.19
Majestatis laesa poena varia. 470.25. & 26
*in Majestatis laesa crimine consulens & opem prestans, ad-
 dam poenâ, quâ auctoribus, puniuntur.* 471.29
Majestatis laesa poena ob varias causas mitigatur. 471.
 32.
*in Majestatis laesa crimine uterq; parens delinquendo, ne-
 ces legitima liberorum.* 514.53
Majestatis divina laesa crimen atrocissimum. 382.8. est
 duplex. 382.9. & seqq.
*in Majestatis laesa crimine inquisitio fieri potest sine diffam-
 atione procedente.* 639.31. fin.
Maleficia alia voluntaria, alia involuntaria. 365.8. Ma-
 leficcium dolosum quid? & ejus appellationes. 365.14.
Maleficia ex proposito, voluntate & dolo distinguenda.
 365.14. Maleficcium ex vindictâ commissum, dolo ma-
 lo perpetratum dicitur. 365.15
*Maleficcium descendens ex facto culpato, dicitur quasi-
 maleficcium.* 367.22
Maleficcium non est faciendum, ut bonum eveniat.
 371.35.
Malefici ut puniantur, Reip. interest. 382.17
Maleficcium in rixâ commissum, mitius punitur. 367.
 30. fin.
*in Maleficio à pluribus commissò, metus mortis ad omnes,
 poena ad paucos venit.* 359.192
Maleficii commissi principum quando attendantur? 375.6
Maleficcium à feminâ commissum, mitius punitur.
 367.30.
*Mala fidei possessor jus domini triginta annorum decursu
 praescribitur.* 545.51
Mala uxoris poena quæ? 467.5
Malum facit, qui bono abutitur. 400.20
*Mala conversatio, alio adminiculo concurrente, facit in-
 dicium ad torturam.* 724.48
Mala fides superveniens an nocens usucapioni? 152.7.
 & 12.
Mala fama delinquentis facit indicium ad torturam.
 724.55.
Malum fidem non semper facit scientia rei aliena. 74.
 141.
Mancipatio quid? 143.5
Mandatum quid? & ejus membra. 293.1. & 2
Mandare quantum possint? 294.4. & 5

Mandare syndici & alios civitatum non possunt.
 294.7.
Mandati forma quæ? 294.6
*Mandata ea omnia esse censentur, sine quibus mandatum
 expediri non potest.* 294.6. fin. & pag. 295.23
Mandare qui prohibeantur? 294.7
Mandari quantum possint? 294.8
Mandatum ob temporis diuturnitatem non presumitur.
 294.14.
Mandari quantum res non possint? 294.15
Mandati susceptio quid? 294.16. & 17
*Mandatum tacitum, quinam procuratores habere presu-
 mantur?* 768.4
*Mandator tenetur liberare, & indemnem prestare man-
 datarium, administratione finitâ.* 296.27. & 28
*Mandatum procuratorium cum clausulâ, ad omnia uti-
 lia faciendum &c. cum cautione de rato, captiosum
 judicatur.* 769.6
Mandatum quibus datur? 295.17
Mandataris obligatio quæ? 295.18. & seqq.
Mandati forma & finis diligenter observanda. 295.20.
 & 21.
Mandatum quando per equipollens impleri possit? 295.
 22.
*Mandatarium tenetur de damno & interesse, item de dolo
 & culpâ levissimâ.* 295.26
Mandataris administratio quibus casibus cesset? 295.27.
 & seqq.
Mandati obligatio re integrâ morte extinguitur. 550.33
Mandatum quibus casibus non finitur? 296.28
Mandati revocatio quomodo fiat? 296.29
*Mandatum inducitur scientiâ & presentîa domini non
 prohibentis delictum factum à famulo, ad utilitatem
 domini.* 435.28
*Mandati actio in quibusdam casibus, datur mandanti
 etiam sine cessione.* 296.30. fin.
Mandantis obligatio quædam? 296.31. & seqq.
Mandator periculum & casum praestat. 297.39
Mandati species quæ? 297.40. & seqq. Mandatum gene-
 rale quid? 297.40. & seqq. speciale quid? 297.44. hoc
 in quibus casibus sit necessarium? 297.44
*pro Mandato habentur scientis vel presentis patientis &
 silentium.* 327.8
*Mandatum generale habens procurator, an possit solverè,
 novare, vel alienare sine speciali mandato?* 769.6
*Mandatum, administrandi res communes, habet socium à
 socio.* 270.10
Mandatum delinquendi quid? 434.20. quibus verbis
 probetur? 434.21
Mandato equiparatur vaticinatio delicti. 436.46. &
 seqq.
*Mandantis instar est, qui cogit homines ad maleficcium
 faciendum.* 435.22
*Mandatum domini, consanguinei, amici, in quibus deli-
 ctis presumatur?* 435.23
Mandantis delictum & mandataris poena quantum? 435.
 24. & 25. & 32. cum seqq.

Mandans

Mandans homicidium quibus modis, verbis, homicida cen-
setur. 459.5. & pag. 466. 44

Mandari res turpes non possunt. 294.15

Mandata magistratus non excoquens, poena adficiuntur. 630.
 40. fin.

Mandati actio cui, ad quid, & adversus quem competat?
 630. 43. & 44.

Mandatarius homicidii perpetrati, tortura ree subijci-
tur. 724. 60

Mandatam procuratorum, expressum, speciale, in quib-
casibus requiratur? 769.5. ejus defectum quomodo sup-
 pleatur? 791. 48

Mandata similitudinem negotiorum exempla. 313.8

Manifestum quid? 713. 25

Manifestus usurarius quis? 704. 9

Mandato alteri inferens, injuriam facit. 447. 9

Manibus carnis quando testis esse nequeat? 693. 6

Manuum impositio est loco traditionis. 143. 10

Manumittere tenetur servum suum, eundem elucians.
 429. 26.

Manumissio quid? & ejus species. 105.9. & pag. 558. 49

Manumissi apud Judaeos plenissimam libertatem conse-
quuntur. 105.10. & p. 558. 48

Manumissio servi morti comparatur. 558. 37. & seqq.

Manumissus ex iis, qui servus non capitaliter deliquit, te-
netur. 558. 44. & seqq.

per Manumissionem creditor omnes obligationes perunt.
 558. 41.

Mare est commune, & quicquid in eo nascitur. 144. 27

Maris occupatione res dominio exit, & sit communis.
 142. 44.

Martialis potestas qua? 107. 1

Martialis potestatis commoda, in quibus consistant? 107. 2

Martius usurpavit auctoritatem quasi patriam, & vio-
lavit, in uxorem. ibid.

Martius dicitur possidere uxorem. ibid.

Martialis potestatis onera qua? 108. 8

Martius & uxor pro una persona reputantur. 109. 9

Martius uxoris furiosa curator non est. 211. 4

Martius perpetuus olea erat in facinoram, jure veteri. 221.
 4. & pag. 213. 3.

Martius viduus, tutor liberorum esse potest. 213. 3

Martius habet jus retentionis, in bonis defunctae uxoris.
 577. 9.

Martium vocabundum uxor sequi non tenetur. 511. 17

Martius uxorem detinere & includere potest. 472. 8

Martialis potestatis abusus in quibus consistat? 418. 21. &
 jus poena. 419. 22

Martius confesso, de dota recepta, non probat. 720. 82

Martialis potestatis vindicatio, cui & adversus quem
competat? 622. 32. & 39

Martius uxorem occidens quomodo puniatur? 461. 25

Masculinus sexus major est dignitas, quam foemini. 11. 8.
 & praed.

Masculinus sermo sub se comprehendit foemininum. 18. 9

Masculus familiam conservat, & nomen ejus. 99. 22

de Mascula liberi appellacionem. ibid.

Marem primo foeminam ambire in contrahendo conjugio,
decorum. 274. 6 fin.

Mastigophororum usus. 360. 213

Matri quadam jura patria potestatis communicantur. 114.
 20. illi pietas & reverentia à liberis debetur. 114. 20.
 habet castigationem liberorum. ibid. est administratrix
 bonorum pupilli impuberis. id. ad triennium usq. infan-
 tem lactare tenetur. 115. 21. Matri & pater quando tu-
 tela deferatur? 210. 13. ha. liberis suis tam legitimis,
 quàm naturalibus. tutores potere tenentur. 210. 17. & 18
 contra Matris voluntatem tutor datus, à tutela remova-
 tur. 211. 19

Mater transiens ad secundas nuptias, omittit tutelam li-
berorum suorum. 506. 19

Matri tutorem non potestis poena qua? 211. 19. Mater non
 petito tutore, & reddita ratione, non succedit liberis
 suis. 507. 20. & seqq. & pag. 510. 11

Mater delinquendo in legitimam nocet liberis. 514. 75

Matri confessio de filio adulterino non probat. 720. 82

Matricula collegii & album civium probant. 799. 32

Matrimonium quid? 374. 3

Matrimonium inter quos jure naturali sit prohibitum?
 275. 10. & seqq.

Matrimonium quando inter cognatos & adfines prohibi-
tum? 275. 12. & 13

Matrimonium inter consanguineos & adfines conjugium
non est prohibitum. 275. 13

Matrimonium honesta quando prohibeat? 275. 14

Matrimonium quomodo jure civili contrahere prohibean-
tur? 276. 15

in Matrimonio an dispensatio locum habeat? 276. 16

Matrimonium perfectum quid? 276. 20. clandestinum
 quòdam? ibid.

Matrimonium hodie quomodo confirmetur? 276. 21

Matrimonium quibus modis olim contrahi solitum fue-
rit? 276. 22

Matrimonii dissolvendi obligatio quomodo? 277. 27

Matrimonium per se nullum, quòdam? 277. 28

Matrimonia clandestina non valent. 277. 28

Matrimonium firmum quomodo dissolvatur? 278. 29.
 & seqq.

Matrimonium aliud conceditur persona innocenti. 278. 39

Matrimonium an dissolvatur ob venustiam, elephantia-
sin, & alias causas. 278. 34

Matrimonium quomodo dissolvatur jure naturali? 278. 35

de Matrimonio dissolvendo questio, non vult in trans-
actionem. 537. 15

in Matrimoniali causa contra matrimonium, juramen-
tum deferre non licet. 539. 8

in Matrimonio poenitentia nulla concessa. 526. 53

per Matrimonium patria potestas quasi transferatur in
matrem. 107. 3

Matrimonio jungendi liberos jus habet parens. 109. 5

Matrimonium à puella positum cum delinquente, non
vincit poenam. 380. 48

Matrimonialis causa quatenus inter ecclesiasticos refera-
tur? 605. 21. & 22

Matrimonii actio quanam? 630.36
in Matrimonialibus causis non valet appellatio. 780.28
Matrona qua? 16.26
Matrona honesta comitem abducent, injuriam inferunt. 448.9.
Mediana conventio quanam? 345.1
Medici negligentia, vel imperitia, extincto agroto aut vulnerato, homicidium culpa committitur. 463.11
Medicus referentibus quando credendum? ibid. & pag. 712. 50.
Medicus tenetur admonere agrotum de abstinentia. 438. 12. & pag. 367.113.
Membrorum propriorum lesio, estimatio, prohibita est. 417.8.
Memoria defectu condemnatio, quid? 358.54
Mendacium quid? 394.5
Mendacium dicere, & mentiri, differunt. ibid.
Mendacium officiosum quomodo? 397. 97. & pag. 400. 21.
Mendacium, Variatio, & inconstantia accusati, faciunt indicium ad torturam. 723.25
Mendicitas in Republ. non toleranda. 426.17
Mendicantes validi quomodo puniantur? 426.18
Mens seu sententia verbis juris civilis praeponderat. 51. 25.
Mens, ratiocinatio & iudicio qui carent, omnino non obligantur. 127.25
Mercatores potestatum quinam? & eorum poena. 477. 40. & preced.
Merces illicita vendentium poena qua? 476.29
Mercx peculiaris, quid? 347.5. & seqq.
Mercx vendenda locatori pro vectura obligata tenetur. 247.8.
Merces depravans falsum committit. 396. 49. Mercibus fucus superinductus, quid? & ejus poena. 400. 19. & 20. cum preced.
Merces taberna pignori dari nequeunt. 246.33
Mercenarii & ministri, ratione sua mercedis, omnibus aliiis creditoribus praeferruntur. 570.34
Mercenarius quis? 262.7. fin.
Merces philosophis non debetur. 318.9
pro Mercede sibi debita, auriga, tabellarius, rem alid transportandam, retinere possit. 578.16
Mercedes & salaria inter fructus civiles numerantur. 613.
Merces justa, quanam? 264.26
Mercedes laborum, an pignori dari possint? 246.33
ex Mercede solvenda conventio, actio, quanam datur? 632.19.
Meretrix, a milite heres instituta, est incapax. 169.12
Merum imperium, quid? ejusq; membra. 121.13. & seqq.
Merum,] Cuius quid significet? 122.28
Merum factum, quid? 221.25
in Metallum damnatio, quanam? 361.218
in Metallum damnatio hodie prohibita. ibid.
Metata seu hospitia, quid? 288.61
Metus, quid? 31.6. ejus exempla. 407.5

Metus, qualis esse debeat? 233.7. & pag. 407. 3. & pag. 434. 13. & 14.
Metu tormentorum facta confessio aequiparatur facta in tormentis. 726.84
Metus super viris bonis major, quam mortis esse debet. 458.12.
Metus reverentialis quis? 434.14
Metus probatio quanam? ibid.
Metus illius poena qua? 407.6. & pag. 434. 12. & 16
Meticulosus miles lege Mosaisca irrisus militare non cogebatur. 479.21
Metu hostis, languorem simulans miles, proditionis poenam patitur. 478.3
Metus exceptioni renunciari non potest. 533.58
ex Metu actio anno finitur. 542.26
Metus scandalis, armorum, simulatus, habet paratam excusationem. 756.11. fin. & pag. 777.6
in Migrando, asportandi rebus turbationem inferens, quatenus obligetur? 496. 15. de Migrando interdictum, cui & adversus quem datur? 649.46
Miles non potest esse tutor. 213.3
Militibus, & eorum uxoribus, restitutio in integrum competit. 407.9
Miles delinquens graviter punitur, quodam paganus. 372. 50.
in Milito filiosum, cessat Scutum Macedonianum. 240. 32.
in Militis testamento querela inofficiosi locum non habet. 199.44.
Militis heres non utitur Falcidia. 201.17
Militum privilegia in substitutionibus, quanam? 172.5
Militare testamentum quomodo? 182.21. & seqq.
Militum privilegia in testamentis, an Clericis, Doctoribus & Advocatis communicantur? 182.25
Miles fidei jure prohibetur. 306.49
Militis testamentum, post annum a missione, tollitur. 194. 14.
Militaris disciplina, quibus modis violatur? 478.1. & sequentibus.
Miles turbator pacis, capite punitur. 478.7. Militis contumacia erga praesidem vel ducent, poena capitali muldatur. 47.84
Miles propositum suum defendere nolens, cum posset, eo occiso, capiti poena addicitur. 478.6
Miles desertor, quid? & ejus poena. 478.9
Miles irreverens capite punitur. 478.5
Miles vulnerans committitorem lapide, militiam rejicitur: gladio ladens, ca; ite punitur. 479.24
Militaris poena varia. 479.28
Militum immunitates, quanam? 535.29
Militia desertores justè a quovis occiduntur. 463.15
Miles alieno nomine accusare prohibetur. 656.9
Miles in propria causa, per procuratorem, in iudicio comparere tenetur. 768.3
Militia quid? 285.50
Militia empti pro pecunia exposita pignori locantur. 248. 23.
 pro Mi-

pro Militia emendata pecuniam exponentes, habens jus prioritatis. 252.23
 Milites apud suum magistrum conveniuntur. 605.19
 ex Ministrorum suorum delictis, quatenus proponentes obligentur? 515.37.38. & seqq.
 Ministri magistratus capiendum, armis resistente, relictis occidunt. 462.15
 Mina quando faciant indicium ad torturam? 723.24.
 Minans alicui verbis, injuriam facit. 447.4
 Minor 25. annis non potest esse iudex. 612.16. juramentum deferre non potest. 539.8. ab illo sine decreto alienatum jus, post 25. annum elapso quinquennio revocari non potest. 543.42
 Minoribus 25. annis non currie prescriptio. 546.63
 Minor quando curatoris auctoritate relictis obligetur? 333.37. & pag. 127.23.
 Minorum anni definiti pro completis, usque ad anni ultimi horam, accipiuntur. 12.16
 Minorum varia species. 12.17. & seqq.
 Minoris delinquentis poena mitiganda est. 367.30
 de Minoribus ad furiosos fit excessus. 51.34
 Minor 25. annis sine curatoris sui auctoritate obligari non potest. 127.23. curatorem non habens seipsum obligare non potest. ibid.
 Minoris jure utitur Rspubl. prodigus, ecclesia, mulier. 408.25.
 Minori in quibus causis restitutio in integrum competat? 408.26. & seqq. illi ut restitutio in integrum competat, quantum probanda? 408.31. & seqq. si quibus ex causis restitutio in integrum denegetur? 409.34. & seqq. si contra tertium possessorem, qui non laesus, restitutio non datur. 413.8
 Minoris confessio sine suo curatore facta, nihil probat. 719.58.
 Minores 25. annis in judicio per procuratorem compareve tenentur. 768.3
 Minor 25. annis in causis criminalibus testis esse non potest. 693.8
 Misericors persona quantum? 15.19. Misericors personis concessum privilegium feri. 605.17. eorum causa summariter tractanda. 776.5
 Missio in possessionem bonorum contumacia, quid? 765.13. & seqq. est duplex. 766.15. fin. & seqq.
 Mixta actiones partim reales, partim personales, revera nulla sunt. 618.2
 Mixta conditio quantum? 39.22
 Mixtum imperium quid? ejusq. membra. 121.13. & sequentibus.
 Mobilium rerum legato, an etiam res venales comprehendantur, & pecunia? 189.39
 Mobiles res quantum? 3.19
 Modus quid? 30.25. in quibus a conditione differat? ibid.
 Modus agendi faciendive quasi conditio existimatur. 27.3.
 Modus servitutis quisnam? 86.25. & 26

Modus quando pro impleto habeatur? 167.39
 Modici prejudicii causa summarie tractatur. 777.6
 Modica coercitio quantum? 122.22
 Modica res qua? 292.20
 Molendi servitium quantum? 88.56
 Molendi jus quomodo longo tempore praescribatur? 154.10.
 in Molendinum illata, inducra, pignoris loco esse censetur. 247.4
 Molestiam & contraversiam nolle movere, quomodo intelligendum? 165.18
 Momentanea possessio quid? 487.36. & pag. 497.32. & 33.
 in Momenti actione non habet locum compensatio. 576.10.
 Momenti lapsu pater amittit potestatem contradicendi. 542.16.
 in Momentanea causa possessoria testis unicus probat. 712.41.
 de Momenti possessione jus praescribitur 30. annis. 545.52
 a Momentanea possessione sententia appellatio non recipitur. 780.29
 Monachi, Abbates & similes, an sint testabiles? 164.14
 per Monachum non-sterium ad successionem vocari censetur. 168.16
 Monasterium religioso succedit, etiam intra annum probationis morientis. 208.16
 Monachi servitii comparantur. 558.36. & pag. 51.35. pag. 104.6.
 in Monasterium destructio hodie in usu esse desit. 357.39. & 142.
 Monarchica potestas, quid? 119.20. quomodo munienda, ne in tyrannidem degeneret? 119.20
 Moneta pondus justum quodnam? 395.28
 Monetam bonam qui privata auctoritate cudis, falsum committit. 395.33. in Monetam fraudem commissis princeps quoq. falsi crimine tenetur. ibid.
 Moneta debita species quando amplius non reperiretur, aestimatio ejusdem praestanda est. 571.52
 Moneta vel pecunia mutationis facta, quomodo solutio faciendae? 571.52
 Monetam falsificanti poena qua? 397.97. & seqq. & pag. 470.27. Monetam falsam eudens in scio Principe, committit crimen laesa majestatis. 469.14
 Moneta proba percussor sua venia principis ultimo supplicio adscitur. 397.97
 Monetam falsam expendentis, poena qua? 397.99. & sequentibus.
 in Moneta falsa an solus affectus puniatur? 471.28. fin.
 Monomachia improbat. 462.9
 Monopolium quid? 477.30. ejus species, & exempla. 477.31. poena qua? 477.32
 Mora quid? 233.7. alia ex re est, alia ex persona. 233.8. ejus causa tres. 234.8. Mora ex re, quid? 234.9. & pag. 126.14. in quibus causis lege committatur? 234.10. quando fiat in arbitrio promissoris. 234.11. quando

ex dispositione legis committatur? 234.12. & pag. 126.14.
Mora in precepto iudicii sui post requisitionem & interpellationem. 234.12. & pag. 126.15. quando non committatur? 234.13. quando committatur ex persona? 234.14. & pag. 126.15. in Mora ut quis constituatur, quibus interpellatio esse debet? 234.15
ex Mora in bona fidei conventionibus usura debentur, secus in stricti iuris. 234.16
Mora omnia periculum rei, & incommodum in moratorum transfert. 234.17. post illam rei deterioratio praestanda est, & à quo tempore? 235.18
Mora unius correi correo non obest. 235.21. fideiussoribus, principali non nocet. 235.22
Moram quomodo debitor purgare possit? 235.23. & seqq.
Mora purgata debitor liberatur à periculo, non verò ab interesse & pena. 235.26
Mora fideiussoribus reo non nocet. 304.18. **Mora** rei principalis an nocet fideiussoribus? 304.17
Mora creditoris quid? 235.27. **Moram** creditor purgat postea petendo id, quod debetur. 235.27. post **Moram** creditoris si quid perierit, pro soluto habetur. 549.20
Mora fieri dicitur, quando quis facere & prestare potuit, nec fecit. 126.14. & pag. 234.12
Mora facta in restituenda hereditate, etiam fructus à tempore hereditatis vestitur. 177.13
Mora unius ex correis stipulandi nocet alteri. 300.17
Mora purgatur per novationem. 583.23
Mora periculum habet paratam executionem. 756.23. & pag. 777.6.
Mora pena qua? 504.12
Mora parentis emphyteuta nocet quoque, filii in investiturâ comprehensis. 268.34. **Mora** emphyteuta in quibus casibus non nocet? 268.35
Moram emendas oblatio realis, imperfecta. 573.13
Morbua fonticus quisnam? 15.15. & seqq.
Morbua incurabilis, contagiosus, causa dissolvendi sponsalia. 278.30
Mors quomodo probanda? 279.35
Mors civilis, quid? 551.1. & pag. 358.51. **Mors** civitatis seu universitatis quomodo contingat? 558.49
per Mortem servii noxalis obligatio tollitur. 549.21
Morse laesi non liberatur delinquens ab obligatione. 551.46.
Mortui periculum imminens quando dicatur? 102.24
Moriendum potius, quam delinquendum. 369.87
Mortui causa donare filiusfamilias prohibetur. 110.10
Mortui causa donatio quid? 183.10. & 13
Mortui causa capio quid? 184.19
Morte socii finitur societas. 273.47. & 48
Mortuum purgandi, & evitanda ejus infamia facultas ad quosvis volentes transit. 551.44
Mortui causa donare non potest usufructus manifestus. 504.9.
de Mortuis ad deportatos & emancipatos fit extorsio. 51.34.
Mortuis potest fieri injuria. 446.27

Mortem sibi ipsi conscientis, pena qua? 459.12. & 13
Moriendi qualemcumque causam datus aut occasionem, homicida censetur. 459.5
Mortuus accusari non potest. 639.35
Mortuo cada veri imponitur poena in atrocissimis delictis. 551.42.
Mortuis testibus magis creditur, quam vivis. 705.47
Moribundis laesi usertio facit indicium ad torturam. 712.39. & pag. 723.20.
in Mortui agone existens, an testis esse possit? 692.5. & pag. 704.18. pag. 712.38. & 39.
Mortuum suâ voluntate in locum proprium inferri passus, ejus loci dominium amittit. 564.15
Mortuo colono & similibus, possessio nobis continuatur. 567.23.
de Mortuo inferendo interdictum quò pertinet? 497.28.
Mors spiritalis quanam? 361.229
Moriante ligatore, lite pendente, an instantia pereat? 751.11 fin.
Mos vetus servitutis vicem obtinet. 88.48
de Moribus conjugum iudicium quòdam? 508.40. fin.
Multa pecuniaria quid? 355.24
Multarum compendia fructus sunt civiles. 6.18
à Multis appellatio quando concessa? 781.32
Mulier accusare non potest. 636.9. in quibus causis testis esse non possit? 693.9. & 10. fideiubere prohibetur. 306.49. quibus casibus intercedere possit? 307.51. potest retinere bona defuncti mariti, donec ei de dote satisfiat. 577.9. in foro mariti sui convenitur. 605.19
Multitudo delinquentium quomodo puniatur? 378.32. & seqq.
Municeps quis? 283.7
Munus quid? & ejus species. 284.19. **Munus** personale quid? & ejus species. 285.20. **publicum** quid? & ejus species. 285.21. **nobile** quid? 285.22. **hoc** quibus & quomodo deferendum? 285.23. & 24
Munera cum imperio quanam? 285.26. **Munera** sine imperio quanam? 285.27. **Munus** ignobile quid? 285.30. **privatum** quid? 285.31. **reale** qui? & ejus varia appellationes. 286.32. & 33. **ejus** requisita. 286.34. & seqq. & species. 286.41. **numus** ordinarium quid? & ejus varia appellationes. 286.42. & 44. **hoc** ex quibus rebus praestandum? 287.45. & seqq. **idem** apud Iudaeos quale? 287.49. **Munus** extraordinarium quid? & ejus varia appellationes. 287.50. & 51. **ejus** causa quanam? 287.52. & species. 288.55. & seqq. **hoc** potest fieri ordinarium ex voluntate contentium. 288.65
Munus mixtum quid? & ejus species. 288.66. & sequentibus.
à Muneribus quinam excusentur privilegio principis? 534.60.
à Muneribus corporalibus excusationem habent facinae, non à patrimonialibus. 534.65
Munus deferri non potest honorem gerenti. 535.69.
Munus

Mutuum mechanicum lapsus decennii amittitur. 544.
44.
Mutua rei coherens quamam? 58.44
à Mutuibus quinam excusantur ob Reipubl. occupationes. 535.70.
Muros, vallum vel fossam urbis perumpentis, poena qua? 428.36.
Mutare, corrigere sententiam an possit iudex? 753.28.
Mutatio rei legata, quando legatum extinguit? 194.30.
Mutua cautio qua? 338.27. quando locum habeat? 189.49.
Mutus, furdus testis per scripturam deponere possit. 686.61. & pag. 693.6.
Muto & furdo an ob defectum poena mitigetur? 372.49.
Mutuum quid? 238.18
in Mutuo res diversa materia, vel alterius generis reddi non debet. 238.20
in Mutuo res diversa qualitas vel quantitas restituui non debet. 238.21. & 22
Mutui species. 239.24. & 25. *Mutuum verè quid?* 239.24.
Mutuum ab homine conciliatum, quid? 239.26. à lege conciliatum, quodnam? 239.27
Mutuum quibus prohibitum dare vel accipere? 239.28. & seqq.
Mutuum civitatis quando valeat? 239.29. & 30
Mutuum ecclesia quando valeat? ibid.
Mutua pecunia à scholari, legato, vel milite suscepta, praesumitur in scholasticis causis legationis vel militia impensa. 24.32
Mutua pecuniam ad domus restitutionem, habet privilegium tacita hypotheca. 248.20
Mutua pecuniam pro mercibus emendis sibi oppignoratit, jus prioritatis habet. 251.16
Mutua pecuniam sumentes clerici vel praelati, an obligentur? 413.8
Mutui conditio cui & adversus quem datur? 627.9
Mutui conditio utilis, quamam? ibid.
Mutua successione pactum quando valeat? 167.38

N*atalium jus quodnam?* 99.21. & pag. 101. 17.
eorum restitutio quid? 99.26. & 27. & pag. 281.29.
Nativitatis & partus legitimum tempus quodnam? 18.21.
Naturà conjuncti qui dicantur? 18.10. & seqq.
Naturalis possessio qua, & unde sic dicta? 72.27. & 28.
pro Natis saepe habentur, qui adhuc sunt in utero. 12.15.
Naturà debere dicitur is, cujus fidem sequuti sumus. 323.4.
Naturam immutare Diabolus nequit. 388.38
Naturales liberi quid? 451.15

Navigandi jus pecuniae ad servitutem imerit. 87.34.
in Navem illata & inducra, pignoris loco sunt. 247.4.
Navis magister quis? 346.22
Navis exercitor quis? 346.23
Nauticum foenus quodnam? 346.27
in Naufragio furti facti, poena qua? 483.29
Naufragium intra annum non probans nauticularius, nihil recipit. 542.30
Navium cursum inhibere potest incantator operà Diaboli. 387.22. fin.
Necessitas poenam mitigat. 372.65
Necessaria societas qua? 273.48
Necessitas erronea qua? 319.19
Necessitate servitii faciens, dolo & culpà caret. 34.31.
in Necessitate Reip. extremà omnes immunitates & privilegia cessant. 535.73
Necem defuncti testatoris, cui successit, non vindicans, qualiter delinquat? 367.32
Negatoria actio quamam? 84.10. & pag. 620.10. *Negatoria utilis actio qua?* 621.11. *Negatoria ad fines actio nis.* 621.13
Negantis legatum relictum, poena qua? 337.16
Negantes pertinaciter delictum, culpam augent. 378.194.
Negans scripturam propriam aut debitum, falsum committit. 396.52. *ejus poena qua?* 397.88
Negantis se filiumfamil. aut negantis se patrem filii, poena qua? 307.94
Neganti debitum non conceditur beneficium cessionis bonorum. 380.20
Negativam, in qua se vult fundare, reus probare tenetur. 676.11.
Negativa responsio onus probandi in adversarium affirmantem rejicit. 676.19
Negativa responsio quamam? & ejus species. 676.20. & 21.
Negativa pura, indeterminata, non potest probari, contra data loco, tempore, potest. 676.22
Negativa indeterminata probatio fieri potest XII. modis. 676.23.
Negativa in quibus casibus probanda sit à negante? 676.24. & 25.
Negativa facti ab eo probanda est, qui se in ea fundat. 676.26.
Negativa juris, quando à negante probanda? 676.27.
Negativa qualitatis naturalis à negante est probanda. 676.28.
Negativa qualitatis extrinseca probanda ab eo, qui in ea se fundat. 676.29
Negativa solennitatis à quo probanda? 676.30

Negativa probatio fit per inspectionem actorum, aut rei evidentiam. 680.35. fin.

Negativè rectè deponit testis super factis proprio, aut de peritiâ artus sua. 706.52

Negligentiâ quid? & ejus species. 510.2

Negligentiâ quanta committatur, est in arbitrio judicis. 510.4.

Negligentiâ poena quæ? 510.5

Negligentiâ & incuria supina non excusatur. 32.16

Negligentiâ continuatio duplex in præscriptione. 541.4. & 5.

Negligentiâ judicis magistratus poena. 510.6

Negligentiâ advocati tabellionis poena. 510.7

Negotium contrahentium quid? & ejus membra. 221.20. & 21.

in Negotio præsentis res interveniens, obligationi causam præbet. 221.27

in Negotio futuro conventio dicitur nuda & imperfecta. 221.28.

Negotium præteritum nihil valet ad obligationem ex conventionis producendam. 221.29

Negotium conventionis est principale, vel accessorium. 224.1. & 2.

Negotium dilecturum quid? 224.8. Μοιρολογία quid? 226.22. dilectum quid? 225.10. ejus subiecta qua? 225.11. cura quid? 225.12. Negotium utrinque dilectum, quid? 225.14. dilectum ex alterâ parte, quid? 225.15. contrarium quid? 225.17. ejus capita qua? 225.18. & seqq.

in Negotio dilecto debitor accipiens, dolum & levem culpam præstare tenetur. 226.21

in Negotio μοιρολογία quando debitor dolum & culpam tantum præstat? 226.23

Negotium conventionis accessorium quid? 228.1

Negotium unum idemque, quandoque nominatum, quandoque innominatum contractum constituit. 309.3

Negotium suâ naturâ producens obligationem, quid? & ejus species. 317.3

Negotio illicito operam dans, dupliciter delinquit. 367.24. & seqq.

Negotio licito operam dans perperam, quando dicitur delinquere? 367.31

Negotiorum gestor cohabitans domino suo, non est testis idoneus pro eodem. 698.21

Negotiorum multitudinis implicitus nequit esse iudex. 612.18.

Negotiorum gestorum actio, cui & adversus quem datur? 633.2. & 3.

Negotium alienum duplex. 327.6

Negotia quorum sunt gesta, obligatione contrariâ tenentur. 335.51. & 52

Nepotes, quando sub filiorum nomine intestatoris dispositione contineantur? 168.17

Nescire se dicens, quod reverâ scit, falsum committit. 397.78.

Neshinai apud Judæos qualis? 106.10

Nexus quid? 310.24

Nihil dicere, vel ita obscure dicere, ut intelligi non possit, paria sunt. 52.4

Nobilis quis dicitur? 16.23

Nobilitas à collectis non excusatur. 535.69. ea an præscribitur? 155.16

Nocturne lumine fallentis poena qua? 420.27

Nocturni agrorum populatores justè à quovis occiduntur. 463.15.

Nomen alterius invocare, quid? 280.9

Nomine contumelioso quando quis describitur, injuria verbalis est. 447.5

Nomen falsum, vel familiam fingens, aliquando capitaliter puniuntur. 397.93

Nomen liberis imponunt patres. 210.5. & pag. 111.46

Nomen malum & turpe facit indicium ad torturam. 724.53.

Nominatio ad munera & honores quomodo fiat? 285.25.

Nomen judicis in sententiâ exprimendum. 753.24

Non gesti obligatio quamam? 327.14

Non numerata pecunia exceptio qua? 661.23

Notio sapè cum jurisdictione confunditur. 121.15

Notarius quis? 735.12. ejus instrumentum quatenus probet? 735.11. est rogandus à principalibus partibus. 735.14. eidem dicenti, se rogatum, creditur. 735.14. de quibus rogandus? 735.15. rogatus non potest alii committere rogantis audientiam. 735.16. potest alii committere scriptionem instrumenti. 735.17. de quibus rogari non possit? 735.18. si assentiens de proprio negotio, non creditur. 735.19. præsumitur rogatus ad omnes clausulas necessarias. 735.20. potest addere naturalia negotii à partibus omissa. 736.21. non potest facere instrumentum extra locum territorii requirementis. 736.26. pro illo militat præsumptio in his, qua facit ex officio. 736.32. æquiparatur duobus testibus in causâ civili. 736.33. & pag. 713.54. ex quibus causis suspectus fiat? 736.34. quatenus possit corrigere errorem? 736.35. quoad fidem instrumenti de numero testium non reputatur. 737.43. & pag. 181.6. ex quibus causis redatur suspectus. 696.15. & 16. ejusdem debitas solemnitates in instrumento omissis, poena qua? 398.103. & pag. 396.63. falsum instrumentum conscientis poena qua? 398.106. & pag. 397.82. Notarius, qui non retinet protocollum apud se, vel celat negativè, falsum committit. 396.64. faciens instrumentum de re prohibita, stellionatum committit. 444.11. faciens instrumentum de rebus alienari prohibitis, variè puniuntur. 414.18. ejus heredes tenentur quoque edere protocolla. 342.17. Notarius in testamento nuncupativo in testam. numero reputatur. 181.17. in judicio deponens, supplet auctoritatem duorum testium. 180.6

Notarii qualis olim fuerunt? 613.31. fin.

Notorium quid? 715.16. hoc quamam faciunt? 715.17. & 18. est probatio probata. 715.21. Notorium juris quid? 715.22. facti, quid? 715.23. quomodo probatur? 715.24

Notorio æquiparatur deprehensio in flagranti crimine. 715.26.

Notorium

Notorium inducit confessio. 756.12
Notorium tollit omnes nullitates. 792.61
Notorium factum delinquentis supplet fame vicem. 637.16.
Notorietas causa habet executionem paratam. 756.17. & seqq. & pag. 777.6.
in Notoria causa prohibita est appellatio. 780.30
Novatio quid? & ejus species. 581.2. & 3. in specie sic dicta quamam? & ejus species. 581.4. & 5. voluntaria quamam? 582.6. & seqq. 582.8
Novatio nulla fit in duobus reii. 582.8
Novatio nulla fit per pignorum dationem, stipulationem paenalem, & similes casus. 582.8
ad Novationem inducendam non sufficient praesumptiones. 582.9
Novare potest correat stipulandi. 582.10. non potest, cui non est verum suarum administratio concessa. 582.12
Novans promittendo pro me, etiam ignorantem liberat. 582.13.
Novare pro duobus correat tertius potest. 582.14.
Novationis ratio nova obligatio quando est infirmior, quam vetus. 582.15
in Novationem quamam obligationes deducantur? 582.16. & seqq.
Novatio necessaria quamam? 582.19. & 20
Novationis effectus. 583.29
Novandi vim habet juramentum, delatum a creditore, praesitum. 540.22.
per Novationem tollitur usura. 583.23
Novi operis nunciatio quid? & ejus species. 492.23. & seqq. quibus casibus inhibetur? 492.30. in rem fit, non in personam. 492.33. quando remittatur? 492.34. & 35. Novum opus nunciatio jurat de calumnia. 492.31.
Noxa quid? 354.45. Noxa dedere quid? 516.39
Noxalis obligatio quamam? ibid.
Noxa dedendi arbitrium quando amittas dominum? 516.49. & 50.
Noxalis servi obligatio per mortem tollitur. 549.21
Noxa caput sequitur. 550.24
Nudum factum quid? 126.8
Nuda conventio innotinata quamam? 322.1. & 2
Nudans secreta hominis membra, injuriam facit. 448.9.
Nullus actus neminem a poena excusat. 412.2. fin.
Nullitatis exceptioni renunciari non potest, si de ea actus constat. 534.58
Nullitatis & iniquitatis actio in causa appellationis conjungi possunt. 424.13. & pag. 790.42
Nullitatis exceptio, cui & adversus quem datur? 680.21.
in Nullitatis causis appellare licet. 791.34
Nullitatem licet deducere post appellationem desertam. 786.42.
Nullitatis processum querela quid? & ejus species. 755.1. & 2.
Nullus processum qui? 789.5

Nullitatis processum exceptio impedit litis contestationem. 789.6. & 7. devolutis causam ad superiorem infra appellationis. 789.8. intra 30. annos proponi potest. 789.9
Nullitatis declaratio quid operatur? 789.10
Nullitatis mandati defectus semper opponi potest. 789.16.
Nullitas in iudicio incompetentis quamam? 789.17. Nullitas actionis incompetentis, quamam? 789.18
Nullitas ob defectum causae cognitionis quamam? 789.20.
Nullitas ob defectum substantialium processum in quibus consistat? 789.21. & seqq.
Nullitas sententiae quibus modis causatur? 790.29. & seqq.
Nullitatem appellationis punit defectum requisitorum. 790.39. & seqq.
Nullitatem processum quando pariter ordinis in vobis? 790.36. & seqq.
Nullitas principaliter intentata quando dicitur? 790.39. & 40.
Nullitas incidenter proposita, quomodo tractanda? 790.40.
Nullum omne est iniquum. 790.42
Nullitas coram quo iudice proponenda? 790.42
Nullitatis salvatio & reformatio quomodo fiat? 791.22. & seqq.
Nullitatem ex actu apparentem & notoriam, iudex revocare potest. 792.43
Nullitatis emendatio & reformatio quomodo potestur? 791.44.
Nullitas, quando dubia ex jure vel facto reddatur, pro validitate processum praesumitur. 791.44
Nullitatem propositam iudex partem alteram ab observatione iudicis absolvere potest. 791.44
Nullitatis, quamam per susceptum principis reparari possit? 792.44
Nullitas processum in Camera Imperiali non attenditur, si de meritis causa constat. 792.69
Nulla sententia non potest partium consensu ratificari. 752.92. & pag. 792.61.
Nullitatem processum tollit confessio. 756.12
Nullitas, nisi per viam exceptionis opposita, non impedit executionem. 759.48
Nummi usus vetustissimus. 812.
de Nummi genere & pondere. 813
Nummi ad emptionem per adiorum destinati a testatore, pro re immobili habentur. 814
Nummi probi vel reprobi probantur visis & tactis. 818
Nummatus debens, si probis dedit non demonstrata, quibusvis errantes nummos resti solvit. 571.30
Nuncius publicus quomodo probet? 713.55
Nunciis citandis rationis quatenus credatur? 762.12
Nuncius acrotylus nuncius forma que? 181.8. & seqq.
Nundina habent securitatem publicam. 501.33
Nundinarum contrahendarum jus decedente amittitur. 544.44.

Nuptiarum ritus veteris & moderni quales? 276. 22
Nuptiarum causa facta donatio quamam? 313. 12
Nuptia secunda quamam? 305. 6
ad Nuptias secundas intempore transiens mulier, est incapax reliquorum in testamento. 169. 17
Nuptiarum secundarum poena in quibus casibus locum habet? 306. 7. & seqq.
Nuptiarum secundarum poena tripliciter generis sunt. 306. 10. & seqq.
ad Nuptias secundas transactionis bona, sacra sunt obligata liberis prioris matrimonii, pro conservatione lucrorum debitorum. 306. 17
per Nuptias secundas pater amittit usum fructuum, quem habebat in bonis adventitiiis liberorum. 306. 18
ad Nuptias secundas transiens mater, a liberis suo testamento licet praeferri potest. 307. 19
Nuptias repetens mulier, qua plures liberos ex prioris matrimonio habet, infamia notatur. 307. 24
Nuptiis secundis, defuncto marito & liberis ejusdem injuria fieri censetur. 307. 25
Nuptiarum secundarum poena quando cessant? 307. 37. & seqq.
Nuptias illicitas contrahentis poena qua? 164. 14. & pag. 307. 40.
Nuptias vetitas contrahentes, eorumque liberi, inter se invicem sibi heredes instituta non possunt. 170. 17
ex Nutritione nulla deseritur successio. 208. 17
Nutricis profutionis puellam sua cura commissam poena qua? 452. 40

Oblatio quid? & ejus species. 573. 3. & 4. imperfecta quamam? 573. 5. Oblatio quando dicitur fieri perseveranter? 573. 6. Oblatio verbalis quamam? 573. 5.

Oblatum debitum accipere nolenti creditori, actio denegatur. 570. 31
Oblatio quando dicitur testatim fieri. 573. 7. & 10
Oblatio rei immobilis per solam patientiam fit. 573. 9
Oblatio quando post mortem fieri potest? 573. 11
Oblatum habetur pro soluto. 570. 31. & pag. 575. 28
in Oblatione rerum immobilium curator bonis datur, vicem oblationis tenet. 574. 24
Oblatio ante diem utriusque gratia adjectam, mala fit. 573. 11.
Oblatio realis imperfecta quid operatur? 573. 12. & seqq.
debitori in futurum saltem prodest. 573. 14.
Oblatio verbalis in immobilibus locum habet. 574. 16.
Oblatio realis imperfecta indistincte operatur, quando creditor non vult acceptare. 574. 17
Oblatio perfecta quid? & ejus pariter. 574. 19. & seqq.
itemque effectus quinam? 575. 28
Obligatio quid? 125. 1
Obligari res dicitur improprie. ibid. & pag. 220. 7
Obligatio actionem in personam, non in rem generat. ibid.
Obligationis requisita quamam? 125. 2
Obligationis via referitur ad tempus contractus. 126. 12. & 13.

Obligationis species quamam? 126. 15. naturalis qua? 126. 16. civilis qua? & ejus species. 126. 17. merè civilis qua? & ejus species. 126. 17. praetoria quamam? & ejus appellationis. 126. 19. & seqq. directa quamam? 127. 21. fin. & pag. 225. 16.
Obligatione naturali tantum quinam teneantur? 127. 23.
civili tantum quinam teneantur? 24
Obligare se Reipubl. dicitur, qui in legem committit. 354. 68.
Obligatio quando ex re venit, quilibet indistincte obligatur tam civiliter, quam naturaliter. 127. 23
Obligatione omnino nulla quinam teneantur? 127. 25
Obligationes personales quadam modo curae, quadam ex altera tantum parvo obligant. 127. 26
Obligationes ad heredes contrahentium tam actum, quam passum transeunt. 127. 27
Obligationis adquisitio est duplex. 219. 2
Obligatio ex conventionem quid? 219. 4
Obligatio ex unius placito non contrahitur. 219. 5
Obligatio naturalis ad remunerandum, non caret duorum consensu. 219. 7
Obligatio, qua pater tenetur dotare & alere liberos, habet duorum consensum. 219. 8
Obligatio, qua patri & patriae, itemque legibus obedire tenemur, habet quoque duorum consensum. 219. 7
Obligationis jus improprie in bonis & dominio nostro annumeratur. 220. 7
Obligationes tot sunt, quot res in conventionem deducta. 221. 30.
Obligatio generali non comprehenduntur, qua verosimiliter quis alius non concessisset? 213. 52
Obligatio utilis quamam? 127. 21. fin. & pag. 225. 16
Obligatio redhibitoria, estimatoria, & evictiois communis est, emptiois & locationis contractui. 254. 12.
*& pag. 258. 3. Obligatio redhibitoria vel estimatoria quid praestandum? 258. 3. hu propter tres causas locum datur. 258. 3. & seqq. Obligatio redhibitoria quid? 258. 12. & 13. estimatoria quid? 259. 17. & 18. Obligatio redhibitoria & estimatoria quar. d. & simul co. currunt. 259. 19. Obligatio evictiois quamam? 259. 21. & seqq. ju. i. co. contracta qua? 318. 6
Obligare alius alium ex suo facto jure civili nequit, sicut de jure praetorio. 345. 9
Obligatio inter patrem & filium jure civili nulla est. 110. 18.
Obligationis amissio quid? & ejus species. 368. 1. & 2
Obligatio per distractum amittitur. 523. 9
Obligatio tollitur penitentiâ, re integra, factâ. 523. 14
in Obligationis amissione temporis com. utatio est naturalis, de momento ad momentum. 541. 6
in Obligatione praescribenda requiritur bona fides. 541. 12.
Obligationes honoraria anni lapsu finiuntur. 542. 23.
Obligationes intra annum expirantes, quamam? 542. 25. & seqq.
Obligationes omnes apud Judaeos septennio finiuntur. 543. 43.*

Obliga-

- Obligaciones pleraque omnes tolluntur triginta annorum lapsu.* 545.51
- Obligatio inducitur ex solo temporis cursu, cuius non extat memoria in contrarium.* 543.57
- Obligatio civilis ad heredes transit.* 549.32. & 33
- Obligatio criminalis cum persona delinquente extinguitur.* 550.34. & seqq.
- Obligatio poenalis pecuniaria ex privato delicto proveniens, ad defuncti heredes transit.* 550.38
- Obligatio poenalis, ex qua defunctus commodum sensit, transit ad heredem.* 550.37. *Obligaciones poenales quanam ad heredes defuncti transiunt?* 551.45
- Obligatio rei interitu quatenus extinguitur?* 553.20.21. & 29.
- in Obligationibus faciendi non habet locum jus cessionis bonorum.* 580.16
- Obligatio in diem contracta reâ statim novatur.* 582.8
- Obligatio procedens per dationem in solutum, novatur in ultimis voluntatibus, sicut in contrahibus.* 582.18
- Obligatio prior solvitur & transfunditur in novam aliam, petitione nimirum ex reie stipulandi.* 582.20. ipso jure tollitur per novationem. 583.22. & 23
- Oblivio tempore arbitrario inducitur.* 545.56
- de Obedientiâ liberorum erga parentes.* 112.65
- Obscura lex qua?* 52.4
- Obscurè dicere, ita ut intelligi non possit, & nihil dicere, paria sunt.* ibid.
- Obscuritas vocabuli unde?* 52.2. *conjunctionum vocabulorum unde?* 52.6
- Obscuritas quando est inextricabilis, ab omni interpretatione cessabit iudex.* 54.12
- Obscurum & dubium dictum testis quodnam?* 707.73. & seqq.
- in Obscuris & ambiguis presumptiones faciunt plenam probationem.* 747.19
- Obsequii ratione quanam prohibeantur esse testes?* 698.14. & seqq.
- Obsignatio quid? & quomodo fieri debent?* 574.22. *ejus causa qua?* 574.24
- Obsignatum & depositum in eadem causa durare debet.* 575.27.
- Obstetricis testimonio in arte sua creditur.* 713.51
- Obstragii jus quid?* 230.29. & pag. 597.29
- Occasionem delinquendi qua praebens, tollenda sunt.* 354.54.
- Occasione adquirendi non usus, an alienare dicatur?* 132.12.
- Occasionem furti dans, furtum committit.* 481.9. & 13. *haec fit variis modis.* 481.13
- Occidens alienum hominem, quatenus ex l. Aquilia primo capite obligatur?* 501.25
- Occidisse hominem alienum neganti & convicto, poena duplicatur.* 502.17
- Occisus vel suspensus, submersusve repertus, in dubio non praesumitur seipsum interfecisse.* 459.12
- Occidens, quem alius vulneravit, qualiter puniatur?* 380.48.
- Occultans, receptans, & colens rei furtivas, furtum facit.* 481.11
- Occultanti bona sua debitori, denegatur beneficium cessionis bonorum.* 580.27
- in Occultis maleficio plures praesumptiones conjungi possunt ad condemnandum.* 747.13
- Ocularis inspectio firmissima probatio.* 680.32. & p. 746.2. *hinc quinam interesse debeant?* 680.35. fm.
- Occupatio quid? & ejus species.* 140.22
- Occupatione rei nostra amittitur possessio.* 566.6
- Occupatio justa quanam?* 566.7. *hujus causa varia.* 566.8. & seqq. *injusta quanam?* 567.13
- Occupatio propria hereditatis vacua concessa.* 614.5
- Odium emergens, est causa dissolvendi sponsalia.* 278.30.
- ob Odium quando iudex suspectus?* 612.12. *ob Odium vel inimicitiam, quinam à testimonio repellantur?* 698.23. & seqq.
- Offensiva vis qua?* 490.1. & seqq. & pag. 498.1. & seqq.
- Offensa partis relatione iudici via ad inquirendum aperitur.* 638.29. fm.
- Offendens, turbanti & spolianti resistere licet.* 465.33. & 34.
- Offendiculum caco ponens, graviter delinquit.* 274.74.
- Offendens eum, qui à principio servum condatum habet, vim publicam committit.* 402.4
- Offendens bannitam, quem ignoravit in gratiam esse receptum, an excusetur?* 367.22
- Offerens plus non ut emat, sed ementem alium ad carius emendum impellat, crimine stellationis tenetur.* 443.11.
- Offerendi secundo creditori, juri praescribitur 40 annis.* 155.16.
- Officium mandatum quid?* 330.2
- ob Officium in jussum aliquid dicens vel faciens, non habet animum injuriandi.* 445.14
- Officiales intelliguntur habere mandatum in iis, qua pertinet ad eorum officium.* 295.24
- Officium suum nemini debet esse detrimentosum.* 296.32.
- in Officium originarium extraneo praefertur.* 425.90
- ad Officia & munera publica promovendi indignos, poena qua?* 421.20
- Officium reverentiam in provincia, si cum subditis contrahans, poena qua?* 413.18
- Officium publicum, nondum redditâ ratione, continuare conans, ambitus crimen committit.* 477.36
- Officia ab utroque conjuge alteri citroq; praestanda, quanam?* 377.24
- contra Officiales eorumq; ministros, sine procedenti diffamatione, insinua inquisitio valet.* 639.31. fm.
- Officialis quando durasse officio accusari possit?* 639.35.
- de Officio suo quilibet testis esse potest.* 713.7
- in Officio publico furti commissi poena est capitalis.* 483.33

Officium probantur aromata, odores. 8.37
Omissionis & negligentia delictum quoddam? 437.2. & pag. 367.32.
in Omittendo delictum consistens, leuius est, quàm quod in faciendo consistit. 438.18
Omissio hereditatis quid? 160.9
Omittens vel permittens quosq; facere dicitur. 32.19
Onus & incommodum rei, in quibus consistat? 57.13
Onera patrimoniorum qua? 58.44
Onus ferendi seruitus quanam? 90.11
Onus ex superiori loco immittendorum seruitus qua? 91.19.
Opera hominis quid? 95.37
Opera hominis instar fructus persona debetur. ibid.
Operarum estimatio qua? 95.38. eorum distinctio. ibid.
Opera officiales quanam? 95.39. ha sunt incerta & indeterminata. 95.40. praestantur sumptu dominorum, quoties exiguntur. 95.41. Opera fabriles seu artificiales quanam? ibid. ha sunt certa & determinata. 95.42. Opera & seruitia propriorum hominum qua? 95.43.
Opera incerta arbitrio viri boni praestanda. ibid.
ultra Operas certas promissus nemo grauandus. ibid. & pag. 106.15. fm.
Opera seruorum juri, usui adfina. 61.34
Opera seruorum neq; usus, neq; usufructus esse dicuntur. 61.34. & pag. 95.37.
Operas suas quasi alienare liber homo potest. 97.31
Opera liberorum etiam in iudaorum politione cognita fuerunt. 106.12
Opera fabriles sumptus liberti praestanda. 106.12. ea ad heredes transeunt. ibid. Opera fabriles debita cadunt, licet non exigantur. 106.12
Opera, & officium propriorum hominum in quibus consistant 106.15. non sunt extra territorium praestanda. ibid. in Operis precarius propriorum hominum dominus sumptus praest. secus in artificialibus. ibid.
Opera & ministeria liberorum debita parentibus, quanam? 110.6. & seqq.
Opera officiales liberorum in quibus consistant? 110.9
Operarum locatio & conductio quid? 264.32. & seqq.
Opera sociorum qualis? 270.10. & 11
Operarum lucrum in capita, non in stirpes dividitur. 271.31.
Operas care locans, vendens, crimine stellionatus tenetur, 443.11.
Opera malorum hominum uti, culpa est. 513.4
Operam alteri addicens ad interficiendum, quasi homicidium committit. 480.44
Operarum pactum quatenus valeat? 231.30
Operum publicorum curatoris, obligatio durat 15. annos. 544.47.
in Operibus publicis, quamdiu artifex ejuusq; heredes obligentur ab opere perfecto. 265.34
Opinio quid? 679.23. quando prevaleat veritati? 32.19.
Opiter quid? 357.10

Options legatâ, quid iuris? 188.38
Ordinarium processum quis? 665.6
Ordinis motio quid? 317.46
Ordinis praeposertio quid? & ejus exempla. 790.36. & 37.
Ordinis beneficio renunciari potest. 534.58
Ordinis exceptio, cui & adversus quem datur? 658.38
Ordinis inversio quando pariat nullitatem processus? 790.36. & seqq.
Ordinarium iudex quis? 607.2
Originarius civis quis? 284.8
Ornamentis mulierum legatis, quid continentur? 188.32
Osculans impudicè vel turpiter, injuriam facit. 448.11.
Osculans impudicè virginem, vel mulierem honestam, poena qua? 449.19. & pag. 451.32
Otium quid? & ejus appellationes. 425.2. & seqq. ejus poena varia. 425.9. & seqq.
Otiosi apud conforem examinandi. 426.17

Pacta sunt juri naturalis. 323.4. ipso jure non totum obligationem. 322.2. quare ad occipiendum tantum valeant? 322.3. quandoque obligationem efficacem producant. 323.4. ratione originis sunt juri gentium, ratione forma juri civilis. ibid. ea non servantes, impii dicuntur. ibid. Pacta à contractibus, quomodo differant? 325.5. Pacta in continentis contractibus adjecta, qua? 323.7. & pag. 228.6. ex intervallo contractui addita, qua? 324.8. & pag. 228.7. legitima qua? 324.10. horum definitio à Dd. tradita, erronea est. 324.9.
Pacta omnia hodie ex consuetudine censentur legitima. 324.11.
Pactum nudum literis confirmatum quid? & ejus species. 324.12. Pactum adiciens, addens vel augens quid? 228.3. Pactum detrahens, minuens, mutans, quid? 228.4. Pactum confirmatorium quid? 228.5
Pactum in continentis bona fidei conventioni adjectum, eadem inest. 228.8
Pactum adjectum ex intervallo, quatenus obligationem firmam producat? 228.9
Pacti confirmatoris species. 228.20. Pactum de dolo ab futuro quid? 228.11. de impedimento tollendo. 229.12. juratorum quid? 229.13. arbitrali quid? 230.22. & pag. 526.10.
Pacti adiciens species. 230.25. Pactum poenale quid? 230.25.
Pactum, de conventionis in scripturam redigendâ, quid operetur? 230.27
Pactum possessionis occupanda non datur in singularium successorem. 230.28
Pactum obsequii quid? 230.29
Pactum tutoris vel curatoris prodest pupillo minorum. 530.24.
Pactum operarum quid? 231.30. incarcerationis quid? 231.31. & 32. arrosti quid? 231.35. excommunicacionis, vel immissionis & executionis parata. ibid. estimatorium quid? 231.34. de periculo, casu & interito 766.231.

rei. 231. 35. de futura controversia suspicienda. 231. 36. de usuris quodnam? 231. 37. arbitrii quid? 232. 45. § 46. de non alienando quid operetur? 232. 49. Pactum vocedendi à contractu emptionis duplex. 524. 23
 Pacto additionis vel legis commissoria in continenti adjecto, ipso iure emptio venditio resolvitur. 524. 24
 Pacta novissima prioribus derogans. 527. 53
 Pactum de non petendo, quid? 528. 3. est stricti iuris. 529. 4. quando jus dominii ipso iure extinguat? 529. 5. § 6. est domatio quadam. 529. 6. quando tollas obligationem, ipso iure? 529. 9. etiam ab obligatione delictorum liberat, ope exceptionis. 529. 10. à correo debendi factum, prodest socio. 529. 15. à maiore parte creditorum factum, nocet minori parti. 529. 16. à fideiussore debitoris initium cum creditore, non prodest aliis. 529. 17. ab illis, qui sunt in potestate nostra, cum creditore initium, nobis prodest. 530. 19. § 20. ab illis, qui sunt in potestate nostra, cum debitore nostro initium, debitori nihil prodest. 530. 21. à parente, dominorum factum, quatenus proste illis, qui sunt in nostra potestate? 530. 22. à procuratore debitoris factum, eidem prodest, à procuratore creditoris factum, inutile est. 530. 23. à tutore vel curatore factum, prodest pupillis, furiosis, § reliquis, quorum bona administrant. 530. 24. ab antecessore initium, successoribus illius prodest. 530. 25. tacitum, quodnam? § ejus species. 530. 28. § 29
 Pactum de non possidendo, quid operetur? 529. 7
 Pactum personale, quodnam? § ejus species. 529. 11. § seqq. reale, quid? 529. 11. alienum, quid? 529. 13. hoc à quibus fieri possit? 529. 14. § seqq.
 Pactum personale heredi non prodest. 530. 26. Pactum in rem omnibus prodest, quorum interest. 530. 27. Pactum uni factum, quomodo solum heredem punit, prodest et ceteris. 530. 28. Pactum de alimentis futuris, interpositum non valet. 530. 28. Pactum creditoris, cum debitore initium, fideiussori prodest. 529. 18. Pactum debitoris adjectum, rescissionem operatur. 579. 24
 ex Pacto conditio, cui, § adversus quem competat? 632. 22.
 Pactum mutua successione, quando valeat? 167. 38. Pactum de non succedendo, quando valeat? 531. 33. § 34.
 Pactum de succedendo, regulariter non valet. 531. 35.
 Pactum de succedendo, quando valeat? 531. 36
 Pacto pars bonorum post mortem dari potest. 532. 42.
 Pactum de futura successione, in pactis dotibus adjectum, non valet. 532. 42
 Pacta apposta venditioni quid operentur? 57. 55
 Pactum, ne debitor propria auctoritate capi possit, non valet. 581. 28
 Pactorum dotalem effectus quis? 312. 4
 Pacificentia de quota litis, poena qua? 401. 38
 Pactum de palmario seu victoria, post litem finitam, valet. 401. 32
 Pactum executorialum, de ingrediendo in possessionem, quid operetur? 474. 36. an transeat ad singularitatem successorum? ibid. fin.

Pacta parata executionem habentia, quomodo? 756. 24. § 25.
 ex Pacto legis commissoria actio, cui, § adversus quem datur? 629. 25
 Pacti contractus, quis? 312. 44. § 45
 Pacti conventio inter principes inita, an nocet subditis? 312. 45. § pag. 538. 17.
 de Pace publica, actio, § de damni illati restitutione, concurrere possunt. 653. 9
 Pactum gestu excusare solent à dolo presumpso. 377. 17
 per Palinodiam, bona fama ablata restituuntur. 101. 7. Palinodia, quid? 448. 14
 Pappia Poppa lex sublata est. 275. 10
 Paraphernalium rerum administratio, § custodia peritias ad maritum. 277. 25. § pag. 315. 19
 Pater tenetur dotare liberos suos. 312. 29. tenetur filiis suis donare propter nuptias. ibid. liberis suis omnia communica, qua habet. 113. 12
 Pater in bonis filii factum, nihil juris habuisse videtur, jure Mosaeo. 140. 12
 Parentum consensus, in contrahendo conjugio, quando necessarius? 374. 8
 Pater habet possessionem suorum liberorum. 109. 4. Paternus jus, in corpore liberorum, quale? ejus effectus varii. 109. 4. § 5. ejusdem jus, in bonis liberorum, quale? 110. 10. § pag. 113. 19. Pater habet jus matrimonio jungendi liberos. 109. 5
 Paterni lenonis poena, qua? 418. 20. § pag. 452. 39
 Parentibus à liberis debetur reverentia, timor, honor. 110. 9.
 Parentes percipientes quasi homicidium committit. 466. 46. morte punitur. 429. 24
 Pater non tenetur rationem reddere de administratione sua in bonis liberorum. 113. 19
 Parentum annotatio de aetate liberorum probat. 741. 45
 Patrem inclinatum habendi servitus, quomodo? 91. 23
 Parricidium, quid? 459. 3. ejus poena, qua? 460. 24. § seqq. an habeat locum in conatu, effectum non secus? 461. 26. an habeat locum, quando filius confisus non prohibuit, vel revelavit? ibid. quibus casibus locum non habeat? 461. 26. Parricium à collateralibus factum, punitur ordinaria poena L. Cornelia. 460. 27.
 Pars rei, dicuntur claves. 70. 66
 à Parte majori sociorum gestam, reliquos dissentientes obligat. 271. 21
 Particularis testamentum, quid? 182. 1
 Partus ancilla ventrem sequitur. 146. 5
 Partus pecudum sunt in fructu, § dominium sequuntur. 146. 6.
 Partus conceptus § editus apud bona fidei possessorem futurus non est. 155. 11. Partus legitimus tempore quodnam? 18. 21. Partus agnitio denegata quid? 505. 3. non agniti poena, qua? 505. 3. expulsi poena qua? 505. 5.
 Partum falsum supponens capitaliter punitur. 397. 92
 Partus abacti poena, qua? 459. 14. § seqq.

Pasci feruus quantum? 28.51
Pascere in fundo vicino equum potest viator. 430.30
Patientia, vel permissio, quid? 131.13. quaedam est conjuncta cum scientia, quaedam sine scientia. 31.14. & 15
Patientia ignorantis quando locum habeat? 327.7
Patientia & usus praestatio pro traditione est. 143.10
Patria proditio, est species criminis laesa majestatis. 468.9.
Patria potestas, quid? & ejus varia appellationes. 109.7.
 & 2. ejus commoda, quae 109. ea per matrimonium non expirabat jure Moysaico, sed, jure civili. 107.3
Pater non potest transgredi de rebus filii emancipati, nec de peculio castrensi, vel quasi. 538.8
Patri sumis moribus & virtute filiusfamilias praesumitur. 109.5
Pater improbi probrum in filiumfam. redundat. 110.5
Pater potest jure sibi competens in persona & bonis liberorum suorum, in alium transferre. 110.10
Patria potestas in peccato, non atrocitate consistit. 110.11
Patria potestatis onera, quae 113.12. & seqq.
Pater administrat bona liberorum suorum, sine necessitate vacationum reddendarum. 113.18
Pater ob damnatum vel dolentem filium in munere publico commissum tenetur. 349.33. & 34. & pag. 516.41
inter Patrem & filium qualis sit obligatio? 127.23. & pag. 311.3.
Pater filium noxa dedere poterat jure veteri. 514.8
Pater delinquendo quando filiusfamilias obligare possit? 514.11. & seqq.
Pater an injuriam filio illatam rella remittat? 530.22. & pag. 537.11.
Patria potestas liberatus irrevocabilis in eandem non redigitur. 556.14
Pater pro merito liberos potest castigare. 556.20
inter Patrem & filium sui juris obligatio contrahi potest. 557.34.
Pater sua potestate abutens illa privatur. 565.26
Pater non potest esse iudex in causa filii, neque filius in causa patris. 611.6
Patre permittente filiusfamilias potest condere testamentum. 104.14. & pag. 110.10
Pater ventus non obest liberis. 114.138
Pater amittit potestatem contradicendi momenti lapsa. 542.16.
Patria potestas decennio praescribitur. 543.44
Pater gravatus filio restituere, non utitur Falcidia. 201.18.
Patria potestatis abusus in quibus consistat? 418.19. ejus poena, quae? 418.20
Patres vocantur seniores. 116.17
Pater filium desinere & includere potest. 472.8
Patria potestatis vindicatio cui, & adversus quem competat? 623.47. & 48
Patrimonium quid? 10.9. & pag. 80.13
Patrimonium regni, seu corona, quid? 118.11
Patrimoniale munus, quid? 286.44. & pag. 316.40
Patronatus jus quid? 105.6. in quibus consistat? 106.11

Patronatus jus in bonis liberti, quale? 106.3
Patroni successio in hereditate liberti, qualis? 208.14
Patronus alimenta liberti suo praestat in casu necessitatis. 311.27. in vitis quoque clientibus auxilium praestare tenetur. 117.23
Patronatus jus Ecclesiasticum praescribitur 40. annis. 155.16.
Patronum vagabundum libertus sequi non tenetur. 511.17.
Patronus male causa praevicator est. 511.12
Patronatus jus transit ad heredem. 550.31
Patruelis suo patru in capta succedunt. 207.4
Patru qualescumque, sive ex matre, sive ex utroque latere conjuncti, pariter ad successionem admittuntur. 208.10.
Pauliana revocatio, quid? 411.12
Pauper quis dicatur? 15.18. ab indigente quomodo differat? 503.3
Paupertas est onus & impedimentum bonorum. ibid.
Paupertas, quid? 517.52. & 53
Pauper quando testis esse possit? 701.60. & 61
propter Paupertatem quinam a muneribus excusantur? 534.67.
Pauperibus restituere gravatus non utitur Falcidia. 201.18.
Paupertas excusata a tutelâ. 214.6. quando extenuet poenam? 371.46. cum seqq. & pag. 373.172
Pauperi fasalia prosequenda appellationis non currunt. 784.13.
Pecoris appulsus quid? 88.52
Peculatus crimen quodnam? 481.19. in eo heres tenetur ad rei restitutionem. 550.39. cessat post quinquennium. 543.42. ejus poena, quae? 482.29. & pag. 483.31
*Peculium, quid? 10.10. & pag. 139.4. & 5. pag. 348.13. & 14. Peculium etiam apud Iudeos usitatum. 139.4. hujus augmentum & decrementum. ibid. & pag. 348.18.
Peculii generalem & liberam administrationem habet servus. 139.6
Peculii plenum dominium, & possessionem habet dominus vel pater. ibid. & pag. 348.16
*Peculium filisfam. pagatum quodnam? 139.7. profectitium, quid? 139.8. quando profectitium praesumatur? ibid. in hoc pater habet usufructum & proprietatem. 139.8. Peculium adventitium, quid? 139.9. in hoc pater habet usufructum, filiusfam. proprietatem. 139.9. hujus administrationem qualem habeat pater? ibid. in hoc alienandi licentia tam patri quam filio adempta est. ibid. in hoc filiusfam. quandoque & proprietatis & usufructus jus habet, in viro patris. ibid.
de Peculio filisfam. patris rella convenitur. 114.147
Peculium militare, quid? & ejus species. 139.10. Peculium verè castrense, quid? 139.11. quasi castrense, quid? 140.14.
Peculii ratione quatenus dominus vel paterfamilias obligentur? 347.2. & 3
 Poenitentia.**

Peculiaris merx quid? 347.5. & seqq. in hac principalis tenetur de dolo. 348.12
Peculiaris contractus quid? 348.12
Peculii status quo tempore inspiciendus? 348.19
in Peculium impunitur, quod dolo desit in eo esse. 348.20
de Peculio obligatio, quando sit annualis? 349.29. & pag. 342.24.
Peculium quando extinguatur? 349.25
de Peculio actio cui & adversus quem datur? 635.24
Pecunia an comprehendatur rerum mobilium legato? 189.39.
Pecuniam falsam expendens falsum committit. 395.32
Pecuniaria poena etiam in criminalibus est. 357.46
Pecunia probatur pendere. 8.11
Pecunia omnes res, qua mercis numero habentur, estimari possunt; non contra. 8.14
Pecunia firmum necessitatis praesidium. ibid.
Pecunia notas quoque rem immobilem. ibid.
Pecunia non numerata exceptio biennio amittitur. 543.39.
hanc; est biennium opponere prohibitum, juramentum deferre non potest. 539.8
Pecuniam pupillis otiosam tutor habere non debet. 331.21
Pecunia mutationis facta quomodo solutio facienda? 571.52.
Pellex olim differere à concubina. 279.37
Pensionis jus quale? 146.16. *Pensio annua quid?* 94.33.
Pensio est quasi ususfructus. 6.10. & pag. 70.49. *Pensionum species.* 6.10. & seqq.
Pensiones quando inter res immobiles referantur? 6.12
Pensionis remissio quando facienda conductori? 262.14.
& seqq. quando locum non habeat? 263.17
Pensio ob utilitatem magnam augeri nequit. 263.3
Pensio pro per pestem, bellum, &c. remittitur. 263.19. *in Pensionis remittenda casu denunciatio locatori facienda de impedimento.* 263.20
Pensio, an ob strepitum fabri vicini, quo studiosus cohabitans impeditur, remittenda? 263.18
Percutiens alterius uxorem pregnantem, & causam abortioni danti, quomodo puniatur? 429.26
Parduellionis crimen, quodnam? 468.4
Perfidia, quid? & ejus poena. 504.16
Pergrinitas, quid? 98.18
Pergrinitas inter Ju. lasi conversari licitum. 98.28
Peremptoria exceptio quamam? 639.1. & seqq.
Peremptoria citatio qua? 762.14
Periculum rei, qua vicissim pro accepta est prestanda, ad debitorem pertinet. 320.26
Periculum vitæ certum quando dicitur? 688.81
Perjurium quid? 384.32. *in hoc quatuor maleficia concurrunt. ibid. ejus poena, quæ?* 384.35
Perjurii exceptio actorem ab accusando repellit. 657.19
Perjurus in juramenta promissoria non puniatur, praestitâ poenâ adjectâ. 384.35. & pag. 398.112. *in juramento asserorio puniatur crimine stultitatis.* 384.35. & pag. 398.113. *in juramento affectionis non puniatur.* 384.35
Perjurii poenam mitigans ira, furor, infantia, metus, dolus, & alia circumstantia. 384.36

Perjurium committens falsarius est. 397.82
à Perjurii poenâ excusant necessitas, impossibilitas, remissio partis vel judicis. 398.113
Peritis testibus magis creditur, quàm imperitis. 705.47
Permiso aliquo, omnia, quibus ad id pervenitur, permissa videntur. 603.4
Permutatio quid? 310.20. & 21. *ex Permutatione actio cui & adversus quem datur?* 631.8
Perpetua, quare dicantur res universales? 9.4
Persona, quid? 11.1. *Persona miserabilis, qua?* 15.19. *Ungaris, qua?* 16.20. *turpis, qua?* 16.21. *gravis & honesta, qua?* 16.26
Personalis actio quid? & ejus varia appellationes. 627.1. & 2.
Personale jus omne simul cum ipsa persona extinguitur. 550.31.
Personalis servitus qua? 92.2. & seqq.
Persuadens quid servo vel filiosam, meo in meum detrimentum, furum facit. 481.13
Pestem, famem, ulcera, morbos importat incantator. 388.34.
Petitio hereditatis quid? & ejus species 624.1. & 2. *civilis, cui & adversus quem datur?* 624.3. & seqq.
prætoriana quamam? & ejus species. 624.8. & seqq. *possessoria secundum tabulas quamam? & 624.13. fideicommissoria quamam? & 624.14. contra tabulas quamam? & ejus species.* 625.15. & seqq. *prætoriana ab intestato, quamam? & 625.24. prætoriana extraordinaria quamam? & 625.25. & seqq.*
Petitio supplementis legitima, cui & adversus quem datur? 625.23. & pag. 198.40.
Petitorium & possessorium judicium concurrere possunt. 653.9.
Pharmaceutria quid? 386.8. & seqq.
Philosophia nulla merces debetur. 318.9
Physiognomia mala facit indicium ad torturam. 724.52.
ad Pias causas legatum quando presumatur? 186.16
in Pii causis cessat Falcidia. 201.18
in Pii causis Trebellianica deductio non conceditur. 202.43.
ad Pias causas facta donatio, 500. solidos excedens, valet. 291.11
ob Pios etiam impiis bene est. 352.18
Pictura cadit tabula. 148.26
Pictura famosa sit injuria. 447.6
Pignoratitio quid? & ejus requisita. 579.56. & pag. 487.28.
Pignoratitio causa processus est summaria. 777.3
Pignoratitius contractus, quid? 243.7
Pignus & hypotheca differunt. 243.3
Pignoris obligatio habet duo membra. 243.5. & seqq.
Pignoratitium jus in quibus consistat? 243.9
Pignoris possidendi jus quid? 243.10
Pignoris fructus percipere potest creditor. 244.11
in Pignus expensæ necessariæ & utiliter factas sustinet debitor. 244.14

Pignoris alienandi jus quid? 244.13. **§ 14.** Pignoris alienatio duplex. 244.13
in Pignoratitii juris alienatione, extincto jure dantis, extinguitur jus accipientis. 244.14. *in hac evictio ab alienante non praestatur.* ibid.
Pignora rei alienatio quomodo fiat? 244.15
de Pignoris evictio teneatur creditor. ibid.
ex Pignore distracto reliquum, restituendum est debitori. 244.16.
Pignoris rebus pluribus potest creditor, quam vult, alienare. 244.17
Pignoris alienatio competit ex lege, vel ex conventione. 244.18. *ex lege quomodo fiat?* 244.19
in Pignoris alienatione denunciatio trina debitori facienda. 244.20
Pignoris pretium, etiam in eam quantitatem, qua natura debetur, converti potest. 244.28
Pignori dari nequeunt, res ad quotidianum & necessarium usum domini paratae. 246.33
Pignoris alienatio, ex conventione quomodo fiat? 245.22.
Pignus ne distrabatur, padio inutilis est. 245.23
in Pignore, pactum legis commissoria non valet. 245.23. **§ pag. 249.42.**
Pignoris fructus creditor ex antichresi consequitur. 245.24.
Pignoris additio quid? 245.25. *haec qua praecedant, & qua sequantur?* 245.26. **§ 27**
in Pignore quodnam jus debitor retineat? 245.28
Pignus emere à debitore creditor potest. 245.28
Pignoris jus, debitor solo consensu transfert. 245.29
Pignori qua res dari possint? 245.30. **§ 31**
in Pignore generali, quamam excipiuntur? 245.31
Pignoris jus obtinet, in omnibus rei accessoriiis. 245.32
Pignori quamam res dari nequeant? 245.33
Pignori dare non licet usum rei. 246.33
Pignus quando & quomodo creditor restituat? 246.35
Pignoris species. 247.1
Pignus tacitum, quid? **§ ejus species.** 247.2. **§ 3.** non est deterioris conditionis, quam expressum. 247.3
Pignus, ex tacita conventione, quodnam? 247.4. **§ sequentibus.**
Pignoris loco, rem venditam retinere potest venditor, usque ad pretii dationem. 254.21. **§ pag. 247.8**
Pignori dari non possunt res pupillares, pro alio. 246.33
Pignus legale possessionem non transfert. 247.10
Pignori dari nequeunt, victoria pramia futurae, 245.33
Pignus expressum, duplex. 248.27
Pignus publice constitutum, quid? 249.28. **Pignoris publici species.** 249.30. **pratorium, quid?** 249.31. **§ seqq.** *in hoc plures missi in possessionem, concursu partes faciunt.* 249.33. **Pignus judiciale, quid?** 249.34. *in hoc non est par causa omnium missorum, sed ordinis ratio habetur.* ibid. **Pignus privatim constitutum, quid?** **§ ejus species.** 249.36. **§ 37.** **contractu reali constitutum, quid?** 249.38. **testamentarium, quid?** 249.40
Pignori aliena res inutiliter datur. 249.42

Pignoris fructus, à creditor percipi, in sortem impunitur. 250.46
Pignus tacitum prius habens, praefertur habenti expressum posterius, & contrà. 250.3
in Pignore, quando duo concurrunt, possidentis melior est conditio. 250.4
Pignore dato duobus, sub conditione, eodem tempore existente, uterq; admittitur. 251.9
in Pignorebus expressis quoq; habet locum, prioritatis privilegium. 251.15. **§ seqq.**
Pignori dari nequeunt servitutum utriusque praediorum jura. 245.33
Pignore dato uni sub conditione, alteri parti, qui praefertur? 251.9
Pignus emensi creditori secundo, à primo antiquiore, offerre potest tertius, imò ipse quoq; debitor. 251.11
Pignoris usus in quibus consistat? 61.35
Pignoris jus usui ad sine. 61.34. *extinguitur, debite extincto.* 522.32
Pignoratitium jus, in quibus consistat? 561.1. *amittitur distractione vel redemptione pignoris.* 561.2
Pignoris venditio, à creditore alii facta, quid juris? 562.5.
Pignoris cessio à debitore facta creditori, quatenus liberet eodentem? ibid.
Pignoris fructuum computatio fit, ad onerationem debiti. 562.6.
Pignoris redemptio, quid? 562.7
in Pignoratitii rebus omnibus jus retentionis est. 577.8. **§ seqq.**
Pignoratam rem redimens, retinere potest pro pretio redemptionis. 577.11. **§ pag. 578.16**
Pignus retineri potest pro usuru nondum solutu. 577.13
Pignus datum pro alio debito, propter chirographarium pecuniam retineri potest. 577.12
Pignoris dominium plenum, debitor, post mortem bionni in solvendo, & irinam denunciationem creditoris amittit. 543.38
Pignora veluendi jus per exceptionem competentem, nunquam praescribitur. 546.66
Pignus pratorium, quodnam? 765.15. **§ seqq.**
Pignora liberantur per novationem. 583.23
Pignoratitii actio cui & adversus quem competat? 628.17. **§ 18.**
Pignora capiuntur à magistratu, ob tributum non solutum. 249.38
Pignori dans rem duobus,stellionatum committit. 443.11
Pignori sibi datam rem emens, praescribitur jus pignoris remissive. 532.47
Pignoris restitutio non tollit principalem obligationem. 532.50.
Pignoris alienationi praesens creditor, & non contradicens, remissive jus suum censetur. 532.51
Pignoratitia cautio quamam? 772.16
Pignoris vindicatio, quid? & ejus species. 621.15. **§ 17**
in Pignoris vindicatione, quodnam actor sententur probandi? 621.16
Pignora,

Pirata quis? 482. 23. *Piratarum poena est capitalis.*
483. 33.
Piscatio quid? 141. 25. *Piscationes inter fructus fundi
consentur.* 6. 14
Plagium quid? 431. 10. & seqq. & pag. 482. 21. *ejus poe-
na qua?* 431. 13. & 14
Plabeji homines qui? 21. 9
Plebiscitum quid? 40. 16
Plena pubertatis, qua? 13. 22. & 23
Plenum dominium, quid? 63. 40
Plumbatura facit confusionem. 148. 8
Poena delicti quid? & ejus appellationes. 352. 9. & 10
Poena quando, & quare imponatur? 352. 11. & seqq.
Poena solutionis damnatum resarcitur laesi. 352. 13
Poena à vitiiis deterret. 352. 15
Poena solutione Dei benedictio provocatur. 352. 18
Poena tractu temporis augeri aut minui potest. 353. 37
Poena species. 355. 20. & seqq. *Poena simplex, qua?* 355. 22.
civilis qua? 355. 23. *criminalis qua?* 355. 25. *mixta qua?*
356. 31. & pag. 362. 65. & 66. *criminalis duplex.* 356.
32. *pecuniaria qua?* 356. 33. *haec etiam in criminalibus*
est. 357. 46. *corporalis qua?* & ejus species. 358. 47. &
48. *capitalis qua?* & ejus appellationes. 358. 49. *Poena*
mortis naturalis qua? & ejus gradus tres. 358. 50. &
seqq. *Poena belli qua?* & ejus usus. 358. 52
*Poenam quando alternatim lex statuit, an reo electio
danda?* 360. 198
Poena non capitalis qua? & ejus species. 361. 63
Poena indefinita qua? & ejus species. 363. 67. & seqq.
Poenalis obligatio non transit ad heredem. 158. 18
Poena indignationis principis, qua? 363. 68
Poena arbitraria, quando ad mortem extendi possit?
363. 69.
Poenarum genera prohibita, quam? 363. 70
Poena mutatio quid? & ejus causa. 364. 1
Poena sunt imparae, ut delicta imparia. *ibid.*
Poena mittitur in dubio censetur imposita. 364. 2
*Poena, ex proportione Geometrica, attemperantur secun-
dum qualitatem personarum & delicti.* 365. 4
Poena pro delicti modo infligenda. *ibid.*
*Poena malefici ex persona delinquentis crescit vel mi-
nuitur.* 365. 7
*Poenarum mitigatio aut exasperatio, jure Mosaico, non
incognita.* 365. 17
*Poena augeri minui potest, suadentibus novis circum-
stantiis in lege missis.* *ibid.*
in Poenis prosopopoeia omni regulariter prohibita. 366.
13.
Poena culpa delinquentiam non est ordinaria, sed mitior.
367. 32. & precedd.
Poenam mutans delinquentium personarum adjuncta.
371. 36. & seqq.
Poenam delicti, quando diuturnitas temporis mitigat? 372.
62. & seqq. & pag. 377. 12. & 13. pag. 544. 40.
Poenam mitigat quoque laesum personarum respectum.
374. 96. & seqq.
Poena vulneris hominis arbitraria. 429. 23

Poenas auget vel minuit locus. 376. 8. & 9
Poena in bello exasperanda. 376. 9
*Poenam malefici exagoratur vel minuit temporis imper-
sumitas vel angustia.* 377. 10. & 11
Poenis pluribus concurrentibus, major absorbet minorem.
379. 43.
Poena minori delinquenti mitiganda. 387. 30
Poena minuitur propter scandalum futurum. 380. 49
Puniendus nemo est propter scandalum. *ibid.*
Poena in quibus causis ad heredes transeat? 380. 53. &
pag. 551. 43. & seqq.
Poenalis obligatio laeorum transit ad heredes. 380. 54
*Poena capitalis; neque ad delinquentium, neq. ad laeorum
heredes transeat.* 380. 55
Poena legalis, qua? 128. 34. *Poena legis quandoque est in
simplicem, quandoque in duplum, triplicem vel quadru-
plum, non ultra.* 128. 34
Poena conventionalis qua? 128. 35. *indefinita posita, pro
arbitrio judicis statuitur.* 128. 35. *loco interesse saepe
adicitur.* *ibid.* *in fraudem usurarum adjecta non va-
let.* *ibid.*
Poena heredis, negantis legatum relictum, qua? 377. 23
ad Poena mitigationem patri profunt liberi. 372. 68
Poenam tollit rescriptum gratiae, vel remissio laesi. 589. 4
Poenitus semel, iterum puniri non debet. 589. 5
Poena laeso debita, à magistratu remitti nonquit. 590. 8
*Poena amissionis honorum vel pecuniaria, ipso jure com-
missa, transit ad heredes.* 550. 38
Poena confiscationis transit ad heredes. 551. 41
Poena in atrocissimis delictis mortuo cadaveri imponitur.
551. 42.
Poena servus, est incapax relictorum in testamento. 169. 19
in Poenali promissione electio est creditoris. 223. 46. &
pag. 230. 26.
*Poenam, supra legitimam usurarum quantitatem, pacisci
non licet in fraudem usurarum.* 232. 42
*Poenam evitas debitor, quando omnem diligentiam in pro-
missio praestando adhibuit.* 230. 26
à Poena legali appellatio non conceditur. 780. 30
*Poena & res simul poni possunt, quando ita est conven-
tum.* 230. 26
*Poenam remittendi potestatem, habet magistratus in cer-
tis casibus.* 590. 10
Poena nomina à debitore solutum non imponatur debito.
571. 47.
Poena fiscalis à magistratu remitti potest. *ibid.*
*Poenam naturali jure impostam princeps condonare sine
justa causa non potest.* 591. 26
Poenales praetoria obligationes, anno finiuntur. 524. 26
*Poenalis stipulatio per acceptum judicium mutatur &
novatur in civilem.* 582. 20
*Punitus laicus, an ab alio diverso territorii iudice iterum
puniri possit?* 591. 30
Poenam remissam tertius accusare non prohibetur. 591. 31
*Poenam meritam non minuit transactio, vel remissio par-
tis laesi.* 591. 38
Poena mitiganda potius, quam exasperanda. 591. 39

<i>Pœna, ob quas causas mitiganda?</i>	<i>ibid. fin.</i>	<i>Possessio consistit capulari in corpore & anima.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Pœna non conscientie inveniarum, quamam?</i>	330.10	<i>Possidendi adfectus quid? ejusq. nomina.</i>	68.4
<i>Pœnitentia in contractibus nominatio non habet locum.</i>		<i>Possessio quoque corpore alterius apprehenditur & obtinetur.</i>	68.5
237.7.		<i>Possessio, solo animo, vel solo corpore, neq. acquiritur neq. amittitur.</i>	68.6 & pag. 523.6
<i>Pœnitentia an mitiget pœnam? 372.54. & seqq. & pag. 973.192.</i>		<i>Possessionem lex quandoq. ipso jure transfert.</i>	68.17
<i>Pœnitentia mitigat hæreses pœnam.</i>	383.19	<i>Possessio ficta, quæ?</i>	<i>ibid.</i>
<i>Pœnitentiâ, re integrâ, factâ, tollitur obligatio.</i>	523.14	<i>Possessio pupilli, quamam?</i>	68.22
<i>Pœnitentia reservatur pacto accessorio.</i>	524.19. & 20	<i>Possessio ignorantibus & nolentibus non acquiritur, nisi in causa peculiarî.</i>	68.23
<i>Pœnitentiâ resoluta contractû, quomodo in fructibus distinguendum?</i>	524.22	<i>Possessio quomodo in solo animo consistat?</i>	68.32
<i>post Pœnitentiam dominium statim ab emptore recedit.</i>		<i>Possessionis causam sibi quis mutat, factô & voluntate alterius interveniente.</i>	69.32
524.22.		<i>Possessionis usurpatio quid?</i>	69.7
<i>Polygamia adulterium est. 454.14. ejus pœna est capitalis.</i>	455.20	<i>Possessio bonæ fidei quæ?</i>	65.50. & 51
<i>Polypragmosyne quid?</i>	510.12	<i>Possideri res dicitur, quam habere possumus, si volumus.</i>	69.11.
<i>Polypragmosynes pœna quæ?</i>	511.15	<i>Possessionis traditio & apprehensio, quibus modis fiat?</i>	69.12. & seqq.
<i>Polyarchica potestas quæ? & ejus species.</i>	119.20	<i>Possessionis rerum incorporalium apprehensio, quomodo fiat?</i>	69.18
<i>Politici sine imperio quinam?</i>	285.29	<i>Possessorem alium facere non potest, qui non possidet.</i>	70.62.
<i>Pollitatio quid? 290.7. & pag. 316.40. ejus requisita quænam?</i>	316.41	<i>Possidere uxorem maritus dicitur.</i>	701.2
<i>Pollitatio nulla, quando causâ caret, non valet.</i>		<i>Possideri dicitur res tota, parte ejus apprehensâ.</i>	70.66.
316.42.		<i>Possessio, unde dicitur facti & juris?</i>	71.19
<i>Pollitatio habet tacitum consensum illius, cui jus obligationis acquiritur.</i>	219.6	<i>Possessionis commoda quæ? 71.20. onera quæ? 71.21. species. 71.22. Possessio absoluta quæ? 71.23. civilis quamam, & unde sic dicta? 71.24. & 25. hujus varia species.</i>	71.26
<i>ex Pollitatione actio cui competat?</i>	632.16	<i>Possideri dicitur etiam res incorporalis, sed improprî.</i>	72.94.
<i>Pondus justum moneta quodnam?</i>	395.28	<i>Possessionis usus longè differt ab usu servitutis.</i>	72.95
<i>Populus vel plebs quid?</i>	22.15	<i>Possidendi jus ab ipsa possessione differt. ibid. & pag. 67.9.</i>	
<i>Populus, pro suo imperante testis, rejicitur.</i>	698.17	<i>Possessio naturalis quæ? & unde sic dicta? 72.27. & 28. hæc sæpè est justa, civilis verdè semper justa. 72.109. hujus varia appellations.</i>	72.29
<i>Popina frequentatio quid? & ejus pœna, quæ?</i>	415.19.	<i>Possessio civilis & naturalis simul nulla esse potest.</i>	72.30.
& seqq.		<i>Possidere duo eandem rem possunt etiam in solidum, sed alius civiliter, alius naturaliter. ibid. & pag. 135.73.</i>	
<i>Popularis obligatio ex maleficio, anno extinguitur.</i>		<i>Possessio vitiosa malè definitur, qua in factô consistat.</i>	73.116.
524.26.		<i>Possessionis naturalis propria requisita.</i>	74.31
<i>Portoria, padagia, inter fructus civiles numerantur.</i>		<i>Possidere non videtur is, qui ita nactus est possessionem, ut eam retinere non possit.</i>	74.32
6.15.	669.45	<i>Possessor naturalis, non suo, sed alieno nomine possidere intelligitur.</i>	<i>ibid.</i>
<i>Positio quid?</i>		<i>Possessionis violenta pœna generalis, quæ?</i>	485.5
<i>Positio superflua & impertinens, ut ad probandum non admittitur, si nec ad respondendum.</i>	672.17	<i>Possessionis spoliatio, quid?</i>	485.7
<i>Positio actoris, quando habeat vim confessionis?</i>	718.36	<i>Possessionis spoliator ad quid teneatur?</i>	485.8
<i>Posita habendi servitus, quamam?</i>	87.42. & pag. 90.9	<i>ex Possessionis spoliatione proveniens interdictum, quodnam? & ejus species.</i>	647.10
<i>Positum habens in suggrundis proteclous, quatenus obligetur?</i>	515.25. & 26		
<i>Possessio quid? & ejus improprîus usus.</i>	66.2		
<i>Possessio est species quædam dominii.</i>	66.3		
<i>Possessionis loco in servitute urbanâ, est patientia domini prædi servientis.</i>	89.2		
<i>ex Possessione non semper dominium quodvis præsumitur, & contrâ.</i>	67.3		
<i>Possessio cum proprietate nihil habet commune.</i>	<i>ibid.</i>		
<i>Possidendi jus, quid?</i>	67.9		
<i>Possessio est ipse rei usus.</i>	<i>ibid.</i>		
<i>ex Possessione dejectus, jus tenendi & possidendi retinetur.</i>	<i>ibid.</i>		
<i>Possidendi jus habere potest etiam, qui nondum possidet.</i>			
<i>ibid. & pag. 72.95.</i>			
<i>Possessio à dominio distinguitur.</i>	66.2		
<i>Possessionis requisita duo.</i>	66.3		

possessio momentanea, quid? 487.36. & pag. 497. 32. & 33.
 possessio turbatio, quid? 490.3
 possessio litigiosa turbatio ex constitutione Imperii, quae? 497.34. & 35
 possessio amittitur per negligentiam & omissam custodiam rerum mobilium. 523.6
 possessio interitus rei civili perit. 552.13
 possessori rem suam propria auctoritate eripiens jure suo spoliatur. 565.26
 possessio in sequestrum ex lege conventionis transfertur. 242.14.
 possessio rei quomodo amittitur? 566.1. & seqq.
 in possessionem bonorum missus creditor pro curatore bonorum habetur. 566.11
 in possessionem bonorum missio unicus creditoris, etiam religio prodest. 566.12
 possessio interruptio, quid? 567.13
 possessio amittitur subreptione rei fortuita. 567.14. & seqq.
 possessio sola voluntatis declaratione amittitur. 567.19. & seqq.
 possessio causam nemo sibi ipsi mutare potest. 567.19
 possessio etiam illa, quam corporaliter possidemus, voluntate amittitur. 567.22
 possessio quibus modis per alios amittitur? 567.23
 in possessoria momentanea causa, testis unicus probat. 712.41.
 ex possessione praeteriti & praesentis temporis praesumitur etiam mediis temporis possessio. 679.22
 possidere quis praesumitur, praevisio iusto titulo. ibid.
 possessio pro se habet praesumptionem & commoda. ibid.
 possessio juri per negligentiam annuam quandoq; amittitur. 542.35
 possessor mala fidei jus domini 30. annorum silentio praescribit. 545.52
 de possessione momenti juri 30. annis praescribitur. ibid.
 possessio, qua per alium possidemus, morte ejusdem amittitur. 549.26
 possessio morte constituentis non extinguitur. 549.28
 possessionem continuam habet servitus urbana, etiam absq; facto hominis. 89.2
 in possessionem missus praefertur personalibus cre. litibus. 252.27
 possidere quomodo dicatur usufructuarius, & non possidere? 74.33
 possessio iniusta etiam habet aliquid juris. 74.34
 possidere intelligitur, qui habet interdictum ad recuperandam possessionem. 74.44
 possessio modo quodam, seu quasi possessio quid? 75.35
 in possessione esse quid sit, & quinam tales dicantur? 75.36.
 in possessione qui sunt, iis interdicta non dantur, sed domini ipsorum. 75.163
 possideri dicantur etiam res divina. 76.5
 possessio servitutis consistit in ejusdem usfu. 84.8
 possessio libertatis & status, quamam? 57.11

possideri ab alio non potest liber homo. ibid.
 possessionis interruptio quid? & ejus species. 156.23. & seqq.
 possessio interruptitur libelli oblatione, vel litis contestatione. 156.25
 possessio sine re, quid? 217.18. Possessio cum re quid? ibid.
 possessionem alterius, privata auctoritate occupantis, poena qua? 473.29
 possessionem rei sua propria auctoritate licet occupare in VII. casibus. 474.32. & seqq.
 possessionem causa summariter tractanda quamam? 776.5.
 possessorium & petitorium simul intentari possunt in processu summario. 777.8
 ad possessionis momentanea sententia appellatio non recipitur. 780.20
 possidere pro herede quid? 624.4. Possidere pro possessore quid? 624.5
 possessoria actio quid? 646.5. & seqq. hac utrum realis vel personalis sit? 646.8. & 9
 ex possessionis turbatione proveniens actio quamam? & ejus species. 648.28. & seqq
 possessionis adipiscenda actiones possessoria, quamam? 650.33. & seqq.
 possessio liberat ab onere probandi. 676.18
 possessio quando acquiratur per actum mera facultatis? 140.16.
 possessio vacua, quid? 142.3
 possessionis apprehensio oculis quoq; fit & adfectu. 144.17.
 possessionis apprehensio ficta, qua? 144.18
 possessionis apprehensio fit etiam corpore alieno. 144.19
 possessio subiectorum domesticorum est penes dominum 113.7.
 possessionem non videtur adeptus, qui eam retinere non potest. 144.19
 possessionem naturaliter sequitur fructuum utilitas. 144.3.
 possessor bona fidei, quomodo fructus adquirat? 145.5. & sequens. res singularium fructus consumptos suos facit. 145.6. plus juris in fructibus habet, quam usufructuarius. 145.7
 possessor mala fidei omnes fructus restituit. 145.9
 possessor bona fidei postea in mala fide constitutus, quomodo faciat fructus suos. 145.10
 possessor errans in jure, quomodo fructus adquirat? 145.11.
 possibile factum natura, quale? 34.3. Possibile factum lege, quale? 34.4
 postulatio in jure, olim qualis? 666.17. & seqq.
 posthumus, quis? 157.10. Posthumus variè accipitur. 169.19 & seqq.
 posthumus tam suus quam alienus testamenti factionem passivam habent. 168.17
 posthumus pluribus ad successionem vocatis, quis designatus praesumatur? vid.

Possitimus ab eo, qui generare non potest, heres institui non potest. 170.17
Potentia quandoq; ipsum factum representat. 34.3
ob Potentiam quam accusare non possint? 636.8. fin.
Potestas est domini species. 83.1. **Potestas quid?** 96.1. **ejus commoda.** 96.2. **onera.** 96.3. **species.** 96.4. **Potestas sui ipsius quid.** 96.5. **aliena, quid?** ejusq; effectus & appellationes. 103.1. & 2. **privata quid?** & ejus species. 103.5. **domestica quid?** 103.6. **hujus commoda qua?** 103.7. **onera qua?** 103.8. **species qua?** 104.8. **Potestas domestica plena quam?** & ejus appellationes. 104.9. **minus plena qua?** 105.1. & seqq. **hujus onera qua?** 105.5. **species qua?** ibid. **Potestas maritalis qua?** 107.1. **correctoria qua?** & ejus species. 116.15. & seqq. **rei habenda, quid?** 57.8. **rei defendenda, quid?** 57.9. **rei dimittenda, quid?** 57.10. **hanc nos pacto dominus sibi adimere potest.** 57.34. **Potestas correctoria in discipulos quam?** 117.18. **Potestas administrativa quam?** 115.1. & seqq. **clientelaris quam?** 117.20. **publica quam?** & ejus species. 117.1. & 2. **publica, universalis quam?** & ejus appellationes. 118.3. & 4. **haec ratione domini & proprietatis est ponis rempublicam.** 118.4. **hujus species.** 119.19. **Potestas publica limitata quam?** & ejus species. 120.1. **Potestas provincialis qua?** 120.2. **publica, officialis qua?** ejusq; species. 121.10. & 11. **Potestas cognoscendi, quid?** 121.15. **statuendi, quid?** 121.16. **jubendi & prohibendi, quid continent?** 121.19. **Potestas coercendorum facinorum, qua?** 122.26. **vicaria qua?** 123.30
Potestatis dominica vindicatio, cui & adversus quem competat? 622.38. & 39. **maritalis, vindicatio cui & adversus quem competat?** 623.44. & seqq. **administrativa vindicatio cui, & adversus quem competat?** 623.49. & 50. **publica vindicatio, cui & adversus quem competat?** 623.51. & 52
Potestatis abusus quid? & ejus species. 417.1. & seqq. **Potestatis privata abusus quid?** & ejus species. 417.1. & seqq. **hic in quibus consistat?** 418.11. **Potestatis dominica abusus, in quibus consistat?** 418.13. & seqq. **ejusq; poena.** 418.17. **Potestatis patronalis abusus quis?** & ejus poena 418.18. **administrativa abusus quis?** & ejus poena. 419.22. & 23. **publica abusus quis?** & ejus species. 420.1. & 2
Potestatis aliena usurpatio quid? & ejus species. 431.1. & seqq.
Potestatis laeso quid? & ejus species. 466.1. & seqq. **Potestatis privata ab extraneo laesa, poena qua?** 468.15
Potestatis publica laeso, quid? & ejus species. 468.1. & seqq.
Potestas in proprios homines, quam? 106.14
Potestatem privatam ledere quando dicatur subditus? 467.4.
Præceptis prima tabula, cadunt præcepta tabula secunda. 47.9.
Præcipitatio nocere iustitia. 790.36
Præcipitator & ex abrupto lata sententia, est ipso jure nulla. 756.10. & pag. 790.32

Prædium quocumplex? 85.18. **Prædium rusticum quòdam?** 85.19. **urbanum quòdam?** 85.20
Prædo quis? 482.23
Præjudicium quid? 656.6
Prælati confessio in præjudicium Ecclesie non valet. 720. 84. & 85.
Præmia homines ad amorem virtutis excitant. 352.15
Præpositio quid? 346.14. **quomodo fieri debeat?** 346.15. & 16. **morte præponentis non finitur.** 346.17
ex Præponentibus pluribus unius reliquos obligat. 346.18
Præpositionis species. 346.19
Præponentes quatenus ex ministrorum suorum delictis obligentur? 315.37. & 38
Præponentes quoq; custodia nomine tenentur de rebus, quas receperunt ministris ipsorum. 316.39. & 40
Præposteratio ordinis, quid? & ejus exempla. 790.36. & 37.
Præsidium provincia jus vetus & hodiernum. 120.4. **Præsides plurimum provinciarum quis.** 120.5. **Præsidium provincia potestas qua?** 120.6. & seqq.
Præsides provincia non habet jurisdictionis suae plenam proprietatem, sed usum fructuum. 120.8
Præsides provincia quomodo jurisdictionis suae exercitium in alium transferre possit? 121.8
Præsidium provincia potestatis usufructu finito, illa ad summum magistratum revertitur. ibid.
Præsides provincia tenetur summo principationem administrationis suae red. lere. 121.9
Præsides provinciarum temporarii alius mutuum dare non possunt, neq; ab aliis acciperent. 239.29
Præsides & administratores civitatum perpetui, quatenus obligent universi aem? 239.30
Præsens an citandus? 762.22
Præscriptio quid? 541.2
Præscriptio habet vim pacti & contractus. 541.1
in Præscriptione creditor patientiæ & negligentis sui, jus suum creditori tradere confetur. 541.3
in Præscriptione negligentia consumatio duplex. 541.4. & 5.
Præscriptiones temporis longissimi omnes ferè sunt perpetuae. 541.9
Præscriptio quando ipso jure, & quando opo exceptionis tollat obligationem? 541.10
Præscriptio quibus modis incumpatur? 541.11
Præscribi nulli omnino juri potest, cuius exercendi actum quis ob impedimenta habere non potuit. 540.60. fin.
in Præscribenda obligatione requiritur bona fides. 541.12
Præscriptio omnis est vel facti vel juris. ibid. facti, quid? 541.13. **juris quid?** 541.14
Præscriptionis tempus varium est. 541.15. & seqq.
Præscriptiones ex jure domini & possessionis in eis, qua rei persecutionem non continent, sunt annales. 542.27.
Præscriptio 20. annorum tollit omnes delictorum accusationes & poenas. 544.9
Præscriptio 30. annorum quam jura tollat. 545.31
Præscriptio 40. annorum quam jura tollat? 545.52. **has**

hac eam contra scientiam, quàm contra ignorantiam currit. *ibid.*
Præscriptio immemorialis effectus, quis? 546.59
Præscriptionem quamvis omnino effugiant? 546.60
Præscriptio omnino interruptitur citatione, vel denunciatione. 556.25
Præscriptio interruptio, interruptenti prodest, non alii. 556.25
Præscriptio rerum Ecclesie Romanae, qua? 556.20
Præscriptio amissionum in ludo vesitio. 555.19
Præscriptio quinquennii, in causa commissi. 555.18
Præscriptio verbis, actio, unde dicitur? 631.5. hac cui, & adversus quem datur? 631.2
Præstantiori, si in sermone & sede præferens, injuriam committit. 448.11
Præstatio, quid? 221.22
Præstigatoria, quid? & ejus appellationes. 328.3. & 4
Præstigatoris perstringens hominum sensum, no audiant, vel videant, &c. 391.39
*Præsumptio, quid? & ejus appellationes. 677.5. & 6. unde ducatur? 678.7. & seqq. species. 678.12. Præsumptio juris, quid? & ejus species. 678.13. & 14. Præsumptio juris necessaria, quamvis? 678.14. & seqq. hac quando admittit probationem contrariam? 678.16. in criminalibus quantum valeat? 679.17. Præsumptio contingens, quamvis? 679.18. ejus effectus, qui? 679.19. & seqq. hac transfert onus probandi in adversarium. 679.19. hanc iudex ex officio supplere potest. *ibid.* fin. hujus exempla. 679.21
Præsumptum habetur pro expresso. 679.22
Præsumptio hominis, quid? 679.23. & seqq.
Præsumptio non transfert onus probandi in alium. 679.24
Præsumptio hominis, in arbitrio iudicis posita est. *ibid.*
ex Præsumptionibus perfectis, multis, conjunctis, probatio valida officitur. 747.15
Præsumptio contingens, non pendet ab arbitrio iudicis. 679.19. dicitur vera probatio. 679.19
Præsumptio, in quibus casibus cessat? 679.26
Præsumptionum, & indiciorum, exempla varia. 680.27. & seqq.
Præsumptionum, effecta. 680.30
Præsumptio juris, probandi onus transfert in alium. 676.15
Præsumptio juris, & de jure, quantum onus probandi transferat? 676.16
Præsumptio juris, simplex, non semper transfert onus probandi. 676.17
Præsumptio hominis violenta, transfert onus probandi. 676.17. & 18.
Præsumptiones semiplena conjungi possunt ad plenam, officiantam. 747.12
Præsumptio, etiam dubia, adjuvat probationem. 747.16
Præsumptio juris officit, ut à parte, vel iudice, iuramentum deferri possit? *ibid.*
ex Præsumptionibus concurrentibus, quamvis validior? 747.17.
Præsumptio potentior tollit contrariam inferiorem. 748.28.*

Præsumptiones plures jungi possunt, ad captivam, vel torturam, in criminalibus. 747.13
Præsumptio una, valida, sepe facit, ut expensas litis, & alimenta, adversarius subministrare cogatur. 748.18
Præsumptiones, in his, qua sunt difficultis probationis, plena probatione admittuntur. 748.19
ex Præsumptionibus an ferri possit sententia? 752.19
Præteritio, quid? 179.12
Præteritus, viro testatore, decedens, jure prætorio non rumpit testamentum. 179.13
Præteritum iudicium patris tacitæ, vel expressæ approbans, non rumpit testamentum. *ibid.*
Præteriti immortui quinam dicantur? 179.14
Præteritio patri annihilat ipsius testamentum. *ibid.*
Præteritio filia, qua, per juratam renunciationem, ab universalis successione, vel à petitione legitima, vel etiam à statu est exclusæ, testamentum vitiat. *ibid.*
Præteritio, hodie tantum institutionem vitiat, non etiam legata. 197.14
Præteritio materna, pro exheredatione hodie non habetur. 179.15
Prætorum edicta, quid? eorumq; appellationes. 42.3. & 4
Prætorii juris valor, & virtus. 42.5
Prætoris consilium, quid? 613.28
Prævaricatio, quid? sit. a. ejus species. 511.3. & 4. & pæna. 512.5
Prævaricum, quid? 240.7. & pag. 241.11. & pag. 313.3. est donatio quedam. 241.13
Prævaricum accipiens, tenetur de dolo tantum, non de culpa. 241.14.
Prævaricum per domini patientiam, prerogari consuetur. 241.15.
Prævaricum, an morte dantis prerogetur? 241.15
Prævario data rei fructus, quis lucretur? 241.16
Prævaria Pontificia, quid? *ibid.*
Prævario qui rogavit si constituit alterius nomine, quam nomine domini possidere, privas eum, à quo rogavit, sua civili possessione. 549.29
Prævarii obligatio, est monopolea. 241.12
Prævarii actio, qua? 632.11
Prævarium, in contractibus innominatis, quid? 253.6
Prævarii usura, à tempore mora debentur. 254.22
Prævarii certitudo, in emptione & venditione, necessaria. 254.23.
Prævarii definitio, in sortii arbitrium, conferri potest. 254.23. & 24. aliquando in emptoris arbitrium conferitur. 255.26. quando iudici permittitur? 255.27
Prævarium succedit locorei, in personalibus actionibus, quando ratione doli quis convenitur. 548.5
Prævarii non soluti exceptio, cui, & adversus quem datur? 661.24.
Prævarium succedit loco rei, quando res non existit, vel præstari omnino non potest. 128.31. & 32
Prævarium justum reddituum perpetuum, quodnam? 129.44. Prævarium justum reddituum semipermanens, quodnam? *ibid.*
Prævarii oblatio, qualiter facienda in retractu? 260.39

Primogenitura juris origo. 99.21
Primogenitura juri, jure Judaico, instar portionis legitime, competebat primogenitiis. 197.30
Primogenitura juri, apud Judaeos, soli non poteras. 198.36
Primogenitiis pluribus ad successionem vocatis, quis designatus praesumatur? 168.17
Præmicerius dicitur, praefectus collegii. 21.4
Princeps non habet absolutam & plenissimam potestatem. 118.4
à Principe, causam habens, post quadriennium, molestari non debet. 155.18
Princeps de interpretatione juris consulendus. 53.12
Princeps non utitur Falcidia. 201.16
Principis pecuniam intervertentis, poena, qua? 482.27. & pag. 483.33. fin.
Princeps, injurias & damna subditis illata, remittere potest. 590.9. & pag. 538.18
Princeps suos subditos in Camera Imperiali, in jus vocat. 604.7. fin.
Principali destructo, accessoria quoq; corrumpuntur. 603.53
Principis asserioni quatenus standum? 712.44. & sequentibus.
Princeps potest tollere processum vitium, & defectum. 792.62.
Principis resciptum, contra utilitatem publicam, non valet. 534.60. contra jus tertii, invalidum. *ibid.*
Principis reservata jura, in signum privilegii singularis, amittuntur tempore immemoriali. 546.58
Principi reservata, in signum subjectionis & superioritatis, non cadunt in praescriptionem. 546.61
Principis res, qua? 79.8
Principis bona patrimonialia, quamam? 79.9. & 10
Principis, licet causis, institutus, est incapax reliquorum in testamento. 169.19. & pag. 170.17
Princeps potest esse debitor. 220.13
Principis obligatio, an transeat ad heredes ejusdem? 236.32.
Principis statutam revellens, vel dehonorians, committit crimen laesae majestatis. 470.23
Principis legatum, aut consiliarium ladens, committit crimen laesae majestatis. 470.17. & 19
Principis auctoritatem & potestatem in dubium vocans, committit crimen laesae majestatis. 470.23
Princeps summarium processum mandare potest. 777.6
Prioritatis jus, quid? & ejus species. 250.1. & 2
Prioritatis temporis jus, valet in quovis pignore, tam legali, quam conventionali & judiciali ac pratorio. 250.5
Prioritatis jus, ex jure communi competens, quòdamam? 250.3. & seqq.
Prior tempore, praesertim tam in tacito, quàm in expresso pignore. 250.3
Prioritatis temporis jure, etiam privatus tempubl. & fisci vincit. 250.6
Prioritas datur jure successionis, per debiti obligationem. 250.10. & 11.
Prioritas competit posteriori creditori, cujus pecunia specialiter data est, ad rei emptionem, & pignus. 251.12

Prioritatis jus, ex privilegio competentis, quòdamam? 271. 15. & seqq.
Prioritatis privilegium datur etiam in expressis pignoribus. 251.15
Prioritatis jus habet, inter chirographarios creditores, qui in rem emendam rescindamve credidit, sine expressa hypotheca. 251.16. & pag. 570.34
Prioritatis privilegium competit in casu, Auth. item possessor. C. qui potior in pign. & in casu, l. factis. C. in quibus causis, fac. pign. 252.25
Privilegium exigendi, quid? 570.33
Privilegiati creditores, quamam? 570.33. & seqq.
Privilegia Jureconsultorum, qua? 535.70
Privilegiis decurionum, aliarumq; illustrium & nobilium personarum, qua? 535.71
Privilegia, & immunitates omnes, in extremo reipublica necessitate, cessant. 535.73
Privilegium principis, quomodo interpretandum? 535. 74. fin.
Privilegium personale, quòdamam? 536.75. Privilegium reale, quòdamam? 536.75
Privilegium, per non usum, intra decennium amittitur. 544.44.
Privilegium utri ex sociis competens, alteri communicatur. 269.2
Privilegiatus creditor privilegiorum vincit, ratione temporis. 250.6
Privilegium duplex. 251.6. fin.
Probatio, quid? 675.1. est arbitraria. 675.2
Probationis admissio à judice petenda. 675.3
Probationis facultas amplianda, non coangustanda. 675.4.
Probatio una admittit aliam meliorem contrariam. 675. 6. & pag. 747.8.
Probationes imperfectae plures admittuntur, ad unam plenam faciendam. *ibid.*
Probationes, in criminalibus, luce meridiana clariores esse debent. *ibid.*
Probationis capita tria. 675.7
Probandi onus, ipso facto tacite recipit in se actor. 675.9.
Probandi onus in se recipit, qui affirmat aliquid. 675.11
Probandi onus expressè in se recipit, qui se adstringit ad probandum. 676.12
Probandi onus incumbit ei, cui iudex injungit. 676. 31.
Probandi onus cui praeteron incumbat? 677.32
Probanda causa, quamam? 677.33
Probandi forma qua? 677.1
Probationis species. 677.2. & seqq. Probatio artificialis, quid? & ejus species. 677.3. & 4. inartificialis, qua? 681.2
Probationis species, praeter naturam ordinem inventa, sunt prohibita. 602.4
secundum Probata, pronuntianda est sententia. 712. 60.
Probationis difficilis causa, quamam? 709.4. & 5
 Proba-

Probatio verum fungibilium duplex. s. 9. Probatio quantitatis verum fungibilium, quomodo fiat? s. 10. & seqq. Probatio qualitatis verum fungibilium, quomodo fiat? s. 11. & seqq.

Probatum semipland, quando dicatur? 728.19

Probatio molior, inter plures, quamam? 746.1. & seqq.

Probatio validior est, qua fit testibus, quam qua instrumentis. 746.4

Probatio per instrumentum, praefertur privatae scripturae. 747.6.

contra Probationem per juramentum, non admittitur alia probatio. 747.7

Probationes plures, imperfectae, in civilibus conjunguntur ad constituendam perfectam. 747.9. & 10. in quibus casibus non conjunguntur? 747.10

Probationes semiplanae, ad eandem finem tendentes, junctae aliis administrativis, sufficientes ad condemnandum, in criminalibus. 747.11. & 14

Probatio, ex praesumptionibus perfecta, nullis conjunctis, valida efficitur. 747.15

sine Probationibus lata sententia, non dicitur nulla. 752.19

Probandi tempus hodie est arbitrarium. 769.11

Probationi verosimili, etiam non concludenti, iudex credere potest, in processu summario. 777.8

Probationes ex testibus singularibus resultant, non conjunguntur. 747.10

Probationes occultans, vel subtrahens, pro falsario, habetur. 344.45

sine Probatione iudex pronunciare prohibetur. 790.26

Probatio omissa, quomodo supplenda? 791.52. & 53

Processus, quid? & ejus varia appellaciones. 665.1. & 2. ejus species. 665.3. & seqq. ordinarius, quis? & ejus species. 665.6. & seqq. principalis quis? & ejus membra. 665.8. & 9. incidens, quis? 761.1. & seqq.

ad Processum impetrandum, sufficit allegare qualitatem, qua jurisdictio fundatur, etiam si non probatur. 761.5

Processus extraordinarius, seu non solennis, quis? & ejus varia appellaciones. 776.1. & 2

Processus summarius, unde dicatur? 776.3. in hoc naturalia requisita emitti non possunt. 776.4. in hoc testium personarum reprobatio non admittitur. 777.8. Processus summarius, in quibus causis receptus? 776.5. hunc principi mandare potest. 777.6

in Processu summario, possessorium & petitorium, simul intentari possunt. 777.8

in Processu summario, iudex potest credere probationi verosimili, etiam non concludenti. 777.8

in Processu summario, testium repetitio fieri potest, etiam post conclusionem in causa, & testium publicationem. 777.8

Processus summarium facit litigantium partium consensus. 777.6

Processus irritus, quis? 788.4. inutilis, quis? 788.5. nullus, quis? 789.5

Processus vitium, duplex. 789.11. & seqq.

Processus defectus, quid? 789.12. in quibus consistat? 789.13. & seqq. Processus substantivum defectus, in quibus consistat? 789.21. & seqq. hoc in fontem exprimi de-

bent. 572.18. Processus accidentium defectus, in quibus consistat? 790.32. hic non vitiat processum, ipso jure. ibid.

Processus nullitatem parit, ordinis inversio. 790.36. & seqq.

Processus vitium omnes, per confessionem adversarii, emendatur. 792.61

Processus vitium & defectum princeps tollere potest. 792.62

Processus restitutionis ob lapsum fatalium, summarius est. 777.5

Proclamatio publica, quomodo, & in quibus causis fiat? 763.23.

Proclama, seu edictum publicum, an proponi possit, societate dirempta? 273.46

Procurator in rem suam, quis? 294.8

ex Procuratoribus pluribus, singuli in solidum obligantur, & unius solutio caeteri liberantur. 295.17

Procuratoris industria, electa praesumitur. 295.17

Procurator, non potest facere per interpositam personam, quod illi est injunctum. 295.21

Procurator & Advocati tortura rei adesse non debent. 725.77.

Procurator constitutus, cum libera potestate, quam facere possit? 297.42. constitutus, sine libera potestate, quam facere possit? ibid.

Procuratoris constitutio necessaria, qua? & in quibus causis locum habeat? 768.3

Procuratoris quinam tacitum mandatum habere praesumantur? 768.4

Procurator qui vis, de rato cavens, ante litem contestatam admittitur, quamvis mandatum non habeat. 769.4. & pag. 773.25.

Procuratorium mandatum, speciale, expressum, in quibus causis requiratur? 769.5

Procurator generale mandatum habens, appellationem non potest prosequi, licet appellare teneatur. 769.6

Procurator generale mandatum habens, an possit solvere, novare vel alienare sine speciali mandato? ibid.

Procuratorium mandatum, cum clausula, ad omnia utilia faciendum, &c. cum cautione de rato, capisium judicatur. ibid.

Procuratoris constitutio, in quibus causis civilibus prohibita? 769.2. in criminalibus causis quando prohibita? 769.8

Procuratoris constitutio, a parte accusatoris, in criminalibus causis capitalibus hodie admittitur. 769.9

Procurator actoris, post litem contestatam de mandato docere tenetur. 773.24

Procurator de quota litis etiam minima pacificus, calculum dicitur. 401.31

Procurator rei cavens de rato, & judicatum solvi. 773.27

Procurator, etiam cum generali mandato sine libera, juramentum deserte prohibetur. 538.8

Procurator falsus, aliam pecuniam exigens, furtivum facit. 480.7

Prodigus, quis? 15.13

Prodigus testari non potest. 692.5

Prodigi, decoret, quatenus testes esse possint? 696.14

PRO

PRO PU

Prodigum videtur minoris juris. 408.25
Prodigalitas, quid? 415.11
Prodigum obligatur naturaliter tantum. 127.23
Proditio quandoq. licita. 438.15
Proditio patriæ est species, criminis læsæ majestatis. 448.9
Proditor, & hostis patriæ, jussu à quovis, etiam patre & filio, occiditur. 463.9
Professio, quid? 286.37
Professio judicii, quid? 637.16
Professionum diversarum conjunctio, ab uno homine, culpabilis. 511.14
Prohibitum actum, per interpositam personam, gerentem, poena varia est. 413.18
non Prohibens, ob maleficium factum, læsæ ad damna non tenetur. 438.19
Promittere serid, dici non potest, qui non habet causam promittendi. 323.2
Promissio facta præsentis, & tacenti, in ejus commodum, pro pacto habetur. 322.2
Promittentis bonum litis eventum, poena, qua? 424.76
Promissuum, quid? 313.3
Promissus actio, qua? 632.11
Profanatio rerum divinarum, duplex. 427. 11. & sequentibus.
Prophetandi dono nunquam impio instruit Deus. 391.46
Propinquorum emendatio, qualis? 116.16
Proprium jus, quid? 38.1. & seqq.
Proprietas adimitur per alienandi potestatem adeptam. 500.2
Proprietas inutilis redditur, per spem consolidationis ademptam. 500.3
Proprietas, quomodo deterior reddatur? 500.4
Propriæ auctoritate possessori rem suam eripiens, jure suo spolietur. 565.26
Propria res locari non potest. 262.12
Propriorum hominum opera & servitia, qua? 95. 43. & pag. 106. 15.
Proprios homines etiam Judæi habuerunt. 95. 43
Proprii hominis mediocri castigatio, domino est concessa. 106. 16.
in Propriorum hominum bona, jus dominus competens, quale? 206. 19
Proprii hominis vindicta, cui & adversus quem datur? 106. 17. & pag. 623. 42. & 43.
Proprietas rei nuda, quid? 59. 19. & 20
Proprietatis commodum, in quibus consistit? 59. 22. & 23.
Proprietatis nuda incommodum, in quibus consistit? 59. 24.
Proprium testimonium, quid? 727. 1
Proprium testimonium, quando concessum? 727. 2. & sequentibus.
Propria locutioni, usus loquendi prævalet. 53. 9
Propriam scripturam negans, falsam committit. 396. 52
Prorogatio dilacionis, quomodo fiat? 770. 17

Prorogatus iudex, quis? 609. 31. & 32
Proscriptio, quid? 357. 40
Proscriptio & banntio, quando injustè interficiunt? 463. 15.
Proscriptum detinere, & includere, quilibet potest? 472. 9.
Profectus, quis? 284. 9
Proficiendi servitium, qua? 90. 7
Profectus avertendi servitium, quantum? 90. 8
Prolegandi & projiciendi servitium, qua? 90. 13. & 14
Protestationis exceptio, quantum? 661. 22
Proximifcos, vel retractus juris, requisita, quantum? 260. 32. & seqq. Proximifcos jus, personale est. 260. 40. in quibus casibus cessat? 260. 41
Protocollum Notarii, quid? 737. 49
Protocollum Notarii, quando probet? 737. 50. & 51
Protocollum antiquum, an probet? 737. 51. fin.
Provincia, quid? 120. 3
Provocatus temere poena, qua? 401. 37
Provocatus quis, probatur conjectura. 465. 36. fin.
Proxena, qui? 221. 19
Proxena, testis esse nequit, nisi partium consensu. 701. 55.
Pseudopropheta, qui? 391. 50
Pubes major de vi, qua in impuberi adare videt, testis esse potest. 693. 5. fin.
Publica res, quantum? 80. 18. & pag. 81. 23. & seqq.
Publica res, quot modis dicatur? 80. 19. & seqq.
Publica res, unde dicat? 81. 23
Publicarum rerum usus, quantum privato conceditur? 81. 24.
Publica res, apud Judæos, quantum? 82. 32
Publica res differunt à rebus & bonis Regis seu Principis. 81. 30.
Publica utilitas præfertur private. 47. 8. & pag. 98. 17
Publica auctoritas obtinet vicem testium in testamento. 168. 18.
Publica negotia excusant à tutelâ. 214. 7
Publica vis, qua? 402. 8. & 9
Publica persona quando fides adhibenda? 712. 44
contra Publicam utilitatem non valet scriptum principis. 554. 60
Publica utilitas habet præcedentiam. 756. 22. & pag. 777. 6.
Publicarum rerum administratio, quid? 118. 11. & pag. 119. 13. & seqq.
Publica administratio, respiciens res privatarum, quantum? 119. 15
Publicanus, plus debito exigens veltigalis nomine, furum facit. 480. 6. ejus poena, qua? 511. 20. & pag. 482. 29.
Publicanus tenetur de fraude servorum suorum. 515. 28.
Publicani non possunt cogi testari. 684. 43
Publiciana actio, qua? 619. 18. hac accommodari potest, etiam vero domino. 619. 19
Publicatio banorum, quid? 356. 34
Pudicitia.

Pudicitiam alterius attentans, injuriam facit. 447.4. & pag. 448.9.
Pudicitia & castitatis defunctio justa. 461.29. & 30
Pulchritudo proprium jus hominis. 102.28
Pupillus quis? 116.11
Pupilli educatio ubi facienda? 331.16
Pupillus habet privilegium prioritatis in re numeris suis comparata. 252.21
Pupillus solvens extantem pecuniam, repetit. 569.16
Pupilli nomine solutio, precedente sententiâ judicis fieri debet. 170.26
Pupillus potest sine tutoris auctoritate acceptum rogare. 584.5.
Pupillus, quatenus sine tutoris auctoritate locupletiar factum, obligatur naturaliter, imò etiam civiliter. 127.23.
Pupillus doli capax ex delicto suo obligatur naturaliter & civiliter. ibid.
Pupillus, prodigus, & similes, indistinctè obligantur, naturaliter scilicet & civiliter, quando obligatio ex re veniat. ibid.
Pupilli vita & morum institutio, qualis esse debeat? 331.18
cum Pupillo egisse videtur, qui cum ejus administratore egit. 331.20
Pupillus debitum alienando, quàm de tutela, veniens, auctoritate tutoris, ab ipso tutore exigere potest. 331.23
Pupillo datur tacitum pignus in bonis tutorum, ratione administrationis. 247.12
Pupilli nominum periculum ad tutorem spectat. 331.23
Pupillares res pro alio pignori dari non possunt. 246.33
Purgationis juramentum quid? 727.10
Pythonismus quid? 391.50
Quæstio quid? 616.2
Quæstionis partes dua, actio vel exceptio. 616.3
Quæstio & duceptatio criminalis quid? 635.1
Quæstionis habenda neg, locus neg, tempus est, quando delictum non est capitale. 722.8
Quæstione & tormentis casus utendum. 722.10
Quæstionis dolorem eludit & mitigat incantator. 388.37.
Quæstionis incidentis & emergentis differentia, qua? 770.23. fin.
Quæstionis cognitio, quid? 665.10
Quæstio libertatis, quid? 622.39
Quæstio ingenuitatis & generis, quid? 622.39
Qualitas, qua naturaliter homini inest, semper inesse præsumitur. 697.17
Qualitas delictorum facit alia graviora, alia leviora. 377.16.
Quantitas, an tanquam corpus & contrâ, dari possit? 239.23.
Quantitas delictorum distinguit poenæ. 379.35. & sequentibus.
Quantitatis debitum obligat debitorem ad periculum, etiam ante moram. 249.18
Quantitatis solutio quando fieri dicatur, & quomodo fieri debeat? 171.49

Quantitas eadem bis in testamento data, bis potè potest. 587.23.
Quantitatis estimatio, quamam? 129.44
Quando minoris actio, cui & adversus quem datur? 628.23. & pag. 629.27. duras anno utilis. 542.25
Quasi acceptatio hereditatis, quid? 159.27
Quasi ad delictum, quid? 454.15. hujus poena. 455.22
Quasi alienare opus aut sum liber homo potest. 27.11
Quasi bona, qua? 356.33. & 35
Quasi commodatum, quid? 244.7
Quasi conditio, modus agendi existimatur. 27.3
Quasi conventio, quid? 317.3. & pag. 196.22. & 24
Quasi contractus, quid? & ejus species. 326.1. & 2.
Quasi dominium, quid? 164.49. & pag. 65.53. ejus species. 61.10. & seqq.
Quasi dominus rei in adiano Publiciano, quis? 619.19
Quasi furtum verum hereditarium dicitur. 482.21
Quasi homicidium, quid? 466.41. hoc, quinam committere dicantur? 466.42. & seqq. ejus poena. 466.47. & 48.
Quasi infisor, quis? 347.30
Quasi legitimatio, qua? 382.39
Quasi maleficia, qua? 367.20. & 23
Quasi mors, qua? 558.49
Quasi mutuum, quid? 239.25. & pag. 318.12
Quasi nominati contractus, qui? 313.2. fin.
Quasi pignus, quidnam? 247.2
Quasi possessio, quid? 64.49
**Quasi Serviana actio, cui & adversus quem datur? 621.19. & 20. Quasi solutio, qua? 569.5. & p. 578.2. & seqq.
Quasi ususfructus, quis? & ejus species. 94.30
Querela inofficiosa testamenti, quid? 197.23. hodie non est subacta. 197.23. quando & quibus competat? 198.39. & pag. 625.18. & seqq. quando cesset? 199.44. hoc non agens exheredatus, partem facit aliis. 199.45. illa elapso quinquennio locum non habet. 199.44
**Querela inofficiosa donationis, qua? 199.46. & pag. 630.40.
Querela partis offensa hodie loco inquisitionis habetur. 637.18.
Querela nullitatis processus, quid? & ejus species. 788.1. & 2.
Quinquagesima jura, quid? 63.45
Quinquennii lapsu & præscriptione, quantum jura extinguantur? 543.42
Quod jussu, actio, cui & adversus quem datur? 635.26
Quorum bonorum, editum, quid? & ejus obligatio. 498.4. & 5.
Quorum legatorum, editum, quid? & ejus obligatio. 498.6. & 7.
Quotâ omnium bonorum legata, quid juris? 188.36
Raptus, quid? 482.23
Raptus, quid? 457.1. & 2. Raptus crimen adulterio gravissimum. 457.1. fin. ejus poena, qua? 457.4. & 5. an cesset, propter matrimonium secutum, vel concubitus ante raptum. 457.6. in quibus casibus mitigatur? 417.2.****

contra Raptores mulierum & auxiliatores eorundem, de-
fensio, quibus sit licita. 465.31
de Rapto crimine transigere non licet. 537.15
Rasura testamenti in substantiabilibus facta quatenus vi-
tietur? 193.16
Ratibabitio gestorum aequiparatur mandato. 294.11
Ratibabitio delicti aequiparatur mandato. 436.46. &
seqq. obligas à tempore ratificationis, non delicti com-
missi. 436.8
Ratibabitio gestorum retrotrahitur ad tempus contra-
ctum. 294.11
Ratibabitio delicti poena, qua? 436.50
Ratificari potest delictum, non tamen qualitas facti.
436.47.
Ratibabitio, quomodo fiat? 294.12. & seqq.
Ratificare non potest delictum, expressè illi contradicens,
post acceptam illius notitiam. 436.49
Ratibabitio, ob temporis distantiam non presumitur.
294.14.
Ratione legis cessante, cessat lex. 50.25
Ratio, est anima legis. 50.25
Ratio, ubi eadem, ibi idem quoque jus erit. 51.30
Rationum redditio, quid? 328.18. quomodo fiat? 328.19
Rationum liber, quid? 328.17
Rationum redditio dura & scrupulosa non exigenda. 328.
19.
Rationum redditio neq; à magistratu, nec à patre admi-
stratori remitti potest. 328.20
Rationum redditione in testamento remissa, intelligitur
culpa, non dolus remissus. *ibid.* fin. & pag. 588. n. 21.
cum seqq.
de Rationibus reddendis, quando agitur, debitor ad locum
suae administrationis, remittitur. 597.32
Rationes arguentiorum, quatenus probent? 734.7
Rationum privati liber, quando probet? 739.21. & 22. &
pag. 740.33. & seqq.
Rationem societatis liber tam pro socio quam contra eum
probat. 740.23. & 30
Rationum mercatorum liber pro arbitrio iudicis probat.
740.24. & seqq.
Rationem reddere, de administratione sua in bonis libero-
rum non tenetur parens. 113.19
Rationes reipubl. subscripta adversus heredem post decen-
nium, adversus administratorem post 20. annos, retra-
harum possunt. 544.44
Rationum libri cum dis & consilio edendi sunt. 343.34
Rationes inconviciens vel suppressens falsum committit.
369.57.
Ratus patris non obest liberis. 114.138
Rebellionis opera faciens incidit in crimen laesa majestatis.
469.12.
Rebellis universitas quomodo puniatur? 378.27. & 28
Receptitia actio vetus quam? 297.3
Receptatio & occultatio delinquentis aequiparatur rati-
babitio. 436.51
Receptans facinorosos & delinquentes, auxilium ferre de-
bitur. 441.27

Receptoris poena, qua? 441.28. in quibus casibus mi-
getur? 442.29. & 30
Receptatio facinorosorum est turbatio jurisdictionis.
475.8.
Receptor furum & latronum vim publicam commis-
sit. 402.14
Receptatio delinquentis facit indicium ad torturam. 723.
34.
Receptans literas vel instrumentum, censetur fatore contem-
ta in illis. 719.55
ex Receptatione sortis censetur remissa affirmatio quanti plu-
rimo, interesse, & poena. 522.32
Recognitio instrumenti duplex. 750.14. & 15
Recognitio scripturae vel sigilli vim confessionis habet. 719.
50. & 51.
Reconvensio, quid? & ejus ratio. 602.38. & 39. & pag.
770.25.
in Reconvensione plures actiones cumulari possunt adver-
sus auctorem. 602.42
Reconvensio non potest reconvenire. 602.45
Reconvensio in quibus causis admittatur? 602.46. & 47.
in processu summario non admittitur. 777.8
Recusatio iudicis, quid? 611.1. & seqq.
Recusandi iudicem causa arbitraria. 612.19
Recusatio collegii sapientum, senatus, concilii, quando per-
missa? 612.22
Recusationis iudicis exceptio cui competat? 657.14
Redditio aut laceratio syngrapha inducit tacitam debito-
ris liberationem. 532.50
Redditione amittitur dominium. 523.5
Redhibitoria obligatio, quid? 258.3. & 12. cum seq. quando
cessat? 259.15. finitur lapsu 30. dierum. 542.17
Redhibitionis tempus utile est. 259.16
Redhibitoria actio cui & adversus quem datur? 628.22.
& pag. 629.26.
Redimere quando rem liceat venditori, lapsa termino?
526.45. & 46.
Redimens captivum ab hostibus, redimere potest pro pre-
tio redemptionis. 578.11
Redimens rem pignoratam, retinere potest pro pretio red-
emptionis. *ibid.*
Redemptum ab hostibus desinere quis & includere potest,
ut solvat. 472.9
Reditus annui affirmatio qualis? 129.44
in Reditibus annuis patrum retrovendendi est odiosum.
526.46.
Redituum perpetuorum pretium justum, quodnam? *ibid.*
Redituum temporalium pretium justum, quodnam?
ibid.
in Reditibus annuis patrum retrovendendi, quando va-
leat? 526.48
Redituum in pecunia sive frumento venditio, quomodo
fiat? 257.50
Reductio ad arbitrium boni viri, quid? 787.51. hac fieri
potest, etiam si laudum sit juratum, & provocans enor-
miter est laesus. 787.52. huic an renunciar i possit. *ibid.*
fin. hac praescribitur 30. annis. 545.31
Resicere

<i>Reficere quid?</i>	84.13
<i>Regere quid?</i>	118.4
<i>Regni iura & negotia, qua?</i>	118.5
<i>Regalia quid?</i>	ibid.
<i>Regalia proprietate sunt ipsius corporis reipublica, administratione vero, magistratus superioris.</i>	ibid.
<i>Regalia non praescribuntur longo tempore.</i>	154.9
<i>Regesta, quid?</i>	733.31
<i>Regesta probant.</i>	733.32
<i>Regio quid?</i>	120.3
<i>Regula Catoniana, qua?</i>	189.46
<i>Regula Catoniana ad conditionalia legata & libertates non pertinet.</i>	ibid.
<i>Rhemnia lex, qua?</i>	401.40
<i>Relatio iuramentum, quando permittat</i>	539.15. & 16
<i>Relativum dictum testis, quodnam?</i>	708.80. & seqq.
<i>Relatio ad certum locum, qua?</i>	356.37. & pag. 360.61
<i>Religionis & deportationis vocabula quandoque confunduntur.</i>	361.223
<i>Religiosa res quanam? ejusque exempla.</i>	77.19. & seqq.
<i>Religiosae res, aliquatenus nostri dominii esse dicuntur.</i>	78.20. & 23.
<i>Religiosum locum quis facere possit?</i>	78.22
<i>Religiosi loci abusus, quis?</i>	427.25. & seqq.
<i>in Religiosis excoercitio turbatio, quatenus & quomodo obliget?</i>	497.29. & 30
<i>Religionis orthodoxa exercitium impediens magistratus, tyrannide utitur.</i>	420.8
<i>de Religiosis aedibus ex constitutione Imperii, qua?</i>	650.51
<i>Remissa injuria non remissa censentur expensa & damna.</i>	522.33.
<i>per Remissionem amittitur servitus.</i>	523.7
<i>Remissio juris, an resultet ex divisione actus.</i>	532.43
<i>in Remissione generali beneficium restitutionis in integrum non comprehenditur.</i>	534.58
<i>Remissio in delictis, quando locum habeat.</i>	598.27. & sequentibus.
<i>Remissio ad examinandum testes, quomodo fiat?</i>	683.29. & seqq.
<i>Renunciatio potestati testamenti revocandi testator non potest.</i>	193.11
<i>in Renunciatione hereditatis non continetur legitima.</i>	198.38.
<i>Renunciatio generalis omnium iurium & privilegiorum quatenus valeat?</i>	530.31. non extenditur id usque, ut ex ea inordinata lesio sequatur. 530.31. non valet facta ab illo, qui juris ignorantia excusatur, nisi de suo privilegio certior sit factus ibid. ejus effectus quis? 530.31. fin.
<i>Renunciatio facta de viventi hereditate, regulariter non valet.</i>	531.2. at jure Mosaisco firma est. 531.32. eadem quando valet? 531.33. & 34
<i>Renunciatio hereditatis, quatenus valet, est stricti juris.</i>	531.37. Renunciatio hereditatis, propter dotem acceptam, quando rescindi possit? 531.34
<i>Renuncians paterna successioni filia, etiamsi dotem acceperit, mortuo patre ad legitimam portionem admittitur.</i>	581.37

<i>Renuncians hereditati filius, nihilominus ad feudum admittitur.</i>	532.37
<i>Renunciatio, de viventi hereditate facta, in quibus casibus expirat?</i>	532.38. & seqq.
<i>Renunciatio SC. Macedoniani à filio facta, non valet.</i>	533.57
<i>Renunciatio SC. Vellejani valet, si modo mulier de illo certiorata fuit.</i>	ibid.
<i>Renunciatio exceptionis pecunia non numerata, non valet.</i>	ibid.
<i>Renunciatio beneficii inventarii valet.</i>	ibid.
<i>in Renunciatione generali rei non tradita exceptio, non continetur.</i>	534.58
<i>Renunciatio cessionis bonorum non valet.</i>	581.28. & pag. 533.58.
<i>Renuncians societati, à se quidem liberat socios, sed ipse ab illis non liberatur.</i>	273.50
<i>Renunciatio infamationis in donatione 500. solidos excedens, est illicita.</i>	291.11
<i>Reperitur in loco delicti tempore illius commissi, facit indicium ad torturam.</i>	723.32
<i>Reperitio delicti, quando faciat plura delicta?</i>	379.39. & sequentibus.
<i>Repetendarum crimen, quid?</i>	423.67
<i>in Repetendarum crimen quinam incidant?</i>	423.68. & sequentibus.
<i>Repetendarum obligatio in heredem ex L. Julia anno interitur.</i>	542.26
<i>Replicatio, quid?</i>	664.38
<i>Replicatio doli specialis, non datur contra dolosum.</i>	664.39
<i>Repraesalia, quid? 579.27. quando permittat?</i>	423.63. & pag. 579.28. & 29.
<i>Repraesentationis jure succedunt fratris consanguinei liberi, cum uterino patre.</i>	207.6
<i>Res omnes, divina vel humana, & unde sic dicat?</i>	76.2. & 3.
<i>Res ex dominio inbarento varid distinguuntur.</i>	76.1
<i>Res divina quanam? 76.4. ha, quoad possessionem sunt in hominum commercio. 76.5. Res absoluta divina, quanam? 76.6. Res relativa sacra, quanam? eorumque exempla. 77.15. & seqq. Res humana quanam? eorumque species. 79.6. Res privata, qua? 79.7. singulares quanam?</i>	3.16
<i>Res quaedam in patrimonio nostro, quaedam extra patrimonium.</i>	76.3. fin.
<i>Res quaedam in commercio sunt, quaedam extra commercium.</i>	132.20. & seqq.
<i>Res partitio, alia naturalis, alia civilis.</i>	2.12. & seqq.
<i>Res immobiles, qua? 3.18. mobiles, qua? 3.19. & seqq. Res tempore peritura, qua? 3.20. accessoria quanam? & eorum species. 3.21. & seqq. incorporales quanam? & eorum species. 7.1. & 2. cum seqq. ha, an pro immobilibus habenda? 7.2. Res fungibiles qua? 7.5. harum estimatio quomodo fiat? 8.6. & seqq. harum probatio qualis? 8.9. & seqq. harum ususfructus quis? 9.4.3.4. & 35.</i>	
<i>Res universales quanam? 9.1. & seqq. ha crescunt & decrescunt.</i>	9.4

Rerum inanimatarum vitia qua? 258.7
Res uniuersales propter mutationem & perfectionem perpetua dicuntur. 9.4
Rerum litigiosarum turbatio, quomodo & quantum obliget? 497.31. & seqq.
Res, naturae prohibita deduci in conventionem, quamam? 223.51.
Res, lege prohibita deduci in conventionem, quamam? 223.52.
Res diuersa materia vel generis, quamam? 238.20. diuersa qualitate, qua? 238.21. diuersae quantitate qua? 238.22.
Res in contractibus commutatorii, quid? 253.7
Res individua, quid? 603.51
Res extans praesens est restituenda. 128.29
Res, quando non extans, vel praestari omnino non potest, tunc in eius locum succedit pretium, & aestimatio. 128.31.
Res deterior reddita non dicitur restitui, sed pro amissa habetur. 500.5
Res praestantiori & digniori cadit res uilis, eadem ascendens. 148.23. & 24. & pag. 149.33. & 34.
Res integra in conventionibus quando dicitur? 523.15. & seqq.
Res perempta restituta, jus praesentium & obligatio non renascitur. 547.4
Res ueteri restituta ius praesentium restituitur. 548.6
Res interitus ad dominum pertinet, si sine dolo & culpa debitoris accidit. 548.9
Res interitus ius quodlibet in corpore rei constitutum, tolli necesse est. 548.21
Res turpes mandari non possunt. 294.15
Res luigiosa pignori dari nequit. 246.33
Res pars si interierit, an ius in toto extintum dici possit? 548.12. fin.
Res interitus civilis, quid? & ejus species. 552.3. & seqq.
Res deterioratio, quid? & ejus species. 552.6. & seqq. hac de quo praestanda? 553.19
Res privata, facta publica, dicitur interire civiliter. 553.25
Res mutatione in qualitate vel quantitate facta, cujus temporis aestimatio inspicitur? 238.23
Res medica qua? 292.20
Rerum inanimatarum vitia qua? 258.7
Res traditio in contractibus commutatorii, qualis praestanda? 253.8. & seqq.
Rem accipiens in contractibus commutatorii, de incommodo & commodo ipsius est mandandus. 253.9. & sequentibus.
Res, ad usum quotidianum & necessarium domini parata, pignori dari nequeunt. 246.33
Res perempta nec aestimatio debetur, nec res succedens in locum ejus, nec, pars residua. 547.4
Res loco succedit pretium in personalibus actionibus, quando ratione doli quis conuenitur. 548.5
ex Res interitus competentes actiones IV. 651.65. & seqq.
Res ipsa adhuc petenda est, quandiu aliquid juri meo desit. 655.17

Res petita in libello, cum suis adiunctis desiganda est. 656.4.
Rerum, qua deteriores futura sunt, venditio, curatori est permessa. 116.14
Res non tradita exceptio, cui & aduersus quem datur? 661.25.
Res non libera tradita exceptio, cui & aduersus quem datur? 661.26
Res & bona principis differunt à publicis rebus. 81.30
Bonae actio quamam? & ejus requisita. 618.3. & seqq.
Reale pactum quid? 589.11
ex Res sit forum quis sortitur. 596.20
Res fungibilis ibi praestatur, ubi petitur. ibid.
Rerum ratio in territorio secularis magistratus sitarum, Ecclesiastici ibidem habent forum competens. 596.21.
Res controversa sequatur, quando res est suspectus de fuga, aut peregrinus. 772.20 fin.
Res iudicata, quid? 560.20. & pag. 755.4. hac modo per exceptionem, modo ipso jure tollitur. 560.20. eadem quantum uilis nocens, alii proficit 560.21. & seqq. Res iudicata non ueniunt in transactionem. 597.15
Respublica quid? 22.14
Rerum publicarum administratio, quid? 118.10. & seqq.
Respublica bona qua? eorumque species. 118.11. & pag. 119.12.
Respublica praefertur fisco expressam hypothecam habentis in collectis. 252.29
ob Respublica occupationes, quinam à muneribus excusentur? 535.70
Respublica utitur minoris jure. 408.25
Respublica interest, ut malefeci puniantur. 352.17
Respublica obligare se dicitur, qui in legem committit. 354.68.
Respublica creditrix fisco praefertur. 570.34
Respublica nomine privatorem transigere potest. 537.12
Rescissio, quid? 405.13. & pag. 559.3. & 4
Rescripta principis contra utilitatem publicam non ualent. 534.60
Rescripta principis, quibus alia ius suum eripitur, non ualent. ibid.
Rescripto principis abutens, vel id lacram, de stellationum tenetur. 442.72
Rescriptum sub & obreptiui impetrantis poena, est arbitraria. 397.96
Resistere licet offendenti vel turbanti vel spoliati. 465.33. & 34.
Resistentem furem vel raptorem licet interficere. 465.35
Resistentia iudici facta, est jurisdictionis turbatio. 475.3
Responsa praestantur, quid? 42.6. & seqq.
Responsa de jure dubio, qualia apud Judaeos? 45.18
Responsio continua qua? 299.10. Responsio congrua qua? 299.11. Responsio rei, quid? & ejus species. 671.1. & 2
Responsio rei nuda & simplex ad editam actoris intentionem, necessaria. 671.5
Respondere nolens in civilibus actionibus, habetur pro confesso. 671.6
Respon-

- Respondere nolo in criminalibus, torquetur.* *ibid.*
Responsio legisima requisita IV. 671. & seqq.
Responsio pertinens qua? 671. 7. Responsio clara qua?
671. 8.
Responsio, Non credo, nisi probetur, valde prejudicialis
est. 671. 9
Responsio, releta ad aliud apparet, admittitur. 671. 10
Responsio, Non credo, sicut ponitur, non est pura & sim-
plex. *ibid.*
Responsio ad articulum, facti alieni esse, non est pura &
simplex. *ibid.*
Responsio ad positionem juris, non est necessaria. 671. 11
Responsio, Credo, prout in tali instrumento, est pertinens
& clara. 671. 12
Responsio absoluta qua? 671. 13
Responsio ad articulum, quod is sit multiplex, generatis,
dubius, negativus, obscurus, captiosus, impossibilis, ho-
die non admittitur. 671. 13
Responsio ad positionem partim veram, partim falsam,
qualis esse debeat? 671. 14
Responsio qualificata quando admittatur? 672. 15
Responsio in dubio qualis censenda? 672. 16
Responsio ad articulum criminofum non est necessaria.
672. 18.
Responsio rei articulata, quid? 672. 19
Respondere jussus per judicem, & non respondens, pro con-
sentente habetur. 618. 98
Responsio ad articulos libelli, pro confessione habetur.
718. 39.
Responderi recusans, accusatus, torqueri potest. 724. 58
Restituere quid? 125. 7
Restitutio in integrum, quid? & ejus membra. 404. 11.
& seqq. & pag. 559. 5. & 6. Restitutio in integrum
species. 560. 7. Restitutio ex lasi errore, quanam? &
ejus requisita. 560. 8. Restitutio ex dolo, quid? 560.
10. ex metu, quid? 560. 12. Restitutio ex fraudulenta
alienatione duplex. 560. 12. & seqq. Restitutio in
culpâ ladentis species. 560. 16. Restitutio majorum
25. annis, quanam? & ejus requisita. 560. 17. Resti-
tutio propter capitis diminutionem minimam, quat
560. 18.
in Restitutionem in integrum, quanam veniunt? 405. 16.
& 17.
Restitutio obligationis vel demeriti amissi, quomodo fiat?
405. 18. & 19.
Restitutio in integrum, adversis personis nihil prodest.
405. 17.
Restitutio in integrum, intra quod tempus postulanda?
405. 20. Restitutio in integrum tempus quando in-
cipiat cedere? 405. 21
Restitutio in integrum remedium partim reale, partim
personale est. 406. 22
Restitutio in integrum sibi jussoribus principalium non
datur. 406. 23
Restitutionem in integrum patis absens à presense, & pra-
sens ab absente lapsus. 408. 22
Restitutio in integrum datur hereditibus laforum. 406. 24.

- Restitutio in integrum non datur consentibus laforum.*
406. 24.
Restitutio in integrum, in quibus causis non concedatur?
406. 25.
Restitutio in integrum, quando majoribus 25. annis con-
cedatur? 407. 8. & seqq.
Restitutio in integrum minoribus competens, quando con-
curret cum actione, qua majoribus datur ex enormi la-
sione? 654. 15
Restitutio in integrum unius, quatenus alteri profuit? 307.
46. fin.
Restitutio in integrum jus, quadrienni lapsu amitti-
tur. 543. 41. & pag. 787. 54
Restitutio in integrum adversus sententiam, executionem
non dum factam impedit. 787. 24
Restitutio in integrum adversus sententiam, quando in
criminalibus locum habet? 787. 55. Restitutio in in-
tegrum adversus sententiam tam principaliter, quàm
incidenter peti potest. 787. 55
Restitutio in integrum pertinet quoq; ad furiosos, infan-
tes, civitates. 407. 9
Restitutio rei quanam? & ejus capita tria. 618. 11. & 12
Restituenda res est in loco, ubi tempore possessionis est.
619. 13.
Restitui quatenus oportet, id omne duplatur vel tripla-
tur, aut quadruplatur. 128. 34
in Restitutionibus in duplo, triplo, vel quadruplo, simplicium
computatur. *ibid.*
in Restitutionibus eorum, qua ex re principali naturaliter
deducuntur, ratio habenda est, veluti usus, opera & si-
milium. 129. 41
Restitutio rei quomodo faciendâ? 225. 13. & pag. 128. 29.
& seqq.
Restitutio rerum fungibilium qualis? 94. 35. & pag. 238. 19
Restitutio in eodem genere, quid? 238. 19. & pag. 94. 35
Restituere recusans rem repetenti domino, furivum facit.
480. 8.
Restitui non dicitur res deterior reddita, sed pro amissâ
habetur. 500. 5
Restitutio pignoris non tollit principalem obligationem.
532. 50.
Restitutio, qua fit mediante justitiâ, etiam quoad bona
ferri dicitur. 591. 28
Restitutio, ob lapsum fatalium, processus, summarius
est. 777. 5
Restitutio quid? & ejus appellationes. 577. 1. & 2. ejus spe-
cies. 577. 3
Retentionis causa quotiescumq; inhaeret rei, toties potest
res ipsa retineri pro tali causâ. 577. 4
Retentioni potestatem praebet jus dominii in re, qua sine
vicio ad retentionem pervenit. 577. 6
Retentioni locum facit jus hypothecarium in re retentiâ.
577. 7. & seqq.
Retentionis jus etiam spoliator habet pro factis meliora-
mentis. 578. 16
Retineri potest animal, in agro damnus datus, pro damno
restituendo. 430. 29. & pag. 578. 37

- Retentionem habentes, jure tacita hypotheca vincuntur.* 248.25.
per Retentionem sibi solvere potest tutor. 578.20
*Retractus jus, quid? 260.31. ejus requisita. 260.32. & seqq. Retrabendi jus, quibus concedatur? 260.33. & seqq. Retractus tempus legitimum quodnam? 260.38. Retractus species. 260.42
 in Retractum qualiter facienda obligatio pretii? 260.39
 Retractus jus anno amittitur. 543.36
 Retractus actio, cui & adversus quem datur? 629.29
 Retrovenditio, sive retractus conventionalis, quid? 525.41. & 42.
 Retrovenditio in continentis appositione, pars pretii existimatur. 526.43
 Retrovenditionis pacto venditor obligationem quasitam habet, contra primum emptorem. 526.44
 Retrovenditio similis est anticrthesi. 526.43
 Retrovenditionis obligatio etiam extraneo cedi potest, & ad heredes transit. 526.44
 de Retrovendendo pactum per exceptionem objectum, nullo tempore praescribi potest. 546.60. idem in rediibus annuis est odiosum. 526.46. emptori seu creditori redituum, nihil prodest. 526.46. & 47. in rediibus annuis, quando valeat? 526.48
 Revelare delicta, quinam tenentur? 437.10. & seqq.
 Revelare delicta committenda, sacerdos & quilibet alius potest. 438.16
 Revelata delicta in confessione, sacerdos non tenetur revelare. ibid.
 Reverentia, timor, honor, parentibus à liberis debetur. 110.9.
 Reverentia & obedientia correctoribus debetur. 117.19
 ob Reverentiam quinam accusari prohibentur? 636.8
 Reverentia & obsequium patrono à clientibus debetur. 117.22.
 Revisio à supplicatione differt. 787.47
 in Revisione nihil novi proponendum. 787.49
 in Revisionis causâ inhibitis decernitur, & executio suspenditur in Camera, secus de jure communi. 787.50.
 Reus quis? 615.6
 Reus annotatus habet annum ad se purgandam. 542.48
 Reus quandoque tenetur edere instrumenta pro juranda intentione actoris. 342.25. & 26
 Reus duos habens, accusare tertium non potest. 636.9
 Reus impropius dicitur, qui tantum est postulatus. 639.33.
 inter Reos receptus accusari non potest. 639.5
 Reus in excipiendo pro actore habetur. 656.4
 in Rei favorem deponentibus testibus magis creditur. 706.50.
 Reus carere de judicio sisti, & judicatum solvi. 773.25. & 26.
 Rixâ factum, quid? 34.7
 in Rixâ commissum maleficium, missis ponitur. 367.30. sic.
 Rotulus quid? 687.73*
- Romer quid? 785.*
Rustica servitus qua? 86
inter Rusticas servitutes aliquando computatur servitus alius tollendi, cloaca tollenda, proteclum habendi. 91.26.
Rusticorum testamentorum privilegium etiam civibus ruri degentibus concessum. 181.16
Rusticitas, ignorantia & simplicitas, aliquando mitigans, aliquando exasperans poenam. 371.44
- S***abbathi violatio, quid? 384.42. Sabbathi violati poena, hodie qua? 384.43*
in Sabbato quorundam negotiorum tractatio concessa. ibid.
Sabbathi dies, mundanis negotiis profanatur. 427.20
Sacralium poena qua? 483.29
Sacra res quamvis earumque genera. 76.7. & seqq.
Sacrilegium quid? 427.12. & pag. 481.19. ejus poena qua? 483.29.
Sacra familia qua? 99.20
Sacerdos revelans secreta, non est digni fide. 619.17
Salarium minuitur ob diminutionem laboris. 263.19
Salaria professoribus in principio, vel medio anni perfolvenda. 262.7
Salarii quantitas non definita, iudicis arbitrio relinquuntur. 318.10
Salarium ejus, qui in propria causâ advocatus fuit, quomodo taxandum? 754.42
Salvus aeterna memor, quilibet esse praesumitur. 100.2
Salvus conductus quid? 772.11
Salvus conductus quandoq; denegatur. ibid.
in Salvo conductu debitoris impetrando, quamvis exprimentat 561.26
Salvus conductus quousq; extendatur? 561.29
Salvus conductus generalis non continet futura delicta. 561.29.
Salvus conductus datus, pro una vice datus intelligitur. 561.30.
Salvus conductus quando cessat? 561.32
Salvum conductum à principio habentes offendens, crimen lese majestatis committit. 469.15
Salvum conductum violantis, poena capitalis est. 471.31.
Salvam guardiam violantis, poena est arbitraria. 471.31.
Salvianum interdictum, quid? 499.14
Sanguinis effluxus ex cada vero, in presentia advocati, indicium facit ad torturam. 724.50
Sancta res qua? earumque exempla. 78.24. & 25. ea unde dicitur? 81.23
Sancta persona qua? 78.26
Sancti homines quis? 77.14
Sartor pro mercede artificii, rem retinere potest. 578.16
Satidatio quid? 772.15. & 17
Satidatio tutoris vel curatoris, qua? 192.17. & pag. 209.6. & 7.
Satidationem offerens tutor vel curator, si non sit idoneus

sdonans, colloca ejus, si sit honestus, etiam sine cautione admitti debet. 209.9
idationis oblatio, tutoris suspecti, non tollit suspicionem. 563.25
id Satisfatione quinam tutores vel curatores sint immunes? 209.8
Satisfadere nolentes tutores vel curatores, quomodo cogendi? 209.10
Satisfactio usufructuaria qualis? 93.15. ea non est de substantiâ illius servitutis 93.16: non potest remitti à testatore. 93.17
Satisfactio nondum præstita, usufructuarius non facit fructus suos. 93.18
Satisfactionis usufructuaria loco quando admittatur cautio juratoria? ibid.
Satisfadere tenetur quilibet litigator de damno refarciendo, & refundendis expensis in casu condemnationis. 773.22.
Satisfactionis exceptio cui & adversus quem datur? 657.18.
Scandali causa nemo puniendus. 380.49
ob Scandalum futurum poena minuitur. 380.49
Scenica persona infames sunt. 416.21
Scelus quid? 352.19
Scientia ratio in testis, qui dicit se ideo scire, quia vicinus vel consanguineus est, quando bona? 691.14
sine Scientia causa & ratio deponens testis, non probat. 693.13. & 14.
Scientia rei aliena non semper dicitur malam fidem facere. 74.141
Scientia & presentia domini non prohibens delictum, factum à famulo ad militatam domini, mandatum inducit. 435.25
Sciens tractatum contra personam principis, nec judicialiter aperiens, peccat sic lese majestatis, modo probare potuit, quod scivit. 438.13. & pag. 469.15
Scientia ejus, qui potuit & debuit impedire delictum, facit indicium ad torturam. 724.39
Schisma quid? 313.23
Scholas abolens magistratus, tyrannidem committit. 420.9.
Scopolismum ponentis, poena qua? 430.33
Scornata, derisiones & ludibria in alium concilians, injuriosus est. 447.4
Scortatio quid? & ejus species. 450.10. & 11
Scriptura sacra abusus quis? 427.21. & seqq.
Scriptor Advocatus, Notarius &c. chartas scriptas, acta vel instrumenta retinere potest ob non solutam mercedem. 578.16
Scriptura in una parte falsa, quatenus in totum habeatur pro falsa. 396.47
Scripturam propriam negans, falsum committit. 396.52.
Scribens testamentum, in eoq; persona sibi subiecta ali- quid adscribens, quâ poenâ adscribitur? 414.18
Scripturâ quando venditio perficitur? 256.46

Scripturam in judicio proferens, eandem censori & approbare dicitur. 719.53. & 54
Scriptura contrarietas, quatenus sufficionem falsi inducat? 396.46
Scriptura an cadat charta? 148.25
in Scriptis recitanda est sententia. 752.16
Scriptura in presentia judicis ordinarii confecta, probat. 733.39.
Scriptura longo tempore habita pro publicâ, probat. 733.40.
Scriptura nunciorum, apparitorum, executorum, denunciatorum, quatenus credatur? 734.9
in Scriptis deponens testis, quandam presumptionem facit. 703.14. & 15
Scriptura antiqua quando probet? 737.52
Scriptura privata, recognita, habet vim publici instrumenti. 738.2. & pag. 741.41. & seqq.
Scriptura privata, pro scribente non probat. 738.3
Scripturam alienam scribens, quando approbare consentit? 742.56
Scriptura acceptatio sine contradictione facta, quatenus contenta probet? 742.58
Scriptura non cognita, vel negata, nihil probat. 743.1.
Scripturam agnoscere recusans, pro conficente habetur. 743.5.
Scriptura agnitio quomodo à testibus fiat? 743.8
Scriptura an ad essentiam juris requiratur? 39.11
Secreta amici non revelanda? 438.16
Secreta alicui commissa, de delicto perpetrato, si id alimando probari non potest, non revelanda. 348.17
Secreta detegens, poena qua? 348.22
Secreta revelans sacerdos, non est dignus fide. 696.17.
Secunda nuptia quamam? 505.6
Securitas publica à principe debitori concessa, quamam? 261.25.
Securitas & salvi conductus, cautio, quid? 434.18.
Securitas in delicto, quando à judice concedi possit? 561.28.
Securitas omnis habet tacitam conditionem, si concedentem a securitate non offenderit. 561.29
Securitas generalis non continet futura delicta. ibid.
Seditionis & discordia in Republ. autor, crimen lese majestatis committit. 469.11
Seditionis in Republ. autor, quâ poenâ puniatur? 471.30.
Seditionem concilians miles, quomodo puniatur? 478.7
Semita pertinet ad servitutem itineris. 87.35
Seminationis seu sationis, quomodo dominium acquiratur? 148.26
Semplend probatum, quando dicatur? 728.9
Senatorii ordinis jus, apud Romanos quâdam? 21.6
Senatores qui? & eorum species. 21.7
Senatus consultum quid? 40.18

Senatus ob suspicionem manifestam recusari potest. 613.

72.

Senatusconsultum Macedonianum quid? 240.31. si familiaris renunciatio non potest. 240.31. & pag. 533.

57. idem quando cesset? 240.32

Senatusconsulti Vellejani renunciatio valet si modo mulier de illo certiorata fuit. 533.57

Senatusconsulti Macedoniani exceptio quando competat? 661.28

Senatusconsulti Vellejani exceptio quando & quibus datur? 661.29

Senatusconsulti Vellejani exceptio, in quibus casibus cessat? 661.29

Senatusconsulti Vellejani beneficium amittit mulier post biennium, ejusdem rei nomine se obligans pro extraneo. 543.39

Senectus à quo tempore incipiat? 13.25

Senectus valde gravis inter morbos refertur. 15.16

Senes majores 70. annis, non possunt cogi testimonium dicere. 684.43

Seniores vocantur patres. 116.17

Seniorum suffragium apud Judaeos, quale? 41.19

Seniores vocantur honestatis magistri & patres. 116.

17.

Seniorum possessus apud Judaeos, qualis? ibid.

Senius hominum perstringunt prestigiatos, ne audiant vel videant &c. 391.39

Separatio bonorum quid? 160.8. ea intra quinquennium à morte defuncti fieri debet. ibid.

Separatio tori & mensae ex justa causa fieri potest ad tempus. 278.34

Separatio bonorum, post aditionem hereditatis elapso quinquennio, à defuncti creditoribus impetrari nequit. 543.42. & pag. 570.38. hac solvitur societas. 273.51.

Sepultura denegatio poena est. 358.54

Sepulchra familiaria & hereditaria. 78.23

Sepulchri violati poena qua? 428.31. & seqq.

de Sepulchro violato obligatio anno extinguitur. 543.

26.

Sequestratio quid? & ejus requisita. 242.8. & pag. 773.

29. & seqq. ea vim interdicta alienationis habet. 774.

34.

Sequestris officium quodnam? 242.9. & seqq. & pag. 774.

35. *Sequester non potest distrahere rem depositam.* 242.

10. *Sequester non est possessor.* 242.11. in eum possessio ex lege conventionis transfertur. ibid.

Sequestrationis species. 242.13. *Sequestratio spontanea qua? 242.14. necessaria qua? 242.15. & 773.29. hac quando licita? 242.16. & 17. & pag. 773.33. quomodo evitentur?* 774.36

Sequestratio quomodo solvatur & finitur? 242.18. & pag. 774.36. fin.

Sequestratio rei non controversa, quanam? 242.19

Sequestratio verti potest in depositum. ibid.

Sequestratur res controversa, quando rem est suspectus de fuga, aut peregrinus. 772.20. fin.

Sequestraria depositi conditio quanam? 628.1.

Sequestrans debitoris cadaver, quomodo puniendum? 428.

35.

Senioribus & antiquioribus testibus magis credendum, quam junioribus. 705.46

Sententia quid? & ejus membra. 750.1. & seqq.

ad Sententia publicacionem iudex cogi potest. 751.6

Sententiam aliquando propter rem ferre, concessum.

751.8.

Sententia quando in procuratorem ferri possit? 751.9

Sententia legitima requisita I V. 751.7

Sententia ferenda tempus justum quodnam? 751.8. & pag. 725.15.

Sententia in loco solus & tuto publicari debet. 752.15. &

16.

Sententia in scriptis recitanda est. 752.16

Sententia certa & clara, quanam? 752.17. & seqq.

in Sententia substantialia processus exprimenda sicut. 572.

18.

Sententia secundum probata pronuntianda est. 752.19

Sententia an ex praesumptionibus ferri possit? 752.19

Sententia an ex consilio pariti in arte, vel sapientia ferri possit? ibid.

Sententia sine probationibus lata, non dicitur nulla.

ibid.

Sententia lata ob consumacionem, ejus mentionem continere debet. 752.20

Sententia ratio non est reddenda. 752.20

Sententia debet esse conformis libello. 752.21. & pag. 790.

29.

Sententia debet esse certa. 752.22

Sententia conditione suspendi non debet. 752.23

Sententia sub conditione lata, non est ipso jure nulla. 752.

23.

in Sententia nomen iudicis exprimendum est. 753.24

in Sententiam latam an mutare, corrigere possit iudex? 753.

28.

Sententia inter alios dicta, alii non praedicta. 753.29

Sententia de una re dicta, ad alias trahi non potest. 753.30

Sententia ab uno iudice diveris prolata, non parit exceptionem coram alio. 753.31

Sententia continens expressum errorem juris vel facti, ipso jure nulla est. 753.32

Sententia lata sine probationibus auditi, ipso jure nulla.

753.32.

Sententia evanescens vendens, injuriam facit. 448.11

Sententia iudicis per imprudenciam iniqui prolata, aut ex consilio adfessoris lata, ipso jure valet. 422.62

Sententiam iniquam iudicis successor revocare potest.

423.66.

Sententia lata, non visis vel lectis actis, ipso jure nulla est.

753.32.

Sententia nulla, non potest partium consensu ratificari.

ibid. & pag. 792.61.

Sententia an presumatur videri & jussu lata. ibid.

Sententia, à condemnato, per appellationem suspenditur.

753.5.

Senten-

Sententia rescindi potest per restitutionem in integrum.
755.5.
Sententia quando suspendatur à lego, vel iudice? 755.6. & seqq.
Sententia quando diffatur à lego? 755.10
Sententia à non competente iudice lata, non est ipso iure nulla. 756.10
Sententia, non citatis partibus, & incognitâ causâ, lata, est ipso iure nulla. 756.10
Sententia precipitantior, & ex abrupto lata, est ipso iure nulla. 756.10. & pag. 790.91
Sententiarum vim conformium evidens habet paritatem executionem. 757.26
Sententia interlocutoria, quid? 775.1
à Sententiis tribus conformiter latis, appellare non licet. 780.30.
Sententiam in causa appellationis quis exsequatur? 786.43.
Sententia omisso perit nullitatem, etiam in penis, qua ipso iure infirmitur. 790.29
Sententia nullitas quibus modis causatur? 790.29. & seqq.
Sententia lata, ex falsis testium dictis vel instrumentis, ipso iure valet. 790.31
Sententia defictus quomodo suppletur? 791.56
Sententia nulla dicenda jure 30. annis praescribitur. 545.51.
adversus Sententiam, vel laudum, restitutio in integrum peti potest. 787.14
adversus Sententiam in criminalibus, quando restitutio in integrum locum habeat? 787.55
adversus Semaniam restitutio in integrum, tam principaliter, quam incidenter peti potest. 787.56
Serpentes incantator venenum deponere cogit. 387.30
Serpentes circumferentium, & iis arietem curandi propositum, poena. 444.34
Servitus quid? 83.2. est domini species. 83.3. & 4. & pag. 92.1. *Servitutis usus qualis?* 83.3. & pag. 84.9.
& 10. *Servitutis varia appellationes.* 83.4. & 5. *Servitutis usus quatenus dividitur?* 84.6. & 7. *Servitutis possessio consistit in ejusdem usu.* 84.8
Servitus pluribus simul potest concedi. 84.6. *Servitus res qua?* 84.11. *Servitus rem ipsam sequitur.* ibid. non praesumitur in dubio. 84.12
Servitutis dominantis onus quodnam? 84.13
Servitutis species. 85.16. *Servitutium formula antiqua.* ibid. *Servitus realis quanam?* 85.17. *haec transiit ad heredes.* ibid. *hujus usus, in quibus consistat?* 85.21. & 22.
ad Servitutum pertinentia omnia sunt, quibus servitus esse inutilis. 85.22
Servitutis realis requisita. 85.23. & seqq.
Servitus constans & perpetua, qualis? 86.24
Servitus realis est habitus, & qualitas inherens praedio. ibid.
Servitus semel constituta, non potest mutari, dirigi, finire die vel conditione. 86.23

Servitus sub conditione ex tempore vel ad tempus, jure civili constitui non potest, sicut de jure praetorio. 86.25.
Servitutis modus quis? 86.25. & 26
Servitus pluribus concessa, quomodo constituitur? 86.26.
Servitus pro parte retinetur, licet per partes acquiri non possit. 86.27
Servitus naturâ suâ est individua, sed propter utilitatem dividua esse dicitur. 86.28
de Servitutis compitis actio confessoria. 84.10
Servitus realis non est; licet panem decerpere, vel cornu in alieno. 86.29
Servitutis vicem mos vetus obtinet. 88.48
Servitus praedialis quanam? & ejus species. ibid. *Servitus rustica quanam?* 86.30. *haec in falso constitit.* 86.31. *Servitus discontinua qua?* ibid. in *Servitus rustica, scientia & patientia loco traditionis habetur.* 86.32. *haec uti licet per quamcumque partem praedii servientis.* ibid. *eandem habens, dominum rescire cogitur.* 86.32
Servitutis rustica species. ibid. *Servitus itineris, actus, via, quanam?* 87.32. *Servitus fructus colligendi, quanam?* 87.41. *Servitus posita habendi, qua?* 87.42. *Servitus exsiccandi, qua?* 87.43. *venti non intercludendi, qua?* 87.44. *Aqua usuda, qua?* & ejus species. 87.45. *cum seqq. pedamenta sumendi.* 88.49. *creta excimenda, calcis coquenda, arena fodienda, lapidis excimendi, sylva caduca habenda &c.* 88.50. *pecoris pascendi.* 88.51. *adquandi.* 88.52. *tugurii habendi.* 88.53. *arvis premendi, & frumenta excimendi.* 88.54. *ligna secandi.* 88.55. *molendi.* 88.56. *venandi, aucupandi, piscandi &c.* 89.57. *Servitutes rusticae, quatenus personales dicantur?* 89.58
Servitus urbana praedii, qua? 89.1. *haec continuum possessionem habet, etiam absq. facto hominis.* 89.2. *in hac patientia domini praedii servientis, loco possessionis est.* ibid. *Servitutis urbanae species.* ibid.
Servitus altitudinis tollendi, qua? 89.3. *luminis immittendi, qua?* 90.5. & 6. *prospiciendi qua?* 90.7. *prospicimus averteendi.* 90.8. *anaris ferendi.* 90.11. *signi immittendi.* 90.12. *protogendi, item projiciendi.* 90.13. & 14. *cloaca, foraminis inundandi, fumi immittendi.* 91.15. & seqq. *anarum ex superiori loco immittendorum, qua?* 91.19. *stillecidi, & ejus propterea.* 91.20. & 21. *januam in publicum rejiciendi, qua?* 91.22. *parietem inclinatum habendi.* 91.23. *sterculinii habendi.* 91.24. *stulam jumentam habendi.* 91.25
Servitutum urbanorum praediorum jura pignori dari non possunt. 245.33
Servitus personalis qua? 92.2. & seqq. *ejus omni quodnam?* 92.3. & seqq.
Servitutis rei deterioratio, & abusus. 92.7. & 8
Servitutis rei cura & custodia qualis? 92.10. & seqq.
Servitutis rei vitiosa reparatio qualis, & ad quem pertinet? 93.12
Servitutis rei restitutio qualis? 93.13. & 14

Servientis rei restitutio aliquando in affirmationis praestitionem mutatur. 93.15
Servitus personalis quomodo sit dividua, & individua? 94.23.
Servientes usufruantur, & praescribuntur exemplo aliorum rerum immobilium. 154.7
Servientes personales omnes, non utendo per decennium amittuntur. 544.44
in Servitutem vindicatio 40. annis tollitur, quando quis mala fide in possessione libertatis fuit. 545.52
Servitus per remissionem amittitur. 529.7
Servitutes reales locari non possunt. 262.12
Servitutes reales extinguuntur consolidatione. 553.14
Servitus personalis rei interitu saepe extinguuntur. 553.15.
extinguuntur etiam rei immutatione.
Servitus poena, quid? 360.56
Servituti vindicatio, cui & adversus quem competat? 620.2. & seqq. & pag. 622.36. & 37.
Servituti vindicatio duplex. 620.8. & seqq.
Servituti actio quanam? 621.15. & seqq.
Verò Servituti actio cui & adversus quem datur? 621.18.
Servus pro nullo habetur. 518.36. **proprietate & usufructu dominii est.** 104.10. **in commercio esse dicitur.** 104.11. **quadrupedi aequiparatur.** *ibid.* **affirmationem recipit.** *ibid.* **nihil proprii habet.** *ibid.* **mortuus comparatur.** *ibid.* **nullam commutationem habet iura civilia.** *ibid.* **non habet voluntatem.** *ibid.*
Servorum apud Romanos differentia. 104.12
Servi apud Iudaeos quoque & Aegyptios cogniti. 104.13
Servus ad finem, olim Levita. 104.16
Servus naturaliter tandem obligatur. 127.23
Servum aut ministrum alterius verberans, aut flagellari curans, injuriarum tenetur. 448.10
Servus domini contemplatione successer defamatur dicitur. 168.16
Servi pleni nostri, quomodo nobis acquirant? 140.13. **non pleni nostri, quomodo nobis acquirant?** 140.14
Servum suum elucans, eundem manumistero tenetur. 429.26.
Servus ex mandato domini delinquens, quantum occusatur? 435.28
Servus per se non fit injuria. 446.27
de Servis ad monachos fit extorsio. 51.34
Servorum opera, jus, usus ad finem. 61.34
Servus domini sui consensum, in contrahendo conjugio, adhibere debet. 274.8
Servus hereditarius, quando futuro heredi rectè pacificatur? 530.19
Servus iniussu pacificatur, ne à se petatur, licet delicti mali exceptio domino datur? *ibid.*
Servorum dominium amittit dominus, si militiam aut dignitatem adeptus, intra 30. dies, re cognita, non revocavit. 542.17
Servus clericus factus, intra annum à domino revocari potest. 542.29
Servus decennio libertatem praescribit. 544

Servus pro ducens, non est idoneus testis. 698.16
Servi corrupti poena qua? 440.15
Significatio verbi illa amplectenda est, qua frequentatur in regione, in qua res est. 222.33
Significatio propria vocabulorum, ponitur ex auctoritate, definitione, vel etymologia. 12.5
Sigillum alienum corrumpens, pro falsario habetur. 396.48.
Sigillum à literis principis removens, occiditur poena falsi. 398.105.
Sigilli appositio in instrumento, vim subscriptionis & confessionis habet. 731.4. & pag. 732.19. & pag. 742.57
Sigillum publicum, ut fidem facias, quamam requiratur? 731.18
Signum seu Symbolum Notarii in eandem parte instrumenti apponi debet. 736.31
Signorum appositio & inscriptio probat. 741.50
Sigillorum recognitio post conclusionem in causa admittitur. 749.11. fin.
Simonia, quid? 424.78. & pag. 477.40. **Simoniaci quid?** 477.40. & seqq. **Simonia poena, qua?** 478.42
Simplex locatio, quid? 262.11
Simulatio, quid? *Et ejus appellationes.* 31.12. & pag. 399.1. & 2.
Simulatio in conventionibus, quid? 399.34
Simulatio conjecturis probatur. 678.11. & pag. 339.5
Simulationis exceptio, cui & adversus quem competat? 661.22.
Simulatio quando per renunciationem tollatur? 399.7. & pag. 534.58.
Simulatio quando juramento firmetur? 399.8
ex Simulatione an transferatur dominium? 399.6
Simulationis poena, qua? 400.9. **haec quando cessat?** 400.10.
Simulatio quando concessa? 400.21
Simulatus contractus, quibus conjecturis praesumatur? 413.12.
Simulata cessio actionum, multis praescriptionibus detegitur. 413.15
Simulata donatio non valet. 291.16. in fin.
Singulare dictum testis, quodnam? 704.29
Singulares testes, quando admittantur? 713.59. & 60
Singulari successori mala fides auctoris non nocet. 153.18
Socer nurui sua nequit esse tutor. 213.2
Societas, quid? 269.2. **in hac privilegium uni ex sociis competens, alteri communicatur.** *ibid.* **eiusdem species.** 269.8. & pag. 272.38.
ex Sociis pluribus quilibet ex contractu socii in solidum obligatur. 270.13
Societas bonorum, quid? 270.4. **in hac obligatio qualis?** 270.5. & seqq.
in Societate rei communis, dominium & possessio atque usus communicantur. 270.9
Societate soluta, res qualibet reddit ad socium conferentur. 270.9
Socius rem communem in alium usum, quam definitum, impendens, furtum committit. 270.9. fin.
Socio-

Sociorum opera, qualis? 270.10. & 17
Socius privatus commendo communito praefert. 270.10
Socius à socio habet mandatum administrandi res communes. 270.11
Socius plus suâ parte alienare non potest. ibid.
Socius alter sapè pecuniarum, alter operam praestat. ibid.
Socius tenetur reddere rationem suâ administrationis. 270.12.
per Socium gesta obligant socios. 270.13
Socius quatenus ex gestis per socium obligetur? 270.14. & seqq.
Socius as alienum solvit pro suâ parte. 270.15
Socius periculum & casum praestat. 270.15
Socius cavere tenetur, quando subest periculum, & causa probabilis damni. 270.16
Socii inter se tenentur praestare dolum & culpam. 270.17.
Socius suscipit omnes socii. 270.18
Socio altero perniciam, altero operam praestante, ad quem damnum fortis pertinet? 270.19
Socius operam praestans, pacto in se periculum fortis suscipere potest. 271.19
Socius, de gestis contra leges societatis, solus tenetur. 271.20.
Socius injuriosus & damnosus non est admittendus. 271.20.
à Sociorum majore parte gestum, reliquos dissentientes obligat. 271.21
Socius negligens de omittis tenetur. 271.22
Socius levem culpam non praestat. ibid.
Socius non tenetur ultrâ, quàm potest. 271.22
inter Socios est communitio lucri & damni. 271.24. & seqq.
Societas leonina, qua? 271.26
Societas, ut socius lucri partem, damni nullam ferat, valeat. 271.27
Societas generalis, qua? 272.34
in Societate generali, rerum communium possessio & dominium statim ab ea, traditione tacite transfertur in socium. ibid.
Societatis generalis expressa effectus. 272.35. & seqq.
Societas indefinita, quid? & ejus effectus. 272.40. & seqq.
in Societate generali expressa, socius socii, invito socio, obtrudi potest. 272.37
in Societate indefinita socius servitutem communi fundo imponere non potest. 272.43
Societas specialis, qua? 272.44. & 45. in hac quando damnum, contingens uni ex sociis, imputetur societati? ib. Societatis specialis exim; lo. 273.45
Socii factum societati nocere non debet, nisi societatis nomine gestum. 273.45
Socius specialis, quod adquisivit proprio nomine, non communicat socio. 272.45
Societas in perpetuum contracta, non valet. 273.46
Societate dirupta an educitum publicum propèni possit? 273.46.

Socii mutatio & inopi tollit societatem. 273.47. & 48.
Socii morte finitur societas, etiamsi pactum, ut societas in heredem continuetur, intercesserit. 273.48.
Societas usitigalis in heredem continuatur. 273.48
Societas necessaria, qua? 273.48
Socii dissenso perimus societatem. 273.49
Societati renunciandi, à se quidem liberat socios, sed ipse ab illis non liberatur. 273.50
Societas dissoluta, quando renovata praesumatur? 273.52.
Societas dissolvitur ob perennes res communes. 273.53
Societas vitia, quid? 274.1. & seqq. Societas conjugalis, qua? 274.3. Societas publica, quid? 283.1
Socio prodest pactum de totâ obligatio. 306.46
Socius praestantis contractus, quid? & ejus species. 310.22. & 23.
Socius contractus privatus, quis? 310.24. & seqq. Socialis contractus publicus, quis? & ejus species. 311.32. & 33.
Socii criminis testimonium, aliis adminiculis concurrentibus, facit indicium ad torturam. 723.19
Societati similium negotiorum exempla. 313.7
Socium se adjungere furi, furti species est. 481.11
Socius non reficiens ades communes, nec intra quatuor menses restituens impensas cum usuris, amittit jus aditum. 548.22
Socius de re communi sebis esse non potest. 700.44. & seqq.
Socius criminis, in quibus causis ad testimonium admittatur? 700.47. & 48
Sociorum plurium depositio, etiam sine adminiculis, facit indicium ad torturam, in reo non bona fama. 723.19.
Societatis obligatio morte socii extinguitur, etiam unius ex pluribus. 550.39
Societatis actio, cui, ad quid, & adversus quem competat? 629.33. & seqq.
ex Societate publica, conditio quamam? 630.39. ex Societate privata, conditio quamam? 631.9
Socius criminis accusatorem suum accusare prohibetur. 636.8.
Sodomia quid? & ejus species. 457.11. & seqq. ejus poena, qua? 458.15. & 16. in Sodomia conatus, qua poena vindicandus? 458.15. Sodomia cum Diabolo, qua? 458.17. Sodomitii similes, qui? 458.18. & 19
Solenne testamentum, quid? 109.2
Solennitas actus in dubio intelligitur intervenisse secundum loci consuetudinem. 137.27
Solennitati verborum testator non est adscribenda. 165.20.
Solennitas est intrinseca, vel extrinseca. ibid.
Solennitas extrinseca adhiberi potest ex agentium arbitrio. ibid.
Solennitatis extrinseca vel intrinseca defectus, quando inest? 414.19

Sollicitudo legentis ademptio, poena est. 378.54
Solutioes fortis quoniam? 777.11. & seqq.
Solidum pro auro, ubi accipitur? 290.11. fm.
Solita locari res dicitur, etiam ex una locatione. 261.5
Sollicitatores alienarum neptiarum quomodo puniuntur?
 456.30.
Solutio quid? & ejus species. 569.5
in Solutione tria requisita consideranda. 569.8
Solvere quis possit? 569.10. & 12
Solvere pro alio etiam ignorans, imò & invito possunt.
 569.11.
*Solvere pro ignorante, militer & necessario, solummodo repa-
 rare potest.* ibid.
Solvere manus potest ex correu. 569.13
Solutio principis etiam si gressorem liberat. 569.14
Solutio subdignioris aut manducatoris, ipso jure liberat reum.
 569.15.
Solutio pupilli exstantem pecuniam repetit. 569.16
Solutio alio pro alio, cessio locum non habet. 569.17
Solvit proprio, non alieno nomine, quis presumitur? 569.
 18.
Solutio fieri potest procuratori, proposito, dispensatori. 569.
 20.
Solutio, quibus personis recte fieri possit? ibid. & seqq.
*Solutio pupillorum nomine, praecedente cognitione & sen-
 tentiâ judicis fieri debet.* 570.26
pro Solutio habetur oblatum. 570.31
Solvi aliud pro alio quando passit? 571.43
Solutio pro parte, quando fieri possit? 571.44
*in Solutum dari potest creditori acceptanti quavis res alia,
 non debita.* 571.45
Solutio pro parte acceptata, pro parte liberat. 571.46
Solutum poena namque à debitoribus, non imputatur debito.
 571.47.
Solutio in dando consistens, quando perfecta esse dicatur?
 571.48.
in Solutum datâ re evictâ, manet pristina obligatio. 571.
 48.
Solutio quantitas quando fieri dicatur, & quomodo fiat?
 571.49.
*Solvere jussus debitoris nummos, si suo nomine solvas, quid
 juris?* 571.53
Solutio generis pro arbitrio debitoris fit. 571.55. hoc pro par-
 te facta, non tollit pro parte obligationem. 571.56
*Solutio pro tutore se gerenti facta, liberat, quando solummodo
 in rem pupilli versum fuit.* 570.27
*Solutio debiti consistens in faciendo vel praestando, fieri
 debet in solidum, & à quolibet ex pluribus.* 572.58
Solvere sibi tutor potest per retentionem. 572.20
*Solutum debitum ex pluribus causis contractum, quoniam
 debito liberatur?* 572.59. & seqq.
*Solvere loco vel tempore alio, quàm debitum, minus debito
 solvere dicitur.* 572.62
Solutio quando in alio, quàm destinato loco, fieri possit?
 572.63.
*Solutio in quo loco fieri debet, quando solutioni non est
 adhibitus locus.* 572.64. & 65

Solutio ante diem, quando prohibita? 573.67
*Solutiones tres ultimas continentibus probant, semper autem
 soluisse praesumitur.* 679.22. & pag. 533.52
*Solutio repetitio non competit creditoribus tempore vel pri-
 vilegio prioribus.* 252.30
Solutum tantquam indebitum, repati non potest. 522.
 20. fm.
*Solutio debiti praesumptionem indicis temporis disturni-
 tum, quo creditor distulit potest.* 549.56
pro Solutio accipitur si quid post mortem creditoris parit.
 549.20.
Solutionis vim obtinet delegatio. 583.28
*per Senatum infantem comprimendo extinguens, homici-
 dium commissit.* 418.8
*Soror sorori vel fratri praestas alimenta in casu necessita-
 tis.* 311.27
Sororem egenam tenetur detare frater. 311.29
Sors dirimit contentiones. 339.28
à Sorte appellari non licet. 780.29
Spado quis? 12.11. & 12
Specificatio rei necessaria, quoniam? 552.9
Specificationis quomodo interitum rei contingat? 552.
 10.
Speilaculorum exhibitio est illicita. 416.21. & seqq.
Spectra volucrum, tumulorum, strepituum, unde? 390.32. &
 33.
Spes commodi, gratia, laudis, restu fidei derogant. 701.49.
 & seqq.
Spes ratio quandoq; habetur. 129.42
Spoliatio possessionis quid? 485.7
Spoliator possessionis, ad quid teneatur? 485.8
Spoliatum ante omnia est restituendum, etiam si prodo.
 485.8.
*Spoliatum ante restitutionem respondentis non tenetur, etiam
 minima particula non restituenda.* 485.8
Spoliationis species. 485.9. *Spoliatio atrax & gravis, quae?*
 & ejus species. 485.10. & seqq. *Spoliatio ex l. extar.*
*D. Quod met. caus. & ex l. creditoribus. C. ad L. Jul. de vi
 privatae. quatenus obliget?* 485.12. & 13. *Spoliatio ex l.*
meminerint. C. unde vi. quomodo obliget? 485.14.
*Spoliatio ex l. si quis in tantum. C. unde vi. quatenus
 obliget?* 486.15. & 16. *Spoliatio ex interdicto unde vi,
 quatenus obliget?* 486.17. & 18. *Spoliationis ex l. con-
 ductores. C. locati. & l. non abs re. C. und. vi. obligatio
 qualis? Spoliationis minus atrocis species.* 486.20. &
 seqq. *Spoliationis ex culpa levi vel turbi facta, species.*
 487.28. & seqq. *Spoliatio possessionis libertatis vel sta-
 tus, quid? & ejus species.* 488.39. & seqq. *Spoliationis
 aliena potestatis, poena qua?* 489.62
in Spolio compensatio non admittitur. 576.14. fm.
*Spoliator etiam habet jus retentionis pro factu meliora-
 mentis.* 578.16
*ex Spoliatione possessionis proveniens interdictum, quod-
 nam? & ejus species.* 647.20. & seqq.
Spolii exceptio, cui & adversus quem datur? 618.36
Sponsalia quando contrahi possint? 274.6. *quare praece-
 dant matrimonium?* 276.8. *quoniam pro matrimonio
 habent-*

habentur ? 276.19. *Sponsalia per se nulla, quoniam?* 277.8. *ex quibus causis dissolvantur?* 278.30. *à filiofamil facta, pater potest dissolvere.* 278.30
Sponsalia dissolvendi causa est maritus incurabilis, con-
tinuus. *ibid.*
Sponsalibus dissolutis arrha amittuntur, aut in duplum
restituuntur. *ibid.*
Sponsalitia largitas, quid? 313.12. *§ 14*
ex Sponsalibus obligatio intra biennium non impleta, ex-
tinguitur. 343.39
Sponsus cum alia, quam sponsa, rem habens, adulterium
committit. 454.15
de Sponsalibus alio qua? 630.37
Sportula, quid? 424.80
Sportularum indebitarum exactores quomodo punian-
tur? 424.79
de Sportulis sibi debitis, cognoscere potest iudex. 611.8
Sporio prater alimenta pater nihil potest relinquere. 170.
78.
Sporus quinam? 452.35
Sporus ex damnato coitus natus, non potest esse testis.
686.8.
Sporus à parente institutus, est incapax reliquorum in
testamento. 169.19. *§ pag. 170.17*
Status persona, quid? 96.1. *§ 5*
Status causa § libertas dicitur esse in commercio. 97.
20.
Status liber, quis? 99.32
Status vindicatio, quid? § ejus species. 622.21. § seqq.
§ pag. 622.25. cum seqq.
de Status defunctorum questio quinquennio perimitur.
343.43.
Status controversis omnis tollitur silentio 20. annorum.
544.48.
Status mutatio quomodo fiat? 357.44. *§ seqq.*
Status in Imperio, quam habent fori privilegia. 600.
4. § seqq.
Status Imperii distinctio in tres ordines. 603.5
Status Imperii, in quibus causis in Camera Imperiali con-
veniri possint? 604.11
Statusnam Principis revellens vel debonestans, committit
crimen lese majestatis. 470.23
Status honoris causa erectas alii deiciantis corruppen-
sive, poena. 477.35
Stellionatus crimen, quid? 443.9. hoc quare certum no-
men non habens? 443.9. Stellionatus exempla. 443.11.
poena, qua? 444.12
Stigmatum iniuria prohibita. 362.255
Stipulatio quid? ejusq; varia appellationes. 298.2. § 2.
hac quare inventa? 298.3. Stipulatio apud Judaeos u-
sitata. 299.3. Stipulationis partes. 299.4
Stipulari quando quis alieri possit? 299.8. § pag. 300.
22.
Stipulationes tot sunt, quot res, unde interrogatio § re-
sponsione expressa. 300.22
Stipulatio rei, cujus non est commercium, quoniam va-
lem? 302.23

Stipulatio verum fungibilium, quoniam perfecta? 302.
24.
Stipulationis species. 302.25
in Stipulatione dividua liberatio non contingit solutione
partis. 302.26
in Stipulatione dividua obligatio inter plures dividitur.
301.27.
Stipulatio ex quibus causis inutilis officiat? 302.33. §
seqq. Stipulatio inutilis an habeat vim pacti? 302.
28.
Stipulatio quadam principalis, quadam accessoria. 302.1.
Stipulatio principalis, quid? § ejus species. 302.2. Sti-
pulatio conversionalis, qua? 302.3. in hac interpreta-
tio fit contra stipulationem ibid. Stipulatio honoraria,
qua? § ejus species. 303.4. § 1. Stipulatio accessoria,
qua? 303.6. Stipulatio penalit per acceptum judicium
mutatur § novatur in civilem. 582.20. ex Stipula-
tione actio duplex est. 630.45
Stricti juri conventio, quid? 226.28. in hac exceptio con-
testanda § opponenda est. ibid. eadem adjecta bona fi-
dei conventioni, ejus naturam induit. 227.8
Studiis concessum privilegium fori. 604.15. *§ 16*
Studiolum sumptus à filio facti, non conferantur. 162.20
Stulorum genera. 14.7. *§ 8*
Stuprum, quid? 450.23. § 14. ejus poena, qua? 451.16.
§ seqq.
Stuprator immatura puella, quid poena afficiendus? 451.
24.
Stupri poena quando mitigatur? 451.32
Stuprum violentum quid? 457.3. ejus poena qua? 457.8
Stupri mutus viris bonis major, quam mortis esse debet.
458.22.
Stuprans pupillam suam, tutoris curatorive poena, qua?
451.25.
Subditi minori comparantur. 118.4
Subditatum bona, qua? 119.16
Subditatus vocatus transactio inter Principes de pace? 538.
17. § pag. 590.9.
Subditus pro suo magistratu modico potest esse testis. 698.
15.
Subditus quando dicitur ledere privatam potestatem?
467.4.
Subditio quid? § ejus effectus. 103.9
Subditorum domesticorum possessio est penes dominum.
109.7.
Subditi contumacia poena, qua? 467.5
Subditi debitorum eorum, quasi locupletem pro honesto
§ locupletem, factum faci. 481.13
Subrogatum sapie naturam subrogati. 128.32
Subscribens vel sigillans dicitur falsari. 710.56
Subscriptio in scriptura vel instrumento facta, arguit sub-
scribens approbationem. 731.3. § pag. 732.19. pag.
742.53. § seqq.
Subscriptio in instrumento notarii faciendae est.
736.28. § 20.
Subscriptio in instrumento publico non est necessaria. 731.
14. § pag. 732.19.

Subscriptio testium necessaria est, quando sigillum publicum adhibetur in his, quae sigillantis officium non continent. 732.20
Substantiam conventionis mutare vel tollere, contraveniens non licet. 224.5
Substitutio, quid? 172.3
Substitutio potest fieri tam infantis, quam exheredatis heredibus. 172.5
Substitutio potest pluribus heredibus, etiam unus ex coheredibus. ibid.
Substitutio possunt plures in unum locum. ibid.
in Substitutione conditio, si sine liberis, à testatore tacita facta intelligitur. ibid.
Substitutio conjunctim praefertur in quibusdam casibus, ex praesumpta testatoris voluntate. 172.6
Substitutio praeiudicialis ante substitutionem, jure substitutionis non transmittit. 172.6
in Substitutione repetita consentitur, quae expressa sunt vel insolentia in institutione. 172.7. & 8
Substitutio etiam testatoris heres rectè dicitur. 172.9
Substitutio reciproca, quid? 172.10. *Substitutio compendiosa, quid?* 173.11. *hae amba in quibus casibus cessant?* 173.13. *Substitutio directa, quae? & ejus species.* 173.14. *haec quando extendatur?* 173.14. *Substitutio vulgaris, quae? & ejus species.* 173.14. *Substitutio vulgaris tacita, quae?* 173.17. *Substitutio vulgaris expressa in unum casum, tacitam pupillarem continet.* 174.17. *Substitutio vulgaris evanescit, quando institutus heres existit.* 174.18. *Substitutio singularis, quae?* 174.19. & seqq. *Substitutio duplex, quae?* 174.19. & 21. *Substitutionis non vulgaris species.* 174.23. *Substitutio pupillaris, quae? & ejus species.* 174.24. & seqq.
Substitutio pupillaris expressa an matrem à legitimâ excludat? 175.25. *quando evanescat?* 175.27. *haec evincta per pubertatem, etiam tacita vulgaris, quae ad continetur, extinguuntur.* ibid. *Substitutio manû capti, quae?* 175.28. *haec quando evanescat?* 175.30. *Substitutio tacita singularis matrem non excludit.* 175.29. *Substitutio obliqua, quid? & unde sic dicitur?* 176.1. & 2. *quibus verbis facta praesumatur?* 176.2
ex Substitutionibus quando datur electio succedendi? 178.16
Substitutionis formula in dubio directa potius, quam fideicommissaria praesumitur. 178.17
Substitutio particularis, quae? 182.1
Substitutio quoque fieri potest in testamento imperfecto. 183.6.
Successio, quid? & ejus membra. 157.1. & 2
Successor quis? 157.4. Successor quando dicitur deficere? 162.23.
Successionis species. 163.1. *Successio civilis, quae?* 163.2.
Successionis civilis species. 163.3. *Successio testamentaria, quae?* 163.4
Successio testamentaria successionem ab intestato excludit. 163.4
Successionis ius patrum valet inter commilitones in proximâ. 167.38

Successionis ius patrum valet inter mobiles & illas res personarum & conjugum. ibid.
Successoris incerta designatio quando valet? 167.42
Successorum ex testamento conditio quo tempore spectanda? 168.12
Successionis adsignata tempore nondum nati vel concepti filii vel agnati, quando admittantur? 168.13
Successor alterius contemplatione designatus, quis? 168.16.
Successorem an possit designare, qui est alienare prohibitus? 169.20
Successor designari potest etiam ignorans. 186.17
de Succedendo patrum regulariter non valet. 537.35. & seqq.
Successoris designatio turpis & contumeliosa non valet. 167.38.
à Successione cognatorum tribus Levi excludebatur jure Moysaico. 208.10
Successio uxoris in bona mariti. 208.11
Successio collegii in bona sui curialis. 208.12. & 13
Successio patroni in hereditate liberti. 208.14
Successio fisci. 208.15
Successio monasterii. 208.16
Successio praetoria, quae? & ejus appellationes. 215.1
Successor singularis conductoris vel locatoris, in locatione persistere non tenetur. 262.15
Successor ingratus, quid? & ejus poena. 509.19.20
Succedendi cognatus civilis jure, si intra sex menses non petatur, quoad dotraentem amittitur. 542.32
Successio legitima non potestium tutorem intra annum impuberi, amittitur, si impubes decesserit. 542.27
Summarium processum, quis? 776.3. & seqq. in quibus causis sit receptus? 776.5
Summaris possunt tractari omnes causa in quinq. casibus. 777.6.
Summaria causa etiam solum processu tractari potest ex consensu litigantium. 777.7
in Summario processu iudex quid possit facere? 777.8
in Summariis causis appellatio est prohibita. 780.30
Superficies, quid? & ejus species. 148.26. & pag. 64.44. pag. 94.32.
Superficiarium jure in quibus consistat? 64.45
ex Superficie in recognitionem plerumq. domino aliquid praestatur? ibid.
Superficiaria actio, quamam? 619.22
de Superficiibus interdictum cui & adversus quem datur? 649.45
Superficie iuris turbator quatenus obligetur? 496.14
Superflua non vitiant. 106.37
Superinductum quid? 287.51
Superstitio quid? 383.24
Suppelletille legata quid continentur? 288.32
Suppletorium iuramentum quidnam? & ejus requisita. 728.17. & seqq.
Supplicatio pro actorum editione, quid? 771.26
Supplicationis pro imparandis processibus requisita. 667.25. & 26.

Supplicatio vini confessionis supplicantis habet. 718.37
Supplicatio à sententiâ judicis, quid? 786.47
Supplicatio quomodo differat à revocatione? 787.47
Supplicatio conceditur à sententiâ, à quâ appellari non potest. 787.48
Suspicio, quid? 679.23
Suspicio falsi instrumenti undet 746.37
Suspicio contra judicem, undet 617.3
Suspecti tectores quinam? 503.22. & seqq.
Suspicionis causa, ob quam admittitur revocatio. 214.10. & pag. 215.18.
Suus heres, quis? & ejus species. 157.8. & 9
Suo herede abstinente, & post eam abstentionem alio acceptante, quid juris? 162.24
Sui heredes omnino instituti sunt sub conditione potestativa. 170.20
Suæcatis jus, quid? 65.53. & pag. 99.21. pag. 109.5
Synallagma, quid? 237.6
Symbioticum jus, quid? 283.1
Symbiotica obligationis capita duo. 283.2
Symbioticus quis? 283.7
Symbiotici à collectis immunitatem concedere non possunt, nisi in concilio generali. 534.62
Syndicus ut rectè constituatur ab universitate, qua requirantur? 294.5
Syndici & actores civitatum mandare prohibentur. 294.7
Syndicus civitatis non potest sine speciali mandato transire. 537.11
Syngrapha redditu aut laceratio inducit tacitam debitore liberationem. 532.50
Syngrapha privata in antiquis contra tertium simpliciter probatur. 741.40
T*abula cedit pictura.* 248.26
T*ex Tabularum apertura contra SC. Syllan. obligatio cessat post quinquennium.* 543.42
Tabulas, instrumenta, apochas subtrahens vel dolens, ut alii debitum creditorumve eripias, furtum facis. 481.13
de Tabulis exhibendis editum, quid? ejusque obligatio. 498.8.
Taciturnitas de delicto insinuati, facit indicium ad sortitum. 724.51
Tacenti & presenti facta promissio in ejus commodum, pro pacto habetur. 322.2
Tacens pro consentiente & fatens habetur. 718.38. & pag. 719.47. & seqq.
Tacita conditio quas? 28.9. & seqq.
Tacita conventio quas? 317.4
Talionis pena magna ex parte in desuetudinem abiit. 358.53.
Talionis pena qua obligationes tollantur? 527.54
Talis alim in rupto lasore hominis membro locum habet. 429.22
Tempore peritura res, quas? 3.20
Tempus annum singulis mensib. recurrit. 25.17. hoc primo anno est purum, sequentibus vero conditionale. ibid.
Temporis adjectio per vocem (circa) quomodo intelligatur? 25.20

Tempus indefinitè expressum intelligitur pro arbitrio judicis. ibid.
Tempus tacitum quodnam? 25.22
Tempus quando ipso jure inesse dicatur? ibid.
Tempus quando naturâ negotii inesse intelligatur? 25.22
Tempus utile quodnam? 26.22. continuum, quodnam? 26.23. finitum, quodnam? 26.24. modicum, quale? 26.29. Tempus longum quomodo accipitur? 26.30. Tempus antiquum, quale? 26.31. infinitum, quodnam? 26.33.
Tempus in faciendo consistens, conditioni adjectum, quomodo intelligatur? 28.5. Tempus in non faciendo consistens, quomodo intelligatur? ibid.
Temporis computatio in usucapione, qualis? 153.2
Temporis ratione privilegatus creditor, privilegatum vincit. 250.6
Tempus redhibitionis utile est. 259.16
Tempus affirmationis utile est. 259.20
ob Temporis diuturnitatem, mandatum vel ratihabitio non presumitur. 294.14
Temporis præteriti diuturnitas quando mitiget penam? 372.62. & seqq. & pag. 377.12. & seqq.
Temporis importunitas vel angustia exaggetas vel minuit penam. 377.10. & seqq.
Temporis definitio ad actum rei substantiali imponi omitti non potest. 377.15
Temporis computationem obligationis amissione est naturalis de momento scil. in momentum. 541.6. in amissione dominii est civilis, incipit scil. ultimi temporis, notandum perfecta. 541.7
Tempus præscriptionis est varium. 541.15. & seqq.
in Temporis immemorialis probatione, quomodo testis debeat deponere? 691.13
Temporis vicium vitato mitigatur pena maleficii. 544.46
Tempore indefinito juris amissio contingit, tempore judicis arbitrio relicto. 545.56
Temporis diuturnitas, quo creditor distulit petere, inducit presumptionem soluti debiti. 545.57
Temporis lapsus in inducenda liberatione, cui jus non resistit, consideratur secundum naturam actionum. 545.57.
ex eo liberatio non presumitur, quando agitur de simili liberatorio à lucro favorabili. 546.57
Tempore immemoriali amittuntur jura reservata principi in signum privilegii singularis. 546.58
de Tempore usu Deo ratio reddenda est. 425.12
Tempore prior præsertur non minus in tacito, quam in expresso pignore. 250.3
Tempore prior præsertur in quovis pignore tam legali, quam conventionali & judiciali ac pratorio. 250.5
Terquiversio, quid? 52.8. ejus pena, qualis? 52.9. in quibus ea cessat? 512.10
Termini motio quid? 430.34
in Terminis & finibus constituendis, quamam intervallo observari debeant? ibid.
Terminalis lapis probat limites. 741.51
Termini moti pena, quas? 430.35
de Termino motu actio annualis est. 543.39

Terminorum & confusum divisio quomodo facienda?
 340.22. & seqq.
Territorium, quid? 117.2
Territorium universale, quodnam? 118.4
Terrens alium fuisse, baculo, quasi verberaturus, injuriam facit. 448.9
Testamentum, quid? ejusq; appellationes. 163.5. & 6. ejus membra quae? 164.8. ejus factio activa, quae? 164.9. quibus concessa? 164.10
Testamentum condere quinam natura prohibeantur? 164.11. ob defectum animi quinam non possint? 164.12. ob defectum corporis quinam non possint? 164.13. quinam lege prohibeantur? 164.14
Testatoris conditio quo tempore spectanda? 164.15
Testatoris verba sequenda, & quomodo? 164.17. & seqq.
Testamentum est nuncupativum, vel scriptum. 165.19
Testamentum nuncupativum & scriptum simul, quomodo valeat? 165.19
Testamenti verba quo idiomate exprimantur, non referuntur. 165.20
Testator non est adstrictus tempori diurno vel nocturno. ibid.
Testatoris dispositio in dubio, quando pura vel condicionalis? 167.39
Testatoris error & incogitatio quando vitiet dispositionem? 167.40. & 42
Testari aliquem prohibens, vel cogens quovis modo, falsum committit. 396.41. & 42
Testamenti factio passiva, quid? & ejus species. 167.1. & 2
in Testamento quinam testes esse possint? 167.4. & sequentibus.
in Testamento filii, pater testis esse potest, & filius in testamento patri. 168.7
in Testamento legatarius testis admittitur. ibid.
in Testamento testium vicem obstat auctoritas publica. 108.3. & pag. 181.19.
in Testamento testium conditio quo tempore spectanda? 168.9.
Testamentum apud acta repositum, vel coram magistratu conditum, quodnam? 168.8. & pag. 181.19
Testamenti factio passiva concernens successorem, quanam? 168.10. & seqq.
in Testamento quinam testes esse prohibeantur jure naturalis? 167.5. in Testamento quinam testes esse prohibeantur jure civili? 168.6
Testamenti factionem passivam jure naturali quinam non habeant? 168.18
Testamenti factione passiva, jure civili quinam careant? 168.19.
Testamento in fraudem creditorum relinquere prohibendum est. ibid.
in Testamento relictorum certum modum quibusdam lex ad capiendum praescripsit. ibid.
Testamenti species, quae? 169.1
Testamentum solenne, quid? 169.2
Testator partim, partim intestatus nemo decedere debet. 170.9

in Testamento testium legitima adhibitio, quae? 180.1. & seqq.
Testamentorum solemnitates secundum loci consuetudinem adhibita, operantur etiam extra territorium. 180.1. & pag. 181.15.
Testari alium prohibentis vel cogentis, poena quae? 169.13. & pag. 398.107. pag. 434.19.
Testamenti in scriptis celebrandi, forma quenam? 180.3
in Testamento scripto testis adhibiti officium quale? 180.4.
Testamenti scripti apertura quomodo fieri debeat? 180.5
Testamentum scriptum, ut nuncupativum, valere potest. 181.7
Testamenti nuncupativi forma quae? 181.8. & seqq.
in Testamento nuncupativo Notarius necessarius non requiritur. 181.9
Testamentum nuncupativum ad interrogationem Notarii approbatum valet, licet ab agroto factum. 181.11
in Testamento caci requiritur testis oclatus. 181.12
in Testamento mystico ejus, qui neq; scribere, neq; legere scit, requiritur quoq; testis oclatus. ibid.
Testamentum imperfectum, quid? 181.13. & pag. 182.1. & seqq.
Testamenti solemnitas ordinaria, quibus remissa? 181.13. & seqq.
Testamentum patri inter liberos, quomodo valeat? 181.14.
Testamenta rusticorum ad pias causas, & tempore belli vel pestis facta, habent remissum testium numerum. 181.16. & seqq.
Testamentum actus insinuandi formula, quae? 181.19
in Testamento jure Canon. duo testes cum presbytero vel paroco, sufficient. 182.20
Testamentum militis in quibus privilegium? 182.21. & seqq.
in Testamento militari quantum improbetur? 182.25
Testamentum particulare, quid? 182.1
Testamentum facere filiusfamilias prohibetur. 110.10
Testari non potest usurarius manifestus, nisi cautione praestita de restitutione usurae. 304.9
Testamenti imperfecti confirmatio quomodo fiat? 183.5
Testamentum non plenum ex verbis intellectum, quodnam? 184.21
Testamentorum clausula salutaris, si non valet jure testamenti, valeat jure codicillorum &c. quando taciè intelligatur? 184.22
Testamentum inutile vim codicillorum non habet. 184.23
Testamenti accidentia, quae? 192.1
Testamenti abolitio duplex. 192.5. & seqq.
Testamentum ipso jure nullum, absurdum testamentum vocatur. 192.4
Testamentum injustum, quodnam? 192.5. nullius momenti, & inutile, quodnam? 192.6. irritum, quodnam? 193.7. & pag. 195.2.
Testamentum irritum facit testatoris capitis diminutio qualibet. 193.8
Testamenta irrita quando convalescant? 193.9. & 10
 Testa-

Testamentum ruptum, quodnam? ejusq; species. 193.11.12
Testamenti revocandi potestate, testator renunciare non potest. 193.12
Testator voluntatem suam mutasse non presumitur, nisi probetur. *ibid.*
Testamenti rescissio, qua? 193.13. & 14
Testamenti resignatio, deletio, qua? 193.15. & 16
Testamentum sine novum additione & detractio testatorum. 193.17
in Testamento eodem, correctio quorundam fieri potest, scilicet si sit consummatum. *ibid.*
Testamentum posterius perfectum, quomodo tollat prius? 193.18.
ex Testamento scripto res controversa, etsi inspecto eo, non veniunt in transactionem. 337.13
ex Testamentis duobus, si non constat, quodnam prius, quodq; posterius sit confectum, utrum valeat? 194.20
Testamentum posterius imperfectum, quando prius validum tollat? 194.21. & 22
Testamentum sola revocatione & poenitentia, quando rumpatur? 194.23
Testamentum militis post annum à missione, tollitur. 194.24.
Testamentum imperfectum nulla mutatione voluntatis tollitur. 194.25
Testamentum, adempta vel mutata conditione vel modo eis appositis, quando revocatum presumatur? 194.28.
Testatoris poenitentia expressa quinq; testibus, & tacita duobus probatur. 194.33
ex Testamento irrito, legata nihilominus prestanda sunt, & substitutio valet. 195.2
Testatoris voluntatem non implens heres intra annum, fit incapax. 109.12
Testamentum sine irritum agnatione sui heredis. 196.15. & seqq.
Testamentum nulla voluntate, decennio infirmatur. 544.44
Testamentum nullum dicendi jus, praescribitur 30. annis. 545.51.
Testamenti falsarius quae poena puniatur? 398.102
Testamentum in officio suo, quodnam? 411.22
Testamentum scribens, in eoq; sibi aliquid adscribens, quae poena adficiatur? 414.18
ex Testamento actio, quibus & adversus quos datur? 633.11.
Testimonium, quid? 344.45
in Testimonii perhibitione obligatio directa, qualis? 344.46.
ad Testimonium perhibendum cogi potest à iudice, sciens rei veritatem, etiamsi iurasset, non revocare secreta. *ibid.*
à Testificando se subtrahens, tenetur producens ad damna & interesse. *ibid.*
à Testificando se subtrahens, falsum committit. 396.73
Testis sibi ipsi contrarium vacillans, falsum committit. 396.75.

Testes corrupti, falsum committit. *ibid.*
Testis falsi poena varia est. 398.109. *Testis, qui non vult comparere, poena.* 398.110. *Testis perjuri poena.* 398.111.
Testis varius, & vacillans, poena. 398.114.
Testis pretio corruptus, testimonium ferro recusans, stellio-natum committit. 444.11
Testibus contra se testificantibus, crimen falsi obijciatur, non habet animum injuriandi. 445.18
Testis ratione delicti, ab eodem iudice, qui examinavit, puniri debet. 602.36
Testium multorum depositio de crimine, habetur loco diffamationis. 638.30
Testimonium de auditu proprio, onus probandi transfert in adversarium. 676.18. & pag. 694.26. & seqq.
Testis unus, injuratus, facit praesumptionem hominis. 679.21. & pag. 703.5.
Testimonii species. 681.2. *Testimonium persona, quid? & ejus species.* 681.3. & 4. *Testimonium alienum, quid?* 681.4. *hujus requisita.* 682.5. & seqq.
Testis productio, quid? ejusq; membra & species. 682.6. & seqq.
Testis receptio, quid? 682.9
Testis admissio ad examen, quid? 682.11. & 12
Testibus objecta exceptiones reservantur post examen. 682.11. & 12.
Testis examinatio quomodo fiat? 682.13. & seqq.
Testis testandi destrictus, cogi potest capite pignorum. 684.50.
Testes quinam cogi non possunt testari? 684.42. & seqq.
Testes privilegiati, in quibus casibus etiam inviti cogi possunt testari? 685.44
Testis sine juramento non creditur. 685.48. *addo pag. 679.21. & pag. 703.5.*
Testes, in quibus causis injurati recipiantur? 685.50
Testis quando torqueri possit ad dicendum testimonium? 685.51.
Testes quinam coqueri possunt? *ibid.*
Testes singuli seorsim examinandi. 686.57
Testis mentions tres latus. 686.58
Testis mentions, pluribus poenis ab examinante iudice puniri potest. 686.59
Testes de quibus monendi? *ibid.*
Testis nihil suadendum vel suggerendum ab examinatore. 686.59
Testis mutus, surdus, per scripturam deponere potest. 686.61. & pag. 693.6.
Testis disti causa querenda. 686.62
Testis affectus, gestus, & verba notanda. 686.65
Testis correctio, mutatio, additio notanda. 686.66
Testis negante se ita deponisse, magis Notario creditur? 686.68.
Testium numerus referendus. 687.69
Testium productionis ulterioris renunciatio litigantibus libera est. 687.75
Testium publicatio non est de substantia processus. 687.75.
Testium productio duplex. 688.1. & seqq.

Testium repetitio quando prohibita? 688.4. post publicationem, quando concessa? 689.6 & seqq.
Testis habilis, quid? ejusq. partes dua. 690.1. & 2
Testis sufficientia, quid? ejusq. membra duo. 690.3. & 4
Testis dictum, ratione ab eodem illud, ampliatu & limitatur. 690.7
Testis repetitus an denud cogatur jurare? 690.14
Testis in probatione temporis immemorialis, quomodo debeat deponere? 691.13
Testis ratio, qui dicit se ideo scire, quia vicinus vel consanguineus est, quando bona? 691.14
Testis quando non interrogatus, rationem dicti sui reddere tenetur? 691.12
Testis unus non probat plene. 691.18
Testis suffragium uno teste perficitur tam in civili, quam criminali causa. 692.19
Testes plures duob. in quibus causis requirantur? 692.20
Testium numerus sufficiens arbitrio iudicis relinquatur. 692.21.
Testis inhabilitas unde? 693.2. & seqq.
Testimonium quinam dare non possint propter defectum rationis? 693.5
Testimonium quinam dare non possint propter defectum sensus externi, necessarii? 693.6
Testis non cognoscens litigantes, testis esse non potest. 693.11. & 12.
Testis deponens sine ratione & causa sciensia, non probat. 693.13 & 14
Testis deponens de credulitate, quatenus probet? 693.15. & 16.
Testis deponens de re, quam amplius recordari non potest, non est idoneus. 694.17
Testis de auditu quatenus probet? 694.18. & seqq. & pag. 676.18.
Testis sperans aliquid commodi ex suo testimonio, rejicitur. 696.11. & pag. 701.49. & seqq. pecuniam accipiens ante depositionem p. in dubio falsum dixisse, presumitur. 696.11. precibus inductus ad testificandum, instruetus ab alio, non probat. ibid.
Testis ex quibus causis ob amorem producentis rejicitur? 697.5. & seqq.
Testis esse quinam prohibeantur obsequii ratione? 698.14. & seqq.
Testis, quinam ob odium vel inimicitiam a testimonio repellatur? 698.23. & seqq.
Testes inhabiles propter examinis defectum, quinam? 703.2. & seqq.
Testis parte non citatus examinatus, non probat. 703.3
Testis sine interrogatorio examinatus, non probat. 703.4.
Quis examinatus post publicationem attestacionum, quatenus probet? 703.7
Examinatus ante litem attestacionem, quando probatur? 703.9
Testis juravit se non attestaturum, semiplene probat.

Testis indebitus sortus, ad dicendum testimonium, non probat. 703.12
Testis se sponte offerens examini, non probat. 703.13
Testis in scriptis deponens, quandam presumptionem facit. 703.14. & 15
Testes inhabiles ex forma depositionis, quinam? 704.20. & seqq.
Testis nimis animose deponens, dubius presumitur. 704.21.
Testis verbosus & copiose deponens, est suspectus. 704.22
Testis non interrogatus respondens, vel ad sese exonerandum aliquid deponens, dubius sunt. 704.23
Testis obscure & intricata respondens, vel titubans, strepidans, pallens, in testimonio perhibendo est inhabilis. 704.24.
Testis singulare dictum, licet a pluribus prolatum, non probat. 704.28. & seqq.
Testis singularitas in circumstantiis nihil obest. 704.30
Testes contrarii in substantialibus non probant. 705.35
Testes contrarii interpretatione conciliandi. 705.38
Testis dictum dubium declarandum per aliud. 705.39
Testium sibi contradicentium conciliatio quando locum non habet, cui ex illis standum? 705.43. & seqq.
Testibus dignioribus magis creditur, quam minus dignis. 705.45. Testibus senioribus & antiquioribus magis creditur, quam junioribus. 705.46
Testes verosimiliora deponentes preferuntur aliis. 705.48
Testibus ad favorem rei deponentibus magis creditur. 706.50.
Testes affirmantes preferuntur negantibus. 706.51. & 52
Testis sibi ipsi contrarius quatenus probet? 706.53. & seqq.
Testis nominans confessem, qui id negat, sit suspectus. 707.63.
Testis varius quis? & quomodo probet? 707.65. & 66. Testis vacillans quis? 707.67. Testis sibi contrarius, vacillans & varius, sortu qui potest. 707.69. Testis falsus quis? 707.69. & seqq.
Testis dictum obscurum & dubium, quodnam? 707.73. & seqq. Testis dictum alienum quodnam? 708.77. & seqq. Testis dictum relativum quodnam? 708.80. & seqq.
Testes inhabiles in quibus causis admittantur? 709.3. & seqq.
Testis inhabilis contra producentem probat, etiam unicus. 710.14. & 15.
Testis inhabilis habens confessem fide dignum, probat. 710.17.
Testis defectus suppletur per numerum confestium inhabilium. 710.19
Testis defectus in dictis non suppletur per numerum. ibid.
Testis inhabilis defectum supplet visa & fama honesta. 711.20.
Testis defectus quinam non possint suppleri? 711.23
Testes inhabiles plures indicium faciunt ad sorturam. 711.25.
Testes inhabiles ex defectu status vel fama, in sortura deponentes probant. 711.27
Testes

Thesaurus ex universitate, quando in causa ejusdem admittitur? 711.28. & seqq.
Testis in quibus causis cognatus pro cognato esse possit? 711.36.
Testis inhabilis contra alium inhabilem admittitur. 712.37.
Testis unicus in quibus causis probet? 712.40. & seqq.
Testis de facto proprio deponens, quando probet? 712.43. & seqq. & pag. 730.41.
Testis in propria causa quando quis esse possit? 713.58
Testis contra producentem probat. ibid.
Testes singulares in quibus casibus admittantur? 713.59. & 60.
Testes producents, eorundem dicta faceri, & personas approbare censetur. 718.13
Testium vicem in testamento obtinet publica auctoritas. 168.8.
Testimonium falsum in causa capitali dicens, committit quasi homicidium. 466.45
Testium proprium, quid? 727.1. quando concessum? 727.2. & seqq.
Testes plures singulares semiplenam probationem non faciunt. 728.19
Testes in instrumento adhibendi, à Notario rogari debent. 736.36. & seqq.
Testis unus omnino singularis non facit semiplenam probationem. 728.19
Testes duo in instrumento sufficient. 737.37
Testes quomodo recognoscant scripturam vel sigillum? 743.3. & seqq.
Testes instrumentarii duo vel tres, deponentes contra substantiam instrumenti, illud falsum reddunt. 745.27
Testes subscripti, oppugnantes scripturam à se subscriptam, eam reddunt invalidam. 746.36
Testes quinam alii preferendi? 746.5
ex Testibus singularibus resultant probationes non conjunguntur. 747.10
Testium nuda attestatio non habet paratam executionem. 756.16.
Testimonium socii criminis, aliis adminiculis concurrentibus, indicium facit ad torturam. 723.19
Testimonium laici in articulo mortis factum, cum aliis adminiculis facit indicium ad torturam. 723.20. & pag. 712.39.
Testes duo corrupti deponentes de corruptense, faciunt indicium ad torturam. 723.21
Testium repetitio etiam post conclusionem in causa fieri potest in processu summario. 777.8
Testium personarum reprobatio in processu summario non admittitur. ibid.
Testium publicatio non obstat examinationi ulteriori in processu summario. ibid.
Testium novorum examinatio quando concessa? 791.53
Testimonii dicendi actio directa & contraria, quibus & quare competat? 634.18
Thesaurus, quid? 142.41
Thesaurus irruentis cujus fiat? 142.41. & 42

Thesaurus fructus fundi non est. 6.18. & pag. 142.42
Thesaurizans parentes liberis suis. 113.18
Thesaurus depositus amittitur tempore immemoriali. 546.58.
Tignum, quid? 148.29
de Tigno junctio actio qua? ibid.
Tigni immittendi servitius quantum? 90.12
Tinctura non facit confusionem. 149.35
Titubatio & animi vacillatio cum aliis adminiculis, facit indicium ad torturam. 723.26
Titulus usucapionis, quid? & ejus species 151.4. & 5
Titulus ususfructus legis vim & jus habere dicitur. 151.5
Titulus presumitur ex decursu longissimi temporis. 155.14
ex Titulo lucrativo nemo debet nisi usucapione. 152.12
Titulum potentioris alienis rebus imponens, ultimo supplicio puniatur. 398.103
Titulus invalidus quando confirmetur temporis cursu? 414.19.
Titulus novus quando ex cursu temporis vel solemnitate intervenit presumatur? 678.11
Titulus verus vel putativus in dubio generat bonam fidem presumptionem. 152.7
Tortura temporaria quantum? 722.8. & seqq.
Torqueri quinam prohibentur? 725.69. & seqq.
Tortura moderata quantum? 725.72. & 73
om Tortus quis sit sufficienter, iudicis arbitrio relinquatur. 725.24.
Tortus a quo tempore infligenda? 725.78
Tortus confessionem suam tortura expressam liberè retractare debet. 725.79
Torto revocata, confessionem, repetenda tortura. 725.80
Tortus leviter etc. non torqueri potest. 725.81
in Tortura non contra, omnia indicia priora purgat. 725.82.
Torquendus nemo ultra tres. 726.89
in Tortura in debiti illata facta confessio, nullius in tortis. 726.84
Torturam motu facta confessio, equiparatur facta in tormentis. 726.84
Torquendi minis terrere potest iudex reum suspectum, nisi tortura indicia nulla subessent. 726.86
Torquere leviter iudex potest, ex indicis sufficientibus leviter torquendum. 724.75
ad Torturam sufficientia indicia quantum? 722.14. & seqq.
à Tortura decreto appellare licet. 781.32
Tortura rei non debent adesse Advocati & Procuratores. 725.77.
Torquentis alium, poena est capitalis. 471.31
Tradere, est, possessionem transferre in alium. 125.5
Traditio, quid? & ejus membra. 143.1. & pag. 221.24. ejus species. 143.4. Traditio vera quas 143.5. ficta quas 143.6. & 7. Traditio quomodo fiat demonstratione 143.8. & 9. Traditio clarivum, gleba, quid? 143.9.
Tradere dicitur, qui vim fieri, & impedimentum cu possessione prohibet. 144.1.
Traditio rei absentis fit per instrumentum. 144.4

Transactio in personam incertam, quomodo fiat? 144.15
Traditionis cessio, quid? & ejus requisita. 142.2. & pag. 143.4.
Traditionis cessio confert utile jus acceptanti. 143.13
Transactio rei etiam absentis valet. 70.68
Transactio possessionis, quibus modis fiat? 69.12. & seqq. ante Traditionem venditor adhuc dominus remanet. 255.29.
Traditionis loco habetur scientia & patientia in servitute rusticâ. 86.32
Transactio rei in contrahendis commutatoris, qualis praestanda? 253.8. & seqq.
Transactio rei fungibilis, qualis necessaria? 255.34
Traditionis loco est vestimentorum ornatus & investitura. 143.10
Transactio extorta, quanam? 566.4
Transactio vera praefertur ficta, quoad possessionem amittendam, non quoad dominium. 566.5
non Tradita rei exceptio, cui & adversus quem datur? 661.25.
non Tradita libera rei exceptio, cui & adversus quem competat? 661.26
non Tradita rei exceptio in generali renunciatione non continetur. 534.58
Tradere rem praesens tenetur venditor. 255.30
Transactio, quid? 536.1
Transactiois partes dua. 530.2
Transactiois partes omnino sunt experimentanda. ibid.
Transactio, à quâ parte distractus vocetur? 536.3
Transactio, à quâ parte contractus innominatus vel nominatus dicatur? 536.4
Transactio nudo pacto facta, ex exceptione liberatur. 536.5.
Transactio facta contractum innominato vel innominato, ipso jure liberatur. 536.6
Transactio: praetextu laesionis enormis non revocatur ex beneficio l. 2. C. resc. vendit. 537.6. praetextu instrumenti postea reperti, vel specierum postea repertarum, minime infringi debet. 537.8. ex falso instrumento facta rescindi debet. ibid. dolo inita, rescinditur. ibid. formatur aliquando poenali stipulatione, vel juramento. 537.9
Transactiois commodo fini, & poenam repetere simul, non licet. ibid.
Transactio in tantum prodest & nocet, qui transegerimus. 537.10. *Transactio nocet vel prodest in re tantum, super quâ transactum est.* ibid.
Transigere an possit pater in adventitiis filii familiaris? 537.11.
Transactio rei etiam fidejussori ipsius prodest. 537.10
Transigere quinam non possint sine speciali mandato? 537.11.
in Transactionem quadam res non nisi certâ lege, quadam omnino non veniant. 537.13. & seqq.
in Transactionem non veniunt res, de quibus non est cogitatum. 537.15

Transactio, de quibus criminibus concessa? 537.15. & 16
Transactio super injuriis, ad damni accepti remissionem non extenditur. 537.16
Transactio super criminibus, sortio vel magistratu non praesudicat. ibid.
in Transactionem non venit quaestio de matrimonio dissolvendo. 537.15
Transactio inter principes de pace, an novae subditi? 538.17. & pag. 590.9.
Transactio simile est juramentum in litem praestitum. 538.18.
Transactio vel remissio partis laesa non minuit meritam poenam. 591.38
Transactio delinquentis cum offenso fama vicem supplet. 637.18.
Transactio in criminibus, in quibus non est concessa transactio, pro confessione habetur. 719.46. & pag. 720.75.
Transactio semper est prohibita, quando de maleficio extant urgentia indicia. 720.75
Transferre vel alienare an dicatur, qui occasione adquirendi non vitatur? 132.12
Translatio, quid? ibid.
Transfuga iustè occiditur. 463.15
transfuga miles quamam poenam? 479.15. & seqq.
Trebellianica, quid? 202.29. quo tempore aestimanda? 202.30.
in Trebellianicam fructus quatenus impendantur? 202.30. & seqq.
in Trebellianicam non impendantur dos, donatio propter nuptias, & similia. 202.38
Trebellianica ex rebus hereditariis pro arbitrio iudicis detrahitur. 202.39
Trebellianicam sestator expressè prohibere non potest. 202.41. & 42.
Trebellianica, quando expressè vel tacite censetur prohibita? 202.42. & 43
Tribades, qui? 418.18
Tributorius contractus quid? 347.4
in Tributum venit merx peculiaris tantum, non totum peculium. 348.7
Tributoria actio cui & ad quid datur? 634.23
ob Tributa non soluta, pignora capiuntur à magistratu. 249.31.
Tributa ultra debitam quantitatem exigentis, poena. 511.21.
Triennii praescriptione qua jura amittantur? 543.40
Trium conformium sententiarum evidentiâ habet paratam executionem. 757.26
à Tribus sententiis conformiter latis, non est concessa appellatio. 780.30
Tuguris habendi servitus, quae? 88.53
Turba, quid? 32.25
Turbatio iurisdictionis quid? & ejus species. 475.1. & seqq.
Turbatio possessionis, quid? 490.2. ex hac obligatio qualis? 490.3. Turbatio possessionis duplex est. 490.4
Turbatio

Turbatio possessionis auctoritate pratoris tradita, qua? 490.7. *Turbatio, in possessione rerum immobilium, qua?* *Et eius poena.* 490.8. & 9. *Turbator, in possessione rerum immobilium, quatenus & cui obligetur?* 490.9. *in Turbatione possessionis rerum mobilium, quando usque possidet, quid iuris?* 490.11. & 12. *Turbatio possessionis, per opus aut structuram, qua? & quatenus obliget?* 491.13. & 14. *Turbatio, per opus aut structuram, est duplex.* 491.15. & seqq. *Turbatio rerum divinarum, qua?* 497.27. *Turbatio in religionis exercitio, quomodo, & quatenus obliget?* 497.29. & 30. *Turbatio rerum litigiosarum, quomodo & quatenus obliget?* 497.31. & seqq. *Turbatio immunitatis, quid?* *Et eius poena.* 511.18. & 19. *Turbatoris privilegiorum studioforum poena.* 511.19. *ex Turbatione possessionis actio, quantum? Et eius species.* 648.28. & seqq. *Turpis persona, qua?* 76.21. *Turpes res mandari non possunt.* 294.15. *Turpis persona nequit esse tutor.* 213.3. *Tutela, & τὸ πάλαι, qua?* 115.6. *Tutoria potestas, qua?* 115.10. *Tutela vel cura administratio, quid? Et eius obligatio duplex.* 330.4. *Tutoris vel curatoris officii principia, in quibus consistant?* 331.14. & 15. *Tutor, quandoq; pro curatore, & contra sumitur, pro subiecta materia.* 53.12. *Tutor patris loco habetur.* 331.19. *Tutor non debet habere pupilli pecuniam otiosam.* 331.21. *ad Tutorem spectat, pupilli nominum periculum.* 331.23. si. *Tutoris honorarii auctoritas non est necessaria.* 333.38. *Tutela vel cura divisa, aliter à collegis, aliter à magistratu facta, obligat.* 333.43. *Tutorum vel curatorum fideiussores quando tenentur?* 333.44. *Tutela, ob quas suspicionis causas adimitur?* 214.10. & pag. 215.18. *Tutores plures habent beneficium divisionis.* 306.44. *Tutori legatum, an ob tutelam relictum consentatur?* 186.14. *Tutela testamentaria ad finem est legatum.* 191.1. *Tutores dare in testamento, quinam, & quibus possint?* 191.4. & 5. *Tutorem habenti, quando tutor dari possit?* 191.6. & pag. 212.9. *Tutor dari quis possit?* 191.7. & 8. *Tutor honorarius, quis?* 191.7. *Tutela dationis testamentaria forma.* 191.9. *Tutor rei certa, vel causa dari non potest.* ibid. *Tutela confirmatio, quid? & in quibus consistat?* 191.11. & seqq. an quando necessaria? 191.10. *Tutoris à patre dati confirmatio fit sine inquisitione.* 192.16. *Tutorum vel curatorum satisfactio, qualis?* 192.17. & pag. 209.6. & 7. *Tutela epocha probat contra pupillum.* 739.19.

Tutoris inquisitio in quibus consistat? 209.5. *Tutores quinam à satisfactioe liberantur?* 209.8. *Tutela vel curam administrare volens, tenetur concursori vel concursatori suo satisfactionem prestare.* 209.9. *Tutela legitima, qua?* 209.11. & 12. *ad hanc vocantur pariter omnes cognati, in eodem gradu existentes.* 210.12. *Tutela quando deferatur matri & avie?* 210.13. *Tutela dativa, qua?* 210.14. *quando à magistratu datur?* 210.15. *Tutores petere quinam tenentur?* 210.16. & 17. & pag. 211.22. *Tutores dare magistratus etiam non rogatus possunt.* 210.16. *Tutores intra quod tempus petantur?* 210.18. *Tutorem petentium suo periculo dat magistratus.* ibid. *Tutorem petendi forma & modus.* 210.19. *Tutor petitus & nominatus an dari debeat, arbitrio iudicis relinquatur.* 211.19. *Tutor contra matris voluntatem datus, à tutela removetur.* ibid. *Tutorem non petentium matris poena, qua?* 211.20. & 21. *Tutor alius datur, ob impedimentum perpetuum tutoris.* 211.9. *Tutor soles quandoque adjungi, qui tutorem instruat de fortibus pupilli.* 211.20. *Tutores vel curatores quinam dari non possunt?* 213.1. & seqq. *à Tutela vel cura excusatus valetudo adversa.* 213.6. *Tutor esse nequit miles.* 213.3. *prohibitus à parente pupilli.* 213.3. & pag. 214. *turpis persona.* 213.3. *coheres pupilli vel aulici, & alterius territorii.* 213.3. *Tutelarum vel curarum tria onera, à quibus excusant.* 214.8. *à Tutela vel cura quinam excusantur?* 213.4. & seqq. & pag. 214.7. & seqq. *à Tutela vel cura se excusans laborans in pistrino & colonis patrimonialis.* 214.8. *Tutela qui gessit, ad suscipiendam curam cogi non potest.* 214.10. *à Tutela quinam ob dignitatem excusantur?* 214.11. *quinam propter morita in tempore.* 214.12. *quinam ob domicilium?* 214.13. *quinam ob privilegium principis?* 215.14. *Tutori in quibus casibus excusationes non proficiunt?* 215.15. *Tutoris vel curatoris remotio non plena, qua?* 215.19. *Tutor tenetur de dolo, lata & levi culpa.* 333.39. *Tutor tenetur inventarium & rationes edere.* 343.27. *Tutori comparantur magistratus summus.* 118.4. *Tutores vel curatores, cessantes per 30. dies excusationem suam proponere, eam amittunt.* 542.17. *Tutores esse prohibentur, vel legatum conductores.* 213.3. *Tutela legitima minime tutoris capitis minutione extinguitur.* 562.13. *Tutela coactitia, olim qua?* 562.14. *Tutela quomodo abrumpatur?* 562.19. & seqq.

Tutores suspecti, quid?	563.22. & seqq.
Tutorem suspectum, iudex etiam sine accusacione, si ei liquens, removere potest.	563.25
Tutoris suspecti oblatio, satisfactionis non tollit suspicionem.	563.25
pro Tutore se gerenti solutio facta liberat, quando solutum in rem pupilli versum fuit.	570.27
Tutor sibi solvere potest per retentionem.	578.20
Tutor vel curator sine pupilli presentia, accepto fidei non possunt.	584.6
Tutor liberorum potest esse maritus viduus.	313.3
Tutorem liberorum suorum amittit mater, transiens ad secundas nuptias.	506.19
Tutor non conscientis interuenturionem poena, qua?	510.10
Tutoris vel curatoris pactum prodest pupillo minori.	530.24.
Tutoris curatorisve pupillam suam stuprans poena, qua?	451.25.
Tutor curatorve pupilli non potest sine specialis mandati transigere.	537.11
Tutores & curatores, quando alias probationes habere possunt, iuramentum deferre prohibentur.	538.18
Tutor minoris esse nequit, qui est ejusdem debitor vel creditor.	213.3
Tutor datus, si sine probabili causa se excuset, perdit legatum.	196.14
à Tutela impositione, non appellatur.	780.28
Tutela actio directa & contraria, cui & ad quid datur?	633.4. & 5.
Tutela actio utilis, qua?	633.6.
Tutela actio ni ad finem est cautio, rem pupilli saluam fore, ex stipulatu.	633.7. & pag. 330.12
Tyrannus, quid? & ejus species.	420.3. & 4.
Tyrannus in quibus consistat?	420.5. & 6. specialis, in quibus consistat?
	420.7. & seqq.
Tyrannide utitur magistratus, religionis orthodoxa exercitio impediens.	420.8.
Tyrannidem committit magistratus scholas abolens.	420.9
Tyrannidis poena, qua?	421.15
Tyrannibus in arte sua ignoscitur.	369.89

V acillans testis, quid?	707.67
Vadimonium, quid?	765.9. & pag. 771.5
Vagatio, quid? sive. 16. ejus poena, qua?	511.37. & pag. 426.18.
in Vaga mancipia sine domino, fisco competit manus injectio.	564.11
Vagabundus & fugitivus, quocumque, in loco reperitur, forum accipiens.	597.37
Valens ad verum excusatus à tutela vel cura.	213.6
Valorem rei scienti, an datur beneficium l.2. C. resc. vendit.	256.42.
Varius testis, quid?	707.66
Vasalli ingrati poena, qua?	59.23
Vasallus non potest compelli, testari adversus dominum feudi.	684.43
Vasallus domini producentis, non est idoneus testis.	698.16.

Vestigalis fundus, quid?	63.42
Vestigalis exaltio quando locata dicitur?	261.6
Vestigalium remissio fieri non debet.	263.17
Vestigalis scietas in heredem continuatur.	273.48
Vestigalia nova exigentium, poena.	424.81. & pag. 512.18.
Vestigalium conductoris, plus justo exigentis poena.	424.82.
Vestigalis exaltio, à personis privilegiatis facta, quomodo puniatur?	424.84
Vestigalis defraudatio, est species consummatio.	476.20.21.
Vestigalis non debitum exigentis, poena.	511.22
Vestigalis defraudati poena, qua?	476.22. & 23. & pag. 482.28.
Vestigalis defraudati poena eatenus committitur, quantum est solutum.	476.23. fin.
Vestigal vel padagium accipiendi jus, an praescribitur longo tempore?	154.10
Vestigalis nomine plus debito exigens publicanus, furivum facit.	480.6
Vestigalium conductores, tutores esse prohibentur.	213.8
Ubertas qua?	263.17
Venatio quid? & ejus species.	140.24. & seqq.
Venationes inter fructus fundi censentur.	6.14
Venandi jus quomodo longo tempore praescribitur?	154.10.
Venalia etiam bonorum appellatione continentur.	188.33
Venditor non traditam rem venditam pro pretio, pignoris loco retinet.	247.8. & p. 254.21. & p. 577.12
Vendita rei periculum & commodum, cuius?	255.28
Venditoris obligatio primaria in quibus consistat?	255.29.
Venditor ante traditionem adhuc dominus remanet.	255.29.
praeiudicium rem tradere tenetur.	255.30.
tradere tenetur etiam accessiones rei.	255.31
Vendita rei accessiones, quamam?	255.32
Vendito castro, an juris dictio loco coherens vendita censetur?	255.32
Vendito vino, an delivum quoque venditum intelligatur?	255.32.
Venditor praestas dolum, & culpam levem.	256.35. & 36.
à fasali damno & periculo excusatur.	256.35
in Venditione sub conditione contracta, periculum ante impletam conditionem est venditoris.	256.35
Venditoris dolus praesumptus, quid?	256.37
in Venditore decepto quoque habet locum beneficium l.2. C. resc. vendit.	256.38
Venditio rerum fungibilium, ante probationem quantitas & qualitas est incerta.	256.44
Venditio dotis causa, in quibus à simplici venditione recedat?	256.45
Venditio quando scriptura perficiatur?	256.46
Venditio rerum minoris quomodo fieri debeat?	256.47
Venditio sub hasta quomodo fiat?	256.48
Venditio redituum in pecunia, sine fructu, quomodo fieri debeat?	257.50

Vendi.

Venditio curialium pradiorum, qualis? 257.51
Venditio sui ipsius olim concessa. 257.52. & p. 97.10
Venditionis necessaria exempla. 257.53
Venditio quadam omnino prohibita est, quadam casibus conditiombus. 257.54
Venditioni pacta apposita quid operentur? 257.55
Venditionis obligatio secundaria in quibus consistat? 258.2.
Vendita rei vitia, qua? 258.4. & seqq.
Venditorum vnum ab tres causas obligant. 258.8. & sequentibus.
Venditor quid restituat ex reddibitoria obligatione? 258.13.
Venditor, etiamsi ignorans rem vitiosam tradiderit, reddibitoria vel aestimatoria tenetur. 258.9. & pag. 259.17.
Vendens eventum sententia, injuriam committit. 448.11.
Vendens eandem rem duobus aut pluribus, falsum committit. 396.56
Vendens iurisdictionem poena, qua? 413.17
Vendens res Deo dicatas poena, qua? ibid.
Vendens seipsum miles, capite puniatur. 479.26
Vendendam rem, majoris pretii causa, qui commendavit vel exornavit, stellationatum committit. 443.11
Vendens rem duobus, de stellationatu tenetur. ibid.
Venditor servum venditum, ob furtum a servo commissum, retinere potest. 577.12
Venditor, in evictione praestanda, emptoris forum sequitur. 611.34
Venditio liberorum tempore necessitatis, quatenus concessa? 109.5
Venditio rerum, qua deteriores futura sunt, curatoris est permissa. 116.14
Venditi actio, cui & adversus quem datur? 628.24
Veneris probatio, qualis? 439.4
Venenum hominis occidendi causa qui paravit, quasi homicidium committit. 466.44
Venia seu gratia magistratus est minus plena, vel plena. 590.17. & se 19.
Veniam consecuti a iudice Ecclesiastico, a seculari puniri possunt. 591.29
Venia petitio in iudicio facta, loco confessionis habetur. 719.46. & pag. 720.75.
Ventris nomine possessionis petitio, cui & adversus quem datur? 626.28. & 30
Venti non intercludendi servitus, qua? 87.44
Ventos, tonitrua, pluvias, ex cibus incantator. 387.32
Verberans servum alterius, injuriam facit. 448.10
Verbis contracta obligatio, contrariis verbis tollitur. 523.12.
Verba generalia secundum disponens intentionem restringenda sunt. 51.29
Verborum ambiguum vel obscurorum interpretatio duplex. 52.6
Verbi significatio & interpretatio, quando in iure scripta extat, sola juris dispositio praestat. 52.8

Verba ambigua in bonam partem accipienda. 446.23
Verba testatoris quomodo accipienda? 165.18
Verba enunciativa in ultimis voluntatibus plene dispensant. ibid.
Verborum solemnitati testator non est adstrictus. 165.20
Verborum significatio apud contrahentes, qualis? 222.32
Verbi ambiguitas, quid? 222.33
in Verborum ambiguitate mens contrahentium inspicenda. 222.33
Verbalis cautio, quid? & ejus species. 772.18
Veritas quando praevaleat opinioni, & contra? 32.19
Verosimilis interpretatio, quanam? 52.2
Veritas convitii quatenus excuset convitiantem? 447.7
Verosimile, quid? 679.25. fin.
Verosimili probationi, etiam non concludenti, iudex credere potest in processu summario. 777.8
Verosimiliora deponentes testes praferuntur aliis. 705.48
Veritatis iuramentum, quid? 729.34. & 35
Vestimenta alteri dilacerans, injuriam facit. 448.9. item
Veste squalida in alterius contumeliam utens. 448.11
Vestimentorum ornatus & investitura, loco traditionis est. 143.10
Vestimento accedis purpura. 149.33
Veste legata quid continentur? 188.32
Vetus mos servitus vicem obinet. 88.48
Vetus actus titulus legis vim & jus habet. 151.11
Via servitus, quanam? 87.39
Viam qui habet, etiam jus itineris alicuius, habere intelligitur, sed non contra. 87.39
Viam pluribus simul quis concedere potest. 87.39
Via lata de qua? 87.40
Viator in fundo vicino equum suum pascere potest. 430.30.
de Via publica interdictionum, cui & adversus quem datur? 650.47.
Vicaria possessio, qua? 123.30. & seqq.
Vicesimatio, quid? 318.53
Vicinus quando habeat jus retractus? 260.35
Vicini fabri ob strepitum, quo studiosus cohabitans impediatur, an pensio remittenda? 263.18
ex Vico oriundus eam patriam habere intelligitur, cui reipubl. vicus iste respondet. 284.8
Victoria praemia sua pignori dari nequeunt. 245.33
Viduis ususfructus, in bonis a defuncto conjuge venientibus, jure Judaico non concessus. 506.11
Vidua, jure Judaico, in potestatem patris sui revertebatur, & ab eo aliebat. ibid.
Vidua legataum relictum si non nupserit, valet. 506.19
Vidua sacerdotis lege Moisaica uxor alterius fieri non potuit. 507.23
Vidua ad secundas nuptias transiens, in quibusdam casibus nulla poena adficiatur. 507.23
Viduus maritus potest esse tutor liberorum. 213.3
Viduus, secundae nuptiae repetens, odium nuptiale prioribus liberis inducit. 507.26
Vidua intra annum in dote nubentis poena, jure divino sublata. 507.30

Vidua intra tempora luctus stuprum passa poena, qua? 451.17.
Vidua impudica & inbonesta virventis poena. *ibid.*
Vigilantiibus, non dormientiibus, iura scripta sunt. 541.13
Vilus delinquentis auget poenam. 371.43
Vilus ignobilis, quando testis esse possit? 702.61
Vindex, quis? 636.6
Vindicationis species. 619.14. & seqq. Vindicatio rei ci-
vilis, qua? 619.17. pratoria, qua? 619.18. & 19. Vindica-
tionis rei incorporalis, species tres. 620.1. Vindica-
tio servitutis, cui & adversus quem datur? 620.3. &
seqq. & pag. 622.36. & 37. Vindicatio servitutis, du-
plex. 620.8. & seqq. Vindicatio servitutis utilis. For-
stuario non datur. 621.12. Vindicatio pignoris, quid?
& ejus species. 621.21. & seqq. & pag. 622.25. cum
seqq. Vindicatio status, quid? & ejus species. 622.26.
Vindicatio libertatis, qua? & ejus species. 622.26.
Vindicatio ingenuitatis, qua? 622.28. & 29. Vindica-
tio civitatis Romana, qua? 622.31. Vindicatio ci-
vitatis cui & adversus quem datur? 622.32. Vindica-
tio libertinitatis. 622.30. & 40.41. Familia. 622.33.
& 34. excommunicationis. 622.35. potestatis dominica.
622.38. & 39. proprii hominis. 623.42. & 43. pote-
statis maritalis. 623.44. & seqq. potestatis admini-
stratoria. 623.49. & 50. potestatis publica. 623.51.
& 52.
Vindicandi liberos jus habet parens. 109.5
Vindicta, quid? 473.26. ejus poena, qua? 473.27
Vindicta proprii, quid? 358.47
Vindicare cessans necem defuncti testatoris, cui successit,
qualiter delinquat? 367.32
Vindicta persecutio non transit ad heredes. 380.54
ex vindicta commissum maleficium, dolo malo perpetra-
tum dicitur. 365.15
Vinum Levitis interdictum. 415.14
Vix homo iudex dicitur, qui a quaestione rationem habet. 49.
Virilia contractans injuriam facit. 448.9. (21
Vix, quid? & ejus species. 31.7. & pag. 401.1. & 2. Vix pri-
vata, quid? 402.3. hujus exempla. 402.6. poena? 402.
7. Vix publica, quid? 402.8. & 9. hujus exempla. 402.
10. & seqq. poena. 402.15
Vim publicam committit receptator furtum & latrocinium.
402.15.
Vim facienti notorie magistratus, resistere licitum est.
403.15.
Vix levius, quando sine vulnere & vita periculo inferitur,
non est defendenda nec. 102.23
Vix defensiva non debet esse major vi offensiva. 102.25
Vim metumq; per se non faciunt, potestas & auctoritas
sola. 424.85
Vi domum alterius intrans injuriam facit. 447.9
Vi possessoria, quid. 485.1. & seqq. Violenta possessionis
poena generalis, qua? 485.5. Violentia possessoria, du-
plex. 485.6. Violentia expulsiua, qua? 485.7. offensi-
va, qua? & ejus species. 490.1. & pag. 498.1. & seqq.
turbans, qua? 490.2. impediens, qua? & ejus species.
498.1. & seqq.

Vix offensiva remedium ex l. fin. C. edit. D. Habitu-
tallend. & ejus obligatio. 499.9. Vix offensiva reme-
dium ex officio iudicis, quale? 499.10. & 11. Vix offen-
siva remedium, ex l.3. C. pignor. 499.13. & 14
Vi possessa res, non veniunt in adquisitionem. 137.22
Vim inferre quis dicitur innocenti? 464.17. & seqq.
Vim committit, uti prohibens jure ex titulo conventionis
adquisito. 403.25
Vi bonorum raptorum actio, anno expirat. 542.26
Vita hominis quousq; dures? 123.26
Vita defenso quibuscumq; medicum licitum concessa. 102.21.
& 22.
Vita societas, quid? 274.1. & seqq.
Vita antea facta sanctimoniam & integritatem, ad poenam mitiga-
tionem faciunt. 371.38
Vita periculum certum, quando dicitur? 678.81
Vita abusus, quid? 417.8. & p. 425.1
Vita & corporis nostri potestatem habet respublica.
417.8.
Vita aliena rationes enarrans & divulgans, injuriosus
est. 447.4
Vita & fama honesta, inhabilis testis defectum supplens.
711.20.
Vitans alium, tanquam excommunicatum, injuriam fa-
cit. 448.11
Vivicus privigni sui tutor esse potest. 213.2
Ultima voluntas hominis non debet pendere ex alieno
arbitrio. 167.38. quibus conjecturis revocata presu-
matum? 194.32
Unio, quid? 147.14
Unio mutans formam verum unitarum adquisit. 147.
15.
Unio prolium, quid? 281.22
Unicus testis in quibus causis probet? 712.40. & seqq.
Unus testis non probat plene. 692.18. Unus testis o-
mnino singularis, non facit semiplenam probationem.
728.19.
Universales res, qua? 9.1. & pag. 80.13. earum natura,
qua? 9.2. & 3. ha crescunt & decrescunt, ideoq; perpe-
tua dicuntur. 9.4
Universitas, quid? 21.10
Universitatis res, qua? earumq; exempla. 82.33. & 34
Universitatis verum quarundam usum est universonum,
quarundam singularium civium. 82.35. & 36
Universitas potest contrahere, & se alteri obligare. 283.
1. fin.
Universitatis bona publica, unde? 289.69
Universitatis persona singulares, pro virili tantum parte
non in plus obligantur. 311.32. fin.
Universitas delinquens variat poenam. 377.19. quando
dicitur delinquere? 377.20. & seqq.
Universitati quando acquirant administratores, syndici,
aliive propositi. 132.16
Universitas quando improprie delictum committit? 377.
23. & 24.
Universitatis delinquentis poena, singulis inferitur. 378.25.
& seqq.

Universitas rebelli quomodo punitur?	378.27. & 28
Universitatis debitum vel creditum, non est singulorum civium vel collegarum.	221.18
Universitas quando obligetur ex delicto sui subditi?	515.35
ex Universitate testes, quando in causa ejusdem admittantur?	711.28. & seqq.
in Universitatis citatione, denominatio collectiva sufficit.	762.11.
Vocabuli ambiguitas vel obscuritas, unde?	52.5
Vocatio in jus longe diversa est à citatione.	761.7
Voluntas, quid? 23.6. ejus species. 24.10. Voluntas assertiva, quanam? ibid. renunciativa, quae? 24.11. qualicquavis, seu modo quodam libera, quae? 24.12. copulata, quae? 24.14. disjunctiva, quae? 24.15. pura, quae? ejusque species. 25.16. merè & absolute pura, quae? ejusque natura. 25.17. Voluntas pura, quae sub conditione resolvitur, conditionaliter censetur. ibid. Voluntas, modo quodam pura, quae? ejusque natura.	25.18
Voluntatem non habet servus.	104.11
Voluntas delinquentium duplex.	365.8
Voluntas spontanea delinquens, quae?	365.9. & seqq.
Voluntas sola in delictis, non exitus & veritas inspicitur.	366.39.
Voluntatem & conscientiam non habentes, omnino non obligantur.	127.25
Voluntatis mutatio in testatore non presumitur.	193.11
in Voluntatem alterius futuram collata designatio successoris, non valet.	167.38
Voluntarium juramentum, quid?	539.12
Voluntatis sola declaratione possessio amittitur.	567.19. & sequentibus.
Voluntas parium aequiparatur decreto judicis.	756.24
Votum, quid? ejusque exempla.	326.31
Urbani praedii servitus, quae?	89.1
Urbis mores, vallum vel fossam perumpens, poena.	428.36.
Usucapio, quid? ejusque appellationes. 151.1. & 2. apud Judaeos quoque usitata fuit.	152.5
Usucapitum tantum, quantum possessionem.	151.2
Usucapionis & praescriptionis differentia.	151.3
Usucapionis iusta possessio, quae? 151.3. titulus, quid? ejusque species. 151.4. & 5. titulus generalis, quid? 151.5. titulus specialis, quid? 152.6. Usucapionis bona fides, quid? & quomodoque necessaria?	152.7
Usucapere non potest, qui errat in proprio facto vel in jure.	152.8. & 9
Usucapere an possit dubians?	152.10
Usucapienti non nocet error juris dubii, & perplexi.	152.11
Usucapionis superveniens mala fides, an nocens? & 12.	152.7.
Usucapione nemo uti debet ex titulo lucrativo.	152.12
in Usucapione an scientia domini sit necessaria?	152.13
in Usucapione possessio continuatur ex persona auctoris.	152.15. & seqq.
Usucapio quomodo procedat per servum, filiumfamilias, aut procuratorem?	153.20
Usucapionis species.	273.1
in Usucapione temporis computatio, est continua & civilis.	153.1
Usucapio brevis, quae? 154.3. longa, quae? 154.4. hujus species. ibid. Usucapio 10. vel 20. annorum, quae? 154.3. & seqq. Usucapio longissima, quanam? 155.12. & seqq.	154.11
Usucapere quanam res prohibeantur?	155.15
Usucapione 30. annorum quanam res praescribantur? 155.15	155.16
Usucapione 40. annorum quanam res praescribantur? 155.16	155.17
Usucapiones anomala.	155.17
Usucapio ficti, & contra eundem, qualis?	155.18
Usucapio rerum civilium & principis.	155.20
Usucapio, cujus non extat memoria, quanam?	156.21
Usucapio dormiens, quae?	156.22
Usucapio interrupta, seu usucapio, quid? 156.23. & seqq.	156.26
Usucapionis suspensio differt ab interruptione.	156.26
Usucapionis rescissio quomodo fiat?	156.27
Usucapionis rescindenda jure anno amittitur.	542.27.
Usura, quid?	5.8
Usura in multis à fructuum naturae differt.	ibid.
Usurarum quantitas legitima, quae?	6.9
inter Usuras & redditus differentia, quanam?	6.11
Usurarum usura quando debeantur?	232.42
Usuras fructuum exigere non licet.	ibid.
Usura frumentaria, quae?	232.43
Usura omni jure licita.	232.44
Usura debentur ex merè in bona fidei conventionibus, non verò stricti juris.	234.16
Usura pretii à tempore mora debentur.	246.33
pro Usuris nondum solutis pignus retineri potest.	577.12
in Usurarum fraudem quando emptio facta praesumatur?	257.54. fm.
Usurarius contractus quibus conjecturis praesumatur?	413.3. & pag. 478. 11.
Usurarum prohibitarum duo genera.	503.2
Usuras omnes indistincte esse prohibitas omni jure, erronea est communis Dd. sententia.	503.2
Usura illicita, respectu debitoris, quanam?	503.3
Usurarius est incapax relictorum in testamento.	169.19
Usurarum pactum quodnam?	231.37
Usura legitima, quae?	231.38. & seqq.
Usura centesima, quae?	231.36
Usurarum quantitas jure novissimo, quanam?	231.40.
arbitraria est.	231.40
Usurarum quantitatem legitimam quando excedere liceat?	231.41. & 42
Usura tales, quae vicem ejus quod interest, aut fructuum obtinent, nequaquam sunt odiosa.	503.3
Usura, malum necessarium.	ibid.
Usura respectu creditoris illicita, quanam?	503.4
Usura usurarium illicita.	504.4. & 10
Usura rodens, quanam?	504.4
Usura apud Judaeos licita, quanam?	504.5
Usurarum quantitas iusta, quanam?	504.6
Usura tolluntur per novationem.	583.23
Usurarum casum sistit obligatio realis imperfecta.	573.13
in Usurarum quantitate consuetudo regionis inspicienda.	504.6.

US

Usura frumentaria illegitima, qua? 504.7
 Usura ex re prohibita, dicitur illegitima. 504.8
 Usurarii poena, qua? 504.9. & 10
 Usurarius quodammodo furum facere dicitur. 504.9
 Usurarius manifestus quis? 504.9. non potest testari, priusquam cautionem de restituendis usuris praestiterit. 504.9. donare mortui causam non potest. ibid.
 Usura ex re iudicata, quales? 582.20
 Usurarum exceptio, cui & adversus quem datur? 664.37
 Usus loquendi propria locutioni praevalet. 53.9
 Usus servitus, qua? 60.25. & pag. 94.24. Usus varia appellaciones. 60.26. Usus onus, sive incommodum, in quibus consistat? 94.27. Usus commodum, in quibus consistat? 60.28. & 29. & pag. 94.25.
 Usus species. 61.31
 Usus ex hominum placito definitur & constituitur. 61.32
 Usus definitus, quis? 61.33. & pag. 95.36
 Usui adscripta sunt, jus pignoris, jus habitationis, opera servorum. 61.34
 Usus indomitus, quis? & ejus appellaciones. 62.36
 Usus rei alienae, inter fructus civiles numeratur. 62.20
 Usus est species domini. 62.39
 Usus acceptilatio manet adhuc fundi & domini stipulatio. ibid.
 Usus possessionis longè differt ab usu servitutis. 72.95
 Usus praetoreuntis sages vel vineam, jura Judaico, quis? 94.26.
 Usus in specie sumptus, est individuum. 84.7. & p. 94.26
 Usurarii necessitas vada assecurant. 94.26
 Usus rei pignori datus non licet. 246.33
 Usus possessio & dominium acquiritur, & non usus amittitur. 523.7
 Usens falsis testimonii, instrumentis aut probationibus, falsum committit. 396.72
 Usens falso, ab alio fabricato, poenam mitiori punitur. 200.20
 Uti prohibens jure, ex titulo conventionis adquisito, vim committit. 403.25
 Uti alium prohibens suo jure, injuriam facit. 448.9
 Usens re alienam ad alium, quam destinatum usum, furum facit. 480.4
 Utilis obligatio, quid? 225.16
 Utilitas fructuum naturaliter sequitur possessionem. 144.3
 Utilitas publica praefertur privata. 47.8. & pag. 98.17
 ob Utilitatem reipublica verum proferens, non habet animum injuriandi. 445.17
 contra Utilitatem publicam non valet rescriptum principis. 134.60. ea habet paratam executionem. 756.22. & pag. 777.6.
 Usufructus, quid? 62.36. & pag. 94.28. differt ab usu pleni domini. 62.37. est dividuum. 84.7
 Usufructuaria satisfactio, qualis? 93.15. non est de substantia illius servitutis. 93.16. non potest remitti à testatore. 93.16
 Usufructuarius fructus non facit suos, satisfactioe nondum praestitit. 93.18

US UX

Usufructuaria satisfactioe loco, quando admittitur juratoria cautio. ibid.
 Usus fructus administratio, qua? 93.22
 Usus fructus verus, quis? 94.29. Usus fructus modo quodam, sem, quasi-usufructus, quis? ejusque species. 94.30.
 Usufructuarius quos fructus acquirit? 145.12. & seqq.
 Usus fructus rerum, qua usu consumuntur, qualis? 94.24. in hoc plenum dominium & proprietatem transit ad personam dominantem. 94.25
 Usufructuarius quando usufructum propria auctoritate capere possit? 474.38
 Usus fructus omnium bonorum legato, quid juris? 188.35
 Usus fructus velius in tota hereditate, censetur fieri legato onerandi causa. 190.60
 Usus fructus legato, quando rei proprietatem simul, quandoque usufructus tantum legatus praesumitur. 189.29
 Usus fructus in bonis licitorum retinet parens. 113.19
 Usus fructus per decennium non usando amittitur. 544.44
 Usus fructus reipublica, civitatis vel Ecclesiae spatium annorum extinguitur. 545.55. & pag. 550.30
 Usus fructus morte proprietarii non extinguitur. 549.29
 Usufructuarius jure amittitur corruptione & abusu rei servientis. 553.16
 Usufructuario capite minuto, servitus habitationis & operarum servitia non amittuntur. 556.17
 Vulgari vel plebeja persona, quanam? 16.19
 Vulneris poena hodie arbitraria. 429.23
 Vulneris lethale quomodo probetur? 460.22
 Vulneris commisionem lapide, militiam rejicitur, gladio ladens, capite punitur. 479.24
 Uxoris jus in res mariti, quales? 64.47. ea dicitur esse in bonis mariti. 107.2. tenetur se humilem & subiectam marito praestare. 107.4
 Uxor Judaorum se velabant, in signum subjectionis. 107.4.
 Uxoris officia varia marito praestanda. ibid. ea mariti forum, statum & conditionem recipit. ibid. & p. 284.15.
 maritum defunctum certo tempore legit. 108.4. fin. operis & servitium suis acquirit marito. 108.5. & p. 277.25.
 ejus castigatio moderata viro concessa. 108.6
 Uxorem propriam auctoritate domo sua expellens, quomodo puniendus? 419.22
 Uxoris virum alienum se osculari permittentis poena, est amissio dotis. 449.19
 Uxor maritum occidens, quomodo puniatur? 461.25
 Uxoris male poena, qua? 467.5
 in Uxoris defuncta bonis mariti habitus jure retentionis. 577.9.
 Uxor tenetur sequi maritum vagandum. 511.17
 Uxorem detineri & includere potest maritus. 472.8
 Uxori quando in fraudem legis quid relictum praesumatur? 169.20. fin.
 ab Uxore, quam prius per adulterium polluerat, maritus heres institutus se incapax. 169.12
 Uxor quomodo in mariti bona succedat? 208.11

